Bundel van de (PS) Provinciale Staten van 21 juni 2019

Agenda bijlagen

attendering conceptagenda Provinciale Statenvergadering op 21-6-2019 aanvang 1000 uur.mht

nazending Provinciale Statenvergadering op 21-6-2019 aanvang 1000 uur.mht

2de nazending Provinciale Statenvergadering op 21-6-2019 aanvang 1000 uur.mht

3de nazending Provinciale Statenvergadering op 21-6-2019 aanvang 1000 uur.mht

Tijdenoverzicht PS vergadering (21-6-2019).pdf

Spreektijden PS vergadering (21-6-2019).pdf

Vastgestelde Notulen van de Statenvergadering van 21-6-2019.docx

1 Opening, mededelingen voorzitter en vaststelling agenda

Behandelvoorstel:
Provinciale Staten wordt gevraagd om de agenda voor de Statenvergadering van 21-6-2019 gewijzigd vast te stellen.

2 Spreekrecht externen

Iedere externe heeft het recht om in te spreken over een geagendeerd onderwerp dat te maken heeft met provinciaal beleid. Een persoon die wil inspreken meldt dit uiterlijk 24 uur voor aanvang van de Statenvergadering bij de Griffie.
Voor meer informatie, zie de bijgevoegde spelregels.

Spreekrecht externen 2018-08-13.docx

3 Vragenuur

n.v.t.

4 Notulen

n.v.t.

5 HAMERSTUKKEN

5.1 Bekrachtiging geheimhouding opgelegd aan Provinciale Staten

Voor de stukken benoemd in de volgende ontwerpbesluiten hebben Gedeputeerde Staten op grond van artikel 25, 2e lid Provinciewet, geheimhouding opgelegd aan Provinciale Staten, zodat de bekrachtiging van de geheimhouding op grond van artikel 25, 3e lid Provinciewet aan de orde is:

5.1.1 P-19-010 Ontwerpbesluit Bekrachtiging geheimhouding notulen van de besloten Statenvergadering van 27-5-2019 (PS 2019-45434)

Voorgesteld besluit
Provinciale Staten wordt gevraagd:
gelet op artikel 25 Provinciewet en artikel 10, 2e lid, aanhef en sub b, d, f en g van de Wet openbaarheid van bestuur, de door de voorzitter van PS opgelegde verplichting tot geheimhouding, conform artikel 25, 3e lid Provinciewet te bekrachtigen:
- de notulen inclusief hetgeen besproken en is vastgelegd in de notulen van het besloten gedeelte van de Statenvergadering van 27 mei 2019.

Dossier 489 voorblad

P-19-010 Ontwerpbesluit Bekrachtiging geheimhouding notulen van de besloten Statenvergadering van 27-5-2019 (PS 2019-45434).pdf

P-19-010 BESLUIT Bekrachtiging geheimhouding.docx

5.1.2 G-19-018 Ontwerpbesluit Bekrachtiging geheimhouding prognose Scannexus (GS 2019-45637)

Voorgesteld besluit
Provinciale Staten wordt gevraagd:
gelet op artikel 25 van de Provinciewet en artikel 10, lid 1 sub c van de Wet openbaarheid van bestuur, de opgelegde verplichting tot geheimhouding van het document: ''Geactualiseerde prognose 2019 en verder'', met toepassing van artikel 25, derde lid, van de Provinciewet te bekrachtigingen.

Dossier 495 voorblad

G-19-018 Ontwerpbesluit Bekrachtiging geheimhouding prognose Scannexus (GS 2019-45637).pdf

G-19-018 BESLUIT Bekrachtiging geheimhouding.docx

5.2 G-19-010 Statenvoorstel Beëindigen provinciale deelname in Brains Unlimited B.V., brief GS van 30-4-2019 (GS 2019-39158)

Het project Brains Unlimited is een belangrijke impuls voor de Brightlands Maastricht Health Campus en de bijdragen van de provincie (subsidie, lening en deelneming) hebben dit mogelijk gemaakt. Mede vanuit bedrijfsmatig perspectief, er is een solide basis voor de onderneming gerealiseerd, wordt voorgesteld de provinciale betrokkenheid bij het initiatief verder af te bouwen door het aanbieden van de provinciale aandelen aan de overige twee aandeelhouder UM en azM. Dit is in overeenstemming me het provinciaal financieel kader Sturing in Samenwerking 2.0.
Dit Statenvoorstel is behandeld in de Interim Statencommissie van 7-6-2019. De commissie heeft geen wensen en bedenkingen geuit t.a.v. het Statenvoorstel. De commissie heeft besloten om het voorstel als hamerstuk door te leiden naar PS van 21-6-2019.

Voorgesteld besluit
Provinciale Staten wordt gevraagd:
1. conform artikel 158 lid 2 Provinciewet geen wensen en bedenkingen kenbaar te maken ten aanzien van het beëindigen van de provinciale deelname in Brains Unlimited B.V.; en
2. de provinciale aandelen “om niet” aan te bieden aan de zittende aandeelhouders UM en azM.

Dossier 479 voorblad

G-19-010 Statenvoorstel Beëindigen provinciale deelname in Brains Unlimited B.V., brief GS van 30-4-2019 (GS 2019-39158).pdf

Mededeling Portefeuillehouder inzake afdoening toezegging 8452 en 8453, brief gedeputeerde Van den Akker van 18-6-2019 (GS 2019-45632).pdf

Concept deelverslag G-19-010 Statenvoorstel Beëindigen provinciale deelname in Brains Unlimited B.V., ISC 7-6-2019.doc

G-19-010 BESLUIT.docx

5.3 G-19-015 Gewijzigd Statenvoorstel Provinciale garantstelling Mijnwater B.V., brief GS van 19-6-2019 (GS 2019-46672)

In 2016 is Heerlen gestart met een verkenning hoe de instandhouding en groei van Mijnwater te financieren. Uiteindelijk werd besloten Mijnwater B.V. te verkopen. Enkele partijen, waaronder LEF, deden een overnamevoorstel dat werd overgenomen. Hierdoor werd LEF B.V. 100% aandeelhouder van Mijnwater B.V. Voor de verdere uitrol van Mijnwater zijn aanvullende investeringen noodzakelijk die in het basisscenario geraamd zijn op E 90 miljoen. In het Statenvoorstel wordt aan PS gevraagd om - conform de Provinciewet - wensen en bedenkingen te uiten inzake het verstrekken van een Provinciale garantstelling van E 22,5 miljoen jegens LEF B.V. voor haar investering van in totaal E 32,5 miljoen in Mijnwater B.V. Door financiering van Mijnwater kan de uitrol van dit koude en warmte netwerk bijdragen aan realisatie van de doelen die zijn opgenomen in het POL, het Nationaal Energieakkoord en het regeerakkoord. De impact van het voorstel kan resulteren in een CO2 besparing vergelijkbaar met de directe jaarlijkse uitstoot van 48.805 huishoudens. Ten opzichte van het totaal aantal huishoudens van 120.000 in 2018 in de stadsregio Parkstad is dit een besparing van 16%.
Het Statenvoorstel is behandeld in de Interim Statencommissie van 7-6-2019. De commissie heeft geen wensen en bedenkingen geuit t.a.v. het Statenvoorstel. De commissie heeft besloten om het voorstel als behandelstuk door te leiden naar PS van 21-6-2019.

Voorgesteld besluit
Provinciale Staten wordt gevraagd:
1. Conform artikel 167, lid 4 jo. artikel 158, lid 1 onder 2 van de Provinciewet, nader uitgewerkt in artikel 13 lid 4 van de financiële verordening 2016 uw wensen en bedenkingen te uiten ten aanzien van het financieringsvoorstel dat bestaat uit:
a. het verstrekken van een garantstelling ter hoogte van maximaal € 22,5 mln. jegens LEF B.V. voor haar investering van in totaal € 32,5 mln. in mijnwater B.V. tegen een marktconforme vergoeding in de vorm van een provisie ter hoogte van 6,75% op geconsolideerd niveau;
b. het instellen van een risicoreserve ad € 2,26 mln. ten laste van de middelen Limburgs Bod en klimaatakkoord (zie paragraaf 8).

Dossier 482 voorblad

G-19-015 Gewijzigd Statenvoorstel Provinciale garantstelling Mijnwater B.V., brief GS van 19-6-2019 (GS 2019-46672).pdf

G-19-015 Statenvoorstel Provinciale garantstelling Mijnwater B.V., brief GS van 21-5-2019 (GS 2019-39374).pdf

Technische vragen en beantwoording technische vragen VVD inzake mijnwater B.V..pdf

Bijlage technische vragen en beantwoording technische vragen VVD inzake mijnwater B.V.: Clusterkaarten Mijnwaternetwerk - Heerlen.ppt

Concept deelverslag G-19-015 Statenvoorstel Provinciale garantstelling Mijnwater B.V., ISC 7-6-2019.doc

G-19-015 BESLUIT.docx

6 BEHANDELSTUKKEN

6.1 G-19-009 Statenvoorstel Jaarstukken 2018, brief GS van 9-4-2019 (GS 2019-26815)

Conform de Provinciewet stellen Provinciale Staten de Jaarstukken vast in het jaar volgend op het begrotingsjaar. Met de voorliggende Jaarstukken 2018 leggen Gedeputeerde Staten verantwoording af aan Provinciale Staten over de realisatie van de beleidsvoornemens, zoals opgenomen in de Programmabegroting 2018, inclusief de door Provinciale Staten vastgestelde wijzigingen en doen ze het voorstel tot het bestemmen van het voordelige resultaat. Daarnaast wordt gevraagd kennis te nemen van de "Jaarrekening 2018 in één oogopslag".

Conform de gemaakte afspraak bij de evaluatie van de P&C-cyclus heeft er een schriftelijke vragenronde plaats gevonden met betrekking tot de Jaarstukken 2018 inclusief bijlages. Tevens heeft er op 6-5-2019 een inloopsessie plaatsgevonden om financieel-technische vragen te stellen.

Het Statenvoorstel G-19-009 is in het bijzijn van GS, Deloitte en de Statenonderzoeksfunctie behandeld in de Interim Statencommissie van 7-6-2019.

Voor inzicht in de behandeling en conclusies van de Jaarrekeningcommissie wordt verwezen naar het concept verslag van deze vergadering.

Voorgesteld besluit
Provinciale Staten wordt gevraagd:
1. de volgende onderdelen uit het dossier van de Jaarstukken 2018 vast te stellen:
a. Bijlage 1: de Memorie van Toelichting Jaarstukken 2018;
b. Bijlage 2: de Jaarstukken 2018 inclusief de 3e begrotingswijziging 2019;
c. Bijlage 3: wijzigingsbesluiten reserves Jaarstukken 2018.
2. het voordelige resultaat 2018 als volgt te bestemmen:
a. € 20.721.660 als dekking voor de overboekingsvoorstellen;
b. € 1.000.000 voor de verhoging van het subsidieplafond voor het project 75 jaar bevrijding;
c. € 2.950.000 als alternatieve dekking voor de Einstein Telescope;
d. € 2.657.569 vloeit terug naar de Immunisatiereserve, conform de financiële spelregels;
3. de deeljaarrekening 2018 Provinciale Staten, Griffie en Zuidelijke Rekenkamer vast te stellen.

Dossier 441 voorblad

G-19-009 Statenvoorstel Jaarstukken 2018, brief GS van 9-4-2019 (GS 2019-26815).pdf

G-19-009 Gewijzigd ontwerpbesluit jaarstukken 2018 (PS 2019-48615).pdf

bijlage 1 Memorie van Toelichting bij de Jaarstukken 2018.pdf

bijlage 2 Jaarstukken 2018.pdf

bijlage 3 Wijzigingsbesluiten reserves Jaarstukken 2018.pdf

bijlage 4 Jaarrekening in een oogoplsag 2018.pdf

Controleverklaring jaarrekening 2018, brief Deloitte van 17-4-2019 (PS 2019-31834) avg.pdf

Accountantsverslag 2018, brief Deloitte Accountants B.V. van 17-4-2019 (PS 2019-31955) avg.pdf

Reactie college van Gedeputeerde Staten op het accountantsverslag bij de Jaarrekening 2018, brief GS van 23-04-2019 (GS 2019-32065) avg.pdf

Managementletter 2018, brief GS van 16-4-2019 (GS 2019-28649).pdf

Analyse Jaarstukken 2018 Provincie Limburg, interne memo ISC van 8-5-2019 (PS 2019-36162).pdf

Deeljaarrekening Provinciale Staten Griffie en Zuidelijke Rekenkamer 2018, brief Griffie van 21-5-2019 (PS 2019-42495).pdf

Beantwoording schriftelijke vragenronde PS inzake de Jaarstukken 2018, brief GS van 29-5-2019 (GS 2019-40910).pdf

Bijlage schriftelijke vraag- en antwoordronde Jaarstukken 2018.pdf

Beantwoording schriftelijke vragenronde PS inzake de Jaarstukken 2018, e-mail Deloitte Accountants BV van 29-5-2019 (PS 2019-42261) avg.pdf

Beantwoording Schriftelijke vragen n.a.v. Interim Statencommissie op 7-6-2019, brief GS van 18-6-2019 (GS 2019-46650).pdf

Mededeling Portefeuillehouder inzake Afdoening toezegging 8456, brief gedeputeerde Van den Akker van 18-6-2019 (GS 2019-45564).pdf

Mededeling Portefeuillehouder inzake afdoening toezegging 8461 (toezeggingen Statencommissie 7-6-2019), brief gedeputeerde Mackus van 18-6-2019 (GS 2019-45547).pdf

Informerend stuk Rapportage erfpacht, brief GS van 18-6-2019 (GS 2019-44847).pdf

Concept deelverslag G-19-009 Statenvoorstel Jaarstukken 2018, ISC 7-6-2019.doc

Inbreng CDA inzake jaarstukken 2018 PS 21-6-2019.docx

Inbreng VVD inzake jaarstukken 2018 PS 21-6-2019.docx

Inbreng D66 inzake jaarstukken 2018 PS 21-6-2019.docx

Inbreng Partij voor de Dieren inzake jaarstukken 2018 PS 21-6-2019.docx

G-19-009 BESLUIT.docx

Stemuitslag G-19-009 Statenvoorstel Jaarstukken 2018.pdf

6.2 G-19-012 Statenvoorstel 1e Afwijkingenrapportage 2019, brief GS van 14-5-2019 (GS 2019-37106)

Voor ligt het Statenvoorstel 1e Afwijkingenrapportage 2019. De 1e Afwijkingenrapportage 2019 maakt onderdeel uit van de provinciale planning en controlecyclus en betreft een voorstel tot wijziging van de Programmabegroting van 2019. De bevoegdheid van Provinciale Staten tot het vaststellen van de Programmabegroting is vastgelegd in artikel 195 van de Provinciewet. Artikel 196 bepaalt dat besluiten tot wijzigingen van de begroting uiterlijk tot het eind van het betreffende begrotingsjaar kunnen worden genomen.
Over de 1e Afwijkingenrapportage heeft conform afspraak in de evaluatie van de P&C-cyclus een schriftelijke vragenronde plaatsgehad.
Het Statenvoorstel G-19-012 is behandeld in de Interim Statencommissie van 7-6-2019.

Voorgesteld besluit
Provinciale Staten wordt gevraagd:
1. in te stemmen met de voorstellen uit de 1e Afwijkingenrapportage 2019 van de Programmabegroting 2019;
2. de 2e begrotingswijziging 2019 en bijhorende investeringen, zoals opgenomen in de 1e Afwijkingenrapportage 2019, vast te stellen.

Dossier 440 voorblad

G-19-012 Statenvoorstel 1e Afwijkingenrapportage 2019, brief GS van 14-5-2019 (GS 2019-37106).pdf

Beantwoording schriftelijke vragenronde 1e Afwijkingenrapportage 2019, brief GS van 4-6-2019 (GS 2019-42203).pdf

Concept deelverslag G-19-012 1e Afwijkingenrapportage Statenvoorstel 2019, ISC 7-6-2019.doc

G-19-012 BESLUIT.docx

Stemuitslag G-19-012 Statenvoorstel 1e Afwijkingenrapportage 2019.pdf

6.3 G-19-017 Statenvoorstel Voorjaarsbrief 2019, brief GS van 4-6-2019 (GS 2019-41962)

Op grond van de Provinciewet (art. 193-200 en 207-215) en de Financiële Verordening van de Provincie Limburg bepalen Provinciale Staten randvoorwaarden waarbinnen het College van Gedeputeerde Staten beleidsonderwerpen dienen uit te werken en uit te voeren. Deze randvoorwaarden hebben meestal betrekking op inhoud, financiën en procedures. Voor het uitvoeren van de kaderstellende rol maken Provinciale Staten gebruik van de verordenende bevoegdheid, om bijvoorbeeld regels en voorschriften vast te stellen en het belangrijke budgetrecht. Hiermee hebben Provinciale Staten het recht om provinciale uitgaven te beoordelen, te verwerpen of goed te keuren.

De Voorjaarsbrief 2019 richt zich op een tweetal (financiële) beslispunten, te verwerken in de lopende Programmabegroting 2019, de financiële stand van zaken na deze beslispunten en de algemene financiële technische uitgangspunten voor de programmabegroting 2020. In deze voorjaarsbrief bevat daarnaast de financieel-technische verwerking aan van het PS-besluit inzake Gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar.

Voorgesteld besluit
Provinciale Staten wordt gevraagd:
de Voorjaarsbrief 2019 vast te stellen, inclusief de daarin opgenomen 4e begrotingswijziging 2019.

Dossier 442 voorblad

G-19-017 Statenvoorstel Voorjaarsbrief 2019, brief GS van 4-6-2019 (GS 2019-41962).pdf

Mededeling portefeuillehouder inzake Voorjaarsbrief 2019, brief gedeputeerde Koopmans van 28-5-2019 (GS 2019-41903).pdf

Beantwoording schriftelijke vragen Voorjaarsbrief 2019, brief GS van 19-6-2019 (GS 2019-46766).pdf

G-19-017 BESLUIT.docx

Stemuitslag G-19-017 Statenvoorstel Voorjaarsbrief 2019.pdf

6.4 G-19-013 Gewijzigd Statenvoorstel Provinciale bijdrage van € 24,8 miljoen ten behoeve van de Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar, brief GS van 14-6-2019 (GS 2019-45473)

Op 18-4-2019 is door PS het coördinatiebesluit genomen ten aanzien van het provinciaal inpassingsplan (PIP) Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar en de daarmee samenhangende infrastructurele maatregelen aan de omliggende provinciale wegenstructuur. In een eerdere mededeling van de portefeuillehouder is aangegeven dat GS hebben ingestemd met een samenwerkingsovereenkomst (SOK) tussen de provincie Limburg en VDL Nedcar waarin de uitgangspunten voor dit PIP zijn opgenomen. Deze SOK wordt overigens pas rechtsgeldig nadat PS instemt met onderhavig Statenvoorstel, omdat zodoende wordt voldaan aan de totstandkomingsvoorwaarden uit de SOK. Ten behoeve van deze gebiedsontwikkeling wordt via onderhavig Statenvoorstel voorgesteld om de immunisatiereserve aan te wenden voor € 24,8 mln. ter dekking van de provinciale bijdrage. Hiertoe wordt een bruteringsreserve gevormd ter dekking van de kapitaallasten van de investeringen. De financiële consequenties worden verwerkt in het eerst volgend planning en control document.
Dit Statenvoorstel is behandeld in de Interim Statencommissie van 7-6-2019. De commissie heeft besloten om het voorstel als behandelstuk door te leiden naar PS van 21-6-2019.

Voorgesteld besluit
Provinciale Staten wordt gevraagd:
1 de Immunisatiereserve aan te wenden voor € 24,8 mln. ter dekking van de Provinciale bijdrage in de Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar;
2. in te stemmen met het instellingsbesluit (ter vorming van de reserve);
3. in te stemmen met het kredietbesluit (ten behoeve van de investering).

Dossier 478 voorblad

G-19-013 Gewijzigd Statenvoorstel Provinciale bijdrage van € 24,8 miljoen ten behoeve van de Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar, brief GS van 14-6-2019 (GS 2019-45473).pdf

G-19-013 Statenvoorstel Provinciale bijdrage van € 24,8 miljoen t.b.v. de Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar, brief GS van 14-5-2019 (GS 2019-36982).pdf

G-19-013 Gewijzigd ontwerpbesluit Provinciale bijdrage van € 24,8 miljoen t.b.v. de Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar (PS 2019-40790).pdf

Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar - Samenwerkingsovereenkomst Provincie Limburg - VDL Nedcar, brief GS van 3-6-2019 (GS 2019-42572).pdf

Concept deelverslag G-19-013 Statenvoorstel Provinciale bijdrage van € 24,8 miljoen t.b.v. de Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar, ISC 7-6-2019.doc

G-19-013 BESLUIT.docx

Stemuitslag G-19-013 Gewijzigd Statenvoorstel Provinciale bijdrage van € 24,8 miljoen ten behoeve van de Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar.pdf

6.5 G-19-014 Statenvoorstel Vastellen aanvullend (provinciaal deel van het) krediet project Opwaardering Maaslijn, brief GS van 14-5-2019 (GS 2019-37372)

De kostenontwikkeling van de Maaslijn valt buiten de, met Provinciale Staten en partners, afgesproken financiële kaders. De oorzaak van het tekort is vooral gelegen in de vertraging van het project. Additioneel willen de partijen (Ministerie I en W en de provincies Limburg, Noord-Brabant en Gelderland) extra middelen aan het project toevoegen. Voor de provincie Limburg komt dit uit op een extra bedrag van € 35,15 mln. Alle partijen zetten zich maximaal in om een spoedige oplevering mogelijk te maken zodat het belang van de reiziger kan worden gediend. Daarbij is een snelle realisering ook een belangrijke beheersmaatregel voor de kosten. Gestuurd wordt op een oplevering in december 2023 (kans 25%), maar 2024 (kans 85%) is realistischer. De Directie en het College hebben de Concernstaf opdracht gegeven tot het opstellen van het rapport Feitenreconstructie van de besluitvorming rond de Maaslijn. U wordt verzocht bij de voorbereiding van de behandeling van het Statenvoorstel de reactie van de Directie op het rapport reconstructie Maaslijn te betrekken.
Het Statenvoorstel is behandeling in de Interim Statencommissie van 7-6-2019. De commissie heeft besloten om het voorstel als behandelstuk door te leiden naar PS van 21-6-2019.

Voorgesteld besluit
Provinciale Staten besluiten:
1. in te stemmen met de aanvullende financiële bijdrage voor deze fase van het project van € 35,15 miljoen van de Provincie Limburg aan het investeringskrediet Opwaardering Maaslijn, waarmee het bestaande krediet ad €164 miljoen wordt verhoogd tot € 199,15 miljoen;
2. dekking van deze aanvullende middelen geschiedt via de Reserve DU Verkeer en Vervoer, hiertoe dient een bedrag ad € 8,53 miljoen uit de immunisatiereserve te worden toegevoegd aan het saldo van de reserve DU Verkeer en Vervoer (zie ook brief gedeputeerde Mackus 2019/24829). Deze financiële consequenties zullen worden verwerkt via de reguliere P&C-cyclus (2e afwijkingenrapportage) en programmabegroting 2020 en verder;
3. risico's met betrekking tot de ZBO-omvorming maken geen onderdeel uit van het risicodeel waarover de Provincie Limburg medeverantwoordelijk voor is.

Dossier 313 voorblad

G-19-014 Statenvoorstel Vastellen aanvullend (provinciaal deel van het) krediet project Opwaardering Maaslijn, brief GS van 14-5-2019 (GS 2019-37372).pdf

Bijlage 1 Kredietbesluit 2016.pdf

Bijlage 2 Raming ProRail december 2018.pdf

Bijlage 3a Probabilistische Planning Project Maaslijn.pdf

Bijlage 3b Taakstellende Planning Project Maaslijn.pdf

Bijlage 4 Risicodossier project Maaslijn.pdf

Bijlage 5 Second opinion burau Kodos.pdf

GS brief rapport feitenreconstructie Maaslijn inclusief reactie DT, brief GS van 24-5-2019 (GS 2019-39717).pdf

Concept deelverslag G-19-014 Statenvoorstel Vaststellen aanvullend (provinciaal deel van het) krediet project Opwaardering Maaslijn, ISC 7-6-2019.doc

G-19-014 BESLUIT.docx

Stemuitslag G-19-013 Gewijzigd Statenvoorstel Provinciale bijdrage van € 24,8 miljoen ten behoeve van de Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar.pdf

7 Voorraadagenda

n.v.t.

8 Moties vreemd aan de orde van de dag

n.v.t.

9 Sluiting

Van: Peters, Funs
Verzonden: woensdag 12 juni 2019 17:15
Aan: Peters, Funs
Onderwerp: attendering conceptagenda Provinciale Statenvergadering op 21-6-2019, aanvang 10:00 uur

Bericht voor: **leden Provinciale Staten, Gedeputeerde Staten en Directie**
Betreft: **attendering conceptagenda Provinciale Statenvergadering op 21-6-2019, aanvang 10:00 u**
Gevraagde actie: **ter kennisname en attentie voor deadlines**

Geachte lezer,

De conceptagenda voor de Provinciale Statenvergadering op 21-6-2019 is gepubliceerd naar de vergaderapplicatie iBabs Pro, let op aanvangstijdstip vergadering is 10:00 uur.

Barbecue
Herinnering uitnodiging jaarlijkse barbecue op vrijdag 28-6-2019 welke aansluitend aan de vergadering van Provinciale Staten wordt georganiseerd.
Aanmelden kan tot uiterlijk vrijdag 21-6-2019, 10:00 uur via Funs Peters farp.peters@prvlimburg.nl. Klik hier voor de uitnodiging voor deze barbecue.

iPad
Gebruikt u de iPad om de vergaderstukken te ontsluiten, open dan de vergaderapplicatie iBabs Pro en klik op agendatype (PS) Provinciale Statenvergadering.

Laptop
Gebruikt u de laptop om de vergaderstukken te ontsluiten, klik dan op onderstaande link om in te loggen: http://www.ibabs.eu/.

Alle informatie met betrekking tot vergaderingen is eveneens te raadplegen via: www.limburg.nl/ProvincialeStaten onder het kopje Stateninformatie.

Mocht u onverhoopt niet aanwezig kunnen zijn bij deze Provinciale Statenvergadering, dan verzoeken wij u dit tijdig bij de Griffie staten@prvlimburg.nl t.a.v. Statenadviseur Petra Possen te melden.

Met vriendelijke groet,

Namens de voorzitter van Provinciale Staten

drs. Th.J.F.M. Bovens

Van: Peters, Funs
Verzonden: maandag 17 juni 2019 17:06
Aan: Peters, Funs
Onderwerp: nazending Provinciale Statenvergadering op 21-6-2019, aanvang 10:00 uur
Bijlagen: Instructie stemsysteem Statenzaal.pdf

Bericht voor: **leden Provinciale Staten, Gedeputeerde Staten en Directie**
Betreft: **nazending Provinciale Statenvergadering op 21-6-2019, aanvang 10:00 uur**
Gevraagde actie: **ter voorbereiding, instructie stemsysteem Statenzaal, nieuw agendapunt en toegevoegde**

Geachte lezer,

Aan de conceptagenda zijn onderstaande agendapunten/bijlagen toegevoegd:
Nieuw agendapunt **P-19-010 Ontwerpbesluit Bekrachtiging geheimhouding notulen van de besloten Statenvergadering van 27-5-2019**

- **P-19-010 Ontwerpbesluit Bekrachtiging geheimhouding notulen van de besloten Statenvergadering van 27-5-2019 (PS 2019-45434).pdf**

Toegevoegde bijlagen bij agendapunt **G-19-010 Statenvoorstel Beëindigen provinciale deelname in Brains Unlimited B.V.**

- **Concept deelverslag G-19-010 Statenvoorstel Beëindigen provinciale deelname in Brains Unlimited B.V., ISC 7-6-2019.doc**

Toegevoegde bijlagen bij agendapunt **G-19-015 Statenvoorstel Provinciale garantstelling Mijnwater B.V.**

- **Concept deelverslag G-19-015 Statenvoorstel Provinciale garantstelling Mijnwater B.V., ISC 7-6-2019.doc**

Toegevoegde bijlagen bij agendapunt **G-19-009 Statenvoorstel Jaarstukken 2018**

- **Concept deelverslag G-19-009 Statenvoorstel Jaarstukken 2018, ISC 7-6-2019.doc**

Toegevoegde bijlagen bij agendapunt **G-19-012 Statenvoorstel 1e Afwijkingenrapportage 2019**

- **Concept deelverslag G-19-012 1e Afwijkingenrapportage Statenvoorstel 2019, ISC 7-6-2019.doc**

Toegevoegde bijlagen bij agendapunt **G-19-013 Gewijzigd Statenvoorstel Provinciale bijdrage van € 24,8 miljoen ten behoeve van de Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar**

- **G-19-013 Gewijzigd Statenvoorstel Provinciale bijdrage van € 24,8 miljoen ten behoeve van de Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar, brief GS van 14-6-2019 (GS 2019-45473).pdf**

- **Concept deelverslag G-19-013 Statenvoorstel Provinciale bijdrage van € 24,8 miljoen t.b.v. de Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar, ISC 7-6-2019.doc**

Toegevoegde bijlagen bij agendapunt **G-19-014 Statenvoorstel Vastellen aanvullend (provinciaal deel van het) krediet project Opwaardering Maaslijn**

- **Concept deelverslag G-19-014 Statenvoorstel Vaststellen aanvullend (provinciaal deel van het) krediet project Opwaardering Maaslijn, ISC 7-6-2019.doc**

Stemsysteem Statenzaal
In de bijlagen van deze e-mail treft u de instructie aan van het Stemsysteem in de Statenzaal. Indien er nog vragen of onduidelijkheden zijn dan vernemen wij dat graag van u via staten@prvlimburg.nl. Deze instructie wordt ook in de Statenzaal voor u klaargelegd.

De gewijzigde conceptagenda voor de Provinciale Statenvergadering op 21-6-2019 is gepubliceerd naar de vergaderapplicatie iBabs Pro.

iPad
Gebruikt u de iPad om de vergaderstukken te ontsluiten, open dan de vergaderapplicatie iBabs Pro en klik op agendatype (PS) Provinciale Statenvergadering.

Laptop
Gebruikt u de laptop om de vergaderstukken te ontsluiten, klik dan op onderstaande link om in te loggen: http://www.ibabs.eu/.

Alle informatie met betrekking tot vergaderingen is eveneens te raadplegen via: www.limburg.nl/ProvincialeStaten onder het kopje Stateninformatie.

Mocht u onverhoopt niet aanwezig kunnen zijn bij deze Provinciale Statenvergadering, dan verzoeken wij u dit tijdig bij de Griffie staten@prvlimburg.nl t.a.v. Statenadviseur Petra Possen te melden.

Met vriendelijke groet,

Namens de voorzitter van Provinciale Staten

drs. Th.J.F.M. Bovens

Van: Peters, Funs
Verzonden: dinsdag 18 juni 2019 17:22
Aan: Peters, Funs
Onderwerp: 2de nazending Provinciale Statenvergadering op 21-6-2019, aanvang 10:00 uur

Bericht voor: **leden Provinciale Staten, Gedeputeerde Staten en Directie**
Betreft: **2de nazending Provinciale Statenvergadering op 21-6-2019, aanvang 10:00 uur**
Gevraagde actie: **ter voorbereiding: nieuw agendapunt, vertrouwelijk stuk ter inzage, verzending stukken e**

Geachte lezer,

Aan de conceptagenda zijn onderstaande agendapunten/bijlagen toegevoegd:
Nieuw agendapunt **G-19-018 Ontwerpbesluit Bekrachtiging geheimhouding prognose Scannexus**

- **G-19-018 Ontwerpbesluit Bekrachtiging geheimhouding prognose Scannexus (GS 2019-45637).pdf**

Toegevoegde bijlagen bij agendapunt **G-19-010 Statenvoorstel Beëindigen provinciale deelname in Brains Unlimited B.V.**

- **Mededeling Portefeuillehouder inzake afdoening toezegging 8452 en 8453, brief gedeputeerde Van den Akker van 18-6-2019 (GS 2019-45632).pdf**

Toegevoegde bijlagen bij agendapunt **G-19-009 Statenvoorstel Jaarstukken 2018**

- **Beantwoording Schriftelijke vragen n.a.v. Interim Statencommissie op 7-6-2019, brief GS van 18-6-2019 (GS 2019-46650).pdf**
- **Mededeling Portefeuillehouder inzake Afdoening toezegging 8456, brief gedeputeerde Van den Akker van 18-6-2019 (GS 2019-45564).pdf**
- **Mededeling Portefeuillehouder inzake afdoening toezegging 8461 (toezeggingen Statencommissie 7-6-2019), brief gedeputeerde Mackus van 18-6-2019 (GS 2019-45547).pdf**
- **Informerend stuk Rapportage erfpacht, brief GS van 18-6-2019 (GS 2019-44847).pdf**

Ter inzage legging vertrouwelijke stukken
Via deze e-mail attendeer ik u op de vertrouwelijke stukken die vanaf heden ter inzage zijn gelegd bij de Griffie:

- Geactualiseerde prognose 2019 en verder van Scannexus.

De stukken liggen bij het secretariaat van de Griffie ter inzage tot en met 21-6-2019.

Verzending stukken schriftelijke vragenronde
Nazending stukken inzake de behandeling van de Jaarstukken 2019 en de 1e Afwijkingenrapportage in de ISC worden niet zoals gebruikelijk via de post verzonden gezien het korte tijdsbestek. De stukken worden voor aanvang van de Statenvergadering voor u klaar gelegd in de Statenzaal.

BAS meets PS

Vanuit de ambtelijke werkgroep BAS (Bestuurlijk Ambtelijk Samenspel) is afgelopen februari een nieuwe module geïntroduceerd voor (nieuwe) provinciale medewerkers die nog niet eerder een Statenvergadering bijwoonden en/of meer willen weten over de rol van PS en de Griffie. Deze geslaagde try-out krijgt een vervolg aanstaande vrijdag 21 juni. Een groep van nieuwe medewerkers van de provincie wordt voor aanvang van de vergadering meegenomen naar de Statenzaal en door o.a. Griffiemedewerkers nader geïnformeerd over de werkzaamheden rondom een Statenvergadering. Daarbij komen onder andere aan bod de verschillende rollen van PS, GS, de Griffie, het bodeteam, mensen van de techniek, medewerkers webcast en pers. De groep krijgt tevens de gelegenheid vragen stellen aan een paar Statenleden en de vergadering een tijdje live vanaf de publieke tribune te volgen.

Oproep: wie van de Statenleden wil kennismaken met een groepje nieuwe medewerkers van de provincie en vragen beantwoorden? Het tijdstip rond 11:00 uur, plaats: Statenrestaurant en deze bijeenkomst duurt ongeveer een half uur. U kunt zich aanmelden uiterlijk 20-6-2019 om 10:00 uur bij Nellie Steeghs via pjf.steeghs@prvlimburg.nl.

De gewijzigde conceptagenda voor de Provinciale Statenvergadering op 21-6-2019 is gepubliceerd naar de vergaderapplicatie iBabs Pro.

iPad
Gebruikt u de iPad om de vergaderstukken te ontsluiten, open dan de vergaderapplicatie iBabs Pro en klik op agendatype (PS) Provinciale Statenvergadering.

Laptop
Gebruikt u de laptop om de vergaderstukken te ontsluiten, klik dan op onderstaande link om in te loggen: http://www.ibabs.eu/.

Alle informatie met betrekking tot vergaderingen is eveneens te raadplegen via: www.limburg.nl/ProvincialeStaten onder het kopje Stateninformatie.

Mocht u onverhoopt niet aanwezig kunnen zijn bij deze Provinciale Statenvergadering, dan verzoeken wij u dit tijdig bij de Griffie staten@prvlimburg.nl t.a.v. Statenadviseur Petra Possen te melden.

Met vriendelijke groet,

Namens de voorzitter van Provinciale Staten

drs. Th.J.F.M. Bovens

Van:	Peters, Funs
Verzonden:	woensdag 19 juni 2019 18:07
Aan:	Peters, Funs
Onderwerp:	3de nazending Provinciale Statenvergadering op 21-6-2019, aanvang 10:00 uur

Bericht voor:	**leden Provinciale Staten, Gedeputeerde Staten en Directie**
Betreft:	**3de nazending Provinciale Statenvergadering op 21-6-2019, aanvang 10:00 uur**
Gevraagde actie:	**ter voorbereiding: toegevoegde bijlage.**

Geachte lezer,

Aan de conceptagenda zijn onderstaande agendapunten/bijlagen toegevoegd:
Toegevoegde bijlagen bij agendapunt **G-19-015 Gewijzigd Statenvoorstel Provinciale garantstelling Mijnwater B.V.**

- **G-19-015 Gewijzigd Statenvoorstel Provinciale garantstelling Mijnwater B.V., brief GS van 19-6-2019 (GS 2019-46672).pdf**

De gewijzigde conceptagenda voor de Provinciale Statenvergadering op 21-6-2019 is gepubliceerd naar de vergaderapplicatie iBabs Pro.

iPad
Gebruikt u de iPad om de vergaderstukken te ontsluiten, open dan de vergaderapplicatie iBabs Pro en klik op agendatype (PS) Provinciale Statenvergadering.

Laptop
Gebruikt u de laptop om de vergaderstukken te ontsluiten, klik dan op onderstaande link om in te loggen: http://www.ibabs.eu/.

Alle informatie met betrekking tot vergaderingen is eveneens te raadplegen via: www.limburg.nl/ProvincialeStaten onder het kopje Stateninformatie.

Mocht u onverhoopt niet aanwezig kunnen zijn bij deze Provinciale Statenvergadering, dan verzoeken wij u dit tijdig bij de Griffie staten@prvlimburg.nl t.a.v. Statenadviseur Petra Possen te melden.

Met vriendelijke groet,

Namens de voorzitter van Provinciale Staten

drs. Th.J.F.M. Bovens

OVERZICHT SPREEKTIJDEN PER AGENDAPUNT

Aanvangstijdstip	**21 juni 2019**	**10:00 uur**
Eindtijd zonder lunch		**16:55 uur**
Eindtijd met lunch		**17:55 uur**

Agendapunt	Titel	Totale behandeltijd per agendapunt	Begintijd	Eindtijd
	Lunch	01:00 (uur:min)		
1	Opening, mededelingen voorzitter en vaststelling agenda	00:05 (uur:min)	10:00	10:05
2	Spreekrecht externen	00:03 (uur:min)	10:05	10:08
3	Vragenuur	00:00 (uur:min)	10:08	10:08
4	Notulen	00:00 (uur:min)	10:08	10:08
5	Hamerstukken			
5.1	Bekrachtiging geheimhouding	00:10 (uur:min)	10:08	10:18
6	Behandelstukken			
6.1	G-19-009 Statenvoorstel Jaarstukken 2018	02:56 (uur:min)	10:18	13:14
6.2	G-19-012 Statenvoorstel 1e Afwijkingenrapportage 2019	00:00 (uur:min)	13:14	13:14
6.3	G-19-017 Statenvoorstel Voorjaarsbrief 2019, brief GS van 4-6-2019 (GS 2019-41962)	01:30 (uur:min)	13:14	14:44
6.4	G-19-013 Gewijzigd Statenvoorstel Provinciale bijdrage van € 24,8 miljoen ten behoeve van de Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar	01:00 (uur:min)	14:44	15:44
6.5	G-19-014 Statenvoorstel Vastellen aanvullend (provinciaal deel van het) krediet project Opwaardering Maaslijn	01:06 (uur:min)	15:44	16:50
7	Voorraadagenda	00:00 (uur:min)	16:50	16:50
8	Moties vreemd aan de orde van de dag	00:00 (uur:min)	16:50	16:50
9	Sluiting	00:05 (uur:min)	16:50	16:55

Limburgs Parlement

provincie limburg

SPREEKTIJDENOVERZICHT **Statenvergadering:** **21 juni 2019**

Start vergadering	**10:00 (uur:min)**
Agendapunt (1 t/m 5)	10:18 (uur:min)

6.1	**G-19-009 Statenvoorstel Jaarstukken 2018**		
De agendapunten Statenvoorstellen aangaande de Jaarstukken 2018 en de 1e Afwijkingenrapportage, worden gezamenlijk behandeld.			
	Partij	**Statenlid**	**Gevraagde tijd**
1	CDA	Depondt-Olivers	00:09 (uur:min)
2	PVV	Claassen	00:10 (uur:min)
3	VVD	Nijskens	00:10 (uur:min)
4	SP	van Caldenberg	00:05 (uur:min)
5	GroenLinks	Rossel	00:10 (uur:min)
6	PvdA	Kuntzelaers	00:10 (uur:min)
7	D66	Vaessen	00:09 (uur:min)
8	LOKAAL-LIMBURG	Franssen	00:05 (uur:min)
9	Partij voor de Dieren	Plusquin	00:10 (uur:min)
10	50PLUS	Fischer-Otten	00:04 (uur:min)
11	Forum voor Democratie	géén spreektijd	
		Spreektijd PS 1e termijn	01:22 (uur:min)
		Spreektijd GS 1e termijn	00:50 (uur:min)
		Spreektijd PS 2e termijn	00:27 (uur:min)
		Spreektijd GS 2e termijn	00:16 (uur:min)
		Totale spreektijd	02:56 (uur:min)
Totale behandeltijd			02:56 (uur:min)
Einde agendapunt 6.1			**13:14 (uur:min)**

6.2	**G-19-012 Statenvoorstel 1e Afwijkingenrapportage 2019**		
De agendapunten Statenvoorstellen aangaande de Jaarstukken 2018 en de 1e Afwijkingenrapportage, worden gezamenlijk behandeld.			
	Partij	**Statenlid**	**Gevraagde tijd**
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			
10			
11			
		Spreektijd PS 1e termijn	00:00 (uur:min)
		Spreektijd GS 1e termijn	00:00 (uur:min)
		Spreektijd PS 2e termijn	00:00 (uur:min)
		Spreektijd GS 2e termijn	00:00 (uur:min)
		Totale spreektijd	00:00 (uur:min)
Totale behandeltijd			**00:00 (uur:min)**
Einde agendapunt 6.2			**13:14 (uur:min)**

6.3	G-19-017 Statenvoorstel Voorjaarsbrief 2019, brief GS van 4-6-2019 (GS 2019-41962)		
	Partij	**Statenlid**	**Gevraagde tijd**
1	CDA	Werrij-Wetzels	00:02 (uur:min)
2	PVV	Claassen	00:02 (uur:min)
3	VVD	Nijskens	00:04 (uur:min)
4	SP	van Caldenberg	00:01 (uur:min)
5	Partij voor de Dieren	Plusquin	00:03 (uur:min)
6	PvdA	Kuntzelaers	00:03 (uur:min)
7	D66	Vaessen	00:03 (uur:min)
8	LOKAAL-LIMBURG	géén spreektijd	
9	GroenLinks	géén spreektijd	
10	50PLUS	géén spreektijd	
11	Forum voor Democratie	géén spreektijd	
		Spreektijd PS 1e termijn	00:18 (uur:min)
		Spreektijd GS 1e termijn	00:50 (uur:min)
		Spreektijd PS 2e termijn	00:06 (uur:min)
		Spreektijd GS 2e termijn	00:16 (uur:min)
		Totale spreektijd	01:30 (uur:min)
Totale behandeltijd			**01:30 (uur:min)**
Einde agendapunt 6.3			**14:44 (uur:min)**

6.4	G-19-013 Gewijzigd Statenvoorstel Provinciale bijdrage van € 24,8 miljoen ten behoeve van de Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar		
	Partij	**Statenlid**	**Gevraagde tijd**
1	GroenLinks	Baneke	00:05 (uur:min)
2	VVD	Heldens	00:05 (uur:min)
3	CDA	Werij-Wetzels	00:03 (uur:min)
4	Partij voor de Dieren	Loomans	00:03 (uur:min)
5	PVV	Claassen	00:02 (uur:min)
6	LOKAAL-LIMBURG	Franssen	00:03 (uur:min)
7	PvdA	Kuntzelaers	00:02 (uur:min)
8	SP	van Caldenberg	00:05 (uur:min)
9	50PLUS	Fischer-Otten	00:02 (uur:min)
10	Forumvoor Democratie	géén spreektijd	
11	D66	géén spreektijd	
		Spreektijd PS 1e termijn	00:30 (uur:min)
		Spreektijd GS 1e termijn	00:15 (uur:min)
		Totaal 2e termijn	00:15 (uur:min)
		Totale spreektijd	01:00 (uur:min)
Totale behandeltijd			**01:00 (uur:min)**
Einde agendapunt 6.4			**15:44 (uur:min)**

- richtlijn is max. 5 min. spreektijd per fractie in eerste termijn van PS en op volgorde van aanmelding;
- spreektijd van GS in eerste termijn betreft 1/2 van die van PS in eerste termijn
- spreektijd in 2e termijn is 1/3 van de spreektijd (geldt voor PS en GS)

6.5	G-19-014 Statenvoorstel Vastellen aanvullend (provinciaal deel van het) krediet project Opwaardering Maaslijn		
	Partij	**Statenlid**	**Gevraagde tijd**
1	GroenLinks	Baneke	00:05 (uur:min)
2	VVD	Heldens	00:05 (uur:min)
3	CDA	Geraats	00:05 (uur:min)
4	D66	Vaessen	00:03 (uur:min)
5	PVV	Claassen	00:02 (uur:min)
6	LOKAAL-LIMBURG	Franssen	00:03 (uur:min)
7	PvdA	Kuntzelaers	00:05 (uur:min)
8	SP	van Caldenberg	00:05 (uur:min)
9	50PLUS	géén spreektijd	
10	Forumvoor Democratie	géén spreektijd	
11	Partij voor de Dieren	géén spreektijd	
		Spreektijd PS 1e termijn	00:33 (uur:min)
		Spreektijd GS 1e termijn	00:16 (uur:min)
		Totaal 2e termijn	00:16 (uur:min)
		Totale spreektijd	01:06 (uur:min)
Totale behandeltijd			**01:06 (uur:min)**
Einde agendapunt 6.5			**16:50 (uur:min)**

- richtlijn is max. 5 min. spreektijd per fractie in eerste termijn van PS en op volgorde van aanmelding;
- spreektijd van GS in eerste termijn betreft 1/2 van die van PS in eerste termijn
- spreektijd in 2e termijn is 1/3 van de spreektijd (geldt voor PS en GS)

Limburgs Parlement

provincie limburg

Notulen Statenvergadering van 21 juni 2019

INHOUDSOPGAVE
Notulen 21 juni 2019

	Presentielijst	**Pagina 5**
1	**Opening, mededelingen voorzitter en vaststelling agenda**	**Pagina 7**
2	**Spreekrecht externen**	**Pagina 8**
3	**Vragenuur**	**Pagina 8**
4	**Notulen**	**Pagina 8**
5	**Hamerstukken**	**Pagina 8**
5.1	**Bekrachtiging geheimhouding opgelegd aan Provinciale Staten**	**Pagina 8**
5.1.1	**P-19-010 Ontwerpbesluit Bekrachtiging geheimhouding notulen van de besloten Statenvergadering van 27 mei 2019 (PS 2019-45434)**	**Pagina 9**
5.1.2	**G-19-018 Ontwerpbesluit Bekrachtiging geheimhouding prognose Scannexus (GS 2019-45637)**	**Pagina 9**
5.2	**G-19-010 Statenvoorstel Beëindigen Provinciale deelname in Brains Unlimited B.V., brief Gedeputeerde Staten van 30 april 2019 (GS 2019-39158)**	**Pagina 9**
5.3	**G-19-015 Statenvoorstel Provinciale garantstelling Mijnwater B.V., brief Gedeputeerde Staten van 19 juni 2019 (GS 2019-46672)**	**Pagina 10**
6	**Behandelstukken**	**Pagina 11**
6.1	**G-19-009 Statenvoorstel Jaarstukken 2018, brief Gedeputeerde Staten van 9 april 2019 (GS 2019-26815)**	**Pagina 11**
6.2	**G-19-012 Statenvoorstel 1e Afwijkingenrapportage 2019, brief Gedeputeerde Staten van 14 mei 2019 (GS 2019-37106))**	**Pagina 11**
6.3	**G-19-017 Statenvoorstel Voorjaarsbrief 2019, brief Gedeputeerde Staten van 4 juni 2019 (GS 2019-41962)**	**Pagina 77**

6.4	**G-19-013 Gewijzigd Statenvoorstel Provinciale bijdrage van € 24,8 miljoen ten behoeve van de Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar, brief Gedeputeerde Staten van 14 juni 2019 (GS 2019-45473)**	**Pagina 65**
6.5	**G-19-014 Statenvoorstel Vastellen aanvullend (Provinciaal deel van het) krediet project Opwaardering Maaslijn, brief Gedeputeerde Staten van 14 mei 2019 (GS 2019-37372)**	**Pagina 81**
7	**Voorraadagenda**	**Pagina 101**
8	**Moties vreemd aan de orde van de dag**	**Pagina 101**
9	**Sluiting**	**Pagina 101**

Presentielijst van de leden van Provinciale Staten van Limburg voor de vergadering van 21 juni 2019

Voorzitter
Bovens, drs. Th.J.F.M.
Frische, drs. G.H.C., agendapunt 6.1 en 6.2

Statengriffier
Pregled, mr. A.O.J.

Leden	**Partij**
Aanwezig	
Absil, mevrouw drs. M.G.J.A.C.	CDA
Akker, LLM, dr. J.P. van den	VVD
Baneke, P.D.	GroenLinks
Bastiaans, L.H.	VVD
Berghorst, mevrouw mr. A.	PvdA
Bosch, M.Th.	PVV
Burlet, MBA, R.J.H.	Forum voor Democratie
Caldenberg, M. van	SP
Claassen, drs. R.A.B.	PVV
Claessens-Schepers, mevrouw Y.M.	SP
Depondt-Olivers, mevrouw M.L.H.	CDA
Fischer-Otten, mevrouw A.M.J.N.	50PLUS
Franssen, R.J.H.	LOKAAL-LIMBURG
Frische, drs. G.H.C.	CDA
Geraats, J.M.L.	CDA
Geurts, ing. E.	PvdA
Heldens, ing. T.M.	VVD
Hermans, L.J.	PVV
Housmans, R.W.P.E.	PVV
IJpelaar, W.A.J.	CDA
Jenneskens, MA, mevrouw M.T.P.	D66
Jetten, mevrouw T.G.M.	GroenLinks
Jiménez Hastenrath, mevrouw C.L.	PVV
Koopmans, G.P.J.	CDA
Kuntzelaers, J.J.M.	PvdA
Linden, H.M.V. van der,	LOKAAL-LIMBURG
Loomans, ir. P.J.M.	Partij voor de Dieren
Mackus, H.J.H.,	CDA
Megens, B.J.M.H.	PVV
Mertens, mevrouw mr. K.G.M.	GroenLinks

Nijskens, H.L.M.	VVD
Plusquin, mevrouw P.S.M.L.	Partij voor de Dieren
Reuser, J.A.A.M.	Forum voor Democratie
Rossel, A.	GroenLinks
Sande, C.A.W. van der	Forum voor Democratie
Smeets, B.B.P.M.	Forum voor Democratie
Straus, mevrouw drs. K.C.J.	VVD
Tegels, ir. ing. R.J.J.	CDA
Teunissen, MSc, J.M.T	D66
Thewissen, drs. M.W.	Forum voor Democratie
Vaessen, L.A.P.	D66
Valk, MCDM, ing. R.E. van der	SP
Vincken, drs. N.J.H.M.	Forum voor Democratie
Werrij-Wetzels, LLM, mevrouw M.	CDA
Wolters Gregório, J.	SP

Afwezig

Bijnen, H.M. van	PVV
Kerseboom, mevrouw dr. S.	Forum voor Democratie

Het college van Gedeputeerde Staten

Bovens, drs. Th.J.F.M.

Notulist

DemiSec

PROVINCIALE STATEN VAN LIMBURG VERGADERING VAN 21 juni 2019

1. Opening, mededelingen voorzitter en vaststelling agenda

De voorzitter: Dames en heren, ik open de vergadering en ik verzoek u allen te gaan staan. Aan het begin van deze vergadering, waarin wij samenkomen om de belangen van de Provincie Limburg en haar inwoners te dienen, spreken wij de hoop uit dat onze arbeid vrucht zal dragen. Mogen wij kracht en inspiratie putten uit onze geloofs- en levensovertuiging met juiste waardering voor elkaars mening. Dat is onze bede aan God of aan elkaar. Ik verzoek u te blijven staan.

Op 23 mei jl. overleed op 81-jarige leeftijd de heer Wien Wijnen. Hij was fractievoorzitter voor de VVD-fractie in deze Provinciale Staten van 1991 tot 1995 en daarna lid van het college van Gedeputeerde Staten van de Provincie Limburg van 1995 toto 1999. Hij vervulde beide ambten met veel toewijding en wijsheid, daarvoor ontving hij ook voor zijn maatschappelijke verdiensten het Lidmaatschap in de Orde van Oranje-Nassau. Wij zijn de heer Wijnen grote dank verschuldigd voor wat hij voor de provincie Limburg heeft betekend en onze gevoelens medeleven gaan uit naar zijn echtgenote, kinderen en kleinkinderen. Ik verzoek u enige momenten stilte in acht te nemen.

Hartelijk dank, u kunt plaatsnemen. Dames en heren, van harte welkom bij deze vergadering van Provinciale Staten. Voor deze vergadering zijn afmeldingen ontvangen van uw zijde van mevrouw Kerseboom van Forum voor Democratie en de heer Van Bijnen van de PVV-fractie. Zoals te doen gebruikelijk, mocht er sprake zijn van hoofdelijke stemming, dan wordt de volgorde waarin de stemmen worden uitgebracht door loting bepaald en dat gebeurt door aan het begin van de vergadering uit deze grote bokaal een nummer te trekken en achter dat nummer gaat de naam schuil van 1 van uw Statenleden en daar begint dan de stemming bij en dat is het Statenlid onder nummer 15 en dat is…

Griffier Pregled: De heer Frische.

De voorzitter: De heer Frische, die mag dan beginnen met stemmen. Dat is de 1e keer in uw leven geloof ik hè?

Dames en heren, de agenda ligt voor. Het Presidium heeft besloten dat de agendapunten 6.1 inzake de Jaarstukken 2018 en 6.2, de 1e Afwijkingenrapportage gezamenlijk kunnen worden behandeld in 2 termijnen, maar dan wel apart in stemming worden gebracht. Daarover gaat de heer Rossel een vraag stellen.

De heer Rossel (GroenLinks): Ja voorzitter, want de orde is aan Provinciale Staten zelf en niet aan het Presidium en ik vind het rijkelijk laat als een uur voor de Statenvergadering deze beslissing wordt voorgekauwd. Ik heb 2 betogen voorbereid voor 2 aparte Statenvoorstellen, waarbij het ene Statenvoorstel het begrotingsjaar 2018 betreft en het andere Statenvoorstel het begrotingsjaar 2019. Dus ik vind het eigenlijk not done dat we dit nu samentrekken en ik ook mijn maximale spreektijd van 10 minuten zou hebben. Ik zit al te schrappen in mijn tekst, maar ik zou toch enige coulantie willen betrachten daar waar het betreft de spreektijd.

De voorzitter: Ja, dat laatste kan ik u toezeggen. De vraag is of het dan wel samen mag worden… Ik weet niet, u wordt… Ik schors de vergadering voor een minuut. Ik ga toch de heer Rossel proberen te beantwoorden. Vanaf nu zijn wij niet meer op de radio, dat is duidelijk. Ik ga toch de heer Rossel antwoorden. Ik zal clementie betrachten de heer Rossel als het over de spreektijd gaat, maar ik stel u

wel voor om de gezamenlijke behandeling in stand te houden. Is dat akkoord? Aldus. U heeft terecht, het is een voorstel aan Provinciale Staten en datzelfde geldt voor het voorstel dat van Gedeputeerde Staten gekomen is om de Voorjaarsbrief 2019 te behandelen tijdens deze vergadering. Het Presidium heeft vanochtend ook besloten om dat agendapunt toe te voegen aan de agenda van vandaag als agendapunt 6.3, maar tevens besloten om daarvoor een paar momenten van schorsing in te lassen, maar ik ga eerst even naar de heer Baneke. De heer Baneke.

De heer Baneke (GroenLinks): Voorzitter, dank u wel. Ja, als GroenLinks hebben wij goed gekeken naar dit stuk, we hebben daar vragen over gesteld. Die zijn bij mijn weten afgelopen woensdag aangeleverd. Wij vinden het echt kort dag om dan 2 dagen later daarover te vergaderen, zeker omdat we daar als fractie niet over hebben kunnen spreken. Dus initieel is ons voorstel om het van de vergaderinglijst af te halen, maar met een halfuur schorsing zouden wij kunnen leven.

De voorzitter: Een voorstel van de heer Baneke om punt 6.3 vandaag niet te behandelen, maar de volgende keer dan te behandelen. Wie is daar ook voor naast de GroenLinksfractie? Niet, dan gaan we akkoord met het voorstel van het Presidium, maar dan wel met de aantekening dat we een halfuur schorsing vooraf zullen doen voor dat agendapunt. Ja? Dan ligt er op die wijze dus een concept gewijzigde agenda voor voor deze vergadering en de vraag is of u daarmee kunt instemmen. Dat is het geval. Aldus besloten.

Ik zal proberen de lunch rond 12.30 uur te laten plaatsvinden en de eindtijd van de vergadering is, als iedereen zich aan zijn spreektijden houdt zeg ik dan streng, ongeveer rond 15.30 uur, maar daar kunnen geen rechten aan worden ontleend, moet ik er ook nog even bijzeggen. Dat was agendapunt 1.

2. Spreekrecht externen

De voorzitter: Agendapunt 2, Spreekrecht externen. Er zijn geen mensen die zich daarvoor gemeld hebben, dus dat gaat over.

3. Vragenuur

De voorzitter: Agendapunt 3, het vragenuur is vandaag niet van toepassing. Er zijn geen vragenuren aangemeld.

4. Notulen

De voorzitter: Agendapunt 4, idem dito, er zijn geen notulen ter besluitvorming.

5. Hamerstukken

De voorzitter: Dus ik ben al met u bij agendapunt 5 van deze vergadering, dat zijn de hamerstukken.

5.1 Bekrachtiging geheimhouding opgelegd aan Provinciale Staten

De voorzitter: En dat begint bij 5.1, de bekrachtiging geheimhouding opgelegd aan Provinciale Staten.

Voor de stukken benoemd in de volgende ontwerpbesluiten, zoals ik ze zodadelijk zal voorlezen, wordt op grond van artikel 25, 2e lid Provinciewet geheimhouding opgelegd aan Provinciale Staten, zodat de bekrachtiging van de geheimhouding op grond van artikel 25 3e lid Provinciewet aan de orde is.

5.1.1 P-19-010 Ontwerpbesluit Bekrachtiging geheimhouding notulen van de besloten Statenvergadering van 27 mei 2019 (PS 2019-45434)

De voorzitter: Dat geldt eerst voor 5.1.1, het ontwerpbesluit Bekrachtiging geheimhouding notulen van de besloten Statenvergadering van 27-5-2019 en daar is een vraag van de heer Van Caldenberg over. Bij 5.1.1 hè? Ja.

De heer Van Caldenberg (SP): Voorzitter, met het gevoel dat het enigszins ingewikkeld wordt om hierover te spreken. Er is destijds een besluit genomen en het zou goed zijn dat de reikwijdte van dat besluit iets zou worden opgerekt want volgens mij doet dan beter recht aan hetgeen in die vergadering is besproken en dat heeft te maken met hoe we het begrip, en daar ga ik dan maar even over hebben, 'stemverhouding' interpreteren. Ik zou u willen vragen of dat zou kunnen, zodat we in ieder geval weten welke partijen wat gestemd hebben.

De voorzitter: Aan de orde is de… We kunnen dat cryptisch doen, maar omdat u waarschijnlijk toch wat dat betreft akkoord bent met het besluit dat u de vorige keer genomen heeft, dat is dat de stemverhouding van de besloten vergadering van december openbaar kan worden gemaakt, daar heeft u 'ja' tegen gezegd de vorige vergadering. De vraag van de heer Van Caldenberg gaat 1 stapje verder, dat is niet dat de uitslag van de stemming openbaar wordt, maar ook welke partijen wat hebben gestemd ook openbaar wordt. Dat is de oprekking die de heer Van Caldenberg voorstelt met zijn besluit en daarvoor kijk ik even rond in deze vergadering, of u met die oprekking van dat verhaal akkoord zou kunnen gaan, zodat ook de stemverhouding per partij bekend is, niet per persoon, maar per partij. Is daar geen bezwaar tegen? Niet. Dan wordt dat geacht onder de verruiming te vallen, zal ik het zo maar even formuleren.

Ik constateer dat Bekrachtiging geheimhouding opgelegd aan Provinciale Staten als benoemd in artikel 25 Provinciewet voor het genoemde ontwerpbesluit, en dan hebben we het over de geheimhouding notulen van de besloten Statenvergadering van 27 mei 2019, met algemene stemmen wordt aanvaard. Dat is het geval.

5.1.2 G-19-018 Ontwerpbesluit Bekrachtiging geheimhouding prognose Scannexus (GS 2019-45637)

De voorzitter: Dan 5.1.2, het ontwerpbesluit Bekrachtiging geheimhouding prognose Scannexus, GS 2019 met het nummer 45637.

Ik constateer ook dat daar de bekrachtiging geheimhouding opgelegd aan Provinciale Staten als benoemd in artikel 25 van de Provinciewet voor het genoemde ontwerpbesluit met algemene stemmen wordt aanvaard. Dat is het geval, aldus besloten.

5.2 G-19-010 Statenvoorstel Beëindigen Provinciale deelname in Brains Unlimited B.V., brief Gedeputeerde Staten van 30 april 2019 (GS 2019-39158)

De voorzitter: Kom ik met u bij agendapunt 5.2, G-19-010, het Statenvoorstel Beëindigen Provinciale deelname in Brains Unlimited B.V. een brief van Gedeputeerde Staten van 30 april 2019.

Het Statenvoorstel is behandeld in de Interim Statencommissie van 7 juni jl. en de Commissie heeft geen wensen en geen bedenkingen geuit ten aanzien van het Statenvoorstel. De Commissie heeft dus besloten om het voorstel als hamerstuk door te geleiden naar de Provinciale Statenvergadering van vandaag.

Ik constateer dat het Statenvoorstel G-19-010, Beëindigen Provinciale deelname in Brains Unlimited B.V. met algemene stemmen kan worden aanvaard. Dat is het geval, aldus besloten.

5.3 G-19-015 Statenvoorstel Provinciale garantstelling Mijnwater B.V., brief Gedeputeerde Staten van 19 juni 2019 (GS 2019-46672)

De voorzitter: Kom ik met u bij agendapunt 5.3, het gewijzigd Statenvoorstel Provinciale garantstelling Mijnwater B.V., brief Gedeputeerde Staten van 19 juni 2019.

Er ligt een gewijzigd Statenvoorstel voor. Het Statenvoorstel is ook behandeld in de Interim Statencommissie van 7 juni jl. De Commissie heeft geen wensen, noch bedenkingen geuit ten aanzien van het Statenvoorstel. De Commissie heeft dus besloten om het voorstel als hamerstuk door te geleiden naar de Provinciale Statenvergadering van vandaag en er is een stemverklaring aangekondigd door de fractie van Forum. Die komt ook? Ja, die komt ook. Dan geef ik het woord aan de heer Smeets.

De heer Smeets (Forum voor Democratie): Dank u wel voorzitter. Binnen onze fractie leven nog steeds veel vragen ten aanzien van de Provinciale garantstelling van € 22,5 miljoen aan Mijnwater bv. Niet alleen de genoemde risico's ten aanzien van bijvoorbeeld de structurele onderschatting van de werkelijke investeringskosten, operationele kosten en noodzakelijke dekkingsbijdrage voor de backbone levert vragen op, ook nut en noodzaak van het onderhavige klimaatthema vraagt meer tijd om te komen tot een grondige analyse. Tel daarbij de negatieve berichtgeving in de media en de voor ons nog steeds onduidelijk onderbouwing van de kosten voor de burgers. De beoordeling van Mijnwater bv sec en de vraag waarom groei voor dit bedrijf noodzakelijk zou zijn, schept de verplichting tot het maken van de juiste afwegingen en daarvoor ontbreekt ons eenvoudigweg de tijd, mede gezien de lijvige documentatie en de complexe materie. Forum voor Democratie is kritisch ten aanzien van het van het gas afhalen van woningen en bedrijfsgebouwen, zoveel moge duidelijk zijn, en juist dit wordt beoogd met de verdere groei van Mijnwater bv. Aanvullende investeringen zijn noodzakelijk om die groei te realiseren en worden geraamd op € 90 miljoen zo lazen we in het Statenvoorstel. Alles overziend geeft dit voorstel ons momenteel onvoldoende comfort om het onverkort te steunen. Echter, tegenover ons zien wij een overgrote meerderheid van 10 partijen welke alle voorstander zijn van het verlenen van de garantstelling en daarmee dus de facto instemmen met de investeringen die daarmee gemoeid zijn. Het is wat ons betreft evident dat de stellingen zijn betrokken en Forum voor Democratie hecht geen waarde aan een debat dat per definitie een debat om des keizers baard is. Dat is nodeloze tijd en energie verkwisten aan een bij voorbaat vaststaand besluit. Derhalve hebben wij de Griffie daags na de Interim Statencommissievergadering van 7 juni jl. gevraagd om ons verzoek tot bespreekstuk om te zetten naar een hamerstuk voor deze Statenvergadering, maar wel onder de nadrukkelijke vastlegging van de serieuze bedenkingen welke de fractie van Forum voor Democratie heeft geuit. Tot slot roepen wij het nieuwe college op tot het maken van verstandige keuzes in de energietransitie. U zult daarbij een immer kritische doch constructieve Forum voor Democratiefractie tegenover zich vinden. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel mijnheer Smeets. Daarmee kan ik constateren dat het stuk kan worden geaccordeerd met uitzondering van de stem van de Forum voor Democratieleden. Dat geaccepteerd zijnde, is het daarmee aanvaard.

6. Behandelstukken

De voorzitter: Kom ik met u bij agendapunt 6, de behandelstukken van vandaag.

6.1 G-19-009 Statenvoorstel Jaarstukken 2018, brief Gedeputeerde Staten van 9 april 2019 (GS 2019-26815)
6.2 G-19-012 Statenvoorstel 1e Afwijkingenrapportage 2019, brief Gedeputeerde Staten van 14 mei 2019 (GS 2019-37106)

De voorzitter: Aan de orde is 6.1, Statenvoorstel Jaarstukken 2018, brief van Gedeputeerde Staten van 9 april 2019.

Aan de orde zijn de agendapunten 6.1, Statenvoorstel Jaarstukken 2018, en 6.2, het Statenvoorstel 1e Afwijkingenrapportage 2019. Zoals reeds bij de vaststelling is aangekondigd, worden deze agendapunten gezamenlijk in 2 termijnen behandeld, maar wel apart in stemming gebracht.

Zoals u is medegedeeld, geldt met betrekking tot de Jaarstukken 2018 een spreektijdenregeling conform artikel 20 Reglement van Orde voor Provinciale Staten van Limburg 2018 en deze spreektijdenregeling houdt in dat in 1e termijn elke fractie 2 minuten spreektijd per fractielid krijgt met een minimum van 10 minuten en een maximum van 30 minuten. Daarvan is afgeweken overigens, in de Presidiumvergadering daar heeft iedereen zijn eigen minuten aangemeld en ik zeg nu al toe dat ik coulant zal zijn bij de bijdrage van GroenLinks. Buiten de hierboven genoemde spreektijdenregeling zal er in 1e termijn tijd worden geboden voor interrupties over en weer en elk Gedeputeerde Statenlid krijgt een maximum van 10 minuten aan spreektijd in de 1e termijn voor de beantwoording.

Het debat in 2e termijn dient zich toe te spitsen op de vragen en op de ingediende moties en amendementen. Om die reden is de spreektijd zowel voor de fracties als voor het college in de 2e termijn beperkt tot 1/3 van de toegewezen spreektijd in 1e termijn. Indien er vragen zijn voor de portefeuille van de Commissaris van de Koning zal de vicevoorzitter van de Staten het voorzitterschap van deze Staten tijdelijk overnemen.

Het Statenvoorstel G-19-009 is in het bijzijn van Gedeputeerde Staten, de accountant Deloitte en de Statenonderzoeksfunctie behandeld in de Interim Statencommissie van 7 juni 2019.

Omdat met de Jaarstukken alle onderwerpen aan de orde zijn, is er vandaag geen mogelijkheid om na dit… Nee, dat klopt hier niet, dus dat schrap ik want er zijn wel moties vreemd aan de orde van de dag vandaag mogelijk omdat er ook andere zijn.

Dames en heren, ik verzoek u moties en amendementen over dit agendapunt zoveel mogelijk in de 1e termijn in te dienen, zodat de Griffie de tijd krijgt om een overzicht van moties te maken. Het overzicht kan dan voordat we met de stemming starten worden uitgedeeld.

Genoeg gesproken van mijn kant, ik stel voor dat wij met de beraadslagingen beginnen en dan kijk ik op het spreektijdenoverzicht dat mij gegeven is en dat zou betekenen dat mevrouw Depondt-Olivers

als 1e het woord krijgt namens de CDA-fractie en zij had 10 minuten aangevraagd, maar haar fractievoorzitter heeft haar 9 minuten gegeven. Dus dat wordt een uitdaging. Het is overigens ook de maidenspeech van de mevrouw Depondt en dat betekent geen interrupties en die zult u even moeten opsparen voor de 2e termijn. Het woord is aan mevrouw Depondt.

Mevrouw Depondt-Olivers (CDA): Voorzitter, de CDA-fractie constateert dat de Provincie financieel gezond is, en dat is een understatement lijkt me zo, en dat de begroting en de realisatie van 2018 redelijk in 1 lijn liggen. Beleidsmatig ligt de realisatie van doelen eveneens redelijk op schema. Op onderdelen is er wat achterstand of is er de vraag of er niet een tandje bijgezet zou moeten worden, maar wat de CDA-fractie betreft, kan dat op een ander moment bij behandeling van de betreffende thema's wat meer inhoudelijk aan de orde komen. De CDA-fractie is dan ook akkoord met de beslispunten inzake de Jaarstukken 2018.

Wat betreft de 1e Eindejaarsprognose 2019, de Afwijkingenrapportage, constateren wij dat het totaal-effect van de bijstellingen van de begroting inderdaad marginaal is, maar dat dit vooral wordt veroorzaakt door een eenmalige extra dividenduitkering van € 3,6 miljoen door Enexis. De voorgestelde bestedingen passen binnen de beleidskaders en financiële uitgangspunten die Provinciale Staten hebben vastgesteld. De fractie gaat dan ook akkoord met de voorliggende voorstellen.

Voorzitter, Limburg kent nog een aantal grote uitdagingen de komende decennia, waarbij een actieve rol en inzet van de Provincie niet kan ontbreken. Welke inzet en welke rol dat zou moeten zijn en met welk risicoprofiel, ook mede in relatie tot de reservepositie, moet worden besproken en nader uitgewerkt in deze Staten. Denk hierbij aan vragen rondom het al dan niet publiek eigenaarschap en risicodragend investeren in relatie tot verduurzaming, behoud en versterking van een duurzame en innovatieve economie en de vraagstukken rondom voldoende arbeidskrachten en een hoge participatiegraad in relatie tot de vergrijzing van onze beroepsbevolking. Dat zijn vraagstukken met een langetermijnhorizon die het perspectief van een vierjaarsbegroting overschrijden, maar waarvoor echter nu wel stappen gezet moeten worden. Wij zijn dan ook blij met de aankondiging van het college dat het in 2019 met Provinciale Staten in discussie wil over een mogelijke uitbreiding van de ontwikkelende rol van de Provincie.

In de Commissie is vrij uitvoerig stilgestaan bij het risicoprofiel van Enexis in relatie tot die energietransitie. Daarbij zijn onder andere vragen aan de orde gekomen rondom mogelijk hergebruik van het bestaande leidingennetwerk voor andere vormen van warmtelevering, mogelijke concurrentie van of misschien juist dan wel participatie in andere netten, we hebben het net over Mijnwater gehad, en het risicoprofiel op termijn in relatie tot noodzakelijke investeringen om die energietransitie ook te faciliteren. Dit zowel in het licht van ons aandeelhouderschap van Enexis en de mogelijke risico's voor onze dividendpositie, maar ook en vooral in het licht van mogelijke consequenties voor de kosten van burgers voor hun aansluitingen en vastrecht en we zijn dan ook blij met de toezegging van de portefeuillehouder om in het najaar 2019 een themabijeenkomst met Enexis te beleggen om hierover verder te worden geïnformeerd.

Overall gezien is de CDA-fractie tevreden over de financiële en beleidsmatige realisatie en wij willen dan ook onze complimenten uitspreken aan de leden van Gedeputeerde Staten, het ambtelijk apparaat en alle anderen die zich al dan niet in opdracht van de Provincie in 2018 hebben ingezet om de gestelde doelen te bereiken. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel mevrouw Depondt en een applaus en dat applaus geldt ook het feit dat u nog 5 minuut 14 over hebt en dat is helemaal goed. Ik ga over naar de 2e spreker en dat is de heer Claassen van de PVV-fractie en ook hij heeft van zijn fractievoorzitter te horen gekregen dat hij geen 14 minuten, maar 10 minuten mag spreken. Kijk eens, ik ga proberen u eraan te houden.

De heer Claassen (PVV): Ja natuurlijk. Ik zal geen Housmansje doen, zover ben ik nog niet, dus ik pak er een papiertje bij. Voorzitter, mijn maidenspeech, wie had dat gedacht toen ik slechts enkele maanden geleden tijdens de presentatie van Kieslijst van de PVV in deze zaal mezelf presenteerde aan onze achterban samen met 25 enthousiaste mensen die met hart en ziel bereid waren om zich in te zetten voor onze prachtige provincie en tijdens deze presentatie sprak ik over het feit dat ik de samenwerking in de Provincie tussen de partijen en elkaar opzoeken, overleggen en compromissen sluiten, dat is geen vies woord, mooi vond om te zien. Ik sprak over de kracht van de Sociale Agenda als motor voor een gezond Limburg en gezonde Limburgers met regie over eigen leven. Hier wilde ik, als ik gekozen zou worden, graag aan bijdragen, een bijdrage op basis van een vitale begroting quasi evenwichtige keuze te maken in het belang van Limburg. En voorzitter, dat is ook precies het morele kompas van de PVV en we stellen altijd de vraag bij de keuzes die gemaakt moeten worden: wat is het belang voor onze inwoners? En daarnaast heeft de PVV al jaren burgerbetrokkenheid hoog in het vaandel staan, bestuurskracht zonder burgerkracht bestaat in onze ogen niet. Voorzitter, ik zal daar op het eind van deze speech nog op terugkomen.

Voorzitter, ik sta nu niet alleen over de Sociale Agenda of positieve gezondheidszorg sec te spreken, maar over al deze en nog veel meer onderwerpen via de Jaarrapportage 2018 en het is voor het eerst dat ik als Statenlid hiermee te maken heb en zoals een collega tijdens een vorige Commissievergadering al aangaf, het is nogal een hele kluif dit product goed te doorgronden en in alle zorgvuldigheid hebben Gedeputeerde Staten en de ambtenaren hier natuurlijk naar gekeken en er volgen bijstellingen op bijstellingen op de Jaarstukken en dan nog zijn er veel schriftelijke vragen. Voorzitter, ik constateer als kersvers Statenlid dat sommige collega's op het stellen van schriftelijke vragen bijna monopolie hebben en dat scheelt wel heel veel werk voorzitter want sommige vragen zijn het stellen zeker waard en biedt ons veel inzicht.

Voorzitter, de PVV wil op enkele aspecten van de jaarrekening inzoomen die naast alle andere belangrijke onderwerpen volgens de PVV extra aandacht behoeven. Ten 1e voorzitter, mobiliteit. We hebben in de afgelopen tijd al veel gehoord over de achterstanden bij het onderhoud van onze Provinciale kunstwerken en dan hebben we het niet over de kunstcollecties bijvoorbeeld hier in huis, maar over de bruggen, de viaducten, de duikers die de Provincie in bezit heeft en die onderhouden dienen te worden. Het rapport van de Rekenkamer was hier duidelijk over, er is nog veel achterstand weg te poetsen, maar voorzitter, de PVV vraagt dan ook wat er het afgelopen jaar concreet gedaan is om de achterstanden weg te werken. Voorzitter, we hebben van de huidige portefeuillehouder begrepen dat er in de portefeuille Mobiliteit meer projecten zitten dan dat er geld is. Ook is aangegeven dat er dit jaar keuzes gemaakt moeten worden in deze portefeuille terwijl dit afgelopen jaar niet in voldoende mate gedaan is. Voorzitter, dit is op te maken bijvoorbeeld uit het overzicht op pagina 13 van de Jaarstukken waarin een staatje rood en oranje gemarkeerde projecten voor bereikbaarheid en mobiliteit aangeduid zijn. Dus de vraag is voorzitter: wanneer kunnen we beginnen met hier echt keuzes in te maken?

Ten tweede voorzitter, de Sociale Agenda. Als we kijken naar de Sociale Agenda, dan zien we nog steeds een aantal zaken die ons opvallen. De PVV heeft moeten constateren dat er van de € 32 miljoen die beschikbaar was voor de Sociale Agenda maar liefst afgerond 25% is uitgegeven aan onderzoeksmatige projecten. Voorzitter, dan hebben we het over € 7,84 miljoen dat besteed wordt

aan onderzoek. Het is volgens de PVV nu echt tijd om deze onderzoeksresultaten te valoriseren en te borgen en in henk-en-ingridtaal betekent dit dat het nu tijd is om te zorgen dat onze burger daadwerkelijk gaat merken wat de uitkomsten van deze onderzoeken voor hen gaan betekenen en op basis van de uitkomsten van die onderzoeken op projecten kan worden doorgebouwd die zichtbare betekenis krijgen voor deze burger. Voorzitter, hiermee kom ik terug op dat PVV-kompas en stel de vraag: wat is het belang voor onze burger?

Voorzitter, ik wil ook nog in detail gaan en ik heb deze vraag al tijdens de Commissievergadering gesteld, waarop ik vervolgens nog geen antwoord heb gekregen, dus daarom stel ik hem hier voorzitter. In de Jaarstukken 2018 met betrekking tot onderwijs en arbeidsmarkt wordt gerapporteerd dat er € 1,95 miljoen subsidie verleend is aan Applied Sciences en Chemelot Innovation and Learning Labs (CHILL) en zou de portefeuillehouder kunnen aangeven hoeveel studenten in dit programma zijn geplaatst en welk aantal studenten succesvol de propedeuse binnen het project hebben doorlopen en welk aantal studenten niet oftewel, wat is het propedeuserendement binnen dit project?

Daarnaast zou de PVV willen weten welke innovaties in onderwijs en leren er tot op heden zijn gerealiseerd. Wij vragen dit omdat we signalen krijgen dat de daadwerkelijke innovatie in de leeromgeving, leer-werkomgeving als interventie om de studeerbaarheid van deze studenten te bevorderen en de mogelijkheid om deze studenten in de daadwerkelijke omgeving op te leiden zeer moeizaam te realiseren blijken te zijn. Herkent de portefeuillehouder dit en wat denkt hij hieraan te gaan doen?

En nog een 3e punt. De PVV heeft in de Commissievergadering al gewezen op het grote aantal fouten dat onze nieuwe fractieleden was opgevallen. Voorzitter, u kunt zich denken dat een Staten met 30 nieuwe leden die de 1e keer deze jaarrekeningen zien niet alle fouten eruit haalt. Dus voorzitter, we hopen oprecht dat na de Commissievergadering er nog eens kritisch is gekeken naar bijvoorbeeld de overboeking op pagina 10, zodat deze overboekingen niet worden overgeboekt naar 2018, maar naar 2019. Dan kunnen ze dit jaar tenminste nog in de begroting worden gebruikt. Anders zouden ze volgens de vigerende systematiek worden toegevoegd aan de immuniteitsreserve. Voorzitter, daar hebben we natuurlijk niets op tegen want de PVV heeft altijd al gesteld dat we deze op peil moeten houden en zuinig met onze immuniteitsreserve moeten ontspringen. Het financiële beleid dat ervoor zorgt dat deze reserve weer voor de 1e keer in lange tijd weer boven het miljard uitkwam, was voor ons natuurlijk aanleiding om met de begroting in te kunnen stemmen.

En als we het dan toch over die overboekingen hebben, het blijft een rare systematiek dat we eerst moeten constateren dat er voordelen zijn, oftewel meevallers, om vervolgens te moeten zien dat deze gelden worden doorgeschoven naar het lopend jaar. We begrijpen de systematiek wel, maar de formulering is en blijft vreemd; er is een voordeel, dus wordt het doorgeschoven want er zijn nog verplichtingen en wellicht dat een nadere toelichting hierop duidelijkheid kan verschaffen en mogelijk zou dat ook een centraal onderdeel kunnen worden van het traineeship voor nieuwe Statenleden en wellicht dat voor die 30, en wellicht volgende week 33, nieuwe Statenleden eens een aanvullende informatiesessie gehouden kan worden over de begroting, de jaarrekening en het daarin gebruikte jargon.

Voorzitter, ik ga afronden. We hebben vertrouwen in het nieuwe extraparlementaire college en we vertrouwen erop dat het college de Staten maximaal in staat gaat stellen afwegingen te maken en dat, als wij de Jaarrekening 2019 behandelen, we kunnen terugkijken naar dit jaar en kunnen vaststellen dat er daadwerkelijk een groot aantal zaken is opgepakt en dat de keuzes, hoe moeilijk dan ook, na

een goed inhoudelijk debat door de Staten en het college op inhoud met breed draagvlak worden gemaakt.

Voorzitter, in het begin gaf ik aan terug te komen op het onderwerp Burgerkracht. Al in 2015 diende de heer Housmans namens de PVV een motie in om burgercommissieleden in te stellen om de burgerparticipatie te versterken in onze Provincie. Helaas is dat toen door een dichtgetimmerd coalitieakkoord niet gelukt en wij vonden dat een gemiste kans en stonden op 1-0 achterstand als het gaat om burgerparticipatie en inspraak. Voorzitter, nu komt er geen coalitieakkoord, er is geen oppositie, er is geen coalitie, maar een extraparlementair college met een collegeprogramma dat zoekt naar draagvlak, dat dialoog aangaat, dat debat stimuleert en vooral voorzitter, de goede besluiten wil nemen voor ons Limburg. Het gesternte lijkt ons dus nu gunstig gezind. Dit extraparlementaire college wil inzetten op vernieuwing, transparantie en grote betrokkenheid van de burger bij die bestuurlijke vernieuwing, een beweging die de PVV van harte kan onderschrijven. Voorzitter, maar een extraparlementair college vraagt ook Staten die over de eigen schaduw durven te kijken, die bereid zijn om op inhoud zaken te bekijken en op inhoud te toetsen of voorgenomen besluiten wel goed zijn voor onze Limburgers. De PVV heeft de hand letterlijk zelfs uitgestoken voorzitter. Daarom heeft de PVV vanmorgen in het Presidium het Initiatiefvoorstel ingediend om burgercommissieleden aan te stellen en daar lijkt steun voor te zijn en het voorstel is gevraagd door de Griffie verder uit te werken en aan u collega's van de week aan te bieden bij de volgende Statenvergadering. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel mijnheer Claassen, ook voor u is de maidenspeech als zodanig geslaagd. Dubbel geslaagd want ook nog ruim binnen de tijd, dus wat dat betreft geen enkel probleem. Dames en heren, ik ga verder met de derde spreker, dat is de heer Nijskens van de VVD-fractie.

De heer Nijskens (VVD): Dank u wel voorzitter. De Jaarstukken 2018. Op een klein stukje 2019 na sluiten we een Statenperiode af met de behandeling van deze Jaarstukken. Financieel zit de Provincie op rozen, de reserves overstijgen de € 1,6 miljard. Daarmee is er een stevig fundament voor de toekomst gezet en een fundament dat van ons Statenleden een grote verantwoordelijkheid vraagt. Wat zeg ik? Een grote verantwoordelijkheid eist. De financiële verhoudingen veranderen met de tijd steeds meer van risicomijdend naar risiconemend, dat vergt moed maar vooral ook discipline. Beide hebben we de afgelopen periode gezien. We hebben succesvol geïnvesteerd in de Kennis-As, in onze noodzakelijke infrastructuur over weg, water, rails en door de lucht en toch is deze klus niet af. De buitenring is op een haar na klaar, maar met de N280 staan we pas aan het begin. Hoe is eigenlijk de stand van zaken met betrekking tot de financiën van deze weg? Over het wegvak Roermond hoor ik positieve geluiden en geldt dat ook voor de rest van de weg?

We hebben geïnvesteerd in de natuur, het beleidsterrein dat van het Rijk overgedragen is aan de Provincies. Ruim € 30 miljoen wordt er jaarlijks besteed aan uitbreiding van het areaal goudgroene natuur en natuurlijk aan de inrichting en het beheer hiervan. Ook deze klus is desondanks niet af. Zowel bij de hectares in te richten als bij de hectares die nog van functies moeten veranderen, is pas de helft van de streefwaarde bereikt, maar het fundament is gelegd.

We hebben geïnvesteerd in cultuur en cultureel erfgoed en we hebben als VVD gevraagd om een betere spreiding van de beschikbare cultuurmiddelen over de provincie en over de sectoren binnen de cultuur en vandaag was daar op het radionieuws van L1 ook een punt over dat de heer Koopmans veel geld extra geld besteedt aan cultuur. Dus we zijn benieuwd naar de programma's, maar ook hiermee hebben wij een stevig fundament voor de toekomst gezet op inhoud.

We zijn de vruchten aan het plukken van het herstel van de economie na de diepe financiële crisis voorafgaand aan deze Statenperiode. Steeds meer Limburgers vinden hun weg naar betaald werk. Ze zijn en worden daarmee onafhankelijk van de overheid voor hun bestaan. Iets waar wij liberalen altijd naar streven. Daarmee zijn natuurlijk niet alle zorgen opgelost, de banen van nu zijn niet de banen van de toekomst en de huidige vaak inhoudelijke kennis zal steeds vaker gaan plaatsmaken voor vaardigheden die de Limburger in staat moet stellen zich aan te passen aan de veranderingen in de maatschappij. Als VVD hebben wij gepleit om de scheiding in de rollen van gemeenten aan de ene kant en de Provincie aan de andere kant duidelijk te schetsen. Daar waar gemeenten met name de zorg op zich nemen voor mensen die nog niet of onvoldoende deelnemen, daar zien wij als rol voor de Provincie met name de acquisitie van bedrijven die voor diversiteit in de werkgelegenheid zorgen en zien wij als Provinciale taak de huidige beroepsbevolking klaar te stomen voor die banen van de toekomst.

In de afgelopen periode is het klimaatvraagstuk voor het eerst echt zichtbaar geworden op de Provinciaal politieke agenda. Niet leverde de wat-vraag stevige discussies en schijnbaar onoverbrugbare meningsverschillen op, de hoe-vraag zal zo mogelijk nog veel spannender worden. De VVD heeft met een aantal moties en een enkel amendement het belang van een regionale aanpak op de agenda geplaatst. Wat in de ene regio op draagvlak kan rekenen, kan op deze wijze afwijken van wat er in een andere regio speelt. Het succes van de energietransitie is immers meer dan een verhaal van techniek, maar zeker ook een verhaal van draagvlak. Er ontstaan interessante dilemma's die niet slechts met een zak geld zijn op te lossen, maar die het uiterste van politieke samenwerking en de politieke wil zullen vergen. Wat goed is voor het klimaat, is niet per definitie goed voor het milieu en wat goed is voor het milieu, is niet per se goed voor de economie. Verandering wordt alom geprezen, maar veranderen ligt toch nogal wat moeilijker. De VVD werkt graag mee aan het zoeken naar balans die nodig is om echt vooruit te komen, resultaten te behalen en meningsverschillen te overbruggen. Wetten die sneuvelen in de Eerste Kamer helpen dan niet direct om nut en noodzaak van beleid bij de Limburger over te brengen. Ik doel hiermee natuurlijk op de weggestemde Asbestwet. Hoeveel geld is er nog beschikbaar voor het Limburgse Asbestbeleid en gaan wij als Limburg door om van het asbest in de leefomgeving af te komen of heroverwegen we ons beleid?

Voorzitter, misschien een wat lange inleiding met een kleine terugblik en het benoemen van een nieuw startpunt. Kijkend naar dat startpunt vanuit de jaarrekening is het het saaie afmaken van zaken die net niet voor het nieuwe jaar waren afgehandeld. De vorige spreker had het daar ook al over. In het gevraagde besluit zien we dan ook vooral een zakelijke opsomming van middelen die overgeheveld worden naar het lopend begrotingsjaar. Gesaldeerd betekent dit dat we bijvoorbeeld € 1 miljoen extra kunnen uittrekken voor allerlei initiatieven rondom 75 jaar bevrijding. Daar stemmen wij als VVD volmondig mee in, onze vrijheid is niet vanzelfsprekend en het maakt ook zeker niet voor niets deel uit van de naam van onze partij.

Voorts blijkt dat er bijna € 3 miljoen rechtstreeks beschikbaar is voor de Einstein Telescoop, een ontwikkeling, mocht die in Limburg landen, die een geweldige kans kan bieden voor onze kennisinfrastructuur. Tot slot blijft er nog ruim € 2,5 miljoen over waarmee de reserves voor de toekomst aangevuld kunnen worden. Ook hiermee stemt de VVD in.

Voorzitter, ik begon mijn inleiding dat het financieel goed gaat met onze Provincie, dat biedt echter geen garantie voor de toekomst. Als Staten moeten we scherp op de uitgaven blijven letten en daarom pleit de VVD voor meer nadruk op de controlerende taak van het Limburgs Parlement. Wij pleiten voor de methode Duisenberg en de invoering van een Verantwoordingsdag, maar wat houdt dat nu in? We zien allemaal kleurtjes in de jaarrekening, maar hoe groen zijn nou die gerapporteerde

groene blokken, hoe duidelijk hebben wij onze doelen geformuleerd en hebben wij die doelen ook echt gehaald? Welke prestaties worden beoogd en welke worden ook daadwerkelijk geleverd en wat zijn de kosten? Is het gevoerde beleid rechtmatig, doelmatig en doeltreffend en welke conclusies kunnen worden getrokken voor toekomstig beleid? Kortom voer de methode Duisenberg ook voor Limburg in en bespreek dat op Verantwoordingsdag. Dank u wel.

De voorzitter: De heer Rossel.

De heer Rossel (GroenLinks): Voorzitter, ik ben echt superblij met de woorden van de heer Nijskens. Mag ik hiermee ook concluderen dat de VVD afstand gaat doen van de 3 W-vragen zoals we die eigenlijk de vorige Statenperiode hebben geïmplementeerd en dat u toch meer naar heldere en scherpe SMART-geformuleerde doelen wilt en dat we daarop inderdaad ook beter de controle op krijgen?

De heer Nijskens (VVD): Daar kan ik volmondig ja op zeggen. Uiteraard zijn die 3 W-vragen een basis, maar het moet beter. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel mijnheer Nijskens. Het woord is aan de heer Van Caldenberg van de SP-fractie. Aansluitend de heer Rossel van GroenLinks.

De heer Van Caldenberg (SP): Voorzitter, ik zal proberen dit in die 5 minuten die ik hier vanmorgen beloofde te doen.

De voorzitter: Ik heb u alvast 6 minuten gegeven.

De heer Van Caldenberg (SP): Ja, het gaat veel sneller let op. Toen ik hier in deze Staten de 1e Commissievergadering bijwoonde toen zat ik daar samen met de heer Kirkels van de VVD, inmiddels afscheid genomen van deze Staten en ik maakte toen de opmerking: het geld klotst tegen de plinten. Waarop de voorzitter, ik weet niet meer precies wie dat was, van die Commissie zei: nee, het klotst eroverheen en ik herinner mij de woorden van de heer Kirkels op dat moment nog wel vrij goed. Nee mijnheer Van Caldenberg, nee voorzitter, we hebben gewoon veel hogere plinten inmiddels besteld. Dat is de financiële positie van deze Provincie, niet vergelijkbaar met de financiële positie van sommige andere Provincies en al zeker niet te vergelijken met de financiële positie van heel veel gemeenten in deze Provincie en daar waar het hier in dit huis tegen de plinten opklotst, eroverheen of zelfs nieuwe plinten worden besteld, zitten heel veel gemeenten te kijken hoe zij de financiële tekorten en de negatieve vermogensposities die ze hebben moeten gaan oplossen en ook daar hebben wij als Provincie een verantwoordelijkheid in, al was het alleen maar over het toezicht, maar zeer zeker ook in de problematiek die daar in die gemeenten, dichtbij de inwoners, zich afspeelt en wij moeten ook onze verantwoordelijkheid nemen als Provincie om zo dicht mogelijk bij die inwoners die problemen op te lossen.

Voorzitter, er werd ook al iets gezegd over financiën in relatie tot het meer en minder nemen van risico. Ja, deze Provincie gaat naar waarschijnlijkheid wat meer risico nemen met haar financiële positie. Dat is op zichzelf ook logisch als je zo ruim in de slappe was zit, maar wij moeten daarmee niet onzorgvuldig en het rentmeesterschap bij wijze van spreken dat deze Provincie kenmerkt daarbij loslaten, want andere Provincies hebben in het verleden ervaren dat te veel risico nemen met het geld en speculeren ook tot verkeerde situaties leidt en dat is iets wat we niet moeten gaan doen wat onze fractie betreft. Geef ik eventjes… O, mijnheer Rossel.

De voorzitter: De heer Rossel.

De heer Rossel (GroenLinks): Ja voorzitter ik wil de heer Van Caldenberg vragen of hij daarmee ook bedoelt dat wij mogelijk iets van onze vermogenspositie gaan afbouwen.

De heer Van Caldenberg (SP): Ja nou, kijk een van de voorstellen die wat ons betreft zou kunnen. We hebben deze vermogenspositie bijvoorbeeld opgebouwd doordat we als Provincie Essent verkocht hebben. Ons voorstel kent u, wij zouden daar graag een Provinciaal energiebedrijf van financieren, zodat we op die manier publieke gelden overhouden voor de energietransitie en dat we ook als publieke overheid aan zet zijn in die energietransitie om te kunnen aanjagen, om te kunnen verbeteren. Ik weet niet in hoeverre dat nog op steun in deze zaal kan rekenen, maar wat ons betreft zou dat daar bijvoorbeeld voor kunnen worden ingezet.

De heer Rossel (GroenLinks): Maar u bent wel bereid om met ons allemaal te kijken naar die vermogenspositie en goede voorstellen om die vermogenspositie af te bouwen die gaat u steunen?

De heer Van Caldenberg (SP): Goede voorstellen mijnheer Rossel, gaan we altijd steunen, dat ga ik u bij dezen toezeggen, Dus ik zie daar heel veel van u graag tegemoet voorzitter.

Ja, een aantal uitdagingen die natuurlijk voor ons liggen en dan gaat het over energietransitie en daar heb ik zojuist in een interruptie in de richting van de heer Rossel al gezegd dat wij vinden dat die energietransitie ook vooral een publieke taak is en dat wij ook vinden dat de Provincie Limburg daarbij het voortouw moet nemen en daarbij ervoor zorgen dat de rekening van die energietransitie nadrukkelijk niet onevenredig bij onze inwoners terechtkomt, maar de rekening moet vooral daar worden gelegd waar het ook vervuild wordt en daar waar het ook zit. Voorzitter, dat zou een grote opgave zijn voor de komende jaren.

Datzelfde geldt ook voor de arbeidsmarkt want wij hebben een heleboel mensen die met een afstand tot de arbeidsmarkt nog niet aan het werk zijn en die zouden wij graag aan het werk willen helpen in onze provincie. Deze week kwamen er cijfers uit van landelijk dat met name de mensen uit de Sociale Werkvoorziening eigenlijk nog onvoldoende kunnen uitstromen naar regulier werk en dat zouden wij het liefste natuurlijk gewoon veel meer zien. Voorzitter, dat betekent ook dat we een vraag hebben om het invullen van arbeidsplaatsen in onze provincie, en vanuit de werkgevers wordt daar vooral gelobbyd voor het invullen door arbeidsmigranten, en wij zouden er voorkeur voor hebben om de mensen die op dit moment aan de kant staan in onze samenleving daarbij eerst aan het werk te helpen, voordat wij naar andere opties gaan kijken.

Voorzitter, terugkijkend op de afgelopen jaren hebben we samen met het college dat er zit een Sociale Agenda opgebouwd waar deze Provincie enorm trots op mag zijn. Dat was er niet, dat was eerst een beetje los-vast op projectbasis. Dit keer staat er een concrete agenda en die staat en wat ons betreft zou die uitgebouwd moeten worden, juist ook in relatie tot de versterking van de sociaal-economische positie van gemeenten, daar waar we dat kunnen versterken. We hebben daar een heleboel goede voorbeelden van gezien.

Voorzitter, nog een tweetal grote thema's die verbetering behoeven en dat is de verbetering van ons Openbaar Vervoer (OV). We spreken daar straks nog een keer over als het gaat over spoor, maar dat heeft ook te maken met busverbindingen en als het gaat over woningmarkt, ook daar is het zaak dat we ervoor zorgen dat we de woningen die wij in onze provincie hebben, aanpassen op de behoefte die er is en daar per regio ook goed naar gaan kijken, zodanig dat voor mensen met een lager

inkomen er voldoende woningen beschikbaar zijn en dat daar niet alleen de grote steden hun verantwoordelijkheid in nemen, maar ook de kleinere landelijke gemeenten die daar op dit moment zeer beperkt hun bijdrage aan leveren, zodanig dat er een evenredigere last tussen de steden komt.

Voorzitter tot slot, als het gaat over de Resultaatbestemming van de jaarrekening, dan staat daar: wij willen dat bestemmen, in ieder geval € 1 miljoen aan 75 jaar vrijheid van Limburg en dat herdenken. Voorzitter en dat vinden wij een goed idee want wij kunnen niet lang genoeg, niet vaak genoeg, niet hard genoeg herdenken datgene wat in het verleden is gebeurd en wat mensen voor offers voor ons hebben gebracht en ik zou in de woorden die mijn vader daarvoor gebruikte willen afsluiten en hij zei: "Ik ben van na de oorlog en dat wil ik graag zo houden".

De voorzitter: Dank u wel mijnheer Van Caldenberg voor uw bijdrage. Het woord is aan de heer Rossel van GroenLinks.

De heer Rossel (GroenLinks): Een hele goedemorgen voorzitter. Als we experimenteren en extraparlementair gaan, dan doe ik dat in mijn kledijstijl vandaag maar een beetje ook over, met mijn Donald Duckshirt, we kunnen met alles gaan experimenteren in dit huis.

Vandaag is het debat over het verantwoorden, de resultaten en het afrekenen. De Provincie Limburg lijkt in de ogen van GroenLinks af en toe meer op een beleggingsonderneming dan een overheidsorgaan. Ik heb deze feedback in de vorige Statenperiode ook al vaker geuit. Over het jaar 2014 boekten wij hier € 10,02 miljoen in de Immunisatiereserve uit het resultaat. In 2015 was dat zelfs € 27,9 miljoen. Vanaf 2016 werden de vrije resultaten als zodanig genoemd in de stukken en bedroegen deze € 9,8 miljoen over 2016, € 8,26 miljoen over 2017 en over afgelopen jaar, 2018, slechts een mager plusje van € 6,61 miljoen. Als GroenLinks over dit lustrum kijkt naar de boekingen richting Immunisatiereserve en de vrije resultaten optelt, komen wij op een gigantisch winstbejag van € 62,59 miljoen in 5 jaar tijd uit. Dat is gemiddeld € 12 miljoen per jaar winst maken. De vraag is of winst maken onze doelstelling moet zijn. Wij vanuit GroenLinks kunnen alleen maar constateren dat er ieder jaar winst wordt gemaakt, 5 aaneengesloten jaren zijn immers als strategisch aan te duiden. Ons nieuwe strategische voorstel, kijkende naar de opgebouwde vermogenspositie, is om de ontstane reservebuffers met € 250 miljoen, oftewel € 0,25 miljard, de komende jaren af te gaan bouwen. Dit betekent direct een incidentele extra investering en impuls in de Limburgse samenleving, zowel in de economie als in de maatschappij. Hierbij wil GroenLinks wel direct ook het communicerende vat van Sturing in Samenwerking aanpassen, waarbij de ratio niet op 0,8% blijft liggen, maar omhoog wordt bijgesteld. Hiermee blijft de resterende reservebuffer op peil voor de langere termijn, het rentmeesterschap waar de heer Van Caldenberg ook al om schreeuwde. Uiteraard hebben wij vanuit GroenLinks onze eigen suggesties hiervoor, maar moeten wij helaas ook op zoek naar de onduidelijke wisselende meerderheden, waarschijnlijk veelal rechtshellend. Voorzitter, tot zover een korte generieke terugblik op de laatste 5 jaar.

Graag sta ik met u en Provinciale Staten specifiek stil bij een aantal die naar voren komen uit de Jaarstukken 2018. Internationalisering. Gedeputeerde Staten zijn uit eigen inzicht afgelopen december met een accentennotitie gekomen. GroenLinks is ten 1e van mening dat de Strategienota evaluatie behoeft en dit dient samen met Provinciale Staten te gebeuren, wij hebben immers deze nota vastgesteld. Kan en wil het college toezeggen een evaluatie voor te bereiden die uiterlijk eind dit jaar samen met Provinciale Staten kan worden besproken en kan dan tevens direct een herijkt kader Internationalisering worden aangeboden?

De Grensinfopunten. De GroenLinks is van mening dat de 4 Grensinfopunten een bovenlokale en soms zelfs bovenregionale, bovensubregionale functie hebben. In onze beleving zou de financiering van die Grensinfopunten dan ook niet bij gemeenten thuishoren. GroenLinks roept vandaag middels een motie het college op om de nu structureel wordende financiering van die Grensinfopunten bij de gemeenten te laten vervallen en deze voor Provinciale rekening te nemen. Dit kost de Provincie ruim € 300.000,00 per jaar extra. Wij kijken uit naar een reactie van het college op onze motie.

Het quotum Participatiewet. De Provincie handelt heel goed om het quotum inzake de Participatiewet in de interne organisatie gerealiseerd te hebben. Echter, heeft GroenLinks al jarenlang gevraagd om dit ook bij de overige aangesloten uitvoeringsorganen te bewerkstelligen. GroenLinks dient vandaag een motie in om bij alle verbonden partijen maximale druk en sturing uit te oefenen om het quotum vloeiende uit de Participatiewet aldaar gerealiseerd te krijgen. Dus ook bij besloten, commanditaire en naamloze vennootschappen, waar we aandeelhouder en bij stichtingen en Gemeenschappelijke Regelingen waar we direct in het bestuur zitten.

De Natura 2000-plannen. Voorzitter, het moge voor zich spreken dat GroenLinks met onhoudbare nieuwsgierigheid en zeer beperkt geduld zit te wachten op de langverwachte en reeds meermaals toegezegde Natura 2000-plannen. Deze staan in de planning voor eind dit jaar. Kan het college garanderen dat wij deze ook eindelijk eind dit jaar tegemoet mogen zien of gaat bijvoorbeeld de Programma Aanpak Stikstof (PAS)-uitspraak nog roet in het eten gooien? Graag een reactie.

De opgave Natuurrealisatie. GroenLinks heeft gevraagd wat de resterende inspanningsverplichting voor de realisatie van de zwaardere natuurdoelen nog gaat kosten en hoeveel geld we momenteel beschikbaar hebben hiervoor. Met andere woorden, hoeveel geld moet er nog bij? Geen begin van een antwoord te vinden, zelfs in de 2e poging van onze schriftelijke vragen niet. Dan weet je eigenlijk genoeg. Er zal fors geld bij moeten om de resterende 1039 hectare gerealiseerd te krijgen. Wanneer gaat het college financieel inzicht geven hierover?

Voorzitter, dit waren dus generieke en specifieke aandachtspunten met betrekking tot de Jaarstukken 2018. Nu kom ik met u bij de 1e Afwijkingenrapportage en gaan we het hebben over het lopende begrotingsjaar 2019. Ik loop de specifieke aandachtspunten vanuit GroenLinks graag samen met u door. Het dividend Enexis, het CDA stond ook al bij Enexis stil. Het nettoresultaat Enexis was in 2018 maar liefst € 319 miljoen. Wij houden structureel rekening met € 200 miljoen. In 2016 en 2017 was het nettoresultaat ook rond dit bedrag, namelijk in beide jaren € 207 miljoen. De 1e vraag is dus hoe het kan dat Enexis een dusdanig hoger nettoresultaat heeft gegenereerd in 2018 en kan dit trucje niet worden herhaald? Vervolgens gaat het dividend met circa € 4 miljoen structureel naar beneden. Dat is 25% minder van het totale huidige begrote dividend van € 16 miljoen per jaar. Vreemd is dat in de Jaarstukken 2018 letterlijk staat, en ik citeer, dat staat bij de paragraaf Verbonden partijen bij Enexis zelf: "Of dat structureel dividend lager uitvalt. Momenteel achten wij de kans dat deze risico's materialiseren zeer klein". En een paar maanden na de Jaarstukken wordt dit zeer klein geachte te materialiseren risico opeens keiharde realiteit. De vragen die dan moeten worden gesteld: wat voor businesscontrol er bedreven wordt in en rondom Enexis, zowel bij de nv als hier in de organisatie, dus bij de aandeelhouder. Tevens wil GroenLinks bij dezen gevraagd hebben of de aandeelhouders wel volledig tijdig en juist zijn geïnformeerd of heeft iemand intern niet adequaat gehandeld? Hoe kunnen Provinciale Staten dusdanig verschillende signalen in zo'n kort tijdsbestek krijgen inzake Enexis? En ik wil u nogmaals expliciteren dat het gaat om de informatie die in de Jaarstukken 2018 staat en vervolgens in de 1e Afwijkingenrapportage wordt gememoreerd.

Het LIOF. GroenLinks wil graag innigere betrokkenheid van Provinciale Staten hebben bij de koers van onze regionale investeringsbank LIOF. Immers is de Provincie de vorige Statenperiode volledig en enig aandeelhouder geworden, het Rijk doet niet meer mee. Het college heeft reeds toegezegd in beide schriftelijke beantwoordingen een informatiebijeenkomst hierover te beleggen. Wij kijken daar heel erg naar uit, alvast dank hiervoor. Tevens heeft GroenLinks de vraag gesteld of de taken van LIOF niet ook inbesteed kunnen worden, dus direct in de Provinciale organisatie ingebed kunnen worden. Wat vindt het college hiervan en zou het hier een onderzoek naar willen toezeggen?

De budgetteringsverschuiving in de Sociale Agenda. Het is wat onrustig bij het college hoor ik. Voorzitter, er zijn geen Human Capital Agenda's dit jaar in de planning en dan gaan we nu over om € 1,5 miljoen te onttrekken aan het Limburg Werkt Akkoord en € 1,4 miljoen hiervan over te hevelen naar sociale innovatie en participatie binnen de Sociale Agenda. In het antwoord over sociale innovatie en participatie worden 2 projecten genoemd, die komen in de 2e beantwoording ook weer terug, slechts 2, het kan toch niet voor € 1,4 miljoen zijn? GroenLinks vindt dat de primaire focus van de Provincie moet blijven liggen op regionale economie en Arbeidsmarktbeleid. GroenLinks zou dan ook willen voorstellen om van die € 1,4 miljoen 2 delen te maken, waarbij 1 deel voor de projecten behouden blijft en het andere deel wordt ingezet om extra in Human Capital Agenda's in te zetten. Denk bijvoorbeeld aan een extra Human Capital Agenda om extra personeel voor de energietransitie te scholen, technisch personeel, specifiek voor het plaatsen van zonnepanelen, het onderhouden van zonnepanelen, denk ook aan warmtepompen, windmolens op land of op zee, hier natuurlijk op land, we hebben dadelijk extra isolatie voor gebouwen nodig. Daar zou je een aparte Human Capital Agenda voor kunnen creëren. Hoe kijkt het college hier tegenaan en welke verdeling zou het willen voorstellen uit deze € 1,4 miljoen, namelijk specifiek alleen voor dit begrotingsjaar. Het betekent wel dat er minder naar sociale innovatie en participatie wordt overgeheveld.

Dan de verbreding A2 voorzitter en dan kom ik ook al redelijk op het einde van mijn betoog. Voorzitter, GroenLinks is, zo consequent als we zijn en u dat ook van ons mag verwachten, niet direct voorstander om de A2 tussen Kerensheide en Het Vonderen naar tweemaal 3 rijstroken te upgraden voor € 70 miljoen belastinggeld. € 35 miljoen wordt nu direct uit de reserve vrijgemaakt met dit Statenvoorstel. Dit tracédeel kent reeds een spitsstrook en hangt samen met dossiers als de PAS, VDL Nedcar, ruimtebesparing op het smalste stukje Nederland en de leefbaarheid van omwonenden en natuur. Er zijn grotere knelpunten op de rijkswegen dan dit tracé, denk aan de A76 tussen Kerensheide en Ten Esschen, de A2 tussen Weert en Eindhoven en de A67 tussen Eindhoven en Venlo. De gelden zouden herbestemd kunnen worden, waarbij we constructief staan in slimme mobiliteitsoplossingen. Bovenal wil GroenLinks, zoals ook in de Commissievergadering ingestoken, komen tot een integrale Gebiedsvisie voor het smalste stukje Nederland. Daarvoor dient GroenLinks vandaag een motie in. Tot en met deze integrale Gebiedsvisie zou zeker de verbreding A2 moeten wachten. Hoe kijkt het college hier tegenaan? Een Provinciaal Inpassingsplan (PIP) VDL Nedcar komt sowieso pas medio 2020.

Voorzitter, aangezien er voor GroenLinks minstens 1 echt pijnpunt in de 1e Afwijkingenrapportage staat, zult u begrijpen dat ons oordeel over beide stukken ook tot later zal moeten wachten. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel mijnheer Rossel en de tijdsoverschrijding valt reuze mee, dus dank voor uw bijdrage op deze wijze. Dan ga ik naar de volgende spreker, dat is de heer Kuntzelaers van de PvdA.

De heer Kuntzelaers (PvdA): Ja voorzitter, dank u wel. Voor de PvdA een aantal aandachtspunten vandaag bij het behandelen van de Jaarstukken. Eerst uiteraard het stukje financiën en we hebben al van de heer Van Caldenberg gehoord hoe goed het ervoor staat in dit huis. Ook over onderwijs en arbeidsmarkt, het OV, veiligheid en handhaving en de woningmarkt enkele punten.

Ik denk dat het ongeveer 6 of 7 jaar geleden is toen het amendement ingediend werd waarin de kaders werden geschapen voor het financiële beleid met de grote investeringen zoals dat hier in de Provincie zich heeft voltrokken en volgens mij was het de heer Van den Akker die aan de basis stond van dat financiële beleid. De heer Van den Akker, toen volgens mij nog met de heer Van Helvert van het CDA en met mevrouw Medendorp van de PvdA, zij zeiden: het is crisis, er moet geïnvesteerd worden. Deze provincie heeft het nodig om haar kapitaal in te zetten ten behoeve van de Limburger en dat heeft gewerkt en natuurlijk was de Provincie niet de enige die bijgedragen heeft aan het uit de crisis komen, maar het heeft er zeker toe bijgedragen dat Limburg op de sterke positie staat waar het vandaag is en ook de vorige coalitie, die daarop voortbouwde, investeerde geld in die economie, het kapitaal dat wij hadden, en kwam met een beleid waarin we onze middelen revolverend verder inzetten en ook die middelen weer terug zagen vloeien naar de Provincie en al dat geld dat maatschappelijk geïnvesteerd werd, werd uiteindelijk ook weer terug naar de schatkist gebracht, een uitstekend resultaat. Anti-cyclus investeren is wat dat betreft ook een uitermate goed beleid en dat vraagt ook naar de komende jaren de vraag: als de economie op toptempo draait, hoeveel van je kapitaal moet je op dat moment investeren of moet je sparen en zuiniger zijn voor moeilijkere tijden? Dat is een vraag waar we hier in huis met elkaar over van gedachten moeten wisselen en zeker op basis van de huidige stand van zaken die we ook teruglezen in de Jaarstukken, misschien iets waar we met zijn allen over na dienen te denken.

Dan onderwijs en arbeidsmarkt. Er staan prachtige resultaten ook in op dat beleid, ook een aantal zaken die tot overdenking stemmen om het maar zo te zeggen. Er wordt veel geïnvesteerd om mensen op te leiden, om mensen, gedragsverandering te stimuleren, zodat je makkelijker aan een baan komt. Dat wordt fanatiek ondersteund door onze Provincie en dat is hartstikke mooi, maar de vraag die wij ons stelden was: die gedragsverandering en die motivatie die je bij werknemers probeert te stimuleren, in hoeverre doen we dat ook bij werkgevers? Want het ROA kwam de afgelopen week bijvoorbeeld met een studie vanuit de Universiteit Maastricht waarin zij stelden dat 35 tot 40% van de medewerkers bijvoorbeeld in de schoonmaakbranche laaggeletterd is, gewoon niet kan lezen en schrijven en in hoeverre stimuleren wij nou bij die bedrijven, bij die organisaties, dat zij mede de verantwoordelijkheid nemen om die mensen te stimuleren om onze taal beter te leren om makkelijker mee te kunnen in onze samenleving want als je al niet kunt lezen en schrijven, hoe lastig is het om bijvoorbeeld digitaal je weg te vinden in onze provincie? Dus hoe kunnen we daar nog naartoe in de komende jaren? Ik weet dat we stimulerend beleid hebben, maar welke focus kunnen we daar nog in toevoegen misschien?

Dan het OV, Arriva. Goh wat hebben we in de afgelopen 4 jaar een hobbelige rit gehad bij het komen tot het vinden van die vervoerder en inmiddels rijdt alles, althans zo vaak als kan en in de afgelopen periode zien we wel een opmerkelijke trend want daar waar bijvoorbeeld onderzoeksbureau CROW constateert dat in heel Nederland het gebruik van het OV toeneemt, zijn wij de enige provincie waar dat een uitzondering is. In Limburg gaan minder mensen met het OV en de duiding die bijvoorbeeld gegeven wordt in de Jaarstukken door het college is: ja, maar als we de dagen dat er gestaakt aftrekken van het gebruik van het OV dan zouden we tot de conclusie kunnen komen dat het wel goed gesteld is daarmee. Dat doet a, niet heel veel recht aan de daling die we in meerdere jaren zagen plaatsvinden op het gebied van het gebruik van OV in Limburg en anderzijds lijkt het me een wat eenvoudige toevlucht dan bijvoorbeeld een analyse te maken. We hebben gekozen voor een nieuw

model van vervoeren, waarbij bijvoorbeeld kleinere bushaltes minder gebruikt werden in dorpen, is, en daar moeten we misschien een evaluatie op loslaten, datgene wat Arriva nu biedt aan de Limburger nou datgene waar we om gevraagd hebben en leidt dat er ook toe dat het OV in Limburg zo optimaal is als wij allemaal zouden willen dat het is.

We lazen vanochtend op 1Limburg dat de stinkfabriek De Heus toch geen vergunning krijgt en dat is voor iedereen die hier in de vorige periode was, die denkt 'De Heus, ja dat stinkt' en voor iedereen die er nog niet zat, denkt 'is het heus, dat stinkt' Ja, dat klopt. Het is een fabriek die enorme overlast voor de omgeving realiseert. Het is echt een gruwel om buiten te zijn op het moment dat die fabriek de uitstoot heeft en ik heb wel eens van de heer Frische mogen horen dat zijn schoonouders, die daar ook in de buurt woonden, niet durfden te gaan barbecueën als de wind verkeerd stond en dat is natuurlijk een zaak van algemeen belang en dat vond ook de rechter schijnbaar want de vergunning die wij dreigden te gaan verlenen aan die fabriek voldeed niet en dat is een zorgelijke ontwikkeling want over die vergunning hebben we hier in huis veel vragen gesteld en dat was echt over de volledige Staten breed en dat waren vragen: moeten we deze vergunning verlenen, kunnen we deze vergunning verlenen, is dit de manier om onze burgers nou te beschermen? En het antwoord daarop was: ja, dit is een goede vergunning en het antwoord van de rechter is: nou, nee. Dan wil ik toch echt vragen aan het college: hoe heeft deze situatie tot stand kunnen komen en wat kunnen wij hiervan leren, zodat we onze Limburgse burgers, en in het bijzonder de schoonouders van de heer Frische, kunnen beschermen tegen dit soort misstanden.

In datzelfde licht, als het gaat over veiligheid en vergunningen, kijk ik ook naar de situatie op Chemelot. Als er 1 plek in Limburg is waar risico's evident aanwezig zijn, dan is het wel daar, waar die chemische industrie zo geconcentreerd is en als wij er dan een jaar over doen om een plan van aanpak te maken om te komen tot een visie op veiligheid, dan lijkt het met het urgentiebesef niet hoog genoeg te zitten. Het zorgen dat onze burgers in de regio rondom Chemelot veilig kunnen wonen en daar voor de langere jaren ook op kunnen terugvallen, is een van onze grootste verantwoordelijkheden hier en ik roep het college dan ook echt op om daar werk van te maken, om daar de vaart achter te zetten, zodat we in de komende periode ook ervan gegarandeerd kunnen zijn dat die veilige situatie blijft bestaan.

De voorzitter: De heer Rossel.

De heer Rossel (GroenLinks): Ja voorzitter, ook hier deel ik helemaal de woorden van de heer Kuntzelaers, maar vindt hij ook, dat is de dubbele insteek die ook GroenLinks de afgelopen periode heeft gehad, dat we oog moeten blijven voor de continuïteit van de werkgelegenheid en de economische impact van Chemelot en de transformatie die Chemelot zal moeten maken om ook natuurlijk klimaatbestendig te worden?

De heer Kuntzelaers (PvdA): Absoluut, zeker onderdelen en ik kijk naar de overkant, naar de gedeputeerde die in de toekomst daar mogelijk verantwoordelijk voor wordt, maar ja natuurlijk is die transitie ook voor de PvdA van enorm belang. Op korte termijn blijft veiligheid altijd de 1e prioriteit, laten we wel wezen want als dat niet geborgd is, kan iedere transitie komen en gaan, als de zaak ontploft, hebben we er niks aan. Dus daar moet de focus liggen, de veiligheid van de Limburger moet gegarandeerd zijn en daarna komt werkgelegenheid en daarna komt duurzaamheid en alle andere zaken die zeker ook van groot belang zijn rondom Chemelot.

De woningmarkt. Acute nood om te gaan bouwen. Er moet gebouwd worden want de provincie zit voor delen gewoon op slot. Voor bepaalde doelgroepen zien we echt dat de situatie zeer nijpend is,

met name voor de starters en dan is het fantastisch om te lezen dat de Startersleningen goed gedijen hier in de provincie en, ik heb er ooit mijn maidenspeech over mogen houden, dat dat hier gestimuleerd wordt, dat dat in de gemeenten zo goed wordt opgepakt, maar door een gebrek aan woningen zal die vraag natuurlijk altijd blijven bestaan en drukt die prijst zich ook gewoon op. Dus laten we vooral die regionale afspraken waar die mogelijkheid tot losheid al enigszins is gecreëerd, maar laten we die proberen te benutten om de komende jaren te komen tot een transformatie op de woningmarkt en ook met name waar leegstand in winkels is om te faciliteren dat daar ook ombouw kan plaatsvinden, zodat daar toegankelijke woningen gebouwd kunnen worden. Voorzitter, we kijken uit naar de antwoorden en dat was het.

De voorzitter: Dank u wel mijnheer Kuntzelaers. Het woord is aan de heer Vaessen van D66.

De heer Vaessen (D66): Dank u wel voorzitter. Voorzitter, ik zal beginnen met kort terug te grijpen op onze bijdrage bij de behandeling van de Jaarstukken over 2017. Hans van Wageningen stond hier toen namens D66 en hij zei toen: "Als we door de tunnel kunnen rijden, duimpje. Als je een prachtige tentoonstelling kunt beleven, duimpje. Zijn er nieuwe banen voor je op de Greenport Campus, duimpje." En zo had hij nog een hele serie van dat soort duimpjes toen. Hij vervolgde met voorbeelden uit de Jaarstukken die gerealiseerde processtappen lieten zien, maar die waren geformuleerd als ware het resultaat dat we voor ogen hadden al was bereikt. Toch waren er slechts processtappen gezet of was er sprake van werk dat volop in uitvoering was. De doelstelling was dan nog niet altijd behaald. Anderzijds wees hij ook op zaken die niet werden benoemd, maar waar de resultaten wel zichtbaar van waren. Een voorbeeld was toen de A2-tunnel, daarover werd toen wel gerapporteerd dat we in gesprek waren over van alles en nog wat, zoals de inrichting van de groene loper, maar er stond nergens dat we al door de tunnel konden rijden met z'n allen omdat die al opgeleverd was.

Voorzitter, in aansluiting bij die woorden van Hans van Wageningen de vorige keer, moet ik constateren dat ook in de Jaarstukken 2018 nog af en toe dit beeld voorkomt. Veel beleid dat groen laat zien, terwijl dat in de uitvoering eigenlijk nog oranje is en D66 ziet graag groen waar Limburgers het resultaat al kunnen zien of al iets van het resultaat kunnen merken. Waar dat nog niet het geval is, mag er van ons rustig wat meer oranje in de Jaarstukken, dat laat alleen maar zien dat er hard wordt gewerkt aan het Limburg van morgen en dat we met grote opgaven bezig zijn als Provincie die we nu eenmaal niet allemaal binnen een jaar realiseren, maar waar wel hard aan gewerkt wordt.

Dat gezegd hebbend, er worden natuurlijk ook mooie resultaten geboekt, ook in 2018 zien we dat de ontwikkeling van de Brightlands Campussen goed doorzet. We kunnen zien dat het er deze Statenperiode nog wel op aan gaat komen. Voor de Chemelot Campus staan er namelijk mooie streefwaardes voor 2023, daar kunnen we dus nog wat stappen zetten. D66 vertrouwt erop dat we die streefwaardes gaan halen. Voor de Smart Services Campus staan er mooie streefwaarden voor 2025, ook daar zal het grotendeels aankomen op deze periode. Zijn volgens het college die ambities voor die 2 campussen in 2023 en 2025 nog steeds haalbaar of kan er zelfs, zoals bij de Maastricht Health Campus, nog beter worden gescoord? Dat is overigens een groot compliment waard aan alle betrokken partners die met hun inspanningen zo ruim die streefwaarden hebben weten te overtreffen. De vraag aan het college daarbij is wel of we die ambities voor de Health Campus in 2023 nu naar boven gaan bijstellen. Bij de Greenport Campus is dat immers wel aan de orde, het naar boven bijstellen. Overigens is dat naar boven bijstellen van ambities bij het binnenhalen van Europese fondsen de afgelopen Statenperiode 2 keer gedaan en ruimschoots gelukt. Ook dat is een compliment waard. Op dat gebied moedigt D66 het college aan, en ook het nieuwe college alvast aan, op de ingeslagen weg door te gaan en nog meer investeringen naar Limburg te halen en de samenwerking

met de Europese Unie (EU) dus vooral niet te schuwen, Limburg wordt alleen maar beter van een goede samenwerking met de EU.

Voorzitter, Limburg staat niet stil, D66 ziet een provincie die volop in beweging is, ook letterlijk, op het gebied van mobiliteit. De ontwikkeling, dat werk in uitvoering, dat oranje in de Jaarstukken, zie je terug bijvoorbeeld bij de programmalijn OV. D66 ziet dat er hard wordt gewerkt aan bijvoorbeeld het Uitvoeringsprogramma Overstappunten. De Drielandentrein staat in de Jaarstukken op rood, die mocht van ons dan weer best op oranje staan want tussen Aken Hauptbahnhof en Maastricht kunnen de Limburgers immers gewoon van een goede treinverbinding gebruikmaken. Verder hopen we dat het frietoverleg dat gedeputeerde Mackus aankondigde in de laatste Commissievergadering snel resultaat oplevert en dat die trein dus ook snel kan gaan doorrijden naar Liège Guillemins. D66 is blij met het nieuwe Mobiliteitsplan, kijken naar de bereikbaarheid in een gebied en de slimste oplossingen toepassen, dat is een aanpak die bij de tijd is, kijken naar toepassingen als slimmer benutten, OV benutten, snelfietsroutes en niet standaard alleen maar asfalt draaien. Dat hoeft overigens voor D66 niet te betekenen dat asfalt op bepaalde plekken niet gewoon de beste oplossing is. Wat D66 betreft is de gereedschapskist voor mobiliteit alleen maar uitgebreid en hebben we geen instrumenten weggegooid. Ook de komende periode blijft wat D66 betreft de Provincie voor fietsinfra een leidende partij. We zijn dat natuurlijk ook bij Provinciale wegen voor autoverkeer, dus waarom zouden we dat bij bovenlokale fietswegen allemaal laten afhangen van lokale initiatieven? Hoe kijkt het college daar tegenaan? De Buitenring is inmiddels in gebruik en als dagelijks ervaringsdeskundige kan ik wel stellen dat de bereikbaarheid in Oostelijk Zuid-Limburg fors verbeterd is. Nog even en dan is die aansluiting op de A76 ook gereed. Een autosnelweg die hopelijk zelf in de toekomst ook nog een keer een upgrade kan krijgen. Dichterbij zijn de voor de logistiek hele belangrijke verbeteringen aan de A2 en de A67.

Voorzitter, sinds de verkoop van Essent heeft de Provincie een groot Eigen Vermogen, er werd al een paar keer aan gerefereerd, in het Gouvernement bekend als de Immunisatiereserve. D66 is altijd voorstander geweest van het gebruiken van deze middelen om… O, mijnheer Rossel.

De voorzitter: U mag de zin afmaken, maar het is een lange zin denk ik. Eerst de heer Rossel maar even.

De heer Rossel (GroenLinks): U weet dat ik altijd gerespecteerd word om geduld in dit huis en u had die zin ook best kunnen afmaken. Mijnheer Vaessen, we zaten net even te kijken, maar over die verbreding A2, bent u nou voorstander of geen voorstander om die versneld uit te voeren?

De heer Vaessen (D66): Voorstander. Dan gaan we weer verder. D66 is altijd voorstander geweest van het gebruiken van die middelen om verstandig en revolverend te investeren in Limburg, zodat de Limburgers nu en in de toekomst blijven profiteren van de succesvolle verkoop van Essent. De vorige coalitieperiode is er een ondergrens van € 900 miljoen afgesproken, wat D66 betreft hoeven we daar niet aan te tornen. Nu is de reserve € 986 miljoen, complimenten voor het college, zo kan er ook in deze Statenperiode weer worden geïnvesteerd.

In de Memorie van Toelichting heet het stuk Limburg Betaalbaar. Wat D66 betreft is Limburg onbetaalbaar en dat willen we graag zo houden, de mooiste provincie van het land zijn en blijven. Voor D66 is de overgang naar nieuwe duurzame energie de belangrijkste overgang voor de komende coalitieperiode of, zoals we formateurs horen zeggen, extraparlementaire collegeperiode. What's in a name.

De voorzitter: Punt. De heer Rossel.

De heer Rossel (GroenLinks): Ja voorzitter, ik hoorde de heer Vaessen net zeggen dat van D66 niet getornd hoeft te worden aan die € 900 miljoen van die Immunisatiereserve. Dat is natuurlijk een grens die de oude coalitie heeft gekozen, maar het is natuurlijk altijd subjectief om ergens een grens te leggen. Wat vindt de heer Vaessen van het voorstel van GroenLinks om mogelijk toch die reservepositie met een substantieel deel af te bouwen, maar de ratio die dan op het resterende vermogen zit en ook in Sturing in Samenwerking wordt neergelegd, om die ratio te verhogen, zodat je dat rentmeesterschap waar ook de SP om vraagt wel blijft behouden, maar waardoor een iets kleinere vermogenspositie.

De heer Vaessen (D66): Tot nu toe hebben we natuurlijk gezien dat we vanuit die vermogenspositie hebben kunnen investeren en hebben kunnen zorgen dat we dat kunnen blijven doen. Door de grootte van het vermogen hebben we ook kunnen zorgen dat het vermogen steeds opnieuw opgebouwd kon worden. Wij vonden die vorige periode, we waren het van harte eens met het vaststellen van die ondergrens, dus wij vinden het nog steeds een verstandige grens.

De heer Rossel (GroenLinks): Wat vindt u er dan van als we met elkaar afspreken om 0,8% rendement te maken op jaarbasis en we in totaal niet 0,8% maar een dikke 2% gemiddeld rendement ieder jaar maken. Lijken wij dan niet meer op een beleggingsmaatschappij dan we nog als ik zou bijna willen zeggen sobere overheid acteren?

De heer Vaessen (D66): Ik denk dat wij een overheid zijn die het niet schuwt om te beleggen op het moment dat we daarmee investeren in de Limburgse economie.

Dan ga ik voort voorzitter. In de afgelopen periode hebben de instrumenten Limburgs Energie Fonds (LEF) en Duurzaam Thuis bewezen zeer succesvol te zijn, zodanig dat de Europese Investeringsbank (EIB) hier in Limburg in participeert.

De voorzitter: De heer Nijskens.

De heer Nijskens (VVD): Dank u wel voorzitter. Om ook op aan te haken op dat rendementverhaal. Het rendement dat wij behalen is natuurlijk altijd gekoppeld aan het risico, eigenlijk ook richting GroenLinks, dus je kunt niet zomaar stellen 0,8. Ik zou dat zeer onverstandig vinden.

De voorzitter: Dat was meer een opmerking dan een vraag. De heer Vaessen kan door.

De heer Vaessen (D66): Precies. De EIB doet dat bij geen enkele andere decentrale overheid en D66 ziet graag dat LEF en Duurzaam Thuis nog aantrekkelijker en beter bereikbaar worden in de komende periode, voortbouwend op het succes van deze periode. D66 wil ook graag dat de Provincie onderzoekt of de ontwikkelfase van coöperatieve energieprojecten actief kan worden ondersteund, door een goed geëquipeerde ontwikkeltak aan LEF toe te voegen of misschien door de inzet van een Provinciaal ontwikkelbedrijf voor duurzame energie, zodat initiatieven vroegtijdig kunnen worden ondersteund met kennis en middelen. Kan het college toezeggen deze denklijnen mee te nemen in de afdoening van toezegging 8460 uit de laatste Interim Statencommissie? Nu verstandig investeren in de verduurzaming van Limburg, kan de Provincie een Essent van de toekomst opleveren. Dan hebben we niet alleen een schoner, duurzamer en voor energie onafhankelijker Limburg, maar ook hebben we weer nieuw rendement dat in Limburg kan worden geïnvesteerd. Tot zover.

De voorzitter: Dank u wel mijnheer Vaessen. Het woord is nu aan de heer Franssen van LOKAAL-LIMBURG.

De heer Franssen (LOKAAL-LIMBURG): Dank u wel voorzitter. Voorzitter, een positief resultaat, de financiële huishouding is, en dat is niet verrassend, op orde. Daar zijn wij ook altijd een groot voorstander van: zorg dat je huishoudboekje in orde is. Complimenten aan de organisatie daarvoor. Als LOKAAL-LIMBURG kunnen we ons vinden in de bestemming van het overschot. Bij de begroting spraken we al over de positieve impact die de Einstein Telescoop had. Daar staan we nog steeds achter en we hopen ook dat in de toekomst dit onderzoek, die beweging, en ik waar men wil hiermee tot dat eventueel gerealiseerd kan worden en het liefst natuurlijk in Limburg.

Ook positief is dat het subsidieplafond voor de herdenking van 75 jaar bevrijding verhoogd is. Als we onze burgers vragen om met initiatieven te komen en de respons is zo overweldigend, zou het zonde zijn wanneer projecten geen doorgang kunnen vinden. Onze burgers hebben op deze wijze laten weten dat ze belang hechten aan deze herdenking. Wij doen dat ook.

De investering in werkgelegenheid en de Campussen lijken hun vruchten af te werpen. Zowel de werkgelegenheid als het aantal studenten en bedrijfsvestigingen nemen toe. Mooi. Zorgen hebben wij over de onevenredige wijze waarop ons hoger onderwijs lijkt te worden getroffen door herverdeling van het Rijk. Wij vragen daar een actieve houding van het college, zodat het werk van de afgelopen jaren niet verloren gaat.

Als het over cultuur gaat, juichen we de investeringen in het muziekonderwijs toe. We vragen echter wel, en dat geldt ook voor investeringen in het bibliotheekwezen, hier een goede samenwerking met gemeenten op te zoeken. Deze taken zijn primair voor de gemeenten en horen daar ook. Zaak goed samen te werken, zodat overheidsmiddelen effectief en efficiënt worden ingezet. Juist ook omdat gemeenten vaak worden gedwongen om cultuursubsidies kritisch tegen het licht te houden door tekorten op andere gebieden, denk bijvoorbeeld aan de jeugdzorg.

Eerder vroegen we al aandacht voor monumenten. Goed dat inzet op dit gebied blijft. In de toekomst verwachten wij op dit gebied nog meer leegstand. Hoe geven we onze monumenten een goede herbestemming? Actief beleid is niet alleen nu gewenst, maar ook in de toekomst, gezien de dramatische cijfers die wij eigenlijk voor de komende jaren te zien krijgen in Limburg. Dus college, actief de boer op zouden we zeggen. LOKAAL-LIMBURG is bereid daar extra middelen voor in te zetten.

Ook de toeristische sector heeft voor LOKAAL-LIMBURG ook een belangrijke impact. Wij zien gewoon dat de toeristische bestedingen in Limburg toenemen en wij constateren dat er nogal veel werkgelegenheid in deze sector is en blijft toenemen en dat dan ook in gebieden waar vroeger zorgelijke omstandigheden waren, die door middel van een invulling eventueel in de sector waar ik het over heb nu een positieve bijdrage leveren aan de Limburgse c.q. landelijke economie.

U gaat voortvarend aan de slag met de energieopgave. We vragen u nadrukkelijk als financier en facilitator op te treden. Laat de invulling bij het lokale bestuur en nog liever bij lokale coöperaties en initiatieven. Niet alleen zorgt dit voor draagvlak, dat is natuurlijk noodzakelijk want wij als LOKAAL-LIMBURG zeggen, het moet van onderop gedragen worden en niet van bovenop opgelegd worden, maar ook dat de energietransitie tastbaar en voor onze inwoners economisch rendabel is. Maatregelen opleggen, werkt ons inziens averechts. Dat is bijvoorbeeld gebleken in Venlo bij het Venlose windmolenpark. Werk is hard nodig aangezien we achterliggen op andere Provincies. Hoe

gaat deze coalitie de achterstand inhalen en aan de taak van het Rijk voldoen de komende jaren? Goed dat het standpunt met betrekking tot de asbestsanering overgenomen wordt. Wij riepen en roepen al langer dat de opgaven te ambitieus zijn en dat niet alleen bedrijven en particulieren, maar op korte termijn natuurlijk heel veel mensen dit niet dragen kunnen en konden. Wij juichen wel combinaties op Energiebeleid toe. Op het gebied van mobiliteit moeten keuzes worden gemaakt. De ambitie is groter dan dat we de komende jaren kunnen invullen. Wanneer kunnen we een nieuwe prioritering verwachten?

De voorzitter: Punt. De heer Rossel voor een interruptie.

De heer Rossel (GroenLinks): Ja voorzitter, als de heer Franssen natuurlijk praat over ambities op het gebied van duurzaamheid en energie, is mijn vraag of de heer Franssen überhaupt op dit moment weet wat de ambities zijn of gaan worden want wij vanuit GroenLinks weten zelfs niet wat de concrete waarheid gaat zijn als het gaat om klimaatambities, dus ik zou graag die vraag aan de heer Franssen willen stellen, of hij weet welke last er dan bij mensen en bedrijven komt te liggen.

De heer Franssen (LOKAAL-LIMBURG): Nou dan hebt u mij waarschijnlijk niet goed horen spreken. Ik heb het over de asbestsanering gehad en daar heb ik dus in feite mijn verhaal omheen gebouwd en over hetgeen u vraagt. Ik denk, daar heeft u een punt en daar zullen we gezamenlijk nog de discussie in voeren op een aantal onderwerpen.

De voorzitter: De heer Rossel.

De heer Rossel (GroenLinks): Ja voorzitter, ik heb een stuk over asbest weggelaten in mijn tekst want de Eerste Kamer heeft het verbod op asbestdaken verworpen. Dus zou u niet met mij een vraag richting college eerder willen stellen wat de gevolgen zijn van het verwerpen van dat wetsvoorstel? Want juist onze ambitie om te komen tot sanering van die asbestdaken kan eigenlijk, als ik puur even technisch kijkt naar het wetsvoorstel, iets omlaag worden bijgeschroefd.

De heer Franssen (LOKAAL-LIMBURG): Op het punt dat u aandraagt dat in de Eerste Kamer een wetsvoorstel is verworpen, daar kunnen wij alleen vanuit deze situatie van zeggen: goed, wat in de Eerste Kamer wordt besproken, daar zit een aantal wijze mannen en vrouwen en daar zullen we dus ook wederom onze consequentie uit dienen te trekken.

Voor LOKAAL-LIMBURG is het belangrijk dat burgers serieus worden betrokken bij besluitvorming. Niet alleen het ophalen van ideeën en meningen, maar vooral ook er serieus werk van te maken. Voor de komende jaren vragen we u in de Jaarstukken aan te geven hoe u belanghebbenden heeft meegenomen en hoe u burgerparticipatie vorm wilt gaan geven en dan heb ik het over de cijfermatige inbreng, dus niet in de breedte des woords, maar hoe u ons als Statenleden, als controlerend orgaan, in dezen dus ook in die vorm een breder inzicht wilt geven, vooral ook hoe u opvolging heeft gegeven aan zaken die u zijn meegegeven door derden.

Als laatste voorzitter, als het toekomstige college net zo omgaat met burgers en inspraak als partijen hebben mogen ervaren gedurende de formatie, dan lopen we nog niet over van vertrouwen. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel mijnheer Franssen. Het woord is aan mevrouw Plusquin van de Partij voor de Dieren.

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Dank u wel voorzitter. Voorzitter, 'De welvaart is gestegen, maar toch is de Limburger niet tevreden' kopte de Limburger vandaag. Geen wonder, een mens leeft immers niet bij geld alleen. De brede welvaartsindicator, gelanceerd door de Rabobank en de Universiteit van Utrecht meet onder andere gezondheid, milieu, veiligheid en geluk. De researcher van de Rabobank, de heer Aalders, geeft aan dat in een welvarend land als Nederland zaken als gezondheid, milieu en veiligheid even belangrijk zijn als geld. Mocht het college nog niet overtuigd zijn dan wil ik het college graag uitdagen om hun adem in te houden terwijl ze hun geld tellen.

Over de luchtkwaliteit heeft de Partij voor de Dieren al vele malen vragen gesteld. Deze keer opnieuw, naar aanleiding van de Jaarstukken. Driemaal hebben we een motie over de overschrijding van de Europese normen voor luchtkwaliteit ingediend, uiteindelijk gesteund door een meerderheid in de Staten en inmiddels zijn we 3 gedeputeerden verder en wederom, zo blijkt uit het antwoord op onze vragen, is het onderzoek naar de aanpak van luchtkwaliteit vertraagd. Zo kan het niet doorgaan. Wij verwachten van het nieuwe college dat het deze uniek Limburgse schandvlek, ik heb het over Nederweert en omgeving waar als enige locaties in Nederland de fijnstofnormen nog steeds worden overschreden, aanpakt. Ook als dat financiële consequenties heeft voor de Provincies, bijvoorbeeld door het uitkopen van veehouderijen. Dan kunnen de omwonenden weer eens gerust ademhalen en dat doe je best regelmatig, we ademen zo'n 20 kilo lucht in per dag in. We verwachten van alle partijen in de Staten en dus ook van het nieuwe college dat ze erop toezien dat die motie eindelijk wordt uitgevoerd. De achtergronden zijn bekend.

Een andere eerste levensbehoefte is drinkwater en die drinkwaterkwaliteit is al in gevaar door glyfosaat, zo blijkt vandaag in een publicatie van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL). In november 2018 hebben we vragen gesteld over de gevolgen van de bruinkoolwinning in Hambach en onder andere de effecten daarvan op onze drinkwatervoorziening. Dat was tijdens, vlak na, de massale 'Hambi Bleibt'-demonstratie. In de antwoorden op onze vragen is er beloofd dat er in het 1^{e} kwartaal van 2019 een onderzoek komt, gepubliceerd wordt, naar de effecten van de bruinkoolwinning op ons grondwater.

De voorzitter: De heer Rossel.

De heer Rossel (GroenLinks): Ja voorzitter, misschien aansluitend op het betoog van mevrouw Plusquin over de drinkwatervoorziening, zou ik mevrouw Plusquin ook willen vragen of zij ook nog steeds oproept, en dat is de uitvoering nog steeds van de oude motie Van den Akker, om te komen tot een integraal waterketenbedrijf, dat we ook die waterinstanties met elkaar laten fuseren en integreren want ik hoor het niet meer en ik ben het helemaal met u eens, dus ik zou willen zorgen, als men water heeft, breng dat in 1 beheer terecht en laten we ook niet langs elkaar communiceren. Hoe kijkt u daar tegenaan?

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Ja, dat ben ik met u eens, maar in dit geval is het wel belangrijk om ook met andere landen samen te werken, dat hoort u zo meteen in mijn betoog.

Inmiddels staan er dit weekeinde weer 50.000 bezorgde burgers bij Ende Gelände, 4 dagen lang. De actievoerders willen dat de bruinkoolwinning in 2030 daadwerkelijk stopt, zodat de klimaatdoelen gerealiseerd kunnen worden. Tegelijkertijd vinden ze dat de overgebleven dorpen wel moeten blijven staan en dat het 6000 jaar oude Hambach oerbos moet blijven. Voorzitter, we willen graag weten wanneer we de uitkomsten van dat onderzoek tegemoet kunnen zien en bij gebleken schade aan de drinkwaterkwaliteit een juridische actie naar de Duitse autoriteiten toe om daarmee te stoppen.

We hebben het vandaag over financiën. De Partij voor de Dieren heeft er nooit een geheim van gemaakt dat wij Maastricht Aachen Airport (MAA) een bar slechte investering vinden en wat blijkt deze week uit een uitgelekte verkenning van het ministerie: nachtvluchten op MAA worden niet langer uitgesloten. Voortaan zou er vanaf 05.00 tot 02.00 uur gevlogen mógen worden. Een grove aanslag op de noodzakelijke dagelijkse hoeveelheid nachtrust, ronduit schadelijk voor de gezondheid. De indicator van de Monitor Brede Welvaart zal van rood naar dieprood kleuren in Zuid-Limburg en dat is nu precies waar je in terechtkomt als je als Provincie een zakelijk belang hebt in een luchthaven, dan heb je een belang bij herrie. Voorzitter, dat is niet het enige wat betreft de overlast van de luchtvaart. In De Peel, een omgeving die weliswaar gesmoord wordt door een stikstofdeken, waar bewoners wel nog de illusie hadden dat er rustig was, totdat de luchtmacht bekendmaakte dat die de vliegvergunning na 2021 wil verlengen en dat de rust wreed verstoord gaat worden door 12 F-16's die 3 keer per jaar, 6 weken lang mogen gaan oefenen met laaghangen en loopings. Een Limburgse manegehoudster deed haar verhaal aan L1. Ze vreest dat haar paarden op hol gaan slaan bij het loeiharde geluid dat ze wel kunnen horen, maar niet kunnen zien, paarden kunnen immers niet naar boven kijken. De manegehoudster roept in het L1-filmpje paardensportprovincie Limburg op om in actie te komen en op te staan voor de Limburgers en hun paarden. Wij roepen het college op om hier gehoor aan te geven. Graag een reactie van de gedeputeerde.

Die illusie van rust hebben ze in Eijsden al lang niet meer, daar mógen ze niet eens weten wát die overlast is. Men ligt er letterlijk wakker van, Vliegveld Luik, dat 24 uur per dag open is en haar vluchten strategisch zoveel mogelijk richting het noorden duwt. Een Wob-verzoek dat boven tafel moest halen waarom hier niets aan gedaan werd, wordt gedwarsboomd door het ministerie omdat openbaarmaking de betrekkingen met België zou schaden. Ook de Provincie springt daarmee om als een mak lammetje. Wij zien ook graag een reactie van het college over hoe het college de Belgische autoriteiten kan bewegen de gegevens prijs te geven.

Voorzitter, ook Roermond werd getergd door een mysterieuze helikopter die wel 45 keer per dag rondjes boven de stad vloog. Een pure pretvlucht, misschien leuk voor de passagiers, maar een dag herrie, totaal onverwacht, voor de mensen op de grond. Ik heb mijnheer Van Rey nog gebeld of hij een nieuwe hobby heeft, maar dat was niet het geval.

De voorzitter: Mijnheer Rossel misschien.

De heer Rossel (GroenLinks): Ja, mevrouw Plusquin gaat terecht helemaal los op het luchtvaartdossier en zal ze ook iedere keer blijven doen en dat steunt GroenLinks van harte, maar wat vindt mevrouw Plusquin van het uitlekken van de conceptluchtvaartnota en toch de nacht gaan opzoeken tot 02.00 uur en vanaf 05.00 en wat vindt zij nog veel specifieker van de reactie van het college dat het college daar geen voorstander van is. Gelooft zij dat?

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Een goede vraag. Ik heb dat stuk gezien, maar ik heb het liever gewoon dubbel bevestigd en ik kom daar zo meteen in mijn betoog nog op terug.

Ik had het over de pretvluchten en wat dat voor een ellende is. Ook van de toerismewethouders van Eijsden-Margraten, Gulpen-Wittem en Vaals is een nette brief onderweg naar dit huis vanwege de pretvluchten met helikopters boven het Heuvelland die vanaf vandaag, met toestemming van de Provincie de rust verder mogen verstoren en ook ondernemers beginnen te zien hoe slecht de ongebreidelde groei van de luchtvaart voor hun zaken is. Vluchten kan niet meer of je nu in Eijsden woont of in De Peel of ertussenin. Voorzitter, wij dienen vandaag een motie in met GroenLinks om de

omwonenden van MAA te beschermen tegen nachtvluchten en alle Limburgers tegen de overlast van pretvluchten, vluchten zonder nut of noodzaak.

Van Eijsden wil ik toch weer terug naar De Peel. Wim van Opbergen van Behoud De Peel heeft een belangrijke rol gespeeld in het ontmaskeren van het PAS. Met Wim heeft ook de natuur eindelijk eens gewonnen, in De Peel dan.

De voorzitter: De heer Claassen.

De heer Claassen (PVV): Voorzitter, het klinkt wel heel erg paternalistisch dat uw partij, GroenLinks, de burger wil gaan beschermen. Waaruit blijkt dat de burger beschermd wil worden?

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Kunt u uw vraag wat nader toelichten, gaat het over de luchthaven, over de drinkwaterkwaliteit of over de luchtkwaliteit?

De heer Claassen (PVV): Daar memoreer ik aan. U gaat de omwonenden bij MAA beschermen, dat was wat u zei en toen zei ik: dat vind ik nogal paternalistisch overkomen. Waaruit blijkt dat ze beschermd willen worden?

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Nou weet u, alles wat leeft wil doorgaans zo lang mogelijk leven en de uitstoot van de luchtvaart, dat is ultrafijnstof, dat dringt echt enorm diep door tot in alle vaatjes en in het algemeen kun je stellen, en dat is gewoon ook door het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) bevestigd, dat die luchtverontreiniging ons gemiddeld 13 maanden van ons leven kost. Weet u, het is misschien voor uw tijd geweest, maar als je kijkt naar de Boze Moeders, de alliantie tegen MAA, dat zijn allemaal mensen die beschermd willen worden tegen de schadelijke gevolgen van de luchtvaart.

De heer Claassen (PVV): Ja, maar ik refereer aan de opmerking dat het ging over de mensen die daar woonden, dat die beschermd willen worden en u refereert daarna weer aan wat algemeen…

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Nee, nee, nee, dat zijn clubs van…

De heer Claassen (PVV): Voorzitter, mag ik uitspreken?

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Dat zijn clubs van omwonenden…

De voorzitter: De heer Claassen mag even zijn zin afmaken.

De heer Claassen (PVV): En u refereert aan de algemeenheid waarop je zou kunnen baseren dat dat schadelijk is, maar u zegt dat de burger beschermd wil worden. Daarmee constateer ik dat het toch vanuit een paternalistisch oogpunt gebeurt.

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Nee, dat zijn gewoon burgers die dat hier ook meerdere malen hebben ingesproken en kenbaar hebben gemaakt en dan heb je het over een groep van bezorgde artsen, dan heb je het over de Boze Moeders die hun kinderen willen beschermen en over de alliantie tegen MAA. Ik hoop dat het zo duidelijk was voorzitter. Ik was inmiddels terug in De Peel.

De voorzitter: Nee, u was nog niet terug in De Peel.

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Ik kom nog niet aan in De Peel.

De voorzitter: U komt nog niet in De Peel, we laten De Peel nog even De Peel. Eerst even de heer Rossel.

De heer Rossel (GroenLinks): Nee, nee, we gaan samen met mevrouw Plusquin De Peel in wat mij betreft. Er is natuurlijk 17 juni in het nieuws gekomen dat Noord-Limburg € 40 miljoen… Daar gaat u het nog over hebben?

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Ik kan het niet lezen zo.

De heer Rossel (GroenLinks): O, u kunt het niet… Dat Noord-Limburg € 40 miljoen investeren om de gezondste regio van Nederland te worden. Hoe ziet u dat in relatie tot de intensieve veeteelt die natuurlijk in De Peel plaatsvindt?

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Het lijkt me dat er echt een grotere sanering moet plaatsvinden dan die vrijwillige warme sanering van de varkenshouderij, wil het daar enigszins weer leefbaar worden voor mensen, dieren en de natuur. Ik daag u uit inderdaad, iedereen, om samen met ons en met de heer Van Opbergen een keer in De Peel te gaan wandelen, dan kunt u de gevolgen zien van die stikstofuitstoot op dat natuurgebied.

De voorzitter: We gaan De Peel in.

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Ja, we gaan De Peel in. De minister van LNV heeft in het Bestuurlijk Overleg van 11 juni, naar aanleiding van de Raad van State-uitspraak aangegeven dat ze samen met de minister van IenW en 3 gedeputeerden heeft afgesproken om door te gaan met de uitvoering van de natuurherstelmaatregelen. In het merendeel van de Natura 2000-gebieden worden de kritische depositiewaarden nog steeds, en soms verre, overschreden. Door die ongunstige staat van instandhouding in de gebieden, maar ook in het belang van de toekomstige vergunningverlening, dienen we de in het Bestuurlijk Overleg uitgesproken intenties trouw uit te voeren en wij zullen dan ook een motie indienen met GroenLinks, D66 en de PvdA om door te gaan met het besteden van de door het Rijk ter beschikking gestelde PAS-middelen aan natuurherstelmaatregelen want voorzitter, zelfs ons geliefde bronsgroen eikenhout dreigt te verdwijnen door de ongebreidelde groei van de economie. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel mevrouw Plusquin. Het woord is nu aan mevrouw Fischer. Ja, dat kan vanaf de plaats.

Mevrouw Fischer-Otten (50PLUS): Dank u wel voorzitter. Allereerst wil ik een woord van dank uitspreken aan de ambtelijke organisatie voor het organiseren van de inloopsessie Financieel-technische toelichting Jaarstukken 2018. Op maandag 6 mei 2019 waren wij daar van de partij. Het was verhelderend en onze meeste vragen hebben we beantwoord gekregen. We spreken onze waardering uit aan het adres van de ambtenaren die ons te woord hebben gestaan. Bij brief van 10 mei heeft 50PLUS schriftelijk vragen gesteld met betrekking tot de Jaarstukken 2018. De antwoorden op onze vragen hebben wij op 29 mei jl. ontvangen, hetgeen vandaag ter behandeling voorligt. Wij danken ook de andere fracties die vragen gesteld hebben want door het kennisnemen van de antwoorden hierop, heb ik een betere kijk gekregen op de Jaarstukken 2018. Dank u wel collega's. De meeste van deze vragen zijn naar tevredenheid beantwoord, een aantal vragen dus niet en behoeven een nadere toelichting. Deze vragen zijn naar mijn mening aan te merken als technische

vragen zoals naleving Wet normering topinkomens, controleprotocol vastgesteld door Provinciale Staten eind 2018, interne controle en te hanteren materialiteitsnorm. Voorzitter, nu zou het te ver gaan om deze te behandelen, daarom stel ik voor hier met een ambtenaar en eventueel de accountant een afspraak over te maken, mits dit natuurlijk goedkeuring krijgt, hiervan een verslag te maken en die met Provinciale Staten te delen. Als laatste wil ik eigenlijk aangeven dat een infosessie over de begroting en over de manier van behandelen ook aan mij goed besteed zou zijn. Dus wat dat betreft ga ik mee met deze vraag. Tot slot voorzitter, staat er voor 50PLUS eigenlijk niets in de weg om met de voorgestelde besluiten in te stemmen. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel mevrouw Fischer en Forum voor Democratie heeft geen spreektijd gevraagd. Dan zijn we daarmee aan de beëindiging van de 1e termijn van de stukken over de Jaarstukken en de Afwijkingenrapportage en is er de gelegenheid voor het college om in 1e termijn te beantwoorden. Dat zal gebeuren door gedeputeerde Koopmans die daarvoor wel iets meer dan de 10 minuten krijgt. De heer Koopmans.

Gedeputeerde Koopmans: Voorzitter, dank u wel. Dank aan de leden van uw Staten voor de inbreng in 1e termijn en allereerst natuurlijk een felicitatie aan mevrouw Depondt en aan de heer Claassen voor hun beider uiterst geslaagde maidenspeech.

Voorzitter, kort en goed, zijn er als het gaat over de boeken zelf, over de cijfers zelf en over de ingediende en door ons voorgestelde bestedingsvoorstellen geen amendementen ingediend of geen andere voorstellen gedaan. Het enige concrete voorstel, mondeling gedaan, is een wat meer op de toekomst gericht voorstel en dat is door de heer Rossel van GroenLinks gedaan met betrekking tot de Immunisatiereserve. We zitten natuurlijk in een wat bijzonder moment in onze parlementaire geschiedenis van dit huis omdat we vandaag een vergadering hebben met het zittende college en komende maandag, zo hebben de formateurs laten weten, komt er een nieuw programma, een collegeprogramma, naar uw Staten toe, waar volgende week over gesproken gaat worden en dat betekent dat een aantal opmerkingen die door u is gemaakt, die meer beleidsmatig van aard zijn, wel beantwoord zullen worden, maar ook wel in het licht van een nieuwe college dat eraan komt, dat natuurlijk uiteindelijk zelf over zijn eigen antwoorden gaat, maar hier en daar weet ik wat ze van plan zijn.

Voorzitter, belangrijk is de discussie over alles wat heeft te maken met Immunisatiereserve en ik ben ook altijd uiterst tevreden met het feit dat we halverwege de informatieperiode met elkaar een verklaring van uitgangspunten hebben vastgesteld die op het punt van de Immunisatiereserve de zin bevat dat we verstandig omgaan met de Essentmiddelen en voor mij en voor het college, en ik heb het gevoel voor het overgrote deel van de partijen in Provinciale Staten, betekent dat dat je het beleid dat we in de afgelopen 4 jaar hebben gehad om een ondergrens van € 900 miljoen te hanteren, op zich heel verstandig is. Verstandig is omdat je daarmee ook toekomstige colleges en coalities elke keer weer de mogelijkheid geeft om gebruik te maken van die middelen. Het zomaar, en dan staan er geen concrete bestedingsvoorstellen bij, eruit halen van een kwart of meer dan een kwart van de Immunisatiereserve om te besteden, op te maken of te potverteren, ik bedoel iedereen kan er zijn eigen woorden bij gebruiken, daar ben ik geen voorstander van omdat het allereerst mogelijkheden voor de politiek om in de komende jaren dingen te doen te zeer verkleint. De opbrengst die je met elkaar hebt van dat vermogen, is voldoende om die in de vrije ruimte als Provinciale politiek te kunnen besteden en dan heb ik het over het rendement.

De voorzitter: De heer Rossel.

De heer Rossel (GroenLinks): Ja voorzitter, hier resten mij 2 vragen in de 1e termijn op deze beantwoording. Waar is die € 900 miljoen ondergrens op gebaseerd want volgens mij is dat alleen maar te zien aan die 0,8% en 0,8% vloeit weer voort uit die € 900 miljoen. Dus in die communicerende vaten kun je ook een andere verhouding gaan aanbrengen. Dat is mijn 1e vraag en de tweede is: we maken altijd veel meer rendement dan die 0,8% die we met elkaar hebben afgesproken en dat potten we iedere keer weer in die Immunisatiereserve, de heer Vaessen noemde terecht die € 86 miljoen die we nu al boven de € 900 miljoen zitten. Waarom gaan we niet gewoon concreet dat geld investeren in onze maatschappij?

Gedeputeerde Koopmans: Ja voorzitter, dat zijn eigenlijk 2 vragen. Laten we eerst de vraag beantwoorden: waar is die € 900 miljoen op gebaseerd? Dat is een politiek-bestuurlijke keuze hier. Dat had ook € 920 miljoen kunnen zijn, dat had ook € 850 miljoen kunnen zijn, maar bij de start van de vorige coalitieperiode is gekeken naar: wat hebben wij ongeveer nodig aan vrije middelen om nieuwe beleidsprioriteiten te kunnen financieren en daar paste dit bij, bij al die inkomsten die je dan hebt of die je dan kunt neerzetten. Daar paste het bij in de ogen van de nu zittende coalitie om die reserve terug te brengen met € 90 miljoen, met daarbij, een buitengewoon belangrijk uitgangspunt dat in de spelregels is opgenomen, dat als je overschotten hebt, je die terugboekt en wij zijn begonnen met € 990 miljoen, bij de start van deze coalitie hebben we er € 90 miljoen uitgehaald om te mogen besteden en we eindigen met € 986 miljoen nadat we ook nog net de Maaslijn en VDL gefinancierd hebben en ik moet u zeggen, dit college en uw Staten kunnen er in mijn ogen beide trots op zijn dat we dus precies de spaarpot terug laten brengen naar hoe wij hem aantroffen en dat is voor een politicus denk ik niet verkeerd om dat tegen de samenleving te kunnen zeggen.

De voorzitter: Eerst de heer Kuntzelaers, dan…

De heer Kuntzelaers (PvdA): Ja, dank u wel voorzitter. 1 vraag hierop. Als we die reserves dan ook een beetje indexeren want in 4 jaar tijd blijft het geld natuurlijk niet hetzelfde waard, dus zou de gedeputeerde daar nog even op in kunnen gaan, wat dat zou betekenen als we gewoon 4 jaar indexatie meenemen op die reserve want je moet meer geld reserveren natuurlijk naarmate de pakjes boter in de winkel duurder worden.

Gedeputeerde Koopmans: Ja voorzitter, dat is een discussie voor een volgende collegeperiode, maar het is een interessante gedachte die we nooit eerder eigenlijk met elkaar besproken hebben.

De voorzitter: De heer Rossel.

De heer Rossel (GroenLinks): Ja voorzitter, ik deel natuurlijk het antwoord van de heer Koopmans dat het een politieke keuze is die we met elkaar maken, maar gelet op de rendementen, ik heb dat ook in mijn betoog genoemd, die we de afgelopen 5 jaar hebben gemaakt, is het niet gewoon ook opportuun om te denken: je zou het ook met iets minder dan die € 900 miljoen kunnen doen en dan toch gewoon, ook de grote wens die ook in de Staten leeft, het rentmeesterschap toch intact houden en de rest van het vermogen gewoon netjes in stand kunnen houden?

Gedeputeerde Koopmans: Ja voorzitter, dat kan, maar de vraag is of je het wilt en ik heb u net uitgelegd dat wij dat niet willen en dat de huidige norm voor deze coalitie prima was en we dus terug zijn gekomen op € 986 miljoen en u zult komende maandag in het collegeprogramma lezen hoe het volgende college hiermee om wil gaan.

Dan nog uw opmerking met betrekking tot het rendement. Ja weet u, u begon uw bijdrage, zeg ik tegen de heer Rossel, voorzitter, met opmerking dat wij winst maken. Provinciale Staten, de Provincie, maakt geen winst, wij geven dan minder uit dan begroot of er komt uit rendementen soms meer binnen. Dat is geen winst, dat is in onze jaarrekening een voordelig resultaat en dat boeken wij conform onze eigen spelregels bij weer bij de Immunisatiereserve. Heel verstandig om te doen, dan heb je niet jaarlijks van die een beetje hijgerige discussies: O, er is wat over, waar gaan we het aan opmaken? Een beetje 'geld zoekt project'-gevoel. Daar ben ik nooit zo'n voorstander van, dat hebben we met ons college ook proberen te beperken. Dat wij meer rendement halen, heeft te maken met een noem het maar zeker krachtdadige uitvoering van het amendement van de heer Van Helvert, waar de heer Van den Akker ook bij zat, om middelen die zeg maar in die pot zitten revolverend te besteden en dus ook renderend in de samenleving neer te zetten met daarbij, kijk bijvoorbeeld naar het erfpachtkader, een canon, een opbrengst van 5 à 6% op € 100 miljoen.

De voorzitter: De heer Rossel nog.

De heer Rossel (GroenLinks): Ja voorzitter want we kunnen hier natuurlijk een hele lange discussie gaan voeren: wat is de term 'winst' en 'voordelig resultaat' en 'rendement' en we hebben al enorm discussie over het begrip 'extraparlementair college', dus dat moeten we denk ik voorkomen. Ik zou dan in ieder geval een toezegging willen hebben van het college dat bij de volgende Jaarstukken toch ook gekeken gaat worden: wat leveren ons met name de beleggingen, want daar maak je de rendementen op en daar maak je in mijn beleving ook winst op, in de ogen van GroenLinks ook, dat we het voordelig resultaat op zeg maar reguliere middelen, die je ook regulier uitgeeft, snap ik, dat moet je ook geen winst noemen, maar het rendement dat je maakt op je beleggingen en investeringen is eigenlijk wel pure winst. Dus ik zou toch willen dat we daar ook in de stukken een tweedeling in gaan aanbrengen. Kan dat toegezegd worden?

Gedeputeerde Koopmans: Nou voorzitter, dat lijkt me geen goed idee omdat in de jaarrekening alsook in de begroting natuurlijk de post Dividenden en opbrengsten al separaat genoemd is, die is al separaat genoemd en wij zullen nog eens een keer bekijken of die misschien nog wat uitgebreid kan worden, maar voor mijn gevoel zit dat in die, wat is het ondertussen, 500 pagina's die wij u toesturen al volop en ik stel voor, er zijn meer mensen, mevrouw Fischer heeft er ook om gevraagd, om nog eens technisch bij te praten, om dat nog eens even te wisselen met de ambtenaren en mocht daar nog een vraag uitkomen, dan horen we dat dan wel.

Voorzitter, bij mevrouw Depondt ging het ook over die langetermijnhorizon. Dat is natuurlijk iets wat met het volgende college uitgebreid besproken kan worden en de ondergrens heb ik het al over gehad. Tegelijkertijd, als je, en ik heb het een jaar geleden ook al gezegd, als je de energietransitie in de samenleving vorm wilt geven, dan zijn daar enorme bedragen voor de hele samenleving voor nodig en dat kan zijn voor innovaties, dat kan zijn omdat iemand denkt 'ik wil minder afhankelijk zijn van Poetin', mensen een lagere rekening willen, weet ik waarom mensen dat willen. Op zo'n moment is het juist interessant dat wij als Provincie met onze middelen daarin kunnen helpen. Duurzaam Thuis is een mooi voorbeeld waarin we met een lage rente mensen hun huis kunnen laten verduurzamen omdat ze het zelf willen, waardoor ze zelf later een lagere rekening hebben voor wat betreft energie en wij doen dat dan deels ook samen met de EIB, er was ook iemand die daarover sprak. Dat is succesvol, maar daar heb je zelf ook middelen voor nodig en heb je middelen voor nodig, beleidsmiddelen, om daar risicoreserves voor in te bouwen. Die ontwikkelende rol willen we dus volop blijven houden.

Dan is er door verschillende sprekers over Enexis gesproken, mevrouw Depondt en ook de heer Rossel. Inderdaad, in de Commissie heb ik al toegezegd dat we in het najaar weer met Enexis gaan spreken. Het is wel van belang om nog even tegen u te zeggen dat het strategisch kader van Enexis, dat is vastgesteld op voorstel van de Raad van Bestuur door de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA), afgelopen jaar, nadat het met uw Staten nadrukkelijk besproken is, is vastgesteld en dat geldt tot 2022. Dus daar zomaar wijzigingen in aanbrengen, even voor het verwachtingenmanagement, dat valt nog niet mee.

De heer Rossel, ik kom even op zijn punt met betrekking tot Enexis, die is wat dingen door elkaar aan het halen. Eerst waarom is de winst hoger? Dat komt door 2 bijzondere posten, € 80 miljoen is dat in totaal op de jaarrekening, waaronder bijvoorbeeld de vrijval van de voorziening voor een reorganisatie van € 40 miljoen en de 2e ben ik even kwijt, maar dat was ook bijzondere post en daarom is er ook voor gekozen om daarvan maar de helft als dividend uit te keren en de andere helft, dat was ons voorstel als Provincie Limburg, bij Enexis te laten om daarmee extra investeringen te kunnen doen en ik hoop u in de komende periode verder te kunnen bijpraten, samen met collega's, over wat Enexis op dat punt met Mijnwater wil gaan doen.

Voorzitter, maar het bedrag van € 6,2 miljoen, waar in de tekst stond, even goed kijken, 'het risico op een afwaardering aan de orde is, is zeer gering', gaat over de boekwaarde en de boekwaarde, ja, daar staat € 6,2 miljoen, maar dat bedrijf is meer waard. In de Afwijkingenrapportage hadden we, dat was handiger geweest, dezelfde tekst die op pagina 321 van de jaarrekening staat neer kunnen zetten, dat zou iets verhelderender zijn geweest. Op zich is… We hebben namelijk als college besloten dat het structurele dividend vanaf 2023 op € 16,1 miljoen gehandhaafd wordt en... Nee, als we dat besloten hebben, zo moet ik het zeggen, dan zou het risico te groot zijn dat je dat niet zou halen want Enexis heeft ons uitdrukkelijk laten weten, en in de AVA worden we daar continu tijdig, juist, correct ook over geïnformeerd, dat door de Weighted average cost of capital (WACC)-systematiek die bij wet is vastgelegd, die door de Autoriteit Consument & Markt wordt getoetst, is aan de orde door de jarenlange lagere rente die nu speelt, dat daardoor de vergoeding die wij krijgen als dividend en dus de winst die dat bedrijf heeft echt substantieel lager zal worden, op grond van de WACC. Het bedrijf zelf, dat hebben we ook tegen de directie gezegd, doe je best om te zorgen dat het winstniveau op niveau blijft.

De voorzitter: Nu is de heer Rossel.

De heer Rossel (GroenLinks): Dat was een heel lang antwoord, maar het kwam niet tot het punt waar ik het over had, zoals gebruikelijk als het moeilijk wordt. Ik ga met u naar 321 van de Jaarstukken 2018. Daar staat het Provinciaal risico met betrekking tot Enexis Holding N.V. letterlijk vermeld en ik citeer nogmaals: "Het risico bestaat dat de boekwaarde à € 6,2 miljoen moet worden afgewaardeerd of dat structureel dividend lager uitvalt. Momenteel achten wij de kans dat deze risico's materialiseren zeer klein." En 3 maanden na dit stuk komt een voorstel in de 1e Afwijkingenrapportage om € 4 miljoen structureel lager dividend te gaan toepassen bij Enexis Holding N.V. Dan vraag ik mij af: hoe kun je het hier zeer klein achten, heb je zitten slapen, is er iets misgegaan, heeft iemand dit verkeerd gememoreerd? Ik weet het niet, maar het kan niet dat ik hier twee P&C-stukken heb en hier wordt het zeer klein geacht en hier moeten we meteen een kwart gaan snijden in de dividenduitkering.

Gedeputeerde Koopmans: Voorzitter, ik bedoel u heeft op het punt van die toevoeging… 'of het dividend' dat had daar niet zo moeten staan. Daar hebt u een punt, dat had daar niet moeten staan, maar niemand heeft zitten slapen want we weten al een aantal maanden, we hebben daar gewoon intensief overleg over dat het dividend in relatie tot de WACC, dat is trouwens al een paar jaar aan de

orde, dat we dat met elkaar bespreken, dat dat leidt tot mogelijk lagere winsten bij Enexis. Tegelijkertijd hebben wij 3 jaar geleden tegen Enexis, of 2 jaar geleden is dat geweest, toen zij voor de 1e keer zeiden 'wij willen een lager dividend gaan ramen' hebben wij tegen de RvB gezegd: nee, dat doen we niet, wij vinden dat u nog meer uw best moet doen om dat winstniveau te halen. Toen hebben wij niet besloten om de voorspellingen in de begroting op de voorziene jaren te verlagen. Nu, nadat we aan het einde van die WACC-periode komen en er dus een nieuwe aankomt, hebben wij gezegd: ja, dat gaat hoogstwaarschijnlijk leiden tot een lager dividend, maar niemand heeft zitten slapen, ik zeg u alleen: op die pagina had beter dezelfde tekst kunnen staan als bij de Afwijkingenrapportage.

De heer Rossel (GroenLinks): Ja, dus de tekst is onjuist. Dit is ook gememoreerd volgens mij in de 2e schriftelijke vragenronde van GroenLinks en nog wordt er geen voorstel gedaan of komt het antwoord om dit te corrigeren. Ik vind dat deze informatie onjuist is, dat we hier onjuist geformeerd worden in de Jaarstukken en ik had eigenlijk dan ook een proactief kort wijzigingsvoorstel gezien om dat in de paragraaf Verbonden partijen van de Jaarstukken 2018 aan te passen.

Gedeputeerde Koopmans: Voorzitter, nu ik het antwoord dat mij net gegeven is nog een keer lees, dan komt dat door die toevoeging. Het antwoord is echt gebaseerd op de boekwaarde en daar speelt dat niet en die toevoeging daarbij is in die zin zo niet gelezen. Dat is niet bewust gedaan en dat is ook totaal niet fout of zoiets, dat is een… Ik zeg u bij dezen, daar had die tekst beter kunnen staan, maar de woorden die u daarbij gebruikt, die als je die in een Statenvergadering gebruikt een zware lading hebben, ik raad u aan, bewaar die voor als het echt van belang is. Dan moet u ze echt uitspreken.

De heer Rossel (GroenLinks): Voorzitter, de heer Van Rey, en ik ga nu toch een beetje de heer Van Rey ook hier nog een keer laten nagalmen in deze nieuwe Statenperiode, die is altijd des duivels geweest als het ging over de buffers bij Enexis en over de informatievoorziening van Enexis, maar hier staan 2 risico's genoemd en het is terecht dat die risico's in de paragraaf Verbonden partijen… Dat risico van een structureel lager dividend blijft te allen tijde een risico, dus dat moet je ook eigenlijk vermelden. Alleen de zin die daarachter komt 'wij achten dat deze risico's momenteel, het zeer klein is dat ze materialiseren', als u zegt 'wij zijn al jaren bezig met die WACC', dan had je kunnen weten dat er bij een nieuwe WACC ook een lagere dividenduitkering had kunnen komen en dan had hier niet mogen staan dat het risico van structureel lager dividend, want dat is het 2e risico dat hier vermeld staat, zeer klein was geweest. U had dan beter kunnen zeggen: er komt iets aan, we weten het nu nog niet precies, dat kan misschien nog een paar maanden duren, maar we moeten er rekening mee houden dat er een structureel lager dividend..., de tekst klopt gewoon niet en ik kan hem alleen maar zo lezen als hij hier staat en u interpreteert de tekst nu anders dan als die hier staat.

Gedeputeerde Koopmans: Nee, maar ik heb u net al gezegd dat u op dit punt gelijk heeft, alleen wij hebben de tekst anders geïnterpreteerd, namelijk dat het alleen maar ging over de balanswaarde.

Voorzitter, dan kom ik bij de heer Claassen. Een prachtige zin, 'bestuurskracht zonder burgerkracht bestaat niet', mooi. Voorzitter, er zijn meerdere leden die vragen gesteld hebben over het Mobiliteitskader. Voor dit jaar hebben we datgene wat noodzakelijk is voor de kunstwerken in de begroting opgenomen. Voor het komend jaar moeten wij met elkaar in het Mobiliteitskader de discussies gaan voeren en keuzes maken. Er liggen meer ambities, dat weet u, dat hebben we een paar maanden geleden aan uw Staten al laten weten nadat we het Mobiliteitskader, de heer Geurts heeft dat gedaan, met u gedeeld hebben. Daarna hebben we met elkaar afgesproken dat we in de nieuwe periode met de dan aan de orde zijnde nieuwe middelen gaan kijken hoe je de ambities en de eventuele extra kosten die bij investeringen aan de orde zijn met elkaar in overeenstemming kunt

brengen en dat voert wat ver voorzitter om daar nu op vooruit te lopen. Dat is meer iets voor de volgende week of voor een later debat met het dan zittende college van Gedeputeerde Staten.

Voorzitter, met betrekking tot de Sociale Agenda. Vooral dat wat nu in de onderzoeken naar boven gekomen is, moet nu gaan leiden tot projecten die dichtbij de burger of bij organisaties terechtkomen, die opvatting delen wij. Met betrekking tot uw vraag over CHILL, heb ik met gedeputeerde Van den Akker afgesproken dat we die, als u dat goed vindt, schriftelijk even afdoen. Het gaat over precieze aantallen en dat past ook bij… Namelijk er zijn ook vragen gesteld door anderen over de campussen. Er komt natuurlijk, dat staat in de eerdere beschikkingen en besluiten over de campussen, een nieuw kader aan, evaluaties komen eraan en daar wordt natuurlijk ook met elkaar gedeeld wat daar precies waar gebeurd is.

De voorzitter: Mijnheer Claassen.

De heer Claassen (PVV): Ik kan daar in principe mee akkoord gaan, alleen bij de vorige vraag voorzitter heb ik uit coulance gezegd: laten we het schriftelijk doen, maar dat is dus niet gebeurd, is dan nu de toezegging dat het echt gaat lukken?

Gedeputeerde Koopmans: Ja, mijn excuses daarvoor. Dat komt omdat ik dat in de Commissie heb toegezegd en dat is niet terechtgekomen bij de afdeling. Mijn excuses daarvoor, maar dat gaan we nu zeker wel doen.

De heer Claassen (PVV): Aanvaard.

Gedeputeerde Koopmans: Dan had de heer Claassen nog een fout ontdekt in de tekst, niet in de jaarrekening zelf. Daar stond 'overboekingen naar 2018', dat moet inderdaad 'naar 2019' zijn. Daar hoeft echt geen wijzigingsvoorstel voor gedaan. Bij dezen hier gezegd, dat heeft verder geen enkel rechtsgevolg waar dat staat. Voorzitter, ik, de heer Claassen heeft het natuurlijk ook gehad over de Immunisatiereserve. Ja, overboekingen, die zijn natuurlijk soms noodzakelijk want projecten en processen die we met elkaar voeren zitten niet altijd in een boekjaar zoals de jaarrekening van deze Provincie natuurlijk wel is en dus moet je vaker besluiten nemen omdat het lopend beleid is, omdat uitgaven wel voorzien waren, maar doordat je ook te maken hebt met andere partners, je het niet alleen zelf moet doen, maar andere partners in de samenleving, dan kan het zijn dat het wat langer duurt. We hebben natuurlijk wel 3-4 jaar geleden heel strak ingevoerd dat elke overboeking een separaat besluit van Gedeputeerde Staten is en aan u wordt voorgelegd, zodat je elke keer ook het oordeel moet vellen: is het een verstandig project om daar nog mee door te gaan of is het beter om daarmee te stoppen, ook omdat de omstandigheden veranderd zijn. En zeker nu er een nieuw college aantreedt, is die exercitie in het komend najaar en de komende winter natuurlijk van groot belang om met elkaar te doen.

Burgercommissieleden, daar gaan uw Staten natuurlijk zelf over.

Voorzitter, de heer Nijskens had het mooi over 'van risicomijdend naar risico nemend'. Voorzitter, ik denk dat dat een hele juiste omschrijving is van wat wij als Provincie aan het doen zijn naar aanleiding ook van het beroemde amendement en het is hier in huis ook nog wel eens een keer goed om tegen elkaar te zeggen dat oorspronkelijk, toen dat amendement ingediend werd en aangenomen werd, de heer Kuntzelaers sprak daar nog over, ja toen was het ook echt de bedoeling om op dat moment echt extra te investeren en er is toen een paar 100 miljoen via de Buitenring, de N280, en via een aantal bouwmoties daadwerkelijk rechtstreeks gesubsidieerd zou je kunnen zeggen of gestimuleerd, in de

Limburgse samenleving gestopt, en dat heeft zijn werking gehad. We hebben daarna met elkaar de nieuwe regels rondom Sturing in Samenwerking gemaakt en die gaan veel meer over renderend en revolverend en minder over subsidiërend en dat is van belang om het vermogen op peil te houden elke keer weer toch als politiek bestuur hier mogelijkheden hebbend om nieuwe initiatieven weer een kans te geven en nieuwe impulsen te kunnen geven.

Voorzitter, met betrekking tot de N280, daar is het volgende over te zeggen. Het wegvak West is in uitvoering, dekking is geregeld. Momenteel zijn ons geen financiële risico's voor budgetoverschrijdingen bekend en de projectkosten zijn € 56 miljoen. Het wegvak West Leudal is in voorbereiding. De kosteninschattingen op basis van P85 zijn € 115 miljoen, het beschikbare budget is € 93 miljoen en we zijn nu bezig met allerlei proceswerkzaamheden, optimaliseren van de scope is in onderzoek en onderzoek doen we op basis van wat op basis van P50 verantwoord is en dan zullen we nog met elkaar van gedachten wisselen in het college, en dat gebeurt ook in de stuurgroep volgende week nog, wat precies verstandig is en uiteindelijk komen we met een rapportage naar u toe over het resultaat.

Voorzitter, dan kwam nog de feitelijke vraag hoeveel asbestgeld er nog is. Dat is € 120.000,00 en wij zullen zien waar dat eventueel en of daar nog een voorstel voor ligt om daar verstandige dingen mee te doen.

Voorzitter, dan kwam de heer Nijskens nog met zoiets als Verantwoordingsdag. Ja, als uw Staten dat graag willen, dat doen wij daar natuurlijk met veel plezier aan mee.

Voorzitter, dan kom ik bij de heer Van Caldenberg. Ja, het geld klotst tegen de plinten, dat is een beeldvorming waar ik het nooit zo mee eens ben. Als je naar de opgaven in de samenleving kijkt, dan zijn dat beperkte middelen en daar moet je verstandig mee omgaan, maar uw vergelijking met gemeenten is natuurlijk wel terecht. Gemeenten hebben het veel moeilijker om hun begrotingen op orde te houden met die 3 decentralisaties en juist daarom is het ook goed, en ik steun daarin ook uw oproep namens het college om te kijken hoe je met gemeenten daar verstandige dingen in kunt doen en ook moet opletten dat je niet gemeenten, zoals we 2 jaar geleden nog wel geconstateerd hebben, te veel moet benaderen met 'we hebben goede ideeën, we willen wat met u doen, dan moet u cofinancieren', waardoor zij hun spankracht weer te boven gaan.

Ja voorzitter, de interessante discussie over het energiebedrijf is toch eigenlijk vrij makkelijk met elkaar te beslechten en dat is: we hebben het al. Het LEF is zich feitelijk aan het ontwikkelen tot een Limburgs energiebedrijf door de participaties die het doet, door de leningen het doet, door het besluit dat u straks al genomen heeft met een hamerstuk met betrekking tot de lening en de garantstelling. Het LEF is zich aan het ontwikkelen als een Limburgs energiebedrijf middels zijn participaties en ik denk dat de wijze waarop dat gebeurt, namelijk dat je dat een stukje op afstand doet, dat juist ook voor de Provinciale politiek een hele verstandige is, dat u het niet zelf direct of dat wij dat zelf direct besturen want dat zou denk ik politieke discussies opleveren die veel te dicht bovenop bedrijfsvoering komen te zitten. Dus ja, we hebben het ondertussen. Dat zeg ik u ook mede namens collega Geurts, die daar natuurlijk vaker opmerkingen over gemaakt heeft.

Voorzitter, er zijn ook opmerkingen gemaakt over de rekening met betrekking tot de energietransitie, daar hebben meer mensen over gesproken. Ja, dat is natuurlijk een continue discussie en dat zijn ook dingen die met het nieuwe college, aan de hand van het Klimaatakkoord dat in Den Haag al of niet bereikt wordt, bediscussieerd kan worden. Voorzitter, de € 250 miljoen van de heer Rossel, daar heb

ik het al uitgebreid over gehad. De Strategienota Internationalisering en het herijkt kader. Bij mijn weten is dat recent.

De voorzitter: Dat is recent, dat wil zeggen de economie is recent, maar we kunnen wel toezeggen in het nieuwe college dat er weer een nieuwe nota wordt gemaakt voor de kaders, dat is geen probleem.

Gedeputeerde Koopmans: Dat zeggen we dan bij dezen toe. Dan heeft u een opmerking gemaakt over de Grensinfopunten en de financiering daarvan en daar is zelfs een motie over ingediend. Ja voorzitter, wij ontraden die motie want de financiering is geregeld en de staatssecretaris Knops betaalt eraan mee en gemeenten doen hun deel en wij zijn van opvatting dat, als dat geregeld is, ja waarom moet je dan nu weer zeggen: we gaan dat weer veranderen en wij willen sowieso de Grensinfopunten en onze bijdrage daarvoor ook beperken tot de erkende Grensinfopunten en niet tot… Ja, ik bedoel de FNV prima, maar die zijn ook op allerlei plekken dat soort infopunten aan het maken. Dat is prima als informatievoorziening, maar dat is niet bedoeld dat wij daar ook weer aan gaan bijdragen.

De voorzitter: De heer Rossel.

De heer Rossel (GroenLinks): Ja voorzitter, de strekking van deze motie is, het gaat om 4 erkende Grensinfopunten, dus die zorg neem ik bij de heer Koopmans dan weg, maar is nou juist de discussie die ook de SP voert en die ook GroenLinks al jaren voert dat de gemeenten al soms de centen moeten omdraaien en het zou toch een lief ding waard zijn als wij, het gaat om € 300.000,00 structureel meer, als wij de gemeenten zouden ontlasten, als wij dat voor onze rekening nemen. Dan blijft het alsnog geregeld, alleen de bekostiging wordt anders, namelijk de gemeenten worden ontzorgd als het gaat om financiën en wij nemen dat voor onze rekening. Waarom zegt de gedeputeerde 'ja, we zien dat de gemeenten het moeilijk hebben' en geven we ze hier niet gewoon structureel een beetje meer ruimte?

Gedeputeerde Koopmans: Voorzitter, omdat we daar met de gemeenten een akkoord over hebben, het is dus al geregeld en het is niet nodig om dit te doen.

Voorzitter, dan mevrouw Plusquin, maar ook de heer Rossel, hebben natuurlijk opmerkingen gemaakt over Natura 2000 en de PAS. Ja, het is natuurlijk volstrekt helder dat… In de komende maanden zal het college onder aanvoering van mevrouw Brugman, als die gekozen wordt, en de heer Mackus als die in het volgende college zit, met voorstellen komen op welke wijze we daarmee omgaan want heel Nederland is zich nu aan het afvragen: wat betekent de uitspraak nou precies? En daarom is de motie die ingediend is eigenlijk ook wat prematuur. Wij zeggen u bij dezen toe, zeg ik tegen mevrouw Plusquin, dat wij de maatregelen waartoe we reeds besloten hebben, de herstelmaatregelen, ja die zetten wij door, maar voor de rest gaan we toch echt eens even eerst eens even kijken: wat is nou echt verstandig. De kern van de uitspraak is juist dat we te weinig aan bronmaatregelen hebben gedaan en misschien zou je dus met elkaar na moeten denken om middelen ook in te zetten om bronmaatregelen te nemen, zodat er minder uitstoot is. Dat is 1 van de afwegingen die we zouden moeten maken en ik zou u eigenlijk in overweging willen geven, want er is natuurlijk nog volop overleg met de Provincies, met het kabinet, het kabinet is zelf zoekende, heeft een aantal deskundigen bij elkaar gezet, om deze motie aan te houden en in oktober, als we dus veel meer weten op dat punt, op welke wijze we hiermee om moeten gaan, dan nog een keer met elkaar te bespreken. Wij weten dan dat die daar ligt en ik heb u net al gezegd, we zeggen u toe dat daar waar al een besluit over genomen is, ja die herstelmaatregelen zetten we door.

Voorzitter, dan had de heer Rossel het ook nog over het LIOF. Ja, mede namens collega Van den Akker, allereerst het Rijk zit er nog steeds in, voor de helft. We hebben een deel van het Rijk overgenomen, waardoor wij ook op de helft kwamen. Het Rijk zit er nog voor de helft in en eigenlijk, het LIOF is net verbouwd. We hebben net een grote operatie… Onder leiding van de nieuwe directeur is er een grote operatie achter de rug waardoor het LIOF geherstructureerd is. We hebben nu 2 jaar achter elkaar nette winstcijfers met elkaar meegemaakt en wij zeggen nu dus niet toe, omdat het nodig is en zelfs onverstandig zou zijn om het LIOF weer opnieuw te gaan verbouwen.

Voorzitter, dan ging het over de € 1,4 miljoen met betrekking tot de Human Capital Agenda. € 1,4 miljoen inderdaad. Er zijn 2 projecten voor genoemd, Kansrijk van Start en dat is een project dat deels ook uit uw eigen Staten voortkomt. Daar hebben we middelen voor gereserveerd en ook het project Your COACH Next Door en ik stel voor dat daar eventueel nog wat extra informatie naar uw Staten wordt toegestuurd. Ons lijkt het geen goed idee om hier ter plekke te zeggen 'dat gaan we dus niet doen', die trajecten lopen en daar zijn we dus van opvatting dat je niet bij een jaarrekeningbehandeling in ene keer kunt zeggen: weet je wat, we doen het niet meer.

De voorzitter: De heer Rossel.

De heer Rossel (GroenLinks): Voorzitter, het gaat er juist om dat het college hier met een voorstel komt om weer met financiële middelen te gaan rommelen binnen die Sociale Agenda en ik noem het echt bewust deze keer 'rommelen' omdat er € 1,5 miljoen wordt onttrokken aan het Limburg Werkt Akkoord. Wij moeten lezen dat er voor dit jaar geen Human Capital Agenda's in de planning staan, die eigenlijk voortvloeien uit het Limburg Werkt Akkoord en van die € 1,5 miljoen, € 1,4 miljoen wordt overgeheveld naar sociale innovatie en participatie en als we daarnaar vragen er slechts 2 projecten genoemd worden zonder dat ik nou zie wat voor financiën er voor die 2 projecten benodigd zijn. Ik kan me niet voorstellen dat die 2 projecten € 1,4 miljoen dit jaar gaan souperen, maar dat wordt ook niet bevestigd. Dus mijn voorstel zou zijn dat die projecten inderdaad ook gefinancierd kunnen blijven worden, dus dat een deel van die € 1,4 miljoen daarnaar overgeheveld wordt, maar het zou GroenLinks een lief ding waard zijn als we toch ook iets extra's gaan doen dit jaar qua Human Capital Agenda, er is nog steeds een schreeuwende roep om goede arbeidskrachten in heel veel sectoren en wij hebben niks nieuws meer in de planning. Dat kan toch niet waar zijn. Wat vindt de gedeputeerde daarvan?

Gedeputeerde Koopmans: Voorzitter, ik kom u deels tegemoet. Dat was ik al van plan want de heer Van den Akker had mij al gezegd dat de kern van uw vraag, namelijk dat het goed zou zijn dat er op het punt van energie en het werk dat daarvoor noodzakelijk is dat er een Human Capital Agenda voor ontwikkeld wordt. Dat gaan we doen, dus dat komt eraan, maar uw verzoek om zomaar even…, dat gaan we niet doen. Om hier ter plekke te zeggen 'ja, het kan wel wat minder', daar moet je de projecten voor kennen. Ik stel dus voor dat wij u nog een brief schrijven over wat die projecten precies behelzen en welke middelen daarvoor uitgegeven worden en als de heer Van den Akker tegen mij zegt en tegen u zegt 'ja, we gaan op dat punt wat doen', dan zullen daar ook middelen in de volgende coalitieperiode voor beschikbaar komen.

Voorzitter, dan kom ik bij de heer Kuntzelaers. Hij heeft het natuurlijk ook over de Investeringsagenda gehad en ik denk dat met name, als antwoord op zijn vraag 'hoeveel moet je investeren als de economie goed draait?' Dat is natuurlijk een hele terechte vraag in relatie tot procyclisch investeren en begroten. Ja, die discussie moeten we natuurlijk naar aanleiding van het collegeprogramma dat maandag gepresenteerd wordt en dat zijn vertaling gaat krijgen in de Begroting 2020, dan voeren en ik sluit niet uit dat wij ook nog met zoiets als een herfstbrief komen als nieuw college om alvast een

vooruitlopende vertaling van dat collegeprogramma op de begroting te krijgen en dan is dat een belangrijke vraag die je met elkaar moet doorlopen.

Voorzitter, met betrekking tot De Heus zeg ik u namens gedeputeerde Teunissen toe dat daar een brief over komt. De precieze behandeling van het arrest is weinig passend denk ik hier in het kader van de jaarrekening, maar wij zullen daar een brief over schrijven want dat wordt natuurlijk voor ons ook voorbereid. Feitelijk is aan de orde dat door het besluit van de rechter de oude vergunning gewoon weer van kracht is.

Voorzitter, dan kan ik de heer Kuntzelaers ook toezeggen namens collega Van den Akker dat de brief die wij gestuurd hebben inzake Chemelot aan de Onderzoeksraad voor Veiligheid (OVV) ook naar uw Staten toegestuurd wordt of in elk geval… Ja, die is openbaar en er komt een plan van aanpak naar aanleiding daarvan en dat wordt komende week naar uw Staten toegestuurd.

Voorzitter, de heer Kuntzelaers had het ook over de woningmarkt. De heer Teunissen is daar natuurlijk actief mee bezig geweest en we hebben ook naar aanleiding van de eerdere motie, van de heer Verhoijsen denk ik dat het was, onze beleidsregels aangepast en dat ook met elkaar besproken, maar uiteindelijk is het aan de gemeente en de regio om daar wel werk van te maken en om daar met elkaar werk van te maken en laten we in die zin uw oproep, maar mede weer door ons herhaald, gemeenteland in sturen. Ja, er is echt een aantal plaatsen waar meer gebouwd zou kunnen worden, maar dan moet je dus met elkaar wel weten overeen te komen hoe en op welke wijze je dat doet.

Voorzitter, dan kom ik bij de heer Vaessen. Die had een betoog natuurlijk over de kleurensystematiek, dat er vaker staat het beleid is groen, maar de uitvoering is nog oranje en hij zei het niet letterlijk, maar andersom had hij het eigenlijk… Hij had liever dat uitvoering groen is. Dat klopt, dat willen wij natuurlijk ook, maar ik heb net al een keer gezegd: je bent bij heel veel projecten wel heel erg afhankelijk van anderen, van projectpartners, van vergunningen, van noem het allemaal maar op en daardoor is de druk die u daarmee uit prima naar onze kant toe, maar ijzer met handen breken, u kent het allemaal wel, zo simpel is het ook niet altijd.

Samenwerken met de EU. Nou, 11 partijen in deze Staten hebben een prachtige verklaring onderschreven en daar staat een hele mooie passage in over Europa. Dan is het natuurlijk van belang, de heer Vaessen had het ook over het aanpassen van ambities, ja dat is ook een beetje de discussie denk ik aan de hand van het collegeprogramma, het nieuwe en daarna komen de stukken die met het nieuwe college besproken dienen te worden. De heer Vaessen had het ook nog eens even over het Mobiliteitskader en inderdaad, het is aan uw Staten om daar in de komende periode met ons keuzes in te maken en u vroeg daarnaast nog om toezegging 8460 in de afdoening daarvan voldoende rekening te houden met ook coöperatieve energietrajecten en u zei dat ook in relatie tot de EIB, Duurzaam Thuis en het LEF. Nou ja, ik kan u zeggen dat, u zult dat de volgende week maandag ook zien, ja daar komen voortgaande en uitgebreide trajecten in en daar zullen we uw Staten nader ook nog informeren, al of niet in relatie tot die toezegging, maar daar komt natuurlijk nieuw beleid in dat hier door u ook geformuleerd werd.

Voorzitter, de heer Franssen vroeg aan het college een actieve houding in relatie tot het Rijk en de herverdeling van Provinciefondsmiddelen. Ja, daar letten we natuurlijk altijd op, dat geldt voor elk college, voor dit en voor het volgende ook. U maakte nog een opmerking welk belang u hechtte aan muziek in de klas en op bibliotheken, ook in relatie tot wat gemeentebesturen op dat punt doen. Wij kennen daar natuurlijk de ondersteuning via het Huis voor de Kunsten in het DOOR! traject als het gaat over muziek en wij kennen de ondersteuning van de bibliotheken in Limburg via Cubiss.

Voorzitter, ook de heer Franssen maakte nog een opmerking over prioritering in relatie tot duurzaamheid en duurzaamheidsbeleid en de lasten van burgers en dat is natuurlijk ook iets wat wij als college aan het Interprovinciaal Overleg (IPO) ook hebben laten weten dat dat het van groot belang is dat je daar goed rekening mee houdt, hoe ingewikkeld die discussie dan ook. Dan kwam de heer Franssen nog met een vraag hoe we in de jaarrekening ook nog iets mee zouden kunnen hebben in komende jaarrekeningen op het gebied van burgerparticipatie. Dat zeg ik u toe, dat we dat gaan doen. Daar gaan we separaat een pagina aan wijden op welke wijze we dat gaan doen want dat is een belangrijk punt, dat is de afgelopen periode ook in de gesprekken rondom de formatie en in eerdere debatten die we daarover gehad hebben, van groot belang voor een groot deel van uw Staten, zo niet iedereen.

Voorzitter, dan kom ik bij mevrouw Plusquin. Die begon nog over de luchtkwaliteit. Voorzitter, ik zeg namens het college tegen mevrouw Plusquin, uw zorgpunt met betrekking tot luchtkwaliteit is ook het onze, maar we moeten wel een beetje opletten dat we niet in beelden gaan spreken, wat u net ook een beetje deed, alsof in Nederweert, en het is natuurlijk al vaker hier gezegd, in Nederweert leven de mensen in Limburg het langst, 4 jaar langer dan in Parkstad, waar ze geen varkens hebben en ik ga dus niet zeggen dat de varkens naar Parkstad moeten, ik ga ook niet zeggen dat varkens Nederweert gezondheid brengt. Dat zeg ik niet, maar ik vraag u ook om een beetje op te letten met de beelden die u af en toe schetst.

De voorzitter: Ja, u mag.

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Voorzitter, Nederweert is de enige plek in Nederland waar die Europese normen van fijnstof, die al een compromis zijn, al jarenlang worden overschreden. De enige plek. Wilt u daarop reageren?

Gedeputeerde Koopmans: Ja en daarom is in goed overleg met uw Staten, mede onder uw leiding en de heer Mackus, op dat punt ook beleid ingezet waarin we een aantal stappen aan het zetten zijn, er is ook weer overleg over, er worden plannen uitgevoerd samen met de regering en samen met de gemeente natuurlijk en samen met ondernemers. Dus daar worden stappen gezet.

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): En kunnen we daar een update over krijgen?

Gedeputeerde Koopmans: Dat is een heel goed idee zie ik aan het gezicht van de heer Mackus. Dus dat komt eraan.

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Dank u wel en over de motie van het PAS wil ik ook nog wel graag wat meer informatie want er is € 400.000,00 over, dat geld hebben we van het Rijk gekregen, waar gaan we dat aan uitgeven dan?

Gedeputeerde Koopmans: Voorzitter, weet u daarom vraag ik ook om de motie aan te houden. Ik heb u gezegd dat wij in de komende maanden, het college, met heel veel mensen, met het Rijk dat daarin ook de leiding heeft want het is een wetgevende problematiek. Wij zijn uiteindelijk wel weer vergunningverlener, hoe we daar mee om moeten gaan en om dan versneld geld wel of niet uit te geven, dat lijkt ons juist nu niet verstandig. Even pas op de plaats om dat woord maar eens even te gebruiken, datgene wat we besloten hebben dat zetten we door, maar voor nieuwe besluiten gaan we eerst even kijken: wat betekent dit allemaal? En daarom is deze motie, ik snap hem, zeker vanuit uw perspectief, maar toch een beetje ontijdig.

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Maar voorzitter, we hebben dat geld al gekregen, het gaat om € 400.000,00 die al door het Rijk beschikbaar is gesteld. Dus ik vind hem niet voortijdig, anders vloeien ze misschien terug in de algemene middelen.

Gedeputeerde Koopmans: Nee, ik zeg u toe dat dat niet gebeurt, maar waar we ze aan gaan besteden…

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Goed en hoe is de verdeling tussen de bronmaatregelen en de natuurherstelmaatregelen, kunt u daar een toezegging over doen?

Gedeputeerde Koopmans: Wat zei u, excuus?

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Welk percentage van die € 400.000,00 wordt dan besteed aan natuurherstelmaatregelen want de natuur heeft het natuurlijk ook heel zwaar, met name in dat Peelgebied en dat wordt niet beter en dat is ook beter voor de toekomstige ontwikkelingen, voor de vergunningsaanvraag. Als we dat niet op orde krijgen, komt er nooit ruimte voor ontwikkeling.

Gedeputeerde Koopmans: Omgedraaid mevrouw Plusquin. Als je nu vraagt, dat is 1 van de problemen die geleid hebben tot de uitspraak bij de Raad van State 'welke bijdrage hebben de herstelmaatregelen geleverd aan de vermindering van de emissie en dus het verminderen van de depositie?' Dan is het antwoord 'dat kunnen we u niet geven' en dus moet je opletten om nu vandaag weer te zeggen: ja, we gaan met alles wat we al deden door of met de helft daarvan en ik zeg u toe: waar we een besluit over hebben genomen, ja dat doen we en alle andere dingen wachten we even af tot we preciezer weten wat ons met elkaar te doen staat en we gaan tussentijds niet dat geld zomaar aan iets anders uitgeven. Nee, we zullen daarover natuurlijk met uw Staten communiceren.

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Oké, maar kijk dat die natuur niet herstelt dat heeft er natuurlijk ook mee te maken dat die zaken zoals luchtwassers gewoon niet functioneren. Dat stond volgens mij vandaag ook weer in de krant. Dus daar kan de natuur niks aan doen, maar goed ik wil graag weten welke beslissingen er nu al zijn genomen en of dat bronmaatregelen zijn of natuurherstelmaatregelen.

Gedeputeerde Koopmans: Ik heb het dan over de natuurherstelmaatregelen.

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Oké. Kunt u dat nog toelichten?

Gedeputeerde Koopmans: En er komt nog een brief snel aan over de overleggen die nu continu plaatsvinden met het departement. Dus we houden u op de hoogte en we gaan geen dingen niet doen zomaar of zo of dingen zomaar wel doen zonder u daarover te informeren en daarom nog een keer vraag ik u, dat is echt beter: hou de motie even aan en we komen er in oktober ongetwijfeld, dat is de 1e Statenvergadering, weer met u op terug.

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Ik denk er even over na.

Gedeputeerde Koopmans: Voorzitter, met betrekking tot de bruinkoolwinning denk ik dat het verstandig is… Vroeg u daar nog extra acties van onze kant? Dat kon ik niet helemaal volgen.

De voorzitter: Mevrouw Plusquin kan nog even toelichten.

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): In november 2018 hebben we schriftelijke vragen gesteld naar aanleiding van die demonstratie van Hambi Bleibt. Die heb ik nog eens teruggekeken en in het 1e kwartaal zou er een rapport van de Provincie verschijnen over de effecten van de bruinkoolwinning op de Nederlandse drinkwatervoorzieningen en dat rapport is nog niet verschenen. Onze vraag is: wanneer kunnen we dat tegemoetzien?

Gedeputeerde Koopmans: Het onderzoek is gereed in de loop van september en of dat tot juridische vervolgstappen leidt, zullen we op basis van de uitkomsten en eventuele benodigde vervolgstappen… Nee, dat kan niet. In september is het gereed en dan zullen we u daarover informeren en ook dan bezien en met u delen welke eventuele vervolgstappen aan de orde zijn.

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Dank u wel.

Gedeputeerde Koopmans: Voorzitter, dan had nog iemand de vraag gesteld, ik ben even vergeten wie dat was, o, dat was de heer Rossel. Ja, die begon nog een keer over € 35 miljoen van de A2. Ja, dat is september 2012 besloten en daarna een stuk of 20 keer gecommuniceerd met elkaar en nu geëffectueerd en daarop terugkomen zou niet alleen onverstandig zijn, maar ook de Provincie Limburg tot een onbetrouwbare partner maken naar het Rijk toe.

De voorzitter: De heer Rossel.

De heer Rossel (GroenLinks): Ja voorzitter, daar ligt natuurlijk ook een motie van GroenLinks nu voor en daar staan toch wel argumenten in ten grondslag aan de motie en het argument dat we in het verre verleden iets hebben besloten en nu al moeten effectueren zonder ook nog maar even weer actueel na te denken over mogelijke argumenten die nu ook actueel zijn, zoals de PAS-uitspraak, de POL die er moet komen, andere ruimtelijke ontwikkeling die ook op dat gebied moeten plaatsvinden. Hoe reflecteert de gedeputeerde op al dat soort argumenten want ik vind dit wel een hele simpele vorm van politiek op deze manier.

Gedeputeerde Koopmans: Nou laat ik het zo zeggen voorzitter, om zomaar even per motie te gaan zeggen, nadat er over dat hele gebied zeg maar ontstellend veel werk verzet is, al grond gekocht wordt, dat hebben we u laten weten 'dat doen we maar niet meer, ik heb er nog eens over nagedacht'. Ja, dat vind ik een manier van politiek bedrijven die je niet moet doen. We hebben niet voor niks een Mobiliteitskader, die afweging heeft ook voor dit project plaatsgevonden en inderdaad, we hebben nog meer te doen en die discussie gaan we in het najaar met elkaar voeren aan de hand van de voorstellen van het college.

De voorzitter: De heer Rossel nog.

De heer Rossel (GroenLinks): Voorzitter, de motie stelt niet meer en niet minder voor dan inderdaad te komen tot een integrale Gebiedsvisie voor dat stuk gelet op heel veel belangen die daar mogelijk met elkaar zouden kunnen conflicteren. Daar zit de verbreding A2 natuurlijk ook bij en wij vragen hier geen afstel, maar in ieder geval te komen tot een integraal afwegingskader met allerlei ruimtelijke ontwikkelingen die daar moeten plaatsvinden, op dat gebied en dat verzoekt de motie, om de uitvoering die nu ook versneld wordt gedaan, want dat staat ook letterlijk in de stukken, de uitvoering verbreding A2 naar voren te trekken, daar zien wij eigenlijk ook geen nut en noodzaak toe en we zouden eigenlijk eerst een integrale Gebiedsvisie voor dat stuk alvorens eventueel alsnog over te gaan tot de verbreding A2, maar dat we wel een aantal ruimtelijke aspecten met elkaar in ogenschouw kunnen nemen, integraal. Hoe kijkt de gedeputeerde daar tegenaan?

Gedeputeerde Koopmans: Ja voorzitter, u bent hier dingen aan elkaar aan het koppelen, ook in de besluitvorming, die in onze ogen niet verstandig zijn. Om dit weer eerst te gaan doen alvorens aan het PIP VDL te beginnen. Voorzitter, we hebben afspraken gemaakt met het Rijk, daar wordt al lang hard aan gewerkt met betrekking tot de A2, daar wensen wij aan verder mee te werken en datzelfde geldt voor het PIP VDL en deze ingewikkelde koppeling levert in onze ogen niks, ja, in uw motie. U zegt namelijk deze zo spoedig mogelijk te ontwikkelen en dit ter bespreking en besluitvorming aan Provinciale Staten voor te leggen alvorens het PIP VDL ter besluitvorming aan Provinciale Staten voor te leggen. Ja, weet u dit zijn koppelingen, dan gaan ze waarschijnlijk allebei niet meer werken.

De voorzitter: De heer Van Caldenberg.

De heer Van Caldenberg (SP): Ja voorzitter, in het kader van de PAS-uitspraak hebt u aangegeven: daar waar al definitieve besluiten zijn genomen dat gaan we gewoon doen en al het andere maken we pas op de plaats tot in oktober. Geldt dat dan ook voor die A2 of is daar al een definitief traject voor gelopen? Want ik kan me voorstellen dat, als we dat eerste willen doen en het realiseren van die A2, die PAS-uitspraak wel gevolgen heeft en misschien dat we daar al wel een antwoord op kunnen krijgen want de strekking van de motie van de heer Rossel gaat wel heel ver, maar de realiteit moeten we ook in ogenschouw nemen.

Gedeputeerde Koopmans: Voorzitter, ik stel voor dat de heer Mackus daar even antwoord op geeft.

De voorzitter: De heer Mackus.

Gedeputeerde Mackus: Dank u wel voorzitter. Ja, heel kort. We hebben van uw stuurgroep over de A2 en daar zal ook de PAS aan de orde komen en ze zijn nu aan het berekenen of dat vanwege de verkeersprognose noodzakelijk is dat daar vanwege de PAS verandering op plaatsvindt en dat betekent ook dat de minister voor het ontwerp beschikking stelt, dat dat definitief wordt, dat daar ook een uitspraak over moet komen. Dus dat moet, net als alle projecten moet bekeken worden of daar PAS-ruimte voor nodig is of niet want als daar een gigantische toename is dan wordt het project inderdaad in een ander daglicht gesteld, maar dat weten we nu nog niet. Ik stel voor dat wij, zodra wij daar meer over weten, dat ook aan uw Staten doorgeven.

De heer Rossel (GroenLinks): Voorzitter, er is natuurlijk als het gaat om de PAS heel veel dynamiek gaande op dit moment, zowel nationaal als natuurlijk ook decentrale niveaus. Ik hoor de heer Mackus nu iets zeggen, dan kunnen wij toch nu niet versneld overgaan tot realisatie van die verbreding als we niet eens weten wat de effecten van die PAS-uitspraak zijn. Dan zou je toch eerst de toezegging, ook van gedeputeerde Mackus nu, moeten afwachten alvorens dit ook te effectueren?

Gedeputeerde Mackus: Heel kort nog. Ik denk dat u die 2 dingen door elkaar haalt. Als de PAS geen effect heeft voor de A2 gaan we door, maar dan doen we wat heel Limburg wil, dat die A2 daar verbreed wordt. Misschien u niet, dat weet ik niet direct, maar in feite dat is het probleem waar we heel lang voor gelobbyd hebben, in 2012 een akkoord en nu zijn we in de uitvoeringsfase en elk project dat in de uitvoeringsfase mogelijk problemen met de PAS heeft dan zullen we u daarover informeren. Op het moment dat dat niet aan de hand is, gaan wij gewoon onverkort of het Rijk, het is een rijksproject, onverkort met de uitvoering door.

Gedeputeerde Koopmans: Dank u wel en dan kom ik tot slot voorzitter bij mevrouw Fischer van 50PLUS. Zij had warme woorden naar de ondersteuning in onze organisatie en die deel ik voor alles

wat te maken heeft met die enorme hoeveelheid stukken die dan de Jaarrekening heten, de Afwijkingenrapportage en alles wat daarbij hoort. U had het over een bijeenkomst met medewerkers. Dat is goed, maar u had het er ook over om daar een verslag van te maken en dat vinden we niet zo'n goed idee want het debat, het gesprek, moet publiek plaatsvinden met ons hier in deze zaal of in de Commissiezaal, maar natuurlijk mensen staan altijd ter beschikking om u nader bij te praten over begrotingen en jaarrekeningen en er was nog iemand die dat vroeg, de heer Claassen was dat geloof ik: kan daar een informatiebijeenkomst over plaatsvinden? Ja, zoveel als je wilt want het is van groot belang dat het debat dat Provinciale Staten met ons heeft en wij met elkaar hebben op een goede manier op grond van goede feiten en cijfers en begrepen feiten en cijfers plaatsvindt.

De voorzitter: Mevrouw Fischer.

Mevrouw Fischer-Otten (50PLUS): Voorzitter, mijn vraag ging eigenlijk over het antwoord op de vragen die ik nog wilde stellen en die zou je kunnen vergelijken met de vragen die gesteld zijn waar iedereen een antwoord op gekregen heeft. Dus je zou kunnen zeggen 'je bent te laat', je zou ook kunnen zeggen 'die vragen kunnen we alsnog stellen en de antwoorden voegen we gewoon ergens toe bij de stukken'. Ik bedoel dus niet een verslag van die bijeenkomst met de ambtenaren.

Gedeputeerde Koopmans: Dan bedoelt u dus de vragen die u gesteld heeft in de mondelinge bijeenkomst met de ambtenaren?

Mevrouw Fischer-Otten (50PLUS): Nee, ik bedoel de vragen die mij nog eigenlijk onbekend waren, de antwoorden daarop over de Wet normering topinkomens, het controleprotocol, interne controle en de te hanteren materialiteitsnorm. Daar heb ik nog een vraag over, dat voert nu te ver, dat zal ik op een andere manier doen, maar het zijn eigenlijk wel vragen die zouden moeten hangen aan de antwoorden die we eerder gehad hebben en dat stukje kan openbaar.

Gedeputeerde Koopmans: Ja dat kan. Voorzitter heb ik dan ook alle moties gehad die bij de…? Nee, de verbonden partijen nog niet. Voorzitter, als je bij alle… We komen daar in 2e termijn even op terug want uw doel om het kenbaar te maken wel, maar als je dat overal moet meten, weten en hier moet rapporteren, dat gaat heel ver, maar we zullen daar nog even overleg over hebben. Voorzitter, heb ik dan alle moties gehad? De luchtvaart. O, die is niet vreemd aan de orde van de dag. Voorzitter, die ontraden we. Wij informeren u nader over wat we op dat punt aan het doen zijn, maar ook hier weer... O, in de 2e termijn komen we daar nog nader op terug voorzitter.

De voorzitter: Nu nog voor een interruptie en anders gaan we... Nee dat gaan we nu niet meer doen, we gaan nu eerst even de 1e termijn afronden. Als u nog een interruptievraag heeft, moet u die nu stellen.

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Ja, ik had ook nog een korte reactie gevraagd op de bezorgde manegehoudster. Ik weet niet of u het filmpje van L1 heeft gezien, dat kunt u misschien eventueel in de pauze, maar die mevrouw die zich zorgen maakte met haar 40 paarden over die F-16's en we zijn natuurlijk paardensportprovincie en die mevrouw heeft echt publiekelijk een oproep gedaan aan onze Provincie, paardensportprovincie, om daar iets van te vinden.

Gedeputeerde Koopmans: Voorzitter, allereerst, ik wist het niet. Dat heb ik weer geleerd vandaag dat paarden niet naar boven kunnen kijken. Dat is weer een nieuwtje, een leermoment, maar ook daarover, over de beelden, de vliegbasis, zullen we u schriftelijk informeren, over wat daar in ons geworden is want ook wij werden in de afgelopen week verrast.

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Laatste puntje als het mag voorzitter. U heeft een toezegging gedaan over die PAS, over De Peel. Ik zou dat eigenlijk heel graag gewoon eerder willen. Dus via een mededeling Portefeuillehouder. Ik vind oktober echt nog heel erg lang duren, zou dat kunnen?

Gedeputeerde Mackus: Ja, vandaag is er overleg met de minister vanuit een IPO-delegatie en de VNG en daar wordt een doorkijk gegeven van de korte termijn, middellange termijn, lange termijn. Dat zullen wij verwerken in de mededeling Portefeuillehouder en ik stel voor u van tijd tot tijd zo snel mogelijk op de hoogte te houden van de actuele ontwikkelingen via een mededeling Portefeuillehouder.

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Dank u.

De voorzitter: Die toezegging is ook genoteerd. Dames en heren, daarmee wil ik proberen de 1e termijn van de beantwoording te beëindigen en eerst te beginnen met de lunch en ik wil u vragen of u dat binnen 3 kwartier zou kunnen doen. Dan zouden wij om 13.45 uur hier verder kunnen met de 2e termijn, waarbij ik ook iedereen vraag om in de 2e termijn te reageren op de moties die zijn ingediend want er komt geen aparte motieronde want alle moties worden bij dit agendapunt in stemming gebracht. Dan weet u dat nog eens en dan denk ik dat we om 13.45 uur, dat moet lukken denk ik in zo'n geval, tot 13.45 uur schors ik de vergadering en smakelijk eten.

[SCHORSING]

De vicevoorzitter: Ik heropen de vergadering. Wij gaan verder met de behandeling van het Statenvoorstel Jaarstukken en de 1e Afwijkingenrapportage en wij beginnen met de 2e termijn van de Staten. Aan woord is mevrouw Depondt-Olivers namens het CDA.

Mevrouw Depondt-Olivers (CDA): Ja voorzitter, het voordeel als je nieuw bent in een gremium is dat je je nog een beetje mag verbazen en ik was hier naartoe gekomen, ik kijk even naar de VVD, in de veronderstelling dat het vandaag Verantwoordingsdag was en als ik de discussies en de bijdragen zo beluisterd heb, dan is er toch blijkbaar heel veel behoefte bij deze Staten om vooral vooruit te kijken. Dat is op zichzelf ook prima, maar het roept wel weer de vraag op: hoe verstandig is het, en het is een procesmatig opmerking dat realiseer ik me, om Jaarstukken en Voorjaarsnota uit elkaar te halen? Ik begreep overigens dat de heer Kuntzelaers dat ooit heeft voorgesteld, om dat uit elkaar te halen, ik zou zomaar kunnen vermoeden dat dat is om verantwoording een wat steviger positie te geven. U was overigens ook heel erg aan het vooruitkijken, maar het geeft wel aan dat er dus blijkbaar een heel erg grote behoefte is, ik kijk even naar de formateurs, om toch heel snel met een collegeprogramma te komen, zodat u ook een beetje gevoel krijgt of datgene wat u allemaal heeft bijgedragen daar ook zijn plek in gaat krijgen.

Er is best veel gezegd over het vermogen van de Provincie en vooral ook het Investeringsbeleid, maar ook het Risicobeleid want die 2 horen bij elkaar. Ik heb daar in 1e termijn ook iets over gezegd. Ik ben blij dat meerdere fracties ook hebben aangegeven daar toch samen met het nieuwe college wat dieper op te willen doorgaan en ik ben het ook met de heer Koopmans eens dat je dat dan zou moeten doen aan de hand van je beleidsuitgangspunten, je beleidsprioriteiten zoals je die voor de komende jaren met elkaar gaan vastleggen. Dus het voorstel van GroenLinks 'kunnen we nu niet alvast bepalen dat we de buffer of de ondergrens met € 250 miljoen verlagen en dan die € 250 miljoen in de komende 4 jaar gaan uitgeven', dat lijkt mij niet zo'n gezonde manier om om te gaan met ons

financiële huishoudboekje want als politici weten we allemaal dat, als je tegen iemand zegt 'je mag de komende 4 jaar € 250 miljoen uitgeven' dan gaat iedereen heel veel moeite doen om dat daadwerkelijk te doen en dan wordt het precies wat de heer Koopmans zegt, geld zoekt project.

De heer Van Caldenberg (SP): Voorzitter dank u. Zou het CDA ook voorstander zijn van het soort van draaiknoppensystematiek waarbij we gaan kijken dat we dat verhaal over cofinanciering tussen Provincie en gemeente op een of andere manier transparant, maar toch wat flexibeler kunnen organiseren? De gedeputeerde heeft daar net al iets positiefs over gezegd, maar zou het CDA daar voorstander van zijn?

Mevrouw Depondt-Olivers (CDA): Ik zou mij kunnen voorstellen, afhankelijk van het onderwerp, als het een onderwerp is waar beide partijen een belang bij hebben, dat je misschien wat minder strak zou kunnen vasthouden aan de standaardfiftyfiftyregeling en dat je daar andere afspraken over maakt. In die zin kunnen wij ons er wel iets bij voorstellen.

Nog even over die € 250 miljoen. Ik denk dat de meesten van u hier al wat langer rondlopen en zoals gezegd zouden wij daar in elk geval geen voorstander van zijn, maar gezien de opgaven waar we voor staan, die dan geconcretiseerd worden in de voorstellen waar het college mee zal komen, waar we straks als Staten zelf ook van alles van kunnen vinden, zouden die leidend moeten zijn voor de vraag of we de ondergrens handhaven op € 900 miljoen of niet, ook in de relatie tot hoe we onze risico's dan naar de toekomst inschatten.

Dan wellicht even richting ook de heer Koopmans. U zegt: het is leuk zo'n discussie met Enexis, maar ze hebben net met materiële instemming van Provinciale Staten hun vierjarenstrategie vastgesteld. Het was ook niet onze intentie om die vierjarenstrategie ter discussie te stellen, het gaat er juist om dat je een wat langere horizon definieert als het gaat over energietransitie en dan is natuurlijk zo'n netbeheerder, beheerder is misschien niet eens het juiste woord in relatie tot het begrip 'transitie', wel een hele essentiële. Dat kan in positieve zin zijn, dat kan in negatieve zin zijn. We zouden best graag willen weten hoe Enexis daar zelf tegenaan kijkt, tegen haar positie op langere termijn. Gaat zij ook actief de investering in in alternatieven of blijft zij juist inzetten op. Dus dit gaat helemaal niet over strategiediscussies, dit gaat over doorkijken op langere termijn, zodat wij ook een beetje gevoel hebben hoe uiteindelijk die centen van de burger, want dat zijn ze toch uiteindelijk allemaal, op lange termijn goed geborgd zijn.

De vicevoorzitter: Mag ik u vragen om af te ronden mevrouw Depondt?

Mevrouw Depondt-Olivers (CDA): Nog eentje misschien wel even, ook in relatie tot zo'n LEF. Mijnheer Koopmans, prima. Ik denk dat we dan wel ook een beetje de governancediscussie moeten voeren want als wij deelnemen in en die gaan weer deelnemen in wat anders en die gaan weer deelnemen in nog wat anders, komt natuurlijk uiteindelijk ook wel de vraag aan de orde als het gaat over onze verantwoordelijkheid als Provinciale Staten voor het beheren van ons aller belastinggeld, dat we daar dan ook wel goed zicht op moeten houden, hoe dat dan gaat verlopen.

De vicevoorzitter: Ik dank u wel mevrouw Depondt. We gaan verder met de PVV, de heer Claassen.

De heer Claassen (PVV): Dank u wel voorzitter, dank u wel mijnheer Koopmans voor de vele complimenten, dat heeft me goed gedaan en u ziet dat dit ondersteuningsbriefje daardoor al wat kleiner is geworden dan net. Een paar opmerkingen. We zijn blij met het vasthouden van de hoogte van de immuniteitsreserve, dat is ook altijd het pleidooi geweest van de PVV, dank daarvoor. Een

opmerking over de mobiliteit. Keuzes maken is belangrijk werd gezegd door ons, dat werd ook beaamd door het college. We moeten ambities waarmaken en we moeten slagkracht gaan hebben, maar ik ben wel benieuwd wat dan de portefeuillehouder voor een aanvliegroute daarbij heeft, hoe we dan echt die slagen kunnen gaan maken. U hebt wel beaamd dat dat moet, maar wat zouden nu voorbeelden kunnen zijn ten opzichte van vorig jaar, hoe we dat dan nu slagvaardiger zouden kunnen doen.

Een soortgelijke vraag heb ik ook bij de Sociale Agenda. We delen de zienswijze dat onderzoek 1 stap is, maar doorpakken 2 en hoe kunnen we met elkaar zorgen dat we dat ook echt gaan doen? Kunnen we afspreken voor de komende Statenvoorstellen die we tegemoet gaan zien of in de vragen die aan de Staten worden gesteld in dat licht heldere SMART geformuleerde doelen en resultaten kunnen worden opgenomen.

Dan wil ik nog reageren op de moties die zijn ingediend. Motie 2469 zullen we niet mee instemmen. 2470 ook niet. Daarvan vinden we dat mijnheer Koopmans dat al voldoende beantwoord heeft en toegezegd. Motie 2471, het smalste stukje van Nederland. Wij als PVV denken dat je bij het smalste stukje van Nederland wel breed moet denken en dat dat hele ontwikkeltraject gewoon door moet gaan, de PIP-voorbereidingen door moeten gaan en dat geen politieke beren op de weg moet worden opgetuigd, we zullen ook niet voor deze motie stemmen. 2472, in het kader van de PAS-wet. Daarvan vindt de PVV ook dat we verdere ontwikkelingen moeten afwachten, overheidswegen, daar zullen wij niet voor stemmen en motie 2473 die zullen wij ook niet steunen. Zoals iedereen weet, is de PVV groot voorstander van behoud en ontwikkeling van MAA en we willen daar ook niet gebruikmaken of ingaan op de doembeelden die worden gekenschetst en zeker niet ingaan op het paternalisme en de vaarlijkheden van de partijen over de burgers. Daarnaast de kanttekening dat de problemen in Eijsden een taak van de regering is en niet van de Provincie. Dank u wel.

De vicevoorzitter: Dank u wel mijnheer Claassen. We gaan verder met de VVD, de heer Nijskens.

De heer Nijskens (VVD): Ja dank u wel voorzitter, college bedankt voor de beantwoording in 1e termijn. We hebben natuurlijk in de 1e termijn aangehaald om voor de Provincie ook een Verantwoordingsdag in te voeren. Dus het was wel mooi hoe het CDA het betoog begon en kennelijk is het wel nodig. We hebben een motie naar de Griffie gestuurd die we op dit punt willen indienen en ja, ik vraag dan graag uw steun voor die motie, zodat we het wellicht de volgende keer wat meer over verantwoording kunnen hebben in plaats van die echte vooruitblik.

Dan de moties door de andere partijen ingediend. Motie 2469 is eigenlijk gerealiseerd, dus daar stemmen wij niet mee in. Het smalste stukje van Nederland, daar stemmen wij ook tegen. De PAS-maatregelen van de Partij voor de Dieren, daar zijn wij het niet mee eens en wij volgen helemaal de overweging van het college: maak ook in dit geval pas op de plaats. Die zin is al veel gebruikt in dit onderwerp. Kijk eerst wat echt op ons afkomt en hoe we de problemen getackeld krijgen, dat ontwikkelingen ook echt op gang kunnen blijven. Wij snappen natuurlijk de inzet van de Partij voor de Dieren die zij op dit punt maken, maar daar hebben wij andere middelen voor, de inspanning die zij daarvoor doen, maar wij hebben daar ook andere budgetten voor om op dat terrein onze dingen te doen. Dan hebben wij een gewijzigde motie over de luchtvaart, die gaan wij niet steunen. Niet dat er geen goede onderdelen in staan, maar het geheel, zoals dat nu geformuleerd is, steunen wij dat niet en volgens mij zouden we in 2e termijn nog uitleg krijgen over motie 2470, over de verbonden partijen. Ook daarin is het dictum wellicht wat te uitgebreid. Wij snappen ook want de indieners beogen en dat is natuurlijk op zich ook goed, maar het is vooral aan de besturen van die verbonden partijen om daar die invulling aan te geven en ik meen dat in de beantwoording ook langs is gekomen dat de Provincie

in veel verbonden partijen zich ook redelijk terughoudend opstelt. Dus het hele dictum kunnen we sowieso niet steunen en we zijn ook benieuwd naar het definitieve antwoord van het college en dan wellicht dat er nog iets wijzigt. Voorzitter, daar wilde ik het bij laten, dank u.

De vicevoorzitter: Dank u wel mijnheer Nijskens. Wij gaan verder met de SP, de heer Van Caldenberg.

De heer Van Caldenberg (SP): Voorzitter, dank u wel. Ik zal proberen zo snel mogelijk er doorheen te gaan. In algemene zin was er een discussie over het afbouwen van reserves en laat ik daar dan van aangeven namens de SP dat het eigenlijk een beetje non-discussie was want dat ga je alleen maar doen als dat nodig is of als daar een goed plan onder ligt, maar het afbouwen van reserves in je financiële positie omdat je dat leuk vindt, volgens mij heeft nog niemand in Nederland dat gedaan omdat hij dat leuk vindt.

Voorzitter, met betrekking tot de PAS in relatie tot de A2 en ik weet niet aan wie ik dat nu gaan stellen want gedeputeerde Mackus is er niet, dus daar zit ik even met een probleem. Onze verwachting is namelijk dat de A2 en de verbreding van die A2 wel degelijk geraakt wordt door die PAS-uitspraak en dan kunnen we niet volgende week gewoon vrolijk doorgaan zoals het was, maar dan verwachten we dat daar in ieder geval maatregelen op volgen. Voorzitter, ook als het gaat over de PAS zijn er vragen gesteld, schriftelijk, door mevrouw Claessens van onze partij en volgens mij ook door de heer Tegels van het CDA. Moeten wij met die beantwoording dan ook wachten tot oktober of krijgen we daar toch al eerder een antwoord op?

Voorzitter, dan is er nog een discussie geweest over de levensverwachting in relatie tot fijnstof en varkens. Ja, dat zijn natuurlijk allemaal factoren die een klein beetje daaraan bijdragen, varkens en fijnstof, maar uiteindelijk is het creëren van gelijke kansen voor mensen datgene wat die levensverwachting gaat verbeteren. Het insteken op positieve gezondheid in de brede zin en dat is wat we volgens mij moeten doen en niet sec een aantal kleine dingetjes daaruit halen. Voorzitter, dan ga ik even kort reageren op de moties. O, mevrouw Plusquin komt naar mij toe.

De vicevoorzitter: Inderdaad een interruptie van mevrouw Plusquin, Partij voor de Dieren.

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Dank u wel voorzitter. U had het over varkens en de Nederweertenaren en u noemt dat iets kleins. Dat is een overschrijding van Europese normen voor fijnstof die al vele jaren duurt, waarvoor er ook een aangenomen motie ligt en ik hoop dat u het met mij eens kunt zijn, en dat is de vraag, vindt u ook dat die Nederweertenaren nog langer mogen leven en dat wij daardoor die oorzaak moeten wegnemen? Dank u wel.

De heer Van Caldenberg (SP): Ja mevrouw Plusquin, ik vind dat Nederweertenaren en mensen uit Weert en mensen uit Venlo en uit Venray en eigenlijk uit alle gemeenten in onze Provincie langer moeten kunnen leven en ik ben er ook vooral voorstander van om ervoor te zorgen dat we die maatregelen daarvoor nemen die daar het meest effectief in zijn. Dat meent niet weg dat we aan die problemen die er zijn in Nederweert iets moeten doen en dat we daar iets over moeten vinden, maar we moeten ook de verwachting temperen van de resultaten die we hebben als het gaat over fijnstof.

Voorzitter, met betrekking tot de moties en dan heb ik de motie over de luchtvaart en het benutten van het luchtruim. Wat ons betreft kunnen we die mee indienen, volgens mij hebben we dat ondertussen ook gedaan. Datzelfde geldt voor de PAS. Die kunnen wij wat dat betreft steunen want er is een PAS-uitspraak gedaan en die conclusie is eigenlijk: er is onvoldoende gedaan. We hebben nu middelen

gereserveerd en dan zou het logisch zijn om in ieder geval die middelen overeind te houden want de verwachting zal niet zijn dat we minder moeten gaan doen, maar eerder dat we nog meer moeten gaan doen en dan is het goed dat we op dit moment alvast geld hebben. Voorzitter, dan de Grensinfopunten en die kan ook op onze steun rekenen en daarbij moeten we dan wel opmerken dat dat gaat over de Grensinfopunten die officieel erkend zijn. Voorzitter, de motie over de Participatiewet kunnen wij ondersteunen. Over de motie met betrekking tot Human Capital, en nou weet ik niet of die al door GroenLinks is ingediend, maar daar gaan we ons dadelijk nog even op beraden want daar hebben we nog geen tijd voor kunnen hebben en met betrekking tot de motie Integrale Gebiedsvisie smalste stukje van Nederland, ja die vinden we in opzet eigenlijk veel te ruim en veel te veel dingen erbij halen, maar dat wil niet zeggen dat we een aantal zaken niet geregeld willen hebben mocht blijken dat er volgende week een impact is. Dus daar zouden we graag van gedeputeerde Mackus een toezegging op hebben. Voorzitter, dank u wel.

De vicevoorzitter: Dank u wel mijnheer Van Caldenberg. We gaan verder met GroenLinks, de heer Rossel.

De heer Rossel (GroenLinks): Ja voorzitter, normaal zeggen ze 'beren op de weg', maar ik had een hond op de weg, dan moet je af en toe slalommen of springen of zo, maar Nolly is welkom in deze zaal. Voorzitter, ik dank natuurlijk het college voor de beantwoording in de 1e termijn. Er waren wat verhittere debatten weer eens vandaag sinds de nieuwe Staten zijn geïnstalleerd, dan komen we toch weer in onze vertrouwde modus terecht zou ik bijna willen zeggen. Even met u doorlopend, ik heb een antwoord gehad in de 1e termijn over de Natura 2000-plannen, maar waar GroenLinks ook nog specifiek en wat diepergaand op heeft doorgevraagd, is het realiseren van de zwaardere natuurdoelen, en ik kijk specifiek even naar de heer Mackus of die ook meeluistert, want het college heeft daarvan gezegd in principe over te gaan tot actievere grondverwerving en daarbij blijft voor ons de vraag welke middelen, wat moeten we nog doen, dat is die 1039 hectare zeg ik even uit mijn hoofd, maar hoeveel geld is daar eigenlijk nog voor beschikbaar tot 2027 en wat hebben we nou eigenlijk voor geld nodig om dat doel ook te realiseren? Want we hebben nou al 2 keer gevraagd naar financiële consequenties en we krijgen tot 2 keer toe geen antwoord.

Dan voorzitter de moties doorlopende. De Grensinfopunten. Ik had nog doorgegeven dat ook de heer Van der Valk namens de SP die mee steunt en indient, die gaan we in stemming brengen. De motie 2470, die is al gewijzigd, die moet nader gewijzigd worden, dat bij de uitspraak 'spreken uit dat' het woordje 'alle' wordt geschrapt en 'maximale' dient vervangen te worden door 'gepaste' invloed en ik kan u vermelden dat de heer Wolters Gregório namens de SP de motie ook mede indient, dus die dient nader gewijzigd te worden. Dan motie…, de Gebiedsvisie smalste stukje Nederland. Ja, u kunt ons veel verwijten, maar wij kijken gewoon iedere keer op het moment dat er iets moet gaan gebeuren naar de actuele situatie en de actuele argumenten die dan op tafel kunnen liggen en wat wij nu zien gebeuren is dat we dadelijk ook nog een voorbereidingsbesluit en een financieringskader gaan besluiten voor VDL Nedcar wat precies op datzelfde stukje ook een enorm ruimtebeslag gaat hebben. De verbreding A2 gaat ook een ruimtebeslag hebben, wij hebben een uitspraak PAS waar we de consequenties nog niet van weten, we willen via spoor en water intensiever dingen gaan doen, de natuur moet de ruimte hebben en de kernen zoals Nieuwstadt, Holtum, Buchten, Grevenbicht, Obbicht, die mensen moeten ook nog allemaal een beetje fatsoenlijk kunnen blijven leven. Dus we blijven toch voorstander van die motie en die zullen we ook gewoon in stemming brengen zo meteen. Dan de motie Natuurherstelmaatregelen stikstof is mede ingediend door mijn collega Mertens, dus die zullen wij steunen en de motie 2473 is mede ingediend door mijn collega Baneke, dus die steunen wij ook van ganser harte en dan heb ik nog de laatste minuut, ik heb nog 10 seconden, de laatste motie, ingediend over de Human Capital Agenda, die inmiddels is toegezegd. Deze motie geeft eigenlijk aan

dat we mee gaan instemmen met het besluit om dat geld maar over te hevelen, maar ik zou wel willen zeggen dat, als we die Human Capital Agenda gaan creëren, dat dat toch zoveel mogelijk nog uit de beschikbare middelen uit dat potje gedaan wordt want anders gaan we dadelijke een Human Capital Agenda creëren waar eigenlijk geen geld meer voor is. Als er geld overblijft naast die projecten van sociale innovatie en participatie, dat is de strekking van die motie, dan is dat akkoord. De heer Loomans van de Partij voor de Dieren dient die motie ook mee in. Dank u wel.

De vicevoorzitter: Dank u wel mijnheer Rossel.

De heer Rossel (GroenLinks): Nog 1 ordepunt. Met betrekking tot motie 2471, ik verzoek u die motie eerst in stemming te brengen vóór de Afwijkingenrapportage want het stemgedrag over die motie is ook van invloed op het stemgedrag over de 1e Afwijkingenrapportage. Dank u wel.

De vicevoorzitter: Dank u wel. Wij gaan verder met de PvdA, de heer Kuntzelaers.

De heer Kuntzelaers (PvdA): Voorzitter, dank u wel. De woorden van mevrouw Depondt, daar luisterde ik inderdaad eens goed naar en ik dacht: ja inderdaad, de komende maandag in ogenschouw nemend lokt het inderdaad misschien iets te veel uit op dit moment om al te willen weten wat er op stapel ligt en wat er vanuit de collegekant naar ons toekomt. Dat neemt niet weg dat een Verantwoordingsdag misschien in het licht van zoals de heer Nijskens het voorstelt een mooi verdiepende variant kan zijn op datgene wat we hebben geprobeerd te realiseren toen we de Voorjaarsnota en de Jaarstukken uit elkaar probeerden te halen hier in dit pand en ik denk dat ik dan ook zonder gêne kan zeggen dat wij graag onder de motie als mede-indiener komen te staan bij de heer Nijskens. Dus wat dat betreft belooft dat voor volgend jaar een mooie dag te worden.

Uit de 5 punten die wij in de 1e termijn inbrachten, is er 1 open blijven staan en die had betrekking op het OV. Wij constateren eigenlijk dat zowel uit het onderzoek van CROW dat gaat over het jaar 2017 en daarvoor, dat we al dalende reizigersaantallen hier in de provincie zagen op het gebied van OV. Dat we die dus in deze Jaarstukken weer aantreffen en we willen graag weten hoe het college dan aankijkt tegen die dalende trend en of een evaluatie die dieper gaat dan de analyse die op dit moment met ons gedeeld wordt, namelijk dat de stakingen mogelijk ten grondslag liggen aan het minder gebruiken van het OV, of daardoor die duiding die hier nu gegeven is niet verdiept kan worden en of we niet kunnen kijken naar of datgene wat Arriva aan ons dient te leveren of dat wel in voldoende mate wordt geleverd en of het programma van eisen dat we ooit hebben opgesteld wel op de juiste manier wordt ingevuld. Dat zijn de vragen die voor ons open bleven in de 2e termijn en wij wachten in spanning de antwoorden af.

De vicevoorzitter: Dank u wel mijnheer Kuntzelaers. Wij gaan verder met D66, de heer Vaessen.

De heer Vaessen (D66): Dank u wel voorzitter, dank aan het college voor de antwoorden in 1e termijn. Ik zal even kort reflecteren op de moties. Motie 2469, de Grensinfopunten, die steunen we niet om de redenen die door de gedeputeerde zijn gegeven, het is al geregeld dus dat gaan we niet nu anders regelen. 2470, het participatiequotum, die dienen we mee in. 2471, dat had mijnheer Rossel al uit de beantwoording van de interruptie gehaald, dat wij die niet steunen. 2472 dienen we mee in en dat geldt ook voor 2473. 2474 steunen we niet, wij vinden eigenlijk de toezeggingen die gedaan zijn door het college daarop voldoende en de motie die net nog voorbijkwam van de heer Nijskens die steunen we wel en dienen we ook graag mee in. Tot zover.

De vicevoorzitter: Dank u wel mijnheer Vaessen. We gaan verder met LOKAAL-LIMBURG, de heer Franssen.

De heer Franssen (LOKAAL-LIMBURG): Dank u wel voorzitter. Ook het college bedankt voor de beantwoording in 1e termijn. Er was een uitspraak van de deputé dat wij een terugkoppeling zouden krijgen over het gesprek, of daar vragen wij om naar aanleiding van het gesprek met Enexis in het najaar. Wij zouden op prijs stellen dat we daarvan een terugkoppeling zouden krijgen. En we hebben gezamenlijk gesproken over het Mobiliteitskader en daar werd door dit college gezegd: we zullen daar in het najaar of we zullen daar ook een afweging in dienen te maken. Als wij de film dan terugdraaien en als we nu horen hoeveel wethouders op dit moment door bepaalde toezeggingen helemaal vast zijn gelopen en in de raden financieringen met de begrotingen al ingepland zijn, dan spreekt LOKAAL-LIMBURG toch grote zorgen uit over het feit dat niet in het voortraject al intern afwegingen zijn gemaakt over die toezeggingen, over die verwachtingen en dat nadien dan gezegd wordt 'ja, we redden dat financieel niet, we moeten nu keuzes gaan maken' en op lager niveau geeft dat heel veel problemen op dit moment en wij vragen dan uit de lokale gedachte om met spoed daar aandacht aan te besteden.

Zo ook met monumenten en dergelijke en leegstand. Er zijn wel subsidies mogelijk, landelijke herbestemmingssubsidies, maar je ziet het bij IBA ook, onderzoeken, we hebben er al miljoenen en miljoenen aan besteed, alleen maar aan onderzoeken, er zijn weinig projecten tot heden gepubliceerd en dan komt, want ik word wel eens benaderd door mensen die eigenlijk die projecten tot nu toe hebben getrokken en mooie ideeën hebben ingeleverd en die zeggen: ja, nu zoeken we de financiering, maar de potjes zijn leeg, al het geld is naar die adviseurs gegaan en eigenlijk de mensen die de projecten getrokken hebben, worden eigenlijk, na jarenlang zwoegen, opzij gezet, de middelen zijn weg. Nou, dan zeggen wij als LOKAAL-LIMBURG: dat is natuurlijk de omgekeerde wereld.

Verheugd, en als laatste want ik hoor het belletje gaan voorzitter, zijn we over het feit dat wij ook een toezegging van de heer Koopmans hebben mogen ontvangen over het feit dat hij de komende keer zal zorgen en verwoorden en aandacht zal besteden dat wij kunnen overzien hoe dit toekomstige college omgaat met burgerparticipatie. Dank u wel voorzitter.

De vicevoorzitter: Ik dank u wel mijnheer Franssen. We gaan verder met de Partij voor de Dieren, mevrouw Plusquin.

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Dank u wel voorzitter. Ik zal beginnen met de moties, volgens mij heb ik tot nu toe alle moties die voorbij zijn gekomen, die dienen we mee in of die steunen we. We komen zo meteen ook nog zelf met een nieuwe motie. Over de luchtvaartmotie wil ik er even op wijzen dat we een ander dictum hebben benoemd. Dus we hebben gezegd 'te bewerkstelligen dat de door de bewoners van Eijsden gevraagde informatie over de totstandkoming van de luchtgebieduitrol boven Zuid-Limburg openbaar wordt gemaakt'. Daar zou ik eventueel nog aan toe kunnen voegen 'mits de openbare veiligheid natuurlijk niet in het geding is', maar dat wil ik zo meteen bij de beantwoording van de vragen overwegen. Van de PAS wil ik toch ook nog een keer horen: is het nou echt een harde toezegging dat we dat via een mededeling Portefeuillehouder vóór 1 oktober kunnen krijgen? En we hebben een nieuwe motie van de PAS gemaakt, die mag rondgedeeld worden, dat is motie 2476. De Raad van State heeft namelijk uitdrukkelijk gezegd dat onherroepelijke vergunningen niet geraakt worden door de uitspraak en daaruit is dus af te leiden dat andere vergunningen wel daardoor geraakt worden en die motie is nodig omdat verleende vergunningen onder de PAS, die dus nu ter inzage liggen, alleen vernietigd zullen worden als er toevallig beroep tegen wordt ingesteld en ontwerpvergunningen die ter inzage liggen moeten niet in definitieve

vergunningen omgezet want dan krijg je natuurlijk hetzelfde probleem en alleen stoppen met die vergunningverlening is dus niet genoeg. De verleende vergunningen die nu ter inzage liggen, moeten worden ingetrokken, anders lopen die gewoon door en daar hebben wij net een motie voor klaargemaakt.

De vicevoorzitter: De heer Rossel, GroenLinks.

De heer Rossel (GroenLinks): Wat betekent dat voor motie 2472? Kan dat naast elkaar blijven bestaan of gaat u dan 2472 terugtrekken?

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Ik wilde eigenlijk nog een reactie van het college of ik die toezegging heb dat we niet tot oktober hoeven te wachten, maar dat we het eerder via een mededeling Portefeuillehouder…

De heer Rossel (GroenLinks): Dan houdt u 2472 aan?

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Dan houd ik hem aan, als ik die toezegging hard heb en de luchtvaartmotie wordt mede ingediend door de heer Van Caldenberg van de SP, door de heer Baneke van GroenLinks, door mevrouw Berghorst van de PvdA. Tot dusver.

De vicevoorzitter: Dank u wel mevrouw Plusquin. Tot slot in de 1e termijn van de Staten mevrouw Fischer-Otten moeten namens 50PLUS.

Mevrouw Fischer-Otten (50PLUS): Dank u wel voorzitter. Ik beperk me ook tot de moties en wel tot de motie 2470, die steunen we. De motie over de officieel erkende Grensinfopunten dienen we mee in. De motie 2471, het smalste stukje van Nederland, kunnen we niet in meegaan. Motie 2475, daar zou ik graag in meegaan. Ik lees hier alleen de methode Duisenberg. Nou kan ik me voorstellen dat de bedoeling is dat het eenvoudiger wordt voor de leek om de begroting te lezen, maar ik heb snel gekeken, maar ik kan de methode Duisenberg niet vinden. Ik zou wel graag wel weten wat dat zeggen wil voordat ik daar een klap op geef. Dus misschien kan de heer Nijskens mij dat vertellen als dat mag, via u voorzitter.

De vicevoorzitter: Daar nodig ik de gedeputeerde van ganser harte voor uit want wij komen daarmee aan het einde van de 1e termijn van de Staten.

Mevrouw Fischer-Otten (50PLUS): Nee, nee, nee, nee. Ik heb motie 2473 over de luchtvaart, die steunen we en dan mag u aan het einde zijn van uw 1e termijn.

De vicevoorzitter: Dan ga ik mezelf niet herhalen, dan geef ik graag het woord aan gedeputeerde Koopmans namens het college.

Gedeputeerde Koopmans: Voorzitter, dank u wel, waarbij nog de constatering is dat ik niet alle moties heb. Voorzitter, dank voor de bijdragen in 2e termijn, dat waren weinig vragen nog aan onze kant. Mevrouw Depondt, ja het is inderdaad heel verstandig om dat gesprek ook over die langere horizon met een Enexis te hebben en ook te kijken: welke rol zie je daar voor elkaar en ook natuurlijk vooral voor Enexis in relatie tot de energietransitie. Dan uw 2e punt om met elkaar ook nog eens goed na te denken over de governance bij het LEF. Dat maakt nu al expliciet onderdeel uit van alle besluitvorming door het LEF zelf en als het aan de orde is bij de AVA door onze betrokkenheid daarbij

want een soort van kerstboom waardoor je verantwoordelijkheid niet meer kunt dragen, daar zijn wij met u geen voorstander van.

Dan kom ik bij de heer Claassen van de PVV. Die vroeg nog even: wat is nou de aanvliegroute in relatie tot het Mobiliteitskader? Tenminste zo begreep ik die vraag. Het Mobiliteitskader is eerder in uw Staten aan de orde geweest en dan heb ik het over de Mobiliteitsladder. Zeg ik dat goed mijnheer Geurts? Ja, dat zeg ik goed en dat is dus eigenlijk het, noem het maar het technische afwegingskader op grond waarvan mobiliteitsvoorstellen beoordeeld gaan worden en in dat overzicht dat u toen gekregen heeft als Staten, dat was een kwadrantsverdeling, daar blijft uiteindelijk nog over of dat er sprake is van de politieke wil om ja of nee iets te doen. We hebben destijds aan uw Staten laten weten dat de besluitvorming daarover na de verkiezingen zou moeten plaatsvinden omdat dat ook een mogelijkheid zou kunnen geven dat partijen die een coalitie of een college vormen met plannen komen waardoor er extra geld ter beschikking is. Komende maandag zult u meemaken wat er op dat punt bekendgemaakt wordt en daarna zal er gewerkt moeten worden met uw Staten aan een traject waarbij u kunt komen tot een verstandige besluitvorming. Of dat dit najaar al lukt, dat weet ik niet want het is heel ambitieus, er ligt zoals u weet of in de stukken staat ik geloof wel bijna € 160 miljoen aan wensen, ambities en soms ook tekorten die aan de orde zijn en de vraag is hoe je dat met elkaar en met mogelijke extra middelen in overeenstemming brengt.

In 1e termijn voorzitter was er ook nog een vraag gesteld over het beheer en onderhoud van de kunstwerken. Die had ik al beantwoord, maar ik maak hem toch nog even preciezer. Voor de opgave in 2020 zijn ook de middelen reeds gereserveerd in de begroting van 2019, namelijk € 3,75 miljoen en wij gaan ervan uit dat in 2021 dat bedrag hoger moet zijn en dat maakt dan onderdeel uit van het tekort dat ik net al zei, die € 165 miljoen en daar moet je dus met elkaar besluiten over nemen, maar we hebben goed kennisgenomen van de opvatting van Provinciale Staten in de afgelopen perioden, en ik heb vandaag daar ook geen andere opvatting over gehoord, namelijk dat onderhoud als buitengewoon belangrijk en prioritair wordt gezien en dat is ook wat het college eerder bij monde van de heer Geurts heeft gezegd.

Voorzitter, de aanvliegroute voor de Sociale Agenda. Ja, daar speelt eigenlijk… Ja, het meest verstandige is, zo hebben we dat nu in de spelregels zitten dat als je dus in een nieuwe periode nieuw beleid wilt en je zet daar bijvoorbeeld in een collegeprogramma geld voor neer, dan moet er eerst een beleidskader komen. Dat is de verantwoordelijkheid van het college van Gedeputeerde Staten en dat beleidskader is ook het moment dat u als Staten heel precies moet kijken naar wat wilt u en wat en hoe wilt u dat ook gecontroleerd zien en wilt u daar concrete doelen in? Dat is een debat dat ik met de heer Rossel in een Commissie ook al vaak genoeg heb gevoerd. Dat kan soms heel goed, dat je doelen opschrijft omdat die een directe relatie hebben met het beleid dat je hier in huis voert, maar de heer Rossel was op een gegeven moment net in zijn 1e termijn in een interruptie ook bezig om mogelijk de 3 W's weer anders te gaan doen, er is ook heel veel beleid waarvan je echt niet hard kunt zeggen 'door wat wij hier doen, gaat dat gebeuren'. Belangrijk voorbeeld, mevrouw Lauvenberg van de SP heeft dat een jaar of 3 geleden een keer op tafel gelegd, dat het college van Gedeputeerde Staten had opgeschreven 'door ons beleid is het aantal hotelovernachtingen gestegen'. Ja, in dat debat hebben wij toen ook echt met elkaar moeten delen: ja, dat is wel al te bout als je dat zegt. De heer Geurts heeft echt fantastisch toeristisch beleid gevoerd, echt daar is geen enkele twijfel over, alleen de directe relatie tussen het een en het ander, die kun je wel proberen te maken, maar ook dan wordt de verantwoording echt lang niet altijd beter en dan zit er ook een hoop schijn bij.

De voorzitter: De heer Rossel.

De heer Rossel (GroenLinks): Ja voorzitter want die motie 2475, en dat is ook wat ik in het interruptiedebat met de heer Nijskens heb geopperd, dat de strekking die daarachter zit, steunt GroenLinks zoals u dat ook de vorige periode van ons bent van ganser harte. Wat ik graag toegezegd zou willen hebben van het college, en dan is wat mij betreft ook die motie overbodig, is dat we wel samen nog een keer, want dat is weer het begin van een nieuwe periode, samen tussen Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten weer gaan kijken naar die opzet, of daar optimalisatieslagen in gemaakt kunnen worden want ik denk dat we dan ook over de rapportage en over de doelstelling het weer kunnen gaan hebben en uiteindelijk gaan wij zelf als Provinciale Staten natuurlijk over de informatievoorziening die wij behoeven.

Gedeputeerde Koopmans: Zo is dat en daarom is die motie, en dan pak ik die even... Wij vinden het prima als Provinciale Staten dat wil en wij willen daar ook de voorbereiding voor treffen of daarin meehelpen en laat ik het zo zeggen, ik zeg u bij dezen toe dat, om te komen tot een nog betere verantwoording, wij te allen tijde bereid zijn om daar met u welk overleg dan ook te hebben, en ook ambtenaren zijn daarvoor beschikbaar, om te kijken hoe dat op de meest verstandige manier kan. Een klein puntje bij de methode Duisenberg is dat in de regeling daartoe staat dat er iemand van de coalitie en iemand van de oppositie gezamenlijk rapporteur moeten zijn. Nou, dat is misschien vanaf volgende week wat ingewikkelder.

De heer Nijskens (VVD): Ja, dank u wel voorzitter. Dat was ook net de reden dat ik die beide termen niet gebruikt heb in mijn toelichting.

Gedeputeerde Koopmans: Goed, maar de kern dat we van de verantwoording echt werk willen maken steunen wij volstrekt. Voorzitter, dan kom ik nog even via een vraag van de heer Nijskens over die verbonden partijen bij de motie die nog aangepast is van de heer Rossel waarin dus het punt dat we daar jaarlijks over moeten rapporteren in de P&C-cyclus geschrapt is. Met dit schrappen kunnen wij de motie ondersteunen en er goed mee leven.

Dan is er ook nog een vraag gesteld of is er nog een motie ingediend over de Human Capital Agenda. Die voeren we uit en met 1 kanttekening erbij. Hier staat dat het zoveel mogelijk te bekostigen is uit de € 1,4 miljoen, we gaan dat zelfs helemaal doen. Het kan. Er is nog eens even naar de budgetten gekeken en naar de projecten gekeken. Ja, het kan en dat gaan we dus ook doen.

Dan is er nog een vraag gesteld door de heer Van Caldenberg over de A2. De A2 is natuurlijk wel een rijksproject. Dus daar ligt de verantwoordelijkheid en wat wij doen, is ingevolge het akkoord dat wij in 2012 hebben gesloten € 35 miljoen ter beschikking stellen. Dan had u een interessante bijdrage over alles wat te maken heeft met gezondheid, levensverwachting, positieve gezondheid en woorden die ons uit het hart gegrepen zijn. Als je, wat af en toe met voldoende passie de Partij voor de Dieren doet, om elke keer precies eruit te lichten en te denken 'als ik dat opgelost heb, dan is het in algemene zin opgelost'. Nee, dat is natuurlijk niet zo. Als het gaat over de sociale problematiek, kan enorm veel impact hebben op de levensverwachting en daarom hebben we ook dat ene project Kansrijke Start, steunen we ook als Provincie mede ook op instigatie van Provinciale Staten. Dus je moet het ook wel allemaal in samenhang met elkaar proberen te zien. Dan had de heer Van Caldenberg dacht ik dat het was of was het de heer Rossel, o nee, het was de heer Rossel, nog een vraag gesteld over hoeveel geld er nou precies beschikbaar is voor Natura 2000. Ja, dat is natuurlijk al vaker met uw Staten gedeeld door gedeputeerde Mackus. Laat ik het volgende daarover zeggen.

De voorzitter: Laten we eerst een interruptie doen. Een interruptie van de heer Van Caldenberg.

De heer Van Caldenberg (SP): Ja voorzitter, ik heb mijn 2e termijn ook iets gezegd over het afbouwen van reserves en over dat je dat niet moet doen zonder een gedegen plan daaronder en ik heb in 1e termijn iets gezegd over de financiële positie van gemeenten en ik heb daar mevrouw Depondt ook een vraag over gesteld. De vraag is: is de gedeputeerde bereid om bij wijze van spreken iets te doen aan die flexibiliteit van cofinanciering, is hij bereid om daar wat flexibiliteit en draaiknoppen aan te brengen, zodat het ook een beetje transparant is?

Gedeputeerde Koopmans: Ik denk dat het goed is om daar in de verschillende beleidskaders nog op terug te komen. Ja, in principe wel, maar je moet er goed over nadenken. U moet beseffen dat gemeenten, natuurlijk een gemeente van 100.000 inwoners heeft een begroting die groter is dan die van de Provincie. Dus helpen zul je altijd heel verstandig moeten doen om te voorkomen dat je een broek aantrekt die echt helemaal niet kan, maar het is prima om daar eens goed naar te kijken en in specifieke gevallen, we hebben het bijvoorbeeld bij de NIEUWE NOR in Heerlen gedaan. Daar hebben we ook gewoon in goed overleg, wetende hoe we allebei bij kas zitten, een passende oplossing met elkaar bedacht en die bereidheid is er in principe altijd.

De voorzitter: Mevrouw Plusquin.

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Dank u wel voorzitter. Ik wil via de voorzitter vragen aan de gedeputeerde of hij nu wel of niet het probleem van die fijnstof erkent, dat er bijvoorbeeld geen veilige norm is voor dat fijnstof en dat het gewoon wel echt een serieus probleem is en ook een op zichzelf staand probleem, dat als je die Europese normen overschrijdt, dat gewoon echt heel erg slecht is, dat het bijvoorbeeld zo zou zijn dat als je dat wegneemt, die overschrijdingen, dat die mensen in Nederweert gewoon nog echt ouder zouden kunnen worden, 13 maanden bijvoorbeeld, nog ouder. Daar wil ik graag een reactie op.

Gedeputeerde Koopmans: Ja voorzitter, gedeputeerde Mackus en de rest van het college hebben natuurlijk altijd de fijnstofproblematiek erkend en er ook aan gewerkt en daar ook beleidsplannen voor gemaakt en in de rapportage van het beleidskader dat gemaakt is voor de landbouw ook opgenomen juist ook die specifieke aanpak van meten, weten en daarop beleid voeren. Dus ja, dat erkennen we en de Europese normen die daar via de Nederlandse wetgeving voor staan, ja die erkennen wij natuurlijk ook.

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Oké. Ja, dan ben ik even bij de verkeerde gedeputeerde, maar er valt mij opeens iets in over die SMART-emissiereductiedoelstellingen, maar dat zal ik dan bewaren voor 1 oktober.

Gedeputeerde Koopmans: Voorzitter, dan kom ik nog even terug op dat geld. Hoeveel geld is er voor natuur? Ja, nog even goed tegen elkaar zeggen, de ontwikkelopgave is een inspanningsverplichting en Limburg blijkt 25.000 hectare meer groen te hebben dan destijds bij die inspanningsverplichting aangenomen werd en de studie van WNR die zegt heel uitdrukkelijk, en die is ook met uw Staten gedeeld: investeer nou meer in kwaliteit in plaats van alleen maar in hectares als een soort ijkpunt en op zich is dit wat ons betreft ook aan het nieuwe college om dat met elkaar te bespreken want wie weet hebben die wel wat extra middelen in petto voor dit soort aanpakken, of niet. Dat kan natuurlijk ook.

De voorzitter: De heer Rossel.

De heer Rossel (GroenLinks): Ja voorzitter, het nieuwe college heeft natuur dadelijk opgesplitst bij 2 gedeputeerden, dan is het natuurlijk altijd vechten wie de laatste centen gaat krijgen, maar de belangrijkste vraag die ik hier heb is: kunnen wij nou eens financieel inzicht daarin krijgen en dan gaat het… U heeft zich gecommitteerd als college aan een inspanningsverplichting, die bij het IPO is afgesproken, maar er moet eigenlijk nog 1039 hectare grondverwerving worden gedaan voor die zwaardere natuurdoelen. Ik heb nu 2 keer gevraagd, via de schriftelijke vragenronde, naar financieel inzicht en ook nu in dit antwoord geen begin van een financieel antwoord en daar zit natuurlijk wel de pijn dadelijk. Dus ik zou graag willen weten: kunnen wij toch een keer ook, voor mijn part als het nieuwe college er zit toch dat financiële inzicht krijgen?

Gedeputeerde Koopmans: Ja, dat zeggen we toe. Dan voorzitter, bij de heer Franssen kom ik dan want de heer Vaessen had geen opmerkingen. O, bij de heer Franssen ben ik ook nog even vergeten, in 1e termijn had hij het ook over de lobbyinzet naar het kabinet toe op een aantal beleidsvelden. Daar vroeg u in 1e termijn naar. Ik zeg u toe, wij hebben een paar maanden geleden aan de oude Staten toegezegd een overzicht van wie en wat wij overal voor inzetten op dat punt, dat we dat de komende week nog een keer naar deze Staten sturen, de benoemingen en allemaal die dingen die we op dat punt gedaan hebben. Dan komen we bij uw opmerking over IBA. Voorzitter, ik denk dat bij sommige projecten dat gevoel kan ontstaan, maar we hebben nu recent nog een overzicht gestuurd vanuit de AVA aan Provinciale Staten over alle projecten en ik kan u zeggen dat wij blijven binnen de daartoe gestelde maxima voor proceskosten. Tegelijkertijd is IBA nooit eigenaar van projecten, dat doen mensen, instanties zelf. IBA is er juist om die beweging te maken en dat je dan met elkaar als IBA-organisatie je fundt door gemeenten en de Provincie geld inzet voor proces en voor de inhoud te versterken, ja dat is volstrekt logisch, maar het project zelf moet gefund worden uit de samenleving zelf, uit een bedrijf, uit bijvoorbeeld een woningcorporatie of wat dan ook. Dus het gevoel kan hier en daar ontstaan, maar de feiten wijzen er echt op dat het over- overgrote deel in projecten echt gaat zitten.

De voorzitter: Mijnheer Franssen.

De heer Franssen (LOKAAL-LIMBURG): Dank u wel. Blij dat u het gevoel toch gedeeltelijk deelt dat er heerst onder de mensen die al jaren met projecten bezig zijn en natuurlijk IBA was en is de Internationale Bau Ausstellung, dat er nieuwe plannen kwamen, dat er begeleiding was, dat er onderzoek kwam, maar u stelt autonoom dat u zegt: goed als er dan een financiering zou moeten komen, dan haakt u af. Wij zeggen als LOKAAL-LIMBURG: goed, heel goed initiatief, goede begeleiding, maar laat die ondernemers nu niet door het ijs zakken want die banken financieren veel minder en u heeft gelijk, er zitten prachtige plannen bij en als die zouden kunnen worden uitgevoerd, zou dat een geweldige boost wederom geven voor Limburg, laten we daar in gemeenschappelijkheid natuurlijk onze positiviteit delen. Dus eigenlijk is de vraag van LOKAAL-LIMBURG: bent u bereid om nogmaals niet het traject 'boem' stop te zetten, maar ook in het financieringsplaatje eventueel wat meer licht te willen brengen?

Gedeputeerde Koopmans: Voorzitter, even voor de duidelijkheid. Ik heb net gezegd dat ik me kan voorstellen dat mensen dat gevoel hebben, dat is wat anders dan dat ik die opvatting deel want ik heb u daarna gezegd waarom dat, als je kijkt naar de cijfers en wat we echt met elkaar feitelijk investeren, dat dit gevoel niet terecht is, maar dat mensen dat kunnen hebben, daar kan ik me iets bij voorstellen.

Dan even helder. Ik kan u nog even schetsen dat begin juli, ik geloof de 5e, hebben we een AVA, daar nemen wij nog weer een aantal besluiten over een aantal projecten, daar wordt weer geld ter beschikking gesteld en dan zullen wij ook criteria gaan formuleren om in het najaar uiteindelijk tegen

projecten, omdat we dan richting het tentoonstellingsjaar gaan, om dan ja of nee te zeggen. Tot die tijd is het uitdrukkelijk de bedoeling om met elk project waar dat kan te kijken hoe je naar oplossingen kunt toewerken en dan kan het wel eens zijn dat de portemonnee dan kan helpen. Soms zijn hele andere dingen het probleem en dan helpt dat niet. Dus op die algemene vraag zeg ik ja en mocht er een heel specifiek project zijn waar u nog een vraag over heeft, laat me dat maar buiten de vergadering om weten, dan kijken we daar specifiek nog naar.

De voorzitter: De heer Van Caldenberg.

De heer Van Caldenberg (SP): Ja voorzitter, dank u wel. Als het gaat over IBA, dan is dat bedoeld als aanjager en als kwaliteitsinstrument om een aantal projecten voor elkaar te krijgen, maar de indruk ontstaat ook wel een beetje dat IBA op dit moment ook wel een factor is die eigenlijk per definitie de plannen eigenlijk laat doorrekenen en probeert kwaliteitsverbetering te realiseren, maar daardoor ook een prijsstijging voor de realisatie voor elkaar krijgt en dat er daardoor ook veel initiatiefnemers uiteindelijk afhaken en het verhaal is leuk dat we nu gaan kijken, maar wat doen we nou met die mensen die in het verleden al zijn afgehaakt, met die initiatiefnemers die zijn afgehaakt doordat we het stickertje van IBA erop hebben geplakt, het project ook duurder is geworden, waardoor initiatiefnemers zich hebben teruggetrokken? Want dan heeft IBA bijna een remmende werking.

Gedeputeerde Koopmans: Ja voorzitter, maar dat is een beetje een versimpeling van de werkelijkheid want mensen zijn zelf verantwoordelijk voor een project en als IBA niet meedoet, kun je het gewoon zelf doen en als je denkt 'ik wil het niet mooier hebben, ik doe wat ik zelf wil', nou dan moet je het gewoon doen. IBA is ervoor bedoeld om kwaliteit te brengen in ruimtelijke ontwikkeling en in de sociale ontwikkeling die daarbij hoort en dat is denk ik, ik zie op heel veel plekken hele geslaagde projecten, we hebben echter te maken met dat kwaliteitsverhogend traject. Dat kan ook leiden soms tot 'ja, je kunt beter met het project stoppen', dat is ook op een aantal plekken gebeurd. Het kan ook leiden tot 'ja, we gaan er zeker mee door', maar de trekker zelf, dat is bij sommige gemeenten aan de orde, we hebben natuurlijk bij de gemeente Heerlen intensief met elkaar moeten spreken over de voortgang bij een aantal projecten. Dat schoot wel eens een keer niet op, maar goed de schwung zit er weer in, dus prima. Daardoor kunnen ook in de loop van de tijd, omdat de bouw qua prijsstelling natuurlijk anders geworden is, ja dat leidt dan ook tot hogere kosten. Ik heb u net al de NIEUWE NOR genoemd, daar hebben we 2 keer met elkaar een oplossing moeten bedenken omdat het prachtige project dat daar ligt, dat door IBA echt in kwaliteit verhoogd is, toch gefinancierd kan worden en wij blijven bij alle projecten, indien gevraagd, meedenken.

Dan voorzitter, kom ik nog een keer bij de Partij voor de Dieren. Die motie over die vergunningen heb ik nog niet gezien, maar bijna ongelezen kan ik zeggen: wij voeren de wet uit en de wet gaan we per motie natuurlijk niet wijzigen en als u zegt 'verzoeken het college van Gedeputeerde Staten om op grond van de PAS verleende en nog niet onherroepelijke vergunningen in te trekken en ontwerpvergunningen niet definitief te maken', zeg ik u dat wij de wet op dat punt volgen en niet een motie. Ik kan niet direct overzien of wat hier staat de wet is, maar de wet zullen wij volgen.

De voorzitter: Mevrouw Plusquin.

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Ik zou dan toch graag een toezegging hebben op dat dictum, dan kan ik hem intrekken.

Gedeputeerde Koopmans: Voorzitter, ik stel voor dat de heer Mackus, die nog veel meer kennis op dat gebied heeft daar even op verdergaat.

Gedeputeerde Mackus: Voorzitter, uw Staten moeten vooroplopen. Het is nu in overleg, dat is bijna afgerond, met de minister en dan zullen al deze lijnen doorlopen worden en ook deze. Dus we volgen daarin de juridische lijn gezamenlijk met alle Provincies tegelijk. Dus wij gaan niet afwijken van een lijn. Dan is even duidelijk wat uit het overleg volgt en dat kan ik pas mededelen zodra het overleg is afgelopen. Dus we gaan niet afwijken van het overleg dat met de minister vandaag plaatsvindt. Daar zal ook dit punt besproken worden.

Gedeputeerde Koopmans: En wij zullen u dus volgende week daarover rapporteren.

Gedeputeerde Mackus: Er is dus ook gewoon een juridische lijn die erin zit.

Gedeputeerde Koopmans: Dus inderdaad, hou hem aan, dat is verstandiger want echt we moeten per motie niet anders gaan redeneren dan de wet. Trouwens als het in strijd is met de wet voeren we hem ook niet uit.

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Oké, maar we hadden dat natuurlijk ook met die motie… Die luchtkwaliteit destijds hebben we… uitvoeren van de wet en toen heeft dat toch wel langer geduurd zeg maar, maar ik moet het even op een rijtje zetten want ik heb natuurlijk geen 2e termijn meer. Ik krijg nog een schriftelijke reactie op de paarden, ik krijg een mededeling Portefeuillehouder over de 1e PAS-motie, het onderzoek Drinkkwaliteit wordt in september verwacht, het onderzoek Luchtkwaliteit wordt op aangedrongen door het nieuwe college, dus dat was een toezegging? Ja, daarom, ik denk ik herhaal het even voordat…

Gedeputeerde Koopmans: Dat is weer de oogst die u vandaag binnen heeft. Gefeliciteerd.

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Dank u wel. Nou ik ben er nog niet, ik zit nog met een luchtvaartmotie die nog niet beantwoord is en wat ik ook nog vergeten ben te zeggen, er stonden nog meer partijen bij, mevrouw Jenneskens van D66, mevrouw Fischer en de heer Van Caldenberg van de SP dienen die ook mee in naast de heer Baneke van GroenLinks en mevrouw Berghorst.

Gedeputeerde Koopmans: Over welke motie heeft u het dan?

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Dat is de motie Beschermen Limburgers tegen overlast van de luchtvaart. Daar vroegen we eigenlijk een aantal dingen, dus de beleidsregels voor die tijdelijk en uitzonderlijk gebruik (TUG)-ontheffingen aan te vullen met een toets op nut en noodzaak en daar Provinciale Staten over te informeren.

Gedeputeerde Koopmans: Ik heb de motie hier.

De voorzitter: Misschien handiger om dat toch… want anders snappen we het thuis helemaal niet meer. Dit gaat over de motie Luchtvaart, dit is motie 2473, 4e gewijzigde.

Gedeputeerde Koopmans: Ja voorzitter, die motie blijven wij ontraden, maar dat wil niet zeggen dat we niks doen. Ik ga daar even de juiste tekst voor pakken. Voorzitter, op het 1e dictum, we hebben op 11 juni een mededeling aan uw Staten gedaan en daar hebben wij al naar aanleiding van berichtgeving over die ambtelijke conceptnotitie van het Rijk, van de rijksambtenaren, u al onze opvatting laten weten. Als het gaat over het 2e dictum, over de TUG-ontheffingen, de overwegingen die in de motie staan, zijn vorig jaar voor het college aanleiding geweest om een procedure tot

actualisatie van die beleidsregels te starten en dat proces zijn we nu aan het doorlopen en volgende week dinsdag nemen we daar een besluit over.

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Dus dat is een toezegging?

Gedeputeerde Koopmans: Dat wij een besluit nemen ja.

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Oké. Vindt er een toets plaats op nut en noodzaak dan dus?

Gedeputeerde Koopmans: Ja, nut en noodzaak wordt daarin meegewogen.

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Ja en even terug naar het 1e dictum, het 1e streepje na de komma. Dat gaat over die zorgen die er echt leven bij die paardenhouders in Noord-Limburg, bij De Peel, over die komst van die F-16's, kunt u daar nog een toezegging over doen, dat u zich daarvoor gaat inzetten om de veiligheid van die paarden en ruiters te volgen?

Gedeputeerde Koopmans: Ja voorzitter, de openstelling van de luchthaven De Peel is een zaak van nationaal belang en daarin zal alles meegewogen worden en ook dit, en ik wil daar niet flauw over doen, maar paarden die daarvan wakker liggen, dat is natuurlijk niet fijn, maar de defensie van dit land op orde houden is een belang dat, als ik het dan moet afwegen, maar het is aan het Rijk, ik wel weet wat ik dan doe.

Mevrouw Plusquin (Partij voor de Dieren): Goed en er stond dan nog 1 streepje open bij de motie. Dan moet ik even overleggen wat we gaan doen.

De voorzitter: Oké. Ik constateer dames en heren dat daarmee de beantwoording in 2e termijn geweest is en ik wilde langzaam met u tot besluitvorming overgaan, dus ik ga vragen of iedereen op zijn eigen plek kan gaan zitten. U moet ook naar uw eigen plek, ja. Ja, u moet meestemmen. Dit is 1 van de enige keren dat u mag meestemmen. O sorry, terug, terug, terug. Ik heropen de 2e termijn, ik had inderdaad beloofd… Mevrouw Fischer had nog een interruptie in 2e termijn gevraagd en de heer Baneke heeft nog een vraag. Dus u moet weer even allemaal plaatsnemen.

Mevrouw Fischer-Otten (50PLUS): Het is in zoverre belangrijk dat ik te weinig informatie had over dat Duisenbergonderdeel. U hebt het even genoemd, maar dat was voor mij te weinig, maar u kunt rustig blijven zitten want mijnheer Nijskens van de VVD heeft een appje gestuurd en daar staat dus de informatie in. Ik wil alleen even zeggen: ik heet Annemarie en ik weet niet wie Mirjam is, misschien een ander, maar oké.

De voorzitter: Het zal Mirjam Depondt zijn denk ik en die heeft nu de appjes van mevrouw Fischer gekregen en waarschijnlijk heeft u die van Annemie gekregen.

Mevrouw Fischer-Otten (50PLUS): De oplossing is in mijn telefoon terechtgekomen.

De voorzitter: Dit is nou het voorbeeld van extraparlementair, appjes van Mirjam komen bij Annemarie. Dan sluit ik de beraadslagingen 2e termijn wel degelijk en vraag ik iedereen om plaats te nemen.

Goed dames en heren, u weet nog hoe het werkt. Ik lees het nog 1 keer voor of heeft iedereen dit op zijn tafel liggen? Iedereen heeft een placemat op de tafel dus weet u hoe het werkt. Oké, aan de orde is de besluitvorming over G-19-009, de Jaarstukken 2018. Nadat ik de besluitvorming daarover gehad heb, gaan we verder met de moties en daarna gaan we over tot besluitvorming van de Afwijkingenrapportage G-19-012. G-19-009, Provinciale Staten van Limburg gezien het voorstel van Gedeputeerde Staten van 9 april et cetera et cetera besluiten de volgende onderdelen van het dossier vast te stellen. De bijlage 1, bijlage 2, bijlage 3, het voordelige resultaat 2018 als volgt te bestemmen, volgens de dictums a. tot en met d., de deeljaarrekening 2018 Provinciale Staten, de Griffie en de Zuidelijke Rekenkamer (ZRK) vast te stellen. Dat is wat aan de orde is. Zodra ik de stemming geopend heb, kunt u gaan stemmen en ik zeg wel wanneer u gaat sluiten, Mag ik nu drukken op 'openen'? Ik mag nu drukken, ik open de stemming.
Ik sluit de stemming. 45 stemmen hebben gestemd voor en niemand tegen en volgens mij klopt dat dan helemaal. De afwezigen, er zijn 2 mensen afwezig, dus dat kan kloppen. Ja. Daarmee is G-19-009, de Jaarstukken zijn daarmee unaniem geaccepteerd.

Ik kom met u bij een aantal moties en ik begin bij de gewijzigde motie 2469, dat is de motie over de grensinformatiepunten. De motie is ingediend door de heer Rossel en het gaat dus over motie 2469 over de grensinformatiepunten. Iedereen weet het? Dan open ik nu de stemming. De stemming is geopend. 2469 gewijzigd, over de grensinformatiepunten.
Ik sluit de stemming. De motie is verworpen met 31 stemmen tegen en 14 voor en voor hebben gestemd de fracties van GroenLinks, SP, PvdA, Partij voor de Dieren en 50PLUS. De overige fracties hebben tegengestemd. Aldus besloten.

Dan kom ik met u bij motie 2470 3e wijziging, de motie over de Participatiewet verbonden partijen. Nogmaals, 2470 motie Quotum Participatiewet verbonden partijen. We gaan kijken of die klaarstaat. 2470, de stemming is geopend. Participatiewet verbonden partijen, ingediend door heer Rossel, mevrouw Plusquin, mevrouw Jenneskens en de heer Wolters Gregório,
De stemming is gesloten. Deze motie is aanvaard met 38 stemmen voor, 7 stemmen tegen. Tegen hebben gestemd 1 lid van Forum voor Democratie en 6 leden van de PVV-fractie. Daarmeej is deze motie aangenomen.

Wij gaan met u naar motie 2471, de Gebiedsvisie Smalste stukje Nederland, motie 2471. De heer Rossel.

De heer Rossel (GroenLinks): Voorzitter, deze motie heeft betrekking op de 1e Afwijkingenrapportage en ik heb gevraagd die voor de Afwijkingenrapportage…

De voorzitter: Dat zijn we nu toch aan het doen? We doen even alle moties daarvoor en dan komt de Afwijkingenrapportage.

De heer Rossel (GroenLinks): Oké, akkoord.

De voorzitter: Ja, dat zijn we nu aan het doen. Ja, dus wij zitten voor de Afwijkingenrapportage, dat klopt. Dus nogmaals 2471, het smalste stukje van Nederland. Wij openen nu de stemming.
Ik sluit de stemming. Deze motie is verworpen met 36 stemmen tegen, 9 stemmen voor. Voor hebben gestemd de fracties van GroenLinks, PvdA, Partij voor de Dieren. De overige hebben tegengestemd. Aldus besloten.

Kom ik met u bij motie 2472, de gewijzigde motie. Sorry? Die was aangehouden. Oké sorry, excusé. Dan gaan we nu naar 2473, de 3e gewijzigde motie tegen de overlast van de luchtvaart, gewijzigde motie is voldoende toegelicht. 2473. Ik open de stemming. 2473, Overlast luchtvaart.
De stemming is gesloten. Deze motie is verworpen met 28 stemmen tegen, 17 stemmen voor. Voor hebben gestemd de partijen GroenLinks, SP, PvdA, D66, Partij voor de Dieren en 50PLUS. De overige partijen hebben tegengestemd. Aldus besloten.

Kom ik met u bij motie 2474, gewijzigde motie over de Human Capital Agenda Energietransitie en duurzaamheid, 2474 Human Capital Agenda. De stemming is geopend. Ingediend door de heer Rossel en de heer Loomans, 2474.
De stemming is gesloten. 39 stemmen voor, 6 stemmen tegen, deze motie is aanvaard. Tegen hebben gestemd 6 leden van Forum voor Democratie. Aldus besloten.

Ik kom met u bij 2475, de motie Invoeren methode Duisenberg en Verantwoordingsdag in de Provincie Limburg, ingediend door de heer Nijskens. 2475. Even wachten met stemmen, trouwens, dat kan ook nog helemaal niet. Eerst mevrouw Depondt.

Mevrouw Depondt-Olivers (CDA): Ja voorzitter, de CDA-fractie steunt het principe van deze motie wel, ook wij zijn wel voor een stevige verantwoording. Wij kunnen alleen even ter plekke niet zo helemaal goed inschatten of de methode, de juiste methode voor de Provincie op dit moment is. Dus als de strekking van de motie zou kunnen zijn 'ja, wij gaan met elkaar in gesprek, bijvoorbeeld in de Commissie Financiën over wellicht een andere methode en dan samen een andere methode kiezen, al dan niet deze', dan kunnen wij deze ondersteunen.

De voorzitter: De heer Rossel.

De heer Rossel (GroenLinks): Voorzitter, ik wil nog aanvullen op de stemverklaring van het CDA dat ook GroenLinks de strekking van de gedeputeerde heeft gehoord hoe hij hier met de motie wil omgaan en ook wij zullen de motie daarom steunen.

De voorzitter: Ik kijk even naar de indiener, de heer Nijskens, of de beide uitleggen hem niet nopen… Die kunnen? Ja. De heer Nijskens vindt dat het nog binnen de strekking van de motie was. Mevrouw Fischer.

Mevrouw Fischer-Otten (50PLUS): Ik ga ervan uit dat die methode Duisenberg een goede is en dat we zo niet in gesprek raken over een eventuele andere methode die het voor ons duidelijker maakt en daarom gaan wij wel mee.

De voorzitter: Ja, dat zijn allemaal stemverklaringen. Oké, dat gezegd hebbende gaan we naar 2475, open ik de stemming over de methode Duisenberg.
De stemming is gesloten en hij is met algemene stemmen aanvaard. Aldus besloten.

Dan kom ik met u bij de… Nee, dat waren ze volgens mij. Kom ik met u bij G-19-012, dat is de 1e Afwijkingenrapportage 2019. De heer Rossel heeft het woord gevraagd.

De heer Rossel (GroenLinks): Ja voorzitter. Helaas is motie 2471 verworpen. GroenLinks vindt van het versneld uitvoeren van de verbreding A2, dat er absoluut geen nut en noodzaak achter ligt, dat ook bijvoorbeeld de PAS-uitspraak toch een beletsel vormt om nu al te kunnen inschatten of dat ook

zomaar kan en wij vinden het dan ook opportunistisch om dat nu te doen. Dus we gaan helaas tegen de Afwijkingenrapportage stemmen omwille van het voorstel om de verbreding A2 direct uit te voeren.

De voorzitter: Die stemverklaring is genoteerd. Geen andere stemverklaringen? Iedereen weer op zijn eigen plek, dan stel ik aan de orde G-19-012, de Afwijkingenrapportage 2019. De stemming is geopend. Nee ik kan hem nog niet openen sorry, even wachten. Ja, de stemming is geopend.
De stemming is gesloten. De Afwijkingenrapportage is aangenomen met 41 stemmen voor en 4 stemmen tegen en dat is de fractie van GroenLinks, die heeft tegengestemd en verder iedereen voor, Aldus besloten.

Dames en heren, dan wil ik u voorstellen te schorsen voordat wij aan agendapunt 6.3 beginnen, ook voor de Voorjaarsnota. Ik stel voor tot 15.30 uur te schorsen. Ik wil wel voorstellen dat u in de buurt van de plaats blijft, mochten de mensen eerder uit de schorsing komen, dan beginnen we ook eerder en dan hoort u de bel en dan komt u vanzelf naar binnen. Ik schors de vergadering tot 15.30 uur.

[SCHORSING]

De voorzitter: Ja, het is 15.30 uur. Dames en heren, ik stel voor dat wij toch beginnen, we hebben het quorum. Ik geef het woord aan de heer Baneke.

De heer Baneke (GroenLinks): Dank u wel voorzitter. Ik wil graag een ordevoorstel doen gezien de volgordelijkheid der dingen. In het financiële stuk dat nu voorligt, wordt al een voorschot genomen op het agendastuk dat daarna komt, namelijk VDL Nedcar, de financiële verantwoording. Het lijkt ons handiger om eerst VDL Nedcar te behandelen en dan pas het financiële stuk.

De voorzitter: Ja, dat lijkt me een verstandig voorstel. Is daar bezwaar tegen vanuit de Staten? Niet? Dat betekent dat wij agendapunt 6.4 en 6.3 zullen omwisselen en dus nu gaan beginnen met 6.4, maar dan moet ik even kijken of de mensen die nog buiten zijn dat ook weten en de portefeuillehouder dat weet. Kan iemand de portefeuillehouder het…? Hij wordt gebeld. Ik stel voor dan nog even 1 minuut te schorsen totdat de portefeuillehouder binnen is. Dat is wel zo netjes en het spreektijdenoverzicht ziet u hè, dat begint bij… O, dat begint bij mijnheer Baneke trouwens.

6.4 G-19-013 Gewijzigd Statenvoorstel Provinciale bijdrage van € 24,8 miljoen ten behoeve van de Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar, brief Gedeputeerde Staten van 14 juni 2019 (GS 2019-45473)

De voorzitter: Ik heropen de vergadering dames en heren en zojuist is in een ordedebat besloten om de agendapunten 6.4 en 6.3 om te wisselen en dat betekent dat wij beginnen met 6.4, gewijzigd Statenvoorstel Provinciale bijdrage ten behoeve van de Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar. Er is een debat in 2 termijnen mogelijk en de spreektijden zijn conform het spreektijdenoverzicht. Dat betekent dat ik eerst het woord zal geven aan de heer Baneke van GroenLinks, aansluitend de heer Heldens van de VVD. Het woord is aan de heer Baneke.

De heer Baneke (GroenLinks): Dank u wel voorzitter. Voorzitter, de fabriek van VDL Nedcar is een belangrijke bron van werkgelegenheid voor het zuiden van Limburg en dan vooral werkgelegenheid in een sector, de maakindustrie, die het in ons land niet gemakkelijk heeft door globalisering en wereldwijde concurrentie op de loonkosten. Ook GroenLinks ziet het belang van VDL Nedcar voor de regionale economie, maar dat betekent niet dat we de andere zaken die in het smalste stukje van Nederland spelen daar ondergeschikt aan moeten maken want de economische ontwikkeling moet

samengaan met een leefbare omgeving, duurzame mobiliteit en het behoud van natuur en cultuurlandschap en die laatste 3 zaken, leefbaarheid, duurzame mobiliteit en behoud van natuur en landschap komen volgens ons in de verdrukking wanneer wordt ingezet op de wijze van uitbreiden zoals wordt voorgesteld in het onderhavige document. Dan kan men natuurlijk zeggen 'we hebben het hier alleen over de infrastructurele maatregelen, de fysieke uitwerking vindt pas plaats wanneer het over het PIP hebben.

Het feit wil echter dat, wanneer we als Staten instemmen met deze financiële bijdrage van € 24,8 miljoen, we tevens impliciet instemmen met de Samenwerkingsovereenkomst (SOK) en in de SOK staat een aantal zaken dat we als GroenLinks in ieder geval willen bediscussiëren in de Staten en het liefst anders geregeld hebben. In het ruimtelijk scenario wordt namelijk een grote druk gelegd op de omgeving, de aanwezige natuurwaarden en de leefbaarheid. Tijdens de behandeling in de Commissie werd door een aantal partijen aangegeven dat we als overheid niet op de stoel van de ondernemer moeten gaan zitten als het gaat om bedrijfsprocessen en de inrichting. GroenLinks is dat zeker niet van plan. We pretenderen ook niet de kennis te hebben om dat te doen, wat we wel weten is dat de betreffende onderneming de kosten zo laag mogelijk zal willen houden en uitbreiding door het neerzetten van nieuwe bebouwing is meestal makkelijker en dus goedkoper dan het renoveren of aanpassen van bestaande bebouwing, maar daar zit ook meteen het knelpunt. Deze werkwijze consumeert ook de meeste ruimte en de Provincie Limburg is degene die de ruimte zal moeten verschaffen door het verkopen van gronden aan VDL. Dus de Provincie kan en mag in onze ogen best eisen stellen met betrekking tot het efficiënt gebruik van het schaarse goed, de ruimte. Bovendien zorgt de Provincie via scholingsprogramma's voor de zo benodigde werknemers en tevens is de Provincie de partij die de ontwikkeling planologisch mogelijk moet maken via een PIP.

GroenLinks wil daarom een aantal zaken aan de voorkant meegeven voor het op te stellen PIP, zodat we niet achteraf achter de feiten aanlopen, namelijk het behoud van de goudgroene natuurwaarden aan de noordkant van het complex, een meer integrale benadering van het mobiliteitsvraagstuk. We zijn blij met de buslijnen die VDL gaan aandoen, maar waarom bijvoorbeeld niet het carpoolen opschroeven naar 50%, stimuleren? Een integrale benadering van de ruimtevraag met andere ontwikkelingen in het gebied, zoals de verbreding van de A2, waardoor er economisch met de ruimte kan worden omgegaan en we zouden graag zien dat, mocht het nodig zijn, natuurcompensatie bovenop het wettelijk verplichte minimum komt. We zouden graag van het college de toezegging krijgen dat deze zaken de aandacht krijgen die ze verdienen in het PIP.

Als laatste willen wij de vraag op tafel leggen waarom deze financieringsvraag is losgetrokken van het PIP. Aangezien de infrastructurele werken pas plaatsvinden wanneer de verkeersdruk hoger wordt, en die verhoging uitvloeisel zal zijn van het PIP, vinden we het raar dat in de SOK deze financiering een harde voorwaarde is. Zo is er een soort circulair ketenbeding gecreëerd waar de Staten niet onderuit kunnen. Ik dank u zeer.

De voorzitter: Dank u wel mijnheer Baneke voor uw bijdrage. Het woord is aan de heer Heldens van de VVD. Het is zijn maidenspeech, dus u mag hem niet interrumperen. Dat betekent dat hij de 5 minuten makkelijk kan halen. Het woord is aan de heer Heldens

De heer Heldens (VVD): Dank u wel voorzitter. Voorzitter, voor ons ligt het Statenvoorstel voor een Provinciale bijdrage aan de gebiedsontwikkeling bij de uitbreiding van VDL Nedcar. Een project met infrastructurele maatregelen dat geraamd wordt op € 46 miljoen, waarvan € 24,8 miljoen voor onze rekening komt en € 20,5 miljoen voor rekening van derden, te weten VDL Nedcar, ministerie van Economische Zaken en Klimaat en Rijkswaterstaat.

Voorzitter, wij als VVD zijn erg blij met het voorstel, om een aantal redenen. 1, VDL Nedcar is een belangrijke werkgever in onze provincie en zorgt voor veel, maar ook voor veel diverse banen en daarmee ook voor onze welvaart en economie. 2, VDL Nedcar ziet de toekomst kennelijk rooskleurig in, anders zou het niet bezig zijn met uitbreidingsplannen, maar ook is VDL Nedcar met deze uitbreiding minder afhankelijk van 1 opdrachtgever en kan het haar risico's hiermee spreiden. Dat juichen we van harte toe om de werkgelegenheid in onze provincie voor de toekomst te waarborgen. We kennen immers allemaal de geschiedenis van deze fabriek en van die geschiedenis voorzitter, dat zult u als geen ander weten, moeten we leren. 3, uitbreiding gaat gepaard met meer verkeersintensiteit in een gebied dat nu al onder druk staat. Dit is dé kans om samen te investeren in de infrastructuur. Daarmee blijven we waarborgen dat we allemaal erop kunnen blijven rijden. Voorzitter, u snapt dat we hier erg blij mee zijn want de VVD is niet voor niets, zoals onze premier dat op een congres ooit mooi noemde, de vroem-vroempartij. 4. Voorzitter, ook al is de uitbreiding nog niet 100% rond, wij als overheid werken en denken al mee met onze bedrijven en zorgen dat ze niet geremd worden in hun activiteiten door een overheid die eerst nog allerlei procedures moet doorlopen. Het werken volgens het als-danprincipe spreekt ons dan ook erg aan.

Voorzitter, met de goedkeuring van dit voorstel, zal het aan ons niet liggen. Wij hopen dat er snel gestart kan worden met de uitbreiding en de investering in onze infrastructuur. Voorzitter, ik eindig mijn betoog met een zin uit het nummer dat op het Limburgs Vastelaovesleedjes Konkoer (LVK) van 2016 gezongen werd door La Bamba uit Montfort. Ik ga het niet zingen, maar het nummer ‘Ederein’ begon met de tekst ‘gaas op dae zuger'. Voorzitter, wij als VVD eindigen ons betoog daarmee. Wat ons betreft ‘gaas op dae zuger’. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel mijnheer Heldens. Blij te horen dat u uw klassiekers kent zoals dat zo mooi heet. Dus we gaan verder naar het CDA, mevrouw Werrij-Wetzels. Aansluitend de heer Loomans van de Partij voor de Dieren.

Mevrouw Werrij (CDA): Dank u wel voorzitter. Voorzitter als fractie hebben wij meermaals het belang van VDL voor onze provincie uitgesproken en daarmee ondersteunen wij ook de voorgenomen uitbreiding van de fabriek. Voorzitter, voorliggend stuk had voor ons eigenlijk een hamerstuk mogen zijn, ware het niet dat voor ons nog over 1 puntje onduidelijkheid bestond. In de Commissievergadering heeft onze fractie namelijk zorgen geuit over het kiezen van het prijspeil 2017 als uitgangspunt voor de financiële raming die nu voorligt. In de beantwoording van onze vragen bleef enigszins onduidelijk in hoeverre het risico van de prijsstijging, dat tussen 2017 en nu geen risico maar een feit is, nog een reële basis vormt voor het krediet dat we nu reserveren. Na de Commissie bleek echter uit een gesprekje met de gedeputeerde dat in de onzekerheidsmarge ruim 10 jaar indexatie is meegerekend, uitgaande vanaf het prijspeil 2017 en dat ook in een bijdrage van VDL gerekend is op indexatie. Daarmee is onze vraag beantwoord en zijn onze zorgen daarover ook weggenomen.

Desondanks vragen wij ons af of we in de Staten überhaupt voorstellen moeten accorderen die een prijspeil van 2 jaar of ouder kennen. We begrijpen dat onderhandelingen worden gestart op basis van dan bekende prijzen, maar we zouden graag willen horen of de mogelijkheid bestaat om, alvorens een voorstel definitief aan Provinciale Staten voor te leggen, een en ander geactualiseerd wordt.

Tot slot vanuit het CDA nog een vraag met betrekking tot het antispeculatiebeding. Nu staat er in de SOK dat bij verkoop van de door de Provincie verkochte gronden binnen 5 jaar aan derden VDL een bedrag aan de Provincie uitkeert ter hoogte van 100% van de meeropbrengst. Is hierbij ook een

termijn van 10 jaar overwogen en zo ja waarom wel of niet en waarom is daarvan afgezien? En meer in het algemeen, kan in het grondbeleid worden opgenomen dat bij vervreemding van gronden aan derden binnen 10 jaar, dus gronden die de Provincie heeft verkocht, de Provincie weer het 1e recht op terugkoop heeft? Voorzitter, tot zover.

De voorzitter: Dank u wel mevrouw Werrij. Het woord is aan de heer Loomans van de Partij voor de Dieren, die overigens een gevraagd heeft of dit niet zijn maidenspeech mag zijn omdat hij maar zo'n korte bijdrage heeft. Ik heb hem gezegd: dit wordt het 1e deel van zijn maidenspeech en de volgende vergadering komt het 2e deel, mits u de microfoon kunnen vinden natuurlijk. Het woord is aan de heer Loomans voor het 1e deel van zijn maidenspeech.

De heer Loomans (Partij voor de Dieren): Voorzitter, met alle respect voor VDL Nedcar zijn wij als Partij voor de Dieren niet erg gelukkig met het Statenvoorstel over de aanpassing van de weginfrastructuur rond VDL. We hebben er in de Commissie al op gewezen, het voorstel wordt gepresenteerd alsof het losstaat van de uitbreidingsplannen van VDL, maar gezien de als-danclausule zijn ze onlosmakelijk met elkaar verbonden. Wat ons betreft is het laatste woord over die uitbreidingsplannen nog niet gezegd, met name omdat alle bestudeerde scenario's enorme gevolgen hebben voor het meer dan 200 jaar oude Sterrebos en de omgeving van Kasteel Wolfrath. Beperken we ons op dit moment alleen tot het Statenvoorstel, dan zijn wij van mening dat er te weinig informatie beschikbaar is over de haalbaarheid van de infrastructuuraanpassingen als we kijken naar milieufactoren, zoals extra emissies, geluidsoverlast en lichthinder voor de inwoners van Nieuwstadt. Daarnaast maken wij ons zorgen over de oversteekbaarheid van de wegen voor fietsers, met name schoolgaande jeugd, omdat fietsverkeer in het gehele plan niet genoemd wordt. Tot slot zijn wij van mening dat we deze onbekende, er te weinig zekerheid is dat de bijdrage vanuit de Provincie beperkt zal blijven tot de genoemde € 24,8 miljoen, we kunnen daarom niet instemmen met het voorliggende Statenvoorstel.

De voorzitter: Dank u wel voor dit 1e deel van uw maidenspeech. Dan ga ik nu naar de heer Claassen van de PVV. Een wat bescheidener applaus. De heer Claassen is er niet. Dan stel ik voor verder te gaan met de heer Franssen van LOKAAL-LIMBURG. Dat wordt de heer Van der Linden. Ik herstel even, de heer Claassen zal alleen mogelijkerwijs in 2e termijn spreken, hij laat zijn 1e termijn voorbijgaan.

De heer Van der Linden (LOKAAL-LIMBURG): Ja, dank u voorzitter. Voorzitter, na een uitvoerige behandeling in de Commissie trekt LOKAAL-LIMBURG een aantal conclusies en die zijn… Het voornemen van VDL om de productieplant in Born uit te breiden heeft zeker positieve gevolgen voor de maakindustrie, die krijgt een stevige impuls, waardoor er een forse toename van arbeidsplaatsen gerealiseerd kan worden, maar dat niet alleen de kwetsbaarheid van de ondernemer c.q. de fabriek wordt minder omdat er een 2e productielijn ingericht kan worden.

We behandelen nu de financiële kaderstelling, er komt nog een vervolgstap, namelijk het PIP, waarbij ook een milieurapportage hoort en de eventuele gevolgen in het kader van de PAS ook nog aan bod komen. Ook zullen er maatregelen die vrij zijn vanuit het energieakkoord daarin doorwerken. De eerder ter sprake gebrachte inrichting en uitbreiding van het spooremplacement is van de baan. Dat betekent dat er meer aan- en afvoer zal geschieden per vrachtauto, wat zijn consequenties heeft voor de infrastructuur. Overigens voorzitter, de bevoorrading van deze fabrieken is nu zo gedifferentieerd geworden omdat men steeds minder onderdelen in voorraad heeft, dat de verkeersdruk daardoor alleen maar toe zal nemen en dat is een extra punt van aandacht. Aanpassingen, en in het bijzonder die van de infrastructuur, zullen ongetwijfeld een stevige impact hebben op de omwonenden en

aanwonenden die rondom de fabriek wonen, de leefbaarheid zal daarom in een vervolgproces een belangrijk aandachtspunt zijn voor LOKAAL-LIMBURG.

Vanuit deze constateringen wil LOKAAL-LIMBURG nadrukkelijk voorwaarden stellen aan een vervolgproces, immers het PIP en alles wat daaraan vasthangt, zal bepalend zijn voor het leefgenot van de al genoemde aan- en omwonenden en dat betekent voor LOKAAL-LIMBURG dat deze mensen in het smalste stukje van Nederland zeker betrokken moeten worden bij de totstandkoming van dat PIP en daar zijn een aantal punten die voor ons dan heel nadrukkelijk aandacht vragen. 1, de integrale gebiedsontwikkeling. De belangen van de bewoners zullen daarin gehoord en gewaarborgd moeten worden. Zij zullen in het voortgangsproces plaats moeten kunnen nemen en kunnen participeren en wij willen zeker niet nog eens in een windmolentraject à la Venlo terechtkomen. 2, dit proces zal om een stevige regie en coördinatie vragen en dat vereist volgens LOKAAL-LIMBURG dat de Provincie dat dient te doen, zeker op de ontwikkelingen bij de A2 en 3, er dient voldoende budget te zijn om compenserende maatregelen op het gebied van leefbaarheid te kunnen realiseren en de invulling van de Voorjaarsnota, pagina 4, geeft ons niet de indruk dat daar al rekening mee is gehouden. Dus de vraag is: zijn die centen gereserveerd ja of nee? En daarom vragen wij nu aan de gedeputeerde een toezegging op deze 3 punten, dat die meegenomen worden als het PIP opgestart gaat worden en die toezegging is voor ons bijzonder belangrijk. In principe kunnen we akkoord gaan met de € 24,8 miljoen, maar we willen wel dat op deze 3 aandachtspunten heel goed gekeken wordt en dat die opgenomen worden in het verdere traject ter realisering van deze fabriek. Dat was het, dank u.

De voorzitter: Hartelijk dank mijnheer Van der Linden. Het woord is aan de heer Kuntzelaers van de PvdA. Aansluitend de heer Van Caldenberg.

De heer Kuntzelaers (PvdA): Dank u wel voorzitter. In de Commissievergadering gaf de PvdA al aan dat er 3 punten waren waar voor ons de focus lag en dat is enerzijds op de medewerkers, anderzijds op het groen en de natuur en als 3e punt de leefbaarheid. Over het economische proces hebben wij in het verleden al vaker gezegd: VDL is belangrijk voor ons en wij steunen die economische ontwikkeling die in die regio plaatsvindt en wij vragen dan voor deze 3 punten specifiek aandacht.

Ook teruglezende in de notulen van de Commissievergadering werd een aantal zaken wel benoemd, maar daar kwamen we nog niet tot een vergelijk of was nog niet helemaal duidelijk wat de gedeputeerde nou precies bedoelde in zijn beantwoording. Laat ik als 1e kijken naar het stukje scholing en bijscholing. Wij hebben meerdere wervingsprogramma's waarin we samenwerking zoeken als Provincie in relatie tot VDL en de bemensing daar van de arbeidsplaatsen, maar ook in de scholingstrajecten, en daar zei de gedeputeerde van 'dat past binnen de huidige programma's die er eigenlijk al zijn', zou ruimte moeten zijn om niet alleen geschoold te worden om bij VDL actief te zijn, maar om iemand te scholen, zodat die in heel Limburg inzetbaar zou zijn op de arbeidsmarkt en de PvdA, na ook gesprekken met de vakbond, die vraagt daar dan expliciet aandacht voor omdat dat een punt van zorg is. Als iemand alleen inzetbaar is bij VDL, is dat mooi, maar als die breder inzetbaar is, dan is dat ook voor de lange termijn in Limburg iets waar we op kunnen inzetten. Dat is het eerste punt. Dan compensatie van groen en natuur, een mooie bijdrage van de heer Baneke al, maar voor de…

De voorzitter: Ja, de heer Claassen.

De heer Claassen (PVV): Voorzitter, de opmerking over breed inzetbaar zijn na scholing niet alleen voor Nedcar, maar dan ook elders in de provincie, ik probeer me er iets bij voor te stellen wat dat dan

zou moeten zijn. Waar denkt u dan aan? Wat voor soort scholing dat is, welke competenties ontwikkeld worden en hoe die dat dan moet inzetten in een andere praktijk dan Nedcar?

De heer Kuntzelaers (PvdA): Laat ik als voorbeeld noemen, mensen worden geschoold om een bepaalde activiteit aan de band bij de assemblage bij VDL te kunnen verrichten. Dat is een aantal specifieke handelingen, dat vereist enige basiskennis. Daartoe worden mensen dan begeleid om die functie te kunnen doen, maar met een iets bredere technische kennis van het proces waar ze mee aan de slag zijn, zouden ze ook bij andere kleinere of grotere ondernemingen in de regio op technisch gebied aan de slag kunnen en dat is het punt van iemand vanuit een werkzoekende positie, uit de bijstand bijvoorbeeld, te begeleiden naar een andere plek.

De heer Claassen (PVV): Maar bent u het dan niet met me eens dat dat gewoon altijd zo werkt, dat als je ergens werkt in een bepaalde situatie, je daar je competenties ontwikkelt, dat als je dat ergens anders wilt doen, dat je dat kunt benoemen naar je nieuwe werkgever en dat hij je daarvoor aanneemt ja of nee. Dus ik snap niet wat hier dan nu zo spannend aan is.

De heer Kuntzelaers (PvdA): Als Provincie investeren wij veel geld in het zoeken van mensen en ze te begeleiden naar VDL toe, daar investeren wij als gemeenschap veel energie in en ik zou zeggen: we zouden die energie effectiever kunnen maken door net dat kleine beetje extra aan de voorkant te investeren, zodat wij niet bij een vervolgtraject naar een andere werkgever weer als Provincie als overheid extra geld zouden moeten betalen. Dus wat ons betreft is het gewoon in het belang van Limburg, maar ook in het belang van een onderneming als VDL dat mensen misschien iets breder geëquipeerd zijn.

De heer Claassen (PVV): Het punt dat ik wil maken is dat het niet zo'n heel erg zwaarwegend punt zou hoeven zijn. Wat ik wil inbrengen, is dat als iemand ergens iets leert en kan benoemen wat hij daar leert, hij het overal kan inzetten, als die werkgever die competentie hij heeft ontwikkeld, in dit geval bij Nedcar, wil gebruiken. Dus ik snap niet wat nou die investering is en wat dan anders zou gebeuren als dat je daar geen aandacht aan zou geven.

De heer Kuntzelaers (PvdA): Ik ben uw punt een beetje kwijt aan het raken.

De heer Claassen (PVV): Ik ben heel erg duidelijk.

De heer Kuntzelaers (PvdA): Herhaal dan nog een keer wat u bedoelt.

De heer Claassen (PVV): Graag. Het punt dat ik inbreng, is dat wordt gezegd 'we zouden dan meer moeten investeren dat degene die bij Nedcar gaat werken daarna ook nog breed inzetbaar zou moeten zijn'. Ik vraag me af, die investering is helemaal niet nodig en wat dan die interventie zou moeten zijn om dat dan te bereiken.

De heer Kuntzelaers (PvdA): O, u vindt dat we dat nu niet moeten investeren, zoals we dat nu doen, zoals we al bezig zijn. U vindt dat het huidige Limburg Werk Akkoord te kort of te veel is?

De heer Claassen (PVV): Nee, dat zeg ik helemaal niet.

De voorzitter: Nee, dat is een misverstand.

De heer Claassen (PVV): Voorzitter, help eens even.

De voorzitter: Ik probeer u te helpen. De heer Kuntzelaers wil de employability aan de voorkant zodanig verbreden dat de inzetbaarheid ook na Nedcar makkelijker te doen is. U zegt: dat gebeurt al vanzelf omdat men bij Nedcar al getraind wordt en dan is de competentie die men op de werkvloer doet al een employabilitykans bij andere werkgevers.

De heer Claassen (PVV): Ja voorzitter, u vertelt het precies zoals ik het bedoel. Dus volgens mij ligt het meer aan u mijnheer Kuntzelaers.

De voorzitter: Ja, maar goed, de heer Kuntzelaers vraagt toch een verbreding van de initiële opleiding.

De heer Kuntzelaers (PvdA): Ja.

De heer Claassen (PVV): Dan is daar mijn vraag op: hoe ziet u dan dat voor zich, wat dat is dan die verbreding, welke andere competenties maakt iemand zich dan eigen, waar u dan op wilt inzetten als PvdA?

De heer Kuntzelaers (PvdA): Nou ja, meer dan alleen de kwaliteiten om de assemblage aan de lopende band bij VDL Nedcar te doen. Dat is een zeer beperkte opleiding die tot een zeer specifieke kennis en kunde leidt en dat zou een stuk verbreed kunnen worden met een klein aantal middelen uit een Limburg Werkt Akkoord. Dus daar zie ik opties. Als we toch investeren op dit moment met extra middelen, zie ik daar een additionele optie.

De heer Claassen (PVV): En dan kom ik dus terug bij mijn punt. Wat zijn dan die andere dingen die u denkt daarmee… Welke andere competentie gaat iemand dan ontwikkelen denkt u en hoe zou dan dat programma eruit moeten zien?

De heer Kuntzelaers (PvdA): Ja, nogmaals, dan komen we bij de kleintechnische onderhoudsfuncties waar je dus licht metaaltechniek, kleine zaken die... Laat ik het zo zeggen, een kleine verbreding van het scala aan kennis dat je nodig hebt om niet alleen aan die assemblagelijn te staan, maar ook bijvoorbeeld bij iemand in huis kleine technische werkzaamheden te kunnen verrichten of bij een bedrijf een aantal activiteiten.

De voorzitter: Ik ga deze interruptie langzaam beëindigen. U snapt van elkaar wat u bedoelt, maar of het nodig is of niet nodig is, is een politieke afweging. Dank u wel, we gaan verder.

De heer Kuntzelaers (PvdA): Ja voorzitter, na gesprekken inderdaad met de FNV, die daar op de werkvloer staan en die dat als knelpunt op dit moment benoemden, namelijk omdat mensen uitstromen, uit die situatie, af en toe en daarmee moeilijk bemiddelbaar zijn naar andere functies, benoemen wij toch deze situatie hier nadrukkelijk richting de gedeputeerde.

Dan kom ik terug op de compensatie van groen en natuur. We hebben daar te maken met hoogwaardige natuur en in de beantwoording van de gedeputeerde in de Commissie werd gesteld: in Platteland in ontwikkeling wordt dat al opgelost. Kan de gedeputeerde even verduidelijken hoe die oplossing daar dan in zit en hoe die invulling daarin dan tot stand komt en hetzelfde geldt voor de vragen die door de PVV toen gesteld werden met betrekking tot natuurcompensatie mogelijk in steden. Dat zou ook in hetzelfde plan zitten werd gesteld, maar op welke manier moesten we dat dan duiden? Dat is niet geheel duidelijk voor de PvdA.

Tot slot leefbaarheid en dan sluiten we ons volledig aan bij de bijdrage van de heer Van der Linden over het betrekken van burgers in de omgeving. Wij hopen dat we daar een voortvarend traject zien waarin iedereen het gevoel heeft dat hij gehoord wordt. Tot zover.

De voorzitter: Dank u wel mijnheer Kuntzelaers. Het woord is aan de heer Van Caldenberg, de SP.

De heer Van Caldenberg (SP): Voorzitter, ik zie dat de heer Housmans haren heeft gekregen. Voorzitter, als het gaat over de ontwikkeling VDL Nedcar en de gebiedsontwikkeling daarvan, dan is het belangrijk om te constateren dat die ontwikkeling in die auto-industrie nogal afhankelijk is van de economische ontwikkeling van het moment en dat ze daardoor erg kwetsbaar ook is. Gaat het goed met de economie, dan gaat het vaak ook met de auto-industrie goed en gaat het wat slechter met de economie, dan merkt de auto-industrie dat vrij vaak omdat mensen hun bestedingen vrij snel uitstellen, zeker de grote investeringen als het kopen van een auto. In die onzekerheid en in die wetenschap, is het dan ook verstandig om als bedrijf meerdere afnemers, meerdere klanten te zoeken van jouw producten en door als overheid op dit moment de goede voorwaarden te creëren, wordt Nedcar ook aantrekkelijker voor mogelijke investeerders en voor mogelijke partners, maar investeren als overheid zonder dat VDL Nedcar overgaat tot uitbreiding of het realiseren van meer banen, ja dat is eigenlijk ook niet heel verstandig want dan zijn we het geld ook ergens aan het weggeven. Vandaar dat het ook belangrijk is dat die als-danclausule er staat en ook zoals die er staat, namelijk dat het en-en is, en uitbreiding en een toename van personeel waardoor verkeersbewegingen ook toenemen, waardoor de uitbreiding van bewegen en het gebied ook gerealiseerd moeten worden.

Voorzitter, ook voor ons een aantal belangrijke aandachtspunten, randvoorwaarden zoals je ze zou kunnen noemen en dat is bijvoorbeeld de Social Return On Investment (SROI). Dat is hoe en in welke mate wij erin slagen om mensen die bij ons op dit moment in de sociale dienst in diverse gemeenten zitten naar werk toe te leiden. De afgelopen jaren is daar een flinke stap al in gemaakt bij Nedcar, maar wat ons betreft zou ook weer met deze toch behoorlijke investering vanuit de Provincie Limburg die extra investering ook door VDL Nedcar daarin gedaan moeten worden en met name ervoor zorgen dat er meer mensen nog vanuit de trajecten aan het werk uiteindelijk blijven bij Nedcar.

Voorzitter, een andere belangrijke voorwaarde ook genoemd is inspraak en leefbaarheid. Inspraak van de omgeving. We gaan nu een heel traject in waarbij de omgeving dat daadwerkelijk ook kan gaan doen. Voor ons is het van belang dat er ook daadwerkelijk serieus geluisterd wordt en niet dat daar alleen een zienswijzenverslag komt en dat alle zienswijzen vervolgens per definitie eigenlijk worden verworpen, maar daar waar er goede ideeën zijn, dat die ook daadwerkelijk worden ingevuld. Inspraak is wat ons betreft heel erg belangrijk en draagvlak voor deze plannen in de omgeving zijn ook essentieel.

Voorzitter dan ook het belang van de natuur daarin. Er is een aantal natuurwaarden in de directe omgeving, zelfs ook cultuurwaarden die er ook zijn, maar wat ons betreft is het verstandig dat we ook zo snel mogelijk helder hebben op welke wijze en vooral op welke termijn die ook gecompenseerd worden. Voorzitter, dat was het in de 1e ronde. Dank u.

De voorzitter: Dank u wel mijnheer Van Caldenberg. Het woord is aan mevrouw Fischer.

Mevrouw Fischer-Otten (50PLUS): Dank u wel voorzitter. Ja, de gebiedsontwikkelingen bij de uitbreiding van Nedcar. Om op de toekomst voorbereid te zijn, zal er echt iets moeten gebeuren. De fase van ruimtelijke inpassing van de plannen en de aanvraag van de diverse vergunningen zal

afgesloten moeten zijn op het moment dat er echt met de plannen aan de slag gegaan kan worden. Dat wil dus zeggen dat de grondtransacties moeten kunnen worden afgesloten, dat de infrastructurele aanpassingen duidelijk moeten zijn en dit alles om zo min mogelijk tijd te verliezen. Immers, als er een opdracht komt, moet er geproduceerd worden. Dus een opdracht vraagt om actie en dan moet je goed voorbereid zijn, ook VDL Nedcar. Er zijn echter veel open einden die moeten worden opgelost, men moet elkaar tijdig informeren, is een piek en drukte bijvoorbeeld maatgevend en zijn de omgevingsfactoren daarvan van heel erg groot belang. Er is een grote wisseling van werknemers en diensten en daaraan verbonden drukte, wordt daar rekening mee gehouden? Wat als de voorbereidingen getroffen zijn en het blijkt ineens allemaal veel duurder te zijn dan het bedrag dat ervoor uitgetrokken is? Legt de Provincie dan dat tekort bij of gedeeltelijk? De natuur is een groot goed en daarom wil 50PLUS als laatste nog kwijt dat met natuurcompensatie niet vroeg genoeg begonnen kan worden. Verloren gegane natuur, gaat heel lang duren voordat die weer op peil is, als dit stuk natuur nog op peil ergens anders gekomen kan worden. Dank u voorzitter.

De voorzitter: Hartelijk dank mevrouw Fischer. Daarmee is de 1e termijn van deze Staten afgelopen en geef ik voor de beantwoording graag het woord aan de heer Van den Akker namens het college.

Gedeputeerde Van den Akker: Dank voorzitter en dank aan Provinciale Staten voor deze inbreng voor de financiering van de toekomstige uitbreiding van VDL Nedcar en het college is denk ik heel verheugd hier te merken dat er niet de vraag is of VDL Nedcar zou moeten kunnen uitbreiden, maar eigenlijk meer vraag: hoe gaan we dat doen en wat betekent dat voor de omgeving, voor de natuur, voor de omwonenden? En daar hebben we in de Commissie uitvoerig over gesproken en naar aanleiding daarvan ook het Statenvoorstel beter gemaakt, als het gaat om de financiële ramingen, als het gaat om de SOK en het komende proces, als gezegd een 2e trap in de drietrapsraket tussen het vaststellen van de benodigde vergunningen, de financiering en straks het PIP.

Er is een aantal vragen gesteld over het budget, die € 24,8 miljoen. Dat is een bijdrage van de Provincie op basis van een budget dat we nog niet beschikbaar hadden en u vandaag beschikbaar kunt gaan stellen en dat is gebaseerd op een zogenaamde P50-raming. Dat wil zeggen dat er 50% kans is op overschrijdingen. Daarbij houden we dus rekening met een onzekerheidsmarge. Dus wat als het wat duurder wordt, zit daar dus op dit moment al aanzienlijk, € 13 miljoen, voor in de pot.

GroenLinks spreekt de zorg uit: komen ook natuur en landschap in de verdrukking, wat betekent het voor de omgeving, natuurwaarden, leefbaarheid? Het is zo dat al, en daar is de heer Mackus bij de behandeling van de Jaarstukken al op ingegaan, eigenlijk alweer tijdig onze groenvoorziening op orde moeten gaan hebben, voor de vaststelling van het PIP. Alles wat met groen speelt, en dan gaat het ook om Platteland in ontwikkeling en ontwikkeling van stadsnatuur, moet van tevoren worden ontwikkeld en daarbij kijken we trouwens ook hoe we slim werk met werk kunnen maken. Uw Staten hebben zich zojuist over uitgesproken over of we dat met een integrale Gebiedsvisie nog moeten gaan doen en u heeft bij meerderheid gezegd: dat gaan wij niet doen. Het is natuurlijk wel zo dat wij in dit hele proces zoveel mogelijk met alles rekening gaan houden en daarvoor moeten we eerst de financiering op orde hebben en pas dan kunnen we het PIP gaan vaststellen.

Complimenten ook voor de maidenspeeches van de heer Heldens en de heer Loomans. Daar is het laatste woord inderdaad nog niet over gezegd, maar het geeft wel aan dat ook als u als Provinciale politiek vandaag zoveel vertrouwen uitspreekt in de toekomst van VDL Nedcar, we inderdaad niet moeten gaan wachten op de overheid, maar juist nu moeten doorpakken.

Het CDA heeft een vraag gesteld of er niet een antispeculatiebeding van 10 jaar had moeten worden vastgesteld. Ja, daar hebben wij met VDL over gesproken, maar uiteindelijk is in de onderhandelingen de keuze gemaakt om deze op 5 jaar vast te stellen. De vraag of daar de Provincie het eerste recht op terugkoop zou kunnen krijgen, vinden wij een interessante gedachte om voortaan te overwegen. We kunnen dat nu niet meer in de SOK gaan vastleggen, maar dat is wel iets om mogelijk op latere termijn onderhands een afspraak over te maken en is ook wel iets aan het nieuwe college bij de herziening van het grondbeleid. Fietsverkeer en het Sterrebos en Kasteel Wolfrath. Daar wordt natuurlijk ook bij het ontwerp van het PIP nadrukkelijk rekening mee gehouden, maar is op dit moment echt nog niet aan de orde. Er worden scenario's uitgewerkt, er komt een notitie reikwijdte en detailniveau, de milieueffectrapportage (MER) komt er nog aan met alle mogelijke inspraakmogelijkheden.

LOKAAL-LIMBURG zei terecht: het is een flinke impuls voor de maakindustrie en ook in dat proces zullen de MER en de PAS en de gevolgen daarvan natuurlijk nader moet worden bezien. Bewoners betrekken staat daarbij ook zeker bovenaan ons lijstje. Dat hebben we al gedaan op de drukbezochte informatiebijeenkomst van 10 april, maar zal ook de komende tijd nauw onderdeel daarvan zijn. Dat heeft er ook mee te maken dat de gemeenten nadrukkelijk betrokken zijn bij het organiseren van informatiebijeenkomsten en kijken wat wij nu al kunnen doen in de verkeersafwikkeling als het gaat om bijvoorbeeld overlast van vrachtwagens die de verkeerde afslagen nemen en daardoor voor veel sluipverkeer zorgen.

De PvdA vraagt: kunnen we scholing breder inzetbaar maken? De VDL-school is daarvan natuurlijk een eerste mooi voorbeeld. Tegelijkertijd zeggen wij: het bouwen van een auto is niet het bouwen van een vliegtuig, maar in de logistiek zullen er wel koppelingen gemaakt moeten en kunnen worden, bijvoorbeeld in het besturen en bedienen van heftrucks. Als je daar voor VDL voor geschoold wordt en je komt uiteindelijk elders terecht en gezien de noodzaak en logistiek personeel, zullen we daar veel meer mee moeten kunnen doen. Ik zou u in dat opzicht ook graag willen wijzen op een studie die ons college deze week aan uw Staten heeft gestuurd van de consultants over de toekomst van de logistiek. Die biedt een gedegen basis ook voor de herijking van het Provinciaal beleid voor de logistieke sector en daaruit blijkt ook dat de scan van autonome ontwikkelingen in deze sector betekent een verlies van 5000 arbeidsplaatsen als gevolg van automatisering en robotisering de komende 10 jaar en als wij de groei daarmee zouden gaan beperken door de voorziene ruimte aan logistieke functies niet in te vullen, zal ook een groot aantal banen niet gerealiseerd worden. Dus het combineren van dit soort aspecten is wat ons college betreft ook echt essentieel. Ook de motie, ingediend door de heer Rossel, om te kijken 'wat kunnen we met de Human Capital Agenda op het gebied van de techniek', biedt hier denk ik goede aanknopingspunten. SROI, het begeleiden van werk naar werk, ik ging er al op in naar aanleiding van de vraag van de PvdA, vormt daar wat ons betreft ook onderdeel van. En daarmee heb ik denk ik in de 1e termijn alle gestelde vragen beantwoord voorzitter.

De voorzitter: Ja, ik had het genoteerd, dat klopt. Dan gaan we kijken of er nog een 2e termijn nodig is en ik ga even snel de partijen af. Eerst de heer Baneke. Ja, een 2e termijn? Dat kan.

De heer Baneke (GroenLinks): Dank u wel voorzitter. Ja, mijnheer Van den Akker heeft een mooi verhaal gehouden alleen met zijn laatste zin ben ik het niet eens want ik vind niet dat alle vragen die wij hebben gesteld afdoende beantwoord zijn. Wij hebben gevraagd: is het mogelijk om van tevoren vast te stellen dat de natuurcompensatie komt bovenop het wettelijk minimum? Meer integrale benadering van het mobiliteitsvraagstuk, hebben we eigenlijk nog niets over gehoord, zou je niet bij VDL Nedcar neer kunnen leggen: jullie mikken nu op een carpoolpercentage van 40%, waarom ga je

niet proberen om dat daar 50% te trekken bijvoorbeeld? Dat scheelt echt meteen een slok op een borrel en u heeft het gehad over het Sterrebos en het kasteel aan de noordkant. Wij hebben het iets strakker geformuleerd, kunnen we niet kijken of we dat kunnen behouden? Ook dat zou meegenomen moeten worden in de behandeling tijdens het PIP. Die dingen willen we nog graag meegeven voor het PIP. Dank u wel voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel mijnheer Baneke. 2e termijn de heer Heldens noodzakelijk? Niet. Mevrouw Werrij 2e termijn? Ja.

Mevrouw Werrij (CDA): Ja voorzitter, heel kort. Dank in ieder geval voor de toezegging dat er gekeken wordt in het algemene grondbeleid hoe we dat antispeculatiebeding mee kunnen nemen, met voor 10 jaar een 1e recht van terugkoop, maar volgens mij was er geen antwoord gekomen op de vraag van het prijspeil en het actualiseren daarvan, dus dat zou ik dan graag zo meteen nog van de gedeputeerde willen horen. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel mevrouw Werrij. 2e termijn de heer Loomans? Niet. 2e termijn de heer Claassen? Wel.

De heer Claassen (PVV): Dank u wel voorzitter. Dit onderwerp was voor ons, voor de PVV, een hamerstuk, maar naar aanleiding van het intermezzo met collega Kuntzelaers zou ik nog willen benoemen dat we mogelijk samen op basis van het collegeakkoord dat maandag wordt gepresenteerd en alles wat daarna, dat we dat nog gaan behandelen, we misschien samen kunnen onderzoeken hoe we de arbeidsmobiliteit naar en van Nedcar zouden kunnen stimuleren. De vraag is alleen of dat dan meer geld of ander geld moet kosten, dat laten we even in het midden.

De voorzitter: Dank u wel mijnheer Claassen. Ik kijk even, 2e termijn de heer Van der Linden.

De heer Van der Linden (LOKAAL-LIMBURG): Dank u voorzitter toch nog een paar puntjes scherpstellen. Blij dat de bewoners betrokken worden, maar komt dat in een bepaalde structuur, wordt dat vastgelegd? Kortom, kunnen die mensen zich straks ook ergens op beroepen als ze het gevoel hebben dat het niet helemaal netjes gebeurd is? De leefbaarheid, ik heb gezegd: daar zouden we ook geld voor moeten reserveren. U hebt een opmerking gemaakt geloof ik over 'daar zit nog € 13 miljoen in de reserve', moeten we dat daaruit halen want uit het programma 3.2, Mobiliteit in de Voorjaarsbrief, daar denk ik uit te lezen dat het niet is opgenomen, dus graag wat nader daarop en ik heb ook gepleit voor een coördinerende rol van de Provincie, zeker omdat ook bij de wegwerkzaamheden aan de A2 Rijkswaterstaat betrokken zou zijn en dat die 2 dingen niet langs elkaar heen lopen, daar heb ik ook geen antwoord op gehad. Dus dat graag beantwoorden. Dank u.

De voorzitter: Dank u wel mijnheer Van der Linden. 2e termijn de heer Kuntzelaers? Niet? Wel.

De heer Kuntzelaers (PvdA): Ja dank u wel voorzitter. Ja, kort een verduidelijkend gesprek met de heer Claassen gehad en in navolging van wat er uit de PVV-fractie gesteld werd, hopen wij inderdaad dat we de komende periode op basis van misschien het nieuwe collegeakkoord kunnen verwachten dat er een uitwerking komt inderdaad van de begeleiding van mensen naar en vanuit VDL naar de arbeidsmarkt en dan ook nog speciale aandacht vragen voor inderdaad de automatiseringsslag die daar binnen dat bedrijf nu plaats gaat vinden, zeker met een nieuwe fabriek die eventueel dan aanstaande is. Het personeel dat daar nu werkt, is niet per se in staat om die slag ook zelf te maken en inderdaad intern hebben zij opleidingstrajecten, maar ook voor die groep is dan specifieke aandacht noodzakelijk. Wij wachten inderdaad wel nog op de vragen, zoals de heer Baneke ook zei,

rondom de natuurcompensatie want die waren voor ons niet geheel duidelijk beantwoord door de gedeputeerde.

De voorzitter: Ja, hartelijk dank mijnheer Kuntzelaers. Ik kijk even voor de 2e termijn, de heer Van Caldenberg nog? Ja.

De heer Van Caldenberg (SP): Voorzitter, dank u wel. Ook in 2e termijn zou ik nog graag even aandacht willen van de gedeputeerde ook als het gaat over de natuurcompensatie, maar ook als het gaat over de SROI, datgene wat we nu gaan doen en volgens mij hebben we daar ook nog geen antwoord op gekregen.

De voorzitter: Ik meen dat gehoord te hebben, maar oké. Dan gaan we dat nog een keer vragen en dan mevrouw Fischer, 2e termijn? Niet, geen 2e termijn. Dan was dat de 2e termijn van de Staten en geef ik het woord aan de heer Van den Akker voor de 2e termijn van Gedeputeerde Staten.

Gedeputeerde Van den Akker: Dank voorzitter, dank aan de Staten voor de verhelderende en soms herhalende vragen en ik zal die alsnog beantwoorden. Qua natuurcompensatie van het Sterrebos en Kasteel Wolfrath kunnen we nog niet op voorhand precies zeggen hoe dat gaat gebeuren, daarvoor zal toch eerst ook duidelijk moeten zijn hoe het er uiteindelijk uit komt te zien, voor welk scenario je kiest. Dat gebeurt echt pas bij het PIP, alleen als eerder gezegd er zal wel, voordat dat plan hier wordt vastgesteld, helemaal duidelijk moeten zijn hoe het gaat gebeuren. Dus het staat wat dat betreft misschien niet zo hoog als inspraak op de lijst, maar dan toch wel op de 2e plaats. Op voorhand Sterrebos en het kasteel te kunnen behouden gaat dan te ver, dat lijkt ook wel onwaarschijnlijk gezien de logistieke processen, maar daarom zal er ook gecompenseerd moeten worden.

De voorzitter: Ja, de heer Baneke.

De heer Baneke (GroenLinks): Dank u wel voorzitter. Onze vraag ging niet zozeer over natuurcompensatie an sich, maar of wij niet als Provincie in kunnen steken op een meer compenseren dan het wettelijk voorgeschreven minimum want je gaat daar wel rigoureus aan de slag en het zou ons sieren in dat stuk van Nederland, dat door mensen toch omschreven wordt als zeer geïndustrialiseerd, om daar toch ook meer groen aan te leggen en ook beter groen aan te leggen. Dus dat is een insteek die je vanuit de Provincie zelf zou willen maken wat mij betreft, maar ik vraag me af hoe het college daarin zit.

Gedeputeerde Van den Akker: Ja voorzitter, niet op voorhand. We faciliteren hier natuurlijk de uitbreiding van een autofabriek en het investeren extra in natuur is daarmee een politieke keuze en dat is natuurlijk niet bedrijfsmatig en bedrijfseconomisch zoals dit voorstel is ingestoken. Kan er meer gecarpoold worden, was nog een vraag van GroenLinks. 40% ambitie van nu is al best veel en er is nog wel overleg met Maastricht Bereikbaar, een zeer succesvol programma dat hier is geweest, of men daarvan kan leren en we carpoolen in dat opzicht nog verder kunnen verhogen. Kunnen we het prijspeil gaan actualiseren? Dat vroeg de CDA-fractie. Ja, zo spoedig mogelijk, in ieder geval al vanaf komend najaar als de cijfers beschikbaar zijn en dan zullen we daar uw Staten ook van op de hoogte stellen. LOKAAL-LIMBURG vroeg nog: hoe zit het nu met die Integrale Omgevingsvisie?

De voorzitter: Mevrouw Werrij.

Mevrouw Werrij (CDA): Ja voorzitter, ik ben blij met die toezegging, maar de vraag was ook meer in het algemeen, kunnen we met elkaar afspreken dat op het moment dat voorstellen in de Staten

komen, wij gaan kijken wat de geactualiseerde prijzen zijn en dan heb ik het echt niet alleen over VDL, maar in de toekomst ook over andere voorstellen waarbij wij een bijdrage doen en waarbij gerekend is met oudere prijspeilen. Dat was de vraag.

Gedeputeerde Van den Akker: Ja voorzitter, het lijkt mij een heel goed idee. De ontwikkelingen in samenhang met de A2, die worden wel op elkaar afgestemd. Dus ook de verkeersontwikkeling voor de lange termijn, Platteland in Ontwikkelingsproject en de gevolgen voor de leefbaarheid, natuur en landschap, om die in samenhang met elkaar op te pakken, dat gebeurt al in het kader van dit traject. Daar is wat dat betreft nog geen integrale Gebiedsvisie voor nodig, zou ik tegen de heer Van der Linden willen zeggen. Hetzelfde wat een beetje geldt voor de natuurcompensatie, geldt ook voor SROI als definitief model en pas als de uitbreiding echt aan de orde is, weten we op welke manier dat georganiseerd kan gaan worden. Ik ben er wel voorstander van, zoals de PVV- en de PvdA-fracties vragen, of we ook hier arbeidsmobiliteitsprogramma's met elkaar kunnen gaan organiseren als het zover is want er komt nogal wat op ons af, zowel de behoefte aan nieuw personeel als het uittreden van bestaand personeel in de logistieke sector en ook in de sector van de auto-industrie. We hebben te maken met een vergrijzend personeelsbestand, dat geldt natuurlijk ook op de fabrieken van Chemelot en alle nieuwe handjes en knappe koppen die we daarbij kunnen werven voor deze toch voor ons belangrijke industrie zijn daarbij meegenomen. Dus blijft u daar ook vooral met ons meedenken.

De voorzitter: Dank u wel mijnheer Van den Akker. Daarmee is de 2e termijn beantwoording achter de rug en ga ik met u tot besluitvorming over. Aan de orde is agendapunt 6.4, G-19-013, het gewijzigd Statenvoorstel Provinciale bijdrage van € 24,8 miljoen ten behoeve van de gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar, brief van Gedeputeerde Staten van 14 juni 2019. Eerst nog het woord aan de heer Baneke voor een stemverklaring.

De heer Baneke (GroenLinks): Dank u wel voorzitter. Ja, de fractie van GroenLinks is niet tevreden met de antwoorden vanuit het college op het gebied van natuurcompensatie en behoud van groen. Wij zijn wel binnen grenzen voorstander van de economische ontwikkeling van Nedcar, maar gezien de antwoorden gaan wij toch tegenstemmen.

De voorzitter: Dank u voor de stemverklaring. Ik vraag aan iedereen om op zijn of haar eigen plek te gaan zitten en ga eens kijken hoe we dat gaan doen. Dus nogmaals stemming over dit Statenvoorstel is aan de orde, G-19-013, Uitbreiding VDL Nedcar, gebiedsontwikkeling. Zit iedereen op zijn of haar plek? Nog niet helemaal, er wordt nog binnengerend. Zit de heer Vaessen nou bij de heer Teunissen of zit die bij de heer Vaessen? De heer Teunissen is afgemeld, dus u gaat niet 2 keer stemmen. Nee oké, nee ik let op u. Nee, grapje. Ik open de stemming.
Dan sluit ik de stemming. Het stuk is aangenomen met 36 stemmen, 6 stemmen tegen. Tegen hebben gestemd de fracties van GroenLinks en de Partij voor de Dieren. De overige partijen hebben voor gestemd. Aldus besloten en dat was agendapunt 6.4.

6.3 G-19-017 Statenvoorstel Voorjaarsbrief 2019, brief Gedeputeerde Staten van 4 juni 2019 (GS 2019-41962)

De voorzitter: Dan gaan we nu terug naar 6.3, het agendapunt over de Voorjaarsbrief. Statenvoorstel Voorjaarsbrief 2019, brief van Gedeputeerde Staten van 4 juni.

De Voorjaarsbrief is niet behandeld in een Commissie, wel heeft er een verkorte schriftelijke vragenronde plaatsgevonden en zoals u in de uitnodigingsbrief van deze Statenvergadering is

medegedeeld, geldt met betrekking tot de Voorjaarsbrief 2019 een spreektijdenregeling conform artikel 20 Reglement van Orde van Provinciale Staten van Limburg. De spreektijdenregeling houdt in dat in 1e termijn elke fractie, maar dat ga ik allemaal niet zeggen want u heeft de spreektijden zelf allemaal al ingevuld. Er zal zodadelijk worden gevraagd om de Voorjaarsbrief 2019 vast te stellen, inclusief de daarin opgenomen 4e begrotingswijziging 2019. Debat kan plaatsvinden in 2 termijnen en ik geef graag het woord voor de behandeling in 1e termijn aan de Staten, aan de fractie van het CDA, mevrouw Werrij. Die hoeft niet. Misschien 2e termijn zal ik maar zeggen. Ook misschien niet, misschien dan daarna wel. Dan aan de heer Claassen van de PVV voor de Voorjaarsbrief. Niet? 1 minuut? Ja, dat moet u zelf weten, u hebt zelfs 2 minuten. Het woord is aan u.

De heer Claassen (PVV): Voorzitter, dank u wel. De Voorjaarsbrief biedt kaders voor wat komen gaat en vandaag is er in de wandelgangen en hier al heel veel over gezegd, over het nut, of het niet nut hebben om het daar vandaag over te hebben. De PVV acht het aankomend collegeakkoord met de nieuwe voorstellen en financiële onderbouwingen als een belangrijke volgende stap, waarbij de Voorjaarsbrief misschien wel als fundament zou kunnen dienen, maar alles wat nog komen gaat zal veel meer leidend zijn en die stukken zullen we natuurlijk als fractie heel kritisch en nauwgezet gaan beoordelen en afwegen.

Ik heb nog wel een opmerking over de € 300.000,00 die vermeld staat voor het energieneutrale zwembad in Landgraaf. Wat ik het college zou willen vragen en of het college ons dat zou kunnen toezeggen, is dat het richting de gemeente Landgraaf er alles aan zal doen, stimuleren, motiveren, de gemeente zal bewegen op zo'n manier dat zij ervoor zullen zorgdragen dat alle kinderen in Landgraaf tussen de 6 en 12 jaar op het eind van hun basisschoolcarrière allemaal hun zwemdiploma hebben behaald. Dat ook in het kader van de Sociale Agenda, gezond leven, gezond bewegen, lijkt ons dat een heel prima plan en we gaan ervan uit dat ook mensen uit Heerlen toegelaten zullen worden tot het zwembad. Dank u wel.

De voorzitter: Daar gaat u zomaar vanuit begrijp ik. Oké, dank u. Het woord is voor de 1e termijn aan de heer Nijskens van de VVD.

De heer Nijskens (VVD): Ja, dank u wel voorzitter. De VVD heeft gebruikgemaakt van de schriftelijke vragenronde van deze Voorjaarsbrief en wij hebben dus ook beantwoording gekregen op de bedragen die extra nodig zijn voor sport. Echt duidelijk zijn daarmee de antwoorden echter nog niet en we gaan er eigenlijk van uit dat de nieuwe gedeputeerde Sport hier voldoende aandacht aan besteedt, dat ook doelen en continuïteit gehaald worden en dan het energieneutrale zwembad, de vorige spreker had het er ook al over. Ja, het is eigenlijk natuurlijk, komt niet zo vaak voor dat de Provincie gaat investeren in gemeentelijke zwembaden want eigenlijk zit iedere gemeente met hetzelfde probleem, dat ze te weinig geld hebben om het zwembad open te houden. Moeten wij dit zien als een testcase? Komt er een evaluatie van wat eigenlijk de Provinciale bijdrage heeft toegevoegd aan het project? Wordt er iets speciaals ontwikkeld wat ook tot nieuwe kennis leidt voor andere gemeenten of voor anderen, het kunnen ook ondernemers zijn die gaan investeren in zwembaden. Ja en dan staat er bij 1 van de argumenten 'Jongeren Op Gezond Gewicht'. We hebben het in het begin van de vergadering over de methode Duisenberg gehad. Gaan we hier nou een doel op formuleren, dat de kinderen gemiddeld lichter worden of…? Dit is eigenlijk wel een heel erg vage doelomschrijving en een argument dat er naar onze mening toch wel erg met de haren bij is gesleept. Ja, nogmaals, we gaan ervan uit dat dit echt een incidentele bijdrage is en wij vinden dat de meerwaarde vooral moet zijn dat andere gemeenten hiervan kunnen leren, van wat daar bereikt wordt.

Ja voorzitter, ook de vorige spreker had het er al over, aanstaande maandag hebben wij vernomen komt het nieuwe collegeprogramma en daarmee is deze brief min of meer achterhaald en zullen er waarschijnlijk in ieder geval aanvullingen komen, ik zal het netjes formuleren. Een laatste punt dat ik als VVD nog wel mee wil geven, en ik weet niet of dat in het programma van maandag komt, is natuurlijk het Songfestival dat wij aan het promoten zijn. Wij zagen een aantal prominente Limburgers afgelopen week ook in Den Haag op alle social media langskomen en ja, de VVD ondersteunt die lobby natuurlijk heel graag en wij gaan er dan ook van uit dat de Provincie echt concreet deelneemt aan het tot stand brengen van een bidbook. Tot zover in de 1e termijn, dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel mijnheer Nijskens. Ik geef het woord aan de heer Van Caldenberg van de SP-fractie.

De heer Van Caldenberg (SP): Voorzitter, dank u wel. Beleidsarm, brief, we krijgen maandag een presentatie en volgende week vrijdag nog een uitgebreide discussie en over de verdere kaders van de begroting voor het volgende jaar gaan we natuurlijk in het najaar nog met zijn allen spreken. Voorzitter, dus wat ons betreft, laten we dit vooral nu ook gewoon zien als een technische voortgang en de politieke discussie komt op een later moment. In de richting van de heer Claassen, die had het over de gemeente Landgraaf en het schoolzwemmen en het veilige zwemmen. De SP-fractie heeft gisteravond in de raad van Landgraaf een voorstel ingediend dat ertoe leidt dat alle kinderen bij het verlaten van de basisschool hun zwemdiploma hebben en ik zou u willen uitdagen om uw extraparlementaire vrienden van de Landgraafse GBBL er in ieder geval van te overtuigen dat ze daar voor moeten zijn want als dat zo is, dan gaat uw voorstel het daar ook halen.

De voorzitter: Kijk eens hoe snel de invloed van de Provincie al reikt. Ik ga kijken naar mevrouw Plusquin van de Partij voor de Dieren, niet. Dan de heer Vaessen van D66. Ook niet en de overige partijen hebben geen spreektijd aangevraagd. Dus dat was het in 1e termijn en… De heer Franssen. Via het Presidium, oké, Het staat hier niet, maar dat maakt niet uit, u mag toch even het woord voeren. Geen probleem, ik ben soepel vandaag. Er wordt gezegd: 3 minuten. Dat gaan we regelen.

De heer Franssen (LOKAAL-LIMBURG): Ja dank u wel voorzitter, zeker voor uw soepelheid vandaag, misschien heeft het iets te maken met het weer of zo, dat weten we niet, maar dank in ieder geval. Voorzitter, wij zijn eigenlijk een beetje ontevreden, dat zeiden we ook in het Presidium, over het wederom op het laatste moment toevoegen van dit document. We hopen dat dit een voorbode is dat eventueel in de nieuwe, als ik dat mag zeggen, samenstelling er eventueel iets verandering daarin komt. Ja, we spreken direct onze bezorgdheid daarover uit want 4 van de waarschijnlijke deputés zijn blijvertjes, dus we weten niet of er nou veel verandert. De Voorjaarsnota kent eigenlijk 2 concrete voorstellen, de ene hebben we gehad, Nedcar en het andere het zwembad. Als we dan kijken naar het voorstel met betrekking tot het energieneutrale zwembad in Landgraaf, dan vragen we ons een aantal zaken af. Hoewel er niets mis is met dit project an sich, vragen we ons af: wordt hier een verkiezingsbelofte ingelost? Moeten zwembaden in andere gemeenten nu wachten tot de verkiezingen of alleen tot de volgende poging tot herindeling? Investeren is 1 ding, exploitatie is bij zwembaden in veel gevallen nu net het spannende deel. In de praktijk blijkt dat een zwembad vaak een kostenpost is in de gemeente. Vandaar stelt u dat het eigenlijk een pilotproject is, dus we zijn dan ook benieuwd hoe dit gaat uitpakken. U stelt dat de exploitatie via een aanbesteding in de markt zal worden gezet. Vaak verwachten de inschrijvers hier wederom een bijdrage van de gemeente of een garantstelling. Hoe borgen we dat onze investeringen niet na enkele jaren verloren gaan en, mocht het misgaan, schuift de gemeente Landgraaf dan bij? Tot slot voorzitter, incidentele bijdragen voor een omgeving waar voldoende sociale problemen aanwezig zijn, vandaar dat de jeugd de mogelijkheid in de nabijheid om een zwemdiploma te behalen, dat wij dit ondersteunen. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel mijnheer Franssen voor deze bijdrage. Daarmee is de 1e termijn… Het woord is aan de heer Koopmans voor de beantwoording in 1e termijn.

Gedeputeerde Koopmans: Dank voorzitter voor de bijdrage van Provinciale Staten. Er waren maar een paar opmerkingen, maar het is ook maar een hele dunne Voorjaarsbrief natuurlijk, gegeven de huidige politiek-bestuurlijke situatie. Voorzitter, een paar punten. Allereerst het zwembad. Nou er is geen toezegging gedaan voor de verkiezingen, die is gedaan na de verkiezingen, in een Bestuurlijk Overleg met de gemeente Landgraaf waarbij een heleboel onderwerpen aan de orde waren. De heer Geurts en ondergetekende hebben dat overleg gedaan en in dat overleg vonden wij het dienstig, met de argumenten die we in de brief nou noemen, om die toezegging te doen, waarbij eigenlijk het allerbelangrijkste is de voorbeeldwerking, dat anderen ervan kunnen leren en als sommigen zeggen dat Jongeren Op Gezond Gewicht er met de haren bij gesleept is, ja dat mag je zo vinden, maar dat is wel een feit. Doen we dat vaker? In het verleden hebben we bijgedragen met de Bouwmotie bij verschillende zwembaden. We zijn nu in het IBA-project Center Court in Kerkrade ook aan het onderzoeken of we daar een bijdrage aan leveren. Gaan we dat standaard bij alle zwembaden doen? Nee, dat is niet de bedoeling. Tenminste ik geloof niet dat de nieuwe gedeputeerde Sport dat net tegen mij zei, dat hij dat als doel had, maar na maandag weet u meer. In dit geval vonden wij deze bescheiden bijdrage aan Landgraaf, met de argumenten die we erbij hadden, te rechtvaardigen. Voorzitter, en wij zullen in onze beschikking daarover, in de brief, opnemen dat wij met betrekking tot het zwembeleid uw vraag neerzetten. We gaan dat niet als een harde, want die is toch niet te controleren, subsidievoorwaarde neerzetten. Dat zou wel heel wild zijn, als wij voor € 300.000,00 zouden zeggen dat voor altijd alle kinderen daar een zwemdiploma zouden moeten krijgen. We hebben al eerder op verzoek van de SP uitgebreid met elkaar gesproken over de wijze waarop de Provincie daar een rol in speelt, we hebben vorige week of 2 weken geleden daar nog een bijeenkomst over gehad.

Voorzitter, dan is nog het punt van de timing van vandaag. Ja, dat hebben wij verzocht om de volgende week een schone agenda te hebben voor de installatie van en het debat over het nieuwe college, dat zeg ik tegen de heer Franssen. Dat was het enige argument, verder zat daar niks achter.

Dan nog de vraag met betrekking tot het Eurovisie Songfestival, uw Staten hebben daar vragen over gesteld. Wij zijn daar op allerlei fronten actief mee bezig. Dat betekent ook dat we meebouwen, bijna in letterlijke zin, aan het bid dat ingeleverd wordt en wij hopen dat datgene wat het Provinciebestuur en het gemeentebestuur en het MECC en iedereen die zich daarbij betrokken voelt, dat dat ertoe kan leiden dat wij een winnend bod inleveren bij de NPO en bij de AVRO en de TROS en wij zullen kijken op welk moment, want we gaan dat natuurlijk niet hier publiek doen, we precies kunnen delen wat de inhoud van dat bod wordt.

De voorzitter: De heer Franssen.

De heer Franssen (LOKAAL-LIMBURG): Dank u wel voorzitter. Uit uw bewoordingen dacht ik dat u suggereerde dat de gedachte dat er iets achter zou zitten, dat dat nu behandeld zou worden. Nee, dat ziet u helemaal verkeerd. Wij pleiten alleen voor het feit dat wij niet op zo'n korte termijn nog stukken aangeleverd krijgen en voor het overige wat u suggereerde neem ik althans duidelijk afstand van.

Gedeputeerde Koopmans: Ik suggereer niks, ik heb alleen maar verteld dat wij verzocht hebben om het vandaag te behandelen, zodat we de volgende week een schone agenda hebben voor de installatie van het nieuwe college. That's it.

De voorzitter: Dank u wel. Dat was de beantwoording in de 1e termijn. Ik ga kijken of er een 2e termijn nodig is en ik ga weer het rijtje langs. Mevrouw Werrij voor een 2e termijn? Niet. De heer Claassen voor een 2e termijn? Ook niet. De heer Nijskens voor een 2e termijn? Niet. De heer Van Caldenberg voor een 2e termijn? Niet. Mevrouw Plusquin ook niet voor een 2e termijn. De heer Kuntzelaers voor een 2e termijn? Niet. De heer Vaessen dan ook niet voor een 2e termijn en de heer Franssen voor een 2e termijn? Geen 2e termijn, nee. Dan is daarmee ook de 2e termijn van de Staten behandeld en kom ik bij de 2e termijn van het college. Die zal er dan ook niet zijn als er geen nieuwe zijn. Dan wil ik overgaan tot besluitvorming en geef ik de heer Baneke de gelegenheid voor het geven van een stemverklaring, neem ik aan.

De heer Baneke (GroenLinks): Ik dank u voorzitter. Hoewel wij tegen gestemd hebben bij het vorige voorstel, willen wij dit voorstel wel steunen, ondanks het feit dat het een financiële vertaling is van het vorige voorstel, maar ja dat is een genomen Statenbesluit. Dus wij stemmen in.

De voorzitter: Dank u wel. Ik verzoek iedereen weer plaats te nemen op zijn of haar eigen plaats en aan de orde is G-19-017, het Statenvoorstel Voorjaarsbrief 2019, brief van Gedeputeerde Staten van 4 juni 2019. Nogmaals Statenvoorstel onder numero 17, brief van Gedeputeerde Staten. Het gaat over de Voorjaarsbrief. Er wordt veel gelopen vandaag, dat is goed voor de jongeren op gewicht. Al die mensen die nu op en neer lopen, hoeven al niet meer te gaan zwemmen, dat is duidelijk. Ik heb de indruk dat iedereen zit. Ja, dan open ik de stemming op dit stuk over de Voorjaarsbrief 2019 bij dezen. De stemming is geopend.
Ik sluit de stemming en constateer dat de Voorjaarsbrief met algemene stemmen is aangenomen. Aldus besloten.

6.5 G-19-014 Statenvoorstel Vastellen aanvullend (Provinciaal deel van het) krediet project Opwaardering Maaslijn, brief Gedeputeerde Staten van 14 mei 2019 (GS 2019-37372)

De voorzitter: Kom ik met u bij het laatste agendapunt van de behandelstukken. Dat is G-19-014, het Statenvoorstel Vastellen aanvullend krediet project Opwaardering Maaslijn, brief van Gedeputeerde Staten van 14 mei jl.

Het Statenvoorstel is behandeld in de Interim Statencommissie van 7 juni 2019 en de Commissie heeft besloten om het voorstel als behandelstuk door te geleiden naar Provinciale Staten van vandaag.

Het voorgenomen besluit is als volgt. Provinciale Staten zal besluiten:
1. in te stemmen met de aanvullende financiële bijdrage voor deze fase van het project van € 35,15 miljoen van de Provincie Limburg aan het investeringskrediet Opwaardering Maaslijn, waarmee het bestaande krediet van € 164 miljoen wordt verhoogd tot € 199,15 miljoen;
2. dekking van deze aanvullende middelen geschiedt via de reserve Doeluitkering Verkeer en Vervoer, hiertoe dient een bedrag van € 8,53 miljoen uit de Immunisatiereserve te worden toegevoegd aan het saldo van de reserve van de doeluitkering Verkeer en Vervoer, zie ook de brief van gedeputeerde Mackus, en deze financiële consequenties zullen worden verwerkt via de reguliere P&C-cyclus, via de 2e Afwijkingenrapportage en de Programmabegroting 2020 en verder;
3. risico’s met betrekking tot de ZBO-omvorming maken geen onderdeel uit van het risicodeel waar de Provincie Limburg medeverantwoordelijk voor is.

Dat is het dictum van het voorgestelde besluit. Ook hier zijn door mensen spreektijden aangevraagd en ik volg dan ook het spreektijdenoverzicht. Het 1e kan het woord gegeven worden aan de heer Baneke van GroenLinks als 1e bijdrage in de 1e termijn van de Staten. Het woord is aan de heer Baneke.

De heer Baneke (GroenLinks): Dank u wel voorzitter. Voorzitter, de Maaslijn is 1 van de meest indrukwekkende regionale spoorlijnen van Nederland, zowel op het gebied van reizigersvervoer als met betrekking tot geconsumeerde vergadertijd. Waarschijnlijk is over geen enkele spoorlijn zoveel gesproken als over deze. Met reden natuurlijk, het project om te komen tot verbetering van de Maaslijn levert een verhaal op dat zich bijna leent om te verfilmen, een tragikomedie dan wel. Het is een project dat gekenmerkt wordt door tegenslagen, omissies, blunders en wensdenken qua begroting.

Als GroenLinks denken we zo het onze ervan. Het is verleidelijk om op zoek te gaan naar de verantwoordelijke voor deze problematische geschiedenis, maar gezien de complexiteit van het project, de hoeveelheid partners en de door elkaar lopende belangen, vinden we het niet fair om er 1 specifieke bestuurder op Provincieniveau op af te rekenen. Liever trekken we de conclusie dat het wijsheid is om zulke majeure projecten, die eigenlijk op rijksniveau thuishoren, in het vervolg daar ook te laten. Dat neemt niet weg dat we als Limburg initiatieven op het gebied van infra kunnen en moeten ontplooien of ontwikkelingen in gang zetten, maar de uitvoering moet daar liggen waar deze thuishoort.

Voorzitter, GroenLinks is een bekend supporter van het OV en op persoonlijke titel kan ik zeggen dat ik graag met de trein reis. Dat moet je ook wel echt willen als je met de Maaslijn reist. Wij zijn dus blij dat er licht aan het eind van de spoortunnel is en de daadwerkelijke verbetering van de Maaslijn in een aantal jaar gereed kan zijn. Waar wij ons nog wel over verbazen, is het probleemstuk in Venlo ter hoogte van Vierpaardjes. Wij vinden als GroenLinks dat wanneer je een spoorlijn voor bijna € 200 miljoen opknapt, het best wel knullig overkomt om een stuk van 800 meter over te slaan in de verwachting dat de treinen die afstand zonder tractie kunnen overbruggen. Er hoeft maar een sein verkeerd te staan of een onverwachte ingreep plaats te vinden en er staat een trein stil die niet meer zelf weg kan komen. Het lijkt ons beter om die laatste 800 meter ook aan te pakken, zodat we een volwaardige spoorlijn hebben zonder beperkingen. Mocht dat extra budget betekenen, de Provinciale Railagenda is tot nog toe voor een groot gedeelte een papieren tijger, laten we deze dan ook tanden geven in de vorm van het budget. Dat komt ook de daadwerkelijke uitvoering van de Railagenda ten goede en geeft vaart in een aantal moeizaam lopende projecten als de Drielandentrein, de Avantislijn en ook deze Maaslijn.

Als laatste voorzitter hopen we dat deze verbetering van de Maaslijn een opmaat is naar een directe intercityverbinding Maastricht-Nijmegen, een wens die bij velen leeft en waarvan we hopen dat die in de nabije toekomst werkelijkheid kan worden. Ik dank u zeer.

De voorzitter: Dank u wel mijnheer Baneke. Ik zal u niet zeggen dat bij de voorlichting, toen ik ging studeren in Nijmegen, dat al werd beloofd voor 1978. Kunt u zich voorstellen, zo lang gaan wij mee. Wij gaan verder naar de heer Heldens van de VVD-fractie.

De heer Heldens (VVD): Voorzitter, dank u wel. Voorzitter, 'hey big spender', dat zal ik vanavond wel te horen krijgen als ik thuiskom. Zojuist hebben we besproken dat er € 24,8 miljoen gereserveerd wordt voor de infrastructuur rondom VDL Nedcar en nu wordt de Staten vlak voor de vrijdagmiddagborrel gevraagd om nog eens € 35,15 miljoen bij te plussen voor het project

Opwaardering Maaslijn. Het gaat hier nogal om bedragen voorzitter, maar goed ik denk dat ik daar maar aan zal moeten wennen hier.

Voorzitter, er is de laatste jaren al heel veel gesproken over de opwaardering van de Maaslijn en de tegenvallende kosten, het niet altijd transparante proces en alle gevolgen van dien. Ik ga u niet vermoeien met nog meer woorden hierover, de statements zijn reeds gemaakt. Vandaag spreken we over de oplossing, de oplossing die de gedeputeerde heeft uitonderhandeld met Brabant, Gelderland en de staatssecretaris spreidt de kosten enigszins en verlaagt het risico voor onze Provincie voor verdere tegenvallers die er hopelijk niet gaan komen.

Voorzitter, wij zullen dit voorstel steunen in het belang van alle gebruikers van de Maaslijn. Al die mensen die hier dagelijks mee naar het werk gaan, bijvoorbeeld de heer Baneke, al die studenten die hiermee naar school gaan en alle andere gebruikers die afhankelijk zijn van de trein of de trein een interessant alternatief voor de auto vinden. Het OV moet betrouwbaar zijn en je moet ervan op aan kunnen dat die trein ook daadwerkelijk rijdt. Ik gun het de heer Baneke namelijk ook van harte om mee te kunnen stemmen hier in de Statenzaal, ook al verschillen we misschien ooit van mening.

Voorzitter, de vertraging heeft nu lang genoeg geduurd en met dit krediet kunnen alle partijen aan de slag om de schop in de grond te steken. Elke dag van vertraging kost immers klauwen met geld en nu we het daar toch over hebben voorzitter, dat is nog wel even een dingetje voor ons, het blijft namelijk niet alleen bij die € 35,15 miljoen meerkosten die we vandaag hopelijk goedkeuren, maar er zit nog ergens een rekening aan te komen. Arriva kan namelijk onmogelijk vanaf december 2020 met elektrische treinen gaan rijden zoals afgesproken was in de concessie. Dit zorgt voor bedrijfsschade, meerkosten, net hoe u het noemen wilt. Wij moeten in ieder geval de portemonnee trekken, zo lezen we in het Statenvoorstel. Logische vraag die we dan stellen, is: aan wat voor bedrag moeten we nou denken? Die vraag hebben we ook gesteld in de Commissievergadering, maar de gedeputeerde heeft heel duidelijk aangegeven daar op dit moment nog geen exact bedrag of een richting van aan te kunnen geven. Wel begrepen we dat het zou gaan om een substantieel bedrag en bij mij thuis voorzitter, is € 1.000,00 al een substantieel bedrag, maar zoals ik al zei, het gaat hier vandaag nogal om bedragen, dus bij de Provincie zal dat wel iets anders betekenen. Wij vrezen dat het wel eens tonnen, zo niet miljoenen euro's kan gaan kosten en als Provinciale Staten, het hoogste orgaan in deze Provincie, als houder van het budgetrecht en als controleur van het college, zouden we graag weten aan wat voor bedrag we moeten denken. Hier zouden we graag, hoe zal ik het zeggen, een gevoel, een indicatie van krijgen: wat staat ons nou nog te wachten in dit project? Voorzitter, we begrijpen uit de beantwoording van de gedeputeerde dat hij hier op dit moment nog geen betrouwbare inschatting van kan geven en dat hij wel bereid is om dit in een later stadium te doen en we begrijpen ook dat het strooien met bedragen, zeker in zo'n vergadering als deze, de onderhandelingspositie van de Provincie kan schaden als er nog onderhandeld moet worden met Arriva, ook al vindt de afrekening plaats via het openboekprincipe. Dus daar zou eigenlijk niet heel veel discussie over mogelijk moeten zijn, maar toch voorzitter. Daarom hier nogmaals het verzoek aan het college om, zodra er enige duidelijkheid is over de te verwachten meerkosten, dus een 1e indicatie binnen een redelijke bandbreedte, en dan bedoel ik, ik noem maar iets, tussen de € 500.000,00 en de € 1,5 miljoen of tussen de € 1 miljoen en de € 3 miljoen of…, nou ik hoop niet dat nog meer wordt, maar dat is al een bandbreedte waar wij een gevoel bij kunnen krijgen en hopelijk wordt die bandbreedte steeds kleiner, de Staten dan op de hoogte te stellen hiervan. Vertrouwelijk informeren is geen enkel probleem, maar we weten wel graag waar we aan toe zijn. Daarom voorzitter, dienen we samen met alle partijen in deze Statenzaal, en GroenLinks heeft daar wel een uitzondering op gemaakt dat ze instemmen met de motie, maar hem niet mee indienen, maar unaniem is unaniem, dienen we een motie in en we hopen dat de portefeuillehouder deze motie kan omarmen en dienen

deze motie ook in om de volgende portefeuillehouder, die wellicht over een week aantreedt, een duidelijke opdracht mee te geven en als u mij toestaat, kan ik de motie voorlezen. U heeft hem?

De voorzitter: Wij hebben hem, maar we kunnen het dictum misschien even voorlezen: Gedeputeerde Staten wordt opgeroepen Provinciale Staten, al dan niet in vertrouwelijkheid, in het vroegst mogelijke stadium op de hoogte te stellen van de te verwachte meerkosten, ook al is dit binnen een bandbreedte en gaat over tot de orde van de dag. Motie 2477 is daarmee ingediend.

De heer Heldens (VVD): Dank u wel voorzitter. Dat was het namens de VVD voor de 1e termijn.

De voorzitter: Dank u wel. Het is misschien toch nog goed te spreken over een goed doel, de overheid want u begon met de big spender. U weet dat dat uit de musical Sweet charity komt en dit is denk ik echt een charity, een goed doel. Dus vandaar. Wij gaan naar de heer Geraats van het CDA.

De heer Geraats (CDA): Ja voorzitter, voor ons ligt een financiële vraag aan de Staten, om de bijdrage van de Provincie voor de Maaslijn te verhogen van ongeveer € 65 miljoen naar bijna € 100 miljoen, dat is een verhoging van € 35 miljoen, dat zijn forse, zeer forse bedragen. Dat komt neer uiteindelijk voor dit project dat die spoorlijn in totaliteit een kleine € 200 miljoen gaat kosten en dan hebben we het over ongeveer € 3,5 miljoen per kilometer, een zeer groot bedrag, maar het is wel voor de meest gebruikte lijn van Arriva en daarvoor is het dat ook wat ons betreft ook wel waard, maar het heeft een historie. Er is al vele malen gesproken over deze lijn, om die te gaan elektrificeren. Medio 2015 werden budgetten taakstellend geraamd, met een risico van 50%. Daarmee was duidelijk dat de kosten zowel met een kans van 50% naar boven dan wel naar beneden zouden kunnen gaan, maar bij ProRail en bij ons treinnet is het meestal naar boven zoals we zien vandaag.

Het college heeft nu aangegeven bij een risico van P50 geen taakstellende budgetten meer vast te stellen, de CDA-fractie is het hier volledig mee eens en zeker bij railprojecten. Bij de N280 hebben we gezien in Roermond dat bij een P50 het ook af en toe mee kan zitten, daar hebben we gezien dat de raming ongeveer € 45 miljoen was en dat daadwerkelijk uiteindelijk de aannemer € 39 miljoen het werk kon maken. Dus daar hadden we geluk en hebben we € 5 miljoen à € 6 miljoen kunnen verdienen, maar bij railprojecten valt het niet mee om goedkoper uit te komen.

In de media echter hebben we kunnen lezen dat ons voormalig Gedeputeerde Statenlid kritiek had op deze wijze en vooral op het feitenrelaas hieromtrent. Graag willen we weten van het college hoe het hiernaar kijkt. Wij als CDA-fractie, voor ons was het in ieder geval duidelijk, het feitenrelaas spreekt eigenlijk voor zichzelf en dat liet eigenlijk niets aan duidelijkheid te wensen over. Tot zover dat stuk,

Voorzitter, maar er is meer, maar we vinden het belangrijk dat dit voor de reiziger wordt gerealiseerd. Er zijn ook meer oorzaken daarvoor, dat heeft te maken met de besluitvorming omtrent het elektrificeren, dat is met 3 jaar vertraagd door onder andere discussies over station Grubbenvorst en bij de Vierpaardjes in Venlo. De jaarlijkse indexering loopt op, dus dat is ook handenvol geld en verder hebben we met ProRail te maken, dat geen buitenlandse aannemers toelaat op hun spoorlijn en dat ook geen concurrentie in principe mogelijk is of vrij weinig en daardoor zal meestal in ieder geval gelden dat de prijzen wel omhooggaan, maar niet omlaag, dus dat we niet de kans hebben dat een aannemer onder de vraagprijs zal duiken.

In de Commissie hebben wij college gevraagd of er nog meer infraprojecten zijn die bij die P50-status taakstellend zijn gebudgetteerd om te voorkomen dat we nog meer van dit soort problemen gaan krijgen. Graag reactie hoe het college hiermee om denkt te gaan in de toekomst.

Terug naar de Maaslijn. We zien nu vele problemen op deze verbinding van allerlei aard die erg vervelend zijn voor de reiziger, veel technisch malheur, ongelukken en allerlei weersinvloeden, waarvan oud materieel last heeft. Meest belangrijk op dit traject is dat de aanleg gaat beginnen. De vele mensen die gebruikmaken van het drukste stukje spoor van Arriva in Nederland. Als CDA zien we maar 1 oplossing op dit tracé, zo spoedig mogelijk de elektrificatie aanleggen. Daarvan hebben we ook waardering voor Gedeputeerde Staten dat met alle betrokken overheden tot overeenstemming is gekomen over de verdeling van de extra kosten, met het ministerie en de Provincies Brabant en Gelderland. Verder is het voor het verloop van het proces duidelijk dat de risico's in de toekomst met de overheid gedeeld worden mochten er nog onverhoopt problemen opdoemen. Daar is dan een afspraak over gemaakt dat het een fiftyfiftydeal is waarover verdere kosten gedeeld zullen worden.

Natuurlijk roept deze budgetverhoging ook vragen op en zijn er nog andere zaken die de aanleg kunnen vertragen. Zo hebben wij nog zorgen over een paar andere zaken zoals bij Venlo over de aanleg van de Vierpaardjes. Dit staat in nauw verband met de aanleg van de Maaslijn. In hoeverre zitten daar nog risico's betreffende het tijdpad en de aanleg van de Vierpaardjes? De CDA-fractie heeft daar haar zorgen over en vraagt het college om met Venlo in gesprek te gaan en te kijken in het tijdpad in hoeverre dit parallel loopt met de aanleg van de Maaslijn en we hier niet opnieuw met tegenvallers in de tijd te maken krijgen. Graag een reactie van het college, hoe het daarmee om wenst te gaan.

Verder is het al een feit dat er elektrificatie van de Maaslijn niet tijdig gereed is, in 2020 zouden nieuwe treinen gaan rijden op het nieuwe spoor. Dit zal zeker met 1 of meerdere jaren vertraagd worden. Het gebruik van dit oude materieel, dat moet dan langer meegaan en dat gaat in ieder geval geld kosten, hetzelfde waar ook de strekking van de motie van de VVD eigenlijk op inhoudt, maar het is niet alleen het materiaal dat niet langer meegaat en wat geld kost, maar we hebben ook met mensen te maken. Zij willen een goede en een snelle verbinding met Nijmegen en daarvoor willen wij het hoogst haalbare aan service wat we kunnen verwachten tot die tijd want de reiziger heeft al veel pijn moeten lijden op dat traject.

Beste Statenleden en college, dit project zal met de grootst mogelijke voortvarendheid moeten worden opgepakt, de reiziger heeft daar het volste recht op. We hebben ook moreel de plicht daarvoor op te komen, de gebruikers hebben al vele malen te maken gehad met uitval en vertraging, de reizigers verdienen een zo spoedig mogelijke aanleg van een vlotte probleemloze verbinding tussen Roermond en Nijmegen. Kortom actie, gas erop en stroom eraan. Dank u voorzitter.

De voorzitter: Ik weet niet van wie dat liedje is, gas erop en stroom eraan, maar goed dat komt dan wel. We gaan verder met de volgende spreker en dat is de heer Vaessen van D66.

De heer Vaessen (D66): Dank u wel voorzitter. De afgelopen Commissievergadering hebben we gesproken over de Maaslijn en daar heb ik namens D66 al aangegeven dat wij natuurlijk niet zo blij waren met die kostenoverschrijding, maar dat we wel het belang van de elektrificatie en de opwaardering van de Maaslijn zo groot vinden dat wij eigenlijk blij zijn dat het het college gelukt is om samen met de Provincies Noord-Brabant en Gelderland en met het Rijk oplossingen te vinden en de gouverneur zei het al, in 1978 werd er al over gesproken, in 1988 heeft de Nederlandse Spoorwegen (NS) Rail21 gepresenteerd, alweer plannen voor spoorverdubbeling en elektrificatie, maar het is wel al die tijd bij gebleven, bij plannen, en nu gaat die elektrificatie en die opwaardering er wel komen. Het is wel later en duurder dan gepland, maar dat is ook iets wat de NS allemaal niet kon zeggen toen ze die concessie 18 jaar na hun plannen van het Rijk naar de Provincie zagen overgaan. Dus ondanks de

tegenslagen is D66 wel blij dat de Provincie de bal heeft opgepakt waar anderen die in het verleden hebben laten liggen. Gezien het grote Provinciale belang van die infrastructurele opgave die er is, vinden we ook de inzet vanuit de middelen van de Immunisatiereserve hier gerechtvaardigd. Wel een terecht punt gemaakt door collega Heldens van de VVD, die meerkosten, dat is natuurlijk wel iets waar we goed bij aan de bal moeten blijven als Staten, dus we steunen graag de ingediende motie, dienen die ook mee in, om zo snel mogelijk geïnformeerd te worden als er enige bandbreedte over bekend is. En verder, ja ik zou inderdaad willen afsluiten met: zo snel mogelijk ‘aon de geng’.

De voorzitter: We maken er gewoon een klassieker van. Dank u wel mijnheer Vaessen. Dan de heer Claassen van de PVV-fractie.

De heer Claassen (PVV): Dank u wel voorzitter, ik zal het kort houden. De visie van de PVV met betrekking tot de Maaslijn is als volgt en daar komt toch weer zo'n gezegde, ‘de sjup erin’. Ik heb net nog even gezocht of dat ergens bij een liedje hoort, maar dat is dus niet zo, maar misschien met uw wijsheid dat er toch iets boven komt waaien. De Maaslijn biedt niet alleen een betere logistiek tussen Noord- en Zuid-Limburg, maar ook comfort voor de reiziger op die lijn. Echter, door de diverse informatierondes, debatten en overleggen over weer zien we ook de grote financiële risico's die ook de collega's voor mij hebben benoemd. Het verleden leert ons overigens ook dat die P50 vaker negatief uitvalt dan positief en een overschrijding, als die gebeurt, is dat iets wat de burger dan ook weer zelf zal moeten betalen. De VVD heeft de motie aangekondigd om nauwer geïnformeerd te zijn, die hebben we allemaal ontvangen en die zullen we als PVV-fractie ondersteunen en dat is ook te zien omdat we hem mee ondertekend hadden.

De voorzitter: Dank u wel mijnheer Claassen. Het woord is aan de heer Franssen van LOKAAL-LIMBURG. Die is het niet, dan wordt het de heer Van der Linden.

De heer Van der Linden (LOKAAL-LIMBURG): Ja dank u voorzitter. Voorzitter, voor LOKAAL-LIMBURG is dit toch een dossier dat op bepaalde plekken in nevelen is gehuld en zo heeft recent nog een oud-gedeputeerde in de media zijn verhaal gedaan over het al of niet achterhouden van informatie, maar voor ons is wel duidelijk dat er toch nog heel wat onduidelijk is en dat verwijten we de gedeputeerde niet, immers hij moet het ook maar doen met de informatie die hij krijgt, maar langzaam maar zeker stellen wij ons wel de vraag: krijgt hij wel alle informatie van alle participerende partijen? Het betreffende ministerie, ProRail, de NS, Arriva en wie weet nog wat collega-provincies, spelen ze allemaal open kaart en hebben ze het belang van de Limburgers voor ogen of gaat het vooral om eigenbelang?

Als Provincie zetten wij alles op alles om voor de bewoners die in het gebied van de Maaslijn wonen en die het al heel lang moeten stellen met heel beroerde treininfrastructuur verbetering aan te brengen en die moet uitmonden in een volwaardig dubbelspoor tussen Roermond en Nijmegen, maar mogen we ook rekenen op een gelijkwaardige inzet van de eerdergenoemde participanten in dit project is de vraag. Dus gedeputeerde, hoe schat u de inzet en motivatie van die partijen in om dit project tot een succes te maken en hoeveel sturingskracht heeft u op deze organisaties? Voorzitter, wij willen duidelijk zijn, we trekken de betrouwbaarheid van die participanten nogal in twijfel en daarom zeggen we 'voordat we die € 35 miljoen op tafel leggen, willen we toch wel weten hoe ze in het proces zitten' en we hebben net al gehoord dat het niet blijft bij die € 35 miljoen want Arriva heeft al aangekondigd dat die nog met een rekening komt omdat ze langer met hun dieseltjes door moeten tuffen. We stellen ons dan ook de vraag: waar is het einde en welke risico's komen nog op ons af?

Ik heb het al gezegd, wij zijn vooralsnog van mening, deze € 35 miljoen plus van Arriva de miljoentjes, dat is voor ons vooralsnog het einde en wij zullen dan ook vragen, als we er hier niet mee komen, of het niet langzaam maar zeker tijd wordt om het project te heroverwegen want wij zien die dubbele spoorlijn in gevaar komen en ik heb wel vaker aandacht gevraagd voor waterstof, en tijdens het verkiezingsdebat in Venray heb ik aangegeven: kunnen we niet beter waterstofaangedreven treinen inzetten? Het geld dat we besparen bij de bovenleiding kan geïnvesteerd worden in nevenliggende rails en het traject is direct dubbelspoor. De treinen die we gebruiken zijn even schoon als elektrische treinen met bovenleidingaandrijving en voorbehouden hoeven niet genomen te worden want het is bewezen techniek. Deze treinen worden al seriematig gemaakt en rijden op verschillende trajecten in de deelstaten Nedersaksen en Hessen bij onze buren.

De voorzitter: Even een interruptie, mag dat? De heer Baneke.

De heer Baneke (GroenLinks): Dank u wel voorzitter. Ja ik hoor LOKAAL-LIMBURG dat poneren, maar bij mij rijst de vraag dan: een aantal problemen van de Maaslijn bestaat er onder andere uit dat treinen af en toe stilvallen omdat ze niet toereikend afgetankt zijn en is dat niet een probleem dat ook bij waterstoftreinen kan optreden? En punt 2 is dan mijn vraag, wij willen graag een intercity Nijmegen-Roermond-Maastricht, intercity's zijn meestal bovenleidingstreinen, dus dat verspeel je dan ook of zie ik dat verkeerd?

De heer Van der Linden (LOKAAL-LIMBURG): Ja, dat ben ik met u eens, maar het punt is ook dat ik het idee heb dat we nog heel lang kunnen wachten op een intercity en misschien dat dit een beter alternatief is dan doorlopend wachten en over het aftanken hoeft u denk ik geen problemen te maken, voor zover ik weet, kunnen ze sowieso al 600 kilometer aan 1 stuk rijden, dus dat is een aardig eind. Dus voorzitter...

De voorzitter: De heer Geraats.

De heer Geraats (CDA): Ja voorzitter, ik denk wel dat u hier op deze manier eigenlijk wel 2 zaken door elkaar gaat halen: we hebben hier natuurlijk te maken met die scope, dat we er meteen aan werken om die gerealiseerd te zien en op deze manier gaat u dan wel verwarring zaaien, althans in ieder geval net doen of wij nog niet zover zijn. Ik vraag me af hoe een partij LOKAAL-LIMBURG hier nu in zit.

De heer Van der Linden (LOKAAL-LIMBURG): Nee, ik heb duidelijk gezegd, dit is voor ons een grens en dan betekent dit eigenlijk, als we het nu nog niet halen, dat we toch wel onze twijfels gaan hebben over de partijen en misschien kunnen we dan eens een keer kijken of we niet kunnen heroverwegen want ik wilde ermee afsluiten, zelfs op de Burgertop is een dergelijke oplossing al naar voren gebracht, dus langzaam maar zeker begint er waarschijnlijk ook draagvlak voor te ontstaan. Dat was het voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel mijnheer Van der Linden. Het woord is aan de heer Kuntzelaers, PvdA. Dat wordt mevrouw Berghorst. Ja, gaat uw gang.

Mevrouw Berghorst (PvdA): Voorzitter dank u wel. De Burgertop, ja mevrouw Berghorst zou mevrouw Berghorst niet zijn als ze niet die Burgertop altijd en overal bij sleept en dat ga ik ook vandaag doen want de burgers denken ook na over de Maaslijn en die burgers die vragen zich af waarom wij als Provincie investeren in de elektrificatie van de Maaslijn als we een trein ook op

waterstof kunnen laten rijden en namens de burgers van de Burgertop wil ik die vraag graag aan het college stellen, zodat we daar een helder beeld over kunnen krijgen.

Vandaag nemen we een besluit over € 35 miljoen extra voor de Maaslijn en de PvdA is daar voor want de Maaslijn is goed voor Limburg, de elektrificatie is duurzamer dan de dieseltreintjes die er nu rijden en zonder de verdubbeling wordt de Maaslijn nooit robuust genoeg om een goede verbinding voor Limburgers te realiseren, maar wij maken ons ook zorgen en wij maken ons zorgen om 2 redenen. 1, de risico's die nog steeds in dit stuk zitten. Wij zien dat de P50-raming zegt: we hebben nog steeds een kans van 50% op budgetoverschrijding en tegelijkertijd zien we het volgende probleem alweer aan de horizon opdoemen, namelijk de Maaslijn. Want in het stuk staat heel mooi dat de ondertunneling van de Vierpaardjes volledig voor rekening en verantwoording komt van de gemeente Venlo, maar wat is dat waard als ik in dit stuk ook zie staan dat, als die ondertunneling van de Maaslijn niet plaatsvindt, er dan een acuut probleem op de Maaslijn is? En acuut probleem omdat de trein geen aanloopje kan nemen en 800 meter kan doorrollen. Voorzitter, dat klinkt in mijn oren als een houtje-touwtjeoplossing die ons heel veel geld gaat kosten en daar maak ik mij zorgen om. Waar ik mij ook zorgen om maak, is de manier waarop wij in dit huis omgaan met dit dossier. Vorig jaar heb ik namens de PvdA behoorlijk vaak gevraagd naar de budgetoverschrijdingen op de Maaslijn en ik kreeg steeds een procesantwoord net als collega Heldens afgelopen Commissievergadering kreeg en voorzitter, volgens mij heeft Provinciale Staten gewoon recht op dit soort informatie en als het om wat voor reden dan ook niet in de openbaarheid gedeeld kan worden, dan moet dat maar in vertrouwen met ons besproken worden en voormalig gedeputeerde Van der Broeck is hier de afgelopen weken niet zo fraai in het nieuws gekomen, maar hij deed 1 ding wel goed, wat Patrick van der Broeck namelijk deed, en ik realiseer me als ik nu rondkijk dat ik misschien nog wel het enige Statenlid ben dat woordvoerder was op dit OV-dossier toen Patrick van der Broeck gedeputeerde was en dat is na 4 jaar best een schokkende conclusie, maar Patrick van der Broeck, wat deed hij? Op het moment dat er een probleem was of een budgetoverschrijding, dan riep hij alle woordvoerders bij elkaar, coalitie en oppositie, gelukkig hebben we dat probleem dadelijk niet meer, coalitie en oppositie, allemaal in een hok en hij vertelde ons wat het probleem was, maar niet alleen vertelde hij ons wat het probleem was, hij vroeg ons ook hoe wij daarover dachten en sparde met ons over oplossingsrichtingen. Dat hebben we de afgelopen periode minder vaak gehad. Het afgelopen halfjaar hebben we vooral gehoord: er is een tekort, maar ik vertel niet hoe hoog het is en ik kom wel bij u terug als ik een oplossing heb en dan mag u een handtekening zetten en dat vind ik mooi, maar dat is niet hoe wij het graag zien en als ik het dan ook nog een keer over Patrick van der Broeck mag hebben, de PvdA is geschrokken van het feitenrelaas dat bij dit stuk was toegevoegd en we zijn ook geschrokken van het artikel in Dagblad De Limburger waarin voormalig gedeputeerde Van der Broeck de gang van zaken ontkent. Wij vinden het niet sjiek dat de Provincie en een voormalig bestuurder van deze Provincie in de krant ruzie met elkaar maken en wij vragen ons ook af wat nu waar is. Wie moeten wij nu geloven? Voorzitter, tot zover.

De voorzitter: Dank u wel mevrouw Berghorst. Het woord is aan de heer Van Caldenberg van de SP.

De heer Van Caldenberg (SP): Voorzitter, net als de heer Heldens had ik voor mijn betoog een klassieker voorbereid want het was de afgelopen jaren vooral kedeng kedeng, kedeng, kedeng op de Maaslijn, het knetterde behoorlijk en eigenlijk nog steeds. Voorzitter, de heer Heldens begon, en laat ik daarin meegaan, met 'hey big spender', maar beste mensen, wie is nu eigenlijk die big spender en wie is nu eigenlijk de rentmeester? Want we hebben een feitenrelaas gekregen, maar dat biedt geen helderheid want wij hebben hier een gedeputeerde zitten die zegt: toen ik kwam, was het probleem er al en ik wil het oplossen en op basis van datzelfde feitenrelaas zegt de gedeputeerde die er daarvoor zat: ja, toen ik wegging, was er niks aan de hand. Ja, dat is natuurlijk… Voor ons is er reden om

allebei te geloven, maar als we allebei moeten geloven, ja dan klopt er iets niet. Dus wie spreekt er nou de waarheid? Dat is wel een hele essentiële vraag voor ons voorzitter. Welke CDA'er heeft er nu gelijk? Hoe dan ook, het college is verantwoordelijk, welke CDA'er ook zit. Voorzitter, en het college is dus ook altijd verantwoordelijk en als het gaat over budgetoverschrijdingen, waar op zijn minst de informatievoorziening aan deze Staten niet adequaat is geweest, passen namens het college, welke CDA'er het dan ook is geweest, excuses aan deze Staten. Voorzitter, want alleen zeggen dat het beter gaat en dat we het gaan oplossen, is op dit moment niet voldoende. Op het moment dat het zo was geweest dat het feitenrelaas klip-en-klaar had vastgesteld voor alle betrokkenen dat het gegaan was zoals de heer Mackus in de Commissievergadering heeft verteld, dan was dat akkoord geweest, maar die lezing blijkt in ieder geval betwist te worden door de voormalige gedeputeerde.

Voorzitter, als het gaat over de Maaslijn zelf en de stappen die we moeten nemen, ja daar zeggen wij: voor ons is dat een langjarige wens en wij hopen dat al jaren, dat de elektrificatie van de Maaslijn doorgaat en dat daar slagen in gemaakt worden, maar dat betekent dat er transparantie moet zijn en snelheid gemaakt moet worden en dat kan alleen maar als we daar duidelijkheid over krijgen. Wij moeten volgende week een gedeputeerde wel of niet gaan benoemen en dan is het wel van belang dat we weten of de gedeputeerde ons dan ook volledig geïnformeerd heeft hierover. Voorzitter, dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel mijnheer Van Caldenberg. De fracties van 50PLUS, Forum voor Democratie en Partij voor de Dieren hebben geen spreektijd aangevraagd en dat betekent dat ik het woord kan geven aan de heer Mackus voor de beantwoording in 1e termijn.

Gedeputeerde Mackus: Dank u wel voorzitter, dank ook voor de vragen die gesteld zijn. Ik denk dat ik toch even begin bij het feitenrelaas want waar ik zelf mee ben gestart, dat was in april 2017, toen bleek dat er gewoon een tekort op de Maaslijn zat en de heer Van Caldenberg duidde er net op dat het vertrekpunt is en wie heeft er nu waar gelijk over als het feitenrelaas over gaat en daarmee hebben we ook gezegd vanaf dag 1, mijn voorganger heeft een gigantische ambitie opgezet en ook Statenlid Titulaer is met de Railagenda begonnen, een grote ambitie, veel plannen en die ook allemaal goed voor Limburg zijn, maar uiteindelijk is het ook belangrijk dat plannen tot uitvoering gebracht worden en vanaf het begin af aan heb ik gezegd: het belangrijkste is om goed te kijken dat de belangrijkste onderdelen uitgevoerd worden en dat is ook het doel, ook als je kijkt naar de totale mobiliteits- en infra-agenda, is er nog een groot tekort op, dat wordt ook de opgave van het college, daar heeft mijn collega Geurts ook een afwegingskader voor geformuleerd om te komen tot de juiste keuzes. De Maaslijn is daarbij een belangrijke prioriteit die uw Staten ook altijd gesteld hebben.

Daarbij wil ik ook aangeven in dat kader hoe gaan we dat nu op… die Maaslijn tot uitvoering zijn gekomen. In het feitenrelaas heeft u het een en ander kunnen lezen en daar werden vragen gesteld door de heer Geraats, de heer Van Caldenberg en mevrouw Berghorst die vroeg net al: hoe zit dat nu eigenlijk? De heer Van der Broeck heeft uitspraken gedaan in de krant, ja hoe verhoudt zich dat, welke gedeputeerde heeft nu gelijk? Ik denk daarbij 2 dingen in, feitelijk iets en even de context. De feitelijkheid, de heer Van der Broeck heeft een aantal opmerkingen kunnen maken op het feitenrelaas van het concern en het feitenrelaas van de concernstaf is onafhankelijk, daarover hebben wij als college van Gedeputeerde Staten geen zeggenschap over. Wel op basis van… Het feitenrelaas dat nemen wij over en de heer Van Caldenberg zegt: ja college, hoe zit het met excuses? Als iedereen gelijk heeft dan klopt het dan niet. Ik denk dat wij het overnemen en de conclusie en de aanbeveling dat zijn feitelijk ook al handelen, dat zijn een soort excuses want daar handelen we naar om dat op te lossen.

Even terug naar de feitelijkheid. De heer Van der Broeck, dat heeft met de context te maken, geeft aan: ja in die context destijds, ja daar heb ik gewoon aangegeven en daar stond een taakstellend budget en er stond een risicoparagraaf en Grubbenvorst kon geschrapt worden en het was ambitieus en daar hebben we moeilijke onderhandelingen gedaan en dat is een ambitieus programma en de Staten daar ligt meer geld als dat het probleem was geweest. Dat is een context, maar in de feitelijkheid blijft het dat er in de stukken van Gedeputeerde Staten noch in de stukken van Provinciale Staten is opgegeven hoe de risico's van een P50-raming in elkaar zaten en dat is niet expliciet opgenomen. Dat is een feit en de concerncontroller heeft aangegeven: de opmerkingen van de heer Van der Broeck hebben niet geleid tot aanpassingen in het feitenrelaas omdat feitelijk in de stukken nergens op die risico's zo gewezen wordt en de context, en daar doelt de heer Van der Broeck op, is natuurlijk: ja, we hadden altijd nog mitigerende maatregelen om dat op te lossen en wellicht, als ik de Staten meer geld hadden gevraagd destijds, waren ze ook mee gaan instemmen. Dat had gekund en ik denk ook dat de Maaslijn een belangrijk project is, alleen het gaat erom in de feitelijkheid dat die risico's niet zijn opgenomen expliciet, zowel in de Statenstukken als in de Gedeputeerde Statenstukken en daar gaat het eigenlijk over.

Als ze zeggen dat het allemaal fout is geweest wat destijds is gebeurd, dat doet onrecht aan het feit hoe ambitieus die agenda in elkaar zit, dat zijn 2 dingen, maar een feit blijft een feit en als we het hebben over de belangrijkste lessen, dat is ook handelen naar aanleiding van het feitenrelaas, daar vroeg ook de heer Van Caldenberg met name over in de Commissievergadering. Ik denk dat dat 4 lessen eigenlijk zijn. Dat betekent tijdigheid, transparantie, stabiliteit van scope en de rolvastheid van de Provincie. Snel ingrijpen want als wij nu ergens aan overschrijdingen moeten handelen, bij Grubbenvorst hebben we gewoon te lang gepraat, terwijl het probleem er gewoon was en het wordt door de index alleen maar groter. Scopestabiliteit, en ik zal dadelijk ook de vraag van de waterstoftrein, dat betekent als we duidelijkheid hebben, moeten we zo snel mogelijk doorgaan. Alle nieuwe vragen leiden tot weer nieuwe engineering, nieuwe kosten en transparantie in het kader van de risico's in beeld brengen, belangrijk punt en opvatting, en de laatste, de rolvastheid. Naar aanleiding van dit dossier, en de heer Baneke zei er ook naar, ja wij als Provincie, als we een belangrijke opgave hebben in de provincie, of het nu een A2 is of een Maaslijn, daar valt zeker wat van te zeggen dat wij dan een bijdrage leveren om wat te versnellen of voor elkaar te krijgen, maar de vraag is wie verantwoordelijkheid is voor die infra van rijksinfra, zeggen wij: dat is rijksinfra en de hoogste ambtenaar, de directeur op spoor heeft ook met gesprek gezegd: deze casus is ook aanleiding om te zeggen: IenW had ook trekker moeten blijven in dit dossier, achteraf met de kennis van nu.

Als we het over het feitenrelaas hebben, is dat ook van de dingen die… We hebben toen die agenda losgetrokken en daar zijn we als Provincie al ver in gegaan, dat is het goede wat mijn voorganger heeft gedaan. Tegelijkertijd zijn er risico's die we met de wetenschap van nu niet zo hadden moeten nemen en IenW erkent dat ook en daarom zijn ze ook in de onderhandelingen te komen tot het partnerschap dat er nu ligt want ze vinden het wel degelijk een belangrijke lijn. De staatssecretaris Van Veldhoven vindt het ook een belangrijke lijn en dat is ook de reden dat zij mee zijn blijven doen. We zijn blij dat de onderhandelingen die geleid hebben, dat we wel tot een akkoord hebben gekomen want de Provincie Limburg had wel de slechtste kaarten. We waren de grootste risicodrager en we hebben de concessiekosten. Dus we stonden wel redelijk met de rug tegen de muur aan want het moet doorgaan anders worden aan de ene kant lopen de kosten of van de concessie of van de infra weg en tegelijkertijd, het Rijk ziet het belang van deze lijn, verduurzaming, het belang van de reiziger, dat die doorgaat en daarom ben ik ook dat het geen pokerspel is geworden, maar gewoon eerlijk oprecht wat we allemaal belangrijk vinden van die lijn en dat we… Ik moest met de derde keer langs met de collecteschaal naar Brabant, Gelderland en het Rijk, dus dat was geen prettig gesprek, maar

wel in het kader van het belang van die reizigers dat iedereen de Maaslijn, wil dat die doorgaat, dat dit ertoe leidt dat die ook daadwerkelijk dit resultaat is en dan ben ik wel oprecht blij toe, dat we deze onderhandelingen achter de rug hebben.

Ik denk 1 punt, dat wel nog belangrijk was. Mevrouw Berghorst doelde van: ja, in het verleden werden we vaker bij elkaar geroepen door de heer Van der Broeck, als we een probleem hebben, en dat klopt maar wij willen ook zo zijn… Ik kan iedereen bij elkaar roepen en zeggen 'er moet geld bij' en dan ga ik naar Gedeputeerde Staten. Ja, iedereen wil het en dan zet ik mijn collega's voor een voldongen feit, maar ik vind dat het eigenlijk zo moet zo zijn dat je eigenlijk eerst de stukken transparant, volledig en tijdig op een rij moet hebben staan en dat we alles overwegende ook een goed voorstel naar uw Staten moeten kunnen doen en dan denk ik dat u de beste afweging kunt maken want het punt is wel, als wij met die kaarten die wij hadden om de onderhandelingen met uw Staten te gaan voeren met de staatssecretaris, ja dat is bijna geen doen en dat is ook de reden dat wij ook u volledig, juist en tijdig willen informeren en dan ook het debat willen kunnen voeren.

De voorzitter: Mevrouw Berghorst.

Mevrouw Berghorst (PvdA): Denkt u dat Statenleden die hier zitten u kunnen helpen bij het bereiken van een goed onderhandelingsresultaat?

Gedeputeerde Mackus: Jazeker, maar ik denk op het moment dat wij er met de staatssecretaris niet uit waren gekomen, en daar heb ik met diverse collega's van u over gesproken, ook met u, dan zou het wel eens via de Tweede Kamer moeten gaan, alleen als wij via de Tweede Kamer gaan opereren, dat kan bij een majeur traject zijn, maar een bestuurder die gedwongen wordt voor een Tweede Kamer zal een 2e keer bij een 3e keer bij een dossier met de Provincie Limburg niet meer zo positief aan tafel zitten. Dus we proberen zoveel mogelijk ambtelijk-bestuurlijk op te lossen en de Staten in relatie tot de onderhandelingen met het Rijk is een uiterst ingewikkeld traject en dat gaat via de Tweede Kamer en dat kan soms enorm nuttig zijn en daar heb ik met een aantal van u over gesproken om dat, als dat nodig zou zijn, dat we er niet uit… Want het dossier van de Provincie Limburg is te belangrijk daarvoor, maar wel in die volgorde en ik denk dat het in deze zaak ook is in het belang van de Provincie Limburg en de zorgvuldigheid is het zo dat wij die onderhandelingen in rust hebben moeten kunnen voeren en dat heeft geleid tot het resultaat dat er nu ligt en dan gaat het vaak om op welk moment informeren wij Provinciale Staten en gezien het belang van de belastingbetaler en de reizigers, denk ik dat dat belang juist is dat we dat nu zo doen, maar dat kan per dossier verschillend zijn uiteraard.

De voorzitter: Mevrouw Berghorst nog.

Mevrouw Berghorst (PvdA): Ja, het verbaast me toch een beetje want als u mij in vertrouwen vertelt en als u hier mijn collega's in vertrouwen vertelt: jongens, ik heb een probleem, dit is het probleem en we zijn bezig met de onderhandelingen, hoe zitten jullie hierin, maar daarbij ook zegt: dit heb ik in vertrouwen met jullie gedeeld en ik ga ervan uit dat jullie dit in het belang van de onderhandelingen nog binnen deze 4 muren houden, dan kunt u ons daar toch in vertrouwen lijkt me.

Gedeputeerde Mackus: Ik snap uw vraag, het liefst wil je zoveel mogelijk weten, maar als ook collega Van den Akker gaat onderhandelen met VDL, als we iedere keer moeten gaan kijken, ja we zijn met de grondprijs bezig en dat kost dit, het is ook een afbakening wanneer we goed kunnen informeren en wanneer niet en dan zit het weer bij juistheid, tijdigheid en volledigheid en dat wij een probleem hebben, dat was u duidelijk, dat hebben we ook helder gemeld. Dat het orde groot is, ik zal

maar zeggen de dilemma's, dat hebben we u ook gemeld, alleen de precieze bedragen, dat is ook de onderhandeling die er ligt. We kunnen onmogelijk zeggen: we gaan de onderhandelingen in en we moeten het eerst met alle Staten aan de voorkant gaan bediscussiëren. Dat is bijna geen doen.

De voorzitter: Het laatste hierover en dan gaan we verder.

Mevrouw Berghorst (PvdA): De laatste keer hierover. Voorzitter, ik begrijp dat best, maar wat mij bevreemdt juist in dit dossier waarin wij begin 2018 een interpellatiedebat hebben gehad hierover, over budgetoverschrijdingen, waarin ergens in de 1e helft van 2018 bij u al duidelijk was: er is een budgetoverschrijding. Ik zou het fraai gevonden hebben als u daarover naar de Staten was gekomen om ons daar vertrouwelijk van op de hoogte te stellen en ik hoor wat u zegt, maar tegelijkertijd geef ik u dan terug dat ik van mijn partijgenoten in Brabant en Gelderland, toen ik formeel nog niet wist hoe hoog het tekort was, al begreep hoe hoog het daadwerkelijk was en dan vind ik wel dat we een probleem aan de hand hebben.

Gedeputeerde Mackus: Ik snap uw punt goed en ik denk dat we daar ook lering moeten trekken wanneer we wel moeten informeren en de motie van de heer Heldens gaat daar feitelijk ook over, maar ook in de context, als wij aan het praten zijn met 4 partijen, het Rijk, Brabant, Gelderland, ProRail, uiterst precair, en waarbij ook nog dingen kunnen wisselen, dan is het heel ingewikkeld om dat te doen. De ingewikkeldheid, en daar duidden al meer partijen op, de heer Van der Linden duidde daar ook al net op, we zijn met zoveel partijen aan het praten dat dat in dit proces niet altijd dienend is, maar ik snap uw punt heel goed en ik zal ook kijken hoe we dat verder in de toekomst beter kunnen doen want de motie van de heer Heldens gaat daar ook over en wij willen graag de Staten ook, wat ik net zei, juist, tijdig en volledig informeren, maar dit was wel een uiterst precair proces en inderdaad het debat vanaf april over de indexproblemen praten daar hebben we alles opnieuw doorgerekend en toen zijn we gaan praten met het Rijk en dat heeft een aantal maanden verder gevergd en we zijn wederom blij dat we daar uit zijn gekomen.

De voorzitter: Toch nog even hierover. De heer Van Caldenberg.

De heer Van Caldenberg (SP): Voorzitter, ik begin me af te vragen: wat was er nou zo precair aan dat proces, was dat het informeren van de Staten over dat er een tekort was of was dat die onderhandeling? Want ik krijg hier een beetje het beeld alsof daar waar er gevraagd om ons te informeren achter dat proces wordt verschuild en volgens mij is het informeren over het feit dat er een tekort is iets wat prima kan zonder dat je dat proces gaat en de motie van de heer Heldens, ondersteund door ons allemaal, is wat mij betreft een heel erg duidelijk signaal en ik hoop dat dat is aangekomen.

Gedeputeerde Mackus: Maar ik denk wel, de heer Van Caldenberg, op het moment dat wij communiceren, we moesten eerst een rekensom maken. Bijvoorbeeld stel dat traject, we hebben eerst de index, we hebben € 20 miljoen, dat kan ook iets meer zijn, we gaan doorberekenen, o € 60 miljoen, wat dat allemaal doet in een onderhandeling, dit soort bewegingen. Daar zullen we ook in die onderhandelingen wat vastheid moeten hebben en als we dat hebben en we zijn aan het onderhandelen, we zijn er bijna uit, dan willen we dat doen. Ik begrijp uw vraag heel goed, maar dat is ook ingewikkeld om te doen want heb ik eraan als ik iedere keer in het openbaar zeg 'ja, dit tekort, dat tekort'. Andere partners die ook zenuwachtig worden en als dan weer intervenieert met anderen, de vraag is of dat wat oplevert in de onderhandeling. Ik snap uw vraag heel goed, maar dat is de kern van de onderhandeling en daar heeft iedereen zijn rol in, bestuur en Provinciale Staten en waar het

om gaat is: hadden wij met de wetenschap van nu dat nog eerder kunnen informeren? Dat is interessant.

Dan even over de risico's, daar is ook een aantal vragen over gesteld want uiteraard, we hebben hier een budget. We hebben hier niet in het stuk laten zetten dat dit taakstellend is, daar hebben we ook van geleerd, dat heeft u in het feitenrelaas kunnen lezen. Beginnend met de Vierpaardjes, door diverse partijen ook gevraagd. Laat ik het zo stellen, het project zelf is een risico van de gemeente Venlo, uiteraard daar waar het de Maaslijn raakt, is het een risico van de Provincie Limburg. Dus ik heb hier nauw contact over met wethouder Boom en we zijn nu ook gezamenlijk in overleg met IenW want het project zit in 2 fasen. Op het moment eerst dat er woningen gesaneerd worden als geluidscontour, die overigens ook met een ander probleem te maken hebben, en daarover zijn we met IenW in contact, om dat naar voren te halen. Zou dit jaar het besluit gevallen over het saneren van de woningen. Dat stabiliseert het project ook weer, zodat er in 2020 go-no-go genomen kan worden. Voor het project zelf hebben wij als Provincie Limburg € 18,5 miljoen voor de Vierpaardjes op de begroting staan en hier doen zich 2 problemen voor. Dat heeft te maken met die 800 meter, waar ook de heer Baneke en meerdere partijen over spraken, en de overige veiligheid. Dat bedrag hebben we ervoor staan, maar wij hebben er wel vertrouwen in dat de gemeente Venlo, met de stappen die nu gezet worden met IenW en we hopen daar de komende weken meer duidelijkheid te hebben en ik zal daar afzonderlijk over informeren, over de stand van zaken Vierpaardjes. Als blijkt dat wij daar in de maand juni nog uitkomen, dat dat wordt verspoedigd, daar heb ik vertrouwen in, als dat eruit komt, dat dit dossier in ieder geval een risicoprofiel omlaaggaat, maar het blijft een risicodossier zoals het er nu voorstaat, met de kanttekening die ik daarbij heb.

Een ander risico is natuurlijk de sturing, en de heer Van der Linden duidde daarop, hoe zit het met al die partijen waarmee gepraat moet worden? Ja, door deze onderhandelingen, waarbij het Rijk voor 50% risico's op zich gaat nemen, waarbij ProRail op termijn onder het ministerie gaat vallen, is het veel logischer dat het ministerie, ik duidde er net al op, in de lessen die we getrokken hebben, dat het ministerie die ProRail aanstuurt ook daar beter grip op krijgt als een Provincie Limburg. Dat is 1 van de zaken.

Een ander risico is nog de scopestabiliteit, mevrouw Berghorst vroeg er ook naar en de heer Van der Linden, dat gaat over de Burgertop, de waterstoftrein. Ik vond het een interessant idee, ik kreeg ook spontaan een app van fractieleden die zeiden: hé, dat is een interessant idee. Weet even Staten, dat wij in de tussentijds gekeken hebben ook of we niet met een batterijtrein konden rijden. Dat is een interessante gedachte dat wij, in plaats van een volledig geëlektrificeerde lijn, met een batterijtrein zou je moeilijke stukken bij viaducten kunnen vermijden en dan zou de infra een stuk goedkoper worden, maar daar zaten 2 kanttekeningen bij. De techniek was niet uitontwikkeld en IenW, en de vraag werd geloof ik door de heer Baneke net ook gesteld, het intercitynet met allemaal, als de Maaslijn geëlektrificeerd is, is alles geëlektrificeerd, is het ook makkelijker om voertuigen uit te wisselen. Dus IenW had daar 2 grote kanttekeningen bij. 1, geen uitontwikkelde techniek. 2, ja, we willen natuurlijk overal bedrading hebben en dat is ook hetzelfde risico, als ik naar de heer Van der Linden en ook mevrouw Berghorst kijk, waterstof is nog niet helemaal uitontwikkeld. Dat betekent dat we weer met een scope moeten gaan praten, mogelijk weer vertraging en 1 ding, wij willen gewoon door en het 2e is, ja indicatief en infrastructuur alleen al van de Maaslijn wordt gezegd: ja, waterstof kost ongeveer € 100 miljoen. Ja, dat is een wilde slag in de ruimte, ik heb daar verder geen onderbouwingen van, maar dan gaan we weer de tent op de kop zetten en dat zou ik u toch sterk willen afraden want het belangrijkste is door te gaan en door te pakken en dan kom ik ook op de motie van de heer Heldens over de concessie want daar hebben we het ook over substantiële bedragen en dat betekent met de concessie, hoe eerder wij klaar zijn, hoe eerder duidelijkheid in die scope, hoe eerder we erop zitten,

hoe eerder duidelijkheid dat we daar en in de infra, maar ook in de concessie, geld kunnen besparen en de heer Heldens heeft daar en dat heeft mevrouw Berghorst ook, uitgebreid in de Commissie om gevraagd, dat wij uit die motie, en die nemen we uiteraard over, het gaat daarbij om juist tijdig u te informeren en alleen door te informeren wordt het bedrag natuurlijk niet minder, dat moet ik u er wel bij zeggen.

Wat wel zo is, u zei het heel netjes, dat is goed ook voor de opvolger op het OV-dossier, maar belangrijker is dat wij een collegiale verantwoordelijkheid voelen als dit college en ook een volgend college en als ik ook een volgende periode niet op OV, maar wel op infra zit, voel ik me ook medeverantwoordelijk voor dit dossier van OV, want dat is niet over de heg gooien, dat is een integrale verantwoordelijkheid want de infra raakt hier nadrukkelijk de kosten van de concessie. Dus het is niet dat u mijn collega in de toekomst alleen helpt, maar ik voel me ook daar zelf verantwoordelijk voor om daar goed vervolg aan te geven, maar wij nemen die motie uitdrukkelijk over.

Dan nog even de ambitie. Ja, de heer Baneke zei ook, uiteindelijk moet er een intercity komen tussen Roermond of eigenlijk Maastricht en Nijmegen en misschien nog wel naar Groningen, dan noemen we hem niet de Maaslijn, maar de Pieterpadlijn, maar ik denk dat we beginnen, dat we dit goed uit kunnen voeren en dan is deze bestuurder al heel tevreden dat de reizigers een beter product en een betrouwbaarder product, dat ze goed kunnen reizen en daarbij is al de stap gezet dat we in ieder geval met de Arrivatreinen verder kunnen reizen van Maastricht naar Nijmegen. Dan is een hele stap gezet en de ambitie van de Pieterpadlijn zal na onze bestuursperiode komen. Dank u wel.

De voorzitter: Blijft u heel even staan, er komt nog een interruptie van de heer Baneke.

De heer Baneke (GroenLinks): Dank u wel voorzitter. Ja, dat vermijdt eventueel een 2e termijn, dus ik dacht ik doe het even zo. Die 800 meter die overbrugd moet worden, u heeft nog niet echt antwoord gegeven op de mogelijkheid om die ook echt mee te nemen in het project. Dat wordt een brede scope natuurlijk, maar dat maakt het hele verhaal wel robuuster in mijn optiek.

Gedeputeerde Mackus: Dat klopt en dat zit eigenlijk in de Vierpaardjes en als we de Vierpaardjes oplossen, is dat probleem ook getackeld. Alleen uw vraag gaat ervan uit, op het moment dat de Vierpaardjes niet doorgaat en daarvoor zijn we momenteel aan de ene kant het risico verder in beeld aan het brengen, wat is het alternatief, we moeten ergens anders een spooroverweg dan ook oplossen, en anderzijds moeten we de betrouwbaarheid van de kruising verbeteren, dus de bedrading veranderen. Dat zijn we nu in beeld aan het brengen. Tegelijkertijd, en die toezegging heb ik al gedaan richting mevrouw Berghorst, maar aan uw Staten, is dat wij de onderhandelingen over de Vierpaardjes met het Rijk in Venlo, wel in de volgorde, Venlo trekt die onderhandelingen, dat wij verwachten de komende weken daar meer duidelijkheid te hebben en we willen eigenlijk die Vierpaardjes, ook als mededeling, en dat risico ook verder in beeld brengen. Dat zijn we ook verder aan het uitwerken, dat is integraal even de stand van zaken van de Vierpaardjes, zowel de Vierpaardjes zelf en nogmaals ik denk met uw Staten want er zijn mensen genoeg die zeggen: los dat probleem zelf op, de Vierpaardjes. Daar gaan we voor en tegelijkertijd, wat betekent het als Vierpaardjes niet doorgaat? Ik denk dat we beide in beeld brengen.

De voorzitter: Een interruptie van een van beiden want u staat wat ver af. Eerst mijnheer Van Caldenberg. Ja. Dan eerst een interruptie van de heer Heldens.

De heer Heldens (VVD): Dank u wel voorzitter. Voorzitter, ik hoorde de gedeputeerde net zeggen dat hij bereid is de motie over te nemen. Daar zijn we natuurlijk heel blij mee om dat te horen. Even voor alle duidelijkheid, zoals we de motie ook bedoeld hebben, in het vroegst mogelijk stadium dat er iets te zeggen is over een worstcasescenario, bestcasescenario, want u zegt, het heeft ook te maken met wanneer we het afronden, zal de Staten dus hierover al dan niet vertrouwelijk geïnformeerd worden? Dat is vraag 1 en vraag 2 is: ondanks dat u inderdaad zegt 'volgende week ben ik waarschijnlijk geen portefeuillehouder meer, maar ik blijft wel nauw betrokken bij dit project en in Gedeputeerde Staten ook medeverantwoordelijk. Kunt u een inschatting geven waarop u denkt dat deze informatie beschikbaar is in dit huis?

Gedeputeerde Mackus: Ik vind dat lastig omdat wij in feite 2 uur geleden… Er wordt nu de businesscase van Arriva aangeleverd, die moeten wij met expertise gaan checken en ik denk dat wij daar, dus dat zal, laat ik het zo zeggen, voor de 1e Statenvergadering wel duidelijker moeten zijn, in ieder geval of dat dan vertrouwelijk is. Hopelijk niet, ik heb liever gewoon transparant dat we hier wat kunnen melden. Dat is mijn inzet in ieder geval. Dus ik zal ook in de mededeling in het kader van de stand van zaken van de Maaslijn u daarvan op de hoogte houden, dat we in ieder geval, laat ik het zo zeggen, begin van september iets hierover kunnen melden. Dat lijkt me de beste toezegging in het kader van de motie.

De voorzitter: Ja, dank u. De heer Heldens.

De heer Heldens (VVD): Dank u wel voorzitter, na de zomer vinden we prima.

De voorzitter: Geen andere interrupties. Er komt een voorstel van orde.

De heer Van Caldenberg (SP): Ja voorzitter, ik zou willen vragen voor 10 tot 15 minuten schorsing om even te kunnen overleggen met de overweging om mogelijk nog een motie in 2e termijn te kunnen indienen.

De voorzitter: Zullen we het proberen te beperken tot 10 minuten? Dan schors ik de vergadering tot 17.43 uur.

[SCHORSING]

De voorzitter: Dames en heren, ik heropen de vergadering, ik verzoek u plaats te nemen. Aan de orde is de 2e termijn van G-19-014, Statenvoorstel Vaststellen aanvullende krediet project Opwaardering Maaslijn en we hanteren dezelfde volgorde als in de 1e termijn en dat betekent dan wel 1/3 spreektijd. Dan beginnen we bij de heer Baneke van GroenLinks. Heeft geen behoefte meer aan een 2e termijn. De heer Heldens. Geen behoefte meer aan een 2e termijn? Nee, geen behoefte meer. De heer Geraats, CDA, nog behoefte aan een 2e termijn? Nog 1 puntje voor de heer Geraats. Dat kan.

De heer Geraats (CDA): Ja voorzitter, 1 vraag die nog niet helemaal beantwoord is, dat we hadden gevraagd in ons betoog om met Venlo overeen te komen hoe dat moet zeg maar in dat hele project, dat we daar ook een soort deadline krijgen wanneer we daar uit zijn. Over mijn andere punt, daar is een toezegging over gedaan, maar over Arriva zeg maar, via die motie, die steunen wij ook, maar over dat punt met Venlo willen we graag een toezegging van het college wanneer daar duidelijkheid over is, dat we daar ook van op aan kunnen. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel mijnheer Geraats. Dan ga ik kijken naar de heer Vaessen in 2e termijn. Niet. De heer Claassen eventueel in 2e termijn? Niet, oké. De heer Van der Linden nog een 2e termijn? Ja.

De heer Van der Linden (LOKAAL-LIMBURG): Ja voorzitter, kort. Ik hoor de gedeputeerde zeggen dat hij nu wel vertrouwen heeft in zijn partners en ook dat het Rijk meer stuurt, dus dat er meer sturing op het proces zit. Ik hoor hem ook zeggen dat we nog niet de laatste euro's in zicht hebben die we eraan moeten betalen. Dus die 35 dat zullen er nog wel meer worden, dat is voor ons toch wel problematisch en ja goed, de eindtermijn van het project lijkt me toch wel goed om dat in de gaten te houden, ook te formuleren want hoe dan ook, tegen de tijd dat het misschien verder uit de hand loopt, zullen die waterstoftreinen wel voldoende ontwikkeld zijn en dan kunt u ze alsnog gebruiken. Dat was hem.

De voorzitter: Dank u wel mijnheer Van der Linden. Dan kijk ik nog even naar mevrouw Berghorst, nog een 2e termijn? Ja.

Mevrouw Berghorst (PvdA): Voorzitter, dank u wel. Ik zou het college graag willen vragen er of voor de burgers van de Burgertop in ieder geval een schriftelijke notitie kan komen over alle haken en ogen die samenhangen met een waterstoftrein, zodat wij dat in onze overwegingen kunnen meenemen bij het verwerken van alle voorstellen in de Initiatiefnota in september. Dank u.

De voorzitter: Even voor de orde, mevrouw Berghorst, dat is even tussen ons 2'en. Betekent dat dat er 1 voorstel uit de Burgertop van gisteren al in bespreking komt en de andere pas daarna? Dat is even voor het vast te stellen met elkaar.

Mevrouw Berghorst (PvdA): Nee, dat betekent het niet. Ik vraag gewoon om een notitie, zodat we dat mee kunnen nemen in het proces van de Burgertop.

De voorzitter: Want anders hebben we gisteren de andere mensen beloofd dat we pas in september-oktober met… Nou krijgen ze dat al eerder, maar dat is niet erg.

Mevrouw Berghorst (PvdA): Precies, dat is niet de bedoeling.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Van Caldenberg nog een 2e termijn? Ja.

De heer Van Caldenberg (SP): Voorzitter, dank u wel. Een toch wel wat steviger debat dan we tot nu toe gehad hebben in de Staten in deze periode en dat heeft alles te maken met toch een stuk onduidelijkheid dat er nog leeft over wanneer zijn nou welke risico's aan de Staten gecommuniceerd en wanneer hadden welke risico's aan de Staten gecommuniceerd kunnen c.q. misschien wel moeten worden. De woorden van gedeputeerde Mackus waren zojuist dat destijds, en toen sprak hij over de periode van zijn voorganger, de risico's niet waren opgenomen en dat dat niet transparant was en dat dat had gekund kunnen worden gecommuniceerd aan de Staten en dat dat niet is gebeurd. Voorzitter, maar de vraag is of dat had gekund of had dat gemoeten en dat is nog wel een essentiële vraag en wij kunnen daar wel een antwoord op gaan geven, maar dat is een politiek antwoord en wij willen een onafhankelijk antwoord daarop voorzitter. Het signaal van deze Staten over dat wij graag wensen adequaat en effectief en transparant en tijdig geïnformeerd worden. Dat signaal ligt hier unaniem vanuit deze zaal, maar het zou ook goed zijn als we buiten het signaal af te geven wij ook een advies krijgen hoe wij daar nou van kunnen leren en hoe wij als Staten daar dan nog beter op kunnen sturen

en daarover zou ik graag in 2e termijn een motie willen indienen en die motie dien ik samen in met LOKAAL-LIMBURG en 50PLUS. Voorzitter, dat was hem.

De voorzitter: Dit is de 2e termijn, dus die zou u dan nu moeten indienen.

De heer Van Caldenberg (SP): Ja, ja ja, hij is bij de heer Voorter bekend als het goed is.

De voorzitter: Is daar het dictum misschien alvast van te geven?

De heer Van Caldenberg (SP): Die heb ik zo even niet bij de hand, maar die kan worden aangeleverd.

De voorzitter: Hij komt, hij komt, hij komt, hij komt. Ja, ik heb hem nu. Ik lees hem even voor want hij komt nu rond begrijp ik, dus dat zal zo gebeuren. Motie 2478:

"constaterende dat:
er door diverse oorzaken en verschillende versies van de waarheid, grote afwijkingen in het budget voor het project Maaslijn zijn ontstaan;

overwegende dat:
- het college meldt dat de oorzaken van de budgettaire afwijkingen van voor haar termijn zijn;
- voormalig gedeputeerde Van der Broeck meldt dat de oorzaken van de budgettaire afwijkingen pas na zijn termijn zijn ontstaan;
- wij willen kunnen leren van de fouten in project Maaslijn en zo grote nieuwe budgettaire afwijkingen, in welke portefeuille dan ook, willen voorkomen;

verzoeken het college van Gedeputeerde Staten om:
- een onafhankelijk onderzoek te laten uitvoeren, om de wijze van ontstaan van de budgettaire afwijkingen, in het specifiek wie wanneer welke afspraken maakte die aan de afwijkingen ten grondslag liggen, te achterhalen en een advies voor het omgaan met deze situaties in de toekomst te geven;

en gaat over tot de orde van de dag."

Hij is ingediend, dat was denk ik een collegeverzoek om 1 of 2 minuten schorsing. Dat kan. Ik verzoek wel de mensen om echt in de buurt te blijven en niet nog een keer door het hele gebouw te wandelen, zodat ik u snel kan oproepen. De vergadering is even geschorst.

[SCHORSING]

De voorzitter: Dames en heren, ik heropen de beraadslagingen. Misschien is het goed om… U heeft al een gewijzigde motie 2478, die motie wordt nog iets aangepast, zal zodadelijk ook tekstueel worden verwerkt. Bij de overwegingen zal komen te staan, bij het 1e gedachtestreepje 'het huidige college meldt dat' en dan blijft de zin hetzelfde. De 2e overweging wordt 'het voormalig college meldt dat' en het verzoeken aan het college van Gedeputeerde Staten wordt 'verzoekt Provinciale Staten opdracht te geven aan de ZRK een onafhankelijk onderzoek te laten uitvoeren' et cetera, et cetera. Dat zal het dictum worden en de overwegingen, wordt zodadelijk nog gewijzigd in een 2e gewijzigde motie en het is gebruikelijk, de indiener heeft een toelichting gegeven, dat ik eerst de gelegenheid geef aan de

gedeputeerde om daarop te antwoorden en dan kunt u stemverklaringen aan de motie toevoegen. Eerst de gedeputeerde.

Gedeputeerde Mackus: Dank u wel voorzitter.

De voorzitter: De heer Housmans.

De heer Housmans (PVV): Ja voorzitter, heb ik u net goed gehoord dat u zegt dat het gedachtestreepje is dat er opdracht wordt gegeven aan de ZRK?

De voorzitter: 'Verzoekt Provinciale Staten opdracht te geven aan de ZRK om een onafhankelijk onderzoek te laten uitvoeren', dat wordt het dictum van de motie.

De heer Housmans (PVV): Dan zullen ze nog een keer moeten gaan schorsen en nog een keer moeten gaan aanpassen. Wij kunnen als Staten geen opdrachten geven aan de ZRK, we kunnen een verzoek aan doen.

De voorzitter: 'Aan de Programmaraad' wordt dat, ja.

De heer Housmans (PVV): Oké, want dat 'Programmaraad' kan wel, maar die kan ook geen opdrachten geven aan de ZRK want die zijn zelfstandig bevoegd en die bepalen zelf wat ze onderzoeken. Dus het moet wel correct zijn.

De voorzitter: Ja. We zullen proberen dat dusdanig correct te hebben dat in ieder geval de bedoeling was om het via de ZRK te doen. Er wordt hier bij de Griffie grif geschreven, maar eerst even de reactie van de gedeputeerde.

Gedeputeerde Mackus: Ja, dank u wel voorzitter. Ik begin eerst met de motie en er zijn nog 2 vragen die openstaan. Dit huis kent eigenlijk 3 onafhankelijke onderzoeksgremia. Enerzijds de Statenonderzoeker die ter beschikking staat van uw Staten, concerncontroller en de ZRK die onderzoeken doen voor de Provincie Limburg. De concerncontroller is een wettelijke taak, een wettelijk statuut staat daarvoor. Ik lees u 2 artikelen voor. Artikel 3, Onafhankelijkheid: "Controllers hebben een onafhankelijke en onpartijdige positie binnen het Provinciale apparaat" en artikel 4, Onbevooroordeeld, integer en gedrags…: "Controllers zijn onbevooroordeeld en integer in hun functioneren". Ik denk, want uw vraag in uw motie is feitelijk door de concerncontroller al gedaan. Ik denk, als de heer Van Rey nog Statenlid zou zijn, hij zou opspringen en ik denk u terechtwijzen want dit is eigenlijk een onafhankelijk orgaan binnen de Provincie Limburg en u zegt: ja, die vertrouwen we eigenlijk niet. Dus op dat zeggen wij 1, het is volledig uitgevoerd wat u vraagt, dat staat in het feitenrelaas en 2, ontraden wij hem daarom ook omdat de concerncontroller dat al gedaan heeft.

De voorzitter: Ja, even een interruptie ook van de heer Van Caldenberg.

De heer Van Caldenberg (SP): Ja voorzitter, respect voor het werk dat de concerncontroller gedaan heeft, maar wij constateren dat op basis van dat werk er nog steeds 2 verschillende lezingen zijn en daar moet helderheid over komen en dat is ook de reden waarom we hem willen indienen.

Gedeputeerde Mackus: Dat is een ander punt, maar wat ik u net in 1e termijn ook gezegd heb, de heer Van der Broeck heeft het feitenrelaas gekregen en heeft aangegeven, ja, hij is het er misschien op punten niet mee eens. Vanuit de onpartijdige en onafhankelijke rol die de concerncontroller heeft,

heeft hij aangegeven: fijn, maar het zijn geen feiten die dit relaas veranderen. Het kunnen opinies zijn en context waarom toen iets gebeurd is, dat kan allemaal wel, maar feit blijft dat noch in een Gedeputeerde Statennota, noch in een Provinciale Statennota staat expliciet dat het risico opgenomen was en dat feit blijft overeind en daarmee heeft de concerncontroller, en nogmaals de heer Van Rey zou rechtop springen hierover, aangegeven dat dit geen, de opvatting, dat dit geen reden is tot het wijzigen van het feitenrelaas en daarom zeg ik u: die motie is uitgevoerd door iemand van een onpartijdig instituut, orgaan, dat wij ter beschikking hebben. Dus wij ontraden op dit punt ook uw motie.

Dank nog 2 vragen die overblijven. De heer Geraats vroeg nog naar de Vierpaardjes in relatie met de gemeente Venlo. Ik heb eigenlijk net al in de toezegging naar mevrouw Berghorst over hoe het risico gemitigeerd kan worden en de stand van zaken, waarbij wij hopen op korte termijn met IenW de eerste knoop te kunnen doorhakken. Daar kom ik, zodra het duidelijk is, ook in de mededelingen op terug en mevrouw Berghorst vroeg om een toezegging op het kader van de waterstoftrein. Dat zegt ik u toe, maar ik ben wel even aan het kijken of we dat dan stroomlijnen met de informatie van de Burgertop of separaat.

De voorzitter: Dat mag separaat, daar gaat het niet om, het was meer om het verwachtingenmanagement van alle andere punten van de Burgertop niet in 1 keer…

Gedeputeerde Mackus: Wat ik in dit huis toezeg, lijkt het me toch verstandig dat we een mededeling maken over de waterstoftrein in relatie tot de Maaslijn. Dat was mijn 2e termijn voorzitter.

De voorzitter: Ja, dames en heren dat klopt. Even 2 zaken, wij gaan zoals te doen gebruikelijk zodadelijk eerst besluiten over het stuk zelf, dat blijft zo, en daarna de 2 moties en bij de 2e motie, heeft u nog de gelegenheid om stemverklaringen af te leggen. Dat kunnen we voor de stemmingen doen, dat kunnen we ook nu doen, het is mij om het even. Eerst nog de heer Rossel.

De heer Rossel (GroenLinks): Ik zou graag even een ordepunt willen maken want er werden net namen van ambtenaren genoemd, maar volgens mij is het goed gebruik dat we dat proberen te vermijden in een debat omdat die mensen zich hier niet kunnen verdedigen.

De voorzitter: Nee, het gaat over de concerncontroller. Ja, dat is helder. Wij zullen ambtshalve de naam schrappen en daar 'concerncontroller' in de notulen van maken, dat is bij dezen gebeurd. Ik doe het volgende. Ik breng in stemming zodadelijk eerst het Statenvoorstel en dan de moties en bij de 2e motie krijgt u nog de gelegenheid stemverklaringen af te leggen. Akkoord? Dan gaan we het zo doen. Dan verzoek ik u weer plaats te nemen. Aan de orde is de besluitvorming over G-19-014, Statenvoorstel Vaststellen aanvullend krediet project Opwaardering Maaslijn, de brief van Gedeputeerde Staten van 14 mei jl. en dan gaat iedereen zitten en iedereen zit. Ik open de stemming bij dezen.
Ik sluit de stemming en kan constateren dat het stuk met algemene stemmen is aanvaard. Aldus besloten.

Kom ik met u eerst bij motie 2477. De motie was overgenomen door het college, de vraag is of ik kan concluderen dat hij met algemene stemmen is aanvaard. Dan breng ik hem niet apart in stemming, maar doen we deze conclusie. Dat kunt u op deze wijze? Ja, dan kan ik concluderen dat 2477 met algemene stemmen is aanvaard. Aldus besloten.

Kom ik met u bij de motie 2478, de 2e gewijzigde, hij wordt nu ook uitgedeeld. Zijn daar nog fracties die een stemverklaring willen afleggen? Dat is in ieder geval de heer Heldens, dat is in ieder geval de heer Geraats. Dat zijn ze. Dan is het eerst de heer Heldens, dan de heer Geraats.

De heer Heldens (VVD): Dank u wel voorzitter. Voorzitter, als VVD willen we graag een stemverklaring afgeven omtrent de motie 2478. We begrijpen dat de SP samen met LOKAAL-LIMBURG deze motie indient, maar voorzitter wij vinden de motie eigenlijk dubbelop omdat het onderzoek in huis al gedaan is door een onafhankelijke controller en, kijk onderzoek is nooit verkeerd wordt wel eens gezegd, maar wij willen nu vooruitkijken, wij willen zoeken naar een oplossing en wij zien hier in het belang van de Maaslijn, in het belang van het besturen van onze Provincie, geen meerwaarde voor. Waar wij wel eventueel over zouden willen praten is, als het project helemaal is afgerond, hopelijk is dat eind 2023, dat we dan eens met zijn allen terug gaan kijken en kijken wat we van het hele proces kunnen leren, maar voor nu gas erop.

De voorzitter: Een stemverklaring van het CDA.

De heer Geraats (CDA): Ja voorzitter, voor ons is duidelijk dat we tegen deze motie zijn. Het is helder wat in het feitenrelaas staat, dat laat niets aan duidelijkheid te wensen over. Wij vinden, als je het goed leest, dat daarin heel erg helder is op welk moment de risico's groot waren van de budgetoverschrijdingen en wie op dat moment gedeputeerde was. Dus voor ons is het niet nodig, het feitenrelaas is helder en voor de rest inderdaad gas erop zoals ik al zei.

De voorzitter: Dan is de vraag wie het 1e was, mevrouw Berghorst, een stemverklaring voor de PvdA.

Mevrouw Berghorst (PvdA): Ja voorzitter, wat voor de PvdA belangrijk is, is waarheidsvinding, wie spreekt de waarheid en wij denken niet dat dit onderzoek op deze manier dat boven tafel brengt en hoezeer ik ook graag een onderzoek wil naar waarheidsvinding, denk ik niet dat we dat hiermee krijgen en daarom zullen wij de motie niet kunnen steunen. Helaas.

De voorzitter: Dank u wel, een stemverklaring van D66.

De heer Vaessen (D66): Dank u wel voorzitter. Wij gaan ook de motie niet steunen omdat wij ook denken dat het feitenrelaas in principe afdoende is en we ons ook afvragen wat we verder nu met dit onderzoek zullen bereiken. Waar we wel iets in zien, is het voorstel dat de heer Heldens doet om aan het einde van het verhaal, als we de boel gerealiseerd hebben, nog eens een keer terug te kijken en dan te zien: wat kunnen we nou van het hele proces als Staten leren als we andere zaken gaan doen.

Ik wil nog een opmerking maken over de 2e bullet bij de overwegingen. Ik vind het heel goed dat daar een naam wordt doorgehaald want ik vind dat die daar sowieso niet moet staan. Ik vraag me alleen af of het dan nu juist is dat je daar gaat zeggen dat het voormalige college daar iets anders schijnt te melden dan het huidige college. Die indruk heb ik nergens gekregen, dat het voormalige college daar iets anders over vindt.

De voorzitter: Dank u. Dat gezegd hebbende, stel ik voor de zaak in stemming te brengen. Iedereen zit op zijn of haar eigen plek. In stemming is motie 2478, 2e gewijzigde motie, motie over de budgettaire afwijkingen project Maaslijn en het onafhankelijke onderzoek daarnaar en ik open de stemming bij dezen.

Ik sluit de stemming. De motie is verworpen met 30 stemmen tegen, 14 stemmen voor. Voor hebben gestemd 1 lid van het CDA, 4 GroenLinks, 4 SP, 2 Partij voor de Dieren en 2 LOKAAL-LIMBURG en 1 50PLUS en de overige hebben allen tegen gestemd. Aldus besloten.

Dat gezegd hebbende, is daarmee agendapunt 6 achter de rug.

7. Voorraadagenda

De voorzitter: Gaan we nu naar agendapunt 7. De voorraadagenda is vandaag niet aan de orde. Aldus.

8. Moties vreemd aan de orde van de dag

De voorzitter: 8, moties vreemd aan de orde van de dag, zijn er vandaag niet.

9. Sluiting

De voorzitter: En kom ik met u bij agendapunt 9 en concludeer ik dat deze laatste reguliere vergadering onder het oude college, dat nu niemand daar meer zit, dat is toch wel op zich ook wel symbolisch, dat de laatste vergadering met het huidige college, dat iedereen daar zit, dat we aan het einde van die vergadering gekomen zijn en ik ga u nog verblijden met de mededeling dat er geen Chinees is en dat er alleen maar een borrel in de Grote Staat voor iedereen is, de nazit. Ik dank u voor uw komst. Ik sluit de vergadering en ik hoop u volgende week terug te zien op de 28e voor de volgende vergadering, wederom om 10.00 uur. Aldus besloten, einde vergadering.

(Einde van de vergadering om 17.56 uur)

De notulen van de vergadering van 21 juni 2019 zijn door Provinciale Staten goedgekeurd in hun vergadering van 4 oktober 2019.

Dhr. mr. A.O.J. Pregled, waarnemend griffier

Dhr. drs. Th.J.F.M. Bovens, voorzitter

Limburgs Parlement

provincie limburg

Spreekrecht

Alle inwoners van Limburg, belangenorganisaties, overheidsorganisaties en bedrijven hebben het recht om tijdens een Statenvergadering te spreken over een onderwerp dat op de agenda staat. Het spreekrecht is er ook voor vergaderingen van Statencommissies.

Regels voor het spreekrecht

- Spreekrecht geldt alleen voor een onderwerp dat op de agenda staat.
- De voorzitter bepaalt de spreektijd per spreker. Meestal krijgt een spreker maximaal vijf minuten tijd. Er vindt geen discussie plaats tussen de spreker en Statenleden. Statenleden kunnen de spreker wel om verduidelijking van zijn of haar standpunt vragen.
- Bij een Statenvergadering spreken de sprekers na de opening van de vergadering. Voor alle sprekers samen is er maximaal dertig minuten beschikbaar.
- Bij een Statencommissie spreken de sprekers direct voor de behandeling van het betreffende agendapunt. Voor alle sprekers samen is er maximaal dertig minuten beschikbaar.
- Onderwerpen en stukken op de lijst ingekomen stukken voor een Statencommissie gelden niet als onderwerpen die op de agenda staan. Alleen als een stuk van deze lijst als bespreekstuk op de agenda staat, kan hierop spreektijd worden aangevraagd.

Over sommige onderwerpen kunt u niet spreken

- Over een besluit van de Provincie waartegen bezwaar, beroep of administratief beroep kan of kon worden ingesteld (dit geldt alleen voor spreken tijdens een Statenvergadering; bij een Statencommissie kunt u wel spreken, ook al staat er nog een rechtsgang open).
- Over benoemingen, keuzen, voordrachten of aanbevelingen van personen.
- Over een onderwerp waarover u een klacht kunt indienen volgens artikel 9.1 van de wet Algemene wet bestuursrecht (dit zijn klachten over hoe de Provincie of personen die bij de Provincie werken zich gedragen).
- Over een onderwerp in een Statenvergadering waarover u ook al in een vergadering van een Statencommissie heeft gesproken.

Wilt u van het spreekrecht gebruik maken? Meld dit uiterlijk 24 uur vóór aanvang van de Statenvergadering of Statencommissievergadering aan bij de Griffie via staten@prvlimburg.nl.

Sprekers krijgen meestal het woord op volgorde van aanmelding. De voorzitter kan van deze volgorde afwijken als dit nodig is voor de vergaderorde.

Het inspreken gebeurt niet anoniem, tenzij u nadrukkelijk aangeeft dat uw naam niet genoemd mag worden zowel tijdens het inspreken als in de notulen van de vergadering.

Insprekers ontvangen achteraf een link naar het (audio)verslag van de vergadering en eventuele informatie over de verdere voortgang.

2018-08-13

(PS) Provinciale Staten

Dossiernummer	489
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	21 juni 2019
Agendapunt	5.1.1
Omschrijving	P-19-010 Ontwerpbesluit Bekrachtiging geheimhouding notulen van de besloten Statenvergadering van 27-5-2019 (PS 2019-45434)

Geagendeerd	Vergaderdatum
(PS) Provinciale Staten	21 juni 2019

Limburgs Parlement

provincie limburg

ONTWERPBESLUIT
PROVINCIALE STATEN
VAN LIMBURG

2019/45434 13-6-2019
GRIF 30-8-2019

No: P-19-010

Onderwerp:
Bekrachtiging geheimhouding notulen van de besloten Statenvergadering van 27 mei 2019

Provinciale Staten van Limburg;

gezien het (mondelinge) voorstel van de voorzitter van Provinciale Staten van 27 mei 2019;

besluiten:

Gelet op artikel 25 Provinciewet en artikel 10, 2e lid, aanhef en sub b, d, f en g van de Wet openbaarheid van bestuur, de door de voorzitter van PS opgelegde verplichting tot geheimhouding, conform artikel 25, 3e lid Provinciewet te bekrachtigen:

- de notulen inclusief hetgeen besproken en is vastgelegd in de notulen van het besloten gedeelte van de Statenvergadering van 27 mei 2019.

Aldus vastgesteld door Provinciale Staten van Limburg in hun vergadering van 21 juni 2019.

De heer mr. A.O.J. Pregled, waarnemend griffier

De heer drs. Th.J.F.M. Bovens, voorzitter

Provincie Limburg PS
DOCnr.
Ingek. 13 JUNI 2019
CASnr.
ID.

Limburgs Parlement

provincie limburg

BESLUIT
PROVINCIALE STATEN
VAN LIMBURG

No: P-19-010

Onderwerp:
Bekrachtiging geheimhouding notulen van de besloten Statenvergadering van 27 mei 2019

Provinciale Staten van Limburg;

gezien het (mondelinge) voorstel van de voorzitter van Provinciale Staten van 27 mei 2019

besluiten:

gelet op artikel 25 Provinciewet en artikel 10, 2e lid, aanhef en sub b, d, f en g van de Wet openbaarheid van bestuur, de door de voorzitter van PS opgelegde verplichting tot geheimhouding, conform artikel 25, 3e lid Provinciewet te bekrachtigen:

- de notulen inclusief hetgeen besproken en is vastgelegd in de notulen van het besloten gedeelte van de Statenvergadering van 27 mei 2019.

Aldus vastgesteld door Provinciale Staten van Limburg in hun vergadering van 21 juni 2019.

De heer mr. A.O.J. Pregled, waarnemend griffier

De heer drs. Th.J.F.M. Bovens, voorzitter

(PS) Provinciale Staten

Dossiernummer	495
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	21 juni 2019
Agendapunt	5.1.2
Omschrijving	G-19-018 Ontwerpbesluit Bekrachtiging geheimhouding prognose Scannexus (GS 2019-45637)

Geagendeerd	Vergaderdatum
(PS) Provinciale Staten	21 juni 2019

provincie limburg

ONTWERPBESLUIT
PROVINCIALE STATEN
VAN LIMBURG

No: G-19-018
2019/45637

Onderwerp
Bekrachtiging geheimhouding prognose Scannexus

Provinciale Staten van Limburg;

gezien het voorstel van Gedeputeerde Staten van Limburg van 18 juni 2019

besluiten:

gelet op artikel 25 van de Provinciewet en artikel 10, lid 1 sub c van de Wet openbaarheid van bestuur, de opgelegde verplichting tot geheimhouding van het document: ''Geactualiseerde prognose 2019 en verder'', met toepassing van artikel 25, derde lid, van de Provinciewet te bekrachtigingen.

Aldus vastgesteld door Provinciale Staten van Limburg in hun vergadering van 21 juni 2019.

De heer mr. A.O.J. Pregled, waarnemend griffier

De heer drs. Th.J.F.M. Bovens, voorzitter

Limburgs Parlement

provincie limburg

BESLUIT
PROVINCIALE STATEN
VAN LIMBURG

No: G-19-018

Onderwerp
Bekrachtiging geheimhouding prognose Scannexus

Provinciale Staten van Limburg;

gezien het voorstel van Gedeputeerde Staten van Limburg van 18 juni 2019

besluiten:

gelet op artikel 25 van de Provinciewet en artikel 10, lid 1 sub c van de Wet openbaarheid van bestuur, de opgelegde verplichting tot geheimhouding van het document: ''Geactualiseerde prognose 2019 en verder'', met toepassing van artikel 25, derde lid, van de Provinciewet te bekrachtigingen.

Aldus vastgesteld door Provinciale Staten van Limburg in hun vergadering van 21 juni 2019.

De heer mr. A.O.J. Pregled, waarnemend griffier

De heer drs. Th.J.F.M. Bovens, voorzitter

(PS) Provinciale Staten

Dossiernummer	479
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	21 juni 2019
Agendapunt	5.2
Omschrijving	G-19-010 Statenvoorstel Beëindigen provinciale deelname in Brains Unlimited B.V., brief GS van 30-4-2019 (GS 2019-39158)

Geagendeerd	Vergaderdatum
(PS) Provinciale Staten	21 juni 2019

provincie limburg

Provinciale Staten
van Limburg

Cluster	ONT	**Behandeld**	S.J.E. Peusens
Ons kenmerk	2019/39158	**Telefoon**	+31 43 38 97 485
Uw kenmerk	-	**Maastricht**	30 april 2019
Bijlage(n)	1	**Verzonden**	**17 mei 2019**

Onderwerp
Statenvoorstel ‘’Beëindiging provinciale deelname in Brains Unlimited B.V.’’

Geachte Staten,

Hierbij bieden wij u het Statenvoorstel ’Beëindiging provinciale deelname in Brains Unlimited B.V.’ aan.

Dit voorstel gaat in op de bereikte positieve maatschappelijk resultaten van Brains Unlimited, de grotere rol die de andere aandeelhouders (Universiteit Maastricht en het academisch Ziekenhuis Maastricht) in dit initiatief op zich nemen alsmede het voorstel om de provinciale deelneming te beëindigen.

Dit laatste is getoetst aan de daartoe opgestelde beoordelingscriteria binnen het door uw Staten vastgestelde kader ‘Sturing in Samenwerking 2.0’.

Met dit voorstel willen wij uw Staten in de gelegenheid stellen uw wensen en bedenkingen te uiten bij het beëindigen van de provinciale deelname in Brains Unlimited B.V. Dit conform artikel 158 van de Provinciewet.

Gedeputeerde Staten van Limburg

voorzitter

secretaris

2019/31912

Bezoekadres:
Limburglaan 10
NL-6229 GA Maastricht

Postbus 5700
NL-6202 MA Maastricht
postbus@prvlimburg.nl

Tel + 31 43 389 99 99
Fax + 31 43 361 80 99
www.limburg.nl

IBAN –nummer:
NL08RABO0132575728
BIC-code: RABONL2U

provincie limburg

Statenvoorstel – 1 minuut versie
No: G-19-010

1 Onderwerp

Beëindigen provinciale deelname in Brains Unlimited B.V.

2 Inleiding/aanleiding inclusief beoogd resultaat

Op 15 juni 2018 hebben uw Staten ingestemd met het verder door laten gaan van het project Brains. Duidelijk werd dat dit project ons positieve wetenschappelijke (ca. 600 publicaties, projecten op gebied van Tinitus, Alzheimer, Obesitas, Hart en vaatziekten, diabetes, Parkinson en depressies en meer dan 20 mln aan externe subsidies) en maatschappelijke resultaten (o.a. werkgelegenheid, investeringen en bedrijvigheid) heeft opgeleverd.
Vanuit bedrijfsmatig perspectief is er een solide basis voor de onderneming gerealiseerd in de afgelopen periode. Dit door maatregelen met betrekking tot:

- het omlaag brengen van kosten;
- een verhoogd commitment van azM (door meer scanuren af te nemen voor een langere termijn);
- de reeds bestaande omzet en aandeelhouderschap vanuit UM.

De besluitvorming zoals voorgesteld in deze nota heeft als doel de provinciale betrokkenheid bij het initiatief verder af te bouwen door het aanbieden van de provinciale aandelen aan de overige twee aandeelhouders UM en azM. Dit in overeenstemming met ons financieel kader.

3 Bevoegdheid

Het betreft hier autonoom beleid. Het kaderstellend budgetrecht van Provinciale Staten is neergelegd in de Provinciewet. In artikel 158 van de Provinciewet is vastgesteld dat Provinciale Staten bij de oprichting of het afstoten van een deelneming door Gedeputeerde Staten in de gelegenheid worden gesteld om wensen en bedenkingen te uiten en deze ter kennis te brengen van Gedeputeerde Staten.

4 Voorstel aan Provinciale Staten

Uw Staten worden verzocht om wensen en bedenkingen kenbaar te maken met betrekking tot het voornemen van Gedeputeerde Staten tot het beëindigen van de provinciale deelname in Brains Unlimited B.V. en de provinciale aandelen “om niet” aan te bieden aan de zittende aandeelhouders UM en azM.

5 Argumenten / toets duurzaamheidparagraaf

Het project Brains Unlimited is een belangrijke impuls voor de Brightlands Maastricht Health Campus en de bijdragen van de provincie (subsidie, lening en deelneming) hebben dit mogelijk gemaakt. Het toetreden van azM als aandeelhouder en afnemer van scanuren en de reeds bestaande omzet en aandeelhouderschap vanuit UM hebben geleid tot een verdere verankering op de Brightlands Maastricht Health Campus. Ook zijn de gestelde maatschappelijke en wetenschappelijke doelstellingen behaald.

De afweging van de alternatieven met betrekking tot het al dan niet continueren van de provinciale deelneming en de motivering van de gemaakte keuze aan de hand van het strategisch investeringsbeleid en uitvoeringskader “Sturing in Samenwerking 2.0’’ is in paragraaf 6 van het statenvoorstel weergegeven. De conclusie is dat een eventuele afstoting van de deelneming Brains Unlimited BV voldoet aan de vier beoordelingscriteria uit “Sturing in Samenwerking 2.0”.

6 Risico’s

De bijdrage van de provincie bestond uit 3 componenten, per component worden de status en (resterende) risico’s aangegeven:

- de provinciale subsidie (€ 6,5 mln.); De hieraan gekoppelde doelstellingen waren (ruim) gehaald deze subsidie is inmiddels vastgesteld. Het project heeft in ruimte mate positieve wetenschappelijke (ca. 600 publicaties, projecten op gebied van Tinitus, Alzheimer, Obesitas, Hart en vaatziekten, diabetes, Parkinson en depressies en meer dan 20 mln aan externe subsidies) en maatschappelijke resultaten (o.a. werkgelegenheid, investeringen en bedrijvigheid) opgeleverd;
- de lening (€ 3,2 mln.); de aflossingen en rentebetaling verliepen conform afspraak. Deze lening wordt vervroegd afgelost. Ook de UM heeft besloten haar leningen vervroegd af te lossen en voor het totaal van deze leningen (inclusief de provinciale lening) een nieuwe lening te verstrekken tegen lagere rente en langere looptijd, dit vertaald zich in lagere lasten voor de onderneming en een beter financieel perspectief;
- de provinciale deelneming die afgewaardeerd is naar € 0. De onderneming heeft een solide basis verkregen door het verlagen van de kosten en de extra omzet vanuit het azM, maar een beroep op de aandeelhouders bij onverwacht tegenvallende resultaten kan niet uitgesloten worden. Het staat de aandeelhouders overigens vrij om hier al dan niet op in te gaan.

Statenvoorstel
No: G-19-010

1. Onderwerp

Beëindigen provinciale deelname in Brains Unlimited B.V.

2. Inleiding/aanleiding inclusief beoogd resultaat

Op 15 juni 2018 hebben uw staten ingestemd met het verder door laten gaan van het project Brains. Dit op basis van positieve wetenschappelijk en maatschappelijke (o.a. werkgelegenheid, investeringen en bedrijvigheid) resultaten.
Door maatregelen met betrekking tot het omlaag brengen van kosten en door een verhoogd commitment vanuit azM (door meer scanuren af te nemen voor een langere termijn) is er een solide basis voor de onderneming en is de rol van de provincie als aandeelhouder niet meer nodig.
De besluitvorming zoals voorgesteld in deze nota heeft als doel de provinciale betrokkenheid bij het initiatief verder af te bouwen door het aanbieden van de provinciale aandelen aan de overige twee aandeelhouders UM en azM.

3. Bevoegdheid

Het betreft hier autonoom beleid. Het kaderstellend budgetrecht van Provinciale Staten is neergelegd in de Provinciewet. In artikel 158 van de Provinciewet is vastgesteld dat Provinciale Staten bij de oprichting of het afstoten van een deelneming door Gedeputeerde Staten in de gelegenheid worden gesteld om wensen en bedenkingen te uiten en deze ter kennis te brengen van Gedeputeerde Staten.

4. Voorstel aan Provinciale Staten

Uw Staten worden verzocht om wensen en bedenkingen kenbaar te maken met betrekking tot het voornemen van Gedeputeerde Staten tot het beëindigen van de provinciale deelname in Brains Unlimited B.V. en de provinciale aandelen “om niet” aan te bieden aan de zittende aandeelhouders UM en azM.

5. Risico’s

De bijdrage van de provincie bestond uit 3 componenten, per component wordt de status en (resterende) risico’s aangegeven:

- de provinciale subsidie (€ 6,5 mln.); De hieraan gekoppelde doelstellingen waren (ruim) gehaald deze subsidie is inmiddels vastgesteld;
- de lening (€ 3,2 mln.); de aflossingen en rentebetaling verliepen conform afspraak. Deze lening wordt vervroegd afgelost. Ook de UM heeft besloten haar leningen vervroegd af te lossen en voor het totaal van deze leningen (inclusief de provinciale lening) een nieuwe lening te verstrekken tegen lagere rente en langere looptijd, dit vertaald zich in lagere lasten voor de onderneming en een beter financieel perspectief;
- de provinciale deelneming die afgewaardeerd is naar € 0. De onderneming heeft weliswaar een solide basis verkregen door het verlagen van de kosten en de extra omzet vanuit het azM, maar een beroep op de aandeelhouders bij onverwacht tegenvallende resultaten kan niet uitgesloten worden. Het staat de aandeelhouders overigens vrij om hier al dan niet op in te gaan.

6. Toelichting / kernargumenten/onderbouwing

Het project Brains Unlimited is een belangrijke impuls voor de Brightlands Maastricht Health Campus. Het project heeft sinds haar start haar maatschappelijke en wetenschappelijke doelstellingen behaald en werkt hieraan verder. Zo bleek uit de evaluatie uitgevoerd met externe wetenschappelijke experts, dat de wetenschappelijke resultaten een succes waren. Dit blijkt uit:

- Scannexus heeft een sterk internationaal profiel ontwikkeld als wereldleider op het gebied van humane hoog veld neuro-imaging.
- De technische infrastructuur is uniek omdat het de meest geavanceerde en krachtige machines en apparatuur beschikbaar stelt en deze capaciteit voor multimodale MRI-beeldvorming van het menselijk brein integreert met andere beeldvormingmodaliteiten (bijvoorbeeld EEG) en interventionele methoden (TMS, farmacologie).
- De faciliteit biedt een sterke en werkelijk interdisciplinaire onderzoeksomgeving. De grote verscheidenheid aan samenwerkingsverbanden brengt een breed scala aan wetenschappelijke domeinen bij elkaar; cognitieve neurowetenschap, (MRI) fysica, computationele wetenschappen, psychologie, cognitief ontwerp, analyse. Hierdoor is de faciliteit ook sterk in transformationele wetenschap.
- Het wetenschappelijke succes van de onderzoeksgemeenschap, gecreëerd rondom en verbeterd door de faciliteit, wordt weerspiegeld in zowel de kwantiteit als de kwaliteit van de publicatieoutput. Een opmerkelijk aantal wereldleidende publicaties (600) is gepubliceerd in de meest prestigieuze wetenschappelijke tijdschriften.
- In de periode 2011-2016 zijn circa 50 promotietrajecten gestart en een vergelijkbaar aantal is afgerond.
- Er is door de onderzoekers van FPN (de faculteit psychologie en neurowetenschappen van de UM) voor een totale contractwaarde van bijna € 30 mln. aan externe middelen geworven.
- De economische doelstellingen zijn alle gehaald (arbeidsplaatsen, aantal projecten, aantal samenwerkingsverbanden, investeringen). De subsidies vanuit EFRO en de Provincie zijn inmiddels ook vastgesteld, zie hiervoor ook punt 2.c inzake de 9e voortgangsrapportage.
- Zodra de intentionele azM investering daadwerkelijk wordt ingebracht in Scannexus en SLIM, is er een solide bedrijfseconomisch perspectief. Hiermee kan Scannexus de uitgestelde betaling voor (uitgevoerd) onderhoud aan SLIM betalen en kan zij investeringen doen om de scanners ‘’state of the art’’ te houden.

Naast deze resultaten wordt er ook samenwerking gezocht met partijen in de regio zoals onder meer met Ciro te Horn (ademhalingsproblematieken in relatie tot voedingsmiddelen) en met RS Zuyderland.

Ook de maatschappelijk resultaten (hier met name gericht op resultaten voor de regionale economie) waren een succes. De beleidsdoelen die bij aanvang van het project zijn gesteld (2011) zijn alle behaald, zo bleek al uit de 8e voortgangsrapportage (peildatum 1 juli 2017). Uit de 9e voortgangsrapportage blijkt dat de waarde van de indicatoren, in de 2e helft van 2017, nog steeds toeneemt (zie navolgende tabel).

Economische indicatoren - cumulatieve realisaties en prognoses t.o.v. einddoelstelling	Realisatie 2016	Realisatie 1 juli 2017 (8e VGR)	Realisatie 2017 (9e VGR)	Doelstelling eind 2017	
# gecreëerde arbeidsplaatsen (fte)	113	162	183	150 à 200	●
# samenwerkingsverbanden bedrijven en kennis/onderzoeksinstituten	58	62	65	35	●
# startende bedrijven (<5 jaar) ondersteund vanuit het project	23	26	29	25	●
k€ publieke R&D investeringen	40.400+ 27.033= 67.433	40.400+ 33.693= 74.093	40.400+ 37.742= 78.142	40.400	●
# R&D projecten	104	117	128	50	●

Deze evaluatie is behandeld in PS op 15 juni 2018. Uit deze evaluatie bleek tevens dat het bedrijfsmatig/ financieel ten opzichte van het oorspronkelijke plan is een aantal zaken anders liepen dan verwacht. Zo heeft het opzetten en exploiteren van een masteropleiding niet tot de verwachte extra omzet geleid. De opstartfase van de scanfaciliteiten heeft langer geduurd dan verwacht omdat de bediening en instelling van deze geavanceerde apparatuur meer specialistische inzet heeft gevergd. Ten slotte is de groei van de omzet van derden (niet zijnde UM en azM) achtergebleven bij eerdere verwachtingen. Met als gevolg exploitatieverliezen in de jaren 2014 tot en met 2016. Ook in 2017 en 2018 is het Scannexus niet gelukt om dit tij te keren.

Om te zorgen dat Scannexus wel een stabiele financiële toekomst krijgt, is daarna onder meer het volgende ondernomen:

- aan de omzetzijde is met het azM contractueel vastgelegd dat azM tot en met 2026 van € 598.500,00 per jaar inclusief BTW tot en met 2026 aan omzet afneemt op de 3T en 7,4 T scanners. Hiermee is een belangrijke potentiële klant nu daadwerkelijk gecommitteerd aan het initiatief, naast de UM die al gecommitteerd was als aandeelhouder en als afnemer.
- tal van maatregelen op detailniveau om kosten te besparen (o.a. minder detachering, personeel via UM naar congressen laten gaan tegen lagere tarieven, beter en sneller factureren, etc.).
- aan de kostenzijde worden alle leningen ten behoeve van Scannexus (verstrekt aan SLIM) afgelost (inclusief de provinciale lening) en heeft de UM besloten om – ter vervanging van deze leningen – een nieuwe lening met lagere rente en langere looptijd (dus lagere aflossingen per jaar) aan SLIM te verstrekken. SLIM brengt dit financieringsvoordeel vervolgens in mindering op de huur die Scannexus aan haar betaald/ nog moet betalen.

Door deze maatregelen heeft Scannexus weer een bedrijfseconomisch perspectief met aandeelhouders azM en UM die tevens scanuren afnemen, hetgeen een positieve impact heeft op de exploitatie. Hierdoor is het eerder (programmabegroting 2019) vermelde provinciale beleidsvoornemen van het (op termijn) overdragen van de provinciale aandelen weer actueel.
Het belang van de Provincie Limburg in deze B.V. bedraagt momenteel 40,9%. De UM heeft 54,1% van de aandelen en azM 5%. Toen was wel het beeld dat deze aandelen overgedragen zouden worden aan de BL MHC BV. Echter, conform de statuten van Scannexus zullen de aandelen eerst aangeboden worden aan de andere aandeelhouders UM en azM.

Gelet op de doelstellingen van de vennootschap (wetenschappelijk en toegepast onderzoek) zijn dit ook de meest voor de hand liggende partijen die bovendien aan de regio gebonden zijn en geen commerciële doelstelling hebben.

Inzake het afstoten van een vennootschap hanteert de Provincie Limburg het strategisch investeringsbeleid en uitvoeringskader ”Sturing in Samenwerking 2.0’’ dat uitgaat van artikel 158 Provinciewet. Het voornemen tot afstoten moet aan een viertal criteria getoetst worden. Deze worden hieronder voor de voorliggende casus toegelicht.

1. **Het moet duidelijk zijn dat het aandeelhouderschap als instrument geen toegevoegde waarde meer heeft voor de borging van het publieke belang.**

   De oorspronkelijk geformuleerde maatschappelijke doelstellingen in de vorm van werkgelegenheid, bedrijvigheid en investeringen zijn reeds behaald en waren gekoppeld aan de provinciale subsidie ad € 6.512.250,00 en de EU subsidie die (daarom) reeds zijn vastgesteld. De doelstelling van het terugverdienen van het door de Provincie in de onderneming geïnvesteerde kapitaal ad € 645.000,00 is de afgelopen jaren uit het zicht verdwenen, hetgeen ook blijkt uit het verder gedaalde negatieve eigen vermogen en uit de Prognose 2019. Dit kapitaal is inmiddels op de Provinciale balans afgeschreven.

   Het toekomstige publieke belang wordt geborgd door de andere (semi) publieke aandeelhouders UM en azM, zij zien Scannexus als een strategische participatie voor het uitvoeren van wetenschappelijk en toegepast onderzoek. Ook zijn zij de belangrijkste afnemers van scanneruren, grotendeels betreft het onderzoek van de UM (faculteiten FHML en FPN) en recent heeft het azM een afname contract getekend tot en met 2026 voor het uitvoeren van patiënten behandelingen en het uitvoeren van onderzoek.

2. **Het moet duidelijk zijn dat niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van publiek aandeelhouderschap, zoals opgenomen in de paragraaf verbonden partijen.**

   De in de paragraaf verbonden partijen opgenomen doelstelling betreft:
   “het versterken van de economische structuur in Limburg door het aantrekken en creëren van nieuwe soorten van bedrijvigheid en voor de verdere ontwikkeling van de life sciences industrie in de regio. Op middellange termijn zal UM/MUMC+ een leidende rol gaan vervullen in onderzoek, onderwijs en zorg. Het centrum is een broedplaats voor toegepaste innovatie en versterkt de aanwezige kennisinfrastructuur. De toename van werkgelegenheid door meer kenniswerkers is een belangrijke vestigingsplaatsfactor.”

   De maatschappelijke doelstellingen in de vorm van werkgelegenheid, bedrijvigheid en investeringen zijn reeds behaald en waren gekoppeld aan de provinciale en de EU subsidie die (daarom) reeds zijn vastgesteld.

   De activiteiten van de onderneming gaan onverminderd door en zijn gericht op het uitvoeren van toegepast en wetenschappelijk onderzoek zoals tot op heden.

3. **Het regelgevend kader met betrekking tot de activiteiten van de betreffende vennootschap moet zodanig zijn dat de continuïteit van de maatschappelijke dienstverlening niet in gevaar komt in geval van privaat aandeelhouderschap, ook in geval van eventuele financiële problemen van de betreffende onderneming.**

   De aandelen van de provincie worden aangeboden aan de andere bestaande aandeelhouders UM en azM, dit zijn (semi)publieke entiteiten met een grote financiële armslag. Er is dus geen overdacht van aandelen naar een of meerdere private partijen.

   Het project Brains Unlimited is verankerd in:
   - De Stichting Life Sciences Incubator Maastricht (SLIM), die eigenaar en financier is van de scanners en de incubatorgebouwen. In deze stichting zijn enkel UM en azM vertegenwoordigd.
   - Brains Unlimited B.V., handelsnaam Scannexus; waarin de uiteindelijke uitvoering (exploitatie van de scanners) plaatsvindt. Brains Unlimited B.V. heeft tot doel de MRI-faciliteit te exploiteren en kennisintensieve Life Sciences bedrijvigheid in Limburg te stimuleren. Het belang van de Provincie Limburg in deze B.V. bedraagt momenteel 40,9%. De UM heeft 54,1% van de aandelen en azM 5%.

   Overdracht van de provinciale aandelen heeft betrekking op Scannexus en dus niet betrekking op de scanners en de gebouwen waarin deze nagelvast zijn geplaatst. Het eigendom daarvan is ondergebracht in SLIM. Voorts heeft de UM in haar hoedanigheid als lening-verstrekker aan SLIM het (enige) hypotheekrecht op de scanners en gebouwen.

   Verder is de maatschappelijke taak (wetenschappelijk en toegepast onderzoek) ook verankerd in de statuten van Scannexus inzake haar doelstelling. Deze doelstelling verandert niet bij de overdracht van aandelen.

4. **Privaat aandeelhouderschap moet toegevoegde waarde hebben voor de betreffende onderneming en de duurzame kwaliteit van de activiteiten die worden uitgeoefend.**

   De aandelen van de provincie worden aangeboden aan de andere bestaande aandeelhouders UM en azM, dit zijn (semi)publieke entiteiten. Er is dus geen overdacht van aandelen naar een of meerdere private partijen. UM en azM zien Scannexus als een strategische deelneming, onderschrijven ook de doelstellingen zoals opgenomen in de statuten. Ook sluit de dienstverlening van Scannexus aan bij hun eigen doelstellingen, daarom dat zij ook afnemers zijn van Scannexus. Voorts zijn UM en azM beide in SLIM vertegenwoordigd waarin het eigendom van gebouwen (aangepast voor deze scanners) en de scanners zijn ondergebracht.

Conclusie: Een eventuele afstoting van de deelneming Brains Unlimited BV voldoet aan de vier beoordelingscriteria uit “Sturing in Samenwerking 2.0”.

7. Afweging van alternatieven en motivering gemaakte keuze / toets duurzaamheidparagraaf

Het project Brains Unlimited is een belangrijke impuls voor de Brightlands Maastricht Health Campus en de bijdragen van de provincie (subsidie, lening en deelneming) hebben dit mogelijk gemaakt. Het toetreden van azM als aandeelhouder en afnemer van scanuren heeft geleid tot een verdere verankering op de campus. De afweging van de alternatieven met betrekking tot het al dan niet continueren van de provinciale deelneming en de motivering van de gemaakte keuze aan de hand van het strategisch investeringsbeleid en uitvoeringskader “Sturing in Samenwerking 2.0’’ is in paragraaf 6 weergegeven.

8. Relatie met Programmabegroting – financiële aspecten

Het project past binnen het coalitieakkoord onderdeel campusontwikkelingen, in het bijzonder de Brightlands Maastricht Health Campus. Deze maakt onderdeel uit van Programmalijn 1.2 Innovatiekracht, product 1.2.2. Life Sciences Brightlands Maastricht Health Campus.
De Brains Unlimited B.V. (Scannexus) is als deelneming nummer 15 opgenomen in de paragraaf Verbonden Partijen.

Op basis van de aanhoudende verliezen van de onderneming is de deelneming in 2017 afgewaardeerd tot nul. Gelet op het sinds 2017 verder gedaalde negatieve eigen vermogen van de onderneming € 1.925.599,- en de prognose 2019 e.v. is de waarde van de onderneming verder gedaald. Dit bevestigt het beeld uit eerdere jaren dat de door de Provincie gedane investeringen in financiële zin niet zullen worden terugverdiend. De aandelen worden daarom om niet aangeboden aan de zittende aandeelhouders UM en azM, die hun commitment ook voor de komende jaren aan Scannexus hebben getoond. Scannexus heeft geen intellectueel eigendom in bezit.

9. Juridische aspecten – deregulering

Het kaderstellend budgetrecht van Provinciale Staten is neergelegd in de Provinciewet. In artikel 158 van de Provinciewet is vastgesteld dat Provinciale Staten bij de oprichting of het afstoten van een deelneming door Gedeputeerde Staten in de gelegenheid worden gesteld om wensen en bedenkingen te uiten en deze ter kennis te brengen van Gedeputeerde Staten.

Op basis van artikel 7, lid 2 en lid 3 van de statuten dienen de aandelen bij vervreemding eerst aan de overige houders (van aandelen) aangeboden te worden, waarbij de overnameprijs in onderling overleg vastgesteld kan worden, indien alle aandeelhouders zich hiermee schriftelijk akkoord verklaren.

Inzake het afstoten van een vennootschap hanteert de Provincie Limburg het strategisch investeringsbeleid en uitvoeringskader “Sturing in Samenwerking 2.0” dat uitgaat van artikel 158 Provinciewet. Het voornemen tot afstoten is aan het investeringsbeleid en uitvoeringskader “Sturing in Samenwerking 2.0” getoetst en afgestemd met het cluster Financiën. Zie voor een verdere toelichting het Treasury advies onder punt 6.

10. Verbindingslijnen en andere visies

Het project Brains Unlimited past in het provinciale economisch beleid gericht op stimulering van innovatie, de regionale economie en werkgelegenheid. Binnen Brightlands wordt samenwerking gezocht en opgezet met andere instituten.

11. Effecten op CO_2 emissies

Niet van toepassing.

12. Verdere planning, procedure en uitvoering

Niet van toepassing

13. Periodieke informatie/sturingsinformatie

X Via Jaarstukken en Begroting

- ☐ Paragraaf Projecten
- ☐ Paragraaf Financieringen
- X Paragraaf Verbonden Partijen
- ☐ Paragraaf Bedrijfsvoering
- X Programmaverantwoording

☐ **Voortgangsrapportages Regeling grote Projecten**

14. Evaluatie

Het project Brains Unlimited heeft een looptijd van 15 jaar (2011 – 2026). Een van de randvoorwaarden die aan het project zijn gesteld is dat er na 5 jaar een uitgebreid evaluatiemoment wordt ingelast waarbij gezamenlijk door de partners een beslissing over voortzetting van Brains Unlimited getroffen zal worden. Deze evaluatie heeft in 2017 plaatsgevonden (periode 2011 – 2016). Uit de evaluatie bleek dat de wetenschappelijke resultaten een succes waren. Ook zijn de gestelde doelen gehaald die betrekking hadden op het stimuleren van de regionale economie. Echter, ten opzichte van het oorspronkelijke plan is een aantal zaken anders verlopen dan verwacht, met name bedrijfsmatig/financieel. Zo heeft het opzetten en exploiteren van een masteropleiding niet tot verwachte extra omzet geleid. De opstartfase van de scanfaciliteiten heeft langer geduurd dan verwacht omdat de bediening en instelling van deze geavanceerde apparatuur meer specialistische inzet heeft gevergd. Uw staten zijn hierover geïnformeerd op 15 juni 2018.

15. Communicatie

Uw Staten worden periodiek geïnformeerd over de voortgang via de jaarlijkse planning- en controlcyclus.

16. Meegezonden bijlagen

-

provincie limburg

ONTWERPBESLUIT
PROVINCIALE STATEN
VAN LIMBURG

No: G-19-010

Onderwerp:
Beëindigen provinciale deelname in Brains Unlimited B.V.

Provinciale Staten van Limburg;

gezien het voorstel van Gedeputeerde Staten van Limburg van 30 april 2019

besluiten:

conform artikel 158 lid 2 Provinciewet de volgende wensen en bedenkingen kenbaar te maken ten aanzien van het beëindigen van de provinciale deelname in Brains Unlimited B.V. en de provinciale aandelen “om niet” aan te bieden aan de zittende aandeelhouders UM en azM.

Bedenkingen:

Aldus vastgesteld door Provinciale Staten van Limburg in hun vergadering van

De heer mr. A.O.J. Pregled, waarnemend griffier

De heer drs. Th.J.F.M. Bovens, voorzitter

provincie limburg

Provinciale Staten
van Limburg

Cluster	ONT	**Behandeld**	S.J.E. Peusens
Ons kenmerk	2019/45632	**Telefoon**	+31 43 389 74 85
Uw kenmerk	-	**Maastricht**	18 juni 2019
Bijlage(n)	-	**Verzonden**	**18 juni 2019**

Onderwerp
Mededeling portefeuillehouder inzake eventuele aanwezigheid ongeoorloofde staatssteunaspecten en prognose betreffende de ‘’Beëindiging provinciale deelname in Brains Unlimited B.V.’’ (toezegging 8452 en 8453)

Geachte Staten,

Op 30 april 2019 heeft ons college – in de rol van aandeelhouder van Brains Unlimited B.V. (Scannexus) – in principe ingestemd met het ‘om niet’ overdragen van de aandelen van de provincie Limburg in Brains Unlimited B.V. aan de zittende aandeelhouders Universiteit Maastricht (UM) en Academisch Ziekenhuis Maastricht (azM). Dit voornemen is aan uw Staten voorgelegd voor het kenbaar maken van wensen en bedenkingen. Op 7 juni jl. is het voorstel in de Interim Statencommissie besproken. De commissie heeft geen wensen en bedenkingen geuit en het stuk als ‘’hamerstuk’’ geagendeerd voor de vergadering van Provinciale Staten van 21 juni 2019.

Gedeputeerde Van den Akker heeft tijdens de Interim Statencommissie toegezegd om vóór 21 juni 2019 (wanneer het onderwerp als hamerstuk op de agenda staat):

1. Provinciale Staten te informeren over eventuele aanwezigheid van ongeoorloofde staatssteunaspecten; en
2. onder oplegging van geheimhouding de prognose van Scannexus voor de komende 5 jaren ter inzage te leggen.

Met deze mededeling wordt invulling gegeven aan beide toezeggingen.

Toezegging 8453: Gedeputeerde Van den Akker zegt toe dat de vraag van GroenLinks of er sprake kan zijn van eventuele ongeoorloofde staatssteun inzake het overdragen van de aandelen Scannexus wordt gecheckt en dat Provinciale Staten hier vóór de PS-vergadering van 21 juni over worden geïnformeerd.

Bezoekadres:
Limburglaan 10
NL-6229 GA Maastricht

Postbus 5700
NL-6202 MA Maastricht
postbus@prvlimburg.nl

Tel + 31 43 389 99 99
Fax + 31 43 361 80 99
www.limburg.nl

IBAN –nummer:
NL08RABO0132575728
BIC-code: RABONL2U

Wat betreft de staatssteunaspecten betreffende de ‘’Beëindiging provinciale deelname in Brains Unlimited B.V.’’ kunnen wij u als volgt berichten:

Wil er sprake zijn van staatssteun, dan moet aan een aantal criteria voldaan zijn:
- de steun wordt verleend aan een of meer onderneming(en) die een economische activiteit verricht;
- de steun wordt door staatsmiddelen bekostigd;
- deze staatsmiddelen verschaffen een economisch voordeel dat niet via normale commerciële weg zou zijn verkregen (non-marktconformiteit);
- de maatregel vervalst de mededinging (in potentie) en (dreigt te) leiden tot een ongunstige beïnvloeding van het handelsverkeer in de EU.

Alleen in het geval aan alle voorwaarden is voldaan is er sprake van staatssteun, anders niet. Buiten het feit dat men kan twijfelen of AZM en zeker UM in deze hoedanigheid als ondernemingen acteren (uit hoofde van hun onderwijs-, onderzoeks- en zorgtaak deelnemen in en afnemen van Scannexus) kan vastgesteld worden dat de door de Provincie over te dragen aandelen geen positieve waarde vertegenwoordigen. Door aanhoudende exploitatieverliezen is het aandelenbezit van de Provincie Limburg in de provinciale jaarrekening 2017 al afgewaardeerd naar nihil. Gelet op het sinds 2017 verder gedaalde negatieve eigen vermogen van de onderneming (ultimo 2018 € 1.925.599,00 negatief) en de prognose 2019 e.v. is de waarde van de onderneming verder gedaald. De aandelen in deze onderneming vertegenwoordigen dan ook geen waarde; als gevolg daarvan levert overdracht om niet dan ook geen voordeel voor de ontvanger op. Nu geen voordeel wordt toegekend, kan er geen sprake zijn van ongeoorloofde staatssteun.

Toezegging 8452: Gedeputeerde Van den Akker zegt toe de bedrijfsmatige prognose van Scannexus voor de komende vijf jaar vertrouwelijk ter inzage te leggen tot aan de PS-vergadering van 21 juni 2019.

Tijdens onze vergadering d.d. 18 juni 2019 hebben wij besloten om de prognose van Scannexus voor de komende vijf jaren onder oplegging van geheimhouding voor uw Staten ter inzage te leggen.

De ter inzage gelegde documenten zien op de prognose van Scannexus tot en met 2026 met daarin omzet, kosten, klanten en prospects. Aangezien het hier vertrouwelijk aan de Provincie medegedeelde informatie betreft (bedrijfsgegevens) en openbaarmaking van deze gegevens mogelijk de rechtmatige (bedrijfs)belangen van de opdrachtnemers zou kunnen schaden, hebben wij besloten deze specifieke informatie onder oplegging van geheimhouding voor Provinciale Staten ter inzage te leggen, een en ander overeenkomstig de procedure zoals beschreven in de brieven aan Provinciale Staten verzonden d.d. 18 november 2015 (kenmerk 2015/87680) en 24 november 2016 (kenmerk 2016/95456).

De wettelijke basis voor het opleggen van geheimhouding aan Provinciale Staten is gelegen in het bepaalde in artikel 25, tweede lid van de Provinciewet juncto artikel 10, lid 2 sub e en g van de Wob. Het belang dat gediend is met openbaarmaking van deze gegevens weegt onzes inziens niet op tegen het belang om onevenredige bevoordeling of benadeling van de Provincie en bij deze aangelegenheid betrokken partijen of schending van de persoonlijke levenssfeer te voorkomen.

De documenten worden bij de Griffie ter inzage gelegd van 18 juni 2019 tot en met 21 juni 2019.
Van deze geheime informatie mag u alleen kennis nemen. Het is niet toegestaan kopieën, foto’s en/of aantekeningen te maken van de documenten.

Bekrachtiging geheimhouding

Overeenkomstig het bepaalde in de brief van ons college aan het Presidium d.d. 24 november 2016 (kenmerk 2016/95456) verzoeken wij u de opgelegde geheimhouding in uw eerstvolgende PS-vergadering te bekrachtigen via een hamerstuk. Daartoe kunt u gebruik maken van bijgevoegd ontwerpbesluit (bijlage).

Het college van Gedeputeerde Staten beschouwt hiermee toezeggingen 8452 en 8453 als afgedaan.

Gedeputeerde Staten van Limburg
namens dezen,

dr. J.P. van den Akker LLM

Limburgs Parlement

provincie limburg

Concept deelverslag van het verhandelde in de Interim Statencommissie

van 7-6-2019
betreffende G-19-010 Statenvoorstel Beëindigen provinciale deelname in Brains Unlimited B.V.

Statenkenmerk	G-19-010	Maastricht	7-6-2019

De **voorzitter** vraagt de fracties om hun wensen en bedenkingen bij dit voorstel.

D66 (Vaessen) heeft geen wensen en bedenkingen. De doelstellingen van het project zijn gehaald en de continuïteit is gewaarborgd.

LOKAAL-LIMBURG (Van der Linden) vraagt in het kader van motie 2454, over intellectueel eigendom, of ook het intellectueel eigendom wordt overgedragen gezien de voorziene inkomsten op het gebied.

FvD (Thewissen) wil weten onder welke voorwaarden de deelname wordt beëindigd en wat er gebeurt als de huidige aandeelhouders de aandelen niet aannemen.

Het **CDA** (IJpelaar) juicht de resultaten van Brains Unlimited B.V. toe, onder andere op het gebied van het aantrekken van kennis. Er is echter nooit sprake geweest van een levensvatbare onderneming, onder andere omdat AZM de vooraf afgesproken scanuren niet heeft afgenomen. De fractie is blij dat het AZM hier nu meer verantwoordelijkheid in gaat nemen.
Spreker vraagt om Provinciale Staten te betrekken bij de ontwikkelingen in de komende (vijf) jaren. Hij wil ook weten of er plannen ten grondslag liggen aan de continuïteit van het bedrijf. Voor het CDA is het voorstel een hamerstuk.

De **VVD** (Nijskens) kijkt met gemengde gevoelens naar ontwikkelingen van Brains Unlimited B.V. Spreker is verrast dat voorgesteld wordt om de aandelen om niet over te dragen en wil in dat kader weten wat de status straks is van het intellectueel eigendom. Hij wil ook weten wat de (financiële) consequenties zijn als de beëindiging niet doorgaat. Hij zet verder vraagtekens bij de rol van AZM door eerder niet de afgesproken scanuren af te nemen en straks wel.

De **SP** (Wolters Gregório) is blij dat dit door de Provincie gesteunde initiatief succesvol blijkt te zijn en roept op om dat in de toekomst voort te zetten. De fractie is optimistisch over de continuïteit van het bedrijf, ook op economisch vlak.

GroenLinks (Mertens) wil weten of het aanbieden van de aandelen om niet als staatssteun aangemerkt kan worden.

50PLUS (Fischer-Otten) sluit zich aan bij deze vraag en wil weten of de mogelijkheid bestaat dat de

beëindiging niet doorgaat. Spreekster benadrukt verder dat niet alle doelstellingen zijn behaald.

Voor de **PvdA** (Berghorst) is het voorstel een hamerstuk.

De **PVV** (Claassen) sluit zich aan bij de vraag over het aantal scans dat het AZM (niet) heeft afgenomen en in de toekomst (wel) zal afnemen. Spreker is bang dat de scans duurder worden en daarmee ook de ziekenhuiszorg.

Gedeputeerde Van den Akker benadrukt dat het een succesvol project is geweest, zowel op het gebied van techniek (de scanner) als op het gebied van werkgelegenheid. Voor de Provincie is er geen aanleiding meer om de aandelen in eigendom te houden. Dat heeft geen gevolgen voor het intellectueel eigendom. Dat maakt daar geen deel van uit.
De Universiteit van Maastricht heeft formeel al aangegeven de aandelen te accepteren. Het AZM heeft dat in beraad.
Het aanbieden om niet heeft te maken met de verliezen in de afgelopen jaren. De onderneming is afgewaardeerd en heeft op dit moment een negatieve waarde. Dat zorgt ervoor dat de Provincie in de komende tijd zou moeten bijstorten. De lening aan Scannexus is volledig terugbetaald.
T8452 Gedeputeerde Van den Akker zegt toe de bedrijfsmatige prognose van Scannexus voor de komende vijf jaar vertrouwelijk ter inzage te leggen tot aan de PS-vergadering van 21-6-2019.

FvD (Thewissen) herhaalt haar vraag wat er gebeurt als de partijen de aandelen niet aannemen.

Gedeputeerde Van den Akker antwoordt dat het aantal aandelen dan afneemt.

De **PVV** (Claassen) vindt dat in de afgelopen periode meer is ingezet op onderzoek en minder op de scans. Nu wordt aangegeven wel meer in te zetten op scans, waardoor de onderneming rendabel kan worden. Spreker vindt het dan ook nu niet het moment het bedrijf los te laten.

Gedeputeerde Van den Akker antwoordt dat er nu door onderzoek en investeringen in de infrastructuur ook meer gelegenheid is om scans af te nemen.

De heer **Peusens** (ambtenaar) merkt op dat de exploitatie verliezen heeft opgeleverd. Dat heeft geleid tot een negatief eigen vermogen van 1,9 miljoen euro. Het AZM kan pas nu inzetten op scans. Dat levert meer omzet op. Dat moet ten goede komen aan het eigen vermogen.

De **PVV** (Claassen) wil weten waarom eerder niet en nu wel, meer ingezet kan worden op de scans.

Gedeputeerde Van den Akker beaamt dat de scanner in de afgelopen periode niet veel is gebruikt. Dat had te maken met de bedrijfsvoering van AZM. Het AZM wil daar nu meer verantwoordelijkheid in nemen.

Het **CDA** (IJpelaar) merkt op dat het niet aan de Provincie is om uit puur bedrijfseconomische redenen deel te nemen aan een onderneming. Hij vindt dat de huidige risico's van de Provincie bij dit bedrijf niet opwegen tegen de overwegingen van de PVV.

Voor de **PVV** (Claassen) is het naast een bedrijfseconomisch ook een ethisch vraagstuk.

Tweede termijn

Voor **D66** (Vaessen), **LOKAAL-LIMBURG** (Van der Linden), de **SP** (Wolters Gregório), **50PLUS** (Fischer-Otten), de **PvdD** (Loomans), de **PvdA** (Berghorst) en het **CDA** (IJpelaar) is het voorstel een hamerstuk.

FvD (Thewissen) leest in de voorwaarden dat de Provincie geen publiek belang meer heeft bij het aanhouden van deze deelname. Hij begrijpt dat het gaat om het afkopen van het financiële risico en wil weten onder welke voorwaarden de deelname wordt beëindigd.

De **VVD** (Nijskens) wil weten hoeveel aandelen de partijen krijgen, onder andere in verband met de verhouding tussen het aantal aandelen van de verschillende partijen. Voor de VVD is het verder een hamerstuk.

Voor **GroenLinks** (Mertens) is het voorstel een hamerstuk als de vraag over staatssteun naar tevredenheid wordt beantwoord.

Voor de **PVV** (Claassen) is het voorstel een hamerstuk mits de eerder gestelde vragen naar tevredenheid worden beantwoord.

Gedeputeerde Van den Akker acht dat de risico's voor een verlies van 1,9 miljoen euro in de komende jaren groter zijn dan de verwachte winst.
Voor het MUMC was het eerder niet aantrekkelijk om gebruik te maken van de scanners van Scannexus. Spreker gaat ervan uit dat de betreffende partijen nu hun verantwoordelijkheid nemen.
De aandelen worden pro rato aangeboden.
T8453 Gedeputeerde Van den Akker zegt toe dat de vraag of er sprake kan zijn van eventuele ongeoorloofde staatssteun inzake het overdragen van de aandelen Scannexus wordt gecheckt en dat Provinciale Staten hier vóór de PS-vergadering van 21-6-2019 over worden geïnformeerd.

Conclusie: er zijn geen wensen en bedenkingen bij dit voorstel; de wens van het CDA om stukken ter inzage te leggen, is gehonoreerd; het voorstel kan als hamerstuk worden geagendeerd voor de Statenvergadering.

De commissiegriffier, De voorzitter,

Mw. L.G.M. van Birgelen-Droog Dhr. A. Rossel

Limburgs Parlement

provincie limburg

BESLUIT
PROVINCIALE STATEN
VAN LIMBURG

No: G-19-010

Onderwerp:
Beëindigen provinciale deelname in Brains Unlimited B.V.

Provinciale Staten van Limburg;

gezien het voorstel van Gedeputeerde Staten van Limburg van 30 april 2019

besluiten:

conform artikel 158 lid 2 Provinciewet de volgende wensen en bedenkingen kenbaar te maken ten aanzien van het beëindigen van de provinciale deelname in Brains Unlimited B.V. en de provinciale aandelen “om niet” aan te bieden aan de zittende aandeelhouders UM en azM.

Aldus vastgesteld door Provinciale Staten van Limburg in hun vergadering van 21 juni 2019.

De heer mr. A.O.J. Pregled, waarnemend griffier

De heer drs. Th.J.F.M. Bovens, voorzitter

(PS) Provinciale Staten

Dossiernummer	482
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	21 juni 2019
Agendapunt	5.3
Omschrijving	G-19-015 Gewijzigd Statenvoorstel Provinciale garantstelling Mijnwater B.V., brief GS van 19-6-2019 (GS 2019-46672)

Geagendeerd	Vergaderdatum
(PS) Provinciale Staten	21 juni 2019

provincie limburg

Provinciale Staten
van Limburg

Cluster	WL	**Behandeld**	R.H.T. van Beusekom
Ons kenmerk	2019/46672	**Telefoon**	+31 6 31 79 15 03
Uw kenmerk	-	**Maastricht**	18 juni 2019
Bijlage(n)	1	**Verzonden**	**19 juni 2019**

Onderwerp
Uitrol Mijnwater B.V.

Geachte Staten,

Hierbij bieden wij u het gewijzigd Statenvoorstel inzake de uitrol van Mijnwater B.V. aan.

Gedeputeerde Staten van Limburg

voorzitter

secretaris

Bezoekadres:
Limburglaan 10
NL-6229 GA Maastricht

Postbus 5700
NL-6202 MA Maastricht
postbus@prvlimburg.nl

Tel + 31 43 389 99 99
Fax + 31 43 361 80 99
www.limburg.nl

IBAN –nummer:
NL08RABO0132575728
BIC-code: RABONL2U

GEWIJZIGD Statenvoorstel – 1 minuut versie
No: G-19-015

1 Onderwerp
Provinciale garantstelling Mijnwater B.V.

2 Inleiding/aanleiding inclusief beoogd resultaat
Het Limburgs Energie Fonds (LEF B.V.)
Middels de Motie Duurzaamheid hebben Provinciale Staten in 2011 het College van Gedeputeerde Staten opgeroepen een revolverend energiefonds in te richten. Uw College heeft hieraan invulling gegeven middels de Kadernota Energiefonds. Met vaststelling van de Kadernota Energiefonds hebben Provinciale Staten op 8 juni 2012 de hoofdlijnen van het Limburgs Energiefonds uitgezet. Het college heeft ter uitvoering daarvan besloten over te gaan tot oprichting van het Limburgs Energie Fonds BV (LEF).In de rol als tijdelijk bestuurder van het LEF heeft uw college in 2013 ingestemd met het sluiten van de Managementovereenkomst tussen LEF BV en Finquiddity Vermogensbeheer BV, tevens is het bestuurs- en investeringsreglement door uw college vastgesteld. Sinds het sluiten van de managementovereenkomst is Finquiddity Vermogensbeheer BV de bestuurder van LEF. Finquiddity Vermogensbeheer BV is als bestuurder en fondsbeheerder op basis van een Europese aanbestedingsprocedure geworven.
In het voorjaar van 2016 zijn gesprekken gestart met de Europese Investeringsbank (hierna EIB) over de mogelijkheid om het LEF financieel te versterken. Deze gesprekken hebben ertoe geleid dat op de EIB op 15 Juni 2017 heeft besloten het LEF een lening te verstrekken van € 30 mln. LEF BV is hiermee het eerste Nederlandse Energiefonds waarin de EIB heeft geïnvesteerd. Na deze financiering door de EIB bedraagt de totale fondsomvang € 90 mln.
Het Limburgs Energie Fonds heeft momenteel € 47,8 mln. aan financieringen verstrekt aan ondernemers. Hiermee zijn in totaal € 174 mln. aan duurzame investeringen gerealiseerd, in en voor de provincie Limburg. De broeikasgasemissie reductie is circa 2,35 mln. ton, dit is vergelijkbaar met de reductie van circa 57 windmolens van 2,3 MW of 374.362 huishoudens.

Mijnwater B.V.
Mijnwater B.V. beschikt over een geavanceerd warmte/koude netwerk waarmee woningen van warmte en koude worden voorzien. Het betreft een laag temperatuur netwerk (circa 26-28 °C) in Heerlen. Anno 2018 is het ondergronds reservoir voor Mijnwater B.V. steeds minder belangrijk en streeft men ernaar door intelligente toepassingen en technieken het ondergronds reservoir zo min mogelijk te gebruiken. Warmte wordt nu bijvoorbeeld steeds meer gewonnen uit andere bronnen zoals het datacenter van APG, koelingen van supermarkten en in de nabije toekomst aansluiting van bijvoorbeeld VDL Componenta op het Mijnwater netwerk. Daarmee leiden nieuwe Mijnwateraansluitingen niet noodzakelijkerwijs tot additionele activiteit in de ondergrond. Daarbij is het tevens van belang te onderkennen dat het concept van Mijnwater zondermeer toegepast kan worden in gebieden zonder mijnen, door alternatieve buffermethoden in te zetten.
In 2016 is gemeente Heerlen gestart met een verkenning hoe de instandhouding en groei van Mijnwater te financieren. Uiteindelijk heeft het college besloten Mijnwater B.V. te verkopen. Enkele partijen, waaronder LEF, hebben een voorstel voor de overname gedaan. Uiteindelijk is het voorstel van LEF gekozen. Omdat de overname van de aandelen van Mijnwater B.V. een investering groter dan € 2.5 mln. betrof was goedkeuring van de AvA van LEF vereist.

Middels het GS besluit d.d. 4 september 2018 heeft de AvA van LEF B.V. ingestemd met de overname van de aandelen van Gemeente Heerlen in Mijnwater B.V.. Hiermee is LEF B.V. momenteel enig aandeelhouder in Mijnwater B.V.. Op het moment van overname was de noodzaak tot groei bekend. Een van de redenen voor de keuze voor LEF B.V. was de visie van LEF voor de verdere ontwikkeling en uitrol van Mijnwater variërend van een S50 tot een S500 (miljoenen investeringen) scenario.

De noodzakelijke aanvullende invetseringen voor de verdere uitrol van Mijnwater liggen nu voor. In het huidige basis scenario zijn deze investeringen geraamd op € 90 mln. en dit vergt additionele financiering door LEF van € 22,5 mln. In voorliggend statenvoorstel vragen wij u om wensen en bedenkingen te uiten inzake deze voorgenomen investering vanuit het fonds en de daarvoor benodigde Provinciale garantstelling van € 22,5 mln.. Deze garantstelling is noodzakelijk omdat investering niet past binnen het grote posten beleid van LEF B.V. dat er op is gericht voldoende spreiding binnen het fonds te behouden.

In het aan u vertrouwelijk ter inzage gelegde treasury advies wordt een positief advies afgegeven over het investeringsvoorstel onder diverse voorwaarden, waarvan de voornaamste een geconditioneerde uitboeking van de middelen op basis van het rendement van een individuele aansluiting betreft. Dit stelt mijnwater in staat zich scherp richting de markt te oriënteren, met een gefaseerde en gecontroleerde toename van de exposure van de financier (LEF) en daarmee de garantiegever (de Provincie).

CE Delft (Bijlage 1)
In het huidig regeerakkoord is de transitie naar een gasloze gebouwde omgeving in 2050 opgenomen. In de verstedelijkte regio Parkstad kan Mijnwater een grote bijdrage leveren aan het realiseren van die ambitie. CE Delft heeft in 2018 de potentie van Warmtenetten met een lage temperatuur geïnventariseerd. Dit rapport vormt daarmee een goede second opinion van de techniek en de uitrolbaarheid. CE Delft beoordeelt Mijnwater als een innovatief én kansrijk concept dat op aanzienlijke schaal (2,0 tot 3,6 mln. woningen) toegepast kan worden om in Nederland de transitie naar een aardgasvrije samenleving mogelijk te maken.
Het rapport bevestigt dat met behulp van het Mijnwater-concept de toekomstig dalende warmtevraag en stijgende koudevraag, in een gebied met een gevarieerde bebouwing waar wel sprake is van een minimum bebouwingsgraad (dichtheid), kan invullen.

Besluitvorming
Het voorliggend financieringsvoorstel in wordt aangedragen door het fondsmanagement van LEF en past binnen haar investeringsreglement. Conform de reguliere procedure vergt een investering van LEF goedkeuring van de adviescommissie, die inmiddels is verkregen. Tevens vergt een investering van boven de € 2,5 mln. goedkeuring van de AvA en dus GS besluitvorming. Voorwaarde voor het akkoord van de adviescommissie en het voldoen aan het investeringsreglement is dat de overschrijding van de maximale fondsexposure (in dit geval 8,5 mln.) wordt gedekt door een garantstelling van de Provincie. De totale exposure van LEF zou na dit besluit € 32,5 mln. komen te bedragen en vergt een totale garantstelling van € 24 mln. Bij eerdere besluitvorming (4 september 2018) is reeds een garantie van € 1,5 mln. afgegeven.

Omdat voorliggend besluit een directe garantstelling door de Provincie betreft en de € 2,5 mln. grens van de financiële verordening wordt overschreden, worden uw Staten gevraagd om uw wensen en bedenkingen te uiten ten aanzien van dit financieringsvoornemen in de vorm van een Provinciale garantstelling van € 22,5 mln..

Ten grondslag aan de verdere uitbreiding van Mijnwater ligt een gedegen Plan van Aanpak (vertrouwelijke bijlage 1), een voorstel van de fondsdirectie, een separaat advies van de adviescommissie LEF en een separaat treasury advies. Tevens zijn er vergevorderde gesprekken met potentiële toetreders, waaronder Enpuls (een dochteronderneming van Enexis).

3 Bevoegdheid

Provinciale Staten (PS) dienen conform artikel 167, lid 4 jo. artikel 158, lid 1 onder 2 van de Provinciewet, nader uitgewerkt in artikel 13 lid 4 van de financiële verordening 2016 in de gelegenheid gesteld te worden haar wensen en bedenkingen te uiten, voor zover de financieringsomvang de € 2,5 mln. overstijgt.

4 Voorstel aan Provinciale Staten

1. Conform artikel 167, lid 4 jo. artikel 158, lid 1 onder 2 van de Provinciewet, nader uitgewerkt in artikel 13 lid 4 van de financiële verordening 2016 uw wensen en bedenkingen te uiten ten aanzien van het financieringsvoorstel dat bestaat uit:
   a. Het verstrekken van een garantstelling ter hoogte van maximaal € 22,5 mln. jegens LEF B.V. voor haar investering van in totaal € 32,5 mln. in mijnwater B.V. tegen een marktconforme vergoeding in de vorm van een provisie ter hoogte van 6,725% op geconsolideerd niveau.
   b. Het instellen van een risicoreserve ad € 2,26 mln. ten laste van de middelen Limburgs Bod en klimaatakkoord (zie paragraaf 8).

5 Argumenten / toets duurzaamheidparagraaf

Door financiering van Mijnwater kan de uitrol van dit koude en warmte netwerk bijdragen aan realisatie van de doelen opgenomen in het POL, Nationaal Energieakkoord en regeerakkoord.
De doelen gesteld vanuit het Coalitieakkoord, POL en Nationaal Energieakkoord zijn:

- ten minste een besparing van het energiegebruik met gemiddeld 1,5% per jaar;
- ten minste een toename van het aandeel hernieuwbare energieopwekking naar 14% in 2020 en 16% in 2023;
- de in het Regeerakkoord opgenomen doelstelling om ten opzichte van de CO2 uitstoot in 1990 een CO2 reductie van 49% in 2030 te realiseren.

De impact van het financieringsvoorstel inzake de uitrol vaan Mijnwater B.V. kan resulteren in een CO2 besparing van 306.691 ton, dit is vergelijkbaar met de directe jaarlijkse CO2 uitstoot van 48.805 huishoudens. Ten opzichte van het totaal aantal huishoudens van 120.000 in 2018 in de Stadregio Parkstad, is dit een besparing van 16%.

6 Risico's

Financieel risico

Er worden in het treasury advies diverse risico's onderkend. De voornaamste risico's zijn:

- mogelijk verschil tussen het voorcalculatorisch rendement op nieuwe aansluitingen op basis waarvan de lening getrokken wordt en het werkelijke rendement dat behaald wordt na realisatie;
- een (her)financieringsrisico gekoppeld aan (on)gecontroleerde groei ingegeven door maatschappelijke druk of druk van toetredende aandeelhouders;
- de ontwikkeling van de organisatie en succesvolle uitrol van het plan van aanpak in tijd en kwaliteit;
- het conform planning realiseren van de pijplijn projecten.

Hiertoe zijn diverse beheersingsmaatregelen getroffen:

- het uit te voeren plan van aanpak versterkt de financiële functie en stelt Mijnwater in staat beter geïnformeerde investeringsbesluiten te nemen. De organisatie is al stevig versterkt met de komst van Angelique Palmen en een ervaren controller. Ook heeft het LEF intern versterking ingehuurd voor het beheer van haar deelneming.
- de structurering van de financiering internaliseert financiële prioritering in de investeringsbesluiten en stelt strikte voorwaarden aan uitboeking.
- de AvA rol van LEF stelt in staat sterker te sturen dan het geval zou zijn, bij enkel een financieringspositie. Na implementatie van het Plan van Aanpak zal tevens een RvC ingesteld worden.
- er is een reëel beheerscenario waarbij niet verder wordt geïnvesteerd in groei en de organisatie wordt afgebouwd gericht op instandhouding van de bestaande gecontracteerde kasstromen.
- naast de reguliere banken zijn er diverse faciliteiten in ontwikkeling die de financierbaarheid van de energietransitie moeten bevorderen. De voornaamste hiervan is Invest-NL. Dit financieringsinstrument kan de groei van Mijnwater faciliteren en LEF is op diverse niveaus in contact met deze partijen.

Gelet op de ingevoerde beheersmaatregelen en in het bijzonder de mogelijkheid om de uitboeking van middelen te faseren op basis van uitbreidingen van subclusters kunnen de risico's tot worden teruggebracht tot een niveau dat past bij het verwachte rendement van de investering.
Daarnaast wordt een dotatie aan de risicoreserve SIS 2.0 gedaan ter hoogte van € 2,26 mln.

GEWIJZIGD Statenvoorstel
No: G-19-015

1. Onderwerp

Provinciale garantstelling Mijnwater B.V.

2. Inleiding/aanleiding inclusief beoogd resultaat

Voor de komende jaren is het noodzakelijk om de verduurzaming van de bebouwde omgeving versneld op te pakken. Het maatschappelijk effect dat we op korte termijn willen bereiken ligt in lijn met hetgeen opgenomen in ~~door u vastgestelde~~ LEKTA:

- het verduurzamen van de Limburgse woningen op het gebied van energiebesparing en CO2 reductie met een energiebesparing van 3PJ in 2020;
- circa 30.000 woningen extra verduurzamen met provinciaal financieringsinstrument Duurzaam Thuis. Dit is vergelijkbaar met circa 70% van de 2020 doelstelling van 42.000 woningen en tevens een substantiële impuls aan werkgelegenheid en (bij- en/of om) scholing in de sector;
- het realiseren van de tussen de 10.000 – 15.000 aardgasvrije bedrijfs- en woonobjecten.

De impact van het financieringsvoorstel inzake de uitrol vaan Mijnwater B.V. kan resulteren in een CO2 besparing van 306.691 ton, dit is vergelijkbaar met de directe jaarlijkse CO2 uitstoot van 48.805 huishoudens. Ten opzichte van het totaal aantal huishoudens van 120.000 in 2018 in de Stadregio Parkstad, is dit een besparing van 16%.

Mijnwater B.V.

In 2016 is gemeente Heerlen gestart met een verkenning hoe de instandhouding en groei van Mijnwater te financieren. Uiteindelijk heeft het college besloten Mijnwater B.V. te verkopen. Enkele partijen, waaronder LEF, hebben een voorstel voor de overname gedaan. Uiteindelijk is het voorstel van LEF gekozen en is LEF 100% aandeelhouder van Mijnwater B.V. geworden. U bent hier middels een mededeling portefeuillehouder op 4 en 28 september van op de hoogte gesteld.
Voor de verdere uitrol van Mijnwater zijn aanvullende investeringen noodzakelijk die in het basis scenario geraamd zijn op € 90 mln.. In voorliggend statenvoorstel vragen wij u om wensen en bedenkingen te uiten inzake het verstrekken van een Provinciale garantstelling van € 22,5 mln. jegens LEF B.V. voor haar investering van in totaal € 32,5 mln. in Mijnwater B.V.

3. Bevoegdheid

Provinciale Staten (PS) dienen conform artikel 167, lid 4 jo. artikel 158, lid 1 onder 2 van de Provinciewet, nader uitgewerkt in artikel 13 lid 4 van de financiële verordening 2016 in de gelegenheid gesteld te worden haar wensen en bedenkingen te uiten, voor zover de financieringsomvang de € 2,5 mln. overstijgt.

4. Voorstel aan Provinciale Staten

1. Conform artikel 167, lid 4 jo. artikel 158, lid 1 onder 2 van de Provinciewet, nader uitgewerkt in artikel 13 lid 4 van de financiële verordening 2016 uw wensen en bedenkingen te uiten ten aanzien van het financieringsvoorstel dat bestaat uit:

~~c. Het verstrekken van een garantstelling ter hoogte van maximaal € 22,5 mln. jegens LEF B.V. voor haar investering van in totaal € 32,5 mln. in mijnwater B.V. tegen een marktconforme vergoeding in de vorm van een provisie ter hoogte van 6,25% op geconsolideerd niveau.~~

~~Het instellen van een risicoreserve ad € 2,26 ten laste van de middelen Limburgs Bod en klimaatakkoord (zie paragraaf 8).~~a. het verstrekken van een garantstelling ter hoogte van maximaal € 22,5 mln. jegens LEF B.V. voor haar investering van in totaal € 32,5 mln. in mijnwater B.V. tegen een marktconforme vergoeding in de vorm van een provisie ter hoogte van 6,75% op geconsolideerd niveau;

b. het instellen van een risicoreserve ad € 2,26 mln. ten laste van de middelen Limburgs Bod en klimaatakkoord (zie paragraaf 8).

~~a.~~

5. Risico's

Financieel risico

Het voornaamste risico in gelegen in het verschil tussen het voorcalculatorisch rendement op nieuwe aansluitingen op basis waarvan de lening getrokken wordt en het werkelijke rendement dat behaald wordt na realisatie. Een van de belangrijke deliverables van het plan van aanpak is een rekenmethodiek die getoetst kan worden aan de historisch gerealiseerde aansluitingen inclusief een reële toerekening van de kosten van de backbone. Nu worden normatieve berekeningen gehanteerd, uitgaande van de ervaringen van Mijnwater B.V. en interne expertise. Dit is echter moeilijk toetsbaar. Als er sprake is van een structurele onderschatting van de werkelijke investeringskosten, operationele kosten of noodzakelijke dekkingsbijdrage voor de backbone kan een op voorhand positief ingeschatte aansluiting achteraf onrendabel blijken. Een steekproef op 2 aansluitingen laat een positief resultaat zien, maar deze steekproef is te klein om een conclusie voor de hele portefeuille te kunnen trekken. Dit vormt een nog groter risico bij uitbreiding in gebieden waar nog geen backbone aanwezig is. Een meer gedetailleerde ramingssystematiek zou Mijnwater ook in staat stellen scherpere proposities neer te leggen.

Het tweede risico is een (her)financieringsrisico gekoppeld aan (on)gecontroleerde groei ingegeven door maatschappelijke druk of druk van toetredende aandeelhouders. Hier wijst ook de adviescommissie expliciet op zoals opgenomen in bijlage 1. Dit betekent mogelijk dat de Provinciale exposure verder toe kan nemen indien besloten wordt in te zetten op verdere groei, gedreven door externe ontwikkelingen. De adviescommissie stelt voor een expliciet standpunt in te nemen over een acceptabel maximum (zie conclusie paragraaf 6). De rol en bereidheid van externe financiers is hierbij een belangrijke factor. Ten aanzien van de bankfinanciering is het risico 2-ledig. Er wordt in het model uitgegaan van een relatief hoge leverage en lange looptijd (parallel aan wat acceptabel is in een volwassen vastgoedsector), hetgeen de financierbaarheid bemoeilijkt. Daarnaast is het een nieuw concept waardoor banken naar verwachting terughoudendheid zullen tonen.

Verder is de ontwikkeling van de organisatie en een tijdige en kwalitatief succesvolle uitrol van het plan van aanpak een relevant risico. De organisatie is momenteel klein en in het bijzonder afhankelijk dhr. Hiddes. Om de doorgroei te kunnen realiseren is dan ook een versterking van de organisatie noodzakelijk en moet de aanwezige kennis vastgelegd en beschermd worden. In het plan van aanpak worden hiertoe 3 fases onderscheiden: Fundamentals, Strategievorming en Kwaliteit en Capaciteit. Pas na het zetten van deze stappen wordt een volledige en sterke exit mogelijk.

Tot slot is het realiseren van brede groei een stevige uitdaging. Er zit een groot aantal concrete projecten in de pijplijn, met name in de B2B sfeer. Deze leads zijn echter niet allemaal gecontracteerd (mede door het niet kunnen financieren van de uitbreiding). Verdere doorgroei zal ook gerealiseerd moeten worden in de B2C markt. Deze casussen zijn complexer en ook meer beperkt vanuit de prijsstelling o.b.v. de warmte wet. De invulling van het klimaatakkoord en de invulling van de lokale wijk-specifieke warmteplannen vormen hierbij een onzekerheid. Daarnaast vormen kosten voor isolatie die voor rekening van de bewoners komen een drempel voor het ontsluiten van de bestaande woningbouw.
Het is cruciaal dat er een gedetailleerder overzicht komt van de pijplijn en identificatie van de bottlenecks voor realisatie anders dan financiering. Dit vormt een van de eerste deliverables van het Plan van Aanpak.

Ten aanzien van bovengenoemde risico's zijn de volgende beheersingsmaatregelen getroffen:

- het uit te voeren plan van aanpak versterkt de financiële functie en stelt Mijnwater in staat beter geïnformeerde investeringsbesluiten te nemen. De organisatie is al stevig versterkt met de komst van Angelique Palmen en een ervaren controller. Ook heeft het LEF intern versterking ingehuurd voor het beheer van haar deelneming;
- de structurering van de financiering internaliseert financiële prioritering in de investeringsbesluiten en stelt strikte voorwaarden aan uitboeking;
- de AvA rol van LEF stelt in staat sterker te sturen dan het geval zou zijn, bij enkel een financieringspositie. Na implementatie van het Plan van Aanpak zal tevens een RvC ingesteld worden;
- er is een reëel beheerscenario waarbij niet verder wordt geïnvesteerd in groei en de organisatie wordt afgebouwd gericht op instandhouding van de bestaande gecontracteerde kasstromen;
- naast de reguliere banken zijn er diverse faciliteiten in ontwikkeling die de financierbaarheid van de energietransitie moeten bevorderen. De voornaamste hiervan is Invest-NL.
  Dit financieringsinstrument kan de groei van Mijnwater faciliteren en LEF is op diverse niveaus in contact met deze partijen.

Volledigheidshalve wordt ook het navolgende risico benoemt dat reeds eerder is geadresseerd. In het traject van de overname door LEF B.V. is expliciet aandacht geweest voor Na-ijlende effecten steenkoolwinning en een mogelijke relatie met, danwel risico voor de activiteiten van Mijnwater B.V. Hierbij is door AKD het risico als gering aangemerkt en heeft een expert meeting plaatsgevonden waaruit eveneens voortkwam dat het risico van de activiteiten van Mijnwater B.V. in relatie tot de voornoemde risico's minimaal is. Uit het VITO overleg komt kortweg naar voren dat het technische risico dat mijnwater de oorzaak kan zijn van mijn(water)schade, klein is, gegeven het relatief onbeduidende karakter van de mijnwater activiteiten t.o.v. het grotere geheel.

In dit licht heeft LEF de risico's acceptabel geacht. Ter verdere zekerheid is een vrijwaring van de gemeente Heerlen bedongen voor infrastructuur aangelegd vóór de transactiedatum met een looptijd van 3 jaar. Er zijn recent geen nieuwe relevante ontwikkelingen inzake na-ijlende effecten steenkoolwinning in relatie tot de verduurzaming van de gebouwde omgeving in de regio Parkstad.

Gelet op de ingevoerde beheersmaatregelen en in het bijzonder de mogelijkheid om de uitboeking van middelen te faseren op basis van uitbreidingen van subclusters kunnen de risico's tot worden teruggebracht tot een niveau dat past bij het verwachte rendement van de investering. Daarnaast wordt een dotatie aan de risicoreserve SIS 2.0 gedaan ter hoogte van € 2,26 mln.

6. Toelichting / kernargumenten/onderbouwing

De doelen gesteld vanuit het Coalitieakkoord, POL en Nationaal Energieakkoord zijn:

- ten minste een besparing van het energiegebruik met gemiddeld 1,5% per jaar;
- ten minste een toename van het aandeel hernieuwbare energieopwekking naar 14% in 2020 en 16% in 2023;
- de in het Regeerakkoord opgenomen doelstelling om ten opzichte van de CO2 uitstoot in 1990 een CO2 reductie van 49% in 2030 te realiseren.

LEKTA

LEKTA kent een aantal door u vastgestelde ambities:

- het verduurzamen van de Limburgse woningen op het gebied van energiebesparing en CO2 reductie met een energiebesparing van 3PJ in 2020;
- circa 30.000 woningen extra verduurzamen met provinciaal financieringsinstrument Duurzaam Thuis. Dit is vergelijkbaar met circa 70% van de 2020 doelstelling van 42.000 woningen en tevens een substantiële impuls aan werkgelegenheid en (bij- en/of om) scholing in de sector;
- het realiseren van de tussen de 10.000 – 15.000 aardgasvrije bedrijfs- en woonobjecten.

LEKTA benoemt Mijnwater als een kansrijk alternatief om deze doelstellingen in de gebouwde omgeving te realiseren. Limburg is de vierde provincie in Nederland wat betreft de beschikbaarheid van restwarmte en heeft tevens gebieden die geschikt zijn voor bodem- en aardwarmte. LEKTA onderschrijft de potentie van Mijnwater, circa 2 tot 3,6 mln. Nederlandse huishoudens zouden met deze technologie van warm water voorzien kunnen worden.

Limburgs Bod

Mjnwater B.V. is een belangrijk onderdeel van het Limburgse aanbod voor een Regiodeal Transformatie van Parkstad. Over dit aanbod bent u reeds geïnformeerd op 31 augustus en 13 september 2018.
Mijnwater is onderdeel van zowel het Limburgs aanbod aan het Rijk, investeringslijn 2 (transformatie van de gebouwde omgeving) als van LEKTA. In het Limburgse aanbod geven wij reeds aan dat versnelde uitrol van Mijnwater mogelijk is zonder subsidie maar wel voldoende risicodragend vermogen vraagt.

Het Limburgs Energie Fonds als 100% dochter van de Provincie is een belangrijk instrument in het realiseren van de bovengenoemde ambities. Echter met een fondsomvang van €90 mln. overstijgen sommige initiatieven de draagkracht van het fonds. Mijnwater B.V. is zo'n initiatief.

Ten einde deze Limburgse techniek te behouden en uit te rollen beoogt het college van Gedeputeerde Staten een verdere uitbreiding van de positie van LEF B.V. in Mijnwater B.V. mogelijk te maken middels een Provinciale garantstelling van € 22,5 mln.

Mijnwater
Mijnwater B.V. heeft onder het voormalig aandeelhouderschap van Heerlen sterk geïnvesteerd in doorontwikkeling van de mijnwater techniek en de zogenaamde backbone, zijnde de basis infrastructuur voor een grootschalig warmte netwerk. Dit heeft ervoor gezorgd dat de huidige backbone overgedimensioneerd is, waardoor nieuwe aansluitingen momenteel slechts beperkte aanvullende investeringen in de backbone vereisen.
De huidige toepassing van het Mijnwater-concept laat zich het best omschrijven als een *smart thermal grid met geothermische buffering.* Ofwel een lage-temperatuur uitwisselingssysteem met buffering van warmte én koude. In het concept worden aanbod en vraag van warmte en koude op een slimme en efficiënte wijze aan elkaar gekoppeld door een LT-warmtenet. Het concept is vraaggestuurd. De buffering wordt ingezet voor systeemoptimalisatie en nuttige inzet van het aanbod over de tijd heen. Het concept kent een gelaagde opbouw: eerst vindt uitwisseling tussen gebouwen in een cluster plaats, vervolgens uitwisseling tussen clusters en tot slot met de buffers. Dit wordt mogelijk gemaakt door de slimme aansturing van warmte- en koude-infrastructuur: het smart thermal grid. Het lage-temperatuurniveau van de centrale infrastructuur geeft dit concept de mogelijkheid om een groot aantal aanbieders van warmte (vragers naar koude) aan te sluiten. Dit zijn met name ook partijen die niet interessant zijn voor HT-warmtenetten. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om thermische energie uit datacenters, koel- en vrieshuizen of schaatsbanen.

De toepassingsmogelijkheden van het concept in de gebouwde omgeving zijn groot. Doordat op individueel of op clusterniveau de temperatuur bepaald kan worden, kan een grote diversiteit aan afnemers worden aangesloten. Zo kan in het geval van woningbouw zowel een matig als een zeer goed geïsoleerde woning naast elkaar worden aangesloten op dezelfde infrastructuur. Op gebouwniveau wordt verder individueel invulling gegeven aan de warmtevraag van deze woningen. Voor een optimale werking van het concept is het wenselijk dat er veel thermische stromen (warmte én koude) uitgewisseld kunnen worden, maar dit is niet per se noodzakelijk. Ook in situaties met hoofdzakelijk een warmtevraag biedt het concept goede mogelijkheden.

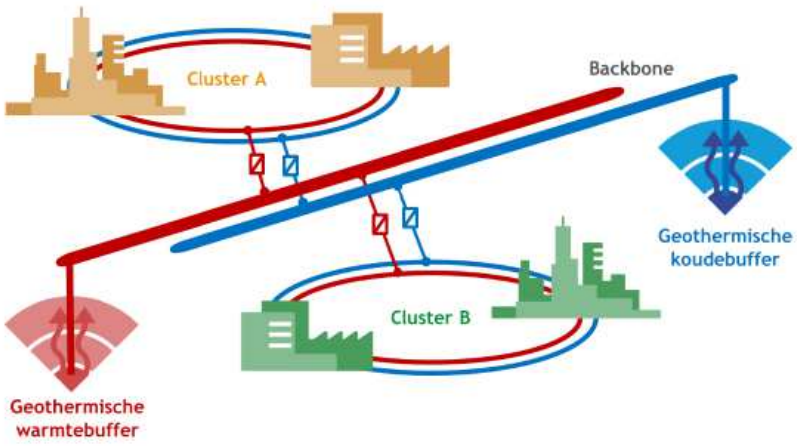

Opmerking: Het daadwerkelijke Mijnwater-energienet in Heerlen is complexer en bevat bovendien vier clusters in plaats van twee. Door middel van warmtewisselaars is het water uit de clusters gescheiden van het water in de backbone.

Het feit dat een groot gedeelte van de voorinvesteringen al gepleegd is, resulterende in een bestaande backbone met een stevige overcapaciteit, maakt de investeringspropositie interessanter dan in het geval van een regulier warmtenet waarbij er een volledig vollooprisico wordt gelopen. Nu kan er op basis van een individuele aansluiting besloten worden of deze uitbreiding rendabel is of niet. Dit is ook de grondslag van het expliciete treasury advies (advies I) om primair de focussen op verdichting op de bestaande backbone voor over te gaan op nieuwe werkgebieden. In dat kader is het ook van belang kritisch te kijken naar het pilot project aardgasvrije wijken in Brunssum. Deze investering is pas verantwoord op het moment dat Mijnwater B.V. de investeringskosten gepaard gaande met een nieuwe backbone scherp kan inschatten en het risico op overschrijding van de verkregen subsidie gemitigeerd wordt.

Naast het voordeel van de aanwezigheid van een bestaand warmtenet biedt de techniek zelf diverse voordelen ten opzichte van een regulier warmtenet zoals in onderstaande tabel is opgenomen.

Traditioneel Warmtenetwerk	Mijnwater
Enkel warmtelevering	Warmte-en Koude levering (Mijnwater verwacht dat koude
Netwerk (weinig of geen intelligentie) waarbij de piek bepalend is voor de cap. v/h netwerk. Verdienmodel is “productie & handel”	Slim netwerk waar vraag en aanbod verbonden wordt en pieken worden geminimaliseerd door toevoeging van tijd en intelligentie. Verdienmodel is dienstverlening.
Warmte wordt constant rondgepompt, hetgeen zorgt voor zware belasting van pompen (= groter elektraverbruik)	Warmte en koude wordt enkel rondgepompt wanneer nodig, hetgeen zorgt voor een lichter pompgebruik
Temperatuurregime: warmte 90 –70 ^{O}C	Temperatuurregime: warmte 30 –28 ^{O}C en koude: 18 -16 ^{O}C
Distributieverliezen ca. 12 %	Distributieverliezen: warmte ca.6%, koude ca.2%.
Benutting restwarmtebronnen zeer beperkt mogelijk door hoge temperatuur regime	Zeer groot arsenaal aan restwarmtebronnen beschikbaar door lage temperatuurregime
Iedere aansluiting is verbruiker	Iedere aansluiting is tevens producent
Geen koppeling/relatie met het elektriciteits-netwerk en het aanbod van duurzame elektriciteit	Mogelijkheid om overschot aanbod duurzame elektriciteit om te zetten in warmte en/of koude en deze vervolgens te bufferen om (eventueel later) te benutten

Vanuit het perspectief van de burger kan Mijnwater een reëel alternatief bieden. Op basis van het CE Delft rapport (bijlage 1) zijn de kosten en investeringen (bij een investering voor een blok van 1000 woningen) als volgt.

Overzicht gebruikerskosten Mijnwater						
	Per 1000		Per woning			
Investering MW aansluiting	€	1.400.000	€	1.400		
Investering Energie centrale	€	8.825.000	€	8.825		
Investering	€	10.225.000	€	10.225		
Energie jaarlijks	€	162.500	€	163		
Onderhoud jaarlijks	€	75.000	€	75		
Overig jaarlijks	€	60.000	€	60		
Kosten	€	297.500	€	298		
	Per 1000		Per woning		Per maand	
VR Warmte	€	390.000	€	390,0	€	32,5
VR Koude	€	140.000	€	140,0	€	11,7
VR warm tapwater	€	120.000	€	120,0	€	10,0
Verbruik warmte	€	175.000	€	175,0	€	14,6
Verbruik koude	€	-	€	-	€	-
Verbruik tapwater	€	140.000	€	140,0	€	11,7
Totaal	**€**	**965.000**	**€**	**965,0**	**€**	**80,4**

Volledigheidshalve is bijgaand een jaaroverzicht van een huidige gebruiker bijgevoegd (Bijlage 3), waaruit eveneens blijkt dat de kosten vergelijkbaar zijn met de kosten bij gebruik van gas. Dit kan ook niet anders voor consumenten gezien het in de warmtewet opgenomen niet meer dan anders principe.

CE Delft (Bijlage 1)
In het huidig regeerakkoord is de transitie naar een gasloze gebouwde omgeving in 2050 opgenomen. In de verstedelijkte regio Parkstad kan Mijnwater een grote bijdrage leveren aan het realiseren van die ambitie. CE Delft heeft in 2018 de potentie van Warmtenetten met een lage temperatuur geïnventariseerd. Dit rapport vormt daarmee een goede second opinion van de techniek en de uitrolbaarheid. CE Delft beoordeelt Mijnwater als een innovatief én kansrijk concept dat op aanzienlijke schaal (2,0 tot 3,6 mln. woningen) toegepast kan worden om in Nederland de transitie naar een aardgasvrije samenleving mogelijk te maken.
Het rapport bevestigt dat met behulp van het Mijnwater-concept de toekomstig dalende warmtevraag en stijgende koudevraag, in een gebied met een gevarieerde bebouwing waar wel sprake is van een minimum bebouwingsgraad (dichtheid), kan invullen.

Besluitvorming
Het voorliggend financieringsvoorstel in wordt aangedragen door het fondsmanagement van LEF B.V., dat 100% eigenaar is van Mijnwater B.V. en past binnen haar investeringsreglement. Conform de reguliere procedure vergt een investering van LEF goedkeuring van de adviescommissie, die inmiddels is verkregen. Tevens vergt een investering van boven de € 2,5 mln. goedkeuring van de AvA en dus GS besluitvorming. Voorwaarde voor het akkoord van de adviescommissie en het voldoen aan het investeringsreglement is dat de overschrijding van de maximale fondsexposure (in dit geval 8,5 mln.) wordt gedekt door een garantstelling van de Provincie. De totale exposure van LEF zou na dit besluit € 32,5 mln. komen te bedragen en vergt een totale garantstelling van € 24 mln. Bij eerdere besluitvorming (28 september 2018) is reeds een garantie van € 1,5 mln. afgegeven. Omdat voorliggend besluit een directe garantstelling door de Provincie betreft en de € 2,5 mln. grens van de financiële verordening wordt overschreden, worden uw Staten gevraagd om uw wensen en bedenkingen te uiten ten aanzien van dit financieringsvoornemen in de vorm van een Provinciale garantstelling van € 22,5 mln..
Ten grondslag aan de verdere uitbreiding van Mijnwater ligt een gedegen Plan van Aanpak (vertrouwelijke bijlage 1) een voorstel van de fondsdirectie, een separaat advies van de advies commissie LEF (bijlage 2) en een separaat treasury advies (vertrouwelijke bijlage 3). Tevens zijn er ver gevorderde gesprekken met potentiële toetreders, waaronder Enpuls (een dochteronderneming van Enexis, zie vertrouwelijke bijlage 4). Hieronder wordt nader ingegaan op deze individuele onderdelen.

Plan van aanpak
Het Plan van Aanpak (Project Growth) dat onderdeel uit maakt van de vertrouwelijk ter inzage gelegde bijlagen ziet op de opschaling en uitbouw van Mijnwater B.V.

De doelstellingen van Project Growth zijn:
1. De rentabiliteit gericht op (lange termijn) winstgevendheid in kaart brengen en onderbouwen.
2. Comfort leveren aan de aandeelhouder (LEF) ten behoeve van aanvullende financiering. Hierbij is herstructurering van de bestaande financiering gewenst.
3. Mijnwater op elementaire onderdelen klaarmaken voor toetreding van een tweede aandeelhouder (het due diligence). Uitgangspunt hierbij is dat Mijnwater autonoom opereert en kan groeien.
4. Het Mijnwaterbedrijf zodanig inrichten (capaciteit in combinatie met kwaliteit) dat ook het aantrekken van vreemd vermogen van institutionele/bancaire partijen mogelijk wordt.

De realisatie van dit plan vergt een minimale doorlooptijd van 1 jaar met 3 separate fases: Fundamentals, Strategievorming en Capaciteit & Kwaliteit. Dit plan adresseert de relevante organisatorische tekortkomingen die onder het voormalig aandeelhouderschap van Heerlen onvoldoende zijn geadresseerd. De belangrijkste organisatie issues worden hiermee adequaat geadresseerd.

Memo LEF
In het memo LEF (vertrouwelijke bijlage 2), aanvullend op het reguliere adviesaanvraag format, schetst LEF B.V. haar bevindingen sinds het moment van overname van de aandelen van Heerlen. Hieruit komen dezelfde aandachtspunten ten aanzien van de organisatie naar voren die geadresseerd worden in het hierboven beschreven Plan van Aanpak. De professionaliseringsslag wordt zeer noodzakelijk geacht. Pas dan kan goed worden ingespeeld op de eveneens beschreven positieve ontwikkelingen aan de vraagkant én de diverse geïnteresseerde partijen aan de funding kant. Slotsom is dat LEF gelooft in de haalbaarheid van de rendement van de individuele aansluitingen en dat nu door financieren in het belang van de onderneming is én LEF B.V. is.

Advies commissie
Gezien de omvang van de financieringsvraag, en de financiële en maatschappelijke impact van dit dossier voor Provincie Limburg heeft de adviescommissie aanvullend bij de reguliere beoordelingsprocedure en ondertekening van goedkeuringsdocumentatie ervoor gekozen de AvA aanvullend te adviseren, hieronder zijn de meest essentiële constateringen en aanbevelingen van de adviescommissie aan de AvA opgenomen. De volledige correspondentie is opgenomen als bijlage 2.

“Het is niet onwaarschijnlijk dat maatschappelijke overwegingen en ook de ambities van partners, zoals al blijkt uit de LoI met Enpuls, zullen leiden tot investeringen die het S90 scenario overschrijden.
De adviescommissie heeft LEF gevraagd om een analyse van de risico's bij de uitvoering van het Mijnwaterproject en een kwantificatie van de financiële gevolgen van deze risico's in het bijzonder waar het de Provincie betreft.
De analyse van de risico's is naar de mening van de adviescommissie zorgvuldig uitgevoerd. Scenario's met hogere investeringen dan in het S90 scenario zijn niet verder uitgewerkt maar zoals hiervoor aangegeven is de mogelijkheid dat Mijnwater groter wordt niet te verwaarlozen en dit moet naar onze mening ook gekwantificeerd worden.
Daarnaast heeft de commissie gevraagd om exit scenario's voor LEF verder uit te werken. Dat laatste wordt naar onze mening bemoeilijkt omdat het niet duidelijk is hoeveel risico in termen van financiering de Provincie bereid is te nemen. Wij zouden dan ook pleiten voor duidelijkheid in deze, waarbij aan LEF aangegeven wordt tot welk bedrag de Provincie direct of indirect maximaal bereid is Mijnwater te financieren. Dat geeft LEF duidelijkheid in het verder uitzetten van de koers bij Mijnwater.

Naast de financiële overwegingen is er ook behoefte aan het versterken van het management en de financieel administratieve ondersteuning van Mijnwater. Dit is onderwerp geweest van diverse discussies van LEF met de commissie en dit onderwerp is naar onze mening zeker voor dit moment adequaat aangepakt met de betrokkenheid van mevrouw A. Palmen en verdere versterking in de financiele administratie.

Concluderend steunt de adviescommissie de betrokkenheid van LEF in het Mijnwater project en het voorstel van LEF aan de AvA. Wij vragen uw aandacht voor bovenstaande overwegingen en aanbevelingen met betrekking tot risico's en in het bijzonder de financiële gevolgen daar van.”

Het expliciet verzoek van de adviescommissie inzake de risicobereidheid van de Provincie is geadresseerd in het treasury advies, paragraaf 8.

Exit strategie
Als onderdeel van de mitigatie van het door de advies commissie geadresseerde risico van doorfinanciering is de exit strategie bijzonder relevant. De beoogde holding periode bedraagt 3 tot 7 jaar en LEF verkent nu al de wijze waarop deze exit plaats kan vinden. Door middel van een verkoop van de aandelenparticipatie, of verwatering van haar aandeelhoudersbelang kan LEF (gedeeltelijk) uittreden. LEF heeft niet de intentie en / of voorziet niet een exit op de uitstaande leningen. Wel wordt ervan uitgegaan dat derden een financieringsbijdrage zullen leveren in aanvulling op de LEF lening. Voor de exit en deze bijdrage kijkt LEF enerzijds naar strategische partijen zoals netbeheerders, maar ook naar infrastructuurfondsen, financieringsfondsen en institutionele beleggers. Bij een kwalitatief goede uitvoer van het Plan van Aanpak zijn deze exit mogelijkheden zeer reëel, waarbij de gesprekken met Enpuls reeds vergevorderd zijn zoals hierna toegelicht.

Naar aanleiding van de behandeling in de interim Statencommissie zal in de garantstellingsovereenkomst worden opgenomen dat een (gedeeltelijke) exit enkel onder goedkeuring van de garantiegever, de Provincie, kan plaatsvinden. Waardoor de afweging inzake het gedeeltelijk publiek houden van de infrastructuur bij de Provincie ligt.

Letter of intent Enexis (vertrouwelijke bijlage 4)
LEF B.V. en Enexis hebben op 3 april 2019 een Letter of Intent getekend waarin ze de ambitie om gezamenlijk de uitrol van Mijnwater naar scenario van totaal ten minste € 300 mln. aan investeringen te willen realiseren uitspreken. De ambitie is uitgedrukt in geïnvesteerd kapitaal, waarbij als basisscenario € 300 mln. als realistisch gezien wordt. De verwachte CO2-besparing van deze investering gedurende de levensduur van het project is 490.326 ton CO2 (gemodelleerd op 10 jaar en het S300 scenario). Dit is vergelijkbaar met de directe CO2 uitstoot van ruim 61.000 huishoudens. Partijen kiezen ervoor om de onderneming en activiteiten zodanig te structuren dat infrastructuur eigendom wordt van Enexis/Enpuls en Explo van LEF. Over verdere ontwikkeling zullen partijen afspraken maken waarbij uitgangspunt is dat dit zoveel mogelijk 50/50 gedeeld zal worden. Daarnaast is Enexis in de fase tot daadwerkelijke toetreding bereid expertise om niet in te zetten voor de verdere uitwerking van het S90 en S300 scenario.
Uitgangspunt is dat Enexis/Enpuls € 32,5 mln., hetzelfde bedrag als de totaal beoogde investeringen van LEF B.V. in Mijnwater, ter beschikking stelt voor de verdere uitrol van Mijnwater B.V.

Treasury advies (vertrouwelijke bijlage 3)
Het Treasury advies inzake dit project, inclusief de provinciale garantstelling, is opgenomen in de bijlage. De conclusie uit dit advies is opgenomen bij punt 7 van deze nota, financiële aspecten.
De garantstelling zal worden vormgegeven in lijn met Sturing in Samenwerking 2.0, er zal een provisie voor worden gerekend en de omvang van de garantie zal af- en oplopen in lijn met de risico gewogen exposure van LEF zoals gedefinieerd in het grote posten beleid. In lijn met de financiële verordening 2016 is GS bevoegd tot het verstrekken van garantstellingen en financieringen tot € 2,5 mln.

7. Afweging van alternatieven en motivering gemaakte keuze / toets duurzaamheidparagraaf

Zoals in de voorgaande paragrafen beschreven is het voorstel te investeren in Mijnwater B.V. vanuit diverse perspectieve beoordeeld. Samenvattend is er sprake van een technologie die sterk aansluit bij de beleidsambities. De technische potentie is bovendien extern bevestigt door onderzoeksbureau CE Delft (bijlage 1) en heeft duidelijke voordelen ten opzicht van een traditioneel warmtenet (zeker als dit als het volledig nieuwe infrastructuur betreft). De organisatie vergt echter professionalisering zoals erkend door het management LEF en zoals geadresseerd door het Plan van Aanpak. Fondsmanagement en Mijnwater management acht door financieren noodzakelijk en verantwoord mits daartoe de juiste voorwaarden worden gesteld. De adviescommissie van LEF is eveneens positief over het potentieel maar benadrukt expliciet die risico's van toenemende exposure ook, en vooral als, het een succes wordt en de groei doorzet. Vanuit de treasury advisering worden diverse voorwaarden gesteld, zoals geduid in paragraaf 8, maar kan onder deze voorwaarden een positief advies afgegeven worden.

Ondanks het bovenstaande is het uiteraard ook relevant om het alternatief te beschrijven. Te meer omdat vanuit een eigenaarsrol die reeds bestaat, een tendentie kan bestaan om door te financieren in plaats van eventuele verliezen te nemen. Op het moment van overname was de veronderstelling dan tijdig de benodigde informatie kon worden opgeleverd om financiering vanuit de markt op te halen. Nu dit niet haalbaar is gebleken, kan ofwel de voorliggende weg gekozen worden of besloten worden het tempo van investeringen te temporiseren tot na implementatie van het Plan van Aanpak.

Niet door financieren door LEF betekent voor Mijnwater de noodzaak tot het intrekken van commitments, afschrijven van onderhanden werk, mogelijk verliezen van kritisch personeel en potentiele klanten en mogelijke reputatierisico's met als risico extra vertragingskosten en mogelijk het niet meer halen van de groeidoelstelling. Anderzijds betekent door financieren een scherpe toename van de exposure.
Deze risico's afwegende tegen de mogelijkheid dat de exposure toename stapsgewijs kan plaatsvinden, dat het plan van aanpak de juiste issues adresseert én dat het juist gebrek aan uitbreidingsmogelijkheden in financiële zin ten grondslag lag aan de huidige financiële performance van Mijnwater heeft geleid tot het voorliggend voorstel. Hierbij wordt er dus voor geopteerd de kans van slagen te vergroten, met het besef dat de impact van falen significant groter wordt.

8. Relatie met Programmabegroting – financiële aspecten

Relatie met de begroting
Dit initiatief sluit aan bij de Programmalijn 3.7 Energie, duurzaamheid en milieu resultaatgebieden

- 3.7.1 Asbest en energie
- 3.7.2. Milieubeleid en duurzaamheid

Het betreft een investeringsbesluit en verzoek om wensen en bedenkingen. Bij positief besluit zal de verantwoording in de niet uit de balans blijkende verplichtingen en de financieringsparagraaf van de jaarrekening en begroting worden opgenomen.

Dekking
Ten aanzien van de risicoreserve ter grootte van € 2,26 mln. wordt voorgesteld deze te dekken uit de middelen Limburgs bod en Klimaat akkoord, nader te specificeren als ofwel een aanspraak op:

- stelpost cofinanciering duurzame energie – FCL 68867 in samenhang met het restant reserve transitiefonds
- herlabelen van een deel van de bijdrage voor de aardgasvrije wijken Brunssum
- € 40 mln. vanuit de regiodeal voor parkstad

Omdat dit afstemming vergt met diverse andere betrokkenen zal de keuze volgen bij definitief besluit PS.

Vormgeving van de garantstelling
De garantstelling zal in een nog in uitwerking zijnde garantstellingsovereenkomst worden uitgewerkt. Hierbij zullen de onderstaande uitgangspunten gehanteerd worden:

- een totale provisie van 6,75% waarvan het risicodeel van 3,13% vergoed wordt aan de Provincie en het fondskostendeel á 3,62% binnen LEF als 100% dochter van de Provincie ter dekking van de fondskosten. Geconsolideerd krijgt de Provincie daarmee een vergoeding van 6,75% voor de gelopen risico's;
- aanpassing van de managementovereenkomst LEF ten einde het fondsmanagement mee te laten delen in het totale risico;
- omvang garantie gekoppeld aan fondsgrootte (en grote posten regeling);
- closing voorwaarde is akkoord op uitboekingsvoorwaarden in financieringsovereenkomst LEF en Mijnwater. Wijzigingen in uitboekingsvoorwaarden vergen goedkeuring garantiegever, vertegenwoordigd door het college van Gedeputeerde Staten;
- een cash uitkering van deze provisie zal alleen plaatsvinden als Mijnwater B.V. een cashuitkering aan Mijnwater Holding B.V. doet. Indien dit in het belang van de financier én de onderneming is, kan besloten worden de renteverplichting vanuit Mijnwater Holding B.V. op te rollen.

Het laatste punt van bovenstaande opsomming kan betekenen dat, indien dit besluit door GS wordt genomen de exposure van de garantstelling oploopt, aangezien de Provincie eveneens garantstaat voor de fondskostencomponent van deze rente jegens LEF betekent een dergelijk besluit een verhoging van de exposure. Hierbij hoort de nuance dat indien de garantstelling wordt ingeroepen feitelijk alleen de afschrijving op de uitstaande hoofdsom geconsolideerd tot een kostenpost leidt. De dekking van de fondskostencomponent van de rente komt ten goede aan een 100% dochter.

Treasury Advies (vertrouwelijke bijlage 3)
Er wordt een positef treasury advies verstrekt onder de voorwaarde van het instellen van een risico reserve én diverse overige voorwaarden. De conclusie is hieronder opgenomen. Het integrale advies is vertrouwelijk ter inzage gelegd:

Nu door investeren in Mijnwater betekent dat de exposure van de Provincie met **€ 22,5** mln. toeneemt naar € 24 mln. in een organisatie die nog diverse onzekerheden kent zowel op het vlak van haar interne ontwikkeling als in het sterk verschuivende landschap waarin zij opereert.
Een ongeconditioneerd financieringsbesluit van deze omvang zou dan ook onverantwoord zijn.

Anderzijds zal het in financiële zin blijven beperken van de groei betekenen dat Mijnwater blijft opereren op een suboptimale schaalgrootte en zich niet scherp kan oriënteren op de markt.

Door het introduceren van strikte uitboekingsvoorwaarden kan Mijnwater zich wél scherp richting de markt oriënteren, maar kan het risico gekoppeld aan de toenemende exposure beperkt worden door uitboeking te koppelen aan het rendement van een individuele aansluiting. Deze mogelijkheid is uniek voor een warmtenetwerk en vloeit voort uit de grote voorinvesteringen gedaan in de periode voor het aandeelhouderschap van LEF. Het Plan van Aanpak legt het fundament voor een succesvolle groei en adresseert de organisatorische aspecten die onder de voormalige aandeelhouders onderbelicht zijn gebleven.

Deze aspecten afwegende wordt voorgesteld in te stemmen met het investeringsvoorstel van LEF B.V om aanvullende financiering te verstrekken, waarbij de aanvullende financiering zal via LEF lopen, maar onder een volledige garantie van de Provincie Limburg valt op grond van het grote posten beleid. Er dient hierbij een dotatie aan de risicoreserve SIS 2.0 gedaan te worden van **€ 2,26 mln**. en de onderstaande opsomming van de aandachtspunten en adviezen uit dit treasury advies dienen bij de contractvorming en in de beheerfase geëffectueerd te worden:

Advies I – Zet sterk in op verdichting van het huidige netwerk, voordat nieuwe werkgebieden ontsloten worden. Uitbreiding naar andere werkgebieden is pas verantwoord op het moment dat Mijnwater voldoende schaalgrootte behaald heeft.

Advies II – De marktomstandigheden zijn gunstig en de losstaande propositie is goed, maar het blijft van belang aansluiting te zoeken bij de RES ontwikkelingen en kansen die dit biedt

Advies III – Geef de financiering vorm als een milestone financiering, waarbij er strikte voorwaarden – ten aanzien van normrendement, aandeel werkkapitaal en voortgang plan van aanpak- gekoppeld zijn aan uitboeking.

Advies IV – De gelopen risico's dienen gedekt te worden middels een risicoreservering. Ter mitigatie van de risico's en tussentijds beheer van de garantstelling dient in ieder geval de volgende informatievoorziening in de documentatie opgenomen te worden:

- *Kwartaal update over werkelijke uitzetting met onderscheid investering en werkkapitaal*
- *Periodieke rapportage nacalculatie gerealiseerde aansluitingen*
- *RvC instellen na aantrekken bancaire partij of strategische investeerder*
- *Instandhouding contact met transitiefinanciers Invest-NL of BNG ETFF GO voor groeifinanciering.*
- *Kwartaal update voortgang plan van aanpak*
- *Maximeren aandeel werkkapitaal in financiering*

Advies V – Vanuit Provinciale rol geen sturing uit oefenen op project selectie. De financiële functie binnen Mijnwater moet in de opschalingsfase leading zijn in het selecteren van projecten.

Advies VI – Behartig vanuit de lobbylijn de Limburgse belangen bij de wijzigingen van de warmtewet, de rol en positie van SoDM en het loslaten van de dieptegrens voor geothermie bij SDE subsidie.

Advies VII – Strategische focus op aantrekken externe financiering en toetreding nieuwe aandeelhouder(s). De beoogde holding periode moet primair gekoppeld zijn aan de aanwezigheid van marktfalen en het daar aan gekoppelde publiek belang.

Advies VIII – Behoud flexibiliteit in de uitboekingsvoorwaarden en financieringsstructuur ten einde in te kunnen spelen wijzigingen in fasering, met stel bandbreedtes vast voor de beweegruimte gegeven aan de fondsbeheerder.

Advies IX – Weeg bestaande investeringen in duurzaamheidsprojecten mee bij Provinciale besluitvorming aangaande andere methoden voor realisatie van de energietransitie.

Advies X – Maak expliciet in de besluitvorming dat doorinvesteringsbesluiten op basis van zakelijke overwegingen geschieden. Hierbij geldt tenminste dat de huidige commitment van de Provincie tevens gezien moet worden als maximum commitment tot het moment dat er een strategische investeerder is toegetreden en het plan van aanpak naar tevredenheid is uitgevoerd. Verder financieren zal dan onderworpen zijn aan separate besluitvorming én de sectorlimieten zoals gedefinieerd in SIS 2.0.

Advies XI – Laat de financiering via het bestaande fonds lopen, maar pas performance incentives op passende wijze aan

9 Juridische aspecten – deregulering

Provinciale Staten (PS) dienen conform artikel 167, lid 4 jo. artikel 158, lid 1 onder 2 van de Provinciewet, nader uitgewerkt in artikel 13 lid 4 van de financiële verordening 2016 in de gelegenheid gesteld te worden haar wensen en bedenkingen te uiten, voor zover de financieringsomvang de € 2,5 mln. overstijgt.

10 Verbindingslijnen en andere visies

Het Limburgs Energie Fonds en Mijnwater B.V. zijn een middel en niet een doel op zich. De doelen zijn o.a. het verhogen van het aandeel duurzame energiebronnen in de energievoorziening Daarnaast draagt de voorliggende investering in de uitrol van dit energienetwerk bij aan circa 500 FTE jaren.

11 Verdere planning, procedure en uitvoering

Beoogd wordt besluitvorming van PS in haar vergadering van 28 juni 2017, na behandeling in de interim Statencommissie van 7 juni. Aanvullend zal een informerende sessie worden georganiseerd op 27 mei aanstaande met aanwezigheid van de fondsbeheerder.

12 Periodieke informatie/sturingsinformatie

☐ **Via Jaarstukken en Begroting**

- ☐ Paragraaf Projecten
- X Paragraaf Financieringen
- ☐ Paragraaf Verbonden Partijen
- ☐ Paragraaf Bedrijfsvoering
- X Programmaverantwoording

☐ **Voortgangsrapportages Regeling grote Projecten**

13 Evaluatie

Niet van toepassing.

14 Communicatie

Niet van toepassing.

15. Meegezonden bijlagen

Bijlage 1: Rapport Weg van gas
Bijlage 2: Advies aan Ava van LEF m.b.t. Mijnwater
Bijlage 3: Afrekenfactuur Mijnwater B.V.

GEWIJZIGD ONTWERPBESLUIT
PROVINCIALE STATEN
VAN LIMBURG

No: G-19-015

Onderwerp
Provinciale garantstelling Mijnwater B.V.

Provinciale Staten van Limburg;

gezien het voorstel van Gedeputeerde Staten van Limburg van 21 mei 2019

besluiten:

1. Conform artikel 167, lid 4 jo. artikel 158, lid 1 onder 2 van de Provinciewet, nader uitgewerkt in artikel 13 lid 4 van de financiële verordening 2016 uw wensen en bedenkingen te uiten ten aanzien van het financieringsvoorstel dat bestaat uit:

~~a) Het verstrekken van een garantstelling ter hoogte van maximaal € 22,5 mln. jegens LEF B.V. voor haar investering van in totaal € 32,5 mln. in mijnwater B.V. tegen een marktconforme vergoeding in de vorm van een provisie ter hoogte van 6,25% op geconsolideerd niveau.~~

~~b) Het instellen van een risicoreserve ad € 2,26 ten laste van de middelen Limburgs Bod en klimaatakkoord (zie paragraaf 8).~~

a. het verstrekken van een garantstelling ter hoogte van maximaal € 22,5 mln. jegens LEF B.V. voor haar investering van in totaal € 32,5 mln. in mijnwater B.V. tegen een marktconforme vergoeding in de vorm van een provisie ter hoogte van 6,725% op geconsolideerd niveau;

b. het instellen van een risicoreserve ad € 2,26 mln. ten laste van de middelen Limburgs Bod en klimaatakkoord (zie paragraaf 8).

Aldus vastgesteld door Provinciale Staten van Limburg in hun vergadering van

De heer mr. A.O.J. Pregled, waarnemend griffier

De heer drs. Th.J.F.M. Bovens, voorzitter

Weg van gas

Kansen voor de nieuwe concepten LageTemperatuurAardwarmte en Mijnwater

CE Delft

Committed to the Environment

Weg van gas

Kansen voor de nieuwe concepten LageTemperatuurAardwarmte en Mijnwater

Dit rapport is geschreven door:
Benno Schepers (CE Deflt), Thijs Scholten (CE Delft), Guus Willemsen (IF Technology), Marc Koenders (IF Technology), Bas de Zwart (IF Technology)

Delft, CE Delft, mei 2018

Publicatienummer: 18.3K61.060

Aardgas / Gebruik / Huishoudens / Reductie / Innovatie / Duurzame energie / Aardwarmte / Restwarmte / Mijnbouw

Opdrachtgever: RVO en TKI Urban Energy

Alle openbare publicaties van CE Delft zijn verkrijgbaar via www.ce.nl

Meer informatie over de studie is te verkrijgen bij de projectleider Benno Schepers (CE Delft)

CE Delft
Committed to the Environment

CE Delft draagt met onafhankelijk onderzoek en advies bij aan een duurzame samenleving. Wij zijn toonaangevend op het gebied van energie, transport en grondstoffen. Met onze kennis van techniek, beleid en economie helpen we overheden, NGO's en bedrijven structurele veranderingen te realiseren. Al ruim 35 jaar werken betrokken en kundige medewerkers bij CE Delft om dit waar te maken.

IF Technology
Creating Energy

IF Technology levert een essentiële bijdrage aan de energietransitie. Daarbij gebruiken we onze kennis van bodemenergie, geothermie, energie uit oppervlaktewater en warmtepompen. Want u verdient een energievoorziening die duurzaam en rendabel functioneert.

Voorwoord

In Nederland wordt op dit moment bijna overal hard gewerkt aan het verduurzamen van de warmtevoorziening van de gebouwde omgeving. Klimaatafspraken, duurzaamheidsambities en aardbevingen in Groningen zorgen voor een grote versnelling van de werkzaamheden om het aardgas uit de gebouwen van Nederland te krijgen. Er zijn diverse mogelijkheden beschikbaar om hier invulling aan te geven: warmtepompen, warmtenetten, duurzame gassen en biomassa. Veel van deze mogelijkheden worden al vele jaren ontwikkeld en toegepast, zij het op kleine schaal. Daarnaast zijn er echter ook nieuwe mogelijkheden. Innovaties die in Nederland ontwikkeld worden en die in potentie een grote bijdrage kunnen leveren aan de warmtetransitie. In deze studie is gekeken naar twee van deze innovaties, die beide een variant zijn van warmtenetten op lage temperatuur: lagetemperatuur-aardwarmte (LTA) en het Mijnwater-concept (MW).

De kennis over deze twee innovaties is nog beperkt en RVO en TKI Urban Energy hebben CE Delft en IF Technology opdracht gegeven om inzicht te geven in de eigenschappen en mogelijkheden van deze lagetemperatuuropties in Nederland. Beide opties worden op dit moment ieder op één locatie door één partij uitgevoerd en de vraag ligt voor of deze ook elders in Nederland ontwikkeld kunnen worden. Welke belemmeringen er zijn. En welke kansen er zijn.

Deze rapportage is de eerste rapportage in Nederland die beide concepten los van elkaar en in samenhang beschouwd. Het onderzoek heeft ertoe geleid dat er voor het eerst een potentieelschatting is gemaakt van de (aanzienlijke) mogelijkheden die beide opties los te bieden hebben. En de meerwaarde die voortkomt uit de synergie tussen beide concepten.

Om het onderzoek mogelijk te maken is samengewerkt met de partijen die nu met beide technieken bezig zijn: Visser & Smit Hanab (LTA) en Mijnwater B.V. (Mijnwater). Zonder de medewerking en bijdragen van Kees van der Zalm (Visser & Smit Hanab) en Louis Hiddes en Herman Eijdems (Mijnwater B.V.) zou de uitvoering van het project niet goed mogelijk zijn geweest.
Mede namens beide opdrachtgevers worden deze partijen bedankt voor nuttige inbreng.

CE Delft
IF Technology

Inhoud

	Voorwoord	2
	Samenvatting	5
1	Inleiding	15
	1.1 Aanleiding	15
	1.2 Onderzoeksaanpak	16
	1.3 Leeswijzer	16
2	Lagetemperatuuraardwarmte	17
	2.1 Kernpunten	17
	2.2 Beschrijving van het concept	17
	2.3 Technische aspecten	20
	2.4 Energieprestaties	26
	2.5 Potentieel LTA	29
	2.6 Financiële aspecten	34
	2.7 Globale businesscase	43
	2.8 Kansen en beperkingen	48
3	Mijnwater – Smart Thermal Grid	51
	3.1 Kernpunten	51
	3.2 Beschrijving van het concept	51
	3.3 Technische aspecten	54
	3.4 Energieprestaties	57
	3.5 Potentieel Mijnwater	59
	3.6 Financiële aspecten	67
	3.7 Globale businesscase	72
	3.8 Kansen en beperkingen	75
4	Synthese	80
	4.1 Totaaloverzicht en situatieschets	81
	4.2 Uitwerking fasering	82
	4.3 Potentieel Mijnwater-concept met lagetemperatuuraardwarmte	87
	4.4 Innovatiekansen	90
	4.5 Beleidskansen	95
5	Analyse, conclusies en aanbevelingen	99
	5.1 Analyse	99
	5.2 Conclusies	100
	5.3 Aanbevelingen	104
6	Referenties	106

A	Specificaties Mijnwater Heerlen	108
	A.1 Geothermische buffers	108
B	Potentieelkaarten LTA	109
	B.1 Formatie van Oosterhout	109
	B.2 Rijnland	110
	B.3 Formatie van Maassluis	111
	B.4 Formatie van Breda	112
	B.5 Brussels Zand	113
	B.6 Delfzand	114
C	Kostenraming LTA-doublet	115
D	Alternatieve warmteconcepten	116
	D.1 Inleiding	116
	D.2 Collectieve warmtenetten o.b.v. (fossiele) restwarmte	116
	D.3 All electric met individuele warmtepompen	121
	D.4 Diepe geothermie (> 1.250 meter diepte)	123

Samenvatting

In opdracht van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) en de TKI Urban Energy hebben CE Delft en IF Technology een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijkheden in Nederland van twee nieuwe verwarmingsconcepten. Het gaat hierbij om lagetemperatuuraardwarmte (LTA) en het concept van een *smart thermal grid* met ondergrondse buffering, zoals dat door Mijnwater B.V. is uitgewerkt in Heerlen.
Beide concepten zijn collectieve varianten van lagetemperatuurwarmtenetten (LT-warmtenetten). In het geval van LTA wordt geothermie gebruikt welke wordt gewonnen tussen 250-1.250 meter diepte. Het Mijnwater-concept is een lagetemperatuuruitwisselingssysteem waarbij uitwisseling van warmte en koude plaatsvindt tussen LT-aanbod (waaronder LTA) en vraag. Buffering wordt hierbij ingezet voor systeemoptimalisatie.

Highlights

Het onderzoek beschrijft twee concepten van collectieve warmtetechnieken waarover op dit moment nog maar weinig bekend is in Nederland. Uit het onderzoek komen de volgende centrale punten naar voren:

- Lagetemperatuuraardwarmte (LTA) kan op heel veel plekken in Nederland, ook op plekken waar reguliere geothermie (nog) geen optie is.
- Het Mijnwater-concept kan op heel veel plekken in Nederland, waarbij de buffering zowel bovengronds als ondergronds gerealiseerd kan worden.
- Het combineren van LTA en Mijnwater biedt synergievoordelen: een goede LT-warmtebron in combinatie met minimale verspilling bovengronds door de efficiënte uitwisseling van warmte en koude.
- Beide concepten kunnen op een kleinschaliger niveau worden geïmplementeerd dan gangbaar is bij hogetemperatuurwarmtenetten (HT-netten).
- De technische concepten kunnen verder worden uitgewerkt en geïmplementeerd, waarbij het wel wenselijk is ook beleidsmatige ondersteuning te faciliteren, omdat er belemmeringen in wet- en regelgeving zijn en de financieringsmogelijkheden nu nog beperken.
- Een groeimodel voor beide concepten lijkt aanwezig te zijn, waarbij wordt gestart met of LTA of Mijnwater, waarna doorgroei mogelijk is, zowel zelfstandig als gezamenlijk.

Conclusies en observaties

Het onderzoek heeft geresulteerd in een aantal conclusies en observaties. Deze zijn als volgt:

Algemene conclusies

- De beschikbare kennis van de concepten Mijnwater en LTA is zeer geconcentreerd bij een beperkt aantal actoren in Nederland. Dit rapport is de eerste (openbare) analyse van deze concepten, als losstaande mogelijkheden en als gecombineerde mogelijkheid als technische mogelijkheden voor de warmtetransitie in Nederland.
- Voor beide technieken is de ervaringsbasis zeer smal: ieder concept heeft op dit moment een (zeer) beperkt aantal toepassingslocaties.
- Beide concepten bieden goede kansen voor de bijdrage aan de warmtetransitie in NL.
- Mijnwater en LTA zijn concrete voorbeelden van lagetemperatuurwarmtenetten.
  De uitgewerkte varianten (LT-levering en 70/40-netten) kunnen in potentie de volgende stap zijn in het verduurzamen van de huidige HT-warmtenetten en de gehele warmtevoorziening van de Nederlandse stedelijke omgeving.

Conclusies LTA

In Nederland wordt tot op heden zo goed als geen gebruik gemaakt van de LTA en ook in de gesprekken over de verduurzaming van de warmtevoorziening van Nederland krijgt zij geen aandacht. Uit de analyses in deze rapportage blijkt dat dit onterecht is, want LTA kan een aanzienlijke bijdrage leveren aan de warmtetransitie. Het kan op veel locaties worden toegepast, de technische toepassingsmogelijkheden zijn goed. En ook financieel kunnen interessante proposities worden opgesteld. Deze laatste worden alleen maar beter, naarmate het gebruik van aardgas in Nederland sterker ontmoedigd wordt. LTA kent diverse varianten, waarvan het *horizontal directional drilling* op dit moment in Nederland wordt uitgewerkt en toegepast. In de komende periode komen hiervan de eerste resultaten beschikbaar.
Het technische potentieel voor LTA in Nederland is 229 PJ per jaar en kan daarmee 37% van de huidige warmtevraag in de gebouwde omgeving in Nederland voorzien. Binnen stedelijk gebied (waar de grootste kans is dat warmtenetten tot stand komen) kan zelfs meer dan 70% van de warmtevraag gedekt worden met behulp van LTA.

Conclusies Mijnwater-concept

Waar Mijnwater ooit begon als het eerste LTA-project voor de gebouwde omgeving, is het inmiddels het beste te beschrijven als een smart thermal grid voorzien van grootschalige buffering. Wat ooit de LTA-bronnen waren, zijn inmiddels de buffers geworden. De kern van het concept is verschoven van onder naar boven de grond. Het is nu primair een lagetemperatuuruitwisselingssysteem met buffering (LATUS). Doordat de ondergrond niet meer als bron, maar als buffer wordt gezien, is het ook mogelijk om te kijken naar de mogelijkheden van het concept buiten de Parkstadregio. In de voorgaande analyse is daarbij gebleken dat het concept een zéér groot aandeel van de warmtevraag van de gebouwde omgeving kan voorzien: voor circa 2,0-3,6 mln woningen kan Mijnwater een optie zijn. Dit kan nog groter worden, wanneer ook nieuwe, duurzame LT-warmteproductie wordt toegevoegd, zoals zonthermie en/of warmte uit oppervlaktewater. Ook de mogelijkheid om LTA te koppelen aan Mijnwater biedt een vergroting van het potentieel. Het aantal gebouwen dat door deze combinatie kan worden voorzien, bedraagt circa 3,5-4,5 mln woningen.
Het technische potentieel voor Mijnwater in Nederland is 85,7-159,5 PJ warmtelevering en 2,4-4,3 PJ koudelevering van de huidige vraag.

Projectaanpak

Er zijn op dit moment weinig tot geen onderzoeken gedaan naar de mogelijkheden van beide warmte-technieken. Dit betekent dat voor het onderzoek gebruik is gemaakt van de praktijkkennis die is en wordt opgedaan door een tweetal partijen in Nederland. Voor LTA is dit Visser & Smit Hanab die in de afgelopen periode de LTA-variant van *horizontal directional drilling* heeft uitgewerkt en toepast in Zevenbergen. Het Mijnwater-concept is de afgelopen jaren ontwikkeld en toegepast door Mijnwater B.V. in Heerlen. Beide concepten zijn nog volop in ontwikkeling. Aan de hand van interviews met de betrokken partijen en het inbrengen van kennis van aanverwante warmtetechnieken, is voor beide concepten een uitvoerige analyse gemaakt van diverse aspecten: techniek, financiën, potentieel. Tevens is gekeken wat de mogelijkheden zijn wanneer beide concepten gecombineerd worden in één oplossing voor de warmte- en koudevoorziening van de gebouwde omgeving en glastuinbouw.

Lagetemperatuuraardwarmte (LTA)

Lagetemperatuuraardwarmte (LTA) is het onttrekken van aardwarmte uit ondiepe formaties. De temperatuur van deze aardwarmte zit in de bandbreedte van 20-55°C. In de praktijk is de diepte van LTA tussen die van WKO en reguliere geothermie. De exacte dieptebegrenzing voor LTA ligt niet vast, maar is ingegeven door maximale bereikbare dieptes die haalbaar zijn met gebruikelijke grondwaterboortechnieken of vereenvoudigde olie-/gasboortechieken (dit is circa 1.500 meter). Als bovengrens wordt over het algemeen een diepte van 250 meter aangehouden, omdat ondiepere lagen veelal worden benut voor WKO-toepassingen en andere belangen, zoals drinkwaterwinning. Desondanks wordt LTA op dieptes ondieper dan 250 meter niet uitgesloten, er dient alleen rekening te worden gehouden met andere (omgevings)belangen.

LTA kan in combinatie met een warmtenet op twee manieren worden toegepast in de gebouwde omgeving en glastuinbouw: directe warmtelevering en warmtelevering met collectieve warmtepomp. In het eerste geval wordt de warmte direct geleverd aan de afnemers, waarbij deze geschikt moeten zijn voor lagetemperatuurverwarming (bijvoorbeeld goed geïsoleerde woningen voorzien van vloer-verwarming). Voor tapwater moet in huidige regelgeving de temperatuur 55°C zijn. Hiervoor is in het pand een boosterwarmtepomp of andere oplossing nodig. Ook als de ruimteverwarming een hogere temperatuur vraagt, kan een warmtepomp op gebouw- of woningniveau worden toegepast. In dat geval wordt de warmte uit de ondergrond eerst opgewaardeerd met een warmtepomp tot circa 50-70°C, waarna deze warmte wordt geleverd aan de afnemers. Hierbij is een matige tot goede isolatie van gebouwen gewenst en is geen of beperkte aanpassing in het afgiftesysteem nodig. De geothermische putten van LTA kunnen zowel op de traditionele, verticale manier worden geboord als op een horizontale manier. Deze laatste variant wordt op dit moment toegepast door Visser & Smit Hanab. Hierbij wordt een horizontale filter aangebracht in de ondergrond. Dit heeft diverse voordelen ten opzichte van de verticale putten, zoals een grotere capaciteit bij dunne formaties en beperkte bovengrondse impact tijdens de boorwerkzaamheden, omdat de warme en koude put vanuit één locatie geboord kunnen worden.

De bodemgeschiktheid voor LTA varieert over Nederland. De beschikbare ondergrondse formaties zijn niet overal gelijk en op sommige locaties ongeschikt. Desalniettemin lijkt LTA voor het grootste deel van Nederland een technisch haalbare mogelijkheid. Als globaal een koppeling wordt gemaakt van de bovengrondse warmtevraag en de ondergrondse mogelijkheden om hier invulling aan te geven, dan lijkt LTA een technisch potentieel te hebben van 229 PJ per jaar. Dit is 37% van de huidige warmte-vraag in de gebouwde omgeving en de glastuinbouwgebieden in Nederland. Binnen stedelijk gebied (waar de grootste kans is dat warmtenetten tot stand komen) kan zelfs meer dan 70% van de warmtevraag gedekt worden met behulp van LTA.

De wet- en regelgevingen zijn niet direct belemmerend voor de doorontwikkeling en grootschalige toepassing van LTA. Wel zijn er indirecte belemmeringen en is er een aandachtspunt voor de grens tussen de Waterwet en de Mijnbouwwet op 500 meter diepte. LTA biedt innovatiekansen voor Nederland. Het gaat daarbij onder andere om ontwikkelingen in de warmtepompen, de opwek, de buffering en de warmte-infrastructuur.

Voor de toepassing van LTA in de bestaande woningbouw is een rendabele exploitatie haalbaar met een aansluitbijdrage tussen de 2.000 en 4.000 euro per woning . Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat in de businesscase veel onzekerheden zitten, waardoor een robuust beeld op dit moment niet mogelijk is.

Figuur 1 - Landelijke bodempotentieelkaart lagetemperatuuraardwarmte

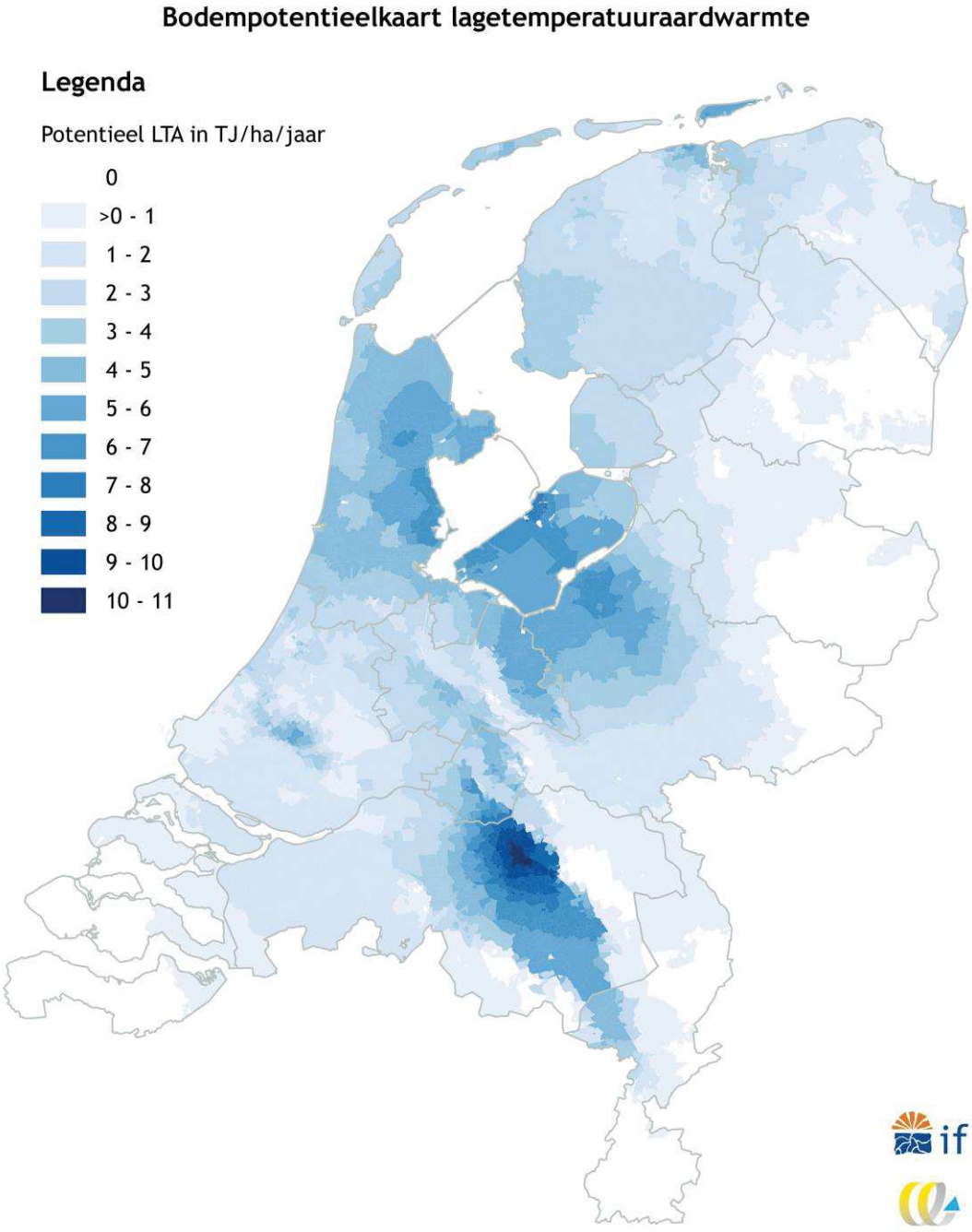

Mijnwater (smart thermal grid)

De huidige toepassing van het Mijnwater-concept laat zich het best omschrijven als een *smart thermal grid met geothermische buffering.* Ofwel een lagetemperatuuruitwisselingssysteem met buffering van warmte én koude. In het concept worden aanbod en vraag van warmte en koude op een slimme en efficiënte wijze aan elkaar gekoppeld door een LT-warmtenet. Het concept is vraaggestuurd.
De buffering wordt ingezet voor systeemoptimalisatie en nuttige inzet van het aanbod over de tijd heen. Het concept kent een gelaagde opbouw: eerst vindt uitwisseling tussen gebouwen in een cluster plaats; vervolgens uitwisseling tussen clusters; en tot slot met de buffers. Dit wordt mogelijk gemaakt door de slimme aansturing van warmte- en koude-infrastructuur: het smart thermal grid. Het lage-temperatuurniveau van de centrale infrastructuur geeft dit concept de mogelijkheid om een groot aantal aanbieders van warmte (vragers naar koude) aan te sluiten. Met name ook partijen die niet interessant zijn voor HT-warmtenetten. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om thermische energie uit datacenters, koel- en vrieshuizen of schaatsbanen.
De toepassingsmogelijkheden van het concept in de gebouwde omgeving zijn groot. Doordat op individueel of op clusterniveau de temperatuur bepaald kan worden, kan een grote diversiteit aan afnemers worden aangesloten. Zo kunnen in het geval van woningbouw zowel een matig als een zeer goed geïsoleerde woning naast elkaar worden aangesloten op dezelfde infrastructuur. Op gebouw-niveau wordt verder individueel invulling gegeven aan de warmtevraag van deze woningen. Voor een optimale werking van het concept is het wenselijk dat er veel thermische stromen (warmte én koude) uitgewisseld kunnen worden, maar dit is niet per se noodzakelijk. Ook in situaties met hoofdzakelijk een warmtevraag biedt het concept goede mogelijkheden. Het Mijnwater-concept lijkt sterk op het gebieds-WKO-concept (DATES) dat wordt toegepast bij een aantal gebieden waar veel grotere gebouwen staan met zowel koude- en warmtevraag. Voorbeelden hiervan zijn te vinden bij de TU Eindhoven, Uithof Utrecht, Overhoeks Amsterdam, etc. Ook hier wordt een smart thermal grid gekoppeld aan een geothermische buffer.
Oorspronkelijk is het Mijnwater-concept ontwikkeld als LTA, maar de specifieke capaciteit van het water in de mijnen onder Heerlen bleek onvoldoende te zijn voor langjarige exploitatie. Dit leidde ertoe dat het concept is doorontwikkeld. Inmiddels wordt het Mijnwater enkel gebruikt als warmte- en koudebuffer voor het bovengrondse smart thermal grid.
Voor de analyse van het technische potentieel van het concept is gekeken naar de locaties in Nederland waar uitwisseling tussen verschillende warmte- en koudevragers en -aanbieders aanwezig is. Doordat het concept gebruik maakt van een warmte-infrastructuur is voor het toepassingsgebied primair gekeken naar stedelijk gebied. Dit levert een technisch potentieel van het concept van circa 160 PJ per jaar van de huidige warmtevraag en 4 PJ van de huidige koudevraag (exclusief besparing). Kijkend over heel Nederland komen tussen de 2,0 tot 3,6 mln woningen in aanmerking voor het Mijnwater-concept.
Naast LT-bronnen en onderlinge uitwisseling is de opslag van warmte en koude ook een essentieel onderdeel van een Mijnwater-concept. Hiervoor is een aantal opties, zoals een bodembuffervat of de opslag van energie in een aquifer, een watervoerende bodemlaag (open WKO). De laatste is vooralsnog de goedkoopste optie.
Naast de slimme, technische aansturing van de thermische stromen, kent ook het verdienmodel van Mijnwater een slimme, innovatieve invulling. Dit geldt echter alleen voor de grootverbruikers. Voor de aangesloten kleinverbruikers geldt de Warmtewet, waarbij het principe van de ‘maximumprijs’ van toepassing is. Dit laatste betekent een belemmering voor het slim aansturen van vraag en aanbod, waarbij alle aangesloten partijen *prosumers* zijn: zowel producent als consument; omdat de Warmtewet niet voorziet in een dergelijke situatie.
Op dit moment is voor individuele grootverbruikers in Heerlen een sluitende businesscase te maken voor het aansluiten op Mijnwater. Om uitrol naar de bestaande woningbouw te maken, is een schaalsprong noodzakelijk. Hiermee kunnen de kosten van de centrale infrastructuur (de backbone) over meer aansluitingen verdeeld worden. In het geval van nieuwe toepassingslocaties buiten Heerlen, kan eerst kleinschaliger begonnen worden in clusters, waarbij het schakelen van clusters middels een backbone, op een later tijdstip plaatsvindt.

Figuur 2 - Illustratie van de gehanteerde aanpak, weergegeven voor de warmtevraag in de toekomstige situatie

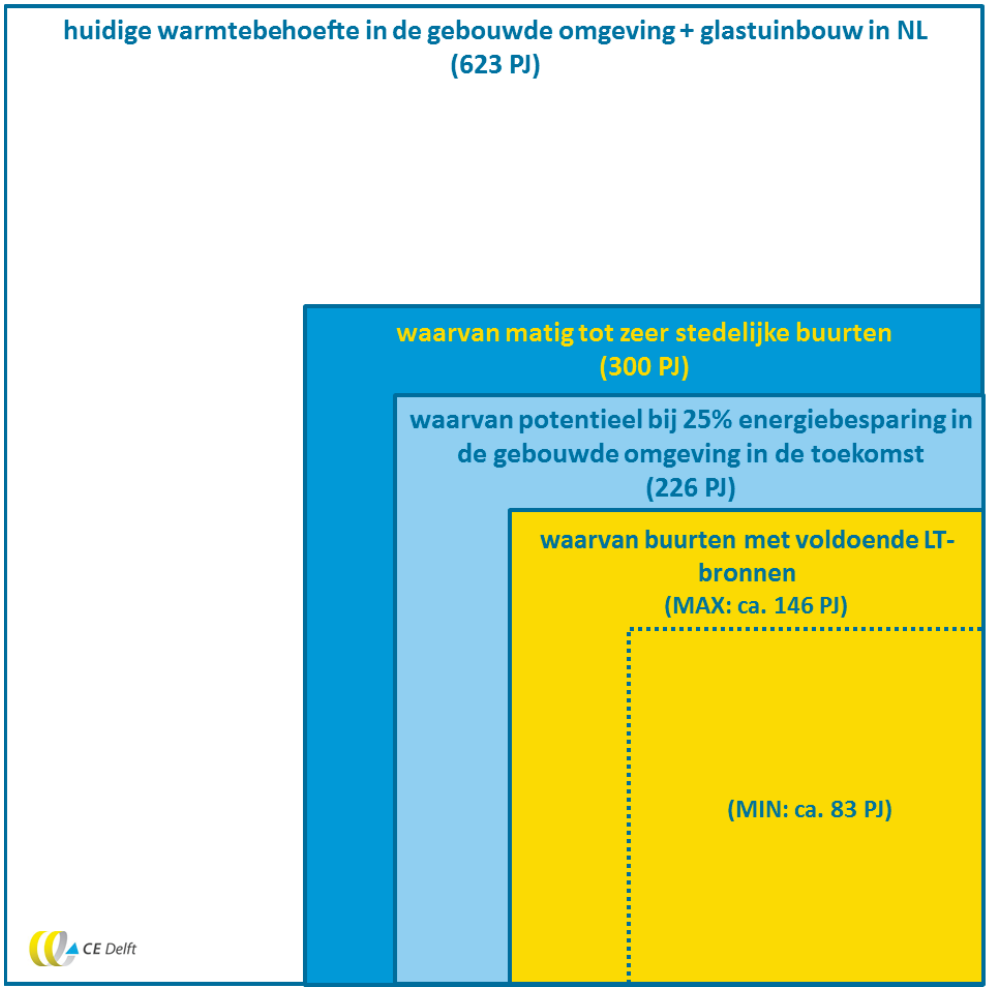

Synthese

Naast de individuele toepassingsmogelijkheden van LTA en Mijnwater, zijn er ook grote voordelen te behalen uit het samenvoegen van de concepten. Voor Mijnwater betekent het toevoegen van LTA dat er een extra, grote bron van lagetemperatuurwarmte beschikbaar is. Voor LTA betekent het toevoegen van Mijnwater dat de vraag naar warmte uit de ondergrond afneemt doordat eerst bovengronds wordt uitgewisseld en de LTA-bron ook gebruikt kan worden als opslag, waarmee de levensduur van de LTA-bron aanzienlijk kan worden verlengd.
In het tweede geval betekent het niet per se dat het potentieel van LTA groter wordt, maar dat de leveringszekerheid op lange termijn beter wordt. In het eerste geval wordt het potentieel van het Mijnwater-concept wel groter. Door toevoeging van LTA wordt het aantal gebieden waar het Mijnwater-concept optimalere uitwisseling mogelijk kan maken aanzienlijk groter. Het technisch potentieel van de gecombineerde toepassing is circa 227 PJ per jaar voor warmte en 6 PJ per jaar voor koude (huidige vraag). Hiermee kunnen 3,5 tot 4,5 mln woningen van Nederland van warmte worden voorzien. Dit is meer dan 50% van alle woningen.
Daarnaast is het mogelijk om andere duurzame warmtebronnen in te passen zoals zonthermische systemen of warmte uit oppervlaktewater, eventueel in combinatie met LTA. De potentiële mogelijkheden hiervan zijn niet geanalyseerd in dit onderzoek.

Figuur 3 - Kaart van Nederland met buurten die potentieel bieden voor een Mijnwater-concept i.c.m. LTA, huidige situatie

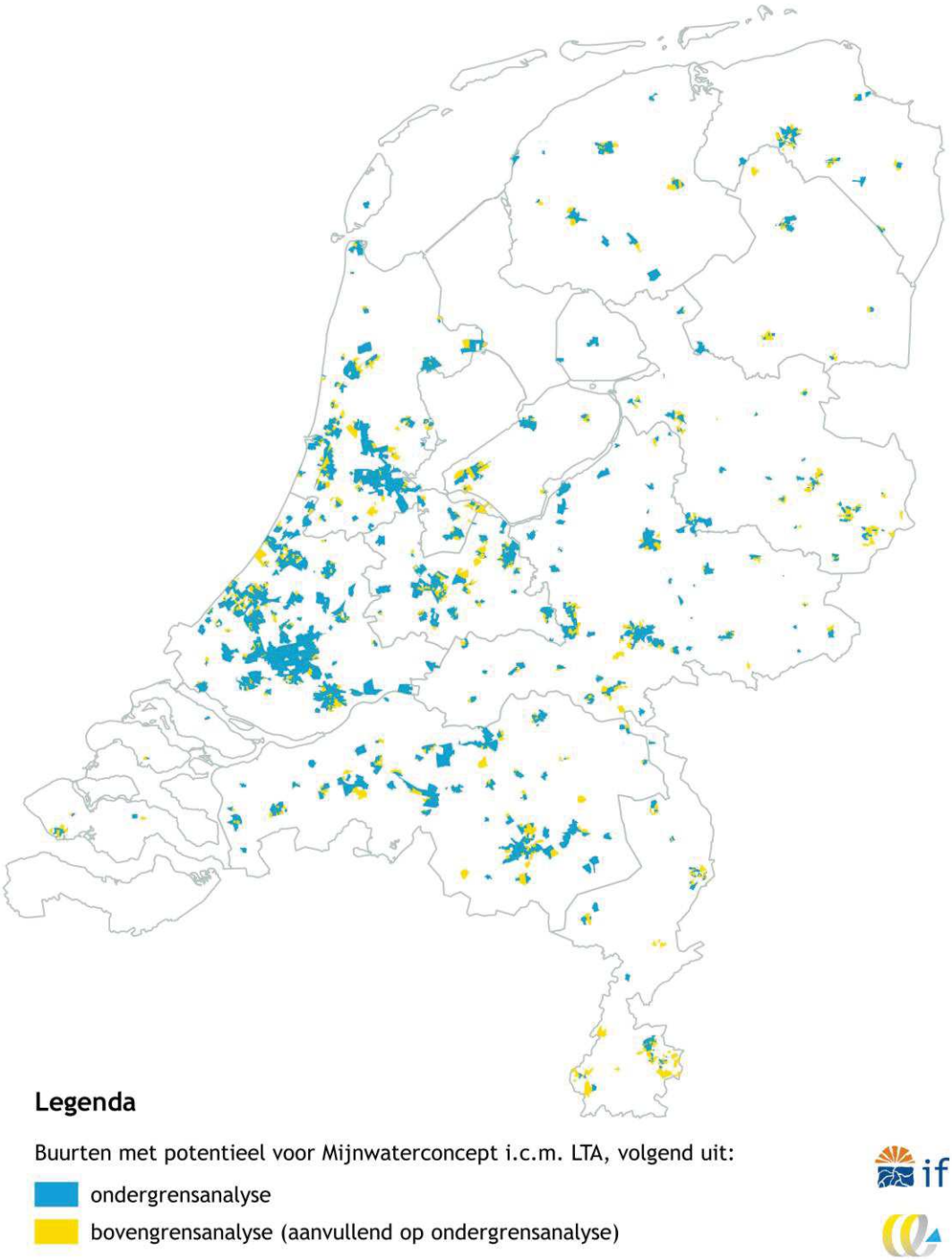

LTA en Mijnwater als onderdeel van het palet aan mogelijkheden

Naast LTA en Mijnwater zijn er diverse andere warmtetechnieken die bij kunnen dragen aan een klimaatneutrale of aardgasvrije warmtevoorziening. Alle beschikbare opties voor Nederland verschillen in hun mogelijkheden: toepassingsgebied, temperatuurniveau, omvang, beschikbaarheid, et cetera. Om een goede afweging te maken tussen de opties en om een beeld te kunnen krijgen

welke optie waar het beste tot zijn recht komt, is aanvullende analyse nodig. In een globale vergelijking kunnen echter wel de volgende conclusies worden getrokken:

- In vergelijking met traditionele HT-warmtenetten op restwarmte of diepe geothermie kan een LT-warmtenet (op basis van LTA en/of Mijnwater) op veel meer locaties worden toegepast, omdat het aantal LT-thermische bronnen veel groter is en de verspreiding over het hele land. Energetisch is het verbruik van LT-netten lager dan bij HT-netten: lagere transportverliezen, beperkte schil-verbeteringen bij de gebouwen zijn wenselijk, efficiënte omzetting voor ruimteverwarming en tapwater. Het kostenniveau van LT-netten ligt boven die van HT-warmtenetten. Dit komt doordat LT-netten zowel een warmtenet hebben (licht lagere kosten dan HT-warmtenet), maar daarnaast ook warmtepompen en beperkte woningaanpassingen.
- In vergelijking met all electric is het toepassingsgebied van LT-netten kleiner. All electric is een individuele warmtetechniek die geen gebruikt maakt van een warmteinfrastructuur. Het is daardoor ook zeer goed van toepassing in dunbebouwde gebieden. Energetisch ontlopen beide technieken elkaar niet veel op systeemniveau. Het kostenniveau van LT-netten ligt onder dat van all electric. De kosten die in het geval van LT-netten nodig zijn voor de infrastructuur zijn per woning lager dan de kosten die in het geval van all electric worden veroorzaakt door de noodzakelijke gebouwaanpassingen.

In Figuur 4 worden de opties *indicatief* ten opzichte van elkaar gepositioneerd. De werkelijke positionering verschilt van buurt tot buurt.

Figuur 4 - Indicatieve positioneren aardgasvrije warmtetechnieken

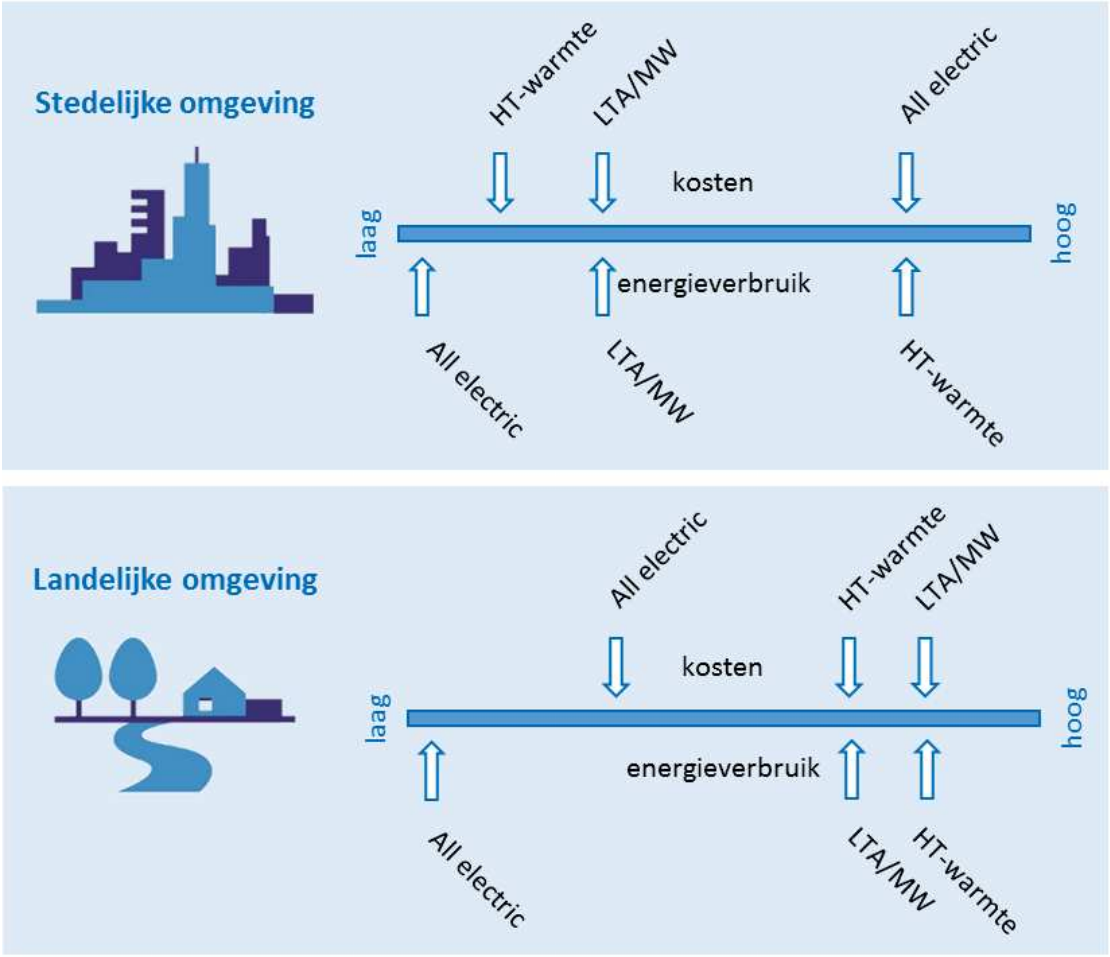

Aanbevelingen

Uit het onderzoek komen diverse aanbevelingen naar voren:

Algemene aanbevelingen

- Breng LTA en Mijnwater onder de aandacht bij mogelijke gebruikers en intermediairs via diverse media en zorg dat het is opgenomen in de diverse publiek beschikbare databases. Opname in de Warmteatlas van RVO is hiervoor een mogelijk startpunt.
- Beide opties hebben een kip-ei-probleem: Wat ga je eerst doen? De woningen aansluiten en dan de bron of eerst de bron en dan de woningen? Hierop moet een aanpak worden ontwikkeld. De kleinschaligheid van beide concepten biedt voordelen hierbij.
- Stel een vergelijking op tussen de kosten van LT/HT-warmte-*infrastructuur*.
- Aanvullend onderzoek naar het geschikt maken voor LT-warmte van bestaande gebouwen (afgiftesystemen, schilverbetering, warmtapwateroplossingen, etc.). Dit aspect geldt voor alle duurzame warmtevoorzieningen en staat in principe los van LTA of Mijnwater-concept.
- Voor een 100% duurzame warmtevoorziening is het van groot belang dat de piekvraag naar warmte niet veel hoger is dan de gemiddelde vraag in de winter. Hiermee wordt onder andere het aandeel dat de piekvoorziening (meestal gas) heeft in de totale levering zo klein mogelijk gemaakt. En wordt zo veel mogelijk warmte uit de duurzame hoofdbron gehaald. Hoe dit op betaalbare wijze technisch gerealiseerd dient te worden zal verder onderzocht en gedemonstreerd moeten worden. Decentrale opslag en het afzien van nachtverlaging zijn mogelijke opties.

Aanbevelingen LTA

- Het potentieel voor LTA is nu berekend op basis van dikte en temperatuur van zandlagen. Voor de economie is ook de doorlatendheid van groot belang. Deze parameter dient nog beter gekarteerd te worden.
- Een nationale kartering voldoet niet voor het bepalen van het lokale potentieel. Het verdient (voor besluitvorming binnen gemeenten bijvoorbeeld) daarom aanbeveling om het LTA-potentieel (inclusief doorlatendheid) in een aantal gebieden op regionale/gemeentelijke schaal meer gedetailleerd in kaart te brengen. Prioriteit dient gegeven te worden aan gebieden waar wel veel warmtevraag is, maar weinig andere warmtebronnen zijn zoals diepe geothermie of restwarmte.
- Gezien de status van de techniekontwikkeling van LTA verdient het aanbeveling om meer demo-projecten te maken in verschillende ondergrond- en bovengrondsituaties.
- Er is veel LTA-potentieel tussen maaiveld en 500 m-mv. Voordeel van dit stuk van de ondergrond is dat goedkopere boortechnieken gebruikt kunnen worden, en dat kleinschalige projecten realiseerbaar zijn. Nadeel is dat in dit dieptebereik geen SDE+ verkregen kan worden. We bevelen daarom aan om het dieptebereik voor toepassing van de SDE+ uit te breiden naar geringere dieptes. Bij voorkeur tot maaiveld, maar als dat in verband met de bestaande WKO-markt niet uitvoerbaar is, dan vanaf circa 250 m diepte (daaronder wordt vrijwel geen WKO meer toegepast).

Aanbevelingen Mijnwater-concept:

- Voor een brede toepassing van Mijnwater is inzicht nodig in de mogelijkheden van de lage-temperatuurwarmtebronnen: aantal, locatie, volume, capaciteit, profiel, etc. Dit is op dit moment nog in zijn geheel niet beschikbaar in Nederland.
- Mijnwater kent een innovatief verdienmodel, maar kan dit door de Warmtewet alleen toepassen voor grootverbruikers. Aanpassingen aan de Warmtewet zouden het mogelijk kunnen maken om ook voor kleinverbruikers een innovatief verdienmodel toe te passen.

- Voor een grondige analyse van de mogelijke koppeling van de warmtevraag aan het LT-aanbod en de noodzaak van buffering, is het noodzakelijk dat goed inzicht wordt verkregen in de vraag-profielen van warmte- en koudevragers (woningen en utiliteitsbouw). Wanneer deze goed in beeld zijn, is het mogelijk om te kijken hoeveel bronnen en buffering nodig is voor een dekkende warmte- en koudevoorziening.
- Buiten het voorbeeld van Mijnwater in Heerlen, is er in Nederland een zéér beperkt aantal andere demo's van buffering van hogere temperatuur in de diepere ondergrond. Het is wenselijk dat ook hiervoor meer kennis wordt ontwikkeld. Dit kan door te kijken naar het beperkte aantal bestaande systemen of door het opzetten van nieuwe demo's.
- Onderzoek de mogelijkheden van grootschalige zonthermische systemen en/of aquathermie systemen gekoppeld aan LTA en/of Mijnwater. Enerzijds als warmtebron voor Mijnwater en anderzijds als regeneratie van LTA.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Geothermie ontwikkelt zich op dit moment in Nederland snel als bron van duurzame warmte voor verwarming van kassen en gebouwen. De geothermieprojecten die nu gerealiseerd zijn, maken gebruik van reservoirs die ook voor olie- en gaswinning worden gebruikt, en bevinden zich op dieptes tussen de 1.500 en 3.500 m. Daarbij komt dat geothermie een iets andere vorm van duurzame warmte is dan 'bodemenergie' (in het buitenland ook wel 'oberflachennahe geothermie' of 'shallow geothermal' genoemd). In Nederland wordt de grens qua wetgeving en subsidies gelegd vanaf 500 m. Vrijwel alle 'bodemenergie'-projecten in Nederland bevinden zich echter ondieper dan 250 m, en alle geothermieprojecten dieper dan 1.250 m. Het gebied tussen 250-1.250 m wordt 'ondiepe geothermie' of genoemd. Ondiepe geothermie wordt op dit moment door een aantal partijen en in een aantal projecten in Nederland onderzocht. Het is echter nog onduidelijk hoe groot dit potentieel is in Nederland, en onder welke condities deze vorm van duurzame warmte kansrijk is.

Op dit moment worden in Nederland twee duurzame warmtetechnieken uitgewerkt die beide op een andere manier gebruik maken van de thermische mogelijkheden in de ondergrond. Door Visser & Smit Hanab wordt het Horizontal Directional Drilling (HDD) ontwikkeld als variant van ondiepe geothermie/ lagetemperatuuraardwarmte (LTA). Door Mijnwater B.V. wordt in Heerlen het Mijnwater-concept ontwikkeld en toegepast, waarbij de thermische capaciteiten van de oude mijnen worden ingezet voor een duurzaam warmtenet. Binnen dit project is een intelligent systeem (*smart thermal grid*) ontwikkeld waarmee gebouwen onderling warmte en koude uitwisselen. Dit concept heeft diverse prijzen in de wacht zijn gesleept. Hoewel Nederland maar een beperkt aantal mijnen heeft dat op soortgelijke wijze gebruikt zou kunnen worden, kan het Mijnwater-concept ook op andere locaties gebruikt worden of op andere manieren. Denk bijvoorbeeld aan gebruik van WKO ('bodemenergie') of andere grootschalige thermische opslag. De vraag is, net als bij LTA, wat het potentieel is van dit concept voor de verduurzaming van de warmtevoorziening in Nederland, en onder welke condities dit kansrijk is.
Zowel LTA- als het Mijnwater-concept hebben temperatuurniveaus die afwijken van de huidige standaard bij de meeste gebouwen in Nederland. Om een indicatie te kunnen geven van het potentieel van beide concepten is het dus relevant om een beeld te krijgen van de mogelijke vraag naar die temperatuurniveaus. Zowel in de huidige situatie, als in een toekomstige situatie waarin aan de vraagzijde diverse maatregelen (onder andere besparingsmaatregelen) zijn getroffen.

Gegeven de nieuwe mogelijkheden die LTA (middels HDD) en het Mijnwater-concept bieden, is door RVO en de TKI Urban Energy dit onderzoek uitgezet. Het hoofddoel van dit onderzoek is een indicatie te geven van de mogelijkheden die beide opties hebben in Nederland. Hiermee moet in beeld worden gebracht welke rol zij kunnen spelen in de warmtetransitie van de Nederlandse gebouwde omgeving en glastuinbouw. Daarnaast zijn deze opties nog volop in ontwikkeling, en daarom is het wenselijk om een beeld te krijgen van het mogelijke verbeterpotentieel in de vorm van innovaties (techniek, organisatorisch, financieel, beleidsmatig). Het in kaart brengen van dit potentieel vormt een subdoel van dit onderzoek.

1.2 Onderzoeksaanpak

Het onderzoek is gefaseerd uitgevoerd, waarbij de volgende fasen zijn doorlopen:

1. **Beschrijven en verkennen**
   Beschrijving van de concepten van lagetemperatuuraardwarmte (LTA) en Mijnwater. Uitgevoerd aan de hand van een bureaustudie en interviews bij Visser & Smit Hanab en Mijnwater B.V. Daarnaast een beschrijving van alternatieve warmtetechnieken aan de hand van een bureaustudie.
2. **Analyseren van kansen en beperkingen**
   Kwalitatieve en kwantitatieve analyse van de mogelijkheden van beide concepten. Voor LTA zijn bodempotentieelkaarten opgesteld, welke in relatie zijn gebracht met de bovengrondse warmtevraag. Voor Mijnwater zijn de bovengrondse uitwisselingsmogelijkheden geïnventariseerd en gekoppeld aan de mogelijkheden in de ondergrond of voor kunstmatige opslaglocaties. Daarnaast is van beide concepten uitgewerkt wat de financiële aspecten zijn door middel van globale businesscases en welke kansen en beperkingen er zijn vanuit beleid en regelgeving.
3. **Synthese**
   Beide concepten kunnen los van elkaar, maar ook gezamenlijk ontwikkeld worden. In de synthese is gekeken wat de meerwaarde is van het combineren van de twee concepten.

Bij de uitwerking van dit onderzoek zijn zowel de opdrachtgevers als Mijnwater B.V. en Visser & Smit Hanab betrokken als input en klankbord voor de analyses en rapportage.

1.3 Leeswijzer

In deze rapportage worden eerst zowel lagetemperatuuraardwarmte als het Mijnwater-concept afzonderlijk uitgewerkt in Hoofdstukken 2 en 3. Hierbij worden alle aspecten uit de eerste twee fasen van de onderzoeksaanpak benoemd. In Hoofdstuk 4 volgt de synthese tussen beide concepten. Hoofdstuk 5 bevat een beschrijving van een drietal alternatieve warmteopties, die zowel concurrerend als aanvullend kunnen zijn op Mijnwater en lagetemperatuuraardwarmte.

2 Lagetemperatuuraardwarmte

In dit hoofdstuk wordt de technische toepassing van lagetemperatuuraardwarmte (LTA) nader uitgewerkt.

2.1 Kernpunten

LTA kenmerkt zich met de volgende eigenschappen:

- Aardwarmteonttrekking op ondiepe aardlagen tot een diepte van circa 1.500 meter;
- Onttrekkingstemperaturen tussen 15 en 40°C.
- Directe lagetemperatuurwarmtelevering of indirecte warmtelevering in combinatie met warmtepompen.
- Binnen de gebouwde omgeving is voornamelijk (bestaande) woningbouw een interessante afzetmarkt, omdat dit marktsegment zich kenmerkt door voornamelijk een warmtevraag. Daarnaast zijn overige grootschalige warmtevragers van lagetemperatuurwarmte (circa 40 tot 70°C) potentieel geschikte afnemers, zoals bijvoorbeeld de glastuinbouwsector.
- Ten opzichte van warmteproductie met aardgas, levert warmteproductie met LTA een besparing op in primair energieverbruik en reductie op in de emissie van CO_2. De te behalen energieprestatie is vooral afhankelijk van de inzet van de warmtepomp(en) en met name het temperatuurniveau van de warmteproductie. Met de huidige (geprognotiseerd voor 2017) emissiefactor voor elektriciteitsproductie ligt de CO_2-reductie van LTA in combinatie met warmtepompen rond de 50%, uitgaande van warmteopwekking met warmtepompen naar een temperatuurniveau van 50°C. De CO_2-reductie zal verder toenemen, naarmate het aandeel hernieuwbare elektriciteit in Nederland toeneemt.
- Het landelijk warmtepotentieel uit lagetemperatuuraardwarmte binnen stedelijke gebieden bedraagt 229 PJ per jaar. Dit is 37% van de huidige warmtevraag in de gebouwde omgeving in Nederland.
- De investeringskosten voor de putten zijn afhankelijk van de diepteligging en de haalbare capaciteit en liggen tussen de 1.200 en 2.000 €/kWt.
- Afhankelijk van de boordiepte varieert de kostprijs voor warmteproductie met LTA in combinatie met warmtepompen tussen 15 en 18 €/GJ (excl. subsidies of fiscale regelingen).
- Voor LTA kan gebruik worden gemaakt van de SDE+ regeling vanaf een diepte van 500 meter. De SDE+ regeling maakt toepassing van LTA financieel interessant.

2.2 Beschrijving van het concept

Met lagetemperatuuraardwarmte (LTA) wordt bedoeld het onttrekken van aardwarmte uit ondiepe formaties. In de praktijk wordt LTA qua diepte gepositioneerd tussen WKO en reguliere geothermie. De exacte dieptebegrenzing voor LTA ligt niet vast, maar is ingegeven door maximale bereikbare dieptes die haalbaar zijn met gebruikelijke grondwaterboortechnieken of vereenvoudigde olie-/gasboortechieken. Als bovengrens wordt over het algemeen een diepte van 250 meter aangehouden, omdat ondiepere lagen veelal worden benut voor WKO-toepassingen en andere belangen, zoals drinkwaterwinning, etc.
Desondanks wordt LTA op dieptes ondieper dan 250 meter niet uitgesloten, er dient alleen rekening te worden gehouden met andere (omgevings)belangen.

Tabel 1 - Diepteligging bodemenergiesystemen en gebruikelijke toepassingen

Technologie	Dieptes (m)	Gebruikelijke toepassing
WKO	0-250	Opslag warmte en koude
Lagetemperatuuraardwarmte	250-1.500	Warmteonttrekking (i.c.m. warmtepomp)
Reguliere geothermie	1.500-3.500	Warmteonttrekking (direct use)
Ultra diepe geothermie	> 3.500	Stroomproductie/elektriciteitsopwekking

Bij LTA wordt aardwarmte onttrokken uit ondiepe formaties. Afhankelijk van de diepteligging van de formatie wordt water onttrokken met een temperatuur tussen de 15 en 45°C.

De warmte die aan de bodem wordt onttrokken kan, afhankelijk van de onttrekkingstemperatuur rechtstreeks, worden ingezet voor verwarmingsdoeleinden. In veel gevallen zal de onttrekkings-temperatuur te laag zijn voor rechtstreekse benutting. In die gevallen zal de laagwaardige warmte door middel van warmtepompen op een efficiënte wijze worden opgewaardeerd naar hoogwaardige warmte. Samengevat zijn de volgende toepassingen mogelijk:

- **Directe warmtelevering (Figuur 5)**
  Indien warmte op voldoende hoge temperatuur (>30°C) kan worden onttrokken, kan deze warmte rechtstreeks ingezet worden voor verwarmingsdoeleinden. Om deze lagetemperatuurwarmte rechtstreek te kunnen inzetten dienen de gebouwen zeer goed geïsoleerd te zijn en voorzien te zijn van lagetemperatuurafgiftesystemen, zoals bijvoorbeeld betonkernactivering of vloer-verwarming. Voor verwarming van warm tapwater zal aanvullende naverwarming noodzakelijk zijn, bijvoorbeeld door middel van een warmtepompboiler.

Figuur 5 - Directe warmtelevering met LTA

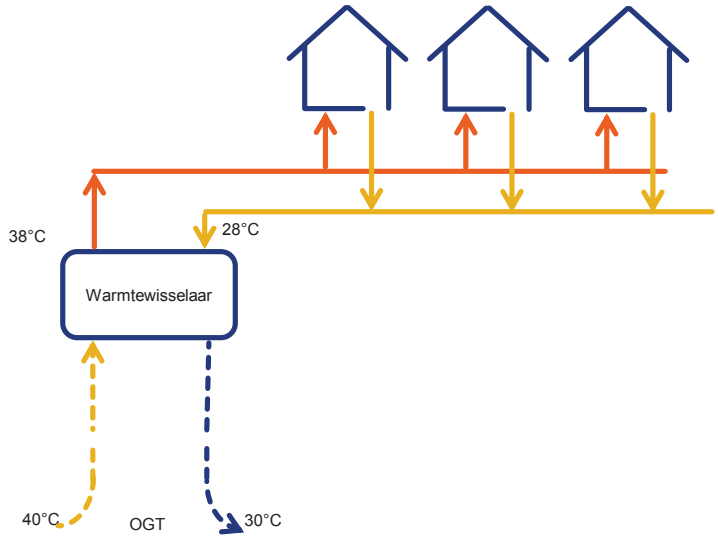

- **LTA met collectieve warmteopwekking (Figuur 6)**
  De laagwaardige warmte uit de LTA wordt door middel van een centraal opgestelde warmtepomp opgewaardeerd naar de gewenste temperatuur. Eventueel kan naast de warmtepomp ook een collectieve piek-/backupvoorziening geplaatst worden. Via een geïsoleerd warmtedistributienet wordt de warmte geleverd aan de afnemers. Door middel van een afleverset wordt de warmte overgedragen aan de aangesloten afnemers.

Met traditionele warmtepompen is een temperatuur van maximaal 55°C haalbaar. Deze temperatuur is geschikt voor ruimteverwarming in combinatie met lagetemperatuurverwarming, zoals bijvoorbeeld vloerverwarming, verwarmingsbatterijen in luchtbehandelingskasten en ventilatieconvectoren. Dit sluit aan bij gebouwen die over een goede schilkwaliteit beschikken en voorzien zijn van lagetemperatuurverwarming. Warm tapwater zal decentraal op woningniveau worden naverwarmd, door bijvoorbeeld een elektrische boiler of een warmtepompboiler.

Figuur 6 - LTA met collectieve warmtepomp (hogetemperatuurwarmtepomp)

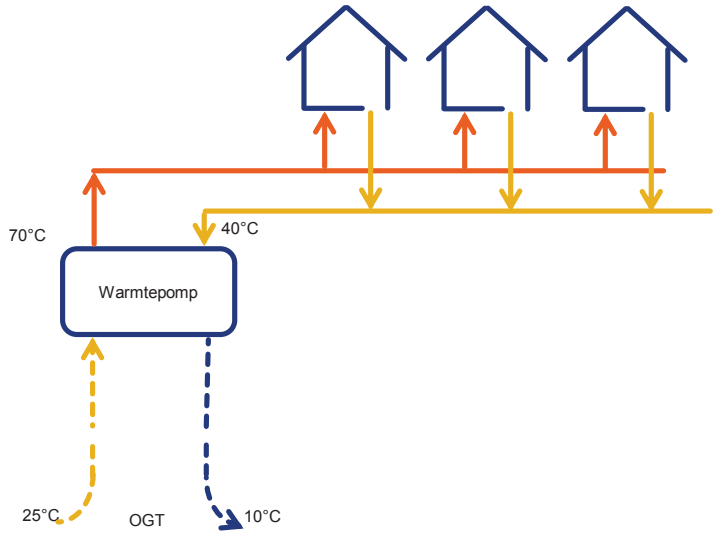

Met hogetemperatuurwarmtepompen zijn ook hogere temperaturen haalbaar, bijvoorbeeld 70°C. Dit sluit aan op dezelfde temperatuurniveaus als moderne stadswarmtenetten. Hiermee kan voorzien worden in zowel ruimteverwarming als tapwaterverwarming. Vanwege de relatief hoge temperatuur kan een brede groep gebouwen worden aangesloten. Oudere en minder goed geïsoleerde woningen kunnen vaak met relatief eenvoudige maatregelen (dubbel glas, beperkte na-isolatie, verbeterde kierdichtheid, etc.) geschikt worden gemaakt voor verwarming met een aanvoertemperatuur van 70°C. Door meer ingrijpende maatregelen, zoals uitgebreidere na-isolatie, HR++ glas, zeer goede kierdichtheid, etc. is het mogelijk om oudere woningen met 50°C te verwarmen. Door deze bouwkundige verbeteringen daalt het transmissieverlies van de woningen, waardoor bestaande afgiftesystemen (radiatoren) in staat zijn om voldoende vermogen af te geven voor verwarming van de woning. Waar nodig bestaat ook de mogelijkheid om bestaande radiatoren te vergroten (bijvoorbeeld van een dubbele convectorplaat naar een driedubbele) om daarmee voldoende vermogen te kunnen afgeven. Een alternatief is om naast de collectieve warmtepompen een collectieve gasgestookte of elektrisch verwarmde piekvoorziening te plaatsen, waarmee op basis van een stooklijn de temperatuur in het warmtenet tijdelijk verhoogd kan worden in die periodes dat 70°C ontoereikend is. Over het algemeen zijn dat een beperkt aantal uren per jaar, bij lage buitentemperaturen.

- **LTA met decentrale warmtepomp(en) (Figuur 7)**
  De laagwaardige warmte uit de LTA wordt op lage temperatuur via een aanvoer/retour transportnet gedistribueerd naar de afnemers. Afhankelijk van de beschikbare temperatuur is het mogelijk dat het transportnet bestaat uit ongeïsoleerde kunststof leidingen. Het voordeel hiervan is dat het distributienet relatief goedkoop is en eenvoudig aan te leggen. De warmtepompen worden decentraal opgesteld. Dit kan op afnemerniveau (woning of bedrijfsruimte), op blokniveau (bijvoorbeeld appartementencomplex of een rij woningen). Toepassing van traditionele

warmtepompen stelt wel eisen aan de afgiftesystemen bij de afnemers, zoals lagetemperatuur-warmteafgifte en (elektrische) naverwarming voor bereiden van warm tapwater.

Figuur 7 - LTA met decentrale warmtepompen

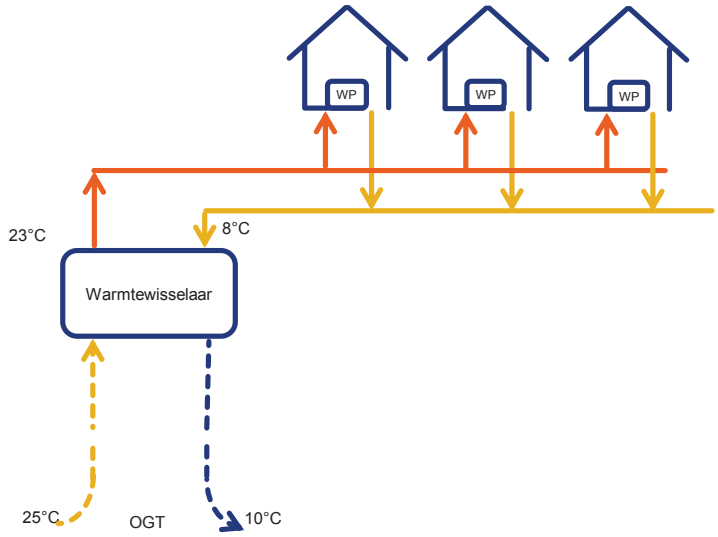

Onderscheid ten opzichte van reguliere geothermie

Ten opzichte van reguliere geothermie zal de energiebesparing als gevolg van de inzet van de warmtepomp lager zijn dan bij directe benutting van reguliere aardwarmte, maar LTA heeft bepaalde voordelen:

- De investeringskosten zijn bij LTA lager, waardoor de investeringsdrempel aanzienlijk lager ligt.
- Boordieptes zijn bereikbaar met goedkopere en compactere boortechnieken.
- Vanwege de lagere temperatuur kunnen goedkopere materialen en componenten worden toegepast.
- Vanwege de beperktere uitkoeling van het water en de waterkwaliteit op de beoogde dieptes is er minder kans op neerslagreacties en scaling.
- Lagere vermogens en daardoor toepasbaar voor kleinere schaalgrootte.
- LTA kan worden toegepast naast andere vormen van bodemenergie, of op locaties waar andere vormen van bodemenergie technisch niet mogelijk zijn, waardoor het bodempotentieel optimaal wordt benut; meervoudig bodemgebruik.
- Combinaties met koudelevering zijn mogelijk in situaties waarbij warmtepompen worden toegepast die de beschikbare warmte uitkoelen naar voldoende lage retourtemperaturen (< 18°C). De koude kan vervolgens via korte- of langetermijnbuffering worden opgeslagen en benut voor koelingsdoeleiden.

2.3 Technische aspecten

2.3.1 Boortechniek en aandachtspunten

Bij lagetemperatuuraardwarmte wordt aardwarmte onttrokken aan de bodem uit ondiepe lagen tot circa 1.250 meter onder het maaiveld. Voor het winnen van aardwarmte op een diepte van meer dan 500 meter is de Mijnbouwwet van toepassing. Het opsporen en winnen van aardwarmte behoeft een vergunning van de minister van Economische Zaken (EZ). Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) is de

hiervoor speciaal ingerichte uitvoerende instantie van EZ die de naleving van de mijnbouwregels controleert.

Aan boringen die worden uitgevoerd en ondieper zijn dan 500 meter is niet de Mijnbouwwet, maar de Waterwet van toepassing. Het bevoegd gezag hiervoor is de provincie. Wanneer boringen uitgevoerd worden dieper dan 500 meter dient voldaan te worden aan strikte (veiligheids)regels conform de Mijnbouwwet.

De strenge regels bij diepe boringen worden gesteld omdat de mogelijke gevaren toenemen met de boordiepte. Deze risico's hebben hoofdzakelijk te maken met de aanwezigheid van olie en gas in de bodem, in combinatie met hoge drukken. Om boringen dieper dan 500 meter te mogen uitvoeren zijn diverse veiligheidsvoorschriften vereist en worden hoge eisen gesteld aan het boormanagement en operatorschap. Het aantreffen van gas en olie als bijproductie bij diverse geothermieprojecten in Nederland heeft ertoe geleid dat de regelgeving en veiligheidsaspecten rondom geothermische boringen zijn aangescherpt en daardoor vrijwel overeenkomen met de procedures voor reguliere olie- en gasboringen.

Het voldoen aan alle procedures en veiligheidseisen voor reguliere olie- en gasboringen heeft een grote invloed op de boorkosten. In Nederland zijn er gebieden aan te wijzen waar olie en gas, tot een diepte van 1.000 meter, niet of nauwelijks in de ondergrond voorkomen. Voor die gebieden zijn de veiligheidsrisico's tijdens het boren beperkt.
De ontwikkeling naar goedkopere technieken voor lagetemperatuuraardwarmte zal derhalve ook afhangen van het goed inzichtelijk kunnen maken van de veiligheidsrisico's. Indien eenduidig wordt vastgesteld dat de aanwezigheid van gas of olie in de te doorboren bodemlagen uitgesloten is en de veiligheid gewaarborgd is, kan worden overwogen in hoeverre met een beperkte set van maatregelen kan worden gewerkt (bijvoorbeeld alleen met een diverter en geen BOP).

Afhankelijk van de gesignaleerde risico's, beschikbare mitigerende maatregelen en praktijkervaringen, bestaat op termijn wellicht de mogelijkheid om een mix te maken van olie-/gastechnieken, water-boortechnieken en HDD-technieken die geschikt is voor het werken in 'Lagetemperatuuraardwarmte' lagen en die qua investeringen beter past bij de kleinere schaalgrootte.

2.3.2 Ontwikkelingen en innovaties

Tot op heden is voor de toepassing van LTA vooral gekeken naar het toepassen van verticale boringen, middels de relatief goedkope waterboortechniek. Hierbij worden voor een LTA-doublet twee boringen gemaakt volgens het spoel- of zuigboorprincipe. De bronnen dienen op voldoende afstand van elkaar te worden gerealiseerd om vroegtijdige thermische doorbraak te voorkomen. Bronafstanden tussen 1.000 en 1.500 meter zijn hierbij gebruikelijk. Deze afstanden kunnen kleiner als een geringe temperatuurdaling na bijvoorbeeld vijftien jaar acceptabel is.

In Figuur 8 is een voorbeeld van een typische zuigboorinstallatie opgenomen. Het benodigde oppervlakte is beperkt tot een mobiele installatie en enkele bezinkbakken en gronddepot. Hierbij dient gedacht te worden aan circa 30 x 30 meter.

De maximaal bereikbare boordiepte middels de huidige zuigboortechnieken ligt rond de 1.000 meter onder maaiveld. Boorfirma's die op het gebied van zuigboring marktleider zijn in Nederland hebben op dit moment boormaterieel dat maximaal tussen de 500 tot 750 meter diepte kan boren. Om dieper te kunnen boren zullen boorbedrijven hun bestaande boormaterieel moeten ombouwen of investeren in zwaarder (nieuw) boormaterieel. De bereidheid tot aanpassen of vernieuwen van het boormaterieel hangt af van de marktvraag.

Belangrijk aandachtspunt is dat de huidige waterboorfirma's weinig ervaring hebben met de technische, organisatorische en juridische aspecten die gesteld worden in het kader van de Mijnbouwwet. Bij boringen dieper dan 500 meter ligt hier een technische uitdaging om de boormethodes en -technieken te laten voldoen aan de eisen die in het kader van de Mijnbouwwet worden gesteld. Dit geldt ook voor de organisatorische aspecten, zoals aanvullende veiligheids-maatregelen, benodigde certificeringen, procedures en terreininrichting die gelden voor de diepe boringen.

Figuur 8 - Voorbeeld zuigboorinstallatie

Horizontal Directional Drilling

Een innovatie op het gebied van lagetemperatuuraardwarmte is het combineren van bestaande technologieën op het gebied van horizontaal gestuurde boringen (Horizontal Directional Drilling, HDD) en olie- en gasboortechniek. Hiermee kan met een relatief lichte en compacte booropstelling gestuurd geboord worden tot een maximale diepte van circa 1.250 meter.

Visser & Smit Hanab is momenteel bezig met het ontwikkelen van deze techniek en realiseert één van de eerste demonstratieproject in Zevenbergen. Deze boortechniek wordt door Visser & Smit Hanab Geothermal Directional Drilling (GDD) genoemd.

Met deze boortechniek wordt net als bij de traditionele geothermie-projecten vanuit één boorlocatie gestuurd geboord naar de geschikte formatie. Dit in tegenstelling tot de traditionele waterboringen, waarbij gebruik wordt gemaakt van verticale putten. Bij het GDD-concept wordt ter hoogte van de formatie horizontaal geboord en worden horizontale filters geplaatst.

Figuur 9 - Traditionele verticale putten

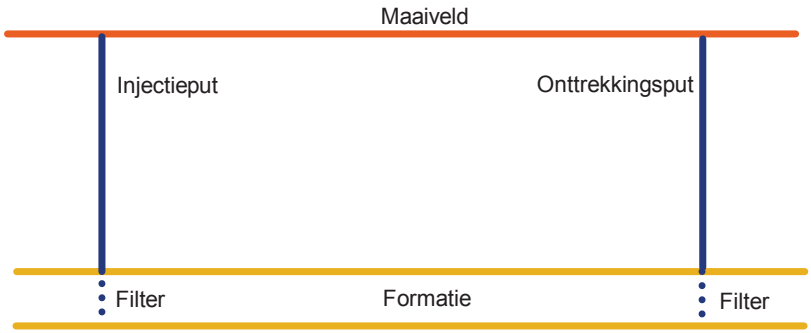

Figuur 10 - LTA met horizontale filters

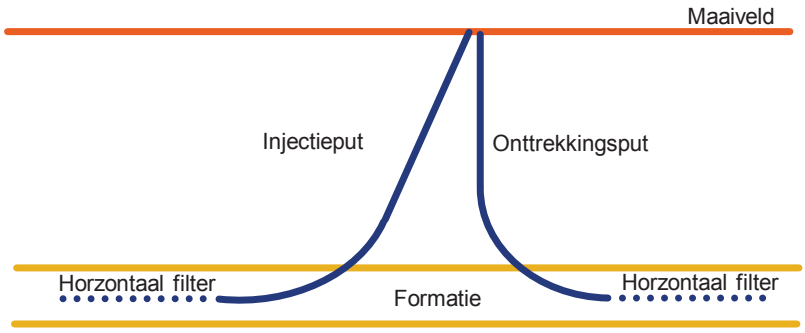

De voornaamste voordelen van LTA met horizontale filters zijn:

- door de horizontale filters kan een grotere capaciteit worden behaald uit dunne formaties en tegenvallende doorlatendheid kan gecompenseerd worden door een langer filtertraject te plaatsen;
- er wordt geboord vanuit één boorlocatie; dit beperkt het aantal zoekgebieden voor geschikte boorlocaties;
- door één boorlocatie, minder transport van materieel, kortere realisatietijd en de overlast tijdens het boren beperkt zich tot één locatie;
- geen separate transportleiding nodig tussen de onttrekkings- en injectieput;
- de boorlocatie vormt later het uitwisselingspunt van aardwarmte; dit punt kan dicht bij het afzetgebied gekozen worden.

2.3.3 Warmteopwekking, distributie en afgifte

De aardwarmte uit LTA is over het algemeen te laagwaardig voor directe verwarmingsdoeleinden in de gebouwde omgeving. Directe warmtelevering stelt hoge eisen aan de LTA (geschikte formatie op de juiste diepte, met de juiste temperatuur en capaciteit) en de gebouwen ((zeer) lagetemperatuur-afgiftesystemen in combinatie met een uitstekende thermische gebouwschil). In de meeste gevallen kan niet aan al deze randvoorwaarden worden voldaan, waardoor directe benutting van ondiepe aardwarmte in potentie zeer beperkt is.

Door warmtepomptechnologie kan de laagwaardige warmte uit de LTA worden verhoogd, waarmee de afhankelijkheid van de onttrekkingstemperatuur uit de LTA afneemt en het toepassingsgebied toeneemt.

Warmtepompen kunnen collectief of decentraal worden opgesteld.
Collectieve warmtepompen worden toegepast op gebiedsniveau (buurt, wijk).

Decentrale warmtepompen kunnen weer onderverdeeld worden op toepassing op woningniveau (individuele warmtepomp) of op gebouwniveau (blokverwarming). Zie Figuur 11 voor de beeldvorming.

De keuze voor collectieve of decentrale warmtepompen heeft invloed op verschillende aspecten. Hieronder wordt dit beknopt toegelicht.

Tabel 2 - Vergelijking van collectieve en decentrale warmtepompen

Aspect	Collectieve warmtepompen	Decentrale warmtepompen
Temperatuurniveau distributie	Middentemperatuurwarmte: Aanvoer: 70°C / Retour: 40°C Of lagetemperatuurwarmte: Aanvoer: 50°C / Retour: 40°C	Laagwaardige (bron)warmte Aanvoer: 15-40°C Retour: 8-15°C Op decentraal niveau (woning/blokniveau) opwaarderen met warmtepomp naar benodigde temperatuur (50-65°C).
Distributienetwerk	Geïsoleerde leidingen, gebruikelijk is staal met PUR mantel.	Niet of beperkt geïsoleerde kunststof leidingen.
Ruimtebeslag in woning	Bij middentemperatuurwarmte beperkt ruimtebeslag: Afleverset. Bij lagetemperatuurwarmte: relatief groot: Booster warmtepomp met boilervat, t.b.v. warm tapwater.	Relatief groot: Warmtepomp met boilervat.
Ruimtebeslag collectief	Energiecentrale met collectieve warmte-pompen en eventuele piekvoorziening en buffercapaciteit.	Beperkt: alleen warmte-uitwisseling tussen LTA en distributienet.
Warm tapwater bereiding	Bij middentemperatuurwarmte direct via warmtewisselaar in afleverset. Bij lagetemperatuurwarmte naverwarming met booster warmtepomp.	Bij individuele combi-warmtepompen geïntegreerd in warmtepomp, eventueel in combinatie met elektrisch stookelement. Bij warmtepompen op blokniveau, naverwarming met boosterwarmtepomp.
Onderhoud en beheer	Eenvoudiger vanwege groot aandeel centraal opgestelde techniek.	Complexer vanwege hoofdzakelijk decentraal opgestelde techniek.

Figuur 11 - Impressie collectieve, decentrale warmtepompen (woningniveau en blokniveau) en afleverset

2.3.4 Conceptuele systeemintegratie

Lagetemperatuuraardwarmte is net als andere vormen van bodemenergie een kapitaalintensieve techniek. Voor een economisch rendabele toepassing zijn daarom de volgende conceptuele zaken van belang:

- **Zo veel mogelijk equivalente vollasturen**
  De investeringskosten per kW van LTA zijn ten opzichte van conventionele technieken hoog, terwijl de exploitatiekosten lager zijn. Het is daarom vanuit financieel oogpunt interessant om met een relatief laag vermogen zo veel mogelijk uren per jaar warmte te leveren. Om dit te realiseren kan gedacht worden aan maatregelen zoals peak shaving door middel van buffering, beperkt toepassen van nachtverlaging, bivalente warmteopwekking, etc.
- **Zo veel mogelijk uitkoelen van de aardwarmte**
  Door het zo veel mogelijk uitkoelen van de onttrokken aardwarmte wordt de beschikbare hoeveelheid energie per m^3 onttrokken water optimaal gebruikt met een zo hoog mogelijke exergie. Hoewel bij toepassing van warmtepompen de totale SPF afneemt naarmate er verder wordt uitgekoeld, neemt het te leveren vermogen toe, vanwege het grotere temperatuurverschil. Door het grotere verwarmingsvermogen kan een grotere hoeveelheid warmte worden opgewekt. Zolang er voldoende afzetmogelijkheden zijn om deze warmte te kunnen leveren, neemt per saldo de kostprijs voor de geleverde warmte af, naarmate de aardwarmte verder wordt teruggekoeld. De SPF voor de warmteproductie neemt echter wel af. In de volgende paragraaf wordt hier nader op ingegaan.

2.4 Energieprestaties

De energieprestatie van LTA kan uitgedrukt worden in de Seasonal Performance Factor (SPF). De SPF is de verhouding tussen de benodigde hoeveelheid elektrische energie en de hoeveelheid geproduceerde thermische energie.

De SPF van warmteproductie uit LTA is geen vast getal, maar is samengesteld uit hoofdzakelijk de SPF van de LTA en van de warmtepomp. Deze hangen af van factoren, zoals:

- onttrekkings- en injectietemperatuur;
- formatieweerstad en pompvermogen;
- bijdrage van de warmtepomp;
- condensor- en verdampervermogen warmtepomp.

Directe warmtelevering uit LTA, zonder gebruik van een warmtepomp levert de hoogste SPF op. Bij directe warmtelevering van 40°C ligt de SPF, afhankelijk van de retourtemperatuur tussen de 6 en 10. Zie Figuur 12.

Figuur 12 - SPF van LTA bij directe warmtelevering

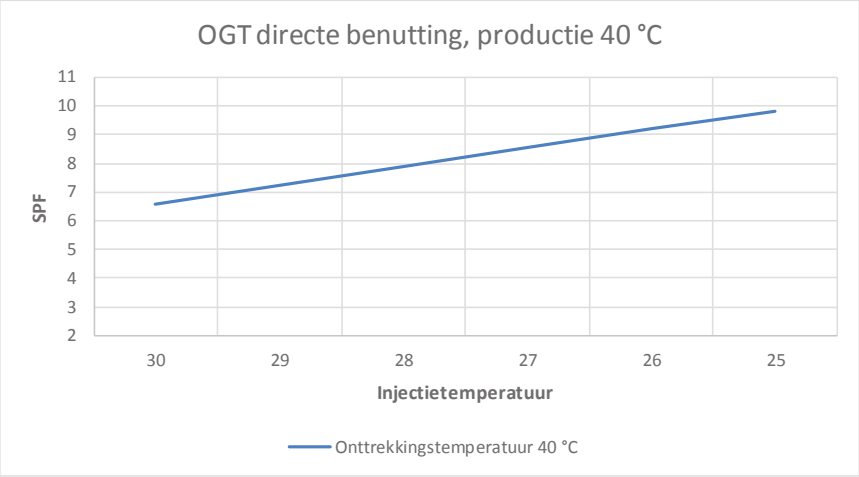

Het potentieel voor directe benutting van ondiepe aardwarmte is in de bestaande gebouwde omgeving vrij beperkt. Enerzijds stelt directe benutting hoge eisen aan de afgiftesystemen en thermische gebouwschil van de gebouwen en anderzijds stelt dit ook eisen aan de ondergrond. Om 40°C direct te benutten dient binnen het plangebied een geschikte formatie aanwezig te zijn vanuit warmte van 40°C kan worden onttrokken. De combinatie van geschikte gebouwen boven-gronds en geschikte formaties ondergronds, maakt de toepassing van directe benutting van LTA voor de gebouwde omgeving in Nederland niet heel kansrijk.

Een temperatuur van 70°C is breed inzetbaar in de gebouwde omgeving. Zowel nieuwbouw als bestaande bouw kan over het algemeen zonder of met relatief eenvoudige bouwkundige aanpassingen worden verwarmd met een dergelijke aanvoertemperatuur. Een groot nadeel is echter dat de SPF bij een opwekkingstemperatuur van 70°C sterk omlaag gaat.

Een SPF voor productie van warmte met een temperatuur van 70°C varieert tussen de 2,8 en 3,5; zie Figuur 13. Dit betreft uitsluitend de productie van warmte (LTA-doublet en warmtepomp), exclusief de distributie en aflevering van warmte.

Figuur 13 - SPF LTA bij 70°C warmteproductie

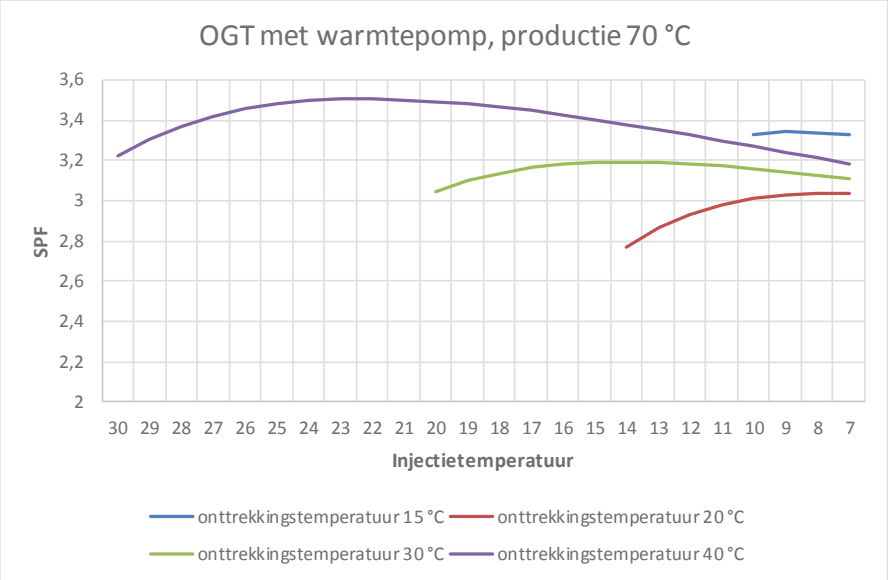

Vanwege de relatieve lage SPF bij een aanvoertemperatuur van 70°C verdient het de aanbeveling om te onderzoeken in hoeverre gebouwen met lagere temperaturen verwarmd kunnen worden. Hierbij kan gedacht worden aan het toepassen van een stooklijn, waarbij de aanvoertemperatuur, afhankelijk van de buitentemperatuur varieert. Verreweg het grootste deel van de bestaande gebouwde omgeving zal gemiddeld over het jaar genomen met lagere temperaturen verwarmd kunnen worden, bijvoorbeeld 50°C. Hogere aanvoertemperaturen zijn nodig tijdens koude periodes (strenge vorst) en voor snelle opwarming van gebouwen. Dit kan ondervangen worden door:

- het introduceren van een lokale piekvoorziening, waarmee kortstondig een hogere temperatuur geleverd kan worden; en
- gebouwen minder laten afkoelen (beperkte nachtverlaging).

Bij een lagere productietemperatuur, neemt de SPF voor warmteproductie toe. Dit komt hoofdzakelijk doordat de warmtepomp bij een lagere opwekkingstemperatuur een hoger rendement heeft.
De gemiddelde SPF voor productie van warmte met een temperatuur van 50°C ligt tussen de 3,0 en 4,2.

Niet alleen de warmteproductietemperatuur, maar ook de brontemperatuur is van invloed op de SPF. Naarmate de brontemperatuur toeneemt (naargelang de diepte van de formatie), neemt de haalbare SPF van de warmtepomp toe, waardoor de overall SPF ook toeneemt. Dit effect is in bovenstaande figuren ook zichtbaar, maar wordt uitgedempt door het effect dat juist in de diepere formaties de formatieweerstand toeneemt, waardoor de SPF van de LTA-putten juist omlaag gaat. Vanwege de lage formatieweerstand in de ondiepe lagen (aquifers tot circa 250 m-mv) levert LTA met onttrekkings-temperaturen tot circa 15°C een relatief hoge overall SPF, ondanks de relatief lage SPF van de warmtepomp.

Ten opzichte van warmteproductie met aardgas, levert warmteproductie met LTA een reductie op in de emissie van CO_2. De te realiseren emissiereductie is enerzijds afhankelijk van de specifieke kenmerken van de LTA (onttrekkingstemperatuur, productietemperatuur, formatieweerstand, etc.) en anderzijds van de CO_2-emissiefactor voor elektriciteitsproductie.

Figuur 14 - SPF LTA bij 50°C warmteproductie met warmtepomp

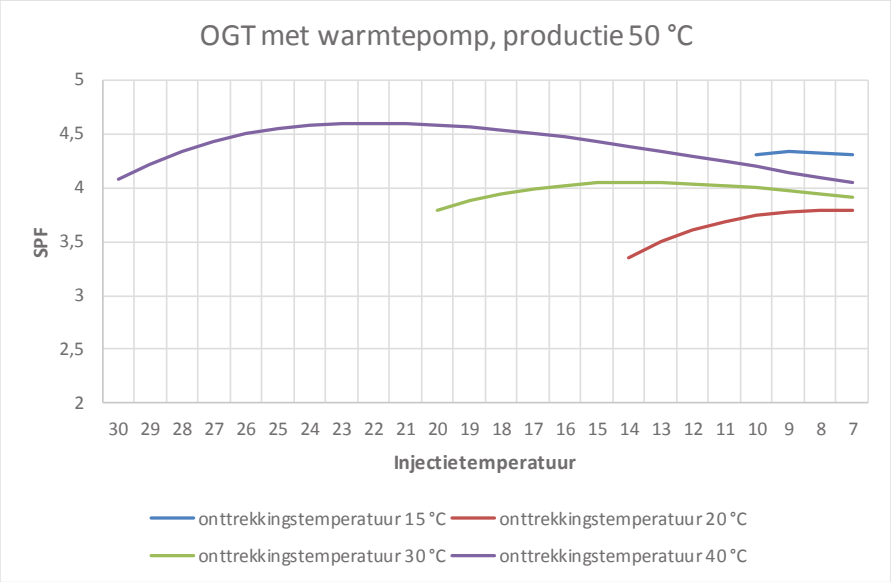

In de toekomst zal door vergroting van het aandeel hernieuwbare energie voor landelijke elektriciteitsproductie de CO_2-emissiereductie voor LTA toenemen. Hieronder zijn de te verwachten CO_2-emissiereducties weergegeven op basis van de geprognotiseerde emissiefactoren voor elektriciteitsproductie (integrale methode) uit de Nationale Energieverkenning (NEV 2015).

De CO_2-reductie is afhankelijk van het energierendement van de warmteopwekking (SPF).

Tabel 3 - Haalbare CO_2-emissiereductie met LTA t.o.v. aardgas

Jaar	70°C met WP	50°C met WP	40°C Direct
2017	35-38 %	49-52 %	71-80 %
2020	47-50 %	58-61 %	76-84 %
2030	61-63 %	69-72 %	83-88%

De SPF voor warmteproductie met LTA is vergelijkbaar met de SPF van individuele bodemgekoppelde warmtepompen, waarmee de te bereiken CO_2-reductie ook vergelijkbaar is. Hoewel het potentiële energierendement voor alleen de warmtepomp bij LTA hoger ligt dan bij individuele bodem-gekoppelde warmtepompen, vanwege de hogere verdampingstemperaturen in de warmtepomp, is het energieverbruik van de bronpompen bij LTA hoger dan bij individuele bodemgekoppelde warmtepompen, waardoor de overall besparing per saldo ordegrootte vergelijkbaar is.

2.5 Potentieel LTA

Om het potentieel voor lagetemperatuuraardwarmte in Nederland te bepalen zijn de geschikte geologische reservoirs gekarteerd. Dit zijn de volgende zes reservoirs die zich tussen 250 m-mv en 1.250 m-mv bevinden:

- Formatie van Oosterhout;
- Rijnland Groep;
- Formatie van Maassluis;
- Formatie van Breda;
- Brussels Zand;
- Delfland.

Als bron voor de kaarten is het rapport 'Kansen voor lagetemperatuuraardwarmte voor de glastuinbouw' van KEMA, DLV glas en energie en IF Technology uit 2012 gebruikt (referentie: 74100973-CES/IPT 12-3178), en het rapport 'Potentieel geothermie Zuid-Holland' van IF Technology uit 2016 (referentie: 66141/SB/20161129).

In Bijlage B zijn de potentieelkaarten van de zes formaties weergegeven. Het potentieel op deze kaarten wordt uitgedrukt in TJ/hectare/jaar.

Het potentieel is bepaald door de verbreiding van het geologische reservoir op te delen in gebieden van 100 bij 100 meter. Per hectare wordt dan het potentieel als volgt berekend:

Potentieel per hectare = $((H \times (T_{res} - T_{ret}) \times C) \times Win)/T$ [MJ/hectare/jaar]

Waarin:

H	Dikte van het reservoir [m].
T_{res}	Onttrekkingstemperatuur uit reservoir [°C].
T_{ret}	Retourtemperatuur in reservoir [°C].
C	Totale warmtecapaciteit reservoir [MJ/m3°C].
Win	Fractie winbare warmte [-]. Deze is 30 à 50% van de aanwezige warmte.
T	Periode waarover de winning plaatsvindt [jaar].

De fractie winbare warmte is gehanteerd omdat niet alle aanwezige warmte in de praktijk kan worden onttrokken. Dit heeft te maken met de vorm van de ondergrondse koudebellen, benodigde afstand tussen de systemen onderling. De factor is een theoretische benadering van de winbare warmte ten opzichte van de aanwezige warmte.

Voor de retourtemperatuur is 7°C aangenomen en voor de tijdsperiode 30 jaar. Een retour-temperatuur van 7°C leidt tot benutting van het maximale potentieel. Uit de financiële analyse blijkt ook dat het economisch optimum ligt bij het zo veel mogelijk uitkoelen van het geothermische water, ondank dat de COP/SPF van de warmtepomp omlaag gaat naarmate er meer wordt uitgekoeld.
In Paragraaf 2.6.2 worden de verhoudingen tussen kostprijs en SPF inzichtelijk gemaakt. De andere parameterwaarden zijn afhankelijk van de kenmerken van het reservoir binnen de betreffende hectare.

Als minimumwaarde in de legenda is 0,5 TJ/ha/jaar aangehouden. Beneden deze waarde is het warmtepotentieel te gering om economisch rendabel te winnen.

In Figuur 15 is het potentieel van de zes formaties samengevoegd tot één kaart. Het potentieel per formatie (uitgedrukt in TJ/ha/jaar) is hierbij opgeteld. Deze kaart is dus de **landelijke bodem-potentieelkaart lagetemperatuuraardwarmte**. Het betreft de kaart zonder STED-eis.

Dit wil zeggen dat geen rekening is gehouden of er wel of geen verstedelijking aanwezig is. Alleen de bodemgeschiktheid is dus in kaart gebracht.

Het is mogelijk dat zich op een locatie meerdere geschikte geologische formaties bevinden. Het potentieel per formatie is op die locatie opgeteld.

Het totale landelijke bodempotentieel die uit deze kaart volgt bedraagt 6.931 PJ per jaar.

Figuur 15 - Landelijke bodempotentieelkaart lagetemperatuuraardwarmte

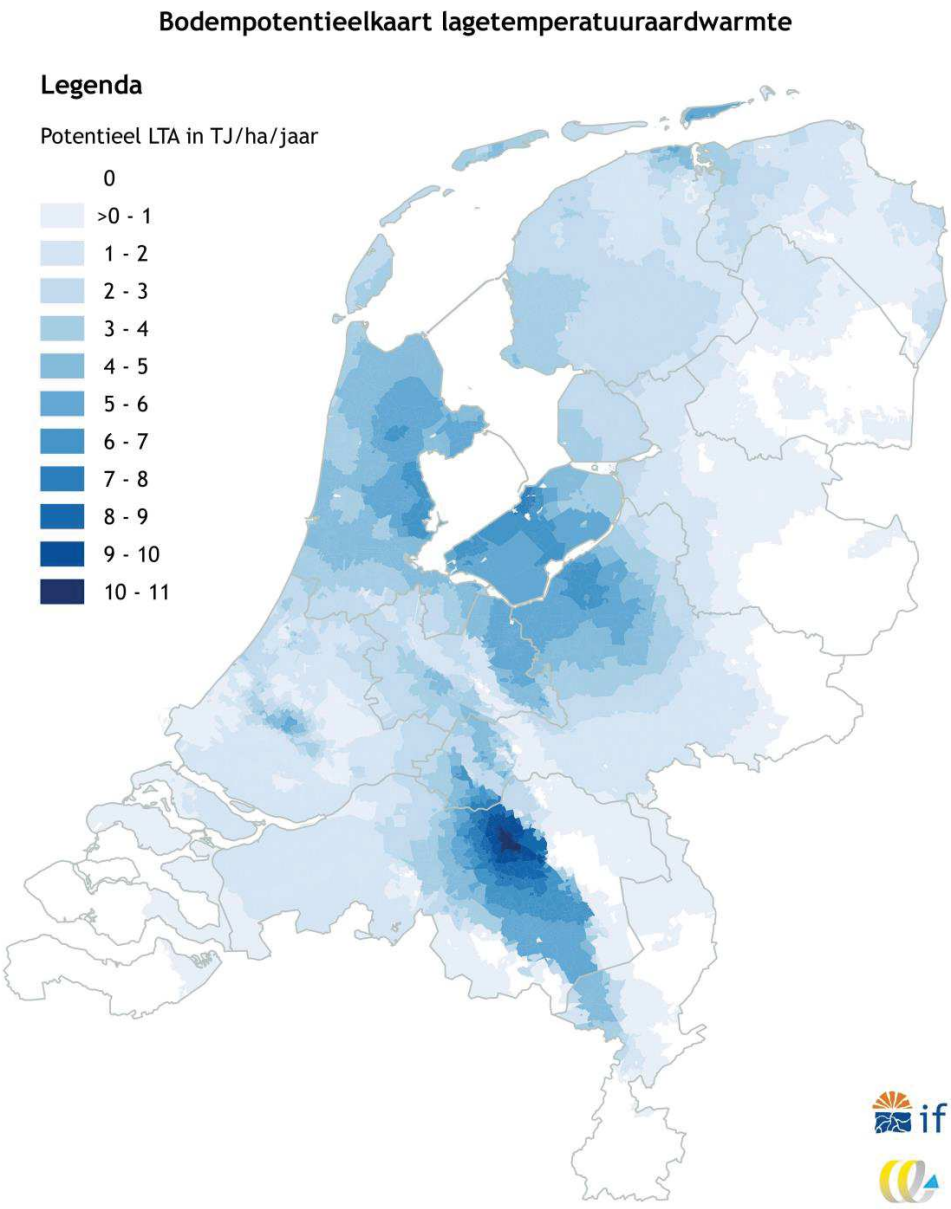

Vervolgens is op basis van de warmtevraag per CBS-buurt het potentieel berekend. Hiervoor zijn alle buurten van Nederland genomen met een stedelijkheid kleiner dan 4 (STED < 4). 'Weinig stedelijk' (STED = 4) en 'niet stedelijk' (STED = 5) zijn dus buiten beschouwing gelaten. Ook is de warmtevraag van de glastuinbouwgebieden betrokken bij de berekening.

Op basis hiervan kan een zogenaamde fractiekaart worden gemaakt. Daarin wordt aangegeven voor welk deel (in %) lagetemperatuuraardwarmte kan bijdragen aan de warmtevragen van de buurten-/glastuinbouwgebieden. Zie de fractiekaart lagetemperatuuraardwarmte op de volgende bladzijde (Figuur 16).

Figuur 16 - Fractiekaart potentieel lagetemperatuuraardwarmte

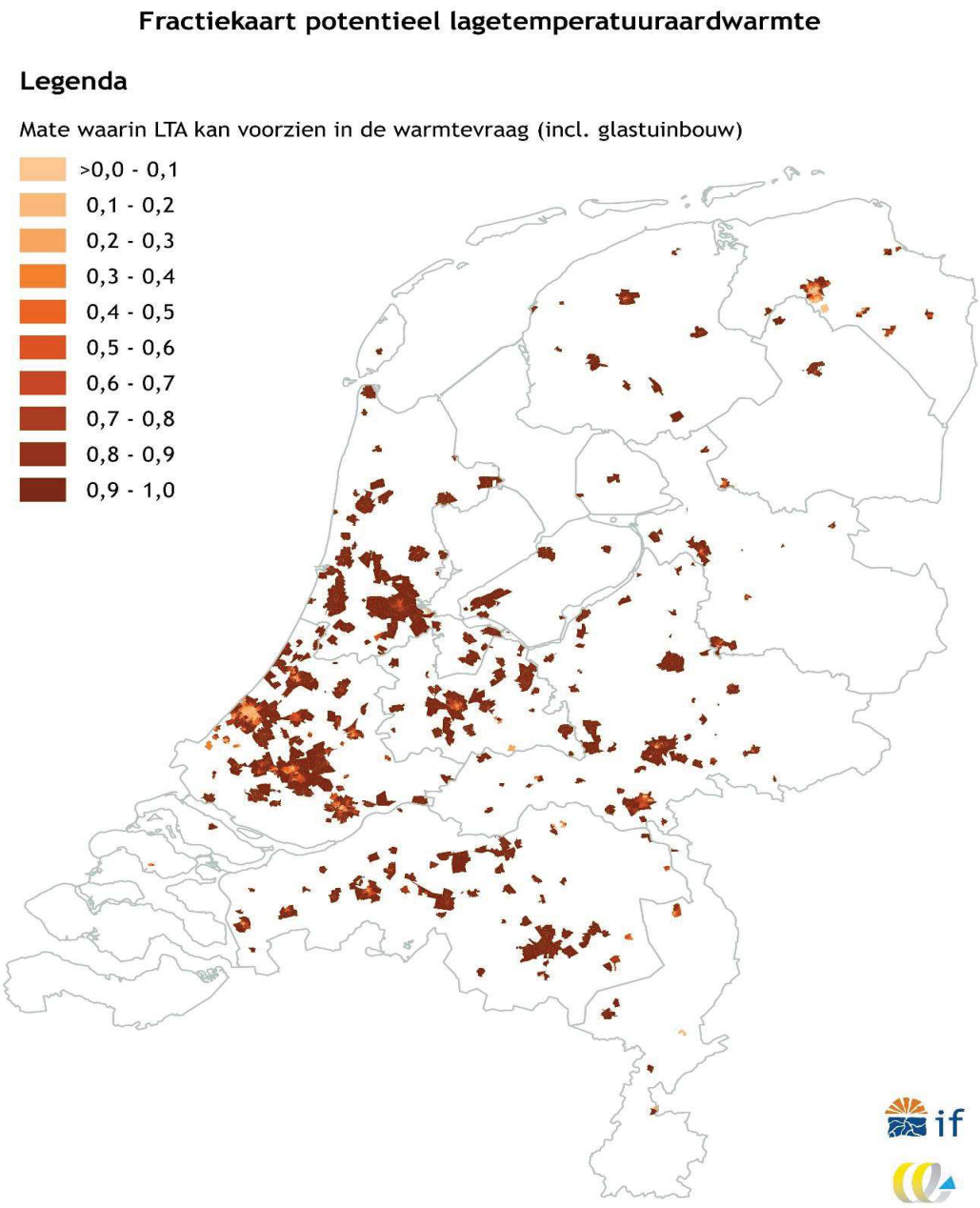

Vervolgens wordt hieruit de **landelijke warmtepotentieelkaart lagetemperatuuraardwarmte** afgeleid (Figuur 17).

Figuur 17 - Landelijke warmtepotentieelkaart lagetemperatuuraardwarmte

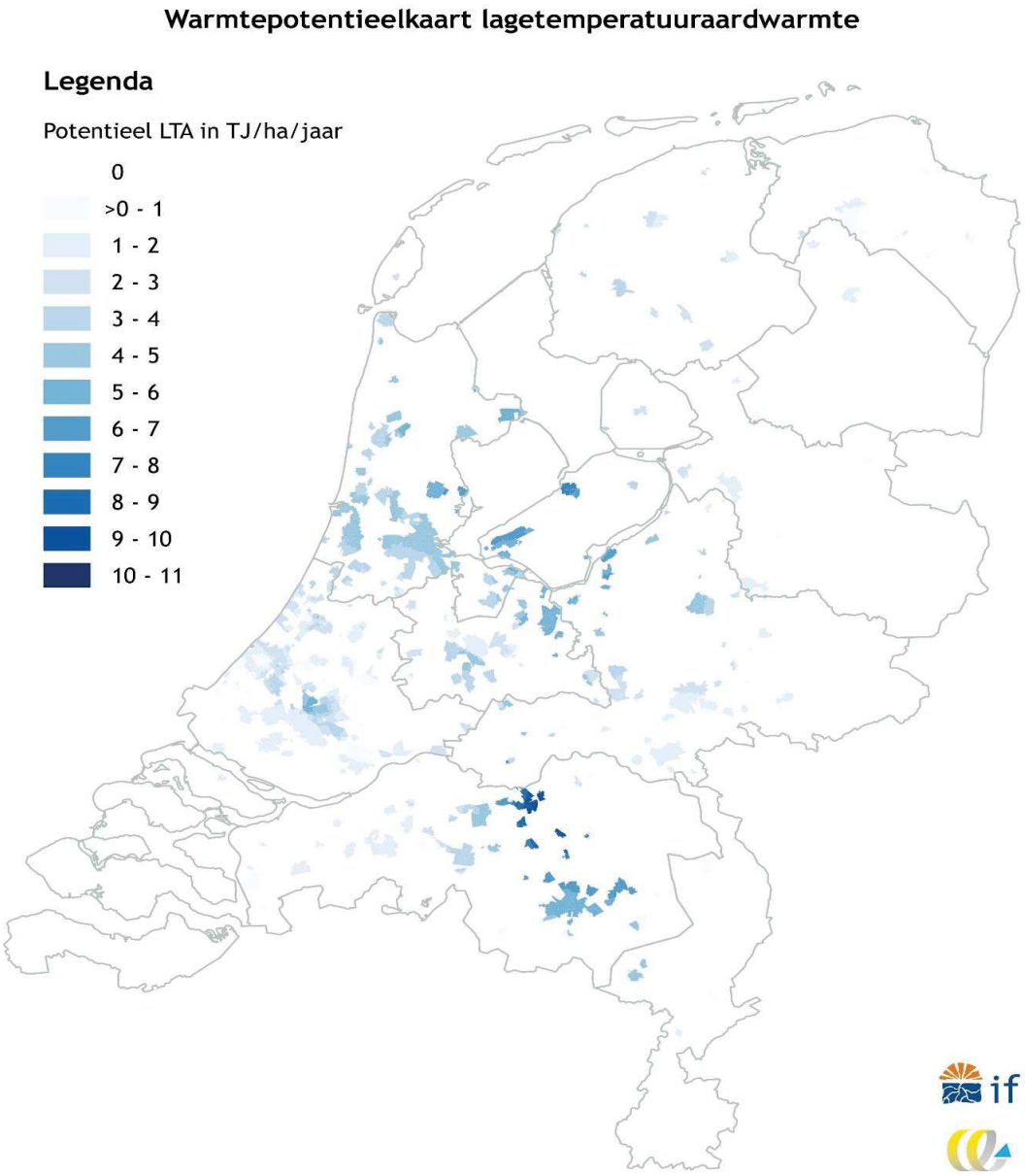

Om het landelijk potentieel te bepalen is per buurt/glastuinbouwgebied bepaald hoeveel warmtevraag aanwezig is en hoeveel warmte in de ondergrond beschikbaar is. Er geldt dan:
- Is de warmtevraag van de buurt/glastuinbouwgebied groter dan het aanbod uit de bodem, dan wordt het aanbod uit de bodem als potentieel genomen.
- Is de warmtevraag van de buurt/glastuinbouwgebied kleiner dan het aanbod uit de bodem, dan wordt de warmtevraag als potentieel genomen.

Het landelijk potentieel lagetemperatuuraardwarmte die op basis hiervan wordt berekend bedraagt 229 PJ per jaar. Dit is 37% van de huidige warmtevraag in de gebouwde omgeving en de glastuinbouwgebieden in Nederland.

Duurzaamheid van het warmtepotentieel

De tijdsperiode van 30 jaar houdt in dat de onttrekkingstemperatuur uit de LTA 30 jaar constant zal zijn. Na 30 jaar warmteonttrekking wordt de onttrekkingstemperatuur beïnvloed door het geïnjecteerde afgekoelde water. Dit proces wordt thermische doorbraak genoemd. Als gevolg hiervan zal na 30 jaar de onttrekkingstemperatuur geleidelijk dalen, waardoor de warmtecapaciteit van het LTA-doublet ook in dezelfde orde zal afnemen. De temperatuurafname is een geleidelijk proces, wat langzaam (hoogstens enkele graden per jaar) begint en na verloopt van enkele jaren steeds sneller zal toenemen, als gevolg van steeds verdere afkoeling van de bodem in de omgeving van de onttrekkingsput. Gedurende die periode komt een moment dat de capaciteit uit de LTA niet meer toereikend zal zijn om het benodigde vermogen te kunnen leveren. In dat geval kan op voldoende afstand van de in de bodem gecreëerde koude bel een nieuwe onttrekkingsput worden geboord, waarmee de warmteonttrekking kan worden gecontinueerd. De gecreëerde koude bel in bodem zal als gevolg van de aanwezige geothermische geleiding langzaam weer opwarmen. Dit natuurlijke regeneratieproces vergt lange tijd en kan oplopen tot enkele honderden jaren.

Door LTA naast de functie van warmtebron ook in te zetten als warmtebuffer, kan jaarlijks aanvullend (rest)warmte in de bodem worden opgeslagen. Hiermee wordt thermische uitputting uitgesteld of zelfs geheel voorkomen (in geval van een energiebalans). Hiermee kan het LTA-concept goed worden gecombineerd binnen het Mijnwater-concept.

2.6 Financiële aspecten

Een LTA-systeem in de gebouwde omgeving bestaat uit de volgende hoofdonderdelen:
- bronsysteem (LTA-putten t/m warmtewisselaars);
- collectieve of decentrale opwekking (warmtepompen, eventueel piekvoorziening);
- distributie naar de afnemers;
- aflevering bij de afnemers;
- overige voorzieningen (regeltechniek, bouwkundige voorzieningen, W/E-componenten).

Naast de onderdelen voor het LTA-systeem zijn er mogelijk ook nog aanpassingen nodig binnen de aangesloten gebouwen, zoals:
- verbetering isolatiewaarde van de gebouwen t.b.v. lagetemperatuurverwarming;
- aanpassen afgiftesystemen in de gebouwen.

De benodigde gebouwzijdige aanpassingen zijn sterk afhankelijk van het type gebouw (bouwjaar, kwaliteit gebouwschil, aanwezige afgiftesystemen) en het temperatuurniveau van de geproduceerde warmte.

2.6.1 Bronsysteem LTA

Binnen de bovengenoemde onderdelen is met name op het gebied van bronboringen voor LTA nog niet veel praktijkervaring beschikbaar. Er is veel ervaring met de gebruikelijke waterboortechniek (tot 250 m-mv) en er is relatief veel ervaring met diepe boringen (voornamelijk afkomstig uit de olie- en gaswereld). Het tussenliggende gebied van LTA is nog redelijk onontgonnen. Hierin zit dan ook de grootste onzekerheid ten aanzien van de investerings- en exploitatiekosten.

Investeringskosten

De investeringskosten voor de LTA-putten zijn sterk afhankelijk van de gekozen boortechniek en maatregelen die vanuit de huidige regelgeving getroffen moeten worden ten aanzien van het voldoen aan (veiligheids)eisen en procedures.

Voor horizontale putten is nog niet veel gedetailleerde kosteninformatie beschikbaar. Visser & Smit Hanab is momenteel bezig met het ontwikkelen van deze techniek, waarbij een eerste pilotproject wordt gerealiseerd in Zevenbergen. In overleg met Visser & Smit Hanab zijn ramingen gemaakt van de te verwachte investeringskosten voor een LTA-doublet, gebaseerd op GDD-technologie.
Hierbij is rekening gehouden met de volgende uitgangspunten:

- onttrekkingsdebiet van 300 m³/h;
- retourtemperatuur van 8°C;
- lengte horizontaal filtertraject van 500 m per put;
- onderlinge afstand filters: 1.000 m ondergronds;

In Tabel 4 zijn de geraamde investeringskosten voor een LTA-systeem weergegeven.

In Bijlage C is een onderbouwing weergegeven van de investeringskosten per hoofdcomponent. Deze investeringskosten zijn tot stand gekomen met input van Visser & Smit Hanab. Opgemerkt dient te worden dat deze cijfers een gemiddeld beeld geven van de investeringskosten en afhankelijk van lokale omstandigheden en bodemeigenschappen kunnen afwijken.

De investeringskosten omvatten het ondergrondse gedeelte van een LTA-systeem, inclusief bron-pompen, leidingwerk en appendages tot en met de warmtewisselaar. Kosten voor warmtepompen, buffers, distributienetwerk, gebouw en bestemmingsplan zijn hierbij buiten beschouwing gelaten.

Voor de kostenraming is tevens geen rekening gehouden met kosten voor warmtepompen, buffers, distributienetwerk, gebouw voor technische ruimte en bestemmingsplan.

Tabel 4 - Investeringskosten voor LTA-systemen (excl. BTW, onnauwkeurigheid +/- 10%)

Diepte (m-mv)	Temperatuur (°C)	Vermogen (MW)	Investeringen (€)	€/kW
400	19	3,8	7.740.000	2.020
500	23	5,2	8.210.000	1.575
600	26	6,3	8.560.000	1.365
700	31	8,0	9.730.000	1.215
1.000	40	11,1	13.030.000	1.170
1.250	49	14,3	17.550.000	1.230

In Figuur 18 zijn de investeringskosten per kW afgezet tegen de diepte van de horizontale filtertrajecten.

Figuur 18 - Investeringskosten per kW afgezet naar diepte

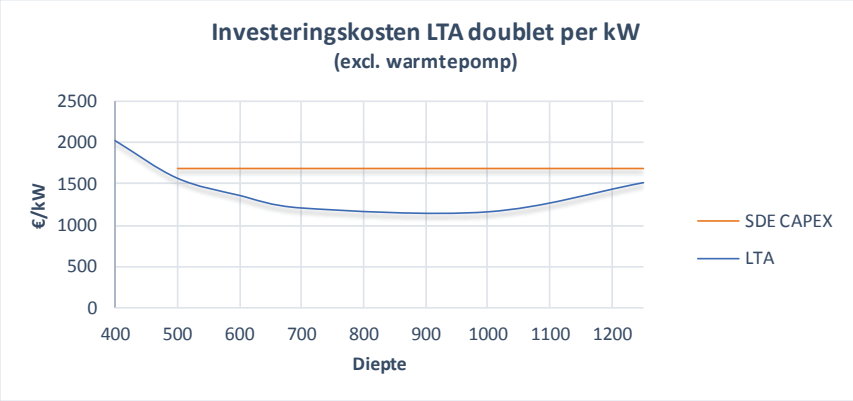

Uit bovenstaande grafiek blijkt dat de investeringskosten voor lagetemperatuuraardwarmte met verticale putten, afhankelijk van de diepteligging en de haalbare capaciteit, tussen de 1.200 en 2.000 €/kWt bedragen. In de grafiek is tevens ter vergelijking het investeringsniveau weergegeven van geothermie volgend de SDE+ 2017-regeling.

De investeringen per kW vallen gunstiger uit t.o.v. traditionele geothermie, maar gezien de investeringen en de elektrakosten die nodig zijn voor de warmtepomp geeft dit aanleiding om de SDE-vergoeding te herzien voor LTA.

Opgemerkt dient te worden dat bovenstaande investeringskosten gebaseerd zijn op de referenties van een voorbeeldproject. Dit af kan wijken als de geologische omstandigheden en/of uitgangspunten in de praktijk anders zijn.

Onderhoud en beheer

Naast de investeringskosten zijn tevens de kosten voor onderhoud en beheer geraamd, zie Tabel 5. In Bijlage C is een onderbouwing weergegeven van de kosten. Deze kosten zijn tot stand gekomen met input van Visser & Smit Hanab. Opgemerkt dient te worden dat deze cijfers een gemiddeld beeld geven en afhankelijk van lokale omstandigheden en bodemeigenschappen kunnen afwijken.

Tabel 5 - Onderhoud en beheerkosten voor LTA-doublet (excl. BTW, onnauwkeurigheid +/- 20%)

Diepte (m-mv)	Kosten onderhoud en beheer (€/jaar)
400	170.000
500	170.000
600	170.000
700	185.000
1.000	250.000
1.250	300.000

2.6.2 Kostprijs warmte

De kostprijs voor opgewekte warmte met LTA wordt uitgedrukt in €/GJ en is opgebouwd uit de volgende hoofdonderdelen:

- kapitaallasten van de investeringen;
- jaarlijkse kosten voor onderhoud en beheer;
- elektriciteitskosten.

In de berekende kostprijs is geen rekening gehouden met subsidies of fiscale regelingen.

Equivalente vollasturen

Een bepalende factor voor de kostprijs van warmte is het aantal equivalente vollasturen waarop LTA kan worden ingezet. Hoe meer vollasturen, hoe meer warmteafzet en hoe lager de kostprijs per GJ.

Indien LTA het volledige verwarmingsvermogen en daarmee de volledige warmtevraag zal dekken (monovalente opwekking), zal het aantal equivalente vollasturen beperkt zijn (circa 1.000-1.500 uur). Indien de piek warmtevraag gereduceerd kan worden (peak shaving), kan LTA meer equivalente vollasturen draaien.

Peak shaving kan worden gerealiseerd door:

1. Inzet van een aanvullende piekvoorziening (bivalent energieconcept). En/of
1. Toepassen van thermische buffering in gebouwen en lokale buffers in de clusters en gebouwen.

In Figuur 19 voorbeeld is de inzet van LTA weergegeven in een jaarbelastingduurkromme van een traditioneel stadswarmtenet in de gebouwde omgeving.

Figuur 19 - Voorbeeld van toepassing van LTA weergegeven in een jaarbelastingduurkromme van een traditioneel stadswarmtenet

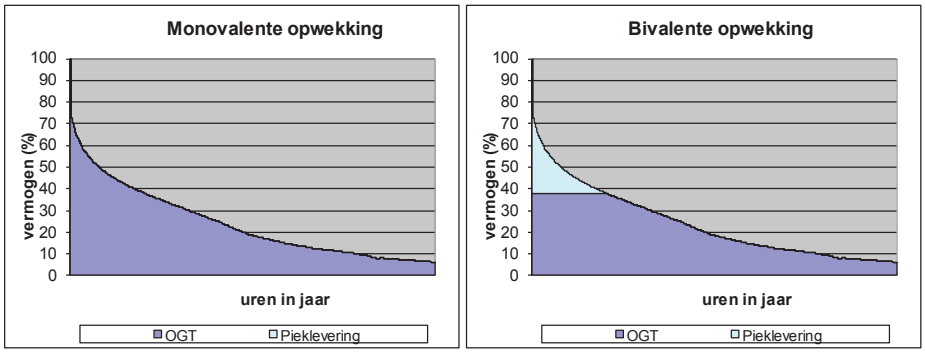

Bij bivalente opwekking met LTA in de basislast, levert LTA circa 38% van het benodigd piekvermogen en levert daarmee circa 90% van de warmtevraag. De overige 10% van de warmtevraag wordt geleverd door een piekvoorziening. Het aantal equivalente vollasturen van de LTA bedraagt in dat geval circa 4.000 uur.

Directe warmtelevering of via warmtepomp

Warmte uit LTA kan direct zonder tussenkomst van een warmtepomp worden ingezet, mits de aangesloten gebouwen voorzien zijn van zeer lagetemperatuurwarmteafgiftesystemen (ZLTV), zoals bijvoorbeeld betonkernactivering.

Door middel van warmtepompen kan enerzijds de onttrokken aardwarmte verder worden uitgekoeld en anderzijds kan deze warmte verder in temperatuur worden opgewaardeerd.

Toepassing van warmtepompen leveren bij LTA vrijwel altijd een positief effect op de kostprijs van warmte. Dit komt doordat met een warmtepomp de aardwarmte verder wordt uitgekoeld en daarmee een grotere hoeveelheid warmte wordt geproduceerd. Per saldo en afgezien SDE-inkomsten leidt dit tot een lagere kostprijs van geproduceerde warmte, ondanks de extra investerings- en exploitatiekosten voor een warmtepomp. De SDE versterkt dit effect nog meer, zoals zichtbaar is gemaakt in Figuur 21**.**

Voorwaarde bij de kostprijsberekening is dat de geproduceerde warmte nuttig kan worden ingezet. Dit heeft een directe relatie met de afzet van warmte.

Hieronder is de berekende kostprijs weergegeven van geproduceerde warmte voor zowel directe warmtelevering als warmtelevering met een warmtepomp.
Dit betreft ter vergelijking enkel de kostprijs voor warmteproductie (bron en collectieve warmte-pomp). Kosten voor distributie en aflevering zijn hierbij buiten beschouwing gelaten. In Paragraaf 2.7 is een globale businesscase doorgerekend van ondiepe geothermie inclusief distributie en aflevering.

Voor het berekenen van de kostprijs voor warmte zijn de uitgangspunten in Tabel 6 gehanteerd

Tabel 6 - Uitgangspunten berekening kostprijs warmte LTA

Parameter	Waarde	Eenheid
Diepte LTA	1.000	m-mv
Onttrekkingstemperatuur/productietemperatuur	40	°C
Injectietemperatuur bij directe toepassing	30	°C
Injectietemperatuur bij toepassing warmtepomp	8	°C
Debiet	300	m^3/h
Vollasturen	4.000	h
Gemiddeld elektriciteitstarief	0,075	€/kWh
SPF warmtepomp	6,0	-
Rente	6%	%
Investeringskosten doublet	13.000.000	€
Investeringskosten centrale warmtepomp	3.300.000	€
Afschrijving LTA-putten	30	jaar
Afschrijving warmtepomp	15	jaar
Onderhoud en beheer doublet	250.000	€/jaar
Onderhoud en beheer warmtepomp	100.000	€/jaar

Bij directe warmtelevering op een temperatuurniveau van 40°C met een retourtemperatuur van 30°C wordt een thermisch vermogen geleverd van circa 3,5 MW. Bij 4.000 vollasturen wordt jaarlijks 50.000 GJ-warmte geproduceerd.

Door toepassing van een warmtepomp wordt de aardwarmte uitgekoeld tot 8°C, waardoor het bronvermogen toeneemt naar 11,1 MW. Door de warmtepomp wordt uiteindelijk 13,4 MW-warmte van 40°C geleverd. Bij gelijkblijvend aantal vollasturen wordt daarmee op jaarbasis 193.000 GJ-warmte geleverd. Dit resulteert in een warmteproductie die bijna vier maal hoger ligt dan bij directe warmtelevering, zie Figuur 20.

Figuur 20 - Warmteproductie, directe levering vs warmtepomp

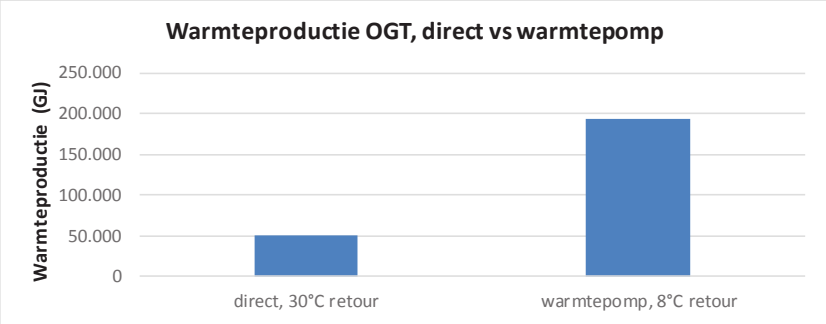

De kostprijsvergelijking voor warmte voor zowel directe warmtelevering als warmteproductie met een warmtepomp is weergegeven in Figuur 21.

Figuur 21 - Kostprijs warmte, directe levering vs warmtepomp

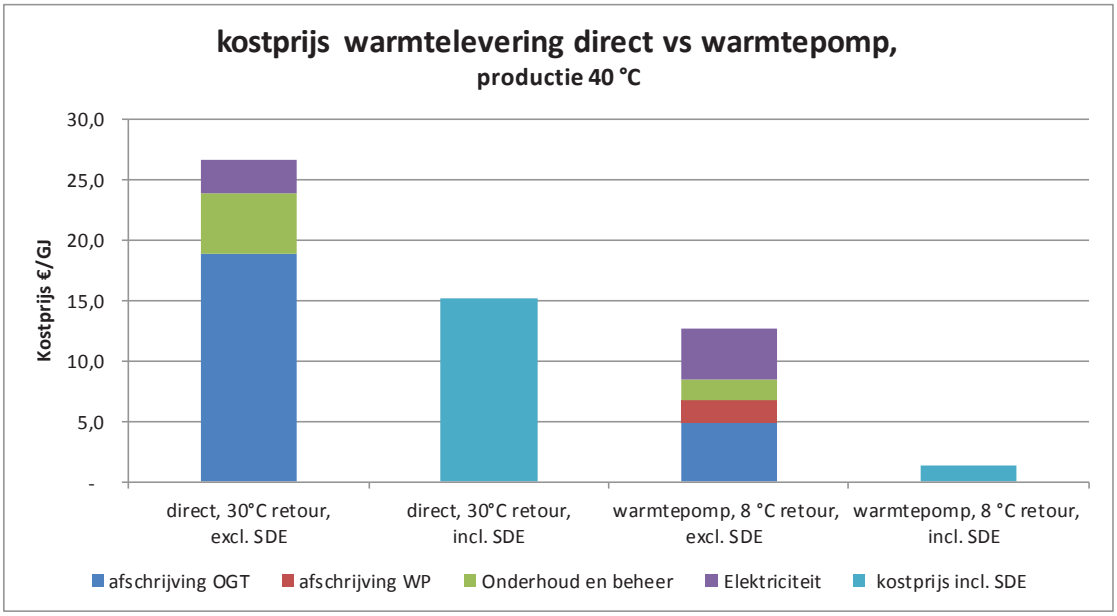

In Figuur 21 is zichtbaar dat het elektriciteitsverbruik, vanwege de inzet van de warmtepomp, per saldo een groter aandeel heeft in de kostprijs voor warmte. Daarmee wordt de kostprijs ook gevoeliger voor variatie in de elektriciteitskosten.

Warmteproductie en afzet

Een kostprijs geoptimaliseerde LTA produceert veel warmte. Om deze warmte nuttig te kunnen inzetten is schaalgrootte nodig in de warmteafzet. Afhankelijk van de diepte, mate van uitkoeling, haalbare capaciteit en inzet van LTA varieert de benodigde schaalgrootte tussen de 1.000 en 2.500 woningequivalenten. Deze schaalgrootte ligt ordegrootte factor 2 à 3 maal kleiner dan een regulier aardwarmteproject. De minimale schaalgrootte voor LTA is daarmee nog relatief groot. Dit komt voornamelijk doordat LTA met horizontale filters is geoptimaliseerd voor een relatief hoog onttrekkingsdebiet.
Een kleinere schaalgrootte is mogelijk door het realiseren van ondiepe geothermie met eenvoudige en relatief goedkope verticale bronnen tot een diepte tussen de 200 en 500 meter. De benodigde schaalgrootte ligt in dat geval tussen de 300 en 800 woningen. Zonder SDE-subsidie komt dit neer op een vergelijkbare kostprijs voor warmteproductie (tussen 12 en 15 €/GJ). Echter vanwege de diepte-grens tot 500 meter komt een dergelijk project niet in aanmerking op SDE-subsidie, waardoor dit vanuit financieel oogpunt een minder aantrekkelijke variant is.

Mate van uitkoeling door warmtepomp

De mate van uitkoeling door de warmtepomp heeft een grote invloed op de kostprijs van de geproduceerde warmte. Over het algemeen geldt dat naarmate de aardwarmte met een warmtepomp verder wordt uitgekoeld dit leidt tot een lagere kostprijs.

Hieronder zijn de resultaten weergegeven van de kostprijsberekening voor geproduceerde warmte bij verschillende temperatuurniveaus voor uitkoeling van de aardwarmte. De kostprijs is berekend voor centrale warmteproductie (bron en collectieve warmtepomp).
In de kostprijsberekening is geen rekening gehouden met subsidies of fiscale regelingen. Naast de invloed op de kostprijs is tevens de invloed op de SPF voor warmteopwekking berekend.

Voor de berekening zijn de uitgangspunten en aannames in Tabel 7 gehanteerd.

Tabel 7 - Uitgangspunten berekening kostprijs bij verschillende temperatuurniveaus voor uitkoeling

Parameter	Waarde	Eenheid
Diepte LTA	700	m-mv
Onttrekkingstemperatuur	31	°C
Productietemperatuur	50	°C
Debiet	300	m^3/h
Vollasturen	4.000	h
Gemiddeld elektriciteitstarief	0,075	€/kWh
Rente	6%	%
Investeringskosten bronsysteem	9.729.000	€
Investeringskosten warmtepomp	250	€/kW
Afschrijving LTA-putten	30	jaar
Afschrijving warmtepomp	15	jaar
Onderhoud en beheer LTA-doublet	185.000	€/jaar
Onderhoud en beheer warmtepomp	3% van investering WP	%

De resultaten van de berekeningen zijn weergegeven in Figuur 22.

Figuur 22 - Kostprijs en SPF in relatie tot uitkoeling aardwarmte

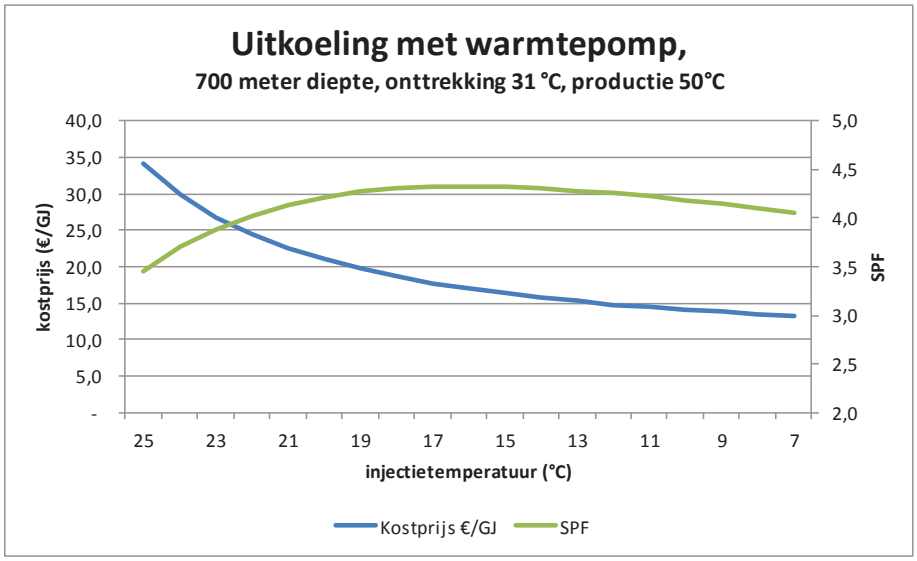

Figuur 22 bevestigt het beeld dat verdere uitkoeling leidt tot een lagere kostprijs. Dit komt doordat bij toenemende uitkoeling het productievermogen toeneemt en daarmee ook de warmteproductie. De toename in warmteproductie weegt vanuit financieel oogpunt op tegen de extra elektriciteitskosten als gevolg van de afname van de SPF van de warmtepomp.

Naarmate de aardwarmte verder wordt uitgekoeld neemt de SPF van de warmtepomp af. Dit effect wordt voor een deel gecompenseerd doordat de SPF van de LTA-putten toeneemt, vanwege het grotere temperatuurverschil. Netto neemt de overall SPF voor warmteopwekking wel beperkt af naarmate de aardwarmte verder wordt uitgekoeld. Bij warmteproductie van 50°C en een uitkoeling naar 7°C bedraagt de berekende totaal SPF voor warmteopwekking 4. Dit is vergelijkbaar met de energieprestatie van een individuele bodemgekoppelde warmtepomp en ligt hoger dan een individuele lucht/water warmtepomp (SPF circa 3,5).

Afhankelijk van de toepassing zal een optimum gevonden moeten worden tussen de te realiseren kostprijs en energieprestatie.

Kostprijs geproduceerde warmte in relatie tot diepte formatie

Afhankelijk van de aanwezigheid van geschikte formaties kan LTA worden toegepast op verschillende dieptes. De eigenschappen van de verschillende formaties, zoals dikte, diepte, doorlatendheid en temperatuur kunnen lokaal sterk variëren. Hierdoor is het niet mogelijk om een eenduidige kostprijs te berekenen van geproduceerde warmte uit LTA.

Om een indicatie te verkrijgen van de invloed van de diepteligging van de formatie op de kostprijs voor geproduceerde warmte zijn verschillende kostprijsberekeningen uitgevoerd. Hierbij zijn aannames gedaan ten aanzien van formatie eigenschappen op basis van de ondergrondse potentieel inschatting. In de kostprijsberekening is geen rekening gehouden met subsidies of fiscale regelingen.

Voor de berekeningen zijn de uitgangspunten in Tabel 8 gehanteerd:

Tabel 8 - Uitgangspunten berekening kostprijs warmte in relatie tot de formatiediepte

Parameter	Waarde	Eenheid
Productietemperatuur	50	°C
Vollasturen	4.000	h
Onttrekkingsdebiet LTA	300	m3/h
Retourtemperatuur LTA	8	°C
Gemiddeld elektriciteitstarief	0,075	€/kWh
Rente	6%	
Afschrijving LTA-putten	30	jaar
Afschrijving warmtepomp	15	jaar

De resultaten zijn weergegeven in Tabel 9.

Tabel 9 - Resultaten kostprijsberekening warmte

Boordiepte (m)	500	700	1.000	1.250
Opvoerhoogte ESP (bar)	20	25	30	35
Tonttrekking (°C)	23	31	40	49
COP WP (70% carnot)	4,8	4,8	4,8	4,8
COP LTA	17,2	21,1	24,5	26,9
Warmtepompvermogen (kW)	6.577	10.084	14.030	17.976
Warmteproductie (MWh)	26.306	40.336	56.120	71.904
Investeringskosten doublet (€)	8.209.000	9.729.000	13.027.000	18.059.000
Investeringskosten WP (€)	1.644.148	2.521.028	3.507.517	4.494.006
Investeringskosten totaal (€)	9.853.148	12.250.028	16.534.517	22.553.006
Kapitaallast (€/jaar)	765.661	966.373	1.307.541	1.774.682
Elektraverbruik LTA (kWh)	1.212.121	1.515.152	1.818.182	2.121.212
Elektraverbruik WP (kWh)	5.426.375	8.320.442	11.576.268	14.832.093
Energiekosten (€/jaar)	497.887	737.670	1.004.584	1.271.498
Onderhoud en beheer (€/jaar)	219.324	260.631	355.226	434.820
Kostprijs, zonder SDE (€/GJ)	**18,0**	**15,3**	**15,0**	**15,1**

Afhankelijk van de boordiepte varieert de kostprijs voor warmteproductie (50°C) met LTA in combinatie met warmtepompen tussen 15 en 18 €/GJ. Dit komt overeen met een kostprijs tussen 54 en 65 €/MWh.

Figuur 23 - Kostprijs warmte (50°C), inclusief warmtepomp, excl. SDE+

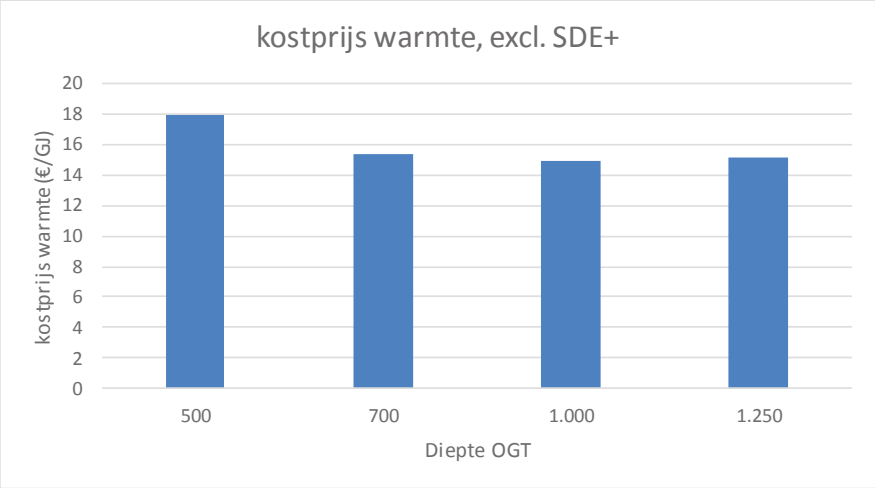

SDE+

De SDE+ stimuleert de productie van duurzame energie en richt zich op bedrijven en (non-profit) instellingen. De SDE+ is voor 2017 geopend op 7 maart jl. In de huidige SDE+ regeling is een budget van 6 miljard euro beschikbaar om projecten te ondersteunen.

Ten aanzien van de toepassing van geothermie zijn de volgende categorieën opgenomen:
- geothermiewarmte met een diepte van minimaal 500 meter;
- geothermiewarmte met een diepte van minimaal 3.500 meter;
- geothermiewarmte met een diepte van minimaal 500 meter, waarbij voor één of beide putten van het doublet gebruik wordt gemaakt van bestaande olie- of gasputten;
- geothermiewarmte, waarbij uitbreiding van een productie-installatie plaatsvindt met tenminste één aanvullende put met een diepte van minimaal 500 meter.

De SDE-regeling vergoedt de onrendabele top: het verschil in kostprijs tussen de referentie en de geothermische installatie. Voor geothermie levert dit in 2017 een bijdrage op van circa 11,40 €/GJ geleverde warmte. Het is een subsidie die voor vijftien jaar wordt vastgelegd. De hoogte van het subsidiebedrag wordt ieder jaar gecorrigeerd aan de hand van de energieprijzen.

Voor LTA kan gebruik worden gemaakt van de SDE+ regeling vanaf een diepte van 500 meter. Voor LTA is de huidige 500 metergrens binnen de SDE-regeling een aandachtspunt. Het is denkbaar dat juist op ondiepere lagen geschikte formaties aanwezig zijn waaruit aardwarmte kan worden onttrokken. Daarnaast is de huidige SDE-regeling voornamelijk opgezet vanuit de referentiesituatie binnen de glastuinbouwsector. Het verdient de aanbeveling om zowel de 500 metergrens als de specifieke toepassing voor de gebouwde omgeving nader tegen het licht te houden.

2.7 Globale businesscase

De financiële haalbaarheid van LTA is moeilijk eenduidig vast te stellen. Dit hangt af van meerdere factoren, zoals energieprijzen, systeemconcept, bodemgeschiktheid, diepte, afzetgebied, vereiste temperatuurniveaus, etc.

Zeker in de bestaande bouw is de financiële haalbaarheid ook sterk afhankelijk van de kosten die in de woningen gemaakt moeten worden om de woningen gereed te maken voor koppeling aan een warmte-infrastructuur, alsmede de bouwkundige maatregelen om de woningen op een lager temperatuurniveau te verwarmen.

Om een heel globaal inzicht te geven in de financiële haalbaarheid van LTA is een vereenvoudigde businesscase doorgerekend. Het doel van deze businesscase is om op hooflijnen inzicht te geven in de energie- en geldstromen, alsmede een indicatie te verkrijgen van de economische haalbaarheid van LTA voor de gebouwde omgeving.

Opgemerkt dient te worden dat de financiële input voor de berekeningen is gebaseerd op basis van globale kentallen en inputparameters. De verwachte nauwkeurigheid bevindt zich binnen een bandbreedte van +/- 30%. Daarnaast is er geen rekening gehouden met locatiespecifieke eigenschappen, waardoor kosten in werkelijkheid hoger of lager kunnen uitvallen.

De focus voor de uitwerking van de businesscase ligt op de bestaande woningbouw.

Het energieconcept is als volgt gedefinieerd:
- LTA-doublet met een capaciteit van 300 m³/h, diepte 600 meter;
- primair distributienet, geïsoleerde kunststof leidingen, van LTA-bron naar warmtepompcentrales;
- decentrale warmtepompcentrales op gebouw/buurtniveau;
- opwekking van lagetemperatuurwarmte, maximaal 55°C;
- secundair warmtenet vanaf warmtepompcentrales naar afleversets in de woningen;
- afleversets in de woningen, gecombineerd met boosterwarmtepompen voor bereiding van warm tapwater;
- aardgasvrij energieconcept: geen gasgestookte piekvoorziening.

De businesscase is als volgt opgezet:
1. Het afzetgebied (aantal aangesloten woningen) is bepaald door de aansluitvermogens van de woningen overeen te laten komen met de beschikbare capaciteit van een enkel LTA-doublet, rekening houdend met gelijktijdigheidsfactoren en eventuele aanvullende maatregelen voor peak shaving.
2. Op basis van het aantal aangesloten woningen en verbruikskentallen is de energievraag bepaald, rekening houdend met rendementen voor warmtepompen en distributieverliezen.
3. De investeringskosten voor de verschillende componenten van de energievoorziening (LTA-doublet, warmtepompen, piekvoorziening, distributienet, aansluitsets, etc.) zijn geraamd op basis van kengetallen.
4. De exploitatiekosten van de energievoorziening (inkoop elektriciteit, gas, onderhoud en beheer) zijn geraamd.
5. De jaarlijkse bijdragen uit de SDE-subsidie (indien van toepassing) zijn als inkomsten meegenomen in de berekening conform de SDE+ 2017 regeling voor geothermie.
6. De jaarlijkse vermeden vaste en variabele kosten (referentiekosten) zijn als inkomsten meegenomen in de berekeningen op basis van de maximale tarieven van de Warmtewet 2017 (NMDA).
7. Er is rekening gehouden met een eenmalige aansluitbijdrage die gelijk is gesteld aan een reguliere aansluitbijdrage voor stadswarmte.
8. Tot slot is berekend welk financieel rendement (IRR) behaald kan worden met de exploitatie van de gasloze energievoorziening.

Tabel 10 - Uitgangspunten businesscase

Woningen		
Gemiddelde warmtevraag woning t.b.v. ruimteverwarming	30	GJ
Gemiddelde warmtevraag woning t.b.v. tapwater	7,5	GJ
Aansluitvermogen gemiddelde woning	8	kW_t
Gelijktijdigheid bij collectieve warmteopwekking	60 %	
LTA-doublet		
Diepte LTA-doublet	600	m
Maximaal debiet LTA-doublet	300	m3/h
Onttrekkingstemperatuur	27	°C
Infiltratietemperatuur	8	°C
Pompvermogen LTA-doublet	333	kW_e
Distributie		
Transportverlies primair distributienet	20%	
Transportverlies secundair warmtenet	8%	
Warmtepompen		
COP collectieve warmtepomp	4,5	
COP booster warmtepomp	4,5	
Financiële uitgangspunten		
Elektriciteitstarief, incl. transportkosten	75	€/MWhe
Eenmalige aansluitbijdrage	4.500	€/woning
Jaarlijkse indexering variabele gas/warmteprijs	5%	
Jaarlijkse indexering overige kosten en opbrengsten	2%	

Op basis van de bovenstaande uitgangspunten volgen de volgende resultaten:

- met het beschikbare vermogen uit een enkel LTA-doublet en rekening houdend met gelijktijdigheid kunnen 1.770 woningen worden aangesloten;
- rekening houdend met omzettingsrendementen van de warmtepompen en warmteverliezen in de distributienetten wordt jaarlijks circa 67.000 GJ lagetemperatuuraardwarmte onttrokken ten behoeve van warmtelevering aan de woningen;
- het LTA-doublet wordt ingezet met ruim 2.800 equivalente vollasturen per jaar.

Voor de hoofdonderdelen zijn de volgende investeringskosten aangehouden:

Tabel 11 - Investeringskosten

Onderdeel		**Investering**
LTA-doublet	€	8.559.000
Collectieve warmtepompen	€	4.250.000
Individuele booster warmtepompen	€	5.568.000
Afleversets	€	2.125.000
Distributie (primair en secundair)	€	7.084.000
Ontwerp en advieskosten	€	1.148.000
Onvoorzien	€	2.883.000
Subtotaal investeringskosten	€	31.617.000
Opbrengsten ISDE-subsidie booster warmtepompen	€	-/- 2.125.000
Investeringskosten	€	29.492.000
Aansluitbijdragen	€	-/- 7.970.000

De totale stichtingskosten voor het LTA-systeem, inclusief distributie en warmtepompen t/m de afleversets in de woningen zijn geraamd op een bedrag van ruim € 18.000 per woning, zonder aansluitbijdragen, subsidies en fiscale regelingen (ISDE en EIA).

De geraamde jaarlijkse exploitatiekosten zijn weergegeven in Tabel 12.

Tabel 12 - Jaarlijkse exploitatiekosten

Onderdeel		**Kosten**
Elektriciteitskosten LTA-doublet	€	70.000
Elektriciteitskosten distributie	€	14.000
Elektriciteitskosten collectieve warmtepompen	€	320.000
Elektriciteitskosten booster warmtepompen	€	61.000
Onderhoud en beheer LTA-doublet	€	170.000
Onderhoud en beheer collectieve warmtepompcentrales	€	128.000
Onderhoud en beheer afleversets en boosterwarmtepompen	€	96.000
Onderhoud en beheer distributie	€	35.000
Administratie en projectmanagement	€	89.000
Totale jaarlijkse exploitatiekosten	**€**	**983.000**

In de doorrekening van businesscase is rekening gehouden met de volgende subsidies en fiscale regelingen:

- inkomsten uit de SDE+ regeling op basis van de huidige regeling en 2.820 vollasturen per jaar;
- ISDE-subsidie op de booster warmtepompen (€ 1.200 per warmtepomp);
- EIA op de collectieve warmtepompen (13,5% op maximaal 200 €/kW).

De jaarlijkse inkomsten zijn gebaseerd op het NMDA-principe en zijn als volgt meegenomen:

Tabel 13 - Jaarlijkse inkomsten warmtelevering

Onderdeel		**Kosten**
Vastrecht warmte (incl. inkomsten afleverset en meetkosten)	€	787.000
Variabele inkomsten voor warmtelevering (18,75 €/GJ)	€	1.245.000
Inkomsten uit SDE+ subsidie	€	764.000
Totale jaarlijkse exploitatiekosten	**€**	**2.796.000**

Figuur 24 - Overzicht cashflow en NPV

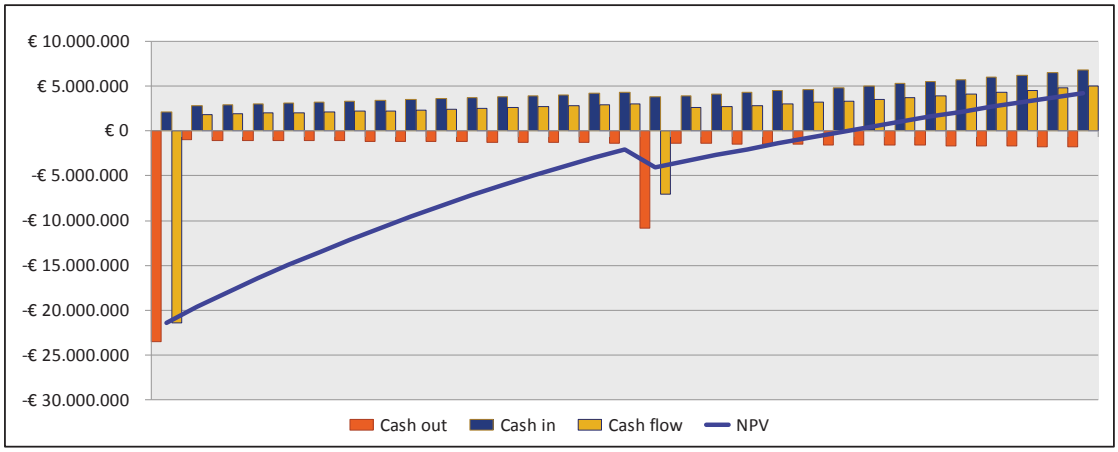

Uit de NCW-berekening volgt een IRR van 9,8%. Daarmee is een hoger rendement haalbaar dan de gestelde 8%.

Opmerkingen:

- *Kosten voor bouwkundige aanpassingen in de gebouwen die nodig zijn voor het inbrengen van de warmte-infrastructuur zijn niet meegenomen in de businesscase. Deze kosten zijn afhankelijk van de specifieke situatie en benodigde aanpassingen en kunnen niet generiek worden geraamd.*
- *Deze kosten voor eventueel benodigde aanpassingen aan afgiftesystemen in de woningen en aanvullende isolerende maatregelen voor toepassen van lagetemperatuurwarmte zijn niet meegenomen in de businesscase.*
- *Het aanbrengen van warmte-infrastructuur in een bestaande woonwijk kan zeer complex zijn. In de businesscase is gerekend met een aanname van € 4.000 per woning voor de warmte-infrastructuur (primair en secundair). Deze kosten kunnen in werkelijkheid hoger of lager uitvallen, afhankelijk van de lokale omstandigheden.*
- *De businesscase biedt ruimte tot verdere verbetering door het toevoegen van een goedkope piekvoorziening (momenteel is dat een gasgestookte piekketel), of toepassen van aanvullende maatregelen voor peak shaving, zoals bijvoorbeeld thermische buffering in combinatie met intelligente vraagsturing. Dit vereist nader onderzoek.*
- *Bij stijgende gasprijzen zal vanwege de koppeling van de gasprijs aan de warmteprijs, middels het NMDA-principe, de financiële rentabiliteit toenemen. In de businesscase is rekening gehouden met een jaarlijkse prijsstijging van 5%. Dit ligt 3% hoger dan de aangehouden inflatiecorrectie. Dit is een redelijke aanname, aangezien de langjarige historische prijsontwikkeling van aardgas voor consumenten op basis van CBS-gegevens over de periode 1996 t/m 2017 een gemiddelde jaarlijkse verhoging laat zien van 5,1%. Waarschijnlijk is deze aanname nog conservatief, gezien de afspraken uit het regeerakkoord 2017-2021 om de energiebelasting op aardgas jaarlijks te verhogen. Hiertegenover staat echter de discussie om op termijn de warmteprijs los te koppelen van de aardgasprijs, omdat het NMDA-principe op termijn niet meer houdbaar is. Daarom is de prijsontwikkeling van aardgas en daarmee het warmtetarief redelijk conservatief aangehouden.*

2.8 Kansen en beperkingen

2.8.1 Geschikte sectoren

Het LTA-concept kan worden toegepast in nieuwbouw en bestaande bouw waarbij hoofdzakelijk een warmtevraag aanwezig is. Binnen de gebouwde omgeving is voornamelijk de woningbouw een interessante afzetmarkt. Daarnaast zijn overige grootschalige warmtevragers van relatief lage-temperatuurwarmte (< 70°C) potentieel geschikte afnemers, zoals bijvoorbeeld de glastuinbouwsector.

Indien er naast een warmtevraag ook een significante koudevraag aanwezig is, bijvoorbeeld in de utiliteit, zijn alternatieve concepten, zoals WKO of het Mijnwater-concept geschikter, omdat bij die concepten warmte en koude onlosmakelijk met elkaar verboden zijn.

2.8.2 SWOT-analyse

Om inzicht te verkrijgen van de positie die LTA kan innemen binnen de energietransitie is een SWOT-analyse opgesteld. Hierin wordt ingegaan op de sterkten en zwakten van de technologie. Dit zijn voornamelijk interne factoren die van belang zijn voor de toepassing van de technologie. Tevens wordt ingegaan op de kansen en met betrekking tot de marktpositie van de technologie. Dit zijn vooral externe factoren waarop slechts beperkt invloed kan worden uitgevoerd.
De resultaten van de SWOT-analyse zijn als volgt weergegeven:

Sterkten	Zwakten
- **Goed toepasbaar bij LTV** - **Groot potentieel** - **Op veel locaties toepasbaar** - **Geen concurrentie met ander bodemgebruik** - **Kleinschaliger dan geothermie & industriële restwarmte** - **Eenvoudig te ontwikkelen ondieper dan 500 meter** - Beschikbare technieken voor mitigeren onzekerheid geologie (GDD) - Minder ruimte nodig voor boortoren, eenvoudiger toe te passen in een stad - Risico's minder dan bij gewone geothermie (boordiepte, aanwezigheid gas, watersamenstelling, etc.) - Koppeling mogelijk met lokale duurzame elektriciteit (EMG) - In combinatie met warmtepompen zijn hoge temperaturen haalbaar daardoor aansluiting bij groot deel bestaande bouw - Geen NIMBY	- **Grote schaalgrootte nodig (groter dan 'all electric' bijvoorbeeld, tussen de 1.000 en 2.500 woningequivalenten indien dieper dan 500 meter** - **Onzekerheid over geologie (weinig bekend tussen 250-1.250 meter)** - **Beperkte uitvoeringscapaciteit (kennis- en uitvoeringsbedrijven)** - Warmtepomp nodig, daardoor lager EOR - Minder geschikt voor utiliteit vanwege koudevraag - Veiligheidsrisico a.g.v. grotere diepte leidt tot hogere kosten - Gebrek aan regie/ondergrondse ruimtelijke ordening - Weinig praktijkervaring met warmte-/waterwinning van deze dieptes - Nog niet gedemonstreerd dieper dan 250 meter - Niet op gebouwniveau voor meeste gebouwen - Uitputting geothermie reservoir
Kansen	**Bedreigingen**
- **'Van gas af' beweging, Parijs klimaatakkoord, Energieagenda, etc. creëren een markt voor warmte zonder aardgas** - **Oude gasnetten worden in de toekomst niet meer vervangen** - Exportkansen kennis en expertise - Grote behoefte aan lokale bronnen van duurzame warmte - SDE+ voor geothermie en RNES-aardwarmte maakt businesscase > 500 m aantrekkelijk - BENG-normen maken LTA interessant indien gebiedsgerichte maatregel - Daling kosten warmtepompen en toenemende rendementen door techniekontwikkeling	- **Concurrentie van individuele oplossingen (WP L/W, B/W)** - **Organisatorisch complex (veel betrokken partijen)** - **Mogelijke stijging elektriciteitsprijs (i.v.m. warmtepomp)** - Grotere schaalgrootte bij e-zuinigere nieuwbouwwoningen - Geen SDE+ tot 500 meter - Publieke opinie collectief net - Twee vergunningsregimes (Waterwet/Mijnbouwwet) op het grensvlak - Warmtewet kan knellend zijn (storing, vast/variabel)

2.8.3 Invloed financieel instrumentarium en wet- en regelgeving

Het bestaande financieel instrumentarium heeft een belangrijke sturende werking op de al dan niet succesvolle marktontwikkeling van LTA en het Mijnwater-concept.

SDE+ voor aardwarmte en 500 m-grens

Voor geothermie dieper dan 500 m-mv is op dit moment de SDE+ van toepassing. Hiermee worden de lagen tussen 0 en 500 m-mv ten onrechte achtergesteld qua toepassing voor duurzame warmte-voorziening. Onlangs heeft BodemenergieNL samen met IF de volgende input geleverd aan ECN om mee te nemen in het advies aan EZ betreffende de SDE+ 2018:

- *De dieptegrens van 500 m-mv (meter diep onder het maaiveld) is onwenselijk. Deze dient zo ver als praktisch mogelijk is omhoog gebracht te worden, bij voorkeur tot maaiveld.*
- *Warmtewinning en -opslag is cruciaal bij het verduurzamen van gebouwen en warmtenetten en het utiliseren van restwarmte en duurzame bronnen van warmte. Er zijn in NL veel lagen aanwezig boven de 500 m die geschikt zijn voor de (opslag en terug) winning van warmte.*
- *Conventionele bodemenergie-opslagsystemen leveren warmte en koelcapaciteit en kunnen op dit moment in grotecapaciteittoepassingen zonder SDE+ omdat de levering van koude aan utiliteitsbouw financieel aantrekkelijk is. In de kleinere utiliteit en in de woningbouw is echter relatief weinig koudevraag of zelfs alleen maar warmtevraag zonder koudevraag, waardoor bodemenergie financieel niet rendabel is als NMDA-tarieven worden gehanteerd. Daarom is behoefte aan financiële ondersteuning zodat ook woningen en kleinere utiliteit kostenefficiënt kunnen worden verduurzaamd.*
- *De omvang van de ruimte voor het boren is voor geringere diepte veel kleiner, en daarmee is deze vorm van geothermie eerder toepasbaar in de (bestaande) gebouwde omgeving.*
- *De kostprijs van de geleverde warmte uit lagen boven de 500 m-mv ligt ongeveer in dezelfde orde van grootte als de kostprijs van warmte van grotere diepte, ondanks de lagere temperatuur, omdat de putten goedkoper kunnen zijn en de grondwaterflow hoog, terwijl de risico's laag zijn.*
- *De schaalgrootte van de benodigde warmteopslag kan per project variëren. Het toegankelijk maken van ondiepe lagen vereenvoudigt de marktintroductie sterk, m.n. in de gebouwde omgeving.*
- *Warmtepompen voor individuele woningen worden nu via de ISDE gestimuleerd. Projecten van iets grotere omvang met levering van duurzame warmte uit lagen < 500 m-mv diep, vallen nu tussen wal en schip: geen ISDE en geen SDE+, evenals gestapelde woningbouw, terwijl dat juist de grootste groep van gebouwen is en daarmee de grootste besparingspotentie omvat (Agterberg, 2016).*
- *Potentiële nadelen, en de mitigatie:*
  - *Ondergrondse interactie van warmtewinning projecten met bodemenergie: Dit kan op provinciaal/gemeentelijk niveau afgestemd worden; er lijken technisch gezien geen redenen om de grens niet naar het maaiveld te verleggen. Er is al regelgeving voor interacties tussen bodemenergiesystemen onderling. Daar kunnen warmteopslag/-winningprojecten in meegenomen worden*
  - *Het juridisch kader: boven de 500 m-mv zijn de Waterwet, Wet milieubeheer en Wabo van toepassing i.p.v. de Mijnbouwwet die voor mijnbouwactiviteiten van toepassing is.*
    De Waterwet laat een thermische onbalans toe, zolang het om afkoeling van de ondergrond (netto warmtewinning) gaat. Dus juridisch lijkt er op voorhand geen showstopper te zijn.
- *Potentieel: de temperatuur is lager dus het winbaar potentieel per m aquifer-dikte is minder dan van geothermie op grotere diepte. Op lange termijn is het winbare warmtepotentieel daardoor relatief beperkt, maar voor het opstarten van lokale duurzame warmteprojecten kan het een belangrijke rol spelen. Ook kan het systeem worden ingezet als een warmteopslag, als meer restwarmte en/of zonnewarmte en/of warmte uit oppervlaktewater beschikbaar komt.*

Een fasering van de investeringen met de groei van het warmtenet is zeer gewenst en kan op deze manier ingevuld worden.

Feitelijk worden bovenstaande adviezen aan ECN nadrukkelijk onderschreven door de conclusies die uit onderhavig onderzoek getrokken mogen worden. Het potentieel van lagen tussen de 0 en 500 m-mv is aanzienlijk, de kostprijs van warmte daaruit kan mogelijk concurreren met 'gewone' geothermie en warmtewinning van geringere dieptes heeft veel voordelen, zoals kleinere schaalgrootte, lagere risico's en minder ruimtebeslag voor boren in stedelijk gebied.

ISDE voor collectieve warmtepompen

Naast de SDE+ is ook de ISDE van belang (zie ook het advies aan ECN boven). De ISDE stimuleert kleinschalige decentrale warmtepompen, ten nadele van grootschalige collectieve warmtepompen. LTA-projecten boven de 500 m en projecten volgens het Mijnwater-concept, waarbij gebruik wordt gemaakt van grootschalige collectieve warmtepompen vallen nu buiten structurele subsidie-regelingen. Gezien het potentieel en de relatief lage kostprijs van warmte die deze systemen kunnen leveren is het wenselijk dat het gat tussen ISDE enerzijds en SDE+ anderzijds wordt gedicht.

Waterwet en Mijnbouwwet in relatie tot veiligheid

Tot een diepte van 500 meter zijn aardwarmteprojecten uitgezonderd van de Mijnbouwwet en vallen deze onder de Waterwet. Voor boringen dieper dan 500 meter is de Mijnbouwwet van toepassing. Geconstateerd wordt dat er grote verschillen zijn tussen deze regimes op het gebied van veiligheids-eisen en -procedures. Aanbevolen wordt om nader te onderzoeken wat de verschillen zijn tussen de beide regimes in relatie tot mogelijke veiligheidsrisico's, met als doel om de wet- en regelgeving en beheersmaatregelen voor mogelijke veiligheidsrisico's beter op elkaar aan te laten sluiten.

3 Mijnwater – Smart Thermal Grid

In dit hoofdstuk wordt Mijnwater uitgewerkt. Sinds het eerste begin van het concept heeft er doorontwikkeling plaatsgevonden. De huidige versie laat zich het beste beschrijven als een *smart thermal grid* in combinatie met geothermische buffers. De focus in dit hoofdstuk ligt bij het uitwerken van de fysieke eigenschappen van het smart thermal grid, en de rol die buffering daarin op zich neemt (met name Mijnwater 2.0). De intelligentie van het systeem is op het moment van schrijven nog vol in ontwikkeling, waardoor een adequate beschrijving daarvan niet opportuun is in deze rapportage (met name Mijnwater 3.0).

3.1 Kernpunten

Het Mijnwater-concept kenmerkt zicht door de volgende kernpunten:
- uitwisseling van warmte en koude door middel van een LT-warmtenet: aangesloten gebouwen kunnen zowel aanbieder als afnemer zijn: *prosumers;*
- vraagzijde-gestuurd;
- verschillende temperatuurregimes;
- combinatie met ondergrondse of kunstmatige buffering;
- nuttige toepassing van laagwaardige restwarmte en/of -koude uit de industrie;
- groot potentieel van mogelijke restwarmte- en restkoudebronnen;
- groot potentieel van invoegen hernieuwbare warmte- en koudebronnen.

3.2 Beschrijving van het concept

Het Mijnwater-concept is gebaseerd op het energienet dat Mijnwater B.V. in Heerlen heeft ontwikkeld. Om het concept te beschrijven gebruiken we veelvuldig Mijnwater B.V. als voorbeeld, maar het concept staat hier verder los van.

Mijnwater B.V. is in 2003 in Heerlen begonnen met het ontwikkelen en realiseren van een innovatief concept voor winning, uitwisseling en distributie van zowel duurzame warmte op een lage temperatuur (28-30°C), als duurzame koude op een hoge temperatuur (16-18°C) via een thermisch energienet. Dit thermische energienet bestaat uit meerdere niveaus en clusters, en vormt de basis voor warmte- en koudelevering op zeer diverse temperatuurniveaus. In de realisatie van het Mijnwater-concept in Heerlen wordt de voormalige Oranje-Nassaumijn gebruikt als geothermische buffer, hieraan ontleent het Mijnwater-concept haar naam. Voor het concept, zoals dat ook buiten Heerlen kan worden toegepast, kan ook met ander typen buffers worden volstaan. In Figuur 25 is schematisch de opzet van het energienet in het Mijnwater-concept weergegeven, in dit geval met geothermische buffers zoals dat ook in Heerlen is toegepast.

In het Mijnwater-concept wordt thermische energie op een lage temperatuur gedistribueerd. Deze energie kan als warmte en/of koude vervolgens bij de afnemer op drie verschillende manieren worden ingezet:
- Lage temperatuur (~30°C): de warmte uit de backbone/clusters wordt (min of meer) rechtstreeks ingezet voor de verwarming van de gebouwen. De gebouwen dienen hiervoor goed geïsoleerd te zijn. Dit zijn bijvoorbeeld nieuwbouwwoningen of tot een A-label of beter gerenoveerde bestaande woning, met een lagetemperatuurafgiftesysteem zoals vloerverwarming. In deze situatie dient er een aparte invulling worden gegeven voor de productie van warm tapwater. Daarnaast kan vanuit de Mijnwater-infrastructuur koeling worden geleverd.

- Middentemperatuur (~60°C): de warmte uit de backbone/clusters wordt door middel van een decentrale of individuele warmtepomp opgewaardeerd naar de gewenste temperatuur. Veel bestaande woningen die reeds energiebesparende maatregelen hebben getroffen (bijvoorbeeld een C- of B-label) kunnen met behulp van warmte van 60°C adequaat verwarmd worden met de huidige afgiftesystemen (radiatoren). Door het temperatuurniveau van de warmtepomp is deze ook in staat het warm tapwater te produceren. Daarnaast kan vanuit de Mijnwater-infrastructuur koeling worden geleverd.
- Hoge temperatuur (~90°C): slecht of beperkt geïsoleerde gebouwen kunnen in hun *basislast* van warmte voorzien door een warmtepomp die op de middentemperatuur werkt. Om in voldoende warmte te voorzien worden de warmtepompen constant ingezet. In gevallen dat dit onvoldoende capaciteit of comfort biedt kan een aanvullende voorziening, bijvoorbeeld op basis van aardgas (conventionele CV-ketel) of eventueel een elektrische boiler oplossing bieden. In de situatie van een gasketel voor de productie van piekwarmte is een aansluiting op een gasnet dus nog steeds noodzakelijk. Gedurende een transitiefase bij de bestaande bouw kan met deze structuur worden begonnen en wanneer in verloop van tijd de woningen beter worden geïsoleerd, kan de stap naar middentemperatuur worden gezet. In sommige gebouwen is het mogelijk om door aanpassing van het ventilatiesysteem de luchtkwaliteit (en vochthuishouding) te verbeteren, waardoor er aanzienlijk minder warmte verloren gaat en een afgiftesysteem op een lagere temperatuur mogelijk is.

Figuur 25 - Vereenvoudigde schematische weergave van de opzet van het Mijnwater netwerk zoals dat in Heerlen is gerealiseerd met geothermische buffers

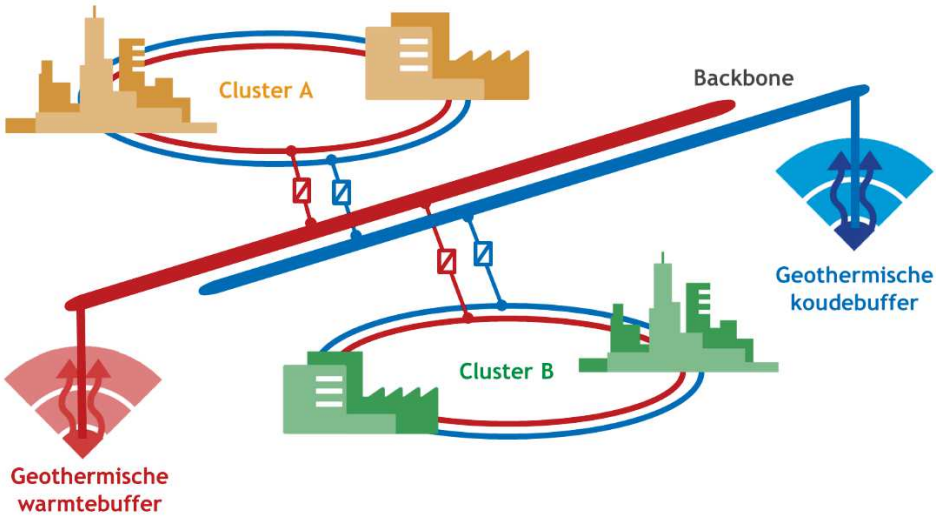

Opmerking: Het daadwerkelijke Mijnwater-energienet in Heerlen is complexer en bevat bovendien vier clusters in plaats van twee. Door middel van warmtewisselaars is het water uit de clusters gescheiden van het water in de backbone.

Ontwikkeling Mijnwater

Mijnwater 1.0

In de periode 2006-2008 zijn vijf putten geboord in de oude mijnen in Heerlen. Deze hadden tot doel om de warmte en koude te onttrekken voor levering aan afnemers. Deze opzet kende een aantal beperkingen welke de langetermijnontwikkeling van Mijnwater belemmerde, waaronder: thermische

uitputting van de bronnen[1], beperkte capaciteit van de bronnen, geen uitwisseling tussen afnemers, aanbodgestuurde klantpropositie.

Mijnwater 2.0 – Smart Thermal Grid

Om de belemmering van 1.0 weg te nemen, werd 2.0 ontwikkeld. Hierin staat niet een aanbod-gedreven, maar een vraaggedreven klantpropositie centraal. In de praktijk betekende dit dat Mijnwater niet meer 'slechts' energie (warmte en koude) leverde aan de afnemers, maar uitwisseling tussen afnemers mogelijk maakte. Hierbij werd het Mijnwater niet meer als bron gebruikt, maar als buffer. Om dit voor elkaar te krijgen zijn aansluitingen geografisch gegroepeerd in clusters, waarbij elke aansluiting zowel een afnemer als opwekker van thermische energie is. Deze clusters zijn verbonden met een backbone, welke op zijn beurt weer de geothermische buffers verbinden.

Mijnwater 3.0 – Smart Thermal Grid

Op dit moment wordt gewerkt aan de 3.0-versie van Mijnwater. Deze vervolgstap op 2.0 kenmerkt zich door het slimme aansturen van de thermische stromen in het netwerk op basis van tijd en buffering. Dit slimme thermische net moet zowel rekening houden met de energiebehoefte en timing van die behoefte van de verschillende afnemers, als het herkennen van vraagpatronen, gecombineerd met weersverwachtingen. Het toevoegen van de intelligentie aan 2.0 moet in 3.0 een aanzienlijke rendementsverbetering in het systeem geven.

Onderscheid ten opzichte van alternatieven

In vergelijking met een conventioneel warmtenet werkt het energienet in het Mijnwater-concept vanuit de vraagzijde: er wordt alleen warmte/koude verpompt als daar vraag naar is. Bovendien worden ook alle beschikbare reststromen aan energie nuttig gebruikt en wordt warmte en koude opgeslagen in buffers als er meer aanbod is dan vraag. Hierdoor wordt er veel efficiënter met energie omgegaan en is het energienet van een Mijnwater-concept geen klassiek bronnet; want aangesloten gebouwen leveren ook energie terug: het worden prosumenten in plaats van consumenten.
Het Mijnwater-energienet is hierdoor anders, innovatiever ontworpen dan reguliere warmtenetten, maar wat betreft de hardware niet of nauwelijks technisch complexer; in het Mijnwater-concept kan gebruik worden gemaakt van bestaande technieken in nieuwe configuraties.

Daarnaast biedt een lagetemperatuurenergienet, zoals in het Mijnwater-concept, een véél grotere mogelijkheid voor het aansluiten van een grote spreiding van restwarmte- en restkoudebronnen. Bij een conventioneel warmtenet dient de restwarmte minimaal de hoge temperatuur te hebben (90-120°C), waardoor slechts een beperkt aantal bronnen geschikt is. Bij lagetemperatuurdistributie is (in het geval van warmte) een minimale temperatuur van 28-30°C nodig. Hierdoor wordt een zeer groot potentieel van restwarmtebronnen ontsloten, zoals datacenters, koel- en vrieshuizen, kassen of schaatsbanen. Een bijkomend voordeel is dat de energieverliezen van transport van warmte aanzienlijk lager zijn dan bij de warmtenetten met hoge temperatuur. Daarnaast is het ook nog steeds mogelijk om op hogere temperaturen in te voeden; hiermee stijgt juist de capaciteit van het energienet.

Het Mijnwater-concept lijkt sterk op het gebieds-WKO-concept (DATES) dat wordt toegepast bij een aantal gebieden waar veel grotere gebouwen staan met zowel koude- en warmtevraag. Voorbeelden hiervan zijn te vinden bij de TU Eindhoven, Uithof Utrecht, Overhoeks Amsterdam, etc. Ook hier wordt een smart thermal grid gekoppeld aan een geothermische buffer.

---

[1] Concreet betekende dit, dat in de specifieke situatie van Heerlen, een langetermijntoepassing van LTA niet mogelijk was. Dit geldt echter niet voor de mogelijkheden zoals die zijn geanalyseerd in Hoofdstuk 2.

3.3 Technische aspecten

Mijnwater streeft naar optimaal gebruik van energie met zo min mogelijk exergieverlies, door:
- gebruik te maken van reststromen;
- zo min mogelijk conversiestappen in het proces;
- warmte/koude zo dicht mogelijk bij de bron gebruiken;
- slim en efficiënt ontworpen installaties;
- eigen beheer en inzet over de energiecentrales;
- vraaggestuurd opereren.

Alle installaties tussen de verschillende elementen van de Mijnwater-infrastructuur (gebouw, cluster en bronnen) zijn voorzien van geavanceerde procesbesturingssystemen die autonoom kunnen functioneren op basis van de vraag van de eindgebruiker. De infrastructuur, de automatisering en de bijbehorende systemen met hun COP zijn schematisch weergegeven in Figuur 26.

Figuur 26 - Vraagsturing en technische installaties in de Mijnwater-keten zoals toegepast in Heerlen

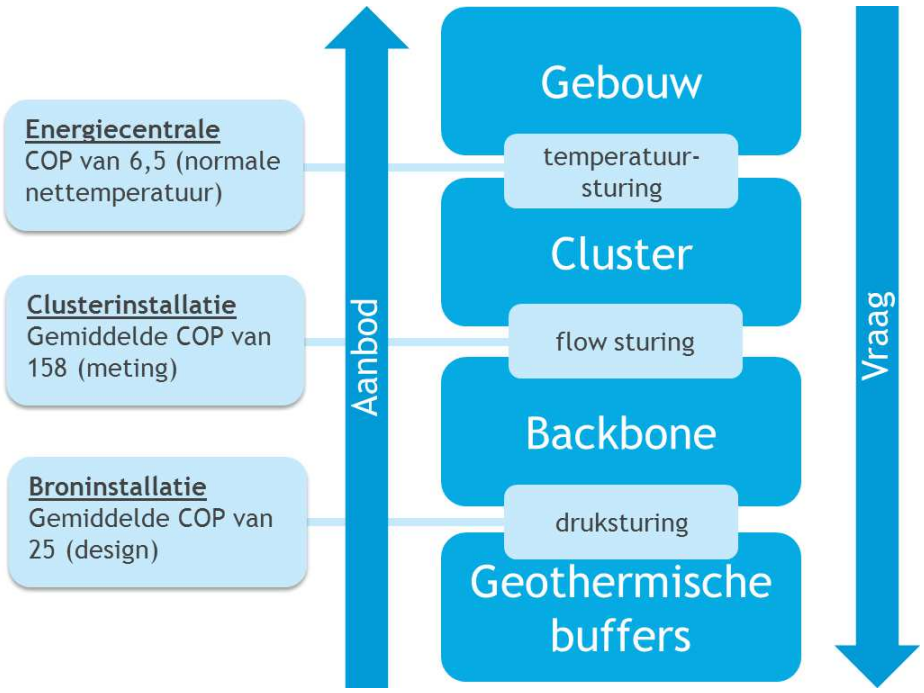

Bron: Naar Verhoeven et al., 2014; gegevens installaties uit (Verhoeven & Eijdems, 2016).

3.3.1 Warmtebron tot afleversysteem

Zoals in de vorige paragraaf is besproken zijn er zeer diverse soorten warmte- en koudebronnen mogelijk die kunnen invoeden op het energienet van een Mijnwater-concept. In het voorbeeld van Heerlen wordt onder meer gebruik gemaakt van:
- warmte en koude uit geothermische warmtebuffers (deels gebufferde warmte en deels geothermisch gewonnen warmte en koude);
- restwarmte van een datacentrum, een supermarkt, kantoorgebouwen en een appartementen-complex door energie-uitwisseling;

De mijngangen in Heerlen zijn in de loop der tijd volgelopen met grondwater dat door de aarde is opgewarmd. Hoe dieper in de mijn, hoe warmer het water. Om dit warme water uit de mijn te

onttrekken werden er twee putten geboord van 700 m diep, hier heeft het water een temperatuur van ongeveer 28°C. Enkele kilometers verderop werden er ook twee putten geboord van 250 m diep, die dienden als koudwaterbron met een temperatuur van 16°C. Zo kan naast warmte ook koude worden geleverd en gebufferd om gebouwen te koelen. Figuur 27 geeft een schematische weergave van de situatie in de ondergrond van Heerlen.

In het nieuwste Mijnwater-concept van Mijnwater B.V. worden de mijnbronnen niet primair gebruikt als bron voor warmte en koude, maar als buffer voor opslag en hergebruik van (rest)warmte en koude. Tevens worden de putten in de toekomst bi-directioneel gemaakt (zowel onttrekken als injecteren van water) voor back-up en capaciteitsuitbreiding. De focus ligt op energie-uitwisseling en bufferen, in plaats van unilateraal energie onttrekken. Hiermee is ook het risico op uitputting van de geothermische Mijnwaterbronnen voorkomen. Het zijn dus feitelijk geothermische buffers.
De geothermische buffers zijn aangesloten op de backbone van het Mijnwater-energienet.

Figuur 27 - Schematische weergave van de ondergrondse situatie van Mijnwater

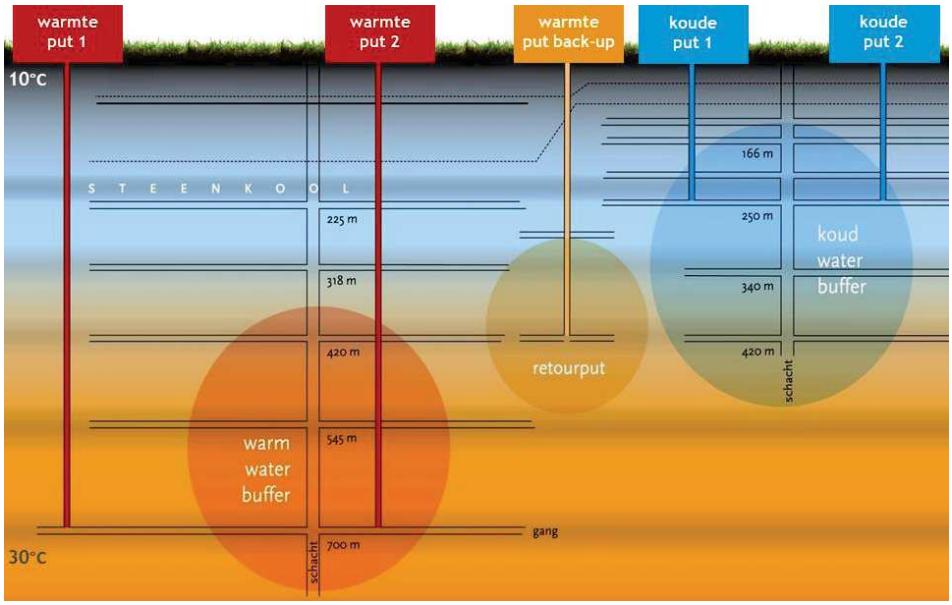

Opmerking: De retourput is in het nieuwe Mijnwater-concept buiten gebruik (het heeft nu alleen back-upfunctie).

De backbone is via een warmtewisselaar fysiek gescheiden van de clusternetwerken, dit zijn gesloten netten die gebouwclusters voorzien van warmte/koude. Binnen een clusternetwerk worden rest-stromen warmte en koude tussen gebouwen uitgewisseld, zodat zo min mogelijk een beroep hoeft te worden gedaan op de backbone. De clusternetwerken zijn onderling gescheiden en kunnen op verschillende temperaturen en autonoom opereren. De verschillende clusters halen desgewenst warmte/koude uit de backbone via warmtewisselaars en kunnen via de backbone met elkaar energie uitwisselen.

In het Mijnwater-concept wordt resterende warmte en koude zoveel mogelijk op haar eigen temperatuurniveau gebufferd, zodat er zo min mogelijk energie verloren gaat. Dit betekent dat op alle posities in het energienet met een ander temperatuurniveau wordt gebufferd:

Backbone:	Geothermische buffers.
Clusternetten:	Bijvoorbeeld een kunstmatige buffer (nog niet toegepast in Heerlen).
Energiecentrales:	Decentrale buffervaten binnen woningen en utiliteit, of oplossingen als betonkernactivering.

In Figuur 26 zijn de COP's van alle netwerkonderdelen van het Mijnwater-energienet weergegeven, zoals dat van toepassing is in Heerlen.

3.3.2 Aflever- en afgiftesysteem

In het Mijnwater-concept wordt bij afnemers een energiecentrale geplaatst, deze installaties vormen de koppeling tussen het energienet en het afgiftesysteem van het gebouw. De belangrijkste elementen van de energiecentrales zijn de warmtewisselaar (linksboven in Figuur 28) en de elektrische warmtepomp (linksonder in Figuur 28). Een elektrische warmtepomp zorgt ervoor dat de warmte/koude die door het energienet wordt geleverd op de juiste temperatuur wordt gebracht voor verwarming of koeling van het gebouw. Omdat de aanvoertemperatuur van water uit het energienet kan variëren, is het niet altijd nodig om gebruik te maken van de warmtepomp. De energiecentrale is zodanig geautomatiseerd dat automatisch de meest energie-efficiënte methode wordt gekozen, dat wil zeggen: passief verwarmen zonder gebruik van de warmtepomp wanneer dit kan. Voor warm tapwater is er een additionele booster warmtepomp geïnstalleerd (zie rechterfoto in Figuur 28).

Figuur 28 - Foto's van de elementen van een energiecentrale in een groot gebouw (utiliteit)

Opmerking: De aangegeven temperaturen staan voor het temperatuurniveau na het getoonde proces.

In het gebouw worden daar waar mogelijk ook warmte- en koudebuffers geplaatst. Deze kunnen worden gebruikt om bijvoorbeeld de koude op te slaan die 's ochtends in het voorjaar of najaar wordt geproduceerd. Deze koude ontstaat als de warmtepompen in de ochtend het gebouw opwarmen. In de middag als de zon doorbreekt kan deze koude gebruikt worden voor koeling. De resterende netto warmte- of koudevraag wordt door het clusternet geleverd.

De energiecentrale moet er ook voor zorgen dat het retourwater voldoet aan de temperatuureisen van het clusternetwerk en de backbone, mede om te voorkomen dat de (geothermische) buffers uitputten en de warmtepompen niet optimaal functioneren. Om dit zo efficiënt mogelijk te regelen heeft Mijnwater de energiecentrales in eigendom en regelt Mijnwater de aansturing. Hierdoor kan

Mijnwater de vraagsturing beïnvloeden door bijvoorbeeld warmte op te slaan in een gebouw en daardoor piekvragen te voorkomen. Het eindproduct van Mijnwater is dus niet zozeer de levering van warmte en koude, maar meer een comfortabel binnenklimaat.
De COP van de energiecentrales zijn afhankelijk van het temperatuurverschil van de aanvoer en afvoerzijde van de warmtepomp en de manier waarop er gestuurd wordt. Dit temperatuurverschil is niet constant, maar kan variëren. De volgende situaties zijn te onderscheiden (Verhoeven, 2016):

- Normale clustertemperatuur; warmtepomp moet temperatuur verhogen van 26°C naar 40°C, COP = 6,5.
- Bij verhoogde clustertemperatuur, hoger dan de afvoertemperatuur uit het gebouw (30°C), kan (deels) gebruik worden gemaakt van passief verwarmen waardoor de COP aanzienlijk toeneemt (COP=8,0 bij 20% passief gebruik en COP=11,7 bij 47% passief gebruik).
- Als de clustertemperatuur hoger is dan de verwarmingstemperatuur in het gebouw kan er 100% passief verwarmd worden. Als tegelijk ook de clustertemperatuur hoger is dan de temperatuur in de backbone is er alleen elektriciteit nodig voor de pompen in het cluster en kan de COP oplopen tot boven de 60.

3.4 Energieprestaties

Om een indicatie te geven van de energie- en milieuprestaties van het Mijnwater-concept wordt gekeken naar de invloed van het concept op de energiebesparing, verduurzaming en uiteindelijke CO_2-reductie. Voor een eenduidige uitspraak is het echter eerst nodig om duidelijk af te bakenen in welke situaties naar de prestaties van Mijnwater wordt gekeken. Het maakt namelijk uit of gekeken wordt naar de toepassing in de bestaande bouw, nieuwbouw, woning- of utiliteitsbouw. En welke aspecten mee worden genomen, zoals de gebouwaanpassingen. In de volgende alinea's wordt voor vier situaties kort toegelicht wat de energie- en milieuprestaties zijn. Het gaat daarbij om:

- Woningen - bestaande bouw;
- Woningen - nieuwbouw;
- Utiliteit - bestaande bouw;
- Utiliteit - nieuwbouw.

Woningen - bestaande bouw

Het Mijnwater-concept biedt voor bestaande woningen een range aan mogelijke oplossingen per temperatuurniveau. Voor ieder niveau verschilt echter het niveau van **energiebesparing**:

- ~30 gradenverwarming: de woningen zijn zéér goed geïsoleerd (A-label en beter) en zijn 'recht-streeks' aangesloten op de infrastructuur van Mijnwater (hierbij is wel een warmtepomp aanwezig om zo maximale flexibiliteit te geven aan het slim aansturen van de warmtelevering). In deze situatie vindt veel besparing plaats. In de zomer is (comfort)koeling noodzakelijk, welke kan worden voorzien door de warmtepomp. De warmtapwatervoorziening kan ook ingevuld worden met deze warmtepomp.
- ~60 gradenverwarming: de woningen zijn redelijk geïsoleerd (C- en D-label) en door tussenkomst van een warmtepomp zijn de woningen aangesloten op de infrastructuur van Mijnwater.
  De besparing is gemiddeld. De behoefte aan comfortkoeling is afhankelijk per situatie en voor warm tapwater kan de warmtepomp worden ingezet.
- ~90 gradenverwarming: de woningen zijn minimaal geïsoleerd (E-label en slechter) en door tussenkomst van een warmtepomp (basislast) en HR-ketel op (aard)gas (pieklast) wordt de woning aangesloten op de infrastructuur van Mijnwater[2]. De rol van de HR-ketel kan ook in worden gevuld door een elektrische warmtepomp, maar deze zal dan een (zeer) slecht rendement hebben.

[2] Dit komt min of meer overeen met de huidige hybride warmtepompen die de laatste jaren op de markt komen ter vervanging van de traditionele HR-ketel.

Dit gebeurt echter gedurende een klein deel van het jaar. Doordat er geen schilaanpassingen zijn, is er geen besparing op de warmtevraag. Comfortkoeling is niet nodig en warm tapwater komt uit de HR-ketel of warmtepomp.

De **verduurzaming** van de warmtevoorziening is sterk afhankelijk van de bron van warmte in de infrastructuur. Door de lage basistemperatuur zijn er echter goede mogelijkheden om duurzame bronnen in te zetten voor het 'voeden' van de infrastructuur. In het geval van een 100% duurzame bron van de Mijnwater-infrastructuur, is het afhankelijk van de uitvoering of de voorziening op korte of lange termijn duurzaam is. De lage en middenvariant op 30 en 60 graden kan op termijn duurzaam worden gemaakt, door een volledig duurzame elektriciteitsvoorziening. De hoge variant op 90 graden moet/kan daarnaast ook voorzien worden van groen of hernieuwbaar gas.

De **CO_2-reductie** is afhankelijk van de scope. De lokale emissies worden in alle situaties zeer sterk gereduceerd, omdat er geen of veel minder aardgas wordt gebruikt. Doordat het concept wel elektriciteit gebruikt voor het rondpompen van water en de warmtepompen, is de CO_2-reductie op dit moment nog geen 100%, maar ligt die tussen de 50-75%. Pas als de elektriciteitsproductie in Nederland/Europa volledig klimaatneutraal is, is ook het Mijnwater-concept volledig CO_2-vrij.
Dit geldt overigens voor **alle** warmteconcepten waarbij elektriciteit wordt gebruikt.

Woningen - nieuwbouw

Nieuwbouwwoningen die zijn voorzien van een lagetemperatuurafgiftesysteem kunnen ofwel 'recht-streeks' ofwel door tussenkomst van een warmtepomp worden aangesloten op de Mijnwater-infrastructuur. Hoewel de eerste variant vanuit het oogpunt van energieverbruik van de woning de beste invulling geeft, kan de tussenkomst van een warmtepomp de flexibiliteit van het net verhogen. Op dit moment wordt een aanzienlijk aandeel van de nieuwbouwwoningen nog opgeleverd met een gasaansluiting en HR-ketel. In vergelijking met deze woningen biedt Mijnwater een aanzienlijke verbetering in energie- en milieuprestaties. De normen voor nieuwbouwwoningen worden de komende jaren echter steeds strenger en vanaf 2021 moeten alle nieuwbouwwoningen Bijna EnergieNeutrale Gebouwen (BENG) zijn. Een nieuwbouwwoning met het Mijnwater-concept is één van de mogelijkheden om hierin te voorzien. In die situatie 'scoren' alle woningen die BENG zijn min of meer gelijk op energie- en milieuprestaties.

Utiliteit - bestaande bouw

In het geval van bestaande utiliteit zijn de energie- en milieuvoordelen, net als bij bestaande woningen, sterk afhankelijk van de uitvoering die wordt toegepast en de functie waarvoor het Mijnwater wordt ingezet. Zo kan het concept worden gebruikt voor het verwarmen van een kantoorgebouw of school, maar ook voor de koeling van een datacentrum.
In het geval van toepassing voor *ruimteverwarming of -koeling* zijn de mogelijkheden voor **energiebesparing**, **CO_2-reductie** en **verduurzaming** min of meer gelijk aan de mogelijkheden bij de bestaande woningbouw. Indien het Mijnwater-concept wordt ingezet voor *proceswarmte of -koeling*, zoals de koeling bij datacentra of productkoeling (waarbij in feite de warmte wordt 'geoogst' voor het voeden van het warmtenet), dan zijn de voordelen zeer sterk afhankelijk van de huidige techniek of referentietechniek. Dit is per situatie verschillend.
Op gebouwniveau zijn de milieu- en energieprestaties van het Mijnwater-concept mogelijk beter dan wanneer een individuele elektrische oplossing wordt gekozen. Dit komt met name door de relatief hoge temperatuur van het warmtenet (in vergelijking met de buitenlucht of bodem), waardoor de gebruikte warmtepompen een beter rendement behalen voor het verwarmen van de gebouwen.
Het totale systeemrendement, dus inclusief het energieverbruik van het collectieve warmtenet, is afhankelijk van de omvang van het net en de hoeveelheid getransporteerde energie. Binnen het

Mijnwater-concept ligt de nadruk op het optimaliseren van deze stromen, waardoor naar verwachting ook het systeemrendement beter scoort dan individuele gebouwoplossingen.

Utiliteit - nieuwbouw

Nieuwgebouwde utiliteit heeft vanaf 2021 met dezelfde eisen te maken als woningen. Dit betekent dat ook zij bijna energieneutraal moeten zijn, wat bereikt kan worden door het Mijnwater-concept, maar ook door andere concepten. Of deze nieuwe gebouwen beter scoren met een Mijnwater-concept dan met een ander concept, hangt sterk af van de gebruikte elektriciteit. Indien deze reeds volledig duurzaam en CO_2-vrij is, dan is op dat aspect geen verschil. Naar verwachting verbruikt het systeem van Mijnwater wel minder energie voor het verwarmen van de gebouwen, doordat het temperatuurniveau in het warmtenet en de hogere efficiëntie van de ingezette warmtepompen.

3.5 Potentieel Mijnwater

Om een indicatie te geven van het potentieel van het Mijnwater-concept voor Nederland, is een analyse gemaakt van de mogelijke locaties die gunstig zijn voor het toepassen van het concept van een smart thermal grid in combinatie met buffering. Om dit te doen, is ten eerste gekeken naar de potentiële warmtebronnen voor het concept, de potentiële afzetgebieden en de totale bijdrage aan de warmtetransitie in Nederland.

3.5.1 Toepassingsmogelijkheden en geschikte markten

Het Mijnwater-concept kan worden toegepast in nieuwbouw en bestaande bouw, zowel voor utiliteit als woningen. Inzet van de warmte en koude van Mijnwater bij industriële processen is mogelijk, maar op beperkte schaal. Op nationale schaal ligt het grootste deel van de industriële warmtevraag ver boven de temperatuurregimes van Mijnwater (>200°C) of juist ver daar onder (<0°C). Dit neemt niet weg dat voldoende processen zijn die wel interessant zijn, als aanbieder en vrager van thermische energie, maar inzicht in deze processen op nationale schaal is niet beschikbaar voor het uitvoeren van een analyse. Tabel 14 geeft een overzicht van enkele industriële processen die in potentie een warmtebron of -vrager kunnen vormen voor het Mijnwater-concept.

Om optimaal gebruik te kunnen maken van energie-uitwisseling tussen gebouwen is het wenselijk dat de bebouwing in een bepaald gebied zo gevarieerd mogelijk is. Zo kan de afvoerwarmte van oude G-labelwoningen met een hoog temperatuurniveau gebruikt worden voor de verwarming van een moderne A-labelwoning, die voldoende heeft aan warmte van een laag temperatuurniveau.
De koude die ontstaat bij het verwarmen van deze woningen kan gebruikt werden voor de koeling in utiliteit (bijvoorbeeld voor een datacentrum, supermarkt, etc.). Andersom is ook mogelijk, gebruik van de warmte in woningen die ontstaat bij de koeling van utiliteit. Hoe meer complementaire thermische bronnen, van welke vorm dan ook, hoe groter het potentieel van energie-uitwisseling en het Mijnwater-concept.

In de volgende paragraaf zullen we meer op detailniveau kijken wat geschikte gebieden zijn in Nederland voor het toepassen van het Mijnwater-concept.

Tabel 14 - Overzicht van enkele industriële processen welke mogelijk een warmtebron- of vrager zijn

Industrial Sector	Unit operation	Temperature range (°C)
Food	Drying	30-90
	Washing	60-90
	Pasteurising	60-80
	Boiling	95-105
	Sterilising	110-120
	Heat Treatment	40-60
Beverages	Washing	60-80
	Sterilising	60-90
	Pasteurising	60-70
Paper Industry	Cooking and Drying	60-80
	Boiler feed water	60-90
	Bleaching	130-150
Metal Surface Treatment	Treatment, electro-plating, etc.	30-80
Bricks and Blocks	Curing	60-140
Textile Industry	Bleaching	60-100
	Dyeing	70-90
	Drying, De-greasing	100-130
	Washing	40-80
	Fixing	160-180
	Pressing	80-100
Chemical Industry	Soaps	200-260
	Synthetic rubber	150-200
	Processing heat	120-180
	Pre-heating water	60-90
Plastic Industry	Preparation	120-140
	Distillation	140-150
	Separation	200-220
	Extension	140-160
	Drying	180-200
	Blending	120-140
Flour By-products	Sterilising	60-90
All Industrial Sectors	Pre-heating of boiler feed water	30-100
	Industrial solar cooling	55-180
	Heating of factory buildings	30-80

Bron: (IEA-ETSAP and IRENA, 2015).

3.5.2 Geschikte toepassingslocaties in Nederland

De toepasbaarheid van een totaal Mijnwater-concept is sterk afhankelijk van de vraag en aanbod van (LT) warmte en (HT) koude in de directe omgeving. Onderdelen uit Mijnwater zoals vraaggestuurd en anticiperend regelen zijn ook toepasbaar in andere warmtenetten en daarmee in meer gebieden.

We hebben in onze analyse voor geschikte toepassingslocaties in Nederland expliciet hoge-temperatuurwarmtebronnen niet meegenomen omdat we deze toeschrijven aan hogetemperatuur-warmtenetten, bovendien vergt het een grotere mate van leidingisolatie van het warmtenet.
Deze bronnen kunnen echter altijd gecombineerd worden met het Mijnwater-concept, maar de kracht van het concept zit juist in het nuttige gebruik van laagwaardige restwarmte.
Zoals in de vorige paragraaf is beschreven, zorgt gevarieerde bebouwing (variatie in woningen en utiliteit) voor optimale mogelijkheden om onderling energie uit te wisselen. Daarnaast geldt voor het rendabel aanleggen van een warmtenet dat een gebied redelijk dicht bebouwd is en de transport-afstand beperkt is[3], wij veronderstellen in onze analyse een stedelijkheidsgraad van 3 of lager volgende de categorisatie van het CBS[4]. Dit zijn dichtbebouwde gebieden in dorpen en steden (matig tot zeer stedelijke gebieden). Voor de transportafstand tussen de bron en het gebied waar de vraag zich bevindt, hanteren we maximaal 500 meter.
Naast energie-uitwisseling tussen gebouwen is de aanwezigheid van een thermische energiebron (zowel warmte als koude) van belang, in Tabel 15 een overzicht van de warmtebronnen die wij meegenomen hebben om geschikte locaties voor Mijnwater te bepalen. Uiteraard zijn er meer thermische bronnen denkbaar, zoals zonnewarmte op velden, maar voor een eerste indicatie van de mogelijkheden zijn de bronnen uit de tabel gebruikt.

Tabel 15 - Warmte- en koudebronnen die meegenomen zijn in de analyse van toepassingslocaties

Bron	Type	Aanname
Middelgrote industrie	Warmte-aanbod Koude-vraag	Bedrijventerrein met een maximale milieucategorie van 3 of hoger[5] (ondergrens) of 2 of hoger (bovengrens)
Rioolwaterzuiveringen	Warmte-aanbod	Bij alle zuiveringen in Nederland is potentieel voor onttrekking van warmte uit effluentwater
Koel- en vrieshuizen	Warmte-aanbod koude-vraag	Koelhuizen aangesloten bij Nekovri
Slachthuizen	Warmte-aanbod koude-vraag	Locaties van slachthuizen volgens het RVO
Datacenters	Warmte-aanbod koude-vraag	Locaties in Nederland uit datacentrumgids en van NLIX
Kunstijsbanen	Warmte-aanbod koude-vraag	Locaties in Nederland
Supermarkt	Warmte-aanbod koude-vraag	Buurten met grote supermarkten (>250 m^2 vloeroppervlak) volgens het CBS (binnen 1 km), wij kennen warmte onttrekking toe als er ten minste 1 grote supermarkt in een straal van 1 km aanwezig zijn.
Glastuinbouw	Warmte-aanbod	Glastuinbouwgebieden volgens het RVO. Wij nemen alleen glastuinbouwgebieden mee die groter zijn dan 7 ha.
Industriële bakkerijen	Warmte-aanbod	Leden van De Nederlandse Vereniging voor de Bakkerijen (NVB)
Industriële wasserijen	Warmte-aanbod	Lijst op basis van Certex gecertificeerde bedrijven
Diervoederbedrijven	Warmte-aanbod	Lijst op basis van leden Nevedi
Levensmiddelen industrie	Warmte-aanbod koude-vraag	Lijst op basis van leden Federatie Nederlandse levensmiddelen industrie
Overige potentiële LT-restwarmte bedrijven	Warmte-aanbod	Samengesteld op basis van analyse op dataset 'ligging industrie en CO_2-emissies' van RVO.

[3] Zie Afwegingskader Locaties (RVO, 2013), waarbij wordt gesteld dat een collectieve warmte-oplossing een minimale warmtevraagdichtheid moet hebben van 500-600 GJ/ha. Grosso modo komt dit overeen met de gebieden die door het CBS een stedelijkheidsklasse krijgen van 1, 2 of 3.

[4] Het CBS kent op grond van de omgevingsadressendichtheid aan iedere buurt een stedelijkheidsklasse toe. De volgende klassenindeling wordt hierbij gehanteerd: 1: zeer sterk stedelijk >= 2.500 adressen per km^2; 2: sterk stedelijk 1 500-500 adressen per km^2; 3: matig stedelijk 1.000-1.500 adressen per km^2; 4: weinig stedelijk 500-1.000 adressen per km^2; 5: niet stedelijk < 500 adressen per km^2.

[5] Over het algemeen zijn het de grotere bedrijven met een grotere milieucategorie; bedrijven waarbij veel restwarmte beschikbaar is vallen veelal ook in een hoge milieucategorie.

Door de beschikbare bronnen in Tabel 15 te combineren met de buurten die in de nabijheid liggen (binnen 500 meter) en een stedelijkheidsgraad van 3 of lager hebben, is een inschatting gemaakt van het potentieel van het Mijnwater-concept in Nederland. Voor deze geselecteerde buurten bepalen we de huidige warmtevraag van woningen en utiliteit. Koude beschouwen we alleen voor utiliteit (huidige situatie). De warmtevraag per buurt en het aantal potentiële LT-bronnen in een straal van 500 meter van de buurt vormen vervolgens de beslisbasis om te bepalen of een buurt potentieel geschikt is voor een Mijnwater-concept. Omdat de buurten van Nederland sterk in omvang verschillen is een lineaire schaal toegepast voor het aantal bronnen dat hier minimaal nodig is. Dit minimum aantal wordt per buurt bepaald door de warmtevraag in de buurt te delen door 10.000 GJ (aanname ondergrens) of 20.000 GJ (aanname bovengrens) warmteproductie/LT-bron en dit af te ronden op een veelvoud hiervan, met een minimum van 1 en een maximum van 10, zie voor een illustratie Figuur 29.
De warmte- en koudevraag van de buurt is bepaald door gebruik te maken van gegevens van het CBS en kentallen uit SWING en het CEGOIA-model van CE Delft.

Figuur 29 - Minimum aantal LT-bronnen per totale warmtevraag (in GJ) van een buurt

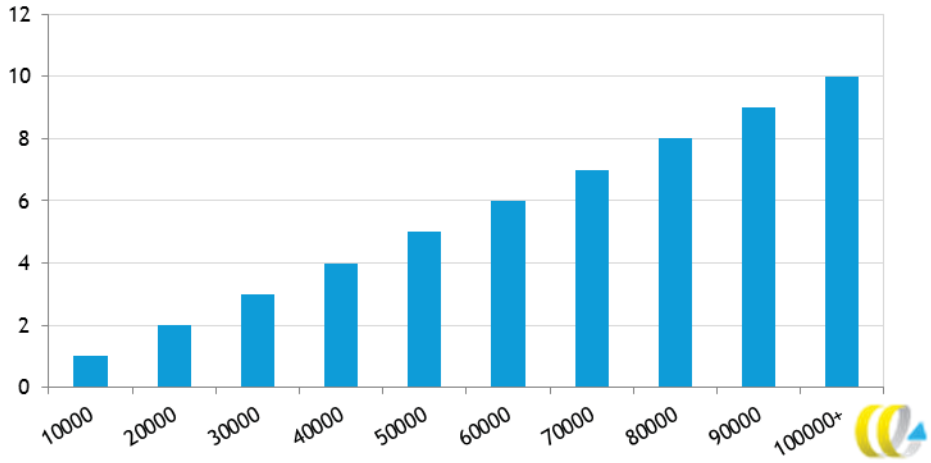

De methode is globaal en wijst alleen potentieelgebieden aan op basis van de aanwezigheid van potentiële thermische bronnen, de daadwerkelijke beschikbaarheid van warmte of koude is echter niet bekend. In onze berekeningen hanteren we daarom een bandbreedte, de parameters die we hanteren voor de boven- en ondergrens zijn weergegeven in Tabel 16.

Tabel 16 - Parameters voor boven- en ondergrens van de potentieelbepaling

Parameter	Ondergrens potentieel	Bovengrens potentieel
Veronderstelde productie per (warmte)bron	10.000 GJ/bron	20.000 GJ/bron
Maximale milieucategorie bedrijventerreinen	Categorie 3 of hoger	Categorie 2 of hoger (incl. groothandels en lichte industrie/nijverheid)

We onderscheiden hierbij twee situaties: de huidige situatie en een toekomstige situatie, waarbij we 25% besparing op de warmtevraag en 5% groei van de koudevraag door labelverbetering veronderstellen. Deze percentages zijn aannames. Hierbij wordt aangenomen dat de reductie op de warmtevraag diverse oorzaken kan hebben, waaronder autonome besparing, besparing nodig om met lagere temperaturen te verwarmen, comfortbesparing of besparing uit het oogpunt van kostenbesparing.

In het geval van de koudevraag wordt een toename aangenomen door enerzijds woningen die een isolatieniveau krijgen, waardoor comfortkoeling in de zomer wenselijk/nodig is en anderzijds door veranderende klimaatomstandigheden, waardoor sowieso de koelvraag gaat toenemen.

Om het een en ander in perspectief te plaatsen illustreert Figuur 30 (op schaal) de gehanteerde aanpak en laat het potentieel van het Mijnwater-concept in de warmtevraag van Nederland zien voor de toekomstige situatie (zowel ondergrens als bovengrensanalyse).

Figuur 30 - Illustratie van de gehanteerde aanpak, weergegeven voor de warmtevraag in de toekomstige situatie

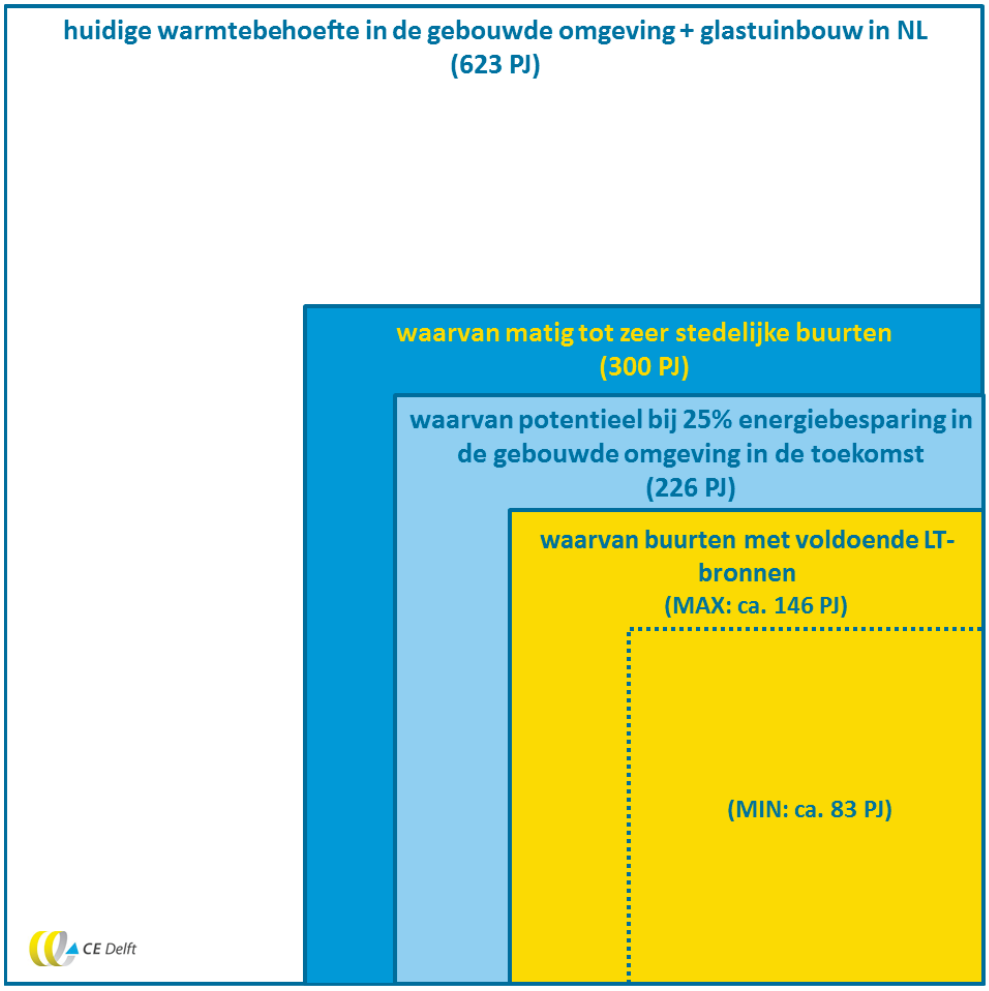

Naast LT-bronnen en onderlinge uitwisseling is de opslag van warmte en koude ook een essentieel onderdeel van een Mijnwater-concept. Hiervoor zijn een aantal opties, zoals een bodembuffervat of de opslag van warmte in een aquifer, een watervoerende bodemlaag (open WKO). De laatste is vooralsnog de goedkoopste optie. Op veel plaatsen in Nederland zijn er mogelijkheden voor opslag in aquifers, maar het potentieel verschilt per locatie, Figuur 31 geeft een overzicht van het potentieel voor Nederland.

Figuur 31 - Potentieel per buurt voor opslag van warmte en koude in open WKO (aquifers) in GJ/(ha· jr)

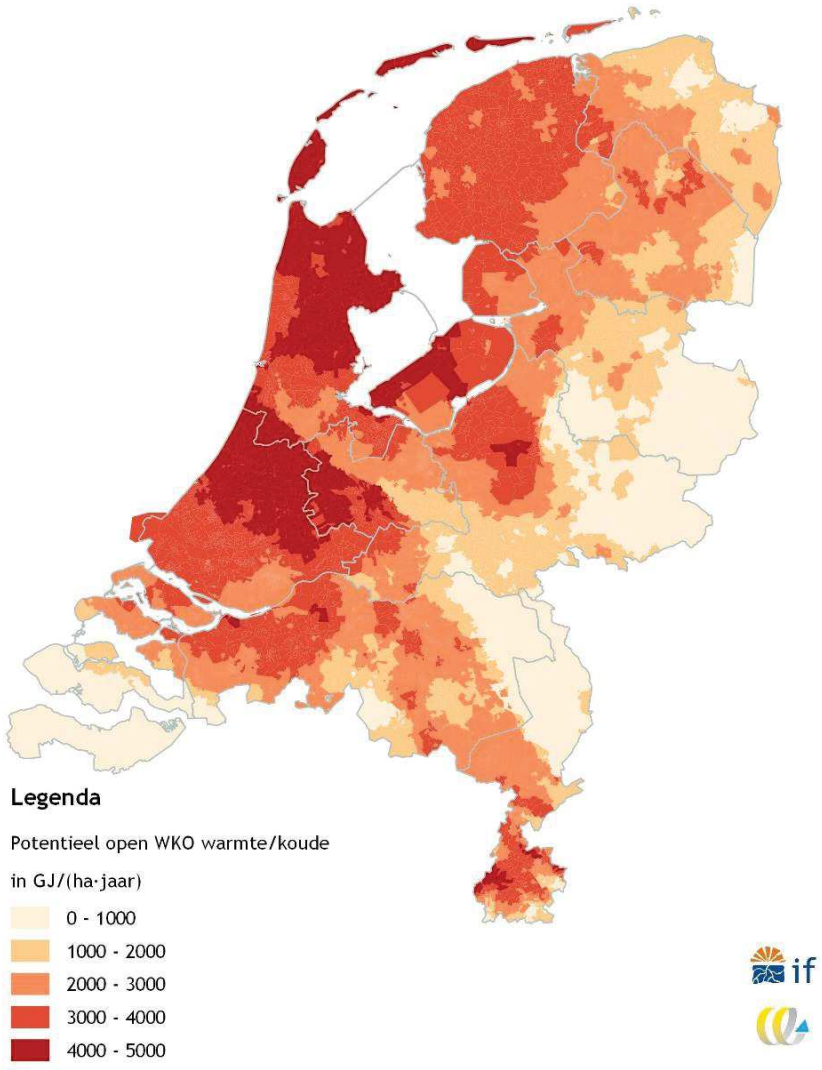

Op plaatsen waar er geen mogelijkheden zijn voor opslag in aquifers, kan gebruik worden gemaakt van bodembuffervaten. Deze grote buffervaten moeten ingegraven worden, dit is in zeer stedelijke gebieden soms niet mogelijk. Het is niet bekend wat per buurt de opslagbehoefte en bodemcapaciteit is voor opslag, daarom hanteren wij in de selectie van geschikte buurten voor een Mijnwater-concept een bandbreedte. De bovengrens wordt gevormd door de aanname dat het in alle buurten mogelijk is om voldoende opslagmogelijkheden te realiseren, de ondergrens wordt gevormd door de aanname dat dit niet mogelijk is in zeer stedelijke gebieden omdat hier wellicht geen mogelijkheden zijn voor het ingraven van een groot bodembuffervat.

Op basis van bovenstaande analyse zijn er circa 2.650 tot 3.750 buurten (22-31% van de buurten in Nederland)[6] met potentieel voor een Mijnwater-concept (uitgaande van de toekomstige situatie 25% besparing op de warmtevraag). De kaarten van Figuur 32 (huidig) en Figuur 33 (toekomstige) laten zien waar de geschikte buurten in Nederland liggen.

[6] Dit komt overeen met circa 2,0 tot 3,6 miljoen woningen

Figuur 32 - Kaart van Nederland met buurten die potentieel bieden voor een Mijnwater-concept, huidige situatie

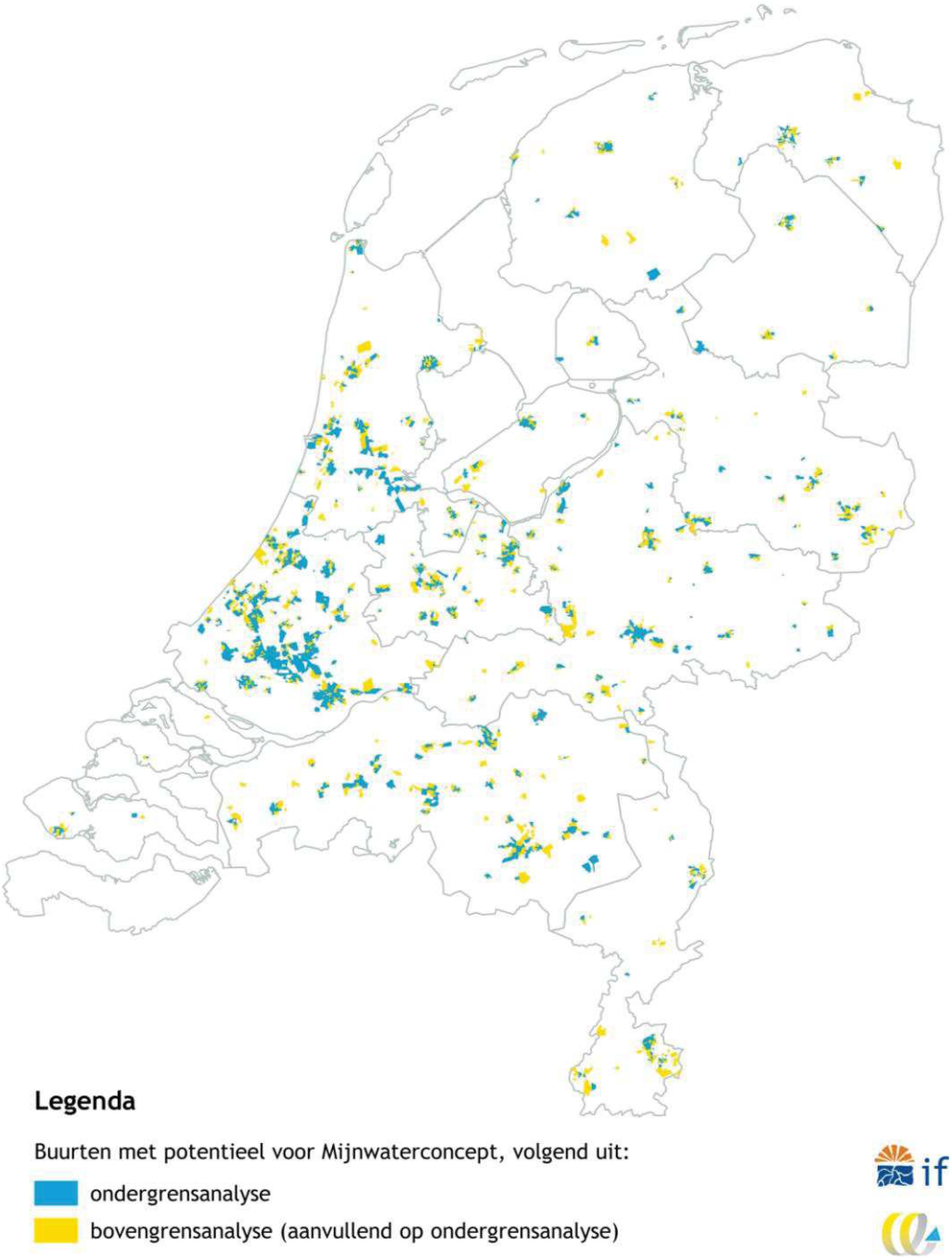

Figuur 33 - Kaart van Nederland met buurten die potentieel bieden voor een Mijnwater-concept, toekomstige situatie bij 25% besparing op de warmtevraag

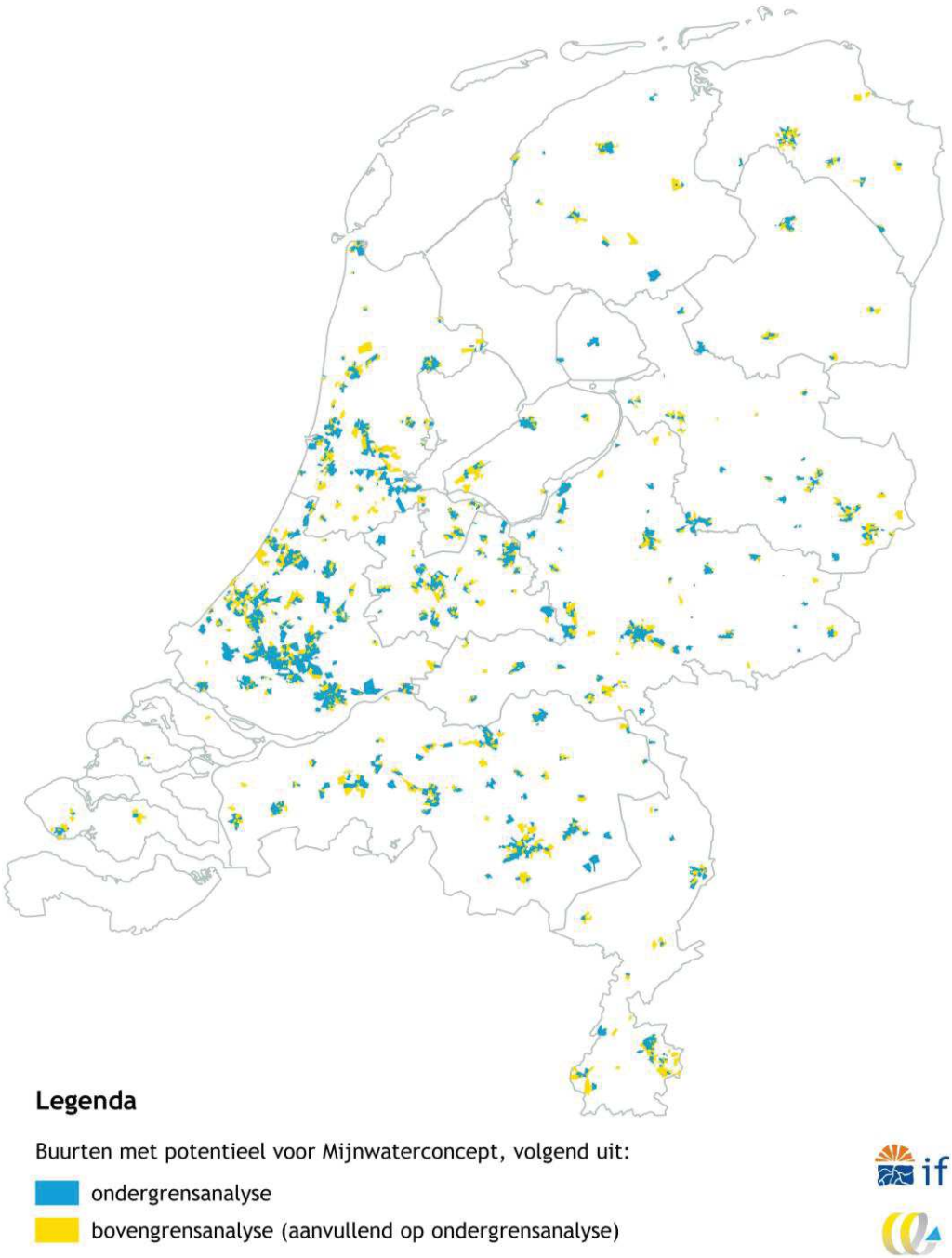

3.5.3 Potentiële bijdrage aan warmtetransitie

In de vorige paragraaf zijn potentieel geschikte buurten voor een Mijnwater-concept geïdentificeerd. Het energiepotentieel in deze buurten wordt bepaald door de bovengrondse warmtevraag en koudevraag van de buurten. In deze buurten is een minimum aantal LT-bronnen beschikbaar. Met de huidig beschikbare gegevens in Nederland, is het echter onbekend of de LT-bronnen voldoende energie kunnen leveren om aan de warmte- en koudevraag te voldoen. Aangenomen wordt dat zij in

ieder geval voor een significant deel van de buurt de warmte en koude kunnen leveren.
Door onderlinge uitwisseling van gebouwen en warmtepompen zal voorzien moeten worden in de rest van de warmte.
In het berekende potentieel dat in volgende tabellen is weergegeven is aangenomen dat een Mijnwater-concept de hele buurt kan voorzien in haar warmte- en koudevraag. Het geeft dus het maximale theoretische potentieel aan; in totaal is dit voor het Mijnwater-concept 85,7-159,5 PJ warmte, veronderstellen we 25% besparing op de warmtevraag in de toekomst dan daalt het potentieel naar 83,2-146,3 PJ warmte. Voor koude is het potentieel 2,3-4,1 PJ en als we 5% groei in de koudevraag veronderstellen door labelverbetering dan blijft dit potentieel nog steeds ongeveer 2,4-4,3 PJ.

Tabel 17 - Totaal potentieel voor een Mijnwater-concept (ondergrens)

Totale warmtevraag						
		Totaal	Woningen	Utiliteit	Glastuinbouw	% van totale warmtevraag
- Huidig	PJ	85,7	56,5	28,0	1,3	14%
- Toekomst bij 25% besparing	PJ	83,2	56,3	25,6	1,3	13%
Totale koudevraag						
		Totaal	Woningen	Utiliteit	Glastuinbouw	% van totale koudevraag
- Huidig	PJ	2,3	0,7	1,5		17%
- Toekomst bij 5% groei door labelverbetering	PJ	2,4	0,8	1,6		18%

Tabel 18 - Totaal potentieel voor een Mijnwater-concept (bovengrens)

Totale warmtevraag						
		Totaal	Woningen	Utiliteit	Glastuinbouw	% van totale warmtevraag
- Huidig	PJ	159,5	111,7	46,3	1,5	26%
- Toekomst bij 25% besparing	PJ	146,3	102,8	41,8	1,6	23%
Totale koudevraag						
		Totaal	Woningen	Utiliteit	Glastuinbouw	% van totale koudevraag
- Huidig	PJ	4,1	1,5	2,5		31%
- Toekomst bij 5% groei door labelverbetering	PJ	4,3	1,6	2,7		32%

3.6 Financiële aspecten

Het Mijnwater-concept in de gebouwde omgeving bestaat uit een zeer groot aantal en specifieke en diverse onderdelen. Op hoofdlijnen vallen deze onder volgende onderdelen:

- Bronnen en backbone
  - thermische buffering;
  - backbone-infrastructuur;
  - pompstations.
- Clusternetten:
  - cluster-infrastructuur.
- Mijnwateraansluiting (mwa), waaronder:
  - distributie van en naar de aanbieders/afnemers;

    - operationele ICT[7] (intelligente aansturen van vraag/aanbod/energiestromen);
    - overige voorzieningen (regeltechniek, bouwkundige voorzieningen, W/E-componenten).
- Energiecentrale (ec), waaronder:
    - warmte- en koudebronnen (uitkoppeling bij aangesloten aanbieders/ afnemers);
    - collectieve en decentrale opwekking (collectieve of individuele warmtepompen);
    - overige voorzieningen (regeltechniek, bouwkundige voorzieningen, W/E-componenten).

Naast de onderdelen voor het Mijnwater-concept zijn er mogelijk ook nog aanpassingen nodig binnen de aangesloten gebouwen, zoals:
- verbetering isolatiewaarde van de gebouwen t.b.v. lagetemperatuurverwarming;
- aanpassen afgiftesystemen in de gebouwen.

De benodigde gebouwzijdige aanpassingen zijn sterk afhankelijk van het type gebouw (bouwjaar, kwaliteit gebouwschil, aanwezige afgiftesystemen) en het temperatuurniveau van de geproduceerde warmte.

In de huidige uitwerking van het Mijnwater in Heerlen, is iedere aansluiting uniek in haar uitvoering en samenstelling van componenten. Veel componenten komen daarentegen wel herhaaldelijk terug, maar de grote variatie die mogelijk is in de uitvoering, maakt het complex om een eenduidige beschrijving van de kostencomponenten te geven. In de volgende paragrafen wordt van diverse onderdelen de kosten weergegeven. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt in de aspecten die zeer sterk afhankelijk zijn van de uitvoeringsvariant en aspecten die vooral afhankelijk zijn van de omvang van de uitvoering.

3.6.1 Aspecten sterk afhankelijk van de uitvoeringsvariant

Er zijn twee aspecten waarvan de kosten bijna volledig afhankelijk zijn van de uiteindelijke uitvoeringsvariant:
- bron en buffers;
- gebouwzijdige aanpassingen.

In het geval van Heerlen worden de ondergelopen mijnen gebruikt als bron en buffer. Als gevolg van recente aanpassingen aan de vorm van Mijnwater worden ze echter steeds minder als bron gebruikt en met name primair als buffer. In de meeste gebieden van Nederland zijn er echter geen mijnen aanwezig, wat betekent dat gebruik gemaakt moet worden van andersoortige grootschalige buffering. Hiervoor zijn natuurlijke en kunstmatige buffers beschikbaar. De natuurlijke buffers zijn de aquifers in de ondergrond, de kunstmatige zijn grote buffervaten die ondergronds worden gebouwd. De kosten (CAPEX en OPEX) van deze buffers zijn sterk afhankelijk van de lokale mogelijkheden en omvang hiervan. Op voorhand is het daarom uitermate lastig om algemene kosten van dergelijke buffering te presenteren.
De kosten van de gebouwzijdige aanpassingen zijn sterk afhankelijk van de uitgangssituatie (goed of slechte schilkwaliteit van het gebouw) en de mate waarin de afweging tussen isolatie en afgifte-temperatuur wordt gemaakt. Zo leidt verdergaande isolatie tot de mogelijkheid om met een lage afgiftetemperatuur te werken, maar zijn forse kosten aanwezig voor de isolatie en afgiftesysteem in de gebouwen. Bij minder goede isolatie is een hogere afgiftetemperatuur gewenst en wordt uit-eindelijk ook meer energie gebruikt (met daaraan gekoppelde energiekosten), maar zijn de kosten voor de gebouwzijdige aanpassingen aanzienlijk lager. Per locatie zal de optimale afweging tussen deze aspecten verschillen.

[7] Ook op gebouwniveau in de energiecentrale vindt aansturing plaats.

3.6.2 Aspecten afhankelijk van de omvang van de uitvoering

Het Mijnwater-concept kent ook diverse onderdelen die op hoofdlijnen voor alle uitvoeringsvarianten gelijk zijn, maar die vooral verschillen door de omvang van de toepassing. Dit zijn:

- backbone;
- distributienetten (clusters en sectoren);
- energiecentrales.

De kosten van de infrastructuur zijn vooral afhankelijk van de lengte van de tracé en het gebied waarin dit tracé wordt gelegd. Deze zijn gedimensioneerd op de omvang van het leveringsgebied en dus met name gekoppeld aan de omvang van de uitrol van het Mijnwater-concept. Logischerwijs leidt het aanschakelen van extra aansluitingen of een extra cluster tot extra investeringen. Dit laatste geldt niet alleen voor de infrastructuur, maar juist ook voor de energiecentrales die ervoor zorgen dat de uitwisseling van warmte en koude op gebouwniveau correct verloopt. Meer gebouwen betekent meer investeringen in energiecentrales.

Figuur 34 - Opstelling van pompen in een ondergronds pompstation van Mijnwater

3.6.3 Verdienmodel

Mijnwater heeft een innovatieve businesscase ontwikkeld voor het leveren van energie: naast technische innovatie en kritisch ontwerpen komt Mijnwater ook met een vernieuwend concept voor het afrekenen van energie en het clusteren van aansluitingen (CE Delft, 2017).

Leveren en afrekenen van comfort

Waar een traditionele energieleverancier afrekent per eenheid geleverde energie (het productie-handelsmodel), rekent Mijnwater in veel gevallen af per oppervlak comfort (dienstverleningsmodel). In Tabel 19 geven we een overzicht van de verschillen tussen deze twee afrekenmodellen.
Hierbij moet opgemerkt worden dat voor kleinverbruikers verplicht de structuur van de Warmtewet wordt aangehouden.

Tabel 19 - Een overzicht van de verschillen tussen de afrekening bij Mijnwater en een traditionele energieleverancier

	Traditionele energieleverancier gas en elektriciteit	Mijnwater als energieleverancier voor grootverbruikers
Model	Productiehandelsmodel	Dienstverleningsmodel
Prijs per eenheid	€/kWh, €/m^3 (euro per eenheid verbruikt)	- €/m^2 vloeroppervlak (euro per oppervlak comfort) o.b.v. fair-use agreement - traditioneel conform Warmtewet
Nettarief	Ja, jaarlijks gas + elektra	
Energiebelasting	Ja	
Stichtingskosten	Aanschaf CV (HR-ketel), afgiftesysteem en aansluitkosten	Bijdrage aan stichtingskosten energiecentrale en aansluiting
Ruimte voor energiecentrale	Beperkt	Aanzienlijk
Leverancier en contract	Keuze uit meerdere leveranciers, korte contractduren mogelijk	Mijnwater is de enige leverancier, lange contractduur (~30 jaar)
Energienetwerk	Gas en elektriciteit: vastrecht en capaciteitstarief, contractduur voor onbepaalde tijd	Mijnwateraansluiting: comfortvergoeding of conform Warmtewet. Elektriciteit: comfortvergoeding of vastrecht en capaciteitstarief, contractduur voor onbepaalde tijd.
Kostenverandering	Op basis van fluctuaties in energieprijzen	Correctie o.b.v. CPI

Opmerking: Dit is een globale indicatie, in specifieke gevallen kan de situatie anders zijn.

Voor grootverbruikers zijn de exploitatieovereenkomsten tussen Mijnwater en de klant maatwerk, desgewenst kan er ook afgerekend worden volgens het productiehandelsmodel. Mijnwater heeft als uitgangspunt om, rekening houdend met de wensen van de klant, een financieel aantrekkelijk aanbod te doen op basis van de *total costs of ownership* (dat wil zeggen de totale kosten van de energievoorziening gedurende de contractperiode). Dit aanbod komt tot stand op basis van een vergelijking van de *total costs of ownership* tussen Mijnwater en een overeengekomen alternatief. Hierbij worden onder andere de investeringen, energielasten, vermeden investeringen m.b.t. energieprestatiepunten, netwerkkosten, onderhoud en efficiëntie van de installatie meegenomen.

Kleinverbruikers met een aansluiting van maximaal 100 kW, vallen onder de Warmtewet (zie kadertekst) en worden volgens de daarin geldende tariefstructuur afgerekend.

Warmtewet
Verbruikers met een aansluiting van maximaal 100 kW vallen onder de Warmtewet. Woningen en kleinverbruikers vallen over het algemeen in deze categorie. De Warmtewet beschermt de kleinverbruikers door eisen te stellen aan de contracten, prijzen, meetinrichting, service en organisatie van een warmteleverancier. Jaarlijks bepaalt de Autoriteit Consument & Markt (ACM) de maximumtarieven voor de levering van warmte op basis van het Niet-Meer-Dan-Anders-principe. Dit houdt in dat 'de kosten van een gemiddelde verbruiker van warmte (in enig jaar) niet meer mogen zijn dan de kosten van een gemiddelde verbruiker van gas (voor dat jaar). De kosten voor gas bestaan onder andere uit energiebelasting, transport- en leveringskosten' (ACM, 2017). De maximumtarieven worden opgesteld voor de warmtelevering (vaste prijs + GJ-prijs), het meettarief en de aansluitkosten. De kosten voor de warmtewisselaar (of energiecentrale) vallen niet onder deze kosten. De Warmtewet geldt niet voor koude, hiervoor zijn geen regels vastgesteld. Voor de levering van koude kunnen extra kosten in rekening worden gebracht.

Clusteren van energie-aansluiting

Als relatieve grootverbruiker, heeft Mijnwater lagere inkoopprijzen voor elektriciteit en betaalt relatief weinig energiebelasting. Omdat de verschillende elektriciteitsaansluitingen van Mijnwater - ook die van de energiecentrales bij de klant, die in het bezit zijn van Mijnwater - onderdeel uitmaken van een aaneengesloten en samenhangend systeem, kunnen de elektriciteitsaansluitingen voor de

Belastingdienst geclusterd worden (‘complexbepaling’). Hierbij gelden volgens de Belastingdienst de volgende ‘spelregels’:

- Mijnwater heeft de objecten waar zich de leveringspunten bevinden in eigendom;
- de leveringspunten zijn allen eigendom van dezelfde rechtspersoon.

Door deze clustering valt het totale elektriciteitsgebruik van Mijnwater in het lage zakelijke grootverbruikerstarief, waardoor de energiebelasting laag is. Voor de elektriciteit die door de klant, via Mijnwater wordt afgenomen, wordt het tarief in rekening gebracht dat de klant kwijt zou zijn geweest als zij zelf de elektriciteitsrekening zouden betalen. Doordat de klant veelal in een duurdere energiebelastingschijf zit, ontvangt Mijnwater per eenheid een hoger bedrag dan zij zelf kwijt zijn. Met de klant worden de mogelijkheden en voordelen hiervan besproken en inzichtelijk gemaakt. Deze marge is onderdeel van het verdienmodel.

Bij gebouwen waar Mijnwater ook zon-PV heeft geïnstalleerd kan er met één elektriciteitsaansluiting worden volstaan, als Mijnwater hier ook de elektriciteit door levert. Die aansluiting is van Mijnwater, waardoor het voor de klant lijkt dat Mijnwater alle energie levert (E+W+K). De PV-panelen voorzien dan voor een belangrijk deel in de behoefte van het gebouw en de energiecentrale van Mijnwater.

3.6.4 Globale indicatie verdeling investeringen

Op basis van de huidige activiteiten van Mijnwater B.V. in Heerlen is een indicatie te geven van de verdeling van de investeringen in de diverse onderdelen van het Mijnwater-concept. In de volgende grafiek wordt weergegeven wat de verdeling is als de eerste fase van de doorontwikkeling van Mijnwater B.V. doorgaat. In de grafiek is goed te zien dat bijna tweederde van de investering zit in de energiecentrales. In deze centrales staan de warmtepompen die voorzien in de warmte- en koudevraag van de afnemers. Een andere grote component zijn de Mijnwateraansluitingen. Dit is de decentrale infrastructuur voor het verbinden van de energiecentrales aan de backbone. De backbone en buffers zelf vormen ongeveer een tiende van de totale investeringen.

Figuur 35 - Verwachte verdeling van de investering van Mijnwater

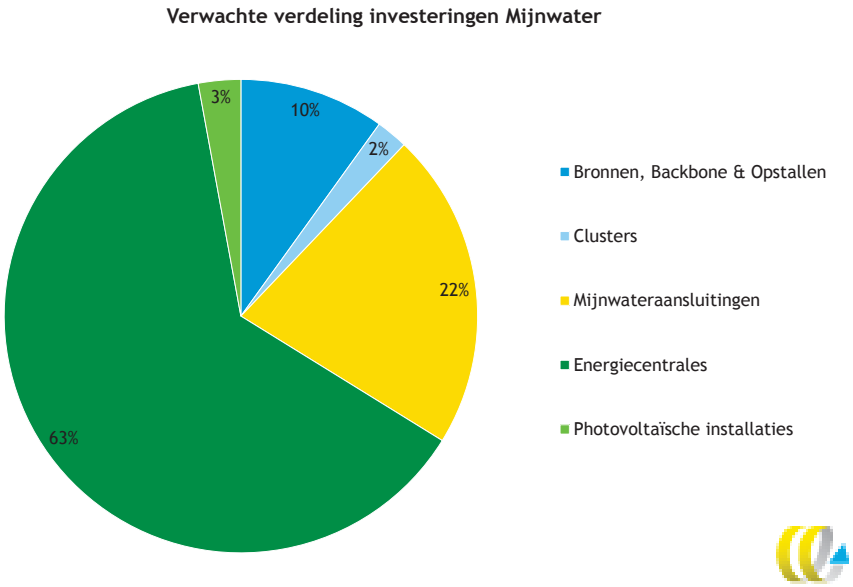

3.7 Globale businesscase

In de voorgaande paragraaf is reeds uitgewerkt wat de belangrijke financiële aspecten zijn van het Mijnwater-concept. Deze maken het koppelen van een globale businesscase aan Mijnwater zeer complex, omdat ieder deelproject zijn eigen vorm en uitvoering heeft. Om toch inzicht te geven in de dynamiek van de businesscase van Mijnwater, wordt een tweetal indicatieve projecten globaal financieel uitgewerkt[8]:

- aansluiting van een supermarkt op een Mijnwater-cluster;
- aansluiting van bestaande woningen op een Mijnwater-cluster.

Bij de uitwerking van de businesscases wordt onderscheid gemaakt in uitgaven en opbrengsten[9].

3.7.1 Aansluiting van een supermarkt

Bij het aansluiten van een supermarkt biedt Mijnwater een servicecontract aan voor het leveren van warmte. Dit wordt gedaan aan de hand van een vaste prijs per vierkante meter gebruiksoppervlak (contractueel vastgelegd). Dit betekent dat de supermarkt een jaarlijks vast bedrag betaalt, ongeacht de warmtevraag. Voor Mijnwater zit de uitdaging erin om de warmte zo efficiënt mogelijk te leveren aan de supermarkt.

Uitgaven

De uitgaven van deze businesscase zitten primair in de investeringen en de jaarlijkse energie- en onderhoudskosten. De investeringen zijn voor de Mijnwateraansluiting (mwa) en de energiecentrale (ec). De energiekosten zijn de kosten van het elektriciteitsgebruik van de (warmte)pompen in de energiecentrale. De onderhoudskosten hebben eveneens betrekking op de installaties in de energiecentrale. In Tabel 20 wordt een overzicht gegeven van de uitgaven.

Tabel 20 - Uitgaven businesscase Supermarkt

Uitgavenpost	Indicatief bedrag
Investering mwa (eenmalig)	€ 70.000
Investering ec (eenmalig)	€ 500.000
Energiekosten (jaarlijks)	€ 7.500
Onderhoudskosten (jaarlijks)	€ 1.000
Overige kosten (jaarlijks)	€ 1.000

De investeringen in de mwa hebben een afschrijftermijn van 50 jaar en de ec van 28 jaar.

Opbrengsten

De supermarkt betaalt voor de ‘dienst’ warmte. Dit wordt gedaan in een tarief per vierkante meter. Hiermee is er dus eigenlijk sprake van een jaarlijks vastrecht. Voor Mijnwater bestaat deze mogelijkheid van het in rekening brengen van de kosten, omdat de supermarkt niet onder de prijsmechanismen van de Warmtewet valt.

---

[8] De getallen die in de businesscases worden genoemd zijn fictief. Zij zijn gebaseerd op werkelijke projectplannen, maar zijn beperkt aangepast in verband met de vertrouwelijkheid.

[9] De bedragen zijn exclusief eventuele subsidies, belastingen en indexaties.

De hoogte van de vergoeding wordt enerzijds afgestemd op basis van de kosten die de supermarkt zou hebben als zij geen Mijnwateraansluiting zou hebben. Dit levert indicatief de maximale investeringsruimte die voor Mijnwater beschikbaar is. Aan de hand hiervan kan Mijnwater een voorstel bieden dat (altijd) beter is dan het alternatief. Anderzijds wordt gekeken wat de werkelijke kosten zijn van het beschikbaar maken van de warmte door Mijnwater[10]. Aan de hand hiervan kan Mijnwater kijken hoe rendabel dit project is. Voor deze casus zijn de opbrengsten voor Mijnwater in Tabel 21 weergegeven.

Tabel 21 - Opbrengsten businesscase Supermarkt

Opbrengstenpost	Indicatief bedrag
Vastrecht warmtelevering (jaarlijks)	€ 52.500

Cashflow

In Figuur 36 wordt de cashflow van het project weergegeven. Uit de grafiek blijkt dat een project met een supermarkt voor Mijnwater, gegeven de aanwezige omstandigheden, een zeer gunstig project is.

Figuur 36 - Cashflow businesscase Supermarkt

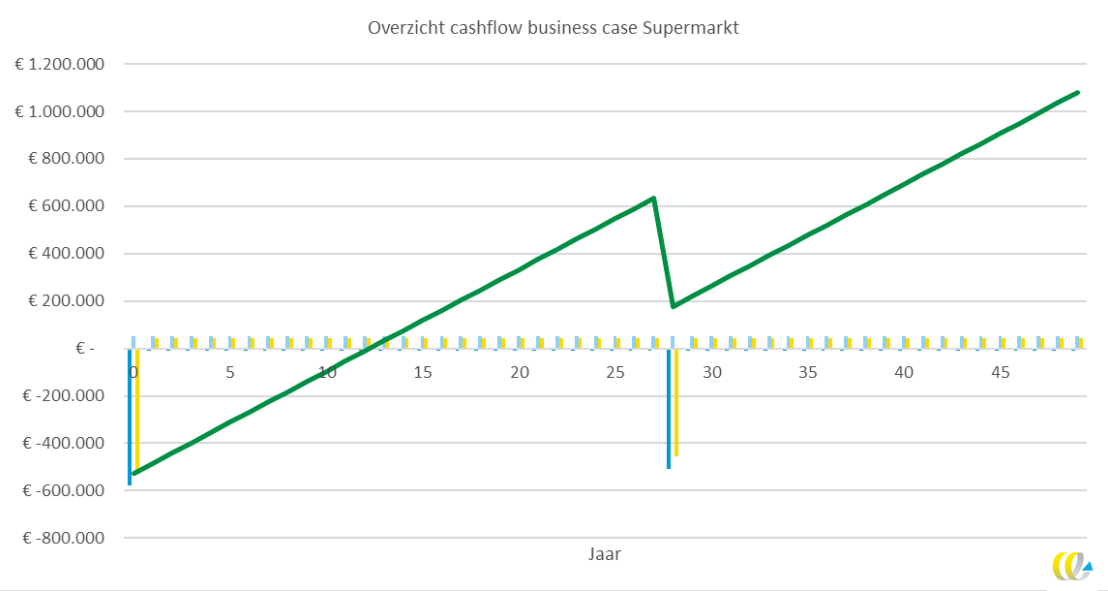

3.7.2 Aansluiting van bestaande woningen

Voor het aansluiten van bestaande woningen ligt de businesscase anders dan bij een supermarkt. Ten eerste gaat het hier om bestaande gebouwen en straten, waardoor het aanbrengen van aanpassingen en infrastructuur hogere kosten met zich meebrengen. Daarnaast vallen woningen wel onder de Warmtewet, waardoor met name de inkomstenkant gereguleerd is. De getallen in Tabel 22 zijn voor ongeveer 1.000 woningen.

[10] Als blijkt dat het op dit moment niet mogelijk is voor Mijnwater om een kostendekkend aanbod voor te stellen, dan kan worden besloten het project geen doorgang te laten vinden.

Uitgaven

De uitgaven in deze businesscase hebben betrekking op de onderdelen van Mijnwater. De uitgaven die gedaan moeten worden om de gebouwen geschikt te maken voor de warmte- en koudelevering zijn voor de gebouweigenaar. De uitgaven in deze businesscase bestaan hoofdzakelijk uit de investeringen die nodig zijn om de woningen aan te sluiten op de Mijnwaterinfrastructuur en de energiecentrales voor de warmte- en koudelevering. Dit kunnen individuele energiecentrales zijn (per woning één installatie) of collectieve centrales (meerdere woningen aangesloten op één centrale). Naast de investeringen zijn er nog jaarlijkse kosten voor energie, onderhoud en overig.
In Tabel 22 wordt hiervan een overzicht gegeven.

Tabel 22 - Uitgaven businesscase Woningen

Uitgavenpost	Indicatief bedrag
Investering mwa (eenmalig)	€ 1.400.000
Investering ec (eenmalig)[11]	€ 8.825.000
Energiekosten (jaarlijks)	€ 162.500
Onderhoudskosten (jaarlijks)	€ 75.000
Overige kosten (jaarlijks)	€ 60.000

Opbrengsten

Bij het aansluiten van woningen op een warmtenet, is de Warmtewet van toepassing. Dit betekent dat de inkomsten gereguleerd worden door middel van de maximumprijs. Dit geldt zowel voor het jaarlijkse vastrecht als de prijs die betaald wordt voor de geleverde warmte. Tevens is het bij woningen niet mogelijk om een tariefstructuur te hanteren, zoals dat wel is gedaan bij de supermarkt.
Wel wordt in deze businesscase naast warmte voor ruimteverwarming ook comfortkoeling en warm tapwater geleverd. In Tabel 23 staan de jaarlijkse opbrengsten.

Tabel 23 - Opbrengsten businesscase Woningen

Uitgavenpost	Indicatief bedrag
Vastrecht warmte (jaarlijks)	€ 390.000
Vastrecht koude (jaarlijks)	€ 140.000
Vastrecht warm tapwater (jaarlijks)	€ 120.000
Verbruik warmte (jaarlijks)	€ 175.000
Verbruik koude (jaarlijks)	€ -
Verbruik warm tapwater (jaarlijks)	€ 140.000

Opmerking: Voor koude worden geen verbruikskosten in rekening gebracht.

[11] De eenmalige aansluitbijdrage zit verwerkt in de investering bij mwa en ec.

Cashflow

In Figuur 37 wordt de cashflow van het project weergegeven.

Figuur 37 - Cashflow businesscase Woningen

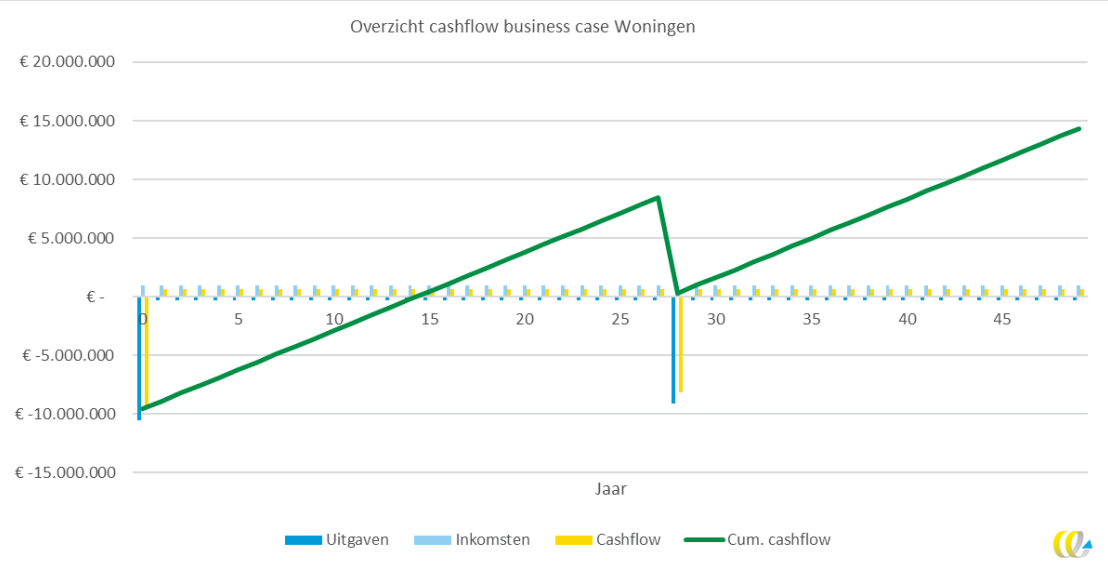

3.7.3 Financiering backbone en R&D

In de voorgaande businesscases zijn twee belangrijke kostenposten niet meegenomen omdat deze niet rechtstreeks aan specifieke projecten te wijden zijn: de kosten van de backbone en overhead-kosten, zoals R&D- en bureaukosten. Deze kosten zijn voor Mijnwater B.V. en moeten 'terugverdiend' worden door marges op de projecten. Dit betekent dat deze projecten, zoals bovenstaand, een minimaal rendement moeten behalen, willen zij een lange termijn duurzame bedrijfsvoering van Mijnwater kunnen garanderen.
Om hier een operationele invulling aan te geven, wordt door Mijnwater B.V. op dit moment een organisatiestructuur uitgewerkt, waarbinnen het ontwikkelen en exploiteren van projecten los van elkaar plaatsvinden. Hierbij worden projecten in eerste instantie ontwikkeld door een ontwikkel-maatschappij (devco) en na afronding tegen een 'marktprijs' overgedaan aan een exploitatie-maatschappij (opco). Bij het bepalen van de marktprijs wordt daarbij rekening gehouden met het dekken van alle kosten en rendementseisen die er zijn voor de exploitatie. Inclusief de kosten van de backbone en overige kosten. Deze marktprijs staat daarbij los van de kostprijs van het project.
Dit betekent dat de devco zowel winst als verlies kan maken op een project.

3.8 Kansen en beperkingen

3.8.1 Geschikte sectoren

Het Mijnwater-concept is geschikt voor inzet in de gebouwde omgeving. Doordat het concept draait rond het optimaliseren van warmte- en koudevraag tussen aangesloten gebouwen, is het ideaal als deze bebouwing diverse functionaliteiten heeft. Dit neemt echter niet weg dat het concept ook geschikt is voor gebieden waar bijvoorbeeld primair een warmtevraag aanwezig is, want dat betekent vooral dat het wenselijk is dat er LT-warmtebronnen nabij zijn, die ingezet kunnen worden voor de warmtelevering.

Doordat het concept uitstekend van toepassing is op heterogene gebieden, is het dus zowel geschikt voor woning- als utiliteitsbouw, nieuw en bestaand. De huidige uitvoering van het concept in Heerlen richt zich nog met name op utiliteitsbouw, maar binnenkort wordt ook de eerste woningbouw aangesloten (nieuwbouw). Door de grote flexibiliteit die het warmtenet biedt in combinatie met warmtepompen, is het concept voor een heel groot deel van de gebouwde omgeving interessant. Zowel voor de goed geïsoleerde gebouwen met een lage warmte- of koudevraag als de minder goed geïsoleerde gebouwen, met zowel een hoge warmtevraag als een hoge temperatuurvraag.
De belangrijkste restrictie voor het concept is dat het gebruik maakt van warmte- en koude-infrastructuur. De aanleg hiervan is relatief kostbaar, waardoor het logisch is, dit vooral aan te leggen in de meer stedelijke gebieden van Nederland.

3.8.2 SWOT-analyse

Om inzicht te verkrijgen in de positie die Mijnwater kan innemen binnen de energietransitie is een SWOT-analyse opgesteld. Hier wordt ingegaan op de sterkten en zwakten van de technologie. Dit zijn voornamelijk interne factoren die van belang zijn voor de toepassing van de technologie. Tevens wordt ingegaan op de kansen en met betrekking tot de marktpositie van de technologie. Dit zijn vooral externe factoren waarop slechts beperkt invloed kan worden uitgevoerd. Hieronder zijn de resultaten van de SWOT-analyse weergegeven.

Sterkten	Zwakten
- **Optimale benutting reststromen/synergie, waardoor minder opwek/transport nodig is** - **Veel warmte bronnen aan te sluiten door LT** - **Landelijk toepasbaar, veel plaatsen realiseerbaar** - Bewezen in Heerlen - Minder energieverliezen door lage temperaturen en minder transport - Combinatie van warmte en koude in één net - Geschikt voor utiliteit vanwege koude - Geen geluidsoverlast (WP) - Aanvullend verdienmodel elektriciteit/clusteren van aansluitingen - Vraag gestuurde levering - Eenvoudig uitbreidbaar, flexibel, optimaal gebruik van lokale bronnen - Goed te combineren met WKO	- **Integraal afhankelijk van verschillende thermische bronnen/stakeholders** - **Uitgebreide infra, intelligentie (complex)** - **Afhankelijkheid van lokale restwarmte- en restkoudebronnen** - **Werkt beter indien een koudevraag aanwezig is** - Gebouwaanpassingen (isolatie, LT-afgifte, etc.) bestaande bouw (niet per se noodzakelijk) - Minimaal 500 woningequivalenten (backbone) - Diversiteit aan afnemers nodig - Niet op gebouwniveau - Lastig inpasbare opslag indien aquifers niet beschikbaar - Beperkte uitvoeringscapaciteit (kennis- en uitvoeringsbedrijven) - Piekvraag - Speciale vergunning nodig bij WKO boven 30°C
Kansen	**Bedreigingen**
- **'Van gas af' beweging, Parijs klimaatakkoord, Energieagenda, etc. creëren een markt voor warmte zonder aardgas** - **Oude gasnetten worden in de toekomst niet meer vervangen** - **Veel LT-bronnen beschikbaar en die hernieuwbaar zijn** - **Individuele oplossingen kunnen gefaciliteerd worden met een collectief net** - Combinatie met WKO/oppervlakte water (koude) - Geen NIMBY-effecten - Exportkansen kennis en expertise - Innovatiekans LT-netten - Imago door lokale kleinschalige projecten/partijen	- **Concurrentie van individuele oplossingen (WP L/W, B/W) + HT** - **Gebrekkig kennis en conservatieve installatiebranche** - Publieke opinie collectief net - Warmtewet kan knellend zijn (storing, vast/variabel) - Grotere schaalgrootte bij e-zuinigere nieuwbouwwoningen - Veel betrokken partijen bij realisatie - Contractuele complexiteit - Afhankelijkheid elektriciteitsprijs en CO_2-emissies elektriciteit

In de bovenstaande analyse zijn per onderdeel de belangrijkste aspecten vetgedrukt. In het geval van Mijnwater worden veel kansen gezien in de bruikbaarheid van het concept in Nederland voor het geven van een invulling aan de warmtetransitie. Naar verwachting is het breed toepasbaar en biedt het voordelen die andere collectieve warmtetechnieken niet hebben. Tegelijkertijd vormt dit ook een belangrijke bedreiging, want het is juist de onbekendheid van de markt met deze voordelen, dat een grootschalige uitrol van het concept op korte termijn nog niet mogelijk wordt geacht.
Een belangrijk sterk punt is dat Mijnwater gebruik maakt van een 'reststroom' die tot op heden nog niet gebruikt werd, maar wel een aanzienlijke omvang heeft in Nederland: restwarmte van lage temperatuur. Door inzet van Mijnwater kan deze energiestroom nuttig worden aangewend voor het verwarmen en koelen van gebouwen. Een zwakte is de complexiteit van het concept, waarbij meerdere stakeholders (vragers en aanbieders van warmte en koude) met elkaar verbonden worden en (semi-)tijdsafhankelijk met elkaar interacteren. Om dit mogelijk te maken is een aanzienlijke infrastructuur nodig, waarvan de kosten aanzienlijk zijn. Dit is echter niet wezenlijk anders dan bij de andere warmtetechnieken die gebruik maken van energie-infrastructuur. Op dit moment blijken er weliswaar uitstekende businesscases te maken, maar voor een grootschalige toepassing van het concept moet het gehele speelveld van de warmtevoorziening nog wel aanzienlijk wijzigen, om het mogelijke potentieel te kunnen realiseren. Om een grootschalige energietransitie in de gebouwde omgeving mogelijk te maken (LT-warmtetransitie), zal dit echter sowieso moeten gebeuren.

3.8.3 Wet- en regelgeving

In de volgende alinea's worden diverse aspecten van de wet- en regelgeving toegelicht, welke van invloed zijn op het Mijnwater-concept.

Warmtewet

Verbruikers met een aansluitingen van maximaal 100 kW vallen onder de Warmtewet. Woningen en kleinverbruikers vallen over het algemeen in deze categorie. De Warmtewet beschermt de klein-verbruikers door eisen te stellen aan de contracten, prijzen, meetinrichting, service en organisatie van een warmteleverancier. Jaarlijks bepaalt de Autoriteit Consument & Markt (ACM) de maximum-tarieven voor de levering van warmte op basis van het Niet-Meer-Dan-Anders-principe. Dit houdt in dat 'de kosten van een gemiddelde verbruiker van warmte (in enig jaar) niet meer mogen zijn dan de kosten van een gemiddelde verbruiker van gas (voor dat jaar). De kosten voor gas bestaan onder andere uit energiebelasting, transport- en leveringskosten' (ACM, 2017). De maximumtarieven worden opgesteld voor de warmtelevering (vaste prijs + GJ-prijs), het meettarief en de aansluitkosten. De kosten voor de warmtewisselaar (of energiecentrale) vallen niet onder deze kosten.

De Warmtewet geldt niet voor koude, hiervoor zijn geen regels vastgesteld. Voor de levering van koude kunnen extra kosten in rekening worden gebracht.

Aansluitverplichting warmtenet in het Bouwbesluit 2012

Wanneer een gemeente besluit om in een gebied een warmtenet aan te leggen, kan het middels een op te stellen warmteplan een aansluitverplichting instellen voor nieuwbouw en ingrijpende renovatie[12]. De aansluitplicht vervalt als het geplande aantal aansluitingen is bereikt, het warmteplan na tien jaar is verlopen en er geen nieuw warmteplan in werking is, of als op basis van de gelijkwaardigheidsbepaling een ontheffing wordt verleend. In een gebied waar een warmtenet (gepland) is, komt geen (nieuw) gasnet en vervalt het wettelijk recht op een gasaansluiting[13].

Deze mogelijkheid komt voort uit het Bouwbesluit 2012. Het Bouwbesluit biedt echter ook de mogelijkheid voor individuele of een collectief van gebouwen om af te zien van deze aansluiting, mits deze gebouwen een eigen, gelijkwaardige oplossing hebben voor het invullen van de functionele warmtevraag. Het gaat dan om gelijkwaardigheid ten opzichte van het warmtenet in termen van energiezuinigheid en bescherming van het milieu. Kosten of andere criteria (zoals als complexiteit, innovatie of gebruiksgemak) spelen hierbij geen rol.

Een warmteplan helpt de gemeente en initiatiefnemers om helderheid te scheppen in de mogelijkheden die er zijn. In een warmteplan worden de energie- en milieuprestaties van het warmtenet vastgelegd die als *benchmark* dienen voor de alternatieve initiatieven. Daarnaast staat in het plan op welke wijze deze alternatieve initiatieven doorgerekend moeten worden, zodat uiteindelijk 'appels met appels' vergeleken worden. Met als doel een uitspraak te kunnen doen over de 'mate van energiezuinigheid en bescherming van het milieu'.

Het voordeel van een warmteplan en de bijbehorende aansluitplicht voor een Mijnwater-concept is dat het een soort monopolypositie krijgt, wat gunstig is voor de businesscase en uiteindelijk ook voor de propositie aan de afnemers.

Energieprestatie van gebouwen

Voorvloeiend uit de Europese EPBD-richtlijn heeft Nederland beleid geïmplementeerd dat gericht is op de energieprestaties van nieuwbouw. Er gelden minimale eisen aan de energieprestatie van gebouwen (EPC-eis), hierin wordt zowel de energiezuinigheid als duurzaamheid meegenomen, ook energiemaatregelen op gebiedsniveau – zoals een warmtenet – kunnen bijdragen aan een betere energieprestatie (EPC-waarde).

De EPC-eis wordt geleidelijk aangescherpt. Vanaf 2021 wordt dit beleid, voortvloeiend uit het Energieakkoord, aangescherpt naar Bijna Energieneutrale Gebouwen (BENG). Een warmtenet met duurzame warmte kan bijdragen aan de derde BENG-eis waarin een minimum van 50% hernieuwbare energie in het primaire energiegebruik van een nieuwbouwwoning wordt vereist (LenteAkkoord, 2017).

Waterwet

Zie tekst bij LageTemperatuurAardwarmte (Paragraaf 2.8.3).

---

[12] Een *ingrijpende renovatie* wordt gedefinieerd door artikel 3.2 van de Regeling Bouwbesluit 2012: '*Van een ingrijpende renovatie als bedoeld in artikel 5.6, derde lid, van het besluit is sprake wanneer meer dan 25% van de oppervlakte van de gebouwschil, bepaald volgens ISSO 75.1, uitgave juli 2014, wordt vernieuwd, veranderd of vergroot en deze vernieuwing, verandering of vergroting de integrale gebouwschil betreft*'.

[13] Zie ACM, Gebiedsindeling Gas – RNB, per 31 januari 2013, onderdeel van de voorwaarden als bedoeld in artikel 12b van de Gaswet.

Subsidieregelingen: SDE+, ISDE

De Rijksoverheid heeft een subsidieprogramma voor de productie van duurzame energie, de regeling Stimulering Duurzame Energieproductie (SDE+). De SDE+ richt zich op bedrijven en (non-profit) instellingen. Het is een subsidieregeling op de zogenaamde onrendabele top, het verschil tussen de productiekosten per eenheid energie en de kostprijs van de referentie. Het is een subsidie die voor vijftien jaar wordt vastgelegd. De hoogte van het subsidiebedrag wordt ieder jaar gecorrigeerd aan de hand van de energieprijzen.
De SDE+ van 2017 bevat de volgende categorieën van hernieuwbare energiebronnen: biomassa (warmte en elektriciteit), geothermie (warmte), water (elektriciteit), wind (elektriciteit) en zon (warmte en elektriciteit).
De SDE+ subsidie is niet van toepassing voor warmte- en koudewinning door uitwisseling.

Een andere subsidieregeling vanuit de Rijksoverheid is de Investeringssubsidie Duurzame Energie (ISDE). Deze subsidie levert een financiële tegemoetkoming bij de investering in zonneboilers, warmtepompen, biomassaketels en pelletkachels door particulieren en zakelijke gebruikers.
Deze regeling richt zich dus volledig op duurzame warmte.
In een lijst is vastgelegd welke apparaten in aanmerking komen voor de ISDE-subsidie.
De ISDE-subsidie biedt kansen voor subsidies van de decentrale warmtepompen in het Mijnwater-concept.

4 Synthese

In dit hoofdstuk schetsen we het langetermijnperspectief van het Mijnwater-concept en het lagetemperatuuraardwarmteconcept (LTA). We geven daarbij aan op welke wijze de twee concepten kunnen worden verbonden met elkaar. Dit gebeurt in een aantal fasen. Met als uiteindelijk doel een aardgasvrije bebouwde omgeving.

De volgende fasen worden doorlopen:
- **Fase 0**: uitgangssituatie, conventionele verwarming en koeling;
- **Fase 1**: gebruik van stand alone Mijnwater (smart thermal grid) en stand alone LTA-systeem;
- **Fase 2**: koppelen van Mijnwater (smart thermal grid) en LTA-concept met een backbone;
- **Fase 3**: schaalvergroting met als resultaat een gasloze stad.

De fasering is op hoofdlijnen en is vereenvoudigd om het concept van deze transitie zo inzichtelijk mogelijk te houden. Er zullen per fase enkele jaren nodig zijn waarbij er allerlei tussenstappen moeten worden gezet. Die tussenstappen hebben wij vooralsnog buiten beschouwing gelaten en vallen ook buiten de scope en het doel van deze studie.

Om het inzichtelijk te maken hebben we per fase een situatieschets gemaakt. Op de volgende pagina is eerst een totaaloverzicht van de fasen en de situatieschets getekend. Daarbij geven we kort en bondig aan wat er gebeurt binnen de fase.

Op de pagina's erna zullen we per fase aangeven:
- beschrijving situatie;
- technische aspecten;
- financiële aspecten;
- organisatorische aspecten;
- innovatie;
- succes- en faalfactoren;
- duurzaamheid.

4.1 Totaaloverzicht en situatieschets

Fase 0 - Uitgangssituatie

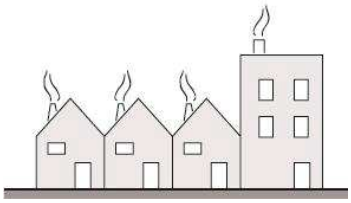

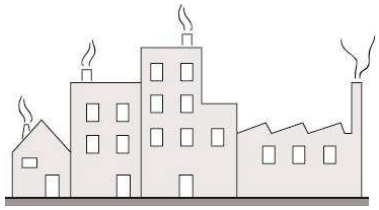

De uitgangssituatie beschrijft een stad(sdeel) waarbinnen twee verschillende gebieden worden beschouwd, waaronder een gebied met hoofdzakelijk woningbouw en een gebied met een mix van woningbouw, utiliteit en voorzieningen. De woningen en gebouwen worden conventioneel verwarmd en gekoeld. De duurzaamheid is zeer beperkt, en de afhankelijkheid van gas is groot.

Fase1 - Stand alone-concepten op wijkniveau

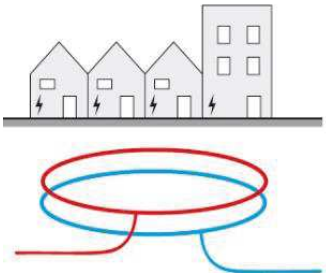

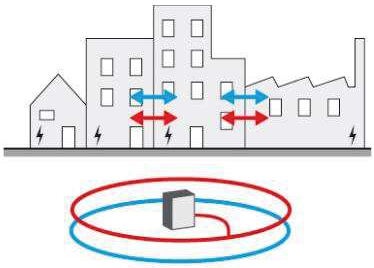

In deze fase is de transitie naar een gasloze ontwikkeling ingezet, waarbij de beide deelgebieden zijn voorzien van duurzame energieconcepten. Het woongebied is voorzien van een LTA-concept en het gebied met een mix van woningbouw en voorzieningen is voorzien van een smart thermal grid (Mijnwater-concept). Een dergelijke transitie is afhankelijk van overheidsbeleid en natuurlijke vervangingsmomenten van conventionele installaties. Het zal daarom meerdere jaren vergen om een dergelijke stap te doorlopen. Het resultaat zijn twee gasloze gebieden met een hoge mate van duurzaamheid. Echter vereist dit hoge voorinvesteringen die later worden terugverdiend. Aandachtspunten zijn de energetische uitputting van het geologische reservoir en de mogelijke onbalans tussen vraag en aanbod.

Fase 2 - Synthese

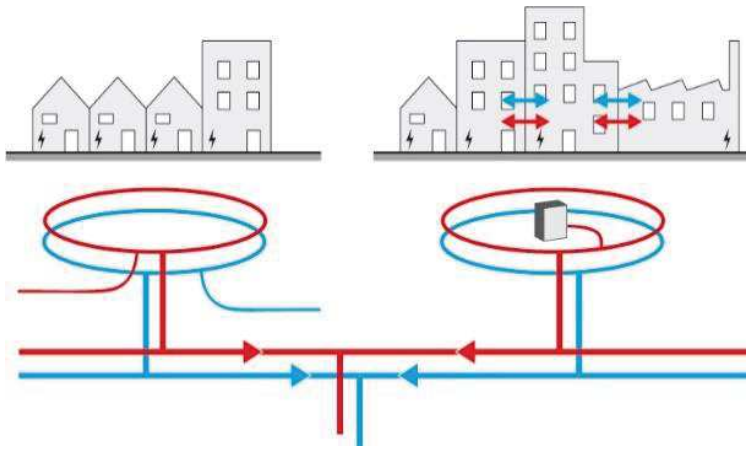

In deze fase worden de twee concepten aan elkaar gekoppeld door middel van een backbone. Het resultaat is een optimaal duurzaam energieconcept waarbij de bodem oneindig lang kan worden benut als warmtebron en buffer. Bovendien ontstaat er een optimale balans tussen vraag en aanbod van warmte en koude. De aangelegde backbone is een uitgelezen kans voor verdere schaalvergroting.

Fase 3 - Opschaling

Nieuwe wijken en warmtebronnen kunnen op kosteneffectieve wijze worden gekoppeld aan de backbone. Hiermee wordt de transitie ingezet naar een gasloze stad.

4.2 Uitwerking fasering

4.2.1 Fase 0: Uitgangssituatie

De uitgangssituatie beschrijft een stad(sdeel) waarbinnen twee verschillende gebieden worden beschouwd, waaronder een gebied met hoofdzakelijk woningbouw en een gebied met een mix van woningbouw, utiliteit en voorzieningen. De woningen en gebouwen worden conventioneel verwarmd en gekoeld. De duurzaamheid is zeer beperkt, en de afhankelijkheid van gas is groot.

Bestaande woningbouw	**Mix utiliteit en woningbouw**
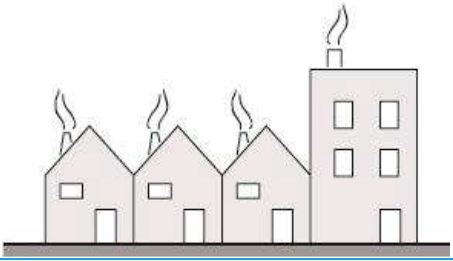	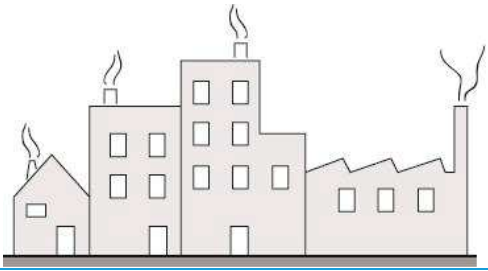
Beschrijving situatie - Bestaande bouw op wijk/buurt niveau bestaande uit hoofdzakelijk woningbouw, mix van grondgebonden woningen en appartementen. - Isolatieniveau is slecht tot redelijk. - Een deel van de woningvoorraad is reeds geïsoleerd en voorzien van dubbelglas. - Nauwelijks koudevraag in het gebied.	**Beschrijving situatie** - Bestaande bouw op wijk/buurt niveau, bestaande uit een mix van woningbouw, utiliteit en voorzieningen. - Isolatieniveau is slecht tot redelijk. - Een deel van de gebouwen zijn reeds (na)geïsoleerd en voorzien van dubbelglas.

Technische aspecten - Afgiftesystemen in de woningen zijn traditionele radiatoren, hoge temperatuur. - Energievoorziening is voorzien van conventionele gasgestookte CV-ketels. - Infrastructuur is een aardgasnet met individuele aansluitingen op woning en/of blokniveau. - Typisch temperatuurniveau voor verwarming 70-90°C. **Financiële aspecten** - Gebouweigenaar financiert technische installaties en draagt de jaarlijkse energie- en onderhoudskosten. **Organisatorische aspecten** - Gedeeltelijk particulier woningbezit en gedeeltelijk in bezit van corporaties. **Innovatie** - Uitontwikkelde techniek. **Succes en faalfactoren** - Bestaande techniek is robuust. - Beperkte toekomstbestendigheid. **Duurzaamheid** - Warmtevoorziening is niet duurzaam.	**Technische aspecten** - De gebouwen zijn voorzien van traditionele afgiftesystemen, hogetemperatuurwarmte en lage-temperatuurkoude. - Verwarming door middel van gasgestookte CV-ketels. - Utiliteit en voorzieningen worden (deels) gekoeld middels elektrisch aangedreven koelmachines. - Typisch temperatuurniveau voor verwarming 70-90°C en koeling (6°C). **Financiële aspecten** - Gebouweigenaar financiert technische installaties en draagt de jaarlijkse energie- en onderhoudskosten. **Organisatorische aspecten** - Gebouwen zijn gedeeltelijk particulier bezit en gedeeltelijk in bezit van commercieel vastgoedeigenaren en corporaties. **Innovatie** - Uitontwikkelde techniek. **Succes en faalfactoren** - Bestaande techniek is robuust. - Beperkte toekomstbestendigheid. **Duurzaamheid** - Warmte- en koudevoorziening is niet duurzaam.

4.2.2 Fase 1: Stand alone-concepten op wijkniveau

In deze fase is de transitie naar een gasloze ontwikkeling ingezet, waarbij de beide deelgebieden zijn voorzien van duurzame energieconcepten. Het woongebied is voorzien van een LTA-concept en het gebied met een mix van woningbouw en voorzieningen is voorzien van het Mijnwater-concept.

Een dergelijke transitie is afhankelijk van overheidsbeleid en natuurlijke vervangingsmomenten van conventionele installaties. Het zal daarom meerdere jaren vergen om een dergelijke stap te doorlopen. Het resultaat zijn twee gasloze gebieden met een hoge mate van duurzaamheid. Echter vereist dit hoge voorinvesteringen die later worden terugverdiend. Aandachtspunten zijn de energetische uitputting van het geologische reservoir en de mogelijke onbalans tussen vraag en aanbod.

Bestaande woningbouw voorzien van LTA	**Mix utiliteit en woningbouw met Mijnwater**
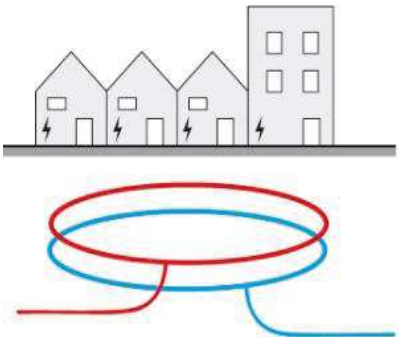	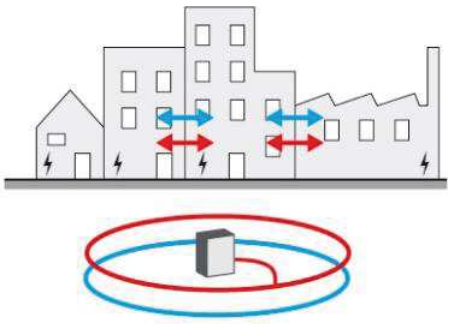

Beschrijving situatie

- Woningen zijn aangesloten op een lagetemperatuur-warmtenet, dat gevoed wordt met ondiepe aardwarmte.

Technische aspecten

- In de wijk wordt een LTA-doublet gerealiseerd en afgewerkt in een bouwkundige voorziening.
- De CV-ketels in de woningen maken plaats voor afleversets van het warmtenet.
- Vanwege de toepassing van lagetemperatuurwarmte zijn de afgiftesystemen in de woningen aangepast of vervangen.
- Isolatiewaarden van de woningen zijn verbeterd door aanvullende isolerende maatregelen.
- Infrastructuur is een lagetemperatuurwarmtenet met individuele aansluitingen op woning en/of blokniveau.
- Typisch temperatuurniveau voor verwarming ca. 55°C.
- Warm tapwater wordt naverwarmd door middel van een booster warmtepomp.

Financiële aspecten

- Een partij investeert in de collectieve energievoorziening.
- Voorinvesteringen zijn onvermijdelijk.
- Een deel van de investeringen wordt bij de afnemers in rekening gebracht door middel van een aansluitbijdrage.
- Afnemers nemen warmte af tegen de daarvoor geldende tarieven.
- Gebouweigenaren investeren in de benodigde gebouwzijdige aanpassingen.
- Financieel voordeel door lokale duurzame elektriciteitsopwekking in combinatie met smart grid-oplossingen.

Organisatorische aspecten

- Een partij wordt geselecteerd om de energievoorziening aan te leggen en te exploiteren.
- Leveringscondities worden contractueel overeengekomen met de afnemers.

Innovatie

- De herkomst van de warmte is afkomstig van een LTA-concept, waarbinnen diverse innovaties mogelijk zijn. Te denken valt aan boortechnologie, opbrengst-verhogende maatregelen, goedkopere materiaalkeuzes, verbeterde afgiftesystemen en slimme isolatiemaatregelen.

Beschrijving situatie

- Woningen, utiliteit en voorzieningen wisselen energiestromen uit via een intelligent vraaggestuurd netwerk, bestaande uit warmte-infrastructuur, warmtebronnen en lokale kortetermijnbuffering.

Technische aspecten

- Woningen en gebouwen zijn aangesloten op een warmte-/koudenet, waarmee warmte en koude uitgewisseld wordt.
- Lokale warmte- en koudebronnen wordt ingekoppeld aan het net, bijvoorbeeld restwarmte uit een supermarkt, datacenter, ziekenhuis, etc.
- De CV-ketels in de woningen maken plaats voor afleversets van het warmte-/koudenet.
- Vanwege de toepassing van lagetemperatuurwarmte zijn de afgiftesystemen in de woningen aangepast of vervangen.
- Isolatiewaarden van de woningen zijn verbeterd door aanvullende isolerende maatregelen.
- Infrastructuur is een lagetemperatuurwarmte-/koudenet met individuele aansluitingen op woning- en/of blokniveau.
- Typisch temperatuurniveau voor verwarming ca. 55°C.
- Koudelevering door middel van hogetemperatuur-koeling.
- Warm tapwater wordt naverwarmd door middel van een booster warmtepomp.

Financiële aspecten

- Een partij investeert in de collectieve energie-voorziening.
- Voorinvesteringen zijn onvermijdelijk.
- Een deel van de investeringen wordt bij de afnemers in rekening gebracht door middel van een aansluitbijdrage.
- Afnemers nemen warmte af tegen de daarvoor geldende tarieven.
- Gebouweigenaren investeren in de benodigde gebouwzijdige aanpassingen.
- Financieel voordeel door lokale duurzame elektriciteits-opwekking in combinatie met smart grid-oplossingen.

Organisatorische aspecten

- Een partij wordt geselecteerd om de energievoorziening aan te leggen en te exploiteren.
- Leveringscondities worden contractueel overeengekomen met de afnemers.

Succes en faalfactoren - Er kan lokaal worden voorzien in de warmtevraag. - Afnemers worden ontzorgd ten aanzien van de warmteopwekking. - Bewoners kunnen participeren in de warmtevoorziening. - Inpassing van het LTA-doublet en warmte-infrastructuur binnen bestaand gebied vormt een aandachtspunt. - Op lange termijn vindt thermische uitputting plaatst van het geologisch reservoir. **Duurzaamheid** - Gasloze wijk. - Significante CO_2-emissiereductie. - Schoon (geen uitstoot van warmte, rookgassen en fijnstof). - Duurzaamheid zal verder toenemen naarmate het aandeel hernieuwbare elektriciteit toeneemt.	**Innovatie** - Aan de kant van vraaggestuurde wamte-/koude-uitwisseling zijn diverse innovaties mogelijk. Te denken valt aan intelligente regelingen en software-oplossingen. **Succes en faalfactoren** - Lokale benutting van restwarmtestromen. - Afnemers worden ontzorgd ten aanzien van de warmte-/koudeopwekking. - Bewoners kunnen participeren in de warmtevoorziening. - Organisatorisch complex: veel stakeholders en afhankelijkheden. - Inpassing van warmte-/koude-infrastructuur binnen bestaand gebied vormt een aandachtspunt. - Onbalans in vraag en aanbod vereist langetermijn-buffering (seizoensbuffering). **Duurzaamheid** - Gasloze wijk. - Significante CO_2-emissiereductie. - Schoon (geen uitstoot van warmte, rookgassen en fijnstof). - Bestaande restwarmtebronnen worden benut.

4.2.3 Fase 2: Synthese

In deze fase worden de twee concepten aan elkaar gekoppeld door middel van een backbone en worden meer bronnen van duurzame warmte aangesloten zoals zonnewarmte, warmte uit oppervlaktewater, etc. Het resultaat is een optimaal duurzaam energieconcept waarbij de bodem oneindig lang kan worden benut als warmtebron en buffer. Bovendien ontstaat er een optimale balans tussen vraag en aanbod van warmte en koude. De aangelegde backbone is een uitgelezen kans voor verdere schaalvergroting.

Gekoppelde bestaande woningbouw (voorzien van LTA) aan het gebied met een mix van utiliteit en woningbouw (voorzien van smart thermal grid (Mijnwater-concept))

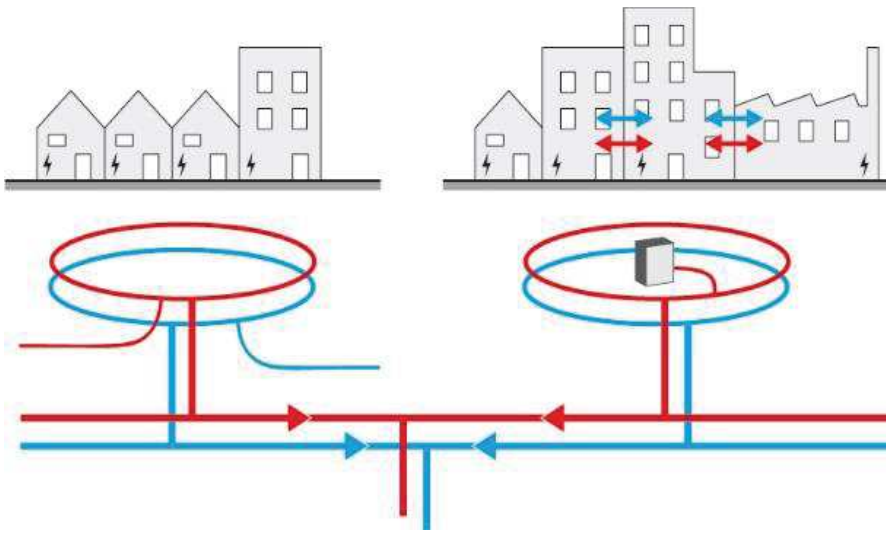

Beschrijving situatie

- De twee energieconcepten worden verbonden via een backbone. Hiermee kan energie uitgewisseld worden tussen beide netten. Ook worden aanvullende duurzame warmtebronnen bijgeplaatst.

Technische aspecten

- Een backbone verbindt beide systemen.
- Het LTA-doublet wordt niet alleen ingezet als warmtebron, maar ook als langetermijnwarmtebuffer en maakt daarmee onderdeel uit van het Mijnwater-concept.

Financiële aspecten

- Realisatie backbone vereist aanvullende investeringen.
- Financieel rendement neemt toe door synergie.

Organisatorische aspecten

- Contractuele afspraken tussen exploitanten van beide netten.

Succes en faalfactoren

- Door inzet van LTA-doublet als warmtebuffer wordt thermische uitputting voorkomen en biedt een oplossing voor thermische onbalans binnen het Mijnwater-concept.
- Maximaal energetisch rendement door schaalgrootte en efficiencyverbetering.
- Koppeling biedt kansen voor verdere schaalvergroting.

Duurzaamheid

- Aanvullend ten opzichte van Fase 1: LTA-doublet kan beschouwd worden als onuitputtelijke bron/buffer.
- Gezamenlijke energiebesparing van de synthese is groter dan de som van de besparingen van de individuele concepten.

4.2.4 Fase 3: Opschaling

Nieuwe wijken en warmtebronnen kunnen op kosteneffectieve wijze worden gekoppeld aan de backbone. Hiermee wordt de transitie ingezet naar een gasloze stad.

Beschrijving situatie
- Opschaling is mogelijk doordat via de backbone meerdere gebieden kunnen aansluiten.

Technische aspecten
- Uitbreiding van het warmtenetwerk en koppelen van nieuwe gebieden en warmtebronnen.

Financiële aspecten
- De gedane voorinvesteringen worden optimaal benut.

Succes en faalfactoren
- Door ingerichte projectorganisatie en opgedane ervaring is opschaling kosteneffectieve.
- Bedrijfszekerheid neemt toe.

Duurzaamheid
- Door opschaling wordt de transitie van gasloze wijk naar gasloze stad voltooid.

4.3 Potentieel Mijnwater-concept met lagetemperatuuraardwarmte

In de vorige hoofdstukken werd het Mijnwater-concept beschouwd zonder toepassing van lage-temperatuuraardwarmte (LTA). LTA kan ook een van de LT-warmtebronnen zijn in een Mijnwater-concept. Het potentieel voor LTA per buurt is bepaald en beschreven in Paragraaf 2.5 van dit rapport. Dit potentieel is in de volgende analyse gecombineerd met het Mijnwater-concept. Hierin is de fractie waarin LTA kan voorzien in de warmtevraag van een buurt gebruikt om het aantal aanvullende LT-bronnen te bepalen. Het minimum aantal LT-bronnen is een aanname om potentieel geschikte locaties in kaart te brengen. We hanteren dezelfde verdeling als voor het Mijnwater-concept zonder LTA (Figuur 29), maar verlagen het minimum aantal LT-bronnen door dit te vermenigvuldigen met een factor dat afhangt van de LTA-fractie en ronden dan af naar een geheel aantal LT-bronnen, dit gebeurt volgens de volgende verdeling in Tabel 24.

Tabel 24 - Weegfactor per LTA-factie

LTA-fractie warmtevraag buurt	Factor voor LT-bronnen
< 0,2	1
≥ 0,2	0,8
≥ 0,4	0,7
≥ 0,6	0,6
≥ 0,8	0,5

Doordat er nu minder LT-bronnen nodig zijn om een Mijnwater-concept mogelijk te maken, komen er meer buurten in aanmerking (zie Figuur 38 en Figuur 39), hierdoor is het potentieel voor een gecombineerd Mijnwater- & LTA-concept groter dan een Mijnwater-concept zonder LTA, zie Tabel 25 en Tabel 26.

Figuur 38 - Kaart van Nederland met buurten die potentieel bieden voor een Mijnwater-concept i.c.m. LTA, huidige situatie

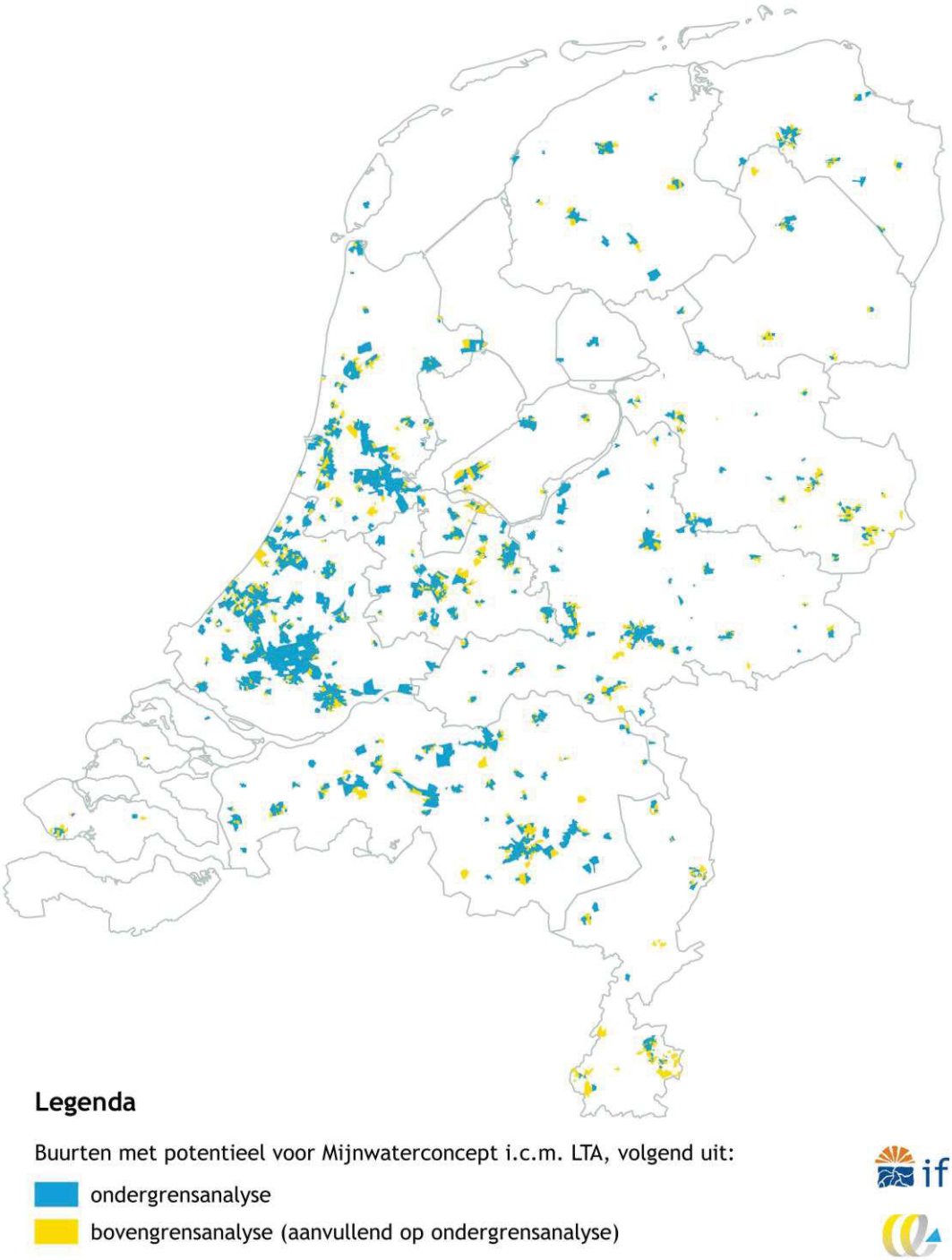

Figuur 39 - Kaart van Nederland met buurten die potentieel bieden voor een Mijnwater-concept i.c.m. LTA, toekomstige situatie bij 25% besparing op de warmtevraag

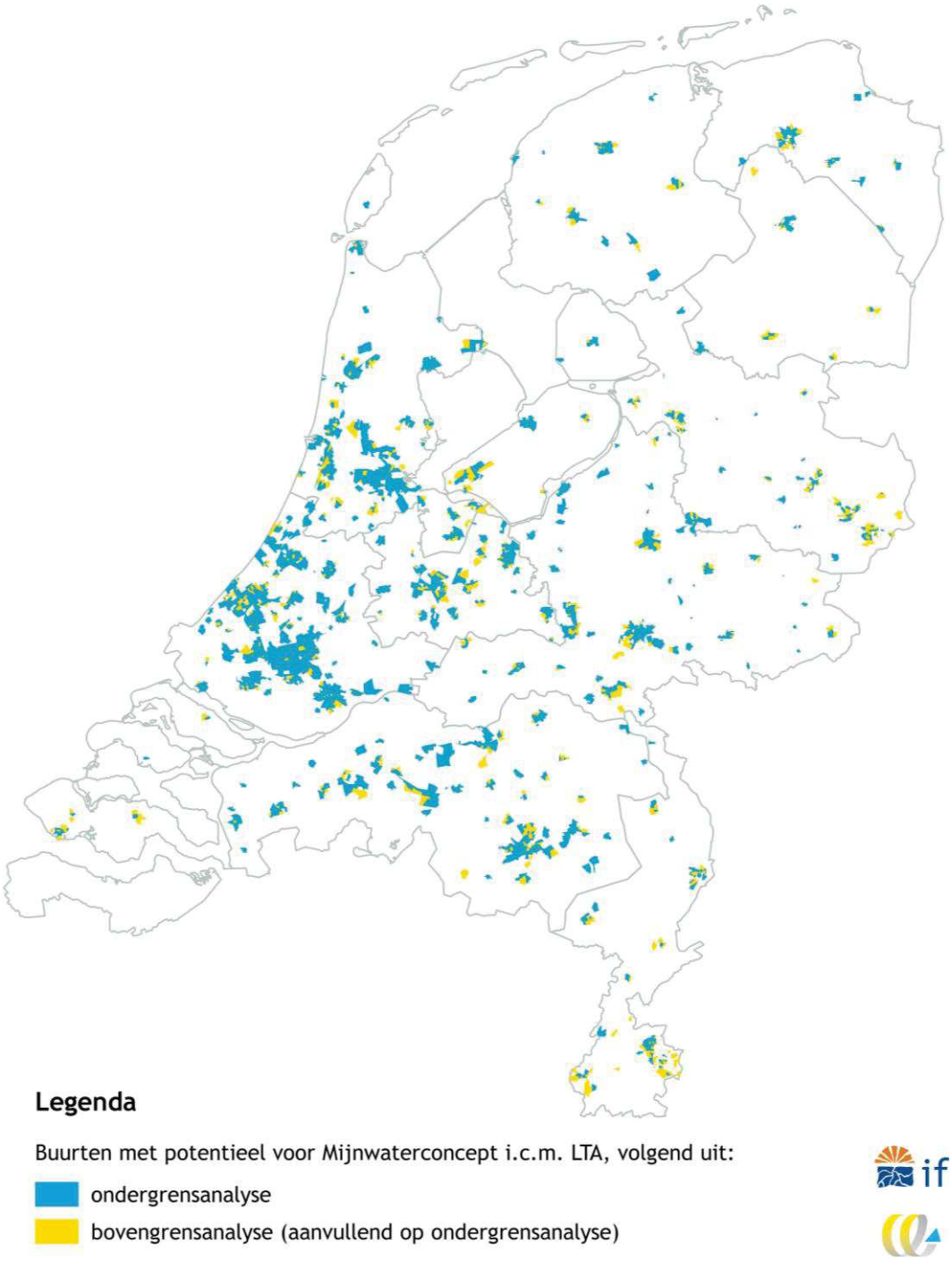

Uitgaande van de toekomstige situatie bij 25% besparing op de warmtevraag, komen er nu 396 tot 835 buurten extra in aanmerking dan bij enkel een Mijnwater-concept, hierdoor is de invulling die aan de warmte- en koudevraag gegeven kan worden tot twee keer hoger. Het totaal aantal buurten dat nu

in aanmerking komt als potentieel geschikte locatie is 3.494-4.161, dit komt overeen met 29-34% van de buurten in Nederland[14].

Tabel 25 - Totaal potentieel voor een Mijnwater-concept i.c.m. LTA (ondergrens)

Totale warmtevraag						
		Totaal	Woningen	Utiliteit	Glastuinbouw	% van totale warmtevraag
- huidig	PJ	170,6	115,7	52,8	2,2	27%
- toekomst bij 25% besparing	PJ	145,0	98,7	44,1	2,2	23%
Totale koudevraag						
		Totaal	Woningen	Utiliteit	Glastuinbouw	% van totale koudevraag
- huidig	PJ	4,4	1,5	2,9		33%
- toekomst bij 5% groei door labelverbetering	PJ	4,6	1,6	3,1		35%

Tabel 26 - Totaal potentieel voor een Mijnwater-concept i.c.m. LTA (bovengrens)

Totale warmtevraag						
		Totaal	Woningen	Utiliteit	Glastuinbouw	% van totale warmtevraag
- huidig	PJ	226,7	158,4	65,9	2,4	36%
- toekomst bij 25% besparing	PJ	186,4	129,9	54,0	2,5	30%
Totale koudevraag						
		Totaal	Woningen	Utiliteit	Glastuinbouw	% van totale koudevraag
- huidig	PJ	5,8	2,1	3,7		44%
- toekomst bij 5% groei door labelverbetering	PJ	6,1	2,2	3,9		46%

Potentieel Mijnwater-concept met zonthermische systemen

Een alternatieve aanvulling voor het Mijnwater-concept, naast of in plaats van LTA, is het gebruik van grootschalige zonthermische installaties. Deze kunnen ingezet worden om warmte in de zomer op te nemen, welke in de thermische buffers wordt opgeslagen om zodoende in te zetten wanneer nodig. Deze optie is niet geanalyseerd in dit onderzoek[15].

4.4 Innovatiekansen

In de volgende paragrafen worden de innovatiekansen van zowel LTA als het Mijnwater-concept (smart thermal grid) benoemd. Deze kansen zijn indicaties van de mogelijkheden waarop beide concepten nog kunnen verbeteren door innovatie. Deze innovaties zijn niet iedere keer exclusief voor de concepten, maar kunnen ook voortkomen uit ontwikkelingen van andere warmteconcepten.

[14] Dit komt overeen met circa 3,5 tot 4,5 miljoen woningen

[15] Ook aquathermie is een mogelijk optie, maar de inpassing hiervan ligt op dit moment minder voor de hand in verband met de lagere temperatuurregimes.

4.4.1 Gezamenlijke innovatiekansen

Het belangrijkste doel van innovatie is dat de kosten van duurzame warmte in de toekomst gaan dalen, ten minste tot het niveau dat geen subsidie (SDE+) meer nodig is voor een economische bedrijfsvoering. Op alle onderdelen kan innovatie plaatsvinden, maar niet alle onderdelen zullen uiteindelijk evenveel bijdragen aan de prijsdaling.

In volgende figuren zijn globale overzichten gegeven van de diverse innovatiemogelijkheden. De verschillende onderdelen worden daaronder toegelicht.

Warmtepompen

Op sommige gebieden is relatief gezien niet zo veel meer te halen (verbetering van het rendement van warmtepompen bijvoorbeeld, zou van 65 naar 75% ten opzichte van het Carnotrendement kunnen, maar dit zal veelal ook een meerinvestering vragen) en niet alle onderdelen dragen in gelijke mate bij aan de kostprijs van de warmte.

Buffering

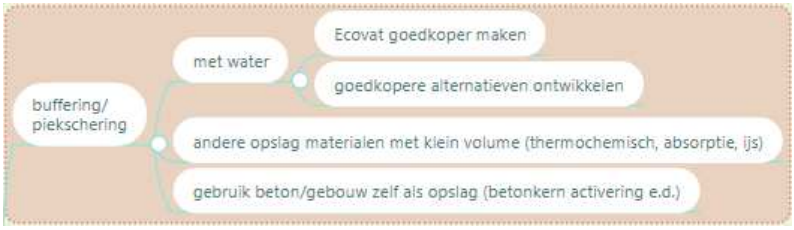

Decentrale buffering van warmte is een belangrijk component in het Mijnwater-concept, en kan een belangrijke bijdrage leveren aan het verlagen van de warmteprijs door:

- elektriciteitsvraag te kunnen verschuiven naar perioden met lage tarieven;
- dag en nacht en/of week/weekend qua vraag/aanbod van warmte tegen elkaar te kunnen uitwisselen en betere benutting van restwarmte van de 'buren' die op andere tijdstippen aanwezig is;
- verlaging van investeringen in de piek die nodig is voor de opwek, omdat het buffer kan bijdragen.

Er wordt op diverse[16] fronten gewerkt aan nieuwe methoden voor opslag van warmte (bijv. Ecovat en project WINST). In de toekomst, als de elektriciteitsprijs verder gaat fluctueren, zal het belang van buffering alleen maar groter worden. Er liggen derhalve belangrijke innovatiekansen op dit gebied.

[16] https://app.tki-urbanenergy.nl/projects/warmte-infrastructuur-nederland-met-verlaagde-systeem-temperatuur

Netwerk

Het netwerk vormt een belangrijk onderdeel van de investeringen. Het aandeel in de totale investering hangt sterk af van de mate van concentratie van de warmtevraag, maar kan oplopen tot meer dan de helft. Door diverse partijen wordt gewerkt aan innovatieve oplossingen die kosten-reducties met zich meebrengen, bijvoorbeeld het 'straat in een dag'[17] concept en het 'warmte door de lucht' concept[18].

Energetische inpassing/systeemintegratie/smart thermal grids

Ook op dit onderdeel is veel te winnen. Feitelijk is het Mijnwater-concept een systeemintegratie van de warmte-/koudevraag over een gebied, gekoppeld aan de elektriciteitsmarkt, en gebruik makend van buffering en slimme regelingen om de diverse energiestromen optimaal te benutten. Soortgelijke concepten zijn ook gerealiseerd met WKO, bijvoorbeeld bij het DATES-concept zoals gepresenteerd door Velvis & Buunk (2017) tijdens het internationale Heat Pump Conference. Het eind van deze ontwikkeling is nog niet in zicht. Bijvoorbeeld door meer gebruik te maken van voorspellend regelen, van aanpassingen in het gebouwbeheer waarbij niet op een lokaal maar op een gebiedsoptimum wordt gestuurd (als er veel warmtevraag is in het gebied is het niet erg als een gebouw in de zomer veel koudevraag heeft), etc.

[17] https://thermaflex.com/nl/oplossingen/straat-in-een-dag

[18] http://www.warmtenetwerk.nl/assets/jaarcongres-2017/Weijers-Waalwijk-Warmte-door-de-lucht-WNW-15-juni-2017.pdf

Noodzaak, mogelijkheden en prioriteiten

De kostprijs van warmte uit LTA/Mijnwater dient in de toekomst te dalen, ervan uitgaande dat het wenselijk is dat de technologie onafhankelijk wordt van SDE+, en om beter te kunnen concurreren met andere opties zoals lucht/water warmtepompen. Vooralsnog lijkt het erop dat er ook nog veel ruimte is voor daling van de kostprijs van warmte uit LTA en bodemenergie/Mijnwater-concept. Op veel fronten wordt al gewerkt aan innovaties, en LTA en het Mijnwater-concept staan beide nog maar aan het begin van een ontwikkeltraject.

De innovaties op een aantal van bovengenoemde terreinen worden op dit moment vooral gestuurd door andere markten dan die van LTA/Mijnwater. Dat geldt met name voor de markten van warmtepompen en netwerken. Dit betekent dat de focus voor LTA/Mijnwater zelf zou moeten liggen op kostenverlaging van de bron, de kortetermijnbuffer en op een doorontwikkeling van smart thermal grids.

Vergroting markttoegang

Naast kostprijs van de warmte zijn er andere factoren die bepalen hoe succesvol de technologie op de markt zal zijn. Hiervan zijn de belangrijkste genoemd in bovenstaand figuur. De leveringstemperatuur is bijvoorbeeld cruciaal. Veel bestaande gebouwen vragen een temperatuur van ten minste 70°C. Voor een snelle en eenvoudige entree op de markt is het belangrijk dat deze temperatuur ook geleverd kan worden. Daarnaast zijn schaalgrootte (hoe groot moet mijn warmtevraag ten minste zijn), verkrijgbaarheid (kan ik een LTA/Mijnwater-systeem van iemand kopen, of moet dat per locatie bedacht worden), vergunbaarheid en ruimtebeslag van belang.

4.4.2 Specifieke innovatiekansen LTA

Investeringen in opwek (bron en omvorming): euro/kW

De investeringskosten van geothermie worden door ECN voor de SDE+ 2017 becijferd op circa 1.700 €/kW. Voor LTA komen we in dit rapport op ca. 1.200 €/kW. Voor WKO liggen de investeringen op ca. 300 à 500 €/kW, en een warmtepomp varieert (afhankelijk van schaal en temperatuurniveau) ook globaal tussen de 200 en 500 €/kW. Dit betekent dat het belang van warmtepomp en bron ongeveer even groot zijn als van WKO gebruik wordt gemaakt, en bij LTA het meest te halen is bij daling van investeringen in de bron. Vooralsnog zijn er geen signalen die aangeven dat een van beide componenten meer of minder in prijs zouden kunnen dalen. Voor beide componenten lijken nog veel innovatiemogelijkheden te bestaan, waar in de praktijk ook aan gewerkt wordt. De investeringen die apparatenbouwers doen in warmtepompen staan (groten-)deels los van de markt voor LTA/ Mijnwater. Op dit moment dalen lucht-waterwarmtepompen echter zodanig in kosten dat bodem-gekoppelde warmtepompen steeds moeilijker kunnen concurreren. Vanuit LTA/ Mijnwater-aanbod-zijde zou de meeste aandacht daarom uit moeten gaan naar verlaging van de kosten van de warmte-bron.

4.4.3 Specifieke innovatiekansen Mijnwater

Optimaliseren en automatiseren van de warmte- en koudestromen

Oorspronkelijk was Mijnwater vormgegeven als een systeem waarbij een warmtebron (de mijnen) werd gebruikt voor het verwarmen van gebouwen met LT-warmte. Inmiddels is het concept door-ontwikkeld in de richting van een geavanceerd warmte- en koude-uitwisselingsnet met meerdere actoren. Op dit moment is het aantal actoren nog beperkt en is de aansturing daarvan nog relatief overzichtelijk. Bij een groeiend aantal actoren die diverse vraagprofielen voor warmte en koude hebben, wordt de noodzaak voor automatisering en optimalisatie groter. Mijnwater B.V. is op dit moment bezig met een Europees project om hier, samen met diverse kennispartners, invulling aan te geven. Aan de hand van deze kennis kan het Mijnwater-concept verder geoptimaliseerd worden en kan tegelijkertijd het toepassingsgebied van het concept worden vergroot. Door intelligent aansturen van vraag, aanbod en buffers van warmte en koude, wordt het mogelijk om het concept op veel meer plaatsen toe te passen dan alleen in Heerlen (zie ook potentieelanalyse in Paragraaf 3.5).

Opslagmanagement

Hoewel opslag/buffering een onderdeel is van het bovenstaande optimaliseren van de energiestromen in het net, vormt het ook een innovatiekans an sich. Wat op dit moment Mijnwater uniek maakt in Nederland, is de mogelijkheid om grote hoeveelheden thermische energie op verschillende temperatuurniveaus op te slaan en te bufferen. Dit komt doordat Mijnwater de beschikking heeft over meerdere putten. De kennis die hiermee wordt opgedaan kan worden omgezet in kennis hoe bijvoorbeeld acquifers in de rest van Nederland gemanaged moeten worden om een soortgelijke situatie te creëren, waarbij meerdere aquifers op verschillende temperaturen worden ingezet als buffer. Het gaat daarbij om de huidige traditionele gebruiken van de aquifers, maar ook om midden- en hogetemperatuuropslag (MTO en HTO). Hierbij is de essentie dat de energie op een zo gunstig mogelijk niveau wordt opgeslagen, zodat exergetische verliezen worden geminimaliseerd en maximaal gebruik wordt gemaakt van de capaciteit van de ondergrond.

Innovatie in het verdienmodel

Het huidige verdienmodel van Mijnwater is gesplitst in de mogelijkheden die er zijn voor kleinverbruikers (Warmtewet) en grootverbruikers. Op dit moment biedt de Warmtewet weinig tot geen mogelijkheden om het verdienmodel met betrekking tot de kleinverbruikers aan te passen. Voor de grootverbruikers daarentegen biedt Mijnwater diverse innovatiemogelijkheden voor het verdienmodel. Zo heeft Mijnwater de mogelijkheid om bij grootverbruikers de 'dienst' van warmte en koude aan te bieden. Het gaat daarbij niet om het leveren van een GJ-warmte, maar om een bepaald comfortniveau in een gebouw. En doordat Mijnwater de mogelijkheid heeft middels haar energiecentrales ook elektriciteit aan de klant te leveren tegen een gunstiger tarief, kan Mijnwater een totaalpakket van 'energie' leveren aan de klant. Hoewel deze mogelijkheden nu ogenschijnlijk afwezig zijn door de Warmtewet, zijn er mogelijk toch innovatiekansen om met dit verdienmodel ook kleinverbruikers te voorzien van een totaalpakket voor energie, waarbij tegen gunstige voorwaarden en tarieven comfort en elektriciteit worden geleverd.

4.5 Beleidskansen

Voor de verdere ontwikkeling van duurzame lagetemperatuuroplossingen in het algemeen en LTA en Mijnwater in het bijzonder, zijn diverse beleidskansen aan te duiden. Onderstaand wordt hiervan een korte weergave gegeven. De beleidsontwikkelingen bieden een kans voor LTA/Mijnwater om zich in de komende decennia verder te ontwikkelen en een bijdrage te leveren aan de verduurzaming van de warmtevoorziening.

De actualiteit: het klimaatakkoord van Parijs en het regeerakkoord Rutte-III

Het Klimaatakkoord van Parijs vormt de basis voor het toekomstige klimaatbeleid van Nederland, zoals dat ook het uitgangspunt is in het regeerakkoord van Rutte-III. Op basis van het Klimaatakkoord van Parijs is in Nederland een CO_2-emissiereductie nodig van 85-95% in 2050 (t.o.v. 1990) voor de 2-gradendoelstelling uit het Klimaatakkoord en voor het 1,5-gradenambitie is zelfs een CO_2-emissiereductie nodig van meer dan 100%[19] (PBL, 2016). Om dit te bereiken is een duurzame warmtevoorziening, zoals een Mijnwaterconcept dat kan leveren, essentieel.

[19] Dit wil dus zeggen dat er ook netto negatieve broeikasgasemissies moeten plaatsvinden door bijvoorbeeld CO_2 af te vangen en op te slaan of door het aanplanten van bomen.

De kansen die het regeerakkoord van Rutte-III hiervoor biedt zijn (VVD, CDA, D66 en CU, 2017):

- Er komt een nationaal Klimaat- en energieakkoord.
- Aan het eind van de kabinetsperiode zullen nieuwe woningen en andere nieuwe gebouwen in de regel niet meer op gas verwarmd worden. Stapsgewijs zal ook de markt voor verduurzaming van de bestaande woningvoorraad op gang gebracht worden. Naarmate de expertise en ervaring in de bouwsector toenemen, zullen de kosten dalen en kan de verduurzamingsmarkt meer op eigen benen staan.
- Met gemeenten, provincies, waterschappen en netbeheerders maken we per regio een plan voor verduurzaming van de gebouwde omgeving om te komen tot een programmatische aanpak met een optimale mix van energiebesparing, duurzame warmte en duurzame opwekking.
- De aansluitplicht van gas wordt vervangen door een warmterecht, waarmee eindgebruikers aanspraak kunnen maken op een aansluiting op een (verzwaard) elektriciteitsnet of een warmtenet.
- In lijn hiermee worden de energieprestatie-eisen voor nieuwbouw verder aangescherpt en zal in nieuwbouwwijken niet meer standaard een gasnet worden aangelegd.
- Er komt een aparte regeling voor energiecoöperaties die het mogelijk maakt dat omwonenden makkelijker kunnen participeren in duurzame energieprojecten in hun directe omgeving.

Warmtevisie

In de Warmtevisie van 2015 (Ministerie van Economische Zaken, 2015) is het belang van warmte-netten en de ‘weg-van-gas’ beweging onderstreept. Ook wordt stilgestaan bij het lage financiële rendement van restwarmteprojecten, mede door het Niet-Meer-Dan-Anders principe in de gereguleerde tarieven. Hierbij wordt opgemerkt dat de komende jaren er iets meer ruimte komt omdat de energiebelasting op gas zal stijgen.
De minister geeft aan de komende tijd aandacht te hebben voor de effectiviteit van de huidige reguleringsmethodiek, te kijken naar mogelijke nieuwe marktmodellen en knelpunten in de financiering. Ook zal er gekeken worden naar de mogelijkheden voor ‘open warmtenetten’. Regionale (rest)warmteprojecten zullen in de startfase door het ministerie worden ondersteund.

In ontwikkeling: Omgevingsvisie en de Omgevingswet

De Omgevingswet is een nieuwe wet die momenteel in voorbereiding is en naar verwachting in 2021 in werking treedt. Nu is de regelgeving voor ruimtelijke ontwikkeling nog opgenomen in verschillende wetten, in de Omgevingswet worden deze wordt deze wet- en regelgeving met een ruimtelijke component gebundeld in één wet. Hiermee gaat de Omgevingswet een reeks aan wetten vervangen, waaronder de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht, Wet inzake de luchtverontreiniging, Wet ruimtelijke ordening, Waterwet, Wet milieubeheer, de Woningwet, et cetera. Er komt meer beleidsvrijheid bij de gemeenten en provincies te liggen. Dit gebeurt via een aantal instrumenten:

- **Omgevingsvisie**
  De omgevingsvisie is een integrale visie met strategische hoofdkeuzen van beleid voor de fysieke leefomgeving voor de lange termijn. Deze visie wordt door het Rijk, door de provincies en door gemeenten voor hun huishouding en grondgebied vastgesteld. Concreet betekent dit dat een omgevingsvisie ingaat op de samenhang tussen alle ruimtelijke thema’s, waaronder water, milieu, natuur, landschap, verkeer en vervoer, infrastructuur en cultureel erfgoed.
- **Omgevingsplan/Waterschapsverordening/omgevingsverordening**
  Het omgevingsplan is de uitwerking van de omgevingsvisie en bevat de regels en instrumenten die nodig zijn om de omgevingsvisie in de praktijk te brengen.
- **Omgevingswaarden**
  Een overheid kan daarnaast omgevingswaarden vaststellen voor haar grondgebied; dit zijn concrete doelwaarden (bijvoorbeeld op luchtkwaliteit of geluid). Deze doelwaarden hoeven nog

niet te zijn bereikt. Wanneer een overheid nog niet aan de waarde voldoet is zij verplicht om een programma op te stellen. Programma's zijn sectoraal, en geven aan welke activiteiten een overheid zelf onderneemt op een bepaald onderwerp om een doel (bijvoorbeeld een omgevingswaarde) te bereiken.
- **Programma's**
- **Omgevingsvergunning (huidige WABO en Flora-fauna-ontheffingen, etc.)**
  De omgevingsvergunning is een instrument waarmee een overheid kan toetsen of activiteiten acceptabele gevolgen hebben voor de fysieke leefomgeving. Voorbeelden zijn de vergunning voor het uitbreiden van bedrijventerreinen, of het kappen van een bos.

Transitiepad Lagetemperatuurwarmte (EZ/BZK)

In het vervolg van de Energieagenda heeft het ministerie van Economische Zaken en Klimaat, en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, een ambtelijke verkenning gedaan naar het 'transitiepad lagetemperatuurwarmte' (EZK, BZK, 2017). In deze beleidsnotitie wordt het pad beschreven om te komen tot een CO_2-arme gebouwde omgeving in 2050 met een duurzame lage-temperatuurwarmtevoorziening, zoals beoogd in de Energieagenda van 2016 (Ministerie van Economische Zaken, 2016).
Het transitiepad biedt tal van aanknopingspunten voor een Mijnwater-concept:
- Snelle start van regionale warmtetransitie op lokaal niveau. Gemeenten maken voor 2022 plannen waar en wanneer welke alternatieve warmtevoorziening gerealiseerd is.
- Reductie van de warmtevraag van gebouwen door isolatiemaatregelen en het geschikt maken van woningen voor verwarming met lagere temperaturen (<70 graden), zodat 'nieuwe warmte-bronnen, waaronder geothermie en restwarmte van bijvoorbeeld datacentra, beter worden benut en kunnen leidingverliezen (warmtenetten) en piekbelasting (elektriciteitsnetten) worden gereduceerd'.
- Naast innovaties in de reductie van de warmtevraag en de infrastructuur worden innovaties in de verduurzaming van het warmte-aanbod genoemd: 'Prioriteit hebben de inzet op geothermie (seismiek, nieuwe materialen, putbeheer), (her)gebruik lagere temperaturen, opschaling productie hernieuwbaar gas, gebruik van gasnetten voor waterstof, seizoensopslag, smart grids. Daarnaast is forse kostenreductie en productverbetering (efficiency, ruimtebeslag, geluidsniveau) bij elektrische warmtepompen nodig'.
- Ook de ruimtelijke implicaties van een duurzame lagetemperatuurwarmtevoorziening komen aan bod: 'De keuze voor een alternatief voor aardgas is in belangrijke mate afhankelijk van de inrichting van een gebied. Zo is voor een warmtenet een hoge dichtheid en zekere omvang van de vraag nodig. Door het naoorlogse verstedelijkingsbeleid in Nederland (o.a. gebundelde deconcentratie) is Nederland relatief geschikt voor grootschalige warmtenetten. Daarnaast zijn duurzame bronnen van warmte nodig in nabijheid van de vraag. Naast de nu gebruikte grote puntbronnen van hoge temperatuur ligt voor de toekomst een groot potentieel in kleine bronnen in de gebouwde omgeving, denk bijvoorbeeld aan de koeling van de supermarkt. Deze kleine bron kan bij (her)inrichting en ontwikkeling van een gebied worden betrokken. Een bedrijf met een bepaald warmteprofiel zou dan bijvoorbeeld ook kunnen zien, op welke plek het aantrekkelijk is om zich te vestigen'.

Er wordt een aantal mogelijk maatregelen genoemd, dat kansen biedt voor een Mijnwater-concept:
- Vervallen van de aansluitplicht op gasnetten en het verankeren van een warmterecht.
- Waar nodig wordt het warmterecht ondersteunt met een financieel arrangement om noodzakelijke ingrepen in een gebouw te financieren, bijvoorbeeld voor isolatiemaatregelen.
- Meer centrale regie vanuit het Rijk op warmte-infrastructuur, vergelijkbaar met elektriciteit- en gasinfrastructuur. Denk aan het aanwijzen van warmtenetregio's.

- Apart reguleren van productie, transport en levering waar dit een effectief werkend marktsysteem bevordert. Te denken is aan non-discriminatoire nettoegang, gescheiden tarieven voor aansluiten, transport en levering van warmte, kostengeoriënteerde nettarieven.
- Overschakelen naar kostengeoriënteerde warmtetarieven, bijvoorbeeld via cost-plus-regulering per warmtebedrijf via een nieuwe Warmtewet.
- Gereguleerde netbeheerders krijgen de wettelijke taak om warmtenetten te beheren.
- Onderscheid tussen grote transportnetten en kleinere distributienetten. In de wetgeving speciale aandacht voor kleinschalige warmtenetten, particuliere en coöperatieve warmtenetten.
- Onderzoek naar mogelijkheid om distributienetten via een concessiesysteem elke 10-15 jaar aan te besteden, met vastgestelde rendementen, investeringsniveaus en duurzaamheidsdoelen.
- Stimuleren van ontwikkeling van lagere temperatuur warmtenetten (<70°C).

Wet milieubeheer en de MJA3

De Wet milieubeheer verplicht bedrijven en instellingen met een jaarlijks elektriciteitsverbruik van meer dan 50.000 kWh of meer dan 25.000 m^3 aardgasequivalenten, om alle energiebesparende maatregelen te nemen met een terugverdientijd van minder dan vijf jaar. Gemeenten kunnen als bevoegd gezag deze verplichting handhaven. In het energieakkoord zijn afspraken gemaakt om de handhaving van deze energiebesparingsverplichting prioriteit te geven (SER, 2013).
Indien er voor het benutten van restwarmte bij bedrijven (m.n. industrie) een businesscase met een terugverdientijd van minder dan vijf jaar gemaakt kan worden, kunnen gemeenten deze maatregel afdwingen. Dit kan bijdragen aan het verkrijgen van voldoende thermische energie voor de realisatie van een Mijnwater-concept.

In sommige branches geldt ook dat de maatregelen meegerekend kunnen worden in de MJA3-prestatie van het bedrijf. Meerjarenafspraken energie-efficiëntie (MJA3) zijn vrijwillige maar niet vrijblijvende afspraken tussen de overheid en bedrijfssectoren over verbetering van de energie-efficiëntie. Het doel is 30% energie-efficiencyverbetering in de periode 2005-2020. In ruil voor het naleven van de verplichtingen in de MJA3 ontvangen de bedrijven (financiële) ondersteuning van de overheid zoals teruggave van de energiebelasting.
Voor bedrijven met een MJA3-convenant kan gebiedsgerichte warmte-uitwisseling meegenomen worden als maatregel voor kentenefficiëntie (RVO, 2014). Zodoende kan de MJA3 ook gezien worden als stimulerend beleid voor MJA3-bedrijven om deel te nemen aan een Mijnwater-concept.

5 Analyse, conclusies en aanbevelingen

5.1 Analyse

De concepten van lagetemperatuuraardwarmte (LTA) en Mijnwater (MW) zijn kansrijke technieken die een significante rol in de Nederlandse warmtetransitie zouden kunnen innemen. Beide hebben aantoonbare voordelen boven alternatieve technieken, maar kennen tegelijkertijd ook uitdagingen.

Lagetemperatuuraardwarmte

In Nederland wordt tot op heden zo goed als geen gebruik gemaakt van de LTA en ook in de gesprekken over de verduurzaming van de warmtevoorziening van Nederland krijgt zij geen aandacht. Uit de analyses in deze rapportage blijkt dat dit onterecht is, want LTA kan een aanzienlijke bijdrage leveren aan de warmtetransitie. Het kan op veel locaties worden toegepast, de technische toepassingsmogelijkheden zijn goed. En ook financieel kunnen interessante proposities worden opgesteld. Deze laatste worden alleen maar beter, naarmate het gebruik van aardgas in Nederland sterker ontmoedigd wordt. LTA kent diverse varianten, waarvan het *horizontal directional drilling* op dit moment in Nederland wordt uitgewerkt en toegepast. In de komende periode komen hiervan de eerste resultaten beschikbaar.
Het combineren van LTA met het Mijnwater-concept biedt aanvullende mogelijkheden voor LTA. Zo kan vanuit het bovengrondse deel van MW zowel de vraag naar warmte uit de ondergrond worden verminderd, alsook de LTA worden gebruikt als opslag van bovengrondse overschotten. Dit heeft positieve effecten voor de 'levensduur' van de LTA-bronnen[20] en langetermijnleveringszekerheid.
Het technische potentieel voor LTA in Nederland is 229 PJ per jaar en kan daarmee 37% van de huidige warmtevraag in de gebouwde omgeving in Nederland voorzien. Binnen stedelijk gebied (waar de grootste kans is dat warmtenetten tot stand komen) kan zelfs meer dan 70% van de warmtevraag gedekt worden met behulp van LTA.

Mijnwater

Waar Mijnwater ooit begon als het eerste LTA-project voor de gebouwde omgeving, is het inmiddels het beste te beschrijven als een smart thermal grid voorzien van grootschalige buffering. Wat ooit de LTA-bronnen waren, zijn inmiddels de buffers geworden. De kern van het concept is verschoven van onder naar boven de grond. Het is nu primair een lagetemperatuuruitwisselingssysteem met buffering (LATUS). Doordat de ondergrond niet meer als bron, maar als buffer wordt gezien, is het ook mogelijk om te kijken naar de mogelijkheden van het concept buiten de Parkstadregio. In de voorgaande analyse is daarbij gebleken dat het concept een zéér groot aandeel van de warmtevraag van de gebouwde omgeving kan voorzien: voor circa 2,0-3,6 mln woningen kan Mijnwater een optie zijn. Dit kan nog groter worden, wanneer ook nieuwe, duurzame LT-warmteproductie wordt toegevoegd, zoals zonthermie en/of warmte uit oppervlaktewater. Ook de mogelijkheid om LTA te koppelen aan Mijnwater biedt een vergroting van het potentieel. Het aantal woningen dat door deze combinatie kan worden voorzien, bedraagt circa 3,5-4,5 mln. Daarnaast worden ook de utiliteitsgebouwen in die buurten voorzien. Het technische potentieel voor Mijnwater in Nederland is 85,7-159,5 PJ warmtelevering en 2,4-4,3 PJ koudelevering van de huidige vraag.

[20] Het heeft echter geen effect op de berekende potentiëlen, want dat zijn jaarpotentiëlen, waarbij geen rekening is gehouden met wel of niet uitputten de bron.

5.2 Conclusies

In de volgende paragrafen worden conclusies weergegeven voor algemeen, LTA, MW en de synthese.

Algemene conclusies

- De beschikbare kennis van de concepten Mijnwater en LTA is zeer geconcentreerd bij een beperkt aantal actoren in Nederland. Dit rapport is de eerste (openbare) analyse van deze concepten, als losstaande mogelijkheden en als gecombineerde mogelijkheid als technische mogelijkheden voor de warmtetransitie in Nederland.
- Voor beide technieken is de ervaringsbasis zeer smal: ieder concept heeft op dit moment een (zeer) beperkt aantal toepassingslocaties.
- Beide concepten bieden goede kansen voor de bijdrage aan de warmtetransitie in NL.
- Mijnwater en LTA zijn concrete voorbeelden van lagetemperatuurwarmtenetten. De uitgewerkte varianten (LT-levering en 70/40-netten) kunnen in potentie de volgende stap zijn in het verduurzamen van de huidige HT-warmtenetten en de gehele warmtevoorziening van de Nederlandse stedelijke omgeving.

5.2.1 Algemeen

- De beschikbare kennis van de concepten Mijnwater en LTA is zeer geconcentreerd bij een beperkt aantal actoren in Nederland. Dit rapport is de eerste (openbare) analyse van deze concepten, als losstaande mogelijkheden en als gecombineerde mogelijkheid als technische mogelijkheden voor de warmtetransitie in Nederland.
- Voor beide technieken is de ervaringsbasis zeer smal: ieder concept heeft op dit moment een (zeer) beperkt aantal toepassingslocaties.
- Beide concepten bieden goede kansen voor de bijdrage aan de warmtetransitie in NL.
- Mijnwater en LTA zijn concrete voorbeelden van lagetemperatuurwarmtenetten. De uitgewerkte varianten (LT-levering en 70/40-netten) kunnen in potentie de volgende stap zijn in het verduurzamen van de huidige HT-warmtenetten en de gehele warmtevoorziening van de Nederlandse stedelijke omgeving.

5.2.2 Lagetemperatuuraardwarmte

- Het gebruik van ondiepe geothermie als bron van warmte voor ruimteverwarming in de gebouwde omgeving is een nieuwe toepassing in Nederland. Ook de variant van horizontale filters (Horizontal Directional Drilling) is nooit eerder toegepast.
- Het technische potentieel voor LTA in Nederland is 229 PJ per jaar en kan daarmee 37% van de huidige warmtevraag in de gebouwde omgeving in Nederland voorzien. Binnen stedelijk gebied (waar de grootste kans is dat warmtenetten tot stand komen) kan zelfs meer dan 70% van de warmtevraag gedekt worden met behulp van LTA.
- Het gebruik van horizontale filters kent diverse voordelen ten opzichte van de traditionele verticale putten. Voornaamste voordeel is dat een grotere capaciteit kan worden behaald uit dunne geologische formaties.
- LTA kan worden ingezet voor directe lagetemperatuurwarmtelevering of indirecte warmtelevering in combinatie met warmtepompen. Businesscase-analyses laten zien dat indirecte warmtelevering op dit moment vanuit financieel oogpunt de interessantste optie is. Daarnaast levert dit flexibiliteit omdat de warmtelevering met warmtepompen minder afhankelijk is van de beschikbare onttrekkingstemperatuur uit de ondiepe geothermie bron.
- Binnen de gebouwde omgeving is voornamelijk (bestaande) woningbouw een interessante afzetmarkt, omdat dit marktsegment zich kenmerkt door voornamelijk een warmtevraag. Daarnaast zijn overige grootschalige warmtevragers van lagetemperatuurwarmte (ca. 40 tot 70°C) potentieel geschikte afnemers, zoals bijvoorbeeld de glastuinbouwsector.

- LTA maakt gebruik van een transportnet van meerdere buizen voor het transporteren van warmte. Door de hoge kosten van een dergelijke infrastructuur zijn de relatief compacte stedelijke omgeving en grootschalige warmtevragers, zoals glastuinbouw de meest logische toepassingsgebieden van LTA.
- Ten opzichte van warmteproductie met aardgas, levert warmteproductie met LTA een besparing op in primair energieverbruik en reductie op in de emissie van CO_2. In die toekomst zal door vergroting van het aandeel hernieuwbare energie voor landelijke elektriciteitsproductie de CO_2- emissiereductie voor LTA verder toenemen.
- Er zijn meerdere geologische lagen waar LTA gebruik van kan maken. Deze zijn niet overal in Nederland te vinden. Dit betekent dat LTA op veel, maar niet op alle locaties toepasbaar is.
- De wet- en regelgevingen zijn niet direct belemmerend voor de doorontwikkeling en grootschalige toepassing van LTA. Wel is er een aandachtspunt voor de grens tussen de Waterwet en de Mijnbouwwet op 500 meter diepte.
- LTA biedt op dit moment een omvangrijke set van innovatiekansen voor Nederland. Het gaat daarbij onder andere om ontwikkelingen in de warmtepompen, de opwek, de buffering en de warmte-infrastructuur.
- Er is op dit moment nog geen sluitende businesscase door te rekenen voor de toepassing van LTA in de bestaande woningbouw. Met een aansluitbijdrage tussen de 2.000 en 4.000 euro per woning is een rendabele exploitatie haalbaar. Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat in de business-case veel onzekerheden zitten, waardoor een robuust beeld op dit moment niet mogelijk is.
- Een belangrijke onzekerheid is de geschiktheid van de gebouwde omgeving voor lagetemperatuur-warmte. De kosten van de gebouwzijdige aanpassingen zijn sterk afhankelijk van de uitgangs-situatie (goed of slechte schilkwaliteit van het gebouw) en de mate waarin de afweging tussen isolatie en afgiftetemperatuur wordt gemaakt.
- Een groot deel van de ondergrond in Nederland is in principe geschikt voor LTA.
- Er zijn grote gebieden in Nederland waar wel potentieel is voor LTA, waar weinig/geen ‘regulier’ geothermiepotentieel aanwezig is.
- De lagen die in beeld zijn voor LTA worden nog relatief weinig benut voor andere toepassingen (WKO zit ondieper, geothermie/olie/gas zit dieper). Dat betekent enerzijds weinig interactie met andere belangen (voordeel), anderzijds relatief weinig data beschikbaarheid (nadeel).
- Door toepassing van een laagtemperatuurwarmtenet (20-40°C aanvoer) kunnen lagetemperatuur-warmtebronnen als LTA worden ingezet. Voordeel is ook dat de kosten voor een laagtemperatuur-warmtenet relatief laag zijn.
- LTA combineert uitstekend met het Mijnwater-concept, in die gebieden waar er meer warmte-vraag is dan lokaal aanbod van restwarmte, en waar LTA potentieel heeft. Daardoor kan e.e.a. ook gefaseerd worden gerealiseerd, hetgeen een groot voordeel is vanwege de complexiteit van het ontwikkelen van grootschalige warmteprojecten.

5.2.3 Mijnwater

- Mijnwater (MW) is een *smart thermal grid* dat gericht is op het uitwisselen van thermische stromen (warmte én koude) tussen aangesloten partijen. Buffering is een integraal onderdeel van het concept: buffering in ondergrondse en/of kunstmatige buffers. In de huidige en enige uitvoering tot nu toe in Heerlen, worden de ondergrondse mijnen gebruikt als geothermische buffer.
- Het technische potentieel voor MW in Nederland is 85,7-159,5 PJ-warmtelevering en 2,4-4,3 PJ-koudelevering en kan daarmee circa 2,0-3,6 mln gebouwen van klimaatneutrale warmte en koude voorzien.
- MW is een flexibel concept dat voor een grote diversiteit aan situaties toegepast kan worden.
- MW behelst een veelheid van technieken die op zichzelf staand niet innovatief zijn, maar juist door hun combinatie en aansturing een uniek en innovatief concept vormen.

- MW wordt op dit moment ingezet bij utiliteitsbouw en nieuwbouwwoningen, maar biedt ook mogelijkheden voor bestaande bouw. De technische en financiële parameters voor de bestaande bouw worden op dit moment uitgewerkt.
- Voor toepassing in de bestaande bouw zijn gebouwzijdige aanpassingen noodzakelijk. Deze liggen primair in het afgiftesysteem en in beperkte mate in de schil. Hoe beter de schil echter wordt aangepakt, hoe hoger het energetisch rendement wordt. Financieel ligt het optimum op een andere plek, waarbij maximaal besparen niet noodzakelijk is.
- Door de flexibiliteit en brede inzetbaarheid is het concept complex en kent het verschillende toepassingsvormen. Het vertalen hiervan in eenduidige beelden is uitdagend.
- MW kan op veel plekken in Nederland worden toegepast. De aanwezigheid van mijnen is géén randvoorwaarde. Wel is de uitvoering van het concept optimaler wanneer er in het gebied een mix van warmte- en koudevraag is, of een aanbod van LT-restwarmte. De mogelijkheid van grootschalige thermische buffering in de ondergrond of kunstmatige buffers vergroot de mogelijkheden en stuurbaarheid van MW.
- MW maakt gebruik van een transportnet van meerdere buizen voor het transporteren van warmte en koude. Door de hoge kosten van een dergelijke infrastructuur is de stedelijke omgeving het meest logische toepassingsgebied van MW.
- Op dit moment is met name voor utiliteitsbouw en nieuwbouwwoningen een rendabele businesscase te maken. Voor bestaande woningbouw vormen de huidige lage kosten voor verwarmen met aardgas en de regels uit de Warmtewet een belemmering voor grootschalige uitrol. Er wordt inmiddels gewerkt aan proposities die ook hier rekening mee houden.
- Bij een veranderende referentie (verwarmen met aardgas), waarbij de kosten in de nabije toekomst sterk toe zullen nemen, wordt ook voor de bestaande woningbouw het MW-concept een rendabele optie.
- MW biedt op dit moment een omvangrijke set van innovatiekansen voor Nederland. Het gaat daarbij onder andere om de automatisering van een optimale aansturing van warmte- en koudestromen, opslagmanagement en innovatie in het verdienmodel.

5.2.4 Synthese

- MW en LTA laten zich goed combineren. Hierbij kan LTA zowel dienen als bron en als MT-buffer voor het MW-concept.
- Het lijkt mogelijk om beide concept zelfstandig te ontwikkelen en op een later stadium te combineren. En beide concepten kunnen gelijktijdig ontwikkeld worden binnen een project, zodat direct de synergie behaald kan worden.
- LTA biedt met name een aanvulling voor het MW-concept op die plekken waar bovengronds te weinig thermische bronnen zijn voor adequate uitwisseling. Door toevoeging van LTA kunnen in Nederland meer buurten gebruik maken van het MW-concept: 3.500-4.150 buurten.
- Het gecombineerde potentieel voor MW+LTA in Nederland is 171-277 PJ-warmtelevering en 4,4-5,8 PJ-koudelevering en kan daarmee 3,5-4,5 mln woningen van klimaatneutrale warmte en koude voorzien.
- MW biedt ook een aanvulling op LTA. Door een bovengrondse optimalisatie kan de vraag aan de geothermische bronnen worden gereduceerd. Dit kan de levensduur van de LTA-bron verlengen. Tevens kan de LTA-bron geregenereerd worden door MW, doordat thermische overschotten in de LTA-bron worden gestopt. Dit heeft geen effect op de berekende potentiëlen, omdat het daarbij niet mogelijk is om rekening te houden met de levensduur van de bron of de noodzaak van regeneratie.

5.2.5 Positie van LT-warmtenetten in de warmtetransitie

LTA en MW zijn beide varianten van LT-warmtenetten. Ten opzichte van alternatieve klimaatneutrale warmtetechnieken kennen zij de volgende verschillen:

- In vergelijking met traditionele HT-warmtenetten op restwarmte of diepe geothermie kan een LT-warmtenet (op basis van LTA en/of MW) op veel meer locaties worden toegepast, omdat het aantal LT-thermische bronnen veel groter is en de verspreiding over het hele land. Energetisch is het verbruik van LT-netten lager dan bij HT-netten: lagere transportverliezen, beperkte schil-verbeteringen bij de gebouwen zijn wenselijk, efficiënte omzetting voor ruimteverwarming en tapwater. Het kostenniveau van LT-netten ligt boven die van HT-warmtenetten. Dit komt doordat LT-netten zowel een warmtenet heeft (licht lagere kosten dan HT-warmtenet), maar daarnaast ook warmtepompen en beperkte woningaanpassingen.
- In vergelijking met all electric is het toepassingsgebied van LT-netten kleiner. All electric is een individuele warmtetechniek die geen gebruikt maakt van een warmteinfrastructuur. Het is daardoor ook zeer goed van toepassing in dunbebouwde gebieden. Energetisch ontlopen beide technieken elkaar niet veel op systeemniveau. Het kostenniveau van LT-netten ligt onder dat van all electric. De kosten die in het geval van LT-netten nodig zijn voor de infrastructuur zijn per woning lager dan de kosten die in het geval van all electric worden veroorzaakt door de noodzakelijke gebouwaanpassingen.

In Figuur 40 worden de opties *indicatief* ten opzichte van elkaar gepositioneerd op de aspecten ‘kosten’ en ‘energieverbruik’. De werkelijke positionering verschilt van buurt tot buurt en is afhankelijk van de lokale omstandigheden.

Figuur 40 - Indicatieve positioneren aardgasvrije warmtetechnieken

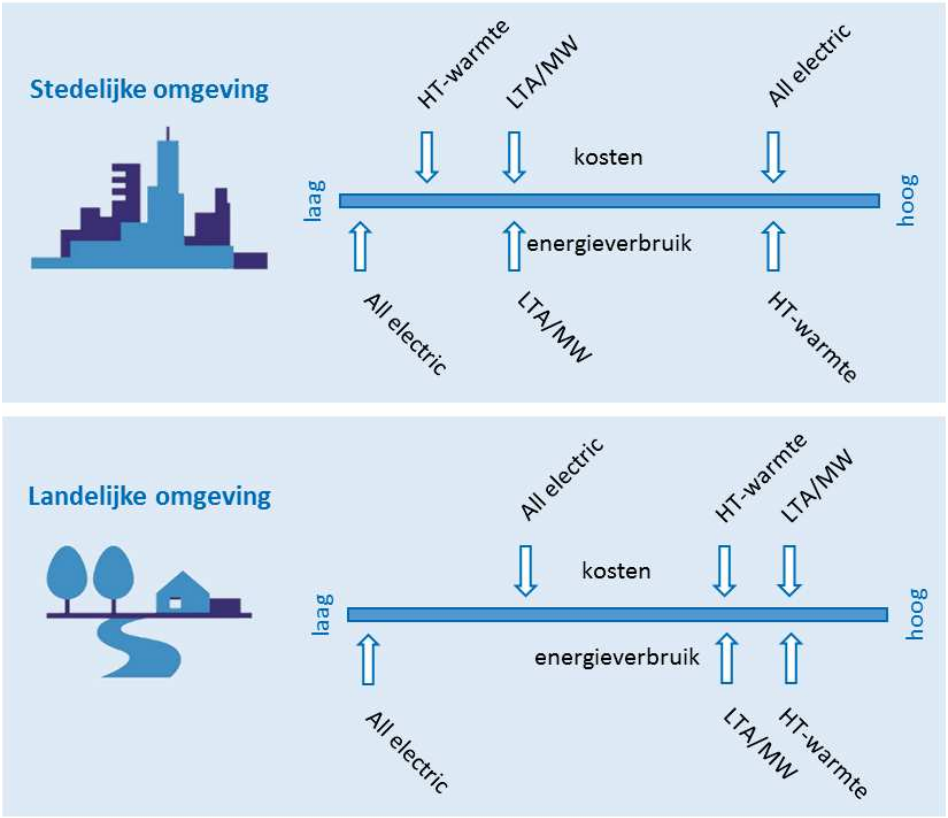

5.3 Aanbevelingen

Naar aanleiding van het onderzoek, worden de volgende aanbevelingen benoemd:

Algemene aanbevelingen

- Breng LTA en Mijnwater onder de aandacht bij mogelijke gebruikers en intermediairs via diverse media en zorg dat het is opgenomen in de diverse publiek-beschikbare databases. Opname in de Warmteatlas van RVO is hiervoor een mogelijk startpunt.
- Beide opties hebben een kip-ei-probleem: Wat ga je eerst doen? De woningen aansluiten en dan de bron of eerst de bron en dan de woningen? Hierop moet een aanpak worden ontwikkeld. De kleinschaligheid van beide concepten biedt voordelen hierbij.
- Stel een vergelijking op tussen de kosten van LT/HT-warmte-*infrastructuur*.
- Aanvullend onderzoek naar geschikt maken voor LT-warmte van bestaande gebouwen (afgiftesystemen, schilverbetering, warmtapwateroplossingen, etc.). Dit aspect geldt voor alle duurzame warmtevoorzieningen en staat in principe los van LTA of Mijnwater-concept.
- Voor een 100% duurzame warmtevoorziening is het van groot belang dat de piekvraag naar warmte niet veel hoger is dan de gemiddelde vraag in de winter. Hiermee wordt onder andere het aandeel dat de piekvoorziening (meestal gas) heeft in de totale levering zo klein mogelijk gemaakt. En wordt zo veel mogelijk warmte uit de duurzame hoofdbron gehaald. Hoe dit op betaalbare wijze technisch gerealiseerd dient te worden zal verder onderzocht en gedemonstreerd moeten worden. Decentrale opslag en het afzien van nachtverlaging zijn mogelijke opties.

Aanbevelingen LTA

- Het potentieel voor LTA is nu berekend op basis van dikte en temperatuur van zandlagen. Voor de economie is ook de doorlatendheid van groot belang. Deze parameter dient nog beter gekarteerd te worden.
- Een nationale kartering voldoet niet voor het bepalen van het lokale potentieel. Het verdient (voor besluitvorming binnen gemeenten bijvoorbeeld) daarom aanbeveling om het LTA-potentieel (inclusief doorlatendheid) in een aantal gebieden op regionale/gemeentelijke schaal meer gedetailleerd in kaart te brengen. Prioriteit dient gegeven te worden aan gebieden waar wel veel warmtevraag is, maar weinig andere warmtebronnen zijn zoals diepe geothermie of restwarmte.
- Gezien de status van de techniekontwikkeling van LTA verdient het aanbeveling om meer demo-projecten te maken in verschillende ondergrond- en bovengrondsituaties.
- Er is veel LTA-potentieel tussen maaiveld en 500 m-mv. Voordeel van dit stuk van de ondergrond is dat goedkopere boortechnieken gebruikt kunnen worden, en dat kleinschalige projecten realiseerbaar zijn. Nadeel is dat in dit dieptebereik geen SDE+ verkregen kan worden. We bevelen daarom aan om het dieptebereik voor toepassing van de SDE+ uit te breiden naar geringere dieptes. Bij voorkeur tot maaiveld, maar als dat in verband met de bestaande WKO-markt niet uitvoerbaar is, dan vanaf circa 250 m diepte (daaronder wordt vrijwel geen WKO meer toegepast).

Aanbevelingen Mijnwater-concept

- Voor een brede toepassing van Mijnwater is inzicht nodig in de mogelijkheden van de lage-temperatuurwarmtebronnen: aantal, locatie, volume, capaciteit, profiel, etc. Dit is op dit moment nog in zijn geheel niet beschikbaar in Nederland.
- Mijnwater kent een innovatief verdienmodel, maar kan dit door de Warmtewet alleen toepassen voor grootverbruikers. Aanpassingen aan de Warmtewet zouden het mogelijk kunnen maken om ook voor kleinverbruikers een innovatief verdienmodel toe te passen.

- Voor een grondige analyse van de mogelijke koppeling van de warmtevraag aan het LT-aanbod en de noodzaak van buffering, is het noodzakelijk dat goed inzicht wordt verkregen in de vraag-profielen van warmte- en koudevragers (woningen en utiliteitsbouw). Wanneer deze goed in beeld zijn, is het mogelijk om te kijken hoeveel bronnen en buffering nodig is voor een dekkende warmte- en koudevoorziening.
- Buiten het voorbeeld van Mijnwater in Heerlen, is er in Nederland een zéér beperkt aantal andere demo's van buffering van hogere temperatuur in de diepere ondergrond. Het is wenselijk dat ook hiervoor meer kennis wordt ontwikkeld. Dit kan door te kijken naar het beperkte aantal bestaande systemen of door het opzetten van nieuwe demo's.
- Onderzoek de mogelijkheden van grootschalige zonthermische systemen en/of aquathermie systemen gekoppeld aan LTA en/of Mijnwater. Enerzijds als warmtebron voor Mijnwater en anderzijds als regeneratie van LTA.

6 Referenties

ACM, 2017. *Warmtetarieven.* [Online]
Available at: https://www.acm.nl/nl/onderwerpen/energie/warmte/warmtetarieven/
CE Delft, 2009. *Warmtenetten in Nederland - Overzicht van grootschalige en kleinschalige warmtenetten in Nederland,* Delft: CE Delft / NMa.
CE Delft, 2016. *Een klimaatneutrale warmtevoorziening voor de gebouwde omgeving – update 2016,* Delft: CE Delft.
CE Delft, 2016. *Gastransitie en warmtenetten,* Delft: CE Delft/Milieudefensie.
CE Delft, 2016. *Ketenemissies warmtelevering - Directe en indirecte CO2-emissies van warmtetechnieken,* Delft: CE Delft/RVO.
CE Delft, 2017. *Analyse informatiememorandum Mijnwater BV,* Delft: CE Delft.
ECN ; PBL ; CBS ; RVO, 2015. *Nationale Energieverkenning 2015.* Petten, Energieonderzoek Centrum Nederland (ECN).
Eneco, Ennatuurlijk, Eteck, HVC, NUON en SVP, 2017. *Nationaal Warmtenet trendrapport 2017,* sl: Eneco, Ennatuurlijk, Eteck, HVC, NUON en SVP.
EZK, BZK, 2017. *Transitiepad lage temperatuur warmte,* Den Haag: EZK, BZK.
IEA-ETSAP and IRENA, 2015. *Solar Heat for Industrial Processes, Technology Brief,* sl: IEA-ETSAP and IRENA.
IF Technology, 2016a. *Evaluatie Algemeen instrumentarium geothermie,* Arnhem: IF Technology.
IF-Technology, 2016b. *Potentieel geothermie in Zuid-Holland : Toelichting potentieelkaarten geothermie,* Arnhem: IF-Technology.
KEMA; DLV; IF-technology, 2012. *Kansen voor Ondiepe Geothermie voor de glastuinbouw,* Arnhem: KEMA; DLV; IF-technology.
LenteAkkoord, 2017. *Woningbouw volgens BENG,* https://www.lente-akkoord.nl/wp-content/uploads/2017/02/Lente-akkoord-Woningbouw-volgens-BENG.pdf: LenteAkkoord.
Ministerie van Economische Zaken, 2015. *Kamerbrief Warmtevisie,* Den Haag: Ministerie van Economische Zaken.
Ministerie van Economische Zaken, 2016. *Energieagenda - Naar een CO2-arme energievoorziening,* Den Haag: Ministerie van Economische Zaken.
PBL, 2016. *Wat betekent het Parijsakkoord voor het Nederlandse langetermijn-klimaatbeleid?,* Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.
PBL, 2017. *Toekomstbeeld klimaatneutrale warmtenetten in Nederland,* Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.
Rijksoverheid, 2018. *Kamerbrief over geothermie.* [Online]
Available at: https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2018/02/08/kamerbrief-over-geothermie
[Geopend april 2018].
RVO, 2001. *LTV voor nieuwbouw en renovatie; Méér comfort met minder energie,* Sittard: Novem.
RVO, 2013. *Afwegingskader Locaties.* [Online]
Available at:
https://www.rvo.nl/sites/default/files/AfwegingskaderEnergievoorzieningLocaties_201303_Basis.xls
[Geopend april 2018].
RVO, 2014. *Een handreiking voor het realiseren van ketensamenwerking in de industrie,* https://www.rvo.nl/sites/default/files/2014/12/Een%20handreiking%20voor%20het%20realiseren%20van%20ketensamenwerking%20in%20de%20industrie.pdf: RVO.
SER, 2013. *Energieakkoord voor duurzame groei,* Den Haag: Sociaal Economische Raad (SER).
Verhoeven, R. & Eijdems, H., 2016. *Update (Geo-) Thermal Smart Grid Mijnwater Heerlen, presentation at the European Geothermal Congress 2016, Strasbourg, 19-23 september 2016.* Brussels, EGEC.

VVD, CDA, D66 en CU, 2017. *Vertrouwen in de toekomst, Regeerakkoord 2017 – 2021,* Den Haag: VVD, CDA, D66 en CU.

A Specificaties Mijnwater Heerlen

A.1 Geothermische buffers

Tabel 27 geeft een overzicht van het vermogen, energieproductie en overige eigenschappen van de verschillende geothermische warmte- en koudebronnen/buffers (ook wel putten genoemd) in Heerlen.

Tabel 27 - Vermogen en energieproductie putten

Type	Richting (in 2017)	Hydraulische capaciteit (m^3/uur)		Vermogen (ca., MW)		Vollasturen (uur)		Productie (TJ)	
		Actueel	Potentieel	Actueel	Potentieel	'14	'15	'14	'15
Warme put 1	Bidirectioneel	120	180	2	3	580	1.200		
Warme put 2	Bidirectioneel	120	180	2	3	580	1.200		
Warme back-up	Bidirectioneel	0	360	0	6				
Totaal warmte		240	720	4	12			4,2	8,8
Koude put 1	Bidirectioneel	240	360	4	6	420	480		
Koude put 2	Bidirectioneel	240	360	4	6	420	480		
Totaal koude		480	720	8	12			6,0	6,9

Bron: Gegevens van Mijnwater B.V.

B Potentieelkaarten LTA

B.1 Formatie van Oosterhout

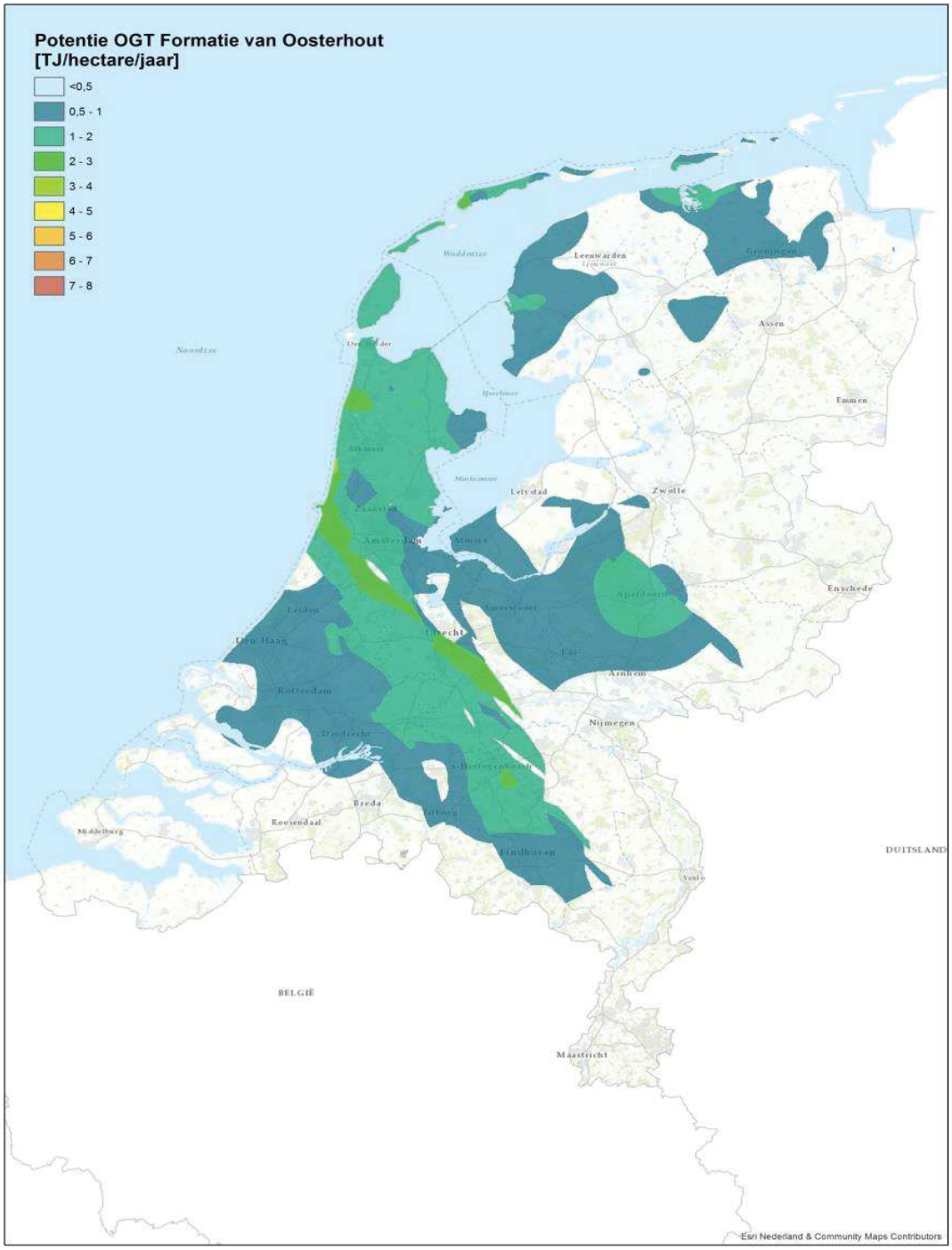

B.2 Rijnland

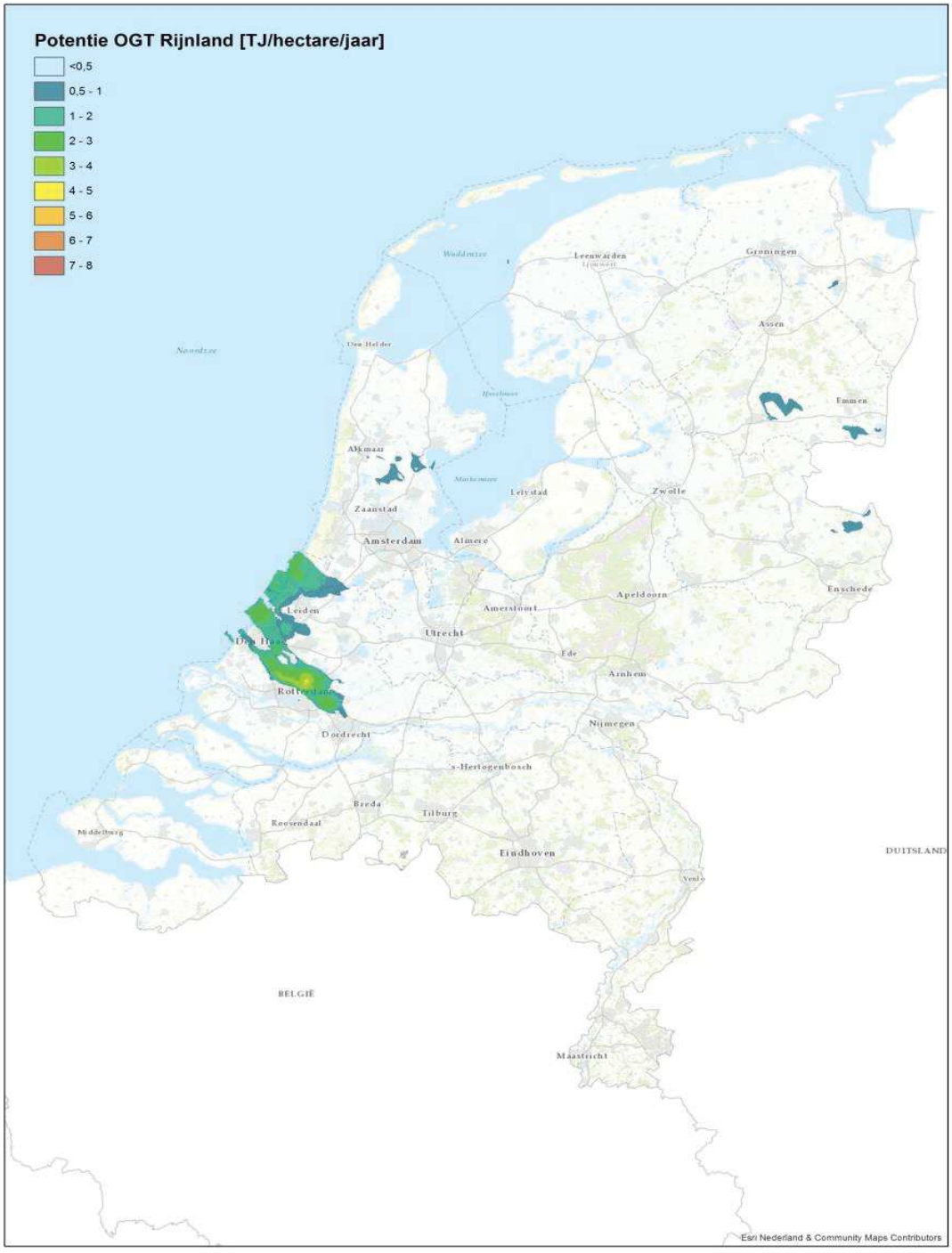
Potentie OGT Rijnland [TJ/hectare/jaar]
<0,5
0,5 - 1
1 - 2
2 - 3
3 - 4
4 - 5
5 - 6
6 - 7
7 - 8
Leeuwarden
Groningen
Assen
Den Helder
Emmen
Alkmaar
Leystad
Zwolle
Zaanstad
Amsterdam
Almere
Enschede
Apeldoorn
Amersfoort
Leiden
Utrecht
Ede
Arnhem
Rotterdam
Nijmegen
Dordrecht
s-Hertogenbosch
Breda
Tilburg
Roosendaal
Middelburg
Eindhoven
DUITSLAND
BELGIË
Maastricht
Esri Nederland & Community Maps Contributors

B.3 Formatie van Maassluis

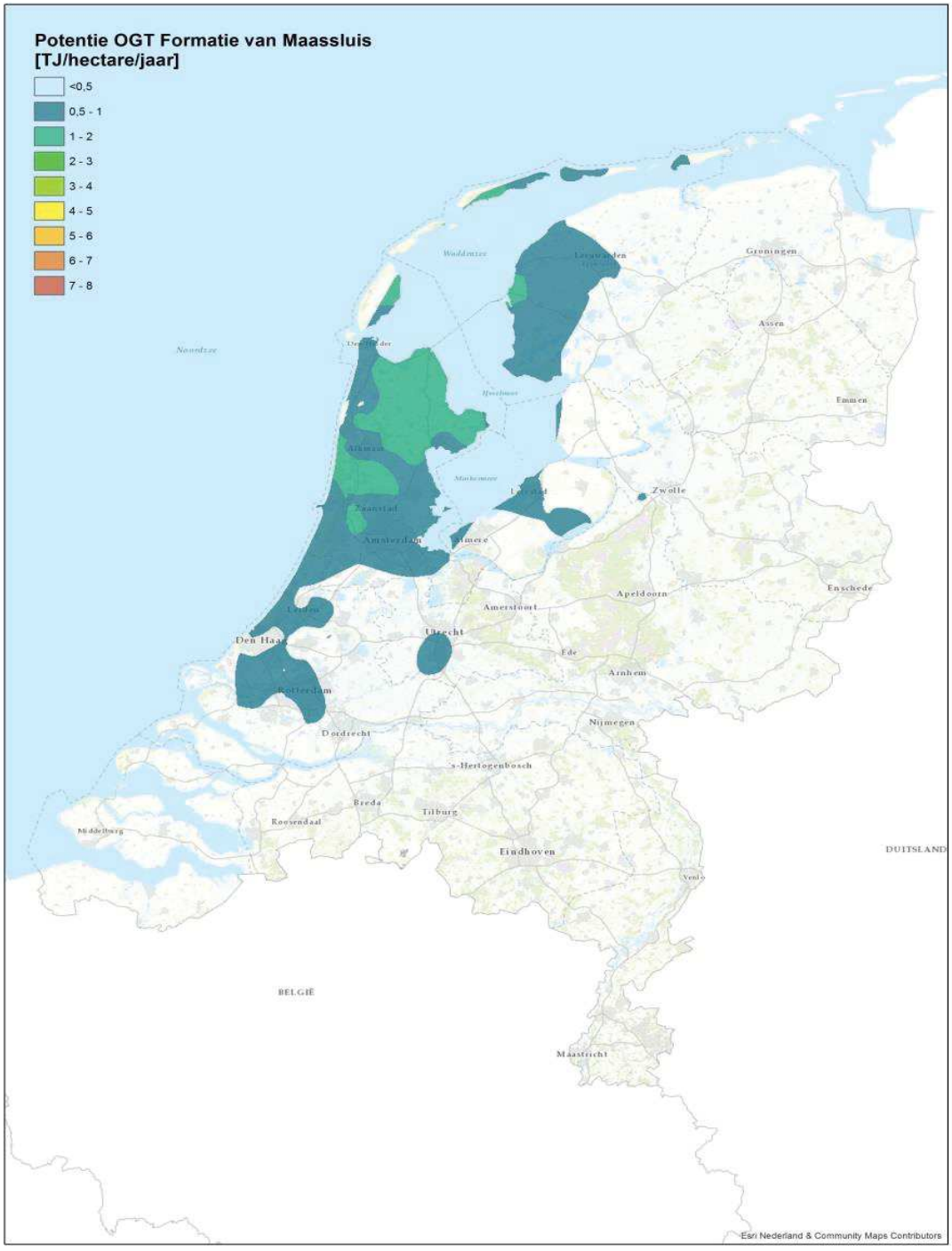

B.4 Formatie van Breda

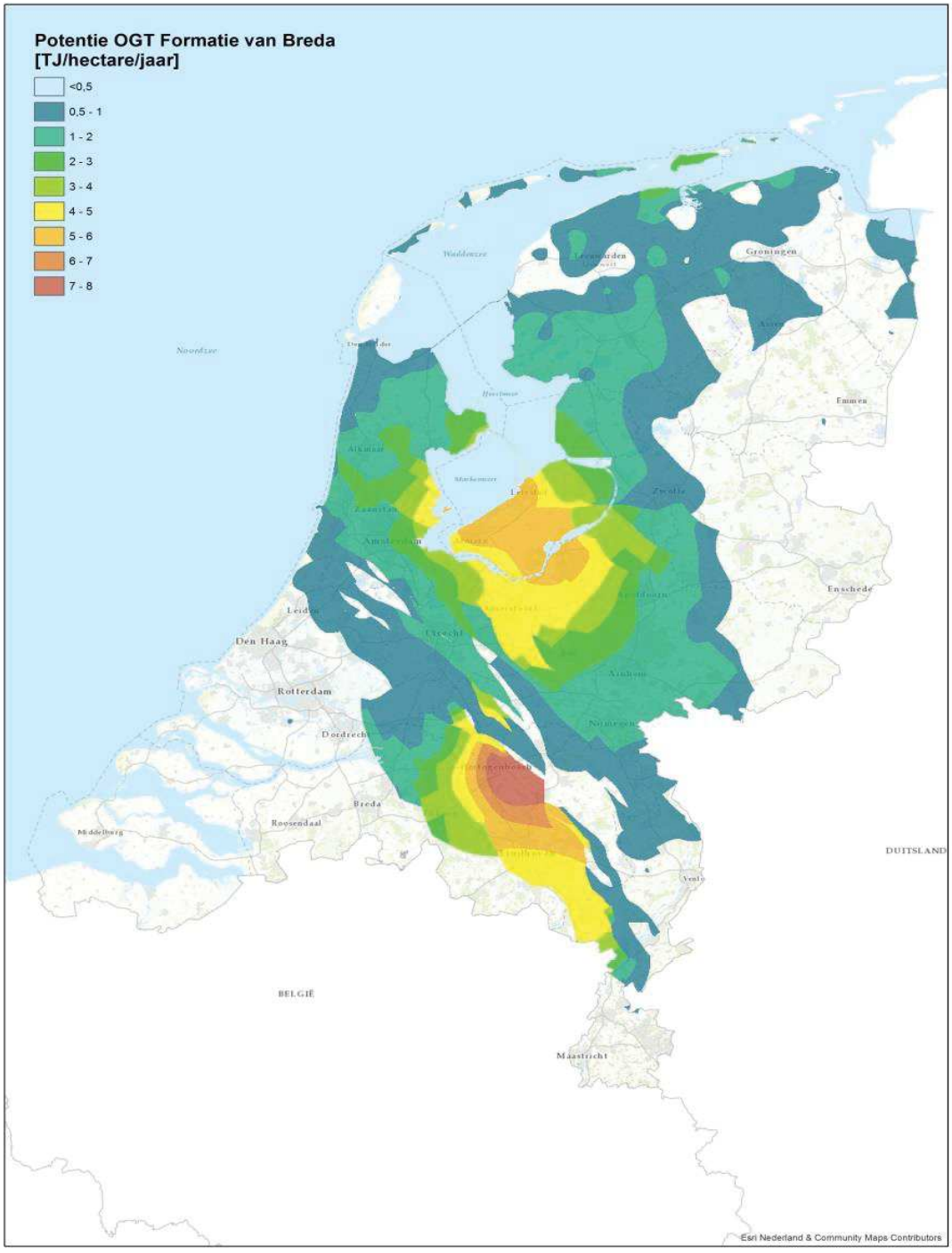

B.5 Brussels Zand

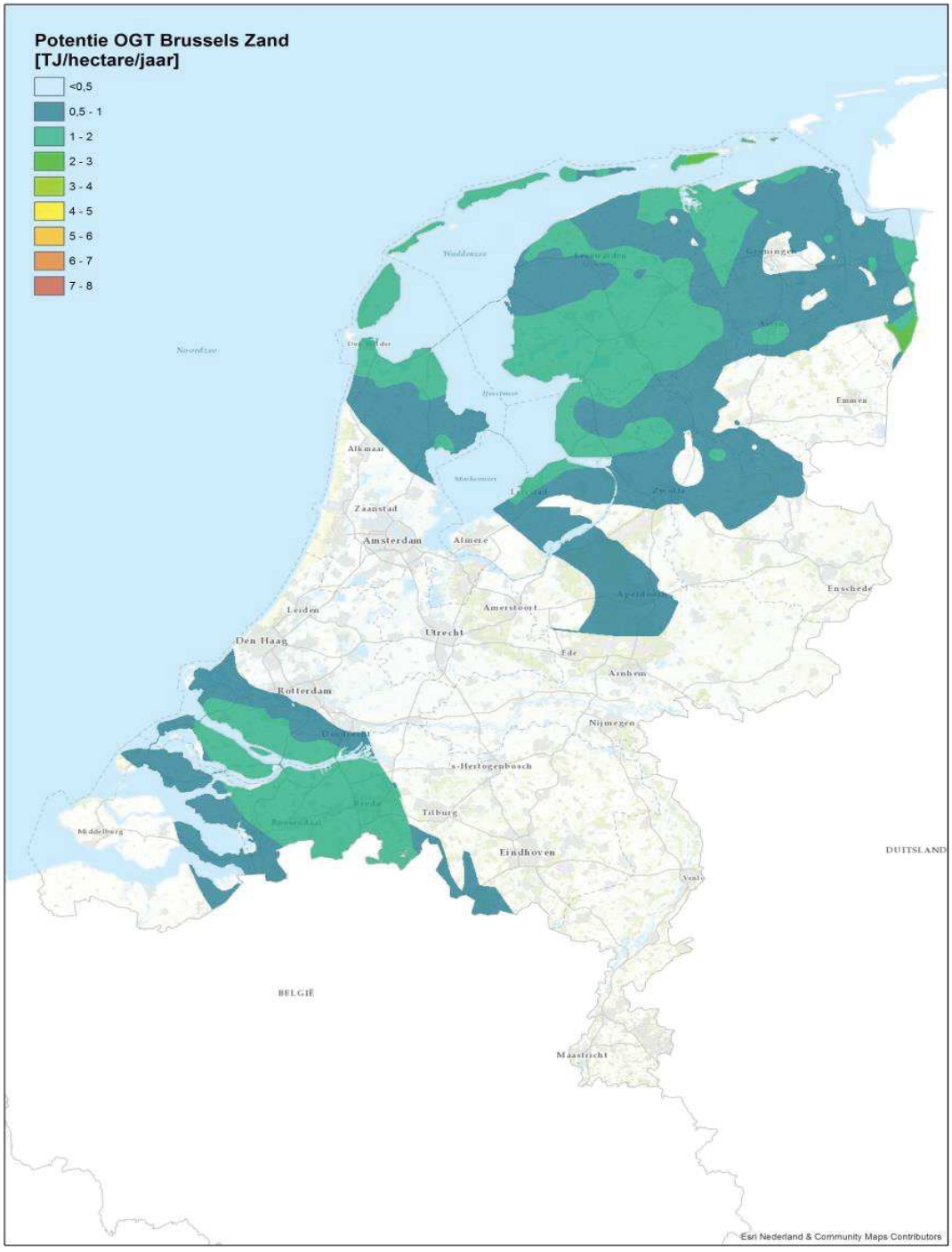

B.6 Delfzand

Potentie OGT Delfzand
[TJ/hectare/jaar]
<0,5
0,5 - 1
1 - 2
2 - 3
3 - 4
4 - 5
5 - 6
6 - 7
7 - 8
Leeuwarden
Groningen
Assen
Emmen
Alkmaar
Lelystad
Zwolle
Zaanstad
Amsterdam
Almere
Apeldoorn
Enschede
Amersfoort
Utrecht
Den Haag
Ede
Arnhem
Rotterdam
Nijmegen
Dordrecht
's-Hertogenbosch
Breda
Tilburg
Roosendaal
Eindhoven
Venlo
DUITSLAND
BELGIË
Maastricht
Esri Nederland & Community Maps Contributors

C Kostenraming LTA-doublet

Uitgangspunten							
Diepte	**m-mv**	**400**	**500**	**600**	**700**	**1000**	**1250**
Horizontaal filtertraject	m	500	500	500	500	500	500
Boorlengte per put	m	1100	1200	1300	1500	1700	2000
Boorkosten	€/m	2500	2400	2300	2300	2400	2850
Onttrekkingstemperatuur	°C	19	23	26	31	40	49
Injectietemperatuur	°C	8	8	8	8	8	8
Debiet	m3/h	300	300	300	300	300	250
Vermogen (bronzijdig)	MW	3,8	5,2	6,3	8,0	11,1	11,9

Investeringskosten LTA doublet (alle getallen excl BTW en +/- 10%)							
Diepte	**m-mv**	**400**	**500**	**600**	**700**	**1000**	**1250**
Doublet ontwerp en realisatie	€	5.500.000	5.760.000	5.980.000	6.900.000	8.160.000	11.400.000
Liner hanger (2x)	€	100.000	150.000	150.000	150.000	300.000	300.000
Warmtewisselaar en elektragroep onderwaterpomp en certiQ meting	€	175.000	239.000	287.000	366.000	510.000	544.000
Onderwaterpomp	€	125.000	125.000	125.000	125.000	175.000	200.000
Aansluiting elektra, kabel	€	50.000	75.000	100.000	125.000	150.000	200.000
Risicobeheersmaatregelen (voor geanalyseerde bekende risico's)	€	250.000	250.000	250.000	250.000	250.000	250.000
Regeltechniek	€	105.000	105.000	105.000	105.000	105.000	105.000
Terrein, BARMM, toegang	€	200.000	200.000	200.000	200.000	200.000	200.000
Energie en andere variabele kosten (afvoer zoutwater) tijdens boorfase	€	200.000	219.000	237.000	273.000	310.000	364.000
BOP toepassen, diverter	€	0	0	0	0	200.000	300.000
Ontgassingsinstallatie (stelpost)	€	0	0	0	0	500.000	500.000
Overige bedrijfskosten	€	200.000	200.000	200.000	200.000	200.000	200.000
Onvoorzien bij boringen dieper dan 1.000 m	€	0	0	0	0	700.000	1.900.000
Projectmanagement, SDE, vergunningen	€	200.000	200.000	200.000	200.000	250.000	300.000
Verzekeringen	€	280.000	300.000	310.000	360.000	480.000	670.000
Debietverzekering, maatregelen, clean out	€	354.000	386.000	415.000	475.000	537.000	626.000
Totale investeringskosten (exclusief warmtepomp)	**€**	**7.739.000**	**8.209.000**	**8.559.000**	**9.729.000**	**13.027.000**	**18.059.000**
Investeringskosten per kW	**€/kW**	**2.022**	**1.573**	**1.366**	**1.216**	**1.170**	**1.519**

Opmerkingen:
- alle bedragen zijn exclusief BTW
- kosten zijn exclusief buffers, netwerk, gebouw, bestemmingsplankosten
- Uitgangspunt is onderlinge filterafstand van 1.000 meter ondergronds
- Rekening gehouden met een conductor to 75 meter diep
- Referentie SDE CAPEX Getothermie op basis van SDE regeling 2017
- Permeabiliteit en daarmee haalbare capaciteit kan varieren per formatie

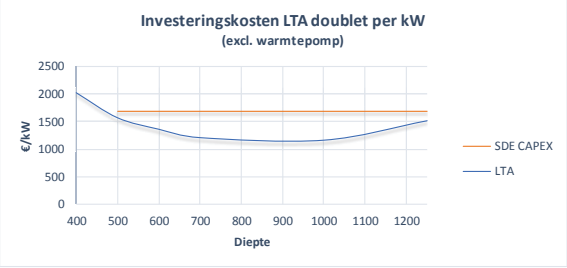

Onderhoud en beheer (bedragen zijn +/- 20%)							
Diepte	**m-mv**	**400**	**500**	**600**	**700**	**1000**	**1250**
Onderhoud	€/jaar	60.000	60.000	60.000	75.000	140.000	190.000
Personeelskosten operator	€/jaar	40.000	40.000	40.000	40.000	40.000	40.000
Administratiekosten	€/jaar	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
Monitoringssysteem/telefoon	€/jaar	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000
Verzekeringen	€/jaar	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
Reservedelen	€/jaar	15.000	15.000	15.000	15.000	15.000	15.000
Afvoerkosten	€/jaar	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000
Onvoorzien	€/jaar	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
Totaal onderhoud en beheer	**€/jaar**	**170.000**	**170.000**	**170.000**	**185.000**	**250.000**	**300.000**

D Alternatieve warmteconcepten

D.1 Inleiding

Dit hoofdstuk bevat een korte beschrijving van de alternatieve warmteconcepten die concurrerend of aanvullend zijn met het Mijnwater-concept en lagetemperatuuraardwarmte. Het gaat hierbij om andere collectieve opties en individuele opties.

D.2 Collectieve warmtenetten o.b.v. (fossiele) restwarmte

Kenmerken:
- collectieve HT-warmtedistributie, gebouwaanpassingen niet nodig;
- gebruik van restwarmte van één of een zeer beperkt aantal bronnen;
- meestal zorgen hulpwarmteketels voor de piekvraag;
- energie-efficiënt door benutting restwarmte, maar meestal van fossiele oorsprong;
- aanbodgestuurd, zeer beperkte opslag, geen koude.

Veel van de huidige warmtenetten in Nederland zijn warmtenetten die (fossiele rest)warmte van een hoge temperatuur (~90°C aanvoertemperatuur) aanbodgestuurd distribueren naar woningen en bedrijven in stedelijk gebied. De (rest)warmte kan afkomstig zijn van verschillende bronnen, de tien grootste warmteleveranciers (95% van de warmtemarkt) passen voornamelijk biomassaketels, WKO, restwarmte van AVI's, restwarmte uit de industrie, fossielgestookte WKC's en WKK's, fossielgestookte gasketels, geothermie en biomasssa of biogasgestookte WKC's toe (Eneco, Ennatuurlijk, Eteck, HVC, NUON en SVP, 2017). Voor de piekvraag en leveringszekerheid worden veelal hulpstookinstallaties geïnstalleerd, die extra warmte produceren als de primaire warmtebron niet in de warmtevraag kan voorzien. Figuur 41 illustreert een typisch grootschalig warmtenet.

Vanwege de hoge retourtemperatuur (≥50°C), kan de retourleiding niet direct gebruikt worden voor koeling. Conventionele warmtenetten voorzien daarom alleen in warmte, de koude kan desgewenst in de individuele gebouwen worden gemaakt met conventionele koeling.

Door de hoge temperaturen in deze warmtenetten kunnen in principe alle gebouwen aangesloten worden zonder dat er aanvullende maatregelen in de gebouwen hoeven te worden genomen.
In Tabel 28 toont een overzicht van de kenmerkende verschillen tussen hoge- en lagetemperatuur-verwarming. De beschikbaarheid van lagetemperatuurrestwarmtebronnen is veel groter dan de beschikbaarheid van hogetemperatuurrestwarmtebronnen.

Figuur 41 - Schematische weergave van een typische opzet van een grootschalig warmtenet

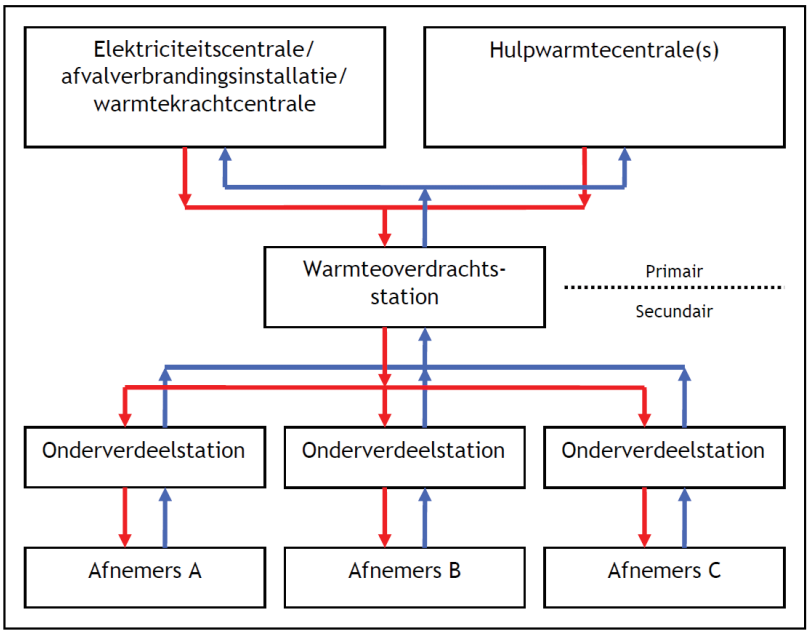

Bron: (CE Delft, 2009).

Tabel 28 - Kenmerkende verschillen tussen hoge- en lagetemperatuurverwarming

	Hogetemperatuurwarmte	**Lagetemperatuurwarmte**
Aanvoertemperatuur	80–90°C	25–55°C
Warmtesystemen	CV-ketel, conventioneel warmtenet	WKO, LT-warmtenet, warmtepomp
Afgiftesystemen	Radiator, convectoren, evt. na verlaging van de temperatuur ook vloer-/wandverwarming en via toevoerlucht	Vloer-/wandverwarming, LT-radiatoren/convectoren, stralingselementen en via toevoerlucht
Kenmerken gebouw	Geschikte voor alle gebouwen, maar hoe beter geïsoleerd, hoe lager de warmtevraag voor hetzelfde comfortniveau	Redelijk tot goed geïsoleerd gebouw en aangepast afgiftesysteem. LT-afgiftesystemen creëren een gezonder binnenklimaat dan HT-radiatoren (RVO, 2001)

Geschikte locaties voor (rest)warmtenetten bevinden zich in met een grote bebouwingsdichtheid (en dus grote warmtevraag). Daarnaast moet er in de nabijheid een (rest)warmtebron zijn die voldoende warmte kan leveren op het benodigde temperatuurniveau. In het algemeen gaat het dan om stedelijk gebied. In Figuur 42 zijn de gemeenten getoond waarbij nu grootschalige (rest)warmtenetten van meer dan 2.000 aansluitingen zijn gerealiseerd of in de planning zijn (voor zover bekend).
In de figuur eronder (Figuur 43) is een overzicht gegeven van de huidige potentiële industriële restwarmtebronnen (CE Delft, 2016).

De warmtesector zelf verwacht dat in 2050 geothermie de belangrijkste bron voor de warmtenetten zal zijn (Eneco, Ennatuurlijk, Eteck, HVC, NUON en SVP, 2017). Eind 2016 heeft CE Delft een onderzoek gepubliceerd waarin per buurt in Nederland berekend is wat de klimaatneutrale warmtevoorziening met de laagste kosten is voor de woningbouw in 2050 (CE Delft, 2016). Uit deze studie komt naar voren dat het potentieel in 2050 voor restwarmte (via warmtenetten) 1,3 miljoen woningen is (60 PJ warmtevraag), dit ten opzichte van 0,3 miljoen woningen in 2012, zie Figuur 44.

In een klimaatneutraal 2050 zullen niet alle huidige restwarmtebronnen meer beschikbaar zijn, zo is de beschikbaarheid van warmte uit kolencentrales onzeker.

Figuur 42 - Bestaande en toekomstige grootschalige (rest)warmtenetten en primaire bron (>2.000 aansluitingen)

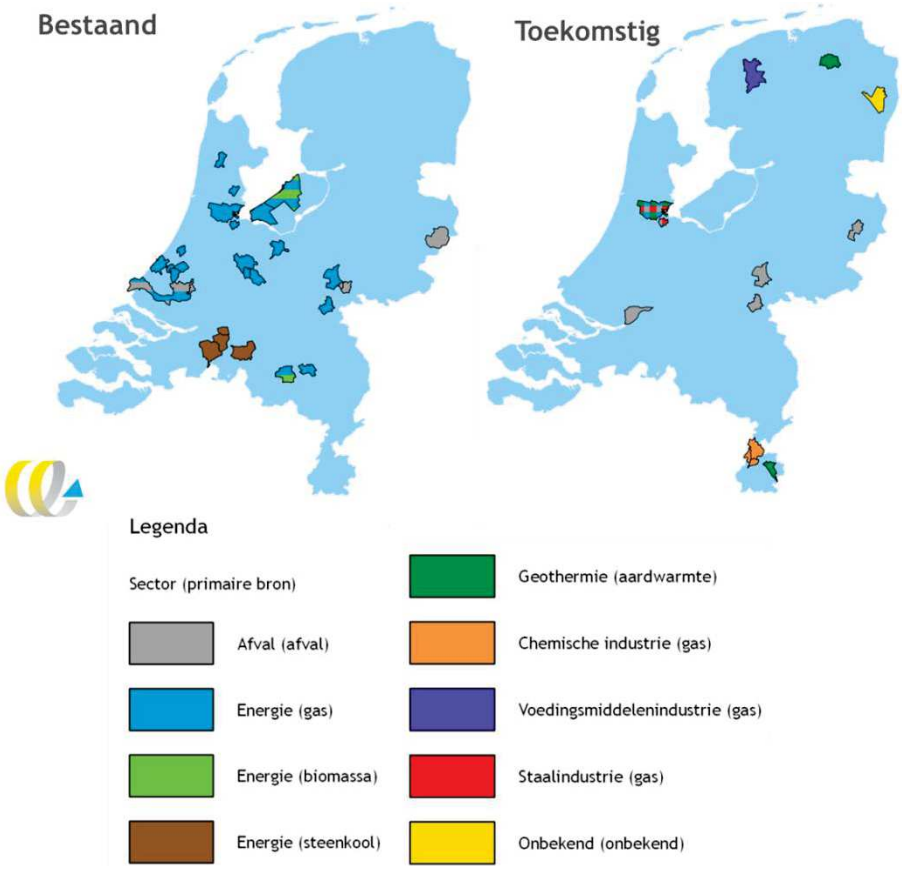

Bron: (CE Delft, 2016).

Figuur 43 - Ligging van potentiële industriële restwarmtebronnen

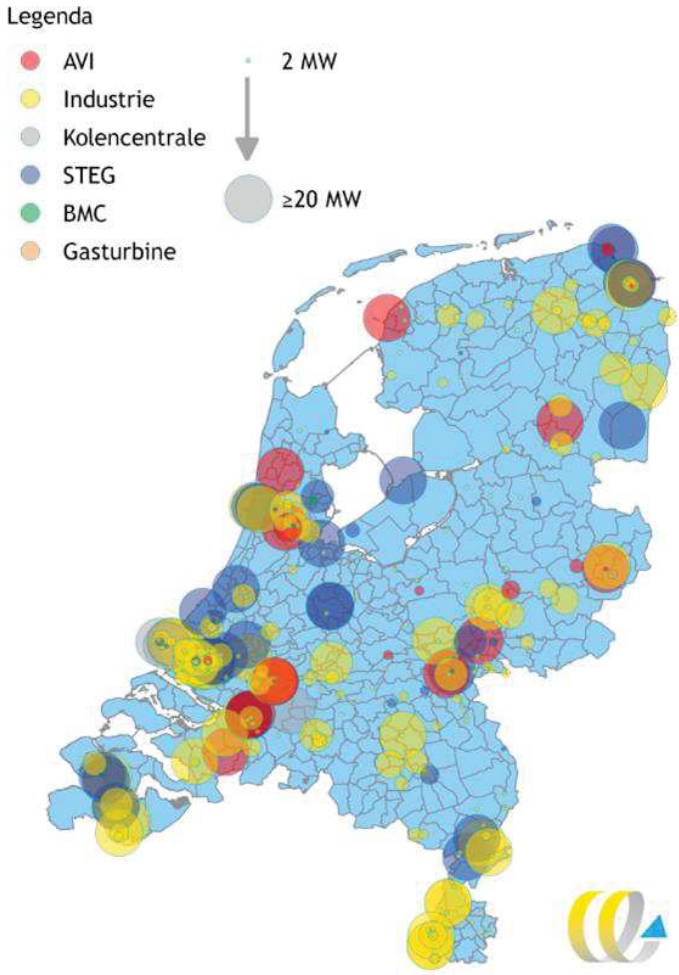

Bron: (CE Delft, 2016).

Het gebruik van restwarmte van industrie telt niet mee als duurzame energie of als finale energie-besparing en draagt daarmee niet bij aan de doelen van het Energieakkoord. Wettelijke middelen om het gebruik van industriële restwarmte te stimuleren ontbreken (PBL, 2017).

De milieuprestaties van een warmtenet zijn afhankelijk van de warmtebronnen. Bij hoge temperatuur warmtetransport zijn er relatief grote transportverliezen (ongeveer 25% (CE Delft, 2016)). Door dit transportverlies, elektrische hulpenergie en doordat er vrijwel altijd bijstook met gasketels plaatsvindt, kennen ook duurzame warmtebronnen CO_2-emissies.
Tabel 29 toont een overzicht van de CO_2-emissies van warmtenetten met verschillende warmtebronnen in vergelijking met een (decentrale) gasgestookte HR-ketel.

Figuur 44 - Verdeling aantal woningen per techniek, uitkomsten 2050 versus huidige situatie (2012)

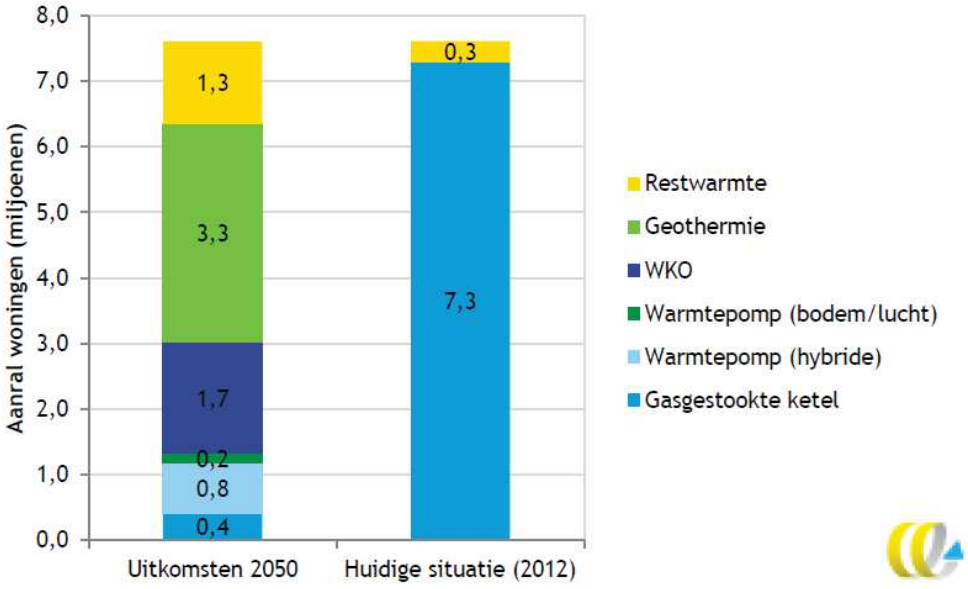

Bron: (CE Delft, 2016).

Tabel 29 - Totale ketenemissies warmtelevering per geleverde GJ warmte (in kg/GJ_{th}) voor verschillende warmtebronnen in vergelijking met warmte via een gasgestookte HR-ketel (situatie 2015)

In kg CO_{2eq} per gebruikte GJ warmte	STEG	AVI	Geothermie	Biocentrale (Nederlands, snippers)	Biocentrale (Canadees, pellets)	Restwarmte	Referentie: HR-ketel
Indirecte emissies	**3,4**	**3,4**	**1,6**	**10,5**	**18,9**	**0,9**	**3,7**
- Gaswinning	*0,6*	*0,6*	*0,6*	*0,6*	*0,6*	*0,6*	*2,6*
- Gastransport	*0,1*	*0,1*	*0,1*	*0,1*	*0,1*	*0,1*	*0,6*
- Biomassawinning				*6,7*	*13,4*		
- Biomassatransport				*2,9*	*4,6*		
- Elektriciteitsgebruik	*0,1*	*0,1*	*0,9*	*0,1*	*0,1*	*0,1*	*0,4*
- Elektriciteitsderving	*2,5*	*2,5*					
Directe emissies	**32,5**	**23,1**	**23,4**	**15,3**	**15,3**	**20,6**	**62,7**
- Conversie hoofdbron (80%)	*14,6*	*6,6*	*6,9*	*0,0*	*0,0*	*4,5*	*57,7*
- Conversie bijstook (20%)	*12,0*	*12,0*	*12,0*	*12,0*	*12,0*	*12,0*	
- Transportverlies	*4,7*	*3,3*	*3,3*	*2,1*	*2,1*	*2,9*	
- Hulpenergie	*1,2*	*1,2*	*1,2*	*1,2*	*1,2*	*1,2*	*5,0*
Totaal	**36,0**	**26,5**	**25,1**	**25,8**	**34,2**	**21,5**	**66,4**
Besparing t.o.v. referentie	**46%**	**60%**	**62%**	**61%**	**48%**	**68%**	

Bron: (CE Delft, 2016); in de voorketen vinden ook emissies plaats, hier indirecte emissies genoemd. Het gaat hier om de emissies in de keten van winning van de brandstof tot het gebruik in de warmtebron.

D.3 All electric met individuele warmtepompen

Met elektrisch aangedreven warmtepompen is het mogelijk om gebouwen of woningen op efficiënte wijze te voorzien van warmte, zonder dat daarvoor een aardgasaansluiting nodig is.

Warmtepompen worden binnen de gebouwde omgeving voornamelijk toegepast in de volgende vormen:

- collectieve warmtepompen, in combinatie met een WKO-systeem voor warmtelevering op gebiedsniveau (warmtenet);
- individuele warmtepompen, gekoppeld aan een collectief WKO-systeem (bronwarmte net);
- individuele warmtepompen, voorzien van een eigen WKO-systeem op woning- of gebouwniveau (open bronnen of gesloten bodemlussen);
- individuele warmtepompen, met (buiten)lucht als warmtebron op woning- of gebouwniveau, bestaande uit lucht/water- en lucht/lucht warmtepompen.

Het gebruik van warmtepompen voor verwarming van woningen en utiliteitgebouwen groeit gestaag. In Figuur 45 is de groei van het opgesteld vermogen aan warmtepompen weergegeven op basis van gegevens van het CBS, uitgesplitst naar bodem- en luchtwarmtepompen en woningbouw en utiliteit, kassen en stallen.

Figuur 45 - Opgesteld thermisch vermogen warmtepompen (CBS, 2017)

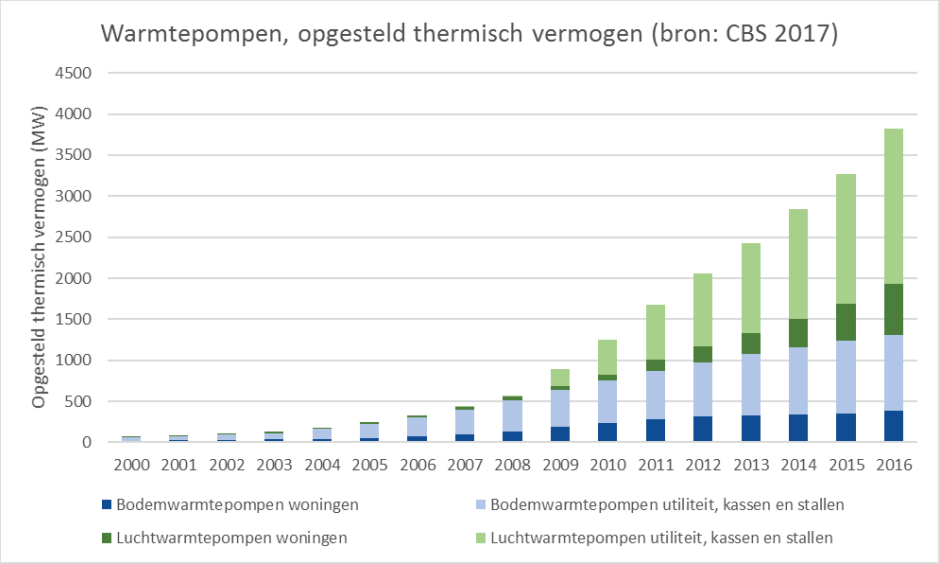

Bovenstaande grafiek laat een sterke groei zien in het totaal opgesteld thermisch vermogen van warmtepompen in de afgelopen jaren.

De toepassing van warmtepompen past uitstekend binnen de transitie naar gasloze wijken.
Ook binnen de concepten van LTA en Mijnwater spelen warmtepompen een belangrijke rol. Hierbij wordt laagwaardige warmte vanuit een collectief systeem onttrokken/uitgewisseld en al dan niet op collectief en/of decentraal niveau door middel van warmtepompen opgewaardeerd naar de gewenste temperatuur. Voor toepassing van deze concepten is collectiviteit/schaalgrootte nodig.

Hiertegenover staat de toepassing van individuele warmtepompen, waarbij per woning of gebouw een eigen bron wordt toegepast, bijvoorbeeld:
- individuele warmtepompen met bodemlussen;
- lucht/waterwarmtepompen.

Met name de lucht-/waterwarmtepompen worden vanuit de installatiebranche sterk gepromoot als duurzaam alternatief voor aardgasgestookte ketels in de renovatiemarkt. Lucht/waterwarmtepompen kunnen eenvoudig gecombineerd worden met lokale opwekking van hernieuwbare elektriciteit, wat resulteert in duurzame, of zelf energieneutrale warmteopwekking.

Bij lucht/waterwarmtepompen wordt warmte uit de buitenlucht gehaald en op een hogere temperatuur afgegeven aan het verwarmingssysteem in de woning. Het rendement voor warmte-opwekking is afhankelijk van de temperatuur van de buitenlucht. Hoe lager de buitentemperatuur, hoe lager het opwekkingsrendement.

Een lucht/waterwarmtepomp bestaat uit een zogenaamde buitenunit en een binnenunit.
De buitenunit bevat een ventilator met warmtewisselaar om de warmte aan de buitenlucht te onttrekken en over te dragen aan het koudemiddel. In de binnenunit wordt de warmte overgedragen aan het verwarmingssysteem in de woning en de boiler voor het warm tapwater.

Figuur 46 - Lucht/waterwarmtepomp

In de markt zijn modellen leverbaar die naast warmte ook koude kunnen opwekken. Dit betreft altijd actieve koudelevering, waarbij het elektriciteitsverbruik vergelijkbaar is met een conventionele airco-unit.

Ten opzichte van de toepassing van lagetemperatuuraardwarmte heeft de toepassing van luchtwaterwarmtepompen een aantal nadelen:
- Inpassing van de buitenunits. Deze kunnen bijvoorbeeld op maaiveld, het dak of aan de gevel van het gebouw worden geplaatst. Voor nieuwbouwtoepassing zijn er mogelijkheden om de buiten-units te integreren in de bouwkundige voorzieningen. Bij toepassing in de bestaande bouw dient rekening te worden gehouden met de lokale omstandigheden, waardoor dit in belangrijke mate het aanzicht van een woonwijk sterk kan beïnvloeden.
- Er dient rekening te worden gehouden met geluidsproductie. De ventilatoren in de buitenunits zijn ontworpen met een relatief lage geluidsproductie, maar de geluidsproductie kan toch als hinderlijk ervaren worden, met name in de nacht. Dit effect kan versterkt worden bij grootschalige toe-passing in de gebouwde omgeving en kan weerstand opleveren bij omwonenden.
- Bij zeer lage buitentemperaturen (strenge vorst) is het rendement van een lucht/waterwarmte-pomp dermate laag dat dit een forse belasting trekt op het elektriciteitsnet en het energieverbruik is erg hoog. Bij grootschalige toepassing van lucht/waterwarmtepomp dient rekening te worden gehouden met verzwaring van het elektriciteitsnet in het gebied.

Figuur 47 - Impressie plaatsing buitenunits

Voordelen van luchtwaterwarmtepompen ten opzichte van lagetemperatuuraardwarmte zijn:
- individuele all electric-toepassing, waarbij geen afhankelijkheid bestaat van een externe warmteleverancier.
- relatief eenvoudig te installeren en op grote schaal goed faseerbaar te implementeren bij natuurlijke vervangmomenten van de huidige installaties, zonder benodigde voorinvesteringen.

D.4 Diepe geothermie (> 1.250 meter diepte)

De ‘reguliere’ diepe geothermiemarkt ontwikkelt zich op dit moment snel. Dit laat zich het best illustreren aan de hand van de figuren waarin de ontwikkeling in de afgelopen jaren is weergegeven:

Figuur 48 - Ontwikkeling van het aantal doubletten in de tijd

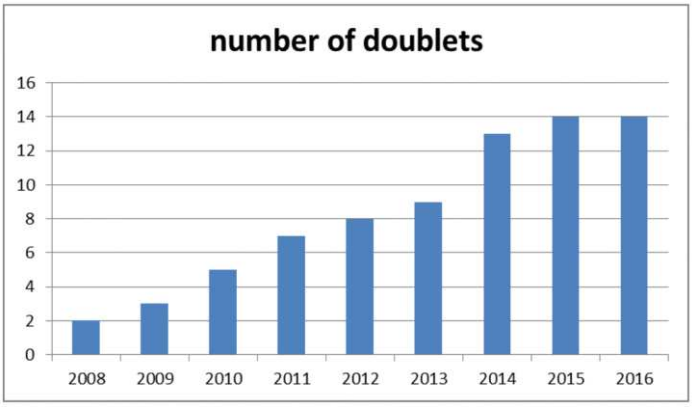

Bron: Platform Geothermie.

Figuur 49 - Ontwikkeling van het aantal TJ/jaar dat door geothermie wordt geleverd in NL

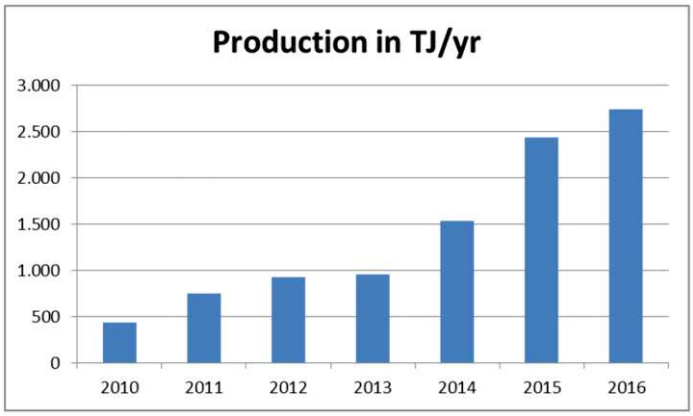

Bron: Platform Geothermie.

De verwachting is dat de ontwikkeling zich in de komende jaren gaat doorzetten. Dat is enerzijds gebaseerd op de toegewezen en aangevraagde SDE+ subsidie, en anderzijds op de nieuw aangevraagde opsporingsvergunningen.

Figuur 50 - Ontwikkeling van de markt in de nabije toekomst. Geplaatst, toegewezen en aangevraagd SDE+ budget geothermie in beschikt vermogen MW thermisch.

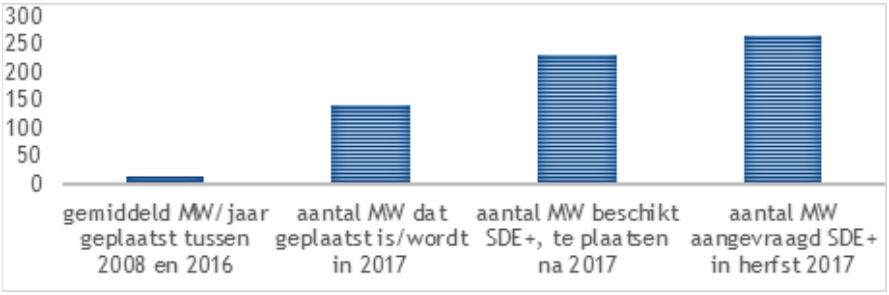

SDE+ kan alleen aangevraagd worden voor projecten die al een opsporingsvergunning hebben.
In Figuur 51 is een kaart opgenomen (van NLOG.nl) waarin staat aangegeven waar de aangevraagde vergunningen liggen (status 21-11-2017).

Figuur 51 - Kaart met daarop aangegeven de aangevraagde en verleende mijnbouwvergunningen aardwarmte

Bron: NLOG.

Gezien het grote aantal vergunningen dat wel is aangevraagd maar nog niet verleend, zit er nog het een en ander aan projecten in de pijplijn. De verwachting is dat het grootste deel van de nog niet beschikte SDE+ aanvragen ‘diepe’ geothermie betreffen. Van de beschikte projecten is alleen het Zevenbergenproject lagetemperatuuraardwarmte.

Ondanks de snelle ontwikkelingen kampt de geothermiemarkt ook met knelpunten. De belangrijkste:
- SodM heeft een kritisch rapport gepubliceerd over ‘de staat van de sector’. Veiligheid- en milieu-aspecten dienen beter geïntegreerd te worden in de werkwijzen binnen de geothermie wereld.
- De technische problemen die optreden bij projecten zoals corrosie van casings, scaling en verstopping zorgen voor relatief hoge exploitatiekosten en lage bedrijfszekerheid, en bij sommige projecten is een herinvestering nodig voor reparatie en/of nieuwbouw van putten.
- Bij het project van Warmtestad in Groningen is een publieke discussie ontstaan over de risico’s ten aanzien van seismiciteit en de vereiste technische kwaliteiten van de operator op dit gebied.

Deze gesignaleerde knelpunten kunnen mogelijk impact hebben op de manier waarop geothermie beleefd wordt bij het publiek en bij initiatiefnemers en investeerders, en kunnen op die manier een negatieve invloed hebben op de ontwikkeling. Inmiddels heeft minister Wiebes in een beleidsbrief geothermie acties aangekondigd om een en ander in goede banen te leiden (Rijksoverheid, 2018).

Naast de boven gesignaleerde technische knelpunten kent geothermie ook een aantal andere meer financiële en organisatorische knelpunten (IF Technology, 2016a):
- De SDE+ past op dit moment (nog) niet goed op geothermie voor de gebouwde omgeving; mede daarom zijn bijna alle projecten gerealiseerd in de glastuinbouw.
- De schaalgrootte van een diep (‘gewoon’) geothermieproject is zodanig groot (gemiddeld > 10 MW per doublet) dat er veel aangesloten woningen nodig zijn voor een rendabel project.
- Voor het veilig kunnen boren is een aanzienlijk oppervlak aan vrije ruimte nodig. Voor aardwarmteprojecten in de gebouwde omgeving kan de beschikbaarheid van plekken met voldoende ruimte een limiterende factor zijn.
- In gebieden waar weinig data zijn vanuit olie-/gasexploratie kunnen projecten heel moeilijk een beroep doen op de RNES Aardwarmte. Dat beperkt het areaal waar geothermie zich kan ontwikkelen.

- Boorkosten zijn relatief hoog en de risico's voor de investeerder op cost overruns door onvoorziene boorproblemen zijn aanzienlijk. Het is niet eenvoudig om lumpsum prijzen te krijgen voor het boorwerk.
- Veel initiatiefnemers/eigenaren van geothermieprojecten zijn geen mijnbouw ondernemers en maken slechts één geothermieproject. Dat beperkt de leercurve en maakt dat ieder project een businesscase moet hebben op p90 voor dat individuele project. Schaalvoordelen worden niet behaald.

De voordelen van lagetemperatuuraardwarmte ten opzichte van 'reguliere' geothermie liggen vooral op de volgende gebieden:
- minder zout water, dus minder problemen ten aanzien van scaling en corrosie;
- in ondiepe formaties minder risico ten aanzien van de aanwezigheid van gas; max. volume opgelost gas relatief laag, geen ontgasser nodig;
- minder ruimtebeslag boring;
- lagere boorkosten en boorrisico's, lumpsum prijs mogelijk;
- kleinere projectomvang: minder aansluitingen nodig;
- kan ook toegepast worden in gebieden waar 'gewone' geothermie geen potentie heeft, maar ondiep wel potentieel aanwezig is, eventueel als fall back-scenario.

Belangrijkste nadelen van lagetemperatuuraardwarmte t.o.v. 'reguliere' geothermie zijn:
- Het lagetemperatuurniveau van ondiepe geothermie maakt dat meestal meer warmtepompvermogen nodig is, dat beperkt de duurzaamheid van het systeem (althans zolang de gebruikte elektriciteit niet 100% duurzaam is) en verhoogt de exploitatiekosten.
- Lagetemperatuuraardwarmte is slecht geschikt voor het leveren van hogere temperaturen (> ca. 70°C).
- Het potentieel is relatief beperkt (in GJ/ha) bij gelijke dikte van de lagen.
- Lagetemperatuuraardwarmte is nog weinig gedemonstreerd en kent daardoor een iets hogere risicoperceptie ten aanzien van onvoorziene problemen; tevens is de aanbodzijde van de markt nog slecht ontwikkeld.

Van: Jan van den Belt <jan@van-den-belt.nl>
Verzonden: woensdag 8 mei 2019 14:21
Aan: Beusekom van, Ruben
CC: Theo Hendriks | Limburgs Energiefonds; Philip Tan | Limburgs Energiefonds; Jan-Willem König | Limburgs Energie Fonds; Chris Peeters; Jacob Vermeulen; Vonken, Guy
Onderwerp: FW: Advies aan AvA van LEF met betrekking tot Mijnwater (ALTERNATIEF)

Gevoeligheid: Vertrouwelijk

Beste Ruben,
Hierbij stuur ik je namens Jacob, Chris en mijzelf de notitie, met betrekking tot het laatste financieringsvoorstel van Mijnwater, die wij als adviescommissie aan de AvA van LEF willen aanbieden. Deze notitie moet gelezen worden in samenhang met de risicoanalyse van LEF met betrekking tot Mijnwater, die na de vergadering van 11 april 2019 is uitgevoerd. De risicoanalyse spitst zich toe op het financieringsrisico van de Provincie bij het project.De adviescommissie kent de risicoanalyse van LEF en LEF kent bijgaande notitie van de adviescommissie. Wij horen te zijner tijd natuurlijk graag hoe de discussie in de AvA van LEF verlopen is.
Hartelijke groet,
Jan

Aan de Algemene vergadering van Aandeelhouders van het Limburgs Energie Fonds B.V.

Deze notitie beoogt de AvA van het Limburgs Energie Fonds B.V. (LEF) op de hoogte te stellen van een aantal overwegingen van de adviescommissie van LEF met betrekking tot het Mijnwater project.
Mijnwater is een voor de Provincie Limburg maatschappelijk en technologisch aantrekkelijk en belangrijk project en de adviescommissie van LEF steunt de betrokkenheid en de rol van LEF hier in.
Op puur zakelijke gronden, i.e. financiële criteria, zijn er zaken die aandacht verdienen. Allereerst zal het project een steeds grotere financiering vragen en is het stoppen of temporiseren van het project(het S0 scenario) gezien het hoge profiel van Mijnwater naar onze mening vrijwel onmogelijk. Het vinden van andere financiers is dan ook cruciaal en vraagt alle aandacht. Op dit moment vinden besprekingen plaats met Enpuls (Enexis) waarmee ook een Letter of Intent (LoI) getekend is.
Indien alles volgens plan verloopt zal Enpuls per 1 januari 2020 op 50/50 basis als participant en financier toetreden.
Het project is revolverend over een lange periode(30 jaar) en heeft over dezelfde periode in de base case een beperkte IRR van 6,13 %. Verder zal LEF de eerste 7 jaar geen rente ontvangen (rente wordt geaccumuleerd in 2027 betaald) en is er voor aflossingen een grace period van 5 jaar.
De adviescommissie kan er begrip voor opbrengen dat voor de Provincie de maatschappelijke en technologische overwegingen voor Mijnwater prevaleren boven de financiële risico's.
Het voorstel voor een additionele financiering door LEF van (op dit moment maximaal) euro 22,5mln betekent samen met eerdere financiering aan en de participatie van LEF in Mijnwater dat 36% van het maximaal beschikbare vermogen van LEF in 1 project geïnvesteerd zal zijn. Uit hoofde van risicospreiding is dat in principe te hoog.
De adviescommissie kan dan ook het voorliggend project alleen positief adviseren omdat door het " grote posten beleid" van LEF voor het gehele nu gevraagde bedrag een garantie van de Provincie vereist is. Er is reeds voor euro 1 1/2 mln een garantie gegeven, waardoor de Provincie, bij goedkeuring van het voorstel, zich in totaal voor euro 24 mln garant stelt voor de financiering van Mijnwater. Het geven van "garanties" door de Provincie zal ook nodig zijn voor mogelijke verdere financiering of participatie door LEF. Volgens de adviescommissie is een verdere betrokkenheid van LEF boven het nu voorgestelde bedrag alleen te overwegen indien het vermogen van LEF navenant wordt vergroot.
Mijnwater is in het huidige voorstel aan de AvA van een S50- (netto investering excl. subsidies en BAK van euro 50 mln) een S90 project (euro 90 mln netto investering) geworden en gezien de plannen en ontwikkelingen zal het project naar alle waarschijnlijkheid nog belangrijk meer investeringen en daarmee financiering vragen. In de LoI met Enpuls wordt naar een S300 scenario gestreefd. In de plannen van Mijnwater en LEF worden naast Enpuls/Enexis diverse andere alternatieven voor financiering door externe financiers of participanten voorzien. Desondanks is naar onze mening de kans zeer reëel dat LEF, en dus de Provincie, in de komende jaren direct of indirect om verdere

financiering gevraagd zal worden. Dit als gevolg van versnelde investeringen en/of overschrijdingen van het budget in het S90 scenario of als gevolg van het streven naar verdere uitbreiding van het project , mogelijkerwijs zelfs een een S300 scenario.
Het is niet onwaarschijnlijk dat maatschappelijke overwegingen en ook de ambities van partners, zoals al blijkt uit de LoI met Enpuls, zullen leiden tot investeringen die het S90 scenario overschrijden.
De adviescommissie heeft LEF gevraagd om een analyse van de risico's bij de uitvoering van het Mijnwaterproject en een kwantificatie van de financiële gevolgen van deze risico's in het bijzonder waar het de Provincie betreft.
De analyse van de risico's is naar de mening van de adviescommissie zorgvuldig uitgevoerd. Scenario's met hogere investeringen dan in het S90 scenario zijn niet verder uitgewerkt maar zoals hiervoor aangegeven is de mogelijkheid dat Mijnwater groter wordt niet te verwaarlozen en dit moet naar onze mening ook gekwantificeerd worden.
Daarnaast heeft de commissie gevraagd om exit scenario's voor LEF verder uit te werken. Dat laatste wordt naar onze mening bemoeilijkt omdat het niet duidelijk is hoeveel risico in termen van financiering de Provincie bereid is te nemen. Wij zouden dan ook pleiten voor duidelijkheid in deze, waarbij aan LEF aangegeven wordt tot welk bedrag de Provincie direct of indirect maximaal bereid is Mijnwater te financieren. Dat geeft LEF duidelijkheid in het verder uitzetten van de koers bij Mijnwater.

Naast de financiële overwegingen is er ook behoefte aan het versterken van het management en de financieel administratieve ondersteuning van Mijnwater. Dit is onderwerp geweest van diverse discussies van LEF met de commissie en dit onderwerp is naar onze mening zeker voor dit moment adequaat aangepakt met de betrokkenheid van mevrouw A. Palmen en verdere versterking in de financiele administratie.

Concluderend steunt de adviescommissie de betrokkenheid van LEF in het Mijnwater project en het voorstel van LEF aan de AvA. Wij vragen uw aandacht voor bovenstaande overwegingen en aanbevelingen met betrekking tot risico's en in het bijzonder de financiële gevolgen daar van.

Namens de adviescommissie LEF

Jan van den Belt

Afrekenfactuur

MIJNWATER, BASIS VOOR DUURZAME ENERGIE
WWW.MIJNWATER.COM

[redacted]

Retouradres: Postbus 2682, 6026 ZH MAARHEEZE

Bedrijf Mijnwater BV
Handelsregister 58805575
BTW-nummer NL8531.90008.B.01
Bank Rabobank
Rekeningnummer 141.2053.77
IBAN NL81 RABO 0141 2053 77
BIC RABONL2U
Adres Valkenburgerweg 177
6419 AT Heerlen

Telefoon 0495-590 503
Email easy@facilicom-energie.nl
Storingen 0455-716 920
Website www.mijnwater.com

Factuurnummer : MW-68001832
Klantnummer : 10041
Factuurdatum : 16-07-2018
Factuurperiode : 01-07-2017 - 30-06-2018

Uw kenmerk :

Betreft :

[redacted]

EAN : 78214738, 16274860

Omschrijving	BTW %	Bedrag Excl BTW
Levering Warmte (EAN78214738)	21%	219,36
Vaste kosten koude	21%	201,29
Vastrecht warmte – huur warmtewisselaar	21%	172,96
Vastrecht warmte – meetkosten	21%	20,79
Vastrecht warmte – toeslag 200 liter boilervat	21%	27,89
Vastrecht warmte – vastrecht	21%	251,49
Verbruik warmtapwater (EAN16274860)	21%	136,16

		Subtotaal excl BTW	1.029,94
BTW specificatie			
BTW 6% over bedrag	0,00	Subtotaal BTW 6%	0,00
BTW 21% over bedrag	1.029,94	Subtotaal BTW 21%	216,29
		Subtotaal incl BTW	1.246,23
		Reeds betaald excl BTW	1.240,11
BTW 6% over bedrag	0,00	Reeds betaald BTW 6%	0,00
BTW 21% over bedrag	1.240,11	Reeds betaald BTW 21%	260,47
		Totaal incl BTW	**-254,35**

Door u te ontvangen in euro 254,35. Dit bedrag wordt binnen 14 dagen op uw rekening bijgeschreven.

Nieuw voorschot in euro 105,08 (wordt apart gefactureerd).

MIJNWATER, BASIS VOOR DUURZAME ENERGIE
WWW.MIJNWATER.COM

Factuurnummer : MW-68001832
Klantnummer : 10041
Factuurdatum : 16-07-2018
Factuurperiode : 01-07-2017 - 30-06-2018

Betreft :

[redacted]

Meterstanden

Omschrijving	Van	Tot en met	Beginstand	Eindstand	Verbruik
Verbruik warm tapwater (M3)	01-07-17	31-12-17	25,06	42,23	17,17
Verbruik warm tapwater (M3)	01-01-18	30-06-18	42,23	58,66	16,43
Verbruik warmte (GJ)	01-07-17	31-12-17	26,27	31,48	5,21
Verbruik warmte (GJ)	01-01-18	30-06-18	31,48	37,60	6,12

Specificatie

Omschrijving	Van	Tot en met	Verbruik	Aandeel	Tarief Excl BTW	BTW %	Bedrag Excl BTW
Levering Warmte	01-07-17	31-12-17	5,21 GJ	100,00%	18,750000	21%	97,69
Levering Warmte	01-01-18	30-06-18	6,12 GJ	100,00%	19,880000	21%	121,67
Vaste kosten koude	01-07-17	31-12-17	184 Dagen	100,00%	0,547726	21%	100,78
Vaste kosten koude	01-01-18	30-06-18	181 Dagen	100,00%	0,555288	21%	100,51
Vastrecht warmte – huur warmtewisselaar	01-07-17	31-12-17	184 Dagen	100,00%	0,484274	21%	89,11
Vastrecht warmte – huur warmtewisselaar	01-01-18	30-06-18	181 Dagen	100,00%	0,463233	21%	83,85
Vastrecht warmte – meetkosten	01-07-17	31-12-17	184 Dagen	100,00%	0,056548	21%	10,40
Vastrecht warmte – meetkosten	01-01-18	30-06-18	181 Dagen	100,00%	0,057425	21%	10,39
Vastrecht warmte – toeslag 200 liter boilervat	01-07-17	31-12-17	184 Dagen	100,00%	0,075945	21%	13,97
Vastrecht warmte – toeslag 200 liter boilervat	01-01-18	30-06-18	181 Dagen	100,00%	0,076932	21%	13,92
Vastrecht warmte – vastrecht	01-07-17	31-12-17	184 Dagen	100,00%	0,677260	21%	124,62
Vastrecht warmte – vastrecht	01-01-18	30-06-18	181 Dagen	100,00%	0,700932	21%	126,87
Verbruik warmtapwater	01-07-17	31-12-17	17,17 M3	100,00%	3,940000	21%	67,65
Verbruik warmtapwater	01-01-18	30-06-18	16,43 M3	100,00%	4,170000	21%	68,51
					Totaal excl BTW		**1.029,94**

MIJNWATER, BASIS VOOR DUURZAME ENERGIE
WWW.MIJNWATER.COM

Factuurnummer : MW-68001832
Klantnummer : 10041
Factuurdatum : 16-07-2018
Factuurperiode : 01-07-2017 - 30-06-2018

Betreft :
[redacted]

Reeds betaalde voorschotten

Omschrijving	Bedrag Incl BTW
Voorschot juli 2017	95,00
Voorschot augustus 2017	127,78
Voorschot september 2017	127,78
Voorschot oktober 2017	127,78
Voorschot november 2017	127,78
Voorschot december 2017	127,78
Voorschot januari 2018	127,78
Voorschot februari 2018	127,78
Voorschot maart 2018	127,78
Voorschot april 2018	127,78
Voorschot mei 2018	127,78
Voorschot juni 2018	127,78

Totaal reeds betaalde voorschotten 1.500,58*

* De bedragen van de voorschotten zijn in mindering gebracht op het totaal van de kosten. Als u deze bedragen nog niet of niet volledig heeft betaald, moet u dit alsnog doen.

Specificatie nieuw voorschot

Omschrijving	BTW %	Bedrag Excl BTW
Levering Warmte (EAN 78214738)	21%	18,77
Vaste kosten koude	21%	16,89
Vastrecht warmte – huur warmtewisselaar	21%	14,09
Vastrecht warmte – meetkosten	21%	1,75
Vastrecht warmte – toeslag 200 liter boilervat	21%	2,34
Vastrecht warmte – vastrecht	21%	21,32
Verbruik warmtapwater (EAN 16274860)	21%	11,68
	Totaal excl BTW	86,84

BTW specificatie

BTW 6% over bedrag	0,00	Totaal BTW 6%	0,00
BTW 21% over bedrag	86,84	Totaal BTW 21%	18,24
		Totaal incl BTW	**105,08**

provincie limburg

Provinciale Staten
van Limburg

Cluster	WL	**Behandeld**	R.H.T. van Beusekom
Ons kenmerk	2019/39374	**Telefoon**	+31 6 31 79 15 03
Uw kenmerk	-	**Maastricht**	21 mei 2019
Bijlage(n)	1	**Verzonden**	**22 mei 2019**

Onderwerp
Uitrol Mijnwater B.V.

Geachte Staten,

Hierbij bieden wij u het Statenvoorstel inzake de uitrol van Mijnwater B.V. aan.

Gedeputeerde Staten van Limburg

voorzitter

secretaris

2019/39329

Bezoekadres:
Limburglaan 10
NL-6229 GA Maastricht

Postbus 5700
NL-6202 MA Maastricht
postbus@prvlimburg.nl

Tel + 31 43 389 99 99
Fax + 31 43 361 80 99
www.limburg.nl

IBAN –nummer:
NL08RABO0132575728
BIC-code: RABONL2U

provincie limburg

Statenvoorstel – 1 minuut versie
No: G-19-015

1 Onderwerp

Provinciale garantstelling Mijnwater B.V.

2 Inleiding/aanleiding inclusief beoogd resultaat

Het Limburgs Energie Fonds (LEF B.V.)

Middels de Motie Duurzaamheid hebben Provinciale Staten in 2011 het college van Gedeputeerde Staten opgeroepen een revolverend energiefonds in te richten. Uw college heeft hieraan invulling gegeven middels de Kadernota Energiefonds. Met vaststelling van de Kadernota Energiefonds hebben Provinciale Staten op 8 juni 2012 de hoofdlijnen van het Limburgs Energiefonds uitgezet. Het college heeft ter uitvoering daarvan besloten over te gaan tot oprichting van het Limburgs Energie Fonds BV (LEF).In de rol als tijdelijk bestuurder van het LEF heeft uw college in 2013 ingestemd met het sluiten van de Managementovereenkomst tussen LEF BV en Finquiddity Vermogensbeheer BV, tevens is het bestuurs- en investeringsreglement door uw college vastgesteld. Sinds het sluiten van de managementovereenkomst is Finquiddity Vermogensbeheer BV de bestuurder van LEF. Finquiddity Vermogensbeheer BV is als bestuurder en fondsbeheerder op basis van een Europese aanbestedingsprocedure geworven.

In het voorjaar van 2016 zijn gesprekken gestart met de Europese Investeringsbank (hierna EIB) over de mogelijkheid om het LEF financieel te versterken. Deze gesprekken hebben ertoe geleid dat op de EIB op 15 juni 2017 heeft besloten het LEF een lening te verstrekken van € 30 mln. LEF BV is hiermee het eerste Nederlandse Energiefonds waarin de EIB heeft geïnvesteerd. Na deze financiering door de EIB bedraagt de totale fondsomvang € 90 mln.

Het Limburgs Energie Fonds heeft momenteel € 47,8 mln. aan financieringen verstrekt aan ondernemers. Hiermee zijn in totaal € 174 mln. aan duurzame investeringen gerealiseerd, in en voor de provincie Limburg. De broeikasgasemissie reductie is circa 2,35 mln. ton, dit is vergelijkbaar met de reductie van circa 57 windmolens van 2,3 MW of 374.362 huishoudens.

Mijnwater B.V.

Mijnwater B.V. beschikt over een geavanceerd warmte/koude netwerk waarmee woningen van warmte en koude worden voorzien. Het betreft een laag temperatuur netwerk (circa 26-28 °C) in Heerlen. Anno 2018 is het ondergronds reservoir voor Mijnwater B.V. steeds minder belangrijk en streeft men ernaar door intelligente toepassingen en technieken het ondergronds reservoir zo min mogelijk te gebruiken. Warmte wordt nu bijvoorbeeld steeds meer gewonnen uit andere bronnen zoals het datacenter van APG, koelingen van supermarkten en in de nabije toekomst aansluiting van bijvoorbeeld VDL Componenta op het Mijnwater netwerk. Daarmee leiden nieuwe Mijnwateraansluitingen niet noodzakelijkerwijs tot additionele activiteit in de ondergrond. Daarbij is het tevens van belang te onderkennen dat het concept van Mijnwater zondermeer toegepast kan worden in gebieden zonder mijnen, door alternatieve buffermethoden in te zetten.

In 2016 is gemeente Heerlen gestart met een verkenning hoe de instandhouding en groei van Mijnwater te financieren. Uiteindelijk heeft het college besloten Mijnwater B.V. te verkopen. Enkele partijen, waaronder LEF, hebben een voorstel voor de overname gedaan. Uiteindelijk is het voorstel van LEF gekozen. Omdat de overname van de aandelen van Mijnwater B.V. een investering groter dan € 2.5 mln. betrof was goedkeuring van de AvA van LEF vereist.

Middels het GS besluit d.d. 4 september 2018 heeft de AvA van LEF B.V. ingestemd met de overname van de aandelen van Gemeente Heerlen in Mijnwater B.V.. Hiermee is LEF B.V. momenteel enig aandeelhouder in Mijnwater B.V. Op het moment van overname was de noodzaak tot groei bekend. Een van de redenen voor de keuze voor LEF B.V. was de visie van LEF voor de verdere ontwikkeling en uitrol van Mijnwater variërend van een S50 tot een S500 (miljoenen investeringen) scenario.

De noodzakelijke aanvullende invetseringen voor de verdere uitrol van Mijnwater liggen nu voor. In het huidige basis scenario zijn deze investeringen geraamd op € 90 mln. en dit vergt additionele financiering door LEF van € 22,5 mln. In voorliggend statenvoorstel vragen wij u om wensen en bedenkingen te uiten inzake deze voorgenomen investering vanuit het fonds en de daarvoor benodigde Provinciale garantstelling van € 22,5 mln. Deze garantstelling is noodzakelijk omdat investering niet past binnen het grote posten beleid van LEF B.V. dat er op is gericht voldoende spreiding binnen het fonds te behouden.

In het aan u vertrouwelijk ter inzage gelegde treasury advies wordt een positief advies afgegeven over het investeringsvoorstel onder diverse voorwaarden, waarvan de voornaamste een geconditioneerde uitboeking van de middelen op basis van het rendement van een individuele aansluiting betreft. Dit stelt mijnwater in staat zich scherp richting de markt te oriënteren, met een gefaseerde en gecontroleerde toename van de exposure van de financier (LEF) en daarmee de garantiegever (de Provincie).

CE Delft (Bijlage 1)
In het huidig regeerakkoord is de transitie naar een gasloze gebouwde omgeving in 2050 opgenomen. In de verstedelijkte regio Parkstad kan Mijnwater een grote bijdrage leveren aan het realiseren van die ambitie. CE Delft heeft in 2018 de potentie van Warmtenetten met een lage temperatuur geïnventariseerd. Dit rapport vormt daarmee een goede second opinion van de techniek en de uitrolbaarheid. CE Delft beoordeelt Mijnwater als een innovatief én kansrijk concept dat op aanzienlijke schaal (2,0 tot 3,6 mln. woningen) toegepast kan worden om in Nederland de transitie naar een aardgasvrije samenleving mogelijk te maken.
Het rapport bevestigt dat met behulp van het Mijnwater-concept de toekomstig dalende warmtevraag en stijgende koudevraag, in een gebied met een gevarieerde bebouwing waar wel sprake is van een minimum bebouwingsgraad (dichtheid), kan invullen.

Besluitvorming
Het voorliggend financieringsvoorstel in wordt aangedragen door het fondsmanagement van LEF en past binnen haar investeringsreglement. Conform de reguliere procedure vergt een investering van LEF goedkeuring van de adviescommissie, die inmiddels is verkregen. Tevens vergt een investering van boven de € 2,5 mln. goedkeuring van de AvA en dus GS besluitvorming. Voorwaarde voor het akkoord van de adviescommissie en het voldoen aan het investeringsreglement is dat de overschrijding van de maximale fondsexposure (in dit geval 8,5 mln.) wordt gedekt door een garantstelling van de Provincie. De totale exposure van LEF zou na dit besluit € 32,5 mln. komen te bedragen en vergt een totale garantstelling van € 24 mln. Bij eerdere besluitvorming (4 september 2018) is reeds een garantie van € 1,5 mln. afgegeven.

Omdat voorliggend besluit een directe garantstelling door de Provincie betreft en de € 2,5 mln. grens van de financiële verordening wordt overschreden, worden uw Staten gevraagd om uw wensen en bedenkingen te uiten ten aanzien van dit financieringsvoornemen in de vorm van een Provinciale garantstelling van € 22,5 mln.

Ten grondslag aan de verdere uitbreiding van Mijnwater ligt een gedegen Plan van Aanpak (vertrouwelijke bijlage 1), een voorstel van de fondsdirectie, een separaat advies van de adviescommissie LEF en een separaat treasury advies. Tevens zijn er vergevorderde gesprekken met potentiële toetreders, waaronder Enpuls (een dochteronderneming van Enexis).

3 Bevoegdheid

Provinciale Staten (PS) dienen conform artikel 167, lid 4 jo. artikel 158, lid 1 onder 2 van de Provinciewet, nader uitgewerkt in artikel 13 lid 4 van de financiële verordening 2016 in de gelegenheid gesteld te worden haar wensen en bedenkingen te uiten, voor zover de financieringsomvang de € 2,5 mln. overstijgt.

4 Voorstel aan Provinciale Staten

1. Conform artikel 167, lid 4 jo. artikel 158, lid 1 onder 2 van de Provinciewet, nader uitgewerkt in artikel 13 lid 4 van de financiële verordening 2016 uw wensen en bedenkingen te uiten ten aanzien van het financieringsvoorstel dat bestaat uit:
   a. Het verstrekken van een garantstelling ter hoogte van maximaal € 22,5 mln. jegens LEF B.V. voor haar investering van in totaal € 32,5 mln. in mijnwater B.V. tegen een marktconforme vergoeding in de vorm van een provisie ter hoogte van 6,25% op geconsolideerd niveau.
   b. Het instellen van een risicoreserve ad € 2,26 ten laste van de middelen Limburgs Bod en klimaatakkoord (zie paragraaf 8).

5 Argumenten / toets duurzaamheidparagraaf

Door financiering van Mijnwater kan de uitrol van dit koude en warmte netwerk bijdragen aan realisatie van de doelen opgenomen in het POL, Nationaal Energieakkoord en regeerakkoord. De doelen gesteld vanuit het Coalitieakkoord, POL en Nationaal Energieakkoord zijn:

- ten minste een besparing van het energiegebruik met gemiddeld 1,5% per jaar;
- ten minste een toename van het aandeel hernieuwbare energieopwekking naar 14% in 2020 en 16% in 2023;
- de in het Regeerakkoord opgenomen doelstelling om ten opzichte van de CO2 uitstoot in 1990 een CO2 reductie van 49% in 2030 te realiseren.

De impact van het financieringsvoorstel inzake de uitrol vaan Mijnwater B.V. kan resulteren in een CO2 besparing van 306.691 ton, dit is vergelijkbaar met de directe jaarlijkse CO2 uitstoot van 48.805 huishoudens. Ten opzichte van het totaal aantal huishoudens van 120.000 in 2018 in de Stadregio Parkstad, is dit een besparing van 16%.

6 Risico's

Financieel risico

Er worden in het treasury advies diverse risico's onderkend. De voornaamste risico's zijn:

- mogelijk verschil tussen het voorcalculatorisch rendement op nieuwe aansluitingen op basis waarvan de lening getrokken wordt en het werkelijke rendement dat behaald wordt na realisatie;
- een (her)financieringsrisico gekoppeld aan (on)gecontroleerde groei ingegeven door maatschappelijke druk of druk van toetredende aandeelhouders;
- de ontwikkeling van de organisatie en succesvolle uitrol van het plan van aanpak in tijd en kwaliteit;
- het conform planning realiseren van de pijplijn projecten.

Hiertoe zijn diverse beheersingsmaatregelen getroffen:

- het uit te voeren plan van aanpak versterkt de financiële functie en stelt Mijnwater in staat beter geïnformeerde investeringsbesluiten te nemen. De organisatie is al stevig versterkt met de komst van Angelique Palmen en een ervaren controller. Ook heeft het LEF intern versterking ingehuurd voor het beheer van haar deelneming;
- de structurering van de financiering internaliseert financiële prioritering in de investeringsbesluiten en stelt strikte voorwaarden aan uitboeking;
- de AvA rol van LEF stelt in staat sterker te sturen dan het geval zou zijn, bij enkel een financieringspositie. Na implementatie van het Plan van Aanpak zal tevens een RvC ingesteld worden;
- er is een reëel beheerscenario waarbij niet verder wordt geïnvesteerd in groei en de organisatie wordt afgebouwd gericht op instandhouding van de bestaande gecontracteerde kasstromen;
- naast de reguliere banken zijn er diverse faciliteiten in ontwikkeling die de financierbaarheid van de energietransitie moeten bevorderen. De voornaamste hiervan is Invest-NL. Dit financieringsinstrument kan de groei van Mijnwater faciliteren en LEF is op diverse niveaus in contact met deze partijen.

Gelet op de ingevoerde beheersmaatregelen en in het bijzonder de mogelijkheid om de uitboeking van middelen te faseren op basis van uitbreidingen van subclusters kunnen de risico's tot worden teruggebracht tot een niveau dat past bij het verwachte rendement van de investering.
Daarnaast wordt een dotatie aan de risicoreserve SIS 2.0 gedaan ter hoogte van € 2,26 mln.

Statenvoorstel
No: G-19-015

1. Onderwerp

Provinciale garantstelling Mijnwater B.V.

2. Inleiding/aanleiding inclusief beoogd resultaat

Voor de komende jaren is het noodzakelijk om de verduurzaming van de bebouwde omgeving versneld op te pakken. Het maatschappelijk effect dat we op korte termijn willen bereiken ligt in lijn met het door u vastgestelde LEKTA:

- het verduurzamen van de Limburgse woningen op het gebied van energiebesparing en CO2 reductie met een energiebesparing van 3PJ in 2020;
- circa 30.000 woningen extra verduurzamen met provinciaal financieringsinstrument Duurzaam Thuis. Dit is vergelijkbaar met circa 70% van de 2020 doelstelling van 42.000 woningen en tevens een substantiële impuls aan werkgelegenheid en (bij- en/of om) scholing in de sector;
- het realiseren van de tussen de 10.000 – 15.000 aardgasvrije bedrijfs- en woonobjecten.

De impact van het financieringsvoorstel inzake de uitrol vaan Mijnwater B.V. kan resulteren in een CO2 besparing van 306.691 ton, dit is vergelijkbaar met de directe jaarlijkse CO2 uitstoot van 48.805 huishoudens. Ten opzichte van het totaal aantal huishoudens van 120.000 in 2018 in de Stadregio Parkstad, is dit een besparing van 16%.

Mijnwater B.V.

In 2016 is gemeente Heerlen gestart met een verkenning hoe de instandhouding en groei van Mijnwater te financieren. Uiteindelijk heeft het college besloten Mijnwater B.V. te verkopen. Enkele partijen, waaronder LEF, hebben een voorstel voor de overname gedaan. Uiteindelijk is het voorstel van LEF gekozen en is LEF 100% aandeelhouder van Mijnwater B.V. geworden. U bent hier middels een mededeling portefeuillehouder op 4 en 28 september van op de hoogte gesteld.
Voor de verdere uitrol van Mijnwater zijn aanvullende investeringen noodzakelijk die in het basis scenario geraamd zijn op € 90 mln.. In voorliggend statenvoorstel vragen wij u om wensen en bedenkingen te uiten inzake het verstrekken van een Provinciale garantstelling van € 22,5 mln. jegens LEF B.V. voor haar investering van in totaal € 32,5 mln. in Mijnwater B.V.

3. Bevoegdheid

Provinciale Staten (PS) dienen conform artikel 167, lid 4 jo. artikel 158, lid 1 onder 2 van de Provinciewet, nader uitgewerkt in artikel 13 lid 4 van de financiële verordening 2016 in de gelegenheid gesteld te worden haar wensen en bedenkingen te uiten, voor zover de financieringsomvang de € 2,5 mln. overstijgt.

4. Voorstel aan Provinciale Staten

1. Conform artikel 167, lid 4 jo. artikel 158, lid 1 onder 2 van de Provinciewet, nader uitgewerkt in artikel 13 lid 4 van de financiële verordening 2016 uw wensen en bedenkingen te uiten ten aanzien van het financieringsvoorstel dat bestaat uit:
   c. Het verstrekken van een garantstelling ter hoogte van maximaal € 22,5 mln. jegens LEF B.V. voor haar investering van in totaal € 32,5 mln. in mijnwater B.V. tegen een marktconforme vergoeding in de vorm van een provisie ter hoogte van 6,25% op geconsolideerd niveau.
   a. Het instellen van een risicoreserve ad € 2,26 ten laste van de middelen Limburgs Bod en klimaatakkoord (zie paragraaf 8).

5. Risico's

Financieel risico

Het voornaamste risico in gelegen in het verschil tussen het voorcalculatorisch rendement op nieuwe aansluitingen op basis waarvan de lening getrokken wordt en het werkelijke rendement dat behaald wordt na realisatie. Een van de belangrijke deliverables van het plan van aanpak is een rekenmethodiek die getoetst kan worden aan de historisch gerealiseerde aansluitingen inclusief een reële toerekening van de kosten van de backbone. Nu worden normatieve berekeningen gehanteerd, uitgaande van de ervaringen van Mijnwater B.V. en interne expertise. Dit is echter moeilijk toetsbaar. Als er sprake is van een structurele onderschatting van de werkelijke investeringskosten, operationele kosten of noodzakelijke dekkingsbijdrage voor de backbone kan een op voorhand positief ingeschatte aansluiting achteraf onrendabel blijken. Een steekproef op 2 aansluitingen laat een positief resultaat zien, maar deze steekproef is te klein om een conclusie voor de hele portefeuille te kunnen trekken. Dit vormt een nog groter risico bij uitbreiding in gebieden waar nog geen backbone aanwezig is. Een meer gedetailleerde ramingssystematiek zou Mijnwater ook in staat stellen scherpere proposities neer te leggen.

Het tweede risico is een (her)financieringsrisico gekoppeld aan (on)gecontroleerde groei ingegeven door maatschappelijke druk of druk van toetredende aandeelhouders. Hier wijst ook de adviescommissie expliciet op zoals opgenomen in bijlage 1. Dit betekent mogelijk dat de Provinciale exposure verder toe kan nemen indien besloten wordt in te zetten op verdere groei, gedreven door externe ontwikkelingen. De adviescommissie stelt voor een expliciet standpunt in te nemen over een acceptabel maximum (zie conclusie paragraaf 6). De rol en bereidheid van externe financiers is hierbij een belangrijke factor. Ten aanzien van de bankfinanciering is het risico 2-ledig. Er wordt in het model uitgegaan van een relatief hoge leverage en lange looptijd (parallel aan wat acceptabel is in een volwassen vastgoedsector), hetgeen de financierbaarheid bemoeilijkt. Daarnaast is het een nieuw concept waardoor banken naar verwachting terughoudendheid zullen tonen.

Verder is de ontwikkeling van de organisatie en een tijdige en kwalitatief succesvolle uitrol van het plan van aanpak een relevant risico. De organisatie is momenteel klein en in het bijzonder afhankelijk dhr. Hiddes. Om de doorgroei te kunnen realiseren is dan ook een versterking van de organisatie noodzakelijk en moet de aanwezige kennis vastgelegd en beschermd worden. In het plan van aanpak worden hiertoe 3 fases onderscheiden: Fundamentals, Strategievorming en Kwaliteit en Capaciteit. Pas na het zetten van deze stappen wordt een volledige en sterke exit mogelijk.

Tot slot is het realiseren van brede groei een stevige uitdaging. Er zit een groot aantal concrete projecten in de pijplijn, met name in de B2B sfeer. Deze leads zijn echter niet allemaal gecontracteerd (mede door het niet kunnen financieren van de uitbreiding). Verdere doorgroei zal ook gerealiseerd moeten worden in de B2C markt. Deze casussen zijn complexer en ook meer beperkt vanuit de prijsstelling o.b.v. de warmte wet. De invulling van het klimaatakkoord en de invulling van de lokale wijk-specifieke warmteplannen vormen hierbij een onzekerheid. Daarnaast vormen kosten voor isolatie die voor rekening van de bewoners komen een drempel voor het ontsluiten van de bestaande woningbouw.
Het is cruciaal dat er een gedetailleerder overzicht komt van de pijplijn en identificatie van de bottlenecks voor realisatie anders dan financiering. Dit vormt een van de eerste deliverables van het Plan van Aanpak.

Ten aanzien van bovengenoemde risico's zijn de volgende beheersingsmaatregelen getroffen:

- het uit te voeren plan van aanpak versterkt de financiële functie en stelt Mijnwater in staat beter geïnformeerde investeringsbesluiten te nemen. De organisatie is al stevig versterkt met de komst van Angelique Palmen en een ervaren controller. Ook heeft het LEF intern versterking ingehuurd voor het beheer van haar deelneming;
- de structurering van de financiering internaliseert financiële prioritering in de investeringsbesluiten en stelt strikte voorwaarden aan uitboeking;
- de AvA rol van LEF stelt in staat sterker te sturen dan het geval zou zijn, bij enkel een financieringspositie. Na implementatie van het Plan van Aanpak zal tevens een RvC ingesteld worden;
- er is een reëel beheerscenario waarbij niet verder wordt geïnvesteerd in groei en de organisatie wordt afgebouwd gericht op instandhouding van de bestaande gecontracteerde kasstromen;
- naast de reguliere banken zijn er diverse faciliteiten in ontwikkeling die de financierbaarheid van de energietransitie moeten bevorderen. De voornaamste hiervan is Invest-NL.
  Dit financieringsinstrument kan de groei van Mijnwater faciliteren en LEF is op diverse niveaus in contact met deze partijen.

Volledigheidshalve wordt ook het navolgende risico benoemt dat reeds eerder is geadresseerd. In het traject van de overname door LEF B.V. is expliciet aandacht geweest voor Na-ijlende effecten steenkoolwinning en een mogelijke relatie met, danwel risico voor de activiteiten van Mijnwater B.V. Hierbij is door AKD het risico als gering aangemerkt en heeft een expert meeting plaatsgevonden waaruit eveneens voortkwam dat het risico van de activiteiten van Mijnwater B.V. in relatie tot de voornoemde risico's minimaal is. Uit het VITO overleg komt kortweg naar voren dat het technische risico dat mijnwater de oorzaak kan zijn van mijn(water)schade, klein is, gegeven het relatief onbeduidende karakter van de mijnwater activiteiten t.o.v. het grotere geheel. In dit licht heeft LEF de risico's acceptabel geacht. Ter verdere zekerheid is een vrijwaring van de gemeente Heerlen bedongen voor infrastructuur aangelegd vóór de transactiedatum met een looptijd van 3 jaar. Er zijn recent geen nieuwe relevante ontwikkelingen inzake na-ijlende effecten steenkoolwinning in relatie tot de verduurzaming van de gebouwde omgeving in de regio Parkstad.

Gelet op de ingevoerde beheersmaatregelen en in het bijzonder de mogelijkheid om de uitboeking van middelen te faseren op basis van uitbreidingen van subclusters kunnen de risico's tot worden teruggebracht tot een niveau dat past bij het verwachte rendement van de investering. Daarnaast wordt een dotatie aan de risicoreserve SIS 2.0 gedaan ter hoogte van € 2,26 mln..

6. Toelichting / kernargumenten/onderbouwing

De doelen gesteld vanuit het Coalitieakkoord, POL en Nationaal Energieakkoord zijn:

- ten minste een besparing van het energiegebruik met gemiddeld 1,5% per jaar;
- ten minste een toename van het aandeel hernieuwbare energieopwekking naar 14% in 2020 en 16% in 2023;
- de in het Regeerakkoord opgenomen doelstelling om ten opzichte van de CO2 uitstoot in 1990 een CO2 reductie van 49% in 2030 te realiseren.

LEKTA

LEKTA kent een aantal door u vastgestelde ambities:

- het verduurzamen van de Limburgse woningen op het gebied van energiebesparing en CO2 reductie met een energiebesparing van 3PJ in 2020;
- circa 30.000 woningen extra verduurzamen met provinciaal financieringsinstrument Duurzaam Thuis. Dit is vergelijkbaar met circa 70% van de 2020 doelstelling van 42.000 woningen en tevens een substantiële impuls aan werkgelegenheid en (bij- en/of om) scholing in de sector;
- het realiseren van de tussen de 10.000 – 15.000 aardgasvrije bedrijfs- en woonobjecten.

LEKTA benoemt Mijnwater als een kansrijk alternatief om deze doelstellingen in de gebouwde omgeving te realiseren. Limburg is de vierde provincie in Nederland wat betreft de beschikbaarheid van restwarmte en heeft tevens gebieden die geschikt zijn voor bodem- en aardwarmte. LEKTA onderschrijft de potentie van Mijnwater, circa 2 tot 3,6 mln. Nederlandse huishoudens zouden met deze technologie van warm water voorzien kunnen worden.

Limburgs Bod

Mjnwater B.V. is een belangrijk onderdeel van het Limburgse aanbod voor een Regiodeal Transformatie van Parkstad. Over dit aanbod bent u reeds geïnformeerd op 31 augustus en 13 september 2018.
Mijnwater is onderdeel van zowel het Limburgs aanbod aan het Rijk, investeringslijn 2 (transformatie van de gebouwde omgeving) als van LEKTA. In het Limburgse aanbod geven wij reeds aan dat versnelde uitrol van Mijnwater mogelijk is zonder subsidie maar wel voldoende risicodragend vermogen vraagt.

Het Limburgs Energie Fonds als 100% dochter van de Provincie is een belangrijk instrument in het realiseren van de bovengenoemde ambities. Echter met een fondsomvang van €90 mln. overstijgen sommige initiatieven de draagkracht van het fonds. Mijnwater B.V. is zo'n initiatief. Ten einde deze Limburgse techniek te behouden en uit te rollen beoogt het college van Gedeputeerde Staten een verdere uitbreiding van de positie van LEF B.V. in Mijnwater B.V. mogelijk te maken middels een Provinciale garantstelling van € 22,5 mln.

Mijnwater

Mijnwater B.V. heeft onder het voormalig aandeelhouderschap van Heerlen sterk geïnvesteerd in doorontwikkeling van de mijnwater techniek en de zogenaamde backbone, zijnde de basis infrastructuur voor een grootschalig warmte netwerk. Dit heeft ervoor gezorgd dat de huidige backbone overgedimensioneerd is, waardoor nieuwe aansluitingen momenteel slechts beperkte aanvullende investeringen in de backbone vereisen.

De huidige toepassing van het Mijnwater-concept laat zich het best omschrijven als een *smart thermal grid met geothermische buffering.* Ofwel een lage-temperatuur uitwisselingssysteem met buffering van warmte én koude. In het concept worden aanbod en vraag van warmte en koude op een slimme en efficiënte wijze aan elkaar gekoppeld door een LT-warmtenet. Het concept is vraaggestuurd. De buffering wordt ingezet voor systeemoptimalisatie en nuttige inzet van het aanbod over de tijd heen. Het concept kent een gelaagde opbouw: eerst vindt uitwisseling tussen gebouwen in een cluster plaats, vervolgens uitwisseling tussen clusters en tot slot met de buffers. Dit wordt mogelijk gemaakt door de slimme aansturing van warmte- en koude-infrastructuur: het smart thermal grid. Het lage-temperatuurniveau van de centrale infrastructuur geeft dit concept de mogelijkheid om een groot aantal aanbieders van warmte (vragers naar koude) aan te sluiten. Dit zijn met name ook partijen die niet interessant zijn voor HT-warmtenetten. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om thermische energie uit datacenters, koel- en vrieshuizen of schaatsbanen.

De toepassingsmogelijkheden van het concept in de gebouwde omgeving zijn groot. Doordat op individueel of op clusterniveau de temperatuur bepaald kan worden, kan een grote diversiteit aan afnemers worden aangesloten. Zo kan in het geval van woningbouw zowel een matig als een zeer goed geïsoleerde woning naast elkaar worden aangesloten op dezelfde infrastructuur. Op gebouwniveau wordt verder individueel invulling gegeven aan de warmtevraag van deze woningen. Voor een optimale werking van het concept is het wenselijk dat er veel thermische stromen (warmte én koude) uitgewisseld kunnen worden, maar dit is niet per se noodzakelijk. Ook in situaties met hoofdzakelijk een warmtevraag biedt het concept goede mogelijkheden.

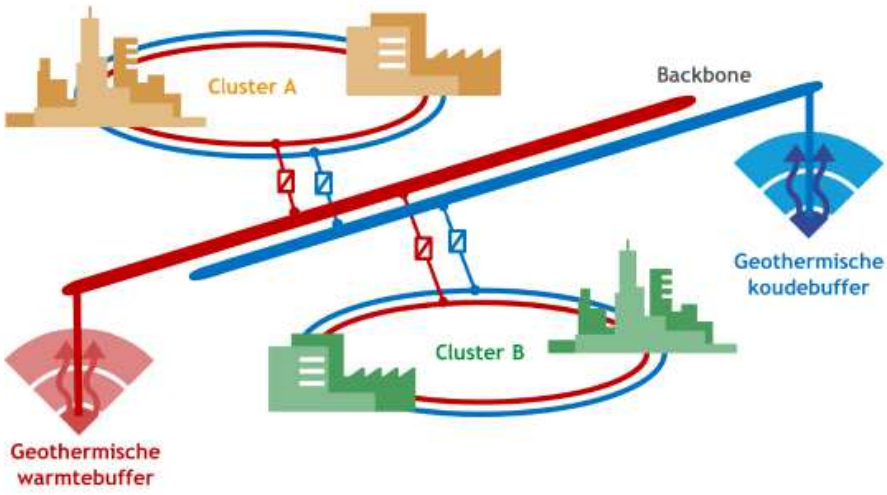

Opmerking: Het daadwerkelijke Mijnwater-energienet in Heerlen is complexer en bevat bovendien vier clusters in plaats van twee. Door middel van warmtewisselaars is het water uit de clusters gescheiden van het water in de backbone.

Het feit dat een groot gedeelte van de voorinvesteringen al gepleegd is, resulterende in een bestaande backbone met een stevige overcapaciteit, maakt de investeringspropositie interessanter dan in het geval van een regulier warmtenet waarbij er een volledig vollooprisico wordt gelopen. Nu kan er op basis van een individuele aansluiting besloten worden of deze uitbreiding rendabel is of niet. Dit is ook de grondslag van het expliciete treasury advies (advies I) om primair de focussen op verdichting op de bestaande backbone voor over te gaan op nieuwe werkgebieden. In dat kader is het ook van belang kritisch te kijken naar het pilot project aardgasvrije wijken in Brunssum. Deze investering is pas verantwoord op het moment dat Mijnwater B.V. de investeringskosten gepaard gaande met een nieuwe backbone scherp kan inschatten en het risico op overschrijding van de verkregen subsidie gemitigeerd wordt.

Naast het voordeel van de aanwezigheid van een bestaand warmtenet biedt de techniek zelf diverse voordelen ten opzichte van een regulier warmtenet zoals in onderstaande tabel is opgenomen.

Traditioneel Warmtenetwerk	Mijnwater
Enkel warmtelevering	Warmte-en Koude levering (Mijnwater verwacht dat koude
Netwerk (weinig of geen intelligentie) waarbij de piek bepalend is voor de cap. v/h netwerk. Verdienmodel is “productie & handel”	Slim netwerk waar vraag en aanbod verbonden wordt en pieken worden geminimaliseerd door toevoeging van tijd en intelligentie. Verdienmodel is dienstverlening.
Warmte wordt constant rondgepompt, hetgeen zorgt voor zware belasting van pompen (= groter elektraverbruik)	Warmte en koude wordt enkel rondgepompt wanneer nodig, hetgeen zorgt voor een lichter pompgebruik
Temperatuurregime: warmte 90 –70 ^{O}C	Temperatuurregime: warmte 30 –28 ^{O}C en koude: 18 -16 ^{O}C
Distributieverliezen ca. 12 %	Distributieverliezen: warmte ca.6%, koude ca.2%.
Benutting restwarmtebronnen zeer beperkt mogelijk door hoge temperatuur regime	Zeer groot arsenaal aan restwarmtebronnen beschikbaar door lage temperatuurregime
Iedere aansluiting is verbruiker	Iedere aansluiting is tevens producent
Geen koppeling/relatie met het elektriciteits-netwerk en het aanbod van duurzame elektriciteit	Mogelijkheid om overschot aanbod duurzame elektriciteit om te zetten in warmte en/of koude en deze vervolgens te bufferen om (eventueel later) te benutten

Vanuit het perspectief van de burger kan Mijnwater een reëel alternatief bieden. Op basis van het CE Delft rapport (bijlage 1) zijn de kosten en investeringen (bij een investering voor een blok van 1000 woningen) als volgt.

Overzicht gebruikerskosten Mijnwater						
	Per 1000		Per woning			
Investering MW aansluiting	€	1.400.000	€	1.400		
Investering Energie centrale	€	8.825.000	€	8.825		
Investering	€	10.225.000	€	10.225		
Energie jaarlijks	€	162.500	€	163		
Onderhoud jaarlijks	€	75.000	€	75		
Overig jaarlijks	€	60.000	€	60		
Kosten	€	297.500	€	298		
	Per 1000		Per woning		Per maand	
VR Warmte	€	390.000	€	390,0	€	32,5
VR Koude	€	140.000	€	140,0	€	11,7
VR warm tapwater	€	120.000	€	120,0	€	10,0
Verbruik warmte	€	175.000	€	175,0	€	14,6
Verbruik koude	€	-	€	-	€	-
Verbruik tapwater	€	140.000	€	140,0	€	11,7
Totaal	**€**	**965.000**	**€**	**965,0**	**€**	**80,4**

Volledigheidshalve is bijgaand een jaaroverzicht van een huidige gebruiker bijgevoegd (Bijlage 3), waaruit eveneens blijkt dat de kosten vergelijkbaar zijn met de kosten bij gebruik van gas. Dit kan ook niet anders voor consumenten gezien het in de warmtewet opgenomen niet meer dan anders principe.

CE Delft (Bijlage 1)
In het huidig regeerakkoord is de transitie naar een gasloze gebouwde omgeving in 2050 opgenomen. In de verstedelijkte regio Parkstad kan Mijnwater een grote bijdrage leveren aan het realiseren van die ambitie. CE Delft heeft in 2018 de potentie van Warmtenetten met een lage temperatuur geïnventariseerd. Dit rapport vormt daarmee een goede second opinion van de techniek en de uitrolbaarheid. CE Delft beoordeelt Mijnwater als een innovatief én kansrijk concept dat op aanzienlijke schaal (2,0 tot 3,6 mln. woningen) toegepast kan worden om in Nederland de transitie naar een aardgasvrije samenleving mogelijk te maken.
Het rapport bevestigt dat met behulp van het Mijnwater-concept de toekomstig dalende warmtevraag en stijgende koudevraag, in een gebied met een gevarieerde bebouwing waar wel sprake is van een minimum bebouwingsgraad (dichtheid), kan invullen.

Besluitvorming
Het voorliggend financieringsvoorstel in wordt aangedragen door het fondsmanagement van LEF B.V., dat 100% eigenaar is van Mijnwater B.V. en past binnen haar investeringsreglement. Conform de reguliere procedure vergt een investering van LEF goedkeuring van de adviescommissie, die inmiddels is verkregen. Tevens vergt een investering van boven de € 2,5 mln. goedkeuring van de AvA en dus GS besluitvorming.

Voorwaarde voor het akkoord van de adviescommissie en het voldoen aan het investeringsreglement is dat de overschrijding van de maximale fondsexposure (in dit geval 8,5 mln.) wordt gedekt door een garantstelling van de Provincie. De totale exposure van LEF zou na dit besluit € 32,5 mln. komen te bedragen en vergt een totale garantstelling van € 24 mln. Bij eerdere besluitvorming (28 september 2018) is reeds een garantie van € 1,5 mln. afgegeven. Omdat voorliggend besluit een directe garantstelling door de Provincie betreft en de € 2,5 mln. grens van de financiële verordening wordt overschreden, worden uw Staten gevraagd om uw wensen en bedenkingen te uiten ten aanzien van dit financieringsvoornemen in de vorm van een Provinciale garantstelling van € 22,5 mln..
Ten grondslag aan de verdere uitbreiding van Mijnwater ligt een gedegen Plan van Aanpak (vertrouwelijke bijlage 1) een voorstel van de fondsdirectie, een separaat advies van de advies commissie LEF (bijlage 2) en een separaat treasury advies (vertrouwelijke bijlage 3). Tevens zijn er ver gevorderde gesprekken met potentiële toetreders, waaronder Enpuls (een dochteronderneming van Enexis, zie vertrouwelijke bijlage 4). Hieronder wordt nader ingegaan op deze individuele onderdelen.

Plan van aanpak
Het Plan van Aanpak (Project Growth) dat onderdeel uit maakt van de vertrouwelijk ter inzage gelegde bijlagen ziet op de opschaling en uitbouw van Mijnwater B.V.

De doelstellingen van Project Growth zijn:
1. De rentabiliteit gericht op (lange termijn) winstgevendheid in kaart brengen en onderbouwen.
2. Comfort leveren aan de aandeelhouder (LEF) ten behoeve van aanvullende financiering. Hierbij is herstructurering van de bestaande financiering gewenst.
3. Mijnwater op elementaire onderdelen klaarmaken voor toetreding van een tweede aandeelhouder (het due diligence). Uitgangspunt hierbij is dat Mijnwater autonoom opereert en kan groeien.
4. Het Mijnwaterbedrijf zodanig inrichten (capaciteit in combinatie met kwaliteit) dat ook het aantrekken van vreemd vermogen van institutionele/bancaire partijen mogelijk wordt.

De realisatie van dit plan vergt een minimale doorlooptijd van 1 jaar met 3 separate fases: Fundamentals, Strategievorming en Capaciteit & Kwaliteit. Dit plan adresseert de relevante organisatorische tekortkomingen die onder het voormalig aandeelhouderschap van Heerlen onvoldoende zijn geadresseerd. De belangrijkste organisatie issues worden hiermee adequaat geadresseerd.

Memo LEF
In het memo LEF (vertrouwelijke bijlage 2), aanvullend op het reguliere adviesaanvraag format, schetst LEF B.V. haar bevindingen sinds het moment van overname van de aandelen van Heerlen. Hieruit komen dezelfde aandachtspunten ten aanzien van de organisatie naar voren die geadresseerd worden in het hierboven beschreven Plan van Aanpak. De professionaliseringsslag wordt zeer noodzakelijk geacht. Pas dan kan goed worden ingespeeld op de eveneens beschreven positieve ontwikkelingen aan de vraagkant én de diverse geïnteresseerde partijen aan de funding kant. Slotsom is dat LEF gelooft in de haalbaarheid van de rendement van de individuele aansluitingen en dat nu door financieren in het belang van de onderneming is én LEF B.V. is.

Advies commissie
Gezien de omvang van de financieringsvraag, en de financiële en maatschappelijke impact van dit dossier voor Provincie Limburg heeft de adviescommissie aanvullend bij de reguliere beoordelingsprocedure en ondertekening van goedkeuringsdocumentatie ervoor gekozen de AvA aanvullend te adviseren, hieronder zijn de meest essentiële constateringen en aanbevelingen van de adviescommissie aan de AvA opgenomen. De volledige correspondentie is opgenomen als bijlage 2.

"Het is niet onwaarschijnlijk dat maatschappelijke overwegingen en ook de ambities van partners, zoals al blijkt uit de LoI met Enpuls, zullen leiden tot investeringen die het S90 scenario overschrijden.
De adviescommissie heeft LEF gevraagd om een analyse van de risico's bij de uitvoering van het Mijnwaterproject en een kwantificatie van de financiële gevolgen van deze risico's in het bijzonder waar het de Provincie betreft.
De analyse van de risico's is naar de mening van de adviescommissie zorgvuldig uitgevoerd. Scenario's met hogere investeringen dan in het S90 scenario zijn niet verder uitgewerkt maar zoals hiervoor aangegeven is de mogelijkheid dat Mijnwater groter wordt niet te verwaarlozen en dit moet naar onze mening ook gekwantificeerd worden.
Daarnaast heeft de commissie gevraagd om exit scenario's voor LEF verder uit te werken. Dat laatste wordt naar onze mening bemoeilijkt omdat het niet duidelijk is hoeveel risico in termen van financiering de Provincie bereid is te nemen. Wij zouden dan ook pleiten voor duidelijkheid in deze, waarbij aan LEF aangegeven wordt tot welk bedrag de Provincie direct of indirect maximaal bereid is Mijnwater te financieren. Dat geeft LEF duidelijkheid in het verder uitzetten van de koers bij Mijnwater.

Naast de financiële overwegingen is er ook behoefte aan het versterken van het management en de financieel administratieve ondersteuning van Mijnwater. Dit is onderwerp geweest van diverse discussies van LEF met de commissie en dit onderwerp is naar onze mening zeker voor dit moment adequaat aangepakt met de betrokkenheid van mevrouw A. Palmen en verdere versterking in de financiele administratie.

Concluderend steunt de adviescommissie de betrokkenheid van LEF in het Mijnwater project en het voorstel van LEF aan de AvA. Wij vragen uw aandacht voor bovenstaande overwegingen en aanbevelingen met betrekking tot risico's en in het bijzonder de financiële gevolgen daar van."

Het expliciet verzoek van de adviescommissie inzake de risicobereidheid van de Provincie is geadresseerd in het treasury advies, paragraaf 8.

Exit strategie
Als onderdeel van de mitigatie van het door de advies commissie geadresseerde risico van doorfinanciering is de exit strategie bijzonder relevant. De beoogde holding periode bedraagt 3 tot 7 jaar en LEF verkent nu al de wijze waarop deze exit plaats kan vinden. Door middel van een verkoop van de aandelenparticipatie, of verwatering van haar aandeelhoudersbelang kan LEF (gedeeltelijk) uittreden. LEF heeft niet de intentie en / of voorziet niet een exit op de uitstaande leningen.

Wel wordt ervan uitgegaan dat derden een financieringsbijdrage zullen leveren in aanvulling op de LEF lening. Voor de exit en deze bijdrage kijkt LEF enerzijds naar strategische partijen zoals netbeheerders, maar ook naar infrastructuurfondsen, financieringsfondsen en institutionele beleggers. Bij een kwalitatief goede uitvoer van het Plan van Aanpak zijn deze exit mogelijkheden zeer reëel, waarbij de gesprekken met Enpuls reeds vergevorderd zijn zoals hierna toegelicht.

Letter of intent Enexis (vertrouwelijke bijlage 4)
LEF B.V. en Enexis hebben op 3 april 2019 een Letter of Intent getekend waarin ze de ambitie om gezamenlijk de uitrol van Mijnwater naar scenario van totaal ten minste € 300 mln. aan investeringen te willen realiseren uitspreken. De ambitie is uitgedrukt in geïnvesteerd kapitaal, waarbij als basisscenario € 300 mln. als realistisch gezien wordt. De verwachte CO2-besparing van deze investering gedurende de levensduur van het project is 490.326 ton CO2 (gemodelleerd op 10 jaar en het S300 scenario). Dit is vergelijkbaar met de directe CO2 uitstoot van ruim 61.000 huishoudens. Partijen kiezen ervoor om de onderneming en activiteiten zodanig te structuren dat infrastructuur eigendom wordt van Enexis/Enpuls en Explo van LEF. Over verdere ontwikkeling zullen partijen afspraken maken waarbij uitgangspunt is dat dit zoveel mogelijk 50/50 gedeeld zal worden. Daarnaast is Enexis in de fase tot daadwerkelijke toetreding bereid expertise om niet in te zetten voor de verdere uitwerking van het S90 en S300 scenario.
Uitgangspunt is dat Enexis/Enpuls € 32,5 mln., hetzelfde bedrag als de totaal beoogde investeringen van LEF B.V. in Mijnwater, ter beschikking stelt voor de verdere uitrol van Mijnwater B.V.

Treasury advies (vertrouwelijke bijlage 3)
Het Treasury advies inzake dit project, inclusief de provinciale garantstelling, is opgenomen in de bijlage. De conclusie uit dit advies is opgenomen bij punt 7 van deze nota, financiële aspecten.
De garantstelling zal worden vormgegeven in lijn met Sturing in Samenwerking 2.0, er zal een provisie voor worden gerekend en de omvang van de garantie zal af- en oplopen in lijn met de risico gewogen exposure van LEF zoals gedefinieerd in het grote posten beleid. In lijn met de financiële verordening 2016 is GS bevoegd tot het verstrekken van garantstellingen en financieringen tot € 2,5 mln.

7. Afweging van alternatieven en motivering gemaakte keuze / toets duurzaamheidparagraaf
Zoals in de voorgaande paragrafen beschreven is het voorstel te investeren in Mijnwater B.V. vanuit diverse perspectieve beoordeeld. Samenvattend is er sprake van een technologie die sterk aansluit bij de beleidsambities. De technische potentie is bovendien extern bevestigd door onderzoeksbureau CE Delft (bijlage 1) en heeft duidelijke voordelen ten opzicht van een traditioneel warmtenet (zeker als dit als het volledig nieuwe infrastructuur betreft). De organisatie vergt echter professionalisering zoals erkend door het management LEF en zoals geadresseerd door het Plan van Aanpak. Fondsmanagement en Mijnwater management acht door financieren noodzakelijk en verantwoord mits daartoe de juiste voorwaarden worden gesteld. De adviescommissie van LEF is eveneens positief over het potentieel maar benadrukt expliciet die risico's van toenemende exposure ook, en vooral als, het een succes wordt en de groei doorzet. Vanuit de treasury advisering worden diverse voorwaarden gesteld, zoals geduid in paragraaf 8, maar kan onder deze voorwaarden een positief advies afgegeven worden.

Ondanks het bovenstaande is het uiteraard ook relevant om het alternatief te beschrijven. Te meer omdat vanuit een eigenaarsrol die reeds bestaat, een tendentie kan bestaan om door te financieren in plaats van eventuele verliezen te nemen. Op het moment van overname was de veronderstelling dan tijdig de benodigde informatie kon worden opgeleverd om financiering vanuit de markt op te halen. Nu dit niet haalbaar is gebleken, kan ofwel de voorliggende weg gekozen worden of besloten worden het tempo van investeringen te temporiseren tot na implementatie van het Plan van Aanpak.

Niet door financieren door LEF betekent voor Mijnwater de noodzaak tot het intrekken van commitments, afschrijven van onderhanden werk, mogelijk verliezen van kritisch personeel en potentiele klanten en mogelijke reputatierisico's met als risico extra vertragingskosten en mogelijk het niet meer halen van de groeidoelstelling. Anderzijds betekent door financieren een scherpe toename van de exposure.
Deze risico's afwegende tegen de mogelijkheid dat de exposure toename stapsgewijs kan plaatsvinden, dat het plan van aanpak de juiste issues adresseert én dat het juist gebrek aan uitbreidingsmogelijkheden in financiële zin ten grondslag lag aan de huidige financiële performance van Mijnwater heeft geleid tot het voorliggend voorstel. Hierbij wordt er dus voor geopteerd de kans van slagen te vergroten, met het besef dat de impact van falen significant groter wordt.

8. Relatie met Programmabegroting – financiële aspecten

Relatie met de begroting
Dit initiatief sluit aan bij de Programmalijn 3.7 Energie, duurzaamheid en milieu resultaatgebieden

- 3.7.1 Asbest en energie
- 3.7.2. Milieubeleid en duurzaamheid

Het betreft een investeringsbesluit en verzoek om wensen en bedenkingen. Bij positief besluit zal de verantwoording in de niet uit de balans blijkende verplichtingen en de financieringsparagraaf van de jaarrekening en begroting worden opgenomen.

Dekking
Ten aanzien van de risicoreserve ter grootte van € 2,26 mln. wordt voorgesteld deze te dekken uit de middelen Limburgs bod en Klimaat akkoord, nader te specificeren als ofwel een aanspraak op:

- stelpost cofinanciering duurzame energie – FCL 68867 in samenhang met het restant reserve transitiefonds
- herlabelen van een deel van de bijdrage voor de aardgasvrije wijken Brunssum
- € 40 mln. vanuit de regiodeal voor parkstad

Omdat dit afstemming vergt met diverse andere betrokkenen zal de keuze volgen bij definitief besluit PS.

Vormgeving van de garantstelling
De garantstelling zal in een nog in uitwerking zijnde garantstellingsovereenkomst worden uitgewerkt. Hierbij zullen de onderstaande uitgangspunten gehanteerd worden:

- een totale provisie van 6,75% waarvan het risicodeel van 3,13% vergoed wordt aan de Provincie en het fondskostendeel á 3,62% binnen LEF als 100% dochter van de Provincie ter dekking van de fondskosten. Geconsolideerd krijgt de Provincie daarmee een vergoeding van 6,75% voor de gelopen risico's;
- aanpassing van de managementovereenkomst LEF ten einde het fondsmanagement mee te laten delen in het totale risico;
- omvang garantie gekoppeld aan fondsgrootte (en grote posten regeling);
- closing voorwaarde is akkoord op uitboekingsvoorwaarden in financieringsovereenkomst LEF en Mijnwater. Wijzigingen in uitboekingsvoorwaarden vergen goedkeuring garantiegever, vertegenwoordigd door het college van Gedeputeerde Staten;
- een cash uitkering van deze provisie zal alleen plaatsvinden als Mijnwater B.V. een cashuitkering aan Mijnwater Holding B.V. doet. Indien dit in het belang van de financier én de onderneming is, kan besloten worden de renteverplichting vanuit Mijnwater Holding B.V. op te rollen.

Het laatste punt van bovenstaande opsomming kan betekenen dat, indien dit besluit door GS wordt genomen de exposure van de garantstelling oploopt, aangezien de Provincie eveneens garantstaat voor de fondskostencomponent van deze rente jegens LEF betekent een dergelijk besluit een verhoging van de exposure. Hierbij hoort de nuance dat indien de garantstelling wordt ingeroepen feitelijk alleen de afschrijving op de uitstaande hoofdsom geconsolideerd tot een kostenpost leidt. De dekking van de fondskostencomponent van de rente komt ten goede aan een 100% dochter.

Treasury Advies (vertrouwelijke bijlage 3)
Er wordt een positef treasury advies verstrekt onder de voorwaarde van het instellen van een risico reserve én diverse overige voorwaarden. De conclusie is hieronder opgenomen. Het integrale advies is vertrouwelijk ter inzage gelegd:

Nu door investeren in Mijnwater betekent dat de exposure van de Provincie met **€ 22,5** mln. toeneemt naar € 24 mln. in een organisatie die nog diverse onzekerheden kent zowel op het vlak van haar interne ontwikkeling als in het sterk verschuivende landschap waarin zij opereert. Een ongeconditioneerd financieringsbesluit van deze omvang zou dan ook onverantwoord zijn. Anderzijds zal het in financiële zin blijven beperken van de groei betekenen dat Mijnwater blijft opereren op een suboptimale schaalgrootte en zich niet scherp kan oriënteren op de markt.

Door het introduceren van strikte uitboekingsvoorwaarden kan Mijnwater zich wél scherp richting de markt oriënteren, maar kan het risico gekoppeld aan de toenemende exposure beperkt worden door uitboeking te koppelen aan het rendement van een individuele aansluiting. Deze mogelijkheid is uniek voor een warmtenetwerk en vloeit voort uit de grote voorinvesteringen gedaan in de periode voor het aandeelhouderschap van LEF. Het Plan van Aanpak legt het fundament voor een succesvolle groei en adresseert de organisatorische aspecten die onder de voormalige aandeelhouders onderbelicht zijn gebleven.

Deze aspecten afwegende wordt voorgesteld in te stemmen met het investeringsvoorstel van LEF B.V om aanvullende financiering te verstrekken, waarbij de aanvullende financiering zal via LEF lopen, maar onder een volledige garantie van de Provincie Limburg valt op grond van het grote posten beleid. Er dient hierbij een dotatie aan de risicoreserve SIS 2.0 gedaan te worden van **€ 2,26 mln**. en de onderstaande opsomming van de aandachtspunten en adviezen uit dit treasury advies dienen bij de contractvorming en in de beheerfase geëffectueerd te worden:

Advies I – Zet sterk in op verdichting van het huidige netwerk, voordat nieuwe werkgebieden ontsloten worden. Uitbreiding naar andere werkgebieden is pas verantwoord op het moment dat Mijnwater voldoende schaalgrootte behaald heeft.

Advies II – De marktomstandigheden zijn gunstig en de losstaande propositie is goed, maar het blijft van belang aansluiting te zoeken bij de RES ontwikkelingen en kansen die dit biedt

Advies III – Geef de financiering vorm als een milestone financiering, waarbij er strikte voorwaarden – ten aanzien van normrendement, aandeel werkkapitaal en voortgang plan van aanpak- gekoppeld zijn aan uitboeking.

Advies IV – De gelopen risico's dienen gedekt te worden middels een risicoreservering. Ter mitigatie van de risico's en tussentijds beheer van de garantstelling dient in ieder geval de volgende informatievoorziening in de documentatie opgenomen te worden:

- *Kwartaal update over werkelijke uitzetting met onderscheid investering en werkkapitaal*
- *Periodieke rapportage nacalculatie gerealiseerde aansluitingen*
- *RvC instellen na aantrekken bancaire partij of strategische investeerder*
- *Instandhouding contact met transitiefinanciers Invest-NL of BNG ETFF GO voor groeifinanciering.*
- *Kwartaal update voortgang plan van aanpak*
- *Maximeren aandeel werkkapitaal in financiering*

Advies V – Vanuit Provinciale rol geen sturing uit oefenen op project selectie. De financiële functie binnen Mijnwater moet in de opschalingsfase leading zijn in het selecteren van projecten.

Advies VI – Behartig vanuit de lobbylijn de Limburgse belangen bij de wijzigingen van de warmtewet, de rol en positie van SoDM en het loslaten van de dieptegrens voor geothermie bij SDE subsidie.

Advies VII – Strategische focus op aantrekken externe financiering en toetreding nieuwe aandeelhouder(s). De beoogde holding periode moet primair gekoppeld zijn aan de aanwezigheid van marktfalen en het daar aan gekoppelde publiek belang.

Advies VIII – Behoud flexibiliteit in de uitboekingsvoorwaarden en financieringsstructuur ten einde in te kunnen spelen wijzigingen in fasering, met stel bandbreedtes vast voor de beweegruimte gegeven aan de fondsbeheerder.

Advies IX – Weeg bestaande investeringen in duurzaamheidsprojecten mee bij Provinciale besluitvorming aangaande andere methoden voor realisatie van de energietransitie.

Advies X – Maak expliciet in de besluitvorming dat doorinvesteringsbesluiten op basis van zakelijke overwegingen geschieden. Hierbij geldt tenminste dat de huidige commitment van de Provincie tevens gezien moet worden als maximum commitment tot het moment dat er een strategische investeerder is toegetreden en het plan van aanpak naar tevredenheid is uitgevoerd. Verder financieren zal dan onderworpen zijn aan separate besluitvorming én de sectorlimieten zoals gedefinieerd in SIS 2.0.

Advies XI – Laat de financiering via het bestaande fonds lopen, maar pas performance incentives op passende wijze aan.

9 Juridische aspecten – deregulering

Provinciale Staten (PS) dienen conform artikel 167, lid 4 jo. artikel 158, lid 1 onder 2 van de Provinciewet, nader uitgewerkt in artikel 13 lid 4 van de financiële verordening 2016 in de gelegenheid gesteld te worden haar wensen en bedenkingen te uiten, voor zover de financieringsomvang de € 2,5 mln. overstijgt.

10 Verbindingslijnen en andere visies

Het Limburgs Energie Fonds en Mijnwater B.V. zijn een middel en niet een doel op zich. De doelen zijn o.a. het verhogen van het aandeel duurzame energiebronnen in de energievoorziening Daarnaast draagt de voorliggende investering in de uitrol van dit energienetwerk bij aan circa 500 FTE jaren.

11 Verdere planning, procedure en uitvoering

Beoogd wordt besluitvorming van PS in haar vergadering van 28 juni 2017, na behandeling in de interim Statencommissie van 7 juni. Aanvullend zal een informerende sessie worden georganiseerd op 27 mei aanstaande met aanwezigheid van de fondsbeheerder.

12 Periodieke informatie/sturingsinformatie

☐ **Via Jaarstukken en Begroting**
- ☐ Paragraaf Projecten
- X Paragraaf Financieringen
- ☐ Paragraaf Verbonden Partijen
- ☐ Paragraaf Bedrijfsvoering
- X Programmaverantwoording

☐ **Voortgangsrapportages Regeling grote Projecten**

13 Evaluatie

Niet van toepassing.

14 Communicatie

Niet van toepassing.

15. Meegezonden bijlagen

Bijlage 1: Rapport Weg van gas
Bijlage 2: Advies aan Ava van LEF m.b.t. tot Mijnwater
Bijlage 3: Afrekenfactuur Mijnwater B.V.

provincie limburg

ONTWERPBESLUIT
PROVINCIALE STATEN
VAN LIMBURG

No: G-19-015

Onderwerp
Provinciale garantstelling Mijnwater B.V.

Provinciale Staten van Limburg;

gezien het voorstel van Gedeputeerde Staten van Limburg van 21 mei 2019

besluiten:

1. conform artikel 167, lid 4 jo. artikel 158, lid 1 onder 2 van de Provinciewet, nader uitgewerkt in artikel 13 lid 4 van de financiële verordening 2016 hun wensen en bedenkingen te uiten ten aanzien van het financieringsvoorstel dat bestaat uit:
   a. het verstrekken van een garantstelling ter hoogte van maximaal € 22,5 mln. jegens LEF B.V. voor haar investering van in totaal € 32,5 mln. in mijnwater B.V. tegen een marktconforme vergoeding in de vorm van een provisie ter hoogte van 6,25% op geconsolideerd niveau.
   b. het instellen van een risicoreserve ad € 2,26 ten laste van de middelen Limburgs Bod en klimaatakkoord (zie paragraaf 8).

Aldus vastgesteld door Provinciale Staten van Limburg in hun vergadering van

De heer mr. A.O.J. Pregled, waarnemend griffier

De heer drs. Th.J.F.M. Bovens, voorzitter

Weg van gas

Kansen voor de nieuwe concepten LageTemperatuurAardwarmte en Mijnwater

CE Delft

Committed to the Environment

Weg van gas

Kansen voor de nieuwe concepten LageTemperatuurAardwarmte en Mijnwater

Dit rapport is geschreven door:
Benno Schepers (CE Deflt), Thijs Scholten (CE Delft), Guus Willemsen (IF Technology), Marc Koenders (IF Technology), Bas de Zwart (IF Technology)

Delft, CE Delft, mei 2018

Publicatienummer: 18.3K61.060

Aardgas / Gebruik / Huishoudens / Reductie / Innovatie / Duurzame energie / Aardwarmte / Restwarmte / Mijnbouw

Opdrachtgever: RVO en TKI Urban Energy

Alle openbare publicaties van CE Delft zijn verkrijgbaar via www.ce.nl

Meer informatie over de studie is te verkrijgen bij de projectleider Benno Schepers (CE Delft)

CE Delft
Committed to the Environment

CE Delft draagt met onafhankelijk onderzoek en advies bij aan een duurzame samenleving. Wij zijn toonaangevend op het gebied van energie, transport en grondstoffen. Met onze kennis van techniek, beleid en economie helpen we overheden, NGO's en bedrijven structurele veranderingen te realiseren. Al ruim 35 jaar werken betrokken en kundige medewerkers bij CE Delft om dit waar te maken.

IF Technology
Creating Energy

IF Technology levert een essentiële bijdrage aan de energietransitie. Daarbij gebruiken we onze kennis van bodemenergie, geothermie, energie uit oppervlaktewater en warmtepompen. Want u verdient een energievoorziening die duurzaam en rendabel functioneert.

Voorwoord

In Nederland wordt op dit moment bijna overal hard gewerkt aan het verduurzamen van de warmtevoorziening van de gebouwde omgeving. Klimaatafspraken, duurzaamheidsambities en aardbevingen in Groningen zorgen voor een grote versnelling van de werkzaamheden om het aardgas uit de gebouwen van Nederland te krijgen. Er zijn diverse mogelijkheden beschikbaar om hier invulling aan te geven: warmtepompen, warmtenetten, duurzame gassen en biomassa. Veel van deze mogelijkheden worden al vele jaren ontwikkeld en toegepast, zij het op kleine schaal. Daarnaast zijn er echter ook nieuwe mogelijkheden. Innovaties die in Nederland ontwikkeld worden en die in potentie een grote bijdrage kunnen leveren aan de warmtetransitie. In deze studie is gekeken naar twee van deze innovaties, die beide een variant zijn van warmtenetten op lage temperatuur: lagetemperatuur-aardwarmte (LTA) en het Mijnwater-concept (MW).

De kennis over deze twee innovaties is nog beperkt en RVO en TKI Urban Energy hebben CE Delft en IF Technology opdracht gegeven om inzicht te geven in de eigenschappen en mogelijkheden van deze lagetemperatuuropties in Nederland. Beide opties worden op dit moment ieder op één locatie door één partij uitgevoerd en de vraag ligt voor of deze ook elders in Nederland ontwikkeld kunnen worden. Welke belemmeringen er zijn. En welke kansen er zijn.

Deze rapportage is de eerste rapportage in Nederland die beide concepten los van elkaar en in samenhang beschouwd. Het onderzoek heeft ertoe geleid dat er voor het eerst een potentieelschatting is gemaakt van de (aanzienlijke) mogelijkheden die beide opties los te bieden hebben. En de meerwaarde die voortkomt uit de synergie tussen beide concepten.

Om het onderzoek mogelijk te maken is samengewerkt met de partijen die nu met beide technieken bezig zijn: Visser & Smit Hanab (LTA) en Mijnwater B.V. (Mijnwater). Zonder de medewerking en bijdragen van Kees van der Zalm (Visser & Smit Hanab) en Louis Hiddes en Herman Eijdems (Mijnwater B.V.) zou de uitvoering van het project niet goed mogelijk zijn geweest.
Mede namens beide opdrachtgevers worden deze partijen bedankt voor nuttige inbreng.

CE Delft
IF Technology

Inhoud

	Voorwoord	2
	Samenvatting	5
1	Inleiding	15
	1.1 Aanleiding	15
	1.2 Onderzoeksaanpak	16
	1.3 Leeswijzer	16
2	Lagetemperatuuraardwarmte	17
	2.1 Kernpunten	17
	2.2 Beschrijving van het concept	17
	2.3 Technische aspecten	20
	2.4 Energieprestaties	26
	2.5 Potentieel LTA	29
	2.6 Financiële aspecten	34
	2.7 Globale businesscase	43
	2.8 Kansen en beperkingen	48
3	Mijnwater – Smart Thermal Grid	51
	3.1 Kernpunten	51
	3.2 Beschrijving van het concept	51
	3.3 Technische aspecten	54
	3.4 Energieprestaties	57
	3.5 Potentieel Mijnwater	59
	3.6 Financiële aspecten	67
	3.7 Globale businesscase	72
	3.8 Kansen en beperkingen	75
4	Synthese	80
	4.1 Totaaloverzicht en situatieschets	81
	4.2 Uitwerking fasering	82
	4.3 Potentieel Mijnwater-concept met lagetemperatuuraardwarmte	87
	4.4 Innovatiekansen	90
	4.5 Beleidskansen	95
5	Analyse, conclusies en aanbevelingen	99
	5.1 Analyse	99
	5.2 Conclusies	100
	5.3 Aanbevelingen	104
6	Referenties	106

A	Specificaties Mijnwater Heerlen	108
	A.1 Geothermische buffers	108
B	Potentieelkaarten LTA	109
	B.1 Formatie van Oosterhout	109
	B.2 Rijnland	110
	B.3 Formatie van Maassluis	111
	B.4 Formatie van Breda	112
	B.5 Brussels Zand	113
	B.6 Delfzand	114
C	Kostenraming LTA-doublet	115
D	Alternatieve warmteconcepten	116
	D.1 Inleiding	116
	D.2 Collectieve warmtenetten o.b.v. (fossiele) restwarmte	116
	D.3 All electric met individuele warmtepompen	121
	D.4 Diepe geothermie (> 1.250 meter diepte)	123

Samenvatting

In opdracht van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) en de TKI Urban Energy hebben CE Delft en IF Technology een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijkheden in Nederland van twee nieuwe verwarmingsconcepten. Het gaat hierbij om lagetemperatuuraardwarmte (LTA) en het concept van een *smart thermal grid* met ondergrondse buffering, zoals dat door Mijnwater B.V. is uitgewerkt in Heerlen.
Beide concepten zijn collectieve varianten van lagetemperatuurwarmtenetten (LT-warmtenetten). In het geval van LTA wordt geothermie gebruikt welke wordt gewonnen tussen 250-1.250 meter diepte. Het Mijnwater-concept is een lagetemperatuuruitwisselingssysteem waarbij uitwisseling van warmte en koude plaatsvindt tussen LT-aanbod (waaronder LTA) en vraag. Buffering wordt hierbij ingezet voor systeemoptimalisatie.

Highlights

Het onderzoek beschrijft twee concepten van collectieve warmtetechnieken waarover op dit moment nog maar weinig bekend is in Nederland. Uit het onderzoek komen de volgende centrale punten naar voren:

- Lagetemperatuuraardwarmte (LTA) kan op heel veel plekken in Nederland, ook op plekken waar reguliere geothermie (nog) geen optie is.
- Het Mijnwater-concept kan op heel veel plekken in Nederland, waarbij de buffering zowel bovengronds als ondergronds gerealiseerd kan worden.
- Het combineren van LTA en Mijnwater biedt synergievoordelen: een goede LT-warmtebron in combinatie met minimale verspilling bovengronds door de efficiënte uitwisseling van warmte en koude.
- Beide concepten kunnen op een kleinschaliger niveau worden geïmplementeerd dan gangbaar is bij hogetemperatuurwarmtenetten (HT-netten).
- De technische concepten kunnen verder worden uitgewerkt en geïmplementeerd, waarbij het wel wenselijk is ook beleidsmatige ondersteuning te faciliteren, omdat er belemmeringen in wet- en regelgeving zijn en de financieringsmogelijkheden nu nog beperken.
- Een groeimodel voor beide concepten lijkt aanwezig te zijn, waarbij wordt gestart met of LTA of Mijnwater, waarna doorgroei mogelijk is, zowel zelfstandig als gezamenlijk.

Conclusies en observaties

Het onderzoek heeft geresulteerd in een aantal conclusies en observaties. Deze zijn als volgt:

Algemene conclusies

- De beschikbare kennis van de concepten Mijnwater en LTA is zeer geconcentreerd bij een beperkt aantal actoren in Nederland. Dit rapport is de eerste (openbare) analyse van deze concepten, als losstaande mogelijkheden en als gecombineerde mogelijkheid als technische mogelijkheden voor de warmtetransitie in Nederland.
- Voor beide technieken is de ervaringsbasis zeer smal: ieder concept heeft op dit moment een (zeer) beperkt aantal toepassingslocaties.
- Beide concepten bieden goede kansen voor de bijdrage aan de warmtetransitie in NL.
- Mijnwater en LTA zijn concrete voorbeelden van lagetemperatuurwarmtenetten.
  De uitgewerkte varianten (LT-levering en 70/40-netten) kunnen in potentie de volgende stap zijn in het verduurzamen van de huidige HT-warmtenetten en de gehele warmtevoorziening van de Nederlandse stedelijke omgeving.

Conclusies LTA

In Nederland wordt tot op heden zo goed als geen gebruik gemaakt van de LTA en ook in de gesprekken over de verduurzaming van de warmtevoorziening van Nederland krijgt zij geen aandacht. Uit de analyses in deze rapportage blijkt dat dit onterecht is, want LTA kan een aanzienlijke bijdrage leveren aan de warmtetransitie. Het kan op veel locaties worden toegepast, de technische toepassingsmogelijkheden zijn goed. En ook financieel kunnen interessante proposities worden opgesteld. Deze laatste worden alleen maar beter, naarmate het gebruik van aardgas in Nederland sterker ontmoedigd wordt. LTA kent diverse varianten, waarvan het *horizontal directional drilling* op dit moment in Nederland wordt uitgewerkt en toegepast. In de komende periode komen hiervan de eerste resultaten beschikbaar.
Het technische potentieel voor LTA in Nederland is 229 PJ per jaar en kan daarmee 37% van de huidige warmtevraag in de gebouwde omgeving in Nederland voorzien. Binnen stedelijk gebied (waar de grootste kans is dat warmtenetten tot stand komen) kan zelfs meer dan 70% van de warmtevraag gedekt worden met behulp van LTA.

Conclusies Mijnwater-concept

Waar Mijnwater ooit begon als het eerste LTA-project voor de gebouwde omgeving, is het inmiddels het beste te beschrijven als een smart thermal grid voorzien van grootschalige buffering. Wat ooit de LTA-bronnen waren, zijn inmiddels de buffers geworden. De kern van het concept is verschoven van onder naar boven de grond. Het is nu primair een lagetemperatuuruitwisselingssysteem met buffering (LATUS). Doordat de ondergrond niet meer als bron, maar als buffer wordt gezien, is het ook mogelijk om te kijken naar de mogelijkheden van het concept buiten de Parkstadregio. In de voorgaande analyse is daarbij gebleken dat het concept een zéér groot aandeel van de warmtevraag van de gebouwde omgeving kan voorzien: voor circa 2,0-3,6 mln woningen kan Mijnwater een optie zijn. Dit kan nog groter worden, wanneer ook nieuwe, duurzame LT-warmteproductie wordt toegevoegd, zoals zonthermie en/of warmte uit oppervlaktewater. Ook de mogelijkheid om LTA te koppelen aan Mijnwater biedt een vergroting van het potentieel. Het aantal gebouwen dat door deze combinatie kan worden voorzien, bedraagt circa 3,5-4,5 mln woningen.
Het technische potentieel voor Mijnwater in Nederland is 85,7-159,5 PJ warmtelevering en 2,4-4,3 PJ koudelevering van de huidige vraag.

Projectaanpak

Er zijn op dit moment weinig tot geen onderzoeken gedaan naar de mogelijkheden van beide warmte-technieken. Dit betekent dat voor het onderzoek gebruik is gemaakt van de praktijkkennis die is en wordt opgedaan door een tweetal partijen in Nederland. Voor LTA is dit Visser & Smit Hanab die in de afgelopen periode de LTA-variant van *horizontal directional drilling* heeft uitgewerkt en toepast in Zevenbergen. Het Mijnwater-concept is de afgelopen jaren ontwikkeld en toegepast door Mijnwater B.V. in Heerlen. Beide concepten zijn nog volop in ontwikkeling. Aan de hand van interviews met de betrokken partijen en het inbrengen van kennis van aanverwante warmtetechnieken, is voor beide concepten een uitvoerige analyse gemaakt van diverse aspecten: techniek, financiën, potentieel. Tevens is gekeken wat de mogelijkheden zijn wanneer beide concepten gecombineerd worden in één oplossing voor de warmte- en koudevoorziening van de gebouwde omgeving en glastuinbouw.

Lagetemperatuuraardwarmte (LTA)

Lagetemperatuuraardwarmte (LTA) is het onttrekken van aardwarmte uit ondiepe formaties. De temperatuur van deze aardwarmte zit in de bandbreedte van 20-55°C. In de praktijk is de diepte van LTA tussen die van WKO en reguliere geothermie. De exacte dieptebegrenzing voor LTA ligt niet vast, maar is ingegeven door maximale bereikbare dieptes die haalbaar zijn met gebruikelijke grondwaterboortechnieken of vereenvoudigde olie-/gasboortechieken (dit is circa 1.500 meter). Als bovengrens wordt over het algemeen een diepte van 250 meter aangehouden, omdat ondiepere lagen veelal worden benut voor WKO-toepassingen en andere belangen, zoals drinkwaterwinning. Desondanks wordt LTA op dieptes ondieper dan 250 meter niet uitgesloten, er dient alleen rekening te worden gehouden met andere (omgevings)belangen.

LTA kan in combinatie met een warmtenet op twee manieren worden toegepast in de gebouwde omgeving en glastuinbouw: directe warmtelevering en warmtelevering met collectieve warmtepomp. In het eerste geval wordt de warmte direct geleverd aan de afnemers, waarbij deze geschikt moeten zijn voor lagetemperatuurverwarming (bijvoorbeeld goed geïsoleerde woningen voorzien van vloer-verwarming). Voor tapwater moet in huidige regelgeving de temperatuur 55°C zijn. Hiervoor is in het pand een boosterwarmtepomp of andere oplossing nodig. Ook als de ruimteverwarming een hogere temperatuur vraagt, kan een warmtepomp op gebouw- of woningniveau worden toegepast. In dat geval wordt de warmte uit de ondergrond eerst opgewaardeerd met een warmtepomp tot circa 50-70°C, waarna deze warmte wordt geleverd aan de afnemers. Hierbij is een matige tot goede isolatie van gebouwen gewenst en is geen of beperkte aanpassing in het afgiftesysteem nodig. De geothermische putten van LTA kunnen zowel op de traditionele, verticale manier worden geboord als op een horizontale manier. Deze laatste variant wordt op dit moment toegepast door Visser & Smit Hanab. Hierbij wordt een horizontale filter aangebracht in de ondergrond. Dit heeft diverse voordelen ten opzichte van de verticale putten, zoals een grotere capaciteit bij dunne formaties en beperkte bovengrondse impact tijdens de boorwerkzaamheden, omdat de warme en koude put vanuit één locatie geboord kunnen worden.

De bodemgeschiktheid voor LTA varieert over Nederland. De beschikbare ondergrondse formaties zijn niet overal gelijk en op sommige locaties ongeschikt. Desalniettemin lijkt LTA voor het grootste deel van Nederland een technisch haalbare mogelijkheid. Als globaal een koppeling wordt gemaakt van de bovengrondse warmtevraag en de ondergrondse mogelijkheden om hier invulling aan te geven, dan lijkt LTA een technisch potentieel te hebben van 229 PJ per jaar. Dit is 37% van de huidige warmte-vraag in de gebouwde omgeving en de glastuinbouwgebieden in Nederland. Binnen stedelijk gebied (waar de grootste kans is dat warmtenetten tot stand komen) kan zelfs meer dan 70% van de warmtevraag gedekt worden met behulp van LTA.

De wet- en regelgevingen zijn niet direct belemmerend voor de doorontwikkeling en grootschalige toepassing van LTA. Wel zijn er indirecte belemmeringen en is er een aandachtspunt voor de grens tussen de Waterwet en de Mijnbouwwet op 500 meter diepte. LTA biedt innovatiekansen voor Nederland. Het gaat daarbij onder andere om ontwikkelingen in de warmtepompen, de opwek, de buffering en de warmte-infrastructuur.

Voor de toepassing van LTA in de bestaande woningbouw is een rendabele exploitatie haalbaar met een aansluitbijdrage tussen de 2.000 en 4.000 euro per woning . Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat in de businesscase veel onzekerheden zitten, waardoor een robuust beeld op dit moment niet mogelijk is.

Figuur 1 - Landelijke bodempotentieelkaart lagetemperatuuraardwarmte

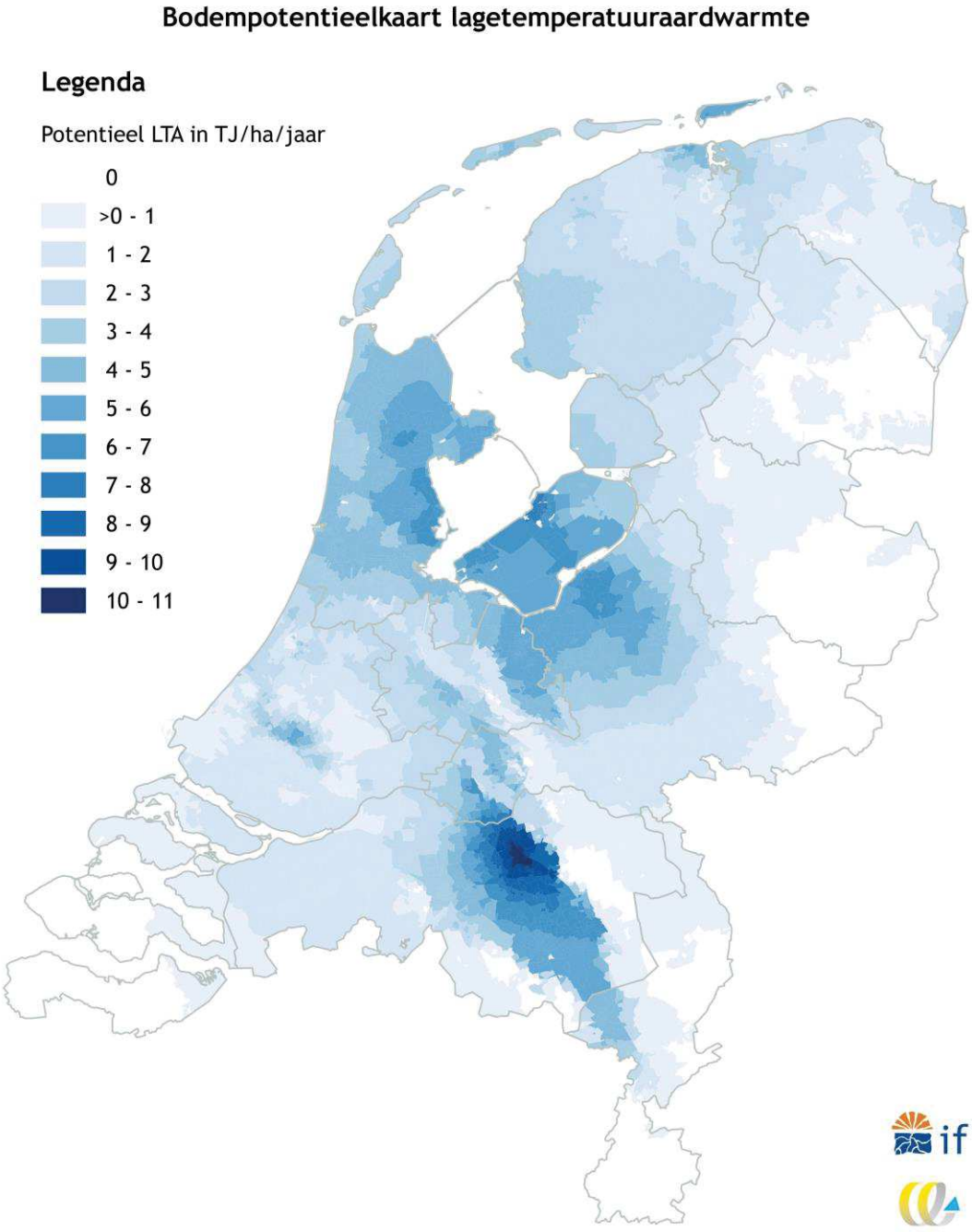

Mijnwater (smart thermal grid)

De huidige toepassing van het Mijnwater-concept laat zich het best omschrijven als een *smart thermal grid met geothermische buffering.* Ofwel een lagetemperatuuruitwisselingssysteem met buffering van warmte én koude. In het concept worden aanbod en vraag van warmte en koude op een slimme en efficiënte wijze aan elkaar gekoppeld door een LT-warmtenet. Het concept is vraaggestuurd.
De buffering wordt ingezet voor systeemoptimalisatie en nuttige inzet van het aanbod over de tijd heen. Het concept kent een gelaagde opbouw: eerst vindt uitwisseling tussen gebouwen in een cluster plaats; vervolgens uitwisseling tussen clusters; en tot slot met de buffers. Dit wordt mogelijk gemaakt door de slimme aansturing van warmte- en koude-infrastructuur: het smart thermal grid. Het lage-temperatuurniveau van de centrale infrastructuur geeft dit concept de mogelijkheid om een groot aantal aanbieders van warmte (vragers naar koude) aan te sluiten. Met name ook partijen die niet interessant zijn voor HT-warmtenetten. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om thermische energie uit datacenters, koel- en vrieshuizen of schaatsbanen.
De toepassingsmogelijkheden van het concept in de gebouwde omgeving zijn groot. Doordat op individueel of op clusterniveau de temperatuur bepaald kan worden, kan een grote diversiteit aan afnemers worden aangesloten. Zo kunnen in het geval van woningbouw zowel een matig als een zeer goed geïsoleerde woning naast elkaar worden aangesloten op dezelfde infrastructuur. Op gebouw-niveau wordt verder individueel invulling gegeven aan de warmtevraag van deze woningen. Voor een optimale werking van het concept is het wenselijk dat er veel thermische stromen (warmte én koude) uitgewisseld kunnen worden, maar dit is niet per se noodzakelijk. Ook in situaties met hoofdzakelijk een warmtevraag biedt het concept goede mogelijkheden. Het Mijnwater-concept lijkt sterk op het gebieds-WKO-concept (DATES) dat wordt toegepast bij een aantal gebieden waar veel grotere gebouwen staan met zowel koude- en warmtevraag. Voorbeelden hiervan zijn te vinden bij de TU Eindhoven, Uithof Utrecht, Overhoeks Amsterdam, etc. Ook hier wordt een smart thermal grid gekoppeld aan een geothermische buffer.
Oorspronkelijk is het Mijnwater-concept ontwikkeld als LTA, maar de specifieke capaciteit van het water in de mijnen onder Heerlen bleek onvoldoende te zijn voor langjarige exploitatie. Dit leidde ertoe dat het concept is doorontwikkeld. Inmiddels wordt het Mijnwater enkel gebruikt als warmte- en koudebuffer voor het bovengrondse smart thermal grid.
Voor de analyse van het technische potentieel van het concept is gekeken naar de locaties in Nederland waar uitwisseling tussen verschillende warmte- en koudevragers en -aanbieders aanwezig is. Doordat het concept gebruik maakt van een warmte-infrastructuur is voor het toepassingsgebied primair gekeken naar stedelijk gebied. Dit levert een technisch potentieel van het concept van circa 160 PJ per jaar van de huidige warmtevraag en 4 PJ van de huidige koudevraag (exclusief besparing). Kijkend over heel Nederland komen tussen de 2,0 tot 3,6 mln woningen in aanmerking voor het Mijnwater-concept.
Naast LT-bronnen en onderlinge uitwisseling is de opslag van warmte en koude ook een essentieel onderdeel van een Mijnwater-concept. Hiervoor is een aantal opties, zoals een bodembuffervat of de opslag van energie in een aquifer, een watervoerende bodemlaag (open WKO). De laatste is vooralsnog de goedkoopste optie.
Naast de slimme, technische aansturing van de thermische stromen, kent ook het verdienmodel van Mijnwater een slimme, innovatieve invulling. Dit geldt echter alleen voor de grootverbruikers. Voor de aangesloten kleinverbruikers geldt de Warmtewet, waarbij het principe van de ‘maximumprijs’ van toepassing is. Dit laatste betekent een belemmering voor het slim aansturen van vraag en aanbod, waarbij alle aangesloten partijen *prosumers* zijn: zowel producent als consument; omdat de Warmtewet niet voorziet in een dergelijke situatie.
Op dit moment is voor individuele grootverbruikers in Heerlen een sluitende businesscase te maken voor het aansluiten op Mijnwater. Om uitrol naar de bestaande woningbouw te maken, is een schaalsprong noodzakelijk. Hiermee kunnen de kosten van de centrale infrastructuur (de backbone) over meer aansluitingen verdeeld worden. In het geval van nieuwe toepassingslocaties buiten Heerlen, kan eerst kleinschaliger begonnen worden in clusters, waarbij het schakelen van clusters middels een backbone, op een later tijdstip plaatsvindt.

Figuur 2 - Illustratie van de gehanteerde aanpak, weergegeven voor de warmtevraag in de toekomstige situatie

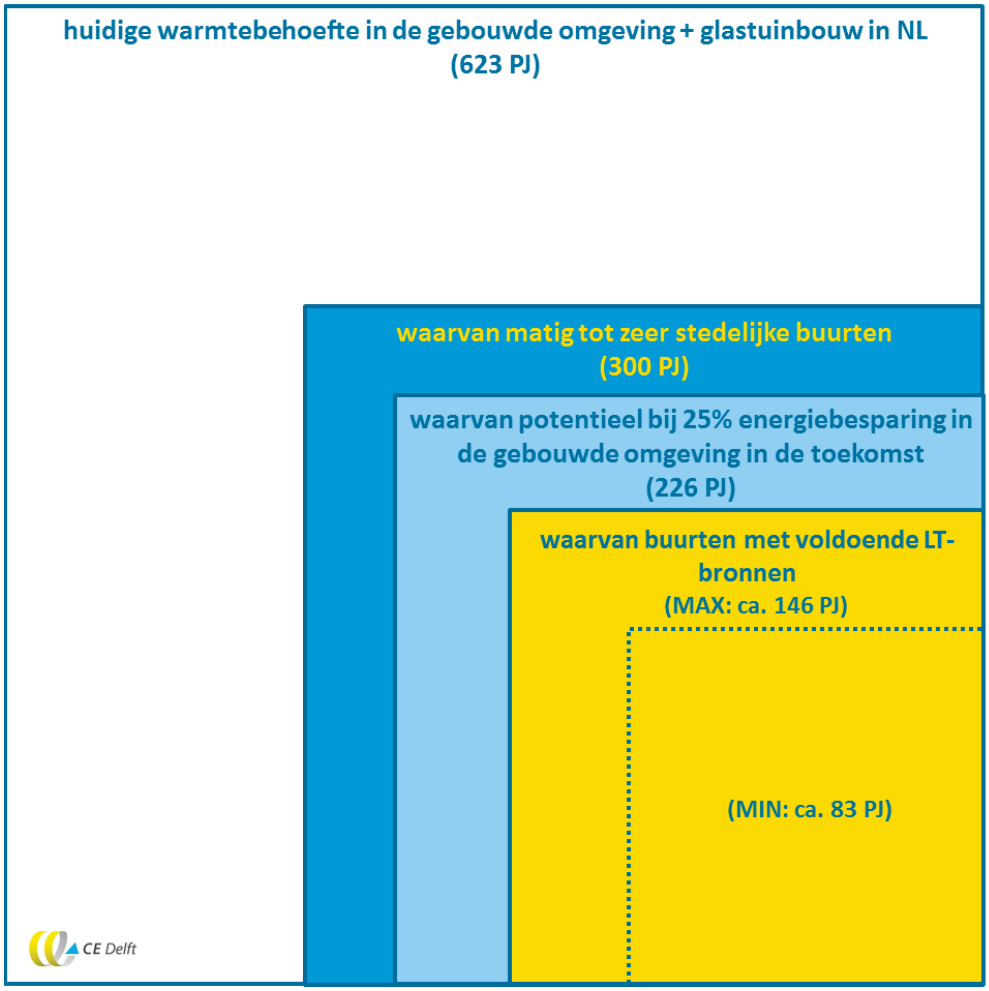

Synthese

Naast de individuele toepassingsmogelijkheden van LTA en Mijnwater, zijn er ook grote voordelen te behalen uit het samenvoegen van de concepten. Voor Mijnwater betekent het toevoegen van LTA dat er een extra, grote bron van lagetemperatuurwarmte beschikbaar is. Voor LTA betekent het toevoegen van Mijnwater dat de vraag naar warmte uit de ondergrond afneemt doordat eerst bovengronds wordt uitgewisseld en de LTA-bron ook gebruikt kan worden als opslag, waarmee de levensduur van de LTA-bron aanzienlijk kan worden verlengd.
In het tweede geval betekent het niet per se dat het potentieel van LTA groter wordt, maar dat de leveringszekerheid op lange termijn beter wordt. In het eerste geval wordt het potentieel van het Mijnwater-concept wel groter. Door toevoeging van LTA wordt het aantal gebieden waar het Mijnwater-concept optimalere uitwisseling mogelijk kan maken aanzienlijk groter. Het technisch potentieel van de gecombineerde toepassing is circa 227 PJ per jaar voor warmte en 6 PJ per jaar voor koude (huidige vraag). Hiermee kunnen 3,5 tot 4,5 mln woningen van Nederland van warmte worden voorzien. Dit is meer dan 50% van alle woningen.
Daarnaast is het mogelijk om andere duurzame warmtebronnen in te passen zoals zonthermische systemen of warmte uit oppervlaktewater, eventueel in combinatie met LTA. De potentiële mogelijkheden hiervan zijn niet geanalyseerd in dit onderzoek.

Figuur 3 - Kaart van Nederland met buurten die potentieel bieden voor een Mijnwater-concept i.c.m. LTA, huidige situatie

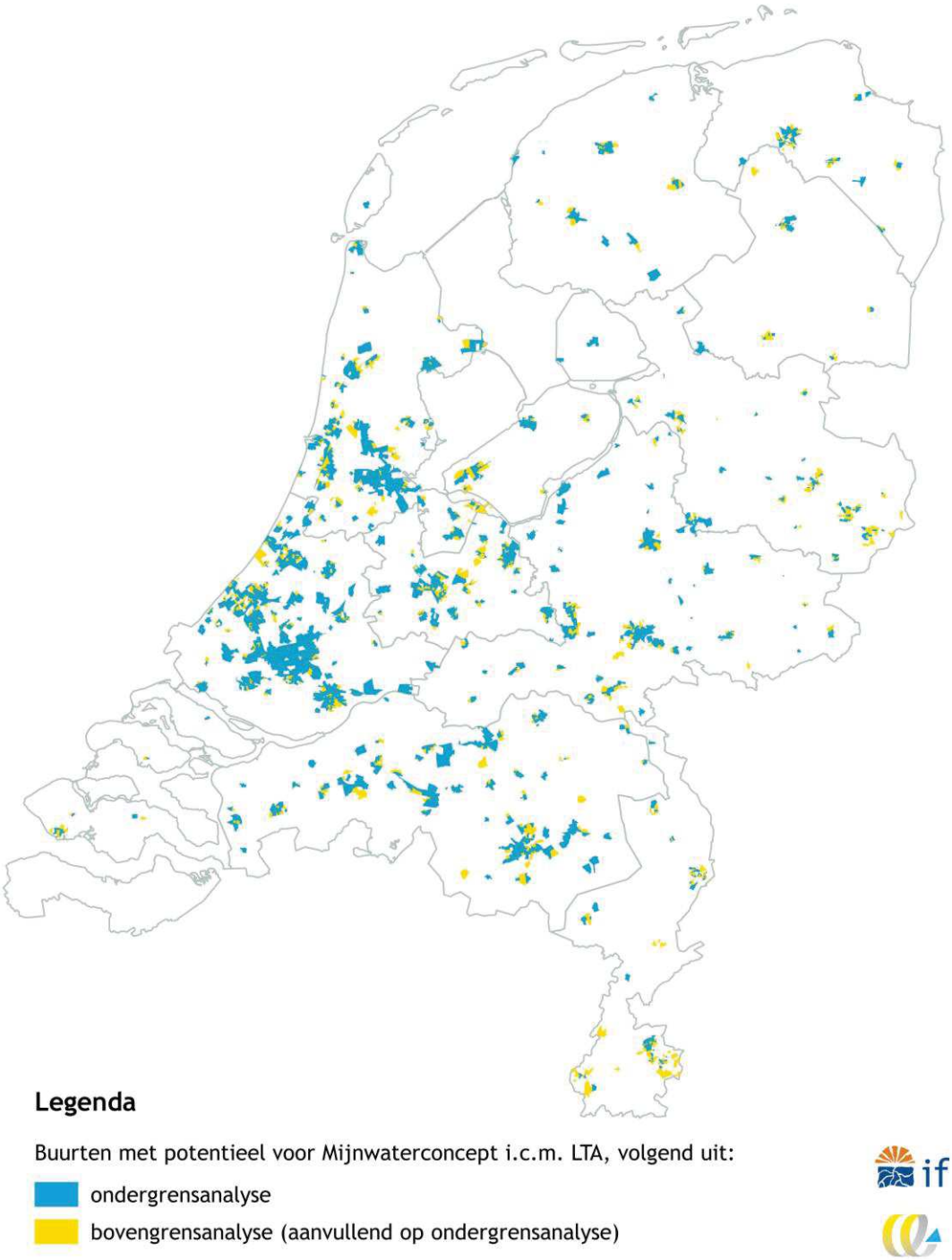

LTA en Mijnwater als onderdeel van het palet aan mogelijkheden

Naast LTA en Mijnwater zijn er diverse andere warmtetechnieken die bij kunnen dragen aan een klimaatneutrale of aardgasvrije warmtevoorziening. Alle beschikbare opties voor Nederland verschillen in hun mogelijkheden: toepassingsgebied, temperatuurniveau, omvang, beschikbaarheid, et cetera. Om een goede afweging te maken tussen de opties en om een beeld te kunnen krijgen

welke optie waar het beste tot zijn recht komt, is aanvullende analyse nodig. In een globale vergelijking kunnen echter wel de volgende conclusies worden getrokken:

- In vergelijking met traditionele HT-warmtenetten op restwarmte of diepe geothermie kan een LT-warmtenet (op basis van LTA en/of Mijnwater) op veel meer locaties worden toegepast, omdat het aantal LT-thermische bronnen veel groter is en de verspreiding over het hele land. Energetisch is het verbruik van LT-netten lager dan bij HT-netten: lagere transportverliezen, beperkte schil-verbeteringen bij de gebouwen zijn wenselijk, efficiënte omzetting voor ruimteverwarming en tapwater. Het kostenniveau van LT-netten ligt boven die van HT-warmtenetten. Dit komt doordat LT-netten zowel een warmtenet hebben (licht lagere kosten dan HT-warmtenet), maar daarnaast ook warmtepompen en beperkte woningaanpassingen.
- In vergelijking met all electric is het toepassingsgebied van LT-netten kleiner. All electric is een individuele warmtetechniek die geen gebruikt maakt van een warmteinfrastructuur. Het is daardoor ook zeer goed van toepassing in dunbebouwde gebieden. Energetisch ontlopen beide technieken elkaar niet veel op systeemniveau. Het kostenniveau van LT-netten ligt onder dat van all electric. De kosten die in het geval van LT-netten nodig zijn voor de infrastructuur zijn per woning lager dan de kosten die in het geval van all electric worden veroorzaakt door de noodzakelijke gebouwaanpassingen.

In Figuur 4 worden de opties *indicatief* ten opzichte van elkaar gepositioneerd. De werkelijke positionering verschilt van buurt tot buurt.

Figuur 4 - Indicatieve positioneren aardgasvrije warmtetechnieken

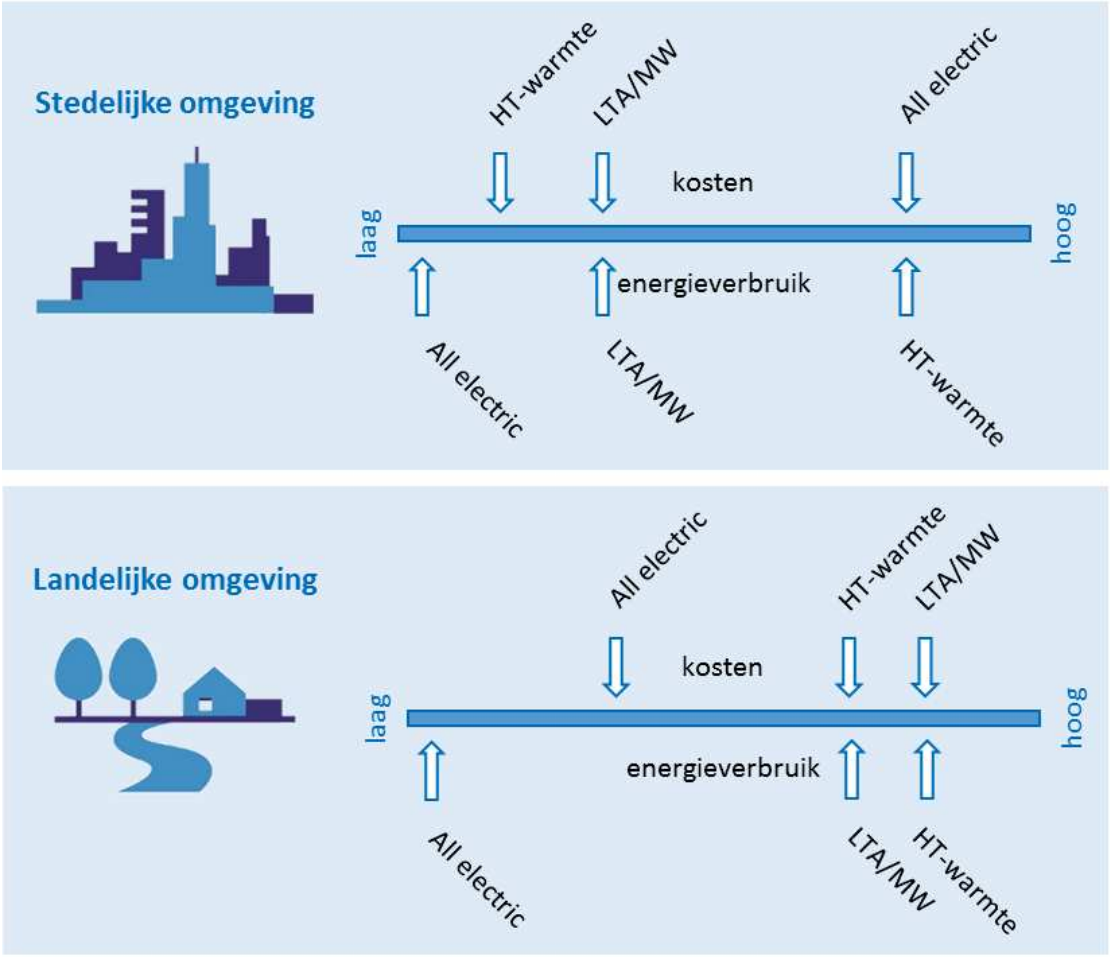

Aanbevelingen

Uit het onderzoek komen diverse aanbevelingen naar voren:

Algemene aanbevelingen

- Breng LTA en Mijnwater onder de aandacht bij mogelijke gebruikers en intermediairs via diverse media en zorg dat het is opgenomen in de diverse publiek beschikbare databases. Opname in de Warmteatlas van RVO is hiervoor een mogelijk startpunt.
- Beide opties hebben een kip-ei-probleem: Wat ga je eerst doen? De woningen aansluiten en dan de bron of eerst de bron en dan de woningen? Hierop moet een aanpak worden ontwikkeld. De kleinschaligheid van beide concepten biedt voordelen hierbij.
- Stel een vergelijking op tussen de kosten van LT/HT-warmte-*infrastructuur*.
- Aanvullend onderzoek naar het geschikt maken voor LT-warmte van bestaande gebouwen (afgiftesystemen, schilverbetering, warmtapwateroplossingen, etc.). Dit aspect geldt voor alle duurzame warmtevoorzieningen en staat in principe los van LTA of Mijnwater-concept.
- Voor een 100% duurzame warmtevoorziening is het van groot belang dat de piekvraag naar warmte niet veel hoger is dan de gemiddelde vraag in de winter. Hiermee wordt onder andere het aandeel dat de piekvoorziening (meestal gas) heeft in de totale levering zo klein mogelijk gemaakt. En wordt zo veel mogelijk warmte uit de duurzame hoofdbron gehaald. Hoe dit op betaalbare wijze technisch gerealiseerd dient te worden zal verder onderzocht en gedemonstreerd moeten worden. Decentrale opslag en het afzien van nachtverlaging zijn mogelijke opties.

Aanbevelingen LTA

- Het potentieel voor LTA is nu berekend op basis van dikte en temperatuur van zandlagen. Voor de economie is ook de doorlatendheid van groot belang. Deze parameter dient nog beter gekarteerd te worden.
- Een nationale kartering voldoet niet voor het bepalen van het lokale potentieel. Het verdient (voor besluitvorming binnen gemeenten bijvoorbeeld) daarom aanbeveling om het LTA-potentieel (inclusief doorlatendheid) in een aantal gebieden op regionale/gemeentelijke schaal meer gedetailleerd in kaart te brengen. Prioriteit dient gegeven te worden aan gebieden waar wel veel warmtevraag is, maar weinig andere warmtebronnen zijn zoals diepe geothermie of restwarmte.
- Gezien de status van de techniekontwikkeling van LTA verdient het aanbeveling om meer demo-projecten te maken in verschillende ondergrond- en bovengrondsituaties.
- Er is veel LTA-potentieel tussen maaiveld en 500 m-mv. Voordeel van dit stuk van de ondergrond is dat goedkopere boortechnieken gebruikt kunnen worden, en dat kleinschalige projecten realiseerbaar zijn. Nadeel is dat in dit dieptebereik geen SDE+ verkregen kan worden. We bevelen daarom aan om het dieptebereik voor toepassing van de SDE+ uit te breiden naar geringere dieptes. Bij voorkeur tot maaiveld, maar als dat in verband met de bestaande WKO-markt niet uitvoerbaar is, dan vanaf circa 250 m diepte (daaronder wordt vrijwel geen WKO meer toegepast).

Aanbevelingen Mijnwater-concept:

- Voor een brede toepassing van Mijnwater is inzicht nodig in de mogelijkheden van de lage-temperatuurwarmtebronnen: aantal, locatie, volume, capaciteit, profiel, etc. Dit is op dit moment nog in zijn geheel niet beschikbaar in Nederland.
- Mijnwater kent een innovatief verdienmodel, maar kan dit door de Warmtewet alleen toepassen voor grootverbruikers. Aanpassingen aan de Warmtewet zouden het mogelijk kunnen maken om ook voor kleinverbruikers een innovatief verdienmodel toe te passen.

- Voor een grondige analyse van de mogelijke koppeling van de warmtevraag aan het LT-aanbod en de noodzaak van buffering, is het noodzakelijk dat goed inzicht wordt verkregen in de vraag-profielen van warmte- en koudevragers (woningen en utiliteitsbouw). Wanneer deze goed in beeld zijn, is het mogelijk om te kijken hoeveel bronnen en buffering nodig is voor een dekkende warmte- en koudevoorziening.
- Buiten het voorbeeld van Mijnwater in Heerlen, is er in Nederland een zéér beperkt aantal andere demo's van buffering van hogere temperatuur in de diepere ondergrond. Het is wenselijk dat ook hiervoor meer kennis wordt ontwikkeld. Dit kan door te kijken naar het beperkte aantal bestaande systemen of door het opzetten van nieuwe demo's.
- Onderzoek de mogelijkheden van grootschalige zonthermische systemen en/of aquathermie systemen gekoppeld aan LTA en/of Mijnwater. Enerzijds als warmtebron voor Mijnwater en anderzijds als regeneratie van LTA.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Geothermie ontwikkelt zich op dit moment in Nederland snel als bron van duurzame warmte voor verwarming van kassen en gebouwen. De geothermieprojecten die nu gerealiseerd zijn, maken gebruik van reservoirs die ook voor olie- en gaswinning worden gebruikt, en bevinden zich op dieptes tussen de 1.500 en 3.500 m. Daarbij komt dat geothermie een iets andere vorm van duurzame warmte is dan 'bodemenergie' (in het buitenland ook wel 'oberflachennahe geothermie' of 'shallow geothermal' genoemd). In Nederland wordt de grens qua wetgeving en subsidies gelegd vanaf 500 m. Vrijwel alle 'bodemenergie'-projecten in Nederland bevinden zich echter ondieper dan 250 m, en alle geothermieprojecten dieper dan 1.250 m. Het gebied tussen 250-1.250 m wordt 'ondiepe geothermie' of genoemd. Ondiepe geothermie wordt op dit moment door een aantal partijen en in een aantal projecten in Nederland onderzocht. Het is echter nog onduidelijk hoe groot dit potentieel is in Nederland, en onder welke condities deze vorm van duurzame warmte kansrijk is.

Op dit moment worden in Nederland twee duurzame warmtetechnieken uitgewerkt die beide op een andere manier gebruik maken van de thermische mogelijkheden in de ondergrond. Door Visser & Smit Hanab wordt het Horizontal Directional Drilling (HDD) ontwikkeld als variant van ondiepe geothermie/ lagetemperatuuraardwarmte (LTA). Door Mijnwater B.V. wordt in Heerlen het Mijnwater-concept ontwikkeld en toegepast, waarbij de thermische capaciteiten van de oude mijnen worden ingezet voor een duurzaam warmtenet. Binnen dit project is een intelligent systeem (*smart thermal grid*) ontwikkeld waarmee gebouwen onderling warmte en koude uitwisselen. Dit concept heeft diverse prijzen in de wacht zijn gesleept. Hoewel Nederland maar een beperkt aantal mijnen heeft dat op soortgelijke wijze gebruikt zou kunnen worden, kan het Mijnwater-concept ook op andere locaties gebruikt worden of op andere manieren. Denk bijvoorbeeld aan gebruik van WKO ('bodemenergie') of andere grootschalige thermische opslag. De vraag is, net als bij LTA, wat het potentieel is van dit concept voor de verduurzaming van de warmtevoorziening in Nederland, en onder welke condities dit kansrijk is.
Zowel LTA- als het Mijnwater-concept hebben temperatuurniveaus die afwijken van de huidige standaard bij de meeste gebouwen in Nederland. Om een indicatie te kunnen geven van het potentieel van beide concepten is het dus relevant om een beeld te krijgen van de mogelijke vraag naar die temperatuurniveaus. Zowel in de huidige situatie, als in een toekomstige situatie waarin aan de vraagzijde diverse maatregelen (onder andere besparingsmaatregelen) zijn getroffen.

Gegeven de nieuwe mogelijkheden die LTA (middels HDD) en het Mijnwater-concept bieden, is door RVO en de TKI Urban Energy dit onderzoek uitgezet. Het hoofddoel van dit onderzoek is een indicatie te geven van de mogelijkheden die beide opties hebben in Nederland. Hiermee moet in beeld worden gebracht welke rol zij kunnen spelen in de warmtetransitie van de Nederlandse gebouwde omgeving en glastuinbouw. Daarnaast zijn deze opties nog volop in ontwikkeling, en daarom is het wenselijk om een beeld te krijgen van het mogelijke verbeterpotentieel in de vorm van innovaties (techniek, organisatorisch, financieel, beleidsmatig). Het in kaart brengen van dit potentieel vormt een subdoel van dit onderzoek.

1.2 Onderzoeksaanpak

Het onderzoek is gefaseerd uitgevoerd, waarbij de volgende fasen zijn doorlopen:

1. **Beschrijven en verkennen**
   Beschrijving van de concepten van lagetemperatuuraardwarmte (LTA) en Mijnwater. Uitgevoerd aan de hand van een bureaustudie en interviews bij Visser & Smit Hanab en Mijnwater B.V. Daarnaast een beschrijving van alternatieve warmtetechnieken aan de hand van een bureaustudie.
2. **Analyseren van kansen en beperkingen**
   Kwalitatieve en kwantitatieve analyse van de mogelijkheden van beide concepten. Voor LTA zijn bodempotentieelkaarten opgesteld, welke in relatie zijn gebracht met de bovengrondse warmtevraag. Voor Mijnwater zijn de bovengrondse uitwisselingsmogelijkheden geïnventariseerd en gekoppeld aan de mogelijkheden in de ondergrond of voor kunstmatige opslaglocaties. Daarnaast is van beide concepten uitgewerkt wat de financiële aspecten zijn door middel van globale businesscases en welke kansen en beperkingen er zijn vanuit beleid en regelgeving.
3. **Synthese**
   Beide concepten kunnen los van elkaar, maar ook gezamenlijk ontwikkeld worden. In de synthese is gekeken wat de meerwaarde is van het combineren van de twee concepten.

Bij de uitwerking van dit onderzoek zijn zowel de opdrachtgevers als Mijnwater B.V. en Visser & Smit Hanab betrokken als input en klankbord voor de analyses en rapportage.

1.3 Leeswijzer

In deze rapportage worden eerst zowel lagetemperatuuraardwarmte als het Mijnwater-concept afzonderlijk uitgewerkt in Hoofdstukken 2 en 3. Hierbij worden alle aspecten uit de eerste twee fasen van de onderzoeksaanpak benoemd. In Hoofdstuk 4 volgt de synthese tussen beide concepten. Hoofdstuk 5 bevat een beschrijving van een drietal alternatieve warmteopties, die zowel concurrerend als aanvullend kunnen zijn op Mijnwater en lagetemperatuuraardwarmte.

2 Lagetemperatuuraardwarmte

In dit hoofdstuk wordt de technische toepassing van lagetemperatuuraardwarmte (LTA) nader uitgewerkt.

2.1 Kernpunten

LTA kenmerkt zich met de volgende eigenschappen:

- Aardwarmteonttrekking op ondiepe aardlagen tot een diepte van circa 1.500 meter;
- Onttrekkingstemperaturen tussen 15 en 40°C.
- Directe lagetemperatuurwarmtelevering of indirecte warmtelevering in combinatie met warmtepompen.
- Binnen de gebouwde omgeving is voornamelijk (bestaande) woningbouw een interessante afzetmarkt, omdat dit marktsegment zich kenmerkt door voornamelijk een warmtevraag. Daarnaast zijn overige grootschalige warmtevragers van lagetemperatuurwarmte (circa 40 tot 70°C) potentieel geschikte afnemers, zoals bijvoorbeeld de glastuinbouwsector.
- Ten opzichte van warmteproductie met aardgas, levert warmteproductie met LTA een besparing op in primair energieverbruik en reductie op in de emissie van CO_2. De te behalen energieprestatie is vooral afhankelijk van de inzet van de warmtepomp(en) en met name het temperatuurniveau van de warmteproductie. Met de huidige (geprognotiseerd voor 2017) emissiefactor voor elektriciteitsproductie ligt de CO_2-reductie van LTA in combinatie met warmtepompen rond de 50%, uitgaande van warmteopwekking met warmtepompen naar een temperatuurniveau van 50°C. De CO_2-reductie zal verder toenemen, naarmate het aandeel hernieuwbare elektriciteit in Nederland toeneemt.
- Het landelijk warmtepotentieel uit lagetemperatuuraardwarmte binnen stedelijke gebieden bedraagt 229 PJ per jaar. Dit is 37% van de huidige warmtevraag in de gebouwde omgeving in Nederland.
- De investeringskosten voor de putten zijn afhankelijk van de diepteligging en de haalbare capaciteit en liggen tussen de 1.200 en 2.000 €/kWt.
- Afhankelijk van de boordiepte varieert de kostprijs voor warmteproductie met LTA in combinatie met warmtepompen tussen 15 en 18 €/GJ (excl. subsidies of fiscale regelingen).
- Voor LTA kan gebruik worden gemaakt van de SDE+ regeling vanaf een diepte van 500 meter. De SDE+ regeling maakt toepassing van LTA financieel interessant.

2.2 Beschrijving van het concept

Met lagetemperatuuraardwarmte (LTA) wordt bedoeld het onttrekken van aardwarmte uit ondiepe formaties. In de praktijk wordt LTA qua diepte gepositioneerd tussen WKO en reguliere geothermie. De exacte dieptebegrenzing voor LTA ligt niet vast, maar is ingegeven door maximale bereikbare dieptes die haalbaar zijn met gebruikelijke grondwaterboortechnieken of vereenvoudigde olie-/gasboortechieken. Als bovengrens wordt over het algemeen een diepte van 250 meter aangehouden, omdat ondiepere lagen veelal worden benut voor WKO-toepassingen en andere belangen, zoals drinkwaterwinning, etc.
Desondanks wordt LTA op dieptes ondieper dan 250 meter niet uitgesloten, er dient alleen rekening te worden gehouden met andere (omgevings)belangen.

Tabel 1 - Diepteligging bodemenergiesystemen en gebruikelijke toepassingen

Technologie	Dieptes (m)	Gebruikelijke toepassing
WKO	0-250	Opslag warmte en koude
Lagetemperatuuraardwarmte	250-1.500	Warmteonttrekking (i.c.m. warmtepomp)
Reguliere geothermie	1.500-3.500	Warmteonttrekking (direct use)
Ultra diepe geothermie	> 3.500	Stroomproductie/elektriciteitsopwekking

Bij LTA wordt aardwarmte onttrokken uit ondiepe formaties. Afhankelijk van de diepteligging van de formatie wordt water onttrokken met een temperatuur tussen de 15 en 45°C.

De warmte die aan de bodem wordt onttrokken kan, afhankelijk van de onttrekkingstemperatuur rechtstreeks, worden ingezet voor verwarmingsdoeleinden. In veel gevallen zal de onttrekkings-temperatuur te laag zijn voor rechtstreekse benutting. In die gevallen zal de laagwaardige warmte door middel van warmtepompen op een efficiënte wijze worden opgewaardeerd naar hoogwaardige warmte. Samengevat zijn de volgende toepassingen mogelijk:

- **Directe warmtelevering (Figuur 5)**
  Indien warmte op voldoende hoge temperatuur (>30°C) kan worden onttrokken, kan deze warmte rechtstreeks ingezet worden voor verwarmingsdoeleinden. Om deze lagetemperatuurwarmte rechtstreek te kunnen inzetten dienen de gebouwen zeer goed geïsoleerd te zijn en voorzien te zijn van lagetemperatuurafgiftesystemen, zoals bijvoorbeeld betonkernactivering of vloer-verwarming. Voor verwarming van warm tapwater zal aanvullende naverwarming noodzakelijk zijn, bijvoorbeeld door middel van een warmtepompboiler.

Figuur 5 - Directe warmtelevering met LTA

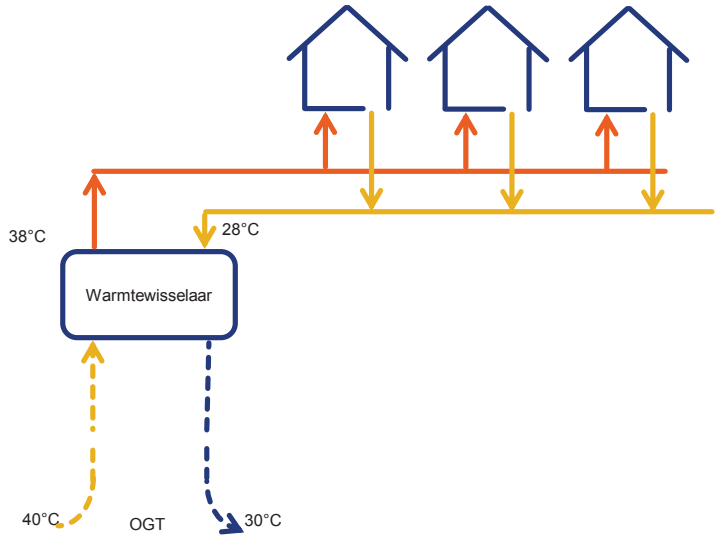

- **LTA met collectieve warmteopwekking (Figuur 6)**
  De laagwaardige warmte uit de LTA wordt door middel van een centraal opgestelde warmtepomp opgewaardeerd naar de gewenste temperatuur. Eventueel kan naast de warmtepomp ook een collectieve piek-/backupvoorziening geplaatst worden. Via een geïsoleerd warmtedistributienet wordt de warmte geleverd aan de afnemers. Door middel van een afleverset wordt de warmte overgedragen aan de aangesloten afnemers.

Met traditionele warmtepompen is een temperatuur van maximaal 55°C haalbaar. Deze temperatuur is geschikt voor ruimteverwarming in combinatie met lagetemperatuurverwarming, zoals bijvoorbeeld vloerverwarming, verwarmingsbatterijen in luchtbehandelingskasten en ventilatieconvectoren. Dit sluit aan bij gebouwen die over een goede schilkwaliteit beschikken en voorzien zijn van lagetemperatuurverwarming. Warm tapwater zal decentraal op woningniveau worden naverwarmd, door bijvoorbeeld een elektrische boiler of een warmtepompboiler.

Figuur 6 - LTA met collectieve warmtepomp (hogetemperatuurwarmtepomp)

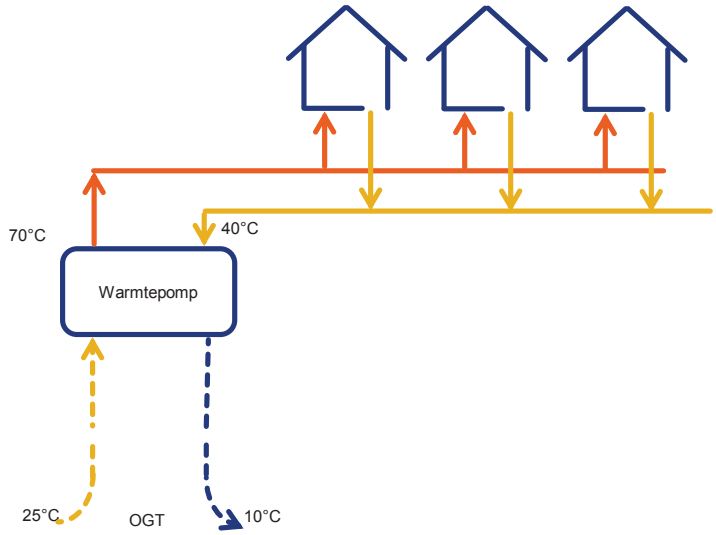

Met hogetemperatuurwarmtepompen zijn ook hogere temperaturen haalbaar, bijvoorbeeld 70°C. Dit sluit aan op dezelfde temperatuurniveaus als moderne stadswarmtenetten. Hiermee kan voorzien worden in zowel ruimteverwarming als tapwaterverwarming. Vanwege de relatief hoge temperatuur kan een brede groep gebouwen worden aangesloten. Oudere en minder goed geïsoleerde woningen kunnen vaak met relatief eenvoudige maatregelen (dubbel glas, beperkte na-isolatie, verbeterde kierdichtheid, etc.) geschikt worden gemaakt voor verwarming met een aanvoertemperatuur van 70°C. Door meer ingrijpende maatregelen, zoals uitgebreidere na-isolatie, HR++ glas, zeer goede kierdichtheid, etc. is het mogelijk om oudere woningen met 50°C te verwarmen. Door deze bouwkundige verbeteringen daalt het transmissieverlies van de woningen, waardoor bestaande afgiftesystemen (radiatoren) in staat zijn om voldoende vermogen af te geven voor verwarming van de woning. Waar nodig bestaat ook de mogelijkheid om bestaande radiatoren te vergroten (bijvoorbeeld van een dubbele convectorplaat naar een driedubbele) om daarmee voldoende vermogen te kunnen afgeven. Een alternatief is om naast de collectieve warmtepompen een collectieve gasgestookte of elektrisch verwarmde piekvoorziening te plaatsen, waarmee op basis van een stooklijn de temperatuur in het warmtenet tijdelijk verhoogd kan worden in die periodes dat 70°C ontoereikend is. Over het algemeen zijn dat een beperkt aantal uren per jaar, bij lage buitentemperaturen.

- **LTA met decentrale warmtepomp(en) (Figuur 7)**
  De laagwaardige warmte uit de LTA wordt op lage temperatuur via een aanvoer/retour transportnet gedistribueerd naar de afnemers. Afhankelijk van de beschikbare temperatuur is het mogelijk dat het transportnet bestaat uit ongeïsoleerde kunststof leidingen. Het voordeel hiervan is dat het distributienet relatief goedkoop is en eenvoudig aan te leggen. De warmtepompen worden decentraal opgesteld. Dit kan op afnemerniveau (woning of bedrijfsruimte), op blokniveau (bijvoorbeeld appartementencomplex of een rij woningen). Toepassing van traditionele

warmtepompen stelt wel eisen aan de afgiftesystemen bij de afnemers, zoals lagetemperatuur-warmteafgifte en (elektrische) naverwarming voor bereiden van warm tapwater.

Figuur 7 - LTA met decentrale warmtepompen

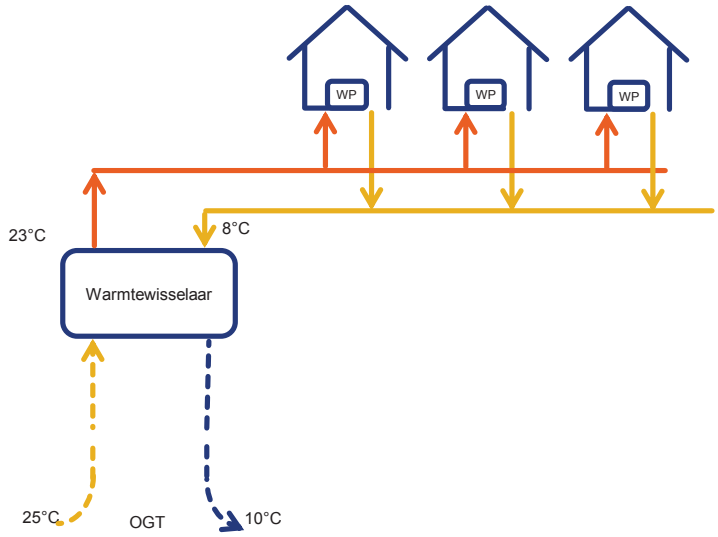

Onderscheid ten opzichte van reguliere geothermie

Ten opzichte van reguliere geothermie zal de energiebesparing als gevolg van de inzet van de warmtepomp lager zijn dan bij directe benutting van reguliere aardwarmte, maar LTA heeft bepaalde voordelen:

- De investeringskosten zijn bij LTA lager, waardoor de investeringsdrempel aanzienlijk lager ligt.
- Boordieptes zijn bereikbaar met goedkopere en compactere boortechnieken.
- Vanwege de lagere temperatuur kunnen goedkopere materialen en componenten worden toegepast.
- Vanwege de beperktere uitkoeling van het water en de waterkwaliteit op de beoogde dieptes is er minder kans op neerslagreacties en scaling.
- Lagere vermogens en daardoor toepasbaar voor kleinere schaalgrootte.
- LTA kan worden toegepast naast andere vormen van bodemenergie, of op locaties waar andere vormen van bodemenergie technisch niet mogelijk zijn, waardoor het bodempotentieel optimaal wordt benut; meervoudig bodemgebruik.
- Combinaties met koudelevering zijn mogelijk in situaties waarbij warmtepompen worden toegepast die de beschikbare warmte uitkoelen naar voldoende lage retourtemperaturen (< 18°C). De koude kan vervolgens via korte- of langetermijnbuffering worden opgeslagen en benut voor koelingsdoeleiden.

2.3 Technische aspecten

2.3.1 Boortechniek en aandachtspunten

Bij lagetemperatuuraardwarmte wordt aardwarmte onttrokken aan de bodem uit ondiepe lagen tot circa 1.250 meter onder het maaiveld. Voor het winnen van aardwarmte op een diepte van meer dan 500 meter is de Mijnbouwwet van toepassing. Het opsporen en winnen van aardwarmte behoeft een vergunning van de minister van Economische Zaken (EZ). Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) is de

hiervoor speciaal ingerichte uitvoerende instantie van EZ die de naleving van de mijnbouwregels controleert.

Aan boringen die worden uitgevoerd en ondieper zijn dan 500 meter is niet de Mijnbouwwet, maar de Waterwet van toepassing. Het bevoegd gezag hiervoor is de provincie. Wanneer boringen uitgevoerd worden dieper dan 500 meter dient voldaan te worden aan strikte (veiligheids)regels conform de Mijnbouwwet.

De strenge regels bij diepe boringen worden gesteld omdat de mogelijke gevaren toenemen met de boordiepte. Deze risico's hebben hoofdzakelijk te maken met de aanwezigheid van olie en gas in de bodem, in combinatie met hoge drukken. Om boringen dieper dan 500 meter te mogen uitvoeren zijn diverse veiligheidsvoorschriften vereist en worden hoge eisen gesteld aan het boormanagement en operatorschap. Het aantreffen van gas en olie als bijproductie bij diverse geothermieprojecten in Nederland heeft ertoe geleid dat de regelgeving en veiligheidsaspecten rondom geothermische boringen zijn aangescherpt en daardoor vrijwel overeenkomen met de procedures voor reguliere olie- en gasboringen.

Het voldoen aan alle procedures en veiligheidseisen voor reguliere olie- en gasboringen heeft een grote invloed op de boorkosten. In Nederland zijn er gebieden aan te wijzen waar olie en gas, tot een diepte van 1.000 meter, niet of nauwelijks in de ondergrond voorkomen. Voor die gebieden zijn de veiligheidsrisico's tijdens het boren beperkt.
De ontwikkeling naar goedkopere technieken voor lagetemperatuuraardwarmte zal derhalve ook afhangen van het goed inzichtelijk kunnen maken van de veiligheidsrisico's. Indien eenduidig wordt vastgesteld dat de aanwezigheid van gas of olie in de te doorboren bodemlagen uitgesloten is en de veiligheid gewaarborgd is, kan worden overwogen in hoeverre met een beperkte set van maatregelen kan worden gewerkt (bijvoorbeeld alleen met een diverter en geen BOP).

Afhankelijk van de gesignaleerde risico's, beschikbare mitigerende maatregelen en praktijkervaringen, bestaat op termijn wellicht de mogelijkheid om een mix te maken van olie-/gastechnieken, water-boortechnieken en HDD-technieken die geschikt is voor het werken in 'Lagetemperatuuraardwarmte' lagen en die qua investeringen beter past bij de kleinere schaalgrootte.

2.3.2 Ontwikkelingen en innovaties

Tot op heden is voor de toepassing van LTA vooral gekeken naar het toepassen van verticale boringen, middels de relatief goedkope waterboortechniek. Hierbij worden voor een LTA-doublet twee boringen gemaakt volgens het spoel- of zuigboorprincipe. De bronnen dienen op voldoende afstand van elkaar te worden gerealiseerd om vroegtijdige thermische doorbraak te voorkomen. Bronafstanden tussen 1.000 en 1.500 meter zijn hierbij gebruikelijk. Deze afstanden kunnen kleiner als een geringe temperatuurdaling na bijvoorbeeld vijftien jaar acceptabel is.

In Figuur 8 is een voorbeeld van een typische zuigboorinstallatie opgenomen. Het benodigde oppervlakte is beperkt tot een mobiele installatie en enkele bezinkbakken en gronddepot. Hierbij dient gedacht te worden aan circa 30 x 30 meter.

De maximaal bereikbare boordiepte middels de huidige zuigboortechnieken ligt rond de 1.000 meter onder maaiveld. Boorfirma's die op het gebied van zuigboring marktleider zijn in Nederland hebben op dit moment boormaterieel dat maximaal tussen de 500 tot 750 meter diepte kan boren. Om dieper te kunnen boren zullen boorbedrijven hun bestaande boormaterieel moeten ombouwen of investeren in zwaarder (nieuw) boormaterieel. De bereidheid tot aanpassen of vernieuwen van het boormaterieel hangt af van de marktvraag.

Belangrijk aandachtspunt is dat de huidige waterboorfirma's weinig ervaring hebben met de technische, organisatorische en juridische aspecten die gesteld worden in het kader van de Mijnbouwwet. Bij boringen dieper dan 500 meter ligt hier een technische uitdaging om de boormethodes en -technieken te laten voldoen aan de eisen die in het kader van de Mijnbouwwet worden gesteld. Dit geldt ook voor de organisatorische aspecten, zoals aanvullende veiligheids-maatregelen, benodigde certificeringen, procedures en terreininrichting die gelden voor de diepe boringen.

Figuur 8 - Voorbeeld zuigboorinstallatie

Horizontal Directional Drilling

Een innovatie op het gebied van lagetemperatuuraardwarmte is het combineren van bestaande technologieën op het gebied van horizontaal gestuurde boringen (Horizontal Directional Drilling, HDD) en olie- en gasboortechniek. Hiermee kan met een relatief lichte en compacte booropstelling gestuurd geboord worden tot een maximale diepte van circa 1.250 meter.

Visser & Smit Hanab is momenteel bezig met het ontwikkelen van deze techniek en realiseert één van de eerste demonstratieproject in Zevenbergen. Deze boortechniek wordt door Visser & Smit Hanab Geothermal Directional Drilling (GDD) genoemd.

Met deze boortechniek wordt net als bij de traditionele geothermie-projecten vanuit één boorlocatie gestuurd geboord naar de geschikte formatie. Dit in tegenstelling tot de traditionele waterboringen, waarbij gebruik wordt gemaakt van verticale putten. Bij het GDD-concept wordt ter hoogte van de formatie horizontaal geboord en worden horizontale filters geplaatst.

Figuur 9 - Traditionele verticale putten

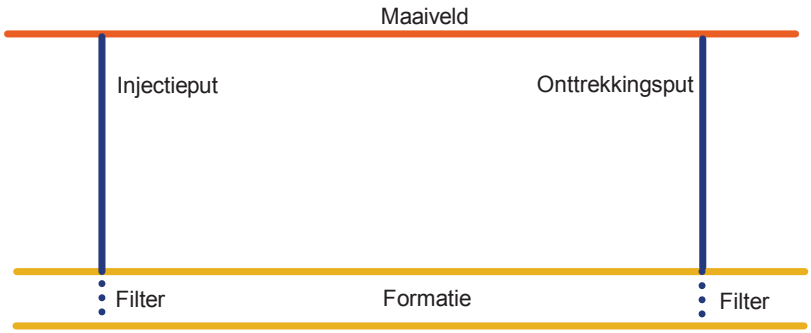

Figuur 10 - LTA met horizontale filters

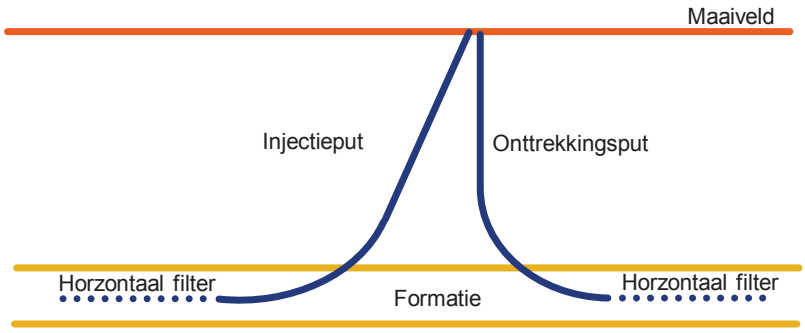

De voornaamste voordelen van LTA met horizontale filters zijn:

- door de horizontale filters kan een grotere capaciteit worden behaald uit dunne formaties en tegenvallende doorlatendheid kan gecompenseerd worden door een langer filtertraject te plaatsen;
- er wordt geboord vanuit één boorlocatie; dit beperkt het aantal zoekgebieden voor geschikte boorlocaties;
- door één boorlocatie, minder transport van materieel, kortere realisatietijd en de overlast tijdens het boren beperkt zich tot één locatie;
- geen separate transportleiding nodig tussen de onttrekkings- en injectieput;
- de boorlocatie vormt later het uitwisselingspunt van aardwarmte; dit punt kan dicht bij het afzetgebied gekozen worden.

2.3.3 Warmteopwekking, distributie en afgifte

De aardwarmte uit LTA is over het algemeen te laagwaardig voor directe verwarmingsdoeleinden in de gebouwde omgeving. Directe warmtelevering stelt hoge eisen aan de LTA (geschikte formatie op de juiste diepte, met de juiste temperatuur en capaciteit) en de gebouwen ((zeer) lagetemperatuur-afgiftesystemen in combinatie met een uitstekende thermische gebouwschil). In de meeste gevallen kan niet aan al deze randvoorwaarden worden voldaan, waardoor directe benutting van ondiepe aardwarmte in potentie zeer beperkt is.

Door warmtepomptechnologie kan de laagwaardige warmte uit de LTA worden verhoogd, waarmee de afhankelijkheid van de onttrekkingstemperatuur uit de LTA afneemt en het toepassingsgebied toeneemt.

Warmtepompen kunnen collectief of decentraal worden opgesteld.
Collectieve warmtepompen worden toegepast op gebiedsniveau (buurt, wijk).

Decentrale warmtepompen kunnen weer onderverdeeld worden op toepassing op woningniveau (individuele warmtepomp) of op gebouwniveau (blokverwarming). Zie Figuur 11 voor de beeldvorming.

De keuze voor collectieve of decentrale warmtepompen heeft invloed op verschillende aspecten. Hieronder wordt dit beknopt toegelicht.

Tabel 2 - Vergelijking van collectieve en decentrale warmtepompen

Aspect	Collectieve warmtepompen	Decentrale warmtepompen
Temperatuurniveau distributie	Middentemperatuurwarmte: Aanvoer: 70°C / Retour: 40°C Of lagetemperatuurwarmte: Aanvoer: 50°C / Retour: 40°C	Laagwaardige (bron)warmte Aanvoer: 15-40°C Retour: 8-15°C Op decentraal niveau (woning/blokniveau) opwaarderen met warmtepomp naar benodigde temperatuur (50-65°C).
Distributienetwerk	Geïsoleerde leidingen, gebruikelijk is staal met PUR mantel.	Niet of beperkt geïsoleerde kunststof leidingen.
Ruimtebeslag in woning	Bij middentemperatuurwarmte beperkt ruimtebeslag: Afleverset. Bij lagetemperatuurwarmte: relatief groot: Booster warmtepomp met boilervat, t.b.v. warm tapwater.	Relatief groot: Warmtepomp met boilervat.
Ruimtebeslag collectief	Energiecentrale met collectieve warmte-pompen en eventuele piekvoorziening en buffercapaciteit.	Beperkt: alleen warmte-uitwisseling tussen LTA en distributienet.
Warm tapwater bereiding	Bij middentemperatuurwarmte direct via warmtewisselaar in afleverset. Bij lagetemperatuurwarmte naverwarming met booster warmtepomp.	Bij individuele combi-warmtepompen geïntegreerd in warmtepomp, eventueel in combinatie met elektrisch stookelement. Bij warmtepompen op blokniveau, naverwarming met boosterwarmtepomp.
Onderhoud en beheer	Eenvoudiger vanwege groot aandeel centraal opgestelde techniek.	Complexer vanwege hoofdzakelijk decentraal opgestelde techniek.

Figuur 11 - Impressie collectieve, decentrale warmtepompen (woningniveau en blokniveau) en afleverset

2.3.4 Conceptuele systeemintegratie

Lagetemperatuuraardwarmte is net als andere vormen van bodemenergie een kapitaalintensieve techniek. Voor een economisch rendabele toepassing zijn daarom de volgende conceptuele zaken van belang:

- **Zo veel mogelijk equivalente vollasturen**
  De investeringskosten per kW van LTA zijn ten opzichte van conventionele technieken hoog, terwijl de exploitatiekosten lager zijn. Het is daarom vanuit financieel oogpunt interessant om met een relatief laag vermogen zo veel mogelijk uren per jaar warmte te leveren. Om dit te realiseren kan gedacht worden aan maatregelen zoals peak shaving door middel van buffering, beperkt toepassen van nachtverlaging, bivalente warmteopwekking, etc.
- **Zo veel mogelijk uitkoelen van de aardwarmte**
  Door het zo veel mogelijk uitkoelen van de onttrokken aardwarmte wordt de beschikbare hoeveelheid energie per m^3 onttrokken water optimaal gebruikt met een zo hoog mogelijke exergie. Hoewel bij toepassing van warmtepompen de totale SPF afneemt naarmate er verder wordt uitgekoeld, neemt het te leveren vermogen toe, vanwege het grotere temperatuurverschil. Door het grotere verwarmingsvermogen kan een grotere hoeveelheid warmte worden opgewekt. Zolang er voldoende afzetmogelijkheden zijn om deze warmte te kunnen leveren, neemt per saldo de kostprijs voor de geleverde warmte af, naarmate de aardwarmte verder wordt teruggekoeld. De SPF voor de warmteproductie neemt echter wel af. In de volgende paragraaf wordt hier nader op ingegaan.

2.4 Energieprestaties

De energieprestatie van LTA kan uitgedrukt worden in de Seasonal Performance Factor (SPF). De SPF is de verhouding tussen de benodigde hoeveelheid elektrische energie en de hoeveelheid geproduceerde thermische energie.

De SPF van warmteproductie uit LTA is geen vast getal, maar is samengesteld uit hoofdzakelijk de SPF van de LTA en van de warmtepomp. Deze hangen af van factoren, zoals:

- onttrekkings- en injectietemperatuur;
- formatieweerstad en pompvermogen;
- bijdrage van de warmtepomp;
- condensor- en verdampervermogen warmtepomp.

Directe warmtelevering uit LTA, zonder gebruik van een warmtepomp levert de hoogste SPF op. Bij directe warmtelevering van 40°C ligt de SPF, afhankelijk van de retourtemperatuur tussen de 6 en 10. Zie Figuur 12.

Figuur 12 - SPF van LTA bij directe warmtelevering

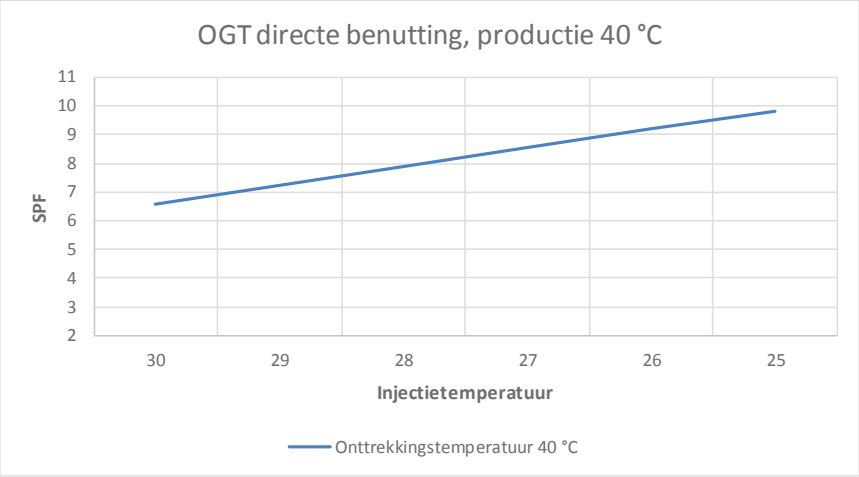

Het potentieel voor directe benutting van ondiepe aardwarmte is in de bestaande gebouwde omgeving vrij beperkt. Enerzijds stelt directe benutting hoge eisen aan de afgiftesystemen en thermische gebouwschil van de gebouwen en anderzijds stelt dit ook eisen aan de ondergrond. Om 40°C direct te benutten dient binnen het plangebied een geschikte formatie aanwezig te zijn vanuit warmte van 40°C kan worden onttrokken. De combinatie van geschikte gebouwen boven-gronds en geschikte formaties ondergronds, maakt de toepassing van directe benutting van LTA voor de gebouwde omgeving in Nederland niet heel kansrijk.

Een temperatuur van 70°C is breed inzetbaar in de gebouwde omgeving. Zowel nieuwbouw als bestaande bouw kan over het algemeen zonder of met relatief eenvoudige bouwkundige aanpassingen worden verwarmd met een dergelijke aanvoertemperatuur. Een groot nadeel is echter dat de SPF bij een opwekkingstemperatuur van 70°C sterk omlaag gaat.

Een SPF voor productie van warmte met een temperatuur van 70°C varieert tussen de 2,8 en 3,5; zie Figuur 13. Dit betreft uitsluitend de productie van warmte (LTA-doublet en warmtepomp), exclusief de distributie en aflevering van warmte.

Figuur 13 - SPF LTA bij 70°C warmteproductie

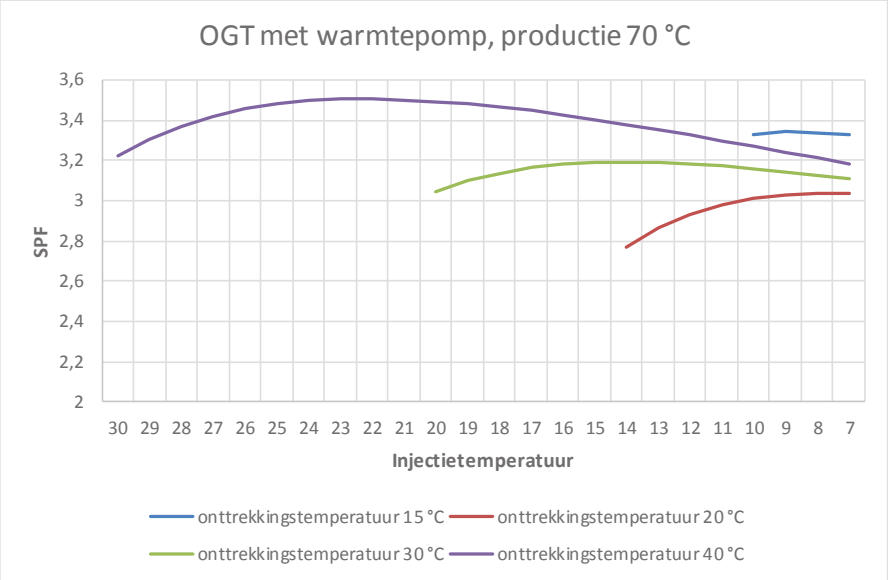

Vanwege de relatieve lage SPF bij een aanvoertemperatuur van 70°C verdient het de aanbeveling om te onderzoeken in hoeverre gebouwen met lagere temperaturen verwarmd kunnen worden. Hierbij kan gedacht worden aan het toepassen van een stooklijn, waarbij de aanvoertemperatuur, afhankelijk van de buitentemperatuur varieert. Verreweg het grootste deel van de bestaande gebouwde omgeving zal gemiddeld over het jaar genomen met lagere temperaturen verwarmd kunnen worden, bijvoorbeeld 50°C. Hogere aanvoertemperaturen zijn nodig tijdens koude periodes (strenge vorst) en voor snelle opwarming van gebouwen. Dit kan ondervangen worden door:

- het introduceren van een lokale piekvoorziening, waarmee kortstondig een hogere temperatuur geleverd kan worden; en
- gebouwen minder laten afkoelen (beperkte nachtverlaging).

Bij een lagere productietemperatuur, neemt de SPF voor warmteproductie toe. Dit komt hoofdzakelijk doordat de warmtepomp bij een lagere opwekkingstemperatuur een hoger rendement heeft.
De gemiddelde SPF voor productie van warmte met een temperatuur van 50°C ligt tussen de 3,0 en 4,2.

Niet alleen de warmteproductietemperatuur, maar ook de brontemperatuur is van invloed op de SPF. Naarmate de brontemperatuur toeneemt (naargelang de diepte van de formatie), neemt de haalbare SPF van de warmtepomp toe, waardoor de overall SPF ook toeneemt. Dit effect is in bovenstaande figuren ook zichtbaar, maar wordt uitgedempt door het effect dat juist in de diepere formaties de formatieweerstand toeneemt, waardoor de SPF van de LTA-putten juist omlaag gaat. Vanwege de lage formatieweerstand in de ondiepe lagen (aquifers tot circa 250 m-mv) levert LTA met onttrekkings-temperaturen tot circa 15°C een relatief hoge overall SPF, ondanks de relatief lage SPF van de warmtepomp.

Ten opzichte van warmteproductie met aardgas, levert warmteproductie met LTA een reductie op in de emissie van CO_2. De te realiseren emissiereductie is enerzijds afhankelijk van de specifieke kenmerken van de LTA (onttrekkingstemperatuur, productietemperatuur, formatieweerstand, etc.) en anderzijds van de CO_2-emissiefactor voor elektriciteitsproductie.

Figuur 14 - SPF LTA bij 50°C warmteproductie met warmtepomp

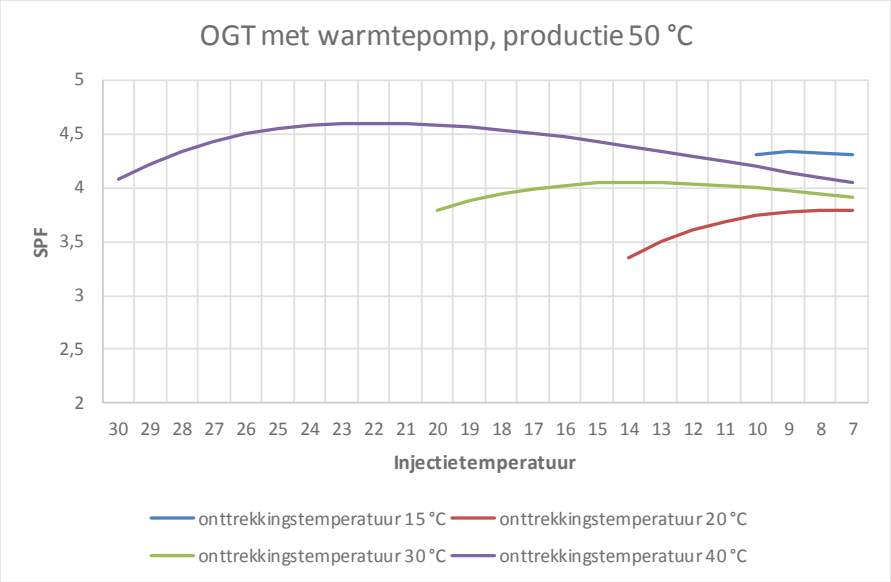

In de toekomst zal door vergroting van het aandeel hernieuwbare energie voor landelijke elektriciteitsproductie de CO_2-emissiereductie voor LTA toenemen. Hieronder zijn de te verwachten CO_2-emissiereducties weergegeven op basis van de geprognotiseerde emissiefactoren voor elektriciteitsproductie (integrale methode) uit de Nationale Energieverkenning (NEV 2015).

De CO_2-reductie is afhankelijk van het energierendement van de warmteopwekking (SPF).

Tabel 3 - Haalbare CO_2-emissiereductie met LTA t.o.v. aardgas

Jaar	70°C met WP	50°C met WP	40°C Direct
2017	35-38 %	49-52 %	71-80 %
2020	47-50 %	58-61 %	76-84 %
2030	61-63 %	69-72 %	83-88%

De SPF voor warmteproductie met LTA is vergelijkbaar met de SPF van individuele bodemgekoppelde warmtepompen, waarmee de te bereiken CO_2-reductie ook vergelijkbaar is. Hoewel het potentiële energierendement voor alleen de warmtepomp bij LTA hoger ligt dan bij individuele bodem-gekoppelde warmtepompen, vanwege de hogere verdampingstemperaturen in de warmtepomp, is het energieverbruik van de bronpompen bij LTA hoger dan bij individuele bodemgekoppelde warmtepompen, waardoor de overall besparing per saldo ordegrootte vergelijkbaar is.

2.5 Potentieel LTA

Om het potentieel voor lagetemperatuuraardwarmte in Nederland te bepalen zijn de geschikte geologische reservoirs gekarteerd. Dit zijn de volgende zes reservoirs die zich tussen 250 m-mv en 1.250 m-mv bevinden:

- Formatie van Oosterhout;
- Rijnland Groep;
- Formatie van Maassluis;
- Formatie van Breda;
- Brussels Zand;
- Delfland.

Als bron voor de kaarten is het rapport 'Kansen voor lagetemperatuuraardwarmte voor de glastuinbouw' van KEMA, DLV glas en energie en IF Technology uit 2012 gebruikt (referentie: 74100973-CES/IPT 12-3178), en het rapport 'Potentieel geothermie Zuid-Holland' van IF Technology uit 2016 (referentie: 66141/SB/20161129).

In Bijlage B zijn de potentieelkaarten van de zes formaties weergegeven. Het potentieel op deze kaarten wordt uitgedrukt in TJ/hectare/jaar.

Het potentieel is bepaald door de verbreiding van het geologische reservoir op te delen in gebieden van 100 bij 100 meter. Per hectare wordt dan het potentieel als volgt berekend:

Potentieel per hectare = $((H \times (T_{res} - T_{ret}) \times C) \times Win)/T$ [MJ/hectare/jaar]

Waarin:

H	Dikte van het reservoir [m].
T_{res}	Onttrekkingstemperatuur uit reservoir [°C].
T_{ret}	Retourtemperatuur in reservoir [°C].
C	Totale warmtecapaciteit reservoir [MJ/m3°C].
Win	Fractie winbare warmte [-]. Deze is 30 à 50% van de aanwezige warmte.
T	Periode waarover de winning plaatsvindt [jaar].

De fractie winbare warmte is gehanteerd omdat niet alle aanwezige warmte in de praktijk kan worden onttrokken. Dit heeft te maken met de vorm van de ondergrondse koudebellen, benodigde afstand tussen de systemen onderling. De factor is een theoretische benadering van de winbare warmte ten opzichte van de aanwezige warmte.

Voor de retourtemperatuur is 7°C aangenomen en voor de tijdsperiode 30 jaar. Een retour-temperatuur van 7°C leidt tot benutting van het maximale potentieel. Uit de financiële analyse blijkt ook dat het economisch optimum ligt bij het zo veel mogelijk uitkoelen van het geothermische water, ondank dat de COP/SPF van de warmtepomp omlaag gaat naarmate er meer wordt uitgekoeld.
In Paragraaf 2.6.2 worden de verhoudingen tussen kostprijs en SPF inzichtelijk gemaakt. De andere parameterwaarden zijn afhankelijk van de kenmerken van het reservoir binnen de betreffende hectare.

Als minimumwaarde in de legenda is 0,5 TJ/ha/jaar aangehouden. Beneden deze waarde is het warmtepotentieel te gering om economisch rendabel te winnen.

In Figuur 15 is het potentieel van de zes formaties samengevoegd tot één kaart. Het potentieel per formatie (uitgedrukt in TJ/ha/jaar) is hierbij opgeteld. Deze kaart is dus de **landelijke bodem-potentieelkaart lagetemperatuuraardwarmte**. Het betreft de kaart zonder STED-eis.

Dit wil zeggen dat geen rekening is gehouden of er wel of geen verstedelijking aanwezig is. Alleen de bodemgeschiktheid is dus in kaart gebracht.

Het is mogelijk dat zich op een locatie meerdere geschikte geologische formaties bevinden. Het potentieel per formatie is op die locatie opgeteld.

Het totale landelijke bodempotentieel die uit deze kaart volgt bedraagt 6.931 PJ per jaar.

Figuur 15 - Landelijke bodempotentieelkaart lagetemperatuuraardwarmte

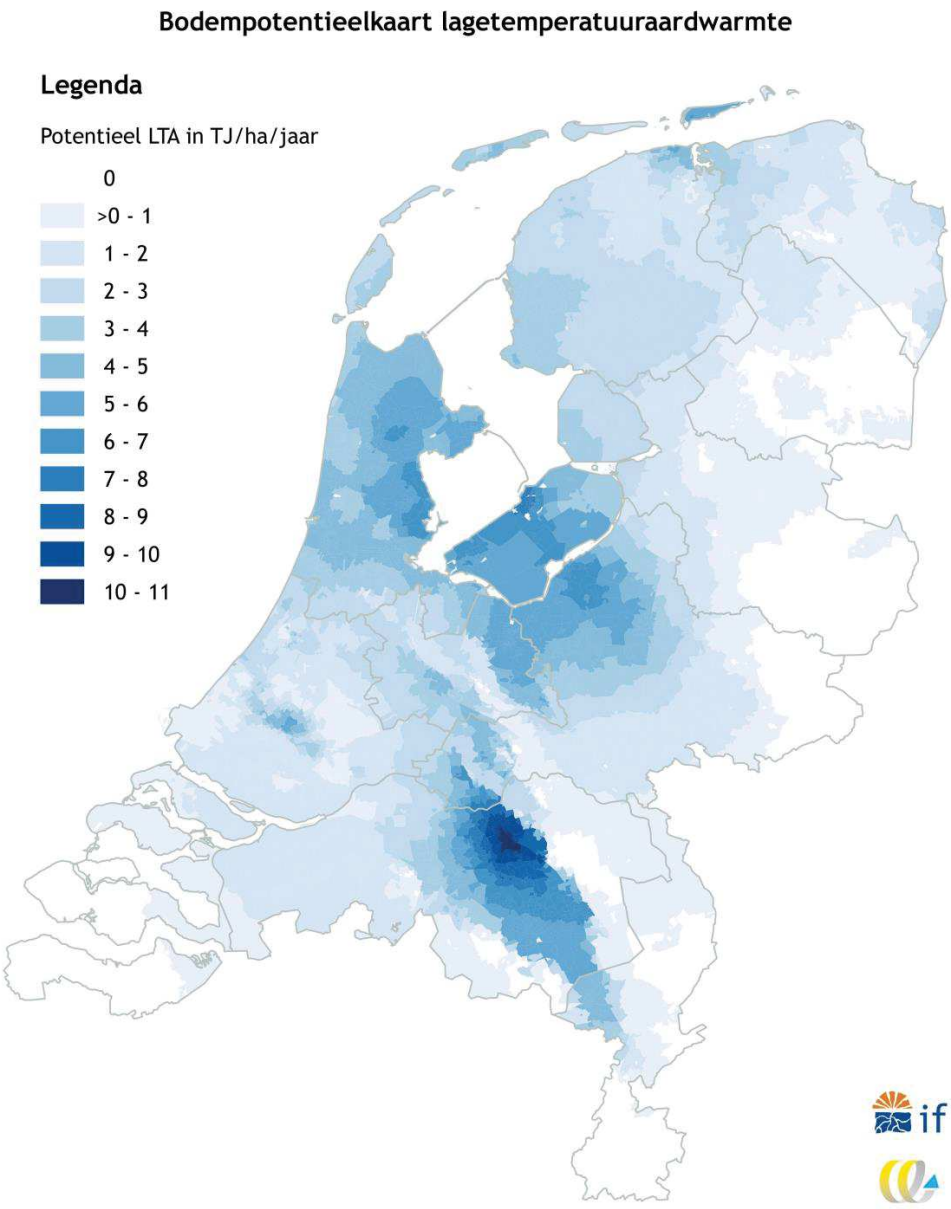

Vervolgens is op basis van de warmtevraag per CBS-buurt het potentieel berekend. Hiervoor zijn alle buurten van Nederland genomen met een stedelijkheid kleiner dan 4 (STED < 4). 'Weinig stedelijk' (STED = 4) en 'niet stedelijk' (STED = 5) zijn dus buiten beschouwing gelaten. Ook is de warmtevraag van de glastuinbouwgebieden betrokken bij de berekening.

Op basis hiervan kan een zogenaamde fractiekaart worden gemaakt. Daarin wordt aangegeven voor welk deel (in %) lagetemperatuuraardwarmte kan bijdragen aan de warmtevragen van de buurten-/glastuinbouwgebieden. Zie de fractiekaart lagetemperatuuraardwarmte op de volgende bladzijde (Figuur 16).

Figuur 16 - Fractiekaart potentieel lagetemperatuuraardwarmte

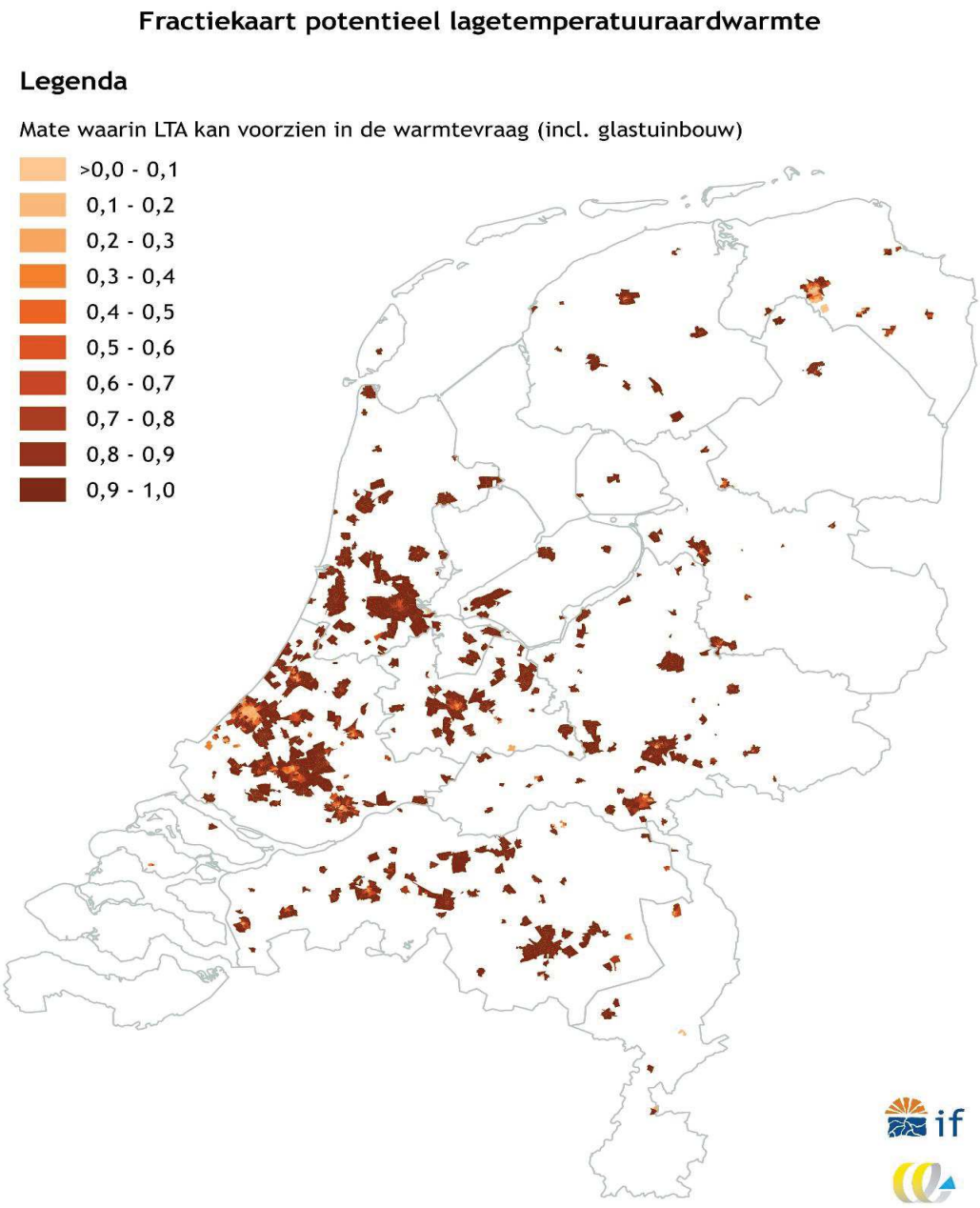

Vervolgens wordt hieruit de **landelijke warmtepotentieelkaart lagetemperatuuraardwarmte** afgeleid (Figuur 17).

Figuur 17 - Landelijke warmtepotentieelkaart lagetemperatuuraardwarmte

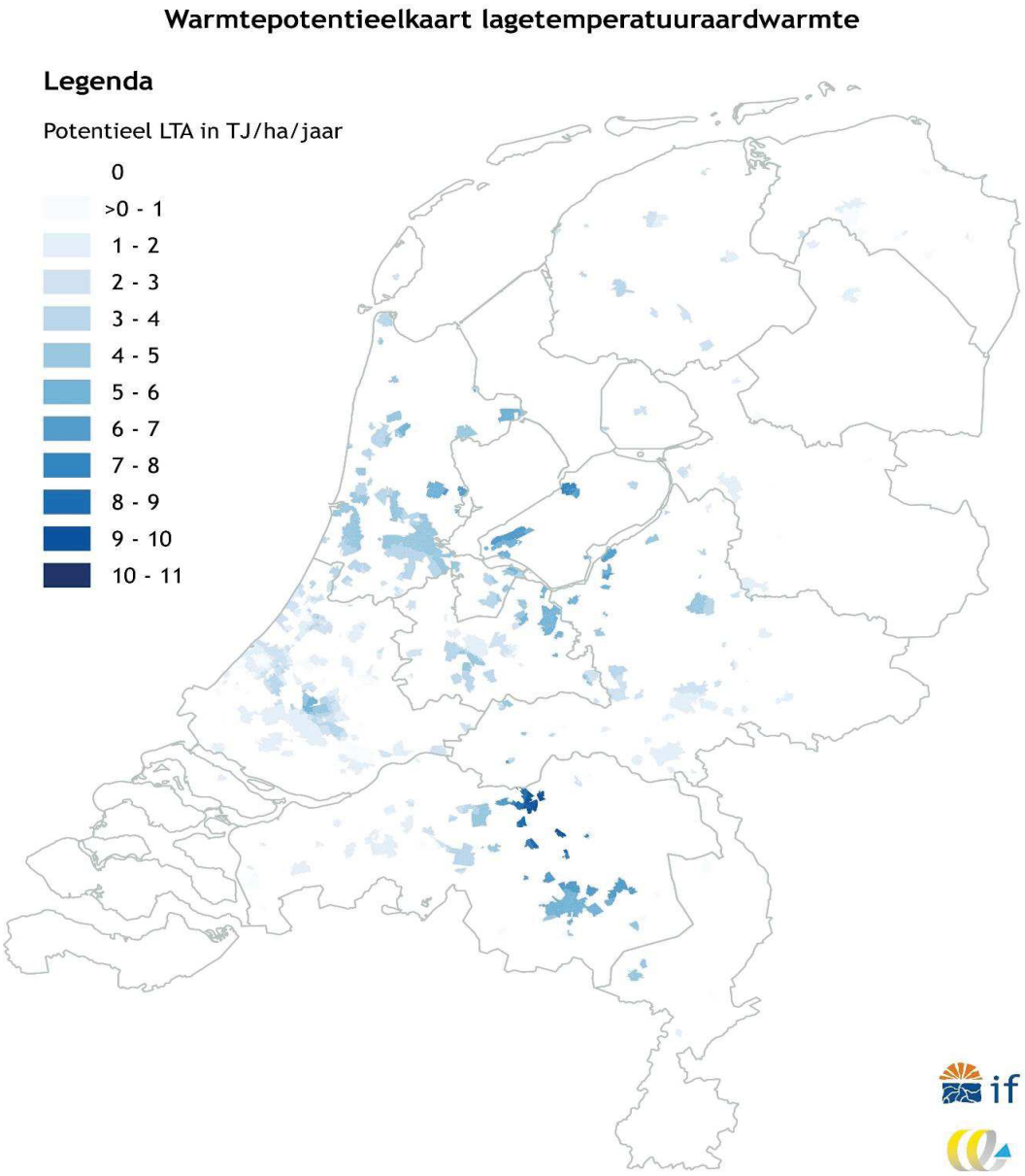

Om het landelijk potentieel te bepalen is per buurt/glastuinbouwgebied bepaald hoeveel warmtevraag aanwezig is en hoeveel warmte in de ondergrond beschikbaar is. Er geldt dan:
- Is de warmtevraag van de buurt/glastuinbouwgebied groter dan het aanbod uit de bodem, dan wordt het aanbod uit de bodem als potentieel genomen.
- Is de warmtevraag van de buurt/glastuinbouwgebied kleiner dan het aanbod uit de bodem, dan wordt de warmtevraag als potentieel genomen.

Het landelijk potentieel lagetemperatuuraardwarmte die op basis hiervan wordt berekend bedraagt 229 PJ per jaar. Dit is 37% van de huidige warmtevraag in de gebouwde omgeving en de glastuinbouwgebieden in Nederland.

Duurzaamheid van het warmtepotentieel

De tijdsperiode van 30 jaar houdt in dat de onttrekkingstemperatuur uit de LTA 30 jaar constant zal zijn. Na 30 jaar warmteonttrekking wordt de onttrekkingstemperatuur beïnvloed door het geïnjecteerde afgekoelde water. Dit proces wordt thermische doorbraak genoemd. Als gevolg hiervan zal na 30 jaar de onttrekkingstemperatuur geleidelijk dalen, waardoor de warmtecapaciteit van het LTA-doublet ook in dezelfde orde zal afnemen. De temperatuurafname is een geleidelijk proces, wat langzaam (hoogstens enkele graden per jaar) begint en na verloopt van enkele jaren steeds sneller zal toenemen, als gevolg van steeds verdere afkoeling van de bodem in de omgeving van de onttrekkingsput. Gedurende die periode komt een moment dat de capaciteit uit de LTA niet meer toereikend zal zijn om het benodigde vermogen te kunnen leveren. In dat geval kan op voldoende afstand van de in de bodem gecreëerde koude bel een nieuwe onttrekkingsput worden geboord, waarmee de warmteonttrekking kan worden gecontinueerd. De gecreëerde koude bel in bodem zal als gevolg van de aanwezige geothermische geleiding langzaam weer opwarmen. Dit natuurlijke regeneratieproces vergt lange tijd en kan oplopen tot enkele honderden jaren.

Door LTA naast de functie van warmtebron ook in te zetten als warmtebuffer, kan jaarlijks aanvullend (rest)warmte in de bodem worden opgeslagen. Hiermee wordt thermische uitputting uitgesteld of zelfs geheel voorkomen (in geval van een energiebalans). Hiermee kan het LTA-concept goed worden gecombineerd binnen het Mijnwater-concept.

2.6 Financiële aspecten

Een LTA-systeem in de gebouwde omgeving bestaat uit de volgende hoofdonderdelen:
- bronsysteem (LTA-putten t/m warmtewisselaars);
- collectieve of decentrale opwekking (warmtepompen, eventueel piekvoorziening);
- distributie naar de afnemers;
- aflevering bij de afnemers;
- overige voorzieningen (regeltechniek, bouwkundige voorzieningen, W/E-componenten).

Naast de onderdelen voor het LTA-systeem zijn er mogelijk ook nog aanpassingen nodig binnen de aangesloten gebouwen, zoals:
- verbetering isolatiewaarde van de gebouwen t.b.v. lagetemperatuurverwarming;
- aanpassen afgiftesystemen in de gebouwen.

De benodigde gebouwzijdige aanpassingen zijn sterk afhankelijk van het type gebouw (bouwjaar, kwaliteit gebouwschil, aanwezige afgiftesystemen) en het temperatuurniveau van de geproduceerde warmte.

2.6.1 Bronsysteem LTA

Binnen de bovengenoemde onderdelen is met name op het gebied van bronboringen voor LTA nog niet veel praktijkervaring beschikbaar. Er is veel ervaring met de gebruikelijke waterboortechniek (tot 250 m-mv) en er is relatief veel ervaring met diepe boringen (voornamelijk afkomstig uit de olie- en gaswereld). Het tussenliggende gebied van LTA is nog redelijk onontgonnen. Hierin zit dan ook de grootste onzekerheid ten aanzien van de investerings- en exploitatiekosten.

Investeringskosten

De investeringskosten voor de LTA-putten zijn sterk afhankelijk van de gekozen boortechniek en maatregelen die vanuit de huidige regelgeving getroffen moeten worden ten aanzien van het voldoen aan (veiligheids)eisen en procedures.

Voor horizontale putten is nog niet veel gedetailleerde kosteninformatie beschikbaar. Visser & Smit Hanab is momenteel bezig met het ontwikkelen van deze techniek, waarbij een eerste pilotproject wordt gerealiseerd in Zevenbergen. In overleg met Visser & Smit Hanab zijn ramingen gemaakt van de te verwachte investeringskosten voor een LTA-doublet, gebaseerd op GDD-technologie.
Hierbij is rekening gehouden met de volgende uitgangspunten:

- onttrekkingsdebiet van 300 m³/h;
- retourtemperatuur van 8°C;
- lengte horizontaal filtertraject van 500 m per put;
- onderlinge afstand filters: 1.000 m ondergronds;

In Tabel 4 zijn de geraamde investeringskosten voor een LTA-systeem weergegeven.

In Bijlage C is een onderbouwing weergegeven van de investeringskosten per hoofdcomponent. Deze investeringskosten zijn tot stand gekomen met input van Visser & Smit Hanab. Opgemerkt dient te worden dat deze cijfers een gemiddeld beeld geven van de investeringskosten en afhankelijk van lokale omstandigheden en bodemeigenschappen kunnen afwijken.

De investeringskosten omvatten het ondergrondse gedeelte van een LTA-systeem, inclusief bron-pompen, leidingwerk en appendages tot en met de warmtewisselaar. Kosten voor warmtepompen, buffers, distributienetwerk, gebouw en bestemmingsplan zijn hierbij buiten beschouwing gelaten.

Voor de kostenraming is tevens geen rekening gehouden met kosten voor warmtepompen, buffers, distributienetwerk, gebouw voor technische ruimte en bestemmingsplan.

Tabel 4 - Investeringskosten voor LTA-systemen (excl. BTW, onnauwkeurigheid +/- 10%)

Diepte (m-mv)	Temperatuur (°C)	Vermogen (MW)	Investeringen (€)	€/kW
400	19	3,8	7.740.000	2.020
500	23	5,2	8.210.000	1.575
600	26	6,3	8.560.000	1.365
700	31	8,0	9.730.000	1.215
1.000	40	11,1	13.030.000	1.170
1.250	49	14,3	17.550.000	1.230

In Figuur 18 zijn de investeringskosten per kW afgezet tegen de diepte van de horizontale filtertrajecten.

Figuur 18 - Investeringskosten per kW afgezet naar diepte

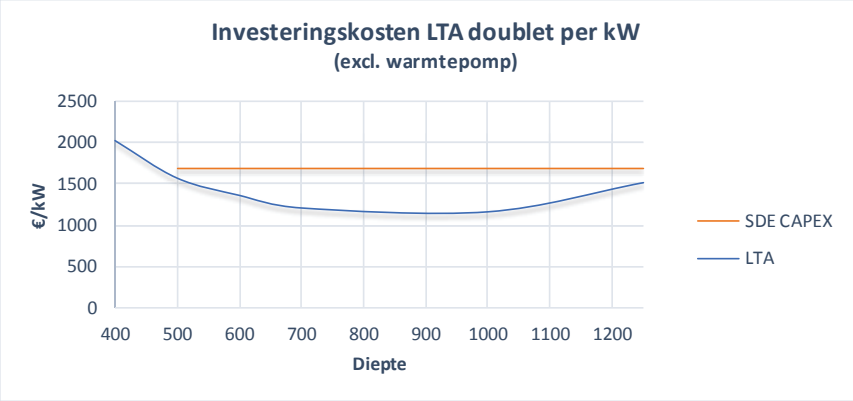

Uit bovenstaande grafiek blijkt dat de investeringskosten voor lagetemperatuuraardwarmte met verticale putten, afhankelijk van de diepteligging en de haalbare capaciteit, tussen de 1.200 en 2.000 €/kWt bedragen. In de grafiek is tevens ter vergelijking het investeringsniveau weergegeven van geothermie volgend de SDE+ 2017-regeling.

De investeringen per kW vallen gunstiger uit t.o.v. traditionele geothermie, maar gezien de investeringen en de elektrakosten die nodig zijn voor de warmtepomp geeft dit aanleiding om de SDE-vergoeding te herzien voor LTA.

Opgemerkt dient te worden dat bovenstaande investeringskosten gebaseerd zijn op de referenties van een voorbeeldproject. Dit af kan wijken als de geologische omstandigheden en/of uitgangspunten in de praktijk anders zijn.

Onderhoud en beheer

Naast de investeringskosten zijn tevens de kosten voor onderhoud en beheer geraamd, zie Tabel 5. In Bijlage C is een onderbouwing weergegeven van de kosten. Deze kosten zijn tot stand gekomen met input van Visser & Smit Hanab. Opgemerkt dient te worden dat deze cijfers een gemiddeld beeld geven en afhankelijk van lokale omstandigheden en bodemeigenschappen kunnen afwijken.

Tabel 5 - Onderhoud en beheerkosten voor LTA-doublet (excl. BTW, onnauwkeurigheid +/- 20%)

Diepte (m-mv)	Kosten onderhoud en beheer (€/jaar)
400	170.000
500	170.000
600	170.000
700	185.000
1.000	250.000
1.250	300.000

2.6.2 Kostprijs warmte

De kostprijs voor opgewekte warmte met LTA wordt uitgedrukt in €/GJ en is opgebouwd uit de volgende hoofdonderdelen:

- kapitaallasten van de investeringen;
- jaarlijkse kosten voor onderhoud en beheer;
- elektriciteitskosten.

In de berekende kostprijs is geen rekening gehouden met subsidies of fiscale regelingen.

Equivalente vollasturen

Een bepalende factor voor de kostprijs van warmte is het aantal equivalente vollasturen waarop LTA kan worden ingezet. Hoe meer vollasturen, hoe meer warmteafzet en hoe lager de kostprijs per GJ.

Indien LTA het volledige verwarmingsvermogen en daarmee de volledige warmtevraag zal dekken (monovalente opwekking), zal het aantal equivalente vollasturen beperkt zijn (circa 1.000-1.500 uur). Indien de piek warmtevraag gereduceerd kan worden (peak shaving), kan LTA meer equivalente vollasturen draaien.

Peak shaving kan worden gerealiseerd door:

1. Inzet van een aanvullende piekvoorziening (bivalent energieconcept). En/of
1. Toepassen van thermische buffering in gebouwen en lokale buffers in de clusters en gebouwen.

In Figuur 19 voorbeeld is de inzet van LTA weergegeven in een jaarbelastingduurkromme van een traditioneel stadswarmtenet in de gebouwde omgeving.

Figuur 19 - Voorbeeld van toepassing van LTA weergegeven in een jaarbelastingduurkromme van een traditioneel stadswarmtenet

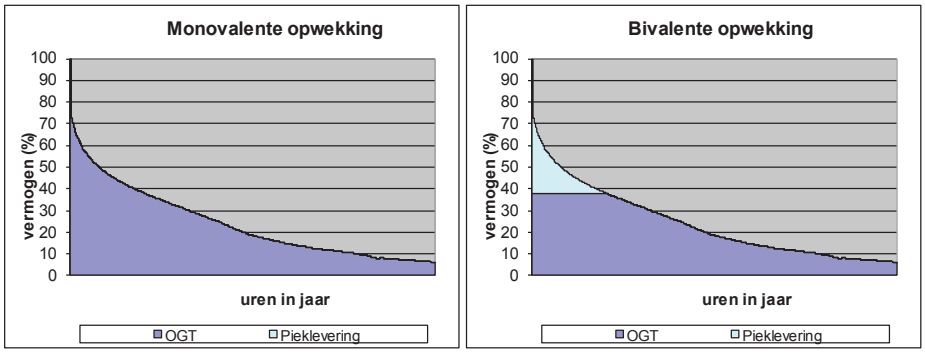

Bij bivalente opwekking met LTA in de basislast, levert LTA circa 38% van het benodigd piekvermogen en levert daarmee circa 90% van de warmtevraag. De overige 10% van de warmtevraag wordt geleverd door een piekvoorziening. Het aantal equivalente vollasturen van de LTA bedraagt in dat geval circa 4.000 uur.

Directe warmtelevering of via warmtepomp

Warmte uit LTA kan direct zonder tussenkomst van een warmtepomp worden ingezet, mits de aangesloten gebouwen voorzien zijn van zeer lagetemperatuurwarmteafgiftesystemen (ZLTV), zoals bijvoorbeeld betonkernactivering.

Door middel van warmtepompen kan enerzijds de onttrokken aardwarmte verder worden uitgekoeld en anderzijds kan deze warmte verder in temperatuur worden opgewaardeerd.

Toepassing van warmtepompen leveren bij LTA vrijwel altijd een positief effect op de kostprijs van warmte. Dit komt doordat met een warmtepomp de aardwarmte verder wordt uitgekoeld en daarmee een grotere hoeveelheid warmte wordt geproduceerd. Per saldo en afgezien SDE-inkomsten leidt dit tot een lagere kostprijs van geproduceerde warmte, ondanks de extra investerings- en exploitatiekosten voor een warmtepomp. De SDE versterkt dit effect nog meer, zoals zichtbaar is gemaakt in Figuur 21**.**

Voorwaarde bij de kostprijsberekening is dat de geproduceerde warmte nuttig kan worden ingezet. Dit heeft een directe relatie met de afzet van warmte.

Hieronder is de berekende kostprijs weergegeven van geproduceerde warmte voor zowel directe warmtelevering als warmtelevering met een warmtepomp.
Dit betreft ter vergelijking enkel de kostprijs voor warmteproductie (bron en collectieve warmte-pomp). Kosten voor distributie en aflevering zijn hierbij buiten beschouwing gelaten. In Paragraaf 2.7 is een globale businesscase doorgerekend van ondiepe geothermie inclusief distributie en aflevering.

Voor het berekenen van de kostprijs voor warmte zijn de uitgangspunten in Tabel 6 gehanteerd

Tabel 6 - Uitgangspunten berekening kostprijs warmte LTA

Parameter	Waarde	Eenheid
Diepte LTA	1.000	m-mv
Onttrekkingstemperatuur/productietemperatuur	40	°C
Injectietemperatuur bij directe toepassing	30	°C
Injectietemperatuur bij toepassing warmtepomp	8	°C
Debiet	300	m^3/h
Vollasturen	4.000	h
Gemiddeld elektriciteitstarief	0,075	€/kWh
SPF warmtepomp	6,0	-
Rente	6%	%
Investeringskosten doublet	13.000.000	€
Investeringskosten centrale warmtepomp	3.300.000	€
Afschrijving LTA-putten	30	jaar
Afschrijving warmtepomp	15	jaar
Onderhoud en beheer doublet	250.000	€/jaar
Onderhoud en beheer warmtepomp	100.000	€/jaar

Bij directe warmtelevering op een temperatuurniveau van 40°C met een retourtemperatuur van 30°C wordt een thermisch vermogen geleverd van circa 3,5 MW. Bij 4.000 vollasturen wordt jaarlijks 50.000 GJ-warmte geproduceerd.

Door toepassing van een warmtepomp wordt de aardwarmte uitgekoeld tot 8°C, waardoor het bronvermogen toeneemt naar 11,1 MW. Door de warmtepomp wordt uiteindelijk 13,4 MW-warmte van 40°C geleverd. Bij gelijkblijvend aantal vollasturen wordt daarmee op jaarbasis 193.000 GJ-warmte geleverd. Dit resulteert in een warmteproductie die bijna vier maal hoger ligt dan bij directe warmtelevering, zie Figuur 20.

Figuur 20 - Warmteproductie, directe levering vs warmtepomp

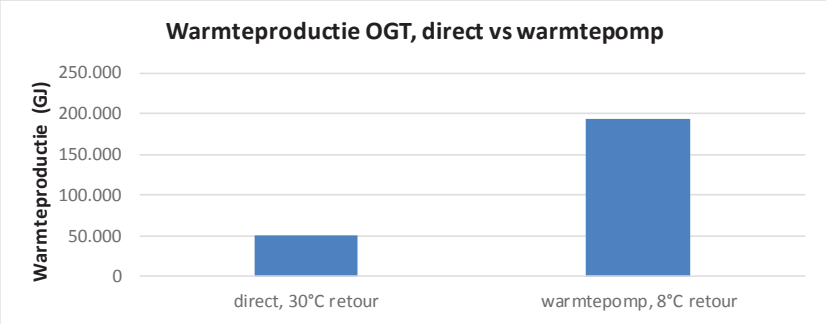

De kostprijsvergelijking voor warmte voor zowel directe warmtelevering als warmteproductie met een warmtepomp is weergegeven in Figuur 21.

Figuur 21 - Kostprijs warmte, directe levering vs warmtepomp

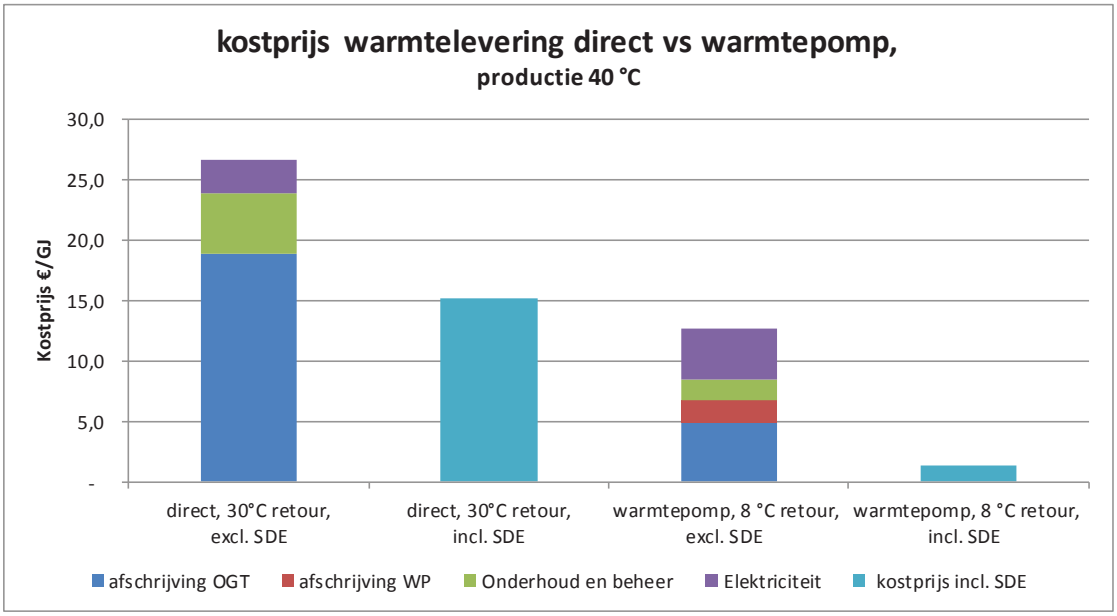

In Figuur 21 is zichtbaar dat het elektriciteitsverbruik, vanwege de inzet van de warmtepomp, per saldo een groter aandeel heeft in de kostprijs voor warmte. Daarmee wordt de kostprijs ook gevoeliger voor variatie in de elektriciteitskosten.

Warmteproductie en afzet

Een kostprijs geoptimaliseerde LTA produceert veel warmte. Om deze warmte nuttig te kunnen inzetten is schaalgrootte nodig in de warmteafzet. Afhankelijk van de diepte, mate van uitkoeling, haalbare capaciteit en inzet van LTA varieert de benodigde schaalgrootte tussen de 1.000 en 2.500 woningequivalenten. Deze schaalgrootte ligt ordegrootte factor 2 à 3 maal kleiner dan een regulier aardwarmteproject. De minimale schaalgrootte voor LTA is daarmee nog relatief groot. Dit komt voornamelijk doordat LTA met horizontale filters is geoptimaliseerd voor een relatief hoog onttrekkingsdebiet.
Een kleinere schaalgrootte is mogelijk door het realiseren van ondiepe geothermie met eenvoudige en relatief goedkope verticale bronnen tot een diepte tussen de 200 en 500 meter. De benodigde schaalgrootte ligt in dat geval tussen de 300 en 800 woningen. Zonder SDE-subsidie komt dit neer op een vergelijkbare kostprijs voor warmteproductie (tussen 12 en 15 €/GJ). Echter vanwege de diepte-grens tot 500 meter komt een dergelijk project niet in aanmerking op SDE-subsidie, waardoor dit vanuit financieel oogpunt een minder aantrekkelijke variant is.

Mate van uitkoeling door warmtepomp

De mate van uitkoeling door de warmtepomp heeft een grote invloed op de kostprijs van de geproduceerde warmte. Over het algemeen geldt dat naarmate de aardwarmte met een warmtepomp verder wordt uitgekoeld dit leidt tot een lagere kostprijs.

Hieronder zijn de resultaten weergegeven van de kostprijsberekening voor geproduceerde warmte bij verschillende temperatuurniveaus voor uitkoeling van de aardwarmte. De kostprijs is berekend voor centrale warmteproductie (bron en collectieve warmtepomp).
In de kostprijsberekening is geen rekening gehouden met subsidies of fiscale regelingen. Naast de invloed op de kostprijs is tevens de invloed op de SPF voor warmteopwekking berekend.

Voor de berekening zijn de uitgangspunten en aannames in Tabel 7 gehanteerd.

Tabel 7 - Uitgangspunten berekening kostprijs bij verschillende temperatuurniveaus voor uitkoeling

Parameter	Waarde	Eenheid
Diepte LTA	700	m-mv
Onttrekkingstemperatuur	31	°C
Productietemperatuur	50	°C
Debiet	300	m^3/h
Vollasturen	4.000	h
Gemiddeld elektriciteitstarief	0,075	€/kWh
Rente	6%	%
Investeringskosten bronsysteem	9.729.000	€
Investeringskosten warmtepomp	250	€/kW
Afschrijving LTA-putten	30	jaar
Afschrijving warmtepomp	15	jaar
Onderhoud en beheer LTA-doublet	185.000	€/jaar
Onderhoud en beheer warmtepomp	3% van investering WP	%

De resultaten van de berekeningen zijn weergegeven in Figuur 22.

Figuur 22 - Kostprijs en SPF in relatie tot uitkoeling aardwarmte

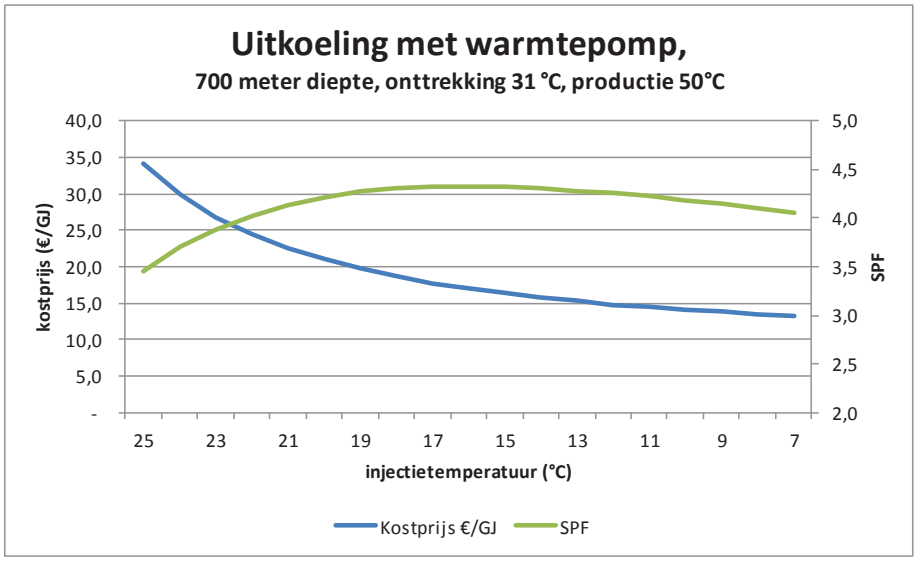

Figuur 22 bevestigt het beeld dat verdere uitkoeling leidt tot een lagere kostprijs. Dit komt doordat bij toenemende uitkoeling het productievermogen toeneemt en daarmee ook de warmteproductie. De toename in warmteproductie weegt vanuit financieel oogpunt op tegen de extra elektriciteitskosten als gevolg van de afname van de SPF van de warmtepomp.

Naarmate de aardwarmte verder wordt uitgekoeld neemt de SPF van de warmtepomp af. Dit effect wordt voor een deel gecompenseerd doordat de SPF van de LTA-putten toeneemt, vanwege het grotere temperatuurverschil. Netto neemt de overall SPF voor warmteopwekking wel beperkt af naarmate de aardwarmte verder wordt uitgekoeld. Bij warmteproductie van 50°C en een uitkoeling naar 7°C bedraagt de berekende totaal SPF voor warmteopwekking 4. Dit is vergelijkbaar met de energieprestatie van een individuele bodemgekoppelde warmtepomp en ligt hoger dan een individuele lucht/water warmtepomp (SPF circa 3,5).

Afhankelijk van de toepassing zal een optimum gevonden moeten worden tussen de te realiseren kostprijs en energieprestatie.

Kostprijs geproduceerde warmte in relatie tot diepte formatie

Afhankelijk van de aanwezigheid van geschikte formaties kan LTA worden toegepast op verschillende dieptes. De eigenschappen van de verschillende formaties, zoals dikte, diepte, doorlatendheid en temperatuur kunnen lokaal sterk variëren. Hierdoor is het niet mogelijk om een eenduidige kostprijs te berekenen van geproduceerde warmte uit LTA.

Om een indicatie te verkrijgen van de invloed van de diepteligging van de formatie op de kostprijs voor geproduceerde warmte zijn verschillende kostprijsberekeningen uitgevoerd. Hierbij zijn aannames gedaan ten aanzien van formatie eigenschappen op basis van de ondergrondse potentieel inschatting. In de kostprijsberekening is geen rekening gehouden met subsidies of fiscale regelingen.

Voor de berekeningen zijn de uitgangspunten in Tabel 8 gehanteerd:

Tabel 8 - Uitgangspunten berekening kostprijs warmte in relatie tot de formatiediepte

Parameter	Waarde	Eenheid
Productietemperatuur	50	°C
Vollasturen	4.000	h
Onttrekkingsdebiet LTA	300	m3/h
Retourtemperatuur LTA	8	°C
Gemiddeld elektriciteitstarief	0,075	€/kWh
Rente	6%	
Afschrijving LTA-putten	30	jaar
Afschrijving warmtepomp	15	jaar

De resultaten zijn weergegeven in Tabel 9.

Tabel 9 - Resultaten kostprijsberekening warmte

Boordiepte (m)	500	700	1.000	1.250
Opvoerhoogte ESP (bar)	20	25	30	35
Tonttrekking (°C)	23	31	40	49
COP WP (70% carnot)	4,8	4,8	4,8	4,8
COP LTA	17,2	21,1	24,5	26,9
Warmtepompvermogen (kW)	6.577	10.084	14.030	17.976
Warmteproductie (MWh)	26.306	40.336	56.120	71.904
Investeringskosten doublet (€)	8.209.000	9.729.000	13.027.000	18.059.000
Investeringskosten WP (€)	1.644.148	2.521.028	3.507.517	4.494.006
Investeringskosten totaal (€)	9.853.148	12.250.028	16.534.517	22.553.006
Kapitaallast (€/jaar)	765.661	966.373	1.307.541	1.774.682
Elektraverbruik LTA (kWh)	1.212.121	1.515.152	1.818.182	2.121.212
Elektraverbruik WP (kWh)	5.426.375	8.320.442	11.576.268	14.832.093
Energiekosten (€/jaar)	497.887	737.670	1.004.584	1.271.498
Onderhoud en beheer (€/jaar)	219.324	260.631	355.226	434.820
Kostprijs, zonder SDE (€/GJ)	**18,0**	**15,3**	**15,0**	**15,1**

Afhankelijk van de boordiepte varieert de kostprijs voor warmteproductie (50°C) met LTA in combinatie met warmtepompen tussen 15 en 18 €/GJ. Dit komt overeen met een kostprijs tussen 54 en 65 €/MWh.

Figuur 23 - Kostprijs warmte (50°C), inclusief warmtepomp, excl. SDE+

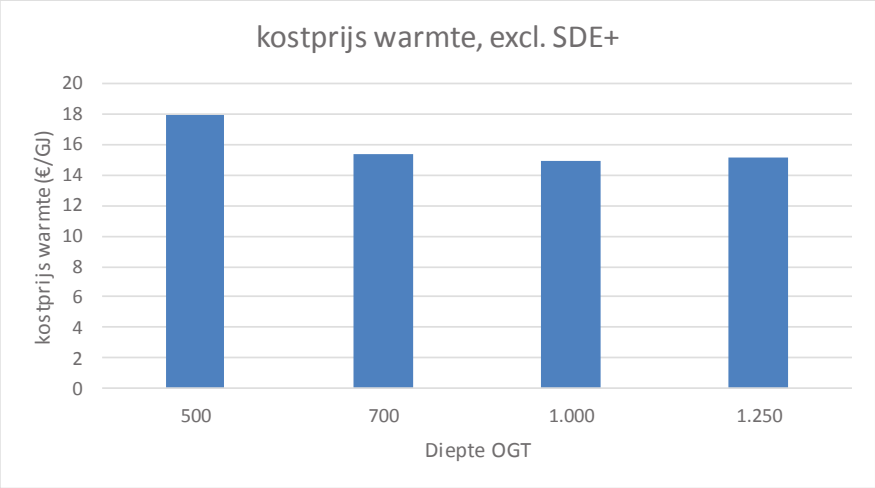

SDE+

De SDE+ stimuleert de productie van duurzame energie en richt zich op bedrijven en (non-profit) instellingen. De SDE+ is voor 2017 geopend op 7 maart jl. In de huidige SDE+ regeling is een budget van 6 miljard euro beschikbaar om projecten te ondersteunen.

Ten aanzien van de toepassing van geothermie zijn de volgende categorieën opgenomen:
- geothermiewarmte met een diepte van minimaal 500 meter;
- geothermiewarmte met een diepte van minimaal 3.500 meter;
- geothermiewarmte met een diepte van minimaal 500 meter, waarbij voor één of beide putten van het doublet gebruik wordt gemaakt van bestaande olie- of gasputten;
- geothermiewarmte, waarbij uitbreiding van een productie-installatie plaatsvindt met tenminste één aanvullende put met een diepte van minimaal 500 meter.

De SDE-regeling vergoedt de onrendabele top: het verschil in kostprijs tussen de referentie en de geothermische installatie. Voor geothermie levert dit in 2017 een bijdrage op van circa 11,40 €/GJ geleverde warmte. Het is een subsidie die voor vijftien jaar wordt vastgelegd. De hoogte van het subsidiebedrag wordt ieder jaar gecorrigeerd aan de hand van de energieprijzen.

Voor LTA kan gebruik worden gemaakt van de SDE+ regeling vanaf een diepte van 500 meter. Voor LTA is de huidige 500 metergrens binnen de SDE-regeling een aandachtspunt. Het is denkbaar dat juist op ondiepere lagen geschikte formaties aanwezig zijn waaruit aardwarmte kan worden onttrokken. Daarnaast is de huidige SDE-regeling voornamelijk opgezet vanuit de referentiesituatie binnen de glastuinbouwsector. Het verdient de aanbeveling om zowel de 500 metergrens als de specifieke toepassing voor de gebouwde omgeving nader tegen het licht te houden.

2.7 Globale businesscase

De financiële haalbaarheid van LTA is moeilijk eenduidig vast te stellen. Dit hangt af van meerdere factoren, zoals energieprijzen, systeemconcept, bodemgeschiktheid, diepte, afzetgebied, vereiste temperatuurniveaus, etc.

Zeker in de bestaande bouw is de financiële haalbaarheid ook sterk afhankelijk van de kosten die in de woningen gemaakt moeten worden om de woningen gereed te maken voor koppeling aan een warmte-infrastructuur, alsmede de bouwkundige maatregelen om de woningen op een lager temperatuurniveau te verwarmen.

Om een heel globaal inzicht te geven in de financiële haalbaarheid van LTA is een vereenvoudigde businesscase doorgerekend. Het doel van deze businesscase is om op hooflijnen inzicht te geven in de energie- en geldstromen, alsmede een indicatie te verkrijgen van de economische haalbaarheid van LTA voor de gebouwde omgeving.

Opgemerkt dient te worden dat de financiële input voor de berekeningen is gebaseerd op basis van globale kentallen en inputparameters. De verwachte nauwkeurigheid bevindt zich binnen een bandbreedte van +/- 30%. Daarnaast is er geen rekening gehouden met locatiespecifieke eigenschappen, waardoor kosten in werkelijkheid hoger of lager kunnen uitvallen.

De focus voor de uitwerking van de businesscase ligt op de bestaande woningbouw.

Het energieconcept is als volgt gedefinieerd:
- LTA-doublet met een capaciteit van 300 m³/h, diepte 600 meter;
- primair distributienet, geïsoleerde kunststof leidingen, van LTA-bron naar warmtepompcentrales;
- decentrale warmtepompcentrales op gebouw/buurtniveau;
- opwekking van lagetemperatuurwarmte, maximaal 55°C;
- secundair warmtenet vanaf warmtepompcentrales naar afleversets in de woningen;
- afleversets in de woningen, gecombineerd met boosterwarmtepompen voor bereiding van warm tapwater;
- aardgasvrij energieconcept: geen gasgestookte piekvoorziening.

De businesscase is als volgt opgezet:
1. Het afzetgebied (aantal aangesloten woningen) is bepaald door de aansluitvermogens van de woningen overeen te laten komen met de beschikbare capaciteit van een enkel LTA-doublet, rekening houdend met gelijktijdigheidsfactoren en eventuele aanvullende maatregelen voor peak shaving.
2. Op basis van het aantal aangesloten woningen en verbruikskentallen is de energievraag bepaald, rekening houdend met rendementen voor warmtepompen en distributieverliezen.
3. De investeringskosten voor de verschillende componenten van de energievoorziening (LTA-doublet, warmtepompen, piekvoorziening, distributienet, aansluitsets, etc.) zijn geraamd op basis van kengetallen.
4. De exploitatiekosten van de energievoorziening (inkoop elektriciteit, gas, onderhoud en beheer) zijn geraamd.
5. De jaarlijkse bijdragen uit de SDE-subsidie (indien van toepassing) zijn als inkomsten meegenomen in de berekening conform de SDE+ 2017 regeling voor geothermie.
6. De jaarlijkse vermeden vaste en variabele kosten (referentiekosten) zijn als inkomsten meegenomen in de berekeningen op basis van de maximale tarieven van de Warmtewet 2017 (NMDA).
7. Er is rekening gehouden met een eenmalige aansluitbijdrage die gelijk is gesteld aan een reguliere aansluitbijdrage voor stadswarmte.
8. Tot slot is berekend welk financieel rendement (IRR) behaald kan worden met de exploitatie van de gasloze energievoorziening.

Tabel 10 - Uitgangspunten businesscase

Woningen		
Gemiddelde warmtevraag woning t.b.v. ruimteverwarming	30	GJ
Gemiddelde warmtevraag woning t.b.v. tapwater	7,5	GJ
Aansluitvermogen gemiddelde woning	8	kW_t
Gelijktijdigheid bij collectieve warmteopwekking	60 %	
LTA-doublet		
Diepte LTA-doublet	600	m
Maximaal debiet LTA-doublet	300	m3/h
Onttrekkingstemperatuur	27	°C
Infiltratietemperatuur	8	°C
Pompvermogen LTA-doublet	333	kW_e
Distributie		
Transportverlies primair distributienet	20%	
Transportverlies secundair warmtenet	8%	
Warmtepompen		
COP collectieve warmtepomp	4,5	
COP booster warmtepomp	4,5	
Financiële uitgangspunten		
Elektriciteitstarief, incl. transportkosten	75	€/MWhe
Eenmalige aansluitbijdrage	4.500	€/woning
Jaarlijkse indexering variabele gas/warmteprijs	5%	
Jaarlijkse indexering overige kosten en opbrengsten	2%	

Op basis van de bovenstaande uitgangspunten volgen de volgende resultaten:

- met het beschikbare vermogen uit een enkel LTA-doublet en rekening houdend met gelijktijdigheid kunnen 1.770 woningen worden aangesloten;
- rekening houdend met omzettingsrendementen van de warmtepompen en warmteverliezen in de distributienetten wordt jaarlijks circa 67.000 GJ lagetemperatuuraardwarmte onttrokken ten behoeve van warmtelevering aan de woningen;
- het LTA-doublet wordt ingezet met ruim 2.800 equivalente vollasturen per jaar.

Voor de hoofdonderdelen zijn de volgende investeringskosten aangehouden:

Tabel 11 - Investeringskosten

Onderdeel		**Investering**
LTA-doublet	€	8.559.000
Collectieve warmtepompen	€	4.250.000
Individuele booster warmtepompen	€	5.568.000
Afleversets	€	2.125.000
Distributie (primair en secundair)	€	7.084.000
Ontwerp en advieskosten	€	1.148.000
Onvoorzien	€	2.883.000
Subtotaal investeringskosten	€	31.617.000
Opbrengsten ISDE-subsidie booster warmtepompen	€	-/- 2.125.000
Investeringskosten	€	29.492.000
Aansluitbijdragen	€	-/- 7.970.000

De totale stichtingskosten voor het LTA-systeem, inclusief distributie en warmtepompen t/m de afleversets in de woningen zijn geraamd op een bedrag van ruim € 18.000 per woning, zonder aansluitbijdragen, subsidies en fiscale regelingen (ISDE en EIA).

De geraamde jaarlijkse exploitatiekosten zijn weergegeven in Tabel 12.

Tabel 12 - Jaarlijkse exploitatiekosten

Onderdeel		**Kosten**
Elektriciteitskosten LTA-doublet	€	70.000
Elektriciteitskosten distributie	€	14.000
Elektriciteitskosten collectieve warmtepompen	€	320.000
Elektriciteitskosten booster warmtepompen	€	61.000
Onderhoud en beheer LTA-doublet	€	170.000
Onderhoud en beheer collectieve warmtepompcentrales	€	128.000
Onderhoud en beheer afleversets en boosterwarmtepompen	€	96.000
Onderhoud en beheer distributie	€	35.000
Administratie en projectmanagement	€	89.000
Totale jaarlijkse exploitatiekosten	**€**	**983.000**

In de doorrekening van businesscase is rekening gehouden met de volgende subsidies en fiscale regelingen:

- inkomsten uit de SDE+ regeling op basis van de huidige regeling en 2.820 vollasturen per jaar;
- ISDE-subsidie op de booster warmtepompen (€ 1.200 per warmtepomp);
- EIA op de collectieve warmtepompen (13,5% op maximaal 200 €/kW).

De jaarlijkse inkomsten zijn gebaseerd op het NMDA-principe en zijn als volgt meegenomen:

Tabel 13 - Jaarlijkse inkomsten warmtelevering

Onderdeel		**Kosten**
Vastrecht warmte (incl. inkomsten afleverset en meetkosten)	€	787.000
Variabele inkomsten voor warmtelevering (18,75 €/GJ)	€	1.245.000
Inkomsten uit SDE+ subsidie	€	764.000
Totale jaarlijkse exploitatiekosten	**€**	**2.796.000**

Figuur 24 - Overzicht cashflow en NPV

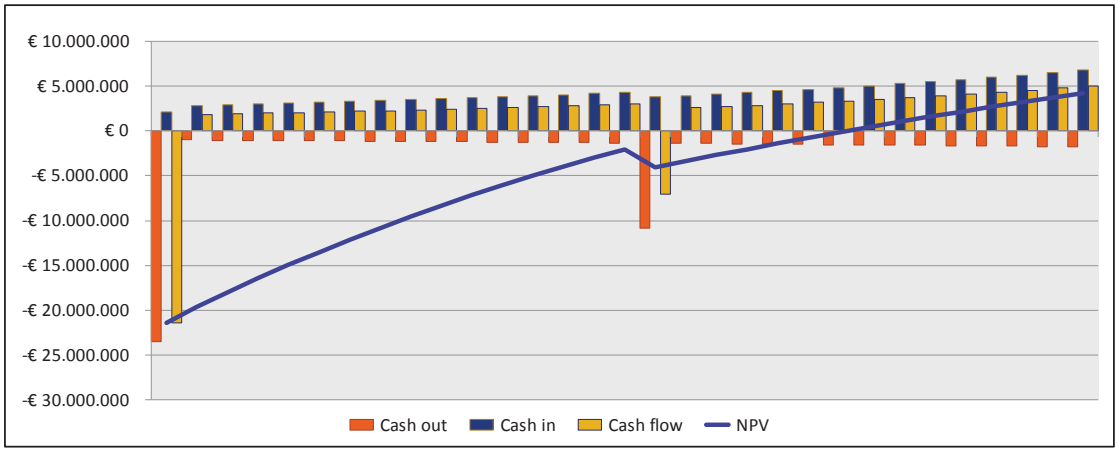

Uit de NCW-berekening volgt een IRR van 9,8%. Daarmee is een hoger rendement haalbaar dan de gestelde 8%.

Opmerkingen:

- *Kosten voor bouwkundige aanpassingen in de gebouwen die nodig zijn voor het inbrengen van de warmte-infrastructuur zijn niet meegenomen in de businesscase. Deze kosten zijn afhankelijk van de specifieke situatie en benodigde aanpassingen en kunnen niet generiek worden geraamd.*
- *Deze kosten voor eventueel benodigde aanpassingen aan afgiftesystemen in de woningen en aanvullende isolerende maatregelen voor toepassen van lagetemperatuurwarmte zijn niet meegenomen in de businesscase.*
- *Het aanbrengen van warmte-infrastructuur in een bestaande woonwijk kan zeer complex zijn. In de businesscase is gerekend met een aanname van € 4.000 per woning voor de warmte-infrastructuur (primair en secundair). Deze kosten kunnen in werkelijkheid hoger of lager uitvallen, afhankelijk van de lokale omstandigheden.*
- *De businesscase biedt ruimte tot verdere verbetering door het toevoegen van een goedkope piekvoorziening (momenteel is dat een gasgestookte piekketel), of toepassen van aanvullende maatregelen voor peak shaving, zoals bijvoorbeeld thermische buffering in combinatie met intelligente vraagsturing. Dit vereist nader onderzoek.*
- *Bij stijgende gasprijzen zal vanwege de koppeling van de gasprijs aan de warmteprijs, middels het NMDA-principe, de financiële rentabiliteit toenemen. In de businesscase is rekening gehouden met een jaarlijkse prijsstijging van 5%. Dit ligt 3% hoger dan de aangehouden inflatiecorrectie. Dit is een redelijke aanname, aangezien de langjarige historische prijsontwikkeling van aardgas voor consumenten op basis van CBS-gegevens over de periode 1996 t/m 2017 een gemiddelde jaarlijkse verhoging laat zien van 5,1%. Waarschijnlijk is deze aanname nog conservatief, gezien de afspraken uit het regeerakkoord 2017-2021 om de energiebelasting op aardgas jaarlijks te verhogen. Hiertegenover staat echter de discussie om op termijn de warmteprijs los te koppelen van de aardgasprijs, omdat het NMDA-principe op termijn niet meer houdbaar is. Daarom is de prijsontwikkeling van aardgas en daarmee het warmtetarief redelijk conservatief aangehouden.*

2.8 Kansen en beperkingen

2.8.1 Geschikte sectoren

Het LTA-concept kan worden toegepast in nieuwbouw en bestaande bouw waarbij hoofdzakelijk een warmtevraag aanwezig is. Binnen de gebouwde omgeving is voornamelijk de woningbouw een interessante afzetmarkt. Daarnaast zijn overige grootschalige warmtevragers van relatief lage-temperatuurwarmte (< 70°C) potentieel geschikte afnemers, zoals bijvoorbeeld de glastuinbouwsector.

Indien er naast een warmtevraag ook een significante koudevraag aanwezig is, bijvoorbeeld in de utiliteit, zijn alternatieve concepten, zoals WKO of het Mijnwater-concept geschikter, omdat bij die concepten warmte en koude onlosmakelijk met elkaar verboden zijn.

2.8.2 SWOT-analyse

Om inzicht te verkrijgen van de positie die LTA kan innemen binnen de energietransitie is een SWOT-analyse opgesteld. Hierin wordt ingegaan op de sterkten en zwakten van de technologie. Dit zijn voornamelijk interne factoren die van belang zijn voor de toepassing van de technologie. Tevens wordt ingegaan op de kansen en met betrekking tot de marktpositie van de technologie. Dit zijn vooral externe factoren waarop slechts beperkt invloed kan worden uitgevoerd.
De resultaten van de SWOT-analyse zijn als volgt weergegeven:

Sterkten	Zwakten
- **Goed toepasbaar bij LTV** - **Groot potentieel** - **Op veel locaties toepasbaar** - **Geen concurrentie met ander bodemgebruik** - **Kleinschaliger dan geothermie & industriële restwarmte** - **Eenvoudig te ontwikkelen ondieper dan 500 meter** - Beschikbare technieken voor mitigeren onzekerheid geologie (GDD) - Minder ruimte nodig voor boortoren, eenvoudiger toe te passen in een stad - Risico's minder dan bij gewone geothermie (boordiepte, aanwezigheid gas, watersamenstelling, etc.) - Koppeling mogelijk met lokale duurzame elektriciteit (EMG) - In combinatie met warmtepompen zijn hoge temperaturen haalbaar daardoor aansluiting bij groot deel bestaande bouw - Geen NIMBY	- **Grote schaalgrootte nodig (groter dan 'all electric' bijvoorbeeld, tussen de 1.000 en 2.500 woningequivalenten indien dieper dan 500 meter** - **Onzekerheid over geologie (weinig bekend tussen 250-1.250 meter)** - **Beperkte uitvoeringscapaciteit (kennis- en uitvoeringsbedrijven)** - Warmtepomp nodig, daardoor lager EOR - Minder geschikt voor utiliteit vanwege koudevraag - Veiligheidsrisico a.g.v. grotere diepte leidt tot hogere kosten - Gebrek aan regie/ondergrondse ruimtelijke ordening - Weinig praktijkervaring met warmte-/waterwinning van deze dieptes - Nog niet gedemonstreerd dieper dan 250 meter - Niet op gebouwniveau voor meeste gebouwen - Uitputting geothermie reservoir
Kansen	**Bedreigingen**
- **'Van gas af' beweging, Parijs klimaatakkoord, Energieagenda, etc. creëren een markt voor warmte zonder aardgas** - **Oude gasnetten worden in de toekomst niet meer vervangen** - Exportkansen kennis en expertise - Grote behoefte aan lokale bronnen van duurzame warmte - SDE+ voor geothermie en RNES-aardwarmte maakt businesscase > 500 m aantrekkelijk - BENG-normen maken LTA interessant indien gebiedsgerichte maatregel - Daling kosten warmtepompen en toenemende rendementen door techniekontwikkeling	- **Concurrentie van individuele oplossingen (WP L/W, B/W)** - **Organisatorisch complex (veel betrokken partijen)** - **Mogelijke stijging elektriciteitsprijs (i.v.m. warmtepomp)** - Grotere schaalgrootte bij e-zuinigere nieuwbouwwoningen - Geen SDE+ tot 500 meter - Publieke opinie collectief net - Twee vergunningsregimes (Waterwet/Mijnbouwwet) op het grensvlak - Warmtewet kan knellend zijn (storing, vast/variabel)

2.8.3 Invloed financieel instrumentarium en wet- en regelgeving

Het bestaande financieel instrumentarium heeft een belangrijke sturende werking op de al dan niet succesvolle marktontwikkeling van LTA en het Mijnwater-concept.

SDE+ voor aardwarmte en 500 m-grens

Voor geothermie dieper dan 500 m-mv is op dit moment de SDE+ van toepassing. Hiermee worden de lagen tussen 0 en 500 m-mv ten onrechte achtergesteld qua toepassing voor duurzame warmte-voorziening. Onlangs heeft BodemenergieNL samen met IF de volgende input geleverd aan ECN om mee te nemen in het advies aan EZ betreffende de SDE+ 2018:

- *De dieptegrens van 500 m-mv (meter diep onder het maaiveld) is onwenselijk. Deze dient zo ver als praktisch mogelijk is omhoog gebracht te worden, bij voorkeur tot maaiveld.*
- *Warmtewinning en -opslag is cruciaal bij het verduurzamen van gebouwen en warmtenetten en het utiliseren van restwarmte en duurzame bronnen van warmte. Er zijn in NL veel lagen aanwezig boven de 500 m die geschikt zijn voor de (opslag en terug) winning van warmte.*
- *Conventionele bodemenergie-opslagsystemen leveren warmte en koelcapaciteit en kunnen op dit moment in grotecapaciteittoepassingen zonder SDE+ omdat de levering van koude aan utiliteitsbouw financieel aantrekkelijk is. In de kleinere utiliteit en in de woningbouw is echter relatief weinig koudevraag of zelfs alleen maar warmtevraag zonder koudevraag, waardoor bodemenergie financieel niet rendabel is als NMDA-tarieven worden gehanteerd. Daarom is behoefte aan financiële ondersteuning zodat ook woningen en kleinere utiliteit kostenefficiënt kunnen worden verduurzaamd.*
- *De omvang van de ruimte voor het boren is voor geringere diepte veel kleiner, en daarmee is deze vorm van geothermie eerder toepasbaar in de (bestaande) gebouwde omgeving.*
- *De kostprijs van de geleverde warmte uit lagen boven de 500 m-mv ligt ongeveer in dezelfde orde van grootte als de kostprijs van warmte van grotere diepte, ondanks de lagere temperatuur, omdat de putten goedkoper kunnen zijn en de grondwaterflow hoog, terwijl de risico's laag zijn.*
- *De schaalgrootte van de benodigde warmteopslag kan per project variëren. Het toegankelijk maken van ondiepe lagen vereenvoudigt de marktintroductie sterk, m.n. in de gebouwde omgeving.*
- *Warmtepompen voor individuele woningen worden nu via de ISDE gestimuleerd. Projecten van iets grotere omvang met levering van duurzame warmte uit lagen < 500 m-mv diep, vallen nu tussen wal en schip: geen ISDE en geen SDE+, evenals gestapelde woningbouw, terwijl dat juist de grootste groep van gebouwen is en daarmee de grootste besparingspotentie omvat (Agterberg, 2016).*
- *Potentiële nadelen, en de mitigatie:*
  - *Ondergrondse interactie van warmtewinning projecten met bodemenergie: Dit kan op provinciaal/gemeentelijk niveau afgestemd worden; er lijken technisch gezien geen redenen om de grens niet naar het maaiveld te verleggen. Er is al regelgeving voor interacties tussen bodemenergiesystemen onderling. Daar kunnen warmteopslag/-winningprojecten in meegenomen worden*
  - *Het juridisch kader: boven de 500 m-mv zijn de Waterwet, Wet milieubeheer en Wabo van toepassing i.p.v. de Mijnbouwwet die voor mijnbouwactiviteiten van toepassing is.*
    De Waterwet laat een thermische onbalans toe, zolang het om afkoeling van de ondergrond (netto warmtewinning) gaat. Dus juridisch lijkt er op voorhand geen showstopper te zijn.
- *Potentieel: de temperatuur is lager dus het winbaar potentieel per m aquifer-dikte is minder dan van geothermie op grotere diepte. Op lange termijn is het winbare warmtepotentieel daardoor relatief beperkt, maar voor het opstarten van lokale duurzame warmteprojecten kan het een belangrijke rol spelen. Ook kan het systeem worden ingezet als een warmteopslag, als meer restwarmte en/of zonnewarmte en/of warmte uit oppervlaktewater beschikbaar komt.*

Een fasering van de investeringen met de groei van het warmtenet is zeer gewenst en kan op deze manier ingevuld worden.

Feitelijk worden bovenstaande adviezen aan ECN nadrukkelijk onderschreven door de conclusies die uit onderhavig onderzoek getrokken mogen worden. Het potentieel van lagen tussen de 0 en 500 m-mv is aanzienlijk, de kostprijs van warmte daaruit kan mogelijk concurreren met 'gewone' geothermie en warmtewinning van geringere dieptes heeft veel voordelen, zoals kleinere schaalgrootte, lagere risico's en minder ruimtebeslag voor boren in stedelijk gebied.

ISDE voor collectieve warmtepompen

Naast de SDE+ is ook de ISDE van belang (zie ook het advies aan ECN boven). De ISDE stimuleert kleinschalige decentrale warmtepompen, ten nadele van grootschalige collectieve warmtepompen. LTA-projecten boven de 500 m en projecten volgens het Mijnwater-concept, waarbij gebruik wordt gemaakt van grootschalige collectieve warmtepompen vallen nu buiten structurele subsidie-regelingen. Gezien het potentieel en de relatief lage kostprijs van warmte die deze systemen kunnen leveren is het wenselijk dat het gat tussen ISDE enerzijds en SDE+ anderzijds wordt gedicht.

Waterwet en Mijnbouwwet in relatie tot veiligheid

Tot een diepte van 500 meter zijn aardwarmteprojecten uitgezonderd van de Mijnbouwwet en vallen deze onder de Waterwet. Voor boringen dieper dan 500 meter is de Mijnbouwwet van toepassing. Geconstateerd wordt dat er grote verschillen zijn tussen deze regimes op het gebied van veiligheids-eisen en -procedures. Aanbevolen wordt om nader te onderzoeken wat de verschillen zijn tussen de beide regimes in relatie tot mogelijke veiligheidsrisico's, met als doel om de wet- en regelgeving en beheersmaatregelen voor mogelijke veiligheidsrisico's beter op elkaar aan te laten sluiten.

3 Mijnwater – Smart Thermal Grid

In dit hoofdstuk wordt Mijnwater uitgewerkt. Sinds het eerste begin van het concept heeft er doorontwikkeling plaatsgevonden. De huidige versie laat zich het beste beschrijven als een *smart thermal grid* in combinatie met geothermische buffers. De focus in dit hoofdstuk ligt bij het uitwerken van de fysieke eigenschappen van het smart thermal grid, en de rol die buffering daarin op zich neemt (met name Mijnwater 2.0). De intelligentie van het systeem is op het moment van schrijven nog vol in ontwikkeling, waardoor een adequate beschrijving daarvan niet opportuun is in deze rapportage (met name Mijnwater 3.0).

3.1 Kernpunten

Het Mijnwater-concept kenmerkt zicht door de volgende kernpunten:
- uitwisseling van warmte en koude door middel van een LT-warmtenet: aangesloten gebouwen kunnen zowel aanbieder als afnemer zijn: *prosumers;*
- vraagzijde-gestuurd;
- verschillende temperatuurregimes;
- combinatie met ondergrondse of kunstmatige buffering;
- nuttige toepassing van laagwaardige restwarmte en/of -koude uit de industrie;
- groot potentieel van mogelijke restwarmte- en restkoudebronnen;
- groot potentieel van invoegen hernieuwbare warmte- en koudebronnen.

3.2 Beschrijving van het concept

Het Mijnwater-concept is gebaseerd op het energienet dat Mijnwater B.V. in Heerlen heeft ontwikkeld. Om het concept te beschrijven gebruiken we veelvuldig Mijnwater B.V. als voorbeeld, maar het concept staat hier verder los van.

Mijnwater B.V. is in 2003 in Heerlen begonnen met het ontwikkelen en realiseren van een innovatief concept voor winning, uitwisseling en distributie van zowel duurzame warmte op een lage temperatuur (28-30°C), als duurzame koude op een hoge temperatuur (16-18°C) via een thermisch energienet. Dit thermische energienet bestaat uit meerdere niveaus en clusters, en vormt de basis voor warmte- en koudelevering op zeer diverse temperatuurniveaus. In de realisatie van het Mijnwater-concept in Heerlen wordt de voormalige Oranje-Nassaumijn gebruikt als geothermische buffer, hieraan ontleent het Mijnwater-concept haar naam. Voor het concept, zoals dat ook buiten Heerlen kan worden toegepast, kan ook met ander typen buffers worden volstaan. In Figuur 25 is schematisch de opzet van het energienet in het Mijnwater-concept weergegeven, in dit geval met geothermische buffers zoals dat ook in Heerlen is toegepast.

In het Mijnwater-concept wordt thermische energie op een lage temperatuur gedistribueerd. Deze energie kan als warmte en/of koude vervolgens bij de afnemer op drie verschillende manieren worden ingezet:
- Lage temperatuur (~30°C): de warmte uit de backbone/clusters wordt (min of meer) rechtstreeks ingezet voor de verwarming van de gebouwen. De gebouwen dienen hiervoor goed geïsoleerd te zijn. Dit zijn bijvoorbeeld nieuwbouwwoningen of tot een A-label of beter gerenoveerde bestaande woning, met een lagetemperatuurafgiftesysteem zoals vloerverwarming. In deze situatie dient er een aparte invulling worden gegeven voor de productie van warm tapwater. Daarnaast kan vanuit de Mijnwater-infrastructuur koeling worden geleverd.

- Middentemperatuur (~60°C): de warmte uit de backbone/clusters wordt door middel van een decentrale of individuele warmtepomp opgewaardeerd naar de gewenste temperatuur. Veel bestaande woningen die reeds energiebesparende maatregelen hebben getroffen (bijvoorbeeld een C- of B-label) kunnen met behulp van warmte van 60°C adequaat verwarmd worden met de huidige afgiftesystemen (radiatoren). Door het temperatuurniveau van de warmtepomp is deze ook in staat het warm tapwater te produceren. Daarnaast kan vanuit de Mijnwater-infrastructuur koeling worden geleverd.
- Hoge temperatuur (~90°C): slecht of beperkt geïsoleerde gebouwen kunnen in hun *basislast* van warmte voorzien door een warmtepomp die op de middentemperatuur werkt. Om in voldoende warmte te voorzien worden de warmtepompen constant ingezet. In gevallen dat dit onvoldoende capaciteit of comfort biedt kan een aanvullende voorziening, bijvoorbeeld op basis van aardgas (conventionele CV-ketel) of eventueel een elektrische boiler oplossing bieden. In de situatie van een gasketel voor de productie van piekwarmte is een aansluiting op een gasnet dus nog steeds noodzakelijk. Gedurende een transitiefase bij de bestaande bouw kan met deze structuur worden begonnen en wanneer in verloop van tijd de woningen beter worden geïsoleerd, kan de stap naar middentemperatuur worden gezet. In sommige gebouwen is het mogelijk om door aanpassing van het ventilatiesysteem de luchtkwaliteit (en vochthuishouding) te verbeteren, waardoor er aanzienlijk minder warmte verloren gaat en een afgiftesysteem op een lagere temperatuur mogelijk is.

Figuur 25 - Vereenvoudigde schematische weergave van de opzet van het Mijnwater netwerk zoals dat in Heerlen is gerealiseerd met geothermische buffers

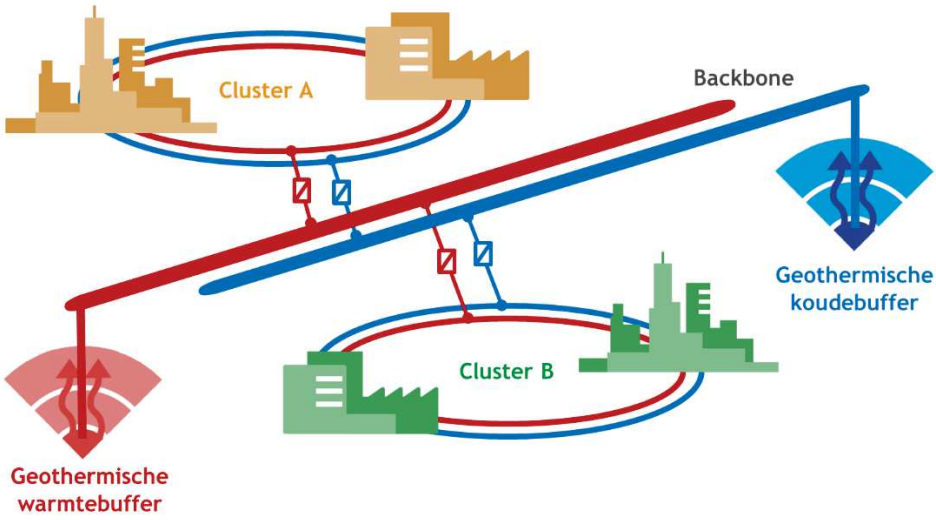

Opmerking: Het daadwerkelijke Mijnwater-energienet in Heerlen is complexer en bevat bovendien vier clusters in plaats van twee. Door middel van warmtewisselaars is het water uit de clusters gescheiden van het water in de backbone.

Ontwikkeling Mijnwater

Mijnwater 1.0

In de periode 2006-2008 zijn vijf putten geboord in de oude mijnen in Heerlen. Deze hadden tot doel om de warmte en koude te onttrekken voor levering aan afnemers. Deze opzet kende een aantal beperkingen welke de langetermijnontwikkeling van Mijnwater belemmerde, waaronder: thermische

uitputting van de bronnen[1], beperkte capaciteit van de bronnen, geen uitwisseling tussen afnemers, aanbodgestuurde klantpropositie.

Mijnwater 2.0 – Smart Thermal Grid

Om de belemmering van 1.0 weg te nemen, werd 2.0 ontwikkeld. Hierin staat niet een aanbod-gedreven, maar een vraaggedreven klantpropositie centraal. In de praktijk betekende dit dat Mijnwater niet meer 'slechts' energie (warmte en koude) leverde aan de afnemers, maar uitwisseling tussen afnemers mogelijk maakte. Hierbij werd het Mijnwater niet meer als bron gebruikt, maar als buffer. Om dit voor elkaar te krijgen zijn aansluitingen geografisch gegroepeerd in clusters, waarbij elke aansluiting zowel een afnemer als opwekker van thermische energie is. Deze clusters zijn verbonden met een backbone, welke op zijn beurt weer de geothermische buffers verbinden.

Mijnwater 3.0 – Smart Thermal Grid

Op dit moment wordt gewerkt aan de 3.0-versie van Mijnwater. Deze vervolgstap op 2.0 kenmerkt zich door het slimme aansturen van de thermische stromen in het netwerk op basis van tijd en buffering. Dit slimme thermische net moet zowel rekening houden met de energiebehoefte en timing van die behoefte van de verschillende afnemers, als het herkennen van vraagpatronen, gecombineerd met weersverwachtingen. Het toevoegen van de intelligentie aan 2.0 moet in 3.0 een aanzienlijke rendementsverbetering in het systeem geven.

Onderscheid ten opzichte van alternatieven

In vergelijking met een conventioneel warmtenet werkt het energienet in het Mijnwater-concept vanuit de vraagzijde: er wordt alleen warmte/koude verpompt als daar vraag naar is. Bovendien worden ook alle beschikbare reststromen aan energie nuttig gebruikt en wordt warmte en koude opgeslagen in buffers als er meer aanbod is dan vraag. Hierdoor wordt er veel efficiënter met energie omgegaan en is het energienet van een Mijnwater-concept geen klassiek bronnet; want aangesloten gebouwen leveren ook energie terug: het worden prosumenten in plaats van consumenten.
Het Mijnwater-energienet is hierdoor anders, innovatiever ontworpen dan reguliere warmtenetten, maar wat betreft de hardware niet of nauwelijks technisch complexer; in het Mijnwater-concept kan gebruik worden gemaakt van bestaande technieken in nieuwe configuraties.

Daarnaast biedt een lagetemperatuurenergienet, zoals in het Mijnwater-concept, een véél grotere mogelijkheid voor het aansluiten van een grote spreiding van restwarmte- en restkoudebronnen. Bij een conventioneel warmtenet dient de restwarmte minimaal de hoge temperatuur te hebben (90-120°C), waardoor slechts een beperkt aantal bronnen geschikt is. Bij lagetemperatuurdistributie is (in het geval van warmte) een minimale temperatuur van 28-30°C nodig. Hierdoor wordt een zeer groot potentieel van restwarmtebronnen ontsloten, zoals datacenters, koel- en vrieshuizen, kassen of schaatsbanen. Een bijkomend voordeel is dat de energieverliezen van transport van warmte aanzienlijk lager zijn dan bij de warmtenetten met hoge temperatuur. Daarnaast is het ook nog steeds mogelijk om op hogere temperaturen in te voeden; hiermee stijgt juist de capaciteit van het energienet.

Het Mijnwater-concept lijkt sterk op het gebieds-WKO-concept (DATES) dat wordt toegepast bij een aantal gebieden waar veel grotere gebouwen staan met zowel koude- en warmtevraag. Voorbeelden hiervan zijn te vinden bij de TU Eindhoven, Uithof Utrecht, Overhoeks Amsterdam, etc. Ook hier wordt een smart thermal grid gekoppeld aan een geothermische buffer.

---

[1] Concreet betekende dit, dat in de specifieke situatie van Heerlen, een langetermijntoepassing van LTA niet mogelijk was. Dit geldt echter niet voor de mogelijkheden zoals die zijn geanalyseerd in Hoofdstuk 2.

3.3 Technische aspecten

Mijnwater streeft naar optimaal gebruik van energie met zo min mogelijk exergieverlies, door:
- gebruik te maken van reststromen;
- zo min mogelijk conversiestappen in het proces;
- warmte/koude zo dicht mogelijk bij de bron gebruiken;
- slim en efficiënt ontworpen installaties;
- eigen beheer en inzet over de energiecentrales;
- vraaggestuurd opereren.

Alle installaties tussen de verschillende elementen van de Mijnwater-infrastructuur (gebouw, cluster en bronnen) zijn voorzien van geavanceerde procesbesturingssystemen die autonoom kunnen functioneren op basis van de vraag van de eindgebruiker. De infrastructuur, de automatisering en de bijbehorende systemen met hun COP zijn schematisch weergegeven in Figuur 26.

Figuur 26 - Vraagsturing en technische installaties in de Mijnwater-keten zoals toegepast in Heerlen

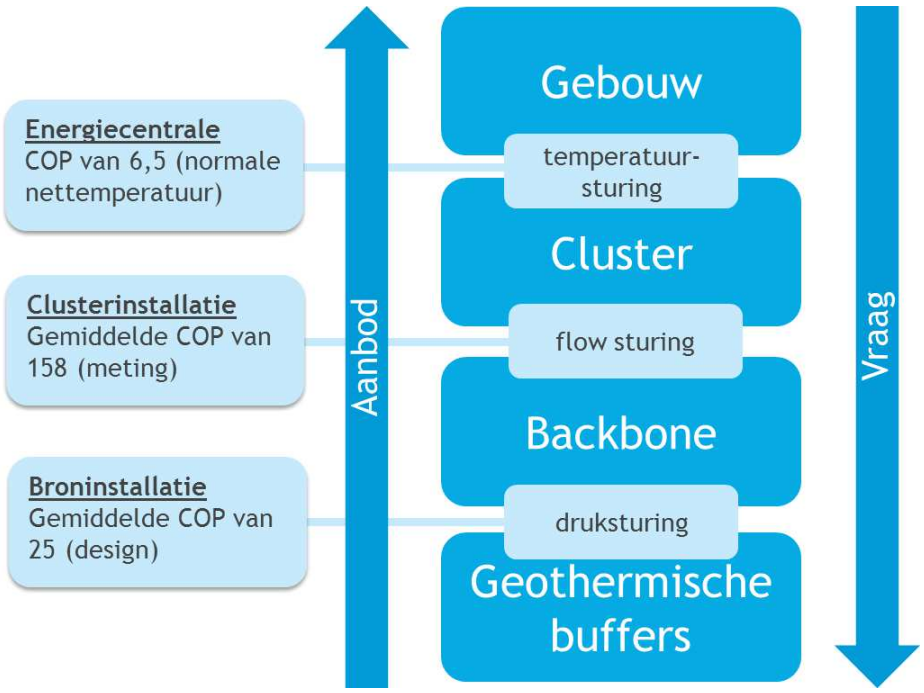

Bron: Naar Verhoeven et al., 2014; gegevens installaties uit (Verhoeven & Eijdems, 2016).

3.3.1 Warmtebron tot afleversysteem

Zoals in de vorige paragraaf is besproken zijn er zeer diverse soorten warmte- en koudebronnen mogelijk die kunnen invoeden op het energienet van een Mijnwater-concept. In het voorbeeld van Heerlen wordt onder meer gebruik gemaakt van:
- warmte en koude uit geothermische warmtebuffers (deels gebufferde warmte en deels geothermisch gewonnen warmte en koude);
- restwarmte van een datacentrum, een supermarkt, kantoorgebouwen en een appartementen-complex door energie-uitwisseling;

De mijngangen in Heerlen zijn in de loop der tijd volgelopen met grondwater dat door de aarde is opgewarmd. Hoe dieper in de mijn, hoe warmer het water. Om dit warme water uit de mijn te

onttrekken werden er twee putten geboord van 700 m diep, hier heeft het water een temperatuur van ongeveer 28°C. Enkele kilometers verderop werden er ook twee putten geboord van 250 m diep, die dienden als koudwaterbron met een temperatuur van 16°C. Zo kan naast warmte ook koude worden geleverd en gebufferd om gebouwen te koelen. Figuur 27 geeft een schematische weergave van de situatie in de ondergrond van Heerlen.

In het nieuwste Mijnwater-concept van Mijnwater B.V. worden de mijnbronnen niet primair gebruikt als bron voor warmte en koude, maar als buffer voor opslag en hergebruik van (rest)warmte en koude. Tevens worden de putten in de toekomst bi-directioneel gemaakt (zowel onttrekken als injecteren van water) voor back-up en capaciteitsuitbreiding. De focus ligt op energie-uitwisseling en bufferen, in plaats van unilateraal energie onttrekken. Hiermee is ook het risico op uitputting van de geothermische Mijnwaterbronnen voorkomen. Het zijn dus feitelijk geothermische buffers.
De geothermische buffers zijn aangesloten op de backbone van het Mijnwater-energienet.

Figuur 27 - Schematische weergave van de ondergrondse situatie van Mijnwater

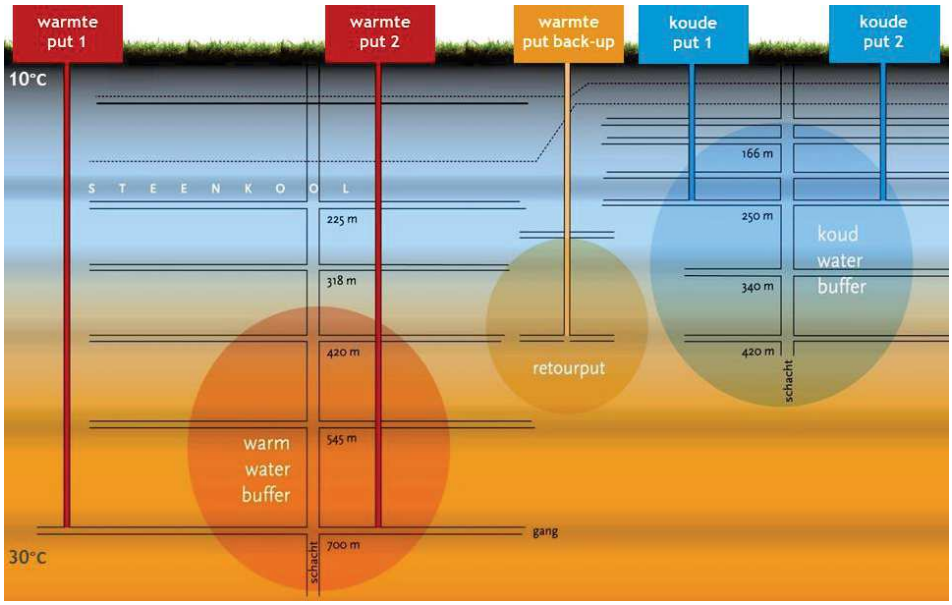

Opmerking: De retourput is in het nieuwe Mijnwater-concept buiten gebruik (het heeft nu alleen back-upfunctie).

De backbone is via een warmtewisselaar fysiek gescheiden van de clusternetwerken, dit zijn gesloten netten die gebouwclusters voorzien van warmte/koude. Binnen een clusternetwerk worden rest-stromen warmte en koude tussen gebouwen uitgewisseld, zodat zo min mogelijk een beroep hoeft te worden gedaan op de backbone. De clusternetwerken zijn onderling gescheiden en kunnen op verschillende temperaturen en autonoom opereren. De verschillende clusters halen desgewenst warmte/koude uit de backbone via warmtewisselaars en kunnen via de backbone met elkaar energie uitwisselen.

In het Mijnwater-concept wordt resterende warmte en koude zoveel mogelijk op haar eigen temperatuurniveau gebufferd, zodat er zo min mogelijk energie verloren gaat. Dit betekent dat op alle posities in het energienet met een ander temperatuurniveau wordt gebufferd:

Backbone:	Geothermische buffers.
Clusternetten:	Bijvoorbeeld een kunstmatige buffer (nog niet toegepast in Heerlen).
Energiecentrales:	Decentrale buffervaten binnen woningen en utiliteit, of oplossingen als betonkernactivering.

In Figuur 26 zijn de COP's van alle netwerkonderdelen van het Mijnwater-energienet weergegeven, zoals dat van toepassing is in Heerlen.

3.3.2 Aflever- en afgiftesysteem

In het Mijnwater-concept wordt bij afnemers een energiecentrale geplaatst, deze installaties vormen de koppeling tussen het energienet en het afgiftesysteem van het gebouw. De belangrijkste elementen van de energiecentrales zijn de warmtewisselaar (linksboven in Figuur 28) en de elektrische warmtepomp (linksonder in Figuur 28). Een elektrische warmtepomp zorgt ervoor dat de warmte/koude die door het energienet wordt geleverd op de juiste temperatuur wordt gebracht voor verwarming of koeling van het gebouw. Omdat de aanvoertemperatuur van water uit het energienet kan variëren, is het niet altijd nodig om gebruik te maken van de warmtepomp. De energiecentrale is zodanig geautomatiseerd dat automatisch de meest energie-efficiënte methode wordt gekozen, dat wil zeggen: passief verwarmen zonder gebruik van de warmtepomp wanneer dit kan. Voor warm tapwater is er een additionele booster warmtepomp geïnstalleerd (zie rechterfoto in Figuur 28).

Figuur 28 - Foto's van de elementen van een energiecentrale in een groot gebouw (utiliteit)

Opmerking: De aangegeven temperaturen staan voor het temperatuurniveau na het getoonde proces.

In het gebouw worden daar waar mogelijk ook warmte- en koudebuffers geplaatst. Deze kunnen worden gebruikt om bijvoorbeeld de koude op te slaan die 's ochtends in het voorjaar of najaar wordt geproduceerd. Deze koude ontstaat als de warmtepompen in de ochtend het gebouw opwarmen. In de middag als de zon doorbreekt kan deze koude gebruikt worden voor koeling. De resterende netto warmte- of koudevraag wordt door het clusternet geleverd.

De energiecentrale moet er ook voor zorgen dat het retourwater voldoet aan de temperatuureisen van het clusternetwerk en de backbone, mede om te voorkomen dat de (geothermische) buffers uitputten en de warmtepompen niet optimaal functioneren. Om dit zo efficiënt mogelijk te regelen heeft Mijnwater de energiecentrales in eigendom en regelt Mijnwater de aansturing. Hierdoor kan

Mijnwater de vraagsturing beïnvloeden door bijvoorbeeld warmte op te slaan in een gebouw en daardoor piekvragen te voorkomen. Het eindproduct van Mijnwater is dus niet zozeer de levering van warmte en koude, maar meer een comfortabel binnenklimaat.
De COP van de energiecentrales zijn afhankelijk van het temperatuurverschil van de aanvoer en afvoerzijde van de warmtepomp en de manier waarop er gestuurd wordt. Dit temperatuurverschil is niet constant, maar kan variëren. De volgende situaties zijn te onderscheiden (Verhoeven, 2016):

- Normale clustertemperatuur; warmtepomp moet temperatuur verhogen van 26°C naar 40°C, COP = 6,5.
- Bij verhoogde clustertemperatuur, hoger dan de afvoertemperatuur uit het gebouw (30°C), kan (deels) gebruik worden gemaakt van passief verwarmen waardoor de COP aanzienlijk toeneemt (COP=8,0 bij 20% passief gebruik en COP=11,7 bij 47% passief gebruik).
- Als de clustertemperatuur hoger is dan de verwarmingstemperatuur in het gebouw kan er 100% passief verwarmd worden. Als tegelijk ook de clustertemperatuur hoger is dan de temperatuur in de backbone is er alleen elektriciteit nodig voor de pompen in het cluster en kan de COP oplopen tot boven de 60.

3.4 Energieprestaties

Om een indicatie te geven van de energie- en milieuprestaties van het Mijnwater-concept wordt gekeken naar de invloed van het concept op de energiebesparing, verduurzaming en uiteindelijke CO_2-reductie. Voor een eenduidige uitspraak is het echter eerst nodig om duidelijk af te bakenen in welke situaties naar de prestaties van Mijnwater wordt gekeken. Het maakt namelijk uit of gekeken wordt naar de toepassing in de bestaande bouw, nieuwbouw, woning- of utiliteitsbouw. En welke aspecten mee worden genomen, zoals de gebouwaanpassingen. In de volgende alinea's wordt voor vier situaties kort toegelicht wat de energie- en milieuprestaties zijn. Het gaat daarbij om:

- Woningen - bestaande bouw;
- Woningen - nieuwbouw;
- Utiliteit - bestaande bouw;
- Utiliteit - nieuwbouw.

Woningen - bestaande bouw

Het Mijnwater-concept biedt voor bestaande woningen een range aan mogelijke oplossingen per temperatuurniveau. Voor ieder niveau verschilt echter het niveau van **energiebesparing**:

- ~30 gradenverwarming: de woningen zijn zéér goed geïsoleerd (A-label en beter) en zijn 'recht-streeks' aangesloten op de infrastructuur van Mijnwater (hierbij is wel een warmtepomp aanwezig om zo maximale flexibiliteit te geven aan het slim aansturen van de warmtelevering). In deze situatie vindt veel besparing plaats. In de zomer is (comfort)koeling noodzakelijk, welke kan worden voorzien door de warmtepomp. De warmtapwatervoorziening kan ook ingevuld worden met deze warmtepomp.
- ~60 gradenverwarming: de woningen zijn redelijk geïsoleerd (C- en D-label) en door tussenkomst van een warmtepomp zijn de woningen aangesloten op de infrastructuur van Mijnwater.
  De besparing is gemiddeld. De behoefte aan comfortkoeling is afhankelijk per situatie en voor warm tapwater kan de warmtepomp worden ingezet.
- ~90 gradenverwarming: de woningen zijn minimaal geïsoleerd (E-label en slechter) en door tussenkomst van een warmtepomp (basislast) en HR-ketel op (aard)gas (pieklast) wordt de woning aangesloten op de infrastructuur van Mijnwater[2]. De rol van de HR-ketel kan ook in worden gevuld door een elektrische warmtepomp, maar deze zal dan een (zeer) slecht rendement hebben.

[2] Dit komt min of meer overeen met de huidige hybride warmtepompen die de laatste jaren op de markt komen ter vervanging van de traditionele HR-ketel.

Dit gebeurt echter gedurende een klein deel van het jaar. Doordat er geen schilaanpassingen zijn, is er geen besparing op de warmtevraag. Comfortkoeling is niet nodig en warm tapwater komt uit de HR-ketel of warmtepomp.

De **verduurzaming** van de warmtevoorziening is sterk afhankelijk van de bron van warmte in de infrastructuur. Door de lage basistemperatuur zijn er echter goede mogelijkheden om duurzame bronnen in te zetten voor het 'voeden' van de infrastructuur. In het geval van een 100% duurzame bron van de Mijnwater-infrastructuur, is het afhankelijk van de uitvoering of de voorziening op korte of lange termijn duurzaam is. De lage en middenvariant op 30 en 60 graden kan op termijn duurzaam worden gemaakt, door een volledig duurzame elektriciteitsvoorziening. De hoge variant op 90 graden moet/kan daarnaast ook voorzien worden van groen of hernieuwbaar gas.

De **CO_2-reductie** is afhankelijk van de scope. De lokale emissies worden in alle situaties zeer sterk gereduceerd, omdat er geen of veel minder aardgas wordt gebruikt. Doordat het concept wel elektriciteit gebruikt voor het rondpompen van water en de warmtepompen, is de CO_2-reductie op dit moment nog geen 100%, maar ligt die tussen de 50-75%. Pas als de elektriciteitsproductie in Nederland/Europa volledig klimaatneutraal is, is ook het Mijnwater-concept volledig CO_2-vrij.
Dit geldt overigens voor **alle** warmteconcepten waarbij elektriciteit wordt gebruikt.

Woningen - nieuwbouw

Nieuwbouwwoningen die zijn voorzien van een lagetemperatuurafgiftesysteem kunnen ofwel 'recht-streeks' ofwel door tussenkomst van een warmtepomp worden aangesloten op de Mijnwater-infrastructuur. Hoewel de eerste variant vanuit het oogpunt van energieverbruik van de woning de beste invulling geeft, kan de tussenkomst van een warmtepomp de flexibiliteit van het net verhogen. Op dit moment wordt een aanzienlijk aandeel van de nieuwbouwwoningen nog opgeleverd met een gasaansluiting en HR-ketel. In vergelijking met deze woningen biedt Mijnwater een aanzienlijke verbetering in energie- en milieuprestaties. De normen voor nieuwbouwwoningen worden de komende jaren echter steeds strenger en vanaf 2021 moeten alle nieuwbouwwoningen Bijna EnergieNeutrale Gebouwen (BENG) zijn. Een nieuwbouwwoning met het Mijnwater-concept is één van de mogelijkheden om hierin te voorzien. In die situatie 'scoren' alle woningen die BENG zijn min of meer gelijk op energie- en milieuprestaties.

Utiliteit - bestaande bouw

In het geval van bestaande utiliteit zijn de energie- en milieuvoordelen, net als bij bestaande woningen, sterk afhankelijk van de uitvoering die wordt toegepast en de functie waarvoor het Mijnwater wordt ingezet. Zo kan het concept worden gebruikt voor het verwarmen van een kantoorgebouw of school, maar ook voor de koeling van een datacentrum.
In het geval van toepassing voor *ruimteverwarming of -koeling* zijn de mogelijkheden voor **energiebesparing**, **CO_2-reductie** en **verduurzaming** min of meer gelijk aan de mogelijkheden bij de bestaande woningbouw. Indien het Mijnwater-concept wordt ingezet voor *proceswarmte of -koeling*, zoals de koeling bij datacentra of productkoeling (waarbij in feite de warmte wordt 'geoogst' voor het voeden van het warmtenet), dan zijn de voordelen zeer sterk afhankelijk van de huidige techniek of referentietechniek. Dit is per situatie verschillend.
Op gebouwniveau zijn de milieu- en energieprestaties van het Mijnwater-concept mogelijk beter dan wanneer een individuele elektrische oplossing wordt gekozen. Dit komt met name door de relatief hoge temperatuur van het warmtenet (in vergelijking met de buitenlucht of bodem), waardoor de gebruikte warmtepompen een beter rendement behalen voor het verwarmen van de gebouwen.
Het totale systeemrendement, dus inclusief het energieverbruik van het collectieve warmtenet, is afhankelijk van de omvang van het net en de hoeveelheid getransporteerde energie. Binnen het

Mijnwater-concept ligt de nadruk op het optimaliseren van deze stromen, waardoor naar verwachting ook het systeemrendement beter scoort dan individuele gebouwoplossingen.

Utiliteit - nieuwbouw

Nieuwgebouwde utiliteit heeft vanaf 2021 met dezelfde eisen te maken als woningen. Dit betekent dat ook zij bijna energieneutraal moeten zijn, wat bereikt kan worden door het Mijnwater-concept, maar ook door andere concepten. Of deze nieuwe gebouwen beter scoren met een Mijnwater-concept dan met een ander concept, hangt sterk af van de gebruikte elektriciteit. Indien deze reeds volledig duurzaam en CO_2-vrij is, dan is op dat aspect geen verschil. Naar verwachting verbruikt het systeem van Mijnwater wel minder energie voor het verwarmen van de gebouwen, doordat het temperatuurniveau in het warmtenet en de hogere efficiëntie van de ingezette warmtepompen.

3.5 Potentieel Mijnwater

Om een indicatie te geven van het potentieel van het Mijnwater-concept voor Nederland, is een analyse gemaakt van de mogelijke locaties die gunstig zijn voor het toepassen van het concept van een smart thermal grid in combinatie met buffering. Om dit te doen, is ten eerste gekeken naar de potentiële warmtebronnen voor het concept, de potentiële afzetgebieden en de totale bijdrage aan de warmtetransitie in Nederland.

3.5.1 Toepassingsmogelijkheden en geschikte markten

Het Mijnwater-concept kan worden toegepast in nieuwbouw en bestaande bouw, zowel voor utiliteit als woningen. Inzet van de warmte en koude van Mijnwater bij industriële processen is mogelijk, maar op beperkte schaal. Op nationale schaal ligt het grootste deel van de industriële warmtevraag ver boven de temperatuurregimes van Mijnwater (>200°C) of juist ver daar onder (<0°C). Dit neemt niet weg dat voldoende processen zijn die wel interessant zijn, als aanbieder en vrager van thermische energie, maar inzicht in deze processen op nationale schaal is niet beschikbaar voor het uitvoeren van een analyse. Tabel 14 geeft een overzicht van enkele industriële processen die in potentie een warmtebron of -vrager kunnen vormen voor het Mijnwater-concept.

Om optimaal gebruik te kunnen maken van energie-uitwisseling tussen gebouwen is het wenselijk dat de bebouwing in een bepaald gebied zo gevarieerd mogelijk is. Zo kan de afvoerwarmte van oude G-labelwoningen met een hoog temperatuurniveau gebruikt worden voor de verwarming van een moderne A-labelwoning, die voldoende heeft aan warmte van een laag temperatuurniveau.
De koude die ontstaat bij het verwarmen van deze woningen kan gebruikt werden voor de koeling in utiliteit (bijvoorbeeld voor een datacentrum, supermarkt, etc.). Andersom is ook mogelijk, gebruik van de warmte in woningen die ontstaat bij de koeling van utiliteit. Hoe meer complementaire thermische bronnen, van welke vorm dan ook, hoe groter het potentieel van energie-uitwisseling en het Mijnwater-concept.

In de volgende paragraaf zullen we meer op detailniveau kijken wat geschikte gebieden zijn in Nederland voor het toepassen van het Mijnwater-concept.

Tabel 14 - Overzicht van enkele industriële processen welke mogelijk een warmtebron- of vrager zijn

Industrial Sector	Unit operation	Temperature range (°C)
Food	Drying	30-90
	Washing	60-90
	Pasteurising	60-80
	Boiling	95-105
	Sterilising	110-120
	Heat Treatment	40-60
Beverages	Washing	60-80
	Sterilising	60-90
	Pasteurising	60-70
Paper Industry	Cooking and Drying	60-80
	Boiler feed water	60-90
	Bleaching	130-150
Metal Surface Treatment	Treatment, electro-plating, etc.	30-80
Bricks and Blocks	Curing	60-140
Textile Industry	Bleaching	60-100
	Dyeing	70-90
	Drying, De-greasing	100-130
	Washing	40-80
	Fixing	160-180
	Pressing	80-100
Chemical Industry	Soaps	200-260
	Synthetic rubber	150-200
	Processing heat	120-180
	Pre-heating water	60-90
Plastic Industry	Preparation	120-140
	Distillation	140-150
	Separation	200-220
	Extension	140-160
	Drying	180-200
	Blending	120-140
Flour By-products	Sterilising	60-90
All Industrial Sectors	Pre-heating of boiler feed water	30-100
	Industrial solar cooling	55-180
	Heating of factory buildings	30-80

Bron: (IEA-ETSAP and IRENA, 2015).

3.5.2 Geschikte toepassingslocaties in Nederland

De toepasbaarheid van een totaal Mijnwater-concept is sterk afhankelijk van de vraag en aanbod van (LT) warmte en (HT) koude in de directe omgeving. Onderdelen uit Mijnwater zoals vraaggestuurd en anticiperend regelen zijn ook toepasbaar in andere warmtenetten en daarmee in meer gebieden.

We hebben in onze analyse voor geschikte toepassingslocaties in Nederland expliciet hoge-temperatuurwarmtebronnen niet meegenomen omdat we deze toeschrijven aan hogetemperatuur-warmtenetten, bovendien vergt het een grotere mate van leidingisolatie van het warmtenet.
Deze bronnen kunnen echter altijd gecombineerd worden met het Mijnwater-concept, maar de kracht van het concept zit juist in het nuttige gebruik van laagwaardige restwarmte.
Zoals in de vorige paragraaf is beschreven, zorgt gevarieerde bebouwing (variatie in woningen en utiliteit) voor optimale mogelijkheden om onderling energie uit te wisselen. Daarnaast geldt voor het rendabel aanleggen van een warmtenet dat een gebied redelijk dicht bebouwd is en de transport-afstand beperkt is[3], wij veronderstellen in onze analyse een stedelijkheidsgraad van 3 of lager volgende de categorisatie van het CBS[4]. Dit zijn dichtbebouwde gebieden in dorpen en steden (matig tot zeer stedelijke gebieden). Voor de transportafstand tussen de bron en het gebied waar de vraag zich bevindt, hanteren we maximaal 500 meter.
Naast energie-uitwisseling tussen gebouwen is de aanwezigheid van een thermische energiebron (zowel warmte als koude) van belang, in Tabel 15 een overzicht van de warmtebronnen die wij meegenomen hebben om geschikte locaties voor Mijnwater te bepalen. Uiteraard zijn er meer thermische bronnen denkbaar, zoals zonnewarmte op velden, maar voor een eerste indicatie van de mogelijkheden zijn de bronnen uit de tabel gebruikt.

Tabel 15 - Warmte- en koudebronnen die meegenomen zijn in de analyse van toepassingslocaties

Bron	Type	Aanname
Middelgrote industrie	Warmte-aanbod Koude-vraag	Bedrijventerrein met een maximale milieucategorie van 3 of hoger[5] (ondergrens) of 2 of hoger (bovengrens)
Rioolwaterzuiveringen	Warmte-aanbod	Bij alle zuiveringen in Nederland is potentieel voor onttrekking van warmte uit effluentwater
Koel- en vrieshuizen	Warmte-aanbod koude-vraag	Koelhuizen aangesloten bij Nekovri
Slachthuizen	Warmte-aanbod koude-vraag	Locaties van slachthuizen volgens het RVO
Datacenters	Warmte-aanbod koude-vraag	Locaties in Nederland uit datacentrumgids en van NLIX
Kunstijsbanen	Warmte-aanbod koude-vraag	Locaties in Nederland
Supermarkt	Warmte-aanbod koude-vraag	Buurten met grote supermarkten (>250 m^2 vloeroppervlak) volgens het CBS (binnen 1 km), wij kennen warmte onttrekking toe als er ten minste 1 grote supermarkt in een straal van 1 km aanwezig zijn.
Glastuinbouw	Warmte-aanbod	Glastuinbouwgebieden volgens het RVO. Wij nemen alleen glastuinbouwgebieden mee die groter zijn dan 7 ha.
Industriële bakkerijen	Warmte-aanbod	Leden van De Nederlandse Vereniging voor de Bakkerijen (NVB)
Industriële wasserijen	Warmte-aanbod	Lijst op basis van Certex gecertificeerde bedrijven
Diervoederbedrijven	Warmte-aanbod	Lijst op basis van leden Nevedi
Levensmiddelen industrie	Warmte-aanbod koude-vraag	Lijst op basis van leden Federatie Nederlandse levensmiddelen industrie
Overige potentiële LT-restwarmte bedrijven	Warmte-aanbod	Samengesteld op basis van analyse op dataset 'ligging industrie en CO_2-emissies' van RVO.

[3] Zie Afwegingskader Locaties (RVO, 2013), waarbij wordt gesteld dat een collectieve warmte-oplossing een minimale warmtevraagdichtheid moet hebben van 500-600 GJ/ha. Grosso modo komt dit overeen met de gebieden die door het CBS een stedelijkheidsklasse krijgen van 1, 2 of 3.

[4] Het CBS kent op grond van de omgevingsadressendichtheid aan iedere buurt een stedelijkheidsklasse toe. De volgende klassenindeling wordt hierbij gehanteerd: 1: zeer sterk stedelijk >= 2.500 adressen per km^2; 2: sterk stedelijk 1 500-500 adressen per km^2; 3: matig stedelijk 1.000-1.500 adressen per km^2; 4: weinig stedelijk 500-1.000 adressen per km^2; 5: niet stedelijk < 500 adressen per km^2.

[5] Over het algemeen zijn het de grotere bedrijven met een grotere milieucategorie; bedrijven waarbij veel restwarmte beschikbaar is vallen veelal ook in een hoge milieucategorie.

Door de beschikbare bronnen in Tabel 15 te combineren met de buurten die in de nabijheid liggen (binnen 500 meter) en een stedelijkheidsgraad van 3 of lager hebben, is een inschatting gemaakt van het potentieel van het Mijnwater-concept in Nederland. Voor deze geselecteerde buurten bepalen we de huidige warmtevraag van woningen en utiliteit. Koude beschouwen we alleen voor utiliteit (huidige situatie). De warmtevraag per buurt en het aantal potentiële LT-bronnen in een straal van 500 meter van de buurt vormen vervolgens de beslisbasis om te bepalen of een buurt potentieel geschikt is voor een Mijnwater-concept. Omdat de buurten van Nederland sterk in omvang verschillen is een lineaire schaal toegepast voor het aantal bronnen dat hier minimaal nodig is. Dit minimum aantal wordt per buurt bepaald door de warmtevraag in de buurt te delen door 10.000 GJ (aanname ondergrens) of 20.000 GJ (aanname bovengrens) warmteproductie/LT-bron en dit af te ronden op een veelvoud hiervan, met een minimum van 1 en een maximum van 10, zie voor een illustratie Figuur 29.
De warmte- en koudevraag van de buurt is bepaald door gebruik te maken van gegevens van het CBS en kentallen uit SWING en het CEGOIA-model van CE Delft.

Figuur 29 - Minimum aantal LT-bronnen per totale warmtevraag (in GJ) van een buurt

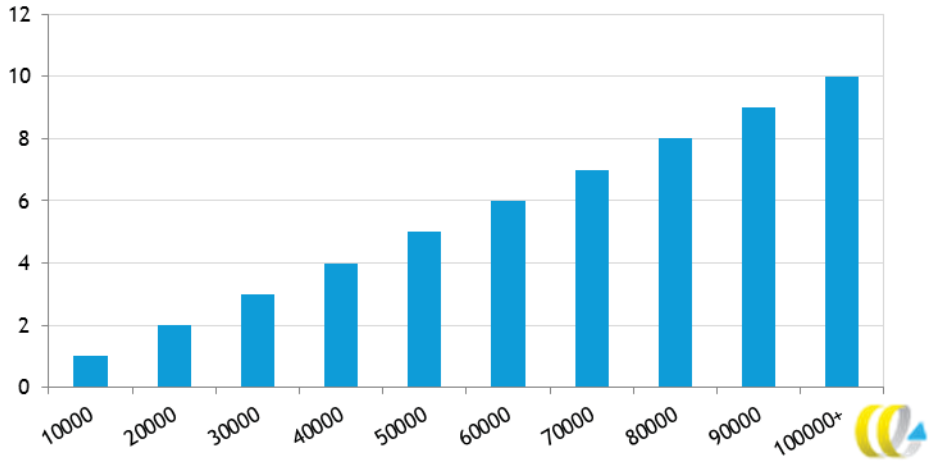

De methode is globaal en wijst alleen potentieelgebieden aan op basis van de aanwezigheid van potentiële thermische bronnen, de daadwerkelijke beschikbaarheid van warmte of koude is echter niet bekend. In onze berekeningen hanteren we daarom een bandbreedte, de parameters die we hanteren voor de boven- en ondergrens zijn weergegeven in Tabel 16.

Tabel 16 - Parameters voor boven- en ondergrens van de potentieelbepaling

Parameter	Ondergrens potentieel	Bovengrens potentieel
Veronderstelde productie per (warmte)bron	10.000 GJ/bron	20.000 GJ/bron
Maximale milieucategorie bedrijventerreinen	Categorie 3 of hoger	Categorie 2 of hoger (incl. groothandels en lichte industrie/nijverheid)

We onderscheiden hierbij twee situaties: de huidige situatie en een toekomstige situatie, waarbij we 25% besparing op de warmtevraag en 5% groei van de koudevraag door labelverbetering veronderstellen. Deze percentages zijn aannames. Hierbij wordt aangenomen dat de reductie op de warmtevraag diverse oorzaken kan hebben, waaronder autonome besparing, besparing nodig om met lagere temperaturen te verwarmen, comfortbesparing of besparing uit het oogpunt van kostenbesparing.

In het geval van de koudevraag wordt een toename aangenomen door enerzijds woningen die een isolatieniveau krijgen, waardoor comfortkoeling in de zomer wenselijk/nodig is en anderzijds door veranderende klimaatomstandigheden, waardoor sowieso de koelvraag gaat toenemen.

Om het een en ander in perspectief te plaatsen illustreert Figuur 30 (op schaal) de gehanteerde aanpak en laat het potentieel van het Mijnwater-concept in de warmtevraag van Nederland zien voor de toekomstige situatie (zowel ondergrens als bovengrensanalyse).

Figuur 30 - Illustratie van de gehanteerde aanpak, weergegeven voor de warmtevraag in de toekomstige situatie

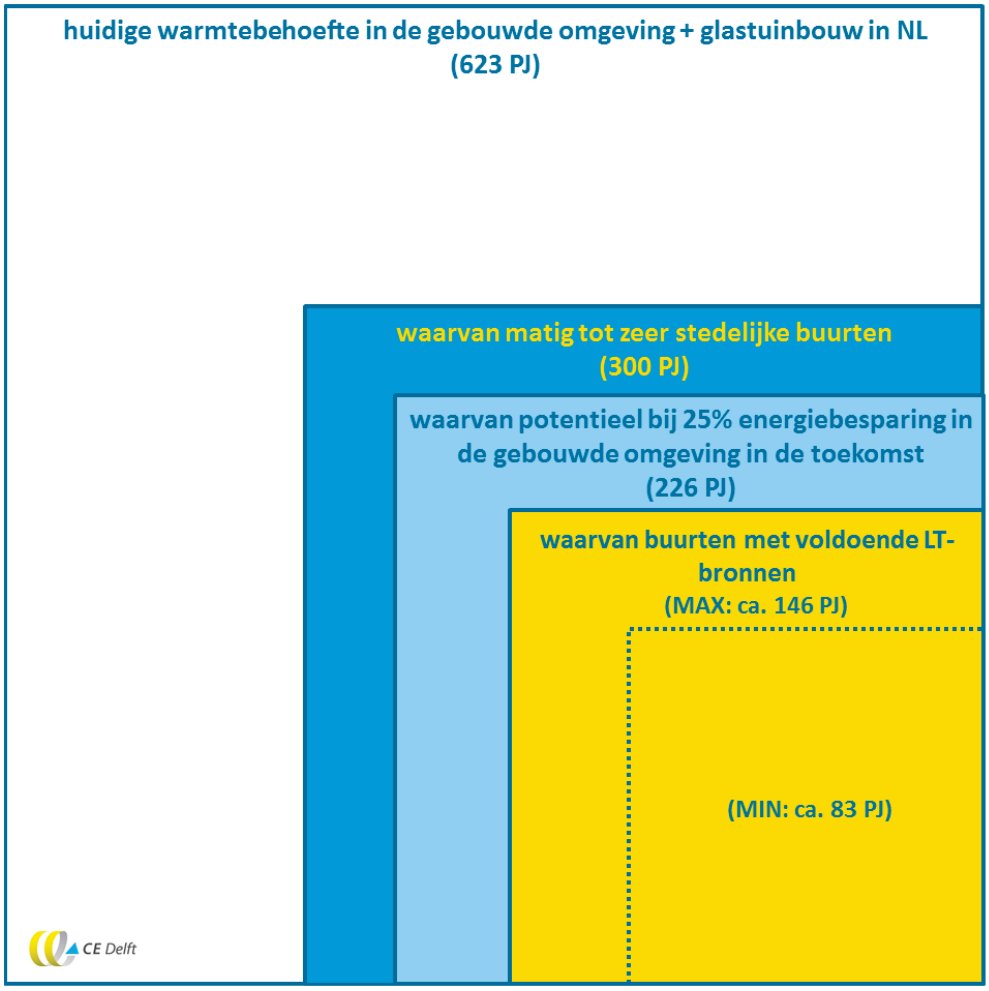

Naast LT-bronnen en onderlinge uitwisseling is de opslag van warmte en koude ook een essentieel onderdeel van een Mijnwater-concept. Hiervoor zijn een aantal opties, zoals een bodembuffervat of de opslag van warmte in een aquifer, een watervoerende bodemlaag (open WKO). De laatste is vooralsnog de goedkoopste optie. Op veel plaatsen in Nederland zijn er mogelijkheden voor opslag in aquifers, maar het potentieel verschilt per locatie, Figuur 31 geeft een overzicht van het potentieel voor Nederland.

Figuur 31 - Potentieel per buurt voor opslag van warmte en koude in open WKO (aquifers) in GJ/(ha· jr)

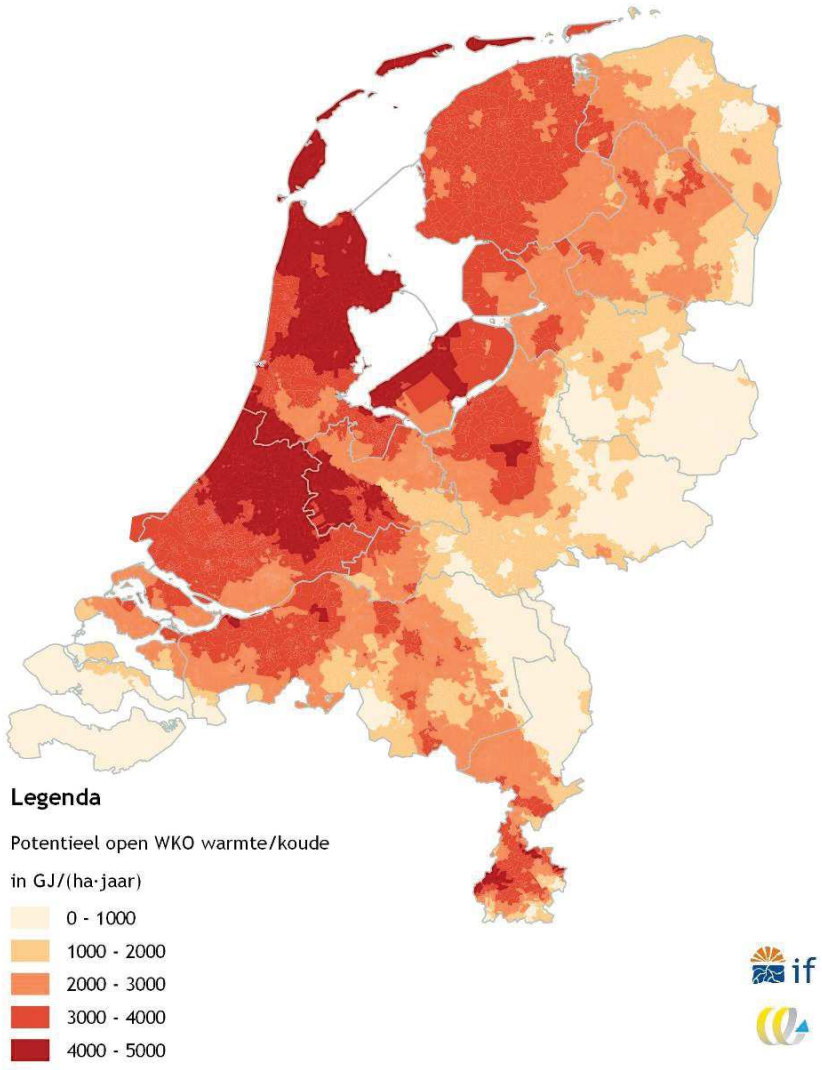

Op plaatsen waar er geen mogelijkheden zijn voor opslag in aquifers, kan gebruik worden gemaakt van bodembuffervaten. Deze grote buffervaten moeten ingegraven worden, dit is in zeer stedelijke gebieden soms niet mogelijk. Het is niet bekend wat per buurt de opslagbehoefte en bodemcapaciteit is voor opslag, daarom hanteren wij in de selectie van geschikte buurten voor een Mijnwater-concept een bandbreedte. De bovengrens wordt gevormd door de aanname dat het in alle buurten mogelijk is om voldoende opslagmogelijkheden te realiseren, de ondergrens wordt gevormd door de aanname dat dit niet mogelijk is in zeer stedelijke gebieden omdat hier wellicht geen mogelijkheden zijn voor het ingraven van een groot bodembuffervat.

Op basis van bovenstaande analyse zijn er circa 2.650 tot 3.750 buurten (22-31% van de buurten in Nederland)[6] met potentieel voor een Mijnwater-concept (uitgaande van de toekomstige situatie 25% besparing op de warmtevraag). De kaarten van Figuur 32 (huidig) en Figuur 33 (toekomstige) laten zien waar de geschikte buurten in Nederland liggen.

[6] Dit komt overeen met circa 2,0 tot 3,6 miljoen woningen

Figuur 32 - Kaart van Nederland met buurten die potentieel bieden voor een Mijnwater-concept, huidige situatie

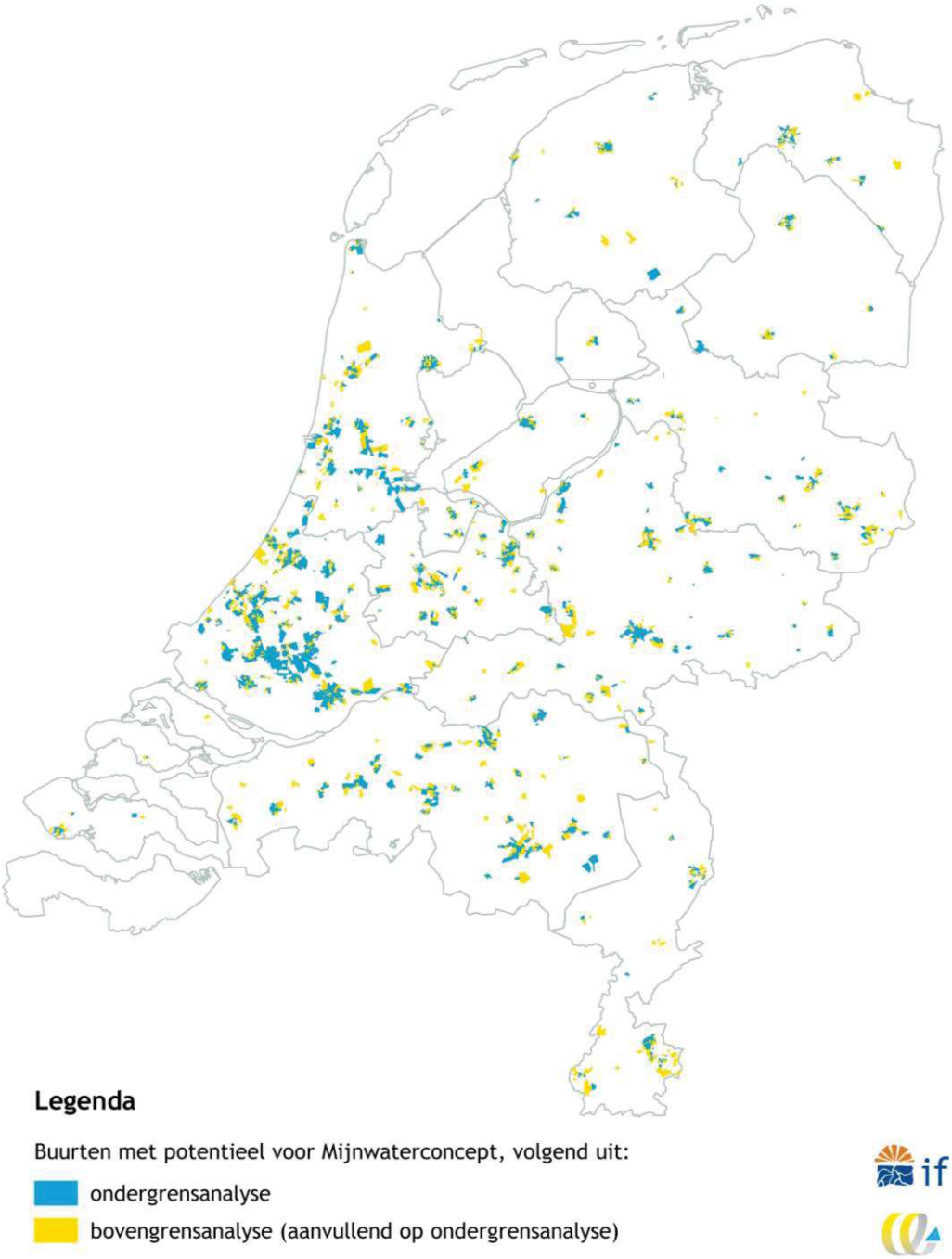

Figuur 33 - Kaart van Nederland met buurten die potentieel bieden voor een Mijnwater-concept, toekomstige situatie bij 25% besparing op de warmtevraag

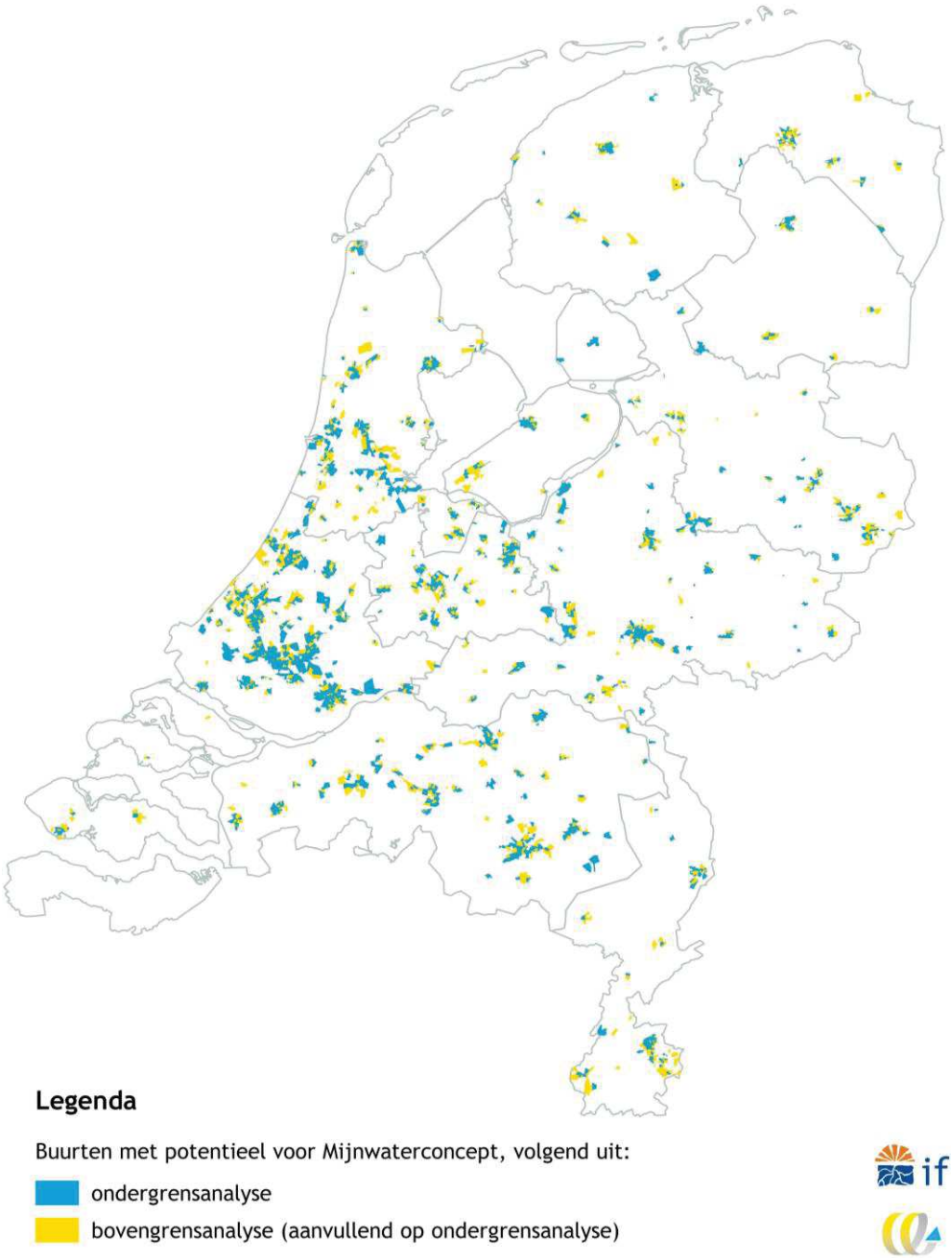

3.5.3 Potentiële bijdrage aan warmtetransitie

In de vorige paragraaf zijn potentieel geschikte buurten voor een Mijnwater-concept geïdentificeerd. Het energiepotentieel in deze buurten wordt bepaald door de bovengrondse warmtevraag en koudevraag van de buurten. In deze buurten is een minimum aantal LT-bronnen beschikbaar. Met de huidig beschikbare gegevens in Nederland, is het echter onbekend of de LT-bronnen voldoende energie kunnen leveren om aan de warmte- en koudevraag te voldoen. Aangenomen wordt dat zij in

ieder geval voor een significant deel van de buurt de warmte en koude kunnen leveren.
Door onderlinge uitwisseling van gebouwen en warmtepompen zal voorzien moeten worden in de rest van de warmte.
In het berekende potentieel dat in volgende tabellen is weergegeven is aangenomen dat een Mijnwater-concept de hele buurt kan voorzien in haar warmte- en koudevraag. Het geeft dus het maximale theoretische potentieel aan; in totaal is dit voor het Mijnwater-concept 85,7-159,5 PJ warmte, veronderstellen we 25% besparing op de warmtevraag in de toekomst dan daalt het potentieel naar 83,2-146,3 PJ warmte. Voor koude is het potentieel 2,3-4,1 PJ en als we 5% groei in de koudevraag veronderstellen door labelverbetering dan blijft dit potentieel nog steeds ongeveer 2,4-4,3 PJ.

Tabel 17 - Totaal potentieel voor een Mijnwater-concept (ondergrens)

Totale warmtevraag						
		Totaal	Woningen	Utiliteit	Glastuinbouw	% van totale warmtevraag
- Huidig	PJ	85,7	56,5	28,0	1,3	14%
- Toekomst bij 25% besparing	PJ	83,2	56,3	25,6	1,3	13%
Totale koudevraag						
		Totaal	Woningen	Utiliteit	Glastuinbouw	% van totale koudevraag
- Huidig	PJ	2,3	0,7	1,5		17%
- Toekomst bij 5% groei door labelverbetering	PJ	2,4	0,8	1,6		18%

Tabel 18 - Totaal potentieel voor een Mijnwater-concept (bovengrens)

Totale warmtevraag						
		Totaal	Woningen	Utiliteit	Glastuinbouw	% van totale warmtevraag
- Huidig	PJ	159,5	111,7	46,3	1,5	26%
- Toekomst bij 25% besparing	PJ	146,3	102,8	41,8	1,6	23%
Totale koudevraag						
		Totaal	Woningen	Utiliteit	Glastuinbouw	% van totale koudevraag
- Huidig	PJ	4,1	1,5	2,5		31%
- Toekomst bij 5% groei door labelverbetering	PJ	4,3	1,6	2,7		32%

3.6 Financiële aspecten

Het Mijnwater-concept in de gebouwde omgeving bestaat uit een zeer groot aantal en specifieke en diverse onderdelen. Op hoofdlijnen vallen deze onder volgende onderdelen:

- Bronnen en backbone
  - thermische buffering;
  - backbone-infrastructuur;
  - pompstations.
- Clusternetten:
  - cluster-infrastructuur.
- Mijnwateraansluiting (mwa), waaronder:
  - distributie van en naar de aanbieders/afnemers;

    - operationele ICT[7] (intelligente aansturen van vraag/aanbod/energiestromen);
    - overige voorzieningen (regeltechniek, bouwkundige voorzieningen, W/E-componenten).
- Energiecentrale (ec), waaronder:
    - warmte- en koudebronnen (uitkoppeling bij aangesloten aanbieders/ afnemers);
    - collectieve en decentrale opwekking (collectieve of individuele warmtepompen);
    - overige voorzieningen (regeltechniek, bouwkundige voorzieningen, W/E-componenten).

Naast de onderdelen voor het Mijnwater-concept zijn er mogelijk ook nog aanpassingen nodig binnen de aangesloten gebouwen, zoals:
- verbetering isolatiewaarde van de gebouwen t.b.v. lagetemperatuurverwarming;
- aanpassen afgiftesystemen in de gebouwen.

De benodigde gebouwzijdige aanpassingen zijn sterk afhankelijk van het type gebouw (bouwjaar, kwaliteit gebouwschil, aanwezige afgiftesystemen) en het temperatuurniveau van de geproduceerde warmte.

In de huidige uitwerking van het Mijnwater in Heerlen, is iedere aansluiting uniek in haar uitvoering en samenstelling van componenten. Veel componenten komen daarentegen wel herhaaldelijk terug, maar de grote variatie die mogelijk is in de uitvoering, maakt het complex om een eenduidige beschrijving van de kostencomponenten te geven. In de volgende paragrafen wordt van diverse onderdelen de kosten weergegeven. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt in de aspecten die zeer sterk afhankelijk zijn van de uitvoeringsvariant en aspecten die vooral afhankelijk zijn van de omvang van de uitvoering.

3.6.1 Aspecten sterk afhankelijk van de uitvoeringsvariant

Er zijn twee aspecten waarvan de kosten bijna volledig afhankelijk zijn van de uiteindelijke uitvoeringsvariant:
- bron en buffers;
- gebouwzijdige aanpassingen.

In het geval van Heerlen worden de ondergelopen mijnen gebruikt als bron en buffer. Als gevolg van recente aanpassingen aan de vorm van Mijnwater worden ze echter steeds minder als bron gebruikt en met name primair als buffer. In de meeste gebieden van Nederland zijn er echter geen mijnen aanwezig, wat betekent dat gebruik gemaakt moet worden van andersoortige grootschalige buffering. Hiervoor zijn natuurlijke en kunstmatige buffers beschikbaar. De natuurlijke buffers zijn de aquifers in de ondergrond, de kunstmatige zijn grote buffervaten die ondergronds worden gebouwd. De kosten (CAPEX en OPEX) van deze buffers zijn sterk afhankelijk van de lokale mogelijkheden en omvang hiervan. Op voorhand is het daarom uitermate lastig om algemene kosten van dergelijke buffering te presenteren.
De kosten van de gebouwzijdige aanpassingen zijn sterk afhankelijk van de uitgangssituatie (goed of slechte schilkwaliteit van het gebouw) en de mate waarin de afweging tussen isolatie en afgifte-temperatuur wordt gemaakt. Zo leidt verdergaande isolatie tot de mogelijkheid om met een lage afgiftetemperatuur te werken, maar zijn forse kosten aanwezig voor de isolatie en afgiftesysteem in de gebouwen. Bij minder goede isolatie is een hogere afgiftetemperatuur gewenst en wordt uit-eindelijk ook meer energie gebruikt (met daaraan gekoppelde energiekosten), maar zijn de kosten voor de gebouwzijdige aanpassingen aanzienlijk lager. Per locatie zal de optimale afweging tussen deze aspecten verschillen.

[7] Ook op gebouwniveau in de energiecentrale vindt aansturing plaats.

3.6.2 Aspecten afhankelijk van de omvang van de uitvoering

Het Mijnwater-concept kent ook diverse onderdelen die op hoofdlijnen voor alle uitvoeringsvarianten gelijk zijn, maar die vooral verschillen door de omvang van de toepassing. Dit zijn:

- backbone;
- distributienetten (clusters en sectoren);
- energiecentrales.

De kosten van de infrastructuur zijn vooral afhankelijk van de lengte van de tracé en het gebied waarin dit tracé wordt gelegd. Deze zijn gedimensioneerd op de omvang van het leveringsgebied en dus met name gekoppeld aan de omvang van de uitrol van het Mijnwater-concept. Logischerwijs leidt het aanschakelen van extra aansluitingen of een extra cluster tot extra investeringen. Dit laatste geldt niet alleen voor de infrastructuur, maar juist ook voor de energiecentrales die ervoor zorgen dat de uitwisseling van warmte en koude op gebouwniveau correct verloopt. Meer gebouwen betekent meer investeringen in energiecentrales.

Figuur 34 - Opstelling van pompen in een ondergronds pompstation van Mijnwater

3.6.3 Verdienmodel

Mijnwater heeft een innovatieve businesscase ontwikkeld voor het leveren van energie: naast technische innovatie en kritisch ontwerpen komt Mijnwater ook met een vernieuwend concept voor het afrekenen van energie en het clusteren van aansluitingen (CE Delft, 2017).

Leveren en afrekenen van comfort

Waar een traditionele energieleverancier afrekent per eenheid geleverde energie (het productie-handelsmodel), rekent Mijnwater in veel gevallen af per oppervlak comfort (dienstverleningsmodel). In Tabel 19 geven we een overzicht van de verschillen tussen deze twee afrekenmodellen.
Hierbij moet opgemerkt worden dat voor kleinverbruikers verplicht de structuur van de Warmtewet wordt aangehouden.

Tabel 19 - Een overzicht van de verschillen tussen de afrekening bij Mijnwater en een traditionele energieleverancier

	Traditionele energieleverancier gas en elektriciteit	Mijnwater als energieleverancier voor grootverbruikers
Model	Productiehandelsmodel	Dienstverleningsmodel
Prijs per eenheid	€/kWh, €/m^3 (euro per eenheid verbruikt)	- €/m^2 vloeroppervlak (euro per oppervlak comfort) o.b.v. fair-use agreement - traditioneel conform Warmtewet
Nettarief	Ja, jaarlijks gas + elektra	
Energiebelasting	Ja	
Stichtingskosten	Aanschaf CV (HR-ketel), afgiftesysteem en aansluitkosten	Bijdrage aan stichtingskosten energiecentrale en aansluiting
Ruimte voor energiecentrale	Beperkt	Aanzienlijk
Leverancier en contract	Keuze uit meerdere leveranciers, korte contractduren mogelijk	Mijnwater is de enige leverancier, lange contractduur (~30 jaar)
Energienetwerk	Gas en elektriciteit: vastrecht en capaciteitstarief, contractduur voor onbepaalde tijd	Mijnwateraansluiting: comfortvergoeding of conform Warmtewet. Elektriciteit: comfortvergoeding of vastrecht en capaciteitstarief, contractduur voor onbepaalde tijd.
Kostenverandering	Op basis van fluctuaties in energieprijzen	Correctie o.b.v. CPI

Opmerking: Dit is een globale indicatie, in specifieke gevallen kan de situatie anders zijn.

Voor grootverbruikers zijn de exploitatieovereenkomsten tussen Mijnwater en de klant maatwerk, desgewenst kan er ook afgerekend worden volgens het productiehandelsmodel. Mijnwater heeft als uitgangspunt om, rekening houdend met de wensen van de klant, een financieel aantrekkelijk aanbod te doen op basis van de *total costs of ownership* (dat wil zeggen de totale kosten van de energievoorziening gedurende de contractperiode). Dit aanbod komt tot stand op basis van een vergelijking van de *total costs of ownership* tussen Mijnwater en een overeengekomen alternatief. Hierbij worden onder andere de investeringen, energielasten, vermeden investeringen m.b.t. energieprestatiepunten, netwerkkosten, onderhoud en efficiëntie van de installatie meegenomen.

Kleinverbruikers met een aansluiting van maximaal 100 kW, vallen onder de Warmtewet (zie kadertekst) en worden volgens de daarin geldende tariefstructuur afgerekend.

Warmtewet
Verbruikers met een aansluiting van maximaal 100 kW vallen onder de Warmtewet. Woningen en kleinverbruikers vallen over het algemeen in deze categorie. De Warmtewet beschermt de kleinverbruikers door eisen te stellen aan de contracten, prijzen, meetinrichting, service en organisatie van een warmteleverancier. Jaarlijks bepaalt de Autoriteit Consument & Markt (ACM) de maximumtarieven voor de levering van warmte op basis van het Niet-Meer-Dan-Anders-principe. Dit houdt in dat 'de kosten van een gemiddelde verbruiker van warmte (in enig jaar) niet meer mogen zijn dan de kosten van een gemiddelde verbruiker van gas (voor dat jaar). De kosten voor gas bestaan onder andere uit energiebelasting, transport- en leveringskosten' (ACM, 2017). De maximumtarieven worden opgesteld voor de warmtelevering (vaste prijs + GJ-prijs), het meettarief en de aansluitkosten. De kosten voor de warmtewisselaar (of energiecentrale) vallen niet onder deze kosten. De Warmtewet geldt niet voor koude, hiervoor zijn geen regels vastgesteld. Voor de levering van koude kunnen extra kosten in rekening worden gebracht.

Clusteren van energie-aansluiting

Als relatieve grootverbruiker, heeft Mijnwater lagere inkoopprijzen voor elektriciteit en betaalt relatief weinig energiebelasting. Omdat de verschillende elektriciteitsaansluitingen van Mijnwater - ook die van de energiecentrales bij de klant, die in het bezit zijn van Mijnwater - onderdeel uitmaken van een aaneengesloten en samenhangend systeem, kunnen de elektriciteitsaansluitingen voor de

Belastingdienst geclusterd worden (‘complexbepaling’). Hierbij gelden volgens de Belastingdienst de volgende ‘spelregels’:

- Mijnwater heeft de objecten waar zich de leveringspunten bevinden in eigendom;
- de leveringspunten zijn allen eigendom van dezelfde rechtspersoon.

Door deze clustering valt het totale elektriciteitsgebruik van Mijnwater in het lage zakelijke grootverbruikerstarief, waardoor de energiebelasting laag is. Voor de elektriciteit die door de klant, via Mijnwater wordt afgenomen, wordt het tarief in rekening gebracht dat de klant kwijt zou zijn geweest als zij zelf de elektriciteitsrekening zouden betalen. Doordat de klant veelal in een duurdere energiebelastingschijf zit, ontvangt Mijnwater per eenheid een hoger bedrag dan zij zelf kwijt zijn. Met de klant worden de mogelijkheden en voordelen hiervan besproken en inzichtelijk gemaakt. Deze marge is onderdeel van het verdienmodel.

Bij gebouwen waar Mijnwater ook zon-PV heeft geïnstalleerd kan er met één elektriciteitsaansluiting worden volstaan, als Mijnwater hier ook de elektriciteit door levert. Die aansluiting is van Mijnwater, waardoor het voor de klant lijkt dat Mijnwater alle energie levert (E+W+K). De PV-panelen voorzien dan voor een belangrijk deel in de behoefte van het gebouw en de energiecentrale van Mijnwater.

3.6.4 Globale indicatie verdeling investeringen

Op basis van de huidige activiteiten van Mijnwater B.V. in Heerlen is een indicatie te geven van de verdeling van de investeringen in de diverse onderdelen van het Mijnwater-concept. In de volgende grafiek wordt weergegeven wat de verdeling is als de eerste fase van de doorontwikkeling van Mijnwater B.V. doorgaat. In de grafiek is goed te zien dat bijna tweederde van de investering zit in de energiecentrales. In deze centrales staan de warmtepompen die voorzien in de warmte- en koudevraag van de afnemers. Een andere grote component zijn de Mijnwateraansluitingen. Dit is de decentrale infrastructuur voor het verbinden van de energiecentrales aan de backbone. De backbone en buffers zelf vormen ongeveer een tiende van de totale investeringen.

Figuur 35 - Verwachte verdeling van de investering van Mijnwater

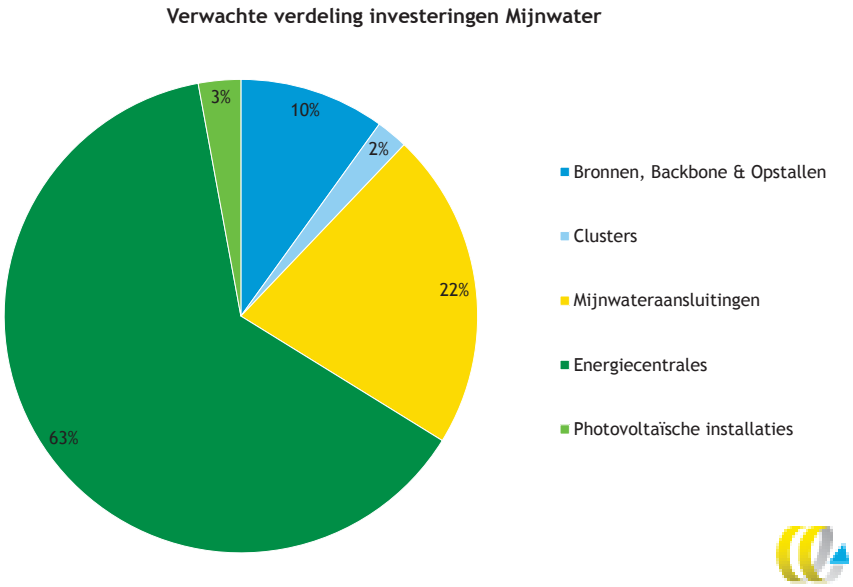

3.7 Globale businesscase

In de voorgaande paragraaf is reeds uitgewerkt wat de belangrijke financiële aspecten zijn van het Mijnwater-concept. Deze maken het koppelen van een globale businesscase aan Mijnwater zeer complex, omdat ieder deelproject zijn eigen vorm en uitvoering heeft. Om toch inzicht te geven in de dynamiek van de businesscase van Mijnwater, wordt een tweetal indicatieve projecten globaal financieel uitgewerkt[8]:

- aansluiting van een supermarkt op een Mijnwater-cluster;
- aansluiting van bestaande woningen op een Mijnwater-cluster.

Bij de uitwerking van de businesscases wordt onderscheid gemaakt in uitgaven en opbrengsten[9].

3.7.1 Aansluiting van een supermarkt

Bij het aansluiten van een supermarkt biedt Mijnwater een servicecontract aan voor het leveren van warmte. Dit wordt gedaan aan de hand van een vaste prijs per vierkante meter gebruiksoppervlak (contractueel vastgelegd). Dit betekent dat de supermarkt een jaarlijks vast bedrag betaalt, ongeacht de warmtevraag. Voor Mijnwater zit de uitdaging erin om de warmte zo efficiënt mogelijk te leveren aan de supermarkt.

Uitgaven

De uitgaven van deze businesscase zitten primair in de investeringen en de jaarlijkse energie- en onderhoudskosten. De investeringen zijn voor de Mijnwateraansluiting (mwa) en de energiecentrale (ec). De energiekosten zijn de kosten van het elektriciteitsgebruik van de (warmte)pompen in de energiecentrale. De onderhoudskosten hebben eveneens betrekking op de installaties in de energiecentrale. In Tabel 20 wordt een overzicht gegeven van de uitgaven.

Tabel 20 - Uitgaven businesscase Supermarkt

Uitgavenpost	Indicatief bedrag
Investering mwa (eenmalig)	€ 70.000
Investering ec (eenmalig)	€ 500.000
Energiekosten (jaarlijks)	€ 7.500
Onderhoudskosten (jaarlijks)	€ 1.000
Overige kosten (jaarlijks)	€ 1.000

De investeringen in de mwa hebben een afschrijftermijn van 50 jaar en de ec van 28 jaar.

Opbrengsten

De supermarkt betaalt voor de ‘dienst’ warmte. Dit wordt gedaan in een tarief per vierkante meter. Hiermee is er dus eigenlijk sprake van een jaarlijks vastrecht. Voor Mijnwater bestaat deze mogelijkheid van het in rekening brengen van de kosten, omdat de supermarkt niet onder de prijsmechanismen van de Warmtewet valt.

---

[8] De getallen die in de businesscases worden genoemd zijn fictief. Zij zijn gebaseerd op werkelijke projectplannen, maar zijn beperkt aangepast in verband met de vertrouwelijkheid.

[9] De bedragen zijn exclusief eventuele subsidies, belastingen en indexaties.

De hoogte van de vergoeding wordt enerzijds afgestemd op basis van de kosten die de supermarkt zou hebben als zij geen Mijnwateraansluiting zou hebben. Dit levert indicatief de maximale investeringsruimte die voor Mijnwater beschikbaar is. Aan de hand hiervan kan Mijnwater een voorstel bieden dat (altijd) beter is dan het alternatief. Anderzijds wordt gekeken wat de werkelijke kosten zijn van het beschikbaar maken van de warmte door Mijnwater[10]. Aan de hand hiervan kan Mijnwater kijken hoe rendabel dit project is. Voor deze casus zijn de opbrengsten voor Mijnwater in Tabel 21 weergegeven.

Tabel 21 - Opbrengsten businesscase Supermarkt

Opbrengstenpost	Indicatief bedrag
Vastrecht warmtelevering (jaarlijks)	€ 52.500

Cashflow

In Figuur 36 wordt de cashflow van het project weergegeven. Uit de grafiek blijkt dat een project met een supermarkt voor Mijnwater, gegeven de aanwezige omstandigheden, een zeer gunstig project is.

Figuur 36 - Cashflow businesscase Supermarkt

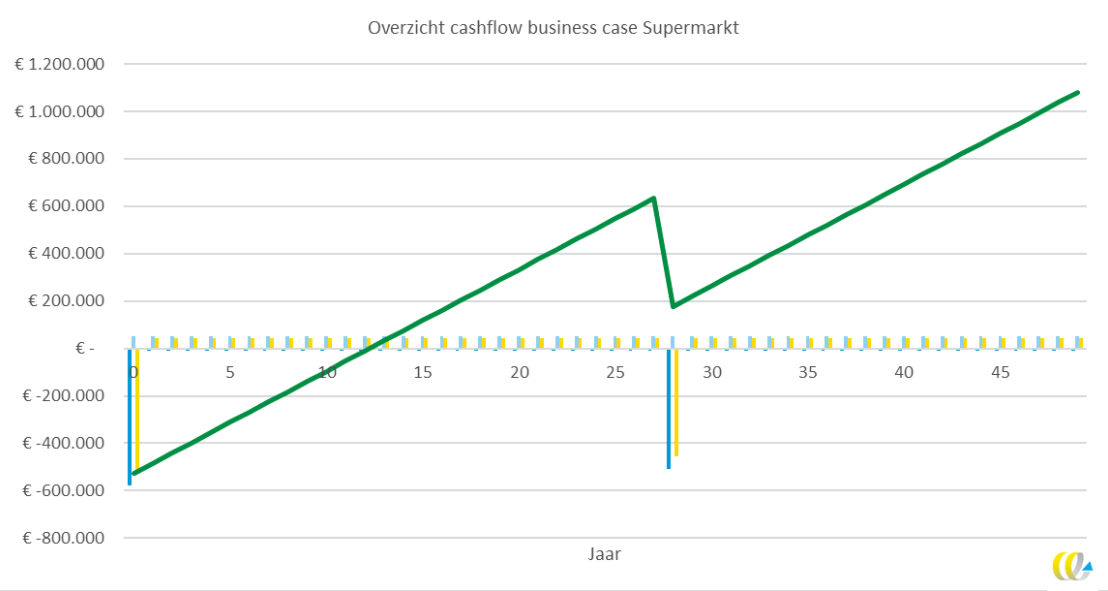

3.7.2 Aansluiting van bestaande woningen

Voor het aansluiten van bestaande woningen ligt de businesscase anders dan bij een supermarkt. Ten eerste gaat het hier om bestaande gebouwen en straten, waardoor het aanbrengen van aanpassingen en infrastructuur hogere kosten met zich meebrengen. Daarnaast vallen woningen wel onder de Warmtewet, waardoor met name de inkomstenkant gereguleerd is. De getallen in Tabel 22 zijn voor ongeveer 1.000 woningen.

[10] Als blijkt dat het op dit moment niet mogelijk is voor Mijnwater om een kostendekkend aanbod voor te stellen, dan kan worden besloten het project geen doorgang te laten vinden.

Uitgaven

De uitgaven in deze businesscase hebben betrekking op de onderdelen van Mijnwater. De uitgaven die gedaan moeten worden om de gebouwen geschikt te maken voor de warmte- en koudelevering zijn voor de gebouweigenaar. De uitgaven in deze businesscase bestaan hoofdzakelijk uit de investeringen die nodig zijn om de woningen aan te sluiten op de Mijnwaterinfrastructuur en de energiecentrales voor de warmte- en koudelevering. Dit kunnen individuele energiecentrales zijn (per woning één installatie) of collectieve centrales (meerdere woningen aangesloten op één centrale). Naast de investeringen zijn er nog jaarlijkse kosten voor energie, onderhoud en overig.
In Tabel 22 wordt hiervan een overzicht gegeven.

Tabel 22 - Uitgaven businesscase Woningen

Uitgavenpost	Indicatief bedrag
Investering mwa (eenmalig)	€ 1.400.000
Investering ec (eenmalig)[11]	€ 8.825.000
Energiekosten (jaarlijks)	€ 162.500
Onderhoudskosten (jaarlijks)	€ 75.000
Overige kosten (jaarlijks)	€ 60.000

Opbrengsten

Bij het aansluiten van woningen op een warmtenet, is de Warmtewet van toepassing. Dit betekent dat de inkomsten gereguleerd worden door middel van de maximumprijs. Dit geldt zowel voor het jaarlijkse vastrecht als de prijs die betaald wordt voor de geleverde warmte. Tevens is het bij woningen niet mogelijk om een tariefstructuur te hanteren, zoals dat wel is gedaan bij de supermarkt.
Wel wordt in deze businesscase naast warmte voor ruimteverwarming ook comfortkoeling en warm tapwater geleverd. In Tabel 23 staan de jaarlijkse opbrengsten.

Tabel 23 - Opbrengsten businesscase Woningen

Uitgavenpost	Indicatief bedrag
Vastrecht warmte (jaarlijks)	€ 390.000
Vastrecht koude (jaarlijks)	€ 140.000
Vastrecht warm tapwater (jaarlijks)	€ 120.000
Verbruik warmte (jaarlijks)	€ 175.000
Verbruik koude (jaarlijks)	€ -
Verbruik warm tapwater (jaarlijks)	€ 140.000

Opmerking: Voor koude worden geen verbruikskosten in rekening gebracht.

[11] De eenmalige aansluitbijdrage zit verwerkt in de investering bij mwa en ec.

Cashflow

In Figuur 37 wordt de cashflow van het project weergegeven.

Figuur 37 - Cashflow businesscase Woningen

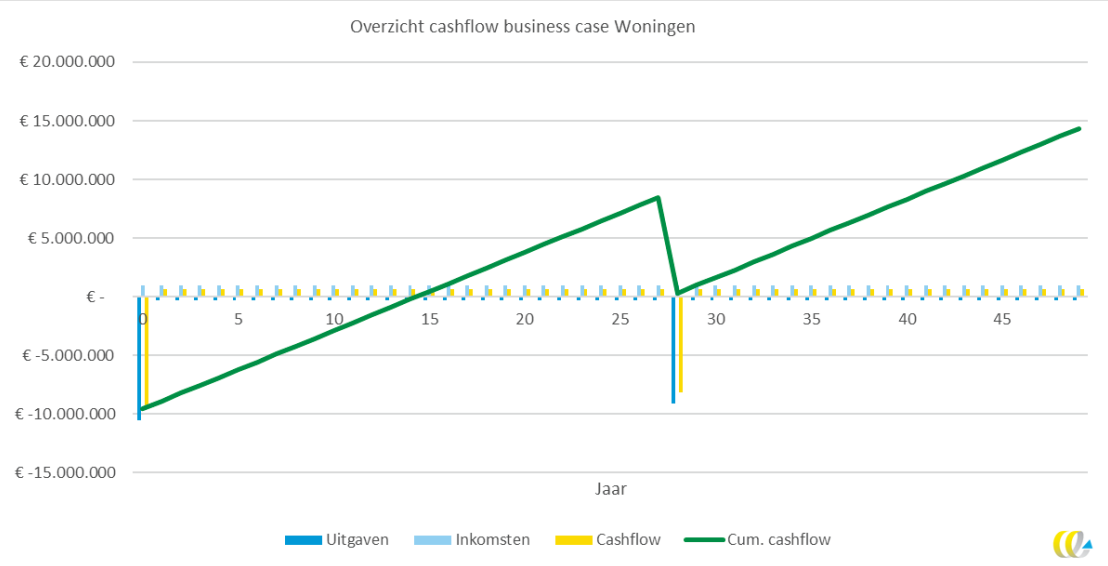

3.7.3 Financiering backbone en R&D

In de voorgaande businesscases zijn twee belangrijke kostenposten niet meegenomen omdat deze niet rechtstreeks aan specifieke projecten te wijden zijn: de kosten van de backbone en overhead-kosten, zoals R&D- en bureaukosten. Deze kosten zijn voor Mijnwater B.V. en moeten 'terugverdiend' worden door marges op de projecten. Dit betekent dat deze projecten, zoals bovenstaand, een minimaal rendement moeten behalen, willen zij een lange termijn duurzame bedrijfsvoering van Mijnwater kunnen garanderen.
Om hier een operationele invulling aan te geven, wordt door Mijnwater B.V. op dit moment een organisatiestructuur uitgewerkt, waarbinnen het ontwikkelen en exploiteren van projecten los van elkaar plaatsvinden. Hierbij worden projecten in eerste instantie ontwikkeld door een ontwikkel-maatschappij (devco) en na afronding tegen een 'marktprijs' overgedaan aan een exploitatie-maatschappij (opco). Bij het bepalen van de marktprijs wordt daarbij rekening gehouden met het dekken van alle kosten en rendementseisen die er zijn voor de exploitatie. Inclusief de kosten van de backbone en overige kosten. Deze marktprijs staat daarbij los van de kostprijs van het project.
Dit betekent dat de devco zowel winst als verlies kan maken op een project.

3.8 Kansen en beperkingen

3.8.1 Geschikte sectoren

Het Mijnwater-concept is geschikt voor inzet in de gebouwde omgeving. Doordat het concept draait rond het optimaliseren van warmte- en koudevraag tussen aangesloten gebouwen, is het ideaal als deze bebouwing diverse functionaliteiten heeft. Dit neemt echter niet weg dat het concept ook geschikt is voor gebieden waar bijvoorbeeld primair een warmtevraag aanwezig is, want dat betekent vooral dat het wenselijk is dat er LT-warmtebronnen nabij zijn, die ingezet kunnen worden voor de warmtelevering.

Doordat het concept uitstekend van toepassing is op heterogene gebieden, is het dus zowel geschikt voor woning- als utiliteitsbouw, nieuw en bestaand. De huidige uitvoering van het concept in Heerlen richt zich nog met name op utiliteitsbouw, maar binnenkort wordt ook de eerste woningbouw aangesloten (nieuwbouw). Door de grote flexibiliteit die het warmtenet biedt in combinatie met warmtepompen, is het concept voor een heel groot deel van de gebouwde omgeving interessant. Zowel voor de goed geïsoleerde gebouwen met een lage warmte- of koudevraag als de minder goed geïsoleerde gebouwen, met zowel een hoge warmtevraag als een hoge temperatuurvraag.
De belangrijkste restrictie voor het concept is dat het gebruik maakt van warmte- en koude-infrastructuur. De aanleg hiervan is relatief kostbaar, waardoor het logisch is, dit vooral aan te leggen in de meer stedelijke gebieden van Nederland.

3.8.2 SWOT-analyse

Om inzicht te verkrijgen in de positie die Mijnwater kan innemen binnen de energietransitie is een SWOT-analyse opgesteld. Hier wordt ingegaan op de sterkten en zwakten van de technologie. Dit zijn voornamelijk interne factoren die van belang zijn voor de toepassing van de technologie. Tevens wordt ingegaan op de kansen en met betrekking tot de marktpositie van de technologie. Dit zijn vooral externe factoren waarop slechts beperkt invloed kan worden uitgevoerd. Hieronder zijn de resultaten van de SWOT-analyse weergegeven.

Sterkten	Zwakten
- **Optimale benutting reststromen/synergie, waardoor minder opwek/transport nodig is** - **Veel warmte bronnen aan te sluiten door LT** - **Landelijk toepasbaar, veel plaatsen realiseerbaar** - Bewezen in Heerlen - Minder energieverliezen door lage temperaturen en minder transport - Combinatie van warmte en koude in één net - Geschikt voor utiliteit vanwege koude - Geen geluidsoverlast (WP) - Aanvullend verdienmodel elektriciteit/clusteren van aansluitingen - Vraag gestuurde levering - Eenvoudig uitbreidbaar, flexibel, optimaal gebruik van lokale bronnen - Goed te combineren met WKO	- **Integraal afhankelijk van verschillende thermische bronnen/stakeholders** - **Uitgebreide infra, intelligentie (complex)** - **Afhankelijkheid van lokale restwarmte- en restkoudebronnen** - **Werkt beter indien een koudevraag aanwezig is** - Gebouwaanpassingen (isolatie, LT-afgifte, etc.) bestaande bouw (niet per se noodzakelijk) - Minimaal 500 woningequivalenten (backbone) - Diversiteit aan afnemers nodig - Niet op gebouwniveau - Lastig inpasbare opslag indien aquifers niet beschikbaar - Beperkte uitvoeringscapaciteit (kennis- en uitvoeringsbedrijven) - Piekvraag - Speciale vergunning nodig bij WKO boven 30°C
Kansen	**Bedreigingen**
- **'Van gas af' beweging, Parijs klimaatakkoord, Energieagenda, etc. creëren een markt voor warmte zonder aardgas** - **Oude gasnetten worden in de toekomst niet meer vervangen** - **Veel LT-bronnen beschikbaar en die hernieuwbaar zijn** - **Individuele oplossingen kunnen gefaciliteerd worden met een collectief net** - Combinatie met WKO/oppervlakte water (koude) - Geen NIMBY-effecten - Exportkansen kennis en expertise - Innovatiekans LT-netten - Imago door lokale kleinschalige projecten/partijen	- **Concurrentie van individuele oplossingen (WP L/W, B/W) + HT** - **Gebrekkig kennis en conservatieve installatiebranche** - Publieke opinie collectief net - Warmtewet kan knellend zijn (storing, vast/variabel) - Grotere schaalgrootte bij e-zuinigere nieuwbouwwoningen - Veel betrokken partijen bij realisatie - Contractuele complexiteit - Afhankelijkheid elektriciteitsprijs en CO_2-emissies elektriciteit

In de bovenstaande analyse zijn per onderdeel de belangrijkste aspecten vetgedrukt. In het geval van Mijnwater worden veel kansen gezien in de bruikbaarheid van het concept in Nederland voor het geven van een invulling aan de warmtetransitie. Naar verwachting is het breed toepasbaar en biedt het voordelen die andere collectieve warmtetechnieken niet hebben. Tegelijkertijd vormt dit ook een belangrijke bedreiging, want het is juist de onbekendheid van de markt met deze voordelen, dat een grootschalige uitrol van het concept op korte termijn nog niet mogelijk wordt geacht.
Een belangrijk sterk punt is dat Mijnwater gebruik maakt van een 'reststroom' die tot op heden nog niet gebruikt werd, maar wel een aanzienlijke omvang heeft in Nederland: restwarmte van lage temperatuur. Door inzet van Mijnwater kan deze energiestroom nuttig worden aangewend voor het verwarmen en koelen van gebouwen. Een zwakte is de complexiteit van het concept, waarbij meerdere stakeholders (vragers en aanbieders van warmte en koude) met elkaar verbonden worden en (semi-)tijdsafhankelijk met elkaar interacteren. Om dit mogelijk te maken is een aanzienlijke infrastructuur nodig, waarvan de kosten aanzienlijk zijn. Dit is echter niet wezenlijk anders dan bij de andere warmtetechnieken die gebruik maken van energie-infrastructuur. Op dit moment blijken er weliswaar uitstekende businesscases te maken, maar voor een grootschalige toepassing van het concept moet het gehele speelveld van de warmtevoorziening nog wel aanzienlijk wijzigen, om het mogelijke potentieel te kunnen realiseren. Om een grootschalige energietransitie in de gebouwde omgeving mogelijk te maken (LT-warmtetransitie), zal dit echter sowieso moeten gebeuren.

3.8.3 Wet- en regelgeving

In de volgende alinea's worden diverse aspecten van de wet- en regelgeving toegelicht, welke van invloed zijn op het Mijnwater-concept.

Warmtewet

Verbruikers met een aansluitingen van maximaal 100 kW vallen onder de Warmtewet. Woningen en kleinverbruikers vallen over het algemeen in deze categorie. De Warmtewet beschermt de klein-verbruikers door eisen te stellen aan de contracten, prijzen, meetinrichting, service en organisatie van een warmteleverancier. Jaarlijks bepaalt de Autoriteit Consument & Markt (ACM) de maximum-tarieven voor de levering van warmte op basis van het Niet-Meer-Dan-Anders-principe. Dit houdt in dat 'de kosten van een gemiddelde verbruiker van warmte (in enig jaar) niet meer mogen zijn dan de kosten van een gemiddelde verbruiker van gas (voor dat jaar). De kosten voor gas bestaan onder andere uit energiebelasting, transport- en leveringskosten' (ACM, 2017). De maximumtarieven worden opgesteld voor de warmtelevering (vaste prijs + GJ-prijs), het meettarief en de aansluitkosten. De kosten voor de warmtewisselaar (of energiecentrale) vallen niet onder deze kosten.

De Warmtewet geldt niet voor koude, hiervoor zijn geen regels vastgesteld. Voor de levering van koude kunnen extra kosten in rekening worden gebracht.

Aansluitverplichting warmtenet in het Bouwbesluit 2012

Wanneer een gemeente besluit om in een gebied een warmtenet aan te leggen, kan het middels een op te stellen warmteplan een aansluitverplichting instellen voor nieuwbouw en ingrijpende renovatie[12]. De aansluitplicht vervalt als het geplande aantal aansluitingen is bereikt, het warmteplan na tien jaar is verlopen en er geen nieuw warmteplan in werking is, of als op basis van de gelijkwaardigheidsbepaling een ontheffing wordt verleend. In een gebied waar een warmtenet (gepland) is, komt geen (nieuw) gasnet en vervalt het wettelijk recht op een gasaansluiting[13].

Deze mogelijkheid komt voort uit het Bouwbesluit 2012. Het Bouwbesluit biedt echter ook de mogelijkheid voor individuele of een collectief van gebouwen om af te zien van deze aansluiting, mits deze gebouwen een eigen, gelijkwaardige oplossing hebben voor het invullen van de functionele warmtevraag. Het gaat dan om gelijkwaardigheid ten opzichte van het warmtenet in termen van energiezuinigheid en bescherming van het milieu. Kosten of andere criteria (zoals als complexiteit, innovatie of gebruiksgemak) spelen hierbij geen rol.

Een warmteplan helpt de gemeente en initiatiefnemers om helderheid te scheppen in de mogelijkheden die er zijn. In een warmteplan worden de energie- en milieuprestaties van het warmtenet vastgelegd die als *benchmark* dienen voor de alternatieve initiatieven. Daarnaast staat in het plan op welke wijze deze alternatieve initiatieven doorgerekend moeten worden, zodat uiteindelijk 'appels met appels' vergeleken worden. Met als doel een uitspraak te kunnen doen over de 'mate van energiezuinigheid en bescherming van het milieu'.

Het voordeel van een warmteplan en de bijbehorende aansluitplicht voor een Mijnwater-concept is dat het een soort monopolypositie krijgt, wat gunstig is voor de businesscase en uiteindelijk ook voor de propositie aan de afnemers.

Energieprestatie van gebouwen

Voorvloeiend uit de Europese EPBD-richtlijn heeft Nederland beleid geïmplementeerd dat gericht is op de energieprestaties van nieuwbouw. Er gelden minimale eisen aan de energieprestatie van gebouwen (EPC-eis), hierin wordt zowel de energiezuinigheid als duurzaamheid meegenomen, ook energiemaatregelen op gebiedsniveau – zoals een warmtenet – kunnen bijdragen aan een betere energieprestatie (EPC-waarde).

De EPC-eis wordt geleidelijk aangescherpt. Vanaf 2021 wordt dit beleid, voortvloeiend uit het Energieakkoord, aangescherpt naar Bijna Energieneutrale Gebouwen (BENG). Een warmtenet met duurzame warmte kan bijdragen aan de derde BENG-eis waarin een minimum van 50% hernieuwbare energie in het primaire energiegebruik van een nieuwbouwwoning wordt vereist (LenteAkkoord, 2017).

Waterwet

Zie tekst bij LageTemperatuurAardwarmte (Paragraaf 2.8.3).

---

[12] Een *ingrijpende renovatie* wordt gedefinieerd door artikel 3.2 van de Regeling Bouwbesluit 2012: '*Van een ingrijpende renovatie als bedoeld in artikel 5.6, derde lid, van het besluit is sprake wanneer meer dan 25% van de oppervlakte van de gebouwschil, bepaald volgens ISSO 75.1, uitgave juli 2014, wordt vernieuwd, veranderd of vergroot en deze vernieuwing, verandering of vergroting de integrale gebouwschil betreft*'.

[13] Zie ACM, Gebiedsindeling Gas – RNB, per 31 januari 2013, onderdeel van de voorwaarden als bedoeld in artikel 12b van de Gaswet.

Subsidieregelingen: SDE+, ISDE

De Rijksoverheid heeft een subsidieprogramma voor de productie van duurzame energie, de regeling Stimulering Duurzame Energieproductie (SDE+). De SDE+ richt zich op bedrijven en (non-profit) instellingen. Het is een subsidieregeling op de zogenaamde onrendabele top, het verschil tussen de productiekosten per eenheid energie en de kostprijs van de referentie. Het is een subsidie die voor vijftien jaar wordt vastgelegd. De hoogte van het subsidiebedrag wordt ieder jaar gecorrigeerd aan de hand van de energieprijzen.
De SDE+ van 2017 bevat de volgende categorieën van hernieuwbare energiebronnen: biomassa (warmte en elektriciteit), geothermie (warmte), water (elektriciteit), wind (elektriciteit) en zon (warmte en elektriciteit).
De SDE+ subsidie is niet van toepassing voor warmte- en koudewinning door uitwisseling.

Een andere subsidieregeling vanuit de Rijksoverheid is de Investeringssubsidie Duurzame Energie (ISDE). Deze subsidie levert een financiële tegemoetkoming bij de investering in zonneboilers, warmtepompen, biomassaketels en pelletkachels door particulieren en zakelijke gebruikers.
Deze regeling richt zich dus volledig op duurzame warmte.
In een lijst is vastgelegd welke apparaten in aanmerking komen voor de ISDE-subsidie.
De ISDE-subsidie biedt kansen voor subsidies van de decentrale warmtepompen in het Mijnwater-concept.

4 Synthese

In dit hoofdstuk schetsen we het langetermijnperspectief van het Mijnwater-concept en het lagetemperatuuraardwarmteconcept (LTA). We geven daarbij aan op welke wijze de twee concepten kunnen worden verbonden met elkaar. Dit gebeurt in een aantal fasen. Met als uiteindelijk doel een aardgasvrije bebouwde omgeving.

De volgende fasen worden doorlopen:
- **Fase 0**: uitgangssituatie, conventionele verwarming en koeling;
- **Fase 1**: gebruik van stand alone Mijnwater (smart thermal grid) en stand alone LTA-systeem;
- **Fase 2**: koppelen van Mijnwater (smart thermal grid) en LTA-concept met een backbone;
- **Fase 3**: schaalvergroting met als resultaat een gasloze stad.

De fasering is op hoofdlijnen en is vereenvoudigd om het concept van deze transitie zo inzichtelijk mogelijk te houden. Er zullen per fase enkele jaren nodig zijn waarbij er allerlei tussenstappen moeten worden gezet. Die tussenstappen hebben wij vooralsnog buiten beschouwing gelaten en vallen ook buiten de scope en het doel van deze studie.

Om het inzichtelijk te maken hebben we per fase een situatieschets gemaakt. Op de volgende pagina is eerst een totaaloverzicht van de fasen en de situatieschets getekend. Daarbij geven we kort en bondig aan wat er gebeurt binnen de fase.

Op de pagina's erna zullen we per fase aangeven:
- beschrijving situatie;
- technische aspecten;
- financiële aspecten;
- organisatorische aspecten;
- innovatie;
- succes- en faalfactoren;
- duurzaamheid.

4.1 Totaaloverzicht en situatieschets

Fase 0 - Uitgangssituatie

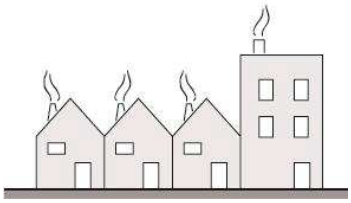

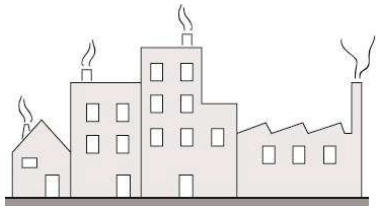

De uitgangssituatie beschrijft een stad(sdeel) waarbinnen twee verschillende gebieden worden beschouwd, waaronder een gebied met hoofdzakelijk woningbouw en een gebied met een mix van woningbouw, utiliteit en voorzieningen. De woningen en gebouwen worden conventioneel verwarmd en gekoeld. De duurzaamheid is zeer beperkt, en de afhankelijkheid van gas is groot.

Fase1 - Stand alone-concepten op wijkniveau

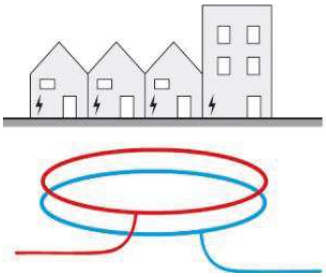

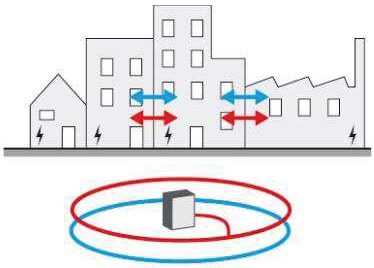

In deze fase is de transitie naar een gasloze ontwikkeling ingezet, waarbij de beide deelgebieden zijn voorzien van duurzame energieconcepten. Het woongebied is voorzien van een LTA-concept en het gebied met een mix van woningbouw en voorzieningen is voorzien van een smart thermal grid (Mijnwater-concept). Een dergelijke transitie is afhankelijk van overheidsbeleid en natuurlijke vervangingsmomenten van conventionele installaties. Het zal daarom meerdere jaren vergen om een dergelijke stap te doorlopen. Het resultaat zijn twee gasloze gebieden met een hoge mate van duurzaamheid. Echter vereist dit hoge voorinvesteringen die later worden terugverdiend. Aandachtspunten zijn de energetische uitputting van het geologische reservoir en de mogelijke onbalans tussen vraag en aanbod.

Fase 2 - Synthese

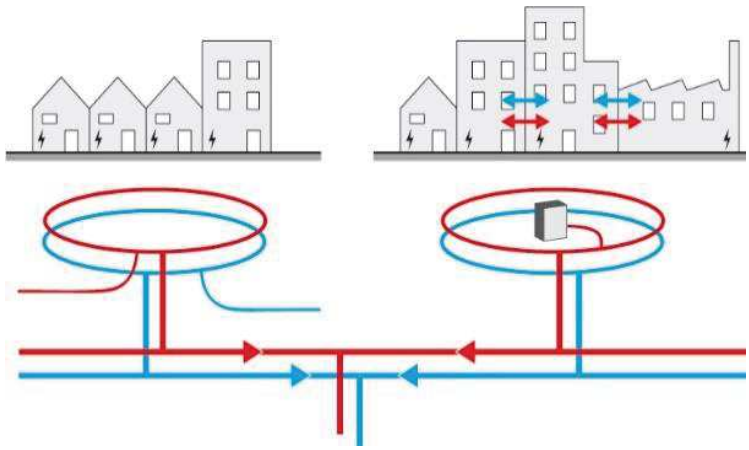

In deze fase worden de twee concepten aan elkaar gekoppeld door middel van een backbone. Het resultaat is een optimaal duurzaam energieconcept waarbij de bodem oneindig lang kan worden benut als warmtebron en buffer. Bovendien ontstaat er een optimale balans tussen vraag en aanbod van warmte en koude. De aangelegde backbone is een uitgelezen kans voor verdere schaalvergroting.

Fase 3 - Opschaling

Nieuwe wijken en warmtebronnen kunnen op kosteneffectieve wijze worden gekoppeld aan de backbone. Hiermee wordt de transitie ingezet naar een gasloze stad.

4.2 Uitwerking fasering

4.2.1 Fase 0: Uitgangssituatie

De uitgangssituatie beschrijft een stad(sdeel) waarbinnen twee verschillende gebieden worden beschouwd, waaronder een gebied met hoofdzakelijk woningbouw en een gebied met een mix van woningbouw, utiliteit en voorzieningen. De woningen en gebouwen worden conventioneel verwarmd en gekoeld. De duurzaamheid is zeer beperkt, en de afhankelijkheid van gas is groot.

Bestaande woningbouw	**Mix utiliteit en woningbouw**
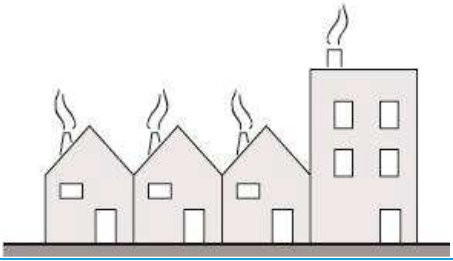	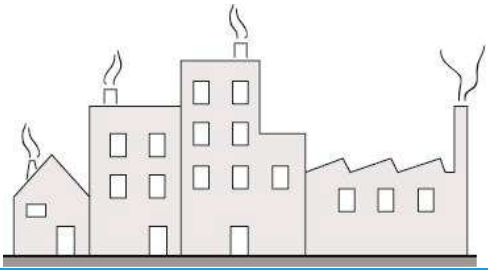
Beschrijving situatie - Bestaande bouw op wijk/buurt niveau bestaande uit hoofdzakelijk woningbouw, mix van grondgebonden woningen en appartementen. - Isolatieniveau is slecht tot redelijk. - Een deel van de woningvoorraad is reeds geïsoleerd en voorzien van dubbelglas. - Nauwelijks koudevraag in het gebied.	**Beschrijving situatie** - Bestaande bouw op wijk/buurt niveau, bestaande uit een mix van woningbouw, utiliteit en voorzieningen. - Isolatieniveau is slecht tot redelijk. - Een deel van de gebouwen zijn reeds (na)geïsoleerd en voorzien van dubbelglas.

Technische aspecten - Afgiftesystemen in de woningen zijn traditionele radiatoren, hoge temperatuur. - Energievoorziening is voorzien van conventionele gasgestookte CV-ketels. - Infrastructuur is een aardgasnet met individuele aansluitingen op woning en/of blokniveau. - Typisch temperatuurniveau voor verwarming 70-90°C. **Financiële aspecten** - Gebouweigenaar financiert technische installaties en draagt de jaarlijkse energie- en onderhoudskosten. **Organisatorische aspecten** - Gedeeltelijk particulier woningbezit en gedeeltelijk in bezit van corporaties. **Innovatie** - Uitontwikkelde techniek. **Succes en faalfactoren** - Bestaande techniek is robuust. - Beperkte toekomstbestendigheid. **Duurzaamheid** - Warmtevoorziening is niet duurzaam.	**Technische aspecten** - De gebouwen zijn voorzien van traditionele afgiftesystemen, hogetemperatuurwarmte en lage-temperatuurkoude. - Verwarming door middel van gasgestookte CV-ketels. - Utiliteit en voorzieningen worden (deels) gekoeld middels elektrisch aangedreven koelmachines. - Typisch temperatuurniveau voor verwarming 70-90°C en koeling (6°C). **Financiële aspecten** - Gebouweigenaar financiert technische installaties en draagt de jaarlijkse energie- en onderhoudskosten. **Organisatorische aspecten** - Gebouwen zijn gedeeltelijk particulier bezit en gedeeltelijk in bezit van commercieel vastgoedeigenaren en corporaties. **Innovatie** - Uitontwikkelde techniek. **Succes en faalfactoren** - Bestaande techniek is robuust. - Beperkte toekomstbestendigheid. **Duurzaamheid** - Warmte- en koudevoorziening is niet duurzaam.

4.2.2 Fase 1: Stand alone-concepten op wijkniveau

In deze fase is de transitie naar een gasloze ontwikkeling ingezet, waarbij de beide deelgebieden zijn voorzien van duurzame energieconcepten. Het woongebied is voorzien van een LTA-concept en het gebied met een mix van woningbouw en voorzieningen is voorzien van het Mijnwater-concept.

Een dergelijke transitie is afhankelijk van overheidsbeleid en natuurlijke vervangingsmomenten van conventionele installaties. Het zal daarom meerdere jaren vergen om een dergelijke stap te doorlopen. Het resultaat zijn twee gasloze gebieden met een hoge mate van duurzaamheid. Echter vereist dit hoge voorinvesteringen die later worden terugverdiend. Aandachtspunten zijn de energetische uitputting van het geologische reservoir en de mogelijke onbalans tussen vraag en aanbod.

Bestaande woningbouw voorzien van LTA	**Mix utiliteit en woningbouw met Mijnwater**
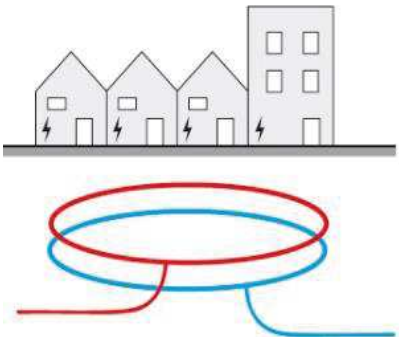	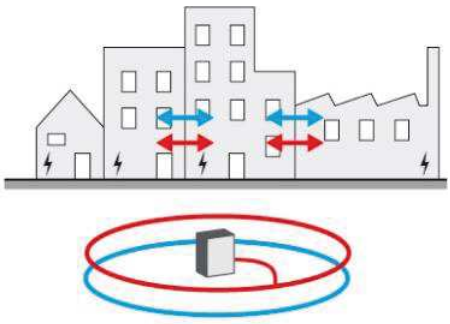

Beschrijving situatie

- Woningen zijn aangesloten op een lagetemperatuur-warmtenet, dat gevoed wordt met ondiepe aardwarmte.

Technische aspecten

- In de wijk wordt een LTA-doublet gerealiseerd en afgewerkt in een bouwkundige voorziening.
- De CV-ketels in de woningen maken plaats voor afleversets van het warmtenet.
- Vanwege de toepassing van lagetemperatuurwarmte zijn de afgiftesystemen in de woningen aangepast of vervangen.
- Isolatiewaarden van de woningen zijn verbeterd door aanvullende isolerende maatregelen.
- Infrastructuur is een lagetemperatuurwarmtenet met individuele aansluitingen op woning en/of blokniveau.
- Typisch temperatuurniveau voor verwarming ca. 55°C.
- Warm tapwater wordt naverwarmd door middel van een booster warmtepomp.

Financiële aspecten

- Een partij investeert in de collectieve energievoorziening.
- Voorinvesteringen zijn onvermijdelijk.
- Een deel van de investeringen wordt bij de afnemers in rekening gebracht door middel van een aansluitbijdrage.
- Afnemers nemen warmte af tegen de daarvoor geldende tarieven.
- Gebouweigenaren investeren in de benodigde gebouwzijdige aanpassingen.
- Financieel voordeel door lokale duurzame elektriciteitsopwekking in combinatie met smart grid-oplossingen.

Organisatorische aspecten

- Een partij wordt geselecteerd om de energievoorziening aan te leggen en te exploiteren.
- Leveringscondities worden contractueel overeengekomen met de afnemers.

Innovatie

- De herkomst van de warmte is afkomstig van een LTA-concept, waarbinnen diverse innovaties mogelijk zijn. Te denken valt aan boortechnologie, opbrengst-verhogende maatregelen, goedkopere materiaalkeuzes, verbeterde afgiftesystemen en slimme isolatiemaatregelen.

Beschrijving situatie

- Woningen, utiliteit en voorzieningen wisselen energiestromen uit via een intelligent vraaggestuurd netwerk, bestaande uit warmte-infrastructuur, warmtebronnen en lokale kortetermijnbuffering.

Technische aspecten

- Woningen en gebouwen zijn aangesloten op een warmte-/koudenet, waarmee warmte en koude uitgewisseld wordt.
- Lokale warmte- en koudebronnen wordt ingekoppeld aan het net, bijvoorbeeld restwarmte uit een supermarkt, datacenter, ziekenhuis, etc.
- De CV-ketels in de woningen maken plaats voor afleversets van het warmte-/koudenet.
- Vanwege de toepassing van lagetemperatuurwarmte zijn de afgiftesystemen in de woningen aangepast of vervangen.
- Isolatiewaarden van de woningen zijn verbeterd door aanvullende isolerende maatregelen.
- Infrastructuur is een lagetemperatuurwarmte-/koudenet met individuele aansluitingen op woning- en/of blokniveau.
- Typisch temperatuurniveau voor verwarming ca. 55°C.
- Koudelevering door middel van hogetemperatuur-koeling.
- Warm tapwater wordt naverwarmd door middel van een booster warmtepomp.

Financiële aspecten

- Een partij investeert in de collectieve energie-voorziening.
- Voorinvesteringen zijn onvermijdelijk.
- Een deel van de investeringen wordt bij de afnemers in rekening gebracht door middel van een aansluitbijdrage.
- Afnemers nemen warmte af tegen de daarvoor geldende tarieven.
- Gebouweigenaren investeren in de benodigde gebouwzijdige aanpassingen.
- Financieel voordeel door lokale duurzame elektriciteits-opwekking in combinatie met smart grid-oplossingen.

Organisatorische aspecten

- Een partij wordt geselecteerd om de energievoorziening aan te leggen en te exploiteren.
- Leveringscondities worden contractueel overeengekomen met de afnemers.

Succes en faalfactoren - Er kan lokaal worden voorzien in de warmtevraag. - Afnemers worden ontzorgd ten aanzien van de warmteopwekking. - Bewoners kunnen participeren in de warmtevoorziening. - Inpassing van het LTA-doublet en warmte-infrastructuur binnen bestaand gebied vormt een aandachtspunt. - Op lange termijn vindt thermische uitputting plaatst van het geologisch reservoir. **Duurzaamheid** - Gasloze wijk. - Significante CO_2-emissiereductie. - Schoon (geen uitstoot van warmte, rookgassen en fijnstof). - Duurzaamheid zal verder toenemen naarmate het aandeel hernieuwbare elektriciteit toeneemt.	**Innovatie** - Aan de kant van vraaggestuurde wamte-/koude-uitwisseling zijn diverse innovaties mogelijk. Te denken valt aan intelligente regelingen en software-oplossingen. **Succes en faalfactoren** - Lokale benutting van restwarmtestromen. - Afnemers worden ontzorgd ten aanzien van de warmte-/koudeopwekking. - Bewoners kunnen participeren in de warmtevoorziening. - Organisatorisch complex: veel stakeholders en afhankelijkheden. - Inpassing van warmte-/koude-infrastructuur binnen bestaand gebied vormt een aandachtspunt. - Onbalans in vraag en aanbod vereist langetermijn-buffering (seizoensbuffering). **Duurzaamheid** - Gasloze wijk. - Significante CO_2-emissiereductie. - Schoon (geen uitstoot van warmte, rookgassen en fijnstof). - Bestaande restwarmtebronnen worden benut.

4.2.3 Fase 2: Synthese

In deze fase worden de twee concepten aan elkaar gekoppeld door middel van een backbone en worden meer bronnen van duurzame warmte aangesloten zoals zonnewarmte, warmte uit oppervlaktewater, etc. Het resultaat is een optimaal duurzaam energieconcept waarbij de bodem oneindig lang kan worden benut als warmtebron en buffer. Bovendien ontstaat er een optimale balans tussen vraag en aanbod van warmte en koude. De aangelegde backbone is een uitgelezen kans voor verdere schaalvergroting.

Gekoppelde bestaande woningbouw (voorzien van LTA) aan het gebied met een mix van utiliteit en woningbouw (voorzien van smart thermal grid (Mijnwater-concept))

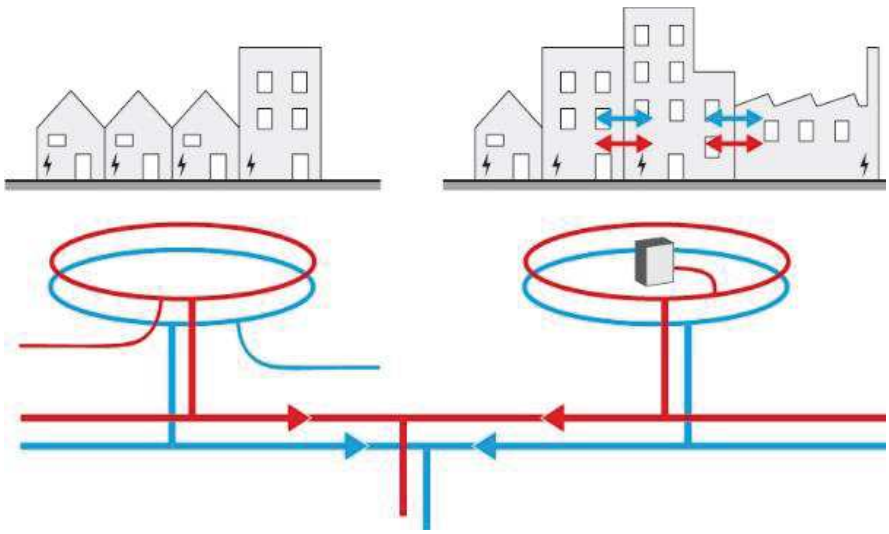

Beschrijving situatie

- De twee energieconcepten worden verbonden via een backbone. Hiermee kan energie uitgewisseld worden tussen beide netten. Ook worden aanvullende duurzame warmtebronnen bijgeplaatst.

Technische aspecten

- Een backbone verbindt beide systemen.
- Het LTA-doublet wordt niet alleen ingezet als warmtebron, maar ook als langetermijnwarmtebuffer en maakt daarmee onderdeel uit van het Mijnwater-concept.

Financiële aspecten

- Realisatie backbone vereist aanvullende investeringen.
- Financieel rendement neemt toe door synergie.

Organisatorische aspecten

- Contractuele afspraken tussen exploitanten van beide netten.

Succes en faalfactoren

- Door inzet van LTA-doublet als warmtebuffer wordt thermische uitputting voorkomen en biedt een oplossing voor thermische onbalans binnen het Mijnwater-concept.
- Maximaal energetisch rendement door schaalgrootte en efficiencyverbetering.
- Koppeling biedt kansen voor verdere schaalvergroting.

Duurzaamheid

- Aanvullend ten opzichte van Fase 1: LTA-doublet kan beschouwd worden als onuitputtelijke bron/buffer.
- Gezamenlijke energiebesparing van de synthese is groter dan de som van de besparingen van de individuele concepten.

4.2.4 Fase 3: Opschaling

Nieuwe wijken en warmtebronnen kunnen op kosteneffectieve wijze worden gekoppeld aan de backbone. Hiermee wordt de transitie ingezet naar een gasloze stad.

Beschrijving situatie
- Opschaling is mogelijk doordat via de backbone meerdere gebieden kunnen aansluiten.

Technische aspecten
- Uitbreiding van het warmtenetwerk en koppelen van nieuwe gebieden en warmtebronnen.

Financiële aspecten
- De gedane voorinvesteringen worden optimaal benut.

Succes en faalfactoren
- Door ingerichte projectorganisatie en opgedane ervaring is opschaling kosteneffectieve.
- Bedrijfszekerheid neemt toe.

Duurzaamheid
- Door opschaling wordt de transitie van gasloze wijk naar gasloze stad voltooid.

4.3 Potentieel Mijnwater-concept met lagetemperatuuraardwarmte

In de vorige hoofdstukken werd het Mijnwater-concept beschouwd zonder toepassing van lage-temperatuuraardwarmte (LTA). LTA kan ook een van de LT-warmtebronnen zijn in een Mijnwater-concept. Het potentieel voor LTA per buurt is bepaald en beschreven in Paragraaf 2.5 van dit rapport. Dit potentieel is in de volgende analyse gecombineerd met het Mijnwater-concept. Hierin is de fractie waarin LTA kan voorzien in de warmtevraag van een buurt gebruikt om het aantal aanvullende LT-bronnen te bepalen. Het minimum aantal LT-bronnen is een aanname om potentieel geschikte locaties in kaart te brengen. We hanteren dezelfde verdeling als voor het Mijnwater-concept zonder LTA (Figuur 29), maar verlagen het minimum aantal LT-bronnen door dit te vermenigvuldigen met een factor dat afhangt van de LTA-fractie en ronden dan af naar een geheel aantal LT-bronnen, dit gebeurt volgens de volgende verdeling in Tabel 24.

Tabel 24 - Weegfactor per LTA-factie

LTA-fractie warmtevraag buurt	Factor voor LT-bronnen
< 0,2	1
≥ 0,2	0,8
≥ 0,4	0,7
≥ 0,6	0,6
≥ 0,8	0,5

Doordat er nu minder LT-bronnen nodig zijn om een Mijnwater-concept mogelijk te maken, komen er meer buurten in aanmerking (zie Figuur 38 en Figuur 39), hierdoor is het potentieel voor een gecombineerd Mijnwater- & LTA-concept groter dan een Mijnwater-concept zonder LTA, zie Tabel 25 en Tabel 26.

Figuur 38 - Kaart van Nederland met buurten die potentieel bieden voor een Mijnwater-concept i.c.m. LTA, huidige situatie

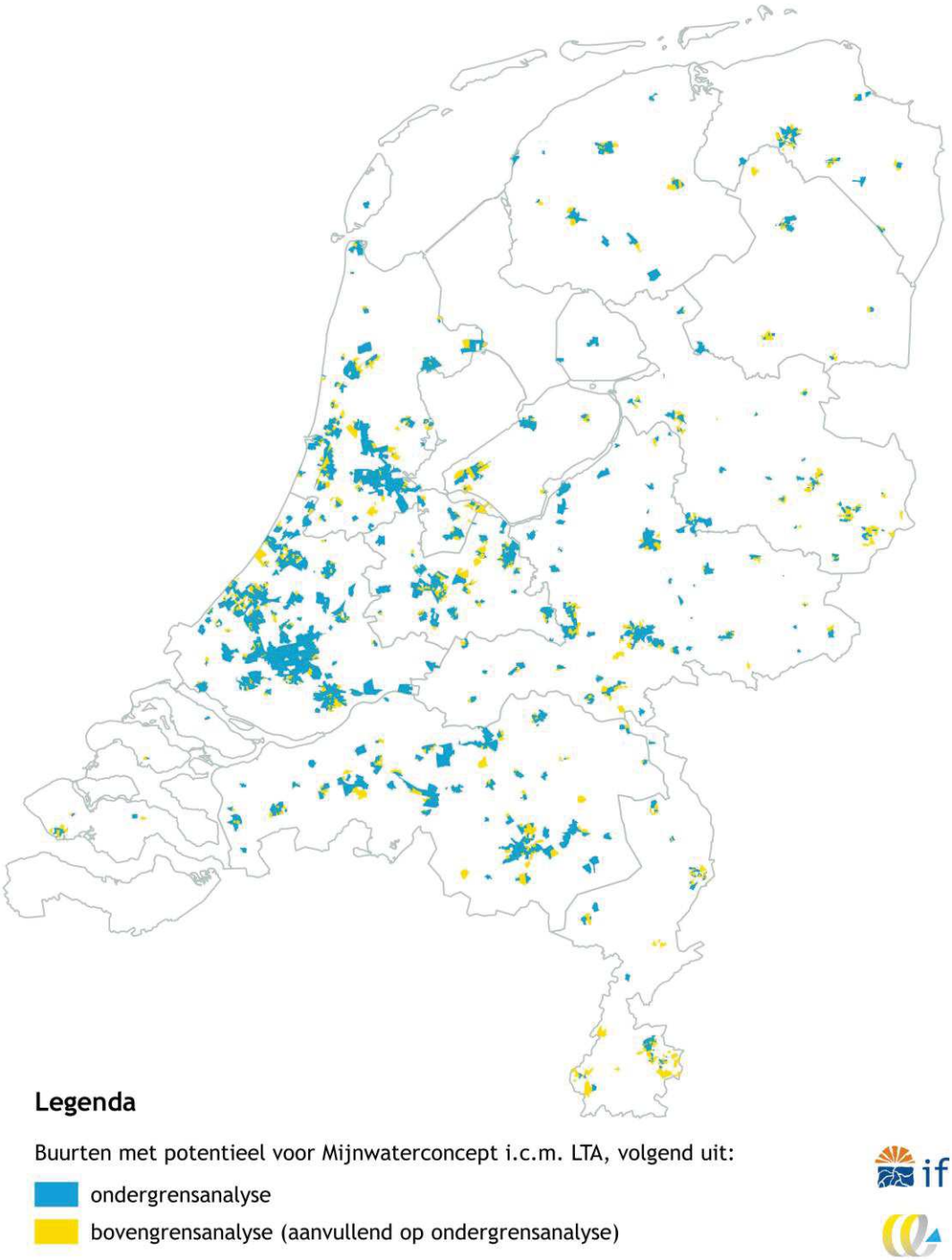

Figuur 39 - Kaart van Nederland met buurten die potentieel bieden voor een Mijnwater-concept i.c.m. LTA, toekomstige situatie bij 25% besparing op de warmtevraag

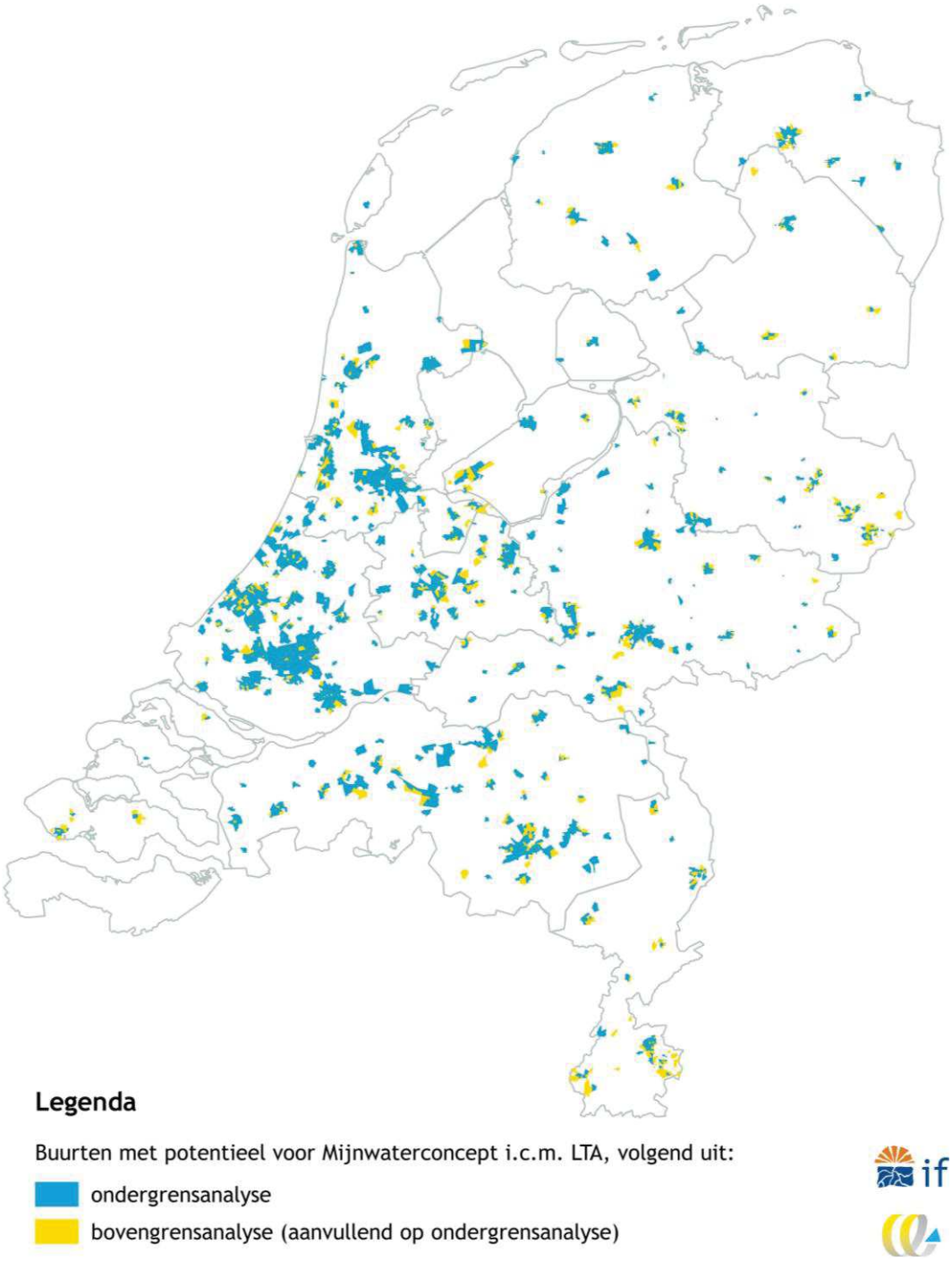

Uitgaande van de toekomstige situatie bij 25% besparing op de warmtevraag, komen er nu 396 tot 835 buurten extra in aanmerking dan bij enkel een Mijnwater-concept, hierdoor is de invulling die aan de warmte- en koudevraag gegeven kan worden tot twee keer hoger. Het totaal aantal buurten dat nu

in aanmerking komt als potentieel geschikte locatie is 3.494-4.161, dit komt overeen met 29-34% van de buurten in Nederland[14].

Tabel 25 - Totaal potentieel voor een Mijnwater-concept i.c.m. LTA (ondergrens)

Totale warmtevraag						
		Totaal	Woningen	Utiliteit	Glastuinbouw	% van totale warmtevraag
- huidig	PJ	170,6	115,7	52,8	2,2	27%
- toekomst bij 25% besparing	PJ	145,0	98,7	44,1	2,2	23%
Totale koudevraag						
		Totaal	Woningen	Utiliteit	Glastuinbouw	% van totale koudevraag
- huidig	PJ	4,4	1,5	2,9		33%
- toekomst bij 5% groei door labelverbetering	PJ	4,6	1,6	3,1		35%

Tabel 26 - Totaal potentieel voor een Mijnwater-concept i.c.m. LTA (bovengrens)

Totale warmtevraag						
		Totaal	Woningen	Utiliteit	Glastuinbouw	% van totale warmtevraag
- huidig	PJ	226,7	158,4	65,9	2,4	36%
- toekomst bij 25% besparing	PJ	186,4	129,9	54,0	2,5	30%
Totale koudevraag						
		Totaal	Woningen	Utiliteit	Glastuinbouw	% van totale koudevraag
- huidig	PJ	5,8	2,1	3,7		44%
- toekomst bij 5% groei door labelverbetering	PJ	6,1	2,2	3,9		46%

Potentieel Mijnwater-concept met zonthermische systemen

Een alternatieve aanvulling voor het Mijnwater-concept, naast of in plaats van LTA, is het gebruik van grootschalige zonthermische installaties. Deze kunnen ingezet worden om warmte in de zomer op te nemen, welke in de thermische buffers wordt opgeslagen om zodoende in te zetten wanneer nodig. Deze optie is niet geanalyseerd in dit onderzoek[15].

4.4 Innovatiekansen

In de volgende paragrafen worden de innovatiekansen van zowel LTA als het Mijnwater-concept (smart thermal grid) benoemd. Deze kansen zijn indicaties van de mogelijkheden waarop beide concepten nog kunnen verbeteren door innovatie. Deze innovaties zijn niet iedere keer exclusief voor de concepten, maar kunnen ook voortkomen uit ontwikkelingen van andere warmteconcepten.

[14] Dit komt overeen met circa 3,5 tot 4,5 miljoen woningen

[15] Ook aquathermie is een mogelijk optie, maar de inpassing hiervan ligt op dit moment minder voor de hand in verband met de lagere temperatuurregimes.

4.4.1 Gezamenlijke innovatiekansen

Het belangrijkste doel van innovatie is dat de kosten van duurzame warmte in de toekomst gaan dalen, ten minste tot het niveau dat geen subsidie (SDE+) meer nodig is voor een economische bedrijfsvoering. Op alle onderdelen kan innovatie plaatsvinden, maar niet alle onderdelen zullen uiteindelijk evenveel bijdragen aan de prijsdaling.

In volgende figuren zijn globale overzichten gegeven van de diverse innovatiemogelijkheden. De verschillende onderdelen worden daaronder toegelicht.

Warmtepompen

Op sommige gebieden is relatief gezien niet zo veel meer te halen (verbetering van het rendement van warmtepompen bijvoorbeeld, zou van 65 naar 75% ten opzichte van het Carnotrendement kunnen, maar dit zal veelal ook een meerinvestering vragen) en niet alle onderdelen dragen in gelijke mate bij aan de kostprijs van de warmte.

Buffering

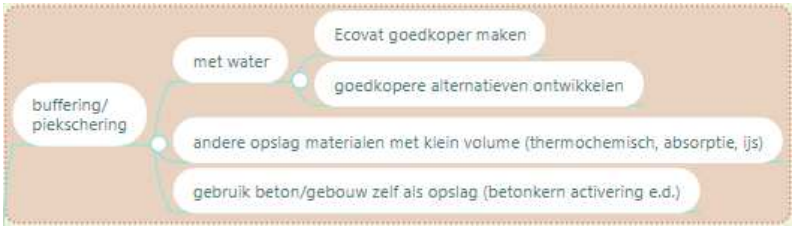

Decentrale buffering van warmte is een belangrijk component in het Mijnwater-concept, en kan een belangrijke bijdrage leveren aan het verlagen van de warmteprijs door:

- elektriciteitsvraag te kunnen verschuiven naar perioden met lage tarieven;
- dag en nacht en/of week/weekend qua vraag/aanbod van warmte tegen elkaar te kunnen uitwisselen en betere benutting van restwarmte van de 'buren' die op andere tijdstippen aanwezig is;
- verlaging van investeringen in de piek die nodig is voor de opwek, omdat het buffer kan bijdragen.

Er wordt op diverse[16] fronten gewerkt aan nieuwe methoden voor opslag van warmte (bijv. Ecovat en project WINST). In de toekomst, als de elektriciteitsprijs verder gaat fluctueren, zal het belang van buffering alleen maar groter worden. Er liggen derhalve belangrijke innovatiekansen op dit gebied.

[16] https://app.tki-urbanenergy.nl/projects/warmte-infrastructuur-nederland-met-verlaagde-systeem-temperatuur

Netwerk

Het netwerk vormt een belangrijk onderdeel van de investeringen. Het aandeel in de totale investering hangt sterk af van de mate van concentratie van de warmtevraag, maar kan oplopen tot meer dan de helft. Door diverse partijen wordt gewerkt aan innovatieve oplossingen die kosten-reducties met zich meebrengen, bijvoorbeeld het 'straat in een dag'[17] concept en het 'warmte door de lucht' concept[18].

Energetische inpassing/systeemintegratie/smart thermal grids

Ook op dit onderdeel is veel te winnen. Feitelijk is het Mijnwater-concept een systeemintegratie van de warmte-/koudevraag over een gebied, gekoppeld aan de elektriciteitsmarkt, en gebruik makend van buffering en slimme regelingen om de diverse energiestromen optimaal te benutten. Soortgelijke concepten zijn ook gerealiseerd met WKO, bijvoorbeeld bij het DATES-concept zoals gepresenteerd door Velvis & Buunk (2017) tijdens het internationale Heat Pump Conference. Het eind van deze ontwikkeling is nog niet in zicht. Bijvoorbeeld door meer gebruik te maken van voorspellend regelen, van aanpassingen in het gebouwbeheer waarbij niet op een lokaal maar op een gebiedsoptimum wordt gestuurd (als er veel warmtevraag is in het gebied is het niet erg als een gebouw in de zomer veel koudevraag heeft), etc.

[17] https://thermaflex.com/nl/oplossingen/straat-in-een-dag

[18] http://www.warmtenetwerk.nl/assets/jaarcongres-2017/Weijers-Waalwijk-Warmte-door-de-lucht-WNW-15-juni-2017.pdf

Noodzaak, mogelijkheden en prioriteiten

De kostprijs van warmte uit LTA/Mijnwater dient in de toekomst te dalen, ervan uitgaande dat het wenselijk is dat de technologie onafhankelijk wordt van SDE+, en om beter te kunnen concurreren met andere opties zoals lucht/water warmtepompen. Vooralsnog lijkt het erop dat er ook nog veel ruimte is voor daling van de kostprijs van warmte uit LTA en bodemenergie/Mijnwater-concept. Op veel fronten wordt al gewerkt aan innovaties, en LTA en het Mijnwater-concept staan beide nog maar aan het begin van een ontwikkeltraject.

De innovaties op een aantal van bovengenoemde terreinen worden op dit moment vooral gestuurd door andere markten dan die van LTA/Mijnwater. Dat geldt met name voor de markten van warmtepompen en netwerken. Dit betekent dat de focus voor LTA/Mijnwater zelf zou moeten liggen op kostenverlaging van de bron, de kortetermijnbuffer en op een doorontwikkeling van smart thermal grids.

Vergroting markttoegang

Naast kostprijs van de warmte zijn er andere factoren die bepalen hoe succesvol de technologie op de markt zal zijn. Hiervan zijn de belangrijkste genoemd in bovenstaand figuur. De leveringstemperatuur is bijvoorbeeld cruciaal. Veel bestaande gebouwen vragen een temperatuur van ten minste 70°C. Voor een snelle en eenvoudige entree op de markt is het belangrijk dat deze temperatuur ook geleverd kan worden. Daarnaast zijn schaalgrootte (hoe groot moet mijn warmtevraag ten minste zijn), verkrijgbaarheid (kan ik een LTA/Mijnwater-systeem van iemand kopen, of moet dat per locatie bedacht worden), vergunbaarheid en ruimtebeslag van belang.

4.4.2 Specifieke innovatiekansen LTA

Investeringen in opwek (bron en omvorming): euro/kW

De investeringskosten van geothermie worden door ECN voor de SDE+ 2017 becijferd op circa 1.700 €/kW. Voor LTA komen we in dit rapport op ca. 1.200 €/kW. Voor WKO liggen de investeringen op ca. 300 à 500 €/kW, en een warmtepomp varieert (afhankelijk van schaal en temperatuurniveau) ook globaal tussen de 200 en 500 €/kW. Dit betekent dat het belang van warmtepomp en bron ongeveer even groot zijn als van WKO gebruik wordt gemaakt, en bij LTA het meest te halen is bij daling van investeringen in de bron. Vooralsnog zijn er geen signalen die aangeven dat een van beide componenten meer of minder in prijs zouden kunnen dalen. Voor beide componenten lijken nog veel innovatiemogelijkheden te bestaan, waar in de praktijk ook aan gewerkt wordt. De investeringen die apparatenbouwers doen in warmtepompen staan (groten-)deels los van de markt voor LTA/ Mijnwater. Op dit moment dalen lucht-waterwarmtepompen echter zodanig in kosten dat bodem-gekoppelde warmtepompen steeds moeilijker kunnen concurreren. Vanuit LTA/ Mijnwater-aanbod-zijde zou de meeste aandacht daarom uit moeten gaan naar verlaging van de kosten van de warmte-bron.

4.4.3 Specifieke innovatiekansen Mijnwater

Optimaliseren en automatiseren van de warmte- en koudestromen

Oorspronkelijk was Mijnwater vormgegeven als een systeem waarbij een warmtebron (de mijnen) werd gebruikt voor het verwarmen van gebouwen met LT-warmte. Inmiddels is het concept door-ontwikkeld in de richting van een geavanceerd warmte- en koude-uitwisselingsnet met meerdere actoren. Op dit moment is het aantal actoren nog beperkt en is de aansturing daarvan nog relatief overzichtelijk. Bij een groeiend aantal actoren die diverse vraagprofielen voor warmte en koude hebben, wordt de noodzaak voor automatisering en optimalisatie groter. Mijnwater B.V. is op dit moment bezig met een Europees project om hier, samen met diverse kennispartners, invulling aan te geven. Aan de hand van deze kennis kan het Mijnwater-concept verder geoptimaliseerd worden en kan tegelijkertijd het toepassingsgebied van het concept worden vergroot. Door intelligent aansturen van vraag, aanbod en buffers van warmte en koude, wordt het mogelijk om het concept op veel meer plaatsen toe te passen dan alleen in Heerlen (zie ook potentieelanalyse in Paragraaf 3.5).

Opslagmanagement

Hoewel opslag/buffering een onderdeel is van het bovenstaande optimaliseren van de energiestromen in het net, vormt het ook een innovatiekans an sich. Wat op dit moment Mijnwater uniek maakt in Nederland, is de mogelijkheid om grote hoeveelheden thermische energie op verschillende temperatuurniveaus op te slaan en te bufferen. Dit komt doordat Mijnwater de beschikking heeft over meerdere putten. De kennis die hiermee wordt opgedaan kan worden omgezet in kennis hoe bijvoorbeeld acquifers in de rest van Nederland gemanaged moeten worden om een soortgelijke situatie te creëren, waarbij meerdere aquifers op verschillende temperaturen worden ingezet als buffer. Het gaat daarbij om de huidige traditionele gebruiken van de aquifers, maar ook om midden- en hogetemperatuuropslag (MTO en HTO). Hierbij is de essentie dat de energie op een zo gunstig mogelijk niveau wordt opgeslagen, zodat exergetische verliezen worden geminimaliseerd en maximaal gebruik wordt gemaakt van de capaciteit van de ondergrond.

Innovatie in het verdienmodel

Het huidige verdienmodel van Mijnwater is gesplitst in de mogelijkheden die er zijn voor kleinverbruikers (Warmtewet) en grootverbruikers. Op dit moment biedt de Warmtewet weinig tot geen mogelijkheden om het verdienmodel met betrekking tot de kleinverbruikers aan te passen. Voor de grootverbruikers daarentegen biedt Mijnwater diverse innovatiemogelijkheden voor het verdienmodel. Zo heeft Mijnwater de mogelijkheid om bij grootverbruikers de 'dienst' van warmte en koude aan te bieden. Het gaat daarbij niet om het leveren van een GJ-warmte, maar om een bepaald comfortniveau in een gebouw. En doordat Mijnwater de mogelijkheid heeft middels haar energiecentrales ook elektriciteit aan de klant te leveren tegen een gunstiger tarief, kan Mijnwater een totaalpakket van 'energie' leveren aan de klant. Hoewel deze mogelijkheden nu ogenschijnlijk afwezig zijn door de Warmtewet, zijn er mogelijk toch innovatiekansen om met dit verdienmodel ook kleinverbruikers te voorzien van een totaalpakket voor energie, waarbij tegen gunstige voorwaarden en tarieven comfort en elektriciteit worden geleverd.

4.5 Beleidskansen

Voor de verdere ontwikkeling van duurzame lagetemperatuuroplossingen in het algemeen en LTA en Mijnwater in het bijzonder, zijn diverse beleidskansen aan te duiden. Onderstaand wordt hiervan een korte weergave gegeven. De beleidsontwikkelingen bieden een kans voor LTA/Mijnwater om zich in de komende decennia verder te ontwikkelen en een bijdrage te leveren aan de verduurzaming van de warmtevoorziening.

De actualiteit: het klimaatakkoord van Parijs en het regeerakkoord Rutte-III

Het Klimaatakkoord van Parijs vormt de basis voor het toekomstige klimaatbeleid van Nederland, zoals dat ook het uitgangspunt is in het regeerakkoord van Rutte-III. Op basis van het Klimaatakkoord van Parijs is in Nederland een CO_2-emissiereductie nodig van 85-95% in 2050 (t.o.v. 1990) voor de 2-gradendoelstelling uit het Klimaatakkoord en voor het 1,5-gradenambitie is zelfs een CO_2-emissiereductie nodig van meer dan 100%[19] (PBL, 2016). Om dit te bereiken is een duurzame warmtevoorziening, zoals een Mijnwaterconcept dat kan leveren, essentieel.

[19] Dit wil dus zeggen dat er ook netto negatieve broeikasgasemissies moeten plaatsvinden door bijvoorbeeld CO_2 af te vangen en op te slaan of door het aanplanten van bomen.

De kansen die het regeerakkoord van Rutte-III hiervoor biedt zijn (VVD, CDA, D66 en CU, 2017):

- Er komt een nationaal Klimaat- en energieakkoord.
- Aan het eind van de kabinetsperiode zullen nieuwe woningen en andere nieuwe gebouwen in de regel niet meer op gas verwarmd worden. Stapsgewijs zal ook de markt voor verduurzaming van de bestaande woningvoorraad op gang gebracht worden. Naarmate de expertise en ervaring in de bouwsector toenemen, zullen de kosten dalen en kan de verduurzamingsmarkt meer op eigen benen staan.
- Met gemeenten, provincies, waterschappen en netbeheerders maken we per regio een plan voor verduurzaming van de gebouwde omgeving om te komen tot een programmatische aanpak met een optimale mix van energiebesparing, duurzame warmte en duurzame opwekking.
- De aansluitplicht van gas wordt vervangen door een warmterecht, waarmee eindgebruikers aanspraak kunnen maken op een aansluiting op een (verzwaard) elektriciteitsnet of een warmtenet.
- In lijn hiermee worden de energieprestatie-eisen voor nieuwbouw verder aangescherpt en zal in nieuwbouwwijken niet meer standaard een gasnet worden aangelegd.
- Er komt een aparte regeling voor energiecoöperaties die het mogelijk maakt dat omwonenden makkelijker kunnen participeren in duurzame energieprojecten in hun directe omgeving.

Warmtevisie

In de Warmtevisie van 2015 (Ministerie van Economische Zaken, 2015) is het belang van warmte-netten en de ‘weg-van-gas’ beweging onderstreept. Ook wordt stilgestaan bij het lage financiële rendement van restwarmteprojecten, mede door het Niet-Meer-Dan-Anders principe in de gereguleerde tarieven. Hierbij wordt opgemerkt dat de komende jaren er iets meer ruimte komt omdat de energiebelasting op gas zal stijgen.
De minister geeft aan de komende tijd aandacht te hebben voor de effectiviteit van de huidige reguleringsmethodiek, te kijken naar mogelijke nieuwe marktmodellen en knelpunten in de financiering. Ook zal er gekeken worden naar de mogelijkheden voor ‘open warmtenetten’. Regionale (rest)warmteprojecten zullen in de startfase door het ministerie worden ondersteund.

In ontwikkeling: Omgevingsvisie en de Omgevingswet

De Omgevingswet is een nieuwe wet die momenteel in voorbereiding is en naar verwachting in 2021 in werking treedt. Nu is de regelgeving voor ruimtelijke ontwikkeling nog opgenomen in verschillende wetten, in de Omgevingswet worden deze wordt deze wet- en regelgeving met een ruimtelijke component gebundeld in één wet. Hiermee gaat de Omgevingswet een reeks aan wetten vervangen, waaronder de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht, Wet inzake de luchtverontreiniging, Wet ruimtelijke ordening, Waterwet, Wet milieubeheer, de Woningwet, et cetera. Er komt meer beleidsvrijheid bij de gemeenten en provincies te liggen. Dit gebeurt via een aantal instrumenten:

- **Omgevingsvisie**
  De omgevingsvisie is een integrale visie met strategische hoofdkeuzen van beleid voor de fysieke leefomgeving voor de lange termijn. Deze visie wordt door het Rijk, door de provincies en door gemeenten voor hun huishouding en grondgebied vastgesteld. Concreet betekent dit dat een omgevingsvisie ingaat op de samenhang tussen alle ruimtelijke thema’s, waaronder water, milieu, natuur, landschap, verkeer en vervoer, infrastructuur en cultureel erfgoed.
- **Omgevingsplan/Waterschapsverordening/omgevingsverordening**
  Het omgevingsplan is de uitwerking van de omgevingsvisie en bevat de regels en instrumenten die nodig zijn om de omgevingsvisie in de praktijk te brengen.
- **Omgevingswaarden**
  Een overheid kan daarnaast omgevingswaarden vaststellen voor haar grondgebied; dit zijn concrete doelwaarden (bijvoorbeeld op luchtkwaliteit of geluid). Deze doelwaarden hoeven nog

niet te zijn bereikt. Wanneer een overheid nog niet aan de waarde voldoet is zij verplicht om een programma op te stellen. Programma's zijn sectoraal, en geven aan welke activiteiten een overheid zelf onderneemt op een bepaald onderwerp om een doel (bijvoorbeeld een omgevingswaarde) te bereiken.
- **Programma's**
- **Omgevingsvergunning (huidige WABO en Flora-fauna-ontheffingen, etc.)**
  De omgevingsvergunning is een instrument waarmee een overheid kan toetsen of activiteiten acceptabele gevolgen hebben voor de fysieke leefomgeving. Voorbeelden zijn de vergunning voor het uitbreiden van bedrijventerreinen, of het kappen van een bos.

Transitiepad Lagetemperatuurwarmte (EZ/BZK)

In het vervolg van de Energieagenda heeft het ministerie van Economische Zaken en Klimaat, en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, een ambtelijke verkenning gedaan naar het 'transitiepad lagetemperatuurwarmte' (EZK, BZK, 2017). In deze beleidsnotitie wordt het pad beschreven om te komen tot een CO_2-arme gebouwde omgeving in 2050 met een duurzame lage-temperatuurwarmtevoorziening, zoals beoogd in de Energieagenda van 2016 (Ministerie van Economische Zaken, 2016).
Het transitiepad biedt tal van aanknopingspunten voor een Mijnwater-concept:
- Snelle start van regionale warmtetransitie op lokaal niveau. Gemeenten maken voor 2022 plannen waar en wanneer welke alternatieve warmtevoorziening gerealiseerd is.
- Reductie van de warmtevraag van gebouwen door isolatiemaatregelen en het geschikt maken van woningen voor verwarming met lagere temperaturen (<70 graden), zodat 'nieuwe warmte-bronnen, waaronder geothermie en restwarmte van bijvoorbeeld datacentra, beter worden benut en kunnen leidingverliezen (warmtenetten) en piekbelasting (elektriciteitsnetten) worden gereduceerd'.
- Naast innovaties in de reductie van de warmtevraag en de infrastructuur worden innovaties in de verduurzaming van het warmte-aanbod genoemd: 'Prioriteit hebben de inzet op geothermie (seismiek, nieuwe materialen, putbeheer), (her)gebruik lagere temperaturen, opschaling productie hernieuwbaar gas, gebruik van gasnetten voor waterstof, seizoensopslag, smart grids. Daarnaast is forse kostenreductie en productverbetering (efficiency, ruimtebeslag, geluidsniveau) bij elektrische warmtepompen nodig'.
- Ook de ruimtelijke implicaties van een duurzame lagetemperatuurwarmtevoorziening komen aan bod: 'De keuze voor een alternatief voor aardgas is in belangrijke mate afhankelijk van de inrichting van een gebied. Zo is voor een warmtenet een hoge dichtheid en zekere omvang van de vraag nodig. Door het naoorlogse verstedelijkingsbeleid in Nederland (o.a. gebundelde deconcentratie) is Nederland relatief geschikt voor grootschalige warmtenetten. Daarnaast zijn duurzame bronnen van warmte nodig in nabijheid van de vraag. Naast de nu gebruikte grote puntbronnen van hoge temperatuur ligt voor de toekomst een groot potentieel in kleine bronnen in de gebouwde omgeving, denk bijvoorbeeld aan de koeling van de supermarkt. Deze kleine bron kan bij (her)inrichting en ontwikkeling van een gebied worden betrokken. Een bedrijf met een bepaald warmteprofiel zou dan bijvoorbeeld ook kunnen zien, op welke plek het aantrekkelijk is om zich te vestigen'.

Er wordt een aantal mogelijk maatregelen genoemd, dat kansen biedt voor een Mijnwater-concept:
- Vervallen van de aansluitplicht op gasnetten en het verankeren van een warmterecht.
- Waar nodig wordt het warmterecht ondersteunt met een financieel arrangement om noodzakelijke ingrepen in een gebouw te financieren, bijvoorbeeld voor isolatiemaatregelen.
- Meer centrale regie vanuit het Rijk op warmte-infrastructuur, vergelijkbaar met elektriciteit- en gasinfrastructuur. Denk aan het aanwijzen van warmtenetregio's.

- Apart reguleren van productie, transport en levering waar dit een effectief werkend marktsysteem bevordert. Te denken is aan non-discriminatoire nettoegang, gescheiden tarieven voor aansluiten, transport en levering van warmte, kostengeoriënteerde nettarieven.
- Overschakelen naar kostengeoriënteerde warmtetarieven, bijvoorbeeld via cost-plus-regulering per warmtebedrijf via een nieuwe Warmtewet.
- Gereguleerde netbeheerders krijgen de wettelijke taak om warmtenetten te beheren.
- Onderscheid tussen grote transportnetten en kleinere distributienetten. In de wetgeving speciale aandacht voor kleinschalige warmtenetten, particuliere en coöperatieve warmtenetten.
- Onderzoek naar mogelijkheid om distributienetten via een concessiesysteem elke 10-15 jaar aan te besteden, met vastgestelde rendementen, investeringsniveaus en duurzaamheidsdoelen.
- Stimuleren van ontwikkeling van lagere temperatuur warmtenetten (<70°C).

Wet milieubeheer en de MJA3

De Wet milieubeheer verplicht bedrijven en instellingen met een jaarlijks elektriciteitsverbruik van meer dan 50.000 kWh of meer dan 25.000 m^3 aardgasequivalenten, om alle energiebesparende maatregelen te nemen met een terugverdientijd van minder dan vijf jaar. Gemeenten kunnen als bevoegd gezag deze verplichting handhaven. In het energieakkoord zijn afspraken gemaakt om de handhaving van deze energiebesparingsverplichting prioriteit te geven (SER, 2013).
Indien er voor het benutten van restwarmte bij bedrijven (m.n. industrie) een businesscase met een terugverdientijd van minder dan vijf jaar gemaakt kan worden, kunnen gemeenten deze maatregel afdwingen. Dit kan bijdragen aan het verkrijgen van voldoende thermische energie voor de realisatie van een Mijnwater-concept.

In sommige branches geldt ook dat de maatregelen meegerekend kunnen worden in de MJA3-prestatie van het bedrijf. Meerjarenafspraken energie-efficiëntie (MJA3) zijn vrijwillige maar niet vrijblijvende afspraken tussen de overheid en bedrijfssectoren over verbetering van de energie-efficiëntie. Het doel is 30% energie-efficiencyverbetering in de periode 2005-2020. In ruil voor het naleven van de verplichtingen in de MJA3 ontvangen de bedrijven (financiële) ondersteuning van de overheid zoals teruggave van de energiebelasting.
Voor bedrijven met een MJA3-convenant kan gebiedsgerichte warmte-uitwisseling meegenomen worden als maatregel voor kentenefficiëntie (RVO, 2014). Zodoende kan de MJA3 ook gezien worden als stimulerend beleid voor MJA3-bedrijven om deel te nemen aan een Mijnwater-concept.

5 Analyse, conclusies en aanbevelingen

5.1 Analyse

De concepten van lagetemperatuuraardwarmte (LTA) en Mijnwater (MW) zijn kansrijke technieken die een significante rol in de Nederlandse warmtetransitie zouden kunnen innemen. Beide hebben aantoonbare voordelen boven alternatieve technieken, maar kennen tegelijkertijd ook uitdagingen.

Lagetemperatuuraardwarmte

In Nederland wordt tot op heden zo goed als geen gebruik gemaakt van de LTA en ook in de gesprekken over de verduurzaming van de warmtevoorziening van Nederland krijgt zij geen aandacht. Uit de analyses in deze rapportage blijkt dat dit onterecht is, want LTA kan een aanzienlijke bijdrage leveren aan de warmtetransitie. Het kan op veel locaties worden toegepast, de technische toepassingsmogelijkheden zijn goed. En ook financieel kunnen interessante proposities worden opgesteld. Deze laatste worden alleen maar beter, naarmate het gebruik van aardgas in Nederland sterker ontmoedigd wordt. LTA kent diverse varianten, waarvan het *horizontal directional drilling* op dit moment in Nederland wordt uitgewerkt en toegepast. In de komende periode komen hiervan de eerste resultaten beschikbaar.
Het combineren van LTA met het Mijnwater-concept biedt aanvullende mogelijkheden voor LTA. Zo kan vanuit het bovengrondse deel van MW zowel de vraag naar warmte uit de ondergrond worden verminderd, alsook de LTA worden gebruikt als opslag van bovengrondse overschotten. Dit heeft positieve effecten voor de 'levensduur' van de LTA-bronnen[20] en langetermijnleveringszekerheid.
Het technische potentieel voor LTA in Nederland is 229 PJ per jaar en kan daarmee 37% van de huidige warmtevraag in de gebouwde omgeving in Nederland voorzien. Binnen stedelijk gebied (waar de grootste kans is dat warmtenetten tot stand komen) kan zelfs meer dan 70% van de warmtevraag gedekt worden met behulp van LTA.

Mijnwater

Waar Mijnwater ooit begon als het eerste LTA-project voor de gebouwde omgeving, is het inmiddels het beste te beschrijven als een smart thermal grid voorzien van grootschalige buffering. Wat ooit de LTA-bronnen waren, zijn inmiddels de buffers geworden. De kern van het concept is verschoven van onder naar boven de grond. Het is nu primair een lagetemperatuuruitwisselingssysteem met buffering (LATUS). Doordat de ondergrond niet meer als bron, maar als buffer wordt gezien, is het ook mogelijk om te kijken naar de mogelijkheden van het concept buiten de Parkstadregio. In de voorgaande analyse is daarbij gebleken dat het concept een zéér groot aandeel van de warmtevraag van de gebouwde omgeving kan voorzien: voor circa 2,0-3,6 mln woningen kan Mijnwater een optie zijn. Dit kan nog groter worden, wanneer ook nieuwe, duurzame LT-warmteproductie wordt toegevoegd, zoals zonthermie en/of warmte uit oppervlaktewater. Ook de mogelijkheid om LTA te koppelen aan Mijnwater biedt een vergroting van het potentieel. Het aantal woningen dat door deze combinatie kan worden voorzien, bedraagt circa 3,5-4,5 mln. Daarnaast worden ook de utiliteitsgebouwen in die buurten voorzien. Het technische potentieel voor Mijnwater in Nederland is 85,7-159,5 PJ warmtelevering en 2,4-4,3 PJ koudelevering van de huidige vraag.

[20] Het heeft echter geen effect op de berekende potentiëlen, want dat zijn jaarpotentiëlen, waarbij geen rekening is gehouden met wel of niet uitputten de bron.

5.2 Conclusies

In de volgende paragrafen worden conclusies weergegeven voor algemeen, LTA, MW en de synthese.

Algemene conclusies

- De beschikbare kennis van de concepten Mijnwater en LTA is zeer geconcentreerd bij een beperkt aantal actoren in Nederland. Dit rapport is de eerste (openbare) analyse van deze concepten, als losstaande mogelijkheden en als gecombineerde mogelijkheid als technische mogelijkheden voor de warmtetransitie in Nederland.
- Voor beide technieken is de ervaringsbasis zeer smal: ieder concept heeft op dit moment een (zeer) beperkt aantal toepassingslocaties.
- Beide concepten bieden goede kansen voor de bijdrage aan de warmtetransitie in NL.
- Mijnwater en LTA zijn concrete voorbeelden van lagetemperatuurwarmtenetten. De uitgewerkte varianten (LT-levering en 70/40-netten) kunnen in potentie de volgende stap zijn in het verduurzamen van de huidige HT-warmtenetten en de gehele warmtevoorziening van de Nederlandse stedelijke omgeving.

5.2.1 Algemeen

- De beschikbare kennis van de concepten Mijnwater en LTA is zeer geconcentreerd bij een beperkt aantal actoren in Nederland. Dit rapport is de eerste (openbare) analyse van deze concepten, als losstaande mogelijkheden en als gecombineerde mogelijkheid als technische mogelijkheden voor de warmtetransitie in Nederland.
- Voor beide technieken is de ervaringsbasis zeer smal: ieder concept heeft op dit moment een (zeer) beperkt aantal toepassingslocaties.
- Beide concepten bieden goede kansen voor de bijdrage aan de warmtetransitie in NL.
- Mijnwater en LTA zijn concrete voorbeelden van lagetemperatuurwarmtenetten. De uitgewerkte varianten (LT-levering en 70/40-netten) kunnen in potentie de volgende stap zijn in het verduurzamen van de huidige HT-warmtenetten en de gehele warmtevoorziening van de Nederlandse stedelijke omgeving.

5.2.2 Lagetemperatuuraardwarmte

- Het gebruik van ondiepe geothermie als bron van warmte voor ruimteverwarming in de gebouwde omgeving is een nieuwe toepassing in Nederland. Ook de variant van horizontale filters (Horizontal Directional Drilling) is nooit eerder toegepast.
- Het technische potentieel voor LTA in Nederland is 229 PJ per jaar en kan daarmee 37% van de huidige warmtevraag in de gebouwde omgeving in Nederland voorzien. Binnen stedelijk gebied (waar de grootste kans is dat warmtenetten tot stand komen) kan zelfs meer dan 70% van de warmtevraag gedekt worden met behulp van LTA.
- Het gebruik van horizontale filters kent diverse voordelen ten opzichte van de traditionele verticale putten. Voornaamste voordeel is dat een grotere capaciteit kan worden behaald uit dunne geologische formaties.
- LTA kan worden ingezet voor directe lagetemperatuurwarmtelevering of indirecte warmtelevering in combinatie met warmtepompen. Businesscase-analyses laten zien dat indirecte warmtelevering op dit moment vanuit financieel oogpunt de interessantste optie is. Daarnaast levert dit flexibiliteit omdat de warmtelevering met warmtepompen minder afhankelijk is van de beschikbare onttrekkingstemperatuur uit de ondiepe geothermie bron.
- Binnen de gebouwde omgeving is voornamelijk (bestaande) woningbouw een interessante afzetmarkt, omdat dit marktsegment zich kenmerkt door voornamelijk een warmtevraag. Daarnaast zijn overige grootschalige warmtevragers van lagetemperatuurwarmte (ca. 40 tot 70°C) potentieel geschikte afnemers, zoals bijvoorbeeld de glastuinbouwsector.

- LTA maakt gebruik van een transportnet van meerdere buizen voor het transporteren van warmte. Door de hoge kosten van een dergelijke infrastructuur zijn de relatief compacte stedelijke omgeving en grootschalige warmtevragers, zoals glastuinbouw de meest logische toepassingsgebieden van LTA.
- Ten opzichte van warmteproductie met aardgas, levert warmteproductie met LTA een besparing op in primair energieverbruik en reductie op in de emissie van CO_2. In die toekomst zal door vergroting van het aandeel hernieuwbare energie voor landelijke elektriciteitsproductie de CO_2- emissiereductie voor LTA verder toenemen.
- Er zijn meerdere geologische lagen waar LTA gebruik van kan maken. Deze zijn niet overal in Nederland te vinden. Dit betekent dat LTA op veel, maar niet op alle locaties toepasbaar is.
- De wet- en regelgevingen zijn niet direct belemmerend voor de doorontwikkeling en grootschalige toepassing van LTA. Wel is er een aandachtspunt voor de grens tussen de Waterwet en de Mijnbouwwet op 500 meter diepte.
- LTA biedt op dit moment een omvangrijke set van innovatiekansen voor Nederland. Het gaat daarbij onder andere om ontwikkelingen in de warmtepompen, de opwek, de buffering en de warmte-infrastructuur.
- Er is op dit moment nog geen sluitende businesscase door te rekenen voor de toepassing van LTA in de bestaande woningbouw. Met een aansluitbijdrage tussen de 2.000 en 4.000 euro per woning is een rendabele exploitatie haalbaar. Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat in de business-case veel onzekerheden zitten, waardoor een robuust beeld op dit moment niet mogelijk is.
- Een belangrijke onzekerheid is de geschiktheid van de gebouwde omgeving voor lagetemperatuur-warmte. De kosten van de gebouwzijdige aanpassingen zijn sterk afhankelijk van de uitgangs-situatie (goed of slechte schilkwaliteit van het gebouw) en de mate waarin de afweging tussen isolatie en afgiftetemperatuur wordt gemaakt.
- Een groot deel van de ondergrond in Nederland is in principe geschikt voor LTA.
- Er zijn grote gebieden in Nederland waar wel potentieel is voor LTA, waar weinig/geen ‘regulier’ geothermiepotentieel aanwezig is.
- De lagen die in beeld zijn voor LTA worden nog relatief weinig benut voor andere toepassingen (WKO zit ondieper, geothermie/olie/gas zit dieper). Dat betekent enerzijds weinig interactie met andere belangen (voordeel), anderzijds relatief weinig data beschikbaarheid (nadeel).
- Door toepassing van een laagtemperatuurwarmtenet (20-40°C aanvoer) kunnen lagetemperatuur-warmtebronnen als LTA worden ingezet. Voordeel is ook dat de kosten voor een laagtemperatuur-warmtenet relatief laag zijn.
- LTA combineert uitstekend met het Mijnwater-concept, in die gebieden waar er meer warmte-vraag is dan lokaal aanbod van restwarmte, en waar LTA potentieel heeft. Daardoor kan e.e.a. ook gefaseerd worden gerealiseerd, hetgeen een groot voordeel is vanwege de complexiteit van het ontwikkelen van grootschalige warmteprojecten.

5.2.3 Mijnwater

- Mijnwater (MW) is een *smart thermal grid* dat gericht is op het uitwisselen van thermische stromen (warmte én koude) tussen aangesloten partijen. Buffering is een integraal onderdeel van het concept: buffering in ondergrondse en/of kunstmatige buffers. In de huidige en enige uitvoering tot nu toe in Heerlen, worden de ondergrondse mijnen gebruikt als geothermische buffer.
- Het technische potentieel voor MW in Nederland is 85,7-159,5 PJ-warmtelevering en 2,4-4,3 PJ-koudelevering en kan daarmee circa 2,0-3,6 mln gebouwen van klimaatneutrale warmte en koude voorzien.
- MW is een flexibel concept dat voor een grote diversiteit aan situaties toegepast kan worden.
- MW behelst een veelheid van technieken die op zichzelf staand niet innovatief zijn, maar juist door hun combinatie en aansturing een uniek en innovatief concept vormen.

- MW wordt op dit moment ingezet bij utiliteitsbouw en nieuwbouwwoningen, maar biedt ook mogelijkheden voor bestaande bouw. De technische en financiële parameters voor de bestaande bouw worden op dit moment uitgewerkt.
- Voor toepassing in de bestaande bouw zijn gebouwzijdige aanpassingen noodzakelijk. Deze liggen primair in het afgiftesysteem en in beperkte mate in de schil. Hoe beter de schil echter wordt aangepakt, hoe hoger het energetisch rendement wordt. Financieel ligt het optimum op een andere plek, waarbij maximaal besparen niet noodzakelijk is.
- Door de flexibiliteit en brede inzetbaarheid is het concept complex en kent het verschillende toepassingsvormen. Het vertalen hiervan in eenduidige beelden is uitdagend.
- MW kan op veel plekken in Nederland worden toegepast. De aanwezigheid van mijnen is géén randvoorwaarde. Wel is de uitvoering van het concept optimaler wanneer er in het gebied een mix van warmte- en koudevraag is, of een aanbod van LT-restwarmte. De mogelijkheid van grootschalige thermische buffering in de ondergrond of kunstmatige buffers vergroot de mogelijkheden en stuurbaarheid van MW.
- MW maakt gebruik van een transportnet van meerdere buizen voor het transporteren van warmte en koude. Door de hoge kosten van een dergelijke infrastructuur is de stedelijke omgeving het meest logische toepassingsgebied van MW.
- Op dit moment is met name voor utiliteitsbouw en nieuwbouwwoningen een rendabele businesscase te maken. Voor bestaande woningbouw vormen de huidige lage kosten voor verwarmen met aardgas en de regels uit de Warmtewet een belemmering voor grootschalige uitrol. Er wordt inmiddels gewerkt aan proposities die ook hier rekening mee houden.
- Bij een veranderende referentie (verwarmen met aardgas), waarbij de kosten in de nabije toekomst sterk toe zullen nemen, wordt ook voor de bestaande woningbouw het MW-concept een rendabele optie.
- MW biedt op dit moment een omvangrijke set van innovatiekansen voor Nederland. Het gaat daarbij onder andere om de automatisering van een optimale aansturing van warmte- en koudestromen, opslagmanagement en innovatie in het verdienmodel.

5.2.4 Synthese

- MW en LTA laten zich goed combineren. Hierbij kan LTA zowel dienen als bron en als MT-buffer voor het MW-concept.
- Het lijkt mogelijk om beide concept zelfstandig te ontwikkelen en op een later stadium te combineren. En beide concepten kunnen gelijktijdig ontwikkeld worden binnen een project, zodat direct de synergie behaald kan worden.
- LTA biedt met name een aanvulling voor het MW-concept op die plekken waar bovengronds te weinig thermische bronnen zijn voor adequate uitwisseling. Door toevoeging van LTA kunnen in Nederland meer buurten gebruik maken van het MW-concept: 3.500-4.150 buurten.
- Het gecombineerde potentieel voor MW+LTA in Nederland is 171-277 PJ-warmtelevering en 4,4-5,8 PJ-koudelevering en kan daarmee 3,5-4,5 mln woningen van klimaatneutrale warmte en koude voorzien.
- MW biedt ook een aanvulling op LTA. Door een bovengrondse optimalisatie kan de vraag aan de geothermische bronnen worden gereduceerd. Dit kan de levensduur van de LTA-bron verlengen. Tevens kan de LTA-bron geregenereerd worden door MW, doordat thermische overschotten in de LTA-bron worden gestopt. Dit heeft geen effect op de berekende potentiëlen, omdat het daarbij niet mogelijk is om rekening te houden met de levensduur van de bron of de noodzaak van regeneratie.

5.2.5 Positie van LT-warmtenetten in de warmtetransitie

LTA en MW zijn beide varianten van LT-warmtenetten. Ten opzichte van alternatieve klimaatneutrale warmtetechnieken kennen zij de volgende verschillen:

- In vergelijking met traditionele HT-warmtenetten op restwarmte of diepe geothermie kan een LT-warmtenet (op basis van LTA en/of MW) op veel meer locaties worden toegepast, omdat het aantal LT-thermische bronnen veel groter is en de verspreiding over het hele land. Energetisch is het verbruik van LT-netten lager dan bij HT-netten: lagere transportverliezen, beperkte schil-verbeteringen bij de gebouwen zijn wenselijk, efficiënte omzetting voor ruimteverwarming en tapwater. Het kostenniveau van LT-netten ligt boven die van HT-warmtenetten. Dit komt doordat LT-netten zowel een warmtenet heeft (licht lagere kosten dan HT-warmtenet), maar daarnaast ook warmtepompen en beperkte woningaanpassingen.
- In vergelijking met all electric is het toepassingsgebied van LT-netten kleiner. All electric is een individuele warmtetechniek die geen gebruikt maakt van een warmteinfrastructuur. Het is daardoor ook zeer goed van toepassing in dunbebouwde gebieden. Energetisch ontlopen beide technieken elkaar niet veel op systeemniveau. Het kostenniveau van LT-netten ligt onder dat van all electric. De kosten die in het geval van LT-netten nodig zijn voor de infrastructuur zijn per woning lager dan de kosten die in het geval van all electric worden veroorzaakt door de noodzakelijke gebouwaanpassingen.

In Figuur 40 worden de opties *indicatief* ten opzichte van elkaar gepositioneerd op de aspecten ‘kosten’ en ‘energieverbruik’. De werkelijke positionering verschilt van buurt tot buurt en is afhankelijk van de lokale omstandigheden.

Figuur 40 - Indicatieve positioneren aardgasvrije warmtetechnieken

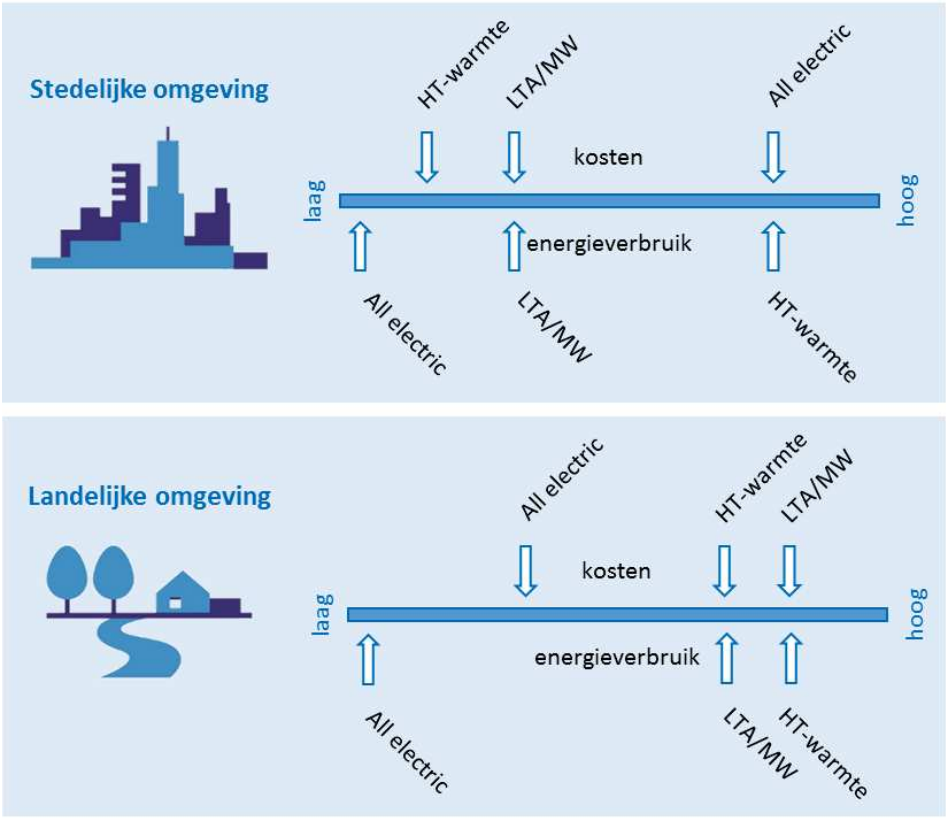

5.3 Aanbevelingen

Naar aanleiding van het onderzoek, worden de volgende aanbevelingen benoemd:

Algemene aanbevelingen

- Breng LTA en Mijnwater onder de aandacht bij mogelijke gebruikers en intermediairs via diverse media en zorg dat het is opgenomen in de diverse publiek-beschikbare databases. Opname in de Warmteatlas van RVO is hiervoor een mogelijk startpunt.
- Beide opties hebben een kip-ei-probleem: Wat ga je eerst doen? De woningen aansluiten en dan de bron of eerst de bron en dan de woningen? Hierop moet een aanpak worden ontwikkeld. De kleinschaligheid van beide concepten biedt voordelen hierbij.
- Stel een vergelijking op tussen de kosten van LT/HT-warmte-*infrastructuur*.
- Aanvullend onderzoek naar geschikt maken voor LT-warmte van bestaande gebouwen (afgiftesystemen, schilverbetering, warmtapwateroplossingen, etc.). Dit aspect geldt voor alle duurzame warmtevoorzieningen en staat in principe los van LTA of Mijnwater-concept.
- Voor een 100% duurzame warmtevoorziening is het van groot belang dat de piekvraag naar warmte niet veel hoger is dan de gemiddelde vraag in de winter. Hiermee wordt onder andere het aandeel dat de piekvoorziening (meestal gas) heeft in de totale levering zo klein mogelijk gemaakt. En wordt zo veel mogelijk warmte uit de duurzame hoofdbron gehaald. Hoe dit op betaalbare wijze technisch gerealiseerd dient te worden zal verder onderzocht en gedemonstreerd moeten worden. Decentrale opslag en het afzien van nachtverlaging zijn mogelijke opties.

Aanbevelingen LTA

- Het potentieel voor LTA is nu berekend op basis van dikte en temperatuur van zandlagen. Voor de economie is ook de doorlatendheid van groot belang. Deze parameter dient nog beter gekarteerd te worden.
- Een nationale kartering voldoet niet voor het bepalen van het lokale potentieel. Het verdient (voor besluitvorming binnen gemeenten bijvoorbeeld) daarom aanbeveling om het LTA-potentieel (inclusief doorlatendheid) in een aantal gebieden op regionale/gemeentelijke schaal meer gedetailleerd in kaart te brengen. Prioriteit dient gegeven te worden aan gebieden waar wel veel warmtevraag is, maar weinig andere warmtebronnen zijn zoals diepe geothermie of restwarmte.
- Gezien de status van de techniekontwikkeling van LTA verdient het aanbeveling om meer demo-projecten te maken in verschillende ondergrond- en bovengrondsituaties.
- Er is veel LTA-potentieel tussen maaiveld en 500 m-mv. Voordeel van dit stuk van de ondergrond is dat goedkopere boortechnieken gebruikt kunnen worden, en dat kleinschalige projecten realiseerbaar zijn. Nadeel is dat in dit dieptebereik geen SDE+ verkregen kan worden. We bevelen daarom aan om het dieptebereik voor toepassing van de SDE+ uit te breiden naar geringere dieptes. Bij voorkeur tot maaiveld, maar als dat in verband met de bestaande WKO-markt niet uitvoerbaar is, dan vanaf circa 250 m diepte (daaronder wordt vrijwel geen WKO meer toegepast).

Aanbevelingen Mijnwater-concept

- Voor een brede toepassing van Mijnwater is inzicht nodig in de mogelijkheden van de lage-temperatuurwarmtebronnen: aantal, locatie, volume, capaciteit, profiel, etc. Dit is op dit moment nog in zijn geheel niet beschikbaar in Nederland.
- Mijnwater kent een innovatief verdienmodel, maar kan dit door de Warmtewet alleen toepassen voor grootverbruikers. Aanpassingen aan de Warmtewet zouden het mogelijk kunnen maken om ook voor kleinverbruikers een innovatief verdienmodel toe te passen.

- Voor een grondige analyse van de mogelijke koppeling van de warmtevraag aan het LT-aanbod en de noodzaak van buffering, is het noodzakelijk dat goed inzicht wordt verkregen in de vraag-profielen van warmte- en koudevragers (woningen en utiliteitsbouw). Wanneer deze goed in beeld zijn, is het mogelijk om te kijken hoeveel bronnen en buffering nodig is voor een dekkende warmte- en koudevoorziening.
- Buiten het voorbeeld van Mijnwater in Heerlen, is er in Nederland een zéér beperkt aantal andere demo's van buffering van hogere temperatuur in de diepere ondergrond. Het is wenselijk dat ook hiervoor meer kennis wordt ontwikkeld. Dit kan door te kijken naar het beperkte aantal bestaande systemen of door het opzetten van nieuwe demo's.
- Onderzoek de mogelijkheden van grootschalige zonthermische systemen en/of aquathermie systemen gekoppeld aan LTA en/of Mijnwater. Enerzijds als warmtebron voor Mijnwater en anderzijds als regeneratie van LTA.

6 Referenties

ACM, 2017. *Warmtetarieven.* [Online]
Available at: https://www.acm.nl/nl/onderwerpen/energie/warmte/warmtetarieven/
CE Delft, 2009. *Warmtenetten in Nederland - Overzicht van grootschalige en kleinschalige warmtenetten in Nederland,* Delft: CE Delft / NMa.
CE Delft, 2016. *Een klimaatneutrale warmtevoorziening voor de gebouwde omgeving – update 2016,* Delft: CE Delft.
CE Delft, 2016. *Gastransitie en warmtenetten,* Delft: CE Delft/Milieudefensie.
CE Delft, 2016. *Ketenemissies warmtelevering - Directe en indirecte CO2-emissies van warmtetechnieken,* Delft: CE Delft/RVO.
CE Delft, 2017. *Analyse informatiememorandum Mijnwater BV,* Delft: CE Delft.
ECN ; PBL ; CBS ; RVO, 2015. *Nationale Energieverkenning 2015.* Petten, Energieonderzoek Centrum Nederland (ECN).
Eneco, Ennatuurlijk, Eteck, HVC, NUON en SVP, 2017. *Nationaal Warmtenet trendrapport 2017,* sl: Eneco, Ennatuurlijk, Eteck, HVC, NUON en SVP.
EZK, BZK, 2017. *Transitiepad lage temperatuur warmte,* Den Haag: EZK, BZK.
IEA-ETSAP and IRENA, 2015. *Solar Heat for Industrial Processes, Technology Brief,* sl: IEA-ETSAP and IRENA.
IF Technology, 2016a. *Evaluatie Algemeen instrumentarium geothermie,* Arnhem: IF Technology.
IF-Technology, 2016b. *Potentieel geothermie in Zuid-Holland : Toelichting potentieelkaarten geothermie,* Arnhem: IF-Technology.
KEMA; DLV; IF-technology, 2012. *Kansen voor Ondiepe Geothermie voor de glastuinbouw,* Arnhem: KEMA; DLV; IF-technology.
LenteAkkoord, 2017. *Woningbouw volgens BENG,* https://www.lente-akkoord.nl/wp-content/uploads/2017/02/Lente-akkoord-Woningbouw-volgens-BENG.pdf: LenteAkkoord.
Ministerie van Economische Zaken, 2015. *Kamerbrief Warmtevisie,* Den Haag: Ministerie van Economische Zaken.
Ministerie van Economische Zaken, 2016. *Energieagenda - Naar een CO2-arme energievoorziening,* Den Haag: Ministerie van Economische Zaken.
PBL, 2016. *Wat betekent het Parijsakkoord voor het Nederlandse langetermijn-klimaatbeleid?,* Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.
PBL, 2017. *Toekomstbeeld klimaatneutrale warmtenetten in Nederland,* Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.
Rijksoverheid, 2018. *Kamerbrief over geothermie.* [Online]
Available at: https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2018/02/08/kamerbrief-over-geothermie
[Geopend april 2018].
RVO, 2001. *LTV voor nieuwbouw en renovatie; Méér comfort met minder energie,* Sittard: Novem.
RVO, 2013. *Afwegingskader Locaties.* [Online]
Available at:
https://www.rvo.nl/sites/default/files/AfwegingskaderEnergievoorzieningLocaties_201303_Basis.xls
[Geopend april 2018].
RVO, 2014. *Een handreiking voor het realiseren van ketensamenwerking in de industrie,* https://www.rvo.nl/sites/default/files/2014/12/Een%20handreiking%20voor%20het%20realiseren%20van%20ketensamenwerking%20in%20de%20industrie.pdf: RVO.
SER, 2013. *Energieakkoord voor duurzame groei,* Den Haag: Sociaal Economische Raad (SER).
Verhoeven, R. & Eijdems, H., 2016. *Update (Geo-) Thermal Smart Grid Mijnwater Heerlen, presentation at the European Geothermal Congress 2016, Strasbourg, 19-23 september 2016.* Brussels, EGEC.

VVD, CDA, D66 en CU, 2017. *Vertrouwen in de toekomst, Regeerakkoord 2017 – 2021,* Den Haag: VVD, CDA, D66 en CU.

A Specificaties Mijnwater Heerlen

A.1 Geothermische buffers

Tabel 27 geeft een overzicht van het vermogen, energieproductie en overige eigenschappen van de verschillende geothermische warmte- en koudebronnen/buffers (ook wel putten genoemd) in Heerlen.

Tabel 27 - Vermogen en energieproductie putten

Type	Richting (in 2017)	Hydraulische capaciteit (m^3/uur)		Vermogen (ca., MW)		Vollasturen (uur)		Productie (TJ)	
		Actueel	Potentieel	Actueel	Potentieel	'14	'15	'14	'15
Warme put 1	Bidirectioneel	120	180	2	3	580	1.200		
Warme put 2	Bidirectioneel	120	180	2	3	580	1.200		
Warme back-up	Bidirectioneel	0	360	0	6				
Totaal warmte		240	720	4	12			4,2	8,8
Koude put 1	Bidirectioneel	240	360	4	6	420	480		
Koude put 2	Bidirectioneel	240	360	4	6	420	480		
Totaal koude		480	720	8	12			6,0	6,9

Bron: Gegevens van Mijnwater B.V.

B Potentieelkaarten LTA

B.1 Formatie van Oosterhout

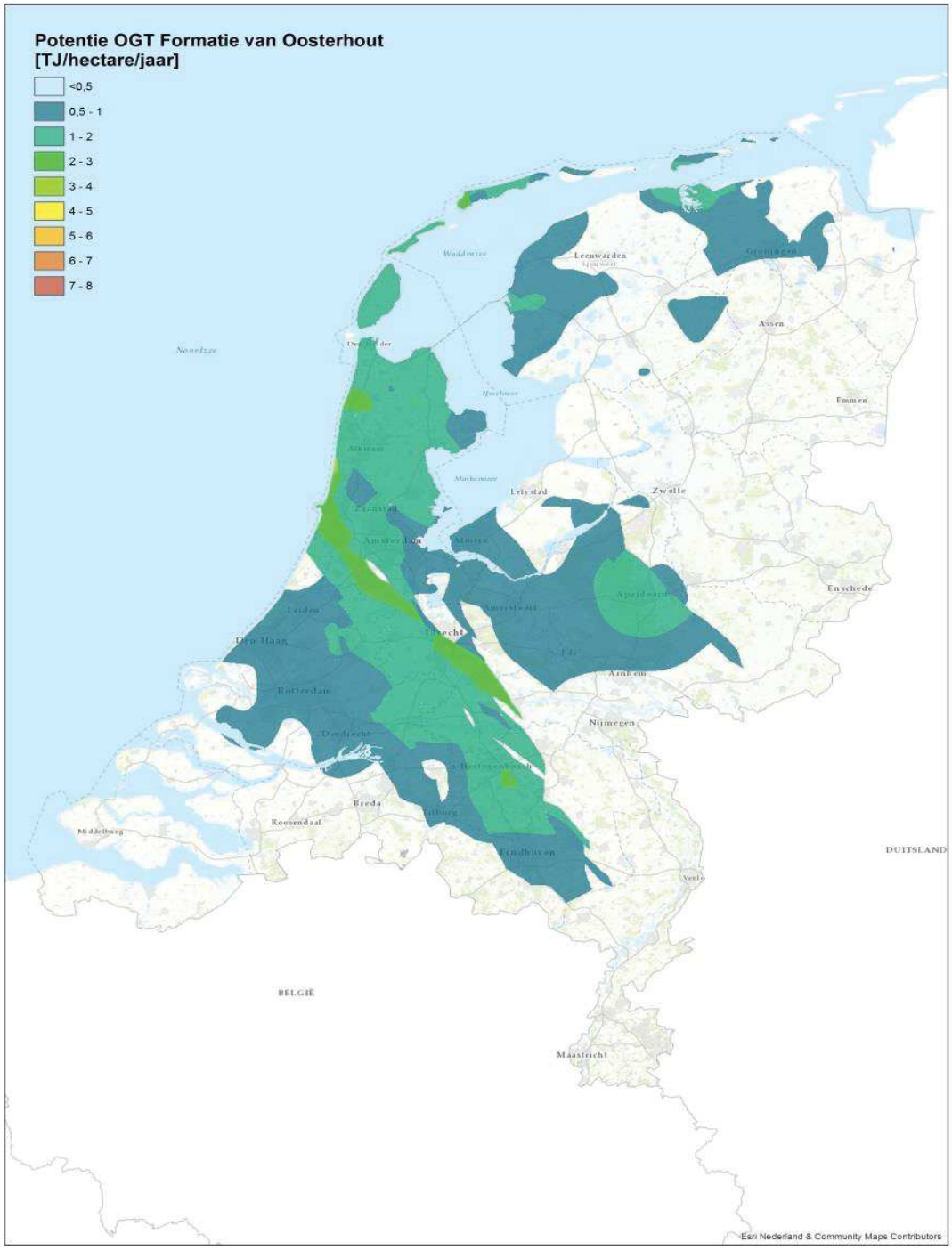

B.2 Rijnland

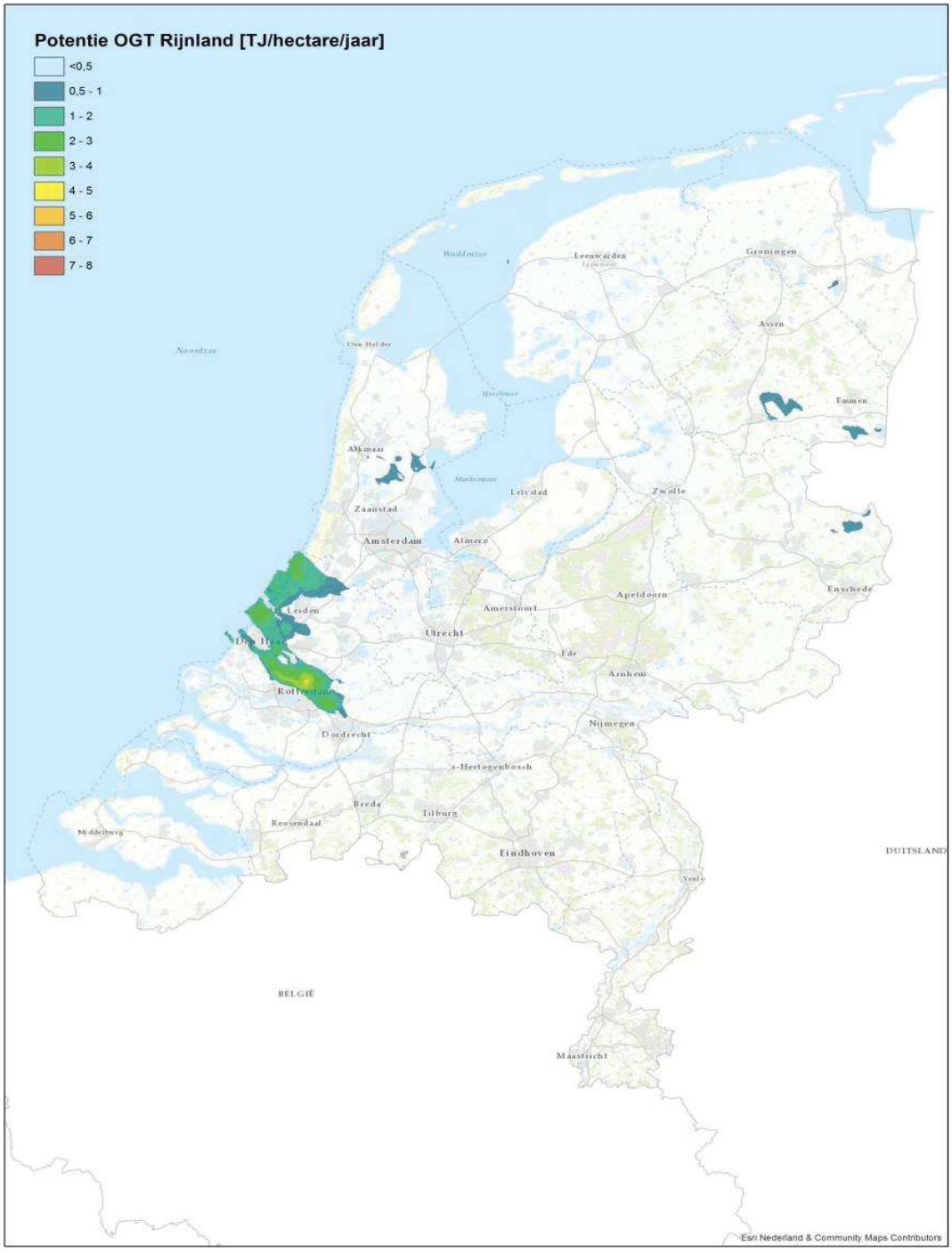
Potentie OGT Rijnland [TJ/hectare/jaar]
<0,5
0,5 - 1
1 - 2
2 - 3
3 - 4
4 - 5
5 - 6
6 - 7
7 - 8
Leeuwarden
Groningen
Assen
Den Helder
Emmen
Alkmaar
Leystad
Zwolle
Zaanstad
Amsterdam
Almere
Enschede
Apeldoorn
Amersfoort
Leiden
Utrecht
Ede
Arnhem
Rotterdam
Nijmegen
Dordrecht
s-Hertogenbosch
Breda
Tilburg
Roosendaal
Middelburg
Eindhoven
DUITSLAND
BELGIË
Maastricht
Esri Nederland & Community Maps Contributors

B.3 Formatie van Maassluis

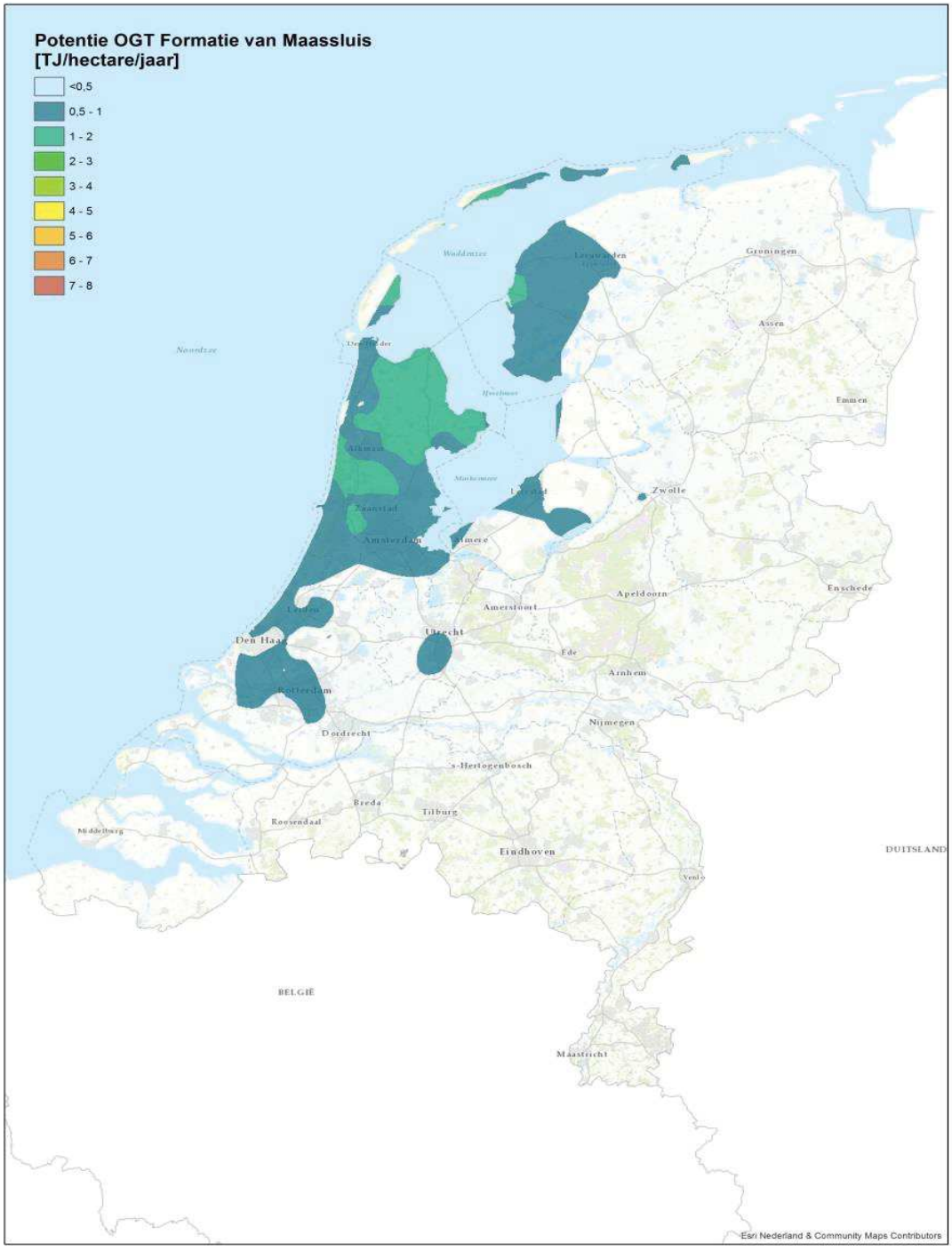

B.4 Formatie van Breda

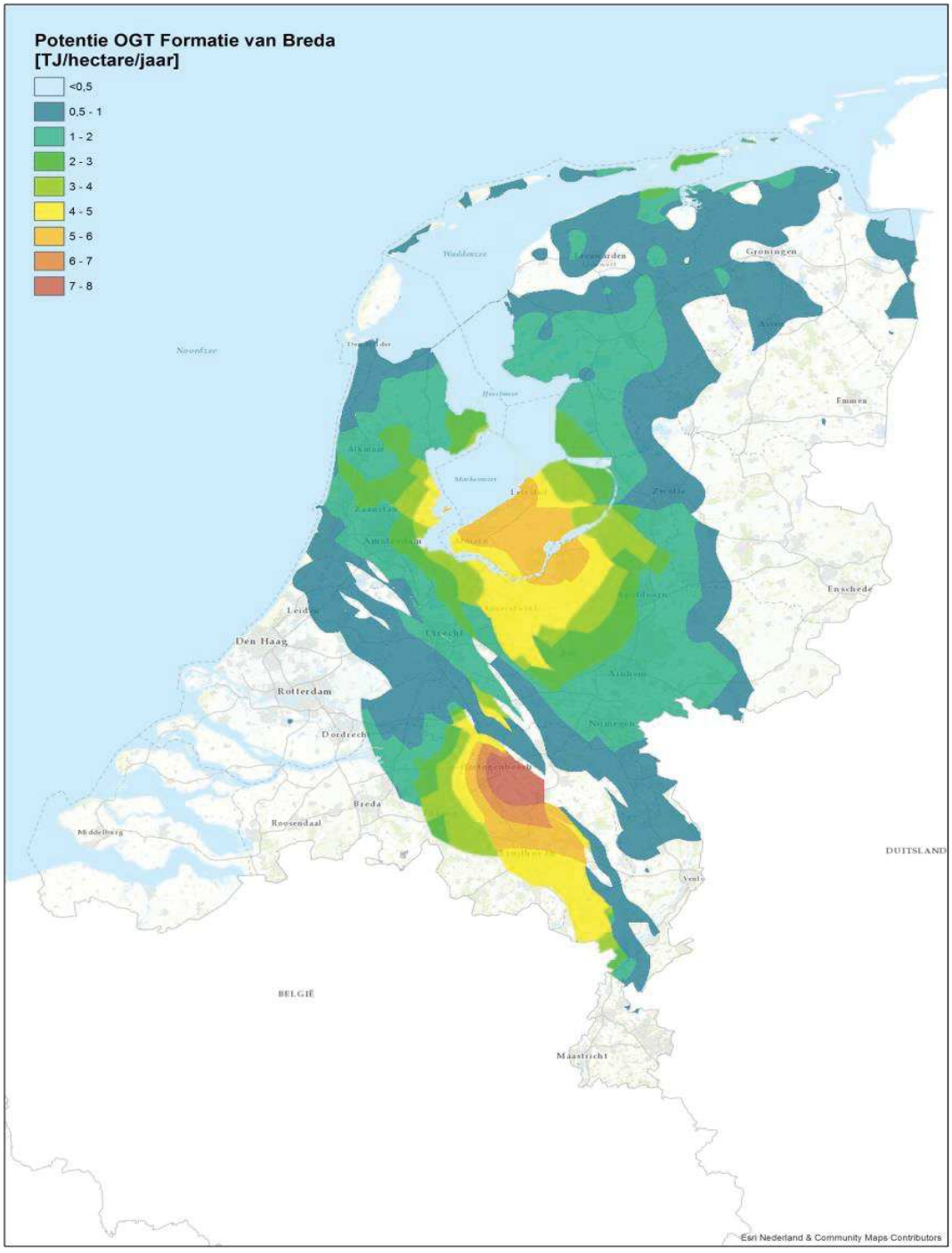

B.5 Brussels Zand

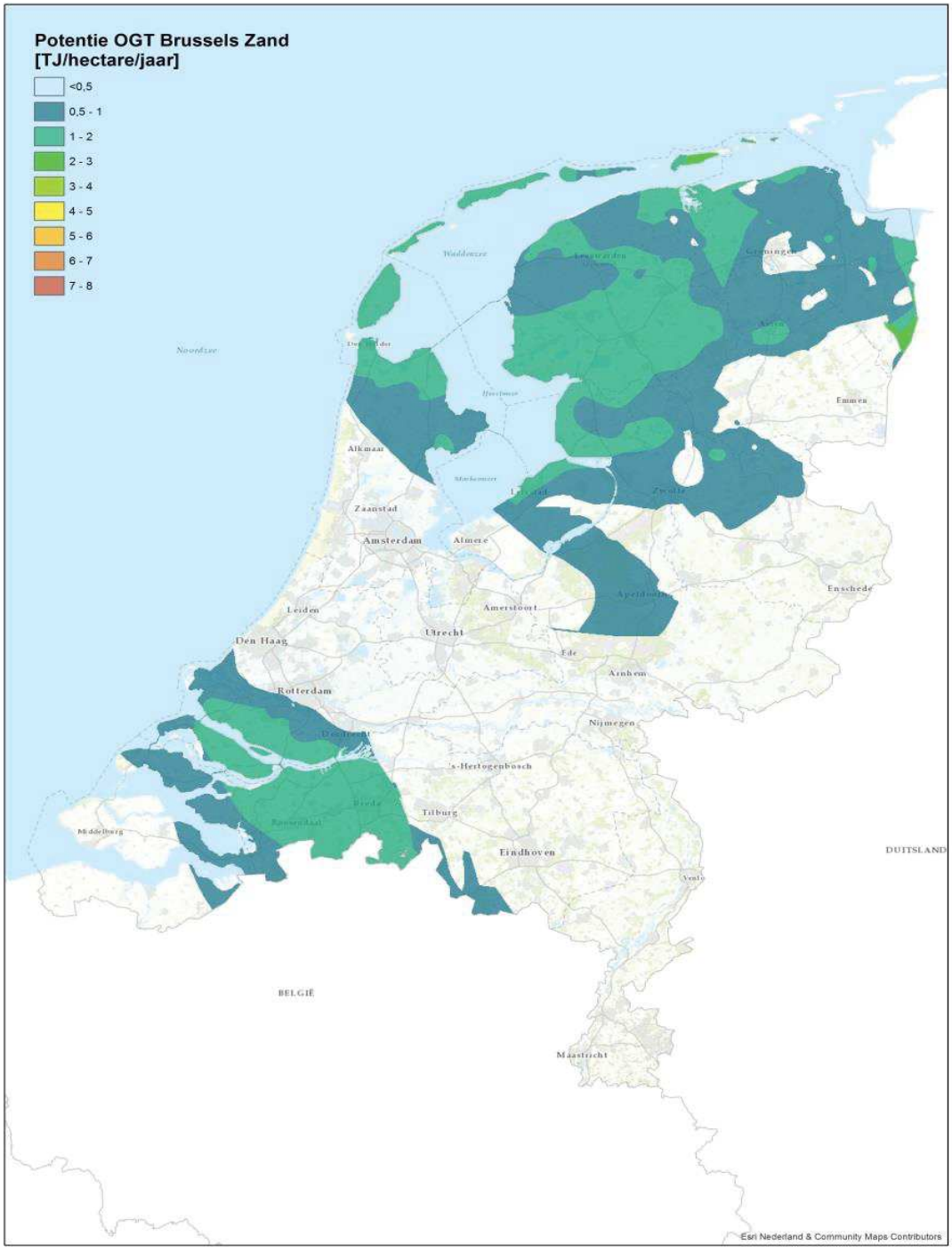

B.6 Delfzand

Potentie OGT Delfzand
[TJ/hectare/jaar]
<0,5
0,5 - 1
1 - 2
2 - 3
3 - 4
4 - 5
5 - 6
6 - 7
7 - 8
Leeuwarden
Groningen
Assen
Emmen
Alkmaar
Lelystad
Zwolle
Zaanstad
Amsterdam
Almere
Apeldoorn
Enschede
Amersfoort
Utrecht
Den Haag
Ede
Arnhem
Rotterdam
Nijmegen
Dordrecht
's-Hertogenbosch
Breda
Tilburg
Roosendaal
Eindhoven
Venlo
DUITSLAND
BELGIË
Maastricht
Esri Nederland & Community Maps Contributors

C Kostenraming LTA-doublet

Uitgangspunten							
Diepte	**m-mv**	**400**	**500**	**600**	**700**	**1000**	**1250**
Horizontaal filtertraject	m	500	500	500	500	500	500
Boorlengte per put	m	1100	1200	1300	1500	1700	2000
Boorkosten	€/m	2500	2400	2300	2300	2400	2850
Onttrekkingstemperatuur	°C	19	23	26	31	40	49
Injectietemperatuur	°C	8	8	8	8	8	8
Debiet	m3/h	300	300	300	300	300	250
Vermogen (bronzijdig)	MW	3,8	5,2	6,3	8,0	11,1	11,9

Investeringskosten LTA doublet (alle getallen excl BTW en +/- 10%)							
Diepte	**m-mv**	**400**	**500**	**600**	**700**	**1000**	**1250**
Doublet ontwerp en realisatie	€	5.500.000	5.760.000	5.980.000	6.900.000	8.160.000	11.400.000
Liner hanger (2x)	€	100.000	150.000	150.000	150.000	300.000	300.000
Warmtewisselaar en elektragroep onderwaterpomp en certiQ meting	€	175.000	239.000	287.000	366.000	510.000	544.000
Onderwaterpomp	€	125.000	125.000	125.000	125.000	175.000	200.000
Aansluiting elektra, kabel	€	50.000	75.000	100.000	125.000	150.000	200.000
Risicobeheersmaatregelen (voor geanalyseerde bekende risico's)	€	250.000	250.000	250.000	250.000	250.000	250.000
Regeltechniek	€	105.000	105.000	105.000	105.000	105.000	105.000
Terrein, BARMM, toegang	€	200.000	200.000	200.000	200.000	200.000	200.000
Energie en andere variabele kosten (afvoer zoutwater) tijdens boorfase	€	200.000	219.000	237.000	273.000	310.000	364.000
BOP toepassen, diverter	€	0	0	0	0	200.000	300.000
Ontgassingsinstallatie (stelpost)	€	0	0	0	0	500.000	500.000
Overige bedrijfskosten	€	200.000	200.000	200.000	200.000	200.000	200.000
Onvoorzien bij boringen dieper dan 1.000 m	€	0	0	0	0	700.000	1.900.000
Projectmanagement, SDE, vergunningen	€	200.000	200.000	200.000	200.000	250.000	300.000
Verzekeringen	€	280.000	300.000	310.000	360.000	480.000	670.000
Debietverzekering, maatregelen, clean out	€	354.000	386.000	415.000	475.000	537.000	626.000
Totale investeringskosten (exclusief warmtepomp)	**€**	**7.739.000**	**8.209.000**	**8.559.000**	**9.729.000**	**13.027.000**	**18.059.000**
Investeringskosten per kW	**€/kW**	**2.022**	**1.573**	**1.366**	**1.216**	**1.170**	**1.519**

Opmerkingen:
- alle bedragen zijn exclusief BTW
- kosten zijn exclusief buffers, netwerk, gebouw, bestemmingsplankosten
- Uitgangspunt is onderlinge filterafstand van 1.000 meter ondergronds
- Rekening gehouden met een conductor to 75 meter diep
- Referentie SDE CAPEX Getothermie op basis van SDE regeling 2017
- Permeabiliteit en daarmee haalbare capaciteit kan varieren per formatie

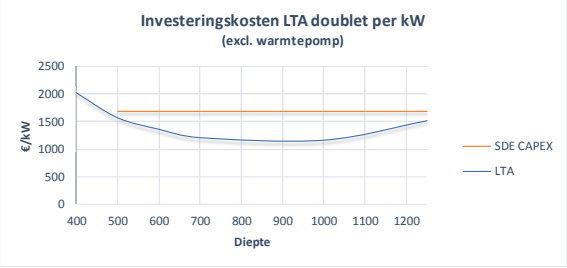

Onderhoud en beheer (bedragen zijn +/- 20%)							
Diepte	**m-mv**	**400**	**500**	**600**	**700**	**1000**	**1250**
Onderhoud	€/jaar	60.000	60.000	60.000	75.000	140.000	190.000
Personeelskosten operator	€/jaar	40.000	40.000	40.000	40.000	40.000	40.000
Administratiekosten	€/jaar	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
Monitoringssysteem/telefoon	€/jaar	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000
Verzekeringen	€/jaar	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
Reservedelen	€/jaar	15.000	15.000	15.000	15.000	15.000	15.000
Afvoerkosten	€/jaar	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000
Onvoorzien	€/jaar	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
Totaal onderhoud en beheer	**€/jaar**	**170.000**	**170.000**	**170.000**	**185.000**	**250.000**	**300.000**

D Alternatieve warmteconcepten

D.1 Inleiding

Dit hoofdstuk bevat een korte beschrijving van de alternatieve warmteconcepten die concurrerend of aanvullend zijn met het Mijnwater-concept en lagetemperatuuraardwarmte. Het gaat hierbij om andere collectieve opties en individuele opties.

D.2 Collectieve warmtenetten o.b.v. (fossiele) restwarmte

Kenmerken:
- collectieve HT-warmtedistributie, gebouwaanpassingen niet nodig;
- gebruik van restwarmte van één of een zeer beperkt aantal bronnen;
- meestal zorgen hulpwarmteketels voor de piekvraag;
- energie-efficiënt door benutting restwarmte, maar meestal van fossiele oorsprong;
- aanbodgestuurd, zeer beperkte opslag, geen koude.

Veel van de huidige warmtenetten in Nederland zijn warmtenetten die (fossiele rest)warmte van een hoge temperatuur (~90°C aanvoertemperatuur) aanbodgestuurd distribueren naar woningen en bedrijven in stedelijk gebied. De (rest)warmte kan afkomstig zijn van verschillende bronnen, de tien grootste warmteleveranciers (95% van de warmtemarkt) passen voornamelijk biomassaketels, WKO, restwarmte van AVI's, restwarmte uit de industrie, fossielgestookte WKC's en WKK's, fossielgestookte gasketels, geothermie en biomasssa of biogasgestookte WKC's toe (Eneco, Ennatuurlijk, Eteck, HVC, NUON en SVP, 2017). Voor de piekvraag en leveringszekerheid worden veelal hulpstookinstallaties geïnstalleerd, die extra warmte produceren als de primaire warmtebron niet in de warmtevraag kan voorzien. Figuur 41 illustreert een typisch grootschalig warmtenet.

Vanwege de hoge retourtemperatuur (≥50°C), kan de retourleiding niet direct gebruikt worden voor koeling. Conventionele warmtenetten voorzien daarom alleen in warmte, de koude kan desgewenst in de individuele gebouwen worden gemaakt met conventionele koeling.

Door de hoge temperaturen in deze warmtenetten kunnen in principe alle gebouwen aangesloten worden zonder dat er aanvullende maatregelen in de gebouwen hoeven te worden genomen.
In Tabel 28 toont een overzicht van de kenmerkende verschillen tussen hoge- en lagetemperatuur-verwarming. De beschikbaarheid van lagetemperatuurrestwarmtebronnen is veel groter dan de beschikbaarheid van hogetemperatuurrestwarmtebronnen.

Figuur 41 - Schematische weergave van een typische opzet van een grootschalig warmtenet

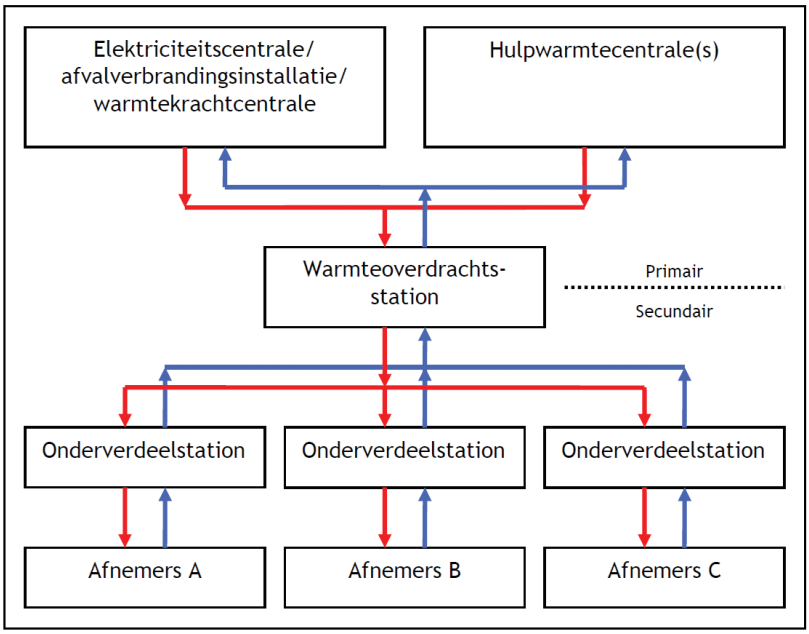

Bron: (CE Delft, 2009).

Tabel 28 - Kenmerkende verschillen tussen hoge- en lagetemperatuurverwarming

	Hogetemperatuurwarmte	**Lagetemperatuurwarmte**
Aanvoertemperatuur	80–90°C	25–55°C
Warmtesystemen	CV-ketel, conventioneel warmtenet	WKO, LT-warmtenet, warmtepomp
Afgiftesystemen	Radiator, convectoren, evt. na verlaging van de temperatuur ook vloer-/wandverwarming en via toevoerlucht	Vloer-/wandverwarming, LT-radiatoren/convectoren, stralingselementen en via toevoerlucht
Kenmerken gebouw	Geschikte voor alle gebouwen, maar hoe beter geïsoleerd, hoe lager de warmtevraag voor hetzelfde comfortniveau	Redelijk tot goed geïsoleerd gebouw en aangepast afgiftesysteem. LT-afgiftesystemen creëren een gezonder binnenklimaat dan HT-radiatoren (RVO, 2001)

Geschikte locaties voor (rest)warmtenetten bevinden zich in met een grote bebouwingsdichtheid (en dus grote warmtevraag). Daarnaast moet er in de nabijheid een (rest)warmtebron zijn die voldoende warmte kan leveren op het benodigde temperatuurniveau. In het algemeen gaat het dan om stedelijk gebied. In Figuur 42 zijn de gemeenten getoond waarbij nu grootschalige (rest)warmtenetten van meer dan 2.000 aansluitingen zijn gerealiseerd of in de planning zijn (voor zover bekend).
In de figuur eronder (Figuur 43) is een overzicht gegeven van de huidige potentiële industriële restwarmtebronnen (CE Delft, 2016).

De warmtesector zelf verwacht dat in 2050 geothermie de belangrijkste bron voor de warmtenetten zal zijn (Eneco, Ennatuurlijk, Eteck, HVC, NUON en SVP, 2017). Eind 2016 heeft CE Delft een onderzoek gepubliceerd waarin per buurt in Nederland berekend is wat de klimaatneutrale warmtevoorziening met de laagste kosten is voor de woningbouw in 2050 (CE Delft, 2016). Uit deze studie komt naar voren dat het potentieel in 2050 voor restwarmte (via warmtenetten) 1,3 miljoen woningen is (60 PJ warmtevraag), dit ten opzichte van 0,3 miljoen woningen in 2012, zie Figuur 44.

In een klimaatneutraal 2050 zullen niet alle huidige restwarmtebronnen meer beschikbaar zijn, zo is de beschikbaarheid van warmte uit kolencentrales onzeker.

Figuur 42 - Bestaande en toekomstige grootschalige (rest)warmtenetten en primaire bron (>2.000 aansluitingen)

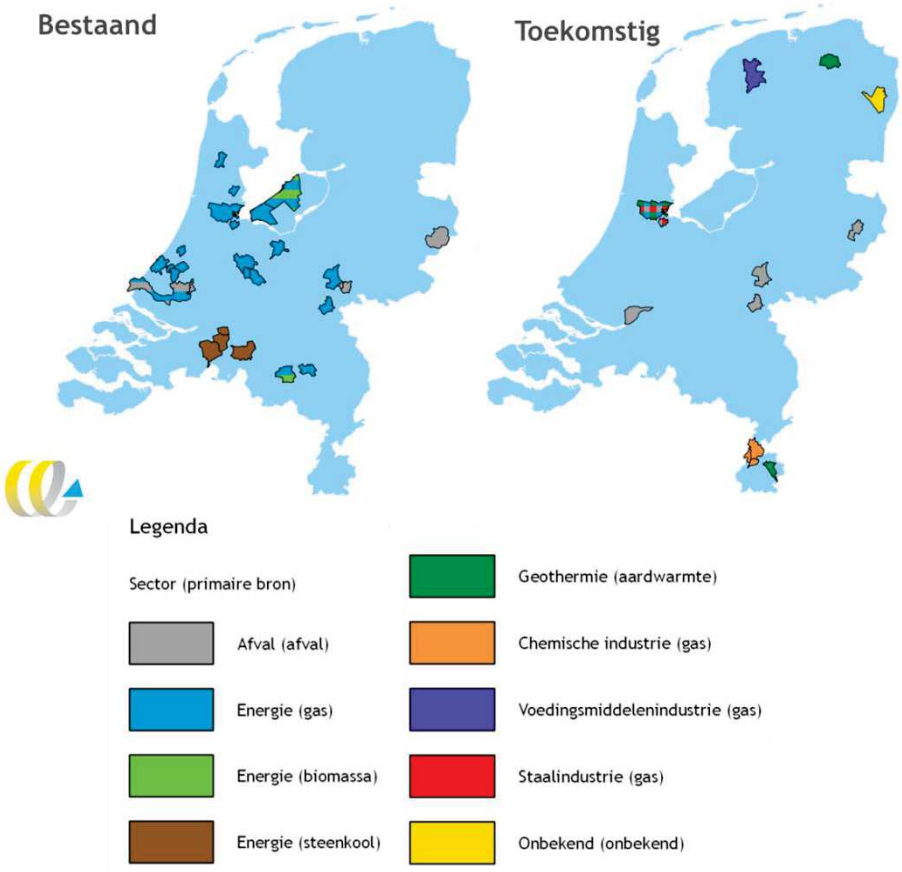

Bron: (CE Delft, 2016).

Figuur 43 - Ligging van potentiële industriële restwarmtebronnen

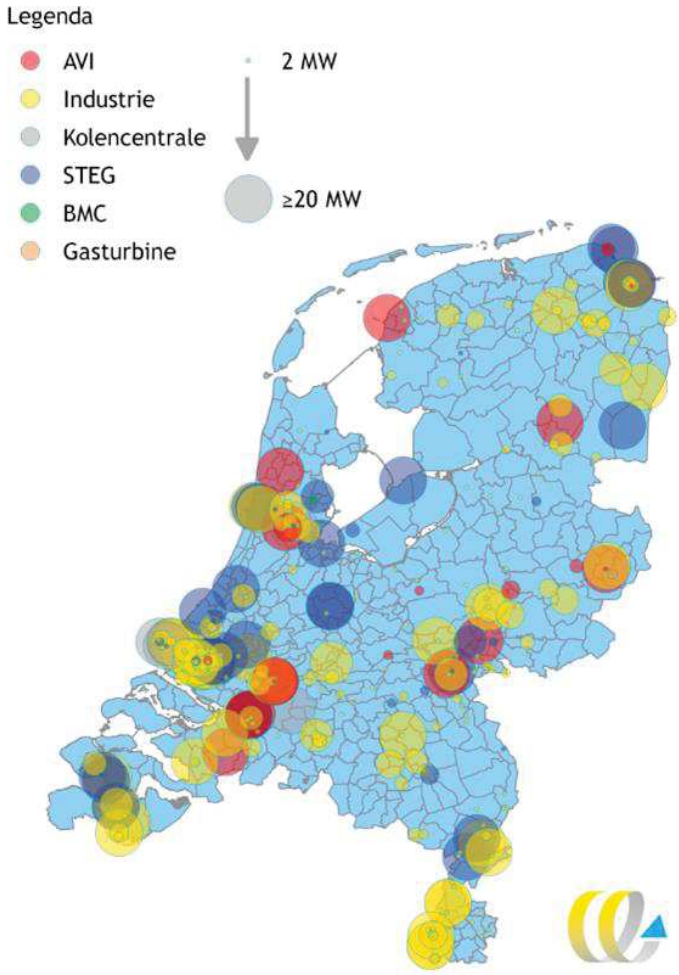

Bron: (CE Delft, 2016).

Het gebruik van restwarmte van industrie telt niet mee als duurzame energie of als finale energie-besparing en draagt daarmee niet bij aan de doelen van het Energieakkoord. Wettelijke middelen om het gebruik van industriële restwarmte te stimuleren ontbreken (PBL, 2017).

De milieuprestaties van een warmtenet zijn afhankelijk van de warmtebronnen. Bij hoge temperatuur warmtetransport zijn er relatief grote transportverliezen (ongeveer 25% (CE Delft, 2016)). Door dit transportverlies, elektrische hulpenergie en doordat er vrijwel altijd bijstook met gasketels plaatsvindt, kennen ook duurzame warmtebronnen CO_2-emissies.
Tabel 29 toont een overzicht van de CO_2-emissies van warmtenetten met verschillende warmtebronnen in vergelijking met een (decentrale) gasgestookte HR-ketel.

Figuur 44 - Verdeling aantal woningen per techniek, uitkomsten 2050 versus huidige situatie (2012)

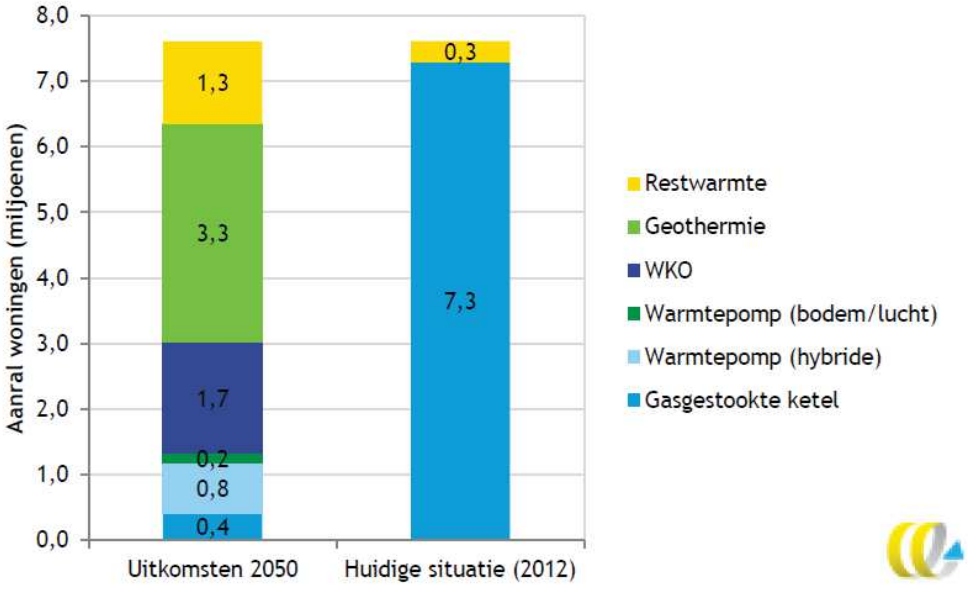

Bron: (CE Delft, 2016).

Tabel 29 - Totale ketenemissies warmtelevering per geleverde GJ warmte (in kg/GJ_{th}) voor verschillende warmtebronnen in vergelijking met warmte via een gasgestookte HR-ketel (situatie 2015)

In kg CO_{2eq} per gebruikte GJ warmte	STEG	AVI	Geothermie	Biocentrale (Nederlands, snippers)	Biocentrale (Canadees, pellets)	Restwarmte	Referentie: HR-ketel
Indirecte emissies	**3,4**	**3,4**	**1,6**	**10,5**	**18,9**	**0,9**	**3,7**
- Gaswinning	*0,6*	*0,6*	*0,6*	*0,6*	*0,6*	*0,6*	*2,6*
- Gastransport	*0,1*	*0,1*	*0,1*	*0,1*	*0,1*	*0,1*	*0,6*
- Biomassawinning				*6,7*	*13,4*		
- Biomassatransport				*2,9*	*4,6*		
- Elektriciteitsgebruik	*0,1*	*0,1*	*0,9*	*0,1*	*0,1*	*0,1*	*0,4*
- Elektriciteitsderving	*2,5*	*2,5*					
Directe emissies	**32,5**	**23,1**	**23,4**	**15,3**	**15,3**	**20,6**	**62,7**
- Conversie hoofdbron (80%)	*14,6*	*6,6*	*6,9*	*0,0*	*0,0*	*4,5*	*57,7*
- Conversie bijstook (20%)	*12,0*	*12,0*	*12,0*	*12,0*	*12,0*	*12,0*	
- Transportverlies	*4,7*	*3,3*	*3,3*	*2,1*	*2,1*	*2,9*	
- Hulpenergie	*1,2*	*1,2*	*1,2*	*1,2*	*1,2*	*1,2*	*5,0*
Totaal	**36,0**	**26,5**	**25,1**	**25,8**	**34,2**	**21,5**	**66,4**
Besparing t.o.v. referentie	**46%**	**60%**	**62%**	**61%**	**48%**	**68%**	

Bron: (CE Delft, 2016); in de voorketen vinden ook emissies plaats, hier indirecte emissies genoemd. Het gaat hier om de emissies in de keten van winning van de brandstof tot het gebruik in de warmtebron.

D.3 All electric met individuele warmtepompen

Met elektrisch aangedreven warmtepompen is het mogelijk om gebouwen of woningen op efficiënte wijze te voorzien van warmte, zonder dat daarvoor een aardgasaansluiting nodig is.

Warmtepompen worden binnen de gebouwde omgeving voornamelijk toegepast in de volgende vormen:

- collectieve warmtepompen, in combinatie met een WKO-systeem voor warmtelevering op gebiedsniveau (warmtenet);
- individuele warmtepompen, gekoppeld aan een collectief WKO-systeem (bronwarmte net);
- individuele warmtepompen, voorzien van een eigen WKO-systeem op woning- of gebouwniveau (open bronnen of gesloten bodemlussen);
- individuele warmtepompen, met (buiten)lucht als warmtebron op woning- of gebouwniveau, bestaande uit lucht/water- en lucht/lucht warmtepompen.

Het gebruik van warmtepompen voor verwarming van woningen en utiliteitgebouwen groeit gestaag. In Figuur 45 is de groei van het opgesteld vermogen aan warmtepompen weergegeven op basis van gegevens van het CBS, uitgesplitst naar bodem- en luchtwarmtepompen en woningbouw en utiliteit, kassen en stallen.

Figuur 45 - Opgesteld thermisch vermogen warmtepompen (CBS, 2017)

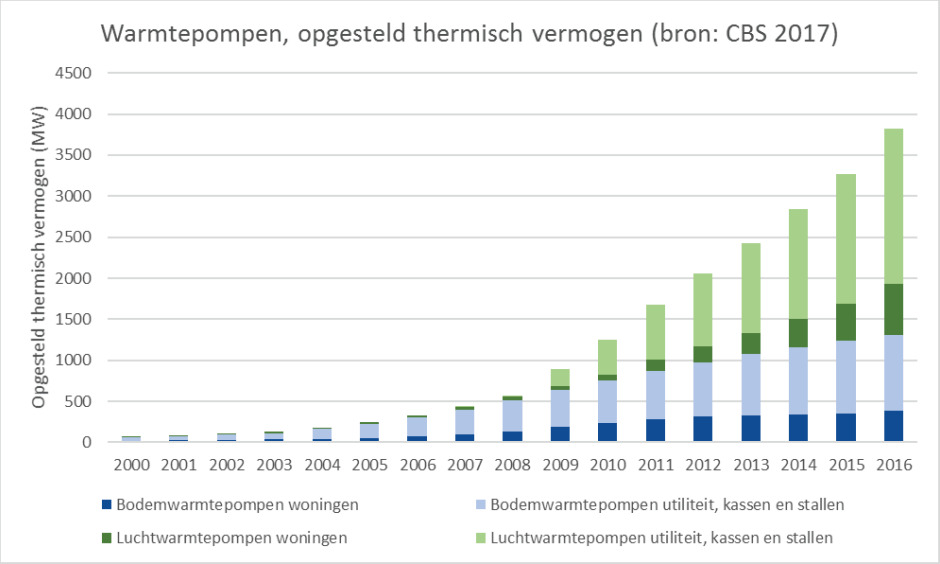

Bovenstaande grafiek laat een sterke groei zien in het totaal opgesteld thermisch vermogen van warmtepompen in de afgelopen jaren.

De toepassing van warmtepompen past uitstekend binnen de transitie naar gasloze wijken.
Ook binnen de concepten van LTA en Mijnwater spelen warmtepompen een belangrijke rol. Hierbij wordt laagwaardige warmte vanuit een collectief systeem onttrokken/uitgewisseld en al dan niet op collectief en/of decentraal niveau door middel van warmtepompen opgewaardeerd naar de gewenste temperatuur. Voor toepassing van deze concepten is collectiviteit/schaalgrootte nodig.

Hiertegenover staat de toepassing van individuele warmtepompen, waarbij per woning of gebouw een eigen bron wordt toegepast, bijvoorbeeld:
- individuele warmtepompen met bodemlussen;
- lucht/waterwarmtepompen.

Met name de lucht-/waterwarmtepompen worden vanuit de installatiebranche sterk gepromoot als duurzaam alternatief voor aardgasgestookte ketels in de renovatiemarkt. Lucht/waterwarmtepompen kunnen eenvoudig gecombineerd worden met lokale opwekking van hernieuwbare elektriciteit, wat resulteert in duurzame, of zelf energieneutrale warmteopwekking.

Bij lucht/waterwarmtepompen wordt warmte uit de buitenlucht gehaald en op een hogere temperatuur afgegeven aan het verwarmingssysteem in de woning. Het rendement voor warmte-opwekking is afhankelijk van de temperatuur van de buitenlucht. Hoe lager de buitentemperatuur, hoe lager het opwekkingsrendement.

Een lucht/waterwarmtepomp bestaat uit een zogenaamde buitenunit en een binnenunit.
De buitenunit bevat een ventilator met warmtewisselaar om de warmte aan de buitenlucht te onttrekken en over te dragen aan het koudemiddel. In de binnenunit wordt de warmte overgedragen aan het verwarmingssysteem in de woning en de boiler voor het warm tapwater.

Figuur 46 - Lucht/waterwarmtepomp

In de markt zijn modellen leverbaar die naast warmte ook koude kunnen opwekken. Dit betreft altijd actieve koudelevering, waarbij het elektriciteitsverbruik vergelijkbaar is met een conventionele airco-unit.

Ten opzichte van de toepassing van lagetemperatuuraardwarmte heeft de toepassing van luchtwaterwarmtepompen een aantal nadelen:
- Inpassing van de buitenunits. Deze kunnen bijvoorbeeld op maaiveld, het dak of aan de gevel van het gebouw worden geplaatst. Voor nieuwbouwtoepassing zijn er mogelijkheden om de buiten-units te integreren in de bouwkundige voorzieningen. Bij toepassing in de bestaande bouw dient rekening te worden gehouden met de lokale omstandigheden, waardoor dit in belangrijke mate het aanzicht van een woonwijk sterk kan beïnvloeden.
- Er dient rekening te worden gehouden met geluidsproductie. De ventilatoren in de buitenunits zijn ontworpen met een relatief lage geluidsproductie, maar de geluidsproductie kan toch als hinderlijk ervaren worden, met name in de nacht. Dit effect kan versterkt worden bij grootschalige toe-passing in de gebouwde omgeving en kan weerstand opleveren bij omwonenden.
- Bij zeer lage buitentemperaturen (strenge vorst) is het rendement van een lucht/waterwarmte-pomp dermate laag dat dit een forse belasting trekt op het elektriciteitsnet en het energieverbruik is erg hoog. Bij grootschalige toepassing van lucht/waterwarmtepomp dient rekening te worden gehouden met verzwaring van het elektriciteitsnet in het gebied.

Figuur 47 - Impressie plaatsing buitenunits

Voordelen van luchtwaterwarmtepompen ten opzichte van lagetemperatuuraardwarmte zijn:
- individuele all electric-toepassing, waarbij geen afhankelijkheid bestaat van een externe warmteleverancier.
- relatief eenvoudig te installeren en op grote schaal goed faseerbaar te implementeren bij natuurlijke vervangmomenten van de huidige installaties, zonder benodigde voorinvesteringen.

D.4 Diepe geothermie (> 1.250 meter diepte)

De ‘reguliere’ diepe geothermiemarkt ontwikkelt zich op dit moment snel. Dit laat zich het best illustreren aan de hand van de figuren waarin de ontwikkeling in de afgelopen jaren is weergegeven:

Figuur 48 - Ontwikkeling van het aantal doubletten in de tijd

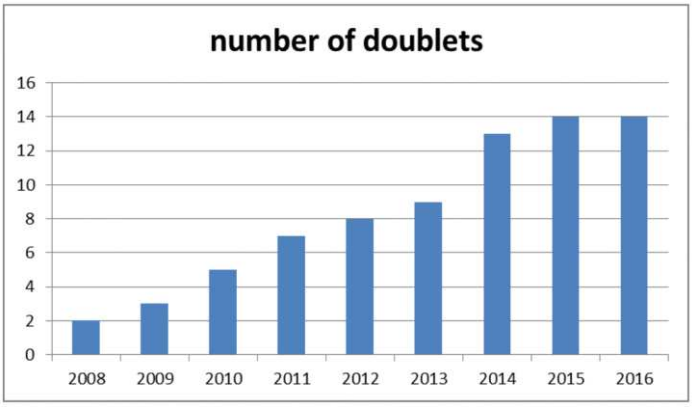

Bron: Platform Geothermie.

Figuur 49 - Ontwikkeling van het aantal TJ/jaar dat door geothermie wordt geleverd in NL

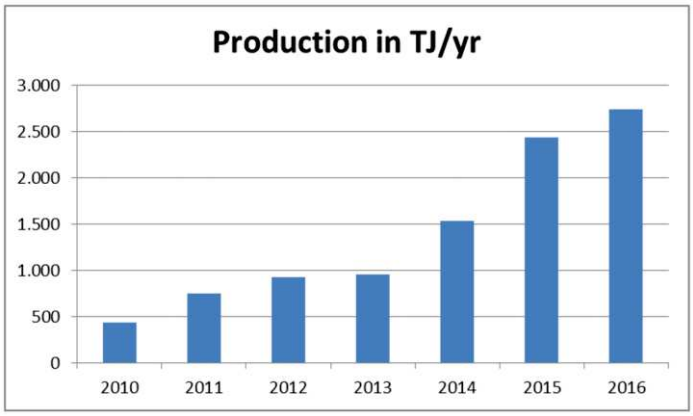

Bron: Platform Geothermie.

De verwachting is dat de ontwikkeling zich in de komende jaren gaat doorzetten. Dat is enerzijds gebaseerd op de toegewezen en aangevraagde SDE+ subsidie, en anderzijds op de nieuw aangevraagde opsporingsvergunningen.

Figuur 50 - Ontwikkeling van de markt in de nabije toekomst. Geplaatst, toegewezen en aangevraagd SDE+ budget geothermie in beschikt vermogen MW thermisch.

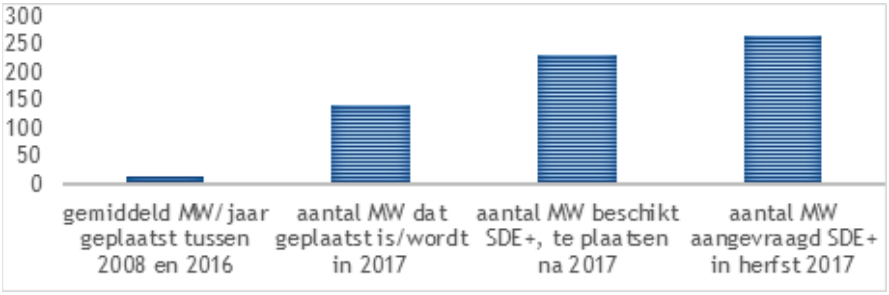

SDE+ kan alleen aangevraagd worden voor projecten die al een opsporingsvergunning hebben.
In Figuur 51 is een kaart opgenomen (van NLOG.nl) waarin staat aangegeven waar de aangevraagde vergunningen liggen (status 21-11-2017).

Figuur 51 - Kaart met daarop aangegeven de aangevraagde en verleende mijnbouwvergunningen aardwarmte

Bron: NLOG.

Gezien het grote aantal vergunningen dat wel is aangevraagd maar nog niet verleend, zit er nog het een en ander aan projecten in de pijplijn. De verwachting is dat het grootste deel van de nog niet beschikte SDE+ aanvragen ‘diepe’ geothermie betreffen. Van de beschikte projecten is alleen het Zevenbergenproject lagetemperatuuraardwarmte.

Ondanks de snelle ontwikkelingen kampt de geothermiemarkt ook met knelpunten. De belangrijkste:
- SodM heeft een kritisch rapport gepubliceerd over ‘de staat van de sector’. Veiligheid- en milieu-aspecten dienen beter geïntegreerd te worden in de werkwijzen binnen de geothermie wereld.
- De technische problemen die optreden bij projecten zoals corrosie van casings, scaling en verstopping zorgen voor relatief hoge exploitatiekosten en lage bedrijfszekerheid, en bij sommige projecten is een herinvestering nodig voor reparatie en/of nieuwbouw van putten.
- Bij het project van Warmtestad in Groningen is een publieke discussie ontstaan over de risico’s ten aanzien van seismiciteit en de vereiste technische kwaliteiten van de operator op dit gebied.

Deze gesignaleerde knelpunten kunnen mogelijk impact hebben op de manier waarop geothermie beleefd wordt bij het publiek en bij initiatiefnemers en investeerders, en kunnen op die manier een negatieve invloed hebben op de ontwikkeling. Inmiddels heeft minister Wiebes in een beleidsbrief geothermie acties aangekondigd om een en ander in goede banen te leiden (Rijksoverheid, 2018).

Naast de boven gesignaleerde technische knelpunten kent geothermie ook een aantal andere meer financiële en organisatorische knelpunten (IF Technology, 2016a):
- De SDE+ past op dit moment (nog) niet goed op geothermie voor de gebouwde omgeving; mede daarom zijn bijna alle projecten gerealiseerd in de glastuinbouw.
- De schaalgrootte van een diep (‘gewoon’) geothermieproject is zodanig groot (gemiddeld > 10 MW per doublet) dat er veel aangesloten woningen nodig zijn voor een rendabel project.
- Voor het veilig kunnen boren is een aanzienlijk oppervlak aan vrije ruimte nodig. Voor aardwarmteprojecten in de gebouwde omgeving kan de beschikbaarheid van plekken met voldoende ruimte een limiterende factor zijn.
- In gebieden waar weinig data zijn vanuit olie-/gasexploratie kunnen projecten heel moeilijk een beroep doen op de RNES Aardwarmte. Dat beperkt het areaal waar geothermie zich kan ontwikkelen.

- Boorkosten zijn relatief hoog en de risico's voor de investeerder op cost overruns door onvoorziene boorproblemen zijn aanzienlijk. Het is niet eenvoudig om lumpsum prijzen te krijgen voor het boorwerk.
- Veel initiatiefnemers/eigenaren van geothermieprojecten zijn geen mijnbouw ondernemers en maken slechts één geothermieproject. Dat beperkt de leercurve en maakt dat ieder project een businesscase moet hebben op p90 voor dat individuele project. Schaalvoordelen worden niet behaald.

De voordelen van lagetemperatuuraardwarmte ten opzichte van 'reguliere' geothermie liggen vooral op de volgende gebieden:
- minder zout water, dus minder problemen ten aanzien van scaling en corrosie;
- in ondiepe formaties minder risico ten aanzien van de aanwezigheid van gas; max. volume opgelost gas relatief laag, geen ontgasser nodig;
- minder ruimtebeslag boring;
- lagere boorkosten en boorrisico's, lumpsum prijs mogelijk;
- kleinere projectomvang: minder aansluitingen nodig;
- kan ook toegepast worden in gebieden waar 'gewone' geothermie geen potentie heeft, maar ondiep wel potentieel aanwezig is, eventueel als fall back-scenario.

Belangrijkste nadelen van lagetemperatuuraardwarmte t.o.v. 'reguliere' geothermie zijn:
- Het lagetemperatuurniveau van ondiepe geothermie maakt dat meestal meer warmtepompvermogen nodig is, dat beperkt de duurzaamheid van het systeem (althans zolang de gebruikte elektriciteit niet 100% duurzaam is) en verhoogt de exploitatiekosten.
- Lagetemperatuuraardwarmte is slecht geschikt voor het leveren van hogere temperaturen (> ca. 70°C).
- Het potentieel is relatief beperkt (in GJ/ha) bij gelijke dikte van de lagen.
- Lagetemperatuuraardwarmte is nog weinig gedemonstreerd en kent daardoor een iets hogere risicoperceptie ten aanzien van onvoorziene problemen; tevens is de aanbodzijde van de markt nog slecht ontwikkeld.

Van: Jan van den Belt <jan@van-den-belt.nl>
Verzonden: woensdag 8 mei 2019 14:21
Aan: Beusekom van, Ruben
CC: Theo Hendriks | Limburgs Energiefonds; Philip Tan | Limburgs Energiefonds; Jan-Willem König | Limburgs Energie Fonds; Chris Peeters; Jacob Vermeulen; Vonken, Guy
Onderwerp: FW: Advies aan AvA van LEF met betrekking tot Mijnwater (ALTERNATIEF)

Gevoeligheid: Vertrouwelijk

Beste Ruben,
Hierbij stuur ik je namens Jacob, Chris en mijzelf de notitie, met betrekking tot het laatste financieringsvoorstel van Mijnwater, die wij als adviescommissie aan de AvA van LEF willen aanbieden. Deze notitie moet gelezen worden in samenhang met de risicoanalyse van LEF met betrekking tot Mijnwater, die na de vergadering van 11 april 2019 is uitgevoerd. De risicoanalyse spitst zich toe op het financieringsrisico van de Provincie bij het project.De adviescommissie kent de risicoanalyse van LEF en LEF kent bijgaande notitie van de adviescommissie. Wij horen te zijner tijd natuurlijk graag hoe de discussie in de AvA van LEF verlopen is.
Hartelijke groet,
Jan

Aan de Algemene vergadering van Aandeelhouders van het Limburgs Energie Fonds B.V.

Deze notitie beoogt de AvA van het Limburgs Energie Fonds B.V. (LEF) op de hoogte te stellen van een aantal overwegingen van de adviescommissie van LEF met betrekking tot het Mijnwater project.
Mijnwater is een voor de Provincie Limburg maatschappelijk en technologisch aantrekkelijk en belangrijk project en de adviescommissie van LEF steunt de betrokkenheid en de rol van LEF hier in.
Op puur zakelijke gronden, i.e. financiële criteria, zijn er zaken die aandacht verdienen. Allereerst zal het project een steeds grotere financiering vragen en is het stoppen of temporiseren van het project(het S0 scenario) gezien het hoge profiel van Mijnwater naar onze mening vrijwel onmogelijk. Het vinden van andere financiers is dan ook cruciaal en vraagt alle aandacht. Op dit moment vinden besprekingen plaats met Enpuls (Enexis) waarmee ook een Letter of Intent (LoI) getekend is.
Indien alles volgens plan verloopt zal Enpuls per 1 januari 2020 op 50/50 basis als participant en financier toetreden.
Het project is revolverend over een lange periode(30 jaar) en heeft over dezelfde periode in de base case een beperkte IRR van 6,13 %. Verder zal LEF de eerste 7 jaar geen rente ontvangen (rente wordt geaccumuleerd in 2027
betaald) en is er voor aflossingen een grace period van 5 jaar.
De adviescommissie kan er begrip voor opbrengen dat voor de Provincie de maatschappelijke en technologische overwegingen voor Mijnwater prevaleren boven de financiële risico's.
Het voorstel voor een additionele financiering door LEF van (op dit moment maximaal) euro 22,5mln betekent samen met eerdere financiering aan en de participatie van LEF in Mijnwater dat 36% van het maximaal beschikbare vermogen van LEF in 1 project geïnvesteerd zal zijn. Uit hoofde van risicospreiding is dat in principe te hoog.
De adviescommissie kan dan ook het voorliggend project alleen positief adviseren omdat door het " grote posten beleid" van LEF voor het gehele nu gevraagde bedrag een garantie van de Provincie vereist is. Er is reeds voor euro 1 1/2 mln een garantie gegeven, waardoor de Provincie, bij goedkeuring van het voorstel, zich in totaal voor euro 24 mln garant stelt voor de financiering van Mijnwater. Het geven van "garanties" door de Provincie zal ook nodig zijn voor mogelijke verdere financiering of participatie door LEF. Volgens de adviescommissie is een verdere betrokkenheid van LEF boven het nu voorgestelde bedrag alleen te overwegen indien het vermogen van LEF navenant wordt vergroot.
Mijnwater is in het huidige voorstel aan de AvA van een S50- (netto investering excl. subsidies en BAK van euro 50 mln) een S90 project (euro 90 mln netto investering) geworden en gezien de plannen en ontwikkelingen zal het project naar alle waarschijnlijkheid nog belangrijk meer investeringen en daarmee financiering vragen. In de LoI met Enpuls wordt naar een S300 scenario gestreefd. In de plannen van Mijnwater en LEF worden naast Enpuls/Enexis diverse andere alternatieven voor financiering door externe financiers of participanten voorzien. Desondanks is naar onze mening de kans zeer reëel dat LEF, en dus de Provincie, in de komende jaren direct of indirect om verdere

financiering gevraagd zal worden. Dit als gevolg van versnelde investeringen en/of overschrijdingen van het budget in het S90 scenario of als gevolg van het streven naar verdere uitbreiding van het project , mogelijkerwijs zelfs een een S300 scenario.
Het is niet onwaarschijnlijk dat maatschappelijke overwegingen en ook de ambities van partners, zoals al blijkt uit de LoI met Enpuls, zullen leiden tot investeringen die het S90 scenario overschrijden.
De adviescommissie heeft LEF gevraagd om een analyse van de risico's bij de uitvoering van het Mijnwaterproject en een kwantificatie van de financiële gevolgen van deze risico's in het bijzonder waar het de Provincie betreft.
De analyse van de risico's is naar de mening van de adviescommissie zorgvuldig uitgevoerd. Scenario's met hogere investeringen dan in het S90 scenario zijn niet verder uitgewerkt maar zoals hiervoor aangegeven is de mogelijkheid dat Mijnwater groter wordt niet te verwaarlozen en dit moet naar onze mening ook gekwantificeerd worden.
Daarnaast heeft de commissie gevraagd om exit scenario's voor LEF verder uit te werken. Dat laatste wordt naar onze mening bemoeilijkt omdat het niet duidelijk is hoeveel risico in termen van financiering de Provincie bereid is te nemen. Wij zouden dan ook pleiten voor duidelijkheid in deze, waarbij aan LEF aangegeven wordt tot welk bedrag de Provincie direct of indirect maximaal bereid is Mijnwater te financieren. Dat geeft LEF duidelijkheid in het verder uitzetten van de koers bij Mijnwater.

Naast de financiële overwegingen is er ook behoefte aan het versterken van het management en de financieel administratieve ondersteuning van Mijnwater. Dit is onderwerp geweest van diverse discussies van LEF met de commissie en dit onderwerp is naar onze mening zeker voor dit moment adequaat aangepakt met de betrokkenheid van mevrouw A. Palmen en verdere versterking in de financiele administratie.

Concluderend steunt de adviescommissie de betrokkenheid van LEF in het Mijnwater project en het voorstel van LEF aan de AvA. Wij vragen uw aandacht voor bovenstaande overwegingen en aanbevelingen met betrekking tot risico's en in het bijzonder de financiële gevolgen daar van.

Namens de adviescommissie LEF

Jan van den Belt

Afrekenfactuur

MIJNWATER, BASIS VOOR DUURZAME ENERGIE
WWW.MIJNWATER.COM

Bedrijf Mijnwater BV
Handelsregister 58805575
BTW-nummer NL8531.90008.B.01
Bank Rabobank
Rekeningnummer 141.2053.77
IBAN NL81 RABO 0141 2053 77
BIC RABONL2U
Adres Valkenburgerweg 177
6419 AT Heerlen

Telefoon 0495-590 503
Email easy@facilicom-energie.nl
Storingen 0455-716 920
Website www.mijnwater.com

B.M.C. Maas
Maanplein 75
6412AZ Heerlen
Retouradres: Postbus 2682, 6026 ZH MAARHEEZE

Factuurnummer : MW-68001832
Klantnummer : 10041
Factuurdatum : 16-07-2018
Factuurperiode : 01-07-2017 - 30-06-2018

Uw kenmerk :

Betreft :
Maanplein 75
6412AZ Heerlen
EAN : 78214738, 16274860

Omschrijving	BTW %	Bedrag Excl BTW
Levering Warmte (EAN78214738)	21%	219,36
Vaste kosten koude	21%	201,29
Vastrecht warmte – huur warmtewisselaar	21%	172,96
Vastrecht warmte – meetkosten	21%	20,79
Vastrecht warmte – toeslag 200 liter boilervat	21%	27,89
Vastrecht warmte – vastrecht	21%	251,49
Verbruik warmtapwater (EAN16274860)	21%	136,16

		Subtotaal excl BTW	1.029,94
BTW specificatie			
BTW 6% over bedrag	0,00	Subtotaal BTW 6%	0,00
BTW 21% over bedrag	1.029,94	Subtotaal BTW 21%	216,29
		Subtotaal incl BTW	1.246,23
		Reeds betaald excl BTW	1.240,11
BTW 6% over bedrag	0,00	Reeds betaald BTW 6%	0,00
BTW 21% over bedrag	1.240,11	Reeds betaald BTW 21%	260,47
		Totaal incl BTW	**-254,35**

Door u te ontvangen in euro 254,35. Dit bedrag wordt binnen 14 dagen op uw rekening bijgeschreven.

Nieuw voorschot in euro 105,08 (wordt apart gefactureerd).

MIJNWATER, BASIS VOOR DUURZAME ENERGIE
WWW.MIJNWATER.COM

Factuurnummer : MW-68001832
Klantnummer : 10041
Factuurdatum : 16-07-2018
Factuurperiode : 01-07-2017 - 30-06-2018

Betreft :
[redacted]
[redacted]

Meterstanden

Omschrijving	Van	Tot en met	Beginstand	Eindstand	Verbruik
Verbruik warm tapwater (M3)	01-07-17	31-12-17	25,06	42,23	17,17
Verbruik warm tapwater (M3)	01-01-18	30-06-18	42,23	58,66	16,43
Verbruik warmte (GJ)	01-07-17	31-12-17	26,27	31,48	5,21
Verbruik warmte (GJ)	01-01-18	30-06-18	31,48	37,60	6,12

Specificatie

Omschrijving	Van	Tot en met	Verbruik	Aandeel	Tarief Excl BTW	BTW %	Bedrag Excl BTW
Levering Warmte	01-07-17	31-12-17	5,21 GJ	100,00%	18,750000	21%	97,69
Levering Warmte	01-01-18	30-06-18	6,12 GJ	100,00%	19,880000	21%	121,67
Vaste kosten koude	01-07-17	31-12-17	184 Dagen	100,00%	0,547726	21%	100,78
Vaste kosten koude	01-01-18	30-06-18	181 Dagen	100,00%	0,555288	21%	100,51
Vastrecht warmte – huur warmtewisselaar	01-07-17	31-12-17	184 Dagen	100,00%	0,484274	21%	89,11
Vastrecht warmte – huur warmtewisselaar	01-01-18	30-06-18	181 Dagen	100,00%	0,463233	21%	83,85
Vastrecht warmte – meetkosten	01-07-17	31-12-17	184 Dagen	100,00%	0,056548	21%	10,40
Vastrecht warmte – meetkosten	01-01-18	30-06-18	181 Dagen	100,00%	0,057425	21%	10,39
Vastrecht warmte – toeslag 200 liter boilervat	01-07-17	31-12-17	184 Dagen	100,00%	0,075945	21%	13,97
Vastrecht warmte – toeslag 200 liter boilervat	01-01-18	30-06-18	181 Dagen	100,00%	0,076932	21%	13,92
Vastrecht warmte – vastrecht	01-07-17	31-12-17	184 Dagen	100,00%	0,677260	21%	124,62
Vastrecht warmte – vastrecht	01-01-18	30-06-18	181 Dagen	100,00%	0,700932	21%	126,87
Verbruik warmtapwater	01-07-17	31-12-17	17,17 M3	100,00%	3,940000	21%	67,65
Verbruik warmtapwater	01-01-18	30-06-18	16,43 M3	100,00%	4,170000	21%	68,51
					Totaal excl BTW		**1.029,94**

MIJNWATER, BASIS VOOR DUURZAME ENERGIE
WWW.MIJNWATER.COM

Factuurnummer : MW-68001832
Klantnummer : 10041
Factuurdatum : 16-07-2018
Factuurperiode : 01-07-2017 - 30-06-2018

Betreft :
[redacted]
[redacted]

Reeds betaalde voorschotten

Omschrijving	Bedrag Incl BTW
Voorschot juli 2017	95,00
Voorschot augustus 2017	127,78
Voorschot september 2017	127,78
Voorschot oktober 2017	127,78
Voorschot november 2017	127,78
Voorschot december 2017	127,78
Voorschot januari 2018	127,78
Voorschot februari 2018	127,78
Voorschot maart 2018	127,78
Voorschot april 2018	127,78
Voorschot mei 2018	127,78
Voorschot juni 2018	127,78

Totaal reeds betaalde voorschotten 1.500,58*

* De bedragen van de voorschotten zijn in mindering gebracht op het totaal van de kosten. Als u deze bedragen nog niet of niet volledig heeft betaald, moet u dit alsnog doen.

Specificatie nieuw voorschot

Omschrijving	BTW %	Bedrag Excl BTW
Levering Warmte (EAN 78214738)	21%	18,77
Vaste kosten koude	21%	16,89
Vastrecht warmte – huur warmtewisselaar	21%	14,09
Vastrecht warmte – meetkosten	21%	1,75
Vastrecht warmte – toeslag 200 liter boilervat	21%	2,34
Vastrecht warmte – vastrecht	21%	21,32
Verbruik warmtapwater (EAN 16274860)	21%	11,68
	Totaal excl BTW	86,84

BTW specificatie

BTW 6% over bedrag	0,00	Totaal BTW 6%	0,00
BTW 21% over bedrag	86,84	Totaal BTW 21%	18,24
		Totaal incl BTW	**105,08**

Van: Vonken, Guy
Verzonden: donderdag 6 juni 2019 14:09
Aan: 'jurgen@vvdlimburg.nl'
CC: Birgelen-Droog van, Leonie; Meessen, Boris; Peters, Tom; Beusekom van, Ruben
Onderwerp: RE: Technische vragen mijnwater BV

Geachte heer van Heertum,

Mede namens dhr. van Beusekom, hieronder de beantwoording van uw vragen. Hierbij zijn met name bijgevoegde overzichtskaarten relevant, omdat deze een groot deel van uw vragen beantwoorden.

Wij hebben uw vragen nu behandeld als feitelijke vragen en enkel direct aan u beantwoord. Met uw instemming kunnen wij de beantwoording via de griffie aan de gehele commissie ter beschikking stellen.

Met vriendelijke groet,

GLTG (Guy) Vonken | financieel adviseur
Financiën
| M +31 (0)6 11 33 38 05 |
| E gltg.vonken@prvlimburg.nl |

Postadres Postbus 5700 | 6202 MA Maastricht
Bezoekadres Limburglaan 10 | 6229 GA Maastricht
Kijk ook op www.limburg.nl

provincie limburg

- Hoeveel woningen en bedrijfsgebouwen zijn momenteel al aangesloten en hoe heeft dat zich in de loop der jaren ontwikkeld?

  Op dit moment heeft Mijnwater circa 300 woonaansluitingen en circa 15 grootzakelijke aansluitingen. In de periode 2008 – 2013 zijn de eerste aansluitingen gerealiseerd, bestaande uit CBS, APG en het Arcus college. In de periode daarna zijn o.m. de Rabobank, SSC en Maankwartier aangesloten. Toen de gemeente Heerlen medio 2017 besloot om Mijnwater te verkopen, heeft enige tijd de rem op het realiseren van aansluitingen gestaan. In 2018 is de ontwikkeling van de projectenpijplijn hervat.

- Hoeveel woningen en bedrijfsgebouwen staan nog ingeschreven om aangesloten te worden?

  In principe kunnen nagenoeg alle gebouwen worden aangesloten op Mijnwater. Mijnwater is constant bezig de mogelijk aan te sluiten gebouwen (verder) in kaart te brengen. Zodoende wordt op basis van een systeem van leads en gesprekken met deze partijen het potentieel in een gebied in kaart gebracht. De huidige pijplijn bestaat uit circa 60 concrete aansluitingen, waarbij een ‘’aansluiting’’ uit een grootzakelijk gebouw of bijvoorbeeld een hele wijk kan bestaan. Zie tevens bijgevoegde kaart.

- Wat is de lengte van het bestaande net en is er een overzichtskaart?

Het huidige netwerk bestaat uit circa 35 km leidingen (enkelvoudig), bestaande uit o.m. een backbone en vier verschillende clusters. Bijgaande kaart bevat een overzicht van de verschillende clusters, waarbij de aansluitingen met een groene ster reeds zijn gerealiseerd.

- Welke bedrijven leveren nu al warmte aan het net en hoe heeft zich dat in de loop der jaren ontwikkeld?

  De belangrijkste leveranciers van warmte (dus afnemers van koude) zijn op dit moment supermarkt Jumbo in het Maankwartier en het datacenter van APG. Feitelijk is iedere aansluiting zowel producent als afnemer. Door aansluiting van meer warmte leveranciers (afnemers van koude) is het gebruik van het daadwerkelijk ondergrondse mijnwater steeds verder afgenomen. Deze ontwikkeling laat zien dat de innovatieve aanpak van het bedrijf Mijnwater ook elders in Limburg en Nederland toegepast kan worden en eigenlijk niet meer afhankelijk is van de ondergrondse buffer in de mijngangen.

- Welke bedrijven leveren in de toekomst warmte aan het net?

  Omdat de beslissing om een bedrijfspand aan te sluiten van diverse factoren afhankelijk is, valt niet met zekerheid vast te stellen welke bedrijven in de toekomst zullen worden aangesloten. Concrete aansluitingen die substantieel warmte / koude aan het netwerk kunnen leveren zijn VDL en zwembad Otterveurdt.

- Welke bedrijven zouden nog toevoeging van warmte kunnen geven aan dit net?

  Mijnwater beschouwt iedere afnemer van warmte, als een producent van koude en vice versa. Zodoende zouden in beginsel alle bedrijven in de regio waarbij in het productieproces warmte of koude vrijkomt aan het netwerk kunnen worden gekoppeld. Hierbij kan gedacht worden aan supermarkten, industriële bedrijven, maar bijvoorbeeld ook een slager (vanwege de substantiële koelvraag, waar Mijnwater warmte uit kan terugwinnen). Uiteraard maakt Mijnwater ook een commerciële afweging voordat wordt besloten een bedrijfsgebouw aan te sluiten.

- Wat hebben de aansluitingen op het net bruto gekost en wat heeft de gebruiker hiervoor bijgedragen?

  Dit betreft bedrijfsvertrouwelijke gegevens en verschilt per aan te sluiten gebouw, omdat voor zakelijke gebruikers een maatwerk offerte wordt opgesteld. Voor consumenten geldt dat ook de aansluitbijdragen op een bestaand warmtenet gereguleerd zijn in de warmtewet. Op dit moment zijn de niet-zakelijke gebruikers indirect ontsloten en hebben dus geen eigen bijdrage in de aansluitkosten gedaan. Ingeval van huur via een corporatie, draagt de corporatie de aansluitkosten. Bij de tot op heden ontsloten vrije sector koopwoningen zijn aansluitkosten verdisconteerd in de koopprijs.

- Wat is de consequentie van een dergelijk net als een onderneming wegvalt en hoe kan men dat ondervangen?

  Mijnwater is een netwerk dat gebaseerd is op een tal van bronnen en niet zoals een traditioneel warmtenet op één of slechts enkele bronnen. Het wegvallen van enkele bronnen levert dan ook geen problemen voor het net. Met name in het geval een bedrijfsgebouw wordt verhuurd kunnen (tijdelijke) wisselingen voorkomen. Dit kan Mijnwater opvangen binnen het netwerk. Hierbij wordt eerst gekeken of de vraag kan worden ingevuld binnen het

cluster, daarna tussen clusters onderling en als laatste via de backbone met warmte / koude vanuit de mijnen.

Van: jurgen@vvdlimburg.nl [mailto:jurgen@vvdlimburg.nl]
Verzonden: woensdag 5 juni 2019 9:52
Aan: Beusekom van, Ruben
CC: 'Leon Bastiaans'; hermannijskens@planet.nl; jonathan.felix@vvdlimburg.nl
Onderwerp: Technische vragen mijnwater BV

Geachte heer van Beusekom,

De VVD-Statenfractie heeft enkele technische vragen t.a.v. mijnwater BV. Uit de stukken blijkt dat u de behandeld ambtenaar bent. Zou u onderstaande vragen kunnen beantwoorden?

- Hoeveel woningen en bedrijfsgebouwen zijn momenteel al aangesloten en hoe heeft dat zich in de loop der jaren ontwikkeld?
- Hoeveel woningen en bedrijfsgebouwen staan nog ingeschreven om aangesloten te worden?
- Wat is de lengte van het bestaande net en is er een overzichtskaart?
- Welke bedrijven leveren nu al warmte aan het net en hoe heeft zich dat in de loop der jaren ontwikkeld?
- Welke bedrijven leveren in de toekomst warmte aan het net?
- Welke bedrijven zouden nog toevoeging van warmte kunnen geven aan dit net?
- Wat hebben de aansluitingen op het net bruto gekost en wat heeft de gebruiker hiervoor bijgedragen?
- Wat is de consequentie van een dergelijk net als een onderneming wegvalt en hoe kan men dat ondervangen?

Met vriendelijke groet,

Jurgen van Heertum
Fractiemedewerker | Limburgs Parlement

Telefoon: +31 (0)43 389 70 74
Mobiel: +31 (0)6 48 55 27 63
Mail: jurgen@vvdlimburg.nl

Postadres: Postbus 5700 | 6202MA | Maastricht
Bezoekadres: Limburglaan 10 | 6229GA | Maastricht

Behaaglijk warm Aangenaam koel met Mijnwater

MIJNWATER, BASIS VOOR DUURZAME ENERGIE

WWW.MIJNWATER.COM

© Mijnwater 2018

Heerlen Cluster A

MIJNWATER, BASIS VOOR DUURZAME ENERGIE
WWW.MIJNWATER.COM

9 februari 2018

Heerlen Cluster B

MIJNWATER, BASIS VOOR DUURZAME ENERGIE
WWW.MIJNWATER.COM

9 februari 2018

Behaaglijk warm Aangenaam koel met Mijnwater

Heerlen Cluster C

MIJNWATER, BASIS VOOR DUURZAME ENERGIE
WWW.MIJNWATER.COM

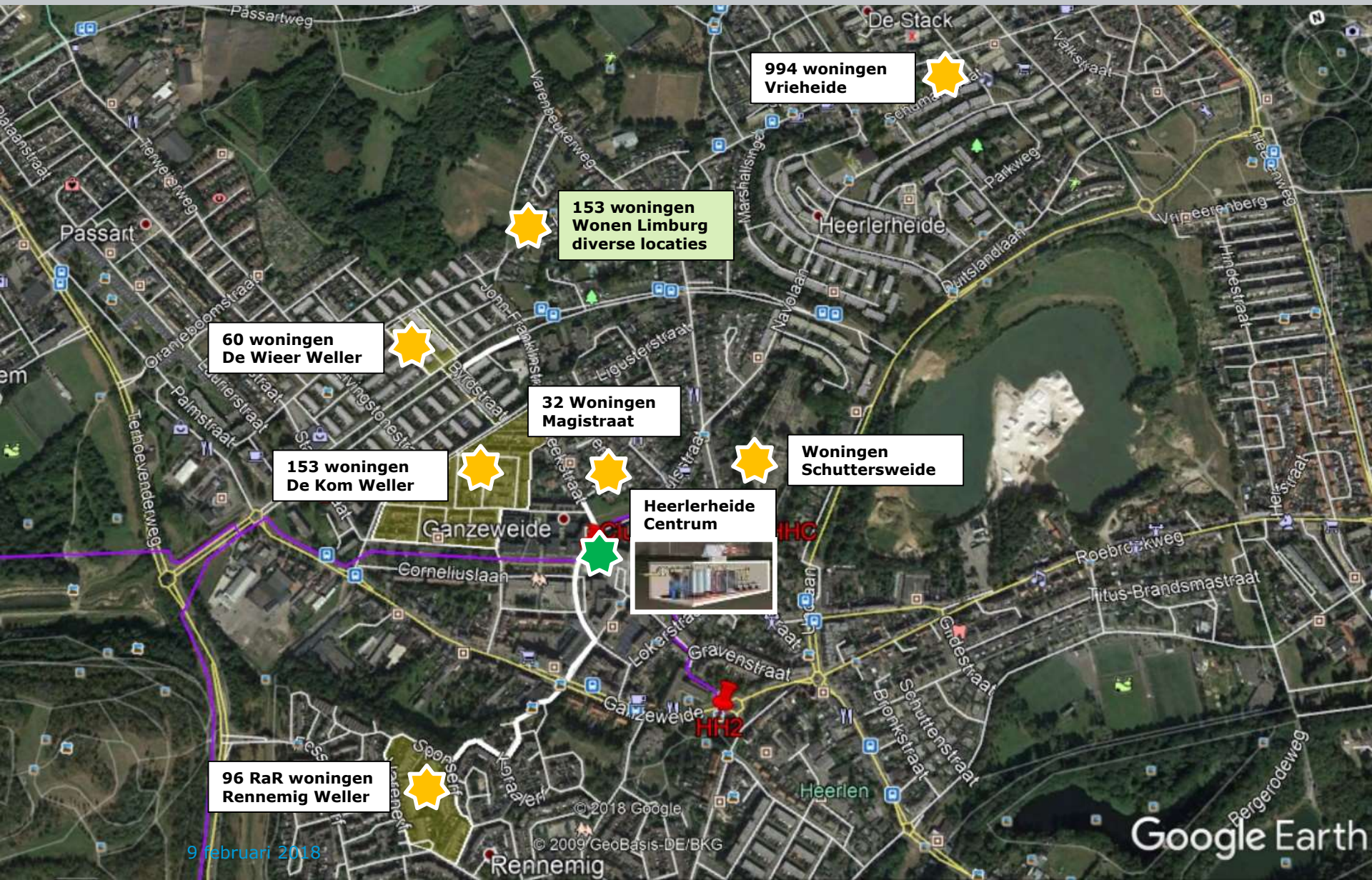

9 februari 2018

Heerlen Cluster D

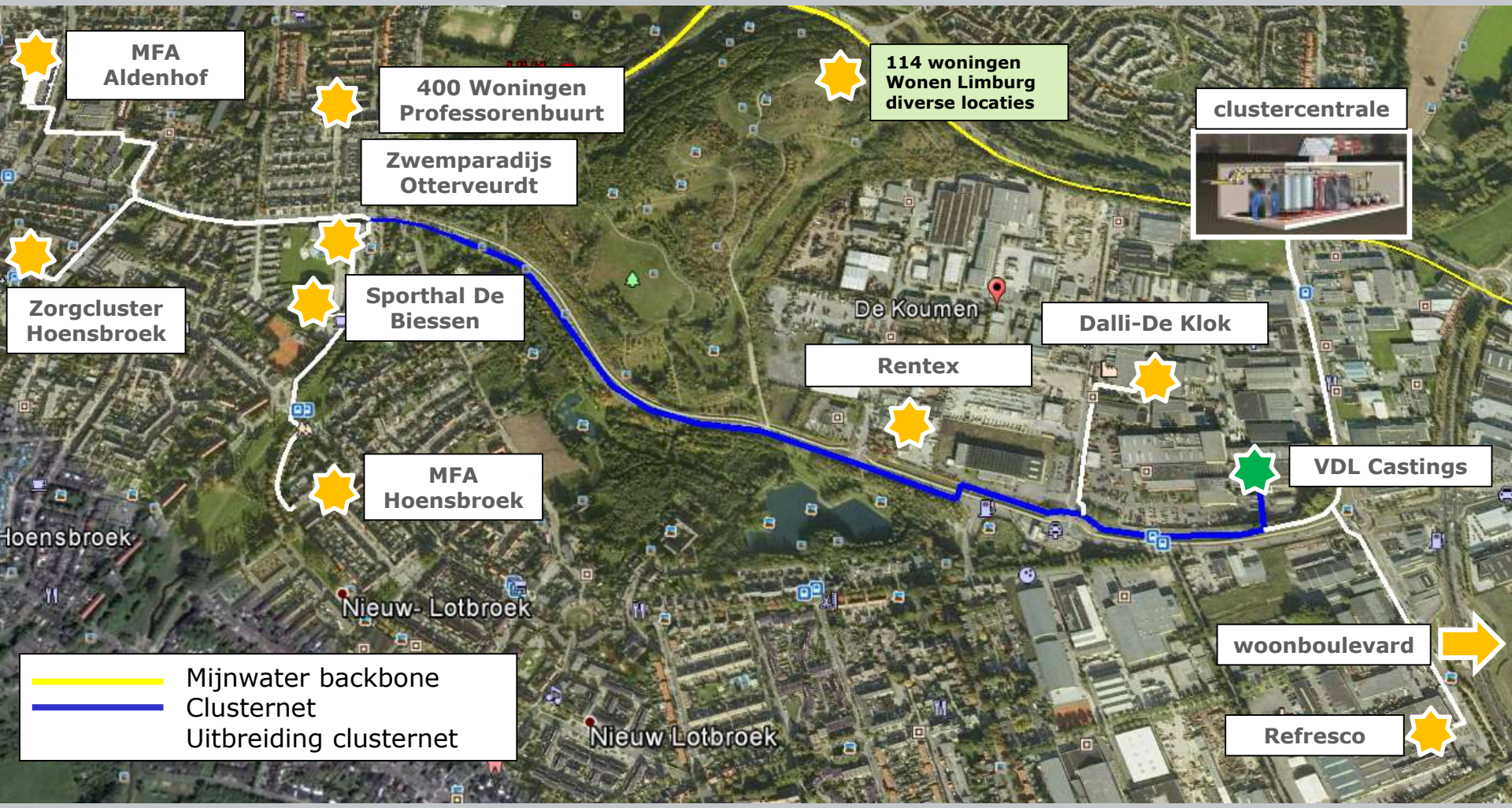

Behaaglijk warm Aangenaam koel met Mijnwater

Limburgs Parlement

provincie limburg

Concept deelverslag van het verhandelde in de Interim Statencommissie

van 7-6-2019
betreffende G-19-015 Statenvoorstel Provinciale garantstelling Mijnwater B.V.

Statenkenmerk	G-19-015	Maastricht	7-6-2019

De **voorzitter** deelt mee dat op de pagina's 6 en 9 vermeld staat dat LEKTA door Provinciale Staten is vastgesteld, maar het is alleen sonderend besproken. Dit zal voor de behandeling in Provinciale Staten op 21 juni aangepast worden via een gewijzigd Statenvoorstel. Hetzelfde geldt voor het percentage provisie dat genoemd is in het voorstel aan Provinciale Staten. Hier wordt gesproken over 6,25%, terwijl dit 6,75% moet zijn. Ook dit wordt aangepast in het gewijzigde Statenvoorstel.
Spreker geeft het woord aan de heren Vonken, Van Beusekom en König voor een korte presentatie en beantwoording van vragen over het onderwerp.

De heer **Vonken** legt uit dat mijnwater een Smart Thermal Grid is. Het heeft een aantal Key Selling Points. Zo is het een warmte- én koudenetwerk en wordt vraag en aanbod gemanaged binnen de verschillende clusters. Nu zijn ongeveer 1800 woningequivalenten en een aantal grote bedrijven als APG en het Shared Service Center aangekoppeld.
De vraag aan de Provincie is ingewikkeld. De Provincie is 100% aandeelhouder van het Limburgs Energie Fonds (LEF). Het is een revolverend fonds en moet CO_2-besparing realiseren. Een adviescommissie heeft een positief advies afgegeven. De AVA (Gedeputeerde Staten) heeft een separaat treasury-advies verstrekt. Dat advies ligt vertrouwelijk ter inzage.
In het Statenvoorstel wordt 22,5 miljoen euro gevraagd. De garantie bedraagt 24 miljoen euro.
1,5 miljoen euro valt binnen het mandaat van Gedeputeerde Staten. Daarnaast financiert het EIB 30 miljoen euro. Spreker zegt toe op verzoek de speciale positie van de gemeente Heerlen uit te leggen.
Na het besluit over de financiering, wordt gewerkt aan het plan van aanpak Project Growth. Daarin is aandacht voor verdere professionalisering van de organisatie, bancaire financiering en een investering van 90 miljoen euro in de huidige pijplijn. Dat levert een besparing op van 300.000 ton CO_2.
Verder is sprake van een strategische aandeelhouder. Enexis is daarbij een van de meest vooruitstrevende partijen.
Met de huidige capaciteit kunnen al veel schaalvoordelen worden gerealiseerd. Voor het toetreden tot de markt bestaan verschillende scenario's met tot 1 miljard verschillende aansluitingen. Het mijnwaterconcept heeft hoge potenties. Een landelijke uitrol is - uiteindelijk - denkbaar.
Met de 22,5 miljoen euro kan een nieuwe aansluiting worden gerealiseerd en kan het project een gezonde schaalgrootte bereiken en van daaruit verder doorgroeien. Bovendien wordt de innovatieve techniek behouden voor de regio.

De **VVD** (Nijskens) merkt op dat er sprake is van een klein temperatuurverschil tussen de koude- en warmtestromen en wil weten of dat voldoende is. Spreker wil ook weten of het water (met gas) moet worden verwarmd als de warmtevraag groot is.

De heer **König** beaamt dat het - in tegenstelling tot de gangbare warmtenetten - gaat om een laagtemperatuurwarmtenet. De gevraagde temperatuur ligt vaak veel hoger. Daarvoor worden warmtepompen (in de afzonderlijke panden) ingezet. Het aantal reeds aangesloten woningen bewijst dat dit systeem werkt.
Het net gebruikt nog een geringe hoeveelheid gas. Dat is straks niet meer nodig, omdat de restwarmte (koude) wordt teruggegeven aan het net voor klanten die koude willen hebben (bijvoorbeeld supermarkten). De restkoude komt weer terug naar het net in de vorm van warmte. In een periode van lage vraag naar warmte wordt de warmte gebufferd, opgespaard, voor piekmomenten.
Een aantal industriële partijen levert warmte. Met hen wordt gesproken over het leveren van warmte aan het net.

D66 (Jenneskens) merkt op dat de aanwezigheid van mijnen niet noodzakelijk is. Spreekster wil weten of er vergelijkbare en ook kansrijke initiatieven zijn.

De heer **Vonken** antwoordt dat er in Limburg ongeveer zeven initiatieven zijn voor een warmtenet. Een aantal gaat ook werken met een laagtemperatuurnetwerk. Die worden meegenomen in ontwikkelingen. Het zal echter nog enkele jaren duren voordat er een voldoende schaalgrootte is gerealiseerd. Laagtemperatuurnetwerken zijn geschikt voor de verwarming van stedelijke gebieden.

FvD (Smeets) leest in het rapport dat de zeer beperkte steekproef (met twee aansluitingen) te weinig is om er resultaten aan te verbinden. Daarvoor is een meer geprofessionaliseerde ramingssystematiek nodig.

De heer **Vonken** legt uit dat in de casus is gekeken naar de investeringsbehoefte, de terugverdiencapaciteit en het rendementsrisicoprofiel. Dat wordt verder geprofessionaliseerd. De steekproef laat nu voldoende zien dat het om een verstandige investering gaat.

De **voorzitter** geeft ruimte voor bespreking van het onderwerp in twee termijnen.

De **SP** (Van Caldenberg) merkt op dat het mijnwaterproject een voorloper is geweest op het gebied van duurzame energieopwekking. Daarvan komen nu de revenuen binnen. Spreker vindt daarom dat de overheid haar meerderheidsaandeel moet behouden en zo ook de zeggenschap over netwerk en productie. Hij pleit dan ook voor de opstart van een Limburgs energiebedrijf met meerdere soortgelijke initiatieven.

GroenLinks (Mertens) heeft een aantal vragen over het onderwerp.
- Hoeveel aansluitingen worden gerealiseerd binnen de holdingtermijn van drie tot zeven jaar?
- Hoe is het mogelijk om de rendementen te berekenen op basis van steekproeven bij slechts twee aansluitingen?
- Wie doet de dotatie van 2,26 miljoen aan de risicoreserve?

Spreekster vraagt tot slot uitleg over de zin waarin wordt gesproken over de toenemende exposure.

50PLUS (Fischer-Otten) looft het initiatief. Er is echter ook sprake van een aantal risico's, onder andere

op het gebied van planning van de pijplijnprojecten en ongecontroleerde groei. Spreekster wil dan ook weten hoe het mogelijk is dat het beheerscenario reëel is met dergelijke risico's.

De **PvdD** (Loomans) is blij met de ontwikkeling van warmtenetten. Die leveren een forse reductie op van de CO_2-emissies, leveren banen en kennis op en Nederland wordt minder afhankelijk van Russisch gas. De fractie is voorstander van de gevraagde garantstelling, maar heeft nog enkele vragen en opmerkingen.

- Hoe worden de eenmalige kosten voor de aansluiting op de woning verrekend?
- Hoe is de prijs van de warmtelevering opgebouwd? Blijft die constant of stijgt deze mee met de gasprijs?
- Wat zijn de financiële risico's op de lange termijn?
- Op pagina 16 staat een paragraaf over uitboekingen. Spreker vraagt om uitleg.

De fractie stelt tot slot voor om ook burgers te laten participeren in dit project, bijvoorbeeld in de vorm van een coöperatie. Zodat naast bedrijven ook burgers kunnen meepraten over de verdere ontwikkelingen.

De **PvdA** (Kuntzelaers) spreekt het project in het kader van de energietransitie enorm aan. Ook de PvdA pleit voor een Limburgs energiebedrijf om de energietransitie in goede banen te leiden en om de revenuen terug te laten vloeien naar Limburg. De fractie onderschrijft de ingezette koers en ziet uit naar meer en uitgebreidere voorstellen.

De **PVV** (Housmans) ziet bij dit project mogelijkheden om daadwerkelijk iets te doen voor de burgers. Daardoor moet het principe 'niet duurder dan anders' gewaarborgd zijn. Ook de netneutraliteit moet worden gegarandeerd, om een monopolie te voorkomen. Spreker pleit voor uitbreiding van de infrastructuur op basis van de vraag en stelt voor om de infrastructuur en de levering van energie te splitsen. Spreker ziet uit naar een bilateraal overleg over deze zaken in de komende periode.

D66 (Jenneskens) wil weten of de PVV voorstander is van de investeringen aan de voorkant.

De **PVV** (Housmans) beaamt dat er investeringen nodig zijn, maar vindt ook dat de businesscase rendement moet opleveren, ook voor de Provincie.
De PVV maakt zich zorgen over het feit dat er nu wel belasting op gas wordt geheven en (nog) niet op warmte uit een warmtenet. Dat vergt straks een ander verdienmodel voor de rijksoverheid. Daar moet in de businesscase rekening mee worden gehouden.

D66 (Jenneskens) steunt het voorliggende voorstel en ziet uit naar meerdere initiatieven op dit gebied. D66 wil die initiatieven een kans geven en heeft daarover een aantal vragen.

- Welke lessen kunnen uit dit project worden getrokken?
- Wat is de huidige stand van zaken van het LEF?
- Welke andere kansrijke initiatieven zijn er op dit moment?
- Wat kan de Provincie doen om dergelijke initiatieven aan te moedigen?
- Welke kansen ziet het College bij het Rijk of bij andere partners om middelen aan te trekken?

LOKAAL-LIMBURG (Van der Linden) juicht de verdere ontwikkeling van dit project toe. Spreker wil

weten of burgers en bedrijven straks verplicht worden om aan te koppelen aan het warmtenet. Hij vraagt ook naar de risico's als het project uitdijt en wil daarom weten op welke termijn de businesscase sluitend is.

FvD (Smeets) ziet weinig noodzaak om versneld van het gas af te gaan. De fractie is ook (gezond) sceptisch over de financiën. Zij heeft de volgende vragen.

- Wie is betrokken geweest bij het treasury-advies (ook marktpartijen?), wat is de expertise van de participerende ambtenaren en wat is de diepgang van het onderzoek?
- Zijn er andere partijen benaderd voor de garantstelling?
- Op pagina 6 wordt gesproken over een onderschatting van de daadwerkelijke investeringskosten en onder andere operationele kosten. Spreker vraagt om een toelichting.
- Wat is de status van de aangekondigde nieuwe ramingssystematiek?
- Er is sprake van een herfinancieringsrisico bij een ongecontroleerde groei. De adviescommissie stelt voor om een expliciet standpunt in te nemen over een acceptabel maximum. Wat is de status hiervan?
- Wat gebeurt er als banken of andere partijen niet willen participeren? Gaat de Provincie dat gat opvullen?
- In hoeverre is Mijnwater B.V. gereed om de taken uit te voeren? Moeten de ontwikkelingen worden gemonitord?
- Wat de status van Invest-NL? Kan met de participatie van deze financier de garantstelling worden afgebouwd?
- Wat zijn de kosten voor de burger voor isolatie van het huis en aansluiting op het net?
- Het tv-programma Kassa repte eerder over miljoenenverliezen bij de voorloper van Mijnwater B.V. Spreker vraagt om een toelichting.

Het **CDA** (Depondt-Olivers) merkt op dat, om te voldoen aan de klimaatdoelstellingen tegen acceptabele kosten, volume moet worden gecreëerd. Dat is mogelijk met het voorliggende collectieve systeem. Het gaat nu om een B.V. die via LEF 100% eigendom is van de Provincie. De fractie heeft verder de volgende vragen, opmerkingen en aandachtspunten.

- Is de B.V. straks in staat om zijn eigen broek op te houden tegen voor burgers acceptabele kosten?
- Wat is het risicoprofiel van de Provincie in de toekomst: de rol van vliegwiel voor toekomstige ontwikkelingen of bijvoorbeeld met het netwerk in eigendom?
- Zijn er straks vervolginvesteringen (en weer een garantstelling van de Provincie) nodig om de rentabiliteit te borgen?
- Wat zijn de gevolgen voor de businesscase als de gasprijs daalt doordat de vraag naar gas daalt?
- Netwerkers in Nederland onderzoeken op dit moment of het mogelijk is om het bestaande gasleidingnetwerk in te zetten voor levering van alternatieve energie, waardoor verschillende overheidsinstanties met elkaar gaan concurreren. Daarom zou Enexis het netwerk van dit project moeten overnemen.

De **VVD** (Nijskens) ziet uit naar de toekomstige discussies over de inzet van bestaande netwerken. Spreker heeft verder de volgende vragen en opmerkingen.

- Zijn de vastgestelde maximumprijzen toereikend voor een goede bedrijfsvoering door Mijnwater B.V.?

- Waarom wil Heerlen van het project af en wat levert dat voor die gemeente op?
- De storting in de risicoreserve bedraagt - slechts - 2,26 miljoen euro. Is dat voldoende?

Gedeputeerde Koopmans gaat in op de opmerkingen van de fracties.

- Bij een exitstrategie kan de fondsbeheerder nu nog zonder de Provincie acteren. Spreker kondigt aan dat te veranderen. De exitstrategie wordt onderdeel van een AVA-besluit met aandacht voor de betrokkenheid van de overheid.
- Voor toekomstige ontwikkelingen is een garantstelling van de Provincie nodig. Voor externe partijen, zoals Invest-NL en marktpartijen (met hun kennis en kunde) wordt het daarmee aantrekkelijk om te participeren. Technisch is alles in orde; het concept is innovatief en op veel plekken toepasbaar, maar ook moet de bedrijfsvoering op orde worden gebracht.
- De Provincie heeft nooit gezegd van het gas af te willen, slechts van het Gronings gas.
- In het treasury-advies staat uitdrukkelijk dat investeringsbesluiten op basis van zakelijke overwegingen geschieden. Het huidige commitment van de Provincie moet gezien worden als een maximum. Het is verantwoord om het bedrijf nu gereed te maken, te zoeken naar strategische mede-investeerders en er later eventueel uit te stappen.
- LEF is de facto al een provinciaal energiebedrijf. De kennis en kunde is aanwezig om het bedrijf gereed te maken voor de toekomst.
- De dotatie risicoreservering komt uit de provinciale begroting. Daarin is een reservering van 70 miljoen euro opgenomen voor allerlei garantstellingen en leningen. Het bedrag van de risicoreservering is gebaseerd op allerlei wettelijke regels en wordt onafhankelijk getoetst.
- In het treasury-advies wordt ingegaan op alle mogelijke risico's, onder andere de dubbele 'backbone' die nodig zou zijn voor de gasloze wijk in Brunssum. Dat advies ligt vertrouwelijk ter inzage en kan besproken worden met de betreffende ambtenaren.
- 'De burger' kent vele gezichten, maar iedereen wil inzage in de kosten. In de Warmtewet is het principe opgenomen 'niet meer dan anders'. Het RIB mag dan ook niet worden verhoogd.
- Elke uitboeking wordt getoetst en gerapporteerd aan het LEF.
- **Gedeputeerde Koopmans zegt toe de mogelijkheid van participatie door burgers met het LEF te bespreken.**
- Het aantal aansluitingen bedraagt 5000 tot 10.000 woningequivalenten.
- De vergoeding bedraagt 6,75%. 3,2% is voor dekking van de fondskosten. 3,55% risicopremie is voor de Provincie.
- De Warmtewet is op een aantal punten, onder andere op het gebied van netneutraliteit, nog te rigide. Daar wordt onder andere met Enexis over gesproken.
- De gedeputeerde benadrukt dat de Provincie geen subsidie verleent aan Mijnwater B.V.
- **Gedeputeerde Koopmans zegt toe de fracties te informeren over de splitsing. De vragen van D66 worden schriftelijk beantwoord.**
- Met onder andere de EIB en Invest-NL wordt gesproken over partnerschappen.
- Er is geen sprake van een aansluitplicht voor burgers of bedrijven. Het is wel mogelijk dat woningcorporaties samen met huurders een eigen keuze maken.
- De kwaliteit van treasury-adviezen is hoog. De Provincie beschikt over een hoge mate van deskundigheid; bovendien wordt vaak externe deskundigheid ingezet.

FvD (Smeets) heeft geen twijfels over de kwaliteit, maar wil slechts weten welke personen bij het advies

betrokken waren en hoe een dergelijk advies tot stand komt.

Gedeputeerde Koopmans benadrukt dat adviezen niet politiek zijn. Het gaat om puur inhoudelijke adviezen. Het is vervolgens aan Provinciale en Gedeputeerde Staten om daar een politiek besluit over te nemen.

- De gemeente Heerlen heeft eerder het project mede gefinancierd. Dat is alleen gebeurd om een verstandig bedrijf op te bouwen. De gemeente kan de verdere ontwikkelingen niet dragen. Het is nu aan de Provincie en het LEF om het over te nemen. Bij de overdracht is afgesproken dat de gemeente voor 15 miljoen euro participeert in de onderneming. De overdracht levert de gemeente niets op.
- Spreker is het eens met de opmerkingen van het CDA over de gewenste schaalgrootte.
- Met de investering van 90 miljoen euro kan Mijnwater B.V. straks zijn eigen broek ophouden. De inkomsten bestaan uit 50% vastrecht en 50% energie.
- De ACM baseert zich bij haar berekeningen op bestaande wetgeving. Met berekende bedragen is de businesscase opgesteld.

De heer **Vonken** gaat in op risico's tussen de voorcalculatie en de nacalculatie van de twee steekproeven. Die zijn niet maatgevend voor de totale populatie, maar binnen het plan van aanpak is aandacht voor het tijdig aanleveren van informatie op dit gebied.

Gedeputeerde Koopmans legt uit dat pas betaald wordt als er meerdere (210) woningen) zijn getest.

Tweede termijn

De **voorzitter** roept op om eventuele wensen en bedenkingen SMART te formuleren en vraagt de fracties om aan te geven of het voor hen een hamerstuk of een bespreekstuk is.

De **SP** (Van Caldenberg) vraagt de gedeputeerde opnieuw naar het door de SP gewenste meerderheidsbelang (van de overheid) in de toekomst. Als dat kan worden gegarandeerd, is het voorstel voor de SP een hamerstuk.

GroenLinks (Mertens) steunt het voorstel. Het draagt bij aan de klimaatdoelstellingen. Voor de fractie is het voorstel een hamerstuk.

De **PvdD** (Loomans) vraagt om de opgedane kennis en ervaring van dit innovatieve project zo breed mogelijk met andere initiatiefnemers op het gebied van warmtenetten, belangeloos te delen. Voor de fractie is het verder een hamerstuk.

Voor de **PvdA** (Kuntzelaers), **D66** (Jenneskens), **LOKAAL-LIMBURG** (Van der Linden) en de **VVD** (Nijskens) is het voorstel een hamerstuk.

De **PVV** (Housmans) kondigt enkele technische vragen aan. Als die naar tevredenheid worden beantwoord, is het voor de fractie een hamerstuk.

Voor **FvD** (Smeets) is het een bespreekstuk. Spreker spreekt zijn twijfels uit over het adagium ‘niet meer dan anders’. Hij vraagt verder informatie over de garantstelling van de Provincie van 22,5 miljoen euro.

Voor het **CDA** (Depondt-Olivers) is het voorstel een hamerstuk. Spreekster ziet uit naar de toekomstige discussies over de rol van de Provincie en van marktpartijen.

Gedeputeerde Koopmans deelt mee dat de verspreiding van kennis deel uitmaakt van de subsidievoorwaarden in de subsidieprogramma’s. Mijnwater B.V. werkt op dit moment hard aan het op orde brengen van de bedrijfsvoering. Extra informatieverstrekking is dan ook niet aan de orde.
Eind 2019 wordt gesproken over het vervolg van het project: de koppeling aan andere investeerders.
Gedeputeerde Koopmans zegt toe een informatiesessie te verzorgen, onder andere over de garantstelling van de Provincie en het treasury-advies.
De gedeputeerde herhaalt zijn toezegging dat een eventueel exitbesluit in de AVA wordt genomen. Hij is er geen voorstander van dat de Provincie haar meerderheidsaandeel behoudt. Hij vindt wel dat het project in publieke handen moet blijven. Als dat in gevaar komt, dan wordt dat met Provinciale Staten besproken.

De **voorzitter** constateert dat de wensen van de SP en de Partij voor de Dieren komen te vervallen.

De volgende toezeggingen zijn gedaan n.a.v. de bespreking van het Statenvoorstel Provinciale garantstelling Mijnwater B.V.:
T8457 Gedeputeerde Koopmans zegt toe de mate van invloed op het exit-besluit te verwerken in het (gewijzigd) Statenvoorstel.
T8458 Gedeputeerde Koopmans zegt namens gedeputeerde Geurts toe dat Provinciale Staten na de zomer worden geïnformeerd over de stand van zaken rondom LEF en kansrijke initiatieven zoals Mijnwater B.V.

Conclusie: het onderwerp is voldoende besproken en wordt als bespreekstuk doorgeleid naar de Statenvergadering.

De commissiegriffier, De voorzitter,

Mw. L.G.M. van Birgelen-Droog Dhr. A. Rossel

Limburgs Parlement

provincie limburg

BESLUIT
PROVINCIALE STATEN
VAN LIMBURG

No: G-19-015

Onderwerp
Provinciale garantstelling Mijnwater B.V.

Provinciale Staten van Limburg;

gezien het voorstel van Gedeputeerde Staten van Limburg van 21 mei 2019

besluiten:

1. Conform artikel 167, lid 4 jo. artikel 158, lid 1 onder 2 van de Provinciewet, nader uitgewerkt in artikel 13 lid 4 van de financiële verordening 2016, zijn geen wensen en bedenkingen geuit ten aanzien van het financieringsvoorstel dat bestaat uit:
   a. het verstrekken van een garantstelling ter hoogte van maximaal € 22,5 mln. jegens LEF B.V. voor haar investering van in totaal € 32,5 mln. in mijnwater B.V. tegen een marktconforme vergoeding in de vorm van een provisie ter hoogte van 6,75% op geconsolideerd niveau;
   b. het instellen van een risicoreserve ad € 2,26 mln. ten laste van de middelen Limburgs Bod en klimaatakkoord (zie paragraaf 8).

Aldus vastgesteld door Provinciale Staten van Limburg in hun vergadering van 21 juni 2019.

De heer mr. A.O.J. Pregled, waarnemend griffier

De heer drs. Th.J.F.M. Bovens, voorzitter

(PS) Provinciale Staten

Dossiernummer	441
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	21 juni 2019
Agendapunt	6.1
Omschrijving	G-19-009 Statenvoorstel Jaarstukken 2018, brief GS van 9-4-2019 (GS 2019-26815)

Geagendeerd	Vergaderdatum
(PS) Provinciale Staten	21 juni 2019

provincie limburg

Provinciale Staten
van Limburg

Cluster	FIN	**Behandeld**	N.M.G. van Wieringen-Bonten
Ons kenmerk	2019/26815	**Telefoon**	+31 43 389 71 18
Uw kenmerk	-	**Maastricht**	9 april 2019
Bijlage(n)	1	**Verzonden**	**9 april 2019**

Onderwerp
Statenvoorstel Jaarstukken 2018

Geachte Staten,

In de bijlage treft u het Statenvoorstel Jaarstukken 2018 aan, inclusief het bijbehorend dossier.
Het boekjaar is afgesloten met een vrij resultaat van € 2,66 miljoen, dat wij, conform de financiële spelregels, toevoegen aan de Immunisatiereserve.

Gedeputeerde Staten van Limburg

voorzitter

secretaris

Bezoekadres:
Limburglaan 10
NL-6229 GA Maastricht

Postbus 5700
NL-6202 MA Maastricht
postbus@prvlimburg.nl

Tel + 31 43 389 99 99
Fax + 31 43 361 80 99
www.limburg.nl

IBAN –nummer:
NL08RABO0132575728
BIC-code: RABONL2U

provincie limburg

Statenvoorstel – 1 minuut versie
No: G-19-009

1 Onderwerp

Jaarstukken 2018.

2 Inleiding/aanleiding inclusief beoogd resultaat

Met de voorliggende Jaarstukken 2018 leggen Gedeputeerde Staten verantwoording af aan Provinciale Staten over de realisatie van de beleidsvoornemens, zoals opgenomen in de Programmabegroting 2018, inclusief de door Provinciale Staten vastgestelde wijzigingen en doen ze het voorstel tot het bestemmen van het voordelige resultaat. Daarnaast wordt gevraagd kennis te nemen van de “Jaarrekening 2018 in één oogopslag”.

3 Bevoegdheid

Conform de Provinciewet stellen Provinciale Staten de Jaarstukken vast in het jaar volgend op het begrotingsjaar.

4 Voorstel aan Provinciale Staten

1. De volgende onderdelen uit het dossier van de Jaarstukken 2018 vast te stellen:
    a. Bijlage 1: de Memorie van Toelichting Jaarstukken 2018;
    b. Bijlage 2: de Jaarstukken 2018 inclusief de 3e begrotingswijziging 2019;
    c. Bijlage 3: wijzigingsbesluiten reserves Jaarstukken 2018.
2. Het voordelige resultaat 2018 als volgt te bestemmen:
    a. € 20.721.660 als dekking voor de overboekingsvoorstellen;
    b. € 1.000.000 voor de verhoging van het subsidieplafond voor het project 75 jaar bevrijding;
    c. € 2.950.000 als alternatieve dekking voor de Einstein Telescope;
    d. € 2.657.569 vloeit terug naar de Immunisatiereserve, conform de financiële spelregels.

5 Argumenten / toets duurzaamheidparagraaf

Niet van toepassing.

6 Risico’s

Risico’s van materieel belang voor de financiële positie die niet zijn afgedekt door middel van reserves of voorzieningen zijn opgenomen in de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing van de Jaarstukken 2018.

Statenvoorstel
No: G-19-009

1. Onderwerp

Jaarstukken 2018.

2. Inleiding/aanleiding inclusief beoogd resultaat

Met de voorliggende Jaarstukken 2018 leggen Gedeputeerde Staten verantwoording af aan Provinciale Staten over de realisatie van de beleidsvoornemens, zoals opgenomen in de Programmabegroting 2018, inclusief de door Provinciale Staten vastgestelde wijzigingen en doen ze het voorstel tot het bestemmen van het voordelige resultaat. Daarnaast wordt gevraagd kennis te nemen van de “Jaarrekening 2018 in één oogopslag”.

3. Bevoegdheid

Conform de Provinciewet stellen Provinciale Staten de Jaarstukken vast in het jaar volgend op het begrotingsjaar.

4. Voorstel aan Provinciale Staten

1. De volgende onderdelen uit het dossier van de Jaarstukken 2018 vast te stellen:
    a. Bijlage 1: de Memorie van Toelichting Jaarstukken 2018;
    b. Bijlage 2: de Jaarstukken 2018 inclusief de 3e begrotingswijziging 2019;
    c. Bijlage 3: wijzigingsbesluiten reserves Jaarstukken 2018.
2. Het voordelige resultaat 2018 als volgt te bestemmen:
    a. € 20.721.660 als dekking voor de overboekingsvoorstellen;
    b. € 1.000.000 voor de verhoging van het subsidieplafond voor het project 75 jaar bevrijding;
    c. € 2.950.000 als alternatieve dekking voor de Einstein Telescope;
    d. € 2.657.569 vloeit terug naar de Immunisatiereserve, conform de financiële spelregels.

5. Risico’s

Risico’s van materieel belang voor de financiële positie die niet zijn afgedekt door middel van reserves of voorzieningen zijn opgenomen in de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing van de Jaarstukken 2018.

6. Toelichting / kernargumenten/onderbouwing

Wij bieden u het dossier van de Jaarstukken 2018 aan. Dit dossier bestaat uit:

- bijlage 1: de Memorie van Toelichting Jaarstukken 2018;
- bijlage 2: de Jaarstukken 2018 inclusief de 3e begrotingswijziging 2019;
- bijlage 3: wijzigingsbesluiten reserves Jaarstukken 2018;
- bijlage 4: de Jaarrekening 2018 in één oogopslag.

De bijlagen 1 t/m 3 bieden wij ter vaststelling aan. Bijlage 4 bieden wij ter kennisname aan.

Voorstel 1

De volgende onderdelen (Bijlage 1 t/m 3) uit het dossier van de Jaarstukken 2018 vast te stellen:

Bijlage 1: de Memorie van Toelichting Jaarstukken 2018

Conform afspraak met de Jaarrekeningcommissie d.d. 25-11-2016 hebben wij aan het dossier van de Jaarstukken een Memorie van Toelichting opgenomen, met daarin een kwalitatieve beschrijving rondom de status van onze meerjarige doelen en inzet van instrumenten.

Bijlage 2: de Jaarstukken 2018 inclusief 3e begrotingswijziging 2019

De Jaarstukken 2018 bestaan uit het Jaarverslag en de Jaarrekening. In het jaarverslag wordt verantwoording afgelegd over de realisatie van de begrotingsprogramma´s (programmaverantwoording), zoals beoogd in de Programmabegroting 2018 na wijzigingen.
Met behulp van de drie W-vragen wordt inzicht geboden in:

- Wat hebben we bereikt? Hiermee geven wij inzicht in de mate waarin de doelstellingen zijn gerealiseerd.
- Wat hebben we ervoor gedaan? Onder deze passages verantwoorden wij ons over wijze waarop is gestreefd de maatschappelijke effecten te verwezenlijken.
- Wat heeft het ons gekost? Dit onderdeel geeft inzicht in de gerealiseerde baten en lasten en de bestedingen binnen kredieten.

Daarnaast geeft het jaarverslag inzicht in de verplichte paragrafen.

In de jaarrekening is het overzicht van baten en lasten, het saldo en de balans opgenomen. Het dossier is voorzien van een goedkeurende controleverklaring.

3e begrotingswijziging 2019

De gevolgen van de Jaarstukken 2018 op de Programmabegroting 2019-2022 komen tot uitdrukking in de 3e begrotingswijziging 2019. Deze hebben vooral betrekking op de overboekingsvoorstellen zoals gespecificeerd in de Jaarstukken 2018 (bijlage 4 Doorwerking naar Begroting 2019 e.v.).

De 3^{e} begrotingswijziging 2019 heeft geen effect op het resultaat 2018 en verder, omdat de overgeboekte lasten gedekt worden uit overgeboekte baten en aanwending van reserves. In deze begrotingswijziging is eveneens de bestemming van het resultaat 2018 verwerkt conform voorstel 2 b, c en d.

Bijlage 3: de wijzigingsbesluiten reserves Jaarstukken 2018

Conform het kader Sturing in samenwerking 2.0 zijn de reserves en voorzieningen, net als in voorgaande jaren, bij de Jaarstukken 2018 doorgelicht op nut en noodzaak. Dit heeft geleid tot het voorstel om een aantal reserves op te heffen wegens functieverlies, zoals aangegeven in deze bijlage.

De “Tijdelijke bestemmingsreserve Reorganisatie 2011-2016” is opgeheven wegens functieverlies. Daarnaast wordt de reserve “DU Electrificatie Maaslijn” samengevoegd met de reserve DU Verkeer en Vervoer als onderdeel van de Bereikbaarheidsmiddelen. Dit wordt geëffectueerd bij de 1e Afwijkingenrapportage 2019.

Voorstel 2
Het voordelige resultaat 2018 als volgt te bestemmen:

Het voordelige resultaat 2018 € 27.329.229 als volgt te bestemmen:

a. <u>€ 20.721.660 als dekking voor de overboekingsvoorstellen</u>

Het totaal van de overboekingen bedraagt € 37,09 mln., Een deel van deze overboekingsvoorstellen wordt gedekt uit bestaande reserves (€ 16,37 mln.) De voorstellen ten laste van het resultaat bedragen ad € 20,72 mln.

De aanleiding om de budgetten over te boeken vormen nog niet afgeronde resultaten, projecten en subsidieregelingen. Het gaat hier dus om een verschuiving van middelen. Indien er een beleidskader is vastgesteld waarin intensiveringsmiddelen uit het coalitieakkoord worden geoormerkt en die betreffende middelen worden in enig jaar niet (volledig) uitgegeven, dan worden deze middelen automatisch overgeboekt naar het volgende jaar, conform de financiële spelregels.

b. <u>€ 1.000.000 voor de verhoging van het subsidieplafond voor het project 75 jaar bevrijding</u>

Middels mededeling portefeuillehouder inzake projecten subsidieregeling Herdenken en Vieren 75 jaar bevrijding (d.d. 11-3-2019, kenmerk 2019/16195) zijn Provinciale Staten geïnformeerd over het besluit van Gedeputeerde Staten om € 1 mln. extra beschikbaar te stellen om recht te kunnen doen aan de overweldigende respons uit de samenleving en zo aan de subsidieaanvragen te kunnen voldoen.

c. <u>€ 2.950.000 als alternatieve dekking voor de Einstein Telescope;</u>

Bij de besluitvorming m.b.t. de programmabegroting 2019 is destijds conform voorstel besloten om € 2,95 mln. te dekken uit het € 70 mln. deel van de Immunisatiereserve. Echter: het college heeft daarna besloten om alternatieve dekking aan te wijzen om andere projecten te kunnen prioriteren. Dat wordt nu geëffectueerd.

d. <u>€ 2,657.569 vloeit terug naar de Immunisatiereserve, conform de financiële spelregels</u>

Conform de financiële spelregels worden voordelige jaarrekeningresultaten gestort in de Immunisatiereserve.

Overige onderdelen van het dossier van de Jaarstukken 2018 ter kennisname

<u>Bijlage 4 "De Jaarrekening 2018 in één oogopslag"</u>
Deze bijlage bieden wij ter kennisname aan. Het doel van deze bijlage is op beknopte wijze belangrijke financiële gegevens samen te vatten rondom de voorliggende Jaarstukken.

7. Afweging van alternatieven en motivering gemaakte keuze / toets duurzaamheidparagraaf
Niet van toepassing.

8. Relatie met Programmabegroting – financiële aspecten
Zie toelichting op voorstel 1 onder kopje: de 3e begrotingswijziging 2019.

9. Juridische aspecten – deregulering
Niet van toepassing.

10. Verbindingslijnen en andere visies
Niet van toepassing.

11. Effecten op CO_2 emissies
Niet van toepassing.

12. Verdere planning, procedure en uitvoering
Niet van toepassing.

13. Periodieke informatie/sturingsinformatie
Via de reguliere planning- en controlcyclus.

14. Evaluatie
Niet van toepassing.

15. Communicatie
Niet van toepassing.

16. Meegezonden bijlagen
- bijlage 1: de Memorie van Toelichting Jaarstukken 2018
- bijlage 2: de Jaarstukken 2018 inclusief de 3e begrotingswijziging 2019
- bijlage 3: wijzigingsbesluiten reserves Jaarstukken 2018
- bijlage 4: de Jaarrekening 2018 in één oogopslag

provincie limburg

ONTWERPBESLUIT
PROVINCIALE STATEN
VAN LIMBURG

No: G-19-009

Onderwerp
Jaarstukken 2018

Provinciale Staten van Limburg;

gezien het voorstel van Gedeputeerde Staten van Limburg van 9 april 2019

besluiten:

1. De volgende onderdelen uit het dossier van de Jaarstukken 2018 vast te stellen:
   a. Bijlage 1: de Memorie van Toelichting Jaarstukken 2018;
   b. Bijlage 2: de Jaarstukken 2018 inclusief de 3e begrotingswijziging 2019;
   c. Bijlage 3: wijzigingsbesluiten reserves Jaarstukken 2018.
2. Het voordelige resultaat 2018 als volgt te bestemmen:
   a. € 20.721.660 als dekking voor de overboekingsvoorstellen;
   b. € 1.000.000 voor de verhoging van het subsidieplafond voor het project 75 jaar bevrijding;
   c. € 2.950.000 als alternatieve dekking voor de Einstein Telescope;
   d. € 2.657.569 vloeit terug naar de Immunisatiereserve, conform de financiële spelregels.

Aldus vastgesteld door Provinciale Staten van Limburg in hun vergadering van

De heer Mr. A. O.J. Pregled, waarnemend griffier

De heer drs. Th.J.F.M. Bovens, voorzitter

provincie limburg

2019/48615 26-6-2019
GRIF 10-9-2019

Provincie Limburg	PS
DOCnr.	
Ingek.	24 JUNI 2019
CASnr.	
ID.	

GEWIJZIGD ONTWERPBESLUIT
PROVINCIALE STATEN
VAN LIMBURG

No: G-19-009

Onderwerp
Jaarstukken 2018

Provinciale Staten van Limburg;

gezien:
- het voorstel van Gedeputeerde Staten van Limburg van 9 april 2019;
- Analyse Jaarstukken 2018 Provincie Limburg, interne memo ISC van 8-5-2019 (PS 2019-36162);
- de conclusies van de jaarrekeningcommissie zoals vermeld in het conceptdeelverslag van de Interim Statencommissie van 7-6-2019;
- Deeljaarrekening Provinciale Staten Griffie en Zuidelijke Rekenkamer 2018.

besluiten:

1. de volgende onderdelen uit het dossier van de Jaarstukken 2018 vast te stellen:
   a. Bijlage 1: de Memorie van Toelichting Jaarstukken 2018;
   b. Bijlage 2: de Jaarstukken 2018 inclusief de 3e begrotingswijziging 2019;
   c. Bijlage 3: wijzigingsbesluiten reserves Jaarstukken 2018.
2. het voordelige resultaat 2018 als volgt te bestemmen:
   a. € 20.721.660 als dekking voor de overboekingsvoorstellen;
   b. € 1.000.000 voor de verhoging van het subsidieplafond voor het project 75 jaar bevrijding;
   c. € 2.950.000 als alternatieve dekking voor de Einstein Telescope;
   d. € 2.657.569 vloeit terug naar de Immunisatiereserve, conform de financiële spelregels;
3. de deeljaarrekening 2018 Provinciale Staten, Griffie en Zuidelijke Rekenkamer vast te stellen.

Aldus vastgesteld door Provinciale Staten van Limburg in hun vergadering van 21 juni 2019.

De heer mr. A. O.J. Pregled, waarnemend griffier

De heer drs. Th.J.F.M. Bovens, voorzitter

Memorie van Toelichting

Jaarstukken 2018

provincie limburg

Memorie van Toelichting

Jaarstukken 2018

Inhoudsopgave

1. Inleiding 5

Financiële terugblik op 2018 7

2. Inhoudelijke hoofdlijnen en accenten bij de jaarstukken 2018 9

2.1 Limburg werkt en groeit 9
2.2 Limburg voor elkaar 10
2.3 Leven in Limburg 11
2.4 Energie van Limburg 13
2.5 Limburg leefbaar en groen 14
2.6 Limburg verbonden en bereikbaar 17
2.7 Limburg onbegrensd 18
2.8 Limburg in actie 19

3. Limburg betaalbaar 23

Biej Ool euver

1. Inleiding

Met de Jaarstukken 2018 wordt verslag gedaan van de bereikte resultaten over het begrotingsjaar 2018. De Jaarstukken 2018 en deze Memorie van Toelichting zijn vastgesteld door het college van Gedeputeerde Staten op 9 april 2019, op basis van het coalitieakkoord 2015-2019 'In Limburg bereiken we meer!'. Dit geldt voor zover verslag wordt gedaan van de bereikte resultaten, als ook voor passages die zich richten op de toekomst. De Jaarstukken dienen als zodanig gelezen te worden.

Na het vaststellen van de beleidskaders volgens het coalitieakkoord 'In Limburg bereiken we meer!' en de Voorjaarsnota 2016, is de uitvoering centraal gesteld. Met de diverse voortgangsrapportages en de Jaarstukken is de voortgang in beeld gehouden. 2018 heeft in het teken gestaan van uitvoeren, met versterking van onze aanpak in partnerschap met het Rijk, de Limburgse gemeenten en met alle Limburgse partners die een bijdrage willen leveren aan onze ambities. Dit is terug te lezen in de separate inhoudelijke hoofdstukken.

De jaarstukken tonen ook opgaven die nog aandacht vragen. Dat is soms te herleiden tot nieuwe of grote ambities, grote belangen, forse investeringen en een complexe samenwerking waarin meerdere partners het tempo samen bepalen, zoals in het kader van de veranderingen in het sociale domein, de energietransitie, wateropgaven of natuurontwikkeling. Soms hebben we te maken met gewijzigde omstandigheden, zoals de aantrekkende economie of een bijstelling van prioriteiten in Rijksbeleid of gemeentelijk beleid.

De voortgang hebben wij weten te bereiken door samenwerking met kennis-partners, ondernemers en actieve inwoners van Limburg die in actie willen komen voor een welvarend en sociaal Limburg. Daarin is een stevige plek weggelegd voor de realisatie van het Limburgs Aanbod aan het Kabinet Rutte III. De investeringslijnen 'verduurzaming van het chemiecluster Chemelot' en 'de verduurzaming van de gebouwde omgeving' zijn actief en succesvol ingebracht in de voorbereidingen van het Klimaatakkoord. We hebben actief ingespeeld op het landelijke programma voor proeftuinen voor aardgasvrije wijken. Voor het onderdeel Transformatie van de regio Parkstad zijn we gekomen tot een Regiodeal. Vanuit Rijkszijde worden momenteel ook voorbereidingen getroffen voor een nieuwe, derde tranche van regiodeals. Naar verwachting zal coördinerend Minister Schouten dit voorjaar een brief aan de Tweede Kamer sturen met de randvoorwaarden. Het college van Gedeputeerde Staten is momenteel verkennend in gesprek met de regio Noord-Limburg en het Rijk om de kansen en mogelijkheden hiervan te bezien.
De regio Noord-Limburg is op dit moment bezig met het opstellen van een strategische investeringsagenda die later dit jaar kan leiden tot een propositie voor de nieuwe tranche regiodeals.

2018 is ook het jaar waarin Limburgse gemeenten na de verkiezingen voor de gemeenteraad tot nieuwe bestuursakkoorden zijn gekomen. Veel Limburgse gemeenten willen aan de slag met verduurzaming en de energietransitie. Er liggen goede kansen om samen te werken bij de verdere uitwerking van ons beleid in het kader van de Limburgse Energie en Klimaat Transitie Aanpak (LEKTA) en onze Regionale Energie Strategieën (RES). Tegelijkertijd moeten de ambities, onzekerheden en het tempo van de energietransitie en andere grote veranderopgaven worden afgewogen tegen de beschikbare middelen en de draagkracht van alle partners en inwoners van Limburg.

Financiële terugblik op 2018

Het boekjaar 2018 wordt afgesloten met een vrij resultaat ad € 6,61 mln. Onderstaand treft u de belangrijkste verschillen op hoofdlijnen aan.

€ x 1 mln.

Verschillen met invloed op resultaat na verrekeningen met egaliserende reserves/balansposten	Resultaat	Effect	Overboeking naar 2019 e.v.
1.Reguliere baten en lasten in programma's	11,94	V	11,50
2.P-begroting	6,94	V	6,57
3. Overhead	2,52	V	1,85
4.Kapitaallasten	0,06	V	
5.Opcenten MRB	-0,24	N	
6.Algemene uitkering provinciefonds	0,21	V	
7.Voorziening APPA	-0,19	N	
8.Resultaat beleggingen/overige eigen middelen	0,08	V	
9.Resultaat voorgaande dienstjaren	4,18	V	0,80
10. Vrijval van reserves	1,83	V	
Totale resultaatafwijking begroting vs realisatie	**27,33**	**V**	**20,72**
Vrije resultaat Jaarstukken 2018	**6,61**	**V**	

Het voorlopige vrije resultaat ad € 6,61 mln. wordt als volgt bestemd:

- € 1 mln. voor de verhoging van het subsidieplafond voor het project "75 jaar bevrijding";
- € 2,95 mln. als alternatieve dekking van de Einsteintelescoop;
- € 2,66 mln. vloeit terug naar de Immunisatiereserve, conform de financiële spelregels.

Besluitvorming door Provinciale Staten hierover vindt plaats bij vaststelling van de jaarrekening.

Voor een uitgebreide toelichting op deze verschillen verwijzen wij naar de Jaarstukken 2018, onderdeel 6.5 Toelichting op het overzicht baten en lasten 2018.

ULUDAG

2. Inhoudelijke hoofdlijnen en accenten

2.1 Limburg werkt en groeit

De Limburgse economie groeit gestaag. De werkgelegenheid en vacatures nemen toe, en de werkloosheid daalt. De programma's Investeringsklimaat (1.1) en Innovatiekracht (1.2) dragen bij aan een aantrekkelijke provincie voor ondernemers en investeerders en versterken zo het verdienvermogen van bedrijven in Limburg. Wij werken daarin samen met partners: regionaal, bovenregionaal en internationaal.

Rond de Brightlands Chemelot Campus zien we een toename van kenniswerkers, startups en studenten. Het aantal startups en arbeidsplaatsen op de Maastricht Health Campus is mede dankzij een provinciale impuls sterk toegenomen en overtreft nu al de streefwaardes van 2023 (1.2.2.). In Venlo zien we groei van het aantal studenten, bedrijven, werkgelegenheid en onderzoeksfaciliteiten. In 2018 is ook 21 hectare grond (werklandschap) uitgegeven en is het aantal arbeidsplaatsen met 600 gestegen tot een totaal van 4.500 (1.2.3.). Bij de Brightlands Smart Services Campus was 2018 het jaar waarin het programma Techruption van start is gegaan. Het aantal studenten, de werkgelegenheid en bedrijfsvestigingen groeien ook hier (1.2.4.). De rapportage 'Inventarisatie en meerwaarde van campussen in Nederland' (BCI, juni 2018) geeft aan dat Limburg met de campussen een goede strategie volgt. Het ecosysteem van internationale ondernemers, onderzoekers en studenten begint zijn vruchten af te werpen. Het provinciale beleid sluit goed aan op het door de Minister van EZK gepresenteerde innovatiebeleid met de kamerbrief 'Naar Missiegedreven Innovatiebeleid met Impact'. Brightlands Innovation Factory (BIF) heeft met een provinciale bijdrage van € 1 mln. een impuls gegeven aan het aantrekken, genereren en versnellen van 76 startups, waarvan 25 gerelateerd aan de focusgebieden van de Brightlands Chemelot Campus. Op ons initiatief bezien de vier campusorganisaties op welke wijze BIF breder kan worden ingebed (1.2.1.). In het kader van Brightlands wordt ook de samenwerking verder onderzocht tussen de vier campussen in relatie tot kennisintensieve sectoren (1.1.4.).

Met de Universiteit Maastricht heeft de Provincie een versterking in gang gezet op het vlak van natuurwetenschappen in Limburg (1.2.1.). Aansluitend hierop is ook bijgedragen aan de oprichting van het 'Institute for Gravitational Research' en de inrichting van het R&D Fieldlab ETpathfinder. Deze ontwikkeling draagt bij aan de kandidatuur van de euregio voor de Einstein Telescoop, en heeft een sterke economische impact op de regio.

Waar het gaat om de sectoren die tot het DNA van Limburg behoren, zijn eveneens stappen gezet. Denk hierbij aan de start van het logistiek programma van LIOF en de uitvoering van 6 euregionale projecten (1.2.5.). Voor wat betreft het programma Limburg Makers is in 2018 ondersteuning geboden met workshops, tien innovatievouchers en 22 innovatieprojecten (1.2.6.). Via het Investeringsprogramma Toerisme en Recreatie 2016-2019 zijn meer dan 100 MKB-bedrijven ondersteund (1.2.7.). In het kader van 'Actieplan Waterrecreatie Midden- en Noord-Limburg zijn 21 projecten ondersteund en er zijn meer dan 100 subsidies verstrekt via de subsidieregeling 'Stimuleren investeren in de toekomst door toeristische ondernemers' (1.2.7.). Maastricht Aachen Airport (1.1.5.) heeft in 2018 een groei van 25% vrachtvolume en 57% passagiersvervoer gerealiseerd. De passagiersterminal is verbouwd en het onderhoud is conform plan uitgevoerd.

Via de MIT-regeling is voor 51 Limburgse bedrijven financiële ondersteuning voor innovatie-onderzoek beschikbaar gesteld en met het Rijk zijn afspraken gemaakt over het voortzetten van de regeling (1.1.1.). LIOF en de Industrie und Handelskammer (IHK) hebben afspraken gemaakt over grensoverschrijdende samenwerking. Samen met LIOF, gemeenten en ontwikkelbedrijven zijn wij in 2018 erin geslaagd 55 bedrijven aan te trekken of te ondersteunen bij een uitbreiding met een investeringsvolume van € 620 mln. en in totaal 3.400 arbeidsplaatsen (1.1.2.). Via het Limburgs Business Development Fund (LBDF) zijn inmiddels zo'n 145 ondernemers financieel ondersteund (1.1.2.).

2.2 Limburg voor elkaar

Voorjaar 2016 hebben Provinciale Staten koers uitgezet met de Sociale Agenda Limburg 2025 om de hardnekkige achterstanden op het vlak van gezondheid en (arbeids)participatie in te lopen (1.3.3., 2.1.1. en 2.1.2.). De totale voortgang van de sociale agenda is laatst in augustus 2018 gepresenteerd met een rapportage (kenmerk 2018/56048). In mei 2018 is de eerste integrale effectmeting 'Talent keert de trend' (kenmerk 2018/33123) gepresenteerd. Hieruit blijkt dat met de sociale agenda goede stappen voorwaarts zijn gezet. Ook blijkt dat de partners rond de sociale agenda de urgentie en gekozen koers onderschrijven, en grote waardering hebben voor de rol die de Provincie Limburg in dat verband neemt. Tegelijk zijn er ook voorstellen gedaan om talentontwikkeling meer centraal te stellen, te investeren in de vroegste levensfasen en acties nog meer te focussen op de probleemgebieden in Zuid-Limburg en in Roermond en Venlo. Dit sluit goed aan bij de accenten (zoals op het vlak van 'veilige hechting') die reeds zijn gezet met het uitvoeringsprogramma 2018-2019 (kenmerk 2017/77762), in het kader van de Actieplan Positieve Gezondheid 2017-2019 (2.1.1.) met 45 ondersteunde initiatieven, en de Limburgse wijkenaanpak (2.1.2). De effectmeting heeft mede geleid tot PS-motie 2389, waarin GS worden opgeroepen tot nader onderzoek en binnen de Sociale Agenda acties te ondernemen om een gezonde levensstart bij kinderen verder te stimuleren. Het programma Kansrijke Start Zuid-Limburg is inmiddels gestart, waarbij ook Roermond en Venlo meedoen.

Met het Limburg Werkt Akkoord (1.3.3.) zijn onder meer 8.050 leerwerkplekken gerealiseerd waarvan 1.700 scholingstrajecten (via de provinciale scholingsvouchers voor niet werkende werkzoekenden) en zo'n 200 kandidaten in het kader van social return. Samen met de arbeidsmarktregio's, onderwijs en bedrijfsleven zijn 15 sectorale arrangementen ontwikkeld, gericht op de instroom van werkzoekenden. Ook is het programma 4Limburg in uitvoering gegaan. Kijken we naar de bredere arbeidsmarkt- en onderwijsaanpak (1.3.1. en 1.3.2.) dan zien we dat MKB Sectorplan Limburg heeft geleid tot het succesvol invullen van 250 vacatures in 'krapteberoepen'. Het aantal Euregioscholen in het primair en voortgezet onderwijs is gestegen tot 70. En 450 leerlingen hebben het taalcertificaat behaald. Met name de betrokkenheid van VMBO en MBO is gestegen. In 2018 is aan Duitse en Nederlandse zijde overeenstemming bereikt over structurele financiering van de vier grensinfopunten. In het kader van de Educatieve Agenda Limburg zijn 35 projecten in uitvoering gebracht op het vlak van talentontwikkeling, digitalisering en doorlopende leerlijnen tussen het primair en voortgezet onderwijs.

Op 28 maart 2018 zijn de resultaten van de proeftuinen positieve gezondheid ('anderhalvelijnszorg') gepresenteerd (2.1.1.). Uit onderzoek onder 20.000 patiënten blijkt dat wachttijden zijn afgenomen en patiënten meer tevreden zijn over de geleverde zorg. De transformatie van het Huis voor de Zorg in Burgerkracht Limburg is in 2018 afgerond (2.1.1.). Zie ook: www.burgerkrachtlimburg.nl.

2.3 Leven in Limburg

Limburg zet in op de verbindende kracht van hedendaagse cultuur en ons erfgoed (2.2.). Daarbij zoeken wij meer publieksbereik, verbindingen naar andere sectoren, internationale samenwerking en verbeteren wij de efficiency. In 2017 en 2018 is het provinciaal Cultuurplan en de subinfrastructuur in uitvoering gebracht (2.2.1.). Wij hebben ons ingezet voor het versterken van de provinciale musea met een visitatie, met projecten en in de lobby voor meer steun van het Rijk. De samenwerking in de Stedelijke Cultuurregio Zuid heeft geleid tot een profiel dat is aangeboden aan de Minister van OCW. Wij hebben 172 festivals en evenementen ondersteund. Met het Aanvalsplan Noord- en Midden-Limburg hebben we initiatieven ondersteund. Met de regeling Bibliotheek en Maatschappij zijn we laaggeletterdheid tegen gegaan in 12 projecten. Met de uitvoering van het programma Cultuureducatie met Kwaliteit 2017-2020 brengen we de jongste generaties in contact met cultuur. Via het Masterplan Muziekonderwijs DOOR! hebben inmiddels 180 scholen bijzondere aandacht voor muziekonderwijs. Het aantal euregionale projecten dat wij hebben kunnen steunen, is gegroeid van 14 projecten in 2017 naar 24 projecten in 2018. In het kader van het programma Sport (2.3.) hebben wij met het Huis voor de Sport en Topsport Limburg uitvoering gegeven aan het convenant Limburg Sport. Het uitvoeringsprogramma 2018-2019 'Sportend Limburg bereikt meer' is in uitvoering, met steun aan tientallen projecten voor en door heel Limburg. Hierbij zijn onder meer 13 trainingscentra, tientallen nieuwe en innovatieve evenementen met duizenden deelnemers en meer dan 1.500 talenten ondersteund. De 11 werkplannen van de sporttakplatforms van de speerpunt-, kern- en kanssporten zijn uitgevoerd. Onze 13 nationale en regionale trainingscentra zijn ondersteund. Ook hebben 1400 kansarme jongeren en 500 burgers met een beperking kunnen deelnemen aan sportactiviteiten.

Binnen het erfgoeddrieluik (2.2.2., 2.2.3. en 2.2.4.) werken we aan zichtbaar, toegankelijk en publieksgericht erfgoed in Limburg met het beleidskader 'Toekomst voor erfgoed'. Wij investeren in een transitie van en samenwerking met het erfgoedveld en onze erfgoedinstellingen, als voorwaarde voor het bereiken van onze beleidsdoelen. De coöperatie erfgoed is in 2018 een feit geworden, met een

toename aan passende initiatieven binnen onze erfgoedinnovatieregeling. Met de Focusnotitie Monumenten 2017-2019 (2.2.3.) wordt extra ingezet op het terugdringen van restauratieopgaven waar dat nodig is. Daarbij realiseert Limburg monumenten die voor de lange termijn verzekerd zijn van een economische en/of maatschappelijke functie en dus een groter rendement. Zo verbreden we in Limburg de functies en het draagvlak van onze momenten. Wij voeren ons beleid uit met onder meer de Subsidieregeling restauratie monumenten 2017-2019. Ook geven wij uitvoering aan het programma kerken 2016-2019, wat inmiddels heeft geleid tot ondersteuning van 12 initiatieven. Limburg zet Acheologie (2.2.4.) vanaf 2017 sterker dan ooit in de etalage. Het depot is verhuisd met doorontwikkeling op 5 functies: opslag, restauratie, onderzoek & onderwijs, archeohotspot en informatievoorziening. De Vondst heeft als Centrum voor archeologie in Limburg op 10 oktober 2018 de deuren geopend met inmiddels al zo'n 1.000 bezoekers.

Met Heerlen, Maastricht, Sittard-Geleen en Venlo zijn meerjarige overeenkomsten gesloten voor stedelijke ontwikkeling met een investering van € 69 mln. aan provinciale middelen (2.4.1.). Wij streven hierbij naar steden met een sterker onderscheidend eigen profiel en een beter vestigingsklimaat. Veranderde marktomstandigheden en beperkingen in de financiële mogelijkheden van gemeenten hebben de voortgang beperkt. Ook voor de ontwikkeling van 10 regionale centra zijn afspraken gemaakt met betreffende gemeenten. De 11 projecten in het kader van de herstructurering van wijken (2.4.2.) zijn afgerond (10) dan wel in voorbereiding (1). Voor 2 wijken gaan we over tot een herijking van afspraken in 2018. Binnen het uitvoeringsprogramma IBA (2.4.3.) is in 2017 focus gebracht via selectie van sleutelprojecten. Hiervan zijn 6 afgerond en 14 projecten zijn in uitvoering (2.2.4.). De transformatie van Parkstad heeft een aanvullende impuls gekregen in 2018 door middel van de gesloten regiodeal en daaruit volgende steun van het Rijk.

Na het vaststellen van de startnotitie digitale samenleving door GS en PS in januari 2018 is de Provincie een verkenning gestart naar de impact van digitalisering op Limburg. Vertrekpunt is de ambitie van het provinciaal bestuur om samen met partners voorop te lopen in de digitale samenleving en te streven naar een uitstekende dienstverlening. Het resultaat is een netwerk en een rapport vol met (Limburgse) voorbeelden, ideeën en noties voor de digitale samenleving in Limburg op basis van nagenoeg 350 gesprekken en rapporten.
Zie ook: www.limburg.nl/thema/digitale-samenleving.

PS zijn 18 december 2018 geïnformeerd door middel van de voortgangsrapportage 'snel internet Limburg 2022' (kenmerk 2018/87126). Daarbij zijn met name in Noord- en Midden-Limburg grote stappen voorwaarts gezet. Het actieplan 2019-2022 zal zich meer richten op de aanleg in Zuid-Limburg en bij bedrijven.

2.4 Energie van Limburg

Limburg gaat voor een samenhangende aanpak van asbestsanering, energiebesparing en opwekking van duurzame energie (3.7). Onze 9 showcases en het inrichten van het Asbest- en Energiecentrum Limburg helpen ons in het versterken van onze aanpak. Wij leren met onze partners via projecten en leiden mensen op om het vele werk te doen, en dat draagt ook bij aan de werkgelegenheid. In de periode 2016-2018 is ruim 2.6 mln. m2 aan asbestdaken verwijderd in Limburg. De vertraging in de vaststelling van het wettelijk kader met betrekking tot het verbod op asbestdaken en de versnelling in de energietransitie vanwege het Klimaatakkoord, hebben doorgewerkt in verschuivingen in het provinciaal beleid.

Ons financieel instrumentarium (DuurzaamTHUIS leningen en Limburgs Energiefonds) met de daarin doorgevoerde optimalisaties, is het best functionerende in Nederland. De EIB heeft dat gewaardeerd met een investering van € 75 mln om het nog beter te laten renderen. In het kader van het Limburgs Energiefonds zijn ruim € 47 mln. aan middelen uitgezet. Voor de regeling DuurzaamTHUIS is inmiddels ruim € 84 mln. aan middelen uitgezet. Het gebruik van het instrumentarium neemt nog steeds toe. De subsidieregeling Duurzame Maatschappelijke Organisaties ondersteunt het Limburgse verenigingsleven. In 2018 zijn in totaal meer dan 4.000 aanvragen met betrekking tot duurzaamheidsleningen afgehandeld. Sinds invoering zijn 11.000 'duurzaam thuis' leningen verstrekt voor de aanpak van bestaande woningen. Het digitaal aanvragen van subsidies is overigens sinds 1 juni 2018 volledig geïmplementeerd voor alle provinciale subsidieregelingen.

Het nieuwe Kabinet heeft, mede door de klimaatafspraken van Parijs, de energie- en klimaattransitie in een versnelling gebracht. Het nationale klimaatakkoord heeft voor een nieuwe dynamiek gezorgd. Ook in Limburg maken we extra werk van energie. Het energiebeleid is herijkt. In december 2018 hebben GS ingestemd met de LEKTA-aanpak. Dit leidt tot:

- Stappen voorwaarts in de opwek van duurzame energie (wind en zon);
- Het verder faciliteren van het Limburgs Energie Akkoord. LEA is een akkoord dat is ondertekend door 12 bedrijven (incl. Chemelot), Limburgse Werkgevers Vereniging (LWV), gemeente Maastricht en de Provincie. Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) en Enexis zijn ondersteunende partners met als doel te komen tot een structurele vermindering van de CO2-uitstoot;
- Het met onze partners (gemeenten, waterschap, netwerkbeheerder en andere stakeholders) opstellen van 2 Regionale Energie Strategieën om naar 2030 concrete stappen te zetten in de energietransitie op het terrein van 'gebouwde omgeving' en 'opwek duurzame energie'. Onderleggers hierbij zijn onderzoeken die gedaan zijn naar de mogelijkheden om te komen tot een toekomstbestendige architectuur voor energienetwerken voor lange en korte termijn (uitvoering PS-motie 2317);
- In het verlengde daarvan is ook de realisatie en verdere uitrol van warmtenetten opgepakt.

Voor de aanpak van de na-ijlende effecten van de mijnbouw is in juni 2018 aan de gemeente Kerkrade een subsidie verleend (3.7.5.). Op dit moment zijn 13 historische schachten opgespoord, één ervan is gesaneerd en van twee is de sanering in uitvoering. Van de zes wat oudere industriële schachten is één gesaneerd. Met de Universiteit van Utrecht wordt voor het mijngas een monitoringsprogramma opgesteld. Inspectie van de industriële schachten is gestart met een veldinventarisatie van de basissituatie van elk van de schachten. Gestart is met de realisatie van zeven diepe boorputten voor de monitoring van het stijgende mijnwater. Eind 2018 had de Stichting Calamiteitenfonds Mijn(water)schade Limburg 12 schrijnende gevallen van mijn(water)schade in behandeling. De hiervoor noodzakelijk uit te voeren herstelwerkzaamheden vinden plaats in 2019.

2.5 Limburg leefbaar en groen

In 2018 zijn belangrijke stappen gezet in de samenwerking van gemeenten en Provincie bij de realisatie van de ambities uit het POL (3.4.1.). De bestuursafspraken met betrekking tot de regionale uitwerking POL tussen het college van GS en de colleges van B&W uit 2016 zijn geactualiseerd. Ze gaan nu inhoudelijk over meer thema's dan alleen wonen. Zo zijn er afspraken gemaakt over de uitvoering van de regionale (structuur-)visies voor bedrijventerreinen, kantoren en winkels (3.3.1.). Ook is een vertaalslag gemaakt van de resultaten van het provinciale hotelmarktonderzoek, opgeleverd in het voorjaar van 2018 en in regionale visies vrijetijdseconomie. Wij hebben inmiddels ook 17 projecten gesteund in de aanpak tegen winkelleegstand (3.4.2.). De bestuursafspraken zijn geborgd in de Omgevingsverordening, door middel van een wijziging die in december 2018 door de Staten is vastgesteld.

Wij zijn partner in diverse gebiedsontwikkelingen, waartoe wij voor sommigen ook een provinciaal inpassingsplan opstellen of hebben opgesteld (3.4.2.). Bij Buitengoed Geul en Maas hebben wij stappen voorwaarts gezet in de aankoop en overdracht van gronden (leidend tot de realisatie van 19 ha natuur) en bij de realisatie van ontsluitingen en de ontwikkeling van het gebied met ondernemers. De gemeentelijk plannen (200-250 per jaar gemiddeld) toetsen wij op provinciale belangen.

In 2018 is ook gestart met de voorbereiding van de Omgevingsvisie Limburg, als actualisatie van POL2014 in 2020. Het proces van de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) liep door en heeft eerste inhoudelijke producten opgeleverd (een Kabinetsperspectief).

De provincie heeft de kaders voor het Programma Hoogwaterveiligheid geactualiseerd (GS besluit mei 2018) en besloten om de Bestuursopdracht waternormen te gaan uitvoeren. In 2018 heeft het Rijk het programma Integraal Riviermanagement geïntroduceerd, waarvan de eerste consequenties voor de Limburgse Maasvallei in 2019 waarschijnlijk zullen worden. Voor koploper Oeffelt (verkenning) en Lob van Gennep (onderzoek) heeft besluitvorming in het kader van MIRT plaats gevonden. De MIRT-verkenning Meer Maas Meer Venlo is beëindigd. Dijkverbeteringsplannen zijn door het Waterschap Limburg opgepakt (3.5.1). De uitvoering van gebiedsontwikkeling Ooijen-Wanssum ligt op schema (3.5.2).

Naast de waterveiligheid, richt het provinciale waterplan 2016-2021 zich ook op de ontwikkeling van ons gehele Limburgse watersysteem met bijzondere aandacht voor klimaatbestendigheid, natuurontwikkeling, waterkwaliteit, waterwinning en grondwaterbeheer (3.6.). Het extreme weer in het voorjaar en de zomer van 2018 heeft geleid tot meer aandacht voor impact van een veranderend klimaat. In juni 2018 is ook in PS motie 2397 aangenomen om het beleid en de middelen te herprioriteren. Zie in dit verband ook de mededeling van 18 januari 2019. Medio 2019 volgt een evaluatie van het waterplan en zal gekeken worden waar aanpassingen van beleid gevraagd zijn. Waterschap Limburg speelt met het uitvoeringsprogramma ‘Water in balans’ al in op de opgaven die volgen uit een veranderend klimaat. Waar het gaat om natuurontwikkeling zien we dat in 2018 inmiddels 13 van de 48 (tot en met 2021 geplande) ‘natte natuurparels’ zijn gerealiseerd. Zorgpunt bij het partnercontract met het waterschap is de achterblijvende resultaten bij het beekherstel.

Bijna twee derde van Limburg is buitengebied. Limburg werkt aan een ‘excellent platteland’ met natuur en landschap als belangrijke onderdelen van ons vestigingsklimaat (3.8.). Hiervoor zijn vier accenten bepaald: versterking van samenwerking en cross overs in de keten; sturen op maatschappelijk en ecolo-

gisch duurzame productie; bijdragen aan de energie en klimaattransitie; en inzet op duurzame innovatieve verdienmodellen. In het kader van gebiedsgericht werken hebben wij in 2018 medewerking aan het Landschapsfonds toegezegd. Hiermee wordt ingezet op duurzaam onderhoud en doorontwikkeling van het landschap in samenspraak met alle relevante stakeholders. Tevens zijn nieuwe afspraken gemaakt in de samenwerking binnen de euregio, de nationale parken en het landschapspark Zuid-Limburg. Het beheer van landschappelijke elementen en de bestaande natuur is voortgezet. Ter versterking van de natuur is in 2018 ruim 35 ha nieuwe natuur gerealiseerd en 99 ha ingericht, onder meer door oplevering van gebiedsprojecten (PIO) als Heidsche Peel en Sarsven en de Banen. Daarnaast hebben we diverse externe partijen gesteund bij projecten die bijdragen aan het behoud en herstel van 27 bedreigde Limburgse soorten. Ook hebben we vier Natura 2000 beheerplannen in procedure gebracht (waarvan twee vastgesteld) en is de programmatische aanpak stikstof (PAS) doorgezet, ondanks de onzekerheid vanwege juridische procedures bij het Europese Hof en de Raad van State.

Voor de landbouw is met name gebruik gemaakt van de subsidieverordening Plattelandsontwikkelingsprogramma 2014-2020 (POP3). Met behulp van deze regeling zijn bijna honderd projecten ondersteund op het gebied van duurzaam produceren, bedrijfsvernieuwing, innovatie en modernisering. In 2018 heeft het Ministerie van LNV de visie 'Landbouw, Natuur en Voedsel: Waardevol en Verbonden' gepresenteerd. De Nederlandse land- en tuinbouw en visserij is wereldwijd toonaangevend. Het is de ambitie van het kabinet deze positie te behouden. Centraal staat een omslag naar kringlooplandbouw in 2030. Voor de zomer 2019 volgt het Realisatieplan van de Minister. De implicaties daarvan zullen in 2019 ook aandacht vragen voor het Limburgse beleid.

In 2018 is verder gewerkt aan de realisatie van de Agenda Limburgse Woningmarkt 2016-2019 (voldoende woningen op de juiste plek) en de structuurvisies van iedere Limburgse regio (3.3.1.). Hierover is gerapporteerd met de voortgangsrapportage (kenmerk 2018/73594). Sinds invoering zijn 2.941 startersleningen verstrekt en in 2018 zijn ook extra middelen beschikbaar gekomen om deze regeling voor te zetten tot 31 december 2023. Met het Transitiefonds ondersteunen wij inmiddels 23 vernieuwende Limburgse projecten die bijdragen aan de verduurzaming en de realisatie/verbouw van ruim 720 sociale huurwoningen.

In 2018 heeft de provincie effectief invulling gegeven aan de milieutaken in medebewind en ondersteunende instrumenten ontwikkeld in het kader van het beheersen van milieuveiligheid en milieubelasting (3.7.3.). Het Meerjarenprogramma bodem en ondergrond 2016-2020 ligt op koers en het actieprogramma 2018 is gerealiseerd, ook ten aanzien van de afspraken met het Rijk op het gebied van bodem(sanering) en ondergrond (3.7.4.).

Waar het gaat om vergunningen en handhaving bijzondere wetten zijn taken uitgevoerd conform wetgeving en het VTH-Beleidsplan Limburg 2017-2020 (3.7.6., 3.7.7. en 3.7.11.). Er zijn op het gebied van toezicht en handhaving ook stappen voorwaarts gezet in de samenwerking met onze partners en het bereiken van meer efficiency in de uitvoering.

Voor zover wij uit de kwartaalrapportage 2018 van de RUD kunnen afleiden is niet volledig helder of alle beoogde resultaten over 2018 zijn bereikt. Definitieve helderheid is pas te geven als we de definitieve jaarstukken van de RUD hebben ontvangen over de uitvoering van de WABO milieuadviezen, vergunningen en handhaving (3.7.8., 3.7.9. en 3.7.10.). De extra opdracht 'intensivering toezicht

afvalbedrijven' is einde 2018 door de RUD opgestart, omdat de financiële dekking hiervan in 2018 nog niet is vastgesteld en de aanpak (als onderdeel van het aanvalsplan risicovolle bedrijven) pas eind 2018 is uitgewerkt.

2.6 Limburg verbonden en bereikbaar

De railagenda bestaat uit een samenhangend geheel van regionale en internationale spoorverbindingen, inclusief logistieke railterminals, tarifering en ticketing. De elektrificatie Landgraaf-grens is in 2018 afgerond als voorwaarde voor de eerste Drielandentrein naar Aachen (3.1.2.). De trein rijdt sinds 27 januari 2019, als tweelandentrein. De realisatie van de spoorverdubbeling tussen Heerlen en Landgraaf heeft enige vertraging opgelopen. Met de mededeling portefeuille-houder en in de Commissie van 12 april 2019 hebben wij u geïnformeerd inzake het voorgenomen besluit over het project Verbetering Maaslijn (kenmerk 2019/24829) en over de uitkomst van de gesprekken die we met onze partners hebben gevoerd. Voor de ontwikkeling van Maastricht-Noord fase 2 is in novem-ber 2018 Rijksgeld beschikbaar gesteld. Arriva heeft in 2018 met succes een aantal zorgpunten en tekortkomingen uit de dienstregeling 2017 gerepareerd, leidend tot een afname van klachten (3.1.1.).

Provinciale Staten hebben in 2018 met het mobiliteitsplan 'Slim op weg naar morgen' (kenmerk 2018/8224) de kaders vastgesteld (3.2.). Op basis hiervan heeft een herijking plaatsgevonden van alle projecten die gefinancierd worden met bereikbaarheidsmiddelen. De uiteindelijke keuze welke mobiliteitsmiddelen via de bereikbaarheidsmiddelen worden gefinancierd zal in 2019 aan de orde komen. In het kader van het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT) hebben wij afspraken gemaakt zoals voor onze internationale treinverbindingen (3.1.), voor Limburgse weginfrastructuur (A2 en A67) en de snelfietsroute tussen Maastricht en Meerssen. De Buitenring Parkstad Limburg is inclusief natuurcom-pensatie volledig gerealiseerd en opengesteld voor verkeer. Aan de orde in 2019 is de realisatie van de aansluiting op de A76 bij Nuth (3.2.6.). De reconstructie van de N280 is in 2018 gestart voor het wegvak Roermond. Realisatie van de nieuwe railterminal Greenport Venlo en de uitbreiding van de haven Wanssum zijn in 2018 gestart (3.2.4.). In december 2018 bent u geïnformeerd over de stand van zaken met betrekking tot het beheer en onderhoud van infrastructurele kapitaalgoederen en het beheerplan kunstwerken en geluidsbeperkende constructies (kenmerk

2018/78971). Beheer en onderhoud heeft conform Statenbesluitvorming bij de Programmabegroting 2019 volgens het niveau 'de basis op orde' een hogere prioriteit gekregen (3.2.5.).

2.7 Limburg onbegrensd

Met de voortgangsnotitie grensoverschrijdende samenwerking (kenmerk 2019/15695) is inzichtelijk gemaakt hoe het grensoverschrijdend perspectief in ons beleid is verankerd en uit de diverse voortgangsrapportages en de jaarstukken blijkt ook hoe deze tot uitvoering komen (4.1.7.). Dit blijkt onder meer uit de vorderingen in het kader van ons Actieplan Grensoverschrijdend Leren en Werken (1.3.2.) of de voortgang in het realiseren van onze Railagenda (3.1.2.). Ook in de Limburgse kennisinfrastructuur zetten de Limburgse kennisinstellingen stappen over de grens. Wij ondersteunen dit van harte zoals bij de campussen (1.2.) en de Einstein Telescoop (4.1.9.). In het realiseren van ons beleid benutten wij ook de krachten van onze ondersteunende infrastructuur zoals onze euregio's (4.1.8.), grensinfopunten (1.3.1.), onze post in Düsseldorf (4.1.7.) en ons 'public affairs team' in Brussel en Den Haag (4.1.9.). De transformatie van de Euregio Maas-Rijn tot EGTS is in 2018 succesvol doorlopen en zal op 4 april 2019 bezegeld worden.

Op basis van een verkenning in 2018, zijn tijdens de regeringsconsultatie tussen Nederland en Noordrijn-Westfalen op 19 november 2018 afspraken gemaakt over de organisatie van de grensoverschrijdende samenwerking (4.1.7.). Rijk, de drie grensprovincies Overijssel, Gelderland en Limburg, de vier euregio's , de drie Regierungsbezirke en het Land NRW participeren in deze samenwerking. Een van de afspraken is een jaarlijkse Grenslandconferentie die voor het eerst gehouden zal worden op 9 mei 2019 in Venlo. Daarnaast is ook met Vlaanderen een samenwerkingsstructuur opgezet waarin Zeeland, Noord-Brabant en Limburg met Rijk en gemeenten participeren. In 2018 is onder andere door middel van een kennismissie gestart met het aanhalen van de banden met Wallonië.

Per 1 januari 2019 is voor ruim € 280 mln. aan Europese middelen geïnvesteerd in projecten van Limburgse partners. Hiermee zijn de resultaatdoelstelling (€ 200 mln.) en de inspanningsdoelstelling (€ 250 mln.) ruimschoots gehaald.

2.8 Limburg in actie

In 2018 is het Plan Public Affairs 2018-2019 (GS 2018-322) vastgesteld waarbij onze lobbyaanpak in samenhang is gebracht met het buurlandenbeleid. Het Limburgse aanbod aan het kabinet (GS 2018-25875) is hierin een volgende stap geweest. Dit heeft niet alleen geleid tot een intensivering van de aanpak in het kader van energie en klimaat (3.7.1.). Het is tevens de grondslag geweest voor de ingediende Regiodeal voor de transformatie Parkstad Limburg (GS 2018-56695).

Limburg heeft een inhaalslag gemaakt met de uitvoering van het Interbestuurlijk Toezicht conform het verbeterplan. Dit is ook gebleken uit onderzoek van de Zuidelijke Rekenkamer, zoals 17 december 2018 gepubliceerd (4.1.4.). Ten aanzien van het financieel toezicht op gemeenten (4.1.5.) is de wettelijke rol vervuld en is voorzien in verdiepingsonderzoeken voor gemeenten in Maastricht en Heuvelland. Voor Sittard-Geleen en voor de gemeente Beekdaelen is invulling gegeven aan preventief toezicht. De gemeenten Onderbanken, Nuth en Schinnen vormen op 1 januari 2019 samen één nieuwe gemeente Beekdaelen (4.1.2.). Wij zullen conform de Wet Algemene Regels Herindeling onze provinciale rol blijven nemen. Ook zullen wij invulling blijven geven aan de intentieverklaring 'Gezamenlijk werken aan de toekomst van Onderbanken, Nuth en Schinnen. Tegelijkertijd hebben we oog voor specifieke situaties zoals in Venlo. Hier combineren wij het versterken van de financiële huishouding met de kansen om programma's samen uit te voeren, door middel van een bestuurlijk afsprakenkader. Een dergelijke aanpak voorzien wij ook voor de gemeente Sittard-Geleen.

Kennisinstellingen uit de Euregio (België, Duitsland, Nederland) hebben 13 september 2018 een Memorandum of Understanding ondertekend (4.1.9.). Deze partnerinstituten werken samen aan stappen die nodig zijn om te komen tot een bid om de Einstein Telescoop te vestigen in de grensregio rond Zuid-Limburg. Op 6 november 2018 is met algemene stemmen een motie aangenomen door de Tweede Kamer met het verzoek aan de regering om: (1) te investeren in het Research en Development Fieldlab ETpathfinder (zie 1.1.) en (2) de voorbereidingen met de buurlanden te regisseren die bijdragen aan het versterken van het bid en aan een goede afweging van de Nederlandse belangen. De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft op 18 december 2018 gerapporteerd aan de Tweede Kamer over de Einstein Telescoop en verdere vervolgstappen, met de buurlanden. Dit zal volgens de Minister op enig moment leiden tot een besluit van het Kabinet.

Van juli 2016 tot december 2017 is het 25-jarig bestaan van het Verdrag van Maastricht gevierd. Maastricht is op de kaart gezet als stad van dialoog over Europa. Onder leiding van de Universiteit Maastricht en samen met de gemeente Maastricht is, mede op basis van de evaluatie, besloten om onder naam 'Maastricht working on Europe' een structureel vervolg aan de activiteiten te geven met een programmaplan voor minimaal 10 jaar en een herkenbare locatie. Hiertoe zijn bij de Voorjaarsnota 2018 ook middelen beschikbaar gesteld. Daarbij is 2019 ook een bijzonder jaar, gezien de aanstaande verkiezingen voor het Europese Parlement.

Middels mededeling portefeuillehouder inzake projecten subsidieregeling Herdenken en Vieren 75 jaar bevrijding (d.d. 11-3-2019, kenmerk 2019/16195) zijn Provinciale Staten geïnformeerd over het voorstel van Gedeputeerde Staten om € 1 mln. extra beschikbaar te stellen om recht te kunnen doen aan de overweldigende respons uit de samenleving en zo aan de subsidieaanvragen te kunnen voldoen. Dit wordt gedekt uit het positief jaarrekeningresultaat 2018 en is verwerkt in het Statenvoorstel bij de Jaarstukken.

Limburg moet mee kunnen bewegen met alle veranderingen in onze samenleving. Op cultureel, economisch én sociaal gebied. De Provincie Limburg heeft daarom het initiatief genomen om met de Limburgse samenleving in gesprek te gaan over de uitdagingen van de toekomst. De Limburg Agenda, opgestart in 2018, speelt in op de vraag hoe Limburg in 2030 uit kan zien. Ruim 500 Limburgers, van jong tot senior en van deskundig tot leek, hebben actief meegedacht en -gepraat over deze agenda. Daarnaast is nog aan circa 1.000 andere Limburgers gevraagd hoe zij tegen het Limburg van nu en het Limburg van de toekomst aankijken. De Limburg Agenda is bedoeld als richtinggevend opdat Limburg inspeelt op de uitdagingen van de toekomst. De Limburg Agenda kan zo ook een bron van inspiratie zijn voor volgende beleidsperiodes.

WORK
HARD

3. Limburg betaalbaar

Zoals in de inleiding reeds is vermeld is het boekjaar 2018 na verwerking van de overboekingsvoorstellen afsloten met een vrij resultaat van € 6,61 mln. Hiervan vloeit € 2,66 mln. mln. terug naar de Immunisatiereserve conform de financiële spelregels. Op hoofdlijnen treft u een verkorte programmarekening 2018 aan:

€ x 1 mln.

	Lasten			Baten			Saldo		
	Begroting ná wijzigingen	Realisatie	Verschil begroting/ realisatie	Begroting ná wijziginge	Realisatie	Verschil begroting/ realisatie	Begroting ná wijziginge	Realisatie	Verschil begroting/ realisatie
Baten en lasten begrotingsprogramma's	452,16	442,78	9,38	132,09	138,30	-6,21	-320,07	-304,48	-15,59
Overhead	47,73	43,74	3,99	0,26	4,44	-4,18	-47,47	-39,30	-8,17
Algemene dekkingsmiddelen	33,91	32,43	1,47	305,14	307,58	-2,45	271,23	275,15	-3,92
Provinciale Staten en Griffie	3,46	3,21	0,26	0,00	0,03	-0,03	-3,46	-3,18	-0,28
Totaal baten en lasten	**537,25**	**522,16**	**15,09**	**437,49**	**450,35**	**-12,87**	**-99,77**	**-71,81**	**-27,96**
Toevoeging reserves	268,49	277,15	-8,66	0,00	0,00	0,00	-268,49	-277,15	8,66
Aanwending reserves	0,00	0,00	0,00	368,26	376,29	-8,03	368,26	376,29	-8,03
Totaal	805,74	799,31	6,43	805,74	826,64	-20,90	0,00	27,33	-27,33

Afgelopen Statenperiode kende een consistent beeld: onze financiële positie is gezond. Wij beschikken over een in structureel evenwicht zijnde begroting en jaarrekening, een solide vermogenspositie, voldoende weerstandscapaciteit in relatie tot de risico's en een substantiële onbenutte belastingcapaciteit. Deze indicatoren zijn ook terug te vinden in de Jaarstukken 2018. Ook de Programmabegroting 2019 laat dit consistente beeld zien. In de afgelopen Statenperiode zijn de taakstellingen gerealiseerd.

Bijna alle intensiveringsmiddelen, bedoeld voor uitvoering van de beleidskaders en uitvoeringsprogramma's, zijn besteed. In de 1e Afwijkingenrapportage 2019 wordt de meest actuele stand van zaken gepresenteerd over begrotingsruimte en stand van de reserves.

Eindstand immunisatiereserve

Een terugblik op de afgelopen Statenperiode laat ook zien dat door onze strakke sturing de voor de provincie belangrijke Immunisatiereserve bijna gelijk is geëindigd op het niveau waarmee wij aan het begin van deze statenperiode 2015-2019 zijn begonnen. Bij de start van de coalitie bedroeg de omvang van de Immunisatiereserve € 990 mln.(zie coalitieakkoord 2015-2019). Hiervan is tijdens deze coalitieperiode € 90 mln. (€ 70 mln. economische structuur versterking en € 20 mln. overige structuurversterking) geïnvesteerd in de Limburgse samenleving. Rekening houdende met de nog te nemen besluitvorming door Provinciale Staten inzake:

- gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar ad € 24,8 mln. (brief gedeputeerde Van den Akker 26-2-2019, GS 2019-15707);
- de extra toevoeging aan de bereikbaarheidsmiddelen ad € 8,53 mln. inzake het voorgenomen besluit over het project Verbetering Maaslijn (brief gedeputeerde Mackus, GS 2019/24829).

bedraagt de stand van de Immunisatiereserve afgerond € 986 mln. Op deze wijze is bijgedragen aan de instandhouding van het provinciale vermogen en ontstaat financiële ruimte voor de nieuwe Statenperiode.

www.limburg.nl

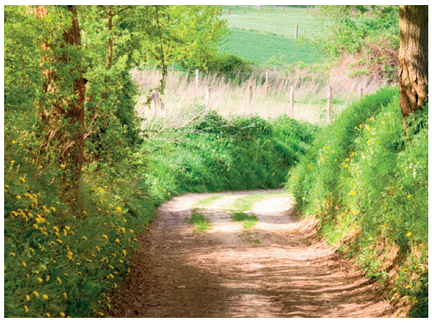

Jaarstukken 2018

provincie limburg

Jaarstukken 2018

Jaarverslag 2018
Programmaverantwoording
Paragrafen

Jaarrekening 2018
Programmarekening
Balans

Maastricht, april 2019

Inhoud

Inleiding **5**

Deel 1 Programmaverantwoording **17**

Structuur **19**

1.1. Investeringsklimaat **23**

1.2. Innovatiekracht **37**

1.3. Onderwijs en arbeidsmarkt **59**

2.1. Sociale innovatie en participatie **73**

2.2. Cultuur **83**

2.3. Sport **99**

2.4. Stedelijke ontwikkeling **105**

3.1. Openbaar vervoer en railagenda **113**

3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit **125**

3.3. Limburgse woningmarkt **149**

3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit **157**

3.5. Hoogwaterbescherming langs de Maas **173**

3.6. Water **179**

3.7. Energie, duurzaamheid en milieu **189**

3.8. Plattelandsontwikkeling **213**

4.1. Bestuur **231**

4.2. Overhead **251**

4.3. Algemene dekkingsmiddelen **253**

4.4. Provinciale Staten en Griffie **257**

Verplichte paragrafen **259**
5.1. Lokale heffingen 265
5.2. Weerstandsvermogen en risicobeheersing 269
5.3. Onderhoud kapitaalgoederen 285

5.4. Financiering 291
5.5. Bedrijfsvoering 305
5.6. Verbonden partijen 319
5.7. Grondbeleid 373
5.8. Portfoliomanagement 379

Deel 2 Jaarrekening 2018....385
6.1. Balans per 31-12-2018 387
6.2. Overzicht van baten en lasten 2018 390
6.3. Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling 392
6.4. Toelichting op balans per 31-12-2018 398
6.5. Toelichting op het overzicht baten en lasten 2018 430
6.6. Wet normering topinkomens 440
6.7. Gebeurtenissen na balansdatum 442
6.8. Verantwoording Specifieke uitkeringen 2018 444
6.9. Uitvoeringsinformatie 2018 446

Bijlagen. 452
Bijlage 1: Verwerkte en aangenomen moties 454
Bijlage 2: Lijst met afkortingen 464
Bijlage 3: Doorwerking naar begroting 2019 e.v. 474
Bijlage 4: De bestuurlijke intenties vastgoed in verband met waardering op de provinciale balans 514
Bijlage 5: Rollen provincie 516
Bijlage 6: Benchmark dashboard BBV 518

Inleiding

Voor u liggen de Jaarstukken 2018. Deze maken onderdeel uit van het totaaldossier dat bestaat uit:

- De Memorie van Toelichting op de Jaarstukken 2018;
- Deze voorliggende Jaarstukken;
- De Jaarrekening in één oogopslag.

In de Memorie van Toelichting geven wij een kwalitatieve beschrijving van onze meerjarige doelen en inzet van instrumenten. Met deze provinciale Jaarstukken verantwoorden wij ons over het uitgevoerde beleid 2018 en de daarbij horende middeleninzet, conform de opzet van de Programmabegroting 2018 en de vastgestelde begrotingswijzigingen daarop.

Het beleid 2018 is gebaseerd op het Coalitieakkoord 2015-2019:

"*In Limburg bereiken we meer!, in actie voor een welvarend & sociaal Limburg*"

2018 stond in het teken van uitvoering van de door PS vastgesteld beleidskaders. In deze Jaarstukken wordt op hoofdlijnen verantwoording afgelegd over de uitvoering van het beleid in 2018.

1.1. De kaders voor de Jaarstukken 2018

De wettelijke kaders voor wat betreft de opzet (indeling en onderwerpen) van deze jaarstukken, liggen vast in het Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en Gemeenten (BBV) en hebben tot doel om Provinciale Staten in hun kaderstellende en controlerende rol te ondersteunen. Dit betekent dat de jaarstukken veel uiteenlopende onderwerpen en perspectieven bevatten, en daarmee een omvangrijk geheel vormen. Onderstaand schema geeft de structuur van onze jaarstukken op hoofdlijnen weer.

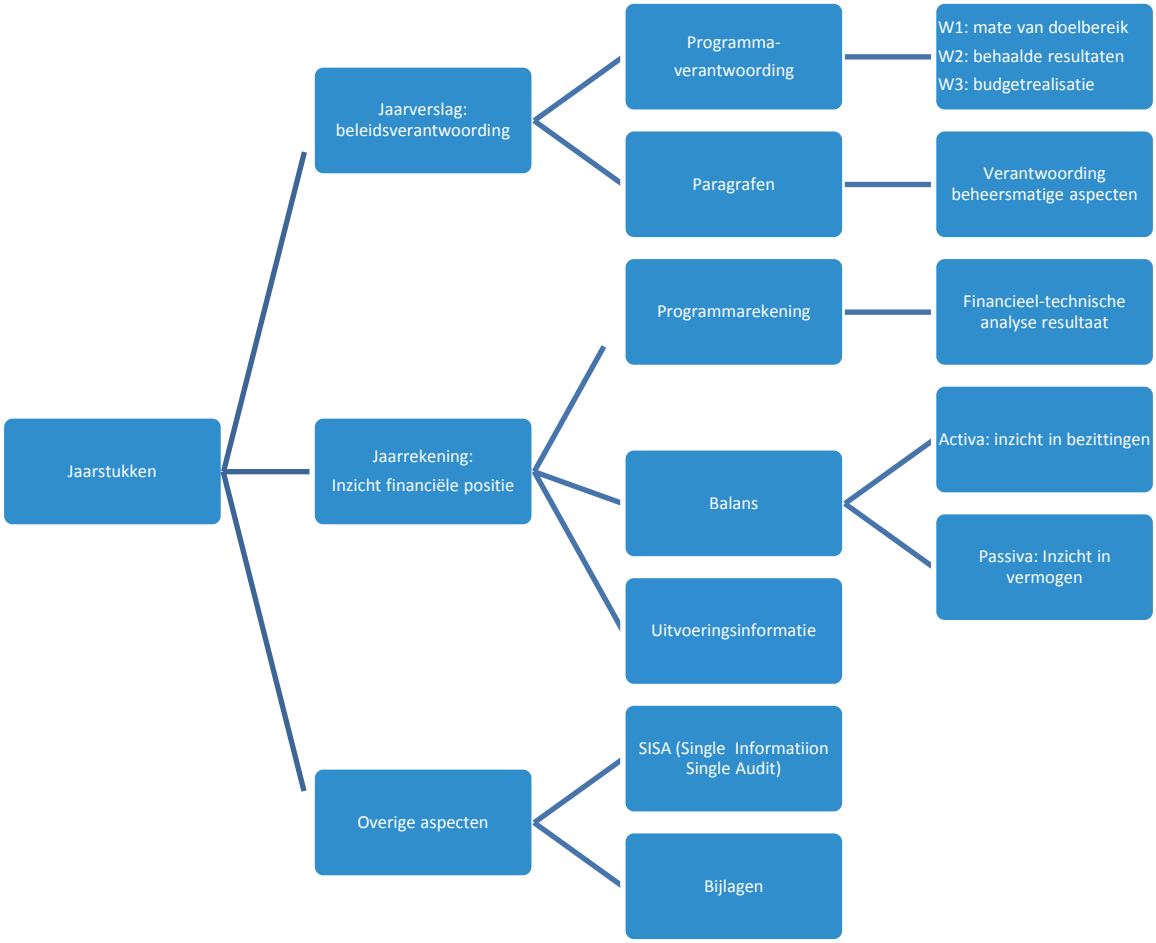

Het jaarverslag

In het jaarverslag, onderdeel programmaverantwoording, wordt verantwoording afgelegd over de ‘beleidsbegroting’ 2018. In deze programmaverantwoording wordt antwoord gegeven op de drie W-vragen die in de begroting zijn opgenomen: ‘Wat willen we bereiken?, Wat gaan we ervoor doen? en Wat gaat het ons kosten?’. Ook dit gebeurt op basis van de drie W-vragen: ‘Wat hebben we bereikt?, Wat hebben we daarvoor gedaan? en Wat heeft het ons gekost?’.

Daarnaast wordt verantwoording afgelegd over de verplichte paragrafen. Deze bevatten de beleidsuitgangspunten van beheersmatige activiteiten, de lokale heffingen en de realisatie ervan. De paragrafen geven een dwarsdoorsnede van de jaarstukken. Het gaat in de paragrafen om de beleidslijnen van beheersmatige aspecten die belangrijk zijn: financieel, politiek of anderszins. Wij merken daarbij op, dat de Provincie het beleid steeds meer richt op het gezamenlijk participeren met partners in projecten of initiatieven in plaats van subsidiëren. Instrumenten die hierbij worden gebruikt zijn: het verstrekken van geldleningen, garanties of het daadwerkelijk deelnemen in verbonden

partijen. De balans en de verplichte paragrafen geven inzicht in deze ontwikkelingen, financiële consequenties en de daarbij horende mogelijke risico's. Deze worden in dit kader steeds belangrijker voor de kaderstellende en controlerende rol van Provinciale Staten.

De jaarrekening

De jaarrekening bestaat uit de programmarekening (het overzicht van de baten en lasten) en de balans en geeft uitgebreid inzicht in de financiële positie van de provincie. Op hoofdlijnen volgt onder volgende punt 1.2 een samenvatting van onze financiële positie ultimo 2018.
Daarnaast bevat de Jaarrekening een bijlage met de verantwoording over de specifieke uitkeringen Single information Single audit (SiSa) en een bijlage met het overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld

Overige aspecten

In de bijlage is een lijst met afkortingen, verwerkte en aangenomen moties, en de doorwerking naar de begroting 2018 in de vorm van de overboekingsvoorstellen opgenomen. Deze overboekingsvoorstellen worden via een separate begrotingswijziging 2018 behorend bij het Statenvoorstel aangeboden.

1.2. De provinciale financiën ultimo 2018 samengevat

In onderstaande grafiek hebben wij onze lasten per begrotingsprogramma in beeld gebracht van zowel onze exploitatiebudgetten als onze investeringen.

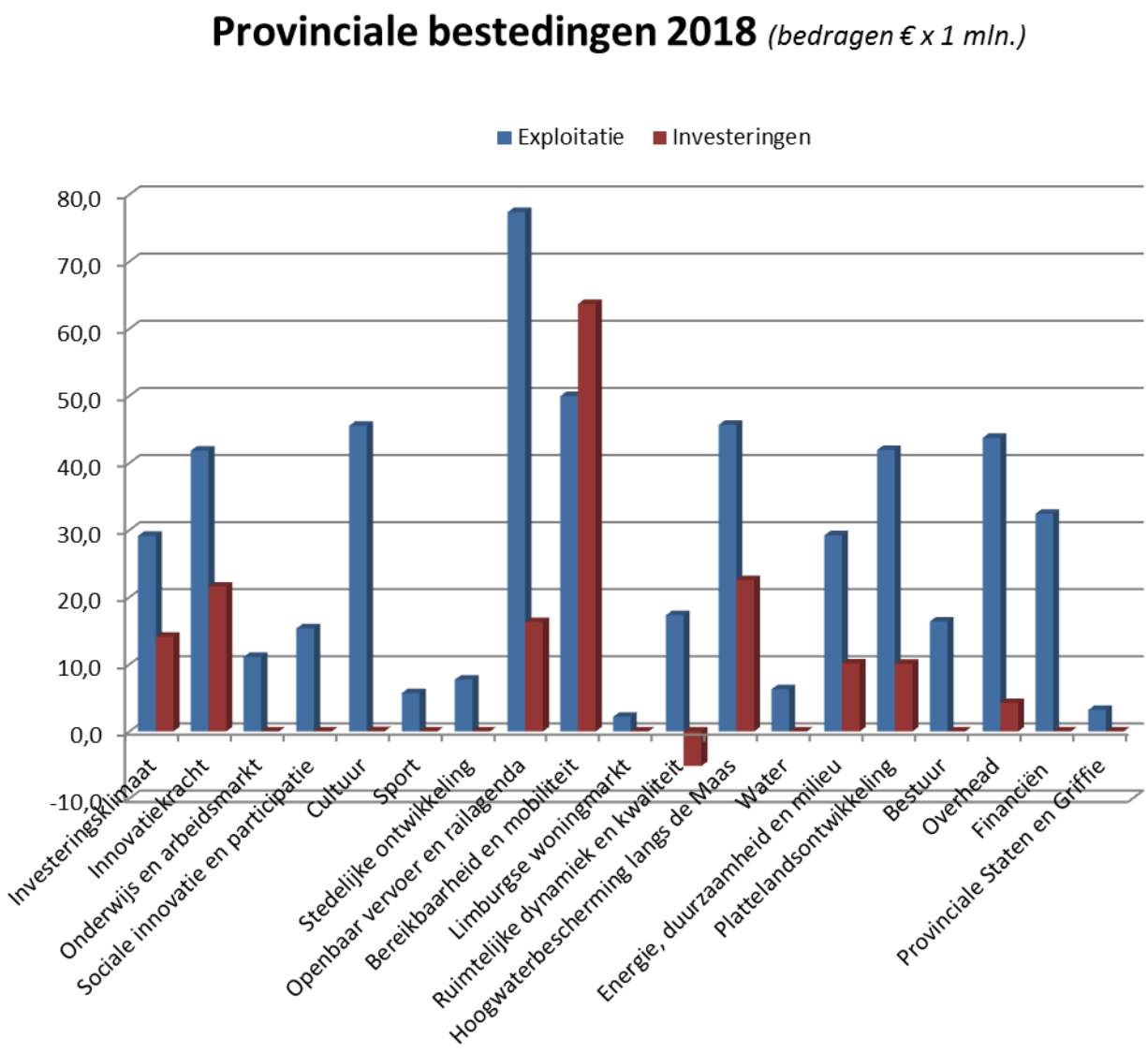

Deze bestedingen zijn gedaan vanuit een gezonde financiële positie. Er is structureel evenwicht, een gezonde vermogenspositie en voldoende weerstandsvermogen. Wij lichten dit samenvattend toe.

Verkorte programmarekening 2018

Onderstaande tabel geeft verkort op programmaniveau inzicht in de baten en lasten, de verschillen en het uiteindelijke resultaat 2018.

€ x 1 mln.

	Lasten			Baten			Saldo		
	Begroting ná wijzigingen	Realisatie	Verschil begroting/ realisatie	Begroting ná wijzigingen	Realisatie	Verschil begroting/ realisatie	Begroting ná wijzigingen	Realisatie	Verschil begroting/ realisatie
Baten en lasten begrotingsprogramma's	452,16	442,78	9,38	132,09	138,30	-6,21	-320,07	-304,48	-15,59
Overhead	47,73	43,74	3,99	0,26	4,44	-4,18	-47,47	-39,30	-8,17
Algemene dekkingsmiddelen	33,91	32,43	1,47	305,14	307,58	-2,45	271,23	275,15	-3,92
Provinciale Staten en Griffie	3,46	3,21	0,26	0,00	0,03	-0,03	-3,46	-3,18	-0,28
Totaal baten en lasten	**537,25**	**522,16**	**15,09**	**437,49**	**450,35**	**-12,87**	**-99,77**	**-71,81**	**-27,96**
Toevoeging reserves	268,49	277,15	-8,66	0,00	0,00	0,00	-268,49	-277,15	8,66
Aanwending reserves	0,00	0,00	0,00	368,26	376,29	-8,03	368,26	376,29	-8,03
Totaal	805,74	799,31	6,43	805,74	826,64	-20,90	0,00	27,33	-27,33

Voor een uitgebreide toelichting wordt verwezen naar paragraaf 6.5."Toelichting op het overzicht baten en lasten 2018".

Belangrijkste verschillen met invloed op het resultaat 2018

Onderstaand treft u de belangrijkste verschillen op hoofdlijnen aan waar het vrije resultaat 2018 ad € 6,61 mln. uit volgt.

€ x 1 mln.

Verschillen met invloed op resultaat na verrekeningen met egaliserende reserves/balansposten	Resultaat	Effect	Overboeking naar 2019 e.v.
1.Reguliere baten en lasten in programma's	11,94	V	11,50
2.P-begroting	6,94	V	6,57
3. Overhead	2,52	V	1,85
4.Kapitaallasten	0,06	V	
5.Opcenten MRB	-0,24	N	
6.Algemene uitkering provinciefonds	0,21	V	
7.Voorziening APPA	-0,19	N	
8.Resultaat beleggingen/overige eigen middelen	0,08	V	
9.Resultaat voorgaande dienstjaren	4,18	V	0,80
10. Vrijval van reserves	1,83	V	
Totale resultaatafwijking begroting vs realisatie	**27,33**	**V**	**20,72**
Vrije resultaat Jaarstukken 2018	**6,61**	**V**	

Dit vrije resultaat wordt als volgt bestemd:

- € 1 mln. voor de verhoging van het subsidieplafond voor het project 75 jaar bevrijding;
- € 2,95 mln. als alternatieve dekking voor de Einstein Telescope;
- € 2,66 mln. vloeit terug naar de Immunisatiereserve, conform de financiële spelregels.

Dit gebeurt na besluitvorming door Provinciale Staten over de bestemming van het resultaat.

Structureel evenwicht

In het kader van een gezonde financiële huishouding moeten structurele lasten worden gedekt uit structurele baten. Na correctie van ons voordelige resultaat met het effect van incidentele baten en lasten is sprake van een voordelig structureel saldo en dus sprake van structureel evenwicht. Dit evenwicht geldt ook voor de (bijgestelde) begroting 2019 en bijbehorende meerjarenraming 2020-2022. Zie paragraaf 6.5.3 Incidentele baten en lasten voor een verdere toelichting.

Ratio's rondom onze financiële positie

Naast de kenmerken van een gezonde exploitatie wordt het inzicht in de financiële positie verder verruimd met behulp van enkele ratio's die betrekking hebben op de provinciale balans. Deze zijn terug te vinden in de verplichte § 5.2 weerstandsvermogen en risicobeheersing. Hieruit blijkt dat wij een gezonde financiële positie hebben op basis van een sterke vermogenspositie, weinig vreemd vermogen, weinig beslag op het weerstandsvermogen (4%) en een substantiële onbenutte belastingcapaciteit (€ 47 mln.).

Resultaatbestemming

Het voordelige resultaat wordt als volgt bestemd:

A. Overboekingsvoorstellen ad € 20,72 mln.

Een deel van het resultaat, als gevolg van onderbesteding, dient te worden overgeboekt naar 2018. Het kader hiervoor is vastgelegd in paragraaf 5.5.Bedrijfsvoering van de programmabegroting 2018: Budgetten worden in beginsel niet naar een volgend begrotingsjaar 'doorgeschoven' tenzij:

a. er een PS-/GS-verplichting schriftelijk en termijn gebonden aan ten grondslag ligt of,
b. het doorschuiven noodzakelijk is ter afronding van een door PS of GS in het lopende jaar genomen besluit (uitvoering is dus wel al gestart of aantoonbaar voorbereid). Het doorschuiven van budgetten is dan ook geen vanzelfsprekendheid en elk voorstel zal expliciet door het college besloten worden. De zaken die worden 'doorgeschoven' zullen worden verzameld en aan PS worden aangeboden ter besluitvorming bij de jaarstukken.

Indien er een beleidskader is vastgesteld waarin intensiveringsmiddelen uit het coalitieakkoord 2016-2019 worden geoormerkt en die betreffende middelen worden in enig jaar niet (volledig) uitgegeven, dan wordt dit geld automatisch overgeboekt naar het volgende jaar. Overboekingen zijn dus niet vanzelfsprekend, maar vinden alleen plaats op basis van goed onderbouwde GS-besluiten. De overboekingsvoorstellen bij deze jaarrekening bedragen € 37,09 mln. waarvan € 20,72 mln. via het resultaat loopt en de overige mutaties via de baten/reserves. Voor een specificatie van deze overboekingsvoorstellen wordt verwezen naar bijlage 4 van deze Jaarstukken.

B. Ophoging subsidieplafond project 75 jaar bevrijding ad € 1 mln.

Middels mededeling portefeuillehouder inzake projecten subsidieregeling Herdenken en Vieren 75 jaar bevrijding (d.d. 11-3-2019, kenmerk 2019/16195) zijn Provinciale Staten geïnformeerd over het besluit van Gedeputeerde Staten om € 1 mln. extra beschikbaar te stellen om recht te kunnen doen aan de overweldigende respons uit de samenleving en zo aan de subsidieaanvragen te kunnen voldoen.

C. Alternatieve dekking Einstein Telescoop ad € 2,95 mln.

Bij de besluitvorming m.b.t. de programmabegroting 2019 is destijds conform voorstel besloten om € 2,95 mln. te dekken uit het € 70 mln. deel van de Immunisatiereserve. Echter: het college heeft daarna besloten om alternatieve dekking aan te wijzen om andere projecten te kunnen prioriteren. Dat wordt nu geëffectueerd.

D. Toevoeging aan de immunisatiereserve ad € 2,66 mln.

Conform de financiële spelregels worden voordelige jaarrekeningresultaten gestort in de Immunisatiereserve.

1.3. Financiële besluitvorming in 2018

In deze paragraaf presenteren wij de begrotingswijzigingen en kredietbesluiten in 2018. Daarnaast zijn er een aantal mutaties in de reserves, die bij de jaarstukken worden geformaliseerd.

Begrotingswijzigingen 2018

In 2017 en 2018 zijn de volgende begrotingswijzigingen vastgesteld en verwerkt in de bijgewerkte begroting 2018 en behorende meerjarenraming:

Nr.	Omschrijving	PS-vergadering
1	Doorwerking 2e afwijkingenrapportage 2017	3 november 2017
2	Doorwerking Financiële Eindejaarsbijstelling 2017	14 december 2017
3	1e afwijkingenrapportage 2018	22 juni 2018
4	Bestemming resultaat 2017	22 juni 2018
5	Voorjaarsnota 2018	29 juni 2018
6	2e afwijkingenrapportage 2018	9 november 2018
7	Financiële Eindejaarsbijstelling 2018	14 december 2018

Kredietbesluiten 2018

Naast de begrotingswijzigingen zijn de volgende kredietbesluiten door Provinciale Staten genomen in relatie tot de programmabegroting 2018:

- Reguliere vervangingsinvesteringen infra bij vaststelling van de primitieve begroting 2018 d.d. 3-11-2017 (€ 7,70 mln.);
- Diverse agiostortingen (€ 0,28 mln.), infrastructurele maatregelen provinciale wegen (€ 0,03 mln.) en kantoorinrichting (€ 0,1 mln.) bij de behandeling van de Financiële Eindejaarsbijstelling 2017 PS 14-12-2017;
- Diverse investeringen in infrastructuur (€ 57,8 mln.) bij de 1e Afwijkingenrapportage 2018 d.d. 22-6-2018.
- Kantoorinrichting (€ 0,28 mln.) bij de 2e Afwijkingenrapportage 2018 d.d. 9-11-2018;
- Reguliere vervangingsinvesteringen infra bij vaststelling van de primitieve begroting 2019 d.d. 9-11-2018 (€ 10,57 mln.);
- Inframaatregelen waaronder een financieel-technische correctie Tram Hasselt Maastricht (€ -36,06 mln.) bij de Financiële Eindejaarsbijstelling 2018 d.d. 14-12-2018.

Wijzigingen in reserves

De “Tijdelijke bestemmingsreserve Reorganisatie 2011-2016” is opgeheven wegens functieverlies. Daarnaast wordt de reserve “DU Electrificatie Maaslijn” samengevoegd met de reserve DU Verkeer en Vervoer als onderdeel van de Bereikbaarheidsmiddelen. Dit wordt geëffectueerd bij de 1e Afwijkingenrapportage 2019.

1.4. Kleurindicaties

Bij de beoogde en bereikte resultaten wordt er in deze jaarstukken, net als bij de Jaarstukken 2016 en 2017, gewerkt met kleurindicaties. Hiervoor worden de kleuren groen (gerealiseerd), oranje (deels gerealiseerd) en rood (niet gerealiseerd) gebruikt. De termen “gerealiseerd”, “deels gerealiseerd” en “niet gerealiseerd” zijn voorgaande jaren ook al gebruikt in de jaarstukken om aan te geven of beoogde resultaten gerealiseerd zijn. Met het toevoegen van de kleurindicaties maken we visueel wat er tekstueel al staat. Het voordeel is dat het meteen in één oogopslag inzichtelijk is welke beoogde resultaten zijn gerealiseerd.

Hiermee verhogen we de leesbaarheid en transparantie van onze Jaarstukken en zijn Provinciale Staten beter in staat om haar controlerende taak te vervullen.

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018	
Dit resultaat hebben we beoogd te bereiken in 2018.	Dit resultaat is gerealiseerd in 2018. Alles is geheel volgens planning verlopen. Dit blijkt uit…	
Dit is een tweede resultaat dat we hebben beoogd te bereiken in 2018.	Hier is het resultaat slechts gedeeltelijk gerealiseerd. Dit blijkt uit…	
Dit is een derde beoogd resultaat uit de Programmabegroting 2018.	Dit resultaat is niet gerealiseerd dit jaar. Oorzaak is…	

De behaalde resultaten zijn onderdeel van de meerjarige beweging die wij maken in het realiseren van onze maatschappelijke doelen. Deze vormen een indicator waarmee kan worden aangegeven in hoeverre we op koers liggen.
Het schema wordt elk jaar aangevuld. Door het op deze manier inzichtelijk te maken kan er in één oogopslag een beeld gevormd worden van de verschillende programma’s gedurende de gehele statenperiode.

Match tussen doel en resultaat bij de stoplichtenmethode

Bij de behandeling van de Jaarstukken 2017 d.d. 22-6-2018 is toegezegd (T8412) dat er een preciezere match komt tussen doel en resultaat. De stoplichtenmethodiek is met name ontwikkeld om snel inzicht te kunnen verschaffen bij welke begrotingsprogramma’s resultaten worden behaald en waar juist niet.
In het proces van de Jaarstukken 2018 is nadrukkelijker gekeken naar de consistentie tussen de W-vragen. Zoals ook uit de Memorie van Toelichting bij de Jaarstukken blijkt, kan in algemene zin worden geconcludeerd dat de resultaten bijdragen aan de breed geformuleerde doelen. Uit de hierna volgende samenvatting blijkt ook dat de meeste resultaten in de lijn der verwachtringen gerealiseerd worden. En daarmee levert de match tussen doel en resultaat de best mogelijke onderbouwing, uitgaande van datgene wat er in de Programmabegeroting 2018 allemaal is opgeschreven.
Zoals ook al bij de opzet van de Programmabegroting 2016 met Provinciale Staten is gedeeld, zijn er beperkingen aan het SMART-maken van de begroting. De relatie tussen het bereiken van de maatschappelijke doelen en provinciale inspanningen is complex en in de praktijk nauwelijks meetbaar. “De Provincie is immers slechts één van de spelers in het veld”.
Illustratief in dit kader is ook de verplichte (en beperkte) set van BBV-indicatoren, zoals opgenomen in bijlage 6 “BBV-indicatoren”.

1.1 - Investeringsklimaat			
Gerealiseerde resultaten per jaar			
2016	2017	2018	2019
16	16	16	
2	1	0	
0	0	0	

1.2 - Innovatiekracht			
Gerealiseerde resultaten per jaar			
2016	2017	2018	2019
23	31	27	
2	3	6	
0	0	0	

1.3 - Onderwijs en arbeidsmarkt			
Gerealiseerde resultaten per jaar			
2016	2017	2018	2019
10	15	17	
0	0	1	
0	0	0	

2.1 - Sociale agenda			
Gerealiseerde resultaten per jaar			
2016	2017	2018	2019
10	8	10	
0	1	0	
0	0	0	

2.2 - Cultuur			
Gerealiseerde resultaten per jaar			
2016	2017	2018	2019
5	8	12	
6	6	5	
0	0	0	

2.3 - Sport			
Gerealiseerde resultaten per jaar			
2016	2017	2018	2019
2	2	2	
1	2	2	
0	0	0	

2.4 - Stedelijke ontwikkeling			
Gerealiseerde resultaten per jaar			
2016	2017	2018	2019
12	5	4	
0	0	2	
0	0	0	

3.1 - Openbaar vervoer en railagenda			
Gerealiseerde resultaten per jaar			
2016	2017	2018	2019
8	13	6	
3	3	5	
1	1	2	

3.2 - Bereikbaarheid en mobiliteit			
Gerealiseerde resultaten per jaar			
2016	2017	2018	2019
14	13	17	
8	10	10	
3	5	2	

3.3 - Limburgse woningmarkt			
Gerealiseerde resultaten per jaar			
2016	2017	2018	2019
4	5	5	
1	0	0	
0	0	0	

3.4 - Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit			
Gerealiseerde resultaten per jaar			
2016	2017	2018	2019
17	19	19	
2	0	1	
0	0	0	

3.5 - Hoogwaterbescherming langs de Maas			
Gerealiseerde resultaten per jaar			
2016	2017	2018	2019
6	6	6	
2	1	1	
0	0	0	

3.6 - Water			
Gerealiseerde resultaten per jaar			
2016	2017	2018	2019
6	5	3	
1	2	6	
0	0	0	

3.7 - Energie, duurzaamheid en milieu			
Gerealiseerde resultaten per jaar			
2016	2017	2018	2019
27	27	24	
1	6	8	
0	1	2	

3.8 - Plattelandsontwikkeling, natuur en landschap			
Gerealiseerde resultaten per jaar			
2016	2017	2018	2019
9	17	20	
7	1	2	
0	1	0	

4.1 - Bestuur			
Gerealiseerde resultaten per jaar			
2016	2017	2018	2019
35	36	30	
7	1	3	
1	2	0	

Totaal			
Gerealiseerde resultaten per jaar			
2016	2017	2018	2019
204	226	218	
43	37	52	
5	10	6	

Toelichting
Dit betreft een overzicht van de totale aantallen geheel (groen), gedeeltelijk (oranje) en niet (rood) gerealiseerde resultaten per programmalijn. Voor een uitgebreide toelichting van de resultaten verwijzen wij u naar de toelichting bij het desbetreffende programma.

1.5. Leeswijzer

Programmaverantwoording

Met behulp van de programmaverantwoording kan controle door Provinciale Staten worden uitgevoerd op de realisatie van beleidsvoornemens zoals opgenomen in de programmabegroting.

Deze verantwoording is opgebouwd uit vier programma's, die opgesplitst zijn in 16 begrotingsprogramma's en 3 begrotingshoofdstukken, Overhead, Algemene dekkingsmiddelen en Provinciale Staten en Griffie. Voor deze laatste is een aparte begroting en jaarrekening waarover separate besluitvorming plaatsvindt.

Per afzonderlijk begrotingsprogramma wordt ingegaan op de zogenaamde 3W-vragen.

- **Wat willen we bereiken?/Wat hebben we bereikt?**
  Beoogde en gerealiseerde maatschappelijke effecten.
- **Wat gaan we daarvoor doen?/Wat hebben we ervoor gedaan?**
  Wijze waarop is gestreefd de maatschappelijke effecten te verwezenlijken/output. Monitoring van effecten via indicatoren. Inzicht in de rol die de provincie daarbij speelt. In bijlage 6 is een overzicht van deze rollen opgenomen.
- **Wat mag het kosten?/Wat heeft het gekost?**
  Controle van lasten en baten.

Leeswijzer tabellen 'Wat mag het kosten?/ Wat heeft het gekost?'

€ x 1.000

Begrotingsprogramma	Begroting 2018			Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
	Primitief	Wijzigingen	Ná wijziging			
Lasten *Reguliere middelen* 1.1.1. Product 1 1.1.2. Product 2 1.1.3. Product 3						
Personele lasten						
Kapitaallasten						
Totaal lasten						
Baten *Reguliere middelen* 1.1.1. Product 1 1.1.2. Product 2 1.1.3. Product 3						
Totaal baten						
Totaal saldo van baten en lasten						
Mutatie reserves *Toevoeging reserves* Reserve 1 Reserve 2						
Totaal toevoegingen						
Onttrekking reserves Reserve 1 Reserve 2						
Totaal onttrekkingen						
Saldo mutatie reserves						
Resultaat						

De lasten en baten worden per begrotingsprogramma gepresenteerd in de vorm van bovenstaande tabel. Onder de tabel volgt een toelichting op de verschillen tussen begroting ná wijzigingen en de daadwerkelijke realisatie. De begrotingsafwijkingen worden per product (reguliere middelen)

toegelicht. Daarbij worden de afwijkingen in de mutaties van de reserves betrokken. De kapitaal- en personeelslasten worden op concernniveau toegelicht in het hoofdstuk 6.5. Toelichting op het overzicht baten en lasten 2018.

De tabel moet als volgt worden gelezen:

Primitieve begroting 2018
De bedragen die onder deze kolomtitel staan vermeld, zijn gelijk aan de primitieve begroting (Programmabegroting 2018), die door Provinciale Staten zijn vastgesteld bij de begrotingsbehandeling op 9-11-2018.

Begrotingswijzigingen
Deze bedragen vormen de optelsom van alle door Provinciale Staten vastgestelde begrotingswijzigingen (zie overzicht bij 1.3 hierboven).

Begroting na wijziging 2018
De laatste stand van de begroting (optelsom primitieve begroting en wijzigingen).

Realisatie 2018
Betreft de daadwerkelijk gerealiseerde lasten of baten.

Verschil
Geeft het verschil aan tussen begroting na wijziging en de werkelijke realisatie.

V/N
V = voordelig ten opzichte van de raming na wijziging, (lagere lasten en/of hogere baten);
N = nadelig ten opzichte van de raming na wijziging (hogere lasten en/of lagere baten);

Lasten en baten
- Reguliere middelen
  Dit zijn alle exploitatie-uitgaven voor het realiseren van de beleidsdoelstellingen, niet zijnde kapitaallasten, apparaatskosten en toevoegingen aan reserves. Deze zijn per product inzichtelijk gemaakt.
  Baten bestaan onder andere uit doeluitkeringen, uitkering provinciefonds, opbrengsten belastingen, dividenden, renteopbrengst beleggingen en bijdragen van derden.
- Personele lasten, de loonsom verdeeld over de begrotingsprogramma's.
- Kapitaallasten
  Dit zijn de jaarlijkse rente- en afschrijvingslasten van de provinciale investeringen.

Saldo baten en lasten
Het saldo baten en lasten moet volgens het BBV verplicht worden gepresenteerd. In feite is dit de jaaruitkomst van de resultatenrekening voor het betreffende begrotingsprogramma zonder dat rekening wordt gehouden met toevoegingen- en onttrekkingen aan reserves.

Mutaties reserves

- Toevoeging reserves
  Toevoegingen aan reserves vormt een ‘last’ en heeft een negatief effect op het resultaat (ná bestemming).
- Aanwending reserves
  Aanwending van reserves is een ‘baat’ en heeft een voordelig effect op het resultaat (ná bestemming).

Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves zijn gebaseerd op de instellingsbesluiten die voor iedere reserve door Provinciale Staten zijn vastgesteld. In deze besluiten is onder meer het bestedingsdoel van de reserve beschreven, en voor zover mogelijk de wijze waarop de reserve wordt gevormd en de jaren waarin de reserve wordt aangewend.

Resultaat

Ook het resultaat moet als gevolg van het BBV verplicht worden gepresenteerd. Het wordt bepaald door het saldo van baten en lasten te verrekenen met het effect van mutaties in de reserves. Toevoegingen aan de reserves leiden tot een lager resultaat en aanwendingen van reserves leiden tot een hoger resultaat.
Volledigheidshalve merken wij op dat de bedragen in alle financiële tabellen € x 1.000 zijn, tenzij anders vermeld. Er kunnen afrondingsverschillen voorkomen in de gepresenteerde cijfers.
De toelichtingen staan hoofdzakelijk in miljoenen in het kader van leesbaarheid en abstractieniveau.

Investeringen

Bij de 3e W-vraag zijn de investeringen in materiële vaste activa en deelnemingen opgenomen, op basis van vastgestelde kredieten. Dit is geen BBV-verplichting maar biedt inzicht in de investeringen die de provincie per begrotingsprogramma doet.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Tenslotte is aan het eind van elk begrotingsprogramma of begrotingshoofdstuk een relatietabel opgenomen waarin de relatie met de verplichte paragrafen inzichtelijk is gemaakt.

Moties

In bijlage 2 zijn verwerkte en aangenomen moties opgenomen die genoemd zijn in de Jaarstukken 2018.

Afkortingen

Tenslotte merken wij op dat in bijlage 3 een lijst met afkortingen opgenomen

Deel 1
Programma-verantwoording

Structuur

1.1. Investeringsklimaat	1.1.1. Economische samenwerking
	1.1.2. Acquisitie en LIOF
	1.1.3. MKB
	1.1.4. Brightlands Kennis/As
	1.1.5. Maastricht Aachen Airport
1.2. Innovatiekracht	1.2.1. Chemie en Materialen Brightlands Chemelot Campus
	1.2.2. Life Sciences Brightlands Maastricht Health Campus
	1.2.3. Landbouw Agrofood Brightlands Greenport Venlo
	1.2.4. Services & Brightlands Smart Services Campus
	1.2.5. Logistiek
	1.2.6. Maakindustrie
	1.2.7. Toerisme en recreatie
1.3. Onderwijs en arbeidsmarkt	1.3.1. Arbeidsmarkt
	1.3.2. Onderwijs
	1.3.3. Limburg Werkt Akkoord
2.1. Sociale innovatie en participatie	2.1.1. Sociale innovatie
	2.1.2. Bouwen aan eigen kracht en participatie
2.2. Cultuur	2.2.1. Cultuur
	2.2.2. Erfgoed
	2.2.3. Monumenten
	2.2.4. Archeologie
	2.2.5. Digitale Agenda en Regionale Media
2.3. Sport	2.3.1. Sport
2.4. Stedelijke ontwikkeling	2.4.1. Stedelijke ontwikkeling
	2.4.2. Herstructurering in wijken
	2.4.3. IBA
3.1. Openbaar vervoer en railagenda	3.1.1. Openbaar vervoer en concessiemanagement
	3.1.2. Railagenda
3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit	3.2.1. Voorbereiding en uitvoering mobiliteitsmaatregelen
	3.2.2. Fiets
	3.2.3. Verkeersveiligheid
	3.2.4. Logistieke netwerken
	3.2.5. Onderhoud, beheer en rehabilitaties Provinciale wegen
	3.2.6. Project Buitenring Parkstad Limburg
	3.2.7. Project N280- West
	3.2.8. Project N266
3.3. Limburgse woningmarkt	3.3.1. Transitie woningmarkt Limburg
3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	3.4.1. Provinciaal omgevingsplan
	3.4.2. Uitvoering ruimtelijk beleid
	3.4.3. Werklocaties
	3.4.4. Buitengoed Geul en Maas
	3.4.5. Vergunningen ontgrondingen
	3.4.6. Handhaving ontgrondingen
	3.4.7. Grondzaken

3.5. Hoogwaterbescherming langs de Maas	3.5.1. Programma Maasvallei
	3.5.2. Ooijen-Wanssum
3.6. Water	3.6.1. Water
3.7. Energie, duurzaamheid en milieu	3.7.1. Asbest en energie
	3.7.2. Milieubeleid en Duurzaamheid
	3.7.3. Uitvoering milieu
	3.7.4. Bodem en ondergrond
	3.7.5. Mijn(water)schade
	3.7.6. Vergunningen bijzondere wetten
	3.7.7. Handhaving bijzondere wetten
	3.7.8. WABO-milieuadvies
	3.7.9. Vergunningen WABO
	3.7.10. Handhaving WABO
	3.7.11. Coördinatie RUD
3.8. Plattelandsontwikkeling	3.8.1. Natuur
	3.8.2. Landschaps Parken en Vermaatschappelijking
	3.8.3. Landbouw
4.1. Bestuur	4.1.1. Rijks- en veiligheidstaken CdK
	4.1.2. Bestuurskracht en bestuurlijke organisatie
	4.1.3. Integriteit
	4.1.4. Coördinatie Interbestuurlijk toezicht
	4.1.5. Toezicht gemeentefinanciën
	4.1.6. IPO
	4.1.7. Internationalisering
	4.1.8. Euregiobestuur
	4.1.9. Strategische Public affairs
	4.1.10. Branding
	4.1.13. Overige bestuurlijke zaken

Overige begrotingsonderdelen

4.2. Overhead	4.2.0. Overhead
4.3. Algemene dekkingsmiddelen	4.3.1. MRB
	4.3.2. Provinciefonds
	4.3.3. Overige eigen middelen
	4.3.4. Reservering nieuw beleid
	4.3.5. Stelposten
	4.3.6. Vennootschapsbelasting
4.4. Provinciale Staten en Griffie	4.4.1. Provinciale Staten en Griffie

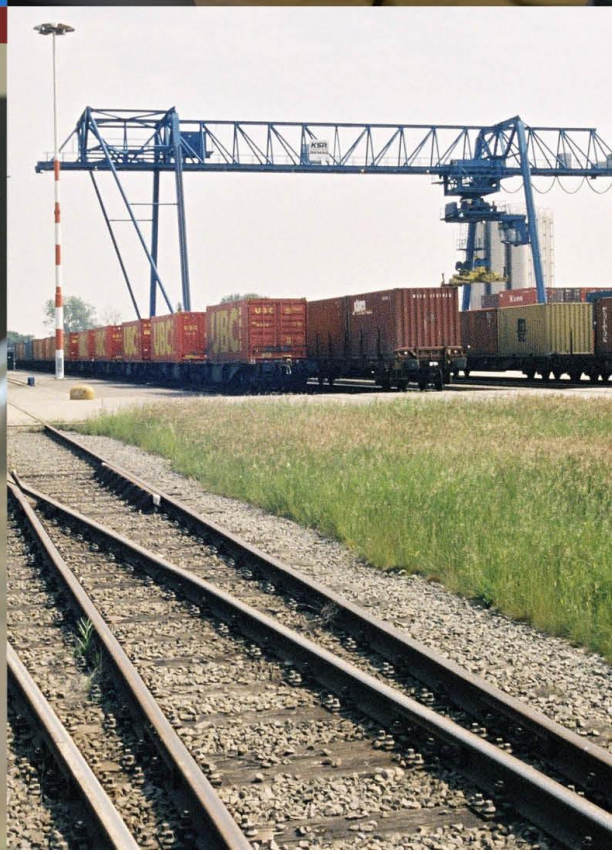

1.1. Investeringsklimaat

Investeringsklimaat gaat over de aantrekkelijkheid van Limburg voor ondernemingen en investeerders. Dit programma richt zich op de voorwaarden die nodig zijn voor ondernemers om zich maximaal te kunnen ontwikkelen. De inzet van de Provincie spitst zich toe op (internationale) samenwerking, gezamenlijke agendasetting, acquisitie en generieke MKB-ondersteuning. Daarnaast worden open innovatie en uitbouw van de kennisinfrastructuur via Kennis-As en Brightlands campussen gerealiseerd. Een vernieuwd LIOF is hierin één van onze instrumenten.

Snelle veranderingen op demografisch, economisch, technisch en financieel vlak vormen uitdagingen, maar bieden ook kansen voor bedrijven om zich te ontwikkelen. De welvaart en werkgelegenheid voor de Limburgse bevolking staan hierbij centraal. Om het verdienvermogen van de Limburgse economie te kunnen versterken, zoeken we met de economische agenda aansluiting op de maatschappelijke opgaven. Daarbij is de afstemming met onderwijs- en arbeidsmarktaspecten uit de sociale agenda en het aanvalsplan naar een ontwikkelingsgerichte arbeidsmarkt voor het Limburgse MKB van belang. De internationale ligging van Limburg biedt kansen om het investeringsklimaat grensoverschrijdend te verbeteren.

Wat willen we bereiken?

Limburg streeft naar een concurrerende en innovatieve kennis- en diensteneconomie. Een economie die duurzaam is geëquipeerd voor de vestiging en groei van ondernemingen. Wij bouwen aan een beter toegankelijk en transparanter instrumentarium voor het bedrijfsleven en het MKB in het bijzonder, met een sterke internationale focus.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: Zowel op regionaal, nationaal als internationaal niveau staan gezamenlijke agendasetting en samenwerking tussen ondernemers, onderwijs, onderzoek en overheid (vier O's) centraal.

Criterium 2: Het Limburgse MKB kenmerkt zich door goed ondernemerschap en een sterke exportpositie.

Criterium 3: De economische structuur in Limburg is versterkt door het aantrekken van nieuwe bedrijven en uitbreiding van bestaande bedrijven.

Criterium 4: De (innovatieve) kracht van het bedrijfsleven is vergroot, ook door het benutten van internationale relaties.

Criterium 5: De dienstverleningsstructuur voor het bedrijfsleven is toegankelijk, transparant en efficiënt georganiseerd.

Wat hebben we bereikt?

De samenwerking en gezamenlijke agendasetting om de innovatie- en diensteneconomie van Limburg te versterken is op regionaal (triple helix), bovenregionaal (Brainport, landsdeel Zuid-Nederland) en internationaal (grensregio's, China en Azerbeijdzjan) niveau voortgezet. Daarbij zijn de relaties met de belangenorganisaties voor bedrijven zoals Ondernemend Limburg (MKB Limburg, LWV en LLTB) versterkt (o.a. in samenwerking met de drie triplehelixorganisaties voor MKB-dienstverlening)
Geholpen door een aantrekkende economie hebben de activiteiten op het gebied van acquisitie bewezen dat Limburg voor bedrijven aantrekkelijk is om er te vestigen, dan wel te blijven en te groeien. Om mogelijke toekomstige knelpunten in het aanbod van vestigingslocaties voor te zijn, is gestart met het nog beter in kaart brengen van de (potentiële) vestigingslocaties in onze provincie.
Ook in 2018 hebben we met verschillende financiële instrumenten kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van innovaties en versterking van bedrijven. Met name het Limburg Business Development Fonds, MKB Leningenfonds, Financieringspoort Limburg, MKB innovatiestimulering Topsectoren (MIT), OP-Zuid, Interreg, LimburgMakers en LimburgLogistiek hebben hieraan bijgedragen.
MKB-bedrijven weten de weg naar de campussen beter te vinden, onder andere via deelname aan projecten van de op de campussen gevestigde onderzoeksinstituten (zie ook programma 1.2 innovatiekracht).
Het Limburgs MKB kan voor ondersteuning op verschillende terreinen een beroep doen op veel partijen. Transparantie van dat aanbod, maar ook de noodzaak om daarin samen te werken is in 2018 een rode draad gebleven in meerdere overleggen over ondernemerschap, zowel landelijk (MKB samenwerkingsagenda tussen Rijk en Provincies) als regionaal (met triple helixen en Ondernemend Limburg).

Wat hebben we er in 2018 voor gedaan?

Product	1.1.1. Economische samenwerking
Programmalijn	1.1. Investeringsklimaat
Portefeuillehouder	Van den Akker

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Samenwerking in Zuid-Nederland en met het Rijk m.b.t. financiering van het MKB en afstemmen over de toekomst van Europese fondsen. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt*	Gerealiseerd. De regeling MIT-Zuid-Nederland heeft in 2018 aan 51 Limburgse bedrijven een bijdrage voor innovatieve activiteiten toegekend. Daarmee was een bedrag van ruim € 3 mln. gemoeid (waarvan de helft provinciale middelen). Met het Rijk zijn afspraken gemaakt over voortzetten van MIT in 2019. Voor Vanguard Initiative hebben zowel ambtelijke als bestuurlijke overleggen ertoe geleid dat er middelen vanuit de EU in het vooruitzicht zijn gesteld. De houtskoolschets Zuid-Nederland ten behoeve van de inzet van Europese structuurfondsen		1, 4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	2021-2027 is in de colleges van GS Zuid-Nederland vastgesteld.		
2. Regionale samenwerking in triple helix-overleggen en met andere intermediaire organisaties en stakeholders (o.a. Kamer van Koophandel (KvK), Limburgse Werkgevers Vereniging (LWV), MKB Limburg, Brainport Network, Limburg Economic Development (LED), Keyport en Greenport Venlo). Rol Provincie: *subsidiënt, partner*	Gerealiseerd. De deelname aan Brainport Network is in 2018 voortgezet (kern: lobby, kennisdeling en projectontwikkeling). Inhoudelijk is de samenwerking vorm gegeven in de drie werkgroepen voor respectievelijk. Arbeidsmarkt, EU en Kapitaal. In het Kastelenoverleg in juni 2018 is de New Deal voor arbeidsmarkt door de partners van Brainport Network ondertekend. In 2018 is er voor de drie triple-helixen een provinciale bijdrage beschikbaar gesteld voor de versterking van de betreffende organisaties en projectontwikkeling in de regio.		1, 4
3. Internationale samenwerking versterken m.b.t. topsectoren, campussen en Kennis-As; euregionale samenwerking intensiveren en onderhouden van bilaterale contacten (met als speerpuntlanden: Vlaanderen, Wallonië, Noordrijn-Westfalen, Zuid-Duitsland, Ile de France, China en Azerbaijan); inzetten op economische netwerken (European Chemical Regions Network (ECRN), Vanguard). Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt*	Gerealiseerd. De internationale samenwerking heeft zich in 2018 vooral geconcentreerd op China, Azerbeijan, Nordrhein-Westfalen (NRW) en Vlaanderen. Er zijn drie werkbezoeken aan China gebracht (Brightlands Maastricht Health Campus en toeristische regio branding) en meerdere Chinese delegaties ontvangen. Daarnaast zijn uitwisselingen en projecten van de Brightlands campussen, bedrijven, onderwijsinstellingen en andere Limburgse partijen met Chinese partners ondersteund. De minister EZ van NRW heeft een bezoek gebracht aan de Brightlands Chemelot Campus. Daarnaast zijn de samenwerkingsmogelijkheden met NRW besproken en is met Industrie- und Handelskammer (IHK) en NRW-Landtag over gezamenlijke dossiers gesproken. LIOF en IHK Aachen hebben afspraken gemaakt over grensoverschrijdende samenwerking. Samenwerking met Limburg stond centraal op de NRW Aussenwirtschaftstag in september 2018. In november 2018 is weer inhoudelijke en bestuurlijke inbreng geleverd voor de Nederlands-Duitse Handelstag in Mönchengladbach. Tijdens de kick-off van het Smart Specialisation Platform Chemie onder leiding van Limburg in september 2018, hebben de Brightlands campussen zich kunnen presenteren.		1, 4
4. Beter benutten EU-fondsen en voeren EU-lobby op economische thema's. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt*	Gerealiseerd. Op 31 december 2018 was ca. € 281 mln. aan Europese middelen bij Limburgse		1, 4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	projectdeelnemers terecht gekomen. Daarmee is de inspanningsverplichting om aan het eind van de coalitieperiode € 250 mln. “binnen te halen” ruim gehaald. Medtech4Europe (met Limburgse partners) is in mei 2018 door de EU goedgekeurd en gestart. De bestuurlijke deelname in de European Chemical Regions Network (ECRN) is verstevigd (Limburg vice voorzitter van de board). De S3Platform voor Precision Medicine en het platform voor Chemicals zijn gestart. Het Horizon-project SCREEN is in 2018 afgerond.		

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
4	Budget (€) dat uit Europese fondsen is binnengehaald voor Limburgse projecten.	€ 155 mln.	€ 281 mln.	€ 250 mln.	2019

Toelichting prestatie-indicatoren
De huidige situatie en streefwaarden hebben betrekking op de benutting van alle Europese fondsen. Deze wordt gemonitord voor heel Zuid-Nederland. Alleen voor Interreg A, OP-Zuid en het Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP) is de Provincie bij de besluitvorming betrokken. Van het totaalbudget van € 281 mln. kwam € 33,9 mln. uit Interreg A, ruim € 14,4 mln. uit OP-Zuid en ruim € 33,2 mln. uit het Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP).

Product	1.1.2. Acquisitiekracht en LIOF
Programmalijn	1.1. Investeringsklimaat
Portefeuillehouder	Van den Akker

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Coördineren van acquisitieactiviteiten door de gemeenten, LIOF en campusorganisaties. Rol Provincie: *procesmanager*	Gerealiseerd. De procesafspraken met gemeenten, LIOF en campussen zijn gecontinueerd en gemonitord. Met gemeenten wordt met name ingezet op intensievere samenwerking op de terreinen van vestigingsklimaat, huisvesting arbeidsmigranten, arbeidsmarkt en gezamenlijk beursbezoek. Er is een start gemaakt met de herijking van de samenwerking met de campusorganisaties. Deze is gericht op besluitvorming in 2019. De Invest-in Limburgbrochure, bedoeld ter ondersteuning van acquisitieactiviteiten, is medio 2019 geactualiseerd.		1, 3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
2. Aansturen acquisitieactiviteiten van LIOF en deze ondersteunen met o.a. gastheerschap, bestuurlijke inzet en financiële incentives. Rol Provincie: *procesmanager, subsidiënt, financier*	Gerealiseerd. 55 bedrijven hebben zich in 2018 op één van de Limburgse bedrijventerreinen gevestigd of hebben hun bestaande faciliteit uitgebreid. Hierbij ging het voor ongeveer de helft om MKB'ers. Dit ging gepaard met investeringen met een verwachte waarde van zo'n € 620 mln. en creëerde naar verwachting 3.400 arbeidsplaatsen. In totaal vestigden deze bedrijven zich op een oppervlakte van ca. 100 hectares (gekocht, gehuurd of in erfpacht uitgegeven). In het kader van haar Investor Relations-programma, gericht op verankering van buitenlandse bedrijven in Limburg, heeft LIOF in 2018 meer dan 100 bedrijven bezocht.		3
3. Monitoring resultaten LIOF voor zowel bedrijfstak 'Business Development' als 'Participaties & Financiering'. Rol Provincie: *subsidiënt, financier, partner*	Gerealiseerd. De resultaten 2018 van LIOF op het gebied van Business Development en Participaties en Financieringen zijn in februari 2019 gepresenteerd. Voor het boekjaar 2018 zijn deze resultaten goed. De Business Development tak van LIOF heeft in 2018 180 Limburgse MKB'ers ondersteund met innovatieprojecten voor nieuwe producten, diensten of processen en het daarmee creëren van extra bedrijvigheid. Het gaat om projecten en business cases met een waarde van bijna € 30 mln. Met deze resultaten zijn de voor 2018 gestelde targets voor de afdeling Business Development, ruimschoots gerealiseerd. Vanuit de afdeling Participaties en Financieringen (LIOF Participatiefonds) werden meer dan 20 financieringen verstrekt aan Limburgse bedrijven voor een bedrag van bijna € 10 mln. Met dit resultaat is het target gerealiseerd.		3, 4
4. Maximeren van het gebruik van LBDF en MKBL en monitoren van de voortgang. Rol Provincie: *subsidiënt, financier*	Gerealiseerd. Er is een midtermreview voor de beide fondsen uitgevoerd. De resultaten daarvan zijn met Provinciale Staten gedeeld. Op basis van een daarop gerichte motie wordt de uitzettingsperiode voor het MKBL verlengd. De effectuering zal plaatsvinden in het eerste kwartaal van 2019.		4, 5

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Aantal bedrijven dat met steun van de Provincie/LIOF in Limburg is verankerd/uitgebreid/gevestigd.	0	55	10	2018
2	Aantal bezochte bedrijven in het kader van het Investor Relations Programma.	0	104	100	2018
4	Aantal business ideeën dat een revolverende bijdrage uit het LBDF heeft ontvangen.	19	33	42	2020
4	Aantal ideeën dat gesubsidieerd is uit LBDF.	81	112	180	2020
4	Aantal uitzettingen dat een revolverende bijdrage heeft ontvangen uit het MKBL.	33	40	40	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
Ad 1: Het aantal van 55 betreft het totaalresultaat van de acquisitie van de zeven stedelijke gemeenten, LIOF, Chemelot Industrial park en de drie ontwikkelingsmaatschappijen voor Midden-Limburg, Greenport Venlo en Maastricht-Aachen Airport.

Product	1.1.3. MKB
Programmalijn	1.1. Investeringsklimaat
Portefeuillehouder	Van den Akker

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Verder optimaliseren van het financieringsinstrumentarium. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt, financier*	Gerealiseerd. De provinciale financieringsinstrumenten worden door het Limburgse MKB goed benut (zie ook LBDF en MKBL). Het project Financieringspoort heeft in totaal aan 70 bedrijven vouchers voor inwinnen van financieel advies verstrekt. Op basis van de evaluatie en de oproep van Provinciale Staten is besloten om Financieringspoort te verlengen tot oktober 2020. Eind 2018 is opdracht gegeven voor een kapitaalmarktonderzoek naar de financieringsbehoeften en mogelijkheden voor het MKB.		5
2. Afstemmen van dienstverlening aan het MKB, zowel met landelijke als regionale partners. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt, partner*	Gerealiseerd. De afstemming met het Rijk heeft zich t.a.v. het MKB-beleid toegespitst op de MIT-regeling (in Zuid-Nederlands verband), de voorbereiding van het vernieuwde topsectorenbeleid (via interprovinciaal overleg) en de dienstverlening aan het MKB (o.a. m.b.t. de rol van de KvK en de Regionale Ontwikkelmaatschappijen). De provinciale dienstverlening aan het MKB heeft		1, 5

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	eind 2018 een impuls gekregen met de zogenaamde Groeischakelaar van Ondernemend Limburg, die door de Provincie en de drie triple-helixen wordt ondersteund.		
3. Faciliteren en verhogen van de kwaliteit van ondernemers, o.a. door afspraken met onderwijs over ondernemerschap in onderwijs- en opleidingsprogramma's en startersondersteuning. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt*	Gerealiseerd. Ondernemersondersteuning is gefaciliteerd voor starters (steun aan bijeenkomsten van Starterscentrum Limburg), maar ook voor MKB'ers in problemen (steun aan De Limburgse Zaak, van Ondernemers Klankbord i.s.m. Zuyd Hogeschool). UMIO en Zuyd Hogeschool zijn betrokken geweest bij LimburgMakers en LimburgLogistiek.		2, 4
4. Faciliteren van grensoverschrijdend ondernemen. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt*	Gerealiseerd. De Provincie Limburg heeft deelgenomen aan de Noord Rijn- Westfalen (NRW).Aussenwirtschaftstag in Aachen en aan de Duits-Nederlandse Handelstag in Mönchengladbach om de samenwerking tussen het Duitse en Limburgse MKB te promoten. Daarnaast is de Limburg Export Award 2018 ondersteund.		1, 2, 4

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Deelname Limburgse bedrijven aan de MIT-regeling (MKB-Innovatiestimulering Regio en Topsectoren).	0	107	70	2018
3	Organisatie van voorlichtingsbijeenkomsten over starten van een bedrijf.	0	1	1	2018
4	Organisatie van/deelname aan voorlichtingsbijeenkomsten over grensoverschrijdend ondernemen.	0	2	2	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
Ad 1: Bij de aanvragen die voor de MIT-regeling zijn gedaan voor haalbaarheidsonderzoeken en R&D samenwerkingsprojecten waren 107 bedrijven betrokken. Uiteindelijk kunnen 51 bedrijven gebruik maken van toegekende subsidies. Ad 3: Er is een bijdrage verstrekt aan Starterscentrum Limburg voor de organisatie van vijf startersavonden in Maastricht, Roermond (2x), Heerlen en Sittard-Geleen. Ad 4: De Provincie heeft financieel en inhoudelijk bijgedragen aan de Aussenwirtschaftstag in Aachen (september 2018) en de Duits-Nederlandse Handelstag in Mönchengladbach (november 2018).

Product	1.1.4. Brightlands Kennis/As
Programmalijn	1.1. Investeringsklimaat
Portefeuillehouder	Van den Akker

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Sturing geven aan lopende en nieuwe projecten in het kader van de Kennis-As als meerjarig partnerschap. Rol Provincie: *subsidiënt, financier, partner*	Gerealiseerd. Met het project 'Brightlands e-Infrastructure for Neurosciences' (UM; 15 februari 2019, besluitvormingscategorie 3) wordt een nieuw project aan de Kennis-As toegevoegd. De Strategiegroep Kennis-As heeft in 2018 twee keer overleg gevoerd, steeds voorgegaan door voortgangsbesprekingen per project.		1,3,4
2. Optimaliseren van de mogelijkheden die het partnerschap Brightlands biedt voor samenwerking op inhoud ('cross overs') en op andere gebieden als communicatie, (Europese) fondsen, public affairs en lobby. Rol Provincie: *partner*	Gerealiseerd. Samenwerking op acquisitie, communicatie en public affairs heeft vanaf 2018 concreet gestalte gekregen. Dit is gebeurd middels regulier ambtelijk overleg en de inrichting van Brightlands Communicatie waaraan zowel de Provincie, de Kennis As-partners (UM, MUMC, Zuyd en Fontys) en de vier campusorganisaties zowel financieel als met capaciteit bijdragen. Wij werken aan geleidelijke uitbreiding van samenwerking op andere activiteiten.		1,2,3,4
3. Sturing geven gericht op het versterken van de inhoudelijke en organisatorische samenhang tussen de campussen en met de Kennis-As, uitmondend in een scherpere positionering en lading van Brightlands. Rol Provincie: *subsidiënt, financier, partner*	Gerealiseerd. Er is een monitoringsaanpak (met nulmeting) voor de Kennis As op programmaniveau opgezet. De samenwerking tussen de vier Brightlands-campusorganisaties is, zowel inhoudelijk als op activiteiten, toegenomen. Er hebben 2 overleggen plaatsgevonden tussen de verschillende aandeelhouders van de Brightlands-campussen. Op verzoek van alle aandeelhouders in de campussen bereidt de Universiteit Maastricht een visie voor op de inhoudelijke samenwerking ('cross overs'). Deze medio 2019 afgerond. Verder blijkt uit onderzoek (Flycatcher, januari 2019) dat de naamsbekendheid van Brightlands significant is toegenomen.		1,3,4,5

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Directe werkgelegenheid kenniswerkers bij Kennis-As projecten.	277	n.n.b.	222	2019
2	Spin-offs (als resultaat van door de Provincie gefinancierde onderzoeksinstituten).	1	n.n.b.	7	2019

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
3	gemeenschappelijk kader voor verantwoording voor de Brightlands-campussen (streefwaarden en indicatoren).	0	0	1	2019

Toelichting prestatie-indicatoren
1. De 'streefwaarde' voor deze indicator is gerealiseerd onder andere vanwege een snellere dan voorziene ontwikkeling van de LINK-instituten M4i en MERLN. Streefwaardes zijn gebaseerd op harde resultaatafspraken uit subsidiebeschikkingen. Indicator 1 betreft resultaten van de Kennis-As projecten. Huidige waarde aantal kenniswerkers binnen de lopende projecten is op dit moment niet bekend. Deze komen in de 1e helft van 2019 beschikbaar via de reguliere rapportages van de afzonderlijke Kennis-As projecten. Over de overige indicatoren wordt er in de voortgangsrapportages aan de Staten gerapporteerd. Er is nog geen gemeenschappelijk kader voor de verantwoording voor de Brightlands-campussen.

Product	1.1.5. Maastricht Aachen Airport
Programmalijn	1.1. Investeringsklimaat
Portefeuillehouder	Van den Akker

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Het middels een concessie laten exploiteren van de luchthaven conform het afgesloten concessiecontract en het beheren en onderhouden van de luchthaveninfrastructuur en het niet cruciale vastgoed, om hiermee bij te dragen aan de versterking van het (luchthaven)vestigingsklimaat. Rol Provincie: *ondernemer, partner (aandeelhouder), financier*	Gerealiseerd. In 2016 is het concessietraject afgerond en per 1 juli 2016 is de nieuwe exploitant begonnen. ▪ het vrachtvolume is in 2018 met 44 % gegroeid ten opzichte van 2017 en uitgekomen op 124.676 ton; ▪ het aantal passagiers is in 2018 met 64 % gegroeid ten opzicht van 2017 en uitgekomen op 274.986 passagiers; ▪ begin 2018 is door de Provincie een tender uitgeschreven in het kader van het Route Development Fund om airlines uit te nodigen met een voorstel te komen voor een lijnverbinding met een internationale hub. Omdat geïnteresseerde marktpartijen meer tijd nodig hadden voor het voltooien van hun businesscase is deze procedure tijdelijk stopgezet; ▪ de passagiersterminal is verbouwd en er is een 'upgrade' uitgevoerd aan de buitengevel; ▪ voor de instandhouding van de luchthaveninfrastructuur is het planmatig		1

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	onderhoud uitgevoerd aan de hand van een onderhoudsplan; ▪ in het kader van Motie 677 inzake Duurzaam Rendement is onderzocht hoe groot de energiebehoefte van het vliegveld is en op welke wijze het vliegveld door duurzame energieopwekking hierin eventueel zelfvoorzienend kan worden. Er is een energiescan opgesteld voor de gebouwen van MAA. Maatregelen voor verdergaande besparing zijn per gebouw benoemd. Deze worden in het kader van het gepland klein en groot onderhoud meegenomen. Tevens is een verkenning uitgevoerd naar de mogelijkheden voor duurzame energieopwekking. Daaruit blijkt dat het dakoppervlak van alle gebouwen van MAA toereikend is om in de totale elektriciteitsbehoefte te voorzien. Met name de realisatie van zonnepanelen op de nog te bouwen cargoloods fase 2 kan een groot deel van de toekomstige elektriciteitsbehoefte opvangen; ▪ naar aanleiding van Toezegging 8117 is uitgewerkt hoeveel uitstoot CO_2 gemoeid is met de exploitatie van MAA en wat er voor nodig is om het vliegveld CO_2-neutraal te maken. Dit is uitgewerkt in de energiescan van de gebouwen van MAA. Ook is becijferd welke maatregelen nodig zijn om de grondgebonden activiteiten CO_2-neutraal te maken.		

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Tot eind looptijd concessie voldoen aan het concessiecontract conform de overeenkomst.	1	1	1	2026
1	Uitvoering onderhoudsplannen, die erop gericht zijn de luchthaveninfrastructuur in zodanige staat te brengen en te houden dat de exploitatie conform de concessie optimaal ondersteund wordt.	1	1	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

Toelichting prestatie-indicatoren
De concessienemer heeft halverwege 2016 de exploitatie van de luchthaven overgenomen van de Provincie. Over de voortgang wordt gerapporteerd via de halfjaarlijkse voortgangsrapportages in het kader van de Regeling Grote Projecten provincie Limburg 2018. De onderhoudsplannen van de luchthaveninfrastructuur worden uitgevoerd door MAABI BV.

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

Begrotingsprogramma 1.1 Investeringsklimaat	Begroting 2018			Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
	Primitief	Wijzigingen	Ná wijziging			
Lasten						
Reguliere middelen						
1.1.1 Economische samenwerking	2.966	874	3.840	**5.993**	-2.153	N
1.1.2. Acquisitie en LIOF	5.081	293	5.374	**4.055**	1.319	V
1.1.3. MKB	816	549	1.365	**777**	589	V
1.1.4. Brightland Kennis/As	1.875	6.149	8.024	**8.008**	16	V
1.1.5. Maastricht Aachen Airport	4.327	-1.638	2.689	**2.544**	144	V
	15.065	6.228	21.292	**21.378**	-85	N
Personele lasten	2.755	0	2.755	**2.528**	227	
Kapitaallasten	236	3	239	**5.231**	-4.992	
Totaal lasten	18.055	6.231	24.286	29.136	-4.850	N
Baten						
Reguliere middelen						
1.1.1 Economische samenwerking	1.096	-130	966	**1.369**	-402	V
1.1.2. Acquisitie en LIOF	0	2.000	2.000	**2.000**	0	-
1.1.3. MKB	0	0	0	**66**	-66	V
1.1.4. Brightland Kennis/As	116	-51	64	**64**	0	N
1.1.5. Maastricht Aachen Airport	867	-400	467	**457**	11	N
Totaal baten	2.079	1.419	3.498	3.956	-458	V
Totaal saldo van baten en lasten	**-15.976**	**-4.812**	**-20.788**	**-25.180**	**4.392**	**N**
Mutatie reserves						
Toevoeging reserves						
Bestemmingsreserve NEDAB	2.750	152	2.902	**2.902**	0	
Risicoreserve financieel instrumentarium SiS	774	1.261	2.035	**2.035**	0	
Totaal toevoegingen	3.524	1.413	4.937	**4.937**	0	
Onttrekking reserves						
Egalisatiereserve DU Topperbedrijventerreinen	0	60	60	**31**	29	
Immunisatiereserve	0	5.390	5.390	**5.390**	0	
Bestemmingsreserve NEDAB	3.000	-683	2.317	**2.317**	0	
Reserve DU Verkeer en vervoer	0	200	200	**200**	0	
Reserve knelpunten economisch beleid	0	0	0	**262**	-262	
Risicoreserve financieel instrumentarium SiS	0	0	0	**4.992**	-4.992	
Totaal onttrekkingen	3.000	4.967	7.967	**13.191**	-5.224	
Saldo mutatie reserves	**-524**	**3.554**	**3.030**	**8.254**	**-5.224**	
Resultaat	**-16.500**	**-1.258**	**-17.758**	**-16.926**	**-832**	**V**

Toelichting verschil begroting/ realisatie

Van begrotingsprogramma 1.1. Investeringsklimaat resteert een voordelig resultaat van € 0,83 mln. De gerealiseerde reguliere middelen zijn per saldo € 0,37 mln. voordeliger dan geraamd. Dit verschil bestaat uit € 0,08 mln. hogere lasten en € 0,46 mln. hogere baten. De belangrijkste verschillen lichten wij als volgt toe.

1.1.1. Economische samenwerking

Het budgetverschil binnen de reguliere middelen van dit product bedraagt per saldo € 1,75 mln. nadelig (€ 2,15 mln. nadeel lasten en € 0,40 mln. voordeel baten) Dit verschil wordt met name veroorzaakt door:

- eerder dan voorzien is er een afrekening ontvangen met betrekking tot de meerjarige subsidieregeling MKB-innovatiestimuleringsregeling. Hierdoor is er ultimo 2018 een nadelig verschil ontstaan van € 2,32 mln. Het ontstane tekort wordt opgevangen door het te verrekenen met het budget 2019;
- een hogere bevoorschotting van de decentralisatie-uitkering MKB Innovatiestimulering Topsectoren (MIT) van het ministerie van EZK, ad. € 0,41 mln. Deze was aangekondigd in de december circulaire 2018. Conform de samenwerkingsovereenkomst met het Rijk dienen deze middelen ingezet te worden voor de uitvoering van de MIT-regeling. Voorgesteld wordt om deze middelen over te hevelen naar 2019, zodat dit in 2019 afgehandeld respectievelijk voortgezet kan worden.

1.1.2. Acquisitie en LIOF

Het voordelig budgetverschil binnen de reguliere middelen van dit product bedraagt per saldo € 1,32 mln. In 2016 heeft de provincie een investeringssubsidie verleend van € 1.800.000. Dit project heeft geen doorgang gevonden. Daarnaast is ervanuit de post Acquisitie minder subsidie ad. € 28.595 verleend dan aanvankelijk ingeschat. De resterende middelen € 1.828.595 worden in 2019 ingezet voor een aantal investeringssubsidies/leads die momenteel nog in voorbereiding zijn. Maar waarvan de effectuering in 2019 wordt verwacht. Voorgesteld wordt om deze restant middelen van € 1.828.595 over te hevelen naar 2019. Daarnaast was de verleende subsidie van € 0,3 mln. voor het partnership Tefaf niet in de begroting opgenomen. Deze subsidie komt ten laste van het begrotingsresultaat (conform GS besluit 13-11-2018).

1.1.3. MKB

Het budgetverschil binnen de reguliere middelen van dit product bedraagt per saldo € 0,65 mln. (€ 0,59 mln. voordeel lasten en €0,07 mln. voordeel baten) voordelig. Dit wordt met name veroorzaakt door:

- lagere cofinanciering Interreg projecten en OP Zuid ad. € 0,11 mln. De periode van de programma's Interreg en OP Zuid lopen door in 2019. Momenteel lopen nog een aantal Interreg-aanvragen. Deze waren aanvankelijk voorzien in 2018. Deze projecten worden definitief beschikt na goedkeuring van de stuurgroep Interreg;
- lagere besteding innovatiepilots in bredere MKB ad. € 0,12 mln.
  Het restant bedrag ad € 0,12 mln. is gereserveerd voor bijdrage aan het Retail Innovation Center (RIC) 2019 en opdrachtverlening Boegbeeld Biobased. Aanvragen zijn eind 2018 ontvangen en worden in het eerste kwartaal 2019 beschikt c.q. verleend;
- lagere besteding MKB dienstverlening ad. € 0,30 mln.
  In de Voorjaarsnota 2018 zijn extra middelen beschikbaar gesteld voor het op provinciaal niveau stroomlijnen en optimaliseren van de dienstverlening aan het Limburgse MKB (€ 0,30 mln. in 2018 en € 0,30 mln. in 2019). Op 19 juni 2018 heeft GS ingestemd met een bijdrage aan Ondernemend Limburg voor "Een gemeenschappelijke aanpak MKB Limburg" van € 0,6 mln. voor een periode van twee jaar. De voorbereiding van deze subsidiebeschikking heeft meer tijd gevergd. Begin 2019 heeft Ondernemend Limburg een aangepaste begroting en tijdsplanning ingediend. Deze subsidie wordt in 2019 verleend;

- Verkoop deelneming ACP vanuit het innovatiefonds.
  In de begroting was geen rekening gehouden met verkoopopbrengst van de deelneming ACP vanuit het innovatie fonds ad. € 0,07 mln.

1.1.5. Maastricht Aachen Airport

Het product Maastricht Aachen Airport sluit het jaar af met een voordelig budgetverschil in de reguliere middelen van € 0,13 mln. Het verschil betreft met name:

- de procesmiddelen, gerelateerd aan de toekomst van Maastricht Aachen Airport zijn € 0,05 mln. lager t.o.v. de begroting. Deze middelen maken onderdeel uit van de businesscase voor MAA B&I B.V. voor de periode 2016-2026. Besloten is (GS 22 november 2016) dat deze aan MAA B&I B.V. na aftrek van de lopende verplichten zullen worden overgemaakt. Daarom wordt het restant van € 0,05 mln. overgeheveld naar 2019;
- in 2018 heeft er geen klein onderhoud plaatsgevonden ten behoeve van de cargoterminal Oost fase 1. De hiervoor gereserveerde middelen van € 0,03 mln. zijn daarom niet besteed in 2018;
- in 2018 is de Provincie samen met partners en stakeholder gestart met een proces om te komen tot een strategische ruimtelijke-economische toekomstvisie voor Aviation Valley. Dit proces loopt door naar 2019. Voorgesteld wordt om deze lagere besteding van deze middelen € 0,06 mln. over te hevelen naar 2019.

Het verschil in de kapitaallasten ad € 4,99 mln. heeft betrekking op afwaarderingen van Financieel Vaste Activa. Het gaat vooral om niet-revolverende investeringen in structuurversterkende projecten die gezien kunnen worden als subsidies. Deze zijn echter om financieel-technische redenen in het verleden verwerkt als agiostortingen. In de risicoreserve Financieel Instrumentarium Sturing in Samenwerking 2.0 is op basis van risico-inschattingen rekening gehouden met deze afwaarderingen. Voor een specificatie verwijzen wij naar de Toelichting op de balans, in deel 2 Jaarrekening 2018.

€ x 1.000

Product	Omschrijving investering	Kredietbedrag		Realisatie uitgaven		Restant krediet ultimo
		Provinciale Uitgaven	Bijdragen derden	t/m 2017	2018	
1.1.2	MKB leningfonds 2014-2015	30.000		11.330	4.955	13.715
	Limburg Business Development Fonds (LBDF) B.V.	30.883		11.114	4.683	15.086
		60.883		22.444	9.638	28.801
1.1.5	Investeringen in MAA	39.517		33.954	4.482	1.081
		39.517	-	33.954	4.482	1.081
		100.400	**-**	**56.398**	**14.120**	**29.882**

Toelichting kredieten

1.1.2. Financiering van het MKB leningfonds (incl. voormalig krediet kredietunies) en financiering van het Limburg Business Development Fonds (LBDF) B.V., conform PS-besluit 20 juni 2014;

1.1.5. Rehabilitatie van de luchthaven, conform PS-besluit 7 februari 2014 en extra agiostorting conform PS-besluit 7-7-2016 en extra impuls MAA 2016 PS 30-6-2017.

Voor een nadere toelichting op deze deelnemingen verwijzen wij naar de paragraaf verbonden partijen.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Weerstandsvermogen en risicobeheersing	Onderhoud kapitaalgoederen	Financiering	Verbonden partijen
			MKB-L B.V.
			LBDF B.V.
			N.V. Industriebank LIOF
		Lening aan Gerli Venlo B.V.	
		Lening aan deelneming Limburgse Herstructureringsmaatschappij B.V.	LHB B.V.
Europese programma's			
	Infrastructuur en panden MAA		
			Land Development AviationValley Maastricht N.V.
		Lening aan Land Development Aviation Valley Maastricht C.V.	Land Development AviationValley Maastricht C.V.
		Lening aan deelneming Aviation Valley Commandiet B.V.	Provincie Limburg AviationValley Commandiet B.V.
		Lening aan MAABI B.V.	N.V. ALTMAA
		Lening aan MAAS B.V.	N.V. Holding Businesspark Luchthaven Maastricht

De in de tabel opgenomen verbonden partijen dragen bij aan de doelen van programma 1.1. Investering en export bevordering. LIOF, MKB-L en LBDF vervullen gezamenlijk de financieringsfunctie gericht op stimulering van bedrijfsinvesteringen, start-ups en doorontwikkeling van het MKB. Elk van deze verbonden partijen is gericht op een specifieke doelgroep.

LHB B.V. draagt bij aan de opwaardering van de Limburgse bedrijventerreinen. LDAVM C.V. en de daaraan gelieerde entiteiten richten zich specifiek op de ontwikkeling van het bedrijventerrein aangrenzend aan Maastricht Aachen Airport.

Tot slot dragen HBLM en N.V. Altmaa bij aan de beoogde groei van het exportvolume in Limburg middels de exploitatie van de luchthaven Maastricht Aachen Airport.

Zie voor nadere informatie de paragraaf verbonden partijen.

1.2. Innovatiekracht

Met het programma Innovatiekracht legt de Provincie de focus op het versterken van het verdienvermogen van bedrijven in een aantal economische sectoren. Het gaat zowel over de kennisintensieve sectoren in Limburg (te weten chemie en materialen, life sciences, landbouw en agrofood en smart services), als over de sectoren die tot het DNA van Limburg behoren en veel stuwende werkgelegenheid bieden (logistiek, maakindustrie en toerisme en recreatie). De verdere ontwikkeling van de vier Brightlands campussen als kristallisatiepunten van kruisbestuiving tussen kennis en ondernemerschap en het faciliteren van de aanhaking van het MKB op de campusontwikkelingen binnen een internationale context maken onderdeel uit van dit programma. De afstemming met de onderwijs- en arbeidsmarktaspecten uit de Sociale Agenda en het aanvalsplan naar een ontwikkelingsgerichte arbeidsmarkt is daarbij van belang.

Technologische en sociale innovatie zijn van belang om toekomstige ontwikkelingen als demografische veranderingen, verschuivingen van de economische macht, technologische doorbraken, groeiende verstedelijking en schaarste van natuurlijke grondstoffen het hoofd te bieden. Limburg scoort relatief hoog op het vlak van innovatiebevordering op Europese schaal.[1]
Open innovatie en samenwerking tussen kennisinstellingen en bedrijfsleven om het concurrentievermogen op termijn te behouden, kan verder versterkt worden.

Wat willen we bereiken?

Wij streven naar een sterke Limburgse kenniseconomie die vernieuwend en duurzaam is. Wij zetten in op nieuwe bedrijvigheid (o.a. door valorisatie), de campussen en het MKB.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: De bedrijven binnen de kennisintensieve sectoren en de sectoren die behoren tot DNA van Limburg kennen open innovatie en hoogwaardige groei. De economische sectoren zijn via crossovers goed met elkaar verbonden.

Criterium 2: De Brightlands campussen zijn volgroeid, onderling goed verbonden richting een ecosysteem met (inter)nationale reputatie.

Criterium 3: MKB is goed aangehaakt bij de Limburgse campussen en heeft een euregionale oriëntatie (kennis, arbeidskrachten, handel en samenwerking).

Criterium 4: Bij het versterken van de Limburgse innovatiekracht wordt optimaal gebruik gemaakt van de samenwerkingsmogelijkheden met bedrijven en kennisinstellingen in de Euregio en daarbuiten.

Wat hebben we bereikt?

De resultaten hebben wij voor het overgrote deel gerealiseerd. Op en rondom de Brightlands campussen Chemelot, Maastricht Health, Smart Service en Greenport Venlo zijn nieuwe activiteiten op het gebied van onderzoek en valorisatie ontwikkeld. MKB-bedrijven worden steeds meer in contact

[1] Onderzoek van OECD, 2013.

gebracht met de campussen, onder andere via deelname aan projecten van de op de campussen gevestigde onderzoeksinstituten.
De programma's Limburgmakers, LimburgLogistiek en Limburg Agrofood (inclusief Plattelands-ontwikkelingsprogramma 2014-2020) kenden in 2018 een goede deelname van MKB-bedrijven in de innovatietrajecten alsmede in de workshops en andere events.
Via het investeringsprogramma Toerisme en Recreatie 2016-2019 zijn meer dan 100 MKB-bedrijven ondersteund om beter in te spelen op de veranderde marktomstandigheden in de vrijetijdsector. Daarnaast zijn actieve ondernemers communities ontstaan en is de problematiek van de vitaliteit van de verblijfsrecreatie op de agenda gezet, door een methodiek te ontwikkelen, te testen bij een tiental pilot bedrijven en uit te rollen op regionaal niveau en naar andere sectoren.

Wat hebben we er in 2018 voor gedaan?

Product	1.2.1. Chemie en Materialen / Brightlands Chemelot Campus
Programmalijn	1.2. Innovatiekracht
Portefeuillehouder	Van den Akker

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Kennisinfrastructuur. Doorontwikkeling van de kennisinstituten InSciTe, BMC en AMIBM met het oog op samenhang binnen de context van de 4 Brightlands campussen en Chemelot Industrial Park. Rol Provincie: *subsidiënt, partner*	Gerealiseerd. InSciTe kent twee sporen: biomedical en biobased. Er is in 2018 gewerkt aan een spin-out voor het biomedical deel, dat in 2019 daadwerkelijk van start zal gaan. Wij bezien thans of hierin nog een rol voor ons is weggelegd. Voor het biobased deel zijn de partners het overleg gestart met betrekking tot de doorontwikkeling. Hierbij kijken wij nadrukkelijk naar de aanhaking bij bestaande initiatieven (o.a. Brightsight). Binnen BMC lopen 3 programma's: Additive Manufacturing (3D printen), Opto-Electronics en Lightweight Automotive. Binnen deze programma's is al een groot aantal projecten opgestart, waarvan enkele met een bijdrage uit Europese subsidieprogramma's. Al deze projecten worden telkens uitgevoerd door een consortium, waarin BMC samenwerkt met kennisinstellingen, grote bedrijven en MKB-bedrijven uit de regio. De uitbouw van de personele bezetting komt thans op sterkte na een inhaalslag. De kring van bedrijven en onderzoeksinstellingen, waarmee BMC samen werkt, groeit nog steeds. BMC is op eigen initiatief bezig met een tussentijdse evaluatie, waarvan ons de resultaten in het voorjaar 2019 gepresenteerd worden.		1,2,4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	Het wetenschappelijk onderzoekscentrum AMIBM richt zich op biobased materialen afkomstig van natuurlijke producten, hun eigenschappen en gebruiksfuncties. AMIBM maakt gebruik van grondstoffen uit biomassa (afkomstig van levende organismen) en in het onderzoek wordt de biomassa niet afgebroken maar getracht de structuur van de biomassa zoveel mogelijk in stand te houden om daarmee (nieuwe) biobased materialen te ontwikkelen. De ontwikkeling van AMIBM verloopt voorspoedig. In de eerste helft 2019 vindt een evaluatie plaats op basis waarvan wij aan PS besluitvorming zullen voorleggen ten behoeve van het beschikbaar stellen van een 2e tranche ad € 4 mln.		
2. Meer bedrijvigheid en open innovatie. Continueren acquisitie van innovatieve bedrijven passend binnen de focus van de campus. Scouting, selectie en begeleiding van start-ups in samenwerking met de overige Brightlands campussen via de Brightlands Innovation Factory. Rol Provincie: *financier, subsidiënt*	Deels gerealiseerd. Het initiatief Brightlands Innovation Factory (BIF) heeft met een financiële bijdrage van € 1 mln van de Provincie (subsidiebeschikking GS d.d. 28-3-2017) een impuls gegeven aan het aantrekken, genereren en versnellen van startups. BIF heeft tot nu toe 76 start ups gegenereerd waarvan 25 gerelateerd aan de focusgebieden van de Brightlands Chemelot Campus. Investeringen in start ups brengen altijd risico's met zich mee. Inkomsten uit mogelijke exits komen op zijn vroegst pas na een jaar of vijf. Op ons initiatief bezien de vier campus-organisaties op dit moment gezamenlijk op welke wijze deze startup functionaliteit in Brightlands-verband (Health, Materials, Smart services en Food) verder kan worden ingebed.		1,2,3,4,
3. Hoogwaardige infrastructuur. Continueren sloop- en bouwprogramma. Realisatie twee brighthouses voor huisvesting van nieuwe en startende bedrijven; uitbreiding Noord. Rol Provincie: *financier, partner*	Deels gerealiseerd. De bouw van de twee Bright Houses is in 2018 gerealiseerd. Deze zijn begin 2019 opgeleverd. Daarnaast is ook de nieuwbouw voor Ioniqa (geen beoogd resultaat, wel een behaald resultaat) (high-tech chemisch bedrijf dat op maat Magnetic Smart materials en scheidingsprocessen ontwikkelt) eind 2018 opgeleverd. Voor Lonza is een tweede modulaire cleanroom in aanbouw. Uitbreiding Noord is nog niet gerealiseerd. Realisatie wordt in 2019 voorzien.		1,3,2

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
4. Onderwijs op de campus. Versterking onderwijsaanbod op de campus: WO via vervolgaanpak Sciences programma, HBO en MBO via Chemelot Innovation and Learning labs (CHILL) en Applied Sciences. Rol Provincie: *financier, subsidiënt*	Deels gerealiseerd. CHILL is een Center of Expertise van Hogeschool Zuyd. CHILL is een belangrijke speler in de context van de campusontwikkeling alsmede de bredere ontwikkelingen inzake de positie en verduurzaming van MBO en HBO centra. CHILL heeft, als gevolg van een lagere nationale bijdrage, een alternatieve business case opgesteld. Hierbij is enerzijds het ambitieniveau naar beneden bijgesteld (kostenbesparing) en is anderzijds gekeken naar alternatieve inkomsten (onder andere hogere bijdragen van de andere partners). Als uitwerking van de verplaatsing van het onderwijs en de bijdrage in de nieuwe onderwijsleeromgeving, zoals opgenomen in de Programmabegroting 2018, is overleg gevoerd met de Chemelot Campus en Hogeschool Zuyd. Hierbij is gesproken over de vorm en inhoud waarin de opleiding Applied Sciences (waarvan thans het 3e en 4e leerjaar al op Chemelot Campus plaatsvindt) steviger gekoppeld kan worden aan de campus. Het gaat dan met name om de relatie met (lab)onderzoek. CHILL en Applied Sciences worden daarbij in samenhang bezien en in dat kader zijn door Provinciale Staten in de Programmabegroting 2018 financiële middelen voor de periode 2018-2022 begroot (programmabegroting paragraaf 1.3.2). Besluitvorming hierover voorzien wij voor het eerste kwartaal 2019. Het Sciences programma omvat een aantal universitaire opleidingen aan de UM: de driejarige bachelor met een brede natuurwetenschappelijke basis (Maastricht Science College) en twee masters (systeembiologie; biobased materials). In 2019 wordt op basis van een evaluatie een voorstel voorgelegd voor een financiële bijdrage (maximaal € 5.000.000) voor de tweede tranche (periode 2019-2022).		4,2
5. Duurzaamheidsontwikkeling Chemelot. Brightlands Chemelot Campus (BCC) en Industriepark ontwikkelen en starten	Gerealiseerd. Wat betreft kennisontwikkeling rondom verduurzaming is het Brightlands Sustainable		2,1

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
een samenhangende aanpak gericht op duurzame ontwikkeling van het Industriepark, het ontwikkelen van de passende innovaties op de BCC en een daarbij aansluitende human capital agenda. Rol Provincie: *subsidiënt*	Technology Center - genaamd Bright Site- opgericht, waarin TNO, Sitech, Universiteit Maastricht samen in investeren (zie Statenvoorstel BSTC, 14-02-2019 conform besloten in PS). De expertise van de Chemelot Campus wordt hier ook actief ingezet om ook de internationale samenwerking (trilaterale strategie op chemie en materialengebied) verder uit te bouwen. Momenteel loopt de kwartiermakersfase. De kwartiermakersfase levert een businessplan op voor Bright Site, op basis waarvan betrokken partijen besluiten tot definitieve oprichting en waarmee ze de beoogde meerjarige samenwerking tot uitvoering kunnen brengen. Het resultaat van de kwartiermakerfase is daarmee de ondertekening van de SOK en daarmee de start van Bright Site.		

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018*	Streef waarde	Jaar
1, 2, 3	Aantal kenniswerkers werkzaam op de Brightlands Chemelot Campus.	1888	1938	2970	2023
1, 2, 3	Totaal aantal bedrijven op de campus: ▪ Multinationals ▪ MKB/startup's	 8 26	 8 28	60	2023
1, 4	Aantal kennis- en onderwijsinstellingen.	6	7	5	2023
4	Aantal studenten.	635	755	1000	2023

***** Peildatum 1 juli 2018. In Q2 2019 ontvangen wij van de campus de cijfers over geheel 2018 met als peildatum 1 januari 2019.

Toelichting prestatie-indicatoren
Voortgangsbewaking op de prestatie-indicatoren vindt sinds 2013 naast de P&C-cyclus tweemaal per jaar plaats via de voortgangsrapportages in het kader van de Regeling Grote Projecten.

Product	1.2.2. Life Sciences / Brightlands Maastricht Health Campus
Programmalijn	1.2. Innovatiekracht
Portefeuillehouder	Van den Akker

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Kennisinfrastructuur Met betrekking tot de kennisinfrastructuur op het gebied van	Het project LINK is eind 2017 geëvalueerd na een periode van 3 jaar. Deze evaluatie alsmede een verzoek voor de financiering van de tweede		2,4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
elektronen microscopie en regeneratieve geneeskunde, binnen het programma Limburg Investeert in haar Kenniseconomie (LINK), wordt eind 2017 een besluit voorgelegd over de verdere voortgang van de financiering. Zoals beschreven in de context zal de BL-MHC B.V. zich erop richten deze en de overige kennisinfrastructuren tot economische ontwikkelingen (werkgelegenheid + bedrijven) te brengen. Rol Provincie: *financier, subsidiënt*	tranche is ingediend ter accordering door GS en PS. Op basis van de goede evaluatieresultaten is PS in september 2018 akkoord gegaan met de financiering van de tweede tranche en heeft een bedrag van € 11,25 mln. beschikbaar gesteld. Inzake het project BReIN heeft PS € 1 mln. als eerste tranche beschikbaar gesteld PS 15-2-2019).		
2. Meer bedrijvigheid en open innovatie. Vanuit de BL-MHC B.V. wordt fors ingezet op campus-gerelateerde valorisatie activiteiten om de gestelde maatschappelijke doelen te behalen, waarbij *community building* met kennisinstellingen en MKB-bedrijven een belangrijke voedingsbodem vormt. Ook in relatie tot en in samenwerking met alle Brightlandscampussen en internationale relevante partners. Zo wordt op het gebied van regeneratieve geneeskunde samengewerkt met een aantal andere (nationale en regionale) overheden, universiteiten, bedrijven en gezondheidsfondsen aan de totstandkoming van het initiatief RegMed XB. Het gaat daarbij om een grootschalig Vlaams-Nederlands onderzoeks- en valorisatieprogramma met een duur van 10 jaar. Rol Provincie: *partner (aandeelhouder voor 1/3 in de BL-MHC B.V.), financier, procesmanager*	Sinds 2016 hebben de aandeelhouders een nieuwe strategische koers bepaald voor de BL MHC BV. Daarna is een nieuwe CEO aangetreden en hebben Universiteit Maastricht (UM) en academisch ziekenhuis Maastricht (azM) valorisatie-bevoegdheden aan de BL MHC BV overgedragen. Naar aanleiding van bovenstaande ontwikkelingen heeft PS in september 2017 besloten om € 5 mln. risicokapitaal vrij te maken om spin off bedrijven te ondersteunen, waarvan ca € 1,25 mln. is ingezet in 2018 / begin 2019. Inzake Regmed XB is in november 2018 een letter of commitment ondertekend door de stakeholders/financiers, waaronder de Provincie, die tevens samen het programmamanagement en activiteiten als projectscouting en business development voor 5 jaar gefinancierd hebben.		1,2,3,4
3. Hoogwaardige infrastructuur. In het kader van de gebiedsontwikkeling wordt door UM, azM, de gemeente Maastricht, MECC en de BL-MHC BV samengewerkt om gezamenlijk te komen tot de fysieke dimensie campusontwikkeling, die mogelijk een beroep doen op de Provincie als medefinancier en mogelijk subsidiënt. Rol Provincie: *financier, subsidiënt*	De voorbereiding op de verbouwing van het MECC is gaande. De gemeente verwacht dat de start van de verbouwing in juni 2019 zal plaatsvinden. Mosae Vita treft nu (januari 2019) de voorbereidingen op de aanbesteding van de bouw. Daarna is de ontwikkeling van de openbare ruimte (parkachtige omgeving) aan de orde. Voor al deze initiatieven is de planvorming nagenoeg afgerond in 2018 en is de uitvoering aan de orde.		2,4

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1, 2	Aantal nieuwe arbeidsplaatsen[2].	2016: 1050	2018: 1386	1100	2023
2, 3	Aantal nieuwe bedrijven.	2016: 29	2018: 114	40	2023

Toelichting prestatie-indicatoren
De reeds gehaalde doelstellingen zullen we blijven monitoren

Product	1.2.3. Landbouw en Agrofood / Brightlands Greenport Venlo
Programmalijn	1.2. Innovatiekracht
Portefeuillehouder	Van den Akker

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
Kennislandschap 1. Voor de Brightlands Campus Greenport Venlo zal onder leiding van de CEO van de Campus een investerings- en acquisitiestrategie voor de Brightlands Campus Greenport Venlo worden opgesteld. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt, financier, partner*	Gerealiseerd. De investerings- en acquisitiestrategie is onderdeel van het Businessplan van de campus. Dit Businessplan is in concept opgesteld en wordt in 2019 door de Algemene Vergadering van Aandeelhouders vastgesteld.		2
2. Voor de Brightlands Campus Greenport Venlo zullen onder leiding van de CEO van de Campus road maps voor de thema's voeding en gezondheid, future farming en biobased worden opgesteld. Rol Provincie: *toetser, procesmanager, partner*	Gerealiseerd. De Campus road maps zijn vormgegeven in het concept Businessplan van de campus. Dit plan wordt in 2019 door de Algemene Vergadering van Aandeelhouders vastgesteld		2
3. Binnen de campus zullen R&D-faciliteiten t.b.v. open innovatie binnen de thema's van de campus worden gerealiseerd. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt, financier, partner*	Gerealiseerd. ▪ De opleidings- en kennisinstellingen Universiteit Maastricht (UM), HAS Hogeschool (HAS), Fontys, en Citaverde vestigden zich op de campus. ▪ BCGV telde eind 2018 tien onderzoeksfaciliteiten, er zijn al groeiende kennisdragers zoals Brightlabs en Universiteit Maastricht met elk ongeveer 25 onderzoekers. ▪ Rondom Food is UM gestart met vier onderzoekslijnen in twee onderzoekscentra		4

[2] Zoals toegelicht in de 1e Afwijkingenrapportage 2017 wordt dit uitgedrukt in aantallen en niet in fte's.

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	die de universiteit in 2018 vestigde op de campus: Food Claims Centre (FCC) en Healthy Eating & Food Innovation (HEFI). ▪ Negen publiek-private samenwerkingsverbanden (PPS'en) tussen UM en bedrijfsleven, gericht op innovatie zijn gestart. ▪ Zeven bedrijven hebben in samenwerking met de campus voor vijf jaar de vestiging van de fulltime academische leerstoel Jeugd en Gezonde Voeding bij de UM gefinancierd.		
Werklandschap 4. Meer bedrijvigheid en groei werkgelegenheid. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager*	Gerealiseerd. In 2018 is er 21 hectare grond uitgegeven en is het aantal arbeidsplaatsen met circa 600 gestegen, wat het totaal op 4.500 brengt.		3
Economic Development Board 5. Een regionale economische agenda met focus op innovatie en structuurversterking. Rol Provincie: *ondersteuner, partner*	Gerealiseerd. Er is nu een regionale economische agenda. In 2017 heeft de Provincie het voortouw genomen met betrekking tot het oprichten en vormgeven van de EDB. Gaandeweg 2018 is deze rol overgedragen aan de regio, die nu in de lead is voor de nadere ontwikkeling en instandhouding van het instrument.		4
Limburgse Land- en Tuinbouw Loont 2 6. Benutting van de subsidiemogelijkheden uit het Programma Limburg Agrofood en POP3 (onderdelen kennisoverdracht en innovatie). Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt, financier*	Gerealiseerd. ▪ De Innovatiestimulering Plattelands-ontwikkelingsprogramma 2014-2020 (POP3 is opengesteld voor §1"Trainingen, workshops, ondernemerscoaching en demonstraties", §7 "Samenwerking voor innovatie" en §8 "Samenwerking voor innovatie (Europees Partnerschap). In totaal zijn 13 projecten ondersteund. ▪ Via het Programma Limburg Agrofood, dat bij het LIOF is ondergebracht, zijn er in 2018 in totaal 44 projecten ondersteund.		1
7. Ondersteuning van agrarisch ondernemers bij herijking bedrijfsstrategie. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt, partner*	Gerealiseerd. ▪ Via de inzet van Ondernemers Klankbord Limburg (OKBL) (76 ondernemers) en door het LIOF uitgevoerde masterclasses Korte Ketens (10 ondernemers) en Young Potentials (25 ondernemers), zijn in totaal 111 ondernemers ondersteund.		1
8. Digitale omgeving als thuisbasis voor agrofood community. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt, partner*	Gerealiseerd. ▪ Voor ondersteuning van de AgroFoodcommunity is de website Kiempunt-Limburg gelanceerd.		1

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Investerings- en acquisitiestrategie voor de Brightlands Campus Greenport Venlo.	0	operationeel	operationeel	2019
2	Door de Brightlands Campus Greenport Venlo zullen op de thema's "Voeding en gezondheid", "Future Farming" en "Biobased" roadmaps worden ontwikkeld.	0	3	3	2019
3	Aantal nieuwe R&D-faciliteiten t.b.v. open innovatie.	3	9	8	2019
4	Toename aantal bedrijven op de campus.	17	19	25	2019
4	Werkgelegenheid Campus (in arbeidsplaatsen).	300	600	450	2019
6	Aantal benutte subsidiemogelijkheden "Limburg Agrofood' en POP3 (kennisoverdracht en innovatie).	12	69	75	2019
7	Ondersteuning van agrarisch ondernemers bij herijking bedrijfsstrategie.	20	131	200	2019
8	Digitale omgeving als thuisbasis voor agrofood community.	0	1	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
4. De werkgelegenheid op de Brightlands Campus Greenport Venlo heeft de verwachtingen overtroffen en zich positiever ontwikkeld dan verwacht, waardoor de gestelde streefwaarde al is behaald. Naar aanleiding hiervan zal de streefwaarde 2019 naar boven toe worden bijgesteld.

Product	1.2.4. Services & Brightlands Smart Services Campus
Programmalijn	1.2. Innovatiekracht
Portefeuillehouder	Van den Akker

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Kennisinfrastructuur 1) De Businesscase Techruption wordt in 2017 opgesteld en vastgesteld door de aandeelhouders van CMD B.V. Uitvoering van het programma start in 2018. Het programma Techruption staat in de belangstelling bij veel bedrijven en start-ups. 2) De samenwerking met het Centraal Bureau voor de Statistiek en de Campus krijgt in 2017 vorm. In het bijzonder door de intensieve samenwerking met het Center for Big	Gerealiseerd. 1) In 2018 is het programma Brightlands Techruption van start gegaan. Brightlands Techruption is een voor de campus belangrijk inhoudelijk programma over blockchain, climate change en kunstmatige intelligentie. Ruim tien corporates en een aantal Start-ups en MKB'ers nemen aan het programma deel. De inhoudelijke kennis voor het programma wordt geleverd door Universiteit Maastricht, Zuyd Hogeschool en Open Universiteit en TNO (met name voor blockchain). In Businessplan 2.0 van CMD BV is de structurele inbedding van Brightlands		1,2,3,4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
Data Statistics en CMD B.V. Het onderzoek naar het generen van nieuwe verdienmodellen voor CMD B.V. op basis van big data is één van de pijlers. 3) Het programma Limburg Meet (Lime) is van start gegaan op 1 januari 2017. Het programma heeft een duidelijke aanhaking met de Brightlands Smart Services Campus; o.a. door het deelproject: flagship Healthtrain (het generen van big data), waarbij intensieve samenwerking met BISS aan de orde is. 4) BISS is het onderzoeksinstituut op de Smart Services Campus. Er vindt onderzoek plaats naar onder andere kunstmatige intelligentie, privacy en studenten volgen er onderwijs en/of promotietrajecten. Rol Provincie: *subsidiënt, aandeelhouder*	Techruption meegenomen. 2) De ontwikkeling van het CBS Brightlands Data Center en het Center voor Big Data Statistics dragen bij aan de versterking van de infrastructuur van het Smart Services ecosysteem. 3) Lime heeft de eerste projecten afgerond. In 2018 heeft men de voorgenomen draai richting “meten in de zorg in relatie tot (big) data en (new) business” succesvol gemaakt. Het programma is daarmee succesvol geïntegreerd in de doelstelling van de Brightlands Smart Services Campus al is er altijd nog (meer) ruimte voor een verdere verbetering. In 2018 is de Raad van Advies compleet gemaakt. Die kan nu aan de slag om Lime nog beter van strategisch inhoudelijk advies te voorzien en verbindingen te leggen met netwerken die voorheen nog buiten beeld waren. Dit biedt kansen. Qua financiën zijn er geen bijzonderheden te melden. 2019 moet nadrukkelijk een jaar van oogsten worden. In dit jaar zal ook de tussentijdse evaluatie worden voorbereid op basis waarvan Provinciale Staten kunnen besluiten een tweede tranche voor dit project te financieren. 4) Het Kennis-As-instituut BISS heeft afgelopen jaar de beëindiging van de Samenwerkings-overeenkomst tussen de partners (Open Universiteit, Universiteit Maastricht en Zuyd) en de doorstart in drie nieuwe initiatieven aangekondigd. Eind 2018 hebben wij de plannen van de drie BISS-partners voor het vervolg op BISS ontvangen. Wij zullen deze plannen op korte termijn beoordelen. 2019 zien wij daarbij nadrukkelijk als een transitiejaar.		
2. Meer bedrijvigheid en open innovatie Het programma Techruption biedt vele mogelijkheden en kansen voor bedrijven en start-ups. Op de Campus is dit al goed zichtbaar. In de Business case Techruption wordt dit verder uitgewerkt. Door het organiseren van events door CMD B.V. in het kader van het programma Techruption speciaal voor studenten van de diverse onderwijsinstellingen en voor de bewoners van de Campus ontstaat een	Deels gerealiseerd. Het jaarplan 2018 is goedgekeurd door aandeelhouders. In Businessplan 2.0 van CMD BV zijn, op basis van de ervaringen tot heden, de uitgangspunten en acties beschreven om te komen tot een verdere versnelling van de ontwikkeling van de Brightlands Smart Services Campus. In 2018 zijn meer dan 700 events op de campus georganiseerd, waarvan ca. 300 eigen events. Zowel bij CBS als bij Lime hebben een tien-tal events plaatsgevonden. In totaal bezochten ruim 26.000 mensen de campus.		1,3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
dynamiek die van belang is voor de Campus en voor het onderwijs. Door de samenwerking met CBS en CMD B.V. ontstaat in het eco-systeem extra bedrijvigheid, doordat CBS events (lezingen, presentaties, hackathons) gaat organiseren voor studenten en voor de bewoners van de Campus. Het programma Lime beoogt een extra dynamiek te brengen binnen het eco-systeem op de Campus door middel van het organiseren van events. Hierdoor zijn meer studenten op de Campus aanwezig en kunnen bewoners van de Campus kennis maken met studenten en omgekeerd. Rol Provincie: *subsidiënt, aandeelhouder*			
3. Infrastructuur De Provincie ziet als aandeelhouder CHV B.V. toe op het verhuurbeleid van het GKII gebouw. Rol Provincie: *financier, aandeelhouder*	Gerealiseerd. De vierde verdieping is ingericht voor de deelnemers aan het programma Brightlands Techruption. Bijkomend effect is dat op de community vloer meer ruimte is ontstaan voor start-ups en MKB'ers. Verder is een makelaar ingehuurd voor de verhuur van het gebouw.		2

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1, 2, 3	Nieuwe werkgelegenheid bij campusdeelnemers.	300	435	2.000 à 2.500	2025
1, 2, 3	Aantal studenten speciaal voor smart services.	364	1.011	1.600	2025
1, 2, 3	Contractonderzoek en contractonderwijs.	€ 640.000	€ 1.777.000	Minimaal € 10 mln.	2025
1, 2, 3	Aantal acquisities.	33	66	100	2025

Toelichting prestatie-indicatoren
De prestatie-indicatoren zijn gebaseerd op de gegevens uit de 6e voortgangsrapportage van de Smart Services Campus Heerlen, met als peildatum 1 juli 2018.

Product	1.2.5. Logistiek
Programmalijn	1.2. Innovatiekracht
Portefeuillehouder	Van den Akker

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Het versterken van kennis en innovatiekracht in de sector Logistiek samen met stakeholders door het stimuleren van projecten via een programmatische aanpak. Rol Provincie: *partner, subsidiënt*	Deels gerealiseerd. De Universiteit Maastricht (UM) is gestart met de voorbereiding van een internationaal kenniscentrum op het gebied van logistiek (Brightlands Institute for supply chain innovation). Het centrum zal complementair zijn aan de bestaande kennisinfrastructuur in Venlo (waaronder het Kennis Distributie Centrum Venlo). Besluitvorming zal plaatsvinden in de eerste helft van 2019.		1,4
2. Het stimuleren van euregionale innovatieprojecten, waarbij het Limburgse MKB en kennisinstellingen vertegenwoordigd zullen zijn. Rol Provincie: *partner, subsidiënt*	Gerealiseerd. Er zijn 6 euregionale projecten op het gebied van logistiek in uitvoering. De projecten richten zich op informatie-uitwisseling, marketing & branding, arbeidsmarkt, elektrisch vrachtvervoer, synchromodaal transport en een logistieke opleiding. Bij de projecten zijn diverse bedrijven en onderwijsinstellingen betrokken.		1,3,4
3. Samen met de mainports en stakeholders versterken van logistieke ketens binnen Limburg. Rol Provincie: *partner*	Gerealiseerd. Er lopen drie samenwerkingsprojecten met het Havenbedrijf Rotterdam, gericht op branding van de logistieke hotspot Venlo en op slim en efficiënt transport van goederen vanuit Rotterdam naar Venlo. De samenwerking met havenbedrijf Antwerpen wordt in 2019 verder uitgewerkt. .		1,4
4. Samen met stakeholders verbinden van MKB in de logistiek met de Limburgse campussen. Rol Provincie: *partner*	Deels gerealiseerd. Er zijn twee projecten in voorbereiding genomen rondom de Brightlands Campus Greenport Venlo waarin MKB-bedrijven participeren. Het betreft projecten voor een synchromodaal netwerk en digitalisering van douane- en inspectiediensten. De projecten zullen na afronding van de financiering in 2019 van start gaan.		1,2,3

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Uitvoering Programmatische aanpak Logistiek.	0	1	1	2018
2	Euregionale innovatieprojecten.	2	6	3	2018
3	Samenwerkingsovereenkomst Mainports.	1	1	2	2018

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
4	Ondernemers gedreven provinciebrede thematische benadering (b.v. E-commerce) van de logistiek.	1	2	2	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
Ad 1. De programmatische aanpak heeft geleid tot het project van de UM en innovatie binnen het MKB (zie 2 en 4). Ad 2. Er zijn in 2018 vier projecten via het Interreg-programma Nederland-Vlaanderen geaccordeerd. Ad 3. Het betreft de samenwerkingsovereenkomst met havenbedrijf Rotterdam. Ad 4. Het betreft 2 projecten rond de Brightlands Greenport Venlo.

Product	1.2.6. Maakindustrie
Programmalijn	1.2. Innovatiekracht
Portefeuillehouder	Van den Akker

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Het versterken van de (internationale) concurrentiekracht van het Limburgse MKB door middel van integrale programma's en projecten zoals LimburgMakers, Crossroads en DigiPro. Rol Provincie: *subsidiënt, partner*	Gerealiseerd. Het programma LimburgMakers heeft in 2018 een twintigtal workshops georganiseerd ten behoeve van business development en community building. In de tweede helft van 2018 is het accent verschoven naar bijeenkomsten met meer focus en individuele vervolgtrajecten. In het jaar 2018 zijn in het programma tien adviesvouchers en 22 innovatieprojecten goedgekeurd. In 2018 is voorts de uitvoering van de Interreg projecten Crossroads 2, DigiPro en Fokus en enkele nieuwe initiatieven begeleid.		1,3,4
2. Het verbinden van de Limburgse maakindustrie met de Brightlands campussen via het opzetten van netwerkbijeenkomsten en workshops gericht op community building en (euregionale) samenwerkingsprojecten. Rol Provincie: *subsidiënt, partner*	Gerealiseerd. In 2018 heeft LimburgMakers samen met de Brightlands campussen diverse workshops, gericht op samenwerking, georganiseerd. Ook met Rheinische-Westfalische Technische Hochschule (RWTH)/ForschungsInstitute für Rationalisierung (RIF) zijn in de tweede helft van 2018 enkele bijeenkomsten opgezet om de kennis van deze campus in te zetten voor Limburgse bedrijven. Verder is via de Interreg en OP-Zuid projecten de verbinding tussen de campussen en MKB bedrijven in de maakindustrie versterkt.		1,2,3,4

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1, 2	Aantal integrale projecten t.b.v. innovatie in de maakindustrie.	4	5	6	2018
1, 2	Aantal deelnemende MKB.	100	111	125	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
Het programma LimburgMakers 2017-2019 is een vervolg op het programma LimburgMakers 2013-2016. Verder kan de maakindustrie een beroep doen op regelingen als het LBDF en MIT. Ook lopen er ten behoeve van de stimulering in de maakindustrie enkele Interreg projecten (o.a. CrossRoads 2). Onder het aantal deelnemende bedrijven zijn enkel de bedrijven meegenomen, die een subsidie hebben ontvangen. Daarnaast hebben bedrijven evenwel ook deelgenomen aan andere onderdelen van de programma's en projecten zoals events en workshops, die worden georganiseerd ten behoeve van bewustwording, community building en netwerkvorming.

Product	1.2.7. Toerisme & Recreatie
Programmalijn	1.2. Innovatiekracht
Portefeuillehouder	Geurts

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Uitvoering van het Actieplan 'Waterrecreatie Midden- en Noord Limburg' middels een projectenportfolio binnen de vier programmalijnen: nieuwe doelgroepen en verbreding, bereikbare oevers en attracties, integratie 'droge' recreatie, en behapbare en betaalbare regels. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt*	Gerealiseerd. ▪ het programma wordt onder regie van de provincie uitgevoerd; ▪ in 2018 hebben wij 21 projecten, verdeeld over de vier programmalijnen gesubsidieerd (multiplier van vier); ▪ jaarlijkse conferentie Actieplan Waterrecreatie Midden- en Noord-Limburg, 29 november 2018.		1
2. Uitvoering actieplan 'Versterken ondernemerschap toeristisch-recreatieve sector' in samenwerking met regionale overheden, kennisinstellingen en bedrijfsleven. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt*	Gerealiseerd. Het actieplan wordt onder regie van de Provincie uitgevoerd. *Actielijn 1 maken van keuzes en plannen ondersteunen* ▪ de subsidieregeling "investeren in de toekomst door toeristische ondernemers" kent veel belangstelling. In 2018 zijn meer dan 100 subsidies verstrekt; *Actielijn 2 kennisverbreding bevorderen* ▪ we hebben twee subsidies verleend om de mogelijkheden van een kenniscommunity te onderzoeken in resp. Midden-Limburg (Limburg Leisure Academy) en Zuid-Limburg (Leisure lab Limburg);		1

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	▪ Er is een kenniscommunity gestart van 60 bedrijven binnen het foodlab Limburg; ▪ haalbaarheidsonderzoek studenten HS Zuyd digitaal kennisplatform; *Actielijn 3 ontwikkeling van nieuwe PMPC's stimuleren* ▪ ter versterking van de kwaliteit van het toeristisch aanbod toeristische ondernemers hebben we in 2018 zes subsidies verstrekt tbv het opstellen van een businesscase en 2 subsidies voor het realiseren van een Product Markt Partner Combinatie (PMPC); *Actielijn 4 gastvrijheid personeel versterken* ▪ de mogelijkheden voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt worden onderzocht middels het concept Leisureschool; ▪ FoodLab Limburg is gestart (CIV aanvraag), samenwerking met de horeca en gastvrijheidssector met het onderwijs om de sector toekomstbestendig te maken.		
3. Samen met de partners invulling geven aan vermarkting van één Limburg. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt*	Gerealiseerd ▪ 30 oktober 2018 is door GS de toeristische vermarktingstrategie één Limburg vastgesteld; ▪ samen met de VVV's zullen wij in co-creatie de vermarkting van toeristisch Limburg als 'één Limburg' (werktitel) op ons nemen en uitvoering geven aan het uitvoeringsplan 2018-2019. Het uitvoeringsplan zal in februari 2019 definitief worden opgeleverd; ▪ ondersteuning van diverse initiatieven zoals de verlengde samenwerking Liberation Route Europe (positionering Limburg voor herinneringstoerisme), beleefweek, Truuk noa Heem, stedenband Valkenburg met Janghou, evenementen gericht op de cross-overs met sport en cultuur en waar Limburg als één geheel wordt vermarkt (bv Europees Schutterstreffen, Big Escape, Ladies Tour); ▪ samenwerking met het Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen (NBTC) gericht op versterking inkomend toerisme specifiek gericht op de Dutch food en cuisine lijn – persreis Noord en Midden-Limburg, Asperges.		1,4
4. Samen met andere stakeholders stimuleren van hefboomprojecten om	Gerealiseerd. ▪ versterking van de kracht van de stad, als		1

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
de toeristische sector duurzaam te versterken volgens de selectiecriteria zoals in het investeringsprogramma zijn aangegeven. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt*	impuls voor het toerisme (vergroten toeristische en recreatieve beleving) door ondersteuning van binnenstedelijke ontwikkelingstrajecten (zie ook product 2.4.1) ▪ versterking toeristische structuur en profiel (onderscheidend vermogen) door ondersteuning van cross-over projecten tussen cultuur, natuur, mobiliteit en sport, *zoals Via Belgica, streetart, renovatie openluchtzwembaden (subsidieregeling), slot Schaesberg, Bron van Europa.*		
5. Versterken toeristische infrastructuur (wandel-, fiets-, men/ruiter-routes) met focus op kennisontwikkeling, arrangementen nieuwe verdienmodellen. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt*	Gerealiseerd. ▪ We hebben verschillende toeristische infrastructuurprojecten ondersteund ten behoeve van het versterken van de beleving en het beleefbaar maken van de route *(*Grenslandroute, Beekdaelenroute, belevingsroute fietsen langs de Maas); ▪ aanvullende toeristische bewegwijzering Internationale Maasfietsroute (tbv euro-velo goedkeuring), moutainbike routes Zuid Limburg, kop van Noord Limburg); ▪ ondersteuning landelijke stichtingen tbv onderhoud en doorontwikkeling lange afstand wandel- en fietsroutes; ▪ haalbaarheidsonderzoek tbv Knopen Lopen (nieuwe bewegwijzering wandelnet) Zuid-Limburg.		1,4
6. Basis op orde (kennis, uitvoering 5 puntenplan met Belgisch Limburg, lobby agenda, benutting Europese fondsen). Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt, partner*	Gerealiseerd. ▪ Gezamenlijk met Belgisch Limburg is een marketingactie opgepakt. Deze was gericht op de Duitse markt dmv brochure als bijlage bij de Aachener Zeitung en Rheinische Post (450.000 lezers) ▪ Limburgse partners hebben gebruik gemaakt van het Euregio Maas-Rijn (EMR) programma; ▪ bewonersonderzoek toeristische druk Zuid - Limburg in uitvoering. Afronding vindt in februari 2019 plaats; ▪ Toekomstscenario's Limburg 2030 in uitvoering. Afronding vindt in februari 2019 plaats; ▪ maandelijkse videoreeks: Gastvrij Limburg in de kijker.		1,4
7. Uitvoering van het plan van aanpak vitaliteit verblijfsrecreatie in de vorm van	Gerealiseerd. Het plan van aanpak is uitgevoerd onder regie		

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
een pilotjaar in samenwerking met regionale overheden en bedrijfsleven. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt*	van de Provincie door het aanstellen van een vitaliteitsmanager. ▪ in totaal zijn tien pilots uitgevoerd die een weerspiegeling vormen van de vitaliteitsproblematiek, vanuit het principe 'Learning by doing', is gewerkt naar een maatwerkaanpak per park. Eindrapportage Vitalisering verblijfsrecreatie Limburg is als informerend stuk op 30 oktober 2018 naar Provinciale Staten gestuurd; ▪ ondersteuning regio Noord Limburg met follow-up aanpak vitalisering 30 recreatieparken 2018-2020; ▪ inspiratiereis met regionale stakeholders naar Provincie Overijssel, t.b.v. aanpak vitalisering vakantieparken.		
8. Stimuleren kansrijke initiatieven voor streekgebonden producten. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt*	Gerealiseerd. ▪ verlengde samenwerking met Saison Cuilinaire ter promotie van streekproducten in het oogstseizoen (sept t/m dec); ▪ onderzoeken studenten HsZuyd over het gebruik van streekproducten/lokaal voedsel in de horeca en het effect van true pricing op inkoop van lokaal voedsel in bedrijfscatering.		1

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Aantal initiatieven van ondernemers, verenigingen en gemeenten binnen Actieplan 'Waterrecreatie Midden- en Noord-Limburg'.	10*	40	30	2019
2	Aantal initiatieven van ondernemers die bewuste en strategische keuzes hebben gemaakt voor de toekomst.	-	120	100	2019
2	Aantal initiatieven van ondernemers die met samenwerkingspartners businesscases voor nieuwe PMPC's hebben opgesteld.	-	6	10	2019
2	Aantal initiatieven van ondernemers die nieuwe PMPC's hebben gerealiseerd.	-	2	8	2019
2	Kennisbevordering- Inspiratiesessies, kenniscafés, excursies, cursussen etc.	-	4	10	2019
2	Vastgesteld plan van aanpak onderwijs-arbeidsmarkt.	-	1	1	2018
3	Nieuwe toeristische vermarkting strategie.	*	1	*1	2019
3	Aantal gestimuleerde bovenregionale evenementen die het merk Limburg versterken.	6	5	10	2019

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
4	Aantal geselecteerde hefboomprojecten waarover definitieve besluitvorming heeft plaatsgehad.	2	4	5-8	2019
5	Aantal nieuwe concepten ontwikkeld in het kader van toeristische infrastructuur.	4	5	5-8	2019
7	Aantal uitgevoerde pilots waarbij per park een plan van aanpak wordt gemaakt hoe het park gevitaliseerd kan worden.	-	10	6	2018
8	Aantal ondersteunende robuuste regionale initiatieven op het gebied van streekgebonden producten.	2	1	5-8	2019

* Kwartiermaker aangesteld opstellen business case en governance structuur gereed eind 2017.

Toelichting prestatie-indicatoren

Ad. 1 Actieplan Waterrecreatie Midden en Noord Limburg (GS 19 april 2016).
Ad. 2 Versterken ondernemerschap toeristisch-recreatieve sector (GS 7 maart 2017). Nadere subsidieregels Stimuleren investeren in de toekomst door toeristische ondernemers (GS 27 juni 2017) en Nadere subsidieregels Versterken kwaliteit toeristisch aanbod (GS 27 juni 2017).
In het kader van verlaging van de subsidiedeelplafonds van de Nadere subsidieregels Versterken kwaliteit toeristisch aanbod en verhoging van het subsidieplafond van de Nadere subsidieregels Stimuleren investeren in de toekomst door toeristische ondernemers worden de streefwaarden aangepast (GS 27-11-2018), namelijk:

- Aantal initiatieven van ondernemers die bewuste en strategische keuzes hebben gemaakt voor de toekomst van 100 naar 150,
- Aantal initiatieven van ondernemers die met samenwerkingspartners businesscases voor nieuwe PMPC's hebben opgesteld van 10 naar 8,
- Aantal initiatieven van ondernemers die nieuwe PMPC's hebben gerealiseerd van 8 naar 6

Deze wijziging wordt in de 1e Afwijkingenrapportage 2019 verwerkt.
Ad. 7 Plan van aanpak vitalisering verblijfsrecreatie in Limburg (GS 10 januari 2017).
.

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

Begrotingsprogramma 1.2 Innovatiekracht	Begroting 2018 Primitief	Wijzigingen	Ná wijziging	Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
Lasten						
Reguliere middelen						
1.2.1. Chemie en Materialen Brightlands Chemelot Campus	2.342	3	2.345	**2.337**	8	V
1.2.2. Life Sciences Brightlands Maastricht Health Campus	0	3.875	3.875	**503**	3.372	V
1.2.3. Landbouw Agrofood Greenport Venlo	8.456	7.280	15.736	**14.211**	1.524	V
1.2.4. Services & Smart Services Campus	4.442	-954	3.488	**3.488**	0	-
1.2.5. Logistiek	600	0	600	**0**	600	V
1.2.6. Maakindustrie	300	2.379	2.679	**2.679**	0	-
1.2.7. Toerisme en recreatie	3.375	2.419	5.794	**4.371**	1.423	V
	19.515	15.002	34.516	**27.589**	6.927	V
Personele lasten	2.469	30	2.499	**2.138**	360	
Kapitaallasten	394	-328	66	**12.104**	-12.038	
Totaal lasten	22.378	14.703	37.081	41.832	-4.751	N
Baten						
Reguliere middelen						
1.2.1. Chemie en Materialen Brightlands Chemelot Campus	68	0	68	**70**	-2	V
1.2.2. Life Sciences Brightlands Maastricht Health Campus	0	168	168	**0**	168	N
1.2.3. Landbouw Agrofood Greenport Venlo	0	1.254	1.254	**1.219**	35	N
1.2.7. Toerisme en recreatie	0	53	53	**155**	-102	V
Totaal baten	68	1.474	1.542	1.444	99	N
Totaal saldo van baten en lasten	**-22.310**	**-13.229**	**-35.539**	**-40.388**	**4.849**	**N**
Mutatie reserves						
Toevoeging reserves						
Risicoreserve financieel instrumentarium SiS	9.145	4.721	13.866	**13.866**	0	
Totaal toevoegingen	9.145	4.721	13.866	**13.866**	0	
Onttrekking reserves						
Reserve Campusorganisatie Chemelot	1.500	0	1.500	**1.500**	0	
Immunisatiereserve	18.624	11.230	29.854	**23.751**	6.103	
Reserve DU Verkeer en vervoer	0	46	46	**46**	0	
Reserve Transitiefonds	0	140	140	**140**	0	
Reserve aandelentransactie LIOF	0	994	994	**994**	0	
Risicoreserve financieel instrumentarium SiS	0	0	0	**13.356**	-13.356	
Totaal onttrekkingen	20.124	12.410	32.534	**39.787**	-7.253	
Saldo mutatie reserves	**10.979**	**7.689**	**18.668**	**25.921**	**-7.253**	
Resultaat	**-11.331**	**-5.539**	**-16.870**	**-14.467**	**-2.404**	**V**

Toelichting verschil begroting/ realisatie

Van begrotingsprogramma 1.2. Innovatiekracht resteert een voordelig resultaat van € 2,40 mln. De gerealiseerde reguliere middelen zijn per saldo € 6,82 mln. voordeliger dan geraamd. Dit verschil bestaat uit € 6,93 mln. lagere lasten en € 0,99 mln. lagere baten. De belangrijkste verschillen lichten wij als volgt toe.

1.2.2. Life Science Brightlands Maastricht Health campus

Het budgetverschil van de reguliere middelen bedraagt per saldo € 3,20 mln. voordelig. Dit budgetverschil wordt met name veroorzaakt doordat de subsidie van het project Limburg Investeert in haar Kenniseconomie (LINK), tweede tranche, niet in 2018 is verleend. De tweede tranche heeft een looptijd van 1 januari 2018 tot 1 juli 2021. Gezien de langere voorbereidingstijd, wordt de subsidie in 2019 verleend. Derhalve wordt de jaarbijdrage van 2018 van € 3,2 mln., inclusief de bijbehorende dekking vanuit de immunisatiereserve, overgeheveld naar 2019.

1.2.3. Landbouw Agrofood Brightlands Greenport Venlo

Het budgetverschil van de reguliere middelen bedraagt per saldo € 1,49 mln. voordelig. Dit budget verschil wordt met name veroorzaakt door:

Healthy Eating and Food Innovation (HEFI) € 1,19 mln.
De gereserveerde middelen voor het onderzoeksprogramma Healthy Eating and Food Innovation (1e Afwijkingenrapportage 2018 PS 22-6-2018) voor de jaarschijven 2017 en 2018 van totaal € 1,19 mln. zijn in 2018 niet tot besteding gekomen. Dit is vanwege de complexiteit en langere voorbereiding van dit project. De verwachting is dat de subsidie voor de tweede en derde onderzoekslijn voor het programma HEFI en de nieuwe onderzoekslijn Brightlands Food Claims Centre in 2019 wordt verleend. De hiervoor gereserveerde middelen ad. € 1,19 mln. dienen hiervoor beschikbaar te blijven. Derhalve wordt voorgesteld om deze middelen ad. € 1,19 mln., inclusief de hierbij behorende dekking vanuit de Immunisatiereserve, over te hevelen naar 2019.

Project Bio Traet Center € 0,48 mln.
Van het project Bio Treat Center wordt de subsidie verleend in 2019. Deze was aanvankelijk in 2018 voorzien. Echter vanwege de complexiteit en langere voorbereiding wordt de subsidie in 2019 verleend. Voorgesteld wordt om de hiervoor gereserveerde middelen over te hevelen naar 2019.

Expertise Centrum Business Services Venlo ad. € 0,20 mln.
De voorbereiding van dit project neemt langer tijd in beslag dan gepland; subsidieaanvraag in het kader van de verdere concretisering is in 2019 voorzien. Daarom wordt voorgesteld de hiervoor gereserveerde middelen ad. € 0,20 mln., inclusief de dekking vanuit de Immunisatiereserve, over te hevelen naar 2019.

Overige innovatie projecten / initiatieven Brightlands Greenport Venlo ad. € 0,59 mln.
Op 13 mei 2016 heeft PS ingestemd met het Campusplan voor de Brightlands Greenport Venlo en de uitgangspunten van Bright Innovation Network Greenport Venlo. De campusontwikkeling komt in een fase van grotere projecten, programma's en het bouwen van consortia rond de innovatiethema's van de campus, gezonde voeding, future farming en biobased. Er is een sterke behoefte om initiatieven vanuit ondernemers en onderzoekers financieel te ondersteunen om zodoende projecten en programma's aan de voorkant te helpen bij de opstart. Een aantal initiatieven die in 2018 waren voorzien, worden in 2019 geëffectueerd. Voorgesteld wordt om deze middelen over te hevelen naar 2019 ad. € 0,59 mln., inclusief de dekking vanuit de Immunisatiereserve ad. € 0,31 mln.

LLTL2 ad. € 0,30 mln.
PS hebben op 13 mei 2016 het investeringsprogramma Limburgse Land- en Tuinbouw Loont 2 (LLTL2) 2016-2019 vastgesteld. Voor uitvoering van het meerjarige investeringsplan worden de in het coalitieakkoord gereserveerde investeringsmiddelen verdienmodellen Agro 2016-2019 van € 20 mln. ingezet. De bedragen per jaar zijn indicatief en dienen voor de uitvoering van dit programma 2016-2019 volledige beschikbaar te blijven, zodat de afgesproken doelen c.q. resultaten behaald kunnen worden. Het verschil wordt met name veroorzaakt doordat van een aantal cofinancieringsprojecten, die waren voorzien in 2018, vindt de besluitvorming begin 2019 plaats. Voorgesteld wordt om het surplus van € 0,30 mln. over te hevelen naar 2019.

Het verschil m.b.t. de onttrekking van de immunisatiereserve bedraagt voor dit product € 1,70 mln. voordelig. Dit verschil wordt veroorzaakt door een lagere onttrekking van de projecten HEFI € 1,19 mln., Experise Centrum Business Services Venlo € 0,20 mln. en overige € 0,31 mln.

Tenslotte is er nog voor € 1,32 mln. een voorziening getroffen voor een lening aan California Wijnen Geothermie. Deze last wordt gedekt uit de risicoreserve financieel instrumentarium SIS.

1.2.4. Services & Brightlands Smart Service Campus

Er is geen verschil in de reguliere middelen van dit product en wordt derhalve niet toegelicht. Het verschil m.b.t. de onttrekking van de Immunisatiereserve bedraagt voor dit product € 1,20 mln. voordelig. De besteding van het project Center for Big Data Statistics Heerlen is over de jaren 2019 € 0,20 mln. en 2020 € 1 mln. gefaseerd. De aanwending vanuit de Immunisatiereserve zal voor dit project in 2019 en 2020 geëffectueerd worden.

1.2.5. Logistiek

Het voordelige budgetverschil van de reguliere middelen bedraagt per saldo € 0,60 mln. De projectsubsidie (jaarschijf 2018) voor het project Programma Limburg Logistiek is niet in 2018 verleend. Omdat in de uitvoering van het programma een achterstand is ontstaan. De jaarschijf 2018 zal, op basis van een voortgangsrapportage van het LIOF, in 2019 verleend worden.

1.2.7. Toerisme en recreatie

Het budgetverschil in de reguliere middelen van dit product bedraagt per saldo € 1,52 mln. Dit verschil wordt met name veroorzaakt door:

- de subsidieregelingen "Versterken kwaliteit toeristische aanbod" en "Stimulering investering in de toekomst voor toeristische ondernemers" € 0,41 mln.. Deze subsidieregelingen hebben een looptijd tot 1 mei 2019 (GS 27 juni 2017). De hiervoor gereserveerde middelen € 0,41 mln., inclusief de gereserveerde kosten voor de uitvoering van deze subsidieregeling, worden derhalve overgeheveld naar 2019;
- de lagere realisatie van het plan Toerisme & Recreatie 2016-2019, ad. € 0,80 mln. Voor de uitvoering van het meerjarige investeringsplan worden de in het coalitie akkoord gereserveerde investeringsmiddelen voor Toerisme & Recreatie € 12 mln. ingezet. Binnen de planning en uitvoeringen van de projecten hebben enkele verschuivingen tussen 2018 en 2019 plaatsgevonden. De bedragen per jaar zijn indicatief en dienen voor de uitvoering van dit programma beschikbaar te blijven, zodat de afgesproken doelen c.q. resultaten behaald kunnen worden. Daarom stellen we voor het restant van € 0,80 mln. over te hevelen naar 2019;
- de niet bestede middelen t.b.v. Destinatie Markering Limburg ad. € 0,25 mln. De uitvoering van de opdracht t.b.v. Destinatie Marketing Limburg vindt in 2019 e.v. plaats. De in de Voorjaarsnota 2018 (PS 29-6-2018 beschikbaar gestelde middelen (€ 0,25 mln. in 2018) zijn niet in 2018 besteed en worden derhalve overgeheveld naar 2019.

Het verschil in de kapitaallasten ad € 12,04 mln. heeft betrekking op afwaarderingen van Financieel Vaste Activa. Het gaat vooral om niet-revolverende investeringen in structuurversterkende projecten die gezien kunnen worden als subsidies. Deze zijn echter om financieel-technische redenen in het verleden verwerkt als agiostortingen. In de risicoreserve Financieel Instrumentarium Sturing in Samenwerking 2.0 is op basis van risico-inschattingen rekening gehouden met deze afwaarderingen. Voor een specificatie verwijzen wij naar de Toelichting op de balans, in deel 2 Jaarrekening 2018.

€ x 1.000

Omschrijving investering	Kredietbedrag		Realisatie uitgaven		Bijdragen derden		Restantkrediet ultimo 2018	
	Provinciale Uitgaven	Bijdragen derden	t/m 2017	2018	t/m 2017	2018	uitgaven	bijdragen derden
Life Chemie en Materialen Brightlands Chemelot Campus	173.650		105.932	11.537			56.182	
Life Sciences Brightlands Maastricht Health Campus	13.418	-	2.621	1.145	-	-	9.652	-
Landbouw Agrofood Brightlands Greenport Venlo	64.698	424	47.333	7.958	376	-	9.407	48
Services & Brightlands Smart Services Campus	4.200	-	2.685	915	-	-	600	-
	255.966	**424**	**158.571**	**21.555**	**376**	**0**	**75.841**	**48**

Toelichting kredieten:

In de periode 2011-2018 zijn er diverse besluiten genomen inzake structuurversterkende projecten, welke uiteindelijk vertaald zijn in participaties in de campussen. Voor een nadere toelichting op deze deelnemingen verwijzen wij naar de paragraaf verbonden partijen.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Financiering	Verbonden partijen
	Chemelot Campus Vastgoed C.V.
	Chemelot Campus B.V.
	Chemelot Participaties B.V.
	Chemelot Ventures B.V.
	Enabling Technologies B.V.
	Chemelot Research Facilities B.V.
	Chemelot Scientific Participations B.V.
Lening aan QCP Holding B.V.	
Lening aan ZON PTC B.V.	Brightlands Maastricht Health Campus B.V.
Lening aan Stichting Life Incubtator Maastricht (SLIM/Brains)	Brains Unlimited B.V.
Lening aan GPV / B.V. Ontwikkelbedrijf	B.V. Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo
Garantstelling aan B.V. Ontwikkelbedrijf GPV	B.V./C.V. Campus Vastgoed Greenport Venlo
	Brightlands Greenport Venlo B.V.
	Brightlands Agro/Food fonds
Lening Feed Design Lab	
Lening aan Californië Wijnen Geothermie B.V.	
Lening aan CHV B.V.	CHV B.V.
	CMD B.V.
Lening aan Toverland Holding B.V.	

De in de tabel opgenomen verbonden partijen dragen bij aan de doelen van programma 1.2. Innovatiekracht. Deze verbonden partijen vormen de spil in het topsectorenbeleid.

De Chemelot entiteiten beogen een versterking van de *sector Chemie en materialen* door de investeringen in vastgoed en innovatie ontwikkelingen op de campus. Brains Unlimited en MHC B.V. zetten in op de doorontwikkeling van de *sector life sciences*. Greenport Venlo in samenhang met het plan van aanpak GPV versterken de *sector Tuinbouw en Agrofood*. De entiteiten CMD en CHV focussen gezamenlijk met het instituut BISS op de sector *Smart Services.*

Zie voor nadere informatie de paragraaf verbonden partijen

1.3. Onderwijs en arbeidsmarkt

Dit programma richt zich op het goed op elkaar afstemmen van onderwijs en arbeidsmarkt om een toekomstbestendige beroepsbevolking te realiseren.

Om de Provinciale ambities in de volle breedte te kunnen realiseren, is een goed functioneren van de arbeidsmarkt van groot belang. Nu de economische crisis achter de rug is, lopen de tekorten aan goede arbeidskrachten in rap tempo op. Met name in de zorg, ICT, logistiek en de bouw is de krapte merkbaar. Niet alleen economische groei maar ook de grote uitstroom van arbeidskrachten door het behalen van de pensioengerechtigde leeftijd, zorgt voor een grote vraag naar werknemers op alle niveaus. Zowel werknemers als werkzoekenden ondervinden de gevolgen van digitalisering en technologisering doordat functies en taken veranderen of zelfs helemaal verdwijnen. Tegelijkertijd ontstaan er nieuwe beroepen. Er worden andere competenties en meer flexibiliteit gevraagd van werknemers en organisaties op de arbeidsmarkt. Al deze ontwikkelingen te samen zorgen voor een mismatch tussen vraag en aanbod. De uitdagingen waar Limburg voor staat, zijn het verhogen van de participatiegraad, het bevorderen van de instroom van werkzoekenden naar kansensectoren en het terugdringen van het aantal voortijdig schoolverlaters. Daarbij worden de landsgrenzen niet als belemmering gezien.
De euregionale arbeidsmarkt biedt voor Limburg grote kansen zowel vanuit economisch als sociaal perspectief,[3] maar is door een aantal belemmeringen - waaronder onderwijs dat grensoverschrijdend onvoldoende aansluit - nog beperkt van omvang. Het onderwijs is de belangrijkste ‘toeleverancier’ van toekomstige werknemers. De kwaliteit van het aangeboden onderwijs bepaalt in grote mate de geschiktheid van onze toekomstige arbeidskrachten. De veranderende arbeidsmarkt vraagt van het onderwijs een grote mate van flexibiliteit en samenwerking met het bedrijfsleven.

Wat willen we bereiken?

De bevolking in Limburg is beter toegerust voor de huidige en toekomstige arbeidsmarkt. Er bestaat een betere aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt, ook gericht op maximale instroom van arbeid en minder uitval. De beroepsbevolking beschikt over de juiste competenties en kan zich tijdig aanpassen aan een veranderende vraag.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: Onderwijs in Limburg is toekomstbestendig en vraaggericht, voor alle niveaus en levensfasen en passend bij het (grensoverschrijdend) karakter van de regio. De kans op werk staat centraal.

Criterium 2: De arbeidsmobiliteit in de Euregio kent geen belemmeringen meer.

Criterium 3: De (euregionale) samenwerking tussen onderwijs, bedrijfsleven, gemeenten, en instanties als Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV) is effectief.

Criterium 4: Mensen doen naar vermogen mee ook om economische structuurversterking te realiseren.

[3] Atlassen van kansen voor Zuid-, Midden- en Noord-Limburg, en het aangrenzend buitenland (2013).

Wat hebben we bereikt?

Zowel de Kaderbrief Onderwijs 2016-2019 als de Sociale Agenda Limburg 2025 zijn volop in uitvoering.
De economische ontwikkelingen zijn dermate positief dat we constateerden dat de huidige aanpak op de arbeidsmarkt extra inzet behoefde. Daartoe is in 2017een extra impuls gegeven met het aanvalsplan arbeidsmarkt en in mei 2018 gevolgd door de uitvoeringsstrategie Zo WERKT Limburg. Met dit intensiveringsprogramma beogen we sneller te anticiperen op de arbeidsmarkt van de toekomst en de effectiviteit van de samenwerking tussen arbeidsmarktpartijen te bevorderen.
Projecten die in 2018 zijn gestart:

- “Door inzicht aan de slag”;
- “Aanpak kwetsbare jongeren”;
- “Modelontwikkeling duale trajecten”;
- “Loopbaanontwikkelcentrum”;
- “Ontschotten opleidingsbudgetten”.

Voorbeelden van projecten die in 2018 een bijdrage leverden aan toekomstbestendig en vraaggericht onderwijs zijn:

- (criterium 1) De werkplaats voor Primair Onderwijs en Voortgezet Onderwijs, de Human Capital Agenda’s en het Techniekplan Limburg;
- (criterium 2 en 3) De impulsregelingen euregionaal onderwijs, de grensoverschrijdende bemiddelingsteams, Grensinfo punten en kennis-as project Institute for Transnational and Euregional cross border coöperation and Mobility (ITEM). Deze leverden een bijdrage aan de arbeidsmobiliteit over de euregionale grenzen en aan de samenwerking tussen de verschillende stakeholders;
- (criterium 4) Twee projecten voor kwetsbare jongeren op MBO 1 niveau in de regio’s Noord- en Midden- Limburg en Zuid-Limburg. Dit zijn projecten die in 2018 zijn ingezet en ertoe leiden dat mensen naar vermogen meedoen.

Wat hebben we er in 2018 voor gedaan?

Product	1.3.1. Arbeidsmarkt
Programmalijn	1.3. Onderwijs en arbeidsmarkt
Portefeuillehouder	Van den Akker

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. HCA’s en het Techniekplan, onderdeel Werken (werknemers en werkzoekenden), zijn in uitvoering en gemonitord. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt*	Gerealiseerd. In het kader van de diverse HCA’s zijn projecten uitgevoerd die werkgevers en medewerkers ondersteunen op het gebeid van duurzame inzetbaarheid. Met name in de sectoren van de zorg, logistiek, ICT en techniek breed zijn hiervoor diverse projecten in uitvoering gebracht. Voorbereiding/input projectaanvraag Regionaal InvesteringsFonds (RIF)/MBO Digitalisering. Door middel van publiek-private samenwerkingen zoals		4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	de Centra voor innovatief Vakmanschap voor de gebouwde omgeving en Installatietechniek wordt ook ingezet op het praktijkgericht opleiden en bijscholen met state of the art onderwijs voor werkenden en werkzoekenden. De aandacht voor instroom van werkzoekenden is generiek opgepakt vanuit het Limburg Werkt Akkoord, (product 1.3.3) en het programma Zo WERKT Limburg (ZWL). Binnen dit laatste programma is ook aandacht voor intersectoraal opleiden om door middel van omscholen werkenden en werkzoekende beter toe te leiden naar de arbeidsmarkt. Door de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt in de zorgsector (van overschot naar krapte) is de focus binnen HCA Zorg veranderd. Via RAAT (Regionaal Actieplan Aanpak Tekorten) en ZWL is er meer aandacht voor instroom en behoud van personeel.		
2. Conform het Actieplan Grensoverschrijdend Leren en Werken wordt ingezet op een versterking en uitbreiding van de grensinformatievoorziening, grensoverschrijdende arbeidsbemiddeling en diploma-(h)erkenning. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt*	Gerealiseerd. In 2018 zijn in Limburg een viertal grensinfopunten (GIPs) actief, waarvan drie gericht op de grenspendelaars Nederland-Duitsland (Kerkrade, Euregio Rijn-Maas-Noord en Euregio Rijn-Waal) en sinds medio 2016 één gericht op de grenspendelaars tussen Nederland en Vlaanderen (Maastricht). In 2018 is door het Rijk, de provincies en gemeenten overeenstemming bereikt over een structurele financiering van de grensinfopunten vanaf januari 2021. Voor het Nederlandse deel van de kosten draagt het Rijk 50%, Provincie en gemeenten beiden 25%. Ook aan Duitse zijde is overeenstemming bereikt over een structurele financiering zodat de voortzetting van deze service langdurig is geborgd. Op het gebied van de grensoverschrijdende arbeidsbemiddeling kent Limburg naast het Service Grensoverschrijdende Arbeidsbemiddeling (SGA) Kerkrade inmiddels ook een SGA Maastricht met een focus op de samenwerking met Vlaanderen en Wallonië. Vanuit Venlo wordt gewerkt aan een verdere invulling van een SGA als vervolgstap op het Duitslandteam van het UWV van Noord- en Midden-Limburg. Daarnaast heeft ook het GIP Rijn Waal recent een startbijeenkomst over		2,3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	grensoverschrijdende arbeidsmarkt georganiseerd. In 2018 is in het kader van de versnelde diploma-erkenning gestart met een project waarbij concreet wordt onderzocht hoe de barrières ten aanzien van de beroepen verpleger, fysiotherapeut en schooldocent geslecht kunnen worden. In 2018 heeft het CBS met andere data-verzamelaars uit Duitsland, België en de Benelux gewerkt aan een structurele instroom van euregionale data waarmee nieuwe inzichten.		
3. Arbeidsmarktinformatie is verbreed en toegankelijk gemaakt. Rol Provincie: *subsidiënt, partner*	Gerealiseerd. In 2018 is het eigenaarschap van het Arbeidsmarktdashboard overgedragen van Brainport Network aan Etil. Etil heeft in 2018 een vernieuwd platform neergezet: Arbeidsmarkt Inzicht. Het jaar 2018 stond in het kader van 'de basis op orde'. Hier is Etil in geslaagd: er staat een goed werkend platform met relevante inhoud. In 2018 zijn er, naast Limburg en Noord-Brabant, vier nieuwe regio's als afnemer aangesloten.		1,2
4. Aanvalsplan arbeidsmarkt is opgesteld en in uitvoering. Rol Provincie: *procesmanager, subsidiënt, partner*	Gerealiseerd. In november 2017 hebben GS het aanvalsplan arbeidsmarkt Limburg vastgesteld, in mei 2018 gevolgd door de uitvoeringsstrategie Zo WERKT Limburg. Hierbij ligt de focus op: ▪ het inrichten van een kennisnetwerk Kennisnetwerk arbeidsmarkt; ▪ communicatie: iedereen die betrokken is bij de arbeidsmarkt bewust maken van de opgave waar we voor staan; ▪ het in beeld krijgen van competenties en mogelijkheden van Limburgse werkzoekenden met het uiteindelijke doel deze groep duurzaam toe te leiden naar werk (Door inzicht aan de slag); ▪ vanuit een visie op skills en kennis die de regio vanuit economisch perspectief nodig heeft, toeleiden naar werk. (Sectorale aanpak arbeidsmarktregio's); ▪ kwetsbare jongeren die geen onderwijs volgen en geen werk hebben in beeld krijgen en perspectief bieden op onderwijs of werk en voorkomen dat, er een nieuwe groep kwetsbare jongeren ontstaat; ▪ arbeidsparticipatie van statushouders versnellen;		1,2,3,4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	▪ een gezamenlijke en brede aanpak op arbeidsmigratie; ▪ het ontwikkelen van een ondersteuningsstructuur die de burger wegwijs maakt en begeleidt bij zijn of haar ontwikkeling op de arbeidsmarkt (Loopbaanontwikkelcentrum); ▪ bereiken dat werkgevers hun toekomstige personeelsbehoefte in beeld hebben om zo tijdig in te kunnen spelen op de veranderende vraag. ▪ ontschotten en ontsluiten van opleidingsbudgetten.		

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Uitvoering aantal projecten op het onderdeel “Werken” op basis van de herijkte HCA’s en techniekplan.	3	6	6	2018
2	De dekkende infrastructuur voor grensinfopunten wordt behouden en versterkt.	4	4	4	2018
2	Aantal bemiddelingsteams; de bemiddelingsteams in Noord- en Zuid-Limburg worden uitgebreid en de bestaande bemiddelingsteams versterkt.	2	3	3	2018
3, 4	Aanvalsplan arbeidsmarkt met bijbehorende relevante arbeidsmarktinformatie is opgeleverd.	0	1	1	2018
4	Een aantal toonaangevende projecten zijn in uitvoering.	0	5	3	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
4. In de voortgangsrapportage Zo WERKT Limburg (Commissie FEB d.d. 01-02-2019) worden de toonaangevende projecten nader beschreven.

Product	1.3.2. Onderwijs
Programmalijn	1.3. Onderwijs en arbeidsmarkt
Portefeuillehouder	Teunissen

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. De HCA’s en het Techniekplan zijn verder uitgevoerd en gemonitord voor de lijnen “kiezen en leren”. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt*	Gerealiseerd. Met de Human Capital Agenda’s en het Techniekplan Limburg wordt ingespeeld op de behoefte aan geschikt personeel voor de voor Limburg belangrijke sectoren. Met het		1

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	Techniekplan Limburg ligt de belangrijkste opgave in het bieden en behouden van kwalitatief goed techniekonderwijs in doorlopende leerlijnen van VMBO tot HBO. In samenspraak met de VMBO's en MBO's zijn voor de extra rijksmiddelen technisch VMBO regioplannen opgesteld. In het primair onderwijs (PO) zijn extra middelen gegaan naar het bevorderen van Wetenschap en Technologie in het basisonderwijs. In het kader van de HCA ICT is er ingezet op bewustwording, verbinden en faciliteren via events en werkbezoeken. Er zijn projecten opgezet die gericht zijn op kwaliteit en aansluiting van onderwijs op de arbeidsmarkt. Een privaat publieke samenwerking rond verbeteren van het MBO onderwijs - ICT opleidingen, alsook digitale vaardigheden in beroepen waar de impact van digitalisering groot zal zijn – is nog volop in ontwikkeling (Regionaal Investerings Fonds (RIF) Digitalisering MBO).		
2. Het Actieplan Grensoverschrijdend Leren en Werken is in uitvoering voor het onderdeel Euregionaal onderwijs. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt*	Gerealiseerd. In 2018 is de Impulsregeling Euregionaal Onderwijs uitgerold. Op basis daarvan kunnen PO en VO scholen (ook VMBO/MBO) gebruik maken van ondersteuning om leerlingen taalcertificaten te verstrekken, docenten op te leiden en samenwerking tussen scholen over de grens en in de leerlijn tot stand te brengen. De doelstellingen voor 2018 en 2019 zijn eind 2017 in de midterm review verhoogd. Over de gehele periode hebben nu 22 nieuwe scholen euregionaal onderwijs geïmplementeerd en hebben 450 leerlingen een taalcertificaat behaald. Met name de betrokkenheid van VMBO en MBO scholen is zeer sterk gestegen. In het project ketensamenwerking MBO zijn drie VMBO's en vier MBO's betrokken samen met een aantal Duitse en Belgische scholen. Door inzet van de Ambassadeur Euregio zijn schoolbesturen en directies benaderd op dit thema, zijn bijeenkomsten georganiseerd en is voorlichting gegeven. In 2018 is (in Q4) ook de website gelanceerd en is een social media campagne gestart om breder bewustzijn over dit onderwijs te realiseren.		1,3
3. Primair en voortgezet onderwijs zet in	Gerealiseerd.		

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
op onderwijsinnovatie in de doorlopende leerlijn. Kennis wordt gedeeld en initiatieven zijn gevalideerd. Uitvoering motie 774 inzake Limburgse Onderwijslab. Rol Provincie: *toetser, ondersteuner, subsidiënt*	Met de werkplaats is een onderwijsinnovatieproject gestart om leraren in het primair en voortgezet onderwijs in heel de provincie Limburg de ruimte en begeleiding te bieden om initiatieven te ontplooien op het gebied van talentontwikkeling en digitalisering in de doorlopende leerlijnen tussen primair en voortgezet onderwijs. Het project is vormgegeven en wordt uitgevoerd door het onderwijsveld zelf. Er zijn inmiddels ruim 35 projecten gestart en tussenevaluatie wijst uit dat het initiatief breed draagvlak heeft in het onderwijsveld. De Educatieve Agenda Limburg (EAL) zorgt in de veelheid van de initiatieven voor de validatie van projectresultaten in brede zin en in het bijzonder voor het creëren van gelijke kansen. In september 2018 is de tweede fase van EAL van start gegaan, waarbij de Provincie Limburg middelen heeft toegekend voor de eerste twee jaar van deze tweede fase.		
4. Jongeren met een kwetsbare positie op de arbeidsmarkt nemen deel aan een programma voor werkend leren. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt*	Gerealiseerd. In het kader van de Rijksregeling 'Regionaal Investerings Fonds MBO' zijn twee Limburgse aanvragen ondersteund. Deze twee aanvragen zijn gericht op duurzame publiek private samenwerkingen in het beroepsonderwijs. De doelgroep van deze projecten zijn gericht op leerlingen op het MBO niveau 1. Talent in bedrijf (ROC Gilde, Noord- en Midden Limburg) en Voordeel en vervolg (ROC Arcus en ROC Leeuwenborgh). In 2018 is voor het MBO 2 offensief een eerste opzet opgesteld en deze aanpak wordt binnen één ROC momenteel geïmplementeerd. Het draagvlak voor deze aanpak wordt ook bij de overige Limburgse ROC 's getoetst. Breed draagvlak binnen de ROC's is voor de Provincie een belangrijke voorwaarde.		1,3,4
5. Initiatieven in het kader van gelijke kansen in het onderwijs worden ontplooid. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt*	Gerealiseerd. In 2018 zijn vier Limburgse gemeenten aangesloten bij de Gelijke Kansen Alliantie (GKA) van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW).		4
6. Arbeidsmarktinformatie is verbreed en toegankelijk gemaakt. Rol Provincie: *subsidiënt, partner*	In 2018 is het eigenaarschap van het Arbeidsmarktdashboard overgedragen van Brainport Network aan Etil. Etil heeft in 2018 een vernieuwd platform neergezet (Arbeidsmarkt Inzicht). Het jaar 2018 stond in het kader van 'de basis op orde'. Hier is Etil in geslaagd. Er staat		1,2

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	een goed werkend platform met relevante inhoud. In 2018 zijn er, naast Limburg en Noord-Brabant, vier nieuwe regio's als afnemer aangesloten.		
7. De verbinding is gelegd met het aanvalsplan arbeidsmarkt. Rol Provincie: *initiatiefnemer, aanjager*	In november 2017 hebben GS het aanvalsplan arbeidsmarkt Limburg vastgesteld, in mei 2018 gevolgd door de uitvoeringsstrategie Zo WERKT Limburg. Binnen de actielijn Lang Leven het Leren wordt nadrukkelijk samengewerkt met het MBO en HBO. Strategische HRM beleid en Loopbaanbegeleiding zijn hierbinnen voor het onderwijs belangrijke thema's.		1,2,3,4

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Uitvoering aantal projecten op het onderdelen "Kiezen" en "Leren" op basis van de herijkte HCA's en techniekplan.	5	7	7	2018
2	Uitbreiding van het aantal Euregio(profiel) scholen.	58	70	70	2019
3	Aantal samenwerkingsprojecten PO en VO in innovatie in de doorlopende leerlijn.	0	30	40	2019
4	Het aantal initiatieven voor leerlingen met een kwetsbare positie op de arbeidsmarkt in uitvoering.	2	2	3	2018
5	Aantal initiatieven uit Limburg zijn aangesloten bij de Gelijke Kansen Alliantie van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW).	0	4	3	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
Ad. 5 In 2018 zijn vier Limburgse gemeenten aangesloten bij de Gelijke Kansen Alliantie (GKA) van het Ministerie van OCW.

Product	1.3.3. Limburg Werkt akkoord
Programmalijn	1.3. Onderwijs en arbeidsmarkt
Portefeuillehouder	Van den Akker

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Vernieuwende activiteiten i.h.k.v. het afsprakenkader zijn ontplooid met specifieke aandacht voor het bevorderen van (inter)sectorale mobiliteit. Rol Provincie: *ondersteuner, partner, subsidiënt*	Gerealiseerd. In 2018 hebben we, gesteund door de bloeiende economie, de arbeidsmarktregio's ondersteund om samen met onderwijs en bedrijfsleven sectorale aanpakken te ontwikkelen. Hierin wordt de instroom van werkzoekende (rechtstreeks of via leerwerkplekken) naar kansrijke sectoren		3,4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	bevorderd. In totaal zijn er ruim 15 aanpakken ontwikkeld, dan wel in uitvoering, voor onder andere de sectoren Bouw, Zorg, Groen, Logistiek, Techniek, Medische Logistiek en de Automotive.		
2. De eerste resultaten van arbeidsparticipatieproject 4 Limburg zijn bekend en geëvalueerd. Rol Provincie: *ondersteuner, partner, subsidiënt*	Gerealiseerd. Het programma 4Limburg, dat medio 2017 mede dankzij onze steun is gestart, wil kennis en wetenschappelijke expertise over kwetsbare jongeren, duurzame inzetbaarheid, inclusieve arbeidsmarkt en verbreding van het arbeidsbegrip beschikbaar stellen voor de praktijk. Dit om partners te ondersteunen bij vernieuwing maar ook om te onderzoeken welke aanpakken wel en niet werken. Eind 2018 hebben we de rapportage met de resultaten voor de eerste periode (juni 2017-december 2018) ontvangen.		1,3,4
3. Herijking van het scholingsfonds/scholingsvouchers is gereed en in uitvoering. Rol Provincie: *partner, ondersteuner, subsidiënt*	Gerealiseerd. Eind 2018 hebben 1700 werkzoekenden gebruik gemaakt van een scholing via dit systeem. Ook de vouchers zetten we steeds meer in in het kader van ‘sectorale mobiliteit’. Dit doen we door in overleg met de arbeidsmarktregio en sectoren de ingrediënten van de Limburg Aanpak toe te passen. Hierbij blijft het bedrijfsleven en de arbeidsmarktregio in de lead.		3,4
4. De Limburg aanpak wordt toegepast binnen acquisitietrajecten en uitbreidingsvragen van bedrijven. Rol Provincie: *regisseur, partner, subsidiënt*	Gerealiseerd. De Limburg aanpak die op basis van de arbeidstoeleiding naar VDL Nedcar en het Venlose bedrijf Beej Benders door TNO (Nederlandse Organisatie voor toegepast-natuurwetenschappelijk onderzoek) is ontwikkeld, is in 2018 toegepast binnen andere sectoren zoals de Bouw, de Groensector en de Zorg.		3,4
5. Verbreden en monitoren van de nieuwe toepassingen SROI. Rol Provincie: *partner, ondersteuner*	Gerealiseerd. Conform de doelstellingen van het uitvoeringsprogramma Sociale Agenda 2025 onderdeel Limburg Werkt Akkoord is in 2018 naast het monitoren van de Social Return On Investment (SROI) verplichtingen bij provinciale aanbestedingen ook de inzet van het SROI instrument verbreed. Zo heeft er in de eerste helft van 2018 de jaarlijkse bijeenkomst voor de twintig convenantpartners van het Sociaal Verbond Limburg plaatsgevonden. Tijdens deze		3,4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	bijeenkomst zijn door de partners goede praktijkvoorbeelden over het creëren van kansen voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt gedeeld. Het SROI 'convenant bouw' dat met succes in Midden-Limburg wordt ingezet, is uitgebreid naar de Groen, Zorg en Welzijnssector.		
6. Jongeren met een kwetsbare positie op de arbeidsmarkt nemen deel aan een programma voor werkend leren. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt*	Deels gerealiseerd. In het kader van de Rijksregeling 'Regionaal Investerings Fonds mbo' zijn twee Limburgse aanvragen ondersteund. Deze twee aanvragen zijn gericht op duurzame publiek private samenwerkingen in het beroepsonderwijs. De doelgroep van deze projecten zijn gericht op leerlingen op het MBO niveau 1. Talent in bedrijf (ROC Gilde, Noord- en Midden Limburg) en Voordeel en vervolg (ROC Arcus en ROC Leeuwenborgh). In 2018 is voor het MBO 2 offensief een eerste opzet opgesteld en deze aanpak wordt binnen één ROC momenteel geïmplementeerd. Het draagvlak voor deze aanpak wordt ook bij de overige Limburgse ROC 's getoetst en dit proces duurt langer dan voorzien. Breed draagvlak binnen de ROC's is voor de Provincie een belangrijke voorwaarde.		1,3,4
7. De verbinding is gelegd met het aanvalsplan arbeidsmarkt. Rol Provincie: *partner*	Gerealiseerd. Bij de activiteiten die vanuit het Limburg Werkt Akkoord worden opgezet/ ondersteund, is ook in 2018 daar waar mogelijk de verbinding gelegd met het aanvalsplan arbeidsmarkt (lijn1 Iedereen doet mee). Op projectniveau is en wordt dit onder meer vertaald binnen de prioritaire projecten Door Inzicht aan de Slag en Jongeren in Beeld.		1,3,4

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Het aantal initiatieven dat in het kader van het afsprakenkader met de arbeidsmarktregio's ter bevordering van Sectorale Mobiliteit is ontwikkeld.	4	15	8	2018
2	Het aantal experimenten/ vernieuwende initiatieven die binnen het arbeidsparticipatieproject 4Limburg zijn ontwikkeld.	0	12	12	2018
3	Herijking uitgevoerd en in uitvoering.	0	1	1	2018

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
4	Het aantal initiatieven waarbij de Limburg aanpak is toegepast.	1	5	5	2018
6	Het aantal initiatieven voor leerlingen met een kwetsbare positie op de arbeidsmarkt in uitvoering (zie ook 1.3.2.).	2	2	3	2018
1-6	Het aantal leerwerkplekken dat met de in gang gezette en door de Provincie ondersteunde acties zullen worden gerealiseerd.	7000	8050	8000	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
In de voortgangsrapportage Sociale Agenda Limburg 2017-2018 worden de initiateven en resultaten nader beschreven.

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

Begrotingsprogramma 1.3 Onderwijs en arbeidsmarkt	Begroting 2018 Primitief	Wijzigingen	Ná wijziging	Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
Lasten						
Reguliere middelen						
1.3.1. Arbeidsmarkt	1.172	314	1.486	**987**	498	V
1.3.2. Onderwijs	5.368	172	5.540	**4.815**	724	V
1.3.3. Limburgs Werk Akkoord	5.850	336	6.186	**3.956**	2.231	V
	12.390	823	13.212	**9.759**	3.453	V
Personele lasten	1.064	361	1.424	**1.336**	88	
Totaal lasten	13.453	1.183	14.636	11.095	3.541	V
Baten						
Reguliere middelen						
1.3.1. Arbeidsmarkt	0	20	20	**8**	12	N
Totaal baten	0	20	20	8	12	N
Totaal saldo van baten en lasten	**-13.453**	**-1.163**	**-14.616**	**-11.087**	**-3.529**	**V**
Mutatie reserves						
Onttrekking reserves						
Immunisatiereserve	1.000	0	1.000	0	1.000	
Saldo mutatie reserves	**1.000**	**0**	**1.000**	**0**	**1.000**	
Resultaat	**-12.453**	**-1.163**	**-13.616**	**-11.087**	**-2.529**	**V**

Toelichting verschil begroting/ realisatie

Van begrotingsprogramma 1.3. Onderwijs en arbeidsmarkt resteert een voordelig resultaat van € 2,53 mln. De gerealiseerde reguliere middelen zijn per saldo € 3,44 mln. voordeliger dan geraamd. Dit verschil bestaat uit € 3,45 mln. lagere lasten en € 0,01 mln. lagere baten. De belangrijkste verschillen lichten wij als volgt toe.

1.3.1. Arbeidsmarkt

Het budgetverschil van de reguliere middelen is per saldo € 0,49 mln. voordelig. Dit voordelig verschil wordt met name veroorzaakt doordat een aantal subsidieaanvragen die in 2018 voorzien waren, in 2019 worden beschikt. De aanvraag van deze projecten vergt een langere tijd van voorbereiding dan aanvankelijk voorzien. Dit betreft onder andere de volgende projecten:

- Servicepunt Grensoverschrijdende Arbeidsmarkt Kerkrade 2019 en 2020;

- Regionale Investeringsfonds (RIF) ICT;
- Human Capital Agenda Logistiek.

1.3.2. Onderwijs

Het budgetverschil van de reguliere middelen is € 0,72 mln. voordelig. Dit voordelig resultaat wordt veroorzaakt doordat een aantal budgetten niet volledig zijn uitgeput in 2018. Dit betreft voornamelijk de volgende budgetten:

Euregionaal Onderwijs ad. € 0,15 mln.
De subsidieregeling Impuls Regionaal Onderwijs in PO en VMBO heeft een looptijd tot en met juli 2019. Om aan de verplichtingen van deze regeling te kunnen voldoen, wordt het restant van € 0,15 mln. overgeheveld naar 2019.

Human Capital Agenda's/Techniekpact; onderdeel onderwijs ad. € 0,36 mln.
De aanvraag van diverse projecten, waaronder Regionaal Investerings Fonds (RIF) ICT en Human Capital Agenda Logistiek vergt een langere voorbereiding dan voorzien. De voltooiing van deze subsidieaanvragen worden in 2019 verwacht. Het restant van € 0,36 mln. wordt derhalve overgeheveld naar 2019.

Onderwijs als schakel ad. € 0,13 mln.
Op 11 december 2018 hebben GS ingestemd met de cofinanciering van 4 Interregprojecten: Euregio Campus Limburg/Niederrhein, Euregio X-perience 2.0, Grensinfopunt euregio Rijn-Maas-Noord 2020 en het project Grensinfopunt Extra ERW. De projecten worden definitief beschikt, na goedkeuring van de stuurgroep Interreg. De definitieve subsidieverlening vindt in 2019 plaats. Het restant van € 0,13 mln. wordt derhalve overgeheveld naar 2019.

1.3.3. Limburgs Werkt akkoord

Het product 1.3.3. Limburg Werkt Akkoord laat een voordelig verschil zien van € 2,23 mln. Dit voordelig verschil wordt met name veroorzaakt door:

- een lagere besteding van het Uitvoeringsprogramma Sociale Agenda Limburg 2025 onderdeel Limburg Werkt Akkoord ad. € 0,66 mln. In 2018 was er rekening gehouden met subsidiebeschikking van een aantal projecten waaronder Buitengewoon, Sectorale arrangementen regio Venlo en Zorg. Echter de subsidiebeschikkingen van deze projecten worden begin 2019 verleend;
- een lagere besteding van het budget voor het Aanvalsplan Arbeidsmarkt "Zo Werkt Limburg 2018-2019" ad. € 0,49 mln. Het Aanvalsplan loopt door naar 2019. De niet bestede middelen zijn nodig voor de uitvoering van dit plan;
- de subsidiebeschikking van het project 4Limburg ad. € 1 mln. wordt begin 2019 verleend en derhalve niet besteed in 2018. Als gevolg hiervan heeft ook de dekking uit de Immunisatiereserve ad € 1 mln. nog niet plaatsgevonden.

De niet bestede middelen van € 2,23 mln. worden middels een overboekingsvoorstel overgeheveld naar 2019.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Bedrijfsvoering	Financiering
	Garantstelling sectorplan Grenzenloos werken
	Lening aan stichting HAS
SROI	

2.1. Sociale innovatie en participatie

Dit programma richt zich op een samenleving waarin iedereen naar vermogen kan meedoen, waarin mensen de vrijheid hebben om in hun eigen omgeving hun ambities te kunnen waarmaken, elkaar daarbij ondersteunen en solidair zijn. Daarbij is er ook oog voor (de mogelijkheden van) kwetsbare groepen in de samenleving. Het programma neemt Positieve Gezondheid als uitgangspunt.

Limburg heeft ten opzichte van andere delen van Nederland een achterstandspositie op het terrein van gezondheid en vitaliteit. Wat tot een tweedeling in de Limburgse samenleving heeft geleid. Daarin moet een trendbreuk worden gerealiseerd. Dat kan alleen in een lang en meerjarig proces. Door de decentralisaties in het sociaal domein nemen steeds meer Limburgers het heft in eigen handen. Hiervoor dienen voorwaarden te worden geschapen om initiatieven in buurt en wijk kansen te geven. Dat vraagt van de overheid andere instrumenten dan de gangbare.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling van de Sociale Agenda 2025 (SAL2025) is de sociaaleconomische positie van Limburgers te verbeteren door maatschappelijke participatie te bevorderen en met creativiteit voorwaarden te scheppen voor vitale gemeenschappen. Door de gezondheid en de huidige leef- en woonomgeving te verbeteren, zal de vraag naar zorg worden teruggedrongen.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: Limburg ontwikkelt een partnerschap van burgers, gemeenten, ondernemers en kennisinstellingen, waarmee gebouwd kan worden aan een vitale leefomgeving en goede gezondheid.

Criterium 2: Limburgse gemeenten en maatschappelijke organisaties stellen de behoeften van (actieve) burgers centraal en handelen en creëren nieuwe werkvormen in hun beleid.

Criterium 3: Limburg is vernieuwend in het realiseren van een gezonder leven voor alle Limburgers.

Criterium 4: Limburgers doen naar vermogen mee aan de samenleving.

Wat hebben we bereikt?

Het jaar 2018 is het derde jaar dat wij uitvoering hebben gegeven aan de SAL2025. Het doel van de SAL2025 is om in 2025 de eerste achterstanden in gezondheid en participatie van Limburgers ten opzichte van de rest van Nederland te hebben ingelopen. De SAL2025 maakt het mogelijk om samen met (georganiseerde) burgers, zorgondernemers, gemeenten en zorgverzekeraars en kennisinstituten initiatieven te ontwikkelen en uit te voeren. De initiatieven en experimenten nemen het concept van Positieve Gezondheid als uitgangspunt.

Bij brief van 16 mei 2018 hebben we u het rapport ‘Talent keert de trend!’ (de eerste integrale effectmeting Sociale Agenda Limburg 2025) gestuurd. Uit het rapport blijkt dat met de SAL2025 goede stappen voorwaarts zijn gezet en dat onze partners de urgentie en gekozen koers uitdrukkelijk onderschrijven.

Binnen het onderdeel sociale innovatie en participatie worden zes acties onderscheiden. Wij hebben daaraan in 2018 – op basis van het Uitvoeringsprogramma 2018-2019 SAL 2025 – uitvoering gegeven.

1. Limburgse proeftuinen voor Positieve Gezondheid
In onze provincie is met het concept van Positieve Gezondheid geëxperimenteerd. Op 28 maart 2018 zijn de resultaten gepresenteerd van proeftuinen waarmee in Zuid-Limburg ervaring is opgedaan met anderhalvelijnszorg. Uit onderzoek onder 20.000 patiënten blijkt dat de wachttijd voor patiënten korter is, zij meer tevreden zijn over de kwaliteit van zorg en anderhalvelijnszorg potentie heeft kosten te besparen. Zorgverzekeraars en (zorg)ondernemers vertalen de resultaten in een duurzaam model.

Het plan van aanpak 2017-2019: 'Limburg, de 1e Positief Gezonde provincie' is ook in 2018 uitgevoerd. Het Actiecentrum Limburg Positief Gezond ondersteunt hierbij actief. Hierbij hebben zich 12 partijen actief aangesloten. Het Actiecentrum beschikt over 60 ambassadeurs die het gedachtegoed van Positieve Gezondheid breed uitdragen. Over de resultaten van Limburg Positief Gezond hebben wij PS op 13 maart 2018 en 28 augustus 2018 geïnformeerd in voortgangsrapportages. Hieruit komt naar voren dat Limburg Positief Gezond een beweging is geworden die breed voet aan de grond heeft gekregen. Acties zijn nu op verduurzaming van de beweging gericht.

2. Veilig Opvoeden en Opgroeien
Vanuit het perspectief van langer gezond blijven en participeren op latere leeftijd is het belangrijk om prioriteit te geven aan de jongste generaties. In 'Talent keert de trend!' wordt geadviseerd hier "breder en steviger" in te investeren. Met motie 2389 'Onderzoek naar kinderen in Limburg' hebben wij de eerste jaren van een kind - de periode van 9 maanden tot 4 jaar en de betrokkenheid van ouders daarbij – prioritair gemaakt. Het programma Kansrijke Start Zuid-Limburg is gestart. De gemeenten Roermond en Venlo zijn hierbij betrokken. De 19 ambassadeurs van de beweging Limburg tegen Kindermishandeling hebben hieraan mede bijgedragen.

Kinderen in armoede, groeien op in achterstand. Daarom hebben wij € 0,5 mln. in 'MEEDOEN in Limburg' geïnvesteerd. Het project stelt Leergeld, Jeugdfonds Sport en Jeugdfonds Cultuur in staat extra en in natura bij te dragen aan kinderen uit gezinnen waar sprake is van stille armoede, kinderen die gehandicapt zijn en kinderen uit een arme omgeving die over uitzonderlijke talenten beschikken.

Met Jongeren Op Gezond Gewicht (JOGG), het interventieprogramma voor kinderen met obesitas (Your COACH Next Door), de Gezondste Regio 2025, KERNgezond en drinkwaterbedrijf WML worden kinderen en hun ouders bereikt, gericht op het voorkomen van een ongezonde leefstijl.

3. Gezonde Basisschool van de Toekomst
De Gezonde Basisschool van de Toekomst is een vernieuwend schoolconcept met een integraal programma gericht op gezonde voeding, bewegen, ontwikkelen talenten. Het is in uitvoering als Kennis-As project. Gedurende het jaar heeft, via het spoor van de kennis-as, tweemaal overleg plaatsgevonden over resp. de gedetailleerde voortgangsrapportage 2017 (juni 2018) en het jaarplan 2019 (oktober 2018). Het kennis-as project verloopt conform het projectvoorstel. De resultaten van de wetenschappelijke nulmeting en eerste twee effectmetingen zijn gerapporteerd. In november 2018 heeft de derde effectmeting plaatsgevonden.

We hebben een aantal acties uitgezet zodat de Gezonde Basisschool van de Toekomst ook na de projectperiode bestaansrecht heeft én verder kan uitgroeien. Zo is in 2018 gestart met fase 1 van het project 'Implementatie van de Gezonde Basisschool van de Toekomst binnen Lekker in je vel' bij

scholengemeenschap PRISMA in Peel en Maas. Met onze steun is in 2018 een inventarisatie-onderzoek uitgevoerd.

4. Herijken van de provinciale basisstructuur
Wij hebben de maatschappelijke organisaties in de gelegenheid gesteld om maximaal aan te sluiten bij de ambities van de SAL2025. Op 17 juli 2018 hebben wij de Monitoringsrapportage hierover vastgesteld. Om de administratieve lasten bij maatschappelijke organisaties terug te dringen hebben wij bijeenkomsten georganiseerd hoe dat kan worden gerealiseerd. In 2019 worden die in acties vertaald.

Samen met maatschappelijke organisaties dragen wij bij aan de uitvoering van motie 2356 (Limburg Regenboogprovincie). Dit is gebeurd door een impuls te geven aan ambitie Roze Zaterdag 2019 Venlo – Krefeld en de samenwerking tussen ons en de negen Limburgse Regenbooggemeenten te intensiveren. Er is een pact van maatschappelijke organisaties gevormd dat 'diversiteit op de werkvloer' stimuleert. Dat heeft ertoe geleid dat negen (relatief) grote werkgevers (waaronder de Provincie Limburg) het Charter Diversiteit hebben ondertekend.

Het Huis voor de Zorg heeft zich omgevormd naar Burgerkracht Limburg. De organisatie heeft een nieuwe governancestructuur en een nieuw bestuur. Om de slag- en daadkracht voor (kwetsbare) burgers te vergroten, is de maatschappelijke organisatie De Pijler in 2018 in Burgerkracht Limburg opgegaan. De overdracht van onderdelen van CliC Limburg (Cliënten Centraal in Jeugdhulp) is in 2018 voorbereid.

Ter ondersteuning van de ambities van de SAL2025 zijn in 2018 nog de volgende resultaten behaald: we hebben 25 initiatieven passend wonen in de buurt gehonoreerd, gemeenschapsaccommodaties in kleine kernen mogelijk gemaakt en een euregionale kennismakelaar aangesteld die de samenwerking op gang moet brengen in het sociaal domein in de grensregio's.

5. Wijkgerichte aanpak
Met de wijkgerichte aanpak investeren wij op plekken waar 'meetellen en meedoen' niet vanzelfsprekend is en participatie extra aandacht vraagt. Samen met gemeenten, maatschappelijke organisaties en inwoners werken we aan het verbeteren van de samenhang, gezondheid en het stimuleren van vergroening in de wijk. Ook in 2018 hebben we er nadrukkelijk voor gekozen om aan te sluiten bij trajecten waarin wij al investeren of geïnvesteerd hebben. We hebben ons nog meer gericht op die gemeenschappen waar de gezondheid en participatie extra aandacht verdienen.

Wij zijn als partner betrokken bij onder meer Grasbroek-Musschemig-Schandelen, Gebrookerbos, Gracht Vitaal, Vitaal Kerkrade, de Laurastraat in Eygelshoven, ikgroenhet, slot Schaesberg, de Donderberg, Vastenavondkamp, Mariaberg en de Groene Loper. Onze betrokkenheid wordt gekenmerkt door actieve deelname en/of door (financiële) ondersteuning. We hebben hierbij de lokale situatie als uitgangspunt genomen en gebruik gemaakt van de kracht die in de wijk aanwezig is. We hebben hierbij ruimte gegeven aan bestuurlijke vernieuwing en verbindingen gelegd met onder meer Positieve Gezondheid, onderwijs, IBA Parkstad en Stedelijke ontwikkeling.

Naast onze betrokkenheid als partner in verschillende gemeenschappen hebben we actief ingezet op netwerkopbouw en kennisdeling. We hebben 'best practices' en ervaringen binnen het wijkgericht werken met onze partners gedeeld

6. Provinciaal kennisnetwerk

De basis om te komen tot een stevige sociale infrastructuur is gelegd. De transformatie van het Huis van de Zorg, naar Burgerkracht Limburg. Het Actiecentrum Positieve Gezondheid heeft het begrip positieve gezondheid op de kaart gezet in Limburg. De coöperatie Verbindend Leiden is opgericht en organiseert onder meer netwerkbijeenkomsten waarbij kennis en ervaring uit de praktijk met verbindend leiden wordt gedeeld. 4Limburg koppelt kennis over arbeid met de praktijk en de Limburg Aanpak stimuleert dat meer Limburgers een kans op werk hebben.

Om het fundament verder te versterken hebben we in 2018 de kennisinfrastructuur uitgebouwd. Samen met onze partners hebben we invulling gegeven aan het kennisplatform dat rust op de pijlers ontmoeten, ondersteunen & leren (offline) en zien (online). Het gebruik van dit kennisplatform groeit en op dit moment hebben we ruim 35.000 bezoekers mogen verwelkomen.

Wat hebben we er in 2018 voor gedaan?

Product	2.1.1. Sociale innovatie
Programmalijn	2.1. Sociale innovatie en participatie
Portefeuillehouder	Koopmans

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. De Limburgse proeftuinen Positieve Gezondheid genereren duurzame innovaties in het sociaal domein. Die leveren een betere kwaliteit van ondersteuning en zorg op tegen lagere kosten en binnen een langdurig perspectief meer gezonde en vitale Limburgers. Rol Provincie: *partner*	Gerealiseerd en doorgaand in ontwikkeling. Wachttijd voor patiënten in anderhalvelijnszorg is kort, patiënten zijn tevreden over de kwaliteit en in potentie kunnen kosten worden bespaard. De resultaten worden in een duurzaam model vertaald. Overige bereikte resultaten staan in twee voortgangsrapportages Limburg Positief Gezond en in de Voortgangsrapportage SAL2025.		1,2,3,4
2. Wij willen bijdragen aan gelijke kansen en een gezonde (opvoed)omgeving voor kinderen, jongeren en ouders. In het bijzonder voor hen die in achterstandsituaties leven. Rol Provincie: *partner*	Gerealiseerd en doorgaand in ontwikkeling. Als partner ondersteunen wij tientallen initiatieven en projecten die bijdragen aan een gezonde en veilige opvoed- en opgroeiomgeving. Meer specifiek: Kansrijke Start Zuid-Limburg met betrokkenheid van Roermond en Venlo (tevens uitvoering motie 2389) en Jongeren Op Gezond Gewicht Limburg (JOGG-Limburg). Een overzicht is opgenomen in de Voortgangsrapportage SAL2025 van 13 november 2018.		1,2,3,4.
3. De provinciaal gefinancierde maatschappelijke organisaties en het Huis voor de Zorg worden maximaal ingezet om de gezondheid, vitaliteit en participatie van Limburgers te bevorderen. Rol Provincie: *partner, financier*	Gerealiseerd en doorgaand in ontwikkeling. Het merendeel van de provinciaal gefinancierde maatschappelijke organisaties geeft met initiatieven uitvoering aan het Kader maatschappelijke organisaties 2017-2020. De transformatie van het Huis van de Zorg in Burgerkracht Limburg is in 2018 afgerond.		1,2,3,4
4. Vernieuwende initiatieven die voldoen	Gerealiseerd en blijvend in ontwikkeling.		1,2,3,4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
aan de uitgangspunten van het onderdeel 'Sociale innovatie en participatie' van de Sociale Agenda Limburg 2025, worden op basis van de Experimenteerregeling ondersteund. Rol Provincie: *partner, medefinancier*	Wij hebben aan tientallen initiatieven ondersteuning gegeven, passend binnen de uitgangspunten van de SAL2025. Een overzicht van deze initiatieven hebben wij gegeven bij beantwoording van vragen op de Programmabegroting 2019 en de Voortgangsrapportage SAL2025 van 13 november 2018.		
5. De eerste effecten van de uitvoering van het onderdeel 'Sociale innovatie en participatie' van de Sociale Agenda Limburg 2025, worden inzichtelijk gemaakt. Rol Provincie: *partner*	Gerealiseerd. De Eerste integrale effectmeting SAL2025: 'Talent keert de trend' is op 8 mei 2018 (2018/33123) verschenen.		1,2,3,4
6. Het Kader Passend wonen in de buurt wordt uitgevoerd. Rol Provincie: *partner, medefinancier*	Gerealiseerd. Er zijn 25 initiatieven passend wonen in de buurt voor een provinciale bijdrage gehonoreerd.		1,2,3,4

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Alle proeftuinen Positieve Gezondheid zijn en blijven operationeel. Op basis van de eerste ervaringen kan de wijze van uitvoering worden bijgesteld.	5	7	6	2019
1	Alle proeftuinen leveren hun eerste ervaringen en resultaten op. Die worden breed door ons gedeeld, waarbij wij het Actiecentrum Positieve Gezondheid Limburg als middel inzetten.	0	3	6	2019
1, 2 en 3	Het Actiecentrum Positieve Gezondheid Limburg ondersteunt initiatieven die de uitgangspunten van Positieve Gezondheid duurzaam willen implementeren.	5	45	25	2018
2	De gestarte sociale innovaties in vier wijken zetten wij voort. Het aantal wordt met nog tenminste drie initiatieven uitgebreid.	4	7	7	2018
2	Wij zetten de beweging "Limburg tegen Kindermishandeling' voort.	1	1	1	2018
2	Wij stellen partijen in staat extra inspanningen te doen op het terrein van kinderwelzijn, (kinder)armoede en laaggeletterdheid.	0	6	10	2019
2	Wij stellen partijen in staat extra inspanningen te doen op het terrein van gezond bewegen en gezonde voeding door ze te laten aansluiten op (regionale Limburgse) bewegingen die gericht zijn op het stimuleren van gezonde voeding, bewegen en gezond gewicht.	0	8	10	2019

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
3	Alle maatschappelijke organisaties en het Huis voor de Zorg dragen met activiteiten bij aan de uitgangspunten van het onderdeel 'Sociale innovatie en participatie' uit de Sociale Agenda Limburg 2025.	29	29	29	2018
4	Tenminste 15 initiatieven die voortkomen uit de prestatie-indicatoren 1, 2 en 3 worden vanuit de Experimenteerregeling ondersteund.	0	20	15	2018
5	Er komt een eerste Effectenrapportage Sociale Agenda Limburg 2025 beschikbaar.	0	1	1	2018
6	Het Kader Passend wonen in de buurt wordt met tien initiatieven uitgevoerd.	1	25	10	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
De initiatieven die het Actiecentrum Limburg Positief Gezond ondersteunt, zijn verantwoord in de beide voortgangsrapportages die in 2018 zijn verschenen (Commissie Cultuur en Samenleving 30 maart 2018 en informerend stuk PS van 28 augustus 2018). De Regeling "Passend wonen in de buurt" is op 1 januari 2019 succesvol beëindigd. Niet alle initiatieven hebben wij door het bereiken van het subsidieplafond kunnen honoreren.

Product	2.1.2. Bouwen aan eigen kracht en participatie
Programmalijn	2.1. Sociale innovatie en participatie
Portefeuillehouder	Teunissen

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Wijkgerichte aanpak "sociale innovatie en participatie" (actielijn 3.5. van het UP) ▪ In een aantal wijken worden initiatieven ondersteund en gedeeld, waarbij bewoners en/of ondernemers actief participeren rond een gedeelde gevoelde behoefte / vraagstuk. ▪ Er wordt geëxperimenteerd met nieuwe vormen van bewonersparticipatie met nieuwe (juridische) vormen van sociaal eigenaarschap en met nieuwe concepten. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt, financier, partner*	Gerealiseerd en doorgaand in ontwikkeling. In 2018 zijn we als partner betrokken bij onder meer Grasbroek-Musschemig-Schandelen, Gebrookerbos, Gracht Vitaal, 'Eygelshoven Doet!', de Laurastraat in Eygelshoven, slot Schaesberg, de Donderberg, Vastenavondkamp en de Groene Loper. Als partner hebben we tientallen initiatieven ondersteund die onder meer bijdragen aan het bevorderen van participatie, het verbeteren van de gezondheid en het stimuleren van vergroening in wijken. In 2018 zijn via projecten als BOSSpark, ikgroenhet, HealthyLIFE, 't Leafhoes, Refresh the City sociale innovaties gestart in lokale gemeenschappen.		1,2,3,4
2. Provinciaal kennisnetwerk "sociale innovatie en participatie" (actielijn 3.6. van het UP)	Gerealiseerd en doorgaand in ontwikkeling. We hebben inmiddels ruim 35.000 bezoekers verwelkomd. Via social media (onder andere met		1,2,3,4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
▪ De Vereniging Limburg (www.deverenigingLimburg.nl) fungeert als een platform, waar mensen uit de quatro helix elkaar ontmoeten en inspireren. ▪ Er wordt gefaciliteerd in 15 thema en / of kennisbijeenkomsten t/m 2019 over gezondheid en participatie, waarbij leerervaringen worden gedeeld. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt, financier, partner*	de video's van #WijZijnLimburg) hebben we inmiddels ruim 900.000 mensen weten te bereiken. Ook in 2018 hebben we samen met partijen en netwerken diverse bijeenkomsten voor kennisdeling over gezondheid en participatie georganiseerd waar de stakeholders elkaar fysiek kunnen ontmoeten. Voorbeelden zijn: het festival 'Wij zijn Limburg', thematafel Moeilijk bereikbare burgers, conferentie Positieve Gezondheid, bijeenkomsten Positieve gezondheid, Spil in de Wijk, Spil in de wijk on Tour, bijeenkomst 'WIJ in gesprek over draagvlak en verantwoording'.		
3. Experimenteerregeling "sociale innovatie en participatie" (actielijn 3.7. van het UP) ▪ Uitvoering geven aan experimenteer-regeling. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt, financier, partner*	Gerealiseerd en blijvend in ontwikkeling. We hebben aan tientallen initiatieven ondersteuning gegeven, passend binnen de uitgangspunten van Sociale Agenda Limburg 2025. Een overzicht van deze initiatieven hebben we gegeven bij beantwoording van de vragen op de Programmabegroting 2019 en de Voortgangsrapportage Sociale Agenda Limburg 2025 van 13 november 2018. .		1,2,3,4
4. Partnerschap stimuleringsfondsen ▪ Wij continueren ons partnerschap met de stimuleringsfondsen om van daaruit (burger)initiatieven te ondersteunen. Rol Provincie: *subsidiënt, partner*	Gerealiseerd. Vanuit het Oranje fonds zijn 31 initiatieven ondersteund en vanuit het Kansfonds zijn 48 initiatieven ondersteund.		1,2,3,4

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1, 3	Aantal ondersteunde initiatieven, andere werkwijzen in uitdagende wijken, buurten en kernen.	24	37	30	2017-2019
1, 3	Aantal ondersteunde proeftuinen gemeenschapsontwikkeling en participatie.	11	28	24	2017-2019
2	Aantal bijeenkomsten waarbij leerervaringen zijn gedeeld.	11	20	15	2017-2019
4	Aantal initiatieven ondersteund vanuit het partnerschap met stimuleringsfondsen.	41	79	45	2017-2019

Toelichting prestatie-indicatoren
Ad 1,3) Sommige initiatieven zijn te scharen onder meerdere prestatie indicatoren. Ad 4) Vanuit het Oranje fonds zijn 31 initiatieven ondersteund en vanuit het Kansfonds zijn 48 initiatieven (eerste en tweede tranche) ondersteund.

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

Begrotingsprogramma 2.1 Sociale innovatie en participatie	Begroting 2018 Primitief	 Wijzigingen	 Ná wijziging	Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
Lasten						
Reguliere middelen						
2.1.1. Sociale innovatie	8.132	5.064	13.196	**11.335**	1.861	V
2.1.2. Bouwen aan eigen kracht en participatie	2.755	760	3.515	**2.453**	1.062	V
	10.887	5.824	16.711	**13.788**	2.923	V
Personele lasten	1.675	21	1.696	**1.558**	138	
Kapitaallasten	3	0	3	**3**	0	
Totaal lasten	12.565	5.845	18.410	15.349	3.061	V
Baten						
Reguliere middelen						
2.1.1. Sociale innovatie	0	50	50	**50**	0	-
2.1.2. Bouwen aan eigen kracht en participatie	0	0	0	**29**	-29	V
Totaal baten	0	50	50	79	-29	V
Totaal saldo van baten en lasten	**-12.565**	**-5.795**	**-18.360**	**-15.270**	**-3.090**	**V**
Mutatie reserves						
Onttrekking reserves						
Immunisatiereserve	0	1.149	1.149	1.149	0	
Saldo mutatie reserves	**0**	**1.149**	**1.149**	**1.149**	**0**	
Resultaat	**-12.565**	**-4.646**	**-17.211**	**-14.121**	**-3.090**	**V**

Toelichting verschil begroting/ realisatie

Van begrotingsprogramma 2.1. Sociale innovatie en participatie resteert een voordelig resultaat van € 3,09 mln. De gerealiseerde reguliere middelen zijn per saldo € 2,95 mln. voordeliger dan geraamd. Dit verschil bestaat uit € 2,92 mln. lagere lasten en € 0,03 mln. hogere baten. De belangrijkste verschillen lichten wij als volgt toe.

2.1.1. Sociale Innovatie

Binnen dit product is een positief saldo van € 1,86 mln.
Op 18 maart 2016 hebben Provinciale Staten het kader “Sociale Agenda Limburg 2025” vastgesteld. Op basis hiervan heeft GS het uitvoeringsprogramma vastgesteld (GS 14-6-2016). Het totaal aan middelen voor dit uitvoeringsprogramma is begroot voor de periode 2016-2019. De bedragen per jaar zijn indicatief en dienen voor de uitvoering van dit programma beschikbaar te blijven, zodat de afgesproken doelen c.q. resultaten behaald kunnen worden. Een aantal subsidieprojecten, zoals Hand in Hand en Doorstart Centrum Seksueel Geweld Limburg, die voorzien waren in 2018, wordt in 2019 beschikt. Daarom stellen we voor het restant van actielijn sociale innovatie ad. € 0,43 mln. over te hevelen naar 2019.
Daarnaast is voor de afhandeling van liggende subsidie aanvragen voor het kader passend wonen in de buurt, maatschappelijke organisaties en motie kinderarmoede budget nodig in 2019. Via een overboekingsvoorstel wordt een bedrag van € 1,34 mln. (resp. € 1,04 mln.; € 0,01 mln. en € 0,25 mln.) doorgeschoven naar 2019.

2.1.2. Bouwen aan eigen kracht en participatie

Binnen dit product is per saldo een voordelig verschil van € 1,09 mln. binnen de reguliere middelen. Dit verschil heeft betrekking op:

- GS heeft op 12 juli 2017 de nadere subsidieregels Structuur versterkende investeringen in gemeenschapsaccommodaties vastgesteld met een bedrag van € 1 mln. (motie 832 2e gewijzigd Rossel inzake financiële bijdrage structuurversterkende investeringen in kernen). GS hebben op 29 juni 2018 de motie 2409 gewijzigd Hermans Claessens inzake structuurversterkende investeringen in gemeenschapshuizen overgenomen van PS en een

aanvullend bedrag van € 1 mln. beschikbaar gesteld. De regeling heeft een looptijd tot 1 januari 2020. Voor de continuering van deze regeling in 2019 wordt het restantbedrag in 2018 van € 0,65 mln. overgeheveld naar 2019;

- Op 18 maart 2016 hebben Provinciale Staten het kader "Sociale Agenda Limburg 2025" vastgesteld. Op basis hiervan heeft GS het uitvoeringsprogramma "Koers voor een Vitaler Limburg" vastgesteld (d.d. 14 juni 2016). Het totaal aan middelen voor dit uitvoeringsprogramma is begroot voor de periode 2016-2019. De bedragen per jaar zijn indicatief en dienen voor de uitvoering van dit programma beschikbaar te blijven, zodat de afgesproken doelen c.q. resultaten behaald kunnen worden. Voor een aantal subsidieprojecten (Regiolab Noord Limburg, Beringe Buiten, 'Onze Buurt' en Limburg Online Verbonden) wordt de subsidie in 2019 geëffectueerd. Deze waren aanvankelijk in 2018 voorzien.

Daarom stellen we voor het restantbedrag in 2018 van actielijn participatie ad. € 0,44 mln. over te hevelen naar 2019.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Financiering
Lening aan Stichting Zuyderland MC (Atrium)
Lening aan SineMetU Vastgoed B.V.
Lening aan Stichting Plattelandshoés

2.2. Cultuur

Dit programma zet in op de verbindende kracht van cultuur, waarbij cultuur niet alleen de hedendaagse cultuuruitingen maar ook immaterieel erfgoed, monumenten en archeologie betreft. Mediabeleid maakt eveneens deel uit van dit programma.

Cultuur in die brede betekenis bepaalt voor een belangrijk deel onze (Eu)regionale identiteit en draagt bij aan de sociale cohesie, biedt kansen voor economie en toerisme en kan de aantrekkingskracht van onze provincie vergroten. Daar staan bedreigingen tegenover. Maatschappelijke ontwikkelingen als vergrijzing-ontgroening-krimp en individualisering zorgen voor leegstand en restauratie-urgentie bij onder meer grotere monumentencomplexen (industrieel erfgoed, kloosters, kerken) en vormen een risico voor de afzetmarkt van cultuur in Limburg en daarbuiten.

Wat willen we bereiken?

Wij willen bijdragen aan de versterking van de maatschappelijke waarde van de cultuur- en erfgoedsector voor publiek en samenleving. Wij streven naar een grotere bewustwording bij het publiek van de waarde van cultuur en erfgoed, zodat de (be)leefbaarheid van de omgeving wordt vergroot. Cultuur en erfgoed werken daartoe over grenzen heen en er ontstaan meer en nieuwe verbindingen, zoals op het gebied van toerisme, economie, welzijn, natuur en ontwikkeling van stad en platteland.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: Publieksbereik: het bewustzijn over de maatschappelijke waarde van de cultuur- en erfgoedsector is groot.

Criterium 2: Verbinden: cultuur is verbonden met andere sectoren zoals landschap, natuur, toerisme en leefbaarheid en er is wederzijds sprake van een maximale versterking.

Criterium 3: Efficiency: de provinciale basisinfrastructuur, dat zijn de culturele begrotingsinstellingen, cultuurplaninstellingen en subinfrastructuurinstellingen, blijft behouden en is versterkt, in aansluiting op de behoeften in de samenleving. Efficiency bij erfgoed heeft betrekking op een dynamische, flexibele structuur die inspeelt op behoeften en vragen uit de maatschappij.

Criterium 4: Internationaal: euregionale culturele samenwerking staat op de agenda in de cultuur- en erfgoedsector en manifesteert zich steeds meer in concrete samenwerkingsprojecten.

Wat hebben we bereikt?

Cultuur

De kern van onze inzet is ook in 2018 gericht geweest op het behoud en de versterking van de provinciale culturele infrastructuur. Wij dragen hierdoor bij aan een aantrekkelijk en divers cultureel aanbod voor een zo breed mogelijk publiek. De besluitvorming inzake de Subinfrastructuur 2019-2020 heeft plaatsgevonden. De culturele instellingen in het Cultuurplan 2017-2020 en de Subinfrastructuur 2017-2018 zijn inhoudelijk én zakelijk gemonitord door de Cultuurtank Limburg. Onder meer in het kader van het Aanvalsplan Noord- en Midden-Limburg hebben wij initiatieven in het bijzonder gestimuleerd en ondersteund.

Wij hebben ons in 2018 met name ook ingezet om onze provinciale musea verder te versterken en te positioneren door het ondersteunen van projecten, onze lobby naar het Rijk en door het laten uitvoeren van een visitatie.
Vanuit de samenwerking in de Stedelijk Cultuurregio Zuid, waarin de Provincie Limburg een belangrijke partner is van de gemeenten Heerlen, Maastricht en Sittard-Geleen en van het culturele veld, is het profiel van de regio opgesteld en door ons aangeboden aan de Minister van OCW.
Op basis van diverse regelingen hebben wij in 2018 in totaal 172 festivals en evenementen ondersteund, waarvan het publiek heeft kunnen genieten. Op basis van subsidievoorwaarden of inhoud hebben deze festivals en evenementen verbindingen met landschap, duurzaamheid, leefbaarheid en/of toerisme.
Het maatschappelijk draagvlak voor de waarde van cultuur hebben wij wederom gestimuleerd door eisen te stellen aan medefinanciering van culturele initiatieven door gemeenten, bedrijfsleven of derden, maar ook door initiatiefnemers van culturele projecten te verwijzen naar onze afspraken met crowdfundingsplatform Voordekunst. Wij constateren een groeiend beroep op crowdfunding. In 2018 hebben wij 23 campagnes ondersteund, tegenover 15 in 2017.
De (h)erkenning van de waarde van cultuur stimuleren wij ook “van onderop”. In 2018 is onze ondersteuning van de regionale uitvoering van Cultuureducatie met Kwaliteit 2017-2020 gecontinueerd, waardoor kinderen op de basisschool kennismaken met cultuur. Onze inzet op het Masterplan Muziekonderwijs Limburg DOOR! heeft ertoe geleid dat inmiddels 180 scholen bijzondere aandacht hebben voor muziekonderwijs. Wij hebben de Limburgse muziekbonden extra budget gegeven om haar verenigingen daarbij te positioneren en zich daardoor te versterken. Op basis van de regeling Bibliotheek, Maatschappij en Laaggeletterdheid hebben wij 12 projecten ondersteund om laaggeletterdheid tegen te gaan.
De samenwerking tussen culturele instellingen en partners van over de grens groeit en daardoor ook het Euregionaal publieksbereik, mede door onze ondersteuning van projecten gericht op Euregionale culturele samenwerking. In 2018 hebben wij 24 projecten via onze subsidieregeling ondersteund, tegenover 14 in 2017.

Erfgoed
Dit jaar is de Coöperatie Erfgoed Limburg een feit geworden. Partijen werken nu meer dan te voren vanuit een gezamenlijke verantwoordelijkheid aan gedeelde erfgoeddoelen. We zien dat ook terug in de projectinitiatieven die door het veld worden opgepakt binnen de eigen werkplannen. Tegelijkertijd zien we dit jaar een toename van het aantal projecten dat binnen de regelingen gehonoreerd kan worden. De criteria zoals het betrekken van de beoogde doelgroep, samenwerking met erfgoedinstellingen en het aangaan van nieuwe samenwerkingspartners daarbuiten worden makkelijker gerealiseerd. We hebben onze rol dit jaar op een andere manier ingevuld, meer op afstand, faciliteren en ruimte bieden waar nodig. Regisseren, aanjagen en verbinden als daar behoefte aan is. We plukken in 2018 de vruchten van de samenwerking, de nieuwe verbindingen, het herstel van vertrouwen en het doorontwikkelen van kansen. Het streektaalveld heeft dit proces in 2018 grotendeels doorlopen en we verwachten dat daar komend jaar net zo’n concrete stappen gemaakt zullen worden.

Monumenten
Waar 2017 in het teken heeft gestaan van focus aanbrengen, heeft 2018 in het teken gestaan van de focus uitvoeren. De restauratieregeling is gecontinueerd en heeft geleid tot een nieuwe openstelling. Dit heeft ervoor gezorgd dat projecten met een urgente restauratieopgave ondersteund worden. Hiermee is tegemoet gekomen aan de motie Kirkels (PS 23-06-2017) om aantasting van het cultuurhistorisch belang te voorkomen door een tijdige restauratie van monumenten. Belangrijke pijler binnen de regeling is wederom dat het monument na voltooiing van de restauratie een duurzame, economische, toeristische en/of maatschappelijke functie moet hebben. Hiermee wordt de verbinding

gelegd met andere sectoren en wordt het bewustzijn over de maatschappelijke waarde van het erfgoed vergroot.
Net als vorig jaar betekent bovenstaande niet dat we in zijn geheel geen verdere invulling hebben gegeven aan de koers uit ‘Monument in Beweging’. Naast het aanbrengen van focus zijn we invulling blijven geven aan onze provinciale rol als gebiedsregisseur van monumenten. Ook het kerkenprogramma en onderwerpen zoals kwaliteitsborging, gemeentelijk erfgoedbeleid en stedelijke ontwikkeling zijn hier voorbeelden van. Deze inzet draagt bij aan de instandhouding en zichtbaarheid van het gebouwde erfgoed in Limburg.

Archeologie

Archeologie is ook in 2018 nadrukkelijk in de etalage gezet. Het verhaal rondom de archeologie wordt hiermee verteld. De bewustwording bij het publiek van de waarde van cultuur en erfgoed en de (be)leefbaarheid van de omgeving wordt hiermee vergroot. De Vondst, het Centrum voor archeologie in Limburg, vervult hierbinnen een spilfunctie. Op 10 oktober 2018 opende De Vondst haar deuren. Wat startte als een zoektocht naar een nieuwe locatie voor het Provinciaal Depot voor Bodemvondsten in 2016 resulteerde in een samenwerking tussen de Provincie, gemeente Heerlen en Restaura om archeologie in de etalage te zetten. Dit krijgt gestalte in de publieksruimte waar men dagelijks op een laagdrempelige wijze het proces van vondst tot vitrine kan ontdekken. Dit gebeurt o.a. middels rondleidingen door het depot en het atelier van Restaura tot workshops aan de Archeohotspot. Ook zijn de eerste vrijwilligers gestart. Acht vrijwilligers zijn op dit moment actief in De Vondst. De werkzaamheden bestaan uit het geven van rondleidingen, het meedoen aan de Archeohotspot en het uitvoeren van baliewerkzaamheden. Inmiddels wisten ongeveer 1000 bezoekers de weg naar De Vondst te vinden.
Daarnaast zijn diverse projecten in samenwerking met een enthousiast veld tot stand gebracht. Bijvoorbeeld de Nationale Archeologiedagen waarin Limburg met maar liefst 37 deelnemende organisaties, 68 activiteiten en ruim 10.000 bezoekers (een verdubbeling ten opzichte van 2017) in de landelijke top staat. In het kader van de ontwikkeling van een ArcheoRoute zijn de eerste zes ArcheoRoute punten gerealiseerd. De verdere uitrol van dit project is in gang gezet. Voor 2019 zijn reeds 24 nieuwe punten concreet in voorbereiding.
Verder is ook in nauwe samenwerking met 8 partnergemeenten verder concrete uitvoering gegeven aan het Convenant Via Belgica. Samen met deze gemeenten en diverse organisaties en partijen uit het bedrijfsleven, is inmiddels op vele locaties de geschiedenis van de Via Belgica herkenbaar en zichtbaar gemaakt in Zuid-Limburg. Er is een nieuwe website beschikbaar en een app; er zijn tal van vlogs gemaakt en PR via social media. De Via Belgica gids is in een oplage van 1.000 exemplaren verspreid over diverse verkooppunten. In de pers zijn diverse artikelen verschenen. Ook heeft in 2018 een eerste grensoverschrijdende samenwerking (gemeente Riemst) zijn invulling gekregen. De groep Vrienden van Via Belgica bestaat inmiddels uit meer dan 100 aangesloten partners.

Wat hebben we er in 2018 voor gedaan?

Product	2.2.1. Cultuur
Programmalijn	2.2. Cultuur
Portefeuillehouder	Koopmans

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Het eind 2017 door GS vastgestelde Uitvoeringsprogramma Cultuur 2018-2019 is in uitvoering. De beleidslijn als neergelegd in het Uitvoeringsprogramma Cultuur juli 2015 t/m 2017 “Limburg Culturele Werkplaats” is hierin bestendigd. Gelet hierop hebben wij:	Gerealiseerd. Het Uitvoeringsprogramma Cultuur 2018-2019 “Limburg: Podium voor culturele kracht“ is in uitvoering.		1,2,3,4
▪ de provinciale culturele basisinfrastructuur versterkt -in verbinding met (Euregionale en landelijke) culturele partners, partners uit andere sectoren en gemeenten- door (monitoring door de Cultuurtank Limburg van) de subsidieverleningen in het kader van het Cultuurplan, de Subinfrastructuur en het Aanvalsplan Noord- en Midden-Limburg, via diverse andere subsidieregelingen als ook door de inzet op culturele kansen;	▪ Wij hebben de provinciale culturele basisinfrastructuur versterkt. In het kader van het Cultuurplan 2017-2020 en de Subinfrastructuur 2017-2018 hebben wij daartoe aan 34 organisaties subsidies verleend en zijn de instellingen gemonitord door de Cultuurtank Limburg. Ook door onze subsidieverleningen op het gebied van Euregionale culturele samenwerking, culturele festivals en evenementen, creatieve industrie, film lokale en regionale musea en in het kader van het Aanvalsplan Noord- en midden-Limburg is de culturele basisinfrastructuur versterkt.		1,2,3,4
▪ met de partners vanuit de Stedelijke Cultuurregio Zuid de propositie aangeboden aan de Raad voor Cultuur en de Minister van OCW t.b.v. het landelijk “Project Cultuurbeleid 2020 en verder”;	▪ Met de steden Heerlen, Maastricht en Sittard-Geleen hebben wij het profielplan van de Stedelijke Cultuurregio Zuid aangeboden aan de Minister van OCW. Het profielplan is bijgevoegd bij haar adviesaanvraag aan de Raad voor Cultuur.		1,2,3,4
▪ besloten over de aanvragen in het kader van de Subinfrastructuur 2019-2020;	▪ Wij hebben 12 aanvragen in het kader van de Subinfrastructuur 2019-2020 gehonoreerd.		1,2,3,4
▪ gestuurd op inhoudelijk en zakelijkheid ondernemerschap bij de begrotingsinstellingen op het gebied van Cultuur en Bibliotheekwerk;	▪ Wij hebben gestuurd via bestuurlijke en ambtelijke overleggen in het kader van de advisering over de werkplannen en door onze subsidiebeschikkingen. Voor wat betreft de provinciale musea hebben wij een visitatie laten plaatvinden. De inhoudelijke		

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	rapporten zijn eind 2018 opgeleverd en heeft u ontvangen.		1,2
▪ de regionale aanpak voor Cultuureducatie met Kwaliteit gecontinueerd en ondersteund.	▪ Wij hebben de regionale aanpak van Cultuureducatie met Kwaliteit 2017-2020 door financiële matching aan dit programma ondersteund. Wij hebben ervoor zorggedragen dat het Platform Cultuureducatie Limburg bijeen is gekomen in het kader van de verbinding tussen alle betrokken partijen.		1,2
▪ talentontwikkeling in de (pop)muziek gestimuleerd door verdere inbedding van het Masterplan Muziekonderwijs Limburg DOOR!;	▪ Onze totale inzet op het Masterplan Muziekonderwijs Limburg DOOR! heeft ertoe geleid dat in 2018 op 180 Limburgse scholen aandacht is voor muziekonderwijs. Stichting Popmuziek Limburg en de Limburgse muziekbonden hebben wij voor hun activiteiten daartoe extra ondersteund.		1,2
▪ ingezet op bibliotheekvernieuwing, met focus op laaggeletterdheid, door de subsidieregeling Bibliotheek en Maatschappij. Rol Provincie: *subsidiënt, procesmanager, ondersteuner, partner*	▪ Op basis van de subsidieregeling Bibliotheek en Maatschappij, met als specifiek thema laaggeletterdheid binnen de bibliotheekvernieuwing, hebben wij voor 12 projecten subsidies verleend, gericht op de aanpak van laaggeletterdheid.		

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Aantal ondersteunde initiatieven in het kader van o.a. de subsidieregeling Cultuurplan en Subinfrastructuur, het Aanvalsplan Noord- en Midden-Limburg, de subsidieregeling Cultuur, de subsidieregeling Film, de subsidieregeling Lokale en regionale musea, de subsidieregeling Bibliotheek en Maatschappij en de Stimuleringsregeling Bovenlokale Evenementen.	0	241	200	2018
1	Aanbieding aan de Raad voor Cultuur en de Minister van OCW, met de partners vanuit de Stedelijke Cultuurregio Zuid, van de propositie t.b.v. het landelijk “Project Cultuurbeleid 2020 en verder”.	0	1	1	2018
1	Besluitvorming over de aanvragen in het kader van de Subinfrastructuur 2019-2020.	0	1	1	2018
1	Aantal goedgekeurde werkplannen en begrotingen van de begrotingsinstellingen op het gebied van Cultuur en Bibliotheekwerk.	0	8	8	2018

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Aantal bijeenkomsten Platform Cultuureducatie Limburg.	0	3	2	2018
1	Aantal ondersteunde scholen in het kader van het Masterplan Muziekonderwijs Limburg DOOR!	0	180	25	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
Zie hierboven onder bereikte resultaten en op basis van het Uitvoeringsprogramma Cultuur “Limburg: Podium voor culturele kracht”.

Product	2.2.2. Erfgoed
Programmalijn	2.2. Cultuur
Portefeuillehouder	Koopmans

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. De erfgoedinnovatieregeling stimuleert samenwerking, ondernemerschap binnen de erfgoedsector en daarbuiten, waarbij jongere generaties bereikt en betrokken worden. Rol Provincie: *toetser, subsidiënt*	Gerealiseerd. De criteria uit de erfgoedinnovatieregeling (betrekken van de beoogde doelgroep, samenwerken met erfgoedinstellingen en andere partijen) helpen initiatiefnemers om net dat stapje te zetten om tot innovatieve projecten te komen. Het helpt ook om juist die initiatieven, die dat al in zich hebben, binnen de regeling te honoreren. Een voorbeeld daarvan is het project Horst 800 jaar, waarbij een palet aan projecten in verbinding met de samenleving opgezet is.		1,2,3 en 4
2. Er is een nieuw samenwerkingsverband met en tussen erfgoedinstellingen, waarbij flexibele inzet van middelen mogelijk is om de doelen uit de nota te realiseren. Rol Provincie: *procesmanager, subsidiënt*	Gerealiseerd. Een samenwerkingsverband dat in 2018 gerealiseerd is, is de oprichting van de Coöperatie Erfgoed Limburg. Maar daarnaast zijn er diverse samenwerkingsverbanden die geleid hebben tot realisatie van de doelen uit de nota. Een voorbeeld is de samenwerking tussen en met erfgoedinstellingen uit Limburg met het Erfgoedfestival Over Grenzen met tal van activiteiten in Gelderland en Limburg. Maar ook in het proces naar integratie van het Sociaal Historisch Centrum Limburg met het Regionaal Historisch Centrum Limburg zijn stappen gezet om de doelen vanuit budgetneutraliteit te realiseren (zie ook mededeling portefeuillehouder van 11 december 2018).		1,2 en 3
3. De digitaliseringsopgave binnen de erfgoedsector richt zich naast	Gerealiseerd. De portal Limburgserfgoed.nl is dit jaar formeel		1 en 3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
collectiebeheer op duurzame en financieel haalbare initiatieven gericht op publieksbereik. Rol Provincie: *procesmanager*	overgegaan naar de Coöperatie Erfgoed Limburg. De door de Provincie ingestelde Adviescommissie Digitalisering Erfgoed Limburg heeft haar adviesbrief 2019 opgeleverd. Daarnaast zien we dat we meer en meer in gesprek zijn met initiatiefnemers om partijen te verbinden en om initiatieven breder gefinancierd te krijgen via bijvoorbeeld crowdfunding "Voordekunst".		
4. Er vindt een professionaliseringsslag plaats binnen bestaande erfgoedinstellingen en zij faciliteren vrijwilligersorganisaties gericht op erfgoed. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt, partner*	Deels gerealiseerd. We hebben via bestuurlijke overleggen met de erfgoedinstellingen, maar ook via werkateliers, het afgelopen jaar verdere stappen gezet in de professionalisering van bestaande erfgoedinstellingen. Het Limburgs Geschied en Oudheidkundig Genootschap (LGOG) heeft een eigen transitietraject in gang gezet om het vrijwilligersveld te kunnen bedienen. Het erfgoedveld is doende haar ondersteuningsvraag aan het Huis voor de Kunsten bewuster te formuleren, uitgaande van wat het veld zelf - eventueel samen - zelfstandig kan doen. Daar waar ondersteuningsvragen beantwoord moeten worden, kan het 'Huis' in het kader van haar werkplan haar consulentschap gericht inzetten.		1, 2 en 3
5. Een coöperatief samenwerkingsverband binnen het erfgoedveld geeft uitvoering aan de actielijnen en vervolgacties die nodig zijn om de erfgoeddoelen (meer samenhang, meer samenwerking, meer maatschappelijke impact en meer publieksbereik) te realiseren. Dit pakt het erfgoedveld op door het instellen van een integraal erfgoedloket, het hanteren van een flexibel budget voor een innovatieve manier van samenwerken en publieksbereik. En als laatste door uitvoering te geven aan de digitaliseringsaanpak. Rol Provincie: Ondersteuner / Procesmanager / Subsidiënt / Financier / Partner	Gerealiseerd. De Coöperatie Erfgoed Limburg is op 8 mei 2018 formeel opgericht . Vervolgens heeft zij zich primair gericht op een structuur van werkgroepen om in 2019 concreet aan de slag te gaan en nieuwe leden toe te laten. Dit alles heeft zij eind 2018 vastgelegd in een met de erfgoedinstellingen onderling afgestemd werkplan.		1, 2, 3 en 4
6. Ontwikkeling van een uitvoerings-strategie voor streektaalbeleid door provincie en streektaalfunctionaris Huis voor de Kunsten, waarbij uitgegaan wordt van bestaande kaders zoals de visie Sjiek is miech dat!.	Deels gerealiseerd. Door het streektaalveld is met de streektaalconsulent de kadernota "*'n Laeve Lank Limburgs"* opgesteld, zie mededelingen portefeuillehouder van 17 juli en 26 september 2018. Op weg naar een uitvoeringsstrategie		1, 2 en 3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
Rol Provincie: Ondersteuner / Procesmanager / Partner / Ondernemer	wordt in 2019 een aantal randvoorwaarden uitgewerkt, waaronder een convenant met het ministerie van BZK en een professionaliseringsslag met het streektaalveld.		

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Aantal ondersteunde initiatieven in het kader van de erfgoedinnovatieregeling en de regeling schutterijen.	0	11	8	2018
2	Wij toetsen behaalde gezamenlijke projectresultaten van organisaties die deelnemen aan een coöperatief samenwerkingsmodel als collectief. De behaalde al dan niet gezamenlijke (project)resultaten van organisaties die niet deelnemen aan een collectief toetsen we op individuele basis.	0	4	4	2018
3	Een op te richten digitaal platform of site service gaat uit van de volgende doelgroepenbenadering: erfgoedprofessionals, geïnteresseerden in geschiedenis en geïnteresseerden in de streek.	0	1	1	2018
4	Het erfgoedservicepunt vervult vanuit samenwerking de rol van een koepel voor de lokale en regionale heemkundeverenigingen en kleinere erfgoed- en vrijwilligersorganisaties.	0	0	1	2018
5	Er is een coöperatief samenwerkingsverband gerealiseerd	0	1	1	2018
6	Er is een uitvoeringsstrategie voor streektaalbeleid vastgesteld	0	0	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
Ad 1. Het betreft 6 subsidiebeschikkingen in het kader van de regeling Erfgoedinnovatie en 5 beschikkingen in het kader van de Nadere subsidieregels schutterijen. Het erfgoedveld heeft in 2018 de weg naar de regelingen gevonden en projectinitiatieven ontwikkeld die gehonoreerd konden worden. Ad 4. De werkgroep erfgoedservicepunt is binnen de Coöperatie Erfgoed Limburg actief aan de slag met de ontwikkeling en totstandkoming van een erfgoedservicepunt. De overname van de portal Limburgserfgoed.nl zien zij als een eerste stap in de ontwikkeling naar een erfgoedservicepunt. Ad 6. "'n Laeve Lanck Limburgs" mist nog uitwerking van een aantal randvoorwaarden om van een concrete uitvoeringsstrategie te kunnen spreken. Het streektaalveld is deze met ondersteuning van het Huis voor de Kunsten aan het uitwerken.

Product	2.2.3. Monumenten
Programmalijn	2.2. Cultuur
Portefeuillehouder	Mackus

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Door middel van de nadere subsidieregels Restauratie Monumenten financiële ondersteuning bieden aan projecten voor acute restauratie gericht op de intrinsieke waarde van het monument en in combinatie met een functie die past bij het monument én die gericht is op het behoud van cultuurhistorische waarden. Rol Provincie: toetser, ondersteuner, subsidiënt	Deels gerealiseerd. Bij de vaststelling van de Focusnotitie Monumenten 2017-2019 (PS 23-06-2017) is tevens besloten om de tenderregeling monumenten niet te continueren. De subsidieregeling Restauratie Monumenten biedt in de periode 2017-2019 financiële ondersteuning aan monumenten (GS 29-08-2017). Doel van de regeling (zowel in 2017-2018 en in 2018-2019 opengesteld) is om projecten met een urgente restauratieopgave financieel te ondersteunen. Dit met behoud van de cultuurhistorische waarde van het monument voor Limburgers en de bezoekers aan Limburg. Het monument moet na voltooiing van de restauratie een duurzame economische, toeristische en/of maatschappelijke functie hebben. De subsidieregeling 2017-2018 is gepubliceerd op 8 september 2017 en opengesteld op 1 november 2017; de subsidieregeling 2018-2019 is gepubliceerd op 5 september 2018 en opengesteld op 1 november 2018. Dit om aanvragers tijd te geven een aanvraag voor te bereiden. De subsidieregeling uit 2017-2018 is gesloten en het gehele subsidiebedrag is beschikt. Gedeputeerde Staten beslist in 2019 op de aanvragen die in het kader van de subsidieregeling 2018-2019 zijn binnengekomen. Met de openstelling van deze regeling en de financiële ondersteuning die hieruit volgt, houden we tevens de zichtbaarheid van ons rijke verleden in stand en maken we de maatschappelijke waarde van het fysieke erfgoed letterlijk zichtbaar.		1, 2
2. Uitvoering geven aan het programma kerken dat in samenspraak met externe partners vorm en inhoud heeft gekregen wordt vormgegeven. Rol Provincie: *procesmanager, subsidiënt, intermediair*	Deels gerealiseerd. De Nadere subsidieregels kerken 2017-2019 zijn vastgesteld (GS 29-08-2017). Doel van de regeling is de instandhouding van kerken door middel van restauratie en/of nevenbestemming. Door middel van deze regeling wordt financiële ondersteuning geboden aan eigenaren van		1, 2

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	kerken die deel uitmaken van het programma kerken 2016-2019. Het programma kerken 2016-2019 is in samenspraak met externe partners zoals het Bisdom Roermond en de Protestantse Kerk in Nederland opgesteld. Dit om dit bijzondere religieuze erfgoed voor de toekomst te bewaren. De zichtbaarheid van het religieus erfgoed wordt hiermee in stand gehouden. Aan de regeling wordt verder uitvoering gegeven tot 1 januari 2020.		

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1a	Aantal ondersteunde projecten binnen de nadere subsidieregels Restauratie Monumenten 2017-2018	15	15	15	2018
1b	Aantal ondersteunde projecten binnen de nadere subsidieregels Restauratie Monumenten 2018-2019	0	0	15	2019
2	Uitvoering geven aan Programma Kerken.	3	12	25	2019

Toelichting prestatie-indicatoren
1. ▪ Publicatiedata Subsidieregeling Restauratie Monumenten: (2017-2018) 8 september 2017 en (2018-2019) 5 september 2018. ▪ De Subsidieregeling Restauratie Monumenten 2017-2018 is op 1 november 2017 opengesteld en de Subsidieregeling Restauratie Monumenten 2018-2019 op 1 november 2018. Dit om aanvragers tijd te geven om een aanvraag voor te bereiden. Besluitvorming over de in 2018 binnengekomen aanvragen vindt begin 2019 plaats. ▪ Looptijd Subsidieregeling Restauratie Monumenten 2018-2019: 1 november 2018 tot 1 november 2019. 2. ▪ Publicatiedatum Subsidieregels kerken 2017-2019: 8 september 2017. ▪ Looptijd Subsidieregels kerken 2017-2019: 9 september 2017 tot 1 januari 2020.

Product	2.2.4. Archeologie
Programmalijn	2.2. Cultuur
Portefeuillehouder	Teunissen

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Door middel van de subsidieregeling archeologie waarmee in samenwerking met partners in werkveld (gemeenten, vrijwilligers, musea, bedrijfsleven)	Gerealiseerd. Het beleidskader ‘Archeologie in de etalage!’ is door Provinciale Staten vastgesteld op 7 juli 2016 voor de periode 2016-2019.		1

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
publieksgerichte activiteiten worden ontwikkeld en ondersteund worden. Rol Provincie: *toetser, ondersteuner, subsidiënt, financier, partner, initiatiefnemer*	In samenwerking met veel gemeenten in Noord-, Midden- en Zuid-Limburg en een enthousiast werkveld (zoals bijvoorbeeld Limburgs Museum, Limburg Marketing, Heemkundeverenigingen, de Archeologische Vereniging Limburg, IVN) zijn de volgende publieksgerichte projecten gerealiseerd, allen met als doel “archeologie onder de aandacht brengen van een breed publiek”. Gerealiseerd zijn onder andere: ▪ de Nationale archeologiedagen met meer dan 68 activiteiten binnen diverse gemeenten, verspreid over heel Limburg en met 10.000 bezoekers. Dit is een verdubbeling van het aantal bezoekers t.o.v. van het jaar 2017; ▪ realisatie van de eerste zes ArcheoRoute punten en voorbereiding uitrol van dit project in de rest van de provincie. Voor 2019 zijn reeds 24 nieuwe punten al concreet in voorbereiding; ▪ in de Romeinenweek van 28 april tot 6 mei 2018 zijn diverse activiteiten uitgevoerd. Vooral in Heerlen en op andere Via Belgica-locaties was grote publieke belangstelling; ▪ in Heerlen en Bocholtz zijn in 2018 speciale Romeinse festivals gehouden.; ▪ de Limburgse Archeologiedag heeft op 7 april 2018 te Venlo onder grote belangstelling plaatsgevonden; ▪ in het Continium is in oktober 2018, in samenwerking met Centre Céramique de mini-expositie “Itta. Hoe heeft een dame uit de Middeleeuwen, eruit gezien!” geopend. Deze mini expositie heeft een looptijd tot en met maart 2019; ▪ de eerste nieuwe aflevering van expeditie Limburg (serie 3) is gepresenteerd tijdens de opening van De Vondst en is daar te zien; ▪ in de Domijnen in Sittard is een bijzondere expositie o.a. over archeologische topstukken geopend. De archeologische topstukken/objecten vertegenwoordigen een iconische waarde voor de geschiedschrijving van Sittard-Geleen en de (Eu)regio. De archeologische vondsten vertegenwoordigen de vroegste geschiedenis m.b.t. bronstijd, Romeinse tijd, Merovingische periode, de Middeleeuwen met vertegenwoordiging uit		

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	de 11 en 12e eeuw tot en met de 17e eeuw. Alle vondsten vertegenwoordigen bijzondere verhalen en worden omlijst met 'hands-on' activiteiten; ▪ na een periode van onderzoek en voorbereiding is de uitvoering van het project verzonken kasteel Etzenrade gestart; ▪ van medio mei tot medio juli 2018 heeft het Erfgoedfestival Gelre plaatsgevonden. Dit festival stond in het in het teken van 'grenzen'. Er is letterlijk over de provinciegrenzen heen samengewerkt met tal van organisaties in Noord- en Midden Limburg, het voormalige Gelre; ▪ onder de noemer "Grensgevallen" is in Grenspark Kempenbroek een start gemaakt met de uitvoering van bodem gebonden erfgoedprojecten.		
2. Uitvoeren convenant Via Belgica in samenwerking met gemeenten, bedrijfsleven en musea. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, partner, subsidiënt*	Gerealiseerd. In nauwe samenwerking met acht partnergemeenten is concrete uitvoering gegeven aan het Convenant Via Belgica. Samen met deze gemeenten en diverse organisaties en partijen uit het bedrijfsleven, is inmiddels op vele locaties de geschiedenis van de Via Belgica herkenbaar en zichtbaar gemaakt in Zuid-Limburg. Er is een nieuwe website beschikbaar en een app; ook zijn er tal van vlogs gemaakt en PR via social media. De Via Belgica gids is in een oplage van 1000 exemplaren verspreid over diverse verkooppunten. In de pers zijn diverse artikelen verschenen. Ook heeft een eerste grensoverschrijdende samenwerking (gemeente Riemst) zijn invulling gekregen. De groep Vrienden van Via Belgica bestaat inmiddels uit meer dan 100 aangesloten partners.		2
3. Het depot is verhuisd en in bedrijf. In samenwerking en afstemming met de overige partners vindt een publieksgerichte doorontwikkeling/programmering plaats in relatie tot de functies opslag, restauratie, onderzoek & onderwijs, archeohotspot en informatievoorziening.	Gerealiseerd. Het provinciaal depot is verhuisd van Maastricht naar Heerlen. Het depot is in bedrijf en getransformeerd van een statisch depot naar een dynamisch depot, waaraan gekoppeld een publieksfunctie onder de naam 'De Vondst Centrum voor Archeologie in Limburg'. Het proces van vondst tot vitrine wordt hierin zichtbaar gemaakt. Archeologie wordt op deze manier letterlijk in de etalage gezet.		1,3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	In afstemming en samenwerking met de overige partners en externe partijen (o.a. de gemeente Heerlen, Historisch Goud, Restaura, de Universiteiten Maastricht en Leiden) is een publieksgericht programma en inrichting voorbereid in relatie tot de functies opslag, restauratie, onderzoek&onderwijs, archeohotspot en informatievoorziening. Op 10 oktober 2018 heeft een succesvolle opening plaatsgevonden en hebben ongeveer 1000 bezoekers de weg naar 'De Vondst Centrum voor Archeologie in Limburg' gevonden.		
4. De archeologische verplichtingen worden ingevuld vanuit een kostenbewuste en efficiënte opstelling. Rol Provincie: *toetser, bevoegd gezag*	Gerealiseerd. De ontwikkelde producten en methoden die het mogelijk maken om de archeologische verplichtingen kostenbewust en efficiënt in te vullen zijn in 2018 ingezet en toegepast. Om de huidige kennisstand over de middeleeuwen inzichtelijk te maken is een nieuwe opdracht verstrekt. De resultaten daarvan zullen in 2019 gepresenteerd worden. Nieuwe beleidsdocumenten daarvoor zijn niet ontwikkeld. De begroting van het in 2017 gehouden succesvolle 'EuropeanAssociation for archaeologists congres (EAA) is uiteindelijk ten gevolge van correcties in BTW doorberekeningen en voorbereidingskosten in 2018 in geringe mate overschreden. Dit negatieve verschil is gecorrigeerd en opgevangen binnen de begrotingsposten archeologie en verwerkt in de jaarrekening 2018.		3
5. De ontwikkeling van de Archeologische Kennis Databank Limburg (AKDL) bekijken we in het licht van digitaliseringsontwikkelingen binnen het erfgoed-drieluik en het ruimtelijke domein. Rol Provincie: ondersteuner, procesmanager, subsidiënt, partner	Deels gerealiseerd. De verdere digitalisering is binnen het drieluik erfgoed in gang gezet.		1

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
3	Depot is gehuisvest. Doorontwikkeling publieksgericht karakter van functies.	0	1	1	2018

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Aantal ontwikkelde en/of ondersteunde publieksgerichte activiteiten binnen subsidieregel archeologie.	0	10	5	2018
2	Uitvoeren convenant Via Belgica.	0	1	1	2018
4, 5	Kennisdatabank Limburg in werking.	0		1	2019

Toelichting prestatie-indicatoren
4, 5 De kennisdatabank is in bewerking. Er wordt erfgoed breed bekeken hoe een en ander vorm kan krijgen.

Product	2.2.5. Digitale agenda en Regionale Media
Programmalijn	2.2. Cultuur
Portefeuillehouder	Teunissen

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Opstellen van een digitale agenda. Rol Provincie: *procesmanager, ondernemer*	Gerealiseerd. In januari 2018 is in de Staten een Startnotitie 'Digitale Samenleving' vastgesteld. Daarin wordt aangegeven dat aan het einde van de huidige coalitieperiode er een pakket aan kennis en ideeën zal liggen waarmee de nieuwe coalitie aan de slag kan en dat helpt om toekomstig beleid vorm te geven. Hiermee wordt tegelijkertijd tegemoet gekomen aan de moties Kuntzelaers 2331 en de motie Vaessen 2359 waarin Gedeputeerde Staten – kortgezegd - worden opgeroepen om aandacht te besteden aan de effecten van digitalisering in de maatschappij (en arbeidsmarkt).		1,2,3
2. Ontwikkelen van een regionale journalistieke trainingskern. Rol Provincie: *procesmanager*	Gerealiseerd. In 2018 is het initiatief RadarLimburg ondersteund (www.radarlimburg.nl).		1,2,3
3. Uitvoering van de uitrol van snel internet in Limburg. Rol Provincie: *procesmanager, subsidiënt, partner*	Gerealiseerd. In 2018 is de uitrol snel internet succesvol gebleken wat betreft de animo van de markt voor aanleg van glasvezel. Belangrijkste aanbieders zijn Glasvezel Buitenaf en Eising-Kempen (Limburg-Glasvezel). Daarin heeft de Provincie zich als verbinder opgesteld en richting de gemeenten in de rol van adviseur en facilitator.		1,2,3

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	GS stelt een digitale agenda op en agendeert bij PS.	0	1	1	2018

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

Begrotingsprogramma 2.2 Cultuur	Begroting 2018			Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
	Primitief	Wijzigingen	Ná wijziging			
Lasten						
Reguliere middelen						
2.2.1. Cultuur	24.749	5.154	29.903	**29.306**	597	V
2.2.2. Erfgoed	2.742	-213	2.529	**2.465**	64	V
2.2.3. Monumenten	9.760	-2.405	7.355	**7.896**	-541	N
2.2.4. Archeologie	1.597	373	1.970	**1.479**	491	V
2.2.5. Digitale agenda en regionale media	0	371	371	**384**	-12	N
	38.848	3.281	42.129	**41.530**	599	V
Personele lasten	2.562	140	2.702	**2.492**	210	
Kapitaallasten	1.624	89	1.713	**1.517**	196	
Totaal lasten	43.034	3.510	46.544	45.539	1.005	V
Baten						
Reguliere middelen						
2.2.1. Cultuur	3.579	0	3.579	**3.596**	-17	V
2.2.3. Monumenten	1.777	0	1.777	**1.777**	0	-
2.2.4. Archeologie	0	20	20	**-12**	31	N
2.2.5. Digitale agenda en regionale media	0	0	0	**18**	-18	V
Totaal baten	5.356	20	5.376	5.379	-3	V
Totaal saldo van baten en lasten	**-37.678**	**-3.490**	**-41.168**	**-40.160**	**-1.008**	**V**
Mutatie reserves						
Onttrekking reserves						
Bruteringsreserve Limburgs Museum	106	0	106	**206**	-100	
Bruteringreserve Creative City	706	0	706	**706**	0	
Reserve culturele kansen	191	1.151	1.342	**1.208**	134	
Bruteringsreserve prov. gebouwen	100	-2	98	**190**	-92	
Totaal onttrekkingen	1.104	1.149	2.252	**2.311**	-58	
Saldo mutatie reserves	**1.104**	**1.149**	**2.252**	**2.311**	**-58**	
Resultaat	**-36.574**	**-2.342**	**-38.916**	**-37.850**	**-1.066**	**V**

Toelichting verschil begroting/ realisatie

Van begrotingsprogramma 2.2. Cultuur resteert een voordelig resultaat van € 1,07 mln. De gerealiseerde reguliere middelen zijn per saldo € 0,6 mln. voordeliger dan geraamd. Dit verschil bestaat vooral uit € 0,6 mln. aan lagere lasten. De belangrijkste verschillen lichten wij als volgt toe.

2.2.1. Cultuur

Binnen het product Cultuur resteert een voordelig saldo van € 0,60 mln. Het gaat met name om restanten van niet geheel benutte subsidieplafonds of incidentele subsidies/toezeggingen. Dit vanwege een nog onvoldoende kwaliteit van aanvragen of omdat wegens ontwikkelingen het verzoek bij initiatiefnemers om een concreet beroep op de gereserveerde middelen te doen nog niet ingediend is. Het voordelig saldo wordt voornamelijk verklaard door overschot op de stimuleringsregeling bovenlokale evenementen € 0,11 mln.; het beleidskader cultuur € 0,14 mln.; het filmfonds € 0,12 mln.; de visitatiecommissie musea € 0,10 mln.;

muziekonderwijs op scholen € 0,08 mln.; bibliotheekvernieuwing € 0,07 mln. Daarnaast wordt het budget op cultuurplaninstellingen overschreden met € 0,05 mln. omdat de indexering ten onrechte bij de 2e Afwijkingenrapportage 2018 is afgeraamd. Op basis van het uitvoeringsprogramma Cultuur 2018-2019 'Limburg: Podium voor culturele kracht' worden de restantbudgetten van 2018 doorgeschoven naar 2019 om uitvoering te geven aan het uitvoeringsprogramma. Er ligt een overboekingsvoorstel voor van € 0,67 mln.

2.2.1. Erfgoed

Het voordelig verschil binnen de reguliere middelen bedraagt € 0,06 mln. In het uitvoeringsprogramma immaterieel erfgoed 2016-2019 'Toekomst voor erfgoed!' (PS 8 juli 2016) worden de bestedingen van het budget erfgoed voor deze coalitieperiode geduid. In dit programma staat beschreven dat als er in enig jaar budget over is, dit doorgeschoven mag worden naar een volgend begrotingsjaar om verdere uitvoering te geven aan dit uitvoeringsprogramma. Er ligt een overboekingsvoorstel voor van € 0,06 mln.

2.2.2. Monumenten

PS heeft op 23 juni 2017 de 'Focusnotitie monumenten' vastgesteld. Hierin is de lijn uitgezet voor de 2e termijn voor monumenten 2017-2019. Bij de Eindejaarsbijstelling 2018 is een bedrag van € 6,61 mln. doorgeschoven naar 2019. Nu blijkt dat in 2018 nog uitgaven hebben plaatsgevonden, hetgeen leidt tot een nadelig verschil van € 0,54 mln. Dit bedrag wordt verrekend met budget 2019.

2.2.3. Archeologie

Op basis van het richtinggevend kader 'Archeologie in de etalage' tijdlijn 2016-2019, door PS vastgesteld op 7 juli 2016, staat dat de financiële inzet beschikbaar is voor de periode 2016-2019. De resterende middelen 2018 ad € 0,46 mln. worden doorgeschoven naar 2019 om verdere uitvoering te geven aan de uitvoering van dit richtinggevend kader.

€ x 1.000

Product	Omschrijving investering	Kredietbedrag		Realisatie uitgaven		Restant krediet ultimo 2018
		Provinciale Uitgaven	Bijdragen derden	t/m 2017	2018	
2.2.1	Energiebesparende maatregelen Museumplein Limburg	1.251		1.218	10	23
		1.251	**-**	**1.218**	**10**	**23**

Toelichting kredieten

Energiebesparende maatregelen, conform PS-besluit 4-6-2010.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Onderhoud kapitaalgoederen
(Provinciale) musea

2.3. Sport

In het programma sport gaat het om het stimuleren van deelname aan sport- en beweegactiviteiten en het stimuleren van talentontwikkeling.
Een kwart van de Limburgers is lid van een sportbond of -vereniging. Sport is daarmee een bindende factor binnen onze samenleving met een grote betrokkenheid van vele vrijwilligers. Door demografische en maatschappelijke ontwikkelingen staat die factor onder druk.
De Limburger heeft een relatief slechte gezondheid.
Daarnaast wijzen forse bezuinigingen van gemeenten op het gebied van sportbeleid erop dat er een vernieuwende aanpak nodig is om (boven)lokale vraagstukken op het gebied van bijvoorbeeld sportaccommodatiebeleid en gehandicaptensport op te pakken.
Door te investeren in sportevenementen en in faciliteiten voor talentontwikkeling en topsport, worden talentontwikkeling en sportdeelname gestimuleerd en worden toerisme en innovatie versterkt in Limburg.

Wat willen we bereiken?

We willen dat burgers door sport en bewegen gezond blijven. We willen (top)sport vanuit een efficiënte ondersteuningsstructuur stimuleren door talentontwikkeling en evenementen met internationale uitstraling te ondersteunen. We streven ernaar om sport te verbinden met andere maatschappelijke activiteiten en sectoren. Het uitgangspunt hierbij is dat een sporttakplatform zelf de verantwoordelijkheid neemt hoe zij in Limburg een sporttak wil versterken.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: De provinciale sportinfrastructuur op het terrein van breedtesport en talentontwikkeling is zo efficiënt mogelijk ingericht dat verenigingen, vrijwilligers en gemeenten optimaal worden ondersteund om de maatschappelijke waarde van sport en bewegen te behouden en te versterken.

Criterium 2: Speerpunt-, kern- en kanssporten krijgen in Limburg maximale aandacht vanwege de verbondenheid met andere sectoren. De inhoudelijk en financiële keuzes bij deze sporten dienen door de sport(takplatforms) zelf genomen te worden.

Criterium 3: Limburg is een euregionale/internationale topregio op het gebied van trainingsfaciliteiten voor talentontwikkeling en topsport en op het gebied van organisatie van evenementen.

Criterium 4: Gemeentelijke ambities op het terrein van sport met provinciale ondersteuning, dienen op regionaal/sportzone niveau gebundeld te worden. Bij de ontwikkeling van een sportzone in Noord-, Midden- en Zuid-Limburg is de aanwezigheid van talentontwikkeling, verbonden aan een Topsport Talentschool (voorheen LOOT-school) een voorwaarde.

Wat hebben we bereikt?

Het ultimo 2017 vastgestelde Uitvoeringsprogramma Sport 2018-2019 (sonderend in Statencommissie januari 2018) is voor wat het jaar 2018 betreft volledig uitgevoerd.
Via de Stuurgroep Limburg Sport is uitvoering gegeven aan het door de drie organisaties (Huis voor de Sport (HvdS), TopSportLimburg (TSL) en Provincie) vastgestelde convenant Limburg Sport. Dit heeft ertoe geleid dat HvdS en TSL een gezamenlijke RvT hebben gevormd (personele unie). In 2018 hebben de drie organisaties één dag per week gezamenlijk gewerkt op één locatie, ten aanzien van

de ondersteuning en advisering van de sport(takplatforms) op het terrein van breedtesport en talentontwikkeling en de advisering hierover aan de Provincie. Als onderdeel van nieuw sportbeleid voor de periode 2020 - 2023 wordt in 2019 de optimale provinciale ondersteuningsstructuur voor sport en bewegen uitgewerkt, die in 2020 operationeel is.
Om een optimalere en efficiëntere sportinfrastructuur te realiseren is in 2017 een nieuwe werkwijze van start gegaan. Daarbij wordt via de sporttakplatforms, invulling gegeven aan de uitvoering van het provinciale sportbeleid. Deze nieuwe werkwijze is opgenomen in de Uitgangspuntennotitie Sporttakplatforms. Hierbij lopen de middelen voor de ondersteuning van speerpunt-, kern- en kanssporten zoveel mogelijk via de sporttakplatforms. De verantwoordelijkheid bij de uitvoering van de sport in Limburg is op deze wijze bij de sport zelf komen te liggen, waardoor de Provincie bij deze ingezette kanteling meer op afstand komt te staan bij de uitvoering van haar sportbeleid. In 2017 is deze werkwijze gestart bij de sporttakken paardensport, wielrennen, triatlon en handbal. In 2018 is deze werkwijze voortgezet en doorgevoerd bij alle provinciaal ondersteunde sporttakken. Via de jaarlijkse werkplannen van de sporttakplatforms zijn diverse projecten ondersteund. Daardoor worden de breedtesport, talentontwikkeling, evenementen en sportaccommodaties van deze sporttakken in samenhang versterkt.

De beoogde uitrol Sportzone Limburg is uitgewerkt in de Uitgangspuntennotitie Sportzones Limburg. Dit heeft er in praktijk toe geleid dat er drie sportzones gerealiseerd kunnen worden. De verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling van een sportzone ligt primair bij de gemeenten.
In de regio Westelijke Mijnstreek zijn concrete afspraken met de Provincie gemaakt op het terrein van talentontwikkeling en de daarvoor noodzakelijke ondersteuningsstructuur. Gemeente Sittard-Geleen heeft echter kenbaar gemaakt om met ingang van 2021 de financiële steun aan trainingscentra te zullen beëindigen ten gevolge van noodzakelijke bezuinigingen.

Via de gemeenten Weert en Venlo worden eveneens samenwerkingsovereenkomsten voorbereid voor de Sportzones, rondom de aldaar gevestigde Topsport Talentscholen. Gemeente Weert heeft bij de ontwikkeling van haar sportzone alle gemeenten in Midden-Limburg betrokken. Op diverse terreinen zoals talentontwikkeling en evenementen wordt er reeds samengewerkt tussen gemeente Weert en de Provincie. Vanwege de ontwikkeling van nieuw sportbeleid kan gemeente Weert pas in 2019 een concrete samenwerkingsovereenkomst met de Provincie aangaan.
Gemeente Venlo is de ontwikkeling van een sportzone opgestart, na stagnatie in voorgaande jaren ten gevolge van lokale bezuinigingen op sport, waarbij men zich eerst richt op de ambities/activiteiten in de eigen gemeente die aansluiten op de Uitgangspuntennotitie Sportzones Limburg.

In het najaar 2017 is een partnership gesloten tussen Team Sunweb met o.a. Tom Dumoulin en Provincie Limburg. Het werkprogramma van het eerste jaar van het partnership is volledig uitgevoerd, waarbij de beleidsvelden sport, Sociale Agenda, onderwijs, economie (innovatie en toerisme) en de branding van Limburg zijn ondersteund.

Voor de periode 2017-2019 was er extra budget beschikbaar gesteld door PS voor majeure sportevenementen. Op basis van dit budget zijn diverse nieuwe en innovatieve evenementen uitgevoerd zoals het WK Cyclocross in Valkenburg, de Hammer Series Sportzone Limburg in Sittard-Geleen en Vaals, het WK Zitvolleybal in Venlo, het WK Mennen in Horst aan de Maas en de upgrading van Jumping Indoor Maastricht naar het niveau van wereldbekerstatus.

Wat hebben we er in 2018 voor gedaan?

Product	2.3.1. Sport
Programmalijn	2.3. Sport
Portefeuillehouder	Koopmans

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Het Uitvoeringsprogramma Sport 2018-2019 is in uitvoering. Rol Provincie: partner, initiatiefnemer, procesmanager, subsidiënt	Gerealiseerd. Aan alle onderdelen van het Uitvoeringsprogramma Sport is uitvoering gegeven. Er zijn tientallen projecten, activiteiten en initiatieven ondersteund op het terrein van breedtesport, talentontwikkeling, evenementen en accommodaties via de sporttakplatforms van de speerpunt-, kern- en kanssporten: ▪ vele duizenden burgers, jong en oud, hebben deelgenomen aan sportstimulerings- en beweegprogramma's; ▪ 13 nationale en regionale trainingscentra zijn ondersteund; ▪ tientallen evenementen, met in totaal tienduizenden deelnemers (met name breedtesporters) en duizenden toeschouwers. Via de sportinfrastructuur: ▪ meer dan 1.500 talenten en alle trainingscentra zijn ondersteund via Topsport Limburg; ▪ sportstimuleringsprojecten van o.a. de sporttakplatforms en van specifieke doelgroepen, zoals burgers met een beperking, zijn ondersteund door Huis voor de Sport Limburg; ▪ via Jeugdfonds Sport Limburg hebben 1.400 kansarme jongeren deelgenomen aan sportactiviteiten; ▪ via Basissport Limburg hebben 500 burgers met een beperking wekelijks deelgenomen aan sport en beweegactiviteiten; ▪ diverse innovaties op het terrein van materialen zijn ondersteund door het Topsport Expertise en Innovatie Centrum. Bijzondere sportevenementen: ▪ uit het extra door PS beschikbaar gestelde budget bijzondere sportevenementen (Begroting 2017, PS 4-11-2016) zijn incidentele grootschalige evenementen ondersteund en uitgevoerd (WK Cyclocross,		1, 2, 3 en 4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	Hammer Series Sportzone Limburg, WK Zitvolleybal, WK Mennen en Wereldbekerniveau JIM). <u>Sportaccommodaties:</u> ▪ een vernieuwd BMX-parcours is in Landgraaf gerealiseerd en operationeel. ▪ de nieuwe trainingsaccommodatie voor het RTC Judo in Echt is ondersteund. <u>Overig:</u> ▪ het werkprogramma van het eerste jaar van het partnership tussen Team Sunweb en Provincie Limburg is volledig uitgevoerd.		
2. De optimale sportinfrastructuur (Limburg Sport) wordt geoperationaliseerd en start de uitvoering. Rol Provincie: partner, initiatiefnemer, procesmanager, subsidiënt	Deels gerealiseerd. Via de Stuurgroep Limburg Sport is uitvoering gegeven aan het door de drie organisaties Huis voor de Sport, TopSportLimburg en de Provincie) vastgestelde convenant Limburg Sport. Dit heeft ertoe geleid dat HvdS en TSL een gezamenlijke RvT hebben gevormd (personele unie). In 2018 hebben de drie organisaties één dag per week gezamenlijk op één locatie, ten aanzien van de ondersteuning en advisering van de sport(takplatforms) op het terrein van breedtesport en talentontwikkeling en de advisering hierover aan de Provincie. Als onderdeel van nieuw sportbeleid voor de periode 2020 -2023 wordt in 2019 de optimale provinciale ondersteuningsstructuur voor sport en bewegen uitgewerkt, die in 2020 operationeel is.		1,2 en 3
3. De uitvoering van het sportbeleid verloopt bij alle sporten via de sporttakplatforms. Rol Provincie: *partner, initiatiefnemer, procesmanager, subsidiënt*	Gerealiseerd. De uitvoering van het sportbeleid (ondersteuning, breedtesport, talentontwikkeling en evenementen) loopt via de sporttakplatforms van de speerpunt-, kern- en kanssporten op basis van subsidiëring van een jaarlijks werkplan.		1,2, 3 en 4
4. Samenwerking met gemeenten via de Sportzones in Noord-, Midden- en Zuid-Limburg, waarbij de inhoudelijke keuzes op het terrein van sport door de sporttakplatforms zijn gemaakt. Rol Provincie: *partner, initiatiefnemer, procesmanager, subsidiënt*	Deels gerealiseerd ▪ Met de gemeente Sittard-Geleen en de gemeente Schinnen is in 2018 een samenwerkingsovereenkomst opgesteld voor de Sportzone Limburg in de Westelijke Mijnstreek. Deze samenwerking concentreert zich op de ondersteuning van nationale en regionale trainingscentra aldaar rondom de Topsport Talentschool (voorheen genoemd LOOT-school). Gemeente Sittard-Geleen heeft echter kenbaar gemaakt om met ingang van 2021 de financiële steun aan trainingscentra te zullen beëindigen ten		1, 2, 3 en 4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	gevolge van noodzakelijke bezuinigingen. ▪ Via de gemeenten Weert en Venlo worden eveneens samenwerkingsovereenkomsten voorbereid voor de Sportzones, rondom de aldaar gevestigde Topsport Talentscholen. Gemeente Weert heeft bij de ontwikkeling van haar sportzone alle gemeenten in Midden-Limburg betrokken. Gemeente Venlo is de ontwikkeling van een sportzone opgestart, na stagnatie in voorgaande jaren, waarbij men zich eerst richt op de ambities/activiteiten in de eigen gemeente die aansluiten op de Uitgangspuntennotitie Sportzones Limburg.		

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Uitvoeringsprogramma sport is uitgevoerd.	0	1	1	2018
2	Indiening en beoordeling van werkplan en begroting van Limburg Sport.	0	1	1	2018
2	Indiening en beoordeling van werkplan en begroting van Basissport Limburg en het Jeugdsport Limburg.	0	2	2	2018
3	Aantal goedgekeurde werkplannen en begroting van de sporttakplatforms van de speerpunt- kern- en kanssporten.	0	11	9	2018
4	Aantal samenwerkingsovereenkomsten met sportzones uitgevoerd.	0	1	3	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
4. In totaal waren in 2018 drie samenwerkingsovereenkomsten beoogd met de Sportzones in en rondom Sittard-Geleen, Weert en Venlo. De samenwerkingsovereenkomsten met Weert en Venlo zijn nog in voorbereiding en worden naar verwachting in 2019 gerealiseerd. Oorzaken van de vertraging zijn eerdere gemeentelijke bezuinigingen en de gevolgen hiervan voor het lokale sportbeleid (gemeente Venlo) en de ontwikkeling van nieuw sportbeleid (gemeente Weert) waarna men pas concreet tot een samenwerkingsovereenkomst kan overgaan.

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

Begrotingsprogramma 2.3 Sport	Begroting 2018 Primitief	 Wijzigingen	 Ná wijziging	Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
Lasten						
Reguliere middelen						
2.3.1. Sport	5.125	160	5.285	**5.274**	11	V
Personele lasten	486	0	486	**446**	40	
Totaal lasten	5.611	160	5.771	5.719	51	V
Baten						
Totaal baten	0	0	0	0	0	-
Totaal saldo van baten en lasten	**-5.611**	**-160**	**-5.771**	**-5.719**	**-51**	**V**
Mutatie reserves						
Toevoeging reserves						
Risicoreserve SIS	0	130	130	**130**	0	
Onttrekking reserves						
Immunisatiereserve	1.000	0	1.000	**987**	13	
Saldo mutatie reserves	**1.000**	**-130**	**870**	**857**	**13**	
Resultaat	**-4.611**	**-290**	**-4.901**	**-4.862**	**-38**	**V**

Toelichting verschil begroting/ realisatie

Van begrotingsprogramma 2.3. Sport resteert een voordelig resultaat van € 0,04 mln. De gerealiseerde reguliere middelen zijn € 0,01 mln. voordeliger dan geraamd. Dit verschil bestaat uit € 0,01 mln. aan lagere lasten. Het belangrijkste verschil lichten wij als volgt toe.

2.3.1. Sport

Middels het Uitvoeringsprogramma Sport 2018-2019 PS sonderend op 19-12-2017 is de tweede collegetermijn vertaald in uitvoering. Voor de uitvoering in 2019 is het restantbudget 2018 ad € 0,01 mln. nog nodig. Een overboekingsvoorstel van € 0,01 mln. is ingediend.

2.4. Stedelijke ontwikkeling

Dit programma richt zich op de ontwikkeling van steden en stedelijke regio's ter versterking van het vestigings- en leefklimaat. Enerzijds gaat het om het, samen met de gemeenten, ontwikkelen van een helder profiel van de vier grote Limburgse steden en van de middelgrote steden met een regionale centrumfunctie. Anderzijds betreft het de voortzetting en verdere uitvoering van de herstructurering van een aantal wijken in Limburg, omdat deze ook bijdragen aan de leef- en woonkwaliteit en identiteit van de steden. Daarnaast zullen via dit programma ontwikkelingen in andere centra worden ondersteund voor zover die bijdragen aan het versterken van de regio. Het transformatie- en herstructureringsinstrument IBA Parkstad maakt ook deel uit van dit programma.

Steden en stedelijke regio's zijn de groeimotoren van een moderne economie. Goed ontsloten en bereikbare steden, met een sterke identiteit, die prettig leefbaar zijn en beschikken over een goed functionerend ommeland en de juist opgeleide arbeidskrachten dragen bij aan de economische ontwikkeling van de regio. De vernieuwing van wijken maakt deel uit van de dynamiek in steden. De vereisten aan de ruimtelijke inrichting en woningvoorraad van wijken zijn niet constant, maar veranderen voortdurend, bijvoorbeeld onder invloed van bevolkingsontwikkelingen, economie en veranderende inzichten in de stedenbouw, ruimtelijke ordening en architectuur. De demografische en maatschappelijke ontwikkelingen zorgen voor een mismatch tussen vraag en aanbod op de woningmarkt en in de Retail sector met leegstand en dalende prijzen tot gevolg.

Wat willen we bereiken?

Limburg streeft naar vitalere, meer dynamische steden met een sterker onderscheidend eigen profiel, zodat er een nog beter vestigingsklimaat en een betere complementariteit tussen steden onderling ontstaat, maar ook tussen steden en ommeland, en grensoverschrijdend. Met een gerichte, gezamenlijke inzet vanuit alle beleidsvelden willen we de leefbaarheid en mismatch in de woningvoorraad - ook in de in vorige coalities benoemde herstructureringswijken - samen met relevante partners en burgers verbeteren.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: Limburg heeft krachtige steden met een heldere ontwikkelingsvisie wat betreft hun eigen profiel, identiteit en bijdrage aan de economie en werkgelegenheid, alsmede hun strategie voor oplossen van leegstand in de stadscentra.

Criterium 2: Limburgse steden maken vanuit een heldere ontwikkelingsvisie toekomstbestendige investeringsbeslissingen, die op stedelijk niveau tot uiting komen in een heldere identiteit en onderscheidend vermogen en op regionaal niveau in onderlinge complementariteit.

Criterium 3: In Limburg is er bestuurlijke slagkracht en bestuurlijke samenwerking tussen gemeenten en andere maatschappelijke partijen.

Criterium 4: Herstructurering draagt bij aan de kwaliteit en duurzaamheid van de woningen en woonomgeving, sociale cohesie, het stimuleren van ondernemerschap en een bevolking met eigen kracht.

Wat hebben we bereikt?

Op basis van het kader Stedelijke Ontwikkeling zijn inmiddels 12 beschikkingen aan steden / gemeenten verleend, waarmee in totaal ca. € 69 mln. aan provinciale middelen gemoeid is voor de concrete uitvoering van stedelijke projecten. Elke gemeente is hierbij vertrokken vanuit een eigen visie op haar identiteit en op een sociale en economische structuurversterking in de stad. Thema's als leegstand, versterking van de economie, duurzaamheid en groen in de stad zijn daarbij aangepakt. Middels sloop en nieuwbouw is in de herstructureringsprojecten de leefbaarheid, mismatch op de woningmarkt en de kwaliteit en duurzaamheid van de wijken sterk verbeterd. Daarnaast is door de gemeenten middels diverse projecten gewerkt aan sociale structuurversterking. Verder zijn door IBA diverse openbare publieksevents georganiseerd, waardoor de participatie, het draagvlak en de haalbaarheid van projecten zijn vergroot. Daarnaast zijn vanuit IBA projecten m.b.t. herbestemming van gebouwen, de ontwikkeling van ruimte, flexibele stedelijke concepten, alternatieve energie, energiebesparing, duurzame mobiliteit en hergebruik van materialen verder uitgewerkt.

Wat betreft de onderlinge complementariteit tussen steden én de samenwerking tussen gemeenten die hiervoor nodig is, hebben wij gestuurd op onderlinge versterking van de steden door de plannen aan de voorkant goed te toetsen op complementariteit. In die zin is dit resultaat bereikt. Ook hebben wij bijeenkomsten georganiseerd waar de steden met elkaar in gesprek gingen over stedelijke opgaven zoals wateroverlast en de toepassing van groen. Via het Limburgs aanbod aan het Rijk werd de regiodeal Parkstad gerealiseerd en werd er op verschillende beleidsonderdelen voortgang geboekt in de grensoverschrijdende samenwerking tussen steden middels bijvoorbeeld de drielandentrein, de Einstein-telescoop, Brightlands, culturele samenwerking en de vorming van een Europese Groepering voor Territoriale Samenwerking (EGTS) in de Euregio Maas-Rijn. Echter zagen wij ook- als het ging om de uitvoering van stedelijke plannen via het programma stedelijke ontwikkeling- dat de samenwerking tussen de steden in een gezamenlijke aanpak van stedelijke opgaven beperkt was. Mede werd dit ingegeven door het feit dat gemeenten worstelen met capaciteit en bezettingsvraagstukken maar ook dat de bestuurlijke samenwerking tussen steden in de praktijk onderhevig is aan veel dynamiek.

Wat hebben we er in 2018 voor gedaan?

Product	2.4.1. Binnenstedelijke ontwikkeling
Programmalijn	2.4. Stedelijke ontwikkeling
Portefeuillehouder	Geurts

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Uitvoering van het totaalpakket aan resultaten uit de convenanten met de vier grote steden inzake 'een samenhangende visie en aanpak' met betrekking tot het stedelijk gebied, die als koers dient voor de gewenste stedelijke ontwikkeling, waarin de identiteit, bijdrage aan de economie en toekomstbestendigheid van de investering in stedelijke projecten helder	Deels gerealiseerd. Een samenhangende aanpak en visie op stedelijke projecten en de resultaten die daarover zijn afgesproken in de beschikkingen tussen de Provincie en de gemeenten Venlo, Maastricht, Sittard, Heerlen zijn gedeeltelijk gerealiseerd. Dit heeft te maken met omstandigheden zoals marktwerking en de financiële gezondheid van gemeenten. In periodieke bestuurlijke overleggen is met de gemeenten gesproken over deze		1,2,3,4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
zijn. De onderlinge samenhang van stedelijke projecten is inzichtelijk gemaakt, alsook de relatie met andere steden. De wijze waarop invulling wordt gegeven aan goede verbindingen binnen en tussen woon- en werklocaties in de steden maakt hier eveneens onderdeel van uit. Evenals de aanleg van stadsnatuur en stimulering van vergroening van de stedelijke omgeving. Rol Provincie: *partner, subsidiënt*	omstandigheden en over de herijking van de afgesproken resultaten. In 2019 worden deze herijkingen per gemeente doorgevoerd middels aanpassing van de oorspronkelijke beschikkingen. Met als doel om haalbare en actueel realistische resultaten te bereiken.		
2. Ondersteuning van de overige centra ter versterking van een stedelijke regio en/of hun regionale centrumfunctie. Rol Provincie: *partner, subsidiënt*	Gerealiseerd. De gemeenten Weert, Roermond, Horst aan de Maas, Venray, Peel en Maas, Valkenburg aan de Geul, Gulpen-Wittem en Simpelveld zijn ondersteund waarbij regionale centrumfuncties zijn verbeterd. Daarnaast zijn er in 2018 bijdragen voor centrumontwikkeling verleend aan de gemeenten Beek, Beesel en Peel en Maas.		1,2,3,4
3. Bestuurlijk overleg met de steden waarbij de gezamenlijke lobby (bv. agenda stad en urban agenda), de transformatie van de steden, krimp en het samenwerken in een grensoverschrijdende agglomeratie thema's van belang zijn. Zie ook 4.1.7. internationalisering. Rol Provincie: *partner, subsidiënt*	Gerealiseerd. Hier is langs meerdere trajecten aan gewerkt. Langs de weg van het Limburgs Aanbod en de hieruit voortgekomen Regiodeal Parkstad zijn deze thema's intensief en met succes opgepakt. Grensoverschrijdend wordt samen met de steden via diverse projecten zoals Drielandentrein, Einstein-telescoop, Brightlands, culturele samenwerking. In het transformatieproces van de Europese Groepering voor Territoriale Samenwerking (EGTS) wordt er een betere positie van de steden en gemeente in de EGTS voorbereid.		1,2,3

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Programma's van 4 grote steden zijn in uitvoering.	4	4	4	2019
1	Programma's van overige steden zijn in uitvoering.	5	8	PM *	2019
2	Structuurversterking in overige Limburgse centra.	0		PM *	2019

* Afhankelijk van initiatieven gemeenten.

Toelichting prestatie-indicatoren
Bij het opstellen van de Programmabegroting 2018 bedroeg de startwaarde vijf. Echter in december 2017 zijn reeds twee bijdragen verleend aan Venray en Peel en Maas.

Product	2.4.2. Herstructurering in wijken
Programmalijn	2.4. Stedelijke ontwikkeling
Portefeuillehouder	Geurts

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Afronding project Brunssum Centrum Noord. Rol Provincie: *subsidiënt, partner*	Deels gerealiseerd In 2018 is een nieuwe centrumvisie opgesteld. Deze wordt in januari 2019 aan de gemeenteraad gepresenteerd. Daarna wordt deze visie verder uitgewerkt tot een (nieuw) plan voor het centrum. Afronding van het project is voorzien in 2020.		4

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Herstructureringswijken zijn afgerond.	10	10	11	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
In 2018 heeft de gemeente Brunssum een nieuwe centrumvisie laten opstellen voor de businesscase Brunssum Centrum-Noord. Deze visie wordt in januari 2019 aan de gemeenteraad gepresenteerd en daarna verder uitgewerkt in een (nieuw) plan voor het centrum. Afronding van het project is voorzien in 2020.

Product	2.4.3. IBA
Programmalijn	2.4. Stedelijke ontwikkeling
Portefeuillehouder	Koopmans

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Realisatie van projecten welke zich onder meer richten op de herbestemming van gebouwen, de ontwikkeling van ruimte, flexibele stedelijke concepten, alternatieve energie, energiebesparing, duurzame mobiliteit en hergebruik van materialen. Deze projecten hebben een multiplier groter dan 3.	Gerealiseerd. De IBA-projecten, zoals genoemd in het uitvoeringsprogramma, zijn in 2018 verder uitgewerkt . Daarbij is in het bijzonder aandacht geweest voor de sleutelprojecten. Dit heeft eind 2018 geresulteerd in zes volledig afgeronde projecten en 14 projecten die (fysiek) in uitvoering zijn. Daarnaast is een groot aantal projecten in voorbereiding. Tenslotte zijn diverse		1,3 en 4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
Rol Provincie: *partner*	(deel)projecten samengevoegd. De multiplier bedraagt thans 8.6. Aansprekende projecten in uitvoering zijn: ▪ Kerk Kunrade; ▪ Ikgroenhet; ▪ Central Park en Romeins Kwartier.		
2. Vergroten van draagvlak en haalbaarheid door verbinden van initiatiefnemers, burgers, bedrijfsleven en maatschappelijk middenveld en deze betrekken bij (de verbetering van) IBA initiatieven door het organiseren van minstens 2 openbare publieksevents. Rol Provincie: *partner*	Gerealiseerd. In 2018 zijn door IBA diverse openbare publieksevents georganiseerd, waardoor de participatie, het draagvlak en de haalbaarheid vergroot zijn. In 2018 hebben vier grote (meerdaagse) events plaatsgevonden namelijk de IBA informatiemarkt, de Polis Convention in Düsseldorf, Pinkpop en de Leisure Run. Daarnaast zijn er nog diverse kleinschalige informatiebijeenkomsten, open dagen, etc. rondom de projecten georganiseerd.		1,3 en 4

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Financieringsmultiplier	0	8,6	> 3	2018
2	Te organiseren publieksevents per jaar.	0	4	2	2018

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

Begrotingsprogramma 2.4 Stedelijke ontwikkeling	Begroting 2018			Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
	Primitief	Wijzigingen	Ná wijziging			
Lasten						
Reguliere middelen						
2.4.1. Binnenstedelijke ontwikkeling	250	110	360	**309**	51	V
2.4.2. Herstructurering in wijken	0	3.055	3.055	**3.055**	0	N
2.4.3. IBA	580	2.486	3.066	**3.364**	-298	N
	830	5.651	6.481	**6.728**	-247	N
Personele lasten	950	39	989	**911**	78	
Kapitaallasten	84	0	84	**84**	0	
Totaal lasten	1.864	5.690	7.554	7.723	-169	N
Baten						
Reguliere middelen						
2.4.1. Binnenstedelijke ontwikkeling	0	0	0	**9**	-9	V
Totaal baten	0	0	0	9	-9	V
Totaal saldo van baten en lasten	**-1.864**	**-5.690**	**-7.554**	**-7.713**	**159**	**N**
Mutatie reserves						
Onttrekking reserves						
Immunisatiereserve	150	0	150	**150**	0	
Saldo mutatie reserves	**150**	**0**	**150**	**150**	**0**	
Resultaat	**-1.714**	**-5.690**	**-7.404**	**-7.563**	**159**	**N**

Toelichting verschil begroting/ realisatie

Van begrotingsprogramma 2.4. Stedelijke ontwikkeling resteert een nadelig resultaat van € 0,16 mln. De gerealiseerde reguliere middelen zijn per saldo € 0,24 mln. nadeliger dan geraamd. Dit verschil bestaat uit € 0,25 mln. hogere lasten en € 0,01 mln. hogere baten. De belangrijkste verschillen lichten wij als volgt toe.

2.4.1. Binnenstedelijke ontwikkeling

Het budgetverschil van de reguliere middelen bedraagt per saldo € 0,06 mln. voordelig. Dit verschil wordt veroorzaakt door een lagere besteding van de procesmiddelen stedelijke ontwikkeling ad. € 0,02 mln. Voorgesteld wordt om deze over te hevelen naar 2019. Deze zijn in 2019 nodig voor onder andere infosessie PS en ambtelijk werkbezoek.
Daarnaast vloeien de niet bestede middelen ad. € 0,04 mln. voor de uitvoering van de motie 754 Werrij inzake samenhangende strategische agenda Midden Limburg (PS 12-5-2016) terug naar de procesmiddelen coalitie akkoord. Aangezien deze motie is uitgevoerd (conform brief PS d.d. 16-1-2018).

2.4.3. IBA

Het budgetverschil van de reguliere middelen bedraagt per € 0,30 mln. nadelig. Oorzaak is, dat er meer IBA-projecten door de provincie zijn ondersteund dan aanvankelijk was voorzien/ingeschat. Voorgesteld wordt om het tekort van € 0,30 mln. te verrekenen met het budget in 2019.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Verbonden partijen
IBA-Parkstad

SCHOLS
massmann

3.1. Openbaar vervoer en railagenda

De Railagenda en de OV concessie dragen bij aan de economische en sociale structuurversterking van Limburg. Het belang van de reiziger staat daarbij voorop. De Railagenda bestaat uit een samenhangend geheel van regionale en internationale spoorverbindingen, inclusief een drietal logistieke railterminals (die in verschillende fasen van ontwikkeling zijn), alsook tarifering en ticketing. De kansenatlassen (2013) laten zien dat het ontsluiten van het achterland van Limburg bijdraagt aan extra werkgelegenheid en aantrekkelijker wonen. De investeringen in openbaar vervoer en de railagenda moeten o.a. leiden tot een betere ontsluiting van de arbeidsmarkt, de Limburgse Topsectoren, de Limburgse Kennis-As en het vergroten van de agglomeratievoordelen in onze stedelijke grensregio's.

Wat willen we bereiken?

We willen voor Limburg in de regionale en (inter)nationale context naar een vlot, veilig, betrouwbaar en duurzaam openbaar vervoer.
Met de Internationale Railagenda willen we 'missing links' oplossen: Eindhoven - Düsseldorf, Eindhoven - Keulen (via Aken), Weert - Antwerpen en Maastricht - Luik -(Leuven - Brussel), alsook de tramverbinding Maastricht - Hasselt.
We willen de (internationale) grenzen van ticketing eenvoudiger maken voor de reiziger en ook meer transparantie in tarifering. De Drielandentrein (verbinding tussen Luik, via Maastricht en Heerlen, richting Aken) kan als pilot daartoe bijdragen.
Met de regionale Railagenda werken we resultaatgericht o.a. aan de opwaardering van de Maaslijn, tevens bereiden we de ontwikkeling van station Maastricht-Noord fase 2 en het doortrekken van de Heuvellandlijn naar Kerkrade-West voor.
Het goederenvervoer gaat een steeds nadrukkelijkere rol spelen in de dossiers waaraan gewerkt wordt en is een thema waar we in toenemende mate op zullen inspelen.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: Reizigers kunnen gemakkelijk en zorgeloos met OV in de gehele Euregio reizen.

Criterium 2: Limburg beschikt over een (inter)nationaal OV- en railsysteem dat bestaat uit een netwerk met snelle, frequente en robuuste verbindingen.

Criterium 3: Het OV-systeem in Limburg is flexibel en meebewegend op de maatschappelijke ontwikkelingen.

Wat hebben we bereikt?

Openbaar vervoer
De aanpak van Arriva bij de dienstregeling openbaar vervoer 2018 heeft vruchten afgeworpen. Verschillende aanpassingen hebben geleid tot een hogere uitvoeringskwaliteit bus. Met de start van de dienstregeling 2019 (op 9 december 2018) heeft Arriva een volgende stap gezet in het emissieloos maken van het Limburgse openbaar vervoer: de stadsdienst Maastricht rijdt vanaf dat moment grotendeels met elektrische bussen.

Bij de uitvoering van de Limburgse treindiensten stonden zowel de Maaslijn als de Drielandentrein (op het traject Maastricht – Aken) in het bijzonder in de belangstelling. De Maaslijn kende problemen met betrekking tot de uitvoeringskwaliteit die in de tweede helft van 2018 tot een te lage uitvoeringskwaliteit leidde en de Drielandentrein waarvan de geplande start, voorzien op 9 december 2018, werd uitgesteld. Met betrekking tot de Maaslijn is overleg gestart met Arriva en stakeholders van de Maaslijn over maatregelen om de uitvoeringskwaliteit op de Maaslijn te verbeteren. De Drielandentrein is dankzij de inspanningen van diverse partijen (vooralsnog als Tweelandentrein tussen Maastricht en Aken) op 27 januari 2019 gestart.

De eerste stappen in de pilot Mobility as a Service (MaaS) zijn gezet. MaaS is een platform waarmee reizigers een (multimodale) reis kunnen plannen, boeken en betalen. Een verkenning laat zien dat er kansen zijn in Limburg, in 2019 start een pilot met nadruk op landsgrensoverschrijdende aspecten van MaaS. Met betrekking tot tarifering en ticketing zijn in 2018 onder andere het Combiticket (abonnement voor gecombineerde bus-treinreizen) en een nieuw kortingsproduct voor senioren tot stand gebracht. Op het gebied van kleinschalig vervoer is een tweede tranche van de subsidieregeling Wensbus opengesteld.

Railagenda
In 2018 hebben we belangrijke stappen gezet in onze Railagenda, zoals in onze verbindingen met Duitsland. De elektrificatie tussen Landgraaf en de grens is afgerond, waarmee de infrastructuur gereed is om, 1x per uur, rechtstreeks met de Drielandentrein naar Aken te rijden (zie ook tekst hierboven inzake Drielandentrein). De realisatie van de spoorverdubbeling tussen Heerlen en Landgraaf heeft vertraging opgelopen, maar in 2019 verwachten we voor dit project de besluitvorming van het Provinciaal Inpassingsplan (PIP).

Voor de realisatie van een verbinding Eindhoven-Düsseldorf is een ‘Letter of Intent’ getekend en zal in 2019 een samenwerkingsovereenkomst getekend worden tussen het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (I&W), Verkehrsverbund Rhein-Ruhr en de Provincie Noord-Brabant. Deze overeenkomst heeft tot doel dat er een directe treindienst komt tussen Eindhoven en Düsseldorf. In november 2018 is het onderzoeksprogramma naar internationale verbindingen afgerond. De subsidieverantwoording richting Europese Unie van dit onderzoeksprogramma loopt nog in 2019. Verder hebben we op internationaal vlak stappen gezet met de tramverbinding Maastricht-Hasselt. De gemeenteraad van Maastricht heeft het bestemmingsplan vastgesteld. Het bestemmingsplan ligt voor bij de Raad van State van wie we in 2018 een uitspraak verwacht hadden, maar dit is verschoven naar begin 2019.

Op regionaal vlak is er bij het project Maaslijn vertraging en een financieringstekort ontstaan en zijn eind 2018 gesprekken gestart tussen de 3 Provincies (Limburg, Noord-Brabant en Gelderland), het Ministerie van I&W en ProRail over de ontstane situatie en mogelijke oplossingen voor het ontstane probleem. Voor de ontwikkeling van station Maastricht-Noord fase 2 is in november 2018 geld beschikbaar gesteld door het Rijk, waardoor na realisatie (naar verwachting december 2021) ook dit station door reizigers op de lijn Maastricht-Sittard kan worden aangedaan.

Wat hebben we er in 2018 voor gedaan?

Product	3.1.1. Openbaar vervoer en concessiemanagement
Programmalijn	3.1. Openbaar vervoer en railagenda
Portefeuillehouder	Mackus

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Uitwerken en implementeren van systeemgericht contractbeheer (SCB) in het OV-contract. SCB is een door Rijkswaterstaat reeds geruime tijd toegepaste (en beproefde) methodiek om contracten te managen. Kern van de methodiek is dat de opdrachtnemer aantoont dat hij aan de gestelde voorwaarden en eisen voldoet en dat de opdrachtgever via risicomanagement op die aspecten toetst die een risico zijn of inhouden voor het resultaat. De contractrelatie met Arriva is in 2017 ingericht. Nieuwe inzichten en ontwikkelingen die wellicht nieuwe kansen en mogelijkheden bieden willen we graag benutten (‘elke dag beter’). Vandaar dat we in 2018 mogelijkheden van risicogestuurd contractbeheer voor openbaar vervoer willen verkennen en verder uitwerken en, indien de methodiek toepasbaar is, vaststellen hoe we systeemgericht contractbeheer gaan toepassen alsmede proefdraaien. Rol Provincie: *toetser, procesmanager, bevoegd gezag, partner*	Deels gerealiseerd. Uit de verkenning volgt dat SCB, mits op maat gemaakt, toepasbaar is in het OV-contract met Arriva. Mede op basis van deze conclusie zijn we, vooruitlopend op de wijze van verder toepassen van SCB en in het verlengde van toezegging 8392 (Commissie Mobiliteit en Duurzaamheid, 9-11-2018), een pilot gestart. In deze pilot voeren we volgens de principes van SCB een toets uit op de bedrijfsprocessen van Arriva die leiden tot informatie en rapportage over de prestaties op het gebied van punctualiteit, rituitval en klachten. Het resultaat van deze toets is naar verwachting in het eerste kwartaal 2019 beschikbaar. Vaststellen hoe we SCB in de OV-concessie gaan toepassen doen we in 2019. Het op SCB-wijze inrichten van het risicodossier volgt daar vervolgens uit.		1, 2, 3
2. Ontwikkelagenda: uitbreiding van het aantal ontwikkeltafels en verbreding van de thema’s. De Ontwikkelagenda vormt, met behulp van de inzet van zogenaamde Ontwikkeltafels, de kern van onze ontwikkelaanpak openbaar vervoer. De Ontwikkeltafels Onderwijs en Maatwerkvervoer leiden in 2017 tot inzichten en resultaten. Inzichten willen we graag benutten om onze aanpak in het openbaar vervoer verder te verbreden en verdiepen. Resultaten willen we vertalen naar concrete maatregelen in het Limburgse openbaar	Gerealiseerd. De ontwikkelagenda en de daaruit voortkomende ontwikkeltafels zijn onderdeel van de OV-Concessie 2016 – 2031. In 2018 is, als jaarresultaat, uitvoering gegeven aan een aantal ontwikkeltafels. De ontwikkeltafel Onderwijs levert een resultaat op dat in 2019 wordt geëffectueerd: het Duitse Semesterticket voor studenten wordt geldig in het openbaar vervoer in Zuid-Limburg. Verdere doorontwikkeling behoort tot de mogelijkheden. De ontwikkeltafel Maatwerk-vervoer heeft in 2018 geleid tot een gezamenlijke analyse met Omnibuzz naar de vraag hoe OV-gebruik doelgroepenvervoergebruik beïnvloedt en andersom. Een onderzoek is gestart en in 2019		1, 2, 3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
vervoer. Daarnaast willen we de ontwikkelaanpak openbaar vervoer ook inzetten ten behoeve van het nieuwe Mobiliteitsplan. Rol Provincie: *procesmanager, subsidiënt, financier, partner, ondernemer*	gereed. Uitbreiding van de ontwikkeltafels heeft plaatsgevonden met de ontwikkeltafel 'nachtnet' en verbreding van de thema's met de tafels voor de last mile-oplossing Greenport en de OV-bediening van Toverland. Een voorbeeld van de inzet van ontwikkeltafels ten behoeve van de Mobiliteitsaanpak is de tafel voor de bereikbaarheidsopgave Parkstad (ontsluiting Kerkrade West), waarin verschillende alternatieven zijn afgewogen.		
3. Drielandentrein: start van de Drielandentrein (naar Aken en voor zo ver mogelijk, ook naar Luik). Ondanks de technische en infrastructurele uitdagingen die nog voor ons liggen is het onze verwachting dat de Drielandentrein in 2018 start. Rol Provincie: *procesmanager, bevoegd gezag (voor Nederlands grondgebied), financier*	Niet gerealiseerd. Start van de Drielandentrein op de verbinding Maastricht – Aken heeft op 27 januari 2019 plaatsgevonden. Dit omdat de toestemming om met het treinmaterieel in Duitsland te mogen rijden (de toelating) op het aanvankelijk geplande startmoment van de dienst (9 december 2018) nog niet was verleend.		1, 2
4. Dienstregeling openbaar vervoer: verdere optimalisatie van het openbaar vervoeraanbod en ondersteuning van de participatieve aanpak. Optimalisatie van de dienstregeling volgt uit onze ontwikkelaanpak (en –agenda) en draagt bij aan het realiseren van de ambitie 'zorgeloos reizen van deur tot deur'. Reizigerstevredenheid en -groei brengen daarbij tot uitdrukking hoe succesvol we zijn in het realiseren van onze ambitie. Omdat in 2018 geen implementatie van een nieuwe concessie plaatsvindt (maar wel een nieuwe dienstregeling wordt geïntroduceerd), verwachten we dat het aantal klachten van reizigers in 2018 lager zal zijn dan in 2017. Rol Provincie: *toetser, ondersteuner, bevoegd gezag, financier, partner*	Gerealiseerd. Met de dienstregeling 2018 heeft Arriva een aantal zorgpunten en tekortkomingen uit de dienstregeling 2017 gerepareerd. In zijn algemeenheid waren de prestaties (rituitval, punctualiteit) beter dan in 2017. Daarmee en ook vanwege de inhoudelijke bijstellingen sloot deze dienstregeling beter aan bij de behoeften van reizigers. Dat heeft geleid tot een aanzienlijke afname in de klachten. Ten aanzien van de groei in reizigersaantallen: hier spelen - landelijk - de stakingen in het OV een rol. Getalsmatig is er in 2018 sprake van een lichte daling in het aantal reizigers. Wanneer we, uitgaande van een gemiddeld gebruik per stakingsdag, het resultaat voor 9 stakingsdagen ophogen, hebben we ongeveer de geprognosticeerde groei gerealiseerd. De reizigerstevredenheid over 2018 wordt bekend met de resultaten van de OV-klantenbarometer (verwacht in maart / april 2019).		1, 2, 3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	De Maaslijn blijft een aandachtspunt waarover we met verschillende stakeholders overleg voeren. De participatieve aanpak is onder andere tot uitdrukking gekomen in de aanpak van het vraagstuk rondom de oplossingen voor de last-mile Greenport en voor het vervoer van scholieren en studenten tussen station en onderwijscampus in Heerlen.		
5. Uitvoeringsprogramma Overstappunten: het naar het niveau 'basis op orde' brengen van de provinciale openbaar vervoerhaltes en het toevoegen van kwaliteit op specifieke haltes. In 2017 ligt in het UP Overstappunten de nadruk op initiatieven en ambities van met name gemeenten. 2018 biedt de mogelijkheid om aandacht te schenken aan onze eigen provinciale bushaltes. Basis op orde is daarbij een eerste logische stap om te komen tot aangename wacht- en overstapvoorzieningen. Rol Provincie: procesmanager, financier, partner	Deels gerealiseerd. Binnen het uitvoeringsprogramma zijn diverse projecten vanuit de Regionale Mobiliteits Overleggen in het kader van 'basis op orde' gerealiseerd. Daarnaast is binnen het kader 'integrale projecten' het busstation Maastricht gerealiseerd. In het kader 'kwaliteitsimpuls' is voorzien in pilots voor nieuwe fietsvoorzieningen. Het naar het niveau 'basis op orde' brengen van de provinciale bushaltes zal in 2019 worden aanbesteed. Het project heeft vertraging opgelopen vanwege de gemaakte heroverweging in het kader van de mobiliteitsopgaven. De streefwaarde van de benoemde prestatie-indicator voor het uitvoeringsprogramma (50 provinciale haltes langs provinciale wegen) is daardoor nog niet behaald.		1
6. DRIS: afronding van het DRIS-project. Op een aantal locaties (onder andere station Maastricht en station Beek-Elsloo) is het als gevolg van bouwwerkzaamheden tot nu toe niet mogelijk (of zinvol) geweest om DRIS-panelen te plaatsen. Ter afronding van het DRIS-project vindt in 2018 plaatsing op deze locaties plaats. Rol Provincie: *opdrachtgever*	Deels gerealiseerd. Het vernieuwde busstation in Maastricht is in 2018 uitgerust met DRIS-panelen (Dynamisch Reis Informatie Systeem). Voor de enkele resterende locaties waar nog geen DRIS-paneel is geplaatst volgen we de werkwijze 'werk met werk-maken'. Dat introduceert een afhankelijkheid van de vorderingen in de planvorming en uitvoering van projecten door partners. In 2019 zullen we bezien of we alsnog op een aantal locaties DRIS-panelen kunnen plaatsen. In totaal zijn ruim 300 panelen geplaatst, het resterende aantal bedraagt 8.		1
7. Wet lokaal spoor: kaders voor infrastructuur vaststellen. De Provincie Limburg is vanuit de Wet lokaal spoor Bevoegd Gezag voor de aanleg, het beheer, het onderhoud en de veiligheid van het (Nederlandse deel) van de tramverbinding tussen Maastricht en Hasselt. Naast het	Deels gerealiseerd. In 2018 is invulling gegeven aan de kaders waaraan het tramsysteem (op grond van de Wet lokaal spoor) moet voldoen. Op inhoud bestaat overeenstemming met partijen, deels bevindt een aantal kaders zich nog in de afrondende fase. Na gereedkomen daarvan zal begin 2019 een collegevoorstel worden voorbereid om deze		1, 2

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
beleggen van rollen, taken en verantwoordelijkheden op grond van de Wet stelt de Provincie in 2018 de kaders vast, waaraan de traminfrastructuur (blijvend) moet voldoen. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	kaders vast te stellen.		
8. Mobility as a Service (MaaS): verkenning naar de mogelijkheden van MaaS in Limburg. Mobility as a Service (MaaS) is het concept waarbij reizigers 'mobiliteit' inkopen en niet meer de afzonderlijke vervoerproducten (een auto, een treinrit etc.) zoals nu het geval is. MaaS is het ontzorgen van de keten voor de reiziger en past daarom in onze ambitie 'zorgeloos reizen van deur tot deur'. Welke meerwaarde dit voor Limburg heeft en hoe we één en ander kunnen organiseren is, vanwege het recent ontstaan van MaaS, nog niet bekend. Een verkenning is op zijn plaats. Rol Provincie: *procesmanager, bevoegd gezag*	Gerealiseerd. De gezamenlijke verkenning van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) en de Provincie Limburg levert op dat MaaS meerwaarde kan bieden voor de zorgeloze reis van deur tot deur. Met name landsgrens-overschrijdende aspecten van MaaS kunnen, vanwege de grensligging van Limburg, in een pilot goed worden beproefd. Op basis van deze constatering heeft het Ministerie van I&W mede namens de Provincie Limburg (en zes andere regio's) een Raamovereenkomst MaaS aanbesteed op basis waarvan in 2019 een pilot MaaS in Limburg start.		1, 3

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	De mogelijkheden voor systeemgericht contractbeheer (SCB) zijn onderzocht. Bij toepasbaarheid werken we één en ander nader uit, stellen we vast hoe we met SCB willen omgaan en gaan we proefdraaien.	0	1	1	2018
2	4 Ontwikkeltafels (zowel Mobiliteitsplan als openbaar vervoer) doorlopen.	2	6	4	2018
3	Drielandentrein naar Aken in exploitatie.	0	0	1	2018
4	Klantwaardering openbaar vervoer op basis van Klantenbarometer.	7,6	NTB[1]	7,6	2018
4	Groei van het aantal OV-reizigers (bus en trein gezamenlijk; indexcijfer).	100	99,2	101,12	2018
4	Participatieve aanpak leidt tot – 5% klachten over dienstregeling.	183	282	542	2018
5	50 OV-haltes langs provinciale wegen naar niveau 'basis op orde'.	NB	0	50	2018

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
6	DRIS-project volledig afgerond.	0	0,98	1	2018
7	Kaders voor infrastructuur Tram Maastricht Hasselt vastgesteld.	0	0	1	2018
8	Verkenning mogelijkheden MaaS voor Limburg afgerond, eerste pilot(s) geïmplementeerd.	0	0	1	2018

NTB[1]: de resultaten van de OV-Klantenbarometer (het landelijke onderzoek onder OV-reizigers naar de kwaliteit van openbaar vervoer) zijn naar verwachting in maart 2019 bekend.

Toelichting prestatie-indicatoren

Algemeen: van binaire indicatoren gaven we in het verleden het deel van de resultaatverplichting aan dat was gerealiseerd. In bovenstaand overzicht hanteren we een binaire indeling. Een resultaat staat op 0 als dat (groten)deels maar nog niet geheel is gerealiseerd.

4. De startwaarde voor de prestatie-indicator voor klanttevredenheid in 2018 is (getalsmatig) gelijk aan die van 2017. De klantenbarometer wordt op één decimaal nauwkeurig gepresenteerd. Omdat over de ontwikkeling van deze indicator met Arriva over de gehele concessieduur tot en met 2031 afspraken zijn gemaakt, is groei door afronding van deze indicator niet altijd zichtbaar.
4. In 2018 is op 9 dagen gestaakt in het openbaar vervoer. Dat beïnvloedt het aantal reizigers in 2018 aanzienlijk. Het hier genoemde getal betreft het feitelijk aantal reizigers in het openbaar vervoer in 2018 (niet gecorrigeerd voor de staking). Daarnaast is op het moment van het opstellen van de jaarstukken de informatie over in december 2018 gemaakte reizen met papieren kaartjes nog niet beschikbaar. Per stakingsdag bedroeg het aantal reizigers ongeveer 100.000, een inschatting met betrekking tot papieren kaartjes leidt tot 125.000 tot 150.000 extra reizigers. Zonder op dit moment het exacte percentage te kennen, schatten we in dat met deze toevoeging de beoogde groei in 2018 is behaald.
4. Participatieve aanpak leidt tot -5% klachten over dienstregeling: de bij startwaarde 01-01-2018 vermelde waarde betrof de stand van het aantal klachten tot en met 21 augustus 2018 (het moment van het gereed maken van de informatie voor de 2e Afwijkingenrapportage 2018). Het aantal klachten op 31-12-2017 bedroeg 542. Dit aantal was bij het opstellen van de begroting 2018 nog niet bekend. De indicator geeft aan dat ten opzichte van het aantal klachten in 2017 een afname van 5% dient te worden bereikt. Met andere woorden: in 2018 mochten er maximaal 515 dienstregelinggerelateerde klachten zijn. Met 282 klachten over de dienstregeling in 2018 is de beoogde daling ruimschoots behaald.
5. In 2018 heeft in het kader van de Mobiliteitsaanpak een heroverweging van projecten plaatsgevonden. Uitvoering van de heroverweging betekende dat uitvoering van projecten tijdelijk is getemporiseerd. Zo ook de projecten met betrekking tot de provinciale haltes. Start aanbesteding van het project ‘basis op orde provinciale haltes ’ is voorzien in 2019. Om die reden geven we hier een indicator ‘0’, hoewel er wel degelijk uitvoering is gegeven aan het verbeteren van haltes in 2018.
8. De verkenning MaaS is afgerond. Vanwege procedurele doorlooptijden bij de aanbesteding van de Raamovereenkomst door het Rijk vindt start van de pilots in 2019 plaats.

Product	3.1.2. Railagenda
Programmalijn	3.1. Openbaar vervoer en railagenda
Portefeuillehouder	Mackus

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Opwaarderen Maaslijn: Vaststelling Provinciaal InpassingsPlan (PIP) inclusief Milieu-effect rapportage (MER). Rol Provincie: *procesmanager, bevoegd gezag, financier, partner*	Niet gerealiseerd. Het Provinciaal Inpassings Plan (PIP) is niet in 2018 in procedure gebracht, omdat het project vertraging heeft opgelopen. Aan deze vertraging liggen meerdere oorzaken ten grondslag. Belangrijkste oorzaak is het feit dat de definitieve scopewijziging (station Grubbenvorst Greenport-Venlo) pas eind februari 2018 heeft plaatsgevonden en dat naar aanleiding van deze scopewijziging de contractuele afwikkeling met het ingenieursbureau en de herijking van het project met ProRail meer tijd hebben gekost dan voorzien. Ook dienen naar aanleiding van de scopewijziging een aantal onderzoeken te worden geactualiseerd evenals het ontwerp.		2,3
2. Elektrificatie Landgraaf-grens. Het opleveren van een volledig geëlektrificeerd pad tussen Maastricht en Aachen Rol Provincie: *procesmanager, bevoegd gezag, (mede-)financier, partner*	Gerealiseerd. De elektrificatie tussen Landgraaf en de grens is opgeleverd in december 2018. Hierdoor is het volledig geëlektrificeerd pad tussen Maastricht en Aachen ook gerealiseerd.		1,2
3. Afronding onderzoeksprogramma internationale verbindingen (Köln - Aachen - Eindhoven; Düsseldorf -Venlo - Eindhoven; Maastricht - Luik (-Leuven - Brussel); Weert - Hamont - Antwerpen) en ticketing (en tarifering) Rol Provincie: *procesmanager, financier, partner*	Gerealiseerd. Het onderzoeksprogramma (deels gesubsidieerd door de EU) had een looptijd tot november 2018. De onderzoeken voor de verschillende onderdelen zijn afgerond. In 2019 dient de oplevering en verantwoording richting Europese Unie plaats te vinden. De opgeleverde onderzoeken hebben geleid tot follow up acties; deze staan los van het onderzoeksprogramma internationale verbindingen zoals hier benoemd.		1,2,3
4. Zuid-Limburgse Stoomtrein Maatschappij (ZLSM). Het bieden van een goede infrastructuur, zodat de ZSLM haar stoomtreinen kan laten rijden. Rol Provincie: *bevoegd gezag, subsidiënt*	Gerealiseerd. In 2018 is de laatste jaarschijf (uit de 1e tranche) groot onderhoud aan de spoorlijn conform planning gerealiseerd.		-
5. Spoorverdubbeling tussen Heerlen en Landgraaf realiseren.	Deels gerealiseerd. De planning was dat de spoorverdubbeling in		1,2

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
Rol Provincie: *bevoegd gezag, (mede-) financier, procesmanager, partner*	2020 zou worden opgeleverd, dit is vertraagd (m.n. door scope-zaken) en de planning is nu dat het project in 2021 wordt opgeleverd.		

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Vaststelling Provinciaal InpassingsPlan (PIP) inclusief Milieu-effect rapportage (MER) Maaslijn.	0	0	1	2020
2	Elektrificatie Landgraaf-grens gereed.	0	1	1	2018
3	Voorbereidingsbesluit voor de uitvoering van de grensoverschrijdende spoorverbindingen Eindhoven-Venlo-Düsseldorf en Eindhoven-Heerlen-Aachen-Köln.	0	1	1	2018
3	Voorbereidingsbesluit voor de uitvoering van de grensoverschrijdende spoorverbindingen Weert-Hamont-Antwerpen en Maastricht-Luik-Brussel.	0	1	1	2018
3	Een voor de reiziger eenvoudig, transparant en geïntegreerd ticketing (en tarifering) systeem tussen Limburg/Nederland, België en NRW/Duitsland.	0	1	1	2018
4	Besluitvorming over financiering toekomstig onderhoud ZLSM.	0	0	1	2018 / 2019
5	Vaststelling Provinciaal InpassingsPlan (PIP) spoorverdubbeling Heerlen-Landgraaf.	0	0	1	2019
5	Oplevering spoorverdubbeling Heerlen-Landgraaf.	0	0	1	2021

Toelichting prestatie-indicatoren
1) Zoals in de Voortgangsrapportage Railagenda benoemd is de vaststelling van het PIP Maaslijn verschoven naar 2021.
4) ZLSM: Besluitvormingsvoorstellen over financiering toekomstig onderhoud (2e tranche) worden in 2019 voorbereid.

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

Begrotingsprogramma 3.1 Openbaar vervoer en railagenda	Begroting 2018 Primitief	 Wijzigingen	 Ná wijziging	Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
Lasten						
Reguliere middelen						
3.1.1. Openbaar vervoer en concessiemanagement	67.423	-1.644	65.779	**65.151**	628	V
3.1.2. Railagenda	4.204	3.878	8.082	**9.515**	-1.433	N
	71.627	2.234	73.861	**74.666**	-805	N
Personele lasten	1.859	75	1.934	**1.781**	153	
Kapitaallasten	1.099	-176	923	**923**	1	
Totaal lasten	74.585	2.134	76.718	77.369	-651	N
Baten						
Reguliere middelen						
3.1.1. Openbaar vervoer en concessiemanagement	7.944	0	7.944	**7.711**	233	N
3.1.2. Railagenda	10.730	2.802	13.531	**14.058**	-527	V
Totaal baten	18.674	2.802	21.475	21.770	-295	V
Totaal saldo van baten en lasten	**-55.911**	**668**	**-55.243**	**-55.599**	**357**	**N**
Mutatie reserves						
Toevoeging reserves						
Bestemmingsreserve ZLSM	647	0	647	647	0	
Reserve DU elektrificatie Maasliijn	5.979	0	5.979	5.979	0	
Reserve DU Verkeer en vervoer	8.944	0	8.944	8.649	295	
Totaal toevoegingen	15.570	0	15.570	15.275	295	
Onttrekking reserves						
Bestemmingsreserve ZLSM	1.000	0	1.000	2.024	-1.024	
Reserve DU Verkeer en vervoer	68.116	-1.300	66.815	66.014	801	
Totaal onttrekkingen	69.116	-1.300	67.815	68.039	-224	
Saldo mutatie reserves	**53.546**	**-1.300**	**52.245**	**52.764**	**-519**	
Resultaat	**-2.365**	**-632**	**-2.998**	**-2.836**	**-162**	**V**

Toelichting verschil begroting/ realisatie

Van begrotingsprogramma 3.1. Openbaar vervoer en railagenda resteert een voordelig resultaat van € 0,16 mln. De gerealiseerde reguliere middelen zijn per saldo € 0,51 mln. nadeliger dan geraamd. Dit verschil bestaat uit € 0,81 mln. hogere lasten en € 0,3 mln. hogere baten. De belangrijkste verschillen lichten wij als volgt toe.

3.1.1. Openbaar vervoer en concessie concessiemanagement

Ten opzichte van de begroting zijn de lasten € 0,63 mln. lager dan begroot. Dit verschil is o.a. ontstaan door voordelige afrekeningen uit vorige jaren (€ 0,17 mln.). Daarnaast is er een voordelig verschil ontstaan, dat wordt veroorzaakt door:

- onderuitputting van het budget voor de ontwikkeling van station Beek-Elsloo (€ 0,07 mln.). Dit bedrag moet beschikbaar blijven voor het project, waarvan de afronding in 2022 is voorzien. Daarom wordt voorgesteld deze middelen over te boeken naar 2019;
- onderuitputting van proceskosten m.b.t. openbaar vervoer (€ 0,39 mln.). Dit restant blijft beschikbaar binnen de Reserve DU Verkeer en Vervoer.

In de baten is een nadelig effect ontstaan van € 0,23 mln. In het kader van de inzet van de Bereikbaarheidsmiddelen is voor de dekking van de uitgaven ervoor gekozen eerst de Brede Doeluitkering (BDU) Verkeer en Vervoer daarvoor te besteden. Er heeft een administratieve verschuiving plaatsgevonden van de dekking uit de egaliserende Reserve DU Verkeer en Vervoer naar de BDU. Hierdoor zijn begrotingstechnisch verschillen ontstaan die geen effect hebben op het jaarresultaat.

3.1.2. Railagenda

Ten opzichte van de begroting 2018 zijn de lasten € 1,43 mln. hoger dan begroot. Dit nadelige verschil is ontstaan door een fasering bij het meerjarig onderhoud ZSLM ad € 1,02 mln.. Dit nadelige verschil verloopt neutraal via de bestemmingsreserve ZLSM. Bij de onderdelen die vanuit de bereikbaarheidsmiddelen worden gedekt, is een voordelig verschil ontstaan van € 0,11 mln. Dit heeft geleid tot een minder hoge onttrekking uit de bereikbaarheidsmiddelen, waardoor deze ook neutraal verloopt. Aan de Ten-t onderzoeken in het kader van de grensoverschrijdende railonderzoeken is voor een bedrag van € 0,53 mln. meer dan begroot aan middelen ingezet. Deze zijn deels via de balanspost nog te ontvangen bedragen (Ten-t subsidie) én een via de decembercirculaire (Provinciefonds) aangekondigde Rijksbijdrage budgettair neutraal verdisconteerd. In de baten is het voordelige resultaat ad € 0,53 mln. zichtbaar hetgeen verklaard wordt door de Rijksbijdrage voor de Ten-t onderzoeken zoals hiervoor aangegeven.

€ x 1.000

Product	Omschrijving investering	Kredietbedrag		Realisatie uitgaven		Bijdragen derden		Restantkrediet ultimo 2018	
		Provinciale Uitgaven	Bijdragen derden	t/m 2017	2018	t/m 2017	2018	uitgaven	bijdragen derden
3.1.1.	Dynamische Reis Informatie Systemen (DRIS) BDU	2.288	-	1.756		-	-	532	-
3.1.2	Tram Vlaanderen Maastricht	9.141	-	5.802		9	-	3.339	-9
	Railagenda Electrificatie Heerlen-Herzogenrath	15.200	3.586	2.267	10.877	2.267	1.327	2.056	-8
	Railagenda Avantislijn	492	-	354	-	-	-	138	-
	Railagenda Maaslijn	164.000	31.650	8.651	2.997	-	-	152.352	31.650
	Verbinding Aachen verdubbeling spoor De Kissel	10.000	-	1.123	2.434	1.123	2.434	6.444	-3.556
		201.121	**35.236**	**19.953**	**16.308**	**3.399**	**3.761**	**164.860**	**28.077**

Toelichting kredieten

3.1.1. Dynamisch Reisinformatiesysteem conform PS-besluit 4-11-2016 en 30-6-2017;

3.1.2. Tram Vlaanderen Maastricht conform PS-besluit 6-2-2015 (P-14-024[4]), Railagenda Maaslijn conform PS-besluit 30-9-2016 en overige kredieten zijn besloten op 6-11-2015.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Weerstandsvermogen en risicobeheersing	Onderhoud kapitaalgoederen	Financiering
		Lening Zero emissie busvervoer
Omvorming Prorail naar een publiekrechtelijk ZBO	Stationsgebouw ZLSM	Lening aan Stichting Zuid-Limburgse Stoomtrein Maatschappij

[4] In 2018 volgt de financiële afhandeling van het Tramdossier.

3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit

Het programma richt zich op het tot stand brengen van een toekomstbestendige, toegankelijke, slimme, schone en grenzeloze mobiliteit, zodat mensen zich naar wens en behoefte vrij kunnen bewegen. Dit doen we in de context van 5 centrale gebiedsopgaven:

1. Bereikbare stedelijke gebieden;
2. Een vitaal platteland;
3. Sterke economische clusters;
4. Een concurrerende logistieke sector;
5. Een veerkrachtige vrijetijdseconomie.

We spelen daarbij in op belangrijke trends en toekomstige ontwikkelingen, zoals digitalisering, personalisering en maatwerk, globalisering en internationalisering, verduurzaming en een andere rol van de overheid. We richten ons op het beter en anders benutten van de beschikbare vervoersvoorzieningen en we kiezen voor kwaliteit (wat maakt het beter) boven kwantiteit (meer van hetzelfde). We zorgen dat de basis op orde is. En via innoveren en experimenteren spelen we in op maatschappelijke en technologische veranderingen en de wensen die daaruit naar voren komen ten aanzien van mobiliteit. We werken samen met alle relevante stakeholders en shareholders via diverse regionale en (inter)nationale platforms.
Er is specifiek aandacht voor knelpunten op het nationale wegennet in combinatie met de aansluiting daarvan op het lokale, regionale, provinciale en internationale wegennet en voor de multimodale vervoersketens en knooppunten. Grensoverschrijdende verbindingen en grensoverschrijdende samenwerking zijn integraal onderdeel van dit programma. Fietsverkeer, verkeersveiligheid, verkeers- en vervoersmanagementprogramma's, gedragsbeïnvloeding en duurzaamheid behoren ook tot dit programma. Met adequate monitoring en dataverzameling ondersteunen, onderbouwen en evalueren we het mobiliteitsbeleid.

Wat willen we bereiken?

We willen voor Limburg, in de (inter)nationale context, toe naar een vlot, veilig, betrouwbaar, duurzaam, leefbaar en efficiënt vervoer van mensen en goederen, door een gericht aanbod van mobiliteitsvoorzieningen.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: Limburg is lokaal, regionaal en (inter)nationaal vlot en betrouwbaar bereikbaar via alle modaliteiten en kent een goed functionerend netwerk van vervoerssystemen.

Criterium 2: Verkeer en vervoer in Limburg is veilig.

Criterium 3: Mobiliteit vindt in Limburg plaats op een toegankelijke, duurzame, toekomstbestendige en efficiënte wijze. Vervoerssystemen met een geringe belasting van de omgeving worden breed gebruikt.

Wat hebben we bereikt?

Mobiliteitsplan
De hoofdlijnen van het nieuwe mobiliteitsbeleid zijn in 2018 via het Statenvoorstel “Mobiliteitsplan Limburg, Slim op weg naar morgen” vastgesteld (PS 22-02-2018). Met dit plan kunnen we beter inspelen op de nieuwe ontwikkelingen die op ons af komen. Op basis hiervan heeft een herijking plaatsgevonden van alle projecten, die gefinancierd worden met de Bereikbaarheidsmiddelen. Zonder zo’n herijking zou er richting 2032 een omvangrijk tekort in de Bereikbaarheidsmiddelen ontstaan. In overleg met PS is de methodiek voor deze herijking vastgesteld en gevalideerd. De uiteindelijke keuze welke mobiliteitsprojecten via de Bereikbaarheidsmiddelen worden gefinancierd zal na de verkiezingen in 2019 door de nieuwe coalitie worden gemaakt.

MIRT-afspraken
Met het Rijk zijn in het kader van het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT) afspraken gemaakt voor de realisatie van belangrijke projecten voor de bereikbaarheid van Limburg. Het ging daarbij o.a. om rijksbijdragen aan:
- projecten uit de Railagenda (Eindhoven-Düsseldorf, Amsterdam-Aken, Maastricht-Luik en de Drielandentrein);
- de snelwegen in Limburg (A2 en A67);
- de snelfietsroute tussen Maastricht en Meerssen;
- extra fietsenstallingen bij stations (Roermond en Heerlen);
- de veiligheid op de provinciale N-wegen;
- een pilot met Mobility as a Service (MaaS) in Limburg;
- de continuering van de werkgeversbenadering via Maastricht Bereikbaar;
- de gezamenlijk CEF-aanvraag (Connecting Europe Facility) m.b.t. de realisatie van truckparkeerplaatsen.

Ook is de voortgang besproken van twee gezamenlijke programma’s: SmartwayZ en MIRT Goederencorridor.

Provinciale wegen
In 2018 zijn belangrijke stappen gezet bij de realisatie van de Buitenring Parkstad Limburg en zijn grote delen van deze nieuwe verbinding rondom Parkstad Limburg voor het verkeer opengesteld. In 2019 zal ook de aansluiting op de rijksweg A76 bij Nuth worden opgeleverd.
Het grootschalig reconstrueren van de N280 is voor het wegvak in Roermond begin 2018 gestart. Voor het westelijke deel van de N280, lopende door de gemeente Leudal, is de wijze van realisatie al overeengekomen met de gemeente, en is een overeenkomst hierover met Rijkswaterstaat voorzien voor de eerste helft van 2019.
Voor de N266 (randweg Nederweert) zijn dit jaar alternatieven onderzocht en zullen de resultaten daarvan ter besluitvorming worden voorgelegd aan het nieuwe college.
Naar aanleiding van de voorbereiding van een geactualiseerde nota Kapitaalgoederen provinciale infrastructuur en de herijking van de Bereikbaarheidsmiddelen is dit jaar besloten om het beheer en onderhoud van de provinciale infrastructuur, volgens het niveau ‘de basis op orde’, een hogere prioriteit te geven (amendement 28; PS 9-11-2018). Dit heeft ook gevolgen gehad voor de planning van een deel van de investeringen in het provinciale wegennet. In 2019 zal de geactualiseerde nota ter besluitvorming aan het nieuwe college en PS worden voorgelegd.

Verkeers- en vervoermanagement
Bij het verkeers- en vervoermanagement is naast de continuering van de succesvolle samenwerking via “Maastricht Bereikbaar” een goede start gemaakt met het programma “Roermond Bereikbaar”.

Naast de definitieve ondertekening van de samenwerkingsovereenkomst voor Roermond Bereikbaar zijn er activiteiten opgepakt ten aanzien van de werkgeversaanpak, het stimuleren van het gebruik van de fiets en het OV, aandachtspunten in het goederenvervoer en de logistiek, en ten aanzien van afstemming van wegwerkzaamheden.
Bij de “afstemming wegwerkzaamheden en evenementen” is een kwaliteitsslag gemaakt met alle gemeenten in de data. Via het landelijk traject “Krachtenbundeling smart mobility” is een samenwerking gestart om deze data ook landelijk kwalitatief op orde te brengen. Voor de doorstroming bij incidenten is het verkeersmanagement verder ontwikkeld met o.a. het project Bottlenext A2 en de start van de ontwikkeling van een verkeerscirculatieplan calamiteiten Chemelot. Rondom innovatie is vooral kennis opgedaan over de toepassing van intelligente verkeersregelinstallaties (i-VRI’s), waardoor de uitrol daarvan in 2019 kan worden versneld. Verder is de tool “Transport Radar” (real time data dashboard) ontwikkeld, waarmee data over goederenstromen kan worden gedeeld en de efficiency in de logistiek kan worden verhoogd.

Fiets
In 2018 zijn ten aanzien van 5 toonaangevende fietsprojecten belangrijke stappen gezet. Het totale budget voor de toonaangevende projecten is hiermee belegd. Aan motie 775 Van Wageningen c.s. inzake provincie leidend bij realisatie snelfietsroutes (PS 17-6-2016) hebben wij invulling gegeven door het aantrekken van een projectmanager toonaangevende projecten, die de taak heeft om deze projecten met de regionale partners vlot te trekken. Met de buurprovincies en buurlanden is de kansrijkheid van een aantal grensoverschrijdende fietsverbindingen onderzocht. Ten slotte hebben we een onderzoek afgerond naar de stimulering van het fietsgebruik en de resultaten daarvan zijn door vertaald in het actieprogramma “Op de pedalen”.

Verkeersveiligheid
Voor de verbetering van de verkeersveiligheid hebben wij, in samenspraak met de gemeenten, aanpassingen aan de weginfrastructuur tot stand gebracht. In het kader van de gedragsbeïnvloeding zijn 5 campagnes uitgevoerd (o.a. BOBcampagnes en Aandacht op de weg) en is de verkeerseducatie voortgezet (w.o. Traffic Informers - motie 651 Evers c.s. inzake Traffic Informers (PS 19-6-2015 en PS 23-10-2015). Ten slotte houden we regelmatig contact met de handhavingsinstanties over verkeershandhavingsacties.

Logistiek
Bij het thema logistieke netwerken is goede voortgang geboekt bij de logistieke knooppunten: de realisatie van de nieuwe railterminal Greenport Venlo en de uitbreiding van de haven Wanssum zijn in 2018 gestart. De oplevering staat voor beide gepland in 2019. De start van de realisatie van de uitbreiding bargeterminal Venlo verwachten wij in 2019. Bij de logistieke verbindingen was er wisselend succes: de Maas is door het Rijk nog niet aangewezen als hoofdtransportas en het bleek niet mogelijk private en publieke belangen in overeenstemming te brengen bij de totstandkoming van de carhandling terminal Swentibold. De uitwerking van de programma-aanpak MIRT Goederencorridor is daarentegen succesvol besproken in het MIRT-overleg en ook het uitvoeringsprogramma vanuit de samenwerkingsovereenkomst met het Havenbedrijf Rotterdam is afgerond.

Samenwerking
De gesprekken met onze partners (w.o. gemeenten) over vernieuwing van de samenwerking zijn in de context van het nieuwe mobiliteitsplan geplaatst. Er is o.a. gewerkt aan een nieuwe governancestructuur. Deze zal in 2019 definitief vorm en inhoud krijgen. Het grensoverschrijdende mobiliteitsoverleg vanuit Zuidoost-Nederland met Noordrijn Westfalen is gecontinueerd. De intentieverklaring van 2016 is uitgewerkt naar een gezamenlijke werkagenda. Het bestuurlijk overleg met de

ondertekening van deze werkagenda is doorgeschoven naar februari 2019. Daarnaast hebben wij in 2018 een tweede mobiliteitsoverleg voor Zuid-Nederland met Vlaanderen en Wallonië georganiseerd.

We liggen hiermee op koers voor onze doelstellingen voor 2019.

Wat hebben we er in 2018 voor gedaan?

Product	3.2.1. Beleidsvoorbereiding en uitvoering mobiliteitsmaatregelen
Programmalijn	3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit
Portefeuillehouder	Geurts

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Verkeers- en vervoersmanagement **De basis op orde:** Vanuit de gedachte basis op orde werken we samen met onze regionale partners aan een goede doorstroming op ons vervoersnetwerk. Dit doen we via continue processen zoals de afstemming van wegwerkzaamheden en evenementen. In specifieke projecten werken we aan maatregelen ter bevordering van de doorstroming ten tijde van incidenten (bijvoorbeeld een verstoring op de A2 of een calamiteit bij Chemelot). Verder ontwikkelen we een continue proces voor de monitoring van de netwerkprestatie op basis van actuele data. **Gebiedsgerichte aanpak:** In gebieden met een cumulatie van activiteiten die van invloed zijn op de bereikbaarheid werken we in programma's samen met partners aan een gebiedsgerichte aanpak ten behoeve van de bereikbaarheidsopgave. Lopende programma's hierin zijn SmartwayZ.NL, Roermond Bereikbaar en de eventuele voortzetting van Maastricht Bereikbaar. **Innovatie:** Belangrijk onderdeel van het werkveld is de adaptatie van nieuwe technologische ontwikkelingen. Hiertoe bouwen we de benodigde kennis en ons netwerk op. Op basis hiervan zoeken we actief naar mogelijkheden voor toepassing van innovaties in onze	Gerealiseerd. *Basis op orde* Er zijn in samenwerking met onze regionale partners in 2018 t.a.v. afstemming van wegwerkzaamheden de volgende zaken opgepakt: ▪ impuls aan de afstemming van wegwerkzaamheden via de tool Melvin. Met de gemeenten heeft een kwaliteitsslag plaatsgevonden m.b.t. de data in het systeem; ▪ Via het landelijke traject "Krachtenbundeling smart mobility" is een samenwerking gestart om data landelijk op orde te brengen. Voor de doorstroming bij incidenten is: ▪ via het project A2 Bottlenext de aanpassing van verkeersregelinstallaties en de inzet van regelscenario's voorbereid en zijn U-routes geformaliseerd; ▪ een eerste stap gezet in de ontwikkeling van een verkeerscirculatieplan voor calamiteiten bij Chemelot. Voor de monitoring van de netwerkprestatie hebben we via NDW (Nationale Databank Wegverkeersgegevens) "floating car data" aangekocht. Hiermee kunnen we onze verkeersmodellen en -analyses verder verbeteren. We hebben zo een betere indicator voor de doorstroming van het wegverkeer en we kunnen hiermee beter knelpunten in de verkeersafwikkeling opsporen. *Gebiedsgerichte aanpak* Bij de samenwerking in Roermond Bereikbaar is bereikt: ▪ ondertekening samenwerkingsovereenkomst		1, 2, 3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
projecten en programma's. Rol Provincie: *procesmanager, subsidiënt, financier, partner*	door alle partijen; ▪ drie convenanten afgesloten voor de werk-geversaanpak. Bij deze partijen zijn probeer-acties uitgevoerd ter stimulering van het gebruik van fiets en OV; ▪ met 17 bedrijven zijn gesprekken gevoerd over de logistiek en eerste resultaten geboekt t.a.v. het combineren van ritten, het inzetten van een elektrische vrachtwagen en het mijden van de N280 bij de werkzaamheden; ▪ bij speciale Kerstacties is extra aandacht gegeven aan het gebruik van fiets en OV. De samenwerking via Maastricht Bereikbaar heeft opgeleverd: ▪ verlenging samenwerkingsovereenkomst; ▪ uitbreiding werkgeversaanpak met een specifieke CO2-doelstelling. Voor 2018 is de geschatte reductie 2,6 kiloton per jaar in 2018 t.o.v. 2015; ▪ evaluatie voor de periode 2015-2017. Hierbij is gebleken dat de doelstellingen (bijv. spits-mijdingen, reistijdverbetering) zijn gehaald en dat de effecten uit de voorgaande periode zijn behouden en uitgebreid. *Innovatie* De ontwikkeling van ons innovatie-netwerk is in 2018 vooral via het programma SmartwayZ en de landelijke "Krachtenbundeling smart mobility" verlopen. Dit laatste is een samenwerking van Rijk, Provincies en gemeenten. Er is kennis opgedaan over de toepassing van intelligente verkeersregelinstallaties (i-VRI's), waardoor de uitrol daarvan in 2019 kan worden versneld. Daarnaast is de tool "Transport Radar" (real time data dashboard) ontwikkeld, waarmee data over goederenstromen kan worden gedeeld en de efficiency in de logistiek kan worden verhoogd.		
2. Weginfrastructuur ▪ Wij dragen inhoudelijk bij aan diverse door het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (I&M) geïnitieerde rijksprojecten voor autosnelwegen: ▪ In 2018 wordt door de Minister van I&M het Tracébesluit voor de A2 het	Deels gerealiseerd. *A2* Met het partieel uitvoeringsbesluit van 29 juni 2018 en het ondertekenen van de aanvullende samenwerkingsovereenkomst tussen Rijkswater-staat en de regio wordt het project voortvarend opgepakt. Het Tracébesluit A2 Vonderen –		1, 2, 3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
Vonderen - Kerensheide genomen; ▪ In de programmaraad SmartwayZ.NL is het MIRT-onderzoek Weert Eindhoven vastgesteld en is besloten - mede vanwege het demissionaire karakter van het kabinet - een maatregelenpakket uit te voeren ter verlichting van het huidige probleem; ▪ Voor de A67 Leenderheide - Zaarderheiken wordt gewerkt aan een MIRT-verkenning. Eind 2018 wordt een Ontwerp Tracébesluit (OTB) genomen en in 2020 het Tracébesluit; ▪ Het oostelijk deel van knooppunt Zaarderheiken is onderwerp van een afzonderlijke procedure, waarvoor door I&M een Trajectnota/Milieueffectrapportage (TN/MER) wordt opgesteld. Eind 2018 zal hiervoor een Ontwerp Tracébesluit worden genomen. ▪ Naar aanleiding van de sterke economische ontwikkelingen van VDL Nedcar, Chemelot en de Chemelot Campus is een integrale verkeersstudie gestart voor de regio Sittard-Geleen. Doel van het onderzoek is de toekomstige bereikbaarheid van VDL Nedcar en Chemelot (inclusief de Campus) in relatie tot het zwaar belaste wegennet in de regio Sittard-Geleen te onderzoeken en de mogelijke gevolgen voor het provinciale wegennet. Hierbij wordt rekening gehouden met de in mei 2017 opengestelde doortrekking van de B56n op Duits grondgebied. In de studie wordt ook gekeken naar de effecten op de A76. Begin 2018 zijn de studieresultaten en de gevolgen hiervan voor het wegennet bekend. Op basis hiervan zullen maatregelen voor het provinciale wegennet worden uitgewerkt.	Kerensheide wordt medio 2019 genomen. Dit heeft geen effect op de startdatum van de realisatie. Dit is gerapporteerd in de 1e Afwijkingenrapportage 2018. In verband met de zorgvuldigheid t.a.v. het wegontwerp is het verkeersmodel (2016) dat ten grondslag lag aan het OTB (2017) geactualiseerd naar 2018. *SmartwayZ Weert-Eindhoven* We hebben maatregelen uit het no regret-pakket uitgevoerd (bijv. stimuleren fiets- en OV-gebruik via probeeracties). De uitvoering hiervan loopt door in 2019. Er is geconstateerd dat aanvullende maatregelen uit de pakketten B (fiets) en C (onderliggend wegennet) wenselijk zijn en in 2019 zullen worden ingezet. *A67* Rijk en regio hebben in het BO-MIRT een bestuurlijke voorkeur vastgesteld voor de toekomstvaste verbreding van de A67 van Knooppunt Leenderheide tot Geldrop, waarbij in het ontwerp rekening wordt gehouden met de mogelijkheid van verdergaande maatregelen op het traject Geldrop – Zaarderheiken. Rijk en regio hebben geconstateerd dat de door de regio gewenste verbreding tot aan Asten in 2018 niet binnen de financiële middelen mogelijk is en dat aanpassing van knooppunt Zaarderheiken (westelijk deel) nog onvoldoende onderbouwd kan worden, en voorlopig geen prioriteit krijgt. Op basis van monitoring en evaluatie zullen de betrokken partijen afwegen of en wanneer aanvullende maatregelen nodig zijn. Het OTB volgt in 2019. *Zaarderheiken* Het OTB oostelijk deel knooppunt Zaarderheiken wordt pas in Q3 2019 genomen. Reden hiervoor zijn capaciteitsproblemen in de planvoorbereiding bij Rijkswaterstaat. Dit is gerapporteerd in de 1e Afwijkingenrapportage 2018. *Integrale verkeersstudie regio Sittard-Geleen* De integrale verkeersstudie is afgerond. Daarbij is gebruik gemaakt van het verkeersmodel en zijn verschillende scenario's bekeken. Er heeft hierbij ook grensoverschrijdende afstemming plaatsge-		

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
Rol Provincie: procesmanager, partner, subsidiënt	vonden. De resultaten worden meegenomen in de gebiedsverkenning voor deze regio die voortvloeit uit de nieuwe mobiliteitsaanpak.		
3. Samenwerking, internationalisering en (beleids)onderbouwing In het Bestuurlijk Overleg over het MIRT blijven we richting het Rijk lobbyen voor projecten als de capaciteitsvergroting A76, diverse spoorprojecten en de status van de Maasroute. Daarnaast beslissen we in dit overleg over te nemen stappen in gezamenlijke projecten en programma's, zoals de verbreding van de A2 (Het Vonderen - Kerensheide), SmartwayZ.NL en de Goederencorridor Zuid-Nederland. We zetten het mobiliteitsoverleg met Duitsland/NRW voort en ontwikkelen het mobiliteitsoverleg met België verder richting een structureel overleg. We gaan door met de thematische samenwerking in de euregio via participatie in de reguliere overleggen (o.a. OV en Logistiek). We werken in de vernieuwde RMO-structuur met de gemeenten samen via een gezamenlijke strategische agenda. Waar mogelijk verwerven we EU fondsen voor Limburgse mobiliteitsprojecten en -programma's. We zorgen via monitoring voor een actuele onderbouwing, opvolging en evaluatie van het mobiliteitsbeleid en de projecten. Dit door programmabrede monitoring, respectievelijk door trendanalyses, verkeersmodellen en prognoses. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, bevoegd gezag, subsidiënt, financier, partner*	Gerealiseerd. *BO-MIRT* In het BO-MIRT 2018 zijn afspraken gemaakt over: ▪ aanpak station Eindhoven mede t.b.v. spoorverbinding Eindhoven-Düsseldorf; ▪ voorkeursvariant verbreding A67 Leenderheide-Geldrop; ▪ governance Minder Hinder Aanpak, ook in relatie met België en Duitsland; ▪ samenwerkingsovereenkomst spoorverbinding Eindhoven-Düsseldorf; ▪ planning besluit voorkeursalternatief spoorverbinding Amsterdam-Eindhoven-Heerlen-Aken (in 2019); ▪ streefdatum start spoorverbinding Maastricht-Luik (Drielandentrein; zomer 2019); ▪ onderzoek naar continuering samenwerking via Eurekarail; ▪ rijksbijdrage fietsenstallingen stations Roermond en Heerlen; ▪ rijksbijdrage veiligheid provinciale N-wegen; ▪ planning pilots Mobility as a Service (MaaS); ▪ rijksbijdrage Werkgeversbenadering (Maastricht Bereikbaar) in 2019 en verder; ▪ kostenverdeling ingediende CEF-aanvraag (Connecting Europe Facility); ▪ truckparkeerplaatsen (i.k.v. goederencorridors). *Grensoverschrijdend overleg met buurregio's* Er hebben een tweetal ambtelijke overleggen plaatsgevonden van Zuidoost Nederland (Overijssel, Gelderland, N-Brabant en Limburg) met Noordrijn-Westfalen. Het bestuurlijk overleg van december 2018 is doorgeschoven naar februari 2019. In de euregio vond in 2018 structureel overleg plaats m.b.t. openbaar vervoer (afstemming lijnennetten en dienstregelingen, ontwikkelingen nieuwe lijnen en diensten) en m.b.t. goederenvervoer (gezamenlijke promotie van de regio als logistieke vestigingsplaats).		1, 2, 3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	Overleg met gemeenten/RMO's Op basis van een onderzoek dat wij hebben laten uitvoeren door adviesbureau PROOF is in 2018 een start gemaakt met een overleg met de regionale mobiliteitspartners om de RMO-structuur te vernieuwen. Ook met de partners in Maastricht Bereikbaar is afgesproken dat 2019 een jaar van transitie zal worden, zodat de opgedane kennis en ervaring kan worden ingezet voor heel Limburg. *EU-fondsen* Met de partners in het MIRT Goederencorridor-programma is bij de Europese Commissie een CEF-aanvraag gedaan m.b.t. de realisatie van 4 truckparkeerplaatsen. Voor de Provincie Limburg betreft dit de uitbreiding van de truckparking Venlo (James Cookweg). Over de CEF-aanvraag zal in het voorjaar 2019 een beslissing worden genomen. *Monitoring* Ten behoeve van het nieuwe mobiliteitsplan is een nieuwe monitoringssystematiek ontwikkeld en zijn nieuwe, aanvullende data geïdentificeerd die noodzakelijk zijn om de gebiedsverkenningen te kunnen uitvoeren. Er is voor het verkrijgen van de benodigde data samengewerkt met het CBS. In 2018 is in dit kader als pilot een dashboard Goederenvervoer afgerond met ontvangen data van het CBS. Dit alles maakt programmabrede monitoring en trendanalyses mogelijk. Daarnaast zijn we het traject opgestart om de verkeers-modellen te actualiseren.		
4. Mobiliteitsplan We vertalen de ambities van het Mobiliteitsplan naar concrete doelstellingen in de verschillende gebiedsopgaves. Dit doen we samen met bestaande en nieuwe partners. Deze gezamenlijk geformuleerde doelstellingen leiden vervolgens tot een samenhangend geheel van projecten en programma's (gezamenlijk uitvoeringsprogramma). Een programma van alle partners, waarbij iedere partner zijn eigen bijdrage vastlegt in zijn eigen begroting. Het	Gerealiseerd. Met bestaande en nieuwe partners in Limburg zijn verkennende gesprekken gevoerd over gebiedsverkenningen en de wijze waarop deze opgavegericht kunnen worden aangepakt. Deze gebiedsverkenningen gaan in 2019 van start. Bij de herprioritering van de mobiliteitsmiddelen is inzicht verschaft in de afwegingssystematiek die de Provincie zal toepassen bij de toedeling van middelen aan projecten en activiteiten (integraal uitvoeringsprogramma). Het college dat na de verkiezingen aantreedt, zal een inhoudelijke afweging maken met betrekking tot het financiële kader en de invulling daarvan.		1, 2, 3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
nieuwe Mobiliteitsplan, maar ook de ambities uit het coalitieakkoord vormen de provinciale inzet. Dit programma vertalen wij op basis van onze eigen afweging door in het Jaarlijkse Investeringsprogramma Mobiliteit (JIP). Rol Provincie: *procesmanager, bevoegd gezag*			

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Voor specifieke projecten zijn maatregelenpakketten ter bevordering van de doorstroming bij incidenten opgesteld.	0	1	1	2018
1	We opereren als volwaardige partner in Roermond Bereikbaar, SmartwayZ.NL en Maastricht Bereikbaar.	0	1	1	2018
1	Binnen de lopende projecten is de toepasbaarheid van innovaties onderzocht en waar mogelijk toegepast.	0	1	1	2018
2	Tracébesluit (TB) voor de A2 het Vonderen – Kerensheide genomen.	0	0	1	2018
2	Ontwerp Tracébesluit (OTB) voor de A67 Leenderheide – Zaarderheiken genomen.	0	0	1	2018
2	Integrale verkeersstudie voor de regio Sittard-Geleen afgerond en maatregelpakket in ontwerp gereed.	0	1	1	2018
3	Afspraken met rijk over projecten en (mede)financiering i.k.v. BO-MIRT (incl. Railagenda en logistieke netwerken; portefeuillehouder Mackus).	3	11	8	2019
3	Pilot met CBS ingericht m.b.t. monitoring van voortgang uitvoering mobiliteitsplan op effecten.	0	1	1	2018
4	Mobiliteitsplan uitgewerkt tot integraal programma.	0	1	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
2. In verband met de zorgvuldigheid t.a.v. het wegontwerp wordt het verkeersmodel (2016) dat ten grondslag lag aan het OTB (2017) geactualiseerd naar 2018. Daarna kan een besluit worden genomen. 2. Reden is capaciteitsproblemen in de planvoorbereiding bij Rijkswaterstaat. 3. afspraken BO-MIRT Voor de prestatie-indicatoren zijn uit het MIRT-overleg 2018 meegenomen de besluiten over aanpak rijksinfra-structuur (voorkeursvariant A67) en besluiten over rijksbijdragen aan projecten (fietsenstallingen, veiligheid N-wegen, werkgeversbenadering en truckparkeerplaatsen). N.B. De startwaarde (3) geeft feitelijk de stand van zaken aan op 1 januari 2017. Dit komt doordat de Jaarstukken 2017 pas medio 2018 zijn vastgesteld. Voor de volledigheid staan hieronder de eerder gerealiseerde MIRT-afspraken. In het BO-MIRT van 2016 zijn afspraken gemaakt over de projecten Vierpaardjes, Deltaprogramma Maas en

Toelichting prestatie-indicatoren
VDL/Nedcar (zie Jaarstukken 2016). In het BO-MIRT 2017 zijn afspraken gemaakt over de projecten MIRT Goederencorridor Zuidoost (vaststelling programma-aanpak), treindienst Eindhoven-Düsseldorf (opstelling MoU) en spoorlijn Weert-Hamont (n.a.v. opname in Regeerakkoord Rutte III) (zie Jaarstukken 2017). 3. Pilot met CBS Er is met CBS een dashboard Goederenvervoer ontwikkeld.

Product	3.2.2. Fiets
Programmalijn	3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit
Portefeuillehouder	Geurts

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Wij dragen bij aan de totstandkoming van regionaal verbindende en ontsluitende grensoverschrijdende hoofdfietsinfrastructuur, inclusief de snelfietsroutes. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, bevoegd gezag, subsidiënt, financier, partner*	Gerealiseerd. In 2018 zijn de volgende 5 toonaangevende fietsprojecten gerealiseerd: ▪ SFR Maastricht – Sittard, deeltracé Meerssen-Beek; ▪ SFR Verbindingsas (Maastricht – Valkenburg): tussen Maastricht en Valkenburg zijn een aantal veiligheidsknelpunten opgelost; ▪ SFR Heerlen-Aken en Kerkrade-Aken: de haalbaarheidsstudie aan de Nederlandse kant is afgerond en een aantal knelpunten wordt aangepakt. Aan de Duitse kant wordt nog gewerkt aan de studie; ▪ SFR Sittard-Roermond-Venlo: gedeelte bij Nieuwstad is gerealiseerd, gedeelte in centrum Roermond is gerealiseerd, gedeelte ten zuiden van Beesel is gerealiseerd. Gedeelte Noord-Zuid door Roermond en gedeelte Belfeld-Reuver is in planfase; ▪ Ongelijkvloerse kruising Greenport Bikeway is gerealiseerd. De verwachting is dat eind 2019 voor minimaal tien toonaangevende fietsprojecten de subsidie verstrekt is. De uitvoering van deze projecten start uiterlijk in 2019, maar kan doorlopen tot 2021. Aan motie 775 hebben wij invulling gegeven door het aantrekken van een projectmanager toonaangevende projecten, die de taak heeft om deze projecten met de regionale partners vlot te trekken.		1,2,3
2. Actualisatie en digitalisatie van het hoofdfietsnetwerk, inclusief een	Deels gerealiseerd. Toelichting bij 2e Afwijkingenrapportage 2018:		1,3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
bewegwijzeringsplan. In 2017 wordt fase 1 (de actualisatie van het hoofdfietsnetwerk en het opstellen van het bewegwijzeringsplan) gerealiseerd. Fase 2, de digitalisatie van het hoofdfietsnetwerk en het vastleggen van de fietspadkenmerken, wordt in 2018 afgerond. Rol Provincie: *toetser, ondersteuner, procesmanager, bevoegd gezag, financier, partner, ondernemer*	Naar aanleiding van de Mobiliteitsaanpak wordt dit project niet verder doorgezet. Vanuit de mobiliteitsaanpak staat de gebiedsgerichte benadering centraal en niet het netwerk per modaliteit. Reeds uitgevoerde werkzaamheden worden gebruikt in de vanaf 2019 op te starten gebiedsverkenning.		
3. Inventarisatie van kansrijke, grensoverschrijdende fietsverbindingen naar België, Duitsland, Noord-Brabant en Gelderland. In de haalbaarheidsstudie fietsbrug Stein zijn de grensoverschrijdende fietsverbindingen met België meegenomen. De snelfietsroute tussen Weert en Eindhoven en het verbreden van de fietsbrug Oeffelt-Gennep zijn fietsrelaties met Provincie Noord-Brabant, die als kansrijk zijn beoordeeld. In deze coalitieperiode zal concreet gewerkt worden aan de haalbaarheidsstudies van deze twee projecten. Ten slotte worden met Duitsland de kansrijke fietsroutes verkend en met Provincie Gelderland wordt gewerkt aan de snelfietsroute tussen Cuijk en Nijmegen, via Mook en Middelaar. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt, partner*	Deels gerealiseerd. ▪ De haalbaarheidsstudie fietsbrug Stein is afgerond. De conclusie is dat het fietsnetwerk in bredere zin en grotere regio gedefinieerd moet worden om de meerwaarde van deze brug aan te kunnen tonen. De fietsbrug Stein zal meegenomen worden in de in 2019 op te starten gebiedsverkenning, waarbinnen de fietsbrug gelegen is. ▪ De brug tussen Oeffelt en Gennep is een kansrijke verbinding. Een technische studie voor verbreding van de brug is opgestart. ▪ Voor de snelfietsroute tussen Weert en Eindhoven is een fietspotentiescan uitgevoerd. Deze verbinding is niet kansrijk om in zijn geheel als snelfietsroute uit te voeren. Wel heeft het bestuurlijk Platform A2 (gemeenten Weert, Cranendonck, Nederweert, Maarheeze en Heeze-Leende) besloten de verkeersveiligheid van bestaande fietsroutes te verbeteren. ▪ Studie naar een fietsverbinding tussen Venlo en Krefeld is in 2018 uitgevoerd met Interregsubsidie en tussen Roermond en Mönchengladbach zal een studie in 2019 worden uitgevoerd. De Interregsubsidie voor dit project kan pas worden verleend in 2019.		1,3
4. Fietsstimuleringsgebruik bij de jeugd en forenzen. Het doel van het project Fietsstimulering jeugd is om het fietsgebruik onder jongeren (12-20 jaar) te bevorderen. Hiervoor is het nodig om inzicht te krijgen in de factoren die van invloed zijn op het fietsgebruik van jongeren. Deze inzichten worden	Deels gerealiseerd. Het onderzoek naar de factoren die van invloed zijn op het fietsgebruik van jongeren in Limburg, Noord-Brabant en Overijssel, Bike2school, is eind 2018 afgerond door de TU Eindhoven. Het ontwikkelen van maatregelen en het uitvoeren van experimenten is nog niet uitgevoerd. Dit zal opgepakt worden binnen de campagne “Op de pedalen”.		3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
gebruikt om samen met jongeren maatregelen te ontwikkelen en te testen in een aantal experimenten. Het project Fietsstimulering Forensen (Maastricht Bereikbaar) wordt landelijk geëvalueerd. Op basis van de resultaten gaan wij dit project zo effectief en efficiënt mogelijk binnen de provincie opschalen. Rol provincie: *ondersteuner, subsidiënt, partner*	In 2018 is de werkgeversaanpak van Maastricht Bereikbaar uitgerold naar Sittard-Geleen en Parkstad. Onderdeel van deze aanpak zijn de fietsprobeeracties.		
5. Opstellen actieprogramma met betrekking tot het lage fietsgebruik in Zuid Limburg. Het onderzoek naar laag fietsgebruik Zuid Limburg wordt in 2017 afgerond en in 2018 wordt aansluitend gewerkt aan een actieprogramma, als blijkt dat daardoor het fietsgebruik op den duur verhoogd kan worden. Rol provincie: *subsidiënt, financier, partner*	Gerealiseerd. Fietscampagne 'Op de Pedalen' is opgestart als actieprogramma voor de regio Zuid-Limburg in samenwerking met de gemeente Maastricht, Heerlen en Sittard-Geleen en Maastricht Bereikbaar. Eind 2018 is ook Parkstad aangesloten. Doel is om van fietsen de sociale norm te maken. In november 2018 heeft de kick-off van de campagne plaatsgevonden. In januari 2019 is het online platform gelanceerd, dat in de komende jaren moet gaan groeien.		3

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Aantal toonaangevende projecten gerealiseerd of in uitvoering.	1	6	10	2019
1	Aantal regionale en lokale projecten gerealiseerd.	23	48	100	2019
2	Geactualiseerd en gedigitaliseerd hoofdfietsnetwerk, inclusief bewegwijzering.	0	0	1	2018
3	Inventarisatie grensoverschrijdende fietsverbindingen uitgevoerd voor 4 regio's.	2	3	4	2018
4	Fietsstimulering jeugd en forenzen.	0	1	2	2018
5	Actieprogramma laag fietsgebruik Zuid Limburg opstellen.	0	1	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
1. Het aantal verstrekte subsidies komt overeen met de streefwaarde, maar de realisatie van 9 projecten verschuift naar 2020 of 2021, door aangevraagde termijnwijzigingen van de toegekende subsidies. Oorzaken van termijnwijzigingen zijn burgerparticipatietrajecten, financieringsmogelijkheden gemeenten, ruimtelijke procedures die langer duren en tegenvallers in de uitvoering. 2. Toelichting bij 2e Afwijkingenrapportage 2018: Naar aanleiding van de Mobiliteitsaanpak wordt dit project niet verder doorgezet. Vanuit de mobiliteitsaanpak staat de gebiedsgerichte benadering centraal en niet het netwerk per modaliteit. Reeds uitgevoerde

Toelichting prestatie-indicatoren
werkzaamheden worden gebruikt in de op te starten gebiedsverkenning. 3. De onderzoeken naar grensoverschrijdende verbindingen naar Duitsland worden pas in 2019 afgerond. 4. Het onderzoek naar ”invloedsfactoren fietsgebruik van jongeren” is wel uitgevoerd, maar de maatregelen zijn nog niet ontwikkeld en getest.

Product	3.2.3. Verkeersveiligheid
Programmalijn	3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit
Portefeuillehouder	Geurts

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Infrastructuur en techniek Implementatie en doorontwikkeling van het Duurzaam Veilig beleid voor de regionale wegen (hangt samen met product 3.2.1. “Beleidsvoorbereiding en uitvoering mobiliteitsmaatregelen”). Rol Provincie: *procesmanager*	Gerealiseerd. De principes van Duurzaam Veilig worden via o.a. realisatie en reconstructies van Provinciale wegen continue zoveel mogelijk toegepast. Landelijk zijn de ontwikkelingen rondom de update van Duurzaam Veilig gevolgd.		2
2. Educatie en bewustwording - Voortzetten verkeerseducatie via convenanten en projecten als “Limburgs Verkeersveiligheidslabel” en “Totally Traffic”. Hiermee wordt ook ingespeeld op motie 651 Traffic Informers. - Ontwikkelen en (laten) uitvoeren van de campagnekalender. Rol Provincie: *procesmanager, subsidiënt*	Gerealiseerd. ▪ De verkeerseducatie via convenanten is voortgezet. De opdracht voor het uitvoeren van het project Traffic Informers op scholen is in 2018 voortgezet. ▪ In 2018 zijn, conform de campagnekalender, 5 campagnes uitgevoerd, namelijk carnavalsBob, snelheid, aandacht op de weg (MONO), zomerBob en fietsverlichting. Naast de campagnekalender is ook de lokale campagne ‘Ikfietsvriendelijk’ uitgevoerd en de nieuwe lokale campagne ‘een veilige koers’ ontwikkeld en uitgevoerd samen met Politie en LimburgCycling.		2
3. Overleg en afstemming in de Stuurgroep Verkeer (voormalig verkeershandhavingsteam Limburg) met betrekking tot handhavingsplan 2019 van het Openbaar Ministerie en Politie. Tevens wordt de overlegstructuur geëvalueerd, wat moet resulteren in een duidelijk afsprakenkader. Rol Provincie: *partner*	Deels gerealiseerd. Wij hebben actief deelgenomen aan 2 Stuur-groepen Verkeer. Omtrent de overlegstructuur moet nog een duidelijk afsprakenkader geformu-leerd worden. Dit wacht inhoudelijk op het afsprakenkader rondom de stuurgroep ROVL (zie hieronder punt 4). Dit resultaat schuift door naar 2019 en is reeds opgenomen in de begroting 2019.		2
4. Vernieuwen samenwerking in het ROVL door een goede reflectie op en evaluatie van de rol-, taak- en	Deels gerealiseerd. De discussie is gaande. Hierbij wordt ingespeeld op de beoogde nieuwe governance van enerzijds		2

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
verantwoordelijkheidsverdeling en de verbeteringsmogelijkheden in de effectiviteit en efficiency. Hierbij tevens de aanstaande beweging/ontwikkeling van het nieuwe Mobiliteitsplan in ogenschouw nemend. In 2018 wordt een nieuw afsprakenkader over het functioneren van de stuurgroep ROVL vastgesteld. Rol Provincie: *procesmanager*	de mobiliteitsvisie en anderzijds van het Strategisch Plan Verkeersveiligheid. Omdat deze ontwikkelingen zich nog niet helemaal uitgekristalliseerd hebben, is er nog geen nieuw afsprakenkader geformuleerd. Dit resultaat schuift door naar 2019 en is opgenomen in de begroting 2019.		

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
2	Aantal basisscholen met verkeersveiligheidsconvenant (%).	76%	81%	80%	2019
2	Aantal basisscholen met een Limburgs verkeersveiligheidslabel (%).	72%	76%	80%	2019
2	Aantal scholen voortgezet onderwijs met verkeersveiligheidsconvenant (o.a. lesprogramma Totally traffic) (%).	75%	78%	80%	2019
3	Aantal afstemmingsoverleggen met de stuurgroep Verkeer (2 stuks).	0	2	2	2018
3	Een vastgesteld afsprakenkader op de heroriëntatie van de positie en overlegstructuur van de Stuurgroep Verkeer.	0	0	1	2018
4	Nieuw afsprakenkader over functioneren stuurgroep ROVL vastgesteld.	0	0	1	2018
4	Vernieuwde samenwerking in ROVL ontwikkeld en vastgesteld.	0	0	1	2019

Toelichting prestatie-indicatoren
Voor de laatste drie indicatoren wordt verwezen naar het vermelde onder de resultaten 3 en 4 hierboven.

Product	3.2.4. Logistieke netwerken
Programmalijn	3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit
Portefeuillehouder	Van den Akker

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Versterken multimodaliteit knooppunten: ▪ realisatie van een nieuwe	Gerealiseerd. De versterking van de multimodaliteit in de knooppunten is een flink stuk naderbij gebracht:		1,3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
railterminal Venlo; ▪ uitbreiding van de bargeterminal Venlo; ▪ uitbreiding haven Wanssum. Rol: *subsidiënt, procesmanager, (mede)financier*	▪ de realisatie van de nieuwe railterminal Greenport Venlo is in 2018 gestart. De oplevering staat gepland in het derde kwartaal van 2019; ▪ de uitbreiding bargeterminal Venlo wacht op overeenstemming tussen 2 private partijen over grondaankoop. Vervolgens zal gemeente Venlo een ruimtelijke procedure starten en een subsidieverzoek bij de Provincie doen. Naar verwachting start realisatie in 2019; ▪ de uitbreiding van de haven Wanssum is in 2018 gestart. Oplevering staat gepland in 2019.		
2. Optimaliseren logistieke verbindingen: ▪ samen met Rijk, Havenbedrijf Rotterdam en provincies Zuid-Holland en Noord-Brabant uitwerken van de Programma-aanpak “MIRT-programma goederencorridor Zuidoost” (portefeuillehouder Mackus); ▪ de Maas wordt aangewezen als hoofdtransportas door het Rijk (portefeuillehouder Mackus); ▪ een uitgewerkt plan voor de spooraansluiting Chemelot; ▪ de besluitvorming met betrekking tot de carhandling terminal Swentibold (ruimtelijke procedure, financiering) zal worden afgerond; ▪ we zullen binnen de wettelijke kaders trachten met de spoorweginfrastructuur in Limburg de omleidingen van de Betuweroute te faciliteren (portefeuillehouder Mackus); ▪ uitwerking uitvoeringsprogramma naar aanleiding van de samenwerkingsovereenkomst tussen Havenbedrijf Rotterdam, Smart Logistics Centre Venlo en Provincie Limburg. Rol: *partner, toetser, procesmanager, bevoegd gezag, (mede)financier*	Deels gerealiseerd. De logistieke verbindingen zijn in 2018 versterkt: ▪ de uitwerking van de programma-aanpak MIRT-programma goederenvervoercorridor Zuidoost is samen met 3 andere provincies, het Rijk en het Havenbedrijf Rotterdam opgepakt en de voortgang is in het Bestuurlijk Overleg MIRT op 21 november 2018 gerapporteerd. In dit programma wordt onder andere gewerkt aan truckstops, maar het aantal truckstops is niet toegenomen in 2018; ▪ de Maas is onderdeel van bovengenoemde MIRT-programma. Het is echter in 2018 niet door het Rijk aangewezen als hoofdtransportas. We zullen blijven lobbyen om dit te bereiken; ▪ de spooraansluiting Chemelot is ingepast in de gebiedsvisie voor het Chemelot terrein. GS hebben op 17 augustus 2017 besloten om met de partners in dit project (Rijk, gemeente Sittard-Geleen en Sitec) uitwerking te geven aan het voorkeursalternatief ‘Mauritsboog’; ▪ de besluitvorming met betrekking tot de carhandling terminal Swentibold is in 2018 niet afgerond, omdat het niet mogelijk was om de publieke en private belangen met elkaar in overeen-stemming te brengen; ▪ in 2018 zijn er relatief weinig omlei-dingen van de Betuweroute geweest. Mede door onze deelname aan de overlegstructuur zijn de voorwaarden		1,2,3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	geschapen om het vervoer te faciliteren en zijn deze omleidingen goed verlopen; ▪ het uitvoeringsprogramma naar aanleiding van de samenwerkings-overeenkomst met het Havenbedrijf Rotterdam is nader uitgewerkt.		

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Railterminal Greenport Venlo gerealiseerd.	0	0	1	2019
1	Uitbreiding bargeterminal Venlo gerealiseerd.	0	0	1	2019
1	Uitbreiding haven Wanssum gerealiseerd.	0	0	1	2018
1	Aantal gerealiseerde truckstops.	2	2	5	2019
2	Projecten uit convenant Havenbedrijf Rotterdam – Smart Logistics Centre Venlo – Provincie Limburg afgerond.	1	3	3	2018
2	Realisatie spooraansluiting carhandling terminal Swentibold.	0	0	1	2019
2	Realisatie spooraansluiting Chemelot.	0	0	1	2020

Toelichting prestatie-indicatoren

- De uitbreiding van de haven Wanssum is in 2018 gestart. Oplevering staat gepland in 2019.
- Er zijn tot 2018 twee truckstops gerealiseerd. In 2018 zijn er geen aanvullende truckstops gerealiseerd. Er wordt gewerkt aan een shortlist voor nieuwe locaties. Ook wordt er gewerkt aan de planvorming voor de uitbreiding van 1 bestaande locatie.

Product	3.2.5. Onderhoud, beheer en rehabilitaties Provinciale wegen
Programmalijn	3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit
Portefeuillehouder	Geurts

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Beheer en onderhoud Activiteiten met een continue karakter gericht op het beheren en onderhouden van het toegewezen (wegen)areaal en uitbreiding daarvan zoals Buitenring Parkstad Limburg, Maastricht Aachen	Gerealiseerd. In 2018 is het duurzaam beheer en onderhoud van provinciale wegen, MAA en ZLSM uitgevoerd. Het resultaat is een veilig en effectief (wegen)areaal door een adequate		1, 2, 3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
Airport en ZLSM, ter voorkoming van achterstallig onderhoud; Een goed beheerd en onderhouden (wegen)areaal draagt bij aan een vlotte, betrouwbare en verkeersveilige afwikkeling van het verkeer. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	instandhouding van het (wegen)areaal conform het door Provinciale Staten vastgestelde kwaliteitsniveau 'Basis'(PS 16 december 2011).		
2. Rehabilitatie Rehabilitatie gericht op de instandhouding van het (wegen)areaal. Dit draagt bij aan een vlotte, betrouwbare en verkeersveilige afwikkeling van het verkeer. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Gerealiseerd. Een specificatie van de investeringen in rehabilitatie in 2018 is opgenomen in de Paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen (tabel 3.4).		1,2,3
3. Reconstructie Reconstructies gericht op een verbetering van het bestaande (wegen)areaal. Dit draagt bij aan een vlotte, betrouwbare en verkeersveilige afwikkeling van het verkeer. Rol Provincie: bevoegd gezag	Deels gerealiseerd. Een specificatie van de investeringen in reconstructies in 2018 is opgenomen in de Paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen (tabel 3.4). Door de heroverweging van de lopende mobiliteitsopgaven is de planning aangepast. Het voornemen om opgaven te stoppen of de scope daarvan aan te passen wordt overgelaten aan het volgende college.		1,2,3
4. Voorzieningenniveau Provinciale Wegen 2011 Voorstel actualisering van het voorzieningenniveau Provinciale Wegen 2011. Hiermee wordt ingespeeld op nieuwe ontwikkelingen. Rol Provincie: bevoegd gezag	Gerealiseerd. Met de nota Kapitaalgoederen Infrastructuur 2019 en verder is het voorzieningenniveau Provinciale Wegen geactualiseerd. De besluitvorming over de financiële gevolgen hiervan voor 2020 en verder wordt overgelaten aan het volgende college.		1,2,3

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1, 4	Beheer- en onderhoudsniveau (voorzieningenniveau genaamd).	1	1	1	2018
2, 3	Rehabilitatie/reconstructie: uitvoering conform planning 2018.	0	1	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
De waarde voor de prestatie-indicator van 0 of 1 is gekozen, omdat deze betrekking heeft op het totale programma van onderhoud, beheer en rehabilitaties en reconstructies van de provinciale kapitaalgoederen infrastructuur voor één jaar. Project specifiek is de planning aangepast en weergegeven in de paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen.

Product	3.2.6. Project Buitenring Parkstad Limburg
Programmalijn	3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit
Portefeuillehouder	Geurts

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Wegaanleg: realisering van de weginfrastructuur, inclusief de ontsluitingen met het onderliggend wegennet (OWN). Rol Provincie: *opdrachtgever*	Gerealiseerd. De Buitenring is in 2018 gerealiseerd voor de wegvakken 1b t/m 14a. Dit betreft de volledige ring, op de aansluiting op de A76 (wegvak 1a) in Nuth na.		1,2,3
2. Natuur(compensatie): het beheer en onderhoud van natuurcompensatie - inclusief aankoop (stikstof)gronden - in relatie tot de aanleg van de Buitenring. Rol Provincie: *opdrachtgever*	Gerealiseerd. In 2018 is 52 ha gerealiseerd. Zolang er geen overdracht heeft plaatsgevonden naar derde partijen worden alle percelen in opdracht van de provincie beheerd.		1,2,3
3. Reconstructie N274: gedeeltelijke verbreding, ombouw rotondes tot turborotondes, aanleg parallelwegen t.b.v. fiets- en landbouwverkeer, ongelijkvloerse kruising fietsverkeer van de N274 tussen de aansluiting Buitenring en de laatste rotonde voor de Duitse grens. Rol Provincie: *financier*	Gerealiseerd. De reconstructie van de N274 is in 2018 uitgevoerd en opengesteld voor het verkeer. De technische oplevering van het gehele wegvak tussen de aansluiting Buitenring en de Duitse grens wordt voorzien in het eerste kwartaal 2019.		1,2,3
4. Voorbereiding overdracht: de voorbereiding van de overdracht aan de wegbeheerder(s) van het beheer en onderhoud van wegvakken die na realisering niet (meer) behoren tot het regionaal verbindend wegennet (RVWN). Zie hiervoor product 3.2.5. Rol Provincie: *initiatiefnemer, partner*	Deels gerealiseerd. Overdracht van wegvakken van de N276/N298/N299/N300 is ambtelijk voorbereid. Besluitvorming is vooralsnog gekoppeld aan een afspraak met de regio over het voldoen van de inspanningsverplichting om bij te dragen aan de BPL.		1,2,3

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Oplevering wegvakken 1b t/m 14a.	0	1	1	2018
1	Oplevering ‘aansluiting Nuth’ (wegvak 1a).	0	0	1	2019
1	Aantal deelopleveringen OWN.	8	12	22	2018
2	Aantal ha. stikstofvrij.	45	45	45	2018
2	Aantal ha. aanleg natuurcompensatie.	117	169	170	2021
3	Reconstructie N274.	0	1	1	2018
4	Voorbereiding overdracht beheer en onderhoud.	0	0	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
De deelopleveringen OWN zijn in 2018 vertraagd. In 2019 zal naar verwachting besluitvorming plaatsvinden, zodat andere provinciale dossiers (projecten) in de gemeente Kerkrade worden losgekoppeld van deze deelopleveringen.

Product	3.2.7. Project N280-West
Programmalijn	3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit
Portefeuillehouder	Geurts

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Wegaanleg wegvak Leudal: realisering van de weginfrastructuur, inclusief de ontsluitingen met het onderliggend wegennet (OWN) en inclusief eventueel vast te stellen scopewijziging Kelperbrug (motie 743). Rol Provincie: *opdrachtgever*	Deels gerealiseerd. Het definitieve verkeerskundige ontwerp is gereed. De planning voor vaststelling van het PIP is aangepast naar het tweede kwartaal 2019. Oorzaak hiervan is de scopewijziging (G-15-028) en Motie 743 Titulaer c.s. inzake Kelperbrug (PS 5-2-2016). Ten behoeve hiervan is overeenstemming met bevoegde gezagen noodzakelijk en worden er, om de procesgang te waarborgen, realisatieovereenkomsten gesloten.		1,2,3
2. Wegaanleg wegvak Roermond: realisering van de weginfrastructuur, inclusief de ontsluitingen met het onderliggend wegennet (OWN). Rol Provincie: *opdrachtgever*	Gerealiseerd. De opdracht voor de aanleg van wegvak Roermond is gegund en het project wordt uitgevoerd. Oplevering is voorzien in 2021.		1,2,3
3. Voorbereiding overdracht: de voorbereiding van de overdracht aan de wegbeheerder(s) van het beheer en onderhoud van wegvakken die na realisering niet (meer) behoren tot het regionaal verbindend wegennet (RVWN). Zie hiervoor product 3.2.5. Rol Provincie: *initiatiefnemer, partner*	Gerealiseerd. De voorbereidingen voor wegvak Leudal worden in 2020 gestart.		1,2,3

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Wegvak Leudal: Definitief verkeerskundig ontwerp.	0	1	1	2018
1	Wegvak Leudal: Vaststelling Provinciaal Inpassingsplan (PIP).	0	0	1	2019

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
2	Wegvak Leudal: Aanbesteding afgerond.	0	0	1	2019
2	Wegvak Leudal: Oplevering.	0	0	1	2021
3	Wegvak Roermond: Aanbesteding afgerond.	0	1	1	2018
3	Wegvak Roermond: Oplevering.	0	0	1	2021
3	N280 – West: Voorbereiding overdracht beheer en onderhoud.	0	0	1	2020

Product	3.2.8. Project N266
Programmalijn	3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit
Portefeuillehouder	Geurts

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Onderzoek naar alternatieven voor de randweg N266. Hiermee vindt een integrale en gedegen afweging plaats zodat de gekozen variant effectief bijdraagt aan de doelen en op voldoende draagvlak kan rekenen. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Gerealiseerd. Via onderzoek is, mede op basis van de nieuwe mobiliteitsvisie, een tweede alternatief geïdentifi-ceerd. De besluitvormingsprocedure is in gang gezet. De afweging vindt in 2019 door PS plaats.		1,2,3
2. Vaststellen structuurvisie door Provinciale Staten. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Niet gerealiseerd. Doordat nog geen keuze is gemaakt voor een voorkeursalternatief (zie voorgaande punt), is het vaststellen van een structuurvisie nog niet aan de orde.		1,2,3
3. Opstellen definitief verkeerskundig ontwerp en PIP (incl. MER). Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Niet gerealiseerd. Zie onder punt 2. Het wel of niet hoeven opstellen van een PIP (incl. MER) is afhankelijk van de keuze van het voorkeursalternatief.		1,2,3

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Afweging alternatieven.	0	0	1	2019
2	Vaststellen Structuurvisie door Provinciale Staten.	0	0	1	2020
3	Opstellen definitief verkeerskundig ontwerp en PIP (incl. MER).	0	0	1	2020

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

Begrotingsprogramma 3.2 Bereikbaarheid en mobiliteit	Begroting 2018 Primitief	 Wijzigingen	 Ná wijziging	Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
Lasten						
Reguliere middelen						
3.2.1. (Beleids)voorbereiding en uitvoering mob.maatregelen	3.258	-141	3.117	**2.103**	1.014	V
3.2.2. Fiets	5.000	1.854	6.854	**6.177**	677	V
3.2.3. Verkeersveiligheid	2.750	-99	2.651	**2.348**	303	V
3.2.4. Logistieke netwerken	3.177	-2.513	664	**537**	126	V
3.2.5. Onderhoud, beheer en rehabilitaties prov.wegen	14.000	599	14.599	**14.477**	122	V
3.2.8. Project N266	1.150	-1.075	75	**68**	7	V
	29.335	-1.376	27.959	**25.709**	2.250	V
Personele lasten	8.356	45	8.401	**7.712**	689	
Kapitaallasten	16.604	-263	16.341	**16.546**	-205	
Totaal lasten	54.295	-1.594	52.701	49.968	2.733	V
Baten						
Reguliere middelen						
3.2.1. (Beleids)voorbereiding en uitvoering mob.maatregelen	0	1.958	1.958	**2.276**	-318	V
3.2.4. Logistieke netwerken	0	0	0	**-3**	3	N
3.2.5. Onderhoud, beheer en rehabilitaties prov.wegen	320	190	510	**602**	-93	V
Totaal baten	320	2.148	2.468	2.876	-408	V
Totaal saldo van baten en lasten	**-53.975**	**3.742**	**-50.233**	**-47.092**	**-3.141**	**V**
Mutatie reserves						
Toevoeging reserves						
Bestemmingsreserve realisatie N280	350	0	350	**350**	0	
Reserve DU Verkeer en vervoer	0	6.278	6.278	**7.016**	-738	
Reserve gladheidsbestrijding	0	0	0	**109**	-109	
Totaal toevoegingen	350	6.278	6.628	**7.475**	-847	
Onttrekking reserves						
Bestemmingsreserve overdracht Napoleonsweg	1.965	0	1.965	**1.965**	0	
Bestemmingsreserve realisatie N280	943	-656	286	**286**	0	
Reserve DU Verkeer en vervoer	15.449	-2.963	12.486	**10.822**	1.664	
Totaal onttrekkingen	18.357	-3.619	14.737	**13.073**	1.664	
Saldo mutatie reserves	**18.007**	**-9.898**	**8.109**	**5.598**	**2.511**	
Resultaat	**-35.968**	**-6.156**	**-42.124**	**-41.494**	**-630**	**V**

Toelichting verschil begroting/ realisatie

Van begrotingsprogramma 3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit resteert een voordelig resultaat van € 0,63 mln. De gerealiseerde reguliere middelen zijn per saldo € 2,66 mln. voordeliger dan geraamd. Dit verschil bestaat uit € 2,25 mln. lagere lasten en € 0,41 mln. hogere baten. De belangrijkste verschillen lichten wij als volgt toe.

3.2.1. Voorbereiding en uitvoering mobiliteitsmaatregelen

Binnen de uitgaven van de reguliere middelen is sprake van een voordelig verschil van € 1,01 mln. Dit verschil heeft betrekking op:

- een voordelig verschil dat is ontstaan bij het budget dat gereserveerd is voor de Werkgeversaanpak Maastricht Bereikbaar (€ 0,85 mln.). De ingediende subsidieaanvraag was nog niet geheel compleet. Daardoor heeft de subsidieverlening in het jaar 2018 niet kunnen plaatsvinden. Bij de baten is voor dit project een voordelig verschil ontstaan vanwege een bijdrage van het Rijk, die niet in de begroting was opgenomen. De middelen hiervoor worden overgeboekt naar 2019;
- een voordelig verschil voor de Pilot Mobility as a Service (MaaS) van € 0,14 mln. De bestuursovereenkomst is in september 2018 ondertekend, waarna de pilot van start kon gaan. De middelen moeten hiervoor beschikbaar blijven en worden overgeboekt naar 2019;

- daarnaast is er een voordelig verschil ontstaan bij de procesmiddelen (€ 0,02 mln.). Dit restant blijft beschikbaar binnen de Reserve DU Verkeer en Vervoer.

3.2.2. Fiets

Binnen de uitgaven van reguliere middelen is sprake van een voordelig verschil van € 0,68 mln. Dit verschil is ontstaan, door onderuitputting in verband met nog niet verleende subsidies van het budget voor het Uitvoeringsprogramma Fiets. Het bedrag dat resteert moet beschikbaar blijven voor het totale Uitvoeringsprogramma dat tot 2019 doorloopt. Daarom wordt voorgesteld deze middelen over te boeken naar 2019.

3.2.3. Verkeersveiligheid

Binnen de reguliere middelen is per saldo sprake van een voordelig verschil van € 0,30 mln. Dit verschil is ontstaan door onderuitputting in verband met nog niet verleende subsidies als cofinanciering voor (gemeentelijke) mobiliteitsprojecten (verkeersveiligheidsprojecten in Uitvoeringsprogramma Fiets). Een deel van de subsidieaanvragen was nog niet compleet, waardoor subsidieverlening niet in 2018 heeft kunnen plaatsvinden. Het bedrag dat resteert moet beschikbaar blijven om de subsidieaanvragen in 2019 verder te kunnen afhandelen. Daarom wordt voorgesteld deze middelen over te boeken naar 2019.

3.2.4. Logistieke netwerken

Ten opzichte van de begroting is een voordelig verschil ontstaan van € 0,13 mln. Dit verschil wordt grotendeels veroorzaakt door:

- onderuitputting van de procesmiddelen met betrekking tot Emplacement Zuidelijke Spooraansluiting Chemelot (€ 0,1 mln.).;
- onderuitputting van de procesmiddelen Logistiek (€ 0,026 mln.). Dit restant moet beschikbaar blijven voor de Samenwerkingsovereenkomst Blueports 2018-2021en wordt overgeboekt naar 2019.

3.2.5. Onderhoud, beheer en rehabilitaties provinciale wegen

Ten opzichte van de begroting zijn de lasten € 0,12 mln. lager dan begroot. Dit verschil heeft betrekking op:

- onderuitputting van het budget voor de gladheidsbestrijding (0,11 mln.). Door de zachte winter 2018 zijn de kosten van de gladheidsbestrijding lager dan begroot. Overschotten op het budget worden toegevoegd aan de Egalisatiereserve Gladheidsbestrijding;
- onderuitputting van de overige budgetten van € 0,01 mln.

3.2.6. Project Buitenring Parkstad Limburg

De kapitaallasten worden berekend over de investeringen tot en met het voorafgaande jaar 2017. Tot en met 2017 is voor een bedrag groot € 378,5 mln. uitgegeven aan de BPL. Ten laste van de reserve is verantwoord € 299,3 mln. Dit betekent per saldo € 79,2 mln. aan investeringskrediet. Met een afschrijvingsperiode van 15 jaar bedragen de kapitaallasten in het boekjaar 2018 € 5,28 mln. (€ 79,2 mln./15 jaar).
De netto realisatie over 2018 bedraagt € 34,8 mln. De kapitaallasten over de realisatie tot en met 2018 komen ten laste van 2019 en bedragen € 7,6 mln.
Ten aanzien van de dekking / bijdrage in het project wordt hierbij verwezen naar de verplichte paragraaf 5.2. Weerstandsvermogen en risicobeheersing, alwaar in deze een tweetal risico's zijn opgenomen: "BPL Werk-met-werk" en "BPL Verdiencapaciteit".

3.2.7. Project N280 – West

Tot en met 2016 is voor een bedrag van € 3,24 mln. uitgegeven en rechtstreeks ten laste van de projectreserve verantwoord. Sinds 2017 mag dit niet meer en worden alle uitgaven over een looptijd van 15 jaar afgeschreven. Deze kapitaallasten worden vervolgens in het daaropvolgende dienstjaar van de reserve afgeboekt. De kapitaallasten ad € 0,29 mln. hebben betrekking op de gedane uitgaven in 2017 ad € 4,3 mln. (€ 4,3 mln./15 jaar).
De netto realisatie over 2018 bedraagt € 4,78 mln. De kapitaallasten over de realisatie tot en met 2018 komen ten laste van 2019 en bedragen € 0,82 mln.
Aanwending reserve N280: de kapitaallasten over 2018 worden ten laste van de reserve gebracht. De reserve wordt verlaagd met € 0,29 mln. en sluit hiermee op € 104,48 mln.

3.2.8. Project N266

Ten opzichte van de begroting zijn de lasten € 0,01 mln. lager dan begroot. Dit verschil heeft betrekking op onderuitputting van de procesmiddelen bedoeld voor het project N266. Dit restant blijft beschikbaar binnen de Reserve DU Verkeer en Vervoer.

€ x 1.000

Product	Omschrijving investering	Kredietbedrag		Realisatie uitgaven		Bijdragen derden		Restantkrediet ultimo 2018	
		Provinciale Uitgaven	Bijdragen derden	t/m 2017	2018	t/m 2017	2018	uitgaven	bijdragen derden
3.2.1	Grondverwerving verbreding A2	2.800	-	1.355	677			768	-
	Aanleg 12 bushaltes Arriva 2016	997	-	949	40			8	-
		3.797	**-**	**2.304**	**717**	**-**	**-**	**776**	**-**
3.2.3	Incdentele investeringen verkeersveiligheid	**468**	**-**	**121**	**34**			**313**	**-**
3.2.5.	Provinciale wegen (MIPP)	**141.887**	**29.564**	**62.098**	**20.221**	**19.087**	**6.460**	**59.567**	**4.016**
3.2.6	Buitenring Parkstad Limburg	**462.300**	**166.860**	**382.642**	**34.805**	**79.683**		**44.853**	**87.177**
3.2.8	N280 West	**130.305**	**12.295**	**7.538**	**7.916**		**3.141**	**114.851**	**9.154**
		738.757	**208.719**	**454.704**	**63.694**	**98.770**	**9.601**	**220.360**	**100.348**

Toelichting kredieten

3.2.1. Grondverwerving A2, conform PS-besluit 6-11-2015; aanleg haltes Arriva conform PS-besluit 16-12-2016 en Toeristische recreatie infra, betreft afrekeningen oude subsidieregelingen.
3.2.3. De kredieten provinciale wegen en incidentele investeringen verkeersveiligheid zijn een
& cumulatie van de jaarlijks bij de begroting vastgestelde kredieten rondom het Meerjaren-
3.2.5. InfraStructuur programma (jaarlijks krediet). Het krediet GPL is conform PS-besluit 21-6-2012.
3.2.6. BPL, conform PS-besluit 9-10-2015.
3.2.7. N280-West, conform PS-besluit 17-6-2016.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Weerstandsvermogen en risicobeheersing	Onderhoud kapitaalgoederen
	Provinciale wegen, vier steunpunten
Buitenring Parkstad (BPL)	

3.3. Limburgse woningmarkt

Het programma voor de Limburgse woningmarkt, ‘ieder zijn thuis’, is vastgesteld door Provinciale Staten op 8 juli 2016. Het gaat hier over de basiskwaliteit van wonen in Limburg. Wonen is immers een belangrijke levensbehoefte van de mens. Als gevolg van demografische, maatschappelijke en macro-economische ontwikkelingen hebben wij te maken met een afname van de groei van het aantal huishoudens, een groeiend aantal eenpersoonshuishoudens en een toenemende vergrijzing en ontgroening. Het gezond maken van de Limburgse woningmarkt is een zaak van lange adem. Hier ligt een forse transitieopgave voor alle relevante actoren op de woningmarkt. De Provincie heeft zelf beperkte mogelijkheden tot directe sturing, maar is bij uitstek wel in de positie om partijen bij elkaar en tot samenwerking te brengen.
De betaalbaarheid van wonen staat onder druk door enerzijds de te hoog oplopende bouwkosten en anderzijds de onzekerheid over werk, inkomen en de stijgende huurprijzen. Woningcorporaties en ontwikkelaars geven aan dat door de sterke vraag naar bouwmaterialen de bouwprijzen sterk stijgen en dat er een tekort is aan personeel, waardoor ook de kosten stijgen. Beperking van woonuitgaven is voor veel mensen belangrijker dan eigen woningbezit. Daarnaast speelt in Limburg ‘duur scheefwonen’ in tegenstelling tot de landelijke discussie van ‘goedkoop scheefwonen’. Voor studenten, ouderen, alleenstaanden, arbeidsmigranten en statushouders is een ‘standaard wooncarrière’ in veel gevallen niet haalbaar. Samengevat zien wij Limburg geplaatst voor de volgende vraagstukken:

- de Limburgse koopwoningmarkt herstelt zich, maar minder sterk dan de landelijke koopwoningmarkt;
- er is een toenemende vraag naar huurwoningen, terwijl de huurprijzen stijgen en de nieuwbouw van huurwoningen daar niet in kan voorzien;
- de effecten van Rijksbeleid werken in Limburg ten dele negatief uit;
- doelgroepen hebben bijzondere aandacht nodig bij het vinden van geschikte huisvesting;
- hoe past de bestaande woningvoorraad zich aan op de veranderende behoeften (o.a. energietransitie, kleinere huishoudensamenstelling).

Wat willen we bereiken?

Samen met onze partners willen we toewerken naar ‘een toekomstbestendige Limburgse woningmarkt met voldoende woningen van de juiste kwaliteit op de juiste plek’. Dat wil zeggen een woningmarkt die flexibel kan inspelen op veranderende behoeften, met minder leegstaande en onverkoopbare woningen en een betere aansluiting van vraag en aanbod op de huurmarkt.

We willen tevens bewustwording en urgentie creëren bij woningcorporaties, overheden, beleggers en particuliere eigenaren over hun belangrijke rol bij het gezond maken van de woningmarkt. Juist nu er zich nieuwe economische mogelijkheden aandienen en wij daaraan sturing geven via ons integraal aanvalsplan voor de Limburgse arbeidsmarkt, liggen er ook op de woningmarkt en voor de huisvesting van (tijdelijke en blijvende) nieuwkomers op de arbeidsmarkt meer dan ooit vragen om innovatieve en duurzame oplossingen. Daarbij zien wij dat onze rol zowel stimulerend als sturend kan zijn, zowel via samenwerking met partners als via de inzet van financieel instrumentarium (Transitiefonds Limburgse Woningmarkt). Op die manier willen wij bereiken dat partijen meer mogelijkheden (instrumenten en eigen kracht) inzetten om gezamenlijk de transitieopgave vorm te geven.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: Inwoners van Limburg hebben een woning die past bij hun (veranderende) woonwensen en hun financiële situatie.

Criterium 2: De woningmarkt in Limburg heeft in voldoende mate aanbod van huurwoningen in het goedkope en middel dure segment en kan flexibel inspelen op de veranderende vraag.

Criterium 3: In Limburg zijn gemeenten, huurders, corporaties en andere actoren in de positie om de noodzakelijke transitie- en verdunningsopgave vorm te geven.

Wat hebben we bereikt?

In 2018 is verder gewerkt aan de uitvoering van de Agenda Limburgse Woningmarkt (ALW) 2016-2019 ‘Ieder zijn thuis’, waarbij alle regio’s zijn doorgegaan met de uitvoering van de structuurvisies. De Startersregeling, Transitiefonds Limburgse Woningmarkt, de stimuleringsregeling Duurzaam Thuis en Limburgs Maatwerk dragen alle bij aan de transitie in de woningmarkt. Meer mensen hebben dankzij de Provincie hun eerste woning kunnen kopen. Er zijn meer sociale en middeldure huurwoningen gerealiseerd. Duizenden mensen verduurzamen hun huis, mede door provinciale inbreng.

Op 31 januari 2018 zijn Provinciale Staten geïnformeerd met een rapport (documentnummer 2018/8037) n.a.v. de 2e gewijzigde oproep 2346 ’Beweging op de woningmarkt’. Aanvullend op de ALW zijn twee nadere beleidsuitwerkingen gemaakt:

- hanteer maakwerk in de weging van de planvoorraad;
- verruim de zoekmogelijkheden voor de huisvesting van arbeidsmigranten (short-stay).

In het najaar van 2018 hebben wij de regio’s en gemeenten opgeroepen tot versnelling van initiatieven voor het realiseren van woningen voor (met name) senioren, starters en huurders. Daarnaast hebben wij in het najaar 2018 de voortgangsrapportage gepubliceerd waarin relevante informatie over woningmarktontwikkelingen zijn opgenomen; PS is hierover geïnformeerd per rapportage (documentnummer 2018/73594).

Startersregeling

De provinciale Startersregeling is een succesvol instrument om de positie van starters op de Limburgse woningmarkt te verbeteren en de doorstroming op de woningmarkt te bevorderen. Met een lening wordt het verschil overbrugd tussen de aankoopkosten van een woning en het bedrag dat een starter kan lenen op basis van zijn inkomen. In de afgelopen periode is deze regeling voortgezet en effectief gebleken: sinds de invoering van de regeling zijn 2.941 startersleningen verstrekt (peildatum 1 januari 2019). In december 2018 hebben Gedeputeerde Staten, met steun van Provinciale Staten, besloten € 5,5 miljoen extra beschikbaar te stellen voor de uitvoering van de Startersregeling en PS heeft besloten de Startersregeling te verlengen tot en met 31 december 2023.

Transitiefonds Limburgse Woningmarkt

Om de dynamiek op de Limburgse woningmarkt te stimuleren en vraag en aanbod meer in balans te brengen, heeft de Provincie het Transitiefonds Limburgse Woningmarkt ontwikkeld. Het Transitiefonds ondersteunt financieel allerlei vernieuwende projecten die een aantoonbare bijdrage leveren aan de verbetering van de woningmarkt. Sinds de invoering zijn 23 leningen, garanties en/of subsidies verstrekt (peildatum 1 januari 2019).

Stimuleringslening DuurzaamThuis
Eigenaar-bewoners of huurders van een bestaande koop- of huurwoning kunnen via deze stimuleringsregeling onder aantrekkelijke voorwaarden leningen afsluiten om de duurzaamheid, kwaliteit en levensloopbestendigheid van hun woning te verbeteren. Sinds de invoering van deze regelingen zijn er bijna 11.000 leningen verstrekt (peildatum 1 januari 2019).

Limburgs Maatwerk/Flexibele schil in de woningvoorraad
Dit instrument is een combinatie van meerdere creatieve oplossingen die bijdragen aan de verruiming van de sociale huurvoorraad. Hoewel de totstandkoming van Limburgs Maatwerk het directe gevolg was van de verhoogde instroom van vluchtelingen 2015/2016, richt Limburgs Maatwerk zich op alle urgente woningzoekenden. Aantallen urgente woningzoekers kunnen sterk verschillen per gemeente; ook daarvoor is regionale samenwerking van belang. Ook de ontwikkelingen op het vlak van economie en arbeidsmarkt hebben impact op de woningmarkt en het aantal woningzoekers. In het aanvalsplan arbeidsmarkt 'Zo Werkt Limburg" worden huisvesting én arbeidsmarktperspectief integraal aangepakt. Doel is het in samenhang bekijken van de beschikbaarheid van kwalitatief goede en duurzame woningen voor (nieuwe) Limburgers en het aantrekken en opleiden van noodzakelijke arbeidskrachten voor Limburgse bedrijven en sectoren als de zorg, de logistiek en de bouw.
Samen met partners zoeken we mogelijkheden om te komen tot een flexibele schil in de woningvoorraad. De juiste woning op de juiste plek, op het juiste moment. Het gaat hierbij om tijdelijke woonvormen, die meer flexibel ingezet kunnen worden op plekken, waar de (tijdelijke) vraag ontstaat. Op die manier creëren we 'landingsplaatsen' van waaruit mensen hun woon- en werkcarrière verder vorm kunnen geven. Plannen worden in 2019 uitgevoerd.

Gedifferentieerd woonbeleid
Een eenvormig nationaal woonbeleid kan niet voorzien in de uiteenlopende behoeftes van verschillende regio's. De Provincie streeft naar een totstandkoming van een gedifferentieerd nationaal woonbeleid.

Internationaal
In Limburg is de grens nooit ver weg. Op internationaal vlak onderhoudt de Provincie samen met Belgische en Duitse regionale overheden een gezamenlijk monitoringtraject van de woningmarkt.

Rol
Onze rol als partner van o.a. gemeenten, woningcorporaties, vastgoedeigenaren en bouwend bedrijfsleven impliceert dat wij niet rechtstreeks de transitie van de Limburgse woningmarkt kunnen realiseren. Met onze acties uit de Agenda Limburgse Woningmarkt, onder meer via Limburgs Maatwerk, het Transitiefonds Limburgse Woningmarkt, de Starterslening en de stimuleringsregeling Duurzaam Thuis dragen wij bij aan de realisatie van deze lange termijn doelstelling: 'de juiste woning op de juiste plek op het juiste moment beschikbaar'.

Wat hebben we er in 2018 voor gedaan?

Product	3.3.1. Transitie Woningmarkt Limburg
Programmalijn	3.3. Limburgse woningmarkt
Portefeuillehouder	Teunissen

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Het uitvoeren van actielijn 1 'de basis op orde' van de Agenda Limburgse woningmarkt door intensieve samenwerking in het kader van POL2014, een voortdurende lobby richting het Rijk om de woningmarkt te hervormen, het volgen van ontwikkelingen, het uitvoeren van onderzoek en projecten en het benutten van kansen voor de onderlinge versterking met andere provinciale ambities, zoals duurzaamheid, etc. (zie Agenda Limburgse Woningmarkt). Rol Provincie: *procesmanager, aanjager, ondersteuner*	Gerealiseerd. ▪ Met de 3 regio's is structurele samenwerking over de regionale/gemeentelijke opgaves, ideeën/ projecten die bijdragen aan de transitie van de woningmarkt. ▪ Op basis van concrete vraagstukken overleggen wij met externe partijen, zoals banken, ondernemers, maatschappelijke instellingen over initiatieven en modellen die zij (kunnen) ontwikkelen en bijdragen aan de transitie van de woningmarkt. ▪ Lobby richting Rijk o.a. op het gebied van verduurzaming gebouwde omgeving en regionalisering van het rijksbeleid. ▪ Dashboard Limburgse woningmarkt met daarin jaarlijkse woonmonitoring, plancapaciteits-monitor. Nieuwe monitor NL-B-DE is in ontwikkeling. ▪ Samenwerking met andere provinciale ambities: bijv. passend wonen in de buurt, POL (thema wonen), Stedelijke ontwikkeling o.m. 4 grote steden en aanvalsplan arbeidsmarkt en de verduurzamingsbijdrage aan het Limburg aanbod aan het Kabinet.		1, 2, 3
2. Het aanbod aan (sociale) huurwoningen wordt vergroot. Rol Provincie: *verbinder, procesmanager*	Gerealiseerd. Via het Transitiefonds Limburgse Woningmarkt (TLW) worden projecten geborgd, gefinancierd en/of gesubsidieerd waardoor o.a. het aanbod van sociale huurwoningen wordt vergroot. In het kader van TLW heeft voor 23 projecten besluitvorming in GS plaatsgevonden. Hiermee wordt naast verduurzaming, de realisatie/verbouw van ruim 721 sociale huur- woningen beoogd. Circa 10 aanvragen zijn in behandeling. Onze rol is niet primaire aanbieder, maar stimulator. In het dashboard Limburgse woningmarkt wordt dit jaarlijks gemonitord.		2
3. Voor elke regio zijn concrete afspraken gemaakt over de kwantitatieve	Gerealiseerd voor alle regio's. Structuurvisie Zuid is in uitvoering via het		3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
afstemming van woningvoorraad, woningbehoefte en plancapaciteit. De Provincie ondersteunt dit proces en zet daarbij op basis van bestuursafspraken zo nodig (juridisch) instrumentarium in. De grensoverschrijdende samenwerking en kennisdeling op het gebied van wonen is versterkt. Rol Provincie: *bevoegd gezag, procesmanager*	Actieplan wonen Zuid-Limburg 2017-2020. Regio Midden is gestart met het vernieuwen van de huidige structuurvisie. Regio Noord geeft uitvoering aan de in 2016 vastgestelde structuurvisie. Met Belgische buurgemeenten, de provincie Limburg (B) en een aantal Duitse regio's is een gezamenlijke monitoring in ontwikkeling, in Interregverband.		
4. Het (bestaande) woningaanbod in Limburg biedt meer kwaliteit en diversiteit, met bijzondere aandacht voor doelgroepen die moeite hebben met het vinden van huisvesting passend bij hun behoeften, woonwensen en financiële mogelijkheden. Rol Provincie: *partner, belangenbehartiger*	Gerealiseerd. Via het Transitiefonds Limburgse Woningmarkt worden projecten gefinancierd/gesubsidieerd, waardoor de kwaliteit en diversiteit van het woningaanbod in Limburg wordt vergroot.		1, 2, 3
5. De doorstroming en balans op de Limburgse woningmarkt is verbeterd via diverse oplossingen en instrumenten, waaronder continuering van de Startersregeling. Rol Provincie: procesmanager	Gerealiseerd. De Startersregeling is verlengd. Er is nog altijd een grote behoefte aan deze regeling. Starters hebben nog altijd moeite om een (geschikte) woning te vinden. Limburgs Maatwerk is er op gericht dat de beschikbaarheid van de sociale huurvoorraad voor iedereen wordt verruimd.		1, 3

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Er zijn oriëntaties uitgevoerd aan de hand van de Agenda Limburgse Woningmarkt en zijn verwoord in een beleidsadvies.	3	5	5	2018
1	Kansen voor onderlinge versterking van wonen met andere provinciale ambities worden benut. We laten dat met 3 concrete voorbeelden zien.	3	6	6	2018
3	Er is met de buurregio's overleg opgestart om kennis over de grensoverschrijdende woningmarkt te delen en om samen te werken.	1	2	2	2018
3	Per regio zijn concrete afspraken over het reduceren van de plancapaciteit.	0	3	3	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

- PS is geïnformeerd over de voortgang van de Agenda Limburgse woningmarkt (30 oktober 2018, documentnummer 2018/73179). Oriëntaties en beleidsadvies zijn er o.a. op het terrein van maatwerk in weging planvoorraad, shortstay huisvesting arbeidsmigranten, flexwonen, wonen-zorg en vergroten huuraanbod.
- Samenwerken en versterken van andere provinciale ambities: passend wonen in de buurt, Limburgs Maatwerk, Stedelijke ontwikkeling en Zo werkt Limburg: Here to Stay.
- Met België en Duitsland is gestart met een gezamenlijke grensoverschrijdende monitor woningmarkt.
- De gemeenten passen de regionale afspraken over de reductie van plancapaciteit toe met inachtneming van de nadere afspraken die zijn gemaakt n.a.v. de oproep 'Beweging in de woningmarkt'.

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

Begrotingsprogramma 3.3 Limburgse woningmarkt	Begroting 2018			Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
	Primitief	Wijzigingen	Ná wijziging			
Lasten						
Reguliere middelen						
3.3.1. Transitie woningmarkt Limburg	90	1.013	1.103	828	275	V
Personele lasten	1.126	0	1.126	1.033	93	
Kapitaallasten	14	0	14	334	-320	
Totaal lasten	1.230	1.013	2.243	2.196	48	V
Baten						
Reguliere middelen						
3.3.1. Transitie woningmarkt Limburg	0	0	0	321	-321	V
Totaal baten	0	0	0	321	-321	V
Totaal saldo van baten en lasten	**-1.230**	**-1.013**	**-2.243**	**-1.875**	**-368**	**V**
Mutatie reserves						
Toevoeging reserves						
Reserve Transitiefonds	0	0	0	400	-400	
Onttrekking reserves						
Reserve Transitiefonds	259	912	1.171	1.138	33	
Risicoreserve SIS	0	0	0	200	-200	
Totaal onttrekkingen	259	912	1.171	1.338	-167	
Saldo mutatie reserves	**259**	**912**	**1.171**	**938**	**233**	
Resultaat	**-972**	**-101**	**-1.072**	**-937**	**-135**	**V**

Toelichting verschil begroting/ realisatie

Van begrotingsprogramma 3.3. Limburgse woningmarkt resteert een voordelig resultaat van € 0,14 mln. De gerealiseerde reguliere middelen zijn per saldo € 0,6 mln. voordeliger dan geraamd. Dit verschil bestaat uit € 0,28 mln. lagere lasten en € 0,32 mln. hogere baten. Het belangrijkste verschil lichten wij als volgt toe.

3.3.1. Transitie Woningmarkt Limburg

Binnen dit product is een voordelig verschil van € 0,47 mln. binnen de reguliere middelen. Dit verschil heeft betrekking op:

- een voordelig verschil van € 0,40 mln. dat is ontstaan door een 2-tal subsidieverleningen uit voorgaande jaren die zijn ingetrokken, omdat niet is voldaan aan de gestelde subsidievoorwaarden. De tenderregeling TLW Midden-Limburg is per 21 mei 2015 vervallen. Het voordelig saldo van € 0.40 mln. blijft conform de afspraken beschikbaar binnen het Transitiefonds Limburgse woningmarkt en wordt derhalve toegevoegd aan de reserve Transitiefonds;

- een voordelig saldo van € 0,04 mln. heeft betrekking op procesmiddelen in het kader van de Agenda Limburgse Woningmarkt 2016-2019 en het Actieplan wonen Zuid-Limburg 2017-2020. Voor de continuering van deze activiteiten in 2019 wordt het restantbedrag in 2018 van € 0,04 mln. overgeboekt naar 2019;
- een bedrag van € 0,03 mln. is bestemd voor het project Inponden particulier bezit. Dit betreft het aankopen van particuliere woningen die worden omgezet naar sociale huurwoningen. De subsidieaanvraag zal in 2019 worden afgehandeld. Vandaar dat het bedrag in 2018 € 0,03 mln. wordt overgeboekt naar 2019, inclusief bijbehorende dekking via de reserve Transitiefonds;

Daarnaast hebben we een nadeel van € 0,32 mln. in de kapitaallasten, dit wordt veroorzaakt door de niet terugbetaalde geldlening met betrekking tot het Koopmanshuys. Dit nadeel wordt verrekend met de vrijval voorziening lening Koopmanshuys, zoals opgenomen in de baten.
Er wordt een bedrag ad € 0,20 mln. onttrokken uit de risicoreserve SIS (Sturing in samenwerking) voor het instellen van een voorziening vanwege het faillissement van Djozz B.V.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Financiering
Startersleningen voor huiseigenaren
SvN Stimuleringsleningen
Transitiefonds compartiment 1a zakelijke financieringen
Lening aan Stichting woonzorg Elisabeth Stift

3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit

Dit programma beslaat de activiteiten op het gebied van ruimtelijke ordening en ruimtelijke inrichting die bijdragen aan een krachtige regio met duurzame ruimtelijke en functionele structuren. Deze activiteiten vinden plaats op en hebben betekenis voor verschillende schaalniveaus en gaan over beleids- en denkwerelden heen.

Ruimtelijke ordening zal zich de komende jaren vooral kenmerken door de omslag in denken van ‘groeien en kwantiteit’ naar ‘beheren en kwaliteit’, zonder dat daarmee afbreuk wordt gedaan aan de dynamiek van (economische) ontwikkelingen in de regio.

Er zullen maar weinig fysiek-ruimtelijke ontwikkelingen zijn die niet van bovenlokale betekenis zijn. Het Provinciaal Omgevingsplan Limburg (POL) 2014 geeft een samenhangende kijk op hoe in Limburg fysiek-ruimtelijke ontwikkelingen worden vertaald. De regio heeft in het POL een aantal leidende principes met elkaar afgesproken, waarlangs maatschappelijke initiatieven en ruimtelijke (gebieds-) ontwikkelingen worden afgewogen. Regionale samenwerking en afstemming zal vele vormen kennen.

Wat willen we bereiken?

We willen in Limburg duurzame ruimtelijke en functionele structuren die passen binnen de maatschappelijke ontwikkelingen. We willen dat de principes beschreven in het POL met elkaar worden nageleefd in gezamenlijkheid en goede onderlinge afstemming. Wij zetten daarbij in op een efficiënte en professionele uitvoering van onze wettelijke taken in de fysieke leefomgeving.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: In Limburg heerst het besef dat er een gezamenlijke verantwoordelijkheid (overheden, marktpartijen etc.) is voor de verdere fysiek-ruimtelijke ontwikkeling van Limburg.

Criterium 2: In Limburg wordt bij fysiek-ruimtelijke ontwikkelingen gehandeld vanuit een grensoverschrijdend perspectief (internationaal, buurprovincies, tussen regio’s of bovenlokaal).

Wat hebben we bereikt?

In 2018 zijn weer belangrijke stappen gezet in de samenwerking van gemeenten en Provincie bij de realisatie van de ambities uit het POL. De bestuursafspraken regionale uitwerking POL tussen het college van GS en de colleges van B&W uit 2016 zijn geactualiseerd. Ze gaan nu inhoudelijk over veel thema’s dan alleen wonen. Zo zijn er afspraken gemaakt over de uitvoering van de regionale (structuur-)visies voor bedrijventerreinen, kantoren en winkels ,over de vertaling van de resultaten van het provinciale hotelmarktonderzoek, opgeleverd in het voorjaar van 2018 en in regionale visies vrijetijdseconomie. De bestuursafspraken zijn geborgd in de Omgevingsverordening, door middel van een wijziging die in december 2018 door de Staten is vastgesteld.
De bestuursafspraken vormen met de onderliggende visies een belangrijke mijlpaal op weg naar het realiseren van de ambities uit POL2014 en het gezamenlijk aanpakken van de grote maatschappelijke opgaven waar Limburg voor staat. Ze gaan vooral over regionale afstemming van initiatieven en over het vorm en inhoud geven aan dynamisch voorraadbeheer voor thema’s als wonen en winkels. Ze geven uiting aan het besef, dat deze vraagstukken regionaal opgepakt moeten worden en dat daarbij stevige keuzes niet uit de weg gegaan mogen worden, juist om ruimte te creëren voor initiatieven die

echt iets toevoegen. Via de Expeditie Ruimte faciliteren wij de gemeenten en stakeholders hierbij (o.m. met cijfers en met kennis over instrumenten en best practises). In 2018 is, samen met de gemeenten, een ontwikkelde digitale leeromgeving gelanceerd.
In 2018 is gestart met de voorbereiding van de Omgevingsvisie Limburg, als actualisatie van POL2014. Het proces van de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) liep door en heeft eerste inhoudelijke producten opgeleverd (een Kabinetsperspectief). In beide visies wordt ingezet op een stevige grensoverschrijdende component.

Wat hebben we er in 2018 voor gedaan?

Product	3.4.1. Provinciaal omgevingsplan
Programmalijn	3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit
Portefeuillehouder	Teunissen

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Aanpassen POL en Omgevingsverordening aan eisen nieuwe Omgevingswet. Dit traject start vanuit de analyses die gemaakt worden in het kader van het programma Implementatie Omgevingswet. Deze analyses resulteren begin 2018 in een Agenda actualisatie POL2014 en Omgevingsverordening Limburg 2014 met richtinggevende uitspraken van PS. Na vaststelling van de Agenda volgt in 2018-2019 een inhoudelijke uitwerking en verdieping in samenwerking met de regionale partners. Rol Provincie: *partner, bevoegd gezag (Omgevingsverordening)*	Gerealiseerd. In 2018 zijn de voorbereidingen gestart van de Omgevingsvisie Limburg, die in 2020 het POL2014 gaat vervangen. In dat kader is het bestaande beleid op onderdelen geactualiseerd. Gelijktijdig daarmee wordt de omgevingsverordening geactualiseerd. Het co-creatief proces met de regionale partners, in samenhang met lopende trajecten als Regionale Energie Strategiën, deltaprogramma's en mobiliteitsaanpak, mede o.b.v. plan MER en passende beoordeling, moet eind 2019 resulteren in een concept visie. PS zijn op verschillende momenten in de gelegenheid gesteld om richting te geven aan dat proces. De eerste keer was dit op basis van de sonderende nota 'Omgevingsvisie Limburg en Omgevingsverordening Limburg, aanpak en inhoudelijke aandachtspunten' (GS 24 april 2018, gevolgd door informerende nota 3 juli 2018. Op 18 december 2018 is de Commissie RLN in een informerende nota over de voortgang geïnformeerd.		1,2
2. Regionale uitwerkingen POL Na de vaststelling van POL2014 is een start gemaakt met regionale uitwerkingen voor de thema's bedrijventerreinen, kantoren, wonen, detailhandel, landbouw, vrijetijdseconomie, energie en nationaal landschap Zuid-Limburg. Voorjaar 2016 heeft dit geresulteerd in (voor een deel nog procesmatige)	Gerealiseerd. De bestuursafspraken met de gemeenten over de regionale uitwerking van POL2014 zijn in 2018 geactualiseerd en door alle gemeenten, op één na, ondertekend. Ze zijn als onderdeel van de Wijzigingsverordening 'Omgevingsverordening Limburg 2014 paragraaf 2.4 Bestuursafspraken regionale uitwerking POL2014' (zie punt 3) onder de aandacht van PS gebracht. Conform die afspraken vindt uitvoering, monitoring en		1,2

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
bestuursafspraken. De verdere concretisering hiervan heeft in 2016 en 2017 in uitgewerkte (structuur) visies, spelregels en handvatten. Deze worden verankerd in tweede generatie bestuursafspraken tussen gemeenten en Provincie. Voor een enkel thema (energie, vrijetijdseconomie) loopt dit traject nog door in 2018. Deze afspraken krijgen in 2018 verdere vertaling in regionale programma's, gemeentelijke beleidsdocumenten en in de Omgevingsverordening. Hierbij wordt zo veel mogelijk geanticipeerd op de nieuwe Omgevingswet. Samen met de regio vindt ook monitoring plaats en waar nodig herijking. Rol Provincie: *partner*	evaluatie van de uitwerkingen plaats. Waar nodig worden de regionale uitwerkingen verder uitgewerkt of geactualiseerd (bv Structuurvisie Wonen Midden-Limburg). De regionale uitwerkingen voor vrijetijdseconomie voor de regio's Midden- en Zuid-Limburg zijn in 2018 gestart en worden in 2019 afgerond (de visie vrijetijdseconomie Noord-Limburg was al eerder gereed). In die visies wordt onder meer het provinciale hotelmarktonderzoek, opgeleverd in het voorjaar van 2018, vertaald naar concrete maatregelen. De aanzetten voor regionale energievisies krijgen een vervolg in de regionale energiestrategieën (RES) voor Noord/Midden resp. Zuid-Limburg.		
3. Omgevingsverordening De bestuursafspraken met gemeenten worden zoveel als mogelijk verankerd in de Omgevingsverordening. Daarnaast vindt onderhoud plaats van de Omgevingsverordening met bijbehorende beleidsregels. Hierbij wordt zo veel mogelijk geanticipeerd op de nieuwe Omgevingswet. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Gerealiseerd. PS hebben op 14 december 2018 de Wijzigingsverordening 'Omgevingsverordening Limburg 2014 paragraaf 2.4 Bestuursafspraken regionale uitwerking POL2014' vastgesteld.		1,2
4. Nationale omgevingsvisie (NOVI) De Nationale Omgevingsvisie (NOVI) moet vanaf 2019 het integraal beleidsdocument voor de fysieke omgeving worden van het Rijk (een 'nationaal POL'). Het interactief traject om te komen tot deze visie is in 2015 gestart. De Provincie is op verschillende manieren (bestuurlijk en ambtelijk, via IPO en direct, in afstemming met de Limburgse regio's) goed betrokken met het oog op een goede samenhang tussen NOVI en POL en aandacht voor kansen en opgaven in Limburg (in grensoverschrijdende context).	Gerealiseerd. Limburg is, zowel via de IPO-lijn, als rechtstreeks, nauw betrokken bij dit proces en heeft op verschillende momenten (bestuurlijk en ambtelijk) input geleverd. Overigens heeft BZK de planning van de NOVI in de tijd opgeschoven, waardoor het accent waar het gaat om de inhoudelijke reactie op het concept (informeel) komt te liggen in de eerste maanden van 2019. In juni en november 2018 zijn samen met BZK NOVI-gebiedsdialogen Limburg tussen Rijk en Regio georganiseerd, om gezamenlijke opgaven te benoemen en eerste aanzetten te bespreken van een gezamenlijke aanpak. Aan deze dialogen nam een stevige ambtelijke delegatie vanuit verschillende rijksdepartementen deel, en vanuit de regio vertegenwoordigers van gemeenten, (eu)regio's, waterschap, belangrijke stakeholders en Provincie.		1,2
5. Op basis van de Startnota 'opgaven voor de NOVI' heeft in 2017 een			

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
verdieping van de opgaven en verkenning van opties plaatsgevonden. In 2018 ligt naar verwachting het zwaartepunt voor de feitelijke planvorming, zodat (conform huidige planning) in de eerste helft van 2019 het definitieve NOVI verschijnt. Rol Provincie: *partner*			
6. Structuurvisie ondergrond (STRONG) en POL- implementatie ondergrond Actieve inbreng in ontwikkeling Structuurvisie ondergrond (STRONG). Samenwerking ontwikkelen met regionale partners in het bewustwordingsproces om te komen tot duurzaam gebruik van bodem en ondergrond. Rol Provincie: *partner, bevoegd gezag*	Gerealiseerd. In juni 2018 heeft het Kabinet de Ontwerp-Structuurvisie Ondergrond bij de Eerste en Tweede Kamer ingediend. De behandeling is eind 2018 afgerond waarmee de Structuurvisie Ondergrond is vastgesteld. Deze wordt inmiddels betrokken bij het opstellen van de Nationale Omgevingsvisie. Bij de voorbereiding van STRONG is ambtelijke inbreng geleverd. Met gemeenten zijn ambtelijke pilotprojecten opgezet om de bijdragen van de ondergrond aan de maatschappelijke opgaven van de betreffende gemeenten inzichtelijk te maken en het proces van 3D-ruimtelijke ordening te stimuleren. Een voorbeeld hiervan is het ambtelijk pilotproject met de gemeente Maastricht “Ondergrond in zicht” (zie website www.expeditieruimte.nl) dat begin 2018 is afgerond. Eind 2018 is in Venlo gestart met het pilotproject “De leefomgeving maken we samen; ambtelijke pilot ondergrond en Omgevingswet.“ Hierin staat het bewustwordingsproces centraal, waarmee wordt gedoeld op het bewust maken van stakeholders van de bijdragen die de ondergrond kan leveren aan maatschappelijke opgaven. Belangrijk voor dit proces is de totstandkoming van 3D-ruimtelijke ordening waarbij het als vanzelfsprekend zou moeten zijn om vanuit de doelstelling duurzaam en efficiënt gebruik van de ondergrond, de ondergrond vroegtijdig te betrekken bij ruimtelijke ontwikkelingen. Het verbinden van boven- en ondergrond bij ruimtelijke afwegingen, waarbij aandacht wordt besteed aan de balans tussen beschermen en benutten van de ondergrond, maakt hier onderdeel van uit. In (ambtelijke) regionale kennisnetwerken is kennis gedeeld/ontwikkeld over ondergrondthema's.		1,2

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
7. Expeditie Ruimte Met de Expeditie Ruimte faciliteert de Provincie de partners (gemeenten en stakeholders) om gezamenlijk te komen tot een nieuwe aanpak van Limburgse omgevingsvraagstukken. De informatievoorziening is verbeterd (goed toegankelijke cijfers, feiten en trends), er is ruimte geboden om te experimenteren (ondersteunen van proefprojecten) en het samen leren en kennis delen (organiseren van trainingen, informatiebijeenkomsten, platform) is gestimuleerd. Een digitaal platform is bij dit alles een belangrijk hulpmiddel. Rol Provincie: *partner, procesmanager*	Gerealiseerd. In juni 2018 is de digitale leeromgeving beschikbaar gesteld met het oog op kennisdeling en -ontwikkeling. Dit communicatiekanaal heeft gezorgd voor een verbeterde informatievoorziening. Monitoring-rapportages (o.a. bedrijventerreinen, energie, wonen, winkelleegstand, maatschappelijk vastgoed) worden via dit kanaal in de vorm van dashboards ontsloten. Kennisdeling wordt gestimuleerd i.s.m. gemeenten. Limburgse experimenten en ervaringen (o.a. proefprojecten) rondom omgevingsvraagstukken worden maandelijks vernieuwd en pro-actief gecommuniceerd. Communicatie over de Omgevingswet en omgevingsvisie is hiervan een belangrijk onderdeel. Ook wordt een actueel overzicht geboden van bijeenkomsten, workshops e.d. die in Limburg plaatsvinden. Daarnaast zijn diverse bijeenkomsten georganiseerd voor gemeenten en stakeholders (over o.a. winkelleegstand, implementatie Omgevingswet en de omgevingsvisie).		1,2

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
2	De regionale uitwerkingen voor alle thema's zijn gereed en vormen de basis voor concrete bestuursafspraken.	70%	90%	100%	2018
1	Er is een agenda vastgesteld die de basis vormt voor een werkproces voor de actualisatie (Omgevingswetproof maken) van POL en Omgevingsverordening.	90% (agenda), 0% (uitwerking)	100%	100%	2019
5	Actieve inbreng bij ontwikkeling STRONG is geleverd. Met regionale partners is samenwerking ontwikkeld in het bewustwordingsproces om te komen tot duurzaam gebruik van bodem en ondergrond.	0	1	1	2018
6	Er is een uitvoeringsprogramma Expeditie Ruimte 2018 (met diverse kennisbijeenkomsten) opgesteld en uitgevoerd.	0	1	1	2018

Product	3.4.2. Uitvoering ruimtelijk beleid
Programmalijn	3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit
Portefeuillehouder	Teunissen

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Gebiedsontwikkeling (Mede) uitvoering is gegeven aan concrete maatschappelijke initiatieven en ruimtelijke ontwikkelingen conform de leidende principes in het POL (voorbeeld Sibelco Heerlen, ENCI Maastricht, Cranendonck-Weert Kempenbroek, BGM (zie 3.4.4.), Albertknoop. Rol Provincie: *procesmanager*	Gerealiseerd. In 2018 is (mede)uitvoering gegeven aan diverse concrete maatschappelijke initiatieven en ruimtelijke ontwikkelingen. Hierbij zijn steeds de verbindingen gelegd tussen de idee-vraag en gemeentelijke structuurvisie, bestuursafspraken, regionale ontwikkelingen, POL2014 en wettelijke kaders. Bij diverse gebiedsontwikkelingen (o.a. N280, Maaslijn, spoorverdubbeling Heerlen-Landgraaf, VDL-Nedcar, Windpark Greenport Venlo, Proefdraaiplaats MAA) is/wordt door de Provincie een Provinciaal Inpassingsplan opgesteld. De Provincie is momenteel partner in diverse gebiedsontwikkelingen. De rol van de Provincie verschilt per ontwikkeling. De belangrijkste gebiedsontwikkelingen van 2018 zijn de volgende zogenaamde stad-land projecten: ▪ Sibelco; ▪ ENCI; ▪ Samenwerking Grensgebied De Kempen; ▪ grensoverschrijdende gebiedsontwikkeling Albertknoop; ▪ Buitengoed Geul en Maas; ▪ Oostflank Brunssum.		1,2
2. Uitvoering medebewindstaken Provincie heeft ruimtelijke producten getoetst in het kader van de WRO, adviseert daarbij in toenemende mate aan de voorkant van het planproces en anticipeert daarmee op de toekomstige omgevingswet. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Gerealiseerd. De toetsing van door de gemeente actief aangemelde plannen bij ruimtelijkeplannen.nl en/of ruimtelijkinzichtlimburg.nl, waarbij sprake kan zijn van een provinciaal belang, heeft plaatsgevonden. Daarnaast worden (i.h.k.v. provinciaal belang) ook plannen bekeken/beoordeeld die niet actief worden aangemeld. Gemiddeld genomen zijn dit circa 200-250 plannen per jaar. Daarnaast is in het kader van de decentralisatie van het ruimtelijk beleid en de uitwerkingen van het POL2014 het cluster Ruimte permanent bezig met de doorontwikkeling van rol en taak en de continue (dagelijkse) afstemming met gemeenten en andere partners. Dat proces zal de komende jaren verder verfijnd worden,		1,2

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	daarbij aansluitend bij de nieuwe Omgevingswet.		
3. Aanpak winkelleegstand Het ondersteunen van collectieve initiatieven op lokaal of regionaal niveau die een bijdrage leveren aan de aanpak van de winkelleegstand. Het gaat primair om initiatieven voor herinvulling of sloop, die direct resulteren in vermindering van leegstand, maar daarnaast ook om het stimuleren van innovatie en nieuwe concepten in de winkelsector. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt, financier*	Gerealiseerd. Via het plan van aanpak Winkelleegstand Limburg worden gemeenten, ondernemers en marktpartijen gestimuleerd om aan de slag te gaan met projecten die bijdragen aan het terugdringen van de leegstand en het vinden van een nieuwe balans in het veranderende winkellandschap. De door PS in het kader van de Programmabegroting 2017 vrijgemaakte extra financiële middelen (€ 2 mln. voor de periode 2017, 2018, 2019) zijn benut voor de ondersteuning van concrete projecten in o.a. de gemeenten Heerlen, Sittard-Geleen, Roermond, Echt-Susteren, Venray, Peel en Maas, Meerssen en de stadsregio Parkstad. Er is een overeenkomst gesloten met het MKB-Limburg over intensieve samenwerking in deze aanpak. Verder zijn de in het POL beschreven hoofdlijnen van beleid en principes ten aanzien van het thema detailhandel door gemeenten nader uitgewerkt in regionale visies voor Noord-, Midden- en Zuid-Limburg. En er is aan kennisdeling gedaan onder meer via halfjaarlijkse bijeenkomsten met ondernemers en gemeenten en het platform van Expeditie Ruimte. Daarnaast vindt kennisontwikkeling en –uitwisseling plaats via het Retail Innovation Center en Centrum Management Academy.		1,2

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1, 3	De genomen besluiten in het kader van gebiedsontwikkelingen en medebewindstaken zijn te herleiden naar de kaders in het POL.	65 %	85%	100 %	2019
4	In gang zetten, ondersteunen en mede uitvoeren van diverse projecten in de aanpak van winkelleegstand.	5	17	15	2019

Product	3.4.3. Werklocaties
Programmalijn	3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit
Portefeuillehouder	Teunissen

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. De regio's hebben de uitgangspunten en kaders uit POL2014 voor werklocaties nader geconcretiseerd in regionale (structuur)visies en regionale/gemeentelijke uitvoeringsprogramma's. In de bestuursafspraken regionale uitwerking POL zijn hierover tussen de gemeenten en Provincie gezamenlijke afspraken vastgesteld over de uitvoering van het werklocatiebeleid en de invulling van de uitvoeringsprogramma's. Rol Provincie: *partner*	Gerealiseerd. Voor Noord-, Midden- en Zuid- Limburg liggen er nu visies; deze zijn vastgelegd in bestuursafspraken. Noord en Zuid zijn al aan de slag met uitvoeringsprogramma's.		1,2
2. REBIS-systeem en kantorenmonitor zijn periodiek geactualiseerd. Rol Provincie: *procesmanager*	Deels gerealiseerd. REBIS is geactualiseerd. De Kantorenmonitor 2018 is uitgesteld i.r.t. ontwikkeling BDC . Nu gebleken is dat e.e.a. momenteel niet gerealiseerd kan worden, is een opdracht in voorbereiding voor de Kantorenmonitor 2018 bij een andere partij .		1,2
3. Gebiedsontwikkelingen voor werklocaties van bovenregionaal belang: initiëren en (mede)uitvoeren van deel onderzoeken en (het leveren van bijdragen aan) planologische procedures op basis van gebiedsvisies. (inclusief eventuele spoor- en wegontsluitingen en compensatiemaatregelen). Rol provincie: *regisseur, bevoegd gezag, financier, procesmanager*	Gerealiseerd. Diverse verkenningen lopen, onder andere Oostflank Brunssum.		1,2

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Regionale (structuur)visies en uitvoeringsprogramma's voor werklocaties zijn gereed.	50%	90%	100%	2019
2	Actuele gegevens voor werklocaties zijn beschikbaar.	0	1	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
In Midden-Limburg moet de conceptvisie nog bestuurlijk per gemeente vastgesteld worden. In Noord- en Zuid-Limburg lopen al uitvoeringsprogramma's . Actuele gegevens werklocaties zijn beschikbaar , zie www.rebislimburg.nl De rapportage "Werklocaties Limburg 2017" is opgeleverd. "Werklocaties Limburg 2018" verschijnt na Q1 2019.

Product	3.4.4. Buitengoed Geul en Maas
Programmalijn	3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit
Portefeuillehouder	Teunissen

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Herbestemming van cultureel erfgoed In samenwerking met investerende ondernemers, leegstaande monumentale gebouwen voorzien van een nieuwe duurzame functie. De herkenbare en onderscheidende monumenten van het Buitengoed positioneren als bouwsteen voor nieuwe business modellen. Rol Provincie: toetser, ondersteuner, subsidiënt, financier	Gerealiseerd. In 2018 zijn voor een 4 –tal monumenten de bestemming en het eigendom geregeld wat zal moeten leiden tot een duurzame functie, te weten: ▪ Hoeve Klinkenberg (Meerssen); ▪ Grand Suisse (Maastricht); ▪ Rothemermolen (Meerssen); ▪ Villa Kanjel (Maastricht); In voorbereiding: ▪ Kasteel Oost (Valkenburg); ▪ Groote Molen (Meerssen); ▪ Gravenhof (Maastricht).		1
2. Groen en landschap Realiseren van een samenhangende groene, waterrijke en beleefbare fysieke leefomgeving. Rol Provincie: *procesmanager, bevoegd gezag, subsidiënt, financier, partner*	Gerealiseerd. ▪ Circa 9 ha aan de Mariënwaard is aangekocht door de gemeente en overgedragen aan het Limburgs Landschap; ▪ Circa 10 ha aan de achter zijde van Grand Suisse en Villa Kanjel is door de gemeente aangekocht en omgezet in natuur en wordt overgedragen aan Limburgs landschap. In uitvoering: ▪ Circa 3 ha Xonar terrein is gesloopt en wordt grotendeels als natuur bestemd (planning is uitgelopen door asbestsanering gebouwen) en wordt overgedragen aan Limburgs Landschap; ▪ 4 ha wordt omgezet in natuur langs de Geul ten zuiden van Bunde (planning is uitgelopen in afwachting van subsidie bijdrage voor restauratie Weerterhof).		1
3. Toegankelijkheid en ontsluiting	Gerealiseerd.		1

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
De fysieke leefomgeving die onderling verbonden is en voor iedereen zichtbaar en herkenbaar toegankelijk. Rol Provincie: *toetser, ondersteuner, procesmanager, bevoegd gezag, subsidiënt, financier*	Er zijn een aantal projecten in gerealiseerd, te weten: ▪ De verbindings-as BGM Houthem; ▪ Routenetwerk BGM fase 1; ▪ Maastricht Noord OV overstappunt. In uitvoering: ▪ OV overstappunten Houthem; ▪ Ov overstappunt Rothem. En een aantal projecten in voorbereiding: ▪ Snelfietsroute Maastricht –Sittard; ▪ Routenetwerk BGM fase 2; ▪ Verbeteren ontsluiting en toegankelijkheid Landgoederen.		
4. Co-creatie en participatie Betrekken van de ondernemers in de verdere ontwikkeling van het Buitengoed door te investeren in publiek-private projecten, zodat ook business modellen ontwikkeld en versterkt kunnen worden en het gebied uitgedragen/vermarkt kan worden. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt, financier, partner*	Gerealiseerd. Het project Par'course (de voormalige Leeuw brouwerij) is in uitvoering. De volgende projecten zijn in voorbereiding: ▪ Eiland in de Geul; ▪ Vaeshartelt; ▪ Schin op Geul; ▪ Vliek; ▪ Tuinen van Maastricht; ▪ Kastelenpark Oud Valkenburg.		1

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Cultureel erfgoed voorzien van een nieuwe duurzame functie.	0	4	6	2022
2	Realiseren van ha goudgroene en zilvergroene natuur.	0	19	35	2022
3	Realiseren OV-overstappunten.	0	1	3	2022
3	Percentage te realiseren Verbindings-as BGM.	5 %	5%	50 %	2022
4	Het organiseren van de gebiedsregie en opzetten van een private samenwerkings / ondernemersvorm. *	0	0 *	1	2018
4	Voorbereiden en realiseren van publiek-private projecten.	0	7	10	2022

Toelichting prestatie-indicatoren
▪ Ondernemers werken samen aan hun gebiedsregie in diverse hotspots en projecten. In 2019 wordt de totstandkoming van de ondernemersorganisatie verwacht.

Product	3.4.5. Vergunningen ontgrondingen
Programmalijn	3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit
Portefeuillehouder	Teunissen

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Vergunningverlening in het kader van de Ontgrondingenwet overeenkomstig wet- en regelgeving en het VTH-beleidsplan en Uitvoeringsprogramma VTH 2018. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Gerealiseerd. Het product Ontgrondingsvergunningen is gerelateerd aan het opgestelde VTH beleidsplan. Het Uitvoeringsprogramma VTH 2018 is niet vastgesteld, hangende de discussie over een extra opdracht (“intensivering toezicht afvalbedrijven”) aan de RUD, omdat de financiële dekking daarvan voor 2018 niet is vastgesteld. Vergunningverlening ingevolge de Ontgrondingenwet is uitgevoerd overeenkomstig de vigerende wet- en regelgeving en in lijn met het VTH Uitvoeringsprogramma 2017.		5

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Het binnen de wettelijke proceduretermijn verlenen van Ow-beschikkingen.	62%	91%	75%	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
Bij de verleende Ow-vergunningen in 2018 is bij 1 van de 11 procedures sprake van een termijnoverschrijding (= 91% binnen de termijn).

Product	3.4.6. Handhaving ontgrondingen
Programmalijn	3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit
Portefeuillehouder	Geurts

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Wettelijke taakuitvoering toezicht en handhaving in het kader van de Ontgrondingenwet overeenkomstig wet- en regelgeving en het VTH-beleidsplan en Uitvoeringsprogramma VTH 2018. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Gerealiseerd. Toezicht en handhaving van de Ontgrondingenwet is gerelateerd aan het opgestelde VTH beleidsplan. Het Uitvoeringsprogramma VTH 2018 is niet vastgesteld hangende de discussie over een extra opdracht (“intensivering toezicht afvalbedrijven”) aan de RUD omdat de financiële dekking daarvan voor 2018 niet is vastgesteld. Toezicht en handhaving van de Ontgrondingenwet is uitgevoerd overeenkomstig de vigerende wet- en regelgeving en in lijn met het VTH Uitvoeringsprogramma 2017.		5

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Uitvoeren van de toezichtcontroles overeenkomstig het VTH- beleidsplan en Uitvoeringsprogramma VTH 2018.	100%	100%	100%	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
Het Uitvoeringsprogramma VTH 2018 is niet vastgesteld hangende de discussie over een extra opdracht (“intensivering toezicht afvalbedrijven”) aan de RUD. De toezichtcontroles zijn uitgevoerd overeenkomstig de vigerende wet- en regelgeving en in lijn met het VTH Uitvoeringsprogramma 2017.

Product	3.4.7. Grondzaken
Programmalijn	3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit
Portefeuillehouder	Van den Akker

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Voeren van selectief actief grondbeleid door het mee initiëren van projecten. Rol Provincie: *ondernemer, partner*	Gerealiseerd. Er zijn geen nieuwe projecten in exploitatie genomen.		1
2. In erfpacht uitgeven van gronden.	Gerealiseerd. In december 2017 is door PS een erfpachtkader		1

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	vastgesteld met bijbehorende kredietvotering van € 100 miljoen. Ultimo 2018 bedroeg het in erfpacht gronden geïnvesteerd vermogen € 22,1 miljoen.		
3. Bedrijfseconomisch beheer provinciale gronden c.q. eigendommen. Rol Provincie: *ondernemer*	Gerealiseerd. Betreft een continue activiteit.		1

Prestatie-indicatoren generiek in termen van vooraf gestelde doelen zijn voor dit product niet van toepassing. Wel wordt over de behaalde resultaten verantwoording afgelegd. Grondbeleid is geen doel op zich doch een middel om andere doelen te faciliteren.

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

Begrotingsprogramma 3.4 Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	Begroting 2018			Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
	Primitief	Wijzigingen	Ná wijziging			
Lasten						
Reguliere middelen						
3.4.1. Provinciaal omgevingsplan	200	75	275	234	41	V
3.4.2. Uitvoering ruimtelijk beleid	351	264	615	564	51	V
3.4.3. Werklocaties	0	633	633	515	118	V
3.4.4. Buitengoed Geul en Maas	0	398	398	166	232	V
3.4.5. Vergunningen ontgrondingen	49	0	49	0	49	V
3.4.6. Handhaving ontgrondingen	26	0	26	8	18	V
3.4.7. Grondzaken	485	4.233	4.718	9.365	-4.647	N
	1.112	5.603	6.714	10.851	-4.137	N
Personele lasten	4.585	0	4.585	4.207	378	
Kapitaallasten	374	1.880	2.254	2.268	-14	
Totaal lasten	6.071	7.483	13.554	17.326	-3.772	N
Baten						
Reguliere middelen						
3.4.1. Provinciaal omgevingsplan	0	75	75	75	0	-
3.4.2. Uitvoering ruimtelijk beleid	0	0	0	10	-10	V
3.4.3. Werklocaties	0	221	221	130	91	N
3.4.4. Buitengoed Geul en Maas	0	105	105	105	0	-
3.4.5. Vergunningen ontgrondingen	311	0	311	122	189	N
3.4.7. Grondzaken	1.437	0	1.437	6.406	-4.969	V
Totaal baten	1.748	401	2.149	6.848	-4.699	V
Totaal saldo van baten en lasten	**-4.323**	**-7.082**	**-11.404**	**-10.478**	**-927**	**V**
Mutatie reserves						
Toevoeging reserves						
Risicoreserve grondexploitatie	615	0	615	1.554	-938	
Totaal toevoegingen	615	0	615	1.554	-938	
Onttrekking reserves						
Immunisatiereserve	200	100	300	181	118	
Risicoreserve grondexploitatie	0	5.535	5.535	1.302	4.233	
Risicoreserve financieel instrumentarium SiS	0	0	0	4.760	-4.760	
Totaal onttrekkingen	200	5.635	5.835	6.243	-408	
Saldo mutatie reserves	**-415**	**5.635**	**5.220**	**4.690**	**530**	
Resultaat	**-4.738**	**-1.447**	**-6.185**	**-5.788**	**-397**	**V**

Toelichting verschil begroting/ realisatie

Van begrotingsprogramma 3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit resteert een voordelig resultaat van € 0,4 mln. De gerealiseerde reguliere middelen zijn per saldo € 0,56 mln. nadeliger dan geraamd. Dit verschil bestaat uit € 4,14 mln. hogere lasten en € 4,7 mln. hogere baten. De belangrijkste verschillen lichten wij als volgt toe.

3.4.1. Provinciaal omgevingsplan

Dit product laat een voordelig verschil zien van € 0,04 mln. De lasten voor de reguliere activiteiten voor de Provinciale Omgevingsverordening Limburg zijn conform begroting verlopen. Oorzaak van deze onderbesteding is de doorloop van het traject "ontwikkeling structuurvisie Vrije Tijds Economie Zuid-Limburg (VTE)" in samenwerking met de Zuid-Limburgse gemeenten. Het traject wordt in 2019 afgerond. De baten zijnde de bijdragen van de Zuid-Limburgse gemeenten voor het traject VTE zijn conform begroting gerealiseerd.

3.4.2. Uitvoering ruimtelijk beleid

Dit product laat per saldo een voordelig resultaat van € 0,06 mln. Het verschil in de lasten heeft onder meer betrekking op het t/m 2019 doorlopend traject "Aanpak Winkelleegstand" en de provinciale bijdrage voor de transformatie ENCI-groeve in samenwerking met de gemeente Maastricht en ENCI.

3.4.3. Werklocaties

Het budgetverschil van de reguliere middelen bedraagt per saldo € 0,03 mln. (€ 0,12 mln. lagere lasten en € 0,91 mln. lagere baten) voordelig. Dit voordelig verschil wordt met name veroorzaakt door:

- Een lagere besteding van het budget t.b.v. de economische ontwikkeling Buitenring Parkstad Limburg ad. € 0,09 mln. In het kader van de economische ontwikkeling BPL is gestart met een haalbaarheidsonderzoek naar de mogelijkheid om 'Hendrik Brunssum' te bestemmen en bouwrijp te maken voor de vestiging van grootschalige logistieke en maakindustrie-gerelateerde bedrijven. Het project heeft een looptijd van 2 jaar. Omdat een aantal opdrachten en werkzaamheden doorlopen naar 2019, wordt het restant overgeheveld;
- Een lagere besteding van het budget t.b.v. Chemelot 2025 ad. € 0,03 mln. en lager geëffectueerde bijdragen van derden ad. € 0,09 mln. In het kader van de Visie Chemelot 2025 heeft de Provincie in 2018 kosten gemaakt voor het opstellen van o.a. de ontwikkel-, gebieds- en mobiliteitsvisie. Een aantal opdrachten in dit kader lopen door naar 2019. Derhalve wordt voorgesteld om de niet bestede middelen ad € 0,03 mln. en de nog te factureren bijdragen van externe ad € 0,09 mln. over te hevelen naar 2019.

3.4.4. Buitengoed Geul en Maas

Het samenwerkingsverband Buitengoed Geul en Maas loopt door t/m 2019. De Provincie (als penvoerder) werkt hierin samen met de gemeenten Maastricht, Meerssen en Valkenburg a/d Geul. Voor de lasten resteert een restbudget van € 0,23 mln. hetgeen overgeheveld wordt naar 2019. De baten, zijnde de bijdragen van de deelnemende gemeenten, zijn conform begroting gerealiseerd.

3.4.5. Vergunningen ontgrondingen

Binnen dit product laten de lasten een voordeel zien van € 0,05 mln., bedoeld ter aanwending van eventuele calamiteiten. Deze hebben zich niet voorgedaan. De baten laten ten aanzien van vergunningverlening ontgrondingen een nadelig resultaat zien. Oorzaak zijn het minder aantal ontgrondingen (i.c. Sibelco-groeve en Grensmaas consortium) dan regulier begroot.

3.4.6. Handhaving ontgrondingen

De lasten binnen dit product betreffen peilwerkzaamheden ten behoeve van toezicht en handhaven op ontgrondingsvergunningen. Het aantal benodigde peilingen is in 2018 lager dan begroot. De lasten laten aldus een voordelig resultaat zien van € 0,02 mln.

3.4.7. Grondzaken

Het voordelig budgetverschil van dit product bedraagt per saldo € 0,32 mln. voordelig. Dit verschil wordt met name veroorzaakt door:

- Het gereserveerde bedrag ad. € 4,23 mln. ten behoeve van achterstallig onderhoud en brandveiligheid van Marsna Paper is in 2018 niet afgeroepen. De dekking vanuit de risicoreserve ad. € 4,23 mln. is derhalve ook niet gerealiseerd. Deze afroep wordt in 2019 e.v. verwacht;
- hogere opbrengst erfpacht canons en huuropbrengsten van de onroerende zaken € 0,76 mln.;
- boekwinst van verkochte erfpachtgronden o.a. van Trade Port Noord en vm. DSM terrein Venlo ad. € 0,23 mln.;
- Het treffen van een voorziening voor de deelneming Provincie Limburg Commandiet BV ad € 4,77 mln. Deze wordt gedekt uit de risicoreserve Financieel Instrumentarium Sturing in Samenwerking.

Het verschil m.b.t. de toevoeging aan de risicoreserve grondexploitatie bedraagt € 0,94 mln. Het verschil wordt veroorzaakt doordat gerealiseerde reguliere uitgaven en inkomsten (o.a. hogere opbrengst erfpacht canons en boekwinst verkochte erfpachtgronden) niet conform begroting zijn verlopen. Conform programmabegroting wordt het surplus toegevoegd aan de risicoreserve. Het verschil in de baten, € 4,70 mln. voordelig, wordt met name veroorzaakt door de gerealiseerde opbrengst van bijna € 4 mln. van de verkochte gronden in de grondexploitatie. Deze waren niet in de begroting voorzien. Hier tegenover staat een gerealiseerde boekwaarde van deze gronden van bijna € 4 mln., waardoor dit nagenoeg resultaatneutraal verloopt.

€ x 1.000

Product	Omschrijving investering	Kredietbedrag		Realisatie uitgaven		Restant krediet ultimo 2017
		Provinciale Uitgaven	Bijdragen derden	t/m 2017	2018	
3.7.1	Deelneming Limburgs Energiefonds B.V.	60.000	-	27.591	5.594	26.815
3.7.4	MOA vervangingsinvesteringen	2.229	-	1.458	-406	1.177
3.7.11	Informatievoorziening RUD Zuid-Limburg	850	-	163	36	651
		63.079	**-**	**29.211**	**5.224**	**28.644**

Toelichting kredieten

3.4.4. Routenetwerk Gebiedsontwikkeling Maastricht-Valkenburg, conform PS-besluit d.d. 1-10-2010.

3.4.7. Erfpacht&Tapijnkazerne, voor een nadere toelichting verwijzen wij naar de paragraaf grondbeleid. Marsna is verkocht in 2018.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Lokale heffingen	Weerstandsvermogen en risicobeheersing	Financiering	Verbonden partijen	Grondbeleid
		Lening aan Stichting Ontwikkelingsmaatschappij ENCI	Stichting Ontwikkelingsmaatschappij ENCI-gebied	
		Lening aan OML B.V.		
		Lening aan Parvus Avez B.V.		
Heffing ontgrondingen				
		Lening aan deelneming Commandiet B.V./RvR Limburg beheer B.V.	Provincie Limburg Commandiet B.V.	
		Garantie aan Ruimte voor Ruimte Limburg C.V.	RvR Limburg C.V.	
			Ruimte voor Ruimte Limburg Beheer B.V.	
	Grondbeleid			Laerbroeck
				IPS / Yard
				Grondbedrijf Klavertje 4/Californië e.a.
				Planontwikkeling Tapijnkazerne
				Brunssum Centrum Noord
				Grondbedrijf Anticiperende Aankopen
				Erfpacht railterminal Tradeport Noord
				Erfpachtgronden tuinbouwgebied Siberië
				Erfpachtgronden Trade Port Noord
				Erfpacht Watersley
				Erfpacht Natures Green
				Erfpacht Leeuwbrouwerij Valkenburg
				Erfpachtgronden vm Andeno terrein Venlo
				Erfpachtgronden Haven Wanssum

De in de tabel opgenomen verbonden partijen dragen bij aan de doelen van programma 3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit. Door de uitvoering van de Regeling Beëindiging Veehouderijtakken (RBV) en de Ruimte voor Ruimte (RvR) via de verbonden partijen PLC B.V., RVR C.V en RVR Beheer B.V., is inmiddels een ruimtelijke kwaliteitsverbetering van het Limburgse landelijk gebied gerealiseerd. Stichting Ontwikkelings Maatschappij Enci gebied zet zich in voor de herinrichting van de voormalige Enci-groeve. Zie voor nadere informatie de paragraaf Verbonden partijen.

3.5. Hoogwaterbescherming langs de Maas

Het programma Hoogwaterbescherming langs de Maas richt zich op de hoogwaterbeschermingsopgaven in de Limburgse Maasvallei. Voor een sociaaleconomisch optimaal gebruik van rivier en gebied nu en in de toekomst.

De hoogwaterproblematiek van 1993-1995 gaf aanleiding tot het treffen van maatregelen. Deze zijn nog niet allemaal gerealiseerd. Het slachtoffer- en schaderisico is nog onvoldoende beperkt. Door de klimaatverandering wordt de in het Nationaal Deltaprogramma neergelegde opgave groter. Er moet proactief in plaats van reactief doorontwikkeld worden. Met behulp van gebiedsontwikkelingen wordt ruimte geboden voor meekoppelkansen om de meerwaarde van de Limburgse Maasvallei zo veel mogelijk toekomstbestendig te houden.

Wat willen we bereiken?

We willen hoogwaterveiligheid in Limburg op de korte, middellange en lange termijn. Op basis van het delta-veiligheidsniveau en het daarbij behorende normeringskader.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: In Limburg voldoet het slachtoffer- en schaderisico in de Maasvallei nu en in de toekomst aan de wettelijke eisen.

Criterium 2: De Hoogwaterbeschermingsmaatregelen van de Limburgse Maasvallei dragen bij aan de sociaaleconomische ontwikkeling van Limburg.

Wat hebben we bereikt?

De opgave voor hoogwaterveiligheid – voldoen aan de wettelijke eisen in de Waterwet – moet tot uiting komen in een krachtig samenspel van rivierverruiming en dijkversterking. Dit heeft ingrijpende financiële en ruimtelijke gevolgen voor de Limburgse Maasvallei. Dit besef leidde ertoe dat we een Bestuursopdracht Verkenning normen en afvoeren Waterveiligheid Maasvallei hebben vastgesteld. De Bestuursopdracht is erop gericht om feitelijk inzicht te geven in de totstandkoming van de waterveiligheidsnormen. Hierbij zijn de daarbij behorende maatgevende afvoeren en de beleidsuitgangspunten die daarbij gehanteerd zijn, alsmede de mogelijkheden die er zijn om die normstelling vanuit de Provincie Limburg te beïnvloeden aan de orde. In 2019 komen we tot uitvoering hiervan.

Ook hebben wij in 2018 afspraken gemaakt over de inhoudelijk en financiële ambities met betrekking tot het programma Maasvallei (GS-besluit mei 2018).

Ondertussen hebben we in 2018 verder gewerkt aan het op orde krijgen van de basis- en beslisinformatie voor het samenstellen van maatregelpakketten voor de lange termijn in het kader van het Lange Termijn Ambitie Rivieren (LTAR) van het Deltaprogramma Maas. Gedurende het jaar is dit in een ander daglicht komen te staan met het door het Rijk geïntroduceerde programma Integraal Riviermanagement (IRM). In 2019 krijgt dit programma verder vorm en wordt duidelijk welke consequenties dit heeft voor de Maasvallei.

De MIRT-verkenning Koploper Oeffelt uit het Regionaal Voorstel 2016 is voortvarend opgepakt en heeft tot besluitvorming geleid bij alle projectpartners én in het Bestuurlijk Overleg (BO-) MIRT. Zodra aan de hierbij gestelde voorwaarde is voldaan – een garantstelling voor de vermeden dijkkosten – kan Koploper Oeffelt de fase in naar planuitwerking.
Ook over het MIRT-onderzoek Lob van Gennep heeft in het BO MIRT besluitvorming plaatsgevonden. Zodra dijkring 54 is geprogrammeerd in het Hoogwaterbeschermingsprogramma kan voor dit project de MIRT-verkenning van start gaan.
Het MIRT-onderzoek Zuidelijk Maasdal is nog niet zo ver. Daar wordt nog verder gestudeerd op de mogelijke oplossingen voor de hoogwaterproblematiek aldaar.

Twee door GS (in 2017) goedgekeurde dijkverbeteringsplannen leidde in 2018 tot een beroepsprocedure bij de Raad van State. In het ene geval leidde dit tot aanpassing van het besluit. In het andere geval verklaarde de Raad van State het beroep ongegrond. Nieuwe dijkverbeteringsplannen heeft het Waterschap Limburg op een participatieve manier opgepakt.

Wat hebben we er in 2018 voor gedaan?

Product	3.5.1. Programma Maasvallei
Programmalijn	3.5. Hoogwaterbescherming langs de Maas
Portefeuillehouder	Mackus

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Faciliteren van het programmabureau Delta Maas en het leveren van input in netwerkstructuur. Rol Provincie: *financier, partner*	Gerealiseerd. Er is actief deelgenomen aan de overlegstructuur van het programmabureau Deltaprogramma Maas. Er zijn bijdragen geleverd aan de werkgroepen en afstemmingsstructuren. Er is bijgedragen aan de producten voor de lange, middellange en korte termijn van het Deltaprogramma Maas.		1
2. Leveren van input ten behoeve van nationaal kader rivieren. Rol Provincie: *partner*	Gerealiseerd. In samenwerking met de gemeenten, het Waterschap Limburg en Rijkswaterstaat hebben wij verder gewerkt aan de mogelijke rivierverruimingsmaatregelen als input voor het landelijke traject voor de lange termijn.		1, 2
3. Als 2 in samenwerking met regionale partners en met doorwerking naar provinciale uitvoeringsprogrammering, in opmaat naar de provinciale omgevingsvisie. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, bevoegd gezag, partner, financier*	Gerealiseerd. In samenwerking met de gemeenten, het Waterschap Limburg en Rijkswaterstaat is verder gewerkt aan het scherp krijgen van de basis- en beslisinformatie van alle mogelijke rivierverruimingsmaatregelen. Deze informatie dient om maatregelpakketten samen te stellen.		1, 2
4. Leveren van geld en kennis (uit netwerkstructuur en onderzoek) voor de	Gerealiseerd. Voor de Koplopers Lob van Gennep, Meer Maas		1, 2

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
MIRT-verkenningsfasen, respectievelijk MIRT-onderzoeken ten behoeve van Delta-koplopers (gebiedsontwikkelingen) inclusief maatregelen systeemwerking (compensatie voor het vervallen van de overstroombaarheidseis van de Limburgse keringen). Rol Provincie: *ondersteuner, bevoegd gezag, subsidiënt, partner, financier*	Meer Venlo en Zuidelijk Maasdal zijn onderzoeksgelden beschikbaar gesteld. Voor de Lob van Gennep is het MIRT-onderzoek afgerond en is het voorzitterschap van de stuurgroep overgedragen aan het Waterschap Limburg, die de MIRT-verkenning gaat trekken. Over Meer Maas Meer Venlo is – naar aanleiding van een financiële heroverweging van de gemeente Venlo - afgesproken dat de MIRT-verkenning wordt beëindigd. In het MIRT-onderzoek Zuidelijk Maasdal is verder gewerkt aan het scherp krijgen van de opgaven, de urgentie en het perspectief van kansrijke oplossingen. In alle Koplopers zijn wij ambtelijk en bestuurlijk betrokken. Voor de Noordelijke Maasvallei zijn wij ambtelijk en bestuurlijk betrokken bij de dijkverbeteringen in het Hoogwaterbeschermingsprogramma. In dat kader pakt het Waterschap Limburg ook de systeemmaatregelen op.		
5. Beoordeling uit te voeren dijkverbeteringsprojectplannen door de waterschappen. Rol Provincie: bevoegd gezag	Gerealiseerd. Dijkverbeteringsplannen zijn door het Waterschap Limburg voortvarend en op een participatieve manier opgepakt. Er zijn geen dijkverbeterinsplannen ter goedkeuring aan ons voorgelegd. Wel zijn twee beroepsprocedures bij de Raad van State doorlopen.		1,2

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Afronding rapport Deltaprogramma Maas (Maasvallei en Bedijkte Maas) door Stuurgroep Delta Maas.	0%	80%	(*) 80%	2018
2	Scenario's adaptieve uitvoeringsstrategie Maasvallei en Bedijkte Maas zijn bestuurlijk afgestemd tussen Brabant en Limburg inclusief formulering maatregelenpakket.	0%	80%	(*) 80%	2018
3	Input hoogwatermaatregelen en meekoppelkansen zijn gereed voor start (2019) proces provinciale omgevingsvisie Maasvallei.	0%	90%	(*) 80%	2018
4	Oplevering bouwsteen voor definitieve strategie Stuurgroep Delta Maas voortrollende voor maatregelen programma zijn opgeleverd.	0%	90%	100%	2018
5	Juiste en tijdige binnen de daarvoor geldende wettelijke termijnen afdoening van door de waterschappen ingediende dijkverbeteringsplannen.	100%	100%	100%	2018

(*)In de 2e afwijkingenrapportage 2018 is de streefwaarde aangepast van 100% naar 80%.

Toelichting prestatie-indicatoren
1. De Stuurgroep Delta Maas heeft nog altijd ten doel om de Adaptieve Uitvoeringsstrategie Maas (AUM) vast te stellen. Wij werken hier actief aan mee. Het proces,om via een afgestemd product met Noord-Brabant te komen tot een bijdrage aan de (landelijke) Lange Termijn Ambitie Rivieren, is in de loop van 2018 ingehaald door het door het Rijk geïnitieerde programma Integraal Riviermanagement . Hierdoor is de totstandkoming van het AUM vertraagd en niet gereed gekomen in 2018. Het veranderen van de kaders waarbinnen partijen opereren, leidde tot afbrokkelend draagvlak bij sommige van die partijen. Door te investeren in een goede relatie en meer regie te pakken is het draagvlak genoeg hersteld om in 2019 tot producten te komen. 2. Maatregelen voor hoogwaterveiligheid grijpen in meer of mindere mate in. Daarom is het belangrijk, dat wij de juiste dingen doen. De grote financiële en ruimtelijke impact van rivierverruimende maatregelen, maar ook de ingrijpende effecten van de dijkenaanleg, hebben ons ertoe gebracht de normen voor waterveiligheid te willen evalueren. Hiertoe is een Bestuursopdracht geformuleerd. De uitvoering van deze Bestuursopdracht kan een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van een realistischer hoogwaterveiligheidsbeleid en daarmee aan een versterking van het draagvlak. 3. Voor de maatregelen die in beeld zijn als hoogwatermaatregelen is met de verantwoordelijke gemeenten gewerkt aan het inzichtelijk maken van de ruimtelijke effecten van de ingreep. Hiertoe zijn ontwerpsessies georganiseerd teneinde per maatregel een oordeel te kunnen geven over de mate waarin een maatregel inpasbaar is in het landschap. Dit levert waardevolle informatie op voor de selectie van de maatregelen. 4. In 2018 is gewerkt aan het op orde krijgen van alle basis- en beslisinformatie, die noodzakelijk is voor het ordenen en trechteren van mogelijke maatregelen naar kansrijke maatregelen naar een maatregelpakket. Hiertoe zijn van alle bekende maatregelen de factsheets geactualiseerd en geüniformeerd. In de loop van 2019 moet dit tot definitief resultaat leiden als input voor de samenstelling van maatregelpakketten. 5. Voor twee - in 2017 goedgekeurde - dijkverbeteringsplannen is in 2018 een beroepsprocedure bij de Raad van State doorlopen. In het ene geval leidde dit tot een aanpassing van het besluit. In het andere geval werd het beroep door de Raad van State ongegrond verklaard.

Product	3.5.2. Ooijen-Wanssum
Programmalijn	3.5. Hoogwaterbescherming langs de Maas
Portefeuillehouder	Mackus

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Een onherroepelijk herzien PIP. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Deels gerealiseerd. Provincie heeft tijdig de benodigde besluiten genomen. Het herziene PIP is echter nog niet onherroepelijk; belanghebbende heeft begin 2019 in beroep ingesteld bij de Raad van State.		1,2
2. Tijdig (d.w.z. vóór 2021) realiseren hoogwaterveiligheid 1:250. Provincie behartigt de belangen van inwoners en bedrijven in Maasdal en is partner bij	Gerealiseerd. Uitvoering Gebiedsontwikkeling ligt nog steeds op schema.		1,2

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
de bestuursovereenkomst Waterveiligheid Maas. Rol Provincie: *partner, opdrachtgever*			

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Onherroepelijk herzien PIP.	0	0	1	2018
2	Overdracht van gerealiseerde onderdelen aan beheerder(s).	0	1	1	2021 / 2022

Toelichting prestatie-indicatoren

1. Het herziene PIP is nog niet onherroepelijk; belanghebbende is in beroep bij Raad van State.
2. In 2018 is de Rondweg-West gerealiseerd en opengesteld voor verkeer.

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

Begrotingsprogramma 3.5 Hoogwaterbescherming langs de Maas	Begroting 2018			Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
	Primitief	Wijzigingen	Ná wijziging			
Lasten						
Reguliere middelen						
3.5.1. Programma Maasvallei	860	-118	742	741	1	V
3.5.2. Ooijen-Wanssum	0	49.550	49.550	43.915	5.635	V
	860	49.432	50.292	44.656	5.636	V
Personele lasten	1.125	0	1.125	1.033	93	
Kapitaallasten	36.743	-36.743	0	0	0	
Totaal lasten	38.729	12.689	51.418	45.689	5.729	V
Baten						
Reguliere middelen						
3.5.1. Programma Maasvallei	0	87	87	87	0	-
3.5.2. Ooijen-Wanssum	35.202	17.905	53.107	52.038	1.069	N
Totaal baten	35.202	17.992	53.194	52.125	1.069	N
Totaal saldo van baten en lasten	**-3.527**	**5.303**	**1.776**	**6.436**	**-4.659**	**V**
Mutatie reserves						
Toevoeging reserves						
Reserve DU Ooijen-Wanssum	35.202	1.260	36.462	37.005	-543	
Totaal toevoegingen	35.202	1.260	36.462	37.005	-543	
Onttrekking reserves						
Reserve DU Ooijen-Wanssum	36.743	-4.693	32.050	28.027	4.023	
Reserve Waterveiligheid Maas	0	1.355	1.355	1.355	0	
Totaal onttrekkingen	36.743	-3.339	33.405	29.382	4.023	
Saldo mutatie reserves	**1.541**	**-4.598**	**-3.057**	**-7.623**	**4.566**	
Resultaat	**-1.985**	**705**	**-1.281**	**-1.187**	**-94**	**V**

Toelichting verschil begroting/ realisatie

Van begrotingsprogramma 3.5. Hoogwaterbescherming langs de Maas resteert een voordelig resultaat van € 0,09 mln. De gerealiseerde reguliere middelen zijn per saldo € 4,57 mln. voordeliger dan geraamd. Dit verschil bestaat uit € 5,64 mln. lagere lasten en € 1,07 mln. lagere baten. Het belangrijkste verschil lichten wij als volgt toe.

3.5.2. Ooijen-Wanssum

Ultimo 2018 bleek de begroting van de aanneemcombinatie Mooder Maas op sommige punten iets te ambitieus qua fasering m.b.t. 2018. Dit resulteerde in een effect van circa € 5,0 mln. minder uitgaven dan begroot in 2018. De komende jaren zal een inhaaleffect optreden.
De achterblijvende baten liggen volledig in het verlengde van bovenstaande:
Als gevolg van de licht achterblijvende realisatie is minder doorbelast aan de gemeentes Venray en Horst aan de Maas. Dit is een effect van circa € 1,0 mln.
Het verschil tussen begroting en realisatie van de lasten en baten ad € 4,0 mln. heeft geleid tot een lagere onttrekking van de reserve. Daarnaast is het Rijk onverwacht overgegaan tot uitkering van een deel van de indexering in december 2018 ad € 0,5 mln..

€ x 1.000

Product	Omschrijving investering	Kredietbedrag		Realisatie uitgaven		Bijdragen derden		Restantkrediet ultimo 2018	
		Provinciale Uitgaven	Bijdragen derden	t/m 2017	2018	t/m 2017	2018	uitgaven	bijdragen derden
3.5.2	Ooijen-Wanssum	222.799	153.755	54.104	22.546	250		146.150	153.505
		222.799	**153.755**	**54.104**	**22.546**	**250**	**-**	**146.150**	**153.505**

Toelichting kredieten

Project Ooijen-Wanssum, oorspronkelijk besluit PS d.d. 6-11-2015; vervolgens bijgesteld middels een herijkt kredietbesluit d.d. 14-12-2016.
Wij merken op dat de werkelijke uitputting groter is dan de tabel laat zien. Als gevolg van de notitie Materiële Vaste Activa (Commissie BBV, december 2017) wordt een deel van de investeringen met ingang van 2017 rechtstreeks in de exploitatie verantwoord. Het betreft dat gedeelte van het project dat niet voldoet aan de activeringscriteria en daarmee in de exploitatie verantwoord wordt. Hiermee is de integraliteit van de financiële verantwoording in deze Jaarstukken niet langer mogelijk, omdat projectuitgaven sinds 1 januari 2017 ook via de baten en lasten rekening worden verantwoord. Deze verschillende financiële stromen blijven echter binnen het totale financiële kader, conform het kredietbesluit uit 2016.
Het restant van de investeringen welke leiden tot een materiële vaste activa kunnen ultimo 2018 nog niet worden verdeeld naar de uiteindelijke objecten die elk een eigen afschrijvingstermijn hebben. Dit zal pas bij oplevering plaatsvinden omdat er dan pas duidelijkheid over is. Dit is aldus ook opgenomen in Deel 2, 6.3 Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Weerstandsvermogen en risicobeheersing
Gebiedsontwikkeling Ooijen-Wanssum

3.6. Water

Voor onze inzet met betrekking tot het programma onderdeel 3.6. Water is het op 11-12-2005 vastgestelde provinciale waterplan leidend. Het provinciale waterplan Limburg 2016-2021 ‘Samen werken aan water’ richt zich via vier sporen op het op orde brengen van het watersysteem in Limburg. Het eerste spoor: ‘Een veilige en aantrekkelijke Maasvallei’ is in paragraaf 3.5 van deze programmabegroting uitgewerkt. De overige drie sporen: ‘Een veerkrachtig en klimaatbestendig watersysteem’, ‘Behoud en herstel van de natte natuur en verbetering waterkwaliteit’ en ‘Duurzame drinkwaterwinning en grondwaterbeheer’ worden in dit begrotingsprogramma behandeld.

Het begrotingsprogramma Water gaat over het op orde brengen van het Limburgs watersysteem. Via investeringen in het watersysteem (de beken en het grondwater) wordt o.a. het productievermogen in de landbouw vergroot. Ook wordt wateroverlast voorkomen in stedelijk en landelijk gebied, inclusief industriegebied. Er is voldoende en schoon water voor drinkwater, industrie en leefomgeving. Water- en natuurkwaliteit worden verbeterd. Hiermee wordt tevens geïnvesteerd in de regionale economie, landschap, toerisme en recreatie, stedelijke leefbaarheid en de regionale werkgelegenheid.

De scenario’s en regionale watersysteemtoetsen van het landelijke Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut (KNMI) laten zien dat we steeds vaker te maken krijgen met watertekorten, hittestress en wateroverlast, normoverschrijdingen (waterhoeveelheden en waterkwaliteit) en nadelige gevolgen voor met water samenhangende functies. De Limburgse zandgronden zijn extra gevoelig voor aanhoudende droogtes met o.a. watertekorten en productiedaling in de landbouw en verlies van natuurwaarden als gevolg. Het Zuid-Limburgse heuvelland is extra gevoelig voor erosie en wateroverlast bij hevige regenval.

In het rapport Grondwaterkwaliteit Nederland 2015-2016 Kaderrichtlijn Water (KRW) is geconcludeerd dat de grondwaterkwaliteit, ondanks het gevoerde beleid voor nitraat, fosfaat en bestrijdingsmiddelen niet op orde is. Verder zijn farmaceutica en zgn. opkomende stoffen in grondwater voor het eerst gemonitord en aangetroffen.

De beschikbaarheid van voldoende en schoon drinkwater wordt steeds belangrijker. Bescherming van drinkwaterbronnen en de grondwaterlichamen vormen onderdeel van de uitvoering van het waterplan.

Een efficiënte waterketen is van belang voor Limburg. Door verbetering van de samenwerking in de waterketen kunnen de kosten van riolering, zuivering en drinkwaterbereiding omlaag.

Wat willen we bereiken?

We willen zorgdragen voor een meer klimaatbestendig watersysteem om situaties met regionale wateroverlast, en watertekorten zoveel mogelijk te beperken. Samen met de gemeenten kijken we naar de mogelijkheden om hittestress te beperken. Dit is conform het Bestuursakkoord Deltaplan Hoge Zandgronden Zuid-Nederland en het (concept) Deltaplan Ruimtelijke adaptatie. Wij willen de waterkwaliteit van onze beken en het grondwater verbeteren om normoverschrijdingen terug te dringen, om het ecologisch functioneren te verbeteren en om schoon en voldoende water voor landbouw, industrie, drinkwater en natuur te garanderen, waarmee we voldoen aan de vereisten van de Europese-Kaderrichtlijn Water.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: Het watersysteem in Limburg is op orde en klimaatbestendig: de gestelde normen ten aanzien van wateroverlast, waterkwaliteit en ecologische kwaliteit en de ambities ten aanzien van watertekort, droogte en hittestress zijn gerealiseerd.

Criterium 2: In Limburg is voorzien in voldoende (grond)waterreserves voor een duurzame drinkwatervoorziening en voor andere waterafhankelijke functies.

Wat hebben we bereikt?

Voor het onderdeel water geven we uitvoering aan het Provinciaal waterplan 2016-2021 dat door Provinciale Staten in 2015 is vastgesteld. Samen met onze belangrijkste partner; het Waterschap Limburg en met gemeenten, landbouw, terrein beherende organisaties (tbo's) en anderen geven we uitvoering aan de opgaven uit het Provinciaal Waterplan. Via het Provinciaal Waterplan geven we tevens uitvoering aan het bestuursakkoord Deltaplan Hoge zandgronden Zuid Nederland (DHZ) en de doelstellingen van de Kader Richtlijn Water (KRW) en de Richtlijn Overstromingsrisico's (ROR).

Het Provinciaal Waterplan besteedt binnen het regionaal watersysteem aandacht aan drie thema's: Klimaatbestendig watersysteem, Waterkwaliteit en drinkwaterwinning en grondwaterbeheer.
In 2018 is gebleken dat een klimaatbestendig watersysteem nog steeds een actueel thema is. Er was in het voorjaar wateroverlast in Zuid Limburg. Onder meer in Meerssen, Terblijt en Ransdaal leidde dit tot problemen met water en modderstromen. Daarna kende de zomer een lange periode met droogte en hoge temperaturen. Tijdens de zomer werd er landelijk een droogteberaad ingesteld om de droogte te kunnen volgen. De gevolgen van de droogte brengen we op dit moment in beeld. Dit om een beter inzicht te krijgen in de effecten op landbouw, natuur en drinkwatervoorziening.

Het extreme weer in het voorjaar en de zomer van 2018 heeft geleid tot meer aandacht voor de opgaven van klimaatadaptatie. Ook in de Limburgse politiek. In juni werd in Provinciale Staten een motie aangenomen die het College oproept om het beleid en de middelen te herprioriteren in verband met het toenemende extreme weer. Samen met het Waterschap Limburg kijken we naar de mogelijkheden van herprioriteren. Medio 2019 volgt de evaluatie van het waterplan, waarna we zullen kijken in hoeverre het waterbeleid aanpassing behoeft. Daarbij komt een mogelijke tussentijdse herziening van het waterplan aan de orde, vooruitlopend op de wettelijke herziening in 2022. Het Waterschap Limburg speelt met het uitvoeringsprogramma "Water in balans" in op de opgaven van wateroverlast en klimaatadaptatie. Via de uitvoering van de Deltaprogramma Hoge Zandgronden projecten (DHZ) werken we aan het tegengaan van droogte en de beschikbaarheid van voldoende water. Naast het Waterschap zijn nog 11 partijen (o.a. gemeenten, landbouw en natuurorganisaties) aan de slag om met fysieke maatregelen droogte tegen te gaan en water vast te houden.

Het Waterschap Limburg is de belangrijkste partner in de uitvoering van het provinciaal waterplan. Voor de uitvoering van het waterplan is een partnercontract gesloten tussen provincie en het Waterschap voor de periode van 2016-2021. De uitvoering van dit partnercontract blijft sterk achter bij de verwachtingen o.a. de kilometers beekherstel bijvoorbeeld in 2018. Het Waterschap voorziet echter dat het beekherstel in de komende jaren weer zal toenemen. Of de doelstelling gehaald wordt is mede afhankelijk van de grondaankopen. Het Waterschap Limburg heeft in 2018 aangegeven te willen praten over een aanpassing van het partnercontract. In 2019 zal hierover een beslissing worden genomen.

In 2018 is de Provincie Limburg gestart met de voorbereidingen van de omgevingsvisie Limburg. Een nieuw waterplan (onder de omgevingswet waterprogramma geheten) maakt hier onderdeel van uit. In 2018 zijn een aantal processen uitgevoerd of opgestart zoals de Limburgse Wateraanpak (LIWA) en waterbeschikbaarheid. Deze gaan input geven voor het nieuwe waterprogramma en de omgevingsvisie. LIWA richt zich op de gewenste watertoestand in het regionale watersysteem in Limburg. Waarbij de provincie in een aantal deelgebieden is ingedeeld. De uitkomst van het proces van de Limburgse Wateraanpak, die samen met het Waterschap Limburg wordt uitgevoerd, zijn maatregelen per gebied om de gewenste toestand te bereiken. In het traject 'waterbeschikbaarheid' brengen we vraag en aanbod van water in de toekomst in beeld. Met als doel handelingsperspectief te bieden in geval er ernstige watertekorten ontstaan.

In Meerssen en Oirsbeek zijn door het Waterschap pilots gestart in verband met de wateroverlast. In de pilots wordt uitgezocht welke partijen, welke maatregelen en welke resultaten behaald kunnen worden tegen wateroverlast. Op basis van de pilots en als onderdeel van 'Water in balans', zal een voorstel worden gedaan voor de normering van wateroverlast in het Heuvelland. De Provincie Limburg is deelnemer in de pilot vanuit de verantwoordelijkheid voor de normering voor regionale wateroverlast. De provincie heeft de samenwerkingsovereenkomsten medeondertekend en werkt samen met het waterschap aan een beleidslijn voor de normering van regionale wateroverlast waarover Provinciale Staten in 2019 geïnformeerd zullen worden.

Via de POP-3 tenderregeling zijn in 2018 4 projecten geselecteerd waarin, via een gebiedsaanpak, op een integrale wijze wordt gewerkt aan verbetering van het watersysteem. De projecten dienen in 2021 te worden afgerond en de resultaten zullen bijdragen aan de verbetering van de waterkwaliteit en kwantiteit. De belangstelling voor deze tenderregeling was vele malen groter dan de beschikbare middelen, waardoor projecten moesten worden afgewezen. In 2018 is een POP3 paragraaf 2, fysieke investeringen voor Innovatie en modernisering van agrarische bedrijven, onderdeel emissie naar grondwater opengesteld. Er is € 3,1 mln. beschikbaar. De openstelling is ruimschoots overtekend. De beoordeling van de aanvragen gebeurd door de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland. De afhandeling hiervan vindt in 2019 plaats.

Samen met het Waterschap Limburg zijn twee gebiedspilots uitgevoerd. Hierbij is bekeken welke pakketten van maatregelen voor agrariërs werkbaar zijn en effectief zijn om de nutriëntenbelasting op het grondwater te verminderen en de KRW doelen te behalen. De twee pilots maken deel uit van zeven pilotgebieden in Zuid Nederland. De mate waarin met de onderzochte maatregelenpakketten de waterkwaliteitsdoelen worden gehaald wordt door de kennisinstituten doorgerekend. De pilots leren dat voor de maatregelen die nodig zijn om aan de normen van de Kaderrichtlijn Water voor oppervlaktewaterkwaliteit te voldoen, een transitie naar een duurzame landbouw nodig is.

In 2018 is gestart met de actualisatie van de feitendossiers, die in 2014 zijn opgesteld. De feitendossiers hebben betrekking op de bescherming van de winning van water voor menselijke consumptie, niet zijnde drinkwater. Het gaat dan bijvoorbeeld om water voor de frisdrankindustrie of bierbrouwerijen. Voor vier winningen zijn in 2014 geen feitendossiers opgesteld, omdat ze toen nog niet in beeld waren. Deze zijn in 2018 voor het eerst opgesteld. Met bedrijven en gemeenten zijn we in gesprek welke risico's bedrijven lopen, op welke manier de bescherming vorm kan krijgen en welke consequenties dit heeft voor de ruimtelijke plannen van de gemeenten.
De gebiedsdossier zijn dit jaar gereed gekomen. Deze dossiers hebben betrekking op de bescherming van de drinkwaterwinningen. In 2019 gaan we met de stakeholders aan de slag met de uitvoering van deze dossiers.

Met Natuurmonumenten en het Limburgs Landschap zijn partnercontracten afgesloten om natte natuurparels te herstellen. Samen met de inspanningen via Platteland in Ontwikkeling (PiO), Natura 2000 en met de inzet van het Waterschap Limburg zullen in totaal 48 natte natuurparels worden hersteld. Met Staatsbosbeheer wordt in 2019 een partnercontract over het herstel van de natte natuurparels gesloten.

Wat hebben we er in 2018 voor gedaan?

Product	3.6.1. Water
Programmalijn	3.6. Water
Portefeuillehouder	Mackus

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Deltaplan Hoge Zandgronden De vier gebiedspilots zijn afgerond. Op basis van de ervaringen uit de pilots starten wij in 2018 met de ontwikkeling van nieuw beleid voor fase 2 van het deltaplan. Dit beleid is gereed in 2020. Fase 2 gaat van start in 2022. Rol Provincie: *partner, subsidiënt, bevoegd gezag, motivator, aanjager*	Deels gerealiseerd. In 2018 zijn we begonnen met de onderbouwing voor het volgende uitvoeringsprogramma fase 2. Momenteel wordt nagegaan wat de doelrealisatie van het uitvoeringsprogramma fase 1 is. Tevens wordt nagegaan welke nieuwe inzichten de droogte van 2018 ons heeft opgeleverd ten aanzien van knelpunten, urgentie en strategie voor fase 2. De opgave voor fase 2 zal worden geïllustreerd aan de hand van een beeldende kansen- en knelpuntenkaart. Doel is om onze opgave vereenvoudigd weer te geven. Naar verwachting zal fase 2 in 2022 starten.		1,2
2. Waterbeschikbaarheid (Deltaprogramma Zoetwater) De dialoog over de regionale waterbeschikbaarheid met stakeholders is opgestart in 2016. In 2017 zijn voor 2 gebieden nadere onderzoeken naar de waterbeschikbaarheid opgestart middels een interactief proces met de gebruikers. De resultaten hiervan zullen worden meegenomen in de evaluatie in 2018. Op basis hiervan zal beleid voor waterbeschikbaarheid worden ontwikkeld. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Deels gerealiseerd. In 2017 en 2018 hebben de dialogen in 2 pilotgebieden Weert en Parkstad plaatsgevonden. Het interactieve proces van de dialoog met de gebruikers heeft meer vragen opgeleverd dan voorzien. Deze vragen zullen meegenomen worden in het verdere traject, dat hierdoor in 2019 zal worden afgerond. Er wordt een koppeling gelegd met de Limburgse wateraanpak (LIWA).		1,2
3. Actualisatie regionale normering wateroverlast Zuid-Limburg In 2016 is gestart met de eerste stap in het proces waarbij onderzocht wordt welke maatregelen technisch mogelijk zijn om te komen tot een	Deels gerealiseerd. In de twee pilotgebieden Meerssen en Oirsbeek zijn berekeningen gedaan en is het gebiedsproces opgestart. Voor beide gebieden zijn intentieverklaringen en samenwerkingsovereenkomsten getekend.		1,2

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
beschermingsniveau in stedelijk gebied van Zuid-Limburg van 1/100ste. Op basis van de nieuwe klimaatscenario's is gebleken dat de opgave vele malen groter is dan oorspronkelijk gedacht. Als vervolgstap worden door het waterschap Limburg gebiedsprocessen opgestart, waarin deze technisch mogelijke maatregelen worden getoetst op betaalbaarheid (kosten-batenanalyse) en op inpasbaarheid (m.n. landschap). Het lopende proces zal leiden tot een maatschappelijk gedragen maatregelprogramma per deelstroomgebied voor de aanpak van regionale wateroverlast in Zuid-Limburg. Op basis hiervan zullen vanaf 2018 voorstellen aan Provinciale Staten worden gedaan tot actualisatie (aanscherping) van de normering wateroverlast. Rol Provincie: *bevoegd gezag, partner*	Uit het proces is gebleken dat er voor een andere aanpak moet worden gekozen. Mede gezien in het licht van de klimaatverandering is de ambitie om te komen tot 1/100ste niet haalbaar. Alleen met grote landschappelijke en financiële gevolgen. Hierover hebben wij Provinciale Staten al geïnformeerd bij de 2e Afwijkingenrapportage 2017. Op basis van de pilots en in overleg met Waterschap, gemeenten en landbouw wordt een nieuw voorstel ontwikkeld, waarover wij Provinciale Staten in 2019 zullen informeren.		
4. Uitvoeren maatregelen regionaal watersysteem In 2016 is een meerjarenovereenkomst (partnercontract) voor de periode 2016-2021 met het waterschap gesloten inzake de uitvoering van maatregelen op gebied van wateroverlast, watertekort/droogte en ecologie door beek(dal)herstel in de gehele provincie. In 2017 is de Nieuwkomersregeling in het kader van het Deltaplan Hoge Zandgronden via een subsidieregeling met een openstelling in twee tranches afgerond, waarbij negen partijen (zeven gemeenten en vijf organisaties) integrale maatregelen voor de aanpak van wateroverlast en watertekort gaan uitvoeren. De doorlooptijden van de projecten variëren van 2019 tot 2022. Daarnaast is er eind 2016 een POP3 regeling niet-productieve investeringen water opengesteld waarop uitvoerende partijen een beroep hebben gedaan om integrale maatregelen te nemen om de waterkwaliteit en de klimaatbestendigheid van het Limburgs	Deels gerealiseerd. Bij de uitvoering van het partnercontract zijn de accenten komen te liggen op de aanpak van wateroverlast. Hetgeen te maken heeft met de extreme wateroverlast in 2017. Daardoor is de aandacht verschoven naar het aanleggen en vergroten van regenwaterbuffers als ook naar het intensiveren van het maaibeheer. Voor de gebieden Meerssen en Oirsbeek heeft het Waterschap integrale plannen ontwikkeld om de wateroverlast aan te pakken. Hierdoor heeft beekherstel ernstige vertraging opgelopen. De eerder geplande uitvoering van 11 km in 2017 is niet gehaald. Er is slechts één kilometer gerealiseerd. In 2018 zijn geen kilometers beekherstel gerealiseerd. Ook de besteding van middelen blijft achter bij de aanvankelijke raming. Inmiddels is een herprioritering van de uitvoering en een aanpassing van het partnercontract aan de orde, waarin het Waterschap de helft van het aanvankelijk geplande aantal km beekherstel (71 km) naar de volgende planperiode (2022-2027) wil verplaatsen. Besluitvorming over deze herprioritering moet nog plaatsvinden.		1

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
watersysteem te verbeteren. In 2017 is een POP3 regeling innovatieve maatregelen water opengesteld teneinde agrariërs te stimuleren tot het treffen van zuinige mest- en bestrijdingsmiddelen toedieningstechnieken waarmee de grondwaterkwaliteit wordt verbeterd. Voor het op orde brengen van het regionaal watersysteem (verdrogingsbestrijding en verbetering waterkwaliteit) van de prioritaire natte natuurgebieden ('Natte natuurparels'), hebben we in 2017 een Plan van Aanpak vastgesteld. Voor de prioritaire gebieden in Natura 2000 (22 gebieden) zal de uitvoering hiervan in de periode tot en met 2021 in het kader van de Programmatische Aanpak Stikstof plaatsvinden. Voor de overige Natte natuurparels vindt de uitvoering plaats in het kader van het Deltaprogramma Hoge Zandgronden. In 2017 en 2018 zijn en worden partnercontracten met de terreinbeherende organisaties gesloten over de realisatie van deze overige natte natuurparels. Rol Provincie: *bevoegd gezag, partner, subsidiënt*	De nieuwkomersregeling is in 2017 afgerond. Er zijn 11 subsidies beschikt aan gemeenten, Landbouworganisaties en Natuurorganisaties. De eerste resultaten worden in 2019 verwacht. Alle projecten dienen in 2021 afgerond te zijn. In 2017 hebben we de POP3 regeling paragraaf 6 niet-productieve maatregelen water nationaal opengesteld. Deze openstelling is in 2018 afgehandeld. Er was een bedrag beschikbaar van € 4,96 mln. Hiervan zijn vier projecten gefinancierd. In 2018 is een POP3 paragraaf 2, fysieke investeringen voor Innovatie en modernisering van agrarische bedrijven, onderdeel emissie naar grondwater opengesteld. Er is € 3,1 mln. beschikbaar. De afhandeling vindt in 2019 plaats. In 2018 zijn partnercontracten gesloten met Natuurmonumenten en Limburgs Landschap. In 2019 zal tevens een partnercontract met Staatsbosbeheer worden gesloten voor de uitvoering van de Natte natuurparels die buiten N2000 zijn gelegen. Ook met het waterschap Limburg worden hierover afspraken gemaakt. Eind 2018 zijn 13 natte natuurparels (NNP) van de 48 gereed. Hier zijn de voorgenomen maatregelen uitgevoerd. Van de natte natuurparels die nog niet zijn afgerond, loopt de uitvoering van vier natte natuurparels in nog lopende gebiedsprojecten (o.a. Maasgaard, Ooijen-Wanssum). Deze zijn uiterlijk in 2021 klaar. Van 19 NNP als onderdeel van Natura 2000 is de uitvoering geprogrammeerd in het kader van het Programma Aanpak Stikstof (PAS) en met PAS-financiering, waarvoor de uitvoering uiterlijk in 2021 is afgerond. Tenslotte zullen 12 NNP worden uitgevoerd in het kader van DHZ met DHZ-financiering. De uitvoering is geprogrammeerd in de periode tot en met 2021.		
5. Drinkwatervoorziening en grondwaterbeheer In 2016 zijn we gestart met een evaluatie van het grondwaterbeheer en	Gerealiseerd. Eind 2018 zijn de werkzaamheden van de zes waardenetwerken uit de tranche 2017-2018 afgerond. Van twee waardenetwerken is de		1,2

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
is een regeling (SILG) opengesteld om nieuwe projecten, via zogenaamde Waardenetwerken, gericht op verbetering van de grondwaterkwaliteit te financieren. In 2017 zijn nieuwe projecten opgestart via een tweede tranche Waardenetwerken en is een nieuwe regeling onder POP3 innovatieve maatregelen water opengesteld ter verbetering van de grondwaterkwaliteit, waarvan één in grensoverschrijdend (Interreg)verband. Aan de langdurige zekerstelling van de drinkwatervoorziening wordt in 2018 invulling gegeven via de zogenaamde gebiedsdossiers. Rol Provincie: *bevoegd gezag, subsidiënt, partner*	eindrapportage opgeleverd. In 2017 is in het kader van de SILG subsidie verleend voor 6 nieuwe waardenetwerken. Deze zijn opgestart en lopen nog door tot einde 2019. In 2018 hebben wij samen met het Waterschap twee pilots in grondwaterbeschermingsgebieden uitgevoerd om te komen tot een pakket aan maatregelen die in deze gebieden door agrariërs kunnen worden ingezet. Om de bescherming van het grondwater voor de openbare drinkwatervoorziening te verbeteren is met stakeholders (gemeenten, Waterschap Limburg en Rijkswaterstaat) gestart met overleg over uitvoering van de maatregelen uit de feitendossiers. Daarnaast is het onderzoek ten behoeve van de gebiedsdossiers afgerond en zal het overleg over de uitvoering hiervan in 2019 starten.		
6. Voortgang en ontwikkeling Provinciaal Waterbeleid De evaluatie van het beregeningsbeleid (in relatie tot de doelstellingen van het anti-verdrogingsbeleid) wordt in 2018 afgerond, Provinciale Staten worden hier over geïnformeerd. In 2018 voeren wij een evaluatie van het grondwaterbeheer uit, in 2019 voeren wij een tussentijdse evaluatie van het Provinciaal Waterplan 2016-2021 uit. Ten behoeve van monitoring en rapportage inzake doelbereik op het gebied van (grond)waterkwaliteit en -kwantiteit hebben en houden wij meetnetten operationeel. Rol Provincie: *bevoegd gezag, partner*	Gerealiseerd. In 2018 is een evaluatie van het Nieuw Limburgs Pijl (NLP) uitgevoerd, dat inzicht geeft in de voortgang van de uitvoering en het hydrologisch herstel van de natte natuurparels. Wij hebben een evaluatie van het beregeningsbeleid met de sector in 2016 en 2017 ontwikkeld en daarover eind 2017 gerapporteerd naar Provinciale Staten. Als richtlijn heeft PS gekozen om een eventuele beleidsuitwerking te koppelen aan de nadere uitwerking van de Limburgse wateraanpak. Dit vanwege de relatie met de verwachte gevolgen van klimaatverandering. Met betrekking tot de monitoring zie indicator 9.		1,2
7. Versterken grensoverschrijdende samenwerking waterbeheer. Wij nemen deel aan de reguliere grenswateroverleggen met Duitsland, Vlaanderen en Wallonië, en realiseren een grensoverschrijdend integraal waterproject. Rol Provincie: *bevoegd gezag, partner, subsidiënt*	Deels gerealiseerd. In 2018 hebben wij deelgenomen aan de reguliere grenswateroverleggen. In 2018 is het Interreg VA project LIVES (aanpak plastic zwerfvuil in rivieren) goedgekeurd en hebben wij samen met onze buitenlandse partners een eerste bijeenkomst gehad om werkafspraken te maken. Uitvoering loopt van 08-2018 t/m 10-2021. In 2018 zijn wij gestart om het project Aquabonum (gericht op grensoverschrijdende		1

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	verbetering van de waterkwaliteit en de grensoverschrijdende aanpak van wateroverlast in de Euregio) te ontwikkelen met onze buurlanden. Medio 2019 dient dit project ingediend te zijn bij de Euregio Maas Rijn (EMR) waarna verdere besluitvorming over de subsidietoekenning volgt.		
8. Versterken van de waterketen Wij nemen deel aan de overleggen rond de samenwerking in de waterketen. Vanuit een verbindende en faciliterende rol kan de provincie zich actief inzetten om de spelers in de waterketen te bewegen tot samenwerking en tot optimalisatie en efficiencywinst op Limburgse schaal.	Deels gerealiseerd. In 2017 zijn 20 gemeenten, Waterschap Limburg, het Waterschapsbedrijf Limburg en de waterleidingmaatschappij Limburg gestart met een verkenning van een verdere samenwerking op het gebied van meten en rekenen, onderhoud, innovatie en communicatie. In 2018 is hieraan gewerkt. Wij verwachten in 2019 resultaten.		1
9. Ten behoeve van monitoring en rapportage inzake doelbereik grondwater op gebied van (grond)waterkwaliteit en -kwantiteit hebben wij verschillende meetnetten operationeel. Rol Provincie: *bevoegd gezag, partner*	Gerealiseerd. De provincie beheert in 2018 vijf meetnetten: ▪ primair meetnet (grondwaterstanden heel Limburg); ▪ grondwaterkwaliteit (provinciaal meetnet en KRW meetnet); ▪ OGOR meetnet (grondwaterstanden en grondwaterkwaliteit binnen grondwaterafhankelijke natuur); ▪ bodemvocht meetnet (nitraatgehaltes landbouwpercelen Mergelland); ▪ mijnwatermeetnet (stijghoogten en waterkwaliteit in mijnschachten).		1

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 1-1-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1, 4	Aantal in ontwikkeling zijnde klimaatbuffers.	4	4	7	2021
4	Aantal gerealiseerde kilometers beekherstel.	111	114	171	2021
4, 1	Aantal gebieden met gerealiseerde hydrologische maatregelen herstel natte natuur.	10	13	48	2021
3, 4	Aantal gerealiseerde vergrote waterbuffers heuvelland m.b.t. huidige knelpunten.	14	15	30	2018
5	Aantal opgeloste knelpunten normering wateroverlast (1:100).	0	2	39	2021
5	Aantal uitgevoerde projecten verbetering grondwaterkwaliteit.	25	33	24	2021
6	Meetnetten voor grondwaterkwaliteit en -kwantiteit zijn operationeel en data zijn beschikbaar.	6	5	6	2017

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 1-1-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
7	Gerealiseerd grensoverschrijdend regionaal waterproject.	3	4	4	2021

Toelichting prestatie-indicatoren

Er worden klimaatbuffers binnen de nieuwkomerprojecten en partnercontracten uitgevoerd. In 2021 zullen deze zijn afgrond. Er zijn klimaatbuffers in uitvoering in Weerterbos, Kempenbroek, Sittard Geleenbeekdal en Heerlen.

Het aantal kilometers gerealiseerd beekherstel blijft nog wat achter. Het Waterschap verwacht dat deze de komende jaren zullen toenemen.

Van de 48 natte natuurparels zijn er einde 2018 13 gerealiseerd.

In 2018 is slechts één vergrote buffer gerealiseerd in Maastricht. De andere buffers zullen worden opgenomen in de uitvoering van het programma Water in balans.

De knelpunten normering wateroverlast zijn, zoals eerder vermeld, nog niet opgelost, omdat er een nieuwe integrale gebiedsbenadering zal worden uitgewerkt. In de tussentijd zijn twee knelpunten in 2018 aangepakt. Er is een tijdelijke noodmaatregel in Meerssen en een maatregel in Horst (Kerkekuilen).

Het aantal projecten ter verbetering van de grondwaterkwaliteit is met 8 toegenomen. Het gaat om zes waardenetwerken en twee pilots grondwaterbeschermingsgebieden.

Het aantal meetnetten is gedaald van zes naar vijf. Sinds 2018 maakt het Kaderrichtlijn Water meetnet deel uit van het grondwater kwaliteitsmeetnet.

Bij de gerealiseerde grensoverschrijdende regionale waterprojecten is het Interreg-project LIVES als nieuw project in 2018, opgenomen.

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

Begrotingsprogramma 3.6 Water	Begroting 2018 Primitief	 Wijzigingen	 Ná wijziging	Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
Lasten						
Reguliere middelen						
3.6.1. Water	7.912	-768	7.143	5.059	2.084	V
Personele lasten	1.298	10	1.308	1.201	107	
Kapitaallasten	32	18	50	32	18	
Totaal lasten	9.241	-741	8.501	6.292	2.209	V
Baten						
Reguliere middelen						
3.6.1. Water	3.351	911	4.262	4.216	46	N
Totaal baten	3.351	911	4.262	4.216	46	N
Totaal saldo van baten en lasten	**-5.891**	**1.652**	**-4.239**	**-2.076**	**-2.162**	**V**
Mutatie reserves						
Toevoeging reserves						
Reserve DU Zoetwatermaatregelen	0	1.949	1.949	3.798	-1.848	
Reserve grondwaterbeheer	0	223	223	229	-6	
Totaal toevoegingen	0	2.172	2.172	4.026	-1.854	
Onttrekking reserves						
Reserve DU Zoetwatermaatregelen	0	1.243	1.243	1.243	0	
Reserve grondwaterbeheer	282	209	491	360	131	
Reserve DU PAS	875	0	875	875	0	
Totaal onttrekkingen	1.157	1.452	2.609	2.478	131	
Saldo mutatie reserves	**1.157**	**-720**	**437**	**-1.548**	**1.985**	
Resultaat	**-4.734**	**932**	**-3.802**	**-3.624**	**-178**	**V**

Toelichting verschil begroting/ realisatie

Van begrotingsprogramma 3.6. Water resteert een voordelig resultaat van € 0,18 mln. De gerealiseerde reguliere middelen zijn per saldo € 2,04 mln. voordeliger dan geraamd. Dit verschil bestaat uit € 2,08 mln. lagere lasten en € 0,05 mln. lagere baten. Het belangrijkste verschil lichten wij als volgt toe.

3.6.1. Water

Binnen dit product is een voordelig resultaat van € 2,08 mln. Dit voordelig resultaat wordt onder andere veroorzaakt door het niet volledig uitputten van het oppervlakte water budget € 0,14 mln., doordat de uitvoering van het ecohydrologische meetnet is doorgeschoven naar 2019. Het begrote bedrag van het Openstellingbesluit POP3 Paragraaf 2 (emissie naar grondwater) is nog niet beschikt. Het bedrag van € 1,85 mln. dient te worden overgeheveld naar 2019 t.b.v. de uitbetaling van de nog af te geven beschikkingen in 2019. Het nadelig verschil bij de baten van € 0,05 mln. betreft een lagere vaststelling van het kohier waterschapsheffing. De overboeking van € 1,85 mln. loopt via de reserve DU-Zoetwatermaatregelen. De dekking van het tekort loopt via de aanwending en toevoeging van de reserve grondwaterbeheer.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Lokale heffingen	Financiering	Verbonden partijen
Grondwaterheffing	Lening aan Waterleiding Maatschappij Limburg	N.V. WML

De in de tabel opgenomen verbonden partij draagt bij aan de doelen van programma 3.6. Water. WML beheert het leidingennetwerk en de drinkwatervoorziening in Limburg. Zie voor nadere informatie de paragraaf Verbonden partijen.

3.7. Energie, duurzaamheid en milieu

Dit programma zet in op een samenhangende aanpak van asbestsanering, energiebesparing en opwekking van duurzame energie. Ook de problematiek van de mijn(water)schade valt hieronder. Bovendien is er aandacht voor milieubeleid, uitvoering van milieutaken, vergunningverlening en handhaving.

Limburg heeft zich gecommitteerd in het POL2014 aan een energiebesparing van 1,5% per jaar en een aandeel van duurzame energie van 14% in 2020. De aanpak van energietransitie en asbestsanering kunnen niet los van elkaar gezien worden.
Particulieren, bedrijven en (overheids)instellingen moeten in 2024 asbest blootgesteld aan de atmosfeer verwijderd hebben. Asbestvezels vormen een gevaar voor de volksgezondheid en het milieu en zorgen in geval van calamiteiten voor een enorme kostenpost. De asbestbranden in Roermond geven de urgentie van de asbestproblematiek aan.

Wat willen we bereiken?

Limburg wil koploper en voorbeeld zijn in Nederland wat betreft verplichte asbestsanering in combinatie met energiebesparing en opwekking van duurzame energie. Kennisontwikkeling over alle aspecten van asbest en energie is daarbij van groot belang.
Wij willen een maatschappelijke beweging en bewustwording op gang brengen, om zo de aanpak van de omvangrijke opgave voor zowel asbest als energie te versnellen. Hiermee willen wij gezondheidsrisico´s wegnemen, werkgelegenheid creëren, bijdragen aan lastenverlichting (energiekosten) en milieuproblemen oplossen.
Wij willen dat het Rijk de financiële aansprakelijkheid aanvaardt voor volledige compensatie van alle vormen van mijn(water)schade in Limburg en voor het treffen van noodzakelijke maatregelen.
Wij streven naar een goede milieukwaliteit waarbij de gezondheid en veiligheid van de mens en natuur gewaarborgd zijn en hoge kosten ten gevolge van eventuele (milieu)calamiteiten worden voorkomen.
Wij zetten daarbij in op een efficiënte en professionele uitvoering van onze wettelijke taken in de fysieke leefomgeving.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: De Limburger is zich bewust van de gevaren van asbest en van de noodzaak voor de energietransitie.

Criterium 2: De energielasten van Limburgse huishoudens zijn beheersbaar en zo mogelijk gedaald, en gezondheidsrisico's met betrekking tot asbest zijn uitgebannen.

Criterium 3: De werkgelegenheid in de Limburgse sanerings- (incl. transport, opslag en verwerking) en installatiebranche (in het bijzonder ook voor laagopgeleiden) is fors toegenomen.

Criterium 4: Limburg is koploper in Nederland op het gebied van kennisontwikkeling over asbest, energie en duurzaamheid.

Criterium 5: Onacceptabele milieurisico's voor de Limburgers en hun omgeving (natuur) zijn vermeden.

Wat hebben we bereikt?

Het nieuwe Kabinet heeft, mede door de klimaatafspraken van Parijs, de energie- en klimaattransitie in een versnelling gebracht. Het nationale klimaatakkoord heeft voor een nieuwe dynamiek gezorgd, ook binnen de provincie Limburg. Het energiebeleid is in feite herijkt. In december 2018 hebben GS ingestemd met de LEKTA-aanpak. Belangrijke wapenfeiten:

- plaatsing duurzame energie (windturbines);
- duurzaam Thuis: in 2018 is ruim € 25 mln. uitgezet. Dit is een toename ten opzichte van 2017, waarbij € 19 mln. was uitgezet;
- het financieringsinstrumentarium is verder geoptimaliseerd;
- Limburgs Energie Akkoord is ondertekend door 12 bedrijven (incl. Chemelot), Limburgse Werkgevers Vereniging (LWV), gemeente Maastricht en de Provincie. Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) en Enexis zijn ondersteunende partners;
- er is onderzoek gedaan naar de mogelijkheden om te komen tot een toekomstbestendige architectuur voor energienetwerken voor lange en korte termijn (uitvoering 2e Gewijzigde motie 2317 Van Wageningen c.s. inzake onderzoek netwerkalternatieven voor aardgas); in het verlengde daarvan is ook de realisatie en verdere uitrol van warmtenetten opgepakt.

De wettelijke taken in de fysieke leefomgeving zijn op een efficiënte en professionele wijze uitgevoerd.

Wat hebben we er in 2018 voor gedaan?

Product	3.7.1. Asbest en energie
Programmalijn	3.7. Energie, duurzaamheid en milieu
Portefeuillehouder	Geurts

Beoogde resultaten 2018	**Bereikte resultaten 2018**		**Criteria**
1. Toename uitzettingsvolume van het Limburgs Energie Fonds (LEF) en DuurzaamTHUIS. Rol Provincie: *financier*	Deels gerealiseerd. LEF: resultaat ligt koers. In 2018 is in totaal € 17,2 mln. uitgezet. Hiermee is de uitzetting toegenomen naar € 47,73 mln. DuurzaamTHUIS: resultaat ligt op koers. In 2018 is ruim € 25 mln. uitgezet. Dit is een toename ten opzichte van 2017, waarbij € 19 mln. was uitgezet.		1,2
2. Optimaliseren financieringsinstrumentarium. Rol Provincie: *financier*	Gerealiseerd. In september 2018 is een tussenevaluatie uitgevoerd van de Nadere Subsidieregels Coöperatieve Energieprojecten. Gedeputeerde Staten hebben op 15 oktober 2018 ingestemd met het 'Wijzigingsbesluit Nadere Subsidieregels Coöperatieve Energieprojecten 2018-2019'. Daarnaast is eind november 2018 de evaluatie van Duurzaam Thuis en het LEF gestart door externe partij Ecorys. Deze evaluatie is tevens gericht op optimalisatie van de instrumenten. De		1,2

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	resultaten hiervan worden in het eerste kwartaal 2019 verwacht.		
3. Continueren regeling voor scholen, verenigingen en gemeenschapshuizen (motie 766). Rol Provincie: *subsidient*	Gerealiseerd. Motie 766 is op 17 juni 2016 aangenomen. Op 25 oktober 2016 is door GS de subsidieregeling Nadere subsidieregels duurzame maatschappelijke organisaties 2016-2017 vastgesteld. Deze regeling is op 18 juli 2018 door GS verlengd tot 22 december 2018, waarbij de naam van de regeling gewijzigd is in Nadere subsidieregels duurzame maatschappelijke organisaties 2017-2018. GS hebben op 11 december 2018 het subsidieplafond verhoogd met € 0,5 mln. en de looptijd verlengd tot 1 juli 2019, waarbij de naam van de regeling gewijzigd is in Nadere subsidieregels duurzame maatschappelijke organisaties 2018-2019.		1,2
4. Ontwikkelingen van (grootschalige) energieopwekking middels zon-PV worden ondersteund. Rol Provincie: *procesmanager*	Niet gerealiseerd. De ontwikkeling van grondgebonden locaties voor zon-PV wordt meengenomen in de tot stand koming van de Regionale Energie Strategieën (voorzien in 2019). Diverse initiatieven voor grondgebonden zonneparken zijn/worden wel ondersteund. Het provinciale Versnellingsteam is voor diverse projecten ingezet. Tevens heeft de Provincie, als bevoegd gezag, voor het project “zonnepark Louisegroeve” de Wabo-vergunning verleend.		2, 4
5. Ondersteuning kansrijke realisatieprojecten, waarvoor realisatie in 2019 opportuun is. Rol Provincie: *ondersteuner*	Gerealiseerd. Gedeputeerde Staten hebben op 6 februari 2018 ingestemd met de 'Nadere Subsidieregels Coöperatieve Energieprojecten 2018-2019' en voor de uitvoering ervan, besloten om het subsidieplafond vast te stellen op € 0,4 mln. Er zijn aansluitend elf subsidieaanvragen over 2018 ontvangen. Uitkering 1e tranche ten behoeve van Windpark De Kookepan Leudal heeft plaatsgevonden d.d. 22 februari 2018.		2
6. Dupliceren (uitrol) van in 2016 opgestarte showcases Asbest & Energie. Hieronder projecten op het vlak van windenergie, bodem- en restwarmte, wijkgerichte asbestsanering en verduurzaming, asbestsanering van	Gerealiseerd. Het Groene Net en Mijnwater zijn in uitvoering. Hiertoe zijn ook rijksmiddelen voor het realiseren van aardgasvrije wijken verworven. Daarnaast is een intentieverklaring, die moet leiden tot de ontwikkeling van Slim Energienetwerk Roermond, door partners en GS ondertekend. Succesvolle		1, 2, 3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
agrovastgoed en projecten. Rol Provincie: *ondersteuner, partner*	aanpakken voor windenergie worden binnen Limburgse gemeenten toepast. Ons Versnellingsteam draagt bij aan spreiding en toepassing van deze systematiek. Ook het zonnepanelenproject, ontwikkeld binnen Parkstad, wordt bij gemeenten in Limburg en daar buiten toegepast. Daarnaast zijn conform het door GS in oktober 2016 vastgestelde actieprogramma “Met Energie naar Limburg zonder Asbest” op het gebied van asbest en energie vier showcases (doelgroep woningeigenaren, agrariërs, bedrijven en monumenten) in uitvoering. Deze bevinden zich in de afrondende fase, conform mededeling portefeuillehouder met kenmerk 2018/61363.		
7. ‘Dutch Earth Week’ (DEW) vindt opnieuw plaats voor verdere ‘vermaatschappelijking’. Rol Provincie: *procesmanager*	Gerealiseerd. De jeugd heeft de toekomst: de beste manier om duurzaam gedrag aan te wenden, is de jongere generaties anders te leren denken en doen. DEW2018 heeft met name veel jonge Limburgers bereikt. DEW2018 is met publieksevents zichtbaar geweest in de openbare ruimten en gelegenheden in zeven verschillende Limburgse steden en dorpen. De focus lag dit jaar op de inwoners van Limburg. In totaal hebben 1.115 bezoekers de DEW events bezocht. Het indirecte bereik is ongeveer 3000 personen. Het aantal volgers op Facebook, Instagram en LinkedIn ten opzicht van vorig jaar is gestegen (resp. +13%, +59%, +28%). Het uiteindelijke effectieve bereik is moeilijk meetbaar.		4
8. Limburg blijft koploper in de integrale benadering van de asbestsaneringsopgave en –verwerking. Rol Provincie: *procesmanager*	Gerealiseerd. ▪ Landelijk ambassadeur asbestversnelling: net als in 2017 is in 2018 het ambassadeursteam uitgebreid en versterkt met nieuwe organisaties. Verder hebben de ambassadeurs onder andere een bijdrages geleverd ten behoeve van de behandeling van het asbestdakenverbod op 10 oktober 2018. in de Tweede Kamer. Er wordt gezamenlijk gelobbyd en knelpunten binnen de asbestketen worden aangepakt/opgelost. ▪ Organisator/deelnemer landelijke kennistafels: het landelijke programmabureau asbestversnelling organiseert jaarlijks kennistafels voor kennisoverdracht en het realiseren van een versnelling. Limburg is		1, 4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	hiervan medeorganisator en deelnemer. Als input worden onder andere de resultaten vanuit onze showcases meegenomen. De kennistafels die hebben plaatsgevonden waren: – inventarisatie en monitoring; – financiering saneringen; – bewustwording en communicatie; – collectieven.		
9. Limburgse energie/industrieagenda met ketenprojecten operationeel (Gewijzigd Motie 771 Schaminée c.s. inzake Energie-intensieve industrie Limburg). Rol Provincie: *ondersteuner*	Gerealiseerd. In februari 2018 is het Limburgs Energie Akkoord ondertekend door twaalf bedrijven (incl. Chemelot), Limburgse Werkgevers Vereniging (LWV), gemeente Maastricht en de Provincie. Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) en Enexis zijn ondersteunende partners. Eind 2018 hebben de deelnemers inzicht verkregen in elektriciteits- en aardgasverbruik, CO2-emissie, potentiële maatregelen voor reductie CO2-uitstoot en de daarvoor benodigde randvoorwaarden.		4
10. Onderzoek naar de mogelijkheden om te komen tot een toekomstbestendige architectuur voor energienetwerken voor lange en korte termijn (uitvoering 2e Gewijzigde motie 2317 Van Wageningen c.s. inzake onderzoek netwerkalternatieven voor aardgas). Rol Provincie: *procesmanager*	Gerealiseerd. Wij hebben de resultaten van het onderzoek naar netwerkalternatieven voor aardgas aangeboden aan Provinciale Staten (documentnummer 2018/12750).		1, 2, 4

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Uitzettingsvolume Limburgs Energiefonds (mln. €).	30,8	47,73	62	2019
1	Uitzettingsvolume DuurzaamTHUIS (mln. €).	50	84,1	80	2019
3	Energiesubsidies voor scholen, verenigingen en gemeenschapshuizen beschikbaar (mln. €).	2,1	3,5	3,5	2018
4	Stimuleringsregeling grootschalige Zon-PV is in uitvoering.	0	0	1	2018
5	Aantal ondersteunde realisatie projecten.	10	15	15	2018
6	Uitrol showcases.	4	6	6	2018
7	‘Dutch Earth Week’ heeft plaatsgevonden.	1	2	2	2018

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
9	Energieagenda is opgesteld en in uitvoering.	0	1	1	2018
10	Het onderzoeksrapport toekomstige infrastructuur energienetwerken is beschikbaar.	0	1	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

Ad 1) De uitzettingsvolume voor LEF en DuurzaamTHUIS liggen op schema om de streefwaarden in 2019 ook daadwerkelijk te realiseren.

In het Aanvalsplan Asbest en Energie (PS 5 februari 2016) zijn meer indicatoren vermeld:

- oppervlakte gesaneerd asbestdak in m2;
- % duurzame opwekking t.o.v. het totaal;
- % energiebesparing t.o.v. 1990.

Inschattingen van het gesaneerd aantal m2 asbestdaken wordt gebaseerd op cijfers van de Rijkssubsidieregeling.
Aan de hand van gegevens aangeleverd vanuit Rijkswaterstaat afkomstig uit het Landelijk Asbest Volg Systeem (LAVS) is onderstaande tabel tot stand gekomen. De aangeleverde gegevens hebben een foutmarge van 10% de reden hiervoor is dat niet alle asbestdaksaneringen in het LAVS worden opgenomen. Wij streven naar een jaarlijkse groei (=versnelling).

Verwijderd aantal m^2 asbestdaken

	1e kwartaal	2e kwartaal	3e kwartaal	4e kwartaal	Totaal
2016	34.000 m^2	238.000 m^2	185.000 m^2	220.000 m^2	**678.000 m^2**
2017	201.000 m^2	259.000 m^2	238.000 m^2	185.000 m^2	**882.000 m^2**
2018	172.000 m^2	257.000 m^2	381.000 m^2	243.000 m^2	**1.053..000 m^2**
Totaal	**407.000 m^2**	**754.000 m^2**	**423.000 m^2**	**405.000 m^2**	**2.613.000 m^2**

Duurzame Energieopwekking: verwezen wordt naar bijlage 6 (Benchmark dashboard BBV).
% Energiebesparing t.o.v. 1990. Deze indicator is niet op provinciaal niveau beschikbaar. Daarom, en in lijn met de nationale doelen (Klimaatakkoord) stellen we voor de indicator voor emissie van broeikasgassen te hanteren. Zie hiervoor indicatoren Benchmark dashboard BBV (zie ook bijlage 6).

De Provincie is slechts één van de spelers in het veld - de CO2 reductie of het aantal m2 gesaneerde asbest is voor een onbekend deel aan de provinciale inzet toe te schrijven. De afhankelijkheid van derden, maar ook de autonome acties van derden maken het kwantificeren van de doelmatigheid van provinciaal beleid op dit vlak lastig, zo niet onmogelijk. In dit kader wordt in algemene zin, conform de uitgangspunten van de begroting, in principe gekozen voor indicatoren, waarbij de relatie met de inzet van de provincie wel duidelijk is.

Product	3.7.2. Milieubeleid en Duurzaamheid
Programmalijn	3.7. Energie, duurzaamheid en milieu
Portefeuillehouder	Geurts

Beoogde resultaten 2018	**Bereikte resultaten 2018**		**Criteria**
1. Inzicht in Europese en nationale ontwikkelingen (o.a. nieuwe omgevingswet) en gevolgen voor milieucompartimenten in Limburg. Koers- en rolbepaling vindt plaats o.b.v. deze inzichten. Rol Provincie: *procesmanager*	Gerealiseerd. We hebben inzicht gekregen in de effecten en gevolgen van de implementatie van de nieuwe Omgevingswet. Tevens hebben we meer inzicht in de VTH-taken (vergunningverlening, toezicht en handhaving) voor energiebesparing.		5
2. Middels onderzoek inzicht verkrijgen in de luchtkwaliteit rondom intensieve veeteeltbedrijven. Op basis van het inzicht kan beleidsmatig bepaald worden of en zo ja op welke manier de gevolgen voor de gezondheid van fijnstof kan worden verminderd.	Deels gerealiseerd. Het onderzoek is uitgevoerd en afgerond in 2018, maar de rapportage hierover zal plaatsvinden in het eerste kwartaal van 2019. Daarna kan beleidsmatig bepaald worden of nadere acties nodig c.q. mogelijk zijn.		5

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	**Startwaarde 01-01-2018**	**Eindwaarde 31-12-2018**	**Streef waarde**	**Jaar**
2	Onderzoek naar fijnstof uitgevoerd.	0	1	1	2018

Product	3.7.3. Uitvoering milieu
Programmalijn	3.7. Energie, duurzaamheid en milieu
Portefeuillehouder	Geurts

Beoogde resultaten 2018	**Bereikte resultaten 2018**		**Criteria**
1. Stimuleren innovatieve oplossingen, samenwerking met en verbinden van partijen. Participeren in regionale en nationale kennisnetwerken voor luchtkwaliteit, geluidhinder, bodem en omgevingsveiligheid, regie van Limburgse netwerken en platforms milieu, het coördineren en doorontwikkelen van de Risicokaart en van de Atlas Leefomgeving. Tevens verkennen van innovatieve oplossingen voor fijnstof concentraties rondom intensieve veehouderij.	Gerealiseerd. Wij benutten onze regionale kennisnetwerken en IPO gremia rond de onderwerpen lucht, geluid, omgevingsveiligheid en bodem om kennis en informatie met onze partners uit te wisselen en (beleids)ontwikkelingen te signaleren. De gegevens op de Risicokaart en in de Atlas Leefomgeving zijn toegankelijk voor eenieder. De doorontwikkeling van de Risicokaart is op landelijke schaal gekoppeld aan de invoering van de Omgevingswet en het Digitaal Stelsel Omgevingswet. In het kader van de voorbereidingen van het Schone Lucht Akkoord worden maatregelen		5

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, partner*	doorgerekend om de fijnstof concentraties in gebieden met intensieve veehouderij terug te dringen.		
2. Verbeteren en minimaal voldoen aan de normen van milieuaspecten in de leefomgeving Organiseren, bijstellen en evalueren van lopende programma's ten behoeve van vermindering geluid (actieplan omgevingslawaai provinciale wegen 2014-2018) en voor verbeteren luchtkwaliteit en minimaal voldoen aan de norm voor fijnstof en stikstofdioxide (Nationaal en Limburgs Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit). Het opstellen van het nieuwe Actieplan Omgevingslawaai provinciale wegen 2018 – 2022 (het actieplan geeft aandacht aan situaties waarin de ten hoogste toelaatbare geluidsbelasting bij woningen langs provinciale wegen wordt overschreden). Waarborgen adequate uitvoering externe veiligheid door meerjaren (Provinciaal) Uitvoeringsprogramma Omgevingsveiligheid (PUOV 2015-2018). Het uitvoeren van het grondwaterprogramma (zie product 3.6.1) en het bodemprogramma (zie product 3.7.4). Het uitvoeren van projecten ten behoeve van vermindering geluidsoverlast, luchtverontreiniging en trillingshinder. De structurele monitoring van emissies en immissies (uitgewerkt in product 3.7.8 Wabo milieuadvies) en milieukundige advisering voor beleid, grote projecten, vergunningverlening, toezicht en handhaving en ondersteunen en laten uitvoeren van milieueffectrapportages. De informatie over de leefomgeving vanuit de uitvoering van de milieutaken is op orde. Rol Provincie: *toetser, ondersteuner, bevoegd gezag*	Gerealiseerd. Wij hebben de jaarschijf 2018 van het programma Omgevingsveiligheid gerealiseerd. In het kader van het Actieplan Omgevingslawaai provinciale wegen zijn bij groot onderhoud en wegreconstructies stille wegdekken aangebracht, waar deze locaties samenvielen met de wegvakken, die volgens het Actieplan Omgevingslawaai in aanmerking komen voor stil asfalt. Voor het grondwaterprogramma en bodemprogramma verwijzen wij naar de producten 3.6.1 Water en 3.7.4. Bodem en ondergrond. Milieu-informatie over de leefomgeving hebben wij meegenomen in projecten zoals N280, N270, VDL Nedcar, Windpark Greenport Venlo, SAMCO MAA en spoorverdubbeling Heerlen-Landgraaf. Daarnaast is het Actieplan Omgevingslawaai provinciale wegen 2019-2023 op 10 juli 2018 door het college vastgesteld.		5
3. Naleving van wet- en regelgeving voor de leefomgeving bevorderen	Gerealiseerd. Wij hebben uitvoering gegeven aan de		5

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
Uitvoering van wettelijke bodemtaken inclusief bodeminformatiesysteem, het opstellen van de periodieke grondstoffenmonitor, het verlenen van hogere waarden Wet geluidhinder, het beheren van de geluidzones Chemelot en VDL-Nedcar en de luchtkwaliteitskaart. Toetsen van nazorgplannen stortplaatsen. Uitvoering van stiltegebiedenbeleid met betrekking tot sluitende bebording en monitoring geluidbelasting (meetplan 2018), metingen van luchtemissies en geluid en de meetwagen omgevingslucht (uitgewerkt in product 3.7.8. Wabo milieuadvies). NB vergunningverlening en toezicht en handhaving zijn uitgewerkt in de producten 3.7.6. Vergunning bijzondere wetten, 3.7.7. Handhaving bijzondere wetten, 3.7.9. Vergunningen WABO, 3.7.10. Handhaving WABO en 3.8.1. Natuur. Rol Provincie: *toetser, bevoegd gezag*	medebewindstaken voor lucht, geluid, bodem, externe veiligheid, afval en regionale luchtvaart. Hiermee doelen wij op onze reguliere wettelijke milieutaken zoals beschikken bodemsanering, afhandelen BUS-meldingen, bodeminformatiebeheer, risico-informatiebeheer, coördinatie en beheer Risicokaart, verlenen hogere waarden Wet geluidhinder, toetsing partiële herziening nazorgplannen stortplaatsen, en monitoring primaire grondstoffen.		
4. Niet reguliere en eenmalige investeringen vanwege (nieuw) wet- en regelgeving Het implementeren van de 'SamenWerking in de Uitvoering van Nieuw Geluidbeleid decentrale overheden' (SWUNG II), waaronder het ontwerpen en inrichten voor een systeem van geluidproductieplafonds provinciale wegen. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Deels gerealiseerd. In afwachting van de rekenregels voor geluid die het Rijk opneemt in de Omgevingsregeling (onderdeel van Omgevingswet stelsel) wordt het ontwerp en de inrichting van een systeem voor geluidproductieplafonds provinciale wegen uitgesteld tot 2019.		5

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Limburgse kennisnetwerken voor milieu.	3	3	3	2018
2	De jaarschijven van de uitvoeringsprogramma's geluidhinder provinciale wegen, samenwerkingsprogramma luchtkwaliteit en omgevingsveiligheid zijn gerealiseerd.	100%	100%	100%	2018
2	Het Actieplan Omgevingslawaai provinciale wegen 2018-2022 is opgesteld.	0	1	1	2018
3	Bij de uitvoering van wettelijke taken dragen wij zorg voor tijdige beschikkingen.	-	90%	85%	2018

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
4	Implementatie van SWUNG II ligt op koers.	50%	50%	75%	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
De implementatie van SWUNG II ligt op koers met het oog op het in werking treden van de Omgevingswet in 2021. In de voorbereidingen is de ontwikkeling en implementatie van een systeem voor geluidproductieplafonds bij provinciale wegen uitgesteld tot 2019. Dit in afwachting van de rekenregels voor geluid, die het Rijk opneemt in de Omgevingsregeling (onderdeel van Omgevingswet stelsel). De consultatieversie van de Omgevingsregeling wordt 1 februari 2019 door het Rijk gepubliceerd.

Product	3.7.4. Bodem en ondergrond
Programmalijn	3.7. Energie, duurzaamheid en milieu
Portefeuillehouder	Geurts

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Meerjarenprogramma bodem en ondergrond 2016 - 2020 Rijk, IPO, VNG en UvW hebben afspraken gemaakt voor de periode 2016-2020 over de verdere ontwikkeling naar een duurzaam en efficiënt beheer en gebruik van de bodem en ondergrond. Aan de hand van het in 2015 door GS vastgestelde Meerjarenprogramma bodem en ondergrond 2016 - 2020 wordt via een actieprogramma voor het jaar 2018 invulling gegeven aan de in het convenant gemaakte afspraken. Binnen de programmalijn bodemsanering en -beheer zullen op een 7-tal kernpunten activiteiten worden ontplooid die een belangrijke bijdrage leveren als het gaat om het bodem- en watersysteem. Binnen de programmalijn ondergrond zal het accent liggen bij het stimuleren van 3D-ruimtelijke ordening en het organiseren van kennis en informatiebeheer. Beide programmalijnen geven invulling aan de transitie van bodemsanering naar duurzaam gebruik van bodem en ondergrond. Rol Provincie: *bevoegd gezag, partner*	Gerealiseerd. Het Meerjarenprogramma bodem en ondergrond 2016 – 2020 (MJP) is op 29 september 2015 door GS vastgesteld, waarvan de financiële vertaling in de Programmabegroting 2018 is geborgd. Het op dit MJP gebaseerde Actieprogramma bodem en ondergrond 2018 (door GS op 27 maart 2018 vastgesteld en door de Statencommissie Mobiliteit en Duurzaamheid op 18 mei 2018 voor kennisgeving aangenomen) is uitgevoerd. Het MJP ligt nog steeds goed op koers; enkele projecten worden gefaseerd (verdeeld over meerdere jaren) uitgevoerd. De convenantsdoelstellingen en –afspraken met het Rijk op het gebied van bodem(sanering) en ondergrond blijven haalbaar (2016 – 2020).		5

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
2. Edelchemie Nakoming wordt bewaakt van uitvoering door eigenaar van besluiten gebaseerd op de Wet bodembescherming. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Gerealiseerd. De uitvoering van besluiten gebaseerd op de Wet bodembescherming door de eigenaar zijn bewaakt. Er is overleg geweest over het in te dienen saneringsplan. De milieurisico's zijn middels monitoring bewaakt. Over de monitoringsresultaten zullen in 2019 conclusies worden getrokken, waarna de meest gewenste saneringsvariant kan worden bepaald.		5

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Naleving convenantsafspraken. *Via gerichte monitoring van convenantsonderdelen kunnen onderbouwde conclusies worden getrokken zodat de doelstellingen van het convenant eind 2020 haalbaar blijken te zijn.*	40%	60%	100%	2020
2	Bereiken doelstelling acceptabele milieurisico's. *Uit monitoring van de verontreiniging is gebleken dat geen onacceptabele milieurisico's zijn ontstaan.*	0	1	1	2018

Product	3.7.5. Mijn(water)schade
Programmalijn	3.7. Energie, duurzaamheid en milieu
Portefeuillehouder	Geurts

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Invulling geven aan de volgtijdelijke uitvoering van de met het Rijk en regio overeengekomen (beheers)maatregelen. Het betreft de volgende maatregelen: ▪ Het lokaliseren, het jaarlijks inspecteren en het saneren van 59 historische schachten in de gemeente Kerkrade;	Deels gerealiseerd. ▪ Voor de aanpak van de na-ijlende effecten in Kerkrade is in juni 2018 aan de gemeente Kerkrade een subsidie verleend voor de periode 2018 tot en met 2021 voor het opsporen, monitoren en saneren van historische schachten, het saneren van een zestal wat oudere industriële schachten en de monitoring van de aanwezigheid van mijngas. Op dit moment zijn 13 historische schachten opgespoord, één ervan is gesaneerd en van twee is de sanering in uitvoering. Van de zes wat oudere industriële schachten is één gesaneerd. Met de Universiteit van Utrecht wordt voor het mijngas (CO_2) een		5

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	monitoringsprogramma opgesteld;		
▪ Jaarlijkse inspectie van de industriële schachten en het saneren van zes aangewezen (oudere) industriële schachten;	▪ Inspectie van de industriële schachten is gestart met een veldinventarisatie van de basissituatie van elk van de schachten;		
▪ Het monitoren van de bodembeweging in de regio aan de hand van satellietgegevens (InSardata);	▪ De monitoring van de bodembeweging heeft vertraging opgelopen, omdat het ministerie van EZK (Economische Zaken en Klimaat) heeft besloten om hiervoor gezamenlijk met Rijkswaterstaat en ProRail een opdracht in de markt te zetten voor de periode 2019 tot en met 2023;		
▪ Het monitoren van het stijgende mijnwater en het grondwater, zowel kwalitatief als kwantitatief; ▪ Monitoring van de aanwezigheid van mijngas in gebouwen in het Oostelijk gedeelte van het voormalige steenkoolwinningsgebied in Limburg;	▪ Gestart is met de realisatie van zeven diepe boorputten voor de monitoring van het stijgende mijnwater, drie van de zeven boorputten zijn in 2018 gereed gemaakt. De andere volgen in 2019. Voor de monitoring op de mogelijke aanwezigheid van mijngas in het oostelijk voormalig mijngebied worden eerst de resultaten afgewacht in Kerkrade;		
▪ De inrichting van een Kennis- en adviescentrum vroegere mijnbouw. Rol Provincie: *initiatiefnemer, partner, (mede) financier Kenniscentrum, bevoegd gezag, ondersteuner*	▪ Op 18 december 2018 hebben de betrokken gemeenten en de Provincie ingestemd met de oprichting van het Informatiecentrum Nazorg Steenkoolwinning (voorheen Kennis- en advies centrum genoemd). Begin 2019 wordt de hiervoor noodzakelijke oprichtings-overeenkomst door de betrokkenen ondertekend.		
2. De Stichtings Calamiteitenfonds Mijn(water)schade Limburg beoordeelt aanvragen voor vergoeding uit dit fonds voor schrijnende gevallen en situaties waar de veiligheid van wonen (op korte termijn) in het geding is. Rol Provincie: *partner*	Gerealiseerd. Eind 2018 had de stichting 12 schrijnende gevallen van mijn(water)schade in behandeling. De hiervoor noodzakelijk uit te voeren herstelwerkzaamheden vinden plaats in 2019.		5
3. Verjaringstermijnen mogen niet belemmerend zijn voor vergoeding van de actuele schade als gevolg van de vroegere steenkoolwinning. Rol Provincie*: initiatiefnemer, partner*	Deels gerealiseerd. De Rechtbank Limburg heeft de Provincie, die optrad namens een tweetal bewoners met ernstige mijn(water)schade aan hun woning, in het gelijk gesteld dat verjaring niet belemmerend mag zijn bij de uitkering van vergoedingen door het Rijk. De minister van EZK heeft aangegeven dat hij in hoger beroep gaat tegen deze uitspraak.		5

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	Maar, daarnaast heeft de minister van EZK toegezegd in 2019 te komen tot een permanente regeling voor de uitkering van vergoedingen voor mijn(water)schades in Limburg.		

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	De uitvoering van de (beheers)maatregelen is gestart.	0	1	1	2018 e.v. jaren
2	De Stichting Calamiteitenfonds Mijn(water)schade Limburg beoordeelt de aanvragen van vergoedingen van gevallen van mijn(water)schade.	4	12	10	2018
3	Ondersteuning van juridische procedures die streven naar het gegeven dat van verjaring bij actuele mijn(water)schade geen sprake is.	0	1	1	2018

Product	3.7.6. Vergunningen bijzondere wetten
Programmalijn	3.7. Energie, duurzaamheid en milieu
Portefeuillehouder	Geurts

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Vergunningverlening Waterwet. Rol Provincie: bevoegd gezag	Gerealiseerd. Het verlenen van Waterwet-vergunningen is gerealiseerd overeenkomstig de vigerende wet- en regelgeving. Bij 2 procedures is wel sprake van een termijnoverschrijding (zie onder Prestatie-indicatoren).		5
2. Vergunningverlening Mijnbouwwet. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Gerealiseerd. Het verlenen vanMijnbouwwet-vergunningen is gerealiseerd overeenkomstig de vigerende wet- en regelgeving.		5
3. Ontheffingen Wet Luchtvaart (RBML: Regelgeving Burgerluchthavens en Militaire Luchthavens). Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Gerealiseerd. Het verlenen van Wet luchtvaart ontheffingen is gerealiseerd overeenkomstig de vigerende wet- en regelgeving. De actualisatie van de beleidsregels Tijdelijk en Uitzonderlijk Gebruik (die onder meer iets zeggen over incidentele start- en landingsplaatsen voor helicoptervluchten) is opgestart en zal in het eerste kwartaal 2019 in ontwerp klaar zijn		5
4. Meldingen en ontheffingen Wet hygiëne en veiligheid badinrichtingen en	Gerealiseerd. Het verlenen van Whbvz-meldingen/ontheffingen		5

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
zwemgelegenheden (Whbvz). Rol Provincie: *bevoegd gezag*	is gerealiseerd overeenkomstig de vigerende wet- en regelgeving.		
5. Meldingen en ontheffingen Omgevingsverordening Limburg. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Gerealiseerd. Het verlenen van meldingen en ontheffingen omgevingsverordeningen is gerealiseerd overeenkomstig de vigerende wet- en regelgeving.		5

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1 t/m 5	Het binnen de wettelijke termijn verlenen van beschikkingen.	100%	98%	100%	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
In 2018 zijn, op 2 beschikkingen ingevolge de Waterwet na, alle aangevraagde vergunningen en ontheffingen op basis van de bijzondere wetten binnen de wettelijke termijnen afgehandeld. Bij die 2 procedures zijn voorafgaand aan het indienen van de aanvraag geen Milieu Effect Rapportage-aanmeldingsprocedures doorlopen. Die hadden eerst moeten worden doorlopen voordat de vergunningprocedure kan worden vervolgd. In totaal zijn 88 procedures bijzondere wetten doorlopen in 2018.

Product	3.7.7. Handhaving bijzondere wetten
Programmalijn	3.7. Energie, duurzaamheid en milieu
Portefeuillehouder	Teunissen

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Wettelijke taakuitvoering toezicht en handhaving in het kader van de bijzondere wetten overeenkomstig wet- en regelgeving en het VTH-beleidsplan en Uitvoeringsprogramma VTH 2018 in het kader van de Waterwet, Mijnbouwwet, Wet Luchtvaart (RBLM), Wet hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden (Whvbz), de Omgevingsverordening Limburg en de Wet natuurbescherming. Rol provincie: *bevoegd gezag*	Gerealiseerd. Toezicht en handhaving van de bijzondere wetten is gerelateerd aan het opgestelde VTH - beleidsplan. Het Uitvoeringsprogramma VTH 2018 is niet vastgesteld hangende de discussie over een extra opdracht (“intensivering toezicht afvalbedrijven”) aan de RUD omdat de financiële dekking daarvan voor 2018 niet is vastgesteld. Toezicht en handhaving van de bijzondere wetten is uitgevoerd overeenkomstig de vigerende wet- en regelgeving en in lijn met het VTH Uitvoeringsprogramma 2017.		5

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
2. Uitvoeren van controles in het (groene) buitengebied en het overdragen van kennis bij verschillende doelgroepen op basis van wettelijke taken en samenwerkingsovereenkomsten Rol Provincie: *bevoegd gezag, partner*	Gerealiseerd. Controles zijn uitgevoerd conform wettelijke taakuitvoering in het groene buitengebied op basis van samenwerkings-overeenkomsten met partners (Limburgs landschap, Staatsbosbeheer, Limburgse Sportvisserij) en Politie en naar aanleiding van klachten, meldingen en eigen waarnemingen.		5

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1, 2	Uitvoeren van de toezichtcontroles overeenkomstig het VTH- beleidsplan en Uitvoeringsprogramma VTH 2018 en de afgesloten samenwerkings-overeenkomsten.	100%	100%	100%	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
1. Uitvoering van controles heeft zowel planmatig als op basis van klachten en meldingen plaats gevonden in het kader van de Mijnbouwwet, Wet natuurbeheer, Whvbz, Waterwet, Omgevingsverordening en de Europese landbouwsubsidies (Cross Compliance). De taken in het kader van de Wnb (waaronder soortenbescherming,) zijn vooral ingestoken vanuit signaaltoezicht (toezicht op basis van meldingen en klachten) en deze vragen, ten behoeve van de realisatie van de vereiste soortenbeschermingsmaatregelen en het monitoren van de beoogde effectiviteit, voor de komende jaren nog een ontwikkeltraject. Gestart is met de pilot ten behoeve van het toezicht op de verleende subsidies in het kader van functieverandering en ontwikkeling van natuurdoeltypen (SKNL). 2. Inzet van de Groene Brigade vindt plaats op zowel het bestuursrechtelijke als strafrechtelijke spoor, waarbij accenten en prioriteiten op basis van aandachtspunten van politie en OM naar accenten en aandachtspunten van het provinciaal bestuur en kennisdeling/-borging/-overdracht verschuift. De groene coördinatierol en het optimaliseren van het signaleringsnetwerk van toezichthouders van alle betrokken partijen in het buitengebied is ingevuld.

Product	3.7.8. WABO milieuadvies
Programmalijn	3.7. Energie, duurzaamheid en milieu
Portefeuillehouder	Teunissen

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Emissie-metingen op het gebied van lucht, geur, binnenmilieu, geluid, trillingen ten behoeve van controle en referentiemetingen en advisering over onderzoeksopzet en aanbevelingen.	Gerealiseerd. Projecten op het gebied van geluid, trillingen en luchtemissies en geur zijn uitgevoerd.		5

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
Rol Provincie: *toetser, ondersteuner*			
2. Immissie-metingen, monitoring en onderzoek incl. luchtkwaliteitsmeetnet en smogsignalering. Rol Provincie: *toetser, ondersteuner*	Gerealiseerd. 36 onderzoeken naar luchtkwaliteit in de leefomgeving en 6 continue metingen in vaste meetstations.		5

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Aantal emissiemetingen en adviezen.	100	81	150	2018
2	Aantal immissiemetingen.	25	42	25	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

1. Het aantal geraamde emissiemetingen en adviezen is gebaseerd op een meerjarig gemiddeld aantal, waarbij fluctuaties voorkomen vanuit het vraag-gestuurde karakter van deze taak.
2. Het aantal onderzoeken op leefniveau is gekoppeld aan het aantal (thans zes) vaste stations, waarin langdurig de luchtkwaliteit wordt gemonitord aangevuld met een aantal lokale meetcampagnes en incidentele onderzoeken op leefniveau.

De afname van het aantal emissie-metingen en adviezen is mede gerelateerd aan incidentele personele uitval op dit expertisegebied in 2018.
Daarnaast is een toename te zien van het aantal (complexe) onderzoeken op leefniveau.
Dit strookt met een maatschappelijke tendens die – naast vragen c.q. klachten over naleefgedrag bij de bron – gericht is op de effecten van industrie, intensieve veehouderij en mobiliteit op de leefomgeving in relatie tot gezondheid.

Product	3.7.9. Vergunningen WABO
Programmalijn	3.7. Energie, duurzaamheid en milieu
Portefeuillehouder	Teunissen

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Vergunningverlening omgevingsvergunningen in het kader van de Wabo overeenkomstig wet- en regelgeving en het VTH-beleidsplan en Uitvoeringsprogramma VTH 2018. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Deels gerealiseerd. Het Uitvoeringsprogramma VTH 2018 is niet vastgesteld hangende de discussie over de extra opdracht “intensivering toezicht afvalbedrijven” aan de RUD (financiële dekking daarvan voor 2018 is niet vastgesteld en de aanpak daarvan – als onderdeel van het aanvalsplan risicovolle bedrijven – is eerst eind 2018 uitgewerkt). Uitvoering van de vergunningverlening Wabo is belegd in de RUDZL. Het product Vergunningen Wabo is vraaggestuurd en is uitgevoerd overeenkomstig de vigerende wet- en regelgeving en in lijn met het VTH Uitvoeringsprogramma 2017.		5

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Het binnen de wettelijke termijn verlenen van Wabo-beschikkingen.	90%	93%	90%	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
Acht procedures zijn niet binnen de wettelijke proceduretermijn afgehandeld. Dit betekent, dat ruim 93% van alle procedures binnen de wettelijke proceduretermijn is afgehandeld. Bij de termijnoverschrijdingen is, op één procedure na, instemming van de aanvrager en de opdrachtgever. Bron: 4e kwartaalrapportage 2018 van de RUD Zuid-Limburg.

Product	3.7.10 Handhaving WABO
Programmalijn	3.7. Energie, duurzaamheid en milieu
Portefeuillehouder	Geurts

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Wettelijke taakuitvoering toezicht en handhaving in het kader van de Wabo en het Vuurwerkbesluit overeenkomstig wet- en regelgeving en het VTH-beleidsplan en Uitvoeringsprogramma VTH 2018. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Deels gerealiseerd. Het Uitvoeringsprogramma VTH 2018 is niet vastgesteld hangende de discussie over de extra opdracht “intensivering toezicht afvalbedrijven” aan de RUD (financiële dekking daarvan voor 2018 is niet vastgesteld en de aanpak daarvan – als onderdeel van het aanvalsplan risicovolle bedrijven – is eerst eind 2018 uitgewerkt). Uitvoering van het product Toezicht en Handhaving Wabo is belegd in de RUDZL en is uitgevoerd overeenkomstig de vigerende wet- en regelgeving en in lijn met het VTH Uitvoeringsprogramma 2017 (uitvoering op basis van het wettelijk minimum). Of alle beoogde resultaten over 2018 zijn bereikt kan pas worden aangegeven op basis van de nog te ontvangen definitieve jaarstukken 2018 van de RUD ZL.		5

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Uitvoeren van de toezichtcontroles overeenkomstig het VTH- beleidsplan en Uitvoeringsprogramma VTH 2018 en de aan de RUD’s verleende opdracht.	100%	nog te bepalen	100%	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
Het Uitvoeringsprogramma VTH 2018 is niet vastgesteld hangende de discussie over een extra opdracht (“intensivering toezicht afvalbedrijven”) aan de RUD. De toezichtcontroles zijn uitgevoerd overeenkomstig de vigerende wet- en regelgeving en in lijn met het VTH Uitvoeringsprogramma 2017 (uitvoering van de toezichtsfrequentie op basis van het wettelijk minimum). Aangezien er nog geen definitieve jaarstukken over 2018 van de RUDZL zijn ontvangen kan nog niet worden vastgesteld of alle beoogde resultaten zijn behaald). Uitvoering van het Aanvalsplan risicovolle bedrijven is op 1 januari 2019 gestart. Bron: RUD ZL en RUD LN.

Product	3.7.11. Coördinatie RUD
Programmalijn	3.7. Energie, duurzaamheid en milieu
Portefeuillehouder	Teunissen

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Vaststellen van het Uitvoeringsprogramma VTH 2018. Operationele kaders (incl. bestuurlijke ambitie) met betrekking tot de door de RUD's uit te voeren taken in opdracht van de Provincie. Rol Provincie: *partner, opdrachtgever, bevoegd gezag*	Niet gerealiseerd. Het Uitvoeringsprogramma VTH 2018 is niet vastgesteld.		5
2. Realisatie van het uitvoeringsprogramma door de RUD ZL (betreft taakuitvoering voor de binnen de RUD's belegde taken). Rol Provincie: *toetser, bevoegd gezag, financier, partner*	Deels gerealiseerd. Of alle beoogde resultaten over 2018 zijn bereikt kan pas worden aangegeven op basis van de nog te ontvangen definitieve jaarstukken 2018 van de RUD ZL.		5

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Vaststelling door GS van het Uitvoeringsprogramma VTH 2018.	-	0	1	2018
2	Uitvoering van het Uitvoeringsprogramma 2018 voor zo ver dat via de RUD ZL moet worden uitgevoerd.	-	1	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

1. Het VTH- Uitvoeringsprogramma is niet vastgesteld mede vanwege de discussie over de extra opdracht "intensivering toezicht afvalbedrijven" aan de RUDZL. De verbetering van de aansluiting van beleid en uitvoering (conform het VTH Beleidsplan, dat in 2017 met Provinciale Staten is gedeeld en in een tweetal Commissies nader is toegelicht) is wel verder doorgezet. De kern hierbij is het besef dat VTH geen kwestie is van alleen maar "regels toepassen en uitvoeren", maar van "een gerichte bijdrage leveren aan het oplossen van maatschappelijke opgaven en vraagstukken met behulp van het beschikbare instrumentarium". Om deze beweging te kunnen maken is het van belang dat de beleidscyclus gesloten wordt, waarbij de beleids- en uitvoeringscluster (inclusief de RUDZL) nadrukkelijk met elkaar verbonden worden. Deze doorontwikkeling is terug te vinden in het Uitvoeringsprogramma VTH 2019, dat in februari 2019 door Gedeputeerde Staten is vastgesteld.
   De RUDZL heeft de hier belegde uitvoeringstaken overeenkomstig de vigerende wet- en regelgeving en in lijn met het VTH Uitvoeringsprogramma 2017 (toezicht op basis van het wettelijk minimum), opgepakt. Of alle beoogde resultaten behaald zijn pas kan worden vastgesteld nadat de definitieve jaarstukken over 2018 zijn ontvangen.
   Ten behoeve van de aanpak van de problematiek bij voornamelijk de afvalbedrijven, is eind 2018 een Aanvalsplan risicovolle bedrijven opgesteld waarvan de uitvoering gestart is in 2019. Bij de uitvoering van deze aanvullende opdracht geeft de RUDZL zich in het bijzonder rekenschap van het feit dat de RUDZL

Toelichting prestatie-indicatoren

weliswaar verantwoordelijk is voor de juridisch en technisch correcte uitvoering van deze taak, maar dat het college van Gedeputeerde Staten bestuurlijk eindverantwoordelijk is voor de besluitvorming.
Een stand van zaken rapportage met inzicht in de voortgang en (beoogde) effecten zal in 2019 twee maandelijks aan GS worden aangeboden.

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

Begrotingsprogramma 3.7 Energie, duurzaamheid en milieu	Begroting 2018 Primitief	Wijzigingen	Ná wijziging	Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
Lasten						
Reguliere middelen						
3.7.1. Asbest en energie	3.206	5.510	8.716	7.150	1.567	V
3.7.2. Milieubeleid	89	14	103	66	37	V
3.7.3.Uitvoering milieu	421	414	835	740	95	V
3.7.4. Bodem en ondergrond	1.675	1.975	3.650	2.860	790	V
3.7.5. Mijn(water)schade	1.361	2.175	3.536	3.209	327	V
3.7.6. Vergunningen bijzondere wetten	32	30	62	111	-49	N
3.7.7. Handhaving bijzondere wetten	386	268	654	499	156	V
3.7.8. WABO milieuadvies	222	-222	0	0	0	N
3.7.9. Vergunningen WABO	0	200	200	257	-57	N
3.7.10.Handhaving WABO	448	-32	416	368	48	V
3.7.11.Coördinatie RUD	928	4.688	5.616	5.789	-173	N
	8.768	15.019	23.788	21.048	2.740	V
Personele lasten	8.178	631	8.808	8.069	739	
Kapitaallasten	432	-365	67	102	-35	
Totaal lasten	17.378	15.285	32.663	29.219	3.443	V
Baten						
Reguliere middelen						
3.7.3. Uitvoering milieu	0	426	426	426	0	-
3.7.4. Bodem en ondergrond	1.675	0	1.675	1.675	0	-
3.7.5. Mijn(water)schade	1.361	597	1.958	1.958	0	-
3.7.6. Vergunningen bijzondere wetten	23	0	23	27	-4	V
3.7.7. Handhaving bijzondere wetten	138	201	338	251	87	N
3.7.9. Vergunningen WABO	563	0	563	555	8	N
3.7.10.Handhaving WABO	760	0	760	760	0	-
3.7.11.Coördinatie RUD	0	0	0	590	-590	V
Totaal baten	4.520	1.223	5.743	6.242	-499	V
Totaal saldo van baten en lasten	**-12.858**	**-14.061**	**-26.920**	**-22.977**	**-3.942**	**V**
Mutatie reserves						
Toevoeging reserves						
Risicoreserve financieel instrumentarium SiS	0	159	159	159	0	
Reserve DU Naijl-effecten mijnbouw	0	1.725	1.725	2.048	-323	
Egalisatiereserveve DU externe veiligheid	0	0	0	23	-23	
Totaal toevoegingen	0	1.884	1.884	2.230	-346	
Onttrekking reserves						
Egalisatie reserve DU Externe veiligheid	290	0	290	272	18	
Reserve DU Bodemsanering	0	1.671	1.671	1.162	509	
Reserve Transitiefonds	0	101	101	101	0	
Reserve DU regionale luchthavens	0	0	0	27	-27	
Totaal onttrekkingen	290	1.772	2.062	1.561	501	
Saldo mutatie reserves	**290**	**-112**	**178**	**-669**	**847**	
Resultaat	**-12.568**	**-14.174**	**-26.742**	**-23.647**	**-3.095**	**V**

Toelichting verschil begroting/ realisatie

Van begrotingsprogramma 3.7. Energie, duurzaamheid en milieu resteert een voordelig resultaat van € 3,1 mln. De gerealiseerde reguliere middelen zijn per saldo € 3,24 mln. voordeliger dan geraamd.

Dit verschil bestaat uit € 2,74 mln. lagere lasten en € 0,5 mln. hogere baten. De belangrijkste verschillen lichten wij als volgt toe.

3.7.1. Asbest en energie

Binnen dit product is een voordelig verschil in de reguliere middelen van € 1,57 mln. Dit verschil wordt veroorzaakt door:

- De subsidieregelingen "Duurzame maatschappelijke organisaties 2017-2019" en "Coöperatieve energieprojecten 2018-2019" hebben een looptijd tot 01-07-2019 resp. 01-03-2019. De regeling "Showcase op gen Hoes" had een looptijd tot 01-12-2018. Voor de continuering en afhandeling van deze regelingen in 2019 wordt het restantbedrag in 2018 van € 0,61 mln. overgeboekt naar 2019;
- Op 15 december 2015 hebben Provinciale Staten het Aanvalsplan Asbest en Energie vastgesteld. Het totaal aan middelen voor dit Aanvalsplan is begroot voor de periode 2016-2019. De bedragen per jaar voor de diverse uitvoeringsprogramma's zijn indicatief en dienen beschikbaar te blijven voor de afgesproken doelen c.q. resultaten. Het betreft o.a. uitvoering beleidsbrief Asbest (GS 18-9-2018, mededeling portefeuillehouder aan Commissie MD documentnummer 2018/61363), continuering Energiebeleid in transitie - opmaat naar LEKTA (GS 11-9-2018, Commissie RLN documentnummer 2018/60597), ondersteuning Klimaatakkoord, cofinanciering ELENA-subsidie (GS 5-6-2018 en 29-1-2019) en uitvoeringskosten voor diverse duurzaamheidsregelingen. Het restantbedrag in 2018 van € 0,96 mln. wordt overgeboekt naar 2019.

3.7.2. Milieubeleid

Binnen dit product is een voordelig verschil in de lasten van € 0,04 mln. De belangrijkste verschillen zijn:

- het project Fijnstofbelasting Intensieve veeteelt is uitgevoerd en afgerond, maar de geraamde kosten zijn lager uitgevallen € 0,02 mln.;
- een voordelig verschil van € 0,02 mln. is veroorzaakt, doordat de opgave efficiënter uitgevoerd kon worden dan verwacht.

3.7.3. Uitvoering milieu

Binnen dit product is een voordelig verschil van € 0,09 mln. Dit wordt enerzijds veroorzaakt door lagere subsidievaststellingen in het kader van Impuls Omgevingsveiligheid en Externe veiligheid € 0,04 mln. Hierdoor is de aanwending van de reserve Externe veilgheid lager dan begroot (€ 0,02 mln.) en wordt een voordelig saldo van € 0,02 mln. toegevoegd aan de reserve Externe veilgheid. Daarnaast is in 2018 de invoer van de Risicokaartgegevens uitgevoerd door de RUD's. De kwaliteit was op orde en er was geen sprake van achterstallig onderhoud, waardoor zeer beperkt aanvullende acties nodig waren voor het actualiseren van de gegevens € 0,01 mln.

Het bevoegd gezag probeert zoveel mogelijk de saneringen in eigen beheer te laten uitvoeren (Wet bodembescherming, art. 43 - 47). Dat betekent dat ondernemers of particulieren de sanering dan zelf betalen. Bij bodemverontreiniging geldt immers in principe de regel: "de vervuiler betaalt". Dat wil zeggen dat in eerste instantie de veroorzaker van de verontreiniging ook de sanering moet bekostigen. Om hen hierin bij te staan kan een beperkte provinciale bijdrage aan de orde zijn. In 2018 is hiervan beperkt gebruik gemaakt. Dit heeft voor het budget bodemsanering in eigen beheer geleid tot een voordelig resultaat van € 0,04 mln.

3.7.4. Bodem en ondergrond

De lasten binnen dit product laten een voordelig resultaat zien van € 0,79 mln. en betreffen restbudgetten gerelateerd aan de meerjarige doorlopende trajecten Edelchemie en de projecten

bodemsanering en -beheer en ondergrond. Het traject Edelchemie kenmerkt zich door langjarige juridische procedures en vertragingen in bodemonderzoeken. Projecten in bodemsanering ondervinden regelmatig vertraging als gevolg van externe omstandigheden en/of vergen een langere doorlooptijd (o.a. bij bodemsanering vergt het onderzoeksresultaat soms vervolgonderzoek; externe besluiten zijn getemporiseerd, zoals bij de inwerkingtreding Omgevingswet). Anderzijds zijn bodemsaneringsprojecten in enkele dossiers goedkoper uitgevallen. De restant budget Edelchemie is in 2019 wederom beschikbaar middels overboeking van het budget ten behoeve van het traject Edelchemie. Ten aanzien van het restant bodemsanering- en ondergrond is minder aanwending ad € 0,59 mln. van de reserve DU-bodemsanering aan de orde. De middelen in de reserve blijven voor bodemsanering beschikbaar.

3.7.5. Mijn(water)schade

Binnen dit product is per saldo een voordelig verschil in de reguliere middelen van € 0,33 mln. Met het ministerie van EZK (GS 28-3-2017) hebben wij afspraken gemaakt over het uitvoeren van verschillende (beheers)maatregelen samen met de regio. Omdat de uitvoering van deze maatregelen complexer is dan was ingeschat en mede hierdoor over een groot aantal jaren zal plaatsvinden, wordt het restantbedrag ad € 0,32 mln. overgeboekt naar 2019. Dekking loopt via de reserve DU-uitkering na-ijlende effecten mijnbouw.

3.7.6. Vergunningen bijzondere wetten

De realisatie binnen dit product betreft algemene lasten. Het betreft een veelheid aan leveringen van beperkte financiële omvang waarmee exacte prognoses niet zijn af te geven. De budgetoverschrijding ad € 0,05 mln. wordt veroorzaakt door incidentele juridische inzet (o.a. AKD voor) welke in 2018 licht hoger is dan regulier begroot. De incidentele inzet voor verlening toestemming gebruik regionale luchthavens wordt gedekt door aanwending van de reserve DU regionale luchthavens. De vergunningverlening voor de waterwet heeft incidenteel tot een licht hogere baat geleid dan regulier begroot.

3.7.7. Handhaving bijzondere wetten

Binnen dit product hebben de diverse werkbudgetten geleid tot een voordelig resultaat van € 0,16 mln. in de lasten. Deels wordt dit veroorzaakt door een minder beslag op het budgettair neutrale budget bestuursdwang. De hieraan gerelateerde lagere baten (lager aantal verhaalsbeschikkingen bestuursdwang) hebben geleid tot een nadelig resultaat van € 0,09 mln.

3.7.9. Vergunningen WABO

Het product laat in de lasten een nadelig resultaat zien van € 0,06 mln. Oorzaak is een juridische casus eind 2018 welke niet is begroot. De realisatie in de baten is vrijwel conform begroting.

3.7.8. Handhaving WABO

Binnen dit product hebben de lasten van de diverse werkbudgetten geleid tot een voordelig resultaat van € 0,05 mln. Oorzaak is het (streven naar) efficiënt omgaan met de middelen.

3.7.10. Coördinatie RUD

De lasten binnen dit product laten een nadelig resultaat zien van € 0,17 mln. Het betreft de werkzaamheden, welke zijn uitbesteed aan de Regionaal Uitvoerende Dienst Zuid-Limburg. Compensatie van dit nadeel vindt plaats middels een voordelig resultaat van de baten van € 0,59 mln. betreffende het resultaat van de Regionaal Uitvoerende Dienst 2017 (provinciaal aandeel).

€ x 1.000

Product	Omschrijving investering	Kredietbedrag		Realisatie uitgaven		Restant krediet ultimo 2017
		Provinciale Uitgaven	Bijdragen derden	t/m 2017	2018	
3.7.1	Deelneming Limburgs Energiefonds B.V.	60.000	-	27.591	5.594	26.815
3.7.4	MOA vervangingsinvesteringen	2.229	-	1.458	-406	1.177
3.7.11	Informatievoorziening RUD Zuid-Limburg	850	-	163	36	651
		63.079	**-**	**29.211**	**5.224**	**28.644**

Toelichting kredieten

3.7.1. Deelneming LEF, conform PS-besluit d.d. 5-2-2016.

3.7.4. Vervangingsinvesteringen (cumulatief) conform de jaarlijkse kredietvotering bij de programmabegroting.

3.7.11 Informatievoorziening RUD Zuid-Limburg , conform PS 12-12-2014.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Lokale heffingen	Weerstandsvermogen en risicobeheersing	Financiering	Verbonden partijen
			Limburgs Energie Fonds (LEF) B.V.
		Lening aan Richochet B.V.	
		Lening aan Coöperatie Burger Windpark De Kookepan	
	Bodemsanering		
Waterwet			
Omgevingsvergunningen			
			RUD Noord
			RUD Zuid-Limburg

De in de tabel opgenomen verbonden partijen dragen bij aan de doelen van programma 3.7. Energie en Duurzaamheid. LEF vervult hierin een financieringsfunctie, specifiek voor duurzame initiatieven. De RUD fungeert als uitvoerend orgaan voor het vergunningen beleid.

Zie voor nadere informatie de paragraaf Verbonden partijen.

3.8. Plattelandsontwikkeling

Onder dit programma vallen de activiteiten die bijdragen aan een ‘excellent platteland’. Via een programmatische aanpak wordt ‘plattelandsontwikkeling’ op een integrale wijze vormgegeven. De opgaven op het vlak van natuur en landschap hangen samen met maatschappelijke doelen op het vlak van water, landbouw, leefbaarheid, toerisme en recreatie en monumenten (ook grensoverschrijdend). Rode draad in dit programma is vermaatschappelijking en kwaliteitsversterking; het versterken van betrokkenheid en participatie van burgers en bedrijven bij de opgaven in het buitengebied.

De in de programmabegroting opgenomen producten Toerisme en recreatie (1.2.7.), Monumenten (2.2.3.), Water (3.6.1.), Natuur (3.8.1.), Landschapsparken en vermaatschappelijking (3.8.2.) en Landbouw (3.8.3.) dragen bij aan plattelandsontwikkeling en het is dé opgave om de verschillende doelen in synergie te realiseren.
De afgelopen Statenperiode is al ingezet op de ontwikkeling van het platteland en zijn resultaten bereikt. Er blijven echter ook nu nog opgaven op het gebied van ruimte, natuur en landschap, economie en milieu. Door de klimaatverandering hebben we te maken met wateroverlast in landelijk en stedelijk gebied en verdroging. De aanbevelingen uit de lerende evaluatie van het natuurpact (afspraken met het Rijk over de opgave natuur) door het Planbureau Leefomgeving worden landelijk vertaald in een plan van aanpak. Dit vraagt om een proactieve inbreng en het vertalen van aandachtspunten voor het Limburgse beleid, zoals het concreter uitwerken van het versterken van de maatschappelijke betrokkenheid bij natuur en het met elkaar verbinden van natuur en economie, het versterken van de Vogel Habitat Richtlijn soorten (VHR-soorten) buiten en binnen het Nationaal Natuur netwerk (NNN) (in Limburg de goudgroene natuurzone) om het in goede staat van instandhouding brengen van de resterende 35% van de biodiversiteitsdoelen te bereiken. Dit in combinatie met een toekomstbestendige ontwikkeling en innovatie van de landbouw- en toeristische en recreatieve sector vormen uitdagingen voor het platteland. Om hier duurzame oplossingen voor te vinden is meer dan voorheen de betrokkenheid van en samenwerking met bedrijfsleven en diverse ketenpartijen van belang.

Wat willen we bereiken?

We willen dat het Limburgse platteland ook op de langere termijn een uitstekende omgeving is om te wonen, werken en recreëren. Daarvoor willen we dat Limburg haar economisch krachtige positie van de land- en tuinbouw behoudt en versterkt via specialisatie, differentiatie en nieuwe verdienmodellen. Daarnaast is het Limburgse landschap in al haar diversiteit een toeristisch economische drager op zich. Om die reden willen we dat kennis, betrokkenheid en participatie van burgers, bedrijven en gemeenten bij de realisatie van de plattelandsopgaven wordt ingezet en versterkt. We willen de biologische diversiteit in standhouden en herstellen, en realiseren daarvoor een duurzame ecologische structuur in de goudgroene natuur, met bijzondere aandacht voor de instandhouding en kwaliteitsverbetering van de Natura 2000-gebieden en bedreigde soorten. Monumenten willen we duurzaam behouden. De Nationale parken, het Nationaal Landschap Zuid-Limburg en de Grensparken willen we versterken. Wij zetten in op een efficiënte en professionele uitvoering van onze taken op grond van de Wet natuurbescherming en de programmatische aanpak stikstof. Daarnaast hebben we oog voor de invloed van landbouwemissies op de leefkwaliteit alsmede de toenemende leegstand door de gestage afname van het aantal landbouwbedrijven.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: Het Limburgse landelijke gebied biedt ruimte voor landbouwontwikkeling en nieuwe economische dragers in combinatie met een afname van de milieubelasting (emissies) door de landbouw.

Criterium 2: De karakteristieke Limburgse natuur- en landschapswaarden (habitattypen en soorten) worden behouden en verbeterd.

Criterium 3: Bij de Limburgse natuurgebieden die met provinciale subsidie worden beheerd is de omgeving nadrukkelijk betrokken en nieuwe dragers van economische ontwikkelingen dragen hier aan bij.

Wat hebben we bereikt?

In 2018 is verder gewerkt aan het realiseren van een ‘excellent buitengebied’ als onderdeel ter versterking van het vestigingsklimaat in Limburg. Daarbij is ingezet op het versterken van de biodiversiteit, herstel en behoud van de natuur- en landschapswaarden als onderdeel van een integrale opgave voor het buitengebied en met aandacht voor betrokkenheid en participatie van burgers en bedrijven.

Een belangrijk instrument in de versterking van een excellent buitengebied met aandacht voor participatie van burgers, bedrijven en andere partijen is de aanpak via de PiO-Projecten: Platteland in Ontwikkeling. De PiO-projecten worden voorbereid en uitgevoerd in samenwerking met alle partijen in het gebied en dragen bij aan de integrale doorontwikkeling van gebieden. In totaliteit is in 2018 35,3 ha nieuwe natuur gerealiseerd en 99,2 ha ingericht. Dit is onder andere gerealiseerd via oplevering van projecten als Heidsche Peel en Sarsven en de Banen. Ook zijn percelen ingericht bij Herkenboscherbroek. Andere projecten zijn in de voorbereidende fase, zo is bijvoorbeeld de intentieverklaring Weerterland ondertekend.

Naar aanleiding van het onderzoek van de Wageningen University & Research (WUR) naar natuurwaarden *buiten* goudgroene natuurgebieden in Limburg, is een herijking in de realisatie van de resterende ontwikkelopgave natuur (via het programma PiO) *binnen* de goudgroene natuur met een focus op Natura2000 en de voor Limburg prioritair bedreigde diersoorten doorgevoerd. Op basis van een expert judgement heeft de WUR aangegeven, dat deze strategie het meest effect heeft voor de versterking van de Europees beschermde soorten en habitats van de natuur in Limburg. De 25.380 hectare *buiten* de goudgroene natuur draagt weliswaar minder bij aan de instandhoudingsdoelstellingen van N2000 maar is wel degelijk van belang voor de doelen op het vlak van vermaatschappelijking van natuur, energie, landschap, cultuurhistorie, toerisme, recreatie, waterberging en koolstofvastlegging.

In 2018 zijn vier Natura 2000 beheerplannen in procedure gebracht, waarvan er twee zijn vastgesteld. We lopen achter bij het geplande aantal opgeleverde beheerplannen vanwege verschillende oorzaken Onder andere vertraging in onderzoeksuitkomsten, tijdsdruk bij partners in de planprocessen (waterschap, terreinbeheerders, gemeenten) en verandering in landelijke kaders (Veegbesluit, validatie-eisen, PAS-ontwikkelingen).

Vanuit het Programma Aanpak Stikstof (PAS) is een subsidieregeling opengesteld. Voor deze regeling is in 2018 het subsidieplafond vastgesteld op € 16 mln. Daarnaast is in 2018 ook het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2014-2020 (POP 3) opengesteld voor niet-productieve

investeringen hydrologische maatregelen PAS. Hiermee wordt de mogelijkheid van Europese cofinanciering voor PAS-maatregelen optimaal benut.
De ontwikkelingsruimte voor de periode 2015-2018 is in 6 van de 21 stikstofgevoelige N2000-gebieden lokaal geheel benut. Naar aanleiding van de juridische procedures bij de Raad van State en het Europees Hof is besloten de 40% ontwikkelingsruimte die beschikbaar is voor de periode 2018-2021 nog niet vrij te geven. Wel is besloten om door te gaan met vergunningverlening op grond van de restanten van de ontwikkelingsruimte van de periode 2015-2018.

In 2017 hebben beroepen tegen het PAS er toe geleid dat de Raad van State vragen aan het Europees Hof heeft gesteld over de uitvoering van de Vogel- en Habitatrichtlijn in relatie tot het PAS. Op 7 november 2018 heeft het Hof uitspraak gedaan, waarbij de belangrijkste constatering is dat een Programmatische Aanpak toelaatbaar is, maar dat de Nationale rechter dit inhoudelijk moet toetsen. Deze toetsing vindt plaats door de Raad van State in de eerste helft van 2019. De definitieve uitspraak van de RvS wordt verwacht medio mei 2019.

Onderdeel van de uitvoering van de maatregelen, genoemd in de PAS-gebiedsanalyses en de N2000-plannen, zijn de onderzoeken die nodig zijn om in een aantal Natura 2000-gebieden inzicht te krijgen welke aanvullende natuurherstelmaatregelen nodig zijn. In 2019 zullen er in dit kader een aantal onderzoeken worden uitgevoerd.

Ten aanzien van het beheer van natuurgebieden (zowel de N2000-gebieden en overige natuurgebieden), agrarisch natuurbeheer en landschapselementen zijn subsidies verleend met gebruikmaking van beschikbare Europese middelen. Op deze manier worden beeldbepalende landschapselementen in stand gehouden en een bijdrage geleverd aan de recreatief-economische waarde van het buitengebied. Het landelijke gebied en de kwaliteit daarvan is echter niet alleen een verantwoordelijkheid van de provincie. Het is van de gehele samenleving; inwoners, ondernemers en overheden. Om die reden is in 2018 een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijkheden te komen tot een Landschapsfonds. Op basis van het verschenen adviesrapport hebben GS, onder voorwaarde van draagvlak onder en cofinanciering door derden, medewerking toegezegd; in de vorm van een eenmalig bijdrage van €0,5 mln.

Voorwaarde voor bovenstaande subsidieverlening voor natuur en landschap is dat de gebieden openbaar toegankelijk moeten zijn, dit om de beleefbaarheid van natuur en landschap te vergroten. Ook via ondersteuning aan de drie Nationale Parken (Groote Peel, Meinweg en Maasduinen), het Nationaal Landschap Zuid-Limburg en de grensparken (Kempenbroek, Maas-Swalm-Nette, Drielandenpark en Rivierpark Maasvallei) wordt de omgeving actief betrokken bij natuur en landschap. In deze parken wordt uitvoering gegeven aan samenwerkingsprojecten en wordt ingezet op het versterken van de betrokkenheid en participatie van burgers, bedrijven en de andere partners. In het kader van deze samenwerking heeft, in samenwerking met alle parken, in 2018 een provincie brede Beleefweek plaatsgevonden.

Ten behoeve van het benutten en uitbouwen van een breed draagvlak voor de kwaliteit van het landschap worden initiatieven van particulieren, MKB en andere partners gesteund. Enerzijds gebeurt dit door de inzet van Europees gefinancierde programma's als LEADER. Anderzijds worden initiatieven als Groene Helden, Limburgers Bijeen voor Bijen en Schone Maas ondersteund. Deze ondersteuning kan bestaan uit financiële ondersteuning, maar ook facilitering door inzet van kennis en netwerk.

Vanuit de Wet natuurbescherming zijn GS het bevoegd gezag voor N2000-vergunningen, kapvergunningen, herplantbeschikkingen, faunabeheerplannen, tegemoetkomingen in faunaschade en ontheffingen in het kader van soortenbescherming.

Ook dier- en plantensoorten horen bij de karakteristieke Limburgse landschapswaarden. In 2018 is gewerkt aan het verbeteren van leefgebieden voor verschillende diersoorten. Daarnaast is onderzoek gedaan naar de verspreiding, aantallen en trends, van bedreigde soorten met als doel om de oorzaken van achteruitgang te achterhalen en maatregelen te treffen. Deze verzamelde gegevens dienen als goede basis voor het uitvoeren van concrete maatregelen in de PiO projecten en in het Nationaal Landschap Zuid-Limburg. Naast de wettelijke opgaven die wij hebben voor de bescherming van soorten, hebben we gewerkt aan het vergroten van de kennis met betrekking tot de verspreiding en de voorwaarden voor bescherming van soorten. Daardoor wordt het voor initiatiefnemers in een vroeg stadium van plannen en projecten duidelijk met welke soorten rekening gehouden dient te worden. Daar waar met actieve soortenbescherming wordt gewerkt aan het behoud van soorten, is de achteruitgang gestopt en treedt er bij een aantal soorten weer een licht herstel op. In 2018 is in de Subsidieverordening Inrichting Landelijk Gebied Limburg (SILG) een paragraaf opengesteld voor het cofinancieren van maatregelen in dit verband.

Ten aanzien van de uitvoering van het Limburgse landbouwbeleid is de “Subsidieverordening Plattelandsontwikkelings-programma 2014-2020 Limburg (POP3)” een belangrijk instrument. Zowel structuurversterkend als binnen de uitvoeringsagenda Vitale Veehouderij voor een gezonde en duurzame leefomgeving (LLTL 2.0 bronmaatregelen PAS) en ten gunste van de innovatie en modernisering van agrarische bedrijven hebben deze POP3-regelingen effect gehad.

Wat hebben we er in 2018 voor gedaan?

Product	3.8.1. Natuur
Programmalijn	3.8. Plattelandsontwikkeling, natuur en landschap
Portefeuillehouder	Mackus

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Uitvoering gebiedsgerichte PiO projecten. Rol Provincie: *ondernemer, projecttrekker, partner, financier, subsidiënt*	Gerealiseerd. De PiO-projecten zijn in uitvoering. Dit houdt in dat, in de meeste gevallen, de scope van het project bepaald is en contact met derden wordt opgebouwd.		2,3
2. Functieverandering van gronden met de functie landbouw naar natuur in goudgroene gebieden o.a. door particulieren en natuurorganisaties. Rol Provincie: *ondernemer, subsidiënt*	Gerealiseerd. Via de subsidieregeling SKNL en via aankopen door het grondbedrijf zijn sinds de peildatum op 1 april 2017 102 hectares gerealiseerd. Hiervan is 35,5 ha in 2018 gerealiseerd.		3
3. Inrichtingsmaatregelen voor het omzetten van landbouwgrond naar natuur. Rol Provincie: *ondernemer, projecttrekker, subsidiënt*	Gerealiseerd. Door middel van de subsidieregeling SKNL en via inrichting door de provincie zijn sinds de peildatum 1 april 2017 216 hectares ingericht. Hiervan is 99,2 ha ingericht in 2018.		3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
4. Uitvoering van PAS-maatregelen voor de instandhouding en ontwikkeling van de Natura 2000-gebieden inclusief bedreigde soorten en behoud van ontwikkelruimte voor bedrijven plus verkeer & vervoer. Rol Provincie: *opdrachtgever, subsidiënt, ondersteuner*	Deels gerealiseerd **Uitvoering natuurherstelmaatregelen:** In 2018 is de uitvoering van PAS-maatregelen voortgezet. Het subsidieplafond voor de Subsidieregeling kwaliteitsimpuls natuur en landschap Limburg 2015 (SKNL) is in augustus 2018 op € 16 mln. vastgesteld. Dit bedrag is ingezet voor subsidieverlening voor de uitvoering van PAS maatregelen. In de PiO projecten wordt de uitvoering van PAS-maatregelen meegenomen. Daarnaast is in april 2018 de Subsidie-verordening Plattelandsontwikkelingsprogramma 2014-2020 Provincie Limburg (POP3) opengesteld voor niet-productieve investeringen voor hydrologische maatregelen PAS (paragraaf 5 van hoofdstuk 2). Op deze openstelling zijn geen aanvragen binnengekomen. Daarom is deze regeling in december opnieuw opengesteld voor hydrologische maatregelen PAS. Aanvragen op grond van deze Subsidieverordening konden worden ingediend tot en met 24 januari 2019. **Ontwikkelingsruimte:** De ontwikkelingsruimte voor de periode 2015-2018 is in 6 van de 21 stikstofgevoelige N2000-gebieden lokaal geheel benut. Naar aanleiding van de juridische procedures bij de Raad van State en het Europees Hof is besloten de 40% ontwikkelingsruimte die beschikbaar is voor de periode 2018-2021 nog niet vrij te geven. Wel is besloten om door te gaan met vergunningverlening op grond van de restanten van de ontwikkelingsruimte van de periode 2015-2018. **Rechtspraak:** In 2017 hebben beroepen tegen de PAS er toe geleid dat de Raad van State vragen aan het Europees Hof heeft gesteld over de uitvoering van de Vogel- en Habitatrichtlijn in relatie tot de PAS. Op 7 november 2018 heeft het Hof uitspraak gedaan, waarbij de belangrijkste constatering is dat een Programmatische Aanpak toelaatbaar is, maar dat de Nationale rechter dit inhoudelijk moet toetsen. Deze toetsing vindt plaats door de Raad van State in de eerste helft van 2019.		3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	N2000-plannen: In 2018 zijn vier Natura2000-plannen in ontwerp en daarvan twee ook definitief vastgesteld. De plannen voor de overige N2000-gebieden zijn volop in voorbereiding. Het werkprogramma 2017-2018 wordt daardoor in 2019 afgerond. Voor het N2000-plan Peelvenen is een beroep tegen de vrijstellingsregeling voor agrarische grondwateronttrekkingen door de Rechtbank gehonoreerd.		
5. Het onder gecertificeerd natuurbeheer houden en/of brengen en openbaar toegankelijk houden van de goudgroene natuur. Rol Provincie: *subsidiënt, bevoegd gezag*	Gerealiseerd. In 2018 zijn aflopende subsidiecontracten verlengd en zijn nieuwe arealen onder contract gebracht. De openstelling van de terreinen is verplicht op grond van voorwaarden in de subsidieverordening.		3
6. Het uitvoeren en subsidiëren van agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Rol Provincie: *subsidiënt, bevoegd gezag*	Gerealiseerd. Wij hebben aan Natuurrijk Limburg beschikkingen verleend om contracten voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer af te sluiten en de deelnemers te begeleiden. De contracten lopen van 2016 t/m 2021. De beheerders dragen bij aan het behoud en de versterking van het Limburgse agrarische landschap en de agrarische natuur. In 2018 hebben wij met Rijksgeld een aanvullende beschikking verleend voor in totaal € 1,48 mln. voor de jaren 2019 t/m 2021. Deze middelen worden ingezet voor boerenlandvogels en met name de patrijs. Deelnemers aan oude regelingen zijn voor een groot deel overgestapt en lid geworden van Natuurrijk Limburg.		3
7. Zorgdragen voor het nemen van de nodige maatregelen voor het behoud of het herstel van een gunstige staat van instandhouding van bedreigde soorten, met prioriteit voor soorten waarvoor Limburg van groot belang is. Rol Provincie: *bevoegd gezag, subsidiënt, opdrachtgever*	Gerealiseerd. We hebben in 2018 aan verschillende partijen zoals terreinbeheerders, Waterschap Limburg en groene bureaus subsidies of opdrachten verleend ten behoeve van projecten die hebben bijgedragen aan het behoud of herstel van 27 bedreigde Limburgse soorten. In 2018 hebben wij een overzicht gemaakt van de genomen maatregelen en de resultaten daarvan van de afgelopen vijf jaar en aan provinciale staten toegestuurd.		2
8. Wettelijke taakuitvoering Wet natuurbescherming (verlenen ontheffingen en vergunningen in dienst van de opgaven en doelstellingen van het Limburgse natuurbeleid) en Omgevingsverordening voor	Deels gerealiseerd. We hebben de achterstand in de vergunningverlening voor de PAS nauwelijks kunnen inlopen. Positief is dat er dynamiek in de landbouwsector is die maakt dat er nieuwe aanvragen binnenkomen. De onduidelijkheid rond		1, 2

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
Goudgroen. Rol Provincie: bevoegd gezag, adviseur, opdrachtgever.	het overeind blijven van de PAS als inhoudelijk en juridisch fundament onder de vergunningverlening ten behoeve van de regulering van de stikstofdepositie op Natura2000 gebieden is ook na de uitspraak van het Europese Hof op 7 november 2018 gebleven. Wij hebben de afspraken uit het Programma Aanpak Stikstof via de vergunningverlening verder uitgevoerd. Rekening houdend met de eerdere uitspraken van de Raad van State met betekenis voor de vergunningverlening voor ontwikkelingen met een belasting van minder dan 0,05 mol op relevante natuurgebieden. De onderzoeken naar de effectiviteit van gecombineerde luchtwassers heeft deels geleid tot aanhouden van vergunningaanvragen of stagnatie door aanpassing naar een ander emissiesysteem. Behandeling van de aanvragen blijft daarmee alles bij elkaar zeer arbeidsintensief. Voor de ontheffingen in het kader van de Wet natuurbescherming, onderdeel soortenbescherming is de werkdruk hoog, maar zijn we er nog in geslaagd om –een enkele uitzondering daargelaten- ons oordeel (ontheffing, beoordeling melding etc.) tijdig te geven. Dat was vooral bij meerdere renovatieprojecten van woningcorporaties van belang. De uitvoering van de maatregelen in het kader van de Wet natuurbescherming is vaak bepalend voor de voortgang van het totale, complexe renovatietraject, waar ook andere overheidsdoelen inzake asbestsanering, verduurzaming en levensloopbestendigheid moeten worden gerealiseerd. Hoewel de inkomsten uit leges voor de PAS-aanvragen dit jaar iets hoger uitvallen dan vorig jaar, is de conclusie opnieuw dat de inkomsten achterblijven bij de raming. Het verschil is echter duidelijk minder groot dan in 2017. Zoals toegezegd bij de Eindejaarsbijstelling 2018 gaan we in 2019 opnieuw kijken naar de uitgangspunten en de doelstellingen die ten grondslag hebben gelegen aan de legesverordening.		
9. Het laten nemen van preventieve maatregelen om faunaschade te voorkomen.	Gerealiseerd. Om faunaschade te voorkomen hebben we met agrariërs en wildbeheereenheden geïnvesteerd in		1,3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
Rol Provincie: *subsidiënt*	herstel en onderhoud van schrikdraadrasters om wilde zwijnen te weren van landbouwgronden. In 2018 hebben we in interprovinciaal verband bijgedragen aan onderzoek naar methoden voor faunaschadepreventie, onder meer naar de mogelijkheden dassenschade te voorkomen door andere maïsrassen te kiezen.		
10. Het laten uitvoeren van het faunabeheerplan en ondersteunen faunabeheereenheid Rol Provincie: *bevoegd gezag, subsidiënt*	Gerealiseerd. De faunabeheereenheid Limburg is financieel ondersteund in het uitvoeren van het goedgekeurd faunabeheerplan. In 2018 hebben we aanvullende deelplannen goedgekeurd voor het beheer van kauwen, zwarte Kraaien en spreeuwen en hebben we ontheffingen verleend voor de uitvoering van deze plannen. Met de faunabeheereenheid werd samengewerkt in het intensiveren van het beheer van wilde zwijnen met het oog op de dreiging van Afrikaanse Varkenspest.		1
11. Beslissen op verzoeken voor tegemoetkoming in faunaschade Rol Provincie: *bevoegd gezag, subsidiënt*	Gerealiseerd. We hebben in 423 gevallen tegemoetkomingen in faunaschade verleend voor een bedrag van € 456.251. Met Fontys GreenTechLab werd samengewerkt in het verbeteren van de taxatietechniek met drones.		1
12. Uitvoeren van plan voor kennisuitwisseling jagers en laagdrempeliger en goedkoper maken van de jachtopleiding. Rol Provincie: *subsidiënt*	Gerealiseerd. We hebben het project “continuïteit faunabeheer” van de Limburgse wildbeheereenheden ondersteund. In 2018 richtte dit project zich op kennisuitwisseling ten aanzien van het beheer van wilde zwijnen en het oprichten van “schadetafels” met andere beheerders. Onderdeel van dit project is het mentorproject, waarin nieuwe jagers worden ondersteund in het financieren van de jachtopleiding en de gelegenheid krijgen om ervaring op te doen met faunabeheer in een Limburgse faunabeheereenheid.		1

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1, 2, 3, 4, 7	Aantal PIO-projecten opgestart.	19	19	19	2018
1,2	Hectares functieverandering naar (goudgroene) natuur (de realisatie van 2600 ha ontwikkelopgave tot 2027).	1.259*	1.361	2.600	2027

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
	Streefwaarde is PS 2013, startwaarde is 1-4-2017.				
1,2	Hectares ingericht voor (goudgroene) natuur (onderdeel van de realisatie van 3400 ha inrichtingsopgave). Streefwaarde is PS 2013, startwaarde is 1-4-2017.	1.550*	1.766	3.400	2027
4	Percentage PAS-maatregelen in uitvoering (ca.28% is afgerond).	ca. 37% in uitvoering	Ca. 60% in uitvoering	ca. 45 %	2018
5	Oppervlakte in hectare met agrarisch natuurbeheer (binnen goudgroen).	260	116	260	2018
6	Hectares gesubsidieerde natuur en landschapsbeheer in zilver- en bronsgroen.	2.340	2.519	2.340	2018
5	Oppervlakte met (goudgroen) natuurgebiedenbeheer.	33.000	33.600	33.500	2018
4, 7, 8	NB-wet: aantal vastgestelde beheerplannen N2000.	7	9	13	2018
4, 7, 8	Soortenbescherming: aantal soorten per jaar waarvoor opdracht of subsidie wordt verleend.	6	27	25	2018
8	Het binnen de wettelijke proceduretermijn verlenen van beschikkingen i.h.k.v. de Wet natuurbescherming: ▪ gebiedsbescherming; ▪ soortenbescherming.	 44% 84%		 95% 95%	 2018 2018

Toelichting prestatie-indicatoren
Voor de PiO projecten geldt dat de projecten allemaal zijn gestart. Deels bestaat dit uit nadere uitwerking van de uitgangspunten en opbouwen van een netwerk. Voor enkele projecten zijn reeds uitvoeringsovereenkomsten getekend of in voorbereiding. Via de subsidieregeling SKNL en via aankopen door het grondbedrijf zijn sinds de peildatum op 1-4 2017 102 hectares gerealiseerd. Hiervan is 35,5 ha in 2018 gerealiseerd. De voortgang van de herstelmaatregelen PAS is gebaseerd op de voortgangsinformatie die in 2018 landelijk is aangeleverd. De nieuwe voortgang zal eind april 2019 worden ingediend. Voor het aantal vastgestelde beheerplannen geldt dat de streefwaarde niet is gehaald per einde 2018. Oorzaak is het resultaat van verschillende factoren waaronder een vertraging of fasering in onderzoeksuitkomsten, tijdsdruk bij de partners in de planprocessen (Waterschap, terreinbeheerders, gemeenten) en verandering in landelijke kaders (Veegbesluit, validatie-eisen, PAS-ontwikkelingen). Het oppervlak agrarisch natuurbeheer in de goudgroene zone is verminderd. De reden hiervoor is dat oude contracten beëindigd zijn en de inzet verschuift van goudgroen naar relevante natuur- en landschapselementen in aangewezen agrarische zoekgebieden.

Product	3.8.2. Landschaps Parken en Vermaatschappelijking
Programmalijn	3.8. Plattelandsontwikkeling, natuur en landschap
Portefeuillehouder	Mackus

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Wij ondersteunen de Nationale parken, het Nationaal Landschap Zuid-Limburg (NLZL) en de Grensparken bij het versterken van betrokkenheid en participatie van burgers, partners en bedrijven. Rol Provincie: *subsidiënt, ondersteuner*	Gerealiseerd. Financiële en inhoudelijke/ ambtelijke ondersteuning heeft plaatsgevonden. In samenwerking met scholen, vrijwilligers, burgers, bedrijven en andere partners is gewerkt aan het versterken van de betrokkenheid en participatie bij de Nationale Parken. Een goed voorbeeld is de Beleefweek 2018 die, in navolging van 2017, georganiseerd binnen het Nationaal Landschap Zuid-Limburg, dit jaar ook in samenspraak/ samenwerking tussen NLZL met de Nationale Parken is georganiseerd. Daarnaast hebben we een faciliterende rol vervuld bij de oprichting en uitbouw in de regio Maasduinen van een Coöperatie Particuliere Grondeigenaren. Deze levert nieuwe input voor het huidige transitieproces van de Nationale Parken in Limburg.		2, 3
2. Realisatie meerjaren (uitvoerings) programma Nationale Parken. Rol Provincie: *opdrachtgever, regisseur, subsidient*	Gerealiseerd. Voor 2018 is er, gelijk voorgaande jaren gewerkt met een jaarlijks uitvoeringsprogramma per park. Onder aansturing van de voorzitters is er in 2018 gewerkt aan de daadwerkelijke uitvoering van de hierin benoemde projecten. Daarnaast zijn per park verdere initiatieven genomen om de transitie van de Nationale Parken verder te concretiseren.		2, 3
3. Opstellen en realisatie Uitvoeringsplan Nationaal Landschap Zuid-Limburg. Rol Provincie: *opdrachtgever, regisseur, subsidiënt*	Gerealiseerd. Voor het Nationaal Landschap Zuid-Limburg is 2018 te bestempelen als een overgangsjaar. Van het 10 punten plan zijn we overgestapt naar het uitvoeringsprogramma “Landschap in het hart van de samenleving”. Dit programma is tot stand gekomen voor en door de regio Zuid-Limburg. In dit programma zijn de (toekomstige) maatschappelijke ontwikkelingen in kaart gebracht en vertaald naar hefboomprojecten. Met dit programma wil de regio het unieke landschap, de biodiversiteit en de cultuurhistorie versterken en verbinden met de maatschappelijke opgave.		2, 3
4. Gezamenlijk beheer van natuurgebieden in internationaal Rivierpark Maasvallei; het uitvoeren van	Gerealiseerd. Het jaarprogramma 2018 als onderdeel van de samenwerkingsovereenkomst Rivierpark		2, 3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
de samenwerkingsafspraken uit de samenwerkingsovereenkomst fase 2 2017-2022. Rol Provincie: *subsidiënt*	Maasvallei 2017-2022 is uitgevoerd. De projecten hebben betrekking op: ▪ exploitatie grensoverschrijdende veerponten; ▪ grensoverschrijdend wandel en fietsroutenetwerk; ▪ integratie gidsen en vrijwilligers; ▪ afstemmen natuurbeheer en ontwikkeling; ▪ grensoverschrijdend zwerfvuil; ▪ het vermarkten en de communicatie over het grensoverschrijdend Rivierpark Maasvallei.		
5. Uitvoering van grensoverschrijdende projecten en samenwerkingsprogramma's op het gebied van natuur, water en landschap met behulp van Europese cofinanciering. Rol Provincie: *subsidiënt, opdrachtgever, partner, regisseur en co-financier*	Gerealiseerd. In de grensparken zijn de grensoverschrijdende samenwerking en uitvoering van projecten met EU-subsidie voortgezet. Voor continuering daarvan en initiëring van nieuwe vergelijkbare EU-projecten, is aan Grenspark Maas-Swalm-Nette (MSN) een subsidie verleend voor de periode 2019-2022. Voor het Drielandenpark hebben we samen met de andere partners uit België, Duitsland en Limburg de eerste stappen gezet voor continuering van de grensoverschrijdende samenwerking en projectacquisitie over de periode 2020-2023. Bij Kempenbroek wordt uitvoering gegeven aan het samenwerkingsprogramma (waterberging, landbouw en klimaatadaptatie) en is een aanvraag voor UNESCO-status Mens en Biosphere in voorbereiding.		2, 3
6. Uitvoering mogelijk maken van maatschappelijke initiatieven die bijdragen aan de realisatie van de doelstellingen uit de natuurvisie door (procesmatige) ondersteuning. Rol provincie: *subsidiënt, ondersteuner*	Gerealiseerd. We ondersteunen IVN-professionals, IVN vrijwilligers, IKL, en de Limburgse Milieufederatie, voor het initiëren en begeleiden van maatschappelijke initiatieven die bijdragen aan provinciale doelen voor natuur, landschap, landbouw, leef- en vestigingsklimaat en de Sociale Agenda Limburg. Dat doen we steeds vaker op projectmatige basis, zodat de aansluiting bij het (brede) provinciale beleid beter wordt. Concrete projecten uit 2018: ▪ de Groene Helden stimuleringsprijs; deze leidt tot ca. 30 MKB/burgerinitiatieven; ▪ LIVES (Litter Free Rivers and Streams, de voortzetting van Schone Maas als Interregproject; ▪ Nederland Zoemt/ Limburg Zoemt, een		2, 3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	samenwerkingsproject gericht op het bloemrijker maken van het platteland; ▪ de subsidieregeling POP-LEADER, voor ondernemers met het landschap die de lokale gemeenschap betrekken. Dit jaar zijn ca 10 LEADER projecten ingediend; ▪ we hebben geparticipeerd in het Rijksprogramma “de kracht van de Groene Vrijwilliger”; ▪ ook is samenwerking uitgebouwd met nieuwe organisaties, zoals groene MBO onderwijskoepel Citaverde, en met diverse organisaties en ondernemers/burgers op thema’s als bijen en voedselbossen.		

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1, 3	Gemeenten in Zuid-Limburg nemen deel aan het uitvoeringsplan Nationaal Landschap Zuid Limburg.	10	5	10	2018
1, 2	Uitvoering meerjarenplannen en hierbij behorende projecten voor de drie Nationale Parken.	0	3	3	2018
1, 4, 5	Bijdrage leveren aan de samenwerking en (Interreg) projecten van de grensoverschrijdende parken (Drielandenpark, Maas-Swalm-Nette en Kempen-Broek) inclusief Rivierpark Maasvallei.	1	1	1	2018
5	Met EU-parken en dierentuinen in Europa, GaiaZoo en stakeholders uitvoering geven aan het Interregproject inzake wildlife economy. (Indien de ingediende aanvraag van 2017 wordt gehonoreerd).	1	0	1	2018
6	Ondersteuning initiatieven van particulieren, MKB en andere partners.	3	6	6	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
▪ Het nieuwe uitvoeringsprogramma ‘Landschap in het hart van de samenleving’ is door vijf maatschappelijke organisaties opgepakt: VVV, LLTB, IKL, WL en NaLi werken samen met de Provincie in de ‘schakelkast’ met als doel om maatschappelijke projecten versneld tot uitvoering te brengen. Ook gemeenten hebben een inhoudelijke bijdrage geleverd bij het opstellen van het uitvoeringsprogramma. ▪ Met het landelijke programmaplan ‘Naar Nationale Parken van wereldklasse’ is er landelijk een nieuwe energieboost gegeven aan de Nationale Parken (NP). Dit plan vormde de onderlegger van de ‘transitie van de Nationale Parken’. Met de drie nieuwe voorzitters van de NP is er ook in Limburg vanaf eind 2016 verder gewerkt aan deze transitie. De deelname vanuit Limburg aan de verkiezing ‘Mooiste natuurgebied van Nederland’ was hiertoe een eerste opstap. Onduidelijkheden omtrent de ambitiecriteria welke vervat zouden worden in een nieuwe Standaard voor de Nationale Parken, heeft ertoe geleid dat er geen meerjarig uitvoeringsprogramma is vastgesteld, maar dat er jaarlijks een uitvoeringsprogramma met partijen is afgesproken. Aan deze afspraken is jaarlijks gewerkt/ uitvoering gegeven. ▪ Het Interreg V-A-project *Cultuurgeschiedenis Digitaal* van Grenspark MSN was gedurende het hele jaar in

Toelichting prestatie-indicatoren
uitvoering (doorlooptijd tot medio 2019). Daarbij is in samenwerking met toeristische organisaties gewerkt aan marketing en streekpromotie. Beoogde app en website zijn gerealiseerd. (ii) In het Interreg V-A-project *Natuur- en Bosbrandpreventie* van Grenspark MSN (doorlooptijd tot 2020) zijn in samenwerking tussen Duitse en Nederlandse bos- en natuurbeheerders en brandweerkorpsen risicobeheerplannen voor de regio Maasduinen voorbereid (Maasduinen-Noord, -Midden en -Zuid), die in 2019 definitief worden. (iii) In samenwerking met haar partners en relevante externe organisaties heeft Grenspark MSN gewerkt aan de voorbereiding van een volgende Interreg-projectaanvraag. ▪ In maart 2019 wordt duidelijk of de call voor projectaanvraag “Wildlife economy” door Europa wordt gehonoreerd. ▪ De initiatieven die zijn ondersteund betreffen de initiatieven van de IVN-professionals, IVN vrijwilligers, Milieufederatie. De projecten zijn Groene Helden, LIVES en Limburgers Bijeen voor Bijen.

Product	3.8.3. Landbouw
Programmalijn	3.8. Plattelandsontwikkeling, natuur en landschap
Portefeuillehouder	Mackus

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Structuurversterking met integrale omgevingseffecten. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt*	Gerealiseerd. We hebben In het kader van de “Subsidieverordening Plattelandsontwikkelings-programma 2014-2020 Limburg (POP3) §4 “Investeringen in infrastructuur voor ontwikkeling, modernisering of aanpassing van landbouwbedrijven” open gesteld. Beoordeling van de aanvragen (vijf stuks) vindt begin 2019 plaats.		2
2. Instrumenten / showcases herstructurering. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt*	Gerealiseerd. In het kader van de aanpak Schone Stallen is de Uitvoeringsagenda Vitale Veehouderij voor een gezonde en duurzame leefomgeving opgesteld waarin zes relevante sporen bij elkaar komen. Ten behoeve van de warme sanering varkenshouderij is een voorbereidende verkenning uitgevoerd ten behoeve van de aanpak welke onder verantwoordelijkheid van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) wordt uitgewerkt.		1,2
3. Duurzaam produceren. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt*	Gerealiseerd. We hebben het kader van de “Subsidieverordening Plattelandsontwikkelings-programma 2014-2020 Limburg (POP3) §2a” Fysieke investeringen voor innovatie en modernisering van agrarische bedrijven”, §2b ”Emissie naar grondwater”, §3 “Fysieke investeringen in verduurzaming van agrarische		1,2

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	ondernemingen van jonge landbouwers (JOLA) opengesteld, waarbij 62 projecten hebben ondersteund.		
4. Showcases integrale aanpak knelpunten en ontwikkelkansen vitaal platteland. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt*	Gerealiseerd. Voor doorontwikkeling in monumentale hoeves zijn casusteams ingericht en tevens extra middelen beschikbaar gesteld. Daarnaast wordt via de aanpak Pionieren in een aantal gebieds-projecten op een integrale wijze gewerkt aan de aanpak van meervoudige problemen in het plateland hierbij komen de belangen van natuur, water, landschap en de land en tuinbouw aan de orde komen.		1,2

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Aantal ha t.b.v. structuurverbetering met integrale omgevingseffecten (projecten via POP 3).	2500 ha	11.227 ha	2.750 ha	2018
2	Aantal showcases t.b.v. herstructurering glastuinbouw en intensieve veehouderij.	0	6	2	2018
3	Aantal projecten inzake Duurzaam produceren (projecten via POP 3 onderdeel bedrijfsvernieuwing).	20	69	30	2018
4	Showcases integrale aanpak knelpunten en ontwikkelkansen vitaal platteland.	1	25	5	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

Ad 1) In 2017 was de uiteindelijke prestatie aanzienlijk groter dan verwacht wat zijn doorwerking heeft in de eindwaarde 2018. Bij de formulering van de startwaarde 2018 was geen rekening gehouden met de eindwaarde 2017. Als gevolg van het '2017 effect' is de streefwaarde 2018 ver overschreden.

Ad 3) Het aantal gehonoreerde projecten POP 3 is hoger uitgevallen dan aanvankelijk verwacht (24 i.p.v. 10). Bovendien is via een aantal (20) projecten Platteland in uitvoering (PIO) en de inzet van casusteams bij 5 projecten in Z-Limburg een bijdrage geleverd aan duurzaam produceren waardoor in totaal 49 projecten in 2018 zijn ondersteund hetgeen leidt tot het totaal aantal van 69.

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

Begrotingsprogramma 3.8 Plattelandsontwikkeling	Begroting 2018			Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
	Primitief	Wijzigingen	Ná wijziging			
Lasten						
Reguliere middelen						
3.8.1. Natuur	35.676	-4.014	31.662	32.113	-451	N
3.8.2. Landschapsparken	831	-435	396	377	19	V
3.8.3. Landbouw	3.310	528	3.838	3.803	35	V
	39.817	-3.921	35.896	36.293	-397	N
Personele lasten	5.773	0	5.773	5.299	474	
Kapitaallasten	346	0	346	346	0	
Totaal lasten	45.936	-3.921	42.015	41.938	77	V
Baten						
Reguliere middelen						
3.8.1. Natuur	38.435	-6.578	31.857	32.287	-430	V
3.8.2. Landschapsparken	71	-56	15	5	10	N
Totaal baten	38.507	-6.634	31.872	32.292	-420	V
Totaal saldo van baten en lasten	**-7.429**	**-2.713**	**-10.143**	**-9.646**	**-497**	**V**
Mutatie reserves						
Toevoeging reserves						
Reserve DU Natuur	0	200	200	278	-78	
Reserve DU PAS	875	8.549	9.424	9.778	-354	
Totaal toevoegingen	875	8.749	9.624	10.056	-432	
Onttrekking reserves						
Reserve DU Natuur	76	0	76	88	-12	
Reserve DU PAS	0	8.425	8.425	8.610	-185	
Reserve zilver brons groene natuur	340	0	340	340	0	
Totaal onttrekkingen	416	8.425	8.842	9.038	-197	
Saldo mutatie reserves	**-459**	**-324**	**-782**	**-1.018**	**235**	
Resultaat	**-7.888**	**-3.037**	**-10.925**	**-10.664**	**-261**	**V**

Toelichting verschil begroting/ realisatie

Van begrotingsprogramma 3.8. Plattelandsontwikkeling resteert een voordelig resultaat van € 0,26 mln. De gerealiseerde reguliere middelen zijn per saldo € 0,02 mln. voordeliger dan geraamd. Dit verschil bestaat uit € 0,4 mln. hogere lasten en € 0,42 mln. hogere baten. De belangrijkste verschillen lichten wij als volgt toe.

3.8.1. Natuur

Binnen dit product is een nadelig resultaat behaald ad € 0,45 mln. Dit is veroorzaakt doordat er bij de eindejaarbijstelling teveel middelen ad € 0,46 mln. van het project Heidsche Peel en de Maasgaard zijn doorgeschoven naar 2019. Er was geen rekening gehouden met de nog te verrekenen personeelslasten 2018 en een grondaankoop die pas voor 2019 was voorzien. Daarnaast ligt de programmering van de uitvoeringskosten POP3 achter op de planning, waardoor een overschot is ontstaan van € 0,16 mln. Aan de inkomstenkant is een voordeel van € 0,43 mln. Dit betreft o.a. de ontvangen bijdragen van RVO in de uitvoeringskosten POP3 € 0,28 mln. van de Provincie. Per saldo ontstaat er een tekort van € 0,01 mln. welke via resultaatbestemming wordt teruggehaald uit 2019. De gerealiseerde leges-ontvangsten zijn € 0,10 mln. lager dan begroot. Oorzaak is nog steeds de afwachtende houding van de landbouwsector in relatie tot vergunningverlening Natuurbeschermingswet (o.a. effectiviteits-onderzoek luchtwassers). Dynamiek in de landbouwsector zorgt wel voor een licht stijgende trend in de vergunningsaanvragen de laatste maanden van 2018. De bij de decembercirculaire 2018 ontvangen middelen voor hydrologische maatregelen € 0,22 mln. waren niet begroot.

€ x 1.000

Ontwikkelopgave Natuur	Begroot 2014-2027	2014	2015	2016	2017	begrotingswijziging nav PiO nota 2017	2018	restant
uitgaven	203.226	-25.857	-29.884	-15.161	-12.943	-10.535	-10.068	98.778
inkomsten	-203.226	5.844	15.617	21.498	20.762	10.535	16.676	-112.294

3.8.2. Landschaps Parken en Vermaatschappelijking

Binnen dit product is een voordelig resultaat behaald van € 0,02 mln. Dit wordt o.a. veroorzaakt, omdat het beschikbare budget 2018 voor het project Nationaal Landschap Zuid-Limburg nog € 0,01 mln. niet volledig benut is. Het restant budget 2018 dient daarom overgeboekt te worden naar 2019 voor de afwikkeling van het project. Deze overboeking loopt via resultaatbestemming. Daarnaast zijn de budgetten voor nationale parken en vermaatschappelijking totaal € 0,01 mln. niet besteed, deze overboeking loopt via de Ontwikkelopgave natuur en is niet zichtbaar.

3.8.3. Landbouw

Het product 3.8.3 Landbouw heeft een voordelig saldo van € 0,04 mln. Dit voordelig saldo betreft:

- een tekort van het investeringsprogramma Limburgse Land- en Tuinbouw Loont 2 2016-2019 ad. € 0,04 mln. In 2018 zijn meer opdrachten verleend dan aanvankelijk rekening mee was gehouden. Het tekort van € 0,04 mln. wordt verrekend met het hiervoor gereserveerde middelen in de begroting 2019;
- een lagere besteding van LLTL 2.0 bronmaatregelen PAS ad. € 0,08 mln. In 2018 zijn er voor deze regeling minder initiatieven van de grond gekomen dan aanvankelijk ingeschat, waardoor de onttrekking vanuit de reserve DU PAS ook lager is en dit budgettair neutraal verloopt.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Lokale heffingen	Financiering	Grondbeleid
Wet Natuurbescherming	Garantie aan Nationaal Groenfonds	
	Lening aan Nationaal Groenfonds particuliere natuurontwikkeling	
	Lening aan Natuurlijk Limburg	
		Ontwikkelopgave Natuur

DIDI

4.1. Bestuur

Dit programma gaat over goed, krachtig, integer en transparant bestuur, waarbij vanuit onze strategische koers de lobby naar Den Haag en Brussel, de relaties met de buurlanden, (inter)nationale fondsenwerving en samenwerking met onze bestuurlijke partners binnen en buiten Limburg voorop staan. Vanuit een dienstbare en actieve opstelling zoeken wij bij maatschappelijke opgaven de samenwerking met bestuurskrachtige gemeenten en vervullen wij onze toezichthoudende taken. Ook de rijkstaken van de Commissaris van de Koning vallen onder dit programma.

Als internationale grensprovincie bij uitstek wil Limburg de kansen van de grensoverschrijdende agglomeratie benutten, grensbarrières verminderen en economische relaties met landen en regio's verder weg aangaan.
Inzet van Europese fondsen in combinatie met de inzet van eigen middelen is nodig om onze provinciale beleidsambities te realiseren.

Wat willen we bereiken?

We realiseren de bestuurlijke opgaven doelgericht, kostenbewust en transparant vanuit een actieve opstelling van eigen kracht en vanuit een grensoverschrijdend en internationaal perspectief.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: Limburg is een bestuurskrachtige provincie met sterke gemeenten waarin oog voor openbare orde, veiligheid en integriteit belangrijke elementen zijn.

Criterium 2: De Provincie Limburg communiceert op een zelfbewuste manier waarin inhoud, moment en plaats goed gekozen zijn en daarmee bijdragen aan een krachtige nationale en internationale reputatie.

Criterium 3: De Provincie Limburg zorgt voor een passend toezicht op de gemeentelijke financiën en heeft oog voor een goede coördinatie van het interbestuurlijk toezicht.

Criterium 4: De Provincie Limburg en haar partners zetten zich in om kansen te benutten en partnerships te bouwen in zowel grensoverschrijdend als internationaal verband.

Criterium 5: De Provincie Limburg speelt in op de wensen van burgers en partners.

Wat hebben we bereikt?

Programma Bestuur gaat over goed, krachtig, integer en transparant bestuur vanuit onze strategische koers. Vanuit die koers voeren wij de lobby naar Den Haag en Brussel, onderhouden wij de relaties met de buurlanden, benutten wij de kansen op (inter)nationale fondsenwerving en zoeken wij de samenwerking met onze partners binnen en buiten Limburg.

Limburg is een bestuurskrachtige provincie met sterke gemeenten. Tegelijk zijn de mogelijkheden van onze partners in veel gevallen bepalend voor de richting en het tempo van de uitvoering. In 2018 heeft Limburg een aanbod gedaan aan het Kabinet Rutte III: Limburg maakt Nederland groter. Het gaat daarbij om een samenwerking in de klimaat- en energietransitie en de aanpak van regionale

knelpunten. Meer specifiek is een voorstel ingediend en gehonoreerd voor de Transformatie van de regio Parkstad met een Regiodeal. Een stevige ambitie met een forste uitdaging in de uitvoering. Een brede publiek-private coalitie en een integrale wijkgerichte aanpak.

De Limburgse gemeenten zijn na de verkiezingen tot nieuwe bestuursakkoorden gekomen. De Limburgse inzet voor de klimaat- en energietransitie drukt ook een stempel op de gemeentelijke ambities en inzet. Dit is aanvullend op de grote opgaven in het sociale domein. Dit is een belangrijk aandachtspunt geweest, niet alleen in ons financiële en interbestuurlijke toezicht op gemeenten, maar ook in de wijze waarop wij het partnerschap met gemeenten zoeken en de steun die wij bieden met programma's zoals bij stedelijke ontwikkeling, de sociale agenda en in het versterken van de bestuurskracht.

Met de voortgangsnota internationalisering en het plan public affairs 2018-2019 is inzichtelijk gemaakt hoe het grensoverschrijdende perspectief en onze lobby onderdeel is van alle provinciale beleidsvelden. Daarbij benutten wij de krachten van onze ondersteunende structuren zoals euregio's, grensinfopunten, de post in Düsseldorf en ons public affairs team in Den Haag en Brussel. Internationalisering komt ook terug in de benutting van Europese fondsen met de bijbehorende doelstellingen voor deze coalitieperiode.

Wat hebben we er in 2018 voor gedaan?

Product	4.1.1. Rijks- en veiligheidstaken CdK
Programmalijn	4.1. Bestuur
Portefeuillehouder	Bovens

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Adequaat toezicht op openbare orde en veiligheid (rampenbestrijding en crisisbeheersing). Rol Commissaris van de Koning: *bevoegd gezag*	Gerealiseerd. De Commissaris van de Koning heeft als rijksorgaan zijn verantwoordelijkheden en bevoegdheden ingevuld.		1,2,3,4
2. Stimulering van landsgrensoverschrijdende samenwerking op het gebied van openbare orde en veiligheid (rampenbestrijding en crisisbeheersing en criminaliteitsbestrijding). Rol Commissaris van de Koning: *partner, subsidiënt*	Gerealiseerd. De Commissaris van de Koning heeft als rijksorgaan zijn verantwoordelijkheden en bevoegdheden ingevuld.		1,2,3,4
3. Afstemming tussen rijks-initiatieven en behoeften op lokaal niveau bij burgemeesters onder meer op het gebied van radicalisering via een intermediaire ondersteunende rol. Rol Commissaris van de Koning: *partner*	Gerealiseerd. De Commissaris van de Koning heeft als rijksorgaan zijn verantwoordelijkheden en bevoegdheden ingevuld.		1,2,3,4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
4. Onderhouden rijksgrenspalen. Rol Commissaris van de Koning: *bevoegd gezag*	Gerealiseerd. De Commissaris van de Koning heeft als rijksorgaan zijn verantwoordelijkheden en bevoegdheden ingevuld.		1,2,3,4
5. Stimulering van de verdere implementatie van het programma Veilige Publieke Taak en de aanpak van verhuftering. Rol Commissaris van de Koning: partner, subsidiënt	Gerealiseerd. De Commissaris van de Koning heeft als rijksorgaan zijn verantwoordelijkheden en bevoegdheden ingevuld.		1,2,3,4

Prestatie-indicatoren zijn voor dit product niet van toepassing.

Product	4.1.2. Bestuurskracht en bestuurlijke organisatie
Programmalijn	4.1. Bestuur
Portefeuillehouder	Koopmans

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. De gemeenten Onderbanken, Nuth en Schinnen vormen op 1 januari 2019 samen één nieuwe gemeente Beekdaelen. Wij zullen conform de Wet Algemene Regels Herindeling onze provinciale rol blijven nemen. Ook zullen wij invulling blijven geven aan de intentieverklaring 'Gezamenlijk werken aan de toekomst van Onderbanken, Nuth en Schinnen'. Rol Provincie: *ondersteuner, bevoegd gezag, partner*	Gerealiseerd. De provincie heeft het proces ondersteund via het faciliteren van een kwartiermaker griffie. Daarnaast is er een bijdrage geleverd aan projecten binnen de Investeringsagenda.		1
2. Provinciale Staten hebben de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties geadviseerd tot een fusie van de gemeenten Landgraaf en Heerlen per 1 januari 2019. Wij zullen conform de Wet Algemene Regels Herindeling onze provinciale rol blijven nemen. Rol Provincie: *ondersteuner, bevoegd gezag, partner*	Gerealiseerd. De Minister heeft bericht het wetsvoorstel fusie Landgraaf-Heerlen in te trekken. De Minister heeft voorts bericht dat er op grond van een gespreksronde is gebleken dat er geen draagvlak is voor een herindeling. Zij geeft de ruimte voor versterking van de intergemeentelijke samen-werking, waarbij Zij verwacht dat er in 2019 een verkenning gereed is voor de mogelijkheden van een herijkte intergemeentelijke samenwerking en dat op basis daarvan een keuze wordt gemaakt die in 2020 operationeel is. De Provincie geeft invulling aan de gevraagde actieve en stimulerende rol door middel van rol en positie in de governance behorend bij de		1

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	regiodeal Parkstad.		
3. De Provincie blijft bereid tot (financiële) ondersteuning van initiatieven van onderop, zoals initiatieven Landgraaf-Heerlen, Schinnen-Onderbanken-Nuth en de (bestuurskracht)onderzoeken van de gemeenten Maastricht, Meerssen en Valkenburg aan de Geul. Rol Provincie*: ondersteuner, subsidiënt, bevoegd gezag, partner*	Gerealiseerd. In 2018 is een bijdrage aan de gemeente Valkenburg aan de Geul verstrekt.		1

Prestatie-indicatoren zijn voor dit product niet van toepassing.

Product	4.1.3. Integriteit
Programmalijn	4.1. Bestuur
Portefeuillehouder	Bovens

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Vergroten integriteitsvolwassenheid van de ambtelijke organisatie Doorontwikkeling van het integriteitsbeleid naar een geborgd cyclisch integriteitsmodel, waarin het thema integriteit als kenmerk voor onze bedrijfsvoering geldt. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Gerealiseerd. Pilot training morele oordeelsvorming voor clusters is gehouden. Dilemmatraining voor nieuwe medewerkers voorafgaand aan beëdiging is uitgevoerd. Ten behoeve van trainees en inhuur is een integriteitsverklaring ingevoerd. Verklaring Omtrent Gedrag (VOG) als aanstellingseis ingevoerd. De beleidslijn Bibob is verruimd en er is een netwerkteam samengesteld ter voorkoming van het ongewild faciliteren van criminaliteit. Actualisatie van nevenfuncties en publicatie op intranet zijn verzorgd.		1
2. Ontwikkelen moreel leerproces in politiek-bestuurlijke omgeving. Voortzetting van het meerjarig integriteitsprogramma voor College en Staten. Vanuit de Commissie Integriteit wordt invulling aan het programma gegeven ter ondersteuning van het bestuur op de terreinen morele oordeelsvorming, preventie en handhaving. Rol Provincie: *ondersteuner*	Gerealiseerd. Meerjarig programma is uitgevoerd en ontwikkeling van programma voor nieuwe Statenperiode is in voorbereiding.		1

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
3. Limburgs integriteitbeleid ontwikkelen tot Best Practice. Vanuit het Limburgse samenwerkingsmodel de gezamenlijke integriteitsbevordering door ontwikkelen. De opbrengst van de Ien Dales Award mede inzetten om een Serious Game te ontwikkelen om het niveau van integriteitsvolwassenheid in het Limburgse openbaar bestuur verder te verhogen. Rol Provincie: *ondersteuner*	Deels gerealiseerd. Limburgse samenwerking onverminderd voortgezet. Oplevering serious game wordt in 2019 verwacht; meerdere partners zijn inmiddels aangesloten. Thema weerbare overheid wordt ondersteund door deelname aan het landelijk Netwerk Weerbaar Bestuur. De in Limburg ontwikkelde “Handreiking Risicoanalyse Bestuurder” geldt als onderlegger van het landelijk door het Ministerie van Binnenlandse Zaken (BZK) te ontwikkelen model.		1

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Ontwikkelen integraal cyclisch integriteitsbeleid.	1	1	1	2018
2	Integriteitsprogramma Statenperiode afgerond.	1	1	1	2018
3	Gemeenschappelijk integriteitskader ontwikkeld openbaar bestuur Limburg.	1	1	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
1, 2 en 3 doorlopend programma.

Product	4.1.4. Coördinatie interbestuurlijk toezicht
Programmalijn	4.1. Bestuur
Portefeuillehouder	Teunissen

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. In 2018 is een adequate samenwerkingsstructuur geschapen waardoor gemeenten, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen op een transparante wijze zowel kwalitatief en kwantitatief voldoende gegevens produceren om hun gemeenteraden c.q. algemeen bestuur en de Provincie als toezichthouder in staat te stellen een professioneel oordeel te vormen over de uitvoering van	Op 17 december 2018 heeft de Zuidelijke Rekenkamer het *Vervolgonderzoek Interbestuurlijk Toezicht Provincie Limburg (IBT)* gepubliceerd. Daarin staat het volgende vermeld: “In 2017 en 2018 heeft de Provincie veel acties uit het verbeterplan uitgevoerd. Op hoofdlijnen: in consultatie met alle gemeenten is bepaald welke toezichtinformatie moet worden opgevraagd en hoe deze beoordeeld/‘gewogen’ moet worden; er is een digitaal systeem ontwikkeld om deze informatie te verzamelen en		3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
medebewindstaken. Rol Provincie: *toetser*	te beoordelen.” Met gemeenten is een adequate samenwerkingsstructuur geschapen ten aanzien van alle vier de toezichtdomeinen; voor het Waterschap en de gemeenschappelijke regelingen wordt dit in 2019 uitgevoerd.		

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Herijking toezichtscriteria Monumentenzorg.	0	1	1	2018
1	Aanpassing Verordening Toezichtinformatie.	PM	0	1	
1	De gemeenten in Limburg hebben zowel kwalitatief als kwantitatief voldoende gegevens op gebied van ruimtelijke ordening aangereikt voor toetsing aan de IBT criteria.	PM	33	33	2018
1	De gemeenten in Limburg hebben zowel kwalitatief als kwantitatief voldoende gegevens aangereikt op gebied van Huisvesting van Verblijfsgerechtigden voor toetsing aan de IBT criteria.	PM	33	33	2018
1	De gemeenten in Limburg en het waterschap in Limburg hebben zowel kwalitatief als kwantitatief voldoende gegevens aangereikt op gebied van de Wabo voor toetsing aan de IBT criteria.	PM	33	34	2018
1	De gemeenten in Limburg hebben zowel kwalitatief als kwantitatief voldoende gegevens aangereikt op gebied van de Monumentenzorg voor toetsing aan de IBT criteria.	PM	32	33	2018
1	De Gemeenten, het waterschap en de gemeenschappelijke regelingen in Limburg hebben zowel kwalitatief als kwantitatief voldoende gegevens aangereikt op gebied van archiefbeheer voor toetsing aan de IBT criteria.	PM	33	59	2018
1	Gemeenten, het waterschap en de gemeenschappelijke regelingen in Limburg hebben zowel kwalitatief als kwantitatief voldoende gegevens aangereikt op gebied van de gemeentefinanciën voor toetsing aan de IBT criteria.	PM	58	59	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
In het rapport *Vervolgonderzoek Interbestuurlijk Toezicht Provincie Limburg* van de Zuidelijke Rekenkamer (gepubliceerd op 17 december 2018) is het volgende aangegeven:

Toelichting prestatie-indicatoren
“De Provincie heeft de opdracht van PS om onze aanbevelingen op te volgen serieus en voortvarend opgepakt. Wel is het beoogde resultaat om het IBT eind 2018 op orde te hebben te ambitieus gebleken. Zo zal bijvoorbeeld het toezicht op de gemeenschappelijke regelingen in 2019 worden opgepakt, zal de Verordening op systematische toezichtinformatie nog worden aangepast en is de provincie nog bezig met het verder verbeteren van het toezicht” (pagina 7). De noodzaak voor een eventuele wijziging van de verordening wordt in 2019 beoordeeld. Ten aanzien van het aanleveren van informatie zijn er enkele kleine afwijkingen ten opzichte van de streefwaarde. Voor Wabo is de informatie van 33 gemeenten ontvangen; het Waterschap volgt in 2019. Voor Monumentenzorg hebben 32 van de 33 gemeenten informatie aangeleverd (alleen de gemeente Gennep niet; zie *Totaalrapportage IBT 2017-2018*). Voor archiefbeheer is de informatie van 33 gemeenten ontvangen; het Waterschap en de gemeenschappelijke regelingen volgen in 2019. De nieuwe gemeente Beekdaelen stelt de begroting 2019 in het eerste kwartaal 2019 vast en legt deze vervolgens ter goedkeuring aan GS voor.

Product	4.1.5. Toezicht gemeentefinanciën
Programmalijn	4.1. Bestuur
Portefeuillehouder	Koopmans

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. De begroting en jaarstukken van alle gemeenten en gemeenschappelijke regelingen, waar de Provincie Limburg financieel toezichthouder op is, beoordelen en de toezichtvorm bepalen voor het betreffende jaar. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Gerealiseerd. De begroting en jaarstukken van alle Limburgse gemeenten en gemeenschappelijke regelingen, waar de Provincie toezichthouder van is, zijn beoordeeld en de toezichtvorm bepaald voor 2019. 29 van de 31 Limburgse gemeenten hebben voor 2019 repressief toezicht. Voor Sittard-Geleen is het preventieve toezicht van toepassing in verband met de financiën. En voor de gemeente Beekdalen is het preventieve toezicht van toepassing vanwege termijnoverschrijding met betrekking tot het indienen van de begroting.		3
2. In het kader van financieel toezicht op de gemeenten en het bepalen van een (eventuele) meerjarige uitspraak omtrent de toezichtvorm voeren wij één keer in de vier jaar financiële verdiepingsonderzoeken uit bij elke Limburgse gemeente. In 2018 wordt de regio Maastricht en de Heuvellandgemeenten onderzocht. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Gerealiseerd. In het kader van financieel toezicht op de gemeenten en het bepalen van een eventuele meerjarige uitspraak omtrent de toezichtvorm hebben wij in 2018 bij zes gemeenten in Maastricht en de vijf Heuvellandgemeenten een financieel verdiepingsonderzoek uitgevoerd. Bij de gemeente Nuth hebben wij geen onderzoek uitgevoerd omdat deze gemeente per 1 januari 2019 is opgegaan in de nieuwe gemeente Beekdaelen. Alle zes gemeenten hebben een meerjarige		3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	uitspraak gekregen.		
3. Adviesrol vanuit onze toezichthoudende taak naar gemeenten bij financiële onderwerpen in de vorm van kennisoverdracht door middel van het organiseren van een seminar of bijeenkomst. Rol Provincie: *ondersteuner*	Gerealiseerd. In 2018 is de adviesrol ingevuld bij het herindelingstraject Nuth-Onderbanken-Schinnen, bij Sittard-Geleen in het kader van preventief toezicht 2018 en 2019 en bij Venlo met betrekking tot het recent gesloten bestuursakkoord. In het kader van de toezichtvorm 2019 hebben er extra ambtelijke en bestuurlijke bijeenkomsten plaatsgevonden.		3

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
2	Financieel verdiepingsonderzoeken in Maastricht en de Heuvellandgemeenten.	0	6	6	2018
3	Georganiseerde seminar/bijeenkomst.	0	1	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
Prestatie-indicator 3: In 2018 is deze rol ingevuld bij het herindelingstraject Nuth-Onderbanken-Schinnen, bij Sittard-Geleen in het kader van preventief toezicht 2018 en 2019 en bij Venlo met betrekking tot het recent gesloten bestuursakkoord. In het kader van de toezichtvorm 2019 hebben er extra ambtelijke en bestuurlijke bijeenkomsten plaatsgevonden.

Product	4.1.6. IPO
Programmalijn	4.1. Bestuur
Portefeuillehouder	Teunissen

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Vertegenwoordiging binnen IPO-verband. Zowel ambtelijk als bestuurlijk in de respectievelijke adviescommissies AAC (ambtelijk) en BAC (bestuurlijk). Rol Provincie: *partner*	Gerealiseerd. Limburg is in vrijwel alle Ambtelijke Adviescommissies (AAC's) en Bestuurlijke Adviescommissies (BAC's) in 2018 vertegenwoordigd geweest. Sinds 8 maart 2018 is Gouverneur Bovens voorzitter van het Interprovinciaal Overleg (IPO). Hij heeft het voorzitterschap overgenomen van de Commissaris van de Koning Remkes (NH).		2, 4, 5

Prestatie-indicatoren zijn voor dit product niet van toepassing.

Product	4.1.7. Internationalisering
Programmalijn	4.1. Bestuur
Portefeuillehouder	Bovens

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Samenwerking buurlanden. Limburg heeft met rijk, buurlanden en andere grensprovincies nieuwe afspraken gemaakt over grensoverschrijdende samenwerking, met name over wie doet wat wanneer (de 'governance'). Ook voor de euregio's is deze governance van belang. Specifiek voor de euregio Maas-Rijn wordt bekeken of de ontwikkeling richting een Europese Groepering voor Territoriale Samenwerking (EGTS) meerwaarde biedt. Bij de uitvoering hiervan speelt de post Düsseldorf een belangrijke rol in de samenwerking met Noordrijn-Westfalen (NRW). Ten aanzien van België, Vlaanderen en Wallonië hebben we onze samenwerking beter georganiseerd. Nieuwsbrieven over de buurlanden ondersteunen dit. Inzet vanuit de beleidsthema's vindt plaats zoals aangegeven in de Voortgangsnota Internationalisering (juli 2017). Rol Provincie: *procesmanager, verbinder*	Gerealiseerd. Op basis van een verkenning in 2018 uitgevoerd door de Commissaris van de Koning in Limburg en de EU-Minister Noordrijn-Westfalen, zijn tijdens de regeringsconsultatie tussen Nederland en Noordrijn-Westfalen op 19 november 2018 afspraken gemaakt over de organisatie van de grensoverschrijdende samenwerking. Rijk, de drie grensprovincies Overijssel, Gelderland en Limburg, de vier euregio's , de drie Regierungsbezirke en het Land NRW participeren in deze samenwerking. Een van de afspraken is een jaarlijkse Grenslandconferentie die voor het eerst gehouden zal worden op 9 mei 2019 in Venlo. Daarnaast is ook met Vlaanderen een samenwerkingsstructuur opgezet waarin Zeeland, Noord-Brabant en Limburg met Rijk en gemeenten participeren. In 2018 is onder andere door middel van een kennismissie gestart met het aanhalen van de banden met Wallonië . De transformatie van de Euregio Maas-Rijn tot EGTS is in 2018 succesvol doorlopen en zal op 4 april 2019 bezegeld worden. Grensoverschrijdende inzet op de provinciale beleidsthema's is in 2018 verder doorgevoerd. Concrete activiteiten worden jaarlijks gemonitord.		2, 4
2. Organisatie euregioproof. Euregiocompetentie, kennis over, contacten en samenwerking met partners in de buurlanden zijn breder in de organisatie ontwikkeld. Rol Provincie: *procesmanager, ondersteuner*	Gerealiseerd. In 2018 heeft een organisatie brede inventarisatie plaatsgevonden op taal en cultuurkennis bij medewerkers. Een groot aantal medewerkers zijn geïnteresseerd in het verbeteren van hun taalvaardigheid. Medio voorjaar 2019 worden de eerste intensieve taal en cultuurmodules gestart. De inventarisatie heeft tevens een grotere bewustwording gecreëerd bij medewerkers om vanuit hun vakinhoudelijke visie euregionaler te denken en handelen. In 2018 is speciale aandacht uitgegaan naar		2, 4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	netwerkvorming met overheden en stakeholders in Wallonië; dit was tot nu toe onderbelicht. In 2018 heeft een verkenningsmissie plaatsgevonden naar Luik (stad en provincie) en naar het Waals Gewest in Namen. Vanuit Wallonië is er eveneens grote interesse voor kennisdeling en samenwerkingen . Hierop zal in 2019 worden voortgebouwd.		
3. Communicatie De communicatie naar de Limburgse samenleving over grensoverschrijdende activiteiten en mogelijkheden is verbeterd. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt*	Gerealiseerd. Brandingsorganisatie Connect Limburg heeft de afgelopen jaren expliciet gewerkt aan de profilering van grensoverschrijdende activiteiten en mogelijkheden naar de Limburgse samenleving. Deze activiteiten zijn met het beëindigen van Connect Limburg eind 2017, per direct gestopt. Alleen het Young European Talent- event (YET) heeft in 2018 een vervolg gekregen onder aanvoering van de honorair consuls uit vier Europese landen (België, Duitsland, Frankrijk en Luxemburg). Daarnaast heeft de Provincie Limburg nieuwsberichten rondom grensoverschrijdende activiteiten en mogelijkheden actief op haar kanalen gedeeld (website, facebook, LinkedIn en Instagram). Ook zijn de subsidieontvangers er zelf aan gehouden om over hun projecten, programma's en activiteiten te communiceren. (Bijvoorbeeld activiteiten en mogelijkheden van de Europese programma's, European Institute of Public Administration en de grensinformatiepunten).		2, 4, 5
4. Betere en bredere benutting EU-fondsen. Het door GS vastgestelde afsprakenkader voor de eigen organisatie met het oog op de benutting van EU-middelen voor Limburg is in uitvoering. Rol Provincie: *coördinator, ondersteuner*	Gerealiseerd. Door onderlinge kennisuitwisseling raakt de provinciale organisatie steeds beter ingespeeld op het benutten van Europese fondsen. Ook externe partners in Limburg weten de mogelijkheden goed te benutten. De meest recente monitoring op EU-fondsen door ERAC laat zien dat vanaf de start van de coalitieperiode tot 1 januari 2019 ruim € 280 mln. uit Europese fondsen aan Limburgse projecten is toegekend. Hiermee is de beoogde resultaatdoelstelling (€ 200 mln.) en de inspanningsdoelstelling (€ 250 mln.) behaald.		2,4

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
4	Er wordt invulling gegeven aan de inspanningsverplichting voor de inzet van € 250 mln. uit diverse EU-fondsen in Limburg.	€ 199 mln.	€ 281 mln.	€ 250 mln.	2019

Product	4.1.8. Euregiobestuur
Programmalijn	4.1. Bestuur
Portefeuillehouder	Teunissen

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Onze bestuurlijke betrokkenheid bij de Euregio's leidt tot versterking van de euregionale samenwerking, tevens worden hierdoor belangen beter in de werkzaamheden van de Euregio's meegenomen. Rol Provincie: *partner*	Gerealiseerd. Met betrekking tot de grensoverschrijdende samenwerking is in euregionaal verband deelgenomen aan projecten op allerlei gebied. Daarbij heeft de Provincie Limburg haar belangen ingebracht.		2, 4
2. Met betrekking tot de Euregio Maas Rijn (EMR) zijn vanuit Limburg aan het EMR-bestuur als prioriteit doorgegeven; arbeidsmarkt, buurtalen en veiligheid. In samenspraak met de partnerregio's zullen de EMR-prioriteiten voor 2018 worden bepaald. Er wordt actief deelgenomen aan de gesprekken over een hervorming van de EMR in een EGTS. Rol Provincie: *partner*	Gerealiseerd. De genoemde prioriteiten zijn alle drie tot uiting gekomen in EMR-Interreg-projecten en in activiteiten van de EMR.		2, 4
3. De managementautoriteit en certificeringsautoriteit van het Interreg V-EMR-programma is per 2016 ondergebracht bij de Provincie Limburg. Rol Provincie: *procesmanager*	Gerealiseerd. De managementautoriteit was ook in 2018 ondergebracht bij de Provincie Limburg (dit is het geval voor de gehele thans lopende Interreg-periode).		2, 4

Prestatie-indicatoren zijn voor dit product niet van toepassing.

Product	4.1.9. Strategisch Public affairs
Programmalijn	4.1. Bestuur
Portefeuillehouder	Bovens

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Strategie algemeen Het zorgdragen van een koersvaste beleidsbepaling en beleidsuitvoering intern en extern, o.a. door advisering en sturing op de gestelde programmadoelen en monitoren van de voortgang van het coalitieakkoord middels opstellen Voorjaarsnota, Memorie van Toelichting bij begroting, een actuele Limburg Agenda en actief inspelen op ontwikkelingen als het gaat om nieuwe initiatieven. Rol Provincie: *partner, toetser*	Gerealiseerd. Zowel bij de Jaarstukken als bij de Voorjaarsnota is expliciet aandacht besteed aan geboekte resultaten en nieuwe uitdagingen voor de Provincie, zoals de Voorjaarsnota, de Memorie van toelichting bij de begroting en de Limburg Agenda 2030.		1,2,4,5
2. Uitwerken strategische lobbykaders Wij voeren een krachtige, tijdige en proactieve lobby met bijzondere aandacht voor grensoverschrijdende samenwerking met Düsseldorf en München (in samenwerking met de provincie Noord-Brabant die voor de provincie Limburg de samenwerking in München bevordert, zoals we dat voor hen in Düsseldorf oppakken). De focus is vooral gericht op de onderwerpen die er voor Limburg toe doen. Met het lobbyplan 2018, dat in het najaar van 2017 wordt vastgesteld, zijn de strategische lobbykaders aangegeven. Nadrukkelijk blijven daar allianties met Limburgse partners/buurlanden in centraal (zie ook 4.1.7. Internationalisering). Vanuit Public Affairs wordt de ontwikkeling van nationale en Europese fondsen blijvend gevolgd. Rol Provincie: *partner*	Gerealiseerd. De Provincie heeft in 2018 op basis van het Plan Public Affairs 2018-2019 lobbyactiviteiten uitgevoerd.		1,2,4,5
3. Public Affairs-werkzaamheden De Provincie Limburg neemt deel aan het Huis Nederlandse Provincies (HNP) in Brussel waarin wordt samengewerkt en belangen worden behartigd van de	Gerealiseerd. Het bevorderen van de externe oriëntatie van de organisatie en bijbehorende kennis van het nationale en EU-besluitvormingsproces is een continu proces. De uitgevoerde activiteiten in		1,2,4,5

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
12 provincies. Als onderdeel van de uitvoering van de “IPO / HNP Europastrategie” met betrekking tot kennisknooppunt van de regio’s stelt de Provincie Limburg twee werkplekken ter beschikking aan partners (denk aan gemeenten, kennisinstellingen of andere triple helixinitiatieven). Op deze manier krijgen bijvoorbeeld gemeenten toegang tot een flexibele werkplek en andere faciliteiten die in het HNP beschikbaar zijn en is de samenwerking tussen Provincie en partners optimaal. In Den Haag maakt Public Affairs gebruik van een eigen ruimte in een bedrijfsverzamelgebouw op het Plein van waaruit de activiteiten richting o.a. Tweede Kamer en ministeries worden gecoördineerd. Voor de post in Düsseldorf wordt gebruik gemaakt van de faciliteiten die het Consulaat-Generaal van Nederland aldaar aan de grensprovincies aanbiedt. Activiteiten vanuit PA zijn: ondersteunen van GS bij lobbygesprekken en bezoeken, monitoren Haagse/Brusselse en Duitse agenda, ontwikkelen van lobbyboodschappen en overige communicatiematerialen, uitvoeren van PA-activiteiten binnen thematische netwerken (zoals Vanguard), het organiseren van netwerk- en informatiebijeenkomsten en andere representatieve werkzaamheden. Rol Provincie: *partner*	2018 zijn onder andere: ▪ ondersteunen van GS bij lobbygesprekken en bezoeken; ▪ monitoren Haagse/Brusselse en Duitse agenda,; ▪ ontwikkelen van lobbyboodschappen en overige communicatiematerialen; ▪ uitvoeren van PA-activiteiten binnen thematische netwerken (zoals Vanguard); ▪ het organiseren van netwerk- en informatiebijeenkomsten en andere representatieve werkzaamheden.		
4. Betrekken van de organisatie bij de activiteiten vanuit Public Affairs In 2018 wordt verder de kwaliteitsimpuls van de afgelopen jaren uitgerold om de provinciale organisatie optimaal aan te haken bij de nationale en Europese (beleids)ontwikkelingen. Bij dit interne ontwikkelingsprogramma (“Public Affairs proof”) ligt het accent op beter inzicht in de rol en functie van Public Affairs, het vergroten van de ambtelijke	Gerealiseerd. De Provincie Limburg zoekt actief de samenwerking op met strategische partners. De Provincie heeft in 2018 meerdere bijeenkomsten georganiseerd om intern de kennis over public affairs te vergroten en om extern de stakeholders te betrekken bij (gezamenlijke) lobbytrajecten.		1,2,4,5

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
sensitiviteit en samenspel met medeoverheden, en het belang van maken van krachtenveldanalyses en lobbyfiches, teneinde tijdig en proactief het politiek-bestuurlijke lobbyinstrument te kunnen gebruiken. Rol Provincie: *procesmanager*			
5. Lobbyadvies, (externe) bijeenkomsten en Public Affairs Platform Limburg Vanuit de adviesfunctie wordt ondersteuning gegeven bij het opstellen van inhoudelijke analyses (inclusief krachtenvelden) in Den Haag en Brussel, teneinde een effectieve lobby te organiseren. Door bijeenkomsten, werkbezoeken en events in Limburg of in de regeringssteden (o.a. Den Haag, Brussel, Düsseldorf) te organiseren wordt Limburg krachtig gepositioneerd, zowel binnen als buiten de provincie. Dit zal, afhankelijk van de lobbyinzet, gezamenlijk met onze partners gebeuren. Om het informatienetwerk in stand te houden en de partners bij onze lobbyinzet te betrekken, blijven we het Public Affairs Platform Limburg voortzetten. Het doel hiervan is om de Limburgse krachten te bundelen. Rol Provincie: ondersteuner, procesmanager	Gerealiseerd. Public Affairs adviseert intern en extern over te voeren lobbytrajecten, inclusief het inzichtelijk maken van het krachtenveld en inhoudelijke analyses. Daarnaast zijn er reguliere bijeenkomsten georganiseerd, zoals de Limburgborrels in Den Haag en Brussel.		1,2,4,5
6. Einstein telescope Einstein Telescope is het Europees initiatief tot het realiseren van een observatorium voor zwaartekrachtsgolven van de derde generatie. Vanuit Nederland is NWO-Nikhef verantwoordelijk voor de ontwikkeling van de science case. Einstein Telescope is opgenomen in de nationale roadmap voor grootschalige wetenschappelijke infrastructuur. Daarin is ook opgenomen dat Einstein Telescope mogelijk gevestigd zal worden in de grensregio Zuid-Limburg. De Provincie Limburg ondersteunt NWO-Nikhef in het onderzoeken van de	Gerealiseerd. Kennisinstellingen uit de Euregio (België, Duitsland, Nederland) hebben 13 september 2018 het Memorandum of Understanding ondertekend. Deze partnerinstituten werken samen aan stappen die nodig zijn om te komen tot een bid om de Einstein Telescope te vestigen in het grensgebied (Aken, Eupen, Luik, Maastricht). Het R&D Fieldlab ETpathfinder is op voorstel van de partnerinstituten geselecteerd voor het Interreg-programma Vlaanderen-Nederland. Realisatie is voorzien voor 2019-2021, in Zuid-Limburg, met cofinanciering van Europa, Rijk, provincies en Vlaamse overheden. Universiteit		4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
kansen voor deze vestigingslocatie. Wij doen dit in goed overleg met NWO-Nikhef en de Rijksoverheid. Een locatiekeuze is vooralsnog voorzien rond 2020. Na gezamenlijk met NWO-Nikhef de propositie tot het voorbereiden van een bid op 3 juli 2017 aangeboden te hebben aan het kabinet, bieden we in 2018 commitment bij de nadere uitwerking van het bid. Ondertussen werken we met de partners aan het opzetten van een wetenschappelijk instituut met als standplaats in Zuid-Limburg. Rol provincie: ondersteuner	Maastricht geeft hierop aansluitend (met provinciale steun) invulling aan het 'Institute for Gravitational Research'. Op 6 november 2018 is met algemene stemmen een motie aangenomen door de Tweede Kamer met het verzoek aan de regering om (1) te investeren in het Research en Development Fieldlab ETpathfinder en (2) de voorbereidingen met de buurlanden te regisseren die bijdragen aan het versterken van het bid en aan een goede afweging van de Nederlandse belangen. De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft hierop 18 december 2018 gerapporteerd aan de Tweede Kamer over de Einstein Telescoop en verdere vervolgstappen, met de buurlanden. Dit zal op enig moment leiden tot een besluit van het Kabinet.		
7. Strategisch relatiebeheer In 2018 wordt uitvoering gegeven aan de strategische netwerkkalender 2018, welke in oktober 2017 door GS wordt vastgesteld. Naast de organisatie van strategische netwerkevenementen zorgen we dat we succesvol kunnen opereren in de netwerksamenleving, die eisen stelt aan het onderhouden en uitbouwen van goede relaties met volksvertegenwoordigers, medeoverheden, kennispartners, opkomende en bestaande ondernemers (start-ups / scale-ups) en (buitenlandse) investeerders. In samenwerking met partners in de buurregio's bekijken we daarnaast hoe strategische netwerkevenementen kunnen worden opgezet om onze buurlandenstrategie te versterken.	Gerealiseerd. De Provincie Limburg zoekt actief de samenwerking op met strategische partners. Naast de Limburgborrels in Den Haag en Brussel, zijn er ook vele informele momenten van overleg en samenwerking met strategische partners.		1,2,4,5
8. Eren en gedenken In Limburg willen we de onzelfzuchtige inzet van hen die zich voor de vrede en veiligheid hebben ingespannen, niet vergeten. Ook staan we bewust stil bij de krachten die tijdens oorlog en overheersing een vreedzaam samenleven zo gruwelijk ontwrichten. Het is een morele plicht om te blijven	Gerealiseerd. In 2018 zijn de voorbereidingen opgestart voor de 75-jarige herdenking van de bevrijding in 2019-2020.		2

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
eren en te gedenken. In 2019 zullen we 75 jaar bevrijding herdenken vanaf het moment van de bevrijding van Limburg tot enkele maanden na de bevrijding van heel Nederland. Daarnaast willen we ook Limburgers van verdiensten in de huidige tijd blijven eren. Op deze manier dragen we bij aan een gedeelde Limburgse cultuur en staan we stil bij exceptionele prestaties van Limburgers.			

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Jaarlijks opstellen van Voorjaarsnota, Memorie van Toelichting bij begroting en lobbyagenda.	N.v.t.		N.v.t.	
2	Uitvoering van het ontwikkelingsprogramma 'Public affairs Proof'.	1	1	1	
3	Inhoudelijke opzet en organisatie van brede netwerkbijeenkomsten.	2	2	2	

Product	4.1.10. Branding
Programmalijn	4.1. Bestuur
Portefeuillehouder	Bovens

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. We leveren als financier en partner van Connect Limburg (verbonden partij) een bijdrage aan het Activiteitenplan 2018 dat informerend aan Provinciale Staten zal worden aangeboden. Daarmee geven we uitvoering aan onze merkversterkende strategie en reputatiemanagement. Rol Provincie: *partner, subsidiënt*	Deels gerealiseerd. In november 2017 hebben Provinciale Staten besloten per motie de activiteiten van Connect Limburg te (laten) beëindigen. Gedeputeerde Staten hebben op 19 december 2017 een laatste subsidiebeschikking verstrekt met het oog op beëindiging van de stichting per 1 juli 2018. Daarbij is rekening gehouden met het in acht nemen van een redelijke termijn conform de Algemene wet bestuursrecht (Awb) en de gemaakte afspraken in de samenwerkingsovereenkomst. Het beoogde resultaat 2018 wordt hierdoor niet volledig gerealiseerd.		2, 4, 5
2. We stemmen activiteiten rondom branding, marketing, promotie en communicatie af, voor zover die imagoversterking van Limburg tot doel	Deels gerealiseerd. Na het PS-besluit tot beëindiging van de activiteiten van Connect Limburg is in juni 2018 door GS akkoord gegeven op de hoofdlijnen van		2, 4, 5

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
hebben en wanneer wij als Provincie direct betrokken zijn. Dit om een grotere synergie te bereiken in combinatie met een effectieve en efficiënte inzet van provinciale middelen. Rol Provincie: *subsidiënt*	een nieuwe integrale branding- en communicatiestrategie. Deze voorziet tevens in de vorming van een Adviescommissie Branding Limburg. Deze commissie zal na installatie in 2019 GS adviseren bij subsidieaanvragen en inzake de inhoudelijke ontwikkeling van het 'merk' Limburg.		

Prestatie-indicatoren zijn voor dit product niet van toepassing.

Product	4.1.13. Overige bestuurlijke zaken
Programmalijn	4.1. Bestuur
Portefeuillehouder	Koopmans

Onder dit product worden de overige algemene lasten met betrekking tot het bestuur opgenomen (zie 3e W-vraag).

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

Begrotingsprogramma 4.1 Bestuur	Begroting 2018 Primitief	 Wijzigingen	 Ná wijziging	Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
Lasten						
Reguliere middelen						
4.1.1. Rijks- en veiligheidstaken CdK	588	-196	392	530	-138	N
4.1.2. Bestuurskracht en bestuurlijke organisatie	65	2.606	2.670	2.688	-18	N
4.1.3. Integriteit	36	16	52	19	33	V
4.1.4. Coördinatie interbestuurlijk toezicht	141	-100	41	31	9	V
4.1.5. Toezicht gemeentefinanciën	4	0	4	0	4	V
4.1.6. IPO	1.116	754	1.871	1.831	40	V
4.1.7. Internationalisering	200	0	200	196	4	V
4.1.8. Euregiobestuur	473	8	481	522	-41	N
4.1.9. Strategische Public Affairs	1.166	1.950	3.116	2.478	638	V
4.1.10. Branding	1.200	-180	1.020	544	476	V
4.1.13. Overige bestuurlijke zaken	1.791	-400	1.391	1.458	-67	N
	6.780	4.458	11.237	10.297	940	V
Personele lasten	6.829	0	6.829	6.096	733	
Totaal lasten	13.608	4.458	18.066	16.393	1.673	V
Baten						
Reguliere middelen						
4.1.1. Rijks- en veiligheidstaken CdK	22	0	22	86	-64	V
4.1.7. Internationalisering	0	0	0	124	-124	V
4.1.8. Euregiobestuur	421	0	421	502	-80	V
4.1.9. Strategische Public Affairs	0	0	0	10	-10	V
4.1.10.Branding	0	0	0	18	-18	V
Totaal baten	443	0	443	740	-296	V
Totaal saldo van baten en lasten	**-13.165**	**-4.458**	**-17.623**	**-15.654**	**-1.969**	**V**
Mutatie reserves						
Saldo mutatie reserves	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	
Resultaat	**-13.165**	**-4.458**	**-17.623**	**-15.654**	**-1.969**	**V**

Toelichting verschil begroting/ realisatie

Van begrotingsprogramma 'Bestuur' resteert een voordelig resultaat van € 1,97 mln. De gerealiseerde reguliere middelen zijn per saldo € 1,24 mln. voordeliger dan geraamd. Dit verschil bestaat uit € 0,94 mln. lagere lasten en € 0,30 mln. hogere baten. De belangrijkste verschillen lichten wij als volgt toe:

4.1.1. Rijks- en veiligheidstaken CdK

Bij de 1e afwijkingenrapportage 2018 is € 0,2 mln. uit het budget Rijks- en veiligheidstaken CdK beschikbaar gesteld voor veiligheidsvoorzieningen voorterrein MAA. Dit is conform schriftelijke mededelingen portefeuille houder d.d. 26 februari 2018 Hierdoor is per saldo een overschrijding op dit budget ontstaan van € 0,07 mln. Het negatieve effect is opgevangen binnen de bestaande middelen van dit begrotingsprogramma.

4.1.2. Bestuurskracht en bestuurlijke organisatie

Binnen de reguliere middelen is een nadelig verschil ontstaan van € 0,02 mln.
Bij de Eindejaarsbijstelling 2018 is het restantbudget 2018 volledig overgeheveld naar 2019. Eind november 2018 is er echter nog een subsidie verstrekt ad € 0,03 mln. aan de gemeente Schinnen. Dit wordt verrekend met het budget 2019.

4.1.3. Integriteit

Voor verdere ontwikkeling en implementatie van het integriteitbeleid wordt vanuit de samenwerkingsstructuur in Limburg (werkgroep-stuurgroep-vertrouwenspersoon) een serious game ontwikkeld. Het aansluiten van meerdere partners, hogere kosten en een gewijzigde

inkoopprocedure hebben tot vertraging geleid zodat de game niet in 2018 maar in 2019 wordt opgeleverd. In verband hiermede dient het restantbudget ad € 0,03 mln. te worden overgeheveld naar 2019.

4.1.7. Internationalisering

Bij de decembercirculaire 2018 heeft de provincie Limburg een decentralisatie uitkering ad € 0,12 mln. ontvangen voor de Regioverbinder. Het betreft een bijdrage in de kosten voor twee jaar om, in de regio, de verbinding tussen de rijksoverheid en de grensregio te versterken en om opgaven en initiatieven verder tot ontwikkeling te brengen. Met het bedrag zal de Provincie verder werken aan het opbouwen en onderhouden van een netwerk in Noordrijn-Westfalen. Het bedrag wordt derhalve overgeheveld en toegevoegd aan het budget personeelskosten 2019-2020.

4.1.8. Euregiobestuur

Het product 4.1.8 heeft een voordelig saldo van de reguliere middelen van € 0,04 mln. Dit verschil wordt m.n. veroorzaakt door:

- een lagere bijdrage van het lidmaatschap EMR ad. € 0,01 mln.;
- de provinciale bijdrage 2018 aan de Euregio Rijn-Waal van € 0,01 mln. wordt begin 2019 verleend;
- een hogere vergoeding van de Provincie Antwerpen voor de technische bijstand Interreg V ad. € 0,01 mln.

Daarnaast waren de kosten van de management Autoriteit Interreg VA EMR € 0,07 mln. hoger dan aanvankelijk begroot. Deze hogere kosten worden gecompenseerd door een hogere bijdrage EMR.

4.1.9. Strategische Public Affairs

Bij de voorjaarsnota 2018 is een bedrag van € 1 mln. voor de periode 2018-2020 beschikbaar gesteld voor herdenking van 75 jaar bevrijding. Het restantbedrag 2018 ad € 0,25 mln. incl. het restantbedrag eren en gedenken wordt doorgeschoven naar 2019.
Tevens zijn onder dit product onder ander Strategische relatiebeheer (restant € 0,17 mln.), Public affairs (restant € 0,11 mln.), Working on Europe (restant € 0,06 mln.) en de Limburg Agenda (restant € 0,06 mln.) opgenomen. De beoogde resultaten van dit product zijn gerealiseerd binnen de geraamde budgetten.

4.1.10. Branding

Het voordelig budgetverschil van de reguliere middelen bedraagt € 0,49 mln. Per 1 juli 2018 is de Stichting Branding Limburg opgeheven. Het positieve liquidatiessaldo ad € 0,28 mln. is in december 2018 door de Stichting overgemaakt aan de Provincie en derhalve toegevoegd aan het exploitatiebudget. Daarnaast is er een subsidie verstrekt van € 0,21 mln. voor het project ‘Doorontwikkeling Maastricht Convention Bureau welk bedrag in 2019 wordt uitbetaald. Derhalve wordt een bedrag ad € 0,21 mln. van dit budget overgeheveld naar 2019.

4.1.13. Overige bestuurlijke zaken

Er is een nadelig budgetverschil van € 0,07 mln. binnen dit product. Dit tekort kan volledig worden toegeschreven aan de toevoeging voorziening APPA. De stijging van de rekenrente van toekomstige pensioenen is lager dan in eerste instantie geraamd waardoor er een extra storting heeft plaatsgevonden van € 0,19 mln. Het negatieve effect is deels opgevangen binnen de bestaande middelen van dit begrotingsprogramma.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Verbonden partijen
IPO
Stichting Euregio Maas-Rijn

De in de tabel opgenomen verbonden partijen dragen bij aan de doelen van programma 4.1. Bestuur. IPO behartigt de provinciale belangen op landelijk niveau en met de stichting Euregio Maas-Rijn wordt de positie van Limburg in de euregio bestuurlijk verankerd.

Zie voor nadere informatie de paragraaf Verbonden partijen.

4.2. Overhead

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

4.2. Overhead	Begroting 2018			Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
	Primitief	Wijzigingen	Ná wijziging			
Lasten						
Reguliere middelen						
4.2.0. Overhead	16.588	2.355	18.944	17.090	1.854	V
Personele lasten	25.080	64	25.144	23.085	2.059	V
Kapitaallasten	3.313	326	3.639	3.566	73	V
Totaal lasten	44.981	2.745	47.727	43.741	3.986	V
Baten						
Reguliere middelen						
4.2.0. Overhead	92	165	257	4.439	-4.182	V
Totaal baten	92	165	257	4.439	-4.182	V
Totaal saldo van baten en lasten	**-44.890**	**-2.580**	**-47.470**	**-39.302**	**-8.168**	**V**
Mutatie reserves						
Toevoeging reserves						
Reserve Transitiefonds	0	130	130	130	0	
Reserve onderhoud gebouwen	0	0	0	3.513	-3.513	
Totaal toevoegingen	0	130	130	3.643	-3.513	
Onttrekking reserves						
Bruteringsreserve provinciale gebouwen	103	-11	92	0	92	
Bruteringsreserve ontschotten Gouvernement	800	-3	797	697	100	
Reserve Transitiefonds	0	170	170	170	0	
Reserve DU Verkeer en vervoer	0	314	314	314	0	
Reserve reorganisatie 2011-2016	0	0	0	154	-154	
Totaal onttrekkingen	903	469	1.373	1.334	38	
Saldo mutatie reserves	**903**	**339**	**1.243**	**-2.308**	**3.551**	
Resultaat	**-43.986**	**-2.241**	**-46.227**	**-41.610**	**-4.617**	**V**

Toelichting verschil begroting/ realisatie

Het voordelige resultaat binnen Overhead bedraagt € 4,62 mln.
Binnen dit begrotingsprogramma is, zoals opgenomen in de Eindejaarsbijstelling 2018 (PS 14-12-2018), een tijdelijke reserve onderhoud gebouwen gevormd ad € 3,5 mln. ten laste van de vrijgevallen onderhoudsvoorziening gebouwen ad € 3,5 mln. Deze vrijval is opgenomen in het voordelig resultaat baten reguliere middelen. Deze tijdelijke reserve zal na de vaststelling van een nieuw onderhoudsplan wederom worden omgezet in een voorziening onderhoud.

Het voordelig budgetverschil binnen de reguliere middelen na aftrek van de € 3,5 mln. vorming reserve bedraagt € 2,52 mln. Dit voordeel bestaat uit:

- het restant Persoonlijk Ontwikkel Budget (POB) ad € 1,35 mln., welk bedrag conform cao afspraken gehandhaafd dient te blijven. Dit wordt derhalve overgeboekt naar 2019;
- het restantbudget medewerkersontwikkeling (MO) ad € 0,15 mln., welk bedrag wordt overgeboekt naar 2019. Wettelijk verplichte of door de organisatie verplichte “opleidingen” vallen niet onder het POB, maar worden vanuit het centrale MO-budget gefinancierd. Om de opleidings- en ontwikkelwensen en verplichtingen in 2019 die voortvloeien uit de cao te borgen, wordt het restant MO-budget 2018 overgeheveld naar het centrale MO-budget 2019;
- het restantbudget vitaliteit en duurzaamheid. In december 2018 is de levensfaseregeling door GS vastgesteld met ingangsdatum 1-1-2019. Verdere uitvoering van de menukaart zal in 2019 plaatsvinden. Het restantbedrag ad € 0,35 mln. wordt derhalve overgeboekt naar 2019;

- het restant ad € 0,67 mln. betreft het verschil tussen ingeschatte raming van de kosten en de daadwerkelijke uitgaven van diverse posten met betrekking tot huisvesting, ict, management, facilitaire diensten, financiën etc. Daarnaast zijn binnen dit programma de kosten met betrekking tot de dienstverlening van archivering door het Regionaal Historisch Centrum Limburg (RHCL) opgenomen. Bij brief van 11 december 2018 zijn PS geïnformeerd over het feit dat de bezuiniging van € 0,1 mln. in 2018 niet gerealiseerd is. Het negatieve effect is opgevangen binnen de bestaande middelen van dit begrotingsprogramma.

€ x 1.000

Product	Omschrijving investering	Kredietbedrag		Realisatie uitgaven		Bijdragen derden		Restantkrediet ultimo 2018	
		Provinciale Uitgaven	Bijdragen derden	t/m 2017	2018	t/m 2017	2018	uitgaven	bijdragen derden
4.2	Hardware, software etc.	4.271	-	2.298	962		-	1.011	-
	Investeringen in provinciale gebouwen	20.777	-	16.497	3.217	397	-	1.063	-397
	Kantoorinrichting	561	-	175	-	237	-	387	-237
		25.610	**-**	**18.970**	**4.179**	**634**	**-**	**2.461**	**-634**

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Onderhoud kapitaalgoederen	Financiering
Kasteel Groot Buggenum	Lening aan Stichting Kasteel Groot Buggenum
	Renteloze studievoorschotten
Gouvernement	

4.3. Algemene dekkingsmiddelen

In dit onderdeel worden algemene financiële posten verantwoord zoals de post onvoorzien, stelposten, dividend, provinciefonds, resultaten voorgaande dienstjaren naast de algemene dekkingsmiddelen.

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

4.3. Algemene dekkingsmiddelen *(incl. overige financiële posten)*	Begroting 2018			Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
	Primitief	Wijzigingen	Ná wijziging			
Lasten						
Reguliere middelen						
4.3.3. Overige eigen middelen	312	-54	258	988	-730	N
4.3.4. Reservering nieuw beleid	21.633	-21.633	0	0	0	-
4.3.5. Stelposten	-3.536	36.836	33.300	31.404	1.896	V
Venootschapbelasting	0	0	0	0	0	-
Onvoorzien	250	-250	0	0	0	-
	18.658	14.900	33.558	32.392	1.166	V
Personele lasten	0	347	347	0	347	
Kapitaallasten	0	0	0	41	-41	
Totaal lasten	18.658	15.247	33.905	32.432	1.473	V
Baten						
Reguliere middelen						
4.3.1. Motorrijtuigenbelasting	105.165	1.782	106.947	106.705	242	N
4.3.2. Provinciefonds	129.779	-2.051	127.728	127.934	-206	V
4.3.3. Overige eigen middelen	41.702	9.065	50.767	51.058	-291	V
Overige dividend*	16.318	1.944	18.262	18.262	0	N
4.3.5. Stelposten	0	1.431	1.431	3.625	-2.194	V
Totaal baten	292.964	12.172	305.135	307.584	-2.449	V
Totaal saldo van baten en lasten	**274.306**	**-3.075**	**271.230**	**275.152**	**-3.921**	**V**
Mutatie reserves						
Toevoeging reserves						
Algemene reserve (egalisatie)	10.604	90.078	100.681	99.481	1.200	
Reserve DU Verkeer en vervoer	70.498	0	70.498	71.100	-602	
Immunisatiereserve	0	5.292	5.292	5.292	0	
Risicoreserve financieel instrumentarium SiS	0	0	0	677	-677	
Totaal toevoegingen	81.102	95.370	176.472	176.551	-79	
Onttrekking reserves						
Algemene reserve (egalisatie)	44.203	99.415	143.618	143.618	0	
Reserve DU Verkeer en vervoer	0	36.671	36.671	36.671	0	
Immunisatiereserve	3.350	0	3.350	3.350	0	
Reserve reorganisatie 2011-2016	0	720	720	1.508	-788	
Risicoreserve grondexploitatie	0	0	0	1.038	-1.038	
Risicoreserve financieel instrumentarium SiS	0	0	0	41	-41	
Totaal onttrekkingen	47.553	136.805	184.359	186.225	-1.867	
Saldo mutatie reserves	**-33.549**	**41.436**	**7.887**	**9.674**	**-1.787**	
Resultaat	**240.757**	**38.360**	**279.117**	**284.826**	**-5.709**	**V**

**Een gedeelte van de dividend wordt verantwoord onder programma 1.1 en 1.2*

Toelichting verschil begroting/ realisatie

Binnen dit financieel begrotingsdeel ontstaat een voordelig verschil in het resultaat van € 5,71 mln. De belangrijkste afwijkingen tussen de begroting ná wijzigingen en de daadwerkelijke realisatie lichten wij hieronder toe:

Motorrijtuigenbelasting (MRB)
De opbrengst opcenten MRB over 2018 is € 0,24 mln. minder dan geraamd. Bij de 2e Afwijkingenrapportage in 2018 is op basis van de autonome groei van het wagenpark en verschuiving naar andere (ergo zwaardere) gewichtsklassen binnen het wagenpark de geraamde opbrengst positief bijgesteld met € 1,78 mln., waarmee de totaal geraamde opbrengst op € 106,95 mln. kwam. Op realisatiebasis is € 0,24 mln. minder ontvangen. Oorzaak hiervan is dat de voorziene groei voor 2018 marginaal lager ligt dan geprognosticeerd. (zie paragraaf lokale heffingen)

Provinciefonds
De algemene uitkering uit het provinciefonds is gebaseerd op de decembercirculaire 2018. De gevolgen van deze circulaire zijn in verband met de late verschijningsdatum van deze circulaire niet in de begroting 2018 verwerkt. Voor de algemene uitkering heeft de decembercirculaire een hogere uitkering tot gevolg van € 0,2 mln. De toename wordt vooral verklaard door vier kleine toevoegingen en een actualisering van de volumina van twee verdeelmaatstaven.

Overige eigen middelen (w.o. dividenden)
Het nadelige effect van per saldo € 0,44 mln. wordt met name veroorzaakt door beheerskosten SVn inzake de starters- en stimuleringsregelingen. Deze post was abusievelijk niet geraamd.
De ontvangen dividenden zijn conform begroting.

Stelposten
Het voordelig saldo bedraagt € 4,09 mln. en heeft vooral betrekking op afrekeningen voorgaande dienstjaren, waaronder voordelige subsidievaststellingen in het kader van ISV. In de memorie van Toelichting bij de Begroting 2017 (PS 4-11-2017) is afgesproken dat de vrijval van middelen ISV en de Motie Bouw voor 75% kunnen worden ingezet voor de nog lopende ISV-dossiers met een aantoonbaar tekort als gevolg van gewijzigde omstandigheden en als aanvulling voor stedelijke ontwikkeling voor kleinere gemeenten.
Van het voordelig saldo 2018 is bij de 2e Afwijkingenrapportage 2018 een bedrag van € 0,03 mln. afgeraamd voor de invulling van de generieke bezuinigingstaakstelling. Deze generieke bezuinigingstaakstelling is bij de 2e Afwijkingenrapportage 2018 volledig ingevuld. Het restantbedrag in 2018 ad € 0,80 mln. wordt overgeboekt naar 2019 ter financiering van nog lopende ISV-dossiers en als aanvulling voor Stedelijke Ontwikkeling voor de kleinere gemeenten.

Post onvoorzien
De post onvoorzien heeft in 2018 niet tot uitputting geleid en is daarom reeds bij de Financiële Eindejaarbijstelling afgeraamd.

Kapitaallasten
De niet voorziene kapitaallasten ad € 0,04 mln. hebben betrekking op afwaarderingen Financieel vaste Activa en worden gedekt uit de risicoreserve Financieel Instrumentarium Sturing in Samenwerking.

Algemene reserve (egalisatie)
Het voordelige verschil in toevoeging aan de Algemene Reserve ad € 1,2 mln. betreft een correctie op de dekking van een fasering bij product 1.2.4. Brightlands Greenport Venlo. Tegenover dit voordeel staat een nadelig effect van eveneens € 1,2 mln. Daarmee heeft correctie heeft geen effect op het resultaat en blijft de dekking met de Immunisatiereserve in tact.

Reserve DU Verkeer en Vervoer
Afrekeningen voorgaande dienstjaren ad € 0,60 mln. vloeien terug naar de bereikbaarheidsmiddelen.

Risicoreserve Financieel Instrumentarium Sturing in Samenwerking (SIS)
Op basis van analyse en conform het vigerende beleidskader vindt een extra storting ad € 0,68 mln. plaats in de risicoreserve. Voor meer informatie verwijzen wij naar § 5.8 Portfoliomanagement.

Reserve reorganisatie 2011-2016
Het betreft een tijdelijke reserve ter dekking van de voorziening sociaal plan 2011-2016. Ultimo 2018 zijn alle claims verwerkt en daarmee verliest deze reseve zijn functie. Het restant ad € 0,8 mln. vervalt ten gunste van het begrotingsresultaat 2018.

Risicoreserve grondexploitatie
De vrijval van de risicoreserve grondexploitaties bedraagt € 1,04 mln. Uit de verplichte paragraaf grondbeleid is gebleken dat de risico's reeds zijn voorzien. Daarmee wordt dit surplus in 2018, dat ontstaat na de verplichtingen rondom Marsna papier, toegevoegd aan het resultaat 2018.

Vennootschapsbelasting
Vanaf 2016 is de Provincie als gevolg van de invoering van de Wet modernisering Vpb-plicht overheidsondernemingen in beginsel belastingplichtig voor de vennootschapsbelasting (Vpb). Publiekrechtelijke rechtspersonen en overheidsstichtingen dienen per activiteit te beoordelen of met de uitoefening van de betreffende activiteit een onderneming wordt gedreven in vennootschapsrechtelijke zin. Dit betekent dat Vpb afgedragen dient te worden over structureel winstgevende activiteiten.

Op basis van de definitieve cijfers 2016 is de conclusie dat de provincie ten aanzien van alle activiteiten die zij uitvoert geen onderneming voor de Vpb drijft (geen Vpb-plicht), met uitzondering van de commanditaire belangen in DCGV en TPN (vervlechting Klavertje 4). Ten aanzien van deze belangen is sprake van een onderneming voor de Vpb. Hierover vindt momenteel finale afstemming met de Belastingdienst plaats. De verwachting is dat in het tweede kwartaal van 2019 een definitieve standpuntinname door de Belastingdienst zal plaatsvinden.

Ten aanzien van de definitieve cijfers 2017 hebben wij geoordeeld dat de provincie ten aanzien van alle activiteiten die zij uitvoert geen onderneming drijft. Er is dan ook geen sprake van Vpb-plicht. Een bevestiging van ons oordeel door de Belastingdienst wordt eveneens in het tweede kwartaal van 2019 verwacht. Voor 2018 wordt een zelfde beeld als in 2017 verwacht.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Lokale heffingen	Weerstandsvermogen en risicobeheersing	Financiering	Verbonden partijen
Opcenten MRB	Opbrengsten opcenten MRB		
	Uitkering Provinciefonds		
	Nazorg stortplaatsen		Fonds Nazorg Stortplaatsen Provincie Limburg
		Bruglening Vordering Enexis B.V.	Enexis Holding N.V.
		Lening aan Coöperatie Gedeelde Weelde	
			Vordering op Enexis B.V.
			Cross Border Leases (CBL) Vennootschap B.V.
			Verkoop Vennootschap B.V.
			CSV Amsterdam B.V.
			Publiek Belang Elektriciteitsproductie (PBE) B.V.
		NWB 1e en 2e tranche	Nederlandse Waterschapsbank N.V.
		BNG 1e en 2e tranche	Bank Nederlandse Gemeenten N.V.
	Renterisico		
	Indexeringen loon- en		

De deelnemingen voortvloeiend uit de verkoop van Essent worden aangehouden ter afronding van dit proces, met uitzondering van Enexis. Middels het aandeelhouderschap in Enexis wordt gestuurd op duurzaam beleid en stabiele dividend inkomsten.

De NWB en BNG zijn van belang in relatie tot de gemeentelijke financiering. Het fonds nazorg stortplaatsen is ingericht ter financiering van de eeuwigdurende nazorg van voormalige stortplaatsen.

Zie voor nadere informatie de paragraaf Verbonden partijen.

4.4. Provinciale Staten en Griffie

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

Provinciale Staten en Griffie	Begroting 2018			Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
	Primitief	Wijzigingen	Ná wijziging			
Lasten						
Reguliere middelen						
4.4.1. Provinciale Staten en griffie	1.572	99	1.637	1.446	191	V
Personele lasten	1.765	15	1.814	1.759	55	
Kapitaallasten	2	9	12	2	9	
Totaal lasten	3.339	123	3.462	3.207	255	V
Baten						
Reguliere middelen						
4.4.1. Provinciale Staten en griffie	0	0	0	27	-27	V
Totaal baten	0	0	0	27	-27	V
Totaal saldo van baten en lasten	**-3.339**	**-123**	**-3.462**	**-3.181**	**-282**	**V**
Mutatie reserves						
Saldo mutatie reserves	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	
Resultaat	**-3.339**	**-123**	**-3.462**	**-3.181**	**-282**	**V**

De financiële posten van de Provinciale Staten en Griffie worden toegelicht in de deeljaarrekening 2018 van PS, Griffie en Zuidelijke Rekenkamer.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Verbonden partijen
Zuidelijke Rekenkamer

Verplichte paragrafen

5. Verplichte paragrafen

Leeswijzer

De verplichte paragrafen maken onderdeel uit van de programmarealisatie en geven inzicht in beheersmatige aspecten. Dit hoofdstuk bestaat uit de volgende paragrafen:

- Lokale heffingen § 5.1;
- Weerstandsvermogen en risicobeheersing § 5.2;
- Onderhoud kapitaalgoederen § 5.3;
- Financiering § 5.4;
- Bedrijfsvoering § 5.5;
- Verbonden partijen § 5.6;
- Grondbeleid § 5.7;
- Portfoliomanagement § 5.8.

Elk van deze paragrafen geeft voor zijn onderwerp een dwarsdoorsnede door het jaarverslag. Ondanks het technische karakter van de paragrafen zijn deze politiek-bestuurlijk belangrijk. Zo zijn in deze paragrafen onderwerpen terug te vinden die van essentieel belang zijn voor de financiële positie en raken ze direct de programma's.

Landkaart Jaarstukken 2018

Begrotingsprogramma	Code	Product	Lokale heffingen	Weerstandsvermogen en risicobeheersing	Onderhoud kapitaalgoederen	Bedrijfsvoering	Financiering	Verbonden partijen	Grondbeleid
1.1 Investeringsklimaat	A10101	Economische samenwerking							
	A10102	Acquisitie en LIOF						MKB-L B.V.	
								LBDF B.V.	
								N.V. Industriebank LIOF	
							Lening aan Gerli Venlo B.V.		
							Lening aan deelneming Limburgse Herstructureringsmaatschappij B.V.	LHB B.V.	
	A10103	MKB		Europese programma's					
	A10104	Brightlands Kennis/As							
	A10105	Maastricht Aachen Airport			Infrastructuur en panden MAA				
								Land Development AviationValley Maastricht N.V.	
							Lening aan Land Development Aviation Valley Maastricht C.V.	Land Development AviationValley Maastricht C.V.	
							Lening aan deelneming Aviation Valley Commandiet B.V.	Provincie Limburg AviationValley Commandiet B.V.	
							Lening aan MAABI B.V.	N.V. ALTMAA	
							Lening aan MAAS B.V.	N.V. Holding Businesspark Luchthaven Maastricht	
1.2 Innovatiekracht	A10201	Chemie en Materialen Brightlands Chemelot Campus						Chemelot Campus Vastgoed C.V.	
								Chemelot Campus B.V.	
								Chemelot Participaties B.V.	
								Chemelot Ventures B.V.	
								Enabling Technologies B.V.	
								Chemelot Research Facilities B.V.	
								Chemelot Scientific Participations B.V.	
							Lening aan QCP Holding B.V.		
	A10202	Life Sciences Brightlands Maastricht Health Campus					Lening aan ZON PTC B.V.	Brightlands Maastricht Health Campus B.V.	
							Lening aan Stichting Life Incubtator Maastricht (SLIM/Brains)	Brains Unlimited B.V.	
	A10203	Landbouw Agrofood Brightlands Greenport Venlo					Lening aan GPV / B.V. Ontwikkelbedrijf	B.V. Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo	
							Garantstelling aan B.V. Ontwikkelbedrijf GPV	B.V./C.V. Campus Vastgoed Greenport Venlo	
								Brightlands Greenport Venlo B.V.	
								Brightlands Agro/Food fonds	
							Lening Feed Design Lab		
							Lening aan Californië Wijnen Geothermie B.V.		
	A10204	Services & Brightlands Smart Services Campus					Lening aan CHV B.V.	CHV B.V.	
								CMD B.V.	
	A10205	Logistiek							
	A10206	Maakindustrie							
	A10207	Toerisme en recreatie					Lening aan Toverland Holding B.V.		
1.3 Onderwijs en arbeidsmarkt	A10301	Arbeidsmarkt					Garantstelling sectorplan Grenzenloos werken		
	A10302	Onderwijs					Lening aan stichting HAS		
	A10303	Limburg Werkt Akkoord				SROI			
2.1 Sociale innovatie en participatie	A20101	Sociale innovatie					Lening aan Stichting Zuyderland MC (Atrium)		
							Lening aan SineMetU Vastgoed B.V.		
	A20102	Bouwen aan eigen kracht en participatie					Lening aan Stichting Plattelandshoés		
2.2 Cultuur	A20201	Cultuur			(Provinciale) musea				
	A20202	Erfgoed							
	A20203	Monumenten							
	A20204	Archeologie							
	A20205	Digitale Agenda en Regionale Media							
2.3 Sport	A20301	Sport							
2.4 Stedelijke ontwikkeling	A20401	Stedelijke ontwikkeling							
	A20402	Herstructurering in wijken							
	A20403	IBA						IBA-Parkstad	
3.1 Openbaar vervoer en railagenda	A30101	Openbaar vervoer en concessiemanagement					Lening Zero emissie busvervoer		
	A30102	Railagenda		Omvorming Prorail naar een publiekrechtelijk ZBO	Stationsgebouw ZLSM		Lening aan Stichting Zuid-Limburgse Stoomtrein Maatschappij		
3.2 Bereikbaarheid en mobiliteit	A30201	Voorbereiding en uitvoering mobiliteitsmaatregelen							
	A30202	Fiets							
	A30203	Verkeersveiligheid							
	A30204	Logistieke netwerken							
	A30205	Onderhoud, beheer en rehabilitaties Provinciale wegen			Provinciale wegen, vier steunpunten				
	A30206	Project Buitenring Parkstad Limburg		Buitenring Parkstad (BPL)					
	A30207	Project N280- West							
	A30208	Project N266							

Begrotingsprogramma	Code	Product	Lokale heffingen	Weerstandsvermogen en risicobeheersing	Onderhoud kapitaalgoederen	Bedrijfsvoering	Financiering	Verbonden partijen	Grondbeleid
3.3 Limburgse woningmarkt	A30301	Transitie woningmarkt Limburg					Startersleningen voor huiseigenaren		
							SvN Stimuleringsleningen		
							Transitiefonds compartiment 1a zakelijke financieringen		
							Lening aan Stichting woonzorg Elisabeth Stift		
3.4 Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	A30401	Provinciaal omgevingsplan							
	A30402	Uitvoering ruimtelijk beleid					Lening aan Stichting Ontwikkelingsmaatschappij ENCI	Stichting Ontwikkelingsmaatschappij ENCI-gebied	
							Lening aan OML B.V.		
							Lening aan Parvus Avez B.V.		
	A30403	Werklocaties							
	A30404	Buitengoed Geul en Maas							
	A30405	Vergunningen ontgrondingen	Heffing ontgrondingen						
	A30406	Handhaving ontgrondingen							
	A30407	Grondzaken					Lening aan deelneming Commandiet B.V./RvR Limburg beheer B.V.	Provincie Limburg Commandiet B.V.	
							Garantie aan Ruimte voor Ruimte Limburg C.V.	RvR Limburg C.V.	
								Ruimte voor Ruimte Limburg Beheer B.V.	
				Grondbeleid					Laerbroeck
									IPS / Yard
									Grondbedrijf Klavertje 4/Californië e.a.
									Planontwikkeling Tapijnkazerne
									Brunssum Centrum Noord
									Grondbedrijf Anticiperende Aankopen
									Erfpacht railterminal Tradeport Noord
									Erfpachtgronden tuinbouwgebied Siberië
									Erfpachtgronden Trade Port Noord
									Erfpacht Watersley
									Erfpacht Natures Green
									Erfpacht Leeuwbrouwerij Valkenburg
									Erfpachtgronden vm Andeno terrein Venlo
									Erfpachtgronden Haven Wanssum
3.5 Hoogwaterbescherming langs de Maas	A30501	Programma Maasvallei							
	A30502	Ooijen-Wanssum		Gebiedsontwikkeling Ooijen-Wanssum					
3.6 Water	A30601	Water	Grondwaterheffing				Lening aan Waterleiding Maatschappij Limburg	N.V. WML	
3.7 Energie, duurzaamheid en milieu	A30701	Asbest en energie						Limburgs Energie Fonds (LEF) B.V.	
	A30702	Milieubeleid en Duurzaamheid					Lening aan Richochet B.V.		
							Lening aan Coöperatie Burger Windpark De Kookepan		
	A30703	Uitvoering milieu							
	A30704	Bodem en ondergrond		Bodemsanering					
	A30705	Mijn(water)schade							
	A30706	Vergunningen bijzondere wetten	Waterwet						
	A30707	Handhaving bijzondere wetten							
	A30708	WABO-milieuadvies							
	A30709	Vergunningen WABO	Omgevingsvergunningen						
	A30710	Handhaving WABO							
	A30711	Coördinatie RUD						RUD Noord	
								RUD Zuid-Limburg	
3.8 Plattelandsontwikkeling	A30801	Natuur	Wet Natuurbescherming				Garantie aan Nationaal Groenfonds		
							Lening aan Nationaal Groenfonds particuliere natuurontwikkeling		
							Lening aan Natuurlijk Limburg		
									Ontwikkelopgave Natuur
	A30802	Landschaps Parken							
	A30803	Landbouw							
4.1 Bestuur	A40101	Rijks- en veiligheidstaken CdK							
	A40102	Bestuurskracht en bestuurlijke organisatie							
	A40103	Integriteit							
	A40104	Coördinatie Interbestuurlijk toezicht							
	A40105	Toezicht gemeentefinanciën							
	A40106	IPO						IPO	
	A40107	Internationalisering							
	A40108	Euregiobestuur						Stichting Euregio Maas-Rijn	
	A40109	Strategische Public affairs							
	A40110	Branding							
	A40113	Overige bestuurlijke zaken							
4.2 Overhead	A40200	Overhead			Kasteel Groot Buggenum		Lening aan Stichting Kasteel Groot Buggenum		
							Renteloze studievoorschotten		
					Gouvernement				
4.3 Algemene dekkingsmiddelen	A40301	MRB	Opcenten MRB	Opbrengsten opcenten MRB					
	A40302	Provinciefonds		Uitkering Provinciefonds					
	A40303	Overige eigen middelen		Nazorg stortplaatsen				Fonds Nazorg Stortplaatsen Provincie Limburg	
							Bruglening Vordering Enexis B.V.	Enexis Holding N.V.	
							Lening aan Coöperatie Gedeelde Weelde		
								Vordering op Enexis B.V.	
								Cross Border Leases (CBL) Vennootschap B.V.	
								Verkoop Vennootschap B.V.	
								CSV Amsterdam B.V.	
								Publiek Belang Elektriciteitsproductie (PBE) B.V.	
							NWB 1e en 2e tranche	Nederlandse Waterschapsbank N.V.	
							BNG 1e en 2e tranche	Bank Nederlandse Gemeenten N.V.	
				Renterisico					
				Indexeringen loon- en prijscompensatie					
	A40304	Reservering nieuw beleid							
	A40305	Stelposten							
	A40306	Vennootschapsbelasting							
4.4 Provinciale Staten en Griffie								Zuidelijke Rekenkamer	

5.1. Lokale heffingen

Deze paragraaf geeft inzicht in de uitgangspunten voor de heffing van belastingen en rechten, de lokale lastendruk en de kwijtschelding.

Algemeen

Lokale lasten zijn inkomsten die worden verkregen op grond van publiekrechtelijke regels (voornamelijk heffingen, onder te verdelen in belastingen en retributies) en betreffen de facto gedwongen bijdragen – voornamelijk van haar inwoners (in hoofdzaak de opcenten op de motorrijtuigenbelasting) en in mindere mate van het bedrijfsleven – aan de lokale overheid. Er zijn twee soorten lokale heffingen: heffingen waarvan de besteding wettelijk is gebonden en heffingen waarvan de besteding wettelijk ongebonden en daarom vrij besteedbaar is.
In onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van de totale inkomsten uit lokale heffingen verdeeld naar gebonden en ongebonden heffingen over de jaren 2016 tot en met 2018.

Inkomsten lokale heffingen (bedragen € x 1.000)

	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Begroting 2018	Realisatie 2018	Verschil 2018	Procentueel verschil
Ongebonden						
Opcenten MRB	101.437	103.218	106.947	106.705	-/- 242	-/- 0,23%
Leges	1.050	1.952	1.301	1.054	-/- 247	-/- 18,99%
Gebonden						
Grondwaterheffing	875	966	938	889	-/- 49	-/- 5,22%
Totaal	103.362	106.136	109.186	108.648	-/- 538	-/- 0,5%

De opbrengst opcenten MRB over 2018 is 0,23% (€ 0,242 miljoen) minder dan geraamd. Bij de tweede afwijkingenrapportage in 2018 is op basis van de autonome groei van het wagenpark en verschuiving naar andere (ergo zwaardere) gewichtsklassen binnen het wagenpark de geraamde opbrengst positief bijgesteld met € 1.782 miljoen, waarmee de totaal geraamde opbrengst op € 106,947 miljoen kwam. Op realisatiebasis is € 0,242 miljoen minder ontvangen. Oorzaak hiervan is dat de voorziene groei voor 2018 marginaal lager ligt dan geprognosticeerd. In 2018 bedroeg de autonome groei 1,66% ten opzichte van het jaar daarvoor. Een ontwikkeling welke zich recentelijk heeft aangediend met een mogelijke toenemende impact op de opbrengst provinciale opcenten is de groeiende markt van de private lease. Aangezien de leasemaatschappijen en niet de gebruiker belastingplichtig zijn, kan er sprake zijn van een weglekeffect naar die provincies waar deze maatschappijen zijn gevestigd. De tien grootste leasemaatschappijen van Nederland zijn niet in Limburg gevestigd. In 2018 was de invloed op de opbrengst opcenten nog marginaal. Naast de gevolgen van de toenemende private lease markt is verder sprake van een geleidelijke toename van elektrische auto's die momenteel vrijgesteld zijn van motorrijtuigenbelasting. Voor 2018 was het absolute aantal in de Provincie nog relatief gering maar gelet op het concept Klimaatakkoord, waarin is afgesproken dat na 2030 geen fossiele auto meer wordt verkocht, zal de invloed op de opbrengst opcenten op de hoofdsom motorrijtuigenbelasting van enorme invloed zijn. In 2019 worden met het Rijk afspraken gemaakt over mogelijke oplossingen om inkomstenderving voor de provincies te compenseren. Voor de periode 2021-2024 komt een wijziging in de Provinciewet waarmee de

provincies de mogelijkheid krijgen om alle – dus ook elektrische – motorrijtuigen in de opcentenheffing te betrekken. Vanaf 2025 bestaan plannen om een brede stelselherziening te gaan invoeren.

De lagere legesopbrengsten ad € 0,247 mln. in 2018 worden in hoofdzaak veroorzaakt door minder dan geprognosticeerde aanvragen op grond van de Wet natuurbescherming alsmede de Ontgrondingenwet.

Beleid ten aanzien van de diverse provinciale heffingen

Het beleid van de volgende provinciale heffingen wordt hierna toegelicht, te verdelen in de onderdelen:

- Opcenten op de motorrijtuigenbelasting en lokale lastendruk;
- Leges en kostendekkendheid;
- Grondwaterheffing;
- Ontgrondingenheffing;
- Regels en heffingsmaatstaven provinciale heffingen;
- Kwijtscheldingsbeleid.

Opcenten op de motorrijtuigenbelasting en lokale lastendruk

Conform het vigerend coalitieakkoord is besloten om de opcenten op de motorrijtuigenbelasting niet te verhogen en niet te indexeren.

Aantal opcenten MRB 2018-2021

		Prijsindex		mutatie
Per 1 jan	**Van**		**naar**	
2018	77,9		77,9	0%
2019	77,9		77,9	0%
2020	77,9	2,25%	79,7	2,25%
2021	79,7	2,25%	81,5	2,25%

Het aantal opcenten op de motorrijtuigenbelasting dat de provincies mogen heffen is met ingang van 1 januari 2018 gemaximeerd op 111,8 en wordt voor elk kalenderjaar geïndexeerd met de tabelcorrectiefactor. De opbrengst van de provinciale opcenten op de motorrijtuigenbelasting in 2018 is gebaseerd op een opbrengst per opcent van ruim € 1,373 mln. De Provincie kende een onbenutte belastingcapaciteit bij de opcentenheffing motorrijtuigenbelasting in 2018 op basis van de maximaal te heffen aantal opcenten in 2018 van 111,8. De feitelijke heffing bedraagt 77,9. Onbenut blijven daardoor 33,9 opcenten oftewel een onbenutte belastingcapaciteit in 2018 van € 46,5 mln.

Lokale lastendruk

Onder lokale lastendruk wordt verstaan hoe de lokale lastendruk zich verhoudt ten opzichte van de landelijke lastendruk. Hierbij is voornamelijk de hoogte van de opcenten van belang.

Ontwikkeling tarieven MRB (bedragen € x 1 mln.)

	2015	2016	2017	2018
Provincie Limburg	77,9	77,9	77,9	77,9
Landelijk gemiddelde	82,1	80,4	80,5	80,5
Wettelijk maximum	110,1	110,6	111	111,8
Limburg als % van het wettelijke maximum	70,8	70,4	70,2	69,7

Leges en kostendekkendheid

Provinciale leges worden geheven op grond van artikel 223 Provinciewet. Er bestaat een directe relatie met de hoogte van het in rekening te brengen legesbedrag en de kosten van de dienstverlening door de Provincie. Het beleid van de Provincie is gericht op een combinatie van volledige kostendekking en kruissubsidiëring, waarbij kruissubsidiëring met name is toegepast bij het bepalen van de tarieven in het kader van de Wabo tussen de bouwwerken met hoge versus lage bouwkosten, respectievelijk kappen, uitritten en reclame activiteiten. Verder kan worden aangegeven dat er sprake is van een directe relatie tussen de hoogte van het legesbedrag en de kosten die gepaard gaan met een aangevraagde dienstverlening. Dit heeft tot gevolg dat er nooit winst gemaakt mag worden op legesplichtige diensten. In procedures voor de rechtbank worden de legestarieven hieraan getoetst en niet voldoen aan deze wettelijke voorschriften kan in voorkomende gevallen leiden tot onverbindendheid van de provinciale legesverordening.

Op grond van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) zijn decentrale overheden met ingang van 2017 verplicht inzicht te geven in de mate van kostendekkendheid van de legestarieven. Op begrotingsbasis bedroeg de gemiddelde mate van kostendekking in 2018 voor de totale leges %. Op grond van realisatie wordt onderstaand een overzicht gegeven van de gemiddelde mate van kostendekking in 2018.

Kostendekkendheid provinciale leges 2018 op realisatie basis

Recapitulatie realisatie kostendekkendheid tarieventabel Provincie Limburg 2018				
	Component overhead	**Totale lasten**	**Opbrengsten**	**Percentage**
	€ 364.828	**€ 1.396.081**	**€ 1.228.239**	**88%**
ONTGRONDINGENWET	€ 53.970	€ 193.787	€ 128.616	**66%**
WATERWET	€ 7.512	€ 26.975	€ 24.859	**92%**
WET ALGEMENE BEPALINGEN OMGEVINGSRECHT	€ 174.892	€ 714.084	€ 689.280	**97%**
Wet natuurbescherming	€ 128.454	€ 461.235	€ 385.484	**84%**

Nb. De gegevens in de kolom Opbrengsten zijn gebaseerd op de fiscaliteitsregels

Leges in het kader van de Ontgrondingenwet

De Ontgrondingenwet regelt het winnen van zand, grind, klei en andere materialen uit de Nederlandse bodem. Ontgrondingen mogen slechts plaatsvinden als onderdeel van projecten met een meervoudige doelstelling, bijvoorbeeld: hoogwaterbeveiliging, natuurontwikkelingen en recreatie. Ondernemingen die voor dat doel oppervlakte delfstoffen willen winnen dienen een vergunning aan te vragen op basis van deze wet.

Aan het in behandeling nemen van een aanvraag tot het verkrijgen van een vergunning op basis van de Ontgrondingenwet zijn leges verbonden. De leges mogen maximaal kostendekkend zijn en het beleid is erop gericht dat de tarieven in meerjarig perspectief niet fluctueren.

Leges in het kader van de Waterwet

De Waterwet regelt het beheer van oppervlaktewater en grondwater en verbetert ook de samenhang tussen waterbeleid en ruimtelijke ordening. Daarnaast levert de Waterwet een bijdrage aan doelstellingen van de wetgever met betrekking tot vermindering van regels, vergunningstelsels en administratieve lasten (deregulering). Primaire doestelling van de Waterwet is dat het Rijk, waterschappen, provincies en gemeenten beter zijn uitgerust om wateroverlast, waterschaarste en waterverontreiniging tegen te gaan. Aangezien de Provincie binnen haar grenzen bevoegd gezag is, mag zij voor het in behandeling nemen van een aanvraag tot het verkrijgen van een

Waterwetvergunning leges heffen. De leges mogen ook hier maximaal kostendekkend zijn en het beleid is erop gericht dat de tarieven in meerjarig perspectief niet fluctueren.

Leges in het kader van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo)

De Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) is per 1 oktober 2010 in werking getreden, waarbij een 25-tal vergunningstelsels zijn samengevoegd tot één omgevingsvergunning. Dit betekent onder meer dat bouwgerelateerde legestarieven onder de werking van de Wabo vallen. In de tarieventabel is in het kader van de Wabo een bewuste keuze gemaakt om voor de wat kleinere bouwwerken, gelet op de omvang van de bouwkosten, een wat lager dan kostendekkend tarief te hanteren. In samenhang daarmee is het uitgangspunt dat de mate van kostendekking binnen het hoofdstuk Wabo van de gezamenlijke te verlenen diensten 100% bedraagt (kruissubsidiëring), waarbij fluctuaties van de tarieven in meerjarig perspectief worden vermeden.

Leges in het kader van de Wet Natuurbescherming

Medio 2016 is een wijziging van de Legesverordening vastgesteld, waardoor het mogelijk werd om voor aanvragen in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 leges te heffen. In 2017 is deze wet vervangen door de Wet natuurbescherming. De toerekenbare kosten die gepaard gaan met de vergunningverlening worden verhaald op basis van volledige kostendekkendheid. De tarieven zijn gedifferentieerd naar de categorieën landbouw en overige, industrie en infrastructuur. Hierbij is geen sprake van kruissubsidiëring tussen de categorieën.

Heffing op grond van de Waterwet (belasting krachtens artikel 7.7 Waterwet), de zogenoemde Grondwaterheffing

Onder de naam “Grondwaterheffing” wordt een directe belasting geheven op het onttrekken van grondwater ter bestrijding van de kosten als bedoeld in artikel 7.7 van de Waterwet. Het betreft derhalve een bestemmingsheffing. Deze heffing dient ter dekking van de kosten die gepaard gaan met de grondwateronttrekking. Het betreft hier een belasting en geen legesheffing. Bij een belastingheffing is de mate van kostendekking niet aan de orde.

Regels en heffingsmaatstaven provinciale heffingen

De regels van de provinciale heffingen, evenals de toegepaste heffingsmaatstaven, komen expliciet aan de orde bij de jaarlijkse vaststelling van de verschillende belastingverordeningen. De uitgangspunten voor deze heffingen zijn opgenomen in de programmabegroting 2018.

Kwijtscheldingsbeleid

Het provinciale kwijtscheldingsbeleid volgt het rijksbeleid op grond van artikel 232e, tweede lid, van de Provinciewet. Uitzonderingen daarop zijn, in daartoe voorkomende gevallen, in de desbetreffende verordening opgenomen. Dit beleid wordt uitsluitend gehanteerd voor natuurlijke personen. Aan niet-natuurlijke personen wordt geen kwijtschelding verleend. Aangezien het leeuwendeel van de belastingplichtigen niet-natuurlijke personen betreffen, is kwijtschelding niet of nauwelijks aan de orde.

5.2. Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Inleiding
Met de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing doet de Provincie Limburg verslag van de risico's die zij mogelijk loopt bij de uitvoering van de beleidsdoelstellingen of die zij heeft opgelopen tijdens de beleidsbepaling in voorgaande jaren en die financieel niet zijn afgedekt. Deze paragraaf bevat minimaal een uiteenzetting van de wettelijk verplichte onderdelen:
a) het beleid inzake de weerstandscapaciteit en de risico's;
b) een inventarisatie van de weerstandscapaciteit;
c) een inventarisatie van de risico's;
d) overzicht kengetallen financiële positie.

De Provincie Limburg presenteert daarnaast de confrontatie tussen de risico's en beschikbare weerstandscapaciteit en biedt aan het begin van deze paragraaf de conclusie over het weerstandsvermogen.
Uit onderstaande tabel blijkt dat de beschikbare weerstandscapaciteit voldoende is om de (gewogen) risico's af te dekken. Op het (incidentele) weerstandsvermogen is een zodanig groot surplus aanwezig, dat dit ruim voldoende is om meerjarig als buffer te dienen voor het benodigde weerstandsvermogen, dankzij de sterke positie van het provinciale Eigen Vermogen. In de onderdelen b en c worden de in de onderstaande tabel genoemde onderdelen toegelicht.

Tabel 2.1: Beslag op weerstandsvermogen per 31-12-2018 (bedragen € x 1 mln.)

	Incidenteel	Structureel	31-12-2018	31-12-2017
Beschikbaar weerstandscapaciteit	1.123	47	1.170	1.225
Risico's (gewogen)	34	13	47	48
Surplus weerstandsvermogen	1.089	34	1.123	1.177
Beslag op weerstandsvermogen	**3%**	**27%**	**4%**	**4%**

Het beslag op het weerstandsvermogen (€ 47 mln.) is het saldo van de gewogen risico's die individueel bepaald zijn.

Ad a) Het beleid inzake weerstandscapaciteit en risico's

Als gevolg van externe en interne ontwikkelingen is risicomanagement belangrijk voor de Provincie Limburg.
De belangrijkste uitgangspunten van het risicobeleid en risicomanagement zijn:
- Risicomanagement is onderdeel van de reguliere planning- en control cyclus en levert een bijdrage aan het realiseren van bestuurlijk gewenste doelstellingen, beleidseffecten en prestaties van de Provincie Limburg;
- Risicomanagement heeft de functie om risico's op kansen en bedreigingen expliciet te maken en is erop gericht om de verworven kennis en ervaring met betrekking tot risico's te verankeren binnen de organisatie.

Als definitie voor het begrip Risicomanagement wordt gehanteerd: "*Het gestructureerd managen van de risico's, dat een organisatie om financiële dan wel niet-financiële redenen de beleidsdoelen niet of niet volledig realiseert*". Hierbij is risicomanagement een methode voor het op systematische wijze identificeren, analyseren, evalueren, beheersen, monitoren en communiceren van de risico's die

samenhangen met een activiteit, functie of proces met als doel het verschaffen van een redelijke mate van zekerheid dat de doelstellingen van de organisatie zullen worden gerealiseerd.

Als definitie voor het begrip ‘Risico’ wordt gehanteerd: ‘*onzekerheid dat een gebeurtenis zich voordoet, waarbij zowel positieve als negatieve effecten kunnen optreden, die van invloed zijn op het doelbereik*’.
De volgende maatregelen zijn in de afgelopen jaren ingevoerd op het gebied van risicopreventie en –signalering om het risicobewustzijn binnen de organisatie te stimuleren:

- Het permanent verbeteren van de administratieve organisatie en interne controle in nauw overleg met de huisaccountant;
- Het opstellen en jaarlijks updaten van een fraude-risicoanalyse;
- Het beheren van een convenant ‘Horizontaal Toezicht’ met de Belastingdienst, waarbij blijkt dat de Belastingdienst de fiscale beheersorganisatie als effectief heeft beoordeeld;
- Aanstellen van een integriteitsfunctionaris;
- Het hanteren van het beleidskader Misbruik en Oneigenlijk gebruik (M&O). Met dit kader beschikt de Provincie over een integraal beleid op het gebied van Misbruik en Oneigenlijk gebruik van provinciale regelingen en voorzieningen en integriteit;
- Het formeren van een, multidisciplinair samengesteld, portfolioteam, dat zich nadrukkelijk bezighoudt met de beoordeling en beheersing van (project)initiatieven. Een van de producten is de nota “Sturing in samenwerking 2.0”, een beschrijving van het strategisch investerings-en uitvoeringskader. Dit doorontwikkelde sturingskader is door Provinciale Staten vastgesteld op 10 februari 2017;
- Certificering van het grondverwervingsproces;
- In 2018 is het Informatiebeveiligingsbeleid herijkt (GS 11-12-2018) en middels een mededeling aan Provinciale Staten kenbaar gemaakt (2018/48553).

Om tot een meer centrale regie te komen op de verschillende initiatieven op het gebied van risicomanagement binnen de provinciale organisatie (juridisch, financieel, fiscaal, treasury, projecten e.d.) is een concernbreed control-raamwerk opgesteld. Het control-raamwerk geeft een duidelijk kader en is een sturingskompas voor de ambtelijke organisatie. Het moet leiden tot een verbeterd risicobewustzijn binnen de organisatie en een integraal periodiek inzicht in risicobeheersing. Het leidt tot een meer gestandaardiseerde wijze van het inbedden van risicomanagement in de organisatie, werkprocessen en rapportages. Met het invoeren van het control-raamwerk wordt invulling gegeven aan het advies van de accountant om risicomanagement verder te verbeteren.
In 2019 zal een verdere impuls worden gegeven aan het concernbrede control-raamwerk. De opzet van de organisatie van control wordt herijkt.

Ad b) Een inventarisatie van de weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit betreft het vermogen om financiële tegenvallers op te vangen, zonder dat dit invloed heeft op de voortzetting van de bestaande taken. Dit ‘vermogen’ is het geheel van middelen en mogelijkheden binnen de financiële positie van de Provincie, die zij als ‘vrij aanwendbaar’ wil aanmerken. Het gaat dus om vrij aanwendbare middelen waar geen enkele verplichting tegenover mag staan en mogelijk nog te genereren (onbenutte) inkomsten.
In overeenstemming met het BBV maken wij bij de opbouw en samenstelling van de weerstandscapaciteit onderscheid tussen incidentele en structurele componenten.
Onder incidentele risico’s wordt verstaan risico’s welke een éénmalige last tot gevolg kunnen hebben. Onder structurele risico’s wordt verstaan risico’s welke leiden tot structurele lasten (meerdere boekjaren). Onder incidentele weerstandscapaciteit wordt verstaan de middelen en mogelijkheden die éénmalig kunnen worden ingezet.

Onder structurele weerstandscapaciteit wordt verstaan de middelen en mogelijkheden welke structureel (meerdere boekjaren) kunnen worden ingezet.

Incidentele weerstandscapaciteit

De omvang van de beschikbare incidentele weerstandscapaciteit bedraagt, op basis van de balans per 31-12-2018 ruim € 1.123 mln. en is als volgt samengesteld:

Tabel 2.2: Inventarisatie incidentele weerstandscapaciteit (bedragen € x 1 mln.)

Capaciteit algemene reserve vrij aanwendbaar	86
Capaciteit Immunisatiereserve (onderdeel gebonden reserves)	1.072
Totaal capaciteit reserves	**1.158**
Correctie boekwaarde activa 'bijdragen in activa van derden'.	35
Totaal incidentele weerstandscapaciteit	**1.123**

De correctie van activaposten wordt gedaan, omdat deze activaposten geen waarde vertegenwoordigen in het economisch verkeer en dus niet kunnen worden ingezet voor het afdekken van financiële tegenvallers.

Structurele weerstandscapaciteit

De structurele weerstandscapaciteit is vooral van belang voor het opvangen van optredende risico's die over de tijd uitgestrekt effect hebben en om de incidentele weerstandscapaciteit aan te vullen na het optreden van risico's. De structurele middelen om risico's op te vangen bestaan uit de onbenutte belastingcapaciteit van € 47 mln.

Ad c) Een inventarisatie van de risico's

Het risicoprofiel van de Provincie is breder dan de risico's die wij in deze paragraaf presenteren. Risico's komen immers in alle soorten en maten voor. Vanuit jaarrekening-oogpunt zijn echter vooral de financiële risico's van belang. De risico's die we onderkennen hebben betrekking op Verbonden partijen, leningen/garanties, debiteuren, het grondbeleid, groot onderhoud en daarnaast risico's die voortvloeien uit de uitoefening van de provinciale taken (zie tabel 2.3). De voorschriften uit het BBV schrijven voor dat, indien nodig, een voorziening moet worden getroffen. Daarnaast zijn er bestemmingsreserves ingesteld.

Tabel 2.3: Totaaloverzicht risico's (bedragen € x 1 mln.)

Aandachtsgebied	Inschatting (gewogen) risico's	Voorziening	Reserve	Opgenomen in weerstandsvermogen
Verbonden partijen (excl. Leningen)	61		61	
Leningen/garanties	11		11	
Debiteuren	6	6		
Grondbeleid	11	11		
Groot onderhoud	4		4	
Overig (uitvoering programma's e.d.)	47			47
Totaal	**140**	**17**	**76**	**47***

* Het totaalrisico ad € 47 mln. dat opgenomen is in het weerstandsvermogen, is (tekstueel) nader gespecificeerd in tabel 2.4.

Risicoprofiel

Tabel 2.4: Belangrijke risico's voor het weerstandsvermogen en risicobeheersing

Begrotingsprogramma		Risico
1.1 Investeringsklimaat	1	Europese programma's
3.1 Openbaar vervoer en railagenda 3.2 Bereikbaarheid en Mobiliteit	2	Omvorming Prorail naar een publiekrechtelijk ZBO*
3.2 Bereikbaarheid en mobiliteit	3	Buitenring Parkstad (BPL)*
3.4 Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	4	Grondbeleid
3.5 Hoogwaterbescherming langs de Maas	5	Gebiedsontwikkeling Ooijen Wanssum
3.7 Energie, duurzaamheid en milieu.	6	Bodemsanering
4.3 Financiën	7	Nazorg stortplaatsen
	8	Renterisico*
	9	Indexeringen loon- en prijscompensatie
	10	Uitkering Provinciefonds*
	11	Opbrengsten opcenten MRB

** Dit betreffen de grootste risico's die gedetailleerd worden toegelicht in deze paragraaf.*

De (gewogen) risico's in de jaarrekening 2018, waarvoor nog geen maatregelen zijn getroffen en die van materieel belang zijn voor onze financiële positie, bedragen € 47 mln. (zie tabel 2.1). Dit is vergelijkbaar met de risico-inschatting die gemaakt is bij de jaarrekening 2017 (€ 48 mln.).

Er is naar gestreefd om de risico's zoveel mogelijk gekwantificeerd in beeld te brengen, met in acht name van het wettelijke kader.

De belangrijkste risico's worden onderstaand gepresenteerd. Bij de uitwerking wordt ingegaan op een aantal relevante aspecten: de omschrijving van het risico, de mogelijke financiële impact, duidelijkheid over de hoogte van de financiële relatie, een schets van de belangrijkste ontwikkelingen en tot slot een overzicht van de belangrijkste beheersmaatregelen.

Gedeputeerde Staten zijn bevoegd gezag voor de uitvoering van de wettelijke taken vergunningverlening, toezicht en handhaving voor de complexe inrichtingen, waaronder alle Brzo (Besluit risico zware ongevallen) inrichtingen, inrichtingen die vallen onder Europese Richtlijn Industriële Emissies (RIE) (IPPC-inrichtingen), inrichtingen met afvalverwerkende activiteiten en ontgrondingen. Met het stellen van voorwaarden en het houden van toezicht wordt gestreefd de kans van een incident tot een minimum te beperken. Het risico op een incident kan echter niet altijd worden voorkomen. In dat geval kan het zijn dat de kosten die verband houden met onze rol als bevoegd gezag uiteindelijk niet op de veroorzaker te verhalen zijn.

BPL	Werk-met-werk
Financiële impact	€ 7,7 mln.
Risico-omschrijving	In de financieringsovereenkomst Buitenring Parkstad Limburg (BPL) zijn een aantal afspraken gemaakt c.q. verplichtingen vastgelegd ten aanzien van de bijdrage van de regio en gemeenten in het project BPL. Eén van deze verplichtingen (art. 3.6) betreft de meerkosten Inpassingsplan 2012 voor Parkstad, gemaximeerd op € 7,7 miljoen. Provincie en regio zullen zich gezamenlijk inspannen deze regiobijdrage (zonder contant geld) vanuit Werk met werk te realiseren tot de benodigde € 7,7 miljoen. Het risico bestaat dat geen geld kan worden opgebracht uit de € 7,7 miljoen vanuit " werk met werk".
Termijn duidelijkheid	2028
Ontwikkeling/status	Met Parkstad Limburg zijn de financieringsafspraken geregeld in de financieringsovereenkomst. Deze overeenkomst is door het College van GS vastgesteld op 5 februari 2013 en ondertekend door alle gemeenten (3e kwartaal van 2013, Kerkrade 4de kwartaal 2014). Parkstad Limburg heeft de mogelijkheden om de inspanningsverplichting in te vullen in beeld gebracht. In afstemming en overleg met gemeenten, regio en provincie worden zijn deze mogelijkheden in een bestuursafspraak opgenomen waarin wordt benoemd via welk proces, binnen welke scope en binnen welke termijn de regio de inspanningsverplichting zal trachten in te vullen en uit te voeren. Deze bestuursafspraak is op 1 maart 2018 ondertekend (m.u.v. gemeente Brunssum). Als gevolg van deze ondertekening heeft de regio Parkstad eind 2018 aangegeven op korte termijn met een concreet voorstel te komen hoe de inspanningsverplichting wordt ingevuld. De provincie is in afwachting van dat voorstel.
Acties/beheersing	Periodieke rapportage over de voortgang van deze gezamenlijke inspanningsverplichting

BPL	Verdiencapaciteit
Financiële impact	€ 22,5 mln.
Risico-omschrijving	In de financieringsovereenkomst Buitenring Parkstad Limburg (BPL) zijn een aantal afspraken gemaakt c.q. verplichtingen vastgelegd ten aanzien van de bijdrage van de regio en gemeenten in het project BPL. De inspanningsverplichting van de regio is gemaximeerd op € 15 miljoen en voor de Provincie op maximaal € 7,5 miljoen. De bijdrage is volgt samengesteld: ▪ € 7,5 miljoen door de regio te betalen op basis van de financiële overeenkomst gesloten met Parkstad d.d. 15 juli 2009; ▪ € 15 miljoen opbrengsten gebiedsontwikkeling van provincie en regio gezamenlijk op basis van de financiële overeenkomst gesloten met Parkstad d.d. 15 juli 2009. De randvoorwaarden, waarbinnen dit kan plaatsvinden, en welke instrumentarium daarbij wordt ingezet, worden door de Provincie en regio gezamenlijk vastgesteld. Verdiencapaciteiten worden gelijk over Provincie en regio verdeeld als inbreng in de inspanningsverplichting. Extra opbrengsten boven de vastgestelde inspanningsverplichtingen uit gebiedsontwikkeling kunnen worden ingezet voor Werk met werk;

BPL	Verdiencapaciteit
	▪ Indien de inspanningsverplichting van de regio onverhoopt niet mocht slagen, treden Provincie en regio in overleg (zonder dat dit zal leiden tot een vraag voor aanvullend contant geld).
Termijn duidelijkheid	2028
Ontwikkeling/status	Met Parkstad Limburg zijn de financieringsafspraken geregeld in de financieringsovereenkomst. Deze overeenkomst is door het College van GS vastgesteld op 5 februari 2013 en ondertekend door alle gemeenten (3e kwartaal van 2013, Kerkrade 4de kwartaal 2014). De afspraken zijn gesplitst in een resultaatsverplichting groot € 75,5 mln., een inspanningsverplichting groot € 15,0 mln. en meerkosten inpassingsplan groot € 7,7 mln. T.a.v. de netto – onder aftrek van het provinciaal aandeel in de Binnenring ad € 14 mln.- resultaatsverplichting ad € 61,5 mln. is inmiddels € 59,96 mln. verantwoord. Per saldo resteert € 1,54 mln. aan resultaatsverplichting, te betalen uit de afrekening Binnenring. Parkstad Limburg heeft de mogelijkheden om de inspanningsverplichting in te vullen, in beeld gebracht. In afstemming en overleg met gemeenten, regio en provincie zijn deze mogelijkheden in een bestuursafspraak opgenomen waarin wordt benoemd via welk proces, binnen welke scope en binnen welke termijn de regio de inspanningsverplichting zal trachten in te vullen en uit te voeren. Deze bestuursafspraak is op 1 maart 2018 ondertekend (m.u.v. Brunssum) en gaat uit van een termijn van 10 jaar. Als gevolg van deze ondertekening heeft de regio Parkstad eind 2018 aangegeven op korte termijn met een concreet voorstel te komen hoe de inspanningsverplichting wordt ingevuld. De provincie is in afwachting van dat voorstel. Omtrent de afrekening Binnenring en de betaling van de laatste termijn uit de resultaatsverplichting heeft de gemeente Heerlen een brief gestuurd waarin zij aangegeven tot uitbetaling van dit restant bedrag over te gaan.
Acties/beheersing	Periodieke rapportage over de voortgang van de gezamenlijke inspanningsverplichting.

	Omvorming ProRail naar een publiekrechtelijk ZBO
Financiële impact	Omvorming ProRail naar een publiekrechtelijk zelfstandig bestuursorgaan (ZBO) met eigen rechtspersoonlijkheid.
Risico-omschrijving	Indien ProRail, zoals aangekondigd in het regeerakkoord 2017-2021 “Vertrouwen in de toekomst” d.d. 10 oktober 2017, wordt omgevormd tot een ZBO met eigen rechtspersoonlijkheid, zullen de investeringskosten in de Nederlandse hoofdspoorweginfrastructuur (hswi) met 21% stijgen als gevolg van het niet meer aftrekbaar zijn van de btw op de kosten aan de zijde van ProRail. In het jaarverslag van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (2017) geeft de staatssecretaris aan dat het streven is dat ProRail tijdens deze kabinetsperiode wordt omgevormd tot een publiekrechtelijke zelfstandig bestuursorgaan met eigen rechtspersoonlijkheid en dat de instellingswet per 1 januari 2021 in werking moet treden. Deze informatie bevestigt het feit dat het project elektrificatie Landgraaf – Herzogenrath (grens) geen nadelige gevolgen gaat ondervinden van de omvorming. Voor de projecten Opwaardering Maaslijn (huidige inschatting circa € 30 miljoen), de Spoorverdubbeling tussen Heerlen en Landgraaf (circa € 5 miljoen) én de Zuidelijke Spooraansluiting Chemelot (Zuidaansluiting Chemelot) circa € 6 miljoen blijft dit risico wel actueel, al is de verwachting dat kosten die gemaakt zijn tot 1 januari 2021 onder het huidige regime blijven vallen. De planning van alle genoemde projecten is nog niet voldoende hard om exacte berekeningen te maken

	Omvorming ProRail naar een publiekrechtelijk ZBO
	over de gevolgen. Deze berekening zal bij de herijking van de kredietbesluiten worden aangegeven en worden meegenomen in de besluitvorming. In de programmabegroting zijn de projecten Spoorverdubbeling Heerlen-Landgraaf, opwaardering Maaslijn en de elektrificatie Landgraaf-Herzogenrath (grens) opgenomen onder railagenda (3.1.2) en is de Zuidelijke Spooraansluiting Chemelot opgenomen onder 3.2.4.
Termijn duidelijkheid	Naar verwachting in 2020.
Ontwikkeling/status	Ten aanzien van dit onderwerp heeft de Staatssecretaris op 23 november 2017 in een brief aan de Tweede Kamer (IENM/BSK-2017/281925) aangegeven dat de omvorming van BV ProRail geen negatief effect voor derden mag hebben. Concreet geeft de Staatssecretaris aan dat de inzet van het kabinet is dat "*de kosten niet op de reizigers, de verladers, de vervoerders en de concessieverleners en de investeringen op het spoor worden afgewenteld*". Het College van GS heeft op 21 december 2017 een brief aan de Staatssecretaris van I&W gestuurd waarin opgeroepen wordt om expliciet te bevestigen dat eventueel optredende financiële gevolgen van de omvorming van ProRail door het Rijk zullen worden gecompenseerd. In de hoorzitting, die vooraf ging aan het Ambtelijk Overleg Spoorordening van 31 januari 2018 heeft portefeuillehouder Mackus ingesproken. Naar aanleiding van deze hoorzitting is de impact van de ZBO-status van ProRail intensief besproken in het AO Spoorordening. Van dit overleg is nog geen vastgesteld verslag beschikbaar. De Staatssecretaris heeft in dit debat aangegeven dat het de inzet van het kabinet is dat de kosten van de omvorming van ProRail niet op de reizigers, verladers, vervoerders en concessieverleners worden afgewenteld. Desgevraagd gaf de Staatssecretaris ook nog aan dat dit een randvoorwaarde is geweest bij het opnemen van dit aspect in het regeerakkoord. In het jaarverslag van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (2017) bevestigt de Staatssecretaris dat de inzet van het Kabinet is dat de eventuele kosten van deze omvorming niet op de reizigers, de verladers, de vervoerders (en de concessieverleners) en de investeringen op het spoor worden afgewenteld. Dit betekent dat de structurele effecten van de btw gemitigeerd moeten worden. Hiertoe bekijkt de Staatssecretaris de optie of ProRail in de toekomst (gedeeltelijk) btw-ondernemer kan blijven, zodat de effecten zich niet voordoen. Daarnaast bekijkt de staatssecretaris of een eventueel btw-effect op andere wijze kan worden gemitigeerd. Het Interprovinciaal Overleg IPO heeft de Staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat in november 2018 (kenmerk IENW/BSK-2018/223268) een brief gestuurd waarin namens het IPO nogmaals een oproep wordt gedaan om – ondanks de herbevestiging dat de omvorming niet zal leiden tot hogere kosten voor derden – snel met definitieve duidelijkheid dient te worden gekomen voor de fiscale en financiële gevolgen die ook de toets van de Europese Commissie kunnen doorstaan. Het IPO roept op dat compensatie via het Provinciefonds werkbaar is, mits die is gekoppeld aan de investeringsomvang van de individuele provincies en de verdeling dus niet via de algemene verdeelsleutel tot stand komt. Tevens is op 13 december 2018 een motie van de leden Amaouch en Ziengs in de Tweede Kamer aangenomen waarin de regering wordt verzocht als onderdeel van de financiële paragraaf in kaart te brengen wat de gevolgen zijn voor lopende of toegekende spoorprojecten en de kostenstijging voor decentrale overheden, indien zij na 2021 opdrachtgever zijn voor ProRail.

	Omvorming ProRail naar een publiekrechtelijk ZBO
Acties/beheersing	De portefeuillehouder blijft in gesprek met het Rijk om de nadelige consequenties van deze omvorming te voorkomen.

	De hoogte van de algemene uitkering provinciefonds
Financiële impact	De ontwikkeling van de algemene uitkering wordt bepaald door het accres, door overige ingrepen van het Rijk, door taakmutaties, door herverdelingen en vanaf 2015 de onder- of overschrijding van het BCF-plafond. Het accres wordt bepaald door de groei van de rijksuitgaven en varieert van jaar op jaar, maar ook met betrekking tot één jaar. Voor één jaar varieert een accres met maximaal 2 à 3 procentpunt. Het accresbedrag in het provinciefonds wordt bepaald door het accrespercentage te vermenigvuldigen met de bedragen die als algemene en decentralisatie-uitkeringen in het provinciefonds zitten. Door toevoeging van nieuwe bedragen in het provinciefonds neemt bij eenzelfde accrespercentage het accresbedrag toe. Dit is in sterke mate in 2016 gebeurd. Voor Limburg betekent dit dat de variatie in het accrespercentage in 2018 neerkomt op € 3,7 à 5,5 miljoen (2015: € 2 à 3 miljoen). Dit bedrag kan hoger worden als ook het accres van het voorgaande jaar nog wijzigt, want zo'n bijstelling werkt structureel door, en beide wijzigingen hetzelfde teken (+ of -) hebben. De financiële impact kan dan tot € 6 à 7 miljoen oplopen. De systematiek om het accres te bepalen is ontwikkeld om het provinciefonds even snel te laten groeien of dalen als de rijksbegroting. Op deze wijze leveren provincies een evenredige bijdrage aan rijksbezuinigingen. Het Rijk voert echter toch ook op andere manieren bezuinigingen op het provinciefonds door. We noemen hier twee grote bezuinigingen: de structurele korting met € 300 miljoen vanaf 2011 en de kortingen van € 66 miljoen om het BTW-Compensatiefonds in stand te houden. De budgettaire nadelen van dit soort extra bezuinigingen kunnen veel groter zijn dan de nadelen bij accresaanpassingen. Zo heeft de korting met € 300 miljoen Limburg uiteindelijk € 18 miljoen structureel gekost. De budgettaire impact van dit soort bezuinigingen kan heel sterk variëren. In de regel moet jaarlijks rekening worden gehouden met een mogelijke financieel nadeel hierdoor van € 1 à 2 miljoen. Nieuwe taken of taken die bij de provincies verdwijnen leiden ook tot meer of minder middelen. Uitgangspunt is dat de middelen toereikend zijn om de taak uit te voeren. Een taakmutatie leidt dan wel tot een wijziging van de algemene uitkering of een decentralisatie-uitkering, maar niet tot een wijziging van de financiële ruimte. De financiële impact is nihil. Een nieuwe verdeling van de algemene uitkering, zoals in 2012, een definitiewijziging van een maatstaf, actualisering van de volumina van verdeelmaatstaven, maar ook elke verdeling van middelen via de maatstaven van het provinciefonds, welke middelen daarvoor op een andere manier werden verdeeld, kunnen leiden tot herverdeeleffecten. Positieve herverdeeleffecten betekenen meer middelen dan eerder, en negatieve minder middelen. Vanaf 2017 wordt de algemene uitkering volgens een nieuw verdeelmodel verdeeld. Het model brengt structurele decentralisatie-uitkeringen over naar de algemene uitkering en zorgt ervoor dat daarbij geen herverdeeleffecten optreden. Het model moet binnen drie jaar worden geëvalueerd en in die periode zijn er geen herverdeeleffecten. Vanaf 2015 heeft het BTW-Compensatiefonds (BCF) een plafond. Overschrijden de

	De hoogte van de algemene uitkering provinciefonds
	BTW-claims van provincies en gemeenten het plafond, dan wordt de overschrijding gekort op het provincie- en gemeentefonds. Omgekeerd leidt een onderschrijding van het plafond tot een toevoeging aan het provincie- en gemeentefonds. Voorlopig gaan we ervan uit dat de financiële impact € 1 miljoen (incidenteel) kan zijn. In totaliteit moeten we met een maximale financiële impact van € 10 miljoen per jaar rekening houden. Hoe is het beeld voor 2018 met betrekking tot de uitkeringen? In de primaire begroting 2018 is op basis van de meicirculaire 2017 de volgende raming voor de uitkeringen 2018 provinciefonds voor Limburg opgenomen: ▪ algemene uitkering € 161.079.551 ▪ decentralisatie-uitkeringen € 18.801.105 De totale uitkering 2018 is € 179.880.656 In de jaarstukken 2018 zijn op basis van de decembercirculaire 2018 de volgende bedragen als uitkering uit het provinciefonds verantwoord: – algemene uitkering € 159.945.950 – decentralisatie-uitkeringen € 63.216.885 De totale uitkering 2018 is € 223.162.835 De algemene uitkering 2018 is in de jaarstukken 2018 € 1.133.601 lager dan in de primaire begroting 2018 geraamd. De verklaring hiervoor is: ▪ Bijstellingen van het accres 2018 en de doorwerking van bijstellingen van het accres 2017 hebben per saldo tot een groei van de algemene uitkering met € 2.907.000 geleid; ▪ Bijstellingen (van de ramingen) met betrekking tot het BCF hebben voor een verlaging van de algemene uitkering met € 2.229.000 gezorgd; ▪ Mutaties bij taken die onder de algemene uitkering vallen, zorgden in 2018 voor een afname met € 324.000; ▪ Tot slot leidden de actualisering van de verdeelmaatstaven en afrondingsverschillen tot een afname van de algemene uitkering met € 1.487.601. De toename van de decentralisatie-uitkeringen in de jaarstukken 2018 met € 44.415.780 heeft te maken met 13 nieuwe en drie gewijzigde decentralisatie-uitkeringen die voor 2018 aan Limburg zijn toegekend. Dit is gebeurd in de in de verschillende circulaires na de meicirculaire 2017, waarop de raming in de primaire begroting 2018 was gebaseerd.
Risico-omschrijving	Zie bij financiële impact.
Termijn duidelijkheid	De uitkering 2018 wordt definitief vastgesteld in de meicirculaire 2019.
Ontwikkeling/status	
Acties/beheersing	Via IPO is er een constant overleg over de voorstellen van het Rijk.

	Renterisico
Financiële impact	Het maximale structurele renterisico voor de uitstaande middelen is bepaald op € 6,3 mln.
Risico-omschrijving	De (netto) rente-invloed op het resultaat wordt bepaald door het saldo van het rendement op de provinciale uitzettingen en de rentebijschrijving op de interne financieringsmiddelen. Met name de rente-invloed van de provinciale uitzettingen op de

	Renterisico
	begroting is groot. De renteopbrengsten vormen immers een belangrijk structureel dekkingsmiddel voor de begroting. De Provincie heeft een aanzienlijk volume aan middelen uitstaan waarbij de rentevergoeding bij vrijval onderhevig is aan fluctuaties op de geld- en kapitaalmarkt. Ultimo 2018 bedraagt het totale volume aan uitgezette middelen € 1,26 miljard. Het betreft zowel middelen die uitstaan in het kader van de publieke taak (leningen en garantstellingen) als middelen van de treasury portefeuille (m.n. obligaties). De actuele lage stand van de geld- en kapitaalmarktrente is voor vrijvallende middelen een belangrijke risicofactor. De financiële impact daarvan is groot, gelet op het volume van de totale portefeuille In de meerjarenraming renteopbrengst 2018-2033 is voor de te herbeleggen middelen uitgegaan van de huidige lage renteniveaus zoals deze gelden voor de middellange termijn. Indien de rentevergoeding bij Schatkistbankieren of uitzettingen in de vorm van leningen aan decentrale overheden lager is dan actueel begroot, loopt de provincie een renterisico. Indien de rente daalt met 50 basispunten (0,5%) is de rentederving € 6,3 mln., berekend op basis van de totale uitstaande middelen eind 2018 ad € 1,26 mld. Lagere renteopbrengsten kunnen deels worden gecompenseerd door uitzettingen in het kader van de publieke taak, echter de hoogte van deze uitzettingen is afhankelijk van het aantal toegekende financieringen na toetsing aan het Uitvoeringskader SIS 2.0. De obligatieportefeuille inclusief onderhandse leningen (circa € 769 mln.) is belegd met een gemiddelde looptijd van 5 jaar. In 2019 bedragen de reguliere aflossingen in deze portefeuille € 64 mln. De reguliere aflossingen in de financieringsportefeuille (publieke taak) bedragen in 2019 ruim € 68 mln. Naast de geschetste negatieve impact van een lage marktrente zijn de mogelijkheden om optimaal op de markt te opereren ten aanzien van het genereren van renteopbrengsten beperkt sinds het verplicht Schatkistbankieren. Een rentestijging heeft behoudens voor herbelegging van vrijvallende posten in portefeuille geen impact op de begrotingsruimte omdat de portefeuille op nominale waarde is gewaardeerd.
Termijn duidelijkheid	De hoogte van de rentederving is afhankelijk van de renteontwikkelingen op de geld- en kapitaalmarkt. De inzet van de obligatieportefeuille in uitzettingen in het kader van publieke taak is afhankelijk van de besluitvorming ten aanzien van projecten.
Ontwikkeling/status	Betreft dynamische renteontwikkelingen op de geld- en kapitaalmarkt.
Acties/beheersing	De renteontwikkeling in de markt is een exogene factor die niet te beïnvloeden is. Via de planning & control cyclus wordt de meerjaren raming renteopbrengst periodiek aangepast aan de renteverwachtingen en actuele investeringsplanning.

Wijzigingen
Ten opzichte van de jaarstukken 2017 zijn de volgende risico's gewijzigd:

Vervallen risico's:
In de jaarstukken 2018 is het risico inzake Milieu Service Zuid financieel verantwoord in de jaarstukken. Derhalve is het risico niet meer opgenomen in deze paragraaf.

Ad d) Overzicht kengetallen financiële positie.

Met ingang van de begroting 2016 is in het BBV voorgeschreven dat in deze paragraaf een set van zes verplichte kengetallen wordt opgenomen. Naast de set van kengetallen wordt een beoordeling van

de onderlinge verhouding van de kengetallen in relatie tot de financiële positie opgenomen. De kengetallen en de beoordeling geven gezamenlijk inzicht over de financiële positie van de provincie.

De kengetallen van de begroting 2018 zijn gebaseerd op de primitieve begroting 2018. De zes voorgeschreven kengetallen zullen achtereenvolgens worden beschreven en toegelicht.

Netto schuldquote (c.q. gecorrigeerd voor alle leningen).
De netto schuld weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de provincie ten opzichte van de eigen middelen. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van rentelasten en aflossingen op de exploitatie. Het wordt berekend als het verschil tussen de eigen middelen en de schulden gerelateerd aan de baten exclusief de mutaties in de reserves.

Om inzicht te verkrijgen in hoeverre er ook sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven. Op die manier wordt duidelijk aangegeven wat het aandeel is van de verstrekte leningen en de betekenis daarvan voor de schuldenlast.

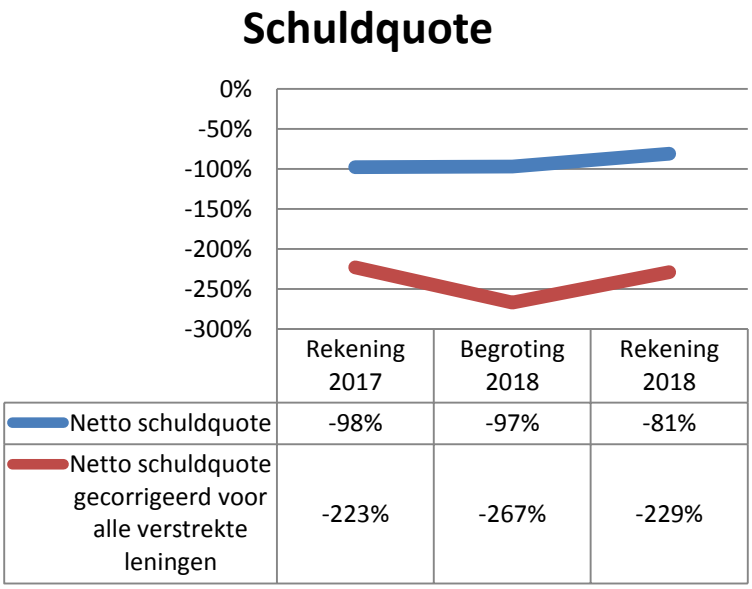

	Rekening 2017	Begroting 2018	Rekening 2018
Netto schuldquote	-98%	-97%	-81%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	-223%	-267%	-229%

Toelichting:
Een negatieve netto schuldquote betekent dat er sprake is van een overschot aan middelen. Dat is bij de Provincie Limburg het geval. Het overschot (lees: de netto schuldquote) neemt af ten opzichte van 2017 door afname van de omvang van de belegde middelen maar er blijft sprake van een overschot. De negatieve schuldquote wordt deels bepaald door het feit dat de Provincie Limburg over voldoende eigen middelen beschikt om projecten te financieren en dus geen externe financiering hoeft aan te trekken.

Door de netto schuldquote weer te geven inclusief de doorgeleende gelden verkrijgen we inzicht in hoeverre er sprake is van doorlenen. Zo blijkt wat het aandeel is van de verstrekte leningen en wat dit betekent voor de schuldenlast. Logisch gevolg is dat de overschotten (ten opzichte van de netto schuldquote) stijgen. De netto schuldquote (inclusief de doorgeleende gelden) stijgt ten opzichte van 2017.

Solvabliteitsratio.

Deze ratio geeft inzicht in de mate waarin de provincie in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Het geeft het eigen vermogen weer als percentage van het balanstotaal. Het eigen vermogen bestaat uit de reserves en het resultaat uit het overzicht van baten en lasten.

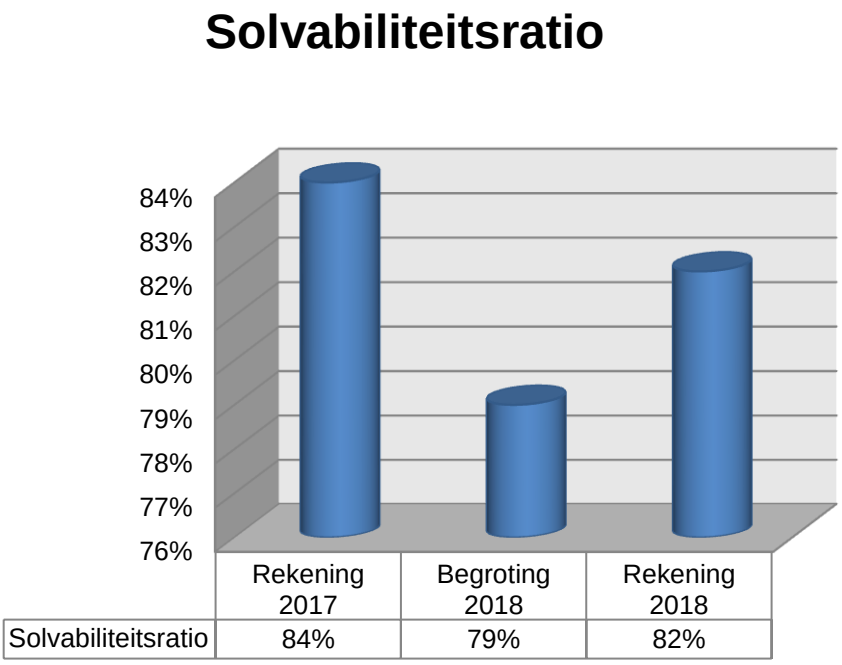

Toelichting:

De solvabiliteitsratio is een maat voor de weerbaarheid van de provincie. De mate van weerbaarheid in combinatie met de andere kengetallen geeft een indicatie over de financiële positie van de provincie. Als we het vreemd vermogen beschouwen zien we dat dit met name bestaat uit overlopende passiva. Dit betreffen voor een substantieel deel beschikte subsidies. Gezien de hoogte van het vreemd vermogen kunnen we concluderen dat de berekende ratio voldoende is om aan de financiële verplichtingen te voldoen. Ten opzichte van 2017 blijft de ratio nagenoeg gelijk.

Kengetal grondexploitatie.
Uit het verleden is gebleken dat de grondexploitaties een forse impact kan hebben op de financiële positie van provincies. De boekwaarden van de grondposities zijn van belang. Deze moeten worden terugverdiend bij verkoop. De omvang van de totale boekwaarde van de gronden wordt gerelateerd aan de baten exclusief de mutaties in de reserves.

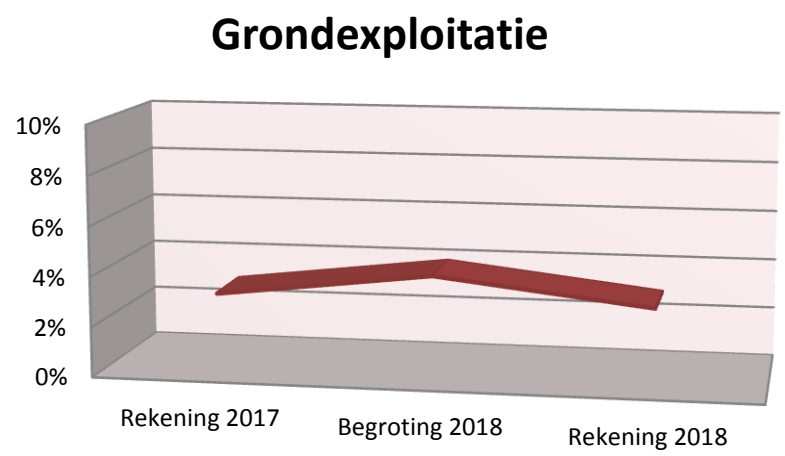

	Rekening 2017	Begroting 2018	Rekening 2018
Grondexploitatie	3%	4%	3%

Toelichting:
De omvang van de grondexploitatie bij de provincie is gering. Daarbij komt dat in de berekening van het kengetal de boekwaarde is opgenomen. Voor een deel van de gronden is een voorziening opgenomen voor 85% van de bruto-boekwaarde. Dit betekent een zeer klein risico voor de financiële positie.

Structurele exploitatieruimte.
Voor de beoordeling van het structurele en reële evenwicht van de begroting is het onderscheid tussen structurele en incidentele baten/lasten van belang. We spreken van incidentele baten/lasten als het gaat om eenmalige zaken die zich gedurende maximaal 3 jaar voordoen. Het onderscheid tussen structureel en incidenteel is vastgelegd in een notitie van commissie BBV. De structurele exploitatieruimte wordt bepaald door het saldo van de structurele baten en lasten en het saldo van de structureel toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves gedeeld door de totale baten exclusief mutatie reserves.

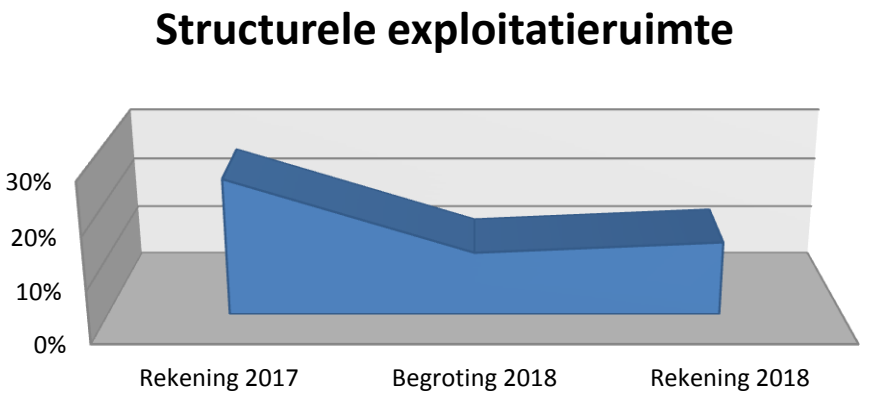

	Rekening 2017	Begroting 2018	Rekening 2018
Structurele exploitatieruimte	26%	12%	14%

Toelichting:
Een positief kengetal betekent dat we een positief saldo hebben tussen de structurele baten/lasten en de structurele onttrekking/ toevoegingen aan de reserves. De structurele ruimte neemt af ten opzichte van 2017. Ondanks de afgenomen structurele ruimte zit er nog steeds flexibiliteit in de exploitatie.

Belastingcapaciteit.
Een provincie heeft de mogelijkheid het aantal opcenten te verhogen tot het maximaal te heffen aantal opcenten zoals dat door het Rijk wordt bepaald. De belastingcapaciteit van provincies wordt berekend door het aantal opcenten in jaar t (het begrotingsjaar) te relateren aan het gemiddelde van het aantal opcenten van alle provincies in jaar t-1 en uit te drukken in een percentage.

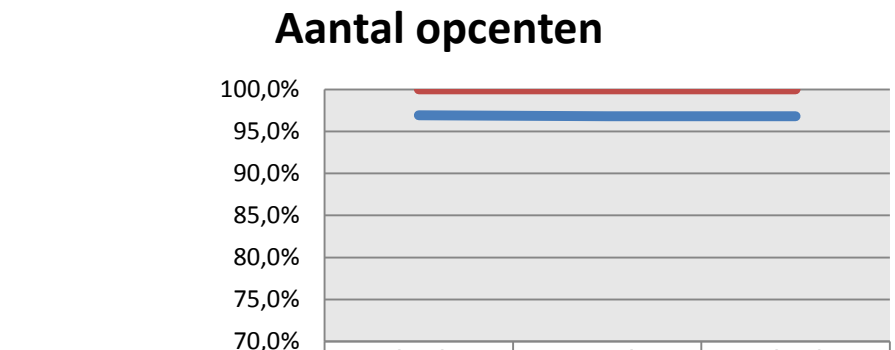

	Rekening 2017	Begroting 2018	Rekening 2018
Aantal opcenten t.o.v. landelijk gemiddelde	96,9%	96,8%	96,8%
Landelijk gemiddelde jaar t-1	100,0%	100,0%	100,0%

Toelichting:
Uit bovenstaand overzicht blijkt dat de provincie Limburg onder het landelijk gemiddelde zit qua heffen van provinciale opcenten. Voor 2018 bedraagt de onbenutte belastingcapaciteit € 47 mln.

Conclusie en samenvatting.
De kengetallen netto schuldquote, netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte geldleningen, de solvabiliteitsratio en het kengetal grondexploitatie hebben betrekking op de balans.
Uit bovenstaande overzichten blijkt dat de Provincie Limburg een overschot aan middelen heeft. Vooralsnog hoeven geen aanvullende financieringen te worden aangetrokken. De overschotten zijn afgenomen ten opzichte van 2017 hetgeen zijn weerslag heeft op de schuldquotes. De solvabiliteitsratio geeft aan dat er een goede mate van weerbaarheid bestaat en het financieel risico met betrekking tot de grondexploitatie is minimaal te noemen.

De kengetallen structurele exploitatieruimte en de belastingcapaciteit hebben betrekking op de exploitatie. Uit de berekening van de kengetallen blijkt dat de structurele baten voldoende zijn en dat er nog ruimte is om de structurele baten te verhogen. De onbenutte belastingcapaciteit bedraagt € 47 mln.

Op basis van bovenstaande kan geconcludeerd worden dat de Provincie Limburg een gezonde financiële positie heeft.

5.3. Onderhoud kapitaalgoederen

Kapitaalgoederen zijn van belang voor realisatie van provinciale programma's. Zo speelt een goed onderhouden infrastructuur een belangrijke rol in economie en sociaal leven. Een integrale afweging tussen aanwezigheid van kapitaalgoederen, kwaliteitsniveau, onderhoud en visie is van strategisch belang voor de Provincie, en voor de financiële positie. Met de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen in de begroting stellen Provinciale Staten kaders voor onderhoud van infrastructuur, voorzieningen en gebouwen. Met behulp van de Jaarstukken kan controle op deze kaders plaatsvinden.

5.3.1. Infrastructuur en wegbeheer

Inleiding

Wegen zijn belangrijke kapitaalgoederen en hebben effect op diverse uitvoeringsprogramma's. Ze zijn van essentieel belang voor de Limburgse economie en zorgen ook voor verbindingen tussen mensen. Daarom willen wij bereikbaarheid en doorstroming in Limburg maximaal faciliteren en onze infrastructuurvoorzieningen ook vanwege de veiligheid in optimale conditie houden.

Beleid

Het beleid voor het onderhouden van infrastructuur is opgenomen in diverse kaders. Binnen deze kaders dragen de clusters Wegaanleg & Wegbeheer zorg voor het beheer en onderhoud van een gedeelte van deze infrastructuur, vooral betreffende de provinciale weginfrastructuur. De Provincie is eigenaar van infrastructuur bestaande uit globaal 450 km weg (inclusief naastgelegen voorzieningen) en is wettelijk verantwoordelijk voor het beheren, onderhouden en rehabiliteren hiervan. Dit gebeurt conform het door Provinciale Staten vastgestelde beleidskader 'Voorzieningenniveau Provinciale Wegen 2011'. Net als voorgaande jaren is in 2018 het voorzieningenniveau van de provinciale wegen met kwaliteitsniveau 'BASIS' gehandhaafd. Met dit kwaliteitsniveau is een goed functionerend provinciaal (wegen)netwerk geborgd en is het risico op het ontstaan van achterstallig onderhoud beheerst. Op dit moment is er geen sprake van achterstallig onderhoud.

In het belang van provinciale programma's zijn in 2018 beheerafspraken voorbereid voor de spoorverbinding Zuid Limburgse Stoomtrein Maatschappij (ZLSM) (Begrotingsprogramma 3.1. Openbaar vervoer en railagenda, product 3.1.2. Railagenda). Vanwege de uitbreiding van het (wegen)areaal en de onderzochte opgave voor kunstwerken en verhardingen is een nota kapitaalgoederen infrastructuur opgesteld. Bij komst van het nieuwe college zal deze nota ter besluitvorming worden voorgelegd.

Daarnaast zijn er noodzakelijke reconstructies van de provinciale infrastructuur voortgekomen uit provinciale programma's. Met de vaststelling van het Mobiliteitsplan in 2018 zijn de bestaande kaders (zoals de beleidsnota Regionaal Verbindend Wegen Net (RVWN), beleidsnota Verkeers- en Vervoersmanagement, etc.) daarbij niet meer als eigenstandige uitgangspunten gebruikt. Daarnaast is eind 2018 als verdere uitwerking van het Mobiliteitsplan een afwegingskader Mobiliteitsopgave en –ambitie vastgesteld. De toepassing van dit kader wordt overgelaten aan het nieuwe college.
Met een integrale benadering en toepassing van het afwegingskader wordt de programmering van de geplande rehabilitaties (reconstructieve projecten en vervangingen van assets) bepaald.

Beheer en onderhoud van nieuwe infrastructuur

Realisatie van nieuwe infrastructuur is mede afhankelijk van procedures. De ingebruikname markeert het punt waarbij overdracht aan de wegbeheerder aan de orde is. De kosten voor het beheer en onderhoud worden op het moment van ingebruikname ten laste gebracht van de provinciale begroting. In onderstaande tabel zijn projecten opgenomen, waarvan de voorbereiding is gestart. Voor project N266 – Rondweg Nederweert is door Provinciale Staten besloten een aanvullend alternatief te ontwikkelen. Na de keuze voor een alternatief door PS in 2019 zal het project weer opgenomen worden in de lijst.
Afhankelijk van de complexiteit van deze projecten vindt naar verwachting oplevering plaats in de periode van 2019-2023.

Tabel 3.1. Oplevering projecten

Project	Periode
1. Buitenring Parkstad Limburg (BPL)	2019 - 2020
2. Rondweg Wanssum	2019 - 2020
3. N280 West - deelproject Weert Leudal	2020 - 2023
4. N280 West - deelproject Roermond	2019 - 2021
5. N270 - VIA Venray	2020 - 2021

Een aantal onderdelen van de provinciale (weg)infrastructuur zijn vanwege de functie in het totale infrastructuurnetwerk overgedragen aan derde partijen. De eventuele financiële gevolgen hiervan voor het beheer en onderhoud zijn separaat aan het college voorgelegd.

Financiële consequenties

Financiële consequenties van beheerplannen en de meerjarenraming 2018-2021 zijn vertaald in de begroting. Onderstaande tabellen (3.2 en 3.3) geven inzicht in de gerealiseerde exploitatiekosten en investeringen van het beheer- en onderhoud aan het provinciale wegennet 2018. De investeringen komen terug in de exploitatie in de vorm van kapitaallasten.

Exploitatiebudget

Met de exploitatiebudgetten worden de jaarlijks terugkerende onderhoudsactiviteiten ten behoeve van constructief-, conserverend en functioneel onderhoud gedekt. De middelen worden ingezet om incidentele schade aan het wegennet te herstellen, zodat groot onderhoud niet vervroegd, maar op de geplande tijdstippen kan worden uitgevoerd. Ook worden de exploitatiebudgetten aangewend om periodiek terugkerende onderhoudsactiviteiten voor een veilig en effectief wegennet uit te voeren.
Op deze wijze wordt kapitaalsvernietiging van het provinciale wegennet voorkomen en wordt een voldoende kwaliteitsniveau van de wegen gewaarborgd. Onderstaande tabel geeft inzicht in het budget en de realisatie ervan in 2018.

Tabel 3.2 Exploitatiebudget 2018 (bedragen € x 1.000)

Omschrijving	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Begroting na wijziging 2018	% Verschil 2018
Exploitatielasten *	12.284	14.477	14.598	0,8%

* Incl. steunpunten wegen.

Volgens bovenstaande tabel is er sprake van een onderuitputting van € 0,12 mln. Dit verschil wordt voornamelijk veroorzaakt door een voordelig verschil inzake gladheidbestrijding en wordt toegevoegd aan de Reserve Gladheidsbestrijding.

Investeringskredieten

Wegenprojecten: rehabilitaties en vervangingsinvesteringen worden in de regel gedekt door investeringskredieten. Onderstaande tabel geeft inzicht in de stand van zaken ultimo 2018.

Tabel 3.3: Overzicht vervangingsinvesteringen en rehabilitatie projecten 2018 (bedragen x € 1.000)

Omschrijving	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Beschikbaar (restant) krediet	% Verschil 2018
Vervangingsinvesteringen	1.050	1.094	1.388	2%
Rehabilitatie projecten	4.371	14.576	47.425	

De verschillen in investeringskredieten (zie tabel 3.3) worden veroorzaakt door verschuivingen in de uitvoering. De investeringskredieten in de begroting 2018 en bijhorende meerjarenraming 2018 -2021 zijn gebaseerd op een vast bedrag dat jaarlijks geïndexeerd wordt en houden geen rekening met deze verschuivingen. De werkvoorraad 2018 was een cumulatie van projecten die in 2017 en 2018 in uitvoering zijn genomen. De projecten zijn gefinancierd uit reguliere wegensectormiddelen van 2017 maar ook uit voorliggende dienstjaren. Ook wordt de werkvoorraad naast deze reguliere wegensectormiddelen gefinancierd uit BDU-middelen, en bijdragen van derden. Genoemde bruto bedragen in de tabel 3.4. hebben hierop betrekking.

Tabel 3.4 Overzicht rehabilitatieprojecten 2018 (bedragen x € 1.000)

Weg-nummer	Naam	Werkzaamheden	Bruto-bedrag
N270	Eindhoven - Well	VIA Venray	573
N271	Venlo – Nijmegen	Fietspaden Plasmolen Mook (MIP 2015)	202
N271	Venlo - Nijmegen	Aanpassingen kom Lomm, werk gemeente Venlo	19
N273	Ittervoort – Venlo	Kom Baarlo	193
N273	Ittervoort – Venlo	Aanleg rotonde t.b.v. uitbreiding Nunhemzaden	468
N274	Brunssum -Posterholt	Rehabilitatie incl. 2 turborotondes t.b.v. BPL en fietsbrug IBA	9.063
N276	Brunssum – St. Joost	Ongelijkvloerse kruising Nolenslaan Sittard	1.093
N278	Maastricht – Vaals	De Hut – De Planck – fietspad	31
N300	De Beitel - Kerkrade	Gravenweg Landgraaf	2.418
N570	Roermond - Rothenbach	Verbetering verharding	27
-		Leisure Lane	104
-		Randweg Abdissenbosch	90
div.	Overige projecten	Beplantingsbestek, incidentele investeringen, incidentele grondaankopen, incidentele investeringen verkeersveiligheid, studieprojecten en groenbeheervisie/inrichting rotondes	295
		TOTALEN	**14.576**

Reserves en voorzieningen

Gladheidsbestrijding:

Door de zachte winter 2018 zijn de kosten van de gladheidsbestrijding € 109.058 lager dan begroot. Voor de gelijkmatige belasting van de exploitatierekeningen met de kosten van de gladheidsbestrijding is de Egalisatiereserve Gladheidsbestrijding ingesteld. Deze reserve wordt aangewend als dekking voor de overschrijding van de begrote kosten voor gladheidsbestrijding. Overschotten op het budget worden aan betreffende reserve toegevoegd.
De maximale toegestane hoogte van deze reserve bedraagt € 453.780. Het saldo van de reserve bedroeg per 1-1-2018 € 182.599. Het restant op het budget gladheidsbestrijding ad € 109.058 wordt toegevoegd aan deze reserve, waarmee deze reserve in totaal € 291.657 bedraagt.

5.3.2. Gebouwen

Inleiding

De provincie Limburg heeft een aantal gebouwen in eigendom. Dit zijn het Gouvernement aan de Maas, drie steunpunten voor provinciale wegen (Hulsberg, Sittard en Nederweert), drie provinciale musea (Bonnefantenmuseum Maastricht, Limburgs Museum Venlo en het Museumplein Limburg Kerkrade), Kasteel Groot Buggenum te Grathem, de voormalige burgemeesterswoning te Venlo, Cargoloods Maastricht-Airport, de panden van Maastricht Aachen Airport en het stationsgebouw met loods, werkplaats, watertoren en seinhuisjes van de Zuid Limburgse Stoomtrein Maatschappij Simpelveld. Medio juni is het steunpunt Maasduinen te Wanssum geamoveerd om plaats te maken voor de ontwikkelingen rondom het project Ooijen-Wanssum. Voor het steunpunt Maasduinen is voor vier jaar een huurcontract afgesloten bij het steunpunt van Rijkswaterstaat in Venlo.
Kwalitatief goed onderhoud is belangrijk voor de representativiteit, maar ook voor de functionaliteit en dus ook voor de uitvoering van de provinciale programma's. Het doel is het waarborgen van het vastgestelde onderhoudsniveau (representativiteit en functionaliteit) van alle provinciale gebouwen.

Beleid

Met Statenstuk G-16-042 is op 16 december 2016 het meerjarenplan 2016-2018 geactualiseerd en opnieuw vastgesteld tot 31 december 2018. Tevens zijn budget-neutrale wijzigingen van de stortingen in de beschikbare onderhoudsvoorziening ten behoeve van groot onderhoud provinciale gebouwen doorgevoerd.
In 2018 zijn alle provinciale gebouwen geïnspecteerd. Per pand zijn er meerjarenonderhoudsplannen opgesteld voor de periode 2019-2033. Na doorrekening van alle plannen blijkt het in de meerjarenbegroting 2019-2020 opgenomen budget, onvoldoende te zijn voor het uitvoeren van het geplande (meerjarige) onderhoud.
De financiële lijn tot aan de nieuwe statenperiode is om geen besluiten meer te nemen die structureel extra middelen vragen. Op deze manier wordt de volle keuze voor het bepalen van de inhoudelijke en politieke koers voor de nieuwe statenperiode bij de (nieuwe) Provinciale Staten gelegd. Dit impliceert dat onder andere de besluitvorming rondom het onderhoud van kapitaalgoederen, waaronder gebouwen, nu verder wordt voorbereid en ter besluitvorming aan de nieuwe Staten zal worden voorgelegd.
Naar aanleiding van bovenstaande is de voorziening onderhoud provinciale gebouwen omgevormd tot een reserve.

In het meerjarenonderhoudsplan worden de beleidskaders op hoofdlijnen aangegeven:

- een eenduidige financiering voor het onderhoud van de provinciale gebouwen (duurzaam financieel beleid);

- formuleren van een meerjarige onderhoudsplanning met als doelstelling het waarborgen van de representativiteit en functionaliteit (onderhoudsniveau);
- opname van beschreven activiteiten in de planningscyclus;
- voldoen aan de BBV-verplichting tot het werken met een actueel meerjarenonderhoudsplan.

Het plan wordt jaarlijks geactualiseerd en eenmaal in de vier jaar herzien op basis van een herinspectie van alle (bouw)elementen. Er is geen sprake van achterstallig onderhoud. Het groot onderhoud aan het Gouvernement is gelijktijdig met het project Verduurzaming uitgevoerd.

Klimaatneutraal maken provinciale gebouwen

De tweede gewijzigde motie 809 Brugman c.s. inzake verduurzaming provinciale gebouwen (inclusief de derde gewijzigde motie 797) is aan Provinciale Staten ter besluitvorming voorgelegd. De benodigde additionele middelen voor het Gouvernement ad € 0,24 mln. zijn verwerkt in de begroting 2018 (dekking uit coalitiemiddelen onvoorzien). De werkzaamheden zijn gelijktijdig met het project verduurzaming uitgevoerd en in december 2018 opgeleverd.

Verduurzaming Gouvernement

De verduurzaming van het Gouvernement is in combinatie met het gepland onderhoud volgens planning op 16 december 2018 opgeleverd. Hiermee is het Gouvernement weer toekomstbestendig. Het binnenklimaat is verbeterd naar klimaatklasse B (ventilatie en koeling). Het huidige energielabel G is verbeterd naar B. Verder is het Gouvernement aangesloten op het warmtenet van Cèramique. Tevens zijn een aantal onderdelen van de tweede gewijzigde motie 809 mevrouw Brugman in het Gouvernement gerealiseerd.
Het project is binnen het beschikbare taakstellende budget en planning uitgevoerd

5.4. Financiering

Bij financiering gaat het om de vraag hoe de Provincie regelt dat ze tijdig kan beschikken over de benodigde liquide middelen, zodat ze te allen tijde in staat is om aan haar betalingsverplichtingen te voldoen. Dit kan door te lenen bij liquiditeitstekorten en te sparen en te beleggen bij liquiditeitsoverschotten. Met het inkomens- en rendementsmotief als uitgangspunt is in 2018 bereikt dat de uitgezette overtollige middelen een stabiele en evenwichtige verdeling van de jaarlijkse opbrengsten hebben opgeleverd, met gebruikmaking van een liquiditeitsprognose. De provinciale portefeuille moet adequaat worden beheerd om kosten en risico's te beperken. Dit vormt de eerste pijler van treasury: het beheer van 'tijdelijk overtollige middelen'.
De tweede pijler omvat de uitzettingen in het kader van de publieke taak: leningen en garantstellingen, waarbij het aanvraag- en beheerproces conform de provinciale kaders wordt ingevuld. Vanwege de ingezette offensieve investeringsstrategie is deze vorm van uitzettingen een steeds belangrijker onderdeel van treasury. De impact van deze strategie wordt eveneens in deze paragraaf belicht.

Deze paragraaf geeft inzicht in:
5.4.1. Algemene ontwikkelingen, zowel intern als extern;
5.4.2. Uitzettingen van tijdelijk overtollige middelen;
5.4.3. Uitzettingen uit hoofde van de publieke taak: financieringen;
5.4.4. Financieringen (aantrekken van middelen);
5.4.5. Terugblik beleidsplan 2018.

5.4.1. Algemene ontwikkelingen

Intern
De provinciale beleggingsportefeuille is deels in vermogensbeheer ondergebracht en deels in eigen beheer via een brokeradviseur. Afgelopen jaar is € 92,85 miljoen nominaal tussentijds verkocht uit de obligatieportefeuille in vermogensbeheer gelet op de liquiditeitspositie. Het optimaal spreiden van het beschikbaar vermogen blijft van belang. Door spreiding wordt voldaan aan de liquiditeitseis en wordt gestreefd naar een zo optimaal mogelijk rendement.

Ultimo 2018 bedraagt het volume van de treasury portefeuille afgerond € 769 mln. (2017 € 887 mln.). Het gewogen gemiddeld rendement over 2018 bedraagt 3,88% waar in de begroting een gemiddeld rendement van 3,37% was geraamd. In tabel 5.4.1 is het begrote en het gerealiseerd beleggingsvolume van de tijdelijk overtollige middelen weergegeven. Het begrote volume over 2018 betreft het *gemiddeld* vermogen, het gerealiseerd volume betreft de stand van het vermogen per ultimo 2018.

Tabel 5.4.1: Gemiddeld beleggingsvolume rekening 2018 (bedragen x € 1.000)

	Realisatie 2017	Begroting 2018	Realisatie 2018
Totaal volume	886.890	790.000	768.964

De doelstelling van Treasury met betrekking tot het realiseren van een vaste jaarlijkse inkomstenbron wordt enerzijds bereikt door het uitzetten van tijdelijk overtollige middelen. Anderzijds wordt vanuit de uitzettingen uit hoofde van de publieke taak rendement gegenereerd. De focus op het uitzetten van middelen vanuit de publieke taak is in 2018 gecontinueerd vanwege de ingezette offensieve

investeringsstrategie. Dit beleid is vastgelegd in het Uitvoeringskader ‘Sturing in Samenwerking 2.0’ (PS besluit d.d. 10-2-2017). De Provincie richt haar beleid steeds meer op het gezamenlijk participeren met partners in projecten of initiatieven, in plaats van of naast subsidiëren. Eén van de instrumenten hierbij is het verstrekken van geldleningen of garanties, kortweg financieringen. Dit zorgt voor een geleidelijke transformatie van middelen in obligaties naar uitzettingen in het kader van de publieke taak. Randvoorwaarde bij de inzet van de obligatieportefeuille is dat de (rente)opbrengsten meerjarig op een (minimaal) gelijk niveau liggen, rekening houdend met het vaak hogere risicoprofiel dat inherent is aan dergelijke uitzettingen. Hiermee wordt de eis van het garanderen van een jaarlijkse inkomstenbron voor de provinciale begroting geëffectueerd.

Gezien de totale omvang van het beschikbaar vermogen eind 2018 zijn voldoende liquide middelen aanwezig voor de geraamde investeringen inclusief mutatie kasmiddelen (totaal ruim € 180 mln.) tot en met 2022. Rekening houdend met deze uitgaven en met aflossingen op verstrekte leningen in het kader van publieke taak resteert eind 2022 afgerond € 590 mln. belegd vermogen.

In de provinciale begroting is geen renteomslag gebruikt bij het toerekenen van rente aan investeringen. De werkelijke renteomslag bedraagt 0%, de Provincie financiert nauwelijks extern.

Extern

Op grond van de Wet fido en Ruddo dient de Provincie vanwege Schatkistbankieren (SKB) haar tijdelijk overtollige middelen te stallen bij het Rijk. Obligatieleningen die vanwege vrijval aflossen in de portefeuille dienen overgeheveld te worden naar het Rijk en mogen niet meer in de markt worden herbelegd. Obligatieleningen die de Provincie al in portefeuille had bij invoering van SKB, mogen op basis van een overgangsregeling tot aflossingsdatum in portefeuille blijven. Als alternatief voor Schatkistbankieren is het wettelijk toegestaan leningen aan andere decentrale overheden te verstrekken, mits geen sprake is van een toezichtrelatie. De performance van de provinciale treasuryportefeuille wordt dan ook grotendeels bepaald door het renteniveau op de geld- en kapitaalmarkt.

De renteopbrengsten vormen een belangrijke inkomstenpost voor de provinciale begroting hetgeen betekent dat de provinciale begroting gevoelig is voor bewegingen in de rentemarkt. Een rentedaling van 0,5% betekent voor de meerjarenbegroting een inkomstenderving van afgerond € 4 mln. per jaar. Een rentestijging heeft uiteraard het omgekeerde tot gevolg. Omdat de obligatieleningen een gemiddelde looptijd van 4,5 jaar hebben en in tranches vrijvallen in de komende jaren, heeft een rentestijging of –daling alleen voor het kortlopende deel van de beleggingen (circa 15% van de treasuryportefeuille) direct gevolgen voor de begroting voor zover de vrijvallende beleggingen niet revolverend worden ingezet voor de publieke taak.

In onderstaande tabel is de rentevisie zoals gepubliceerd door een aantal banken versus de gerealiseerde rente in 2018 weergegeven.

Tabel 5.4.2: Rentevisie versus de gerealiseerde rente in 2018

Soort rente	Rente visie 1e helft 2018	Realisatie rente 1e helft 2018	Rente visie 2e helft 2018	Realisatie rente 2e helft 2018
3-maands	-/- 0,28%	-/- 0,324%	-/- 0,17%	-/- 0,309%
10-jaars	1,06%	0,88%	1,18%	0,81%

In de rentevisie, zoals opgenomen in de begroting 2018 (opgesteld medio 2017) werd uitgegaan van een 3-maands renteniveau van -/- 0,33% en een 10-jaarsrenteniveau van 0,89% ultimo 2018. Met name het gerealiseerde niveau van de 10 jaars rente wijkt af van de verwachte rentestand. De lage kapitaalmarktrente, van toepassing op nieuwe uitzettingen, beïnvloedt de komende jaren de renteopbrengst van de provinciale portefeuille. Op basis van de actuele liquiditeitsprognose zal de

vrijval uit de treasuryportefeuille vanaf 2021 gedeeltelijk in onderhandse leningen aan decentrale overheden buiten de provincie Limburg worden uitgezet. Van deze uitzettingen is in 2018 geen gebruik gemaakt vanwege het feit dat er geen sprake was van reguliere vrijval in de obligatieportefeuille alsmede vanwege de liquiditeitspositie. Gelet op de beperkte verhandelbaarheid van onderhandse leningen dienen dit soort uitzettingen nauw te worden afgestemd op de liquiditeitsprognose.
Als gevolg van het verbod op (her)beleggen in de obligatiemarkt wordt de provinciale portefeuille steeds veiliger gelet op het debiteurenrisico. De overtollige middelen worden bij vrijval immers bij het Rijk of via onderhandse leningen bij gemeenten ondergebracht, waardoor het aspect debiteurenrisico een steeds minder grote rol speelt in de bestaande obligatieportefeuille. Dit geldt uiteraard niet indien de vrijvallende middelen worden aangewend voor uitzettingen in het kader van de publieke taak waar over het algemeen meer risico mee is gemoeid.

De economische groeiverwachtingen voor 2019 zijn met grote onzekerheid omgeven. Deze wordt vooral veroorzaakt door wereldwijd bovengemiddeld hoog politiek risico. Voor Europa zal vooral de Brexit op korte termijn voor beroering blijven zorgen. Niet alleen qua economische vooruitzichten, ook ten aanzien van inflatie en monetair beleid zijn de verwachtingen van financiële markten afgelopen periode duidelijk veranderd. De inflatieverwachtingen zijn gedaald met name vanwege de lagere olieprijs. In de eurozone is de ‘headline’ inflatie in vierde kwartaal 2018 gedaald van 2,1% naar 1,6%. Daar staat tegenover dat de looninflatie tot nog toe zeer beperkt is gebleven, zeker in de eurozone. Met de verslechterde groei- en inflatievooruitzichten neemt de ruimte voor centrale banken om rentes te verhogen af. De Europese Centrale Bank (ECB) heeft het programma van ‘kwantitatieve verruiming’ ultimo 2018 afgerond. ECB-president Draghi heeft aangekondigd dat een eerste renteverhoging niet hoeft te worden verwacht voor het eind van zomer 2019.
De kapitaalmarktrente is sinds eind 2018 verder gedaald. Vanaf een looptijd van 5 jaar is het swaprente net positief op 0,13% (tarief medio februari 2019).

De verwachting in de markt ten aanzien van de 10 jaars swaprente bedraagt 0,84% over 12 maanden (stand medio februari 2019 0,65%). Wat betreft de korte rente is de verwachting in de markt dat de 3 maands euribor -/- 0,24% bedraagt over 12 maanden (stand medio februari -/- 0,308%). Positieve euribortarieven worden pas eind 2019 verwacht.

5.4.2. Uitzettingen van tijdelijk overtollige middelen

In het Treasurystatuut zijn de doelstellingen van de treasuryfunctie opgenomen. Tevens is beschreven onder welke voorwaarden uitzettingen van tijdelijk overtollige middelen dienen te worden gedaan.

Samenstelling uitgezette middelen
Ter verkrijging van een vaste jaarlijkse inkomstenstroom is de provinciale portefeuille zodanig ingericht dat sprake is van een zo optimaal mogelijke spreiding naar kredietwaardigheid, looptijden en debiteuren. Enerzijds worden de uitzettingen gedaan ter dekking van de geplande investeringen en hieraan gekoppeld de liquiditeitsplanning. Anderzijds zorgen de uitzettingen er voor dat voldaan kan worden aan de doelstelling om langjarig een vaste inkomstenstroom te genereren. Naast de algemene doelstelling met betrekking tot het garanderen van een zo stabiel mogelijke vaste jaarlijkse inkomstenbron als algemeen dekkingsmiddel voor de begroting is met name de liquiditeitseis een belangrijke factor in het treasurybeleid. De Provincie moet immers te allen tijde aan haar betalingsverplichtingen kunnen voldoen. De bestaande provinciale portefeuille transformeert de komende jaren geleidelijk naar uitzettingen bij decentrale overheden, voor zover de portefeuille niet is

ingezet in het kader van de offensieve investeringsstrategie. In plaats van het beleggen van middelen binnen de kaders van de Wet fido (beleggingsfunctie) worden de middelen steeds meer ingezet voor de publieke taak. Voor de sturing en monitoring van deze portefeuille is een financieel systeem ingericht, waarmee tevens de rapportage van de financieringsportefeuille wordt opgesteld.

De samenstelling van de portefeuille tijdelijk overtollige middelen eind 2018 is in tabel 5.4.3 opgenomen. Het gemiddeld rendement in 2018 is inclusief de vrijval rentederving vanuit de daartoe gevormde reserves in 2017 en 2018. Van de bij de tussentijdse verkoop van obligaties in 2018 gerealiseerde boekwinst ad € 6,56 mln. is ruim € 6 mln. toegevoegd aan een egalisatiereserve ter dekking van de gederfde renteopbrengsten in de jaren 2018 tot en met 2022. Het incidenteel resultaat in 2018 bedroeg € 550.000. In 2018 is vanuit deze egalisatiereserve alsmede de in 2017 gevormde reserve in totaal € 3,33 mln. aan renteopbrengsten toe te rekenen. De boekwinst is behaald vanwege het feit dat de verkochte obligaties een hogere couponrente opleverden dan de marktrente ten tijde van de verkoop. De boekwinst is daarmee een vergoeding voor de gederfde toekomstige renteopbrengsten.

Tabel 5.4.3: Uitzettingen (bedragen x € 1.000)

Uitgezette gelden	Bedrag	Gemiddeld rendement
Stand per 1 januari 2018	**886.893**	**4,02%**
Specificatie stand per 31 december 2017:		
		%-aandeel in portefeuille
1. Schatkistbankieren rekening courant	48.294	6,3 %
2. Obligatieportefeuille (vermogensbeheer)	521.670	67,8 %
3. Onderhandse leningen decentrale overheden	199.000	25,9 %
		100,0%
nieuwe uitzettingen (+)	0,0	
vervallen uitzettingen (-/-)	117,929	
Stand per 31 december 2018	**768.964**	**3,88%**

Drempelbedrag

Op de verplichting voor decentrale overheden hun liquide middelen bij het Rijk te stallen geldt een uitzondering voor liquide middelen tot een bepaald bedrag: het drempelbedrag. Dit bedrag is afhankelijk van het begrotingstotaal en bedraagt voor de Provincie Limburg op basis van de begroting 2018 (ruim) € 3,9 mln. Het drempelbedrag is gebaseerd op een gemiddelde per kwartaal, waardoor incidentele uitschieters gedurende het kwartaal kunnen worden opgevangen. In de jaarstukken en kwartaalrapportages dient te worden aangegeven welk bedrag aan liquide middelen gemiddeld in een kwartaal op de rekening courant is gestald. De Provincie Limburg is in 2018 onder het voor haar geldende drempelbedrag gebleven, zoals blijkt uit de volgende tabel.

Tabel 5.4.4: Drempelbedrag 2018 (bedragen x € 1.000)

Uitgezette gelden	Bedrag
Gemiddeld bedrag kwartaal 1	32,7
Gemiddeld bedrag kwartaal 2	14,4
Gemiddeld bedrag kwartaal 3	18,7
Gemiddeld bedrag kwartaal 4	164,8
Totaal gemiddeld bedrag 2018	***57,65***

Rendementen provinciale beleggingen

In 2018 bedroeg het gemiddeld rendement op de provinciale beleggingen 3,88%. De gemiddelde renteopbrengst op de obligatie portefeuille (IRR) geplaatst bij ASR vermogensbeheer (voormalig BNG vermogensbeheer) is 3,99% (exclusief rentederving verkochte obligaties in 2017 en 2018). Het rendement op de middelen van het Schatkistbankieren (SKB) is 0%. Het cashmanagement is erop gericht het gemiddeld bedrag gestald bij SKB rond € 50 mln. te houden. Het gemiddeld rendement op de 10-jaars staatsobligatie bedroeg in 2018 0,55%.

Het gemiddeld rendement op de provinciale beleggingen is in 2018 licht gedaald in vergelijking met 2017 (4,02%). Dit wordt veroorzaakt doordat de vrijval vanuit de egalisatiereserve, gevormd in 2017, in 2018 € 2,6 mln. bedraagt. In 2017 is ruim € 3,65 mln. uit deze reserve aan de renteopbrengsten toegerekend, rekening houdend met het aflossingsprofiel van de verkochte obligaties.

Behoudens het aanhouden van een saldo op de rekening courant bij het Rijk voor het opvangen van de uitgaven op korte termijn zijn bij SKB geen middelen op deposito's gestald in 2018.

De begrote renteopbrengsten voor 2018 (Eindejaarsbijstelling) bedroegen € 47,54 mln., bestaande uit renteopbrengsten op uitgezette middelen in het kader van de publieke taak en uit renteopbrengsten uit tijdelijk overtollige middelen (inclusief vrijval uit de in 2017 en 2018 gevormde egalisatiereserve). De gerealiseerde renteopbrengsten bedragen € 47,8 mln., waarvan de verdeling in de volgende tabel is gespecificeerd.

Tabel 5.4.5: Begrote versus gerealiseerde renteopbrengst 2018 (bedragen x € 1.000)

Soort renteopbrengst	Begroting 2018	Realisatie 2018
Rente financieringen u/g (incl. Enexis)	15.412	15.711
Renteopbrengst beleggingen	28.682	28.666
Vrijval reserve 2017-2021, jaar 2018	*2.599*	*2.599*
Vrijval reserve 2018-2022, jaar 2018	*732*	*732*
Rente kasgeldlening	*115*	*113*
Totale renteopbrengst	**47.540**	**47.821**

Het voordelige verschil van € 0,28 mln. wordt met name veroorzaakt door licht hoger gerealiseerde renteopbrengsten uit de verstrekte financieringen u/g. De renteopbrengsten uit beleggingen zijn vrijwel gelijk aan het begrote bedrag bij de Eindejaarsbijstelling 2018.

De totale renteopbrengsten van de uitzettingen zijn op basis van de huidige samenstelling van het vermogen voldoende voor de structureel benodigde renteopbrengsten. De kaders met betrekking tot de uitzettingen uit hoofde van de publieke taak zijn in het Uitvoeringskader 'Sturing in Samenwerking 2.0' beschreven. Dit Uitvoeringskader is geactualiseerd via PS besluit d.d. 10 februari 2017.

EMU-saldo

Het EMU-saldo is het jaarlijkse saldo van de lasten en baten op basis van reële transacties, ongeacht of het exploitatie- of investeringsuitgaven en –inkomsten betreft. Deze benadering is volledig afwijkend van de methodiek (conform BBV) op basis waarvan de provinciale begroting wordt opgesteld.

In het Bestuurlijk Overleg Financiële verhoudingen van 23 mei 2018 jl. is gesproken over de EMU-norm voor de decentrale overheden. Na een constructieve dialoog hebben het Rijk en decentrale overheden elkaar gevonden in een macro EMU-norm van -0,4 procent van het bbp per jaar voor de periode van 2019 tot en met 2022. Hiermee is een balans gezocht om invulling te geven aan de investeringsopgave in tal van maatschappelijke thema's en tegelijkertijd de gedeelde verantwoordelijkheid voor gezonde overheidsfinanciën. Jaarlijks zal tijdens het bestuurlijk overleg worden stil gestaan bij de belangrijke ontwikkelingen in de financiële positie van het Rijk en decentrale

overheden. Hiermee wordt invulling gegeven aan de Wet houdbare overheidsfinanciën en de uitgangspunten van het Regeerakkoord en het Interbestuurlijk programma.
Afgesproken is dat de medeoverheden onderling komen tot een onderverdeling van de macro EMU-norm. Het Rijk neemt dit voorstel over en biedt, via een voorhangprocedure, een ministeriële regeling aan bij de Staten-Generaal. Na instemming van het parlement wordt de EMU-norm gepubliceerd in de Staatscourant.

De staatssecretaris van Financiën heeft een voorstel aan de Tweede Kamer gedaan om de EMU-ruimte voor de medeoverheden van 0,4% BBP voor de jaren 2019-2022 als volgt te verdelen:
- 0,27% BBP voor de gemeenten;
- 0,08% BBP voor de provincies;
- 0,05% BBP voor de waterschappen.

De vertaling hiervan, zoals weergegeven in de septembercirculaire 2018, levert voor de Provincie Limburg een referentiewaarde op van min € 54,56 mln. Het is op dit moment geen norm waar de Provincie zich aan hoeft te houden.

Tabel 5.4.6: EMU-saldo

€ x 1 mln.

	Referentiewaarde 2018	Realisatie 2018[1]
EMU-saldo Provincie Limburg	-54,56	-69,8

Het werkelijke EMU-saldo over 2018 van Provincie Limburg is € 69,8 mln. negatief.
Volledigheidshalve merken wij op dat er aan een overschrijding van de EMU referentiewaarde geen sanctie is verbonden.

5.4.3. Uitzettingen uit hoofde van de publieke taak

Kredietrisico's op verstrekte gelden
De Provincie richt haar beleid steeds meer op het gezamenlijk participeren met partners in projecten of initiatieven, in plaats van of naast subsidiëren. Eén van de instrumenten hierbij is het verstrekken van geldleningen of garanties, kortweg financieringen. In dit onderdeel worden de verstrekte financieringen vermeld, waarbij onderscheid is gemaakt naar financieringen aan verbonden partijen, gewaarborgde geldleningen en financieringen aan derden, inclusief de mutaties in 2018.
Omwille van de leesbaarheid worden alleen de financieringen die nieuw of gewijzigd zijn in 2018 na iedere tabel toegelicht. Voor financieringen waarbij geen sprake is van een wijziging anders dan de regulier overeengekomen aflossing wordt verwezen naar de toelichting op de betreffende financiering in de eerdere jaarrekeningen en naar de halfjaarrapportage ‘uitzettingen publieke taak’ welke vertrouwelijk voor Provinciale Staten ter inzage wordt gelegd. Een samenvatting van de financieringsportefeuille is opgenomen in de reguliere treasuryrapportage.

[1] 1 Het EMU-saldo realisatie is berekend op basis van de Iv3-matrix jaar 2018 (cat. 1 t/m 5).

Financieringen aan verbonden partijen

Tabel 5.4.7: Financieringen aan verbonden partijen (bedragen x € 1.000)

Verbonden partij	Met/zonder zekerheid	Datum GS/PS besluit	Schuld in € per 31-12-17	Schuld in € per 31-12-18	Mutatie 2018
Vordering op Enexis BV (bruglening)	zonder	PS 17-4-2009/ GS 12-5-2009	56.837	56.837	0
Provincie Limburg Commandiet BV/RvR Limburg beheer BV *)	zonder	PS 5-7-2002	4.410	4.760	350
AvationValley Commandiet BV	zonder	PS 13-2-2009	4.893	4.893	0
Stichting Life Incubator Maastricht (SLIM/Brains Unlimited)	met garantie UM	GS 8-2-11/ PS 10-2-11	1.603	1.223	-/- 380
Limburgse Herstruct.maatschappij Bedrijventerreinen (LHB) BV *)	zonder	GS 14-4-2009/ PS 29-5-2009	7.600	6.100	-/- 1.500
BNG 1e tranche	zonder	PS 9-10-15/ GS 1-9-15	50.000	50.000	0
BNG 2e tranche	zonder	PS 7/8-7-16/ GS 21-6-16	50.000	50.000	0
NWB 1e tranche	zonder	PS 6-2-15/ GS 16-12-14	50.000	50.000	0
NWB 2e tranche	zonder	PS 7/8-7-16/ GS 21-6-16	50.000	50.000	0
CHV B.V.	zonder	PS 31-10-14/ GS 9-6-15	2.720	2.720	0
MAABI B.V. *)	met	PS 9-10-15/ GS 8-9-15 / GS 15-12-15	600	1.896	1.296
Land Development AviationValley Maastricht C.V. *)	met	PS 12-10-12/ GS 10-2-15	15.995	9.716	-/- 6.279
NV Waterleiding Maatschappij Limburg	zonder	GS 17-12-13/ PS 21-12-13	10.000	10.000	0
B.V. Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo (vast leningdeel)	met	PS 16-12-16/ GS 24-1-17	35.000	35.000	0
B.V. Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo (variabel leningdeel)	met	PS 16-12-16/ GS 24-1-17	0	500	500
Totaal			**339.658**	**333.645**	**-/- 6.013**

*) Nieuw in 2018 dan wel gewijzigd in 2018

Stichting Life Incubator Maastricht (SLIM/Brains Unlimited) was in de jaarrekening 2017 vermeld in de tabel ‘Geldleningen aan derden’. Omdat de Provincie aandeelhouder is van deze stichting, hoort deze lening thuis in de tabel ‘Financieringen aan verbonden partijen’, hetgeen in 2018 is aangepast. Dit betekent een bijstelling (verhoging) van het totaalbedrag per ultimo 2017 met € 1,603 mln.

- Provincie Limburg Commandiet B.V.
  Aan deze B.V. is binnen de bestaande leningovereenkomst € 0,35 mln. verstrekt in 2018.
- Limburgse Herstructureringsmaatschappij Bedrijventerreinen B.V.
  In 2018 is in totaal € 1,6 mln. tussentijds afgelost op de provinciale lening.
- MAABI B.V.

In 2018 is de tweede tranche verstrekt ad € 1,4 mln., de eerste tranche ad € 0,6 mln. is in 2016 verstrekt. Eind 2018 is de reguliere aflossing conform overeenkomst voldaan.

- LandDevelopment AvationValley Maastricht C.V.
  In 2018 is tussentijds afgelost op de provinciale lening vanwege grondverkopen conform de voorwaarden zoals opgenomen in de overeenkomst.

Garantstellingen en gewaarborgde leningen

Tabel 5.4.8: Gewaarborgde geldleningen (bedragen x € 1.000)

Garantstellingen	Met/zonder zekerheid	Datum GS/PS besluit	Garantstelling in € per 31-12-2017	Garantstelling in € per 31-12-2018	Mutatie 2018
Nationaal Groenfonds *)	zonder		4.611	3.959	-/- 652
Ruimte voor Ruimte Limburg CV *)	zonder	GS 27-11-12/ PS 12-10-12	10.000	16.000	6.000
Sectorplan Grenzenloos werken	zonder	GS 8-9-2015	916	0	-/- 916
Zon PV TPN	zonder	GS 7-4-15	41	41	0
B.V. Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo *)	zonder	PS 16-12-16/ GS 24-1-17	5.860	2.930	-/- 2.930
Totaal			21.428	22.930	1.502

*) Nieuw in 2018 dan wel gewijzigd in 2018

- Nationaal Groenfonds
  Het Nationaal Groenfonds heeft ultimo 2018 een bedrag van € 53,504 mln. aan convenantsleningen uitstaan. De Provincie staat garant voor 7,4% van dit leningbedrag, zijnde € 3,96 mln. Dit is een uitvoeringsregeling van het Rijk, het risico dat de Provincie wordt aangesproken in het kader van deze garantstelling is daarmee nihil.
- Ruimte voor Ruimte Limburg C.V.
  De contragarantstelling van 50% zoals gesteld door BPD (vml. Bouwfonds) is eind 2018 vervallen als gevolg van de overname van het aandeel van BPD in Ruimte voor Ruimte C.V. door Provincie Limburg. De netto garantstelling van Provincie Limburg richting de C.V. stijgt daarmee van € 8 mln. naar € 16 mln., rekening houdend met de aflossing ad € 4 mln. in februari 2018 op de door de Nederlandse Waterschapsbank verstrekte geldlening aan Ruimte voor Ruimte Limburg C.V..
- Sectorplan Grenzenloos werken
  De garantstelling is vervallen vanwege het feit dat het betreffende project is gestopt.
- B.V. Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo
  De provinciale garantstelling aan BNG Bank ad € 5,86 mln. is in 2017 verleend voor twee door BNG Bank verstrekte leningen aan de B.V. van totaal € 10 mln. in het kader van de vervlechting Greenport Venlo. De Provincie staat garant voor 58,6% van de leningen, de overige aandeelhouders in de B.V. zijn medegarant. Vanwege de reguliere aflossing op één van de door BNG verstrekte leningen is de provinciale garantstelling medio 2018 verlaagd met € 2,93 mln. De einddatum van de resterende BNG lening is 1-7-2019.

Geldleningen aan derden

Tabel 5.4.9: Geldleningen aan derden (bedragen x € 1.000)

Geldnemer/debiteur	Met/zonder zekerheid	Datum GS/PS besluit	Financiering in € per 31-12-17	Financiering in € per 31-12-18	Mutatie 2018
Stichting Zuyderland Medisch Centrum (Atrium)	zonder	PS 11-2-11/ GS 1-3-11	5.000	5.000	0
Burger Windpark *	zonder	GS 25-7-17	0	75	75
Gerli Venlo B.V. (Cabooter)	met	GS 27-1-15	655	555	-/- 100
Coöperatie Gedeelde Weelde *	2e pandrecht	GS 22-5-18	0	30	30
Feed Design Lab *	zonder	GS 23-4-13	400	0	-/- 400
Californie Wijnen (Geothermie) *)	met	GS 4-1-11/ PS 10-2-11	1.395	1.317	-/- 78
Groot Buggenum	zonder	3-11-09	930	896	-/ -34
MAAS B.V.	met	GS 14-6-16	1.000	1.000	0
Nationaal Groenfonds part. natuurontwikkeling *	zonder	GS 23-2-10	63	0	-/- 63
Natuurrijk Limburg	zonder	GS 23-6-15	992	992	0
OML	deels gar.	GS 30-8-11/ PS 21-10-11	6.000	3.000	-/- 3.000
Parvus Avez B.V.	met	GS 2-5-17	1.839	1.731	-/- 108
QCP	met (verpand.)	GS 8-4-14	500	299	-/- 201
Raywaver (Richochet B.V.)	zonder	GS 6-3-12	250	250	0
Renteloze studievoorschotten	zonder		9	8	-/- 1
SineMetU	met	GS 23-6-15	50	50	0
Startersleningen (SVn) *	met	PS 29-9-17/ GS 28-7-15	39.300	42.396	3.096
Stichting HAS	met bestuurl. garantie	GS 5-12-17	2.500	2.500	0
Stichting Ontwikkelingsmij Enci	zonder	1-3-11	250	250	0
Stichting Plattelandshoés	met	GS 15-11-16	300	285	-/- 15
Stichting Woonzorg Elisabeth Stift *	met	GS 1-3-16 / 22-5-18	322	382	60
SVn stimuleringsleningen *	zonder	PS 12-10-12/ 14-6-13/5-2-16	53.623	70.978	17.355
Toverland	zonder	PS 9-10-15/ GS 27-10-15	1.600	1.400	-/- 200
Toverland 2018 *	zonder	GS 22-8-17/ PS 29-9-17	0	2.000	2.000
Zero emissie busvervoer *	zonder	GS 14-4-15	370	0	-/- 370
ZLSM	zonder	GS 11-12-12/ GS 13-12-16	150	117	-/- 33
ZON PTC	zonder	GS 26-7-16 PS 30-9-16	5.000	5.000	0
Totaal			**122.498****	**140.511**	**18.013**

) Nieuw in 2018 dan wel gewijzigd (verhoogd) in 2018

***Totaalbedrag in jaarrekening 2017 was € 121.601: de lening aan Stichting Life Incubator Maastricht ad € 1,603 mln. per ultimo 2017 is in 2018 onder de juiste categorie 'Financieringen aan verbonden partijen' ondergebracht (zie tabel 5.4.7). De lening aan stichting HAS ad € 2,5 mln. is eind 2017 verstrekt, echter was niet in bovenstaande tabel opgenomen.*

- Burger Windpark De Kookepan B.V.
  De eerste tranche van de lening is in maart 2018 verstrekt ten behoeve van de coöperatieve ontwikkeling van een windpark in Leudal. De omvang van de totale lening is € 140.000, met een looptijd van maximaal 3 jaar. Aflossing van de lening vindt plaats op einddatum.
- Coöperatie Gedeelde Weelde
  De lening is eind 2018 verstrekt voor de realisatie van een coöperatieve winkel met streekproducten ter versterking van de lokale economie. De lening heeft een looptijd van 10 jaar, is achtergesteld bij de bancaire financiering en wordt vanaf 2022 lineair afgelost.
- Feed Design Lab
  De verstrekte lening aan Stichting Open Innovation Feed Design Lab is in het eerste kwartaal van 2018 afgewikkeld.
- Californië Wijnen (Geothermie)
  Medio 2018 is de winning van aardwarmte in Grubbenvorst door Staatstoezicht op de Mijnen stilgelegd. Het verzoek van leningnemer om de rente- en aflossingsverplichtingen met betrekking tot de provinciale lening tot eind 2018 op te schorten is eind augustus door het college gehonoreerd. De lening is recent volledig voorzien gelet op de toenemende onzekerheid op de kans van succesvol herstel van de aardwarmtewinning.
- Nationaal Groenfonds particuliere natuurontwikkeling
  Doel van dit fonds is om grondaankopen in de EHS door particulieren/ particuliere organisaties voor te financieren. Voor deze gronden komt een subsidie voor functieverandering ter beschikking op het moment dat de kwalitatieve verplichting wordt gevestigd. Met deze subsidie kan de particulier de voorfinanciering grotendeels aflossen en vloeit het geleende geld terug in het fonds. Provincie Limburg en Nationaal Groenfonds hebben ieder een gelijk bedrag beschikbaar gesteld, waarbij vanuit de 1e tranche ad € 2,5 mln. slechts één lening is verstrekt. Het restant leningbedrag is ultimo 2018 afgelost. Nieuwe leningen worden niet meer verstrekt.
- Startersleningen SVn
  Provinciale Staten hebben in september 2017 geen wensen en bedenkingen geuit inzake het voorstel tot ophoging van de kredietfaciliteit startersleningen met € 5 mln., waarmee de totale kredietfaciliteit € 42,8 mln. bedraagt. In 2018 zijn aan SVn binnen dit kredietbesluit aanvullende tranches ad € 3,5 mln. verstrekt (exclusief beheerkosten SVn).
- Stichting Woonzorg Elisabeth Stift
  In 2017 is een provinciale lening verstrekt voor de realisatie van 26 onzelfstandige wooneenheden met bijbehorende centrale voorzieningen, bedoeld voor mensen met een laag inkomen en/of een (dreigende) afstand tot de samenleving in het vml. klooster Elisabeth Stift in Kerkrade. Op basis van de aangepaste businesscase waaruit een solide kasstroom blijkt vanuit de reeds gerealiseerde appartementen, is medio 2018 het aflossingsritme van de lening aangepast. De reeds voldane rente- en aflossingsverplichting is opnieuw beschikbaar gesteld waardoor de stichting de resterende investeringen in het pand kan realiseren. De aflossing start eind juni 2019 via maandannuïteit.
- SVn stimuleringsleningen
  Provinciale Staten hebben op 15 juni 2018 geen wensen en bedenkingen geuit ten aanzien van het collegevoorstel tot ophoging van budget voor de stimuleringsleningen met € 75 mln. Tevens hebben Gedeputeerde Staten op 24 april 2018 ingestemd met het aantrekken van een financiering ad € 75 mln. van de EIB ten behoeve van de Verordening Duurzaam Thuis. In 2018 zijn binnen het beschikbare budget aanvullende tranches ad € 25,2 mln. beschikbaar gesteld (exclusief

beheerkosten). Aan aflossingen is in 2018 ruim € 7 mln. ontvangen op de stimuleringsleningen, welke aflossingen door SVn naar de Provincie conform afspraak zijn overgeboekt.

- Toverland (2018)
  Provincie Limburg heeft een achtergestelde lening verstrekt ad € 2 mln., naast achtergestelde leningen van het MKB Leningenfonds en LIOF (€ 1 mln. resp. € 2 mln.) en een bancaire financiering. De leningen zijn bestemd voor de investeringen van Toverland ('fase 5') in de uitbreiding van de parking, aanleg nieuwe entree en aanleg van nieuwe themagebieden. De looptijd van de lening is 10 jaar, aflossing start anderhalf jaar na uitboeking van de lening.
- Zero Emissie Busvervoer
  De verstrekte provinciale lening aan Stichting Zero Emissie Busvervoer is begin 2018 afgerond.

Financieringen volledig voorzien
De leningen verstrekt aan Californië Wijnen (Geothermie) ad € 1,317 mln. en Raywaver (Richochet B.V.) ad € 0,25 mln. zijn volledig voorzien.

Geldleningen aan derden, onderdeel Transitiefonds Limburgse Woningmarkt

Tabel 5.4.10: Geldleningen aan derden Transitiefonds Limburgse Woningmarkt (bedragen x € 1.000)

Geldnemer/debiteur	Met/zonder zekerheid	Datum GS/PS besluit	Financiering in € per 31-12-17	Financiering in € per 31-12-18	Mutatie 2018
ABrunCh B.V.	met	GS 19-1-16	394	377	-/- 17
Claassen B.V.	met (gar.)	GS 26-8-14	810	780	-/- 30
Feisan Parkstad B.V.	zonder	GS 20-12-16	100	50	-/- 50
Heerlen Exploitatie B.V.	met	GS 8-7-14	320	0	-/- 320
Djozz B.V. (Revaplan)	met	GS 16-6-15	200	200	0
Totaal	zonder		**1.824**	**1.407**	**-/- 417**

Financiering volledig voorzien
De financiering aan Heerlen Exploitatie B.V. ad € 0,32 mln. welke reeds volledig was voorzien, is in 2018 afgewaardeerd in verband met de beëindiging van het faillissement in augustus 2018 vanwege het ontbreken van baten.

5.4.4. Financieringen

In 2018 is sprake van een gemiddeld liquiditeitsoverschot van € 828 mln. Er bestond daardoor geen behoefte aan het aantrekken van externe financieringsmiddelen.

Vlottende schuld
Een belangrijke doelstelling van de Wet fido is het vermijden van grote schommelingen in de rentelasten van openbare lichamen. Om een grens te stellen aan de korte financiering is de kasgeldlimiet bepalend. Als grondslag van de wettelijk toegestane omvang van de kasgeldlimiet geldt de omvang van de jaarbegroting per 1 januari voor het gehele begrotingsjaar. De toegestane omvang van de kasgeldlimiet (is plafond voor korte financiering < 1 jaar) wordt vastgesteld op het percentage dat bij ministeriële regeling wordt vastgesteld (in 2018: 7,0%). De toegestane omvang van de kasgeldlimiet wordt getoetst aan de werkelijke omvang van de kasgeldlimiet.
In 2018 heeft de Provincie Limburg van april tot en met september kasgeldleningen aangetrokken. Deze kasgeldleningen zijn telkens voor de duur van één maand aangetrokken vanwege een tijdelijk

liquiditeitstekort. In onderstaande tabel is de beschikbare ruimte onder de kasgeldlimiet weergegeven: de Provincie Limburg had in 2018 gemiddeld een ruimte beschikbaar van € 103 mln. (gemiddelde ruimte berekend over de kwartalen). De kasgeldlimiet is daarmee niet overschreden.

Tabel 5.4.11: Toets kasgeldlimiet 2018, bedragen in € mln.

Toets kasgeldlimiet 2018	Q1 2018	Q2 2018	Q3 2018	Q4 2018
Omvang begroting 2018: 604,694 *(= grondslag)*				
Toegestane kasgeldlimiet in % van de grondslag	7%	7%	7%	7%
in bedrag (1)	42,33	42,33	42,33	42,33
Omvang vlottende schuld (2)	0	53,33	63,33	0
Omvang vlottende middelen (3)	46,49	53,84	74,81	184,59
Netto schuld (+) of overschot (-) (2-3 = 4)	- 46,49	- 0,51	- 11,47	- 184,59
Ruimte (+)/Overschrijding (-) (1-4)	**88,82**	**42,84**	**53,80**	**226,92**

Vaste schuld

Het renterisico op de vaste schuld wordt berekend door te bepalen welk deel van de portefeuille aan vaste schuld in enig jaar geherfinancierd moet worden via het aangaan van nieuwe leningen behorend tot de vaste schuld (herfinanciering) en voor welk deel van de vaste schuld de geldnemer een wijziging van de rente op basis van de leningsvoorwaarden niet kan beïnvloeden (renteherziening). De renterisiconorm is 20% van de provinciale begroting met betrekking tot het betreffende jaar. Het renterisico op de vaste schuld mag de renterisiconorm niet overschrijden. Aangezien de Provincie slechts één lening heeft waarvan de rente tot einddatum is gefixeerd (zie onderdeel 'leningenportefeuille') is in 2018 geen sprake van overschrijding van de renterisiconorm.

Leningenportefeuille

In 2004 heeft de Provincie de geldlening van de (voormalige) Stichting Symbiose overgenomen met betrekking tot het pand Mercator, welk pand in 2005 is verkocht. Vanwege de hoogte van het agio op deze lening is in 2005 niet tot vervroegde aflossing overgegaan. Indien de kapitaalmarktrente substantieel gaat stijgen, zal tot vervroegde aflossing worden overgegaan. Op deze lening wordt jaarlijks € 180.000 afgelost, de einddatum is 2027.
Daarnaast heeft de Provincie eind 2016 een geldlening van LIOF overgenomen ad € 15.882.307,56 nadat Provinciale Staten d.d. 30 september 2016 hebben ingestemd met de overname van de grondexploitatie industriepark Swentibold in het kader van de beëindiging van de activiteiten van LIOF Bedrijventerreinen per 1 januari 2016. De afspraken hiertoe zijn in december 2016 vastgelegd in het addendum behorende bij de Samenwerkingsovereenkomst d.d. 12 oktober 2000, welk addendum is ondertekend in navolging van het collegebesluit d.d. 29 november 2016. In dit addendum is vastgelegd dat EZ de Provincie voor het gedeelte van de lening dat overeenkomt met het negatieve exploitatieresultaat bij afsluiting van het project kwijtschelding verleent tot een maximum van het leningbedrag. De looptijd van de lening is tot 31 december 2023 of zoveel eerder als de gronden volledig zijn uitgegeven. Over de lening is de Provincie geen rente verschuldigd aan EZ.

Tabel 5.4.12: Leningenportefeuille

(bedragen x € 1.000)

Instelling	Met/zonder zekerheid	Restant schuld in € per 31-12-18	%
Lening voormalige Stichting Symbiose	zonder	1.627	9%
Lening EZ inzake industriepark Swentibold.	met	15.882	91%
Totaal		**17.509**	

5.4.5. Terugblik beleidsplan 2018

Het beleidsplan is grotendeels tot uitvoering gekomen.

Via periodiek contact met financiële instellingen zijn de onderstaande punten opgepakt door Treasury:
- bespreken van financieringsaanvragen in relatie tot cofinanciering met externe financiers;
- onderhouden en intensiveren netwerk financiële instellingen en intermediairs (relatiebeheer);
- risicomonitoring obligaties in vermogensbeheer en in eigen portefeuille.

Daarnaast zijn onderstaande punten uit het beleidsplan verder uitgewerkt:
- in het kader van portfoliomanagement is door cluster Financiën afgelopen jaar verder gewerkt aan de implementatie van het financiële systeem, waarmee de inzet van middelen via de diverse instrumenten (deelnemingen, financieringen, subsidies en grondverwerving) integraal wordt vastgelegd;
- de financieel adviseurs hebben de financieringsaanvragen getoetst aan de vigerende provinciale kaders ‘Sturing in Samenwerking 2.0’ en ingericht ten behoeve van adequate monitoring, waarbij vanuit Financiën een adviserende functie is vervuld om financieringsconstructies zo optimaal mogelijk in te richten en te toetsen op marktconforme aspecten;
- de meerjarige liquiditeitsprognose is verder verfijnd in samenwerking met concern planning & control, waarin de meerjarige begroting alsmede de meerjarige investeringen zijn opgenomen.

5.5. Bedrijfsvoering

Deze paragraaf geeft inzicht in de stand van zaken en de beleidsvoornemens inzake de bedrijfsvoering. Bedrijfsvoering is erop gericht de realisatie van de beleidsdoelstellingen, zoals opgenomen in het programmaplan te sturen, beheersen en ondersteunen. Het bevat onder meer zaken als personeelsbeleid, inhuur, informatie(voorziening), planning en control, communicatie, Social Return on Investment en de rapportage over de voortgang van de onderzoeken naar de doelmatigheid en doeltreffendheid (art. 217a Provinciewet).

Hieronder lichten we een aantal bedrijfsvoeringsonderdelen toe welke zaken in 2018 zijn ingezet en bereikt:

5.5.1. Personeel- en organisatieontwikkeling;
5.5.2. Sturing P-budget, inhuur en opdrachten;
5.5.3. Informatiemanagement;
5.5.4. Planning & Control;
5.5.5. Voortgang onderzoeken doelmatigheid en doeltreffendheid (art. 217a);
5.5.6. Communicatie;
5.5.7. Facilitaire diensten;
5.5.8. Social Return on Investment (SROI);
5.5.9. Subsidies;
5.5.10. Gegevens beheer.

5.5.1. Personeel- en Organisatieontwikkeling

De dynamiek in onze maatschappelijke opgaven noodzaakt dat we zowel bij de inzet van formatieplaatsen als bij de inzet van mensen flexibiliteit en de match met de taken moeten maximaliseren. Een “lenige” organisatie bereiken we onder meer door het middel van Strategische personeelsplanning op concern – en clusterniveau en concernbreed strategisch HR-beleid. De dienstverlening van het P&O cluster is in 2018 flink uitgebreid. Daarbij heeft de professionele en persoonlijke ontwikkeling van medewerkers en leidinggevenden door middel van het aanbod van gerichte opleidingsprogramma’s (Limburg Academie, gebruik van POB) en gezonde mobiliteit, vitaliteit en Duurzame inzetbaarheid met behulp van de implementatie van het intergeneratiespact – de naam van ons vitaliteitsbeleid - onze expliciete aandacht.
We monitoren inhuurpatronen en als blijkt dat het over een langere periode genomen financieel gunstiger uit komt om tijdelijke formatieplaatsen in te richten in plaats van inhuur, dan gaan we daartoe over en kunnen we daarmee kosten besparen. Strategische personeelsplanning, waarmee we in 2015 zijn gestart, is inmiddels een instrument dat goed kwalitatief en kwantitatief zicht geeft op en inzicht in de benodigde capaciteit. Op basis daarvan heeft bemensing plaats gevonden bij de invulling coalitieakkoord 2015-2019. Deze waardevolle inzichten gaan we actief gebruiken bij de invullingvoorbereiding van het nieuwe coalitieakkoord.
Ook is er op basis van Strategische Personeelsplanning (SPP) aandacht voor de uitstroom in verband met pensionering en hoe met het verlies aan kwaliteit kan worden opgevangen. We weten dat de komende vijf jaar een groep van ongeveer 180 medewerkers met pensioen gaat. Waardevolle expertise zou de organisatie kunnen verlaten, ware het niet dat we met behulp van de “meester-gezel” constructie ervoor gaan zorgen dat deze wordt overgedragen aan de jongere generatie. Een

natuurlijk moment om de nodige verjongingsslag met behulp van een gericht arbeidsmarktbeleid op basis van een scherpe werkgeversprofilering door te zetten, heeft zich hiermee aangediend. In 2019 is de arbeidsmarkt en een gerichte arbeidsmarktcommunicatie en -benadering een van de speerpunten van de organisatie.

Personele opbouw en diversiteit
De Provincie Limburg kent een onevenwichtige personeelsopbouw en vormt daarmee niet een afspiegeling van het beschikbare arbeidspotentieel in Limburg. Met name de instroom van jongeren op vaste arbeidsplaatsen is nog steeds aan de lage kant, omdat oudere medewerkers langer blijven werken als gevolg van de verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd. Om die reden is er nadrukkelijk ingezet op de instroom van jonge medewerkers door trainees (RichtingZuid!) en starters.

RichtingZuid wil de lijn van de verbreding die vorige jaren is ingezet en het regionale karakter van het traineeprogramma, de komende jaren continueren en bestendigen. Vanaf 2018 biedt RichtingZuid een jaarlijkse instroom van nieuwe lichtingen trainees. Het traineeprogramma RichtingZuid heeft in 2018 haar eerste lustrum gevierd. Inmiddels hebben 53 trainees het traineeprogramma doorlopen.
Het programma blijft zich vanzelfsprekend doorontwikkelen, de veranderende arbeidsmarkt vraagt erom.

<u>De nieuwste lichting</u>
De vijfde lichting (2018-2020) van 23 trainees is met ingang van 1 september 2018 hun traineeship gestart. Nieuwe partners die dit jaar aan zijn gesloten zijn bij RichtingZuid zijn de gemeenten Maasgouw, Vaals, Eijsden-Margraten, Gulpen-Wittem en Horst aan de Maas. Daarnaast nemen de gemeenten Venlo, Sittard-Geleen, Maastricht en Heerlen weer deel.

<u>Het binden van talent aan de Limburgse overheid</u>
Inmiddels hebben drie lichtingen het traineeprogramma voltooid . Uit onze cijfers blijkt dat van de 53 ‘afgestudeerde trainees’, 42 aansluitend aan hun traineeship hebben gekozen voor een baan binnen de Limburgse (semi)overheid (79%). In het kader van de binding aan de regio op de lange termijn, wil RichtingZuid vanaf dit jaar gaan bijhouden hoeveel ex-trainees er op dit moment nog werken binnen de Limburgse (semi)overheid. Deze cijfers zullen via de jaarlijkse HRM brief worden gedeeld.

<u>Evaluatie en ambitie</u>
Het najaar van 2018 is gebruikt om RichtingZuid als eigentijds traineeprogramma te evalueren en op basis hiervan verbeteringen en vernieuwingen door te voeren. Uitgangspunt is dat het traineeprogramma als instrument voor in- en doorstroom in de organisatie(s) aan de maat moet zijn, aantrekkelijk moet zijn en blijven voor trainees en moet voldoen aan de wensen van de opdrachtgevers in relatie tot de (veranderende) arbeidsmarkt.

RichtingZuid wil in 2019 de lijn van de verbreding naar heel Limburg, en de uitbreiding naar semi-publieke organisaties, bestendigen. Inmiddels werken we al met de helft van alle Limburgse gemeenten samen. RichtingZuid biedt een jaarlijkse instroom van nieuwe lichtingen trainees en daarmee ook de mogelijkheid voor partners om jaarlijks aan te sluiten bij een nieuwe lichting.

Sociaal plan
Met betrekking tot het aflopende sociaal plan op 1 januari 2017 was op 31 december 2018 nog één herplaatsingskandidaat over die nog niet definitief is geplaatst binnen of begeleid naar werk buiten de provinciale organisatie.
In feite is het zo dat een organisatie – dus ook de Provincie – zich voortdurend doorontwikkelt als gevolg van de externe ontwikkelingen. De CAP voorziet in een zogenaamd fasenmodel dat er mede

voor zorgt, door tijdig te interveniëren, dat boventalligheid of wel een reorganisatie in de klassieke vorm kan worden voorkomen.

Inclusief werkgeverschap
De Provincie als werkgever geeft invulling aan Social Return on Investment (SROI) en de banenafspraken die in het kader van de Participatiewet (per 1 januari 2015) van kracht zijn. Deze wet vraagt werkgevers een inspanning te leveren om mensen met een arbeidsbeperking te werk te stellen. De quotumregeling stelt een verplicht resultaat vast. Voor onze organisatie staat dit vast op een resultaat van 24,5 garantiebanen in 2018 (uiterlijk 2019). We hebben het jaar 2018 afgesloten met de realisatie van 20 banen. We verwachten begin 2019 de 24,5 banen te realiseren.

Regionale Uitvoeringsdienst (RUD)
In 2016 is in overleg met het Bijzonder Georganiseerd Overleg (BGO) gekomen tot een overeenkomst betreffende de arbeidsvoorwaarden voor de RUD Zuid Limburg.
Op 1 maart 2018 hebben 45 provinciale medewerkers de Provincie verlaten en zijn in dienst getreden bij de RUD Zuid-Limburg, een memorabel moment dat is gemarkeerd door een afscheid in de Grote Staat. Daarmee is een langdurig proces van RUD-vorming afgerond en is er duidelijkheid voor allen die het betreft.
De RUD Zuid-Limburg is gehuisvest in het Gouvernement, tot op het laatste moment is gekeken naar een optimale overdracht, POB aanvragen van dit jaar hebben door goede ondersteuning van de fiscalisten de strenge toets door de fiscus doorstaan en zijn gehonoreerd.
Tenslotte kunnen de RUD medewerkers als interne medewerker solliciteren op vacatures bij de Provincie. Een vervolgstap is de aansluiting van de RUDZL bij de interne arbeidsmarkt (Provincie Limburg en gemeenten Maastricht, Heerlen en Sittard-Geleen). Voor de realisatie van deelname moet de regeling Werving en Selectie worden gewijzigd waarin is bepaald dat medewerkers van de deelnemende organisaties als interne kandidaat bij vacatures van alle deelnemende organisaties worden aangemerkt.
In 2019 verwacht de RUD zijn zelfstandige positie nog meer en beter vorm en inhoud te geven die tot uiting zal komen in de nieuwe Dienstverleningsovereenkomst (DVO)

Opleiding en ontwikkeling
Werken bij de Provincie Limburg betekent dat je als medewerker deelneemt aan een lerende organisatie. Alleen met bevlogen en professionele medewerkers die bereid zijn effort te steken in hun competentie- en talentontwikkeling als ook in het vergroten van de vakkennis, is de Provincie in staat haar missie, visie en doelen in relatie tot het coalitieakkoord te realiseren.
Om de implicaties van de externe trends en ontwikkelingen continu het hoofd te kunnen bieden, heeft de Provincie gekozen voor faciliterend en beweeglijk leiderschap om het adaptieve vermogen te versterken.

<u>Eigenaarschap, zichtbaar in gedrag</u>
De nieuwe cao stimuleert elke medewerker met een Persoonlijk opleidingsbudget van € 5.000 per vijf jaar dat hij of zij moet benutten voor de ontwikkeling van de juiste kennis, houding en vaardigheden. In samenspraak met de clustermanager kies je voor een opleiding, training of workshop die past bij de persoonlijke ambitie die in lijn is met de collectieve ambitie. De medewerker is eigenaar en voert de regie over zijn of haar eigen loopbaan. En daar hoort leren bij, op allerlei manieren, maar vooral door de vergaarde kennis in de praktijk te delen en verder te brengen.

Op het gebied van leren en ontwikkelen werden in 2018 medewerkers derhalve wederom uitgedaagd door zelf verantwoordelijkheid te nemen over hun eigen leerproces, onder meer doordat zij de

beschikking hebben over het nieuwe “Persoonlijk Ontwikkel Budget” (POB).

Vanaf 1 januari 2018 is deze regeling geëffectueerd, borging in de praktijk is (ook landelijk) nog een uitdaging, vanwege het feit dat de fiscale kaders de inzetbaarheid van het POB begrenzen waarvoor een zeer precieze onderbouwing van een aanvraag noodzakelijk is. Mede hierdoor is het benutten van het POB traag op gang gekomen. In nauwe samenspraak met de OR zorgt de directie, P&O en Financiën ervoor dat de inzet van het POB toch zo toegankelijk mogelijk voor alle medewerkers kan worden gerealiseerd. Eind 2018 is € 0,24 mln. van het POB budget 2018 ingezet.

Leiderschap
Het Management Developmentprogramma van 2017 heeft een vervolg gekregen in 2018. Clustermanagers ontwikkelen door in een stijl van leiderschap die binnen de gestelde kaders ruimte biedt aan de persoonlijke en professionele ontplooiing van medewerkers. Verandering is een constante factor, dus leren, bewegen, aanpassen en flexibiliteit zijn leidende motieven. In 2018 heeft in juli een MD sessie plaatsgevonden met naast de clustermanagers ook de programmamanagers als deelnemers. Leidende thema’s waren DDI en verbeterd doorontwikkelen van opgavegestuurd werken in de matrix. Dit onderwerp vraagt om continue aandacht en daarom om een verdere en nadere verdieping die begin 2019 vervolg zal krijgen in het kader van de voorbereidingen op de nieuwe coalitie.

Management Development: Fast Forward Leadership Programma
De komende vijf jaar zullen, zoals bekend, ervaren professionals op sleutelposities de organisatie gaan verlaten als gevolg van natuurlijk verloop. Het vertrek van deze ambtenaren zou een kennis - en expertisekloof kunnen veroorzaken en daarom wil de Provincie een strategie hanteren, die ervoor zorgt dat cruciale sleutelposities te allen tijde kwalitatief hoogwaardig zijn ingevuld. Voor iedere vertrekker staat een ambitieuze opvolger met de juiste kennis, kunde, competenties klaar. De directie startte met enthousiasme en gepaste trots in het najaar van 2018 in navolging van eerdere ervaringen (Brightlands Excellence Programma) het “Fast Forward Leadership programma”.
Er was een overweldigende belangstelling, zodat niet één klas, maar twee groepen van in totaal 41 deelnemers zijn geselecteerd. De eerste is gestart op 23 oktober 2018, de volgende groep in maart 2019. Een klas van 20 tot 25 collega’s zal een klein jaar deze intensieve leergang onder begeleiding van de Maastricht University gaan volgen, zodat ze bereid en gereed zijn voor sleutelposities binnen onze organisatie.
Onder sleutelfuncties verstaan we cruciale managementposities zijnde: lijnmanagementfuncties (clustermanager, adjunct-manager) en programma- / projectfuncties.

Grensoverschrijdend Leren en Ontwikkelen
In 2016 is het programma grensoverschrijdend Leren en Ontwikkelen opgesteld. Met dit programma wordt beoogd de internationale/euregionale competenties van medewerkers te ontwikkelen. Naast het spreken van elkaars taal gaat het dan bijvoorbeeld ook om het leren kennen van de bestuurs- en ambtelijke cultuur, de wijze waarop beleidsvelden zijn georganiseerd, formele en informele (netwerk)structuren etc. Hiermee is in het najaar van 2016 een start gemaakt met een programma dat bestaat uit ‘talencafés‘ en verschillende grensoverschrijdende workshops. Daarnaast is gekeken naar aan welke (cruciale) functies op het gebied van internationalisering eisen in de zin van internationale competenties (taal en cultuur ervaring) gesteld moeten worden.
Als reactie op de discussie rondom het doceren in het Engels aan de Nederlandse universiteiten, heeft het DT krachtig de uitspraak gedaan dat juist in deze tijd van internationale samenwerking en functioneren in Euregionaal verband, studie aanbod in het Engels zeer te ondersteunen. Waarbij in de Provincie Limburg ook taalonderwijs in het Duits en Frans onverminderd wordt gestimuleerd door taaltrainingen in het Duits en Frans aan te bieden.

In de eerste week van september 2018 zijn nieuwe talentrainingen in het Frans en Duits gestart. Deze trainingen worden, net als voorgaande jaren, aangeboden door Learn@Maastricht in samenwerking met het Talencentrum van de Universiteit van Maastricht. De talentrainingen bieden medewerkers van de Provincie de mogelijkheid om hun (vreemde) taalbeheersing te vergroten en zich dus beter verstaanbaar te maken in directe internationale contacten. De oproep op Intranet namens de directie zorgde voor 180 aanmeldingen. In 2019 zullen talentrainingen met nog meer nadruk door onder andere de Limburg Academie worden gestimuleerd

Verzuim
Een vitale organisatie is weerbaar, flexibel en kan tegen een stootje. Daarom heeft voorkomen en beheersen van verzuim als gevolg van ziekte de onverdeelde aandacht van de Provincie.
Dit proces vraagt continue focus en vergt vanuit een heldere visie op verzuim een onconventionele benadering. Zodat er niet alleen sprake is van verzuimreductie, maar vooral van preventie.

Ziek zijn staat niet ter discussie, maar ziek melden is in de samenleving nog steeds de alom geaccepteerde legitimatie om niet op het werk te verschijnen. Dus moet altijd gekeken worden naar mogelijkheden en juist niet naar de beperkingen.

Doelstelling voor 2018 was de realisatie van het terugbrengen van het verzuimcijfer van 4,76% naar 4,3%. Niet alleen door het management en de nieuwe arbodienst, maar ook door de medewerker zelf die hier een eigen verantwoordelijkheid in heeft. Een gezamenlijke aanpak.

Aanvang 2018 heeft de directie in samenwerking met P&O een evaluatie gevraagd van het ingezette traject van de Arbodienst. De resultaten waren zo bemoedigend, dat is besloten het ingezette beleid voort te zetten.
Ambities voor 2018 vanuit de provincie in samenwerking met de arbodienst waren:
meer eigen regie op het verzuim (medewerker en leidinggevende bepalend);
verder doorzetten op preventie: voorkomen is beter dan genezen;
zorgdragen voor een vitale organisatie met betrokken en bevlogen medewerkers.

Samen met de OR is in 2017 het verbeterde verzuimprotocol ontwikkeld waarbij ook de inzetbaarheidscoach zorgt voor continue aandacht bij het management voor de toepassing ervan. Zij zorgt voor het 1e contact met de leidinggevenden en de bedrijfsarts. Haar taak is vooral het activeren, coachen en begeleiden van de leidinggevenden met als doel de motivatie, zelfregie en inzetbaarheid van de medewerkers te vergroten. Zij helpt bij het opstellen van de juiste vraagstelling richting de bedrijfsarts wanneer het oproepen voor een spreekuur noodzakelijk is.

Zowel management als medewerkers zijn content met haar actieve inzet. Medewerkers kunnen haar raadplegen bij vragen rondom hun inzetbaarheid en door haar interventies kan er tijdig gehandeld worden. Verder kunnen medewerkers indien nodig terecht bij bedrijfsmaatschappelijke werk.

Vanuit de visie op verzuim wordt het gedrag rondom verzuim èn inzetbaarheid centraal gesteld. De bewustwording dat verzuim te maken heeft met keuzes, het nemen van de verantwoordelijkheid hiervoor en vooral denken in mogelijkheden helpt ons om het verzuim verder terug te dringen. Om de managers en medewerkers hierin mee te laten bewegen zijn in 2018 onder leiding van Falke en Verbaan interactieve presentaties rondom verzuim georganiseerd. Hier is tevens aandacht besteed aan de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG).

Werkt deze aanpak?
Eind 2018 hebben we het verzuimpercentage van **3,99%** bereikt ten opzichte van 4,76% in 2017. Een flinke daling dus

5.5.2. Sturing op P-budget, inhuur en opdrachten.

Met de vaststelling van de informerende notitie inzake externe inhuur en opdrachtverstrekking (GS 30-10-2018) is besloten om de huidige rapportage voor externe inhuur uit te breiden conform onderstaande tabel zodat er integraal gerapporteerd wordt over de P-begroting, de inhuur en de opdrachten.

€ x 1.000

Naam	Totaal 2018
P-begroting	73,9
Ingeleend personeel (externe inhuur)	13,0
Overige goederen en diensten (opdrachten)	73,1

P-begroting.
Om de doelstellingen van het coalitieakkoord te kunnen realiseren worden, binnen de door Provinciale Staten gegeven financiële ruimte, middelen beschikbaar gesteld voor de inzet van personeel. Onderstaande tabel geeft inzicht in de totale loonsom van de provincie.

De totale loonsom ad € 73,9 mln. bestaat uit € 69,7 mln. salarissen en sociale lasten en voor € 4,2 mln. uit kosten inhuur (excl. trainees).

€ x 1.000

	Primitieve begroting 2018	Begrotings-wijzigingen	Begroting ná wijziging 2018	Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie
Personeelskosten					
Personeelskosten begrotingsprogramma's	74.269	1.679	75.948	69.382	6.566
GS	1.080		1.080	993	87
Griffie	997		997	985	12
PS	767	15	782	774	8
Totaal actief	**77.113**	**1.694**	**78.807**	**72.134**	**6.673**
Voormalig personeel/niet-actieven	445		445	377	68
Voormalig bestuur	375		375	173	202
Totaal passief	**820**	**0**	**820**	**550**	**270**
Totaal	**77.933**	**1.694**	**79.627**	**72.684**	**6.943**
Doorberekende personeelskosten aan projecten infra	975	750	1.725	1.265	460

De personele kosten laten een voordelig verschil zien van € 6,94 mln. Dit resultaat bestaat uit:
€ 4,30 mln. over te hevelen conform de meerjarige begrotingsplanning 2016-2021 (PS 14-12-2018);
€ 1,07 mln. hoger gegenereerde inkomsten uit doorbelastingen en verkopen verlofdagen;
€ 1,20 mln. vacatureruimte;
€ 0,09 mln. lagere kosten GS als gevolg van afname aantal gedeputeerden in 4^{e} kwartaal;
€ 0,27 mln. lagere kosten voormalig personeel/bestuur;
€ 0,01 mln. lagere kosten PS.

Overeenkomstig de spelregels met betrekking tot het P-budget treft u onderstaand het geactualiseerde meerjarig beeld aan. Op basis hiervan wordt € 6,5 overgeheveld naar 2019. Hierbij is rekening gehouden met de reeds door ons gerealiseerde aframing op het personeelsbudget van € 0,5 mln. bij de Eindejaarsbijstelling 2018.

Geactualiseerde reeks

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Overboeking	3,9	3,4	4,2	6,5	4,2	2,2
Restitutie	-2,0	-1,0	-0,5			
Per jaar saldo	1,5	1,8	2,8	-2,3	-2,0	-1,3
Cumulatief saldo:	3,4	4,2	6,5	4,2	2,2	0,9

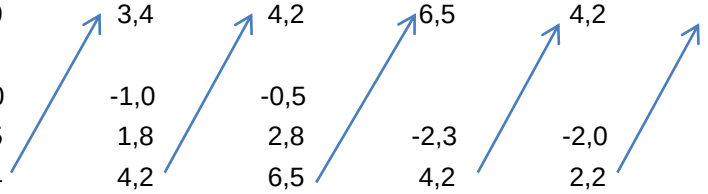

Ingeleend personeel (externe inhuur).

Huidige kader voor inhuur
Zoals aangegeven in de informerende notitie inhuur en opdrachten (GS 30-11-2018) is de definitie van inhuur:
Het uitvoeren van werkzaamheden in opdracht van de provincie als opdrachtgever door een private organisatie met winstoogmerk middels tegen betaling inzetten van personele capaciteit en deskundigheid waarop door of namens de opdrachtgever gestuurd wordt.
(ter vergelijking: **Uitbesteden** is het kopen van een resultaat of product).

Onder externe inhuur worden alleen die personen gecategoriseerd *die onder aansturing van een* medewerker van de Provincie Limburg werken. Opdrachten waarbij een vastomlijnd product wordt opgeleverd, valt niet onder de huidige rijks en provinciale definitie"

Bij de categorieën van inhuur die wij hanteren is aansluiting gezocht bij de Rijksdefinities en IPO richtlijnen[5].
Deze zijn:
• 35100: Inhuur, vervanging (bij ziekte, afwezigheid e.d.);
• 35101: Inhuur, kwantitatief (extra boven eigen formatie);
• 35102: Inhuur, kwalitatief eenmalig (extra kennis, niet huis gewenst);
• 35103: Inhuur, kwalitatief lerend (extra kennis, huis gewenst).
Binnen deze categorieën is de WNT (Wet Normering Topinkomens) van toepassing.

Norm
Met motie 770 (Schaminée en Vaessen) hebben uw Staten ons College opgeroepen de kosten van tijdelijke inhuur omlaag te brengen tot maximaal 10% van het personeelsbudget binnen de provinciale organisatie. In de Mededeling portefeuillehouder d.d. 11 oktober 2016 hebben wij aangegeven dat wij ons committeren aan het streven om de externe inhuur naar beneden bij te stellen. Wij hebben aangegeven daarbij 10% van het actuele personeelsbudget als streefnorm te hanteren, rekening houdend met het feit dat inhuur van externen veelal fors duurder is, te vertalen in een factor 1,6. Voor zover wij deze norm overschrijden zullen wij dat voor uw Staten tijdig toelichten en inzichtelijk maken conform de motie. In de HRM-brief d.d. 16 oktober 2018 is dit voor 2018 toegelicht.

[5] Externe Inhuur is het uitvoeren van werkzaamheden in opdracht van een bij de rijksoverheid in dienst zijnde opdrachtgever, door een private organisatie met winstoogmerk, middels het tegen betaling inzetten van personele capaciteit en deskundigheid, waarop door de opdrachtgever mede wordt gestuurd.

Ontwikkelingen van de inhuur in de periode 2012-2018 *€ x 1.000*

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Totaal gerealiseerde inhuur (exclusief trainees)	11.100	12.300	13.100	11.200	12.000	13.000
Norm	22.000	22.000	21.000	12.500	12.600*	12.400*

* Norm gebaseerd op goedgekeurde personeelsbudget inclusief het budget voor investeringsprojecten

Externe inhuur per categorie *€ x 1.000*

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Realisatie totaal	11.100	12.300	13.100	11.200	12.000	13.000
Inhuur, vervanging (bij ziekte, afwezigheid, e.d.)	1.300	1.800	2.000	1.700	2.000	2.500
Inhuur, kwantitatief (extra boven eigen formatie)	6.200	6.300	8.200	7.100	7.800	8.100
Inhuur, kwalitatief eenmalig (extra kennis, niet huis gewenst)	2.800	3.000	1.500	1.300	1.200	1.700
Inhuur, kwalitatief lerend (extra kennis, huis gewenst)	800	1.200	1.400	1.100	1.000	700

Overige goederen en diensten (opdrachten)

Huidig kader voor opdrachten

Zoals blijkt uit de definitie van inhuur is er naast inhuur sprake van kosten bij opdrachtverstrekkingen. Onderstaand de opdrachten 2018.

€ x 1.000

Naam	Totaal exploitatie	Totaal balans-mutaties	Totaal 2018
Overige goederen en diensten (opdrachten)	51,6	21,5	73,1

5.5.3. Informatiemanagement

Strategisch Informatiebeleid en Projectenportfolio

In 2018 is naast de reguliere beheertaken invulling gegeven aan een groot aantal projecten, die voortkomen uit het centraal gemanaged projectportfolio. Dit portfolio vindt haar legitimatie in het door GS in 2016 vastgestelde strategisch informatiebeleid van de Provincie Limburg (SIBL 2016-2019). Dit beleid bevat de kaders voor de ontwikkeling van de informatievoorziening van de Provincie Limburg. Dienstverlening is daarbij leidend.
Aan het SIBL 2016-2019 is ook in 2018 langs 2 lijnen uitvoering gegeven, te weten de lijn 'Interactie met de samenleving verbeteren' en de lijn 'Groeien naar een zakelijke en professionele provinciale organisatie'.

'Interactie met de samenleving verbeteren':
In 2018 is voor alle regelingen waarvoor dit nog niet het geval was het digitaal aanvragen van subsidies geïmplementeerd. Daarnaast is via een Europese aanbesteding een nieuw subsidieadministratiesysteem aanbesteed. De implementatie hiervan is eind 2018 gestart en zal naar verwachting in 2019 afgerond worden.
Door de invoering van de Omgevingswet wordt het wettelijke kader voor burgers, ondernemers en overheden inzichtelijker en worden ontwikkeling en beheer van de leefomgeving beter beheersbaar. Het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) ondersteunt zowel de informatieuitwisseling met inwoners en bedrijven, als ook de processen voor planvorming, vergunningverlening, toezicht en handhaving bij de overheid zelf. De invoering van het DSO (2016-2024) heeft een forse impact op de processen en de bijbehorende informatievoorziening van de Provincie Limburg. 2018 was in dit kader een voorbereidingsjaar. Komend jaar zal een proefjaar zijn waarbij de nadruk ligt op het uitvoeren van pilots, simulaties en het opstellen van een implementatieplan. In 2018 heeft regelmatig afstemming

plaatsgevonden met de landelijke en interprovinciale ontwikkelingen en informatievoorzieningen m.b.t. het DSO.

‘Groeien naar een zakelijke en professionele provinciale organisatie’:
Naast een groot aantal doorgevoerde verbeteringen op het gebied van informatiebeveiliging is in 2018 het informatiebeveiligingsbeleid van de Provincie Limburg geactualiseerd en door GS vastgesteld. Tevens heeft een penetratietest plaatsgevonden, waarbij ethische hackers in opdracht van de Provincie Limburg de beveiliging van de informatievoorziening van de Provincie Limburg hebben beproefd. Het doel hiervan is te toetsen welke (nieuwe) technische kwetsbaarheden er zijn, en deze te verhelpen. Dit is een jaarlijks terugkerend proces. Ook is de Provincie Limburg in 2018 gestart met een nieuwe campagne in het kader van het vergroten van het bewustzijn op het gebied van informatieveiligheid bij medewerkers en bestuur.
In 2018 heeft in het kader van het organisatiebrede veranderproject Digitalisering Documentaire Informatievoorziening (DDI) een Gateway Review plaatsgevonden. Mede aan de hand van de in deze review gedane aanbevelingen heeft de Provincie Limburg focus aangebracht in de noodzakelijke voorbereiding op de in 2019 geplande concernbrede uitrol van de nieuwe informatievoorziening met daar aan gekoppeld een nieuwe werkwijze m.b.t. digitale dossiervorming en archivering.
In 2018 heeft de Europese aanbesteding voor de verwerving van een gemeenschappelijke informatievoorziening voor Vergunningen, Toezicht en Handhaving (Wabo+) in Limburg, waar alle partijen in de keten, RUD’s, veiligheidsregio's, gemeenten en de Provincie Limburg mee gaan werken, geleid tot een gunning. Eind 2018 is gestart met de inrichting van een zgn. Proof of Concept, die in 2019 wordt afgerond en gevolgd wordt door een eerste implementatie van het nieuwe systeem binnen de Provincie Limburg.

5.5.4. Planning & Control

Evaluatie Planning- en Controlcyclus

Jaarlijks wordt de P&C-cyclus geëvalueerd en leidt dit tot adviezen aan Provinciale Staten. In 2018 heeft deze evaluatie wederom plaatsgevonden en zijn Provinciale Staten hierover geïnformeerd. Besloten is om de werkwijze zoals gehanteerd in 2018 te continueren. Dit betekent dat ook in 2019 de mogelijkheid is ingebouwd tot behandeling van de afwijkingenrapportages in een (extra) Statencommissies Financiën, Economie en Bestuur.

Kaders en spelregels

In 2018 heeft de uitvoering van ons financiële beleid wederom plaatsgevonden overeenkomstig de spelregels, zoals opgesteld in de Programmabegroting 2018. Middels de paragraaf Portfolio-management rapporteren wij conform afspraak in al onze planning en controlproducten over inzet van de immunisatiereserve.

5.5.5. Voortgang onderzoeken doelmatigheid en doeltreffendheid (art. 217a)

Conform de verordening onderzoeken doelmatigheid en doeltreffendheid Provincie Limburg 2016 rapporteren Gedeputeerde Staten in de bedrijfsvoeringparagraaf van de jaarstukken over de voortgang van de onderzoeken naar de doelmatigheid en doeltreffendheid. (Artikel 217a Provinciewet) Voor 2018 hebben Gedeputeerde Staten besloten een onderzoek te doen naar de doelmatigheid en doeltreffendheid van het gevoerde beleid met betrekking tot de Brightlands Kennis-As”

Voortgang onderzoek 2018:

Het onderzoek “Doelmatigheid en doeltreffendheid van het gevoerde beleid met betrekking tot de Brightlands Kennis-As” zal naar verwachting 1e kwartaal 2019 zijn afgerond.

Voortgang eerdere onderzoeken:

1. Het onderzoek “Doelmatigheid proces grondtransacties” is afgerond en zal naar verwachting in het 1e kwartaal 2019 gepubliceerd worden.

2. Vanwege de gewijzigde wetgeving en de ontwikkelingen rondom de Omgevingswet, die naar verwachting in 2021 in werking zal treden, is het onderzoek effectiviteit van handhavingsinstrumenten getemporiseerd om daarin het nieuwe kader dat de invoering van de Omgevingswet biedt, mee te kunnen nemen.

3. De tussenresultaten van het onderzoek doelmatigheid inzet instrumenten op basis van Uitvoeringskader sturing in samenwerking zijn ingebracht in het thans lopende interne onderzoek naar de beheerkosten van financiering.

5.5.6. Communicatie

Het cluster Communicatie (COM) heeft in 2018 vol ingezet op de ontwikkeling van (nieuwe) digitale en interactieve communicatietrajecten. Over de volle breedte van de aandachtsgebieden van de Provincie Limburg, heeft COM storytelling, social media, video en andere moderne communicatiemiddelen in toenemende mate succesvol ingezet. De interactie met Limburgse partijen en burgers is gestimuleerd en gevonden. Structureel, planmatig en in regie is samenwerking en afstemming gezocht met in- en externe partners op het gebied van beleids- en projectcommunicatie. Interne communicatie krijgt een in toenemende mate belangrijkere rol in onze organisatie vanwege de grote veranderopgaven die op de Provincie afkomen. In 2018 is een stappenplan hiervoor ontwikkeld. De voorbereidingen voor een nieuw intranet voor de interne organisatie zijn afgerond. In het tweede kwartaal van 2019 neemt de organisatie een nieuw sociaal intranet in gebruik. Dit intern communicatie-instrument ondersteunt de organisatie bij de grote veranderopgaven waarvoor de Provincie staat, zoals de introductie van de omgevingswet, digitale documentaire informatievoorziening (DDI), digitale samenleving en borgt voor de lange termijn diverse organisatieontwikkelingen. Het intranet werkt taak- c.q. vraaggericht, evenals de huidige website van de Provincie die op 1 januari 2018 live ging. Het voldoet aan de technische en functionele eisen van deze tijd en biedt medewerkers van de Provincie een hoge mate van selfservice. Er is continue aandacht en zorg voor het op de juiste manier toepassen van de huisstijl waarmee een consistent beeld van de Provincie wordt uitgedragen. Daarnaast zal het werk van het Cluster Communicatie in 2019 in het teken staan van de implementatie van een geïntegreerde communicatie- en brandingstrategie, gekoppeld aan de installatie van de Adviescommissie Branding Limburg die gedurende het jaar volgt.

5.5.7. Facilitaire Diensten

Het cluster Facilitaire Dienstverlening organiseert en regisseert de interne facilitaire dienstverlening en de huisvesting. Het cluster heeft zich ontwikkeld tot een dynamische en strategische partner in facilitaire dienstverlening door op een klantgerichte, resultaatgerichte en flexibele manier te werken. Taken worden uitgevoerd op onderstaande gebieden:

- Gebouwen
- Servicedesk
- Contractbeheer
- Evenementenbureau
- Grafisch Centrum
- Hospitality

Zestig procent van de facilitaire dienstverlening wordt uitbesteed, dertig procent gebeurt in eigen beheer en tien procent is regisseren en procesborging. De organisatiestructuur van het cluster is ´smal´ ingevuld omdat op basis van regievoering wordt gewerkt.

De verduurzaming van het Gouvernement is 16 december 2018 opgeleverd. Hiermee is het Gouvernement weer toekomstbestendig . Het binnenklimaat is verbeterd naar klimaatklasse B (ventilatie en koeling). Het huidige energielabel G is verbeterd naar B. Verder is het Gouvernement aangesloten op het warmtenet van Cèramique. Tevens zijn een aantal onderdelen van de tweede gewijzigde motie 809 mevrouw Brugman in het Gouvernement gerealiseerd.
Het project is binnen het beschikbare taakstellende budget en planning uitgevoerd.

Er is een beroep gedaan op de kennis en ervaring op facilitair gebied onder meer bij het beheer van de Brightlands Smart Services Campus in Heerlen en de ontwikkelingen rondom het beheer van het vastgoed van MAA.

Daarnaast heeft binnen de gelieerde instellingen een inventarisatie over de contracten en mogelijke samenwerking plaatsgevonden. Deze inventarisatie biedt de organisaties de mogelijkheid gebruik te maken van de kennis en ervaring op zowel facilitair gebied als andere ondersteunende diensten binnen de Provincie Limburg.

Met de invulling van het gestructureerde aanpak strategisch evenementenbeleid zijn de rollen voor het organiseren van evenementen gestructureerd belegd.

In 2018 is het cluster gestart met de werving van participatiemedewerkers middels Jobcarving. Dit heeft er toe geleid dat vier medewerkers zijn aangesteld.

De Servicedesk ontwikkelt zich steeds meer naar een Front-Office. Er wordt een kanalenstrategie toegepast. Doel daarvan is de klant te sturen om gebruik te maken van een bepaald kanaal om zijn product of dienst te kiezen. Het kennissysteem is operationeel.

Een nieuw Meerjarenonderhoudsplan (MJOP) (2019-2033) is opgesteld. Besloten is om dit MJOP 2019-2033, ter vaststelling, aan de nieuw te vormen Staten voor te leggen.

5.5.8. Social Return on Investment

De Provincie voert een actief beleid op gebied van Social Return On Investment (SROI). Door het opnemen van sociale voorwaarden, eisen en wensen in inkoop-, aanbestedings- en subsidieverleningstrajecten aan leveranciers en aan subsidieontvangers bevordert de Provincie Limburg de arbeidsparticipatie en het behoud van vakmanschap. Vanaf 2008 heeft de Provincie een integrale aanpak opgezet die in de daaropvolgende jaren steeds verder is doorontwikkeld.
Vanaf 2015 is sterk ingezet op het nog verder verbeteren van de monitoring en de inbedding van SROI in de provinciale organisatie om daarmee de toepassing van SROI nog verder te vergroten en verscherpen. Daarnaast is sinds 2015 gestart met het intensiveren van de samenwerking met externe partners bijv. UWV, gemeentes, onderwijs, werkgevers om zodoende de effectiviteit van het instrument voor zowel de doelgroep als de werkgevers te vergroten.

Vanaf 2016 is SROI als instrument onderdeel van het Limburg Werkt Akkoord (LWA, product 1.3.3.). De uitvoering van het beleid zal daarom in samenhang met andere acties binnen het LWA opgepakt worden. Voor SROI specifiek geldt dat in 2018 vooral is ingezet op het vergroten van de duurzame effecten van het instrument voor opdrachtgevers, opdrachtnemers en kandidaten.
Dit is gebeurd door social return nog meer als middel in te zetten om vraag en aanbod bij elkaar te krijgen en hierbij voor duurzame constructies te kiezen door werk en opleiding te combineren. In 2018 is het convenant ‘bouw’ uitgerold naar 2 andere sectoren, te weten ‘groen’ en ‘zorg’ en is daarnaast onderzocht of het bestaande bouwconvenant uitgerold kon worden naar de andere arbeidsmarktregio’s.
Tevens is het project Buitenring Parkstad Limburg geëvalueerd om te achterhalen wat de succesfactoren zijn geweest bij de inzet en resultaten van SROI.

5.5.9. Subsidies

In 2018 zijn 1.471 subsidieaanvragen afgehandeld. Daarnaast zijn er 4.044 aanvragen m.b.t. duurzaamheidsleningen afgehandeld. In totaal zijn 392 dossiers achteraf vastgesteld.
Het digitaal aanvragen van subsidies is sinds 1 juni 2018 volledig geïmplementeerd voor alle subsidieregelingen. Aanvragers hebben nu de mogelijkheid om een aanvraag volledig digitaal in te dienen. Daarnaast is het cluster zich aan het oriënteren of blockchain kan worden toegepast bij subsidies.

Ter ondersteuning van het subsidieproces maakt het cluster Subsidies, momenteel gebruik van een specifieke vak applicatie. De applicatie heeft een aantal specifieke functionaliteiten. Deze functionaliteiten zijn niet voorhanden binnen het thans in ontwikkeling zijnde DDI. De vakapplicatie, die in 2012 is aangeschaft is vooral gericht op de ondersteuning en bewaking van het proces van afhandeling. In 2018 is opnieuw Europees aanbesteed en is de opdracht gegund aan Ivengi. Naar verwachting zal het nieuwe systeem rond juli 2019 live gaan. Met het nieuwe systeem wil het cluster de klant nog beter bedienen met een klantportaal. Doelstelling is dat de klant, op ieder moment van de dag, inzicht krijgt in de status van de aanvraag alsmede toegang heeft tot het klantdossier. Het subsidieportaal dient generiek van opzet te zijn, zodat het ook voor andere taakvelden van de provincie gebruikt kan worden.

Met ingang van 2012 is een nieuw, outputgericht subsidiestelsel ingevoerd, gebaseerd op het Uniform Rijksbreed Subsidiekader (USK), met als belangrijk doel lastenverlichting voor de subsidieontvanger. Het USK is door alle provincies grotendeels geïmplementeerd. In 2019 zal het volledige

subsidiestelsel worden geëvalueerd en daarnaast zal er in 2019 een voorstel komen tot herijking van het subsidiekader.

Alle provincies werken m.i.v. 2018 met een centrale subsidieafdeling. Kennisdeling/afstemming met andere provincies vindt tweejaarlijks plaats via de IPO-werkgroep Subsidies. Continu leren van en met elkaar staat daarbij centraal.

5.5.10. Gegevensbeheer

Sinds 25 mei 2018 is de Algemene verordening gegevensbewerking (AVG) van toepassing. Op grond van deze verordening is in 2018 de verplichte functionaris voor gegevensbescherming (FG) aangewezen en hebben wij ons privacybeleid vastgesteld. In dit beleid wordt uitgesproken dat wij een adequaat niveau van Privacy- en Informatiebeveiliging nastreven waarbij, voor het reduceren van risico's, voortdurend afwegingen worden gemaakt om de juiste balans te vinden tussen relevante wetgeving, de taakstelling van de organisatie, een praktische manier van werken en de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen. De implementatie van de AVG zien wij als een zoektocht naar de juiste balans tussen deze belangen.

Inmiddels zijn in dit kader de nodige maatregelen genomen, waaronder het afsluiten van verwerkersovereenkomsten met derden die in opdracht van de Provincie persoonsgegevens verwerken en de inventarisatie van de verwerkingen van persoonsgegevens binnen de organisatie en opname hiervan in het zogenaamde Verwerkingsregister. Daarnaast zijn alle maatregelen welke de AVG voorschrijft in kaart gebracht en in samenspraak met de FG geprioriteerd. Deze prioritering vormt het kader voor de verder uitwerking en borging van de maatregelen genoemd in het privacybeleid.

5.6. Verbonden partijen

Deze paragraaf geeft inzicht in diverse aspecten van de verbonden partijen. Bij de uitwerking van deze paragraaf is enerzijds rekening gehouden met het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) en anderzijds met de informatie die voor de gebruikers van deze jaarrekening het meest relevant is.

1. Belangrijkste ontwikkelingen in het boekjaar

Ten opzicht van de boekwaarde 31 december 2017 is per peildatum 31 december 2018 € 39,1 mln. aan additioneel kapitaal verstrekt richting onze deelnemingen zoals gespecificeerd op de volgende pagina. Vooruitkijkend naar 2019 en verder zal de trend van kapitaalgroei in de fondsen (LEF, Chemelot Ventures, Brightlands Agrofood Fonds, MHC, MKB-L en LBDF) op basis van de reeds verstrekte kredieten voortzetten.

Anderzijds hebben er diverse afwaarderingen plaatsgevonden grotendeels waren voorzien. Het betreft een totaal van € 17,1 mln. aan afwaarderingen. Hier zit onder meer in de additioneel verstrekte agio á € 3,5 mln. aan Greenport Venlo en de afwaardering van investeringen in Brightlands Materials Centre en Inscite (€ 4,1 mln.) Een gedetailleerde analyse van deze afwaarderingen is opgenomen in de paragraaf portfolio management. Er is een totaal van € 21 mln. aan dividend binnengekomen. Naast het structurele dividend van Enexis, is er in 2018 tevens dividend ontvangen vanuit LIOF en Greenport.

2. Visie en beleidsvoornemen deelnemingen

Het aangaan van een deelneming, alsmede het behouden daarvan dient voort te vloeien uit tenminste de navolgende drie uitgangspunten:

- er is sprake van een strategisch Provinciaal belang;
- een permanente rol en betrokkenheid wordt wenselijk of noodzakelijk geacht;
- de Provincie wil actief kunnen sturen.

De aansluiting bij deze principes verschilt per deelneming en wordt toegelicht in de factsheets per verbonden partij. Alle overwegingen ten aanzien van het aangaan en beheer van verbonden partijen zijn op opgenomen in hoofdstuk 5 van Sturing in Samenwerking 2.0.

3. Interpretatie

Voor de interpretatie van deze paragraaf zijn de volgende zaken van belang: De opgenomen subsidie betreft enkel de structurele subsidies dan wel subsidie bij oprichting. Volledigheid van de financiële gegevens is afhankelijk van het moment van vaststelling van de jaarrekening van de externe partij. De boekwaarde in de factsheet betreft de boekwaarde ná afwaardering per 31-12-2018. Het belang zoals vermeld in het organogram is het belang van de bovenliggende entiteit. Dochtervennootschappen worden enkel separaat opgenomen als deze niet worden meegeconsolideerd in de directe deelneming van de Provincie.

4. Overzicht

	Verbonden Partij	31-12-2017	31-12-2018	
1	Enexis Holding N.V.	€ 6.202.544	€ 6.202.544	Essent
2	Vordering op Enexis B.V.	€ 3.220	€ 3.220	Essent
3	Cross Border Leases (CBL) Vennootschap B.V.	€ 3.220	€ 3.220	Essent
4	Verkoop Vennootschap B.V.	€ 3.220	€ 3.220	Essent
5	CSV Amsterdam B.V.	€ 3.220	€ 3.220	Essent
6	Publiek Belang Elektriciteitsproductie B.V.	€ 1	€ 1	Essent
7	Chemelot Campus Vastgoed C.V.	€ 46.150.266	€ 51.000.266	Brightlands / Chemelot
8	Chemelot Participaties B.V.	€ 23.839.445	€ 25.194.800	Brightlands / Chemelot
9	Chemelot Campus B.V.		€ -	Brightlands / Chemelot
10	Chemelot Research Facilities B.V.	€ -	€ -	Brightlands / Chemelot
11	Chemelot Scientific Participations B.V.	€ 1	€ 1	Brightlands / Chemelot
12	Enabling Technologies B.V.	€ 2.325.000	€ 2.325.000	Brightlands / MHC
13	Brightlands Maastricht Health Campus B.V.	€ 645.833	€ 1.520.853	Brightlands / MHC
14	Brains Unlimited B.V.		€ -	Brightlands / SSC
15	Campus Heerlen Huisvesting B.V.	€ 2.244.377	€ 2.244.377	Brightlands / SSC
16	Campus Heerlen Management Development B.V.	€ 1.398.866	€ -	Brightlands / SSC
17	Greenport Venlo Campus Vastgoed B.V.	€ 10.560.307	€ 12.160.307	Brightlands / GPV
18	Greenport Venlo Campus Vastgoed C.V.	€ 8.096.693	€ 8.096.693	Brightlands / GPV
19	Greenport Venlo Ontwikkelbedrijf B.V.	€ 27.200.000	€ 27.200.000	Brightlands / GPV
20	Brightlands Campus Greenport Venlo BV	€ 20.000	€ -	Brightlands / GPV
21	N.V. Holding Businesspark Luchthaven Maastricht	€ 11.455.867	€ 14.442.298	Brightlands
22	N.V. Altmaa	€ 1	€ 1	Brightlands
23	Provincie Limburg AviationValley Commandiet B.V.	€ 2.218.000	€ 1.668.000	MAA
24	Land Development AviationValley Maastricht C.V.	€ -	€ -	MAA
25	Land Development AviationValley Maastricht N.V.	€ 18.000	€ 18.000	MAA
26	N.V. Industriebank LIOF	€ 42.877.738	€ 42.877.738	Fondsen
27	MKB-Leningenfonds (MKB-L) B.V.	€ 11.330.404	€ 15.312.904	Fondsen
28	Limburg Business Development Fonds (LBDF) B.V.	€ 7.809.745	€ 8.752.949	Fondsen
29	Chemelot Ventures B.V.	€ 4.357.288	€ 4.669.237	Fondsen
30	Brightlands Agrofood Ventures B.V.	€ 83.333	€ 170.913	Fondsen
31	Limburgs Energie Fonds (LEF) B.V.	€ 27.590.920	€ 33.184.920	Fondsen
32	Provincie Limburg Commandiet B.V.	€ 18.000	€ -	RvR
33	RvR Limburg Beheer B.V.	€ 11.250	€ -	RvR
34	RvR Limburg C.V.	€ -	€ -	RvR
35	Bank Nederlandse Gemeenten N.V.	€ 22.689	€ 22.689	Overig
36	Nederlandse Waterschapsbank N.V.	€ 3.063	€ 3.063	Overig
37	N.V. Waterleiding Maatschappij Limburg	€ 132.458	€ 132.458	Overig
38	LHB B.V.	€ 66.000	€ 66.000	Overig
39	IBA Parkstad B.V.	€ -	€ -	Overig
40	Stichting Euregio Maas-Rijn	€ -	€ -	Overig
41	RUD Zuid-Limburg	€ -	€ -	Overig
42	RUD Limburg-Noord	€ -	€ -	Overig
43	Fonds Nazorg Stortplaatsen Provincie Limburg	€ -	€ -	Overig
44	Het Interprovinciaal Overleg	€ -	€ -	Overig
45	Zuidelijke Rekenkamer	€ -	€ -	Overig
		€ 236.690.969	€ 257.278.892	

1. Enexis Holding N.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Naamloze Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 6.202.544
Belang provincie:	16,12%
Zeggenschap provincie:	16,12%
Betrokkenen:	6 Provincies en > 100 gemeenten

Doelstelling

Enexis is een netwerkbedrijf in Noord-, Oost- en Zuid-Nederland. Voor 2,8 miljoen huishoudens en bedrijven verzorgt Enexis de distributie van energie. De netbeheerderstaak is een publiek belang, wettelijk geregeld met toezicht vanuit de Autoriteit Consument en Markt (ACM). Enexis beheert, onderhoudt en vernieuwt het energienetwerk waarover de leverancier electriciteit en/of gas bij de consument of bij het bedrijf brengt en ophaalt.

Provinciale investeringen (€ 000.)

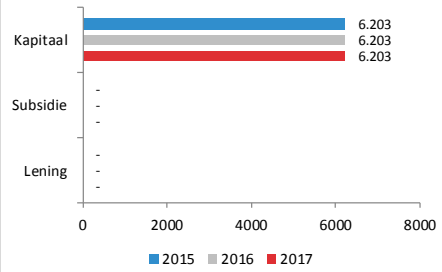

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

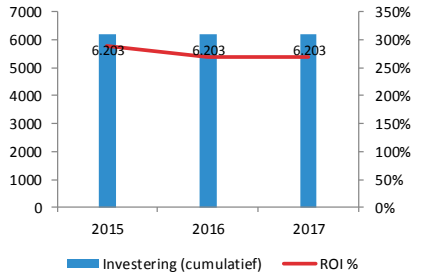

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	6.203	6.203	6.203
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	17.982	16.662	16.692
ROI %	290%	269%	269%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	7.284.000	7.668.000	7.715.000
Eigen vermogen	3.704.000	3.808.000	4.024.000
Vreemd vermogen	3.580.000	3.860.000	3.691.000

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	1.376.000	1.398.000	1.445.000
Bedrijfsresultaat (EBIT)	343.000	339.000	404.000
Netto Resultaat	207.000	207.000	319.000

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	2,8%	2,7%	4,1%
Solvabiliteit (EV/TV)	50,9%	49,7%	52,2%
Dividend Provincie (€ 000.)	17.982	16.662	16.692

Publiek belang

Het publiek belang van deelname is gelegen in het waarborgen van een excellent netbeheer: een betrouwbare, duurzame en publieksgerichte energievoorziening in haar verzorgingsgebied, waaronder Limburg. De tweede pijler van het Strategisch plan betreft Enexis haar rol in de energietransitie: het versnellen van de energietransitie door samen met lokale partners Nederlandse klimaatdoelen te realiseren alsmede innovatieve, schaalbare oplossingen om te energietransitie te versnellen.

Visie en beleidsvoornemen

Ons College heeft uw Staten op 27 juli 2015 haar visie en beleidsvoornemens omtrent deze deelneming kenbaar gemaakt, bestaande uit 4 kernelementen: a. Ondersteuning van het Strategisch Plan van Enexis met de kernwaarden: betrouwbaarheid, betaalbaarheid , klantgerichtheid en duurzaamheid. b. De Provincie hecht veel belang aan een goed functionerend netwerk. Via het aandeelhouderschap zet de Provincie ook in op de ontwikkeling van smart grids zodat duurzame energietoepassingen verbonden kunnen worden. Energieinvesteringen versterken op die manier ook de economische ontwikkeling. c. We hechten belang aan een stabiel en voorspelbaar jaarlijks dividend. d. De Provincie koestert haar aandelenbelang maar zal niet overgaan tot een significante uitbreiding.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Uw Staten zijn op 6 maart 2017 uitgebreid geinformeerd over de herijkte strategie van Enexis bestaande uit 2 pijlers: excellent netbeheer en het versnellen van de energietransitie. Volgens de indicatoren uit het jaarverslag 2018 slaagt Enexis erin om haar netbeheer op het vereiste niveau te houden, waarvoor in 2018 ruim € 467 miljoen aan investeringen werd gedaan. De energietransitie vergt nieuwe concepten (elektrificatie, aansluiting zonne- en windparken, decentrale opwek en teruglevering etc..) , waarbij netten verzwaard dienen te worden en waar de gezamenlijke netbeheerders in Nederland steeds meer tegen capaciteitsproblemen aanlopen. Tot slot slaagt Enexis erin om de nettowinst ruim boven het "streefniveau" van € 200 miljoen te houden, hetgeen bij een pay-out van 50%, leidt tot een dividend van ruim € 16 mln. voor de Provincie Limburg.

Provinciaal Risico

Het risico bestaat dat de boekwaarde á € 6,2 mln. moet worden afgewaardeerd of dat structureel dividend lager uitvalt. Momenteel achten wij de kans dat deze risico's materialiseren zeer klein.

2. Vordering op Enexis B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 3.220
Belang provincie:	16,12%
Zeggenschap provincie:	16,12%
Betrokkenen:	6 Provincies en > 100 gemeenten

Doelstelling

Bij de splitsing in een Netwerkbedrijf en een Productie- en Leveringsbedrijf zijn de gas- en electriciteitsnetten verkocht aan Enexis tegen de geschatte fair market value. Omdat Enexis over onvoldoende cash beschikte om de koopprijs hiervoor te betalen, is deze verschuldigd gebleven en omgezet in een bruglening aan Essent Nederland B.V. Deze is uit hoofde van de splitsingswet bij de verkoop van Essent aan RWE, overgedragen aan de aandeelhouders. De SPV beheert deze bruglening van € 1,8 miljard aan Enexis, waarvan thans alleen nog tranche D ad € 350 miljoen resteert.

Provinciale investeringen (€ 000.)

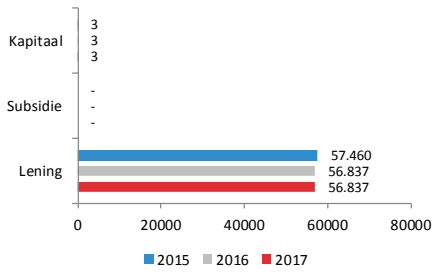

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

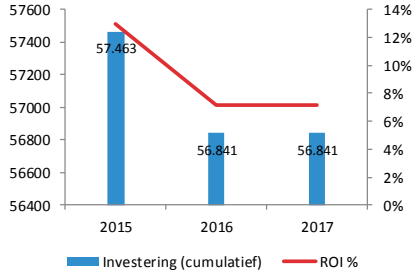

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	57.460	56.837	56.837
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	3	3	3
Onvangen Rente in periode € 000.	7.450	4.064	4.064
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	13%	7%	7%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	356.285	356.329	356.322
Eigen vermogen	24	9	(2)
Vreemd vermogen	356.261	356.320	356.324

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	-	-	-
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(22)	(15)	(11)
Netto Resultaat	(19)	(15)	(11)

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	0,0%	0,0%	0,0%
Solvabiliteit (EV/TV)	0,0%	0,0%	0,0%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Het publiek belang is gelegen in het feit dat door het verstrekken van deze (zogenaamde) brugleningen de verkoop van Essent aan RWE mede werd mogelijk gemaakt en financieel afgewikkeld kon worden.

Visie en beleidsvoornemen

De vordering is vastgelegd in een leningsovereenkomst bestaande uit 4 tranches (A t/m D), waarvan er nog 1 (tranche D) resteert.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Tranche C is regulier afgelost in 2016 (ca. 80 mln.) en het restant (tranche D) wordt afgelost in oktober 2019.

Provinciaal Risico

De Provincie Limburg loopt het risico (een deel van) de boekwaarde ad € 3.220 te moeten afwaarderen. Daarnaast loopt Vordering op Enexis B.V. beheerst geachte risico s op Enexis Holding N.V. voor de niet-tijdige betaling van rente en/of aflossing, in het ergste geval, faillissement van Enexis Holding N.V., waardoor de restantvordering ad € 57 miljoen verloren zou kunnen gaan. De risico's worden zeer gering geacht omdat debiteur Enexis opereert in een gereguleerde markt, en een zeer solvabel bedrijf is (sterke eigen vermogenspositie) met een stabiele winstverwachting.

3. Cross Border Leases (CBL) Vennootschap B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 3.220
Belang provincie:	16,12%
Zeggenschap provincie:	16,12%
Betrokkenen:	6 Provincies en > 100 gemeenten

Doelstelling

Het vertegenwoordigen van de Verkopende Aandeelhouders Essent als medebeheerder van het CBL Fonds, dat is ingesteld ten behoeve van de afwikkeling van de bestaande Cross-border Lease contracten van Essent.

Provinciale investeringen (€ 000.)

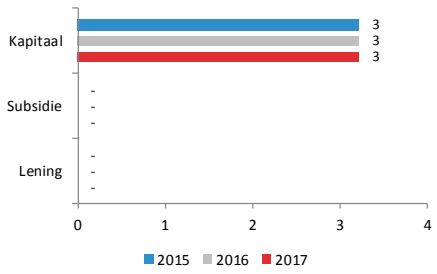

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

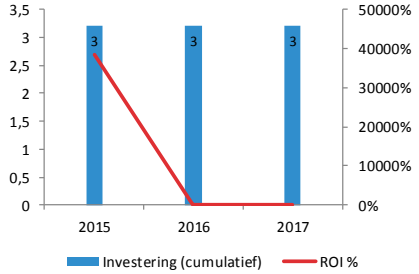

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	3	3	3
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	1.242	-	-
ROI %	38566%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	936	163	159
Eigen vermogen	788	147	137
Vreemd vermogen	149	17	22

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	-	-	-
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(60)	(19)	(9)
Netto Resultaat	(149)	(19)	(10)

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-15,9%	-11,6%	-6,2%
Solvabiliteit (EV/TV)	84,1%	89,9%	86,1%
Dividend Provincie (€ 000.)	1.242	-	-

Publiek belang

CBL Vennootschap B.V. creëert de randvoorwaarden voor maximalisatie van de verkoopopbrengst van Essent en een optimale (financiële) risicoafdekking voor eventuele aansprakelijkheid van de publieke aandeelhouders. Daarnaast is het efficienter om de belangen van de vele aandeelhouders te bundelen. Het publiek belang is ook gediend met het bestaan van het CBL Fonds omdat dit het risico jegens de wederpartijen van de CBL's deels beperkt en leidt tot een heldere en eenvoudige (50%-50%) aansprakelijkheidsverdeling (voor het bedrag dat in het fonds is opgenomen) van CBL risico s tussen Verkopende Aandeelhouders en RWE.

Visie en beleidsvoornemen

Deze deelneming wordt tijdelijk aangehouden om de verkoop van Essent aan RWE af te wikkelen. In 2012 zijn verder alle CBL contracten vervroegd beëindigd.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Het initieel vermogen in het CBL Escrow Fonds was bij de oprichting van het fonds in 2009, $ 275 mln.
Eind juni 2016 is het CBL Escrow Fonds geliquideerd. Het restantbedrag is volledig uitgekeerd aan de aandeelhouders naar rato van het aandelenbelang in de vennootschap. Het bestuur van de vennootschap is in 2019 een proces gestart om tot ontbinding van de contracten en de vennootschap over te gaan.

Provinciaal Risico

Het risico en daarmee de aansprakelijkheid voor de verkopende aandeelhouders is relatief gering en beperkt tot de hoogte van het nominale aandelenkapitaal van deze vennootschap (totaalbedrag € 20.000), art 2.81 BW. De Provincie Limburg loopt het risico (een deel van) de boekwaarde ad € 3.220 te moeten afwaarderen.

4. Verkoop Vennootschap B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 3.220
Belang provincie:	16,12%
Zeggenschap provincie:	16,12%
Betrokkenen:	6 Provincies en > 100 gemeenten

Doelstelling

Verkoop Vennootschap B.V. heeft vrijwel alle garanties onder de verkoopovereenkomst Essent-RWE overgenomen van de verkopende aandeelhouders en zal eventuele garantieclaim procedures voeren tegen RWE. Daarnaast treedt Verkoop Vennootschap B.V. op als vertegenwoordiger van de verkopende aandeelhouders met betrekking tot het geven van instructies aan de escrow agent wat betreft het beheer van het bedrag dat in escrow wordt gestort.

Provinciale investeringen (€ 000.)

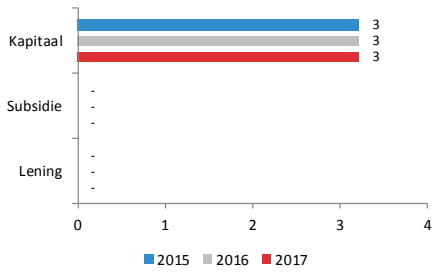

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

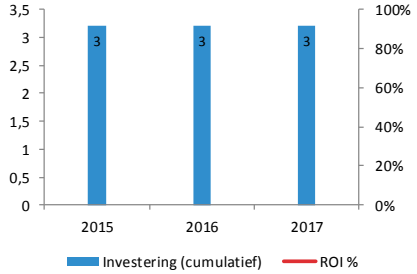

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	3	3	3
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	1.280	157	142
Eigen vermogen	1.243	151	112
Vreemd vermogen	37	6	30

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	-	-	-
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(399)	(67)	(40)
Netto Resultaat	(525)	(67)	(39)

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-41,0%	-42,6%	-27,3%
Solvabiliteit (EV/TV)	97,1%	96,4%	78,8%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Deze deelneming wordt tijdelijk aangehouden om de verkoop van Essent aan RWE af te wikkelen. Specifiek dient de door Verkoop Vennootschap B.V. beheerde escrow ter verzekering van eventuele schadeclaims.

Visie en beleidsvoornemen

Deze deelneming wordt tijdelijk aangehouden om de verkoop van Essent aan RWE af te wikkelen. De looptijd van deze B.V. is afhankelijk van de periode dat claims onder deze escrow kunnen worden ingediend en afgewikkeld. De uiterste datum voor het indienen van claims door RWE was 30 september 2015.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Afwikkeling van de claims heeft inmiddels in juli 2016 plaatsgevonden, met de definitieve afwikkeling van de escrow. Uiteindelijk is in totaliteit € 29,8 miljoen (van de in 2009 gevormde escrow ad € 800 miljoen) uitgekeerd aan claims. In 2015 is in totaal € 327 mln. aan agio (zijnde een deel van de escrow) terugbetaald, waardoor het eigen vermogen is gedaald. In 2016 is het restant uitgekeerd. Ondanks het feit dat de escrow is afgewikkeld, dient de vennootschap als gevolg van contractuele verplichtingen nog in stand gehouden te worden. Het bestuur van de vennootschap is een proces gestart om de contractuele verplichtingen te beëindigen en de vennootschap op te heffen.

Provinciaal Risico

De Provincie Limburg loopt, na afwikkeling van de escrow in juli 2016, nog slechts het risico (een deel van) de boekwaarde ad € 3.220 te moeten afwaarderen.

5. CSV Amsterdam B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 3.220
Belang provincie:	16,12%
Zeggenschap provincie:	16,12%
Betrokkenen:	6 Provincies en > 100 gemeenten

Doelstelling

CSV Amsterdam B.V. is betrokken bij de verkoop van Attero Holding N.V. door de voormalige publieke aandeelhouders aan Waterland. De verkopers hebben hun resterende rechten en verplichtingen (waaronder het beheer van de escrow) overgedragen aan deze vennootschap.

Provinciale investeringen (€ 000.)

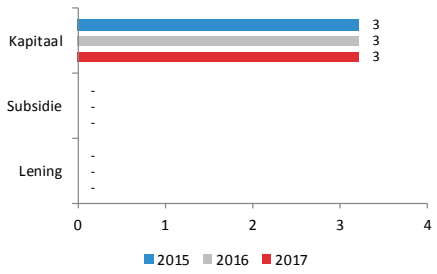

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

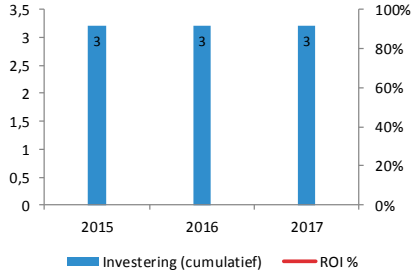

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	3	3	3
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	3.380	923	791
Eigen vermogen	3.209	870	746
Vreemd vermogen	171	53	45

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	3.409	-	-
Bedrijfsresultaat (EBIT)	3.250	(110)	(123)
Netto Resultaat	3.251	(110)	(124)

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	96,2%	-11,9%	-15,6%
Solvabiliteit (EV/TV)	94,9%	94,2%	94,3%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Deze deelneming wordt tijdelijk aangehouden om de verkoop van Attero aan Waterland af te wikkelen. CSV Amsterdam B.V. creëert de noodzakelijke randvoorwaarden voor maximalisatie van de verkoopopbrengst van Attero een optimale risicoafdekking voor de publieke aandeelhouders.

Visie en beleidsvoornemen

Deze deelneming wordt tijdelijk aangehouden om (in eerste instantie) de verkoop van Essent aan RWE af te wikkelen alsmede de verkoop van Attero aan Waterland. Eventuele claims kunnen door Waterland worden ingediend. Na afwikkeling van deze eventuele claims van Waterland zal de escrow-rekening kunnen worden opgeheven en het restant op deze rekening kunnen worden uitgekeerd aan de aandeelhouders naar rato van het aandelenbelang.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Het saldo van de escrow Attero is per 31 december 2018 nog ruim € 8 miljoen. Er zijn in 2018 geen claims gehonoreerd en verder geen actuele ontwikkelingen ten aanzien van de escrow van Attero te melden.

Provinciaal Risico

De Provincie Limburg loopt het risico (een deel van) de boekwaarde ad € 3.220 te moeten afwaarderen.

6. Publiek Belang Elektriciteitsproductie B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 1
Belang provincie:	16,12%
Zeggenschap provincie:	16,12%
Betrokkenen:	6 Provincies en > 100 gemeenten

Doelstelling

PBE B.V. heeft op 30 september 2011 de aandelen ERH en daarmee indirect het 50% belang in EPZ (kerncentrale Borssele) geleverd aan RWE. Daarmee is een einde gekomen aan de primaire opdracht van PBE, zijnde het behartigen van het 50%-belang in EPZ. PBE zal als tijdelijke vennootschap de resterende rechten en verplichtingen afwikkelen, in het bijzonder die rechten en verplichtingen die voortvloeien uit het Convenant en aanvullend Convenant dat is overeengekomen met de Staat.

Provinciale investeringen (€ 000.)

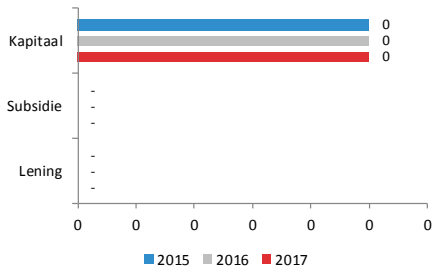

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

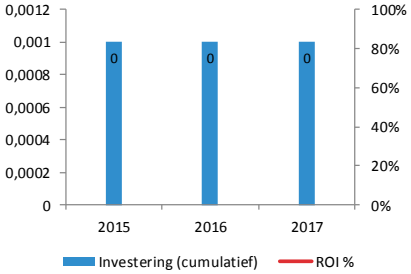

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	0	0	0
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	1.690	1.638	1.628
Eigen vermogen	1.639	1.620	1.605
Vreemd vermogen	51	18	24

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	87	-	-
Bedrijfsresultaat (EBIT)	60	(18)	(15)
Netto Resultaat	59	(18)	(15)

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	3,5%	-1,1%	-0,9%
Solvabiliteit (EV/TV)	97,0%	98,9%	98,6%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

De deelneming wordt aangehouden om aan formele rechten en verplichtingen jegens de Staat, vastgelegd in een Convenant, te voldoen.

Visie en beleidsvoornemen

Het aandeelhouderschap wordt aangehouden omdat PBE, als gevolg van gemaakte afspraken met de Staat en vastgelegd in een Convenant, rechten en verplichtingen heeft voor een periode van 8 jaren na ondertekening van de EPZ SPA (30 september 2011). PBE is sinds eind 2011 slechts een praktisch lege B.V. om een aantal zaken af te wikkelen.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Het bestuur van de vennootschap is een proces gestart om het Convenant met de Staat te beëindigen en de vennootscahp op te heffen. Er zijn verder geen aandachtspunten en ontwikkelingen te melden.

Provinciaal Risico

De Provincie loopt geen risico, omdat de boekwaarde in een eerdere fase al is afgeboekt naar € 1.

Brightlands Chemelot Campus

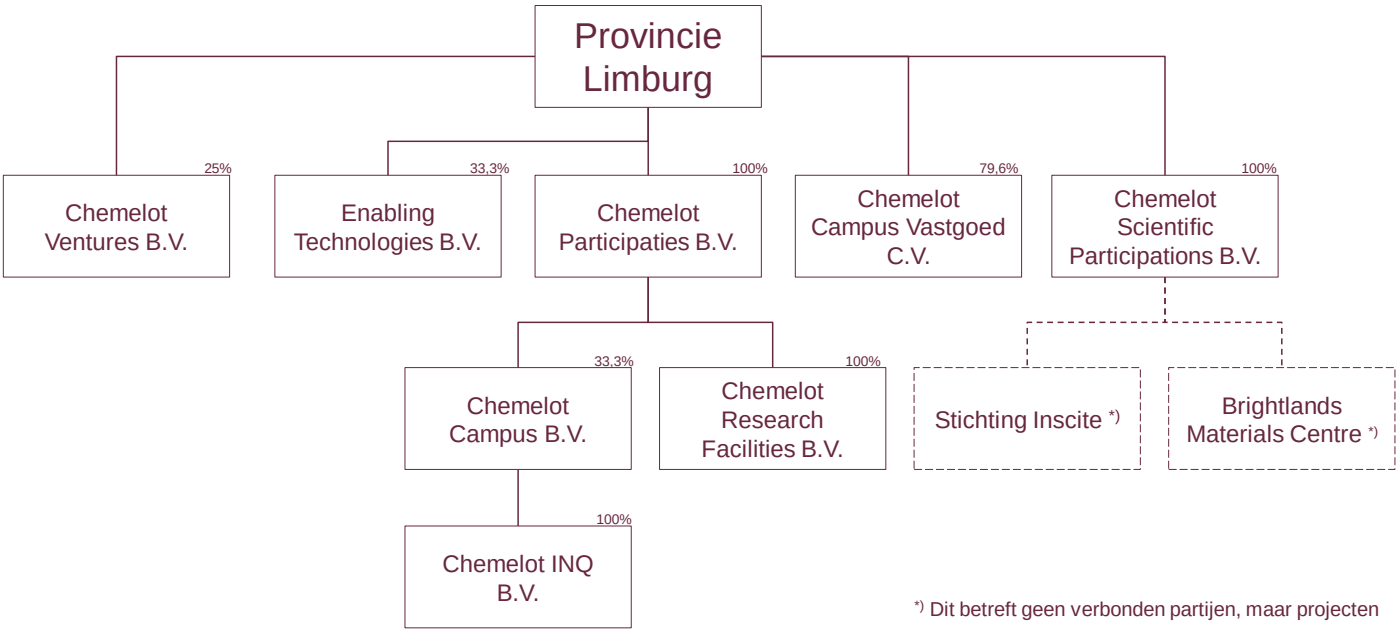

*) Dit betreft geen verbonden partijen, maar projecten

7. Chemelot Campus Vastgoed C.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Commanditaire Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 51.000.266
Belang provincie:	79,60%
Zeggenschap provincie:	33,00%
Betrokkenen:	DSM, UM, Provincie Limburg

Doelstelling

Chemelot Campus Vastgoed CV is een van de belangrijke facilitators in de ontwikkeling van Chemelot Campus. Het ontwikkelt, koopt, realiseert en exploiteert vastgoed en research faciliteiten op de Chemelot Campus passend bij de vraag van (potentiele) campus bewoners.

Provinciale investeringen (€ 000.)

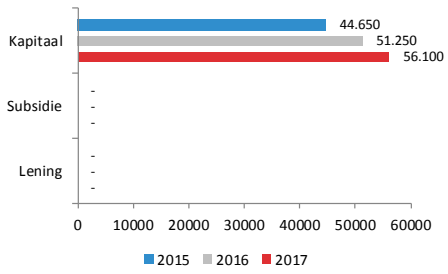

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

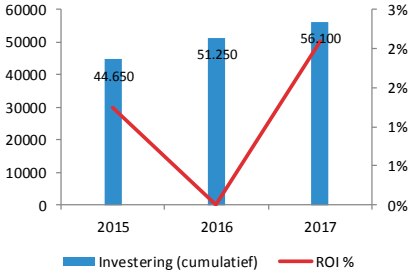

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	44.650	51.250	56.100
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	554	-	1.175
ROI %	1%	0%	2%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	99.696	99.761	122.840
Eigen vermogen	57.760	57.993	60.079
Vreemd vermogen	41.937	41.769	62.761

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	32.261	35.989	35.353
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(661)	(1.818)	(1.599)
Netto Resultaat	(1.889)	(3.092)	(3.089)

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-1,9%	-3,1%	-2,5%
Solvabiliteit (EV/TV)	57,9%	58,1%	48,9%
Dividend Provincie (€ 000.)	554	-	1.175

Publiek belang

De campusontwikkeling is een instrument om innovatie te versnellen, waardoor de bestaande werkgelegenheid behouden blijft, nieuwe werkgelegenheid wordt gecreëerd, een betere aansluiting tussen onderwijs en bedrijfsleven ontstaat en de positie van de UM versterkt wordt. Met als uiteindelijke doel het realiseren van een excellent vestigingsklimaat voor Limburg.

Visie en beleidsvoornemen

Het versterken van de economische structuur in Limburg door het aantrekken en creëren van nieuwe soorten van bedrijvigheid en door de verdere ontwikkeling van de maak- en kennisindustrie in de regio. Bij uitwerking Brainport 2020 vormt Chemelot Campus een belangrijke bijdrage om de doelstelling te betrekken op kenniseconomie met triple-helix. De Provincie wilt blijven inzetten op de campusontwikkeling.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Op basis van de huidige investeringsplannen zal naar verwachting Chemelot Campus Vastgoed C.V. in 2019 tegen zowel de fysieke (uitbreidings)grenzen als de financiele grenzen aanlopen. Samen met de directie van de campus en overige partijen worden mogelijke additionele financieringsmogelijkheden onderzocht, waaronder de mogelijke opzet van een Science Park Fonds. Verdere ontwikkelingen zijn opgenomen in de voortgangsrapportage grote projecten.

Provinciaal Risico

De Provincie loopt risico op de volgende onderdelen:
De doelstellingen met betrekking tot de verhuur (opbrengst) danwel de exploitatie (kosten) van het vastgoed worden niet gehaald waardoor de winstverwachting van de C.V. wellicht lager is dan begroot en waardoor het rendement op het door de provincie additioneel kapitaal onder druk komt te staan. Op langere termijn kan een en ander tot gevolg hebben dat de boekwaarde van de deelneming (deels) moet worden afgewaardeerd. Er zijn momenteel geen aanleidingen om hierin actie te ondernemen. Risicobeheersing maakt onderdeel uit van de voortgangsrapportage grote projecten.

8. Chemelot Participaties B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 25.194.800
Belang provincie:	100,00%
Zeggenschap provincie:	100,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg

Doelstelling

Chemelot Participaties B.V. is opgericht om deel te nemen in de diverse op de Chemelot Campus op te richten of reeds opgerichte vennootschappen en daarmee de directe aansprakelijkheidsrisico's van de Provincie Limburg te beperken.

Provinciale investeringen (€ 000.)

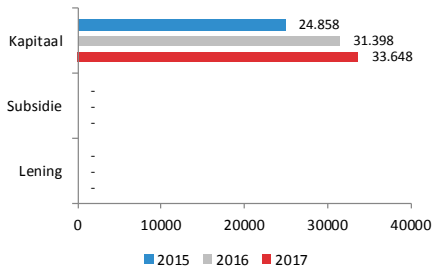

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

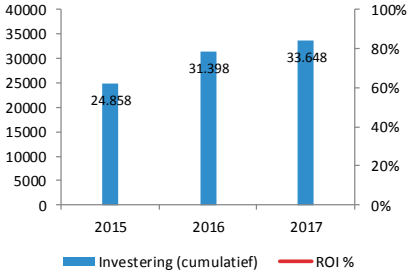

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	24.858	31.398	33.648
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	25.639	23.718	n.b
Eigen vermogen	25.628	23.707	n.b
Vreemd vermogen	11	11	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	-	-	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(5)	(6)	n.b
Netto Resultaat	(1.109)	(2.122)	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-4,3%	-8,9%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	100,0%	100,0%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Na een intensieve startperiode groeit de campusorganisatie door en ontwikkelt zij nieuwe activiteiten in bedrijvenontwikkeling en bedrijfsvestiging. Chemelot Participaties B.V. geeft middels haar aandeel in de Chemelot Campus B.V. en Chemelot Research Facilities B.V. mede sturing aan deze ontwikkeling en dient voornamelijk vanuit een governance optiek het publiek belang.

Visie en beleidsvoornemen

Chemelot Participaties B.V. is opgericht om deels de provinciale deelneming in de campus-governance vorm te geven. Chemelot Participaties B.V. is 1/3e deel aandeelhouder van Chemelot Campus B.V. en zal mogelijk in de toekomst het provinciaal aandeel in Chemelot Campus Vastgoed C.V. overnemen, mits dit geen grote negatieve fiscale consequenties heeft. Daarnaast fungeert Chemelot Participaties B.V. als aandeelhouder van Chemelot Research Facilities (CRF) B.V. In CRF B.V. zijn de miniplant activiteiten ondergebracht. Chemelot Participaties B.V. zal hiertoe in totaal € 46 mln. investeren, waarvan 50% revolverend (4%) dient te zijn. Mogelijke toekomstige participaties zullen eveneens via Chemelot Participaties B.V. kunnen verlopen, waardoor de Provincie niet meer rechtstreeks aandeelhouder wordt in de afzonderlijke vennootschappen.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Chemelot Participaties B.V. beheert de aandelen van zowel Chemelot Campus B.V. als Chemelot Research Facilities (CRF) B.V. Van beide ondernemingen is in deze paragraaf Verbonden Partijen separaat aangeven welke aandachtspunten en ontwikkelingen er momenteel zijn. Tot en met 31 december 2018 heeft Chemelot Participaties B.V. in totaal € 32,7 mln. agio gestort. Daarmee resteert nog ruim € 13 mln. van het beschikbare krediet.

Provinciaal Risico

Het provinciaal risico betreft afwaardering van (een deel van) de boekwaarde van € 26,1 mln., welke is gerelateerd aan de deelneming van Chemelot Participaties B.V. in zowel CRF B.V. als Chemelot Campus B.V. Van het totaal beschikbare krediet van 46 mln. is 50% als niet revolverend aangemerkt. Momenteel is er geen aanleiding om af te wijken van deze inschatting.

9. Chemelot Campus B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	n.v.t.
Belang provincie:	33,00%
Zeggenschap provincie:	33,00%
Betrokkenen:	DSM, UM, Provincie Limburg

Doelstelling

De B.V. heeft als doel het stimuleren van open innovatie ten behoeve van kennisbehoud en kennisontwikkeling in de regio Zuid-Limburg, met als doel aansluiting en verbreding van de as onderwijs-onderzoek -business. Hiertoe wordt een campus ecosysteem van kennisinstituten, research faciliteiten en innovatiecommunities ontwikkeld. Bij het verrichten van haar werkzaamheden zal de vennootschap mede rekening houden met de overige opgerichte Brightlands campussen.

Provinciale investeringen (€ 000.)

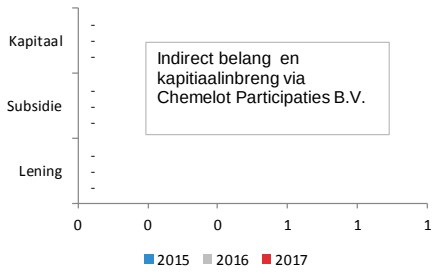

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

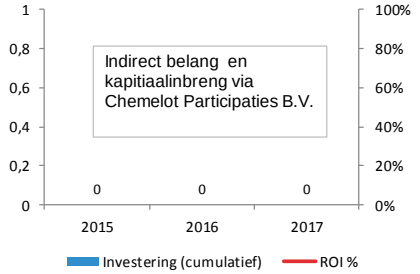

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	-	-
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	na	na	na

Balans (€ 000.)

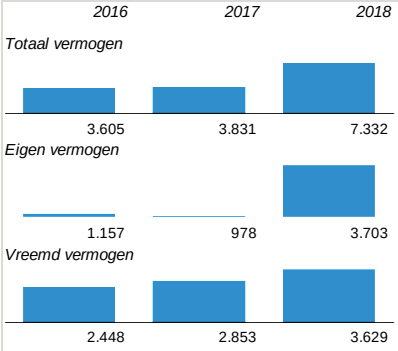

Verlies en winst (€ 000.)

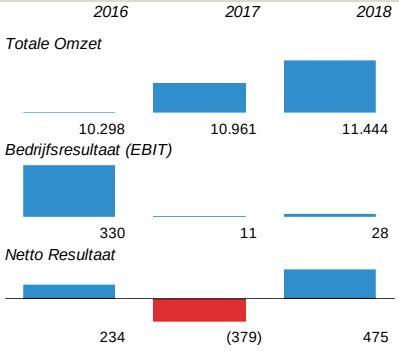

Ratio's en opbrengst (%)

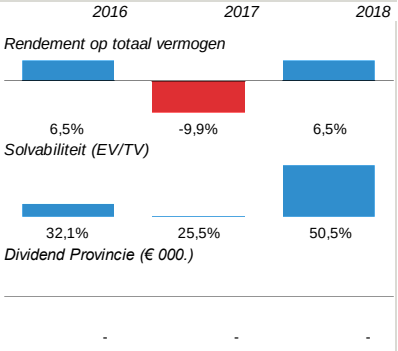

Publiek belang

De campusontwikkeling is een instrument om innovatie te versnellen, waardoor de bestaande werkgelegenheid behouden blijft, nieuwe werkgelegenheid wordt gecreëerd, een betere aansluiting tussen onderwijs en bedrijfsleven ontstaat en de positie van de UM versterkt wordt. Met als uiteindelijke doel het realiseren van een excellent vestigingsklimaat voor Limburg.

Visie en beleidsvoornemen

Het versterken van de economische structuur in Limburg door het aantrekken en creëren van nieuwe soorten van bedrijvigheid en door de verdere ontwikkeling van de maak- en kennisindustrie in de regio. Bij uitwerking Brainport 2020 vormt Chemelot Campus een belangrijke bijdrage om de doelstelling te betrekken op kenniseconomie met triple-helix. De Provincie wilt blijven inzetten op de campusontwikkeling.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

In mei 2016 is de visie Chemelot 2025 gepresenteerd. Bij verdere doorgroei van de campus zal in 2019 de fysieke begrenzing van de campus bereikt zijn. In de het huidige strategisch plan 2017-2020 wordt nadere focus aangebracht in de inhoudelijke positionering: sustainable materials en sustainable processes met een sterke nadruk op verduurzaming en digitalisering. Begin 2017 heeft het college van GS ingestemd met de hoofdlijnen van dit strategisch plan. Verdere ontwikkelingen zijn opgenomen in de voortgangsrapportage grote projecten.

Provinciaal Risico

De onderstaande risico's kunnen er toe leiden dat Chemelot Campus B.V. niet is staat is haar verdienmodellen te realiseren:
- Aantal kenniswerkers blijft achter
- Aantal bedrijven en kennisinstellingen blijft achter
- Onenigheid tussen aandeelhouders
- Concurrentie van vergelijkbare campussen

10. Chemelot Research Facilities B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	n.v.t.
Belang provincie:	100,00%
Zeggenschap provincie:	100,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg

Doelstelling

Inrichten van pilotplants met o.a. groeifaciliteiten voor startende ondernemers en onderzoekers als tussenstap naar grootschalige productie en een productieplant voor het onderzoekscentrum InSciTe, alsmede voor biomedische activiteiten op de campus en in de regio. Hiermee worden significante pilot plant faciliteiten van grote spelers naar Chemelot Campus getrokken.

Provinciale investeringen (€ 000.)

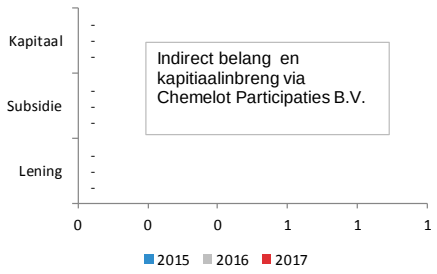

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

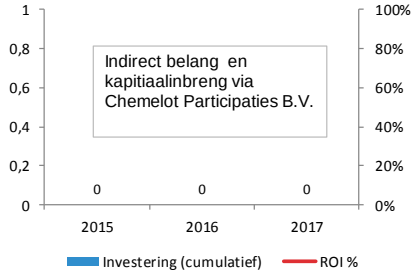

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	-	-
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	na	na	na

Balans (€ 000.)

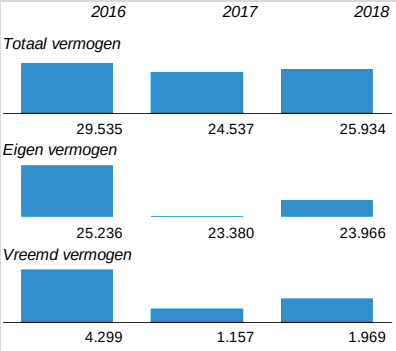

Verlies en winst (€ 000.)

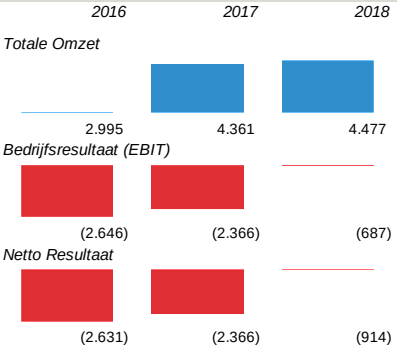

Ratio's en opbrengst (%)

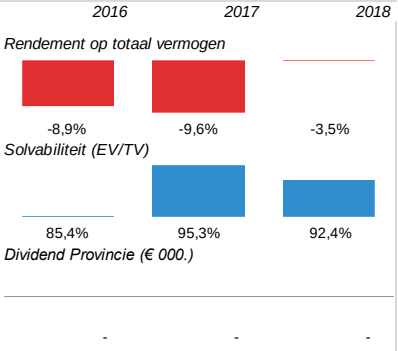

Publiek belang

In deze vennootschap zijn de provinciale middelen geplaatst ten behoeve van de Pilot- en Miniplantfaciliteiten op de Chemelot Campus. Omdat CRF geen directe deelneming is van de Provincie, maar van Chemelot Participaties B.V. zijn hier geen bedragen opgenomen bij de Provinciale investering en Provinciaal rendement. Het ontwikkelen van dergelijke onderzoekscentra c.q. proeffabrieken op Chemelot Campus geeft een sterke impuls aan de verdere ontwikkeling van de campus en is een belangrijke factor in de opwaardering van de propositie van de campus voor nieuwe innoverende bedrijven.

Visie en beleidsvoornemen

Het project Pilot- en Miniplants maakt deel uit van de “Businesscases Structuurversterkende Projecten” waarmee PS d.d. 7 februari 2014 hebben ingestemd. Middels het inrichten van een pilotplant met o.a. groeifaciliteiten voor startende onderzoekers als tussenstap naar grootschalige productie en een productieplant voor het onderzoekscentrum InSciTe, alsmede een voor biomedische activiteiten op de campus en regio beoogt de Provincie significante pilot plant faciliteiten naar de Chemelot campus te trekken.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Chemelot Research Facilities B.V. is eind 2014 gestart met haar activiteiten en heeft daarbij in december 2014 een eerste afroep van € 10 mln. van het beschikbaar gestelde totaalkrediet van € 46 mln. opgevraagd. In 2015 en 2016 hebben aanvullende stortingen plaatsgevonden ten bedrage van € 21,2 mln. Op basis van de huidige prognoses blijft de verwachting gehandhaafd dat 50% van het totale krediet, zijnde € 23 mln., als revolverend kan blijven aangemerkt.

Provinciaal Risico

Provinciaal risico betreft het niet realiseren van de rendementseis op het verstrekte eigen vermogen, alsmede het afwaarderen van de boekwaarde, verantwoord binnen Chemelot Participaties B.V., als gevolg van achterblijvende financiële resultaten van de Pilot- en Miniplant faciliteiten. De huidige prognoses geven momenteel geen aanleiding om hierop actie te ondernemen.

11. Chemelot Scientific Participations B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 1
Belang provincie:	100,00%
Zeggenschap provincie:	100,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg

Doelstelling

In deze vennootschap worden de provinciale middelen (middels agiostortingen) ten behoeve van de kennisinstituten Stichting InSciTe en Brightlands Materials Center (BMC) geplaatst. Vanuit deze vennootschap worden door de directie projectvoorstellen beoordeeld, toegekend en bewaakt.

Provinciale investeringen (€ 000.)

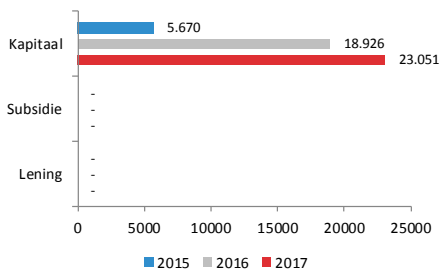

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

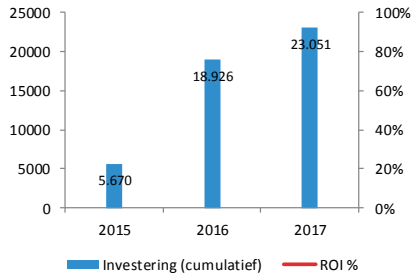

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	5.670	18.926	23.051
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	1.828	2.842	847
Eigen vermogen	(5.633)	(7.763)	(10.234)
Vreemd vermogen	7.461	10.605	11.081

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	122	127	141
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(2.880)	(10.886)	(6.596)
Netto Resultaat	(2.880)	(10.886)	(6.596)

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-157,5%	-383,1%	-778,8%
Solvabiliteit (EV/TV)	-308,1%	-273,2%	-1208,3%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Het ontwikkelen van onderzoekscentra is van fundamenteel belang voor de verdere ontwikkeling van Campus Chemelot. De onderzoekscentra fungeren als fysiek aanwezige publiek-private samenwerkingen en vormen de lijm tussen de bedrijven en academische instellingen op de Campus. Deze centra zijn een belangrijk element in het open innovatie ecosysteem en hebben een sterke magneetfunctie op bedrijven en kenniswerkers om zich te vestigen op de Campus.

Visie en beleidsvoornemen

De participatie in de kennisinstituten Institute for Science & Technology (onderzoeks instituut InSciTe) en Brightlands Materials Centre (BMC) maken deel uit van de Businesscases Structuurversterkende Projecten waarmee PS d.d. 7 februari 2014 hebben ingestemd. CSP B.V. vervult vanuit een governance perspectief een belangrijke rol in de realisatie van deze projecten.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Het gerapporteerde verlies en daaruit voortvloeiend negatief eigen vermogen vindt zijn grondslag in de via CSP B.V. verstrekte bijdrage aan InScite en Brightlands Materials Centre. Voor InSciTe hebben uw Staten een totaalbijdrage van € 30 mln. toegezegd. Ultimo 2018 is 14,1 mln. gecommiteerd voor projecten uit te voeren binnen InScite. Deze kapitaalstortingen zijn voorzichtigheidshalve volledig afgeschreven. In 2016 heeft een evaluatie van Inscite plaatsgevonden. Op basis daarvan is het 2e deel van het financieringspakket van € 30 mln. beschikbaar gesteld. Voor BMC hebben uw Staten in totaal € 15 mln. ter beschikking gesteld, waarvan ultimo 2018 € 8,9 mln. is afgeroepen.

Provinciaal Risico

Bijdragen voor CSP B.V. ten behoeve van Inscite en BMC zijn door uw Staten als niet-revolverend aangemerkt. Er is dus geen provinciaal risico voor een mogelijke afwaardering ten aanzien van de boekwaarde van de deelneming. Hoewel de totale bijdrage van de beide projecten middels een aandelenstorting c.q. inbreng van agio bij CSP B.V. wordt ingebracht, is op het einde van het boekjaar de boekwaarde bijgesteld naar € 1.

12. Enabling Technologies B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 2.325.000
Belang provincie:	33,33%
Zeggenschap provincie:	33,33%
Betrokkenen:	Provincie Limburg, DSM, Maastricht UMC

Doelstelling

Het faciliteren van een voor een campus randvoorwaardelijke R&D infrastructuur door kostenneutraal geavanceerde analyse aparatuur voor Chemische stoffen en humane cellen ter beschikking te stellen.

Provinciale investeringen (€ 000.)

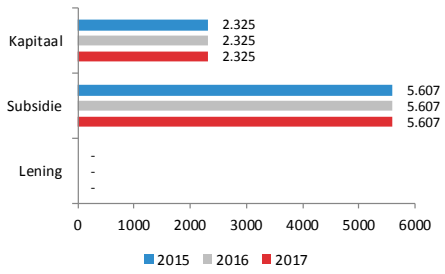

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

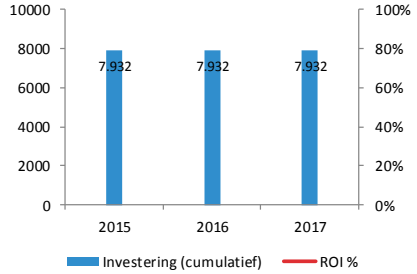

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	5.607	5.607	5.607
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	2.325	2.325	2.325
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	9.043	8.624	7.991
Eigen vermogen	7.172	7.510	7.707
Vreemd vermogen	1.871	1.114	285

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	2.972	3.625	1.743
Bedrijfsresultaat (EBIT)	125	439	247
Netto Resultaat	104	338	196

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	1,2%	3,9%	2,5%
Solvabiliteit (EV/TV)	79,3%	87,1%	96,4%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Het mede sturing geven aan de ontwikkelingen van de Campus Chemelot en de Maastricht Health Campus en verbinding van deze 2 campussen. Door het toegankelijk maken van geavanceerde apparatuur ondersteunt Enabling Technologies B.V. realisatie van de campusdoelstellingen door het vervullen van een essentiele randvoorwaarde.

Visie en beleidsvoornemen

De Provincie Limburg heeft als doelstelling het ontwikkelen van de kennisbasis, het ondersteunen van start ups en MKB en het stimuleren van de groei van kenniswerkers. Het financieel steunen van dit initiatief draagt bij aan het realiseren van deze doelstelling. Het initiatief moet leiden tot een groei van 100 fte kenniswerkers additioneel in de regio in de 1e 10 jaar van Enabling Technologies B.V. De Provincie Limburg heeft het doel na 10 jaar uit Enabling Technologies B.V. te stappen zodat de markt verder haar werking kan hebben.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Het operationeel bedrijfsresultaat van de vennootschap over 2018 is positief (+247k€), en dat is lager dan voorgaand boekjaar waarin hogere omzetten werden gerealiseerd en substantiele subsidies werden binnengehaald.

Provinciaal Risico

Provinciaal risico betreft het afwaarderen van de boekwaarde van € 2.325.000 vanuit een financieel perspectief. Daarnaast bestaat het risico dat de gestelde doelen niet behaald worden binnen de termijn van 10 jaar.

Brightlands Maastricht Health Campus

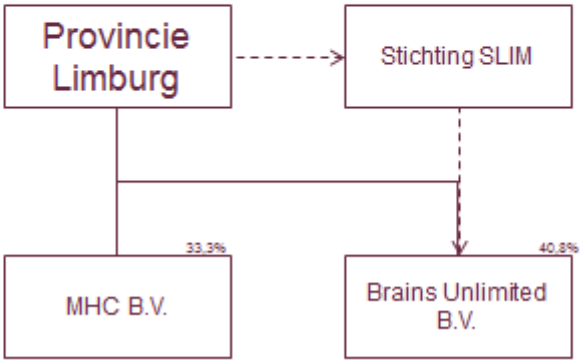

13. Brightlands Maastricht Health Campus B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 1.520.853
Belang provincie:	33,30%
Zeggenschap provincie:	33,30%
Betrokkenen:	Provincie Limburg, MUMC Holding B.V.

Doelstelling

Brightlands MHC BV fungeert als een facilitor tussen de partijen binnen de Maastricht Health Campus met als doel het realiseren van een internationaal gerespecteerde en gespecialiseerde valorisatiecampus, waar bedrijvigheid wordt ontwikkeld vanuit medisch en gezondheidswetenschappelijk onderzoek.

Provinciale investeringen (€ 000.)

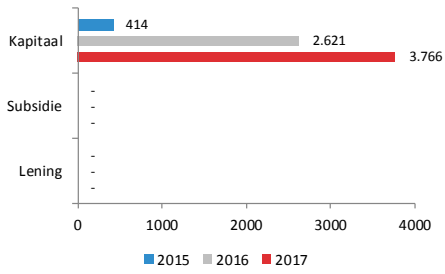

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

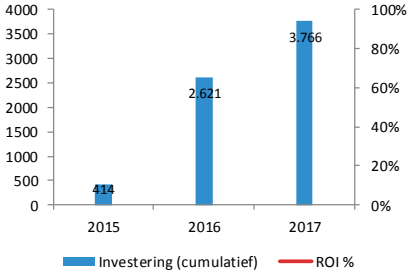

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	414	2.621	3.766
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	580	5.557	5.850
Eigen vermogen	338	2.286	3.063
Vreemd vermogen	242	3.242	2.730

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	182	1.319	1.970
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(1.400)	(1.972)	(2.019)
Netto Resultaat	(1.400)	(24)	(1.695)

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-241,6%	-0,4%	-29,0%
Solvabiliteit (EV/TV)	58,3%	41,1%	52,3%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Provincie Limburg wilt een bijdrage leveren aan het realiseren van werkgelegenheid en het versterken van het Limburgse vestigingsklimaat en de Limburgse concurrentiekracht. Brightlands MHC BV bevordert en stimuleert de campusontwikkeling met als uiteindelijk doel realiseren van werkgelegenheid en een sterke economie.

Visie en beleidsvoornemen

Brightlands MHC BV fungeert als een facilitator tussen de partijen binnen de Maastricht Health Campus met als uiteindelijk doel het realiseren van additionele arbeidsplaatsen door middel van aantrekken van bedrijven (acquisitie), tot waarde brengen van R&D resultaten (valorisatie) en realiseren van 40 spin-off bedrijven in 10 jaar. Brightlands MHC BV moet toegroeien naar de positie van sterk element in het Brightlands-concept.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

2016 was een belangrijk transitiejaar voor de Brightlands Maastricht Health Campus. Het takenpakket is verbreed en omvat nu ook de valorisatie van het intellectueel eigendom van de Universiteit Maastricht en Maastricht UMC+ op de domeinen Health, Medicine, Life Sciences en Sciences. Aangezien MHC daarmee toegang heeft gekregen tot het Intellectueel eigendom van de kennisinstellingen in brede zin, is een gezonde basis gelegd onder een duurzaam verdienmodel voor de campus.

Provinciaal Risico

Financiële en inhoudelijke risico's zijn: Het niet realiseren van additionele arbeidsplaatsen en spin off s; Geen bijdrage kunnen leveren aan versterking van het Limburgse vestigingsklimaat en concurrentiekracht;

14. Brains Unlimited B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	n.v.t.
Belang provincie:	40,85%
Zeggenschap provincie:	40,85%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en Maastricht University Holding B.V.

Doelstelling

Brains Unlimited B.V. heeft tot doel de MRI faciliteit te exploiteren en kennisintensieve Life Sciences bedrijvigheid in Limburg te stimuleren middels o.a. het aantrekken van industrieel onderzoek; het aantrekken van wetenschappelijk onderzoek; het enthousiasmeren van onderzoekers tot marktgedreven onderzoek; het ondersteunen, initiëren en uitvoeren van projecten gericht op het gebruik van de scanner faciliteiten en het opzetten van onderwijs direct gelieerd aan het gebruik van de scanner faciliteiten.

Provinciale investeringen (€ 000.)

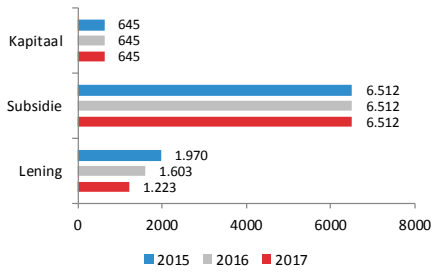

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

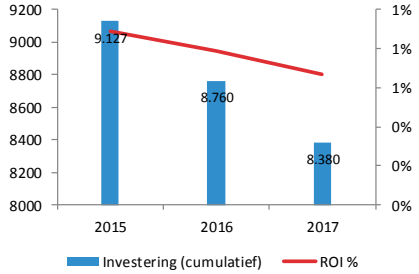

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	1.970	1.603	1.223
Cumulatief verleende subsidie € 000.	6.512	6.512	6.512
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	645	645	645
Onvangen Rente in periode € 000.	81	69	56
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	1%	1%	1%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	2.321	1.079	n.b
Eigen vermogen	(505)	(1.069)	n.b
Vreemd vermogen	2.826	2.148	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	2.298	1.902	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(274)	(564)	n.b
Netto Resultaat	(273)	(564)	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-11,8%	-52,2%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	-21,8%	-99,0%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Het versterken van de economische structuur in Limburg door het aantrekken en creëren van nieuwe soorten van bedrijvigheid en voor de verdere ontwikkeling van de life science industrie in de regio. Op middellange termijn zal UM/MUMC+ een leidende rol gaan vervullen in onderzoek, onderwijs en zorg. Het centrum is een broedplaats voor toegepaste innovatie en versterkt de aanwezige kennisinfrastructuur. De toename van werkgelegenheid door meer kenniswerkers is een belangrijke vestigingsplaatsfactor.

Visie en beleidsvoornemen

Provincie Limburg is met de andere participanten in gesprek over het (op termijn) terugtreden van de Provincie als aandeelhouder en deze aandelen over te dragen aan de BL MHC BV.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

De beoogde participatie van AzM in de onderneming zal niet worden gerealiseerd. Andere wegen om de continuïteit van de onderneming te waarborgen worden onderzocht.

Provinciaal Risico

Als de vier grootste risico s worden onderkend: Verhuur scanneruren ontoereikend ;masteropleidingen (Onvoldoende studenten en opbrengsten); kosten staf (kosten ivm het in bedrijf nemen nieuwe technologie); stop-loss risico (wat te doen wanneer de verwachte revenuen niet gehaald worden) beperking van de risico's van het project zijn gewaarborgd door een aantal maatregelen en gemaakte afspraken tussen de belanghebbende partijen. Het risico bedraagt € 645.000, zijnde de boekwaarde van de deelneming. Daarnaast via stichting Slim het debiteurenrisico ten aanzien van de uitstaande financiering.

Brightlands Smart Services Campus

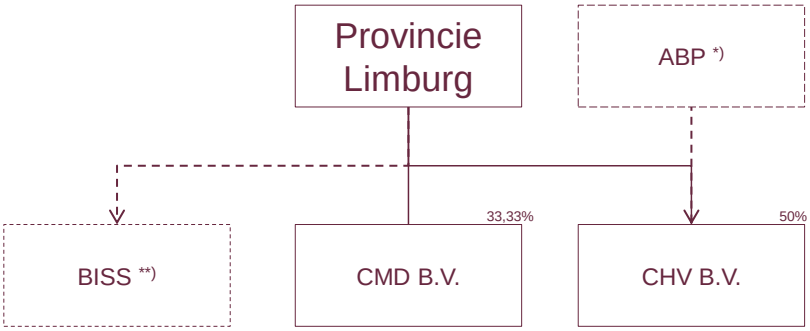

*) ABP is eigenaar van het gebouw

**) Dit betreft geen verbonden partij

15. Campus Heerlen Huisvesting B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 2.244.377
Belang provincie:	50,00%
Zeggenschap provincie:	0,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en APG Deelnemingen N.V.

Doelstelling

Het primaire doel van CHV BV is het behalen van een volledige en rendabele bezetting van het Campusgebouw (17.903 m2) door onderhuurders, binnen een zo kort mogelijke periode na oprichting van CHV BV (31 juli 2015) in overeenstemming met de businesscase CHV.

Provinciale investeringen (€ 000.)

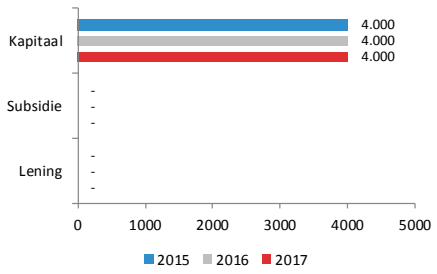

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

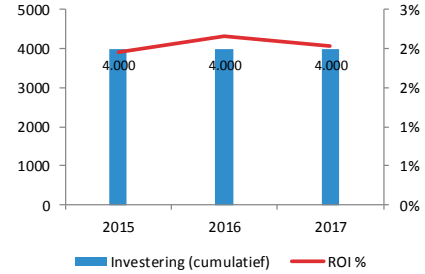

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	4.000	4.000	4.000
Onvangen Rente in periode € 000.	78	86	82
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	2%	2%	2%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	10.229	9.364	9.001
Eigen vermogen	449	3.582	3.137
Vreemd vermogen	5.740	5.781	5.864

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	618	1.383	1.779
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(343)	(736)	(278)
Netto Resultaat	(511)	(906)	(445)

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-5,0%	-9,7%	-4,9%
Solvabiliteit (EV/TV)	4,4%	38,3%	34,9%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

CHV BV is een van de drie pijlers van de Smart Services Campus, naast het instituut BISS en CMD BV. De pijlers zijn onlosmakelijk onderling met elkaar verbonden. De ontwikkeling van een Smart Services Campus zorgt voor een versnelling en versterking van de regionale economische structuur en voor binding van talent aan de regio.

Visie en beleidsvoornemen

De BV is medio 2015 opgericht met het oog op provinciale betrokkenheid, samen met de andere founding fathers (t.w. APG en UM), gedurende 10 jaar. De Smart Service Campus zal 2.000 á 2.500 nieuwe arbeidsplaatsen opleveren en er zullen 1.600 studenten studeren. Dat zijn de doelstellingen voor 2025.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

De huisvestingslasten worden met de huidige bezetting nog niet gecompenseerd door de opbrengst uit de onderverhuur. Met name de invulling en verhuur van de 2 resterende businessvloeren zijn noodzakelijk om tot een sluitende vastgoedexploitatie te komen. Begin 2019 bedroeg de bezettingsgraad 66,4%. Op dit moment tekent zich het beeld af dat met name de business vloeren moeilijk kunnen concurreren in de Heerlense markt. In 2018 zijn o.a. investeringen in de signing gepleegd om de zichtbaarheid en vindbaarheid te vergroten.

Provinciaal Risico

Het risico vanuit financieel perspectief is voornamelijk gelegen in het werven van voldoende bewoners (huurders) en deelnemers om een sluitende businesscase te houden. Dan loopt de Provincie het risico de boekwaarde ad. € 4 mln. te moeten afwaarderen, evenals de verstrekte financieringen.

16. Campus Heerlen Management Development B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	n.v.t.
Belang provincie:	33,33%
Zeggenschap provincie:	0,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg, Maastricht University Holding B.V. en APG Deelnemingen N.V.

Doelstelling

Leiding over de samenwerking binnen de Brightlands Smart Services Campus en de verdere bevordering van de ontwikkeling daarvan.

Provinciale investeringen (€ 000.)

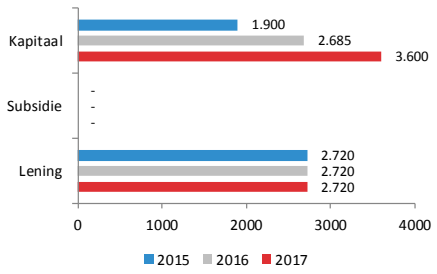

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

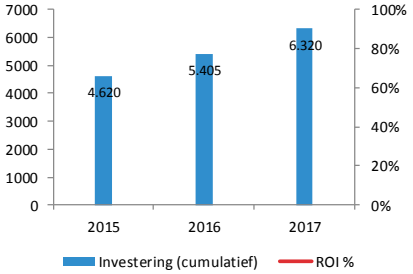

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	2.720	2.720	2.720
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	1.900	2.685	3.600
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

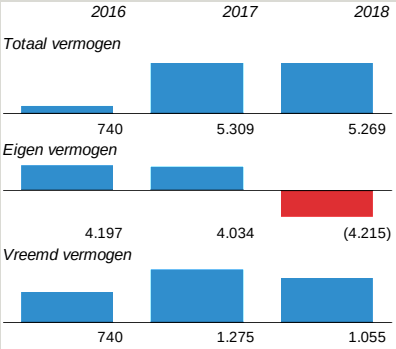

Verlies en winst (€ 000.)

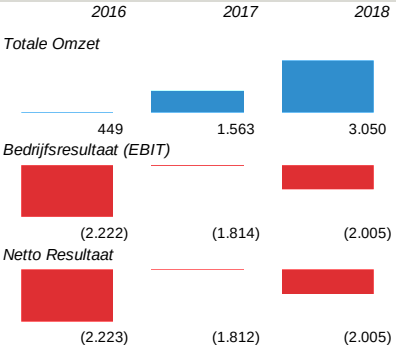

Ratio's en opbrengst (%)

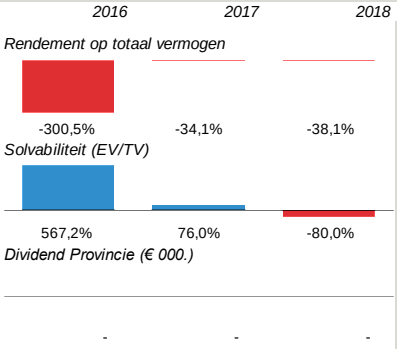

Publiek belang

CMD BV is een van de drie pijlers van de Brightlands Smart Services Campus, naast het instituut BISS en CHV BV. De pijlers zijn onlosmakelijk onderling met elkaar verbonden. De ontwikkeling van een Smart Services Campus zorgt voor een versnelling en versterking van de regionale economische structuur en voor binding van talent aan de regio.

Visie en beleidsvoornemen

Het project Brightlands Smart Services Campus Heerlen beoogt de realisatie van een campus met internationale allure op het gebied van smart services . 'Smart services' zijn slimme product- en diensteninnovaties die als gevolg van het effectief en innovatief gebruik van informatie en data een bron zijn van economische meerwaarde voor organisaties en hun klanten.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Na de goedkeuring van businessplan 2.0 en bijbehorende orgasinatorische versterking is verder gewerkt aan de campus ontwikkeling. Middels verdere groei van het aantal deelnemers, mede door vesterking van de content via programma's naar voorbeeld van Techruption, wordt beoogd uit te groeien naar een zelfvoorzienende campus organisatie. Belangrijke ontwikkeling in 2018 is het beëindigen van BISS in haar huidige vorm. De individuele kennis-as partners blijven betrokken enhebben inmiddels hun eigen plannen gepresenteerd.

Provinciaal Risico

Het risico vanuit financieel perspectief is voornamelijk gelegen in het werven van voldoende campusdeelnemers om een sluitende businesscase te houden. Dan loopt de Provincie het risico de boekwaarde te moeten afwaarderen. Daarnaast vergen de verschillende innovatieprogramma's separate financiering.

Brightlands Greenport Venlo

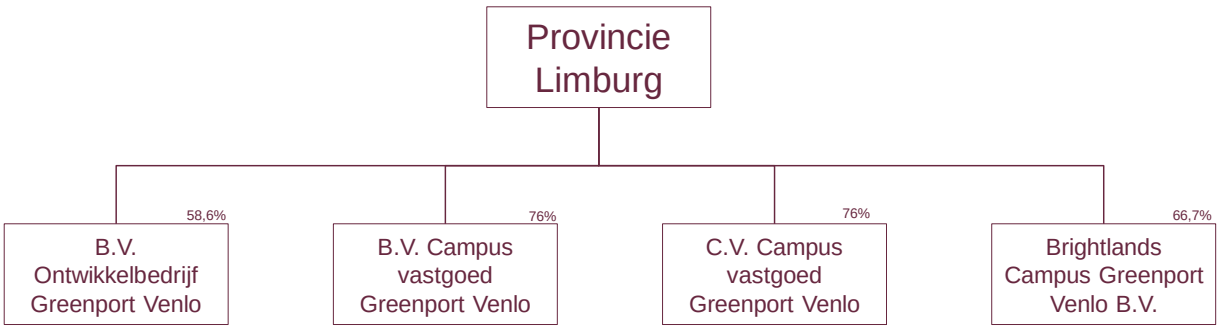

17. Greenport Venlo Campus Vastgoed B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 12.160.307
Belang provincie:	76,00%
Zeggenschap provincie:	76,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg, Gemeente Venlo

Doelstelling

Het exploiteren en ontwikkelen van de innovatoren, villa flora en omliggende campus gronden. Daarnaast treedt de B.V. Campus Vastgoed op als beherend vennoot van de C.V. Campus Vastgoed.

Provinciale investeringen (€ 000.)

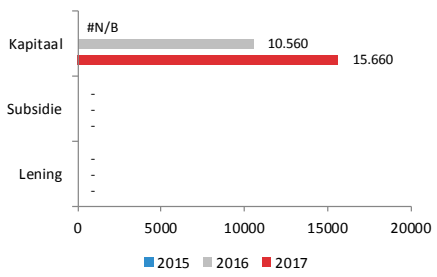

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

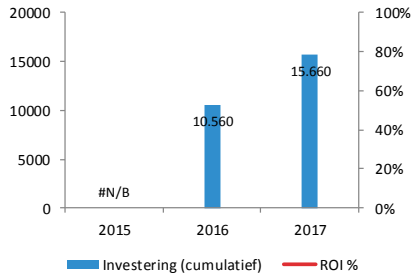

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	#N/B	10.560	15.660
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	na	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	n.b	21.934	27.605
Eigen vermogen	n.b	14.541	18.006
Vreemd vermogen	-	7.392	9.599

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	-	1.438	1.959
Bedrijfsresultaat (EBIT)	-	(1.666)	(2.152)
Netto Resultaat	n.b	(1.529)	(2.135)

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	n.b	-7,0%	-7,7%
Solvabiliteit (EV/TV)	n.b	66,3%	65,2%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Greenport Venlo staat voor een kansrijke economische structuur en duurzame ontwikkeling van de regio Noord-Limburg. De Provincie Limburg en de gemeenten Horst aan de Maas, Venray en Venlo hebben de ambitie om het Klavertje 4-gebied te ontwikkelen tot een goed ontsloten (fysiek) werklandschap met een hoge (ruimtelijke) kwaliteit. Daarbij is ervoor gekozen om het gebied te ontwikkelen onder de regie van één gebiedsautoriteit.

Visie en beleidsvoornemen

PS hebben bij besluit d.d. 31 oktober 2014 ingestemd met de in het Plan van aanpak programma Greenport Venlo vervatte ambitie om te komen tot een aantrekkelijk en wervend kennislandschap waaronder begrepen de koers inzake de vervlechting van DCGV en TPN (en Venlo Greenpark) en de inrichting van één uitvoeringsorganisatie. Dit is gerealiseerd per 1 februari 2017 met de formele oprichting van B.V. Ontwikkelbderijf Greenport Venlo en de B.V./C.V. Campus Campus Vastgoed Greenport Venlo. In de campus vastgoed B.V. zijn het vastgoed en de omliggende campusgronden ingebracht.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Bij de voorjaarsnota 2018 en separaat in de vergadering van PS december 2018 zijn additionele middelen ter beschikking gesteld ten behoeve van de langjarige financiering van de campus ontwikkeling. Momenteel worden de plannen voor het in eigen beheer bouwen en exploiteren van een 3e campus gebouw voorbereid. Aanleiding hiervoor is de hoge bezettingsgraad van de villa flora en de innovatoren.

Provinciaal Risico

De Provincie Limburg loopt het risico (een deel van) de boekwaarde van de deelneming te moeten afwaarderen, ingevolge achterblijven huuropbrengsten, waardevermindering van het vastgoed of een achterblijvende exploitatie van de campusgronden.

18. Greenport Venlo Campus Vastgoed C.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Commanditaire Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 8.096.693
Belang provincie:	76,00%
Zeggenschap provincie:	76,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg, Gemeente Venlo

Doelstelling

De innovatoren is ondergebracht in de C.V. Campus Vastgoed Greenport Venlo. De beheertaken worden uitgevoerd door de B.V. Campus Vastgoed Greenport Venlo

Provinciale investeringen (€ 000.)

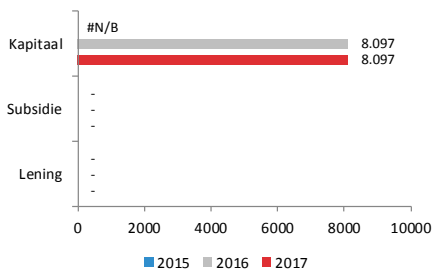

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

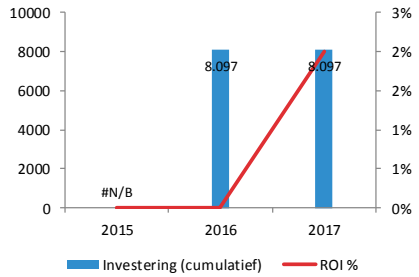

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	#N/B	8.097	8.097
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	162
ROI %	na	0%	2%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	n.b	8.560	9.319
Eigen vermogen	n.b	8.324	9.075
Vreemd vermogen	-	236	244

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	-	252	178
Bedrijfsresultaat (EBIT)	-	(2.118)	964
Netto Resultaat	n.b	(2.118)	964

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	n.b	-24,7%	10,3%
Solvabiliteit (EV/TV)	n.b	97,2%	97,4%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	162

Publiek belang

Greenport Venlo staat voor een kansrijke economische structuur en duurzame ontwikkeling van de regio Noord-Limburg. De Provincie Limburg en de gemeenten Horst aan de Maas, Venray en Venlo hebben de ambitie om het Klavertje 4-gebied te ontwikkelen tot een goed ontsloten (fysiek) werklandschap met een hoge (ruimtelijke) kwaliteit. Daarbij is ervoor gekozen om het gebied te ontwikkelen onder de regie van één gebiedsautoriteit.

Visie en beleidsvoornemen

PS hebben bij besluit d.d. 31 oktober 2014 ingestemd met de in het Plan van aanpak programma Greenport Venlo vervatte ambitie om te komen tot een aantrekkelijk en wervend kennislandschap waaronder begrepen de koers inzake de vervlechting van DCGV en TPN (en Venlo Greenpark) en de inrichting van één uitvoeringsorganisatie. Dit is gerealiseerd per 1 februari 2017 met de formele oprichting van B.V. Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo en de B.V./C.V. Campus Campus Vastgoed Greenport Venlo. In de C.V. is de innovatoren ondergebracht.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

<html> Als onderdeel van de algehele structurering is de innovatoren ondergebracht in de Greenport Venlo Campus Vastgoed C.V., waarbij de operationele activiteiten middels een masterlease overeenkomst belegd zijn bij Greenport Venlo Campus Vastgoed B.V.. De financiële stromen zijn daarmee beperkt tot een vaste huursom en de waardeverandering van het vastgoed. De deelneming keert een dividend van ca. 2% op het geïnvesteerd vermogen, ook in 2018. Door de hogere bezetting van de innovatoren is een waardestijging gerealiseerd in 2018. </html>

Provinciaal Risico

De Provincie Limburg loopt het risico (een deel van) de boekwaarde van de deelneming te moeten afwaarderen, ingevolge waardevermindering van het vastgoed.

19. Greenport Venlo Ontwikkelbedrijf B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 27.200.000
Belang provincie:	58,60%
Zeggenschap provincie:	58,60%
Betrokkenen:	Provincie Limburg, Horst a/d Maas, Venlo, Venray

Doelstelling

Op 31 oktober 2014 hebben Provinciale Staten ingestemd met de in het Plan van Aanpak Programma greenport Venlo vervatte koers en acties. Een van de onderdelen van het Plan van aanpak is de programmalijn werklandschap . Deze heeft als doel het realiseren van een goed geoutilleerd werklandschap met concurrerende grondprijzen vanuit één gebiedsautoriteit. De B.V. ontwikkelbedrijf greenport Venlo is hiertoe opgericht.

Provinciale investeringen (€ 000.)

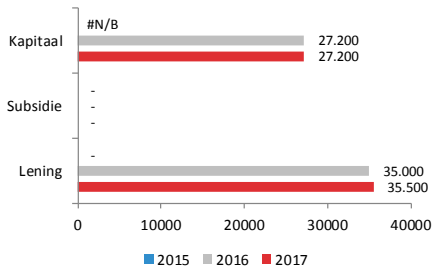

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

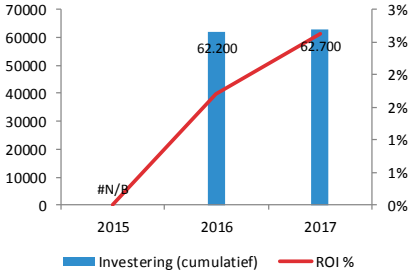

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	35.000	35.500
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	#N/B	27.200	27.200
Onvangen Rente in periode € 000.	-	1.063	1.103
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	544
ROI %	na	2%	3%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	n.b	177.670	176.900
Eigen vermogen	n.b	58.748	60.571
Vreemd vermogen	-	118.921	116.329

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	-	61.047	40.119
Bedrijfsresultaat (EBIT)	-	4.508	7.008
Netto Resultaat	n.b	12.967	2.753

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	n.b	7,3%	1,6%
Solvabiliteit (EV/TV)	n.b	33,1%	34,2%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	544

Publiek belang

Greenport Venlo staat voor een kansrijke economische structuur en duurzame ontwikkeling van de regio Noord-Limburg. De Provincie Limburg en de gemeenten Horst aan de Maas, Venray en Venlo hebben de ambitie om het Klavertje 4-gebied te ontwikkelen tot een goed ontsloten (fysiek) werklandschap met een hoge (ruimtelijke) kwaliteit. Daarbij is ervoor gekozen om het gebied te ontwikkelen onder de regie van één gebiedsautoriteit.

Visie en beleidsvoornemen

PS hebben bij besluit d.d. 31 oktober 2014 ingestemd met de in het Plan van aanpak programma Greenport Venlo vervatte ambitie om te komen tot een aantrekkelijk en wervend kennislandschap waaronder begrepen de koers inzake de vervlechting van DCGV en TPN (en Venlo Greenpark) en de inrichting van één uitvoeringsorganisatie. Dit is gerealiseerd per 1 februari 2017 met de formele oprichting van B.V. Ontwikkelbderijf Greenport Venlo en de B.V./C.V. Campus Campus Vastgoed Greenport Venlo. In het ontwikkelbedrijf is de grondexploitatie van het werklandschap ondergebracht.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

De aanhoudend goede marktomstandigheden resulteren ook in 2018 in een hogere uitgifte dan voorzien bij oprichting van de deelneming. De sterke mutatie in het netto resultaat hangt samen met een mutatie in de belastinglatentie. Desondanks is er sprake van een positief netto resultaat en een sterk verbetererde eindwaarde van de grondexploitatie. Vanuit een geconsolideerd campus perspectief is hiermee dan ook sprake van een positief resultaat, dat ook in de meerjarenraming stand houdt. Dit ondanks tot op heden verliesgevende campusexploitaties.

Provinciaal Risico

De Provincie loopt het risico de boekwaarde te moeten afwaarderen als gevolg van marktontwikkelingen, kostenstijging en verlengen van de looptijd. Bij de vervlechting is een risicoreserve gevormd ter dekking van deze risico's.

20. Brightlands Campus Greenport Venlo BV

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ -
Belang provincie:	66,00%
Zeggenschap provincie:	66,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en Universiteit Maastricht

Doelstelling

Het stimuleren van open innovatie ten behoeve van kennisbehoud en kennisontwikkeling in de regio, met als doel aansluiting en verbreding van de as onderwijs -onderzoek (wetenschappelijk en toegepast) - business. Een belangrijke taak van de vennootschap is het ontwikkelen van de Brightlands Campus Greenport Venlo tot een R&D Campus door middel van Business development en Community activiteiten waaronder ook acquisitie en acceleratie. Hierbij dient mede rekening gehouden te worden met de overige Brightlands campusorganisaties (Brightlands Chemelot Campus, Brightlands Maastricht Health Campus en Brightlands Smart Services Campus), welke elk hun eigen doelstelling hebben doch met het gezamenlijk doel uiteindelijk één krachtige Brightlands Campus te ontwikkelen.

Provinciale investeringen (€ 000.)

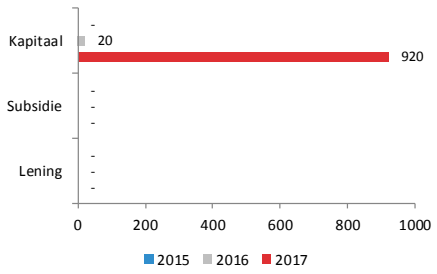

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

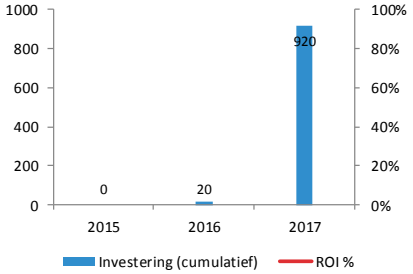

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	20	920
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	na	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	-	1.169	353
Eigen vermogen	-	123	261
Vreemd vermogen	-	1.047	93

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	-	-	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	-	(507)	(762)
Netto Resultaat	-	(507)	(762)

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	n.b	-43,4%	-215,8%
Solvabiliteit (EV/TV)	n.b	10,5%	73,8%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

De ontwikkeling van een sterke campus in de regio Venlo die middels het stimuleren van open innovatie kennisbehoud en kennisontwikkeling in de regio faciliteert.

Visie en beleidsvoornemen

De brightlands campus Greenport Venlo is eind 2017 opgericht en voor 3 jaren gefinancierd. Gedurende deze periode zullen eigen verdienmodellen ontwikkeld worden, ten einde in 2020 als eigenstandig gefinancierde organisatie haar activiteiten voort te zetten. Momenteel is een nieuw businessplan voorbereid, waarin een langere financiele commitment van publieke aandeelhouders wordt voorzien.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Het nieuwe businessplan is uitgewerkt maar nog niet vastgesteld door de aandeelhouders. Het deelnemersveld van de campus is sterk gegroeid. In de loop van 2019 zal besluitvorming over de verdere financiering van Brightlands Campus Greenport Venlo B.V. plaats moeten vinden.

Provinciaal Risico

Het Provinciaal risico is hoofdzakelijk een beleidsinhoudelijk risico. Bij de oprichting zijn de kapitaalstortingen reeds als niet revolverend aangemerkt. Het resterende financiële risico is daarmee de tijd waarin een zelfstandig verdienmodel gerealiseerd kan worden. Beleidsinhoudelijk vormt de acquisitietaak het grootste risico, die ook zijn weerslag heeft op de positie van de Greenport Campus Vastgoed B.V. Hierin vormt het vinden van een sterke derde aandeelhouder momenteel de primaire uitdaging.

Maastricht-Aachen Airport

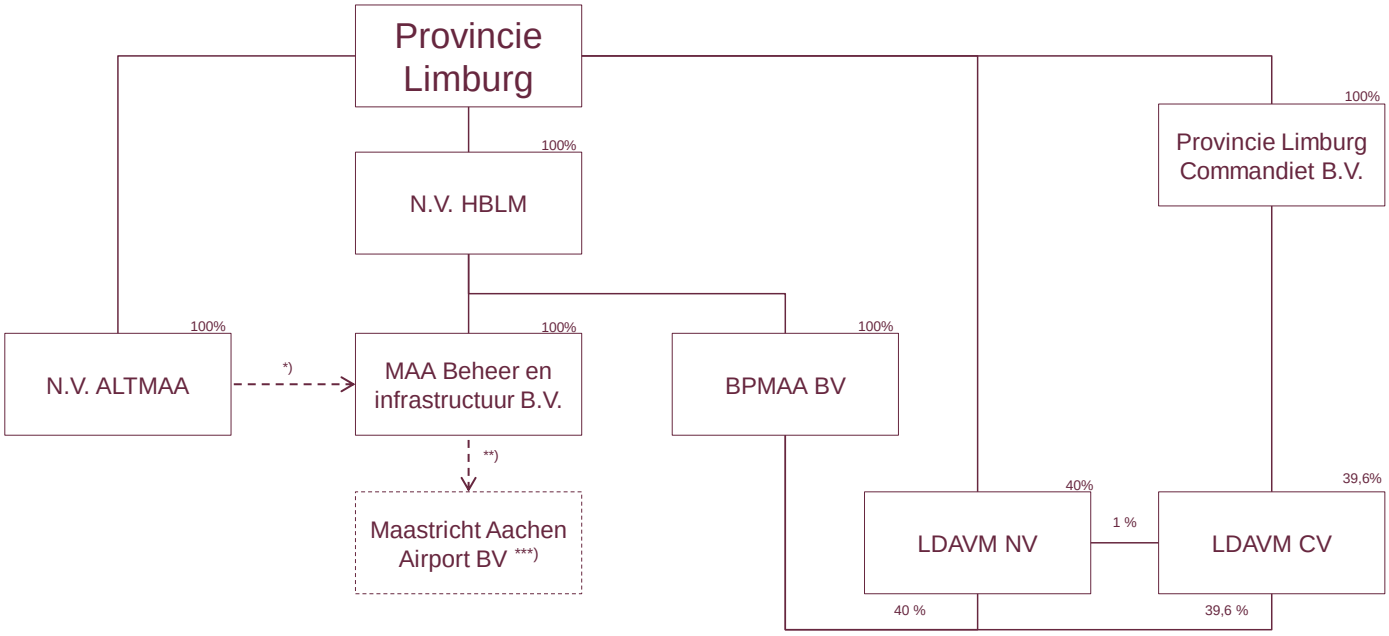

*) Dit betreft het beheer van de erfpachtovereenkomst

**) Dit betreft het beheer van de concessieovereenkomst

***) Dit betreft geen verbonden partijen, maar vennootschap van concessienemer TCGI

21. N.V. Holding Businesspark Luchthaven Maastricht

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Naamloze Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 14.442.298
Belang provincie:	100,00%
Zeggenschap provincie:	100,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg

Doelstelling

Het (doen) exploiteren van een luchthavenbedrijf (tot 1 juli 2016). Vanaf 1 juli 2016 moedermaatschappij van BP MAA B.V. en MAA Beheer & Infra B.V., welke laatste de concessie-overeenkomst met de concessienemer beheert.

Provinciale investeringen (€ 000.)

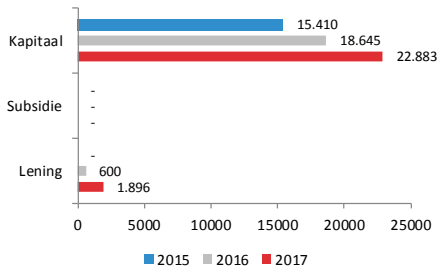

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

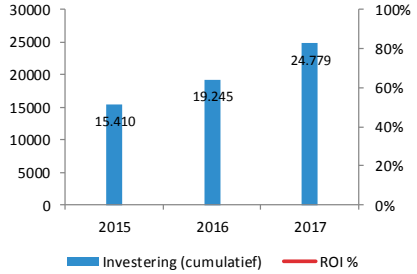

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	600	1.896
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	15.410	18.645	22.883
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	52.334	50.202	21.079
Eigen vermogen	9.682	11.281	15.740
Vreemd vermogen	41.426	38.063	5.339

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	7.781	4.120	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(2.568)	(2.252)	n.b
Netto Resultaat	(3.534)	(2.636)	(1.176)

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-6,8%	-5,2%	-5,6%
Solvabiliteit (EV/TV)	18,5%	22,5%	74,7%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

De luchthaven MAA is van belang voor een sterk leef -en vestigingsklimaat en heeft relevante sociaal-economische effecten op de schaal van Limburg. MAA kan niet uitsluitend op eigen benen staan en heeft zonder substantiële steun van de overheid geen toekomstperspectief. Dat geldt overigens voor vrijwel alle regionale luchthavens in Europa.

Visie en beleidsvoornemen

Het duurzaam hebben van een luchthaven is wezenlijk van belang voor een goede bereikbaarheid van de regio, draagt bij aan een sterk leef- en vestigingsklimaat van de regio en heeft relevante sociaal-economische (waaronder werkgelegenheid) effecten. De Provincie heeft het voornemen om de luchthavenonderneming te herstructureren waarbij de infrastructuur (provinciaal eigendom) via een aanbesteding aan een private onderneming voor exploitatie ter beschikking wordt gesteld, in 2016 geeffectueerd. Daartoe is een concessie van minimaal 10 jaar aan een private partij verleend met een ingangsdatum van 1 juli 2016. Door investeringen en goed onderhoud dient er een infrastructuur te komen die toekomstbestendig is en waarvan de exploitatie door een marktpartij zal geschieden.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

In mei 2016 is de concessieovereenkomst met TCGI B.V. getekend. De vennootschappelijke herstructurering is afgerond. Er heeft een ontvlechting plaatsgevonden waarbij enerzijds de luchthavendiensten zijn ondergebracht bij een vennootschap (Maastricht Aachen Airport B.V.) die in handen is gekomen van een ter zake deskundige marktpartij en de publieke taken en belangen zijn ondergebracht bij MAA Beheer & Infrastructuur B.V. Ingevolge kapitaalstortingen voor onderhoud en investeringsuitgaven is de boekwaarde toegenomen. De meest recente prognoses met betrekking tot vrachtvervoer zijn blijvend positief. Over 2019 verwachten wij aanhoudende groei van zowel het vrachtvolume als de passagiersaantallen. Specifieke rapportages hierover worden opgenomen in de Voortgangsrapportage Regeling Grote projecten.

Provinciaal Risico

Het financieel risico is met name gelegen in het houden van een concessienemer voor het exploiteren van de luchthaven. De ter beschikking gestelde kredieten zijn niet als revolverend bestempeld, met uitzondering van de verstrekte lening en de aanschaf (en hieraan gekoppelde verhuur) van de cargoterminal. Tegenover de middels agio verstrekte kredieten staat een reserve voor afwaardering. Het maatschappelijk risico zit in het mogelijk failliet gaan van de luchthaven en daarmee gepaard gaande verlies aan directe en indirecte werkgelegenheid.

1. Enexis Holding N.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Naamloze Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 1
Belang provincie:	100,00%
Zeggenschap provincie:	100,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg

Doelstelling

Het beheer van het erfpachtcontract van het als zodanig aangewezen luchtvaartterrein Maastricht-Aachen Airport alsmede de afwikkeling van de aandelenverkoopovereenkomst van N.V. Holding Businesspark Luchthaven Maastricht.

Provinciale investeringen (€ 000.)

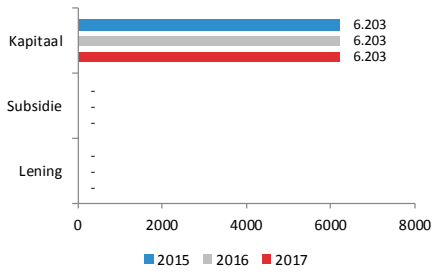

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

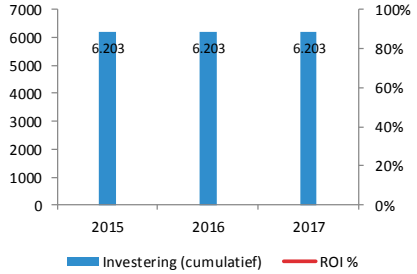

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	6.203	6.203	6.203
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	56	54	n.b
Eigen vermogen	56	51	n.b
Vreemd vermogen	0	3	n.b.

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	-	-	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(2)	(5)	n.b
Netto Resultaat	(2)	(5)	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-3,2%	-8,6%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	100,0%	93,7%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

De aanwezigheid van het luchtvaartterrein draagt bij aan het verbeteren van de (grensoverschrijdende) bereikbaarheid en mobiliteit en is een randvoorwaarde voor het waarmaken van de provinciale economische ambities.

Visie en beleidsvoornemen

De aanwezigheid van het luchtvaartterrein draagt bij aan het verbeteren van de (grensoverschrijdende) bereikbaarheid en mobiliteit en is een randvoorwaarde voor het waarmaken van de provinciale economische ambities. In de AvA van 6 november 2013 is een besluit genomen over de overname van de aandelen van de overige aandeelhouders door de Provincie. De formele afhandeling van de notariële overdracht is medio 2014 afgerond. De Provincie zal als 100% (enig) aandeelhouder het beheer van het erfpachtcontract met MAA B.V. voortzetten. NV ALTMAA kan als juridische entiteit mogelijk nog ingezet worden bij de realisatie van een duurzame toekomst voor MAA.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Er zijn geen aandachtspunten of ontwikkelingen te melden.

Provinciaal Risico

Er zijn nauwelijks nog financiële verplichtingen in NV ALTMAA. De aanwezige financiële middelen zijn toereikend en de boekwaarde in de provinciale begroting is teruggebracht naar € 1.

23. Provincie Limburg AviationValley Commandiet B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 1.668.000
Belang provincie:	100,00%
Zeggenschap provincie:	100,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg

Doelstelling

Het als commanditair vennoot deelnemen in, het financieren van, het samenwerken met en het verlenen van adviezen en andere diensten aan de commanditaire vennootschap Land Development AviationValley Maastricht C.V., teneinde de realisatie van het bedrijventerrein BPMAA te Beek/Meersen te bewerkstelligen.

Provinciale investeringen (€ 000.)

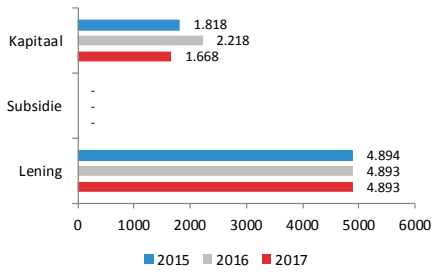

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

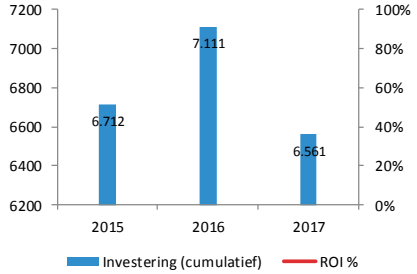

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	4.894	4.893	4.893
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	1.818	2.218	1.668
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	4.582	5.164	n.b
Eigen vermogen	1.258	1.201	n.b
Vreemd vermogen	3.323	10	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	-	-	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(5)	(5)	n.b
Netto Resultaat	(444)	(11)	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-9,7%	-0,2%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	27,5%	23,3%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Door als commanditair vennoot deel te nemen in Land Development Aviation Valley Maastricht C.V. draagt Provincie Limburg Aviationvalley Commandiet B.V. bij aan haar doelstellingen en de realisatie van het bedrijven terrein BPMAA.

Visie en beleidsvoornemen

Door middel van de activiteiten van de LDAVM C.V. komen tot stimulering van de aantrekkingskracht van de luchthaven en het geven van een impuls voor de (regionale) werkgelegenheid (bevorderen vestigingsklimaat). Deze bedrijventerreinontwikkeling is opgenomen als Economisch Kerngebied en maakt onderdeel uit van de Provinciaal Ruimtelijke Hoofdstructuur; actieve en permanente betrokkenheid van de Provincie leidt tot integrale gebiedsontwikkeling en voorziet in realisatie van de provinciale opgave van het POL2006.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Zie ontwikkelingen binnen LDAVM C.V.. De PLAC B.V. voert geen operationele activiteiten. Het ingebracht kapitaal in LDAVM C.V. loopt via deze entiteit.

Provinciaal Risico

De Provincie Limburg loopt het risico (een deel van) de boekwaarde van de onderneming te moeten afwaarderen. Moment van aflossing van de lening is afhankelijk van ontvangst van winstuitkeringen vanuit de LDAVM CV. De LDAVM CV kent 2 hoofdrisico's: Vertraging uitgifte en verlaging uitgifteprijzen. Binnen de exploitatie van de C.V. is voor de risico s ten laste van de exploitatie een voorziening gevormd. Jaarlijks worden met de actualisatie van het businessplan de risico s geïnventariseerd, geanalyseerd en zo nodig wordt de risicovoorziening bijgesteld.

24. Land Development AviationValley Maastricht C.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Commanditaire Vennootschap
Boekwaarde (€)	n.v.t.
Belang provincie:	40,00%
Zeggenschap provincie:	40,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg, BPMAA B.V, Dura Vermeer en Aviation Logistics Development Company

Doelstelling

Uitvoering te geven aan zowel het Master- en Businessplan, dat door de aandeelhouders is vastgesteld. Het te ontwikkelen bedrijventerrein BPMAA (groot circa 110 hectare bruto), gelegen binnen de gemeente Beek en de gemeente Meerssen, is een van de in het POL aangewezen locaties voor de realisatie van een bedrijventerrein. Het gebied wordt ontwikkeld als hoogwaardige en duurzame kwaliteitslocatie met een landschappelijke inpassing in de omgeving.

Provinciale investeringen (€ 000.)

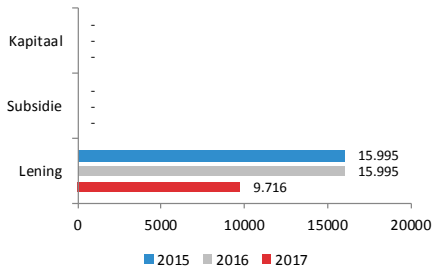

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

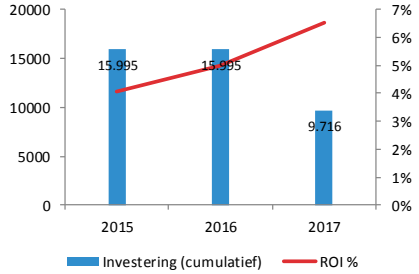

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	15.995	15.995	9.716
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	-	-
Onvangen Rente in periode € 000.	652	800	633
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	4%	5%	7%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	31.808	32.035	n.b
Eigen vermogen	11.136	12.599	n.b
Vreemd vermogen	20.669	19.436	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	-	8.362	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(50)	1.326	n.b
Netto Resultaat	(990)	460	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-3,1%	1,4%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	35,0%	39,3%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Eind 2008 zorgde de kredietcrisis enerzijds voor aarzeling bij de partners en groeivertraging in de reële economie; deze zouden ook de uitgifteverwachtingen m.b.t. het bedrijventerrein kunnen temperen. Anderzijds was toen ook het aangewezen moment om als overheid anticyclisch te investeren en ook daarmee vertrouwen uit te spreken in de te verwachten bedrijvigheid rondom MAA. In juni 2013 werd het belang van de luchthaven nogmaals onderstreept.

Visie en beleidsvoornemen

Het te ontwikkelen bedrijventerrein BPMAA staat voor de stimulering van de aantrekkingskracht van de luchthaven op lange termijn en tevens als impuls voor de (regionale) werkgelegenheid. De ontwikkelingen in BPMAA overschrijden de gemeentegrenzen van de gemeenten Beek en Meerssen. De N.V./C.V. is instrumenteel een waarborg om maatschappelijk en economisch rendement te realiseren. Deze bedrijventerreinontwikkeling is opgenomen als Economisch Kerngebied en maakt onderdeel uit van de Provinciaal Ruimtelijke Hoofdstructuur; actieve en permanente betrokkenheid van de Provincie leidt tot integrale gebiedsontwikkeling en voorziet in realisatie van de provinciale opgave van het POL2014. Naar het huidige inzicht is het actuele C.V./N.V. construct nog steeds de beste wijze om onze belangen te borgen.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

De grondexploitatie van LDAVM C.V. is ingevolge de verkoop van een groot perceel (2,8 ha, van de 6,2 ha uitgeefbaar) sterk verbeterd. Dit heeft ook geleid tot een verkorting van de verwachte looptijd.

Provinciaal Risico

Hoewel de feitelijke werkzaamheden en de activa in LDAVM C.V. zitten, zit het financieel risico in de Provincie Limburg Aviation Valley Commandiet B.V. ten aanzien van de deelneming. Ten aanzien van de financiering loopt de Provincie het risico dat deze niet kan worden afgelost. De huidige grondexploitatie sluit nochtans positief. Binnen de exploitatie van de C.V. is voor de risico's ten laste van de exploitatie een voorziening gevormd.

25. Land Development AviationValley Maastricht N.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Naamloze Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 18.000
Belang provincie:	40,00%
Zeggenschap provincie:	40,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg, BPMAA B.V, Dura Vermeer. en Aviation Logistics Development Company

Doelstelling

Uitvoering te geven aan zowel het Master- en Businessplan, dat door de aandeelhouders is vastgesteld. Het te ontwikkelen bedrijventerrein BPMAA , gelegen binnen de gemeente Beek en de gemeente Meerssen, is een van de in het POL aangewezen locaties voor de realisatie van een bedrijventerrein. Het gebied wordt ontwikkeld als hoogwaardige en duurzame kwaliteitslocatie met een landschappelijke inpassing in de omgeving.

Provinciale investeringen (€ 000.)

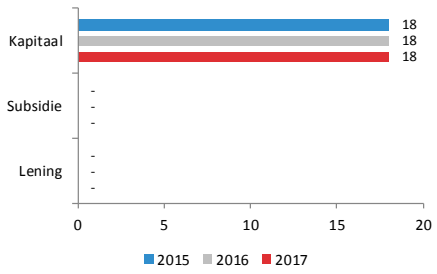

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

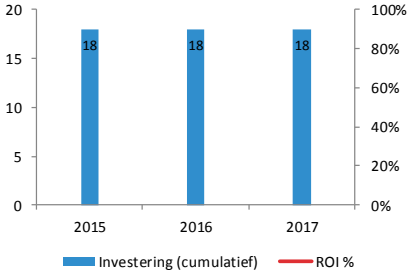

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	18	18	18
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	51	44	n.b
Eigen vermogen	45	41	n.b
Vreemd vermogen	6	3	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	15	15	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(0)	(4)	n.b
Netto Resultaat	(0)	(4)	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-0,1%	-8,9%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	88,3%	92,9%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Eind 2008 zorgde de kredietcrisis enerzijds voor aarzeling bij de partners en groeivertraging in de reële economie; deze zouden ook de uitgifteverwachtingen m.b.t. het bedrijventerrein kunnen temperen. Anderzijds was toen ook het aangewezen moment om als overheid anticyclisch te investeren en ook daarmee vertrouwen uit te spreken in de te verwachten bedrijvigheid rondom MAA.

Visie en beleidsvoornemen

Het te ontwikkelen bedrijventerrein BPMAA staat voor de stimulering van de aantrekkingskracht van de luchthaven op lange termijn en tevens als impuls voor de (regionale) werkgelegenheid. De ontwikkelingen in BPMAA overschrijden de gemeentegrenzen van de gemeenten Beek en Meerssen. De N.V./C.V. is instrumenteel een waarborg om maatschappelijk en economisch rendement te realiseren. Deze bedrijventerreinontwikkeling is opgenomen als Economisch Kerngebied en maakt onderdeel uit van de Provinciaal Ruimtelijke Hoofdstructuur; actieve en permanente betrokkenheid van de Provincie leidt tot integrale gebiedsontwikkeling en voorziet in realisatie van de provinciale opgave van het POL2014. Naar het huidige inzicht is het actuele C.V./N.V. construct nog steeds de beste wijze om onze belangen te borgen.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Zie ontwikkelingen benoemd bij LDAVM C.V.. LDAVM N.V. is beherend vennoot en draagt geen risico ten aanzien van de onderliggende exploitatie in de c.v.

Provinciaal Risico

De Provincie Limburg loopt het risico (een deel van) de boekwaarde van de onderneming ad € 18.000 te moeten afwaarderen. Daarnaast loopt de onderneming (en daarmee indirect de Provincie) een risico ten aanzien van vertraging in de uitgifte en verlaging uitgifteprijzen. Jaarlijks worden met de actualisatie van het businessplan de risico's geïnventariseerd, geanalyseerd en zo nodig de risicovoorziening bijgesteld.

Regionale ontwikkeling en fondsen

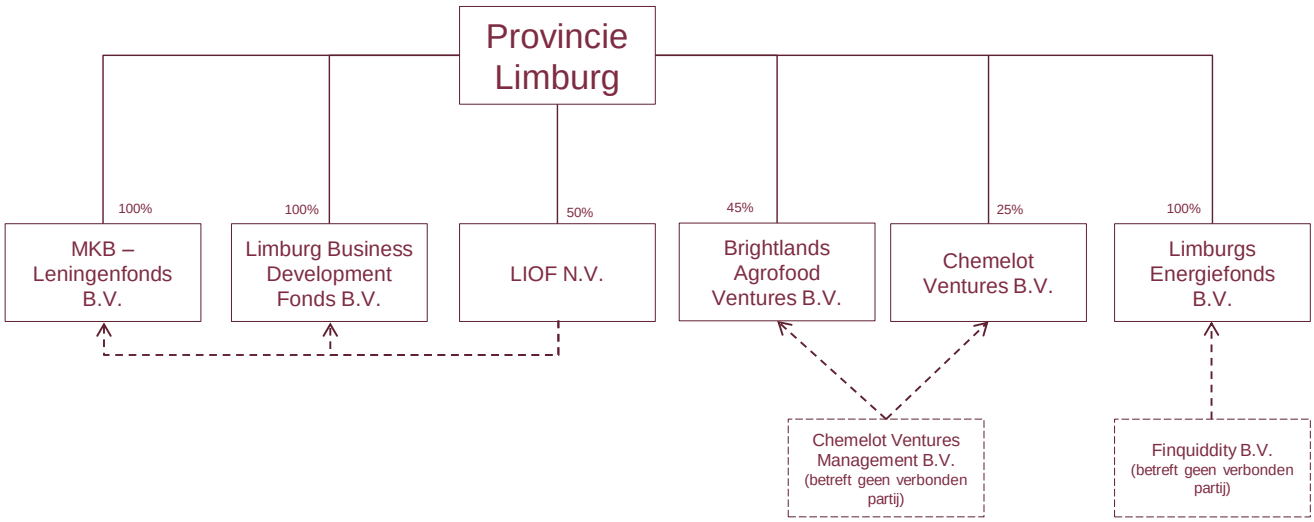

26. N.V. Industriebank LIOF

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Naamloze Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 42.877.738
Belang provincie:	5,50%
Zeggenschap provincie:	5,50%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en Ministerie EZ

Doelstelling

Industriebank LIOF is de Limburgse ontwikkelingsmaatschappij. LIOF draagt bij aan de welvaart van de Provincie Limburg door de (sociaal-) economische structuur verder te versterken en werkgelegenheid te verbeteren. De activiteiten die LIOF ontplooit binnen elk van deze taakgebieden dienen te passen binnen de kaders van het provinciaal economisch beleid.

Provinciale investeringen (€ 000.)

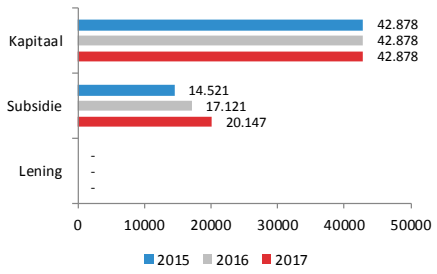

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

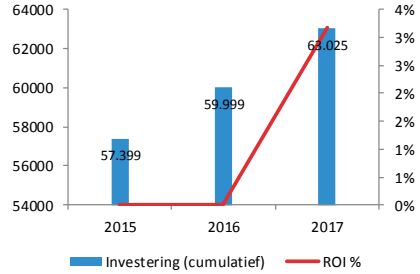

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	14.521	17.121	20.147
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	42.878	42.878	42.878
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	2.000
ROI %	0%	0%	3%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	86.311	99.401	n.b
Eigen vermogen	75.766	88.853	n.b
Vreemd vermogen	10.545	10.548	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	9.716	20.501	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	2.315	13.087	n.b
Netto Resultaat	2.315	13.087	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	2,7%	13,2%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	87,8%	89,4%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	2.000

Publiek belang

LIOF draagt bij aan de welvaart van de Provincie Limburg door de (sociaal-) economische structuur verder te versterken en werkgelegenheid te verbeteren. De kerntaken betreffen Acquisitie, Participatie, en Ontwikkeling/Innovatie. De activiteiten die LIOF ontplooit binnen elk van deze taakgebieden dienen te passen binnen de kaders van het provinciaal economisch beleid.

Visie en beleidsvoornemen

Gezien de uitbreiding van het Provinciaal belang in LIOF zal LIOF functioneren als de uitvoeringsorganisatie voor het regionaal econmisch beleid voor de Provincie Limburg, gericht op ondersteuning van groei en innovatie in het MKB.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Over boekjaar 2017 is een resultaat behaald van € 13,1 mln. Het verwachte resultaat voor 2018 bedraagt € 6,8 mln. Daarmee heeft LIOF sterke resultaten behaald op haar portefeuille. Om dit ook naar de toekomst toe te kunnen bestendigen is een stevig investeringvolume noodzakelijk. LIOF beoogt € 10 mln. per jaar te investeren.

Provinciaal Risico

Vanuit de subsidierelatie is het risico het niet uitvoeren van de activiteiten / voorwaarden zoals opgenomen (of onderliggend) aan de subsidiebeschikking. Dit kan leiden tot een afbreukrisico voor de Provincie. Vanuit de aandeelhoudersrelatie bestaat het risico dat het LIOF onvoldoende fungeert als ontwikkelingsbedrijf voor de Provincie, of dat financiële resultaten onvoldoende zijn met als resultaat afwaardering van de boekwaarde.

27. MKB-Leningenfonds (MKB-L) B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 15.312.904
Belang provincie:	100,00%
Zeggenschap provincie:	100,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en LIOF NV

Doelstelling

MKB-L BV geeft invulling aan het MKB-Leningenfonds. Dit fonds biedt financiering voor MKB-ondernemers. Het MKB-Leningenfonds is een breed fonds dat open staat voor MKB-ondernemers uit een scala aan sectoren en verscheidene ontwikkelstadia van een onderneming.

Provinciale investeringen (€ 000.)

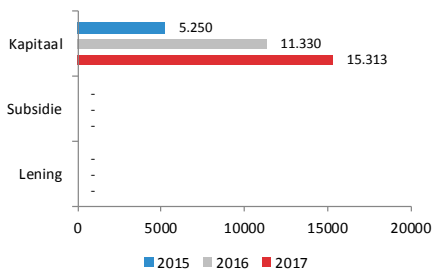

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

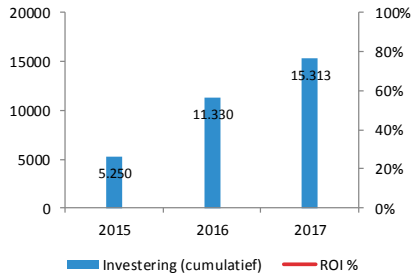

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	5.250	11.330	15.313
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	4.433	9.473	13.295
Eigen vermogen	3.964	9.305	13.166
Vreemd vermogen	470	168	129

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	207	576	851
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(213)	97	387
Netto Resultaat	(1.054)	(729)	121

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-23,8%	-7,7%	0,9%
Solvabiliteit (EV/TV)	89,4%	98,2%	99,0%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Het MKB in Limburg meer financieringsmogelijkheden bieden, zodat de economische groei, welvaart en werkgelegenheid gestimuleerd worden.

Visie en beleidsvoornemen

Inzet van het MKB-Leningenfonds is gedurende haar looptijd (9 jaar) gericht op het financieren van 40 ondernemingen. Er zijn slechts enkele harde criteria; het betreft een MKB-onderneming, gevestigd in Limburg, dan wel een onderneming waarvan de effecten van de lening in een belangrijke mate neerslaan in de Provincie. Het fonds verstrekt leningen van € 150.000 tot € 1 miljoen. Er is initieel totaal € 20 mln. door PS beschikbaar gesteld. Dit is eind 2017 verhoogd met maximaal € 10 miljoen.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

MKB-leningenfonds BV is 1 mei 2015 opgericht. Ultimo 2018 zijn er 41 leningen uitgezet voor een totaal van € 16,3 mln. Naar aanleiding van een motie van uw staten is de uitzettingstermijn van het fonds verlengd met 1 jaar. Dit geeft het fonds extra tijd om de beschikbare middelen uit te zetten. Daarna zal de beheerfase starten, in lijn met de aflossingstermijn van de uitgezette leningen.

Provinciaal Risico

Er kunnen vier typen risico s worden onderscheiden: beleidsinhoudelijke, financiële, juridische en fiscale risico s. Wat betreft het financiële risico is dat het bedrag van de inbreng in het fonds zijnde maximaal € 30 mln. en het bedrag aan rendement dat mogelijk niet gerealiseerd wordt. Bij het oprichten en het inrichten van het fonds zijn beheersmaatregelen voor de genoemde risico s geïmplementeerd.

28. Limburg Business Development Fonds (LBDF) B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 8.752.949
Belang provincie:	100,00%
Zeggenschap provincie:	100,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en LIOF NV

Doelstelling

Het Limburg Business Development Fonds (LBDF) biedt financiering voor de ontwikkeling van ideeën naar product naar onderneming. Het fonds zal de verschillende stadia met verschillende instrumenten financieren.

Provinciale investeringen (€ 000.)

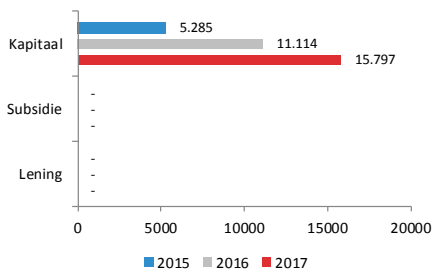

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

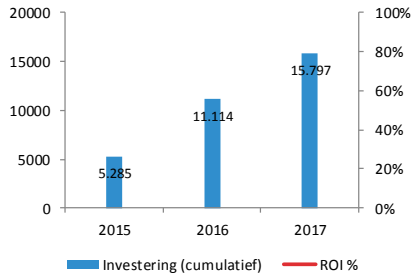

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	5.285	11.114	15.797
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	3.101	5.371	7.424
Eigen vermogen	3.081	4.929	6.985
Vreemd vermogen	20	441	439

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	75	187	279
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(1.664)	(1.700)	1.573
Netto Resultaat	(2.349)	(3.137)	2.590

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-75,7%	-58,4%	34,9%
Solvabiliteit (EV/TV)	99,3%	91,8%	94,1%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Het innovatieve MKB in Limburg meer mogelijkheden bieden voor financiering zodat de economische groei, welvaart en werkgelegenheid gestimuleerd worden middels het: 1) Proof-of-Principle fonds (PoP): van idee naar een proof-of-principle , ideeën toetsen op technologische en/of commerciële haalbaarheid; 2) Proof-of-Concept fonds (PoC): opwerking van producten die een eerste technologische en/of markttoets hebben doorstaan tot een volwaardig product- en of dienstenconcept; 3) Seed fonds: dekt de financieringsbehoefte in de laatste fase van het business development traject tot een volwaardige onderneming.

Visie en beleidsvoornemen

Inzet van het LBDF leidt over de tijdshorizon van 6 jaar tot 180 beproefde ideeën, die worden doorontwikkeld tot 75 businessplannen, om uiteindelijk te resulteren in 42 businesses. Op basis van een verwachte personeelsomvang van 5 tot 10 fte per business, bieden deze 42 businesses naar verwachting ruim 300 fte directe werkgelegenheid en ten minste eenzelfde aantal fte indirecte werkgelegenheid. Er is in totaal € 29,7 mln. door PS beschikbaar gesteld.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

LBDF heeft per jaareinde 2018 voor € 18,4 mln. aan investeringen gecommitteerd. Daarmee bedraagt de uitzetting van de subfondsen POP (subsidies), POC (leningen) en Seed (kapitaal) respectievelijk 82%, 63% en 53%. Op basis van de meerjarenprognose verwacht LBDF nog steeds te kunnen voldoen aan de bij oprichting gestelde revolverendheid doelstellingen.

Provinciaal Risico

Er kunnen vier typen risico s worden onderscheiden: beleidsinhoudelijke, financiële, juridische en fiscale risico s. Wat betreft het financiële risico is dat het bedrag van de inbreng in het fonds zijnde € 29,7 mln. en het bedrag aan rendement dat mogelijk niet gerealiseerd wordt. Bij het oprichten en het inrichten van het fonds zijn beheersmaatregelen voor de genoemde risico s geïmplementeerd.

29. Chemelot Ventures B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 4.669.237
Belang provincie:	25,00%
Zeggenschap provincie:	25,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg, DSM Nederland B.V., Particon B.V., Industriebank LIOF N.V., Rabobank

Doelstelling

Het al dan niet risicodragend, investeren in andere vennootschappen en ondernemingen, met name in vennootschappen en ondernemingen werkzaam op het gebied van (bio)chemische, (bio)medische en (bio)technologische materialen en life science.

Provinciale investeringen (€ 000.)

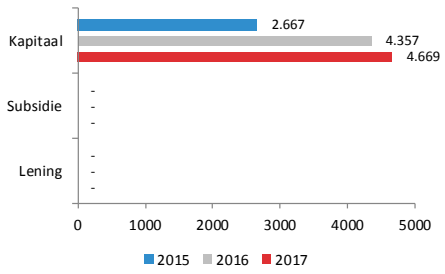

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

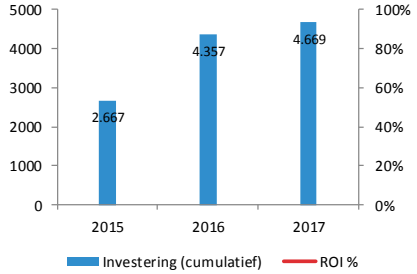

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	2.667	4.357	4.669
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	8.331	12.823	n.b
Eigen vermogen	8.221	12.799	n.b
Vreemd vermogen	110	23	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	-	-	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(809)	(872)	n.b
Netto Resultaat	(788)	(2.183)	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-9,5%	-17,0%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	98,7%	99,8%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Beschikbaarheid van durfkapitaal is een randvoorwaarde voor innovatie en campus ontwikkeling. Hiermee draagt Chemelot Ventures B.V. bij aan de ontwikkeling van de regionale economie via de doelstellingen van de Chemelot Campus.

Visie en beleidsvoornemen

In het Masterplan Chemelot Campus is afgesproken dat het gezamenlijk belang voor DSM, UM en Provincie Limburg in de samenwerking, het bevorderen van een sterk CHEMaterials cluster is. De samenwerking is gericht op het stimuleren van open innovatie ten behoeve van kennisbehoud en kennisontwikkeling in de regio. Om deze beoogde innovaties te financieren hebben startende en snel groeiende ondernemingen behoefte aan (durf) kapitaal. Het tekort aan aandelenkapitaal (durfkapitaal) legitimeert de deelname van de overheid in een venture capital fonds. De participatie van de overheid in het fonds heeft een stimulerende werking naar mogelijke andere investeerders met als resultaat dat particulier kapitaal wordt gemobiliseerd. Via de aandeelhoudersrelatie zal toezicht worden gehouden op het functioneren van de organisatie en de wijze waarop de gestelde doelstellingen worden gerealiseerd.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Chemelot Ventures heeft per jaareinde 2018 voor € 15,8 mln. aan investeringsbesluiten genomen, verdeeld over 16 doelondernemingen. In 2018 wordt een positief resultaat verwacht ingevolge de verkoop van een van de participaties.

Provinciaal Risico

Financieel gezien de bijdrage van € 10 mln. (Totaal krediet, boekwaarde is hetgeen tot nog toe gestort). Daarnaast nog politiek risico en afbreuk risico als door vennootschap verkeerde investeringen worden verricht. Vanuit een balans perspectief bestaat het risico op afwaardering van de boekwaarde van € 4,7 mln.

30. Brightlands Agrofood Ventures B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 170.913
Belang provincie:	45,45%
Zeggenschap provincie:	45,45%
Betrokkenen:	

Doelstelling

Het financieren van technologie gedreven start-ups in de agro/food sector.

Provinciale investeringen (€ 000.)

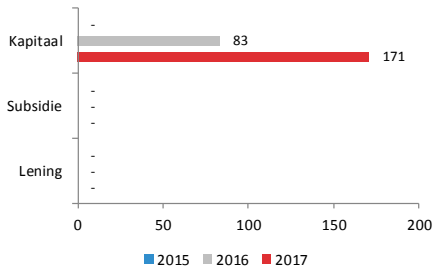

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

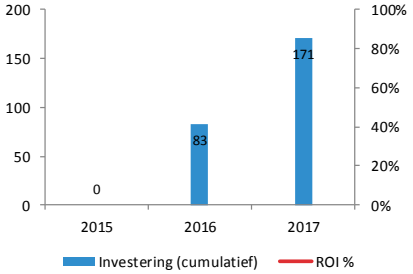

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	83	171
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	na	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	n.b	n.b	n.b
Eigen vermogen	n.b	n.b	n.b
Vreemd vermogen	-	-	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	-	-	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	-	-	n.b
Netto Resultaat	n.b	n.b	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	n.b	n.b	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	n.b	n.b	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Door de positieve economische ontwikkelingen neemt ook de dynamiek op de Brightlands Campus Greenport Venlo toe. Een ontwikkeling die wij ondersteunen. Om ook voor het MKB op deze campus risicokapitaal ter beschikking te hebben, hebben wij in onze rol van aandeelhouder de andere partners van Chemelot Ventures gevraagd de scope van het fonds uit te breiden met agro/food. Dit heeft tevens geleid tot cofinanciering vanuit de partners.

Visie en beleidsvoornemen

Op basis van de geïnvesteerde middelen á € 5 mln. en de cofinanciering gedurende de periode 2018-2022 investeren, met een exit en follow-on investeringsperiode van 2023-2028

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Het fonds is eind 2017 opgericht. In de loop van 2018 zijn drie private investeerders toegetreden. De totale fondsomvang bedraagt daarmee € 20,1 mln. Er zijn nog geen participaties aangegaan, maar er is inmiddels sprake van een volwassen pijplijn.

Provinciaal Risico

Het risico bestaat dat de Provinciale investering bij het uitblijven van voldoende exits met een hoge multiple haar inleg verliest.

31. Limburgs Energie Fonds (LEF) B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 33.184.920
Belang provincie:	100,00%
Zeggenschap provincie:	100,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en Finquiddity Vermogensbeheer B.V.

Doelstelling

Het langjarig beheren van haar vermogen, waarbij zij haar financiële middelen uitzet op revolverende basis ter versterking van de ontwikkeling en toepassing van duurzame energieopwekking en energiebesparing voor en met name in de Provincie Limburg.

Provinciale investeringen (€ 000.)

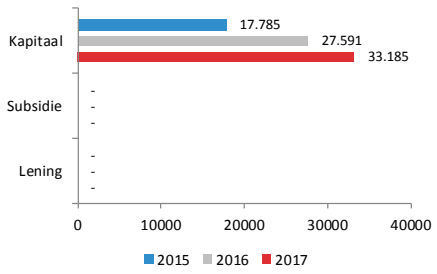

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

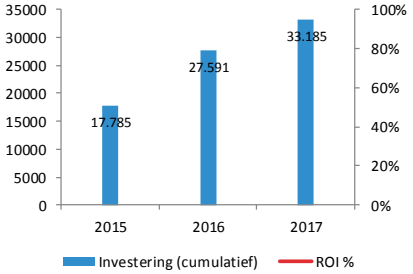

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	17.785	27.591	33.185
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	16.343	25.506	35.355
Eigen vermogen	17.379	25.008	29.293
Vreemd vermogen	16	497	6.062

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	798	999	2.952
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(321)	(1.121)	(1.235)
Netto Resultaat	(307)	(1.125)	(1.310)

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-1,9%	-4,4%	-3,7%
Solvabiliteit (EV/TV)	106,3%	98,1%	82,9%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Het publiek belang volgt uit de motie van PS van 4 november 2011 waarbij uw Staten hebben opgeroepen tot oprichting van een revolverend fonds en de Kadernota Energiefonds, vastgesteld door PS op 8 juni 2012. Via investeringen in duurzame projecten draagt het LEF bij aan het Limburgse leefklimaat.

Visie en beleidsvoornemen

De provinciale visie is gevat in de kadernota Energiefonds, vastgesteld door PS op 8 juni 2012. Het Energiefonds zal zich richten op financiële ondersteuning van initiatieven gericht op energiebesparing, duurzame energieopwekking, innovaties op het gebied van duurzame energie en de circulaire economie. Doelgroepen zijn bedrijven en non-profitorgansiaties. Overkoepelende doelstelling is C02-reductie in combinatie met het realiseren van effecten op het gebied van werkgelegenheid, innovatie, lastenverlichting of bevorderen aantrekkelijk vestigings- en woonklimaat. Het betreft een revolverend fonds dat teruggevloeide middelen weer zal inzetten voor nieuwe initiatieven.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Aangevuld met de EIB financiering bedraagt de totale fondsomvang € 90 mln. Inmiddels heeft ook de eerste trekking van de EIB faciliteit plaatsgevonden. Het gecommitteerd kapitaal bedraagt € 47,5 mln. per einde Q4 2018. Dit staat gelijk aan 57 windmolens CO2 besparing (2,3 mw).

Het verlies loopt op in 2018 als gevolg van de fondsmanagement fee die gekoppeld is aan de nominale fondsomvang. Ingevolge de grotere fondsomvang is deze fee toegenomen. Onderliggend zien we wel een sterke toename van de renteopbrengsten.

Provinciaal Risico

Belangrijkste risico voor LEF B.V. is dat er onvoldoende (goede) projecten worden aangereikt, dan wel in aanmerking komen voor financiering o.b.v. de gehanteerde fondscriteria. Het primaire financieel risico is gelegen in faillisement of afwaardering van de aangegane financieringen en/of participaties. Secundair financieel risico is een langere uitzettingsperiode, omdat zo lang het kapitaal niet volledig is uitgezet de fondskosten onevenredig zwaar op het resultaat drukken.

Ruimte voor Ruimte

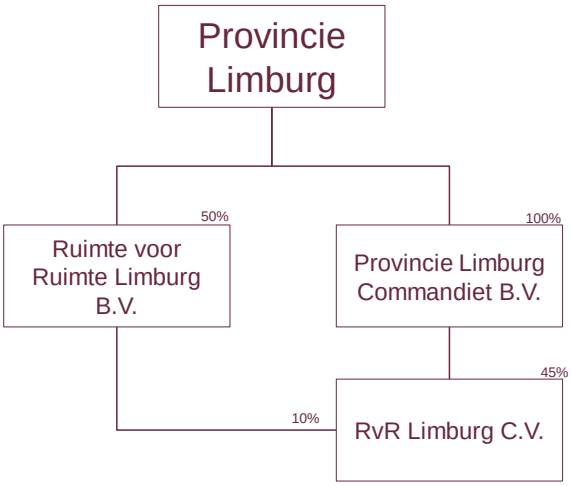

32. Provincie Limburg Commandiet B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	n.v.t.
Belang provincie:	100,00%
Zeggenschap provincie:	100,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg

Doelstelling

Het als commanditair vennoot deelnemen in, het financieren van, het samenwerken met en het verlenen van adviezen en andere diensten aan de commanditaire vennootschap Ruimte voor Ruimte Limburg C.V., teneinde de sloopvergoeding van € 36,3 mln. terug te verdienen, die de Provincie in het kader van de Regeling Beëindiging Veehouderijtakken (RBV), tweede tranche, heeft betaald aan het Rijk

Provinciale investeringen (€ 000.)

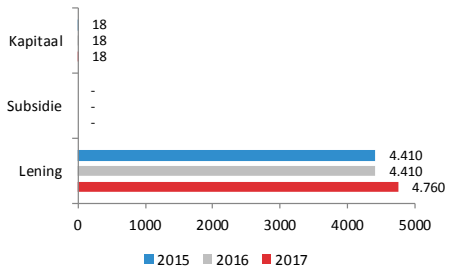

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

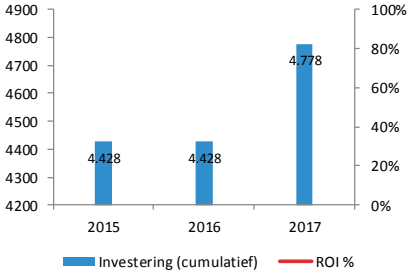

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	4.410	4.410	4.760
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	18	18	18
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	4.679	n.b	n.b
Eigen vermogen	278	n.b	n.b
Vreemd vermogen	4.399	-	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	1	-	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	0	-	n.b
Netto Resultaat	0	n.b	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	0,0%	n.b	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	5,9%	n.b	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Door de uitvoering van de Regeling Beëindiging Veehouderijtakken (RBV) en de Ruimte voor Ruimte (RvR)-regeling is een ruimtelijke kwaliteitsverbetering van het landelijk gebied bewerkstelligd (er zijn subsidies verstrekt voor het inleveren van mestrechten en het slopen van veestallen). Hiermee is de primaire doelstelling behaald. Beoogd wordt deze operatie voor de Provincie budgettair neutraal te laten verlopen door de opbrengsten van de, door RvR Limburg C.V., gerealiseerde en nog te realiseren woningbouwkavels. Het publiek belang is derhalve nu gelegen in de budgettair neutrale afwikkeling.

Visie en beleidsvoornemen

In juli 2012, bij de besluitvorming in PS inzake de noodzakelijke herfinanciering van RvR, is door de Staten meegegeven dat in 2023 het RvR-project zou moeten zijn beëindigd c.q. dat de ¤ 36,3 mln. aan sloopvergoedingen, die zijn uitbetaald in verband met de ontmanteling van de stallen, middels de verkoop van 785 woningbouwkavels, dan terugverdiend zouden moeten zijn. Op grond van de op dat moment geplande verkopen wordt momenteel verwacht dat de achtergestelde vorderingen van Provincie Limburg Commandiet BV op Ruimte voor Ruimte CV uiteindelijk niet inbaar zullen zijn. De vastgoedmarkt trekt weer aan, hetgeen ook tot uitdrukking komt in de aantallen kavelverkopen in de jaren 2015, 2016, 2017 en 2018. <font face="Arial">Ultimo 2018 moeten nog circa 240 van de 785 kavels verkocht worden (2017: 285).

Aandachtspunten en ontwikkelingen

In 2018 heeft de Provincie Limburg op afroep van Ruimte voor Ruimte C.V. het restant ad. € 0,8 mln. van de in 2015 verstrekte lening ter hoogte van € 5,1 mln. volgestort via de Provincie Limburg Commandiet BV. Verder zijn bij Provincie Limburg Commandiet BV de van BPD Ontwikkeling overgenomen vermogensbestandelen ondergebracht. Het betreft een achtergestelde ad € 5 mln. aan en aandelen in Ruimte voor Ruimte CV ter waarde van € 0,1 mln.

Provinciaal Risico

De Provincie Limburg heeft eind 2012 een garantie verstrekt ten gunste van de NWB tot 100% van het door de RvR Limburg Beheer B.V. geleende bedrag van de NWB ad €24 mln. Aan deze garantie (die duurt tot 2022) is de contragarantie gekoppeld dat Bouwfonds Ontwikkeling B.V. voor 50% garant staat voor het bedrag dat de Provincie op grond van de borgtocht verschuldigd is aan de NWB, met als waarborg een ondertekende garantie gesteld door de Rabobank voor maximaal € 12 mln. Vanwege de aflossingen in 2017 en 2018 aan NWB door Ruimte voor Ruimte bedraagt het netto provinciaal risico voor de garantstelling actueel € 8 mln. Additioneel loopt de Provincie risico ten aanzien van de verstrekte achtergestelde lening ad € 5,1 mln. en de waarde van het kapitaalbelang in de CV/BV ad. € 29.000,-

33. RvR Limburg Beheer B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	n.v.t.
Belang provincie:	50,00%
Zeggenschap provincie:	50,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en Bouwfonds Property Development (BPD) Ontwikkeling B.V.

Doelstelling

Door middel van grondexploitatie terugverdienen van € 36,3 mln. sloopvergoeding die de Provincie heeft betaald aan het Rijk. (Van het maximum bedrag van € 40,7 mln. is slechts € 36,3 mln. geëffectueerd).

Provinciale investeringen (€ 000.)

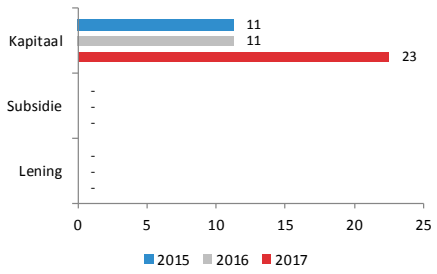

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

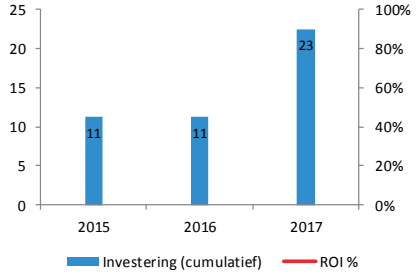

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	11	11	23
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	24	23	n.b
Eigen vermogen	(10.123)	(10.159)	n.b
Vreemd vermogen	10.147	10.182	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	5	5	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	-	-	n.b
Netto Resultaat	(13)	(13)	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-54,3%	-55,4%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	-42300,8%	-43261,1%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Door de uitvoering van de Regeling Beëindiging Veehouderijtakken (RBV) en de Ruimte voor Ruimte (RvR)-regeling is een ruimtelijke kwaliteitsverbetering van het landelijk gebied bewerkstelligd (er zijn subsidies verstrekt voor het inleveren van mestrechten en het slopen van veestallen). Hiermee is de primaire doelstelling behaald. Beoogd wordt deze operatie voor de Provincie budgettair neutraal te laten verlopen door de opbrengsten van de, door RvR Limburg C.V., gerealiseerde en nog te realiseren woningbouwkavels. Het publiek belang is derhalve nu gelegen in de budgettair neutrale afwikkeling.

Visie en beleidsvoornemen

In juli 2012, bij de besluitvorming in PS inzake de noodzakelijke herfinanciering van RvR, is door de Staten meegegeven dat in 2023 het RvR-project zou moeten zijn beëindigd c.q. dat de € 36,3 mln. aan sloopvergoedingen, die zijn uitbetaald in verband met de ontmanteling van de stallen, middels de verkoop van 785 woningbouwkavels, dan terugverdiend zouden moeten zijn. De vastgoedmarkt trekt weer aan, hetgeen ook tot uitdrukking komt in de aantallen kavelverkopen in de jaren 2015, 2016, 2017 en 2018. Ultimo 2018 moeten nog circa 240 van de 785 kavels verkocht worden (2017: 285). Van de door de overname verwachte verbetermogelijkheden van het resultaat (zoals zonnevelden, uitbreiding aantal kavels van 785 naar 900, MOB-complex) heeft Ruimte voor Ruimte een indicatie gegeven van het verwacht resultaat van het MOB complex: € 4,4 mln. Dit resultaat is nog niet in de GREX verwerkt.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

De bijgestelde grondexploitatie van RvR sluit ultimo 2018 op € 12,3 mln., als gevolg van gestegen financierings- en organisatorische kosten na afscheid van BPD in 2018, een structurele neerwaartse bijstellingen van de prijzen in 2017 en een verlenging van de looptijd van de exploitatie in 2016. Dit zal naar verwachting ultimo 2018 een negatieve eigen vermogenspositie van de B.V. en de C.V. opleveren van € 12,3 mln. (2017: ad € 10,1 mln.) In 2018 heeft de Provincie Limburg op afroep van Ruimte voor Ruimte C.V. het restant ad. €0,8 mln. van de in 2015 verstrekte lening ter hoogte van € 5,1 mln. volgestort via de Provincie Limburg Commandiet BV. Conform Besluit PS d.d. 15 juni 2018 heeft per 1-1-2019 de Provincie Limburg het 50% belang van partner BPD overgenomen.

Provinciaal Risico

Provincie loopt hoofdzakelijk nog risico ten aanzien van de garantstelling jegens de NWB voor de financiering aan Ruimte Voor Ruimte C.V.. De garantstelling bedraagt euro 16 mln. per jaareinde 2018.

34. RvR Limburg C.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Commanditaire Vennootschap
Boekwaarde (€)	n.v.t.
Belang provincie:	50,00%
Zeggenschap provincie:	50,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en Bouwfonds Property Development (BPD) Ontwikkeling B.V.

Doelstelling

Door middel van grondexploitatie terugverdienen van € 36,3 mln. sloopvergoeding die de onderneming aan de Provincie heeft vergoed en die de Provincie aan het Rijk heeft betaald.

Provinciale investeringen (€ 000.)

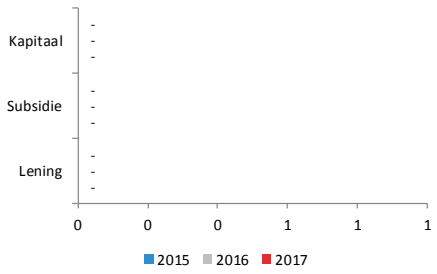

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

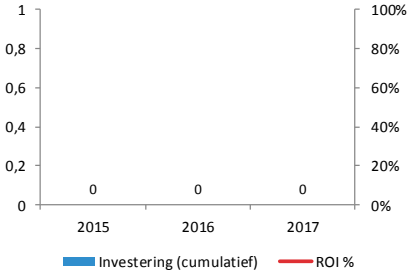

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	-	-
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	na	na	na

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	34.202	28.280	n.b
Eigen vermogen	(9.969)	(9.969)	n.b
Vreemd vermogen	44.171	38.249	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	3.476	6.342	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	-	-	n.b
Netto Resultaat	-	-	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	0,0%	0,0%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	-29,1%	-35,3%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Door de uitvoering van de Regeling Beëindiging Veehouderijtakken (RBV) en de Ruimte voor Ruimte (RvR)-regeling is een ruimtelijke kwaliteitsverbetering van het landelijk gebied bewerkstelligd (er zijn subsidies verstrekt voor het inleveren van mestrechten en het slopen van veestallen). Hiermee is de primaire doelstelling behaald. Beoogd wordt deze operatie voor de Provincie budgettair neutraal te laten verlopen door de opbrengsten van de, door RvR Limburg C.V., gerealiseerde en nog te realiseren woningbouwkavels. Het publiek belang is derhalve nu gelegen in de budgettair neutrale afwikkeling.

Visie en beleidsvoornemen

In juli 2012, bij de besluitvorming in PS inzake de noodzakelijke herfinanciering van RvR, is door de Staten meegegeven dat in 2023 het RvR-project zou moeten zijn beëindigd c.q. dat de € 36,3 mln. aan sloopvergoedingen, die zijn uitbetaald in verband met de ontmanteling van de stallen, middels de verkoop van 785 woningbouwkavels, dan terugverdiend zouden moeten zijn. De vastgoedmarkt trekt weer aan, hetgeen ook tot uitdrukking komt in de aantallen kavelverkopen in de jaren 2015, 2016, 2017 en 2018. Ultimo 2018 moeten nog circa 240 van de 785 kavels verkocht worden (2017: 285). Van de door de overname verwachte verbetermogelijkheden van het resultaat (zoals zonnevelden, uitbreiding aantal kavels van 785 naar 900, MOB-complex) heeft Ruimte voor Ruimte een indicatie gegeven van het verwacht resultaat van het MOB complex: € 4,4 mln. Dit resultaat is nog niet in de GREX verwerkt.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

De bijgestelde grondexploitatie van RvR sluit ultimo 2018 op € 12,3 mln., als gevolg van gestegen financierings- en organisatorische kosten na afscheid van BPD in 2018, een structurele neerwaartse bijstellingen van de prijzen in 2017 en een verlenging van de looptijd van de exploitatie in 2016. Dit zal naar verwachting ultimo 2018 een negatieve eigen vermogenspositie van de B.V. en de C.V. opleveren van € 12,3 mln. (2017: ad € 10,1 mln.) In 2018 heeft de Provincie Limburg op afroep van Ruimte voor Ruimte C.V. het restant ad. €0,8 mln. van de in 2015 verstrekte lening ter hoogte van € 5,1 mln. volgestort via de Provincie Limburg Commandiet BV. Conform Besluit PS d.d. 15 juni 2018 heeft per 1-1-2019 de Provincie Limburg het 50% belang van partner BPD overgenomen.

Provinciaal Risico

Provincie loopt hoofdzakelijk nog risico ten aanzien van de garantstelling jegens de NWB voor de financiering aan Ruimte Voor Ruimte C.V.. De garantstelling bedraagt euro 16 mln. per jaareinde 2018.

35. Bank Nederlandse Gemeenten N.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Naamloze Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 22.689
Belang provincie:	0,00%
Zeggenschap provincie:	0,00%
Betrokkenen:	Gemeenten, Provincies en de Staat

Doelstelling

BNG Bank is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. De bank draagt duurzaam bij aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger.

Provinciale investeringen (€ 000.)

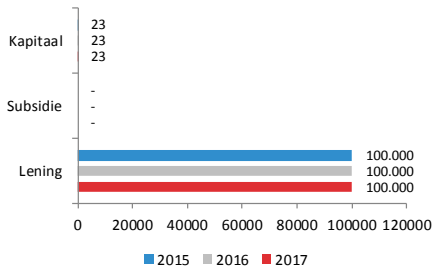

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

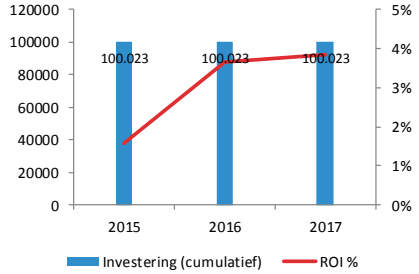

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	100.000	100.000	100.000
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	23	23	23
Onvangen Rente in periode € 000.	1.430	3.390	3.450
Ontvangen dividend in periode € 000.	159	256	395
ROI %	2%	4%	4%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	154.000.000	139.994.000	n.b
Eigen vermogen	4.486.000	4.953.000	n.b
Vreemd vermogen	149.514.000	135.041.000	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	588.000	643.000	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	522.000	571.000	n.b
Netto Resultaat	369.000	393.000	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	0,2%	0,3%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	2,9%	3,5%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	159	256	395

Publiek belang

Publiek belang is om in de sectorbanken zodanig te participeren dat zij in staat blijven de decentrale overheden tegen aantrekkelijke voorwaarden te faciliteren. Daarnaast is het jaarlijks dividend, historisch beschouwd, relatief hoog.

Visie en beleidsvoornemen

Deze deelneming past in het begrotingsprogramma Algemene dekkingsmiddelen waarbij het doel is het voeren van een financieel duurzaam meerjarig beleid dat het mogelijk maakt samen met partners te investeren in kansrijke ontwikkelingen.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

In het kader van de publieke taak zijn per 16 november 2015 en per 28 juli 2016 aan de Bank Nederlandse Gemeenten NV hybride leningen (elk groot € 50 miljoen) verstrekt ter versterking van het Tier-1 kapitaal van de bank. De bank is hiertoe genoodzaakt vanwege de hogere kapitaalseisen die vanuit "Basel III" worden opgelegd. Het publieke belang voor de Provincie is gelegen in het feit dat de bank de decentrale overheden binnen de Provincie faciliteert in aantrekkelijke financieringskmogelijkheden. Bij besluit van 7 juli 2016 is een 2e tranche van € 50 mln. verstrekt ook in de vorm van een hybride lening.

Provinciaal Risico

De Provincie Limburg loopt het risico (een deel van) de boekwaarde van de deelneming ad € 22.689 te moeten afwaarderen. Tevens loopt de Provincie een risico ten aanzien van twee hybride leningen, elk groot € 50 miljoen. Dit risico wordt meegenomen vanuit de paragraaf financieringen.

36. Nederlandse Waterschapsbank N.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Naamloze Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 3.063
Belang provincie:	0,00%
Zeggenschap provincie:	0,00%
Betrokkenen:	Provincies, Waterschappen en de Staat

Doelstelling

De Nederlandse Waterschapsbank (NWB) richt haar diensten exclusief op de overheidssector. Zij draagt zorg voor de financiering van Provincies, gemeenten en waterschappen. Doelstelling van de bank is het zo gunstig mogelijk en exact op maat aanbieden van de gewenste financieringen. Maatschappelijke relevantie, hoge kwaliteit, een sterke financiële positie en integriteit zijn de hoekstenen van het beleid van de bank.

Provinciale investeringen (€ 000.)

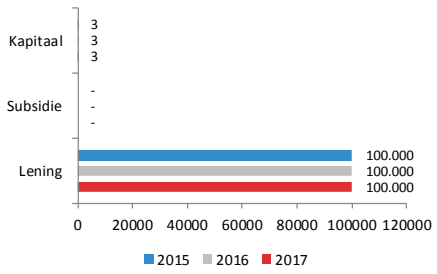

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

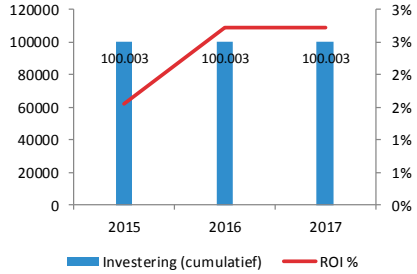

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	100.000	100.000	100.000
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	3	3	3
Onvangen Rente in periode € 000.	1.550	2.720	2.720
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	2%	3%	3%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	94.414.000	87.123.000	n.b
Eigen vermogen	1.507.000	1.628.000	n.b
Vreemd vermogen	92.581.000	85.495.000	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	193.000	218.000	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	149.000	170.000	n.b
Netto Resultaat	107.000	123.000	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	0,1%	0,1%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	1,6%	1,9%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Publiek belang is om in de sectorbanken zodanig te participeren dat zij in staat blijven de decentrale overheden tegen aantrekkelijke voorwaarden te faciliteren. Daarnaast is het jaarlijks dividend, historisch beschouwd, relatief hoog.

Visie en beleidsvoornemen

Deze deelneming past in het begrotingsprogramma Algemene dekkingsmiddelen waarbij het doel is het voeren van een financieel duurzaam meerjarig beleid dat het mogelijk maakt samen met partners te investeren in kansrijke ontwikkelingen.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

In het kader van de publieke taak zijn per 1 september 2015 en per 12 augustus 2016 aan de Nederlandse Waterschapsbank NV een tweetal hybride leningen verstrekt, elk groot € 50 miljoen, ter versterking van het Tier-1 kapitaal van de bank. De bank is hiertoe genoodzaakt vanwege de hogere kapitaalseisen die vanuit "Basel III" worden opgelegd. Het publieke belang voor de Provincie is gelegen in het feit dat de bank de decentrale overheden binnen de Provincie faciliteert in aantrekkelijke financieringskmogelijkkheden.

Provinciaal Risico

De Provincie Limburg loopt het risico (een deel van) de boekwaarde van de deelneming ad € 3.063 te moeten afwaarderen. Tevens loopt de Provincie een risico ten aanzien van de hybride lening. Dit risico wordt meegenomen vanuit de paragraaf financieringen.

37. N.V. Waterleiding Maatschappij Limburg

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Naamloze Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 132.458
Belang provincie:	21,80%
Zeggenschap provincie:	21,80%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en de Limburgse gemeenten.

Doelstelling

Het produceren en leveren van drinkwater en andere doeleinden en daarmee samenhangende diensten in de Provincie Limburg.

Provinciale investeringen (€ 000.)

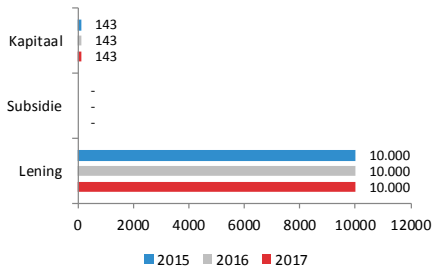

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

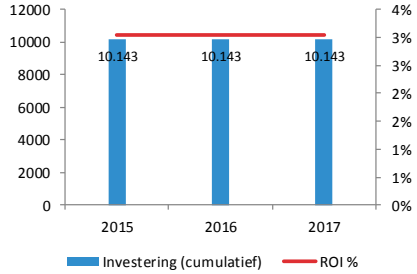

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	10.000	10.000	10.000
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	143	143	143
Onvangen Rente in periode € 000.	309	309	309
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	3%	3%	3%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	578.959	580.333	n.b
Eigen vermogen	194.707	203.151	n.b
Vreemd vermogen	384.252	377.182	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	110.779	110.809	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	18.823	19.994	n.b
Netto Resultaat	6.217	8.444	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	1,1%	1,5%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	33,6%	35,0%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Teneinde de continuïteit van de drinkwatervoorziening te borgen is in de Drinkwaterwet bepaald dat de waterleidingbedrijven, waaronder WML een monopolie hebben op de drinkwaterlevering in hun verzorgingsgebied en dat aandelen van waterleidingbedrijven enkel door overheden kunnen worden gehouden.

Visie en beleidsvoornemen

De Provincie streeft naar een duurzame drinkwatervoorziening met een hoge mate van zelfvoorziening van het drinkwatergebruik in Limburg, waarbij er voldoende water beschikbaar is tegen een redelijke prijs (POL 2014 en Provinciaal Waterplan). Provincie wil deelname in WML voortzetten teneinde de continuïteit van de drinkwatervoorziening te borgen.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Vanwege een historisch geclusterde aanleg van het leidingennetwerk, is er op korte termijn een grote investering noodzakelijk om het leidingennet te vervangen. WML heeft hierop geanticipeerd en middelen gereserveerd. Om verder te gaan verduurzamen heeft WML besloten om 2 windmolens te gaan bouwen en exploiteren. Hiervoor gaat de WML een separate BV oprichten. Op 15 februari 2019 heeft de AvA besloten in te stemmen met oprichting van de BV WML Wind en aanbesteding van de 2 windmolens.

Provinciaal Risico

Bij faillissement van WML is provinciaal risico in financiële zin het moeten afboeken van € 132.457 (nominale waarde aandelen). In dat geval zal ook de op dat moment uitstaande financiering moeten worden afgeboekt. Provinciaal risico in maatschappelijke zin is dat de continuïteit van de drinkwatervoorziening in gevaar komt. Deze risico's worden nihil geschat aangezien WML monopolist is en alleen overheden als aandeelhouders kent.

38. Limburgse Herstructureringsmaatschappij voor Bedrijven terreinen B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 66.000
Belang provincie:	66,67%
Zeggenschap provincie:	66,67%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en LIOF

Doelstelling

Het - in samenwerking met publieke en private partijen - stimuleren, ondersteunen en bijdragen aan het op een duurzame wijze realiseren van 1.000 hectare aan herstructureringsprojecten op Limburgse bedrijventerreinen in de periode 2012-2020, met het doel zorgvuldig ruimtegebruik te bewerkstelligen en een goed economisch vestigingsklimaat voor ondernemers te (doen) waarborgen.

Provinciale investeringen (€ 000.)

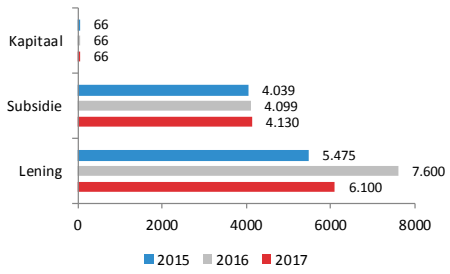

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

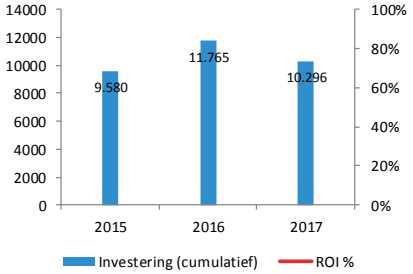

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	5.475	7.600	6.100
Cumulatief verleende subsidie € 000.	4.039	4.099	4.130
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	66	66	66
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	5.847	6.112	4.381
Eigen vermogen	5.619	5.864	4.365
Vreemd vermogen	229	247	16

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	154	86	38
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(99)	4	(20)
Netto Resultaat	(788)	246	0

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-13,5%	4,0%	0,0%
Solvabiliteit (EV/TV)	96,1%	96,0%	99,6%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Realisatie van de maatschappelijke doelstelling om in de periode tot en met 2020 in totaal 1.000 ha aan bedrijventerrein in Limburg te herstructureren. Waarmee een bijdrage wordt geleverd aan het Limburgse vestigingsklimaat. Deze wordt uitgaande van de huidige investeringsportefeuille gerealiseerd.

Visie en beleidsvoornemen

In maart 2014 is besloten dat in het toekomstige provinciale beleid minder prioriteit zal worden gegeven aan herstructurering bedrijventerreinen. Dat betekent dat er geen nieuwe geldlening beschikbaar wordt gesteld en dat de LHB wordt afgebouwd. Momenteel loopt een traject om te komen tot een goede afwikkeling van de lopende projecten. Eind 2015 is LHB afgebouwd tot een beheersorganisatie voor een 6 tal lopende projecten, die door LHB uitbeheerd zullen worden. Daarmee is het beheer van activiteiten toegevoegd aan de doelstelling van de BV. LHB mag geen nieuwe activiteiten meer oppakken. Behalve de projecten is ook de personele organisatie afgebouwd. Vooralsnog gaan we ervan uit dat de beheersorganisatie uiterlijk 2022 zal worden geliquideerd.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Als onderdeel van bovengenoemde koerswijziging is begin 2016 de LHB omgevormd naar een beheerorganisatie. 6 lopende projecten zijn ondergebracht in de beheersorganisatie LHB. Ter uitvoer van deze lopende projecten heeft de LHB in 2016 de laatste trekking gedaan uit de beschikbaar gestelde renteloze financiering die daarmee € 7,6 mln. bedraagt. Dit is momenteel geïnvesteerd in 1 deelneming á € 1,3 mln., 1 lening á € 1 mln. en 3 participaties á 3,0 mln. (Bedragen zijn boekwaarden). De verwachting is dat LHB ruim kan voldoen aan haar revolverendheidsdoelstelling.

Provinciaal Risico

De Provincie Limburg loopt het risico (een deel van) de boekwaarde van de deelneming ad € 66.000 te moeten afwaarderen en het verschuldigd blijven van een lening van maximaal € 10 mln., waarvan eind 2015 € 7.600.000 uit staat. Bij oprichting werd er van uit gegaan dat 50% van de lening afgewaardeerd diende te worden. Op basis van de de huidige vooruitzichten zal dit gunstiger uitvallen.

39. IBA Parkstad B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	n.v.t.
Belang provincie:	50,00%
Zeggenschap provincie:	50,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en de Parkstad gemeentes

Doelstelling

Het uitvoering geven aan de realisatie en ontwikkeling van de Internationale Bau Ausstellung Parkstad 2020 zoals nader is uitgewerkt in het IBA boek waarin de transformatieopgave voor Parkstad vanuit het Regioprogramma is neergelegd. De kern van de IBA bestaat uit een reeks van spraakmakende en hoogwaardige projecten die Parkstad transformeren en vernieuwen. De allerbeste projecten worden in 2020 tijdens de slotmanifestatie tentoongesteld.

Provinciale investeringen (€ 000.)

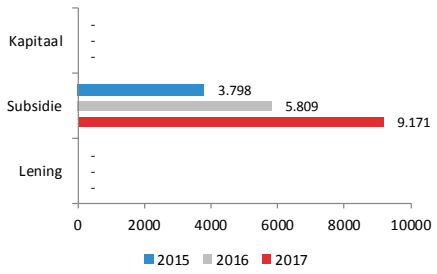

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

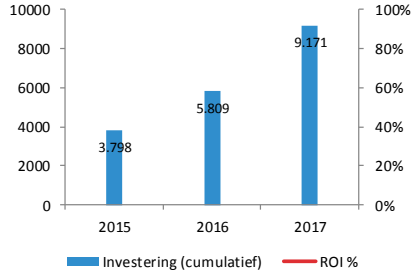

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	3.798	5.809	9.171
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	-	-
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	4.554	12.106	n.b
Eigen vermogen	704	1.009	n.b
Vreemd vermogen	3.850	11.097	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	3.859	3.825	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	120	304	n.b
Netto Resultaat	120	304	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	2,6%	2,5%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	15,5%	8,3%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Het publiek belang is gelegen in de aanpak van de transformatieopgave voor Parkstad, waar de projecten voortvloeiend uit het IBA Parkstad initiatief invulling aan kunnen geven.

Visie en beleidsvoornemen

Met IBA Parkstad wordt, in de periode 2013-2020, invulling gegeven aan een aantrekkelijk woon- en vestigingsklimaat in Zuid-Limburg. Tevens wordt invulling gegeven aan verschillende provinciale programma's zoals wonen, herstructurering, leefbaarheid, zorg, duurzaamheid, structuurversterking, onderwijs en arbeidsmarkt, OV en landschap. Tot 2020 functioneert IBA als een laboratorium en is het een motor voor vernieuwende ideeën en toonaangevende projecten. Een succesvolle IBA betekent dat IBA een bijdrage heeft geleverd aan projecten die vervolgens een structurele bijdrage leveren aan de gebieds transformatie van Parkstad. De primaire focus voor de Provincie ligt op het doen realiseren van IBA initiatieven en verknopen met provinciale projecten. De gewenste effecten zijn: Beter woon-, werk-, leefklimaat; Actievere en gezondere bewoners; Meer duurzaamheid; Grensoverschrijdende samenwerking; Bijdrage aan trots en identiteit.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

<html> IBA bevindt zich in de uitvoeringsfase. Ultimo 2017 heeft de AvA op voordracht van IBA BV in totaal vier programmavoorstellen met in 31 projecten goedgekeurd waarmee een totale investering van € 126,7 mln. is gemoeid. De cumulatieve IBA bijdrage hieraan bedraagt € 14,7 mln., waarvan 50% dekking door de Provincie. Hiermee wordt een financieringsmultiplier gerealiseerd van ca. 8,6. Deze multiplier voldoet hiermee aan de in het IBA beleidskader geformuleerde minimumeis van 3. De AvA d.d. 18-02-2019 heeft besloten om het expojaar naar 2021 te verschuiven. </html>

Provinciaal Risico

Door het gekozen governance-model en de wijze waarop de financiering is geregeld is er geen sprake van risicodragende deelname in projecten. Derhalve is het risico met name gelegen in het realiseren van kwantitatief en kwalitatief voldoende projecten om de gestelde doelen te realiseren. Besluitvorming in de aandeelhoudersvergadering ten aanzien van projectvoorstellen wordt voorbereid in GS. Eventuele toekenning van middelen, buiten de reguliere begrotingsposten om, verloopt via PS.

40. Stichting Euregio Maas-Rijn

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Stichting
Boekwaarde (€)	n.v.t.
Belang provincie:	0,00%
Zeggenschap provincie:	0,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg, Provincies Luik en Limburg (B), Duitstalige Gemeenschap van België, Zweckverband Region Aachen

Doelstelling

De stichting heeft ten doel om binnen het gebied van de EMR grensbelemmeringen af te bouwen; sociaal economische factoren te verbeteren; contacten tussen burgers te leggen en te bevorderen; en de samenwerking tussen instellingen, bedrijven en organisaties te bevorderen.

Provinciale investeringen (€ 000.)

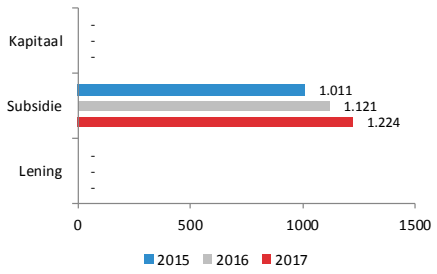

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

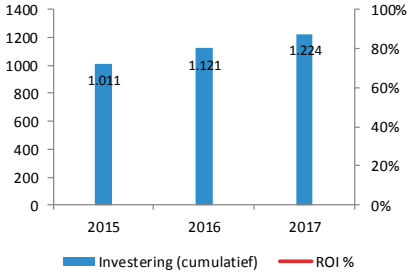

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	1.011	1.121	1.224
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	-	-
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	9.274	9.962	n.b
Eigen vermogen	537	564	n.b
Vreemd vermogen	8.819	9.398	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	1.858	1.176	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	29	27	n.b
Netto Resultaat	-	-	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	0,0%	0,0%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	5,8%	5,7%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Voor het oplossen van problemen met een grensoverschrijdend karakter is het onderhouden van een goed contact in Euregionaal verband, met de overheden uit de aangrenzende regio s in België en Duitsland, van groot belang. De samenwerking tussen de overheden initieert en stimuleert ook niet-overheden uit de vijf partnerregio s van de EMR (burgers, organisaties, instellingen, bedrijfsleven) om zaken samen op te pakken.

Visie en beleidsvoornemen

Het realiseren van grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio. Samen met de andere partnerregio s wordt gezamenlijk gewerkt aan de uitvoering van de euregionale toekomststrategie EMR 2020.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Geen bijzondere aandachtspunten.

Provinciaal Risico

De 5 partners van de EMR moeten borg staan voor correcte, tijdige en rechtmatige besteding van de gelden die de EMR aan de projecten uitbetaald heeft. In geval van een tekort in de stichting is de Provincie mede aansprakelijk.

41. RUD Zuid-Limburg

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Gemeenschappelijke regeling
Boekwaarde (€)	n.v.t.
Belang provincie:	0,00%
Zeggenschap provincie:	0,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en de 18 gemeenten in Zuid-Limburg..

Doelstelling

Algemeen overheidsbestuur met als doel het op afstand plaatsen van de uitvoeringstaken van de Provincie, specifiek: vergunningverlening, toezicht en handhaving in het fysieke domein.

Provinciale investeringen (€ 000.)

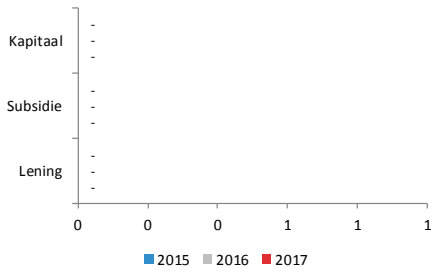

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

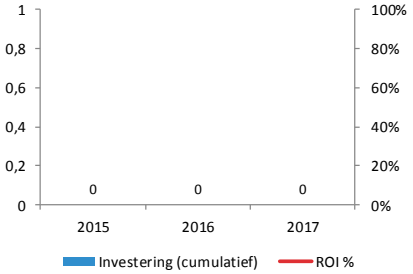

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	-	-
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	na	na	na

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	2.766	3.364	n.b
Eigen vermogen	1.520	2.157	n.b
Vreemd vermogen	1.246	1.207	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	3.951	5.375	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	451	1.067	n.b
Netto Resultaat	451	1.067	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	16,3%	31,7%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	54,9%	64,1%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Het leveren van kwaliteit voor de leefomgeving voor inwoners en bedrijven in Zuid-Limburg door samenwerking, door het uitvoeren van haar wettelijke taken.

Visie en beleidsvoornemen

Een efficiënte en kwalitatieve uitvoering van wettelijke taken in het fysieke domein. De RUD Zuid-Limburg is 1 januari 2013 afgesplitst van de Provincie. Deze rol op afstand en wettelijke taken zullen als zodanig worden voortgezet.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Met ingang van 1 maart 2018 is een gedeelte van het personeel van de provincie Limburg en de grootste gedeelte van de partner gemeenten formeel in dienst getreden van de RUD-Zuid Limburg. De provincie Limburg heeft de taken die uigevoer dienen te voeren bij de gemeenten die vallen onder de RUD Limburg Noord ondergebracht bij de RUD Zuid-limburg. Daatnaast zijn ook de meetdiensten inclusief apparatuur overgebracht van de provincie Limburg naar de RUD Zuid-Limburg.

Provinciaal Risico

Het risico is gelegen in het doelmatig en efficiënt uitvoeren van de taken, binnen de daartoe gestelde kaders.

De partners zijn gezamenlijke verantwoordelijke voor eventuele tekorten. Provincie Limburg is de grootste partner in deze verbonden partij (ca. 57%)

42. RUD Limburg-Noord

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Gemeenschappelijke regeling
Boekwaarde (€)	n.v.t.
Belang provincie:	0,00%
Zeggenschap provincie:	0,00%
Betrokkenen:	Provinciale bijdrage is voor 2018 vastgesteld op € 79.738,00

Doelstelling

Algemeen overheidsbestuur met als doel het op afstand plaatsen van de uitvoeringstaken van de Provincie, specifiek: vergunningverlening, toezicht en handhaving in het fysieke domein.

Provinciale investeringen (€ 000.)

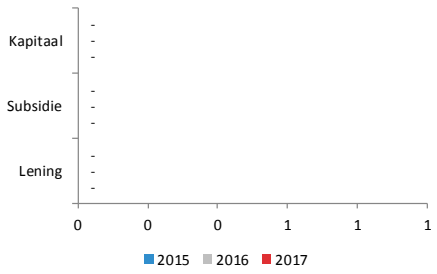

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

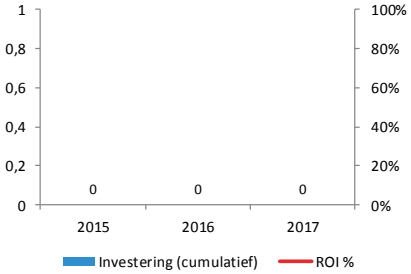

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	-	-
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	na	na	na

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	n.b	n.b	n.b
Eigen vermogen	n.b	n.b	n.b
Vreemd vermogen	-	-	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	-	-	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	-	-	n.b
Netto Resultaat	n.b	n.b	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	n.b	n.b	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	n.b	n.b	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

het leveren van kwaliteit voor de leefomgeving voor de inwoners en bedrijven in Noord Limburg door samenwerking en door het uitvoeren van haar wettelijke taken.

Visie en beleidsvoornemen

De GR RUD-Limburg-Noord is een innovatieve, slagvaardige en efficiënte organisatie, die bijdraagt aan de verbetering van de kwaliteit, gezondheid en veiligheid van de leefomgeving en aan de verbetering van de dienstverlening aan burgers en bedrijven. De dienstverlening wordt o.a. verbeterd door:

1. Een "level playing field'(gelijke benadering en behandeling onder de GR RUD LN)
2. Minder toezichtslasten door efficiënte en innovatie toezichtmethoden.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Naar aanleiding van wijziging in de wetgeving omtrent gemeenschappelijke regelingen is een wetsvoorstel aangenomen dat alle RUD's omgevorms moeten worden tot een Gemeenschappelijke Regeling per 1-1-2018. Dit is geeffectueerd middels de oprichting van RUD Limburg-Noord.

Provinciaal Risico

De provincie heeft een aantal taken overgedragen aan de RUD Limburg-Noord. Het risico bestaat dat de taken niet, te laat of kwalitatief onder de maat zijn. Het risico van de provincie Limburg is beperkt tot vooraf bepaalde provinciale bijdrage. Eventuele financiële mee of tegenvallers zijn voor de overige partner gemeenten.

43. Fonds Nazorg Stortplaatsen Provincie Limburg

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Anders namelijk...
Boekwaarde (€)	n.v.t.
Belang provincie:	100,00%
Zeggenschap provincie:	100,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en Attero

Doelstelling

Het waarborgen en financieren van de eeuwigdurende nazorg van stortplaatsen gesloten na 1996, zoals bedoeld in artikel 8.49 van de wet Milieu beheer. Dit geschiedt door het onderhouden en in stand houden van de voorzieningen die milieurisico's ten aanzien van de stortplaatsen voorkomen.

Provinciale investeringen (€ 000.)

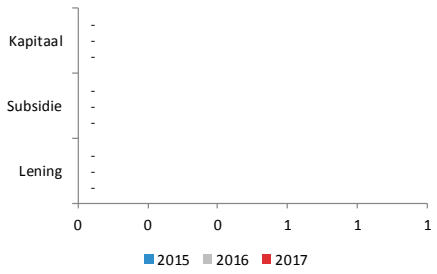

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

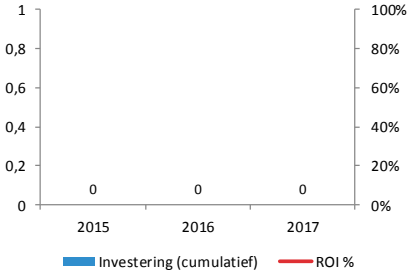

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	-	-
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	na	na	na

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	39.276	41.265	n.b
Eigen vermogen	36.311	37.257	n.b
Vreemd vermogen	2.019	2.165	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	1.178	2.081	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	946	1.844	n.b
Netto Resultaat	946	1.844	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	2,4%	4,5%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	92,5%	90,3%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Het publiek belang is gelegen in het beheersen en voorkomen van milieu risico's voortvloeiend uit het gestorte en afgedekte afval op de stortplaatsen. Hierin vervult het fonds haar wettelijk taak.

Visie en beleidsvoornemen

Het nazorgfonds voert een wettelijke taak uit, gericht op de eeuwigdurende nazorg. De provinciale visie loopt synchroon met deze wettelijke taak. De drie kerntaken, belastingheffing, vermogensbeer en financiering van het onderhoud zullen worden voortgezet om de eeuwigdurende nazorg te waarborgen.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Naarmate meer stortplaatsen gesloten worden en daarmee de risico's en de verantwoordelijkheden overgaan van de exploitant naar Provincie. Momenteel is enkel de Louisegroeve gesloten, maar naar de toekomst toe zal hiermee de rol en de aard van deze deelneming wijzigen. Momenteel vloeit de rechtpersoonlijkheid van het nazorgfonds voort uit de milieuwet. Verwachting is dat in de loop van 2019 het naozrgfonds zal worden ondergebracht in een separate entiteit. Dit zal geen gevolgen hebben voor het resultaat of het risico van de Provincie.

Provinciaal Risico

Het provinciaal risico is gedurende de exploitatie van de stortplaatsen beperkt tot het debiteuren risico ten aanzien van de exploitant. Hiervoor zijn contractuele waarborgen richting Attero vastgelegd. Na sluiting loopt de Provincie het risico dat het behaalde rendement lager is dan verondersteld bij het vaststellen van het definitief doelvermogen. Daaruit voortvloeiende tekorten zijn voor rekening van de Provincie Limburg. De behaalde rendementen in 2014 liggen boven het verondersteld rendement en 100% van de contante waarde van de doelvermogens is opgenomen in het fonds.

44. Het Interprovinciaal Overleg

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Anders namelijk...
Boekwaarde (€)	n.v.t.
Belang provincie:	0,00%
Zeggenschap provincie:	0,00%
Betrokkenen:	De Nederlandse Provincies

Doelstelling

Platform voor belangenbehartiging van de twaalf Provincies

Provinciale investeringen (€ 000.)

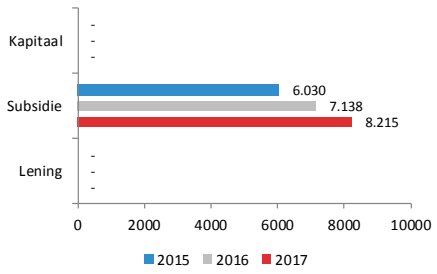

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

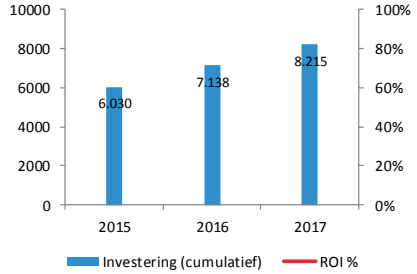

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	6.030	7.138	8.215
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	-	-
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	16.685	22.763	n.b
Eigen vermogen	4.306	3.723	n.b
Vreemd vermogen	12.352	15.937	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	29.386	60.890	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	1.460	341	n.b
Netto Resultaat	1.461	341	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	8,8%	1,5%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	25,8%	16,4%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Dit samenwerkingsverband tussen de twaalf Provincies bevordert coördinatie en efficientie van het middenbestuur.

Visie en beleidsvoornemen

Belangenbehartiging in Den Haag in samenwerking met de andere Provincies.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Geen bijzondere aandachtspunten

Provinciaal Risico

Zeer gering risico

45. Zuidelijke Rekenkamer

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Gemeenschappelijke regeling
Boekwaarde (€)	n.v.t.
Belang provincie:	0,00%
Zeggenschap provincie:	0,00%
Betrokkenen:	Provinciale Staten van Limburg en Brabant

Doelstelling

Het onderzoeken van de doeltreffendheid, doelmatigheid en rechtmatigheid van het door het Provinciebestuur van Limburg en Noord-Brabant gevoerde bestuur. Provinciale Staten van de provincie Limburg en Noord-Brabant sturen deze verbonden partij aan.

Provinciale investeringen (€ 000.)

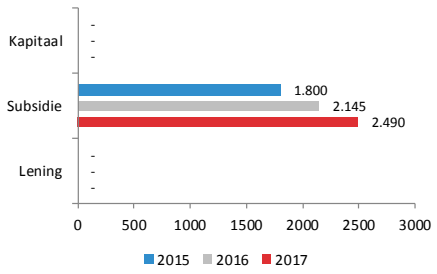

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

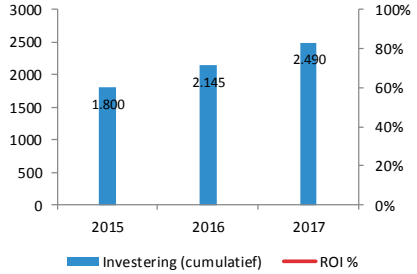

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	1.800	2.145	2.490
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	-	-
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	282	248	n.b
Eigen vermogen	30	70	n.b
Vreemd vermogen	252	178	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	600	690	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	60	40	n.b
Netto Resultaat	10	40	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	3,5%	16,3%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	10,6%	28,4%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

De zuidelijke rekenkamer als onafhankelijk controlerend orgaan waarborgt goed en rechtmatig bestuur en dient daarmee direct het publiek belang.

Visie en beleidsvoornemen

Het houden van een onafhankelijke rekenkamer betreft een wettelijke taak.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

De Zuidelijke Rekenkamer wordt aangestuurd door Provinciale Staten. Gedeputeerde Staten hebben in deze verbonden partij geen rol. Beoordeling van begroting en jaarstukken dient plaats te vinden door Provinciale Staten.

Provinciaal Risico

Zeer gering risico

5.7. Grondbeleid

De Paragraaf grondbeleid geeft inzicht in de visie op het provinciale grondbeleid ter ondersteuning van de provinciale programma's, de wijze waarop dat beleid wordt uitgevoerd, een actuele prognose van de te verwachten resultaten en risico's van de totale grondexploitatie.

Beleid in relatie tot de doelstellingen van de in de begroting opgenomen programma's

Provinciale Staten hebben ervoor gekozen om een actief grondbeleid te voeren, al of niet middels participatie in een PPS-constructie (Publiek-Private Samenwerking en/ of participatie in deelnemingen), waarbij dan veelal sprake is van een "verbonden partij". Dus: niet alleen subsidiëren en toezien op afstand, doch daadwerkelijk projecten mee initiëren. Deze ontwikkelingsgerichte rol wordt met name op ruimtelijk economisch gebied (selectief) opgepakt voor die locaties in Limburg waar een integrale aanpak vanwege het grote economische belang noodzakelijk is. Daarbij zijn onder meer de door Provinciale Staten vastgestelde kaders van kracht (de nota Grondbeleid en "Sturen in samenwerking 2.0)

Diverse externe ontwikkelingen leiden tot de vraag of de ontwikkelingsgerichte rol ook voor andere doeleinden (o.m. mobiliteits-, sociale en duurzaamheidsvraagstukken) kan worden ingezet.

In antwoord op die rolkeuze zijn in 2018 de voorbereidingen gestart voor de herijking van het Grondbeleid, hierover worden Provinciale Staten in 2019 nog nader geïnformeerd.

In de huidige markt komen grondexploitaties nog maar moeizaam tot stand, onder meer door:

- de schaarste voor wat betreft het verkrijgen van kredieten en financieringen zet de rem op gewenste ontwikkelingen van private partijen. Het is niet te voorzien hoe de financierbaarheid van vastgoedontwikkelingen zich op korte en middellange termijn ontwikkelt;
- dat gemeenten moeite hebben om structuurversterkende projecten in het geprognosticeerde tempo van de grond te krijgen. De ambities van de gemeenten zijn doorgaans te groot in relatie tot hun slagkracht (gebrek aan financiële middelen en capaciteit).

In dit vacuüm, voor zover gericht op structuurversterkende (majeure) projecten, is er ruimte voor de ontwikkelingsgerichte rol van de Provincie Limburg.
De offensieve investeringsstrategie van de Provincie Limburg, gericht op structuurversterkende (majeure) projecten, vraagt om een daadkrachtige en betrouwbare overheid. Door zelf, of indirect door middel van deelneming in een rechtspersoon / verbonden partij, initiatief te nemen, positie te nemen en risicodragend te participeren in projecten kunnen overheid en markt meer naar elkaar toegroeien en kan de overheid een impuls geven om projecten te realiseren. De schaalgrootte en problematiek van projecten vragen om bundeling van krachten, zowel ten aanzien van financiële mogelijkheden als van inbreng van expertise.

Uitvoering van het aankoopbeleid

Met het innemen van grondposities, geeft het eigendomsrecht andere juridische (privaatrechtelijke) mogelijkheden dan het publiekrecht. Waar het publiekrecht vooral de juridische voorwaarden schept voor bestemmingswijzigingen, geeft het eigendomsrecht de provincie de mogelijkheid regie te voeren om projecten daadwerkelijk te realiseren.

In de huidige setting wordt er uitvoering gegeven aan het actieve grondbeleid om onder meer:
- tot een snellere realisatie van projecten te kunnen komen;
- de haalbaarheid van projecten te bevorderen;
- een hogere kwaliteit in het gebied te realiseren.

Uitkomsten van de (majeure) structuurversterkende opgaven zijn uiteindelijk concrete op uitvoering gerichte projecten. Afhankelijk van de aard en opgave van deze projecten is het de vraag of de Provincie hierin participeert. Op basis van een concrete businesscase worden de benodigde kredieten / dekking bij PS georganiseerd, alvorens de uitvoering ter hand wordt genomen.
Aankopen van gronden en/ of vastgoed vindt plaats tegen marktconforme prijzen en qua prijsbeleid conform de spelregels van de Onteigeningswet. Het streven is erop gericht om zoveel mogelijk, op minnelijk wijze tot overeenstemming te komen, doch waar nodig worden PS verzocht om het onteigeningsinstrumentarium in te zetten.

Anticiperende aankopen

Door PS is er een revolverend krediet beschikbaar gesteld van € 22,1 mln. (PS 2014) voor het verrichten van anticiperende aankopen. Met deze middelen worden “warme” gronden aangekocht, met als insteek het aanjagen van toekomstige projecten en ontwikkelingen. Dit kunnen gronden zijn die mogelijk direct benodigd zijn voor toekomstige projecten dan wel indirect benodigd zijn als ruilgrond. Deze gronden worden in voorkomende gevallen voor marktconforme prijzen gekocht (zuiver vermogenswaarde, dus geen volledige schadeloosstelling cf. Onteigeningswet). In de toelichting worden de boekwaarden / resultaten strategische gronden over boekjaar 2018 uiteengezet.

Voor de boekwaarden en resultaten met betrekking tot het erfpachtkader verwijzen wij naar de balans onderdeel materiële vaste activa.

Aankopen in relatie tot ontwikkelopgave natuur

Op 20 december 2013 is een vaststellingsovereenkomst gesloten tussen de Provincie en het Rijk. Op basis van deze overeenkomst en een in 2016 gesloten notariële akte is de Provincie eigenaar van een groot areaal aan gronden (benodigd ten behoeve van de realisatie van de ontwikkelopgave natuur die de Provincie van het Rijk gekregen heeft). Ultimo 2018 bedraagt de grondvoorraad 1.406 ha. Van deze gronden “ligt 600 ha. op de goede plek” en is daarmee gerealiseerde goudgroene natuur. De overige gronden betreffen inzetbare ruilgronden (806 ha.). Met de verkoopopbrengst van deze ruilgronden wordt de realisatie van de resterende natuuropgave gefinancierd.

Voor de ontwikkelopgave natuur heeft Provinciale Staten op 20 december 2013 € 203 mln. beschikbaar gesteld. De Ontwikkelopgave natuur dient in 2027 gereed te zijn. Realisatie dient overigens budgettair neutraal te verlopen. Bij de herijking van de ontwikkelopgave in oktober 2017 is het beschikbare krediet bijgesteld naar € 192 mln. (i.v.m. afslanken opgave).

Er zijn meerdere sporen waarmee invulling wordt gegeven aan de realisatie van de resterende opgave:
a. Aankoop, afwaardering en inrichting wordt door en voor rekening van de Provincie bekostigd.
b. Aankoop, afwaardering en inrichting door natuurbeherende instanties op basis van partner- of projectcontracten via de SKNL-regeling (Subsidie Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap);
c. Zelfrealisatie via particulier initiatief door middel van afwaardering en inrichting met de SKNL-regeling.

In algemene zin: de Provincie voert t.a.v. deze opgave de laatste jaren een passief aankoopbeleid, in voorkomende gevallen worden gronden slechts verworven als deze aan de provincie worden aangeboden.

Nadat gronden (onder sub. a) zijn ingericht en transformatie tot natuur heeft plaatsgevonden worden gronden doorgeleverd aan een terrein beherende instantie, dan wel middels een openbare inschrijving verkocht, dit uiteraard onder gestanddoening dat natuurwaarden worden geborgd (middels een kwalitatieve verplichting).

De afgelopen jaren is vooral natuur gerealiseerd via spoor b en c: toepassing van de SKNL-regeling, waarbij de tot natuur bestemde gronden niet worden aangekocht maar waarbij de natuur beherende instantie of de particuliere eigenaar een schadeloosstelling ontvangt voor de waardedaling van de betreffende gronden, uiteraard ook hier onder de juridische gestanddoening van realisatie en behoud natuurwaarden.

Uitvoering van het verkoopbeleid

De bij de provincie in bezit zijnde ruilgronden worden ingezet voor provinciale doelrealisatie. Een belanghebbende (in een provinciaal project / opgave) kan ervoor kiezen om in plaats van een schadeloosstelling vervangende grond (ruilgrond) toebedeeld te krijgen, uiteraard onder marktconforme condities. Door de inzet / verkoop van deze gronden, kan dit als smeermiddel werken voor het aanjagen van o.m. provinciale grondexploitaties. Een en ander in lijn met hetgeen beschreven onder de paragraaf “anticiperende aankopen”.

De gronden welke niet meer doelmatig in bezit zijn (dus ook niet als ruilgrond) worden openbaar verkocht (tegen marktwaarde).

Beheer gronden

Met uitzondering van de openbare infrastructuur met bijbehorende tankstations, erfpachtgronden en deelnemingen is het in eigendom hebben van gronden / vastgoed vooral van tijdelijke aard.

Het beheer van deze gronden en opstallen is voor het overgrote deel (behoudens enkele huur-, pachtovereenkomsten en jachthuren) geënt op dit tijdelijke karakter. Waarbij veelal gebruik wordt gemaakt van flexibele, kortdurende pacht, huur en gebruiksovereenkomsten. Vanaf 2015 wordt de uitgifte van pachtgronden middels inschrijving en loting (ingeval van meerdere gegadigden) als vigerend beleid gehanteerd.

Boekwaarden en te verwachten resultaten lopende projecten

€ x 1.000

Omschrijving	Beschikbaar gestelde kredieten	Boekwaarde 1-1-2018	Werkelijk	Boekwaarde 31-12-2018	Restant
Grondbedrijf Hout Blerick/Laerbroeck	15.500	12.694	0	12.694	2.806
Project BIE IPS/YARD Overname grondexploitatie	18.500	13.633	36	13.669	4.831
Totaal in exploitatie genomen bouwgronden	**34.000**	**26.327**	**36**	**26.363**	**7.637**
Californië II	20.000	6.593	0	6.593	13.407
Planontwikkeling Tapijnkazerne	3.500	2.605	-2.605	0	3.500
Brunssum Centrum Noord (aankoop panden)	3.000	1.708	0	1.708	1.292
Grondbedrijf Anticiperende Aankopen	22.100	7.961	-1.090	6.871	15.229
Totaal strategische gronden	**48.600**	**18.867**	**-3.694**	**15.173**	**33.427**
Onderhanden werk Ontwikkelopgave Natuur	192.691	20.124	-6.608	13.516	179.174
Totaal onderhanden werk Ontwikkelopgave Natuur	**192.691**	**20.124**	**-6.608**	**13.516**	**179.174**

Toelichting boekwaarden en verwachte resultaten in exploitatie genomen bouwgronden

Grondbedrijf Hout Blerick/Laerbroeck

De boekwaarde van project Laerbroeck bedraagt per 31 december 2018 € 12,69 mln. Sinds 2014 is de herontwikkeling van het gebied Laerbroeck op on hold gezet tot het moment dat gebruik gemaakt kan worden van het momentum van het Deltaplan Maas, zodat de brede gebiedsontwikkeling op dat moment mede gedragen/getrokken/gefinancierd wordt door de belanghebbende en verantwoordelijke partijen. Voor het project is een voorziening getroffen, zoals besloten door PS (Jaarrekening 2010 en 2013). De voorziening bedraagt per 31 december 2018 € 10,90 mln. Daarmee resteert een resultaat per saldo van € 1,79 mln., welk bedrag minimaal gelijk is aan de agrarische waarde van deze gronden 36 ha a € 5 per m2).

Project BIE IPS/Yard

De grondexploitatie IPS/Yard heeft per 31 december 2018 een boekwaarde van € 13,67 mln. Op grond van het afsprakenkader met het Rijk komt het resultaat op de grondexploitatie, zowel negatief als positief, toe aan het Rijk. Eind 2018 is de koopovereenkomst getekend inzake een grondverkoop van 5,7 ha op IPS; deze is begin 2019 geëffectueerd.
De gesprekken met VDL ten aanzien van grondposities, bestemmingsplan en mobiliteitsmaatregelen zijn in 2018 voortgezet. Naar verwachting leidt dit in 2019 tot concrete afspraken en verkoop van de resterende grondposities op IPS en Yard. Gezien de samenhang tussen de grondverkoop enerzijds en de daarmee samenhangende mobiliteitsmaatregelen is het resultaat op de grondexploitatie nog afhankelijk van de kosten van de mobiliteitsmaatregelen die aan de grondexploitatie worden toegerekend, en de afspraken die met het Rijk (Ministerie van EZ) gemaakt worden.

Toelichting boekwaarden en verwachte resultaten strategische gronden

Grondbedrijf Californië II

De in voorraad zijnde gronden Californië zullen, op basis van gemaakte afspraken over afname met Californië B.V., op kostprijsbasis (oorspronkelijk verwervingskosten met toeslag voor rente en apparaatskosten) worden doorverkocht. Aan de afspraken ligt een afnameverplichting ten grondslag. De verwachtte boekwinst bedraagt € 1,90 mln.

Planontwikkeling Tapijnkazerne

Het project Tapijnkazerne is na een periode van visievorming en intensieve dialoog met de bewoners van de stad in een stroomversnelling geraakt. In 2017 is het nieuwe bestemmingsplan onherroepelijk geworden en zijn de ontwerpen voor de herontwikkeling van de bestaande gebouwen, de nieuwbouw en de inrichting van het park gereed gekomen. Daarmee is het einde van de transitieperiode eerder bereikt dan de oorspronkelijk geraamde periode van maximaal 10 jaar. Het project is in een nieuwe fase beland en de gronden en opstallen van de Tapijnkazerne zijn in 2018 voor een bedrag van € 3,02 mln. verkocht aan de Universiteit Maastricht. Project Tapijnkazerne is daarmee afgesloten, met een boekwinst van € 0,19 mln. Deze boekwinst is toegevoegd aan de risicoreserve grondexploitatie,

Brunssum Centrumplan Noord

Inzake de gronden en opstallen Brunssum Centrumplan Noord is met de gemeente Brunssum overeengekomen dat deze tegen kostprijs worden overgenomen. Er liggen nog geen concrete afspraken over het momentum waarop de betreffende objecten aan de gemeente Brunssum worden overgedragen.

Grondbedrijf Anticiperende Aankopen

De boekwaarde van de voorraad anticiperende aankopen bedraagt per 31 december 2018 € 6,87 mln. Deze hoofdzakelijk agrarische gronden met inbegrip van enkele opstallen omvatten in totaal 126,5 ha. Dit resulteert in een gemiddelde grondwaarde van € 5,43 per m2. Middels verkoop van ruilgronden/ anticiperend aangekochte gronden werd in 2018 een negatief verkoopresultaat behaald van € 0,33 mln.

Onderhanden werk Ontwikkelopgave Natuur

Voor de toelichting van dit onderdeel verwijs ik u naar hierboven onder het kopje “Aankopen in relatie tot ontwikkelopgave natuur”.

Risicoreserve grondexploitatie

Stand per 01-01-2018 € 5,02 mln.
Stand per 31-12-2018 € 5,27 mln.*

* Bestaande uit € 4,23 mln. reservering Marsna Paper en € 1,04 mln. vrijval.

Risico’s

Het voeren van een actief grondbeleid kenmerkt zich door het feit dat in een vroeg stadium investeringen worden gedaan, waarbij inkomsten en dus de dekking van de exploitatie (soms) veel later kan worden gerealiseerd. In een dergelijk vaak langdurig traject kunnen zich financiële risico’s / kansen voordoen. Om deze risico’s af te dekken wordt er jaarlijks een bedrag van € 0,62 mln. toegevoegd aan de risicoreserve grondexploitatie.

Gegeven de huidige stand van zaken kan inzake de risico-inschatting van de lopende projecten het volgende worden opgemerkt:

Grondbedrijf Hout Blerick/Laerbroeck

Bij het project Laerbroeck is door het treffen van een voorziening de restwaarde van de verworven gronden teruggebracht tot de agrarische waarde.

Project BIE IPS/Yard

Op grond van het afspraken kader met het Rijk komt het resultaat op de grondexploitatie, zowel negatief als positief, toe aan het Rijk. Het risico voor de provincie is derhalve nihil.

Grondbedrijf Californië II

De in voorraad zijnde gronden ten behoeve van Californië II zullen door Californië B.V. tegen kostprijs (oorspronkelijke verwervingskosten met toeslag voor rente en apparaatskosten) worden afgenomen. Het risico voor de provincie is derhalve nihil.

Brunssum Centrumplan Noord

Inzake de gronden en opstallen Brunssum Centrumplan Noord is met de gemeente Brunssum overeenkomen dat deze tegen kostprijs worden overgenomen.

Marsna paper

Er is € 4,23 mln. van de risicoreserve grondexploitatie geoormerkt voor een bijdrage in de kosten van achterstallig onderhoud en brandveiligheid van Marsna Paper (conform PS besluit 29 juni 2018).

Anticiperende aankopen

De boekwaarde van de voorraad ruilgronden / anticiperend verworven gronden bedraagt gemiddeld € 5,43 per vierkante meter, gelijk aan de agrarische waarde.

Dit is aanleiding om op basis van de huidige stand van zaken, de risico's van deze projecten op nihil in te schatten. Gezien de reservering voor Marsna Paper € 4,23 mln. resulteert er een surplus van € 1,04 mln. binnen de risicoreserve grondexploitatie. Dit surplus valt vrij ten gunste van het resultaat.

5.8. Portfoliomanagement

Portfolio management

Met de vaststelling van het kader Sturing in Samenwerking 2.0 (SIS 2.0) in februari 2017 en aanvullend het beleid omtrent risicoreserveringen bij de begroting 2018 (Memorie van Toelichting Begroting 2018), heeft de professionalisering van het beheer van onze financieel vaste activa verder gestalte gekregen onder de noemer van portfolio management. Om uw Staten te informeren over de portfolio wordt in deze paragraaf gerapporteerd over de ontwikkelingen op het vlak van risico's, samenstelling van de portefeuille, rendement en positie (Immunisatiereserve). Dit in lijn met de in SIS 2.0 gepresenteerde strategie.

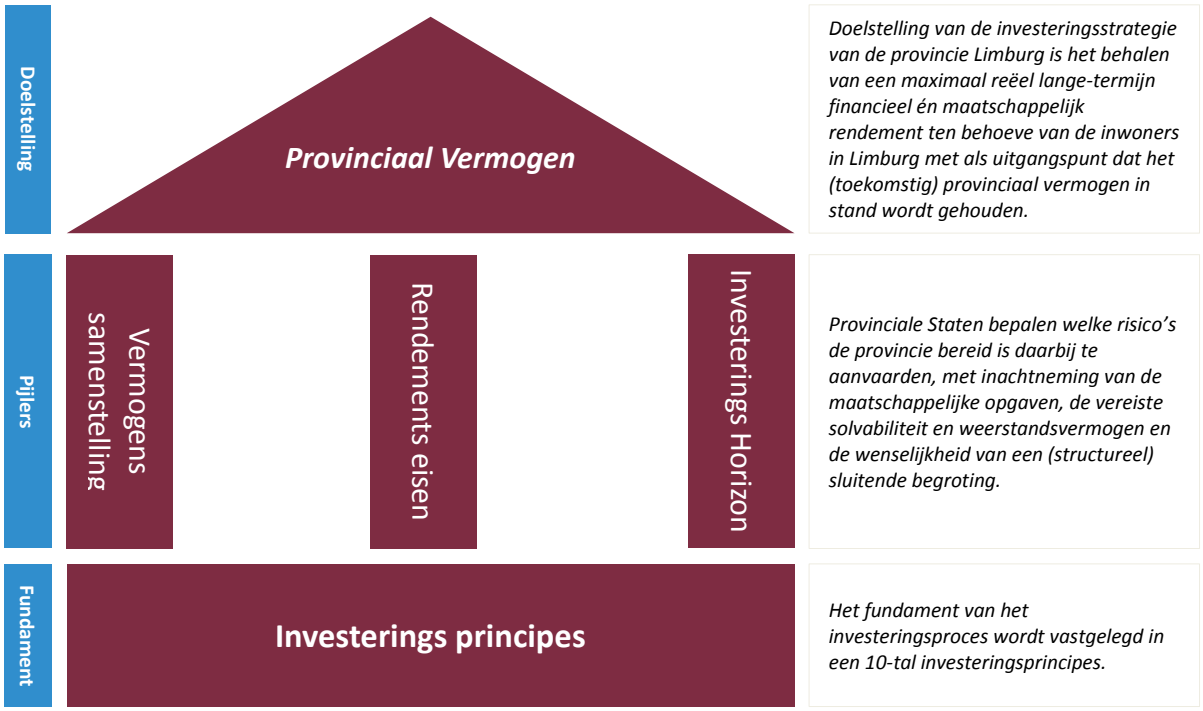

Investeringsportefeuille

Ten behoeve van deze analyse wordt er onderscheid gemaakt tussen investeringen uit hoofde van de publieke taak en de totale investeringsportefeuille inclusief lopende obligaties. Hieronder is de portefeuille gedefinieerd zoals deze in de navolgende analyse wordt gehanteerd:

Portfolio SIS 2.0			
Balanspost		**1/1/2018**	**31/12/2018**
Financiële vaste activa - leningen u/g	A1331a FVA Len. openbare lich. (art.1a wet FIDO)	199,0	199,0
	A1331b FVA overige langlopende leningen	125,9	143,16
	A1332c FVA overige uitz. loopt. >= 1jr	0,0	0,0
	FVA Leningen deelnemingen	339,4	333,72
Financiële vaste activa - overig	A1332b FVA uitz. Ned. schuldpapier > 1jr	5,2	0,0
	A1332c FVA overige uitz. loopt. >= 1jr	628,6	539,3
Financiële vaste activa - deelnemingen	FVA Kapitaalverstr.deelnemingen	236,7	274,06
Materiële vaste activa	MVA Gronden uitgegeven in erfpacht, econ. nut	27,5	22,17
Borgstellingen	Niet uit de balans blijkende verplichtingen	21,4	23,58
Totaal risicodragende portfolio		**1583,6**	**1535,0**
Publieke taak		*750,9*	*796,7*
Overig		*832,7*	*738,3*
Mutatie volume		*n.a.*	*-3,1%*
Aandeel portfolio - deelnemingen publieke taak		*14,9%*	*17,9%*
Aandeel portfolio - leningen publieke taak		*29,4%*	*31,1%*

Risico analyse

Risico SIS 2.0		
	2017	**2018**
Totaal portfolio publieke taak	**766,3**	**796,7**
-/- Afwaarderingen uit hoofde van niet revolverende agiostortingen	13,3	17,0
-/- Afwaarderingen/voorziening onvoorziene duurzame waardevermindering	3,4	6,3
Totaal portfolio publieke taak na afwaardering	**749,6**	**773,4**
Risico inschatting portfolio na afwaardering	**72,32**	**72,2**
% portfolio publieke taak	9,65%	9,33%
Netto mutatie risico		-0,2
Netto mutatie reserve		-0,8
Dotatie reserve		**-0,7**
Pro-forma portfolio[1]	*871,5*	*1040,7*
% risico t.o.v. pro-forma portfolio	*8,3%*	*6,9%*
% risico t.o.v. pro-forma portfolio ex DZT,BNG,NWB	*11,7%*	*11,9%*

[1]Voor sommige activa, zoals de fondsen en duurzaam thuis leningen, heeft een dotatie aan de risicoreserve plaatsgevonden voor het volledige krediet. In de pro-forma portfolio is de boekwaarde van deze activa opgehoogd in lijn met de dotatie aan de reserve. Zo kan een zuivere analyse van het tekort/overschot in de reserve worden gemaakt.

Een belangrijk aspect van het beheer van de investeringsportefeuille is het beoordelen van de balans risico's. Dit betekent dat de vraag beantwoord moet worden in hoeverre de boekwaarde van de verschillende instrumenten ingezet uit hoofde van de publieke taak waardevast is. Hiertoe worden continue de risico's gemonitord en aan de hand van risico workshops en overleg met de controlerend accountant wordt een inschatting gemaakt van de risico's. De systematiek is verder toegelicht in de memorie van toelichting bij de begroting 2018. Resultante van deze analyse in 2018 is dat er een netto dotatie van
€ 0,7 mln. aan de risicoreserve dient plaats te vinden.

Deze dotatie is de resultante van diverse effecten zoals mutaties in de activa, aflossingen, nieuwe uitzettingen en daadwerkelijk toe- en afname van risico's. Deze beperkte mutatie kent onderliggend wel een aantal grote verschuivingen die nadere toelichting vergen. De portefeuille wordt voor **€ 17,0 mln.** afgewaardeerd/voorzien ingevolge agiostortingen die reeds bij besluitvorming als niet revolverend zijn aangemerkt. Voorbeelden hiervan zijn de kapitaalstortingen voor Inscite, het Brightlands Materials Centre en de in de voorjaarsnota 2018 opgenomen kapitaalstorting voor de B.V. Campus Vastgoed Greenport Venlo. Onvoorzien bij besluitvorming waren de afwaarderingen van de leningen aan Djozz B.V., Wijnen Geothermie en RvR tezamen voor **€ 6,3 mln.** Deze afwaarderingen komen ten laste van de reserve SIS 2.0 en hebben derhalve geen impact op het resultaat.

Bij Ruimte voor Ruimte heeft enerzijds een toevoeging aan de reserve SIS 2.0 plaatsgevonden door de afkoopsom ontvangen van het rijk á € 4,4 mln., anderzijds heeft er een afwaardering van de posities in RvR voor € 4,8 mln. plaatsgevonden. Het risico op de garantstelling voor de financiering is lager ingeschat gezien het toegenomen garantievermogen door overname van de BPD financiering om niet.

Portfolio samenstelling en rendement

Spreiding SIS 2.0			
Risico indeling portfolio	**Boekwaarde**	**%**	**Rating**
	201,3	25,3%	AAA
	71,0	8,9%	AA
	76,1	9,6%	A
	84,8	10,6%	BBB
	99,4	12,5%	BB
	95,0	11,9%	B
	40,3	5,1%	CCC
	49,4	6,2%	CC
	33,7	4,2%	C
	45,7	5,7%	D
Totaal	**796,7**	**100%**	**Streefwaarde**
Actief sturen	*169,1*	*21,2%*	*20,0%*
sturen	*194,4*	*24,4%*	*10,0%*
Actief monitoren	*160,9*	*20,2%*	*60,0%*
Monitoren	*272,3*	*34,2%*	*10,0%*

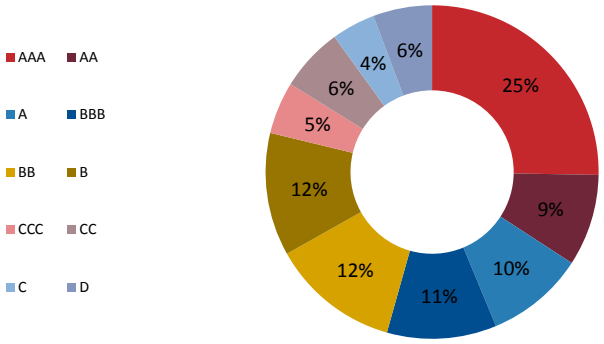

Sectorindeling portfolio		Max < 30%
Kredietverstrekking en overige financiële intermediatie	224,9	28,2%
Algemene banken	200,0	25,1%
Verhuur van en handel in onroerend goed	127,6	16,0%
Verhuur van en handel in grond	91,7	11,5%
Productie van elektriciteit; transmissie en distributie van elektriciteit en aardgas	63,4	8,0%
Natuurwetenschappelijk speur- en ontwikkelingswerk	35,7	4,5%
Luchtvaart	17,3	2,2%
Gezondheids- en welzijnszorg	11,2	1,4%
Winning en distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering	10,1	1,3%
Natuurbehoud	5,9	0,7%
Pret- en themaparken	3,4	0,4%
Niet-universitair hoger onderwijs	2,5	0,3%
Hotels (geen hotel-restaurants), pensions en conferentieoorden	0,9	0,1%
Opslag en dienstverlening voor vervoer	0,7	0,1%
Speur- en ontwikkelingswerk op het gebied van gezondheid en voeding (niet biotechnologisch)	0,6	0,1%
Productie en distributie van en handel in elektriciteit, aardgas, stoom en gekoelde lucht	0,4	0,0%
Afvalinzameling en -behandeling; voorbereiding tot recycling	0,3	0,0%
Supermarkten, warenhuizen en dergelijke winkels met een algemeen assortiment	0,0	0,0%
Totaal	**796,7**	**100%**

Om de risico's die voortvloeien uit de offensieve investeringsstrategie te spreiden zijn er in SIS 2.0 limieten gesteld voor sectoren (30%) én per sturingskwadrant (c.q. risicoclassificatie). De huidige investeringsportefeuille voldoet aan deze normen. De fondsen vormen de grootste categorie, maar kennen onderliggend wel een behoorlijke spreiding in sectoren. Daarnaast vormen vastgoed en grondposities een zware component in de portfolio. De bancaire positie hangt samen met de leningen aan de BNG en NWB.

Rendement

Rendement SIS 2.0		
Rente financieringen publieke taak	15,7	3,3%
Dividend deelnemingen	21,0	8,2%
Canon/verkoopopbrengsten erfpacht	1,6	6,3%
Rendement publieke taak	**38,2**	**4,9%**
Norm rendement o.b.v. risico mix		*3,7%*
Koopkracht doelstelling (CPI 2018)		*1,7%*
Rendement deelnemingen - correctie stille reserve enexis		*2,4%*

Dashboard

Vermogen	'18	'17	'16	Δ	Status	◆	▲	●
a. Immunisatiereserverve 90 mln.	0,0	25,6	42,2	-25,6	◆	<20	< 70	>70
b. Immunisatiereserve (gecorrigeerd voor € 90 mln. coalitiemiddelen	1020	1012	999	7,8	▲	<1000	< 1100	>1100
c. Netto schulquote	-82%	-98%	-110%	16%	●	> 90%	> 0%	< 0%
d. Netto schulquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	-233%	-223%	-221%	-10%	●	> 90%	> 0%	< 0%
e. Solvabiliteitsratio	82%	84%	85%	-2%	●	< 30%	< 40%	> 40%
f. Eigen vermogen	1601	1770	1755	-168,905	n.v.t.			
g. Vreemd vermogen	18	32	0	-14	n.v.t.			
h. Kengetal grondexploitatie	3%	3%	2%	0%	●	>100%	> 70%	< 70%
i. Looptijd investeringsportefeuille sluit aan bij de investeringsopgaves	Ja	Ja	Ja	=	●	Nee	=	Ja
Exploitatie	**'18**	**'17**	**'16**	**Δ**	**status**	◆	▲	●
j. Rendementsdoel 2,75%	4,9%	4,4%	n.a.	1%	●	< 1,5%	>1,5%	> 2,75%
k. Structureel sluitende meerjarige exploitatiebegroting provincie	Ja	Ja	Ja	=	●	Nee		Ja
Weerstandsvermogen en risico's	**'18**	**'17**	**'16**	**Δ**	**status**	◆	▲	●
l. Beslag weerstandsvermogen	4%	4%	7%	0%	●	> 20%	> 10%	< 10%
m. Surplus weerstandsvermogen	1123	1.177	1114	-54	n.v.t.			
n. Gekwantificeerde risico's publieke taak	72,2	72,32	n.v.t.	-0	n.v.t.			

Immunisatie reserve

Hieronder is de stand van de Immunisatiereserve weergegeven. De bij de start van de coalitie beschikbaar gestelde € 90 mln. zijn volledig ingezet. Uit het resultaat 2019 wordt een toevoeging aan de reserve gedaan van € 2,66 mln. Daarmee is de stand van de immunisatiereserve € 1.020 mln., zoals nader gespecificeerd in de onderstaande tabel.

Inzet maatschappelijk revolverende middelen (in € mln.)

Totaal

	Economisch	Overig	Totaal	Reserve Maatschappelijk	Reserve Revolverend	Immunisatie Reserve
Beginstand amendement A1				**165,0**	**935**	**1100**
Inscite	30,0		30,0			
Pilot & Miniplant	23,0		23,0			
Chemelot materials centre	15,0		15,0			
HCA Tech impact	9,0		9,0			
Belvédere		10,0	10,0			
Q4 Maasfront		6,6	6,6			
Kerkrade Centrum		13,5	13,5			
Link	14,3		14,3			
AMIBM	5,0		5,0			
Expertise en innovatiecentrum BISS	4,0		4,0			
Afwaardering campus M&D	3,0		3,0			
ITEM	0,6		0,6			
MAA	6,5		6,5			
LBDF	5,9		5,9			
Stand einde coalitie 2012-2015	**116**	**30**	**146**	**19**	**935**	**954**
Aanvulling vanuit resultaat '14				4	6	
Inzet algemene reserve				32	0	
Verhoging maatschappelijke inzet				35	-35	
Stand begin coalitie 2015-2019	**70**	**20**	**0**	**90**	**906**	**996**
Gezonde Basisschool	1,00		1,00			
Univercity College	5,925		5,93			
Procesmiddelen brightlands	0,2250		0,23			
Procesmiddelen greenport Venlo	0,4500		0,45			
Uitvoerings innovatieprrgramma's	0,8000		0,80			
Campusorganisatie Greenport	0,7500		0,75			
Inrichting onderzoeks- en labfaciliteiten	1,4500		1,45			
MHC	0,41		0,41			
HEFI	2,95		2,95			
MAA investering platform	3,70		3,70			
Bijdrage bijzondere sport evenementen		2,50	2,50			
Relatie wonen en sociale agenda		2,50	2,50			
Motie 778 Stadsnatuur in Limburg		2,50	2,50			
Aanpak winkel leegstand		2,00	2,00			
Co-financieringsproblematiek EU-programma's		3,00	3,00			
Lime	3,00		3,00			
Brightlands MHC B.V.	3,87		3,87			
Campusplan GPV	7,80		7,80			
MECC	2,50		2,50			
Risicoreserve zon-PTC	0,50		0,50			
Techruption	0,30		0,30			
Aanvalsplan arbeidsmarkt: 4Limburg		1,00	1,00			
Aanvalsplan Arbeidsmarkt: Campusontwikkeling Heerlen		2,50	2,50			
Intensivering binnenstedelijke ontwikkeling		4,00	4,00			
Raad van Arbeid	1,86		1,86			
Versterking natuurwetenschappen T2	5,00		5,00			
HEFI II	1,95	0,00	1,95			
SSC BP 2.0	0,90	0,00	0,90			
Greenport - Campus + RvA	5,00	0,00	5,00			
Nationaal expertise centrum forensische Radiologie	0,23		0,23			
Logistiek onderzoek	0,72		0,72			
Verdieping life science cluster	0,39		0,39			
Link II	11,25		11,25			
Greenport aanvullende agio (GS 20-11-2018)	3,30		3,30			
Brein (GS18-12-2018) (PS 15-2-2019)	1,00		1,00			
BSTC (GS 8-1-2019) (PS 15-2-2019	1,00		1,00			
Techruption (II) (GS 18-12-2018) (PS 15-2-2019)	1,00		1,00			
Reservering vervolg BISS	1,19		1,19			
Call OPZuid Biobased Circulair (GS 19-3-2019)	0,80		0,80			
Subtotaal uitgaven coalitie 2015-2019	**71,2**	**20,0**	**91,2**	**91**	**906**	**997**
Vrijval escrow					13,4	
Brexit/hybride lening BNG/NBW					9,5	
Liquidatie CBL					1,2	
Aanvulling vanuit resultaat '15					28	
Begrotingssaldo begroting 2017					11,9	
Aanvulling resultaat EJB '16					18,7	
Jaarrekening resultaat 2016					9,8	
Aanvulling resultaat EJB '17					5,37	
Jaarrekening resultaat 2017					8,3	
Aanvulling resultaat 2e AWR '18					11,7	
Resultaat EJB					-6,5	
Restant BISS	1,19					
Verwachtte lagere subsidie vaststelling LINK eerste fase	0,05					
Resultaat RJ 2018					2,6	
Stand t/m JR 2018	**0**	**0**	**91,2**	**0,01**	**1.020**	**1.020**

Deel 2
Jaarrekening 2018

6.1. Balans per 31-12-2018

€ x 1.000

Activa		Ultimo 2018		Ultimo 2017
Vaste activa				
Immateriële vaste activa				
- Kosten van onderzoek en ontwikkeling voor een bepaald actief	261		196	
- Bijdragen aan activa in eigendom van derden	35.080		21.854	
		35.341		22.050
Materiële vaste activa				
- Investeringen met een economisch nut	55.557		58.908	
- Investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut	246.712		188.155	
- In erfpacht	22.174		27.503	
		324.443		274.565
Financiële vaste activa				
Kapitaalverstrekkingen aan:				
- deelnemingen	257.279		236.706	
- openbare lichamen als bedoeld in artikel 1, onderdeel a, van de Wet financiering decentrale overheden	199.000		199.000	
- deelnemingen	327.662		338.055	
Overige langlopende leningen	141.392		125.357	
Uitzettingen in de vorm van Nederlands schuldpapier net een rentetypische looptijd van één jaar of langer	0		5.150	
Overige uitzettingen met een rentetypische looptijd van een jaar of langer	539.349		628.570	
		1.464.683		1.532.837
Totaal vaste activa		**1.824.467**		**1.829.452**
Vlottende activa				
Voorraden				
Grond- en hulpstoffen				
Onderhanden werk, waaronder bouwgronden in exploitatie	28.976		35.548	
Gereed product en handelsgoederen	15.211		18.907	
		44.187		54.456
Uitzettingen met rentetypische looptijd < 1 jaar				
Vorderingen op openbare lichamen	45.214		37.713	
Uitzettingen in 's Rijks schatkist met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	48.292		73.373	
Overige vorderingen	6.726		5.729	
Overige uitzettingen	29.579		28.771	
		129.811		145.586
Liquide middelen				
Banksaldi	15.646		14.225	
		15.646		14.225
Overlopende activa				
De van de Europese en Nederlandse overheidslichamen nog te ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel uitgesplitst naar de nog te ontvangen bedragen van:				
- Europese overheidslichamen	2.775		1.760	
- Het Rijk	3.298		1.752	
- Overige Nederlandse overheidslichamen	2.327		4.627	
Overige nog te ontvangen bedragen, en de vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen.	37.014		34.322	
		45.413		42.461
Totaal vlottende activa		**235.058**		**256.728**
Totaal activa		**2.059.525**		**2.086.180**

€ x 1.000

Passiva		Ultimo 2018		Ultimo 2017
Vaste passiva				
Eigen vermogen				
Algemene reserve	85.594		103.718	
Bestemmingsreserves	1.573.507		1.620.246	
Gerealiseerde resultaat	27.329		34.277	
		1.686.430		1.758.242
Voorzieningen				
Voorzieningen voor verplichtingen, verliezen en risico's	8.130		7.646	
Egalisatie voorzieningen	0		5.692	
		8.130		13.338
Vaste schulden met een rentetypische looptijd >= 1 jaar				
Onderhandse leningen van:				
- binnenlandse banken en ov.financiële instellingen	1.627		1.808	
- openbare lichamen	15.882		15.882	
Waarborgsommen	1.503		993	
		19.013		18.682
Totaal vaste passiva		**1.713.573**		**1.790.262**
Vlottende passiva				
Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd < 1 jaar				
Overige schulden	77.209		64.202	
		77.209		64.202
Overlopende passiva				
-Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen m.u.v. jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume	224.223		214.430	
- De van de Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren uitgesplitst naar de ontvangen bedragen van:				
- Europese overheidslichamen	3.796		10.566	
- Het Rijk	33.784		319	
- Overige Nederlandse overheidslichamen	4.230		4.014	
- Overige vooruitontvangen bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen	2.710		2.389	
		268.743		231.716
Totaal vlottende passiva		**345.952**		**295.918**
Totaal passiva		**2.059.525**		**2.086.180**

6.2. Overzicht van baten en lasten 2018

€ x 1.000

Begrotingsprogramma		Lasten					Baten					Saldo baten en lasten				
		Begroting 2018			Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	Begroting 2018			Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	Begroting 2018			Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie
Code	Omschrijving	Primitieve begroting	Wijzig.	Begroting ná wijz.			Primitieve begroting	Wijzig.	Begroting ná wijz.			Primitieve begroting	Wijzig.	Begroting ná wijz.		
1.1	Investeringsklimaat	18.055	6.231	24.286	29.136	-4.850	2.079	1.419	3.498	3.956	-458	-15.976	-4.812	-20.788	-25.180	4.392
1.2	Innovatiekracht	22.378	14.703	37.081	41.832	-4.751	68	1.474	1.542	1.444	99	-22.310	-13.229	-35.539	-40.388	4.849
1.3	Onderwijs en arbeidsmarkt	13.453	1.183	14.636	11.095	3.541	0	20	20	8	12	-13.453	-1.163	-14.616	-11.087	-3.529
2.1	Sociale innovatie en participatie	12.565	5.845	18.410	15.349	3.061	0	50	50	79	-29	-12.565	-5.795	-18.360	-15.270	-3.090
2.2	Cultuur	43.034	3.510	46.544	45.539	1.005	5.356	20	5.376	5.379	-3	-37.678	-3.490	-41.168	-40.160	-1.008
2.3	Sport	5.611	160	5.771	5.719	51	0	0	0	0	0	-5.611	-160	-5.771	-5.719	-51
2.4	Stedelijke ontwikkeling	1.864	5.690	7.554	7.723	-169	0	0	0	9	-9	-1.864	-5.690	-7.554	-7.713	159
3.1	Openbaar vervoer en railagenda	74.585	2.134	76.718	77.369	-651	18.674	2.802	21.475	21.770	-295	-55.911	668	-55.243	-55.599	357
3.2	Bereikbaarheid en mobiliteit	54.295	-1.594	52.701	49.968	2.733	320	2.148	2.468	2.876	-408	-53.975	3.742	-50.233	-47.092	-3.141
3.3	Limburgse woningmarkt	1.230	1.013	2.243	2.196	48	0	0	0	321	-321	-1.230	-1.013	-2.243	-1.875	-368
3.4	Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	6.071	7.483	13.554	17.326	-3.772	1.748	401	2.149	6.848	-4.699	-4.323	-7.082	-11.404	-10.478	-927
3.5	Hoogwaterbescherming langs de Maas	38.729	12.689	51.418	45.689	5.729	35.202	17.992	53.194	52.125	1.069	-3.527	5.303	1.776	6.436	-4.659
3.6	Water	9.241	-741	8.501	6.292	2.209	3.351	911	4.262	4.216	46	-5.891	1.652	-4.239	-2.076	-2.162
3.7	Energie, duurzaamheid en milieu	17.378	15.285	32.663	29.219	3.443	4.520	1.223	5.743	6.242	-499	-12.858	-14.061	-26.920	-22.977	-3.942
3.8	Plattelandsontwikkeling	45.936	-3.921	42.015	41.938	77	38.507	-6.634	31.872	32.292	-420	-7.429	-2.713	-10.143	-9.646	-497
4.1	Bestuur	13.608	4.458	18.066	16.393	1.673	443	0	443	740	-296	-13.165	-4.458	-17.623	-15.654	-1.969
4.2	Overhead	44.981	2.745	47.727	43.741	3.986	92	165	257	4.439	-4.182	-44.890	-2.580	-47.470	-39.302	-8.168
4.3	Algemene dekkingsmiddelen:															
	Motorrijtuigenbelasting						105.165	1.782	106.947	106.705	242	105.165	1.782	106.947	106.705	242
	Provinciefonds						129.779	-2.051	127.728	127.934	-206	129.779	-2.051	127.728	127.934	-206
	Overige dividend						16.318	1.944	18.262	18.262	0	16.318	1.944	18.262	18.262	0
	Overige algemene dekkingsmiddelen	18.658	15.247	33.905	32.432	1.473	41.702	10.496	52.198	54.683	-2.485	23.044	-4.751	18.293	22.251	-3.958
Provinciale Staten en Griffie		3.339	123	3.462	3.207	255	0	0	0	27	-27	-3.339	-123	-3.462	-3.181	-282
	Gerealiseerde totaal van baten en lasten	**445.012**	**92.243**	**537.255**	**522.165**	**15.090**	**403.323**	**34.163**	**437.486**	**450.354**	**-12.868**	**-41.689**	**-58.080**	**-99.769**	**-71.811**	**-27.958**

€ x 1.000

Begrotingsprogramma		Lasten					Baten					Saldo baten en lasten				
		Begroting 2018			Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	Begroting 2018			Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	Begroting 2018			Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie
Code	Omschrijving	Primitieve begroting	Wijzig.	Begroting ná wijz.			Primitieve begroting	Wijzig.	Begroting ná wijz.			Primitieve begroting	Wijzig.	Begroting ná wijz.		
Mutatie reserves																
4.3	Algemene reserve (egalisatie)	10.604	90.078	100.681	99.481	1.200	44.203	99.415	143.618	143.618	0	33.600	9.337	42.937	44.137	-1.200
Div	Immunisatiereserve	0	5.292	5.292	5.292	0	24.324	17.869	42.193	34.959	7.234	24.324	12.577	36.901	29.667	7.234
Div	Risicoreserve financieel instrumentarium SiS	9.919	6.271	16.190	16.867	-677	0	0	0	23.347	-23.347	-9.919	-6.271	-16.190	6.480	-22.670
1.1	Reserve knelpunten economisch beleid					0	0	0	0	262	-262	0	0	0	262	-262
1.3	Egalisatiereserve DU Topperbedrijventerrijenen					0	0	60	60	31	29	0	60	60	31	29
1.1	Bestemmingsreserve NEDAB	2.750	152	2.902	2.902	0	3.000	-683	2.317	2.317	0	250	-835	-585	-585	0
1.2	Reserve Campusorganisatie Chemelot					0	1.500	0	1.500	1.500	0	1.500	0	1.500	1.500	0
1.2	Reserve aandelentransactie LIOF					0	0	994	994	994	0	0	994	994	994	0
2.2	Reserve culturele kansen					0	191	1.151	1.342	1.208	134	191	1.151	1.342	1.208	134
2.2	Bruteringsreserve Limburgs Museum					0	106	0	106	206	-100	106	0	106	206	-100
2.2	Bruteringreserve Creative City					0	706	0	706	706	0	706	0	706	706	0
Div	Reserve DU Verkeer en vervoer	79.442	6.278	85.721	86.765	-1.045	83.564	32.968	116.532	114.067	2.465	4.122	26.689	30.811	27.302	3.509
3.1	Bestemmingsreserve ZLSM	647	0	647	647	0	1.000	0	1.000	2.024	-1.024	353	0	353	1.377	-1.024
3.1	Reserve DU Electrificatie Maasliijn	5.979	0	5.979	5.979	0					0	-5.979	0	-5.979	-5.979	0
3.2	Bestemmingsreserve realisatie N280	350	0	350	350	0	943	-656	286	286	0	593	-656	-64	-64	0
3.2	Bestemmingsreserve overdracht Napoleonsweg					0	1.965	0	1.965	1.965	0	1.965	0	1.965	1.965	0
3.2	Reserve gladheidsbestrijding	0	0	0	109	-109					0	0	0	0	-109	109
Div	Transitiefonds	0	130	130	530	-400	259	1.323	1.581	1.548	33	259	1.193	1.451	1.018	433
3.4	Risicoreserve grondexploitatie	615	0	615	1.554	-938	0	5.535	5.535	2.340	3.195	-615	5.535	4.920	787	4.133
3.5	Reserve Waterveiligheid Maas					0	0	1.355	1.355	1.355	0	0	1.355	1.355	1.355	0
3.5	Reserve DU Gebiedsontwikkeling Ooijen-Wanssum	35.202	1.260	36.462	37.005	-543	36.743	-4.693	32.050	28.027	4.023	1.541	-5.953	-4.412	-8.978	4.566
3.6	Reserve DU Zoetwatermaatregelen	0	1.949	1.949	3.798	-1.848	0	1.243	1.243	1.243	0	0	-706	-706	-2.554	1.848
3.6	Reserve grondwaterbeheer	0	223	223	229	-6	282	209	491	360	131	282	-14	268	131	136
3.7	Egalisatiereserve DU externe veiligheid	0	0	0	23	-23	290	0	290	272	18	290	0	290	248	42
3.7	Reserve DU Bodemsanering					0	0	1.671	1.671	1.162	509	0	1.671	1.671	1.162	509
3.7	Reserve DU Naijl-effecten mijnbouw	0	1.725	1.725	2.048	-323	0	0	0	0	0	0	-1.725	-1.725	-2.048	323
3.7	Reserve DU regionale luchthavens					0	0	0	0	27	-27	0	0	0	27	-27
3.8	Reserve DU Natuur	0	200	200	278	-78	76	0	76	88	-12	76	-200	-124	-190	66
Div	Reserve DU PAS	875	8.549	9.424	9.778	-354	875	8.425	9.300	9.485	-185	0	-124	-124	-293	169
3.8	Reserve zilver brons groene natuur					0	340	0	340	340	0	340	0	340	340	0
Div	Bruteringsreserve provinciale gebouwen					0	203	-14	190	190	0	203	-14	190	190	0
4.3	Reserve reorganisatie 2011-2016					0	0	720	720	1.662	-942	0	720	720	1.662	-942
4.2	Bruteringsreserve ontschotten Gouvernement					0	800	-3	797	697	100	800	-3	797	697	100
4.2	Reserve onderhoud gebouwen	0	0	0	3.513	-3.513					0	0	0	0	-3.513	3.513
	Totaal reserves	**146.383**	**122.107**	**268.490**	**277.148**	**-8.657**	**201.372**	**166.888**	**368.259**	**376.288**	**-8.029**	**54.988**	**44.781**	**99.769**	**99.140**	**629**
	Gerealiseerde resultaat	**591.395**	**214.350**	**805.745**	**799.312**	**6.432**	**604.694**	**201.050**	**805.745**	**826.642**	**-20.897**	**13.300**	**-13.300**	**0**	**27.329**	**-27.329**

6.3. Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Inleiding

De jaarrekening is opgesteld met inachtneming van de voorschriften zoals opgenomen in het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) en de verordening ex artikel 216 Provinciewet, waarin door PS op d.d. 15-12-2017 de uitgangspunten voor het financiële beleid, evenals de regels voor het financiële beheer en voor de inrichting van de financiële organisatie zijn vastgesteld.

Algemene grondslagen voor het opstellen van de jaarrekening

De waardering van de activa en passiva en de bepaling van het resultaat vindt plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij het desbetreffende balanshoofd anders is vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarden.
De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar, waarop zij betrekking hebben. Baten en winsten worden slechts genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.
Dividendopbrengsten van deelnemingen worden als baat genomen op het moment, waarop het dividend betaalbaar wordt gesteld.
Met betrekking tot de verwerking van de algemene uitkering heeft de commissie BBV een stellige uitspraak gedaan. Deze uitspraak houdt in dat in de jaarrekening de algemene uitkering wordt opgenomen, conform de in het jaar laatst gepubliceerde accresmededeling, die doorgaans is opgenomen in de septembercirculaire van het boekjaar. Daarnaast zijn de mutaties uit de decembercirculaire van het boekjaar verwerkt, die geen relatie hebben met de voornoemde accresmelding.
Personeelslasten worden in principe toegerekend aan het boekjaar, waarop ze betrekking hebben. Als gevolg van het formele verbod op het opnemen van voorzieningen c.q. schulden uit hoofde van jaarlijks terugkerende arbeidskostengerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume, worden sommige personele lasten echter toegerekend aan de periode waarin uitbetaling plaatsvindt; daarbij moet worden gedacht aan componenten, zoals ziektekostenpremie ten behoeve van gepensioneerden en overlopende verlofaanspraken.
Voor arbeidskostengerelateerde verplichtingen van een jaarlijks vergelijkbaar volume wordt geen voorziening getroffen of op andere wijze een verplichting opgenomen. De referentieperiode is dezelfde als die van de meerjarenraming, te weten vier jaar. Indien er sprake is van (eenmalige) schokeffecten (bijvoorbeeld door reorganisaties) dient wel een verplichting opgenomen te worden.
De jaarrekening is opgemaakt met inachtneming van de voorschriften die het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten daarvoor geeft.

Balans

Vaste activa

Immateriële vaste activa

Algemeen

De immateriële vaste activa worden gewaardeerd tegen de verkrijgings- c.q. vervaardigingsprijs verminderd met de afschrijvingen en waardeverminderingen die naar verwachting duurzaam zijn. Eventuele van derden verkregen specifieke investeringsbijdragen worden in mindering gebracht op het geactiveerde bedrag (artikel 62 lid 2 BBV). Hierbij dient de verkregen bijdrage als baat te worden verantwoord.

Kosten verbonden aan het sluiten van geldleningen en het saldo van agio en disagio

Afsluitkosten van opgenomen geldleningen worden cf. de vigerende Financiële Verordening niet geactiveerd.

Kosten van onderzoek en ontwikkeling van een bepaald actief

De kosten van onderzoek en ontwikkeling worden in 5 jaar afgeschreven. De afschrijving van de geactiveerde kosten van onderzoek en ontwikkeling vangt aan bij ingebruikneming van het gerelateerde materiële vaste actief.

Bijdragen aan activa in eigendom van derden

Bijdragen aan activa van derden worden geactiveerd volgens de afschrijvingstermijnen uit de Financiële verordening, tenzij anders is besloten. Dergelijke geactiveerde bijdragen zijn gewaardeerd tegen het bedrag van de verstrekte bijdragen, verminderd met afschrijvingen. De verleende bijdragen worden afgeschreven in de periode, waarin het betrokken actief van de derde op basis van de door de Provincie gestelde voorwaarden moet bijdragen aan de publieke taak.

Materiële vaste activa

Algemeen

Activa worden gewaardeerd op basis van de verkrijgings- of vervaardigingsprijs. De verkrijgingsprijs omvat de inkoopprijs en de bijkomende kosten. De vervaardigingsprijs omvat de aanschaffingskosten van de gebruikte grond- en hulpstoffen en de overige kosten, welke rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend. In de vervaardigingsprijs kunnen voorts worden opgenomen een redelijk deel van de indirecte kosten en de rente over het tijdvak dat aan de vervaardiging van het actief wordt toegerekend; in dat geval vermeldt de toelichting dat deze kosten worden geactiveerd.

Investeringen met economisch nut

Deze materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs. Specifieke investeringsbijdragen van derden worden op de desbetreffende investering in mindering gebracht.

Op grondbezit met economisch nut (buiten de openbare ruimte) wordt niet afgeschreven.

Investeringen in de openbare ruimte met uitsluitend maatschappelijk nut

Investeringen met een maatschappelijk nut worden, evenals investeringen met een economisch nut, geactiveerd en over de verwachte toekomstige gebruiksduur afgeschreven. De verplichting om alle investeringen te activeren volgens de nieuwe methode geldt alleen voor investeringen die vanaf het begrotingsjaar 2017 worden gedaan.

Voor het project Ooijen-Wanssum worden investeringen gedaan die uiteindelijk leiden tot activa met maatschappelijk nut. Als gevolg van de notitie Materiële Vaste Activa (december 2017) wordt een deel van de investeringen rechtstreeks in de exploitatie verantwoord. Het betreft dat gedeelte van het project dat niet voldoet aan de activeringscriteria en daarmee in de exploitatie verantwoord wordt. Deze werkwijze ligt in lijn met voorgaande jaren. Deze exploitatielasten worden gedekt uit de reserve DU-Ooijen-Wanssum. Het restant van de investeringen welke leiden tot materiële vaste activa kan ultimo 2018 nog niet worden verdeeld naar de uiteindelijke objecten die elk een eigen afschrijvingstermijn hebben. Dit zal pas bij oplevering plaatsvinden omdat er dan pas duidelijkheid is welke activa aan welke partij worden toegerekend en overgedragen worden. Op het moment van opmaak van deze jaarstukken, is daar met alle partijen nog geen verdeling is aangebracht en afgesproken. De afschrijvingen starten daarom pas na moment van oplevering en worden in lijn met het kredietbesluit Ooijen-Wanssum gedekt uit de reserve DU-Ooijen-Wanssum. Van de aangekochte gronden kan eveneens niet worden vastgesteld of deze deel uitmaken van de projectonderdelen die overgedragen worden aan derden of dat deze in bezit blijven van de provincie. Daarom worden ook deze gronden voorlopig op de balans opgenomen onder de categorie Gronden en terreinen totdat een verdeling is aangebracht en afgesproken.

Afschrijven
De kaders voor afschrijving liggen vast in de vigerende financiële verordening 2016. Afschrijvingen vinden plaats volgens de lineaire methode op basis van de verwachte economische levensduur.

Conform de financiële verordening wordt, tenzij Provinciale Staten anders besluit, bij nieuwe investeringen de volgende richtlijn voor de afschrijving in acht genomen:
- 40 jaar: bedrijfsgebouwen, waarbij voor onderdelen, waarvoor een kortere gebruiksduur wordt verwacht, de componentenmethode wordt toegepast;
- 10-25 jaar: technische installaties in bedrijfsgebouwen, verbouwingen, kantoormeubilair;
- 40 jaar: investeringen in railinfra;
- 15 jaar: rehabilitaties wegen;
- 5 jaar: vervoermiddelen;
- 3-5 jaar: apparatuur automatisering en overige apparatuur;
- geen afschrijving: gronden en terreinen.

In erfpacht uitgegeven gronden
Voor in erfpacht uitgegeven gronden geldt de uitgifteprijs van eerste uitgifte als verkrijgingsprijs. Gronden in eeuwigdurende erfpacht worden gewaardeerd tegen registratiewaarde. Eventuele afkoopsommen voor voortdurende contracten zijn verwerkt onder de langlopende schulden en vervallen, naar rato van afkoopperiode, vrij ten gunste van het resultaat.

Financiële vaste activa
Kapitaalverstrekkingen aan gemeenschappelijke regelingen en overige verbonden partijen, (overige) leningen u/g, overige langlopende leningen, obligaties en (overige) uitzettingen zijn - tenzij hierna anders is vermeld - opgenomen tegen nominale waarde. Zo nodig is een voorziening voor verwachte oninbaarheid in mindering gebracht.

Participaties in het aandelenkapitaal van NV's en BV's (kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen in de zin van het BBV) zijn gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs van de aandelen. Indien er sprake is van duurzame waardevermindering zal afwaardering plaatsvinden.

Van een deelneming is krachtens artikel 1 lid d BBV sprake als de Provincie participeert in het aandelenkapitaal van een NV of BV.

Vlottende activa

Voorraden

Grond en hulpstoffen

Grond- en hulpstoffen zijn opgenomen tegen verkrijgings- of vervaardigingsprijs. Wanneer de marktwaarde lager is dan de verkrijgings- of vervaardigingsprijs, wordt afgewaardeerd naar deze lagere marktwaarde.

Onderhanden werk, gronden in exploitatie

De als onderhanden werk opgenomen bouwgronden in exploitatie zijn gewaardeerd tegen de vervaardigingsprijs dan wel de lagere marktwaarde. De vervaardigingsprijs omvat de kosten die rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend (zoals grondaankopen en kosten van bouw- en woonrijpmaken) alsmede de rentekosten berekend, zoals voorgeschreven in het BBV en de administratie- en beheerskosten. In de Jaarstukken 2018 bedraagt de renteomslag 0% vanwege de gunstige financieringspositie.

Voor winstneming geldt de percentage of completion methode: voor zover gronden zijn verkocht en opbrengsten zijn gerealiseerd kan tussentijds naar rato van de voortgang van de grondexploitatie winst worden genomen. Hiervoor moet het resultaat op de grondexploitatie wel op betrouwbare wijze kunnen worden ingeschat. Indien aan de volgende voorwaarden is voldaan, bestaat er voldoende zekerheid om winst te kunnen nemen:

1. Het resultaat op de grondexploitatie kan betrouwbaar worden ingeschat;
2. De grond (of het deelperceel) moet zijn verkocht;
3. De kosten zijn gerealiseerd (winst wordt naar rato van de realisatie gerealiseerd).

Zolang van bovenstaande geen sprake is, worden de verkregen verkoopopbrengsten ten volle op de vervaardigingskosten in mindering gebracht.

Gereed product

Gerede producten worden gewaardeerd tegen de kostprijs of tegen de marktwaarde indien de marktwaarde lager is dan de kostprijs. Dat laatste doet zich vooral voor indien voorraden incourant worden. De kostprijs bestaat uit de verrekenprijzen van grond- en hulpstoffen en de loon- en machinekosten die aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend.

Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar

Vorderingen

De vorderingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor verwachte oninbaarheid is een voorziening in mindering gebracht. De voorziening wordt statisch bepaald op basis van de geschatte inningskansen.

Liquide middelen en overlopende posten

Deze activa worden tegen nominale waarde opgenomen.

Vaste passiva

Voorzieningen

Voorzieningen worden gewaardeerd op het nominale bedrag van de betrokken verplichting c.q. het voorzienbare verlies. De pensioenverplichting ten behoeve van de gedeputeerden is echter tegen de contante waarde van de (reeds opgebouwde) toekomstige uitkeringsverplichtingen gewaardeerd. De onderhoudsegalisatievoorzieningen stoelen op een meerjarenraming van het uit te voeren groot onderhoud aan (een deel van) de provinciale kapitaalgoederen, waarin rekening is gehouden met de kwaliteitseisen die ter zake geformuleerd zijn. In de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen, die is opgenomen in het jaarverslag is het beleid ter zake nader uiteengezet.[6]

Vaste schulden

Vaste schulden worden gewaardeerd tegen de nominale waarde, verminderd met gedane aflossingen. De vaste schulden hebben een rentetypische looptijd van één jaar of langer.

Vlottende passiva

De vlottende passiva worden gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Borg- en Garantstellingen

Voor zover leningen door de Provincie gewaarborgd zijn, is buiten de balanstelling het totaalbedrag van de geborgde schuldrestanten per einde boekjaar opgenomen. Overigens is in de toelichting op de balans nadere informatie opgenomen.

[6] Ultimo boekjaar 2018 is de Voorziening Onderhoud tijdelijk omgezet naar een reserve.

6.4. Toelichting op balans per 31-12-2018

6.4.1. Vaste activa

6.4.1.1. Immateriële vaste activa

De post immateriële vaste activa wordt onderscheiden in:

€ x 1.000

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Kosten van onderzoek en ontwikkeling voor een bepaald actief	261	196
Bijdragen aan activa in eigendom van derden	35.080	21.854
	35.341	**22.050**

Het onderstaand overzicht geeft het verloop weer van de immateriële vaste activa gedurende het jaar 2018:

€ x 1.000

	Boekwaarde 31-12-2017	Balans-verschuiving	Boekwaarde 1-1-2018	Investeringen 2018	Des-investeringen 2018	Afschrijvingen 2018	Bijdragen van derden 2018	Afwaarderingen 2018	Boekwaarde 31-12-2018
Kosten van onderzoek en ontwikkeling voor een bepaald actief	196	0	196	110	0	45	0	0	261
Bijdragen aan activa in eigendom van derden	16.252	5.602	21.854	21.428	1	2.339	5.862	0	35.080
	16.447	**5.602**	**22.050**	**21.539**	**1**	**2.384**	**5.862**	**0**	**35.341**

De balansverschuiving ad € 5,6 mln. heeft betrekking op het project Tram Vlaanderen Maastricht. Het project is overgedragen naar de gemeente Maastricht. Op de provinciale balans was deze post nu verantwoord onder de Materiële Vaste Activa.

Desinvesteringen hebben betrekking op verrekeningen in relatie tot activa van derden zoals de Railinvesteringen en Greenport.

De belangrijkste investeringen in kosten van onderzoek en ontwikkeling voor een bepaald actief staan in onderstaand overzicht vermeld:

€ x 1.000

	Beschikbaar gesteld krediet	Werkelijk besteed 2018	Cumulatief besteed t/m 2018
Investeringen			
Studieprojecten cum.	2.423	63	2.400
	2.423	**63**	**2.400**

De belangrijkste investeringen in bijdragen aan activa van derden zijn:

€ x 1.000

	Beschikbaar gesteld krediet	Werkelijk besteed 2018	Cumulatief besteed t/m 2018
Investeringen			
Railagenda Electrificatie Heerlen-Herzogenrath	15.200	10.877	13.144
Railagenda Maaslijn	164.000	2.997	11.648
Verbinding Aachen verdubbeling spoor De Kissel	10.000	2.434	3.557
	13.500	3.000	10.500
	202.700	**19.308**	**38.849**
Overige		4.231	
		23.539	

6.4.1.2. Materiële vast activa

De materiële vaste activa bestaan uit de volgende onderdelen:

€ x 1.000

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Investeringen met een economisch nut	55.557	58.908
Investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut	246.712	188.155
In erfpacht uitgegeven gronden	22.174	27.503
	324.443	**274.565**

Economisch nut

De investeringen met economisch nut kunnen als volgt worden onderverdeeld:

€ x 1.000

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Gronden en terreinen	975	793
Woonruimten	17	18
Bedrijfsgebouwen	47.152	49.425
Grond-,weg- en waterbouwkundige werken	268	302
Vervoermiddelen	49	56
Machines, apparaten en installaties	4.319	5.678
Overige materiële vaste activa	2.778	2.637
	55.557	**58.908**

Het onderstaande overzicht geeft het verloop van de boekwaarde van de overige investeringen met economisch nut weer:

€ x 1.000

	Boekwaarde 31-12-2017	Balans-verschuiving	Boekwaarde 1-1-2018	Investeringen 2018	Des-investeringen 2018	Afschrijvingen	Bijdragen van derden 2018	Afwaar-deringen 2018	Boekwaarde 31-12-2018
Grond en terreinen	793	0	793	198	0	16	0	0	975
Woonruimten	18	0	18	0	0	1	0	0	17
Bedrijfsgebouwen	49.425	0	49.425	3.736	0	3.843	0	2.165	47.152
Grond-,weg- en waterbouwkundige werken	302	0	302	0	0	34	0	0	268
Vervoermiddelen	56	0	56	0	0	7	0	0	49
Machines, apparaten en installaties	5.678	0	5.678	634	560	1.412	0	22	4.319
Overige materiële vaste activa	2.637	0	2.637	935	0	794	0	0	2.778
	58.908	**0**	**58.908**	**5.503**	**560**	**6.106**	**0**	**2.187**	**55.557**

Desinvesteringen hebben betrekking op verkoop van apparatuur aan de Regionale Uitvoeringsdienst Zuid-Limburg. De afwaardering ad € 2,17 mln. heeft betrekking op Marsna Papier.

De belangrijkste in het boekjaar gedane investeringen staan in onderstaand overzicht vermeld.

€ x 1.000

	Beschikbaar gesteld krediet	Werkelijk besteed in 2018	Cumulatief besteed t/m 2018
Verduurzaming gebouwen	13.000	2.996	11.723
	13.000	**2.996**	**11.723**
Overige		2.507	
		5.503	

Maatschappelijk nut

De investeringen met maatschappelijk nut kunnen als volgt worden onderverdeeld:

€ x 1.000

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Gronden en terrreinen	35.558	26.355
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken	200.122	156.373
Machines, apparaten, installaties	8.746	8.823
Overige materiële vaste activa	2.286	2.206
	246.712	**193.757**

De boekwaarde van de investeringen in de openbare ruimte met uitsluitend maatschappelijk nut had het volgende verloop:

€ x 1.000

	Boekwaarde 31-12-2017	Balans-verschuiving	Boekwaarde 1-1-2018	Investeringen 2018	Des-investeringen 2018	Afschrijvingen	Bijdragen van derden 2018	Afwaarderingen 2018	Boekwaarde 31-12-2018
Gronden en terrreinen	26.355	0	26.355	10.639	1.436	0	0	0	35.558
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken	156.373	-5.602	150.771	72.937	7.435	13.735	2.417	0	200.122
Machines, apparaten, installaties	8.823	0	8.823	812	0	889	0	0	8.746
Overige materiële vaste activa	2.206	0	2.206	336	0	257	0	0	2.286
	193.757	**-5.602**	**188.155**	**84.724**	**8.871**	**14.880**	**2.417**	**0**	**246.712**

De balansverschuiving ad € 5,6 mln. heeft betrekking op het project Tram Vlaanderen Maastricht. Het project is overgedragen naar de gemeente Maastricht. Op de provinciale balans is deze post nu verantwoord onder de Immateriële Vaste Activa.
De desinvesteringen ad € 8,87 mln. hebben trekking op grondverkopen binnen diverse projecten.

Er wordt geen onderscheid gemaakt in investeringen van voor 2017 en vanaf 2017 als gevolg van wijzigingen in het BBV omdat investeringen van voor 2017 waarbij sprake was van inzet van reserves ultimo 2016 geen boekwaarde meer hadden.

De volgende investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut zijn in het boekjaar geactiveerd.

€ x 1.000

	Beschikbaar gesteld krediet	Werkelijk besteed in 2018	Cumulatief besteed t/m 2018
Buitenring Parkstad Limburg	462.750	35.996	422.103
Project Ooijen-Wanssum	222.799	23.369	90.903
Grondverwerving verbreding A2	2.800	1.346	2.032
Diverse wegenprojecten	158.755	20.490	47.831
	847.104	**81.201**	**562.868**
Overige		3.524	
		84.724	

Erfpacht

De in erfpacht uitgegeven gronden zijn als volgt verdeeld.

€ x 1.000

Erfpacht	Boekwaarde per 31-12-2017	Investeringen	Desinvesteringen	Boekwaarde per 31-12-2018
Gromnden tuinbouwgebied Siberië	5.220	0	0	5.220
Tradeport Noord	10.322	0	6.833	3.488
vm Andeno terrein Venlo	11.962	0	10.197	1.765
Natures Green	0	4.202	0	4.202
Leeuwbrouwerij Valkenburg	0	3.700	0	3.700
Watersley	0	3.800	0	3.800
Totaal	**27.503**	**11.702**	**17.030**	**22.174**

6.4.1.3. Financiële vaste activa

Het verloop van de financiële vast activa gedurende het boekjaar 2018 wordt in onderstaand overzicht weergegeven.

€ x 1.000

	Boekwaarde 31-12-2017	Balans-verschuiving	Boekwaarde 1-1-2018	Investeringen 2018	Des-investeringen 2018	Afschrijvingen 2018	Afwaar-deringen 2018	Boekwaarde 31-12-2018	Voorzieningen	Balanswaarde 31-12-2018
Financiële vaste activa										
Kapitaalverstrekkingen aan:										
- deelnemingen	236.706	0	236.706	39.172	1.529	0	17.070	257.279	0	257.279
Leningen u/g aan:										
- openbare lichamen als bedoeld in artikel 1, onderdeel a, van de Wet Fido	199.000	0	199.000	0	0	0	0	199.000	0	199.000
- deelnemingen	311.356	27.995	339.351	8.250	13.883	0	11	333.707	6.044	327.662
Overige langlopende leningen u/g	153.922	-27.995	125.927	29.710	12.019	0	459	143.160	1.767	141.392
Uitzettingenin de vorm van Nederlands schuldpapier met een rentetypische looptijd van één jaar of langer	5.150	0	5.150	0	5.150	0	0	0	0	0
Overige uitzettingen > 1 jaar	628.570	0	628.570	2.894	92.115	0	0	539.349	0	539.349
	1.534.703	**0**	**1.534.703**	**80.026**	**124.694**	**0**	**17.541**	**1.472.494**	**7.812**	**1.464.683**

De balansverschuiving van € 27,99 mln. heeft betrekking op een correctie op de rubricering van de volgende leningen:

- CHV € 2 mln.
- WML € 10 mln.
- LDAVM CV € 15,99 mln.

Deze leningen waren verkeerd gerubriceerd en zijn derhalve verschoven van de rubriek Overige langlopende leningen u/g naar leningen aan deelnemingen..

Uit de tabel blijkt het onderscheid tussen de balanswaarde en de boekwaarde van de financieel vaste activa. Dit verschil heeft betrekking op de volgende voorzieningen:

Leningen u/g aan deelnemingen:

- Vordering Escrow CSV Amsterdam BV € 1,30 mln.
- Provincie Limburg Commandiet BV € 4,77 mln.

Overige langlopende leningen u/g € 1,77 mln.:

- Djozz € 0,2 mln.
- Ricochet € 0,25 mln.
- California Wijnen geothermie € 1,32 mln.

De mutaties zijn in onderstaande tabellen nader gespecificeerd, met uitzondering van de uitzettingen. Deze hebben betrekking op het beheer van het provinciale werkkapitaal.

€ x 1.000

Kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen	Investeringen	Desinvesteringen	Afwaarderingen	Voorziening
Chemelot Research Facilities B.V.	-	-	895	
Deelneming HBLM	4.238	-	1.252	
Deelneming Commandiet Provincie BV	-	-	18	
Deelneming RVR Limburg Beheer BV	11	-	23	
Deelname AviationValley Commandiet BV	-	550	-	
Deelname financ. Greenport Venlo Innovation Center	-	-	15	
Deelneming Limburgse Energiefonds B.V.	5.594	-	-	
MKB leningfonds 2014-2015	4.955	973	-	
Limburg Business Development Fonds (LBDF) B.V.	4.689	6	3.740	
Deelneming Chemelot Scientific Participations BV	4.125	-	4.125	
Deelneming Campus Management & Development BV	915	-	2.314	
Chemelot Campus Vastgoed CV	750	-	-	
Deelneming in Limburg Ventures II	312	-	-	
Chemelot Participaties B.V.	2.250	-	-	
Aandelenkapitaal Maastricht Health Campus BV	645	-	270	
Kapitaalinbreng Chemelot Campus Vastgoed C.V.	4.100	-	-	
BV Campus Vastgoed Greenport Venlo	5.100	-	3.500	
Deelneming in Brightlands Agrifood Ventures BV	88	-	-	
Deelneming Brightlands Campus Greenport Venlo BV	900	-	920	
Valorisatie-instrument BL-MHC BV	500	-	-	
	39.172	**1.529**	**17.070**	**-**

€ x 1.000

Leningen u/g aan deelnemingen	Investeringen	Desinvesteringen	Afwaarderingen	Voorziening
Hypothecaire Geldlening aan LDAVM CV	-	6.279	-	
F505 Geldlening Commandiet Provincie BV	350	-	-	4.748
F505 Geldlening RVR Limburg Beheer BV	0	-	11	
Fin. variabel u/g BV ontw.bedrijf Greenport Venlo	6.500	6.000	-	
Lening MAA realisering platform	1.400	104	-	
Geldlening Limburgse Herstructureringsmaatschappij	-	1.500	-	
	8.250	**13.883**	**11**	**4.748**

€ x 1.000

Overige langlopende leningen u/g	Investeringen	Desinvesteringen	Afwaarderingen	Voorziening
Verstr. Renteloze Lening waarborgsom huur	-	2	-	
Voorfinanciering 1000-startersregeling 2006-2008	3.096	-	-	
Renteloze studie voorschotten welzijn onderwijs	-	1	-	
Geldlening Stichting kasteel Buggenum	-	14	-	
Investering en financiering Kasteel Groot Buggenum	-	20	-	
Geldlening aan Californië Wijnen Geothermie BV	-	78	-	1.317
Geldlening Ontwikkelmaatschappij Midden Limburg	-	3.000	-	
Duurzaam Thuis leningen (via SVN)	24.449	7.093	-	
Compartiment 1A Transitiefonds Limb. Woningmarkt	-	97	320	-120
Geldlening Gerli Venlo BV	-	100	-	
Geldlening Stichting Zero Emissie Busvervoer	-	231	139	
Geldlening voormalig Klooster Elisabeth Stift	60	-	-	
Geldlening Stichting Parvus Avez BV	-	108	-	
Geldlening aan de Stichting SLIM	-	380	-	
Geldlening ZLSM	-	33	-	
Geldlening Revolverend Fonds Particulier Natuuront	-	63	-	
Geldlening Feed Design Lab (FDL)	-	400	-	
Achtergestelde geldlening QCP Holding B.V.	-	183	-	
Achtergestelde geldlening Toverland Holding B.V.	-	150	-	
Senior geldlening Toverland Holding B.V.	-	50	-	
Achtergestelde geldlening stg Plattelandshoes	-	15	-	
Geldlening Toverland Holding B.V. financ. fase 5	2.000	-	-	
Geldlening windparken Coöperaties Midden Limburg	75	-	-	
Geldlening Gedeelde Weelde	30	-	-	
	29.710	**12.019**	**459**	**1.197**

6.4.2. Vlottende activa

6.4.2.1. Voorraden

€ x 1.000

	Boekwaarde per 31-12-2018	Boekwaarde per 31-12-2017
Voorraden		
Onderhanden werk (inclusief in exploitatie genomen bouwgronden)	26.363	26.327
Onderhanden werk ontwikkelopgave natuur	13.516	20.124
Gereed product en handelsgoederen overige grondvoorraden	15.173	18.867
Gereed product en handelsgoederen overige (representatie)	38	40
Totaal	**55.090**	**65.358**

Bovenstaand zijn de boekwaarden vermeld. Op de balans staat een waarde bij de voorraden vermeld van € 44,187 mln. (2018) en € 54,456 mln. (2017). Het verschil met de balanspresentatie betreft de voorziening Laerbroeck (€ 10,9 mln.) E.e.a. is nader uitgewerkt in onderstaande tabellen.

Overige grondvoorraden:

€ x 1.000

Overige grondvoorraden	Boekwaarde per 31-12-2017	Investeringen	Desinvesteringen	Naar gronden in exploitatie of overige gronden	Boekwaarde per 31-12-2018	Voorzieningen	Balanswaarde per 31-12-2018
Californië II	6.593	0	0	0	6.593	0	6.593
Tapijnkazerne	2.605	224	2.828	0	0	0	0
Ruilgronden/anticiperende aankopen	7.961	18	1.108	0	6.871	0	6.871
Brunssum Centrum Noord (panden)	1.708	0	0	0	1.708	0	1.708
Totaal	18.867	242	3.936	0	15.173	0	15.173

Californië II
De boekwaarde van Californië II bedraagt € 6,59 mln. In 2018 zijn geen gronden overgedragen aan Grondexploitatiemaatschappij Californië BV. De afnameverplichting van ontwikkelaars (inclusief rentevergoeding) is € 8,54 mln., zodat er een voordelig saldo wordt voorzien van € 1,95 mln. Dit laatste bedrag zal daadwerkelijk worden gerealiseerd, wanneer de betreffende gronden van de Provincie worden overgenomen.

Tapijnkazerne
In 2018 is de Tapijnkazerne overgedragen aan de Universiteit Maastricht. Als gevolg hiervan is de boekwaarde ultimo 2018 € 0. Op de transactie is een voordelig resultaat behaald van bijna € 0,2 mln.

Voorraad ruilgronden / anticiperende aankopen
Dit betreft met name in voorraad zijnde gronden die als ruilobject kunnen dienen voor lopende projecten. Tevens is en wordt, ingespeeld op kansen in relatie tot nieuwe projecten c.q. gebiedsontwikkelingen en beeldbepalende ontwikkelingen. Het daadwerkelijk aankopen van ruilgronden c.q. het realiseren van anticiperende aankopen is in belangrijke mate afhankelijk van concrete kansen die zich aandienen op de onroerendgoedmarkt en daarnaast van eventuele toekomstige provinciale projecten, die nog geëntameerd gaan worden.
In 2018 is er grond aangekocht voor circa € 18.000 en verkocht voor circa € 1,1 mln. De boekwaarde bedraagt per ultimo 2018 € 6,87 mln. Er is ca.127 ha. aan ruilgrond in voorraad (waarvan enkele percelen met opstallen), hetgeen neerkomt op ca. € 5,43 per m2.

Brunssum Centrum Noord
Te behoeve van het te zijner tijd te realiseren Centrumplan Noord te Brunssum zijn, in nauw overleg met deze gemeente, een viertal panden aangekocht. Per 31 december 2018 bedraagt de boekwaarde bijna € 1.71 mln. Zodra concrete realisatie van deze plannen aan de orde is, zullen deze panden aan de gemeente worden overgedragen.

Van de bouwgronden in exploitatie kan het volgende overzicht worden weergegeven:

€ x 1.000

In exploitatie genomen bouwgronden	Boekwaarde per 31-12-2017	Vermeerderingen	Verminderingen	Boekwaarde per 31-12-2018	Voorziening verlieslatend complex	balanswaarde per 31-12-2018	Nog te maken kosten	Nog te verwachten opbrengsten	Winstuitname	Geraamde eindresultaat
Laerbroeck	12.694	0	0	12.694	10.903	1.791	0	1.791	0	0
Gebiedsontwikkeling VDL Nedcar	13.633	36	0	13.669	0	13.669	0	-15.343	0	-1.674
Totaal	26.327	36	0	26.363	10.903	15.460	0	-13.552	0	-1.674

Laerbroeck
De boekwaarde van project Laerbroeck bedraagt per 31 december 2018 € 12,70 mln. Sinds 2014 is de herontwikkeling van het gebied Laerbroeck op on hold gezet tot het moment dat gebruik gemaakt kan worden van het momentum van het Deltaplan Maas, zodat de brede gebiedsontwikkeling op dat moment mede gedragen/getrokken/gefinancierd wordt door de belanghebbende en verantwoordelijke partijen. Voor het project is een voorziening getroffen, zoals besloten door PS (Jaarrekening 2010 en 2013). De voorziening bedraagt per 31 december 2018 € 10,90 mln. Daarmee resteert per saldo een bedrag van € 1,79 mln., welk bedrag minimaal gelijk is aan de agrarische waarde van deze gronden 36 ha a € 5 per m2).

Gebiedsontwikkeling VDL
De totale grondexploitatie bevatte per 31-12-2018 nog ca. 41 ha aan uit te geven grondposities. Deze gronden worden in 2019 uitgegeven: ca 5,7 ha aan Katoen Natie en het overige deel ca. 35 ha aan VDL Nedcar.

VDL Nedcar en provincie hebben in 2018 diverse gesprekken gevoerd over mogelijke uitbreiding van VDL Nedcar. Dit heeft uitgemond in de ondertekening van een samenwerkingsovereenkomst (op 26 februari 2019) tussen provincie en VDL Nedcar. In deze overeenkomst is geregeld dat VDL ruim 35 ha aan grondposities overneemt t.b.v. uitbreiding van haar activiteiten. In de overeenkomst is eveneens vastgelegd dat de Provincie een provinciaal inpassingsplan in procedure zal brengen en mobiliteits-maatregelen zal treffen. In juni 2019 zal een voorstel hierover ter besluitvorming aan PS worden voorgelegd.

Onderhanden werk ontwikkelopgave natuur

€ x 1.000

Ontwikkelopgave Natuur	Boekwaarde per 31-12-2017	Investeringen	Desinvesteringen	Boekwaarde per 31-12-2018
Grond aan- en verkopen	6.171	1.560	8.788	-1.057
Inrichting natuur	10.760	382	0	11.142
Voorfinanciering EHS	10.692	693	0	11.385
Bijdrage aan overheden	18.983	0	0	18.983
Inhuur	166	0	0	166
Onvoorzien	1.975	7.039	0	9.014
Rente	27	0	0	27
Pacht	-881	394	965	-1.452
Natuurcompensatie	-130	0	13	-143
Bijdrage van Rijk	-27.640	0	6.910	-34.550
Totaal	20.124	10.068	16.676	13.516
Nog te maken kosten	108.845			98.778
Nog te verwachten opbrengsten	128.970			112.294
Verwacht exploitatieresultaat	**0**			**0**

Onderhanden werk ontwikkelopgave natuur:
Op 20 december 2013 heeft Provinciale Staten ingestemd met de ‘bestuursovereenkomst grond’. De ontwikkelopgave natuur is hiervan de resultante. Het project heeft een doorlooptijd van 2014 tot en met 2027. De totale omvang van het project bedroeg destijds € 203 miljoen. In 2017 heeft een herijking plaatsgevonden bij de nota Pionieren (PS 10 oktober 2017). De omvang van het project is neerwaarts bijgesteld naar € 192 miljoen. Er is afgesproken dat de provincie maximaal € 35 miljoen mag voorfinancieren, de zogenaamde badkuip. Dit heeft ermee te maken dat de inkomsten van het Rijk later binnen komen dan dat er uitgaven voorzien zijn in het project. Aan het einde van de looptijd (2027) zijn de uitgaven en inkomsten gelijk.
In 2018 heeft de som van de totale ontvangsten minus de totale uitgaven (€ 16,68 mln. -/- € 10,07 mln.) ertoe geleid dat het negatieve saldo (voorfinanciering middels de badkuip) met € 6,61 mln. is afgenomen tot € 13,52 mln.

6.4.2.2. Uitzettingen met looptijd < 1 jaar

De in de balans opgenomen uitzettingen met een looptijd van korter dan één jaar of minder kunnen als volgt worden gespecificeerd:

€ x 1.000

	Boekwaarde 31-12-2018	Voorziening oninbaarheid	Balanswaarde 31-12-2018	Balanswaarde 31-12-2017	Balans-verschuiving	Balanswaarde 1-1-2018
Vorderingen op openbare lichamen	45.214	0	45.214	37.713	0	37.713
Uitzettingen in 's Rijks schatkist met een rentetypische looptijd korter dan een jaar	48.292	0	48.292	0	73.373	73.373
Rekening-Courantverhouding met het Rijk	0	0	0	73.373	-73.373	0
Overige vorderingen	17.835	11.109	6.726	8.899	-3.170	5.729
Overige uitzettingen	29.579	0	29.579	28.771	0	28.771
Totaal	**140.920**	**11.109**	**129.811**	**148.756**	**-3.170**	**145.586**

Toelichting op de uitzettingen in s'Rijks schatkist met een rentetypische looptijd < 1 jaar (€ 48,3 mln.):

a. het drempelbedrag voor het begrotingsjaar waarover verantwoording wordt afgelegd. Zoals in de Financieringsparagraaf toegelicht bedraagt het drempelbedrag voor de Provincie Limburg in 2018 (ruim) € 3,9 mln.
b. voor ieder kwartaal van dat jaar, het bedrag aan middelen, bedoeld in artikel 2, vierde lid, van de Wet financiering decentrale overheden (Fido), dat in het kader van het drempelbedrag, door de Provincie onderscheidenlijk de gemeente, buiten 's Rijks schatkist is aangehouden. In de paragraaf Financiering is vermeld dat de Provincie Limburg in 2018 onder het voor haar geldende drempelbedrag is gebleven, zie tabel 5.4.4 in de Financieringsparagraaf.

De balansverschuiving ad € 73,3 mln. betreft een herrubricering van rekening courant naar uitzettingen in s'Rijks schatkist met een rentetypische looptijd < 1 jaar. De € 3,2 mln. betreft een herrubricering van overlopende passiva naar te salderen voorziening voor vorderingen (invorderingen aanhangige procedures).

6.4.2.3. Liquide middelen

Het saldo van de liquide middelen bestaat uit de volgende componenten:

€ x 1.000

	Boekwaarde per 31-12-2018	Boekwaarde per 31-12-2017
Banksaldi	15.646	14.225
Totaal	**15.646**	**14.225**

Gespecificeerd:

€ x 1.000

	Boekwaarde per 31-12-2018	Boekwaarde per 31-12-2017
Deposito	10.004	11.732
Groenfonds rekening courant	2.535	2.471
Bank RABO - NL30RABO0307 5494 61 inzake EMR programma V	3.096	0
Rabo	12	21
Totaal	**15.646**	**14.225**

6.4.2.4. Overlopende activa

De post overlopende activa kan als volgt onderscheiden worden:

€ x 1.000

Overlopende activa	Boekwaarde per 31-12-2018	Boekwaarde per 31-12-2017
De van de EU en Nederlandse overheidslichamen te ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel:		
- Europese overheidslichamen	2.775	1.760
- Het Rijk	3.298	1.752
- Overige Nederlandse overheidslichamen	2.327	4.627
Overige nog te ontvangen bedragen, en de vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen:	37.014	34.322
Totaal	**45.413**	**42.461**

€ x 1.000

De van de EU en Nederlandse overheidslichamen te ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel:	Saldo 31-12-2017	Vermeer-deringen	Verminderingen	Saldo 31-12-2018
Europese overheidslichamen:				
Europese bijdrage onderzoek Trans European Railnetwork Intercity verbindingen	1.760	1.014	0	2.775
	1.760	**1.014**	**0**	**2.775**
Het Rijk				
Voorfinanciering Rijksregeling Bosa Bedrijventerreinen	103	0	103	0
Rijksbijdrage vervoersprestatie Maaslijn 2017	1.649	0	0	1.649
Rijksbijdrage vervoersprestatie Maaslijn 2018	0	1.649	0	1.649
	1.752	**1.649**	**103**	**3.298**
Overige Nederlandse overheidslichamen				
Bijdrage gemeente Venlo Railterminal Trade Port Noord	4.627	0	2.300	2.327
	4.627	**0**	**2.300**	**2.327**
Totaal	**8.139**	**2.663**	**2.403**	**8.400**

€ x 1.000

Overige nog te ontvangen bedragen en de vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen:	Saldo 31-12-2018	Saldo 31-12-2017
Declareren bij derden	200	0
Rente	18.884	19.562
Opcenten motorrijtuigenbelasting	8.652	8.543
Verkoop milieuapparatuur RUD Zuid-Limburg	560	0
Nog te factureren aanslagen grondwaterbelasting 2017	0	966
Nog te factureren aanslagen grondwaterbelasting 2018	938	0
Overige nog te ontvangen en vooruitbetaalde bedragen	6.236	4.550
Afrekening bijdrage 2018 RUD Zuid-Limburg	927	0
Nog door te berekenen kosten traineepool	77	161
Gebruikersvergoeding spoorweg en opstallen ZLSM	259	259
Archeologische kosten Maaspark Well	282	282
Totaal	**37.014**	**34.322**

6.4.3. Vaste Passiva

6.4.3.1. Eigen vermogen

Het in de balans opgenomen eigen vermogen bestaat uit de volgende componenten:

€ x 1.000

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Algemene Reserve	85.594	103.718
Bestemmingsreserves	1.573.507	1.620.246
Gerealiseerde resultaat	27.329	34.277
Totaal	**1.686.430**	**1.758.242**

Het verloop in 2018 wordt in onderstaand overzicht per reserve weergegeven:

Toelichting op mutaties reserves
Met behulp van onderstaande tabellen wordt de aard van elke reserve toegelicht, evenals het voedings- en bestedingsplan. Voor de specifieke toelichtingen rondom de toevoegingen en onttrekkingen per begrotingsprogramma, verwijzen wij naar de financiële toelichtingen in de programmarealisatie.

€ x 1.000

	Boekwaarde 31-12-2017	Toevoegingen	Onttrekkingen	Bestemming resultaat vorig boekjaar	Vermindering ter dekking van afschrijvingen	Boekwaarde 31-12-2018
Algemene reserve						
Algemene reserve (egalisatie)	103.718	99.481	143.618	26.013	0	85.594
Subtotaal algemene reserve	**103.718**	**99.481**	**143.618**	**26.013**	**0**	**85.594**
Vrij aanwendbaar						
Reserve Knelpunten Economisch Beleid	463	0	262	0	0	201
Egalisatiereserve Gladheidsbestrijding	183	109	0	0	0	292
Subtotaal vrij aanwendbaar	**645**	**109**	**262**	**0**	**0**	**493**
Gebonden						
Reserve Immunisatie	1.093.104	5.292	34.959	8.264	0	1.071.702
Risicoreserve Financieel Instrumentarium Sturing in Samenwerking	78.648	16.867	23.347	0	0	72.168
Bestemmingsreserve Overdracht Napoleonsweg	11.792	0	1.965	0	0	9.827
Reserve A2 Vonderen	35.000	0	0	0	0	35.000
Bestemmingsreserve Realisatie N280	104.418	350	286	0	0	104.482
Bestemmingsreserve ZSLM	1.538	647	2.024	0	0	161
Reserve Campusorganisatie Chemelot	6.554	0	1.500	0	0	5.054
Bestemmingsreserve Herontwikkeling Tapijnkazerne	2.000	0	0	0	0	2.000
Bestemmingsreserve NEDAB Luchthaven MAA	230	2.902	2.317	0	0	815
Bestemmingsreserve Culturele kansen	3.392	0	1.208	0	0	2.183
Bestemmingsreserve Transitiefonds	14.092	530	1.548	0	0	13.074
Risicoreserve Grondexploitatie	5.020	1.554	2.340	0	0	4.233
Reserve Grondwaterbeheer	543	229	360	0	0	411
Reserve Waterveiligheid Maas	4.355	0	1.355	0	0	3.000
Bestemmingsreserve Zilver- en Bronsgroene Natuur	564	0	340	0	0	224
Reserve Edelchemie	2.300	0	0	0	0	2.300
Bruteringsreserve Limburgs Museum	2.836	0	0	0	206	2.629
Reserve brutering Creative City Limburg	12.712	0	0	0	706	12.006
Reserve brutering Duurzaamheid Provinciale Gebouwen	3.163	0	0	0	190	2.973
Bruteringsreserve Ontschotten Gouvernement	2.153	0	0	0	697	1.457
Tijdelijke bestemmingsreserve Reorganisatie 2011-2016	1.662	0	1.662	0	0	0
Egalisatiereserve DU-uitkering Bedrijventerreinen	631	0	31	0	0	599
Reserve DU-uitkering Bodemsanering	7.585	0	1.162	0	0	6.422
Reserve DU-uitkering Externe Veiligheid	1.378	23	272	0	0	1.130
Reserve DU-uitkering Regionale Luchthavens	127	0	27	0	0	100
Reserve DU-uitkering PAS	16.606	9.778	9.485	0	0	16.900
Reserve DU-uitkering Natuur	1.037	278	88	0	0	1.227
Reserve DU-uitkering Gebiedsontw. Ooijen-Wanssum	37.404	37.005	28.027	0	0	46.381
Reserve DU-uitkering Na-ijlende effecten mijnbouw	0	2.048	0	0	0	2.048
Reserve Onderhoud gebouwen	0	3.513	0	0	0	3.513
Reserve DU Verkeer en vervoer	144.520	86.765	114.067	0	0	117.217
Reserve DU Electrificatie Maasliijn	6.994	5.979	0	0	0	12.973
Reserve aandelentransactie LIOF	8.000	0	994	0	0	7.006
Reserve DU Zoetwatermaatregelen	1.243	3.798	1.243	0	0	3.798
Bestemmingsreserve realisatie N266	7.999	0	0	0	0	7.999
Subtotaal gebonden	**1.619.601**	**177.557**	**230.609**	**8.264**	**1.799**	**1.573.014**
Totaal bestemmingsreserves	**1.620.246**	**177.666**	**230.871**	**8.264**	**1.799**	**1.573.507**
Totaal	1.723.964	277.148	374.489	34.277	1.799	1.659.101

Vrij aanwendbare reserves

Naam reserve	Reserve Knelpunten Economisch Beleid
Instellingsdatum PS-besluit	28 mei 2004 (beleidsnota reserves en voorzieningen 2004).
Doel van de reserve	Het wegnemen van knelpunten die zich voordoen bij acquisitie van nieuwe bedrijven naar Limburg. De reserve heeft ook een egaliserende functie voor het budget Knelpuntenfonds.
Voedingsplan	-
Bestedingsplan	De inzet van de reserve Knelpuntenfonds is gekoppeld aan wat bekend staat als de Knelpuntenregeling. Dit is een door de Europese Commissie goedgekeurde steunmaatregel. Binnen de kaders van de Knelpuntenregeling kan aan bedrijven of instellingen die zich in Limburg vestigen een financiële tegemoetkoming worden geleverd in de investeringen óf in de kosten van scholing.
Gewenst maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 462.800
Vermindering	€ 261.528
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	Nee
Eindstand 31-12-2018	€ 201.272

Naam reserve	Egalisatiereserve Gladheidsbestrijding
Instellingsdatum PS-besluit	28 mei 2004 (Beleidsnota reserves en voorzieningen 2004).
Doel van de reserve	Gelijkmatige belasting van de exploitatierekeningen met de kosten van de gladheidbestrijding.
Voedingsplan	De onderuitputting op de begrote kosten wordt toegevoegd aan de reserve.
Bestedingsplan	De reserve wordt aangewend als dekking voor de overschrijding van de begrote kosten.
Maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 182.599
Vermindering	€ 0
Vermeerdering	€ 109.058
Rentetoevoeging	Nee
Eindstand 31-12-2018	€ 291.657

Gebonden bestemmingsreserves: Financiële reserves

Naam reserve	Immunisatiereserve
Instellingsdatum PS-besluit	22 juni 2013 (Begrotingswijziging bij de jaarstukken 2011).
Doel van de reserve	Inkomensfunctie, realiseren van een vaste jaarlijkse inkomstenbron uit beleggingen. Dekkingsbron voor majeure investeringen of opvangen van onverwachte tegenvallers.
Voedingsplan	Voordelige vrije deel van rekeningresultaten vloeien terug naar deze reserve.
Bestedingsplan	De reserve zal worden ingezet conform de bestedingsdoelen uit de begroting of het opvangen van onverwachte tegenvallers bij de Jaarstukken.
Maximum omvang	€ 1.100.000.000
Beginstand 1-1-2018	€ 1.093.104.383
Vermindering	€ 34.958.798

Naam reserve	Immunisatiereserve
Vermeerdering	€ 13.556.339
Rentetoevoeging	Nee
Eindstand 31-12-2018	€ 1.071.701.924

Naam reserve	Risicoreserve Financieel instrumentarium Sturing in Samenwerking
Instellingsdatum PS-besluit	15 december 2017
Doel van de reserve	Afdekken van financiële risico's die ontstaan bij inzet van het financieringsinstrumentarium.
Voedingsplan	Het uitgangspunt is dat de stortingen op basis van de risico-inschatting bij inzet van het financieringsinstrumentarium, plaatsvinden ten laste van de reguliere middelen. Onder reguliere middelen wordt in deze context begrepen de programmagelden, stelposten en vrij aanwendbare bestemmingsreserves. Toekomstige tekorten en overschotten in deze risicoreserve met betrekking tot Financieringen, Garantstellingen, verbonden partijen, grond- en vastgoedexploitaties en erfpacht worden in onderstaande volgorde gedekt of vallen vrij: a. Jaarrekeningresultaat ▪ Inclusief rente opbrengsten ▪ Inclusief bijzondere baten (bijvoorbeeld dividend) b. Begrotingsruimte binnen de coalitieperiode c. Deel Immunisatiereserve boven de € 900 mln. d. Taakstellingen. E.e.a. conform de Memorie van toelichting bij de Programmabegroting 2018.
Bestedingsplan	Als een risico uit de gehele portefeuille van het financieringsinstrumentarium daadwerkelijk optreedt, wordt deze risicoreserve voor het bedrag van dit risico aangesproken.
Maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 78.648.353
Vermindering	€ 23.347.483
Vermeerdering	€ 16.867.381
Rentetoevoeging	Nee
Eindstand 31-12-2018	€ 72.168.251

Gebonden bestemmingsreserves rondom (Rail)infra en Provinciale Wegen

Naam reserve	Bestemmingsreserve Overdracht Napoleonsweg
Instellingsdatum PS-besluit	10 juli 2009 (Voortgangsrapportage 2009)
Doel van de reserve	Bijdrage in de kosten (de programmakosten, kapitaallasten en apparaatskosten) voor het beheer en onderhoud van de -van het Rijk overgenomen weg- de N273 (Napoleonsbaan).
Voedingsplan	Eenmalig in 2009 door middel van de van het Rijk (Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat) ontvangen afkoopsom ad € 29.477.317.
Bestedingsplan	De besteding vindt plaats conform de looptijd van 15 jaar waar de hoogte van de afkoopsom op is gebaseerd.
Maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 11.792.317

Naam reserve	Bestemmingsreserve Overdracht Napoleonsweg
Vermindering	€ 1.965.000
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	Nee
Eindstand 31-12-2018	€ 9.827.317

Naam reserve	Reserve A2-Vonderen
Instellingsdatum PS-besluit	14 december 2013 (Financiële Eindejaarsbijstelling 2013).
Doel van de reserve	Het reserveren van middelen om in 2020 de geplande cofinanciering aan de duurzame verbreding van de A2 tussen de knooppunten 't Vonderen en Kerensheide te kunnen dekken. Dit op basis van een akkoord tussen de regio en het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat.
Voedingsplan	Eenmalig € 35 mln. in 2013. Er zijn geen nieuwe stortingen voorzien.
Bestedingsplan	Op afroep beschikbaar voor het bestemde doel.
Gewenst maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 35.000.000
Vermindering	€ 0
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	Nee
Eindstand 31-12-2018	€ 35.000.000

Naam reserve	Bestemmingsreserve Realisatie N280
Instellingsdatum PS-besluit	13 juni 2013 (Jaarstukken 2012)
Doel van de reserve	Financiële dekking investeringskosten infrastructuur N280.
Voedingsplan	De in de exploitatiebegroting gereserveerde middelen zijn/worden in deze reserve gestort: 2013: € 56.846.000; 2014: € 13.890.000; 2015: € 23.890.000.
Bestedingsplan	Op afroep beschikbaar voor het bestemde doel.
Maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 104.418.021
Vermindering	€ 286.413
Vermeerdering	€ 350.000
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 104.481.608

Naam reserve	Bestemmingsreserve ZLSM
Instellingsdatum PS-besluit	25 oktober 2013
Doel van de reserve	Financiële dekking van investeringen opstallen en infrastructuur ZLSM.
Voedingsplan	€ 3.675.000 in 2013
Bestedingsplan	Directe afschrijvingen.
Maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 1.537.592
Vermindering	€ 2.024.403
Vermeerdering	€ 647.348
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 160.537

Overige gebonden bestemmingsreserves

Naam reserve	Reserve Campusorganisatie Chemelot
Instellingsdatum PS-besluit	11 februari 2011
Doel van de reserve	Doel van de reserve is de financiering van de provinciale bijdrage in de kosten van de activiteiten van de ontwikkelingsmaatschappij Chemelot. De kosten bedragen voor de 10-jaarlijkse periode (2011-2020) in totaal ca. € 45 mln. en worden gelijkelijk verdeeld over de 3 consortiumpartners (provincie Limburg, DSM en UM/MUMC+).
Voedingsplan	Het provinciale aandeel van € 15.080.536 is in 3 tranches gereserveerd. R2011: € 5.080.536 R2013: € 5.000.000 R2013: € 5.000.000 R2014: € 2.026.249 (vrijval uit de voorziening Leegstandsfonds Chemelot)
Bestedingsplan	Inzet van de reserve vindt plaats in de periode 2011 t/m 2020 ter dekking van de jaarlijkse kosten van de ontwikkelingsmaatschappij. De bestedingen worden voorshands geraamd op € 1,5 mln. per jaar.
Maximum omvang	€ 15.080.536
Beginstand 1-1-2018	€ 6.553.602
Vermindering	€ 1.500.000
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 5.053.602

Naam reserve	Bestemmingsreserve Herontwikkeling Tapijnkazerne
Instellingsdatum PS-besluit	18 juni 2015
Doel van de reserve	Herontwikkeling van de (monumentale) gebouwen.
Voedingsplan	Eenmalig € 2.000.000
Bestedingsplan	Subsidiëring van de herontwikkeling. Op afroep beschikbaar voor het gestelde doel.
Maximum omvang	€ 2.000.000
Beginstand 1-1-2018	€ 2.000.000
Vermindering	€ 0
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	Nee
Eindstand 31-12-2018	€ 2.000.000

Naam reserve	Bestemmingsreserve NEDAB Luchthaven MAA
Instellingsdatum PS-besluit	16 mei 2014
Doel van de reserve	De reserve is bedoeld voor de dekking van de jaarlijkse kosten van Niet Economische Diensten van Algemeen Belang (b.v. security en brandweer) van de luchthaven Maastricht Aachen Airport.
Voedingsplan	De reserve wordt in 2014 en 2015 gevoed door een onttrekking uit de Immunisatiereserve van € 2,5 mln. respectievelijk € 4 mln. per jaar. Daarnaast wordt er in 2014 een bedrag van € 1,5 mln. toegevoegd ten laste van het begrotingsresultaat 2014. In de jaren 2016 tot en met 2023 wordt ten laste van de meerjarige begrotingsresultaten jaarlijks een bedrag van € 2,75 mln. aan de reserve toegevoegd. Het totaal van de stortingsbedragen komt hiermee op € 30,0 mln.
Bestedingsplan	De reserve wordt jaarlijks aangesproken voor de werkelijke kosten van Niet

Naam reserve	Bestemmingsreserve NEDAB Luchthaven MAA
	Economische Diensten van Algemeen Belang (b.v. security en brandweer) van de luchthaven Maastricht Aachen Airport. Tot uiterlijk 30 juni 2024 kan de reserve worden aangesproken.
Maximum omvang	€ 30.000.000
Beginstand 1-1-2018	€ 230.024
Vermindering	€ 2.316.800
Vermeerdering	€ 2.901.700
Rentetoevoeging	Nee
Eindstand 31-12-2018	€ 814.924

Naam reserve	Bestemmingsreserve Culturele kansen
Instellingsdatum PS-besluit	8 november 2013 bij de begrotingsbehandeling
Doel van de reserve	Egaliserende bestemmingsreserve voor cultureel-economische samenwerking met Euregionale partners en het uitvoeringsprogramma Cultuur.
Voedingsplan	Eenmalige storting, bij motie 487 begroting 2014, van € 8,5 mln.; storting in 2015 van € 2 mln. en in 2016 storting van € 4,5 mln. De reserve wordt verder gevoed door voordelige budgetresultaten te reserveren vanuit het uitvoeringsprogramma Cultuur.
Bestedingsplan	Op afroep beschikbaar.
Maximum omvang	€ 15.000.000
Beginstand 1-1-2018	€ 3.391.553
Vermindering	€ 1.208.444
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 2.183.109

Naam reserve	Bestemmingsreserve Transitiefonds
Instellingsdatum PS-besluit	7 februari 2014
Doel van de reserve	Financiële ondersteuning van initiatieven die een waardevolle en aantoonbare bijdrage leveren aan de transitie van de Limburgse Woningmarkt teneinde deze weer dusdanig in balans te krijgen dat de noodzakelijke dynamiek in de markt weer op gang wordt gebracht.
Voedingsplan	Eenmalige storting in 2014 ad € 16.000.000. Daarnaast egalisatie van exploitatiebudgetten.
Bestedingsplan	De middeleninzet gebeurt conform de menukaart in het door Provinciale Staten vastgestelde uitvoeringskader “Sturing in Samenwerking 2.0”. De besteding is onderverdeeld in een drietal componenten: 1a) borgstellingen en leningen (p.m.); 1b) subsidies € 6.000.000; 2) sloopfonds € 10.000.000.
Maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 14.092.413
Vermindering	€ 1.548.253
Vermeerdering	€ 530.000
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 13.074.160

Naam reserve	Risicoreserve Grondexploitatie
Instellingsdatum PS-besluit	17 februari 2006
Doel van de reserve	Met het aankopen en voorfinancieren van gronden zijn risico's gemoeid. Voor het opvangen van deze risico's is besloten om bij grondaankopen een risicoreserve te vormen.
Voedingsplan	Voor - of nadelige resultaten van de grondexploitatie in de toekomst worden ten gunste, respectievelijk ten laste van deze risicoreserve verantwoord.
Bestedingsplan	Zie voedingsplan.
Maximum omvang	Wordt jaarlijks gerelateerd aan de vereiste weerstandscapaciteit.
Beginstand 1-1-2018	€ 5.019.794
Vermindering	€ 2.340.324
Vermeerdering	€ 1.553.543
Rentetoevoeging	Nee
Eindstand 31-12-2018	€ 4.233.013

Naam reserve	Reserve Grondwaterbeheer
Instellingsdatum PS-besluit	3 juli 1998 (bij vaststelling jaarrekening 1997).
Doel van de reserve	Provinciale Staten zijn sinds 1997 op basis van de Grondwaterwet bevoegd bij wijze van provinciale belasting een heffing in te stellen wegens het onttrekken van grondwater, ter bestrijding van de ten laste van de Provincie komende kosten van maatregelen, direct verband houdende met het voorkomen en tegengaan van nadelige gevolgen van de onttrekking en infiltraties, voor zover deze kosten niet voor rekening van de vergunninghouder gebracht worden. Voor het opvangen van mee- en tegenvallers in de opbrengsten grondwaterbelasting is een egalisatiereserve ingesteld.
Voedingsplan	Meevallers in de opbrengsten van de grondwaterbelasting.
Bestedingsplan	Tegenvallers in de opbrengsten van de grondwaterbelasting.
Gewenst maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 542.654
Vermindering	€ 359.958
Vermeerdering	€ 228.674
Rentetoevoeging	Nee
Eindstand 31-12-2018	€ 411.370

Naam reserve	Reserve Waterveiligheid Maas
Instellingsdatum PS-besluit	16 december 2011
Doel van de reserve	Doel van de reserve is de financiering van middelen voor het realiseren van de waterveiligheidsopgave langs de Maas. Deze middelen zijn benodigd om eventueel voor de afronding hoogwaterbeveiliging Maas, exclusief het project Grensmaas van het Consortium, noodzakelijke maatregelen te kunnen financieren, die vanuit synergie-effecten in realisatie moeten worden gebracht, maar waarbij kasritmes van bijvoorbeeld het HWBP niet tijdig in kunnen voorzien.
Voedingsplan	Het provinciale aandeel van € 30.000.000 is in 2011 gereserveerd ten laste van de extra Essent-middelen. Om de reserve waardevast te houden wordt jaarlijks rente bijgeschreven.
Bestedingsplan	De reserve zal naar verwachting in de jaren 2013 tot 2021 worden aangewend.
Maximum omvang	N.v.t.

Naam reserve	Reserve Waterveiligheid Maas
Beginstand 1-1-2018	€ 4.354.673
Vermindering	€ 1.354.673
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	Ja
Eindstand 31-12-2018	€ 3.000.000

Naam reserve	Bestemmingsreserve Zilver- en Bronsgroene Natuur
Instellingsdatum PS-besluit	29 juni 2007
Doel van de reserve	Het doel van de reserve is om de gebudgetteerde bedragen te behouden voor de natuuropgave.
Voedingsplan	De onderuitputting van de natuurbudgetten (provinciaal) in enig jaar wordt toegevoegd aan de reserve.
Bestedingsplan	De overschrijdingen van de natuurbudgetten (provinciaal) in enig jaar wordt onttrokken aan de reserve.
Maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 564.480
Vermindering	€ 340.000
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	Nee
Eindstand 31-12-2018	€ 224.480

Naam reserve	Reserve Edelchemie
Instellingsdatum PS-besluit	18 juni 2015
Doel van de reserve	Dekking van kosten in relatie tot de sanering van het Edelchemieterrein.
Voedingsplan	Eenmalig € 2.300.000, uit vrijval voorziening Edelchemie.
Bestedingsplan	Op afroep beschikbaar voor het gestelde doel tot einde 2018.
Maximum omvang	€ 2.300.000
Beginstand 1-1-2018	€ 2.300.000
Vermindering	€ 0
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	Nee
Eindstand 31-12-2018	€ 2.300.000

Naam reserve	Bruteringsreserve Limburgs Museum
Instellingsdatum PS-besluit	11 februari 2011
Doel van de reserve	Doel van deze gebonden bestemmingsreserve is dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten van door Provinciale Staten aangewezen investeringen die geactiveerd moeten worden.
Voedingsplan	De reserve wordt gevoed uit daartoe door Provinciale Staten aangewezen exploitatiebudgetten en/of provinciale reserves. Er zijn geen nieuwe stortingen voorzien.
Bestedingsplan	De reserve wordt gedurende de afschrijvingstermijn jaarlijks aangewend ter dekking van de afschrijvingslasten van de daartoe specifiek aangewezen provinciale investeringen.
Maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 2.835.519
Vermindering	€ 206.136
Vermeerdering	€ 0

Naam reserve	Bruteringsreserve Limburgs Museum
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 2.629.383

Naam reserve	Reserve brutering Creative City Limburg
Instellingsdatum PS-besluit	7 februari 2014 (Structuurversterkende projecten)
Doel van de reserve	Deze ‘gebonden’ bestemmingsreserve is bedoeld voor de dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten van de provinciale investering in het Creative City Limburg in Kerkrade.
Voedingsplan	In 2015 wordt eenmalig een bedrag van € 9.000.000 aan de reserve toegevoegd ten laste van de ‘Immunisatiereserve’.
Bestedingsplan	De reserve wordt ingaande 2015 jaarlijks aangewend ter dekking van de afschrijvingslasten van de provinciale investering in het Creative City Limburg.
Maximum omvang	€ 14.125.000
Beginstand 1-1-2018	€ 12.712.496
Vermindering	€ 706.252
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	Nee
Eindstand 31-12-2018	€ 12.006.244

Naam reserve	Reserve brutering Duurzaamheid Provinciale Gebouwen
Instellingsdatum PS-besluit	Besluit Jaarstukken 2010
Doel van de reserve	Dekking van kapitaallasten.
Voedingsplan	Eenmalig bij R2010. Er zijn geen nieuwe stortingen voorzien.
Bestedingsplan	Op basis van werkelijke realisatie van de kapitaallasten.
Maximum omvang	n.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 3.163.285
Vermindering	€ 189.792
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	Nee
Eindstand 31-12-2018	€ 2.973.493

Naam reserve	Bruteringsreserve Ontschotten Gouvernement
Instellingsdatum PS-besluit	13 juni 2013
Doel van de reserve	Financiële dekking verbouwing Gouvernement (project ontschotten).
Voedingsplan	Bestemming resultaat 2012, € 1,8 mln. Vrijval uit de onderhoudsvoorziening provinciale gebouwen € 3,2 mln. in 2013.
Bestedingsplan	Dekking van kapitaallasten
Maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 2.153.398
Vermindering	€ 696.796
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 1.456.602

Naam reserve	Tijdelijke bestemmingsreserve Reorganisatie 2011-2016
Instellingsdatum PS-besluit	13 juni 2013 (Jaarstukken 2013)
Doel van de reserve	Tijdelijk reserve om dekkingsmiddelen te reserveren voor de voorziening sociaal plan 2011-2016.

Naam reserve	Tijdelijke bestemmingsreserve Reorganisatie 2011-2016
Voedingsplan	Eenmalige storting van € 5,8 mln. in 2013.
Bestedingsplan	Voeding van de voorziening sociaal plan 2011-2016.
Maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 1.661.712
Vermindering	€ 1.661.712
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 0

Naam reserve	Egalisatiereserve DU-uitkering Bedrijventerreinen
Instellingsdatum PS-besluit	Besluit Jaarstukken 2010.
Doel van de reserve	Egalisatiefunctie. De middelen die via de decentralisatie-uitkering zijn geoormerkt en ontvangen moeten behouden blijven voor de uitvoering n.a.v. besluitvorming conform PS besluit 9 okt 2015 (Ontwikkeling MAA) GS-besluit 14 okt 2014 (Bargeterminal Venlo), AvA LHB BV dd. 16 dec 2015.
Voedingsplan	Egalisatiereserve Decentralisatie uitkering bedrijventerreinen wordt gevoed conform de circulaires van het provinciefonds.
Bestedingsplan	Conform besluitvorming PS en GS zijnde: 1. Aanwending Ontwikkeling MAA in 2016 ad € 1,4 mln. 2. Aanwending t.b.v. uitbreiding Bargeterminal Venlo ad € 2 mln. 3. Aanwending t.b.v. dekking beheerkosten LHB BV 2016-2022
Maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 630.653
Vermindering	€ 31.183
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	Nee
Eindstand 31-12-2018	€ 599.470

Naam reserve	Reserve DU-uitkering Bodemsanering
Instellingsdatum PS-besluit	22 juni 2013 (Jaarstukken 2011).
Doel van de reserve	Egalisatiefunctie. Via het convenant bodemontwikkelingsbeleid is voor 2010 t/m 2014 budget toebedeeld aan het bevoegde gezag Wet bodembescherming om bodemsaneringen uit te voeren.
Voedingsplan	Decentralisatie-uitkering via het provinciefonds.
Bestedingsplan	MJP bodem 2010-2014, 2015 en MJP bodem en ondergrond 2016-2020
Maximum omvang	€ 3.656.812
Beginstand 1-1-2018	€ 7.584.804
Vermindering	€ 1.162.449
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 6.422.355

Naam reserve	Reserve DU-uitkering Externe Veiligheid
Instellingsdatum PS-besluit	22 juni 2013 (Jaarstukken 2011)
Doel van de reserve	Egalisatiefunctie: Het meerjarenprogramma externe veiligheid heeft een begroting van € 4.532.309 voor de periode 2011-2014. Om tussentijdse vrijval van middelen naar de algemene middelen te voorkomen is een

Naam reserve	Reserve DU-uitkering Externe Veiligheid
	bestemmingsreserve ingesteld.
Voedingsplan	Decentralisatie-uitkering via het provinciefonds.
Bestedingsplan	Uitvoeringsprogramma externe veiligheid.
Maximum omvang	€ 4.532.309
Beginstand 1-1-2018	€ 1.378.456
Vermindering	€ 271.546
Vermeerdering	€ 23.300
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 1.130.210

Naam reserve	Reserve DU-uitkering Regionale Luchthavens
Instellingsdatum PS-besluit	22 juni 2013 (Jaarstukken 2011).
Doel van de reserve	Egalisatiefunctie. De middelen die via de decentralisatie-uitkering zijn geoormerkt en ontvangen moeten behouden blijven voor regionale luchthavens.
Voedingsplan	Decentralisatie-uitkering via het provinciefonds.
Bestedingsplan	Op afroep beschikbaar voor het bestemde doel.
Maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 126.858
Vermindering	€ 26.500
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 100.358

Naam reserve	Reserve DU-uitkering PAS
Instellingsdatum PS-besluit	13 juni 2013 (Jaarstukken 2012)
Doel van de reserve	Egalisatiefunctie. De middelen die via de decentralisatie-uitkering zijn geoormerkt en ontvangen moeten behouden blijven voor Programmatische aanpak stikstof.
Voedingsplan	Decentralisatie-uitkering via het provinciefonds.
Bestedingsplan	Op afroep beschikbaar voor het bestemde doel.
Maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 16.606.483
Vermindering	€ 9.485.318
Vermeerdering	€ 9.778.458
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 16.899.623

Naam reserve	Reserve DU-uitkering Natuur
Instellingsdatum PS-besluit	13 juni 2013 (Jaarstukken 2012)
Doel van de reserve	Egalisatiefunctie. De middelen die via de decentralisatie-uitkering zijn geoormerkt en ontvangen moeten behouden blijven voor Natuur.
Voedingsplan	Decentralisatie-uitkering via het provinciefonds.
Bestedingsplan	Op afroep beschikbaar voor het bestemde doel.
Maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 1.037.212
Vermindering	€ 88.010

Naam reserve	Reserve DU-uitkering Natuur
Vermeerdering	€ 277.594
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 1.226.796

Naam reserve	Reserve DU-uitkering Gebiedsontw. Ooijen-Wanssum
Instellingsdatum PS-besluit	19 juni 2014 (Jaarstukken 2013)
Doel van de reserve	Egalisatiefunctie. De middelen die via de decentralisatie-uitkering zijn geoormerkt en ontvangen moeten behouden blijven voor het project Ooijen-Wanssum
Voedingsplan	Decentralisatie-uitkering via het provinciefonds.
Bestedingsplan	Op afroep beschikbaar voor het bestemde doel.
Maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 37.403.936
Vermindering	€ 28.027.112
Vermeerdering	€ 37.004.673
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 46.381.497

Naam reserve	Reserve DU-uitkering Na-ijlende effecten mijnbouw
Instellingsdatum PS-besluit	22-06-2018
Doel van de reserve	Egalisatiefunctie. Bij brief van 10-02-2017 (kenmerk DGETM-EO / 17014164) van het Ministerie van Economische Zaken zijn afspraken gemaakt over de uitvoering en financiering van het maatregelenpakket naar aanleiding van het onderzoek naar na-ijlende gevolgen van de steenkolenwinning.
Voedingsplan	Decentralisatie-uitkering via het provinciefonds.
Bestedingsplan	Uitvoering van het afgesproken maatregelenpakket, te weten: - het lokaliseren, het jaarlijks inspecteren en het saneren van de 59 historische schachten in de gemeente Kerkrade; - jaarlijkse inspectie van de industriële schachten en het saneren van zes aangewezen industriële schachten; - het monitoren van de bodembeweging in de regio aan de hand van InSardata; - het monitoren van het mijnwater en grondwater, zowel de stijging als de kwaliteit; - monitoring van de aanwezigheid van mijngas in gebouwen in het Oostelijk gedeelte van het voormalige steenkoolwinningsgebied in Limburg. E.e.a. conform GS-nota van 28-03-2017 (documentnummer 2017/20716).
Maximum omvang	n.v.t.
Rentetoevoeging	n.v.t.
Looptijd reserve	Met het Rijk is afgesproken dat de bijdrage structureel is. Er is geen eindmoment door EZ aangegeven met betrekking tot haar financiële bijdrage, jaarlijks wordt de voortgang met EZ geëvalueerd.
Beginstand 1-1-2018	€ 0
Vermindering	€ 0
Vermeerdering	€ 2.047.805
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 2.047.805

Naam reserve	Reserve Onderhoud gebouwen
Instellingsdatum PS-besluit	14 december 2018
Doel van de reserve	Egaliserende functie. Tijdelijk ter vervanging van de voorziening onderhoud gebouwen tot er een nieuw onderhoudsplan is vastgesteld
Voedingsplan	Vrijval onderhoudsvoorziening incl. de beoogde storting minus de werkelijke lasten.
Bestedingsplan	Op afroep beschikbaar voor het bestemde doel.
Maximum omvang	Tot het nieuwe onderhoudsplan is vastgesteld.
Beginstand 1-1-2018	€ 0
Vermindering	€ 0
Vermeerdering	€ 3.512.845
Rentetoevoeging	N.v.t.
Stand per 31-12-2018	€ 3.512.845

Naam reserve	Reserve DU Verkeer en vervoer
Instellingsdatum PS-besluit	6 november 2015
Doel van de reserve	Egalisatiefunctie. De middelen die via de decentralisatie-uitkering zijn geoormerkt en ontvangen moeten behouden blijven als onderdeel van de bereikbaarheidsmiddelen.
Voedingsplan	Decentralisatie-uitkering via het provinciefonds.
Bestedingsplan	Op afroep beschikbaar voor het bestemde doel.
Maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 144.519.513
Vermindering	€ 114.067.453
Vermeerdering	€ 86.765.160
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 117.217.220

Naam reserve	Reserve DU Electrificatie Maaslijn
Instellingsdatum PS-besluit	6 november 2015
Doel van de reserve	Egalisatiefunctie. De middelen die via de decentralisatie-uitkering zijn geoormerkt en ontvangen moeten behouden blijven als onderdeel van de bereikbaarheidsmiddelen.
Voedingsplan	Decentralisatie-uitkering via het provinciefonds.
Bestedingsplan	Op afroep beschikbaar voor het bestemde doel.
Maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 6.994.096
Vermindering	€ 0
Vermeerdering	€ 5.979.000
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 12.973.096

Naam reserve	Reserve aandelentransactie LIOF
Instellingsdatum PS-besluit	5 februari 2016
Doel van de reserve	Als onderdeel van de aandelentransactie LIOF met het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK), vloeit € 8,0 mln. van de overnameprijs terug naar de Provincie. Deze middelen moeten conform de koopovereenkomst in samenspraak met het Ministerie van EZK worden

Naam reserve	Reserve aandelentransactie LIOF
	ingezet voor nieuwe investeringen in Limburg of dienen ter vervanging van de jaarlijkse subsidie van het Ministerie van EZK aan LIOF indien deze (landelijk) komt te vervallen.
Voedingsplan	Eenmalig bij het effectueren van de transactie met het Ministerie van Economische zaken, waarbij € 8,0 mln. van de overnameprijs terugvloeit naar de Provincie.
Bestedingsplan	De middelen worden in samenspraak met het Ministerie van EZK ingezet voor nieuwe investeringen in Limburg of dienen ter vervanging van de jaarlijkse subsidie van het Ministerie van EZK aan LIOF indien deze (landelijk) komt te vervallen.
Maximum omvang	€ 8.000.000
Beginstand 1-1-2018	€ 8.000.000
Vermindering	€ 994.000
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	Ja
Stand per 31-12-2018	€ 7.006.000

Naam reserve	Reserve DU Zoetwatermaatregelen
Instellingsdatum PS-besluit	4 november 2016
Doel van de reserve	Egaliserende functie. De nog niet geclaimde gelabelde gelden voor Zoetwatermaatregelen worden in deze reserve gestort en aangewend op moment dat ze geclaimd worden. De cofinanciering van het rijk loopt niet parallel aan de uitbetaling aan de partners.
Voedingsplan	Decentralisatie-uitkering via het provinciefonds.
Bestedingsplan	Op afroep beschikbaar voor het bestemde doel.
Maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 1.243.381
Vermindering	€ 1.243.381
Vermeerdering	€ 3.797.585
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 3.797.585

Naam reserve	Bestemmingsreserve realisatie N266
Instellingsdatum PS-besluit	7 november 2014
Doel van de reserve	Financiële dekking investeringskosten infrastructuur N266
Voedingsplan	De in de exploitatiebegroting gereserveerde middelen worden in deze reserve gestort. 2015: € 5 mln. 2016: € 3 mln.
Bestedingsplan	Op afroep beschikbaar voor het bestemde doel.
Maximum omvang	€ 8 mln.
Rentetoevoeging	Nee
Beginstand 1-1-2018	€ 7.999.307
Vermindering	€ 0
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 7.999.307

6.4.3.2. Voorzieningen

Voorzieningen maken onderdeel uit van het vreemd vermogen. Voorzieningen worden gevormd wegens:

- verplichtingen en verliezen, waarvan de omvang op de balansdatum onzeker is, doch redelijkerwijs in te schatten;
- op balansdatum bestaande risico's ter zake van bepaalde te verwachten verplichtingen of verliezen waarvan de omvang redelijkerwijs is in te schatten;
- kosten die in een volgend begrotingsjaar zullen worden gemaakt, mits het maken van die kosten zijn oorsprong mede vindt in het begrotingsjaar of in een voorafgaand begrotingsjaar en de voorziening strekt tot een gelijkmatige verdeling van lasten over een aantal begrotingsjaren.

€ x 1.000

	Boekwaarde 31-12-2017	Toevoeging	Vrijval	Aanwending	Boekwaarde 31-12-2018
Voorziening voor toekomstige verplichtingen, verliezen en risico's					
Voorziening APPA	7.584	645	0	251	7.978
Voorziening sociaal plan 2011-2016	62	154	0	63	152
	7.646	**798**	**0**	**315**	**8.130**
Lasten-egaliserende voorzieningen					
Voorziening onderhoud provinciale gebouwen	5.692	2.055	3.513	4.234	0
	5.692	**2.055**	**3.513**	**4.234**	**0**
Totaal	**13.338**	**2.853**	**3.513**	**4.548**	**8.130**

Nadere toelichting op de voorzieningen:

Naam voorziening	Voorziening APPA
Instellingsdatum PS	22 juni 2012 (Jaarstukken 2011)
Doel van de voorziening	Verplichte dekking van pensioenverplichtingen rondom (voormalige) GS-leden.
Voedingsplan	Jaarlijks, op basis van actuariële berekeningen.
Bestedingsplan	Op basis van werkelijke realisatie.
Beginstand 1-1-2018	€ 7.584.108
Vermindering	€ 251.129
Vermeerdering	€ 644.714
Eindstand 31-12-2018	€ 7.977.693

Naam voorziening	Voorziening sociaal plan 2011-2016
Instellingsdatum PS	4 november 2011
Doel van de voorziening	Financiering sociaal plan (exclusief salariskosten).
Voedingsplan	Op basis van het coalitieakkoord is € 6 mln. Beschikbaar gesteld en gereserveerd in de bestemmingsreserve reorganisatie 2011-2014. Deze reserve dient als dekkingsbron voor deze voorziening.
Bestedingsplan	Looptijd sociaal plan is 2011-2016. Besteding uit deze voorziening vanaf 2012 op basis van werkelijke kosten, afhankelijk van het aantal herplaatsingskandidaten, de snelheid waarmee passend/geschikt werk voor deze herplaatsingskandidaten gevonden wordt en het gebruik van de faciliteiten in het sociaal plan.
Beginstand 1-1-2018	€ 62.049
Vermindering	€ 63.386
Vermeerdering	€ 153.741
Eindstand 31-12-2018	€ 152.404

Lasten-egaliserende voorzieningen

Naam voorziening	Voorziening onderhoud provinciale gebouwen
Instellingsdatum PS	16 juli 2004
Doel van de voorziening	Egalisatie van de kosten voor groot onderhoud.
Voedingsplan	De dotaties aan de voorziening zijn gebaseerd op het 'Meerjaren-onderhoudsplan 2004-2018'. Eenmaal per vier jaar vindt een actualisatie van het onderhoudsplan plaats. Er wordt rekening gehouden met een jaarlijkse inflatiecorrectie van 3%. De huidige onderhoudsvoorziening is gebaseerd op het meerjarenonderhoudsplan (PS-nota A-279-1) dat op 16 juli 2004 is vastgesteld door Provinciale Staten.
Bestedingsplan	Op basis van daadwerkelijk gerealiseerde onderhoudskosten.
Beginstand 1-1-2018	€ 5.691.832
Vermindering	€ 7.746.414
Vermeerdering	€ 2.054.582
Eindstand 31-12-2018	€ 0

De voorziening onderhoud provinciale gebouwen is vrijgevallen omdat Provinciale Staten nog geen besluit hebben genomen over het nieuwe onderhoudsplan. Dit in lijn met het BBV. De middelen worden tijdelijk gereserveerd in de egalisatiereserve onderhoud provinciale gebouwen. Dit conform PS-besluit d.d. 14-12-2018 (Financiële Eindejaarbijstelling.2018).

Balanspresentatie
Naast bovengenoemde voorzieningen hebben wij risicovoorzieningen getroffen in verband met mogelijke oninbaarheid van vorderingen. Deze zijn gecorrigeerd op de boekwaarde van het betreffende actief (zie toelichting op de balans, vaste activa).

6.4.3.3. Vaste schulden

In onderstaand overzicht wordt het verloop weergegeven van de vaste schulden met een looptijd langer dan één jaar over het jaar 2018.

€ x 1.000

	Boekwaarde per 31-12-2018	Boekwaarde per 31-12-2017
Onderhandse leningen van:		
- binnenlandse banken en overige financiële instellingen	1.627	1.808
- openbare lichamen als bedoeld in art. 1, onderdeel a, Wet Fido	15.882	15.882
Waarborgsommen	1.503	993
Totaal	**19.013**	**18.682**

€ x 1.000

	Saldo 31-12-2017	Vermeer-deringen	Aflossingen	Saldo 31-12-2018
Onderhandse leningen van:				
- binnenlandse banken en overige financiële instellingen	1.808	0	181	1.627
- openbare lichamen als bedoeld in art. 1, onderdeel a, Wet Fido	15.882	0	0	15.882
Waarborgsommen	993	511	0	1.503
Totaal	**18.682**	**511**	**181**	**19.013**

De rentelast van de vaste lening bedraagt over 2018 € 111.907 (6,19% rente over uitstaande restschuld). Deze heeft betrekking op de onderhandse lening pand Mercator, onder de rubriek “binnenlandse banken en overige financiële instellingen”. De overige leningen en waarborgsommen zijn rentevrij.

6.4.4. Vlottende passiva

Onder de vlottende passiva zijn opgenomen:

€ x 1.000

	Boekwaarde per 31-12-2018	Boekwaarde per 31-12-2017
Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan een jaar	77.209	64.202
Overlopende passiva	268.743	231.716
Totaal	**345.952**	**295.918**

Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar
De in de balans opgenomen kortlopende schulden bedragen:

€ x 1.000

	Boekwaarde per 31-12-2018	Boekwaarde per 31-12-2017
Overige schulden	77.209	64.202
Totaal	**77.209**	**64.202**

Overlopende passiva
De specificatie van de post overlopende passiva is als volgt:

€ x 1.000

	Boekwaarde per 31-12-2018	Boekwaarde per 31-12-2017
Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen m.u.v. jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume	224.223	214.430
De van de Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren		
- Europese overheidslichamen	3.796	10.566
- Het Rijk	33.784	319
- Overige Nederlandse overheidslichamen	4.230	4.014
Overige vooruitontvangen bedragen die ten bate van volgende begrotingsjaren komen.	2.710	2.389
Totaal	**268.743**	**231.716**

Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen en m.u.v. jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume:

€ x 1.000

Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen m.u.v. jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume	Saldo 31-12-2018	Saldo 31-12-2017
Transitorische posten op basis van verplichtingen	207.987	205.126
Af te dragen loonheffing, premies e.d.	4.568	5.036
Nog te investeren gekweekte rente Mobiliteitsfonds (v.h. Dijsselbloem)	0	1.324
Grondaankopen (depots)	0	662
Af te dragen BTW	6.823	1.819
RVO inzake natuur- en landschapsbeheer	215	295
Kosten RUD	304	0
Nog te betalen lasten project Ooijen-Wanssum	4.280	0
Diversen	45	167
Totaal	**224.223**	**214.430**

De transitoriaposten ad € 208 mln. bestaan voor 82% (€ 170 mln.) en 18% (€ 38 mln.) openstaande overige verplichtingen.

De in de balans van EU, Rijk en Provincies ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren kunnen als volgt worden gespecificeerd:

€ x 1.000

De van de Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren	Saldo 31-12-2017	Ontvangen bedragen	Vrijgevallen bedragen of terugbetalingen	Saldo 31-12-2018
Europese overheidslichamen				
TouriSME	17	0	17	0
Efro Innovative Action	72	0	72	0
Interreg IIIA	101	0	101	0
Uitvoering 5B-programma	82	0	82	0
EFRO D2 programma	962	0	962	0
Bijdrage Railagenda elektrificatie en spoorverdubbeling Heerlen Landgraaf	9.332	0	5.537	3.796
	10.566	**0**	**6.770**	**3.796**
Het Rijk				
BDU	3	0	2	1
Gebiedsgericht programma luchtkwaliteit	275	5	0	281
DOOR	12	0	12	0
Particulier Natuurontwikkeling	18	0	18	0
Geluidbelastingkaart	9	0	0	9
Bijdrage tramlijn Vlaanderen	0	36.671	4.178	32.493
Bijdrage ET-Pathfinder	0	1.000	0	1.000
	319	**37.676**	**4.211**	**33.784**
Overige Nederlandse overheidslichamen				
Startsubsidie BSB Milieu 2015	150	0	9	142
Bijdragen gemeenten toekomst MAA	400	400	0	800
Routenetwerk GOMV	3.463	0	175	3.289
	4.014	**400**	**183**	**4.230**
Totaal	**14.898**	**38.076**	**11.164**	**41.810**

Overige vooruit ontvangen bedragen die ten bate van volgende begrotingsjaren komen:

€ x 1.000

Overige vooruitontvangen bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen.	Saldo 31-12-2018	Saldo 31-12-2017
Transitoria vooruitontvangen	1.680	1.358
Bijdragen samenwerking regiofondsen	517	517
Bijdragen Ruimte voor Ruimte 1e en 2e tranche	513	513
Totaal	**2.710**	**2.389**

6.4.5. Niet uit de balans blijkende verplichtingen

Meerjarige contracten natuurbeheer

De in het verleden afgegeven meerjarige subsidiebeschikkingen functieverandering PSN/SKNL scheppen meerjarige verplichtingen. Deze subsidiebeschikkingen zijn in opdracht van de provincie Limburg verstrekt door de Rijksdienst Voor Ondernemend Nederland (RVO).
Er zijn beschikkingen afgegeven voor een resterend totaal verplichtingenbedrag van € 41,67 mln. De looptijd is variabel van 1 jaar tot en met 20 jaar. Per jaarschijf worden deze in de toekomst weggezet onder het Natuur en Landschapsbeheer, natuurgebieden beheer, voor een totaal bedrag van € 2,25 mln. per jaar.

Gewaarborgde leningen en andere garantieverplichtingen 2018

In onderstaande tabel staan de gewaarborgde leningen en andere garantieverplichtingen:

(Bedragen x € 1.000)

Organisatie	Met/zonder zekerheid	Datum GS/PS besluit	Garantstelling in € per 31-12-2017	Garantstelling in € per 31-12-2018	Mutatie 2018
Nationaal Groenfonds	zonder		4.611	3.959	-/- 652
Ruimte voor Ruimte Limburg CV		GS 27-11-12/ PS 12-10-12	10.000	16.000	6.000
Zon PV TPN	zonder	GS 7-4-15	41	41	0
Sectorplan Grenzenloos werken	zonder	GS 8-9-2015	916	0	-/- 916
B.V. Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo	zonder	PS 16-12-16/ GS 24-1-17	5.860	2.930	-2.930
Totaal			21.428	22.930	1.502

Ultimo 2018 bedraagt de totale garantstelling € 22,9 mln., ruim € 1,5 mln. hoger dan de totale garantstelling per ultimo 2017. De belangrijkste wijzigingen zijn hieronder toegelicht.

- Nationaal Groenfonds
  Het Nationaal Groenfonds heeft per ultimo 2018 € 53,5 mln. aan convenantsleningen uitstaan. De provincie staat garant voor 7,4% van dit leningbedrag, zijnde € 3,96 mln. Dit betreft een uitvoeringsregeling van het Rijk. Het Nationaal Groenfonds ontvangt jaarlijks ten behoeve van de grondverwerving EHS € 11,34 mln. van alle provincies gezamenlijk, waarmee zogenaamde convenantsleningen kunnen worden gefinancierd. Het Limburgs aandeel hierin bedraagt jaarlijks € 0,84 mln. Het risico dat de provincie wordt aangesproken in het kader van deze garantstelling is daarmee nihil.
- Ruimte voor Ruimte Limburg CV
  De provinciale garantstelling is in het kader van de regulier overeengekomen aflossingen op de verstrekte lening door NWB gestegen met € 6 mln. tot € 16 mln. ultimo 2018. De oorzaak is het vervallen van de contragarantstelling van BPD als gevolg van de overname van het aandeel van BPD in Ruimte voor Ruimte CV door de Provincie Limburg.
- B.V. Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo
  De provinciale garantstelling aan BNG Bank ad € 5,86 mln. is in 2017 verleend voor twee door BNG Bank verstrekte leningen van totaal € 10 mln. aan de B.V. als uitvloeisel van de vervlechting Greenport Venlo. De Provincie staat garant voor 58,6% van de leningen, de overige aandeelhouders in de B.V. zijn medegarant. Vanwege de reguliere aflossing op één van de door BNG verstrekte leningen is de provinciale garantstelling medio 2018 verlaagd met € 2,93 mln. De einddatum van de resterende BNG lening is 1-7-2019.

Greenport Venlo

Per 1 februari 2017 is het vervlechtingstraject Greenport Venlo afgerond. Dit is vervat is een tweetal samenwerkingsovereenkomsten voor de B.V. Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo en de B.V. Campus Vastgoed Greenport Venlo. In de SOK is de vordering inzake Greenportlane op het ontwikkelbedrijf en gemeente Venlo opgenomen, van respectievelijk € 29,9 mln. te ontvangen in 20 termijnen en € 1,42 mln. te ontvangen in januari 2018.

Omdat deze vordering van € 31,4 contractueel is vastgelegd zou deze normaliter op de balans verantwoord worden. Echter, omdat deze vordering een bijdrage in de investeringen in de

Greenportlane vormt mag uit hoofde van BBV deze enkel verantwoord worden in lijn met gedane investeringen. Derhalve is op de balans € 17,7 mln. verantwoord en is er sprake van een niet uit de balans blijkende vordering van € 6,4 mln. Samen € 24,1 mln., zijnde de resterende contractuele vordering na ontvangen betalingen.

Overige langlopende contracten

De provincie is verbonden aan diverse contracten die voor 2019 en/of later zijn voorzien.

(Bedragen x € 1.000)

Soort/aard opdracht	Looptijd contract t/m	Totale opdrachtwaarde 2019 e.v.
Buitenring Parkstad Limburg	2019	11.144
N280	2020	37.244
Gebiedsontwikkeling Ooijen Wanssum	2020	66.764
Maaslijn/electrificatie/Railagenda	2019	10.384
Div (Investerings)projecten	2019	7.730
Regionaal Historisch Centrum	2019	411
IPO	2019	1.080
Wagenpark	2019	516
Warmtevoorziening	2025	1.120
Catering/Automatenvoorziening	2021	1.189
Schoonmaak	2020	1.865
Trainees	2021	665
Auditkosten EMR	2020	886

Arbeidskosten gerelateerde verplichtingen

De arbeidskosten gerelateerde verplichtingen bestaan uit niet opgenomen vakantie-uren. Voor deze verplichting is, conform BBV, geen voorzieningen in de jaarrekening opgenomen.

6.5. Toelichting op het overzicht baten en lasten 2018

6.5.1. Algemeen

De opstelling van de jaarrekening is net als de begroting, conform BBV, een stelsel van baten en lasten. Dit betekent dat de lasten en baten in de jaarstukken worden opgenomen onverschillig of zij tot inkomsten of uitgaven in dat jaar hebben geleid.
De indeling van de baten en de lasten per product en begrotingsprogramma's bij de jaarstukken is identiek aan de begroting 2018.
In deel 1 van dit document 'Programmaverantwoording' zijn de financiële resultaten en belangrijkste afwijkingen tussen de begroting ná wijzigingen en daadwerkelijke realisatie per begrotingsprogramma toegelicht (zie 3e W-vraag: "Wat heeft het gekost?" van deel 1 Programmaverantwoording). Deze analyse maakt daarmee onderdeel uit van de jaarstukken.

In het kader van begrotingsrechtmatigheid merken wij het volgende op:
Op een drietal begrotingsprogramma's zijn overschrijdingen geconstateerd. Deze zijn vooral het gevolg van faseringseffecten, welke passen binnen het bestaande beleid.

In het programma 4.3 zijn de algemene dekkingsmiddelen opgenomen en de stelpost onvoorzien. Voor de analyse op de afwijkingen van realisatie t.o.v. begroting verwijzen wij naar dit hoofdstuk.

6.5.2. Analyse resultaatafwijkingen 2018

Het vrije resultaat Jaarstukken 2018 bedraagt € 6,61 mln. na verwerking van de overboekingsvoorstellen. Dit vrije resultaat wordt als volgt bestemd:
Dit vrije resultaat wordt als volgt bestemd:

- € 1 mln. voor de verhoging van het subsidieplafond voor het project 75 jaar bevrijding;
- € 2,95 mln. als alternatieve dekking voor de Einstein Telescope;
- € 2,66 mln. vloeit terug naar de Immunisatiereserve, conform de financiële spelregels.

Dit gebeurt na besluitvorming door Provinciale Staten over de bestemming van het resultaat.

Op begrotingsbasis was in 2018 reeds rekening gehouden met een voordelige ontwikkeling van het begrotingsresultaat. Per saldo (stand Financiële Eindejaarbijstelling 2018) is daarom al € 5,18 mln. aan de Immunisatiereserve toegevoegd. Met de toevoeging van het vrije resultaat 2018 ad € 2,66 mln. levert dit voor 2018 per saldo een voordelig effect op van € 7,84 mln. De totale omvang van de Immunisatiereserve sluit daarmee op € 1,019 mld.

Resultaat Jaarstukken 2018

In onderstaande tabel zijn de belangrijkste verschillen op het resultaat na verrekening met daarvoor bestemde reserves of balansposten samengevat:

€ x 1 mln.

Verschillen met invloed op resultaat na verrekeningen met egaliserende reserves/balansposten	Resultaat	Effect	Overboeking naar 2019 e.v.
1.Reguliere baten en lasten in programma's	11,94	V	11,50
2.P-begroting	6,94	V	6,57
3. Overhead	2,52	V	1,85
4.Kapitaallasten	0,06	V	
5.Opcenten MRB	-0,24	N	
6.Algemene uitkering provinciefonds	0,21	V	
7.Voorziening APPA	-0,19	N	
8.Resultaat beleggingen/overige eigen middelen	0,08	V	
9.Resultaat voorgaande dienstjaren	4,18	V	0,80
10. Vrijval van reserves	1,83	V	
Totale resultaatafwijking begroting vs realisatie	**27,33**	**V**	**20,72**
Vrije resultaat Jaarstukken 2018	**6,61**	**V**	

In de Programmaverantwoording van de Jaarstukken 2018 zijn de financiële resultaten en belangrijkste afwijkingen op het niveau van het begrotingsprogramma toegelicht bij de 3e W-vraag: “Wat heeft het gekost?. Onderstaand worden de verschillen in het resultaat tussen raming en realisatie 2018 op hoofdlijnen toegelicht. Alsmede de overboekingen die ten laste van het resultaat 2018 gaan.

1. Reguliere lasten en baten in programma’s

Het verschil ad € 11,94 mln. wordt voor het grootste deel verklaard door € 11,50 mln. aan overboekingsvoorstellen (subsidieregelingen, projecten die doorschuiven enz.)

2. P-begroting

Binnen de p-begroting is sprake van een voordelig verschil van € 6,94 mln. Dit resultaat bestaat uit:

- € 4,30 mln. conform de meerjarige P-begrotingsplanning 2016-2021 overeenkomstig stand P-begroting Eindejaarsbijstelling 2018;
- € 1,07 mln. hoger gegenereerde inkomsten uit doorbelastingen naar derden en kopen verlofdagen overeenkomstig de cao;
- € 1,20 mln. vacatureruimte;
- € 0,09 mln. lagere kosten GS a.g.v. afname aantal gedeputeerden in 4e kwartaal;
- € 0,27 mln. lagere kosten voormalig personeel/bestuur;
- € 0,01 mln. lagere kosten PS.

Van dit resultaat ad € 6,94 mln. wordt conform de geactualiseerde meerjarige P-begroting € 6,57 mln. overgeboekt naar 2019 e.v.. Zie onderstaand het verloop van de P-begroting.

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Overboeking	3,9	3,4	4,2	6,5	4,2	2,2
Restitutie	-2,0	-1,0	-0,5			
Per jaar saldo	1,5	1,8	2,8	-2,3	-2,0	-1,3
Cumulatief saldo:	3,4	4,2	6,5	4,2	2,2	0,9

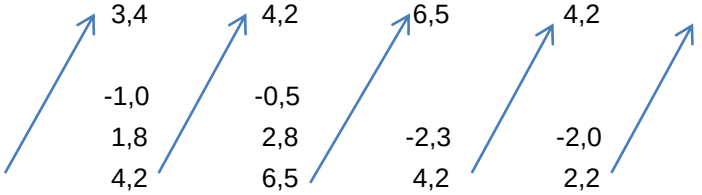

3. Overhead

Het voordelige verschil met betrekking tot overhead bedraagt € 2,52 mln. Dit bestaat uit:

- het restant Persoonlijk Ontwikkel Budget (POB) ad € 1,35 mln. welk bedrag conform cao afspraken gehandhaafd dient te blijven en derhalve wordt overgeboekt naar 2019;
- het restantbudget medewerkersontwikkeling (MO) ad € 0,15 mln. welk bedrag wordt overgeboekt naar 2019 zodat er meer ruimte is om de opleidings- en ontwikkelwensen en verplichtingen te borgen welke voortvloeien uit de nieuwe cao;
- het restantbudget Vitaliteit en duurzame inzetbaarheid ad € 0,35 mln. welk bedrag wordt overgeboekt naar 2019 voor de verdere uitvoering van de menukaart.

Het restant ad € 0,66 mln. betreft het verschil tussen ingeschatte raming van de kosten en de daadwerkelijke uitgaven van diverse posten met betrekking tot huisvesting, ict, management, facilitaire diensten, financiën etc.
Van dit resultaat ad € 2,52 mln. wordt € 1,85 mln. overgeheveld naar 2019.

4. Kapitaallasten

Per saldo is sprake van een voordelig effect op het resultaat van € 0,06 mln. als gevolg van faseringen van projecten.

5. Opcenten MRB

De opbrengst opcenten MRB over 2018 is 0,23% (€ 0,24 mln.) minder dan geraamd. Bij de tweede afwijkingenrapportage in 2018 is op basis van de autonome groei van het wagenpark en verschuiving naar andere (ergo zwaardere) gewichtsklassen binnen het wagenpark de geraamde opbrengst positief bijgesteld met € 1,78 mln., waarmee de totaal geraamde opbrengst op € 106,95 mln. kwam. Op realisatiebasis is € 0,24 mln. minder ontvangen. Oorzaak hiervan is dat de voorziene groei voor 2018 marginaal lager ligt dan geprognosticeerd.

Naar de toekomst zijn een tweetal ontwikkelingen van belang:

- een ontwikkeling welke zich recentelijk heeft aangediend met een mogelijke toenemende impact op de opbrengst provinciale opcenten is de groeiende markt van de private lease. Aangezien de leasemaatschappijen en niet de gebruiker belastingplichtig zijn, kan er sprake zijn van een weglekeffect naar die provincies waar deze maatschappijen zijn gevestigd. De tien grootste leasemaatschappijen van Nederland zijn niet in Limburg gevestigd. In 2018 was de invloed op de opbrengst opcenten nog marginaal;
- naast de gevolgen van de toenemende private lease markt is daarnaast sprake van een geleidelijke toename van elektrische auto's die momenteel vrijgesteld zijn van motorrijtuigenbelasting. Voor 2018 was het absolute aantal in de Provincie nog relatief gering maar gelet op het concept Klimaatakkoord, waarin is afgesproken dat na 2030 geen fossiele auto meer wordt verkocht, zal de invloed op de opbrengst opcenten op de hoofdsom motorrijtuigenbelasting van enorme invloed zijn. In 2019 worden met Rijk afspraken gemaakt over mogelijke oplossingen

om inkomstenderving voor de provincies te compenseren. Voor de periode 2021-2024 komt een wijziging in de Provinciewet waarmee de provincies de mogelijkheid krijgen om alle – dus ook elektrische – in de opcentenheffing te betrekken. Vanaf 2025 bestaan plannen om een brede stelselherziening te gaan invoeren.

6. Algemene uitkering provinciefonds

De algemene uitkering uit het provinciefonds is gebaseerd op de decembercirculaire 2018. De gevolgen van deze circulaire zijn in verband met de late verschijningsdatum van deze circulaire niet in de begroting 2018 verwerkt. Voor de algemene uitkering heeft de decembercirculaire een hogere uitkering tot gevolg van € 0,2 mln. De toename wordt vooral verklaard door vier kleine toevoegingen en een actualisering van de volumina van twee verdeelmaatstaven.

7. Voorziening APPA

In de primitieve begroting 2018 werd een toevoeging aan de voorziening APPA geraamd van € 0,85 mln. In de 1e Afwijkingenrapportage 2018 werd deze toevoeging verlaagd naar € 0,45 mln. De werkelijke toevoeging aan de voorziening bedroeg in 2018 € 0,64 mln. en wordt veroorzaakt door een stijging van de rekenrente voor de betreffende pensioenvoorzieningen.

8. Resultaat beleggingen/overige eigen middelen

Per saldo is een voordelig effect ontstaan van € 0,08 mln. Dit betreft enkele voor- en nadelen, waarvan een extra storting in de Risicoreserve Financieel Instrumentarium ad € 0,67 mln. relevant is. Dit is gebeurd op basis van de analyse van het provinciale portfolio waarvan in onderdeel 5.8 een uitgebreide toelichting is opgenomen.

9. Afrekeningen voorgaande dienstjaren

Ten opzichte van de ramingen in de begroting 2018 is een voordelig verschil aan afrekeningen uit oude dienstjaren verantwoord van in totaal € 4,18 mln. waarvan € 0,80 mln. betrekking heeft op projecten ISV.
In de Memorie van Toelichting bij de Begroting 2017 (PS 4-11-2017) is afgesproken dat de vrijval van middelen ISV en de Motie Bouw voor 75% kunnen worden ingezet voor nog lopende ISV-dossiers met een aantoonbaar tekort als gevolg van gewijzigde omstandigheden en als aanvulling voor stedelijke ontwikkeling voor kleinere gemeenten. In 2018 wordt daarom € 0,80 mln. overgeboekt naar 2019 ter financiering van nog lopende ISV-dossiers en als aanvulling voor Stedelijke Ontwikkeling voor de kleinere gemeenten. Het resterende voordeel van € 2,62 mln. blijft ten gunste van het vrije resultaat 2018.

10. Vrijval van reserves

Op basis van de doolrichting van de reserves kan ultimo 2018 € 1,83 mln. vrijvallen. Deze vrijval heeft betrekking op:

- vrijval van de risicoreserve grondexploitaties bedraagt € 1,04 mln. Uit de verplichte paragraaf grondbeleid is gebleken dat de risico's reeds zijn voorzien. Daarmee wordt dit surplus 2018 dat ontstaat na de verplichtingen rondom Marsna papier toegevoegd aan het resultaat 2018;
- de reserve reorganisatie ad € 0,79 mln. Nadat bij de Financiële Eindejaarsbijstelling al € 0,5 mln. was vrijgevallen, komt ook het restant beschikbaar. Er rustte nog een claim van de belastingdienst op dit restant, maar deze is komen te vervallen.

Overboekingsvoorstellen

Het totale bedrag aan overboekingsvoorstellen bedraagt € 37,09 mln.. Hiervan wordt € 20,72 mln. gedekt uit het voordelige resultaat 2018. Het restant van de overboekingen ad € 16,37 mln. wordt

gedekt uit daarvoor bestemde reserves. Zie de bijlage voor een specificatie van de overboekingsvoorstellen.
De voorstellen die op deze lijst zijn opgenomen, voldoen aan de criteria zoals afgesproken met het college. Dit betreft financieel-technische aanpassingen van de fasering van uitgaven:

- besluiten door PS/GS in deze statenperiode;
- structuurversterkende projecten;
- begrotingsposten met een aantoonbare wettelijke c.q. contractuele verplichting danwel project met een meerjarige looptijd;
- structurele budgetten waarbij er aantoonbare/onvermijdbare lasten zijn als gevolg van een onderliggend GS-besluit/contract/geplaatste order;
- doorlopende subsidieregelingen.

6.5.3. Incidentele baten en lasten

Op hooflijnen voert de provincie een financieel beleid waarbij coalitiemiddelen een incidenteel karakter hebben. De financiële vertaling van het beleid uit zich in verstrekken van subsidies en uitvoeren van projecten. Aan de batenkant worden bijvoorbeeld decentralisatie-uitkeringen tot incidentele baten gerekend.

Deze handelwijze leidt ertoe dat de begrotingsruimte voor nieuwe statenperiodes gemaximaliseerd wordt. Dit uit zich in de meerjarenramingen in een oplopend begrotingsresultaat.
Wettelijke taken en structurele subsidierelaties met bijvoorbeeld maatschappelijke organisaties daarentegen hebben een structureel karakter.

In bijlage 1 van dit document is een detailoverzicht opgenomen van de in 2018 gerealiseerde incidentele lasten en baten per begrotingsprogramma. Dit in lijn met de BBV-notitie “Structurele en incidentele baten en lasten” d.d. 30-8-2018. Voor specifieke inhoudelijke toelichtingen verwijzen wij naar de programmarealisatie en de daarin vermelde 3^{e} W-vraag.

E.e.a. samengevat leidt tot onderstaand structurele saldo:

€ x 1 mln.

	Ultimo 2018
Gerealiseerd resultaat 2018	27,3
Incidentele lasten en toevoegingen reserves	506,6
Incidentele baten en onttrekkingen reserves	469,9
Structureel saldo jaarrekening 2018	**64,0**

Het effect van de incidentele lasten en baten bedraagt € 36,6 mln.

Overzicht incidentele baten en lasten

€ x 1.000

	Begrotingsprogramma	Lasten	Baten	Saldo
101	**Investeringsklimaat**			
	Samenwerking Triple Helix organisaties	300		-300
	MKB Ondersteuningspunt	100		-100
	Innovatiepilots in bredere MKB	191		-191
	Project 'Sciences programma'	6.230		-6.230
	Acquisitie	1.765		-1.765
	Kennis-as project ITEM	884		-884
	Procesmiddelen ontwikkeling luchthaven MAA	182		-182
	Diverse interregprojecten	252		-252
	Subsidieregeling MKB Innovatiestimulering	4.899	1.330	-3.569
	Internationale samenwerking/handelsmissies	115		-115
	Voorbereidingskosten Supplier Park IPS	106		-106
	Structuurversterking Z-Limburg Brainport	128		-128
	Dividend LIOF		2.000	2.000
	Knelpuntenfonds	-1.538		1.538
	Communicatie Kennis-As Brightlands	216		-216
	Procesmiddelen Kennis-As Brightlands	678		-678
	Afwaardering diverse deelnemingen	4.992		-4.992
	Overige	178	169	-9
102	**Innovatiekracht**			
	Uitvoering innovatieprogramma's	403		-403
	LLTL2	4.275		-4.275
	Sloop gebouwen Chemelot	710		-710
	Procesmiddelen gebiedsontwikkeling BL-MHC	106		-106
	Brightlands Innovation Network Greenport (BING)	168		-168
	Expertisecentrum Forensische Radiologie	230		-230
	Inzet LIOF versterking Agrofoodsector	426		-426
	Procesmiddelen Greenport Venlo	262		-262
	Subsidie kogelvangers OLS	100		-100
	Personalised Nutrition	1.180	150	-1.030
	University College	2.207		-2.207
	Big Data Center Heerlen	400		-400
	Kennis-As project LIME	886		-886
	Programma Techruption	1.146		-1.146
	Voorbereiding Bio Treat Centrum		100	100
	Investeringsplan toerisme en recreatie	3.846		-3.846
	BC Expertise en Innovatiecentrum BISS	1.056		-1.056
	Gebouw vml. Raad van Arbeid Venlo	3.500		-3.500
	Diverse interregprojecten	421	70	-351
	Limburg Makers	2.600		-2.600
	Slot Schaesberg	217		-217
	Toevoeging voorziening Californië Wijnen Geothermie	1.317		-1.317
	AM Institute for Biobased Materials	1.286		-1.286
	Brightlands Innovation Factory (BIF)	333		-333
	Dividend Greenport Venlo		706	706
	Campusorganisatie	249		-249
	DU Problematiek vakantieparken		100	100
	Afwaardering deelnemingen	12.023		-12.023
	Overige	188	318	130
103	**Onderwijs en arbeidsmarkt**			
	Grensoverschrijdende arbeidsmarkt	478		-478
	Project De Werkplaats	685		-685
	Educatieve Agenda Limburg	1.306		-1.306
	Global parliament of youth mayors	600		-600
	Human Capital Agenda's/Techniekpact	1.498		-1.498
	Onderwijs als schakel	173		-173
	Interregproject Train4SmartServices	358		-358
	Euregionaal onderwijs	196		-196
	Gelijke kansen in het onderwijs	100		-100
	LWA Actielijn 1: Arbeidsmarktregio's	2.325		-2.325
	Project Dare2Share	200		-200
	Aanvalsplan Integratie uitvoering motie 687	306		-306
	Aanvalsplan Zo Werkt Limburg	1.505		-1.505
	Overige	28	8	-20
		68.971	**4.951**	**-64.020**

€ x 1.000

	Begrotingsprogramma	Lasten	Baten	Saldo
201	**Sociale innovatie en participatie**			
	Veilig opgroeien en opvoeden	105		-105
	Ondersteunen transformatie	904		-904
	Project Jong Leren Eten Limburg	100	50	-50
	Passend wonen in de buurt	1.055		-1.055
	Structuurversterkende investeringen in kernen	515		-515
	SAL Experimenteerregeling	290		-290
	Uitvoering motie 2356 Regenboogprovincie	115		-115
	UP vitaler L'burg: actielijn participatie	1.938	29	-1.909
	UP vitaler L'burg: actielijn soc. innovatie	2.079		-2.079
	De gezonde basisschool van de toekomst	1.264		-1.264
	Overige	151		-151
202	**Cultuur**			
	Ambitiedocument Creatieve Industrie	176		-176
	Subsidieregeling bovenlokale evenementen	327		-327
	Muziekonderwijs op scholen	173		-173
	Inspelen op incidentele ontwikkelingen	738		-738
	Beleidskader cultuur	1.757		-1.757
	Diverse subsidieregelingen	2.404		-2.404
	Stichting Popmuziek Limburg	230		-230
	Culturele kansen	181		-181
	Cultuureducatie	408	17	-391
	Plan van aanpak Snel Internet Limburg	145		-145
	Archeologie	1.195	-46	-1.241
	Via Belgica	203	34	-169
	Digitale agenda en regionale media	239	18	-221
	Intensivering beleid musea	106		-106
	Monumenten en kerken	6.372		-6.372
	Overige	636		-636
203	**Sport**			
	Bijzondere sportevenementen	987		-987
	Uitvoeringsprogramma Sport	2.556		-2.556
	Wielerdossier	250		-250
	Overige	1		-1
204	**Stedelijke ontwikkeling**			
	Q4/Maasfront Venlo	150		-150
	Businesscases Parkstad	3.055		-3.055
	Stedelijke ontwikkeling	159	9	-150
	IBA Parkstad	3.364		-3.364
		34.328	**111**	**-34.217**

€ x 1.000

	Begrotingsprogramma	Lasten	Baten	Saldo
301	**Openbaar vervoer en railagenda**			
	Landelijk verbeterprogramma overwegen Horst	1.550		-1.550
	Bereikbaarheid Parkstad-Stadt Aachen	107		-107
	Interregproject SHAREuregio	385		-385
	Uitvoeringsprogramma overstappunten	3.975		-3.975
	Onderhoudsplannen ZLSM	2.024	613	-1.411
	DU Electrificatie Maaslijn		5.979	5.979
	DU spoor Heerlen-Aken	892	1.000	108
	Tram Maastricht Hasselt rijksbijdrage	4.178	4.178	0
	DU Grensoverschrijdende treinverbindingen		667	667
	Onderzoek TEN-t Intercityverbindingen	2.005	1.338	-667
	Overige	104	-75	-179
302	**Bereikbaarheid en mobiliteit**			
	Doorontwikkeling Mobiliteitsplan Limburg	317	5	-312
	Procesmiddelen gebiedsontwikkeling A76	170		-170
	Zuidelijke spooraansluiting Chemelot	400		-400
	Regionale bereikbaarheid/verkeersveiligheid	1.095		-1.095
	ROVL	302		-302
	Fietsprojecten	6.131		-6.131
	MIRT programma Goederencorridors	218		-218
	DU Beter Benutten	224	1.958	1.734
	DU Duurzame mobiliteit		413	413
	Mijn gezonde Groene Loper	800		-800
	Overige	46	-103	-149
303	**Limburgse woningmarkt**			
	Uitvoering transitie Limburgse woningmarkt	132		-132
	Herstructurering Bauduinstraat Maastricht	500		-500
	Grensoverschrijdende woonmonitor	108		-108
	Tenderregeling transitie Limburgse woningmarkt	-400		400
	Pilot renovatie 43 NOM-woningen	264		-264
	Toevoeging voorziening lening Djozz	200		-200
	Vrijval voorziening lening Koopmanshuis		320	320
	Overige	17		-17
304	**Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit**			
	Grondexploitatie	3.940	4.305	365
	Procesmiddelen Buitengoed Geul & Maas	166	105	-61
	Plan van transformatie ENCI-groeve	100		-100
	Aanpak winkelleegstand	206		-206
	Monumentaal erfgoed	105		-105
	Chemelot 2025	265	130	-135
	Onderzoek ontwikkellocatie BPL-gebied	231		-231
	Toev. voorziening lening Prov. Limburg Commandiet BV	4.748		-4.748
	Afwaardering deelnemingen	11		-11
	Overige	129	11	-118
305	**Hoogwaterbescherming langs de Maas**			
	Onderzoek Deltaprogramma Maas	696		-696
	Procesmiddelen Maasdal	545	87	-458
	Ooijen-Wanssum	43.915	52.038	8.123
	Ontwikkelopgave Natuur	-500		500
306	**Water**			
	Ontwikkelopgave Natuur	-1.270		1.270
	DU Zoetwatermaatregelen		2.370	2.370
	DU Grondwaterbeschermingsgebieden		950	950
	Overige	105		-105

€ x 1.000

	Begrotingsprogramma	Lasten	Baten	Saldo
307	**Energie, duurzaamheid en milieu**			
	Opruimen drugsafval	252	201	-51
	Actieprogramma bodem- en ondergrond	2.837		-2.837
	Bestuursdwang	271	22	-249
	Energiebeleid	389		-389
	Impuls omgevingsveiligheid	403	426	23
	Externe veiligheid	272		-272
	Omgevingsvergunning en toezicht Buitenring	257		-257
	Verduurzaming vastgoed verenigingen	896		-896
	Uitvoering duurzaamheidsmaatregelen	332		-332
	Na-ijl effecten mijnbouw	3.209	1.958	-1.251
	Procesmiddelen	1.795		-1.795
	Interregprojecten	484		-484
	DU Het Groene Net	2.740		-2.740
	DU BRZO		760	760
	DU Bodemsanering		1.675	1.675
	RUD-ZL		588	588
	Subsidieregelingen	464		-464
	Overige	136		-136
308	**Plattelandsontwikkeling**			
	RivierParkMaasvallei	172		-172
	Heidsche Peel	287		-287
	Maasgaard	805		-805
	POP3	1.083	223	-860
	Ontwikkelopgave Natuur	-5.095		5.095
	Overige	185		-185
		91.310	**82.142**	**-9.168**
401	**Bestuur**			
	Einstein Telescoop	521	10	-511
	Working on Europe	1.021		-1.021
	Voorziening APPA	645		-645
	Interregprojecten	300	86	-214
	Investeringsagenda gemeente Beekdaelen	2.625		-2.625
	Oplossen Zeelandproblematiek	754		-754
	DU Regioverbinder		124	124
	Overige	233		-233
402	**Bedrijfsvoering**			
	Toevoeging voorziening Sociaal Plan	154		-154
	Vrijval voorziening onderhoud gebouwen		3.513	3.513
403	**Financiën**			
	Afrekeningen oude dienstjaren	31.404	3.625	-27.779
	Dividend Chemelot Campus Vastgoed		1.175	1.175
	Resultaat beleggingstransacties		6.558	6.558
	Overige	63		-63
404	**Provinciale Staten en Griffie**	0		
		37.720	**15.091**	**-22.629**
	Totaal lasten en baten	**232.329**	**102.295**	**-130.034**

€ x 1.000

Begrotingsprogramma	Lasten	Baten	Saldo
Mutatie reserves			
Algemene reserve	99.481	143.618	44.137
Reserve Immunisatie	5.292	34.959	29.667
Risicoreserve SIS	16.867	23.347	6.480
Risicoreserve Grondexploitatie	1.554	2.340	786
Reserve grondwaterbeheer	229		-229
Reserve gladheidsbestrijding	109		-109
Bestemmingsreserve realisatie N280	350		-350
Bestemmingsreserve ZLSM	647	2.024	1.377
Reserve knelpunten economisch beleid		262	262
Reserve culturele kansen		1.208	1.208
Reserve aandelentransactie LIOF		994	994
Reserve onderhoud gebouwen	3.513		-3.513
Reserve reorganisatie 11-16		1.662	1.662
Reserve Transitiefonds	530	1.548	1.018
Reserve waterveiligheid Maas		1.355	1.355
Reserve DU naijl-effecten mijnbouw	2.048		-2.048
Reserve DU Topper bedrijventerreinen		31	31
Reserve DU-uitkering bodemsanering		1.162	1.162
Reserve DU-uitkering Externe Veiligheid	23	272	249
Reserve DU Elektrificatie Maaslijn	5.979		-5.979
Reserve DU regionale luchthavens		27	27
Reserve DU natuur	278		-278
Reserve DU Ooijen-Wanssum	37.005	28.027	-8.978
Reserve DU Zoetwatermaatregelen	3.798	1.243	-2.555
Reserve DU Verkeer en vervoer	86.765	114.067	27.302
Reserve DU-uitkering PAS	9.778	9.485	-293
Totaal reserves	**274.246**	**367.631**	**93.385**
Totaal incidentele lasten en baten	**506.575**	**469.926**	**-36.649**

6.5.4. Structurele onttrekkingen en toevoegingen aan reserves

€ x 1.000

Reserve	Programma	Toevoegingen	Onttrekkingen
Bestemmingreserve NEDAB	1.1	2.902	2.317
Reserve Campusorganisatie Chemelot	1.2		1.500
Bruteringsreserve Limburgs Museum	2.2		206
Bruteringsreserve provinciale gebouwen	2.2		190
Bruteringsreserve Creatieve city	2.2		706
Bestemmingsreserve overdracht Napoleonsweg	3.2		1.965
Bestemmingsreserve realisatie N280	3.2		286
Reserve gladheidbestrijding	3.2		0
Reserve grondwaterbeheer	3.6		360
Reserve zilver brons groene natuur	3.8		340
Reserve decentralisatie-uitkering Natuur	3.8		88
Bruteringsreserve ontschotten Gouvernement	4.2		697
Totaal reserves		**2.902**	**8.655**

6.6. Wet normering topinkomens

Per 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) ingegaan. Deze verantwoording is opgesteld op basis van de volgende op Provincie Limburg van toepassing zijnde regelgeving: voor provincies geeft de WNT specifiek aan wie als topfunctionaris wordt aangemerkt. Dit zijn de secretaris en de griffier. Voor politieke ambtsdragers zoals de Commissaris van de Koningin en gedeputeerden gelden al eenduidige rechtspositieregelingen. In de wet is een maximum opgenomen voor de bezoldiging en ontslagvergoeding van topfunctionarissen, en moeten instellingen daarover rapporteren in de jaarstukken. Het bezoldigingsmaximum in 2018 voor Provincie Limburg is € 189.000. Dit geldt naar rato van de duur en/of omvang van het dienstverband.

Tabel: Bezoldiging topfunctionarissen

Bedragen x € 1	**De heer G. Derks**
Functiegegevens	**Secretaris / Algemeen directeur**
Aanvang en einde functievervulling in 2018	01/01 – 31/12
Deeltijdfactor in fte	1,0
Gewezen topfunctionaris?	Nee
(Fictieve) dienstbetrekking?	Ja
Bezoldiging	
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 168.874,32
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 15.609,48 (incl. VPL-premie € 19.749,00)
Subtotaal	€ 184.483,80 (incl. VPL-premie € 188.623,32)
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	€ 189.000,--
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	N.v.t
Totale bezoldiging	**€ 184.483,80*** (incl. VPL-premie € 188.623,32)**
* Bij beloningen betaalbaar op termijn is de door de werkgever betaalde VPL-premie (Wet aanpassing fiscale behandeling VUT- en prepensioenregelingen en introductie levensloopregelingen) niet opgenomen omdat de functionaris geen aanspraak kan maken op het vroegpensioen waarvoor de premie betaald wordt. Daarbij is aansluiting gezocht bij een uitspraak van de Rechtbank Noord-Holland d.d. 26 april 2017. In de uitspraak van de Rechtbank is opgenomen dat de betreffende premie niet tot de bezoldiging gerekend hoeft te worden als de betrokken functionaris geen aanspraak kan maken op vroegpensioen.	
Gegevens 2017	
Aanvang en einde functievervulling in 2017	01/03 – 31/12
Deeltijdfactor in fte	1,0
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 140.619,72
Beloningen betaalbaar op termijn (excl. VPL-premie)*	€ 11.901,70
Totale bezoldiging 2017	€ 152.521,42 (periode 10 maanden)

Bedragen x € 1	Mevrouw J. Braam
Functiegegevens	**Griffier**
Aanvang en einde functievervulling in 2018	01/01 – 31/12
Deeltijdfactor in fte	1,0
Gewezen topfunctionaris?	Nee
(Fictieve) dienstbetrekking?	Ja
Bezoldiging	
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 118.520,61
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 18.171,84
Subtotaal	€ 136.692,45
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	€ 189.000,--
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	N.v.t
Totale bezoldiging	**€ 136.692,45**
Gegevens 2017	
Aanvang en einde functievervulling in 2017	01/01 – 31/12
Deeltijdfactor in fte	1,0
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 114.124,52
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 16.844,76
Totale bezoldiging 2017	€ 130.969,28

6.7. Gebeurtenissen na balansdatum

Per 09-04-2019:
Er zijn geen gebeurtenissen na balansdatum die relevant zijn voor de Jaarstukken 2018.

6.8. Verantwoording Specifieke uitkeringen 2018 (Single information - Single audit)

SiSa bijlage verantwoordingsinformatie 2018 op grond van artikel 3 van de Regeling informatieverstrekking sisa - d.d. 10 januari 2019									
IenW	E27	Brede doeluitkering verkeer en vervoer Wet BDU Verkeer en Vervoer (art. 10)	Eindsaldo/-reservering (jaar T-1) *Aard controle R* *Indicatornummer: E27 / 01*	Terugbetaling door derden vanuit BDU-bijdrage verstrekte middelen in (jaar T) *Aard controle R* *Indicatornummer: E27 / 02*	Besteding (jaar T) *Aard controle R* *Indicatornummer: E27 / 03*	Correctie over besteding (T-1) *Aard controle R* *Indicatornummer: E27 / 04*	Eindsaldo/-reservering (jaar T) *Aard controle R* *Indicatornummer: E27 / 05*	
			€ 3.319	€ 0	€ 300.132	€ 297.742	€ 929	
IenW	E3	Subsidieregeling sanering verkeerslawaai Subsidieregeling sanering verkeerslawaai Provincies, gemeenten en gemeenschappelijke regelingen (Wgr)	Hieronder per regel één beschikkingsnummer en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie *Aard controle n.v.t.* *Indicatornummer: E3 / 01*	Besteding (jaar T) ten laste van rijksmiddelen *Aard controle R* *Indicatornummer: E3 / 02*	Overige bestedingen (jaar T) *Aard controle R* *Indicatornummer: E3 / 03*	Besteding (jaar T) door meerwerk dat o.b.v. art. 126 Wet geluidshinder ten laste van het Rijk komt *Aard controle R* *Indicatornummer: E3 / 04*	Correctie over besteding t/m jaar T *Aard controle R* *Indicatornummer: E3 / 05*	Kosten ProRail (jaar T) als bedoeld in artikel 25 lid 4 van deze regeling ten laste van rijksmiddelen *Aard controle R* *Indicatornummer: E3 / 06*
		1	IenM/BSK-2016/63016: N278 asfalt fase 2 N278	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
			Kopie beschikkingsnummer *Aard controle n.v.t.* *Indicatornummer: E3 / 07*	Cumulatieve bestedingen ten laste van rijksmiddelen tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie *Aard controle n.v.t.* *Indicatornummer: E3 / 08*	Cumulatieve overige bestedingen tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie *Aard controle n.v.t.* *Indicatornummer: E3 / 09*	Cumulatieve Kosten ProRail tot en met (jaar T) als bedoeld in artikel 25 lid 4 van deze regeling ten laste van rijksmiddelen Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie *Aard controle n.v.t.* *Indicatornummer: E3 / 10*	Correctie over besteding kosten ProRail t/m jaar T *Aard controle R* *Indicatornummer: E3 / 11*	Eindverantwoording Ja/Nee *Aard controle n.v.t.* *Indicatornummer: E3 / 12*
		1	IenM/BSK-2016/63016: N278 asfalt fase 2 N278	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	Nee

6.9. Uitvoeringsinformatie 2018

6.9.1. Verdelingsprincipe taakvelden

De Programmabegroting 2018 heeft 16 begrotingsprogramma's, naast de posten 'Overhead', 'Algemene dekkingsmiddelen' en 'Provinciale Staten en Griffie'.
De begrotingsprogramma's zijn onderverdeeld in meerdere producten, waarbinnen de beschikbare middelen verder worden uitgesplitst in budgetten op unieke grootboeknummers. Wij maken onderscheid in 3 soorten budgetten: toegekende reguliere budgetten, door verdeelde personeelslasten en berekende kapitaallasten. Deze unieke grootboeknummers zijn vervolgens toebedeeld aan de taakvelden, conform de regeling van Ministerie van BZK en Iv3-informatievoorschrift 2018 Provincies.
De Uitvoeringsinformatie is een overzicht van toedeling van de gerealiseerde baten en lasten van begrotingsprogramma's naar de betreffende taakvelden.
Op basis van de indeling in deze structuur in het financiële informatiesysteem worden de rapportages t.b.v. regeling Iv3 gevuld.

6.9.2. Overzicht lasten 2018 per taakveld

€ x1.000

Taakveld		Prim. begroting	Begroting ná wijz.	Realisatie
0.3	Geldleningen en uitzettingen	1.152	1.098	3.363
0.5	Algemene dekkingsmiddelen, overige baten en lasten	18.346	34.401	32.180
0.6	Overhead	44.981	47.817	43.821
0.8	Mutaties reserves	146.383	268.490	277.148
0.9	Resultaat	13.300	0	27.329
1.1	Provinciale Staten	3.339	3.462	3.207
1.2	Gedeputeerde Staten	2.956	2.556	2.380
1.3	Kabinetszaken	128	190	146
1.4	Bestuurlijke organisatie	199	2.804	2.811
1.5	Interbestuurlijk toezicht op de regio	490	490	446
1.6	Openbare orde en veiligheid	1.451	1.255	1.325
1.9	Bestuur, overige baten en lasten	8.254	9.030	7.651
2.1	Landwegen	44.035	45.058	43.974
2.3	Openbaar vervoer	76.971	75.966	76.839
2.9	Verkeer en voervoer, overige baten en lasten	6.522	7.053	5.540
3.1	Waterkeringen	1.433	1.815	1.767
3.2	Kwantiteit oppervlaktewater	42.317	54.540	48.839
3.3	Kwantiteit grondwater	1.061	1.069	832
3.4	Kwaliteit oppervlaktewater	2.390	3.651	1.747
3.5	Kwaliteit grondwater	44	56	70
3.9	Water, overige baten en lasten	603	613	563
4.1	Bodembescherming	2.826	4.191	3.608
4.2	Luchtverontreiniging	10	60	38
4.3	Geluidhinder	146	146	132
4.4	Vergunningverlening en handhaving	7.450	13.192	12.480
4.5	Ontgrondingen	967	967	826
4.6	Duurazaamheid	3.988	9.887	8.258
4.9	Milieu, overige baten en lasten	1.797	2.211	2.032
5.1	Natuurontwikkeling	13.421	5.882	6.217
5.2	Beheer natuurgebieden	24.567	19.653	19.190
5.3	Beheer flora en fauna	1.315	968	956
5.9	Natuur, overige baten en lasten	2.206	8.590	8.720
6.1	Agrarische aangelegenheden	4.153	5.154	5.070
6.2	Logistiek	6.233	3.799	2.696
6.3	Kennis en innovatie	33.088	52.776	57.760
6.4	Recreatie en toerisme	5.156	7.575	7.383
6.9	Regionale economie, overige baten en lasten	9.963	14.859	11.286
7.1	Cultuur	41.243	44.096	43.227
7.2	Maatschappij	16.568	20.704	17.779
7.9	Cultuur en maatschappij, overige baten en lasten	3.530	6.967	6.540
8.1	Ruimtelijke ordening	3.520	4.182	8.280
8.2	Volkshuisvesting	1.230	2.903	3.056
8.3	Stedelijke vernieuwing	2.064	8.505	8.555
8.9	Ruimte, overige baten en lasten	2.895	7.062	10.576
Totaal		**604.694**	**805.745**	**826.642**

6.9.3. Overzicht baten 2018 per taakveld

€ x1.000

Taakveld		Prim.begroting	Begroting ná wijz	Realisatie
0.1	Uitkering provinciefonds	217.744	220.018	222.520
0.2	Opbrengst Provinciale belastingen	105.165	106.947	106.705
0.3	Geldleningen en uitzettingen	41.702	50.767	51.378
0.4	Deelnemingen	16.318	20.968	21.034
0.5	Algemene dekkingsmiddelen, overige baten en lasten	0	1.431	3.625
0.6	Overhead	92	257	4.439
0.8	Mutaties reserves	201.372	368.259	376.288
1.1	Provinciale Staten	0	0	27
1.3	Kabinetszaken	5	5	1
1.6	Openbare orde en veiligheid	17	17	86
1.9	Bestuur, overige baten en lasten	421	421	519
2.1	Landwegen	320	510	602
2.3	Openbaar vervoer	4.949	7.350	7.227
2.9	Verkeer en voervoer, overige baten en lasten	0	0	-95
3.1	Waterkeringen	23	110	114
3.2	Kwantiteit oppervlaktewater	0	17.500	15.888
3.3	Kwantiteit grondwater	938	942	896
3.4	Kwaliteit oppervlaktewater	0	0	0
3.5	Kwaliteit grondwater	0	950	950
4.3	Geluidhinder	8	8	0
4.4	Vergunningverlening en handhaving	701	701	1.196
4.5	Ontgrondingen	311	311	122
5.1	Natuurontwikkeling	7.373	0	0
5.2	Beheer natuurgebieden	565	469	609
5.3	Beheer flora en fauna	0	44	44
5.9	Natuur, overige baten en lasten	71	0	0
6.2	Logistiek	460	460	454
6.3	Kennis en innovatie	230	915	694
6.4	Recreatie en toerisme	896	949	951
7.1	Cultuur	3.579	3.598	3.584
7.2	Maatschappij	0	0	29
7.9	Cultuur en maatschappij, overige baten en lasten	0	0	18
8.1	Ruimtelijke ordening	554	955	843
8.2	Volkshuisvesting	0	0	1
8.3	Stedelijke vernieuwing	0	0	9
8.9	Ruimte, overige baten en lasten	883	883	5.883
Totaal		**604.694**	**805.745**	**826.642**

6.9.4. Totaaloverzicht gerealiseerde lasten 2018 begrotingsprogramma's per taakveld

€ x1,000

Taakveld	Begrotingsprogramma*	1.1 Investerings-klimaat	1.2 Innovatie-kracht	1.3 Onderwijs en arbeids-markt	2.1 Sociale agenda	2.2 Cultuur	2.3 Sport	2.4 Stedelijke ontwikkeling	3.1 Openbaar vervoer en railagenda	3.2 Bereikbaar-heid en mobiliteit	3.3 Limburgse woning-markt	3.4 Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	3.5 Hoogwater-bescherming langs de Maas	3.6 Water	3.7 Energie, duurzaam-heid en milieu	3.8 Plattelands-ontwikkeling	4.1 Bestuur	4.2 Overhead	4.3 Algemene dekkings middelen	4.4 PS en Griffie	Totaal
0.	**Algemene dekkingsmiddelen**																				
0.1	Uitkering provinciefonds																				0
0.2	Opbrengst provincialebelastingen																				0
0.3	Geldleningen en uitzettingen		1.317								200					839			1.007		3.363
0.4	Deelnemingen																				0
0.5	Algemene dekkingsmiddelen, overige baten en lasten																754		31.426		32.180
0.6	Overhead													65			15	43.741			43.821
0.7	Vennootschapsbelasting																				0
0.8	Mutaties reserves	4.937	13.866				130		15.276	7.475	400	1.553	37.005	4.026	2.230	10.056		3.643	176.551		277.148
0.9	Resultaat																		27.329		27.329
	Totaal 0.Algemene dekkingsmiddelen	**4.937**	**15.183**	**0**	**0**	**0**	**130**	**0**	**15.276**	**7.475**	**600**	**1.553**	**37.005**	**4.091**	**2.230**	**10.895**	**769**	**47.384**	**236.313**	**0**	**383.841**
1.	**Bestuur**																				
1.1	Provinciale Staten																			3.207	3.207
1.2	Gedeputeerde Staten																2.380				2.380
1.3	Kabinetszaken																146				146
1.4	Bestuurlijke organisatie																2.811				2.811
1.5	Interbestuurlijk toezicht op de regio																446				446
1.6	Openbare orde en veiligheid																1.325				1.325
1.9	Bestuur, overige baten en lasten	17		306													7.328				7.651
	Totaal 1.Bestuur	**17**	**0**	**306**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**14.436**	**0**	**0**	**3.207**	**17.966**
2.	**Verkeer en vervoer**																				
2.1	Landwegen									43.974											43.974
2.2	Waterwegen																				0
2.3	Openbaar vervoer	3.839							72.974						27						76.840
2.9	Verkeer en vervoer, overige baten en lasten	6							572	4.963											5.541
	Totaal 2.Verkeer en vervoer	**3.845**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**73.546**	**48.937**	**0**	**0**	**0**	**0**	**27**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**126.355**
3.	**Water**																				
3.1	Waterkeringen												1.767								1.767
3.2	Kwantiteit oppervlaktewater												44.422	4.245		172					48.839
3.3	Kwantiteit grondwater													889							832
3.4	Kwaliteit oppervlaktewater													1.747							1.747
3.5	Kwaliteit grondwater													13							70
3.9	Water,overige baten en lasten													563							563
	Totaal 3.Water	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**46.189**	**7.457**	**0**	**172**	**0**	**0**	**0**	**0**	**53.818**
4.	**Milieu**																				
4.1	Bodembescherming														3.608						3.608
4.2	Luchtverontreiniging														38						38
4.3	Geluidhinder	132																			132
4.4	Vergunningverlening en handhaving														12.480						12.480
4.5	Ontgronding											826									826
4.6	Duurzaamheid										264				7.994						8.258
4.9	Milieu, overige baten en lasten														2.032						2.032
	Totaal 4.Milieu	**132**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**264**	**826**	**0**	**0**	**26.152**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**27.374**
5.	**Natuur**																				
5.1	Natuurontwikkeling												-500	-1.230		7.947					6.217
5.2	Beheer natuurgebieden															19.190					19.190
5.3	Beheer flora en fauna															956					956
5.9	Natuur, overige baten en lasten															8.720					8.720
	Totaal 5.Natuur	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**-500**	**-1.230**	**0**	**36.813**	**0**	**0**	**0**	**0**	**35.083**
6.	**Regionale economie**																				
6.1	Agrarische aangelegenheden		955													4.115					5.070
6.2	Logistiek	1.318	268							860		249									2.695
6.3	Kenniseninnovatie	15.304	31.755	10.701																	57.760
6.4	Recreatie en toerisme		4.859				250		2.273												7.382
6.9	Regionale economie, overige baten en lasten	8.521	2.677	88																	11.286
	Totaal 6.Regionale economie	**25.143**	**40.514**	**10.789**	**0**	**0**	**250**	**0**	**2.273**	**860**	**0**	**249**	**0**	**0**	**0**	**4.115**	**0**	**0**	**0**	**0**	**84.193**
7.	**Cultuur en maatschappij**																				
7.1	Cultuur				215	42.988											24				43.227
7.2	Maatschappij				10.461	1.848	5.469														17.778
7.9	Cultuurenmaatschappij, overige baten en lasten				4.673	703											1.164				6.540
	Totaal 7.Cultuur en maatschappij	**0**	**0**	**0**	**15.349**	**45.539**	**5.469**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**1.188**	**0**	**0**	**0**	**67.545**
8.	**Ruimte**																				
8.1	Ruimtelijke ordening										-400	8.674			6						8.280
8.2	Volkshuisvesting							1.424			1.632										3.056
8.3	Stedelijke vernieuwing							6.299	1.550		500	206									8.555
8.9	Ruimte, overige baten en lasten									170		7.371			3.035						10.576
	Totaal 8.Ruimte	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**7.723**	**1.550**	**170**	**1.732**	**16.251**	**0**	**0**	**3.041**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**30.467**
	Totaal	**34.074**	**55.697**	**11.095**	**15.349**	**45.539**	**5.849**	**7.723**	**92.645**	**57.442**	**2.596**	**18.879**	**82.694**	**10.318**	**31.450**	**51.995**	**16.393**	**47.384**	**236.313**	**3.207**	**826.642**

* In de tabel worden de financiële gegevens in duizend euro's gepresenteerd. Hierdoor kunnen afrondingsverschillen in de presentatie optreden.

6.9.5. Totaaloverzicht gerealiseerde baten 2018 begrotingsprogramma's per taakveld

€ x1,000

Taakveld	Begrotingsprogramma*	1.1 Investerings-klimaat	1.2 Innovatie-kracht	1.3 Onderwijs en arbeids-markt	2.1 Sociale agenda	2.2 Cultuur	2.3 Sport	2.4 Stedelijke ontwikkeling	3.1 Openbaar vervoer en railagenda	3.2 Bereikbaar-heid en mobiliteit	3.3 Limburgse woning-markt	3.4 Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	3.5 Hoogwater-bescherming langs de Maas	3.6 Water	3.7 Energie, duurzaam-heid en milieu	3.8 Plattelands-ontwikkeling	4.1 Bestuur	4.2 Overhead	4.3 Algemene dekkings middelen	4.4 PS en Griffie	Totaal
0.	**Algemene dekkingsmiddelen**																				
0.1	Uitkering provinciefonds	1.330	100		50	1.777			13.646	2.371			36.150	2.370	5.020	31.639	134		127.934		222.521
0.2	Opbrengst provincialebelastingen																		106.705		106.705
0.3	Geldleningen en uitzettingen										320								51.058		51.378
0.4	Deelnemingen	2.066	706																18.262		21.034
0.5	Algemene dekkingsmiddelen, over.baten en lasten																		3.625		3.625
0.6	Overhead																	4.439			4.439
0.7	Vennootschapsbelasting																				0
0.8	Mutaties reserves	13.191	39.787		1.149	2.311	987	150	68.039	13.073	1.338	6.243	29.382	2.479	1.561	9.038		1.334	186.225		376.288
0.9	Resultaat																				0
	Totaal 0.Algemene dekkingsmiddelen	**16.587**	**40.593**	**0**	**1.199**	**4.088**	**987**	**150**	**81.685**	**15.444**	**1.658**	**6.243**	**65.532**	**4.849**	**6.581**	**40.677**	**134**	**5.773**	**493.809**	**0**	**785.989**
1.	**Bestuur**																				
1.1	Provinciale Staten																			27	27
1.2	Gedeputeerde Staten																				0
1.3	Kabinetszaken																1				1
1.4	Bestuurlijke organisatie																				0
1.5	Interbestuurlijk toezicht op de regio																				0
1.6	Openbare orde en veiligheid																86				86
1.9	Bestuur, overige baten en lasten																519				519
	Totaal 1.Bestuur	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**606**	**0**	**0**	**27**	**633**
2.	**Verkeer en vervoer**																				
2.1	Landwegen									602											602
2.2	Waterwegen																				0
2.3	Openbaar vervoer								7.227												7.227
2.9	Verkeer en vervoer, overige baten en lasten									-95								0			-95
	Totaal 2.Verkeer en vervoer	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**7.227**	**507**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**7.734**
3.	**Water**																				
3.1	Waterkeringen												87		27						114
3.2	Kwantiteit oppervlaktewater												15.888								15.888
3.3	Kwantiteit grondwater													896							896
3.4	Kwaliteit oppervlaktewater																				0
3.5	Kwaliteit grondwater													950							950
3.9	Water,overige baten en lasten																				0
	Totaal 3.Water	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**15.975**	**1.846**	**27**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**17.848**
4.	**Milieu**																				
4.1	Bodembescherming																				0
4.2	Luchtverontreiniging																				0
4.3	Geluidhinder																				0
4.4	Vergunningverlening en handhaving														1.196						1.196
4.5	Ontgronding											122									122
4.6	Duurzaamheid																				0
4.9	Milieu, overige baten en lasten																				0
	Totaal 4.Milieu	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**122**	**0**	**0**	**1.196**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**1.318**
5.	**Natuur**																				
5.1	Natuurontwikkeling																				0
5.2	Beheer natuurgebieden															609					609
5.3	Beheer flora en fauna															44					44
5.9	Natuur, overige baten en lasten																				0
	Totaal 5.Natuur	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**653**	**0**	**0**	**0**	**0**	**653**
6.	**Regionale economie**																				
6.1	Agrarische aangelegenheden																				0
6.2	Logistiek	457								-3											454
6.3	Kenniseninnovatie	103	583	8																	694
6.4	Recreatie en toerisme		55						896												951
6.9	Regionale economie, overige baten en lasten																				0
	Totaal 6.Regionale economie	**560**	**638**	**8**	**0**	**0**	**0**	**0**	**896**	**-3**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**2.099**
7.	**Cultuur en maatschappij**																				
7.1	Cultuur					3.584															3.584
7.2	Maatschappij				29																29
7.9	Cultuurenmaatschappij, overige baten en lasten					18															18
	Totaal 7.Cultuur en maatschappij	**0**	**0**	**0**	**29**	**3.602**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**3.631**
8.	**Ruimte**																				
8.1	Ruimtelijke ordening											843									843
8.2	Volkshuisvesting										1										1
8.3	Stedelijke vernieuwing							9													9
8.9	Ruimte, overige baten en lasten											5.883									5.883
	Totaal 8.Ruimte	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**9**	**0**	**0**	**1**	**6.726**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**6.736**
	Totaal	**17.147**	**41.231**	**8**	**1.228**	**7.690**	**987**	**159**	**89.808**	**15.948**	**1.659**	**13.091**	**81.507**	**6.695**	**7.804**	**41.330**	**740**	**5.773**	**493.809**	**27**	**826.642**

* In de tabel worden de financiële gegevens in duizend euro's gepresenteerd. Hierdoor kunnen afrondingsverschillen in de presentatie optreden.

Bijlagen

Bijlage 1: Verwerkte en aangenomen moties

In de Jaarstukken 2018 zijn reeds verwerkt (op volgorde van de productnummers):

Behorende bij product 1.3.2 Onderwijs
Motie 774 Limburgs Onderwijslab (PS 17-06-2016)

Dictum:
Verzoeken het college om een Limburgs Onderwijslab te faciliteren waarin nieuwe initiatieven voor Primair en Voortgezet Onderwijs gestimuleerd en begeleid kunnen worden.

Jaarstukken 2018
Via de opgezette "OnderwijsWerkplaats Limburg" is invulling gegeven aan de motie 774 inzake Limburgs Onderwijslab. Hiervoor hebben GS (GS 23-5-2017) een subsidie beschikbaar gesteld voor het project "Werkplaats" van € 1,2 mln. aan de Stichting Onderwijsgemeenschap Venlo en Omstreken (OGVO). Met de "Werkplaats" is een onderwijsinnovatieproject gestart om leraren in het primair en voortgezet onderwijs in heel de provincie Limburg de ruimte en begeleiding te bieden om initiatieven te ontplooien op het gebied van talentontwikkeling en digitalisering in de doorlopende leerlijnen tussen primair en voortgezet onderwijs. Het project is vormgegeven en wordt uitgevoerd door het onderwijsveld zelf. Er zijn inmiddels ruim 35 projecten gestart en tussenevaluatie wijst uit dat het initiatief breed draagvlak heeft in het onderwijsveld.
Informatie over specifieke activiteiten is te vinden via http://www.onderwijswerkplaatslimburg.nl. Het project loopt door naar 2019.

€ x 1.000

t/m 2017	2018	Totaal
459	685	1.144

Behorende bij product 2.1.1. Sociale innovatie
Motie 832 2e gewijzigd Rossel inzake financiële bijdrage structuurversterkende investeringen in kernen (PS 31-3-2017)

Dictum:
Roepen het college van Gedeputeerde Staten op om:
- te bezien of dit soort projecten toch mede gefinancierd kunnen worden met provinciale bijdragen, liefst vanuit bestaande kaders, zoals o.a. die voor sociale structuurversterking, investering in kernen dan wel duurzaamheid;
- ook breder te bezien - bijvoorbeeld vanuit het Treasurybeleid - of er op andere wijze vanuit de provincie een financiële stimulus aan dit soort projecten kan worden gegeven;
- hierover uiterlijk 2 weken voorafgaande aan de behandeling van de Voorjaarsnota 2017 aan PS te rapporteren middels een notitie dan wel plan van aanpak.

Jaarstukken 2018
Naar aanleiding van de motie 832 zijn de Nadere subsidieregels structuurversterkende investeringen in gemeenschapsaccommodaties op 18-07-2017 door GS vastgesteld (Provinciaal Blad nr. 59-2017).

Naar aanleiding van motie 2409 ‘Structuurversterkende investeringen in gemeenschapshuizen’ hebben GS op 04-09-2018 besloten het subsidieplafond van de Nadere subsidieregels structuurversterkende investeringen in gemeenschapsaccommodaties te verhogen met € 986.000 (Provinciaal Blad nr. 6749) en de looptijd van de regeling te verlengen tot 1 januari 2020 (Provinciaal Blad nr. 6766).

€ x 1.000

t/m 2017	2018	Totaal
329	515	844

Behorende bij product 2.1.1. Sociale innovatie
Motie 2320 Hermans c.s. inzake kennisdeling burgerinitiatieven (PS *07-07-2017*)

Dictum:
Roepen het college van Gedeputeerde Staten op om:
- In overleg met relevante maatschappelijke organisaties te komen tot een voorstel voor goede kennisdeling in Limburg

Jaarstukken 2018
De Provincie heeft geïnvesteerd in het opbouwen en verstevigen van een sociale kennisinfrastructuur en zorgt voor de continuïteit gedurende de rest van de coalitieperiode.

Behorende bij product 2.2.5. Digitale agenda en Regionale Media
Gewijzigde motie 2331 Kuntzelaers c.s. inzake Robotisering en Digitalisering (PS 07-07-2017)
Motie 2359 Vaessen c.s. inzake integrale verankering digitalisering in Provinciaal beleid (PS 03-11-2017)

Dictum (motie 2331):
Roepen GS op:
- Samen met Universiteit, Hogescholen en bedrijfsleven onderzoek te doen naar de effecten van robotisering en digitalisering op de Limburgse samenleving en arbeidsmarkt.
- Per provinciaal beleidsterrein een analyse te maken van de kansen en bedreigingen, door robotisering en digitalisering, met name op het gebied van arbeidsmarkt.
- Een totaalvisie te ontwikkelen op het gebied van robotisering en digitalisering en deze toe te voegen aan de Limburgagenda.
- Een werkgroep te vormen binnen PS met als doel de ontwikkelingen rondom robotisering en digitalisering continu te blijven monitoren en onder de aandacht te houden bij het maken van nieuw beleid.
- Burgers te informeren, het bedrijfsleven te inspireren en het openbaar bestuur te activeren als het gaat om robotisering en digitalisering. Bijvoorbeeld door een meerdaags evenement te organiseren dat de toekomstige effecten van robotisering en digitalisering op de samenleving of op een specifieke Limburgse topsector laat zien. Dit alles te doen in samenwerking met een werkgroep Robotisering en Digitalisering van PS.

Dictum (motie 2359):

Draagt het college op:
1. bij toekomstig beleid middels een digitaliseringsparagraaf inzicht te geven in de verwachte gevolgen van digitalisering op dit beleidsterrein en de kansen en risico's die het biedt;
2. bij bevoegdheden van de Provincie, zoals bij vaststelling van verordeningen betreffende de openbare ruimte, het uitwerken van de openbaar vervoer concessie, provinciaal wegbeheer waar mogelijk de relevante ontwikkelingen en gevolgen van digitalisering te schetsen en op te nemen in een digitale paragraaf;
3. bij de uitvoering en kaderstelling met betrekking tot Provinciale bevoegdheden die digitale implicaties hebben, zoals bij de invoering van de nieuwe omgevingswet, de zorgvuldige omgang met data van en door burgers en kansen en risico's te adresseren in een paragraaf 'verantwoorde omgang met data en digitale gegevens'
4. het format Statenvoorstel aan te vullen met een extra ‘Digitaliseringparagraaf’

Jaarstukken 2018:
In januari 2018 is in de Staten een Startnotitie ‘Digitale Samenleving’ vastgesteld.
Daarin wordt aangegeven dat aan het einde van de huidige coalitieperiode er een pakket aan kennis en ideeën zal liggen waarmee de nieuwe coalitie aan de slag kan en dat helpt om toekomstig beleid vorm te geven.
Hiermee wordt tegelijkertijd tegemoet gekomen aan de moties Kuntzelaers 2331 en de motie Vaessen 2359 waarin Gedeputeerde Staten – kortgezegd - worden opgeroepen om aandacht te besteden aan de effecten van digitalisering in de maatschappij (en arbeidsmarkt).

€ x 1.000

t/m 2017	2018	Totaal
0	125.000	125.000

Behorende bij product 2.4.1. Stedelijke ontwikkeling
Motie 778 Tegels c.s. inzake stadsnatuur in Limburg (PS 8-7-2016)

Dictum:
Roepen het college van Gedeputeerde Staten op:
- In samenwerking met gemeentes, bedrijfsleven en andere stakeholders een uitvoeringsplan op te stellen om het aanleggen van stadsnatuur en vergroening van de stedelijke omgeving te stimuleren;
- Conform de afspraak in het coalitieakkoord dat natuur verder ontwikkeld dient te worden binnen de beschikbare middelen, dekking te zoeken voor stadsnatuur en vergroening van de stedelijke omgeving binnen het huidige natuurbudget in combinatie met het budget voor stedelijke ontwikkeling;
- In het najaar 2016 naar Provinciale Staten te komen met een Statenvoorstel hoe er meer stadsnatuur in Limburg aangelegd gaat worden.

In de begroting 2017 is € 2,5 mln. vrijgemaakt voor uitvoering van deze motie.

Jaarstukken 2018
Met het kader Stadsnatuur wordt uitvoering gegeven aan deze motie. Het kader is bij brief van 20 december 2016 aan PS gestuurd waarbij de extra middelen van € 2,5 mln. uit de Immunisatiereserve zijn vrijgemaakt voor achtereenvolgend:
a) stedelijke Ontwikkeling/ overige centra

b) én groen
Bovenop de groenopgaven van de steden die de Provincie ondersteunde met de initiële SO middelen zijn er met bovengenoemde extra middelen nog extra bijdragen verstrekt voor de verwezenlijking van groen met name in de centra van Sittard, Heerlen, Venlo, Weert en Valkenburg.
In december 2018 is de beschikking aan de gemeente Simpelveld verleend. De besteding vanuit deze motie bedraagt € 475.000 en wordt in 2019 financieel verwerkt.

€ x 1.000

t/m 2017	2018	Totaal
2.025	0	2.025

Behorende bij product 3.2.2. Fiets
Motie 775 Van Wageningen c.s. inzake provincie leidend bij realisatie snelfietsroutes (PS 17-6-2016)

Dictum:
Verzoeken het college om:
- Bij de ontwikkeling van fietsroutes aan de samenwerkende partijen aan te bieden om als provincie een leidende rol te vervullen;
- Daarbij kennis en ervaring in te zetten, die is opgedaan bij de ontwikkeling van provinciale wegen, op het gebied van onder meer: ruimtelijke planvorming op basis van een Provinciaal Inpassingsplan, omgevingsmanagement, coördinerend opdrachtgeverschap, coördinerend budgethouderschap, coördinerend aanspreekpunt voor belanghebbenden;
- Daarbij goede samenwerking met gemeenten en maatschappelijke partijen na te streven en in te zetten op breed draagvlak onder omwonenden.

Jaarstukken 2018
Uitvoeringsprogramma Fiets 2016-2019 (Informerend stuk in Commissie Milieu en Duurzaamheid van 1 april 2016).

€ x 1.000

t/m 2017	2018	Totaal
6.540	2.874	9.414

Behorende bij product 3.2.3. Verkeersveiligheid
Motie 651 Evers c.s. inzake Traffic Informers (PS 19-6-2015)

Dictum:
Verzoeken het college van Gedeputeerde Staten om:
- Te bewerkstelligen het project Traffic Informers te continueren, waarbij de bestaande organisatie eerst ruimte krijgt om verder te professionaliseren en een nieuwe projectmanager te vinden en daarna samen met de provincie een plan maakt om ook na 2015 verder te gaan met het project;
- Structureel middelen te reserveren in de begroting voor het project;
- Goed te voorzien in de tijdige communicatie over de continuering van het project, met de deelnemende scholen;
- Provinciale Staten vóór 1 oktober 2015 een voorstel om het project Traffic Informers te continueren ter besluitvorming voor te leggen.

Jaarstukken 2018
In het Mobiliteitsplan wordt verkeersveiligheid benoemd als één van de doelen.

€ x 1.000

t/m 2017	2018	Totaal
224	75	301

Behorende bij product 3.2.7. Project N280-West
Motie 743 Kelperbrug (PS 05-02-2016)

Dictum:
Roepen het college van Gedeputeerde Staten op om:
- Samen met Rijkswaterstaat op korte termijn dekking te zoeken om de robuust uit te voeren vervanging van de Kelperbrug als onderdeel van de noodzakelijke opwaardering van de Kelperbrug als onderdeel van de noodzakelijke opwaardering van de N280 te garanderen met als uitgangspunt dat iedere partij betaalt voor zijn eigen taak.

Jaarstukken 2018
Beoogd resultaat is de realisatie van de weginfrastructuur inclusief ontsluitingen en inclusief de vervanging en opwaardering van de Kelperbrug. Ten aanzien van de dekking en ieders aandeel daarin is afgesproken dit te regelen bij wijze van een realisatieovereenkomst.

€ x 1.000

t/m 2018	2019	Totaal
0	0	0

Behorende bij product 3.7.1. Asbest en energie

Gewijzigde Motie 766 Werrij c.s. inzake voortzetting Duurzaamheidsmaatregelen scholen, verenigingen en gemeenschapshuizen (PS 17-06-2017)

Dictum:

Roepen het college van Gedeputeerde Staten op om:

- De vervallen regeling inzake duurzaamheidsmaatregelen voor scholen, verenigingen en gemeenschapshuizen voort te zetten en met een voorstel naar Provinciale Staten te komen;
- Bij de voorzetting ook te kijken naar mogelijkheden om de duurzaamheidsmaatregelen, in combinatie met asbestverwijdering, te verbreden zodat ook andere maatschappelijke organisaties investeringen in duurzaamheid kunnen doen.

Jaarstukken 2018

Op 11 december 2018 hebben Gedeputeerde Staten ingestemd met het verhogen van het subsidieplafond met € 500.000,- en het verlengen van de looptijd van de 'Nadere subsidieregels duurzame maatschappelijke organisaties 2017-2018' tot 01-07-2019, waardoor de naam van de regeling is gewijzigd in de 'Nadere subsidieregels duurzame maatschappelijke organisaties 2017-2019'. Dit betreft een uitwerking van motie 2444 Frische c.s. inzake verhoging subsidieplafond regeling Nadere subsidieregels duurzame maatschappelijke organisaties 2017-2018 (PS, 9 november 2018).

€ x 1.000

t/m 2017	2018	Totaal
2.523	1.019	3.542

Behorende bij product 3.7.1. Asbest en energie

Gewijzigd Motie 771 Schaminée c.s. Energie-intensieve industrie Limburg (PS 17-06-2017)

Dictum:

Dragen het college van Gedeputeerde Staten op:

- op korte termijn met de Limburgse bedrijven in overleg te gaan over de aanzienlijke bijdrage die ze dienen te leveren aan de besparing zoals afgesproken in het Nationaal Energie Akkoord (van 9 PJ in 2020);
- te komen tot een Limburgs Energie Akkoord waarbij afspraken worden gemaakt over energiebesparende maatregelen, innovatie, kennisdeling en de koppeling met andere initiatieven, zoals bijvoorbeeld gebruik van restwarmte, die een bijdrage leveren aan de duurzaamheidsdoelstellingen van de provincie Limburg;
- te voorkomen dat maatregelen leiden tot afname van werkgelegenheid of veiligheid en waar nodig maatregelen te ondersteunen;
- Provinciale Staten te informeren over de afspraken en de voortgang.

Jaarstukken 2018

Uitgevoerd als onderdeel van product 30701 Asbest en energie.

Motie 771 is uitgewerkt tot een intentieovereenkomst Limburgs Energie Akkoord (LEA) met 12 energie-intensieve bedrijven (waaronder Chemelot). LWV en gemeente Maastricht zijn ook deelnemers en verbinders naar MKB en deelnemers Maastrichts Energie Akkoord voor de industrie. RVO en Enexis ondersteunen het LEA. De intentieovereenkomst is op 20 februari 2018 ondertekend. Vervolgens is van alle bedrijven in beeld gebracht:

- het energiegebruik (elektriciteit en aardgas);
- de CO2-uitstoot;
- de technische potentie voor energiebesparing;
- de technische potentie overschakelen van aardgas naar elektriciteit en/of waterstof;
- de gevolgen van “all-electric” voor het elektriciteitsgebruik en het stroomnetwerk;
- de randvoorwaarden (bedrijfsintern en extern) om te kunnen overschakelen naar gebruik duurzame energie door de bedrijven.

€ x 1.000

t/m 2017	2018	Totaal
0	40	50

Behorende bij product 3.7.1. Asbest en energie

Gewijzigde Motie *2317* van Wageningen c.s. inzake Onderzoek netwerkalternatieven voor aardgas (PS 7-7-2017)

Dictum:

Verzoeken het college van Gedeputeerde Staten om:

- te laten onderzoeken op welke manier en met welke bronnen Limburg kan komen tot een toekomstbestendige architectuur voor energienetwerken voor de lange en korte termijn;
- te laten onderzoeken welke kosten (investering in- en exploitatie van de netwerken) hiermee op korte termijn en lange termijn gemoeid zijn voor de netwerkbeheerder, zowel als voor de eindgebruikers;
- te laten onderzoeken welke baten hiermee op korte en lange termijn gemoeid zijn voor de netwerkbeheerder, zowel als voor de eindgebruikers;
- te laten onderzoeken welke voordelen en nadelen hier voor het milieu en ecologie mee gemoeid zijn;
- hierbij de samenwerking te zoeken met Enexis en de Limburgse gemeenten;
- de Staten bij de uitvoering van deze motie te betrekken en de uitkomsten zo snel mogelijk maar uiterlijk 1 maart 2018 aan onze Staten voor te leggen;
- een voorstel voor de benodigde onderzoekskosten in de begroting 2018 te verwerken.

Jaarstukken 2018

Conform toezegging (brief 30 oktober jl. GS 2018-73546) is er een sonderende nota over LEKTA aan PS verstuurd. Hierin is conform de toezegging aandacht voor de ontwikkeling van toekomstige kaders betreffende: diverse energietechnieken, het traject van de Regionale Energie Strategieën (RES), draagvlak en profijtbeginsel inclusief flankerende maatregelen en provinciale rollen. De nota gaat in op de uitgangspunten ten aanzien van de toekomstige provinciale strategie en de principes die we aanhouden ten aanzien van ruimtelijke en maatschappelijke inpassing van energietechnieken.

€ x 1.000

t/m 2017	2018	Totaal
-	-	-

Behorende bij product 3.8.1 Natuur

Motie 759 Continuïteit van faunabeheer in Limburg (PS 13-05-2016)

Dictum:

Roepen het college van GS op om:

- In overleg met de Faunabeheereenheid Limburg en de Wildbeheereenheden te komen met een plan om:

a) kennisuitwisseling tussen de Limburgse jagers op een structurele manier te laten plaatsvinden om daarmee onderling kennis te delen en het noodzakelijke kennisniveau van de Limburgse jagers op peil blijft;

b) het starten als jager in Limburg laagdrempeliger en goedkoper te maken; waarbij niet getornd mag worden aan de kwaliteit van de opleiding;

c) Een natuurgebied in Limburg aan te wijzen dat in principe, voor minimaal 15 jaar, jachtvrij wordt verklaard. Hier dient onder supervisie van de Faunabeheereenheid Limburg en in overleg met organisaties die deskundig zijn op het gebied van ecologisch faunabeheer gezocht te worden naar alternatieve methoden van populatie- en natuurbeheer;

- Voor de uitvoering van dit plan de benodigde middelen te reserveren en de uitwerking van dit plan verder mee te nemen in de nog op te stellen natuurvisie.

Jaarstukken 2018

Deze Motie is uitgewerkt in de provinciale Natuurvisie en voor de uitvoering is in de periode 2017-2019 € 100.000 per jaar vrijgemaakt in de provinciale begroting. Het aanwijzen van een gebied waar geen afschot plaatsvindt is opgenomen als eis aan het faunabeheerplan in de omgevingsverordening. Voor de uitvoering van de onderdelen kennisuitwisseling en startende jagers is door Stichting Servicebureau Wildbeheereenheden Limburg (SSWL) in afstemming met de Faunabeheereenheid Limburg en - namens de wildbeheereenheden - de Jagersvereniging Limburg een projectvoorstel ingediend waarvoor de provincie subsidie heeft verleend. Dit project is in uitvoering. Deze Motie is hierbij afgedaan.

€ x 1.000

t/m 2016	2017	Totaal
0	100	100

Behorende bij product 4.1.10. Branding

3e Gewijzigde Motie 2349 Schaminée c.s. inzake heroverweging Limburg Branding (PS 03-11-2017)

Dictum:

Draagt het college op:

1. De uitvoering van de Limburg Branding door Connect Limburg te doen beëindigen;
2. Zelf een integrale communicatie- en Brandingstrategie uit te werken, binnen de financiële ruimte van de huidige Limburg Branding, en deze uiterlijk ten tijde van de aanbieding van de Voorjaarsnota 2018 ter besluitvorming voor te leggen aan PS.

Jaarstukken 2018:
In november 2017 hebben Provinciale Staten besloten per motie de activiteiten van Connect Limburg te (laten) beëindigen.
Gedeputeerde Staten hebben op 19 december 2017 een laatste subsidiebeschikking verstrekt met het oog op beëindiging van de stichting per 1 juli 2018. Daarbij is rekening gehouden met het in acht nemen van een redelijke termijn conform de Algemene wet bestuursrecht (Awb) en de gemaakte afspraken in de samenwerkingsovereenkomst. Het beoogde resultaat 2018 wordt hierdoor niet volledig gerealiseerd.

€ x 1.000

t/m 2017	2018	Totaal
-	-	-

Behorende bij de verplichte paragraaf 3.2. Onderhoud kapitaalgoederen
2e Gewijzigd Motie 809 Brugman c.s. inzake verduurzaming provinciale gebouwen (PS 16-12-2016)
Motie 797 3e gewijzigde Brugman c.s. inzake Binnenklimaat Gouvernement (PS 04-11-2016)

Dictum (motie 809):
- te onderzoeken per provinciaal gebouw wat er qua verduurzaming nog kan gebeuren en dit in kaart te brengen voor het zomerreces 2017 hiermee naar Provinciale Staten te komen.

Dictum (motie 797):
Roepen het college van Gedeputeerde Staten op:
- te onderzoeken of er meer duurzame mogelijkheden zijn in het Gouvernement om te komen tot een betere luchtkwaliteit;
- deze bevindingen tijdig voor de voorjaarsnota 2017 terug te koppelen naar Provinciale Staten, om indien nodig hiervoor meer middelen beschikbaar te stellen.

Jaarstukken 2018:
Klimaatneutraal maken provinciale gebouwen
De tweede gewijzigde motie 809 Brugman c.s. inzake verduurzaming provinciale gebouwen (inclusief de derde gewijzigde motie 797) is aan Provinciale Staten ter besluitvorming voorgelegd. De benodigde additionele middelen voor het Gouvernement ad € 0,24 mln. zijn verwerkt in de begroting 2018 (dekking uit coalitiemiddelen onvoorzien). De werkzaamheden zijn gelijktijdig met het project verduurzaming uitgevoerd en in december 2018 opgeleverd.
Verduurzaming Gouvernement
De verduurzaming van het Gouvernement is in combinatie met het gepland onderhoud volgens planning op 16 december 2018 opgeleverd. Hiermee is het Gouvernement weer toekomstbestendig. Het binnenklimaat is verbeterd naar klimaatklasse B (ventilatie en koeling). Het huidige energielabel G is verbeterd naar B. Verder is het Gouvernement aangesloten op het warmtenet van Cèramique. Tevens zijn een aantal onderdelen van de tweede gewijzigde motie 809 mevrouw Brugman in het Gouvernement gerealiseerd.
Het project is binnen het beschikbare taakstellende budget en planning uitgevoerd.

€ x 1.000

t/m 2017	2018	Totaal
-	-	-

Behorende bij paragraaf 5.5. Bedrijfsvoering

Motie 770 Schaminée en Vaessen inzake externe inhuur provincie (PS 17-6-2016)

Dictum:

Roepen het college van Gedeputeerde Staten op:

- beleid te ontwikkelen waarin doelgericht gewerkt wordt aan het omlaag brengen van tijdelijke inhuur tot maximaal 10% van het personeelsbudget binnen de provinciale organisatie;
- hierbij het principe van 'comply or explain' toe te passen, wat inhoudt dat gestreefd wordt naar de norm van maximaal 10%, maar in gevallen dat deze toch overschreden wordt, een heldere uitleg wordt gegeven waarom dat nodig was.

Jaarstukken 2017:

Met motie 770 (Schaminée en Vaessen) hebben uw Staten ons College opgeroepen de kosten van tijdelijke inhuur o mlaag te brengen tot maximaal 10% van het personeelsbudget binnen de
provinciale organisatie. In de Mededeling portefeuillehouder d.d. 11 oktober 2016 hebben wij aangegeven dat wij ons committeren aan het streven om de externe inhuur naar beneden bij te stellen. Wij hebben aangegeven daarbij 10% van het actuele personeelsbudget als streefnorm te hanteren, rekening houdend met het feit dat inhuur van externen veelal fors duurder is, te vertalen in een factor 1,6. Voor zover wij deze norm overschrijden zullen wij dat voor uw Staten tijdig toelichten en inzichtelijk maken conform de motie. Inde HRM-brief d.d. 16 oktober 2018 is dit voor 2018 toegelicht.

€ x 1.000

t/m 2017	2018	Totaal
-	-	-

Bijlage 2: Lijst met afkortingen

A	
AAC	Adviescommissies ambtelijk
AAE	Aanvalsplan Asbest en Energie
ABP	Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds
ACM	Autoriteit Consument en Markt
ACP	Applicatie Centrum Productietechnologie
AKDL	Archeologische Kennis Databank Limburg
ALW	Agenda Limburgse Woningmarkt
AMIBM	Aachen-Maastricht Institute for Biobased Materials
ANLB	Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer
AO	Algemeen Overleg
APG	Algemene Pensioen Groep
APPA	Algemene Pensioenwet politieke ambtsdragers
AS	Applied Sciences
ASR	Nederlandse Verzekeringsmaatschappij voor alle Verzekeringen
AUM	Adaptieve Uitvoeringsstrategie Maas
AV	Aviation Valley
AVA	Algemene Vergadering van Aandeelhouders
AVG	Algemene Verordening Gegevensbewerking
Awb	Algemene wet bestuursrecht
AZM	Academisch Ziekenhuis Maastricht
B	
B&W	Burgemeester en Wethouders
BAC	Adviescommissies bestuurlijk
BBP	Bruto binnenlands product
BBV	Besluit Begroting en Verantwoording
BC	Business Cases
BCC	Brightlands Chemelot Campus
BCF	BTW-Compensatiefonds
BCGV	Brightlands Campus Greenport Venlo
BD	Business Development
BDU	Brede Doeluitkering
BFCC	Brightlands Food Claims Centre
BGM	Buitengoed Geul en Maas
BGO	Bijzonder Georganiseerd Overleg
BIF	Brightlands Innovation Factory
BINGV	Brigt Innovation Network Greenport Venlo
BISCI	Brightlands Institute for Supply Chain Innovation
BISS	Business Intelligence & Smart Service
BL-MHC	Brightlands Maastricht Health Campus
BMC	Brightlands Materials Center
BNG	Bank Nederlandse Gemeenten
BO	Bestuurlijk Overleg
BO-MIRT	Bestuurlijk Overleg - Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport

BP	Bestemmingsplan
BP	Business Plan
BPD	Bouwfonds Property Development
BPL	Buitenring Parkstad Limburg
BPMAA	Business Park Maastricht Aachen Airport
BReIN	Brightlands e-Infrastructure for Neurohealth
BSSC	Brightlands Smart Service Campus
BSTC	Brightlands Sustainable Technology Center
BT	Brightlands Techruption
BTW	Belasting toegevoegde waarde
BU	Brains Unlimited
BUS	Besluit Uniforme Saneringen
BV	Besloten Vennootschap
B&W	Burgemeester & Wethouders
BZK	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

C

CAO	Collectieve Arbeidsovereenkomst
CAP	Collectieve Arbeidsvoorwaardenregeling
CBDS	Centre for Big Data Statistics
CBL	Cross Border Leases
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CCL	Co-creatielab
CdK	Commissaris van de Koning
CEF	Connecting Europe Facility
CEO	Chief Executive Officer
CHILL	Chemelot Innovation and Learning Labs
CHV	Campus Huisvesting
CIP	Chemelot Industrial Park
CLiC	Clienten Centraal in Jeugdhulp
CMD	Campus Management & Development
CM&D BV	Campus Heerlen Management & Development B.V.
COM	Communicatie
CRF	Chemelot Research Facilities
CV	Commanditaire Vennootschap
CVGV	Campus Vastgoed Greenport Venlo

D

DCGV	Development Company Greenport Venlo
DEW	“Dutch Earth Week”
DHZ	Deltaplan Hoge zandgronden Zuid Nederland
DDI	Digitalisering Documentaire Informatievoorziening
DNA	Desoxyribo Nucleic Acid
DPRA	Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie
DRIS	Dynamisch Reizigers Informatie Systeem
DSM	Dutch State Mines
DSO	Digitaal Stelsel Omgevingswet
DVO	Dienstverleningsovereenkomst

E

EAA	European Association for Archaeologists Congres
EAL	Educatieve Agenda Limburg
EBIT	Bedrijfsresultaat
EC	Europese Commissie
ECB	Europese Centrale Bank
ECRN	European Chemical Regions Network
EDB	Economic Development Board
EGTS	Europese Groepering voor Territoriale Samenwerking
EHS	Ecologische Hoofdstructuur
EIB	Europese Investeringsbank
EIPA	European Institute of Public Administration
ELENA	European Local ENergy Assistance
EMR	Euregio Maas-Rijn
EMU	Europese Economische en Monetaire Unie
ENCI	Eerste Nederlandse Cement Industrie
EPZ	Elektriciteits Produktiemaatschappij Zuid-Nederland
ERAC	European and Regional Affairs Consultants
ERMN	Euregio Rijn-Maas-Noord
ERW	Euregio Rijn Waal
ESCB	Expertise Centrum Business Services Venlo
ESZL	Economische Samenwerking Zuid-Limburg
EU	Europese Unie
EV	Eigen Vermogen
EV/TV	Solvabiliteit
EZ	Economische Zaken
EZK	Ministeries van Economische Zaken en Klimaat

F

FCC	Food Claims Centre
FDL	Feed Design Lab
FG	Functionaris voor Gegevensbescherming
FIDO	Wet financiering decentrale overheden
FISS	Financieel Instrumentarium Sturing en Samenwerking
FTE	Fulltime-equivalent

G

GIP	Grens Info Punt
GKA	Gelijke Kansen Alliantie
GOW	Gebiedsontwikkeling Ooijen-Wanssum
GPL	General Public License
GS	Gedeputeerde Staten

H

HBLM	Holding Businesspark Luchthaven Maastricht
HBO	Hoger beroepsonderwijs
HCA	Human Capital Agenda
HEFI	Healthy Eating and Food Innovation
HNP	Huis van de Nederlandse Provincies
Hrm	Human Resource Management

Hswi	Hoofdspoorweginfrastructuur
HvdS	Huis voor de Sport
HWBP	Hoogwaterbeschermingsprogramma
I	
I&M	Infrastructuur en Milieu
IBA	Internationale Bau Ausstellung
IBT	Interbestuurlijk toezicht
IHK	Industrie und Handelskammer
IKL	Instandhouding Kleine Landschapselementen
InSciTe	Institute for Science & Technology
IP	Industrial Park
IPO	Interprovinciaal overleg
IPS	Industriepark Swentibold
IRM	Integraal Riviermanagement
IRP	Investor Relations Programma
IRR	Internal Rate of Return
ISV	Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing
ITEM	Institute for Transnational and Euregional cross border cooperation and Mobility
ITL	Interbestuurlijk Toezicht Limburg
ITR	Investeringsprogramma Toerisme & Recreatie
IVN	Instituut voor Natuureducatie en Duurzaamheid
iVRI's	intelligente Verkeersregelinstallaties
I&W	Ministerie van Infrastructuur & Waterstaat
J	
JIP	Jaarlijks Investeringsprogramma
JOGG	Jongeren op Gezond Gewicht
JOLA	Jonge Landbouwers
K	
KDCV	Kennis Distributie Centrum Venlo
KNMI	Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut
KRW	Kader Richtlijn Water
KvK	Kamer van Koophandel
L	
LAGV	Landbouw Agrofood Greenport Venlo
LAVS	Landelijk Asbest Volg Systeem
LBDF	Limburg Business Development Fonds
LDAVM	Land Development AviationValley Maastricht
LEA	Limburgs Energie Akkoord
LED	Limburg Economic Development
LEF	Limburgse Energie Fonds
LEKTA	Limburgse Energie en Klimaat Transitie Aanpak
LHB	Limburgse Herstructureringsmaatschappij Bedrijventerreinen
LIME	Limburg Meet
LINK	Limburg Investeert in Kenniseconomie
LIOF	Limburgs Instituut voor Ontwikkeling en Financiering

LIVES	Litter Free Rivers and Streams
LIWA	Limburgse Wateraanpak
LLTB	Limburgse Land- en Tuinbouwbond
LLTL	Limburgse Land- en Tuinbouw Loont
LNV	Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit
LOOT	Landelijke Organisatie Onderwijs en Topsport
LTAR	Lange Termijn Ambitie Rivieren
LWA	Limburg Werkt Akkoord
LWM	Limburgse Woningmarkt
LWV	Limburgse Werkgevers Vereniging

M

M4i	Maastricht Multimodal Molecular Imaging Institute
M&O	Misbruik en Oneigenlijk gebruik
MAA	Maastricht Aachen Airport
MAABI	Maastricht Aachen Airport Beheer & Infrastructuur
MaaS	Mobility as a Service
MBO	Middelbaar beroepsonderwijs
MCB	Maastricht Convention Bureau
MD	Mobiliteit en Duurzaamheid
MD	Management Development
MECC	Maastricht Expositie & Congres Centrum
MEDTECH	Medische Technologieën
MER	Milieueffectrapportage
MERLN	Institute for Technology-Inspired Regenerative Medicine
MEZ	Ministerie van Economische Zaken
MHC	Maastricht Health Campus
MIM	Ministerie van Infrastructuur en Milieu
MIRT	Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport
MIT	MKB-Innovatiestimulering-Topsectoren
MJOP	Meerjarenonderhoudsplan
MJP	Meerjarenprogramma
MKB	Midden- en Klein Bedrijf
MKB-L	Midden- en Klein Bedrijf - Leningenfonds
M&O	Misbruik en Oneigenlijk gebruik
MO	Medewerkersontwikkeling
MRB	Motorrijtuigenbelasting
MSN	Maas-Swalm-Nette
MUMC	Maastricht Universitair Medisch Centrum

N

N2000	Natura 2000
NaLi	Natuurrijk Limburg Zuid
NBA	Nederlandse Beroepsorganisatie Acountants
NBTC	Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen
NB-wet	Natuurbeschermingswet
NDW	Nationale Databank Wegverkeersgegevens
NEDAB	Niet economische diensten van algemeen belang
NH	Noord-Holland
NLP	Nieuw Limburgs Peil

NLZL	Nationaal Landschap Zuid-Limburg
NNN	Nationaal Natuur Netwerk
NNP	Natte Natuurparels
NOVI	Nationale omgevingsvisie
NP	Nationale Parken
NV	Naamloze Vennootschap
NRW	Nordrhein Westfalen
NWB	Nederlandse Waterschapsbank
NWO	Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek

O

OCI	Orascom Construction Industries
OCW	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
OGOR	Optimale Grond en Oppervlakte water Regime
OGV	Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo
OGVO	Onderwijsgemeenschap Venlo en Omstreken
OKBL	Ondernemers Klankbord Limburg
OL	Ondernemend Limburg
OM	Openbaar Ministerie
ON	Opdrachtnemer
OP-Zuid	Operationeel Programma - Zuid-Nederland
OR	Ondernemingsraad
OTB	Ontwerp Tracebesluit
OV	Openbaar Vervoer
OVL	Omgevingsverordening Limburg
OW	Ontgrondingenwet
OWN	Onderliggend Wegennet

P

PA	Public Affairs
PAPL	Public Affairs Platform Limburg
PAS	Programmatische Aanpak Stikstof
PB	Provinciaal Bestuur
PBE	Publiek Belang Elektriciteitsproductie
P&C	Planning en Control
P&F	Participaties & Financiering
PI	Provinciaal Inpassingsplan
PIO	Platteland in Ontwikkeling
PIP	Provinciaal Inpassingsplan
PLA	Programma Limburg Agrofood
PLL	Programma Limburg Logistiek
PMPC’s	Product Markt Partner Combinaties
PO	Primair Onderwijs
POB	Persoonlijk Ontwikkel Budget
PoC	Proof of Concept fonds
POL	Provinciaal Omgevingsplan Limburg
P&O	Personeel en Organisatie
POP	Plattelandsontwikkelingsprogramma
PoP	Proof of Principle fonds

PPA	Plan Public Affairs
PPS	Publiek Private Samenwerking
PS	Provinciale Staten
PSN	Provinciale Subsidieregeling Natuurbeheer
PUOV	Provinciaal Uitvoeringsprogramma Omgevingsveiligheid

R

RAAT	Regionaal Actieplan Aanpak Tekorten
R&D	Research and Development
RBML	Regelgeving Burgerluchthavens en Militaire Luchthavens
RBV	Regeling Beëindiging Veehouderijtakken
RDF	Route Development Fund
REBIS	Regionaal economisch bedrijventerreinen-informatiesysteem
REGMED XB	REGenerative MEDicine crossing Borders
RES	Regionale Energie Strategieën
RGP	Regeling Grote Projecten
RGV	Railterminal Greenport Venlo
RHCL	Regionaal Historisch Centrum Limburg
RIC	Retail Innovation Center
RIF	Forschungsinstitute fur Rationalisierung
RIF	Regionaal Investerings Fonds
RLN	Ruimte Landbouw en Natuur
RMO	Regio Manager Organisatie
RMO	Regionale Mobiliteits Overleggen
ROC	Regionaal Opleidingen Centrum
ROR	Richtlijn Overstromingsrisico's
ROVL	Regionaal Orgaan Verkeersveiligheid Limburg
RPMV	Rivierpark Maasvallei
RUD	Regionale Uitvoerings Diensten
RUD-ZL	Regionale Uitvoerings Diensten Zuid Limburg
RVO	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
RvR	Ruimte voor Ruimte
RvS	Raad van State
RvT	Raad van Toezicht
RVWN	Regionaal Verbindend Wegennet
RWS	Rijkswaterstaat
RWTH	Rheinische-Westfalische Technische Hochschule

S

SAL	Sociale Agenda Limburg
SCB	Systeemgericht Contract Beheer
SFR	Snelfietsroute
SGA	Servicepunt Grensoverschrijdende Arbeidsbemiddeling
SIBL	Strategisch Informatiebeleid Limburg
SILG	Subsidieverordening Inrichting Landelijk Gebied
SIS	Smart Industry Services
SIS	Sturing in Samenwerking
SiSa	Single information Single audit
SKB	Schatkistbankieren

SKNL	Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap
SLIM	Stichting Life Incubator Maastricht
SMART	Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch, Tijdgebonden
SOK	Samenwerkingsovereenkomst
SOME	Stichting Ontwikelingsmaatschappij
SPA	Strategische Public Affairs
SPP	Strategische Personeelsplanning
SPV	Strategisch Plan Verkeersveiligheid
SROI	Social Return On Investment
SSC	Smart Services Campus
SSWL	Stichting Servicebureau Wildbeheereenheden Limburg
STRONG	Structuurvisie Ondergrond
SVn	Stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederlandse gemeenten
SVNL	Natuur- en Landschapsbeheer
SWUNG	SamenWerking in de Uitvoering van Nieuw Geluidbeleid

T

TB	Tracebesluit
TBO	Terrein Beherende Organisatie
TCGI	Trade Center Global Investment BV
TEN-T	Trans Europese Transport Netwerken
TLW	Transitiefonds Limburgse Woningmarkt
TMH	Tram Maastricht Hasselt
TN	Trajectnota
TN/MER	Trajectnota/Milieueffectrapportage
TNO	Nederlandse Organisatie voor toegepast-natuurwetenschappelijk onderzoek
TPN	Trade Port Noord
TSL	Topsport Limburg
TU	Technische Universiteit

U

u/g	Uitgeleend geld
UM	Universiteit Maastricht
UMIO	Maastricht University School of Business and Economics
UP	Uitvoeringsprogramma
USK	Uniform Rijksbreed Subsidiekader
USG	Utility Support Group
UvW	Unie van Waterschappen
UWV	Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen

V

VDL	Van der Leegte
VHT	Verkeershandhavingsteam
VHR	Vogel Habitat Richtlijn
VI	Voortgangsnota Internationalisering
VMBO	Voorbereidend Middelbaar Beroeps Onderwijs
VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
VO	Voortgezet onderwijs
VOG	Verklaring Ontrent Gedrag
Vpb	Wet op de vennootschapsbelasting

VTE	Vrije Tijds Economie
VTH	Vergunningen, Toezicht en Handhaving
VVM	Verkeers- en Vervoersmanagement
VVV	Vereniging voor Vreemdelingenverkeer
W	
Wabo	Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
WARH	Wet Algemene Regels Herindeling
WHVBZ	Wet Hygiene en Veiligheid Badinrichtingen en Zwemgelegenheden
WL	Waterschap Limburg
WML	Waterleiding Maatschappij Limburg
Wnb	Wet natuurbescherming
Wnt	Wet Normering Topinkomens
WO	Wetenschappelijk onderwijs
WRO	Wet ruimtelijke ordening
WUR	Wageningen University & Research
Y	
YET	Young European Talent-event
Z	
ZBO	Zelfstandige Bestuursorganen
ZL	Zuid-Limburg
ZLSM	Zuid-Limburgse Stoomtrein Maatschappij
ZON PV	Fotovoltaïsche zonne-energie
ZWL	Zo Werkt Limburg

Bijlage 3: Doorwerking naar begroting 2019 e.v.

4.1. Samenvatting voorstellen en bestemming resultaat

€ x 1.000

	Begroting 2019	Meerjarenraming 2020	2021	2022
Totaal lasten over te boeken naar 2019 e.v.	37.453	62	0	0
Totaal baten over te boeken naar 2019 e.v.	424	0	0	0
Totaal lasten minus baten	**37.029**	**62**	**0**	**0**
Resultaat Jaarrekening 2018 (algemene reserve (egalisatie)	21.660	-938	0	0
Immunisatiereserve	6.234	1.000	0	0
Reserve DU Verkeer en vervoer	2.442	0	0	0
Risicoreserve grondexploitatie	4.233	0	0	0
Reserve grondwaterbeheer	81	0	0	0
Reserve DU-uitkering Natuur	43	0	0	0
Reserve Transitiefonds	33	0	0	0
Reserve DU Na-ijl-effecten mijnbouw	323	0	0	0
Reserve DU Zoetwatermaatregelen	1.848	0	0	0
Bestemmingsreserve Culturele kansen	134	0	0	0
Totaal dekking	**37.029**	**62**	**0**	**0**
Overboeking via het resultaat 2018	**20.722**			
Verhoging subsidieplafond project 75 jaar bevrijding	1.000			
Alternatieve dekking Einstein Telescope	2.950			
Totaal voorstellen resultaat	**24.672**			

Het totale bedrag aan overboekingsvoorstellen van 2018 naar 2019 en verder bedraagt € 37,03 mln. Daarnaast zijn hier verwerkt de volgende twee voorstellen over het bestemmen van het vrije jaarresultaat 2018:

- € 1,00 mln. voor de verhoging van het subsidieplafond voor het project “75 jaar bevrijding”;
- € 2,95 mln. alternatieve dekking voor Einstein telescoop;
- € 2,66 mln. storting in de Immunisatiereserve.

Onderstaande grafiek geeft het volume van de overboekingsvoorstellen per programma weer:

Saldo overboekingen *(bedrag x € 1.000)*

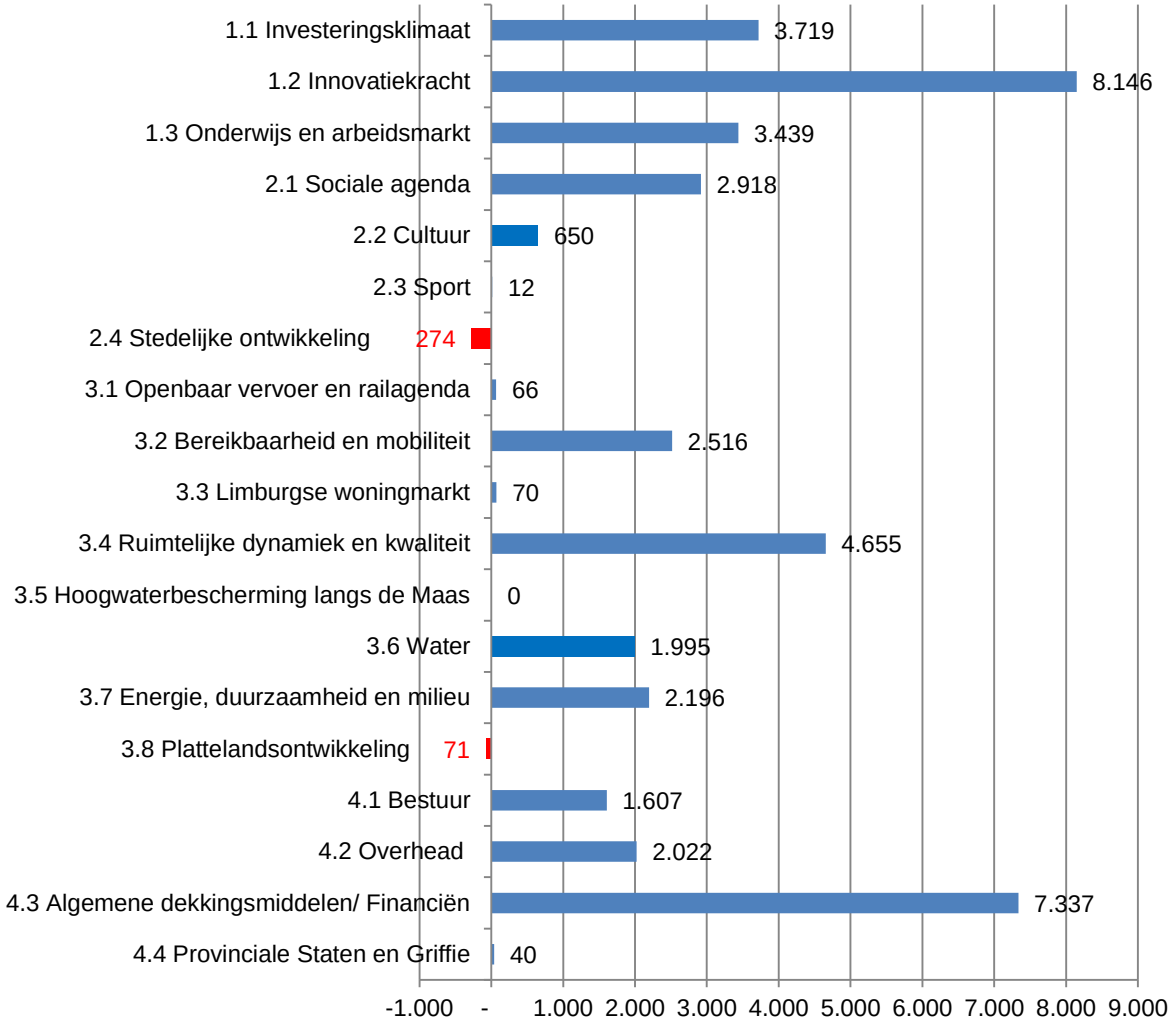

De overboekingsvoorstellen hebben vooral betrekking op faseringen van lopende verplichtingen. Uitschieters in de grafiek hebben vooral betrekking op:

- 1.2 Innovatiekracht. Het betreft met name faseringen rondom de campussen en de kennisinstituten;
- 3.4 Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit. Dit heeft volledig betrekking op de fasering van de bijdrage aan Marsna papier Meerssen;
- 4.3 Algemene dekkingsmiddelen/Financiën. Dit heeft betrekking op het restant budget motie Bouw/ISV en de reservering ten behoeve van de personele begroting.

Ook is op onderdelen sprake geweest van overschrijdingen van het jaarbudget 2018. Zo is bij programma 2.4 Stedelijke ontwikkeling sprake van een negatieve overboeking (€ 0,27 mln.). Lasten zijn eerder gekomen dan verwacht (subsidies IBA Parkstad). Het past echter wel binnen de meerjarige budgettaire kaders en daarom wordt dit verrekend met het budget 2019. Dit geldt ook voor een tweetal kleine budgetoverschrijdingen bij programma 3.8 Plattelandsontwikkeling.
Een ander substantieel negatief overboekingsvoorstel (€ 2,32 mln.) is niet zichtbaar in de grafiek en heeft betrekking op de subsidieregeling MKB Innovatiestimuleringsregeling (programma 1.1). Ook dit voorstel wordt verrekend met het resterende budget 2019-2020.

De relatieve afwijking van de onderbesteding achter deze overboekingsvoorstellen van € 37,09 mln. op de totale lasten in de begroting 2018 ad € 537,25 mln. bedraagt 6,9%.
Daar waar sprake is van faseringen kan in algemene zin gesteld worden, dat het veelal betrekking heeft op subsidies, waarbij op voorhand niet altijd te programmeren is wanneer de aanvragen precies komen, hoeveel budget dit in het betreffende begrotingsjaar kost en of de aanvragen aan de voorwaarden voldoen. Kortom: transacties kennen een mate van onzekerheid. Onderbesteding en soms overbesteding in enig begrotingsjaar binnen vaak meerjarige regelingen is in dit kader een structureel verschijnsel dat niet kan worden uitgesloten. Verschillen treden op binnen jaarschijven, maar niet ten opzichte van het totale vastgestelde meerjarige budgettaire kader.
Er zijn ook onderdelen van de begroting waarbij transacties juist wel een hoge programeerbaarheid hebben, bijvoorbeeld het onderhoud van provinciale wegen. Zoals ook uit de Jaarstukken 2018 blijkt is daar nauwelijks sprake van afwijkingen ten opzichte van de begroting.

Kader overboekingsvoorstellen

De voorstellen die zijn opgenomen, voldoen aan de criteria zoals opgenomen in de Programmabegroting 2018. Dit betreft financieel-technische aanpassingen van de fasering van uitgaven:

- besluiten door PS/GS in de statenperiode (2015-2019);
- structuurversterkende projecten;
- begrotingsposten met een aantoonbare wettelijke c.q. contractuele verplichting danwel project met een meerjarige looptijd;
- structurele budgetten waarbij er aantoonbare/onvermijdbare lasten zijn als gevolg van een onderliggend GS-besluit/contract/geplaatste order;
- doorlopende subsidieregelingen.

Dekking van de voorstellen

Onderstaande grafiek vat de dekking van de voorstellen samen (bedragen € x 1.000):

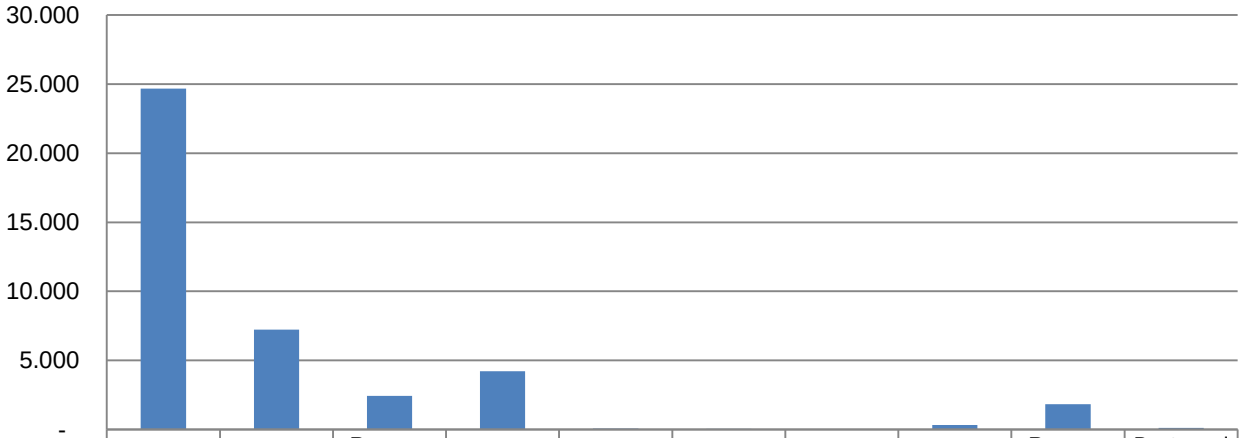

	Resultaat Jaar-rekening 2018	Immuni satie reserve	Reserve DU Verkeer en vervoer	Risico reserve grond exploitatie	Reserve grondwate r beheer	Reserve DU-uitkering Natuur	Reserve Transitie fonds	Reserve DU Na-ijl-effecten mijnbouw	Reserve DU Zoetwater maatregel en	Bestemmi ngs reserve Culturele kansen
bedrag	24.672	7.234	2.442	4.233	81	43	33	323	1.848	134

Het totale bedrag aan overboekingsvoorstellen van 2018 naar 2019 en verder bedraagt € 37,09 mln.. Hiervan wordt € 20,72 mln. gedekt uit het voordelige resultaat 2018. Het restant van de overboekingen ad € 16,37 mln. wordt gedekt uit daarvoor bestemde reserves, waaraan de restantbudgetten 2018 zijn toegevoegd.

Omdat de voorstellen allemaal gedekt zijn uit het bestaande jaarrekeningresultaat of daartoe bestemde reserves wordt het begrotingsresultaat 2019 en verder niet beïnvloed.
De mutaties zijn verwerkt in de 3e Begrotingswijziging 2019, die eveneens onderdeel uitmaakt van de beslispunten van het Statenvoorstel Jaarstukken 2018.
De gespecificeerde toelichtingen zijn verder in deze bijlage opgenomen (4.2 Doorwerking naar begroting 2019 e.v. per product.). Presentatie vindt plaats in een soortgelijke opzet als de reguliere afwijkingenrapportages.

4.2. Doorwerking naar begroting 2019 e.v. per product

€ x 1.000

1.1.1. Economische samenwerking	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
117 Fasering MKB Innovatiestimulering Topsectoren (MIT)	**410**	0	0	0
118 Samenwerking Triple Helix organisaties (Regionela platform)	**150**	0	0	0
210 Overboeking subsidieregeling MKB innovatiestimulering	**-2.317**	0	0	0
Totaal lasten	**-1.757**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**1.757**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**1.757**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

117. Fasering MKB Innovatiestimulering Topsectoren (MIT) (GS 9-4-2019)
De hogere bevoorschotting van de decentrale uitkering MKB Innovatiestimulering Topsectoren (MIT) van het Ministerie van Economische Zaken bedraagt € 410.000. Deze was aangekondigd in de december circulaire 2018. Conform de samenwerkingsovereenkomst met het Rijk dienen deze middelen ingezet te worden voor de uitvoering van de MIT regeling. Voorgesteld wordt om deze middelen over te hevelen naar 2019, zodat dit in 2019 afgehandeld respectievelijk voortgezet kan worden.

118. Samenwerking Triple Helix Organisatie (Regionale Platforms) (GS 9-4-2019)
In de Voorjaarsnota 2018 zijn extra middelen beschikbaar gesteld voor de ondersteuning en voor de financiering van (project) initiatieven te matchen in de vorm van een programmabijdrage. Deze programmabijdrage wordt beschikt aan drie organisaties, namelijk Economic Development Board Noord-Limburg, Keyport 2020 en Economische Samenwerking Zuid-Limburg (ESZL). In 2018 zijn de subsidies reeds verleend aan Keyport2020 en Economic Development Board Noord-Limburg. De subsidiebeschikking aan ESZL wordt begin 2019 verleend. De hiervoor gereserveerde middelen € 150.000 wordt derhalve overgeheveld naar 2019.

210. Overboeking subsidieregeling MKB innovatiestimulering (GS 9-4-2019)
Eerder dan voorzien is er een afrekening ontvangen met betrekking tot de meerjarige subsidieregeling MKB-innovatiestimuleringsregeling. Hierdoor is er ultimo 2018 een nadelig verschil ontstaan van € 2.316.650. Het ontstane tekort wordt opgevangen door het te verrekenen met het budget 2019.

€ x 1.000

1.1.2 Acquisitie en LIOF	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
160 Overboeking middelen acquisitie	**1.829**	0	0	0
192 Fasering procesmiddelen Supplier Park IPS	**44**	0	0	0
260 Bestemmen resultaat 2018: Alternatieve dekking Einstein Telescope	**2.950**	0	0	0
Totaal lasten	**4.822**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-4.822**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-4.822**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

160. Overboeking middelen Acquisitie (GS 9-4-2019

In 2016 heeft de provincie een investeringssubsidie verleend van € 1.800.000. Dit project heeft geen doorgang gevonden. Daarnaast is ervanuit de post Acquisitie minder subsidie ad. € 28.595 verleend dan aanvankelijk ingeschat. De resterende middelen € 1.828.595 worden in 2019 ingezet voor een aantal investeringssubsidies/leads die momenteel nog in voorbereiding zijn. Maar waarvan de effectuering in 2019 wordt verwacht. Voorgesteld wordt om deze restant middelen van € 1.828.595 over te hevelen naar 2019. Zodat deze ingezet worden voor de in de huidige coalitie periode (2016-2019) geoormerkte doelen.

192. Fasering procesmiddelen Supplier Park IPS (GS 9-4-2019)

Het college van GS heeft op 26 februari 2019 besloten voor de uitbreiding van VDL Nedcar, waarvan IPS Yard een onderdeel is, een PIP procedure te starten. PS is hierover geïnformeerd. De in 2018 reeds in gang gezette voorbereidingen voor de planvorming dienen in 2019 gecontinueerd te worden.

260. Alternatieve dekking Einstein Telescope (GS 9-4-2019)

Als gevolg van herprioritering van middelen ten behoeve van economische structuurversterking, welke gedekt worden uit het € 70 mln. deel van de Immunisatiereserve, heeft het college besloten om de bijdrage aan de Einstein Telescope ad. € 2.950.000 te dekken uit het voordelige Jaarresultaat 2018.

€ x 1.000

1.1.3 MKB	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2019	2020	2021
Lasten				
119 Overboekingsvoorstel MKB Cofinanciering Interreg en OP-Zuid	**111**	0	0	0
120 Overboekingsvoorstel Innnovatiepilots in bredere MKB	**116**	0	0	0
121 Overboekingsvoorstel MKB dienstverlening	**300**	0	0	0
Totaal lasten	**527**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-527**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-527**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

119. Overboekingsvoorstel MKB Cofinanciering Interreg en OP-Zuid (GS 9-4-2019)

De periode van de programma's Interreg en OP ZUID lopen door in 2019. Momenteel lopen nog een aantal Interreg-aanvragen. Deze waren aanvankelijk voorzien in 2018. Deze projecten worden definitief beschikt na goedkeuring van de stuurgroep Interreg. Voorgesteld wordt om het saldo van € 111.197 over te hevelen naar 2019.

120. Overboekingsvoorstel Innovatiepilots in bredere MKB (GS 9-4-2019)

Het restant bedrag ad € 115.536 is gereserveerd voor bijdrage aan het Retail Innovation Center (RIC) 2019 en opdrachtverlening Boegbeeld Biobased. Aanvragen zijn eind 2018 ontvangen en worden in het eerste kwartaal 2019 beschikt c.q. verleend. Voorgesteld wordt om deze middelen over te hevelen naar 2019.

121. Overboekingsvoorstel MKB Dienstverlening (GS 9-4-2019)

In de Voorjaarsnota 2018 zijn extra middelen beschikbaar gesteld voor het op provinciaal niveau stroomlijnen en optimaliseren van de dienstverlening aan het Limburgse MKB (€ 300.000 in 2018 en € 300.000 in 2019).
Op 19 juni 2018 heeft GS ingestemd met een bijdrage aan Ondernemend Limburg voor "Een gemeenschappelijke aanpak MKB Limburg van € 600.000 voor een periode van twee jaar. De voorbereiding van deze subsidiebeschikking heeft meer tijd gevergd. Begin 2019 heeft Ondernemend Limburg een aangepaste begroting en tijdsplanning ingediend. Deze subsidie wordt 2019 verleend. Derhalve wordt voorgesteld om de hiervoor gereserveerde middelen 2018 ad. € 300.000 over te hevelen naar 2019.

€ x 1.000

1.1.4 Brightland Kennis/As	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
168 Fasering procesmiddelen Kennis-As Brightlands	**16**	0	0	0
Totaal lasten	**16**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-16**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-16**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

168. Fasering procesmiddelen Kennis As Brightlands (GS 9-4-2019)

De procesmiddelen Kennis-As zijn bijeen gebracht door de kennisinstellingen en Provincie als gezamenlijk werkbudget. De Provincie beheert dit gezamenlijk budget. Er resteren nog middelen, omdat een aantal opdrachten en/of werkzaamheden niet voor het eind van het jaar zijn geëffectueerd. Daarnaast wensen de gezamenlijke Kennis-As-partners het restant beschikbaar te houden om in te zetten voor gezamenlijke activiteiten in de toekomst. Derhalve wordt het restant van € 15.724 overgeheveld naar 2019.

€ x 1.000

1.1.5 Maastricht Aachen Airport	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
169 Fasering procesmiddelen ontwikkeling luchthaven MAA	**50**	0	0	0
174 Fasering procesmiddelen Aviation Valley	**61**	0	0	0
Totaal lasten	**111**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-111**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-111**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

169. Fasering procesmiddelen ontwikkeling luchthaven MAA (GS 9-4-2019)

De procesmiddelen, gerelateerd aan de toekomst van Maastricht Aachen Airport zijn € 0,05 mln. lager t.o.v. de begroting. Deze middelen maken onderdeel uit van de business-case voor MAA B&I B.V. voor de periode 2016-2026. Besloten is (GS 22 november -2016) dat deze aan MAA B&I B.V. na aftrek van lopende verplichtingen zullen worden overgemaakt. Daarom wordt het restant van € 49.663 overgeheveld naar 2019.

174. Fasering procesmiddelen Aviation Valley (GS 9-4-2019)

In 2018 is de Provincie samen met partners en stakeholders gestart met een proces om te komen tot een strategische ruimtelijke-economische toekomstvisie voor Aviation Valley met als doel bedrijven en werknemers aan dit gebied te binden (Eindejaarsbijstelling 2018 PS 14-12-2018). Dit proces loopt door naar 2019. Voorgesteld wordt om deze lagere besteding van deze middelen € 61.284 over te hevelen.

€ x 1.000

1.2.1 Chemie en Materialen Brightlands Chemelot Campus	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
193 Fasering Interreg project Europe S3Chem	**8**	0	0	0
Totaal lasten	**8**	**0**	**0**	**0**
Baten				
193 Fasering Interreg project Europe S3Chem	**-2**	0	0	0
Totaal baten	**-2**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-10**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-10**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

193. Fasering Interregproject Europe-project S3Chem (GS 9-4-2019)

Op 17 mei 2016 hebben GS ingestemd met de partnerovereenkomst Europese samenwerkingsproject chemie-regio's (S3Chem) (conform 2e Afwijkingenrapportage 2016 PS 4-11-2016). Dit project heeft een looptijd van 6 jaar (2016-2021). De restant middelen 2018 ad € 10.146, dienen beschikbaar te blijven voor deze periode. Derhalve wordt voorgesteld dit restant (€ 8.149 lagere uitgaven en € 1.859 hogere inkomsten) over te hevelen naar 2019.

€ x 1.000

1.2.2 Life Sciences Brightlands Maastricht Health Campus	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
122 Overboekingsvoorstel Interregproject Medtech4Europe	**167**	0	0	0
123 Overboekingsvoorstel 2e tranche project LINK	**3.200**	0	0	0
175 Fasering procesmiddelen gebiedsontwikkeling BL-MHC	**5**	0	0	0
Totaal lasten	**3.372**	**0**	**0**	**0**
Baten				
122 Overboekingsvoorstel Interregproject Medtech4Europe	**168**	0	0	0
Totaal baten	**168**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-3.204**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
123 Immunisatiereserve	**3.200**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**3.200**	0	0	0
Resultaat	**-4**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

122. Overboekingsvoorstel Interregproject Medtech4Europe (GS 9-4-2019)

Op 20-6-2017 hebben GS ingestemd met de deelname van Provincie Limburg aan het Interreg Europe project "Medtech4Europe" (conform 2e Afwijkingenrapportage 2018 PS 9-11-2018). Het project is gericht op kennisuitwisseling en intensieve samenwerking samen met 7 andere Europese regio's op het vlak van Medische Technologieën (MEDTECH), gerelateerd aan de Brightlands Maastricht Health Campus. Het project heeft een looptijd van juni 2018 tot en met november 2022. Voorgesteld wordt om het restant budget (€ 166.644 lasten en € 167.894 baten) over te hevelen naar 2019.

123 Overboekingsvoorstel Tweede tranche project Limburg investeert in Kenniseconomie (LINK) (GS 9-4-2019)

Het project Limburg Investeert in haar Kenniseconomie (LINK) is een initiatief van de Universiteit Maastricht en behelst de opricht van twee instituten: M4I- Maastricht Multimodal Molecular Imagine Institute en MERLN- Institute for Technology-Inspired Regenerative Medicine. Het project heeft een totale looptijd van 2014 tot 1 juli 2021. Provinciale Staten hebben op 28 september 2018 ingestemd met het voorstel om een tweede tranche van € 11,25 mln. beschikbaar te stellen voor de tweede fase. De tweede fase heeft een looptijd heeft van 1 januari 2018 tot 1 juli 2021. Gezien de langere voorbereidingstijd, wordt de subsidie in 2019 verleend. Derhalve wordt de jaarbijdrage 2018 van € 3,2 mln., inclusief de bijbehorende dekking vanuit de immunisatiereserve, overgeheveld naar 2019.

175. Fasering procesmiddelen gebiedsontwikkeling BL-MHC (GS 9-4-2019)

De bijdrage voor de gebiedsontwikkeling is op basis van afspraken in de geactualiseerde koepelovereenkomst fysieke impuls Brightlands Maastricht Health Campus 2016-2023 bijeen gebracht door de partners (Universiteit Maastricht, ziekenhuis AZM, gemeente Maastricht en Provincie Limburg). De Provincie is belast met het beheer van het procesbudget. De koepelovereenkomst loopt tot en met 2023. Om aan de koepelovereenkomst gekoppelde afspraken te kunnen voldoen, wordt derhalve het restant van € 5.330 overgeheveld naar 2019.

€ x 1.000

1.2.3 Landbouw Agrofood Brightlands Greenport Venlo	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
115 Overboekingsvoorstel LLTL2 2016-2019	**302**	0	0	0
124 Overboekingsvoorstel Interreg Europe Project Regions4Food	**155**	0	0	0
125 Overboekingsvoorstel procesondersteuning agro-energie-klimaat	**18**	0	0	0
194 Fasering exploitatie Co-creatielab in Villa Flora	**29**	0	0	0
195 Fasering middelen Healthy Eating and Food Innovation	**1.189**	0	0	0
199 Fasering procesmiddelen Brightlands Greenport Venlo	**587**	0	0	0
200 Fasering procesmiddelen Brightlands Greenport Venlo overig	**681**	0	0	0
Totaal lasten	**2.962**	**0**	**0**	**0**
Baten				
124 Overboekingsvoorstel Interreg Europe Project Regions4Food	**155**	0	0	0
Totaal baten	**155**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-2.807**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
195 Immunisatiereserve	**1.189**	0	0	0
199 Immunisatiereserve	**314**	0	0	0
200 Immunisatiereserve	**200**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**1.703**	0	0	0
Resultaat	**-1.104**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

115. Overboekingsvoorstel Intensiveringsprogramma LLTL2 2016-2019 (GS 9-4-2019)

PS hebben op 13 mei 2016 het investeringsprogramma Limburgse Land- en Tuinbouw Loont2 (LLTL2) 2016-2019 vastgesteld. Voor uitvoering van het meerjarige investeringsplan worden de in het coalitieakkoord gereserveerde investeringsmiddelen verdienmodellen Agro 2016-2019 van € 20 mln. ingezet. De bedragen per jaar zijn indicatief en dienen voor de uitvoering van dit programma 2016-2019 volledige beschikbaar te blijven, zodat de afgesproken doelen c.q. resultaten behaald kunnen worden. Het verschil wordt met name veroorzaakt, doordat van een aantal cofinancieringsprojecten, die voorzien in 2018 waren, besluitvorming begin 2019 plaatsvindt. Voorgesteld wordt om het surplus van € 302.111 over te hevelen naar 2019.

124. Overboekingsvoorstel Interreg Europe project Regions4Food (GS 9-4-2019)

Conform de 2e Afwijkingenrapportage 2018 (PS 9-11-2018) is ingestemd met deelname aan het Interreg Europe project Regions4Food. Dit project heeft als hoofddoel het maximeren van de innovatie potentie van alle factoren van de Agro- en Voedselwaardeketen door inzet van ICT. Hieronder wordt verstaan enerzijds de digitalisering van de processen en anderzijds gebruik en verwaarding van Big Data voor kennisontwikkeling, marktinformatie en management. Het project loopt tot en met 2023. Voorgesteld wordt om het restant budget (€ 155.210 lasten en
€ 155.210 baten) over te hevelen naar 2019.

125 Overboekingsvoorstel procesondersteuning agro-energieklimaat (GS 9-4-2019)

De middelen voor de procesondersteuning agro-energieklimaat ad. € 500.000 zijn via de Voorjaarsnota 2018 (PS 29 juni 2018) beschikbaar gesteld. Dit restant komt voort uit het feit dat een opdracht die voorzien was in 2018, pas in 2019 zal worden verstrekt. Voorgesteld wordt om het bedrag van € 18.000 over te hevelen naar 2019.

194. Fasering exploitatie Co-creatielab in Villa Flora (GS 9-4-2019)

Het co-creatielab wordt met terugwerkende kracht per 1 januari 2019 overgedragen aan Campus Vastgoed B.V. Hiervoor wordt begin 2019 de overdrachtsovereenkomst opgesteld, waardoor de definitieve afrekening van het co-creatielab in 2019 afgewikkeld wordt. Voorgesteld wordt om het

restant budget van € 28.925 over te hevelen naar 2019. Dit is nodig om aan de betaalverplichting van de afwikkeling van het co-creatielab te kunnen voldoen. Nadat deze afgewikkeld is, vallen deze middelen in 2019 ten gunste van de algemene middelen.

195. Fasering middelen Healthy Eating and Food Innovation (GS 9-4-2019)

De gereserveerde middelen voor het onderzoeksprogramma Heatlth Eating and Food Innovation (1e Afwijkingenrapportage 2018 PS 22-6-2018) voor de jaarschijven 2017 en 2018 van totaal € 1.189.000 zijn in 2018 niet tot besteding gekomen. Dit is vanwege de complexiteit en langere voorbereiding van dit project. De verwachting is dat de subsidie voor de tweede en derde onderzoekslijn voor het programma HEFI en de nieuwe onderzoekslijn Brightlands Food Claims Centre in 2019 wordt verleend. De hiervoor gereserveerde middelen ad. € 1.189.000 dienen hiervoor beschikbaar te blijven. Derhalve wordt voorgesteld om deze middelen ad. € 1.189.000, inclusief de hierbij behorende dekking vanuit de Immunisatiereserve, over te hevelen naar 2019.

199. Fasering procesmiddelen Brightlands Greenport Venlo (GS 9-4-2019)

Op 13 mei 2016 heeft PS ingestemd met het Campusplan voor de Brightlands Greenport Venlo en de uitgangspunten van Bright Innovation Network Greenport Venlo. De campusontwikkeling komt in een fase van grotere projecten, programma's en het bouwen van consortia rond de innovatiethema's van de campus, gezonde voeding, future farming en biobased. Er is een sterke behoefte om initiatieven vanuit ondernemers en onderzoekers financieel te ondersteunen om zodoende projecten en programma's aan de voorkant te helpen bij de opstart. Een aantal initiatieven die in 2018 waren voorzien, worden in 2019 geëffectueerd. Voorgesteld wordt om deze middelen over te hevelen naar 2019 ad. € 587.493, inclusief de dekking vanuit de Immunisatiereserve ad. € 313.579.

200. Fasering procesmiddelen Brightlands Campus Greenport Venlo overig (GS 9-4-2019)

Project Bio Traet Center

Van het project Bio Treat Center wordt de subsidie verleend in 2019. Deze was aanvankelijk in 2018 voorzien. Echter vanwege de complexiteit en langere voorbereiding wordt de subsidie in 2019 verleend. Voorgesteld wordt om de hiervoor gereserveerde middelen ad. € 481.243 over te hevelen naar 2019.

Expertise Centrum Business Services Venlo

Conform de Programmabegroting 2018 (PS 3-11-2017) zijn middelen beschikbaar gesteld ten behoeve van Expertise Centrum Business Services Venlo. De voorbereiding van dit project neemt langer tijd in beslag dan gepland; subsidieaanvraag in het kader van de verdere concretisering is in 2019 voorzien. Daarom wordt voorgesteld de hiervoor gereserveerde middelen € 200.000 inclusief de dekking vanuit de Immunisatiereserve, over te hevelen naar 2019.
Totaal wordt voorgesteld om € 681.243 over te hevelen naar 2019.

€ x 1.000

1.2.4 Services & Smart Services Campus	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
Totaal lasten	**0**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**0**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
159 Immunisatiereserve	**200**	1.000	0	0
Saldo mutatie reserves	**200**	1.000	0	0
Resultaat	**200**	**1.000**	**0**	**0**

Financiële toelichting

159. Correctie in verband met Center for Big Data Statistics Heerlen (GS 9-4-2019)

De besteding van het project Center for Big Data Statistics Heerlen is over de jaren 2019 € 0,20 mln. en 2020 € 1 mln. gefaseerd. De aanwending vanuit de Immunisatiereserve is gecorrigeerd en zal voor dit project in 2019 en 2020 geëffectueerd worden.

€ x 1.000

1.2.5 Logistiek	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
126 Overboekingsvoorstel MKB programma Logistiek	**600**	0	0	0
Totaal lasten	**600**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-600**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-600**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

126. Overboekingsvoorstel MKB programma Logistiek 2016-2019 (GS 9-4-2019)

Op 22 december 2016 heeft GS aan LIOF een projectsubsidie verleend voor het project Programma LimburgLogistiek 2016-2019 voor € 2.400.000. Dit project heeft tot doel het versterken van de nationale en internationale concurrentiekracht van de Limburgse Logistieke sector. Omdat in de uitvoering van het programma een achterstand is ontstaan, hebben GS op 5 juni 2018 ingestemd met een herziening van de subsidie. Begin 2019 zal LIOF een voortgangsrapportage indienen. Op basis van deze voortgangsrapportage zal de jaarschijf 2018 beschikt worden. Derhalve wordt voorgesteld om jaarschijf 2018 ad. € 599.957 over te hevelen naar 2019.

€ x 1.000

1.2.7 Toerisme en recreatie	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
127 Overboekingsvoorstel Internationale Maasfietsroute	**67**	0	0	0
129 Overboekingsvoorstel Investeringsprogramma Toerisme & Recreatie 2016-2019	**799**	0	0	0
130 Overboekingsvoorstel subsidieregelingen Toerisme en Recreatie	**409**	0	0	0
133 Overboekingsvoorstel bijdrage Destinatie Marketing Limburg	**250**	0	0	0
Totaal lasten	**1.525**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-1.525**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-1.525**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

127. Overboekingsvoorstel Internationale Maasfietsroute (GS 9-4-2019)

Conform de samenwerkingsovereenkomst Internationale Maasfietsroute is de provincie Limburg leadpartner van het gelijknamige project (GS 27-1-2015). De middelen, die door de partners bijeen zijn gebracht, dienen voor de Maasfietsroute ingezet te worden. Het project loopt door in 2019. Voorgesteld wordt om de restant middelen ad. € 66.742 over te hevelen naar 2019.

129. Overboekingsvoorstel Investeringsprogramma Toerisme & Recreatie 2016-2019 (GS 9-4-2019)
Provinciale Staten hebben op 18 maart 2016 het investeringsprogramma Toerisme & Recreatie 2016-2019 vastgesteld. Voor de uitvoering van het meerjarige investeringsplan worden de in het coalitie akkoord gereserveerde investeringsmiddelen voor Toerisme & Recreatie € 12 mln. ingezet. Binnen de planning en uitvoeringen van de projecten hebben enkele verschuivingen tussen 2018 en 2019 plaatsgevonden. De bedragen per jaar zijn indicatief en dienen voor de uitvoering van dit programma beschikbaar te blijven, zodat de afgesproken doelen c.q. resultaten behaald kunnen worden. Daarom stellen we voor het restant van € 799.361 over te hevelen naar 2019.

130. Overboekingsvoorstel subsidieregelingen Toerisme en Recreatie (GS 9-4-2019)
De subsidieregelingen "Versterken kwaliteit toeristische aanbod" en "Stimulering investering in de toekomst voor toeristische ondernemers" hebben een looptijd tot 1 mei 2019 (GS 27 juni 2017). De hiervoor gereserveerde middelen € 408.912, inclusief de gereserveerde kosten voor de uitvoering van deze subsidieregeling, worden derhalve overgeheveld naar 2019.

133. Overboekingsvoorstel bijdrage Destinatie Marketing Limburg (GS 9-4-2019)
De uitvoering van de opdracht t.b.v. Destinatie Marketing Limburg vindt in 2019 e.v. plaats. De in de Voorjaarsnota 2018 (PS 29-6-2018 beschikbaar gestelde middelen (€ 250.000 in 2018) zijn niet in 2018 besteed en worden derhalve overgeheveld naar 2019.

€ x 1.000

1.3.1 Arbeidsmarkt	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
131 Overboekingsvoorstel product 1.3.1. Arbeidsmarkt	**496**	0	0	0
Totaal lasten	**496**	**0**	**0**	**0**
Baten				
131 Overboekingsvoorstel product 1.3.1. Arbeidsmarkt	**12**	0	0	0
Totaal baten	**12**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-484**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-484**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

131. Overboekingsvoorstel product 1.3.1 Arbeidsmarkt (GS 9-4-2019)
Een aantal subsidie aanvragen die in 2018 waren voorzien, worden in 2019 beschikt. De aanvraag van deze projecten vergt een langere tijd voorbereiding dan aanvankelijk voorzien. Dit betreft onder andere de volgende projecten:

- Servicepunt Grensoverschrijdende Arbeidsmarkt Kerkrade 2019 en 2020;
- Regionale Investeringsfonds (RIF) ICT;
- Human Capital Agenda Logistiek.

Daarnaast loopt het pilotproject "Vergroten transparantie erkenning van diploma's voor kansberoepen" door naar 2019. Derhalve wordt voorgesteld om de hiervoor gereserveerde middelen: € 495.950 lasten en € 12.000 baten, over te hevelen naar 2019.

€ x 1.000

1.3.2 Onderwijs	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
134 Overboekingsvoorstellen product 1.3.2 Onderwijs	**724**	0	0	0
Totaal lasten	**724**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-724**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-724**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

134. Overboekingsvoorstel product 1.3.2. Onderwijs (GS 9-4-2019)

Euregionaal Onderwijs

De subsidie regeling Impuls Regionaal Onderwijs in PO en VMBO heeft een looptijd tot en met juli 2019 (GS 26-9-2017). Om aan de verplichtingen van deze regeling te kunnen voldoen, wordt het restant van € 144.996 overgeheveld naar 2019.

Verbreding hoger opleidingsaanbod Venlo

De projecten uit de hoger onderwijs agenda zijn in uitvoering. De hiervoor benodigde inzet van financiële expertise loopt door naar 2019. Om aan deze verplichting te kunnen voldoen wordt voorgesteld om het restant van € 9.679 over te hevelen naar 2019.

Human Capital Agenda's/Techniekpact; onderdeel onderwijs

De aanvraag van diverse projecten, waaronder Regionaal Investerings Fonds (RIF) ICT en Human Capital Agenda Logistiek vergt een langere voorbereiding dan voorzien. De voltooiing van deze subsidie aanvragen worden in 2019 verwacht. Voorgesteld wordt om de restant middelen van € 362.791 over te hevelen naar 2019.

Onderwijs als schakel

Op 11 december 2018 hebben GS ingestemd met de cofinanciering van 4 Interregprojecten: Euregio Campus Limburg/Niederrhein, Euregio X-perience 2.0, Grensinfopunt euregio Rijn-Maas-Noord 2020 en het project Grensinfopunt Extra ERW. De projecten worden definitief beschikt, na goedkeuring van de stuurgroep Interreg. De definitieve subsidieverlening vindt in 2019 plaats. Het restant van € 127.371 wordt derhalve overgeheveld naar 2019.

Onderwijskwaliteit voor de toekomst

Conform de Programmabegroting 2018 (PS 3-11-2017) zijn middelen beschikbaar gesteld ten behoeve van Onderwijskwaliteit voor de Toekomst. De besteding van het budget onderwijskwaliteit voor de toekomst is mede afhankelijk van initiatieven van externe partijen en het project loopt door naar 2019. Derhalve wordt voorgesteld om het saldo van € 84.530 over te hevelen naar 2019.

iXperium-achtige leeromgevingen

Tijdens de opening van het iXperium Roermond is een stimuleringsprijs uitgereikt van € 5.000. Voorgesteld wordt om deze stimuleringsbijdrage te verrekenen met het hiervoor bestemde budget in 2019.

Totaal wordt voorgesteld om € 724.367 over te hevelen naar 2019.

€ x 1.000

1.3.3 Limburg Werkt Akkoord	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
170 Fasering project 4Limburg	**1.000**	0	0	0
176 Fasering Ketenaanpak Integratie Vluchtelingen	**85**	0	0	0
183 Fasering budgetten 'Zo werkt Limburg 218-2019'	**488**	0	0	0
198 Fasering uitvoering motie 687 Aanvalsplan integratie	**-6**	0	0	0
201 Fasering Sociale Agenda 2025 actielijn Limburg Werk Akkoord	**664**	0	0	0
Totaal lasten	**2.231**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-2.231**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
170 Immunisatiereserve	**1.000**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**1.000**	0	0	0
Resultaat	**-1.231**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

170. Fasering project 4Limburg (GS 9-4-2019)

In de Programmabegroting 2018 (PS 3-11-2017) is voor de uitvoering Aanvalsplan Arbeidsmarkt € 1,00 mln. beschikbaar gesteld (conform Voorjaarsnota 2017) ten behoeve van het project 4Limburg. De subsidie van dit project wordt begin 2019 verleend en is derhalve niet besteed in 2018. Als gevolg hiervan heeft ook de dekking uit de Immunisatiereserve nog niet plaatsgevonden.
Voorgesteld wordt om de hiervoor om de hiervoor gereserveerde middelen ad. € 1,00 mln. over te hevelen naar 2019 inclusief de hierbij behorende dekking vanuit de Immunisatiereserve.

176. Fasering ketenaanpak Integratie Vluchtelingen (GS 9-4-2019)

Op 6-2-2018 hebben GS besloten een regievoerder ketenaanpak Vluchtelingen te faciliteren (conform 2e Afwijkingenrapportage 2019 PS 9-11-2018). Deze regievoerder zorgt een efficiënte ketenaanpak van vluchtelingen en statushouders met als doel een snelle inburgering participatie in de Limburgse samenleving. Dit project loopt door naar 2019 en 2020. Derhalve wordt het restant van € 84.643 overgeheveld naar 2019 om aan de verplichtingen in 2019 en 2020 te kunnen voldoen.

183. Fasering budgetten "Zo Werkt Limburg 2018-2019" (GS 9-4-2019)

In de Programmabegroting 2018 (PS 3-11-2017) heeft PS voor het Aanvalsplan Arbeidsmarkt 2018-2019 € 5 mln. beschikbaar gesteld (conform Amendement 10, PS 3-11-2017). Op 27 maart 2018 heeft GS ingestemd met de uitvoeringsstrategie Aanvalsplan Arbeidsmarkt "Zo werkt Limburg". Aangezien de uitvoering van dit project doorloopt in 2019, wordt voorgesteld het saldo aan middelen ad € 487.569 over te hevelen naar 2019.

198. Fasering uitvoering motie 687 Aanvalsplan Integratie (GS 9-4-2019)

Onderdeel van het Limburg Werkt Akkoord is de uitwerking van motie 687 - integraal aanvalsplan Integratie statushouders (PS 6 november 2015). Voor de uitvoering van deze motie zijn in 2018 meer kosten gerealiseerd dan aanvankelijk ingeschat. Het tekort van € 5.821 wordt gecompenseerd met het hiervoor bestemde budget in 2019.

201. Fasering Sociale Agenda Limburg 2025 actielijn Limburg Werk Akkoord (GS 9-4-2019)

Op 18 maart 2016 hebben Provinciale Staten het kader "Sociale Agenda Limburg 2025" vastgelegd. Hiervoor heeft GS het uitvoeringsprogramma vastgelegd. Het totaal aan middelen voor dit uitvoeringsprogramma is begroot voor de periode 2016-2019. De bedragen per jaar zijn indicatief en dienen voor de uitvoering van dit programma 2016-2019 volledig beschikbaar te blijven, zodat de

afgesproken doelen c.q. resultaten behaald kunnen worden. Een aantal projecten die voorzien waren in 2018 worden in 2019 beschikt. Dit betreft onder andere de volgende projecten Buitengewoon, Sectorale arrangementen regio Venlo en Zorg. Derhalve wordt voorgesteld om het restant van € 664.166 over te hevelen naar 2019.

€ x 1.000

2.1.1 Sociale innovatie	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
171 Fasering project Laaggeletterdheid	**50**	0	0	0
196 Fasering Sociale Agenda 2025 actielijn Sociale Innovatie	**433**	0	0	0
206 Overboekingsvoorstel Sociale Innovatie	**1.344**	0	0	0
Totaal lasten	**1.827**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-1.827**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-1.827**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

171. Fasering project Laaggeletterheid (GS 9-4-2019)

Ten behoeve van de uitvoering van de motie 2353 Kirkels "leren-lezen-werken" (PS 3 november 2017) is er in de 2e Afwijkingenrapportage 2018 (PS9-11-2018) € 250.000 beschikbaar gesteld voor een intensivering laaggeletterdheid. Deze middelen worden ingezet voor een kwartiermaker en vraaggerichte project ondersteuning (conform notitie PS 12 januari 2018). Het project loopt door naar 2019. Voorgesteld wordt om het restant van € 49.584 over te hevelen naar 2019 voor de uitvoering van dit project.

196. Fasering Sociale Agenda 2025 actielijn Sociale Innovatie (GS 9-4-2019)

Op 18 maart 2016 hebben Provinciale Staten het kader "Sociale Agenda Limburg 2025" vastgesteld. Op basis hiervan heeft GS het uitvoeringsprogramma vastgesteld (GS 14 juni 2016). Het totaal aan middelen voor dit uitvoeringsprogramma is begroot voor de periode 2016-2019. De bedragen per jaar zijn indicatief en dienen voor de uitvoering van dit programma beschikbaar te blijven, zodat de afgesproken doelen c.q. resultaten behaald kunnen worden. Een aantal subsidieprojecten, zoals Hand in Hand en Doorstart Centrum Seksueel Geweld Limburg, die voorzien waren in 2018, worden in 2019 beschikt. Daarom stellen we voor het restant van deze ad. € 433.029 over te hevelen naar 2019.

206. Overboekingsvoorstel Sociale Innovatie (GS 9-4-2019

Maatschappelijke organisaties

Voor de afhandeling van een liggende incidentele subsidieaanvraag in het kader van de maatschappelijke organisaties is een bedrag van € 10.425 nodig in 2019.

Ondersteuning transformatie

Het resterend budget uit de transformatie jeugdzorg (2014) wordt ingezet voor de Motie Kinderarmoede Kinderarbeid. Op 5-2-2019 heeft GS een subsidie verleend aan gemeente Roermond voor het project 'Intensief samen actief tegen armoede' voor een bedrag van maximaal € 250.000.

Uitvoeringskader passend wonen in de buurt

Voor de afhandeling van de liggende subsidie aanvragen voor het Kader passend wonen in de buurt (ingangsdatum subsidieregeling 22-4-2017 eindigt per 31-12-2018) is het restant budget van € 1.083.899 nodig. De aanvragen worden op dit moment beoordeeld.

Er wordt een totaalbedrag van € 1.344.324 overgeheveld naar 2019.

€ x 1.000

2.1.2 Bouwen aan eigen kracht en participatie	Begroting 2019	Meerjarenraming 2020	2021	2022
Lasten				
164 Fasering structuurversterkende investeringen in kernen	**646**	0	0	0
217 Fasering budgetten Sociale Agenda 2025 actielijn Participatie	**445**	0	0	0
Totaal lasten	**1.091**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-1.091**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-1.091**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

164. Fasering structuurversterkende investeringen in kernen (GS 9-4-2019)

Op 12 juli 2017 zijn door GS de nadere subsidieregels Structuur versterkende investeringen in gemeenschapsaccommodaties vastgesteld met een bedrag van € 1 mln. (motie 832 2e gewijzigd Rossel inzake financiële bijdrage structuurversterkende investeringen in kernen). GS hebben op 29 juni 2018 de motie 2409 gewijzigd Hermans Claessens inzake structuurversterkende investeringen in gemeenschapshuizen overgenomen van PS en een aanvullend bedrag van € 1 mln. beschikbaar gesteld. De regeling heeft een looptijd tot 1 januari 2020. Voor de continuering van deze regeling in 2019 wordt voorgesteld het restantbedrag van € 645.992 over te boeken naar 2019.

217. Fasering budgetten Sociale Agenda 2025 actielijn Participatie (GS 9-4-2019)

Op 18 maart 2016 hebben Provinciale Staten het kader "Sociale Agenda Limburg 2025" vastgesteld. Op basis hiervan heeft GS het uitvoeringsprogramma "Koers voor een Vitaler Limburg" vastgesteld (d.d. 14 juni 2016). Het totaal aan middelen voor dit uitvoeringsprogramma is begroot voor de periode 2016-2019. De bedragen per jaar zijn indicatief en dienen voor de uitvoering van dit programma beschikbaar te blijven, zodat de afgesproken doelen c.q. resultaten behaald kunnen worden. Voor een aantal subsidieprojecten (Regiolab Noord Limburg, Beringe Buiten, 'Onze Buurt' en Limburg Online Verbonden) wordt de subsidie in 2019 geëffectueerd. Deze waren aanvankelijk in 2018 voorzien. Daarom stellen we voor het restant van actielijn participatie ad. € 444.981 over te hevelen naar 2019.

€ x 1.000

2.2.1 Cultuur	Begroting 2019	Meerjarenraming 2020	2021	2022
Lasten				
90 Nadere subsidieregels Film 2018-2019 (GS 11-12-2018)	**97**	0	0	0
207 Overboeking budgetten cultuur	**570**	0	0	0
Totaal lasten	**667**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-667**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
90 Reserve culturele kansen	**97**	0	0	0
207 Reserve culturele kansen	**24**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**120**	0	0	0
Resultaat	**-546**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

90. Nadere subsidieregels Film 2018-2019 (GS 11-12-2018)

Op basis van de nadere subsidieregels film zijn subsidies verleend voor totaal €303.398. Het restant bedrag van € 96.601 mag ingezet worden in 2019 ten behoeve van het provinciaal filmbeleid. Via een overboekingsvoorstel worden deze middelen doorgeschoven naar 2019.

207. Overboeking budgetten Cultuur (GS 9-4-2019)

Op basis van het uitvoeringsprogramma cultuur 'Limburg podium voor culturele kracht' staat beschreven dat indien in enig jaar gelden voor de uitvoering van het UPC overblijven deze doorgeschoven mogen worden naar het volgende begrotingsjaar. Middels dit overboekingsvoorstel ad € 570.217 wordt hieraan uitvoering gegeven. Op 19 januari 2018 heeft de Statencommissie Cultuur en Samenleving kennisgenomen van het uitvoeringsprogramma 2018-2019.

€ x 1.000

2.2.2 Erfgoed	Begroting 2019	Meerjarenraming 2020	2021	2022
Lasten				
205 Overboekingsvoorstel budgetten erfgoed	**65**	0	0	0
Totaal lasten	**65**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-65**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
205 Reserve culturele kansen	**13**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**13**	0	0	0
Resultaat	**-51**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

205. Overboekingsvoorstel budgetten erfgoed (GS 9-4-2019)

In het uitvoeringsprogramma immaterieel erfgoed 2016-2019 'Toekomst voor erfgoed!' (PS 8 juli 2016) worden de bestedingen van het budget erfgoed voor deze coalitieperiode geduid. In dit programma staat beschreven dat als er in enig jaar budget over is, dit doorgeschoven mag worden naar een volgend begrotingsjaar om verdere uitvoering te geven aan dit uitvoeringsprogramma. Middels een overboekingsvoorstel wordt een bedrag van € 64.509 doorgeschoven naar 2019.

€ x 1.000

2.2.3 Monumenten	Begroting 2019	Meerjarenraming 2020	2021	2022
Lasten				
208 Overboeking restantbudgetten monumenten	**-541**	0	0	0
Totaal lasten	**-541**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**541**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**541**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

208. Overboeking restantbudgetten monumenten (GS 9-4-2019)

PS heeft op 23 juni 2017 de 'Focusnotitie monumenten' vastgesteld. Hierin is de lijn uitgezet voor de 2e termijn voor monumenten 2017-2019. Bij de Eindejaarsbijstelling 2018 is een bedrag van € 6,61 mln. doorgeschoven naar 2019. Nu blijkt dat in 2018 nog uitgaven hebben plaatsgevonden. Het bedrag van de nog gedane uitgaven wordt middels een overboekingsvoorstel ad € 541.113 teruggehaald uit 2019.

€ x 1.000

2.2.4 Archeologie	Begroting 2019	Meerjarenraming 2020	2021	2022
Lasten				
204 Overboekingsvoorstel budgetten archeologie	**460**	0	0	0
Totaal lasten	**460**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-460**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-460**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

204. Overboekingsvoorstel budgetten acheologie (GS 9-4-2019)

Op basis van het richtinggevend kader 'Archeologie in de etalage' tijdlijn 2016-2019, door PS vastgesteld op 7 juli 2016, waarin beschreven staat dat de financiële inzet beschikbaar is voor de periode 2016-2019 worden de resterende middelen 2018 doorgeschoven naar 2019 om verdere uitvoering te geven aan de uitvoering van dit richtinggevend kader. Middels een overboekingsvoorstel wordt € 459.964 doorgeschoven naar 2019.

€ x 1.000

2.3.1 Sport	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
209 Overboeking restantbudgetten Sport	**12**	0	0	0
Totaal lasten	**12**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-12**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
209 Immunisatiereserve	**13**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**13**	0	0	0
Resultaat	**1**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

209. Overboeking restantbudgetten Sport (GS 9-4-2019)

Middels het Uitvoeringsprogramma sport 2018-2019 PS sonderend op 19-12-2017 is de 2e collegetermijn vertaald in uitvoering. Voor de uitvoering in 2019 is het restantbudget 2018 ad € 11.895 nog nodig.

€ x 1.000

2.4.1 Stedelijke ontwikkeling	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
177 Fasering procesmiddelen Stedelijke ontwikkeling	**24**	0	0	0
Totaal lasten	**24**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-24**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-24**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

177. Fasering procesmiddelen Stedelijke ontwikkeling (GS 9-4-2019)

Voor de ondersteuning van de uitvoering motie 754 Werrij inzake samenhangende strategische agenda Midden Limburg (PS 12-5-2016) is € 46.600 beschikbaar gesteld ten laste van de procesmiddelen coalitie akkoord 2016-2019 (conform 2e Afwijkingenrapportage 2017 PS 3-11-2017). Aangezien deze motie is uitgevoerd (conform brief PS 16-1-2018), kan het restant van € 36.600 terugvloeien naar de procesmiddelen coalitie akkoord.

De overige procesmiddelen stedelijke ontwikkeling ad. € 23.774 worden overgeheveld naar 2019. De procesmiddelen zijn beschikbaar gesteld uit de beleidsintensiveringsmiddelen binnenstedelijk ontwikkeling 2016-2019 en zijn in 2019 nodig voor onder andere infosessie PS en ambtelijk werkbezoek.

€ x 1.000

2.4.3 IBA	Begroting 2019	Meerjarenraming 2020	2021	2022
Lasten				
172 Fasering proces- en projectkosten IBA Parkstad	**-298**	0	0	0
Totaal lasten	**-298**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**298**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**298**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

172. Fasering proces- en projectkosten IBA Parkstad (GS 9-4-2019)

Het budget proces- en projectkosten is beschikbaar gesteld voor m.n. de uitvoering van de IBA projecten. In 2018 zijn meer initiatieven door de provincie financieel ondersteund dan aanvankelijk voorzien/ingeschat. Voorgesteld wordt om het tekort van € 298.021 te verrekenen met het hiervoor bestemde budget in 2019.

€ x 1.000

3.1.1 Openbaar vervoer en concessiemanagement	Begroting 2019	Meerjarenraming 2020	2021	2022
Lasten				
154 Overboeking restantbudget ontwikkelingen stationsomgevingen	**66**	0	0	0
Totaal lasten	**66**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-66**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
154 Reserve DU Verkeer en vervoer	**66**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**66**	0	0	0
Resultaat	**0**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

154. Overboeking restantbudget ontwikkelingen stationsomgevingen (GS 9-4-2019)

Voor het project station Beek-Elsloo is in 2015 een intentieovereenkomst ondertekend (GS 10-2-2015). De voorbereidende werkzaamheden vereisen een intensieve samenwerking van vijf partijen (Provincie Limburg, gemeente Beek, gemeente Stein, ProRail, NS Stations) en vergt het afstemmen van elkaars eisen en belangen meer tijd dan oorspronkelijk voorzien. De afronding van het totale project is voorzien in 2022. In verband hiermee wordt de fasering van de middelen ad € 65.711 aangepast, inclusief bijhorende dekking uit de reserve DU Verkeer en vervoer.

€ x 1.000

3.2.1 Voorbereiding en uitvoering mobiliteitsmaatregelen	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
103 Werkgeversaanpak Maastricht Bereikbaar	**1.266**	0	0	0
135 Overboeking DU Beter Benutten project Mobility as a Service	**140**	0	0	0
Totaal lasten	**1.406**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-1.406**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
103 Reserve DU Verkeer en vervoer	**1.266**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**1.266**	0	0	0
Resultaat	**-140**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

103. Werkgeversaanpak Maastricht Bereikbaar 2018 (GS 9-4-2019)

Gedeputeerde Staten van Limburg hebben op 22 mei 2018 (PS 2e Afwijkingenrapportage 2018, 9-11-2018) besloten middelen beschikbaar te stellen ten behoeve van de continuering werkgeversaanpak Maastricht Bereikbaar 2018. Dekking van dit bedrag heeft plaatsgevonden vanuit de Bereikbaarheidsmiddelen (€ 527.500) en de Intensiveringsmiddelen Asbest en Energie (€ 325.000). Daarnaast heeft het Rijk (ministerie van Economische Zaken en Klimaat, via ministerie van Infrastructuur en Waterstaat) een bedrag van € 880.000 toegezegd onder de voorwaarde dat een vergelijkbare bijdrage door de regio wordt geleverd.
In de decembercirculaire 2018 is van de totale Rijksbijdrage van € 880.000 een 1e voorschot opgenomen van € 413.000 (DU Duurzame mobiliteit). Op 1 november 2018 heeft de gemeente Maastricht namens het Projectbureau Maastricht Bereikbaar hiervoor een subsidieaanvraag ingediend, die nog niet compleet is. Daarom kan deze aanvraag niet meer in 2018 in behandeling worden genomen. Voorgesteld wordt het bedrag € 1.265.500, inclusief dekking, door te schuiven naar 2019 om de aanvraag begin 2019 verder te kunnen afhandelen.

135. Overboeking DU Beter Benutten project Mobility as a Service (GS 9-4-2019)

Voor het project Mobility as a Service (MaaS) heeft het Rijk een bedrag van € 140.000 toegezegd aan de gemeente Maastricht. Deze bijdrage is via het Provinciefonds (meicirculaire 2018) ontvangen (2e Afwijkingenrapportage 2018, PS 8-11-2018). Inmiddels is de Bestuursovereenkomst voor het project op 14 september 2018 door alle partijen ondertekend. De besteding van de middelen voor deze pilot vindt vervolgens plaats in 2019. Genoemd bedrag wordt volledig overgemaakt aan de gemeente Maastricht. De middelen dienen hiervoor behouden te blijven en door te schuiven naar 2019.

€ x 1.000

3.2.2 Fiets	Begroting 2019	Meerjarenraming 2020	2021	2022
Lasten				
109 Overboeking restantbudget voorbereiding project Leisure Lane	**54**	0	0	0
113 Overboekingsvoorstellen Uitvoeringsprogramma Fiets	**623**	0	0	0
Totaal lasten	**677**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-677**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
109 Reserve DU Verkeer en vervoer	**54**	0	0	0
113 Reserve DU Verkeer en vervoer	**623**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**677**	0	0	0
Resultaat	**0**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

109. Overboeking restantbudget voorbereiding project Leisure Lane (GS 9-4-2019)

Op 20 november 2018 hebben Gedeputeerde Staten ingestemd met de ondertekening van de ‘Samenwerkingsovereenkomst Leisure Lane’, die op 18 december 2018 door alle partijen is ondertekend. Ter voorbereiding van het project zijn in 2018 middelen voor de voorbereidingskosten beschikbaar gesteld. Het restant van deze middelen ad € 54.035 moet beschikbaar blijven voor de verdere voorbereiding in 2019 en derhalve worden doorgeschoven naar 2019.

113. Overboekingsvoorstellen Uitvoeringsprogramma Fiets (GS 9-4-2019)

Op 1 april 2016 hebben PS het Uitvoeringsprogramma Fiets 2016-2019 vastgesteld, inclusief de financiële opgave. De middelen worden voor een groot deel middels subsidie verleend aan RMO's (Regionale Mobiliteits Overleggen). Een aantal van de verzoeken om subsidie was in 2018 nog niet helemaal compleet. Daardoor heeft subsidieverlening in dat jaar niet kunnen plaatsvinden en moeten de betreffende financiële middelen ad € 623.280 worden overgeheveld naar 2019.

€ x 1.000

3.2.3 Verkeersveiligheid	Begroting 2019	Meerjarenraming 2020	2021	2022
Lasten				
165 Fasering Bereikbaarheidsmiddelen	**295**	0	0	0
Totaal lasten	**295**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-295**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
165 Reserve DU Verkeer en vervoer	**295**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**295**	0	0	0
Resultaat	**0**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

165. Fasering bereikbaarheidsmiddelen (GS 9-4-2019)

Voor de periode 2016-2019 hebben Gedeputeerde Staten middelen beschikbaar als cofinanciering op (gemeentelijke) mobiliteitsprojecten (PS 17-6-2016). Deze middelen zijn bedoeld als cofinanciering op projecten van gemeenten en vervoerders (Verkeersveiligheidsprojecten in Uitvoeringsprogramma Fiets). Een deel van de subsidieaanvragen voldoet nog niet aan de voorwaarden, waardoor

besluitvorming niet meer in 2018 kan plaatsvinden. Besluitvorming zal plaatsvinden in 2019, waarvoor de middelen ad € 295.020 beschikbaar moeten blijven en worden overgeboekt naar 2019, inclusief de dekking uit de Reserve DU Verkeer en Vervoer.

€ x 1.000

3.2.4 Logistieke netwerken	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
155 Overboeking restantbudget Logistiek	**38**	0	0	0
163 Fasering Zuidelijke spooraansluiting Chemelot	**100**	0	0	0
Totaal lasten	**138**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-138**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
155 Reserve DU Verkeer en vervoer	**38**	0	0	0
163 Reserve DU Verkeer en vervoer	**100**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**138**	0	0	0
Resultaat	**0**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

155. Overboeking restantbudget Logistiek (GS 9-4-2019)

De Provincie Limburg faciliteert de havensamenwerking tussen havengemeenten in Limburg. Daarom heeft de Provincie Limburg voor de periode 2018-2021 middelen beschikbaar gesteld voor de samenwerking met tien havengemeenten, Ontwikkelingsmaatschappij Midden-Limburg en Rijkswaterstaat Zuid-Nederland (1e Afwijkingenrapportage 2018). Het restant ad € 38.375 moet voor de hele periode beschikbaar blijven en worden overgeboekt naar 2019, inclusief de dekking uit de Reserve DU Verkeer en Vervoer.

163. Fasering Zuidelijke Spooraansluiting Chemelot (GS 9-4-2019)

Voor het project Zuidelijke Spooraansluiting Chemelot is in 2018 een eenmalige subsidie verstrekt, via GS van 11 september 2018. Er is in 2018 een restant budget van € 99.844 dat doorgeschoven dient te worden naar 2019 om de subsidieverplichtingen na te komen. Het betreft een fasering van de middelen.

€ x 1.000

3.3.1. Transitie woningmarkt Limburg	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
140 Overboeking budgetten transitie woningmarkt Limburg	**70**	0	0	0
Totaal lasten	**70**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-70**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
140 Reserve Transitiefonds	**33**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**33**	0	0	0
Resultaat	**-37**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

140. Overboeking budgetten Transitie Woningmarkt Limburg (GS 9-4-2019)

Op 8 december 2016 is in het bestuurlijk overleg met de Zuid-Limburgse gemeenten afgesproken om samen te werken aan de verdere uitvoering van de Structuurvisie Wonen Zuid-Limburg. Voor de periode 2017-2020 is in het bestuurlijk overleg op 8 december 2016 met partijen een 'Actieplan Wonen Zuid-Limburg' opgesteld. Voor deze uitvoering is door alle partijen een bijdrage gedaan. De Provincie Limburg is aangewezen als beheerder van deze middelen. Voor de continuering van dit Actieplan in 2019 en diverse activiteiten (o.a. onderzoek, monitoring en uitvoering) in het kader van de Agenda Limburgse Woningmarkt 2015-2019 'Ieder zijn thuis' - PS 08-07-2016) wordt het restantbedrag in totaal € 37.494 overgeboekt naar 2019.
Daarnaast wordt de subsidieaanvraag voor het project Inponden particulier bezit begin 2019 afgehandeld, vandaar dat het bedrag van € 33.000 wordt doorgeschoven naar 2019, inclusief bijbehorende dekking via de reserve Transitiefonds. In totaal wordt een bedrag van € 70.494 doorgeschoven naar 2019.

€ x 1.000

3.4.1. Provinciaal omgevingsplan	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
150 Fasering budget POL-stelsel i.v.m. Visie Vrijetijds Economie	**41**	0	0	0
Totaal lasten	**41**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-41**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-41**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

150. Fasering budget POL-stelsel i.v.m. Visie Vrije Tijdseconomie (GS 9-4-2019)

De provincie is in de rol van penvoerder samen met de 18 Zuid-Limburgse gemeenten gestart met een traject voor de opstelling van een structuurvisie (GS 7-11-2017). De Provincie is penvoerder/trekker in het traject . De Zuid-Limburgse gemeenten hebben een financiële bijdrage geleverd van € 75.000 welke als extra baat zijn genomen in 2018. Het traject is nog niet afgerond. Voorgesteld word om het restantbudget in 2018 zijnde € 41.163 over te boeken ten gunste van het POL-budget 2019. Aldus is afronding van het traject financieel geborgd.

€ x 1.000

3.4.2 Uitvoering ruimtelijk beleid	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
149 Fasering budget aanpak winkelleegstand	**118**	0	0	0
151 Fasering Gebiedsontwikkeling Sibelcogroeve	**1**	0	0	0
152 Overboeking middelen monumentaal erfgoed	**2**	0	0	0
Totaal lasten	**122**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-122**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
149 Immunisatiereserve	**118**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**118**	0	0	0
Resultaat	**-4**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

149. Fasering budget aanpak winkelleegstand (GS 9-4-2018)

Voor het doorlopend project Aanpak Winkelleegstand zijn in de programmabegroting 2017 middelen beschikbaar gesteld voor de aanpak van de winkelleegstand voor de periode 2017-2019. Tot en met 2018 is ruim 50% hiervan besteed. Marktpartijen en gemeenten zijn als stakeholders betrokken middels nauw overleg en vergt doorlooptijd. Voorgesteld wordt om het restantbedrag 2018 zijnde € 118.468 over te hevelen naar 2019 (incl. de dekking uit de immunisatiereserve).

151. Fasering Gebiedsontwikkeling Sibelcogroeve (GS 9-4-2019)

Conform het plan van aanpak transformatie Sibelco-gebied (GS: 22-04-2015) zijn destijds provinciale middelen ter beschikking gesteld. Het traject loopt nog door in 2019. Op grond van de huidige situatie is de prognose dat overleg met betrokken gemeenten wordt geïntensiveerd en waarvoor kosten zullen worden gemaakt. Voorgesteld wordt het restantbudget ad € 1.474 zijnde procesmiddelen, hiervoor over te hevelen naar 2019.

152. Overboeking middelen monumentaal erfgoed (GS:09-04-2019)

In de Programmabegroting 2018 zijn middelen opgenomen voor de uitvoering van het project " Vraag en aanbodsturing van monumentaal erfgoed in het Nationaal Landschap Zuid-Limburg". Naast de Provincie Limburg hebben 3 Limburgse Gemeenten en stichting het Limburgs Landschap financiële bijdragen geleverd. De financiële afwikkeling van het project moet nog plaatsvinden. Voorgesteld wordt het restantbudget van € 2.499 hiervoor over te hevelen naar 2019.

€ x 1.000

3.4.3 Werklocaties	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
173 Fasering procesmiddelen Chemelot 2025	**27**	0	0	0
178 fasering budget Ontwikkellocatie BPL Oostflank Brunssum	**89**	0	0	0
Totaal lasten	**116**	**0**	**0**	**0**
Baten				
173 Fasering procesmiddelen Chemelot 2025	**91**	0	0	0
Totaal baten	**91**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-25**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-25**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

173. Fasering procesmiddelen Chemelot 2025 (GS 9-4-2019)

Op 10 mei 2016 hebben PS kennis genomen van de Visie Chemelot 2025. Deze visie is opgesteld door acht private partijen van het industriepark Chemelot (SABIC, OCI Nitrogen, Arlanxeo, Fibrant, AnQore, DSM, Sitech en USG) samen met de Brightlands Chemelot Campus. Voor de Provincie Limburg zijn in dat kader de thema's 'ontwikkeling industriepark', 'doorgroei campus', 'financieringsvraagstukken', 'acquisitie', 'verduurzaming', en 'ontsluiting' in directe zin relevant. Voor het overige heeft de visie overwegend een relatie met besluitvorming en activiteiten door of vanwege private partijen. In het kader van de Visie Chemelot 2025 heeft de Provincie kosten gemaakt voor het opstellen van o.a. de ontwikkel-, gebieds- en mobiliteitsvisie. Een aantal opdrachten in dit kader lopen door naar 2019. Derhalve wordt voorgesteld om de niet bestede middelen ad € 27.092 en de nog te facturen bijdragen aan externe ad € 90.738 over te hevelen naar 2019.

178. Fasering budget ontwikkellocatie BPL Oostflank Brunssum (GS 9-4-2019)
In het kader van de economische ontwikkeling Buitenring Parkstad Limburg (BPL) is er gestart met een haalbaarheidsonderzoek naar de mogelijkheid om 'Hendrik Brunssum' te bestemmen en bouwrijp te maken voor de vestiging van grootschalige logistieke en maakindustrie-gerelateerde bedrijven (conform GS 3-7-2018 / 2e Afwijkingenrapportage 2018 PS 9-11-2018). Het project heeft een looptijd van 2 jaar. Omdat een aantal opdrachten en werkzaamheden doorlopen na 2019, wordt het restant van € 89.134 overgeheveld naar 2019.

€ x 1.000

3.4.4 Buitengoed Geul en Maas	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
153 Fasering procesmiddelen Buitengoed Geul en Maas	**232**	0	0	0
Totaal lasten	**232**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-232**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-232**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

153. Fasering procesmiddelen Buitengoed Geul en Maas (GS 9-4-2019)
In de 2e afwijkingenrapportage 2017 is het GS-besluit (GS 29-8-2017) tot continuering van het samenwerkingsverband Buitengoed Geul en Maas bekrachtigd en zijn middelen hiervoor beschikbaar gesteld.. De gemeenten Maastricht, Valkenburg a/d Geul en Meerssen nemen samen met de Provincie (zijnde penvoerder) hieraan financieel deel. Conform afspraken in de bestuurlijke stuurgroep lopen activiteiten door t/m 2019. Voorgesteld wordt aldus om het restantbudget 2018, zijnde € 232.399 hiervoor over te hevelen naar 2019.

€ x 1.000

3.4.7 Grondzaken	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
179 Fasering bijdrage Marsna Paper Meerssen	**4.233**	0	0	0
Totaal lasten	**4.233**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-4.233**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
179 Risicoreserve grondexploitatie	**4.233**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**4.233**	0	0	0
Resultaat	**0**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

179. Fasering bijdrage Marsna Paper Meerssen (GS 9-4-2019)
Conform Voorjaarsnota 2018 (PS 29-6-2018) heeft PS € 4.233.013 gereserveerd voor een bijdrage in de kosten van achterstallig onderhoud en brandveiligheid van Marnsa Paper. Deze middelen zijn in 2018 niet afgeroepen door Building Marsna BV. Voorgesteld wordt om de hiervoor gereserveerde middelen, inclusief de dekking vanuit de risicoreserve grondexploitatie (Voorjaarsnota 2018 PS 29-6-

2018), over te hevelen naar 2019. Zodat in de toekomst aan deze betaalverplichting voldaan kan worden.

€ x 1.000

3.6.1 Water	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
141 Overboekingsvoorstel grondwatermodel Ibrahym (GS 15-1-2019)	**136**	0	0	0
142 Overboekingsvoorstel POP3 Water	**1.848**	0	0	0
197 Fasering werkbudget klimaatadaptatie	**10**	0	0	0
Totaal lasten	**1.995**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-1.995**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
141 Reserve grondwaterbeheer	**81**	0	0	0
142 Rserve DU Zoetwatermaatregelen	**1.848**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**1.929**	0	0	0
Resultaat	**-66**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

141. Overboekingsvoorstel grondwatermodel Ibrahym (GS 15-1-2019)

Om de financiering van het grondwatermodel Ibrahym mogelijk te maken is op 15-01-2019 door GS (2019/2376) besloten om de resterende middelen van 2018 inzake Oppervlaktewater en Grondwater algemeen ad € 136.469 door te schuiven naar 2019.

142. Overboekingsvoorstel POP3 Water (GS 9-4-2019)

Op 12 december 2015 hebben Provinciale Staten het Provinciaal Waterplan Limburg 2016-2021 vastgesteld. Voor de uitvoering van dit Waterplan is op 03 april 2018 door GS de Openstellings-besluiten van Paragraaf 1, 7 en 2 (emissie naar grondwater) voor 2018 vastgesteld. Het begrote bedrag is niet helemaal benut. Het totale bedrag ad € 1.848.109 dient te worden overgeheveld naar 2019 t.b.v. de vaststelling van de nog af te geven beschikkingen in 2019.

197. Fasering werkbudget Klimaatadaptatie (GS 9-4-2019)

Als bouwsteen voor de provinciale omgevingsvisie Limburg en om eventuele knelpunten van provinciale belangen en bezittingen in relatie tot extreem weer in beeld te brengen hebben GS (GS 17-7-2018) ingestemd met het uitvoeren van een provinciale stresstest (conform 2e Afwijkingenrapportage 2018 PS 9-11-2019). Een aantal onderzoeken c.q. opdrachten lopen door naar 2019. Derhalve wordt voorgesteld om het restant budget van € 10.250 over te hevelen naar 2019.

€ x 1.000

3.7.1 Asbest en energie	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
190 Fasering subsidieregelingen Duurzaamheid en energie	**608**	0	0	0
191 Fasering procesmiddelen asbest en energie	**958**	0	0	0
Totaal lasten	**1.567**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-1.567**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-1.567**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

190. Fasering subsidieregelingen Duurzaamheid en energie (GS 9-4-2019)

De subsidieregelingen "Duurzame maatschappelijke organisaties 2017-2019" (GS 11-12-2018) en "Coöperatieve energieprojecten 2018-2019" (GS 06-02-2018) hebben een looptijd tot 01-07-2019 resp. 01-03-2019. De regeling "Showcase op gen Hoes" (GS 28-08-2018) had een looptijd tot 01-12-2018. Voor de continuering en afhandeling van deze regelingen in 2019 wordt het restantbedrag in 2018 van € 608.309 overgeboekt naar 2019.

191. Fasering procesmiddelen asbest en energie (GS 9-4-2019)

Op 15 december 2015 hebben Provinciale Staten het Aanvalsplan Asbest en Energie vastgesteld. Het totaal aan middelen voor dit Aanvalsplan is begroot voor de periode 2016-2019. De bedragen per jaar voor de diverse uitvoeringsprogramma's zijn indicatief en dienen beschikbaar te blijven voor de afgesproken doelen c.q. resultaten. Het betreft o.a. uitvoering beleidsbrief Asbest (GS 18-09-2018, mededeling ptf. Commissie MD documentnummer 2018/61363), continuering Energiebeleid in transitie - opmaat naar LEKTA (GS 11-09-2018, Commissie RLN documentnummer 2018/60597), ondersteuning Klimaatakkoord, cofinanciering ELENA-subsidie (GS 05-06-2018 en 29-01-2019) en uitvoeringskosten voor diverse duurzaamheidsregelingen. Het restantbedrag in 2018 van € 958.279 wordt overgeboekt naar 2019.

€ x 1.000

3.7.4 Bodem en ondergrond	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
156 Fasering werkbudget 3e fase Edelchemie	**198**	0	0	0
157 Fasering uitgaven bestuursdwang Edelchemie	**82**	0	0	0
Totaal lasten	**281**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-281**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-281**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

156. en 157. Fasering middelen Edelchemie (GS 9-4-2019)

Conform GS-besluit van 10 februari 2015 is het projectplan Edelchemie 3.0 in uitvoering. Vanwege de dynamiek in de uitvoering (o.a. langjarige juridische procedures, vertraging bodemonderzoeken enz.) is destijds een totaalbudget voor de duur van het gehele traject ter beschikking gesteld. Exact tijdstip

van afronding van het traject is nog ongewis. Thans resteert nog een budget van € 280.812. Voorgesteld wordt dit restbudget over te hevelen naar 2019.

€ x 1.000

3.7.5 Mijn(water)schade	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
166 Fasering maatregelenpakket na-ijleffecten steenkoolwinning	**327**	0	0	0
Totaal lasten	**327**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-327**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
166 Reserve DU Naijl-effecten mijnbouw	**323**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**323**	0	0	0
Resultaat	**-4**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

166. Fasering maatregelenpakket na-ijleffecten steenkoolwinning (GS 9-4-2019)

Met het ministerie van EZK (GS 28-03-2017) hebben wij afspraken gemaakt over het uitvoeren van verschillende (beheers)maatregelen samen met de regio. Omdat de uitvoering van deze maatregelen complexer is dan was ingeschat en mede hierdoor over een groot aantal jaren zal plaatsvinden, wordt het restantbedrag € 327.268 overgeboekt naar 2019. Dekking loopt via de reserve DU-uitkering na-ijlende effecten mijnbouw.

€ x 1.000

3.7.7 Handhaving bijzondere wetten	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
188 Fasering proceskosten regiofonds	**21**	0	0	0
Totaal lasten	**21**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-21**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-21**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

188. Fasering proceskosten regiofonds (GS 9-4-2019)

De afwikkeling van de subsidieregeling opruiming drugsafval (GS 21-3-2017) bevindt zich in 2019 in de laatste fase. Aldus zijn hiervoor in 2019 nog middelen nodig. In de 2e Afwijkingenrapportage'18 (PS 09-11-2018) is besloten om de hiermee gemoeide capaciteit (als onderdeel van de omzetting van inhuur naar 6 fte vaste formatie cluster Subsidies) te dekken uit deze procesmiddelen. Het voorstel is thans het restantbudget 2018 zijnde € 21.217 over te hevelen naar 2019.

€ x 1.000

3.8.1 Natuur	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
143 Overboekingsvoorstel middelen Natuur	**-37**	0	0	0
Totaal lasten	**-37**	0	0	0
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**37**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
143 Reserve DU Natuur	**43**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**43**	0	0	0
Resultaat	**80**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

143. Overboekingsvoorstel middelen Natuur (GS 9-4-2019)

Binnen dit overboekingsvoorstel vinden diverse verrekeningen plaats. Per saldo wordt een bedrag van € 37.173 verrekend met het budget van 2019.

Curfsgroeve

Op 9 november 2018 heeft GS besloten om de Curfsgroeve om niet over te dragen aan Stichting het Limburgs Landschap. De benodigde € 42.770 voor deze overdracht ten behoeve van de anticiperende gronden dienen gereserveerd te blijven. Aangezien de akte nog niet is gepasseerd moet dit bedrag worden overgeheveld naar 2019. Deze overboeking verloopt via de reserve DU-Natuur.

Correctie tekorten Heidsche Peel en Maasgaard

Bij het opmaken van de Eindejaarsbijstelling 2018 d.d. 14-12-2018 zijn de restantmiddelen voor de Heidsche Peel en Maasgaard doorgeschoven naar 2019. Er was geen rekening gehouden met de nog te verrekenen personeelslasten 2018 en een grondaankoop die pas voor 2019 was voorzien. Het hierdoor ontstane tekort van € 460.573 wordt verrekend met het budget van de Maasgaard in 2019.

Uitvoeringskosten POP3 (GS 10-4-2018)

GS heeft op 23-2-2016 ingestemd met de financiering uitvoeringskosten POP3 voor een periode van 4 jaar (2016/2019). In 2018 lag de programmering achter op de planning. In 2019 zal ook een indexering van de uren bij RVO worden doorgevoerd. Ook zijn in 2018 inkomsten van POP3 ontvangen ter vergoeding van de uitvoeringskosten. Het is daarom belangrijk dat het saldo ad € 380.630 wordt doorgeschoven naar 2019.

POP 3 Leader (looptijd 2018-2019 GS 30-1-2018) € 7.480, Soortenbeheer in zilver- en bronsgroen (looptijd 2018 - 31 december 2019 GS 25-9-2018) € 5.814, Natuurgebiedenbeheer SVNL (looptijd 2017-2022 GS 10-4-2018) € 15.941. Bovenstaande projecten betreffen subsidieregelingen, waarvan de eindtermijnen nog doorlopen na 2018. Deze overboeking verloopt via de Ontwikkkelopgave natuur, waardoor deze mutatie budgettair neutraal verloopt en niet zichtbaar in bovenstaande tabel.

Resumé:

- overschot Curfsgroeve € 42.770
- tekort Heidsche Peel en Maasgaard - € 460.573
- Overschot uitvoeringskosten POP-3 € 380.630

\- € 37.137

€ x 1.000

3.8.2 Landschapsparken	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
144 Overboekingsvoorstel product 3.8.2	**9**	0	0	0
Totaal lasten	**9**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-9**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-9**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

144. Overboekingsvoorstel product 3.8.2 (GS 9-4-2019)

Nationaal Landschap Zuid Limburg

Het restant budget 2018 € 9.422 dient overgeboekt te worden naar 2019 voor de afwikkeling van het project (onder andere de schakelkast).

Voor Nationale Parken en Vermaatschappelijking zijn voor deze coalitieperiode € 1.500.000 resp. € 400.000 beschikbaar gesteld (GS 10-10-2017 PiO). Het restant budget 2018 van € 4.463 resp. € 9.860 wordt overgeboekt naar 2019 voor de afwikkeling van deze projecten. Deze overboeking verloopt via de Ontwikkkelopgave natuur, waardoor deze mutatie budgettair neutraal verloopt en niet zichtbaar in bovenstaande tabel.

€ x 1.000

3.8.3 Landbouw	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
132 Overboekingsvoorstel Investeringsprogramma LLTL2 20156-2019	**-43**	0	0	0
Totaal lasten	**-43**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**43**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**43**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

132. Overboekingsvoorstel Investeringsprogramma LLTL2 2016-2019 (GS 9-4-2019)

PS hebben op 13 mei 2016 het investeringsprogramma Limburgse Land- en Tuinbouw Loont 2 2016-2019 vastgesteld. Voor de uitvoering van het meerjarig investeringsprogramma worden de in het coalitie akkoord 2016-2019 gereserveerde middelen voor Agro en Landbouw van € 20 mln. ingezet. Binnen de planning en de uitvoering van de projecten hebben enkele verschuivingen tussen 2018 en 2019 plaatsgevonden. In 2018 zijn meer opdrachten verleend dan aanvankelijk rekening mee was gehouden. Voorgesteld wordt om € 43.333 te verrekenen met de hiervoor gereserveerde middelen in de begroting 2019.

€ x 1.000

4.1.2 Bestuurskracht en bestuurlijke organisatie	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
98 Investeringsagenda gemeente Beekdaelen	**-25**	0	0	0
Totaal lasten	**-25**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**25**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**25**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

98. Investeringsagenda gemeente Beekdaelen (GS 9-4-2019)

Bij de Eindejaarsbijstelling 2018 (PS 14-12-2018) is het restantbudget 2018 volledig overgeheveld naar 2019. Eind november 2018 is er echter nog een subsidie verstrekt aan de gemeente Schinnen. Derhalve dient € 25.000 uit het budget 2019 te worden overgeheveld naar 2018.

€ x 1.000

4.1.3 Integriteit	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
137 Overboekingsvoorstel restantbudget Integriteit	**33**	0	0	0
Totaal lasten	**33**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-33**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-33**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

137. Overboekingsvoorstel restantbudget Integriteit (GS 9-4-2019)

Voor verdere ontwikkeling en implementatie van het integriteitbeleid wordt vanuit de samenwerkingsstructuur in Limburg (werkgroep-stuurgroep-vertrouwenspersoon) een serious game ontwikkeld. Het aansluiten van meerdere partners, hogere kosten en een gewijzigde inkoopprocedure hebben tot vertraging geleid zodat de game niet in 2018 maar in 2019 wordt opgeleverd. In verband hiermede dient het restantbudget ad € 33.328 te worden overgeheveld naar 2019.

€ x 1.000

4.1.7 Internationalisering	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
138 Overboekingsvoorstel DU Regioverbinder	**62**	62	0	0
Totaal lasten	**62**	**62**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-62**	**-62**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-62**	**-62**	**0**	**0**

Financiële toelichting

138. Overboekingsvoorstel DU Regioverbinder (GS 9-4-2019)

Bij de decembercirculaire heeft Limburg een decentralisatie uitkering ad € 123.967 ontvangen voor de Regioverbinder. Het betreft een bijdrage voor iemand die zich twee jaar in de regio inzet om de verbinding tussen de rijksoverheid en de grensregio te versterken en om opgaven en initiatieven verder tot ontwikkeling te brengen. Het bedrag wordt derhalve overgeheveld en toegevoegd aan het budget personeelskosten 2019-2020 (jaarlijks € 61.984).

€ x 1.000

4.1.8 Euregiobestuur	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2019	2020	2021
Lasten				
128 Overboekingsvoorstel Euregio Rijn-Waal	**13**	0	0	0
Totaal lasten	**13**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-13**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-13**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

128. Overboekingsvoorstel Euregio Rijn-Waal (GS 9-4-2019)

De provinciale bijdrage 2018 aan de Euregio Rijn-Waal wordt begin 2019 verleend. Derhalve wordt voorgesteld om de hiervoor gereserveerde middelen in 2018 van € 12.726 over te hevelen naar 2019.

€ x 1.000

4.1.9 Strategische Public Affairs	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
136 Overboekingsvoorstel restantbudget Herdenking van 75 jaar bevrijding	**202**	0	0	0
162 Inzet restantmiddelen 2018 Eren en gedenken (GS 5-2-2019)	**50**	0	0	0
227 Bestemmen resultaat 2018: ophogen subsidieplafond 75 jaar bevrijding	**1.000**	0	0	0
Totaal lasten	**1.252**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-1.252**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-1.252**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

136 en 162. Overboekingsvoorstel restantbudget Herdenking van 75 jaar bevrijding en Inzet restantmiddelen 2018 Eren en gedenken 2018 (GS 9-4-2019)

Bij de Voorjaarsnota 2018 is een bedrag van € 1 mln. voor de periode 2018-2020 beschikbaar gesteld voor herdenking van 75 jaar bevrijding. Het restantbedrag 2018 ad € 251.999 incl. het restantbedrag eren en gedenken wordt derhalve doorgeschoven naar 2019.

227. Ophogen subsidieplafond project '75 jaar bevrijding' (GS 9-04-2019)

Er is sprake van een groot enthousiasme in de samenleving voor de herdenking van de viering van 75 jaar bevrijding. Om recht te doen aan deze overweldigende respons vanuit de samenleving hebben wij besloten om een additioneel budget beschikbaar te stellen om in totaal circa 60 aanvragen toch te kunnen honoreren. Dit additioneel budget van € 1,00 mln. wordt gedekt uit het positief jaarrekening-resultaat 2018 en zal verwerkt worden bij het statenvoorstel behorende bij de jaarrekening 2018.

€ x 1.000

4.1.10 Branding	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
181 Provinciale doorontwikkeling Maastricht Convention Bureau (GS 5-2-2019)	**210**	0	0	0
Totaal lasten	**210**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-210**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-210**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

181. Provinciale doorontwikkeling Maastricht Convention Bureau (GS 5-2-2019)

GS hebben ingestemd met het verlenen van een subsidie van € 275.000 aan Maastricht Convention Bureau voor het project 'Doorontwikkeling Maastricht Convention Bureau. Het beoogd resultaat is het werven van hoogwaardige internationale congressen gekoppeld aan de inhoudelijke speerpunten van de Limburgse kenniseconomie en de Brightlands campussen. De provinciale bijdrage komt ten laste van bestaande middelen van het product 1.2.7 Toerisme en recreatie € 30.500 en product 1.1.2. acquisitie/LIOF € 35.000 en de restantmiddelen van 2018 Regiobranding Limburg € 209.500. Derhalve worden de restant middelen Regiobranding overgeheveld naar 2019.

€ x 1.000

4.2.0 Overhead	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
146 Overboeking middelen Onderzoeksprogramma (GS 22-1-2019)	**174**	0	0	0
184 Fasering budget vitaliteit en duurzame inzetbaarheid	**353**	0	0	0
185 Overboeking restant persoonlijk ontwikkelbudget	**1.348**	0	0	0
186 Overheveling restantbudgetten medewerkersontwikkeling	**147**	0	0	0
Totaal lasten	**2.022**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-2.022**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-2.022**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

146.Overboeking middelen Onderzoeksprogramma (GS 9-4-2019)

In de GS vergadering van 22-1-2019 is besloten om het restantbudget van het Onderzoeksprogramma 2018 in te zetten voor de uitvoering van de Vastgoedmonitor 2017 in 2019. Derhalve wordt het restantbudget ad € 173.747 overgeheveld naar 2019.

184. Fasering budget vitaliteit en duurzame inzetbaarheid (GS 9-4-2019)

In PS van 15-12-2017 is € 400.000 beschikbaar gesteld voor de uitwerking van de menukaart vitaliteit en duurzaamheid. In december 2018 is de levensfaseregeling door GS vastgesteld. Verdere uitvoering van de menukaart zal in 2019 plaatsvinden. Het restantbedrag ad € 353.425 dient derhalve te worden overgeboekt naar 2019.

185. Overboeking restant Persoonlijk Ontwikkel Budget (POB) 2018 (GS 9-4-2019)
Het Persoonlijk ontwikkelbudget (POB) is conform cao 2017-2018 toegekend voor een periode van 5 jaar. Het restantbedrag ad € 1.347.893 dient derhalve te worden overgeheveld naar 2019.

186. Overboeking restantbudgetten Medewerkersontwikkeling (MO) 2018 (GS 9-4-2019)
Het restantbudget medewerkersontwikkeling (MO) bedraagt € 147.246. Dit bedrag wordt overgeheveld naar 2019 en toegevoegd aan het centrale budget MO. Hierdoor ontstaat er meer ruimte om de opleidings- en ontwikkelwensen en verplichtingen in 2019 die voortvloeien uit de CAO te borgen.

€ x 1.000

4.3.3 Overige eigen middelen	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
Totaal lasten	**0**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	0	0	0	0
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
Div Algemene reserve (egalisatie)	**25.610**	-938	0	0
Saldo mutatie reserves	**25.610**	-938	0	0
Resultaat	**25.610**	**-938**	**0**	**0**

Financiële toelichting
Dit betreft alle overboekingen die gedekt worden uit het Jaarresultaat 2018.

€ x 1.000

4.3.4 Reservering nieuw beleid	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
76 Pan van Transformatie ENCI-groeve (GS 29-1-2019)	**-100**	0	0	0
161 Fasering MKB Startersondersteuning en doorontwikkelen HCA/TP binnen MKB	**31**	0	0	0
177 Fasering procesmiddelen Stedelijke ontwikkeling	**37**	0	0	0
Totaal lasten	**-32**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	32	0	0	0
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	32	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting
76. Plan van Transformatie ENCI-groeve (GS 29-01-2019)
Aan de Stichting Ontwikkelingsmaatschappij ENCI-gebied (SOME) wordt conform bestuurlijke afspraken met de 3 founding fathers, te weten ENCI, gemeente Maastricht en de Provincie Limburg door elk van de genoemde partijen een bijdrage van elk € 100.000 verleend. Het totaalbedrag van € 300.000 is nodig voor het continueren van het opstellen van het bestemmingsplan ENCI-gebied. De provinciale bijdrage van €100.000 verloopt via een incidentele subsidie.

161. Fasering MKB Startersondersteuning en Doorontwikkelen HCA/TP binnen MKB (GS 9-4-2019)
PS hebben op 13 mei 2016 de kadernota "Vitaal Bedrijfsleven" vastgesteld. Voor de uitvoering van dit kader zijn middelen in de begroting 2018 middelen beschikbaar gesteld voor onder andere MKB Startersondersteuning en de doorontwikkeling Human Capital Agenda / Techniek Pact binnen MKB. Deze middelen zijn in 2018 niet volledig besteed. Voorgesteld wordt om het restant van € 31.087 hiervan terug te laten vloeien naar de Intensiveringsmiddelen MKB 2016-2019 om beschikbaar te blijven voor het coalitieakkoord geoormerkt doel.

177. Fasering procesmiddelen Stedelijke ontwikkeling
Zie toelichting onder product 2.4.1. Stedelijke ontwikkeling.

€ x 1.000

4.3.5 Stelposten	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
167 Overboeking afrekeningen VDJ motie Bouw / ISV	**804**	0	0	0
211 Overboeking restant personeelskosten 2018	**6.566**	0	0	0
Totaal lasten	**7.370**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-7.370**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-7.370**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

167. Overboeking afrekeningen VDJ motie Bouw / ISV (GS 9-4-2019)
In de Memorie van Toelichting bij de Begroting 2017 (PS 4-11-2017) is afgesproken dat de vrijval van middelen ISV en de Motie Bouw voor 75% kunnen worden ingezet voor nog lopende ISV-dossiers met een aantoonbaar tekort als gevolg van gewijzigde omstandigheden en als aanvulling voor stedelijke ontwikkeling voor kleinere gemeenten. De resterende 25% zal worden ingezet voor de generieke taakstelling.
Van het voordelig saldo 2018 is bij de 2e Afwijkingenrapportage 2018 een bedrag van € 29.848 afgeraamd voor de invulling van de generieke bezuinigingstaakstelling. Deze generieke bezuinigingstaakstelling is bij de 2e Afwijkingenrapportage 2018 volledig ingevuld. Het restantbedrag in 2018 ad € 804.014 wordt overgeboekt naar 2019 ter financiering van nog lopende ISV-dossiers en als aanvulling voor Stedelijke Ontwikkeling voor de kleinere gemeenten.

211. Overboeking restant personeelskosten 2018 (GS 9-4-2019)
Binnen de p-begroting is sprake van een voordelig verschil van € 6,94 mln. Dit resultaat bestaat uit:

- € 4,30 mln. conform de meerjarige P-begrotingsplanning 2016-2021 overeenkomstig stand P-begroting Eindejaarsbijstelling 2018;
- € 1,07 mln. hoger gegenereerde inkomsten uit doorbelastingen naar derden en kopen verlofdagen overeenkomstig de cao;
- € 1,20 mln. vacatureruimte;
- € 0,09 mln. lagere kosten GS a.g.v. afname aantal gedeputeerden in 4^{e} kwartaal 2018;
- € 0,27 mln. lagere kosten voormalig personeel/bestuur;
- € 0,01 mln. lagere kosten PS.

Van dit resultaat ad € 6,94 mln. wordt conform de geactualiseerde meerjarige begrotingsplanning 2016-2021 (zie paragraaf bedrijfsvoering 5.1) € 6.565.505 overgeboekt naar 2019 e.v.

€ x 1.000

4.4.1 Provinciale Staten en Griffie	Begroting 2019	Meerjarenraming 2020	2021	2022
Lasten				
147 Overboeking restantbudget Burgertop	**40**	0	0	0
Totaal lasten	**40**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-40**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-40**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

147. Overboeking restantbudget Burgertop (GS 9-4-2019)

Op 26 november 2018 heeft de eerste Limburgse Burgertop plaatsgevonden. Evaluatie en (financiële) afwikkeling van deze Burgertop vindt in het 1e kwartaal 2019 plaats. Derhalve dient het restantbedrag ad € 39.736 te worden overgeheveld naar 2019.

4.3. Begrotingswijziging 3 – 2019

€ x 1.000

Begrotingsprogramm		Product		Begroting 2019			Begroting 2020		
				lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo
1.1	Investerings-klimaat	1.1.1	Economische samenwerking	-1.757	0	1.757	0	0	0
		1.1.2	Acquisitie en LIOF	4.822	0	-4.822	0	0	0
		1.1.3	MKB	527	0	-527	0	0	0
		1.1.4	Brightlands Kennis/As	16	0	-16	0	0	0
		1.1.5	Maastricht Aachen Airport	111	0	-111	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**3.719**	**0**	**-3.719**	**0**	**0**	**0**
1.2	Innovatiekracht	1.2.1	Chemie en Materialen Brightlands Chemelot Campus	8	-2	-10	0	0	0
		1.2.2	Life Sciences Brightlands Maastricht Health Campus	3.372	168	-3.204	0	0	0
		1.2.3	Landbouw Agrofood Greenport Venlo	2.962	155	-2.807	0	0	0
		1.2.4	Services & Brijghtlands Smart Services Campus	0	0	0	0	0	0
		1.2.5	Logistiek	600	0	-600	0	0	0
		1.2.6	Maakindustrie	0	0	0	0	0	0
		1.2.7	Toerisme en recreatie	1.525	0	-1.525	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**8.467**	**321**	**-8.146**	**0**	**0**	**0**
1.3	Onderwijs en arbeidsmarkt	1.3.1	Arbeidsmarkt	496	12	-484	0	0	0
		1.3.2	Onderwijs	724	0	-724	0	0	0
		1.3.3	Limburg Werkt Akkoord	2.231	0	-2.231	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**3.451**	**12**	**-3.439**	**0**	**0**	**0**
2.1	Sociale innovatie en participatie	2.1.1	Sociale innovatie	1.827	0	-1.827	0	0	0
		2.1.2	Bouwen aan eigen kracht en participatie	1.091	0	-1.091	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**2.918**	**0**	**-2.918**	**0**	**0**	**0**
2.2	Cultuur	2.2.1	Cultuur	667	0	-667	0	0	0
		2.2.2	Erfgoed	65	0	-65	0	0	0
		2.2.3	Monumenten	-541	0	541	0	0	0
		2.2.4	Archeologie	460	0	-460	0	0	0
		2.2.5	Digitale agenda en regionale media	0	0	0	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**650**	**0**	**-650**	**0**	**0**	**0**
2.3	Sport	2.3.1	Sport	12	0	-12	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**12**	**0**	**-12**	**0**	**0**	**0**
2.4	Stedelijke ontwikkeling	2.4.1	Binnenstedelijke ontwikkeling	24	0	-24	0	0	0
		2.4.2	Herstructurering in wijken	0	0	0	0	0	0
		2.4.3	IBA	-298	0	298	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**-274**	**0**	**274**	**0**	**0**	**0**
3.1	Openbaar vervoer en	3.1.1	Openbaar vervoer en concessiemanagement	66	0	-66	0	0	0
		3.1.2	Railagenda	0	0	0	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**66**	**0**	**-66**	**0**	**0**	**0**
3.2	Bereikbaarheid en mobiliteit	3.2.1	(Beleids)voorbereiding en uitvoering mob.maatregelen	1.406	0	-1.406	0	0	0
		3.2.2	Fiets	677	0	-677	0	0	0
		3.2.3	Verkeersveiligheid	295	0	-295	0	0	0
		3.2.4	Logistieke netwerken	138	0	-138	0	0	0
		3.2.5	Onderhoud, beheer en rehabilitaties Provinciale wegen	0	0	0	0	0	0
		3.2.6	Project Buitenring Parkstad Limburg	0	0	0	0	0	0
		3.2.7	Project N280- West	0	0	0	0	0	0
		3.2.8	Project N266	0	0	0	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**2.516**	**0**	**-2.516**	**0**	**0**	**0**
3.3	Limburgse	3.3.1	Transitie woningmarkt Limburg	70	0	-70	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**70**	**0**	**-70**	**0**	**0**	**0**
3.4	Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	3.4.1	Provinciaal omgevingsplan	41	0	-41	0	0	0
		3.4.2	Uitvoering ruimtelijk beleid	122	0	-122	0	0	0
		3.4.3	Werklocaties	116	91	-25	0	0	0
		3.4.4	Buitengoed Geul en Maas	232	0	-232	0	0	0
		3.4.5	Vergunningen ontgrondingen	0	0	0	0	0	0
		3.4.6	Handhaving ontgrondingen	0	0	0	0	0	0
		3.4.7	Grondzaken	4.233	0	-4.233	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**4.745**	**91**	**-4.655**	**0**	**0**	**0**
3.5	Hoogwater-bescherming langs de Maas	3.5.1	Programma Maasvallei	0	0	0	0	0	0
		3.5.2	Ooijen-Wanssum	0	0	0	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
3.6	Water	3.6.1	Water	1.995	0	-1.995	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**1.995**	**0**	**-1.995**	**0**	**0**	**0**

€ x 1.000

Begrotingsprogramm		Product		Begroting 2019			Begroting 2020		
				lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo
3.7	Energie, duurzaamheid en milieu	3.7.1	Asbest en energie	1.567	0	-1.567	0	0	0
		3.7.2	Milieubeleid	0	0	0	0	0	0
		3.7.3	Uitvoering milieu	0	0	0	0	0	0
		3.7.4	Bodem en ondergrond	281	0	-281	0	0	0
		3.7.5	Mijn(water)schade	327	0	-327	0	0	0
		3.7.6	Vergunningen bijzondere wetten	0	0	0	0	0	0
		3.7.7	Handhaving bijzondere wetten	21	0	-21	0	0	0
		3.7.8	WABO-milieuadvies	0	0	0	0	0	0
		3.7.9	Vergunningen WABO	0	0	0	0	0	0
		3.7.10	Handhaving WABO	0	0	0	0	0	0
		3.7.11	Coördinatie RUD	0	0	0	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**2.196**	**0**	**-2.196**	**0**	**0**	**0**
3.8	Plattelands-ontwikkeling	3.8.1	Natuur	-37	0	37	0	0	0
		3.8.2	Landschapsparken	9	0	-9	0	0	0
		3.8.3	Landbouw	-43	0	43	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**-71**	**0**	**71**	**0**	**0**	**0**
4.1	Bestuur	4.1.1	Rijks- en veiligheidstaken CdK	0	0	0	0	0	0
		4.1.2	Bestuurskracht en bestuurlijke organisatie	-25	0	25	0	0	0
		4.1.3	Integriteit	33	0	-33	0	0	0
		4.1.4	Coördinatie Interbestuurlijk toezicht	0	0	0	0	0	0
		4.1.5	Toezicht gemeentefinanciën	0	0	0	0	0	0
		4.1.6	IPO	0	0	0	0	0	0
		4.1.7	Internationalisering	62	0	-62	62	0	-62
		4.1.8	Euregiobestuur (EMR/Ermn)	13	0	-13	0	0	0
		4.1.9	Strategische Public affairs	1.252	0	-1.252	0	0	0
		4.1.10	Branding	210	0	-210	0	0	0
		4.1.13	Overige bestuurlijke zaken	0	0	0	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**1.545**	**0**	**-1.545**	**62**	**0**	**-62**
4.2	Overhead	4.2.0	Overhead	2.022	0	-2.022	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**2.022**	**0**	**-2.022**	**0**	**0**	**0**
4.3	Algemene dekkings-middelen	4.3.1	MRB	0	0	0	0	0	0
		4.3.2	Provinciefonds	0	0	0	0	0	0
		4.3.3	Overige eigen middelen	0	0	0	0	0	0
		4.3.4	Reservering nieuw beleid	-32	0	32	0	0	0
		4.3.5	Stelposten	7.370	0	-7.370	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**7.337**	**0**	**-7.337**	**0**	**0**	**0**
Provinciale Staten en griffie				40	0	-40	0	0	0
			Totaal baten en lasten	**41.403**	**424**	**-40.979**	**62**	**0**	**-62**
Mutatie reserves									
			Algemene reserve (egalisatie)	0	25.610	25.610	0	-938	-938
			Immunisatiereserve	0	6.234	6.234	0	1.000	1.000
			Risicoreserve grondexploitatie	0	4.233	4.233	0	0	0
			Bestemmingsreserve Culturele kansen	0	134	134	0	0	0
			Reserve grondwaterbeheer	0	81	81	0	0	0
			Reserve DU Verkeer en vervoer	0	2.442	2.442	0	0	0
			Reserve DU-uitkering Natuur	0	43	43	0	0	0
			Reserve Transitiefonds	0	33	33	0	0	0
			Reserve DU Naijl-effecten mijnbouw	0	323	323	0	0	0
			Reserve DU Zoetwatermaatregelen	0	1.848	1.848	0	0	0
			Totaal mutaties reserves	**0**	**40.979**	**40.979**	**0**	**62**	**62**
			Totaal	**41.403**	**41.403**	**0**	**62**	**62**	**0**

Bijlage 4: De bestuurlijke intenties vastgoed in verband met waardering op de provinciale balans

Op basis van de Jaarstukken 2016 zijn de bestuurlijke intenties vastgesteld met betrekking tot de waardering van provinciaal vastgoed (PS d.d.30-6-2017). Onderstaand vastgoed is gekocht of ontwikkeld met een maatschappelijke intentie en in de regel bedoeld om duurzaam te exploiteren. Bij dit besluit is vermeld dat deze uitgangspunt en in principe van kracht zijn, tenzij er nieuwe besluit-vorming plaatsvindt over vastgoed.

A	In erfpacht uitgegeven gronden	Functie	Intentie duurzaam exploiteren	Duurzame waardevermindering van toepassing
1	Leeuwbrouwerij Valkenburg	Maatschappelijk	ja	Nee
2	Tuinbouwgebied Siberië	Maatschappelijk	ja	Nee
3	Tradeport Noord/Heylen	Maatschappelijk	ja	Nee
4	Natures Green	Maatschappelijk	ja	Nee
5	Andeno	Maatschappelijk	Ja	Nee

In 2018 is nr. 1, 4 en 5 toegevoegd. Op basis van het door PS op 15-12-2017 vastgestelde Erfpachtkader is analoog aan de andere in erfpacht uitgegeven gronden dezelfde functie en intentie gehanteerd.

B	Materiële vaste activa economisch nut	Functie	Intentie duurzaam exploiteren	Duurzame waardevermindering van toepassing
1	Gouvernement	Maatschappelijk	ja	Nee
2	Groot Buggenum	Maatschappelijk	ja	Nee
3	Maastricht Aachen Airport	Maatschappelijk	ja	Nee
4	Musea	Maatschappelijk	ja	Nee
5	Station Simpelveld	Maatschappelijk	ja	Nee
6	Burgemeesterswoning Venlo	Maatschappelijk	ja	Nee
7	Steunpunten provinciale wegen	Maatschappelijk	ja	Nee

C	Materiële vaste activa maatschappelijk nut	Functie	Intentie duurzaam exploiteren	Duurzame waardevermindering van toepassing
1	Grondverwerving verbreding A2	Maatschappelijk	ja	Nee
2	Gronden Ooijen Wanssum	PM	PM	PM

Voor wat betreft de waardering van de gronden van Ooijen-Wanssum wordt verwezen naar de Jaarrekening, onderdeel 6.3. Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling.

Bijlage 5: Rollen provincie

De rol van de Provincie in het externe krachtenveld

De rol van de Provincie in een project, proces of programma is erg divers. In dit schema wordt de mogelijke rol van de Provincie in projecten geschetst:

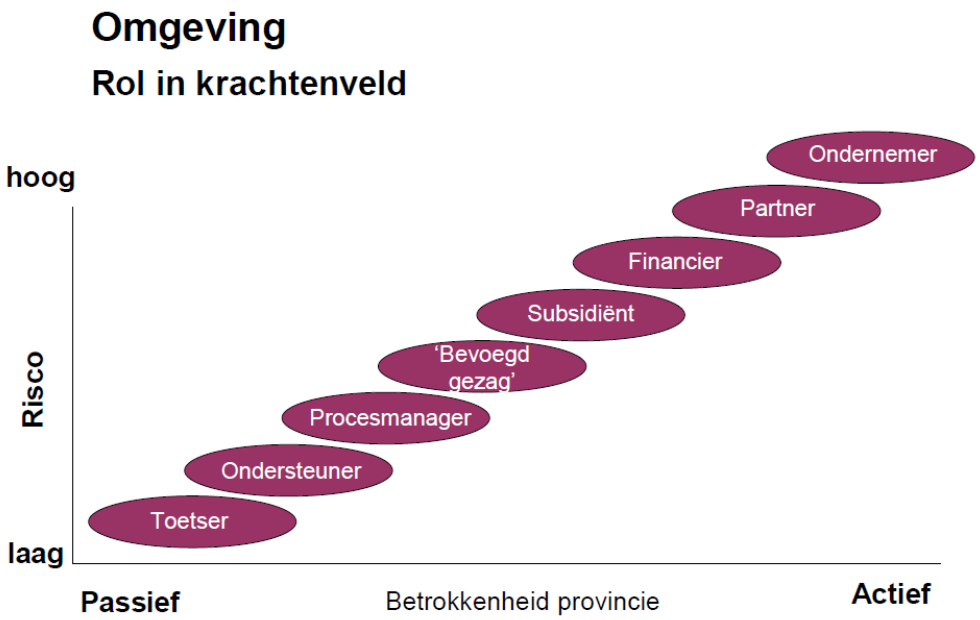

Dit schema is uiteraard niet volledig en kan met een beetje creativiteit worden aangevuld: denk maar aan de rol die de Provincie bijvoorbeeld kan vervullen voor het op de agenda zetten van maatschappelijke vraagstukken. Het gaat erom dat de Provincie zich bewust is van haar rol, daar helderheid over verschaft en het gedrag aanpast aan zijn rol. De inhoudelijke opgave van de Provincie wordt in hoge mate bepaald door de positie die zij inneemt. Deze positie kan overigens per fase verschillen.

Bijlage 6: Benchmark dashboard BBV

Waterkwaliteit (oppervlaktewater) (product 3.6.1. Water)
De ecologische toestand van oppervlaktewateren is beoordeeld volgens de beoordelingsmethode van de Europese Kaderrichtlijn Water. De cijfers geven het percentage oppervlaktewateren weer waarvan de waterkwaliteit de beoordeling 'goed' heeft gekregen.

Weergegeven zijn de cijfers van alle oppervlaktewateren die in het beheer van de verschillende waterschappen zijn. Het gebied van een waterschap kan provincieoverstijgend zijn. De cijfers van een waterschap die in twee provincies ligt worden in beide provinciecijfers opgenomen. Bijvoorbeeld: De wateroppervlaktebeoordelingen van waterschap Noorderzijlvest worden bij zowel Drenthe als Friesland opgeteld.

Beoordelingen van oppervlaktewateren in het beheer van Rijkswaterstaat zijn niet weergegeven.

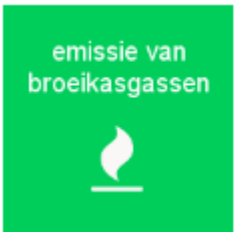

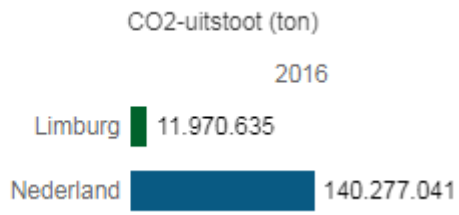

Emissie van broeikasgassen (product 3.7.3. Uitvoering milieu)
De emissie van broeikasgassen wordt uitgedrukt in uitstoot van CO2. De CO2-uitstoot wordt berekend door de energiedragers (bijvoorbeeld kWh elektriciteit, m3 gas, liters benzine) te vermenigvuldigen met de emissiefactor van die energiedrager. Deze emissiefactoren variëren per jaar, afhankelijk van de brandstofmix van de elektriciteitsproductie, de hoeveelheid bijgemengde biobrandstof en de calorische waarde en koolstofinhoud van aardgas.

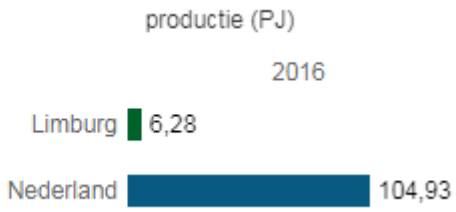

Hernieuwbare energie (product 3.7.1. Asbest en energie)
De meeste productiegegevens hernieuwbare energie komen tot stand door nationale totalen te verdelen over gemeenten aan de hand van verdeelsleutels, de top down-methode, omdat voor de bottom upmethode onvoldoende gegevens beschikbaar zijn. Alleen voor Hernieuwbare Energie uit stortgas, geothermie en meestook van biomassa in elektriciteitscentrales zijn bottom-up gegevens beschikbaar. Deze methode leidt voor het overgrote deel van de Hernieuwbare Energie-opties tot schattingen. De Klimaatmonitor bevat jaarlijks 88 tot 90 % van de Nederlandse Hernieuwbare Energie. In veel gemeenten zal het percentage hoger zijn, omdat de missende 10-12 % zich concentreert in enkele gemeenten of op de Noordzee, waar een significant deel van de Nederlandse windproductie plaatsvindt.

Alleen voor Hernieuwbare Energie uit Stortgas zijn bottom-up gegevens beschikbaar. De gegevens zijn dus niet via een verdeelsleutel tot stand gekomen, maar daadwerkelijk gemeten.
Bron: Klimaatmonitor; bewerking: Tympaan

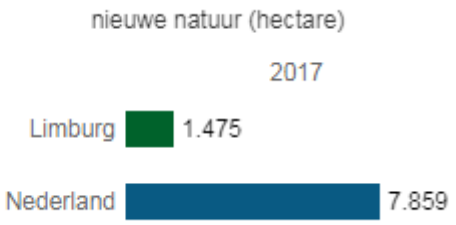

Ontwikkelde nieuwe natuur (product 3.8.1. Natuur)
Dit betreft het oppervlakte verworven en ingerichte natuur in hectare. Bij verworven natuur gaat het om het aantal hectares blijvend beschikbare grond voor natuur, inclusief nieuwe natuur als gevolg van functiewijziging (bijvoorbeeld doordat boerenland als natuurland wordt aangeboden). Onder inrichting worden gebieden verstaan waar inrichtingsmaatregelen zijn uitgevoerd die noodzakelijk zijn voor de realisatie van het natuurdoel. Als er geen inrichtingsmaatregelen nodig zijn, wordt het gebied ook beschouwd als ingericht.

De cijfers zijn afkomstig uit de Voortgangsrapportages Natuur (publicatie IPO/BIJ12). De Provincies zijn sinds 2013 verantwoordelijk voor het natuurbeleid en het Natuurnetwerk Nederland (exclusief Rijkswateren). Het netwerk moet natuurgebieden beter verbinden met elkaar en met het omringende agrarisch gebied.

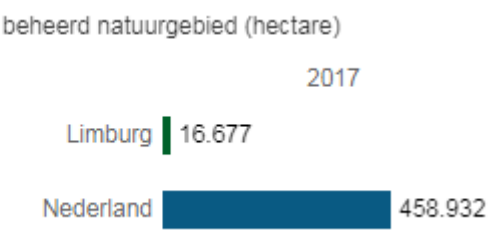

Beheerde natuur (product 3.8.1. Natuur)
Dit betreft het oppervlakte grondgebied dat in beheer is als natuurgebied. Hierbij kan een onderscheid worden gemaakt in beheer met contract en zonder contract. Bij beheer met contract is er een beheercontract vallend onder het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL) of een voorloper van SNL. Bij natuurbeheer zonder contract betreft het gebieden vallend onder de Natuurschoonwet (NSW), waterleidingmaatschappijen, defensie, TBO's, RWS, gemeentes, natuureigenaren die entree heffen, particulieren die hun gebied niet openstellen.

De cijfers zijn afkomstig uit de Voortgangsrapportages Natuur. De Provincies zijn sinds 2013 verantwoordelijk voor het natuurbeleid en het Natuurnetwerk Nederland (exclusief Rijkswateren). Het netwerk moet natuurgebieden beter verbinden met elkaar en met het omringende agrarisch gebied.

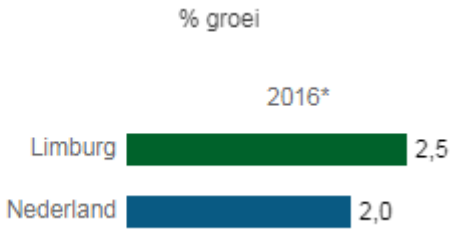

Bruto regionaal product (bbp) (product 1.1.2. Acquisitie en LIOF)
Dit betreft het bruto binnenlands product (tegen marktprijzen) in de Provincie, een maat voor de omvang van de economie. De verandering van het volume van het brp in een bepaalde tijdsperiode is een maat voor de groei (of krimp) van de economie. Het bruto regionaal product tegen marktprijzen is het eindresultaat van de productieve activiteiten van ingezeten productie-eenheden.

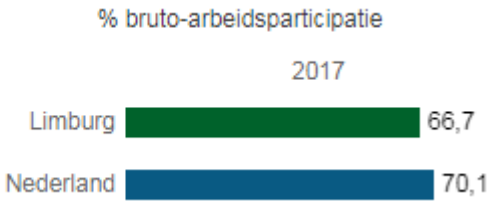

Bruto-arbeidsparticipatie (product 1.3.1. Arbeidsmarkt)
Werkgelegenheid wordt hier uitgedrukt in het percentage bruto-arbeidsparticipatie: het aandeel van de (werkzame en werkloze) beroepsbevolking in de totale bevolking van 15-75 jaar.

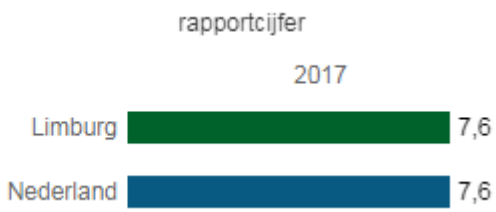

Waardering openbaar vervoer (product 3.1.1. Openbaar vervoer en concessiemanagement)
Dit betreft het gemiddelde waarderingscijfer (algemene oordeel) voor het regionaal openbaar vervoer per Provincie weergegeven. Dit cijfer is gebaseerd op de OV-Klantenbarometer: een jaarlijks terugkerend onderzoek naar de mening van reizigers in het stads- en streekvervoer. De weergegeven cijfers hebben betrekking op de vervoersgebieden, waarvoor de provincie de concessie heeft afgegeven. De vervoersgebieden van de metropoolregio's blijven dus buiten beschouwing.

Preventief financieel toezicht (product 4.1.5. Toezicht gemeentefinanciën)
Gemeenten staan onder preventief financieel toezicht van de provinciale toezichthouder als er sprake is van een niet meer structureel en reëel sluitende begroting bij een gemeente.

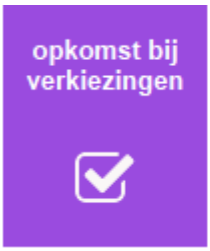

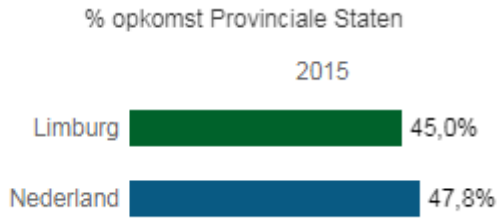

Verkiezingen (product 4.4.1. Provinciale Staten en Griffie)

Restauratie volume (product 2.2.3. Monumenten)
Er is op dit moment geen verdere informatie beschikbaar.

Bron: http://www.waarstaatjeprovincie.nl/Paginas/BBV/Benchmark-dashboard-BBV.aspx
Geraadpleegd op 12-4-2019

Bijlage 3: wijzigingsbesluiten reserves Jaarstukken 2018

Opheffingsbesluiten reserves ultimo 2018

Onderstaande reserve(s) worden opgeheven wegens functieverlies.

Naam reserve	Reserve DU Electrificatie Maaslijn
Instellingsdatum PS-besluit	6 november 2015
Doel van de reserve	Egalisatiefunctie. De middelen die via de decentralisatie-uitkering zijn geoormerkt en ontvangen moeten behouden blijven als onderdeel van de bereikbaarheidsmiddelen.
Opheffingsdatum PS-besluit	21 juni 2019
Reden opheffing	De bereikbaarheidsmiddelen worden integraal gemonitord. In dit kader wordt ook de dekkingsbron gecentraliseerd in de reserve DU Verkeer en Vervoer. Dit wordt verwerkt in de 1e Afwijkingenrapportage 2019.
Vrijval	€ 12.973.096 Dit betreft geen vrij resultaat. Dit saldo wordt gestort in de reserve DU-Verkeer en Vervoer.

Naam reserve	Tijdelijke bestemmingsreserve Reorganisatie 2011-2016
Instellingsdatum PS-besluit	13 juni 2013 (Jaarstukken 2013)
Doel van de reserve	Tijdelijk reserve om dekkingsmiddelen te reserveren voor de voorziening sociaal plan 2011-2016.
Opheffingsdatum PS-besluit	21 juni 2019
Reden opheffing	Alle claims zijn verwerkt en daarmee verliest deze reserve zijn functie.
Vrijval	€ 787.971

Wijzigingen bestaande reserves:

Naam reserve	Reserve aandelentransactie LIOF
Instellingsdatum PS-besluit	5 februari 2016
Doel van de reserve	Als onderdeel van de aandelentransactie LIOF met het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK), vloeit € 8,0 mln. van de overnameprijs terug naar de Provincie. Deze middelen moeten conform de koopovereenkomst in samenspraak met het Ministerie van EZK worden ingezet voor nieuwe investeringen in Limburg of dienen ter vervanging van de jaarlijkse subsidie van het Ministerie van EZK aan LIOF indien deze (landelijk) komt te vervallen.
Voedingsplan	Eenmalig bij het effectueren van de transactie met het Ministerie van Economische zaken, waarbij € 8,0 mln. van de overnameprijs terugvloeit naar de Provincie.
Bestedingsplan	De middelen worden in samenspraak met het Ministerie van EZK ingezet voor nieuwe investeringen in Limburg of dienen ter vervanging van de jaarlijkse subsidie van het Ministerie van EZK aan LIOF indien deze (landelijk) komt te vervallen.
Maximum omvang	€ 8.000.000
Beginstand 1-1-2018	€ 8.000.000
Vermindering	€ 994.000
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	~~Nee~~Ja
Stand per 31-12-2018	€ 7.006.000

Toelichting:
Bij het instellingsbesluit in 2016 is het onopgemerkt gebleven dat in de afspraken met het Rijk is opgenomen dat er rente dient te worden bijgeschreven. In de praktische uitvoering van dit besluit heeft dit vooralsnog geen consequenties omdat de interne renteomslag, welke bepalend is voor deze bijschrijving 0% is. Dit als gevolg van de gunstige financieringspositie.

Jaarrekening in één oogopslag 2018

provincie limburg

Jaarrekening

2018

in één oogopslag

Maastricht, april 2019

Inhoudsopgave

1. Inleiding 5

2. Exploitatielasten en investeringen 2018 7

3. Programmarekening 2018 9

4. Lasten Jaarrekening 2018 10

5. Baten Jaarrekening 2018 11

6. Verschillen begroting en realisatie 2018 12

7. Balans per 31-12-2018 15

8. Reserves en voorzieningen 16

9. Portfoliomanagement 17

1. Inleiding

Voor u ligt de ‘Jaarrekening 2018 in één oogopslag’. In dit document worden de financiële aspecten van de Jaarstukken 2018 van de Provincie op beknopte wijze weergegeven.

De ‘Jaarrekening 2018 in één oogopslag’ presenteert de informatie op het niveau van de begrotingsprogramma’s, zoals deze in de Programmabegroting 2018 opgenomen zijn.

Daarnaast zijn de financiële gegevens gepresenteerd op de lasten- en batensoorten.
Voor gedetailleerde informatie of toelichtingen op begrotingsprogramma’s wordt verwezen naar de betreffende onderdelen uit de Jaarstukken 2018.

In de overzichten van dit document waarin ‘Begroting’ is opgenomen wordt ‘Begroting ná wijzigingen’ bedoeld. In de tabellen worden alle financiële gegevens in miljoenen euro’s gepresenteerd. Hierdoor kunnen afrondingsverschillen in de presentatie optreden.

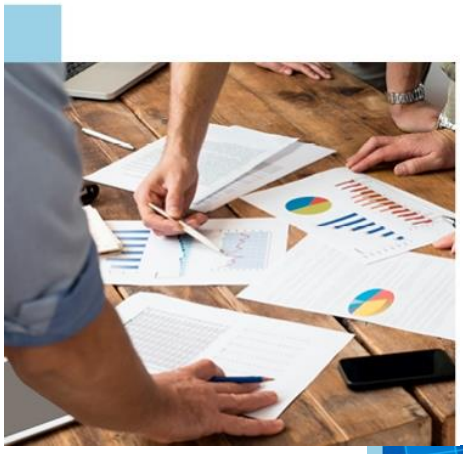

2. Exploitatielasten en investeringen 2018

De onderstaande grafiek presenteert de financiële realisatie in 2018 van de uitgaven per begrotingsprogramma van zowel de exploitatiebudgetten als de investeringen.

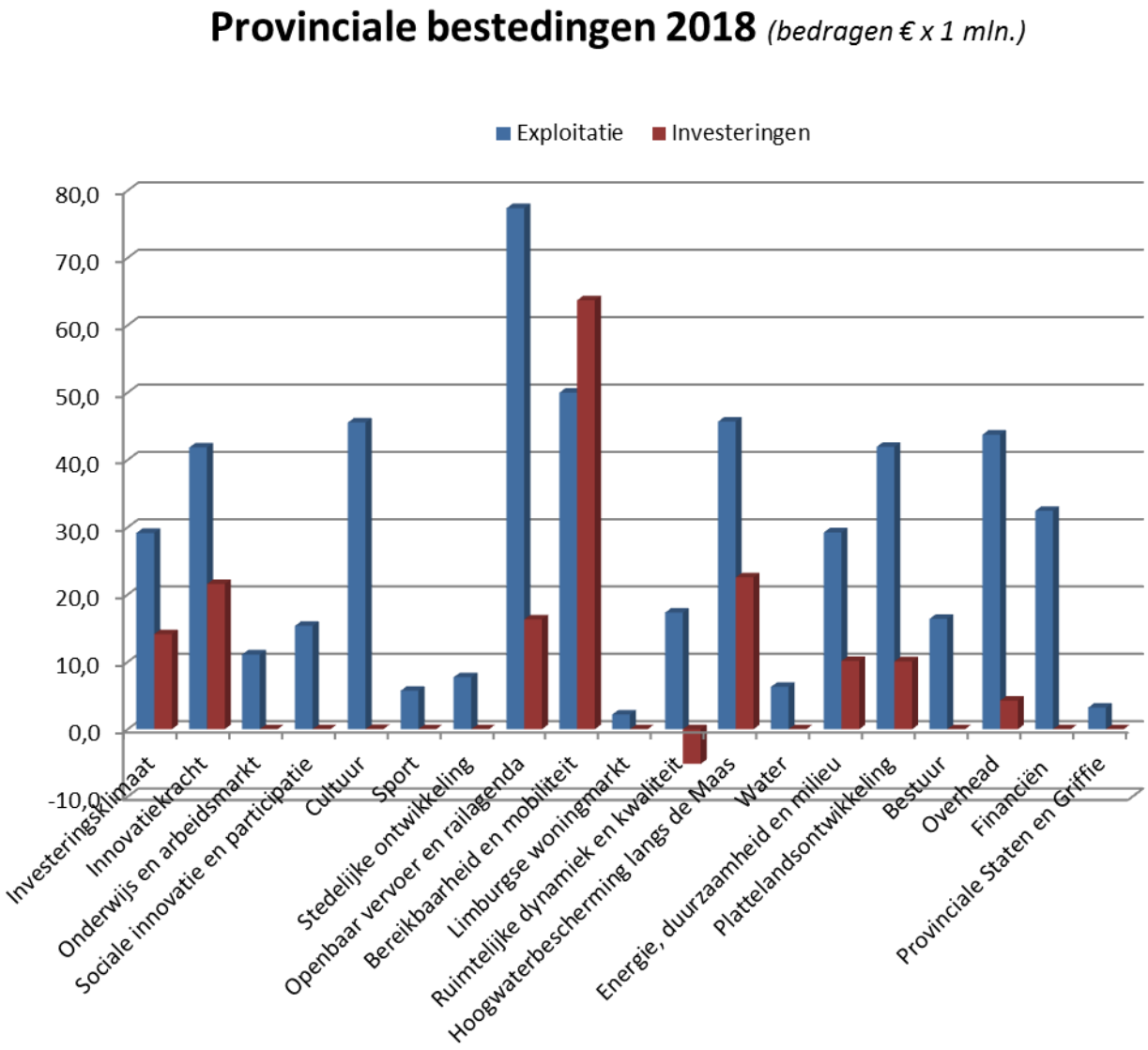

Voor een toelichting over de gerealiseerde resultaten en de financiële gegevens per begrotingsprogramma verwijzen we naar hoofdstuk 1 t/m 4, deel 1 “Programmaverantwoording” van de Jaarstukken 2018.

3. Programmarekening 2018

€ x 1 mln.

	Lasten			Baten			Saldo		
	Begroting ná wijzigingen	Realisatie	Verschil begroting/ realisatie	Begroting ná wijziginge	Realisatie	Verschil begroting/ realisatie	Begroting ná wijziginge	Realisatie	Verschil begroting/ realisatie
Baten en lasten begrotingsprogramma's	452,16	442,78	9,38	132,09	138,30	-6,21	-320,07	-304,48	-15,59
Overhead	47,73	43,74	3,99	0,26	4,44	-4,18	-47,47	-39,30	-8,17
Algemene dekkingsmiddelen	33,91	32,43	1,47	305,14	307,58	-2,45	271,23	275,15	-3,92
Provinciale Staten en Griffie	3,46	3,21	0,26	0,00	0,03	-0,03	-3,46	-3,18	-0,28
Totaal baten en lasten	**537,25**	**522,16**	**15,09**	**437,49**	**450,35**	**-12,87**	**-99,77**	**-71,81**	**-27,96**
Toevoeging reserves	268,49	277,15	-8,66	0,00	0,00	0,00	-268,49	-277,15	8,66
Aanwending reserves	0,00	0,00	0,00	368,26	376,29	-8,03	368,26	376,29	-8,03
Totaal	**805,74**	**799,31**	**6,43**	**805,74**	**826,64**	**-20,90**	**0,00**	**27,33**	**-27,33**

Vrij resultaat 2018

Na aftrek van de overboekingsvoorstellen is sprake van een **vrij resultaat van € 6,61 mln.**

Het voorstel bij de Jaarstukken 2018 leidt daarom tot de volgende bestemming van het resultaat:

- Overboekingsvoorstellen voor een bedrag van € 20,72 mln. De niet (volledig) bestede budgetten 2018 worden overgeheveld naar de begroting 2019 e.v. om de nog niet afgeronde resultaten, projecten en subsidieregelingen te voltooien;
- € 1,00 mln. voor de verhoging van het subsidieplafond voor het project “75 jaar bevrijding”;
- € 2,95 mln. alternatieve dekking voor Einstein telescoop;
- Het resterende saldo ad € 2,66 mln. wordt overeenkomstig de “Financiële spelregels PS-GS 2015-2019” toegevoegd aan de Immunisatiereserve.

De overboekingsvoorstellen naar 2018 en verder bedragen in totaal € 37,09 mln. (lasten en baten gesaldeerd), waarvan € 16,37 mln. wordt gedekt uit bestemmingsreserves en € 20,72 mln. uit het resultaat 2018.

Een overzicht met toelichting op deze voorstellen is opgenomen als bijlage 4 ‘Doorwerking naar Begroting 2019 e.v.’ van de Jaarstukken 2018.

In hoofdstuk 6 van dit document wordt een toelichting op de grote verschillen met invloed op het resultaat en de daarbij horende overboekingsvoorstellen gepresenteerd.

Voor een toelichting over de budgetverschillen per begrotingsprogramma verwijzen we naar hoofdstuk 1 t/m 4, deel 1 “Programmaverantwoording” van de Jaarstukken 2018.

4. Lasten Jaarrekening 2018

In onderstaande tabel treft u de gerealiseerde lasten 2018 aan, gerubriceerd naar de te onderscheiden kostensoorten, inclusief toevoeging aan reserves. Deze kostenindeling is toegepast bij de programmaverantwoording per begrotingsprogramma. In hoofdstuk 1 t/m 4 van de Jaarstukken 2018 zijn de belangrijkste financiële afwijkingen van de realisatie t.o.v. de begroting ná wijzigingen 2018 in de reguliere middelen toegelicht. In deze toelichtingen zijn ook de afwijkingen in de mutaties van de reserves meegenomen.
Voor een analyse op de personele lasten verwijzen we naar paragraaf 5.5 Bedrijfsvoering van de Jaarstukken 2018.

Het percentage in onderstaande grafiek is berekend ten opzichte van de totale gerealiseerde lasten ad € 799,31 mln.

€ x 1 mln.

	Realisatie
Reguliere middelen	374,98
Personeelslasten	72,68
Kapitaallaasten	43,10
Afrekening voorgaande dienstjaren	31,40
Totaal lasten	**522,16**
Toevoeging reserves	277,15
Totaal	**799,31**

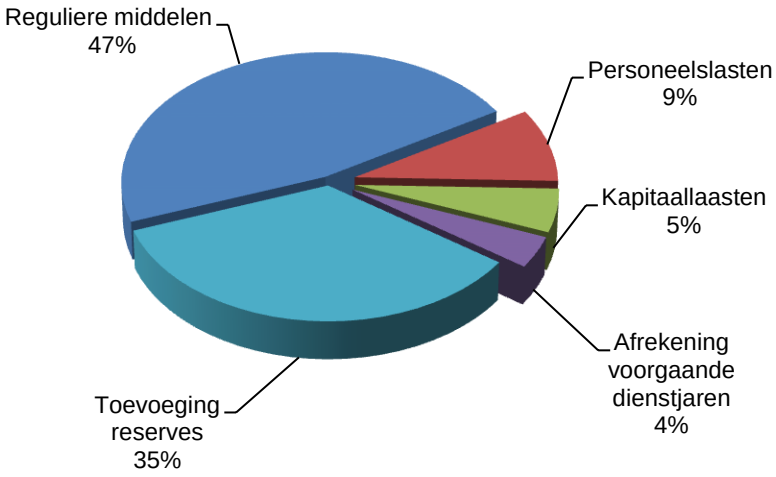

5. Baten Jaarrekening 2018

In onderstaande tabel treft u de gerealiseerde baten 2018 aan gerubriceerd naar de te onderscheiden inkomstenbronnen inclusief aanwending reserves. Voor een uitgebreide toelichting over deze inkomstenbronnen wordt verwezen naar hoofdstuk 4 van de Jaarstukken 2018.

Het percentage in onderstaande grafiek is berekend ten opzichte van de totale gerealiseerde baten ad € 826,64 mln.

€ x 1 mln.

	Realisatie
Overdrachten Rijk	230,33
Overdrachten Europese Unie	2,86
Overdrachten andere overheden	17,57
Opcenten MRB	106,71
Dividend	20,97
Rente- en beleggingsopbrengsten	51,12
Leges en heffingen	1,97
Overig	18,84
Totaal baten	**450,35**
Aanwending reserves	376,29
Totaal	**826,64**

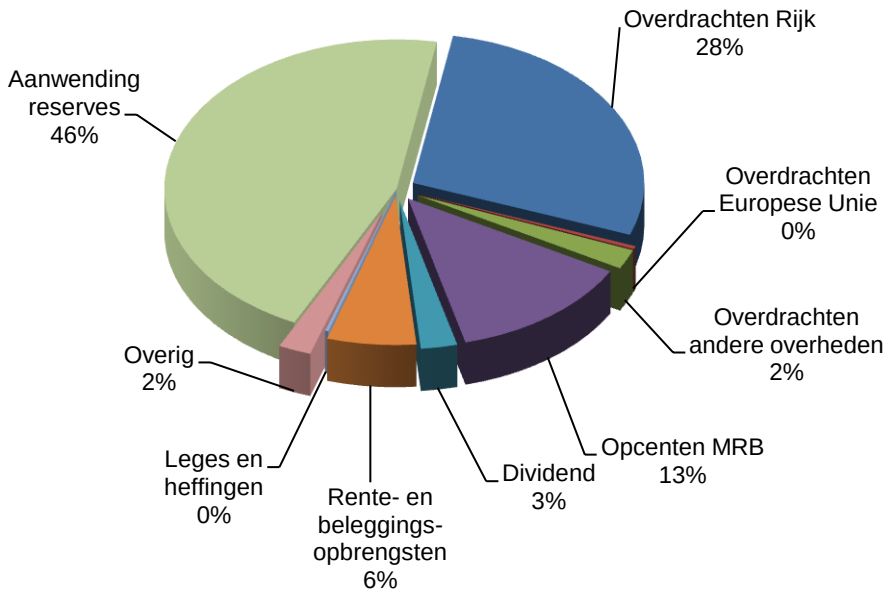

6. Verschillen begroting en realisatie 2018

Onderstaand worden de verschillen in het resultaat tussen begroting ná wijzigingen en de realisatie 2018 op hoofdlijnen toegelicht.

€ x 1 mln.

Verschillen met invloed op resultaat na verrekeningen met egaliserende reserves/balansposten	Resultaat	Effect	Overboeking naar 2019 e.v.
1.Reguliere baten en lasten in programma's	11,94	V	11,50
2.P-begroting	6,94	V	6,57
3. Overhead	2,52	V	1,85
4.Kapitaallasten	0,06	V	
5.Opcenten MRB	-0,24	N	
6.Algemene uitkering provinciefonds	0,21	V	
7.Voorziening APPA	-0,19	N	
8.Resultaat beleggingen/overige eigen middelen	0,08	V	
9.Resultaat voorgaande dienstjaren	4,18	V	0,80
10. Vrijval van reserves	1,83	V	
Totale resultaatafwijking begroting vs realisatie	**27,33**	**V**	**20,72**
Vrije resultaat Jaarstukken 2018	**6,61**	**V**	

1. Reguliere lasten en baten in programma's

Het verschil ad € 11,94 mln. wordt voor het grootste deel verklaard door € 11,50 mln. aan overboekingsvoorstellen (subsidieregelingen, projecten die doorschuiven enz.)

2. P-begroting

Binnen de p-begroting is sprake van een voordelig verschil van € 6,94 mln. Dit resultaat bestaat uit:

- € 4,30 mln. conform de meerjarige P-begrotingsplanning 2016-2021 overeenkomstig stand P-begroting Eindejaarsbijstelling 2018;
- € 1,07 mln. hoger gegenereerde inkomsten uit doorbelastingen naar derden en kopen verlofdagen overeenkomstig de cao;
- € 1,20 mln. vacatureruimte;
- € 0,09 mln. lagere kosten GS a.g.v. afname aantal gedeputeerden in 4^{e} kwartaal;
- € 0,27 mln. lagere kosten voormalig personeel/bestuur;
- € 0,01 mln. lagere kosten PS.

Van dit resultaat ad € 6,94 mln. wordt conform de geactualiseerde meerjarige P-begroting € 6,57 mln. overgeboekt naar 2019 e.v..

3. Overhead

Het voordelige verschil met betrekking tot overhead bedraagt € 2,52 mln. Dit bestaat uit:

- het restant Persoonlijk Ontwikkel Budget (POB) ad € 1,35 mln. welk bedrag conform cao afspraken gehandhaafd dient te blijven en derhalve wordt overgeboekt naar 2019;

- het restantbudget medewerkersontwikkeling (MO) ad € 0,15 mln. welk bedrag wordt overgeboekt naar 2019 zodat er meer ruimte is om de opleidings- en ontwikkelwensen en verplichtingen te borgen welke voortvloeien uit de nieuwe cao;
- het restantbudget Vitaliteit en duurzame inzetbaarheid ad € 0,35 mln. welk bedrag wordt overgeboekt naar 2019 voor de verdere uitvoering van de menukaart.

Het restant ad € 0,66 mln. betreft het verschil tussen ingeschatte raming van de kosten en de daadwerkelijke uitgaven van diverse posten met betrekking tot huisvesting, ict, management, facilitaire diensten, financiën etc.
Van dit resultaat ad € 2,52 mln. wordt € 1,85 mln. overgeheveld naar 2019.

4. Kapitaallasten

Per saldo is sprake van een voordelig effect op het resultaat van € 0,06 mln. als gevolg van faseringen van projecten.

5. Opcenten MRB

De opbrengst opcenten MRB over 2018 is 0,23% (€ 0,24 mln.) minder dan geraamd. Bij de tweede afwijkingenrapportage in 2018 is op basis van de autonome groei van het wagenpark en verschuiving naar andere (ergo zwaardere) gewichtsklassen binnen het wagenpark de geraamde opbrengst positief bijgesteld met € 1,78 mln., waarmee de totaal geraamde opbrengst op € 106,95 mln. kwam. Op realisatiebasis is € 0,24 mln. minder ontvangen. Oorzaak hiervan is dat de voorziene groei voor 2018 marginaal lager ligt dan geprognosticeerd.

6. Algemene uitkering provinciefonds

De algemene uitkering uit het provinciefonds is gebaseerd op de decembercirculaire 2018. De gevolgen van deze circulaire zijn in verband met de late verschijningsdatum van deze circulaire niet in de begroting 2018 verwerkt. Voor de algemene uitkering heeft de decembercirculaire een hogere uitkering tot gevolg van € 0,2 mln. De toename wordt vooral verklaard door vier kleine toevoegingen en een actualisering van de volumina van twee verdeelmaatstaven.

7. Voorziening APPA

In de primitieve begroting 2018 werd een toevoeging aan de voorziening APPA geraamd van € 0,85 mln. In de 1e Afwijkingenrapportage 2018 werd deze toevoeging verlaagd naar € 0,45 mln. De werkelijke toevoeging aan de voorziening bedroeg in 2018 € 0,64 mln. en wordt veroorzaakt door een stijging van de rekenrente voor de betreffende pensioenvoorzieningen.

8. Resultaat beleggingen/overige eigen middelen

Per saldo is een voordelig effect ontstaan van € 0,08 mln. Dit betreft enkele voor- en nadelen, waarvan een extra storting in de Risicoreserve Financieel Instrumentarium ad € 0,67 mln. relevant is. Dit is gebeurd op basis van de analyse van het provinciale portfolio waarvan in onderdeel 5.8 een uitgebreide toelichting is opgenomen.

9. Afrekeningen voorgaande dienstjaren

Ten opzichte van de ramingen in de begroting 2018 is een voordelig verschil aan afrekeningen uit oude dienstjaren verantwoord van in totaal € 4,18 mln. waarvan € 0,80 mln. betrekking heeft op projecten ISV. In de Memorie van Toelichting bij de Begroting 2017 (PS 4-11-2017) is afgesproken dat de vrijval van middelen ISV en de Motie Bouw voor 75% kunnen worden ingezet voor nog lopende ISV-dossiers met een aantoonbaar tekort als gevolg van gewijzigde omstandigheden en als aanvulling voor stedelijke ontwikkeling voor kleinere gemeenten. In 2018 wordt daarom € 0,80 mln. overgeboekt naar 2019 ter

financiering van nog lopende ISV-dossiers en als aanvulling voor Stedelijke Ontwikkeling voor de kleinere gemeenten. Het resterende voordeel van € 2,62 mln. blijft ten gunste van het vrije resultaat 2018.

10. Vrijval van reserves

Op basis van de doolrichting van de reserves kan ultimo 2018 € 1,83 mln. vrijvallen. Deze vrijval heeft betrekking op:

- vrijval van de risicoreserve grondexploitaties bedraagt € 1,04 mln. Uit de verplichte paragraaf grondbeleid is gebleken dat de risico's reeds zijn voorzien. Daarmee wordt dit surplus 2018 dat ontstaat na de verplichtingen rondom Marsna papier toegevoegd aan het resultaat 2018;
- de reserve reorganisatie ad € 0,79 mln. Nadat bij de Financiële Eindejaarsbijstelling al € 0,5 mln. was vrijgevallen, komt ook het restant beschikbaar. Er rustte nog een claim van de belastingdienst op dit restant, maar deze is komen te vervallen.

In de Programmaverantwoording (deel 1 van Jaarstukken 2018) zijn de financiële resultaten en belangrijkste afwijkingen op het niveau van het begrotingsprogramma toegelicht bij de 3e W-vraag: "Wat heeft het gekost?".

7. Balans per 31-12-2018

€ x 1 mln.

Activa	Ultimo 2018	Ultimo 2017	Passiva	Ultimo 2018	Ultimo 2017
Vaste activa			**Vaste passiva**		
Immateriële vaste activa	35,34	22,05	Eigen vermogen	1.659,10	1.723,96
Materiële vaste activa	324,44	274,56	Gerealiseerde resultaat	27,33	34,28
Financiële vaste activa	1.464,68	1.532,84	Voorzieningen	8,13	13,34
			Vaste schulden	19,01	18,68
Subtotaal vaste activa	1.824,47	1.829,45	Subtotaal vaste passiva	1.713,57	1.790,26
Vlottende activa			**Vlottende passiva**		
Voorraden	44,19	54,46	Netto-vlottende schulden	77,21	64,20
Uitzettingen met looptijd < 1 jaar	129,81	145,59	Overlopende passiva	268,74	231,72
Liquide middelen	15,65	14,22			
Overlopende activa	45,41	42,46			
Subtotaal vlottende activa	235,06	256,73	Subtotaal vlottende passiva	345,95	295,92
Totaal activa	**2.059,53**	**2.086,18**	**Totaal passiva**	**2.059,53**	**2.086,18**

Aanvullende informatie over de balansposten vindt u in de Jaarstukken 2018, hoofdstuk 6: Jaarrekening, paragraaf 6.4: Toelichting op balans per 31-12-2018.

8. Reserves en voorzieningen

€ x 1 mln.

Reserves/Voorzieningen	Begin 2018	Vermeer-dering	Vermin-dering	Eind 2018
Algemene reserve	103,72	125,49	143,62	85,59
Bestemmingsreserves	1.620,25	185,93	232,67	1.573,51
Totaal reserves	**1.723,96**	**311,42**	**376,29**	**1.659,10**
Voorzieningen	7,65	0,80	0,32	8,13
Lasten-egaliserende voorzieningen	5,69	2,05	7,74	0,00
Totaal voorzieningen	**13,34**	**2,85**	**8,06**	**8,13**

Uit bovenstaande overzicht blijkt dat de reserves in totaal met € 64,86 mln. zijn afgenomen.
De hoge stand van de Algemene reserve heeft een tijdelijk karakter. Deze heeft een egaliserende functie en wordt gebruikt voor fasering van projecten en overboeken van budgetten.

Meer informatie over alle reserves en voorzieningen is opgenomen in de Jaarstukken 2018, paragraaf 6.4 ‘Toelichting op balans per 31-12-2018’, onderdeel 6.4.3.1. Eigen vermogen.
Voor een toelichting op de inzet van Immunisatiereserve wordt verwezen naar hoofdstuk 9. ‘Portfoliomanagement’ van dit document.

Financiële positie

In de Jaarstukken 2018 wordt geconcludeerd dat onze financiële positie ultimo 2018 gezond is. Er is structureel evenwicht, sterke vermogenspositie, weinig vreemd vermogen, weinig beslag op het weerstandsvermogen (4%) en een substantiële onbenutte belastingcapaciteit (€ 46,5 mln.).
In de paragraaf 5.2 ‘Weerstandsvermogen en risicobeheersing’ van de Jaarstukken 2018 zijn de kengetalen gepresenteerd. Wij verwijzen naar deze paragraaf voor meer toelichting over de financiële positie.

9. Portfoliomanagement

Portfolio management

Met de vaststelling van het kader Sturing in Samenwerking 2.0 (SIS 2.0) in februari 2017 en aanvullend het beleid omtrent risicoreserveringen bij de begroting 2018 (Memorie van Toelichting Begroting 2018), heeft de professionalisering van het beheer van onze financieel vaste activa verder gestalte gekregen onder de noemer van portfolio management. Om uw Staten te informeren over de portfolio wordt in deze paragraaf gerapporteerd over de ontwikkelingen op het vlak van risico's, samenstelling van de portefeuille, rendement en positie (Immunisatiereserve). Dit in lijn met de in SIS 2.0 gepresenteerde strategie.

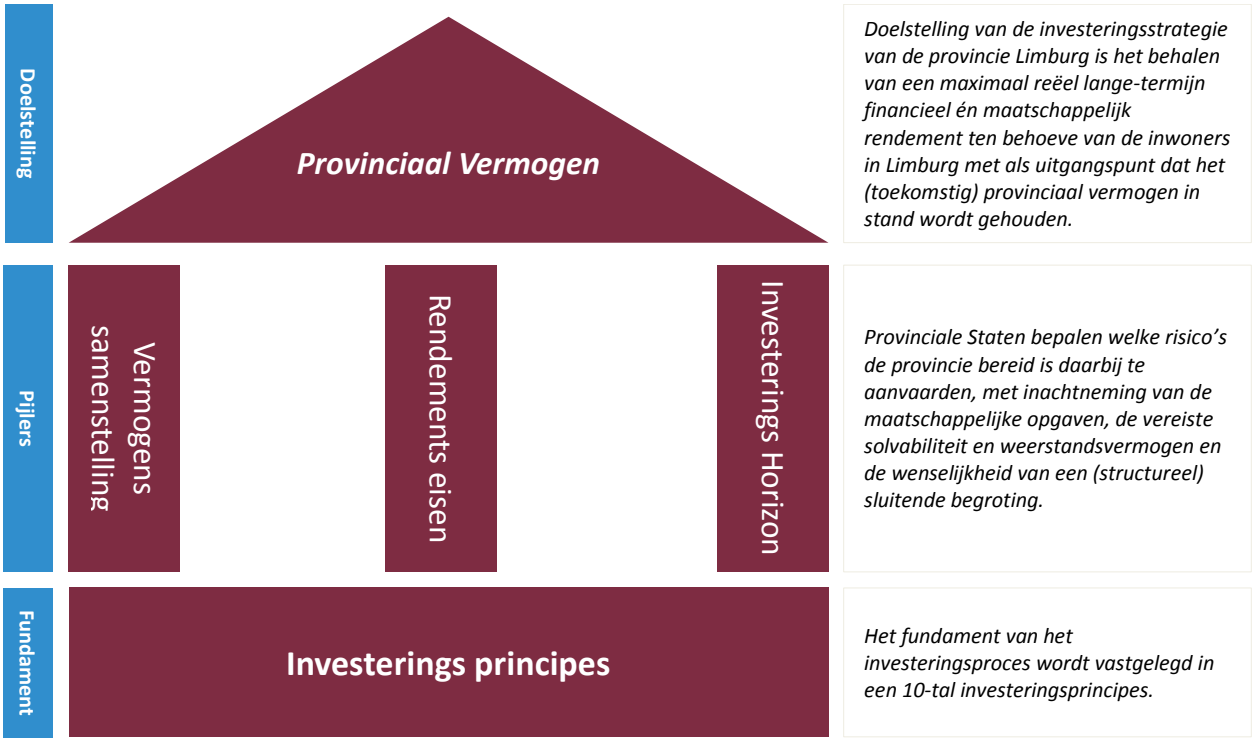

Investeringsportefeuille

Ten behoeve van deze analyse wordt er onderscheid gemaakt tussen investeringen uit hoofde van de publieke taak en de totale investeringsportefeuille inclusief lopende obligaties. Hieronder is de portefeuille gedefinieerd zoals deze in de navolgende analyse wordt gehanteerd:

Portfolio SIS 2.0			
Balanspost		**1/1/2018**	**31/12/2018**
Financiële vaste activa - leningen u/g	A1331a FVA Len. openbare lich. (art.1a wet FIDO)	199,0	199,0
	A1331b FVA overige langlopende leningen	125,9	143,16
	A1332c FVA overige uitz. loopt. >= 1jr	0,0	0,0
	FVA Leningen deelnemingen	339,4	333,72
Financiële vaste activa - overig	A1332b FVA uitz. Ned. schuldpapier > 1jr	5,2	0,0
	A1332c FVA overige uitz. loopt. >= 1jr	628,6	539,3
Financiële vaste activa - deelnemingen	FVA Kapitaalverstr.deelnemingen	236,7	274,06
Materiële vaste activa	MVA Gronden uitgegeven in erfpacht, econ. nut	27,5	22,17
Borgstellingen	Niet uit de balans blijkende verplichtingen	21,4	23,58
Totaal risicodragende portfolio		**1583,6**	**1535,0**
Publieke taak		*750.9*	*796.7*
Overig		*832.7*	*738.3*
Mutatie volume		*n.a.*	*-3.1%*
Aandeel portfolio - deelnemingen publieke taak		*14.9%*	*17.9%*
Aandeel portfolio - leningen publieke taak		*29.4%*	*31.1%*

Risico analyse

Risico SIS 2.0		
	2017	**2018**
Totaal portfolio publieke taak	**766,3**	**796,7**
-/- Afwaarderingen uit hoofde van niet revolverende agiostortingen	13,3	17,0
-/- Afwaarderingen/voorziening onvoorziene duurzame waardevermindering	3,4	6,3
Totaal portfolio publieke taak na afwaardering	**749,6**	**773,4**
Risico inschatting portfolio na afwaardering	**72,32**	**72,2**
% portfolio publieke taak	9,65%	9,33%
Netto mutatie risico		-0,2
Netto mutatie reserve		-0,8
Dotatie reserve		**-0,7**
Pro-forma portfolio[1]	*871,5*	*1040,7*
% risico t.o.v. pro-forma portfolio	*8,3%*	*6,9%*
% risico t.o.v. pro-forma portfolio ex DZT,BNG,NWB	*11,7%*	*11,9%*

[1]Voor sommige activa, zoals de fondsen en duurzaam thuis leningen, heeft een dotatie aan de risicoreserve plaatsgevonden voor het volledige krediet. In de pro-forma portfolio is de boekwaarde van deze activa opgehoogd in lijn met de dotatie aan de reserve. Zo kan een zuivere analyse van het tekort/overschot in de reserve worden gemaakt.

Een belangrijk aspect van het beheer van de investeringsportefeuille is het beoordelen van de balans risico's. Dit betekent dat de vraag beantwoord moet worden in hoeverre de boekwaarde van de verschillende instrumenten ingezet uit hoofde van de publieke taak waardevast is. Hiertoe worden continue de risico's gemonitord en aan de hand van risico workshops en overleg met de controlerend accountant wordt een inschatting gemaakt van de risico's. De systematiek is verder toegelicht in de memorie van toelichting bij de begroting 2018. Resultante van deze analyse in 2018 is dat er een netto dotatie van **€ 0,7 mln**. aan de risicoreserve dient plaats te vinden.

Deze dotatie is de resultante van diverse effecten zoals mutaties in de activa, aflossingen, nieuwe uitzettingen en daadwerkelijk toe- en afname van risico's. Deze beperkte mutatie kent onderliggend wel een aantal grote verschuivingen die nadere toelichting vergen. De portefeuille wordt voor **€ 17,0 mln.** afgewaardeerd/voorzien ingevolge agiostortingen die reeds bij besluitvorming als niet revolverend zijn aangemerkt. Voorbeelden hiervan zijn de kapitaalstortingen voor Inscite, het Brightlands Materials Centre en de in de voorjaarsnota 2018 opgenomen kapitaalstorting voor de B.V. Campus Vastgoed Greenport Venlo. Onvoorzien bij besluitvorming waren de afwaarderingen van de leningen aan Djozz B.V., Wijnen Geothermie en RvR tezamen voor **€ 6,3 mln.** Deze afwaarderingen komen ten laste van de reserve SIS 2.0 en hebben derhalve geen impact op het resultaat.

Bij Ruimte voor Ruimte heeft enerzijds een toevoeging aan de reserve SIS 2.0 plaatsgevonden door de afkoopsom ontvangen van het rijk á € 4,4 mln., anderzijds heeft er een afwaardering van de posities in RvR voor € 4,8 mln. plaatsgevonden. Het risico op de garantstelling voor de financiering is lager ingeschat gezien het toegenomen garantievermogen door overname van de BPD financiering om niet.

Portfolio samenstelling en rendement

Spreiding SIS 2.0			
Risico indeling portfolio	**Boekwaarde**	**%**	**Rating**
	201,3	25,3%	AAA
	71,0	8,9%	AA
	76,1	9,6%	A
	84,8	10,6%	BBB
	99,4	12,5%	BB
	95,0	11,9%	B
	40,3	5,1%	CCC
	49,4	6,2%	CC
	33,7	4,2%	C
	45,7	5,7%	D
Totaal	**796,7**	**100%**	**Streefwaarde**
Actief sturen	*169,1*	*21,2%*	*20,0%*
sturen	*194,4*	*24,4%*	*10,0%*
Actief monitoren	*160,9*	*20,2%*	*60,0%*
Monitoren	*272,3*	*34,2%*	*10,0%*

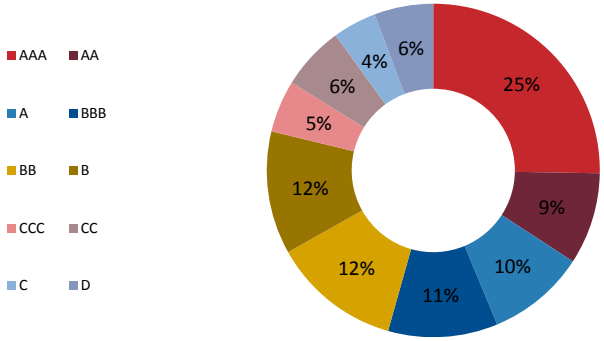

Sectorindeling portfolio		Max < 30%
Kredietverstrekking en overige financiële intermediatie	224,9	28,2%
Algemene banken	200,0	25,1%
Verhuur van en handel in onroerend goed	127,6	16,0%
Verhuur van en handel in grond	91,7	11,5%
Productie van elektriciteit; transmissie en distributie van elektriciteit en aardgas	63,4	8,0%
Natuurwetenschappelijk speur- en ontwikkelingswerk	35,7	4,5%
Luchtvaart	17,3	2,2%
Gezondheids- en welzijnszorg	11,2	1,4%
Winning en distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering	10,1	1,3%
Natuurbehoud	5,9	0,7%
Pret- en themaparken	3,4	0,4%
Niet-universitair hoger onderwijs	2,5	0,3%
Hotels (geen hotel-restaurants), pensions en conferentieoorden	0,9	0,1%
Opslag en dienstverlening voor vervoer	0,7	0,1%
Speur- en ontwikkelingswerk op het gebied van gezondheid en voeding (niet biotechnologisch)	0,6	0,1%
Productie en distributie van en handel in elektriciteit, aardgas, stoom en gekoelde lucht	0,4	0,0%
Afvalinzameling en -behandeling; voorbereiding tot recycling	0,3	0,0%
Supermarkten, warenhuizen en dergelijke winkels met een algemeen assortiment	0,0	0,0%
Totaal	**796,7**	**100%**

Om de risico's die voortvloeien uit de offensieve investeringsstrategie te spreiden zijn er in SIS 2.0 limieten gesteld voor sectoren (30%) én per sturingskwadrant (c.q. risicoclassificatie). De huidige investeringsportefeuille voldoet aan deze normen. De fondsen vormen de grootste categorie, maar kennen onderliggend wel een behoorlijke spreiding in sectoren. Daarnaast vormen vastgoed en grondposities een zware component in de portfolio. De bancaire positie hangt samen met de leningen aan de BNG en NWB.

Rendement

Rendement SIS 2.0		
Rente financieringen publieke taak	15,7	3,3%
Dividend deelnemingen	21,0	8,2%
Canon/verkoopopbrengsten erfpacht	1,6	6,3%
Rendement publieke taak	**38,2**	**4,9%**
Norm rendement o.b.v. risico mix		*3,7%*
Koopkracht doelstelling (CPI 2018)		*1,7%*
Rendement deelnemingen - correctie stille reserve enexis		*2,4%*

Dashboard

Vermogen	'18	'17	'16	Δ	Status	◆	▲	●
a. Immunisatiereserverve 90 mln.	0,0	25,6	42,2	-25,6	◆	<20	< 70	>70
b. Immunisatiereserve (gecorrigeerd voor € 90 mln. coalitiemiddelen	1020	1012	999	7,8	▲	<1000	< 1100	>1100
c. Netto schulquote	-82%	-98%	-110%	16%	●	> 90%	> 0%	< 0%
d. Netto schulquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	-233%	-223%	-221%	-10%	●	> 90%	> 0%	< 0%
e. Solvabiliteitsratio	82%	84%	85%	-2%	●	< 30%	< 40%	> 40%
f. Eigen vermogen	1601	1770	1755	-168,905	n.v.t.			
g. Vreemd vermogen	18	32	0	-14	n.v.t.			
h. Kengetal grondexploitatie	3%	3%	2%	0%	●	>100%	> 70%	< 70%
i. Looptijd investeringsportefeuille sluit aan bij de investeringsopgaves	Ja	Ja	Ja	=	●	Nee	=	Ja
Exploitatie	**'18**	**'17**	**'16**	**Δ**	**status**	◆	▲	●
j. Rendementsdoel 2,75%	4,9%	4,4%	n.a.	1%	●	< 1,5%	>1,5%	> 2,75%
k. Structureel sluitende meerjarige exploitatiebegroting provincie	Ja	Ja	Ja	=	●	Nee		Ja
Weerstandsvermogen en risico's	**'18**	**'17**	**'16**	**Δ**	**status**	◆	▲	●
l. Beslag weerstandsvermogen	4%	4%	7%	0%	●	> 20%	> 10%	< 10%
m. Surplus weerstandsvermogen	1123	1.177	1114	-54	n.v.t.			
n. Gekwantificeerde risico's publieke taak	72,2	72,32	n.v.t.	-0	n.v.t.			

Immunisatie reserve

Hieronder is de stand van de Immunisatiereserve weergegeven. De bij de start van de coalitie beschikbaar gestelde € 90 mln. zijn volledig ingezet. Uit het resultaat 2019 wordt een toevoeging aan de reserve gedaan van € 2,66 mln. Daarmee is de stand van de immunisatiereserve € 1.020 mln., zoals nader gespecificeerd in de onderstaande tabel.

Inzet maatschappelijk revolverende middelen (in € mln.)

	Economisch	Overig	Totaal	Reserve Maatschappelijk	Reserve Revolverend	Immunisatie Reserve	Totaal
Beginstand amendement A1				**165,0**	**935**	**1100**	
Inscite	30,0		30,0				
Pilot & Miniplant	23,0		23,0				
Chemelot materials centre	15,0		15,0				
HCA Tech impact	9,0		9,0				
Belvédere		10,0	10,0				
Q4 Maasfront		6,6	6,6				
Kerkrade Centrum		13,5	13,5				
Link	14,3		14,3				
AMIBM	5,0		5,0				
Expertise en innovatiecentrum BISS	4,0		4,0				
Afwaardering campus M&D	3,0		3,0				
ITEM	0,6		0,6				
MAA	6,5		6,5				
LBDF	5,9		5,9				
Stand einde coalitie 2012-2015	**116**	**30**	**146**	**19**	**935**	**954**	
Aanvulling vanuit resultaat '14				4	6		
Inzet algemene reserve				32	0		
Verhoging maatschappelijke inzet				35	-35		
Stand begin coalitie 2015-2019	**70**	**20**	**0**	**90**	**906**	**996**	
Gezonde Basisschool	1,00		1,00				
Univercity College	5,925		5,93				
Procesmiddelen brightlands	0,2250		0,23				
Procesmiddelen greenport Venlo	0,4500		0,45				
Uitvoerings innovatieprrgramma's	0,8000		0,80				
Campusorganisatie Greenport	0,7500		0,75				
Inrichting onderzoeks- en labfaciliteiten	1,4500		1,45				
MHC	0,41		0,41				
HEFI	2,95		2,95				
MAA investering platform	3,70		3,70				
Bijdrage bijzondere sport evenementen		2,50	2,50				
Relatie wonen en sociale agenda		2,50	2,50				
Motie 778 Stadsnatuur in Limburg		2,50	2,50				
Aanpak winkel leegstand		2,00	2,00				
Co-financieringsproblematiek EU-programma's		3,00	3,00				
Lime	3,00		3,00				
Brightlands MHC B.V.	3,87		3,87				
Campusplan GPV	7,80		7,80				
MECC	2,50		2,50				
Risicoreserve zon-PTC	0,50		0,50				
Techruption	0,30		0,30				
Aanvalsplan arbeidsmarkt: 4Limburg		1,00	1,00				
Aanvalsplan Arbeidsmarkt: Campusontwikkeling Heerlen		2,50	2,50				
Intensivering binnenstedelijke ontwikkeling		4,00	4,00				
Raad van Arbeid	1,86		1,86				
Versterking natuurwetenschappen T2	5,00		5,00				
HEFI II	1,95	0,00	1,95				
SSC BP 2.0	0,90	0,00	0,90				
Greenport - Campus + RvA	5,00	0,00	5,00				
Nationaal expertise centrum forensische Radiologie	0,23		0,23				
Logistiek onderzoek	0,72		0,72				
Verdieping life science cluster	0,39		0,39				
Link II	11,25		11,25				
Greenport aanvullende agio (GS 20-11-2018)	3,30		3,30				
Brein (GS18-12-2018) (PS 15-2-2019)	1,00		1,00				
BSTC (GS 8-1-2019) (PS 15-2-2019	1,00		1,00				
Techruption (II) (GS 18-12-2018) (PS 15-2-2019)	1,00		1,00				
Reservering vervolg BISS	1,19		1,19				
Call OPZuid Biobased Circulair (GS 19-3-2019)	0,80		0,80				
Subtotaal uitgaven coalitie 2015-2019	**71,2**	**20,0**	**91,2**	**91**	**906**	**997**	
Vrijval escrow					13,4		
Brexit/hybride lening BNG/NBW					9,5		
Liquidatie CBL					1,2		
Aanvulling vanuit resultaat '15					28		
Begrotingssaldo begroting 2017					11,9		
Aanvulling resultaat EJB '16					18,7		
Jaarrekening resultaat 2016					9,8		
Aanvulling resultaat EJB '17					5,37		
Jaarrekening resultaat 2017					8,3		
Aanvulling resultaat 2e AWR '18					11,7		
Resultaat EJB					-6,5		
Restant BISS	1,19						
Verwachtte lagere subsidie vaststelling LINK eerste fase	0,05						
Resultaat RJ 2018					2,6		
Stand t/m JR 2018	**0**	**0**	**91,2**	**0,01**	**1.020**	**1.020**	

Deloitte.

Deloitte Accountants B.V.
Amerikalaan 110
6199 AE Maastricht Airport
Postbus 1864
6201 BW Maastricht
Nederland

Tel: 088 288 2888
Fax: 088 288 9901
www.deloitte.nl

2019/31834 24-4-2019
GRIF 5-7-2019

Aan Provinciale Staten van de
provincie Limburg
Postbus 5700
6202 MA MAASTRICHT

Provincie Limburg PS
DOCnr.
Ingek. 18 APR. 2019
CASnr.
ID.

Datum
17 april 2019

Behandeld door
drs. A.J. Schutgens RA
088 288 2476

Ons kenmerk
3114763970/2019.065234/
MA

Onderwerp
Controleverklaring jaarrekening 2018

Geachte dames/heren,

Hierbij ontvangt u onze controleverklaring d.d. 17 april 2019 bij de jaarrekening 2018 van uw provincie.

Wij hebben één exemplaar van de controleverklaring voorzien van een originele handtekening. Dit exemplaar is bestemd voor uw eigen archief. Het overige exemplaar van de controleverklaring is voorzien van de naam van onze accountantspraktijk en de naam van de accountant, echter zonder persoonlijke handtekening. Wij verzoeken u bij openbaarmaking van de controleverklaring gebruik te maken van het exemplaar van de controleverklaring dat niet is voorzien van een persoonlijke handtekening. Dit conform het advies van de beroepsorganisatie NBA ter vermijding van fraude met handtekeningen van accountants.

Wij bevestigen u ermee akkoord te gaan dat de bijgevoegde controleverklaring zonder persoonlijke handtekening wordt opgenomen in de jaarstukken. Deze jaarstukken dienen te worden uitgebracht overeenkomstig het aan ons voorgelegde definitieve concept (c.q. de laatste drukproef, rekening houdend met de aangegeven wijzigingen), waarvan een gewaarmerkt exemplaar is bijgevoegd. Overigens wijzen wij u erop dat onze hiervoor genoemde toestemming vervalt in de situatie dat de jaarrekening niet ongewijzigd wordt vastgesteld door Provinciale Staten.

Indien u deze jaarstukken inclusief controleverklaring opneemt op internet, dient u te waarborgen dat de jaarstukken inclusief controleverklaring goed zijn afgescheiden van andere informatie op de internetsite. Afscheiding kan bijvoorbeeld plaatsvinden door de jaarstukken in niet-bewerkbare vorm als een afzonderlijk bestand op te nemen of door een waarschuwing op te nemen indien de lezer de jaarstukken verlaat ("u verlaat de beveiligde, door de accountant gecontroleerde jaarrekening").

Op alle opdrachten verricht door Deloitte zijn de 'Algemene Voorwaarden Dienstverlening Deloitte Nederland, mei 2018' gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel onder nummer 24362837 van toepassing.
Deloitte Accountants B.V. is ingeschreven in het handelsregister van de Kamer van Koophandel te Rotterdam onder nummer 24362853.
Deloitte Accountants B.V. is a Netherlands affiliate of Deloitte NWE LLP, a member firm of Deloitte Touche Tohmatsu Limited.

Deloitte.

Overigens wijzen wij erop dat, indien tot het moment van de vergadering van Provinciale Staten omstandigheden blijken die aanpassing van de jaarrekening noodzakelijk maken, een dergelijke aanpassing nog vóór deze vergadering moet worden gemaakt. Uiteraard vervalt in die situatie onze hiervoor genoemde toestemming.

Hoogachtend,

[redacted]

Deloitte Accountants B.V.

[redacted]

drs. A.J. Schutgens RA

[redacted]

Bijlagen:

- Eén exemplaar van de getekende controleverklaring
- Eén exemplaar van de was getekend controleverklaring
- Eén exemplaar van de gewaarmerkte jaarstukken 2018

Deloitte Accountants B.V.
Amerikalaan 110
6199 AE Maastricht Airport
Postbus 1864
6201 BW Maastricht
Nederland

Tel: 088 288 2888
Fax: 088 288 9901
www.deloitte.nl

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan Provinciale Staten van de provincie Limburg

VERKLARING OVER DE IN DE JAARSTUKKEN OPGENOMEN JAARREKENING 2018

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2018 van de provincie Limburg te Maastricht gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- Geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2018 als van de activa en passiva van de provincie Limburg op 31 december 2018 in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV).

- Zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2018 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder provinciale verordeningen, zoals opgenomen in het normenkader.

De jaarrekening bestaat uit:

- De balans per 31 december 2018.

- Het overzicht van baten en lasten over 2018.

- De toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

- De SiSa-bijlage met de verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen.

- De bijlage met het overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), het controleprotocol dat is vastgesteld door Provinciale Staten op 9 november 2018 en het Controleprotocol WNT 2018. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van de provincie Limburg zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Deloitte Accountants B.V. is ingeschreven in het handelsregister van de Kamer van Koophandel te Rotterdam onder nummer 24362853.
Deloitte Accountants B.V. is a Netherlands affiliate of Deloitte NWE LLP, a member firm of Deloitte Touche Tohmatsu Limited.

Deloitte.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 7.993.120, waarbij de bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves bedraagt, zoals voorgeschreven in artikel 2 lid 1 BADO en het controleprotocol vastgesteld met het besluit d.d. 9 november 2018.

Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in het Controleprotocol WNT 2018. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado.

Wij zijn met Provinciale Staten overeengekomen dat wij aan Provinciale Staten tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 7.993.120 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2018 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, sub j Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

VERKLARING OVER DE IN DE JAARSTUKKEN OPGENOMEN ANDERE INFORMATIE

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvatten de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit:

- De inleiding van de jaarstukken
- Het jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording en de paragrafen
- De bijlagen bij de jaarstukken

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- Met de jaarrekening verenigbaar is zoals bedoeld in artikel 217 lid 3 sub d Provinciewet en geen materiële afwijkingen bevat.

- Alle informatie bevat die op grond van het BBV is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de voor de provincie van toepassing zijnde vereisten in de Provinciewet en aan de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Gedeputeerde Staten is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met het BBV.

Deloitte.

BESCHRIJVING VAN VERANTWOORDELIJKHEDEN MET BETREKKING TOT DE JAARREKENING

Verantwoordelijkheden van Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten voor de jaarrekening

Gedeputeerde Staten is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met het BBV. Gedeputeerde Staten is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder provinciale verordeningen, zoals opgenomen in het normenkader.

In dit kader is Gedeputeerde Staten tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die Gedeputeerde Staten noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet Gedeputeerde Staten afwegen of de organisatie in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet Gedeputeerde Staten de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij Gedeputeerde Staten het voornemen heeft om de organisatie te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Gedeputeerde Staten moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Provinciale Staten is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van provincie.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Bado, het controleprotocol dat is vastgesteld door Provinciale Staten op 9 november 2018, het Controleprotocol WNT 2018, de ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude dan wel het niet rechtmatig tot stand komen van baten en lasten alsmede de balansmutaties, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Deloitte.

Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.

- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de provincie.

- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door Gedeputeerde Staten en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.

- Het vaststellen dat de door Gedeputeerde Staten gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven.

- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen.

- Het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij communiceren met Provinciale Staten onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Maastricht Airport, 17 april 2019

[redacted]

Deloitte Accountants B.V.

Paraaf voor identificatiedoeleinden:

[redacted]

drs. A.J. Schutgens RA

[redacted]

Deloitte Accountants B.V.
Amerikalaan 110
6199 AE Maastricht Airport
Postbus 1864
6201 BW Maastricht
Nederland

Tel: 088 288 2888
Fax: 088 288 9901
www.deloitte.nl

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan Provinciale Staten van de provincie Limburg

VERKLARING OVER DE IN DE JAARSTUKKEN OPGENOMEN JAARREKENING 2018

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2018 van de provincie Limburg te Maastricht gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- Geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2018 als van de activa en passiva van de provincie Limburg op 31 december 2018 in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV).

- Zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2018 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder provinciale verordeningen, zoals opgenomen in het normenkader.

De jaarrekening bestaat uit:

- De balans per 31 december 2018.

- Het overzicht van baten en lasten over 2018.

- De toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

- De SiSa-bijlage met de verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen.

- De bijlage met het overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), het controleprotocol dat is vastgesteld door Provinciale Staten op 9 november 2018 en het Controleprotocol WNT 2018. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van de provincie Limburg zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Deloitte Accountants B.V. is ingeschreven in het handelsregister van de Kamer van Koophandel te Rotterdam onder nummer 24362853.
Deloitte Accountants B.V. is a Netherlands affiliate of Deloitte NWE LLP, a member firm of Deloitte Touche Tohmatsu Limited.

Deloitte.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 7.993.120, waarbij de bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves bedraagt, zoals voorgeschreven in artikel 2 lid 1 BADO en het controleprotocol vastgesteld met het besluit d.d. 9 november 2018.

Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in het Controleprotocol WNT 2018. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado.

Wij zijn met Provinciale Staten overeengekomen dat wij aan Provinciale Staten tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 7.993.120 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2018 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, sub j Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

VERKLARING OVER DE IN DE JAARSTUKKEN OPGENOMEN ANDERE INFORMATIE

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvatten de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit:

- De inleiding van de jaarstukken
- Het jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording en de paragrafen
- De bijlagen bij de jaarstukken

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- Met de jaarrekening verenigbaar is zoals bedoeld in artikel 217 lid 3 sub d Provinciewet en geen materiële afwijkingen bevat.

- Alle informatie bevat die op grond van het BBV is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de voor de provincie van toepassing zijnde vereisten in de Provinciewet en aan de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Gedeputeerde Staten is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met het BBV.

Deloitte.

BESCHRIJVING VAN VERANTWOORDELIJKHEDEN MET BETREKKING TOT DE JAARREKENING

Verantwoordelijkheden van Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten voor de jaarrekening

Gedeputeerde Staten is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met het BBV. Gedeputeerde Staten is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder provinciale verordeningen, zoals opgenomen in het normenkader.

In dit kader is Gedeputeerde Staten tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die Gedeputeerde Staten noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet Gedeputeerde Staten afwegen of de organisatie in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet Gedeputeerde Staten de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij Gedeputeerde Staten het voornemen heeft om de organisatie te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Gedeputeerde Staten moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Provinciale Staten is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van provincie.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Bado, het controleprotocol dat is vastgesteld door Provinciale Staten op 9 november 2018, het Controleprotocol WNT 2018, de ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude dan wel het niet rechtmatig tot stand komen van baten en lasten alsmede de balansmutaties, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Deloitte.

Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.

- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de provincie.

- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door Gedeputeerde Staten en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.

- Het vaststellen dat de door Gedeputeerde Staten gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven.

- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen.

- Het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij communiceren met Provinciale Staten onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Maastricht Airport, 17 april 2019

Deloitte Accountants B.V.

Was getekend: drs. A.J. Schutgens RA

Jaarstukken 2018

Jaarverslag 2018
Programmaverantwoording
Paragrafen

Jaarrekening 2018
Programmarekening
Balans

Maastricht, april 2019

Inhoud

Inleiding **5**

Deel 1 Programmaverantwoording **17**

Structuur **19**

1.1. Investeringsklimaat **23**

1.2. Innovatiekracht **37**

1.3. Onderwijs en arbeidsmarkt **59**

2.1. Sociale innovatie en participatie **73**

2.2. Cultuur **83**

2.3. Sport **99**

2.4. Stedelijke ontwikkeling **105**

3.1. Openbaar vervoer en railagenda **113**

3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit **125**

3.3. Limburgse woningmarkt **149**

3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit **157**

3.5. Hoogwaterbescherming langs de Maas **173**

3.6. Water **179**

3.7. Energie, duurzaamheid en milieu **189**

3.8. Plattelandsontwikkeling **213**

4.1. Bestuur **231**

4.2. Overhead **251**

4.3. Algemene dekkingsmiddelen **253**

4.4. Provinciale Staten en Griffie **257**

Verplichte paragrafen **259**
5.1. Lokale heffingen 265
5.2. Weerstandsvermogen en risicobeheersing 269
5.3. Onderhoud kapitaalgoederen 285

5.4. Financiering 291
5.5. Bedrijfsvoering 305
5.6. Verbonden partijen 319
5.7. Grondbeleid 373
5.8. Portfoliomanagement 379

Deel 2 Jaarrekening 2018 385
6.1. Balans per 31-12-2018 387
6.2. Overzicht van baten en lasten 2018 390
6.3. Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling 392
6.4. Toelichting op balans per 31-12-2018 398
6.5. Toelichting op het overzicht baten en lasten 2018 430
6.6. Wet normering topinkomens 440
6.7. Gebeurtenissen na balansdatum 442
6.8. Verantwoording Specifieke uitkeringen 2018 444
6.9. Uitvoeringsinformatie 2018 446

Bijlagen. 452
Bijlage 1: Verwerkte en aangenomen moties 454
Bijlage 2: Lijst met afkortingen 464
Bijlage 3: Doorwerking naar begroting 2019 e.v. 474
Bijlage 4: De bestuurlijke intenties vastgoed in verband met waardering op de provinciale balans 514
Bijlage 5: Rollen provincie 516
Bijlage 6: Benchmark dashboard BBV 518

Inleiding

Voor u liggen de Jaarstukken 2018. Deze maken onderdeel uit van het totaaldossier dat bestaat uit:

- De Memorie van Toelichting op de Jaarstukken 2018;
- Deze voorliggende Jaarstukken;
- De Jaarrekening in één oogopslag.

In de Memorie van Toelichting geven wij een kwalitatieve beschrijving van onze meerjarige doelen en inzet van instrumenten. Met deze provinciale Jaarstukken verantwoorden wij ons over het uitgevoerde beleid 2018 en de daarbij horende middeleninzet, conform de opzet van de Programmabegroting 2018 en de vastgestelde begrotingswijzigingen daarop.

Het beleid 2018 is gebaseerd op het Coalitieakkoord 2015-2019:

"*In Limburg bereiken we meer!, in actie voor een welvarend & sociaal Limburg*"

2018 stond in het teken van uitvoering van de door PS vastgesteld beleidskaders. In deze Jaarstukken wordt op hoofdlijnen verantwoording afgelegd over de uitvoering van het beleid in 2018.

1.1. De kaders voor de Jaarstukken 2018

De wettelijke kaders voor wat betreft de opzet (indeling en onderwerpen) van deze jaarstukken, liggen vast in het Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en Gemeenten (BBV) en hebben tot doel om Provinciale Staten in hun kaderstellende en controlerende rol te ondersteunen. Dit betekent dat de jaarstukken veel uiteenlopende onderwerpen en perspectieven bevatten, en daarmee een omvangrijk geheel vormen. Onderstaand schema geeft de structuur van onze jaarstukken op hoofdlijnen weer.

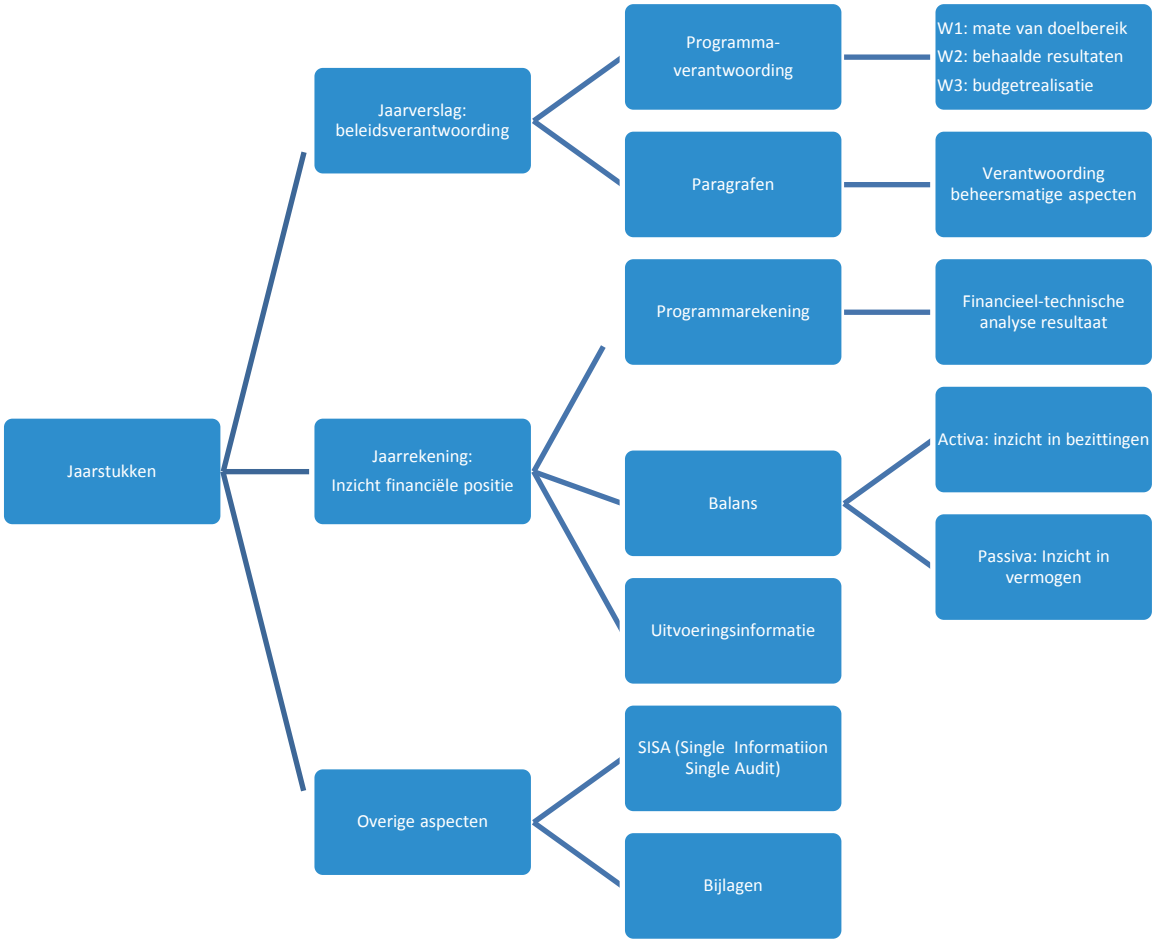

Het jaarverslag

In het jaarverslag, onderdeel programmaverantwoording, wordt verantwoording afgelegd over de 'beleidsbegroting' 2018. In deze programmaverantwoording wordt antwoord gegeven op de drie W-vragen die in de begroting zijn opgenomen: 'Wat willen we bereiken?, Wat gaan we ervoor doen? en Wat gaat het ons kosten?'. Ook dit gebeurt op basis van de drie W-vragen: 'Wat hebben we bereikt?, Wat hebben we daarvoor gedaan? en Wat heeft het ons gekost?'.

Daarnaast wordt verantwoording afgelegd over de verplichte paragrafen. Deze bevatten de beleidsuitgangspunten van beheersmatige activiteiten, de lokale heffingen en de realisatie ervan. De paragrafen geven een dwarsdoorsnede van de jaarstukken. Het gaat in de paragrafen om de beleidslijnen van beheersmatige aspecten die belangrijk zijn: financieel, politiek of anderszins. Wij merken daarbij op, dat de Provincie het beleid steeds meer richt op het gezamenlijk participeren met partners in projecten of initiatieven in plaats van subsidiëren. Instrumenten die hierbij worden gebruikt zijn: het verstrekken van geldleningen, garanties of het daadwerkelijk deelnemen in verbonden

partijen. De balans en de verplichte paragrafen geven inzicht in deze ontwikkelingen, financiële consequenties en de daarbij horende mogelijke risico's. Deze worden in dit kader steeds belangrijker voor de kaderstellende en controlerende rol van Provinciale Staten.

De jaarrekening

De jaarrekening bestaat uit de programmarekening (het overzicht van de baten en lasten) en de balans en geeft uitgebreid inzicht in de financiële positie van de provincie. Op hoofdlijnen volgt onder volgende punt 1.2 een samenvatting van onze financiële positie ultimo 2018.
Daarnaast bevat de Jaarrekening een bijlage met de verantwoording over de specifieke uitkeringen Single information Single audit (SiSa) en een bijlage met het overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld

Overige aspecten

In de bijlage is een lijst met afkortingen, verwerkte en aangenomen moties, en de doorwerking naar de begroting 2018 in de vorm van de overboekingsvoorstellen opgenomen. Deze overboekingsvoorstellen worden via een separate begrotingswijziging 2018 behorend bij het Statenvoorstel aangeboden.

1.2. De provinciale financiën ultimo 2018 samengevat

In onderstaande grafiek hebben wij onze lasten per begrotingsprogramma in beeld gebracht van zowel onze exploitatiebudgetten als onze investeringen.

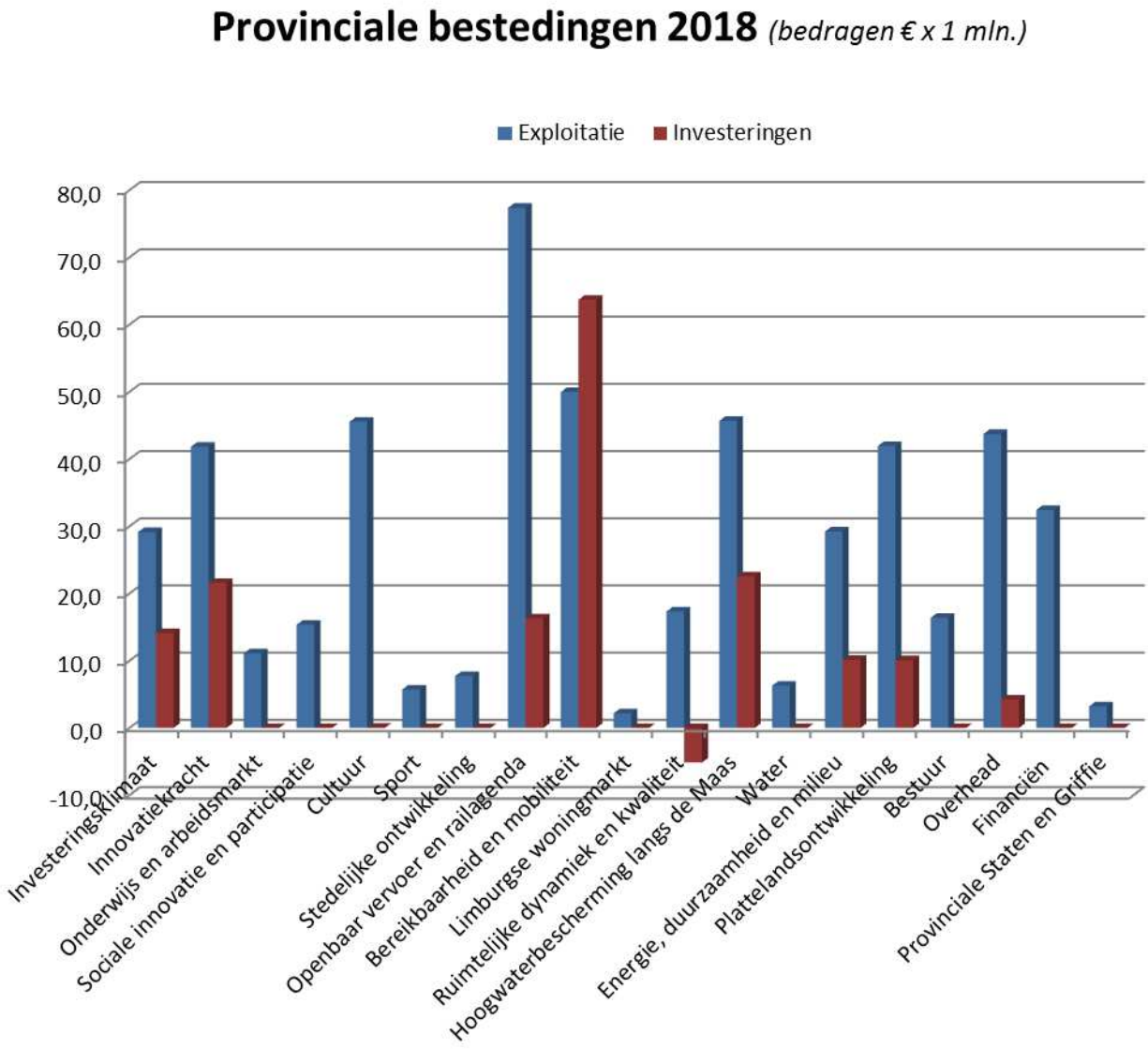

Deze bestedingen zijn gedaan vanuit een gezonde financiële positie. Er is structureel evenwicht, een gezonde vermogenspositie en voldoende weerstandsvermogen. Wij lichten dit samenvattend toe.

Verkorte programmarekening 2018

Onderstaande tabel geeft verkort op programmaniveau inzicht in de baten en lasten, de verschillen en het uiteindelijke resultaat 2018.

€ x 1 mln.

	Lasten			Baten			Saldo		
	Begroting ná wijzigingen	Realisatie	Verschil begroting/ realisatie	Begroting ná wijzigingen	Realisatie	Verschil begroting/ realisatie	Begroting ná wijzigingen	Realisatie	Verschil begroting/ realisatie
Baten en lasten begrotingsprogramma's	452,16	442,78	9,38	132,09	138,30	-6,21	-320,07	-304,48	-15,59
Overhead	47,73	43,74	3,99	0,26	4,44	-4,18	-47,47	-39,30	-8,17
Algemene dekkingsmiddelen	33,91	32,43	1,47	305,14	307,58	-2,45	271,23	275,15	-3,92
Provinciale Staten en Griffie	3,46	3,21	0,26	0,00	0,03	-0,03	-3,46	-3,18	-0,28
Totaal baten en lasten	**537,25**	**522,16**	**15,09**	**437,49**	**450,35**	**-12,87**	**-99,77**	**-71,81**	**-27,96**
Toevoeging reserves	268,49	277,15	-8,66	0,00	0,00	0,00	-268,49	-277,15	8,66
Aanwending reserves	0,00	0,00	0,00	368,26	376,29	-8,03	368,26	376,29	-8,03
Totaal	805,74	799,31	6,43	805,74	826,64	-20,90	0,00	27,33	-27,33

Voor een uitgebreide toelichting wordt verwezen naar paragraaf 6.5."Toelichting op het overzicht baten en lasten 2018".

Belangrijkste verschillen met invloed op het resultaat 2018

Onderstaand treft u de belangrijkste verschillen op hoofdlijnen aan waar het vrije resultaat 2018 ad € 6,61 mln. uit volgt.

€ x 1 mln.

Verschillen met invloed op resultaat na verrekeningen met egaliserende reserves/balansposten	Resultaat	Effect	Overboeking naar 2019 e.v.
1.Reguliere baten en lasten in programma's	11,94	V	11,50
2.P-begroting	6,94	V	6,57
3. Overhead	2,52	V	1,85
4.Kapitaallasten	0,06	V	
5.Opcenten MRB	-0,24	N	
6.Algemene uitkering provinciefonds	0,21	V	
7.Voorziening APPA	-0,19	N	
8.Resultaat beleggingen/overige eigen middelen	0,08	V	
9.Resultaat voorgaande dienstjaren	4,18	V	0,80
10. Vrijval van reserves	1,83	V	
Totale resultaatafwijking begroting vs realisatie	**27,33**	**V**	**20,72**
Vrije resultaat Jaarstukken 2018	**6,61**	**V**	

Dit vrije resultaat wordt als volgt bestemd:

- € 1 mln. voor de verhoging van het subsidieplafond voor het project 75 jaar bevrijding;
- € 2,95 mln. als alternatieve dekking voor de Einstein Telescope;
- € 2,66 mln. vloeit terug naar de Immunisatiereserve, conform de financiële spelregels.

Dit gebeurt na besluitvorming door Provinciale Staten over de bestemming van het resultaat.

Structureel evenwicht

In het kader van een gezonde financiële huishouding moeten structurele lasten worden gedekt uit structurele baten. Na correctie van ons voordelige resultaat met het effect van incidentele baten en lasten is sprake van een voordelig structureel saldo en dus sprake van structureel evenwicht. Dit evenwicht geldt ook voor de (bijgestelde) begroting 2019 en bijbehorende meerjarenraming 2020-2022. Zie paragraaf 6.5.3 Incidentele baten en lasten voor een verdere toelichting.

Ratio's rondom onze financiële positie

Naast de kenmerken van een gezonde exploitatie wordt het inzicht in de financiële positie verder verruimd met behulp van enkele ratio's die betrekking hebben op de provinciale balans. Deze zijn terug te vinden in de verplichte § 5.2 weerstandsvermogen en risicobeheersing. Hieruit blijkt dat wij een gezonde financiële positie hebben op basis van een sterke vermogenspositie, weinig vreemd vermogen, weinig beslag op het weerstandsvermogen (4%) en een substantiële onbenutte belastingcapaciteit (€ 47 mln.).

Resultaatbestemming

Het voordelige resultaat wordt als volgt bestemd:

A. Overboekingsvoorstellen ad € 20,72 mln.

Een deel van het resultaat, als gevolg van onderbesteding, dient te worden overgeboekt naar 2018. Het kader hiervoor is vastgelegd in paragraaf 5.5.Bedrijfsvoering van de programmabegroting 2018: Budgetten worden in beginsel niet naar een volgend begrotingsjaar 'doorgeschoven' tenzij:

a. er een PS-/GS-verplichting schriftelijk en termijn gebonden aan ten grondslag ligt of,
b. het doorschuiven noodzakelijk is ter afronding van een door PS of GS in het lopende jaar genomen besluit (uitvoering is dus wel al gestart of aantoonbaar voorbereid). Het doorschuiven van budgetten is dan ook geen vanzelfsprekendheid en elk voorstel zal expliciet door het college besloten worden. De zaken die worden 'doorgeschoven' zullen worden verzameld en aan PS worden aangeboden ter besluitvorming bij de jaarstukken.

Indien er een beleidskader is vastgesteld waarin intensiveringsmiddelen uit het coalitieakkoord 2016-2019 worden geoormerkt en die betreffende middelen worden in enig jaar niet (volledig) uitgegeven, dan wordt dit geld automatisch overgeboekt naar het volgende jaar. Overboekingen zijn dus niet vanzelfsprekend, maar vinden alleen plaats op basis van goed onderbouwde GS-besluiten. De overboekingsvoorstellen bij deze jaarrekening bedragen € 37,09 mln. waarvan € 20,72 mln. via het resultaat loopt en de overige mutaties via de baten/reserves. Voor een specificatie van deze overboekingsvoorstellen wordt verwezen naar bijlage 4 van deze Jaarstukken.

B. Ophoging subsidieplafond project 75 jaar bevrijding ad € 1 mln.

Middels mededeling portefeuillehouder inzake projecten subsidieregeling Herdenken en Vieren 75 jaar bevrijding (d.d. 11-3-2019, kenmerk 2019/16195) zijn Provinciale Staten geïnformeerd over het besluit van Gedeputeerde Staten om € 1 mln. extra beschikbaar te stellen om recht te kunnen doen aan de overweldigende respons uit de samenleving en zo aan de subsidieaanvragen te kunnen voldoen.

C. Alternatieve dekking Einstein Telescoop ad € 2,95 mln.

Bij de besluitvorming m.b.t. de programmabegroting 2019 is destijds conform voorstel besloten om € 2,95 mln. te dekken uit het € 70 mln. deel van de Immunisatiereserve. Echter: het college heeft daarna besloten om alternatieve dekking aan te wijzen om andere projecten te kunnen prioriteren. Dat wordt nu geëffectueerd.

D. Toevoeging aan de immunisatiereserve ad € 2,66 mln.

Conform de financiële spelregels worden voordelige jaarrekeningresultaten gestort in de Immunisatiereserve.

1.3. Financiële besluitvorming in 2018

In deze paragraaf presenteren wij de begrotingswijzigingen en kredietbesluiten in 2018. Daarnaast zijn er een aantal mutaties in de reserves, die bij de jaarstukken worden geformaliseerd.

Begrotingswijzigingen 2018

In 2017 en 2018 zijn de volgende begrotingswijzigingen vastgesteld en verwerkt in de bijgewerkte begroting 2018 en behorende meerjarenraming:

Nr.	Omschrijving	PS-vergadering
1	Doorwerking 2e afwijkingenrapportage 2017	3 november 2017
2	Doorwerking Financiële Eindejaarsbijstelling 2017	14 december 2017
3	1e afwijkingenrapportage 2018	22 juni 2018
4	Bestemming resultaat 2017	22 juni 2018
5	Voorjaarsnota 2018	29 juni 2018
6	2e afwijkingenrapportage 2018	9 november 2018
7	Financiële Eindejaarsbijstelling 2018	14 december 2018

Kredietbesluiten 2018

Naast de begrotingswijzigingen zijn de volgende kredietbesluiten door Provinciale Staten genomen in relatie tot de programmabegroting 2018:

- Reguliere vervangingsinvesteringen infra bij vaststelling van de primitieve begroting 2018 d.d. 3-11-2017 (€ 7,70 mln.);
- Diverse agiostortingen (€ 0,28 mln.), infrastructurele maatregelen provinciale wegen (€ 0,03 mln.) en kantoorinrichting (€ 0,1 mln.) bij de behandeling van de Financiële Eindejaarsbijstelling 2017 PS 14-12-2017;
- Diverse investeringen in infrastructuur (€ 57,8 mln.) bij de 1e Afwijkingenrapportage 2018 d.d. 22-6-2018.
- Kantoorinrichting (€ 0,28 mln.) bij de 2e Afwijkingenrapportage 2018 d.d. 9-11-2018;
- Reguliere vervangingsinvesteringen infra bij vaststelling van de primitieve begroting 2019 d.d. 9-11-2018 (€ 10,57 mln.);
- Inframaatregelen waaronder een financieel-technische correctie Tram Hasselt Maastricht (€ -36,06 mln.) bij de Financiële Eindejaarsbijstelling 2018 d.d. 14-12-2018.

Wijzigingen in reserves

De “Tijdelijke bestemmingsreserve Reorganisatie 2011-2016” is opgeheven wegens functieverlies. Daarnaast wordt de reserve “DU Electrificatie Maaslijn” samengevoegd met de reserve DU Verkeer en Vervoer als onderdeel van de Bereikbaarheidsmiddelen. Dit wordt geëffectueerd bij de 1e Afwijkingenrapportage 2019.

1.4. Kleurindicaties

Bij de beoogde en bereikte resultaten wordt er in deze jaarstukken, net als bij de Jaarstukken 2016 en 2017, gewerkt met kleurindicaties. Hiervoor worden de kleuren groen (gerealiseerd), oranje (deels gerealiseerd) en rood (niet gerealiseerd) gebruikt. De termen “gerealiseerd”, “deels gerealiseerd” en “niet gerealiseerd” zijn voorgaande jaren ook al gebruikt in de jaarstukken om aan te geven of beoogde resultaten gerealiseerd zijn. Met het toevoegen van de kleurindicaties maken we visueel wat er tekstueel al staat. Het voordeel is dat het meteen in één oogopslag inzichtelijk is welke beoogde resultaten zijn gerealiseerd.

Hiermee verhogen we de leesbaarheid en transparantie van onze Jaarstukken en zijn Provinciale Staten beter in staat om haar controlerende taak te vervullen.

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018	
Dit resultaat hebben we beoogd te bereiken in 2018.	Dit resultaat is gerealiseerd in 2018. Alles is geheel volgens planning verlopen. Dit blijkt uit…	
Dit is een tweede resultaat dat we hebben beoogd te bereiken in 2018.	Hier is het resultaat slechts gedeeltelijk gerealiseerd. Dit blijkt uit…	
Dit is een derde beoogd resultaat uit de Programmabegroting 2018.	Dit resultaat is niet gerealiseerd dit jaar. Oorzaak is…	

De behaalde resultaten zijn onderdeel van de meerjarige beweging die wij maken in het realiseren van onze maatschappelijke doelen. Deze vormen een indicator waarmee kan worden aangegeven in hoeverre we op koers liggen.
Het schema wordt elk jaar aangevuld. Door het op deze manier inzichtelijk te maken kan er in één oogopslag een beeld gevormd worden van de verschillende programma’s gedurende de gehele statenperiode.

Match tussen doel en resultaat bij de stoplichtenmethode

Bij de behandeling van de Jaarstukken 2017 d.d. 22-6-2018 is toegezegd (T8412) dat er een preciezere match komt tussen doel en resultaat. De stoplichtenmethodiek is met name ontwikkeld om snel inzicht te kunnen verschaffen bij welke begrotingsprogramma’s resultaten worden behaald en waar juist niet.
In het proces van de Jaarstukken 2018 is nadrukkelijker gekeken naar de consistentie tussen de W-vragen. Zoals ook uit de Memorie van Toelichting bij de Jaarstukken blijkt, kan in algemene zin worden geconcludeerd dat de resultaten bijdragen aan de breed geformuleerde doelen. Uit de hierna volgende samenvatting blijkt ook dat de meeste resultaten in de lijn der verwachtringen gerealiseerd worden. En daarmee levert de match tussen doel en resultaat de best mogelijke onderbouwing, uitgaande van datgene wat er in de Programmabegeroting 2018 allemaal is opgeschreven.
Zoals ook al bij de opzet van de Programmabegroting 2016 met Provinciale Staten is gedeeld, zijn er beperkingen aan het SMART-maken van de begroting. De relatie tussen het bereiken van de maatschappelijke doelen en provinciale inspanningen is complex en in de praktijk nauwelijks meetbaar. “De Provincie is immers slechts één van de spelers in het veld”.
Illustratief in dit kader is ook de verplichte (en beperkte) set van BBV-indicatoren, zoals opgenomen in bijlage 6 “BBV-indicatoren”.

1.1 - Investeringsklimaat			
Gerealiseerde resultaten per jaar			
2016	2017	2018	2019
16	16	16	
2	1	0	
0	0	0	

1.2 - Innovatiekracht			
Gerealiseerde resultaten per jaar			
2016	2017	2018	2019
23	31	27	
2	3	6	
0	0	0	

1.3 - Onderwijs en arbeidsmarkt			
Gerealiseerde resultaten per jaar			
2016	2017	2018	2019
10	15	17	
0	0	1	
0	0	0	

2.1 - Sociale agenda			
Gerealiseerde resultaten per jaar			
2016	2017	2018	2019
10	8	10	
0	1	0	
0	0	0	

2.2 - Cultuur			
Gerealiseerde resultaten per jaar			
2016	2017	2018	2019
5	8	12	
6	6	5	
0	0	0	

2.3 - Sport			
Gerealiseerde resultaten per jaar			
2016	2017	2018	2019
2	2	2	
1	2	2	
0	0	0	

2.4 - Stedelijke ontwikkeling			
Gerealiseerde resultaten per jaar			
2016	2017	2018	2019
12	5	4	
0	0	2	
0	0	0	

3.1 - Openbaar vervoer en railagenda			
Gerealiseerde resultaten per jaar			
2016	2017	2018	2019
8	13	6	
3	3	5	
1	1	2	

3.2 - Bereikbaarheid en mobiliteit			
Gerealiseerde resultaten per jaar			
2016	2017	2018	2019
14	13	17	
8	10	10	
3	5	2	

3.3 - Limburgse woningmarkt			
Gerealiseerde resultaten per jaar			
2016	2017	2018	2019
4	5	5	
1	0	0	
0	0	0	

3.4 - Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit			
Gerealiseerde resultaten per jaar			
2016	2017	2018	2019
17	19	19	
2	0	1	
0	0	0	

3.5 - Hoogwaterbescherming langs de Maas			
Gerealiseerde resultaten per jaar			
2016	2017	2018	2019
6	6	6	
2	1	1	
0	0	0	

3.6 - Water			
Gerealiseerde resultaten per jaar			
2016	2017	2018	2019
6	5	3	
1	2	6	
0	0	0	

3.7 - Energie, duurzaamheid en milieu			
Gerealiseerde resultaten per jaar			
2016	2017	2018	2019
27	27	24	
1	6	8	
0	1	2	

3.8 - Plattelandsontwikkeling, natuur en landschap			
Gerealiseerde resultaten per jaar			
2016	2017	2018	2019
9	17	20	
7	1	2	
0	1	0	

4.1 - Bestuur			
Gerealiseerde resultaten per jaar			
2016	2017	2018	2019
35	36	30	
7	1	3	
1	2	0	

Totaal			
Gerealiseerde resultaten per jaar			
2016	2017	2018	2019
204	226	218	
43	37	52	
5	10	6	

Toelichting
Dit betreft een overzicht van de totale aantallen geheel (groen), gedeeltelijk (oranje) en niet (rood) gerealiseerde resultaten per programmalijn. Voor een uitgebreide toelichting van de resultaten verwijzen wij u naar de toelichting bij het desbetreffende programma.

1.5. Leeswijzer

Programmaverantwoording

Met behulp van de programmaverantwoording kan controle door Provinciale Staten worden uitgevoerd op de realisatie van beleidsvoornemens zoals opgenomen in de programmabegroting.

Deze verantwoording is opgebouwd uit vier programma's, die opgesplitst zijn in 16 begrotingsprogramma's en 3 begrotingshoofdstukken, Overhead, Algemene dekkingsmiddelen en Provinciale Staten en Griffie. Voor deze laatste is een aparte begroting en jaarrekening waarover separate besluitvorming plaatsvindt.

Per afzonderlijk begrotingsprogramma wordt ingegaan op de zogenaamde 3W-vragen.

- **Wat willen we bereiken?/Wat hebben we bereikt?**
  Beoogde en gerealiseerde maatschappelijke effecten.
- **Wat gaan we daarvoor doen?/Wat hebben we ervoor gedaan?**
  Wijze waarop is gestreefd de maatschappelijke effecten te verwezenlijken/output. Monitoring van effecten via indicatoren. Inzicht in de rol die de provincie daarbij speelt. In bijlage 6 is een overzicht van deze rollen opgenomen.
- **Wat mag het kosten?/Wat heeft het gekost?**
  Controle van lasten en baten.

Leeswijzer tabellen 'Wat mag het kosten?/ Wat heeft het gekost?'

€ x 1.000

Begrotingsprogramma	Begroting 2018			Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
	Primitief	Wijzigingen	Ná wijziging			
Lasten *Reguliere middelen* 1.1.1. Product 1 1.1.2. Product 2 1.1.3. Product 3						
Personele lasten						
Kapitaallasten						
Totaal lasten						
Baten *Reguliere middelen* 1.1.1. Product 1 1.1.2. Product 2 1.1.3. Product 3						
Totaal baten						
Totaal saldo van baten en lasten						
Mutatie reserves *Toevoeging reserves* Reserve 1 Reserve 2						
Totaal toevoegingen						
Onttrekking reserves Reserve 1 Reserve 2						
Totaal onttrekkingen						
Saldo mutatie reserves						
Resultaat						

De lasten en baten worden per begrotingsprogramma gepresenteerd in de vorm van bovenstaande tabel. Onder de tabel volgt een toelichting op de verschillen tussen begroting ná wijzigingen en de daadwerkelijke realisatie. De begrotingsafwijkingen worden per product (reguliere middelen)

toegelicht. Daarbij worden de afwijkingen in de mutaties van de reserves betrokken. De kapitaal- en personeelslasten worden op concernniveau toegelicht in het hoofdstuk 6.5. Toelichting op het overzicht baten en lasten 2018.

De tabel moet als volgt worden gelezen:

Primitieve begroting 2018
De bedragen die onder deze kolomtitel staan vermeld, zijn gelijk aan de primitieve begroting (Programmabegroting 2018), die door Provinciale Staten zijn vastgesteld bij de begrotingsbehandeling op 9-11-2018.

Begrotingswijzigingen
Deze bedragen vormen de optelsom van alle door Provinciale Staten vastgestelde begrotingswijzigingen (zie overzicht bij 1.3 hierboven).

Begroting na wijziging 2018
De laatste stand van de begroting (optelsom primitieve begroting en wijzigingen).

Realisatie 2018
Betreft de daadwerkelijk gerealiseerde lasten of baten.

Verschil
Geeft het verschil aan tussen begroting na wijziging en de werkelijke realisatie.

V/N
V = voordelig ten opzichte van de raming na wijziging, (lagere lasten en/of hogere baten);
N = nadelig ten opzichte van de raming na wijziging (hogere lasten en/of lagere baten);

Lasten en baten
- Reguliere middelen
  Dit zijn alle exploitatie-uitgaven voor het realiseren van de beleidsdoelstellingen, niet zijnde kapitaallasten, apparaatskosten en toevoegingen aan reserves. Deze zijn per product inzichtelijk gemaakt.
  Baten bestaan onder andere uit doeluitkeringen, uitkering provinciefonds, opbrengsten belastingen, dividenden, renteopbrengst beleggingen en bijdragen van derden.
- Personele lasten, de loonsom verdeeld over de begrotingsprogramma's.
- Kapitaallasten
  Dit zijn de jaarlijkse rente- en afschrijvingslasten van de provinciale investeringen.

Saldo baten en lasten
Het saldo baten en lasten moet volgens het BBV verplicht worden gepresenteerd. In feite is dit de jaaruitkomst van de resultatenrekening voor het betreffende begrotingsprogramma zonder dat rekening wordt gehouden met toevoegingen- en onttrekkingen aan reserves.

Mutaties reserves

- Toevoeging reserves
  Toevoegingen aan reserves vormt een ‘last’ en heeft een negatief effect op het resultaat (ná bestemming).
- Aanwending reserves
  Aanwending van reserves is een ‘baat’ en heeft een voordelig effect op het resultaat (ná bestemming).

Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves zijn gebaseerd op de instellingsbesluiten die voor iedere reserve door Provinciale Staten zijn vastgesteld. In deze besluiten is onder meer het bestedingsdoel van de reserve beschreven, en voor zover mogelijk de wijze waarop de reserve wordt gevormd en de jaren waarin de reserve wordt aangewend.

Resultaat

Ook het resultaat moet als gevolg van het BBV verplicht worden gepresenteerd. Het wordt bepaald door het saldo van baten en lasten te verrekenen met het effect van mutaties in de reserves. Toevoegingen aan de reserves leiden tot een lager resultaat en aanwendingen van reserves leiden tot een hoger resultaat.
Volledigheidshalve merken wij op dat de bedragen in alle financiële tabellen € x 1.000 zijn, tenzij anders vermeld. Er kunnen afrondingsverschillen voorkomen in de gepresenteerde cijfers.
De toelichtingen staan hoofdzakelijk in miljoenen in het kader van leesbaarheid en abstractieniveau.

Investeringen

Bij de 3e W-vraag zijn de investeringen in materiële vaste activa en deelnemingen opgenomen, op basis van vastgestelde kredieten. Dit is geen BBV-verplichting maar biedt inzicht in de investeringen die de provincie per begrotingsprogramma doet.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Tenslotte is aan het eind van elk begrotingsprogramma of begrotingshoofdstuk een relatietabel opgenomen waarin de relatie met de verplichte paragrafen inzichtelijk is gemaakt.

Moties

In bijlage 2 zijn verwerkte en aangenomen moties opgenomen die genoemd zijn in de Jaarstukken 2018.

Afkortingen

Tenslotte merken wij op dat in bijlage 3 een lijst met afkortingen opgenomen

Deel 1
Programma-verantwoording

Structuur

1.1. Investeringsklimaat	1.1.1. Economische samenwerking
	1.1.2. Acquisitie en LIOF
	1.1.3. MKB
	1.1.4. Brightlands Kennis/As
	1.1.5. Maastricht Aachen Airport
1.2. Innovatiekracht	1.2.1. Chemie en Materialen Brightlands Chemelot Campus
	1.2.2. Life Sciences Brightlands Maastricht Health Campus
	1.2.3. Landbouw Agrofood Brightlands Greenport Venlo
	1.2.4. Services & Brightlands Smart Services Campus
	1.2.5. Logistiek
	1.2.6. Maakindustrie
	1.2.7. Toerisme en recreatie
1.3. Onderwijs en arbeidsmarkt	1.3.1. Arbeidsmarkt
	1.3.2. Onderwijs
	1.3.3. Limburg Werkt Akkoord
2.1. Sociale innovatie en participatie	2.1.1. Sociale innovatie
	2.1.2. Bouwen aan eigen kracht en participatie
2.2. Cultuur	2.2.1. Cultuur
	2.2.2. Erfgoed
	2.2.3. Monumenten
	2.2.4. Archeologie
	2.2.5. Digitale Agenda en Regionale Media
2.3. Sport	2.3.1. Sport
2.4. Stedelijke ontwikkeling	2.4.1. Stedelijke ontwikkeling
	2.4.2. Herstructurering in wijken
	2.4.3. IBA
3.1. Openbaar vervoer en railagenda	3.1.1. Openbaar vervoer en concessiemanagement
	3.1.2. Railagenda
3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit	3.2.1. Voorbereiding en uitvoering mobiliteitsmaatregelen
	3.2.2. Fiets
	3.2.3. Verkeersveiligheid
	3.2.4. Logistieke netwerken
	3.2.5. Onderhoud, beheer en rehabilitaties Provinciale wegen
	3.2.6. Project Buitenring Parkstad Limburg
	3.2.7. Project N280- West
	3.2.8. Project N266
3.3. Limburgse woningmarkt	3.3.1. Transitie woningmarkt Limburg
3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	3.4.1. Provinciaal omgevingsplan
	3.4.2. Uitvoering ruimtelijk beleid
	3.4.3. Werklocaties
	3.4.4. Buitengoed Geul en Maas
	3.4.5. Vergunningen ontgrondingen
	3.4.6. Handhaving ontgrondingen
	3.4.7. Grondzaken

3.5. Hoogwaterbescherming langs de Maas	3.5.1. Programma Maasvallei
	3.5.2. Ooijen-Wanssum
3.6. Water	3.6.1. Water
3.7. Energie, duurzaamheid en milieu	3.7.1. Asbest en energie
	3.7.2. Milieubeleid en Duurzaamheid
	3.7.3. Uitvoering milieu
	3.7.4. Bodem en ondergrond
	3.7.5. Mijn(water)schade
	3.7.6. Vergunningen bijzondere wetten
	3.7.7. Handhaving bijzondere wetten
	3.7.8. WABO-milieuadvies
	3.7.9. Vergunningen WABO
	3.7.10. Handhaving WABO
	3.7.11. Coördinatie RUD
3.8. Plattelandsontwikkeling	3.8.1. Natuur
	3.8.2. Landschaps Parken en Vermaatschappelijking
	3.8.3. Landbouw
4.1. Bestuur	4.1.1. Rijks- en veiligheidstaken CdK
	4.1.2. Bestuurskracht en bestuurlijke organisatie
	4.1.3. Integriteit
	4.1.4. Coördinatie Interbestuurlijk toezicht
	4.1.5. Toezicht gemeentefinanciën
	4.1.6. IPO
	4.1.7. Internationalisering
	4.1.8. Euregiobestuur
	4.1.9. Strategische Public affairs
	4.1.10. Branding
	4.1.13. Overige bestuurlijke zaken

Overige begrotingsonderdelen

4.2. Overhead	4.2.0. Overhead
4.3. Algemene dekkingsmiddelen	4.3.1. MRB
	4.3.2. Provinciefonds
	4.3.3. Overige eigen middelen
	4.3.4. Reservering nieuw beleid
	4.3.5. Stelposten
	4.3.6. Vennootschapsbelasting
4.4. Provinciale Staten en Griffie	4.4.1. Provinciale Staten en Griffie

1.1. Investeringsklimaat

Investeringsklimaat gaat over de aantrekkelijkheid van Limburg voor ondernemingen en investeerders. Dit programma richt zich op de voorwaarden die nodig zijn voor ondernemers om zich maximaal te kunnen ontwikkelen. De inzet van de Provincie spitst zich toe op (internationale) samenwerking, gezamenlijke agendasetting, acquisitie en generieke MKB-ondersteuning. Daarnaast worden open innovatie en uitbouw van de kennisinfrastructuur via Kennis-As en Brightlands campussen gerealiseerd. Een vernieuwd LIOF is hierin één van onze instrumenten.

Snelle veranderingen op demografisch, economisch, technisch en financieel vlak vormen uitdagingen, maar bieden ook kansen voor bedrijven om zich te ontwikkelen. De welvaart en werkgelegenheid voor de Limburgse bevolking staan hierbij centraal. Om het verdienvermogen van de Limburgse economie te kunnen versterken, zoeken we met de economische agenda aansluiting op de maatschappelijke opgaven. Daarbij is de afstemming met onderwijs- en arbeidsmarktaspecten uit de sociale agenda en het aanvalsplan naar een ontwikkelingsgerichte arbeidsmarkt voor het Limburgse MKB van belang. De internationale ligging van Limburg biedt kansen om het investeringsklimaat grensoverschrijdend te verbeteren.

Wat willen we bereiken?

Limburg streeft naar een concurrerende en innovatieve kennis- en diensteneconomie. Een economie die duurzaam is geëquipeerd voor de vestiging en groei van ondernemingen. Wij bouwen aan een beter toegankelijk en transparanter instrumentarium voor het bedrijfsleven en het MKB in het bijzonder, met een sterke internationale focus.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: Zowel op regionaal, nationaal als internationaal niveau staan gezamenlijke agendasetting en samenwerking tussen ondernemers, onderwijs, onderzoek en overheid (vier O's) centraal.

Criterium 2: Het Limburgse MKB kenmerkt zich door goed ondernemerschap en een sterke exportpositie.

Criterium 3: De economische structuur in Limburg is versterkt door het aantrekken van nieuwe bedrijven en uitbreiding van bestaande bedrijven.

Criterium 4: De (innovatieve) kracht van het bedrijfsleven is vergroot, ook door het benutten van internationale relaties.

Criterium 5: De dienstverleningsstructuur voor het bedrijfsleven is toegankelijk, transparant en efficiënt georganiseerd.

Wat hebben we bereikt?

De samenwerking en gezamenlijke agendasetting om de innovatie- en diensteneconomie van Limburg te versterken is op regionaal (triple helix), bovenregionaal (Brainport, landsdeel Zuid-Nederland) en internationaal (grensregio's, China en Azerbeijdzjan) niveau voortgezet. Daarbij zijn de relaties met de belangenorganisaties voor bedrijven zoals Ondernemend Limburg (MKB Limburg, LWV en LLTB) versterkt (o.a. in samenwerking met de drie triplehelixorganisaties voor MKB-dienstverlening)
Geholpen door een aantrekkende economie hebben de activiteiten op het gebied van acquisitie bewezen dat Limburg voor bedrijven aantrekkelijk is om er te vestigen, dan wel te blijven en te groeien. Om mogelijke toekomstige knelpunten in het aanbod van vestigingslocaties voor te zijn, is gestart met het nog beter in kaart brengen van de (potentiële) vestigingslocaties in onze provincie.
Ook in 2018 hebben we met verschillende financiële instrumenten kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van innovaties en versterking van bedrijven. Met name het Limburg Business Development Fonds, MKB Leningenfonds, Financieringspoort Limburg, MKB innovatiestimulering Topsectoren (MIT), OP-Zuid, Interreg, LimburgMakers en LimburgLogistiek hebben hieraan bijgedragen.
MKB-bedrijven weten de weg naar de campussen beter te vinden, onder andere via deelname aan projecten van de op de campussen gevestigde onderzoeksinstituten (zie ook programma 1.2 innovatiekracht).
Het Limburgs MKB kan voor ondersteuning op verschillende terreinen een beroep doen op veel partijen. Transparantie van dat aanbod, maar ook de noodzaak om daarin samen te werken is in 2018 een rode draad gebleven in meerdere overleggen over ondernemerschap, zowel landelijk (MKB samenwerkingsagenda tussen Rijk en Provincies) als regionaal (met triple helixen en Ondernemend Limburg).

Wat hebben we er in 2018 voor gedaan?

Product	1.1.1. Economische samenwerking
Programmalijn	1.1. Investeringsklimaat
Portefeuillehouder	Van den Akker

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Samenwerking in Zuid-Nederland en met het Rijk m.b.t. financiering van het MKB en afstemmen over de toekomst van Europese fondsen. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt*	Gerealiseerd. De regeling MIT-Zuid-Nederland heeft in 2018 aan 51 Limburgse bedrijven een bijdrage voor innovatieve activiteiten toegekend. Daarmee was een bedrag van ruim € 3 mln. gemoeid (waarvan de helft provinciale middelen). Met het Rijk zijn afspraken gemaakt over voortzetten van MIT in 2019. Voor Vanguard Initiative hebben zowel ambtelijke als bestuurlijke overleggen ertoe geleid dat er middelen vanuit de EU in het vooruitzicht zijn gesteld. De houtskoolschets Zuid-Nederland ten behoeve van de inzet van Europese structuurfondsen		1, 4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	2021-2027 is in de colleges van GS Zuid-Nederland vastgesteld.		
2. Regionale samenwerking in triple helix-overleggen en met andere intermediaire organisaties en stakeholders (o.a. Kamer van Koophandel (KvK), Limburgse Werkgevers Vereniging (LWV), MKB Limburg, Brainport Network, Limburg Economic Development (LED), Keyport en Greenport Venlo). Rol Provincie: *subsidiënt, partner*	Gerealiseerd. De deelname aan Brainport Network is in 2018 voortgezet (kern: lobby, kennisdeling en projectontwikkeling). Inhoudelijk is de samenwerking vorm gegeven in de drie werkgroepen voor respectievelijk. Arbeidsmarkt, EU en Kapitaal. In het Kastelenoverleg in juni 2018 is de New Deal voor arbeidsmarkt door de partners van Brainport Network ondertekend. In 2018 is er voor de drie triple-helixen een provinciale bijdrage beschikbaar gesteld voor de versterking van de betreffende organisaties en projectontwikkeling in de regio.		1, 4
3. Internationale samenwerking versterken m.b.t. topsectoren, campussen en Kennis-As; euregionale samenwerking intensiveren en onderhouden van bilaterale contacten (met als speerpuntlanden: Vlaanderen, Wallonië, Noordrijn-Westfalen, Zuid-Duitsland, Ile de France, China en Azerbaijan); inzetten op economische netwerken (European Chemical Regions Network (ECRN), Vanguard). Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt*	Gerealiseerd. De internationale samenwerking heeft zich in 2018 vooral geconcentreerd op China, Azerbeijan, Nordrhein-Westfalen (NRW) en Vlaanderen. Er zijn drie werkbezoeken aan China gebracht (Brightlands Maastricht Health Campus en toeristische regio branding) en meerdere Chinese delegaties ontvangen. Daarnaast zijn uitwisselingen en projecten van de Brightlands campussen, bedrijven, onderwijsinstellingen en andere Limburgse partijen met Chinese partners ondersteund. De minister EZ van NRW heeft een bezoek gebracht aan de Brightlands Chemelot Campus. Daarnaast zijn de samenwerkingsmogelijkheden met NRW besproken en is met Industrie- und Handelskammer (IHK) en NRW-Landtag over gezamenlijke dossiers gesproken. LIOF en IHK Aachen hebben afspraken gemaakt over grensoverschrijdende samenwerking. Samenwerking met Limburg stond centraal op de NRW Aussenwirtschaftstag in september 2018. In november 2018 is weer inhoudelijke en bestuurlijke inbreng geleverd voor de Nederlands-Duitse Handelstag in Mönchengladbach. Tijdens de kick-off van het Smart Specialisation Platform Chemie onder leiding van Limburg in september 2018, hebben de Brightlands campussen zich kunnen presenteren.		1, 4
4. Beter benutten EU-fondsen en voeren EU-lobby op economische thema's. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt*	Gerealiseerd. Op 31 december 2018 was ca. € 281 mln. aan Europese middelen bij Limburgse		1, 4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	projectdeelnemers terecht gekomen. Daarmee is de inspanningsverplichting om aan het eind van de coalitieperiode € 250 mln. “binnen te halen” ruim gehaald. Medtech4Europe (met Limburgse partners) is in mei 2018 door de EU goedgekeurd en gestart. De bestuurlijke deelname in de European Chemical Regions Network (ECRN) is verstevigd (Limburg vice voorzitter van de board). De S3Platform voor Precision Medicine en het platform voor Chemicals zijn gestart. Het Horizon-project SCREEN is in 2018 afgerond.		

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
4	Budget (€) dat uit Europese fondsen is binnengehaald voor Limburgse projecten.	€ 155 mln.	€ 281 mln.	€ 250 mln.	2019

Toelichting prestatie-indicatoren
De huidige situatie en streefwaarden hebben betrekking op de benutting van alle Europese fondsen. Deze wordt gemonitord voor heel Zuid-Nederland. Alleen voor Interreg A, OP-Zuid en het Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP) is de Provincie bij de besluitvorming betrokken. Van het totaalbudget van € 281 mln. kwam € 33,9 mln. uit Interreg A, ruim € 14,4 mln. uit OP-Zuid en ruim € 33,2 mln. uit het Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP).

Product	1.1.2. Acquisitiekracht en LIOF
Programmalijn	1.1. Investeringsklimaat
Portefeuillehouder	Van den Akker

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Coördineren van acquisitieactiviteiten door de gemeenten, LIOF en campusorganisaties. Rol Provincie: *procesmanager*	Gerealiseerd. De procesafspraken met gemeenten, LIOF en campussen zijn gecontinueerd en gemonitord. Met gemeenten wordt met name ingezet op intensievere samenwerking op de terreinen van vestigingsklimaat, huisvesting arbeidsmigranten, arbeidsmarkt en gezamenlijk beursbezoek. Er is een start gemaakt met de herijking van de samenwerking met de campusorganisaties. Deze is gericht op besluitvorming in 2019. De Invest-in Limburgbrochure, bedoeld ter ondersteuning van acquisitieactiviteiten, is medio 2019 geactualiseerd.		1, 3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
2. Aansturen acquisitieactiviteiten van LIOF en deze ondersteunen met o.a. gastheerschap, bestuurlijke inzet en financiële incentives. Rol Provincie: *procesmanager, subsidiënt, financier*	Gerealiseerd. 55 bedrijven hebben zich in 2018 op één van de Limburgse bedrijventerreinen gevestigd of hebben hun bestaande faciliteit uitgebreid. Hierbij ging het voor ongeveer de helft om MKB'ers. Dit ging gepaard met investeringen met een verwachte waarde van zo'n € 620 mln. en creëerde naar verwachting 3.400 arbeidsplaatsen. In totaal vestigden deze bedrijven zich op een oppervlakte van ca. 100 hectares (gekocht, gehuurd of in erfpacht uitgegeven). In het kader van haar Investor Relations-programma, gericht op verankering van buitenlandse bedrijven in Limburg, heeft LIOF in 2018 meer dan 100 bedrijven bezocht.		3
3. Monitoring resultaten LIOF voor zowel bedrijfstak 'Business Development' als 'Participaties & Financiering'. Rol Provincie: *subsidiënt, financier, partner*	Gerealiseerd. De resultaten 2018 van LIOF op het gebied van Business Development en Participaties en Financieringen zijn in februari 2019 gepresenteerd. Voor het boekjaar 2018 zijn deze resultaten goed. De Business Development tak van LIOF heeft in 2018 180 Limburgse MKB'ers ondersteund met innovatieprojecten voor nieuwe producten, diensten of processen en het daarmee creëren van extra bedrijvigheid. Het gaat om projecten en business cases met een waarde van bijna € 30 mln. Met deze resultaten zijn de voor 2018 gestelde targets voor de afdeling Business Development, ruimschoots gerealiseerd. Vanuit de afdeling Participaties en Financieringen (LIOF Participatiefonds) werden meer dan 20 financieringen verstrekt aan Limburgse bedrijven voor een bedrag van bijna € 10 mln. Met dit resultaat is het target gerealiseerd.		3, 4
4. Maximeren van het gebruik van LBDF en MKBL en monitoren van de voortgang. Rol Provincie: *subsidiënt, financier*	Gerealiseerd. Er is een midtermreview voor de beide fondsen uitgevoerd. De resultaten daarvan zijn met Provinciale Staten gedeeld. Op basis van een daarop gerichte motie wordt de uitzettingsperiode voor het MKBL verlengd. De effectuering zal plaatsvinden in het eerste kwartaal van 2019.		4, 5

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Aantal bedrijven dat met steun van de Provincie/LIOF in Limburg is verankerd/uitgebreid/gevestigd.	0	55	10	2018
2	Aantal bezochte bedrijven in het kader van het Investor Relations Programma.	0	104	100	2018
4	Aantal business ideeën dat een revolverende bijdrage uit het LBDF heeft ontvangen.	19	33	42	2020
4	Aantal ideeën dat gesubsidieerd is uit LBDF.	81	112	180	2020
4	Aantal uitzettingen dat een revolverende bijdrage heeft ontvangen uit het MKBL.	33	40	40	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
Ad 1: Het aantal van 55 betreft het totaalresultaat van de acquisitie van de zeven stedelijke gemeenten, LIOF, Chemelot Industrial park en de drie ontwikkelingsmaatschappijen voor Midden-Limburg, Greenport Venlo en Maastricht-Aachen Airport.

Product	1.1.3. MKB
Programmalijn	1.1. Investeringsklimaat
Portefeuillehouder	Van den Akker

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Verder optimaliseren van het financieringsinstrumentarium. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt, financier*	Gerealiseerd. De provinciale financieringsinstrumenten worden door het Limburgse MKB goed benut (zie ook LBDF en MKBL). Het project Financieringspoort heeft in totaal aan 70 bedrijven vouchers voor inwinnen van financieel advies verstrekt. Op basis van de evaluatie en de oproep van Provinciale Staten is besloten om Financieringspoort te verlengen tot oktober 2020. Eind 2018 is opdracht gegeven voor een kapitaalmarktonderzoek naar de financieringsbehoeften en mogelijkheden voor het MKB.		5
2. Afstemmen van dienstverlening aan het MKB, zowel met landelijke als regionale partners. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt, partner*	Gerealiseerd. De afstemming met het Rijk heeft zich t.a.v. het MKB-beleid toegespitst op de MIT-regeling (in Zuid-Nederlands verband), de voorbereiding van het vernieuwde topsectorenbeleid (via interprovinciaal overleg) en de dienstverlening aan het MKB (o.a. m.b.t. de rol van de KvK en de Regionale Ontwikkelmaatschappijen). De provinciale dienstverlening aan het MKB heeft		1, 5

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	eind 2018 een impuls gekregen met de zogenaamde Groeischakelaar van Ondernemend Limburg, die door de Provincie en de drie triple-helixen wordt ondersteund.		
3. Faciliteren en verhogen van de kwaliteit van ondernemers, o.a. door afspraken met onderwijs over ondernemerschap in onderwijs- en opleidingsprogramma's en startersondersteuning. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt*	Gerealiseerd. Ondernemersondersteuning is gefaciliteerd voor starters (steun aan bijeenkomsten van Starterscentrum Limburg), maar ook voor MKB'ers in problemen (steun aan De Limburgse Zaak, van Ondernemers Klankbord i.s.m. Zuyd Hogeschool). UMIO en Zuyd Hogeschool zijn betrokken geweest bij LimburgMakers en LimburgLogistiek.		2, 4
4. Faciliteren van grensoverschrijdend ondernemen. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt*	Gerealiseerd. De Provincie Limburg heeft deelgenomen aan de Noord Rijn- Westfalen (NRW).Aussenwirtschaftstag in Aachen en aan de Duits-Nederlandse Handelstag in Mönchengladbach om de samenwerking tussen het Duitse en Limburgse MKB te promoten. Daarnaast is de Limburg Export Award 2018 ondersteund.		1, 2, 4

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Deelname Limburgse bedrijven aan de MIT-regeling (MKB-Innovatiestimulering Regio en Topsectoren).	0	107	70	2018
3	Organisatie van voorlichtingsbijeenkomsten over starten van een bedrijf.	0	1	1	2018
4	Organisatie van/deelname aan voorlichtingsbijeenkomsten over grensoverschrijdend ondernemen.	0	2	2	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
Ad 1: Bij de aanvragen die voor de MIT-regeling zijn gedaan voor haalbaarheidsonderzoeken en R&D samenwerkingsprojecten waren 107 bedrijven betrokken. Uiteindelijk kunnen 51 bedrijven gebruik maken van toegekende subsidies. Ad 3: Er is een bijdrage verstrekt aan Starterscentrum Limburg voor de organisatie van vijf startersavonden in Maastricht, Roermond (2x), Heerlen en Sittard-Geleen. Ad 4: De Provincie heeft financieel en inhoudelijk bijgedragen aan de Aussenwirtschaftstag in Aachen (september 2018) en de Duits-Nederlandse Handelstag in Mönchengladbach (november 2018).

Product	1.1.4. Brightlands Kennis/As
Programmalijn	1.1. Investeringsklimaat
Portefeuillehouder	Van den Akker

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Sturing geven aan lopende en nieuwe projecten in het kader van de Kennis-As als meerjarig partnerschap. Rol Provincie: *subsidiënt, financier, partner*	Gerealiseerd. Met het project 'Brightlands e-Infrastructure for Neurosciences' (UM; 15 februari 2019, besluitvormingscategorie 3) wordt een nieuw project aan de Kennis-As toegevoegd. De Strategiegroep Kennis-As heeft in 2018 twee keer overleg gevoerd, steeds voorgegaan door voortgangsbesprekingen per project.		1,3,4
2. Optimaliseren van de mogelijkheden die het partnerschap Brightlands biedt voor samenwerking op inhoud ('cross overs') en op andere gebieden als communicatie, (Europese) fondsen, public affairs en lobby. Rol Provincie: *partner*	Gerealiseerd. Samenwerking op acquisitie, communicatie en public affairs heeft vanaf 2018 concreet gestalte gekregen. Dit is gebeurd middels regulier ambtelijk overleg en de inrichting van Brightlands Communicatie waaraan zowel de Provincie, de Kennis As-partners (UM, MUMC, Zuyd en Fontys) en de vier campusorganisaties zowel financieel als met capaciteit bijdragen. Wij werken aan geleidelijke uitbreiding van samenwerking op andere activiteiten.		1,2,3,4
3. Sturing geven gericht op het versterken van de inhoudelijke en organisatorische samenhang tussen de campussen en met de Kennis-As, uitmondend in een scherpere positionering en lading van Brightlands. Rol Provincie: *subsidiënt, financier, partner*	Gerealiseerd. Er is een monitoringsaanpak (met nulmeting) voor de Kennis As op programmaniveau opgezet. De samenwerking tussen de vier Brightlands-campusorganisaties is, zowel inhoudelijk als op activiteiten, toegenomen. Er hebben 2 overleggen plaatsgevonden tussen de verschillende aandeelhouders van de Brightlands-campussen. Op verzoek van alle aandeelhouders in de campussen bereidt de Universiteit Maastricht een visie voor op de inhoudelijke samenwerking ('cross overs'). Deze medio 2019 afgerond. Verder blijkt uit onderzoek (Flycatcher, januari 2019) dat de naamsbekendheid van Brightlands significant is toegenomen.		1,3,4,5

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Directe werkgelegenheid kenniswerkers bij Kennis-As projecten.	277	n.n.b.	222	2019
2	Spin-offs (als resultaat van door de Provincie gefinancierde onderzoeksinstituten).	1	n.n.b.	7	2019

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
3	gemeenschappelijk kader voor verantwoording voor de Brightlands-campussen (streefwaarden en indicatoren).	0	0	1	2019

Toelichting prestatie-indicatoren

1. De 'streefwaarde' voor deze indicator is gerealiseerd onder andere vanwege een snellere dan voorziene ontwikkeling van de LINK-instituten M4i en MERLN.

   Streefwaardes zijn gebaseerd op harde resultaatafspraken uit subsidiebeschikkingen. Indicator 1 betreft resultaten van de Kennis-As projecten. Huidige waarde aantal kenniswerkers binnen de lopende projecten is op dit moment niet bekend. Deze komen in de 1e helft van 2019 beschikbaar via de reguliere rapportages van de afzonderlijke Kennis-As projecten. Over de overige indicatoren wordt er in de voortgangsrapportages aan de Staten gerapporteerd. Er is nog geen gemeenschappelijk kader voor de verantwoording voor de Brightlands-campussen.

Product	1.1.5. Maastricht Aachen Airport
Programmalijn	1.1. Investeringsklimaat
Portefeuillehouder	Van den Akker

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Het middels een concessie laten exploiteren van de luchthaven conform het afgesloten concessiecontract en het beheren en onderhouden van de luchthaveninfrastructuur en het niet cruciale vastgoed, om hiermee bij te dragen aan de versterking van het (luchthaven)vestigingsklimaat. Rol Provincie: *ondernemer, partner (aandeelhouder), financier*	Gerealiseerd. In 2016 is het concessietraject afgerond en per 1 juli 2016 is de nieuwe exploitant begonnen. ▪ het vrachtvolume is in 2018 met 44 % gegroeid ten opzichte van 2017 en uitgekomen op 124.676 ton; ▪ het aantal passagiers is in 2018 met 64 % gegroeid ten opzicht van 2017 en uitgekomen op 274.986 passagiers; ▪ begin 2018 is door de Provincie een tender uitgeschreven in het kader van het Route Development Fund om airlines uit te nodigen met een voorstel te komen voor een lijnverbinding met een internationale hub. Omdat geïnteresseerde marktpartijen meer tijd nodig hadden voor het voltooien van hun businesscase is deze procedure tijdelijk stopgezet; ▪ de passagiersterminal is verbouwd en er is een 'upgrade' uitgevoerd aan de buitengevel; ▪ voor de instandhouding van de luchthaveninfrastructuur is het planmatig		1

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	onderhoud uitgevoerd aan de hand van een onderhoudsplan; ▪ in het kader van Motie 677 inzake Duurzaam Rendement is onderzocht hoe groot de energiebehoefte van het vliegveld is en op welke wijze het vliegveld door duurzame energieopwekking hierin eventueel zelfvoorzienend kan worden. Er is een energiescan opgesteld voor de gebouwen van MAA. Maatregelen voor verdergaande besparing zijn per gebouw benoemd. Deze worden in het kader van het gepland klein en groot onderhoud meegenomen. Tevens is een verkenning uitgevoerd naar de mogelijkheden voor duurzame energieopwekking. Daaruit blijkt dat het dakoppervlak van alle gebouwen van MAA toereikend is om in de totale elektriciteitsbehoefte te voorzien. Met name de realisatie van zonnepanelen op de nog te bouwen cargoloods fase 2 kan een groot deel van de toekomstige elektriciteitsbehoefte opvangen; ▪ naar aanleiding van Toezegging 8117 is uitgewerkt hoeveel uitstoot CO_2 gemoeid is met de exploitatie van MAA en wat er voor nodig is om het vliegveld CO_2-neutraal te maken. Dit is uitgewerkt in de energiescan van de gebouwen van MAA. Ook is becijferd welke maatregelen nodig zijn om de grondgebonden activiteiten CO_2-neutraal te maken.		

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Tot eind looptijd concessie voldoen aan het concessiecontract conform de overeenkomst.	1	1	1	2026
1	Uitvoering onderhoudsplannen, die erop gericht zijn de luchthaveninfrastructuur in zodanige staat te brengen en te houden dat de exploitatie conform de concessie optimaal ondersteund wordt.	1	1	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

Toelichting prestatie-indicatoren
De concessienemer heeft halverwege 2016 de exploitatie van de luchthaven overgenomen van de Provincie. Over de voortgang wordt gerapporteerd via de halfjaarlijkse voortgangsrapportages in het kader van de Regeling Grote Projecten provincie Limburg 2018. De onderhoudsplannen van de luchthaveninfrastructuur worden uitgevoerd door MAABI BV.

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

Begrotingsprogramma 1.1 Investeringsklimaat	Begroting 2018			Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
	Primitief	Wijzigingen	Ná wijziging			
Lasten						
Reguliere middelen						
1.1.1 Economische samenwerking	2.966	874	3.840	**5.993**	-2.153	N
1.1.2. Acquisitie en LIOF	5.081	293	5.374	**4.055**	1.319	V
1.1.3. MKB	816	549	1.365	**777**	589	V
1.1.4. Brightland Kennis/As	1.875	6.149	8.024	**8.008**	16	V
1.1.5. Maastricht Aachen Airport	4.327	-1.638	2.689	**2.544**	144	V
	15.065	6.228	21.292	**21.378**	-85	N
Personele lasten	2.755	0	2.755	**2.528**	227	
Kapitaallasten	236	3	239	**5.231**	-4.992	
Totaal lasten	18.055	6.231	24.286	29.136	-4.850	N
Baten						
Reguliere middelen						
1.1.1 Economische samenwerking	1.096	-130	966	**1.369**	-402	V
1.1.2. Acquisitie en LIOF	0	2.000	2.000	**2.000**	0	-
1.1.3. MKB	0	0	0	**66**	-66	V
1.1.4. Brightland Kennis/As	116	-51	64	**64**	0	N
1.1.5. Maastricht Aachen Airport	867	-400	467	**457**	11	N
Totaal baten	2.079	1.419	3.498	3.956	-458	V
Totaal saldo van baten en lasten	**-15.976**	**-4.812**	**-20.788**	**-25.180**	**4.392**	**N**
Mutatie reserves						
Toevoeging reserves						
Bestemmingsreserve NEDAB	2.750	152	2.902	**2.902**	0	
Risicoreserve financieel instrumentarium SiS	774	1.261	2.035	**2.035**	0	
Totaal toevoegingen	3.524	1.413	4.937	**4.937**	0	
Onttrekking reserves						
Egalisatiereserve DU Topperbedrijventerreinen	0	60	60	**31**	29	
Immunisatiereserve	0	5.390	5.390	**5.390**	0	
Bestemmingsreserve NEDAB	3.000	-683	2.317	**2.317**	0	
Reserve DU Verkeer en vervoer	0	200	200	**200**	0	
Reserve knelpunten economisch beleid	0	0	0	**262**	-262	
Risicoreserve financieel instrumentarium SiS	0	0	0	**4.992**	-4.992	
Totaal onttrekkingen	3.000	4.967	7.967	**13.191**	-5.224	
Saldo mutatie reserves	**-524**	**3.554**	**3.030**	**8.254**	**-5.224**	
Resultaat	**-16.500**	**-1.258**	**-17.758**	**-16.926**	**-832**	**V**

Toelichting verschil begroting/ realisatie

Van begrotingsprogramma 1.1. Investeringsklimaat resteert een voordelig resultaat van € 0,83 mln. De gerealiseerde reguliere middelen zijn per saldo € 0,37 mln. voordeliger dan geraamd. Dit verschil bestaat uit € 0,08 mln. hogere lasten en € 0,46 mln. hogere baten. De belangrijkste verschillen lichten wij als volgt toe.

1.1.1. Economische samenwerking

Het budgetverschil binnen de reguliere middelen van dit product bedraagt per saldo € 1,75 mln. nadelig (€ 2,15 mln. nadeel lasten en € 0,40 mln. voordeel baten) Dit verschil wordt met name veroorzaakt door:

- eerder dan voorzien is er een afrekening ontvangen met betrekking tot de meerjarige subsidieregeling MKB-innovatiestimuleringsregeling. Hierdoor is er ultimo 2018 een nadelig verschil ontstaan van € 2,32 mln. Het ontstane tekort wordt opgevangen door het te verrekenen met het budget 2019;
- een hogere bevoorschotting van de decentralisatie-uitkering MKB Innovatiestimulering Topsectoren (MIT) van het ministerie van EZK, ad. € 0,41 mln. Deze was aangekondigd in de december circulaire 2018. Conform de samenwerkingsovereenkomst met het Rijk dienen deze middelen ingezet te worden voor de uitvoering van de MIT-regeling. Voorgesteld wordt om deze middelen over te hevelen naar 2019, zodat dit in 2019 afgehandeld respectievelijk voortgezet kan worden.

1.1.2. Acquisitie en LIOF

Het voordelig budgetverschil binnen de reguliere middelen van dit product bedraagt per saldo € 1,32 mln. In 2016 heeft de provincie een investeringssubsidie verleend van € 1.800.000. Dit project heeft geen doorgang gevonden. Daarnaast is ervanuit de post Acquisitie minder subsidie ad. € 28.595 verleend dan aanvankelijk ingeschat. De resterende middelen € 1.828.595 worden in 2019 ingezet voor een aantal investeringssubsidies/leads die momenteel nog in voorbereiding zijn. Maar waarvan de effectuering in 2019 wordt verwacht. Voorgesteld wordt om deze restant middelen van € 1.828.595 over te hevelen naar 2019. Daarnaast was de verleende subsidie van € 0,3 mln. voor het partnership Tefaf niet in de begroting opgenomen. Deze subsidie komt ten laste van het begrotingsresultaat (conform GS besluit 13-11-2018).

1.1.3. MKB

Het budgetverschil binnen de reguliere middelen van dit product bedraagt per saldo € 0,65 mln. (€ 0,59 mln. voordeel lasten en €0,07 mln. voordeel baten) voordelig. Dit wordt met name veroorzaakt door:

- lagere cofinanciering Interreg projecten en OP Zuid ad. € 0,11 mln. De periode van de programma's Interreg en OP Zuid lopen door in 2019. Momenteel lopen nog een aantal Interreg-aanvragen. Deze waren aanvankelijk voorzien in 2018. Deze projecten worden definitief beschikt na goedkeuring van de stuurgroep Interreg;
- lagere besteding innovatiepilots in bredere MKB ad. € 0,12 mln.
  Het restant bedrag ad € 0,12 mln. is gereserveerd voor bijdrage aan het Retail Innovation Center (RIC) 2019 en opdrachtverlening Boegbeeld Biobased. Aanvragen zijn eind 2018 ontvangen en worden in het eerste kwartaal 2019 beschikt c.q. verleend;
- lagere besteding MKB dienstverlening ad. € 0,30 mln.
  In de Voorjaarsnota 2018 zijn extra middelen beschikbaar gesteld voor het op provinciaal niveau stroomlijnen en optimaliseren van de dienstverlening aan het Limburgse MKB (€ 0,30 mln. in 2018 en € 0,30 mln. in 2019). Op 19 juni 2018 heeft GS ingestemd met een bijdrage aan Ondernemend Limburg voor "Een gemeenschappelijke aanpak MKB Limburg" van € 0,6 mln. voor een periode van twee jaar. De voorbereiding van deze subsidiebeschikking heeft meer tijd gevergd. Begin 2019 heeft Ondernemend Limburg een aangepaste begroting en tijdsplanning ingediend. Deze subsidie wordt in 2019 verleend;

- Verkoop deelneming ACP vanuit het innovatiefonds.
  In de begroting was geen rekening gehouden met verkoopopbrengst van de deelneming ACP vanuit het innovatie fonds ad. € 0,07 mln.

1.1.5. Maastricht Aachen Airport

Het product Maastricht Aachen Airport sluit het jaar af met een voordelig budgetverschil in de reguliere middelen van € 0,13 mln. Het verschil betreft met name:

- de procesmiddelen, gerelateerd aan de toekomst van Maastricht Aachen Airport zijn € 0,05 mln. lager t.o.v. de begroting. Deze middelen maken onderdeel uit van de businesscase voor MAA B&I B.V. voor de periode 2016-2026. Besloten is (GS 22 november 2016) dat deze aan MAA B&I B.V. na aftrek van de lopende verplichten zullen worden overgemaakt. Daarom wordt het restant van € 0,05 mln. overgeheveld naar 2019;
- in 2018 heeft er geen klein onderhoud plaatsgevonden ten behoeve van de cargoterminal Oost fase 1. De hiervoor gereserveerde middelen van € 0,03 mln. zijn daarom niet besteed in 2018;
- in 2018 is de Provincie samen met partners en stakeholder gestart met een proces om te komen tot een strategische ruimtelijke-economische toekomstvisie voor Aviation Valley. Dit proces loopt door naar 2019. Voorgesteld wordt om deze lagere besteding van deze middelen € 0,06 mln. over te hevelen naar 2019.

Het verschil in de kapitaallasten ad € 4,99 mln. heeft betrekking op afwaarderingen van Financieel Vaste Activa. Het gaat vooral om niet-revolverende investeringen in structuurversterkende projecten die gezien kunnen worden als subsidies. Deze zijn echter om financieel-technische redenen in het verleden verwerkt als agiostortingen. In de risicoreserve Financieel Instrumentarium Sturing in Samenwerking 2.0 is op basis van risico-inschattingen rekening gehouden met deze afwaarderingen. Voor een specificatie verwijzen wij naar de Toelichting op de balans, in deel 2 Jaarrekening 2018.

€ x 1.000

Product	Omschrijving investering	Kredietbedrag		Realisatie uitgaven		Restant krediet ultimo
		Provinciale Uitgaven	Bijdragen derden	t/m 2017	2018	
1.1.2	MKB leningfonds 2014-2015	30.000		11.330	4.955	13.715
	Limburg Business Development Fonds (LBDF) B.V.	30.883		11.114	4.683	15.086
		60.883		22.444	9.638	28.801
1.1.5	Investeringen in MAA	39.517		33.954	4.482	1.081
		39.517	-	33.954	4.482	1.081
		100.400	**-**	**56.398**	**14.120**	**29.882**

Toelichting kredieten

1.1.2. Financiering van het MKB leningfonds (incl. voormalig krediet kredietunies) en financiering van het Limburg Business Development Fonds (LBDF) B.V., conform PS-besluit 20 juni 2014;

1.1.5. Rehabilitatie van de luchthaven, conform PS-besluit 7 februari 2014 en extra agiostorting conform PS-besluit 7-7-2016 en extra impuls MAA 2016 PS 30-6-2017.

Voor een nadere toelichting op deze deelnemingen verwijzen wij naar de paragraaf verbonden partijen.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Weerstandsvermogen en risicobeheersing	Onderhoud kapitaalgoederen	Financiering	Verbonden partijen
			MKB-L B.V.
			LBDF B.V.
			N.V. Industriebank LIOF
		Lening aan Gerli Venlo B.V.	
		Lening aan deelneming Limburgse Herstructureringsmaatschappij B.V.	LHB B.V.
Europese programma's			
	Infrastructuur en panden MAA		
			Land Development AviationValley Maastricht N.V.
		Lening aan Land Development Aviation Valley Maastricht C.V.	Land Development AviationValley Maastricht C.V.
		Lening aan deelneming Aviation Valley Commandiet B.V.	Provincie Limburg AviationValley Commandiet B.V.
		Lening aan MAABI B.V.	N.V. ALTMAA
		Lening aan MAAS B.V.	N.V. Holding Businesspark Luchthaven Maastricht

De in de tabel opgenomen verbonden partijen dragen bij aan de doelen van programma 1.1. Investering en export bevordering. LIOF, MKB-L en LBDF vervullen gezamenlijk de financieringsfunctie gericht op stimulering van bedrijfsinvesteringen, start-ups en doorontwikkeling van het MKB. Elk van deze verbonden partijen is gericht op een specifieke doelgroep.

LHB B.V. draagt bij aan de opwaardering van de Limburgse bedrijventerreinen. LDAVM C.V. en de daaraan gelieerde entiteiten richten zich specifiek op de ontwikkeling van het bedrijventerrein aangrenzend aan Maastricht Aachen Airport.

Tot slot dragen HBLM en N.V. Altmaa bij aan de beoogde groei van het exportvolume in Limburg middels de exploitatie van de luchthaven Maastricht Aachen Airport.

Zie voor nadere informatie de paragraaf verbonden partijen.

1.2. Innovatiekracht

Met het programma Innovatiekracht legt de Provincie de focus op het versterken van het verdienvermogen van bedrijven in een aantal economische sectoren. Het gaat zowel over de kennisintensieve sectoren in Limburg (te weten chemie en materialen, life sciences, landbouw en agrofood en smart services), als over de sectoren die tot het DNA van Limburg behoren en veel stuwende werkgelegenheid bieden (logistiek, maakindustrie en toerisme en recreatie). De verdere ontwikkeling van de vier Brightlands campussen als kristallisatiepunten van kruisbestuiving tussen kennis en ondernemerschap en het faciliteren van de aanhaking van het MKB op de campusontwikkelingen binnen een internationale context maken onderdeel uit van dit programma. De afstemming met de onderwijs- en arbeidsmarktaspecten uit de Sociale Agenda en het aanvalsplan naar een ontwikkelingsgerichte arbeidsmarkt is daarbij van belang.

Technologische en sociale innovatie zijn van belang om toekomstige ontwikkelingen als demografische veranderingen, verschuivingen van de economische macht, technologische doorbraken, groeiende verstedelijking en schaarste van natuurlijke grondstoffen het hoofd te bieden. Limburg scoort relatief hoog op het vlak van innovatiebevordering op Europese schaal.[1]
Open innovatie en samenwerking tussen kennisinstellingen en bedrijfsleven om het concurrentievermogen op termijn te behouden, kan verder versterkt worden.

Wat willen we bereiken?

Wij streven naar een sterke Limburgse kenniseconomie die vernieuwend en duurzaam is. Wij zetten in op nieuwe bedrijvigheid (o.a. door valorisatie), de campussen en het MKB.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: De bedrijven binnen de kennisintensieve sectoren en de sectoren die behoren tot DNA van Limburg kennen open innovatie en hoogwaardige groei. De economische sectoren zijn via crossovers goed met elkaar verbonden.

Criterium 2: De Brightlands campussen zijn volgroeid, onderling goed verbonden richting een ecosysteem met (inter)nationale reputatie.

Criterium 3: MKB is goed aangehaakt bij de Limburgse campussen en heeft een euregionale oriëntatie (kennis, arbeidskrachten, handel en samenwerking).

Criterium 4: Bij het versterken van de Limburgse innovatiekracht wordt optimaal gebruik gemaakt van de samenwerkingsmogelijkheden met bedrijven en kennisinstellingen in de Euregio en daarbuiten.

Wat hebben we bereikt?

De resultaten hebben wij voor het overgrote deel gerealiseerd. Op en rondom de Brightlands campussen Chemelot, Maastricht Health, Smart Service en Greenport Venlo zijn nieuwe activiteiten op het gebied van onderzoek en valorisatie ontwikkeld. MKB-bedrijven worden steeds meer in contact

[1] Onderzoek van OECD, 2013.

gebracht met de campussen, onder andere via deelname aan projecten van de op de campussen gevestigde onderzoeksinstituten.
De programma's Limburgmakers, LimburgLogistiek en Limburg Agrofood (inclusief Plattelands-ontwikkelingsprogramma 2014-2020) kenden in 2018 een goede deelname van MKB-bedrijven in de innovatietrajecten alsmede in de workshops en andere events.
Via het investeringsprogramma Toerisme en Recreatie 2016-2019 zijn meer dan 100 MKB-bedrijven ondersteund om beter in te spelen op de veranderde marktomstandigheden in de vrijetijdsector. Daarnaast zijn actieve ondernemers communities ontstaan en is de problematiek van de vitaliteit van de verblijfsrecreatie op de agenda gezet, door een methodiek te ontwikkelen, te testen bij een tiental pilot bedrijven en uit te rollen op regionaal niveau en naar andere sectoren.

Wat hebben we er in 2018 voor gedaan?

Product	1.2.1. Chemie en Materialen / Brightlands Chemelot Campus
Programmalijn	1.2. Innovatiekracht
Portefeuillehouder	Van den Akker

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Kennisinfrastructuur. Doorontwikkeling van de kennisinstituten InSciTe, BMC en AMIBM met het oog op samenhang binnen de context van de 4 Brightlands campussen en Chemelot Industrial Park. Rol Provincie: *subsidiënt, partner*	Gerealiseerd. InSciTe kent twee sporen: biomedical en biobased. Er is in 2018 gewerkt aan een spin-out voor het biomedical deel, dat in 2019 daadwerkelijk van start zal gaan. Wij bezien thans of hierin nog een rol voor ons is weggelegd. Voor het biobased deel zijn de partners het overleg gestart met betrekking tot de doorontwikkeling. Hierbij kijken wij nadrukkelijk naar de aanhaking bij bestaande initiatieven (o.a. Brightsight). Binnen BMC lopen 3 programma's: Additive Manufacturing (3D printen), Opto-Electronics en Lightweight Automotive. Binnen deze programma's is al een groot aantal projecten opgestart, waarvan enkele met een bijdrage uit Europese subsidieprogramma's. Al deze projecten worden telkens uitgevoerd door een consortium, waarin BMC samenwerkt met kennisinstellingen, grote bedrijven en MKB-bedrijven uit de regio. De uitbouw van de personele bezetting komt thans op sterkte na een inhaalslag. De kring van bedrijven en onderzoeksinstellingen, waarmee BMC samen werkt, groeit nog steeds. BMC is op eigen initiatief bezig met een tussentijdse evaluatie, waarvan ons de resultaten in het voorjaar 2019 gepresenteerd worden.		1,2,4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	Het wetenschappelijk onderzoekscentrum AMIBM richt zich op biobased materialen afkomstig van natuurlijke producten, hun eigenschappen en gebruiksfuncties. AMIBM maakt gebruik van grondstoffen uit biomassa (afkomstig van levende organismen) en in het onderzoek wordt de biomassa niet afgebroken maar getracht de structuur van de biomassa zoveel mogelijk in stand te houden om daarmee (nieuwe) biobased materialen te ontwikkelen. De ontwikkeling van AMIBM verloopt voorspoedig. In de eerste helft 2019 vindt een evaluatie plaats op basis waarvan wij aan PS besluitvorming zullen voorleggen ten behoeve van het beschikbaar stellen van een 2e tranche ad € 4 mln.		
2. Meer bedrijvigheid en open innovatie. Continueren acquisitie van innovatieve bedrijven passend binnen de focus van de campus. Scouting, selectie en begeleiding van start-ups in samenwerking met de overige Brightlands campussen via de Brightlands Innovation Factory. Rol Provincie: *financier, subsidiënt*	Deels gerealiseerd. Het initiatief Brightlands Innovation Factory (BIF) heeft met een financiële bijdrage van € 1 mln van de Provincie (subsidiebeschikking GS d.d. 28-3-2017) een impuls gegeven aan het aantrekken, genereren en versnellen van startups. BIF heeft tot nu toe 76 start ups gegenereerd waarvan 25 gerelateerd aan de focusgebieden van de Brightlands Chemelot Campus. Investeringen in start ups brengen altijd risico's met zich mee. Inkomsten uit mogelijke exits komen op zijn vroegst pas na een jaar of vijf. Op ons initiatief bezien de vier campus-organisaties op dit moment gezamenlijk op welke wijze deze startup functionaliteit in Brightlands-verband (Health, Materials, Smart services en Food) verder kan worden ingebed.		1,2,3,4,
3. Hoogwaardige infrastructuur. Continueren sloop- en bouwprogramma. Realisatie twee brighthouses voor huisvesting van nieuwe en startende bedrijven; uitbreiding Noord. Rol Provincie: *financier, partner*	Deels gerealiseerd. De bouw van de twee Bright Houses is in 2018 gerealiseerd. Deze zijn begin 2019 opgeleverd. Daarnaast is ook de nieuwbouw voor Ioniqa (geen beoogd resultaat, wel een behaald resultaat) (high-tech chemisch bedrijf dat op maat Magnetic Smart materials en scheidingsprocessen ontwikkelt) eind 2018 opgeleverd. Voor Lonza is een tweede modulaire cleanroom in aanbouw. Uitbreiding Noord is nog niet gerealiseerd. Realisatie wordt in 2019 voorzien.		1,3,2

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
4. Onderwijs op de campus. Versterking onderwijsaanbod op de campus: WO via vervolgaanpak Sciences programma, HBO en MBO via Chemelot Innovation and Learning labs (CHILL) en Applied Sciences. Rol Provincie: *financier, subsidiënt*	Deels gerealiseerd. CHILL is een Center of Expertise van Hogeschool Zuyd. CHILL is een belangrijke speler in de context van de campusontwikkeling alsmede de bredere ontwikkelingen inzake de positie en verduurzaming van MBO en HBO centra. CHILL heeft, als gevolg van een lagere nationale bijdrage, een alternatieve business case opgesteld. Hierbij is enerzijds het ambitieniveau naar beneden bijgesteld (kostenbesparing) en is anderzijds gekeken naar alternatieve inkomsten (onder andere hogere bijdragen van de andere partners). Als uitwerking van de verplaatsing van het onderwijs en de bijdrage in de nieuwe onderwijsleeromgeving, zoals opgenomen in de Programmabegroting 2018, is overleg gevoerd met de Chemelot Campus en Hogeschool Zuyd. Hierbij is gesproken over de vorm en inhoud waarin de opleiding Applied Sciences (waarvan thans het 3e en 4e leerjaar al op Chemelot Campus plaatsvindt) steviger gekoppeld kan worden aan de campus. Het gaat dan met name om de relatie met (lab)onderzoek. CHILL en Applied Sciences worden daarbij in samenhang bezien en in dat kader zijn door Provinciale Staten in de Programmabegroting 2018 financiële middelen voor de periode 2018-2022 begroot (programmabegroting paragraaf 1.3.2). Besluitvorming hierover voorzien wij voor het eerste kwartaal 2019. Het Sciences programma omvat een aantal universitaire opleidingen aan de UM: de driejarige bachelor met een brede natuurwetenschappelijke basis (Maastricht Science College) en twee masters (systeembiologie; biobased materials). In 2019 wordt op basis van een evaluatie een voorstel voorgelegd voor een financiële bijdrage (maximaal € 5.000.000) voor de tweede tranche (periode 2019-2022).		4,2
5. Duurzaamheidsontwikkeling Chemelot. Brightlands Chemelot Campus (BCC) en Industriepark ontwikkelen en starten	Gerealiseerd. Wat betreft kennisontwikkeling rondom verduurzaming is het Brightlands Sustainable		2,1

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
een samenhangende aanpak gericht op duurzame ontwikkeling van het Industriepark, het ontwikkelen van de passende innovaties op de BCC en een daarbij aansluitende human capital agenda. Rol Provincie: *subsidiënt*	Technology Center - genaamd Bright Site- opgericht, waarin TNO, Sitech, Universiteit Maastricht samen in investeren (zie Statenvoorstel BSTC, 14-02-2019 conform besloten in PS). De expertise van de Chemelot Campus wordt hier ook actief ingezet om ook de internationale samenwerking (trilaterale strategie op chemie en materialengebied) verder uit te bouwen. Momenteel loopt de kwartiermakersfase. De kwartiermakersfase levert een businessplan op voor Bright Site, op basis waarvan betrokken partijen besluiten tot definitieve oprichting en waarmee ze de beoogde meerjarige samenwerking tot uitvoering kunnen brengen. Het resultaat van de kwartiermakerfase is daarmee de ondertekening van de SOK en daarmee de start van Bright Site.		

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018*	Streef waarde	Jaar
1, 2, 3	Aantal kenniswerkers werkzaam op de Brightlands Chemelot Campus.	1888	1938	2970	2023
1, 2, 3	Totaal aantal bedrijven op de campus: ▪ Multinationals ▪ MKB/startup's	 8 26	 8 28	60	2023
1, 4	Aantal kennis- en onderwijsinstellingen.	6	7	5	2023
4	Aantal studenten.	635	755	1000	2023

* Peildatum 1 juli 2018. In Q2 2019 ontvangen wij van de campus de cijfers over geheel 2018 met als peildatum 1 januari 2019.

Toelichting prestatie-indicatoren
Voortgangsbewaking op de prestatie-indicatoren vindt sinds 2013 naast de P&C-cyclus tweemaal per jaar plaats via de voortgangsrapportages in het kader van de Regeling Grote Projecten.

Product	1.2.2. Life Sciences / Brightlands Maastricht Health Campus
Programmalijn	1.2. Innovatiekracht
Portefeuillehouder	Van den Akker

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Kennisinfrastructuur Met betrekking tot de kennisinfrastructuur op het gebied van	Het project LINK is eind 2017 geëvalueerd na een periode van 3 jaar. Deze evaluatie alsmede een verzoek voor de financiering van de tweede		2,4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
elektronen microscopie en regeneratieve geneeskunde, binnen het programma Limburg Investeert in haar Kenniseconomie (LINK), wordt eind 2017 een besluit voorgelegd over de verdere voortgang van de financiering. Zoals beschreven in de context zal de BL-MHC B.V. zich erop richten deze en de overige kennisinfrastructuren tot economische ontwikkelingen (werkgelegenheid + bedrijven) te brengen. Rol Provincie: *financier, subsidiënt*	tranche is ingediend ter accordering door GS en PS. Op basis van de goede evaluatieresultaten is PS in september 2018 akkoord gegaan met de financiering van de tweede tranche en heeft een bedrag van € 11,25 mln. beschikbaar gesteld. Inzake het project BReIN heeft PS € 1 mln. als eerste tranche beschikbaar gesteld PS 15-2-2019).		
2. Meer bedrijvigheid en open innovatie. Vanuit de BL-MHC B.V. wordt fors ingezet op campus-gerelateerde valorisatie activiteiten om de gestelde maatschappelijke doelen te behalen, waarbij *community building* met kennisinstellingen en MKB-bedrijven een belangrijke voedingsbodem vormt. Ook in relatie tot en in samenwerking met alle Brightlandscampussen en internationale relevante partners. Zo wordt op het gebied van regeneratieve geneeskunde samengewerkt met een aantal andere (nationale en regionale) overheden, universiteiten, bedrijven en gezondheidsfondsen aan de totstandkoming van het initiatief RegMed XB. Het gaat daarbij om een grootschalig Vlaams-Nederlands onderzoeks- en valorisatieprogramma met een duur van 10 jaar. Rol Provincie: *partner (aandeelhouder voor 1/3 in de BL-MHC B.V.), financier, procesmanager*	Sinds 2016 hebben de aandeelhouders een nieuwe strategische koers bepaald voor de BL MHC BV. Daarna is een nieuwe CEO aangetreden en hebben Universiteit Maastricht (UM) en academisch ziekenhuis Maastricht (azM) valorisatie-bevoegdheden aan de BL MHC BV overgedragen. Naar aanleiding van bovenstaande ontwikkelingen heeft PS in september 2017 besloten om € 5 mln. risicokapitaal vrij te maken om spin off bedrijven te ondersteunen, waarvan ca € 1,25 mln. is ingezet in 2018 / begin 2019. Inzake Regmed XB is in november 2018 een letter of commitment ondertekend door de stakeholders/financiers, waaronder de Provincie, die tevens samen het programmamanagement en activiteiten als projectscouting en business development voor 5 jaar gefinancierd hebben.		1,2,3,4
3. Hoogwaardige infrastructuur. In het kader van de gebiedsontwikkeling wordt door UM, azM, de gemeente Maastricht, MECC en de BL-MHC BV samengewerkt om gezamenlijk te komen tot de fysieke dimensie campusontwikkeling, die mogelijk een beroep doen op de Provincie als medefinancier en mogelijk subsidiënt. Rol Provincie: *financier, subsidiënt*	De voorbereiding op de verbouwing van het MECC is gaande. De gemeente verwacht dat de start van de verbouwing in juni 2019 zal plaatsvinden. Mosae Vita treft nu (januari 2019) de voorbereidingen op de aanbesteding van de bouw. Daarna is de ontwikkeling van de openbare ruimte (parkachtige omgeving) aan de orde. Voor al deze initiatieven is de planvorming nagenoeg afgerond in 2018 en is de uitvoering aan de orde.		2,4

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1, 2	Aantal nieuwe arbeidsplaatsen[2].	2016: 1050	2018: 1386	1100	2023
2, 3	Aantal nieuwe bedrijven.	2016: 29	2018: 114	40	2023

Toelichting prestatie-indicatoren
De reeds gehaalde doelstellingen zullen we blijven monitoren

Product	1.2.3. Landbouw en Agrofood / Brightlands Greenport Venlo
Programmalijn	1.2. Innovatiekracht
Portefeuillehouder	Van den Akker

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
Kennislandschap 1. Voor de Brightlands Campus Greenport Venlo zal onder leiding van de CEO van de Campus een investerings- en acquisitiestrategie voor de Brightlands Campus Greenport Venlo worden opgesteld. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt, financier, partner*	Gerealiseerd. De investerings- en acquisitiestrategie is onderdeel van het Businessplan van de campus. Dit Businessplan is in concept opgesteld en wordt in 2019 door de Algemene Vergadering van Aandeelhouders vastgesteld.		2
2. Voor de Brightlands Campus Greenport Venlo zullen onder leiding van de CEO van de Campus road maps voor de thema's voeding en gezondheid, future farming en biobased worden opgesteld. Rol Provincie: *toetser, procesmanager, partner*	Gerealiseerd. De Campus road maps zijn vormgegeven in het concept Businessplan van de campus. Dit plan wordt in 2019 door de Algemene Vergadering van Aandeelhouders vastgesteld		2
3. Binnen de campus zullen R&D-faciliteiten t.b.v. open innovatie binnen de thema's van de campus worden gerealiseerd. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt, financier, partner*	Gerealiseerd. ▪ De opleidings- en kennisinstellingen Universiteit Maastricht (UM), HAS Hogeschool (HAS), Fontys, en Citaverde vestigden zich op de campus. ▪ BCGV telde eind 2018 tien onderzoeksfaciliteiten, er zijn al groeiende kennisdragers zoals Brightlabs en Universiteit Maastricht met elk ongeveer 25 onderzoekers. ▪ Rondom Food is UM gestart met vier onderzoekslijnen in twee onderzoekscentra		4

[2] Zoals toegelicht in de 1e Afwijkingenrapportage 2017 wordt dit uitgedrukt in aantallen en niet in fte's.

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	die de universiteit in 2018 vestigde op de campus: Food Claims Centre (FCC) en Healthy Eating & Food Innovation (HEFI). ▪ Negen publiek-private samenwerkingsverbanden (PPS'en) tussen UM en bedrijfsleven, gericht op innovatie zijn gestart. ▪ Zeven bedrijven hebben in samenwerking met de campus voor vijf jaar de vestiging van de fulltime academische leerstoel Jeugd en Gezonde Voeding bij de UM gefinancierd.		
Werklandschap 4. Meer bedrijvigheid en groei werkgelegenheid. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager*	Gerealiseerd. In 2018 is er 21 hectare grond uitgegeven en is het aantal arbeidsplaatsen met circa 600 gestegen, wat het totaal op 4.500 brengt.		3
Economic Development Board 5. Een regionale economische agenda met focus op innovatie en structuurversterking. Rol Provincie: *ondersteuner, partner*	Gerealiseerd. Er is nu een regionale economische agenda. In 2017 heeft de Provincie het voortouw genomen met betrekking tot het oprichten en vormgeven van de EDB. Gaandeweg 2018 is deze rol overgedragen aan de regio, die nu in de lead is voor de nadere ontwikkeling en instandhouding van het instrument.		4
Limburgse Land- en Tuinbouw Loont 2 6. Benutting van de subsidiemogelijkheden uit het Programma Limburg Agrofood en POP3 (onderdelen kennisoverdracht en innovatie). Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt, financier*	Gerealiseerd. ▪ De Innovatiestimulering Plattelands-ontwikkelingsprogramma 2014-2020 (POP3 is opengesteld voor §1"Trainingen, workshops, ondernemerscoaching en demonstraties", §7 "Samenwerking voor innovatie" en §8 "Samenwerking voor innovatie (Europees Partnerschap). In totaal zijn 13 projecten ondersteund. ▪ Via het Programma Limburg Agrofood, dat bij het LIOF is ondergebracht, zijn er in 2018 in totaal 44 projecten ondersteund.		1
7. Ondersteuning van agrarisch ondernemers bij herijking bedrijfsstrategie. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt, partner*	Gerealiseerd. ▪ Via de inzet van Ondernemers Klankbord Limburg (OKBL) (76 ondernemers) en door het LIOF uitgevoerde masterclasses Korte Ketens (10 ondernemers) en Young Potentials (25 ondernemers), zijn in totaal 111 ondernemers ondersteund.		1
8. Digitale omgeving als thuisbasis voor agrofood community. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt, partner*	Gerealiseerd. ▪ Voor ondersteuning van de AgroFoodcommunity is de website Kiempunt-Limburg gelanceerd.		1

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Investerings- en acquisitiestrategie voor de Brightlands Campus Greenport Venlo.	0	operationeel	operationeel	2019
2	Door de Brightlands Campus Greenport Venlo zullen op de thema's "Voeding en gezondheid", "Future Farming" en "Biobased" roadmaps worden ontwikkeld.	0	3	3	2019
3	Aantal nieuwe R&D-faciliteiten t.b.v. open innovatie.	3	9	8	2019
4	Toename aantal bedrijven op de campus.	17	19	25	2019
4	Werkgelegenheid Campus (in arbeidsplaatsen).	300	600	450	2019
6	Aantal benutte subsidiemogelijkheden "Limburg Agrofood' en POP3 (kennisoverdracht en innovatie).	12	69	75	2019
7	Ondersteuning van agrarisch ondernemers bij herijking bedrijfsstrategie.	20	131	200	2019
8	Digitale omgeving als thuisbasis voor agrofood community.	0	1	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
4. De werkgelegenheid op de Brightlands Campus Greenport Venlo heeft de verwachtingen overtroffen en zich positiever ontwikkeld dan verwacht, waardoor de gestelde streefwaarde al is behaald. Naar aanleiding hiervan zal de streefwaarde 2019 naar boven toe worden bijgesteld.

Product	1.2.4. Services & Brightlands Smart Services Campus
Programmalijn	1.2. Innovatiekracht
Portefeuillehouder	Van den Akker

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Kennisinfrastructuur 1) De Businesscase Techruption wordt in 2017 opgesteld en vastgesteld door de aandeelhouders van CMD B.V. Uitvoering van het programma start in 2018. Het programma Techruption staat in de belangstelling bij veel bedrijven en start-ups. 2) De samenwerking met het Centraal Bureau voor de Statistiek en de Campus krijgt in 2017 vorm. In het bijzonder door de intensieve samenwerking met het Center for Big	Gerealiseerd. 1) In 2018 is het programma Brightlands Techruption van start gegaan. Brightlands Techruption is een voor de campus belangrijk inhoudelijk programma over blockchain, climate change en kunstmatige intelligentie. Ruim tien corporates en een aantal Start-ups en MKB'ers nemen aan het programma deel. De inhoudelijke kennis voor het programma wordt geleverd door Universiteit Maastricht, Zuyd Hogeschool en Open Universiteit en TNO (met name voor blockchain). In Businessplan 2.0 van CMD BV is de structurele inbedding van Brightlands		1,2,3,4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
Data Statistics en CMD B.V. Het onderzoek naar het generen van nieuwe verdienmodellen voor CMD B.V. op basis van big data is één van de pijlers. 3) Het programma Limburg Meet (Lime) is van start gegaan op 1 januari 2017. Het programma heeft een duidelijke aanhaking met de Brightlands Smart Services Campus; o.a. door het deelproject: flagship Healthtrain (het generen van big data), waarbij intensieve samenwerking met BISS aan de orde is. 4) BISS is het onderzoeksinstituut op de Smart Services Campus. Er vindt onderzoek plaats naar onder andere kunstmatige intelligentie, privacy en studenten volgen er onderwijs en/of promotietrajecten. Rol Provincie: *subsidiënt, aandeelhouder*	Techruption meegenomen. 2) De ontwikkeling van het CBS Brightlands Data Center en het Center voor Big Data Statistics dragen bij aan de versterking van de infrastructuur van het Smart Services ecosysteem. 3) Lime heeft de eerste projecten afgerond. In 2018 heeft men de voorgenomen draai richting “meten in de zorg in relatie tot (big) data en (new) business” succesvol gemaakt. Het programma is daarmee succesvol geïntegreerd in de doelstelling van de Brightlands Smart Services Campus al is er altijd nog (meer) ruimte voor een verdere verbetering. In 2018 is de Raad van Advies compleet gemaakt. Die kan nu aan de slag om Lime nog beter van strategisch inhoudelijk advies te voorzien en verbindingen te leggen met netwerken die voorheen nog buiten beeld waren. Dit biedt kansen. Qua financiën zijn er geen bijzonderheden te melden. 2019 moet nadrukkelijk een jaar van oogsten worden. In dit jaar zal ook de tussentijdse evaluatie worden voorbereid op basis waarvan Provinciale Staten kunnen besluiten een tweede tranche voor dit project te financieren. 4) Het Kennis-As-instituut BISS heeft afgelopen jaar de beëindiging van de Samenwerkings-overeenkomst tussen de partners (Open Universiteit, Universiteit Maastricht en Zuyd) en de doorstart in drie nieuwe initiatieven aangekondigd. Eind 2018 hebben wij de plannen van de drie BISS-partners voor het vervolg op BISS ontvangen. Wij zullen deze plannen op korte termijn beoordelen. 2019 zien wij daarbij nadrukkelijk als een transitiejaar.		
2. Meer bedrijvigheid en open innovatie Het programma Techruption biedt vele mogelijkheden en kansen voor bedrijven en start-ups. Op de Campus is dit al goed zichtbaar. In de Business case Techruption wordt dit verder uitgewerkt. Door het organiseren van events door CMD B.V. in het kader van het programma Techruption speciaal voor studenten van de diverse onderwijsinstellingen en voor de bewoners van de Campus ontstaat een	Deels gerealiseerd. Het jaarplan 2018 is goedgekeurd door aandeelhouders. In Businessplan 2.0 van CMD BV zijn, op basis van de ervaringen tot heden, de uitgangspunten en acties beschreven om te komen tot een verdere versnelling van de ontwikkeling van de Brightlands Smart Services Campus. In 2018 zijn meer dan 700 events op de campus georganiseerd, waarvan ca. 300 eigen events. Zowel bij CBS als bij Lime hebben een tien-tal events plaatsgevonden. In totaal bezochten ruim 26.000 mensen de campus.		1,3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
dynamiek die van belang is voor de Campus en voor het onderwijs. Door de samenwerking met CBS en CMD B.V. ontstaat in het eco-systeem extra bedrijvigheid, doordat CBS events (lezingen, presentaties, hackathons) gaat organiseren voor studenten en voor de bewoners van de Campus. Het programma Lime beoogt een extra dynamiek te brengen binnen het eco-systeem op de Campus door middel van het organiseren van events. Hierdoor zijn meer studenten op de Campus aanwezig en kunnen bewoners van de Campus kennis maken met studenten en omgekeerd. Rol Provincie: *subsidiënt, aandeelhouder*			
3. Infrastructuur De Provincie ziet als aandeelhouder CHV B.V. toe op het verhuurbeleid van het GKII gebouw. Rol Provincie: *financier, aandeelhouder*	Gerealiseerd. De vierde verdieping is ingericht voor de deelnemers aan het programma Brightlands Techruption. Bijkomend effect is dat op de community vloer meer ruimte is ontstaan voor start-ups en MKB'ers. Verder is een makelaar ingehuurd voor de verhuur van het gebouw.		2

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1, 2, 3	Nieuwe werkgelegenheid bij campusdeelnemers.	300	435	2.000 à 2.500	2025
1, 2, 3	Aantal studenten speciaal voor smart services.	364	1.011	1.600	2025
1, 2, 3	Contractonderzoek en contractonderwijs.	€ 640.000	€ 1.777.000	Minimaal € 10 mln.	2025
1, 2, 3	Aantal acquisities.	33	66	100	2025

Toelichting prestatie-indicatoren
De prestatie-indicatoren zijn gebaseerd op de gegevens uit de 6e voortgangsrapportage van de Smart Services Campus Heerlen, met als peildatum 1 juli 2018.

Product	1.2.5. Logistiek
Programmalijn	1.2. Innovatiekracht
Portefeuillehouder	Van den Akker

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Het versterken van kennis en innovatiekracht in de sector Logistiek samen met stakeholders door het stimuleren van projecten via een programmatische aanpak. Rol Provincie: *partner, subsidiënt*	Deels gerealiseerd. De Universiteit Maastricht (UM) is gestart met de voorbereiding van een internationaal kenniscentrum op het gebied van logistiek (Brightlands Institute for supply chain innovation). Het centrum zal complementair zijn aan de bestaande kennisinfrastructuur in Venlo (waaronder het Kennis Distributie Centrum Venlo). Besluitvorming zal plaatsvinden in de eerste helft van 2019.		1,4
2. Het stimuleren van euregionale innovatieprojecten, waarbij het Limburgse MKB en kennisinstellingen vertegenwoordigd zullen zijn. Rol Provincie: *partner, subsidiënt*	Gerealiseerd. Er zijn 6 euregionale projecten op het gebied van logistiek in uitvoering. De projecten richten zich op informatie-uitwisseling, marketing & branding, arbeidsmarkt, elektrisch vrachtvervoer, synchromodaal transport en een logistieke opleiding. Bij de projecten zijn diverse bedrijven en onderwijsinstellingen betrokken.		1,3,4
3. Samen met de mainports en stakeholders versterken van logistieke ketens binnen Limburg. Rol Provincie: *partner*	Gerealiseerd. Er lopen drie samenwerkingsprojecten met het Havenbedrijf Rotterdam, gericht op branding van de logistieke hotspot Venlo en op slim en efficiënt transport van goederen vanuit Rotterdam naar Venlo. De samenwerking met havenbedrijf Antwerpen wordt in 2019 verder uitgewerkt. .		1,4
4. Samen met stakeholders verbinden van MKB in de logistiek met de Limburgse campussen. Rol Provincie: *partner*	Deels gerealiseerd. Er zijn twee projecten in voorbereiding genomen rondom de Brightlands Campus Greenport Venlo waarin MKB-bedrijven participeren. Het betreft projecten voor een synchromodaal netwerk en digitalisering van douane- en inspectiediensten. De projecten zullen na afronding van de financiering in 2019 van start gaan.		1,2,3

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Uitvoering Programmatische aanpak Logistiek.	0	1	1	2018
2	Euregionale innovatieprojecten.	2	6	3	2018
3	Samenwerkingsovereenkomst Mainports.	1	1	2	2018

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
4	Ondernemers gedreven provinciebrede thematische benadering (b.v. E-commerce) van de logistiek.	1	2	2	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
Ad 1. De programmatische aanpak heeft geleid tot het project van de UM en innovatie binnen het MKB (zie 2 en 4). Ad 2. Er zijn in 2018 vier projecten via het Interreg-programma Nederland-Vlaanderen geaccordeerd. Ad 3. Het betreft de samenwerkingsovereenkomst met havenbedrijf Rotterdam. Ad 4. Het betreft 2 projecten rond de Brightlands Greenport Venlo.

Product	1.2.6. Maakindustrie
Programmalijn	1.2. Innovatiekracht
Portefeuillehouder	Van den Akker

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Het versterken van de (internationale) concurrentiekracht van het Limburgse MKB door middel van integrale programma's en projecten zoals LimburgMakers, Crossroads en DigiPro. Rol Provincie: *subsidiënt, partner*	Gerealiseerd. Het programma LimburgMakers heeft in 2018 een twintigtal workshops georganiseerd ten behoeve van business development en community building. In de tweede helft van 2018 is het accent verschoven naar bijeenkomsten met meer focus en individuele vervolgtrajecten. In het jaar 2018 zijn in het programma tien adviesvouchers en 22 innovatieprojecten goedgekeurd. In 2018 is voorts de uitvoering van de Interreg projecten Crossroads 2, DigiPro en Fokus en enkele nieuwe initiatieven begeleid.		1,3,4
2. Het verbinden van de Limburgse maakindustrie met de Brightlands campussen via het opzetten van netwerkbijeenkomsten en workshops gericht op community building en (euregionale) samenwerkingsprojecten. Rol Provincie: *subsidiënt, partner*	Gerealiseerd. In 2018 heeft LimburgMakers samen met de Brightlands campussen diverse workshops, gericht op samenwerking, georganiseerd. Ook met Rheinische-Westfalische Technische Hochschule (RWTH)/ForschungsInstitute für Rationalisierung (RIF) zijn in de tweede helft van 2018 enkele bijeenkomsten opgezet om de kennis van deze campus in te zetten voor Limburgse bedrijven. Verder is via de Interreg en OP-Zuid projecten de verbinding tussen de campussen en MKB bedrijven in de maakindustrie versterkt.		1,2,3,4

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1, 2	Aantal integrale projecten t.b.v. innovatie in de maakindustrie.	4	5	6	2018
1, 2	Aantal deelnemende MKB.	100	111	125	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
Het programma LimburgMakers 2017-2019 is een vervolg op het programma LimburgMakers 2013-2016. Verder kan de maakindustrie een beroep doen op regelingen als het LBDF en MIT. Ook lopen er ten behoeve van de stimulering in de maakindustrie enkele Interreg projecten (o.a. CrossRoads 2). Onder het aantal deelnemende bedrijven zijn enkel de bedrijven meegenomen, die een subsidie hebben ontvangen. Daarnaast hebben bedrijven evenwel ook deelgenomen aan andere onderdelen van de programma's en projecten zoals events en workshops, die worden georganiseerd ten behoeve van bewustwording, community building en netwerkvorming.

Product	1.2.7. Toerisme & Recreatie
Programmalijn	1.2. Innovatiekracht
Portefeuillehouder	Geurts

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Uitvoering van het Actieplan 'Waterrecreatie Midden- en Noord Limburg' middels een projectenportfolio binnen de vier programmalijnen: nieuwe doelgroepen en verbreding, bereikbare oevers en attracties, integratie 'droge' recreatie, en behapbare en betaalbare regels. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt*	Gerealiseerd. ▪ het programma wordt onder regie van de provincie uitgevoerd; ▪ in 2018 hebben wij 21 projecten, verdeeld over de vier programmalijnen gesubsidieerd (multiplier van vier); ▪ jaarlijkse conferentie Actieplan Waterrecreatie Midden- en Noord-Limburg, 29 november 2018.		1
2. Uitvoering actieplan 'Versterken ondernemerschap toeristisch-recreatieve sector' in samenwerking met regionale overheden, kennisinstellingen en bedrijfsleven. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt*	Gerealiseerd. Het actieplan wordt onder regie van de Provincie uitgevoerd. *Actielijn 1 maken van keuzes en plannen ondersteunen* ▪ de subsidieregeling "investeren in de toekomst door toeristische ondernemers" kent veel belangstelling. In 2018 zijn meer dan 100 subsidies verstrekt; *Actielijn 2 kennisverbreding bevorderen* ▪ we hebben twee subsidies verleend om de mogelijkheden van een kenniscommunity te onderzoeken in resp. Midden-Limburg (Limburg Leisure Academy) en Zuid-Limburg (Leisure lab Limburg);		1

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	▪ Er is een kenniscommunity gestart van 60 bedrijven binnen het foodlab Limburg; ▪ haalbaarheidsonderzoek studenten HS Zuyd digitaal kennisplatform; *Actielijn 3 ontwikkeling van nieuwe PMPC's stimuleren* ▪ ter versterking van de kwaliteit van het toeristisch aanbod toeristische ondernemers hebben we in 2018 zes subsidies verstrekt tbv het opstellen van een businesscase en 2 subsidies voor het realiseren van een Product Markt Partner Combinatie (PMPC); *Actielijn 4 gastvrijheid personeel versterken* ▪ de mogelijkheden voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt worden onderzocht middels het concept Leisureschool; ▪ FoodLab Limburg is gestart (CIV aanvraag), samenwerking met de horeca en gastvrijheidssector met het onderwijs om de sector toekomstbestendig te maken.		
3. Samen met de partners invulling geven aan vermarkting van één Limburg. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt*	Gerealiseerd ▪ 30 oktober 2018 is door GS de toeristische vermarktingstrategie één Limburg vastgesteld; ▪ samen met de VVV's zullen wij in co-creatie de vermarkting van toeristisch Limburg als 'één Limburg' (werktitel) op ons nemen en uitvoering geven aan het uitvoeringsplan 2018-2019. Het uitvoeringsplan zal in februari 2019 definitief worden opgeleverd; ▪ ondersteuning van diverse initiatieven zoals de verlengde samenwerking Liberation Route Europe (positionering Limburg voor herinneringstoerisme), beleefweek, Truuk noa Heem, stedenband Valkenburg met Janghou, evenementen gericht op de cross-overs met sport en cultuur en waar Limburg als één geheel wordt vermarkt (bv Europees Schutterstreffen, Big Escape, Ladies Tour); ▪ samenwerking met het Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen (NBTC) gericht op versterking inkomend toerisme specifiek gericht op de Dutch food en cuisine lijn – persreis Noord en Midden-Limburg, Asperges.		1,4
4. Samen met andere stakeholders stimuleren van hefboomprojecten om	Gerealiseerd. ▪ versterking van de kracht van de stad, als		1

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
de toeristische sector duurzaam te versterken volgens de selectiecriteria zoals in het investeringsprogramma zijn aangegeven. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt*	impuls voor het toerisme (vergroten toeristische en recreatieve beleving) door ondersteuning van binnenstedelijke ontwikkelingstrajecten (zie ook product 2.4.1) ▪ versterking toeristische structuur en profiel (onderscheidend vermogen) door ondersteuning van cross-over projecten tussen cultuur, natuur, mobiliteit en sport, *zoals Via Belgica, streetart, renovatie openluchtzwembaden (subsidieregeling), slot Schaesberg, Bron van Europa.*		
5. Versterken toeristische infrastructuur (wandel-, fiets-, men/ruiter-routes) met focus op kennisontwikkeling, arrangementen nieuwe verdienmodellen. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt*	Gerealiseerd. ▪ We hebben verschillende toeristische infrastructuurprojecten ondersteund ten behoeve van het versterken van de beleving en het beleefbaar maken van de route *(*Grenslandroute, Beekdaelenroute, belevingsroute fietsen langs de Maas); ▪ aanvullende toeristische bewegwijzering Internationale Maasfietsroute (tbv euro-velo goedkeuring), moutainbike routes Zuid Limburg, kop van Noord Limburg); ▪ ondersteuning landelijke stichtingen tbv onderhoud en doorontwikkeling lange afstand wandel- en fietsroutes; ▪ haalbaarheidsonderzoek tbv Knopen Lopen (nieuwe bewegwijzering wandelnet) Zuid-Limburg.		1,4
6. Basis op orde (kennis, uitvoering 5 puntenplan met Belgisch Limburg, lobby agenda, benutting Europese fondsen). Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt, partner*	Gerealiseerd. ▪ Gezamenlijk met Belgisch Limburg is een marketingactie opgepakt. Deze was gericht op de Duitse markt dmv brochure als bijlage bij de Aachener Zeitung en Rheinische Post (450.000 lezers) ▪ Limburgse partners hebben gebruik gemaakt van het Euregio Maas-Rijn (EMR) programma; ▪ bewonersonderzoek toeristische druk Zuid - Limburg in uitvoering. Afronding vindt in februari 2019 plaats; ▪ Toekomstscenario's Limburg 2030 in uitvoering. Afronding vindt in februari 2019 plaats; ▪ maandelijkse videoreeks: Gastvrij Limburg in de kijker.		1,4
7. Uitvoering van het plan van aanpak vitaliteit verblijfsrecreatie in de vorm van	Gerealiseerd. Het plan van aanpak is uitgevoerd onder regie		

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
een pilotjaar in samenwerking met regionale overheden en bedrijfsleven. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt*	van de Provincie door het aanstellen van een vitaliteitsmanager. ▪ in totaal zijn tien pilots uitgevoerd die een weerspiegeling vormen van de vitaliteitsproblematiek, vanuit het principe 'Learning by doing', is gewerkt naar een maatwerkaanpak per park. Eindrapportage Vitalisering verblijfsrecreatie Limburg is als informerend stuk op 30 oktober 2018 naar Provinciale Staten gestuurd; ▪ ondersteuning regio Noord Limburg met follow-up aanpak vitalisering 30 recreatieparken 2018-2020; ▪ inspiratiereis met regionale stakeholders naar Provincie Overijssel, t.b.v. aanpak vitalisering vakantieparken.		
8. Stimuleren kansrijke initiatieven voor streekgebonden producten. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt*	Gerealiseerd. ▪ verlengde samenwerking met Saison Cuilinaire ter promotie van streekproducten in het oogstseizoen (sept t/m dec); ▪ onderzoeken studenten HsZuyd over het gebruik van streekproducten/lokaal voedsel in de horeca en het effect van true pricing op inkoop van lokaal voedsel in bedrijfscatering.		1

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Aantal initiatieven van ondernemers, verenigingen en gemeenten binnen Actieplan 'Waterrecreatie Midden- en Noord-Limburg'.	10*	40	30	2019
2	Aantal initiatieven van ondernemers die bewuste en strategische keuzes hebben gemaakt voor de toekomst.	-	120	100	2019
2	Aantal initiatieven van ondernemers die met samenwerkingspartners businesscases voor nieuwe PMPC's hebben opgesteld.	-	6	10	2019
2	Aantal initiatieven van ondernemers die nieuwe PMPC's hebben gerealiseerd.	-	2	8	2019
2	Kennisbevordering- Inspiratiesessies, kenniscafés, excursies, cursussen etc.	-	4	10	2019
2	Vastgesteld plan van aanpak onderwijs-arbeidsmarkt.	-	1	1	2018
3	Nieuwe toeristische vermarkting strategie.	*	1	*1	2019
3	Aantal gestimuleerde bovenregionale evenementen die het merk Limburg versterken.	6	5	10	2019

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
4	Aantal geselecteerde hefboomprojecten waarover definitieve besluitvorming heeft plaatsgehad.	2	4	5-8	2019
5	Aantal nieuwe concepten ontwikkeld in het kader van toeristische infrastructuur.	4	5	5-8	2019
7	Aantal uitgevoerde pilots waarbij per park een plan van aanpak wordt gemaakt hoe het park gevitaliseerd kan worden.	-	10	6	2018
8	Aantal ondersteunende robuuste regionale initiatieven op het gebied van streekgebonden producten.	2	1	5-8	2019

* Kwartiermaker aangesteld opstellen business case en governance structuur gereed eind 2017.

Toelichting prestatie-indicatoren

Ad. 1 Actieplan Waterrecreatie Midden en Noord Limburg (GS 19 april 2016).
Ad. 2 Versterken ondernemerschap toeristisch-recreatieve sector (GS 7 maart 2017). Nadere subsidieregels Stimuleren investeren in de toekomst door toeristische ondernemers (GS 27 juni 2017) en Nadere subsidieregels Versterken kwaliteit toeristisch aanbod (GS 27 juni 2017).
In het kader van verlaging van de subsidiedeelplafonds van de Nadere subsidieregels Versterken kwaliteit toeristisch aanbod en verhoging van het subsidieplafond van de Nadere subsidieregels Stimuleren investeren in de toekomst door toeristische ondernemers worden de streefwaarden aangepast (GS 27-11-2018), namelijk:

- Aantal initiatieven van ondernemers die bewuste en strategische keuzes hebben gemaakt voor de toekomst van 100 naar 150,
- Aantal initiatieven van ondernemers die met samenwerkingspartners businesscases voor nieuwe PMPC's hebben opgesteld van 10 naar 8,
- Aantal initiatieven van ondernemers die nieuwe PMPC's hebben gerealiseerd van 8 naar 6

Deze wijziging wordt in de 1e Afwijkingenrapportage 2019 verwerkt.
Ad. 7 Plan van aanpak vitalisering verblijfsrecreatie in Limburg (GS 10 januari 2017).

.

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

Begrotingsprogramma 1.2 Innovatiekracht	Begroting 2018 Primitief	Wijzigingen	Ná wijziging	Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
Lasten						
Reguliere middelen						
1.2.1. Chemie en Materialen Brightlands Chemelot Campus	2.342	3	2.345	**2.337**	8	V
1.2.2. Life Sciences Brightlands Maastricht Health Campus	0	3.875	3.875	**503**	3.372	V
1.2.3. Landbouw Agrofood Greenport Venlo	8.456	7.280	15.736	**14.211**	1.524	V
1.2.4. Services & Smart Services Campus	4.442	-954	3.488	**3.488**	0	-
1.2.5. Logistiek	600	0	600	**0**	600	V
1.2.6. Maakindustrie	300	2.379	2.679	**2.679**	0	-
1.2.7. Toerisme en recreatie	3.375	2.419	5.794	**4.371**	1.423	V
	19.515	15.002	34.516	**27.589**	6.927	V
Personele lasten	2.469	30	2.499	**2.138**	360	
Kapitaallasten	394	-328	66	**12.104**	-12.038	
Totaal lasten	22.378	14.703	37.081	41.832	-4.751	N
Baten						
Reguliere middelen						
1.2.1. Chemie en Materialen Brightlands Chemelot Campus	68	0	68	**70**	-2	V
1.2.2. Life Sciences Brightlands Maastricht Health Campus	0	168	168	**0**	168	N
1.2.3. Landbouw Agrofood Greenport Venlo	0	1.254	1.254	**1.219**	35	N
1.2.7. Toerisme en recreatie	0	53	53	**155**	-102	V
Totaal baten	68	1.474	1.542	1.444	99	N
Totaal saldo van baten en lasten	**-22.310**	**-13.229**	**-35.539**	**-40.388**	**4.849**	**N**
Mutatie reserves						
Toevoeging reserves						
Risicoreserve financieel instrumentarium SiS	9.145	4.721	13.866	**13.866**	0	
Totaal toevoegingen	9.145	4.721	13.866	**13.866**	0	
Onttrekking reserves						
Reserve Campusorganisatie Chemelot	1.500	0	1.500	**1.500**	0	
Immunisatiereserve	18.624	11.230	29.854	**23.751**	6.103	
Reserve DU Verkeer en vervoer	0	46	46	**46**	0	
Reserve Transitiefonds	0	140	140	**140**	0	
Reserve aandelentransactie LIOF	0	994	994	**994**	0	
Risicoreserve financieel instrumentarium SiS	0	0	0	**13.356**	-13.356	
Totaal onttrekkingen	20.124	12.410	32.534	**39.787**	-7.253	
Saldo mutatie reserves	**10.979**	**7.689**	**18.668**	**25.921**	**-7.253**	
Resultaat	**-11.331**	**-5.539**	**-16.870**	**-14.467**	**-2.404**	**V**

Toelichting verschil begroting/ realisatie

Van begrotingsprogramma 1.2. Innovatiekracht resteert een voordelig resultaat van € 2,40 mln. De gerealiseerde reguliere middelen zijn per saldo € 6,82 mln. voordeliger dan geraamd. Dit verschil bestaat uit € 6,93 mln. lagere lasten en € 0,99 mln. lagere baten. De belangrijkste verschillen lichten wij als volgt toe.

1.2.2. Life Science Brightlands Maastricht Health campus

Het budgetverschil van de reguliere middelen bedraagt per saldo € 3,20 mln. voordelig. Dit budgetverschil wordt met name veroorzaakt doordat de subsidie van het project Limburg Investeert in haar Kenniseconomie (LINK), tweede tranche, niet in 2018 is verleend. De tweede tranche heeft een looptijd van 1 januari 2018 tot 1 juli 2021. Gezien de langere voorbereidingstijd, wordt de subsidie in 2019 verleend. Derhalve wordt de jaarbijdrage van 2018 van € 3,2 mln., inclusief de bijbehorende dekking vanuit de immunisatiereserve, overgeheveld naar 2019.

1.2.3. Landbouw Agrofood Brightlands Greenport Venlo

Het budgetverschil van de reguliere middelen bedraagt per saldo € 1,49 mln. voordelig. Dit budget verschil wordt met name veroorzaakt door:

Healthy Eating and Food Innovation (HEFI) € 1,19 mln.
De gereserveerde middelen voor het onderzoeksprogramma Healthy Eating and Food Innovation (1e Afwijkingenrapportage 2018 PS 22-6-2018) voor de jaarschijven 2017 en 2018 van totaal € 1,19 mln. zijn in 2018 niet tot besteding gekomen. Dit is vanwege de complexiteit en langere voorbereiding van dit project. De verwachting is dat de subsidie voor de tweede en derde onderzoekslijn voor het programma HEFI en de nieuwe onderzoekslijn Brightlands Food Claims Centre in 2019 wordt verleend. De hiervoor gereserveerde middelen ad. € 1,19 mln. dienen hiervoor beschikbaar te blijven. Derhalve wordt voorgesteld om deze middelen ad. € 1,19 mln., inclusief de hierbij behorende dekking vanuit de Immunisatiereserve, over te hevelen naar 2019.

Project Bio Traet Center € 0,48 mln.
Van het project Bio Treat Center wordt de subsidie verleend in 2019. Deze was aanvankelijk in 2018 voorzien. Echter vanwege de complexiteit en langere voorbereiding wordt de subsidie in 2019 verleend. Voorgesteld wordt om de hiervoor gereserveerde middelen over te hevelen naar 2019.

Expertise Centrum Business Services Venlo ad. € 0,20 mln.
De voorbereiding van dit project neemt langer tijd in beslag dan gepland; subsidieaanvraag in het kader van de verdere concretisering is in 2019 voorzien. Daarom wordt voorgesteld de hiervoor gereserveerde middelen ad. € 0,20 mln., inclusief de dekking vanuit de Immunisatiereserve, over te hevelen naar 2019.

Overige innovatie projecten / initiatieven Brightlands Greenport Venlo ad. € 0,59 mln.
Op 13 mei 2016 heeft PS ingestemd met het Campusplan voor de Brightlands Greenport Venlo en de uitgangspunten van Bright Innovation Network Greenport Venlo. De campusontwikkeling komt in een fase van grotere projecten, programma's en het bouwen van consortia rond de innovatiethema's van de campus, gezonde voeding, future farming en biobased. Er is een sterke behoefte om initiatieven vanuit ondernemers en onderzoekers financieel te ondersteunen om zodoende projecten en programma's aan de voorkant te helpen bij de opstart. Een aantal initiatieven die in 2018 waren voorzien, worden in 2019 geëffectueerd. Voorgesteld wordt om deze middelen over te hevelen naar 2019 ad. € 0,59 mln., inclusief de dekking vanuit de Immunisatiereserve ad. € 0,31 mln.

LLTL2 ad. € 0,30 mln.
PS hebben op 13 mei 2016 het investeringsprogramma Limburgse Land- en Tuinbouw Loont 2 (LLTL2) 2016-2019 vastgesteld. Voor uitvoering van het meerjarige investeringsplan worden de in het coalitieakkoord gereserveerde investeringsmiddelen verdienmodellen Agro 2016-2019 van € 20 mln. ingezet. De bedragen per jaar zijn indicatief en dienen voor de uitvoering van dit programma 2016-2019 volledige beschikbaar te blijven, zodat de afgesproken doelen c.q. resultaten behaald kunnen worden. Het verschil wordt met name veroorzaakt doordat van een aantal cofinancieringsprojecten, die waren voorzien in 2018, vindt de besluitvorming begin 2019 plaats. Voorgesteld wordt om het surplus van € 0,30 mln. over te hevelen naar 2019.

Het verschil m.b.t. de onttrekking van de immunisatiereserve bedraagt voor dit product € 1,70 mln. voordelig. Dit verschil wordt veroorzaakt door een lagere onttrekking van de projecten HEFI € 1,19 mln., Experise Centrum Business Services Venlo € 0,20 mln. en overige € 0,31 mln.

Tenslotte is er nog voor € 1,32 mln. een voorziening getroffen voor een lening aan California Wijnen Geothermie. Deze last wordt gedekt uit de risicoreserve financieel instrumentarium SIS.

1.2.4. Services & Brightlands Smart Service Campus

Er is geen verschil in de reguliere middelen van dit product en wordt derhalve niet toegelicht. Het verschil m.b.t. de onttrekking van de Immunisatiereserve bedraagt voor dit product € 1,20 mln. voordelig. De besteding van het project Center for Big Data Statistics Heerlen is over de jaren 2019 € 0,20 mln. en 2020 € 1 mln. gefaseerd. De aanwending vanuit de Immunisatiereserve zal voor dit project in 2019 en 2020 geëffectueerd worden.

1.2.5. Logistiek

Het voordelige budgetverschil van de reguliere middelen bedraagt per saldo € 0,60 mln. De projectsubsidie (jaarschijf 2018) voor het project Programma Limburg Logistiek is niet in 2018 verleend. Omdat in de uitvoering van het programma een achterstand is ontstaan. De jaarschijf 2018 zal, op basis van een voortgangsrapportage van het LIOF, in 2019 verleend worden.

1.2.7. Toerisme en recreatie

Het budgetverschil in de reguliere middelen van dit product bedraagt per saldo € 1,52 mln. Dit verschil wordt met name veroorzaakt door:

- de subsidieregelingen "Versterken kwaliteit toeristische aanbod" en "Stimulering investering in de toekomst voor toeristische ondernemers" € 0,41 mln.. Deze subsidieregelingen hebben een looptijd tot 1 mei 2019 (GS 27 juni 2017). De hiervoor gereserveerde middelen € 0,41 mln., inclusief de gereserveerde kosten voor de uitvoering van deze subsidieregeling, worden derhalve overgeheveld naar 2019;
- de lagere realisatie van het plan Toerisme & Recreatie 2016-2019, ad. € 0,80 mln. Voor de uitvoering van het meerjarige investeringsplan worden de in het coalitie akkoord gereserveerde investeringsmiddelen voor Toerisme & Recreatie € 12 mln. ingezet. Binnen de planning en uitvoeringen van de projecten hebben enkele verschuivingen tussen 2018 en 2019 plaatsgevonden. De bedragen per jaar zijn indicatief en dienen voor de uitvoering van dit programma beschikbaar te blijven, zodat de afgesproken doelen c.q. resultaten behaald kunnen worden. Daarom stellen we voor het restant van € 0,80 mln. over te hevelen naar 2019;
- de niet bestede middelen t.b.v. Destinatie Markering Limburg ad. € 0,25 mln. De uitvoering van de opdracht t.b.v. Destinatie Marketing Limburg vindt in 2019 e.v. plaats. De in de Voorjaarsnota 2018 (PS 29-6-2018 beschikbaar gestelde middelen (€ 0,25 mln. in 2018) zijn niet in 2018 besteed en worden derhalve overgeheveld naar 2019.

Het verschil in de kapitaallasten ad € 12,04 mln. heeft betrekking op afwaarderingen van Financieel Vaste Activa. Het gaat vooral om niet-revolverende investeringen in structuurversterkende projecten die gezien kunnen worden als subsidies. Deze zijn echter om financieel-technische redenen in het verleden verwerkt als agiostortingen. In de risicoreserve Financieel Instrumentarium Sturing in Samenwerking 2.0 is op basis van risico-inschattingen rekening gehouden met deze afwaarderingen. Voor een specificatie verwijzen wij naar de Toelichting op de balans, in deel 2 Jaarrekening 2018.

€ x 1.000

Omschrijving investering	Kredietbedrag		Realisatie uitgaven		Bijdragen derden		Restantkrediet ultimo 2018	
	Provinciale Uitgaven	Bijdragen derden	t/m 2017	2018	t/m 2017	2018	uitgaven	bijdragen derden
Life Chemie en Materialen Brightlands Chemelot Campus	173.650		105.932	11.537			56.182	
Life Sciences Brightlands Maastricht Health Campus	13.418	-	2.621	1.145	-	-	9.652	-
Landbouw Agrofood Brightlands Greenport Venlo	64.698	424	47.333	7.958	376	-	9.407	48
Services & Brightlands Smart Services Campus	4.200	-	2.685	915	-	-	600	-
	255.966	**424**	**158.571**	**21.555**	**376**	**0**	**75.841**	**48**

Toelichting kredieten:

In de periode 2011-2018 zijn er diverse besluiten genomen inzake structuurversterkende projecten, welke uiteindelijk vertaald zijn in participaties in de campussen. Voor een nadere toelichting op deze deelnemingen verwijzen wij naar de paragraaf verbonden partijen.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Financiering	Verbonden partijen
	Chemelot Campus Vastgoed C.V.
	Chemelot Campus B.V.
	Chemelot Participaties B.V.
	Chemelot Ventures B.V.
	Enabling Technologies B.V.
	Chemelot Research Facilities B.V.
	Chemelot Scientific Participations B.V.
Lening aan QCP Holding B.V.	
Lening aan ZON PTC B.V.	Brightlands Maastricht Health Campus B.V.
Lening aan Stichting Life Incubtator Maastricht (SLIM/Brains)	Brains Unlimited B.V.
Lening aan GPV / B.V. Ontwikkelbedrijf	B.V. Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo
Garantstelling aan B.V. Ontwikkelbedrijf GPV	B.V./C.V. Campus Vastgoed Greenport Venlo
	Brightlands Greenport Venlo B.V.
	Brightlands Agro/Food fonds
Lening Feed Design Lab	
Lening aan Californië Wijnen Geothermie B.V.	
Lening aan CHV B.V.	CHV B.V.
	CMD B.V.
Lening aan Toverland Holding B.V.	

De in de tabel opgenomen verbonden partijen dragen bij aan de doelen van programma 1.2. Innovatiekracht. Deze verbonden partijen vormen de spil in het topsectorenbeleid.

De Chemelot entiteiten beogen een versterking van de *sector Chemie en materialen* door de investeringen in vastgoed en innovatie ontwikkelingen op de campus. Brains Unlimited en MHC B.V. zetten in op de doorontwikkeling van de *sector life sciences*. Greenport Venlo in samenhang met het plan van aanpak GPV versterken de *sector Tuinbouw en Agrofood*. De entiteiten CMD en CHV focussen gezamenlijk met het instituut BISS op de sector *Smart Services.*

Zie voor nadere informatie de paragraaf verbonden partijen

1.3. Onderwijs en arbeidsmarkt

Dit programma richt zich op het goed op elkaar afstemmen van onderwijs en arbeidsmarkt om een toekomstbestendige beroepsbevolking te realiseren.

Om de Provinciale ambities in de volle breedte te kunnen realiseren, is een goed functioneren van de arbeidsmarkt van groot belang. Nu de economische crisis achter de rug is, lopen de tekorten aan goede arbeidskrachten in rap tempo op. Met name in de zorg, ICT, logistiek en de bouw is de krapte merkbaar. Niet alleen economische groei maar ook de grote uitstroom van arbeidskrachten door het behalen van de pensioengerechtigde leeftijd, zorgt voor een grote vraag naar werknemers op alle niveaus. Zowel werknemers als werkzoekenden ondervinden de gevolgen van digitalisering en technologisering doordat functies en taken veranderen of zelfs helemaal verdwijnen. Tegelijkertijd ontstaan er nieuwe beroepen. Er worden andere competenties en meer flexibiliteit gevraagd van werknemers en organisaties op de arbeidsmarkt. Al deze ontwikkelingen te samen zorgen voor een mismatch tussen vraag en aanbod. De uitdagingen waar Limburg voor staat, zijn het verhogen van de participatiegraad, het bevorderen van de instroom van werkzoekenden naar kansensectoren en het terugdringen van het aantal voortijdig schoolverlaters. Daarbij worden de landsgrenzen niet als belemmering gezien.
De euregionale arbeidsmarkt biedt voor Limburg grote kansen zowel vanuit economisch als sociaal perspectief,[3] maar is door een aantal belemmeringen - waaronder onderwijs dat grensoverschrijdend onvoldoende aansluit - nog beperkt van omvang. Het onderwijs is de belangrijkste ‘toeleverancier’ van toekomstige werknemers. De kwaliteit van het aangeboden onderwijs bepaalt in grote mate de geschiktheid van onze toekomstige arbeidskrachten. De veranderende arbeidsmarkt vraagt van het onderwijs een grote mate van flexibiliteit en samenwerking met het bedrijfsleven.

Wat willen we bereiken?

De bevolking in Limburg is beter toegerust voor de huidige en toekomstige arbeidsmarkt. Er bestaat een betere aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt, ook gericht op maximale instroom van arbeid en minder uitval. De beroepsbevolking beschikt over de juiste competenties en kan zich tijdig aanpassen aan een veranderende vraag.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: Onderwijs in Limburg is toekomstbestendig en vraaggericht, voor alle niveaus en levensfasen en passend bij het (grensoverschrijdend) karakter van de regio. De kans op werk staat centraal.

Criterium 2: De arbeidsmobiliteit in de Euregio kent geen belemmeringen meer.

Criterium 3: De (euregionale) samenwerking tussen onderwijs, bedrijfsleven, gemeenten, en instanties als Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV) is effectief.

Criterium 4: Mensen doen naar vermogen mee ook om economische structuurversterking te realiseren.

[3] Atlassen van kansen voor Zuid-, Midden- en Noord-Limburg, en het aangrenzend buitenland (2013).

Wat hebben we bereikt?

Zowel de Kaderbrief Onderwijs 2016-2019 als de Sociale Agenda Limburg 2025 zijn volop in uitvoering.
De economische ontwikkelingen zijn dermate positief dat we constateerden dat de huidige aanpak op de arbeidsmarkt extra inzet behoefde. Daartoe is in 2017een extra impuls gegeven met het aanvalsplan arbeidsmarkt en in mei 2018 gevolgd door de uitvoeringsstrategie Zo WERKT Limburg. Met dit intensiveringsprogramma beogen we sneller te anticiperen op de arbeidsmarkt van de toekomst en de effectiviteit van de samenwerking tussen arbeidsmarktpartijen te bevorderen.
Projecten die in 2018 zijn gestart:

- “Door inzicht aan de slag”;
- “Aanpak kwetsbare jongeren”;
- “Modelontwikkeling duale trajecten”;
- “Loopbaanontwikkelcentrum”;
- “Ontschotten opleidingsbudgetten”.

Voorbeelden van projecten die in 2018 een bijdrage leverden aan toekomstbestendig en vraaggericht onderwijs zijn:

- (criterium 1) De werkplaats voor Primair Onderwijs en Voortgezet Onderwijs, de Human Capital Agenda’s en het Techniekplan Limburg;
- (criterium 2 en 3) De impulsregelingen euregionaal onderwijs, de grensoverschrijdende bemiddelingsteams, Grensinfo punten en kennis-as project Institute for Transnational and Euregional cross border coöperation and Mobility (ITEM). Deze leverden een bijdrage aan de arbeidsmobiliteit over de euregionale grenzen en aan de samenwerking tussen de verschillende stakeholders;
- (criterium 4) Twee projecten voor kwetsbare jongeren op MBO 1 niveau in de regio’s Noord- en Midden- Limburg en Zuid-Limburg. Dit zijn projecten die in 2018 zijn ingezet en ertoe leiden dat mensen naar vermogen meedoen.

Wat hebben we er in 2018 voor gedaan?

Product	1.3.1. Arbeidsmarkt
Programmalijn	1.3. Onderwijs en arbeidsmarkt
Portefeuillehouder	Van den Akker

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. HCA’s en het Techniekplan, onderdeel Werken (werknemers en werkzoekenden), zijn in uitvoering en gemonitord. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt*	Gerealiseerd. In het kader van de diverse HCA’s zijn projecten uitgevoerd die werkgevers en medewerkers ondersteunen op het gebeid van duurzame inzetbaarheid. Met name in de sectoren van de zorg, logistiek, ICT en techniek breed zijn hiervoor diverse projecten in uitvoering gebracht. Voorbereiding/input projectaanvraag Regionaal InvesteringsFonds (RIF)/MBO Digitalisering. Door middel van publiek-private samenwerkingen zoals		4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	de Centra voor innovatief Vakmanschap voor de gebouwde omgeving en Installatietechniek wordt ook ingezet op het praktijkgericht opleiden en bijscholen met state of the art onderwijs voor werkenden en werkzoekenden. De aandacht voor instroom van werkzoekenden is generiek opgepakt vanuit het Limburg Werkt Akkoord, (product 1.3.3) en het programma Zo WERKT Limburg (ZWL). Binnen dit laatste programma is ook aandacht voor intersectoraal opleiden om door middel van omscholen werkenden en werkzoekende beter toe te leiden naar de arbeidsmarkt. Door de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt in de zorgsector (van overschot naar krapte) is de focus binnen HCA Zorg veranderd. Via RAAT (Regionaal Actieplan Aanpak Tekorten) en ZWL is er meer aandacht voor instroom en behoud van personeel.		
2. Conform het Actieplan Grensoverschrijdend Leren en Werken wordt ingezet op een versterking en uitbreiding van de grensinformatievoorziening, grensoverschrijdende arbeidsbemiddeling en diploma-(h)erkenning. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt*	Gerealiseerd. In 2018 zijn in Limburg een viertal grensinfopunten (GIPs) actief, waarvan drie gericht op de grenspendelaars Nederland-Duitsland (Kerkrade, Euregio Rijn-Maas-Noord en Euregio Rijn-Waal) en sinds medio 2016 één gericht op de grenspendelaars tussen Nederland en Vlaanderen (Maastricht). In 2018 is door het Rijk, de provincies en gemeenten overeenstemming bereikt over een structurele financiering van de grensinfopunten vanaf januari 2021. Voor het Nederlandse deel van de kosten draagt het Rijk 50%, Provincie en gemeenten beiden 25%. Ook aan Duitse zijde is overeenstemming bereikt over een structurele financiering zodat de voortzetting van deze service langdurig is geborgd. Op het gebied van de grensoverschrijdende arbeidsbemiddeling kent Limburg naast het Service Grensoverschrijdende Arbeidsbemiddeling (SGA) Kerkrade inmiddels ook een SGA Maastricht met een focus op de samenwerking met Vlaanderen en Wallonië. Vanuit Venlo wordt gewerkt aan een verdere invulling van een SGA als vervolgstap op het Duitslandteam van het UWV van Noord- en Midden-Limburg. Daarnaast heeft ook het GIP Rijn Waal recent een startbijeenkomst over		2,3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	grensoverschrijdende arbeidsmarkt georganiseerd. In 2018 is in het kader van de versnelde diploma-erkenning gestart met een project waarbij concreet wordt onderzocht hoe de barrières ten aanzien van de beroepen verpleger, fysiotherapeut en schooldocent geslecht kunnen worden. In 2018 heeft het CBS met andere data-verzamelaars uit Duitsland, België en de Benelux gewerkt aan een structurele instroom van euregionale data waarmee nieuwe inzichten.		
3. Arbeidsmarktinformatie is verbreed en toegankelijk gemaakt. Rol Provincie: *subsidiënt, partner*	Gerealiseerd. In 2018 is het eigenaarschap van het Arbeidsmarktdashboard overgedragen van Brainport Network aan Etil. Etil heeft in 2018 een vernieuwd platform neergezet: Arbeidsmarkt Inzicht. Het jaar 2018 stond in het kader van 'de basis op orde'. Hier is Etil in geslaagd: er staat een goed werkend platform met relevante inhoud. In 2018 zijn er, naast Limburg en Noord-Brabant, vier nieuwe regio's als afnemer aangesloten.		1,2
4. Aanvalsplan arbeidsmarkt is opgesteld en in uitvoering. Rol Provincie: *procesmanager, subsidiënt, partner*	Gerealiseerd. In november 2017 hebben GS het aanvalsplan arbeidsmarkt Limburg vastgesteld, in mei 2018 gevolgd door de uitvoeringsstrategie Zo WERKT Limburg. Hierbij ligt de focus op: ▪ het inrichten van een kennisnetwerk Kennisnetwerk arbeidsmarkt; ▪ communicatie: iedereen die betrokken is bij de arbeidsmarkt bewust maken van de opgave waar we voor staan; ▪ het in beeld krijgen van competenties en mogelijkheden van Limburgse werkzoekenden met het uiteindelijke doel deze groep duurzaam toe te leiden naar werk (Door inzicht aan de slag); ▪ vanuit een visie op skills en kennis die de regio vanuit economisch perspectief nodig heeft, toeleiden naar werk. (Sectorale aanpak arbeidsmarktregio's); ▪ kwetsbare jongeren die geen onderwijs volgen en geen werk hebben in beeld krijgen en perspectief bieden op onderwijs of werk en voorkomen dat, er een nieuwe groep kwetsbare jongeren ontstaat; ▪ arbeidsparticipatie van statushouders versnellen;		1,2,3,4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	▪ een gezamenlijke en brede aanpak op arbeidsmigratie; ▪ het ontwikkelen van een ondersteuningsstructuur die de burger wegwijs maakt en begeleidt bij zijn of haar ontwikkeling op de arbeidsmarkt (Loopbaanontwikkelcentrum); ▪ bereiken dat werkgevers hun toekomstige personeelsbehoefte in beeld hebben om zo tijdig in te kunnen spelen op de veranderende vraag. ▪ ontschotten en ontsluiten van opleidingsbudgetten.		

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Uitvoering aantal projecten op het onderdeel “Werken” op basis van de herijkte HCA’s en techniekplan.	3	6	6	2018
2	De dekkende infrastructuur voor grensinfopunten wordt behouden en versterkt.	4	4	4	2018
2	Aantal bemiddelingsteams; de bemiddelingsteams in Noord- en Zuid-Limburg worden uitgebreid en de bestaande bemiddelingsteams versterkt.	2	3	3	2018
3, 4	Aanvalsplan arbeidsmarkt met bijbehorende relevante arbeidsmarktinformatie is opgeleverd.	0	1	1	2018
4	Een aantal toonaangevende projecten zijn in uitvoering.	0	5	3	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
4. In de voortgangsrapportage Zo WERKT Limburg (Commissie FEB d.d. 01-02-2019) worden de toonaangevende projecten nader beschreven.

Product	1.3.2. Onderwijs
Programmalijn	1.3. Onderwijs en arbeidsmarkt
Portefeuillehouder	Teunissen

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. De HCA’s en het Techniekplan zijn verder uitgevoerd en gemonitord voor de lijnen “kiezen en leren”. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt*	Gerealiseerd. Met de Human Capital Agenda’s en het Techniekplan Limburg wordt ingespeeld op de behoefte aan geschikt personeel voor de voor Limburg belangrijke sectoren. Met het		1

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	Techniekplan Limburg ligt de belangrijkste opgave in het bieden en behouden van kwalitatief goed techniekonderwijs in doorlopende leerlijnen van VMBO tot HBO. In samenspraak met de VMBO's en MBO's zijn voor de extra rijksmiddelen technisch VMBO regioplannen opgesteld. In het primair onderwijs (PO) zijn extra middelen gegaan naar het bevorderen van Wetenschap en Technologie in het basisonderwijs. In het kader van de HCA ICT is er ingezet op bewustwording, verbinden en faciliteren via events en werkbezoeken. Er zijn projecten opgezet die gericht zijn op kwaliteit en aansluiting van onderwijs op de arbeidsmarkt. Een privaat publieke samenwerking rond verbeteren van het MBO onderwijs - ICT opleidingen, alsook digitale vaardigheden in beroepen waar de impact van digitalisering groot zal zijn – is nog volop in ontwikkeling (Regionaal Investerings Fonds (RIF) Digitalisering MBO).		
2. Het Actieplan Grensoverschrijdend Leren en Werken is in uitvoering voor het onderdeel Euregionaal onderwijs. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt*	Gerealiseerd. In 2018 is de Impulsregeling Euregionaal Onderwijs uitgerold. Op basis daarvan kunnen PO en VO scholen (ook VMBO/MBO) gebruik maken van ondersteuning om leerlingen taalcertificaten te verstrekken, docenten op te leiden en samenwerking tussen scholen over de grens en in de leerlijn tot stand te brengen. De doelstellingen voor 2018 en 2019 zijn eind 2017 in de midterm review verhoogd. Over de gehele periode hebben nu 22 nieuwe scholen euregionaal onderwijs geïmplementeerd en hebben 450 leerlingen een taalcertificaat behaald. Met name de betrokkenheid van VMBO en MBO scholen is zeer sterk gestegen. In het project ketensamenwerking MBO zijn drie VMBO's en vier MBO's betrokken samen met een aantal Duitse en Belgische scholen. Door inzet van de Ambassadeur Euregio zijn schoolbesturen en directies benaderd op dit thema, zijn bijeenkomsten georganiseerd en is voorlichting gegeven. In 2018 is (in Q4) ook de website gelanceerd en is een social media campagne gestart om breder bewustzijn over dit onderwijs te realiseren.		1,3
3. Primair en voortgezet onderwijs zet in	Gerealiseerd.		

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
op onderwijsinnovatie in de doorlopende leerlijn. Kennis wordt gedeeld en initiatieven zijn gevalideerd. Uitvoering motie 774 inzake Limburgse Onderwijslab. Rol Provincie: *toetser, ondersteuner, subsidiënt*	Met de werkplaats is een onderwijsinnovatieproject gestart om leraren in het primair en voortgezet onderwijs in heel de provincie Limburg de ruimte en begeleiding te bieden om initiatieven te ontplooien op het gebied van talentontwikkeling en digitalisering in de doorlopende leerlijnen tussen primair en voortgezet onderwijs. Het project is vormgegeven en wordt uitgevoerd door het onderwijsveld zelf. Er zijn inmiddels ruim 35 projecten gestart en tussenevaluatie wijst uit dat het initiatief breed draagvlak heeft in het onderwijsveld. De Educatieve Agenda Limburg (EAL) zorgt in de veelheid van de initiatieven voor de validatie van projectresultaten in brede zin en in het bijzonder voor het creëren van gelijke kansen. In september 2018 is de tweede fase van EAL van start gegaan, waarbij de Provincie Limburg middelen heeft toegekend voor de eerste twee jaar van deze tweede fase.		
4. Jongeren met een kwetsbare positie op de arbeidsmarkt nemen deel aan een programma voor werkend leren. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt*	Gerealiseerd. In het kader van de Rijksregeling 'Regionaal Investerings Fonds MBO' zijn twee Limburgse aanvragen ondersteund. Deze twee aanvragen zijn gericht op duurzame publiek private samenwerkingen in het beroepsonderwijs. De doelgroep van deze projecten zijn gericht op leerlingen op het MBO niveau 1. Talent in bedrijf (ROC Gilde, Noord- en Midden Limburg) en Voordeel en vervolg (ROC Arcus en ROC Leeuwenborgh). In 2018 is voor het MBO 2 offensief een eerste opzet opgesteld en deze aanpak wordt binnen één ROC momenteel geïmplementeerd. Het draagvlak voor deze aanpak wordt ook bij de overige Limburgse ROC 's getoetst. Breed draagvlak binnen de ROC's is voor de Provincie een belangrijke voorwaarde.		1,3,4
5. Initiatieven in het kader van gelijke worden ontplooid. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt*	Gerealiseerd. In 2018 zijn vier Limburgse gemeenten aangesloten bij de Gelijke Kansen Alliantie (GKA) van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW).		4
6. Arbeidsmarktinformatie is verbreed en toegankelijk gemaakt. Rol Provincie: *subsidiënt, partner*	In 2018 is het eigenaarschap van het Arbeidsmarktdashboard overgedragen van Brainport Network aan Etil. Etil heeft in 2018 een vernieuwd platform neergezet (Arbeidsmarkt Inzicht). Het jaar 2018 stond in het kader van 'de basis op orde'. Hier is Etil in geslaagd. Er staat		1,2

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	een goed werkend platform met relevante inhoud. In 2018 zijn er, naast Limburg en Noord-Brabant, vier nieuwe regio's als afnemer aangesloten.		
7. De verbinding is gelegd met het aanvalsplan arbeidsmarkt. Rol Provincie: *initiatiefnemer, aanjager*	In november 2017 hebben GS het aanvalsplan arbeidsmarkt Limburg vastgesteld, in mei 2018 gevolgd door de uitvoeringsstrategie Zo WERKT Limburg. Binnen de actielijn Lang Leven het Leren wordt nadrukkelijk samengewerkt met het MBO en HBO. Strategische HRM beleid en Loopbaanbegeleiding zijn hierbinnen voor het onderwijs belangrijke thema's.		1,2,3,4

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Uitvoering aantal projecten op het onderdelen "Kiezen" en "Leren" op basis van de herijkte HCA's en techniekplan.	5	7	7	2018
2	Uitbreiding van het aantal Euregio(profiel) scholen.	58	70	70	2019
3	Aantal samenwerkingsprojecten PO en VO in innovatie in de doorlopende leerlijn.	0	30	40	2019
4	Het aantal initiatieven voor leerlingen met een kwetsbare positie op de arbeidsmarkt in uitvoering.	2	2	3	2018
5	Aantal initiatieven uit Limburg zijn aangesloten bij de Gelijke Kansen Alliantie van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW).	0	4	3	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
Ad. 5 In 2018 zijn vier Limburgse gemeenten aangesloten bij de Gelijke Kansen Alliantie (GKA) van het Ministerie van OCW.

Product	1.3.3. Limburg Werkt akkoord
Programmalijn	1.3. Onderwijs en arbeidsmarkt
Portefeuillehouder	Van den Akker

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Vernieuwende activiteiten i.h.k.v. het afsprakenkader zijn ontplooid met specifieke aandacht voor het bevorderen van (inter)sectorale mobiliteit. Rol Provincie: *ondersteuner, partner, subsidiënt*	Gerealiseerd. In 2018 hebben we, gesteund door de bloeiende economie, de arbeidsmarktregio's ondersteund om samen met onderwijs en bedrijfsleven sectorale aanpakken te ontwikkelen. Hierin wordt de instroom van werkzoekende (rechtstreeks of via leerwerkplekken) naar kansrijke sectoren		3,4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	bevorderd. In totaal zijn er ruim 15 aanpakken ontwikkeld, dan wel in uitvoering, voor onder andere de sectoren Bouw, Zorg, Groen, Logistiek, Techniek, Medische Logistiek en de Automotive.		
2. De eerste resultaten van arbeidsparticipatieproject 4 Limburg zijn bekend en geëvalueerd. Rol Provincie: *ondersteuner, partner, subsidiënt*	Gerealiseerd. Het programma 4Limburg, dat medio 2017 mede dankzij onze steun is gestart, wil kennis en wetenschappelijke expertise over kwetsbare jongeren, duurzame inzetbaarheid, inclusieve arbeidsmarkt en verbreding van het arbeidsbegrip beschikbaar stellen voor de praktijk. Dit om partners te ondersteunen bij vernieuwing maar ook om te onderzoeken welke aanpakken wel en niet werken. Eind 2018 hebben we de rapportage met de resultaten voor de eerste periode (juni 2017-december 2018) ontvangen.		1,3,4
3. Herijking van het scholingsfonds/scholingsvouchers is gereed en in uitvoering. Rol Provincie: *partner, ondersteuner, subsidiënt*	Gerealiseerd. Eind 2018 hebben 1700 werkzoekenden gebruik gemaakt van een scholing via dit systeem. Ook de vouchers zetten we steeds meer in in het kader van ‘sectorale mobiliteit’. Dit doen we door in overleg met de arbeidsmarktregio en sectoren de ingrediënten van de Limburg Aanpak toe te passen. Hierbij blijft het bedrijfsleven en de arbeidsmarktregio in de lead.		3,4
4. De Limburg aanpak wordt toegepast binnen acquisitietrajecten en uitbreidingsvragen van bedrijven. Rol Provincie: *regisseur, partner, subsidiënt*	Gerealiseerd. De Limburg aanpak die op basis van de arbeidstoeleiding naar VDL Nedcar en het Venlose bedrijf Beej Benders door TNO (Nederlandse Organisatie voor toegepast-natuurwetenschappelijk onderzoek) is ontwikkeld, is in 2018 toegepast binnen andere sectoren zoals de Bouw, de Groensector en de Zorg.		3,4
5. Verbreden en monitoren van de nieuwe toepassingen SROI. Rol Provincie: *partner, ondersteuner*	Gerealiseerd. Conform de doelstellingen van het uitvoeringsprogramma Sociale Agenda 2025 onderdeel Limburg Werkt Akkoord is in 2018 naast het monitoren van de Social Return On Investment (SROI) verplichtingen bij provinciale aanbestedingen ook de inzet van het SROI instrument verbreed. Zo heeft er in de eerste helft van 2018 de jaarlijkse bijeenkomst voor de twintig convenantpartners van het Sociaal Verbond Limburg plaatsgevonden. Tijdens deze		3,4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	bijeenkomst zijn door de partners goede praktijkvoorbeelden over het creëren van kansen voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt gedeeld. Het SROI 'convenant bouw' dat met succes in Midden-Limburg wordt ingezet, is uitgebreid naar de Groen, Zorg en Welzijnssector.		
6. Jongeren met een kwetsbare positie op de arbeidsmarkt nemen deel aan een programma voor werkend leren. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt*	Deels gerealiseerd. In het kader van de Rijksregeling 'Regionaal Investerings Fonds mbo' zijn twee Limburgse aanvragen ondersteund. Deze twee aanvragen zijn gericht op duurzame publiek private samenwerkingen in het beroepsonderwijs. De doelgroep van deze projecten zijn gericht op leerlingen op het MBO niveau 1. Talent in bedrijf (ROC Gilde, Noord- en Midden Limburg) en Voordeel en vervolg (ROC Arcus en ROC Leeuwenborgh). In 2018 is voor het MBO 2 offensief een eerste opzet opgesteld en deze aanpak wordt binnen één ROC momenteel geïmplementeerd. Het draagvlak voor deze aanpak wordt ook bij de overige Limburgse ROC 's getoetst en dit proces duurt langer dan voorzien. Breed draagvlak binnen de ROC's is voor de Provincie een belangrijke voorwaarde.		1,3,4
7. De verbinding is gelegd met het aanvalsplan arbeidsmarkt. Rol Provincie: *partner*	Gerealiseerd. Bij de activiteiten die vanuit het Limburg Werkt Akkoord worden opgezet/ ondersteund, is ook in 2018 daar waar mogelijk de verbinding gelegd met het aanvalsplan arbeidsmarkt (lijn1 Iedereen doet mee). Op projectniveau is en wordt dit onder meer vertaald binnen de prioritaire projecten Door Inzicht aan de Slag en Jongeren in Beeld.		1,3,4

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Het aantal initiatieven dat in het kader van het afsprakenkader met de arbeidsmarktregio's ter bevordering van Sectorale Mobiliteit is ontwikkeld.	4	15	8	2018
2	Het aantal experimenten/ vernieuwende initiatieven die binnen het arbeidsparticipatieproject 4Limburg zijn ontwikkeld.	0	12	12	2018
3	Herijking uitgevoerd en in uitvoering.	0	1	1	2018

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
4	Het aantal initiatieven waarbij de Limburg aanpak is toegepast.	1	5	5	2018
6	Het aantal initiatieven voor leerlingen met een kwetsbare positie op de arbeidsmarkt in uitvoering (zie ook 1.3.2.).	2	2	3	2018
1-6	Het aantal leerwerkplekken dat met de in gang gezette en door de Provincie ondersteunde acties zullen worden gerealiseerd.	7000	8050	8000	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
In de voortgangsrapportage Sociale Agenda Limburg 2017-2018 worden de initiateven en resultaten nader beschreven.

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

Begrotingsprogramma 1.3 Onderwijs en arbeidsmarkt	Begroting 2018			Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
	Primitief	Wijzigingen	Ná wijziging			
Lasten						
Reguliere middelen						
1.3.1. Arbeidsmarkt	1.172	314	1.486	**987**	498	V
1.3.2. Onderwijs	5.368	172	5.540	**4.815**	724	V
1.3.3. Limburgs Werk Akkoord	5.850	336	6.186	**3.956**	2.231	V
	12.390	823	13.212	**9.759**	3.453	V
Personele lasten	1.064	361	1.424	**1.336**	88	
Totaal lasten	13.453	1.183	14.636	11.095	3.541	V
Baten						
Reguliere middelen						
1.3.1. Arbeidsmarkt	0	20	20	**8**	12	N
Totaal baten	0	20	20	8	12	N
Totaal saldo van baten en lasten	**-13.453**	**-1.163**	**-14.616**	**-11.087**	**-3.529**	**V**
Mutatie reserves						
Onttrekking reserves						
Immunisatiereserve	1.000	0	1.000	0	1.000	
Saldo mutatie reserves	**1.000**	**0**	**1.000**	**0**	**1.000**	
Resultaat	**-12.453**	**-1.163**	**-13.616**	**-11.087**	**-2.529**	**V**

Toelichting verschil begroting/ realisatie

Van begrotingsprogramma 1.3. Onderwijs en arbeidsmarkt resteert een voordelig resultaat van € 2,53 mln. De gerealiseerde reguliere middelen zijn per saldo € 3,44 mln. voordeliger dan geraamd. Dit verschil bestaat uit € 3,45 mln. lagere lasten en € 0,01 mln. lagere baten. De belangrijkste verschillen lichten wij als volgt toe.

1.3.1. Arbeidsmarkt

Het budgetverschil van de reguliere middelen is per saldo € 0,49 mln. voordelig. Dit voordelig verschil wordt met name veroorzaakt doordat een aantal subsidieaanvragen die in 2018 voorzien waren, in 2019 worden beschikt. De aanvraag van deze projecten vergt een langere tijd van voorbereiding dan aanvankelijk voorzien. Dit betreft onder andere de volgende projecten:

- Servicepunt Grensoverschrijdende Arbeidsmarkt Kerkrade 2019 en 2020;

- Regionale Investeringsfonds (RIF) ICT;
- Human Capital Agenda Logistiek.

1.3.2. Onderwijs

Het budgetverschil van de reguliere middelen is € 0,72 mln. voordelig. Dit voordelig resultaat wordt veroorzaakt doordat een aantal budgetten niet volledig zijn uitgeput in 2018. Dit betreft voornamelijk de volgende budgetten:

Euregionaal Onderwijs ad. € 0,15 mln.
De subsidieregeling Impuls Regionaal Onderwijs in PO en VMBO heeft een looptijd tot en met juli 2019. Om aan de verplichtingen van deze regeling te kunnen voldoen, wordt het restant van € 0,15 mln. overgeheveld naar 2019.

Human Capital Agenda's/Techniekpact; onderdeel onderwijs ad. € 0,36 mln.
De aanvraag van diverse projecten, waaronder Regionaal Investerings Fonds (RIF) ICT en Human Capital Agenda Logistiek vergt een langere voorbereiding dan voorzien. De voltooiing van deze subsidieaanvragen worden in 2019 verwacht. Het restant van € 0,36 mln. wordt derhalve overgeheveld naar 2019.

Onderwijs als schakel ad. € 0,13 mln.
Op 11 december 2018 hebben GS ingestemd met de cofinanciering van 4 Interregprojecten: Euregio Campus Limburg/Niederrhein, Euregio X-perience 2.0, Grensinfopunt euregio Rijn-Maas-Noord 2020 en het project Grensinfopunt Extra ERW. De projecten worden definitief beschikt, na goedkeuring van de stuurgroep Interreg. De definitieve subsidieverlening vindt in 2019 plaats. Het restant van € 0,13 mln. wordt derhalve overgeheveld naar 2019.

1.3.3. Limburgs Werkt akkoord

Het product 1.3.3. Limburg Werkt Akkoord laat een voordelig verschil zien van € 2,23 mln. Dit voordelig verschil wordt met name veroorzaakt door:

- een lagere besteding van het Uitvoeringsprogramma Sociale Agenda Limburg 2025 onderdeel Limburg Werkt Akkoord ad. € 0,66 mln. In 2018 was er rekening gehouden met subsidiebeschikking van een aantal projecten waaronder Buitengewoon, Sectorale arrangementen regio Venlo en Zorg. Echter de subsidiebeschikkingen van deze projecten worden begin 2019 verleend;
- een lagere besteding van het budget voor het Aanvalsplan Arbeidsmarkt "Zo Werkt Limburg 2018-2019" ad. € 0,49 mln. Het Aanvalsplan loopt door naar 2019. De niet bestede middelen zijn nodig voor de uitvoering van dit plan;
- de subsidiebeschikking van het project 4Limburg ad. € 1 mln. wordt begin 2019 verleend en derhalve niet besteed in 2018. Als gevolg hiervan heeft ook de dekking uit de Immunisatiereserve ad € 1 mln. nog niet plaatsgevonden.

De niet bestede middelen van € 2,23 mln. worden middels een overboekingsvoorstel overgeheveld naar 2019.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Bedrijfsvoering	Financiering
	Garantstelling sectorplan Grenzenloos werken
	Lening aan stichting HAS
SROI	

2.1. Sociale innovatie en participatie

Dit programma richt zich op een samenleving waarin iedereen naar vermogen kan meedoen, waarin mensen de vrijheid hebben om in hun eigen omgeving hun ambities te kunnen waarmaken, elkaar daarbij ondersteunen en solidair zijn. Daarbij is er ook oog voor (de mogelijkheden van) kwetsbare groepen in de samenleving. Het programma neemt Positieve Gezondheid als uitgangspunt.

Limburg heeft ten opzichte van andere delen van Nederland een achterstandspositie op het terrein van gezondheid en vitaliteit. Wat tot een tweedeling in de Limburgse samenleving heeft geleid. Daarin moet een trendbreuk worden gerealiseerd. Dat kan alleen in een lang en meerjarig proces. Door de decentralisaties in het sociaal domein nemen steeds meer Limburgers het heft in eigen handen. Hiervoor dienen voorwaarden te worden geschapen om initiatieven in buurt en wijk kansen te geven. Dat vraagt van de overheid andere instrumenten dan de gangbare.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling van de Sociale Agenda 2025 (SAL2025) is de sociaaleconomische positie van Limburgers te verbeteren door maatschappelijke participatie te bevorderen en met creativiteit voorwaarden te scheppen voor vitale gemeenschappen. Door de gezondheid en de huidige leef- en woonomgeving te verbeteren, zal de vraag naar zorg worden teruggedrongen.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: Limburg ontwikkelt een partnerschap van burgers, gemeenten, ondernemers en kennisinstellingen, waarmee gebouwd kan worden aan een vitale leefomgeving en goede gezondheid.

Criterium 2: Limburgse gemeenten en maatschappelijke organisaties stellen de behoeften van (actieve) burgers centraal en handelen en creëren nieuwe werkvormen in hun beleid.

Criterium 3: Limburg is vernieuwend in het realiseren van een gezonder leven voor alle Limburgers.

Criterium 4: Limburgers doen naar vermogen mee aan de samenleving.

Wat hebben we bereikt?

Het jaar 2018 is het derde jaar dat wij uitvoering hebben gegeven aan de SAL2025. Het doel van de SAL2025 is om in 2025 de eerste achterstanden in gezondheid en participatie van Limburgers ten opzichte van de rest van Nederland te hebben ingelopen. De SAL2025 maakt het mogelijk om samen met (georganiseerde) burgers, zorgondernemers, gemeenten en zorgverzekeraars en kennisinstituten initiatieven te ontwikkelen en uit te voeren. De initiatieven en experimenten nemen het concept van Positieve Gezondheid als uitgangspunt.

Bij brief van 16 mei 2018 hebben we u het rapport ‘Talent keert de trend!’ (de eerste integrale effectmeting Sociale Agenda Limburg 2025) gestuurd. Uit het rapport blijkt dat met de SAL2025 goede stappen voorwaarts zijn gezet en dat onze partners de urgentie en gekozen koers uitdrukkelijk onderschrijven.

Binnen het onderdeel sociale innovatie en participatie worden zes acties onderscheiden. Wij hebben daaraan in 2018 – op basis van het Uitvoeringsprogramma 2018-2019 SAL 2025 – uitvoering gegeven.

1. Limburgse proeftuinen voor Positieve Gezondheid
In onze provincie is met het concept van Positieve Gezondheid geëxperimenteerd. Op 28 maart 2018 zijn de resultaten gepresenteerd van proeftuinen waarmee in Zuid-Limburg ervaring is opgedaan met anderhalvelijnszorg. Uit onderzoek onder 20.000 patiënten blijkt dat de wachttijd voor patiënten korter is, zij meer tevreden zijn over de kwaliteit van zorg en anderhalvelijnszorg potentie heeft kosten te besparen. Zorgverzekeraars en (zorg)ondernemers vertalen de resultaten in een duurzaam model.

Het plan van aanpak 2017-2019: 'Limburg, de 1e Positief Gezonde provincie' is ook in 2018 uitgevoerd. Het Actiecentrum Limburg Positief Gezond ondersteunt hierbij actief. Hierbij hebben zich 12 partijen actief aangesloten. Het Actiecentrum beschikt over 60 ambassadeurs die het gedachtegoed van Positieve Gezondheid breed uitdragen. Over de resultaten van Limburg Positief Gezond hebben wij PS op 13 maart 2018 en 28 augustus 2018 geïnformeerd in voortgangsrapportages. Hieruit komt naar voren dat Limburg Positief Gezond een beweging is geworden die breed voet aan de grond heeft gekregen. Acties zijn nu op verduurzaming van de beweging gericht.

2. Veilig Opvoeden en Opgroeien
Vanuit het perspectief van langer gezond blijven en participeren op latere leeftijd is het belangrijk om prioriteit te geven aan de jongste generaties. In 'Talent keert de trend!' wordt geadviseerd hier "breder en steviger" in te investeren. Met motie 2389 'Onderzoek naar kinderen in Limburg' hebben wij de eerste jaren van een kind - de periode van 9 maanden tot 4 jaar en de betrokkenheid van ouders daarbij – prioritair gemaakt. Het programma Kansrijke Start Zuid-Limburg is gestart. De gemeenten Roermond en Venlo zijn hierbij betrokken. De 19 ambassadeurs van de beweging Limburg tegen Kindermishandeling hebben hieraan mede bijgedragen.

Kinderen in armoede, groeien op in achterstand. Daarom hebben wij € 0,5 mln. in 'MEEDOEN in Limburg' geïnvesteerd. Het project stelt Leergeld, Jeugdfonds Sport en Jeugdfonds Cultuur in staat extra en in natura bij te dragen aan kinderen uit gezinnen waar sprake is van stille armoede, kinderen die gehandicapt zijn en kinderen uit een arme omgeving die over uitzonderlijke talenten beschikken.

Met Jongeren Op Gezond Gewicht (JOGG), het interventieprogramma voor kinderen met obesitas (Your COACH Next Door), de Gezondste Regio 2025, KERNgezond en drinkwaterbedrijf WML worden kinderen en hun ouders bereikt, gericht op het voorkomen van een ongezonde leefstijl.

3. Gezonde Basisschool van de Toekomst
De Gezonde Basisschool van de Toekomst is een vernieuwend schoolconcept met een integraal programma gericht op gezonde voeding, bewegen, ontwikkelen talenten. Het is in uitvoering als Kennis-As project. Gedurende het jaar heeft, via het spoor van de kennis-as, tweemaal overleg plaatsgevonden over resp. de gedetailleerde voortgangsrapportage 2017 (juni 2018) en het jaarplan 2019 (oktober 2018). Het kennis-as project verloopt conform het projectvoorstel. De resultaten van de wetenschappelijke nulmeting en eerste twee effectmetingen zijn gerapporteerd. In november 2018 heeft de derde effectmeting plaatsgevonden.

We hebben een aantal acties uitgezet zodat de Gezonde Basisschool van de Toekomst ook na de projectperiode bestaansrecht heeft én verder kan uitgroeien. Zo is in 2018 gestart met fase 1 van het project 'Implementatie van de Gezonde Basisschool van de Toekomst binnen Lekker in je vel' bij

scholengemeenschap PRISMA in Peel en Maas. Met onze steun is in 2018 een inventarisatie-onderzoek uitgevoerd.

4. Herijken van de provinciale basisstructuur
Wij hebben de maatschappelijke organisaties in de gelegenheid gesteld om maximaal aan te sluiten bij de ambities van de SAL2025. Op 17 juli 2018 hebben wij de Monitoringsrapportage hierover vastgesteld. Om de administratieve lasten bij maatschappelijke organisaties terug te dringen hebben wij bijeenkomsten georganiseerd hoe dat kan worden gerealiseerd. In 2019 worden die in acties vertaald.

Samen met maatschappelijke organisaties dragen wij bij aan de uitvoering van motie 2356 (Limburg Regenboogprovincie). Dit is gebeurd door een impuls te geven aan ambitie Roze Zaterdag 2019 Venlo – Krefeld en de samenwerking tussen ons en de negen Limburgse Regenbooggemeenten te intensiveren. Er is een pact van maatschappelijke organisaties gevormd dat 'diversiteit op de werkvloer' stimuleert. Dat heeft ertoe geleid dat negen (relatief) grote werkgevers (waaronder de Provincie Limburg) het Charter Diversiteit hebben ondertekend.

Het Huis voor de Zorg heeft zich omgevormd naar Burgerkracht Limburg. De organisatie heeft een nieuwe governancestructuur en een nieuw bestuur. Om de slag- en daadkracht voor (kwetsbare) burgers te vergroten, is de maatschappelijke organisatie De Pijler in 2018 in Burgerkracht Limburg opgegaan. De overdracht van onderdelen van CliC Limburg (Cliënten Centraal in Jeugdhulp) is in 2018 voorbereid.

Ter ondersteuning van de ambities van de SAL2025 zijn in 2018 nog de volgende resultaten behaald: we hebben 25 initiatieven passend wonen in de buurt gehonoreerd, gemeenschapsaccommodaties in kleine kernen mogelijk gemaakt en een euregionale kennismakelaar aangesteld die de samenwerking op gang moet brengen in het sociaal domein in de grensregio's.

5. Wijkgerichte aanpak
Met de wijkgerichte aanpak investeren wij op plekken waar 'meetellen en meedoen' niet vanzelfsprekend is en participatie extra aandacht vraagt. Samen met gemeenten, maatschappelijke organisaties en inwoners werken we aan het verbeteren van de samenhang, gezondheid en het stimuleren van vergroening in de wijk. Ook in 2018 hebben we er nadrukkelijk voor gekozen om aan te sluiten bij trajecten waarin wij al investeren of geïnvesteerd hebben. We hebben ons nog meer gericht op die gemeenschappen waar de gezondheid en participatie extra aandacht verdienen.

Wij zijn als partner betrokken bij onder meer Grasbroek-Musschemig-Schandelen, Gebrookerbos, Gracht Vitaal, Vitaal Kerkrade, de Laurastraat in Eygelshoven, ikgroenhet, slot Schaesberg, de Donderberg, Vastenavondkamp, Mariaberg en de Groene Loper. Onze betrokkenheid wordt gekenmerkt door actieve deelname en/of door (financiële) ondersteuning. We hebben hierbij de lokale situatie als uitgangspunt genomen en gebruik gemaakt van de kracht die in de wijk aanwezig is. We hebben hierbij ruimte gegeven aan bestuurlijke vernieuwing en verbindingen gelegd met onder meer Positieve Gezondheid, onderwijs, IBA Parkstad en Stedelijke ontwikkeling.

Naast onze betrokkenheid als partner in verschillende gemeenschappen hebben we actief ingezet op netwerkopbouw en kennisdeling. We hebben 'best practices' en ervaringen binnen het wijkgericht werken met onze partners gedeeld

6. Provinciaal kennisnetwerk

De basis om te komen tot een stevige sociale infrastructuur is gelegd. De transformatie van het Huis van de Zorg, naar Burgerkracht Limburg. Het Actiecentrum Positieve Gezondheid heeft het begrip positieve gezondheid op de kaart gezet in Limburg. De coöperatie Verbindend Leiden is opgericht en organiseert onder meer netwerkbijeenkomsten waarbij kennis en ervaring uit de praktijk met verbindend leiden wordt gedeeld. 4Limburg koppelt kennis over arbeid met de praktijk en de Limburg Aanpak stimuleert dat meer Limburgers een kans op werk hebben.

Om het fundament verder te versterken hebben we in 2018 de kennisinfrastructuur uitgebouwd. Samen met onze partners hebben we invulling gegeven aan het kennisplatform dat rust op de pijlers ontmoeten, ondersteunen & leren (offline) en zien (online). Het gebruik van dit kennisplatform groeit en op dit moment hebben we ruim 35.000 bezoekers mogen verwelkomen.

Wat hebben we er in 2018 voor gedaan?

Product	2.1.1. Sociale innovatie
Programmalijn	2.1. Sociale innovatie en participatie
Portefeuillehouder	Koopmans

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. De Limburgse proeftuinen Positieve Gezondheid genereren duurzame innovaties in het sociaal domein. Die leveren een betere kwaliteit van ondersteuning en zorg op tegen lagere kosten en binnen een langdurig perspectief meer gezonde en vitale Limburgers. Rol Provincie: *partner*	Gerealiseerd en doorgaand in ontwikkeling. Wachttijd voor patiënten in anderhalvelijnszorg is kort, patiënten zijn tevreden over de kwaliteit en in potentie kunnen kosten worden bespaard. De resultaten worden in een duurzaam model vertaald. Overige bereikte resultaten staan in twee voortgangsrapportages Limburg Positief Gezond en in de Voortgangsrapportage SAL2025.		1,2,3,4
2. Wij willen bijdragen aan gelijke kansen en een gezonde (opvoed)omgeving voor kinderen, jongeren en ouders. In het bijzonder voor hen die in achterstandsituaties leven. Rol Provincie: *partner*	Gerealiseerd en doorgaand in ontwikkeling. Als partner ondersteunen wij tientallen initiatieven en projecten die bijdragen aan een gezonde en veilige opvoed- en opgroeiomgeving. Meer specifiek: Kansrijke Start Zuid-Limburg met betrokkenheid van Roermond en Venlo (tevens uitvoering motie 2389) en Jongeren Op Gezond Gewicht Limburg (JOGG-Limburg). Een overzicht is opgenomen in de Voortgangsrapportage SAL2025 van 13 november 2018.		1,2,3,4.
3. De provinciaal gefinancierde maatschappelijke organisaties en het Huis voor de Zorg worden maximaal ingezet om de gezondheid, vitaliteit en participatie van Limburgers te bevorderen. Rol Provincie: *partner, financier*	Gerealiseerd en doorgaand in ontwikkeling. Het merendeel van de provinciaal gefinancierde maatschappelijke organisaties geeft met initiatieven uitvoering aan het Kader maatschappelijke organisaties 2017-2020. De transformatie van het Huis van de Zorg in Burgerkracht Limburg is in 2018 afgerond.		1,2,3,4
4. Vernieuwende initiatieven die voldoen	Gerealiseerd en blijvend in ontwikkeling.		1,2,3,4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
aan de uitgangspunten van het onderdeel 'Sociale innovatie en participatie' van de Sociale Agenda Limburg 2025, worden op basis van de Experimenteerregeling ondersteund. Rol Provincie: *partner, medefinancier*	Wij hebben aan tientallen initiatieven ondersteuning gegeven, passend binnen de uitgangspunten van de SAL2025. Een overzicht van deze initiatieven hebben wij gegeven bij beantwoording van vragen op de Programmabegroting 2019 en de Voortgangsrapportage SAL2025 van 13 november 2018.		
5. De eerste effecten van de uitvoering van het onderdeel 'Sociale innovatie en participatie' van de Sociale Agenda Limburg 2025, worden inzichtelijk gemaakt. Rol Provincie: *partner*	Gerealiseerd. De Eerste integrale effectmeting SAL2025: 'Talent keert de trend' is op 8 mei 2018 (2018/33123) verschenen.		1,2,3,4
6. Het Kader Passend wonen in de buurt wordt uitgevoerd. Rol Provincie: *partner, medefinancier*	Gerealiseerd. Er zijn 25 initiatieven passend wonen in de buurt voor een provinciale bijdrage gehonoreerd.		1,2,3,4

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Alle proeftuinen Positieve Gezondheid zijn en blijven operationeel. Op basis van de eerste ervaringen kan de wijze van uitvoering worden bijgesteld.	5	7	6	2019
1	Alle proeftuinen leveren hun eerste ervaringen en resultaten op. Die worden breed door ons gedeeld, waarbij wij het Actiecentrum Positieve Gezondheid Limburg als middel inzetten.	0	3	6	2019
1, 2 en 3	Het Actiecentrum Positieve Gezondheid Limburg ondersteunt initiatieven die de uitgangspunten van Positieve Gezondheid duurzaam willen implementeren.	5	45	25	2018
2	De gestarte sociale innovaties in vier wijken zetten wij voort. Het aantal wordt met nog tenminste drie initiatieven uitgebreid.	4	7	7	2018
2	Wij zetten de beweging "Limburg tegen Kindermishandeling' voort.	1	1	1	2018
2	Wij stellen partijen in staat extra inspanningen te doen op het terrein van kinderwelzijn, (kinder)armoede en laaggeletterdheid.	0	6	10	2019
2	Wij stellen partijen in staat extra inspanningen te doen op het terrein van gezond bewegen en gezonde voeding door ze te laten aansluiten op (regionale Limburgse) bewegingen die gericht zijn op het stimuleren van gezonde voeding, bewegen en gezond gewicht.	0	8	10	2019

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
3	Alle maatschappelijke organisaties en het Huis voor de Zorg dragen met activiteiten bij aan de uitgangspunten van het onderdeel 'Sociale innovatie en participatie' uit de Sociale Agenda Limburg 2025.	29	29	29	2018
4	Tenminste 15 initiatieven die voortkomen uit de prestatie-indicatoren 1, 2 en 3 worden vanuit de Experimenteerregeling ondersteund.	0	20	15	2018
5	Er komt een eerste Effectenrapportage Sociale Agenda Limburg 2025 beschikbaar.	0	1	1	2018
6	Het Kader Passend wonen in de buurt wordt met tien initiatieven uitgevoerd.	1	25	10	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
De initiatieven die het Actiecentrum Limburg Positief Gezond ondersteunt, zijn verantwoord in de beide voortgangsrapportages die in 2018 zijn verschenen (Commissie Cultuur en Samenleving 30 maart 2018 en informerend stuk PS van 28 augustus 2018). De Regeling "Passend wonen in de buurt" is op 1 januari 2019 succesvol beëindigd. Niet alle initiatieven hebben wij door het bereiken van het subsidieplafond kunnen honoreren.

Product	2.1.2. Bouwen aan eigen kracht en participatie
Programmalijn	2.1. Sociale innovatie en participatie
Portefeuillehouder	Teunissen

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Wijkgerichte aanpak "sociale innovatie en participatie" (actielijn 3.5. van het UP) ▪ In een aantal wijken worden initiatieven ondersteund en gedeeld, waarbij bewoners en/of ondernemers actief participeren rond een gedeelde gevoelde behoefte / vraagstuk. ▪ Er wordt geëxperimenteerd met nieuwe vormen van bewonersparticipatie met nieuwe (juridische) vormen van sociaal eigenaarschap en met nieuwe concepten. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt, financier, partner*	Gerealiseerd en doorgaand in ontwikkeling. In 2018 zijn we als partner betrokken bij onder meer Grasbroek-Musschemig-Schandelen, Gebrookerbos, Gracht Vitaal, 'Eygelshoven Doet!', de Laurastraat in Eygelshoven, slot Schaesberg, de Donderberg, Vastenavondkamp en de Groene Loper. Als partner hebben we tientallen initiatieven ondersteund die onder meer bijdragen aan het bevorderen van participatie, het verbeteren van de gezondheid en het stimuleren van vergroening in wijken. In 2018 zijn via projecten als BOSSpark, ikgroenhet, HealthyLIFE, 't Leafhoes, Refresh the City sociale innovaties gestart in lokale gemeenschappen.		1,2,3,4
2. Provinciaal kennisnetwerk "sociale innovatie en participatie" (actielijn 3.6. van het UP)	Gerealiseerd en doorgaand in ontwikkeling. We hebben inmiddels ruim 35.000 bezoekers verwelkomd. Via social media (onder andere met		1,2,3,4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
▪ De Vereniging Limburg (www.deverenigingLimburg.nl) fungeert als een platform, waar mensen uit de quatro helix elkaar ontmoeten en inspireren. ▪ Er wordt gefaciliteerd in 15 thema en / of kennisbijeenkomsten t/m 2019 over gezondheid en participatie, waarbij leerervaringen worden gedeeld. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt, financier, partner*	de video's van #WijZijnLimburg) hebben we inmiddels ruim 900.000 mensen weten te bereiken. Ook in 2018 hebben we samen met partijen en netwerken diverse bijeenkomsten voor kennisdeling over gezondheid en participatie georganiseerd waar de stakeholders elkaar fysiek kunnen ontmoeten. Voorbeelden zijn: het festival 'Wij zijn Limburg', thematafel Moeilijk bereikbare burgers, conferentie Positieve Gezondheid, bijeenkomsten Positieve gezondheid, Spil in de Wijk, Spil in de wijk on Tour, bijeenkomst 'WIJ in gesprek over draagvlak en verantwoording'.		
3. Experimenteerregeling "sociale innovatie en participatie" (actielijn 3.7. van het UP) ▪ Uitvoering geven aan experimenteer-regeling. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt, financier, partner*	Gerealiseerd en blijvend in ontwikkeling. We hebben aan tientallen initiatieven ondersteuning gegeven, passend binnen de uitgangspunten van Sociale Agenda Limburg 2025. Een overzicht van deze initiatieven hebben we gegeven bij beantwoording van de vragen op de Programmabegroting 2019 en de Voortgangsrapportage Sociale Agenda Limburg 2025 van 13 november 2018. .		1,2,3,4
4. Partnerschap stimuleringsfondsen ▪ Wij continueren ons partnerschap met de stimuleringsfondsen om van daaruit (burger)initiatieven te ondersteunen. Rol Provincie: *subsidiënt, partner*	Gerealiseerd. Vanuit het Oranje fonds zijn 31 initiatieven ondersteund en vanuit het Kansfonds zijn 48 initiatieven ondersteund.		1,2,3,4

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1, 3	Aantal ondersteunde initiatieven, andere werkwijzen in uitdagende wijken, buurten en kernen.	24	37	30	2017-2019
1, 3	Aantal ondersteunde proeftuinen gemeenschapsontwikkeling en participatie.	11	28	24	2017-2019
2	Aantal bijeenkomsten waarbij leerervaringen zijn gedeeld.	11	20	15	2017-2019
4	Aantal initiatieven ondersteund vanuit het partnerschap met stimuleringsfondsen.	41	79	45	2017-2019

Toelichting prestatie-indicatoren
Ad 1,3) Sommige initiatieven zijn te scharen onder meerdere prestatie indicatoren. Ad 4) Vanuit het Oranje fonds zijn 31 initiatieven ondersteund en vanuit het Kansfonds zijn 48 initiatieven (eerste en tweede tranche) ondersteund.

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

Begrotingsprogramma 2.1 Sociale innovatie en participatie	Begroting 2018 Primitief	 Wijzigingen	 Ná wijziging	Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
Lasten						
Reguliere middelen						
2.1.1. Sociale innovatie	8.132	5.064	13.196	**11.335**	1.861	V
2.1.2. Bouwen aan eigen kracht en participatie	2.755	760	3.515	**2.453**	1.062	V
	10.887	5.824	16.711	**13.788**	2.923	V
Personele lasten	1.675	21	1.696	**1.558**	138	
Kapitaallasten	3	0	3	**3**	0	
Totaal lasten	12.565	5.845	18.410	15.349	3.061	V
Baten						
Reguliere middelen						
2.1.1. Sociale innovatie	0	50	50	**50**	0	-
2.1.2. Bouwen aan eigen kracht en participatie	0	0	0	**29**	-29	V
Totaal baten	0	50	50	79	-29	V
Totaal saldo van baten en lasten	**-12.565**	**-5.795**	**-18.360**	**-15.270**	**-3.090**	**V**
Mutatie reserves						
Onttrekking reserves						
Immunisatiereserve	0	1.149	1.149	1.149	0	
Saldo mutatie reserves	**0**	**1.149**	**1.149**	**1.149**	**0**	
Resultaat	**-12.565**	**-4.646**	**-17.211**	**-14.121**	**-3.090**	**V**

Toelichting verschil begroting/ realisatie

Van begrotingsprogramma 2.1. Sociale innovatie en participatie resteert een voordelig resultaat van € 3,09 mln. De gerealiseerde reguliere middelen zijn per saldo € 2,95 mln. voordeliger dan geraamd. Dit verschil bestaat uit € 2,92 mln. lagere lasten en € 0,03 mln. hogere baten. De belangrijkste verschillen lichten wij als volgt toe.

2.1.1. Sociale Innovatie

Binnen dit product is een positief saldo van € 1,86 mln.
Op 18 maart 2016 hebben Provinciale Staten het kader “Sociale Agenda Limburg 2025” vastgesteld. Op basis hiervan heeft GS het uitvoeringsprogramma vastgesteld (GS 14-6-2016). Het totaal aan middelen voor dit uitvoeringsprogramma is begroot voor de periode 2016-2019. De bedragen per jaar zijn indicatief en dienen voor de uitvoering van dit programma beschikbaar te blijven, zodat de afgesproken doelen c.q. resultaten behaald kunnen worden. Een aantal subsidieprojecten, zoals Hand in Hand en Doorstart Centrum Seksueel Geweld Limburg, die voorzien waren in 2018, wordt in 2019 beschikt. Daarom stellen we voor het restant van actielijn sociale innovatie ad. € 0,43 mln. over te hevelen naar 2019.
Daarnaast is voor de afhandeling van liggende subsidie aanvragen voor het kader passend wonen in de buurt, maatschappelijke organisaties en motie kinderarmoede budget nodig in 2019. Via een overboekingsvoorstel wordt een bedrag van € 1,34 mln. (resp. € 1,04 mln.; € 0,01 mln. en € 0,25 mln.) doorgeschoven naar 2019.

2.1.2. Bouwen aan eigen kracht en participatie

Binnen dit product is per saldo een voordelig verschil van € 1,09 mln. binnen de reguliere middelen. Dit verschil heeft betrekking op:

- GS heeft op 12 juli 2017 de nadere subsidieregels Structuur versterkende investeringen in gemeenschapsaccommodaties vastgesteld met een bedrag van € 1 mln. (motie 832 2e gewijzigd Rossel inzake financiële bijdrage structuurversterkende investeringen in kernen). GS hebben op 29 juni 2018 de motie 2409 gewijzigd Hermans Claessens inzake structuurversterkende investeringen in gemeenschapshuizen overgenomen van PS en een

aanvullend bedrag van € 1 mln. beschikbaar gesteld. De regeling heeft een looptijd tot 1 januari 2020. Voor de continuering van deze regeling in 2019 wordt het restantbedrag in 2018 van € 0,65 mln. overgeheveld naar 2019;

- Op 18 maart 2016 hebben Provinciale Staten het kader "Sociale Agenda Limburg 2025" vastgesteld. Op basis hiervan heeft GS het uitvoeringsprogramma "Koers voor een Vitaler Limburg" vastgesteld (d.d. 14 juni 2016). Het totaal aan middelen voor dit uitvoeringsprogramma is begroot voor de periode 2016-2019. De bedragen per jaar zijn indicatief en dienen voor de uitvoering van dit programma beschikbaar te blijven, zodat de afgesproken doelen c.q. resultaten behaald kunnen worden. Voor een aantal subsidieprojecten (Regiolab Noord Limburg, Beringe Buiten, 'Onze Buurt' en Limburg Online Verbonden) wordt de subsidie in 2019 geëffectueerd. Deze waren aanvankelijk in 2018 voorzien.

Daarom stellen we voor het restantbedrag in 2018 van actielijn participatie ad. € 0,44 mln. over te hevelen naar 2019.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Financiering
Lening aan Stichting Zuyderland MC (Atrium)
Lening aan SineMetU Vastgoed B.V.
Lening aan Stichting Plattelandshoés

2.2. Cultuur

Dit programma zet in op de verbindende kracht van cultuur, waarbij cultuur niet alleen de hedendaagse cultuuruitingen maar ook immaterieel erfgoed, monumenten en archeologie betreft. Mediabeleid maakt eveneens deel uit van dit programma.

Cultuur in die brede betekenis bepaalt voor een belangrijk deel onze (Eu)regionale identiteit en draagt bij aan de sociale cohesie, biedt kansen voor economie en toerisme en kan de aantrekkingskracht van onze provincie vergroten. Daar staan bedreigingen tegenover. Maatschappelijke ontwikkelingen als vergrijzing-ontgroening-krimp en individualisering zorgen voor leegstand en restauratie-urgentie bij onder meer grotere monumentencomplexen (industrieel erfgoed, kloosters, kerken) en vormen een risico voor de afzetmarkt van cultuur in Limburg en daarbuiten.

Wat willen we bereiken?

Wij willen bijdragen aan de versterking van de maatschappelijke waarde van de cultuur- en erfgoedsector voor publiek en samenleving. Wij streven naar een grotere bewustwording bij het publiek van de waarde van cultuur en erfgoed, zodat de (be)leefbaarheid van de omgeving wordt vergroot. Cultuur en erfgoed werken daartoe over grenzen heen en er ontstaan meer en nieuwe verbindingen, zoals op het gebied van toerisme, economie, welzijn, natuur en ontwikkeling van stad en platteland.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: Publieksbereik: het bewustzijn over de maatschappelijke waarde van de cultuur- en erfgoedsector is groot.

Criterium 2: Verbinden: cultuur is verbonden met andere sectoren zoals landschap, natuur, toerisme en leefbaarheid en er is wederzijds sprake van een maximale versterking.

Criterium 3: Efficiency: de provinciale basisinfrastructuur, dat zijn de culturele begrotingsinstellingen, cultuurplaninstellingen en subinfrastructuurinstellingen, blijft behouden en is versterkt, in aansluiting op de behoeften in de samenleving. Efficiency bij erfgoed heeft betrekking op een dynamische, flexibele structuur die inspeelt op behoeften en vragen uit de maatschappij.

Criterium 4: Internationaal: euregionale culturele samenwerking staat op de agenda in de cultuur- en erfgoedsector en manifesteert zich steeds meer in concrete samenwerkingsprojecten.

Wat hebben we bereikt?

Cultuur

De kern van onze inzet is ook in 2018 gericht geweest op het behoud en de versterking van de provinciale culturele infrastructuur. Wij dragen hierdoor bij aan een aantrekkelijk en divers cultureel aanbod voor een zo breed mogelijk publiek. De besluitvorming inzake de Subinfrastructuur 2019-2020 heeft plaatsgevonden. De culturele instellingen in het Cultuurplan 2017-2020 en de Subinfrastructuur 2017-2018 zijn inhoudelijk én zakelijk gemonitord door de Cultuurtank Limburg. Onder meer in het kader van het Aanvalsplan Noord- en Midden-Limburg hebben wij initiatieven in het bijzonder gestimuleerd en ondersteund.

Wij hebben ons in 2018 met name ook ingezet om onze provinciale musea verder te versterken en te positioneren door het ondersteunen van projecten, onze lobby naar het Rijk en door het laten uitvoeren van een visitatie.
Vanuit de samenwerking in de Stedelijk Cultuurregio Zuid, waarin de Provincie Limburg een belangrijke partner is van de gemeenten Heerlen, Maastricht en Sittard-Geleen en van het culturele veld, is het profiel van de regio opgesteld en door ons aangeboden aan de Minister van OCW.
Op basis van diverse regelingen hebben wij in 2018 in totaal 172 festivals en evenementen ondersteund, waarvan het publiek heeft kunnen genieten. Op basis van subsidievoorwaarden of inhoud hebben deze festivals en evenementen verbindingen met landschap, duurzaamheid, leefbaarheid en/of toerisme.
Het maatschappelijk draagvlak voor de waarde van cultuur hebben wij wederom gestimuleerd door eisen te stellen aan medefinanciering van culturele initiatieven door gemeenten, bedrijfsleven of derden, maar ook door initiatiefnemers van culturele projecten te verwijzen naar onze afspraken met crowdfundingsplatform Voordekunst. Wij constateren een groeiend beroep op crowdfunding. In 2018 hebben wij 23 campagnes ondersteund, tegenover 15 in 2017.
De (h)erkenning van de waarde van cultuur stimuleren wij ook “van onderop”. In 2018 is onze ondersteuning van de regionale uitvoering van Cultuureducatie met Kwaliteit 2017-2020 gecontinueerd, waardoor kinderen op de basisschool kennismaken met cultuur. Onze inzet op het Masterplan Muziekonderwijs Limburg DOOR! heeft ertoe geleid dat inmiddels 180 scholen bijzondere aandacht hebben voor muziekonderwijs. Wij hebben de Limburgse muziekbonden extra budget gegeven om haar verenigingen daarbij te positioneren en zich daardoor te versterken. Op basis van de regeling Bibliotheek, Maatschappij en Laaggeletterdheid hebben wij 12 projecten ondersteund om laaggeletterdheid tegen te gaan.
De samenwerking tussen culturele instellingen en partners van over de grens groeit en daardoor ook het Euregionaal publieksbereik, mede door onze ondersteuning van projecten gericht op Euregionale culturele samenwerking. In 2018 hebben wij 24 projecten via onze subsidieregeling ondersteund, tegenover 14 in 2017.

Erfgoed
Dit jaar is de Coöperatie Erfgoed Limburg een feit geworden. Partijen werken nu meer dan te voren vanuit een gezamenlijke verantwoordelijkheid aan gedeelde erfgoeddoelen. We zien dat ook terug in de projectinitiatieven die door het veld worden opgepakt binnen de eigen werkplannen. Tegelijkertijd zien we dit jaar een toename van het aantal projecten dat binnen de regelingen gehonoreerd kan worden. De criteria zoals het betrekken van de beoogde doelgroep, samenwerking met erfgoedinstellingen en het aangaan van nieuwe samenwerkingspartners daarbuiten worden makkelijker gerealiseerd. We hebben onze rol dit jaar op een andere manier ingevuld, meer op afstand, faciliteren en ruimte bieden waar nodig. Regisseren, aanjagen en verbinden als daar behoefte aan is. We plukken in 2018 de vruchten van de samenwerking, de nieuwe verbindingen, het herstel van vertrouwen en het doorontwikkelen van kansen. Het streektaalveld heeft dit proces in 2018 grotendeels doorlopen en we verwachten dat daar komend jaar net zo’n concrete stappen gemaakt zullen worden.

Monumenten
Waar 2017 in het teken heeft gestaan van focus aanbrengen, heeft 2018 in het teken gestaan van de focus uitvoeren. De restauratieregeling is gecontinueerd en heeft geleid tot een nieuwe openstelling. Dit heeft ervoor gezorgd dat projecten met een urgente restauratieopgave ondersteund worden. Hiermee is tegemoet gekomen aan de motie Kirkels (PS 23-06-2017) om aantasting van het cultuurhistorisch belang te voorkomen door een tijdige restauratie van monumenten. Belangrijke pijler binnen de regeling is wederom dat het monument na voltooiing van de restauratie een duurzame, economische, toeristische en/of maatschappelijke functie moet hebben. Hiermee wordt de verbinding

gelegd met andere sectoren en wordt het bewustzijn over de maatschappelijke waarde van het erfgoed vergroot.
Net als vorig jaar betekent bovenstaande niet dat we in zijn geheel geen verdere invulling hebben gegeven aan de koers uit ‘Monument in Beweging’. Naast het aanbrengen van focus zijn we invulling blijven geven aan onze provinciale rol als gebiedsregisseur van monumenten. Ook het kerkenprogramma en onderwerpen zoals kwaliteitsborging, gemeentelijk erfgoedbeleid en stedelijke ontwikkeling zijn hier voorbeelden van. Deze inzet draagt bij aan de instandhouding en zichtbaarheid van het gebouwde erfgoed in Limburg.

Archeologie

Archeologie is ook in 2018 nadrukkelijk in de etalage gezet. Het verhaal rondom de archeologie wordt hiermee verteld. De bewustwording bij het publiek van de waarde van cultuur en erfgoed en de (be)leefbaarheid van de omgeving wordt hiermee vergroot. De Vondst, het Centrum voor archeologie in Limburg, vervult hierbinnen een spilfunctie. Op 10 oktober 2018 opende De Vondst haar deuren. Wat startte als een zoektocht naar een nieuwe locatie voor het Provinciaal Depot voor Bodemvondsten in 2016 resulteerde in een samenwerking tussen de Provincie, gemeente Heerlen en Restaura om archeologie in de etalage te zetten. Dit krijgt gestalte in de publieksruimte waar men dagelijks op een laagdrempelige wijze het proces van vondst tot vitrine kan ontdekken. Dit gebeurt o.a. middels rondleidingen door het depot en het atelier van Restaura tot workshops aan de Archeohotspot. Ook zijn de eerste vrijwilligers gestart. Acht vrijwilligers zijn op dit moment actief in De Vondst. De werkzaamheden bestaan uit het geven van rondleidingen, het meedoen aan de Archeohotspot en het uitvoeren van baliewerkzaamheden. Inmiddels wisten ongeveer 1000 bezoekers de weg naar De Vondst te vinden.
Daarnaast zijn diverse projecten in samenwerking met een enthousiast veld tot stand gebracht. Bijvoorbeeld de Nationale Archeologiedagen waarin Limburg met maar liefst 37 deelnemende organisaties, 68 activiteiten en ruim 10.000 bezoekers (een verdubbeling ten opzichte van 2017) in de landelijke top staat. In het kader van de ontwikkeling van een ArcheoRoute zijn de eerste zes ArcheoRoute punten gerealiseerd. De verdere uitrol van dit project is in gang gezet. Voor 2019 zijn reeds 24 nieuwe punten concreet in voorbereiding.
Verder is ook in nauwe samenwerking met 8 partnergemeenten verder concrete uitvoering gegeven aan het Convenant Via Belgica. Samen met deze gemeenten en diverse organisaties en partijen uit het bedrijfsleven, is inmiddels op vele locaties de geschiedenis van de Via Belgica herkenbaar en zichtbaar gemaakt in Zuid-Limburg. Er is een nieuwe website beschikbaar en een app; er zijn tal van vlogs gemaakt en PR via social media. De Via Belgica gids is in een oplage van 1.000 exemplaren verspreid over diverse verkooppunten. In de pers zijn diverse artikelen verschenen. Ook heeft in 2018 een eerste grensoverschrijdende samenwerking (gemeente Riemst) zijn invulling gekregen. De groep Vrienden van Via Belgica bestaat inmiddels uit meer dan 100 aangesloten partners.

Wat hebben we er in 2018 voor gedaan?

Product	2.2.1. Cultuur
Programmalijn	2.2. Cultuur
Portefeuillehouder	Koopmans

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Het eind 2017 door GS vastgestelde Uitvoeringsprogramma Cultuur 2018-2019 is in uitvoering. De beleidslijn als neergelegd in het Uitvoeringsprogramma Cultuur juli 2015 t/m 2017 “Limburg Culturele Werkplaats” is hierin bestendigd. Gelet hierop hebben wij:	Gerealiseerd. Het Uitvoeringsprogramma Cultuur 2018-2019 “Limburg: Podium voor culturele kracht“ is in uitvoering.		1,2,3,4
▪ de provinciale culturele basisinfrastructuur versterkt -in verbinding met (Euregionale en landelijke) culturele partners, partners uit andere sectoren en gemeenten- door (monitoring door de Cultuurtank Limburg van) de subsidieverleningen in het kader van het Cultuurplan, de Subinfrastructuur en het Aanvalsplan Noord- en Midden-Limburg, via diverse andere subsidieregelingen als ook door de inzet op culturele kansen;	▪ Wij hebben de provinciale culturele basisinfrastructuur versterkt. In het kader van het Cultuurplan 2017-2020 en de Subinfrastructuur 2017-2018 hebben wij daartoe aan 34 organisaties subsidies verleend en zijn de instellingen gemonitord door de Cultuurtank Limburg. Ook door onze subsidieverleningen op het gebied van Euregionale culturele samenwerking, culturele festivals en evenementen, creatieve industrie, film lokale en regionale musea en in het kader van het Aanvalsplan Noord- en midden-Limburg is de culturele basisinfrastructuur versterkt.		1,2,3,4
▪ met de partners vanuit de Stedelijke Cultuurregio Zuid de propositie aangeboden aan de Raad voor Cultuur en de Minister van OCW t.b.v. het landelijk “Project Cultuurbeleid 2020 en verder”;	▪ Met de steden Heerlen, Maastricht en Sittard-Geleen hebben wij het profielplan van de Stedelijke Cultuurregio Zuid aangeboden aan de Minister van OCW. Het profielplan is bijgevoegd bij haar adviesaanvraag aan de Raad voor Cultuur.		1,2,3,4
▪ besloten over de aanvragen in het kader van de Subinfrastructuur 2019-2020;	▪ Wij hebben 12 aanvragen in het kader van de Subinfrastructuur 2019-2020 gehonoreerd.		1,2,3,4
▪ gestuurd op inhoudelijk en zakelijkheid ondernemerschap bij de begrotingsinstellingen op het gebied van Cultuur en Bibliotheekwerk;	▪ Wij hebben gestuurd via bestuurlijke en ambtelijke overleggen in het kader van de advisering over de werkplannen en door onze subsidiebeschikkingen. Voor wat betreft de provinciale musea hebben wij een visitatie laten plaatvinden. De inhoudelijke		1,2,3,4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	rapporten zijn eind 2018 opgeleverd en heeft u ontvangen.		1,2
▪ de regionale aanpak voor Cultuureducatie met Kwaliteit gecontinueerd en ondersteund.	▪ Wij hebben de regionale aanpak van Cultuureducatie met Kwaliteit 2017-2020 door financiële matching aan dit programma ondersteund. Wij hebben ervoor zorggedragen dat het Platform Cultuureducatie Limburg bijeen is gekomen in het kader van de verbinding tussen alle betrokken partijen.		1,2
▪ talentontwikkeling in de (pop)muziek gestimuleerd door verdere inbedding van het Masterplan Muziekonderwijs Limburg DOOR!;	▪ Onze totale inzet op het Masterplan Muziekonderwijs Limburg DOOR! heeft ertoe geleid dat in 2018 op 180 Limburgse scholen aandacht is voor muziekonderwijs. Stichting Popmuziek Limburg en de Limburgse muziekbonden hebben wij voor hun activiteiten daartoe extra ondersteund.		1,2
▪ ingezet op bibliotheekvernieuwing, met focus op laaggeletterdheid, door de subsidieregeling Bibliotheek en Maatschappij. Rol Provincie: *subsidiënt, procesmanager, ondersteuner, partner*	▪ Op basis van de subsidieregeling Bibliotheek en Maatschappij, met als specifiek thema laaggeletterdheid binnen de bibliotheekvernieuwing, hebben wij voor 12 projecten subsidies verleend, gericht op de aanpak van laaggeletterdheid.		

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Aantal ondersteunde initiatieven in het kader van o.a. de subsidieregeling Cultuurplan en Subinfrastructuur, het Aanvalsplan Noord- en Midden-Limburg, de subsidieregeling Cultuur, de subsidieregeling Film, de subsidieregeling Lokale en regionale musea, de subsidieregeling Bibliotheek en Maatschappij en de Stimuleringsregeling Bovenlokale Evenementen.	0	241	200	2018
1	Aanbieding aan de Raad voor Cultuur en de Minister van OCW, met de partners vanuit de Stedelijke Cultuurregio Zuid, van de propositie t.b.v. het landelijk “Project Cultuurbeleid 2020 en verder”.	0	1	1	2018
1	Besluitvorming over de aanvragen in het kader van de Subinfrastructuur 2019-2020.	0	1	1	2018
1	Aantal goedgekeurde werkplannen en begrotingen van de begrotingsinstellingen op het gebied van Cultuur en Bibliotheekwerk.	0	8	8	2018

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Aantal bijeenkomsten Platform Cultuureducatie Limburg.	0	3	2	2018
1	Aantal ondersteunde scholen in het kader van het Masterplan Muziekonderwijs Limburg DOOR!	0	180	25	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
Zie hierboven onder bereikte resultaten en op basis van het Uitvoeringsprogramma Cultuur “Limburg: Podium voor culturele kracht”.

Product	2.2.2. Erfgoed
Programmalijn	2.2. Cultuur
Portefeuillehouder	Koopmans

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. De erfgoedinnovatieregeling stimuleert samenwerking, ondernemerschap binnen de erfgoedsector en daarbuiten, waarbij jongere generaties bereikt en betrokken worden. Rol Provincie: *toetser, subsidiënt*	Gerealiseerd. De criteria uit de erfgoedinnovatieregeling (betrekken van de beoogde doelgroep, samenwerken met erfgoedinstellingen en andere partijen) helpen initiatiefnemers om net dat stapje te zetten om tot innovatieve projecten te komen. Het helpt ook om juist die initiatieven, die dat al in zich hebben, binnen de regeling te honoreren. Een voorbeeld daarvan is het project Horst 800 jaar, waarbij een palet aan projecten in verbinding met de samenleving opgezet is.		1,2,3 en 4
2. Er is een nieuw samenwerkingsverband met en tussen erfgoedinstellingen, waarbij flexibele inzet van middelen mogelijk is om de doelen uit de nota te realiseren. Rol Provincie: *procesmanager, subsidiënt*	Gerealiseerd. Een samenwerkingsverband dat in 2018 gerealiseerd is, is de oprichting van de Coöperatie Erfgoed Limburg. Maar daarnaast zijn er diverse samenwerkingsverbanden die geleid hebben tot realisatie van de doelen uit de nota. Een voorbeeld is de samenwerking tussen en met erfgoedinstellingen uit Limburg met het Erfgoedfestival Over Grenzen met tal van activiteiten in Gelderland en Limburg. Maar ook in het proces naar integratie van het Sociaal Historisch Centrum Limburg met het Regionaal Historisch Centrum Limburg zijn stappen gezet om de doelen vanuit budgetneutraliteit te realiseren (zie ook mededeling portefeuillehouder van 11 december 2018).		1,2 en 3
3. De digitaliseringsopgave binnen de erfgoedsector richt zich naast	Gerealiseerd. De portal Limburgserfgoed.nl is dit jaar formeel		1 en 3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
collectiebeheer op duurzame en financieel haalbare initiatieven gericht op publieksbereik. Rol Provincie: *procesmanager*	overgegaan naar de Coöperatie Erfgoed Limburg. De door de Provincie ingestelde Adviescommissie Digitalisering Erfgoed Limburg heeft haar adviesbrief 2019 opgeleverd. Daarnaast zien we dat we meer en meer in gesprek zijn met initiatiefnemers om partijen te verbinden en om initiatieven breder gefinancierd te krijgen via bijvoorbeeld crowdfunding "Voordekunst".		
4. Er vindt een professionaliseringsslag plaats binnen bestaande erfgoedinstellingen en zij faciliteren vrijwilligersorganisaties gericht op erfgoed. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt, partner*	Deels gerealiseerd. We hebben via bestuurlijke overleggen met de erfgoedinstellingen, maar ook via werkateliers, het afgelopen jaar verdere stappen gezet in de professionalisering van bestaande erfgoedinstellingen. Het Limburgs Geschied en Oudheidkundig Genootschap (LGOG) heeft een eigen transitietraject in gang gezet om het vrijwilligersveld te kunnen bedienen. Het erfgoedveld is doende haar ondersteuningsvraag aan het Huis voor de Kunsten bewuster te formuleren, uitgaande van wat het veld zelf - eventueel samen - zelfstandig kan doen. Daar waar ondersteuningsvragen beantwoord moeten worden, kan het 'Huis' in het kader van haar werkplan haar consulentschap gericht inzetten.		1, 2 en 3
5. Een coöperatief samenwerkingsverband binnen het erfgoedveld geeft uitvoering aan de actielijnen en vervolgacties die nodig zijn om de erfgoeddoelen (meer samenhang, meer samenwerking, meer maatschappelijke impact en meer publieksbereik) te realiseren. Dit pakt het erfgoedveld op door het instellen van een integraal erfgoedloket, het hanteren van een flexibel budget voor een innovatieve manier van samenwerken en publieksbereik. En als laatste door uitvoering te geven aan de digitaliseringsaanpak. Rol Provincie: Ondersteuner / Procesmanager / Subsidiënt / Financier / Partner	Gerealiseerd. De Coöperatie Erfgoed Limburg is op 8 mei 2018 formeel opgericht . Vervolgens heeft zij zich primair gericht op een structuur van werkgroepen om in 2019 concreet aan de slag te gaan en nieuwe leden toe te laten. Dit alles heeft zij eind 2018 vastgelegd in een met de erfgoedinstellingen onderling afgestemd werkplan.		1, 2, 3 en 4
6. Ontwikkeling van een uitvoerings-strategie voor streektaalbeleid door provincie en streektaalfunctionaris Huis voor de Kunsten, waarbij uitgegaan wordt van bestaande kaders zoals de visie Sjiek is miech dat!.	Deels gerealiseerd. Door het streektaalveld is met de streektaalconsulent de kadernota "*'n Laeve Lank Limburgs"* opgesteld, zie mededelingen portefeuillehouder van 17 juli en 26 september 2018. Op weg naar een uitvoeringsstrategie		1, 2 en 3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
Rol Provincie: Ondersteuner / Procesmanager / Partner / Ondernemer	wordt in 2019 een aantal randvoorwaarden uitgewerkt, waaronder een convenant met het ministerie van BZK en een professionaliseringsslag met het streektaalveld.		

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Aantal ondersteunde initiatieven in het kader van de erfgoedinnovatieregeling en de regeling schutterijen.	0	11	8	2018
2	Wij toetsen behaalde gezamenlijke projectresultaten van organisaties die deelnemen aan een coöperatief samenwerkingsmodel als collectief. De behaalde al dan niet gezamenlijke (project)resultaten van organisaties die niet deelnemen aan een collectief toetsen we op individuele basis.	0	4	4	2018
3	Een op te richten digitaal platform of site service gaat uit van de volgende doelgroepenbenadering: erfgoedprofessionals, geïnteresseerden in geschiedenis en geïnteresseerden in de streek.	0	1	1	2018
4	Het erfgoedservicepunt vervult vanuit samenwerking de rol van een koepel voor de lokale en regionale heemkundeverenigingen en kleinere erfgoed- en vrijwilligersorganisaties.	0	0	1	2018
5	Er is een coöperatief samenwerkingsverband gerealiseerd	0	1	1	2018
6	Er is een uitvoeringsstrategie voor streektaalbeleid vastgesteld	0	0	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

Ad 1. Het betreft 6 subsidiebeschikkingen in het kader van de regeling Erfgoedinnovatie en 5 beschikkingen in het kader van de Nadere subsidieregels schutterijen. Het erfgoedveld heeft in 2018 de weg naar de regelingen gevonden en projectinitiatieven ontwikkeld die gehonoreerd konden worden.
Ad 4. De werkgroep erfgoedservicepunt is binnen de Coöperatie Erfgoed Limburg actief aan de slag met de ontwikkeling en totstandkoming van een erfgoedservicepunt. De overname van de portal Limburgserfgoed.nl zien zij als een eerste stap in de ontwikkeling naar een erfgoedservicepunt.
Ad 6. "'n Laeve Lanck Limburgs" mist nog uitwerking van een aantal randvoorwaarden om van een concrete uitvoeringsstrategie te kunnen spreken. Het streektaalveld is deze met ondersteuning van het Huis voor de Kunsten aan het uitwerken.

Product	2.2.3. Monumenten
Programmalijn	2.2. Cultuur
Portefeuillehouder	Mackus

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Door middel van de nadere subsidieregels Restauratie Monumenten financiële ondersteuning bieden aan projecten voor acute restauratie gericht op de intrinsieke waarde van het monument en in combinatie met een functie die past bij het monument én die gericht is op het behoud van cultuurhistorische waarden. Rol Provincie: toetser, ondersteuner, subsidiënt	Deels gerealiseerd. Bij de vaststelling van de Focusnotitie Monumenten 2017-2019 (PS 23-06-2017) is tevens besloten om de tenderregeling monumenten niet te continueren. De subsidieregeling Restauratie Monumenten biedt in de periode 2017-2019 financiële ondersteuning aan monumenten (GS 29-08-2017). Doel van de regeling (zowel in 2017-2018 en in 2018-2019 opengesteld) is om projecten met een urgente restauratieopgave financieel te ondersteunen. Dit met behoud van de cultuurhistorische waarde van het monument voor Limburgers en de bezoekers aan Limburg. Het monument moet na voltooiing van de restauratie een duurzame economische, toeristische en/of maatschappelijke functie hebben. De subsidieregeling 2017-2018 is gepubliceerd op 8 september 2017 en opengesteld op 1 november 2017; de subsidieregeling 2018-2019 is gepubliceerd op 5 september 2018 en opengesteld op 1 november 2018. Dit om aanvragers tijd te geven een aanvraag voor te bereiden. De subsidieregeling uit 2017-2018 is gesloten en het gehele subsidiebedrag is beschikt. Gedeputeerde Staten beslist in 2019 op de aanvragen die in het kader van de subsidieregeling 2018-2019 zijn binnengekomen. Met de openstelling van deze regeling en de financiële ondersteuning die hieruit volgt, houden we tevens de zichtbaarheid van ons rijke verleden in stand en maken we de maatschappelijke waarde van het fysieke erfgoed letterlijk zichtbaar.		1, 2
2. Uitvoering geven aan het programma kerken dat in samenspraak met externe partners vorm en inhoud heeft gekregen wordt vormgegeven. Rol Provincie: *procesmanager, subsidiënt, intermediair*	Deels gerealiseerd. De Nadere subsidieregels kerken 2017-2019 zijn vastgesteld (GS 29-08-2017). Doel van de regeling is de instandhouding van kerken door middel van restauratie en/of nevenbestemming. Door middel van deze regeling wordt financiële ondersteuning geboden aan eigenaren van		1, 2

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	kerken die deel uitmaken van het programma kerken 2016-2019. Het programma kerken 2016-2019 is in samenspraak met externe partners zoals het Bisdom Roermond en de Protestantse Kerk in Nederland opgesteld. Dit om dit bijzondere religieuze erfgoed voor de toekomst te bewaren. De zichtbaarheid van het religieus erfgoed wordt hiermee in stand gehouden. Aan de regeling wordt verder uitvoering gegeven tot 1 januari 2020.		

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1a	Aantal ondersteunde projecten binnen de nadere subsidieregels Restauratie Monumenten 2017-2018	15	15	15	2018
1b	Aantal ondersteunde projecten binnen de nadere subsidieregels Restauratie Monumenten 2018-2019	0	0	15	2019
2	Uitvoering geven aan Programma Kerken.	3	12	25	2019

Toelichting prestatie-indicatoren
1. ▪ Publicatiedata Subsidieregeling Restauratie Monumenten: (2017-2018) 8 september 2017 en (2018-2019) 5 september 2018. ▪ De Subsidieregeling Restauratie Monumenten 2017-2018 is op 1 november 2017 opengesteld en de Subsidieregeling Restauratie Monumenten 2018-2019 op 1 november 2018. Dit om aanvragers tijd te geven om een aanvraag voor te bereiden. Besluitvorming over de in 2018 binnengekomen aanvragen vindt begin 2019 plaats. ▪ Looptijd Subsidieregeling Restauratie Monumenten 2018-2019: 1 november 2018 tot 1 november 2019. 2. ▪ Publicatiedatum Subsidieregels kerken 2017-2019: 8 september 2017. ▪ Looptijd Subsidieregels kerken 2017-2019: 9 september 2017 tot 1 januari 2020.

Product	2.2.4. Archeologie
Programmalijn	2.2. Cultuur
Portefeuillehouder	Teunissen

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Door middel van de subsidieregeling archeologie waarmee in samenwerking met partners in werkveld (gemeenten, vrijwilligers, musea, bedrijfsleven)	Gerealiseerd. Het beleidskader ‘Archeologie in de etalage!’ is door Provinciale Staten vastgesteld op 7 juli 2016 voor de periode 2016-2019.		1

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
publieksgerichte activiteiten worden ontwikkeld en ondersteund worden. Rol Provincie: *toetser, ondersteuner, subsidiënt, financier, partner, initiatiefnemer*	In samenwerking met veel gemeenten in Noord-, Midden- en Zuid-Limburg en een enthousiast werkveld (zoals bijvoorbeeld Limburgs Museum, Limburg Marketing, Heemkundeverenigingen, de Archeologische Vereniging Limburg, IVN) zijn de volgende publieksgerichte projecten gerealiseerd, allen met als doel “archeologie onder de aandacht brengen van een breed publiek”. Gerealiseerd zijn onder andere: ▪ de Nationale archeologiedagen met meer dan 68 activiteiten binnen diverse gemeenten, verspreid over heel Limburg en met 10.000 bezoekers. Dit is een verdubbeling van het aantal bezoekers t.o.v. van het jaar 2017; ▪ realisatie van de eerste zes ArcheoRoute punten en voorbereiding uitrol van dit project in de rest van de provincie. Voor 2019 zijn reeds 24 nieuwe punten al concreet in voorbereiding; ▪ in de Romeinenweek van 28 april tot 6 mei 2018 zijn diverse activiteiten uitgevoerd. Vooral in Heerlen en op andere Via Belgica-locaties was grote publieke belangstelling; ▪ in Heerlen en Bocholtz zijn in 2018 speciale Romeinse festivals gehouden.; ▪ de Limburgse Archeologiedag heeft op 7 april 2018 te Venlo onder grote belangstelling plaatsgevonden; ▪ in het Continium is in oktober 2018, in samenwerking met Centre Céramique de mini-expositie “Itta. Hoe heeft een dame uit de Middeleeuwen, eruit gezien!” geopend. Deze mini expositie heeft een looptijd tot en met maart 2019; ▪ de eerste nieuwe aflevering van expeditie Limburg (serie 3) is gepresenteerd tijdens de opening van De Vondst en is daar te zien; ▪ in de Domijnen in Sittard is een bijzondere expositie o.a. over archeologische topstukken geopend. De archeologische topstukken/objecten vertegenwoordigen een iconische waarde voor de geschiedschrijving van Sittard-Geleen en de (Eu)regio. De archeologische vondsten vertegenwoordigen de vroegste geschiedenis m.b.t. bronstijd, Romeinse tijd, Merovingische periode, de Middeleeuwen met vertegenwoordiging uit		

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	de 11 en 12e eeuw tot en met de 17e eeuw. Alle vondsten vertegenwoordigen bijzondere verhalen en worden omlijst met 'hands-on' activiteiten; ▪ na een periode van onderzoek en voorbereiding is de uitvoering van het project verzonken kasteel Etzenrade gestart; ▪ van medio mei tot medio juli 2018 heeft het Erfgoedfestival Gelre plaatsgevonden. Dit festival stond in het in het teken van 'grenzen'. Er is letterlijk over de provinciegrenzen heen samengewerkt met tal van organisaties in Noord- en Midden Limburg, het voormalige Gelre; ▪ onder de noemer "Grensgevallen" is in Grenspark Kempenbroek een start gemaakt met de uitvoering van bodem gebonden erfgoedprojecten.		
2. Uitvoeren convenant Via Belgica in samenwerking met gemeenten, bedrijfsleven en musea. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, partner, subsidiënt*	Gerealiseerd. In nauwe samenwerking met acht partnergemeenten is concrete uitvoering gegeven aan het Convenant Via Belgica. Samen met deze gemeenten en diverse organisaties en partijen uit het bedrijfsleven, is inmiddels op vele locaties de geschiedenis van de Via Belgica herkenbaar en zichtbaar gemaakt in Zuid-Limburg. Er is een nieuwe website beschikbaar en een app; ook zijn er tal van vlogs gemaakt en PR via social media. De Via Belgica gids is in een oplage van 1000 exemplaren verspreid over diverse verkooppunten. In de pers zijn diverse artikelen verschenen. Ook heeft een eerste grensoverschrijdende samenwerking (gemeente Riemst) zijn invulling gekregen. De groep Vrienden van Via Belgica bestaat inmiddels uit meer dan 100 aangesloten partners.		2
3. Het depot is verhuisd en in bedrijf. In samenwerking en afstemming met de overige partners vindt een publieksgerichte doorontwikkeling/programmering plaats in relatie tot de functies opslag, restauratie, onderzoek & onderwijs, archeohotspot en informatievoorziening.	Gerealiseerd. Het provinciaal depot is verhuisd van Maastricht naar Heerlen. Het depot is in bedrijf en getransformeerd van een statisch depot naar een dynamisch depot, waaraan gekoppeld een publieksfunctie onder de naam 'De Vondst Centrum voor Archeologie in Limburg'. Het proces van vondst tot vitrine wordt hierin zichtbaar gemaakt. Archeologie wordt op deze manier letterlijk in de etalage gezet.		1,3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	In afstemming en samenwerking met de overige partners en externe partijen (o.a. de gemeente Heerlen, Historisch Goud, Restaura, de Universiteiten Maastricht en Leiden) is een publieksgericht programma en inrichting voorbereid in relatie tot de functies opslag, restauratie, onderzoek&onderwijs, archeohotspot en informatievoorziening. Op 10 oktober 2018 heeft een succesvolle opening plaatsgevonden en hebben ongeveer 1000 bezoekers de weg naar 'De Vondst Centrum voor Archeologie in Limburg' gevonden.		
4. De archeologische verplichtingen worden ingevuld vanuit een kostenbewuste en efficiënte opstelling. Rol Provincie: *toetser, bevoegd gezag*	Gerealiseerd. De ontwikkelde producten en methoden die het mogelijk maken om de archeologische verplichtingen kostenbewust en efficiënt in te vullen zijn in 2018 ingezet en toegepast. Om de huidige kennisstand over de middeleeuwen inzichtelijk te maken is een nieuwe opdracht verstrekt. De resultaten daarvan zullen in 2019 gepresenteerd worden. Nieuwe beleidsdocumenten daarvoor zijn niet ontwikkeld. De begroting van het in 2017 gehouden succesvolle 'EuropeanAssociation for archaeologists congres (EAA) is uiteindelijk ten gevolge van correcties in BTW doorberekeningen en voorbereidingskosten in 2018 in geringe mate overschreden. Dit negatieve verschil is gecorrigeerd en opgevangen binnen de begrotingsposten archeologie en verwerkt in de jaarrekening 2018.		3
5. De ontwikkeling van de Archeologische Kennis Databank Limburg (AKDL) bekijken we in het licht van digitaliseringsontwikkelingen binnen het erfgoed-drieluik en het ruimtelijke domein. Rol Provincie: ondersteuner, procesmanager, subsidiënt, partner	Deels gerealiseerd. De verdere digitalisering is binnen het drieluik erfgoed in gang gezet.		1

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
3	Depot is gehuisvest. Doorontwikkeling publieksgericht karakter van functies.	0	1	1	2018

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Aantal ontwikkelde en/of ondersteunde publieksgerichte activiteiten binnen subsidieregel archeologie.	0	10	5	2018
2	Uitvoeren convenant Via Belgica.	0	1	1	2018
4, 5	Kennisdatabank Limburg in werking.	0		1	2019

Toelichting prestatie-indicatoren
4, 5 De kennisdatabank is in bewerking. Er wordt erfgoed breed bekeken hoe een en ander vorm kan krijgen.

Product	2.2.5. Digitale agenda en Regionale Media
Programmalijn	2.2. Cultuur
Portefeuillehouder	Teunissen

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Opstellen van een digitale agenda. Rol Provincie: *procesmanager, ondernemer*	Gerealiseerd. In januari 2018 is in de Staten een Startnotitie 'Digitale Samenleving' vastgesteld. Daarin wordt aangegeven dat aan het einde van de huidige coalitieperiode er een pakket aan kennis en ideeën zal liggen waarmee de nieuwe coalitie aan de slag kan en dat helpt om toekomstig beleid vorm te geven. Hiermee wordt tegelijkertijd tegemoet gekomen aan de moties Kuntzelaers 2331 en de motie Vaessen 2359 waarin Gedeputeerde Staten – kortgezegd - worden opgeroepen om aandacht te besteden aan de effecten van digitalisering in de maatschappij (en arbeidsmarkt).		1,2,3
2. Ontwikkelen van een regionale journalistieke trainingskern. Rol Provincie: *procesmanager*	Gerealiseerd. In 2018 is het initiatief RadarLimburg ondersteund (www.radarlimburg.nl).		1,2,3
3. Uitvoering van de uitrol van snel internet in Limburg. Rol Provincie: *procesmanager, subsidiënt, partner*	Gerealiseerd. In 2018 is de uitrol snel internet succesvol gebleken wat betreft de animo van de markt voor aanleg van glasvezel. Belangrijkste aanbieders zijn Glasvezel Buitenaf en Eising-Kempen (Limburg-Glasvezel). Daarin heeft de Provincie zich als verbinder opgesteld en richting de gemeenten in de rol van adviseur en facilitator.		1,2,3

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	GS stelt een digitale agenda op en agendeert bij PS.	0	1	1	2018

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

Begrotingsprogramma 2.2 Cultuur	Begroting 2018			Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
	Primitief	Wijzigingen	Ná wijziging			
Lasten						
Reguliere middelen						
2.2.1. Cultuur	24.749	5.154	29.903	**29.306**	597	V
2.2.2. Erfgoed	2.742	-213	2.529	**2.465**	64	V
2.2.3. Monumenten	9.760	-2.405	7.355	**7.896**	-541	N
2.2.4. Archeologie	1.597	373	1.970	**1.479**	491	V
2.2.5. Digitale agenda en regionale media	0	371	371	**384**	-12	N
	38.848	3.281	42.129	**41.530**	599	V
Personele lasten	2.562	140	2.702	**2.492**	210	
Kapitaallasten	1.624	89	1.713	**1.517**	196	
Totaal lasten	43.034	3.510	46.544	45.539	1.005	V
Baten						
Reguliere middelen						
2.2.1. Cultuur	3.579	0	3.579	**3.596**	-17	V
2.2.3. Monumenten	1.777	0	1.777	**1.777**	0	-
2.2.4. Archeologie	0	20	20	**-12**	31	N
2.2.5. Digitale agenda en regionale media	0	0	0	**18**	-18	V
Totaal baten	5.356	20	5.376	5.379	-3	V
Totaal saldo van baten en lasten	**-37.678**	**-3.490**	**-41.168**	**-40.160**	**-1.008**	**V**
Mutatie reserves						
Onttrekking reserves						
Bruteringsreserve Limburgs Museum	106	0	106	**206**	-100	
Bruteringreserve Creative City	706	0	706	**706**	0	
Reserve culturele kansen	191	1.151	1.342	**1.208**	134	
Bruteringsreserve prov. gebouwen	100	-2	98	**190**	-92	
Totaal onttrekkingen	1.104	1.149	2.252	**2.311**	-58	
Saldo mutatie reserves	**1.104**	**1.149**	**2.252**	**2.311**	**-58**	
Resultaat	**-36.574**	**-2.342**	**-38.916**	**-37.850**	**-1.066**	**V**

Toelichting verschil begroting/ realisatie

Van begrotingsprogramma 2.2. Cultuur resteert een voordelig resultaat van € 1,07 mln. De gerealiseerde reguliere middelen zijn per saldo € 0,6 mln. voordeliger dan geraamd. Dit verschil bestaat vooral uit € 0,6 mln. aan lagere lasten. De belangrijkste verschillen lichten wij als volgt toe.

2.2.1. Cultuur

Binnen het product Cultuur resteert een voordelig saldo van € 0,60 mln. Het gaat met name om restanten van niet geheel benutte subsidieplafonds of incidentele subsidies/toezeggingen. Dit vanwege een nog onvoldoende kwaliteit van aanvragen of omdat wegens ontwikkelingen het verzoek bij initiatiefnemers om een concreet beroep op de gereserveerde middelen te doen nog niet ingediend is. Het voordelig saldo wordt voornamelijk verklaard door overschot op de stimuleringsregeling bovenlokale evenementen € 0,11 mln.; het beleidskader cultuur € 0,14 mln.; het filmfonds € 0,12 mln.; de visitatiecommissie musea € 0,10 mln.;

muziekonderwijs op scholen € 0,08 mln.; bibliotheekvernieuwing € 0,07 mln. Daarnaast wordt het budget op cultuurplaninstellingen overschreden met € 0,05 mln. omdat de indexering ten onrechte bij de 2e Afwijkingenrapportage 2018 is afgeraamd. Op basis van het uitvoeringsprogramma Cultuur 2018-2019 'Limburg: Podium voor culturele kracht' worden de restantbudgetten van 2018 doorgeschoven naar 2019 om uitvoering te geven aan het uitvoeringsprogramma. Er ligt een overboekingsvoorstel voor van € 0,67 mln.

2.2.1. Erfgoed

Het voordelig verschil binnen de reguliere middelen bedraagt € 0,06 mln. In het uitvoeringsprogramma immaterieel erfgoed 2016-2019 'Toekomst voor erfgoed!' (PS 8 juli 2016) worden de bestedingen van het budget erfgoed voor deze coalitieperiode geduid. In dit programma staat beschreven dat als er in enig jaar budget over is, dit doorgeschoven mag worden naar een volgend begrotingsjaar om verdere uitvoering te geven aan dit uitvoeringsprogramma. Er ligt een overboekingsvoorstel voor van € 0,06 mln.

2.2.2. Monumenten

PS heeft op 23 juni 2017 de 'Focusnotitie monumenten' vastgesteld. Hierin is de lijn uitgezet voor de 2e termijn voor monumenten 2017-2019. Bij de Eindejaarsbijstelling 2018 is een bedrag van € 6,61 mln. doorgeschoven naar 2019. Nu blijkt dat in 2018 nog uitgaven hebben plaatsgevonden, hetgeen leidt tot een nadelig verschil van € 0,54 mln. Dit bedrag wordt verrekend met budget 2019.

2.2.3. Archeologie

Op basis van het richtinggevend kader 'Archeologie in de etalage' tijdlijn 2016-2019, door PS vastgesteld op 7 juli 2016, staat dat de financiële inzet beschikbaar is voor de periode 2016-2019. De resterende middelen 2018 ad € 0,46 mln. worden doorgeschoven naar 2019 om verdere uitvoering te geven aan de uitvoering van dit richtinggevend kader.

€ x 1.000

Product	Omschrijving investering	Kredietbedrag		Realisatie uitgaven		Restant krediet ultimo 2018
		Provinciale Uitgaven	Bijdragen derden	t/m 2017	2018	
2.2.1	Energiebesparende maatregelen Museumplein Limburg	1.251		1.218	10	23
		1.251	**-**	**1.218**	**10**	**23**

Toelichting kredieten

Energiebesparende maatregelen, conform PS-besluit 4-6-2010.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Onderhoud kapitaalgoederen
(Provinciale) musea

2.3. Sport

In het programma sport gaat het om het stimuleren van deelname aan sport- en beweegactiviteiten en het stimuleren van talentontwikkeling.
Een kwart van de Limburgers is lid van een sportbond of -vereniging. Sport is daarmee een bindende factor binnen onze samenleving met een grote betrokkenheid van vele vrijwilligers. Door demografische en maatschappelijke ontwikkelingen staat die factor onder druk.
De Limburger heeft een relatief slechte gezondheid.
Daarnaast wijzen forse bezuinigingen van gemeenten op het gebied van sportbeleid erop dat er een vernieuwende aanpak nodig is om (boven)lokale vraagstukken op het gebied van bijvoorbeeld sportaccommodatiebeleid en gehandicaptensport op te pakken.
Door te investeren in sportevenementen en in faciliteiten voor talentontwikkeling en topsport, worden talentontwikkeling en sportdeelname gestimuleerd en worden toerisme en innovatie versterkt in Limburg.

Wat willen we bereiken?

We willen dat burgers door sport en bewegen gezond blijven. We willen (top)sport vanuit een efficiënte ondersteuningsstructuur stimuleren door talentontwikkeling en evenementen met internationale uitstraling te ondersteunen. We streven ernaar om sport te verbinden met andere maatschappelijke activiteiten en sectoren. Het uitgangspunt hierbij is dat een sporttakplatform zelf de verantwoordelijkheid neemt hoe zij in Limburg een sporttak wil versterken.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: De provinciale sportinfrastructuur op het terrein van breedtesport en talentontwikkeling is zo efficiënt mogelijk ingericht dat verenigingen, vrijwilligers en gemeenten optimaal worden ondersteund om de maatschappelijke waarde van sport en bewegen te behouden en te versterken.

Criterium 2: Speerpunt-, kern- en kanssporten krijgen in Limburg maximale aandacht vanwege de verbondenheid met andere sectoren. De inhoudelijk en financiële keuzes bij deze sporten dienen door de sport(takplatforms) zelf genomen te worden.

Criterium 3: Limburg is een euregionale/internationale topregio op het gebied van trainingsfaciliteiten voor talentontwikkeling en topsport en op het gebied van organisatie van evenementen.

Criterium 4: Gemeentelijke ambities op het terrein van sport met provinciale ondersteuning, dienen op regionaal/sportzone niveau gebundeld te worden. Bij de ontwikkeling van een sportzone in Noord-, Midden- en Zuid-Limburg is de aanwezigheid van talentontwikkeling, verbonden aan een Topsport Talentschool (voorheen LOOT-school) een voorwaarde.

Wat hebben we bereikt?

Het ultimo 2017 vastgestelde Uitvoeringsprogramma Sport 2018-2019 (sonderend in Statencommissie januari 2018) is voor wat het jaar 2018 betreft volledig uitgevoerd.
Via de Stuurgroep Limburg Sport is uitvoering gegeven aan het door de drie organisaties (Huis voor de Sport (HvdS), TopSportLimburg (TSL) en Provincie) vastgestelde convenant Limburg Sport. Dit heeft ertoe geleid dat HvdS en TSL een gezamenlijke RvT hebben gevormd (personele unie). In 2018 hebben de drie organisaties één dag per week gezamenlijk gewerkt op één locatie, ten aanzien van

de ondersteuning en advisering van de sport(takplatforms) op het terrein van breedtesport en talentontwikkeling en de advisering hierover aan de Provincie. Als onderdeel van nieuw sportbeleid voor de periode 2020 - 2023 wordt in 2019 de optimale provinciale ondersteuningsstructuur voor sport en bewegen uitgewerkt, die in 2020 operationeel is.
Om een optimalere en efficiëntere sportinfrastructuur te realiseren is in 2017 een nieuwe werkwijze van start gegaan. Daarbij wordt via de sporttakplatforms, invulling gegeven aan de uitvoering van het provinciale sportbeleid. Deze nieuwe werkwijze is opgenomen in de Uitgangspuntennotitie Sporttakplatforms. Hierbij lopen de middelen voor de ondersteuning van speerpunt-, kern- en kanssporten zoveel mogelijk via de sporttakplatforms. De verantwoordelijkheid bij de uitvoering van de sport in Limburg is op deze wijze bij de sport zelf komen te liggen, waardoor de Provincie bij deze ingezette kanteling meer op afstand komt te staan bij de uitvoering van haar sportbeleid. In 2017 is deze werkwijze gestart bij de sporttakken paardensport, wielrennen, triatlon en handbal. In 2018 is deze werkwijze voortgezet en doorgevoerd bij alle provinciaal ondersteunde sporttakken. Via de jaarlijkse werkplannen van de sporttakplatforms zijn diverse projecten ondersteund. Daardoor worden de breedtesport, talentontwikkeling, evenementen en sportaccommodaties van deze sporttakken in samenhang versterkt.

De beoogde uitrol Sportzone Limburg is uitgewerkt in de Uitgangspuntennotitie Sportzones Limburg. Dit heeft er in praktijk toe geleid dat er drie sportzones gerealiseerd kunnen worden. De verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling van een sportzone ligt primair bij de gemeenten.
In de regio Westelijke Mijnstreek zijn concrete afspraken met de Provincie gemaakt op het terrein van talentontwikkeling en de daarvoor noodzakelijke ondersteuningsstructuur. Gemeente Sittard-Geleen heeft echter kenbaar gemaakt om met ingang van 2021 de financiële steun aan trainingscentra te zullen beëindigen ten gevolge van noodzakelijke bezuinigingen.

Via de gemeenten Weert en Venlo worden eveneens samenwerkingsovereenkomsten voorbereid voor de Sportzones, rondom de aldaar gevestigde Topsport Talentscholen. Gemeente Weert heeft bij de ontwikkeling van haar sportzone alle gemeenten in Midden-Limburg betrokken. Op diverse terreinen zoals talentontwikkeling en evenementen wordt er reeds samengewerkt tussen gemeente Weert en de Provincie. Vanwege de ontwikkeling van nieuw sportbeleid kan gemeente Weert pas in 2019 een concrete samenwerkingsovereenkomst met de Provincie aangaan.
Gemeente Venlo is de ontwikkeling van een sportzone opgestart, na stagnatie in voorgaande jaren ten gevolge van lokale bezuinigingen op sport, waarbij men zich eerst richt op de ambities/activiteiten in de eigen gemeente die aansluiten op de Uitgangspuntennotitie Sportzones Limburg.

In het najaar 2017 is een partnership gesloten tussen Team Sunweb met o.a. Tom Dumoulin en Provincie Limburg. Het werkprogramma van het eerste jaar van het partnership is volledig uitgevoerd, waarbij de beleidsvelden sport, Sociale Agenda, onderwijs, economie (innovatie en toerisme) en de branding van Limburg zijn ondersteund.

Voor de periode 2017-2019 was er extra budget beschikbaar gesteld door PS voor majeure sportevenementen. Op basis van dit budget zijn diverse nieuwe en innovatieve evenementen uitgevoerd zoals het WK Cyclocross in Valkenburg, de Hammer Series Sportzone Limburg in Sittard-Geleen en Vaals, het WK Zitvolleybal in Venlo, het WK Mennen in Horst aan de Maas en de upgrading van Jumping Indoor Maastricht naar het niveau van wereldbekerstatus.

Wat hebben we er in 2018 voor gedaan?

Product	2.3.1. Sport
Programmalijn	2.3. Sport
Portefeuillehouder	Koopmans

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Het Uitvoeringsprogramma Sport 2018-2019 is in uitvoering. Rol Provincie: partner, initiatiefnemer, procesmanager, subsidiënt	Gerealiseerd. Aan alle onderdelen van het Uitvoeringsprogramma Sport is uitvoering gegeven. Er zijn tientallen projecten, activiteiten en initiatieven ondersteund op het terrein van breedtesport, talentontwikkeling, evenementen en accommodaties via de sporttakplatforms van de speerpunt-, kern- en kanssporten: ▪ vele duizenden burgers, jong en oud, hebben deelgenomen aan sportstimulerings- en beweegprogramma's; ▪ 13 nationale en regionale trainingscentra zijn ondersteund; ▪ tientallen evenementen, met in totaal tienduizenden deelnemers (met name breedtesporters) en duizenden toeschouwers. Via de sportinfrastructuur: ▪ meer dan 1.500 talenten en alle trainingscentra zijn ondersteund via Topsport Limburg; ▪ sportstimuleringsprojecten van o.a. de sporttakplatforms en van specifieke doelgroepen, zoals burgers met een beperking, zijn ondersteund door Huis voor de Sport Limburg; ▪ via Jeugdfonds Sport Limburg hebben 1.400 kansarme jongeren deelgenomen aan sportactiviteiten; ▪ via Basissport Limburg hebben 500 burgers met een beperking wekelijks deelgenomen aan sport en beweegactiviteiten; ▪ diverse innovaties op het terrein van materialen zijn ondersteund door het Topsport Expertise en Innovatie Centrum. Bijzondere sportevenementen: ▪ uit het extra door PS beschikbaar gestelde budget bijzondere sportevenementen (Begroting 2017, PS 4-11-2016) zijn incidentele grootschalige evenementen ondersteund en uitgevoerd (WK Cyclocross,		1, 2, 3 en 4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	Hammer Series Sportzone Limburg, WK Zitvolleybal, WK Mennen en Wereldbekerniveau JIM). <u>Sportaccommodaties:</u> ▪ een vernieuwd BMX-parcours is in Landgraaf gerealiseerd en operationeel. ▪ de nieuwe trainingsaccommodatie voor het RTC Judo in Echt is ondersteund. <u>Overig:</u> ▪ het werkprogramma van het eerste jaar van het partnership tussen Team Sunweb en Provincie Limburg is volledig uitgevoerd.		
2. De optimale sportinfrastructuur (Limburg Sport) wordt geoperationaliseerd en start de uitvoering. Rol Provincie: partner, initiatiefnemer, procesmanager, subsidiënt	Deels gerealiseerd. Via de Stuurgroep Limburg Sport is uitvoering gegeven aan het door de drie organisaties Huis voor de Sport, TopSportLimburg en de Provincie) vastgestelde convenant Limburg Sport. Dit heeft ertoe geleid dat HvdS en TSL een gezamenlijke RvT hebben gevormd (personele unie). In 2018 hebben de drie organisaties één dag per week gezamenlijk op één locatie, ten aanzien van de ondersteuning en advisering van de sport(takplatforms) op het terrein van breedtesport en talentontwikkeling en de advisering hierover aan de Provincie. Als onderdeel van nieuw sportbeleid voor de periode 2020 -2023 wordt in 2019 de optimale provinciale ondersteuningsstructuur voor sport en bewegen uitgewerkt, die in 2020 operationeel is.		1,2 en 3
3. De uitvoering van het sportbeleid verloopt bij alle sporten via de sporttakplatforms. Rol Provincie: *partner, initiatiefnemer, procesmanager, subsidiënt*	Gerealiseerd. De uitvoering van het sportbeleid (ondersteuning, breedtesport, talentontwikkeling en evenementen) loopt via de sporttakplatforms van de speerpunt-, kern- en kanssporten op basis van subsidiëring van een jaarlijks werkplan.		1,2, 3 en 4
4. Samenwerking met gemeenten via de Sportzones in Noord-, Midden- en Zuid-Limburg, waarbij de inhoudelijke keuzes op het terrein van sport door de sporttakplatforms zijn gemaakt. Rol Provincie: *partner, initiatiefnemer, procesmanager, subsidiënt*	Deels gerealiseerd ▪ Met de gemeente Sittard-Geleen en de gemeente Schinnen is in 2018 een samenwerkingsovereenkomst opgesteld voor de Sportzone Limburg in de Westelijke Mijnstreek. Deze samenwerking concentreert zich op de ondersteuning van nationale en regionale trainingscentra aldaar rondom de Topsport Talentschool (voorheen genoemd LOOT-school). Gemeente Sittard-Geleen heeft echter kenbaar gemaakt om met ingang van 2021 de financiële steun aan trainingscentra te zullen beëindigen ten		1, 2, 3 en 4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	gevolge van noodzakelijke bezuinigingen. ▪ Via de gemeenten Weert en Venlo worden eveneens samenwerkingsovereenkomsten voorbereid voor de Sportzones, rondom de aldaar gevestigde Topsport Talentscholen. Gemeente Weert heeft bij de ontwikkeling van haar sportzone alle gemeenten in Midden-Limburg betrokken. Gemeente Venlo is de ontwikkeling van een sportzone opgestart, na stagnatie in voorgaande jaren, waarbij men zich eerst richt op de ambities/activiteiten in de eigen gemeente die aansluiten op de Uitgangspuntennotitie Sportzones Limburg.		

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Uitvoeringsprogramma sport is uitgevoerd.	0	1	1	2018
2	Indiening en beoordeling van werkplan en begroting van Limburg Sport.	0	1	1	2018
2	Indiening en beoordeling van werkplan en begroting van Basissport Limburg en het Jeugdsport Limburg.	0	2	2	2018
3	Aantal goedgekeurde werkplannen en begroting van de sporttakplatforms van de speerpunt- kern- en kanssporten.	0	11	9	2018
4	Aantal samenwerkingsovereenkomsten met sportzones uitgevoerd.	0	1	3	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
4. In totaal waren in 2018 drie samenwerkingsovereenkomsten beoogd met de Sportzones in en rondom Sittard-Geleen, Weert en Venlo. De samenwerkingsovereenkomsten met Weert en Venlo zijn nog in voorbereiding en worden naar verwachting in 2019 gerealiseerd. Oorzaken van de vertraging zijn eerdere gemeentelijke bezuinigingen en de gevolgen hiervan voor het lokale sportbeleid (gemeente Venlo) en de ontwikkeling van nieuw sportbeleid (gemeente Weert) waarna men pas concreet tot een samenwerkingsovereenkomst kan overgaan.

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

Begrotingsprogramma 2.3 Sport	Begroting 2018 Primitief	 Wijzigingen	 Ná wijziging	Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
Lasten						
Reguliere middelen						
2.3.1. Sport	5.125	160	5.285	**5.274**	11	V
Personele lasten	486	0	486	**446**	40	
Totaal lasten	5.611	160	5.771	5.719	51	V
Baten						
Totaal baten	0	0	0	0	0	-
Totaal saldo van baten en lasten	**-5.611**	**-160**	**-5.771**	**-5.719**	**-51**	**V**
Mutatie reserves						
Toevoeging reserves						
Risicoreserve SIS	0	130	130	**130**	0	
Onttrekking reserves						
Immunisatiereserve	1.000	0	1.000	**987**	13	
Saldo mutatie reserves	**1.000**	**-130**	**870**	**857**	**13**	
Resultaat	**-4.611**	**-290**	**-4.901**	**-4.862**	**-38**	**V**

Toelichting verschil begroting/ realisatie

Van begrotingsprogramma 2.3. Sport resteert een voordelig resultaat van € 0,04 mln. De gerealiseerde reguliere middelen zijn € 0,01 mln. voordeliger dan geraamd. Dit verschil bestaat uit € 0,01 mln. aan lagere lasten. Het belangrijkste verschil lichten wij als volgt toe.

2.3.1. Sport

Middels het Uitvoeringsprogramma Sport 2018-2019 PS sonderend op 19-12-2017 is de tweede collegetermijn vertaald in uitvoering. Voor de uitvoering in 2019 is het restantbudget 2018 ad € 0,01 mln. nog nodig. Een overboekingsvoorstel van € 0,01 mln. is ingediend.

2.4. Stedelijke ontwikkeling

Dit programma richt zich op de ontwikkeling van steden en stedelijke regio's ter versterking van het vestigings- en leefklimaat. Enerzijds gaat het om het, samen met de gemeenten, ontwikkelen van een helder profiel van de vier grote Limburgse steden en van de middelgrote steden met een regionale centrumfunctie. Anderzijds betreft het de voortzetting en verdere uitvoering van de herstructurering van een aantal wijken in Limburg, omdat deze ook bijdragen aan de leef- en woonkwaliteit en identiteit van de steden. Daarnaast zullen via dit programma ontwikkelingen in andere centra worden ondersteund voor zover die bijdragen aan het versterken van de regio. Het transformatie- en herstructureringsinstrument IBA Parkstad maakt ook deel uit van dit programma.

Steden en stedelijke regio's zijn de groeimotoren van een moderne economie. Goed ontsloten en bereikbare steden, met een sterke identiteit, die prettig leefbaar zijn en beschikken over een goed functionerend ommeland en de juist opgeleide arbeidskrachten dragen bij aan de economische ontwikkeling van de regio. De vernieuwing van wijken maakt deel uit van de dynamiek in steden. De vereisten aan de ruimtelijke inrichting en woningvoorraad van wijken zijn niet constant, maar veranderen voortdurend, bijvoorbeeld onder invloed van bevolkingsontwikkelingen, economie en veranderende inzichten in de stedenbouw, ruimtelijke ordening en architectuur. De demografische en maatschappelijke ontwikkelingen zorgen voor een mismatch tussen vraag en aanbod op de woningmarkt en in de Retail sector met leegstand en dalende prijzen tot gevolg.

Wat willen we bereiken?

Limburg streeft naar vitalere, meer dynamische steden met een sterker onderscheidend eigen profiel, zodat er een nog beter vestigingsklimaat en een betere complementariteit tussen steden onderling ontstaat, maar ook tussen steden en ommeland, en grensoverschrijdend. Met een gerichte, gezamenlijke inzet vanuit alle beleidsvelden willen we de leefbaarheid en mismatch in de woningvoorraad - ook in de in vorige coalities benoemde herstructureringswijken - samen met relevante partners en burgers verbeteren.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: Limburg heeft krachtige steden met een heldere ontwikkelingsvisie wat betreft hun eigen profiel, identiteit en bijdrage aan de economie en werkgelegenheid, alsmede hun strategie voor oplossen van leegstand in de stadscentra.

Criterium 2: Limburgse steden maken vanuit een heldere ontwikkelingsvisie toekomstbestendige investeringsbeslissingen, die op stedelijk niveau tot uiting komen in een heldere identiteit en onderscheidend vermogen en op regionaal niveau in onderlinge complementariteit.

Criterium 3: In Limburg is er bestuurlijke slagkracht en bestuurlijke samenwerking tussen gemeenten en andere maatschappelijke partijen.

Criterium 4: Herstructurering draagt bij aan de kwaliteit en duurzaamheid van de woningen en woonomgeving, sociale cohesie, het stimuleren van ondernemerschap en een bevolking met eigen kracht.

Wat hebben we bereikt?

Op basis van het kader Stedelijke Ontwikkeling zijn inmiddels 12 beschikkingen aan steden / gemeenten verleend, waarmee in totaal ca. € 69 mln. aan provinciale middelen gemoeid is voor de concrete uitvoering van stedelijke projecten. Elke gemeente is hierbij vertrokken vanuit een eigen visie op haar identiteit en op een sociale en economische structuurversterking in de stad. Thema's als leegstand, versterking van de economie, duurzaamheid en groen in de stad zijn daarbij aangepakt. Middels sloop en nieuwbouw is in de herstructureringsprojecten de leefbaarheid, mismatch op de woningmarkt en de kwaliteit en duurzaamheid van de wijken sterk verbeterd. Daarnaast is door de gemeenten middels diverse projecten gewerkt aan sociale structuurversterking. Verder zijn door IBA diverse openbare publieksevents georganiseerd, waardoor de participatie, het draagvlak en de haalbaarheid van projecten zijn vergroot. Daarnaast zijn vanuit IBA projecten m.b.t. herbestemming van gebouwen, de ontwikkeling van ruimte, flexibele stedelijke concepten, alternatieve energie, energiebesparing, duurzame mobiliteit en hergebruik van materialen verder uitgewerkt.

Wat betreft de onderlinge complementariteit tussen steden én de samenwerking tussen gemeenten die hiervoor nodig is, hebben wij gestuurd op onderlinge versterking van de steden door de plannen aan de voorkant goed te toetsen op complementariteit. In die zin is dit resultaat bereikt. Ook hebben wij bijeenkomsten georganiseerd waar de steden met elkaar in gesprek gingen over stedelijke opgaven zoals wateroverlast en de toepassing van groen. Via het Limburgs aanbod aan het Rijk werd de regiodeal Parkstad gerealiseerd en werd er op verschillende beleidsonderdelen voortgang geboekt in de grensoverschrijdende samenwerking tussen steden middels bijvoorbeeld de drielandentrein, de Einstein-telescoop, Brightlands, culturele samenwerking en de vorming van een Europese Groepering voor Territoriale Samenwerking (EGTS) in de Euregio Maas-Rijn. Echter zagen wij ook- als het ging om de uitvoering van stedelijke plannen via het programma stedelijke ontwikkeling- dat de samenwerking tussen de steden in een gezamenlijke aanpak van stedelijke opgaven beperkt was. Mede werd dit ingegeven door het feit dat gemeenten worstelen met capaciteit en bezettingsvraagstukken maar ook dat de bestuurlijke samenwerking tussen steden in de praktijk onderhevig is aan veel dynamiek.

Wat hebben we er in 2018 voor gedaan?

Product	2.4.1. Binnenstedelijke ontwikkeling
Programmalijn	2.4. Stedelijke ontwikkeling
Portefeuillehouder	Geurts

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Uitvoering van het totaalpakket aan resultaten uit de convenanten met de vier grote steden inzake 'een samenhangende visie en aanpak' met betrekking tot het stedelijk gebied, die als koers dient voor de gewenste stedelijke ontwikkeling, waarin de identiteit, bijdrage aan de economie en toekomstbestendigheid van de investering in stedelijke projecten helder	Deels gerealiseerd. Een samenhangende aanpak en visie op stedelijke projecten en de resultaten die daarover zijn afgesproken in de beschikkingen tussen de Provincie en de gemeenten Venlo, Maastricht, Sittard, Heerlen zijn gedeeltelijk gerealiseerd. Dit heeft te maken met omstandigheden zoals marktwerking en de financiële gezondheid van gemeenten. In periodieke bestuurlijke overleggen is met de gemeenten gesproken over deze		1,2,3,4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
zijn. De onderlinge samenhang van stedelijke projecten is inzichtelijk gemaakt, alsook de relatie met andere steden. De wijze waarop invulling wordt gegeven aan goede verbindingen binnen en tussen woon- en werklocaties in de steden maakt hier eveneens onderdeel van uit. Evenals de aanleg van stadsnatuur en stimulering van vergroening van de stedelijke omgeving. Rol Provincie: *partner, subsidiënt*	omstandigheden en over de herijking van de afgesproken resultaten. In 2019 worden deze herijkingen per gemeente doorgevoerd middels aanpassing van de oorspronkelijke beschikkingen. Met als doel om haalbare en actueel realistische resultaten te bereiken.		
2. Ondersteuning van de overige centra ter versterking van een stedelijke regio en/of hun regionale centrumfunctie. Rol Provincie: *partner, subsidiënt*	Gerealiseerd. De gemeenten Weert, Roermond, Horst aan de Maas, Venray, Peel en Maas, Valkenburg aan de Geul, Gulpen-Wittem en Simpelveld zijn ondersteund waarbij regionale centrumfuncties zijn verbeterd. Daarnaast zijn er in 2018 bijdragen voor centrumontwikkeling verleend aan de gemeenten Beek, Beesel en Peel en Maas.		1,2,3,4
3. Bestuurlijk overleg met de steden waarbij de gezamenlijke lobby (bv. agenda stad en urban agenda), de transformatie van de steden, krimp en het samenwerken in een grensoverschrijdende agglomeratie thema's van belang zijn. Zie ook 4.1.7. internationalisering. Rol Provincie: *partner, subsidiënt*	Gerealiseerd. Hier is langs meerdere trajecten aan gewerkt. Langs de weg van het Limburgs Aanbod en de hieruit voortgekomen Regiodeal Parkstad zijn deze thema's intensief en met succes opgepakt. Grensoverschrijdend wordt samen met de steden via diverse projecten zoals Drielandentrein, Einstein-telescoop, Brightlands, culturele samenwerking. In het transformatieproces van de Europese Groepering voor Territoriale Samenwerking (EGTS) wordt er een betere positie van de steden en gemeente in de EGTS voorbereid.		1,2,3

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Programma's van 4 grote steden zijn in uitvoering.	4	4	4	2019
1	Programma's van overige steden zijn in uitvoering.	5	8	PM *	2019
2	Structuurversterking in overige Limburgse centra.	0		PM *	2019

* Afhankelijk van initiatieven gemeenten.

Toelichting prestatie-indicatoren
Bij het opstellen van de Programmabegroting 2018 bedroeg de startwaarde vijf. Echter in december 2017 zijn reeds twee bijdragen verleend aan Venray en Peel en Maas.

Product	2.4.2. Herstructurering in wijken
Programmalijn	2.4. Stedelijke ontwikkeling
Portefeuillehouder	Geurts

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Afronding project Brunssum Centrum Noord. Rol Provincie: *subsidiënt, partner*	Deels gerealiseerd In 2018 is een nieuwe centrumvisie opgesteld. Deze wordt in januari 2019 aan de gemeenteraad gepresenteerd. Daarna wordt deze visie verder uitgewerkt tot een (nieuw) plan voor het centrum. Afronding van het project is voorzien in 2020.		4

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Herstructureringswijken zijn afgerond.	10	10	11	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
In 2018 heeft de gemeente Brunssum een nieuwe centrumvisie laten opstellen voor de businesscase Brunssum Centrum-Noord. Deze visie wordt in januari 2019 aan de gemeenteraad gepresenteerd en daarna verder uitgewerkt in een (nieuw) plan voor het centrum. Afronding van het project is voorzien in 2020.

Product	2.4.3. IBA
Programmalijn	2.4. Stedelijke ontwikkeling
Portefeuillehouder	Koopmans

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Realisatie van projecten welke zich onder meer richten op de herbestemming van gebouwen, de ontwikkeling van ruimte, flexibele stedelijke concepten, alternatieve energie, energiebesparing, duurzame mobiliteit en hergebruik van materialen. Deze projecten hebben een multiplier groter dan 3.	Gerealiseerd. De IBA-projecten, zoals genoemd in het uitvoeringsprogramma, zijn in 2018 verder uitgewerkt . Daarbij is in het bijzonder aandacht geweest voor de sleutelprojecten. Dit heeft eind 2018 geresulteerd in zes volledig afgeronde projecten en 14 projecten die (fysiek) in uitvoering zijn. Daarnaast is een groot aantal projecten in voorbereiding. Tenslotte zijn diverse		1,3 en 4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
Rol Provincie: *partner*	(deel)projecten samengevoegd. De multiplier bedraagt thans 8.6. Aansprekende projecten in uitvoering zijn: ▪ Kerk Kunrade; ▪ Ikgroenhet; ▪ Central Park en Romeins Kwartier.		
2. Vergroten van draagvlak en haalbaarheid door verbinden van initiatiefnemers, burgers, bedrijfsleven en maatschappelijk middenveld en deze betrekken bij (de verbetering van) IBA initiatieven door het organiseren van minstens 2 openbare publieksevents. Rol Provincie: *partner*	Gerealiseerd. In 2018 zijn door IBA diverse openbare publieksevents georganiseerd, waardoor de participatie, het draagvlak en de haalbaarheid vergroot zijn. In 2018 hebben vier grote (meerdaagse) events plaatsgevonden namelijk de IBA informatiemarkt, de Polis Convention in Düsseldorf, Pinkpop en de Leisure Run. Daarnaast zijn er nog diverse kleinschalige informatiebijeenkomsten, open dagen, etc. rondom de projecten georganiseerd.		1,3 en 4

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Financieringsmultiplier	0	8,6	> 3	2018
2	Te organiseren publieksevents per jaar.	0	4	2	2018

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

Begrotingsprogramma 2.4 Stedelijke ontwikkeling	Begroting 2018 Primitief	Wijzigingen	Ná wijziging	Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
Lasten						
Reguliere middelen						
2.4.1. Binnenstedelijke ontwikkeling	250	110	360	**309**	51	V
2.4.2. Herstructurering in wijken	0	3.055	3.055	**3.055**	0	N
2.4.3. IBA	580	2.486	3.066	**3.364**	-298	N
	830	5.651	6.481	**6.728**	-247	N
Personele lasten	950	39	989	**911**	78	
Kapitaallasten	84	0	84	**84**	0	
Totaal lasten	1.864	5.690	7.554	7.723	-169	N
Baten						
Reguliere middelen						
2.4.1. Binnenstedelijke ontwikkeling	0	0	0	**9**	-9	V
Totaal baten	0	0	0	9	-9	V
Totaal saldo van baten en lasten	**-1.864**	**-5.690**	**-7.554**	**-7.713**	**159**	**N**
Mutatie reserves						
Onttrekking reserves						
Immunisatiereserve	150	0	150	**150**	0	
Saldo mutatie reserves	**150**	**0**	**150**	**150**	**0**	
Resultaat	**-1.714**	**-5.690**	**-7.404**	**-7.563**	**159**	**N**

Toelichting verschil begroting/ realisatie

Van begrotingsprogramma 2.4. Stedelijke ontwikkeling resteert een nadelig resultaat van € 0,16 mln. De gerealiseerde reguliere middelen zijn per saldo € 0,24 mln. nadeliger dan geraamd. Dit verschil bestaat uit € 0,25 mln. hogere lasten en € 0,01 mln. hogere baten. De belangrijkste verschillen lichten wij als volgt toe.

2.4.1. Binnenstedelijke ontwikkeling

Het budgetverschil van de reguliere middelen bedraagt per saldo € 0,06 mln. voordelig. Dit verschil wordt veroorzaakt door een lagere besteding van de procesmiddelen stedelijke ontwikkeling ad. € 0,02 mln. Voorgesteld wordt om deze over te hevelen naar 2019. Deze zijn in 2019 nodig voor onder andere infosessie PS en ambtelijk werkbezoek.
Daarnaast vloeien de niet bestede middelen ad. € 0,04 mln. voor de uitvoering van de motie 754 Werrij inzake samenhangende strategische agenda Midden Limburg (PS 12-5-2016) terug naar de procesmiddelen coalitie akkoord. Aangezien deze motie is uitgevoerd (conform brief PS d.d. 16-1-2018).

2.4.3. IBA

Het budgetverschil van de reguliere middelen bedraagt per € 0,30 mln. nadelig. Oorzaak is, dat er meer IBA-projecten door de provincie zijn ondersteund dan aanvankelijk was voorzien/ingeschat. Voorgesteld wordt om het tekort van € 0,30 mln. te verrekenen met het budget in 2019.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Verbonden partijen
IBA-Parkstad

SCHOLS
massmann

3.1. Openbaar vervoer en railagenda

De Railagenda en de OV concessie dragen bij aan de economische en sociale structuurversterking van Limburg. Het belang van de reiziger staat daarbij voorop. De Railagenda bestaat uit een samenhangend geheel van regionale en internationale spoorverbindingen, inclusief een drietal logistieke railterminals (die in verschillende fasen van ontwikkeling zijn), alsook tarifering en ticketing. De kansenatlassen (2013) laten zien dat het ontsluiten van het achterland van Limburg bijdraagt aan extra werkgelegenheid en aantrekkelijker wonen. De investeringen in openbaar vervoer en de railagenda moeten o.a. leiden tot een betere ontsluiting van de arbeidsmarkt, de Limburgse Topsectoren, de Limburgse Kennis-As en het vergroten van de agglomeratievoordelen in onze stedelijke grensregio's.

Wat willen we bereiken?

We willen voor Limburg in de regionale en (inter)nationale context naar een vlot, veilig, betrouwbaar en duurzaam openbaar vervoer.
Met de Internationale Railagenda willen we 'missing links' oplossen: Eindhoven - Düsseldorf, Eindhoven - Keulen (via Aken), Weert - Antwerpen en Maastricht - Luik -(Leuven - Brussel), alsook de tramverbinding Maastricht - Hasselt.
We willen de (internationale) grenzen van ticketing eenvoudiger maken voor de reiziger en ook meer transparantie in tarifering. De Drielandentrein (verbinding tussen Luik, via Maastricht en Heerlen, richting Aken) kan als pilot daartoe bijdragen.
Met de regionale Railagenda werken we resultaatgericht o.a. aan de opwaardering van de Maaslijn, tevens bereiden we de ontwikkeling van station Maastricht-Noord fase 2 en het doortrekken van de Heuvellandlijn naar Kerkrade-West voor.
Het goederenvervoer gaat een steeds nadrukkelijkere rol spelen in de dossiers waaraan gewerkt wordt en is een thema waar we in toenemende mate op zullen inspelen.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: Reizigers kunnen gemakkelijk en zorgeloos met OV in de gehele Euregio reizen.

Criterium 2: Limburg beschikt over een (inter)nationaal OV- en railsysteem dat bestaat uit een netwerk met snelle, frequente en robuuste verbindingen.

Criterium 3: Het OV-systeem in Limburg is flexibel en meebewegend op de maatschappelijke ontwikkelingen.

Wat hebben we bereikt?

Openbaar vervoer
De aanpak van Arriva bij de dienstregeling openbaar vervoer 2018 heeft vruchten afgeworpen. Verschillende aanpassingen hebben geleid tot een hogere uitvoeringskwaliteit bus. Met de start van de dienstregeling 2019 (op 9 december 2018) heeft Arriva een volgende stap gezet in het emissieloos maken van het Limburgse openbaar vervoer: de stadsdienst Maastricht rijdt vanaf dat moment grotendeels met elektrische bussen.

Bij de uitvoering van de Limburgse treindiensten stonden zowel de Maaslijn als de Drielandentrein (op het traject Maastricht – Aken) in het bijzonder in de belangstelling. De Maaslijn kende problemen met betrekking tot de uitvoeringskwaliteit die in de tweede helft van 2018 tot een te lage uitvoeringskwaliteit leidde en de Drielandentrein waarvan de geplande start, voorzien op 9 december 2018, werd uitgesteld. Met betrekking tot de Maaslijn is overleg gestart met Arriva en stakeholders van de Maaslijn over maatregelen om de uitvoeringskwaliteit op de Maaslijn te verbeteren. De Drielandentrein is dankzij de inspanningen van diverse partijen (vooralsnog als Tweelandentrein tussen Maastricht en Aken) op 27 januari 2019 gestart.

De eerste stappen in de pilot Mobility as a Service (MaaS) zijn gezet. MaaS is een platform waarmee reizigers een (multimodale) reis kunnen plannen, boeken en betalen. Een verkenning laat zien dat er kansen zijn in Limburg, in 2019 start een pilot met nadruk op landsgrensoverschrijdende aspecten van MaaS. Met betrekking tot tarifering en ticketing zijn in 2018 onder andere het Combiticket (abonnement voor gecombineerde bus-treinreizen) en een nieuw kortingsproduct voor senioren tot stand gebracht. Op het gebied van kleinschalig vervoer is een tweede tranche van de subsidieregeling Wensbus opengesteld.

Railagenda
In 2018 hebben we belangrijke stappen gezet in onze Railagenda, zoals in onze verbindingen met Duitsland. De elektrificatie tussen Landgraaf en de grens is afgerond, waarmee de infrastructuur gereed is om, 1x per uur, rechtstreeks met de Drielandentrein naar Aken te rijden (zie ook tekst hierboven inzake Drielandentrein). De realisatie van de spoorverdubbeling tussen Heerlen en Landgraaf heeft vertraging opgelopen, maar in 2019 verwachten we voor dit project de besluitvorming van het Provinciaal Inpassingsplan (PIP).

Voor de realisatie van een verbinding Eindhoven-Düsseldorf is een ‘Letter of Intent’ getekend en zal in 2019 een samenwerkingsovereenkomst getekend worden tussen het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (I&W), Verkehrsverbund Rhein-Ruhr en de Provincie Noord-Brabant. Deze overeenkomst heeft tot doel dat er een directe treindienst komt tussen Eindhoven en Düsseldorf. In november 2018 is het onderzoeksprogramma naar internationale verbindingen afgerond. De subsidieverantwoording richting Europese Unie van dit onderzoeksprogramma loopt nog in 2019. Verder hebben we op internationaal vlak stappen gezet met de tramverbinding Maastricht-Hasselt. De gemeenteraad van Maastricht heeft het bestemmingsplan vastgesteld. Het bestemmingsplan ligt voor bij de Raad van State van wie we in 2018 een uitspraak verwacht hadden, maar dit is verschoven naar begin 2019.

Op regionaal vlak is er bij het project Maaslijn vertraging en een financieringstekort ontstaan en zijn eind 2018 gesprekken gestart tussen de 3 Provincies (Limburg, Noord-Brabant en Gelderland), het Ministerie van I&W en ProRail over de ontstane situatie en mogelijke oplossingen voor het ontstane probleem. Voor de ontwikkeling van station Maastricht-Noord fase 2 is in november 2018 geld beschikbaar gesteld door het Rijk, waardoor na realisatie (naar verwachting december 2021) ook dit station door reizigers op de lijn Maastricht-Sittard kan worden aangedaan.

Wat hebben we er in 2018 voor gedaan?

Product	3.1.1. Openbaar vervoer en concessiemanagement
Programmalijn	3.1. Openbaar vervoer en railagenda
Portefeuillehouder	Mackus

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Uitwerken en implementeren van systeemgericht contractbeheer (SCB) in het OV-contract. SCB is een door Rijkswaterstaat reeds geruime tijd toegepaste (en beproefde) methodiek om contracten te managen. Kern van de methodiek is dat de opdrachtnemer aantoont dat hij aan de gestelde voorwaarden en eisen voldoet en dat de opdrachtgever via risicomanagement op die aspecten toetst die een risico zijn of inhouden voor het resultaat. De contractrelatie met Arriva is in 2017 ingericht. Nieuwe inzichten en ontwikkelingen die wellicht nieuwe kansen en mogelijkheden bieden willen we graag benutten ('elke dag beter'). Vandaar dat we in 2018 mogelijkheden van risicogestuurd contractbeheer voor openbaar vervoer willen verkennen en verder uitwerken en, indien de methodiek toepasbaar is, vaststellen hoe we systeemgericht contractbeheer gaan toepassen alsmede proefdraaien. Rol Provincie: *toetser, procesmanager, bevoegd gezag, partner*	Deels gerealiseerd. Uit de verkenning volgt dat SCB, mits op maat gemaakt, toepasbaar is in het OV-contract met Arriva. Mede op basis van deze conclusie zijn we, vooruitlopend op de wijze van verder toepassen van SCB en in het verlengde van toezegging 8392 (Commissie Mobiliteit en Duurzaamheid, 9-11-2018), een pilot gestart. In deze pilot voeren we volgens de principes van SCB een toets uit op de bedrijfsprocessen van Arriva die leiden tot informatie en rapportage over de prestaties op het gebied van punctualiteit, rituitval en klachten. Het resultaat van deze toets is naar verwachting in het eerste kwartaal 2019 beschikbaar. Vaststellen hoe we SCB in de OV-concessie gaan toepassen doen we in 2019. Het op SCB-wijze inrichten van het risicodossier volgt daar vervolgens uit.		1, 2, 3
2. Ontwikkelagenda: uitbreiding van het aantal ontwikkeltafels en verbreding van de thema's. De Ontwikkelagenda vormt, met behulp van de inzet van zogenaamde Ontwikkeltafels, de kern van onze ontwikkelaanpak openbaar vervoer. De Ontwikkeltafels Onderwijs en Maatwerkvervoer leiden in 2017 tot inzichten en resultaten. Inzichten willen we graag benutten om onze aanpak in het openbaar vervoer verder te verbreden en verdiepen. Resultaten willen we vertalen naar concrete maatregelen in het Limburgse openbaar	Gerealiseerd. De ontwikkelagenda en de daaruit voortkomende ontwikkeltafels zijn onderdeel van de OV-Concessie 2016 – 2031. In 2018 is, als jaarresultaat, uitvoering gegeven aan een aantal ontwikkeltafels. De ontwikkeltafel Onderwijs levert een resultaat op dat in 2019 wordt geëffectueerd: het Duitse Semesterticket voor studenten wordt geldig in het openbaar vervoer in Zuid-Limburg. Verdere doorontwikkeling behoort tot de mogelijkheden. De ontwikkeltafel Maatwerk-vervoer heeft in 2018 geleid tot een gezamenlijke analyse met Omnibuzz naar de vraag hoe OV-gebruik doelgroepenvervoergebruik beïnvloedt en andersom. Een onderzoek is gestart en in 2019		1, 2, 3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
vervoer. Daarnaast willen we de ontwikkelaanpak openbaar vervoer ook inzetten ten behoeve van het nieuwe Mobiliteitsplan. Rol Provincie: *procesmanager, subsidiënt, financier, partner, ondernemer*	gereed. Uitbreiding van de ontwikkeltafels heeft plaatsgevonden met de ontwikkeltafel 'nachtnet' en verbreding van de thema's met de tafels voor de last mile-oplossing Greenport en de OV-bediening van Toverland. Een voorbeeld van de inzet van ontwikkeltafels ten behoeve van de Mobiliteitsaanpak is de tafel voor de bereikbaarheidsopgave Parkstad (ontsluiting Kerkrade West), waarin verschillende alternatieven zijn afgewogen.		
3. Drielandentrein: start van de Drielandentrein (naar Aken en voor zo ver mogelijk, ook naar Luik). Ondanks de technische en infrastructurele uitdagingen die nog voor ons liggen is het onze verwachting dat de Drielandentrein in 2018 start. Rol Provincie: *procesmanager, bevoegd gezag (voor Nederlands grondgebied), financier*	Niet gerealiseerd. Start van de Drielandentrein op de verbinding Maastricht – Aken heeft op 27 januari 2019 plaatsgevonden. Dit omdat de toestemming om met het treinmaterieel in Duitsland te mogen rijden (de toelating) op het aanvankelijk geplande startmoment van de dienst (9 december 2018) nog niet was verleend.		1, 2
4. Dienstregeling openbaar vervoer: verdere optimalisatie van het openbaar vervoeraanbod en ondersteuning van de participatieve aanpak. Optimalisatie van de dienstregeling volgt uit onze ontwikkelaanpak (en –agenda) en draagt bij aan het realiseren van de ambitie 'zorgeloos reizen van deur tot deur'. Reizigerstevredenheid en -groei brengen daarbij tot uitdrukking hoe succesvol we zijn in het realiseren van onze ambitie. Omdat in 2018 geen implementatie van een nieuwe concessie plaatsvindt (maar wel een nieuwe dienstregeling wordt geïntroduceerd), verwachten we dat het aantal klachten van reizigers in 2018 lager zal zijn dan in 2017. Rol Provincie: *toetser, ondersteuner, bevoegd gezag, financier, partner*	Gerealiseerd. Met de dienstregeling 2018 heeft Arriva een aantal zorgpunten en tekortkomingen uit de dienstregeling 2017 gerepareerd. In zijn algemeenheid waren de prestaties (rituitval, punctualiteit) beter dan in 2017. Daarmee en ook vanwege de inhoudelijke bijstellingen sloot deze dienstregeling beter aan bij de behoeften van reizigers. Dat heeft geleid tot een aanzienlijke afname in de klachten. Ten aanzien van de groei in reizigersaantallen: hier spelen - landelijk - de stakingen in het OV een rol. Getalsmatig is er in 2018 sprake van een lichte daling in het aantal reizigers. Wanneer we, uitgaande van een gemiddeld gebruik per stakingsdag, het resultaat voor 9 stakingsdagen ophogen, hebben we ongeveer de geprognosticeerde groei gerealiseerd. De reizigerstevredenheid over 2018 wordt bekend met de resultaten van de OV-klantenbarometer (verwacht in maart / april 2019).		1, 2, 3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	De Maaslijn blijft een aandachtspunt waarover we met verschillende stakeholders overleg voeren. De participatieve aanpak is onder andere tot uitdrukking gekomen in de aanpak van het vraagstuk rondom de oplossingen voor de last-mile Greenport en voor het vervoer van scholieren en studenten tussen station en onderwijscampus in Heerlen.		
5. Uitvoeringsprogramma Overstappunten: het naar het niveau 'basis op orde' brengen van de provinciale openbaar vervoerhaltes en het toevoegen van kwaliteit op specifieke haltes. In 2017 ligt in het UP Overstappunten de nadruk op initiatieven en ambities van met name gemeenten. 2018 biedt de mogelijkheid om aandacht te schenken aan onze eigen provinciale bushaltes. Basis op orde is daarbij een eerste logische stap om te komen tot aangename wacht- en overstapvoorzieningen. Rol Provincie: procesmanager, financier, partner	Deels gerealiseerd. Binnen het uitvoeringsprogramma zijn diverse projecten vanuit de Regionale Mobiliteits Overleggen in het kader van 'basis op orde' gerealiseerd. Daarnaast is binnen het kader 'integrale projecten' het busstation Maastricht gerealiseerd. In het kader 'kwaliteitsimpuls' is voorzien in pilots voor nieuwe fietsvoorzieningen. Het naar het niveau 'basis op orde' brengen van de provinciale bushaltes zal in 2019 worden aanbesteed. Het project heeft vertraging opgelopen vanwege de gemaakte heroverweging in het kader van de mobiliteitsopgaven. De streefwaarde van de benoemde prestatie-indicator voor het uitvoeringsprogramma (50 provinciale haltes langs provinciale wegen) is daardoor nog niet behaald.		1
6. DRIS: afronding van het DRIS-project. Op een aantal locaties (onder andere station Maastricht en station Beek-Elsloo) is het als gevolg van bouwwerkzaamheden tot nu toe niet mogelijk (of zinvol) geweest om DRIS-panelen te plaatsen. Ter afronding van het DRIS-project vindt in 2018 plaatsing op deze locaties plaats. Rol Provincie: *opdrachtgever*	Deels gerealiseerd. Het vernieuwde busstation in Maastricht is in 2018 uitgerust met DRIS-panelen (Dynamisch Reis Informatie Systeem). Voor de enkele resterende locaties waar nog geen DRIS-paneel is geplaatst volgen we de werkwijze 'werk met werk-maken'. Dat introduceert een afhankelijkheid van de vorderingen in de planvorming en uitvoering van projecten door partners. In 2019 zullen we bezien of we alsnog op een aantal locaties DRIS-panelen kunnen plaatsen. In totaal zijn ruim 300 panelen geplaatst, het resterende aantal bedraagt 8.		1
7. Wet lokaal spoor: kaders voor infrastructuur vaststellen. De Provincie Limburg is vanuit de Wet lokaal spoor Bevoegd Gezag voor de aanleg, het beheer, het onderhoud en de veiligheid van het (Nederlandse deel) van de tramverbinding tussen Maastricht en Hasselt. Naast het	Deels gerealiseerd. In 2018 is invulling gegeven aan de kaders waaraan het tramsysteem (op grond van de Wet lokaal spoor) moet voldoen. Op inhoud bestaat overeenstemming met partijen, deels bevindt een aantal kaders zich nog in de afrondende fase. Na gereedkomen daarvan zal begin 2019 een collegevoorstel worden voorbereid om deze		1, 2

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
beleggen van rollen, taken en verantwoordelijkheden op grond van de Wet stelt de Provincie in 2018 de kaders vast, waaraan de traminfrastructuur (blijvend) moet voldoen. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	kaders vast te stellen.		
8. Mobility as a Service (MaaS): verkenning naar de mogelijkheden van MaaS in Limburg. Mobility as a Service (MaaS) is het concept waarbij reizigers 'mobiliteit' inkopen en niet meer de afzonderlijke vervoerproducten (een auto, een treinrit etc.) zoals nu het geval is. MaaS is het ontzorgen van de keten voor de reiziger en past daarom in onze ambitie 'zorgeloos reizen van deur tot deur'. Welke meerwaarde dit voor Limburg heeft en hoe we één en ander kunnen organiseren is, vanwege het recent ontstaan van MaaS, nog niet bekend. Een verkenning is op zijn plaats. Rol Provincie: *procesmanager, bevoegd gezag*	Gerealiseerd. De gezamenlijke verkenning van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) en de Provincie Limburg levert op dat MaaS meerwaarde kan bieden voor de zorgeloze reis van deur tot deur. Met name landsgrens-overschrijdende aspecten van MaaS kunnen, vanwege de grensligging van Limburg, in een pilot goed worden beproefd. Op basis van deze constatering heeft het Ministerie van I&W mede namens de Provincie Limburg (en zes andere regio's) een Raamovereenkomst MaaS aanbesteed op basis waarvan in 2019 een pilot MaaS in Limburg start.		1, 3

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	De mogelijkheden voor systeemgericht contractbeheer (SCB) zijn onderzocht. Bij toepasbaarheid werken we één en ander nader uit, stellen we vast hoe we met SCB willen omgaan en gaan we proefdraaien.	0	1	1	2018
2	4 Ontwikkeltafels (zowel Mobiliteitsplan als openbaar vervoer) doorlopen.	2	6	4	2018
3	Drielandentrein naar Aken in exploitatie.	0	0	1	2018
4	Klantwaardering openbaar vervoer op basis van Klantenbarometer.	7,6	NTB[1]	7,6	2018
4	Groei van het aantal OV-reizigers (bus en trein gezamenlijk; indexcijfer).	100	99,2	101,12	2018
4	Participatieve aanpak leidt tot – 5% klachten over dienstregeling.	183	282	542	2018
5	50 OV-haltes langs provinciale wegen naar niveau 'basis op orde'.	NB	0	50	2018

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
6	DRIS-project volledig afgerond.	0	0,98	1	2018
7	Kaders voor infrastructuur Tram Maastricht Hasselt vastgesteld.	0	0	1	2018
8	Verkenning mogelijkheden MaaS voor Limburg afgerond, eerste pilot(s) geïmplementeerd.	0	0	1	2018

NTB[1]: de resultaten van de OV-Klantenbarometer (het landelijke onderzoek onder OV-reizigers naar de kwaliteit van openbaar vervoer) zijn naar verwachting in maart 2019 bekend.

Toelichting prestatie-indicatoren

Algemeen: van binaire indicatoren gaven we in het verleden het deel van de resultaatverplichting aan dat was gerealiseerd. In bovenstaand overzicht hanteren we een binaire indeling. Een resultaat staat op 0 als dat (groten)deels maar nog niet geheel is gerealiseerd.

4. De startwaarde voor de prestatie-indicator voor klanttevredenheid in 2018 is (getalsmatig) gelijk aan die van 2017. De klantenbarometer wordt op één decimaal nauwkeurig gepresenteerd. Omdat over de ontwikkeling van deze indicator met Arriva over de gehele concessieduur tot en met 2031 afspraken zijn gemaakt, is groei door afronding van deze indicator niet altijd zichtbaar.
4. In 2018 is op 9 dagen gestaakt in het openbaar vervoer. Dat beïnvloedt het aantal reizigers in 2018 aanzienlijk. Het hier genoemde getal betreft het feitelijk aantal reizigers in het openbaar vervoer in 2018 (niet gecorrigeerd voor de staking). Daarnaast is op het moment van het opstellen van de jaarstukken de informatie over in december 2018 gemaakte reizen met papieren kaartjes nog niet beschikbaar. Per stakingsdag bedroeg het aantal reizigers ongeveer 100.000, een inschatting met betrekking tot papieren kaartjes leidt tot 125.000 tot 150.000 extra reizigers. Zonder op dit moment het exacte percentage te kennen, schatten we in dat met deze toevoeging de beoogde groei in 2018 is behaald.
4. Participatieve aanpak leidt tot -5% klachten over dienstregeling: de bij startwaarde 01-01-2018 vermelde waarde betrof de stand van het aantal klachten tot en met 21 augustus 2018 (het moment van het gereed maken van de informatie voor de 2e Afwijkingenrapportage 2018). Het aantal klachten op 31-12-2017 bedroeg 542. Dit aantal was bij het opstellen van de begroting 2018 nog niet bekend. De indicator geeft aan dat ten opzichte van het aantal klachten in 2017 een afname van 5% dient te worden bereikt. Met andere woorden: in 2018 mochten er maximaal 515 dienstregelinggerelateerde klachten zijn. Met 282 klachten over de dienstregeling in 2018 is de beoogde daling ruimschoots behaald.
5. In 2018 heeft in het kader van de Mobiliteitsaanpak een heroverweging van projecten plaatsgevonden. Uitvoering van de heroverweging betekende dat uitvoering van projecten tijdelijk is getemporiseerd. Zo ook de projecten met betrekking tot de provinciale haltes. Start aanbesteding van het project ‘basis op orde provinciale haltes ’ is voorzien in 2019. Om die reden geven we hier een indicator ‘0’, hoewel er wel degelijk uitvoering is gegeven aan het verbeteren van haltes in 2018.
8. De verkenning MaaS is afgerond. Vanwege procedurele doorlooptijden bij de aanbesteding van de Raamovereenkomst door het Rijk vindt start van de pilots in 2019 plaats.

Product	3.1.2. Railagenda
Programmalijn	3.1. Openbaar vervoer en railagenda
Portefeuillehouder	Mackus

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Opwaarderen Maaslijn: Vaststelling Provinciaal InpassingsPlan (PIP) inclusief Milieu-effect rapportage (MER). Rol Provincie: *procesmanager, bevoegd gezag, financier, partner*	Niet gerealiseerd. Het Provinciaal Inpassings Plan (PIP) is niet in 2018 in procedure gebracht, omdat het project vertraging heeft opgelopen. Aan deze vertraging liggen meerdere oorzaken ten grondslag. Belangrijkste oorzaak is het feit dat de definitieve scopewijziging (station Grubbenvorst Greenport-Venlo) pas eind februari 2018 heeft plaatsgevonden en dat naar aanleiding van deze scopewijziging de contractuele afwikkeling met het ingenieursbureau en de herijking van het project met ProRail meer tijd hebben gekost dan voorzien. Ook dienen naar aanleiding van de scopewijziging een aantal onderzoeken te worden geactualiseerd evenals het ontwerp.		2,3
2. Elektrificatie Landgraaf-grens. Het opleveren van een volledig geëlektrificeerd pad tussen Maastricht en Aachen Rol Provincie: *procesmanager, bevoegd gezag, (mede-)financier, partner*	Gerealiseerd. De elektrificatie tussen Landgraaf en de grens is opgeleverd in december 2018. Hierdoor is het volledig geëlektrificeerd pad tussen Maastricht en Aachen ook gerealiseerd.		1,2
3. Afronding onderzoeksprogramma internationale verbindingen (Köln - Aachen - Eindhoven; Düsseldorf -Venlo - Eindhoven; Maastricht - Luik (-Leuven - Brussel); Weert - Hamont - Antwerpen) en ticketing (en tarifering) Rol Provincie: *procesmanager, financier, partner*	Gerealiseerd. Het onderzoeksprogramma (deels gesubsidieerd door de EU) had een looptijd tot november 2018. De onderzoeken voor de verschillende onderdelen zijn afgerond. In 2019 dient de oplevering en verantwoording richting Europese Unie plaats te vinden. De opgeleverde onderzoeken hebben geleid tot follow up acties; deze staan los van het onderzoeksprogramma internationale verbindingen zoals hier benoemd.		1,2,3
4. Zuid-Limburgse Stoomtrein Maatschappij (ZLSM). Het bieden van een goede infrastructuur, zodat de ZSLM haar stoomtreinen kan laten rijden. Rol Provincie: *bevoegd gezag, subsidiënt*	Gerealiseerd. In 2018 is de laatste jaarschijf (uit de 1e tranche) groot onderhoud aan de spoorlijn conform planning gerealiseerd.		-
5. Spoorverdubbeling tussen Heerlen en Landgraaf realiseren.	Deels gerealiseerd. De planning was dat de spoorverdubbeling in		1,2

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
Rol Provincie: *bevoegd gezag, (mede-) financier, procesmanager, partner*	2020 zou worden opgeleverd, dit is vertraagd (m.n. door scope-zaken) en de planning is nu dat het project in 2021 wordt opgeleverd.		

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Vaststelling Provinciaal InpassingsPlan (PIP) inclusief Milieu-effect rapportage (MER) Maaslijn.	0	0	1	2020
2	Elektrificatie Landgraaf-grens gereed.	0	1	1	2018
3	Voorbereidingsbesluit voor de uitvoering van de grensoverschrijdende spoorverbindingen Eindhoven-Venlo-Düsseldorf en Eindhoven-Heerlen-Aachen-Köln.	0	1	1	2018
3	Voorbereidingsbesluit voor de uitvoering van de grensoverschrijdende spoorverbindingen Weert-Hamont-Antwerpen en Maastricht-Luik-Brussel.	0	1	1	2018
3	Een voor de reiziger eenvoudig, transparant en geïntegreerd ticketing (en tarifering) systeem tussen Limburg/Nederland, België en NRW/Duitsland.	0	1	1	2018
4	Besluitvorming over financiering toekomstig onderhoud ZLSM.	0	0	1	2018 / 2019
5	Vaststelling Provinciaal InpassingsPlan (PIP) spoorverdubbeling Heerlen-Landgraaf.	0	0	1	2019
5	Oplevering spoorverdubbeling Heerlen-Landgraaf.	0	0	1	2021

Toelichting prestatie-indicatoren
1) Zoals in de Voortgangsrapportage Railagenda benoemd is de vaststelling van het PIP Maaslijn verschoven naar 2021.
4) ZLSM: Besluitvormingsvoorstellen over financiering toekomstig onderhoud (2e tranche) worden in 2019 voorbereid.

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

Begrotingsprogramma 3.1 Openbaar vervoer en railagenda	Begroting 2018 Primitief	Wijzigingen	Ná wijziging	Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
Lasten						
Reguliere middelen						
3.1.1. Openbaar vervoer en concessiemanagement	67.423	-1.644	65.779	**65.151**	628	V
3.1.2. Railagenda	4.204	3.878	8.082	**9.515**	-1.433	N
	71.627	2.234	73.861	**74.666**	-805	N
Personele lasten	1.859	75	1.934	**1.781**	153	
Kapitaallasten	1.099	-176	923	**923**	1	
Totaal lasten	74.585	2.134	76.718	77.369	-651	N
Baten						
Reguliere middelen						
3.1.1. Openbaar vervoer en concessiemanagement	7.944	0	7.944	**7.711**	233	N
3.1.2. Railagenda	10.730	2.802	13.531	**14.058**	-527	V
Totaal baten	18.674	2.802	21.475	21.770	-295	V
Totaal saldo van baten en lasten	**-55.911**	**668**	**-55.243**	**-55.599**	**357**	**N**
Mutatie reserves						
Toevoeging reserves						
Bestemmingsreserve ZLSM	647	0	647	647	0	
Reserve DU elektrificatie Maasliijn	5.979	0	5.979	5.979	0	
Reserve DU Verkeer en vervoer	8.944	0	8.944	8.649	295	
Totaal toevoegingen	15.570	0	15.570	15.275	295	
Onttrekking reserves						
Bestemmingsreserve ZLSM	1.000	0	1.000	2.024	-1.024	
Reserve DU Verkeer en vervoer	68.116	-1.300	66.815	66.014	801	
Totaal onttrekkingen	69.116	-1.300	67.815	68.039	-224	
Saldo mutatie reserves	**53.546**	**-1.300**	**52.245**	**52.764**	**-519**	
Resultaat	**-2.365**	**-632**	**-2.998**	**-2.836**	**-162**	**V**

Toelichting verschil begroting/ realisatie

Van begrotingsprogramma 3.1. Openbaar vervoer en railagenda resteert een voordelig resultaat van € 0,16 mln. De gerealiseerde reguliere middelen zijn per saldo € 0,51 mln. nadeliger dan geraamd. Dit verschil bestaat uit € 0,81 mln. hogere lasten en € 0,3 mln. hogere baten. De belangrijkste verschillen lichten wij als volgt toe.

3.1.1. Openbaar vervoer en concessie concessiemanagement

Ten opzichte van de begroting zijn de lasten € 0,63 mln. lager dan begroot. Dit verschil is o.a. ontstaan door voordelige afrekeningen uit vorige jaren (€ 0,17 mln.). Daarnaast is er een voordelig verschil ontstaan, dat wordt veroorzaakt door:

- onderuitputting van het budget voor de ontwikkeling van station Beek-Elsloo (€ 0,07 mln.). Dit bedrag moet beschikbaar blijven voor het project, waarvan de afronding in 2022 is voorzien. Daarom wordt voorgesteld deze middelen over te boeken naar 2019;
- onderuitputting van proceskosten m.b.t. openbaar vervoer (€ 0,39 mln.). Dit restant blijft beschikbaar binnen de Reserve DU Verkeer en Vervoer.

In de baten is een nadelig effect ontstaan van € 0,23 mln. In het kader van de inzet van de Bereikbaarheidsmiddelen is voor de dekking van de uitgaven ervoor gekozen eerst de Brede Doeluitkering (BDU) Verkeer en Vervoer daarvoor te besteden. Er heeft een administratieve verschuiving plaatsgevonden van de dekking uit de egaliserende Reserve DU Verkeer en Vervoer naar de BDU. Hierdoor zijn begrotingstechnisch verschillen ontstaan die geen effect hebben op het jaarresultaat.

3.1.2. Railagenda

Ten opzichte van de begroting 2018 zijn de lasten € 1,43 mln. hoger dan begroot. Dit nadelige verschil is ontstaan door een fasering bij het meerjarig onderhoud ZSLM ad € 1,02 mln.. Dit nadelige verschil verloopt neutraal via de bestemmingsreserve ZLSM. Bij de onderdelen die vanuit de bereikbaarheidsmiddelen worden gedekt, is een voordelig verschil ontstaan van € 0,11 mln. Dit heeft geleid tot een minder hoge onttrekking uit de bereikbaarheidsmiddelen, waardoor deze ook neutraal verloopt. Aan de Ten-t onderzoeken in het kader van de grensoverschrijdende railonderzoeken is voor een bedrag van € 0,53 mln. meer dan begroot aan middelen ingezet. Deze zijn deels via de balanspost nog te ontvangen bedragen (Ten-t subsidie) én een via de decembercirculaire (Provinciefonds) aangekondigde Rijksbijdrage budgettair neutraal verdisconteerd. In de baten is het voordelige resultaat ad € 0,53 mln. zichtbaar hetgeen verklaard wordt door de Rijksbijdrage voor de Ten-t onderzoeken zoals hiervoor aangegeven.

€ x 1.000

Product	Omschrijving investering	Kredietbedrag		Realisatie uitgaven		Bijdragen derden		Restantkrediet ultimo 2018	
		Provinciale Uitgaven	Bijdragen derden	t/m 2017	2018	t/m 2017	2018	uitgaven	bijdragen derden
3.1.1.	Dynamische Reis Informatie Systemen (DRIS) BDU	2.288	-	1.756		-	-	532	-
3.1.2	Tram Vlaanderen Maastricht	9.141	-	5.802		9	-	3.339	-9
	Railagenda Electrificatie Heerlen-Herzogenrath	15.200	3.586	2.267	10.877	2.267	1.327	2.056	-8
	Railagenda Avantislijn	492	-	354	-	-	-	138	-
	Railagenda Maaslijn	164.000	31.650	8.651	2.997	-	-	152.352	31.650
	Verbinding Aachen verdubbeling spoor De Kissel	10.000	-	1.123	2.434	1.123	2.434	6.444	-3.556
		201.121	**35.236**	**19.953**	**16.308**	**3.399**	**3.761**	**164.860**	**28.077**

Toelichting kredieten

3.1.1. Dynamisch Reisinformatiesysteem conform PS-besluit 4-11-2016 en 30-6-2017;

3.1.2. Tram Vlaanderen Maastricht conform PS-besluit 6-2-2015 (P-14-024[4]), Railagenda Maaslijn conform PS-besluit 30-9-2016 en overige kredieten zijn besloten op 6-11-2015.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Weerstandsvermogen en risicobeheersing	Onderhoud kapitaalgoederen	Financiering
		Lening Zero emissie busvervoer
Omvorming Prorail naar een publiekrechtelijk ZBO	Stationsgebouw ZLSM	Lening aan Stichting Zuid-Limburgse Stoomtrein Maatschappij

[4] In 2018 volgt de financiële afhandeling van het Tramdossier.

3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit

Het programma richt zich op het tot stand brengen van een toekomstbestendige, toegankelijke, slimme, schone en grenzeloze mobiliteit, zodat mensen zich naar wens en behoefte vrij kunnen bewegen. Dit doen we in de context van 5 centrale gebiedsopgaven:

1. Bereikbare stedelijke gebieden;
2. Een vitaal platteland;
3. Sterke economische clusters;
4. Een concurrerende logistieke sector;
5. Een veerkrachtige vrijetijdseconomie.

We spelen daarbij in op belangrijke trends en toekomstige ontwikkelingen, zoals digitalisering, personalisering en maatwerk, globalisering en internationalisering, verduurzaming en een andere rol van de overheid. We richten ons op het beter en anders benutten van de beschikbare vervoersvoorzieningen en we kiezen voor kwaliteit (wat maakt het beter) boven kwantiteit (meer van hetzelfde). We zorgen dat de basis op orde is. En via innoveren en experimenteren spelen we in op maatschappelijke en technologische veranderingen en de wensen die daaruit naar voren komen ten aanzien van mobiliteit. We werken samen met alle relevante stakeholders en shareholders via diverse regionale en (inter)nationale platforms.
Er is specifiek aandacht voor knelpunten op het nationale wegennet in combinatie met de aansluiting daarvan op het lokale, regionale, provinciale en internationale wegennet en voor de multimodale vervoersketens en knooppunten. Grensoverschrijdende verbindingen en grensoverschrijdende samenwerking zijn integraal onderdeel van dit programma. Fietsverkeer, verkeersveiligheid, verkeers- en vervoersmanagementprogramma's, gedragsbeïnvloeding en duurzaamheid behoren ook tot dit programma. Met adequate monitoring en dataverzameling ondersteunen, onderbouwen en evalueren we het mobiliteitsbeleid.

Wat willen we bereiken?

We willen voor Limburg, in de (inter)nationale context, toe naar een vlot, veilig, betrouwbaar, duurzaam, leefbaar en efficiënt vervoer van mensen en goederen, door een gericht aanbod van mobiliteitsvoorzieningen.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: Limburg is lokaal, regionaal en (inter)nationaal vlot en betrouwbaar bereikbaar via alle modaliteiten en kent een goed functionerend netwerk van vervoerssystemen.

Criterium 2: Verkeer en vervoer in Limburg is veilig.

Criterium 3: Mobiliteit vindt in Limburg plaats op een toegankelijke, duurzame, toekomstbestendige en efficiënte wijze. Vervoerssystemen met een geringe belasting van de omgeving worden breed gebruikt.

Wat hebben we bereikt?

Mobiliteitsplan
De hoofdlijnen van het nieuwe mobiliteitsbeleid zijn in 2018 via het Statenvoorstel “Mobiliteitsplan Limburg, Slim op weg naar morgen” vastgesteld (PS 22-02-2018). Met dit plan kunnen we beter inspelen op de nieuwe ontwikkelingen die op ons af komen. Op basis hiervan heeft een herijking plaatsgevonden van alle projecten, die gefinancierd worden met de Bereikbaarheidsmiddelen. Zonder zo’n herijking zou er richting 2032 een omvangrijk tekort in de Bereikbaarheidsmiddelen ontstaan. In overleg met PS is de methodiek voor deze herijking vastgesteld en gevalideerd. De uiteindelijke keuze welke mobiliteitsprojecten via de Bereikbaarheidsmiddelen worden gefinancierd zal na de verkiezingen in 2019 door de nieuwe coalitie worden gemaakt.

MIRT-afspraken
Met het Rijk zijn in het kader van het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT) afspraken gemaakt voor de realisatie van belangrijke projecten voor de bereikbaarheid van Limburg. Het ging daarbij o.a. om rijksbijdragen aan:
- projecten uit de Railagenda (Eindhoven-Düsseldorf, Amsterdam-Aken, Maastricht-Luik en de Drielandentrein);
- de snelwegen in Limburg (A2 en A67);
- de snelfietsroute tussen Maastricht en Meerssen;
- extra fietsenstallingen bij stations (Roermond en Heerlen);
- de veiligheid op de provinciale N-wegen;
- een pilot met Mobility as a Service (MaaS) in Limburg;
- de continuering van de werkgeversbenadering via Maastricht Bereikbaar;
- de gezamenlijk CEF-aanvraag (Connecting Europe Facility) m.b.t. de realisatie van truckparkeerplaatsen.

Ook is de voortgang besproken van twee gezamenlijke programma’s: SmartwayZ en MIRT Goederencorridor.

Provinciale wegen
In 2018 zijn belangrijke stappen gezet bij de realisatie van de Buitenring Parkstad Limburg en zijn grote delen van deze nieuwe verbinding rondom Parkstad Limburg voor het verkeer opengesteld. In 2019 zal ook de aansluiting op de rijksweg A76 bij Nuth worden opgeleverd.
Het grootschalig reconstrueren van de N280 is voor het wegvak in Roermond begin 2018 gestart. Voor het westelijke deel van de N280, lopende door de gemeente Leudal, is de wijze van realisatie al overeengekomen met de gemeente, en is een overeenkomst hierover met Rijkswaterstaat voorzien voor de eerste helft van 2019.
Voor de N266 (randweg Nederweert) zijn dit jaar alternatieven onderzocht en zullen de resultaten daarvan ter besluitvorming worden voorgelegd aan het nieuwe college.
Naar aanleiding van de voorbereiding van een geactualiseerde nota Kapitaalgoederen provinciale infrastructuur en de herijking van de Bereikbaarheidsmiddelen is dit jaar besloten om het beheer en onderhoud van de provinciale infrastructuur, volgens het niveau ‘de basis op orde’, een hogere prioriteit te geven (amendement 28; PS 9-11-2018). Dit heeft ook gevolgen gehad voor de planning van een deel van de investeringen in het provinciale wegennet. In 2019 zal de geactualiseerde nota ter besluitvorming aan het nieuwe college en PS worden voorgelegd.

Verkeers- en vervoermanagement
Bij het verkeers- en vervoermanagement is naast de continuering van de succesvolle samenwerking via “Maastricht Bereikbaar” een goede start gemaakt met het programma “Roermond Bereikbaar”.

Naast de definitieve ondertekening van de samenwerkingsovereenkomst voor Roermond Bereikbaar zijn er activiteiten opgepakt ten aanzien van de werkgeversaanpak, het stimuleren van het gebruik van de fiets en het OV, aandachtspunten in het goederenvervoer en de logistiek, en ten aanzien van afstemming van wegwerkzaamheden.
Bij de “afstemming wegwerkzaamheden en evenementen” is een kwaliteitsslag gemaakt met alle gemeenten in de data. Via het landelijk traject “Krachtenbundeling smart mobility” is een samenwerking gestart om deze data ook landelijk kwalitatief op orde te brengen. Voor de doorstroming bij incidenten is het verkeersmanagement verder ontwikkeld met o.a. het project Bottlenext A2 en de start van de ontwikkeling van een verkeerscirculatieplan calamiteiten Chemelot. Rondom innovatie is vooral kennis opgedaan over de toepassing van intelligente verkeersregelinstallaties (i-VRI’s), waardoor de uitrol daarvan in 2019 kan worden versneld. Verder is de tool “Transport Radar” (real time data dashboard) ontwikkeld, waarmee data over goederenstromen kan worden gedeeld en de efficiency in de logistiek kan worden verhoogd.

Fiets
In 2018 zijn ten aanzien van 5 toonaangevende fietsprojecten belangrijke stappen gezet. Het totale budget voor de toonaangevende projecten is hiermee belegd. Aan motie 775 Van Wageningen c.s. inzake provincie leidend bij realisatie snelfietsroutes (PS 17-6-2016) hebben wij invulling gegeven door het aantrekken van een projectmanager toonaangevende projecten, die de taak heeft om deze projecten met de regionale partners vlot te trekken. Met de buurprovincies en buurlanden is de kansrijkheid van een aantal grensoverschrijdende fietsverbindingen onderzocht. Ten slotte hebben we een onderzoek afgerond naar de stimulering van het fietsgebruik en de resultaten daarvan zijn door vertaald in het actieprogramma “Op de pedalen”.

Verkeersveiligheid
Voor de verbetering van de verkeersveiligheid hebben wij, in samenspraak met de gemeenten, aanpassingen aan de weginfrastructuur tot stand gebracht. In het kader van de gedragsbeïnvloeding zijn 5 campagnes uitgevoerd (o.a. BOBcampagnes en Aandacht op de weg) en is de verkeerseducatie voortgezet (w.o. Traffic Informers - motie 651 Evers c.s. inzake Traffic Informers (PS 19-6-2015 en PS 23-10-2015). Ten slotte houden we regelmatig contact met de handhavingsinstanties over verkeershandhavingsacties.

Logistiek
Bij het thema logistieke netwerken is goede voortgang geboekt bij de logistieke knooppunten: de realisatie van de nieuwe railterminal Greenport Venlo en de uitbreiding van de haven Wanssum zijn in 2018 gestart. De oplevering staat voor beide gepland in 2019. De start van de realisatie van de uitbreiding bargeterminal Venlo verwachten wij in 2019. Bij de logistieke verbindingen was er wisselend succes: de Maas is door het Rijk nog niet aangewezen als hoofdtransportas en het bleek niet mogelijk private en publieke belangen in overeenstemming te brengen bij de totstandkoming van de carhandling terminal Swentibold. De uitwerking van de programma-aanpak MIRT Goederencorridor is daarentegen succesvol besproken in het MIRT-overleg en ook het uitvoeringsprogramma vanuit de samenwerkingsovereenkomst met het Havenbedrijf Rotterdam is afgerond.

Samenwerking
De gesprekken met onze partners (w.o. gemeenten) over vernieuwing van de samenwerking zijn in de context van het nieuwe mobiliteitsplan geplaatst. Er is o.a. gewerkt aan een nieuwe governancestructuur. Deze zal in 2019 definitief vorm en inhoud krijgen. Het grensoverschrijdende mobiliteitsoverleg vanuit Zuidoost-Nederland met Noordrijn Westfalen is gecontinueerd. De intentieverklaring van 2016 is uitgewerkt naar een gezamenlijke werkagenda. Het bestuurlijk overleg met de

ondertekening van deze werkagenda is doorgeschoven naar februari 2019. Daarnaast hebben wij in 2018 een tweede mobiliteitsoverleg voor Zuid-Nederland met Vlaanderen en Wallonië georganiseerd.

We liggen hiermee op koers voor onze doelstellingen voor 2019.

Wat hebben we er in 2018 voor gedaan?

Product	3.2.1. Beleidsvoorbereiding en uitvoering mobiliteitsmaatregelen
Programmalijn	3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit
Portefeuillehouder	Geurts

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Verkeers- en vervoersmanagement **De basis op orde:** Vanuit de gedachte basis op orde werken we samen met onze regionale partners aan een goede doorstroming op ons vervoersnetwerk. Dit doen we via continue processen zoals de afstemming van wegwerkzaamheden en evenementen. In specifieke projecten werken we aan maatregelen ter bevordering van de doorstroming ten tijde van incidenten (bijvoorbeeld een verstoring op de A2 of een calamiteit bij Chemelot). Verder ontwikkelen we een continue proces voor de monitoring van de netwerkprestatie op basis van actuele data. **Gebiedsgerichte aanpak:** In gebieden met een cumulatie van activiteiten die van invloed zijn op de bereikbaarheid werken we in programma's samen met partners aan een gebiedsgerichte aanpak ten behoeve van de bereikbaarheidsopgave. Lopende programma's hierin zijn SmartwayZ.NL, Roermond Bereikbaar en de eventuele voortzetting van Maastricht Bereikbaar. **Innovatie:** Belangrijk onderdeel van het werkveld is de adaptatie van nieuwe technologische ontwikkelingen. Hiertoe bouwen we de benodigde kennis en ons netwerk op. Op basis hiervan zoeken we actief naar mogelijkheden voor toepassing van innovaties in onze	Gerealiseerd. *Basis op orde* Er zijn in samenwerking met onze regionale partners in 2018 t.a.v. afstemming van wegwerkzaamheden de volgende zaken opgepakt: ▪ impuls aan de afstemming van wegwerkzaamheden via de tool Melvin. Met de gemeenten heeft een kwaliteitsslag plaatsgevonden m.b.t. de data in het systeem; ▪ Via het landelijke traject "Krachtenbundeling smart mobility" is een samenwerking gestart om data landelijk op orde te brengen. Voor de doorstroming bij incidenten is: ▪ via het project A2 Bottlenext de aanpassing van verkeersregelinstallaties en de inzet van regelscenario's voorbereid en zijn U-routes geformaliseerd; ▪ een eerste stap gezet in de ontwikkeling van een verkeerscirculatieplan voor calamiteiten bij Chemelot. Voor de monitoring van de netwerkprestatie hebben we via NDW (Nationale Databank Wegverkeersgegevens) "floating car data" aangekocht. Hiermee kunnen we onze verkeersmodellen en -analyses verder verbeteren. We hebben zo een betere indicator voor de doorstroming van het wegverkeer en we kunnen hiermee beter knelpunten in de verkeersafwikkeling opsporen. *Gebiedsgerichte aanpak* Bij de samenwerking in Roermond Bereikbaar is bereikt: ▪ ondertekening samenwerkingsovereenkomst		1, 2, 3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
projecten en programma's. Rol Provincie: *procesmanager, subsidiënt, financier, partner*	door alle partijen; ▪ drie convenanten afgesloten voor de werkgeversaanpak. Bij deze partijen zijn probeeracties uitgevoerd ter stimulering van het gebruik van fiets en OV; ▪ met 17 bedrijven zijn gesprekken gevoerd over de logistiek en eerste resultaten geboekt t.a.v. het combineren van ritten, het inzetten van een elektrische vrachtwagen en het mijden van de N280 bij de werkzaamheden; ▪ bij speciale Kerstacties is extra aandacht gegeven aan het gebruik van fiets en OV. De samenwerking via Maastricht Bereikbaar heeft opgeleverd: ▪ verlenging samenwerkingsovereenkomst; ▪ uitbreiding werkgeversaanpak met een specifieke CO2-doelstelling. Voor 2018 is de geschatte reductie 2,6 kiloton per jaar in 2018 t.o.v. 2015; ▪ evaluatie voor de periode 2015-2017. Hierbij is gebleken dat de doelstellingen (bijv. spitsmijdingen, reistijdverbetering) zijn gehaald en dat de effecten uit de voorgaande periode zijn behouden en uitgebreid. *Innovatie* De ontwikkeling van ons innovatie-netwerk is in 2018 vooral via het programma SmartwayZ en de landelijke "Krachtenbundeling smart mobility" verlopen. Dit laatste is een samenwerking van Rijk, Provincies en gemeenten. Er is kennis opgedaan over de toepassing van intelligente verkeersregelinstallaties (i-VRI's), waardoor de uitrol daarvan in 2019 kan worden versneld. Daarnaast is de tool "Transport Radar" (real time data dashboard) ontwikkeld, waarmee data over goederenstromen kan worden gedeeld en de efficiency in de logistiek kan worden verhoogd.		
2. Weginfrastructuur ▪ Wij dragen inhoudelijk bij aan diverse door het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (I&M) geïnitieerde rijksprojecten voor autosnelwegen: ▪ In 2018 wordt door de Minister van I&M het Tracébesluit voor de A2 het	Deels gerealiseerd. *A2* Met het partieel uitvoeringsbesluit van 29 juni 2018 en het ondertekenen van de aanvullende samenwerkingsovereenkomst tussen Rijkswaterstaat en de regio wordt het project voortvarend opgepakt. Het Tracébesluit A2 Vonderen –		1, 2, 3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
Vonderen - Kerensheide genomen; ▪ In de programmaraad SmartwayZ.NL is het MIRT-onderzoek Weert Eindhoven vastgesteld en is besloten - mede vanwege het demissionaire karakter van het kabinet - een maatregelenpakket uit te voeren ter verlichting van het huidige probleem; ▪ Voor de A67 Leenderheide - Zaarderheiken wordt gewerkt aan een MIRT-verkenning. Eind 2018 wordt een Ontwerp Tracébesluit (OTB) genomen en in 2020 het Tracébesluit; ▪ Het oostelijk deel van knooppunt Zaarderheiken is onderwerp van een afzonderlijke procedure, waarvoor door I&M een Trajectnota/Milieueffectrapportage (TN/MER) wordt opgesteld. Eind 2018 zal hiervoor een Ontwerp Tracébesluit worden genomen. ▪ Naar aanleiding van de sterke economische ontwikkelingen van VDL Nedcar, Chemelot en de Chemelot Campus is een integrale verkeersstudie gestart voor de regio Sittard-Geleen. Doel van het onderzoek is de toekomstige bereikbaarheid van VDL Nedcar en Chemelot (inclusief de Campus) in relatie tot het zwaar belaste wegennet in de regio Sittard-Geleen te onderzoeken en de mogelijke gevolgen voor het provinciale wegennet. Hierbij wordt rekening gehouden met de in mei 2017 opengestelde doortrekking van de B56n op Duits grondgebied. In de studie wordt ook gekeken naar de effecten op de A76. Begin 2018 zijn de studieresultaten en de gevolgen hiervan voor het wegennet bekend. Op basis hiervan zullen maatregelen voor het provinciale wegennet worden uitgewerkt.	Kerensheide wordt medio 2019 genomen. Dit heeft geen effect op de startdatum van de realisatie. Dit is gerapporteerd in de 1e Afwijkingenrapportage 2018. In verband met de zorgvuldigheid t.a.v. het wegontwerp is het verkeersmodel (2016) dat ten grondslag lag aan het OTB (2017) geactualiseerd naar 2018. *SmartwayZ Weert-Eindhoven* We hebben maatregelen uit het no regret-pakket uitgevoerd (bijv. stimuleren fiets- en OV-gebruik via probeeracties). De uitvoering hiervan loopt door in 2019. Er is geconstateerd dat aanvullende maatregelen uit de pakketten B (fiets) en C (onderliggend wegennet) wenselijk zijn en in 2019 zullen worden ingezet. *A67* Rijk en regio hebben in het BO-MIRT een bestuurlijke voorkeur vastgesteld voor de toekomstvaste verbreding van de A67 van Knooppunt Leenderheide tot Geldrop, waarbij in het ontwerp rekening wordt gehouden met de mogelijkheid van verdergaande maatregelen op het traject Geldrop – Zaarderheiken. Rijk en regio hebben geconstateerd dat de door de regio gewenste verbreding tot aan Asten in 2018 niet binnen de financiële middelen mogelijk is en dat aanpassing van knooppunt Zaarderheiken (westelijk deel) nog onvoldoende onderbouwd kan worden, en voorlopig geen prioriteit krijgt. Op basis van monitoring en evaluatie zullen de betrokken partijen afwegen of en wanneer aanvullende maatregelen nodig zijn. Het OTB volgt in 2019. *Zaarderheiken* Het OTB oostelijk deel knooppunt Zaarderheiken wordt pas in Q3 2019 genomen. Reden hiervoor zijn capaciteitsproblemen in de planvoorbereiding bij Rijkswaterstaat. Dit is gerapporteerd in de 1e Afwijkingenrapportage 2018. *Integrale verkeersstudie regio Sittard-Geleen* De integrale verkeersstudie is afgerond. Daarbij is gebruik gemaakt van het verkeersmodel en zijn verschillende scenario's bekeken. Er heeft hierbij ook grensoverschrijdende afstemming plaatsge-		

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
Rol Provincie: procesmanager, partner, subsidiënt	vonden. De resultaten worden meegenomen in de gebiedsverkenning voor deze regio die voortvloeit uit de nieuwe mobiliteitsaanpak.		
3. Samenwerking, internationalisering en (beleids)onderbouwing In het Bestuurlijk Overleg over het MIRT blijven we richting het Rijk lobbyen voor projecten als de capaciteitsvergroting A76, diverse spoorprojecten en de status van de Maasroute. Daarnaast beslissen we in dit overleg over te nemen stappen in gezamenlijke projecten en programma's, zoals de verbreding van de A2 (Het Vonderen - Kerensheide), SmartwayZ.NL en de Goederencorridor Zuid-Nederland. We zetten het mobiliteitsoverleg met Duitsland/NRW voort en ontwikkelen het mobiliteitsoverleg met België verder richting een structureel overleg. We gaan door met de thematische samenwerking in de euregio via participatie in de reguliere overleggen (o.a. OV en Logistiek). We werken in de vernieuwde RMO-structuur met de gemeenten samen via een gezamenlijke strategische agenda. Waar mogelijk verwerven we EU fondsen voor Limburgse mobiliteitsprojecten en -programma's. We zorgen via monitoring voor een actuele onderbouwing, opvolging en evaluatie van het mobiliteitsbeleid en de projecten. Dit door programmabrede monitoring, respectievelijk door trendanalyses, verkeersmodellen en prognoses. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, bevoegd gezag, subsidiënt, financier, partner*	Gerealiseerd. *BO-MIRT* In het BO-MIRT 2018 zijn afspraken gemaakt over: ▪ aanpak station Eindhoven mede t.b.v. spoorverbinding Eindhoven-Düsseldorf; ▪ voorkeursvariant verbreding A67 Leenderheide-Geldrop; ▪ governance Minder Hinder Aanpak, ook in relatie met België en Duitsland; ▪ samenwerkingsovereenkomst spoorverbinding Eindhoven-Düsseldorf; ▪ planning besluit voorkeursalternatief spoorverbinding Amsterdam-Eindhoven-Heerlen-Aken (in 2019); ▪ streefdatum start spoorverbinding Maastricht-Luik (Drielandentrein; zomer 2019); ▪ onderzoek naar continuering samenwerking via Eurekarail; ▪ rijksbijdrage fietsenstallingen stations Roermond en Heerlen; ▪ rijksbijdrage veiligheid provinciale N-wegen; ▪ planning pilots Mobility as a Service (MaaS); ▪ rijksbijdrage Werkgeversbenadering (Maastricht Bereikbaar) in 2019 en verder; ▪ kostenverdeling ingediende CEF-aanvraag (Connecting Europe Facility); ▪ truckparkeerplaatsen (i.k.v. goederencorridors). *Grensoverschrijdend overleg met buurregio's* Er hebben een tweetal ambtelijke overleggen plaatsgevonden van Zuidoost Nederland (Overijssel, Gelderland, N-Brabant en Limburg) met Noordrijn-Westfalen. Het bestuurlijk overleg van december 2018 is doorgeschoven naar februari 2019. In de euregio vond in 2018 structureel overleg plaats m.b.t. openbaar vervoer (afstemming lijnennetten en dienstregelingen, ontwikkelingen nieuwe lijnen en diensten) en m.b.t. goederenvervoer (gezamenlijke promotie van de regio als logistieke vestigingsplaats).		1, 2, 3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	Overleg met gemeenten/RMO's Op basis van een onderzoek dat wij hebben laten uitvoeren door adviesbureau PROOF is in 2018 een start gemaakt met een overleg met de regionale mobiliteitspartners om de RMO-structuur te vernieuwen. Ook met de partners in Maastricht Bereikbaar is afgesproken dat 2019 een jaar van transitie zal worden, zodat de opgedane kennis en ervaring kan worden ingezet voor heel Limburg. *EU-fondsen* Met de partners in het MIRT Goederencorridor-programma is bij de Europese Commissie een CEF-aanvraag gedaan m.b.t. de realisatie van 4 truckparkeerplaatsen. Voor de Provincie Limburg betreft dit de uitbreiding van de truckparking Venlo (James Cookweg). Over de CEF-aanvraag zal in het voorjaar 2019 een beslissing worden genomen. *Monitoring* Ten behoeve van het nieuwe mobiliteitsplan is een nieuwe monitoringssystematiek ontwikkeld en zijn nieuwe, aanvullende data geïdentificeerd die noodzakelijk zijn om de gebiedsverkenningen te kunnen uitvoeren. Er is voor het verkrijgen van de benodigde data samengewerkt met het CBS. In 2018 is in dit kader als pilot een dashboard Goederenvervoer afgerond met ontvangen data van het CBS. Dit alles maakt programmabrede monitoring en trendanalyses mogelijk. Daarnaast zijn we het traject opgestart om de verkeers-modellen te actualiseren.		
4. Mobiliteitsplan We vertalen de ambities van het Mobiliteitsplan naar concrete doelstellingen in de verschillende gebiedsopgaves. Dit doen we samen met bestaande en nieuwe partners. Deze gezamenlijk geformuleerde doelstellingen leiden vervolgens tot een samenhangend geheel van projecten en programma's (gezamenlijk uitvoeringsprogramma). Een programma van alle partners, waarbij iedere partner zijn eigen bijdrage vastlegt in zijn eigen begroting. Het	Gerealiseerd. Met bestaande en nieuwe partners in Limburg zijn verkennende gesprekken gevoerd over gebiedsverkenningen en de wijze waarop deze opgavegericht kunnen worden aangepakt. Deze gebiedsverkenningen gaan in 2019 van start. Bij de herprioritering van de mobiliteitsmiddelen is inzicht verschaft in de afwegingssystematiek die de Provincie zal toepassen bij de toedeling van middelen aan projecten en activiteiten (integraal uitvoeringsprogramma). Het college dat na de verkiezingen aantreedt, zal een inhoudelijke afweging maken met betrekking tot het financiële kader en de invulling daarvan.		1, 2, 3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
nieuwe Mobiliteitsplan, maar ook de ambities uit het coalitieakkoord vormen de provinciale inzet. Dit programma vertalen wij op basis van onze eigen afweging door in het Jaarlijkse Investeringsprogramma Mobiliteit (JIP). Rol Provincie: *procesmanager, bevoegd gezag*			

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Voor specifieke projecten zijn maatregelenpakketten ter bevordering van de doorstroming bij incidenten opgesteld.	0	1	1	2018
1	We opereren als volwaardige partner in Roermond Bereikbaar, SmartwayZ.NL en Maastricht Bereikbaar.	0	1	1	2018
1	Binnen de lopende projecten is de toepasbaarheid van innovaties onderzocht en waar mogelijk toegepast.	0	1	1	2018
2	Tracébesluit (TB) voor de A2 het Vonderen – Kerensheide genomen.	0	0	1	2018
2	Ontwerp Tracébesluit (OTB) voor de A67 Leenderheide – Zaarderheiken genomen.	0	0	1	2018
2	Integrale verkeersstudie voor de regio Sittard-Geleen afgerond en maatregelpakket in ontwerp gereed.	0	1	1	2018
3	Afspraken met rijk over projecten en (mede)financiering i.k.v. BO-MIRT (incl. Railagenda en logistieke netwerken; portefeuillehouder Mackus).	3	11	8	2019
3	Pilot met CBS ingericht m.b.t. monitoring van voortgang uitvoering mobiliteitsplan op effecten.	0	1	1	2018
4	Mobiliteitsplan uitgewerkt tot integraal programma.	0	1	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
2. In verband met de zorgvuldigheid t.a.v. het wegontwerp wordt het verkeersmodel (2016) dat ten grondslag lag aan het OTB (2017) geactualiseerd naar 2018. Daarna kan een besluit worden genomen. 2. Reden is capaciteitsproblemen in de planvoorbereiding bij Rijkswaterstaat. 3. afspraken BO-MIRT Voor de prestatie-indicatoren zijn uit het MIRT-overleg 2018 meegenomen de besluiten over aanpak rijksinfra-structuur (voorkeursvariant A67) en besluiten over rijksbijdragen aan projecten (fietsenstallingen, veiligheid N-wegen, werkgeversbenadering en truckparkeerplaatsen). N.B. De startwaarde (3) geeft feitelijk de stand van zaken aan op 1 januari 2017. Dit komt doordat de Jaarstukken 2017 pas medio 2018 zijn vastgesteld. Voor de volledigheid staan hieronder de eerder gerealiseerde MIRT-afspraken. In het BO-MIRT van 2016 zijn afspraken gemaakt over de projecten Vierpaardjes, Deltaprogramma Maas en

Toelichting prestatie-indicatoren
VDL/Nedcar (zie Jaarstukken 2016). In het BO-MIRT 2017 zijn afspraken gemaakt over de projecten MIRT Goederencorridor Zuidoost (vaststelling programma-aanpak), treindienst Eindhoven-Düsseldorf (opstelling MoU) en spoorlijn Weert-Hamont (n.a.v. opname in Regeerakkoord Rutte III) (zie Jaarstukken 2017). 3. Pilot met CBS Er is met CBS een dashboard Goederenvervoer ontwikkeld.

Product	3.2.2. Fiets
Programmalijn	3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit
Portefeuillehouder	Geurts

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Wij dragen bij aan de totstandkoming van regionaal verbindende en ontsluitende grensoverschrijdende hoofdfietsinfrastructuur, inclusief de snelfietsroutes. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, bevoegd gezag, subsidiënt, financier, partner*	Gerealiseerd. In 2018 zijn de volgende 5 toonaangevende fietsprojecten gerealiseerd: ▪ SFR Maastricht – Sittard, deeltracé Meerssen-Beek; ▪ SFR Verbindingsas (Maastricht – Valkenburg): tussen Maastricht en Valkenburg zijn een aantal veiligheidsknelpunten opgelost; ▪ SFR Heerlen-Aken en Kerkrade-Aken: de haalbaarheidsstudie aan de Nederlandse kant is afgerond en een aantal knelpunten wordt aangepakt. Aan de Duitse kant wordt nog gewerkt aan de studie; ▪ SFR Sittard-Roermond-Venlo: gedeelte bij Nieuwstad is gerealiseerd, gedeelte in centrum Roermond is gerealiseerd, gedeelte ten zuiden van Beesel is gerealiseerd. Gedeelte Noord-Zuid door Roermond en gedeelte Belfeld-Reuver is in planfase; ▪ Ongelijkvloerse kruising Greenport Bikeway is gerealiseerd. De verwachting is dat eind 2019 voor minimaal tien toonaangevende fietsprojecten de subsidie verstrekt is. De uitvoering van deze projecten start uiterlijk in 2019, maar kan doorlopen tot 2021. Aan motie 775 hebben wij invulling gegeven door het aantrekken van een projectmanager toonaangevende projecten, die de taak heeft om deze projecten met de regionale partners vlot te trekken.		1,2,3
2. Actualisatie en digitalisatie van het hoofdfietsnetwerk, inclusief een	Deels gerealiseerd. Toelichting bij 2e Afwijkingenrapportage 2018:		1,3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
bewegwijzeringsplan. In 2017 wordt fase 1 (de actualisatie van het hoofdfietsnetwerk en het opstellen van het bewegwijzeringsplan) gerealiseerd. Fase 2, de digitalisatie van het hoofdfietsnetwerk en het vastleggen van de fietspadkenmerken, wordt in 2018 afgerond. Rol Provincie: *toetser, ondersteuner, procesmanager, bevoegd gezag, financier, partner, ondernemer*	Naar aanleiding van de Mobiliteitsaanpak wordt dit project niet verder doorgezet. Vanuit de mobiliteitsaanpak staat de gebiedsgerichte benadering centraal en niet het netwerk per modaliteit. Reeds uitgevoerde werkzaamheden worden gebruikt in de vanaf 2019 op te starten gebiedsverkenning.		
3. Inventarisatie van kansrijke, grensoverschrijdende fietsverbindingen naar België, Duitsland, Noord-Brabant en Gelderland. In de haalbaarheidsstudie fietsbrug Stein zijn de grensoverschrijdende fietsverbindingen met België meegenomen. De snelfietsroute tussen Weert en Eindhoven en het verbreden van de fietsbrug Oeffelt-Gennep zijn fietsrelaties met Provincie Noord-Brabant, die als kansrijk zijn beoordeeld. In deze coalitieperiode zal concreet gewerkt worden aan de haalbaarheidsstudies van deze twee projecten. Ten slotte worden met Duitsland de kansrijke fietsroutes verkend en met Provincie Gelderland wordt gewerkt aan de snelfietsroute tussen Cuijk en Nijmegen, via Mook en Middelaar. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt, partner*	Deels gerealiseerd. ▪ De haalbaarheidsstudie fietsbrug Stein is afgerond. De conclusie is dat het fietsnetwerk in bredere zin en grotere regio gedefinieerd moet worden om de meerwaarde van deze brug aan te kunnen tonen. De fietsbrug Stein zal meegenomen worden in de in 2019 op te starten gebiedsverkenning, waarbinnen de fietsbrug gelegen is. ▪ De brug tussen Oeffelt en Gennep is een kansrijke verbinding. Een technische studie voor verbreding van de brug is opgestart. ▪ Voor de snelfietsroute tussen Weert en Eindhoven is een fietspotentiescan uitgevoerd. Deze verbinding is niet kansrijk om in zijn geheel als snelfietsroute uit te voeren. Wel heeft het bestuurlijk Platform A2 (gemeenten Weert, Cranendonck, Nederweert, Maarheeze en Heeze-Leende) besloten de verkeersveiligheid van bestaande fietsroutes te verbeteren. ▪ Studie naar een fietsverbinding tussen Venlo en Krefeld is in 2018 uitgevoerd met Interregsubsidie en tussen Roermond en Mönchengladbach zal een studie in 2019 worden uitgevoerd. De Interregsubsidie voor dit project kan pas worden verleend in 2019.		1,3
4. Fietsstimuleringsgebruik bij de jeugd en forenzen. Het doel van het project Fietsstimulering jeugd is om het fietsgebruik onder jongeren (12-20 jaar) te bevorderen. Hiervoor is het nodig om inzicht te krijgen in de factoren die van invloed zijn op het fietsgebruik van jongeren. Deze inzichten worden	Deels gerealiseerd. Het onderzoek naar de factoren die van invloed zijn op het fietsgebruik van jongeren in Limburg, Noord-Brabant en Overijssel, Bike2school, is eind 2018 afgerond door de TU Eindhoven. Het ontwikkelen van maatregelen en het uitvoeren van experimenten is nog niet uitgevoerd. Dit zal opgepakt worden binnen de campagne “Op de pedalen”.		3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
gebruikt om samen met jongeren maatregelen te ontwikkelen en te testen in een aantal experimenten. Het project Fietsstimulering Forensen (Maastricht Bereikbaar) wordt landelijk geëvalueerd. Op basis van de resultaten gaan wij dit project zo effectief en efficiënt mogelijk binnen de provincie opschalen. Rol provincie: *ondersteuner, subsidiënt, partner*	In 2018 is de werkgeversaanpak van Maastricht Bereikbaar uitgerold naar Sittard-Geleen en Parkstad. Onderdeel van deze aanpak zijn de fietsprobeeracties.		
5. Opstellen actieprogramma met betrekking tot het lage fietsgebruik in Zuid Limburg. Het onderzoek naar laag fietsgebruik Zuid Limburg wordt in 2017 afgerond en in 2018 wordt aansluitend gewerkt aan een actieprogramma, als blijkt dat daardoor het fietsgebruik op den duur verhoogd kan worden. Rol provincie: *subsidiënt, financier, partner*	Gerealiseerd. Fietscampagne 'Op de Pedalen' is opgestart als actieprogramma voor de regio Zuid-Limburg in samenwerking met de gemeente Maastricht, Heerlen en Sittard-Geleen en Maastricht Bereikbaar. Eind 2018 is ook Parkstad aangesloten. Doel is om van fietsen de sociale norm te maken. In november 2018 heeft de kick-off van de campagne plaatsgevonden. In januari 2019 is het online platform gelanceerd, dat in de komende jaren moet gaan groeien.		3

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Aantal toonaangevende projecten gerealiseerd of in uitvoering.	1	6	10	2019
1	Aantal regionale en lokale projecten gerealiseerd.	23	48	100	2019
2	Geactualiseerd en gedigitaliseerd hoofdfietsnetwerk, inclusief bewegwijzering.	0	0	1	2018
3	Inventarisatie grensoverschrijdende fietsverbindingen uitgevoerd voor 4 regio's.	2	3	4	2018
4	Fietsstimulering jeugd en forenzen.	0	1	2	2018
5	Actieprogramma laag fietsgebruik Zuid Limburg opstellen.	0	1	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
1. Het aantal verstrekte subsidies komt overeen met de streefwaarde, maar de realisatie van 9 projecten verschuift naar 2020 of 2021, door aangevraagde termijnwijzigingen van de toegekende subsidies. Oorzaken van termijnwijzigingen zijn burgerparticipatietrajecten, financieringsmogelijkheden gemeenten, ruimtelijke procedures die langer duren en tegenvallers in de uitvoering. 2. Toelichting bij 2e Afwijkingenrapportage 2018: Naar aanleiding van de Mobiliteitsaanpak wordt dit project niet verder doorgezet. Vanuit de mobiliteitsaanpak staat de gebiedsgerichte benadering centraal en niet het netwerk per modaliteit. Reeds uitgevoerde

Toelichting prestatie-indicatoren
werkzaamheden worden gebruikt in de op te starten gebiedsverkenning. 3. De onderzoeken naar grensoverschrijdende verbindingen naar Duitsland worden pas in 2019 afgerond. 4. Het onderzoek naar ”invloedsfactoren fietsgebruik van jongeren” is wel uitgevoerd, maar de maatregelen zijn nog niet ontwikkeld en getest.

Product	3.2.3. Verkeersveiligheid
Programmalijn	3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit
Portefeuillehouder	Geurts

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Infrastructuur en techniek Implementatie en doorontwikkeling van het Duurzaam Veilig beleid voor de regionale wegen (hangt samen met product 3.2.1. “Beleidsvoorbereiding en uitvoering mobiliteitsmaatregelen”). Rol Provincie: *procesmanager*	Gerealiseerd. De principes van Duurzaam Veilig worden via o.a. realisatie en reconstructies van Provinciale wegen continue zoveel mogelijk toegepast. Landelijk zijn de ontwikkelingen rondom de update van Duurzaam Veilig gevolgd.		2
2. Educatie en bewustwording - Voortzetten verkeerseducatie via convenanten en projecten als “Limburgs Verkeersveiligheidslabel” en “Totally Traffic”. Hiermee wordt ook ingespeeld op motie 651 Traffic Informers. - Ontwikkelen en (laten) uitvoeren van de campagnekalender. Rol Provincie: *procesmanager, subsidiënt*	Gerealiseerd. ▪ De verkeerseducatie via convenanten is voortgezet. De opdracht voor het uitvoeren van het project Traffic Informers op scholen is in 2018 voortgezet. ▪ In 2018 zijn, conform de campagnekalender, 5 campagnes uitgevoerd, namelijk carnavalsBob, snelheid, aandacht op de weg (MONO), zomerBob en fietsverlichting. Naast de campagnekalender is ook de lokale campagne ‘Ikfietsvriendelijk’ uitgevoerd en de nieuwe lokale campagne ‘een veilige koers’ ontwikkeld en uitgevoerd samen met Politie en LimburgCycling.		2
3. Overleg en afstemming in de Stuurgroep Verkeer (voormalig verkeershandhavingsteam Limburg) met betrekking tot handhavingsplan 2019 van het Openbaar Ministerie en Politie. Tevens wordt de overlegstructuur geëvalueerd, wat moet resulteren in een duidelijk afsprakenkader. Rol Provincie: *partner*	Deels gerealiseerd. Wij hebben actief deelgenomen aan 2 Stuur-groepen Verkeer. Omtrent de overlegstructuur moet nog een duidelijk afsprakenkader geformu-leerd worden. Dit wacht inhoudelijk op het afsprakenkader rondom de stuurgroep ROVL (zie hieronder punt 4). Dit resultaat schuift door naar 2019 en is reeds opgenomen in de begroting 2019.		2
4. Vernieuwen samenwerking in het ROVL door een goede reflectie op en evaluatie van de rol-, taak- en	Deels gerealiseerd. De discussie is gaande. Hierbij wordt ingespeeld op de beoogde nieuwe governance van enerzijds		2

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
verantwoordelijkheidsverdeling en de verbeteringsmogelijkheden in de effectiviteit en efficiency. Hierbij tevens de aanstaande beweging/ontwikkeling van het nieuwe Mobiliteitsplan in ogenschouw nemend. In 2018 wordt een nieuw afsprakenkader over het functioneren van de stuurgroep ROVL vastgesteld. Rol Provincie: *procesmanager*	de mobiliteitsvisie en anderzijds van het Strategisch Plan Verkeersveiligheid. Omdat deze ontwikkelingen zich nog niet helemaal uitgekristalliseerd hebben, is er nog geen nieuw afsprakenkader geformuleerd. Dit resultaat schuift door naar 2019 en is opgenomen in de begroting 2019.		

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
2	Aantal basisscholen met verkeersveiligheidsconvenant (%).	76%	81%	80%	2019
2	Aantal basisscholen met een Limburgs verkeersveiligheidslabel (%).	72%	76%	80%	2019
2	Aantal scholen voortgezet onderwijs met verkeersveiligheidsconvenant (o.a. lesprogramma Totally traffic) (%).	75%	78%	80%	2019
3	Aantal afstemmingsoverleggen met de stuurgroep Verkeer (2 stuks).	0	2	2	2018
3	Een vastgesteld afsprakenkader op de heroriëntatie van de positie en overlegstructuur van de Stuurgroep Verkeer.	0	0	1	2018
4	Nieuw afsprakenkader over functioneren stuurgroep ROVL vastgesteld.	0	0	1	2018
4	Vernieuwde samenwerking in ROVL ontwikkeld en vastgesteld.	0	0	1	2019

Toelichting prestatie-indicatoren
Voor de laatste drie indicatoren wordt verwezen naar het vermelde onder de resultaten 3 en 4 hierboven.

Product	3.2.4. Logistieke netwerken
Programmalijn	3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit
Portefeuillehouder	Van den Akker

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Versterken multimodaliteit knooppunten: ▪ realisatie van een nieuwe	Gerealiseerd. De versterking van de multimodaliteit in de knooppunten is een flink stuk naderbij gebracht:		1,3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
railterminal Venlo; ▪ uitbreiding van de bargeterminal Venlo; ▪ uitbreiding haven Wanssum. Rol: *subsidiënt, procesmanager, (mede)financier*	▪ de realisatie van de nieuwe railterminal Greenport Venlo is in 2018 gestart. De oplevering staat gepland in het derde kwartaal van 2019; ▪ de uitbreiding bargeterminal Venlo wacht op overeenstemming tussen 2 private partijen over grondaankoop. Vervolgens zal gemeente Venlo een ruimtelijke procedure starten en een subsidieverzoek bij de Provincie doen. Naar verwachting start realisatie in 2019; ▪ de uitbreiding van de haven Wanssum is in 2018 gestart. Oplevering staat gepland in 2019.		
2. Optimaliseren logistieke verbindingen: ▪ samen met Rijk, Havenbedrijf Rotterdam en provincies Zuid-Holland en Noord-Brabant uitwerken van de Programma-aanpak “MIRT-programma goederencorridor Zuidoost” (portefeuillehouder Mackus); ▪ de Maas wordt aangewezen als hoofdtransportas door het Rijk (portefeuillehouder Mackus); ▪ een uitgewerkt plan voor de spooraansluiting Chemelot; ▪ de besluitvorming met betrekking tot de carhandling terminal Swentibold (ruimtelijke procedure, financiering) zal worden afgerond; ▪ we zullen binnen de wettelijke kaders trachten met de spoorweginfrastructuur in Limburg de omleidingen van de Betuweroute te faciliteren (portefeuillehouder Mackus); ▪ uitwerking uitvoeringsprogramma naar aanleiding van de samenwerkingsovereenkomst tussen Havenbedrijf Rotterdam, Smart Logistics Centre Venlo en Provincie Limburg. Rol: *partner, toetser, procesmanager, bevoegd gezag, (mede)financier*	Deels gerealiseerd. De logistieke verbindingen zijn in 2018 versterkt: ▪ de uitwerking van de programma-aanpak MIRT-programma goederenvervoercorridor Zuidoost is samen met 3 andere provincies, het Rijk en het Havenbedrijf Rotterdam opgepakt en de voortgang is in het Bestuurlijk Overleg MIRT op 21 november 2018 gerapporteerd. In dit programma wordt onder andere gewerkt aan truckstops, maar het aantal truckstops is niet toegenomen in 2018; ▪ de Maas is onderdeel van bovengenoemde MIRT-programma. Het is echter in 2018 niet door het Rijk aangewezen als hoofdtransportas. We zullen blijven lobbyen om dit te bereiken; ▪ de spooraansluiting Chemelot is ingepast in de gebiedsvisie voor het Chemelot terrein. GS hebben op 17 augustus 2017 besloten om met de partners in dit project (Rijk, gemeente Sittard-Geleen en Sitec) uitwerking te geven aan het voorkeursalternatief ‘Mauritsboog’; ▪ de besluitvorming met betrekking tot de carhandling terminal Swentibold is in 2018 niet afgerond, omdat het niet mogelijk was om de publieke en private belangen met elkaar in overeenstemming te brengen; ▪ in 2018 zijn er relatief weinig omleidingen van de Betuweroute geweest. Mede door onze deelname aan de overlegstructuur zijn de voorwaarden		1,2,3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	geschapen om het vervoer te faciliteren en zijn deze omleidingen goed verlopen; ▪ het uitvoeringsprogramma naar aanleiding van de samenwerkings-overeenkomst met het Havenbedrijf Rotterdam is nader uitgewerkt.		

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Railterminal Greenport Venlo gerealiseerd.	0	0	1	2019
1	Uitbreiding bargeterminal Venlo gerealiseerd.	0	0	1	2019
1	Uitbreiding haven Wanssum gerealiseerd.	0	0	1	2018
1	Aantal gerealiseerde truckstops.	2	2	5	2019
2	Projecten uit convenant Havenbedrijf Rotterdam – Smart Logistics Centre Venlo – Provincie Limburg afgerond.	1	3	3	2018
2	Realisatie spooraansluiting carhandling terminal Swentibold.	0	0	1	2019
2	Realisatie spooraansluiting Chemelot.	0	0	1	2020

Toelichting prestatie-indicatoren
▪ De uitbreiding van de haven Wanssum is in 2018 gestart. Oplevering staat gepland in 2019. ▪ Er zijn tot 2018 twee truckstops gerealiseerd. In 2018 zijn er geen aanvullende truckstops gerealiseerd. Er wordt gewerkt aan een shortlist voor nieuwe locaties. Ook wordt er gewerkt aan de planvorming voor de uitbreiding van 1 bestaande locatie.

Product	3.2.5. Onderhoud, beheer en rehabilitaties Provinciale wegen
Programmalijn	3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit
Portefeuillehouder	Geurts

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Beheer en onderhoud Activiteiten met een continue karakter gericht op het beheren en onderhouden van het toegewezen (wegen)areaal en uitbreiding daarvan zoals Buitenring Parkstad Limburg, Maastricht Aachen	Gerealiseerd. In 2018 is het duurzaam beheer en onderhoud van provinciale wegen, MAA en ZLSM uitgevoerd. Het resultaat is een veilig en effectief (wegen)areaal door een adequate		1, 2, 3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
Airport en ZLSM, ter voorkoming van achterstallig onderhoud; Een goed beheerd en onderhouden (wegen)areaal draagt bij aan een vlotte, betrouwbare en verkeersveilige afwikkeling van het verkeer. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	instandhouding van het (wegen)areaal conform het door Provinciale Staten vastgestelde kwaliteitsniveau 'Basis'(PS 16 december 2011).		
2. Rehabilitatie Rehabilitatie gericht op de instandhouding van het (wegen)areaal. Dit draagt bij aan een vlotte, betrouwbare en verkeersveilige afwikkeling van het verkeer. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Gerealiseerd. Een specificatie van de investeringen in rehabilitatie in 2018 is opgenomen in de Paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen (tabel 3.4).		1,2,3
3. Reconstructie Reconstructies gericht op een verbetering van het bestaande (wegen)areaal. Dit draagt bij aan een vlotte, betrouwbare en verkeersveilige afwikkeling van het verkeer. Rol Provincie: bevoegd gezag	Deels gerealiseerd. Een specificatie van de investeringen in reconstructies in 2018 is opgenomen in de Paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen (tabel 3.4). Door de heroverweging van de lopende mobiliteitsopgaven is de planning aangepast. Het voornemen om opgaven te stoppen of de scope daarvan aan te passen wordt overgelaten aan het volgende college.		1,2,3
4. Voorzieningenniveau Provinciale Wegen 2011 Voorstel actualisering van het voorzieningenniveau Provinciale Wegen 2011. Hiermee wordt ingespeeld op nieuwe ontwikkelingen. Rol Provincie: bevoegd gezag	Gerealiseerd. Met de nota Kapitaalgoederen Infrastructuur 2019 en verder is het voorzieningenniveau Provinciale Wegen geactualiseerd. De besluitvorming over de financiële gevolgen hiervan voor 2020 en verder wordt overgelaten aan het volgende college.		1,2,3

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1, 4	Beheer- en onderhoudsniveau (voorzieningenniveau genaamd).	1	1	1	2018
2, 3	Rehabilitatie/reconstructie: uitvoering conform planning 2018.	0	1	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
De waarde voor de prestatie-indicator van 0 of 1 is gekozen, omdat deze betrekking heeft op het totale programma van onderhoud, beheer en rehabilitaties en reconstructies van de provinciale kapitaalgoederen infrastructuur voor één jaar. Project specifiek is de planning aangepast en weergegeven in de paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen.

Product	3.2.6. Project Buitenring Parkstad Limburg
Programmalijn	3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit
Portefeuillehouder	Geurts

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Wegaanleg: realisering van de weginfrastructuur, inclusief de ontsluitingen met het onderliggend wegennet (OWN). Rol Provincie: *opdrachtgever*	Gerealiseerd. De Buitenring is in 2018 gerealiseerd voor de wegvakken 1b t/m 14a. Dit betreft de volledige ring, op de aansluiting op de A76 (wegvak 1a) in Nuth na.		1,2,3
2. Natuur(compensatie): het beheer en onderhoud van natuurcompensatie - inclusief aankoop (stikstof)gronden - in relatie tot de aanleg van de Buitenring. Rol Provincie: *opdrachtgever*	Gerealiseerd. In 2018 is 52 ha gerealiseerd. Zolang er geen overdracht heeft plaatsgevonden naar derde partijen worden alle percelen in opdracht van de provincie beheerd.		1,2,3
3. Reconstructie N274: gedeeltelijke verbreding, ombouw rotondes tot turborotondes, aanleg parallelwegen t.b.v. fiets- en landbouwverkeer, ongelijkvloerse kruising fietsverkeer van de N274 tussen de aansluiting Buitenring en de laatste rotonde voor de Duitse grens. Rol Provincie: *financier*	Gerealiseerd. De reconstructie van de N274 is in 2018 uitgevoerd en opengesteld voor het verkeer. De technische oplevering van het gehele wegvak tussen de aansluiting Buitenring en de Duitse grens wordt voorzien in het eerste kwartaal 2019.		1,2,3
4. Voorbereiding overdracht: de voorbereiding van de overdracht aan de wegbeheerder(s) van het beheer en onderhoud van wegvakken die na realisering niet (meer) behoren tot het regionaal verbindend wegennet (RVWN). Zie hiervoor product 3.2.5. Rol Provincie: *initiatiefnemer, partner*	Deels gerealiseerd. Overdracht van wegvakken van de N276/N298/N299/N300 is ambtelijk voorbereid. Besluitvorming is vooralsnog gekoppeld aan een afspraak met de regio over het voldoen van de inspanningsverplichting om bij te dragen aan de BPL.		1,2,3

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Oplevering wegvakken 1b t/m 14a.	0	1	1	2018
1	Oplevering ‘aansluiting Nuth’ (wegvak 1a).	0	0	1	2019
1	Aantal deelopleveringen OWN.	8	12	22	2018
2	Aantal ha. stikstofvrij.	45	45	45	2018
2	Aantal ha. aanleg natuurcompensatie.	117	169	170	2021
3	Reconstructie N274.	0	1	1	2018
4	Voorbereiding overdracht beheer en onderhoud.	0	0	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
De deelopleveringen OWN zijn in 2018 vertraagd. In 2019 zal naar verwachting besluitvorming plaatsvinden, zodat andere provinciale dossiers (projecten) in de gemeente Kerkrade worden losgekoppeld van deze deelopleveringen.

Product	3.2.7. Project N280-West
Programmalijn	3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit
Portefeuillehouder	Geurts

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Wegaanleg wegvak Leudal: realisering van de weginfrastructuur, inclusief de ontsluitingen met het onderliggend wegennet (OWN) en inclusief eventueel vast te stellen scopewijziging Kelperbrug (motie 743). Rol Provincie: *opdrachtgever*	Deels gerealiseerd. Het definitieve verkeerskundige ontwerp is gereed. De planning voor vaststelling van het PIP is aangepast naar het tweede kwartaal 2019. Oorzaak hiervan is de scopewijziging (G-15-028) en Motie 743 Titulaer c.s. inzake Kelperbrug (PS 5-2-2016). Ten behoeve hiervan is overeenstemming met bevoegde gezagen noodzakelijk en worden er, om de procesgang te waarborgen, realisatieovereenkomsten gesloten.		1,2,3
2. Wegaanleg wegvak Roermond: realisering van de weginfrastructuur, inclusief de ontsluitingen met het onderliggend wegennet (OWN). Rol Provincie: *opdrachtgever*	Gerealiseerd. De opdracht voor de aanleg van wegvak Roermond is gegund en het project wordt uitgevoerd. Oplevering is voorzien in 2021.		1,2,3
3. Voorbereiding overdracht: de voorbereiding van de overdracht aan de wegbeheerder(s) van het beheer en onderhoud van wegvakken die na realisering niet (meer) behoren tot het regionaal verbindend wegennet (RVWN). Zie hiervoor product 3.2.5. Rol Provincie: *initiatiefnemer, partner*	Gerealiseerd. De voorbereidingen voor wegvak Leudal worden in 2020 gestart.		1,2,3

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Wegvak Leudal: Definitief verkeerskundig ontwerp.	0	1	1	2018
1	Wegvak Leudal: Vaststelling Provinciaal Inpassingsplan (PIP).	0	0	1	2019

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
2	Wegvak Leudal: Aanbesteding afgerond.	0	0	1	2019
2	Wegvak Leudal: Oplevering.	0	0	1	2021
3	Wegvak Roermond: Aanbesteding afgerond.	0	1	1	2018
3	Wegvak Roermond: Oplevering.	0	0	1	2021
3	N280 – West: Voorbereiding overdracht beheer en onderhoud.	0	0	1	2020

Product	3.2.8. Project N266
Programmalijn	3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit
Portefeuillehouder	Geurts

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Onderzoek naar alternatieven voor de randweg N266. Hiermee vindt een integrale en gedegen afweging plaats zodat de gekozen variant effectief bijdraagt aan de doelen en op voldoende draagvlak kan rekenen. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Gerealiseerd. Via onderzoek is, mede op basis van de nieuwe mobiliteitsvisie, een tweede alternatief geïdentificeerd. De besluitvormingsprocedure is in gang gezet. De afweging vindt in 2019 door PS plaats.		1,2,3
2. Vaststellen structuurvisie door Provinciale Staten. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Niet gerealiseerd. Doordat nog geen keuze is gemaakt voor een voorkeursalternatief (zie voorgaande punt), is het vaststellen van een structuurvisie nog niet aan de orde.		1,2,3
3. Opstellen definitief verkeerskundig ontwerp en PIP (incl. MER). Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Niet gerealiseerd. Zie onder punt 2. Het wel of niet hoeven opstellen van een PIP (incl. MER) is afhankelijk van de keuze van het voorkeursalternatief.		1,2,3

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Afweging alternatieven.	0	0	1	2019
2	Vaststellen Structuurvisie door Provinciale Staten.	0	0	1	2020
3	Opstellen definitief verkeerskundig ontwerp en PIP (incl. MER).	0	0	1	2020

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

Begrotingsprogramma 3.2 Bereikbaarheid en mobiliteit	Begroting 2018 Primitief	 Wijzigingen	 Ná wijziging	Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
Lasten						
Reguliere middelen						
3.2.1. (Beleids)voorbereiding en uitvoering mob.maatregelen	3.258	-141	3.117	**2.103**	1.014	V
3.2.2. Fiets	5.000	1.854	6.854	**6.177**	677	V
3.2.3. Verkeersveiligheid	2.750	-99	2.651	**2.348**	303	V
3.2.4. Logistieke netwerken	3.177	-2.513	664	**537**	126	V
3.2.5. Onderhoud, beheer en rehabilitaties prov.wegen	14.000	599	14.599	**14.477**	122	V
3.2.8. Project N266	1.150	-1.075	75	**68**	7	V
	29.335	-1.376	27.959	**25.709**	2.250	V
Personele lasten	8.356	45	8.401	**7.712**	689	
Kapitaallasten	16.604	-263	16.341	**16.546**	-205	
Totaal lasten	54.295	-1.594	52.701	49.968	2.733	V
Baten						
Reguliere middelen						
3.2.1. (Beleids)voorbereiding en uitvoering mob.maatregelen	0	1.958	1.958	**2.276**	-318	V
3.2.4. Logistieke netwerken	0	0	0	**-3**	3	N
3.2.5. Onderhoud, beheer en rehabilitaties prov.wegen	320	190	510	**602**	-93	V
Totaal baten	320	2.148	2.468	2.876	-408	V
Totaal saldo van baten en lasten	**-53.975**	**3.742**	**-50.233**	**-47.092**	**-3.141**	**V**
Mutatie reserves						
Toevoeging reserves						
Bestemmingsreserve realisatie N280	350	0	350	**350**	0	
Reserve DU Verkeer en vervoer	0	6.278	6.278	**7.016**	-738	
Reserve gladheidsbestrijding	0	0	0	**109**	-109	
Totaal toevoegingen	350	6.278	6.628	**7.475**	-847	
Onttrekking reserves						
Bestemmingsreserve overdracht Napoleonsweg	1.965	0	1.965	**1.965**	0	
Bestemmingsreserve realisatie N280	943	-656	286	**286**	0	
Reserve DU Verkeer en vervoer	15.449	-2.963	12.486	**10.822**	1.664	
Totaal onttrekkingen	18.357	-3.619	14.737	**13.073**	1.664	
Saldo mutatie reserves	**18.007**	**-9.898**	**8.109**	**5.598**	**2.511**	
Resultaat	**-35.968**	**-6.156**	**-42.124**	**-41.494**	**-630**	**V**

Toelichting verschil begroting/ realisatie

Van begrotingsprogramma 3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit resteert een voordelig resultaat van € 0,63 mln. De gerealiseerde reguliere middelen zijn per saldo € 2,66 mln. voordeliger dan geraamd. Dit verschil bestaat uit € 2,25 mln. lagere lasten en € 0,41 mln. hogere baten. De belangrijkste verschillen lichten wij als volgt toe.

3.2.1. Voorbereiding en uitvoering mobiliteitsmaatregelen

Binnen de uitgaven van de reguliere middelen is sprake van een voordelig verschil van € 1,01 mln. Dit verschil heeft betrekking op:

- een voordelig verschil dat is ontstaan bij het budget dat gereserveerd is voor de Werkgeversaanpak Maastricht Bereikbaar (€ 0,85 mln.). De ingediende subsidieaanvraag was nog niet geheel compleet. Daardoor heeft de subsidieverlening in het jaar 2018 niet kunnen plaatsvinden. Bij de baten is voor dit project een voordelig verschil ontstaan vanwege een bijdrage van het Rijk, die niet in de begroting was opgenomen. De middelen hiervoor worden overgeboekt naar 2019;
- een voordelig verschil voor de Pilot Mobility as a Service (MaaS) van € 0,14 mln. De bestuursovereenkomst is in september 2018 ondertekend, waarna de pilot van start kon gaan. De middelen moeten hiervoor beschikbaar blijven en worden overgeboekt naar 2019;

- daarnaast is er een voordelig verschil ontstaan bij de procesmiddelen (€ 0,02 mln.). Dit restant blijft beschikbaar binnen de Reserve DU Verkeer en Vervoer.

3.2.2. Fiets

Binnen de uitgaven van reguliere middelen is sprake van een voordelig verschil van € 0,68 mln. Dit verschil is ontstaan, door onderuitputting in verband met nog niet verleende subsidies van het budget voor het Uitvoeringsprogramma Fiets. Het bedrag dat resteert moet beschikbaar blijven voor het totale Uitvoeringsprogramma dat tot 2019 doorloopt. Daarom wordt voorgesteld deze middelen over te boeken naar 2019.

3.2.3. Verkeersveiligheid

Binnen de reguliere middelen is per saldo sprake van een voordelig verschil van € 0,30 mln. Dit verschil is ontstaan door onderuitputting in verband met nog niet verleende subsidies als cofinanciering voor (gemeentelijke) mobiliteitsprojecten (verkeersveiligheidsprojecten in Uitvoeringsprogramma Fiets). Een deel van de subsidieaanvragen was nog niet compleet, waardoor subsidieverlening niet in 2018 heeft kunnen plaatsvinden. Het bedrag dat resteert moet beschikbaar blijven om de subsidieaanvragen in 2019 verder te kunnen afhandelen. Daarom wordt voorgesteld deze middelen over te boeken naar 2019.

3.2.4. Logistieke netwerken

Ten opzichte van de begroting is een voordelig verschil ontstaan van € 0,13 mln. Dit verschil wordt grotendeels veroorzaakt door:

- onderuitputting van de procesmiddelen met betrekking tot Emplacement Zuidelijke Spooraansluiting Chemelot (€ 0,1 mln.).;
- onderuitputting van de procesmiddelen Logistiek (€ 0,026 mln.). Dit restant moet beschikbaar blijven voor de Samenwerkingsovereenkomst Blueports 2018-2021en wordt overgeboekt naar 2019.

3.2.5. Onderhoud, beheer en rehabilitaties provinciale wegen

Ten opzichte van de begroting zijn de lasten € 0,12 mln. lager dan begroot. Dit verschil heeft betrekking op:

- onderuitputting van het budget voor de gladheidsbestrijding (0,11 mln.). Door de zachte winter 2018 zijn de kosten van de gladheidsbestrijding lager dan begroot. Overschotten op het budget worden toegevoegd aan de Egalisatiereserve Gladheidsbestrijding;
- onderuitputting van de overige budgetten van € 0,01 mln.

3.2.6. Project Buitenring Parkstad Limburg

De kapitaallasten worden berekend over de investeringen tot en met het voorafgaande jaar 2017. Tot en met 2017 is voor een bedrag groot € 378,5 mln. uitgegeven aan de BPL. Ten laste van de reserve is verantwoord € 299,3 mln. Dit betekent per saldo € 79,2 mln. aan investeringskrediet. Met een afschrijvingsperiode van 15 jaar bedragen de kapitaallasten in het boekjaar 2018 € 5,28 mln. (€ 79,2 mln./15 jaar).
De netto realisatie over 2018 bedraagt € 34,8 mln. De kapitaallasten over de realisatie tot en met 2018 komen ten laste van 2019 en bedragen € 7,6 mln.
Ten aanzien van de dekking / bijdrage in het project wordt hierbij verwezen naar de verplichte paragraaf 5.2. Weerstandsvermogen en risicobeheersing, alwaar in deze een tweetal risico's zijn opgenomen: "BPL Werk-met-werk" en "BPL Verdiencapaciteit".

3.2.7. Project N280 – West

Tot en met 2016 is voor een bedrag van € 3,24 mln. uitgegeven en rechtstreeks ten laste van de projectreserve verantwoord. Sinds 2017 mag dit niet meer en worden alle uitgaven over een looptijd van 15 jaar afgeschreven. Deze kapitaallasten worden vervolgens in het daaropvolgende dienstjaar van de reserve afgeboekt. De kapitaallasten ad € 0,29 mln. hebben betrekking op de gedane uitgaven in 2017 ad € 4,3 mln. (€ 4,3 mln./15 jaar).
De netto realisatie over 2018 bedraagt € 4,78 mln. De kapitaallasten over de realisatie tot en met 2018 komen ten laste van 2019 en bedragen € 0,82 mln.
Aanwending reserve N280: de kapitaallasten over 2018 worden ten laste van de reserve gebracht. De reserve wordt verlaagd met € 0,29 mln. en sluit hiermee op € 104,48 mln.

3.2.8. Project N266

Ten opzichte van de begroting zijn de lasten € 0,01 mln. lager dan begroot. Dit verschil heeft betrekking op onderuitputting van de procesmiddelen bedoeld voor het project N266. Dit restant blijft beschikbaar binnen de Reserve DU Verkeer en Vervoer.

€ x 1.000

Product	Omschrijving investering	Kredietbedrag		Realisatie uitgaven		Bijdragen derden		Restantkrediet ultimo 2018	
		Provinciale Uitgaven	Bijdragen derden	t/m 2017	2018	t/m 2017	2018	uitgaven	bijdragen derden
3.2.1	Grondverwerving verbreding A2	2.800	-	1.355	677			768	-
	Aanleg 12 bushaltes Arriva 2016	997	-	949	40			8	-
		3.797	**-**	**2.304**	**717**	**-**	**-**	**776**	**-**
3.2.3	Incdentele investeringen verkeersveiligheid	**468**	**-**	**121**	**34**			**313**	**-**
3.2.5.	Provinciale wegen (MIPP)	**141.887**	**29.564**	**62.098**	**20.221**	**19.087**	**6.460**	**59.567**	**4.016**
3.2.6	Buitenring Parkstad Limburg	**462.300**	**166.860**	**382.642**	**34.805**	**79.683**		**44.853**	**87.177**
3.2.8	N280 West	**130.305**	**12.295**	**7.538**	**7.916**		**3.141**	**114.851**	**9.154**
		738.757	**208.719**	**454.704**	**63.694**	**98.770**	**9.601**	**220.360**	**100.348**

Toelichting kredieten

3.2.1. Grondverwerving A2, conform PS-besluit 6-11-2015; aanleg haltes Arriva conform PS-besluit 16-12-2016 en Toeristische recreatie infra, betreft afrekeningen oude subsidieregelingen.
3.2.3. De kredieten provinciale wegen en incidentele investeringen verkeersveiligheid zijn een
& cumulatie van de jaarlijks bij de begroting vastgestelde kredieten rondom het Meerjaren-
3.2.5. InfraStructuur programma (jaarlijks krediet). Het krediet GPL is conform PS-besluit 21-6-2012.
3.2.6. BPL, conform PS-besluit 9-10-2015.
3.2.7. N280-West, conform PS-besluit 17-6-2016.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Weerstandsvermogen en risicobeheersing	Onderhoud kapitaalgoederen
	Provinciale wegen, vier steunpunten
Buitenring Parkstad (BPL)	

3.3. Limburgse woningmarkt

Het programma voor de Limburgse woningmarkt, ‘ieder zijn thuis’, is vastgesteld door Provinciale Staten op 8 juli 2016. Het gaat hier over de basiskwaliteit van wonen in Limburg. Wonen is immers een belangrijke levensbehoefte van de mens. Als gevolg van demografische, maatschappelijke en macro-economische ontwikkelingen hebben wij te maken met een afname van de groei van het aantal huishoudens, een groeiend aantal eenpersoonshuishoudens en een toenemende vergrijzing en ontgroening. Het gezond maken van de Limburgse woningmarkt is een zaak van lange adem. Hier ligt een forse transitieopgave voor alle relevante actoren op de woningmarkt. De Provincie heeft zelf beperkte mogelijkheden tot directe sturing, maar is bij uitstek wel in de positie om partijen bij elkaar en tot samenwerking te brengen.
De betaalbaarheid van wonen staat onder druk door enerzijds de te hoog oplopende bouwkosten en anderzijds de onzekerheid over werk, inkomen en de stijgende huurprijzen. Woningcorporaties en ontwikkelaars geven aan dat door de sterke vraag naar bouwmaterialen de bouwprijzen sterk stijgen en dat er een tekort is aan personeel, waardoor ook de kosten stijgen. Beperking van woonuitgaven is voor veel mensen belangrijker dan eigen woningbezit. Daarnaast speelt in Limburg ‘duur scheefwonen’ in tegenstelling tot de landelijke discussie van ‘goedkoop scheefwonen’. Voor studenten, ouderen, alleenstaanden, arbeidsmigranten en statushouders is een ‘standaard wooncarrière’ in veel gevallen niet haalbaar. Samengevat zien wij Limburg geplaatst voor de volgende vraagstukken:

- de Limburgse koopwoningmarkt herstelt zich, maar minder sterk dan de landelijke koopwoningmarkt;
- er is een toenemende vraag naar huurwoningen, terwijl de huurprijzen stijgen en de nieuwbouw van huurwoningen daar niet in kan voorzien;
- de effecten van Rijksbeleid werken in Limburg ten dele negatief uit;
- doelgroepen hebben bijzondere aandacht nodig bij het vinden van geschikte huisvesting;
- hoe past de bestaande woningvoorraad zich aan op de veranderende behoeften (o.a. energietransitie, kleinere huishoudensamenstelling).

Wat willen we bereiken?

Samen met onze partners willen we toewerken naar ‘een toekomstbestendige Limburgse woningmarkt met voldoende woningen van de juiste kwaliteit op de juiste plek’. Dat wil zeggen een woningmarkt die flexibel kan inspelen op veranderende behoeften, met minder leegstaande en onverkoopbare woningen en een betere aansluiting van vraag en aanbod op de huurmarkt.

We willen tevens bewustwording en urgentie creëren bij woningcorporaties, overheden, beleggers en particuliere eigenaren over hun belangrijke rol bij het gezond maken van de woningmarkt. Juist nu er zich nieuwe economische mogelijkheden aandienen en wij daaraan sturing geven via ons integraal aanvalsplan voor de Limburgse arbeidsmarkt, liggen er ook op de woningmarkt en voor de huisvesting van (tijdelijke en blijvende) nieuwkomers op de arbeidsmarkt meer dan ooit vragen om innovatieve en duurzame oplossingen. Daarbij zien wij dat onze rol zowel stimulerend als sturend kan zijn, zowel via samenwerking met partners als via de inzet van financieel instrumentarium (Transitiefonds Limburgse Woningmarkt). Op die manier willen wij bereiken dat partijen meer mogelijkheden (instrumenten en eigen kracht) inzetten om gezamenlijk de transitieopgave vorm te geven.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: Inwoners van Limburg hebben een woning die past bij hun (veranderende) woonwensen en hun financiële situatie.

Criterium 2: De woningmarkt in Limburg heeft in voldoende mate aanbod van huurwoningen in het goedkope en middel dure segment en kan flexibel inspelen op de veranderende vraag.

Criterium 3: In Limburg zijn gemeenten, huurders, corporaties en andere actoren in de positie om de noodzakelijke transitie- en verdunningsopgave vorm te geven.

Wat hebben we bereikt?

In 2018 is verder gewerkt aan de uitvoering van de Agenda Limburgse Woningmarkt (ALW) 2016-2019 ‘Ieder zijn thuis’, waarbij alle regio’s zijn doorgegaan met de uitvoering van de structuurvisies. De Startersregeling, Transitiefonds Limburgse Woningmarkt, de stimuleringsregeling Duurzaam Thuis en Limburgs Maatwerk dragen alle bij aan de transitie in de woningmarkt. Meer mensen hebben dankzij de Provincie hun eerste woning kunnen kopen. Er zijn meer sociale en middeldure huurwoningen gerealiseerd. Duizenden mensen verduurzamen hun huis, mede door provinciale inbreng.

Op 31 januari 2018 zijn Provinciale Staten geïnformeerd met een rapport (documentnummer 2018/8037) n.a.v. de 2e gewijzigde oproep 2346 ’Beweging op de woningmarkt’. Aanvullend op de ALW zijn twee nadere beleidsuitwerkingen gemaakt:

- hanteer maakwerk in de weging van de planvoorraad;
- verruim de zoekmogelijkheden voor de huisvesting van arbeidsmigranten (short-stay).

In het najaar van 2018 hebben wij de regio’s en gemeenten opgeroepen tot versnelling van initiatieven voor het realiseren van woningen voor (met name) senioren, starters en huurders. Daarnaast hebben wij in het najaar 2018 de voortgangsrapportage gepubliceerd waarin relevante informatie over woningmarktontwikkelingen zijn opgenomen; PS is hierover geïnformeerd per rapportage (documentnummer 2018/73594).

Startersregeling

De provinciale Startersregeling is een succesvol instrument om de positie van starters op de Limburgse woningmarkt te verbeteren en de doorstroming op de woningmarkt te bevorderen. Met een lening wordt het verschil overbrugd tussen de aankoopkosten van een woning en het bedrag dat een starter kan lenen op basis van zijn inkomen. In de afgelopen periode is deze regeling voortgezet en effectief gebleken: sinds de invoering van de regeling zijn 2.941 startersleningen verstrekt (peildatum 1 januari 2019). In december 2018 hebben Gedeputeerde Staten, met steun van Provinciale Staten, besloten € 5,5 miljoen extra beschikbaar te stellen voor de uitvoering van de Startersregeling en PS heeft besloten de Startersregeling te verlengen tot en met 31 december 2023.

Transitiefonds Limburgse Woningmarkt

Om de dynamiek op de Limburgse woningmarkt te stimuleren en vraag en aanbod meer in balans te brengen, heeft de Provincie het Transitiefonds Limburgse Woningmarkt ontwikkeld. Het Transitiefonds ondersteunt financieel allerlei vernieuwende projecten die een aantoonbare bijdrage leveren aan de verbetering van de woningmarkt. Sinds de invoering zijn 23 leningen, garanties en/of subsidies verstrekt (peildatum 1 januari 2019).

Stimuleringslening DuurzaamThuis
Eigenaar-bewoners of huurders van een bestaande koop- of huurwoning kunnen via deze stimuleringsregeling onder aantrekkelijke voorwaarden leningen afsluiten om de duurzaamheid, kwaliteit en levensloopbestendigheid van hun woning te verbeteren. Sinds de invoering van deze regelingen zijn er bijna 11.000 leningen verstrekt (peildatum 1 januari 2019).

Limburgs Maatwerk/Flexibele schil in de woningvoorraad
Dit instrument is een combinatie van meerdere creatieve oplossingen die bijdragen aan de verruiming van de sociale huurvoorraad. Hoewel de totstandkoming van Limburgs Maatwerk het directe gevolg was van de verhoogde instroom van vluchtelingen 2015/2016, richt Limburgs Maatwerk zich op alle urgente woningzoekenden. Aantallen urgente woningzoekers kunnen sterk verschillen per gemeente; ook daarvoor is regionale samenwerking van belang. Ook de ontwikkelingen op het vlak van economie en arbeidsmarkt hebben impact op de woningmarkt en het aantal woningzoekers. In het aanvalsplan arbeidsmarkt 'Zo Werkt Limburg" worden huisvesting én arbeidsmarktperspectief integraal aangepakt. Doel is het in samenhang bekijken van de beschikbaarheid van kwalitatief goede en duurzame woningen voor (nieuwe) Limburgers en het aantrekken en opleiden van noodzakelijke arbeidskrachten voor Limburgse bedrijven en sectoren als de zorg, de logistiek en de bouw.
Samen met partners zoeken we mogelijkheden om te komen tot een flexibele schil in de woningvoorraad. De juiste woning op de juiste plek, op het juiste moment. Het gaat hierbij om tijdelijke woonvormen, die meer flexibel ingezet kunnen worden op plekken, waar de (tijdelijke) vraag ontstaat. Op die manier creëren we 'landingsplaatsen' van waaruit mensen hun woon- en werkcarrière verder vorm kunnen geven. Plannen worden in 2019 uitgevoerd.

Gedifferentieerd woonbeleid
Een eenvormig nationaal woonbeleid kan niet voorzien in de uiteenlopende behoeftes van verschillende regio's. De Provincie streeft naar een totstandkoming van een gedifferentieerd nationaal woonbeleid.

Internationaal
In Limburg is de grens nooit ver weg. Op internationaal vlak onderhoudt de Provincie samen met Belgische en Duitse regionale overheden een gezamenlijk monitoringtraject van de woningmarkt.

Rol
Onze rol als partner van o.a. gemeenten, woningcorporaties, vastgoedeigenaren en bouwend bedrijfsleven impliceert dat wij niet rechtstreeks de transitie van de Limburgse woningmarkt kunnen realiseren. Met onze acties uit de Agenda Limburgse Woningmarkt, onder meer via Limburgs Maatwerk, het Transitiefonds Limburgse Woningmarkt, de Starterslening en de stimuleringsregeling Duurzaam Thuis dragen wij bij aan de realisatie van deze lange termijn doelstelling: 'de juiste woning op de juiste plek op het juiste moment beschikbaar'.

Wat hebben we er in 2018 voor gedaan?

Product	3.3.1. Transitie Woningmarkt Limburg
Programmalijn	3.3. Limburgse woningmarkt
Portefeuillehouder	Teunissen

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Het uitvoeren van actielijn 1 'de basis op orde' van de Agenda Limburgse woningmarkt door intensieve samenwerking in het kader van POL2014, een voortdurende lobby richting het Rijk om de woningmarkt te hervormen, het volgen van ontwikkelingen, het uitvoeren van onderzoek en projecten en het benutten van kansen voor de onderlinge versterking met andere provinciale ambities, zoals duurzaamheid, etc. (zie Agenda Limburgse Woningmarkt). Rol Provincie: *procesmanager, aanjager, ondersteuner*	Gerealiseerd. ▪ Met de 3 regio's is structurele samenwerking over de regionale/gemeentelijke opgaves, ideeën/ projecten die bijdragen aan de transitie van de woningmarkt. ▪ Op basis van concrete vraagstukken overleggen wij met externe partijen, zoals banken, ondernemers, maatschappelijke instellingen over initiatieven en modellen die zij (kunnen) ontwikkelen en bijdragen aan de transitie van de woningmarkt. ▪ Lobby richting Rijk o.a. op het gebied van verduurzaming gebouwde omgeving en regionalisering van het rijksbeleid. ▪ Dashboard Limburgse woningmarkt met daarin jaarlijkse woonmonitoring, plancapaciteits-monitor. Nieuwe monitor NL-B-DE is in ontwikkeling. ▪ Samenwerking met andere provinciale ambities: bijv. passend wonen in de buurt, POL (thema wonen), Stedelijke ontwikkeling o.m. 4 grote steden en aanvalsplan arbeidsmarkt en de verduurzamingsbijdrage aan het Limburg aanbod aan het Kabinet.		1, 2, 3
2. Het aanbod aan (sociale) huurwoningen wordt vergroot. Rol Provincie: *verbinder, procesmanager*	Gerealiseerd. Via het Transitiefonds Limburgse Woningmarkt (TLW) worden projecten geborgd, gefinancierd en/of gesubsidieerd waardoor o.a. het aanbod van sociale huurwoningen wordt vergroot. In het kader van TLW heeft voor 23 projecten besluitvorming in GS plaatsgevonden. Hiermee wordt naast verduurzaming, de realisatie/verbouw van ruim 721 sociale huur- woningen beoogd. Circa 10 aanvragen zijn in behandeling. Onze rol is niet primaire aanbieder, maar stimulator. In het dashboard Limburgse woningmarkt wordt dit jaarlijks gemonitord.		2
3. Voor elke regio zijn concrete afspraken gemaakt over de kwantitatieve	Gerealiseerd voor alle regio's. Structuurvisie Zuid is in uitvoering via het		3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
afstemming van woningvoorraad, woningbehoefte en plancapaciteit. De Provincie ondersteunt dit proces en zet daarbij op basis van bestuursafspraken zo nodig (juridisch) instrumentarium in. De grensoverschrijdende samenwerking en kennisdeling op het gebied van wonen is versterkt. Rol Provincie: *bevoegd gezag, procesmanager*	Actieplan wonen Zuid-Limburg 2017-2020. Regio Midden is gestart met het vernieuwen van de huidige structuurvisie. Regio Noord geeft uitvoering aan de in 2016 vastgestelde structuurvisie. Met Belgische buurgemeenten, de provincie Limburg (B) en een aantal Duitse regio's is een gezamenlijke monitoring in ontwikkeling, in Interregverband.		
4. Het (bestaande) woningaanbod in Limburg biedt meer kwaliteit en diversiteit, met bijzondere aandacht voor doelgroepen die moeite hebben met het vinden van huisvesting passend bij hun behoeften, woonwensen en financiële mogelijkheden. Rol Provincie: *partner, belangenbehartiger*	Gerealiseerd. Via het Transitiefonds Limburgse Woningmarkt worden projecten gefinancierd/gesubsidieerd, waardoor de kwaliteit en diversiteit van het woningaanbod in Limburg wordt vergroot.		1, 2, 3
5. De doorstroming en balans op de Limburgse woningmarkt is verbeterd via diverse oplossingen en instrumenten, waaronder continuering van de Startersregeling. Rol Provincie: procesmanager	Gerealiseerd. De Startersregeling is verlengd. Er is nog altijd een grote behoefte aan deze regeling. Starters hebben nog altijd moeite om een (geschikte) woning te vinden. Limburgs Maatwerk is er op gericht dat de beschikbaarheid van de sociale huurvoorraad voor iedereen wordt verruimd.		1, 3

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Er zijn oriëntaties uitgevoerd aan de hand van de Agenda Limburgse Woningmarkt en zijn verwoord in een beleidsadvies.	3	5	5	2018
1	Kansen voor onderlinge versterking van wonen met andere provinciale ambities worden benut. We laten dat met 3 concrete voorbeelden zien.	3	6	6	2018
3	Er is met de buurregio's overleg opgestart om kennis over de grensoverschrijdende woningmarkt te delen en om samen te werken.	1	2	2	2018
3	Per regio zijn concrete afspraken over het reduceren van de plancapaciteit.	0	3	3	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

- PS is geïnformeerd over de voortgang van de Agenda Limburgse woningmarkt (30 oktober 2018, documentnummer 2018/73179). Oriëntaties en beleidsadvies zijn er o.a. op het terrein van maatwerk in weging planvoorraad, shortstay huisvesting arbeidsmigranten, flexwonen, wonen-zorg en vergroten huuraanbod.
- Samenwerken en versterken van andere provinciale ambities: passend wonen in de buurt, Limburgs Maatwerk, Stedelijke ontwikkeling en Zo werkt Limburg: Here to Stay.
- Met België en Duitsland is gestart met een gezamenlijke grensoverschrijdende monitor woningmarkt.
- De gemeenten passen de regionale afspraken over de reductie van plancapaciteit toe met inachtneming van de nadere afspraken die zijn gemaakt n.a.v. de oproep 'Beweging in de woningmarkt'.

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

Begrotingsprogramma 3.3 Limburgse woningmarkt	Begroting 2018			Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
	Primitief	Wijzigingen	Ná wijziging			
Lasten						
Reguliere middelen						
3.3.1. Transitie woningmarkt Limburg	90	1.013	1.103	828	275	V
Personele lasten	1.126	0	1.126	1.033	93	
Kapitaallasten	14	0	14	334	-320	
Totaal lasten	1.230	1.013	2.243	2.196	48	V
Baten						
Reguliere middelen						
3.3.1. Transitie woningmarkt Limburg	0	0	0	321	-321	V
Totaal baten	0	0	0	321	-321	V
Totaal saldo van baten en lasten	**-1.230**	**-1.013**	**-2.243**	**-1.875**	**-368**	**V**
Mutatie reserves						
Toevoeging reserves						
Reserve Transitiefonds	0	0	0	400	-400	
Onttrekking reserves						
Reserve Transitiefonds	259	912	1.171	1.138	33	
Risicoreserve SIS	0	0	0	200	-200	
Totaal onttrekkingen	259	912	1.171	1.338	-167	
Saldo mutatie reserves	**259**	**912**	**1.171**	**938**	**233**	
Resultaat	**-972**	**-101**	**-1.072**	**-937**	**-135**	**V**

Toelichting verschil begroting/ realisatie

Van begrotingsprogramma 3.3. Limburgse woningmarkt resteert een voordelig resultaat van € 0,14 mln. De gerealiseerde reguliere middelen zijn per saldo € 0,6 mln. voordeliger dan geraamd. Dit verschil bestaat uit € 0,28 mln. lagere lasten en € 0,32 mln. hogere baten. Het belangrijkste verschil lichten wij als volgt toe.

3.3.1. Transitie Woningmarkt Limburg

Binnen dit product is een voordelig verschil van € 0,47 mln. binnen de reguliere middelen. Dit verschil heeft betrekking op:

- een voordelig verschil van € 0,40 mln. dat is ontstaan door een 2-tal subsidieverleningen uit voorgaande jaren die zijn ingetrokken, omdat niet is voldaan aan de gestelde subsidievoorwaarden. De tenderregeling TLW Midden-Limburg is per 21 mei 2015 vervallen. Het voordelig saldo van € 0.40 mln. blijft conform de afspraken beschikbaar binnen het Transitiefonds Limburgse woningmarkt en wordt derhalve toegevoegd aan de reserve Transitiefonds;

- een voordelig saldo van € 0,04 mln. heeft betrekking op procesmiddelen in het kader van de Agenda Limburgse Woningmarkt 2016-2019 en het Actieplan wonen Zuid-Limburg 2017-2020. Voor de continuering van deze activiteiten in 2019 wordt het restantbedrag in 2018 van € 0,04 mln. overgeboekt naar 2019;
- een bedrag van € 0,03 mln. is bestemd voor het project Inponden particulier bezit. Dit betreft het aankopen van particuliere woningen die worden omgezet naar sociale huurwoningen. De subsidieaanvraag zal in 2019 worden afgehandeld. Vandaar dat het bedrag in 2018 € 0,03 mln. wordt overgeboekt naar 2019, inclusief bijbehorende dekking via de reserve Transitiefonds;

Daarnaast hebben we een nadeel van € 0,32 mln. in de kapitaallasten, dit wordt veroorzaakt door de niet terugbetaalde geldlening met betrekking tot het Koopmanshuys. Dit nadeel wordt verrekend met de vrijval voorziening lening Koopmanshuys, zoals opgenomen in de baten.
Er wordt een bedrag ad € 0,20 mln. onttrokken uit de risicoreserve SIS (Sturing in samenwerking) voor het instellen van een voorziening vanwege het faillissement van Djozz B.V.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Financiering
Startersleningen voor huiseigenaren
SvN Stimuleringsleningen
Transitiefonds compartiment 1a zakelijke financieringen
Lening aan Stichting woonzorg Elisabeth Stift

3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit

Dit programma beslaat de activiteiten op het gebied van ruimtelijke ordening en ruimtelijke inrichting die bijdragen aan een krachtige regio met duurzame ruimtelijke en functionele structuren. Deze activiteiten vinden plaats op en hebben betekenis voor verschillende schaalniveaus en gaan over beleids- en denkwerelden heen.

Ruimtelijke ordening zal zich de komende jaren vooral kenmerken door de omslag in denken van ‘groeien en kwantiteit’ naar ‘beheren en kwaliteit’, zonder dat daarmee afbreuk wordt gedaan aan de dynamiek van (economische) ontwikkelingen in de regio.

Er zullen maar weinig fysiek-ruimtelijke ontwikkelingen zijn die niet van bovenlokale betekenis zijn. Het Provinciaal Omgevingsplan Limburg (POL) 2014 geeft een samenhangende kijk op hoe in Limburg fysiek-ruimtelijke ontwikkelingen worden vertaald. De regio heeft in het POL een aantal leidende principes met elkaar afgesproken, waarlangs maatschappelijke initiatieven en ruimtelijke (gebieds-) ontwikkelingen worden afgewogen. Regionale samenwerking en afstemming zal vele vormen kennen.

Wat willen we bereiken?

We willen in Limburg duurzame ruimtelijke en functionele structuren die passen binnen de maatschappelijke ontwikkelingen. We willen dat de principes beschreven in het POL met elkaar worden nageleefd in gezamenlijkheid en goede onderlinge afstemming. Wij zetten daarbij in op een efficiënte en professionele uitvoering van onze wettelijke taken in de fysieke leefomgeving.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: In Limburg heerst het besef dat er een gezamenlijke verantwoordelijkheid (overheden, marktpartijen etc.) is voor de verdere fysiek-ruimtelijke ontwikkeling van Limburg.

Criterium 2: In Limburg wordt bij fysiek-ruimtelijke ontwikkelingen gehandeld vanuit een grensoverschrijdend perspectief (internationaal, buurprovincies, tussen regio’s of bovenlokaal).

Wat hebben we bereikt?

In 2018 zijn weer belangrijke stappen gezet in de samenwerking van gemeenten en Provincie bij de realisatie van de ambities uit het POL. De bestuursafspraken regionale uitwerking POL tussen het college van GS en de colleges van B&W uit 2016 zijn geactualiseerd. Ze gaan nu inhoudelijk over veel thema’s dan alleen wonen. Zo zijn er afspraken gemaakt over de uitvoering van de regionale (structuur-)visies voor bedrijventerreinen, kantoren en winkels ,over de vertaling van de resultaten van het provinciale hotelmarktonderzoek, opgeleverd in het voorjaar van 2018 en in regionale visies vrijetijdseconomie. De bestuursafspraken zijn geborgd in de Omgevingsverordening, door middel van een wijziging die in december 2018 door de Staten is vastgesteld.
De bestuursafspraken vormen met de onderliggende visies een belangrijke mijlpaal op weg naar het realiseren van de ambities uit POL2014 en het gezamenlijk aanpakken van de grote maatschappelijke opgaven waar Limburg voor staat. Ze gaan vooral over regionale afstemming van initiatieven en over het vorm en inhoud geven aan dynamisch voorraadbeheer voor thema’s als wonen en winkels. Ze geven uiting aan het besef, dat deze vraagstukken regionaal opgepakt moeten worden en dat daarbij stevige keuzes niet uit de weg gegaan mogen worden, juist om ruimte te creëren voor initiatieven die

echt iets toevoegen. Via de Expeditie Ruimte faciliteren wij de gemeenten en stakeholders hierbij (o.m. met cijfers en met kennis over instrumenten en best practises). In 2018 is, samen met de gemeenten, een ontwikkelde digitale leeromgeving gelanceerd.
In 2018 is gestart met de voorbereiding van de Omgevingsvisie Limburg, als actualisatie van POL2014. Het proces van de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) liep door en heeft eerste inhoudelijke producten opgeleverd (een Kabinetsperspectief). In beide visies wordt ingezet op een stevige grensoverschrijdende component.

Wat hebben we er in 2018 voor gedaan?

Product	3.4.1. Provinciaal omgevingsplan
Programmalijn	3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit
Portefeuillehouder	Teunissen

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Aanpassen POL en Omgevingsverordening aan eisen nieuwe Omgevingswet. Dit traject start vanuit de analyses die gemaakt worden in het kader van het programma Implementatie Omgevingswet. Deze analyses resulteren begin 2018 in een Agenda actualisatie POL2014 en Omgevingsverordening Limburg 2014 met richtinggevende uitspraken van PS. Na vaststelling van de Agenda volgt in 2018-2019 een inhoudelijke uitwerking en verdieping in samenwerking met de regionale partners. Rol Provincie: *partner, bevoegd gezag (Omgevingsverordening)*	Gerealiseerd. In 2018 zijn de voorbereidingen gestart van de Omgevingsvisie Limburg, die in 2020 het POL2014 gaat vervangen. In dat kader is het bestaande beleid op onderdelen geactualiseerd. Gelijktijdig daarmee wordt de omgevingsverordening geactualiseerd. Het co-creatief proces met de regionale partners, in samenhang met lopende trajecten als Regionale Energie Strategiën, deltaprogramma's en mobiliteitsaanpak, mede o.b.v. plan MER en passende beoordeling, moet eind 2019 resulteren in een concept visie. PS zijn op verschillende momenten in de gelegenheid gesteld om richting te geven aan dat proces. De eerste keer was dit op basis van de sonderende nota 'Omgevingsvisie Limburg en Omgevingsverordening Limburg, aanpak en inhoudelijke aandachtspunten' (GS 24 april 2018, gevolgd door informerende nota 3 juli 2018. Op 18 december 2018 is de Commissie RLN in een informerende nota over de voortgang geïnformeerd.		1,2
2. Regionale uitwerkingen POL Na de vaststelling van POL2014 is een start gemaakt met regionale uitwerkingen voor de thema's bedrijventerreinen, kantoren, wonen, detailhandel, landbouw, vrijetijdseconomie, energie en nationaal landschap Zuid-Limburg. Voorjaar 2016 heeft dit geresulteerd in (voor een deel nog procesmatige)	Gerealiseerd. De bestuursafspraken met de gemeenten over de regionale uitwerking van POL2014 zijn in 2018 geactualiseerd en door alle gemeenten, op één na, ondertekend. Ze zijn als onderdeel van de Wijzigingsverordening 'Omgevingsverordening Limburg 2014 paragraaf 2.4 Bestuursafspraken regionale uitwerking POL2014' (zie punt 3) onder de aandacht van PS gebracht. Conform die afspraken vindt uitvoering, monitoring en		1,2

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
bestuursafspraken. De verdere concretisering hiervan heeft in 2016 en 2017 in uitgewerkte (structuur) visies, spelregels en handvatten. Deze worden verankerd in tweede generatie bestuursafspraken tussen gemeenten en Provincie. Voor een enkel thema (energie, vrijetijdseconomie) loopt dit traject nog door in 2018. Deze afspraken krijgen in 2018 verdere vertaling in regionale programma's, gemeentelijke beleidsdocumenten en in de Omgevingsverordening. Hierbij wordt zo veel mogelijk geanticipeerd op de nieuwe Omgevingswet. Samen met de regio vindt ook monitoring plaats en waar nodig herijking. Rol Provincie: *partner*	evaluatie van de uitwerkingen plaats. Waar nodig worden de regionale uitwerkingen verder uitgewerkt of geactualiseerd (bv Structuurvisie Wonen Midden-Limburg). De regionale uitwerkingen voor vrijetijdseconomie voor de regio's Midden- en Zuid-Limburg zijn in 2018 gestart en worden in 2019 afgerond (de visie vrijetijdseconomie Noord-Limburg was al eerder gereed). In die visies wordt onder meer het provinciale hotelmarktonderzoek, opgeleverd in het voorjaar van 2018, vertaald naar concrete maatregelen. De aanzetten voor regionale energievisies krijgen een vervolg in de regionale energiestrategieën (RES) voor Noord/Midden resp. Zuid-Limburg.		
3. Omgevingsverordening De bestuursafspraken met gemeenten worden zoveel als mogelijk verankerd in de Omgevingsverordening. Daarnaast vindt onderhoud plaats van de Omgevingsverordening met bijbehorende beleidsregels. Hierbij wordt zo veel mogelijk geanticipeerd op de nieuwe Omgevingswet. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Gerealiseerd. PS hebben op 14 december 2018 de Wijzigingsverordening 'Omgevingsverordening Limburg 2014 paragraaf 2.4 Bestuursafspraken regionale uitwerking POL2014' vastgesteld.		1,2
4. Nationale omgevingsvisie (NOVI) De Nationale Omgevingsvisie (NOVI) moet vanaf 2019 het integraal beleidsdocument voor de fysieke omgeving worden van het Rijk (een 'nationaal POL'). Het interactief traject om te komen tot deze visie is in 2015 gestart. De Provincie is op verschillende manieren (bestuurlijk en ambtelijk, via IPO en direct, in afstemming met de Limburgse regio's) goed betrokken met het oog op een goede samenhang tussen NOVI en POL en aandacht voor kansen en opgaven in Limburg (in grensoverschrijdende context).	Gerealiseerd. Limburg is, zowel via de IPO-lijn, als rechtstreeks, nauw betrokken bij dit proces en heeft op verschillende momenten (bestuurlijk en ambtelijk) input geleverd. Overigens heeft BZK de planning van de NOVI in de tijd opgeschoven, waardoor het accent waar het gaat om de inhoudelijke reactie op het concept (informeel) komt te liggen in de eerste maanden van 2019. In juni en november 2018 zijn samen met BZK NOVI-gebiedsdialogen Limburg tussen Rijk en Regio georganiseerd, om gezamenlijke opgaven te benoemen en eerste aanzetten te bespreken van een gezamenlijke aanpak. Aan deze dialogen nam een stevige ambtelijke delegatie vanuit verschillende rijksdepartementen deel, en vanuit de regio vertegenwoordigers van gemeenten, (eu)regio's, waterschap, belangrijke stakeholders en Provincie.		1,2
5. Op basis van de Startnota 'opgaven voor de NOVI' heeft in 2017 een			

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
verdieping van de opgaven en verkenning van opties plaatsgevonden. In 2018 ligt naar verwachting het zwaartepunt voor de feitelijke planvorming, zodat (conform huidige planning) in de eerste helft van 2019 het definitieve NOVI verschijnt. Rol Provincie: *partner*			
6. Structuurvisie ondergrond (STRONG) en POL- implementatie ondergrond Actieve inbreng in ontwikkeling Structuurvisie ondergrond (STRONG). Samenwerking ontwikkelen met regionale partners in het bewustwordingsproces om te komen tot duurzaam gebruik van bodem en ondergrond. Rol Provincie: *partner, bevoegd gezag*	Gerealiseerd. In juni 2018 heeft het Kabinet de Ontwerp-Structuurvisie Ondergrond bij de Eerste en Tweede Kamer ingediend. De behandeling is eind 2018 afgerond waarmee de Structuurvisie Ondergrond is vastgesteld. Deze wordt inmiddels betrokken bij het opstellen van de Nationale Omgevingsvisie. Bij de voorbereiding van STRONG is ambtelijke inbreng geleverd. Met gemeenten zijn ambtelijke pilotprojecten opgezet om de bijdragen van de ondergrond aan de maatschappelijke opgaven van de betreffende gemeenten inzichtelijk te maken en het proces van 3D-ruimtelijke ordening te stimuleren. Een voorbeeld hiervan is het ambtelijk pilotproject met de gemeente Maastricht “Ondergrond in zicht” (zie website www.expeditieruimte.nl) dat begin 2018 is afgerond. Eind 2018 is in Venlo gestart met het pilotproject “De leefomgeving maken we samen; ambtelijke pilot ondergrond en Omgevingswet.“ Hierin staat het bewustwordingsproces centraal, waarmee wordt gedoeld op het bewust maken van stakeholders van de bijdragen die de ondergrond kan leveren aan maatschappelijke opgaven. Belangrijk voor dit proces is de totstandkoming van 3D-ruimtelijke ordening waarbij het als vanzelfsprekend zou moeten zijn om vanuit de doelstelling duurzaam en efficiënt gebruik van de ondergrond, de ondergrond vroegtijdig te betrekken bij ruimtelijke ontwikkelingen. Het verbinden van boven- en ondergrond bij ruimtelijke afwegingen, waarbij aandacht wordt besteed aan de balans tussen beschermen en benutten van de ondergrond, maakt hier onderdeel van uit. In (ambtelijke) regionale kennisnetwerken is kennis gedeeld/ontwikkeld over ondergrondthema's.		1,2

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
7. Expeditie Ruimte Met de Expeditie Ruimte faciliteert de Provincie de partners (gemeenten en stakeholders) om gezamenlijk te komen tot een nieuwe aanpak van Limburgse omgevingsvraagstukken. De informatievoorziening is verbeterd (goed toegankelijke cijfers, feiten en trends), er is ruimte geboden om te experimenteren (ondersteunen van proefprojecten) en het samen leren en kennis delen (organiseren van trainingen, informatiebijeenkomsten, platform) is gestimuleerd. Een digitaal platform is bij dit alles een belangrijk hulpmiddel. Rol Provincie: *partner, procesmanager*	Gerealiseerd. In juni 2018 is de digitale leeromgeving beschikbaar gesteld met het oog op kennisdeling en -ontwikkeling. Dit communicatiekanaal heeft gezorgd voor een verbeterde informatievoorziening. Monitoring-rapportages (o.a. bedrijventerreinen, energie, wonen, winkelleegstand, maatschappelijk vastgoed) worden via dit kanaal in de vorm van dashboards ontsloten. Kennisdeling wordt gestimuleerd i.s.m. gemeenten. Limburgse experimenten en ervaringen (o.a. proefprojecten) rondom omgevingsvraagstukken worden maandelijks vernieuwd en pro-actief gecommuniceerd. Communicatie over de Omgevingswet en omgevingsvisie is hiervan een belangrijk onderdeel. Ook wordt een actueel overzicht geboden van bijeenkomsten, workshops e.d. die in Limburg plaatsvinden. Daarnaast zijn diverse bijeenkomsten georganiseerd voor gemeenten en stakeholders (over o.a. winkelleegstand, implementatie Omgevingswet en de omgevingsvisie).		1,2

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
2	De regionale uitwerkingen voor alle thema's zijn gereed en vormen de basis voor concrete bestuursafspraken.	70%	90%	100%	2018
1	Er is een agenda vastgesteld die de basis vormt voor een werkproces voor de actualisatie (Omgevingswetproof maken) van POL en Omgevingsverordening.	90% (agenda), 0% (uitwerking)	100%	100%	2019
5	Actieve inbreng bij ontwikkeling STRONG is geleverd. Met regionale partners is samenwerking ontwikkeld in het bewustwordingsproces om te komen tot duurzaam gebruik van bodem en ondergrond.	0	1	1	2018
6	Er is een uitvoeringsprogramma Expeditie Ruimte 2018 (met diverse kennisbijeenkomsten) opgesteld en uitgevoerd.	0	1	1	2018

Product	3.4.2. Uitvoering ruimtelijk beleid
Programmalijn	3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit
Portefeuillehouder	Teunissen

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Gebiedsontwikkeling (Mede) uitvoering is gegeven aan concrete maatschappelijke initiatieven en ruimtelijke ontwikkelingen conform de leidende principes in het POL (voorbeeld Sibelco Heerlen, ENCI Maastricht, Cranendonck-Weert Kempenbroek, BGM (zie 3.4.4.), Albertknoop. Rol Provincie: *procesmanager*	Gerealiseerd. In 2018 is (mede)uitvoering gegeven aan diverse concrete maatschappelijke initiatieven en ruimtelijke ontwikkelingen. Hierbij zijn steeds de verbindingen gelegd tussen de idee-vraag en gemeentelijke structuurvisie, bestuursafspraken, regionale ontwikkelingen, POL2014 en wettelijke kaders. Bij diverse gebiedsontwikkelingen (o.a. N280, Maaslijn, spoorverdubbeling Heerlen-Landgraaf, VDL-Nedcar, Windpark Greenport Venlo, Proefdraaiplaats MAA) is/wordt door de Provincie een Provinciaal Inpassingsplan opgesteld. De Provincie is momenteel partner in diverse gebiedsontwikkelingen. De rol van de Provincie verschilt per ontwikkeling. De belangrijkste gebiedsontwikkelingen van 2018 zijn de volgende zogenaamde stad-land projecten: ▪ Sibelco; ▪ ENCI; ▪ Samenwerking Grensgebied De Kempen; ▪ grensoverschrijdende gebiedsontwikkeling Albertknoop; ▪ Buitengoed Geul en Maas; ▪ Oostflank Brunssum.		1,2
2. Uitvoering medebewindstaken Provincie heeft ruimtelijke producten getoetst in het kader van de WRO, adviseert daarbij in toenemende mate aan de voorkant van het planproces en anticipeert daarmee op de toekomstige omgevingswet. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Gerealiseerd. De toetsing van door de gemeente actief aangemelde plannen bij ruimtelijkeplannen.nl en/of ruimtelijkinzichtlimburg.nl, waarbij sprake kan zijn van een provinciaal belang, heeft plaatsgevonden. Daarnaast worden (i.h.k.v. provinciaal belang) ook plannen bekeken/beoordeeld die niet actief worden aangemeld. Gemiddeld genomen zijn dit circa 200-250 plannen per jaar. Daarnaast is in het kader van de decentralisatie van het ruimtelijk beleid en de uitwerkingen van het POL2014 het cluster Ruimte permanent bezig met de doorontwikkeling van rol en taak en de continue (dagelijkse) afstemming met gemeenten en andere partners. Dat proces zal de komende jaren verder verfijnd worden,		1,2

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	daarbij aansluitend bij de nieuwe Omgevingswet.		
3. Aanpak winkelleegstand Het ondersteunen van collectieve initiatieven op lokaal of regionaal niveau die een bijdrage leveren aan de aanpak van de winkelleegstand. Het gaat primair om initiatieven voor herinvulling of sloop, die direct resulteren in vermindering van leegstand, maar daarnaast ook om het stimuleren van innovatie en nieuwe concepten in de winkelsector. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt, financier*	Gerealiseerd. Via het plan van aanpak Winkelleegstand Limburg worden gemeenten, ondernemers en marktpartijen gestimuleerd om aan de slag te gaan met projecten die bijdragen aan het terugdringen van de leegstand en het vinden van een nieuwe balans in het veranderende winkellandschap. De door PS in het kader van de Programmabegroting 2017 vrijgemaakte extra financiële middelen (€ 2 mln. voor de periode 2017, 2018, 2019) zijn benut voor de ondersteuning van concrete projecten in o.a. de gemeenten Heerlen, Sittard-Geleen, Roermond, Echt-Susteren, Venray, Peel en Maas, Meerssen en de stadsregio Parkstad. Er is een overeenkomst gesloten met het MKB-Limburg over intensieve samenwerking in deze aanpak. Verder zijn de in het POL beschreven hoofdlijnen van beleid en principes ten aanzien van het thema detailhandel door gemeenten nader uitgewerkt in regionale visies voor Noord-, Midden- en Zuid-Limburg. En er is aan kennisdeling gedaan onder meer via halfjaarlijkse bijeenkomsten met ondernemers en gemeenten en het platform van Expeditie Ruimte. Daarnaast vindt kennisontwikkeling en –uitwisseling plaats via het Retail Innovation Center en Centrum Management Academy.		1,2

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1, 3	De genomen besluiten in het kader van gebiedsontwikkelingen en medebewindstaken zijn te herleiden naar de kaders in het POL.	65 %	85%	100 %	2019
4	In gang zetten, ondersteunen en mede uitvoeren van diverse projecten in de aanpak van winkelleegstand.	5	17	15	2019

Product	3.4.3. Werklocaties
Programmalijn	3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit
Portefeuillehouder	Teunissen

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. De regio's hebben de uitgangspunten en kaders uit POL2014 voor werklocaties nader geconcretiseerd in regionale (structuur)visies en regionale/gemeentelijke uitvoeringsprogramma's. In de bestuursafspraken regionale uitwerking POL zijn hierover tussen de gemeenten en Provincie gezamenlijke afspraken vastgesteld over de uitvoering van het werklocatiebeleid en de invulling van de uitvoeringsprogramma's. Rol Provincie: *partner*	Gerealiseerd. Voor Noord-, Midden- en Zuid- Limburg liggen er nu visies; deze zijn vastgelegd in bestuursafspraken. Noord en Zuid zijn al aan de slag met uitvoeringsprogramma's.		1,2
2. REBIS-systeem en kantorenmonitor zijn periodiek geactualiseerd. Rol Provincie: *procesmanager*	Deels gerealiseerd. REBIS is geactualiseerd. De Kantorenmonitor 2018 is uitgesteld i.r.t. ontwikkeling BDC . Nu gebleken is dat e.e.a. momenteel niet gerealiseerd kan worden, is een opdracht in voorbereiding voor de Kantorenmonitor 2018 bij een andere partij .		1,2
3. Gebiedsontwikkelingen voor werklocaties van bovenregionaal belang: initiëren en (mede)uitvoeren van deel onderzoeken en (het leveren van bijdragen aan) planologische procedures op basis van gebiedsvisies. (inclusief eventuele spoor- en wegontsluitingen en compensatiemaatregelen). Rol provincie: *regisseur, bevoegd gezag, financier, procesmanager*	Gerealiseerd. Diverse verkenningen lopen, onder andere Oostflank Brunssum.		1,2

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Regionale (structuur)visies en uitvoeringsprogramma's voor werklocaties zijn gereed.	50%	90%	100%	2019
2	Actuele gegevens voor werklocaties zijn beschikbaar.	0	1	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
In Midden-Limburg moet de conceptvisie nog bestuurlijk per gemeente vastgesteld worden. In Noord- en Zuid-Limburg lopen al uitvoeringsprogramma's . Actuele gegevens werklocaties zijn beschikbaar , zie www.rebislimburg.nl De rapportage "Werklocaties Limburg 2017" is opgeleverd. "Werklocaties Limburg 2018" verschijnt na Q1 2019.

Product	3.4.4. Buitengoed Geul en Maas
Programmalijn	3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit
Portefeuillehouder	Teunissen

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Herbestemming van cultureel erfgoed In samenwerking met investerende ondernemers, leegstaande monumentale gebouwen voorzien van een nieuwe duurzame functie. De herkenbare en onderscheidende monumenten van het Buitengoed positioneren als bouwsteen voor nieuwe business modellen. Rol Provincie: toetser, ondersteuner, subsidiënt, financier	Gerealiseerd. In 2018 zijn voor een 4 –tal monumenten de bestemming en het eigendom geregeld wat zal moeten leiden tot een duurzame functie, te weten: ▪ Hoeve Klinkenberg (Meerssen); ▪ Grand Suisse (Maastricht); ▪ Rothemermolen (Meerssen); ▪ Villa Kanjel (Maastricht); In voorbereiding: ▪ Kasteel Oost (Valkenburg); ▪ Groote Molen (Meerssen); ▪ Gravenhof (Maastricht).		1
2. Groen en landschap Realiseren van een samenhangende groene, waterrijke en beleefbare fysieke leefomgeving. Rol Provincie: *procesmanager, bevoegd gezag, subsidiënt, financier, partner*	Gerealiseerd. ▪ Circa 9 ha aan de Mariënwaard is aangekocht door de gemeente en overgedragen aan het Limburgs Landschap; ▪ Circa 10 ha aan de achter zijde van Grand Suisse en Villa Kanjel is door de gemeente aangekocht en omgezet in natuur en wordt overgedragen aan Limburgs landschap. In uitvoering: ▪ Circa 3 ha Xonar terrein is gesloopt en wordt grotendeels als natuur bestemd (planning is uitgelopen door asbestsanering gebouwen) en wordt overgedragen aan Limburgs Landschap; ▪ 4 ha wordt omgezet in natuur langs de Geul ten zuiden van Bunde (planning is uitgelopen in afwachting van subsidie bijdrage voor restauratie Weerterhof).		1
3. Toegankelijkheid en ontsluiting	Gerealiseerd.		1

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
De fysieke leefomgeving die onderling verbonden is en voor iedereen zichtbaar en herkenbaar toegankelijk. Rol Provincie: *toetser, ondersteuner, procesmanager, bevoegd gezag, subsidiënt, financier*	Er zijn een aantal projecten in gerealiseerd, te weten: ▪ De verbindings-as BGM Houthem; ▪ Routenetwerk BGM fase 1; ▪ Maastricht Noord OV overstappunt. In uitvoering: ▪ OV overstappunten Houthem; ▪ Ov overstappunt Rothem. En een aantal projecten in voorbereiding: ▪ Snelfietsroute Maastricht –Sittard; ▪ Routenetwerk BGM fase 2; ▪ Verbeteren ontsluiting en toegankelijkheid Landgoederen.		
4. Co-creatie en participatie Betrekken van de ondernemers in de verdere ontwikkeling van het Buitengoed door te investeren in publiek-private projecten, zodat ook business modellen ontwikkeld en versterkt kunnen worden en het gebied uitgedragen/vermarkt kan worden. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt, financier, partner*	Gerealiseerd. Het project Par'course (de voormalige Leeuw brouwerij) is in uitvoering. De volgende projecten zijn in voorbereiding: ▪ Eiland in de Geul; ▪ Vaeshartelt; ▪ Schin op Geul; ▪ Vliek; ▪ Tuinen van Maastricht; ▪ Kastelenpark Oud Valkenburg.		1

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Cultureel erfgoed voorzien van een nieuwe duurzame functie.	0	4	6	2022
2	Realiseren van ha goudgroene en zilvergroene natuur.	0	19	35	2022
3	Realiseren OV-overstappunten.	0	1	3	2022
3	Percentage te realiseren Verbindings-as BGM.	5 %	5%	50 %	2022
4	Het organiseren van de gebiedsregie en opzetten van een private samenwerkings / ondernemersvorm. *	0	0 *	1	2018
4	Voorbereiden en realiseren van publiek-private projecten.	0	7	10	2022

Toelichting prestatie-indicatoren
▪ Ondernemers werken samen aan hun gebiedsregie in diverse hotspots en projecten. In 2019 wordt de totstandkoming van de ondernemersorganisatie verwacht.

Product	3.4.5. Vergunningen ontgrondingen
Programmalijn	3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit
Portefeuillehouder	Teunissen

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Vergunningverlening in het kader van de Ontgrondingenwet overeenkomstig wet- en regelgeving en het VTH-beleidsplan en Uitvoeringsprogramma VTH 2018. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Gerealiseerd. Het product Ontgrondingsvergunningen is gerelateerd aan het opgestelde VTH beleidsplan. Het Uitvoeringsprogramma VTH 2018 is niet vastgesteld, hangende de discussie over een extra opdracht (“intensivering toezicht afvalbedrijven”) aan de RUD, omdat de financiële dekking daarvan voor 2018 niet is vastgesteld. Vergunningverlening ingevolge de Ontgrondingenwet is uitgevoerd overeenkomstig de vigerende wet- en regelgeving en in lijn met het VTH Uitvoeringsprogramma 2017.		5

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Het binnen de wettelijke proceduretermijn verlenen van Ow-beschikkingen.	62%	91%	75%	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
Bij de verleende Ow-vergunningen in 2018 is bij 1 van de 11 procedures sprake van een termijnoverschrijding (= 91% binnen de termijn).

Product	3.4.6. Handhaving ontgrondingen
Programmalijn	3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit
Portefeuillehouder	Geurts

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Wettelijke taakuitvoering toezicht en handhaving in het kader van de Ontgrondingenwet overeenkomstig wet- en regelgeving en het VTH-beleidsplan en Uitvoeringsprogramma VTH 2018. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Gerealiseerd. Toezicht en handhaving van de Ontgrondingenwet is gerelateerd aan het opgestelde VTH beleidsplan. Het Uitvoeringsprogramma VTH 2018 is niet vastgesteld hangende de discussie over een extra opdracht (“intensivering toezicht afvalbedrijven”) aan de RUD omdat de financiële dekking daarvan voor 2018 niet is vastgesteld. Toezicht en handhaving van de Ontgrondingenwet is uitgevoerd overeenkomstig de vigerende wet- en regelgeving en in lijn met het VTH Uitvoeringsprogramma 2017.		5

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Uitvoeren van de toezichtcontroles overeenkomstig het VTH- beleidsplan en Uitvoeringsprogramma VTH 2018.	100%	100%	100%	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
Het Uitvoeringsprogramma VTH 2018 is niet vastgesteld hangende de discussie over een extra opdracht (“intensivering toezicht afvalbedrijven”) aan de RUD. De toezichtcontroles zijn uitgevoerd overeenkomstig de vigerende wet- en regelgeving en in lijn met het VTH Uitvoeringsprogramma 2017.

Product	3.4.7. Grondzaken
Programmalijn	3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit
Portefeuillehouder	Van den Akker

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Voeren van selectief actief grondbeleid door het mee initiëren van projecten. Rol Provincie: *ondernemer, partner*	Gerealiseerd. Er zijn geen nieuwe projecten in exploitatie genomen.		1
2. In erfpacht uitgeven van gronden.	Gerealiseerd. In december 2017 is door PS een erfpachtkader		1

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	vastgesteld met bijbehorende kredietvotering van € 100 miljoen. Ultimo 2018 bedroeg het in erfpacht gronden geïnvesteerd vermogen € 22,1 miljoen.		
3. Bedrijfseconomisch beheer provinciale gronden c.q. eigendommen. Rol Provincie: *ondernemer*	Gerealiseerd. Betreft een continue activiteit.		1

Prestatie-indicatoren generiek in termen van vooraf gestelde doelen zijn voor dit product niet van toepassing. Wel wordt over de behaalde resultaten verantwoording afgelegd. Grondbeleid is geen doel op zich doch een middel om andere doelen te faciliteren.

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

Begrotingsprogramma 3.4 Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	Begroting 2018			Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
	Primitief	Wijzigingen	Ná wijziging			
Lasten						
Reguliere middelen						
3.4.1. Provinciaal omgevingsplan	200	75	275	234	41	V
3.4.2. Uitvoering ruimtelijk beleid	351	264	615	564	51	V
3.4.3. Werklocaties	0	633	633	515	118	V
3.4.4. Buitengoed Geul en Maas	0	398	398	166	232	V
3.4.5. Vergunningen ontgrondingen	49	0	49	0	49	V
3.4.6. Handhaving ontgrondingen	26	0	26	8	18	V
3.4.7. Grondzaken	485	4.233	4.718	9.365	-4.647	N
	1.112	5.603	6.714	10.851	-4.137	N
Personele lasten	4.585	0	4.585	4.207	378	
Kapitaallasten	374	1.880	2.254	2.268	-14	
Totaal lasten	6.071	7.483	13.554	17.326	-3.772	N
Baten						
Reguliere middelen						
3.4.1. Provinciaal omgevingsplan	0	75	75	75	0	-
3.4.2. Uitvoering ruimtelijk beleid	0	0	0	10	-10	V
3.4.3. Werklocaties	0	221	221	130	91	N
3.4.4. Buitengoed Geul en Maas	0	105	105	105	0	-
3.4.5. Vergunningen ontgrondingen	311	0	311	122	189	N
3.4.7. Grondzaken	1.437	0	1.437	6.406	-4.969	V
Totaal baten	1.748	401	2.149	6.848	-4.699	V
Totaal saldo van baten en lasten	**-4.323**	**-7.082**	**-11.404**	**-10.478**	**-927**	**V**
Mutatie reserves						
Toevoeging reserves						
Risicoreserve grondexploitatie	615	0	615	1.554	-938	
Totaal toevoegingen	615	0	615	1.554	-938	
Onttrekking reserves						
Immunisatiereserve	200	100	300	181	118	
Risicoreserve grondexploitatie	0	5.535	5.535	1.302	4.233	
Risicoreserve financieel instrumentarium SiS	0	0	0	4.760	-4.760	
Totaal onttrekkingen	200	5.635	5.835	6.243	-408	
Saldo mutatie reserves	**-415**	**5.635**	**5.220**	**4.690**	**530**	
Resultaat	**-4.738**	**-1.447**	**-6.185**	**-5.788**	**-397**	**V**

Toelichting verschil begroting/ realisatie

Van begrotingsprogramma 3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit resteert een voordelig resultaat van € 0,4 mln. De gerealiseerde reguliere middelen zijn per saldo € 0,56 mln. nadeliger dan geraamd. Dit verschil bestaat uit € 4,14 mln. hogere lasten en € 4,7 mln. hogere baten. De belangrijkste verschillen lichten wij als volgt toe.

3.4.1. Provinciaal omgevingsplan

Dit product laat een voordelig verschil zien van € 0,04 mln. De lasten voor de reguliere activiteiten voor de Provinciale Omgevingsverordening Limburg zijn conform begroting verlopen. Oorzaak van deze onderbesteding is de doorloop van het traject "ontwikkeling structuurvisie Vrije Tijds Economie Zuid-Limburg (VTE)" in samenwerking met de Zuid-Limburgse gemeenten. Het traject wordt in 2019 afgerond. De baten zijnde de bijdragen van de Zuid-Limburgse gemeenten voor het traject VTE zijn conform begroting gerealiseerd.

3.4.2. Uitvoering ruimtelijk beleid

Dit product laat per saldo een voordelig resultaat van € 0,06 mln. Het verschil in de lasten heeft onder meer betrekking op het t/m 2019 doorlopend traject "Aanpak Winkelleegstand" en de provinciale bijdrage voor de transformatie ENCI-groeve in samenwerking met de gemeente Maastricht en ENCI.

3.4.3. Werklocaties

Het budgetverschil van de reguliere middelen bedraagt per saldo € 0,03 mln. (€ 0,12 mln. lagere lasten en € 0,91 mln. lagere baten) voordelig. Dit voordelig verschil wordt met name veroorzaakt door:

- Een lagere besteding van het budget t.b.v. de economische ontwikkeling Buitenring Parkstad Limburg ad. € 0,09 mln. In het kader van de economische ontwikkeling BPL is gestart met een haalbaarheidsonderzoek naar de mogelijkheid om 'Hendrik Brunssum' te bestemmen en bouwrijp te maken voor de vestiging van grootschalige logistieke en maakindustrie-gerelateerde bedrijven. Het project heeft een looptijd van 2 jaar. Omdat een aantal opdrachten en werkzaamheden doorlopen naar 2019, wordt het restant overgeheveld;
- Een lagere besteding van het budget t.b.v. Chemelot 2025 ad. € 0,03 mln. en lager geëffectueerde bijdragen van derden ad. € 0,09 mln. In het kader van de Visie Chemelot 2025 heeft de Provincie in 2018 kosten gemaakt voor het opstellen van o.a. de ontwikkel-, gebieds- en mobiliteitsvisie. Een aantal opdrachten in dit kader lopen door naar 2019. Derhalve wordt voorgesteld om de niet bestede middelen ad € 0,03 mln. en de nog te factureren bijdragen van externe ad € 0,09 mln. over te hevelen naar 2019.

3.4.4. Buitengoed Geul en Maas

Het samenwerkingsverband Buitengoed Geul en Maas loopt door t/m 2019. De Provincie (als penvoerder) werkt hierin samen met de gemeenten Maastricht, Meerssen en Valkenburg a/d Geul. Voor de lasten resteert een restbudget van € 0,23 mln. hetgeen overgeheveld wordt naar 2019. De baten, zijnde de bijdragen van de deelnemende gemeenten, zijn conform begroting gerealiseerd.

3.4.5. Vergunningen ontgrondingen

Binnen dit product laten de lasten een voordeel zien van € 0,05 mln., bedoeld ter aanwending van eventuele calamiteiten. Deze hebben zich niet voorgedaan. De baten laten ten aanzien van vergunningverlening ontgrondingen een nadelig resultaat zien. Oorzaak zijn het minder aantal ontgrondingen (i.c. Sibelco-groeve en Grensmaas consortium) dan regulier begroot.

3.4.6. Handhaving ontgrondingen

De lasten binnen dit product betreffen peilwerkzaamheden ten behoeve van toezicht en handhaven op ontgrondingsvergunningen. Het aantal benodigde peilingen is in 2018 lager dan begroot. De lasten laten aldus een voordelig resultaat zien van € 0,02 mln.

3.4.7. Grondzaken

Het voordelig budgetverschil van dit product bedraagt per saldo € 0,32 mln. voordelig. Dit verschil wordt met name veroorzaakt door:

- Het gereserveerde bedrag ad. € 4,23 mln. ten behoeve van achterstallig onderhoud en brandveiligheid van Marsna Paper is in 2018 niet afgeroepen. De dekking vanuit de risicoreserve ad. € 4,23 mln. is derhalve ook niet gerealiseerd. Deze afroep wordt in 2019 e.v. verwacht;
- hogere opbrengst erfpacht canons en huuropbrengsten van de onroerende zaken € 0,76 mln.;
- boekwinst van verkochte erfpachtgronden o.a. van Trade Port Noord en vm. DSM terrein Venlo ad. € 0,23 mln.;
- Het treffen van een voorziening voor de deelneming Provincie Limburg Commandiet BV ad € 4,77 mln. Deze wordt gedekt uit de risicoreserve Financieel Instrumentarium Sturing in Samenwerking.

Het verschil m.b.t. de toevoeging aan de risicoreserve grondexploitatie bedraagt € 0,94 mln. Het verschil wordt veroorzaakt doordat gerealiseerde reguliere uitgaven en inkomsten (o.a. hogere opbrengst erfpacht canons en boekwinst verkochte erfpachtgronden) niet conform begroting zijn verlopen. Conform programmabegroting wordt het surplus toegevoegd aan de risicoreserve. Het verschil in de baten, € 4,70 mln. voordelig, wordt met name veroorzaakt door de gerealiseerde opbrengst van bijna € 4 mln. van de verkochte gronden in de grondexploitatie. Deze waren niet in de begroting voorzien. Hier tegenover staat een gerealiseerde boekwaarde van deze gronden van bijna € 4 mln., waardoor dit nagenoeg resultaatneutraal verloopt.

€ x 1.000

Product	Omschrijving investering	Kredietbedrag		Realisatie uitgaven		Restant krediet ultimo 2017
		Provinciale Uitgaven	Bijdragen derden	t/m 2017	2018	
3.7.1	Deelneming Limburgs Energiefonds B.V.	60.000	-	27.591	5.594	26.815
3.7.4	MOA vervangingsinvesteringen	2.229	-	1.458	-406	1.177
3.7.11	Informatievoorziening RUD Zuid-Limburg	850	-	163	36	651
		63.079	**-**	**29.211**	**5.224**	**28.644**

Toelichting kredieten

3.4.4. Routenetwerk Gebiedsontwikkeling Maastricht-Valkenburg, conform PS-besluit d.d. 1-10-2010.

3.4.7. Erfpacht&Tapijnkazerne, voor een nadere toelichting verwijzen wij naar de paragraaf grondbeleid. Marsna is verkocht in 2018.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Lokale heffingen	Weerstandsvermogen en risicobeheersing	Financiering	Verbonden partijen	Grondbeleid
		Lening aan Stichting Ontwikkelingsmaatschappij ENCI	Stichting Ontwikkelingsmaatschappij ENCI-gebied	
		Lening aan OML B.V.		
		Lening aan Parvus Avez B.V.		
Heffing ontgrondingen				
		Lening aan deelneming Commandiet B.V./RvR Limburg beheer B.V.	Provincie Limburg Commandiet B.V.	
		Garantie aan Ruimte voor Ruimte Limburg C.V.	RvR Limburg C.V.	
			Ruimte voor Ruimte Limburg Beheer B.V.	
	Grondbeleid			Laerbroeck
				IPS / Yard
				Grondbedrijf Klavertje 4/Californië e.a.
				Planontwikkeling Tapijnkazerne
				Brunssum Centrum Noord
				Grondbedrijf Anticiperende Aankopen
				Erfpacht railterminal Tradeport Noord
				Erfpachtgronden tuinbouwgebied Siberië
				Erfpachtgronden Trade Port Noord
				Erfpacht Watersley
				Erfpacht Natures Green
				Erfpacht Leeuwbrouwerij Valkenburg
				Erfpachtgronden vm Andeno terrein Venlo
				Erfpachtgronden Haven Wanssum

De in de tabel opgenomen verbonden partijen dragen bij aan de doelen van programma 3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit. Door de uitvoering van de Regeling Beëindiging Veehouderijtakken (RBV) en de Ruimte voor Ruimte (RvR) via de verbonden partijen PLC B.V., RVR C.V en RVR Beheer B.V., is inmiddels een ruimtelijke kwaliteitsverbetering van het Limburgse landelijk gebied gerealiseerd. Stichting Ontwikkelings Maatschappij Enci gebied zet zich in voor de herinrichting van de voormalige Enci-groeve. Zie voor nadere informatie de paragraaf Verbonden partijen.

3.5. Hoogwaterbescherming langs de Maas

Het programma Hoogwaterbescherming langs de Maas richt zich op de hoogwaterbeschermingsopgaven in de Limburgse Maasvallei. Voor een sociaaleconomisch optimaal gebruik van rivier en gebied nu en in de toekomst.

De hoogwaterproblematiek van 1993-1995 gaf aanleiding tot het treffen van maatregelen. Deze zijn nog niet allemaal gerealiseerd. Het slachtoffer- en schaderisico is nog onvoldoende beperkt. Door de klimaatverandering wordt de in het Nationaal Deltaprogramma neergelegde opgave groter. Er moet proactief in plaats van reactief doorontwikkeld worden. Met behulp van gebiedsontwikkelingen wordt ruimte geboden voor meekoppelkansen om de meerwaarde van de Limburgse Maasvallei zo veel mogelijk toekomstbestendig te houden.

Wat willen we bereiken?

We willen hoogwaterveiligheid in Limburg op de korte, middellange en lange termijn. Op basis van het delta-veiligheidsniveau en het daarbij behorende normeringskader.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: In Limburg voldoet het slachtoffer- en schaderisico in de Maasvallei nu en in de toekomst aan de wettelijke eisen.

Criterium 2: De Hoogwaterbeschermingsmaatregelen van de Limburgse Maasvallei dragen bij aan de sociaaleconomische ontwikkeling van Limburg.

Wat hebben we bereikt?

De opgave voor hoogwaterveiligheid – voldoen aan de wettelijke eisen in de Waterwet – moet tot uiting komen in een krachtig samenspel van rivierverruiming en dijkversterking. Dit heeft ingrijpende financiële en ruimtelijke gevolgen voor de Limburgse Maasvallei. Dit besef leidde ertoe dat we een Bestuursopdracht Verkenning normen en afvoeren Waterveiligheid Maasvallei hebben vastgesteld. De Bestuursopdracht is erop gericht om feitelijk inzicht te geven in de totstandkoming van de waterveiligheidsnormen. Hierbij zijn de daarbij behorende maatgevende afvoeren en de beleidsuitgangspunten die daarbij gehanteerd zijn, alsmede de mogelijkheden die er zijn om die normstelling vanuit de Provincie Limburg te beïnvloeden aan de orde. In 2019 komen we tot uitvoering hiervan.

Ook hebben wij in 2018 afspraken gemaakt over de inhoudelijk en financiële ambities met betrekking tot het programma Maasvallei (GS-besluit mei 2018).

Ondertussen hebben we in 2018 verder gewerkt aan het op orde krijgen van de basis- en beslisinformatie voor het samenstellen van maatregelpakketten voor de lange termijn in het kader van het Lange Termijn Ambitie Rivieren (LTAR) van het Deltaprogramma Maas. Gedurende het jaar is dit in een ander daglicht komen te staan met het door het Rijk geïntroduceerde programma Integraal Riviermanagement (IRM). In 2019 krijgt dit programma verder vorm en wordt duidelijk welke consequenties dit heeft voor de Maasvallei.

De MIRT-verkenning Koploper Oeffelt uit het Regionaal Voorstel 2016 is voortvarend opgepakt en heeft tot besluitvorming geleid bij alle projectpartners én in het Bestuurlijk Overleg (BO-) MIRT. Zodra aan de hierbij gestelde voorwaarde is voldaan – een garantstelling voor de vermeden dijkkosten – kan Koploper Oeffelt de fase in naar planuitwerking.
Ook over het MIRT-onderzoek Lob van Gennep heeft in het BO MIRT besluitvorming plaatsgevonden. Zodra dijkring 54 is geprogrammeerd in het Hoogwaterbeschermingsprogramma kan voor dit project de MIRT-verkenning van start gaan.
Het MIRT-onderzoek Zuidelijk Maasdal is nog niet zo ver. Daar wordt nog verder gestudeerd op de mogelijke oplossingen voor de hoogwaterproblematiek aldaar.

Twee door GS (in 2017) goedgekeurde dijkverbeteringsplannen leidde in 2018 tot een beroepsprocedure bij de Raad van State. In het ene geval leidde dit tot aanpassing van het besluit. In het andere geval verklaarde de Raad van State het beroep ongegrond. Nieuwe dijkverbeteringsplannen heeft het Waterschap Limburg op een participatieve manier opgepakt.

Wat hebben we er in 2018 voor gedaan?

Product	3.5.1. Programma Maasvallei
Programmalijn	3.5. Hoogwaterbescherming langs de Maas
Portefeuillehouder	Mackus

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Faciliteren van het programmabureau Delta Maas en het leveren van input in netwerkstructuur. Rol Provincie: *financier, partner*	Gerealiseerd. Er is actief deelgenomen aan de overlegstructuur van het programmabureau Deltaprogramma Maas. Er zijn bijdragen geleverd aan de werkgroepen en afstemmingsstructuren. Er is bijgedragen aan de producten voor de lange, middellange en korte termijn van het Deltaprogramma Maas.		1
2. Leveren van input ten behoeve van nationaal kader rivieren. Rol Provincie: *partner*	Gerealiseerd. In samenwerking met de gemeenten, het Waterschap Limburg en Rijkswaterstaat hebben wij verder gewerkt aan de mogelijke rivierverruimingsmaatregelen als input voor het landelijke traject voor de lange termijn.		1, 2
3. Als 2 in samenwerking met regionale partners en met doorwerking naar provinciale uitvoeringsprogrammering, in opmaat naar de provinciale omgevingsvisie. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, bevoegd gezag, partner, financier*	Gerealiseerd. In samenwerking met de gemeenten, het Waterschap Limburg en Rijkswaterstaat is verder gewerkt aan het scherp krijgen van de basis- en beslisinformatie van alle mogelijke rivierverruimingsmaatregelen. Deze informatie dient om maatregelpakketten samen te stellen.		1, 2
4. Leveren van geld en kennis (uit netwerkstructuur en onderzoek) voor de	Gerealiseerd. Voor de Koplopers Lob van Gennep, Meer Maas		1, 2

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
MIRT-verkenningsfasen, respectievelijk MIRT-onderzoeken ten behoeve van Delta-koplopers (gebiedsontwikkelingen) inclusief maatregelen systeemwerking (compensatie voor het vervallen van de overstroombaarheidseis van de Limburgse keringen). Rol Provincie: *ondersteuner, bevoegd gezag, subsidiënt, partner, financier*	Meer Venlo en Zuidelijk Maasdal zijn onderzoeksgelden beschikbaar gesteld. Voor de Lob van Gennep is het MIRT-onderzoek afgerond en is het voorzitterschap van de stuurgroep overgedragen aan het Waterschap Limburg, die de MIRT-verkenning gaat trekken. Over Meer Maas Meer Venlo is – naar aanleiding van een financiële heroverweging van de gemeente Venlo - afgesproken dat de MIRT-verkenning wordt beëindigd. In het MIRT-onderzoek Zuidelijk Maasdal is verder gewerkt aan het scherp krijgen van de opgaven, de urgentie en het perspectief van kansrijke oplossingen. In alle Koplopers zijn wij ambtelijk en bestuurlijk betrokken. Voor de Noordelijke Maasvallei zijn wij ambtelijk en bestuurlijk betrokken bij de dijkverbeteringen in het Hoogwaterbeschermingsprogramma. In dat kader pakt het Waterschap Limburg ook de systeemmaatregelen op.		
5. Beoordeling uit te voeren dijkverbeteringsprojectplannen door de waterschappen. Rol Provincie: bevoegd gezag	Gerealiseerd. Dijkverbeteringsplannen zijn door het Waterschap Limburg voortvarend en op een participatieve manier opgepakt. Er zijn geen dijkverbeterinsplannen ter goedkeuring aan ons voorgelegd. Wel zijn twee beroepsprocedures bij de Raad van State doorlopen.		1,2

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Afronding rapport Deltaprogramma Maas (Maasvallei en Bedijkte Maas) door Stuurgroep Delta Maas.	0%	80%	(*) 80%	2018
2	Scenario's adaptieve uitvoeringsstrategie Maasvallei en Bedijkte Maas zijn bestuurlijk afgestemd tussen Brabant en Limburg inclusief formulering maatregelenpakket.	0%	80%	(*) 80%	2018
3	Input hoogwatermaatregelen en meekoppelkansen zijn gereed voor start (2019) proces provinciale omgevingsvisie Maasvallei.	0%	90%	(*) 80%	2018
4	Oplevering bouwsteen voor definitieve strategie Stuurgroep Delta Maas voortrollende voor maatregelen programma zijn opgeleverd.	0%	90%	100%	2018
5	Juiste en tijdige binnen de daarvoor geldende wettelijke termijnen afdoening van door de waterschappen ingediende dijkverbeteringsplannen.	100%	100%	100%	2018

(*)In de 2e afwijkingenrapportage 2018 is de streefwaarde aangepast van 100% naar 80%.

Toelichting prestatie-indicatoren
1. De Stuurgroep Delta Maas heeft nog altijd ten doel om de Adaptieve Uitvoeringsstrategie Maas (AUM) vast te stellen. Wij werken hier actief aan mee. Het proces,om via een afgestemd product met Noord-Brabant te komen tot een bijdrage aan de (landelijke) Lange Termijn Ambitie Rivieren, is in de loop van 2018 ingehaald door het door het Rijk geïnitieerde programma Integraal Riviermanagement . Hierdoor is de totstandkoming van het AUM vertraagd en niet gereed gekomen in 2018. Het veranderen van de kaders waarbinnen partijen opereren, leidde tot afbrokkelend draagvlak bij sommige van die partijen. Door te investeren in een goede relatie en meer regie te pakken is het draagvlak genoeg hersteld om in 2019 tot producten te komen. 2. Maatregelen voor hoogwaterveiligheid grijpen in meer of mindere mate in. Daarom is het belangrijk, dat wij de juiste dingen doen. De grote financiële en ruimtelijke impact van rivierverruimende maatregelen, maar ook de ingrijpende effecten van de dijkenaanleg, hebben ons ertoe gebracht de normen voor waterveiligheid te willen evalueren. Hiertoe is een Bestuursopdracht geformuleerd. De uitvoering van deze Bestuursopdracht kan een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van een realistischer hoogwaterveiligheidsbeleid en daarmee aan een versterking van het draagvlak. 3. Voor de maatregelen die in beeld zijn als hoogwatermaatregelen is met de verantwoordelijke gemeenten gewerkt aan het inzichtelijk maken van de ruimtelijke effecten van de ingreep. Hiertoe zijn ontwerpsessies georganiseerd teneinde per maatregel een oordeel te kunnen geven over de mate waarin een maatregel inpasbaar is in het landschap. Dit levert waardevolle informatie op voor de selectie van de maatregelen. 4. In 2018 is gewerkt aan het op orde krijgen van alle basis- en beslisinformatie, die noodzakelijk is voor het ordenen en trechteren van mogelijke maatregelen naar kansrijke maatregelen naar een maatregelpakket. Hiertoe zijn van alle bekende maatregelen de factsheets geactualiseerd en geüniformeerd. In de loop van 2019 moet dit tot definitief resultaat leiden als input voor de samenstelling van maatregelpakketten. 5. Voor twee - in 2017 goedgekeurde - dijkverbeteringsplannen is in 2018 een beroepsprocedure bij de Raad van State doorlopen. In het ene geval leidde dit tot een aanpassing van het besluit. In het andere geval werd het beroep door de Raad van State ongegrond verklaard.

Product	3.5.2. Ooijen-Wanssum
Programmalijn	3.5. Hoogwaterbescherming langs de Maas
Portefeuillehouder	Mackus

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Een onherroepelijk herzien PIP. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Deels gerealiseerd. Provincie heeft tijdig de benodigde besluiten genomen. Het herziene PIP is echter nog niet onherroepelijk; belanghebbende heeft begin 2019 in beroep ingesteld bij de Raad van State.		1,2
2. Tijdig (d.w.z. vóór 2021) realiseren hoogwaterveiligheid 1:250. Provincie behartigt de belangen van inwoners en bedrijven in Maasdal en is partner bij	Gerealiseerd. Uitvoering Gebiedsontwikkeling ligt nog steeds op schema.		1,2

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
de bestuursovereenkomst Waterveiligheid Maas. Rol Provincie: *partner, opdrachtgever*			

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Onherroepelijk herzien PIP.	0	0	1	2018
2	Overdracht van gerealiseerde onderdelen aan beheerder(s).	0	1	1	2021 / 2022

Toelichting prestatie-indicatoren

1. Het herziene PIP is nog niet onherroepelijk; belanghebbende is in beroep bij Raad van State.
2. In 2018 is de Rondweg-West gerealiseerd en opengesteld voor verkeer.

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

Begrotingsprogramma 3.5 Hoogwaterbescherming langs de Maas	Begroting 2018			Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
	Primitief	Wijzigingen	Ná wijziging			
Lasten						
Reguliere middelen						
3.5.1. Programma Maasvallei	860	-118	742	741	1	V
3.5.2. Ooijen-Wanssum	0	49.550	49.550	43.915	5.635	V
	860	49.432	50.292	44.656	5.636	V
Personele lasten	1.125	0	1.125	1.033	93	
Kapitaallasten	36.743	-36.743	0	0	0	
Totaal lasten	38.729	12.689	51.418	45.689	5.729	V
Baten						
Reguliere middelen						
3.5.1. Programma Maasvallei	0	87	87	87	0	-
3.5.2. Ooijen-Wanssum	35.202	17.905	53.107	52.038	1.069	N
Totaal baten	35.202	17.992	53.194	52.125	1.069	N
Totaal saldo van baten en lasten	**-3.527**	**5.303**	**1.776**	**6.436**	**-4.659**	**V**
Mutatie reserves						
Toevoeging reserves						
Reserve DU Ooijen-Wanssum	35.202	1.260	36.462	37.005	-543	
Totaal toevoegingen	35.202	1.260	36.462	37.005	-543	
Onttrekking reserves						
Reserve DU Ooijen-Wanssum	36.743	-4.693	32.050	28.027	4.023	
Reserve Waterveiligheid Maas	0	1.355	1.355	1.355	0	
Totaal onttrekkingen	36.743	-3.339	33.405	29.382	4.023	
Saldo mutatie reserves	**1.541**	**-4.598**	**-3.057**	**-7.623**	**4.566**	
Resultaat	**-1.985**	**705**	**-1.281**	**-1.187**	**-94**	**V**

Toelichting verschil begroting/ realisatie

Van begrotingsprogramma 3.5. Hoogwaterbescherming langs de Maas resteert een voordelig resultaat van € 0,09 mln. De gerealiseerde reguliere middelen zijn per saldo € 4,57 mln. voordeliger dan geraamd. Dit verschil bestaat uit € 5,64 mln. lagere lasten en € 1,07 mln. lagere baten. Het belangrijkste verschil lichten wij als volgt toe.

3.5.2. Ooijen-Wanssum

Ultimo 2018 bleek de begroting van de aanneemcombinatie Mooder Maas op sommige punten iets te ambitieus qua fasering m.b.t. 2018. Dit resulteerde in een effect van circa € 5,0 mln. minder uitgaven dan begroot in 2018. De komende jaren zal een inhaaleffect optreden.
De achterblijvende baten liggen volledig in het verlengde van bovenstaande:
Als gevolg van de licht achterblijvende realisatie is minder doorbelast aan de gemeentes Venray en Horst aan de Maas. Dit is een effect van circa € 1,0 mln.
Het verschil tussen begroting en realisatie van de lasten en baten ad € 4,0 mln. heeft geleid tot een lagere onttrekking van de reserve. Daarnaast is het Rijk onverwacht overgegaan tot uitkering van een deel van de indexering in december 2018 ad € 0,5 mln..

€ x 1.000

Product	Omschrijving investering	Kredietbedrag		Realisatie uitgaven		Bijdragen derden		Restantkrediet ultimo 2018	
		Provinciale Uitgaven	Bijdragen derden	t/m 2017	2018	t/m 2017	2018	uitgaven	bijdragen derden
3.5.2	Ooijen-Wanssum	222.799	153.755	54.104	22.546	250		146.150	153.505
		222.799	**153.755**	**54.104**	**22.546**	**250**	**-**	**146.150**	**153.505**

Toelichting kredieten

Project Ooijen-Wanssum, oorspronkelijk besluit PS d.d. 6-11-2015; vervolgens bijgesteld middels een herijkt kredietbesluit d.d. 14-12-2016.
Wij merken op dat de werkelijke uitputting groter is dan de tabel laat zien. Als gevolg van de notitie Materiële Vaste Activa (Commissie BBV, december 2017) wordt een deel van de investeringen met ingang van 2017 rechtstreeks in de exploitatie verantwoord. Het betreft dat gedeelte van het project dat niet voldoet aan de activeringscriteria en daarmee in de exploitatie verantwoord wordt. Hiermee is de integraliteit van de financiële verantwoording in deze Jaarstukken niet langer mogelijk, omdat projectuitgaven sinds 1 januari 2017 ook via de baten en lasten rekening worden verantwoord. Deze verschillende financiële stromen blijven echter binnen het totale financiële kader, conform het kredietbesluit uit 2016.
Het restant van de investeringen welke leiden tot een materiële vaste activa kunnen ultimo 2018 nog niet worden verdeeld naar de uiteindelijke objecten die elk een eigen afschrijvingstermijn hebben. Dit zal pas bij oplevering plaatsvinden omdat er dan pas duidelijkheid over is. Dit is aldus ook opgenomen in Deel 2, 6.3 Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Weerstandsvermogen en risicobeheersing
Gebiedsontwikkeling Ooijen-Wanssum

3.6. Water

Voor onze inzet met betrekking tot het programma onderdeel 3.6. Water is het op 11-12-2005 vastgestelde provinciale waterplan leidend. Het provinciale waterplan Limburg 2016-2021 ‘Samen werken aan water’ richt zich via vier sporen op het op orde brengen van het watersysteem in Limburg. Het eerste spoor: ‘Een veilige en aantrekkelijke Maasvallei’ is in paragraaf 3.5 van deze programmabegroting uitgewerkt. De overige drie sporen: ‘Een veerkrachtig en klimaatbestendig watersysteem’, ‘Behoud en herstel van de natte natuur en verbetering waterkwaliteit’ en ‘Duurzame drinkwaterwinning en grondwaterbeheer’ worden in dit begrotingsprogramma behandeld.

Het begrotingsprogramma Water gaat over het op orde brengen van het Limburgs watersysteem. Via investeringen in het watersysteem (de beken en het grondwater) wordt o.a. het productievermogen in de landbouw vergroot. Ook wordt wateroverlast voorkomen in stedelijk en landelijk gebied, inclusief industriegebied. Er is voldoende en schoon water voor drinkwater, industrie en leefomgeving. Water- en natuurkwaliteit worden verbeterd. Hiermee wordt tevens geïnvesteerd in de regionale economie, landschap, toerisme en recreatie, stedelijke leefbaarheid en de regionale werkgelegenheid.

De scenario’s en regionale watersysteemtoetsen van het landelijke Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut (KNMI) laten zien dat we steeds vaker te maken krijgen met watertekorten, hittestress en wateroverlast, normoverschrijdingen (waterhoeveelheden en waterkwaliteit) en nadelige gevolgen voor met water samenhangende functies. De Limburgse zandgronden zijn extra gevoelig voor aanhoudende droogtes met o.a. watertekorten en productiedaling in de landbouw en verlies van natuurwaarden als gevolg. Het Zuid-Limburgse heuvelland is extra gevoelig voor erosie en wateroverlast bij hevige regenval.

In het rapport Grondwaterkwaliteit Nederland 2015-2016 Kaderrichtlijn Water (KRW) is geconcludeerd dat de grondwaterkwaliteit, ondanks het gevoerde beleid voor nitraat, fosfaat en bestrijdingsmiddelen niet op orde is. Verder zijn farmaceutica en zgn. opkomende stoffen in grondwater voor het eerst gemonitord en aangetroffen.

De beschikbaarheid van voldoende en schoon drinkwater wordt steeds belangrijker. Bescherming van drinkwaterbronnen en de grondwaterlichamen vormen onderdeel van de uitvoering van het waterplan.

Een efficiënte waterketen is van belang voor Limburg. Door verbetering van de samenwerking in de waterketen kunnen de kosten van riolering, zuivering en drinkwaterbereiding omlaag.

Wat willen we bereiken?

We willen zorgdragen voor een meer klimaatbestendig watersysteem om situaties met regionale wateroverlast, en watertekorten zoveel mogelijk te beperken. Samen met de gemeenten kijken we naar de mogelijkheden om hittestress te beperken. Dit is conform het Bestuursakkoord Deltaplan Hoge Zandgronden Zuid-Nederland en het (concept) Deltaplan Ruimtelijke adaptatie. Wij willen de waterkwaliteit van onze beken en het grondwater verbeteren om normoverschrijdingen terug te dringen, om het ecologisch functioneren te verbeteren en om schoon en voldoende water voor landbouw, industrie, drinkwater en natuur te garanderen, waarmee we voldoen aan de vereisten van de Europese-Kaderrichtlijn Water.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: Het watersysteem in Limburg is op orde en klimaatbestendig: de gestelde normen ten aanzien van wateroverlast, waterkwaliteit en ecologische kwaliteit en de ambities ten aanzien van watertekort, droogte en hittestress zijn gerealiseerd.

Criterium 2: In Limburg is voorzien in voldoende (grond)waterreserves voor een duurzame drinkwatervoorziening en voor andere waterafhankelijke functies.

Wat hebben we bereikt?

Voor het onderdeel water geven we uitvoering aan het Provinciaal waterplan 2016-2021 dat door Provinciale Staten in 2015 is vastgesteld. Samen met onze belangrijkste partner; het Waterschap Limburg en met gemeenten, landbouw, terrein beherende organisaties (tbo's) en anderen geven we uitvoering aan de opgaven uit het Provinciaal Waterplan. Via het Provinciaal Waterplan geven we tevens uitvoering aan het bestuursakkoord Deltaplan Hoge zandgronden Zuid Nederland (DHZ) en de doelstellingen van de Kader Richtlijn Water (KRW) en de Richtlijn Overstromingsrisico's (ROR).

Het Provinciaal Waterplan besteedt binnen het regionaal watersysteem aandacht aan drie thema's: Klimaatbestendig watersysteem, Waterkwaliteit en drinkwaterwinning en grondwaterbeheer.
In 2018 is gebleken dat een klimaatbestendig watersysteem nog steeds een actueel thema is. Er was in het voorjaar wateroverlast in Zuid Limburg. Onder meer in Meerssen, Terblijt en Ransdaal leidde dit tot problemen met water en modderstromen. Daarna kende de zomer een lange periode met droogte en hoge temperaturen. Tijdens de zomer werd er landelijk een droogteberaad ingesteld om de droogte te kunnen volgen. De gevolgen van de droogte brengen we op dit moment in beeld. Dit om een beter inzicht te krijgen in de effecten op landbouw, natuur en drinkwatervoorziening.

Het extreme weer in het voorjaar en de zomer van 2018 heeft geleid tot meer aandacht voor de opgaven van klimaatadaptatie. Ook in de Limburgse politiek. In juni werd in Provinciale Staten een motie aangenomen die het College oproept om het beleid en de middelen te herprioriteren in verband met het toenemende extreme weer. Samen met het Waterschap Limburg kijken we naar de mogelijkheden van herprioriteren. Medio 2019 volgt de evaluatie van het waterplan, waarna we zullen kijken in hoeverre het waterbeleid aanpassing behoeft. Daarbij komt een mogelijke tussentijdse herziening van het waterplan aan de orde, vooruitlopend op de wettelijke herziening in 2022. Het Waterschap Limburg speelt met het uitvoeringsprogramma "Water in balans" in op de opgaven van wateroverlast en klimaatadaptatie. Via de uitvoering van de Deltaprogramma Hoge Zandgronden projecten (DHZ) werken we aan het tegengaan van droogte en de beschikbaarheid van voldoende water. Naast het Waterschap zijn nog 11 partijen (o.a. gemeenten, landbouw en natuurorganisaties) aan de slag om met fysieke maatregelen droogte tegen te gaan en water vast te houden.

Het Waterschap Limburg is de belangrijkste partner in de uitvoering van het provinciaal waterplan. Voor de uitvoering van het waterplan is een partnercontract gesloten tussen provincie en het Waterschap voor de periode van 2016-2021. De uitvoering van dit partnercontract blijft sterk achter bij de verwachtingen o.a. de kilometers beekherstel bijvoorbeeld in 2018. Het Waterschap voorziet echter dat het beekherstel in de komende jaren weer zal toenemen. Of de doelstelling gehaald wordt is mede afhankelijk van de grondaankopen. Het Waterschap Limburg heeft in 2018 aangegeven te willen praten over een aanpassing van het partnercontract. In 2019 zal hierover een beslissing worden genomen.

In 2018 is de Provincie Limburg gestart met de voorbereidingen van de omgevingsvisie Limburg. Een nieuw waterplan (onder de omgevingswet waterprogramma geheten) maakt hier onderdeel van uit. In 2018 zijn een aantal processen uitgevoerd of opgestart zoals de Limburgse Wateraanpak (LIWA) en waterbeschikbaarheid. Deze gaan input geven voor het nieuwe waterprogramma en de omgevingsvisie. LIWA richt zich op de gewenste watertoestand in het regionale watersysteem in Limburg. Waarbij de provincie in een aantal deelgebieden is ingedeeld. De uitkomst van het proces van de Limburgse Wateraanpak, die samen met het Waterschap Limburg wordt uitgevoerd, zijn maatregelen per gebied om de gewenste toestand te bereiken. In het traject 'waterbeschikbaarheid' brengen we vraag en aanbod van water in de toekomst in beeld. Met als doel handelingsperspectief te bieden in geval er ernstige watertekorten ontstaan.

In Meerssen en Oirsbeek zijn door het Waterschap pilots gestart in verband met de wateroverlast. In de pilots wordt uitgezocht welke partijen, welke maatregelen en welke resultaten behaald kunnen worden tegen wateroverlast. Op basis van de pilots en als onderdeel van 'Water in balans', zal een voorstel worden gedaan voor de normering van wateroverlast in het Heuvelland. De Provincie Limburg is deelnemer in de pilot vanuit de verantwoordelijkheid voor de normering voor regionale wateroverlast. De provincie heeft de samenwerkingsovereenkomsten medeondertekend en werkt samen met het waterschap aan een beleidslijn voor de normering van regionale wateroverlast waarover Provinciale Staten in 2019 geïnformeerd zullen worden.

Via de POP-3 tenderregeling zijn in 2018 4 projecten geselecteerd waarin, via een gebiedsaanpak, op een integrale wijze wordt gewerkt aan verbetering van het watersysteem. De projecten dienen in 2021 te worden afgerond en de resultaten zullen bijdragen aan de verbetering van de waterkwaliteit en kwantiteit. De belangstelling voor deze tenderregeling was vele malen groter dan de beschikbare middelen, waardoor projecten moesten worden afgewezen. In 2018 is een POP3 paragraaf 2, fysieke investeringen voor Innovatie en modernisering van agrarische bedrijven, onderdeel emissie naar grondwater opengesteld. Er is € 3,1 mln. beschikbaar. De openstelling is ruimschoots overtekend. De beoordeling van de aanvragen gebeurd door de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland. De afhandeling hiervan vindt in 2019 plaats.

Samen met het Waterschap Limburg zijn twee gebiedspilots uitgevoerd. Hierbij is bekeken welke pakketten van maatregelen voor agrariërs werkbaar zijn en effectief zijn om de nutriëntenbelasting op het grondwater te verminderen en de KRW doelen te behalen. De twee pilots maken deel uit van zeven pilotgebieden in Zuid Nederland. De mate waarin met de onderzochte maatregelenpakketten de waterkwaliteitsdoelen worden gehaald wordt door de kennisinstituten doorgerekend. De pilots leren dat voor de maatregelen die nodig zijn om aan de normen van de Kaderrichtlijn Water voor oppervlaktewaterkwaliteit te voldoen, een transitie naar een duurzame landbouw nodig is.

In 2018 is gestart met de actualisatie van de feitendossiers, die in 2014 zijn opgesteld. De feitendossiers hebben betrekking op de bescherming van de winning van water voor menselijke consumptie, niet zijnde drinkwater. Het gaat dan bijvoorbeeld om water voor de frisdrankindustrie of bierbrouwerijen. Voor vier winningen zijn in 2014 geen feitendossiers opgesteld, omdat ze toen nog niet in beeld waren. Deze zijn in 2018 voor het eerst opgesteld. Met bedrijven en gemeenten zijn we in gesprek welke risico's bedrijven lopen, op welke manier de bescherming vorm kan krijgen en welke consequenties dit heeft voor de ruimtelijke plannen van de gemeenten.
De gebiedsdossier zijn dit jaar gereed gekomen. Deze dossiers hebben betrekking op de bescherming van de drinkwaterwinningen. In 2019 gaan we met de stakeholders aan de slag met de uitvoering van deze dossiers.

Met Natuurmonumenten en het Limburgs Landschap zijn partnercontracten afgesloten om natte natuurparels te herstellen. Samen met de inspanningen via Platteland in Ontwikkeling (PiO), Natura 2000 en met de inzet van het Waterschap Limburg zullen in totaal 48 natte natuurparels worden hersteld. Met Staatsbosbeheer wordt in 2019 een partnercontract over het herstel van de natte natuurparels gesloten.

Wat hebben we er in 2018 voor gedaan?

Product	3.6.1. Water
Programmalijn	3.6. Water
Portefeuillehouder	Mackus

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Deltaplan Hoge Zandgronden De vier gebiedspilots zijn afgerond. Op basis van de ervaringen uit de pilots starten wij in 2018 met de ontwikkeling van nieuw beleid voor fase 2 van het deltaplan. Dit beleid is gereed in 2020. Fase 2 gaat van start in 2022. Rol Provincie: *partner, subsidiënt, bevoegd gezag, motivator, aanjager*	Deels gerealiseerd. In 2018 zijn we begonnen met de onderbouwing voor het volgende uitvoeringsprogramma fase 2. Momenteel wordt nagegaan wat de doelrealisatie van het uitvoeringsprogramma fase 1 is. Tevens wordt nagegaan welke nieuwe inzichten de droogte van 2018 ons heeft opgeleverd ten aanzien van knelpunten, urgentie en strategie voor fase 2. De opgave voor fase 2 zal worden geïllustreerd aan de hand van een beeldende kansen- en knelpuntenkaart. Doel is om onze opgave vereenvoudigd weer te geven. Naar verwachting zal fase 2 in 2022 starten.		1,2
2. Waterbeschikbaarheid (Deltaprogramma Zoetwater) De dialoog over de regionale waterbeschikbaarheid met stakeholders is opgestart in 2016. In 2017 zijn voor 2 gebieden nadere onderzoeken naar de waterbeschikbaarheid opgestart middels een interactief proces met de gebruikers. De resultaten hiervan zullen worden meegenomen in de evaluatie in 2018. Op basis hiervan zal beleid voor waterbeschikbaarheid worden ontwikkeld. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Deels gerealiseerd. In 2017 en 2018 hebben de dialogen in 2 pilotgebieden Weert en Parkstad plaatsgevonden. Het interactieve proces van de dialoog met de gebruikers heeft meer vragen opgeleverd dan voorzien. Deze vragen zullen meegenomen worden in het verdere traject, dat hierdoor in 2019 zal worden afgerond. Er wordt een koppeling gelegd met de Limburgse wateraanpak (LIWA).		1,2
3. Actualisatie regionale normering wateroverlast Zuid-Limburg In 2016 is gestart met de eerste stap in het proces waarbij onderzocht wordt welke maatregelen technisch mogelijk zijn om te komen tot een	Deels gerealiseerd. In de twee pilotgebieden Meerssen en Oirsbeek zijn berekeningen gedaan en is het gebiedsproces opgestart. Voor beide gebieden zijn intentieverklaringen en samenwerkingsovereenkomsten getekend.		1,2

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
beschermingsniveau in stedelijk gebied van Zuid-Limburg van 1/100ste. Op basis van de nieuwe klimaatscenario's is gebleken dat de opgave vele malen groter is dan oorspronkelijk gedacht. Als vervolgstap worden door het waterschap Limburg gebiedsprocessen opgestart, waarin deze technisch mogelijke maatregelen worden getoetst op betaalbaarheid (kosten-batenanalyse) en op inpasbaarheid (m.n. landschap). Het lopende proces zal leiden tot een maatschappelijk gedragen maatregelprogramma per deelstroomgebied voor de aanpak van regionale wateroverlast in Zuid-Limburg. Op basis hiervan zullen vanaf 2018 voorstellen aan Provinciale Staten worden gedaan tot actualisatie (aanscherping) van de normering wateroverlast. Rol Provincie: *bevoegd gezag, partner*	Uit het proces is gebleken dat er voor een andere aanpak moet worden gekozen. Mede gezien in het licht van de klimaatverandering is de ambitie om te komen tot 1/100ste niet haalbaar. Alleen met grote landschappelijke en financiële gevolgen. Hierover hebben wij Provinciale Staten al geïnformeerd bij de 2e Afwijkingenrapportage 2017. Op basis van de pilots en in overleg met Waterschap, gemeenten en landbouw wordt een nieuw voorstel ontwikkeld, waarover wij Provinciale Staten in 2019 zullen informeren.		
4. Uitvoeren maatregelen regionaal watersysteem In 2016 is een meerjarenovereenkomst (partnercontract) voor de periode 2016-2021 met het waterschap gesloten inzake de uitvoering van maatregelen op gebied van wateroverlast, watertekort/droogte en ecologie door beek(dal)herstel in de gehele provincie. In 2017 is de Nieuwkomersregeling in het kader van het Deltaplan Hoge Zandgronden via een subsidieregeling met een openstelling in twee tranches afgerond, waarbij negen partijen (zeven gemeenten en vijf organisaties) integrale maatregelen voor de aanpak van wateroverlast en watertekort gaan uitvoeren. De doorlooptijden van de projecten variëren van 2019 tot 2022. Daarnaast is er eind 2016 een POP3 regeling niet-productieve investeringen water opengesteld waarop uitvoerende partijen een beroep hebben gedaan om integrale maatregelen te nemen om de waterkwaliteit en de klimaatbestendigheid van het Limburgs	Deels gerealiseerd. Bij de uitvoering van het partnercontract zijn de accenten komen te liggen op de aanpak van wateroverlast. Hetgeen te maken heeft met de extreme wateroverlast in 2017. Daardoor is de aandacht verschoven naar het aanleggen en vergroten van regenwaterbuffers als ook naar het intensiveren van het maaibeheer. Voor de gebieden Meerssen en Oirsbeek heeft het Waterschap integrale plannen ontwikkeld om de wateroverlast aan te pakken. Hierdoor heeft beekherstel ernstige vertraging opgelopen. De eerder geplande uitvoering van 11 km in 2017 is niet gehaald. Er is slechts één kilometer gerealiseerd. In 2018 zijn geen kilometers beekherstel gerealiseerd. Ook de besteding van middelen blijft achter bij de aanvankelijke raming. Inmiddels is een herprioritering van de uitvoering en een aanpassing van het partnercontract aan de orde, waarin het Waterschap de helft van het aanvankelijk geplande aantal km beekherstel (71 km) naar de volgende planperiode (2022-2027) wil verplaatsen. Besluitvorming over deze herprioritering moet nog plaatsvinden.		1

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
watersysteem te verbeteren. In 2017 is een POP3 regeling innovatieve maatregelen water opengesteld teneinde agrariërs te stimuleren tot het treffen van zuinige mest- en bestrijdingsmiddelen toedieningstechnieken waarmee de grondwaterkwaliteit wordt verbeterd. Voor het op orde brengen van het regionaal watersysteem (verdrogingsbestrijding en verbetering waterkwaliteit) van de prioritaire natte natuurgebieden ('Natte natuurparels'), hebben we in 2017 een Plan van Aanpak vastgesteld. Voor de prioritaire gebieden in Natura 2000 (22 gebieden) zal de uitvoering hiervan in de periode tot en met 2021 in het kader van de Programmatische Aanpak Stikstof plaatsvinden. Voor de overige Natte natuurparels vindt de uitvoering plaats in het kader van het Deltaprogramma Hoge Zandgronden. In 2017 en 2018 zijn en worden partnercontracten met de terreinbeherende organisaties gesloten over de realisatie van deze overige natte natuurparels. Rol Provincie: *bevoegd gezag, partner, subsidiënt*	De nieuwkomersregeling is in 2017 afgerond. Er zijn 11 subsidies beschikt aan gemeenten, Landbouworganisaties en Natuurorganisaties. De eerste resultaten worden in 2019 verwacht. Alle projecten dienen in 2021 afgerond te zijn. In 2017 hebben we de POP3 regeling paragraaf 6 niet-productieve maatregelen water nationaal opengesteld. Deze openstelling is in 2018 afgehandeld. Er was een bedrag beschikbaar van € 4,96 mln. Hiervan zijn vier projecten gefinancierd. In 2018 is een POP3 paragraaf 2, fysieke investeringen voor Innovatie en modernisering van agrarische bedrijven, onderdeel emissie naar grondwater opengesteld. Er is € 3,1 mln. beschikbaar. De afhandeling vindt in 2019 plaats. In 2018 zijn partnercontracten gesloten met Natuurmonumenten en Limburgs Landschap. In 2019 zal tevens een partnercontract met Staatsbosbeheer worden gesloten voor de uitvoering van de Natte natuurparels die buiten N2000 zijn gelegen. Ook met het waterschap Limburg worden hierover afspraken gemaakt. Eind 2018 zijn 13 natte natuurparels (NNP) van de 48 gereed. Hier zijn de voorgenomen maatregelen uitgevoerd. Van de natte natuurparels die nog niet zijn afgerond, loopt de uitvoering van vier natte natuurparels in nog lopende gebiedsprojecten (o.a. Maasgaard, Ooijen-Wanssum). Deze zijn uiterlijk in 2021 klaar. Van 19 NNP als onderdeel van Natura 2000 is de uitvoering geprogrammeerd in het kader van het Programma Aanpak Stikstof (PAS) en met PAS-financiering, waarvoor de uitvoering uiterlijk in 2021 is afgerond. Tenslotte zullen 12 NNP worden uitgevoerd in het kader van DHZ met DHZ-financiering. De uitvoering is geprogrammeerd in de periode tot en met 2021.		
5. Drinkwatervoorziening en grondwaterbeheer In 2016 zijn we gestart met een evaluatie van het grondwaterbeheer en	Gerealiseerd. Eind 2018 zijn de werkzaamheden van de zes waardenetwerken uit de tranche 2017-2018 afgerond. Van twee waardenetwerken is de		1,2

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
is een regeling (SILG) opengesteld om nieuwe projecten, via zogenaamde Waardenetwerken, gericht op verbetering van de grondwaterkwaliteit te financieren. In 2017 zijn nieuwe projecten opgestart via een tweede tranche Waardenetwerken en is een nieuwe regeling onder POP3 innovatieve maatregelen water opengesteld ter verbetering van de grondwaterkwaliteit, waarvan één in grensoverschrijdend (Interreg)verband. Aan de langdurige zekerstelling van de drinkwatervoorziening wordt in 2018 invulling gegeven via de zogenaamde gebiedsdossiers. Rol Provincie: *bevoegd gezag, subsidiënt, partner*	eindrapportage opgeleverd. In 2017 is in het kader van de SILG subsidie verleend voor 6 nieuwe waardenetwerken. Deze zijn opgestart en lopen nog door tot einde 2019. In 2018 hebben wij samen met het Waterschap twee pilots in grondwaterbeschermingsgebieden uitgevoerd om te komen tot een pakket aan maatregelen die in deze gebieden door agrariërs kunnen worden ingezet. Om de bescherming van het grondwater voor de openbare drinkwatervoorziening te verbeteren is met stakeholders (gemeenten, Waterschap Limburg en Rijkswaterstaat) gestart met overleg over uitvoering van de maatregelen uit de feitendossiers. Daarnaast is het onderzoek ten behoeve van de gebiedsdossiers afgerond en zal het overleg over de uitvoering hiervan in 2019 starten.		
6. Voortgang en ontwikkeling Provinciaal Waterbeleid De evaluatie van het beregeningsbeleid (in relatie tot de doelstellingen van het anti-verdrogingsbeleid) wordt in 2018 afgerond, Provinciale Staten worden hier over geïnformeerd. In 2018 voeren wij een evaluatie van het grondwaterbeheer uit, in 2019 voeren wij een tussentijdse evaluatie van het Provinciaal Waterplan 2016-2021 uit. Ten behoeve van monitoring en rapportage inzake doelbereik op het gebied van (grond)waterkwaliteit en -kwantiteit hebben en houden wij meetnetten operationeel. Rol Provincie: *bevoegd gezag, partner*	Gerealiseerd. In 2018 is een evaluatie van het Nieuw Limburgs Pijl (NLP) uitgevoerd, dat inzicht geeft in de voortgang van de uitvoering en het hydrologisch herstel van de natte natuurparels. Wij hebben een evaluatie van het beregeningsbeleid met de sector in 2016 en 2017 ontwikkeld en daarover eind 2017 gerapporteerd naar Provinciale Staten. Als richtlijn heeft PS gekozen om een eventuele beleidsuitwerking te koppelen aan de nadere uitwerking van de Limburgse wateraanpak. Dit vanwege de relatie met de verwachte gevolgen van klimaatverandering. Met betrekking tot de monitoring zie indicator 9.		1,2
7. Versterken grensoverschrijdende samenwerking waterbeheer. Wij nemen deel aan de reguliere grenswateroverleggen met Duitsland, Vlaanderen en Wallonië, en realiseren een grensoverschrijdend integraal waterproject. Rol Provincie: *bevoegd gezag, partner, subsidiënt*	Deels gerealiseerd. In 2018 hebben wij deelgenomen aan de reguliere grenswateroverleggen. In 2018 is het Interreg VA project LIVES (aanpak plastic zwerfvuil in rivieren) goedgekeurd en hebben wij samen met onze buitenlandse partners een eerste bijeenkomst gehad om werkafspraken te maken. Uitvoering loopt van 08-2018 t/m 10-2021. In 2018 zijn wij gestart om het project Aquabonum (gericht op grensoverschrijdende		1

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	verbetering van de waterkwaliteit en de grensoverschrijdende aanpak van wateroverlast in de Euregio) te ontwikkelen met onze buurlanden. Medio 2019 dient dit project ingediend te zijn bij de Euregio Maas Rijn (EMR) waarna verdere besluitvorming over de subsidietoekenning volgt.		
8. Versterken van de waterketen Wij nemen deel aan de overleggen rond de samenwerking in de waterketen. Vanuit een verbindende en faciliterende rol kan de provincie zich actief inzetten om de spelers in de waterketen te bewegen tot samenwerking en tot optimalisatie en efficiencywinst op Limburgse schaal.	Deels gerealiseerd. In 2017 zijn 20 gemeenten, Waterschap Limburg, het Waterschapsbedrijf Limburg en de waterleidingmaatschappij Limburg gestart met een verkenning van een verdere samenwerking op het gebied van meten en rekenen, onderhoud, innovatie en communicatie. In 2018 is hieraan gewerkt. Wij verwachten in 2019 resultaten.		1
9. Ten behoeve van monitoring en rapportage inzake doelbereik grondwater op gebied van (grond)waterkwaliteit en -kwantiteit hebben wij verschillende meetnetten operationeel. Rol Provincie: *bevoegd gezag, partner*	Gerealiseerd. De provincie beheert in 2018 vijf meetnetten: ▪ primair meetnet (grondwaterstanden heel Limburg); ▪ grondwaterkwaliteit (provinciaal meetnet en KRW meetnet); ▪ OGOR meetnet (grondwaterstanden en grondwaterkwaliteit binnen grondwaterafhankelijke natuur); ▪ bodemvocht meetnet (nitraatgehaltes landbouwpercelen Mergelland); ▪ mijnwatermeetnet (stijghoogten en waterkwaliteit in mijnschachten).		1

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 1-1-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1, 4	Aantal in ontwikkeling zijnde klimaatbuffers.	4	4	7	2021
4	Aantal gerealiseerde kilometers beekherstel.	111	114	171	2021
4, 1	Aantal gebieden met gerealiseerde hydrologische maatregelen herstel natte natuur.	10	13	48	2021
3, 4	Aantal gerealiseerde vergrote waterbuffers heuvelland m.b.t. huidige knelpunten.	14	15	30	2018
5	Aantal opgeloste knelpunten normering wateroverlast (1:100).	0	2	39	2021
5	Aantal uitgevoerde projecten verbetering grondwaterkwaliteit.	25	33	24	2021
6	Meetnetten voor grondwaterkwaliteit en -kwantiteit zijn operationeel en data zijn beschikbaar.	6	5	6	2017

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 1-1-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
7	Gerealiseerd grensoverschrijdend regionaal waterproject.	3	4	4	2021

Toelichting prestatie-indicatoren

Er worden klimaatbuffers binnen de nieuwkomerprojecten en partnercontracten uitgevoerd. In 2021 zullen deze zijn afgrond. Er zijn klimaatbuffers in uitvoering in Weerterbos, Kempenbroek, Sittard Geleenbeekdal en Heerlen.

Het aantal kilometers gerealiseerd beekherstel blijft nog wat achter. Het Waterschap verwacht dat deze de komende jaren zullen toenemen.

Van de 48 natte natuurparels zijn er einde 2018 13 gerealiseerd.

In 2018 is slechts één vergrote buffer gerealiseerd in Maastricht. De andere buffers zullen worden opgenomen in de uitvoering van het programma Water in balans.

De knelpunten normering wateroverlast zijn, zoals eerder vermeld, nog niet opgelost, omdat er een nieuwe integrale gebiedsbenadering zal worden uitgewerkt. In de tussentijd zijn twee knelpunten in 2018 aangepakt. Er is een tijdelijke noodmaatregel in Meerssen en een maatregel in Horst (Kerkekuilen).

Het aantal projecten ter verbetering van de grondwaterkwaliteit is met 8 toegenomen. Het gaat om zes waardenetwerken en twee pilots grondwaterbeschermingsgebieden.

Het aantal meetnetten is gedaald van zes naar vijf. Sinds 2018 maakt het Kaderrichtlijn Water meetnet deel uit van het grondwater kwaliteitsmeetnet.

Bij de gerealiseerde grensoverschrijdende regionale waterprojecten is het Interreg-project LIVES als nieuw project in 2018, opgenomen.

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

Begrotingsprogramma 3.6 Water	Begroting 2018			Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
	Primitief	Wijzigingen	Ná wijziging			
Lasten						
Reguliere middelen						
3.6.1. Water	7.912	-768	7.143	5.059	2.084	V
Personele lasten	1.298	10	1.308	1.201	107	
Kapitaallasten	32	18	50	32	18	
Totaal lasten	9.241	-741	8.501	6.292	2.209	V
Baten						
Reguliere middelen						
3.6.1. Water	3.351	911	4.262	4.216	46	N
Totaal baten	3.351	911	4.262	4.216	46	N
Totaal saldo van baten en lasten	**-5.891**	**1.652**	**-4.239**	**-2.076**	**-2.162**	**V**
Mutatie reserves						
Toevoeging reserves						
Reserve DU Zoetwatermaatregelen	0	1.949	1.949	3.798	-1.848	
Reserve grondwaterbeheer	0	223	223	229	-6	
Totaal toevoegingen	0	2.172	2.172	4.026	-1.854	
Onttrekking reserves						
Reserve DU Zoetwatermaatregelen	0	1.243	1.243	1.243	0	
Reserve grondwaterbeheer	282	209	491	360	131	
Reserve DU PAS	875	0	875	875	0	
Totaal onttrekkingen	1.157	1.452	2.609	2.478	131	
Saldo mutatie reserves	**1.157**	**-720**	**437**	**-1.548**	**1.985**	
Resultaat	**-4.734**	**932**	**-3.802**	**-3.624**	**-178**	**V**

Toelichting verschil begroting/ realisatie

Van begrotingsprogramma 3.6. Water resteert een voordelig resultaat van € 0,18 mln. De gerealiseerde reguliere middelen zijn per saldo € 2,04 mln. voordeliger dan geraamd. Dit verschil bestaat uit € 2,08 mln. lagere lasten en € 0,05 mln. lagere baten. Het belangrijkste verschil lichten wij als volgt toe.

3.6.1. Water

Binnen dit product is een voordelig resultaat van € 2,08 mln. Dit voordelig resultaat wordt onder andere veroorzaakt door het niet volledig uitputten van het oppervlakte water budget € 0,14 mln., doordat de uitvoering van het ecohydrologische meetnet is doorgeschoven naar 2019. Het begrote bedrag van het Openstellingbesluit POP3 Paragraaf 2 (emissie naar grondwater) is nog niet beschikt. Het bedrag van € 1,85 mln. dient te worden overgeheveld naar 2019 t.b.v. de uitbetaling van de nog af te geven beschikkingen in 2019. Het nadelig verschil bij de baten van € 0,05 mln. betreft een lagere vaststelling van het kohier waterschapsheffing. De overboeking van € 1,85 mln. loopt via de reserve DU-Zoetwatermaatregelen. De dekking van het tekort loopt via de aanwending en toevoeging van de reserve grondwaterbeheer.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Lokale heffingen	Financiering	Verbonden partijen
Grondwaterheffing	Lening aan Waterleiding Maatschappij Limburg	N.V. WML

De in de tabel opgenomen verbonden partij draagt bij aan de doelen van programma 3.6. Water. WML beheert het leidingennetwerk en de drinkwatervoorziening in Limburg. Zie voor nadere informatie de paragraaf Verbonden partijen.

3.7. Energie, duurzaamheid en milieu

Dit programma zet in op een samenhangende aanpak van asbestsanering, energiebesparing en opwekking van duurzame energie. Ook de problematiek van de mijn(water)schade valt hieronder. Bovendien is er aandacht voor milieubeleid, uitvoering van milieutaken, vergunningverlening en handhaving.

Limburg heeft zich gecommitteerd in het POL2014 aan een energiebesparing van 1,5% per jaar en een aandeel van duurzame energie van 14% in 2020. De aanpak van energietransitie en asbestsanering kunnen niet los van elkaar gezien worden.
Particulieren, bedrijven en (overheids)instellingen moeten in 2024 asbest blootgesteld aan de atmosfeer verwijderd hebben. Asbestvezels vormen een gevaar voor de volksgezondheid en het milieu en zorgen in geval van calamiteiten voor een enorme kostenpost. De asbestbranden in Roermond geven de urgentie van de asbestproblematiek aan.

Wat willen we bereiken?

Limburg wil koploper en voorbeeld zijn in Nederland wat betreft verplichte asbestsanering in combinatie met energiebesparing en opwekking van duurzame energie. Kennisontwikkeling over alle aspecten van asbest en energie is daarbij van groot belang.
Wij willen een maatschappelijke beweging en bewustwording op gang brengen, om zo de aanpak van de omvangrijke opgave voor zowel asbest als energie te versnellen. Hiermee willen wij gezondheidsrisico´s wegnemen, werkgelegenheid creëren, bijdragen aan lastenverlichting (energiekosten) en milieuproblemen oplossen.
Wij willen dat het Rijk de financiële aansprakelijkheid aanvaardt voor volledige compensatie van alle vormen van mijn(water)schade in Limburg en voor het treffen van noodzakelijke maatregelen.
Wij streven naar een goede milieukwaliteit waarbij de gezondheid en veiligheid van de mens en natuur gewaarborgd zijn en hoge kosten ten gevolge van eventuele (milieu)calamiteiten worden voorkomen.
Wij zetten daarbij in op een efficiënte en professionele uitvoering van onze wettelijke taken in de fysieke leefomgeving.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: De Limburger is zich bewust van de gevaren van asbest en van de noodzaak voor de energietransitie.

Criterium 2: De energielasten van Limburgse huishoudens zijn beheersbaar en zo mogelijk gedaald, en gezondheidsrisico's met betrekking tot asbest zijn uitgebannen.

Criterium 3: De werkgelegenheid in de Limburgse sanerings- (incl. transport, opslag en verwerking) en installatiebranche (in het bijzonder ook voor laagopgeleiden) is fors toegenomen.

Criterium 4: Limburg is koploper in Nederland op het gebied van kennisontwikkeling over asbest, energie en duurzaamheid.

Criterium 5: Onacceptabele milieurisico's voor de Limburgers en hun omgeving (natuur) zijn vermeden.

Wat hebben we bereikt?

Het nieuwe Kabinet heeft, mede door de klimaatafspraken van Parijs, de energie- en klimaattransitie in een versnelling gebracht. Het nationale klimaatakkoord heeft voor een nieuwe dynamiek gezorgd, ook binnen de provincie Limburg. Het energiebeleid is in feite herijkt. In december 2018 hebben GS ingestemd met de LEKTA-aanpak. Belangrijke wapenfeiten:

- plaatsing duurzame energie (windturbines);
- duurzaam Thuis: in 2018 is ruim € 25 mln. uitgezet. Dit is een toename ten opzichte van 2017, waarbij € 19 mln. was uitgezet;
- het financieringsinstrumentarium is verder geoptimaliseerd;
- Limburgs Energie Akkoord is ondertekend door 12 bedrijven (incl. Chemelot), Limburgse Werkgevers Vereniging (LWV), gemeente Maastricht en de Provincie. Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) en Enexis zijn ondersteunende partners;
- er is onderzoek gedaan naar de mogelijkheden om te komen tot een toekomstbestendige architectuur voor energienetwerken voor lange en korte termijn (uitvoering 2e Gewijzigde motie 2317 Van Wageningen c.s. inzake onderzoek netwerkalternatieven voor aardgas); in het verlengde daarvan is ook de realisatie en verdere uitrol van warmtenetten opgepakt.

De wettelijke taken in de fysieke leefomgeving zijn op een efficiënte en professionele wijze uitgevoerd.

Wat hebben we er in 2018 voor gedaan?

Product	3.7.1. Asbest en energie
Programmalijn	3.7. Energie, duurzaamheid en milieu
Portefeuillehouder	Geurts

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Toename uitzettingsvolume van het Limburgs Energie Fonds (LEF) en DuurzaamTHUIS. Rol Provincie: *financier*	Deels gerealiseerd. LEF: resultaat ligt koers. In 2018 is in totaal € 17,2 mln. uitgezet. Hiermee is de uitzetting toegenomen naar € 47,73 mln. DuurzaamTHUIS: resultaat ligt op koers. In 2018 is ruim € 25 mln. uitgezet. Dit is een toename ten opzichte van 2017, waarbij € 19 mln. was uitgezet.		1,2
2. Optimaliseren financieringsinstrumentarium. Rol Provincie: *financier*	Gerealiseerd. In september 2018 is een tussenevaluatie uitgevoerd van de Nadere Subsidieregels Coöperatieve Energieprojecten. Gedeputeerde Staten hebben op 15 oktober 2018 ingestemd met het 'Wijzigingsbesluit Nadere Subsidieregels Coöperatieve Energieprojecten 2018-2019'. Daarnaast is eind november 2018 de evaluatie van Duurzaam Thuis en het LEF gestart door externe partij Ecorys. Deze evaluatie is tevens gericht op optimalisatie van de instrumenten. De		1,2

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	resultaten hiervan worden in het eerste kwartaal 2019 verwacht.		
3. Continueren regeling voor scholen, verenigingen en gemeenschapshuizen (motie 766). Rol Provincie: *subsidient*	Gerealiseerd. Motie 766 is op 17 juni 2016 aangenomen. Op 25 oktober 2016 is door GS de subsidieregeling Nadere subsidieregels duurzame maatschappelijke organisaties 2016-2017 vastgesteld. Deze regeling is op 18 juli 2018 door GS verlengd tot 22 december 2018, waarbij de naam van de regeling gewijzigd is in Nadere subsidieregels duurzame maatschappelijke organisaties 2017-2018. GS hebben op 11 december 2018 het subsidieplafond verhoogd met € 0,5 mln. en de looptijd verlengd tot 1 juli 2019, waarbij de naam van de regeling gewijzigd is in Nadere subsidieregels duurzame maatschappelijke organisaties 2018-2019.		1,2
4. Ontwikkelingen van (grootschalige) energieopwekking middels zon-PV worden ondersteund. Rol Provincie: *procesmanager*	Niet gerealiseerd. De ontwikkeling van grondgebonden locaties voor zon-PV wordt meengenomen in de tot stand koming van de Regionale Energie Strategieën (voorzien in 2019). Diverse initiatieven voor grondgebonden zonneparken zijn/worden wel ondersteund. Het provinciale Versnellingsteam is voor diverse projecten ingezet. Tevens heeft de Provincie, als bevoegd gezag, voor het project “zonnepark Louisegroeve” de Wabo-vergunning verleend.		2, 4
5. Ondersteuning kansrijke realisatieprojecten, waarvoor realisatie in 2019 opportuun is. Rol Provincie: *ondersteuner*	Gerealiseerd. Gedeputeerde Staten hebben op 6 februari 2018 ingestemd met de 'Nadere Subsidieregels Coöperatieve Energieprojecten 2018-2019' en voor de uitvoering ervan, besloten om het subsidieplafond vast te stellen op € 0,4 mln. Er zijn aansluitend elf subsidieaanvragen over 2018 ontvangen. Uitkering 1e tranche ten behoeve van Windpark De Kookepan Leudal heeft plaatsgevonden d.d. 22 februari 2018.		2
6. Dupliceren (uitrol) van in 2016 opgestarte showcases Asbest & Energie. Hieronder projecten op het vlak van windenergie, bodem- en restwarmte, wijkgerichte asbestsanering en verduurzaming, asbestsanering van	Gerealiseerd. Het Groene Net en Mijnwater zijn in uitvoering. Hiertoe zijn ook rijksmiddelen voor het realiseren van aardgasvrije wijken verworven. Daarnaast is een intentieverklaring, die moet leiden tot de ontwikkeling van Slim Energienetwerk Roermond, door partners en GS ondertekend. Succesvolle		1, 2, 3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
agrovastgoed en projecten. Rol Provincie: *ondersteuner, partner*	aanpakken voor windenergie worden binnen Limburgse gemeenten toepast. Ons Versnellingsteam draagt bij aan spreiding en toepassing van deze systematiek. Ook het zonnepanelenproject, ontwikkeld binnen Parkstad, wordt bij gemeenten in Limburg en daar buiten toegepast. Daarnaast zijn conform het door GS in oktober 2016 vastgestelde actieprogramma “Met Energie naar Limburg zonder Asbest” op het gebied van asbest en energie vier showcases (doelgroep woningeigenaren, agrariërs, bedrijven en monumenten) in uitvoering. Deze bevinden zich in de afrondende fase, conform mededeling portefeuillehouder met kenmerk 2018/61363.		
7. ‘Dutch Earth Week’ (DEW) vindt opnieuw plaats voor verdere ‘vermaatschappelijking’. Rol Provincie: *procesmanager*	Gerealiseerd. De jeugd heeft de toekomst: de beste manier om duurzaam gedrag aan te wenden, is de jongere generaties anders te leren denken en doen. DEW2018 heeft met name veel jonge Limburgers bereikt. DEW2018 is met publieksevents zichtbaar geweest in de openbare ruimten en gelegenheden in zeven verschillende Limburgse steden en dorpen. De focus lag dit jaar op de inwoners van Limburg. In totaal hebben 1.115 bezoekers de DEW events bezocht. Het indirecte bereik is ongeveer 3000 personen. Het aantal volgers op Facebook, Instagram en LinkedIn ten opzicht van vorig jaar is gestegen (resp. +13%, +59%, +28%). Het uiteindelijke effectieve bereik is moeilijk meetbaar.		4
8. Limburg blijft koploper in de integrale benadering van de asbestsaneringsopgave en –verwerking. Rol Provincie: *procesmanager*	Gerealiseerd. ▪ Landelijk ambassadeur asbestversnelling: net als in 2017 is in 2018 het ambassadeursteam uitgebreid en versterkt met nieuwe organisaties. Verder hebben de ambassadeurs onder andere een bijdrages geleverd ten behoeve van de behandeling van het asbestdakenverbod op 10 oktober 2018. in de Tweede Kamer. Er wordt gezamenlijk gelobbyd en knelpunten binnen de asbestketen worden aangepakt/opgelost. ▪ Organisator/deelnemer landelijke kennistafels: het landelijke programmabureau asbestversnelling organiseert jaarlijks kennistafels voor kennisoverdracht en het realiseren van een versnelling. Limburg is		1, 4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	hiervan medeorganisator en deelnemer. Als input worden onder andere de resultaten vanuit onze showcases meegenomen. De kennistafels die hebben plaatsgevonden waren: – inventarisatie en monitoring; – financiering saneringen; – bewustwording en communicatie; – collectieven.		
9. Limburgse energie/industrieagenda met ketenprojecten operationeel (Gewijzigd Motie 771 Schaminée c.s. inzake Energie-intensieve industrie Limburg). Rol Provincie: *ondersteuner*	Gerealiseerd. In februari 2018 is het Limburgs Energie Akkoord ondertekend door twaalf bedrijven (incl. Chemelot), Limburgse Werkgevers Vereniging (LWV), gemeente Maastricht en de Provincie. Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) en Enexis zijn ondersteunende partners. Eind 2018 hebben de deelnemers inzicht verkregen in elektriciteits- en aardgasverbruik, CO2-emissie, potentiële maatregelen voor reductie CO2-uitstoot en de daarvoor benodigde randvoorwaarden.		4
10. Onderzoek naar de mogelijkheden om te komen tot een toekomstbestendige architectuur voor energienetwerken voor lange en korte termijn (uitvoering 2e Gewijzigde motie 2317 Van Wageningen c.s. inzake onderzoek netwerkalternatieven voor aardgas). Rol Provincie: *procesmanager*	Gerealiseerd. Wij hebben de resultaten van het onderzoek naar netwerkalternatieven voor aardgas aangeboden aan Provinciale Staten (documentnummer 2018/12750).		1, 2, 4

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Uitzettingsvolume Limburgs Energiefonds (mln. €).	30,8	47,73	62	2019
1	Uitzettingsvolume DuurzaamTHUIS (mln. €).	50	84,1	80	2019
3	Energiesubsidies voor scholen, verenigingen en gemeenschapshuizen beschikbaar (mln. €).	2,1	3,5	3,5	2018
4	Stimuleringsregeling grootschalige Zon-PV is in uitvoering.	0	0	1	2018
5	Aantal ondersteunde realisatie projecten.	10	15	15	2018
6	Uitrol showcases.	4	6	6	2018
7	‘Dutch Earth Week’ heeft plaatsgevonden.	1	2	2	2018

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
9	Energieagenda is opgesteld en in uitvoering.	0	1	1	2018
10	Het onderzoeksrapport toekomstige infrastructuur energienetwerken is beschikbaar.	0	1	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

Ad 1) De uitzettingsvolume voor LEF en DuurzaamTHUIS liggen op schema om de streefwaarden in 2019 ook daadwerkelijk te realiseren.

In het Aanvalsplan Asbest en Energie (PS 5 februari 2016) zijn meer indicatoren vermeld:

- oppervlakte gesaneerd asbestdak in m2;
- % duurzame opwekking t.o.v. het totaal;
- % energiebesparing t.o.v. 1990.

Inschattingen van het gesaneerd aantal m2 asbestdaken wordt gebaseerd op cijfers van de Rijkssubsidieregeling.
Aan de hand van gegevens aangeleverd vanuit Rijkswaterstaat afkomstig uit het Landelijk Asbest Volg Systeem (LAVS) is onderstaande tabel tot stand gekomen. De aangeleverde gegevens hebben een foutmarge van 10% de reden hiervoor is dat niet alle asbestdaksaneringen in het LAVS worden opgenomen. Wij streven naar een jaarlijkse groei (=versnelling).

Verwijderd aantal m^2 asbestdaken

	1e kwartaal	2e kwartaal	3e kwartaal	4e kwartaal	Totaal
2016	34.000 m^2	238.000 m^2	185.000 m^2	220.000 m^2	**678.000 m^2**
2017	201.000 m^2	259.000 m^2	238.000 m^2	185.000 m^2	**882.000 m^2**
2018	172.000 m^2	257.000 m^2	381.000 m^2	243.000 m^2	**1.053..000 m^2**
Totaal	**407.000 m^2**	**754.000 m^2**	**423.000 m^2**	**405.000 m^2**	**2.613.000 m^2**

Duurzame Energieopwekking: verwezen wordt naar bijlage 6 (Benchmark dashboard BBV).
% Energiebesparing t.o.v. 1990. Deze indicator is niet op provinciaal niveau beschikbaar. Daarom, en in lijn met de nationale doelen (Klimaatakkoord) stellen we voor de indicator voor emissie van broeikasgassen te hanteren. Zie hiervoor indicatoren Benchmark dashboard BBV (zie ook bijlage 6).

De Provincie is slechts één van de spelers in het veld - de CO2 reductie of het aantal m2 gesaneerde asbest is voor een onbekend deel aan de provinciale inzet toe te schrijven. De afhankelijkheid van derden, maar ook de autonome acties van derden maken het kwantificeren van de doelmatigheid van provinciaal beleid op dit vlak lastig, zo niet onmogelijk. In dit kader wordt in algemene zin, conform de uitgangspunten van de begroting, in principe gekozen voor indicatoren, waarbij de relatie met de inzet van de provincie wel duidelijk is.

Product	3.7.2. Milieubeleid en Duurzaamheid
Programmalijn	3.7. Energie, duurzaamheid en milieu
Portefeuillehouder	Geurts

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Inzicht in Europese en nationale ontwikkelingen (o.a. nieuwe omgevingswet) en gevolgen voor milieucompartimenten in Limburg. Koers- en rolbepaling vindt plaats o.b.v. deze inzichten. Rol Provincie: *procesmanager*	Gerealiseerd. We hebben inzicht gekregen in de effecten en gevolgen van de implementatie van de nieuwe Omgevingswet. Tevens hebben we meer inzicht in de VTH-taken (vergunningverlening, toezicht en handhaving) voor energiebesparing.		5
2. Middels onderzoek inzicht verkrijgen in de luchtkwaliteit rondom intensieve veeteeltbedrijven. Op basis van het inzicht kan beleidsmatig bepaald worden of en zo ja op welke manier de gevolgen voor de gezondheid van fijnstof kan worden verminderd.	Deels gerealiseerd. Het onderzoek is uitgevoerd en afgerond in 2018, maar de rapportage hierover zal plaatsvinden in het eerste kwartaal van 2019. Daarna kan beleidsmatig bepaald worden of nadere acties nodig c.q. mogelijk zijn.		5

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
2	Onderzoek naar fijnstof uitgevoerd.	0	1	1	2018

Product	3.7.3. Uitvoering milieu
Programmalijn	3.7. Energie, duurzaamheid en milieu
Portefeuillehouder	Geurts

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Stimuleren innovatieve oplossingen, samenwerking met en verbinden van partijen. Participeren in regionale en nationale kennisnetwerken voor luchtkwaliteit, geluidhinder, bodem en omgevingsveiligheid, regie van Limburgse netwerken en platforms milieu, het coördineren en doorontwikkelen van de Risicokaart en van de Atlas Leefomgeving. Tevens verkennen van innovatieve oplossingen voor fijnstof concentraties rondom intensieve veehouderij.	Gerealiseerd. Wij benutten onze regionale kennisnetwerken en IPO gremia rond de onderwerpen lucht, geluid, omgevingsveiligheid en bodem om kennis en informatie met onze partners uit te wisselen en (beleids)ontwikkelingen te signaleren. De gegevens op de Risicokaart en in de Atlas Leefomgeving zijn toegankelijk voor eenieder. De doorontwikkeling van de Risicokaart is op landelijke schaal gekoppeld aan de invoering van de Omgevingswet en het Digitaal Stelsel Omgevingswet. In het kader van de voorbereidingen van het Schone Lucht Akkoord worden maatregelen		5

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, partner*	doorgerekend om de fijnstof concentraties in gebieden met intensieve veehouderij terug te dringen.		
2. Verbeteren en minimaal voldoen aan de normen van milieuaspecten in de leefomgeving Organiseren, bijstellen en evalueren van lopende programma's ten behoeve van vermindering geluid (actieplan omgevingslawaai provinciale wegen 2014-2018) en voor verbeteren luchtkwaliteit en minimaal voldoen aan de norm voor fijnstof en stikstofdioxide (Nationaal en Limburgs Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit). Het opstellen van het nieuwe Actieplan Omgevingslawaai provinciale wegen 2018 – 2022 (het actieplan geeft aandacht aan situaties waarin de ten hoogste toelaatbare geluidsbelasting bij woningen langs provinciale wegen wordt overschreden). Waarborgen adequate uitvoering externe veiligheid door meerjaren (Provinciaal) Uitvoeringsprogramma Omgevingsveiligheid (PUOV 2015-2018). Het uitvoeren van het grondwaterprogramma (zie product 3.6.1) en het bodemprogramma (zie product 3.7.4). Het uitvoeren van projecten ten behoeve van vermindering geluidsoverlast, luchtverontreiniging en trillingshinder. De structurele monitoring van emissies en immissies (uitgewerkt in product 3.7.8 Wabo milieuadvies) en milieukundige advisering voor beleid, grote projecten, vergunningverlening, toezicht en handhaving en ondersteunen en laten uitvoeren van milieueffectrapportages. De informatie over de leefomgeving vanuit de uitvoering van de milieutaken is op orde. Rol Provincie: *toetser, ondersteuner, bevoegd gezag*	Gerealiseerd. Wij hebben de jaarschijf 2018 van het programma Omgevingsveiligheid gerealiseerd. In het kader van het Actieplan Omgevingslawaai provinciale wegen zijn bij groot onderhoud en wegreconstructies stille wegdekken aangebracht, waar deze locaties samenvielen met de wegvakken, die volgens het Actieplan Omgevingslawaai in aanmerking komen voor stil asfalt. Voor het grondwaterprogramma en bodemprogramma verwijzen wij naar de producten 3.6.1 Water en 3.7.4. Bodem en ondergrond. Milieu-informatie over de leefomgeving hebben wij meegenomen in projecten zoals N280, N270, VDL Nedcar, Windpark Greenport Venlo, SAMCO MAA en spoorverdubbeling Heerlen-Landgraaf. Daarnaast is het Actieplan Omgevingslawaai provinciale wegen 2019-2023 op 10 juli 2018 door het college vastgesteld.		5
3. Naleving van wet- en regelgeving voor de leefomgeving bevorderen	Gerealiseerd. Wij hebben uitvoering gegeven aan de		5

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
Uitvoering van wettelijke bodemtaken inclusief bodeminformatiesysteem, het opstellen van de periodieke grondstoffenmonitor, het verlenen van hogere waarden Wet geluidhinder, het beheren van de geluidzones Chemelot en VDL-Nedcar en de luchtkwaliteitskaart. Toetsen van nazorgplannen stortplaatsen. Uitvoering van stiltegebiedenbeleid met betrekking tot sluitende bebording en monitoring geluidbelasting (meetplan 2018), metingen van luchtemissies en geluid en de meetwagen omgevingslucht (uitgewerkt in product 3.7.8. Wabo milieuadvies). NB vergunningverlening en toezicht en handhaving zijn uitgewerkt in de producten 3.7.6. Vergunning bijzondere wetten, 3.7.7. Handhaving bijzondere wetten, 3.7.9. Vergunningen WABO, 3.7.10. Handhaving WABO en 3.8.1. Natuur. Rol Provincie: *toetser, bevoegd gezag*	medebewindstaken voor lucht, geluid, bodem, externe veiligheid, afval en regionale luchtvaart. Hiermee doelen wij op onze reguliere wettelijke milieutaken zoals beschikken bodemsanering, afhandelen BUS-meldingen, bodeminformatiebeheer, risico-informatiebeheer, coördinatie en beheer Risicokaart, verlenen hogere waarden Wet geluidhinder, toetsing partiële herziening nazorgplannen stortplaatsen, en monitoring primaire grondstoffen.		
4. Niet reguliere en eenmalige investeringen vanwege (nieuw) wet- en regelgeving Het implementeren van de 'SamenWerking in de Uitvoering van Nieuw Geluidbeleid decentrale overheden' (SWUNG II), waaronder het ontwerpen en inrichten voor een systeem van geluidproductieplafonds provinciale wegen. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Deels gerealiseerd. In afwachting van de rekenregels voor geluid die het Rijk opneemt in de Omgevingsregeling (onderdeel van Omgevingswet stelsel) wordt het ontwerp en de inrichting van een systeem voor geluidproductieplafonds provinciale wegen uitgesteld tot 2019.		5

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Limburgse kennisnetwerken voor milieu.	3	3	3	2018
2	De jaarschijven van de uitvoeringsprogramma's geluidhinder provinciale wegen, samenwerkingsprogramma luchtkwaliteit en omgevingsveiligheid zijn gerealiseerd.	100%	100%	100%	2018
2	Het Actieplan Omgevingslawaai provinciale wegen 2018-2022 is opgesteld.	0	1	1	2018
3	Bij de uitvoering van wettelijke taken dragen wij zorg voor tijdige beschikkingen.	-	90%	85%	2018

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
4	Implementatie van SWUNG II ligt op koers.	50%	50%	75%	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
De implementatie van SWUNG II ligt op koers met het oog op het in werking treden van de Omgevingswet in 2021. In de voorbereidingen is de ontwikkeling en implementatie van een systeem voor geluidproductieplafonds bij provinciale wegen uitgesteld tot 2019. Dit in afwachting van de rekenregels voor geluid, die het Rijk opneemt in de Omgevingsregeling (onderdeel van Omgevingswet stelsel). De consultatieversie van de Omgevingsregeling wordt 1 februari 2019 door het Rijk gepubliceerd.

Product	3.7.4. Bodem en ondergrond
Programmalijn	3.7. Energie, duurzaamheid en milieu
Portefeuillehouder	Geurts

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Meerjarenprogramma bodem en ondergrond 2016 - 2020 Rijk, IPO, VNG en UvW hebben afspraken gemaakt voor de periode 2016-2020 over de verdere ontwikkeling naar een duurzaam en efficiënt beheer en gebruik van de bodem en ondergrond. Aan de hand van het in 2015 door GS vastgestelde Meerjarenprogramma bodem en ondergrond 2016 - 2020 wordt via een actieprogramma voor het jaar 2018 invulling gegeven aan de in het convenant gemaakte afspraken. Binnen de programmalijn bodemsanering en -beheer zullen op een 7-tal kernpunten activiteiten worden ontplooid die een belangrijke bijdrage leveren als het gaat om het bodem- en watersysteem. Binnen de programmalijn ondergrond zal het accent liggen bij het stimuleren van 3D-ruimtelijke ordening en het organiseren van kennis en informatiebeheer. Beide programmalijnen geven invulling aan de transitie van bodemsanering naar duurzaam gebruik van bodem en ondergrond. Rol Provincie: *bevoegd gezag, partner*	Gerealiseerd. Het Meerjarenprogramma bodem en ondergrond 2016 – 2020 (MJP) is op 29 september 2015 door GS vastgesteld, waarvan de financiële vertaling in de Programmabegroting 2018 is geborgd. Het op dit MJP gebaseerde Actieprogramma bodem en ondergrond 2018 (door GS op 27 maart 2018 vastgesteld en door de Statencommissie Mobiliteit en Duurzaamheid op 18 mei 2018 voor kennisgeving aangenomen) is uitgevoerd. Het MJP ligt nog steeds goed op koers; enkele projecten worden gefaseerd (verdeeld over meerdere jaren) uitgevoerd. De convenantsdoelstellingen en –afspraken met het Rijk op het gebied van bodem(sanering) en ondergrond blijven haalbaar (2016 – 2020).		5

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
2. Edelchemie Nakoming wordt bewaakt van uitvoering door eigenaar van besluiten gebaseerd op de Wet bodembescherming. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Gerealiseerd. De uitvoering van besluiten gebaseerd op de Wet bodembescherming door de eigenaar zijn bewaakt. Er is overleg geweest over het in te dienen saneringsplan. De milieurisico's zijn middels monitoring bewaakt. Over de monitoringsresultaten zullen in 2019 conclusies worden getrokken, waarna de meest gewenste saneringsvariant kan worden bepaald.		5

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Naleving convenantsafspraken. *Via gerichte monitoring van convenantsonderdelen kunnen onderbouwde conclusies worden getrokken zodat de doelstellingen van het convenant eind 2020 haalbaar blijken te zijn.*	40%	60%	100%	2020
2	Bereiken doelstelling acceptabele milieurisico's. *Uit monitoring van de verontreiniging is gebleken dat geen onacceptabele milieurisico's zijn ontstaan.*	0	1	1	2018

Product	3.7.5. Mijn(water)schade
Programmalijn	3.7. Energie, duurzaamheid en milieu
Portefeuillehouder	Geurts

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Invulling geven aan de volgtijdelijke uitvoering van de met het Rijk en regio overeengekomen (beheers)maatregelen. Het betreft de volgende maatregelen: ▪ Het lokaliseren, het jaarlijks inspecteren en het saneren van 59 historische schachten in de gemeente Kerkrade;	Deels gerealiseerd. ▪ Voor de aanpak van de na-ijlende effecten in Kerkrade is in juni 2018 aan de gemeente Kerkrade een subsidie verleend voor de periode 2018 tot en met 2021 voor het opsporen, monitoren en saneren van historische schachten, het saneren van een zestal wat oudere industriële schachten en de monitoring van de aanwezigheid van mijngas. Op dit moment zijn 13 historische schachten opgespoord, één ervan is gesaneerd en van twee is de sanering in uitvoering. Van de zes wat oudere industriële schachten is één gesaneerd. Met de Universiteit van Utrecht wordt voor het mijngas (CO_2) een		5

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	monitoringsprogramma opgesteld;		
▪ Jaarlijkse inspectie van de industriële schachten en het saneren van zes aangewezen (oudere) industriële schachten;	▪ Inspectie van de industriële schachten is gestart met een veldinventarisatie van de basissituatie van elk van de schachten;		
▪ Het monitoren van de bodembeweging in de regio aan de hand van satellietgegevens (InSardata);	▪ De monitoring van de bodembeweging heeft vertraging opgelopen, omdat het ministerie van EZK (Economische Zaken en Klimaat) heeft besloten om hiervoor gezamenlijk met Rijkswaterstaat en ProRail een opdracht in de markt te zetten voor de periode 2019 tot en met 2023;		
▪ Het monitoren van het stijgende mijnwater en het grondwater, zowel kwalitatief als kwantitatief; ▪ Monitoring van de aanwezigheid van mijngas in gebouwen in het Oostelijk gedeelte van het voormalige steenkoolwinningsgebied in Limburg;	▪ Gestart is met de realisatie van zeven diepe boorputten voor de monitoring van het stijgende mijnwater, drie van de zeven boorputten zijn in 2018 gereed gemaakt. De andere volgen in 2019. Voor de monitoring op de mogelijke aanwezigheid van mijngas in het oostelijk voormalig mijngebied worden eerst de resultaten afgewacht in Kerkrade;		
▪ De inrichting van een Kennis- en adviescentrum vroegere mijnbouw. Rol Provincie: *initiatiefnemer, partner, (mede) financier Kenniscentrum, bevoegd gezag, ondersteuner*	▪ Op 18 december 2018 hebben de betrokken gemeenten en de Provincie ingestemd met de oprichting van het Informatiecentrum Nazorg Steenkoolwinning (voorheen Kennis- en advies centrum genoemd). Begin 2019 wordt de hiervoor noodzakelijke oprichtings-overeenkomst door de betrokkenen ondertekend.		
2. De Stichtings Calamiteitenfonds Mijn(water)schade Limburg beoordeelt aanvragen voor vergoeding uit dit fonds voor schrijnende gevallen en situaties waar de veiligheid van wonen (op korte termijn) in het geding is. Rol Provincie: *partner*	Gerealiseerd. Eind 2018 had de stichting 12 schrijnende gevallen van mijn(water)schade in behandeling. De hiervoor noodzakelijk uit te voeren herstelwerkzaamheden vinden plaats in 2019.		5
3. Verjaringstermijnen mogen niet belemmerend zijn voor vergoeding van de actuele schade als gevolg van de vroegere steenkoolwinning. Rol Provincie*: initiatiefnemer, partner*	Deels gerealiseerd. De Rechtbank Limburg heeft de Provincie, die optrad namens een tweetal bewoners met ernstige mijn(water)schade aan hun woning, in het gelijk gesteld dat verjaring niet belemmerend mag zijn bij de uitkering van vergoedingen door het Rijk. De minister van EZK heeft aangegeven dat hij in hoger beroep gaat tegen deze uitspraak.		5

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	Maar, daarnaast heeft de minister van EZK toegezegd in 2019 te komen tot een permanente regeling voor de uitkering van vergoedingen voor mijn(water)schades in Limburg.		

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	De uitvoering van de (beheers)maatregelen is gestart.	0	1	1	2018 e.v. jaren
2	De Stichting Calamiteitenfonds Mijn(water)schade Limburg beoordeelt de aanvragen van vergoedingen van gevallen van mijn(water)schade.	4	12	10	2018
3	Ondersteuning van juridische procedures die streven naar het gegeven dat van verjaring bij actuele mijn(water)schade geen sprake is.	0	1	1	2018

Product	3.7.6. Vergunningen bijzondere wetten
Programmalijn	3.7. Energie, duurzaamheid en milieu
Portefeuillehouder	Geurts

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Vergunningverlening Waterwet. Rol Provincie: bevoegd gezag	Gerealiseerd. Het verlenen van Waterwet-vergunningen is gerealiseerd overeenkomstig de vigerende wet- en regelgeving. Bij 2 procedures is wel sprake van een termijnoverschrijding (zie onder Prestatie-indicatoren).		5
2. Vergunningverlening Mijnbouwwet. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Gerealiseerd. Het verlenen vanMijnbouwwet-vergunningen is gerealiseerd overeenkomstig de vigerende wet- en regelgeving.		5
3. Ontheffingen Wet Luchtvaart (RBML: Regelgeving Burgerluchthavens en Militaire Luchthavens). Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Gerealiseerd. Het verlenen van Wet luchtvaart ontheffingen is gerealiseerd overeenkomstig de vigerende wet- en regelgeving. De actualisatie van de beleidsregels Tijdelijk en Uitzonderlijk Gebruik (die onder meer iets zeggen over incidentele start- en landingsplaatsen voor helicoptervluchten) is opgestart en zal in het eerste kwartaal 2019 in ontwerp klaar zijn		5
4. Meldingen en ontheffingen Wet hygiëne en veiligheid badinrichtingen en	Gerealiseerd. Het verlenen van Whbvz-meldingen/ontheffingen		5

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
zwemgelegenheden (Whbvz). Rol Provincie: *bevoegd gezag*	is gerealiseerd overeenkomstig de vigerende wet- en regelgeving.		
5. Meldingen en ontheffingen Omgevingsverordening Limburg. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Gerealiseerd. Het verlenen van meldingen en ontheffingen omgevingsverordeningen is gerealiseerd overeenkomstig de vigerende wet- en regelgeving.		5

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1 t/m 5	Het binnen de wettelijke termijn verlenen van beschikkingen.	100%	98%	100%	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
In 2018 zijn, op 2 beschikkingen ingevolge de Waterwet na, alle aangevraagde vergunningen en ontheffingen op basis van de bijzondere wetten binnen de wettelijke termijnen afgehandeld. Bij die 2 procedures zijn voorafgaand aan het indienen van de aanvraag geen Milieu Effect Rapportage-aanmeldingsprocedures doorlopen. Die hadden eerst moeten worden doorlopen voordat de vergunningprocedure kan worden vervolgd. In totaal zijn 88 procedures bijzondere wetten doorlopen in 2018.

Product	3.7.7. Handhaving bijzondere wetten
Programmalijn	3.7. Energie, duurzaamheid en milieu
Portefeuillehouder	Teunissen

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Wettelijke taakuitvoering toezicht en handhaving in het kader van de bijzondere wetten overeenkomstig wet- en regelgeving en het VTH-beleidsplan en Uitvoeringsprogramma VTH 2018 in het kader van de Waterwet, Mijnbouwwet, Wet Luchtvaart (RBLM), Wet hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden (Whvbz), de Omgevingsverordening Limburg en de Wet natuurbescherming. Rol provincie: *bevoegd gezag*	Gerealiseerd. Toezicht en handhaving van de bijzondere wetten is gerelateerd aan het opgestelde VTH - beleidsplan. Het Uitvoeringsprogramma VTH 2018 is niet vastgesteld hangende de discussie over een extra opdracht (“intensivering toezicht afvalbedrijven”) aan de RUD omdat de financiële dekking daarvan voor 2018 niet is vastgesteld. Toezicht en handhaving van de bijzondere wetten is uitgevoerd overeenkomstig de vigerende wet- en regelgeving en in lijn met het VTH Uitvoeringsprogramma 2017.		5

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
2. Uitvoeren van controles in het (groene) buitengebied en het overdragen van kennis bij verschillende doelgroepen op basis van wettelijke taken en samenwerkingsovereenkomsten Rol Provincie: *bevoegd gezag, partner*	Gerealiseerd. Controles zijn uitgevoerd conform wettelijke taakuitvoering in het groene buitengebied op basis van samenwerkings-overeenkomsten met partners (Limburgs landschap, Staatsbosbeheer, Limburgse Sportvisserij) en Politie en naar aanleiding van klachten, meldingen en eigen waarnemingen.		5

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1, 2	Uitvoeren van de toezichtcontroles overeenkomstig het VTH- beleidsplan en Uitvoeringsprogramma VTH 2018 en de afgesloten samenwerkings-overeenkomsten.	100%	100%	100%	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
1. Uitvoering van controles heeft zowel planmatig als op basis van klachten en meldingen plaats gevonden in het kader van de Mijnbouwwet, Wet natuurbeheer, Whvbz, Waterwet, Omgevingsverordening en de Europese landbouwsubsidies (Cross Compliance). De taken in het kader van de Wnb (waaronder soortenbescherming,) zijn vooral ingestoken vanuit signaaltoezicht (toezicht op basis van meldingen en klachten) en deze vragen, ten behoeve van de realisatie van de vereiste soortenbeschermingsmaatregelen en het monitoren van de beoogde effectiviteit, voor de komende jaren nog een ontwikkeltraject. Gestart is met de pilot ten behoeve van het toezicht op de verleende subsidies in het kader van functieverandering en ontwikkeling van natuurdoeltypen (SKNL). 2. Inzet van de Groene Brigade vindt plaats op zowel het bestuursrechtelijke als strafrechtelijke spoor, waarbij accenten en prioriteiten op basis van aandachtspunten van politie en OM naar accenten en aandachtspunten van het provinciaal bestuur en kennisdeling/-borging/-overdracht verschuift. De groene coördinatierol en het optimaliseren van het signaleringsnetwerk van toezichthouders van alle betrokken partijen in het buitengebied is ingevuld.

Product	3.7.8. WABO milieuadvies
Programmalijn	3.7. Energie, duurzaamheid en milieu
Portefeuillehouder	Teunissen

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Emissie-metingen op het gebied van lucht, geur, binnenmilieu, geluid, trillingen ten behoeve van controle en referentiemetingen en advisering over onderzoeksopzet en aanbevelingen.	Gerealiseerd. Projecten op het gebied van geluid, trillingen en luchtemissies en geur zijn uitgevoerd.		5

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
Rol Provincie: *toetser, ondersteuner*			
2. Immissie-metingen, monitoring en onderzoek incl. luchtkwaliteitsmeetnet en smogsignalering. Rol Provincie: *toetser, ondersteuner*	Gerealiseerd. 36 onderzoeken naar luchtkwaliteit in de leefomgeving en 6 continue metingen in vaste meetstations.		5

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Aantal emissiemetingen en adviezen.	100	81	150	2018
2	Aantal immissiemetingen.	25	42	25	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

1. Het aantal geraamde emissiemetingen en adviezen is gebaseerd op een meerjarig gemiddeld aantal, waarbij fluctuaties voorkomen vanuit het vraag-gestuurde karakter van deze taak.
2. Het aantal onderzoeken op leefniveau is gekoppeld aan het aantal (thans zes) vaste stations, waarin langdurig de luchtkwaliteit wordt gemonitord aangevuld met een aantal lokale meetcampagnes en incidentele onderzoeken op leefniveau.

De afname van het aantal emissie-metingen en adviezen is mede gerelateerd aan incidentele personele uitval op dit expertisegebied in 2018.
Daarnaast is een toename te zien van het aantal (complexe) onderzoeken op leefniveau.
Dit strookt met een maatschappelijke tendens die – naast vragen c.q. klachten over naleefgedrag bij de bron – gericht is op de effecten van industrie, intensieve veehouderij en mobiliteit op de leefomgeving in relatie tot gezondheid.

Product	3.7.9. Vergunningen WABO
Programmalijn	3.7. Energie, duurzaamheid en milieu
Portefeuillehouder	Teunissen

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Vergunningverlening omgevingsvergunningen in het kader van de Wabo overeenkomstig wet- en regelgeving en het VTH-beleidsplan en Uitvoeringsprogramma VTH 2018. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Deels gerealiseerd. Het Uitvoeringsprogramma VTH 2018 is niet vastgesteld hangende de discussie over de extra opdracht “intensivering toezicht afvalbedrijven” aan de RUD (financiële dekking daarvan voor 2018 is niet vastgesteld en de aanpak daarvan – als onderdeel van het aanvalsplan risicovolle bedrijven – is eerst eind 2018 uitgewerkt). Uitvoering van de vergunningverlening Wabo is belegd in de RUDZL. Het product Vergunningen Wabo is vraaggestuurd en is uitgevoerd overeenkomstig de vigerende wet- en regelgeving en in lijn met het VTH Uitvoeringsprogramma 2017.		5

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Het binnen de wettelijke termijn verlenen van Wabo-beschikkingen.	90%	93%	90%	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
Acht procedures zijn niet binnen de wettelijke proceduretermijn afgehandeld. Dit betekent, dat ruim 93% van alle procedures binnen de wettelijke proceduretermijn is afgehandeld. Bij de termijnoverschrijdingen is, op één procedure na, instemming van de aanvrager en de opdrachtgever. Bron: 4e kwartaalrapportage 2018 van de RUD Zuid-Limburg.

Product	3.7.10 Handhaving WABO
Programmalijn	3.7. Energie, duurzaamheid en milieu
Portefeuillehouder	Geurts

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Wettelijke taakuitvoering toezicht en handhaving in het kader van de Wabo en het Vuurwerkbesluit overeenkomstig wet- en regelgeving en het VTH-beleidsplan en Uitvoeringsprogramma VTH 2018. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Deels gerealiseerd. Het Uitvoeringsprogramma VTH 2018 is niet vastgesteld hangende de discussie over de extra opdracht “intensivering toezicht afvalbedrijven” aan de RUD (financiële dekking daarvan voor 2018 is niet vastgesteld en de aanpak daarvan – als onderdeel van het aanvalsplan risicovolle bedrijven – is eerst eind 2018 uitgewerkt). Uitvoering van het product Toezicht en Handhaving Wabo is belegd in de RUDZL en is uitgevoerd overeenkomstig de vigerende wet- en regelgeving en in lijn met het VTH Uitvoeringsprogramma 2017 (uitvoering op basis van het wettelijk minimum). Of alle beoogde resultaten over 2018 zijn bereikt kan pas worden aangegeven op basis van de nog te ontvangen definitieve jaarstukken 2018 van de RUD ZL.		5

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Uitvoeren van de toezichtcontroles overeenkomstig het VTH- beleidsplan en Uitvoeringsprogramma VTH 2018 en de aan de RUD’s verleende opdracht.	100%	nog te bepalen	100%	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

Het Uitvoeringsprogramma VTH 2018 is niet vastgesteld hangende de discussie over een extra opdracht (“intensivering toezicht afvalbedrijven”) aan de RUD.
De toezichtcontroles zijn uitgevoerd overeenkomstig de vigerende wet- en regelgeving en in lijn met het VTH Uitvoeringsprogramma 2017 (uitvoering van de toezichtsfrequentie op basis van het wettelijk minimum). Aangezien er nog geen definitieve jaarstukken over 2018 van de RUDZL zijn ontvangen kan nog niet worden vastgesteld of alle beoogde resultaten zijn behaald). Uitvoering van het Aanvalsplan risicovolle bedrijven is op 1 januari 2019 gestart.
Bron: RUD ZL en RUD LN.

Product	3.7.11. Coördinatie RUD
Programmalijn	3.7. Energie, duurzaamheid en milieu
Portefeuillehouder	Teunissen

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Vaststellen van het Uitvoeringsprogramma VTH 2018. Operationele kaders (incl. bestuurlijke ambitie) met betrekking tot de door de RUD's uit te voeren taken in opdracht van de Provincie. Rol Provincie: *partner, opdrachtgever, bevoegd gezag*	Niet gerealiseerd. Het Uitvoeringsprogramma VTH 2018 is niet vastgesteld.		5
2. Realisatie van het uitvoeringsprogramma door de RUD ZL (betreft taakuitvoering voor de binnen de RUD's belegde taken). Rol Provincie: *toetser, bevoegd gezag, financier, partner*	Deels gerealiseerd. Of alle beoogde resultaten over 2018 zijn bereikt kan pas worden aangegeven op basis van de nog te ontvangen definitieve jaarstukken 2018 van de RUD ZL.		5

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Vaststelling door GS van het Uitvoeringsprogramma VTH 2018.	-	0	1	2018
2	Uitvoering van het Uitvoeringsprogramma 2018 voor zo ver dat via de RUD ZL moet worden uitgevoerd.	-	1	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

1. Het VTH- Uitvoeringsprogramma is niet vastgesteld mede vanwege de discussie over de extra opdracht "intensivering toezicht afvalbedrijven" aan de RUDZL. De verbetering van de aansluiting van beleid en uitvoering (conform het VTH Beleidsplan, dat in 2017 met Provinciale Staten is gedeeld en in een tweetal Commissies nader is toegelicht) is wel verder doorgezet. De kern hierbij is het besef dat VTH geen kwestie is van alleen maar "regels toepassen en uitvoeren", maar van "een gerichte bijdrage leveren aan het oplossen van maatschappelijke opgaven en vraagstukken met behulp van het beschikbare instrumentarium". Om deze beweging te kunnen maken is het van belang dat de beleidscyclus gesloten wordt, waarbij de beleids- en uitvoeringscluster (inclusief de RUDZL) nadrukkelijk met elkaar verbonden worden. Deze doorontwikkeling is terug te vinden in het Uitvoeringsprogramma VTH 2019, dat in februari 2019 door Gedeputeerde Staten is vastgesteld.
   De RUDZL heeft de hier belegde uitvoeringstaken overeenkomstig de vigerende wet- en regelgeving en in lijn met het VTH Uitvoeringsprogramma 2017 (toezicht op basis van het wettelijk minimum), opgepakt. Of alle beoogde resultaten behaald zijn pas kan worden vastgesteld nadat de definitieve jaarstukken over 2018 zijn ontvangen.
   Ten behoeve van de aanpak van de problematiek bij voornamelijk de afvalbedrijven, is eind 2018 een Aanvalsplan risicovolle bedrijven opgesteld waarvan de uitvoering gestart is in 2019. Bij de uitvoering van deze aanvullende opdracht geeft de RUDZL zich in het bijzonder rekenschap van het feit dat de RUDZL

Toelichting prestatie-indicatoren

weliswaar verantwoordelijk is voor de juridisch en technisch correcte uitvoering van deze taak, maar dat het college van Gedeputeerde Staten bestuurlijk eindverantwoordelijk is voor de besluitvorming.
Een stand van zaken rapportage met inzicht in de voortgang en (beoogde) effecten zal in 2019 twee maandelijks aan GS worden aangeboden.

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

Begrotingsprogramma 3.7 Energie, duurzaamheid en milieu	Begroting 2018 Primitief	Wijzigingen	Ná wijziging	Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
Lasten						
Reguliere middelen						
3.7.1. Asbest en energie	3.206	5.510	8.716	7.150	1.567	V
3.7.2. Milieubeleid	89	14	103	66	37	V
3.7.3.Uitvoering milieu	421	414	835	740	95	V
3.7.4. Bodem en ondergrond	1.675	1.975	3.650	2.860	790	V
3.7.5. Mijn(water)schade	1.361	2.175	3.536	3.209	327	V
3.7.6. Vergunningen bijzondere wetten	32	30	62	111	-49	N
3.7.7. Handhaving bijzondere wetten	386	268	654	499	156	V
3.7.8. WABO milieuadvies	222	-222	0	0	0	N
3.7.9. Vergunningen WABO	0	200	200	257	-57	N
3.7.10.Handhaving WABO	448	-32	416	368	48	V
3.7.11.Coördinatie RUD	928	4.688	5.616	5.789	-173	N
	8.768	15.019	23.788	21.048	2.740	V
Personele lasten	8.178	631	8.808	8.069	739	
Kapitaallasten	432	-365	67	102	-35	
Totaal lasten	17.378	15.285	32.663	29.219	3.443	V
Baten						
Reguliere middelen						
3.7.3. Uitvoering milieu	0	426	426	426	0	-
3.7.4. Bodem en ondergrond	1.675	0	1.675	1.675	0	-
3.7.5. Mijn(water)schade	1.361	597	1.958	1.958	0	-
3.7.6. Vergunningen bijzondere wetten	23	0	23	27	-4	V
3.7.7. Handhaving bijzondere wetten	138	201	338	251	87	N
3.7.9. Vergunningen WABO	563	0	563	555	8	N
3.7.10.Handhaving WABO	760	0	760	760	0	-
3.7.11.Coördinatie RUD	0	0	0	590	-590	V
Totaal baten	4.520	1.223	5.743	6.242	-499	V
Totaal saldo van baten en lasten	**-12.858**	**-14.061**	**-26.920**	**-22.977**	**-3.942**	**V**
Mutatie reserves						
Toevoeging reserves						
Risicoreserve financieel instrumentarium SiS	0	159	159	159	0	
Reserve DU Naijl-effecten mijnbouw	0	1.725	1.725	2.048	-323	
Egalisatiereserveve DU externe veiligheid	0	0	0	23	-23	
Totaal toevoegingen	0	1.884	1.884	2.230	-346	
Onttrekking reserves						
Egalisatie reserve DU Externe veiligheid	290	0	290	272	18	
Reserve DU Bodemsanering	0	1.671	1.671	1.162	509	
Reserve Transitiefonds	0	101	101	101	0	
Reserve DU regionale luchthavens	0	0	0	27	-27	
Totaal onttrekkingen	290	1.772	2.062	1.561	501	
Saldo mutatie reserves	**290**	**-112**	**178**	**-669**	**847**	
Resultaat	**-12.568**	**-14.174**	**-26.742**	**-23.647**	**-3.095**	**V**

Toelichting verschil begroting/ realisatie

Van begrotingsprogramma 3.7. Energie, duurzaamheid en milieu resteert een voordelig resultaat van € 3,1 mln. De gerealiseerde reguliere middelen zijn per saldo € 3,24 mln. voordeliger dan geraamd.

Dit verschil bestaat uit € 2,74 mln. lagere lasten en € 0,5 mln. hogere baten. De belangrijkste verschillen lichten wij als volgt toe.

3.7.1. Asbest en energie

Binnen dit product is een voordelig verschil in de reguliere middelen van € 1,57 mln. Dit verschil wordt veroorzaakt door:

- De subsidieregelingen "Duurzame maatschappelijke organisaties 2017-2019" en "Coöperatieve energieprojecten 2018-2019" hebben een looptijd tot 01-07-2019 resp. 01-03-2019. De regeling "Showcase op gen Hoes" had een looptijd tot 01-12-2018. Voor de continuering en afhandeling van deze regelingen in 2019 wordt het restantbedrag in 2018 van € 0,61 mln. overgeboekt naar 2019;
- Op 15 december 2015 hebben Provinciale Staten het Aanvalsplan Asbest en Energie vastgesteld. Het totaal aan middelen voor dit Aanvalsplan is begroot voor de periode 2016-2019. De bedragen per jaar voor de diverse uitvoeringsprogramma's zijn indicatief en dienen beschikbaar te blijven voor de afgesproken doelen c.q. resultaten. Het betreft o.a. uitvoering beleidsbrief Asbest (GS 18-9-2018, mededeling portefeuillehouder aan Commissie MD documentnummer 2018/61363), continuering Energiebeleid in transitie - opmaat naar LEKTA (GS 11-9-2018, Commissie RLN documentnummer 2018/60597), ondersteuning Klimaatakkoord, cofinanciering ELENA-subsidie (GS 5-6-2018 en 29-1-2019) en uitvoeringskosten voor diverse duurzaamheidsregelingen. Het restantbedrag in 2018 van € 0,96 mln. wordt overgeboekt naar 2019.

3.7.2. Milieubeleid

Binnen dit product is een voordelig verschil in de lasten van € 0,04 mln. De belangrijkste verschillen zijn:

- het project Fijnstofbelasting Intensieve veeteelt is uitgevoerd en afgerond, maar de geraamde kosten zijn lager uitgevallen € 0,02 mln.;
- een voordelig verschil van € 0,02 mln. is veroorzaakt, doordat de opgave efficiënter uitgevoerd kon worden dan verwacht.

3.7.3. Uitvoering milieu

Binnen dit product is een voordelig verschil van € 0,09 mln. Dit wordt enerzijds veroorzaakt door lagere subsidievaststellingen in het kader van Impuls Omgevingsveiligheid en Externe veiligheid € 0,04 mln. Hierdoor is de aanwending van de reserve Externe veilgheid lager dan begroot (€ 0,02 mln.) en wordt een voordelig saldo van € 0,02 mln. toegevoegd aan de reserve Externe veilgheid. Daarnaast is in 2018 de invoer van de Risicokaartgegevens uitgevoerd door de RUD's. De kwaliteit was op orde en er was geen sprake van achterstallig onderhoud, waardoor zeer beperkt aanvullende acties nodig waren voor het actualiseren van de gegevens € 0,01 mln.

Het bevoegd gezag probeert zoveel mogelijk de saneringen in eigen beheer te laten uitvoeren (Wet bodembescherming, art. 43 - 47). Dat betekent dat ondernemers of particulieren de sanering dan zelf betalen. Bij bodemverontreiniging geldt immers in principe de regel: "de vervuiler betaalt". Dat wil zeggen dat in eerste instantie de veroorzaker van de verontreiniging ook de sanering moet bekostigen. Om hen hierin bij te staan kan een beperkte provinciale bijdrage aan de orde zijn. In 2018 is hiervan beperkt gebruik gemaakt. Dit heeft voor het budget bodemsanering in eigen beheer geleid tot een voordelig resultaat van € 0,04 mln.

3.7.4. Bodem en ondergrond

De lasten binnen dit product laten een voordelig resultaat zien van € 0,79 mln. en betreffen restbudgetten gerelateerd aan de meerjarige doorlopende trajecten Edelchemie en de projecten

bodemsanering en -beheer en ondergrond. Het traject Edelchemie kenmerkt zich door langjarige juridische procedures en vertragingen in bodemonderzoeken. Projecten in bodemsanering ondervinden regelmatig vertraging als gevolg van externe omstandigheden en/of vergen een langere doorlooptijd (o.a. bij bodemsanering vergt het onderzoeksresultaat soms vervolgonderzoek; externe besluiten zijn getemporiseerd, zoals bij de inwerkingtreding Omgevingswet). Anderzijds zijn bodemsaneringsprojecten in enkele dossiers goedkoper uitgevallen. De restant budget Edelchemie is in 2019 wederom beschikbaar middels overboeking van het budget ten behoeve van het traject Edelchemie. Ten aanzien van het restant bodemsanering- en ondergrond is minder aanwending ad € 0,59 mln. van de reserve DU-bodemsanering aan de orde. De middelen in de reserve blijven voor bodemsanering beschikbaar.

3.7.5. Mijn(water)schade

Binnen dit product is per saldo een voordelig verschil in de reguliere middelen van € 0,33 mln. Met het ministerie van EZK (GS 28-3-2017) hebben wij afspraken gemaakt over het uitvoeren van verschillende (beheers)maatregelen samen met de regio. Omdat de uitvoering van deze maatregelen complexer is dan was ingeschat en mede hierdoor over een groot aantal jaren zal plaatsvinden, wordt het restantbedrag ad € 0,32 mln. overgeboekt naar 2019. Dekking loopt via de reserve DU-uitkering na-ijlende effecten mijnbouw.

3.7.6. Vergunningen bijzondere wetten

De realisatie binnen dit product betreft algemene lasten. Het betreft een veelheid aan leveringen van beperkte financiële omvang waarmee exacte prognoses niet zijn af te geven. De budgetoverschrijding ad € 0,05 mln. wordt veroorzaakt door incidentele juridische inzet (o.a. AKD voor) welke in 2018 licht hoger is dan regulier begroot. De incidentele inzet voor verlening toestemming gebruik regionale luchthavens wordt gedekt door aanwending van de reserve DU regionale luchthavens. De vergunningverlening voor de waterwet heeft incidenteel tot een licht hogere baat geleid dan regulier begroot.

3.7.7. Handhaving bijzondere wetten

Binnen dit product hebben de diverse werkbudgetten geleid tot een voordelig resultaat van € 0,16 mln. in de lasten. Deels wordt dit veroorzaakt door een minder beslag op het budgettair neutrale budget bestuursdwang. De hieraan gerelateerde lagere baten (lager aantal verhaalsbeschikkingen bestuursdwang) hebben geleid tot een nadelig resultaat van € 0,09 mln.

3.7.9. Vergunningen WABO

Het product laat in de lasten een nadelig resultaat zien van € 0,06 mln. Oorzaak is een juridische casus eind 2018 welke niet is begroot. De realisatie in de baten is vrijwel conform begroting.

3.7.8. Handhaving WABO

Binnen dit product hebben de lasten van de diverse werkbudgetten geleid tot een voordelig resultaat van € 0,05 mln. Oorzaak is het (streven naar) efficiënt omgaan met de middelen.

3.7.10. Coördinatie RUD

De lasten binnen dit product laten een nadelig resultaat zien van € 0,17 mln. Het betreft de werkzaamheden, welke zijn uitbesteed aan de Regionaal Uitvoerende Dienst Zuid-Limburg. Compensatie van dit nadeel vindt plaats middels een voordelig resultaat van de baten van € 0,59 mln. betreffende het resultaat van de Regionaal Uitvoerende Dienst 2017 (provinciaal aandeel).

€ x 1.000

Product	Omschrijving investering	Kredietbedrag		Realisatie uitgaven		Restant krediet ultimo 2017
		Provinciale Uitgaven	Bijdragen derden	t/m 2017	2018	
3.7.1	Deelneming Limburgs Energiefonds B.V.	60.000	-	27.591	5.594	26.815
3.7.4	MOA vervangingsinvesteringen	2.229	-	1.458	-406	1.177
3.7.11	Informatievoorziening RUD Zuid-Limburg	850	-	163	36	651
		63.079	**-**	**29.211**	**5.224**	**28.644**

Toelichting kredieten

3.7.1. Deelneming LEF, conform PS-besluit d.d. 5-2-2016.

3.7.4. Vervangingsinvesteringen (cumulatief) conform de jaarlijkse kredietvotering bij de programmabegroting.

3.7.11 Informatievoorziening RUD Zuid-Limburg , conform PS 12-12-2014.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Lokale heffingen	Weerstandsvermogen en risicobeheersing	Financiering	Verbonden partijen
			Limburgs Energie Fonds (LEF) B.V.
		Lening aan Richochet B.V.	
		Lening aan Coöperatie Burger Windpark De Kookepan	
	Bodemsanering		
Waterwet			
Omgevingsvergunningen			
			RUD Noord
			RUD Zuid-Limburg

De in de tabel opgenomen verbonden partijen dragen bij aan de doelen van programma 3.7. Energie en Duurzaamheid. LEF vervult hierin een financieringsfunctie, specifiek voor duurzame initiatieven. De RUD fungeert als uitvoerend orgaan voor het vergunningen beleid.

Zie voor nadere informatie de paragraaf Verbonden partijen.

3.8. Plattelandsontwikkeling

Onder dit programma vallen de activiteiten die bijdragen aan een ‘excellent platteland’. Via een programmatische aanpak wordt ‘plattelandsontwikkeling’ op een integrale wijze vormgegeven. De opgaven op het vlak van natuur en landschap hangen samen met maatschappelijke doelen op het vlak van water, landbouw, leefbaarheid, toerisme en recreatie en monumenten (ook grensoverschrijdend). Rode draad in dit programma is vermaatschappelijking en kwaliteitsversterking; het versterken van betrokkenheid en participatie van burgers en bedrijven bij de opgaven in het buitengebied.

De in de programmabegroting opgenomen producten Toerisme en recreatie (1.2.7.), Monumenten (2.2.3.), Water (3.6.1.), Natuur (3.8.1.), Landschapsparken en vermaatschappelijking (3.8.2.) en Landbouw (3.8.3.) dragen bij aan plattelandsontwikkeling en het is dé opgave om de verschillende doelen in synergie te realiseren.
De afgelopen Statenperiode is al ingezet op de ontwikkeling van het platteland en zijn resultaten bereikt. Er blijven echter ook nu nog opgaven op het gebied van ruimte, natuur en landschap, economie en milieu. Door de klimaatverandering hebben we te maken met wateroverlast in landelijk en stedelijk gebied en verdroging. De aanbevelingen uit de lerende evaluatie van het natuurpact (afspraken met het Rijk over de opgave natuur) door het Planbureau Leefomgeving worden landelijk vertaald in een plan van aanpak. Dit vraagt om een proactieve inbreng en het vertalen van aandachtspunten voor het Limburgse beleid, zoals het concreter uitwerken van het versterken van de maatschappelijke betrokkenheid bij natuur en het met elkaar verbinden van natuur en economie, het versterken van de Vogel Habitat Richtlijn soorten (VHR-soorten) buiten en binnen het Nationaal Natuur netwerk (NNN) (in Limburg de goudgroene natuurzone) om het in goede staat van instandhouding brengen van de resterende 35% van de biodiversiteitsdoelen te bereiken. Dit in combinatie met een toekomstbestendige ontwikkeling en innovatie van de landbouw- en toeristische en recreatieve sector vormen uitdagingen voor het platteland. Om hier duurzame oplossingen voor te vinden is meer dan voorheen de betrokkenheid van en samenwerking met bedrijfsleven en diverse ketenpartijen van belang.

Wat willen we bereiken?

We willen dat het Limburgse platteland ook op de langere termijn een uitstekende omgeving is om te wonen, werken en recreëren. Daarvoor willen we dat Limburg haar economisch krachtige positie van de land- en tuinbouw behoudt en versterkt via specialisatie, differentiatie en nieuwe verdienmodellen. Daarnaast is het Limburgse landschap in al haar diversiteit een toeristisch economische drager op zich. Om die reden willen we dat kennis, betrokkenheid en participatie van burgers, bedrijven en gemeenten bij de realisatie van de plattelandsopgaven wordt ingezet en versterkt. We willen de biologische diversiteit in standhouden en herstellen, en realiseren daarvoor een duurzame ecologische structuur in de goudgroene natuur, met bijzondere aandacht voor de instandhouding en kwaliteitsverbetering van de Natura 2000-gebieden en bedreigde soorten. Monumenten willen we duurzaam behouden. De Nationale parken, het Nationaal Landschap Zuid-Limburg en de Grensparken willen we versterken. Wij zetten in op een efficiënte en professionele uitvoering van onze taken op grond van de Wet natuurbescherming en de programmatische aanpak stikstof. Daarnaast hebben we oog voor de invloed van landbouwemissies op de leefkwaliteit alsmede de toenemende leegstand door de gestage afname van het aantal landbouwbedrijven.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: Het Limburgse landelijke gebied biedt ruimte voor landbouwontwikkeling en nieuwe economische dragers in combinatie met een afname van de milieubelasting (emissies) door de landbouw.

Criterium 2: De karakteristieke Limburgse natuur- en landschapswaarden (habitattypen en soorten) worden behouden en verbeterd.

Criterium 3: Bij de Limburgse natuurgebieden die met provinciale subsidie worden beheerd is de omgeving nadrukkelijk betrokken en nieuwe dragers van economische ontwikkelingen dragen hier aan bij.

Wat hebben we bereikt?

In 2018 is verder gewerkt aan het realiseren van een ‘excellent buitengebied’ als onderdeel ter versterking van het vestigingsklimaat in Limburg. Daarbij is ingezet op het versterken van de biodiversiteit, herstel en behoud van de natuur- en landschapswaarden als onderdeel van een integrale opgave voor het buitengebied en met aandacht voor betrokkenheid en participatie van burgers en bedrijven.

Een belangrijk instrument in de versterking van een excellent buitengebied met aandacht voor participatie van burgers, bedrijven en andere partijen is de aanpak via de PiO-Projecten: Platteland in Ontwikkeling. De PiO-projecten worden voorbereid en uitgevoerd in samenwerking met alle partijen in het gebied en dragen bij aan de integrale doorontwikkeling van gebieden. In totaliteit is in 2018 35,3 ha nieuwe natuur gerealiseerd en 99,2 ha ingericht. Dit is onder andere gerealiseerd via oplevering van projecten als Heidsche Peel en Sarsven en de Banen. Ook zijn percelen ingericht bij Herkenboscherbroek. Andere projecten zijn in de voorbereidende fase, zo is bijvoorbeeld de intentieverklaring Weerterland ondertekend.

Naar aanleiding van het onderzoek van de Wageningen University & Research (WUR) naar natuurwaarden *buiten* goudgroene natuurgebieden in Limburg, is een herijking in de realisatie van de resterende ontwikkelopgave natuur (via het programma PiO) *binnen* de goudgroene natuur met een focus op Natura2000 en de voor Limburg prioritair bedreigde diersoorten doorgevoerd. Op basis van een expert judgement heeft de WUR aangegeven, dat deze strategie het meest effect heeft voor de versterking van de Europees beschermde soorten en habitats van de natuur in Limburg. De 25.380 hectare *buiten* de goudgroene natuur draagt weliswaar minder bij aan de instandhoudingsdoelstellingen van N2000 maar is wel degelijk van belang voor de doelen op het vlak van vermaatschappelijking van natuur, energie, landschap, cultuurhistorie, toerisme, recreatie, waterberging en koolstofvastlegging.

In 2018 zijn vier Natura 2000 beheerplannen in procedure gebracht, waarvan er twee zijn vastgesteld. We lopen achter bij het geplande aantal opgeleverde beheerplannen vanwege verschillende oorzaken Onder andere vertraging in onderzoeksuitkomsten, tijdsdruk bij partners in de planprocessen (waterschap, terreinbeheerders, gemeenten) en verandering in landelijke kaders (Veegbesluit, validatie-eisen, PAS-ontwikkelingen).

Vanuit het Programma Aanpak Stikstof (PAS) is een subsidieregeling opengesteld. Voor deze regeling is in 2018 het subsidieplafond vastgesteld op € 16 mln. Daarnaast is in 2018 ook het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2014-2020 (POP 3) opengesteld voor niet-productieve

investeringen hydrologische maatregelen PAS. Hiermee wordt de mogelijkheid van Europese cofinanciering voor PAS-maatregelen optimaal benut.
De ontwikkelingsruimte voor de periode 2015-2018 is in 6 van de 21 stikstofgevoelige N2000-gebieden lokaal geheel benut. Naar aanleiding van de juridische procedures bij de Raad van State en het Europees Hof is besloten de 40% ontwikkelingsruimte die beschikbaar is voor de periode 2018-2021 nog niet vrij te geven. Wel is besloten om door te gaan met vergunningverlening op grond van de restanten van de ontwikkelingsruimte van de periode 2015-2018.

In 2017 hebben beroepen tegen het PAS er toe geleid dat de Raad van State vragen aan het Europees Hof heeft gesteld over de uitvoering van de Vogel- en Habitatrichtlijn in relatie tot het PAS. Op 7 november 2018 heeft het Hof uitspraak gedaan, waarbij de belangrijkste constatering is dat een Programmatische Aanpak toelaatbaar is, maar dat de Nationale rechter dit inhoudelijk moet toetsen. Deze toetsing vindt plaats door de Raad van State in de eerste helft van 2019. De definitieve uitspraak van de RvS wordt verwacht medio mei 2019.

Onderdeel van de uitvoering van de maatregelen, genoemd in de PAS-gebiedsanalyses en de N2000-plannen, zijn de onderzoeken die nodig zijn om in een aantal Natura 2000-gebieden inzicht te krijgen welke aanvullende natuurherstelmaatregelen nodig zijn. In 2019 zullen er in dit kader een aantal onderzoeken worden uitgevoerd.

Ten aanzien van het beheer van natuurgebieden (zowel de N2000-gebieden en overige natuurgebieden), agrarisch natuurbeheer en landschapselementen zijn subsidies verleend met gebruikmaking van beschikbare Europese middelen. Op deze manier worden beeldbepalende landschapselementen in stand gehouden en een bijdrage geleverd aan de recreatief-economische waarde van het buitengebied. Het landelijke gebied en de kwaliteit daarvan is echter niet alleen een verantwoordelijkheid van de provincie. Het is van de gehele samenleving; inwoners, ondernemers en overheden. Om die reden is in 2018 een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijkheden te komen tot een Landschapsfonds. Op basis van het verschenen adviesrapport hebben GS, onder voorwaarde van draagvlak onder en cofinanciering door derden, medewerking toegezegd; in de vorm van een eenmalig bijdrage van €0,5 mln.

Voorwaarde voor bovenstaande subsidieverlening voor natuur en landschap is dat de gebieden openbaar toegankelijk moeten zijn, dit om de beleefbaarheid van natuur en landschap te vergroten. Ook via ondersteuning aan de drie Nationale Parken (Groote Peel, Meinweg en Maasduinen), het Nationaal Landschap Zuid-Limburg en de grensparken (Kempenbroek, Maas-Swalm-Nette, Drielandenpark en Rivierpark Maasvallei) wordt de omgeving actief betrokken bij natuur en landschap. In deze parken wordt uitvoering gegeven aan samenwerkingsprojecten en wordt ingezet op het versterken van de betrokkenheid en participatie van burgers, bedrijven en de andere partners. In het kader van deze samenwerking heeft, in samenwerking met alle parken, in 2018 een provincie brede Beleefweek plaatsgevonden.

Ten behoeve van het benutten en uitbouwen van een breed draagvlak voor de kwaliteit van het landschap worden initiatieven van particulieren, MKB en andere partners gesteund. Enerzijds gebeurt dit door de inzet van Europees gefinancierde programma's als LEADER. Anderzijds worden initiatieven als Groene Helden, Limburgers Bijeen voor Bijen en Schone Maas ondersteund. Deze ondersteuning kan bestaan uit financiële ondersteuning, maar ook facilitering door inzet van kennis en netwerk.

Vanuit de Wet natuurbescherming zijn GS het bevoegd gezag voor N2000-vergunningen, kapvergunningen, herplantbeschikkingen, faunabeheerplannen, tegemoetkomingen in faunaschade en ontheffingen in het kader van soortenbescherming.

Ook dier- en plantensoorten horen bij de karakteristieke Limburgse landschapswaarden. In 2018 is gewerkt aan het verbeteren van leefgebieden voor verschillende diersoorten. Daarnaast is onderzoek gedaan naar de verspreiding, aantallen en trends, van bedreigde soorten met als doel om de oorzaken van achteruitgang te achterhalen en maatregelen te treffen. Deze verzamelde gegevens dienen als goede basis voor het uitvoeren van concrete maatregelen in de PiO projecten en in het Nationaal Landschap Zuid-Limburg. Naast de wettelijke opgaven die wij hebben voor de bescherming van soorten, hebben we gewerkt aan het vergroten van de kennis met betrekking tot de verspreiding en de voorwaarden voor bescherming van soorten. Daardoor wordt het voor initiatiefnemers in een vroeg stadium van plannen en projecten duidelijk met welke soorten rekening gehouden dient te worden. Daar waar met actieve soortenbescherming wordt gewerkt aan het behoud van soorten, is de achteruitgang gestopt en treedt er bij een aantal soorten weer een licht herstel op. In 2018 is in de Subsidieverordening Inrichting Landelijk Gebied Limburg (SILG) een paragraaf opengesteld voor het cofinancieren van maatregelen in dit verband.

Ten aanzien van de uitvoering van het Limburgse landbouwbeleid is de “Subsidieverordening Plattelandsontwikkelings-programma 2014-2020 Limburg (POP3)” een belangrijk instrument. Zowel structuurversterkend als binnen de uitvoeringsagenda Vitale Veehouderij voor een gezonde en duurzame leefomgeving (LLTL 2.0 bronmaatregelen PAS) en ten gunste van de innovatie en modernisering van agrarische bedrijven hebben deze POP3-regelingen effect gehad.

Wat hebben we er in 2018 voor gedaan?

Product	3.8.1. Natuur
Programmalijn	3.8. Plattelandsontwikkeling, natuur en landschap
Portefeuillehouder	Mackus

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Uitvoering gebiedsgerichte PiO projecten. Rol Provincie: *ondernemer, projecttrekker, partner, financier, subsidiënt*	Gerealiseerd. De PiO-projecten zijn in uitvoering. Dit houdt in dat, in de meeste gevallen, de scope van het project bepaald is en contact met derden wordt opgebouwd.		2,3
2. Functieverandering van gronden met de functie landbouw naar natuur in goudgroene gebieden o.a. door particulieren en natuurorganisaties. Rol Provincie: *ondernemer, subsidiënt*	Gerealiseerd. Via de subsidieregeling SKNL en via aankopen door het grondbedrijf zijn sinds de peildatum op 1 april 2017 102 hectares gerealiseerd. Hiervan is 35,5 ha in 2018 gerealiseerd.		3
3. Inrichtingsmaatregelen voor het omzetten van landbouwgrond naar natuur. Rol Provincie: *ondernemer, projecttrekker, subsidiënt*	Gerealiseerd. Door middel van de subsidieregeling SKNL en via inrichting door de provincie zijn sinds de peildatum 1 april 2017 216 hectares ingericht. Hiervan is 99,2 ha ingericht in 2018.		3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
4. Uitvoering van PAS-maatregelen voor de instandhouding en ontwikkeling van de Natura 2000-gebieden inclusief bedreigde soorten en behoud van ontwikkelruimte voor bedrijven plus verkeer & vervoer. Rol Provincie: *opdrachtgever, subsidiënt, ondersteuner*	Deels gerealiseerd **Uitvoering natuurherstelmaatregelen:** In 2018 is de uitvoering van PAS-maatregelen voortgezet. Het subsidieplafond voor de Subsidieregeling kwaliteitsimpuls natuur en landschap Limburg 2015 (SKNL) is in augustus 2018 op € 16 mln. vastgesteld. Dit bedrag is ingezet voor subsidieverlening voor de uitvoering van PAS maatregelen. In de PiO projecten wordt de uitvoering van PAS-maatregelen meegenomen. Daarnaast is in april 2018 de Subsidie-verordening Plattelandsontwikkelingsprogramma 2014-2020 Provincie Limburg (POP3) opengesteld voor niet-productieve investeringen voor hydrologische maatregelen PAS (paragraaf 5 van hoofdstuk 2). Op deze openstelling zijn geen aanvragen binnengekomen. Daarom is deze regeling in december opnieuw opengesteld voor hydrologische maatregelen PAS. Aanvragen op grond van deze Subsidieverordening konden worden ingediend tot en met 24 januari 2019. **Ontwikkelingsruimte:** De ontwikkelingsruimte voor de periode 2015-2018 is in 6 van de 21 stikstofgevoelige N2000-gebieden lokaal geheel benut. Naar aanleiding van de juridische procedures bij de Raad van State en het Europees Hof is besloten de 40% ontwikkelingsruimte die beschikbaar is voor de periode 2018-2021 nog niet vrij te geven. Wel is besloten om door te gaan met vergunningverlening op grond van de restanten van de ontwikkelingsruimte van de periode 2015-2018. **Rechtspraak:** In 2017 hebben beroepen tegen de PAS er toe geleid dat de Raad van State vragen aan het Europees Hof heeft gesteld over de uitvoering van de Vogel- en Habitatrichtlijn in relatie tot de PAS. Op 7 november 2018 heeft het Hof uitspraak gedaan, waarbij de belangrijkste constatering is dat een Programmatische Aanpak toelaatbaar is, maar dat de Nationale rechter dit inhoudelijk moet toetsen. Deze toetsing vindt plaats door de Raad van State in de eerste helft van 2019.		3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	N2000-plannen: In 2018 zijn vier Natura2000-plannen in ontwerp en daarvan twee ook definitief vastgesteld. De plannen voor de overige N2000-gebieden zijn volop in voorbereiding. Het werkprogramma 2017-2018 wordt daardoor in 2019 afgerond. Voor het N2000-plan Peelvenen is een beroep tegen de vrijstellingsregeling voor agrarische grondwateronttrekkingen door de Rechtbank gehonoreerd.		
5. Het onder gecertificeerd natuurbeheer houden en/of brengen en openbaar toegankelijk houden van de goudgroene natuur. Rol Provincie: *subsidiënt, bevoegd gezag*	Gerealiseerd. In 2018 zijn aflopende subsidiecontracten verlengd en zijn nieuwe arealen onder contract gebracht. De openstelling van de terreinen is verplicht op grond van voorwaarden in de subsidieverordening.		3
6. Het uitvoeren en subsidiëren van agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Rol Provincie: *subsidiënt, bevoegd gezag*	Gerealiseerd. Wij hebben aan Natuurrijk Limburg beschikkingen verleend om contracten voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer af te sluiten en de deelnemers te begeleiden. De contracten lopen van 2016 t/m 2021. De beheerders dragen bij aan het behoud en de versterking van het Limburgse agrarische landschap en de agrarische natuur. In 2018 hebben wij met Rijksgeld een aanvullende beschikking verleend voor in totaal € 1,48 mln. voor de jaren 2019 t/m 2021. Deze middelen worden ingezet voor boerenlandvogels en met name de patrijs. Deelnemers aan oude regelingen zijn voor een groot deel overgestapt en lid geworden van Natuurrijk Limburg.		3
7. Zorgdragen voor het nemen van de nodige maatregelen voor het behoud of het herstel van een gunstige staat van instandhouding van bedreigde soorten, met prioriteit voor soorten waarvoor Limburg van groot belang is. Rol Provincie: *bevoegd gezag, subsidiënt, opdrachtgever*	Gerealiseerd. We hebben in 2018 aan verschillende partijen zoals terreinbeheerders, Waterschap Limburg en groene bureaus subsidies of opdrachten verleend ten behoeve van projecten die hebben bijgedragen aan het behoud of herstel van 27 bedreigde Limburgse soorten. In 2018 hebben wij een overzicht gemaakt van de genomen maatregelen en de resultaten daarvan van de afgelopen vijf jaar en aan provinciale staten toegestuurd.		2
8. Wettelijke taakuitvoering Wet natuurbescherming (verlenen ontheffingen en vergunningen in dienst van de opgaven en doelstellingen van het Limburgse natuurbeleid) en Omgevingsverordening voor	Deels gerealiseerd. We hebben de achterstand in de vergunningverlening voor de PAS nauwelijks kunnen inlopen. Positief is dat er dynamiek in de landbouwsector is die maakt dat er nieuwe aanvragen binnenkomen. De onduidelijkheid rond		1, 2

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
Goudgroen. Rol Provincie: bevoegd gezag, adviseur, opdrachtgever.	het overeind blijven van de PAS als inhoudelijk en juridisch fundament onder de vergunningverlening ten behoeve van de regulering van de stikstofdepositie op Natura2000 gebieden is ook na de uitspraak van het Europese Hof op 7 november 2018 gebleven. Wij hebben de afspraken uit het Programma Aanpak Stikstof via de vergunningverlening verder uitgevoerd. Rekening houdend met de eerdere uitspraken van de Raad van State met betekenis voor de vergunningverlening voor ontwikkelingen met een belasting van minder dan 0,05 mol op relevante natuurgebieden. De onderzoeken naar de effectiviteit van gecombineerde luchtwassers heeft deels geleid tot aanhouden van vergunningaanvragen of stagnatie door aanpassing naar een ander emissiesysteem. Behandeling van de aanvragen blijft daarmee alles bij elkaar zeer arbeidsintensief. Voor de ontheffingen in het kader van de Wet natuurbescherming, onderdeel soortenbescherming is de werkdruk hoog, maar zijn we er nog in geslaagd om –een enkele uitzondering daargelaten- ons oordeel (ontheffing, beoordeling melding etc.) tijdig te geven. Dat was vooral bij meerdere renovatieprojecten van woningcorporaties van belang. De uitvoering van de maatregelen in het kader van de Wet natuurbescherming is vaak bepalend voor de voortgang van het totale, complexe renovatietraject, waar ook andere overheidsdoelen inzake asbestsanering, verduurzaming en levensloopbestendigheid moeten worden gerealiseerd. Hoewel de inkomsten uit leges voor de PAS-aanvragen dit jaar iets hoger uitvallen dan vorig jaar, is de conclusie opnieuw dat de inkomsten achterblijven bij de raming. Het verschil is echter duidelijk minder groot dan in 2017. Zoals toegezegd bij de Eindejaarsbijstelling 2018 gaan we in 2019 opnieuw kijken naar de uitgangspunten en de doelstellingen die ten grondslag hebben gelegen aan de legesverordening.		
9. Het laten nemen van preventieve maatregelen om faunaschade te voorkomen.	Gerealiseerd. Om faunaschade te voorkomen hebben we met agrariërs en wildbeheereenheden geïnvesteerd in		1,3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
Rol Provincie: *subsidiënt*	herstel en onderhoud van schrikdraadrasters om wilde zwijnen te weren van landbouwgronden. In 2018 hebben we in interprovinciaal verband bijgedragen aan onderzoek naar methoden voor faunaschadepreventie, onder meer naar de mogelijkheden dassenschade te voorkomen door andere maïsrassen te kiezen.		
10. Het laten uitvoeren van het faunabeheerplan en ondersteunen faunabeheereenheid Rol Provincie: *bevoegd gezag, subsidiënt*	Gerealiseerd. De faunabeheereenheid Limburg is financieel ondersteund in het uitvoeren van het goedgekeurd faunabeheerplan. In 2018 hebben we aanvullende deelplannen goedgekeurd voor het beheer van kauwen, zwarte Kraaien en spreeuwen en hebben we ontheffingen verleend voor de uitvoering van deze plannen. Met de faunabeheereenheid werd samengewerkt in het intensiveren van het beheer van wilde zwijnen met het oog op de dreiging van Afrikaanse Varkenspest.		1
11. Beslissen op verzoeken voor tegemoetkoming in faunaschade Rol Provincie: *bevoegd gezag, subsidiënt*	Gerealiseerd. We hebben in 423 gevallen tegemoetkomingen in faunaschade verleend voor een bedrag van € 456.251. Met Fontys GreenTechLab werd samengewerkt in het verbeteren van de taxatietechniek met drones.		1
12. Uitvoeren van plan voor kennisuitwisseling jagers en laagdrempeliger en goedkoper maken van de jachtopleiding. Rol Provincie: *subsidiënt*	Gerealiseerd. We hebben het project “continuïteit faunabeheer” van de Limburgse wildbeheereenheden ondersteund. In 2018 richtte dit project zich op kennisuitwisseling ten aanzien van het beheer van wilde zwijnen en het oprichten van “schadetafels” met andere beheerders. Onderdeel van dit project is het mentorproject, waarin nieuwe jagers worden ondersteund in het financieren van de jachtopleiding en de gelegenheid krijgen om ervaring op te doen met faunabeheer in een Limburgse faunabeheereenheid.		1

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1, 2, 3, 4, 7	Aantal PIO-projecten opgestart.	19	19	19	2018
1,2	Hectares functieverandering naar (goudgroene) natuur (de realisatie van 2600 ha ontwikkelopgave tot 2027).	1.259*	1.361	2.600	2027

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
	Streefwaarde is PS 2013, startwaarde is 1-4-2017.				
1,2	Hectares ingericht voor (goudgroene) natuur (onderdeel van de realisatie van 3400 ha inrichtingsopgave). Streefwaarde is PS 2013, startwaarde is 1-4-2017.	1.550*	1.766	3.400	2027
4	Percentage PAS-maatregelen in uitvoering (ca.28% is afgerond).	ca. 37% in uitvoering	Ca. 60% in uitvoering	ca. 45 %	2018
5	Oppervlakte in hectare met agrarisch natuurbeheer (binnen goudgroen).	260	116	260	2018
6	Hectares gesubsidieerde natuur en landschapsbeheer in zilver- en bronsgroen.	2.340	2.519	2.340	2018
5	Oppervlakte met (goudgroen) natuurgebiedenbeheer.	33.000	33.600	33.500	2018
4, 7, 8	NB-wet: aantal vastgestelde beheerplannen N2000.	7	9	13	2018
4, 7, 8	Soortenbescherming: aantal soorten per jaar waarvoor opdracht of subsidie wordt verleend.	6	27	25	2018
8	Het binnen de wettelijke proceduretermijn verlenen van beschikkingen i.h.k.v. de Wet natuurbescherming: ▪ gebiedsbescherming; ▪ soortenbescherming.	 44% 84%		 95% 95%	 2018 2018

Toelichting prestatie-indicatoren
Voor de PiO projecten geldt dat de projecten allemaal zijn gestart. Deels bestaat dit uit nadere uitwerking van de uitgangspunten en opbouwen van een netwerk. Voor enkele projecten zijn reeds uitvoeringsovereenkomsten getekend of in voorbereiding. Via de subsidieregeling SKNL en via aankopen door het grondbedrijf zijn sinds de peildatum op 1-4 2017 102 hectares gerealiseerd. Hiervan is 35,5 ha in 2018 gerealiseerd. De voortgang van de herstelmaatregelen PAS is gebaseerd op de voortgangsinformatie die in 2018 landelijk is aangeleverd. De nieuwe voortgang zal eind april 2019 worden ingediend. Voor het aantal vastgestelde beheerplannen geldt dat de streefwaarde niet is gehaald per einde 2018. Oorzaak is het resultaat van verschillende factoren waaronder een vertraging of fasering in onderzoeksuitkomsten, tijdsdruk bij de partners in de planprocessen (Waterschap, terreinbeheerders, gemeenten) en verandering in landelijke kaders (Veegbesluit, validatie-eisen, PAS-ontwikkelingen). Het oppervlak agrarisch natuurbeheer in de goudgroene zone is verminderd. De reden hiervoor is dat oude contracten beëindigd zijn en de inzet verschuift van goudgroen naar relevante natuur- en landschapselementen in aangewezen agrarische zoekgebieden.

Product	3.8.2. Landschaps Parken en Vermaatschappelijking
Programmalijn	3.8. Plattelandsontwikkeling, natuur en landschap
Portefeuillehouder	Mackus

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Wij ondersteunen de Nationale parken, het Nationaal Landschap Zuid-Limburg (NLZL) en de Grensparken bij het versterken van betrokkenheid en participatie van burgers, partners en bedrijven. Rol Provincie: *subsidiënt, ondersteuner*	Gerealiseerd. Financiële en inhoudelijke/ ambtelijke ondersteuning heeft plaatsgevonden. In samenwerking met scholen, vrijwilligers, burgers, bedrijven en andere partners is gewerkt aan het versterken van de betrokkenheid en participatie bij de Nationale Parken. Een goed voorbeeld is de Beleefweek 2018 die, in navolging van 2017, georganiseerd binnen het Nationaal Landschap Zuid-Limburg, dit jaar ook in samenspraak/ samenwerking tussen NLZL met de Nationale Parken is georganiseerd. Daarnaast hebben we een faciliterende rol vervuld bij de oprichting en uitbouw in de regio Maasduinen van een Coöperatie Particuliere Grondeigenaren. Deze levert nieuwe input voor het huidige transitieproces van de Nationale Parken in Limburg.		2, 3
2. Realisatie meerjaren (uitvoerings) programma Nationale Parken. Rol Provincie: *opdrachtgever, regisseur, subsidient*	Gerealiseerd. Voor 2018 is er, gelijk voorgaande jaren gewerkt met een jaarlijks uitvoeringsprogramma per park. Onder aansturing van de voorzitters is er in 2018 gewerkt aan de daadwerkelijke uitvoering van de hierin benoemde projecten. Daarnaast zijn per park verdere initiatieven genomen om de transitie van de Nationale Parken verder te concretiseren.		2, 3
3. Opstellen en realisatie Uitvoeringsplan Nationaal Landschap Zuid-Limburg. Rol Provincie: *opdrachtgever, regisseur, subsidiënt*	Gerealiseerd. Voor het Nationaal Landschap Zuid-Limburg is 2018 te bestempelen als een overgangsjaar. Van het 10 punten plan zijn we overgestapt naar het uitvoeringsprogramma “Landschap in het hart van de samenleving”. Dit programma is tot stand gekomen voor en door de regio Zuid-Limburg. In dit programma zijn de (toekomstige) maatschappelijke ontwikkelingen in kaart gebracht en vertaald naar hefboomprojecten. Met dit programma wil de regio het unieke landschap, de biodiversiteit en de cultuurhistorie versterken en verbinden met de maatschappelijke opgave.		2, 3
4. Gezamenlijk beheer van natuurgebieden in internationaal Rivierpark Maasvallei; het uitvoeren van	Gerealiseerd. Het jaarprogramma 2018 als onderdeel van de samenwerkingsovereenkomst Rivierpark		2, 3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
de samenwerkingsafspraken uit de samenwerkingsovereenkomst fase 2 2017-2022. Rol Provincie: *subsidiënt*	Maasvallei 2017-2022 is uitgevoerd. De projecten hebben betrekking op: ▪ exploitatie grensoverschrijdende veerponten; ▪ grensoverschrijdend wandel en fietsroutenetwerk; ▪ integratie gidsen en vrijwilligers; ▪ afstemmen natuurbeheer en ontwikkeling; ▪ grensoverschrijdend zwerfvuil; ▪ het vermarkten en de communicatie over het grensoverschrijdend Rivierpark Maasvallei.		
5. Uitvoering van grensoverschrijdende projecten en samenwerkingsprogramma's op het gebied van natuur, water en landschap met behulp van Europese cofinanciering. Rol Provincie: *subsidiënt, opdrachtgever, partner, regisseur en co-financier*	Gerealiseerd. In de grensparken zijn de grensoverschrijdende samenwerking en uitvoering van projecten met EU-subsidie voortgezet. Voor continuering daarvan en initiëring van nieuwe vergelijkbare EU-projecten, is aan Grenspark Maas-Swalm-Nette (MSN) een subsidie verleend voor de periode 2019-2022. Voor het Drielandenpark hebben we samen met de andere partners uit België, Duitsland en Limburg de eerste stappen gezet voor continuering van de grensoverschrijdende samenwerking en projectacquisitie over de periode 2020-2023. Bij Kempenbroek wordt uitvoering gegeven aan het samenwerkingsprogramma (waterberging, landbouw en klimaatadaptatie) en is een aanvraag voor UNESCO-status Mens en Biosphere in voorbereiding.		2, 3
6. Uitvoering mogelijk maken van maatschappelijke initiatieven die bijdragen aan de realisatie van de doelstellingen uit de natuurvisie door (procesmatige) ondersteuning. Rol provincie: *subsidiënt, ondersteuner*	Gerealiseerd. We ondersteunen IVN-professionals, IVN vrijwilligers, IKL, en de Limburgse Milieufederatie, voor het initiëren en begeleiden van maatschappelijke initiatieven die bijdragen aan provinciale doelen voor natuur, landschap, landbouw, leef- en vestigingsklimaat en de Sociale Agenda Limburg. Dat doen we steeds vaker op projectmatige basis, zodat de aansluiting bij het (brede) provinciale beleid beter wordt. Concrete projecten uit 2018: ▪ de Groene Helden stimuleringsprijs; deze leidt tot ca. 30 MKB/burgerinitiatieven; ▪ LIVES (Litter Free Rivers and Streams, de voortzetting van Schone Maas als Interregproject; ▪ Nederland Zoemt/ Limburg Zoemt, een		2, 3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	samenwerkingsproject gericht op het bloemrijker maken van het platteland; ▪ de subsidieregeling POP-LEADER, voor ondernemers met het landschap die de lokale gemeenschap betrekken. Dit jaar zijn ca 10 LEADER projecten ingediend; ▪ we hebben geparticipeerd in het Rijksprogramma “de kracht van de Groene Vrijwilliger”; ▪ ook is samenwerking uitgebouwd met nieuwe organisaties, zoals groene MBO onderwijskoepel Citaverde, en met diverse organisaties en ondernemers/burgers op thema’s als bijen en voedselbossen.		

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1, 3	Gemeenten in Zuid-Limburg nemen deel aan het uitvoeringsplan Nationaal Landschap Zuid Limburg.	10	5	10	2018
1, 2	Uitvoering meerjarenplannen en hierbij behorende projecten voor de drie Nationale Parken.	0	3	3	2018
1, 4, 5	Bijdrage leveren aan de samenwerking en (Interreg) projecten van de grensoverschrijdende parken (Drielandenpark, Maas-Swalm-Nette en Kempen-Broek) inclusief Rivierpark Maasvallei.	1	1	1	2018
5	Met EU-parken en dierentuinen in Europa, GaiaZoo en stakeholders uitvoering geven aan het Interregproject inzake wildlife economy. (Indien de ingediende aanvraag van 2017 wordt gehonoreerd).	1	0	1	2018
6	Ondersteuning initiatieven van particulieren, MKB en andere partners.	3	6	6	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
▪ Het nieuwe uitvoeringsprogramma ‘Landschap in het hart van de samenleving’ is door vijf maatschappelijke organisaties opgepakt: VVV, LLTB, IKL, WL en NaLi werken samen met de Provincie in de ‘schakelkast’ met als doel om maatschappelijke projecten versneld tot uitvoering te brengen. Ook gemeenten hebben een inhoudelijke bijdrage geleverd bij het opstellen van het uitvoeringsprogramma. ▪ Met het landelijke programmaplan ‘Naar Nationale Parken van wereldklasse’ is er landelijk een nieuwe energieboost gegeven aan de Nationale Parken (NP). Dit plan vormde de onderlegger van de ‘transitie van de Nationale Parken’. Met de drie nieuwe voorzitters van de NP is er ook in Limburg vanaf eind 2016 verder gewerkt aan deze transitie. De deelname vanuit Limburg aan de verkiezing ‘Mooiste natuurgebied van Nederland’ was hiertoe een eerste opstap. Onduidelijkheden omtrent de ambitiecriteria welke vervat zouden worden in een nieuwe Standaard voor de Nationale Parken, heeft ertoe geleid dat er geen meerjarig uitvoeringsprogramma is vastgesteld, maar dat er jaarlijks een uitvoeringsprogramma met partijen is afgesproken. Aan deze afspraken is jaarlijks gewerkt/ uitvoering gegeven. ▪ Het Interreg V-A-project *Cultuurgeschiedenis Digitaal* van Grenspark MSN was gedurende het hele jaar in

Toelichting prestatie-indicatoren
uitvoering (doorlooptijd tot medio 2019). Daarbij is in samenwerking met toeristische organisaties gewerkt aan marketing en streekpromotie. Beoogde app en website zijn gerealiseerd. (ii) In het Interreg V-A-project *Natuur- en Bosbrandpreventie* van Grenspark MSN (doorlooptijd tot 2020) zijn in samenwerking tussen Duitse en Nederlandse bos- en natuurbeheerders en brandweerkorpsen risicobeheerplannen voor de regio Maasduinen voorbereid (Maasduinen-Noord, -Midden en -Zuid), die in 2019 definitief worden. (iii) In samenwerking met haar partners en relevante externe organisaties heeft Grenspark MSN gewerkt aan de voorbereiding van een volgende Interreg-projectaanvraag. ▪ In maart 2019 wordt duidelijk of de call voor projectaanvraag “Wildlife economy” door Europa wordt gehonoreerd. ▪ De initiatieven die zijn ondersteund betreffen de initiatieven van de IVN-professionals, IVN vrijwilligers, Milieufederatie. De projecten zijn Groene Helden, LIVES en Limburgers Bijeen voor Bijen.

Product	3.8.3. Landbouw
Programmalijn	3.8. Plattelandsontwikkeling, natuur en landschap
Portefeuillehouder	Mackus

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Structuurversterking met integrale omgevingseffecten. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt*	Gerealiseerd. We hebben In het kader van de “Subsidieverordening Plattelandsontwikkelings-programma 2014-2020 Limburg (POP3) §4 “Investeringen in infrastructuur voor ontwikkeling, modernisering of aanpassing van landbouwbedrijven” open gesteld. Beoordeling van de aanvragen (vijf stuks) vindt begin 2019 plaats.		2
2. Instrumenten / showcases herstructurering. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt*	Gerealiseerd. In het kader van de aanpak Schone Stallen is de Uitvoeringsagenda Vitale Veehouderij voor een gezonde en duurzame leefomgeving opgesteld waarin zes relevante sporen bij elkaar komen. Ten behoeve van de warme sanering varkenshouderij is een voorbereidende verkenning uitgevoerd ten behoeve van de aanpak welke onder verantwoordelijkheid van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) wordt uitgewerkt.		1,2
3. Duurzaam produceren. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt*	Gerealiseerd. We hebben het kader van de “Subsidieverordening Plattelandsontwikkelings-programma 2014-2020 Limburg (POP3) §2a” Fysieke investeringen voor innovatie en modernisering van agrarische bedrijven”, §2b ”Emissie naar grondwater”, §3 “Fysieke investeringen in verduurzaming van agrarische		1,2

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	ondernemingen van jonge landbouwers (JOLA) opengesteld, waarbij 62 projecten hebben ondersteund.		
4. Showcases integrale aanpak knelpunten en ontwikkelkansen vitaal platteland. Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt*	Gerealiseerd. Voor doorontwikkeling in monumentale hoeves zijn casusteams ingericht en tevens extra middelen beschikbaar gesteld. Daarnaast wordt via de aanpak Pionieren in een aantal gebieds-projecten op een integrale wijze gewerkt aan de aanpak van meervoudige problemen in het plateland hierbij komen de belangen van natuur, water, landschap en de land en tuinbouw aan de orde komen.		1,2

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Aantal ha t.b.v. structuurverbetering met integrale omgevingseffecten (projecten via POP 3).	2500 ha	11.227 ha	2.750 ha	2018
2	Aantal showcases t.b.v. herstructurering glastuinbouw en intensieve veehouderij.	0	6	2	2018
3	Aantal projecten inzake Duurzaam produceren (projecten via POP 3 onderdeel bedrijfsvernieuwing).	20	69	30	2018
4	Showcases integrale aanpak knelpunten en ontwikkelkansen vitaal platteland.	1	25	5	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

Ad 1) In 2017 was de uiteindelijke prestatie aanzienlijk groter dan verwacht wat zijn doorwerking heeft in de eindwaarde 2018. Bij de formulering van de startwaarde 2018 was geen rekening gehouden met de eindwaarde 2017. Als gevolg van het '2017 effect' is de streefwaarde 2018 ver overschreden.

Ad 3) Het aantal gehonoreerde projecten POP 3 is hoger uitgevallen dan aanvankelijk verwacht (24 i.p.v. 10). Bovendien is via een aantal (20) projecten Platteland in uitvoering (PIO) en de inzet van casusteams bij 5 projecten in Z-Limburg een bijdrage geleverd aan duurzaam produceren waardoor in totaal 49 projecten in 2018 zijn ondersteund hetgeen leidt tot het totaal aantal van 69.

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

Begrotingsprogramma 3.8 Plattelandsontwikkeling	Begroting 2018			Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
	Primitief	Wijzigingen	Ná wijziging			
Lasten						
Reguliere middelen						
3.8.1. Natuur	35.676	-4.014	31.662	32.113	-451	N
3.8.2. Landschapsparken	831	-435	396	377	19	V
3.8.3. Landbouw	3.310	528	3.838	3.803	35	V
	39.817	-3.921	35.896	36.293	-397	N
Personele lasten	5.773	0	5.773	5.299	474	
Kapitaallasten	346	0	346	346	0	
Totaal lasten	45.936	-3.921	42.015	41.938	77	V
Baten						
Reguliere middelen						
3.8.1. Natuur	38.435	-6.578	31.857	32.287	-430	V
3.8.2. Landschapsparken	71	-56	15	5	10	N
Totaal baten	38.507	-6.634	31.872	32.292	-420	V
Totaal saldo van baten en lasten	**-7.429**	**-2.713**	**-10.143**	**-9.646**	**-497**	**V**
Mutatie reserves						
Toevoeging reserves						
Reserve DU Natuur	0	200	200	278	-78	
Reserve DU PAS	875	8.549	9.424	9.778	-354	
Totaal toevoegingen	875	8.749	9.624	10.056	-432	
Onttrekking reserves						
Reserve DU Natuur	76	0	76	88	-12	
Reserve DU PAS	0	8.425	8.425	8.610	-185	
Reserve zilver brons groene natuur	340	0	340	340	0	
Totaal onttrekkingen	416	8.425	8.842	9.038	-197	
Saldo mutatie reserves	**-459**	**-324**	**-782**	**-1.018**	**235**	
Resultaat	**-7.888**	**-3.037**	**-10.925**	**-10.664**	**-261**	**V**

Toelichting verschil begroting/ realisatie

Van begrotingsprogramma 3.8. Plattelandsontwikkeling resteert een voordelig resultaat van € 0,26 mln. De gerealiseerde reguliere middelen zijn per saldo € 0,02 mln. voordeliger dan geraamd. Dit verschil bestaat uit € 0,4 mln. hogere lasten en € 0,42 mln. hogere baten. De belangrijkste verschillen lichten wij als volgt toe.

3.8.1. Natuur

Binnen dit product is een nadelig resultaat behaald ad € 0,45 mln. Dit is veroorzaakt doordat er bij de eindejaarbijstelling teveel middelen ad € 0,46 mln. van het project Heidsche Peel en de Maasgaard zijn doorgeschoven naar 2019. Er was geen rekening gehouden met de nog te verrekenen personeelslasten 2018 en een grondaankoop die pas voor 2019 was voorzien. Daarnaast ligt de programmering van de uitvoeringskosten POP3 achter op de planning, waardoor een overschot is ontstaan van € 0,16 mln. Aan de inkomstenkant is een voordeel van € 0,43 mln. Dit betreft o.a. de ontvangen bijdragen van RVO in de uitvoeringskosten POP3 € 0,28 mln. van de Provincie. Per saldo ontstaat er een tekort van € 0,01 mln. welke via resultaatbestemming wordt teruggehaald uit 2019. De gerealiseerde leges-ontvangsten zijn € 0,10 mln. lager dan begroot. Oorzaak is nog steeds de afwachtende houding van de landbouwsector in relatie tot vergunningverlening Natuurbeschermingswet (o.a. effectiviteits-onderzoek luchtwassers). Dynamiek in de landbouwsector zorgt wel voor een licht stijgende trend in de vergunningsaanvragen de laatste maanden van 2018. De bij de decembercirculaire 2018 ontvangen middelen voor hydrologische maatregelen € 0,22 mln. waren niet begroot.

€ x 1.000

Ontwikkelopgave Natuur	Begroot 2014-2027	2014	2015	2016	2017	begrotingswijziging nav PiO nota 2017	2018	restant
uitgaven	203.226	-25.857	-29.884	-15.161	-12.943	-10.535	-10.068	98.778
inkomsten	-203.226	5.844	15.617	21.498	20.762	10.535	16.676	-112.294

3.8.2. Landschaps Parken en Vermaatschappelijking

Binnen dit product is een voordelig resultaat behaald van € 0,02 mln. Dit wordt o.a. veroorzaakt, omdat het beschikbare budget 2018 voor het project Nationaal Landschap Zuid-Limburg nog € 0,01 mln. niet volledig benut is. Het restant budget 2018 dient daarom overgeboekt te worden naar 2019 voor de afwikkeling van het project. Deze overboeking loopt via resultaatbestemming. Daarnaast zijn de budgetten voor nationale parken en vermaatschappelijking totaal € 0,01 mln. niet besteed, deze overboeking loopt via de Ontwikkelopgave natuur en is niet zichtbaar.

3.8.3. Landbouw

Het product 3.8.3 Landbouw heeft een voordelig saldo van € 0,04 mln. Dit voordelig saldo betreft:

- een tekort van het investeringsprogramma Limburgse Land- en Tuinbouw Loont 2 2016-2019 ad. € 0,04 mln. In 2018 zijn meer opdrachten verleend dan aanvankelijk rekening mee was gehouden. Het tekort van € 0,04 mln. wordt verrekend met het hiervoor gereserveerde middelen in de begroting 2019;
- een lagere besteding van LLTL 2.0 bronmaatregelen PAS ad. € 0,08 mln. In 2018 zijn er voor deze regeling minder initiatieven van de grond gekomen dan aanvankelijk ingeschat, waardoor de onttrekking vanuit de reserve DU PAS ook lager is en dit budgettair neutraal verloopt.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Lokale heffingen	Financiering	Grondbeleid
Wet Natuurbescherming	Garantie aan Nationaal Groenfonds	
	Lening aan Nationaal Groenfonds particuliere natuurontwikkeling	
	Lening aan Natuurlijk Limburg	
		Ontwikkelopgave Natuur

DIDI

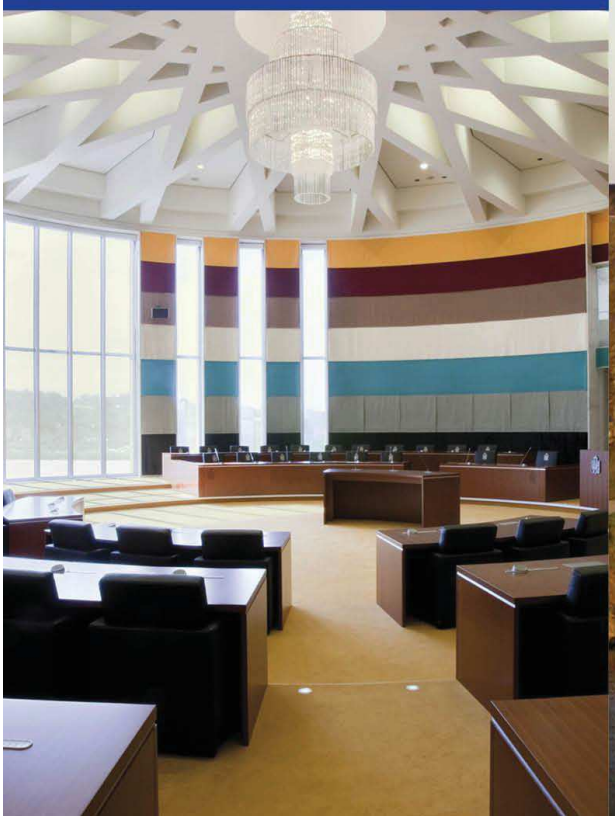

4.1. Bestuur

Dit programma gaat over goed, krachtig, integer en transparant bestuur, waarbij vanuit onze strategische koers de lobby naar Den Haag en Brussel, de relaties met de buurlanden, (inter)nationale fondsenwerving en samenwerking met onze bestuurlijke partners binnen en buiten Limburg voorop staan. Vanuit een dienstbare en actieve opstelling zoeken wij bij maatschappelijke opgaven de samenwerking met bestuurskrachtige gemeenten en vervullen wij onze toezichthoudende taken. Ook de rijkstaken van de Commissaris van de Koning vallen onder dit programma.

Als internationale grensprovincie bij uitstek wil Limburg de kansen van de grensoverschrijdende agglomeratie benutten, grensbarrières verminderen en economische relaties met landen en regio's verder weg aangaan.
Inzet van Europese fondsen in combinatie met de inzet van eigen middelen is nodig om onze provinciale beleidsambities te realiseren.

Wat willen we bereiken?

We realiseren de bestuurlijke opgaven doelgericht, kostenbewust en transparant vanuit een actieve opstelling van eigen kracht en vanuit een grensoverschrijdend en internationaal perspectief.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: Limburg is een bestuurskrachtige provincie met sterke gemeenten waarin oog voor openbare orde, veiligheid en integriteit belangrijke elementen zijn.

Criterium 2: De Provincie Limburg communiceert op een zelfbewuste manier waarin inhoud, moment en plaats goed gekozen zijn en daarmee bijdragen aan een krachtige nationale en internationale reputatie.

Criterium 3: De Provincie Limburg zorgt voor een passend toezicht op de gemeentelijke financiën en heeft oog voor een goede coördinatie van het interbestuurlijk toezicht.

Criterium 4: De Provincie Limburg en haar partners zetten zich in om kansen te benutten en partnerships te bouwen in zowel grensoverschrijdend als internationaal verband.

Criterium 5: De Provincie Limburg speelt in op de wensen van burgers en partners.

Wat hebben we bereikt?

Programma Bestuur gaat over goed, krachtig, integer en transparant bestuur vanuit onze strategische koers. Vanuit die koers voeren wij de lobby naar Den Haag en Brussel, onderhouden wij de relaties met de buurlanden, benutten wij de kansen op (inter)nationale fondsenwerving en zoeken wij de samenwerking met onze partners binnen en buiten Limburg.

Limburg is een bestuurskrachtige provincie met sterke gemeenten. Tegelijk zijn de mogelijkheden van onze partners in veel gevallen bepalend voor de richting en het tempo van de uitvoering. In 2018 heeft Limburg een aanbod gedaan aan het Kabinet Rutte III: Limburg maakt Nederland groter. Het gaat daarbij om een samenwerking in de klimaat- en energietransitie en de aanpak van regionale

knelpunten. Meer specifiek is een voorstel ingediend en gehonoreerd voor de Transformatie van de regio Parkstad met een Regiodeal. Een stevige ambitie met een forste uitdaging in de uitvoering. Een brede publiek-private coalitie en een integrale wijkgerichte aanpak.

De Limburgse gemeenten zijn na de verkiezingen tot nieuwe bestuursakkoorden gekomen. De Limburgse inzet voor de klimaat- en energietransitie drukt ook een stempel op de gemeentelijke ambities en inzet. Dit is aanvullend op de grote opgaven in het sociale domein. Dit is een belangrijk aandachtspunt geweest, niet alleen in ons financiële en interbestuurlijke toezicht op gemeenten, maar ook in de wijze waarop wij het partnerschap met gemeenten zoeken en de steun die wij bieden met programma's zoals bij stedelijke ontwikkeling, de sociale agenda en in het versterken van de bestuurskracht.

Met de voortgangsnota internationalisering en het plan public affairs 2018-2019 is inzichtelijk gemaakt hoe het grensoverschrijdende perspectief en onze lobby onderdeel is van alle provinciale beleidsvelden. Daarbij benutten wij de krachten van onze ondersteunende structuren zoals euregio's, grensinfopunten, de post in Düsseldorf en ons public affairs team in Den Haag en Brussel. Internationalisering komt ook terug in de benutting van Europese fondsen met de bijbehorende doelstellingen voor deze coalitieperiode.

Wat hebben we er in 2018 voor gedaan?

Product	4.1.1. Rijks- en veiligheidstaken CdK
Programmalijn	4.1. Bestuur
Portefeuillehouder	Bovens

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Adequaat toezicht op openbare orde en veiligheid (rampenbestrijding en crisisbeheersing). Rol Commissaris van de Koning: *bevoegd gezag*	Gerealiseerd. De Commissaris van de Koning heeft als rijksorgaan zijn verantwoordelijkheden en bevoegdheden ingevuld.		1,2,3,4
2. Stimulering van landsgrensoverschrijdende samenwerking op het gebied van openbare orde en veiligheid (rampenbestrijding en crisisbeheersing en criminaliteitsbestrijding). Rol Commissaris van de Koning: *partner, subsidiënt*	Gerealiseerd. De Commissaris van de Koning heeft als rijksorgaan zijn verantwoordelijkheden en bevoegdheden ingevuld.		1,2,3,4
3. Afstemming tussen rijks-initiatieven en behoeften op lokaal niveau bij burgemeesters onder meer op het gebied van radicalisering via een intermediaire ondersteunende rol. Rol Commissaris van de Koning: *partner*	Gerealiseerd. De Commissaris van de Koning heeft als rijksorgaan zijn verantwoordelijkheden en bevoegdheden ingevuld.		1,2,3,4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
4. Onderhouden rijksgrenspalen. Rol Commissaris van de Koning: *bevoegd gezag*	Gerealiseerd. De Commissaris van de Koning heeft als rijksorgaan zijn verantwoordelijkheden en bevoegdheden ingevuld.		1,2,3,4
5. Stimulering van de verdere implementatie van het programma Veilige Publieke Taak en de aanpak van verhuftering. Rol Commissaris van de Koning: partner, subsidiënt	Gerealiseerd. De Commissaris van de Koning heeft als rijksorgaan zijn verantwoordelijkheden en bevoegdheden ingevuld.		1,2,3,4

Prestatie-indicatoren zijn voor dit product niet van toepassing.

Product	4.1.2. Bestuurskracht en bestuurlijke organisatie
Programmalijn	4.1. Bestuur
Portefeuillehouder	Koopmans

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. De gemeenten Onderbanken, Nuth en Schinnen vormen op 1 januari 2019 samen één nieuwe gemeente Beekdaelen. Wij zullen conform de Wet Algemene Regels Herindeling onze provinciale rol blijven nemen. Ook zullen wij invulling blijven geven aan de intentieverklaring 'Gezamenlijk werken aan de toekomst van Onderbanken, Nuth en Schinnen'. Rol Provincie: *ondersteuner, bevoegd gezag, partner*	Gerealiseerd. De provincie heeft het proces ondersteund via het faciliteren van een kwartiermaker griffie. Daarnaast is er een bijdrage geleverd aan projecten binnen de Investeringsagenda.		1
2. Provinciale Staten hebben de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties geadviseerd tot een fusie van de gemeenten Landgraaf en Heerlen per 1 januari 2019. Wij zullen conform de Wet Algemene Regels Herindeling onze provinciale rol blijven nemen. Rol Provincie: *ondersteuner, bevoegd gezag, partner*	Gerealiseerd. De Minister heeft bericht het wetsvoorstel fusie Landgraaf-Heerlen in te trekken. De Minister heeft voorts bericht dat er op grond van een gespreksronde is gebleken dat er geen draagvlak is voor een herindeling. Zij geeft de ruimte voor versterking van de intergemeentelijke samen-werking, waarbij Zij verwacht dat er in 2019 een verkenning gereed is voor de mogelijkheden van een herijkte intergemeentelijke samenwerking en dat op basis daarvan een keuze wordt gemaakt die in 2020 operationeel is. De Provincie geeft invulling aan de gevraagde actieve en stimulerende rol door middel van rol en positie in de governance behorend bij de		1

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	regiodeal Parkstad.		
3. De Provincie blijft bereid tot (financiële) ondersteuning van initiatieven van onderop, zoals initiatieven Landgraaf-Heerlen, Schinnen-Onderbanken-Nuth en de (bestuurskracht)onderzoeken van de gemeenten Maastricht, Meerssen en Valkenburg aan de Geul. Rol Provincie*: ondersteuner, subsidiënt, bevoegd gezag, partner*	Gerealiseerd. In 2018 is een bijdrage aan de gemeente Valkenburg aan de Geul verstrekt.		1

Prestatie-indicatoren zijn voor dit product niet van toepassing.

Product	4.1.3. Integriteit
Programmalijn	4.1. Bestuur
Portefeuillehouder	Bovens

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Vergroten integriteitsvolwassenheid van de ambtelijke organisatie Doorontwikkeling van het integriteitsbeleid naar een geborgd cyclisch integriteitsmodel, waarin het thema integriteit als kenmerk voor onze bedrijfsvoering geldt. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Gerealiseerd. Pilot training morele oordeelsvorming voor clusters is gehouden. Dilemmatraining voor nieuwe medewerkers voorafgaand aan beëdiging is uitgevoerd. Ten behoeve van trainees en inhuur is een integriteitsverklaring ingevoerd. Verklaring Omtrent Gedrag (VOG) als aanstellingseis ingevoerd. De beleidslijn Bibob is verruimd en er is een netwerkteam samengesteld ter voorkoming van het ongewild faciliteren van criminaliteit. Actualisatie van nevenfuncties en publicatie op intranet zijn verzorgd.		1
2. Ontwikkelen moreel leerproces in politiek-bestuurlijke omgeving. Voortzetting van het meerjarig integriteitsprogramma voor College en Staten. Vanuit de Commissie Integriteit wordt invulling aan het programma gegeven ter ondersteuning van het bestuur op de terreinen morele oordeelsvorming, preventie en handhaving. Rol Provincie: *ondersteuner*	Gerealiseerd. Meerjarig programma is uitgevoerd en ontwikkeling van programma voor nieuwe Statenperiode is in voorbereiding.		1

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
3. Limburgs integriteitbeleid ontwikkelen tot Best Practice. Vanuit het Limburgse samenwerkingsmodel de gezamenlijke integriteitsbevordering door ontwikkelen. De opbrengst van de Ien Dales Award mede inzetten om een Serious Game te ontwikkelen om het niveau van integriteitsvolwassenheid in het Limburgse openbaar bestuur verder te verhogen. Rol Provincie: *ondersteuner*	Deels gerealiseerd. Limburgse samenwerking onverminderd voortgezet. Oplevering serious game wordt in 2019 verwacht; meerdere partners zijn inmiddels aangesloten. Thema weerbare overheid wordt ondersteund door deelname aan het landelijk Netwerk Weerbaar Bestuur. De in Limburg ontwikkelde “Handreiking Risicoanalyse Bestuurder” geldt als onderlegger van het landelijk door het Ministerie van Binnenlandse Zaken (BZK) te ontwikkelen model.		1

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Ontwikkelen integraal cyclisch integriteitsbeleid.	1	1	1	2018
2	Integriteitsprogramma Statenperiode afgerond.	1	1	1	2018
3	Gemeenschappelijk integriteitskader ontwikkeld openbaar bestuur Limburg.	1	1	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
1, 2 en 3 doorlopend programma.

Product	4.1.4. Coördinatie interbestuurlijk toezicht
Programmalijn	4.1. Bestuur
Portefeuillehouder	Teunissen

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. In 2018 is een adequate samenwerkingsstructuur geschapen waardoor gemeenten, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen op een transparante wijze zowel kwalitatief en kwantitatief voldoende gegevens produceren om hun gemeenteraden c.q. algemeen bestuur en de Provincie als toezichthouder in staat te stellen een professioneel oordeel te vormen over de uitvoering van	Op 17 december 2018 heeft de Zuidelijke Rekenkamer het *Vervolgonderzoek Interbestuurlijk Toezicht Provincie Limburg (IBT)* gepubliceerd. Daarin staat het volgende vermeld: “In 2017 en 2018 heeft de Provincie veel acties uit het verbeterplan uitgevoerd. Op hoofdlijnen: in consultatie met alle gemeenten is bepaald welke toezichtinformatie moet worden opgevraagd en hoe deze beoordeeld/‘gewogen’ moet worden; er is een digitaal systeem ontwikkeld om deze informatie te verzamelen en		3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
medebewindstaken. Rol Provincie: *toetser*	te beoordelen." Met gemeenten is een adequate samenwerkingsstructuur geschapen ten aanzien van alle vier de toezichtdomeinen; voor het Waterschap en de gemeenschappelijke regelingen wordt dit in 2019 uitgevoerd.		

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Herijking toezichtscriteria Monumentenzorg.	0	1	1	2018
1	Aanpassing Verordening Toezichtinformatie.	PM	0	1	
1	De gemeenten in Limburg hebben zowel kwalitatief als kwantitatief voldoende gegevens op gebied van ruimtelijke ordening aangereikt voor toetsing aan de IBT criteria.	PM	33	33	2018
1	De gemeenten in Limburg hebben zowel kwalitatief als kwantitatief voldoende gegevens aangereikt op gebied van Huisvesting van Verblijfsgerechtigden voor toetsing aan de IBT criteria.	PM	33	33	2018
1	De gemeenten in Limburg en het waterschap in Limburg hebben zowel kwalitatief als kwantitatief voldoende gegevens aangereikt op gebied van de Wabo voor toetsing aan de IBT criteria.	PM	33	34	2018
1	De gemeenten in Limburg hebben zowel kwalitatief als kwantitatief voldoende gegevens aangereikt op gebied van de Monumentenzorg voor toetsing aan de IBT criteria.	PM	32	33	2018
1	De Gemeenten, het waterschap en de gemeenschappelijke regelingen in Limburg hebben zowel kwalitatief als kwantitatief voldoende gegevens aangereikt op gebied van archiefbeheer voor toetsing aan de IBT criteria.	PM	33	59	2018
1	Gemeenten, het waterschap en de gemeenschappelijke regelingen in Limburg hebben zowel kwalitatief als kwantitatief voldoende gegevens aangereikt op gebied van de gemeentefinanciën voor toetsing aan de IBT criteria.	PM	58	59	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
In het rapport *Vervolgonderzoek Interbestuurlijk Toezicht Provincie Limburg* van de Zuidelijke Rekenkamer (gepubliceerd op 17 december 2018) is het volgende aangegeven:

Toelichting prestatie-indicatoren
“De Provincie heeft de opdracht van PS om onze aanbevelingen op te volgen serieus en voortvarend opgepakt. Wel is het beoogde resultaat om het IBT eind 2018 op orde te hebben te ambitieus gebleken. Zo zal bijvoorbeeld het toezicht op de gemeenschappelijke regelingen in 2019 worden opgepakt, zal de Verordening op systematische toezichtinformatie nog worden aangepast en is de provincie nog bezig met het verder verbeteren van het toezicht” (pagina 7). De noodzaak voor een eventuele wijziging van de verordening wordt in 2019 beoordeeld. Ten aanzien van het aanleveren van informatie zijn er enkele kleine afwijkingen ten opzichte van de streefwaarde. Voor Wabo is de informatie van 33 gemeenten ontvangen; het Waterschap volgt in 2019. Voor Monumentenzorg hebben 32 van de 33 gemeenten informatie aangeleverd (alleen de gemeente Gennep niet; zie *Totaalrapportage IBT 2017-2018*). Voor archiefbeheer is de informatie van 33 gemeenten ontvangen; het Waterschap en de gemeenschappelijke regelingen volgen in 2019. De nieuwe gemeente Beekdaelen stelt de begroting 2019 in het eerste kwartaal 2019 vast en legt deze vervolgens ter goedkeuring aan GS voor.

Product	4.1.5. Toezicht gemeentefinanciën
Programmalijn	4.1. Bestuur
Portefeuillehouder	Koopmans

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. De begroting en jaarstukken van alle gemeenten en gemeenschappelijke regelingen, waar de Provincie Limburg financieel toezichthouder op is, beoordelen en de toezichtvorm bepalen voor het betreffende jaar. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Gerealiseerd. De begroting en jaarstukken van alle Limburgse gemeenten en gemeenschappelijke regelingen, waar de Provincie toezichthouder van is, zijn beoordeeld en de toezichtvorm bepaald voor 2019. 29 van de 31 Limburgse gemeenten hebben voor 2019 repressief toezicht. Voor Sittard-Geleen is het preventieve toezicht van toepassing in verband met de financiën. En voor de gemeente Beekdalen is het preventieve toezicht van toepassing vanwege termijnoverschrijding met betrekking tot het indienen van de begroting.		3
2. In het kader van financieel toezicht op de gemeenten en het bepalen van een (eventuele) meerjarige uitspraak omtrent de toezichtvorm voeren wij één keer in de vier jaar financiële verdiepingsonderzoeken uit bij elke Limburgse gemeente. In 2018 wordt de regio Maastricht en de Heuvellandgemeenten onderzocht. Rol Provincie: *bevoegd gezag*	Gerealiseerd. In het kader van financieel toezicht op de gemeenten en het bepalen van een eventuele meerjarige uitspraak omtrent de toezichtvorm hebben wij in 2018 bij zes gemeenten in Maastricht en de vijf Heuvellandgemeenten een financieel verdiepingsonderzoek uitgevoerd. Bij de gemeente Nuth hebben wij geen onderzoek uitgevoerd omdat deze gemeente per 1 januari 2019 is opgegaan in de nieuwe gemeente Beekdaelen. Alle zes gemeenten hebben een meerjarige		3

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	uitspraak gekregen.		
3. Adviesrol vanuit onze toezichthoudende taak naar gemeenten bij financiële onderwerpen in de vorm van kennisoverdracht door middel van het organiseren van een seminar of bijeenkomst. Rol Provincie: *ondersteuner*	Gerealiseerd. In 2018 is de adviesrol ingevuld bij het herindelingstraject Nuth-Onderbanken-Schinnen, bij Sittard-Geleen in het kader van preventief toezicht 2018 en 2019 en bij Venlo met betrekking tot het recent gesloten bestuursakkoord. In het kader van de toezichtvorm 2019 hebben er extra ambtelijke en bestuurlijke bijeenkomsten plaatsgevonden.		3

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
2	Financieel verdiepingsonderzoeken in Maastricht en de Heuvellandgemeenten.	0	6	6	2018
3	Georganiseerde seminar/bijeenkomst.	0	1	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren
Prestatie-indicator 3: In 2018 is deze rol ingevuld bij het herindelingstraject Nuth-Onderbanken-Schinnen, bij Sittard-Geleen in het kader van preventief toezicht 2018 en 2019 en bij Venlo met betrekking tot het recent gesloten bestuursakkoord. In het kader van de toezichtvorm 2019 hebben er extra ambtelijke en bestuurlijke bijeenkomsten plaatsgevonden.

Product	4.1.6. IPO
Programmalijn	4.1. Bestuur
Portefeuillehouder	Teunissen

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Vertegenwoordiging binnen IPO-verband. Zowel ambtelijk als bestuurlijk in de respectievelijke adviescommissies AAC (ambtelijk) en BAC (bestuurlijk). Rol Provincie: *partner*	Gerealiseerd. Limburg is in vrijwel alle Ambtelijke Adviescommissies (AAC's) en Bestuurlijke Adviescommissies (BAC's) in 2018 vertegenwoordigd geweest. Sinds 8 maart 2018 is Gouverneur Bovens voorzitter van het Interprovinciaal Overleg (IPO). Hij heeft het voorzitterschap overgenomen van de Commissaris van de Koning Remkes (NH).		2, 4, 5

Prestatie-indicatoren zijn voor dit product niet van toepassing.

Product	4.1.7. Internationalisering
Programmalijn	4.1. Bestuur
Portefeuillehouder	Bovens

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Samenwerking buurlanden. Limburg heeft met rijk, buurlanden en andere grensprovincies nieuwe afspraken gemaakt over grensoverschrijdende samenwerking, met name over wie doet wat wanneer (de 'governance'). Ook voor de euregio's is deze governance van belang. Specifiek voor de euregio Maas-Rijn wordt bekeken of de ontwikkeling richting een Europese Groepering voor Territoriale Samenwerking (EGTS) meerwaarde biedt. Bij de uitvoering hiervan speelt de post Düsseldorf een belangrijke rol in de samenwerking met Noordrijn-Westfalen (NRW). Ten aanzien van België, Vlaanderen en Wallonië hebben we onze samenwerking beter georganiseerd. Nieuwsbrieven over de buurlanden ondersteunen dit. Inzet vanuit de beleidsthema's vindt plaats zoals aangegeven in de Voortgangsnota Internationalisering (juli 2017). Rol Provincie: *procesmanager, verbinder*	Gerealiseerd. Op basis van een verkenning in 2018 uitgevoerd door de Commissaris van de Koning in Limburg en de EU-Minister Noordrijn-Westfalen, zijn tijdens de regeringsconsultatie tussen Nederland en Noordrijn-Westfalen op 19 november 2018 afspraken gemaakt over de organisatie van de grensoverschrijdende samenwerking. Rijk, de drie grensprovincies Overijssel, Gelderland en Limburg, de vier euregio's , de drie Regierungsbezirke en het Land NRW participeren in deze samenwerking. Een van de afspraken is een jaarlijkse Grenslandconferentie die voor het eerst gehouden zal worden op 9 mei 2019 in Venlo. Daarnaast is ook met Vlaanderen een samenwerkingsstructuur opgezet waarin Zeeland, Noord-Brabant en Limburg met Rijk en gemeenten participeren. In 2018 is onder andere door middel van een kennismissie gestart met het aanhalen van de banden met Wallonië . De transformatie van de Euregio Maas-Rijn tot EGTS is in 2018 succesvol doorlopen en zal op 4 april 2019 bezegeld worden. Grensoverschrijdende inzet op de provinciale beleidsthema's is in 2018 verder doorgevoerd. Concrete activiteiten worden jaarlijks gemonitord.		2, 4
2. Organisatie euregioproof. Euregiocompetentie, kennis over, contacten en samenwerking met partners in de buurlanden zijn breder in de organisatie ontwikkeld. Rol Provincie: *procesmanager, ondersteuner*	Gerealiseerd. In 2018 heeft een organisatie brede inventarisatie plaatsgevonden op taal en cultuurkennis bij medewerkers. Een groot aantal medewerkers zijn geïnteresseerd in het verbeteren van hun taalvaardigheid. Medio voorjaar 2019 worden de eerste intensieve taal en cultuurmodules gestart. De inventarisatie heeft tevens een grotere bewustwording gecreëerd bij medewerkers om vanuit hun vakinhoudelijke visie euregionaler te denken en handelen. In 2018 is speciale aandacht uitgegaan naar		2, 4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
	netwerkvorming met overheden en stakeholders in Wallonië; dit was tot nu toe onderbelicht. In 2018 heeft een verkenningsmissie plaatsgevonden naar Luik (stad en provincie) en naar het Waals Gewest in Namen. Vanuit Wallonië is er eveneens grote interesse voor kennisdeling en samenwerkingen . Hierop zal in 2019 worden voortgebouwd.		
3. Communicatie De communicatie naar de Limburgse samenleving over grensoverschrijdende activiteiten en mogelijkheden is verbeterd. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt*	Gerealiseerd. Brandingsorganisatie Connect Limburg heeft de afgelopen jaren expliciet gewerkt aan de profilering van grensoverschrijdende activiteiten en mogelijkheden naar de Limburgse samenleving. Deze activiteiten zijn met het beëindigen van Connect Limburg eind 2017, per direct gestopt. Alleen het Young European Talent- event (YET) heeft in 2018 een vervolg gekregen onder aanvoering van de honorair consuls uit vier Europese landen (België, Duitsland, Frankrijk en Luxemburg). Daarnaast heeft de Provincie Limburg nieuwsberichten rondom grensoverschrijdende activiteiten en mogelijkheden actief op haar kanalen gedeeld (website, facebook, LinkedIn en Instagram). Ook zijn de subsidieontvangers er zelf aan gehouden om over hun projecten, programma's en activiteiten te communiceren. (Bijvoorbeeld activiteiten en mogelijkheden van de Europese programma's, European Institute of Public Administration en de grensinformatiepunten).		2, 4, 5
4. Betere en bredere benutting EU-fondsen. Het door GS vastgestelde afsprakenkader voor de eigen organisatie met het oog op de benutting van EU-middelen voor Limburg is in uitvoering. Rol Provincie: *coördinator, ondersteuner*	Gerealiseerd. Door onderlinge kennisuitwisseling raakt de provinciale organisatie steeds beter ingespeeld op het benutten van Europese fondsen. Ook externe partners in Limburg weten de mogelijkheden goed te benutten. De meest recente monitoring op EU-fondsen door ERAC laat zien dat vanaf de start van de coalitieperiode tot 1 januari 2019 ruim € 280 mln. uit Europese fondsen aan Limburgse projecten is toegekend. Hiermee is de beoogde resultaatdoelstelling (€ 200 mln.) en de inspanningsdoelstelling (€ 250 mln.) behaald.		2,4

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
4	Er wordt invulling gegeven aan de inspanningsverplichting voor de inzet van € 250 mln. uit diverse EU-fondsen in Limburg.	€ 199 mln.	€ 281 mln.	€ 250 mln.	2019

Product	4.1.8. Euregiobestuur
Programmalijn	4.1. Bestuur
Portefeuillehouder	Teunissen

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Onze bestuurlijke betrokkenheid bij de Euregio's leidt tot versterking van de euregionale samenwerking, tevens worden hierdoor belangen beter in de werkzaamheden van de Euregio's meegenomen. Rol Provincie: *partner*	Gerealiseerd. Met betrekking tot de grensoverschrijdende samenwerking is in euregionaal verband deelgenomen aan projecten op allerlei gebied. Daarbij heeft de Provincie Limburg haar belangen ingebracht.		2, 4
2. Met betrekking tot de Euregio Maas Rijn (EMR) zijn vanuit Limburg aan het EMR-bestuur als prioriteit doorgegeven; arbeidsmarkt, buurtalen en veiligheid. In samenspraak met de partnerregio's zullen de EMR-prioriteiten voor 2018 worden bepaald. Er wordt actief deelgenomen aan de gesprekken over een hervorming van de EMR in een EGTS. Rol Provincie: *partner*	Gerealiseerd. De genoemde prioriteiten zijn alle drie tot uiting gekomen in EMR-Interreg-projecten en in activiteiten van de EMR.		2, 4
3. De managementautoriteit en certificeringsautoriteit van het Interreg V-EMR-programma is per 2016 ondergebracht bij de Provincie Limburg. Rol Provincie: *procesmanager*	Gerealiseerd. De managementautoriteit was ook in 2018 ondergebracht bij de Provincie Limburg (dit is het geval voor de gehele thans lopende Interreg-periode).		2, 4

Prestatie-indicatoren zijn voor dit product niet van toepassing.

Product	4.1.9. Strategisch Public affairs
Programmalijn	4.1. Bestuur
Portefeuillehouder	Bovens

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. Strategie algemeen Het zorgdragen van een koersvaste beleidsbepaling en beleidsuitvoering intern en extern, o.a. door advisering en sturing op de gestelde programmadoelen en monitoren van de voortgang van het coalitieakkoord middels opstellen Voorjaarsnota, Memorie van Toelichting bij begroting, een actuele Limburg Agenda en actief inspelen op ontwikkelingen als het gaat om nieuwe initiatieven. Rol Provincie: *partner, toetser*	Gerealiseerd. Zowel bij de Jaarstukken als bij de Voorjaarsnota is expliciet aandacht besteed aan geboekte resultaten en nieuwe uitdagingen voor de Provincie, zoals de Voorjaarsnota, de Memorie van toelichting bij de begroting en de Limburg Agenda 2030.		1,2,4,5
2. Uitwerken strategische lobbykaders Wij voeren een krachtige, tijdige en proactieve lobby met bijzondere aandacht voor grensoverschrijdende samenwerking met Düsseldorf en München (in samenwerking met de provincie Noord-Brabant die voor de provincie Limburg de samenwerking in München bevordert, zoals we dat voor hen in Düsseldorf oppakken). De focus is vooral gericht op de onderwerpen die er voor Limburg toe doen. Met het lobbyplan 2018, dat in het najaar van 2017 wordt vastgesteld, zijn de strategische lobbykaders aangegeven. Nadrukkelijk blijven daar allianties met Limburgse partners/buurlanden in centraal (zie ook 4.1.7. Internationalisering). Vanuit Public Affairs wordt de ontwikkeling van nationale en Europese fondsen blijvend gevolgd. Rol Provincie: *partner*	Gerealiseerd. De Provincie heeft in 2018 op basis van het Plan Public Affairs 2018-2019 lobbyactiviteiten uitgevoerd.		1,2,4,5
3. Public Affairs-werkzaamheden De Provincie Limburg neemt deel aan het Huis Nederlandse Provincies (HNP) in Brussel waarin wordt samengewerkt en belangen worden behartigd van de	Gerealiseerd. Het bevorderen van de externe oriëntatie van de organisatie en bijbehorende kennis van het nationale en EU-besluitvormingsproces is een continu proces. De uitgevoerde activiteiten in		1,2,4,5

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
12 provincies. Als onderdeel van de uitvoering van de “IPO / HNP Europastrategie” met betrekking tot kennisknooppunt van de regio’s stelt de Provincie Limburg twee werkplekken ter beschikking aan partners (denk aan gemeenten, kennisinstellingen of andere triple helixinitiatieven). Op deze manier krijgen bijvoorbeeld gemeenten toegang tot een flexibele werkplek en andere faciliteiten die in het HNP beschikbaar zijn en is de samenwerking tussen Provincie en partners optimaal. In Den Haag maakt Public Affairs gebruik van een eigen ruimte in een bedrijfsverzamelgebouw op het Plein van waaruit de activiteiten richting o.a. Tweede Kamer en ministeries worden gecoördineerd. Voor de post in Düsseldorf wordt gebruik gemaakt van de faciliteiten die het Consulaat-Generaal van Nederland aldaar aan de grensprovincies aanbiedt. Activiteiten vanuit PA zijn: ondersteunen van GS bij lobbygesprekken en bezoeken, monitoren Haagse/Brusselse en Duitse agenda, ontwikkelen van lobbyboodschappen en overige communicatiematerialen, uitvoeren van PA-activiteiten binnen thematische netwerken (zoals Vanguard), het organiseren van netwerk- en informatiebijeenkomsten en andere representatieve werkzaamheden. Rol Provincie: *partner*	2018 zijn onder andere: ▪ ondersteunen van GS bij lobbygesprekken en bezoeken; ▪ monitoren Haagse/Brusselse en Duitse agenda,; ▪ ontwikkelen van lobbyboodschappen en overige communicatiematerialen; ▪ uitvoeren van PA-activiteiten binnen thematische netwerken (zoals Vanguard); ▪ het organiseren van netwerk- en informatiebijeenkomsten en andere representatieve werkzaamheden.		
4. Betrekken van de organisatie bij de activiteiten vanuit Public Affairs In 2018 wordt verder de kwaliteitsimpuls van de afgelopen jaren uitgerold om de provinciale organisatie optimaal aan te haken bij de nationale en Europese (beleids)ontwikkelingen. Bij dit interne ontwikkelingsprogramma (“Public Affairs proof”) ligt het accent op beter inzicht in de rol en functie van Public Affairs, het vergroten van de ambtelijke	Gerealiseerd. De Provincie Limburg zoekt actief de samenwerking op met strategische partners. De Provincie heeft in 2018 meerdere bijeenkomsten georganiseerd om intern de kennis over public affairs te vergroten en om extern de stakeholders te betrekken bij (gezamenlijke) lobbytrajecten.		1,2,4,5

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
sensitiviteit en samenspel met medeoverheden, en het belang van maken van krachtenveldanalyses en lobbyfiches, teneinde tijdig en proactief het politiek-bestuurlijke lobbyinstrument te kunnen gebruiken. Rol Provincie: *procesmanager*			
5. Lobbyadvies, (externe) bijeenkomsten en Public Affairs Platform Limburg Vanuit de adviesfunctie wordt ondersteuning gegeven bij het opstellen van inhoudelijke analyses (inclusief krachtenvelden) in Den Haag en Brussel, teneinde een effectieve lobby te organiseren. Door bijeenkomsten, werkbezoeken en events in Limburg of in de regeringssteden (o.a. Den Haag, Brussel, Düsseldorf) te organiseren wordt Limburg krachtig gepositioneerd, zowel binnen als buiten de provincie. Dit zal, afhankelijk van de lobbyinzet, gezamenlijk met onze partners gebeuren. Om het informatienetwerk in stand te houden en de partners bij onze lobbyinzet te betrekken, blijven we het Public Affairs Platform Limburg voortzetten. Het doel hiervan is om de Limburgse krachten te bundelen. Rol Provincie: ondersteuner, procesmanager	Gerealiseerd. Public Affairs adviseert intern en extern over te voeren lobbytrajecten, inclusief het inzichtelijk maken van het krachtenveld en inhoudelijke analyses. Daarnaast zijn er reguliere bijeenkomsten georganiseerd, zoals de Limburgborrels in Den Haag en Brussel.		1,2,4,5
6. Einstein telescope Einstein Telescope is het Europees initiatief tot het realiseren van een observatorium voor zwaartekrachtsgolven van de derde generatie. Vanuit Nederland is NWO-Nikhef verantwoordelijk voor de ontwikkeling van de science case. Einstein Telescope is opgenomen in de nationale roadmap voor grootschalige wetenschappelijke infrastructuur. Daarin is ook opgenomen dat Einstein Telescope mogelijk gevestigd zal worden in de grensregio Zuid-Limburg. De Provincie Limburg ondersteunt NWO-Nikhef in het onderzoeken van de	Gerealiseerd. Kennisinstellingen uit de Euregio (België, Duitsland, Nederland) hebben 13 september 2018 het Memorandum of Understanding ondertekend. Deze partnerinstituten werken samen aan stappen die nodig zijn om te komen tot een bid om de Einstein Telescope te vestigen in het grensgebied (Aken, Eupen, Luik, Maastricht). Het R&D Fieldlab ETpathfinder is op voorstel van de partnerinstituten geselecteerd voor het Interreg-programma Vlaanderen-Nederland. Realisatie is voorzien voor 2019-2021, in Zuid-Limburg, met cofinanciering van Europa, Rijk, provincies en Vlaamse overheden. Universiteit		4

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
kansen voor deze vestigingslocatie. Wij doen dit in goed overleg met NWO-Nikhef en de Rijksoverheid. Een locatiekeuze is vooralsnog voorzien rond 2020. Na gezamenlijk met NWO-Nikhef de propositie tot het voorbereiden van een bid op 3 juli 2017 aangeboden te hebben aan het kabinet, bieden we in 2018 commitment bij de nadere uitwerking van het bid. Ondertussen werken we met de partners aan het opzetten van een wetenschappelijk instituut met als standplaats in Zuid-Limburg. Rol provincie: ondersteuner	Maastricht geeft hierop aansluitend (met provinciale steun) invulling aan het 'Institute for Gravitational Research'. Op 6 november 2018 is met algemene stemmen een motie aangenomen door de Tweede Kamer met het verzoek aan de regering om (1) te investeren in het Research en Development Fieldlab ETpathfinder en (2) de voorbereidingen met de buurlanden te regisseren die bijdragen aan het versterken van het bid en aan een goede afweging van de Nederlandse belangen. De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft hierop 18 december 2018 gerapporteerd aan de Tweede Kamer over de Einstein Telescoop en verdere vervolgstappen, met de buurlanden. Dit zal op enig moment leiden tot een besluit van het Kabinet.		
7. Strategisch relatiebeheer In 2018 wordt uitvoering gegeven aan de strategische netwerkkalender 2018, welke in oktober 2017 door GS wordt vastgesteld. Naast de organisatie van strategische netwerkevenementen zorgen we dat we succesvol kunnen opereren in de netwerksamenleving, die eisen stelt aan het onderhouden en uitbouwen van goede relaties met volksvertegenwoordigers, medeoverheden, kennispartners, opkomende en bestaande ondernemers (start-ups / scale-ups) en (buitenlandse) investeerders. In samenwerking met partners in de buurregio's bekijken we daarnaast hoe strategische netwerkevenementen kunnen worden opgezet om onze buurlandenstrategie te versterken.	Gerealiseerd. De Provincie Limburg zoekt actief de samenwerking op met strategische partners. Naast de Limburgborrels in Den Haag en Brussel, zijn er ook vele informele momenten van overleg en samenwerking met strategische partners.		1,2,4,5
8. Eren en gedenken In Limburg willen we de onzelfzuchtige inzet van hen die zich voor de vrede en veiligheid hebben ingespannen, niet vergeten. Ook staan we bewust stil bij de krachten die tijdens oorlog en overheersing een vreedzaam samenleven zo gruwelijk ontwrichten. Het is een morele plicht om te blijven	Gerealiseerd. In 2018 zijn de voorbereidingen opgestart voor de 75-jarige herdenking van de bevrijding in 2019-2020.		2

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
eren en te gedenken. In 2019 zullen we 75 jaar bevrijding herdenken vanaf het moment van de bevrijding van Limburg tot enkele maanden na de bevrijding van heel Nederland. Daarnaast willen we ook Limburgers van verdiensten in de huidige tijd blijven eren. Op deze manier dragen we bij aan een gedeelde Limburgse cultuur en staan we stil bij exceptionele prestaties van Limburgers.			

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Startwaarde 01-01-2018	Eindwaarde 31-12-2018	Streef waarde	Jaar
1	Jaarlijks opstellen van Voorjaarsnota, Memorie van Toelichting bij begroting en lobbyagenda.	N.v.t.		N.v.t.	
2	Uitvoering van het ontwikkelingsprogramma 'Public affairs Proof'.	1	1	1	
3	Inhoudelijke opzet en organisatie van brede netwerkbijeenkomsten.	2	2	2	

Product	4.1.10. Branding
Programmalijn	4.1. Bestuur
Portefeuillehouder	Bovens

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
1. We leveren als financier en partner van Connect Limburg (verbonden partij) een bijdrage aan het Activiteitenplan 2018 dat informerend aan Provinciale Staten zal worden aangeboden. Daarmee geven we uitvoering aan onze merkversterkende strategie en reputatiemanagement. Rol Provincie: *partner, subsidiënt*	Deels gerealiseerd. In november 2017 hebben Provinciale Staten besloten per motie de activiteiten van Connect Limburg te (laten) beëindigen. Gedeputeerde Staten hebben op 19 december 2017 een laatste subsidiebeschikking verstrekt met het oog op beëindiging van de stichting per 1 juli 2018. Daarbij is rekening gehouden met het in acht nemen van een redelijke termijn conform de Algemene wet bestuursrecht (Awb) en de gemaakte afspraken in de samenwerkingsovereenkomst. Het beoogde resultaat 2018 wordt hierdoor niet volledig gerealiseerd.		2, 4, 5
2. We stemmen activiteiten rondom branding, marketing, promotie en communicatie af, voor zover die imagoversterking van Limburg tot doel	Deels gerealiseerd. Na het PS-besluit tot beëindiging van de activiteiten van Connect Limburg is in juni 2018 door GS akkoord gegeven op de hoofdlijnen van		2, 4, 5

Beoogde resultaten 2018	Bereikte resultaten 2018		Criteria
hebben en wanneer wij als Provincie direct betrokken zijn. Dit om een grotere synergie te bereiken in combinatie met een effectieve en efficiënte inzet van provinciale middelen. Rol Provincie: *subsidiënt*	een nieuwe integrale branding- en communicatiestrategie. Deze voorziet tevens in de vorming van een Adviescommissie Branding Limburg. Deze commissie zal na installatie in 2019 GS adviseren bij subsidieaanvragen en inzake de inhoudelijke ontwikkeling van het 'merk' Limburg.		

Prestatie-indicatoren zijn voor dit product niet van toepassing.

Product	4.1.13. Overige bestuurlijke zaken
Programmalijn	4.1. Bestuur
Portefeuillehouder	Koopmans

Onder dit product worden de overige algemene lasten met betrekking tot het bestuur opgenomen (zie 3e W-vraag).

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

Begrotingsprogramma 4.1 Bestuur	Begroting 2018 Primitief	 Wijzigingen	 Ná wijziging	Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
Lasten						
Reguliere middelen						
4.1.1. Rijks- en veiligheidstaken CdK	588	-196	392	530	-138	N
4.1.2. Bestuurskracht en bestuurlijke organisatie	65	2.606	2.670	2.688	-18	N
4.1.3. Integriteit	36	16	52	19	33	V
4.1.4. Coördinatie interbestuurlijk toezicht	141	-100	41	31	9	V
4.1.5. Toezicht gemeentefinanciën	4	0	4	0	4	V
4.1.6. IPO	1.116	754	1.871	1.831	40	V
4.1.7. Internationalisering	200	0	200	196	4	V
4.1.8. Euregiobestuur	473	8	481	522	-41	N
4.1.9. Strategische Public Affairs	1.166	1.950	3.116	2.478	638	V
4.1.10. Branding	1.200	-180	1.020	544	476	V
4.1.13. Overige bestuurlijke zaken	1.791	-400	1.391	1.458	-67	N
	6.780	4.458	11.237	10.297	940	V
Personele lasten	6.829	0	6.829	6.096	733	
Totaal lasten	13.608	4.458	18.066	16.393	1.673	V
Baten						
Reguliere middelen						
4.1.1. Rijks- en veiligheidstaken CdK	22	0	22	86	-64	V
4.1.7. Internationalisering	0	0	0	124	-124	V
4.1.8. Euregiobestuur	421	0	421	502	-80	V
4.1.9. Strategische Public Affairs	0	0	0	10	-10	V
4.1.10.Branding	0	0	0	18	-18	V
Totaal baten	443	0	443	740	-296	V
Totaal saldo van baten en lasten	**-13.165**	**-4.458**	**-17.623**	**-15.654**	**-1.969**	**V**
Mutatie reserves						
Saldo mutatie reserves	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	
Resultaat	**-13.165**	**-4.458**	**-17.623**	**-15.654**	**-1.969**	**V**

Toelichting verschil begroting/ realisatie

Van begrotingsprogramma 'Bestuur' resteert een voordelig resultaat van € 1,97 mln. De gerealiseerde reguliere middelen zijn per saldo € 1,24 mln. voordeliger dan geraamd. Dit verschil bestaat uit € 0,94 mln. lagere lasten en € 0,30 mln. hogere baten. De belangrijkste verschillen lichten wij als volgt toe:

4.1.1. Rijks- en veiligheidstaken CdK

Bij de 1e afwijkingenrapportage 2018 is € 0,2 mln. uit het budget Rijks- en veiligheidstaken CdK beschikbaar gesteld voor veiligheidsvoorzieningen voorterrein MAA. Dit is conform schriftelijke mededelingen portefeuille houder d.d. 26 februari 2018 Hierdoor is per saldo een overschrijding op dit budget ontstaan van € 0,07 mln. Het negatieve effect is opgevangen binnen de bestaande middelen van dit begrotingsprogramma.

4.1.2. Bestuurskracht en bestuurlijke organisatie

Binnen de reguliere middelen is een nadelig verschil ontstaan van € 0,02 mln.
Bij de Eindejaarsbijstelling 2018 is het restantbudget 2018 volledig overgeheveld naar 2019. Eind november 2018 is er echter nog een subsidie verstrekt ad € 0,03 mln. aan de gemeente Schinnen. Dit wordt verrekend met het budget 2019.

4.1.3. Integriteit

Voor verdere ontwikkeling en implementatie van het integriteitbeleid wordt vanuit de samenwerkingsstructuur in Limburg (werkgroep-stuurgroep-vertrouwenspersoon) een serious game ontwikkeld. Het aansluiten van meerdere partners, hogere kosten en een gewijzigde

inkoopprocedure hebben tot vertraging geleid zodat de game niet in 2018 maar in 2019 wordt opgeleverd. In verband hiermede dient het restantbudget ad € 0,03 mln. te worden overgeheveld naar 2019.

4.1.7. Internationalisering

Bij de decembercirculaire 2018 heeft de provincie Limburg een decentralisatie uitkering ad € 0,12 mln. ontvangen voor de Regioverbinder. Het betreft een bijdrage in de kosten voor twee jaar om, in de regio, de verbinding tussen de rijksoverheid en de grensregio te versterken en om opgaven en initiatieven verder tot ontwikkeling te brengen. Met het bedrag zal de Provincie verder werken aan het opbouwen en onderhouden van een netwerk in Noordrijn-Westfalen. Het bedrag wordt derhalve overgeheveld en toegevoegd aan het budget personeelskosten 2019-2020.

4.1.8. Euregiobestuur

Het product 4.1.8 heeft een voordelig saldo van de reguliere middelen van € 0,04 mln. Dit verschil wordt m.n. veroorzaakt door:

- een lagere bijdrage van het lidmaatschap EMR ad. € 0,01 mln.;
- de provinciale bijdrage 2018 aan de Euregio Rijn-Waal van € 0,01 mln. wordt begin 2019 verleend;
- een hogere vergoeding van de Provincie Antwerpen voor de technische bijstand Interreg V ad. € 0,01 mln.

Daarnaast waren de kosten van de management Autoriteit Interreg VA EMR € 0,07 mln. hoger dan aanvankelijk begroot. Deze hogere kosten worden gecompenseerd door een hogere bijdrage EMR.

4.1.9. Strategische Public Affairs

Bij de voorjaarsnota 2018 is een bedrag van € 1 mln. voor de periode 2018-2020 beschikbaar gesteld voor herdenking van 75 jaar bevrijding. Het restantbedrag 2018 ad € 0,25 mln. incl. het restantbedrag eren en gedenken wordt doorgeschoven naar 2019.
Tevens zijn onder dit product onder ander Strategische relatiebeheer (restant € 0,17 mln.), Public affairs (restant € 0,11 mln.), Working on Europe (restant € 0,06 mln.) en de Limburg Agenda (restant € 0,06 mln.) opgenomen. De beoogde resultaten van dit product zijn gerealiseerd binnen de geraamde budgetten.

4.1.10. Branding

Het voordelig budgetverschil van de reguliere middelen bedraagt € 0,49 mln. Per 1 juli 2018 is de Stichting Branding Limburg opgeheven. Het positieve liquidatiessaldo ad € 0,28 mln. is in december 2018 door de Stichting overgemaakt aan de Provincie en derhalve toegevoegd aan het exploitatiebudget. Daarnaast is er een subsidie verstrekt van € 0,21 mln. voor het project ‘Doorontwikkeling Maastricht Convention Bureau welk bedrag in 2019 wordt uitbetaald. Derhalve wordt een bedrag ad € 0,21 mln. van dit budget overgeheveld naar 2019.

4.1.13. Overige bestuurlijke zaken

Er is een nadelig budgetverschil van € 0,07 mln. binnen dit product. Dit tekort kan volledig worden toegeschreven aan de toevoeging voorziening APPA. De stijging van de rekenrente van toekomstige pensioenen is lager dan in eerste instantie geraamd waardoor er een extra storting heeft plaatsgevonden van € 0,19 mln. Het negatieve effect is deels opgevangen binnen de bestaande middelen van dit begrotingsprogramma.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Verbonden partijen
IPO
Stichting Euregio Maas-Rijn

De in de tabel opgenomen verbonden partijen dragen bij aan de doelen van programma 4.1. Bestuur. IPO behartigt de provinciale belangen op landelijk niveau en met de stichting Euregio Maas-Rijn wordt de positie van Limburg in de euregio bestuurlijk verankerd.

Zie voor nadere informatie de paragraaf Verbonden partijen.

4.2. Overhead

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

4.2. Overhead	Begroting 2018			Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
	Primitief	Wijzigingen	Ná wijziging			
Lasten						
Reguliere middelen						
4.2.0. Overhead	16.588	2.355	18.944	17.090	1.854	V
Personele lasten	25.080	64	25.144	23.085	2.059	V
Kapitaallasten	3.313	326	3.639	3.566	73	V
Totaal lasten	44.981	2.745	47.727	43.741	3.986	V
Baten						
Reguliere middelen						
4.2.0. Overhead	92	165	257	4.439	-4.182	V
Totaal baten	92	165	257	4.439	-4.182	V
Totaal saldo van baten en lasten	**-44.890**	**-2.580**	**-47.470**	**-39.302**	**-8.168**	**V**
Mutatie reserves						
Toevoeging reserves						
Reserve Transitiefonds	0	130	130	130	0	
Reserve onderhoud gebouwen	0	0	0	3.513	-3.513	
Totaal toevoegingen	0	130	130	3.643	-3.513	
Onttrekking reserves						
Bruteringsreserve provinciale gebouwen	103	-11	92	0	92	
Bruteringsreserve ontschotten Gouvernement	800	-3	797	697	100	
Reserve Transitiefonds	0	170	170	170	0	
Reserve DU Verkeer en vervoer	0	314	314	314	0	
Reserve reorganisatie 2011-2016	0	0	0	154	-154	
Totaal onttrekkingen	903	469	1.373	1.334	38	
Saldo mutatie reserves	**903**	**339**	**1.243**	**-2.308**	**3.551**	
Resultaat	**-43.986**	**-2.241**	**-46.227**	**-41.610**	**-4.617**	**V**

Toelichting verschil begroting/ realisatie

Het voordelige resultaat binnen Overhead bedraagt € 4,62 mln.
Binnen dit begrotingsprogramma is, zoals opgenomen in de Eindejaarsbijstelling 2018 (PS 14-12-2018), een tijdelijke reserve onderhoud gebouwen gevormd ad € 3,5 mln. ten laste van de vrijgevallen onderhoudsvoorziening gebouwen ad € 3,5 mln. Deze vrijval is opgenomen in het voordelig resultaat baten reguliere middelen. Deze tijdelijke reserve zal na de vaststelling van een nieuw onderhoudsplan wederom worden omgezet in een voorziening onderhoud.

Het voordelig budgetverschil binnen de reguliere middelen na aftrek van de € 3,5 mln. vorming reserve bedraagt € 2,52 mln. Dit voordeel bestaat uit:

- het restant Persoonlijk Ontwikkel Budget (POB) ad € 1,35 mln., welk bedrag conform cao afspraken gehandhaafd dient te blijven. Dit wordt derhalve overgeboekt naar 2019;
- het restantbudget medewerkersontwikkeling (MO) ad € 0,15 mln., welk bedrag wordt overgeboekt naar 2019. Wettelijk verplichte of door de organisatie verplichte “opleidingen” vallen niet onder het POB, maar worden vanuit het centrale MO-budget gefinancierd. Om de opleidings- en ontwikkelwensen en verplichtingen in 2019 die voortvloeien uit de cao te borgen, wordt het restant MO-budget 2018 overgeheveld naar het centrale MO-budget 2019;
- het restantbudget vitaliteit en duurzaamheid. In december 2018 is de levensfaseregeling door GS vastgesteld met ingangsdatum 1-1-2019. Verdere uitvoering van de menukaart zal in 2019 plaatsvinden. Het restantbedrag ad € 0,35 mln. wordt derhalve overgeboekt naar 2019;

- het restant ad € 0,67 mln. betreft het verschil tussen ingeschatte raming van de kosten en de daadwerkelijke uitgaven van diverse posten met betrekking tot huisvesting, ict, management, facilitaire diensten, financiën etc. Daarnaast zijn binnen dit programma de kosten met betrekking tot de dienstverlening van archivering door het Regionaal Historisch Centrum Limburg (RHCL) opgenomen. Bij brief van 11 december 2018 zijn PS geïnformeerd over het feit dat de bezuiniging van € 0,1 mln. in 2018 niet gerealiseerd is. Het negatieve effect is opgevangen binnen de bestaande middelen van dit begrotingsprogramma.

€ x 1.000

Product	Omschrijving investering	Kredietbedrag		Realisatie uitgaven		Bijdragen derden		Restantkrediet ultimo 2018	
		Provinciale Uitgaven	Bijdragen derden	t/m 2017	2018	t/m 2017	2018	uitgaven	bijdragen derden
4.2	Hardware, software etc.	4.271	-	2.298	962		-	1.011	-
	Investeringen in provinciale gebouwen	20.777	-	16.497	3.217	397	-	1.063	-397
	Kantoorinrichting	561	-	175	-	237	-	387	-237
		25.610	**-**	**18.970**	**4.179**	**634**	**-**	**2.461**	**-634**

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Onderhoud kapitaalgoederen	Financiering
Kasteel Groot Buggenum	Lening aan Stichting Kasteel Groot Buggenum
	Renteloze studievoorschotten
Gouvernement	

4.3. Algemene dekkingsmiddelen

In dit onderdeel worden algemene financiële posten verantwoord zoals de post onvoorzien, stelposten, dividend, provinciefonds, resultaten voorgaande dienstjaren naast de algemene dekkingsmiddelen.

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

4.3. Algemene dekkingsmiddelen *(incl. overige financiële posten)*	Begroting 2018			Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
	Primitief	Wijzigingen	Ná wijziging			
Lasten						
Reguliere middelen						
4.3.3. Overige eigen middelen	312	-54	258	988	-730	N
4.3.4. Reservering nieuw beleid	21.633	-21.633	0	0	0	-
4.3.5. Stelposten	-3.536	36.836	33.300	31.404	1.896	V
Venootschapbelasting	0	0	0	0	0	-
Onvoorzien	250	-250	0	0	0	-
	18.658	14.900	33.558	32.392	1.166	V
Personele lasten	0	347	347	0	347	
Kapitaallasten	0	0	0	41	-41	
Totaal lasten	18.658	15.247	33.905	32.432	1.473	V
Baten						
Reguliere middelen						
4.3.1. Motorrijtuigenbelasting	105.165	1.782	106.947	106.705	242	N
4.3.2. Provinciefonds	129.779	-2.051	127.728	127.934	-206	V
4.3.3. Overige eigen middelen	41.702	9.065	50.767	51.058	-291	V
Overige dividend*	16.318	1.944	18.262	18.262	0	N
4.3.5. Stelposten	0	1.431	1.431	3.625	-2.194	V
Totaal baten	292.964	12.172	305.135	307.584	-2.449	V
Totaal saldo van baten en lasten	**274.306**	**-3.075**	**271.230**	**275.152**	**-3.921**	**V**
Mutatie reserves						
Toevoeging reserves						
Algemene reserve (egalisatie)	10.604	90.078	100.681	99.481	1.200	
Reserve DU Verkeer en vervoer	70.498	0	70.498	71.100	-602	
Immunisatiereserve	0	5.292	5.292	5.292	0	
Risicoreserve financieel instrumentarium SiS	0	0	0	677	-677	
Totaal toevoegingen	81.102	95.370	176.472	176.551	-79	
Onttrekking reserves						
Algemene reserve (egalisatie)	44.203	99.415	143.618	143.618	0	
Reserve DU Verkeer en vervoer	0	36.671	36.671	36.671	0	
Immunisatiereserve	3.350	0	3.350	3.350	0	
Reserve reorganisatie 2011-2016	0	720	720	1.508	-788	
Risicoreserve grondexploitatie	0	0	0	1.038	-1.038	
Risicoreserve financieel instrumentarium SiS	0	0	0	41	-41	
Totaal onttrekkingen	47.553	136.805	184.359	186.225	-1.867	
Saldo mutatie reserves	**-33.549**	**41.436**	**7.887**	**9.674**	**-1.787**	
Resultaat	**240.757**	**38.360**	**279.117**	**284.826**	**-5.709**	**V**

**Een gedeelte van de dividend wordt verantwoord onder programma 1.1 en 1.2*

Toelichting verschil begroting/ realisatie

Binnen dit financieel begrotingsdeel ontstaat een voordelig verschil in het resultaat van € 5,71 mln. De belangrijkste afwijkingen tussen de begroting ná wijzigingen en de daadwerkelijke realisatie lichten wij hieronder toe:

Motorrijtuigenbelasting (MRB)
De opbrengst opcenten MRB over 2018 is € 0,24 mln. minder dan geraamd. Bij de 2e Afwijkingenrapportage in 2018 is op basis van de autonome groei van het wagenpark en verschuiving naar andere (ergo zwaardere) gewichtsklassen binnen het wagenpark de geraamde opbrengst positief bijgesteld met € 1,78 mln., waarmee de totaal geraamde opbrengst op € 106,95 mln. kwam. Op realisatiebasis is € 0,24 mln. minder ontvangen. Oorzaak hiervan is dat de voorziene groei voor 2018 marginaal lager ligt dan geprognosticeerd. (zie paragraaf lokale heffingen)

Provinciefonds
De algemene uitkering uit het provinciefonds is gebaseerd op de decembercirculaire 2018. De gevolgen van deze circulaire zijn in verband met de late verschijningsdatum van deze circulaire niet in de begroting 2018 verwerkt. Voor de algemene uitkering heeft de decembercirculaire een hogere uitkering tot gevolg van € 0,2 mln. De toename wordt vooral verklaard door vier kleine toevoegingen en een actualisering van de volumina van twee verdeelmaatstaven.

Overige eigen middelen (w.o. dividenden)
Het nadelige effect van per saldo € 0,44 mln. wordt met name veroorzaakt door beheerskosten SVn inzake de starters- en stimuleringsregelingen. Deze post was abusievelijk niet geraamd.
De ontvangen dividenden zijn conform begroting.

Stelposten
Het voordelig saldo bedraagt € 4,09 mln. en heeft vooral betrekking op afrekeningen voorgaande dienstjaren, waaronder voordelige subsidievaststellingen in het kader van ISV. In de memorie van Toelichting bij de Begroting 2017 (PS 4-11-2017) is afgesproken dat de vrijval van middelen ISV en de Motie Bouw voor 75% kunnen worden ingezet voor de nog lopende ISV-dossiers met een aantoonbaar tekort als gevolg van gewijzigde omstandigheden en als aanvulling voor stedelijke ontwikkeling voor kleinere gemeenten.
Van het voordelig saldo 2018 is bij de 2e Afwijkingenrapportage 2018 een bedrag van € 0,03 mln. afgeraamd voor de invulling van de generieke bezuinigingstaakstelling. Deze generieke bezuinigingstaakstelling is bij de 2e Afwijkingenrapportage 2018 volledig ingevuld. Het restantbedrag in 2018 ad € 0,80 mln. wordt overgeboekt naar 2019 ter financiering van nog lopende ISV-dossiers en als aanvulling voor Stedelijke Ontwikkeling voor de kleinere gemeenten.

Post onvoorzien
De post onvoorzien heeft in 2018 niet tot uitputting geleid en is daarom reeds bij de Financiële Eindejaarbijstelling afgeraamd.

Kapitaallasten
De niet voorziene kapitaallasten ad € 0,04 mln. hebben betrekking op afwaarderingen Financieel vaste Activa en worden gedekt uit de risicoreserve Financieel Instrumentarium Sturing in Samenwerking.

Algemene reserve (egalisatie)
Het voordelige verschil in toevoeging aan de Algemene Reserve ad € 1,2 mln. betreft een correctie op de dekking van een fasering bij product 1.2.4. Brightlands Greenport Venlo. Tegenover dit voordeel staat een nadelig effect van eveneens € 1,2 mln. Daarmee heeft correctie heeft geen effect op het resultaat en blijft de dekking met de Immunisatiereserve in tact.

Reserve DU Verkeer en Vervoer
Afrekeningen voorgaande dienstjaren ad € 0,60 mln. vloeien terug naar de bereikbaarheidsmiddelen.

Risicoreserve Financieel Instrumentarium Sturing in Samenwerking (SIS)
Op basis van analyse en conform het vigerende beleidskader vindt een extra storting ad € 0,68 mln. plaats in de risicoreserve. Voor meer informatie verwijzen wij naar § 5.8 Portfoliomanagement.

Reserve reorganisatie 2011-2016
Het betreft een tijdelijke reserve ter dekking van de voorziening sociaal plan 2011-2016. Ultimo 2018 zijn alle claims verwerkt en daarmee verliest deze reseve zijn functie. Het restant ad € 0,8 mln. vervalt ten gunste van het begrotingsresultaat 2018.

Risicoreserve grondexploitatie
De vrijval van de risicoreserve grondexploitaties bedraagt € 1,04 mln. Uit de verplichte paragraaf grondbeleid is gebleken dat de risico's reeds zijn voorzien. Daarmee wordt dit surplus in 2018, dat ontstaat na de verplichtingen rondom Marsna papier, toegevoegd aan het resultaat 2018.

Vennootschapsbelasting
Vanaf 2016 is de Provincie als gevolg van de invoering van de Wet modernisering Vpb-plicht overheidsondernemingen in beginsel belastingplichtig voor de vennootschapsbelasting (Vpb). Publiekrechtelijke rechtspersonen en overheidsstichtingen dienen per activiteit te beoordelen of met de uitoefening van de betreffende activiteit een onderneming wordt gedreven in vennootschapsrechtelijke zin. Dit betekent dat Vpb afgedragen dient te worden over structureel winstgevende activiteiten.

Op basis van de definitieve cijfers 2016 is de conclusie dat de provincie ten aanzien van alle activiteiten die zij uitvoert geen onderneming voor de Vpb drijft (geen Vpb-plicht), met uitzondering van de commanditaire belangen in DCGV en TPN (vervlechting Klavertje 4). Ten aanzien van deze belangen is sprake van een onderneming voor de Vpb. Hierover vindt momenteel finale afstemming met de Belastingdienst plaats. De verwachting is dat in het tweede kwartaal van 2019 een definitieve standpuntinname door de Belastingdienst zal plaatsvinden.

Ten aanzien van de definitieve cijfers 2017 hebben wij geoordeeld dat de provincie ten aanzien van alle activiteiten die zij uitvoert geen onderneming drijft. Er is dan ook geen sprake van Vpb-plicht. Een bevestiging van ons oordeel door de Belastingdienst wordt eveneens in het tweede kwartaal van 2019 verwacht. Voor 2018 wordt een zelfde beeld als in 2017 verwacht.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Lokale heffingen	Weerstandsvermogen en risicobeheersing	Financiering	Verbonden partijen
Opcenten MRB	Opbrengsten opcenten MRB		
	Uitkering Provinciefonds		
	Nazorg stortplaatsen		Fonds Nazorg Stortplaatsen Provincie Limburg
		Bruglening Vordering Enexis B.V.	Enexis Holding N.V.
		Lening aan Coöperatie Gedeelde Weelde	
			Vordering op Enexis B.V.
			Cross Border Leases (CBL) Vennootschap B.V.
			Verkoop Vennootschap B.V.
			CSV Amsterdam B.V.
			Publiek Belang Elektriciteitsproductie (PBE) B.V.
		NWB 1e en 2e tranche	Nederlandse Waterschapsbank N.V.
		BNG 1e en 2e tranche	Bank Nederlandse Gemeenten N.V.
	Renterisico		
	Indexeringen loon- en		

De deelnemingen voortvloeiend uit de verkoop van Essent worden aangehouden ter afronding van dit proces, met uitzondering van Enexis. Middels het aandeelhouderschap in Enexis wordt gestuurd op duurzaam beleid en stabiele dividend inkomsten.

De NWB en BNG zijn van belang in relatie tot de gemeentelijke financiering. Het fonds nazorg stortplaatsen is ingericht ter financiering van de eeuwigdurende nazorg van voormalige stortplaatsen.

Zie voor nadere informatie de paragraaf Verbonden partijen.

4.4. Provinciale Staten en Griffie

Wat heeft het ons gekost?

€ x 1.000

Provinciale Staten en Griffie	Begroting 2018			Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	V/N
	Primitief	Wijzigingen	Ná wijziging			
Lasten						
Reguliere middelen						
4.4.1. Provinciale Staten en griffie	1.572	99	1.637	1.446	191	V
Personele lasten	1.765	15	1.814	1.759	55	
Kapitaallasten	2	9	12	2	9	
Totaal lasten	3.339	123	3.462	3.207	255	V
Baten						
Reguliere middelen						
4.4.1. Provinciale Staten en griffie	0	0	0	27	-27	V
Totaal baten	0	0	0	27	-27	V
Totaal saldo van baten en lasten	**-3.339**	**-123**	**-3.462**	**-3.181**	**-282**	**V**
Mutatie reserves						
Saldo mutatie reserves	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	
Resultaat	**-3.339**	**-123**	**-3.462**	**-3.181**	**-282**	**V**

De financiële posten van de Provinciale Staten en Griffie worden toegelicht in de deeljaarrekening 2018 van PS, Griffie en Zuidelijke Rekenkamer.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Verbonden partijen
Zuidelijke Rekenkamer

Verplichte paragrafen

5. Verplichte paragrafen

Leeswijzer

De verplichte paragrafen maken onderdeel uit van de programmarealisatie en geven inzicht in beheersmatige aspecten. Dit hoofdstuk bestaat uit de volgende paragrafen:

- Lokale heffingen § 5.1;
- Weerstandsvermogen en risicobeheersing § 5.2;
- Onderhoud kapitaalgoederen § 5.3;
- Financiering § 5.4;
- Bedrijfsvoering § 5.5;
- Verbonden partijen § 5.6;
- Grondbeleid § 5.7;
- Portfoliomanagement § 5.8.

Elk van deze paragrafen geeft voor zijn onderwerp een dwarsdoorsnede door het jaarverslag. Ondanks het technische karakter van de paragrafen zijn deze politiek-bestuurlijk belangrijk. Zo zijn in deze paragrafen onderwerpen terug te vinden die van essentieel belang zijn voor de financiële positie en raken ze direct de programma's.

Landkaart Jaarstukken 2018

Begrotingsprogramma	Code	Product	Lokale heffingen	Weerstandsvermogen en risicobeheersing	Onderhoud kapitaalgoederen	Bedrijfsvoering	Financiering	Verbonden partijen	Grondbeleid
1.1 Investeringsklimaat	A10101	Economische samenwerking							
	A10102	Acquisitie en LIOF						MKB-L B.V.	
								LIEDF B.V.	
								N.V. Industriebank LIOF	
							Lening aan Gerli Venlo B.V.		
							Lening aan deelneming Limburgse Herstructureringsmaatschappij B.V.	LHB B.V.	
	A10103	MKB		Europese programma's					
	A10104	Brightlands Kennis/As							
	A10105	Maastricht Aachen Airport			Infrastructuur en panden MAA				
								Land Development Aviation/Valley Maastricht N.V.	
							Lening aan Land Development Aviation Valley Maastricht C.V.	Land Development Aviation/Valley Maastricht C.V.	
							Lening aan deelneming Aviation Valley Commandiet B.V.	Provincie Limburg Aviation/Valley Commandiet B.V.	
							Lening aan MAABI B.V.	N.V. ALTMAA	
							Lening aan MAAS B.V.	N.V. Holding Businesspark Luchthaven Maastricht	
1.2 Innovatiekracht	A10201	Chemie en Materialen Brightlands Chemelot Campus						Chemelot Campus Vastgoed C.V.	
								Chemelot Campus B.V.	
								Chemelot Participaties B.V.	
								Chemelot Ventures B.V.	
								Enabling Technologies B.V.	
								Chemelot Research Facilities B.V.	
								Chemelot Scientific Participations B.V.	
							Lening aan QCP Holding B.V.		
	A10202	Life Sciences Brightlands Maastricht Health Campus					Lening aan ZON:PTC B.V.	Brightlands Maastricht Health Campus B.V.	
							Lening aan Stichting Life Incubator Maastricht (SLIM/Brains)	Brains Unlimited B.V.	
	A10203	Landbouw Agrofood Brightlands Greenport Venlo					Lening aan GPV / B.V. Ontwikkelbedrijf	B.V. Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo	
							Garantstelling aan B.V. Ontwikkelbedrijf GPV	B.V./C.V. Campus Vastgoed Greenport Venlo	
								Brightlands Greenport Venlo B.V.	
								Brightlands Agro/Food fonds	
							Lening Feed Design Lab		
							Lening aan Californië Wijnen Geothermie B.V.		
	A10204	Services & Brightlands Smart Services Campus					Lening aan CHV B.V.	CHV B.V.	
								CMD B.V.	
	A10205	Logistiek							
	A10206	Maakindustrie							
	A10207	Toerisme en recreatie					Lening aan Toverland Holding B.V.		
1.3 Onderwijs en arbeidsmarkt	A10301	Arbeidsmarkt					Garantstelling sectorplan Grenzeloos werken		
	A10302	Onderwijs					Lening aan stichting HAS		
	A10303	Limburg Werkt Akkoord				SROI			
2.1 Sociale innovatie en participatie	A20101	Sociale innovatie					Lening aan Stichting Zuyderland MC (Atrium)		
							Lening aan SmeMeU Vastgoed B.V.		
	A20102	Bouwen aan eigen kracht en participatie					Lening aan Stichting Plattelandsholis		
2.2 Cultuur	A20201	Cultuur			(Provinciale) musea				
	A20202	Erfgoed							
	A20203	Monumenten							
	A20204	Archeologie							
	A20205	Digitale Agenda en Regionale Media							
2.3 Sport	A20301	Sport							
2.4 Stedelijke ontwikkeling	A20401	Stedelijke ontwikkeling							
	A20402	Herstructurering in wilken							
	A20403	IBA						IBA-Parkstad	
3.1 Openbaar vervoer en railagenda	A30101	Openbaar vervoer en concessiemanagement					Lening Zero emissie busvervoer		
	A30102	Railagenda		Omvorming Prorail naar een publiekrechtelijk ZBO	Stationsgebouw ZLSM		Lening aan Stichting Zuid-Limburgse Stoomtrein Maatschappij		
3.2 Bereikbaarheid en mobiliteit	A30201	Voorbereiding en uitvoering mobiliteitsmaatregelen							
	A30202	Fiets							
	A30203	Verkeersveiligheid							
	A30204	Logistieke netwerken							
	A30205	Onderhoud, beheer en rehabilitaties Provinciale wegen			Provinciale wegen, vier steunpunten				
	A30206	Project Buitenring Parkstad Limburg		Buitenring Parkstad (BPL)					
	A30207	Project N280- West							
	A30208	Project N266							

Begrotingsprogramma	Code	Product	Lokale heffingen	Weerstandsvermogen en risicobeheersing	Onderhoud kapitaalgoederen	Bedrijfsvoering	Financiering	Verbonden partijen	Grondbeleid
							Startersleningen voor huiseigenaren		
3.3 Limburgse woningmarkt	A30301	Transitie woningmarkt Limburg					SvN Stimuleringsleningen		
							Transitiefonds compartiment 1a zakelijke financieringen		
							Lening aan Stichting woonzorg Elisabeth Stift		
	A30401	Provinciaal omgevingsplan							
	A30402	Uitvoering ruimtelijk beleid					Lening aan Stichting Ontwikkelingsmaatschappij ENCI	Stichting Ontwikkelingsmaatschappij ENCI-gebied	
							Lening aan OML B.V.		
							Lening aan Parvus Avez B.V.		
	A30403	Werklocaties							
	A30404	Buitengoed Geul en Maas							
	A30405	Vergunningen ontgrondingen	Heffing ontgrondingen						
	A30406	Handhaving ontgrondingen							
							Lening aan deelneming Commandiet B.V./RvR Limburg beheer B.V.	Provincie Limburg Commandiet B.V.	
							Garantie aan Ruimte voor Ruimte Limburg C.V.	RvR Limburg C.V.	
								Ruimte voor Ruimte Limburg Beheer B.V.	
3.4 Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit				Grondbeleid					Laerbroeck
									IPS / Yard
									Grondbedrijf Klavertje 4/Californië e.a.
									Planontwikkeling Tapijnkazerne
									Brunssum Centrum Noord
	A30407	Grondzaken							Grondbedrijf Anticiperende Aankopen
									Erfpacht railterminal Tradeport Noord
									Erfpachtgronden tuinbouwgebied Siberië
									Erfpachtgronden Trade Port Noord
									Erfpacht Watersley
									Erfpacht Natures Green
									Erfpacht Leeuwbrouwerij Valkenburg
									Erfpachtgronden vm Anderio terrein Venlo
									Erfpachtgronden Haven Wanssum
3.5 Hoogwaterbescherming langs de Maas	A30501	Programma Maasvallei							
	A30502	Ooijen-Wanssum		Gebiedsontwikkeling Ooijen-Wanssum					
3.6 Water	A30601	Water	Grondwaterheffing				Lening aan Waterleiding Maatschappij Limburg	N.V. WML	
3.7 Energie, duurzaamheid en milieu	A30701	Asbest en energie						Limburgs Energie Fonds (LEF) B.V.	
	A30702	Milieubeleid en Duurzaamheid					Lening aan Richochet B.V.		
							Lening aan Coöperatie Burger Windpark De Kookepan		
	A30703	Uitvoering milieu							
	A30704	Bodem en ondergrond		Bodemsanering					
	A30705	Mijn(water)schade							
	A30706	Vergunningen bijzondere wetten	Waterwet						
	A30707	Handhaving bijzondere wetten							
	A30708	WABO-milieuadvies							
	A30709	Vergunningen WABO	Omgevingsvergunningen						
	A30710	Handhaving WABO							
	A30711	Coördinatie RUD						RUD Noord	
								RUD Zuid-Limburg	
3.8 Plattelandsontwikkeling	A30801	Natuur	Wet Natuurbescherming				Garantie aan Nationaal Groenfonds		
							Lening aan Nationaal Groenfonds particuliere natuurontwikkeling		
							Lening aan Natuurlijk Limburg		
									Ontwikkelopgave Natuur
	A30802	Landschaps Parken							
	A30803	Landbouw							
4.1 Bestuur	A40101	Rijks- en veiligheidstaken CdK							
	A40102	Bestuurskracht en bestuurlijke organisatie							
	A40103	Integriteit							
	A40104	Coördinatie Interbestuurlijk toezicht							
	A40105	Toezicht gemeentefinanciën							
	A40106	IPO						IPO	
	A40107	Internationalisering							
	A40108	Euregiobestuur						Stichting Euregio Maas-Rijn	
	A40109	Strategische Public affairs							
	A40110	Branding							
	A40113	Overige bestuurlijke zaken							
4.2 Overhead	A40200	Overhead			Kasteel Groot Buggenum		Lening aan Stichting Kasteel Groot Buggenum		
							Renteloze studievoorschotten		
					Gouvernement				
4.3 Algemene dekkingsmiddelen	A40301	MRB	Opcenten MRB	Opbrengsten opcenten MRB					
	A40302	Provinciefonds		Uitkering Provinciefonds					
	A40303	Overige eigen middelen		Nazorg stortplaatsen				Fonds Nazorg Stortplaatsen Provincie Limburg	
							Bruglening Vordering Enexis B.V.	Enexis Holding N.V.	
							Lening aan Coöperatie Gedeelde Weelde		
								Vordering op Enexis B.V.	
								Cross Border Leases (CBL) Vennootschap B.V.	
								Verkoop Vennootschap B.V.	
								CSV Amsterdam B.V.	
								Publiek Belang Elektriciteitsproductie (PBE) B.V.	
							NWB 1e en 2e tranche	Nederlandse Waterschapsbank N.V.	
							BNG 1e en 2e tranche	Bank Nederlandse Gemeenten N.V.	
				Renterisico					
				Indexeringen loon- en prijscompensatie					
	A40304	Reservering nieuw beleid							
	A40305	Stelposten							
	A40306	Vennootschapsbelasting							
4.4 Provinciale Staten en Griffie								Zuidelijke Rekenkamer	

5.1. Lokale heffingen

Deze paragraaf geeft inzicht in de uitgangspunten voor de heffing van belastingen en rechten, de lokale lastendruk en de kwijtschelding.

Algemeen

Lokale lasten zijn inkomsten die worden verkregen op grond van publiekrechtelijke regels (voornamelijk heffingen, onder te verdelen in belastingen en retributies) en betreffen de facto gedwongen bijdragen – voornamelijk van haar inwoners (in hoofdzaak de opcenten op de motorrijtuigenbelasting) en in mindere mate van het bedrijfsleven – aan de lokale overheid. Er zijn twee soorten lokale heffingen: heffingen waarvan de besteding wettelijk is gebonden en heffingen waarvan de besteding wettelijk ongebonden en daarom vrij besteedbaar is.
In onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van de totale inkomsten uit lokale heffingen verdeeld naar gebonden en ongebonden heffingen over de jaren 2016 tot en met 2018.

Inkomsten lokale heffingen (bedragen € x 1.000)

	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Begroting 2018	Realisatie 2018	Verschil 2018	Procentueel verschil
Ongebonden						
Opcenten MRB	101.437	103.218	106.947	106.705	-/- 242	-/- 0,23%
Leges	1.050	1.952	1.301	1.054	-/- 247	-/- 18,99%
Gebonden						
Grondwaterheffing	875	966	938	889	-/- 49	-/- 5,22%
Totaal	103.362	106.136	109.186	108.648	-/- 538	-/- 0,5%

De opbrengst opcenten MRB over 2018 is 0,23% (€ 0,242 miljoen) minder dan geraamd. Bij de tweede afwijkingenrapportage in 2018 is op basis van de autonome groei van het wagenpark en verschuiving naar andere (ergo zwaardere) gewichtsklassen binnen het wagenpark de geraamde opbrengst positief bijgesteld met € 1.782 miljoen, waarmee de totaal geraamde opbrengst op € 106,947 miljoen kwam. Op realisatiebasis is € 0,242 miljoen minder ontvangen. Oorzaak hiervan is dat de voorziene groei voor 2018 marginaal lager ligt dan geprognosticeerd. In 2018 bedroeg de autonome groei 1,66% ten opzichte van het jaar daarvoor. Een ontwikkeling welke zich recentelijk heeft aangediend met een mogelijke toenemende impact op de opbrengst provinciale opcenten is de groeiende markt van de private lease. Aangezien de leasemaatschappijen en niet de gebruiker belastingplichtig zijn, kan er sprake zijn van een weglekeffect naar die provincies waar deze maatschappijen zijn gevestigd. De tien grootste leasemaatschappijen van Nederland zijn niet in Limburg gevestigd. In 2018 was de invloed op de opbrengst opcenten nog marginaal. Naast de gevolgen van de toenemende private lease markt is verder sprake van een geleidelijke toename van elektrische auto's die momenteel vrijgesteld zijn van motorrijtuigenbelasting. Voor 2018 was het absolute aantal in de Provincie nog relatief gering maar gelet op het concept Klimaatakkoord, waarin is afgesproken dat na 2030 geen fossiele auto meer wordt verkocht, zal de invloed op de opbrengst opcenten op de hoofdsom motorrijtuigenbelasting van enorme invloed zijn. In 2019 worden met het Rijk afspraken gemaakt over mogelijke oplossingen om inkomstenderving voor de provincies te compenseren. Voor de periode 2021-2024 komt een wijziging in de Provinciewet waarmee de

provincies de mogelijkheid krijgen om alle – dus ook elektrische – motorrijtuigen in de opcentenheffing te betrekken. Vanaf 2025 bestaan plannen om een brede stelselherziening te gaan invoeren.

De lagere legesopbrengsten ad € 0,247 mln. in 2018 worden in hoofdzaak veroorzaakt door minder dan geprognosticeerde aanvragen op grond van de Wet natuurbescherming alsmede de Ontgrondingenwet.

Beleid ten aanzien van de diverse provinciale heffingen

Het beleid van de volgende provinciale heffingen wordt hierna toegelicht, te verdelen in de onderdelen:

- Opcenten op de motorrijtuigenbelasting en lokale lastendruk;
- Leges en kostendekkendheid;
- Grondwaterheffing;
- Ontgrondingenheffing;
- Regels en heffingsmaatstaven provinciale heffingen;
- Kwijtscheldingsbeleid.

Opcenten op de motorrijtuigenbelasting en lokale lastendruk

Conform het vigerend coalitieakkoord is besloten om de opcenten op de motorrijtuigenbelasting niet te verhogen en niet te indexeren.

Aantal opcenten MRB 2018-2021

		Prijsindex		mutatie
Per 1 jan	**Van**		**naar**	
2018	77,9		77,9	0%
2019	77,9		77,9	0%
2020	77,9	2,25%	79,7	2,25%
2021	79,7	2,25%	81,5	2,25%

Het aantal opcenten op de motorrijtuigenbelasting dat de provincies mogen heffen is met ingang van 1 januari 2018 gemaximeerd op 111,8 en wordt voor elk kalenderjaar geïndexeerd met de tabelcorrectiefactor. De opbrengst van de provinciale opcenten op de motorrijtuigenbelasting in 2018 is gebaseerd op een opbrengst per opcent van ruim € 1,373 mln. De Provincie kende een onbenutte belastingcapaciteit bij de opcentenheffing motorrijtuigenbelasting in 2018 op basis van de maximaal te heffen aantal opcenten in 2018 van 111,8. De feitelijke heffing bedraagt 77,9. Onbenut blijven daardoor 33,9 opcenten oftewel een onbenutte belastingcapaciteit in 2018 van € 46,5 mln.

Lokale lastendruk

Onder lokale lastendruk wordt verstaan hoe de lokale lastendruk zich verhoudt ten opzichte van de landelijke lastendruk. Hierbij is voornamelijk de hoogte van de opcenten van belang.

Ontwikkeling tarieven MRB (bedragen € x 1 mln.)

	2015	2016	2017	2018
Provincie Limburg	77,9	77,9	77,9	77,9
Landelijk gemiddelde	82,1	80,4	80,5	80,5
Wettelijk maximum	110,1	110,6	111	111,8
Limburg als % van het wettelijke maximum	70,8	70,4	70,2	69,7

Leges en kostendekkendheid

Provinciale leges worden geheven op grond van artikel 223 Provinciewet. Er bestaat een directe relatie met de hoogte van het in rekening te brengen legesbedrag en de kosten van de dienstverlening door de Provincie. Het beleid van de Provincie is gericht op een combinatie van volledige kostendekking en kruissubsidiëring, waarbij kruissubsidiëring met name is toegepast bij het bepalen van de tarieven in het kader van de Wabo tussen de bouwwerken met hoge versus lage bouwkosten, respectievelijk kappen, uitritten en reclame activiteiten. Verder kan worden aangegeven dat er sprake is van een directe relatie tussen de hoogte van het legesbedrag en de kosten die gepaard gaan met een aangevraagde dienstverlening. Dit heeft tot gevolg dat er nooit winst gemaakt mag worden op legesplichtige diensten. In procedures voor de rechtbank worden de legestarieven hieraan getoetst en niet voldoen aan deze wettelijke voorschriften kan in voorkomende gevallen leiden tot onverbindendheid van de provinciale legesverordening.

Op grond van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) zijn decentrale overheden met ingang van 2017 verplicht inzicht te geven in de mate van kostendekkendheid van de legestarieven. Op begrotingsbasis bedroeg de gemiddelde mate van kostendekking in 2018 voor de totale leges %. Op grond van realisatie wordt onderstaand een overzicht gegeven van de gemiddelde mate van kostendekking in 2018.

Kostendekkendheid provinciale leges 2018 op realisatie basis

Recapitulatie realisatie kostendekkendheid tarieventabel Provincie Limburg 2018				
	Component overhead	Totale lasten	Opbrengsten	Percentage
	€ 364.828	€ 1.396.081	€ 1.228.239	88%
ONTGRONDINGENWET	€ 53.970	€ 193.787	€ 128.616	66%
WATERWET	€ 7.512	€ 26.975	€ 24.859	92%
WET ALGEMENE BEPALINGEN OMGEVINGSRECHT	€ 174.892	€ 714.084	€ 689.280	97%
Wet natuurbescherming	€ 128.454	€ 461.235	€ 385.484	84%

Nb. De gegevens in de kolom Opbrengsten zijn gebaseerd op de fiscaliteitsregels

Leges in het kader van de Ontgrondingenwet

De Ontgrondingenwet regelt het winnen van zand, grind, klei en andere materialen uit de Nederlandse bodem. Ontgrondingen mogen slechts plaatsvinden als onderdeel van projecten met een meervoudige doelstelling, bijvoorbeeld: hoogwaterbeveiliging, natuurontwikkelingen en recreatie. Ondernemingen die voor dat doel oppervlakte delfstoffen willen winnen dienen een vergunning aan te vragen op basis van deze wet.

Aan het in behandeling nemen van een aanvraag tot het verkrijgen van een vergunning op basis van de Ontgrondingenwet zijn leges verbonden. De leges mogen maximaal kostendekkend zijn en het beleid is erop gericht dat de tarieven in meerjarig perspectief niet fluctueren.

Leges in het kader van de Waterwet

De Waterwet regelt het beheer van oppervlaktewater en grondwater en verbetert ook de samenhang tussen waterbeleid en ruimtelijke ordening. Daarnaast levert de Waterwet een bijdrage aan doelstellingen van de wetgever met betrekking tot vermindering van regels, vergunningstelsels en administratieve lasten (deregulering). Primaire doestelling van de Waterwet is dat het Rijk, waterschappen, provincies en gemeenten beter zijn uitgerust om wateroverlast, waterschaarste en waterverontreiniging tegen te gaan. Aangezien de Provincie binnen haar grenzen bevoegd gezag is, mag zij voor het in behandeling nemen van een aanvraag tot het verkrijgen van een

Waterwetvergunning leges heffen. De leges mogen ook hier maximaal kostendekkend zijn en het beleid is erop gericht dat de tarieven in meerjarig perspectief niet fluctueren.

Leges in het kader van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo)

De Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) is per 1 oktober 2010 in werking getreden, waarbij een 25-tal vergunningstelsels zijn samengevoegd tot één omgevingsvergunning. Dit betekent onder meer dat bouwgerelateerde legestarieven onder de werking van de Wabo vallen. In de tarieventabel is in het kader van de Wabo een bewuste keuze gemaakt om voor de wat kleinere bouwwerken, gelet op de omvang van de bouwkosten, een wat lager dan kostendekkend tarief te hanteren. In samenhang daarmee is het uitgangspunt dat de mate van kostendekking binnen het hoofdstuk Wabo van de gezamenlijke te verlenen diensten 100% bedraagt (kruissubsidiëring), waarbij fluctuaties van de tarieven in meerjarig perspectief worden vermeden.

Leges in het kader van de Wet Natuurbescherming

Medio 2016 is een wijziging van de Legesverordening vastgesteld, waardoor het mogelijk werd om voor aanvragen in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 leges te heffen. In 2017 is deze wet vervangen door de Wet natuurbescherming. De toerekenbare kosten die gepaard gaan met de vergunningverlening worden verhaald op basis van volledige kostendekkendheid. De tarieven zijn gedifferentieerd naar de categorieën landbouw en overige, industrie en infrastructuur. Hierbij is geen sprake van kruissubsidiëring tussen de categorieën.

Heffing op grond van de Waterwet (belasting krachtens artikel 7.7 Waterwet), de zogenoemde Grondwaterheffing

Onder de naam “Grondwaterheffing” wordt een directe belasting geheven op het onttrekken van grondwater ter bestrijding van de kosten als bedoeld in artikel 7.7 van de Waterwet. Het betreft derhalve een bestemmingsheffing. Deze heffing dient ter dekking van de kosten die gepaard gaan met de grondwateronttrekking. Het betreft hier een belasting en geen legesheffing. Bij een belastingheffing is de mate van kostendekking niet aan de orde.

Regels en heffingsmaatstaven provinciale heffingen

De regels van de provinciale heffingen, evenals de toegepaste heffingsmaatstaven, komen expliciet aan de orde bij de jaarlijkse vaststelling van de verschillende belastingverordeningen. De uitgangspunten voor deze heffingen zijn opgenomen in de programmabegroting 2018.

Kwijtscheldingsbeleid

Het provinciale kwijtscheldingsbeleid volgt het rijksbeleid op grond van artikel 232e, tweede lid, van de Provinciewet. Uitzonderingen daarop zijn, in daartoe voorkomende gevallen, in de desbetreffende verordening opgenomen. Dit beleid wordt uitsluitend gehanteerd voor natuurlijke personen. Aan niet-natuurlijke personen wordt geen kwijtschelding verleend. Aangezien het leeuwendeel van de belastingplichtigen niet-natuurlijke personen betreffen, is kwijtschelding niet of nauwelijks aan de orde.

5.2. Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Inleiding
Met de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing doet de Provincie Limburg verslag van de risico's die zij mogelijk loopt bij de uitvoering van de beleidsdoelstellingen of die zij heeft opgelopen tijdens de beleidsbepaling in voorgaande jaren en die financieel niet zijn afgedekt. Deze paragraaf bevat minimaal een uiteenzetting van de wettelijk verplichte onderdelen:
a) het beleid inzake de weerstandscapaciteit en de risico's;
b) een inventarisatie van de weerstandscapaciteit;
c) een inventarisatie van de risico's;
d) overzicht kengetallen financiële positie.

De Provincie Limburg presenteert daarnaast de confrontatie tussen de risico's en beschikbare weerstandscapaciteit en biedt aan het begin van deze paragraaf de conclusie over het weerstandsvermogen.
Uit onderstaande tabel blijkt dat de beschikbare weerstandscapaciteit voldoende is om de (gewogen) risico's af te dekken. Op het (incidentele) weerstandsvermogen is een zodanig groot surplus aanwezig, dat dit ruim voldoende is om meerjarig als buffer te dienen voor het benodigde weerstandsvermogen, dankzij de sterke positie van het provinciale Eigen Vermogen. In de onderdelen b en c worden de in de onderstaande tabel genoemde onderdelen toegelicht.

Tabel 2.1: Beslag op weerstandsvermogen per 31-12-2018 (bedragen € x 1 mln.)

	Incidenteel	Structureel	31-12-2018	31-12-2017
Beschikbaar weerstandscapaciteit	1.123	47	1.170	1.225
Risico's (gewogen)	34	13	47	48
Surplus weerstandsvermogen	1.089	34	1.123	1.177
Beslag op weerstandsvermogen	**3%**	**27%**	**4%**	**4%**

Het beslag op het weerstandsvermogen (€ 47 mln.) is het saldo van de gewogen risico's die individueel bepaald zijn.

Ad a) Het beleid inzake weerstandscapaciteit en risico's
Als gevolg van externe en interne ontwikkelingen is risicomanagement belangrijk voor de Provincie Limburg.
De belangrijkste uitgangspunten van het risicobeleid en risicomanagement zijn:
- Risicomanagement is onderdeel van de reguliere planning- en control cyclus en levert een bijdrage aan het realiseren van bestuurlijk gewenste doelstellingen, beleidseffecten en prestaties van de Provincie Limburg;
- Risicomanagement heeft de functie om risico's op kansen en bedreigingen expliciet te maken en is erop gericht om de verworven kennis en ervaring met betrekking tot risico's te verankeren binnen de organisatie.

Als definitie voor het begrip Risicomanagement wordt gehanteerd: "*Het gestructureerd managen van de risico's, dat een organisatie om financiële dan wel niet-financiële redenen de beleidsdoelen niet of niet volledig realiseert*". Hierbij is risicomanagement een methode voor het op systematische wijze identificeren, analyseren, evalueren, beheersen, monitoren en communiceren van de risico's die

samenhangen met een activiteit, functie of proces met als doel het verschaffen van een redelijke mate van zekerheid dat de doelstellingen van de organisatie zullen worden gerealiseerd.

Als definitie voor het begrip 'Risico' wordt gehanteerd: '*onzekerheid dat een gebeurtenis zich voordoet, waarbij zowel positieve als negatieve effecten kunnen optreden, die van invloed zijn op het doelbereik*'.
De volgende maatregelen zijn in de afgelopen jaren ingevoerd op het gebied van risicopreventie en –signalering om het risicobewustzijn binnen de organisatie te stimuleren:

- Het permanent verbeteren van de administratieve organisatie en interne controle in nauw overleg met de huisaccountant;
- Het opstellen en jaarlijks updaten van een fraude-risicoanalyse;
- Het beheren van een convenant 'Horizontaal Toezicht' met de Belastingdienst, waarbij blijkt dat de Belastingdienst de fiscale beheersorganisatie als effectief heeft beoordeeld;
- Aanstellen van een integriteitsfunctionaris;
- Het hanteren van het beleidskader Misbruik en Oneigenlijk gebruik (M&O). Met dit kader beschikt de Provincie over een integraal beleid op het gebied van Misbruik en Oneigenlijk gebruik van provinciale regelingen en voorzieningen en integriteit;
- Het formeren van een, multidisciplinair samengesteld, portfolioteam, dat zich nadrukkelijk bezighoudt met de beoordeling en beheersing van (project)initiatieven. Een van de producten is de nota "Sturing in samenwerking 2.0", een beschrijving van het strategisch investerings-en uitvoeringskader. Dit doorontwikkelde sturingskader is door Provinciale Staten vastgesteld op 10 februari 2017;
- Certificering van het grondverwervingsproces;
- In 2018 is het Informatiebeveiligingsbeleid herijkt (GS 11-12-2018) en middels een mededeling aan Provinciale Staten kenbaar gemaakt (2018/48553).

Om tot een meer centrale regie te komen op de verschillende initiatieven op het gebied van risicomanagement binnen de provinciale organisatie (juridisch, financieel, fiscaal, treasury, projecten e.d.) is een concernbreed control-raamwerk opgesteld. Het control-raamwerk geeft een duidelijk kader en is een sturingskompas voor de ambtelijke organisatie. Het moet leiden tot een verbeterd risicobewustzijn binnen de organisatie en een integraal periodiek inzicht in risicobeheersing. Het leidt tot een meer gestandaardiseerde wijze van het inbedden van risicomanagement in de organisatie, werkprocessen en rapportages. Met het invoeren van het control-raamwerk wordt invulling gegeven aan het advies van de accountant om risicomanagement verder te verbeteren.
In 2019 zal een verdere impuls worden gegeven aan het concernbrede control-raamwerk. De opzet van de organisatie van control wordt herijkt.

Ad b) Een inventarisatie van de weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit betreft het vermogen om financiële tegenvallers op te vangen, zonder dat dit invloed heeft op de voortzetting van de bestaande taken. Dit 'vermogen' is het geheel van middelen en mogelijkheden binnen de financiële positie van de Provincie, die zij als 'vrij aanwendbaar' wil aanmerken. Het gaat dus om vrij aanwendbare middelen waar geen enkele verplichting tegenover mag staan en mogelijk nog te genereren (onbenutte) inkomsten.
In overeenstemming met het BBV maken wij bij de opbouw en samenstelling van de weerstandscapaciteit onderscheid tussen incidentele en structurele componenten.
Onder incidentele risico's wordt verstaan risico's welke een éénmalige last tot gevolg kunnen hebben. Onder structurele risico's wordt verstaan risico's welke leiden tot structurele lasten (meerdere boekjaren). Onder incidentele weerstandscapaciteit wordt verstaan de middelen en mogelijkheden die éénmalig kunnen worden ingezet.

Onder structurele weerstandscapaciteit wordt verstaan de middelen en mogelijkheden welke structureel (meerdere boekjaren) kunnen worden ingezet.

Incidentele weerstandscapaciteit

De omvang van de beschikbare incidentele weerstandscapaciteit bedraagt, op basis van de balans per 31-12-2018 ruim € 1.123 mln. en is als volgt samengesteld:

Tabel 2.2: Inventarisatie incidentele weerstandscapaciteit (bedragen € x 1 mln.)

Capaciteit algemene reserve vrij aanwendbaar	86
Capaciteit Immunisatiereserve (onderdeel gebonden reserves)	1.072
Totaal capaciteit reserves	**1.158**
Correctie boekwaarde activa 'bijdragen in activa van derden'.	35
Totaal incidentele weerstandscapaciteit	**1.123**

De correctie van activaposten wordt gedaan, omdat deze activaposten geen waarde vertegenwoordigen in het economisch verkeer en dus niet kunnen worden ingezet voor het afdekken van financiële tegenvallers.

Structurele weerstandscapaciteit

De structurele weerstandscapaciteit is vooral van belang voor het opvangen van optredende risico's die over de tijd uitgestrekt effect hebben en om de incidentele weerstandscapaciteit aan te vullen na het optreden van risico's. De structurele middelen om risico's op te vangen bestaan uit de onbenutte belastingcapaciteit van € 47 mln.

Ad c) Een inventarisatie van de risico's

Het risicoprofiel van de Provincie is breder dan de risico's die wij in deze paragraaf presenteren. Risico's komen immers in alle soorten en maten voor. Vanuit jaarrekening-oogpunt zijn echter vooral de financiële risico's van belang. De risico's die we onderkennen hebben betrekking op Verbonden partijen, leningen/garanties, debiteuren, het grondbeleid, groot onderhoud en daarnaast risico's die voortvloeien uit de uitoefening van de provinciale taken (zie tabel 2.3). De voorschriften uit het BBV schrijven voor dat, indien nodig, een voorziening moet worden getroffen. Daarnaast zijn er bestemmingsreserves ingesteld.

Tabel 2.3: Totaaloverzicht risico's (bedragen € x 1 mln.)

Aandachtsgebied	Inschatting (gewogen) risico's	Voorziening	Reserve	Opgenomen in weerstandsvermogen
Verbonden partijen (excl. Leningen)	61		61	
Leningen/garanties	11		11	
Debiteuren	6	6		
Grondbeleid	11	11		
Groot onderhoud	4		4	
Overig (uitvoering programma's e.d.)	47			47
Totaal	**140**	**17**	**76**	**47***

* Het totaalrisico ad € 47 mln. dat opgenomen is in het weerstandsvermogen, is (tekstueel) nader gespecificeerd in tabel 2.4.

Risicoprofiel

Tabel 2.4: Belangrijke risico's voor het weerstandsvermogen en risicobeheersing

Begrotingsprogramma		Risico
1.1 Investeringsklimaat	1	Europese programma's
3.1 Openbaar vervoer en railagenda 3.2 Bereikbaarheid en Mobiliteit	2	Omvorming Prorail naar een publiekrechtelijk ZBO*
3.2 Bereikbaarheid en mobiliteit	3	Buitenring Parkstad (BPL)*
3.4 Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	4	Grondbeleid
3.5 Hoogwaterbescherming langs de Maas	5	Gebiedsontwikkeling Ooijen Wanssum
3.7 Energie, duurzaamheid en milieu.	6	Bodemsanering
4.3 Financiën	7	Nazorg stortplaatsen
	8	Renterisico*
	9	Indexeringen loon- en prijscompensatie
	10	Uitkering Provinciefonds*
	11	Opbrengsten opcenten MRB

** Dit betreffen de grootste risico's die gedetailleerd worden toegelicht in deze paragraaf.*

De (gewogen) risico's in de jaarrekening 2018, waarvoor nog geen maatregelen zijn getroffen en die van materieel belang zijn voor onze financiële positie, bedragen € 47 mln. (zie tabel 2.1). Dit is vergelijkbaar met de risico-inschatting die gemaakt is bij de jaarrekening 2017 (€ 48 mln.).

Er is naar gestreefd om de risico's zoveel mogelijk gekwantificeerd in beeld te brengen, met in acht name van het wettelijke kader.

De belangrijkste risico's worden onderstaand gepresenteerd. Bij de uitwerking wordt ingegaan op een aantal relevante aspecten: de omschrijving van het risico, de mogelijke financiële impact, duidelijkheid over de hoogte van de financiële relatie, een schets van de belangrijkste ontwikkelingen en tot slot een overzicht van de belangrijkste beheersmaatregelen.

Gedeputeerde Staten zijn bevoegd gezag voor de uitvoering van de wettelijke taken vergunningverlening, toezicht en handhaving voor de complexe inrichtingen, waaronder alle Brzo (Besluit risico zware ongevallen) inrichtingen, inrichtingen die vallen onder Europese Richtlijn Industriële Emissies (RIE) (IPPC-inrichtingen), inrichtingen met afvalverwerkende activiteiten en ontgrondingen. Met het stellen van voorwaarden en het houden van toezicht wordt gestreefd de kans van een incident tot een minimum te beperken. Het risico op een incident kan echter niet altijd worden voorkomen. In dat geval kan het zijn dat de kosten die verband houden met onze rol als bevoegd gezag uiteindelijk niet op de veroorzaker te verhalen zijn.

BPL	Werk-met-werk
Financiële impact	€ 7,7 mln.
Risico-omschrijving	In de financieringsovereenkomst Buitenring Parkstad Limburg (BPL) zijn een aantal afspraken gemaakt c.q. verplichtingen vastgelegd ten aanzien van de bijdrage van de regio en gemeenten in het project BPL. Eén van deze verplichtingen (art. 3.6) betreft de meerkosten Inpassingsplan 2012 voor Parkstad, gemaximeerd op € 7,7 miljoen. Provincie en regio zullen zich gezamenlijk inspannen deze regiobijdrage (zonder contant geld) vanuit Werk met werk te realiseren tot de benodigde € 7,7 miljoen. Het risico bestaat dat geen geld kan worden opgebracht uit de € 7,7 miljoen vanuit " werk met werk".
Termijn duidelijkheid	2028
Ontwikkeling/status	Met Parkstad Limburg zijn de financieringsafspraken geregeld in de financieringsovereenkomst. Deze overeenkomst is door het College van GS vastgesteld op 5 februari 2013 en ondertekend door alle gemeenten (3e kwartaal van 2013, Kerkrade 4de kwartaal 2014). Parkstad Limburg heeft de mogelijkheden om de inspanningsverplichting in te vullen in beeld gebracht. In afstemming en overleg met gemeenten, regio en provincie worden zijn deze mogelijkheden in een bestuursafspraak opgenomen waarin wordt benoemd via welk proces, binnen welke scope en binnen welke termijn de regio de inspanningsverplichting zal trachten in te vullen en uit te voeren. Deze bestuursafspraak is op 1 maart 2018 ondertekend (m.u.v. gemeente Brunssum). Als gevolg van deze ondertekening heeft de regio Parkstad eind 2018 aangegeven op korte termijn met een concreet voorstel te komen hoe de inspanningsverplichting wordt ingevuld. De provincie is in afwachting van dat voorstel.
Acties/beheersing	Periodieke rapportage over de voortgang van deze gezamenlijke inspanningsverplichting

BPL	Verdiencapaciteit
Financiële impact	€ 22,5 mln.
Risico-omschrijving	In de financieringsovereenkomst Buitenring Parkstad Limburg (BPL) zijn een aantal afspraken gemaakt c.q. verplichtingen vastgelegd ten aanzien van de bijdrage van de regio en gemeenten in het project BPL. De inspanningsverplichting van de regio is gemaximeerd op € 15 miljoen en voor de Provincie op maximaal € 7,5 miljoen. De bijdrage is volgt samengesteld: ▪ € 7,5 miljoen door de regio te betalen op basis van de financiële overeenkomst gesloten met Parkstad d.d. 15 juli 2009; ▪ € 15 miljoen opbrengsten gebiedsontwikkeling van provincie en regio gezamenlijk op basis van de financiële overeenkomst gesloten met Parkstad d.d. 15 juli 2009. De randvoorwaarden, waarbinnen dit kan plaatsvinden, en welke instrumentarium daarbij wordt ingezet, worden door de Provincie en regio gezamenlijk vastgesteld. Verdiencapaciteiten worden gelijk over Provincie en regio verdeeld als inbreng in de inspanningsverplichting. Extra opbrengsten boven de vastgestelde inspanningsverplichtingen uit gebiedsontwikkeling kunnen worden ingezet voor Werk met werk;

BPL	Verdiencapaciteit
	▪ Indien de inspanningsverplichting van de regio onverhoopt niet mocht slagen, treden Provincie en regio in overleg (zonder dat dit zal leiden tot een vraag voor aanvullend contant geld).
Termijn duidelijkheid	2028
Ontwikkeling/status	Met Parkstad Limburg zijn de financieringsafspraken geregeld in de financieringsovereenkomst. Deze overeenkomst is door het College van GS vastgesteld op 5 februari 2013 en ondertekend door alle gemeenten (3e kwartaal van 2013, Kerkrade 4de kwartaal 2014). De afspraken zijn gesplitst in een resultaatsverplichting groot € 75,5 mln., een inspanningsverplichting groot € 15,0 mln. en meerkosten inpassingsplan groot € 7,7 mln. T.a.v. de netto – onder aftrek van het provinciaal aandeel in de Binnenring ad € 14 mln.- resultaatsverplichting ad € 61,5 mln. is inmiddels € 59,96 mln. verantwoord. Per saldo resteert € 1,54 mln. aan resultaatsverplichting, te betalen uit de afrekening Binnenring. Parkstad Limburg heeft de mogelijkheden om de inspanningsverplichting in te vullen, in beeld gebracht. In afstemming en overleg met gemeenten, regio en provincie zijn deze mogelijkheden in een bestuursafspraak opgenomen waarin wordt benoemd via welk proces, binnen welke scope en binnen welke termijn de regio de inspanningsverplichting zal trachten in te vullen en uit te voeren. Deze bestuursafspraak is op 1 maart 2018 ondertekend (m.u.v. Brunssum) en gaat uit van een termijn van 10 jaar. Als gevolg van deze ondertekening heeft de regio Parkstad eind 2018 aangegeven op korte termijn met een concreet voorstel te komen hoe de inspanningsverplichting wordt ingevuld. De provincie is in afwachting van dat voorstel. Omtrent de afrekening Binnenring en de betaling van de laatste termijn uit de resultaatsverplichting heeft de gemeente Heerlen een brief gestuurd waarin zij aangegeven tot uitbetaling van dit restant bedrag over te gaan.
Acties/beheersing	Periodieke rapportage over de voortgang van de gezamenlijke inspanningsverplichting.

	Omvorming ProRail naar een publiekrechtelijk ZBO
Financiële impact	Omvorming ProRail naar een publiekrechtelijk zelfstandig bestuursorgaan (ZBO) met eigen rechtspersoonlijkheid.
Risico-omschrijving	Indien ProRail, zoals aangekondigd in het regeerakkoord 2017-2021 “Vertrouwen in de toekomst” d.d. 10 oktober 2017, wordt omgevormd tot een ZBO met eigen rechtspersoonlijkheid, zullen de investeringskosten in de Nederlandse hoofdspoorweginfrastructuur (hswi) met 21% stijgen als gevolg van het niet meer aftrekbaar zijn van de btw op de kosten aan de zijde van ProRail. In het jaarverslag van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (2017) geeft de staatssecretaris aan dat het streven is dat ProRail tijdens deze kabinetsperiode wordt omgevormd tot een publiekrechtelijke zelfstandig bestuursorgaan met eigen rechtspersoonlijkheid en dat de instellingswet per 1 januari 2021 in werking moet treden. Deze informatie bevestigt het feit dat het project elektrificatie Landgraaf – Herzogenrath (grens) geen nadelige gevolgen gaat ondervinden van de omvorming. Voor de projecten Opwaardering Maaslijn (huidige inschatting circa € 30 miljoen), de Spoorverdubbeling tussen Heerlen en Landgraaf (circa € 5 miljoen) én de Zuidelijke Spooraansluiting Chemelot (Zuidaansluiting Chemelot) circa € 6 miljoen blijft dit risico wel actueel, al is de verwachting dat kosten die gemaakt zijn tot 1 januari 2021 onder het huidige regime blijven vallen. De planning van alle genoemde projecten is nog niet voldoende hard om exacte berekeningen te maken

	Omvorming ProRail naar een publiekrechtelijk ZBO
	over de gevolgen. Deze berekening zal bij de herijking van de kredietbesluiten worden aangegeven en worden meegenomen in de besluitvorming. In de programmabegroting zijn de projecten Spoorverdubbeling Heerlen-Landgraaf, opwaardering Maaslijn en de elektrificatie Landgraaf-Herzogenrath (grens) opgenomen onder railagenda (3.1.2) en is de Zuidelijke Spooraansluiting Chemelot opgenomen onder 3.2.4.
Termijn duidelijkheid	Naar verwachting in 2020.
Ontwikkeling/status	Ten aanzien van dit onderwerp heeft de Staatssecretaris op 23 november 2017 in een brief aan de Tweede Kamer (IENM/BSK-2017/281925) aangegeven dat de omvorming van BV ProRail geen negatief effect voor derden mag hebben. Concreet geeft de Staatssecretaris aan dat de inzet van het kabinet is dat "*de kosten niet op de reizigers, de verladers, de vervoerders en de concessieverleners en de investeringen op het spoor worden afgewenteld*". Het College van GS heeft op 21 december 2017 een brief aan de Staatssecretaris van I&W gestuurd waarin opgeroepen wordt om expliciet te bevestigen dat eventueel optredende financiële gevolgen van de omvorming van ProRail door het Rijk zullen worden gecompenseerd. In de hoorzitting, die vooraf ging aan het Ambtelijk Overleg Spoorordening van 31 januari 2018 heeft portefeuillehouder Mackus ingesproken. Naar aanleiding van deze hoorzitting is de impact van de ZBO-status van ProRail intensief besproken in het AO Spoorordening. Van dit overleg is nog geen vastgesteld verslag beschikbaar. De Staatssecretaris heeft in dit debat aangegeven dat het de inzet van het kabinet is dat de kosten van de omvorming van ProRail niet op de reizigers, verladers, vervoerders en concessieverleners worden afgewenteld. Desgevraagd gaf de Staatssecretaris ook nog aan dat dit een randvoorwaarde is geweest bij het opnemen van dit aspect in het regeerakkoord. In het jaarverslag van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (2017) bevestigt de Staatssecretaris dat de inzet van het Kabinet is dat de eventuele kosten van deze omvorming niet op de reizigers, de verladers, de vervoerders (en de concessieverleners) en de investeringen op het spoor worden afgewenteld. Dit betekent dat de structurele effecten van de btw gemitigeerd moeten worden. Hiertoe bekijkt de Staatssecretaris de optie of ProRail in de toekomst (gedeeltelijk) btw-ondernemer kan blijven, zodat de effecten zich niet voordoen. Daarnaast bekijkt de staatssecretaris of een eventueel btw-effect op andere wijze kan worden gemitigeerd. Het Interprovinciaal Overleg IPO heeft de Staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat in november 2018 (kenmerk IENW/BSK-2018/223268) een brief gestuurd waarin namens het IPO nogmaals een oproep wordt gedaan om – ondanks de herbevestiging dat de omvorming niet zal leiden tot hogere kosten voor derden – snel met definitieve duidelijkheid dient te worden gekomen voor de fiscale en financiële gevolgen die ook de toets van de Europese Commissie kunnen doorstaan. Het IPO roept op dat compensatie via het Provinciefonds werkbaar is, mits die is gekoppeld aan de investeringsomvang van de individuele provincies en de verdeling dus niet via de algemene verdeelsleutel tot stand komt. Tevens is op 13 december 2018 een motie van de leden Amaouch en Ziengs in de Tweede Kamer aangenomen waarin de regering wordt verzocht als onderdeel van de financiële paragraaf in kaart te brengen wat de gevolgen zijn voor lopende of toegekende spoorprojecten en de kostenstijging voor decentrale overheden, indien zij na 2021 opdrachtgever zijn voor ProRail.

	Omvorming ProRail naar een publiekrechtelijk ZBO
Acties/beheersing	De portefeuillehouder blijft in gesprek met het Rijk om de nadelige consequenties van deze omvorming te voorkomen.

	De hoogte van de algemene uitkering provinciefonds
Financiële impact	De ontwikkeling van de algemene uitkering wordt bepaald door het accres, door overige ingrepen van het Rijk, door taakmutaties, door herverdelingen en vanaf 2015 de onder- of overschrijding van het BCF-plafond. Het accres wordt bepaald door de groei van de rijksuitgaven en varieert van jaar op jaar, maar ook met betrekking tot één jaar. Voor één jaar varieert een accres met maximaal 2 à 3 procentpunt. Het accresbedrag in het provinciefonds wordt bepaald door het accrespercentage te vermenigvuldigen met de bedragen die als algemene en decentralisatie-uitkeringen in het provinciefonds zitten. Door toevoeging van nieuwe bedragen in het provinciefonds neemt bij eenzelfde accrespercentage het accresbedrag toe. Dit is in sterke mate in 2016 gebeurd. Voor Limburg betekent dit dat de variatie in het accrespercentage in 2018 neerkomt op € 3,7 à 5,5 miljoen (2015: € 2 à 3 miljoen). Dit bedrag kan hoger worden als ook het accres van het voorgaande jaar nog wijzigt, want zo'n bijstelling werkt structureel door, en beide wijzigingen hetzelfde teken (+ of -) hebben. De financiële impact kan dan tot € 6 à 7 miljoen oplopen. De systematiek om het accres te bepalen is ontwikkeld om het provinciefonds even snel te laten groeien of dalen als de rijksbegroting. Op deze wijze leveren provincies een evenredige bijdrage aan rijksbezuinigingen. Het Rijk voert echter toch ook op andere manieren bezuinigingen op het provinciefonds door. We noemen hier twee grote bezuinigingen: de structurele korting met € 300 miljoen vanaf 2011 en de kortingen van € 66 miljoen om het BTW-Compensatiefonds in stand te houden. De budgettaire nadelen van dit soort extra bezuinigingen kunnen veel groter zijn dan de nadelen bij accresaanpassingen. Zo heeft de korting met € 300 miljoen Limburg uiteindelijk € 18 miljoen structureel gekost. De budgettaire impact van dit soort bezuinigingen kan heel sterk variëren. In de regel moet jaarlijks rekening worden gehouden met een mogelijke financieel nadeel hierdoor van € 1 à 2 miljoen. Nieuwe taken of taken die bij de provincies verdwijnen leiden ook tot meer of minder middelen. Uitgangspunt is dat de middelen toereikend zijn om de taak uit te voeren. Een taakmutatie leidt dan wel tot een wijziging van de algemene uitkering of een decentralisatie-uitkering, maar niet tot een wijziging van de financiële ruimte. De financiële impact is nihil. Een nieuwe verdeling van de algemene uitkering, zoals in 2012, een definitiewijziging van een maatstaf, actualisering van de volumina van verdeelmaatstaven, maar ook elke verdeling van middelen via de maatstaven van het provinciefonds, welke middelen daarvoor op een andere manier werden verdeeld, kunnen leiden tot herverdeeleffecten. Positieve herverdeeleffecten betekenen meer middelen dan eerder, en negatieve minder middelen. Vanaf 2017 wordt de algemene uitkering volgens een nieuw verdeelmodel verdeeld. Het model brengt structurele decentralisatie-uitkeringen over naar de algemene uitkering en zorgt ervoor dat daarbij geen herverdeeleffecten optreden. Het model moet binnen drie jaar worden geëvalueerd en in die periode zijn er geen herverdeeleffecten. Vanaf 2015 heeft het BTW-Compensatiefonds (BCF) een plafond. Overschrijden de

	De hoogte van de algemene uitkering provinciefonds
	BTW-claims van provincies en gemeenten het plafond, dan wordt de overschrijding gekort op het provincie- en gemeentefonds. Omgekeerd leidt een onderschrijding van het plafond tot een toevoeging aan het provincie- en gemeentefonds. Voorlopig gaan we ervan uit dat de financiële impact € 1 miljoen (incidenteel) kan zijn. In totaliteit moeten we met een maximale financiële impact van € 10 miljoen per jaar rekening houden. Hoe is het beeld voor 2018 met betrekking tot de uitkeringen? In de primaire begroting 2018 is op basis van de meicirculaire 2017 de volgende raming voor de uitkeringen 2018 provinciefonds voor Limburg opgenomen: ▪ algemene uitkering € 161.079.551 ▪ decentralisatie-uitkeringen € 18.801.105 De totale uitkering 2018 is € 179.880.656 In de jaarstukken 2018 zijn op basis van de decembercirculaire 2018 de volgende bedragen als uitkering uit het provinciefonds verantwoord: – algemene uitkering € 159.945.950 – decentralisatie-uitkeringen € 63.216.885 De totale uitkering 2018 is € 223.162.835 De algemene uitkering 2018 is in de jaarstukken 2018 € 1.133.601 lager dan in de primaire begroting 2018 geraamd. De verklaring hiervoor is: ▪ Bijstellingen van het accres 2018 en de doorwerking van bijstellingen van het accres 2017 hebben per saldo tot een groei van de algemene uitkering met € 2.907.000 geleid; ▪ Bijstellingen (van de ramingen) met betrekking tot het BCF hebben voor een verlaging van de algemene uitkering met € 2.229.000 gezorgd; ▪ Mutaties bij taken die onder de algemene uitkering vallen, zorgden in 2018 voor een afname met € 324.000; ▪ Tot slot leidden de actualisering van de verdeelmaatstaven en afrondingsverschillen tot een afname van de algemene uitkering met € 1.487.601. De toename van de decentralisatie-uitkeringen in de jaarstukken 2018 met € 44.415.780 heeft te maken met 13 nieuwe en drie gewijzigde decentralisatie-uitkeringen die voor 2018 aan Limburg zijn toegekend. Dit is gebeurd in de in de verschillende circulaires na de meicirculaire 2017, waarop de raming in de primaire begroting 2018 was gebaseerd.
Risico-omschrijving	Zie bij financiële impact.
Termijn duidelijkheid	De uitkering 2018 wordt definitief vastgesteld in de meicirculaire 2019.
Ontwikkeling/status	
Acties/beheersing	Via IPO is er een constant overleg over de voorstellen van het Rijk.

	Renterisico
Financiële impact	Het maximale structurele renterisico voor de uitstaande middelen is bepaald op € 6,3 mln.
Risico-omschrijving	De (netto) rente-invloed op het resultaat wordt bepaald door het saldo van het rendement op de provinciale uitzettingen en de rentebijschrijving op de interne financieringsmiddelen. Met name de rente-invloed van de provinciale uitzettingen op de

	Renterisico
	begroting is groot. De renteopbrengsten vormen immers een belangrijk structureel dekkingsmiddel voor de begroting. De Provincie heeft een aanzienlijk volume aan middelen uitstaan waarbij de rentevergoeding bij vrijval onderhevig is aan fluctuaties op de geld- en kapitaalmarkt. Ultimo 2018 bedraagt het totale volume aan uitgezette middelen € 1,26 miljard. Het betreft zowel middelen die uitstaan in het kader van de publieke taak (leningen en garantstellingen) als middelen van de treasury portefeuille (m.n. obligaties). De actuele lage stand van de geld- en kapitaalmarktrente is voor vrijvallende middelen een belangrijke risicofactor. De financiële impact daarvan is groot, gelet op het volume van de totale portefeuille In de meerjarenraming renteopbrengst 2018-2033 is voor de te herbeleggen middelen uitgegaan van de huidige lage renteniveaus zoals deze gelden voor de middellange termijn. Indien de rentevergoeding bij Schatkistbankieren of uitzettingen in de vorm van leningen aan decentrale overheden lager is dan actueel begroot, loopt de provincie een renterisico. Indien de rente daalt met 50 basispunten (0,5%) is de rentederving € 6,3 mln., berekend op basis van de totale uitstaande middelen eind 2018 ad € 1,26 mld. Lagere renteopbrengsten kunnen deels worden gecompenseerd door uitzettingen in het kader van de publieke taak, echter de hoogte van deze uitzettingen is afhankelijk van het aantal toegekende financieringen na toetsing aan het Uitvoeringskader SIS 2.0. De obligatieportefeuille inclusief onderhandse leningen (circa € 769 mln.) is belegd met een gemiddelde looptijd van 5 jaar. In 2019 bedragen de reguliere aflossingen in deze portefeuille € 64 mln. De reguliere aflossingen in de financieringsportefeuille (publieke taak) bedragen in 2019 ruim € 68 mln. Naast de geschetste negatieve impact van een lage marktrente zijn de mogelijkheden om optimaal op de markt te opereren ten aanzien van het genereren van renteopbrengsten beperkt sinds het verplicht Schatkistbankieren. Een rentestijging heeft behoudens voor herbelegging van vrijvallende posten in portefeuille geen impact op de begrotingsruimte omdat de portefeuille op nominale waarde is gewaardeerd.
Termijn duidelijkheid	De hoogte van de rentederving is afhankelijk van de renteontwikkelingen op de geld- en kapitaalmarkt. De inzet van de obligatieportefeuille in uitzettingen in het kader van publieke taak is afhankelijk van de besluitvorming ten aanzien van projecten.
Ontwikkeling/status	Betreft dynamische renteontwikkelingen op de geld- en kapitaalmarkt.
Acties/beheersing	De renteontwikkeling in de markt is een exogene factor die niet te beïnvloeden is. Via de planning & control cyclus wordt de meerjaren raming renteopbrengst periodiek aangepast aan de renteverwachtingen en actuele investeringsplanning.

Wijzigingen
Ten opzichte van de jaarstukken 2017 zijn de volgende risico's gewijzigd:

Vervallen risico's:
In de jaarstukken 2018 is het risico inzake Milieu Service Zuid financieel verantwoord in de jaarstukken. Derhalve is het risico niet meer opgenomen in deze paragraaf.

Ad d) Overzicht kengetallen financiële positie.

Met ingang van de begroting 2016 is in het BBV voorgeschreven dat in deze paragraaf een set van zes verplichte kengetallen wordt opgenomen. Naast de set van kengetallen wordt een beoordeling van

de onderlinge verhouding van de kengetallen in relatie tot de financiële positie opgenomen. De kengetallen en de beoordeling geven gezamenlijk inzicht over de financiële positie van de provincie.

De kengetallen van de begroting 2018 zijn gebaseerd op de primitieve begroting 2018. De zes voorgeschreven kengetallen zullen achtereenvolgens worden beschreven en toegelicht.

Netto schuldquote (c.q. gecorrigeerd voor alle leningen).
De netto schuld weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de provincie ten opzichte van de eigen middelen. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van rentelasten en aflossingen op de exploitatie. Het wordt berekend als het verschil tussen de eigen middelen en de schulden gerelateerd aan de baten exclusief de mutaties in de reserves.

Om inzicht te verkrijgen in hoeverre er ook sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven. Op die manier wordt duidelijk aangegeven wat het aandeel is van de verstrekte leningen en de betekenis daarvan voor de schuldenlast.

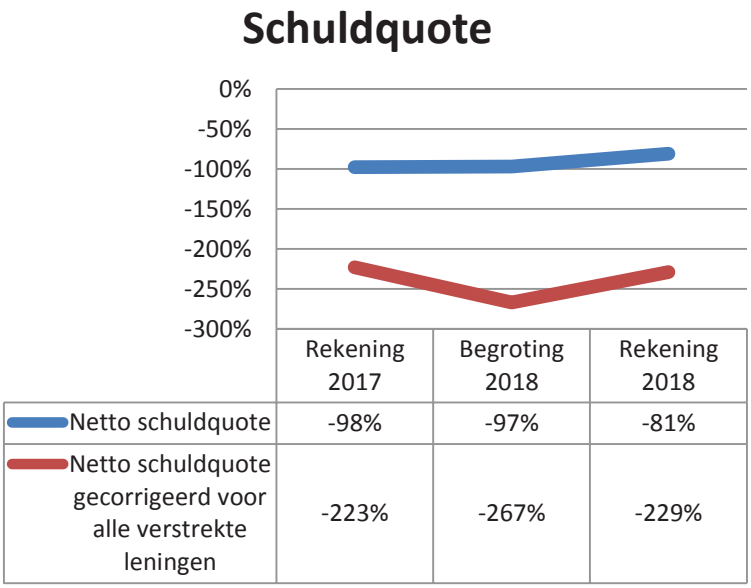

	Rekening 2017	Begroting 2018	Rekening 2018
Netto schuldquote	-98%	-97%	-81%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	-223%	-267%	-229%

Toelichting:
Een negatieve netto schuldquote betekent dat er sprake is van een overschot aan middelen. Dat is bij de Provincie Limburg het geval. Het overschot (lees: de netto schuldquote) neemt af ten opzichte van 2017 door afname van de omvang van de belegde middelen maar er blijft sprake van een overschot. De negatieve schuldquote wordt deels bepaald door het feit dat de Provincie Limburg over voldoende eigen middelen beschikt om projecten te financieren en dus geen externe financiering hoeft aan te trekken.

Door de netto schuldquote weer te geven inclusief de doorgeleende gelden verkrijgen we inzicht in hoeverre er sprake is van doorlenen. Zo blijkt wat het aandeel is van de verstrekte leningen en wat dit betekent voor de schuldenlast. Logisch gevolg is dat de overschotten (ten opzichte van de netto schuldquote) stijgen. De netto schuldquote (inclusief de doorgeleende gelden) stijgt ten opzichte van 2017.

Solvabliteitsratio.

Deze ratio geeft inzicht in de mate waarin de provincie in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Het geeft het eigen vermogen weer als percentage van het balanstotaal. Het eigen vermogen bestaat uit de reserves en het resultaat uit het overzicht van baten en lasten.

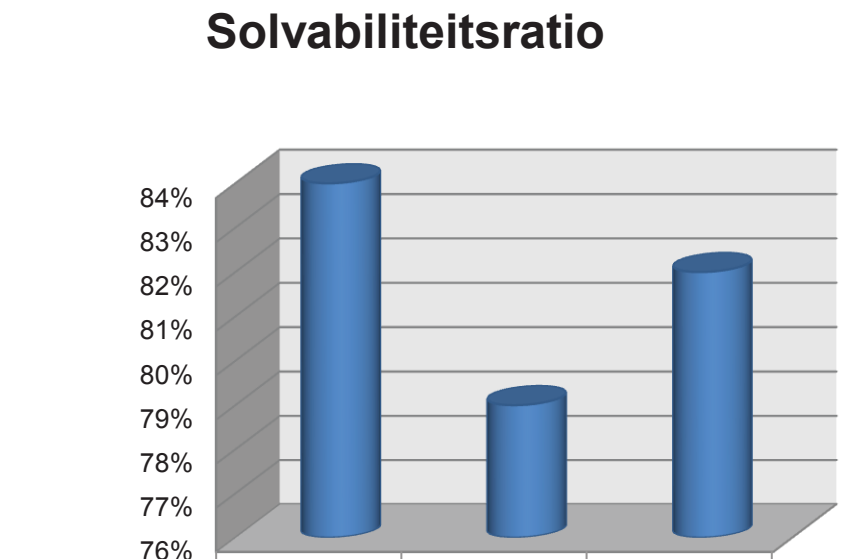

Toelichting:

De solvabiliteitsratio is een maat voor de weerbaarheid van de provincie. De mate van weerbaarheid in combinatie met de andere kengetallen geeft een indicatie over de financiële positie van de provincie. Als we het vreemd vermogen beschouwen zien we dat dit met name bestaat uit overlopende passiva. Dit betreffen voor een substantieel deel beschikte subsidies. Gezien de hoogte van het vreemd vermogen kunnen we concluderen dat de berekende ratio voldoende is om aan de financiële verplichtingen te voldoen. Ten opzichte van 2017 blijft de ratio nagenoeg gelijk.

Kengetal grondexploitatie.
Uit het verleden is gebleken dat de grondexploitaties een forse impact kan hebben op de financiële positie van provincies. De boekwaarden van de grondposities zijn van belang. Deze moeten worden terugverdiend bij verkoop. De omvang van de totale boekwaarde van de gronden wordt gerelateerd aan de baten exclusief de mutaties in de reserves.

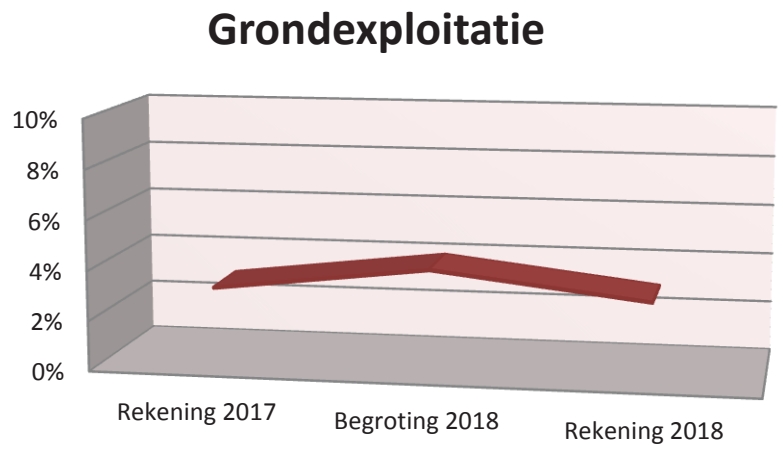

	Rekening 2017	Begroting 2018	Rekening 2018
Grondexploitatie	3%	4%	3%

Toelichting:
De omvang van de grondexploitatie bij de provincie is gering. Daarbij komt dat in de berekening van het kengetal de boekwaarde is opgenomen. Voor een deel van de gronden is een voorziening opgenomen voor 85% van de bruto-boekwaarde. Dit betekent een zeer klein risico voor de financiële positie.

Structurele exploitatieruimte.
Voor de beoordeling van het structurele en reële evenwicht van de begroting is het onderscheid tussen structurele en incidentele baten/lasten van belang. We spreken van incidentele baten/lasten als het gaat om eenmalige zaken die zich gedurende maximaal 3 jaar voordoen. Het onderscheid tussen structureel en incidenteel is vastgelegd in een notitie van commissie BBV. De structurele exploitatieruimte wordt bepaald door het saldo van de structurele baten en lasten en het saldo van de structureel toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves gedeeld door de totale baten exclusief mutatie reserves.

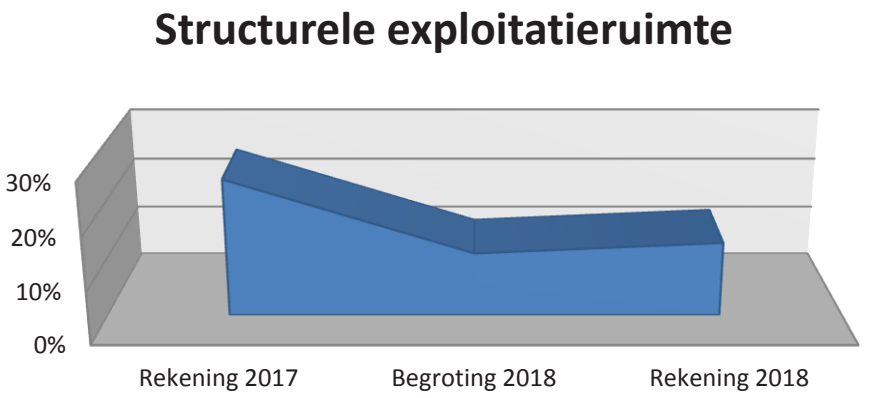

	Rekening 2017	Begroting 2018	Rekening 2018
Structurele exploitatieruimte	26%	12%	14%

Toelichting:
Een positief kengetal betekent dat we een positief saldo hebben tussen de structurele baten/lasten en de structurele onttrekking/ toevoegingen aan de reserves. De structurele ruimte neemt af ten opzichte van 2017. Ondanks de afgenomen structurele ruimte zit er nog steeds flexibiliteit in de exploitatie.

Belastingcapaciteit.
Een provincie heeft de mogelijkheid het aantal opcenten te verhogen tot het maximaal te heffen aantal opcenten zoals dat door het Rijk wordt bepaald. De belastingcapaciteit van provincies wordt berekend door het aantal opcenten in jaar t (het begrotingsjaar) te relateren aan het gemiddelde van het aantal opcenten van alle provincies in jaar t-1 en uit te drukken in een percentage.

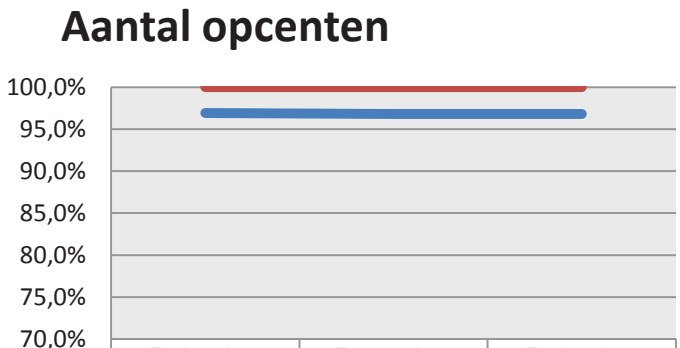

	Rekening 2017	Begroting 2018	Rekening 2018
Aantal opcenten t.o.v. landelijk gemiddelde	96,9%	96,8%	96,8%
Landelijk gemiddelde jaar t-1	100,0%	100,0%	100,0%

Toelichting:
Uit bovenstaand overzicht blijkt dat de provincie Limburg onder het landelijk gemiddelde zit qua heffen van provinciale opcenten. Voor 2018 bedraagt de onbenutte belastingcapaciteit € 47 mln.

Conclusie en samenvatting.
De kengetallen netto schuldquote, netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte geldleningen, de solvabiliteitsratio en het kengetal grondexploitatie hebben betrekking op de balans.
Uit bovenstaande overzichten blijkt dat de Provincie Limburg een overschot aan middelen heeft. Vooralsnog hoeven geen aanvullende financieringen te worden aangetrokken. De overschotten zijn afgenomen ten opzichte van 2017 hetgeen zijn weerslag heeft op de schuldquotes. De solvabiliteitsratio geeft aan dat er een goede mate van weerbaarheid bestaat en het financieel risico met betrekking tot de grondexploitatie is minimaal te noemen.

De kengetallen structurele exploitatieruimte en de belastingcapaciteit hebben betrekking op de exploitatie. Uit de berekening van de kengetallen blijkt dat de structurele baten voldoende zijn en dat er nog ruimte is om de structurele baten te verhogen. De onbenutte belastingcapaciteit bedraagt € 47 mln.

Op basis van bovenstaande kan geconcludeerd worden dat de Provincie Limburg een gezonde financiële positie heeft.

5.3. Onderhoud kapitaalgoederen

Kapitaalgoederen zijn van belang voor realisatie van provinciale programma's. Zo speelt een goed onderhouden infrastructuur een belangrijke rol in economie en sociaal leven. Een integrale afweging tussen aanwezigheid van kapitaalgoederen, kwaliteitsniveau, onderhoud en visie is van strategisch belang voor de Provincie, en voor de financiële positie. Met de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen in de begroting stellen Provinciale Staten kaders voor onderhoud van infrastructuur, voorzieningen en gebouwen. Met behulp van de Jaarstukken kan controle op deze kaders plaatsvinden.

5.3.1. Infrastructuur en wegbeheer

Inleiding

Wegen zijn belangrijke kapitaalgoederen en hebben effect op diverse uitvoeringsprogramma's. Ze zijn van essentieel belang voor de Limburgse economie en zorgen ook voor verbindingen tussen mensen. Daarom willen wij bereikbaarheid en doorstroming in Limburg maximaal faciliteren en onze infrastructuurvoorzieningen ook vanwege de veiligheid in optimale conditie houden.

Beleid

Het beleid voor het onderhouden van infrastructuur is opgenomen in diverse kaders. Binnen deze kaders dragen de clusters Wegaanleg & Wegbeheer zorg voor het beheer en onderhoud van een gedeelte van deze infrastructuur, vooral betreffende de provinciale weginfrastructuur. De Provincie is eigenaar van infrastructuur bestaande uit globaal 450 km weg (inclusief naastgelegen voorzieningen) en is wettelijk verantwoordelijk voor het beheren, onderhouden en rehabiliteren hiervan. Dit gebeurt conform het door Provinciale Staten vastgestelde beleidskader 'Voorzieningenniveau Provinciale Wegen 2011'. Net als voorgaande jaren is in 2018 het voorzieningenniveau van de provinciale wegen met kwaliteitsniveau 'BASIS' gehandhaafd. Met dit kwaliteitsniveau is een goed functionerend provinciaal (wegen)netwerk geborgd en is het risico op het ontstaan van achterstallig onderhoud beheerst. Op dit moment is er geen sprake van achterstallig onderhoud.

In het belang van provinciale programma's zijn in 2018 beheerafspraken voorbereid voor de spoorverbinding Zuid Limburgse Stoomtrein Maatschappij (ZLSM) (Begrotingsprogramma 3.1. Openbaar vervoer en railagenda, product 3.1.2. Railagenda). Vanwege de uitbreiding van het (wegen)areaal en de onderzochte opgave voor kunstwerken en verhardingen is een nota kapitaalgoederen infrastructuur opgesteld. Bij komst van het nieuwe college zal deze nota ter besluitvorming worden voorgelegd.

Daarnaast zijn er noodzakelijke reconstructies van de provinciale infrastructuur voortgekomen uit provinciale programma's. Met de vaststelling van het Mobiliteitsplan in 2018 zijn de bestaande kaders (zoals de beleidsnota Regionaal Verbindend Wegen Net (RVWN), beleidsnota Verkeers- en Vervoersmanagement, etc.) daarbij niet meer als eigenstandige uitgangspunten gebruikt. Daarnaast is eind 2018 als verdere uitwerking van het Mobiliteitsplan een afwegingskader Mobiliteitsopgave en –ambitie vastgesteld. De toepassing van dit kader wordt overgelaten aan het nieuwe college.
Met een integrale benadering en toepassing van het afwegingskader wordt de programmering van de geplande rehabilitaties (reconstructieve projecten en vervangingen van assets) bepaald.

Beheer en onderhoud van nieuwe infrastructuur

Realisatie van nieuwe infrastructuur is mede afhankelijk van procedures. De ingebruikname markeert het punt waarbij overdracht aan de wegbeheerder aan de orde is. De kosten voor het beheer en onderhoud worden op het moment van ingebruikname ten laste gebracht van de provinciale begroting. In onderstaande tabel zijn projecten opgenomen, waarvan de voorbereiding is gestart. Voor project N266 – Rondweg Nederweert is door Provinciale Staten besloten een aanvullend alternatief te ontwikkelen. Na de keuze voor een alternatief door PS in 2019 zal het project weer opgenomen worden in de lijst.
Afhankelijk van de complexiteit van deze projecten vindt naar verwachting oplevering plaats in de periode van 2019-2023.

Tabel 3.1. Oplevering projecten

Project	Periode
1. Buitenring Parkstad Limburg (BPL)	2019 - 2020
2. Rondweg Wanssum	2019 - 2020
3. N280 West - deelproject Weert Leudal	2020 - 2023
4. N280 West - deelproject Roermond	2019 - 2021
5. N270 - VIA Venray	2020 - 2021

Een aantal onderdelen van de provinciale (weg)infrastructuur zijn vanwege de functie in het totale infrastructuurnetwerk overgedragen aan derde partijen. De eventuele financiële gevolgen hiervan voor het beheer en onderhoud zijn separaat aan het college voorgelegd.

Financiële consequenties

Financiële consequenties van beheerplannen en de meerjarenraming 2018-2021 zijn vertaald in de begroting. Onderstaande tabellen (3.2 en 3.3) geven inzicht in de gerealiseerde exploitatiekosten en investeringen van het beheer- en onderhoud aan het provinciale wegennet 2018. De investeringen komen terug in de exploitatie in de vorm van kapitaallasten.

Exploitatiebudget

Met de exploitatiebudgetten worden de jaarlijks terugkerende onderhoudsactiviteiten ten behoeve van constructief-, conserverend en functioneel onderhoud gedekt. De middelen worden ingezet om incidentele schade aan het wegennet te herstellen, zodat groot onderhoud niet vervroegd, maar op de geplande tijdstippen kan worden uitgevoerd. Ook worden de exploitatiebudgetten aangewend om periodiek terugkerende onderhoudsactiviteiten voor een veilig en effectief wegennet uit te voeren. Op deze wijze wordt kapitaalsvernietiging van het provinciale wegennet voorkomen en wordt een voldoende kwaliteitsniveau van de wegen gewaarborgd. Onderstaande tabel geeft inzicht in het budget en de realisatie ervan in 2018.

Tabel 3.2 Exploitatiebudget 2018 (bedragen € x 1.000)

Omschrijving	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Begroting na wijziging 2018	% Verschil 2018
Exploitatielasten *	12.284	14.477	14.598	0,8%

* Incl. steunpunten wegen.

Volgens bovenstaande tabel is er sprake van een onderuitputting van € 0,12 mln. Dit verschil wordt voornamelijk veroorzaakt door een voordelig verschil inzake gladheidbestrijding en wordt toegevoegd aan de Reserve Gladheidsbestrijding.

Investeringskredieten
Wegenprojecten: rehabilitaties en vervangingsinvesteringen worden in de regel gedekt door investeringskredieten. Onderstaande tabel geeft inzicht in de stand van zaken ultimo 2018.

Tabel 3.3: Overzicht vervangingsinvesteringen en rehabilitatie projecten 2018 (bedragen x € 1.000)

Omschrijving	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Beschikbaar (restant) krediet	% Verschil 2018
Vervangingsinvesteringen	1.050	1.094	1.388	2%
Rehabilitatie projecten	4.371	14.576	47.425	

De verschillen in investeringskredieten (zie tabel 3.3) worden veroorzaakt door verschuivingen in de uitvoering. De investeringskredieten in de begroting 2018 en bijhorende meerjarenraming 2018 -2021 zijn gebaseerd op een vast bedrag dat jaarlijks geïndexeerd wordt en houden geen rekening met deze verschuivingen. De werkvoorraad 2018 was een cumulatie van projecten die in 2017 en 2018 in uitvoering zijn genomen. De projecten zijn gefinancierd uit reguliere wegensectormiddelen van 2017 maar ook uit voorliggende dienstjaren. Ook wordt de werkvoorraad naast deze reguliere wegensectormiddelen gefinancierd uit BDU-middelen, en bijdragen van derden. Genoemde bruto bedragen in de tabel 3.4. hebben hierop betrekking.

Tabel 3.4 Overzicht rehabilitatieprojecten 2018 (bedragen x € 1.000)

Weg-nummer	Naam	Werkzaamheden	Bruto-bedrag
N270	Eindhoven - Well	VIA Venray	573
N271	Venlo – Nijmegen	Fietspaden Plasmolen Mook (MIP 2015)	202
N271	Venlo - Nijmegen	Aanpassingen kom Lomm, werk gemeente Venlo	19
N273	Ittervoort – Venlo	Kom Baarlo	193
N273	Ittervoort – Venlo	Aanleg rotonde t.b.v. uitbreiding Nunhemzaden	468
N274	Brunssum -Posterholt	Rehabilitatie incl. 2 turborotondes t.b.v. BPL en fietsbrug IBA	9.063
N276	Brunssum – St. Joost	Ongelijkvloerse kruising Nolenslaan Sittard	1.093
N278	Maastricht – Vaals	De Hut – De Planck – fietspad	31
N300	De Beitel - Kerkrade	Gravenweg Landgraaf	2.418
N570	Roermond - Rothenbach	Verbetering verharding	27
-		Leisure Lane	104
-		Randweg Abdissenbosch	90
div.	Overige projecten	Beplantingsbestek, incidentele investeringen, incidentele grondaankopen, incidentele investeringen verkeersveiligheid, studieprojecten en groenbeheervisie/inrichting rotondes	295
		TOTALEN	**14.576**

Reserves en voorzieningen

Gladheidsbestrijding:

Door de zachte winter 2018 zijn de kosten van de gladheidsbestrijding € 109.058 lager dan begroot. Voor de gelijkmatige belasting van de exploitatierekeningen met de kosten van de gladheidsbestrijding is de Egalisatiereserve Gladheidsbestrijding ingesteld. Deze reserve wordt aangewend als dekking voor de overschrijding van de begrote kosten voor gladheidsbestrijding. Overschotten op het budget worden aan betreffende reserve toegevoegd.
De maximale toegestane hoogte van deze reserve bedraagt € 453.780. Het saldo van de reserve bedroeg per 1-1-2018 € 182.599. Het restant op het budget gladheidsbestrijding ad € 109.058 wordt toegevoegd aan deze reserve, waarmee deze reserve in totaal € 291.657 bedraagt.

5.3.2. Gebouwen

Inleiding

De provincie Limburg heeft een aantal gebouwen in eigendom. Dit zijn het Gouvernement aan de Maas, drie steunpunten voor provinciale wegen (Hulsberg, Sittard en Nederweert), drie provinciale musea (Bonnefantenmuseum Maastricht, Limburgs Museum Venlo en het Museumplein Limburg Kerkrade), Kasteel Groot Buggenum te Grathem, de voormalige burgemeesterswoning te Venlo, Cargoloods Maastricht-Airport, de panden van Maastricht Aachen Airport en het stationsgebouw met loods, werkplaats, watertoren en seinhuisjes van de Zuid Limburgse Stoomtrein Maatschappij Simpelveld. Medio juni is het steunpunt Maasduinen te Wanssum geamoveerd om plaats te maken voor de ontwikkelingen rondom het project Ooijen-Wanssum. Voor het steunpunt Maasduinen is voor vier jaar een huurcontract afgesloten bij het steunpunt van Rijkswaterstaat in Venlo.
Kwalitatief goed onderhoud is belangrijk voor de representativiteit, maar ook voor de functionaliteit en dus ook voor de uitvoering van de provinciale programma's. Het doel is het waarborgen van het vastgestelde onderhoudsniveau (representativiteit en functionaliteit) van alle provinciale gebouwen.

Beleid

Met Statenstuk G-16-042 is op 16 december 2016 het meerjarenplan 2016-2018 geactualiseerd en opnieuw vastgesteld tot 31 december 2018. Tevens zijn budget-neutrale wijzigingen van de stortingen in de beschikbare onderhoudsvoorziening ten behoeve van groot onderhoud provinciale gebouwen doorgevoerd.
In 2018 zijn alle provinciale gebouwen geïnspecteerd. Per pand zijn er meerjarenonderhoudsplannen opgesteld voor de periode 2019-2033. Na doorrekening van alle plannen blijkt het in de meerjarenbegroting 2019-2020 opgenomen budget, onvoldoende te zijn voor het uitvoeren van het geplande (meerjarige) onderhoud.
De financiële lijn tot aan de nieuwe statenperiode is om geen besluiten meer te nemen die structureel extra middelen vragen. Op deze manier wordt de volle keuze voor het bepalen van de inhoudelijke en politieke koers voor de nieuwe statenperiode bij de (nieuwe) Provinciale Staten gelegd. Dit impliceert dat onder andere de besluitvorming rondom het onderhoud van kapitaalgoederen, waaronder gebouwen, nu verder wordt voorbereid en ter besluitvorming aan de nieuwe Staten zal worden voorgelegd.
Naar aanleiding van bovenstaande is de voorziening onderhoud provinciale gebouwen omgevormd tot een reserve.

In het meerjarenonderhoudsplan worden de beleidskaders op hoofdlijnen aangegeven:

- een eenduidige financiering voor het onderhoud van de provinciale gebouwen (duurzaam financieel beleid);

- formuleren van een meerjarige onderhoudsplanning met als doelstelling het waarborgen van de representativiteit en functionaliteit (onderhoudsniveau);
- opname van beschreven activiteiten in de planningscyclus;
- voldoen aan de BBV-verplichting tot het werken met een actueel meerjarenonderhoudsplan.

Het plan wordt jaarlijks geactualiseerd en eenmaal in de vier jaar herzien op basis van een herinspectie van alle (bouw)elementen. Er is geen sprake van achterstallig onderhoud. Het groot onderhoud aan het Gouvernement is gelijktijdig met het project Verduurzaming uitgevoerd.

Klimaatneutraal maken provinciale gebouwen

De tweede gewijzigde motie 809 Brugman c.s. inzake verduurzaming provinciale gebouwen (inclusief de derde gewijzigde motie 797) is aan Provinciale Staten ter besluitvorming voorgelegd. De benodigde additionele middelen voor het Gouvernement ad € 0,24 mln. zijn verwerkt in de begroting 2018 (dekking uit coalitiemiddelen onvoorzien). De werkzaamheden zijn gelijktijdig met het project verduurzaming uitgevoerd en in december 2018 opgeleverd.

Verduurzaming Gouvernement

De verduurzaming van het Gouvernement is in combinatie met het gepland onderhoud volgens planning op 16 december 2018 opgeleverd. Hiermee is het Gouvernement weer toekomstbestendig. Het binnenklimaat is verbeterd naar klimaatklasse B (ventilatie en koeling). Het huidige energielabel G is verbeterd naar B. Verder is het Gouvernement aangesloten op het warmtenet van Cèramique. Tevens zijn een aantal onderdelen van de tweede gewijzigde motie 809 mevrouw Brugman in het Gouvernement gerealiseerd.
Het project is binnen het beschikbare taakstellende budget en planning uitgevoerd

5.4. Financiering

Bij financiering gaat het om de vraag hoe de Provincie regelt dat ze tijdig kan beschikken over de benodigde liquide middelen, zodat ze te allen tijde in staat is om aan haar betalingsverplichtingen te voldoen. Dit kan door te lenen bij liquiditeitstekorten en te sparen en te beleggen bij liquiditeitsoverschotten. Met het inkomens- en rendementsmotief als uitgangspunt is in 2018 bereikt dat de uitgezette overtollige middelen een stabiele en evenwichtige verdeling van de jaarlijkse opbrengsten hebben opgeleverd, met gebruikmaking van een liquiditeitsprognose. De provinciale portefeuille moet adequaat worden beheerd om kosten en risico's te beperken. Dit vormt de eerste pijler van treasury: het beheer van 'tijdelijk overtollige middelen'.
De tweede pijler omvat de uitzettingen in het kader van de publieke taak: leningen en garantstellingen, waarbij het aanvraag- en beheerproces conform de provinciale kaders wordt ingevuld. Vanwege de ingezette offensieve investeringsstrategie is deze vorm van uitzettingen een steeds belangrijker onderdeel van treasury. De impact van deze strategie wordt eveneens in deze paragraaf belicht.

Deze paragraaf geeft inzicht in:
5.4.1. Algemene ontwikkelingen, zowel intern als extern;
5.4.2. Uitzettingen van tijdelijk overtollige middelen;
5.4.3. Uitzettingen uit hoofde van de publieke taak: financieringen;
5.4.4. Financieringen (aantrekken van middelen);
5.4.5. Terugblik beleidsplan 2018.

5.4.1. Algemene ontwikkelingen

Intern
De provinciale beleggingsportefeuille is deels in vermogensbeheer ondergebracht en deels in eigen beheer via een brokeradviseur. Afgelopen jaar is € 92,85 miljoen nominaal tussentijds verkocht uit de obligatieportefeuille in vermogensbeheer gelet op de liquiditeitspositie. Het optimaal spreiden van het beschikbaar vermogen blijft van belang. Door spreiding wordt voldaan aan de liquiditeitseis en wordt gestreefd naar een zo optimaal mogelijk rendement.

Ultimo 2018 bedraagt het volume van de treasury portefeuille afgerond € 769 mln. (2017 € 887 mln.). Het gewogen gemiddeld rendement over 2018 bedraagt 3,88% waar in de begroting een gemiddeld rendement van 3,37% was geraamd. In tabel 5.4.1 is het begrote en het gerealiseerd beleggingsvolume van de tijdelijk overtollige middelen weergegeven. Het begrote volume over 2018 betreft het *gemiddeld* vermogen, het gerealiseerd volume betreft de stand van het vermogen per ultimo 2018.

Tabel 5.4.1: Gemiddeld beleggingsvolume rekening 2018 (bedragen x € 1.000)

	Realisatie 2017	Begroting 2018	Realisatie 2018
Totaal volume	886.890	790.000	768.964

De doelstelling van Treasury met betrekking tot het realiseren van een vaste jaarlijkse inkomstenbron wordt enerzijds bereikt door het uitzetten van tijdelijk overtollige middelen. Anderzijds wordt vanuit de uitzettingen uit hoofde van de publieke taak rendement gegenereerd. De focus op het uitzetten van middelen vanuit de publieke taak is in 2018 gecontinueerd vanwege de ingezette offensieve

investeringsstrategie. Dit beleid is vastgelegd in het Uitvoeringskader ‘Sturing in Samenwerking 2.0’ (PS besluit d.d. 10-2-2017). De Provincie richt haar beleid steeds meer op het gezamenlijk participeren met partners in projecten of initiatieven, in plaats van of naast subsidiëren. Eén van de instrumenten hierbij is het verstrekken van geldleningen of garanties, kortweg financieringen. Dit zorgt voor een geleidelijke transformatie van middelen in obligaties naar uitzettingen in het kader van de publieke taak. Randvoorwaarde bij de inzet van de obligatieportefeuille is dat de (rente)opbrengsten meerjarig op een (minimaal) gelijk niveau liggen, rekening houdend met het vaak hogere risicoprofiel dat inherent is aan dergelijke uitzettingen. Hiermee wordt de eis van het garanderen van een jaarlijkse inkomstenbron voor de provinciale begroting geëffectueerd.

Gezien de totale omvang van het beschikbaar vermogen eind 2018 zijn voldoende liquide middelen aanwezig voor de geraamde investeringen inclusief mutatie kasmiddelen (totaal ruim € 180 mln.) tot en met 2022. Rekening houdend met deze uitgaven en met aflossingen op verstrekte leningen in het kader van publieke taak resteert eind 2022 afgerond € 590 mln. belegd vermogen.

In de provinciale begroting is geen renteomslag gebruikt bij het toerekenen van rente aan investeringen. De werkelijke renteomslag bedraagt 0%, de Provincie financiert nauwelijks extern.

Extern

Op grond van de Wet fido en Ruddo dient de Provincie vanwege Schatkistbankieren (SKB) haar tijdelijk overtollige middelen te stallen bij het Rijk. Obligatieleningen die vanwege vrijval aflossen in de portefeuille dienen overgeheveld te worden naar het Rijk en mogen niet meer in de markt worden herbelegd. Obligatieleningen die de Provincie al in portefeuille had bij invoering van SKB, mogen op basis van een overgangsregeling tot aflossingsdatum in portefeuille blijven. Als alternatief voor Schatkistbankieren is het wettelijk toegestaan leningen aan andere decentrale overheden te verstrekken, mits geen sprake is van een toezichtrelatie. De performance van de provinciale treasuryportefeuille wordt dan ook grotendeels bepaald door het renteniveau op de geld- en kapitaalmarkt.

De renteopbrengsten vormen een belangrijke inkomstenpost voor de provinciale begroting hetgeen betekent dat de provinciale begroting gevoelig is voor bewegingen in de rentemarkt. Een rentedaling van 0,5% betekent voor de meerjarenbegroting een inkomstenderving van afgerond € 4 mln. per jaar. Een rentestijging heeft uiteraard het omgekeerde tot gevolg. Omdat de obligatieleningen een gemiddelde looptijd van 4,5 jaar hebben en in tranches vrijvallen in de komende jaren, heeft een rentestijging of –daling alleen voor het kortlopende deel van de beleggingen (circa 15% van de treasuryportefeuille) direct gevolgen voor de begroting voor zover de vrijvallende beleggingen niet revolverend worden ingezet voor de publieke taak.

In onderstaande tabel is de rentevisie zoals gepubliceerd door een aantal banken versus de gerealiseerde rente in 2018 weergegeven.

Tabel 5.4.2: Rentevisie versus de gerealiseerde rente in 2018

Soort rente	Rente visie 1e helft 2018	Realisatie rente 1e helft 2018	Rente visie 2e helft 2018	Realisatie rente 2e helft 2018
3-maands	-/- 0,28%	-/- 0,324%	-/- 0,17%	-/- 0,309%
10-jaars	1,06%	0,88%	1,18%	0,81%

In de rentevisie, zoals opgenomen in de begroting 2018 (opgesteld medio 2017) werd uitgegaan van een 3-maands renteniveau van -/- 0,33% en een 10-jaarsrenteniveau van 0,89% ultimo 2018. Met name het gerealiseerde niveau van de 10 jaars rente wijkt af van de verwachte rentestand. De lage kapitaalmarktrente, van toepassing op nieuwe uitzettingen, beïnvloedt de komende jaren de renteopbrengst van de provinciale portefeuille. Op basis van de actuele liquiditeitsprognose zal de

vrijval uit de treasuryportefeuille vanaf 2021 gedeeltelijk in onderhandse leningen aan decentrale overheden buiten de provincie Limburg worden uitgezet. Van deze uitzettingen is in 2018 geen gebruik gemaakt vanwege het feit dat er geen sprake was van reguliere vrijval in de obligatieportefeuille alsmede vanwege de liquiditeitspositie. Gelet op de beperkte verhandelbaarheid van onderhandse leningen dienen dit soort uitzettingen nauw te worden afgestemd op de liquiditeitsprognose.
Als gevolg van het verbod op (her)beleggen in de obligatiemarkt wordt de provinciale portefeuille steeds veiliger gelet op het debiteurenrisico. De overtollige middelen worden bij vrijval immers bij het Rijk of via onderhandse leningen bij gemeenten ondergebracht, waardoor het aspect debiteurenrisico een steeds minder grote rol speelt in de bestaande obligatieportefeuille. Dit geldt uiteraard niet indien de vrijvallende middelen worden aangewend voor uitzettingen in het kader van de publieke taak waar over het algemeen meer risico mee is gemoeid.

De economische groeiverwachtingen voor 2019 zijn met grote onzekerheid omgeven. Deze wordt vooral veroorzaakt door wereldwijd bovengemiddeld hoog politiek risico. Voor Europa zal vooral de Brexit op korte termijn voor beroering blijven zorgen. Niet alleen qua economische vooruitzichten, ook ten aanzien van inflatie en monetair beleid zijn de verwachtingen van financiële markten afgelopen periode duidelijk veranderd. De inflatieverwachtingen zijn gedaald met name vanwege de lagere olieprijs. In de eurozone is de ‘headline’ inflatie in vierde kwartaal 2018 gedaald van 2,1% naar 1,6%. Daar staat tegenover dat de looninflatie tot nog toe zeer beperkt is gebleven, zeker in de eurozone. Met de verslechterde groei- en inflatievooruitzichten neemt de ruimte voor centrale banken om rentes te verhogen af. De Europese Centrale Bank (ECB) heeft het programma van ‘kwantitatieve verruiming’ ultimo 2018 afgerond. ECB-president Draghi heeft aangekondigd dat een eerste renteverhoging niet hoeft te worden verwacht voor het eind van zomer 2019.
De kapitaalmarktrente is sinds eind 2018 verder gedaald. Vanaf een looptijd van 5 jaar is het swaprente net positief op 0,13% (tarief medio februari 2019).

De verwachting in de markt ten aanzien van de 10 jaars swaprente bedraagt 0,84% over 12 maanden (stand medio februari 2019 0,65%). Wat betreft de korte rente is de verwachting in de markt dat de 3 maands euribor -/- 0,24% bedraagt over 12 maanden (stand medio februari -/- 0,308%). Positieve euribortarieven worden pas eind 2019 verwacht.

5.4.2. Uitzettingen van tijdelijk overtollige middelen

In het Treasurystatuut zijn de doelstellingen van de treasuryfunctie opgenomen. Tevens is beschreven onder welke voorwaarden uitzettingen van tijdelijk overtollige middelen dienen te worden gedaan.

Samenstelling uitgezette middelen
Ter verkrijging van een vaste jaarlijkse inkomstenstroom is de provinciale portefeuille zodanig ingericht dat sprake is van een zo optimaal mogelijke spreiding naar kredietwaardigheid, looptijden en debiteuren. Enerzijds worden de uitzettingen gedaan ter dekking van de geplande investeringen en hieraan gekoppeld de liquiditeitsplanning. Anderzijds zorgen de uitzettingen er voor dat voldaan kan worden aan de doelstelling om langjarig een vaste inkomstenstroom te genereren. Naast de algemene doelstelling met betrekking tot het garanderen van een zo stabiel mogelijke vaste jaarlijkse inkomstenbron als algemeen dekkingsmiddel voor de begroting is met name de liquiditeitseis een belangrijke factor in het treasurybeleid. De Provincie moet immers te allen tijde aan haar betalingsverplichtingen kunnen voldoen. De bestaande provinciale portefeuille transformeert de komende jaren geleidelijk naar uitzettingen bij decentrale overheden, voor zover de portefeuille niet is

ingezet in het kader van de offensieve investeringsstrategie. In plaats van het beleggen van middelen binnen de kaders van de Wet fido (beleggingsfunctie) worden de middelen steeds meer ingezet voor de publieke taak. Voor de sturing en monitoring van deze portefeuille is een financieel systeem ingericht, waarmee tevens de rapportage van de financieringsportefeuille wordt opgesteld.

De samenstelling van de portefeuille tijdelijk overtollige middelen eind 2018 is in tabel 5.4.3 opgenomen. Het gemiddeld rendement in 2018 is inclusief de vrijval rentederving vanuit de daartoe gevormde reserves in 2017 en 2018. Van de bij de tussentijdse verkoop van obligaties in 2018 gerealiseerde boekwinst ad € 6,56 mln. is ruim € 6 mln. toegevoegd aan een egalisatiereserve ter dekking van de gederfde renteopbrengsten in de jaren 2018 tot en met 2022. Het incidenteel resultaat in 2018 bedroeg € 550.000. In 2018 is vanuit deze egalisatiereserve alsmede de in 2017 gevormde reserve in totaal € 3,33 mln. aan renteopbrengsten toe te rekenen. De boekwinst is behaald vanwege het feit dat de verkochte obligaties een hogere couponrente opleverden dan de marktrente ten tijde van de verkoop. De boekwinst is daarmee een vergoeding voor de gederfde toekomstige renteopbrengsten.

Tabel 5.4.3: Uitzettingen (bedragen x € 1.000)

Uitgezette gelden	Bedrag	Gemiddeld rendement
Stand per 1 januari 2018	**886.893**	**4,02%**
Specificatie stand per 31 december 2017:		
		%-aandeel in portefeuille
1. Schatkistbankieren rekening courant	48.294	6,3 %
2. Obligatieportefeuille (vermogensbeheer)	521.670	67,8 %
3. Onderhandse leningen decentrale overheden	199.000	25,9 %
		100,0%
nieuwe uitzettingen (+)	0,0	
vervallen uitzettingen (-/-)	117,929	
Stand per 31 december 2018	**768.964**	**3,88%**

Drempelbedrag

Op de verplichting voor decentrale overheden hun liquide middelen bij het Rijk te stallen geldt een uitzondering voor liquide middelen tot een bepaald bedrag: het drempelbedrag. Dit bedrag is afhankelijk van het begrotingstotaal en bedraagt voor de Provincie Limburg op basis van de begroting 2018 (ruim) € 3,9 mln. Het drempelbedrag is gebaseerd op een gemiddelde per kwartaal, waardoor incidentele uitschieters gedurende het kwartaal kunnen worden opgevangen. In de jaarstukken en kwartaalrapportages dient te worden aangegeven welk bedrag aan liquide middelen gemiddeld in een kwartaal op de rekening courant is gestald. De Provincie Limburg is in 2018 onder het voor haar geldende drempelbedrag gebleven, zoals blijkt uit de volgende tabel.

Tabel 5.4.4: Drempelbedrag 2018 (bedragen x € 1.000)

Uitgezette gelden	Bedrag
Gemiddeld bedrag kwartaal 1	32,7
Gemiddeld bedrag kwartaal 2	14,4
Gemiddeld bedrag kwartaal 3	18,7
Gemiddeld bedrag kwartaal 4	164,8
Totaal gemiddeld bedrag 2018	***57,65***

Rendementen provinciale beleggingen

In 2018 bedroeg het gemiddeld rendement op de provinciale beleggingen 3,88%. De gemiddelde renteopbrengst op de obligatie portefeuille (IRR) geplaatst bij ASR vermogensbeheer (voormalig BNG vermogensbeheer) is 3,99% (exclusief rentederving verkochte obligaties in 2017 en 2018). Het rendement op de middelen van het Schatkistbankieren (SKB) is 0%. Het cashmanagement is erop gericht het gemiddeld bedrag gestald bij SKB rond € 50 mln. te houden. Het gemiddeld rendement op de 10-jaars staatsobligatie bedroeg in 2018 0,55%.

Het gemiddeld rendement op de provinciale beleggingen is in 2018 licht gedaald in vergelijking met 2017 (4,02%). Dit wordt veroorzaakt doordat de vrijval vanuit de egalisatiereserve, gevormd in 2017, in 2018 € 2,6 mln. bedraagt. In 2017 is ruim € 3,65 mln. uit deze reserve aan de renteopbrengsten toegerekend, rekening houdend met het aflossingsprofiel van de verkochte obligaties.

Behoudens het aanhouden van een saldo op de rekening courant bij het Rijk voor het opvangen van de uitgaven op korte termijn zijn bij SKB geen middelen op deposito's gestald in 2018.

De begrote renteopbrengsten voor 2018 (Eindejaarsbijstelling) bedroegen € 47,54 mln., bestaande uit renteopbrengsten op uitgezette middelen in het kader van de publieke taak en uit renteopbrengsten uit tijdelijk overtollige middelen (inclusief vrijval uit de in 2017 en 2018 gevormde egalisatiereserve). De gerealiseerde renteopbrengsten bedragen € 47,8 mln., waarvan de verdeling in de volgende tabel is gespecificeerd.

Tabel 5.4.5: Begrote versus gerealiseerde renteopbrengst 2018 (bedragen x € 1.000)

Soort renteopbrengst	Begroting 2018	Realisatie 2018
Rente financieringen u/g (incl. Enexis)	15.412	15.711
Renteopbrengst beleggingen	28.682	28.666
Vrijval reserve 2017-2021, jaar 2018	*2.599*	*2.599*
Vrijval reserve 2018-2022, jaar 2018	*732*	*732*
Rente kasgeldlening	*115*	*113*
Totale renteopbrengst	**47.540**	**47.821**

Het voordelige verschil van € 0,28 mln. wordt met name veroorzaakt door licht hoger gerealiseerde renteopbrengsten uit de verstrekte financieringen u/g. De renteopbrengsten uit beleggingen zijn vrijwel gelijk aan het begrote bedrag bij de Eindejaarsbijstelling 2018.

De totale renteopbrengsten van de uitzettingen zijn op basis van de huidige samenstelling van het vermogen voldoende voor de structureel benodigde renteopbrengsten. De kaders met betrekking tot de uitzettingen uit hoofde van de publieke taak zijn in het Uitvoeringskader 'Sturing in Samenwerking 2.0' beschreven. Dit Uitvoeringskader is geactualiseerd via PS besluit d.d. 10 februari 2017.

EMU-saldo

Het EMU-saldo is het jaarlijkse saldo van de lasten en baten op basis van reële transacties, ongeacht of het exploitatie- of investeringsuitgaven en –inkomsten betreft. Deze benadering is volledig afwijkend van de methodiek (conform BBV) op basis waarvan de provinciale begroting wordt opgesteld.

In het Bestuurlijk Overleg Financiële verhoudingen van 23 mei 2018 jl. is gesproken over de EMU-norm voor de decentrale overheden. Na een constructieve dialoog hebben het Rijk en decentrale overheden elkaar gevonden in een macro EMU-norm van -0,4 procent van het bbp per jaar voor de periode van 2019 tot en met 2022. Hiermee is een balans gezocht om invulling te geven aan de investeringsopgave in tal van maatschappelijke thema's en tegelijkertijd de gedeelde verantwoordelijkheid voor gezonde overheidsfinanciën. Jaarlijks zal tijdens het bestuurlijk overleg worden stil gestaan bij de belangrijke ontwikkelingen in de financiële positie van het Rijk en decentrale

overheden. Hiermee wordt invulling gegeven aan de Wet houdbare overheidsfinanciën en de uitgangspunten van het Regeerakkoord en het Interbestuurlijk programma.
Afgesproken is dat de medeoverheden onderling komen tot een onderverdeling van de macro EMU-norm. Het Rijk neemt dit voorstel over en biedt, via een voorhangprocedure, een ministeriële regeling aan bij de Staten-Generaal. Na instemming van het parlement wordt de EMU-norm gepubliceerd in de Staatscourant.

De staatssecretaris van Financiën heeft een voorstel aan de Tweede Kamer gedaan om de EMU-ruimte voor de medeoverheden van 0,4% BBP voor de jaren 2019-2022 als volgt te verdelen:
- 0,27% BBP voor de gemeenten;
- 0,08% BBP voor de provincies;
- 0,05% BBP voor de waterschappen.

De vertaling hiervan, zoals weergegeven in de septembercirculaire 2018, levert voor de Provincie Limburg een referentiewaarde op van min € 54,56 mln. Het is op dit moment geen norm waar de Provincie zich aan hoeft te houden.

Tabel 5.4.6: EMU-saldo

€ x 1 mln.

	Referentiewaarde 2018	Realisatie 2018[1]
EMU-saldo Provincie Limburg	-54,56	-69,8

Het werkelijke EMU-saldo over 2018 van Provincie Limburg is € 69,8 mln. negatief.
Volledigheidshalve merken wij op dat er aan een overschrijding van de EMU referentiewaarde geen sanctie is verbonden.

5.4.3. Uitzettingen uit hoofde van de publieke taak

Kredietrisico's op verstrekte gelden
De Provincie richt haar beleid steeds meer op het gezamenlijk participeren met partners in projecten of initiatieven, in plaats van of naast subsidiëren. Eén van de instrumenten hierbij is het verstrekken van geldleningen of garanties, kortweg financieringen. In dit onderdeel worden de verstrekte financieringen vermeld, waarbij onderscheid is gemaakt naar financieringen aan verbonden partijen, gewaarborgde geldleningen en financieringen aan derden, inclusief de mutaties in 2018.
Omwille van de leesbaarheid worden alleen de financieringen die nieuw of gewijzigd zijn in 2018 na iedere tabel toegelicht. Voor financieringen waarbij geen sprake is van een wijziging anders dan de regulier overeengekomen aflossing wordt verwezen naar de toelichting op de betreffende financiering in de eerdere jaarrekeningen en naar de halfjaarrapportage ‘uitzettingen publieke taak’ welke vertrouwelijk voor Provinciale Staten ter inzage wordt gelegd. Een samenvatting van de financieringsportefeuille is opgenomen in de reguliere treasuryrapportage.

[1] 1 Het EMU-saldo realisatie is berekend op basis van de Iv3-matrix jaar 2018 (cat. 1 t/m 5).

Financieringen aan verbonden partijen

Tabel 5.4.7: Financieringen aan verbonden partijen (bedragen x € 1.000)

Verbonden partij	Met/zonder zekerheid	Datum GS/PS besluit	Schuld in € per 31-12-17	Schuld in € per 31-12-18	Mutatie 2018
Vordering op Enexis BV (bruglening)	zonder	PS 17-4-2009/ GS 12-5-2009	56.837	56.837	0
Provincie Limburg Commandiet BV/RvR Limburg beheer BV *)	zonder	PS 5-7-2002	4.410	4.760	350
AvationValley Commandiet BV	zonder	PS 13-2-2009	4.893	4.893	0
Stichting Life Incubator Maastricht (SLIM/Brains Unlimited)	met garantie UM	GS 8-2-11/ PS 10-2-11	1.603	1.223	-/- 380
Limburgse Herstruct.maatschappij Bedrijventerreinen (LHB) BV *)	zonder	GS 14-4-2009/ PS 29-5-2009	7.600	6.100	-/- 1.500
BNG 1e tranche	zonder	PS 9-10-15/ GS 1-9-15	50.000	50.000	0
BNG 2e tranche	zonder	PS 7/8-7-16/ GS 21-6-16	50.000	50.000	0
NWB 1e tranche	zonder	PS 6-2-15/ GS 16-12-14	50.000	50.000	0
NWB 2e tranche	zonder	PS 7/8-7-16/ GS 21-6-16	50.000	50.000	0
CHV B.V.	zonder	PS 31-10-14/ GS 9-6-15	2.720	2.720	0
MAABI B.V. *)	met	PS 9-10-15/ GS 8-9-15 / GS 15-12-15	600	1.896	1.296
Land Development AviationValley Maastricht C.V. *)	met	PS 12-10-12/ GS 10-2-15	15.995	9.716	-/- 6.279
NV Waterleiding Maatschappij Limburg	zonder	GS 17-12-13/ PS 21-12-13	10.000	10.000	0
B.V. Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo (vast leningdeel)	met	PS 16-12-16/ GS 24-1-17	35.000	35.000	0
B.V. Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo (variabel leningdeel)	met	PS 16-12-16/ GS 24-1-17	0	500	500
Totaal			**339.658**	**333.645**	**-/- 6.013**

*) Nieuw in 2018 dan wel gewijzigd in 2018

Stichting Life Incubator Maastricht (SLIM/Brains Unlimited) was in de jaarrekening 2017 vermeld in de tabel ‘Geldleningen aan derden’. Omdat de Provincie aandeelhouder is van deze stichting, hoort deze lening thuis in de tabel ‘Financieringen aan verbonden partijen’, hetgeen in 2018 is aangepast. Dit betekent een bijstelling (verhoging) van het totaalbedrag per ultimo 2017 met € 1,603 mln.

- Provincie Limburg Commandiet B.V.
  Aan deze B.V. is binnen de bestaande leningovereenkomst € 0,35 mln. verstrekt in 2018.
- Limburgse Herstructureringsmaatschappij Bedrijventerreinen B.V.
  In 2018 is in totaal € 1,6 mln. tussentijds afgelost op de provinciale lening.
- MAABI B.V.

In 2018 is de tweede tranche verstrekt ad € 1,4 mln., de eerste tranche ad € 0,6 mln. is in 2016 verstrekt. Eind 2018 is de reguliere aflossing conform overeenkomst voldaan.

- LandDevelopment AvationValley Maastricht C.V.
  In 2018 is tussentijds afgelost op de provinciale lening vanwege grondverkopen conform de voorwaarden zoals opgenomen in de overeenkomst.

Garantstellingen en gewaarborgde leningen

Tabel 5.4.8: Gewaarborgde geldleningen (bedragen x € 1.000)

Garantstellingen	Met/zonder zekerheid	Datum GS/PS besluit	Garantstelling in € per 31-12-2017	Garantstelling in € per 31-12-2018	Mutatie 2018
Nationaal Groenfonds *)	zonder		4.611	3.959	-/- 652
Ruimte voor Ruimte Limburg CV *)	zonder	GS 27-11-12/ PS 12-10-12	10.000	16.000	6.000
Sectorplan Grenzenloos werken	zonder	GS 8-9-2015	916	0	-/- 916
Zon PV TPN	zonder	GS 7-4-15	41	41	0
B.V. Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo *)	zonder	PS 16-12-16/ GS 24-1-17	5.860	2.930	-/- 2.930
Totaal			21.428	22.930	1.502

*) Nieuw in 2018 dan wel gewijzigd in 2018

- Nationaal Groenfonds
  Het Nationaal Groenfonds heeft ultimo 2018 een bedrag van € 53,504 mln. aan convenantsleningen uitstaan. De Provincie staat garant voor 7,4% van dit leningbedrag, zijnde € 3,96 mln. Dit is een uitvoeringsregeling van het Rijk, het risico dat de Provincie wordt aangesproken in het kader van deze garantstelling is daarmee nihil.
- Ruimte voor Ruimte Limburg C.V.
  De contragarantstelling van 50% zoals gesteld door BPD (vml. Bouwfonds) is eind 2018 vervallen als gevolg van de overname van het aandeel van BPD in Ruimte voor Ruimte C.V. door Provincie Limburg. De netto garantstelling van Provincie Limburg richting de C.V. stijgt daarmee van € 8 mln. naar € 16 mln., rekening houdend met de aflossing ad € 4 mln. in februari 2018 op de door de Nederlandse Waterschapsbank verstrekte geldlening aan Ruimte voor Ruimte Limburg C.V..
- Sectorplan Grenzenloos werken
  De garantstelling is vervallen vanwege het feit dat het betreffende project is gestopt.
- B.V. Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo
  De provinciale garantstelling aan BNG Bank ad € 5,86 mln. is in 2017 verleend voor twee door BNG Bank verstrekte leningen aan de B.V. van totaal € 10 mln. in het kader van de vervlechting Greenport Venlo. De Provincie staat garant voor 58,6% van de leningen, de overige aandeelhouders in de B.V. zijn medegarant. Vanwege de reguliere aflossing op één van de door BNG verstrekte leningen is de provinciale garantstelling medio 2018 verlaagd met € 2,93 mln. De einddatum van de resterende BNG lening is 1-7-2019.

Geldleningen aan derden

Tabel 5.4.9: Geldleningen aan derden (bedragen x € 1.000)

Geldnemer/debiteur	Met/zonder zekerheid	Datum GS/PS besluit	Financiering in € per 31-12-17	Financiering in € per 31-12-18	Mutatie 2018
Stichting Zuyderland Medisch Centrum (Atrium)	zonder	PS 11-2-11/ GS 1-3-11	5.000	5.000	0
Burger Windpark *	zonder	GS 25-7-17	0	75	75
Gerli Venlo B.V. (Cabooter)	met	GS 27-1-15	655	555	-/- 100
Coöperatie Gedeelde Weelde *	2e pandrecht	GS 22-5-18	0	30	30
Feed Design Lab *	zonder	GS 23-4-13	400	0	-/- 400
Californie Wijnen (Geothermie) *)	met	GS 4-1-11/ PS 10-2-11	1.395	1.317	-/- 78
Groot Buggenum	zonder	3-11-09	930	896	-/ -34
MAAS B.V.	met	GS 14-6-16	1.000	1.000	0
Nationaal Groenfonds part. natuurontwikkeling *	zonder	GS 23-2-10	63	0	-/- 63
Natuurrijk Limburg	zonder	GS 23-6-15	992	992	0
OML	deels gar.	GS 30-8-11/ PS 21-10-11	6.000	3.000	-/- 3.000
Parvus Avez B.V.	met	GS 2-5-17	1.839	1.731	-/- 108
QCP	met (verpand.)	GS 8-4-14	500	299	-/- 201
Raywaver (Richochet B.V.)	zonder	GS 6-3-12	250	250	0
Renteloze studievoorschotten	zonder		9	8	-/- 1
SineMetU	met	GS 23-6-15	50	50	0
Startersleningen (SVn) *	met	PS 29-9-17/ GS 28-7-15	39.300	42.396	3.096
Stichting HAS	met bestuurl. garantie	GS 5-12-17	2.500	2.500	0
Stichting Ontwikkelingsmij Enci	zonder	1-3-11	250	250	0
Stichting Plattelandshoés	met	GS 15-11-16	300	285	-/- 15
Stichting Woonzorg Elisabeth Stift *	met	GS 1-3-16 / 22-5-18	322	382	60
SVn stimuleringsleningen *	zonder	PS 12-10-12/ 14-6-13/5-2-16	53.623	70.978	17.355
Toverland	zonder	PS 9-10-15/ GS 27-10-15	1.600	1.400	-/- 200
Toverland 2018 *	zonder	GS 22-8-17/ PS 29-9-17	0	2.000	2.000
Zero emissie busvervoer *	zonder	GS 14-4-15	370	0	-/- 370
ZLSM	zonder	GS 11-12-12/ GS 13-12-16	150	117	-/- 33
ZON PTC	zonder	GS 26-7-16 PS 30-9-16	5.000	5.000	0
Totaal			**122.498****	**140.511**	**18.013**

*) Nieuw in 2018 dan wel gewijzigd (verhoogd) in 2018

***Totaalbedrag in jaarrekening 2017 was € 121.601: de lening aan Stichting Life Incubator Maastricht ad € 1,603 mln. per ultimo 2017 is in 2018 onder de juiste categorie 'Financieringen aan verbonden partijen' ondergebracht (zie tabel 5.4.7). De lening aan stichting HAS ad € 2,5 mln. is eind 2017 verstrekt, echter was niet in bovenstaande tabel opgenomen.*

- Burger Windpark De Kookepan B.V.
  De eerste tranche van de lening is in maart 2018 verstrekt ten behoeve van de coöperatieve ontwikkeling van een windpark in Leudal. De omvang van de totale lening is € 140.000, met een looptijd van maximaal 3 jaar. Aflossing van de lening vindt plaats op einddatum.
- Coöperatie Gedeelde Weelde
  De lening is eind 2018 verstrekt voor de realisatie van een coöperatieve winkel met streekproducten ter versterking van de lokale economie. De lening heeft een looptijd van 10 jaar, is achtergesteld bij de bancaire financiering en wordt vanaf 2022 lineair afgelost.
- Feed Design Lab
  De verstrekte lening aan Stichting Open Innovation Feed Design Lab is in het eerste kwartaal van 2018 afgewikkeld.
- Californië Wijnen (Geothermie)
  Medio 2018 is de winning van aardwarmte in Grubbenvorst door Staatstoezicht op de Mijnen stilgelegd. Het verzoek van leningnemer om de rente- en aflossingsverplichtingen met betrekking tot de provinciale lening tot eind 2018 op te schorten is eind augustus door het college gehonoreerd. De lening is recent volledig voorzien gelet op de toenemende onzekerheid op de kans van succesvol herstel van de aardwarmtewinning.
- Nationaal Groenfonds particuliere natuurontwikkeling
  Doel van dit fonds is om grondaankopen in de EHS door particulieren/ particuliere organisaties voor te financieren. Voor deze gronden komt een subsidie voor functieverandering ter beschikking op het moment dat de kwalitatieve verplichting wordt gevestigd. Met deze subsidie kan de particulier de voorfinanciering grotendeels aflossen en vloeit het geleende geld terug in het fonds. Provincie Limburg en Nationaal Groenfonds hebben ieder een gelijk bedrag beschikbaar gesteld, waarbij vanuit de 1e tranche ad € 2,5 mln. slechts één lening is verstrekt. Het restant leningbedrag is ultimo 2018 afgelost. Nieuwe leningen worden niet meer verstrekt.
- Startersleningen SVn
  Provinciale Staten hebben in september 2017 geen wensen en bedenkingen geuit inzake het voorstel tot ophoging van de kredietfaciliteit startersleningen met € 5 mln., waarmee de totale kredietfaciliteit € 42,8 mln. bedraagt. In 2018 zijn aan SVn binnen dit kredietbesluit aanvullende tranches ad € 3,5 mln. verstrekt (exclusief beheerkosten SVn).
- Stichting Woonzorg Elisabeth Stift
  In 2017 is een provinciale lening verstrekt voor de realisatie van 26 onzelfstandige wooneenheden met bijbehorende centrale voorzieningen, bedoeld voor mensen met een laag inkomen en/of een (dreigende) afstand tot de samenleving in het vml. klooster Elisabeth Stift in Kerkrade. Op basis van de aangepaste businesscase waaruit een solide kasstroom blijkt vanuit de reeds gerealiseerde appartementen, is medio 2018 het aflossingsritme van de lening aangepast. De reeds voldane rente- en aflossingsverplichting is opnieuw beschikbaar gesteld waardoor de stichting de resterende investeringen in het pand kan realiseren. De aflossing start eind juni 2019 via maandannuïteit.
- SVn stimuleringsleningen
  Provinciale Staten hebben op 15 juni 2018 geen wensen en bedenkingen geuit ten aanzien van het collegevoorstel tot ophoging van budget voor de stimuleringsleningen met € 75 mln. Tevens hebben Gedeputeerde Staten op 24 april 2018 ingestemd met het aantrekken van een financiering ad € 75 mln. van de EIB ten behoeve van de Verordening Duurzaam Thuis. In 2018 zijn binnen het beschikbare budget aanvullende tranches ad € 25,2 mln. beschikbaar gesteld (exclusief

beheerkosten). Aan aflossingen is in 2018 ruim € 7 mln. ontvangen op de stimuleringsleningen, welke aflossingen door SVn naar de Provincie conform afspraak zijn overgeboekt.

- Toverland (2018)
  Provincie Limburg heeft een achtergestelde lening verstrekt ad € 2 mln., naast achtergestelde leningen van het MKB Leningenfonds en LIOF (€ 1 mln. resp. € 2 mln.) en een bancaire financiering. De leningen zijn bestemd voor de investeringen van Toverland ('fase 5') in de uitbreiding van de parking, aanleg nieuwe entree en aanleg van nieuwe themagebieden. De looptijd van de lening is 10 jaar, aflossing start anderhalf jaar na uitboeking van de lening.
- Zero Emissie Busvervoer
  De verstrekte provinciale lening aan Stichting Zero Emissie Busvervoer is begin 2018 afgerond.

Financieringen volledig voorzien
De leningen verstrekt aan Californië Wijnen (Geothermie) ad € 1,317 mln. en Raywaver (Richochet B.V.) ad € 0,25 mln. zijn volledig voorzien.

Geldleningen aan derden, onderdeel Transitiefonds Limburgse Woningmarkt

Tabel 5.4.10: Geldleningen aan derden Transitiefonds Limburgse Woningmarkt (bedragen x € 1.000)

Geldnemer/debiteur	Met/zonder zekerheid	Datum GS/PS besluit	Financiering in € per 31-12-17	Financiering in € per 31-12-18	Mutatie 2018
ABrunCh B.V.	met	GS 19-1-16	394	377	-/- 17
Claassen B.V.	met (gar.)	GS 26-8-14	810	780	-/- 30
Feisan Parkstad B.V.	zonder	GS 20-12-16	100	50	-/- 50
Heerlen Exploitatie B.V.	met	GS 8-7-14	320	0	-/- 320
Djozz B.V. (Revaplan)	met	GS 16-6-15	200	200	0
Totaal	zonder		**1.824**	**1.407**	**-/- 417**

Financiering volledig voorzien
De financiering aan Heerlen Exploitatie B.V. ad € 0,32 mln. welke reeds volledig was voorzien, is in 2018 afgewaardeerd in verband met de beëindiging van het faillissement in augustus 2018 vanwege het ontbreken van baten.

5.4.4. Financieringen

In 2018 is sprake van een gemiddeld liquiditeitsoverschot van € 828 mln. Er bestond daardoor geen behoefte aan het aantrekken van externe financieringsmiddelen.

Vlottende schuld
Een belangrijke doelstelling van de Wet fido is het vermijden van grote schommelingen in de rentelasten van openbare lichamen. Om een grens te stellen aan de korte financiering is de kasgeldlimiet bepalend. Als grondslag van de wettelijk toegestane omvang van de kasgeldlimiet geldt de omvang van de jaarbegroting per 1 januari voor het gehele begrotingsjaar. De toegestane omvang van de kasgeldlimiet (is plafond voor korte financiering < 1 jaar) wordt vastgesteld op het percentage dat bij ministeriële regeling wordt vastgesteld (in 2018: 7,0%). De toegestane omvang van de kasgeldlimiet wordt getoetst aan de werkelijke omvang van de kasgeldlimiet.
In 2018 heeft de Provincie Limburg van april tot en met september kasgeldleningen aangetrokken. Deze kasgeldleningen zijn telkens voor de duur van één maand aangetrokken vanwege een tijdelijk

liquiditeitstekort. In onderstaande tabel is de beschikbare ruimte onder de kasgeldlimiet weergegeven: de Provincie Limburg had in 2018 gemiddeld een ruimte beschikbaar van € 103 mln. (gemiddelde ruimte berekend over de kwartalen). De kasgeldlimiet is daarmee niet overschreden.

Tabel 5.4.11: Toets kasgeldlimiet 2018, bedragen in € mln.

Toets kasgeldlimiet 2018	Q1 2018	Q2 2018	Q3 2018	Q4 2018
Omvang begroting 2018: 604,694 *(= grondslag)*				
Toegestane kasgeldlimiet in % van de grondslag	7%	7%	7%	7%
in bedrag (1)	42,33	42,33	42,33	42,33
Omvang vlottende schuld (2)	0	53,33	63,33	0
Omvang vlottende middelen (3)	46,49	53,84	74,81	184,59
Netto schuld (+) of overschot (-) (2-3 = 4)	- 46,49	- 0,51	- 11,47	- 184,59
Ruimte (+)/Overschrijding (-) (1-4)	**88,82**	**42,84**	**53,80**	**226,92**

Vaste schuld

Het renterisico op de vaste schuld wordt berekend door te bepalen welk deel van de portefeuille aan vaste schuld in enig jaar geherfinancierd moet worden via het aangaan van nieuwe leningen behorend tot de vaste schuld (herfinanciering) en voor welk deel van de vaste schuld de geldnemer een wijziging van de rente op basis van de leningsvoorwaarden niet kan beïnvloeden (renteherziening). De renterisiconorm is 20% van de provinciale begroting met betrekking tot het betreffende jaar. Het renterisico op de vaste schuld mag de renterisiconorm niet overschrijden. Aangezien de Provincie slechts één lening heeft waarvan de rente tot einddatum is gefixeerd (zie onderdeel 'leningenportefeuille') is in 2018 geen sprake van overschrijding van de renterisiconorm.

Leningenportefeuille

In 2004 heeft de Provincie de geldlening van de (voormalige) Stichting Symbiose overgenomen met betrekking tot het pand Mercator, welk pand in 2005 is verkocht. Vanwege de hoogte van het agio op deze lening is in 2005 niet tot vervroegde aflossing overgegaan. Indien de kapitaalmarktrente substantieel gaat stijgen, zal tot vervroegde aflossing worden overgegaan. Op deze lening wordt jaarlijks € 180.000 afgelost, de einddatum is 2027.
Daarnaast heeft de Provincie eind 2016 een geldlening van LIOF overgenomen ad € 15.882.307,56 nadat Provinciale Staten d.d. 30 september 2016 hebben ingestemd met de overname van de grondexploitatie industriepark Swentibold in het kader van de beëindiging van de activiteiten van LIOF Bedrijventerreinen per 1 januari 2016. De afspraken hiertoe zijn in december 2016 vastgelegd in het addendum behorende bij de Samenwerkingsovereenkomst d.d. 12 oktober 2000, welk addendum is ondertekend in navolging van het collegebesluit d.d. 29 november 2016. In dit addendum is vastgelegd dat EZ de Provincie voor het gedeelte van de lening dat overeenkomt met het negatieve exploitatieresultaat bij afsluiting van het project kwijtschelding verleent tot een maximum van het leningbedrag. De looptijd van de lening is tot 31 december 2023 of zoveel eerder als de gronden volledig zijn uitgegeven. Over de lening is de Provincie geen rente verschuldigd aan EZ.

Tabel 5.4.12: Leningenportefeuille

(bedragen x € 1.000)

Instelling	Met/zonder zekerheid	Restant schuld in € per 31-12-18	%
Lening voormalige Stichting Symbiose	zonder	1.627	9%
Lening EZ inzake industriepark Swentibold.	met	15.882	91%
Totaal		**17.509**	

5.4.5. Terugblik beleidsplan 2018

Het beleidsplan is grotendeels tot uitvoering gekomen.

Via periodiek contact met financiële instellingen zijn de onderstaande punten opgepakt door Treasury:
- bespreken van financieringsaanvragen in relatie tot cofinanciering met externe financiers;
- onderhouden en intensiveren netwerk financiële instellingen en intermediairs (relatiebeheer);
- risicomonitoring obligaties in vermogensbeheer en in eigen portefeuille.

Daarnaast zijn onderstaande punten uit het beleidsplan verder uitgewerkt:
- in het kader van portfoliomanagement is door cluster Financiën afgelopen jaar verder gewerkt aan de implementatie van het financiële systeem, waarmee de inzet van middelen via de diverse instrumenten (deelnemingen, financieringen, subsidies en grondverwerving) integraal wordt vastgelegd;
- de financieel adviseurs hebben de financieringsaanvragen getoetst aan de vigerende provinciale kaders ‘Sturing in Samenwerking 2.0’ en ingericht ten behoeve van adequate monitoring, waarbij vanuit Financiën een adviserende functie is vervuld om financieringsconstructies zo optimaal mogelijk in te richten en te toetsen op marktconforme aspecten;
- de meerjarige liquiditeitsprognose is verder verfijnd in samenwerking met concern planning & control, waarin de meerjarige begroting alsmede de meerjarige investeringen zijn opgenomen.

5.5. Bedrijfsvoering

Deze paragraaf geeft inzicht in de stand van zaken en de beleidsvoornemens inzake de bedrijfsvoering. Bedrijfsvoering is erop gericht de realisatie van de beleidsdoelstellingen, zoals opgenomen in het programmaplan te sturen, beheersen en ondersteunen. Het bevat onder meer zaken als personeelsbeleid, inhuur, informatie(voorziening), planning en control, communicatie, Social Return on Investment en de rapportage over de voortgang van de onderzoeken naar de doelmatigheid en doeltreffendheid (art. 217a Provinciewet).

Hieronder lichten we een aantal bedrijfsvoeringsonderdelen toe welke zaken in 2018 zijn ingezet en bereikt:

5.5.1. Personeel- en organisatieontwikkeling;
5.5.2. Sturing P-budget, inhuur en opdrachten;
5.5.3. Informatiemanagement;
5.5.4. Planning & Control;
5.5.5. Voortgang onderzoeken doelmatigheid en doeltreffendheid (art. 217a);
5.5.6. Communicatie;
5.5.7. Facilitaire diensten;
5.5.8. Social Return on Investment (SROI);
5.5.9. Subsidies;
5.5.10. Gegevens beheer.

5.5.1. Personeel- en Organisatieontwikkeling

De dynamiek in onze maatschappelijke opgaven noodzaakt dat we zowel bij de inzet van formatieplaatsen als bij de inzet van mensen flexibiliteit en de match met de taken moeten maximaliseren. Een “lenige” organisatie bereiken we onder meer door het middel van Strategische personeelsplanning op concern – en clusterniveau en concernbreed strategisch HR-beleid. De dienstverlening van het P&O cluster is in 2018 flink uitgebreid. Daarbij heeft de professionele en persoonlijke ontwikkeling van medewerkers en leidinggevenden door middel van het aanbod van gerichte opleidingsprogramma’s (Limburg Academie, gebruik van POB) en gezonde mobiliteit, vitaliteit en Duurzame inzetbaarheid met behulp van de implementatie van het intergeneratiespact – de naam van ons vitaliteitsbeleid - onze expliciete aandacht.
We monitoren inhuurpatronen en als blijkt dat het over een langere periode genomen financieel gunstiger uit komt om tijdelijke formatieplaatsen in te richten in plaats van inhuur, dan gaan we daartoe over en kunnen we daarmee kosten besparen. Strategische personeelsplanning, waarmee we in 2015 zijn gestart, is inmiddels een instrument dat goed kwalitatief en kwantitatief zicht geeft op en inzicht in de benodigde capaciteit. Op basis daarvan heeft bemensing plaats gevonden bij de invulling coalitieakkoord 2015-2019. Deze waardevolle inzichten gaan we actief gebruiken bij de invullingvoorbereiding van het nieuwe coalitieakkoord.
Ook is er op basis van Strategische Personeelsplanning (SPP) aandacht voor de uitstroom in verband met pensionering en hoe met het verlies aan kwaliteit kan worden opgevangen. We weten dat de komende vijf jaar een groep van ongeveer 180 medewerkers met pensioen gaat. Waardevolle expertise zou de organisatie kunnen verlaten, ware het niet dat we met behulp van de “meester-gezel” constructie ervoor gaan zorgen dat deze wordt overgedragen aan de jongere generatie. Een

natuurlijk moment om de nodige verjongingsslag met behulp van een gericht arbeidsmarktbeleid op basis van een scherpe werkgeversprofilering door te zetten, heeft zich hiermee aangediend. In 2019 is de arbeidsmarkt en een gerichte arbeidsmarktcommunicatie en -benadering een van de speerpunten van de organisatie.

Personele opbouw en diversiteit
De Provincie Limburg kent een onevenwichtige personeelsopbouw en vormt daarmee niet een afspiegeling van het beschikbare arbeidspotentieel in Limburg. Met name de instroom van jongeren op vaste arbeidsplaatsen is nog steeds aan de lage kant, omdat oudere medewerkers langer blijven werken als gevolg van de verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd. Om die reden is er nadrukkelijk ingezet op de instroom van jonge medewerkers door trainees (RichtingZuid!) en starters.

RichtingZuid wil de lijn van de verbreding die vorige jaren is ingezet en het regionale karakter van het traineeprogramma, de komende jaren continueren en bestendigen. Vanaf 2018 biedt RichtingZuid een jaarlijkse instroom van nieuwe lichtingen trainees. Het traineeprogramma RichtingZuid heeft in 2018 haar eerste lustrum gevierd. Inmiddels hebben 53 trainees het traineeprogramma doorlopen.
Het programma blijft zich vanzelfsprekend doorontwikkelen, de veranderende arbeidsmarkt vraagt erom.

<u>De nieuwste lichting</u>
De vijfde lichting (2018-2020) van 23 trainees is met ingang van 1 september 2018 hun traineeship gestart. Nieuwe partners die dit jaar aan zijn gesloten zijn bij RichtingZuid zijn de gemeenten Maasgouw, Vaals, Eijsden-Margraten, Gulpen-Wittem en Horst aan de Maas. Daarnaast nemen de gemeenten Venlo, Sittard-Geleen, Maastricht en Heerlen weer deel.

<u>Het binden van talent aan de Limburgse overheid</u>
Inmiddels hebben drie lichtingen het traineeprogramma voltooid . Uit onze cijfers blijkt dat van de 53 ‘afgestudeerde trainees’, 42 aansluitend aan hun traineeship hebben gekozen voor een baan binnen de Limburgse (semi)overheid (79%). In het kader van de binding aan de regio op de lange termijn, wil RichtingZuid vanaf dit jaar gaan bijhouden hoeveel ex-trainees er op dit moment nog werken binnen de Limburgse (semi)overheid. Deze cijfers zullen via de jaarlijkse HRM brief worden gedeeld.

<u>Evaluatie en ambitie</u>
Het najaar van 2018 is gebruikt om RichtingZuid als eigentijds traineeprogramma te evalueren en op basis hiervan verbeteringen en vernieuwingen door te voeren. Uitgangspunt is dat het traineeprogramma als instrument voor in- en doorstroom in de organisatie(s) aan de maat moet zijn, aantrekkelijk moet zijn en blijven voor trainees en moet voldoen aan de wensen van de opdrachtgevers in relatie tot de (veranderende) arbeidsmarkt.

RichtingZuid wil in 2019 de lijn van de verbreding naar heel Limburg, en de uitbreiding naar semi-publieke organisaties, bestendigen. Inmiddels werken we al met de helft van alle Limburgse gemeenten samen. RichtingZuid biedt een jaarlijkse instroom van nieuwe lichtingen trainees en daarmee ook de mogelijkheid voor partners om jaarlijks aan te sluiten bij een nieuwe lichting.

Sociaal plan
Met betrekking tot het aflopende sociaal plan op 1 januari 2017 was op 31 december 2018 nog één herplaatsingskandidaat over die nog niet definitief is geplaatst binnen of begeleid naar werk buiten de provinciale organisatie.
In feite is het zo dat een organisatie – dus ook de Provincie – zich voortdurend doorontwikkelt als gevolg van de externe ontwikkelingen. De CAP voorziet in een zogenaamd fasenmodel dat er mede

voor zorgt, door tijdig te interveniëren, dat boventalligheid of wel een reorganisatie in de klassieke vorm kan worden voorkomen.

Inclusief werkgeverschap
De Provincie als werkgever geeft invulling aan Social Return on Investment (SROI) en de banenafspraken die in het kader van de Participatiewet (per 1 januari 2015) van kracht zijn. Deze wet vraagt werkgevers een inspanning te leveren om mensen met een arbeidsbeperking te werk te stellen. De quotumregeling stelt een verplicht resultaat vast. Voor onze organisatie staat dit vast op een resultaat van 24,5 garantiebanen in 2018 (uiterlijk 2019). We hebben het jaar 2018 afgesloten met de realisatie van 20 banen. We verwachten begin 2019 de 24,5 banen te realiseren.

Regionale Uitvoeringsdienst (RUD)
In 2016 is in overleg met het Bijzonder Georganiseerd Overleg (BGO) gekomen tot een overeenkomst betreffende de arbeidsvoorwaarden voor de RUD Zuid Limburg.
Op 1 maart 2018 hebben 45 provinciale medewerkers de Provincie verlaten en zijn in dienst getreden bij de RUD Zuid-Limburg, een memorabel moment dat is gemarkeerd door een afscheid in de Grote Staat. Daarmee is een langdurig proces van RUD-vorming afgerond en is er duidelijkheid voor allen die het betreft.
De RUD Zuid-Limburg is gehuisvest in het Gouvernement, tot op het laatste moment is gekeken naar een optimale overdracht, POB aanvragen van dit jaar hebben door goede ondersteuning van de fiscalisten de strenge toets door de fiscus doorstaan en zijn gehonoreerd.
Tenslotte kunnen de RUD medewerkers als interne medewerker solliciteren op vacatures bij de Provincie. Een vervolgstap is de aansluiting van de RUDZL bij de interne arbeidsmarkt (Provincie Limburg en gemeenten Maastricht, Heerlen en Sittard-Geleen). Voor de realisatie van deelname moet de regeling Werving en Selectie worden gewijzigd waarin is bepaald dat medewerkers van de deelnemende organisaties als interne kandidaat bij vacatures van alle deelnemende organisaties worden aangemerkt.
In 2019 verwacht de RUD zijn zelfstandige positie nog meer en beter vorm en inhoud te geven die tot uiting zal komen in de nieuwe Dienstverleningsovereenkomst (DVO)

Opleiding en ontwikkeling
Werken bij de Provincie Limburg betekent dat je als medewerker deelneemt aan een lerende organisatie. Alleen met bevlogen en professionele medewerkers die bereid zijn effort te steken in hun competentie- en talentontwikkeling als ook in het vergroten van de vakkennis, is de Provincie in staat haar missie, visie en doelen in relatie tot het coalitieakkoord te realiseren.
Om de implicaties van de externe trends en ontwikkelingen continu het hoofd te kunnen bieden, heeft de Provincie gekozen voor faciliterend en beweeglijk leiderschap om het adaptieve vermogen te versterken.

<u>Eigenaarschap, zichtbaar in gedrag</u>
De nieuwe cao stimuleert elke medewerker met een Persoonlijk opleidingsbudget van € 5.000 per vijf jaar dat hij of zij moet benutten voor de ontwikkeling van de juiste kennis, houding en vaardigheden. In samenspraak met de clustermanager kies je voor een opleiding, training of workshop die past bij de persoonlijke ambitie die in lijn is met de collectieve ambitie. De medewerker is eigenaar en voert de regie over zijn of haar eigen loopbaan. En daar hoort leren bij, op allerlei manieren, maar vooral door de vergaarde kennis in de praktijk te delen en verder te brengen.

Op het gebied van leren en ontwikkelen werden in 2018 medewerkers derhalve wederom uitgedaagd door zelf verantwoordelijkheid te nemen over hun eigen leerproces, onder meer doordat zij de

beschikking hebben over het nieuwe “Persoonlijk Ontwikkel Budget” (POB).

Vanaf 1 januari 2018 is deze regeling geëffectueerd, borging in de praktijk is (ook landelijk) nog een uitdaging, vanwege het feit dat de fiscale kaders de inzetbaarheid van het POB begrenzen waarvoor een zeer precieze onderbouwing van een aanvraag noodzakelijk is. Mede hierdoor is het benutten van het POB traag op gang gekomen. In nauwe samenspraak met de OR zorgt de directie, P&O en Financiën ervoor dat de inzet van het POB toch zo toegankelijk mogelijk voor alle medewerkers kan worden gerealiseerd. Eind 2018 is € 0,24 mln. van het POB budget 2018 ingezet.

Leiderschap
Het Management Developmentprogramma van 2017 heeft een vervolg gekregen in 2018. Clustermanagers ontwikkelen door in een stijl van leiderschap die binnen de gestelde kaders ruimte biedt aan de persoonlijke en professionele ontplooiing van medewerkers. Verandering is een constante factor, dus leren, bewegen, aanpassen en flexibiliteit zijn leidende motieven. In 2018 heeft in juli een MD sessie plaatsgevonden met naast de clustermanagers ook de programmamanagers als deelnemers. Leidende thema’s waren DDI en verbeterd doorontwikkelen van opgavegestuurd werken in de matrix. Dit onderwerp vraagt om continue aandacht en daarom om een verdere en nadere verdieping die begin 2019 vervolg zal krijgen in het kader van de voorbereidingen op de nieuwe coalitie.

Management Development: Fast Forward Leadership Programma
De komende vijf jaar zullen, zoals bekend, ervaren professionals op sleutelposities de organisatie gaan verlaten als gevolg van natuurlijk verloop. Het vertrek van deze ambtenaren zou een kennis - en expertisekloof kunnen veroorzaken en daarom wil de Provincie een strategie hanteren, die ervoor zorgt dat cruciale sleutelposities te allen tijde kwalitatief hoogwaardig zijn ingevuld. Voor iedere vertrekker staat een ambitieuze opvolger met de juiste kennis, kunde, competenties klaar. De directie startte met enthousiasme en gepaste trots in het najaar van 2018 in navolging van eerdere ervaringen (Brightlands Excellence Programma) het “Fast Forward Leadership programma”.
Er was een overweldigende belangstelling, zodat niet één klas, maar twee groepen van in totaal 41 deelnemers zijn geselecteerd. De eerste is gestart op 23 oktober 2018, de volgende groep in maart 2019. Een klas van 20 tot 25 collega’s zal een klein jaar deze intensieve leergang onder begeleiding van de Maastricht University gaan volgen, zodat ze bereid en gereed zijn voor sleutelposities binnen onze organisatie.
Onder sleutelfuncties verstaan we cruciale managementposities zijnde: lijnmanagementfuncties (clustermanager, adjunct-manager) en programma- / projectfuncties.

Grensoverschrijdend Leren en Ontwikkelen
In 2016 is het programma grensoverschrijdend Leren en Ontwikkelen opgesteld. Met dit programma wordt beoogd de internationale/euregionale competenties van medewerkers te ontwikkelen. Naast het spreken van elkaars taal gaat het dan bijvoorbeeld ook om het leren kennen van de bestuurs- en ambtelijke cultuur, de wijze waarop beleidsvelden zijn georganiseerd, formele en informele (netwerk)structuren etc. Hiermee is in het najaar van 2016 een start gemaakt met een programma dat bestaat uit ‘talencafés‘ en verschillende grensoverschrijdende workshops. Daarnaast is gekeken naar aan welke (cruciale) functies op het gebied van internationalisering eisen in de zin van internationale competenties (taal en cultuur ervaring) gesteld moeten worden.
Als reactie op de discussie rondom het doceren in het Engels aan de Nederlandse universiteiten, heeft het DT krachtig de uitspraak gedaan dat juist in deze tijd van internationale samenwerking en functioneren in Euregionaal verband, studie aanbod in het Engels zeer te ondersteunen. Waarbij in de Provincie Limburg ook taalonderwijs in het Duits en Frans onverminderd wordt gestimuleerd door taaltrainingen in het Duits en Frans aan te bieden.

In de eerste week van september 2018 zijn nieuwe talentrainingen in het Frans en Duits gestart. Deze trainingen worden, net als voorgaande jaren, aangeboden door Learn@Maastricht in samenwerking met het Talencentrum van de Universiteit van Maastricht. De talentrainingen bieden medewerkers van de Provincie de mogelijkheid om hun (vreemde) taalbeheersing te vergroten en zich dus beter verstaanbaar te maken in directe internationale contacten. De oproep op Intranet namens de directie zorgde voor 180 aanmeldingen. In 2019 zullen talentrainingen met nog meer nadruk door onder andere de Limburg Academie worden gestimuleerd

Verzuim
Een vitale organisatie is weerbaar, flexibel en kan tegen een stootje. Daarom heeft voorkomen en beheersen van verzuim als gevolg van ziekte de onverdeelde aandacht van de Provincie.
Dit proces vraagt continue focus en vergt vanuit een heldere visie op verzuim een onconventionele benadering. Zodat er niet alleen sprake is van verzuimreductie, maar vooral van preventie.

Ziek zijn staat niet ter discussie, maar ziek melden is in de samenleving nog steeds de alom geaccepteerde legitimatie om niet op het werk te verschijnen. Dus moet altijd gekeken worden naar mogelijkheden en juist niet naar de beperkingen.

Doelstelling voor 2018 was de realisatie van het terugbrengen van het verzuimcijfer van 4,76% naar 4,3%. Niet alleen door het management en de nieuwe arbodienst, maar ook door de medewerker zelf die hier een eigen verantwoordelijkheid in heeft. Een gezamenlijke aanpak.

Aanvang 2018 heeft de directie in samenwerking met P&O een evaluatie gevraagd van het ingezette traject van de Arbodienst. De resultaten waren zo bemoedigend, dat is besloten het ingezette beleid voort te zetten.
Ambities voor 2018 vanuit de provincie in samenwerking met de arbodienst waren:
meer eigen regie op het verzuim (medewerker en leidinggevende bepalend);
verder doorzetten op preventie: voorkomen is beter dan genezen;
zorgdragen voor een vitale organisatie met betrokken en bevlogen medewerkers.

Samen met de OR is in 2017 het verbeterde verzuimprotocol ontwikkeld waarbij ook de inzetbaarheidscoach zorgt voor continue aandacht bij het management voor de toepassing ervan. Zij zorgt voor het 1e contact met de leidinggevenden en de bedrijfsarts. Haar taak is vooral het activeren, coachen en begeleiden van de leidinggevenden met als doel de motivatie, zelfregie en inzetbaarheid van de medewerkers te vergroten. Zij helpt bij het opstellen van de juiste vraagstelling richting de bedrijfsarts wanneer het oproepen voor een spreekuur noodzakelijk is.

Zowel management als medewerkers zijn content met haar actieve inzet. Medewerkers kunnen haar raadplegen bij vragen rondom hun inzetbaarheid en door haar interventies kan er tijdig gehandeld worden. Verder kunnen medewerkers indien nodig terecht bij bedrijfsmaatschappelijke werk.

Vanuit de visie op verzuim wordt het gedrag rondom verzuim èn inzetbaarheid centraal gesteld. De bewustwording dat verzuim te maken heeft met keuzes, het nemen van de verantwoordelijkheid hiervoor en vooral denken in mogelijkheden helpt ons om het verzuim verder terug te dringen. Om de managers en medewerkers hierin mee te laten bewegen zijn in 2018 onder leiding van Falke en Verbaan interactieve presentaties rondom verzuim georganiseerd. Hier is tevens aandacht besteed aan de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG).

Werkt deze aanpak?
Eind 2018 hebben we het verzuimpercentage van **3,99%** bereikt ten opzichte van 4,76% in 2017. Een flinke daling dus

5.5.2. Sturing op P-budget, inhuur en opdrachten.

Met de vaststelling van de informerende notitie inzake externe inhuur en opdrachtverstrekking (GS 30-10-2018) is besloten om de huidige rapportage voor externe inhuur uit te breiden conform onderstaande tabel zodat er integraal gerapporteerd wordt over de P-begroting, de inhuur en de opdrachten.

€ x 1.000

Naam	Totaal 2018
P-begroting	73,9
Ingeleend personeel (externe inhuur)	13,0
Overige goederen en diensten (opdrachten)	73,1

P-begroting.
Om de doelstellingen van het coalitieakkoord te kunnen realiseren worden, binnen de door Provinciale Staten gegeven financiële ruimte, middelen beschikbaar gesteld voor de inzet van personeel. Onderstaande tabel geeft inzicht in de totale loonsom van de provincie.

De totale loonsom ad € 73,9 mln. bestaat uit € 69,7 mln. salarissen en sociale lasten en voor € 4,2 mln. uit kosten inhuur (excl. trainees).

€ x 1.000

	Primitieve begroting 2018	Begrotings-wijzigingen	Begroting ná wijziging 2018	Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie
Personeelskosten					
Personeelskosten begrotingsprogramma's	74.269	1.679	75.948	69.382	6.566
GS	1.080		1.080	993	87
Griffie	997		997	985	12
PS	767	15	782	774	8
Totaal actief	**77.113**	**1.694**	**78.807**	**72.134**	**6.673**
Voormalig personeel/niet-actieven	445		445	377	68
Voormalig bestuur	375		375	173	202
Totaal passief	**820**	**0**	**820**	**550**	**270**
Totaal	**77.933**	**1.694**	**79.627**	**72.684**	**6.943**
Doorberekende personeelskosten aan projecten infra	975	750	1.725	1.265	460

De personele kosten laten een voordelig verschil zien van € 6,94 mln. Dit resultaat bestaat uit:
€ 4,30 mln. over te hevelen conform de meerjarige begrotingsplanning 2016-2021 (PS 14-12-2018);
€ 1,07 mln. hoger gegenereerde inkomsten uit doorbelastingen en verkopen verlofdagen;
€ 1,20 mln. vacatureruimte;
€ 0,09 mln. lagere kosten GS als gevolg van afname aantal gedeputeerden in 4^{e} kwartaal;
€ 0,27 mln. lagere kosten voormalig personeel/bestuur;
€ 0,01 mln. lagere kosten PS.

Overeenkomstig de spelregels met betrekking tot het P-budget treft u onderstaand het geactualiseerde meerjarig beeld aan. Op basis hiervan wordt € 6,5 overgeheveld naar 2019. Hierbij is rekening gehouden met de reeds door ons gerealiseerde aframing op het personeelsbudget van € 0,5 mln. bij de Eindejaarsbijstelling 2018.

Geactualiseerde reeks

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Overboeking	3,9	3,4	4,2	6,5	4,2	2,2
Restitutie	-2,0	-1,0	-0,5			
Per jaar saldo	1,5	1,8	2,8	-2,3	-2,0	-1,3
Cumulatief saldo:	3,4	4,2	6,5	4,2	2,2	0,9

Ingeleend personeel (externe inhuur).

Huidige kader voor inhuur
Zoals aangegeven in de informerende notitie inhuur en opdrachten (GS 30-11-2018) is de definitie van inhuur:
Het uitvoeren van werkzaamheden in opdracht van de provincie als opdrachtgever door een private organisatie met winstoogmerk middels tegen betaling inzetten van personele capaciteit en deskundigheid waarop door of namens de opdrachtgever gestuurd wordt.
(ter vergelijking: **Uitbesteden** is het kopen van een resultaat of product).

Onder externe inhuur worden alleen die personen gecategoriseerd *die onder aansturing van een* medewerker van de Provincie Limburg werken. Opdrachten waarbij een vastomlijnd product wordt opgeleverd, valt niet onder de huidige rijks en provinciale definitie”

Bij de categorieën van inhuur die wij hanteren is aansluiting gezocht bij de Rijksdefinities en IPO richtlijnen[5].
Deze zijn:
• 35100: Inhuur, vervanging (bij ziekte, afwezigheid e.d.);
• 35101: Inhuur, kwantitatief (extra boven eigen formatie);
• 35102: Inhuur, kwalitatief eenmalig (extra kennis, niet huis gewenst);
• 35103: Inhuur, kwalitatief lerend (extra kennis, huis gewenst).
Binnen deze categorieën is de WNT (Wet Normering Topinkomens) van toepassing.

Norm
Met motie 770 (Schaminée en Vaessen) hebben uw Staten ons College opgeroepen de kosten van tijdelijke inhuur omlaag te brengen tot maximaal 10% van het personeelsbudget binnen de provinciale organisatie. In de Mededeling portefeuillehouder d.d. 11 oktober 2016 hebben wij aangegeven dat wij ons committeren aan het streven om de externe inhuur naar beneden bij te stellen. Wij hebben aangegeven daarbij 10% van het actuele personeelsbudget als streefnorm te hanteren, rekening houdend met het feit dat inhuur van externen veelal fors duurder is, te vertalen in een factor 1,6. Voor zover wij deze norm overschrijden zullen wij dat voor uw Staten tijdig toelichten en inzichtelijk maken conform de motie. In de HRM-brief d.d. 16 oktober 2018 is dit voor 2018 toegelicht.

5 Externe Inhuur is het uitvoeren van werkzaamheden in opdracht van een bij de rijksoverheid in dienst zijnde opdrachtgever, door een private organisatie met winstoogmerk, middels het tegen betaling inzetten van personele capaciteit en deskundigheid, waarop door de opdrachtgever mede wordt gestuurd.

Ontwikkelingen van de inhuur in de periode 2012-2018 *€ x 1.000*

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Totaal gerealiseerde inhuur (exclusief trainees)	11.100	12.300	13.100	11.200	12.000	13.000
Norm	22.000	22.000	21.000	12.500	12.600*	12.400*

* Norm gebaseerd op goedgekeurde personeelsbudget inclusief het budget voor investeringsprojecten

Externe inhuur per categorie *€ x 1.000*

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Realisatie totaal	11.100	12.300	13.100	11.200	12.000	13.000
Inhuur, vervanging (bij ziekte, afwezigheid, e.d.)	1.300	1.800	2.000	1.700	2.000	2.500
Inhuur, kwantitatief (extra boven eigen formatie)	6.200	6.300	8.200	7.100	7.800	8.100
Inhuur, kwalitatief eenmalig (extra kennis, niet huis gewenst)	2.800	3.000	1.500	1.300	1.200	1.700
Inhuur, kwalitatief lerend (extra kennis, huis gewenst)	800	1.200	1.400	1.100	1.000	700

Overige goederen en diensten (opdrachten)

Huidig kader voor opdrachten

Zoals blijkt uit de definitie van inhuur is er naast inhuur sprake van kosten bij opdrachtverstrekkingen. Onderstaand de opdrachten 2018.

€ x 1.000

Naam	Totaal exploitatie	Totaal balans-mutaties	Totaal 2018
Overige goederen en diensten (opdrachten)	51,6	21,5	73,1

5.5.3. Informatiemanagement

Strategisch Informatiebeleid en Projectenportfolio

In 2018 is naast de reguliere beheertaken invulling gegeven aan een groot aantal projecten, die voortkomen uit het centraal gemanaged projectportfolio. Dit portfolio vindt haar legitimatie in het door GS in 2016 vastgestelde strategisch informatiebeleid van de Provincie Limburg (SIBL 2016-2019). Dit beleid bevat de kaders voor de ontwikkeling van de informatievoorziening van de Provincie Limburg. Dienstverlening is daarbij leidend.
Aan het SIBL 2016-2019 is ook in 2018 langs 2 lijnen uitvoering gegeven, te weten de lijn 'Interactie met de samenleving verbeteren' en de lijn 'Groeien naar een zakelijke en professionele provinciale organisatie'.

'Interactie met de samenleving verbeteren':
In 2018 is voor alle regelingen waarvoor dit nog niet het geval was het digitaal aanvragen van subsidies geïmplementeerd. Daarnaast is via een Europese aanbesteding een nieuw subsidieadministratiesysteem aanbesteed. De implementatie hiervan is eind 2018 gestart en zal naar verwachting in 2019 afgerond worden.
Door de invoering van de Omgevingswet wordt het wettelijke kader voor burgers, ondernemers en overheden inzichtelijker en worden ontwikkeling en beheer van de leefomgeving beter beheersbaar. Het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) ondersteunt zowel de informatieuitwisseling met inwoners en bedrijven, als ook de processen voor planvorming, vergunningverlening, toezicht en handhaving bij de overheid zelf. De invoering van het DSO (2016-2024) heeft een forse impact op de processen en de bijbehorende informatievoorziening van de Provincie Limburg. 2018 was in dit kader een voorbereidingsjaar. Komend jaar zal een proefjaar zijn waarbij de nadruk ligt op het uitvoeren van pilots, simulaties en het opstellen van een implementatieplan. In 2018 heeft regelmatig afstemming

plaatsgevonden met de landelijke en interprovinciale ontwikkelingen en informatievoorzieningen m.b.t. het DSO.

‘Groeien naar een zakelijke en professionele provinciale organisatie’:
Naast een groot aantal doorgevoerde verbeteringen op het gebied van informatiebeveiliging is in 2018 het informatiebeveiligingsbeleid van de Provincie Limburg geactualiseerd en door GS vastgesteld. Tevens heeft een penetratietest plaatsgevonden, waarbij ethische hackers in opdracht van de Provincie Limburg de beveiliging van de informatievoorziening van de Provincie Limburg hebben beproefd. Het doel hiervan is te toetsen welke (nieuwe) technische kwetsbaarheden er zijn, en deze te verhelpen. Dit is een jaarlijks terugkerend proces. Ook is de Provincie Limburg in 2018 gestart met een nieuwe campagne in het kader van het vergroten van het bewustzijn op het gebied van informatieveiligheid bij medewerkers en bestuur.
In 2018 heeft in het kader van het organisatiebrede veranderproject Digitalisering Documentaire Informatievoorziening (DDI) een Gateway Review plaatsgevonden. Mede aan de hand van de in deze review gedane aanbevelingen heeft de Provincie Limburg focus aangebracht in de noodzakelijke voorbereiding op de in 2019 geplande concernbrede uitrol van de nieuwe informatievoorziening met daar aan gekoppeld een nieuwe werkwijze m.b.t. digitale dossiervorming en archivering.
In 2018 heeft de Europese aanbesteding voor de verwerving van een gemeenschappelijke informatievoorziening voor Vergunningen, Toezicht en Handhaving (Wabo+) in Limburg, waar alle partijen in de keten, RUD’s, veiligheidsregio's, gemeenten en de Provincie Limburg mee gaan werken, geleid tot een gunning. Eind 2018 is gestart met de inrichting van een zgn. Proof of Concept, die in 2019 wordt afgerond en gevolgd wordt door een eerste implementatie van het nieuwe systeem binnen de Provincie Limburg.

5.5.4. Planning & Control

Evaluatie Planning- en Controlcyclus

Jaarlijks wordt de P&C-cyclus geëvalueerd en leidt dit tot adviezen aan Provinciale Staten. In 2018 heeft deze evaluatie wederom plaatsgevonden en zijn Provinciale Staten hierover geïnformeerd. Besloten is om de werkwijze zoals gehanteerd in 2018 te continueren. Dit betekent dat ook in 2019 de mogelijkheid is ingebouwd tot behandeling van de afwijkingenrapportages in een (extra) Statencommissies Financiën, Economie en Bestuur.

Kaders en spelregels

In 2018 heeft de uitvoering van ons financiële beleid wederom plaatsgevonden overeenkomstig de spelregels, zoals opgesteld in de Programmabegroting 2018. Middels de paragraaf Portfolio-management rapporteren wij conform afspraak in al onze planning en controlproducten over inzet van de immunisatiereserve.

5.5.5. Voortgang onderzoeken doelmatigheid en doeltreffendheid (art. 217a)

Conform de verordening onderzoeken doelmatigheid en doeltreffendheid Provincie Limburg 2016 rapporteren Gedeputeerde Staten in de bedrijfsvoeringparagraaf van de jaarstukken over de voortgang van de onderzoeken naar de doelmatigheid en doeltreffendheid. (Artikel 217a Provinciewet) Voor 2018 hebben Gedeputeerde Staten besloten een onderzoek te doen naar de doelmatigheid en doeltreffendheid van het gevoerde beleid met betrekking tot de Brightlands Kennis-As”

Voortgang onderzoek 2018:

Het onderzoek “Doelmatigheid en doeltreffendheid van het gevoerde beleid met betrekking tot de Brightlands Kennis-As” zal naar verwachting 1e kwartaal 2019 zijn afgerond.

Voortgang eerdere onderzoeken:

1. Het onderzoek “Doelmatigheid proces grondtransacties” is afgerond en zal naar verwachting in het 1e kwartaal 2019 gepubliceerd worden.

2. Vanwege de gewijzigde wetgeving en de ontwikkelingen rondom de Omgevingswet, die naar verwachting in 2021 in werking zal treden, is het onderzoek effectiviteit van handhavingsinstrumenten getemporiseerd om daarin het nieuwe kader dat de invoering van de Omgevingswet biedt, mee te kunnen nemen.

3. De tussenresultaten van het onderzoek doelmatigheid inzet instrumenten op basis van Uitvoeringskader sturing in samenwerking zijn ingebracht in het thans lopende interne onderzoek naar de beheerkosten van financiering.

5.5.6. Communicatie

Het cluster Communicatie (COM) heeft in 2018 vol ingezet op de ontwikkeling van (nieuwe) digitale en interactieve communicatietrajecten. Over de volle breedte van de aandachtsgebieden van de Provincie Limburg, heeft COM storytelling, social media, video en andere moderne communicatiemiddelen in toenemende mate succesvol ingezet. De interactie met Limburgse partijen en burgers is gestimuleerd en gevonden. Structureel, planmatig en in regie is samenwerking en afstemming gezocht met in- en externe partners op het gebied van beleids- en projectcommunicatie. Interne communicatie krijgt een in toenemende mate belangrijkere rol in onze organisatie vanwege de grote veranderopgaven die op de Provincie afkomen. In 2018 is een stappenplan hiervoor ontwikkeld. De voorbereidingen voor een nieuw intranet voor de interne organisatie zijn afgerond. In het tweede kwartaal van 2019 neemt de organisatie een nieuw sociaal intranet in gebruik. Dit intern communicatie-instrument ondersteunt de organisatie bij de grote veranderopgaven waarvoor de Provincie staat, zoals de introductie van de omgevingswet, digitale documentaire informatievoorziening (DDI), digitale samenleving en borgt voor de lange termijn diverse organisatieontwikkelingen. Het intranet werkt taak- c.q. vraaggericht, evenals de huidige website van de Provincie die op 1 januari 2018 live ging. Het voldoet aan de technische en functionele eisen van deze tijd en biedt medewerkers van de Provincie een hoge mate van selfservice. Er is continue aandacht en zorg voor het op de juiste manier toepassen van de huisstijl waarmee een consistent beeld van de Provincie wordt uitgedragen. Daarnaast zal het werk van het Cluster Communicatie in 2019 in het teken staan van de implementatie van een geïntegreerde communicatie- en brandingstrategie, gekoppeld aan de installatie van de Adviescommissie Branding Limburg die gedurende het jaar volgt.

5.5.7. Facilitaire Diensten

Het cluster Facilitaire Dienstverlening organiseert en regisseert de interne facilitaire dienstverlening en de huisvesting. Het cluster heeft zich ontwikkeld tot een dynamische en strategische partner in facilitaire dienstverlening door op een klantgerichte, resultaatgerichte en flexibele manier te werken. Taken worden uitgevoerd op onderstaande gebieden:

- Gebouwen
- Servicedesk
- Contractbeheer
- Evenementenbureau
- Grafisch Centrum
- Hospitality

Zestig procent van de facilitaire dienstverlening wordt uitbesteed, dertig procent gebeurt in eigen beheer en tien procent is regisseren en procesborging. De organisatiestructuur van het cluster is ´smal´ ingevuld omdat op basis van regievoering wordt gewerkt.

De verduurzaming van het Gouvernement is 16 december 2018 opgeleverd. Hiermee is het Gouvernement weer toekomstbestendig . Het binnenklimaat is verbeterd naar klimaatklasse B (ventilatie en koeling). Het huidige energielabel G is verbeterd naar B. Verder is het Gouvernement aangesloten op het warmtenet van Cèramique. Tevens zijn een aantal onderdelen van de tweede gewijzigde motie 809 mevrouw Brugman in het Gouvernement gerealiseerd.
Het project is binnen het beschikbare taakstellende budget en planning uitgevoerd.

Er is een beroep gedaan op de kennis en ervaring op facilitair gebied onder meer bij het beheer van de Brightlands Smart Services Campus in Heerlen en de ontwikkelingen rondom het beheer van het vastgoed van MAA.

Daarnaast heeft binnen de gelieerde instellingen een inventarisatie over de contracten en mogelijke samenwerking plaatsgevonden. Deze inventarisatie biedt de organisaties de mogelijkheid gebruik te maken van de kennis en ervaring op zowel facilitair gebied als andere ondersteunende diensten binnen de Provincie Limburg.

Met de invulling van het gestructureerde aanpak strategisch evenementenbeleid zijn de rollen voor het organiseren van evenementen gestructureerd belegd.

In 2018 is het cluster gestart met de werving van participatiemedewerkers middels Jobcarving. Dit heeft er toe geleid dat vier medewerkers zijn aangesteld.

De Servicedesk ontwikkelt zich steeds meer naar een Front-Office. Er wordt een kanalenstrategie toegepast. Doel daarvan is de klant te sturen om gebruik te maken van een bepaald kanaal om zijn product of dienst te kiezen. Het kennissysteem is operationeel.

Een nieuw Meerjarenonderhoudsplan (MJOP) (2019-2033) is opgesteld. Besloten is om dit MJOP 2019-2033, ter vaststelling, aan de nieuw te vormen Staten voor te leggen.

5.5.8. Social Return on Investment

De Provincie voert een actief beleid op gebied van Social Return On Investment (SROI). Door het opnemen van sociale voorwaarden, eisen en wensen in inkoop-, aanbestedings- en subsidieverleningstrajecten aan leveranciers en aan subsidieontvangers bevordert de Provincie Limburg de arbeidsparticipatie en het behoud van vakmanschap. Vanaf 2008 heeft de Provincie een integrale aanpak opgezet die in de daaropvolgende jaren steeds verder is doorontwikkeld.
Vanaf 2015 is sterk ingezet op het nog verder verbeteren van de monitoring en de inbedding van SROI in de provinciale organisatie om daarmee de toepassing van SROI nog verder te vergroten en verscherpen. Daarnaast is sinds 2015 gestart met het intensiveren van de samenwerking met externe partners bijv. UWV, gemeentes, onderwijs, werkgevers om zodoende de effectiviteit van het instrument voor zowel de doelgroep als de werkgevers te vergroten.

Vanaf 2016 is SROI als instrument onderdeel van het Limburg Werkt Akkoord (LWA, product 1.3.3.). De uitvoering van het beleid zal daarom in samenhang met andere acties binnen het LWA opgepakt worden. Voor SROI specifiek geldt dat in 2018 vooral is ingezet op het vergroten van de duurzame effecten van het instrument voor opdrachtgevers, opdrachtnemers en kandidaten.
Dit is gebeurd door social return nog meer als middel in te zetten om vraag en aanbod bij elkaar te krijgen en hierbij voor duurzame constructies te kiezen door werk en opleiding te combineren. In 2018 is het convenant ‘bouw’ uitgerold naar 2 andere sectoren, te weten ‘groen’ en ‘zorg’ en is daarnaast onderzocht of het bestaande bouwconvenant uitgerold kon worden naar de andere arbeidsmarktregio’s.
Tevens is het project Buitenring Parkstad Limburg geëvalueerd om te achterhalen wat de succesfactoren zijn geweest bij de inzet en resultaten van SROI.

5.5.9. Subsidies

In 2018 zijn 1.471 subsidieaanvragen afgehandeld. Daarnaast zijn er 4.044 aanvragen m.b.t. duurzaamheidsleningen afgehandeld. In totaal zijn 392 dossiers achteraf vastgesteld.
Het digitaal aanvragen van subsidies is sinds 1 juni 2018 volledig geïmplementeerd voor alle subsidieregelingen. Aanvragers hebben nu de mogelijkheid om een aanvraag volledig digitaal in te dienen. Daarnaast is het cluster zich aan het oriënteren of blockchain kan worden toegepast bij subsidies.

Ter ondersteuning van het subsidieproces maakt het cluster Subsidies, momenteel gebruik van een specifieke vak applicatie. De applicatie heeft een aantal specifieke functionaliteiten. Deze functionaliteiten zijn niet voorhanden binnen het thans in ontwikkeling zijnde DDI. De vakapplicatie, die in 2012 is aangeschaft is vooral gericht op de ondersteuning en bewaking van het proces van afhandeling. In 2018 is opnieuw Europees aanbesteed en is de opdracht gegund aan Ivengi. Naar verwachting zal het nieuwe systeem rond juli 2019 live gaan. Met het nieuwe systeem wil het cluster de klant nog beter bedienen met een klantportaal. Doelstelling is dat de klant, op ieder moment van de dag, inzicht krijgt in de status van de aanvraag alsmede toegang heeft tot het klantdossier. Het subsidieportaal dient generiek van opzet te zijn, zodat het ook voor andere taakvelden van de provincie gebruikt kan worden.

Met ingang van 2012 is een nieuw, outputgericht subsidiestelsel ingevoerd, gebaseerd op het Uniform Rijksbreed Subsidiekader (USK), met als belangrijk doel lastenverlichting voor de subsidieontvanger. Het USK is door alle provincies grotendeels geïmplementeerd. In 2019 zal het volledige

subsidiestelsel worden geëvalueerd en daarnaast zal er in 2019 een voorstel komen tot herijking van het subsidiekader.

Alle provincies werken m.i.v. 2018 met een centrale subsidieafdeling. Kennisdeling/afstemming met andere provincies vindt tweejaarlijks plaats via de IPO-werkgroep Subsidies. Continu leren van en met elkaar staat daarbij centraal.

5.5.10. Gegevensbeheer

Sinds 25 mei 2018 is de Algemene verordening gegevensbewerking (AVG) van toepassing. Op grond van deze verordening is in 2018 de verplichte functionaris voor gegevensbescherming (FG) aangewezen en hebben wij ons privacybeleid vastgesteld. In dit beleid wordt uitgesproken dat wij een adequaat niveau van Privacy- en Informatiebeveiliging nastreven waarbij, voor het reduceren van risico's, voortdurend afwegingen worden gemaakt om de juiste balans te vinden tussen relevante wetgeving, de taakstelling van de organisatie, een praktische manier van werken en de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen. De implementatie van de AVG zien wij als een zoektocht naar de juiste balans tussen deze belangen.

Inmiddels zijn in dit kader de nodige maatregelen genomen, waaronder het afsluiten van verwerkersovereenkomsten met derden die in opdracht van de Provincie persoonsgegevens verwerken en de inventarisatie van de verwerkingen van persoonsgegevens binnen de organisatie en opname hiervan in het zogenaamde Verwerkingsregister. Daarnaast zijn alle maatregelen welke de AVG voorschrijft in kaart gebracht en in samenspraak met de FG geprioriteerd. Deze prioritering vormt het kader voor de verder uitwerking en borging van de maatregelen genoemd in het privacybeleid.

5.6. Verbonden partijen

Deze paragraaf geeft inzicht in diverse aspecten van de verbonden partijen. Bij de uitwerking van deze paragraaf is enerzijds rekening gehouden met het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) en anderzijds met de informatie die voor de gebruikers van deze jaarrekening het meest relevant is.

1. Belangrijkste ontwikkelingen in het boekjaar

Ten opzicht van de boekwaarde 31 december 2017 is per peildatum 31 december 2018 € 39,1 mln. aan additioneel kapitaal verstrekt richting onze deelnemingen zoals gespecificeerd op de volgende pagina. Vooruitkijkend naar 2019 en verder zal de trend van kapitaalgroei in de fondsen (LEF, Chemelot Ventures, Brightlands Agrofood Fonds, MHC, MKB-L en LBDF) op basis van de reeds verstrekte kredieten voortzetten.

Anderzijds hebben er diverse afwaarderingen plaatsgevonden grotendeels waren voorzien. Het betreft een totaal van € 17,1 mln. aan afwaarderingen. Hier zit onder meer in de additioneel verstrekte agio á € 3,5 mln. aan Greenport Venlo en de afwaardering van investeringen in Brightlands Materials Centre en Inscite (€ 4,1 mln.) Een gedetailleerde analyse van deze afwaarderingen is opgenomen in de paragraaf portfolio management. Er is een totaal van € 21 mln. aan dividend binnengekomen. Naast het structurele dividend van Enexis, is er in 2018 tevens dividend ontvangen vanuit LIOF en Greenport.

2. Visie en beleidsvoornemen deelnemingen

Het aangaan van een deelneming, alsmede het behouden daarvan dient voort te vloeien uit tenminste de navolgende drie uitgangspunten:

- er is sprake van een strategisch Provinciaal belang;
- een permanente rol en betrokkenheid wordt wenselijk of noodzakelijk geacht;
- de Provincie wil actief kunnen sturen.

De aansluiting bij deze principes verschilt per deelneming en wordt toegelicht in de factsheets per verbonden partij. Alle overwegingen ten aanzien van het aangaan en beheer van verbonden partijen zijn op opgenomen in hoofdstuk 5 van Sturing in Samenwerking 2.0.

3. Interpretatie

Voor de interpretatie van deze paragraaf zijn de volgende zaken van belang: De opgenomen subsidie betreft enkel de structurele subsidies dan wel subsidie bij oprichting. Volledigheid van de financiële gegevens is afhankelijk van het moment van vaststelling van de jaarrekening van de externe partij. De boekwaarde in de factsheet betreft de boekwaarde ná afwaardering per 31-12-2018. Het belang zoals vermeld in het organogram is het belang van de bovenliggende entiteit. Dochtervennootschappen worden enkel separaat opgenomen als deze niet worden meegeconsolideerd in de directe deelneming van de Provincie.

4. Overzicht

	Verbonden Partij	31-12-2017	31-12-2018	
1	Enexis Holding N.V.	€ 6.202.544	€ 6.202.544	Essent
2	Vordering op Enexis B.V.	€ 3.220	€ 3.220	
3	Cross Border Leases (CBL) Vennootschap B.V.	€ 3.220	€ 3.220	
4	Verkoop Vennootschap B.V.	€ 3.220	€ 3.220	
5	CSV Amsterdam B.V.	€ 3.220	€ 3.220	
6	Publiek Belang Elektriciteitsproductie B.V.	€ 1	€ 1	
7	Chemelot Campus Vastgoed C.V.	€ 46.150.266	€ 51.000.266	Brightlands / Chemelot
8	Chemelot Participaties B.V.	€ 23.839.445	€ 25.194.800	
9	Chemelot Campus B.V.		€ -	
10	Chemelot Research Facilities B.V.	€ -	€ -	
11	Chemelot Scientific Participations B.V.	€ 1	€ 1	
12	Enabling Technologies B.V.	€ 2.325.000	€ 2.325.000	
13	Brightlands Maastricht Health Campus B.V.	€ 645.833	€ 1.520.853	MHC
14	Brains Unlimited B.V.		€ -	
15	Campus Heerlen Huisvesting B.V.	€ 2.244.377	€ 2.244.377	SSC
16	Campus Heerlen Management Development B.V.	€ 1.398.866	€ -	
17	Greenport Venlo Campus Vastgoed B.V.	€ 10.560.307	€ 12.160.307	GPV
18	Greenport Venlo Campus Vastgoed C.V.	€ 8.096.693	€ 8.096.693	
19	Greenport Venlo Ontwikkelbedrijf B.V.	€ 27.200.000	€ 27.200.000	
20	Brightlands Campus Greenport Venlo BV	€ 20.000	€ -	
21	N.V. Holding Businesspark Luchthaven Maastricht	€ 11.455.867	€ 14.442.298	MAA
22	N.V. Altmaa	€ 1	€ 1	
23	Provincie Limburg AviationValley Commandiet B.V.	€ 2.218.000	€ 1.668.000	
24	Land Development AviationValley Maastricht C.V.	€ -	€ -	
25	Land Development AviationValley Maastricht N.V.	€ 18.000	€ 18.000	
26	N.V. Industriebank LIOF	€ 42.877.738	€ 42.877.738	Fondsen
27	MKB-Leningenfonds (MKB-L) B.V.	€ 11.330.404	€ 15.312.904	
28	Limburg Business Development Fonds (LBDF) B.V.	€ 7.809.745	€ 8.752.949	
29	Chemelot Ventures B.V.	€ 4.357.288	€ 4.669.237	
30	Brightlands Agrofood Ventures B.V.	€ 83.333	€ 170.913	
31	Limburgs Energie Fonds (LEF) B.V.	€ 27.590.920	€ 33.184.920	
32	Provincie Limburg Commandiet B.V.	€ 18.000	€ -	RvR
33	RvR Limburg Beheer B.V.	€ 11.250	€ -	
34	RvR Limburg C.V.	€ -	€ -	
35	Bank Nederlandse Gemeenten N.V.	€ 22.689	€ 22.689	Overig
36	Nederlandse Waterschapsbank N.V.	€ 3.063	€ 3.063	
37	N.V. Waterleiding Maatschappij Limburg	€ 132.458	€ 132.458	
38	LHB B.V.	€ 66.000	€ 66.000	
39	IBA Parkstad B.V.	€ -	€ -	
40	Stichting Euregio Maas-Rijn	€ -	€ -	
41	RUD Zuid-Limburg	€ -	€ -	
42	RUD Limburg-Noord	€ -	€ -	
43	Fonds Nazorg Stortplaatsen Provincie Limburg	€ -	€ -	
44	Het Interprovinciaal Overleg	€ -	€ -	
45	Zuidelijke Rekenkamer	€ -	€ -	
		€ 236.690.969	€ 257.278.892	

1. Enexis Holding N.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Naamloze Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 6.202.544
Belang provincie:	16,12%
Zeggenschap provincie:	16,12%
Betrokkenen:	6 Provincies en > 100 gemeenten

Doelstelling

Enexis is een netwerkbedrijf in Noord-, Oost- en Zuid-Nederland. Voor 2,8 miljoen huishoudens en bedrijven verzorgt Enexis de distributie van energie. De netbeheerderstaak is een publiek belang, wettelijk geregeld met toezicht vanuit de Autoriteit Consument en Markt (ACM). Enexis beheert, onderhoudt en vernieuwt het energienetwerk waarover de leverancier electriciteit en/of gas bij de consument of bij het bedrijf brengt en ophaalt.

Provinciale investeringen (€ 000.)

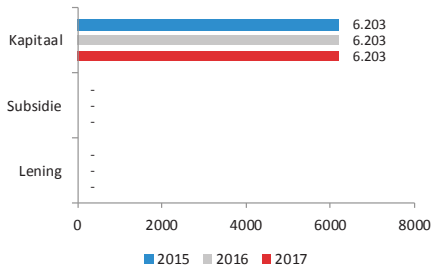

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

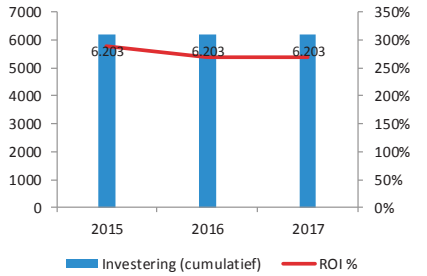

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	6.203	6.203	6.203
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	17.982	16.662	16.692
ROI %	290%	269%	269%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	7.284.000	7.668.000	7.715.000
Eigen vermogen	3.704.000	3.808.000	4.024.000
Vreemd vermogen	3.580.000	3.860.000	3.691.000

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	1.376.000	1.398.000	1.445.000
Bedrijfsresultaat (EBIT)	343.000	339.000	404.000
Netto Resultaat	207.000	207.000	319.000

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	2,8%	2,7%	4,1%
Solvabiliteit (EV/TV)	50,9%	49,7%	52,2%
Dividend Provincie (€ 000.)	17.982	16.662	16.692

Publiek belang

Het publiek belang van deelname is gelegen in het waarborgen van een excellent netbeheer: een betrouwbare, duurzame en publieksgerichte energievoorziening in haar verzorgingsgebied, waaronder Limburg. De tweede pijler van het Strategisch plan betreft Enexis haar rol in de energietransitie: het versnellen van de energietransitie door samen met lokale partners Nederlandse klimaatdoelen te realiseren alsmede innovatieve, schaalbare oplossingen om te energietransitie te versnellen.

Visie en beleidsvoornemen

Ons College heeft uw Staten op 27 juli 2015 haar visie en beleidsvoornemens omtrent deze deelneming kenbaar gemaakt, bestaande uit 4 kernelementen: a. Ondersteuning van het Strategisch Plan van Enexis met de kernwaarden: betrouwbaarheid, betaalbaarheid , klantgerichtheid en duurzaamheid. b. De Provincie hecht veel belang aan een goed functionerend netwerk. Via het aandeelhouderschap zet de Provincie ook in op de ontwikkeling van smart grids zodat duurzame energietoepassingen verbonden kunnen worden. Energieinvesteringen versterken op die manier ook de economische ontwikkeling. c. We hechten belang aan een stabiel en voorspelbaar jaarlijks dividend. d. De Provincie koestert haar aandelenbelang maar zal niet overgaan tot een significante uitbreiding.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Uw Staten zijn op 6 maart 2017 uitgebreid geinformeerd over de herijkte strategie van Enexis bestaande uit 2 pijlers: excellent netbeheer en het versnellen van de energietransitie. Volgens de indicatoren uit het jaarverslag 2018 slaagt Enexis erin om haar netbeheer op het vereiste niveau te houden, waarvoor in 2018 ruim € 467 miljoen aan investeringen werd gedaan. De energietransitie vergt nieuwe concepten (elektrificatie, aansluiting zonne- en windparken, decentrale opwek en teruglevering etc..) , waarbij netten verzwaard dienen te worden en waar de gezamenlijke netbeheerders in Nederland steeds meer tegen capaciteitsproblemen aanlopen. Tot slot slaagt Enexis erin om de nettowinst ruim boven het "streefniveau" van € 200 miljoen te houden, hetgeen bij een pay-out van 50%, leidt tot een dividend van ruim € 16 mln. voor de Provincie Limburg.

Provinciaal Risico

Het risico bestaat dat de boekwaarde á € 6,2 mln. moet worden afgewaardeerd of dat structureel dividend lager uitvalt. Momenteel achten wij de kans dat deze risico's materialiseren zeer klein.

2. Vordering op Enexis B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 3.220
Belang provincie:	16,12%
Zeggenschap provincie:	16,12%
Betrokkenen:	6 Provincies en > 100 gemeenten

Doelstelling

Bij de splitsing in een Netwerkbedrijf en een Productie- en Leveringsbedrijf zijn de gas- en electriciteitsnetten verkocht aan Enexis tegen de geschatte fair market value. Omdat Enexis over onvoldoende cash beschikte om de koopprijs hiervoor te betalen, is deze verschuldigd gebleven en omgezet in een bruglening aan Essent Nederland B.V. Deze is uit hoofde van de splitsingswet bij de verkoop van Essent aan RWE, overgedragen aan de aandeelhouders. De SPV beheert deze bruglening van € 1,8 miljard aan Enexis, waarvan thans alleen nog tranche D ad € 350 miljoen resteert.

Provinciale investeringen (€ 000.)

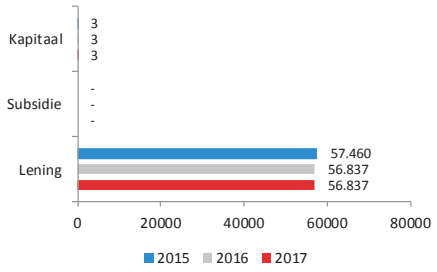

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

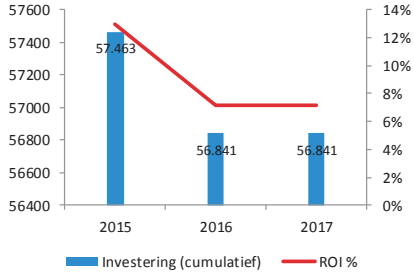

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	57.460	56.837	56.837
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	3	3	3
Onvangen Rente in periode € 000.	7.450	4.064	4.064
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	13%	7%	7%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	356.285	356.329	356.322
Eigen vermogen	24	9	(2)
Vreemd vermogen	356.261	356.320	356.324

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	-	-	-
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(22)	(15)	(11)
Netto Resultaat	(19)	(15)	(11)

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	0,0%	0,0%	0,0%
Solvabiliteit (EV/TV)	0,0%	0,0%	0,0%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Het publiek belang is gelegen in het feit dat door het verstrekken van deze (zogenaamde) brugleningen de verkoop van Essent aan RWE mede werd mogelijk gemaakt en financieel afgewikkeld kon worden.

Visie en beleidsvoornemen

De vordering is vastgelegd in een leningsovereenkomst bestaande uit 4 tranches (A t/m D), waarvan er nog 1 (tranche D) resteert.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Tranche C is regulier afgelost in 2016 (ca. 80 mln.) en het restant (tranche D) wordt afgelost in oktober 2019.

Provinciaal Risico

De Provincie Limburg loopt het risico (een deel van) de boekwaarde ad € 3.220 te moeten afwaarderen. Daarnaast loopt Vordering op Enexis B.V. beheerst geachte risico s op Enexis Holding N.V. voor de niet-tijdige betaling van rente en/of aflossing, in het ergste geval, faillissement van Enexis Holding N.V., waardoor de restantvordering ad € 57 miljoen verloren zou kunnen gaan. De risico's worden zeer gering geacht omdat debiteur Enexis opereert in een gereguleerde markt, en een zeer solvabel bedrijf is (sterke eigen vermogenspositie) met een stabiele winstverwachting.

3. Cross Border Leases (CBL) Vennootschap B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 3.220
Belang provincie:	16,12%
Zeggenschap provincie:	16,12%
Betrokkenen:	6 Provincies en > 100 gemeenten

Doelstelling

Het vertegenwoordigen van de Verkopende Aandeelhouders Essent als medebeheerder van het CBL Fonds, dat is ingesteld ten behoeve van de afwikkeling van de bestaande Cross-border Lease contracten van Essent.

Provinciale investeringen (€ 000.)

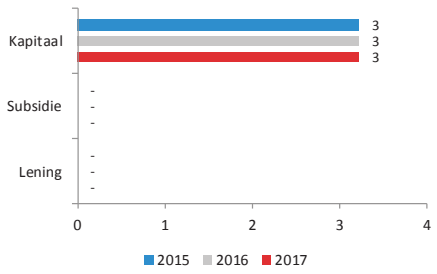

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

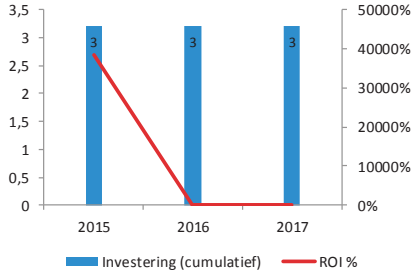

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	3	3	3
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	1.242	-	-
ROI %	38566%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	936	163	159
Eigen vermogen	788	147	137
Vreemd vermogen	149	17	22

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	-	-	-
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(60)	(19)	(9)
Netto Resultaat	(149)	(19)	(10)

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-15,9%	-11,6%	-6,2%
Solvabiliteit (EV/TV)	84,1%	89,9%	86,1%
Dividend Provincie (€ 000.)	1.242	-	-

Publiek belang

CBL Vennootschap B.V. creëert de randvoorwaarden voor maximalisatie van de verkoopopbrengst van Essent en een optimale (financiële) risicoafdekking voor eventuele aansprakelijkheid van de publieke aandeelhouders. Daarnaast is het efficienter om de belangen van de vele aandeelhouders te bundelen. Het publiek belang is ook gediend met het bestaan van het CBL Fonds omdat dit het risico jegens de wederpartijen van de CBL's deels beperkt en leidt tot een heldere en eenvoudige (50%-50%) aansprakelijkheidsverdeling (voor het bedrag dat in het fonds is opgenomen) van CBL risico s tussen Verkopende Aandeelhouders en RWE.

Visie en beleidsvoornemen

Deze deelneming wordt tijdelijk aangehouden om de verkoop van Essent aan RWE af te wikkelen. In 2012 zijn verder alle CBL contracten vervroegd beëindigd.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Het initieel vermogen in het CBL Escrow Fonds was bij de oprichting van het fonds in 2009, $ 275 mln.
Eind juni 2016 is het CBL Escrow Fonds geliquideerd. Het restantbedrag is volledig uitgekeerd aan de aandeelhouders naar rato van het aandelenbelang in de vennootschap. Het bestuur van de vennootschap is in 2019 een proces gestart om tot ontbinding van de contracten en de vennootschap over te gaan.

Provinciaal Risico

Het risico en daarmee de aansprakelijkheid voor de verkopende aandeelhouders is relatief gering en beperkt tot de hoogte van het nominale aandelenkapitaal van deze vennootschap (totaalbedrag € 20.000), art 2.81 BW. De Provincie Limburg loopt het risico (een deel van) de boekwaarde ad € 3.220 te moeten afwaarderen.

4. Verkoop Vennootschap B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 3.220
Belang provincie:	16,12%
Zeggenschap provincie:	16,12%
Betrokkenen:	6 Provincies en > 100 gemeenten

Doelstelling

Verkoop Vennootschap B.V. heeft vrijwel alle garanties onder de verkoopovereenkomst Essent-RWE overgenomen van de verkopende aandeelhouders en zal eventuele garantieclaim procedures voeren tegen RWE. Daarnaast treedt Verkoop Vennootschap B.V. op als vertegenwoordiger van de verkopende aandeelhouders met betrekking tot het geven van instructies aan de escrow agent wat betreft het beheer van het bedrag dat in escrow wordt gestort.

Provinciale investeringen (€ 000.)

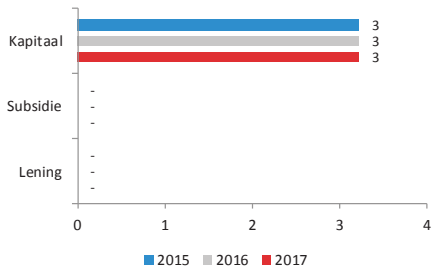

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

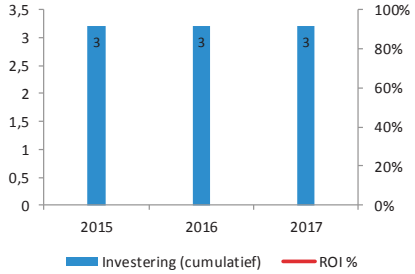

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	3	3	3
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	1.280	157	142
Eigen vermogen	1.243	151	112
Vreemd vermogen	37	6	30

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	-	-	-
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(399)	(67)	(40)
Netto Resultaat	(525)	(67)	(39)

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-41,0%	-42,6%	-27,3%
Solvabiliteit (EV/TV)	97,1%	96,4%	78,8%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Deze deelneming wordt tijdelijk aangehouden om de verkoop van Essent aan RWE af te wikkelen. Specifiek dient de door Verkoop Vennootschap B.V. beheerde escrow ter verzekering van eventuele schadeclaims.

Visie en beleidsvoornemen

Deze deelneming wordt tijdelijk aangehouden om de verkoop van Essent aan RWE af te wikkelen. De looptijd van deze B.V. is afhankelijk van de periode dat claims onder deze escrow kunnen worden ingediend en afgewikkeld. De uiterste datum voor het indienen van claims door RWE was 30 september 2015.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Afwikkeling van de claims heeft inmiddels in juli 2016 plaatsgevonden, met de definitieve afwikkeling van de escrow. Uiteindelijk is in totaliteit € 29,8 miljoen (van de in 2009 gevormde escrow ad € 800 miljoen) uitgekeerd aan claims. In 2015 is in totaal € 327 mln. aan agio (zijnde een deel van de escrow) terugbetaald, waardoor het eigen vermogen is gedaald. In 2016 is het restant uitgekeerd. Ondanks het feit dat de escrow is afgewikkeld, dient de vennootschap als gevolg van contractuele verplichtingen nog in stand gehouden te worden. Het bestuur van de vennootschap is een proces gestart om de contractuele verplichtingen te beëindigen en de vennootschap op te heffen.

Provinciaal Risico

De Provincie Limburg loopt, na afwikkeling van de escrow in juli 2016, nog slechts het risico (een deel van) de boekwaarde ad € 3.220 te moeten afwaarderen.

5. CSV Amsterdam B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 3.220
Belang provincie:	16,12%
Zeggenschap provincie:	16,12%
Betrokkenen:	6 Provincies en > 100 gemeenten

Doelstelling

CSV Amsterdam B.V. is betrokken bij de verkoop van Attero Holding N.V. door de voormalige publieke aandeelhouders aan Waterland. De verkopers hebben hun resterende rechten en verplichtingen (waaronder het beheer van de escrow) overgedragen aan deze vennootschap.

Provinciale investeringen (€ 000.)

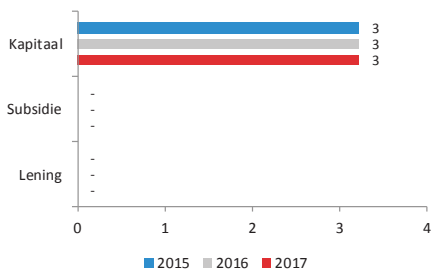

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

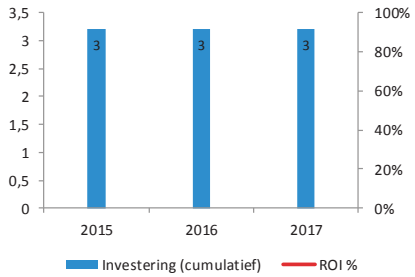

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	3	3	3
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	3.380	923	791
Eigen vermogen	3.209	870	746
Vreemd vermogen	171	53	45

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	3.409	-	-
Bedrijfsresultaat (EBIT)	3.250	(110)	(123)
Netto Resultaat	3.251	(110)	(124)

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	96,2%	-11,9%	-15,6%
Solvabiliteit (EV/TV)	94,9%	94,2%	94,3%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Deze deelneming wordt tijdelijk aangehouden om de verkoop van Attero aan Waterland af te wikkelen. CSV Amsterdam B.V. creëert de noodzakelijke randvoorwaarden voor maximalisatie van de verkoopopbrengst van Attero een optimale risicoafdekking voor de publieke aandeelhouders.

Visie en beleidsvoornemen

Deze deelneming wordt tijdelijk aangehouden om (in eerste instantie) de verkoop van Essent aan RWE af te wikkelen alsmede de verkoop van Attero aan Waterland. Eventuele claims kunnen door Waterland worden ingediend. Na afwikkeling van deze eventuele claims van Waterland zal de escrow-rekening kunnen worden opgeheven en het restant op deze rekening kunnen worden uitgekeerd aan de aandeelhouders naar rato van het aandelenbelang.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Het saldo van de escrow Attero is per 31 december 2018 nog ruim € 8 miljoen. Er zijn in 2018 geen claims gehonoreerd en verder geen actuele ontwikkelingen ten aanzien van de escrow van Attero te melden.

Provinciaal Risico

De Provincie Limburg loopt het risico (een deel van) de boekwaarde ad € 3.220 te moeten afwaarderen.

6. Publiek Belang Elektriciteitsproductie B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 1
Belang provincie:	16,12%
Zeggenschap provincie:	16,12%
Betrokkenen:	6 Provincies en > 100 gemeenten

Doelstelling

PBE B.V. heeft op 30 september 2011 de aandelen ERH en daarmee indirect het 50% belang in EPZ (kerncentrale Borssele) geleverd aan RWE. Daarmee is een einde gekomen aan de primaire opdracht van PBE, zijnde het behartigen van het 50%-belang in EPZ. PBE zal als tijdelijke vennootschap de resterende rechten en verplichtingen afwikkelen, in het bijzonder die rechten en verplichtingen die voortvloeien uit het Convenant en aanvullend Convenant dat is overeengekomen met de Staat.

Provinciale investeringen (€ 000.)

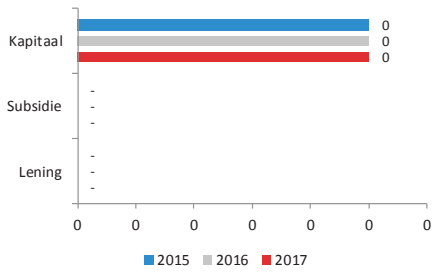

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

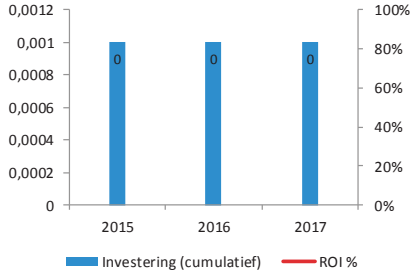

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	0	0	0
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	1.690	1.638	1.628
Eigen vermogen	1.639	1.620	1.605
Vreemd vermogen	51	18	24

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	87	-	-
Bedrijfsresultaat (EBIT)	60	(18)	(15)
Netto Resultaat	59	(18)	(15)

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	3,5%	-1,1%	-0,9%
Solvabiliteit (EV/TV)	97,0%	98,9%	98,6%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

De deelneming wordt aangehouden om aan formele rechten en verplichtingen jegens de Staat, vastgelegd in een Convenant, te voldoen.

Visie en beleidsvoornemen

Het aandeelhouderschap wordt aangehouden omdat PBE, als gevolg van gemaakte afspraken met de Staat en vastgelegd in een Convenant, rechten en verplichtingen heeft voor een periode van 8 jaren na ondertekening van de EPZ SPA (30 september 2011). PBE is sinds eind 2011 slechts een praktisch lege B.V. om een aantal zaken af te wikkelen.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Het bestuur van de vennootschap is een proces gestart om het Convenant met de Staat te beëindigen en de vennootscahp op te heffen. Er zijn verder geen aandachtspunten en ontwikkelingen te melden.

Provinciaal Risico

De Provincie loopt geen risico, omdat de boekwaarde in een eerdere fase al is afgeboekt naar € 1.

Brightlands Chemelot Campus

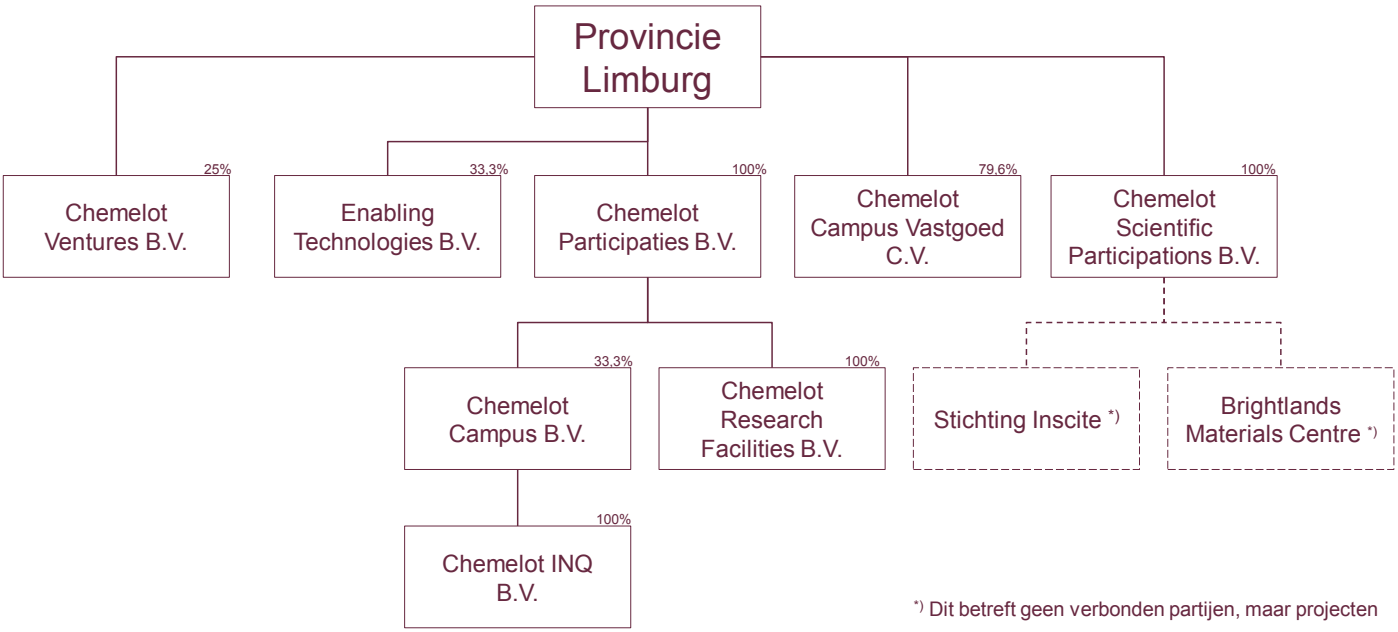

*) Dit betreft geen verbonden partijen, maar projecten

7. Chemelot Campus Vastgoed C.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Commanditaire Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 51.000.266
Belang provincie:	79,60%
Zeggenschap provincie:	33,00%
Betrokkenen:	DSM, UM, Provincie Limburg

Doelstelling

Chemelot Campus Vastgoed CV is een van de belangrijke facilitators in de ontwikkeling van Chemelot Campus. Het ontwikkelt, koopt, realiseert en exploiteert vastgoed en research faciliteiten op de Chemelot Campus passend bij de vraag van (potentiele) campus bewoners.

Provinciale investeringen (€ 000.)

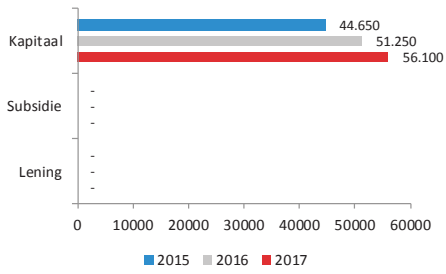

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

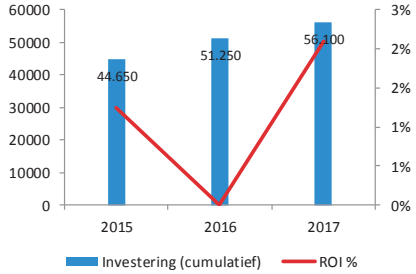

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	44.650	51.250	56.100
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	554	-	1.175
ROI %	1%	0%	2%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	99.696	99.761	122.840
Eigen vermogen	57.760	57.993	60.079
Vreemd vermogen	41.937	41.769	62.761

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	32.261	35.989	35.353
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(661)	(1.818)	(1.599)
Netto Resultaat	(1.889)	(3.092)	(3.089)

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-1,9%	-3,1%	-2,5%
Solvabiliteit (EV/TV)	57,9%	58,1%	48,9%
Dividend Provincie (€ 000.)	554	-	1.175

Publiek belang

De campusontwikkeling is een instrument om innovatie te versnellen, waardoor de bestaande werkgelegenheid behouden blijft, nieuwe werkgelegenheid wordt gecreëerd, een betere aansluiting tussen onderwijs en bedrijfsleven ontstaat en de positie van de UM versterkt wordt. Met als uiteindelijke doel het realiseren van een excellent vestigingsklimaat voor Limburg.

Visie en beleidsvoornemen

Het versterken van de economische structuur in Limburg door het aantrekken en creëren van nieuwe soorten van bedrijvigheid en door de verdere ontwikkeling van de maak- en kennisindustrie in de regio. Bij uitwerking Brainport 2020 vormt Chemelot Campus een belangrijke bijdrage om de doelstelling te betrekken op kenniseconomie met triple-helix. De Provincie wilt blijven inzetten op de campusontwikkeling.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Op basis van de huidige investeringsplannen zal naar verwachting Chemelot Campus Vastgoed C.V. in 2019 tegen zowel de fysieke (uitbreidings)grenzen als de financiele grenzen aanlopen. Samen met de directie van de campus en overige partijen worden mogelijke additionele financieringsmogelijkheden onderzocht, waaronder de mogelijke opzet van een Science Park Fonds. Verdere ontwikkelingen zijn opgenomen in de voortgangsrapportage grote projecten.

Provinciaal Risico

De Provincie loopt risico op de volgende onderdelen:
De doelstellingen met betrekking tot de verhuur (opbrengst) danwel de exploitatie (kosten) van het vastgoed worden niet gehaald waardoor de winstverwachting van de C.V. wellicht lager is dan begroot en waardoor het rendement op het door de provincie additioneel kapitaal onder druk komt te staan. Op langere termijn kan een en ander tot gevolg hebben dat de boekwaarde van de deelneming (deels) moet worden afgewaardeerd. Er zijn momenteel geen aanleidingen om hierin actie te ondernemen. Risicobeheersing maakt onderdeel uit van de voortgangsrapportage grote projecten.

8. Chemelot Participaties B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 25.194.800
Belang provincie:	100,00%
Zeggenschap provincie:	100,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg

Doelstelling

Chemelot Participaties B.V. is opgericht om deel te nemen in de diverse op de Chemelot Campus op te richten of reeds opgerichte vennootschappen en daarmee de directe aansprakelijkheidsrisico's van de Provincie Limburg te beperken.

Provinciale investeringen (€ 000.)

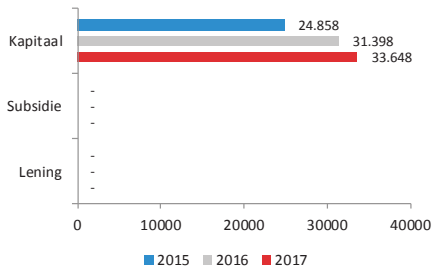

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

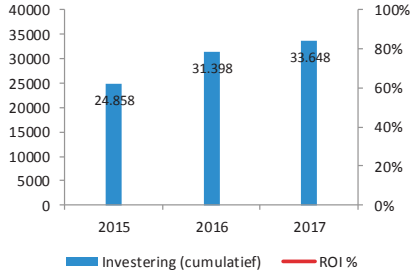

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	24.858	31.398	33.648
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	25.639	23.718	n.b
Eigen vermogen	25.628	23.707	n.b
Vreemd vermogen	11	11	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	-	-	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(5)	(6)	n.b
Netto Resultaat	(1.109)	(2.122)	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-4,3%	-8,9%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	100,0%	100,0%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Na een intensieve startperiode groeit de campusorganisatie door en ontwikkelt zij nieuwe activiteiten in bedrijvenontwikkeling en bedrijfsvestiging. Chemelot Participaties B.V. geeft middels haar aandeel in de Chemelot Campus B.V. en Chemelot Research Facilities B.V. mede sturing aan deze ontwikkeling en dient voornamelijk vanuit een governance optiek het publiek belang.

Visie en beleidsvoornemen

Chemelot Participaties B.V. is opgericht om deels de provinciale deelneming in de campus-governance vorm te geven. Chemelot Participaties B.V. is 1/3e deel aandeelhouder van Chemelot Campus B.V. en zal mogelijk in de toekomst het provinciaal aandeel in Chemelot Campus Vastgoed C.V. overnemen, mits dit geen grote negatieve fiscale consequenties heeft. Daarnaast fungeert Chemelot Participaties B.V. als aandeelhouder van Chemelot Research Facilities (CRF) B.V. In CRF B.V. zijn de miniplant activiteiten ondergebracht. Chemelot Participaties B.V. zal hiertoe in totaal € 46 mln. investeren, waarvan 50% revolverend (4%) dient te zijn. Mogelijke toekomstige participaties zullen eveneens via Chemelot Participaties B.V. kunnen verlopen, waardoor de Provincie niet meer rechtstreeks aandeelhouder wordt in de afzonderlijke vennootschappen.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Chemelot Participaties B.V. beheert de aandelen van zowel Chemelot Campus B.V. als Chemelot Research Facilities (CRF) B.V. Van beide ondernemingen is in deze paragraaf Verbonden Partijen separaat aangeven welke aandachtspunten en ontwikkelingen er momenteel zijn. Tot en met 31 december 2018 heeft Chemelot Participaties B.V. in totaal € 32,7 mln. agio gestort. Daarmee resteert nog ruim € 13 mln. van het beschikbare krediet.

Provinciaal Risico

Het provinciaal risico betreft afwaardering van (een deel van) de boekwaarde van € 26,1 mln., welke is gerelateerd aan de deelneming van Chemelot Participaties B.V. in zowel CRF B.V. als Chemelot Campus B.V. Van het totaal beschikbare krediet van 46 mln. is 50% als niet revolverend aangemerkt. Momenteel is er geen aanleiding om af te wijken van deze inschatting.

9. Chemelot Campus B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	n.v.t.
Belang provincie:	33,00%
Zeggenschap provincie:	33,00%
Betrokkenen:	DSM, UM, Provincie Limburg

Doelstelling

De B.V. heeft als doel het stimuleren van open innovatie ten behoeve van kennisbehoud en kennisontwikkeling in de regio Zuid-Limburg, met als doel aansluiting en verbreding van de as onderwijs-onderzoek -business. Hiertoe wordt een campus ecosysteem van kennisinstituten, research faciliteiten en innovatiecommunities ontwikkeld. Bij het verrichten van haar werkzaamheden zal de vennootschap mede rekening houden met de overige opgerichte Brightlands campussen.

Provinciale investeringen (€ 000.)

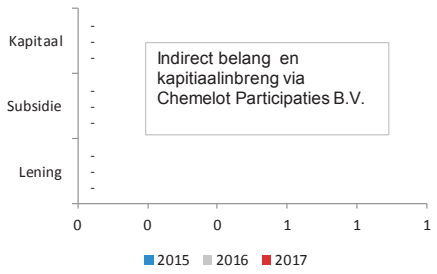

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

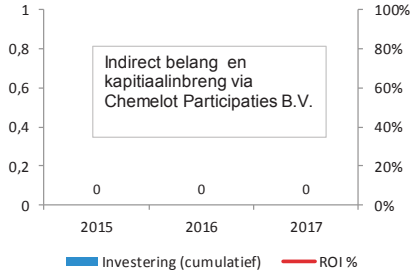

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	-	-
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	na	na	na

Balans (€ 000.)

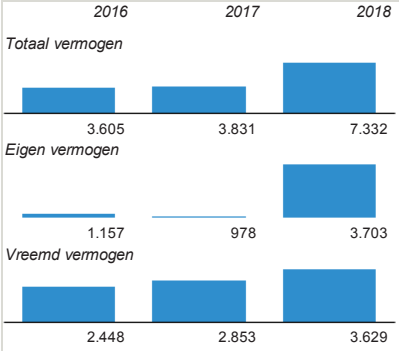

Verlies en winst (€ 000.)

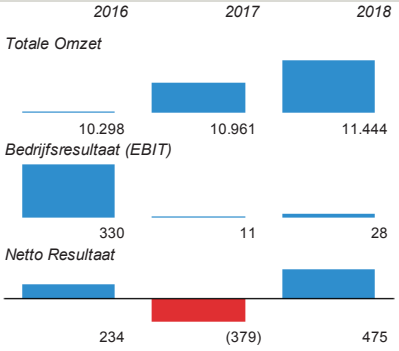

Ratio's en opbrengst (%)

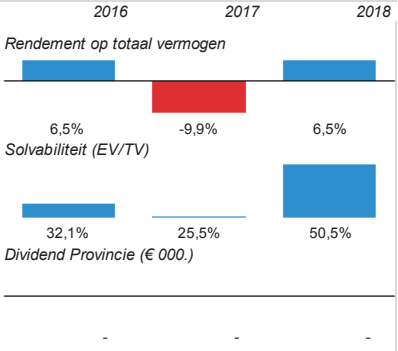

Publiek belang

De campusontwikkeling is een instrument om innovatie te versnellen, waardoor de bestaande werkgelegenheid behouden blijft, nieuwe werkgelegenheid wordt gecreëerd, een betere aansluiting tussen onderwijs en bedrijfsleven ontstaat en de positie van de UM versterkt wordt. Met als uiteindelijke doel het realiseren van een excellent vestigingsklimaat voor Limburg.

Visie en beleidsvoornemen

Het versterken van de economische structuur in Limburg door het aantrekken en creëren van nieuwe soorten van bedrijvigheid en door de verdere ontwikkeling van de maak- en kennisindustrie in de regio. Bij uitwerking Brainport 2020 vormt Chemelot Campus een belangrijke bijdrage om de doelstelling te betrekken op kenniseconomie met triple-helix. De Provincie wilt blijven inzetten op de campusontwikkeling.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

In mei 2016 is de visie Chemelot 2025 gepresenteerd. Bij verdere doorgroei van de campus zal in 2019 de fysieke begrenzing van de campus bereikt zijn. In de het huidige strategisch plan 2017-2020 wordt nadere focus aangebracht in de inhoudelijke positionering: sustainable materials en sustainable processes met een sterke nadruk op verduurzaming en digitalisering. Begin 2017 heeft het college van GS ingestemd met de hoofdlijnen van dit strategisch plan. Verdere ontwikkelingen zijn opgenomen in de voortgangsrapportage grote projecten.

Provinciaal Risico

De onderstaande risico's kunnen er toe leiden dat Chemelot Campus B.V. niet is staat is haar verdienmodellen te realiseren:
- Aantal kenniswerkers blijft achter
- Aantal bedrijven en kennisinstellingen blijft achter
- Onenigheid tussen aandeelhouders
- Concurrentie van vergelijkbare campussen

10. Chemelot Research Facilities B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	n.v.t.
Belang provincie:	100,00%
Zeggenschap provincie:	100,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg

Doelstelling

Inrichten van pilotplants met o.a. groeifaciliteiten voor startende ondernemers en onderzoekers als tussenstap naar grootschalige productie en een productieplant voor het onderzoekscentrum InSciTe, alsmede voor biomedische activiteiten op de campus en in de regio. Hiermee worden significante pilot plant faciliteiten van grote spelers naar Chemelot Campus getrokken.

Provinciale investeringen (€ 000.)

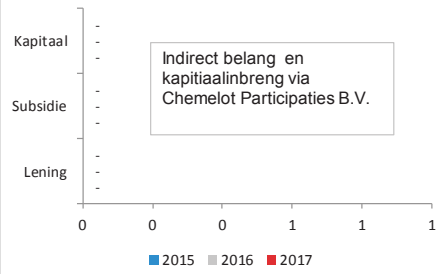

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

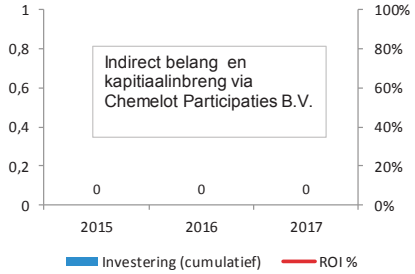

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	-	-
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	na	na	na

Balans (€ 000.)

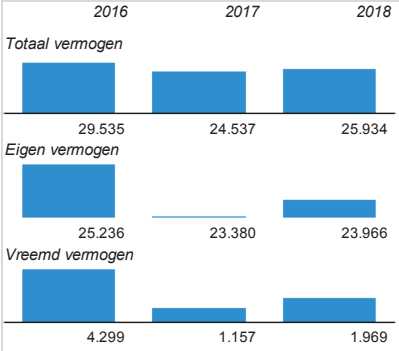

Verlies en winst (€ 000.)

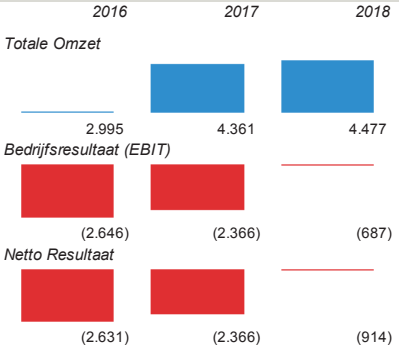

Ratio's en opbrengst (%)

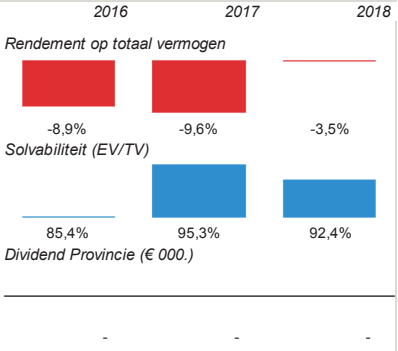

Publiek belang

In deze vennootschap zijn de provinciale middelen geplaatst ten behoeve van de Pilot- en Miniplantfaciliteiten op de Chemelot Campus. Omdat CRF geen directe deelneming is van de Provincie, maar van Chemelot Participaties B.V. zijn hier geen bedragen opgenomen bij de Provinciale investering en Provinciaal rendement. Het ontwikkelen van dergelijke onderzoekscentra c.q. proeffabrieken op Chemelot Campus geeft een sterke impuls aan de verdere ontwikkeling van de campus en is een belangrijke factor in de opwaardering van de propositie van de campus voor nieuwe innoverende bedrijven.

Visie en beleidsvoornemen

Het project Pilot- en Miniplants maakt deel uit van de “Businesscases Structuurversterkende Projecten” waarmee PS d.d. 7 februari 2014 hebben ingestemd. Middels het inrichten van een pilotplant met o.a. groeifaciliteiten voor startende onderzoekers als tussenstap naar grootschalige productie en een productieplant voor het onderzoekscentrum InSciTe, alsmede een voor biomedische activiteiten op de campus en regio beoogt de Provincie significante pilot plant faciliteiten naar de Chemelot campus te trekken.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Chemelot Research Facilities B.V. is eind 2014 gestart met haar activiteiten en heeft daarbij in december 2014 een eerste afroep van € 10 mln. van het beschikbaar gestelde totaalkrediet van € 46 mln. opgevraagd. In 2015 en 2016 hebben aanvullende stortingen plaatsgevonden ten bedrage van € 21,2 mln. Op basis van de huidige prognoses blijft de verwachting gehandhaafd dat 50% van het totale krediet, zijnde € 23 mln., als revolverend kan blijven aangemerkt.

Provinciaal Risico

Provinciaal risico betreft het niet realiseren van de rendementseis op het verstrekte eigen vermogen, alsmede het afwaarderen van de boekwaarde, verantwoord binnen Chemelot Participaties B.V., als gevolg van achterblijvende financiële resultaten van de Pilot- en Miniplant faciliteiten. De huidige prognoses geven momenteel geen aanleiding om hierop actie te ondernemen.

11. Chemelot Scientific Participations B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 1
Belang provincie:	100,00%
Zeggenschap provincie:	100,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg

Doelstelling

In deze vennootschap worden de provinciale middelen (middels agiostortingen) ten behoeve van de kennisinstituten Stichting InSciTe en Brightlands Materials Center (BMC) geplaatst. Vanuit deze vennootschap worden door de directie projectvoorstellen beoordeeld, toegekend en bewaakt.

Provinciale investeringen (€ 000.)

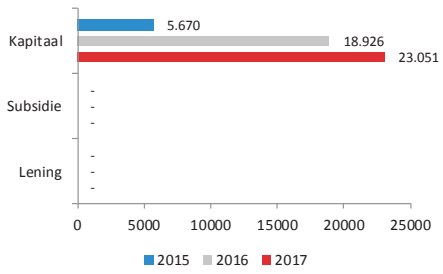

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

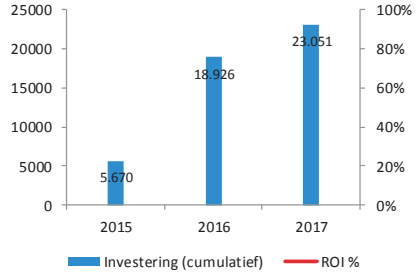

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	5.670	18.926	23.051
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	1.828	2.842	847
Eigen vermogen	(5.633)	(7.763)	(10.234)
Vreemd vermogen	7.461	10.605	11.081

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	122	127	141
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(2.880)	(10.886)	(6.596)
Netto Resultaat	(2.880)	(10.886)	(6.596)

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-157,5%	-383,1%	-778,8%
Solvabiliteit (EV/TV)	-308,1%	-273,2%	-1208,3%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Het ontwikkelen van onderzoekscentra is van fundamenteel belang voor de verdere ontwikkeling van Campus Chemelot. De onderzoekscentra fungeren als fysiek aanwezige publiek-private samenwerkingen en vormen de lijm tussen de bedrijven en academische instellingen op de Campus. Deze centra zijn een belangrijk element in het open innovatie ecosysteem en hebben een sterke magneetfunctie op bedrijven en kenniswerkers om zich te vestigen op de Campus.

Visie en beleidsvoornemen

De participatie in de kennisinstituten Institute for Science & Technology (onderzoeks instituut InSciTe) en Brightlands Materials Centre (BMC) maken deel uit van de Businesscases Structuurversterkende Projecten waarmee PS d.d. 7 februari 2014 hebben ingestemd. CSP B.V. vervult vanuit een governance perspectief een belangrijke rol in de realisatie van deze projecten.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Het gerapporteerde verlies en daaruit voortvloeiend negatief eigen vermogen vindt zijn grondslag in de via CSP B.V. verstrekte bijdrage aan InScite en Brightlands Materials Centre. Voor InSciTe hebben uw Staten een totaalbijdrage van € 30 mln. toegezegd. Ultimo 2018 is 14,1 mln. gecommiteerd voor projecten uit te voeren binnen InScite. Deze kapitaalstortingen zijn voorzichtigheidshalve volledig afgeschreven. In 2016 heeft een evaluatie van Inscite plaatsgevonden. Op basis daarvan is het 2e deel van het financieringspakket van € 30 mln. beschikbaar gesteld. Voor BMC hebben uw Staten in totaal € 15 mln. ter beschikking gesteld, waarvan ultimo 2018 € 8,9 mln. is afgeroepen.

Provinciaal Risico

Bijdragen voor CSP B.V. ten behoeve van Inscite en BMC zijn door uw Staten als niet-revolverend aangemerkt. Er is dus geen provinciaal risico voor een mogelijke afwaardering ten aanzien van de boekwaarde van de deelneming. Hoewel de totale bijdrage van de beide projecten middels een aandelenstorting c.q. inbreng van agio bij CSP B.V. wordt ingebracht, is op het einde van het boekjaar de boekwaarde bijgesteld naar € 1.

12. Enabling Technologies B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 2.325.000
Belang provincie:	33,33%
Zeggenschap provincie:	33,33%
Betrokkenen:	Provincie Limburg, DSM, Maastricht UMC

Doelstelling

Het faciliteren van een voor een campus randvoorwaardelijke R&D infrastructuur door kostenneutraal geavanceerde analyse aparatuur voor Chemische stoffen en humane cellen ter beschikking te stellen.

Provinciale investeringen (€ 000.)

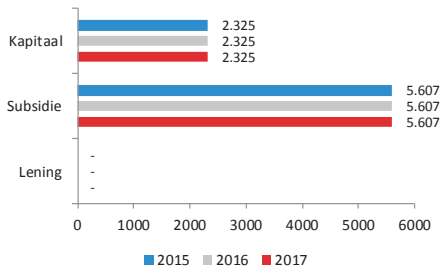

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

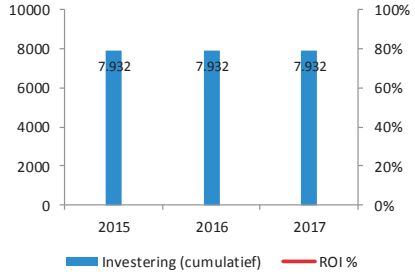

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	5.607	5.607	5.607
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	2.325	2.325	2.325
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	9.043	8.624	7.991
Eigen vermogen	7.172	7.510	7.707
Vreemd vermogen	1.871	1.114	285

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	2.972	3.625	1.743
Bedrijfsresultaat (EBIT)	125	439	247
Netto Resultaat	104	338	196

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	1,2%	3,9%	2,5%
Solvabiliteit (EV/TV)	79,3%	87,1%	96,4%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Het mede sturing geven aan de ontwikkelingen van de Campus Chemelot en de Maastricht Health Campus en verbinding van deze 2 campussen. Door het toegankelijk maken van geavanceerde apparatuur ondersteunt Enabling Technologies B.V. realisatie van de campusdoelstellingen door het vervullen van een essentiele randvoorwaarde.

Visie en beleidsvoornemen

De Provincie Limburg heeft als doelstelling het ontwikkelen van de kennisbasis, het ondersteunen van start ups en MKB en het stimuleren van de groei van kenniswerkers. Het financieel steunen van dit initiatief draagt bij aan het realiseren van deze doelstelling. Het initiatief moet leiden tot een groei van 100 fte kenniswerkers additioneel in de regio in de 1e 10 jaar van Enabling Technologies B.V. De Provincie Limburg heeft het doel na 10 jaar uit Enabling Technologies B.V. te stappen zodat de markt verder haar werking kan hebben.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Het operationeel bedrijfsresultaat van de vennootschap over 2018 is positief (+247k€), en dat is lager dan voorgaand boekjaar waarin hogere omzetten werden gerealiseerd en substantiele subsidies werden binnengehaald.

Provinciaal Risico

Provinciaal risico betreft het afwaarderen van de boekwaarde van € 2.325.000 vanuit een financieel perspectief. Daarnaast bestaat het risico dat de gestelde doelen niet behaald worden binnen de termijn van 10 jaar.

Brightlands Maastricht Health Campus

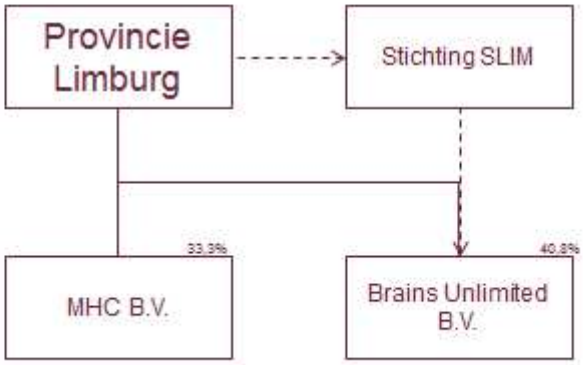

13. Brightlands Maastricht Health Campus B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 1.520.853
Belang provincie:	33,30%
Zeggenschap provincie:	33,30%
Betrokkenen:	Provincie Limburg, MUMC Holding B.V.

Doelstelling

Brightlands MHC BV fungeert als een facilitor tussen de partijen binnen de Maastricht Health Campus met als doel het realiseren van een internationaal gerespecteerde en gespecialiseerde valorisatiecampus, waar bedrijvigheid wordt ontwikkeld vanuit medisch en gezondheidswetenschappelijk onderzoek.

Provinciale investeringen (€ 000.)

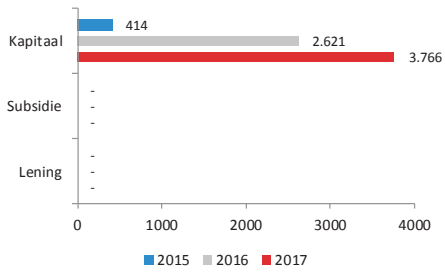

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

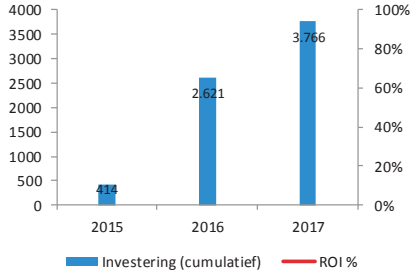

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	414	2.621	3.766
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	580	5.557	5.850
Eigen vermogen	338	2.286	3.063
Vreemd vermogen	242	3.242	2.730

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	182	1.319	1.970
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(1.400)	(1.972)	(2.019)
Netto Resultaat	(1.400)	(24)	(1.695)

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-241,6%	-0,4%	-29,0%
Solvabiliteit (EV/TV)	58,3%	41,1%	52,3%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Provincie Limburg wilt een bijdrage leveren aan het realiseren van werkgelegenheid en het versterken van het Limburgse vestigingsklimaat en de Limburgse concurrentiekracht. Brightlands MHC BV bevordert en stimuleert de campusontwikkeling met als uiteindelijk doel realiseren van werkgelegenheid en een sterke economie.

Visie en beleidsvoornemen

Brightlands MHC BV fungeert als een facilitator tussen de partijen binnen de Maastricht Health Campus met als uiteindelijk doel het realiseren van additionele arbeidsplaatsen door middel van aantrekken van bedrijven (acquisitie), tot waarde brengen van R&D resultaten (valorisatie) en realiseren van 40 spin-off bedrijven in 10 jaar. Brightlands MHC BV moet toegroeien naar de positie van sterk element in het Brightlands-concept.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

2016 was een belangrijk transitiejaar voor de Brightlands Maastricht Health Campus. Het takenpakket is verbreed en omvat nu ook de valorisatie van het intellectueel eigendom van de Universiteit Maastricht en Maastricht UMC+ op de domeinen Health, Medicine, Life Sciences en Sciences. Aangezien MHC daarmee toegang heeft gekregen tot het Intellectueel eigendom van de kennisinstellingen in brede zin, is een gezonde basis gelegd onder een duurzaam verdienmodel voor de campus.

Provinciaal Risico

Financiële en inhoudelijke risico's zijn: Het niet realiseren van additionele arbeidsplaatsen en spin off s; Geen bijdrage kunnen leveren aan versterking van het Limburgse vestigingsklimaat en concurrentiekracht;

14. Brains Unlimited B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	n.v.t.
Belang provincie:	40,85%
Zeggenschap provincie:	40,85%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en Maastricht University Holding B.V.

Doelstelling

Brains Unlimited B.V. heeft tot doel de MRI faciliteit te exploiteren en kennisintensieve Life Sciences bedrijvigheid in Limburg te stimuleren middels o.a. het aantrekken van industrieel onderzoek; het aantrekken van wetenschappelijk onderzoek; het enthousiasmeren van onderzoekers tot marktgedreven onderzoek; het ondersteunen, initiëren en uitvoeren van projecten gericht op het gebruik van de scanner faciliteiten en het opzetten van onderwijs direct gelieerd aan het gebruik van de scanner faciliteiten.

Provinciale investeringen (€ 000.)

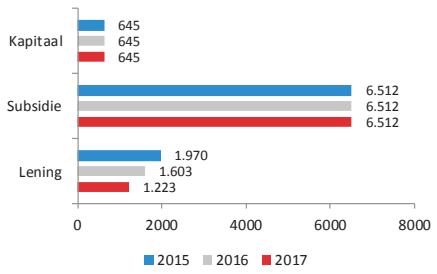

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

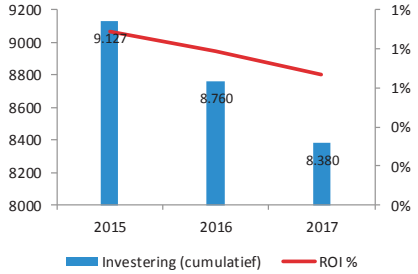

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	1.970	1.603	1.223
Cumulatief verleende subsidie € 000.	6.512	6.512	6.512
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	645	645	645
Onvangen Rente in periode € 000.	81	69	56
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	1%	1%	1%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	2.321	1.079	n.b
Eigen vermogen	(505)	(1.069)	n.b
Vreemd vermogen	2.826	2.148	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	2.298	1.902	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(274)	(564)	n.b
Netto Resultaat	(273)	(564)	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-11,8%	-52,2%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	-21,8%	-99,0%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Het versterken van de economische structuur in Limburg door het aantrekken en creëren van nieuwe soorten van bedrijvigheid en voor de verdere ontwikkeling van de life science industrie in de regio. Op middellange termijn zal UM/MUMC+ een leidende rol gaan vervullen in onderzoek, onderwijs en zorg. Het centrum is een broedplaats voor toegepaste innovatie en versterkt de aanwezige kennisinfrastructuur. De toename van werkgelegenheid door meer kenniswerkers is een belangrijke vestigingsplaatsfactor.

Visie en beleidsvoornemen

Provincie Limburg is met de andere participanten in gesprek over het (op termijn) terugtreden van de Provincie als aandeelhouder en deze aandelen over te dragen aan de BL MHC BV.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

De beoogde participatie van AzM in de onderneming zal niet worden gerealiseerd. Andere wegen om de continuïteit van de onderneming te waarborgen worden onderzocht.

Provinciaal Risico

Als de vier grootste risico s worden onderkend: Verhuur scanneruren ontoereikend ;masteropleidingen (Onvoldoende studenten en opbrengsten); kosten staf (kosten ivm het in bedrijf nemen nieuwe technologie); stop-loss risico (wat te doen wanneer de verwachte revenuen niet gehaald worden) beperking van de risico's van het project zijn gewaarborgd door een aantal maatregelen en gemaakte afspraken tussen de belanghebbende partijen. Het risico bedraagt € 645.000, zijnde de boekwaarde van de deelneming. Daarnaast via stichting Slim het debiteurenrisico ten aanzien van de uitstaande financiering.

Brightlands Smart Services Campus

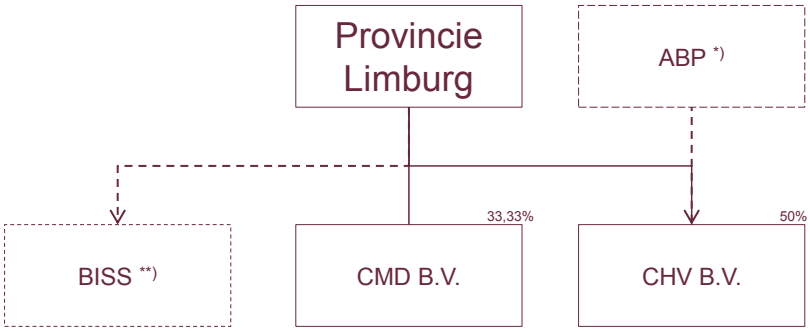

*) ABP is eigenaar van het gebouw

**) Dit betreft geen verbonden partij

15. Campus Heerlen Huisvesting B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 2.244.377
Belang provincie:	50,00%
Zeggenschap provincie:	0,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en APG Deelnemingen N.V.

Doelstelling

Het primaire doel van CHV BV is het behalen van een volledige en rendabele bezetting van het Campusgebouw (17.903 m2) door onderhuurders, binnen een zo kort mogelijke periode na oprichting van CHV BV (31 juli 2015) in overeenstemming met de businesscase CHV.

Provinciale investeringen (€ 000.)

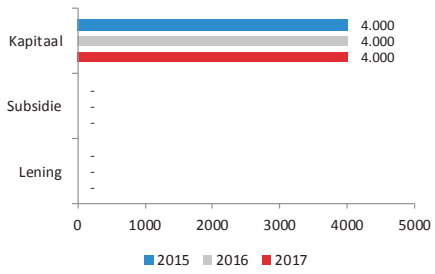

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

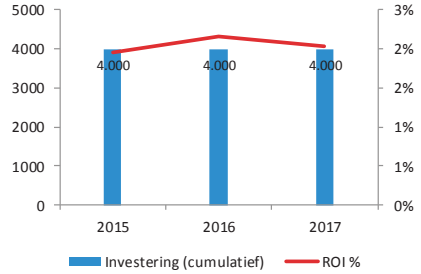

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	4.000	4.000	4.000
Onvangen Rente in periode € 000.	78	86	82
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	2%	2%	2%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	10.229	9.364	9.001
Eigen vermogen	449	3.582	3.137
Vreemd vermogen	5.740	5.781	5.864

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	618	1.383	1.779
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(343)	(736)	(278)
Netto Resultaat	(511)	(906)	(445)

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-5,0%	-9,7%	-4,9%
Solvabiliteit (EV/TV)	4,4%	38,3%	34,9%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

CHV BV is een van de drie pijlers van de Smart Services Campus, naast het instituut BISS en CMD BV. De pijlers zijn onlosmakelijk onderling met elkaar verbonden. De ontwikkeling van een Smart Services Campus zorgt voor een versnelling en versterking van de regionale economische structuur en voor binding van talent aan de regio.

Visie en beleidsvoornemen

De BV is medio 2015 opgericht met het oog op provinciale betrokkenheid, samen met de andere founding fathers (t.w. APG en UM), gedurende 10 jaar. De Smart Service Campus zal 2.000 á 2.500 nieuwe arbeidsplaatsen opleveren en er zullen 1.600 studenten studeren. Dat zijn de doelstellingen voor 2025.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

De huisvestingslasten worden met de huidige bezetting nog niet gecompenseerd door de opbrengst uit de onderverhuur. Met name de invulling en verhuur van de 2 resterende businessvloeren zijn noodzakelijk om tot een sluitende vastgoedexploitatie te komen. Begin 2019 bedroeg de bezettingsgraad 66,4%. Op dit moment tekent zich het beeld af dat met name de business vloeren moeilijk kunnen concurreren in de Heerlense markt. In 2018 zijn o.a. investeringen in de signing gepleegd om de zichtbaarheid en vindbaarheid te vergroten.

Provinciaal Risico

Het risico vanuit financieel perspectief is voornamelijk gelegen in het werven van voldoende bewoners (huurders) en deelnemers om een sluitende businesscase te houden. Dan loopt de Provincie het risico de boekwaarde ad. € 4 mln. te moeten afwaarderen, evenals de verstrekte financieringen.

16. Campus Heerlen Management Development B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	n.v.t.
Belang provincie:	33,33%
Zeggenschap provincie:	0,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg, Maastricht University Holding B.V. en APG Deelnemingen N.V.

Doelstelling

Leiding over de samenwerking binnen de Brightlands Smart Services Campus en de verdere bevordering van de ontwikkeling daarvan.

Provinciale investeringen (€ 000.)

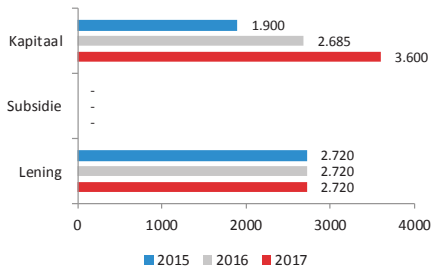

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

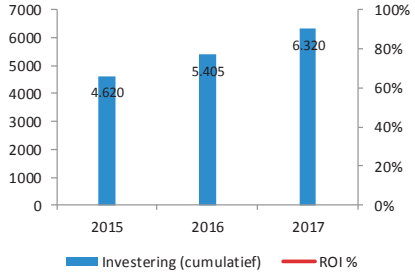

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	2.720	2.720	2.720
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	1.900	2.685	3.600
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	740	5.309	5.269
Eigen vermogen	4.197	4.034	(4.215)
Vreemd vermogen	740	1.275	1.055

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	449	1.563	3.050
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(2.222)	(1.814)	(2.005)
Netto Resultaat	(2.223)	(1.812)	(2.005)

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-300,5%	-34,1%	-38,1%
Solvabiliteit (EV/TV)	567,2%	76,0%	-80,0%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

CMD BV is een van de drie pijlers van de Brightlands Smart Services Campus, naast het instituut BISS en CHV BV. De pijlers zijn onlosmakelijk onderling met elkaar verbonden. De ontwikkeling van een Smart Services Campus zorgt voor een versnelling en versterking van de regionale economische structuur en voor binding van talent aan de regio.

Visie en beleidsvoornemen

Het project Brightlands Smart Services Campus Heerlen beoogt de realisatie van een campus met internationale allure op het gebied van smart services . 'Smart services' zijn slimme product- en diensteninnovaties die als gevolg van het effectief en innovatief gebruik van informatie en data een bron zijn van economische meerwaarde voor organisaties en hun klanten.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Na de goedkeuring van businessplan 2.0 en bijbehorende orgasinatorische versterking is verder gewerkt aan de campus ontwikkeling. Middels verdere groei van het aantal deelnemers, mede door versterking van de content via programma's naar voorbeeld van Techruption, wordt beoogd uit te groeien naar een zelfvoorzienende campus organisatie. Belangrijke ontwikkeling in 2018 is het beëindigen van BISS in haar huidige vorm. De individuele kennis-as partners blijven betrokken enhebben inmiddels hun eigen plannen gepresenteerd.

Provinciaal Risico

Het risico vanuit financieel perspectief is voornamelijk gelegen in het werven van voldoende campusdeelnemers om een sluitende businesscase te houden. Dan loopt de Provincie het risico de boekwaarde te moeten afwaarderen. Daarnaast vergen de verschillende innovatieprogramma's separate financiering.

Brightlands Greenport Venlo

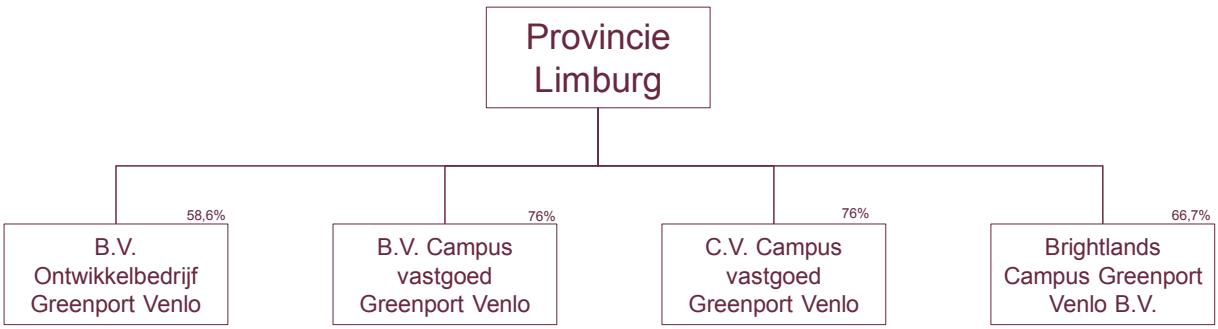

17. Greenport Venlo Campus Vastgoed B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 12.160.307
Belang provincie:	76,00%
Zeggenschap provincie:	76,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg, Gemeente Venlo

Doelstelling

Het exploiteren en ontwikkelen van de innovatoren, villa flora en omliggende campus gronden. Daarnaast treedt de B.V. Campus Vastgoed op als beherend vennoot van de C.V. Campus Vastgoed.

Provinciale investeringen (€ 000.)

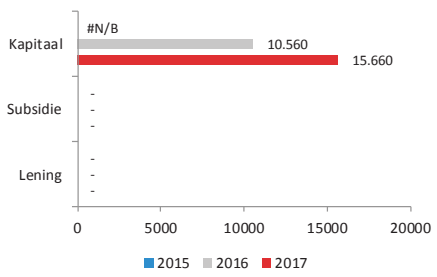

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

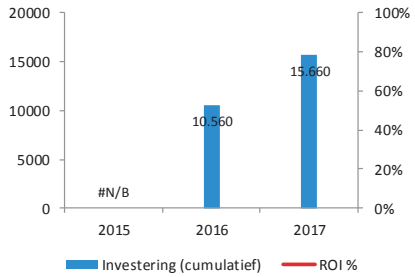

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	#N/B	10.560	15.660
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	na	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	n.b	21.934	27.605
Eigen vermogen	n.b	14.541	18.006
Vreemd vermogen	-	7.392	9.599

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	-	1.438	1.959
Bedrijfsresultaat (EBIT)	-	(1.666)	(2.152)
Netto Resultaat	n.b	(1.529)	(2.135)

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	n.b	-7,0%	-7,7%
Solvabiliteit (EV/TV)	n.b	66,3%	65,2%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Greenport Venlo staat voor een kansrijke economische structuur en duurzame ontwikkeling van de regio Noord-Limburg. De Provincie Limburg en de gemeenten Horst aan de Maas, Venray en Venlo hebben de ambitie om het Klavertje 4-gebied te ontwikkelen tot een goed ontsloten (fysiek) werklandschap met een hoge (ruimtelijke) kwaliteit. Daarbij is ervoor gekozen om het gebied te ontwikkelen onder de regie van één gebiedsautoriteit.

Visie en beleidsvoornemen

PS hebben bij besluit d.d. 31 oktober 2014 ingestemd met de in het Plan van aanpak programma Greenport Venlo vervatte ambitie om te komen tot een aantrekkelijk en wervend kennislandschap waaronder begrepen de koers inzake de vervlechting van DCGV en TPN (en Venlo Greenpark) en de inrichting van één uitvoeringsorganisatie. Dit is gerealiseerd per 1 februari 2017 met de formele oprichting van B.V. Ontwikkelbderijf Greenport Venlo en de B.V./C.V. Campus Campus Vastgoed Greenport Venlo. In de campus vastgoed B.V. zijn het vastgoed en de omliggende campusgronden ingebracht.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Bij de voorjaarsnota 2018 en separaat in de vergadering van PS december 2018 zijn additionele middelen ter beschikking gesteld ten behoeve van de langjarige financiering van de campus ontwikkeling. Momenteel worden de plannen voor het in eigen beheer bouwen en exploiteren van een 3e campus gebouw voorbereid. Aanleiding hiervoor is de hoge bezettingsgraad van de villa flora en de innovatoren.

Provinciaal Risico

De Provincie Limburg loopt het risico (een deel van) de boekwaarde van de deelneming te moeten afwaarderen, ingevolge achterblijven huuropbrengsten, waardevermindering van het vastgoed of een achterblijvende exploitatie van de campusgronden.

18. Greenport Venlo Campus Vastgoed C.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Commanditaire Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 8.096.693
Belang provincie:	76,00%
Zeggenschap provincie:	76,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg, Gemeente Venlo

Doelstelling

De innovatoren is ondergebracht in de C.V. Campus Vastgoed Greenport Venlo. De beheertaken worden uitgevoerd door de B.V. Campus Vastgoed Greenport Venlo

Provinciale investeringen (€ 000.)

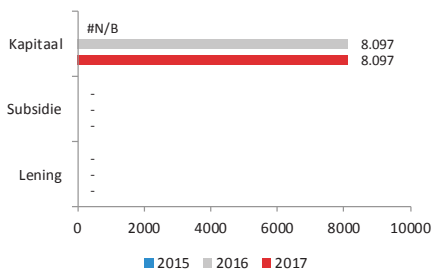

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

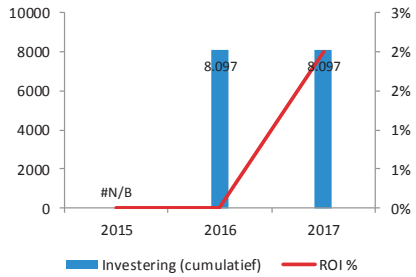

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	#N/B	8.097	8.097
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	162
ROI %	na	0%	2%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	n.b	8.560	9.319
Eigen vermogen	n.b	8.324	9.075
Vreemd vermogen	-	236	244

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	-	252	178
Bedrijfsresultaat (EBIT)	-	(2.118)	964
Netto Resultaat	n.b	(2.118)	964

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	n.b	-24,7%	10,3%
Solvabiliteit (EV/TV)	n.b	97,2%	97,4%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	162

Publiek belang

Greenport Venlo staat voor een kansrijke economische structuur en duurzame ontwikkeling van de regio Noord-Limburg. De Provincie Limburg en de gemeenten Horst aan de Maas, Venray en Venlo hebben de ambitie om het Klavertje 4-gebied te ontwikkelen tot een goed ontsloten (fysiek) werklandschap met een hoge (ruimtelijke) kwaliteit. Daarbij is ervoor gekozen om het gebied te ontwikkelen onder de regie van één gebiedsautoriteit.

Visie en beleidsvoornemen

PS hebben bij besluit d.d. 31 oktober 2014 ingestemd met de in het Plan van aanpak programma Greenport Venlo vervatte ambitie om te komen tot een aantrekkelijk en wervend kennislandschap waaronder begrepen de koers inzake de vervlechting van DCGV en TPN (en Venlo Greenpark) en de inrichting van één uitvoeringsorganisatie. Dit is gerealiseerd per 1 februari 2017 met de formele oprichting van B.V. Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo en de B.V./C.V. Campus Campus Vastgoed Greenport Venlo. In de C.V. is de innovatoren ondergebracht.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

<html> Als onderdeel van de algehele structurering is de innovatoren ondergebracht in de Greenport Venlo Campus Vastgoed C.V., waarbij de operationele activiteiten middels een masterlease overeenkomst belegd zijn bij Greenport Venlo Campus Vastgoed B.V.. De financiële stromen zijn daarmee beperkt tot een vaste huursom en de waardeverandering van het vastgoed. De deelneming keert een dividend van ca. 2% op het geïnvesteerd vermogen, ook in 2018. Door de hogere bezetting van de innovatoren is een waardestijging gerealiseerd in 2018. </html>

Provinciaal Risico

De Provincie Limburg loopt het risico (een deel van) de boekwaarde van de deelneming te moeten afwaarderen, ingevolge waardevermindering van het vastgoed.

19. Greenport Venlo Ontwikkelbedrijf B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 27.200.000
Belang provincie:	58,60%
Zeggenschap provincie:	58,60%
Betrokkenen:	Provincie Limburg, Horst a/d Maas, Venlo, Venray

Doelstelling

Op 31 oktober 2014 hebben Provinciale Staten ingestemd met de in het Plan van Aanpak Programma greenport Venlo vervatte koers en acties. Een van de onderdelen van het Plan van aanpak is de programmalijn werklandschap . Deze heeft als doel het realiseren van een goed geoutilleerd werklandschap met concurrerende grondprijzen vanuit één gebiedsautoriteit. De B.V. ontwikkelbedrijf greenport Venlo is hiertoe opgericht.

Provinciale investeringen (€ 000.)

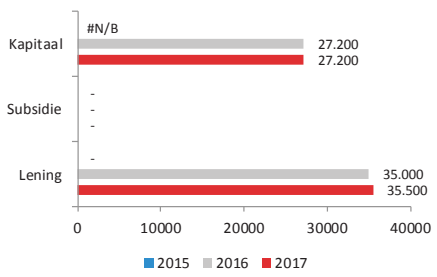

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

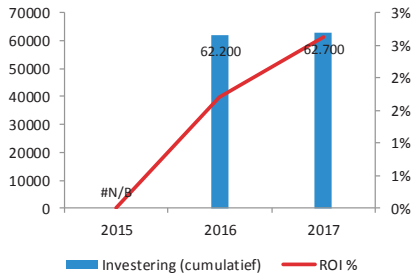

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	35.000	35.500
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	#N/B	27.200	27.200
Onvangen Rente in periode € 000.	-	1.063	1.103
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	544
ROI %	na	2%	3%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	n.b	177.670	176.900
Eigen vermogen	n.b	58.748	60.571
Vreemd vermogen	-	118.921	116.329

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	-	61.047	40.119
Bedrijfsresultaat (EBIT)	-	4.508	7.008
Netto Resultaat	n.b	12.967	2.753

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	n.b	7,3%	1,6%
Solvabiliteit (EV/TV)	n.b	33,1%	34,2%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	544

Publiek belang

Greenport Venlo staat voor een kansrijke economische structuur en duurzame ontwikkeling van de regio Noord-Limburg. De Provincie Limburg en de gemeenten Horst aan de Maas, Venray en Venlo hebben de ambitie om het Klavertje 4-gebied te ontwikkelen tot een goed ontsloten (fysiek) werklandschap met een hoge (ruimtelijke) kwaliteit. Daarbij is ervoor gekozen om het gebied te ontwikkelen onder de regie van één gebiedsautoriteit.

Visie en beleidsvoornemen

PS hebben bij besluit d.d. 31 oktober 2014 ingestemd met de in het Plan van aanpak programma Greenport Venlo vervatte ambitie om te komen tot een aantrekkelijk en wervend kennislandschap waaronder begrepen de koers inzake de vervlechting van DCGV en TPN (en Venlo Greenpark) en de inrichting van één uitvoeringsorganisatie. Dit is gerealiseerd per 1 februari 2017 met de formele oprichting van B.V. Ontwikkelbderijf Greenport Venlo en de B.V./C.V. Campus Campus Vastgoed Greenport Venlo. In het ontwikkelbedrijf is de grondexploitatie van het werklandschap ondergebracht.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

De aanhoudend goede marktomstandigheden resulteren ook in 2018 in een hogere uitgifte dan voorzien bij oprichting van de deelneming. De sterke mutatie in het netto resultaat hangt samen met een mutatie in de belastinglatentie. Desondanks is er sprake van een positief netto resultaat en een sterk verbetererde eindwaarde van de grondexploitatie. Vanuit een geconsolideerd campus perspectief is hiermee dan ook sprake van een positief resultaat, dat ook in de meerjarenraming stand houdt. Dit ondanks tot op heden verliesgevende campusexploitaties.

Provinciaal Risico

De Provincie loopt het risico de boekwaarde te moeten afwaarderen als gevolg van marktontwikkelingen, kostenstijging en verlengen van de looptijd. Bij de vervlechting is een risicoreserve gevormd ter dekking van deze risico's.

20. *Brightlands Campus Greenport Venlo BV*

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ -
Belang provincie:	66,00%
Zeggenschap provincie:	66,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en Universiteit Maastricht

Doelstelling

Het stimuleren van open innovatie ten behoeve van kennisbehoud en kennisontwikkeling in de regio, met als doel aansluiting en verbreding van de as onderwijs -onderzoek (wetenschappelijk en toegepast) - business. Een belangrijke taak van de vennootschap is het ontwikkelen van de Brightlands Campus Greenport Venlo tot een R&D Campus door middel van Business development en Community activiteiten waaronder ook acquisitie en acceleratie. Hierbij dient mede rekening gehouden te worden met de overige Brightlands campusorganisaties (Brightlands Chemelot Campus, Brightlands Maastricht Health Campus en Brightlands Smart Services Campus), welke elk hun eigen doelstelling hebben doch met het gezamenlijk doel uiteindelijk één krachtige Brightlands Campus te ontwikkelen.

Provinciale investeringen (€ 000.)

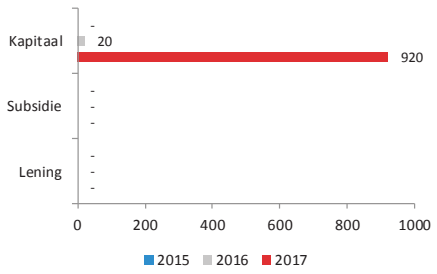

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

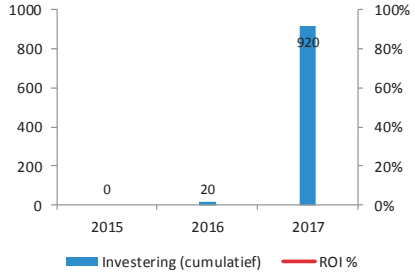

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	20	920
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	na	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	-	1.169	353
Eigen vermogen	-	123	261
Vreemd vermogen	-	1.047	93

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	-	-	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	-	(507)	(762)
Netto Resultaat	-	(507)	(762)

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	n.b	-43,4%	-215,8%
Solvabiliteit (EV/TV)	n.b	10,5%	73,8%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

De ontwikkeling van een sterke campus in de regio Venlo die middels het stimuleren van open innovatie kennisbehoud en kennisontwikkeling in de regio faciliteert.

Visie en beleidsvoornemen

De brightlands campus Greenport Venlo is eind 2017 opgericht en voor 3 jaren gefinancierd. Gedurende deze periode zullen eigen verdienmodellen ontwikkeld worden, ten einde in 2020 als eigenstandig gefinancierde organisatie haar activiteiten voort te zetten. Momenteel is een nieuw businessplan voorbereid, waarin een langere financiele commitment van publieke aandeelhouders wordt voorzien.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Het nieuwe businessplan is uitgewerkt maar nog niet vastgesteld door de aandeelhouders. Het deelnemersveld van de campus is sterk gegroeid. In de loop van 2019 zal besluitvorming over de verdere financiering van Brightlands Campus Greenport Venlo B.V. plaats moeten vinden.

Provinciaal Risico

Het Provinciaal risico is hoofdzakelijk een beleidsinhoudelijk risico. Bij de oprichting zijn de kapitaalstortingen reeds als niet revolverend aangemerkt. Het resterende financiële risico is daarmee de tijd waarin een zelfstandig verdienmodel gerealiseerd kan worden. Beleidsinhoudelijk vormt de acquisitietaak het grootste risico, die ook zijn weerslag heeft op de positie van de Greenport Campus Vastgoed B.V. Hierin vormt het vinden van een sterke derde aandeelhouder momenteel de primaire uitdaging.

Maastricht-Aachen Airport

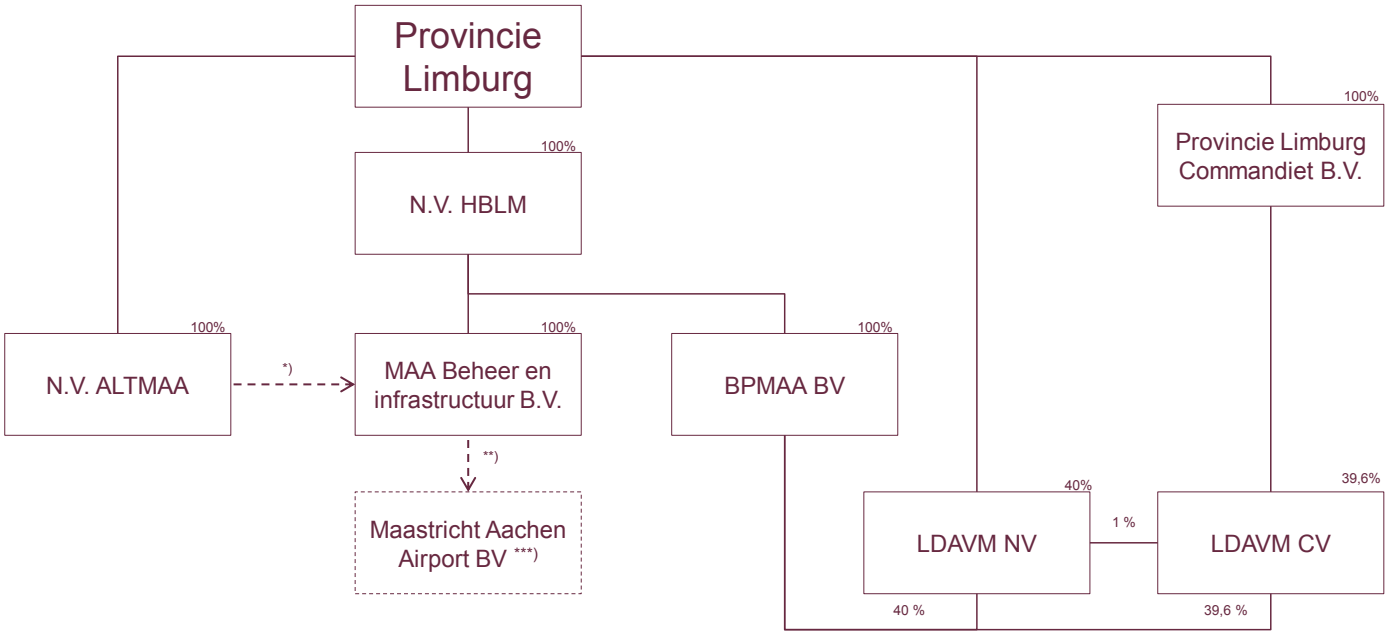

*) Dit betreft het beheer van de erfpachtovereenkomst

**) Dit betreft het beheer van de concessieovereenkomst

***) Dit betreft geen verbonden partijen, maar vennootschap van concessienemer TCGI

21. N.V. Holding Businesspark Luchthaven Maastricht

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Naamloze Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 14.442.298
Belang provincie:	100,00%
Zeggenschap provincie:	100,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg

Doelstelling

Het (doen) exploiteren van een luchthavenbedrijf (tot 1 juli 2016). Vanaf 1 juli 2016 moedermaatschappij van BP MAA B.V. en MAA Beheer & Infra B.V., welke laatste de concessie-overeenkomst met de concessienemer beheert.

Provinciale investeringen (€ 000.)

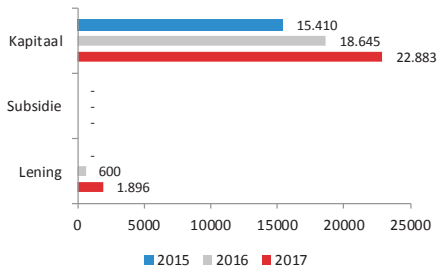

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

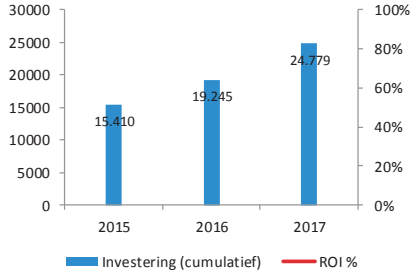

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	600	1.896
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	15.410	18.645	22.883
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	52.334	50.202	21.079
Eigen vermogen	9.682	11.281	15.740
Vreemd vermogen	41.426	38.063	5.339

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	7.781	4.120	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(2.568)	(2.252)	n.b
Netto Resultaat	(3.534)	(2.636)	(1.176)

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-6,8%	-5,2%	-5,6%
Solvabiliteit (EV/TV)	18,5%	22,5%	74,7%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

De luchthaven MAA is van belang voor een sterk leef -en vestigingsklimaat en heeft relevante sociaal-economische effecten op de schaal van Limburg. MAA kan niet uitsluitend op eigen benen staan en heeft zonder substantiële steun van de overheid geen toekomstperspectief. Dat geldt overigens voor vrijwel alle regionale luchthavens in Europa.

Visie en beleidsvoornemen

Het duurzaam hebben van een luchthaven is wezenlijk van belang voor een goede bereikbaarheid van de regio, draagt bij aan een sterk leef- en vestigingsklimaat van de regio en heeft relevante sociaal-economische (waaronder werkgelegenheid) effecten. De Provincie heeft het voornemen om de luchthavenonderneming te herstructureren waarbij de infrastructuur (provinciaal eigendom) via een aanbesteding aan een private onderneming voor exploitatie ter beschikking wordt gesteld, in 2016 geeffectueerd. Daartoe is een concessie van minimaal 10 jaar aan een private partij verleend met een ingangsdatum van 1 juli 2016. Door investeringen en goed onderhoud dient er een infrastructuur te komen die toekomstbestendig is en waarvan de exploitatie door een marktpartij zal geschieden.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

In mei 2016 is de concessieovereenkomst met TCGI B.V. getekend. De vennootschappelijke herstructurering is afgerond. Er heeft een ontvlechting plaatsgevonden waarbij enerzijds de luchthavendiensten zijn ondergebracht bij een vennootschap (Maastricht Aachen Airport B.V.) die in handen is gekomen van een ter zake deskundige marktpartij en de publieke taken en belangen zijn ondergebracht bij MAA Beheer & Infrastructuur B.V. Ingevolge kapitaalstortingen voor onderhoud en investeringsuitgaven is de boekwaarde toegenomen. De meest recente prognoses met betrekking tot vrachtvervoer zijn blijvend positief. Over 2019 verwachten wij aanhoudende groei van zowel het vrachtvolume als de passagiersaantallen. Specifieke rapportages hierover worden opgenomen in de Voortgangsrapportage Regeling Grote projecten.

Provinciaal Risico

Het financieel risico is met name gelegen in het houden van een concessienemer voor het exploiteren van de luchthaven. De ter beschikking gestelde kredieten zijn niet als revolverend bestempeld, met uitzondering van de verstrekte lening en de aanschaf (en hieraan gekoppelde verhuur) van de cargoterminal. Tegenover de middels agio verstrekte kredieten staat een reserve voor afwaardering. Het maatschappelijk risico zit in het mogelijk failliet gaan van de luchthaven en daarmee gepaard gaande verlies aan directe en indirecte werkgelegenheid.

1. Enexis Holding N.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Naamloze Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 1
Belang provincie:	100,00%
Zeggenschap provincie:	100,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg

Doelstelling

Het beheer van het erfpachtcontract van het als zodanig aangewezen luchtvaartterrein Maastricht-Aachen Airport alsmede de afwikkeling van de aandelenverkoopovereenkomst van N.V. Holding Businesspark Luchthaven Maastricht.

Provinciale investeringen (€ 000.)

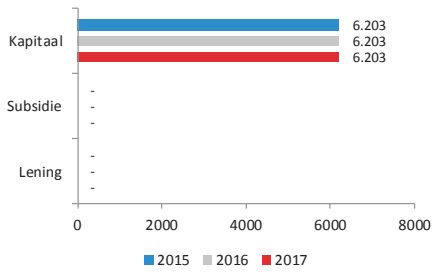

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

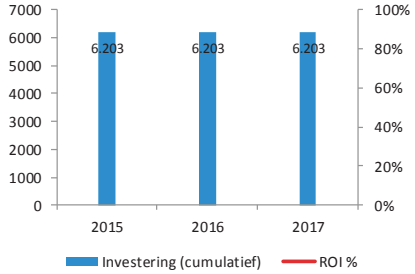

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	6.203	6.203	6.203
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

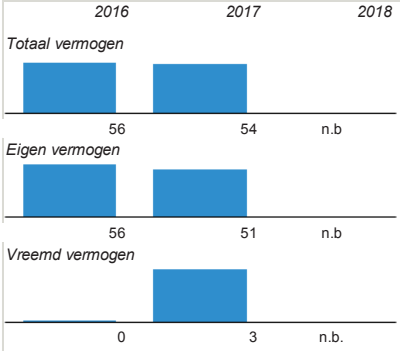

Verlies en winst (€ 000.)

Ratio's en opbrengst (%)

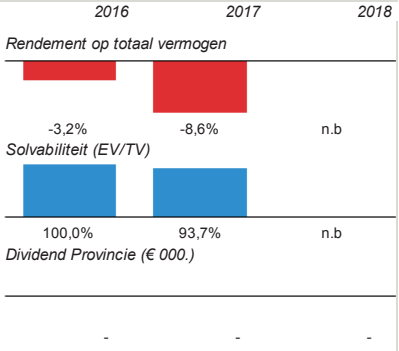

Publiek belang

De aanwezigheid van het luchtvaartterrein draagt bij aan het verbeteren van de (grensoverschrijdende) bereikbaarheid en mobiliteit en is een randvoorwaarde voor het waarmaken van de provinciale economische ambities.

Visie en beleidsvoornemen

De aanwezigheid van het luchtvaartterrein draagt bij aan het verbeteren van de (grensoverschrijdende) bereikbaarheid en mobiliteit en is een randvoorwaarde voor het waarmaken van de provinciale economische ambities. In de AvA van 6 november 2013 is een besluit genomen over de overname van de aandelen van de overige aandeelhouders door de Provincie. De formele afhandeling van de notariële overdracht is medio 2014 afgerond. De Provincie zal als 100% (enig) aandeelhouder het beheer van het erfpachtcontract met MAA B.V. voortzetten. NV ALTMAA kan als juridische entiteit mogelijk nog ingezet worden bij de realisatie van een duurzame toekomst voor MAA.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Er zijn geen aandachtspunten of ontwikkelingen te melden.

Provinciaal Risico

Er zijn nauwelijks nog financiële verplichtingen in NV ALTMAA. De aanwezige financiële middelen zijn toereikend en de boekwaarde in de provinciale begroting is teruggebracht naar € 1.

23. Provincie Limburg AviationValley Commandiet B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 1.668.000
Belang provincie:	100,00%
Zeggenschap provincie:	100,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg

Doelstelling

Het als commanditair vennoot deelnemen in, het financieren van, het samenwerken met en het verlenen van adviezen en andere diensten aan de commanditaire vennootschap Land Development AviationValley Maastricht C.V., teneinde de realisatie van het bedrijventerrein BPMAA te Beek/Meersen te bewerkstelligen.

Provinciale investeringen (€ 000.)

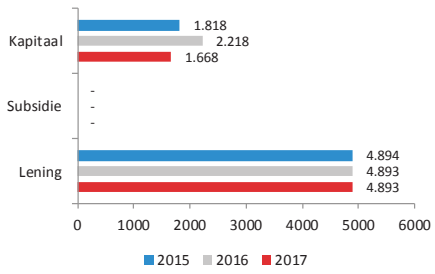

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

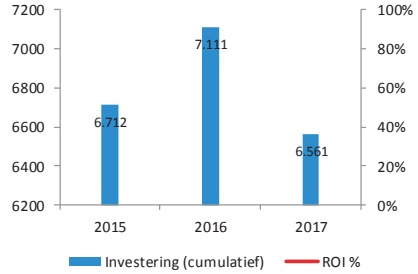

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	4.894	4.893	4.893
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	1.818	2.218	1.668
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	4.582	5.164	n.b
Eigen vermogen	1.258	1.201	n.b
Vreemd vermogen	3.323	10	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	-	-	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(5)	(5)	n.b
Netto Resultaat	(444)	(11)	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-9,7%	-0,2%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	27,5%	23,3%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Door als commanditair vennoot deel te nemen in Land Development Aviation Valley Maastricht C.V. draagt Provincie Limburg Aviationvalley Commandiet B.V. bij aan haar doelstellingen en de realisatie van het bedrijven terrein BPMAA.

Visie en beleidsvoornemen

Door middel van de activiteiten van de LDAVM C.V. komen tot stimulering van de aantrekkingskracht van de luchthaven en het geven van een impuls voor de (regionale) werkgelegenheid (bevorderen vestigingsklimaat). Deze bedrijventerreinontwikkeling is opgenomen als Economisch Kerngebied en maakt onderdeel uit van de Provinciaal Ruimtelijke Hoofdstructuur; actieve en permanente betrokkenheid van de Provincie leidt tot integrale gebiedsontwikkeling en voorziet in realisatie van de provinciale opgave van het POL2006.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Zie ontwikkelingen binnen LDAVM C.V.. De PLAC B.V. voert geen operationele activiteiten. Het ingebracht kapitaal in LDAVM C.V. loopt via deze entiteit.

Provinciaal Risico

De Provincie Limburg loopt het risico (een deel van) de boekwaarde van de onderneming te moeten afwaarderen. Moment van aflossing van de lening is afhankelijk van ontvangst van winstuitkeringen vanuit de LDAVM CV. De LDAVM CV kent 2 hoofdrisico's: Vertraging uitgifte en verlaging uitgifteprijzen. Binnen de exploitatie van de C.V. is voor de risico s ten laste van de exploitatie een voorziening gevormd. Jaarlijks worden met de actualisatie van het businessplan de risico s geïnventariseerd, geanalyseerd en zo nodig wordt de risicovoorziening bijgesteld.

24. Land Development AviationValley Maastricht C.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Commanditaire Vennootschap
Boekwaarde (€)	n.v.t.
Belang provincie:	40,00%
Zeggenschap provincie:	40,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg, BPMAA B.V, Dura Vermeer en Aviation Logistics Development Company

Doelstelling

Uitvoering te geven aan zowel het Master- en Businessplan, dat door de aandeelhouders is vastgesteld. Het te ontwikkelen bedrijventerrein BPMAA (groot circa 110 hectare bruto), gelegen binnen de gemeente Beek en de gemeente Meerssen, is een van de in het POL aangewezen locaties voor de realisatie van een bedrijventerrein. Het gebied wordt ontwikkeld als hoogwaardige en duurzame kwaliteitslocatie met een landschappelijke inpassing in de omgeving.

Provinciale investeringen (€ 000.)

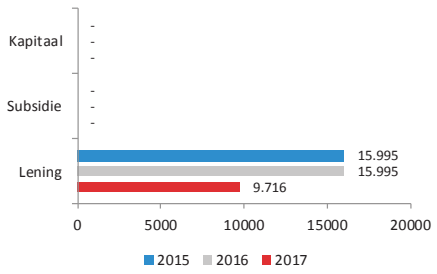

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

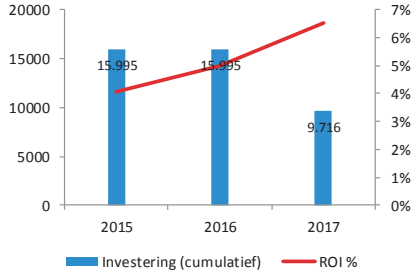

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	15.995	15.995	9.716
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	-	-
Onvangen Rente in periode € 000.	652	800	633
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	4%	5%	7%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	31.808	32.035	n.b
Eigen vermogen	11.136	12.599	n.b
Vreemd vermogen	20.669	19.436	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	-	8.362	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(50)	1.326	n.b
Netto Resultaat	(990)	460	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-3,1%	1,4%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	35,0%	39,3%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Eind 2008 zorgde de kredietcrisis enerzijds voor aarzeling bij de partners en groeivertraging in de reële economie; deze zouden ook de uitgifteverwachtingen m.b.t. het bedrijventerrein kunnen temperen. Anderzijds was toen ook het aangewezen moment om als overheid anticyclisch te investeren en ook daarmee vertrouwen uit te spreken in de te verwachten bedrijvigheid rondom MAA. In juni 2013 werd het belang van de luchthaven nogmaals onderstreept.

Visie en beleidsvoornemen

Het te ontwikkelen bedrijventerrein BPMAA staat voor de stimulering van de aantrekkingskracht van de luchthaven op lange termijn en tevens als impuls voor de (regionale) werkgelegenheid. De ontwikkelingen in BPMAA overschrijden de gemeentegrenzen van de gemeenten Beek en Meerssen. De N.V./C.V. is instrumenteel een waarborg om maatschappelijk en economisch rendement te realiseren. Deze bedrijventerreinontwikkeling is opgenomen als Economisch Kerngebied en maakt onderdeel uit van de Provinciaal Ruimtelijke Hoofdstructuur; actieve en permanente betrokkenheid van de Provincie leidt tot integrale gebiedsontwikkeling en voorziet in realisatie van de provinciale opgave van het POL2014. Naar het huidige inzicht is het actuele C.V./N.V. construct nog steeds de beste wijze om onze belangen te borgen.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

De grondexploitatie van LDAVM C.V. is ingevolge de verkoop van een groot perceel (2,8 ha, van de 6,2 ha uitgeefbaar) sterk verbeterd. Dit heeft ook geleid tot een verkorting van de verwachte looptijd.

Provinciaal Risico

Hoewel de feitelijke werkzaamheden en de activa in LDAVM C.V. zitten, zit het financieel risico in de Provincie Limburg Aviation Valley Commandiet B.V. ten aanzien van de deelneming. Ten aanzien van de financiering loopt de Provincie het risico dat deze niet kan worden afgelost. De huidige grondexploitatie sluit nochtans positief. Binnen de exploitatie van de C.V. is voor de risico's ten laste van de exploitatie een voorziening gevormd.

25. Land Development AviationValley Maastricht N.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Naamloze Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 18.000
Belang provincie:	40,00%
Zeggenschap provincie:	40,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg, BPMAA B.V, Dura Vermeer. en Aviation Logistics Development Company

Doelstelling

Uitvoering te geven aan zowel het Master- en Businessplan, dat door de aandeelhouders is vastgesteld. Het te ontwikkelen bedrijventerrein BPMAA , gelegen binnen de gemeente Beek en de gemeente Meerssen, is een van de in het POL aangewezen locaties voor de realisatie van een bedrijventerrein. Het gebied wordt ontwikkeld als hoogwaardige en duurzame kwaliteitslocatie met een landschappelijke inpassing in de omgeving.

Provinciale investeringen (€ 000.)

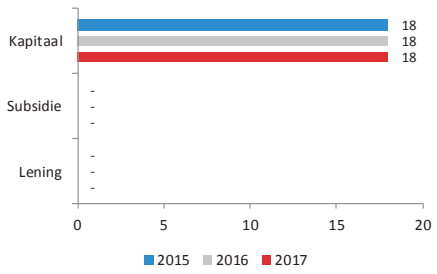

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

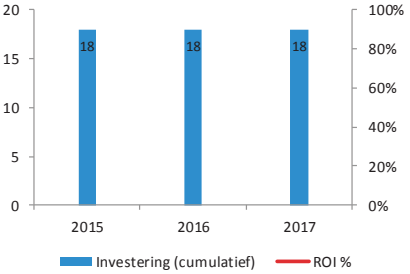

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	18	18	18
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	51	44	n.b
Eigen vermogen	45	41	n.b
Vreemd vermogen	6	3	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	15	15	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(0)	(4)	n.b
Netto Resultaat	(0)	(4)	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-0,1%	-8,9%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	88,3%	92,9%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Eind 2008 zorgde de kredietcrisis enerzijds voor aarzeling bij de partners en groeivertraging in de reële economie; deze zouden ook de uitgifteverwachtingen m.b.t. het bedrijventerrein kunnen temperen. Anderzijds was toen ook het aangewezen moment om als overheid anticyclisch te investeren en ook daarmee vertrouwen uit te spreken in de te verwachten bedrijvigheid rondom MAA.

Visie en beleidsvoornemen

Het te ontwikkelen bedrijventerrein BPMAA staat voor de stimulering van de aantrekkingskracht van de luchthaven op lange termijn en tevens als impuls voor de (regionale) werkgelegenheid. De ontwikkelingen in BPMAA overschrijden de gemeentegrenzen van de gemeenten Beek en Meerssen. De N.V./C.V. is instrumenteel een waarborg om maatschappelijk en economisch rendement te realiseren. Deze bedrijventerreinontwikkeling is opgenomen als Economisch Kerngebied en maakt onderdeel uit van de Provinciaal Ruimtelijke Hoofdstructuur; actieve en permanente betrokkenheid van de Provincie leidt tot integrale gebiedsontwikkeling en voorziet in realisatie van de provinciale opgave van het POL2014. Naar het huidige inzicht is het actuele C.V./N.V. construct nog steeds de beste wijze om onze belangen te borgen.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Zie ontwikkelingen benoemd bij LDAVM C.V.. LDAVM N.V. is beherend vennoot en draagt geen risico ten aanzien van de onderliggende exploitatie in de c.v.

Provinciaal Risico

De Provincie Limburg loopt het risico (een deel van) de boekwaarde van de onderneming ad € 18.000 te moeten afwaarderen. Daarnaast loopt de onderneming (en daarmee indirect de Provincie) een risico ten aanzien van vertraging in de uitgifte en verlaging uitgifteprijzen. Jaarlijks worden met de actualisatie van het businessplan de risico's geïnventariseerd, geanalyseerd en zo nodig de risicovoorziening bijgesteld.

Regionale ontwikkeling en fondsen

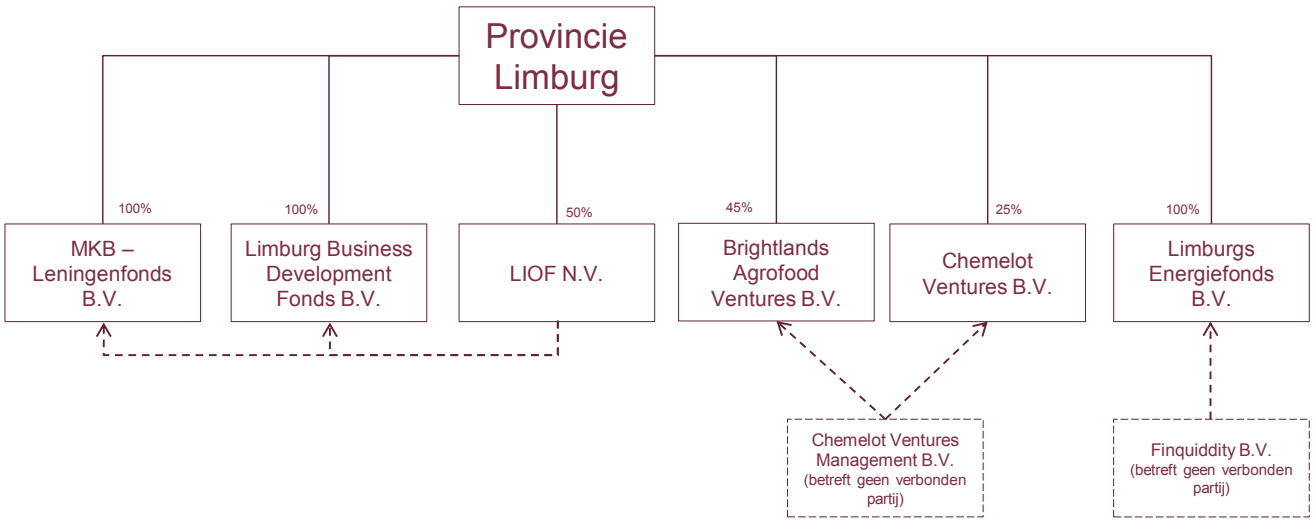

26. N.V. Industriebank LIOF

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Naamloze Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 42.877.738
Belang provincie:	5,50%
Zeggenschap provincie:	5,50%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en Ministerie EZ

Doelstelling

Industriebank LIOF is de Limburgse ontwikkelingsmaatschappij. LIOF draagt bij aan de welvaart van de Provincie Limburg door de (sociaal-) economische structuur verder te versterken en werkgelegenheid te verbeteren. De activiteiten die LIOF ontplooit binnen elk van deze taakgebieden dienen te passen binnen de kaders van het provinciaal economisch beleid.

Provinciale investeringen (€ 000.)

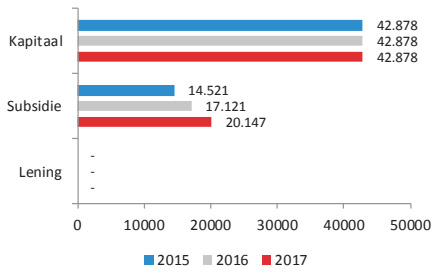

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

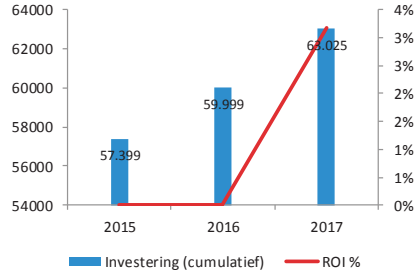

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	14.521	17.121	20.147
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	42.878	42.878	42.878
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	2.000
ROI %	0%	0%	3%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	86.311	99.401	n.b
Eigen vermogen	75.766	88.853	n.b
Vreemd vermogen	10.545	10.548	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	9.716	20.501	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	2.315	13.087	n.b
Netto Resultaat	2.315	13.087	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	2,7%	13,2%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	87,8%	89,4%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	2.000

Publiek belang

LIOF draagt bij aan de welvaart van de Provincie Limburg door de (sociaal-) economische structuur verder te versterken en werkgelegenheid te verbeteren. De kerntaken betreffen Acquisitie, Participatie, en Ontwikkeling/Innovatie. De activiteiten die LIOF ontplooit binnen elk van deze taakgebieden dienen te passen binnen de kaders van het provinciaal economisch beleid.

Visie en beleidsvoornemen

Gezien de uitbreiding van het Provinciaal belang in LIOF zal LIOF functioneren als de uitvoeringsorganisatie voor het regionaal econmisch beleid voor de Provincie Limburg, gericht op ondersteuning van groei en innovatie in het MKB.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Over boekjaar 2017 is een resultaat behaald van € 13,1 mln. Het verwachte resultaat voor 2018 bedraagt € 6,8 mln. Daarmee heeft LIOF sterke resultaten behaald op haar portefeuille. Om dit ook naar de toekomst toe te kunnen bestendigen is een stevig investeringvolume noodzakelijk. LIOF beoogt € 10 mln. per jaar te investeren.

Provinciaal Risico

Vanuit de subsidierelatie is het risico het niet uitvoeren van de activiteiten / voorwaarden zoals opgenomen (of onderliggend) aan de subsidiebeschikking. Dit kan leiden tot een afbreukrisico voor de Provincie. Vanuit de aandeelhoudersrelatie bestaat het risico dat het LIOF onvoldoende fungeert als ontwikkelingsbedrijf voor de Provincie, of dat financiële resultaten onvoldoende zijn met als resultaat afwaardering van de boekwaarde.

27. MKB-Leningenfonds (MKB-L) B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 15.312.904
Belang provincie:	100,00%
Zeggenschap provincie:	100,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en LIOF NV

Doelstelling

MKB-L BV geeft invulling aan het MKB-Leningenfonds. Dit fonds biedt financiering voor MKB-ondernemers. Het MKB-Leningenfonds is een breed fonds dat open staat voor MKB-ondernemers uit een scala aan sectoren en verscheidene ontwikkelstadia van een onderneming.

Provinciale investeringen (€ 000.)

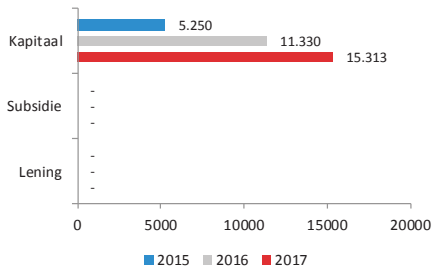

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

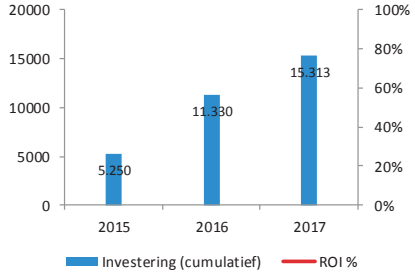

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	5.250	11.330	15.313
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	4.433	9.473	13.295
Eigen vermogen	3.964	9.305	13.166
Vreemd vermogen	470	168	129

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	207	576	851
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(213)	97	387
Netto Resultaat	(1.054)	(729)	121

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-23,8%	-7,7%	0,9%
Solvabiliteit (EV/TV)	89,4%	98,2%	99,0%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Het MKB in Limburg meer financieringsmogelijkheden bieden, zodat de economische groei, welvaart en werkgelegenheid gestimuleerd worden.

Visie en beleidsvoornemen

Inzet van het MKB-Leningenfonds is gedurende haar looptijd (9 jaar) gericht op het financieren van 40 ondernemingen. Er zijn slechts enkele harde criteria; het betreft een MKB-onderneming, gevestigd in Limburg, dan wel een onderneming waarvan de effecten van de lening in een belangrijke mate neerslaan in de Provincie. Het fonds verstrekt leningen van € 150.000 tot € 1 miljoen. Er is initieel totaal € 20 mln. door PS beschikbaar gesteld. Dit is eind 2017 verhoogd met maximaal € 10 miljoen.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

MKB-leningenfonds BV is 1 mei 2015 opgericht. Ultimo 2018 zijn er 41 leningen uitgezet voor een totaal van € 16,3 mln. Naar aanleiding van een motie van uw staten is de uitzettingstermijn van het fonds verlengd met 1 jaar. Dit geeft het fonds extra tijd om de beschikbare middelen uit te zetten. Daarna zal de beheerfase starten, in lijn met de aflossingstermijn van de uitgezette leningen.

Provinciaal Risico

Er kunnen vier typen risico s worden onderscheiden: beleidsinhoudelijke, financiële, juridische en fiscale risico s. Wat betreft het financiële risico is dat het bedrag van de inbreng in het fonds zijnde maximaal € 30 mln. en het bedrag aan rendement dat mogelijk niet gerealiseerd wordt. Bij het oprichten en het inrichten van het fonds zijn beheersmaatregelen voor de genoemde risico s geïmplementeerd.

28. Limburg Business Development Fonds (LBDF) B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 8.752.949
Belang provincie:	100,00%
Zeggenschap provincie:	100,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en LIOF NV

Doelstelling

Het Limburg Business Development Fonds (LBDF) biedt financiering voor de ontwikkeling van ideeën naar product naar onderneming. Het fonds zal de verschillende stadia met verschillende instrumenten financieren.

Provinciale investeringen (€ 000.)

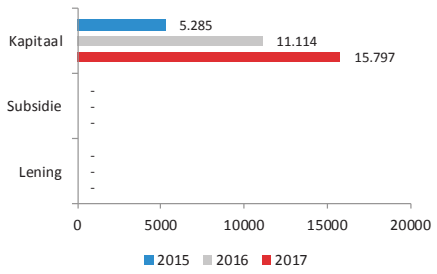

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

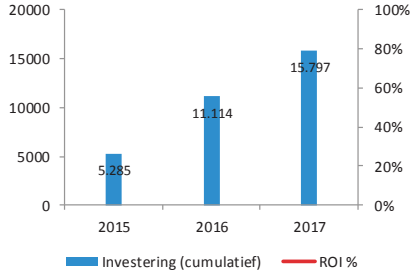

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	5.285	11.114	15.797
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	3.101	5.371	7.424
Eigen vermogen	3.081	4.929	6.985
Vreemd vermogen	20	441	439

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	75	187	279
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(1.664)	(1.700)	1.573
Netto Resultaat	(2.349)	(3.137)	2.590

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-75,7%	-58,4%	34,9%
Solvabiliteit (EV/TV)	99,3%	91,8%	94,1%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Het innovatieve MKB in Limburg meer mogelijkheden bieden voor financiering zodat de economische groei, welvaart en werkgelegenheid gestimuleerd worden middels het: 1) Proof-of-Principle fonds (PoP): van idee naar een proof-of-principle , ideeën toetsen op technologische en/of commerciële haalbaarheid; 2) Proof-of-Concept fonds (PoC): opwerking van producten die een eerste technologische en/of markttoets hebben doorstaan tot een volwaardig product- en of dienstenconcept; 3) Seed fonds: dekt de financieringsbehoefte in de laatste fase van het business development traject tot een volwaardige onderneming.

Visie en beleidsvoornemen

Inzet van het LBDF leidt over de tijdshorizon van 6 jaar tot 180 beproefde ideeën, die worden doorontwikkeld tot 75 businessplannen, om uiteindelijk te resulteren in 42 businesses. Op basis van een verwachte personeelsomvang van 5 tot 10 fte per business, bieden deze 42 businesses naar verwachting ruim 300 fte directe werkgelegenheid en ten minste eenzelfde aantal fte indirecte werkgelegenheid. Er is in totaal € 29,7 mln. door PS beschikbaar gesteld.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

LBDF heeft per jaareinde 2018 voor € 18,4 mln. aan investeringen gecommitteerd. Daarmee bedraagt de uitzetting van de subfondsen POP (subsidies), POC (leningen) en Seed (kapitaal) respectievelijk 82%, 63% en 53%. Op basis van de meerjarenprognose verwacht LBDF nog steeds te kunnen voldoen aan de bij oprichting gestelde revolverendheid doelstellingen.

Provinciaal Risico

Er kunnen vier typen risico s worden onderscheiden: beleidsinhoudelijke, financiële, juridische en fiscale risico s. Wat betreft het financiële risico is dat het bedrag van de inbreng in het fonds zijnde € 29,7 mln. en het bedrag aan rendement dat mogelijk niet gerealiseerd wordt. Bij het oprichten en het inrichten van het fonds zijn beheersmaatregelen voor de genoemde risico s geïmplementeerd.

29. Chemelot Ventures B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 4.669.237
Belang provincie:	25,00%
Zeggenschap provincie:	25,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg, DSM Nederland B.V., Particon B.V., Industriebank LIOF N.V., Rabobank

Doelstelling

Het al dan niet risicodragend, investeren in andere vennootschappen en ondernemingen, met name in vennootschappen en ondernemingen werkzaam op het gebied van (bio)chemische, (bio)medische en (bio)technologische materialen en life science.

Provinciale investeringen (€ 000.)

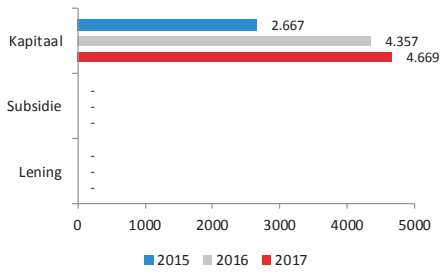

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

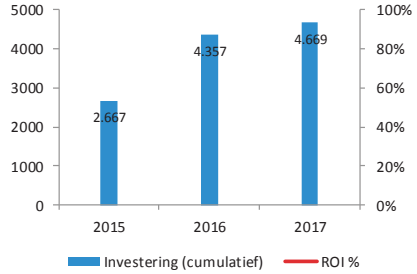

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	2.667	4.357	4.669
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	8.331	12.823	n.b
Eigen vermogen	8.221	12.799	n.b
Vreemd vermogen	110	23	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	-	-	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(809)	(872)	n.b
Netto Resultaat	(788)	(2.183)	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-9,5%	-17,0%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	98,7%	99,8%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Beschikbaarheid van durfkapitaal is een randvoorwaarde voor innovatie en campus ontwikkeling. Hiermee draagt Chemelot Ventures B.V. bij aan de ontwikkeling van de regionale economie via de doelstellingen van de Chemelot Campus.

Visie en beleidsvoornemen

In het Masterplan Chemelot Campus is afgesproken dat het gezamenlijk belang voor DSM, UM en Provincie Limburg in de samenwerking, het bevorderen van een sterk CHEMaterials cluster is. De samenwerking is gericht op het stimuleren van open innovatie ten behoeve van kennisbehoud en kennisontwikkeling in de regio. Om deze beoogde innovaties te financieren hebben startende en snel groeiende ondernemingen behoefte aan (durf) kapitaal. Het tekort aan aandelenkapitaal (durfkapitaal) legitimeert de deelname van de overheid in een venture capital fonds. De participatie van de overheid in het fonds heeft een stimulerende werking naar mogelijke andere investeerders met als resultaat dat particulier kapitaal wordt gemobiliseerd. Via de aandeelhoudersrelatie zal toezicht worden gehouden op het functioneren van de organisatie en de wijze waarop de gestelde doelstellingen worden gerealiseerd.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Chemelot Ventures heeft per jaareinde 2018 voor € 15,8 mln. aan investeringsbesluiten genomen, verdeeld over 16 doelondernemingen. In 2018 wordt een positief resultaat verwacht ingevolge de verkoop van een van de participaties.

Provinciaal Risico

Financieel gezien de bijdrage van € 10 mln. (Totaal krediet, boekwaarde is hetgeen tot nog toe gestort). Daarnaast nog politiek risico en afbreuk risico als door vennootschap verkeerde investeringen worden verricht. Vanuit een balans perspectief bestaat het risico op afwaardering van de boekwaarde van € 4,7 mln.

30. *Brightlands Agrofood Ventures B.V.*

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 170.913
Belang provincie:	45,45%
Zeggenschap provincie:	45,45%
Betrokkenen:	

Doelstelling

Het financieren van technologie gedreven start-ups in de agro/food sector.

Provinciale investeringen (€ 000.)

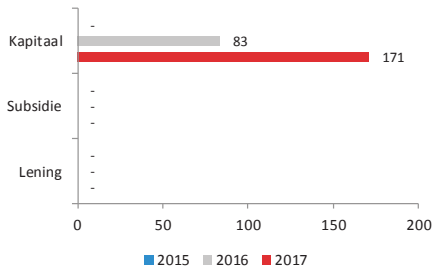

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

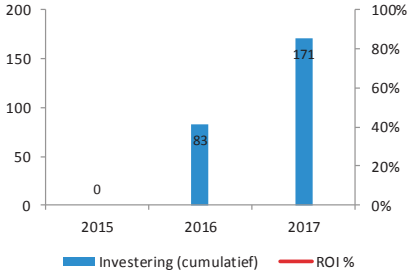

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	83	171
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	na	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	n.b	n.b	n.b
Eigen vermogen	n.b	n.b	n.b
Vreemd vermogen	-	-	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	-	-	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	-	-	n.b
Netto Resultaat	n.b	n.b	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	n.b	n.b	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	n.b	n.b	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Door de positieve economische ontwikkelingen neemt ook de dynamiek op de Brightlands Campus Greenport Venlo toe. Een ontwikkeling die wij ondersteunen. Om ook voor het MKB op deze campus risicokapitaal ter beschikking te hebben, hebben wij in onze rol van aandeelhouder de andere partners van Chemelot Ventures gevraagd de scope van het fonds uit te breiden met agro/food. Dit heeft tevens geleid tot cofinanciering vanuit de partners.

Visie en beleidsvoornemen

Op basis van de geïnvesteerde middelen á € 5 mln. en de cofinanciering gedurende de periode 2018-2022 investeren, met een exit en follow-on investeringsperiode van 2023-2028

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Het fonds is eind 2017 opgericht. In de loop van 2018 zijn drie private investeerders toegetreden. De totale fondsomvang bedraagt daarmee € 20,1 mln. Er zijn nog geen participaties aangegaan, maar er is inmiddels sprake van een volwassen pijplijn.

Provinciaal Risico

Het risico bestaat dat de Provinciale investering bij het uitblijven van voldoende exits met een hoge multiple haar inleg verliest.

31. Limburgs Energie Fonds (LEF) B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 33.184.920
Belang provincie:	100,00%
Zeggenschap provincie:	100,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en Finquiddity Vermogensbeheer B.V.

Doelstelling

Het langjarig beheren van haar vermogen, waarbij zij haar financiële middelen uitzet op revolverende basis ter versterking van de ontwikkeling en toepassing van duurzame energieopwekking en energiebesparing voor en met name in de Provincie Limburg.

Provinciale investeringen (€ 000.)

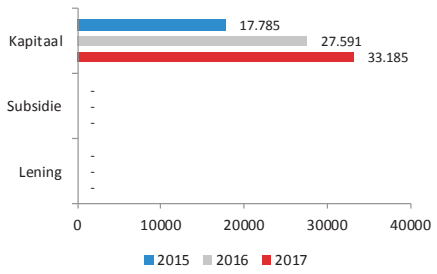

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

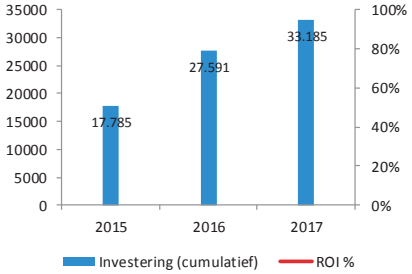

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	17.785	27.591	33.185
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	16.343	25.506	35.355
Eigen vermogen	17.379	25.008	29.293
Vreemd vermogen	16	497	6.062

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	798	999	2.952
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(321)	(1.121)	(1.235)
Netto Resultaat	(307)	(1.125)	(1.310)

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-1,9%	-4,4%	-3,7%
Solvabiliteit (EV/TV)	106,3%	98,1%	82,9%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Het publiek belang volgt uit de motie van PS van 4 november 2011 waarbij uw Staten hebben opgeroepen tot oprichting van een revolverend fonds en de Kadernota Energiefonds, vastgesteld door PS op 8 juni 2012. Via investeringen in duurzame projecten draagt het LEF bij aan het Limburgse leefklimaat.

Visie en beleidsvoornemen

De provinciale visie is gevat in de kadernota Energiefonds, vastgesteld door PS op 8 juni 2012. Het Energiefonds zal zich richten op financiële ondersteuning van initiatieven gericht op energiebesparing, duurzame energieopwekking, innovaties op het gebied van duurzame energie en de circulaire economie. Doelgroepen zijn bedrijven en non-profitorgansiaties. Overkoepelende doelstelling is C02-reductie in combinatie met het realiseren van effecten op het gebied van werkgelegenheid, innovatie, lastenverlichting of bevorderen aantrekkelijk vestigings- en woonklimaat. Het betreft een revolverend fonds dat teruggevloeide middelen weer zal inzetten voor nieuwe initiatieven.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Aangevuld met de EIB financiering bedraagt de totale fondsomvang € 90 mln. Inmiddels heeft ook de eerste trekking van de EIB faciliteit plaatsgevonden. Het gecommitteerd kapitaal bedraagt € 47,5 mln. per einde Q4 2018. Dit staat gelijk aan 57 windmolens CO2 besparing (2,3 mw).

Het verlies loopt op in 2018 als gevolg van de fondsmanagement fee die gekoppeld is aan de nominale fondsomvang. Ingevolge de grotere fondsomvang is deze fee toegenomen. Onderliggend zien we wel een sterke toename van de renteopbrengsten.

Provinciaal Risico

Belangrijkste risico voor LEF B.V. is dat er onvoldoende (goede) projecten worden aangereikt, dan wel in aanmerking komen voor financiering o.b.v. de gehanteerde fondscriteria. Het primaire financieel risico is gelegen in faillisement of afwaardering van de aangegane financieringen en/of participaties. Secundair financieel risico is een langere uitzettingsperiode, omdat zo lang het kapitaal niet volledig is uitgezet de fondskosten onevenredig zwaar op het resultaat drukken.

Ruimte voor Ruimte

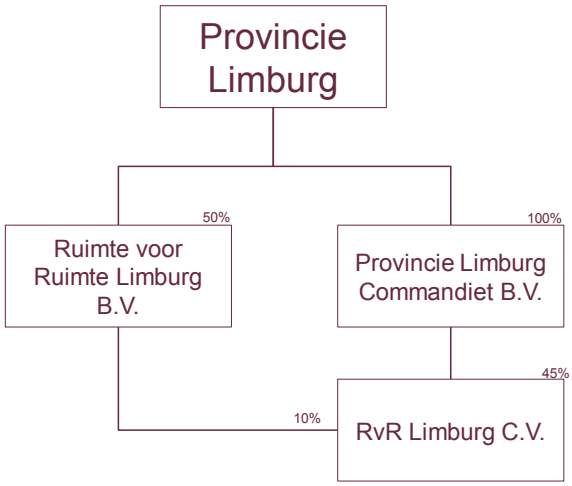

32. Provincie Limburg Commandiet B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	n.v.t.
Belang provincie:	100,00%
Zeggenschap provincie:	100,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg

Doelstelling

Het als commanditair vennoot deelnemen in, het financieren van, het samenwerken met en het verlenen van adviezen en andere diensten aan de commanditaire vennootschap Ruimte voor Ruimte Limburg C.V., teneinde de sloopvergoeding van € 36,3 mln. terug te verdienen, die de Provincie in het kader van de Regeling Beëindiging Veehouderijtakken (RBV), tweede tranche, heeft betaald aan het Rijk

Provinciale investeringen (€ 000.)

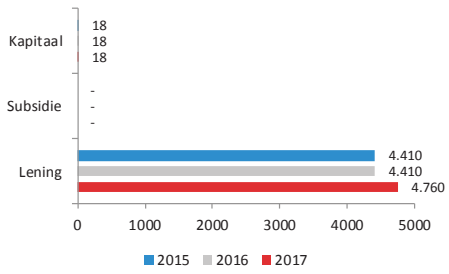

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

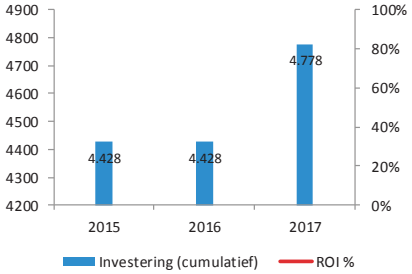

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	4.410	4.410	4.760
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	18	18	18
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	4.679	n.b	n.b
Eigen vermogen	278	n.b	n.b
Vreemd vermogen	4.399	-	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	1	-	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	0	-	n.b
Netto Resultaat	0	n.b	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	0,0%	n.b	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	5,9%	n.b	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Door de uitvoering van de Regeling Beëindiging Veehouderijtakken (RBV) en de Ruimte voor Ruimte (RvR)-regeling is een ruimtelijke kwaliteitsverbetering van het landelijk gebied bewerkstelligd (er zijn subsidies verstrekt voor het inleveren van mestrechten en het slopen van veestallen). Hiermee is de primaire doelstelling behaald. Beoogd wordt deze operatie voor de Provincie budgettair neutraal te laten verlopen door de opbrengsten van de, door RvR Limburg C.V., gerealiseerde en nog te realiseren woningbouwkavels. Het publiek belang is derhalve nu gelegen in de budgettair neutrale afwikkeling.

Visie en beleidsvoornemen

In juli 2012, bij de besluitvorming in PS inzake de noodzakelijke herfinanciering van RvR, is door de Staten meegegeven dat in 2023 het RvR-project zou moeten zijn beëindigd c.q. dat de ¤ 36,3 mln. aan sloopvergoedingen, die zijn uitbetaald in verband met de ontmanteling van de stallen, middels de verkoop van 785 woningbouwkavels, dan terugverdiend zouden moeten zijn. Op grond van de op dat moment geplande verkopen wordt momenteel verwacht dat de achtergestelde vorderingen van Provincie Limburg Commandiet BV op Ruimte voor Ruimte CV uiteindelijk niet inbaar zullen zijn. De vastgoedmarkt trekt weer aan, hetgeen ook tot uitdrukking komt in de aantallen kavelverkopen in de jaren 2015, 2016, 2017 en 2018. <font face="Arial">Ultimo 2018 moeten nog circa 240 van de 785 kavels verkocht worden (2017: 285).

Aandachtspunten en ontwikkelingen

In 2018 heeft de Provincie Limburg op afroep van Ruimte voor Ruimte C.V. het restant ad. € 0,8 mln. van de in 2015 verstrekte lening ter hoogte van € 5,1 mln. volgestort via de Provincie Limburg Commandiet BV. Verder zijn bij Provincie Limburg Commandiet BV de van BPD Ontwikkeling overgenomen vermogensbestandelen ondergebracht. Het betreft een achtergestelde ad € 5 mln. aan en aandelen in Ruimte voor Ruimte CV ter waarde van € 0,1 mln.

Provinciaal Risico

De Provincie Limburg heeft eind 2012 een garantie verstrekt ten gunste van de NWB tot 100% van het door de RvR Limburg Beheer B.V. geleende bedrag van de NWB ad €24 mln. Aan deze garantie (die duurt tot 2022) is de contragarantie gekoppeld dat Bouwfonds Ontwikkeling B.V. voor 50% garant staat voor het bedrag dat de Provincie op grond van de borgtocht verschuldigd is aan de NWB, met als waarborg een ondertekende garantie gesteld door de Rabobank voor maximaal € 12 mln. Vanwege de aflossingen in 2017 en 2018 aan NWB door Ruimte voor Ruimte bedraagt het netto provinciaal risico voor de garantstelling actueel € 8 mln. Additioneel loopt de Provincie risico ten aanzien van de verstrekte achtergestelde lening ad € 5,1 mln. en de waarde van het kapitaalbelang in de CV/BV ad. € 29.000,-

33. RvR Limburg Beheer B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	n.v.t.
Belang provincie:	50,00%
Zeggenschap provincie:	50,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en Bouwfonds Property Development (BPD) Ontwikkeling B.V.

Doelstelling

Door middel van grondexploitatie terugverdienen van € 36,3 mln. sloopvergoeding die de Provincie heeft betaald aan het Rijk. (Van het maximum bedrag van € 40,7 mln. is slechts € 36,3 mln. geëffectueerd).

Provinciale investeringen (€ 000.)

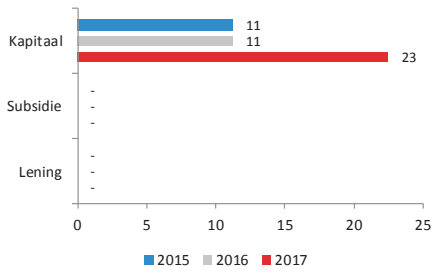

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

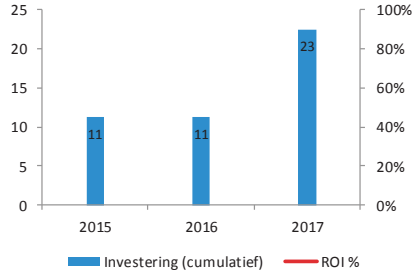

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	11	11	23
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	24	23	n.b
Eigen vermogen	(10.123)	(10.159)	n.b
Vreemd vermogen	10.147	10.182	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	5	5	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	-	-	n.b
Netto Resultaat	(13)	(13)	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	-54,3%	-55,4%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	-42300,8%	-43261,1%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Door de uitvoering van de Regeling Beëindiging Veehouderijtakken (RBV) en de Ruimte voor Ruimte (RvR)-regeling is een ruimtelijke kwaliteitsverbetering van het landelijk gebied bewerkstelligd (er zijn subsidies verstrekt voor het inleveren van mestrechten en het slopen van veestallen). Hiermee is de primaire doelstelling behaald. Beoogd wordt deze operatie voor de Provincie budgettair neutraal te laten verlopen door de opbrengsten van de, door RvR Limburg C.V., gerealiseerde en nog te realiseren woningbouwkavels. Het publiek belang is derhalve nu gelegen in de budgettair neutrale afwikkeling.

Visie en beleidsvoornemen

In juli 2012, bij de besluitvorming in PS inzake de noodzakelijke herfinanciering van RvR, is door de Staten meegegeven dat in 2023 het RvR-project zou moeten zijn beëindigd c.q. dat de € 36,3 mln. aan sloopvergoedingen, die zijn uitbetaald in verband met de ontmanteling van de stallen, middels de verkoop van 785 woningbouwkavels, dan terugverdiend zouden moeten zijn. De vastgoedmarkt trekt weer aan, hetgeen ook tot uitdrukking komt in de aantallen kavelverkopen in de jaren 2015, 2016, 2017 en 2018. Ultimo 2018 moeten nog circa 240 van de 785 kavels verkocht worden (2017: 285). Van de door de overname verwachte verbetermogelijkheden van het resultaat (zoals zonnevelden, uitbreiding aantal kavels van 785 naar 900, MOB-complex) heeft Ruimte voor Ruimte een indicatie gegeven van het verwacht resultaat van het MOB complex: € 4,4 mln. Dit resultaat is nog niet in de GREX verwerkt.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

De bijgestelde grondexploitatie van RvR sluit ultimo 2018 op € 12,3 mln., als gevolg van gestegen financierings- en organisatorische kosten na afscheid van BPD in 2018, een structurele neerwaartse bijstellingen van de prijzen in 2017 en een verlenging van de looptijd van de exploitatie in 2016. Dit zal naar verwachting ultimo 2018 een negatieve eigen vermogenspositie van de B.V. en de C.V. opleveren van € 12,3 mln. (2017: ad € 10,1 mln.) In 2018 heeft de Provincie Limburg op afroep van Ruimte voor Ruimte C.V. het restant ad. €0,8 mln. van de in 2015 verstrekte lening ter hoogte van € 5,1 mln. volgestort via de Provincie Limburg Commandiet BV. Conform Besluit PS d.d. 15 juni 2018 heeft per 1-1-2019 de Provincie Limburg het 50% belang van partner BPD overgenomen.

Provinciaal Risico

Provincie loopt hoofdzakelijk nog risico ten aanzien van de garantstelling jegens de NWB voor de financiering aan Ruimte Voor Ruimte C.V.. De garantstelling bedraagt euro 16 mln. per jaareinde 2018.

34. RvR Limburg C.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Commanditaire Vennootschap
Boekwaarde (€)	n.v.t.
Belang provincie:	50,00%
Zeggenschap provincie:	50,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en Bouwfonds Property Development (BPD) Ontwikkeling B.V.

Doelstelling

Door middel van grondexploitatie terugverdienen van € 36,3 mln. sloopvergoeding die de onderneming aan de Provincie heeft vergoed en die de Provincie aan het Rijk heeft betaald.

Provinciale investeringen (€ 000.)

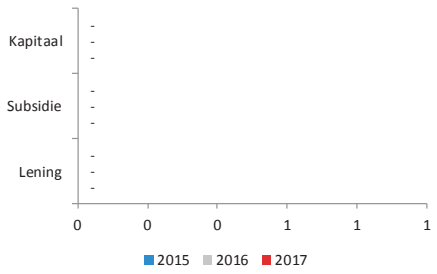

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

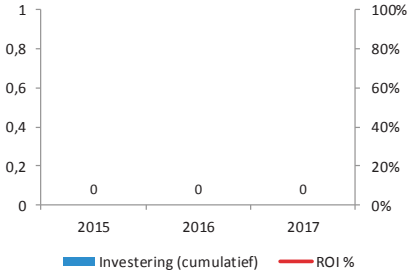

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	-	-
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	na	na	na

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	34.202	28.280	n.b
Eigen vermogen	(9.969)	(9.969)	n.b
Vreemd vermogen	44.171	38.249	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	3.476	6.342	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	-	-	n.b
Netto Resultaat	-	-	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	0,0%	0,0%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	-29,1%	-35,3%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Door de uitvoering van de Regeling Beëindiging Veehouderijtakken (RBV) en de Ruimte voor Ruimte (RvR)-regeling is een ruimtelijke kwaliteitsverbetering van het landelijk gebied bewerkstelligd (er zijn subsidies verstrekt voor het inleveren van mestrechten en het slopen van veestallen). Hiermee is de primaire doelstelling behaald. Beoogd wordt deze operatie voor de Provincie budgettair neutraal te laten verlopen door de opbrengsten van de, door RvR Limburg C.V., gerealiseerde en nog te realiseren woningbouwkavels. Het publiek belang is derhalve nu gelegen in de budgettair neutrale afwikkeling.

Visie en beleidsvoornemen

In juli 2012, bij de besluitvorming in PS inzake de noodzakelijke herfinanciering van RvR, is door de Staten meegegeven dat in 2023 het RvR-project zou moeten zijn beëindigd c.q. dat de € 36,3 mln. aan sloopvergoedingen, die zijn uitbetaald in verband met de ontmanteling van de stallen, middels de verkoop van 785 woningbouwkavels, dan terugverdiend zouden moeten zijn. De vastgoedmarkt trekt weer aan, hetgeen ook tot uitdrukking komt in de aantallen kavelverkopen in de jaren 2015, 2016, 2017 en 2018. Ultimo 2018 moeten nog circa 240 van de 785 kavels verkocht worden (2017: 285). Van de door de overname verwachte verbetermogelijkheden van het resultaat (zoals zonnevelden, uitbreiding aantal kavels van 785 naar 900, MOB-complex) heeft Ruimte voor Ruimte een indicatie gegeven van het verwacht resultaat van het MOB complex: € 4,4 mln. Dit resultaat is nog niet in de GREX verwerkt.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

De bijgestelde grondexploitatie van RvR sluit ultimo 2018 op € 12,3 mln., als gevolg van gestegen financierings- en organisatorische kosten na afscheid van BPD in 2018, een structurele neerwaartse bijstellingen van de prijzen in 2017 en een verlenging van de looptijd van de exploitatie in 2016. Dit zal naar verwachting ultimo 2018 een negatieve eigen vermogenspositie van de B.V. en de C.V. opleveren van € 12,3 mln. (2017: ad € 10,1 mln.) In 2018 heeft de Provincie Limburg op afroep van Ruimte voor Ruimte C.V. het restant ad. €0,8 mln. van de in 2015 verstrekte lening ter hoogte van € 5,1 mln. volgestort via de Provincie Limburg Commandiet BV. Conform Besluit PS d.d. 15 juni 2018 heeft per 1-1-2019 de Provincie Limburg het 50% belang van partner BPD overgenomen.

Provinciaal Risico

Provincie loopt hoofdzakelijk nog risico ten aanzien van de garantstelling jegens de NWB voor de financiering aan Ruimte Voor Ruimte C.V.. De garantstelling bedraagt euro 16 mln. per jaareinde 2018.

35. Bank Nederlandse Gemeenten N.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Naamloze Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 22.689
Belang provincie:	0,00%
Zeggenschap provincie:	0,00%
Betrokkenen:	Gemeenten, Provincies en de Staat

Doelstelling

BNG Bank is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. De bank draagt duurzaam bij aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger.

Provinciale investeringen (€ 000.)

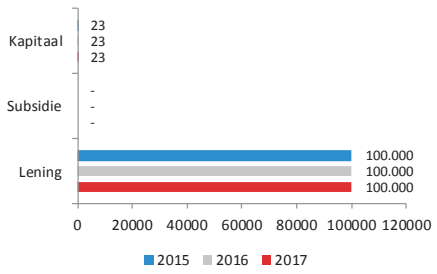

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

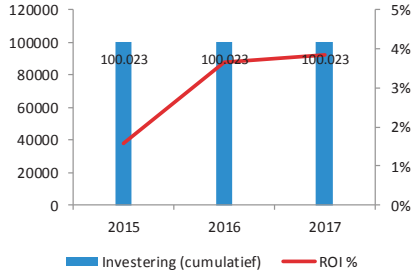

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	100.000	100.000	100.000
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	23	23	23
Onvangen Rente in periode € 000.	1.430	3.390	3.450
Ontvangen dividend in periode € 000.	159	256	395
ROI %	2%	4%	4%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	154.000.000	139.994.000	n.b
Eigen vermogen	4.486.000	4.953.000	n.b
Vreemd vermogen	149.514.000	135.041.000	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	588.000	643.000	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	522.000	571.000	n.b
Netto Resultaat	369.000	393.000	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	0,2%	0,3%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	2,9%	3,5%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	159	256	395

Publiek belang

Publiek belang is om in de sectorbanken zodanig te participeren dat zij in staat blijven de decentrale overheden tegen aantrekkelijke voorwaarden te faciliteren. Daarnaast is het jaarlijks dividend, historisch beschouwd, relatief hoog.

Visie en beleidsvoornemen

Deze deelneming past in het begrotingsprogramma Algemene dekkingsmiddelen waarbij het doel is het voeren van een financieel duurzaam meerjarig beleid dat het mogelijk maakt samen met partners te investeren in kansrijke ontwikkelingen.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

In het kader van de publieke taak zijn per 16 november 2015 en per 28 juli 2016 aan de Bank Nederlandse Gemeenten NV hybride leningen (elk groot € 50 miljoen) verstrekt ter versterking van het Tier-1 kapitaal van de bank. De bank is hiertoe genoodzaakt vanwege de hogere kapitaalseisen die vanuit "Basel III" worden opgelegd. Het publieke belang voor de Provincie is gelegen in het feit dat de bank de decentrale overheden binnen de Provincie faciliteert in aantrekkelijke financieringskmogelijkheden. Bij besluit van 7 juli 2016 is een 2e tranche van € 50 mln. verstrekt ook in de vorm van een hybride lening.

Provinciaal Risico

De Provincie Limburg loopt het risico (een deel van) de boekwaarde van de deelneming ad € 22.689 te moeten afwaarderen. Tevens loopt de Provincie een risico ten aanzien van twee hybride leningen, elk groot € 50 miljoen. Dit risico wordt meegenomen vanuit de paragraaf financieringen.

36. Nederlandse Waterschapsbank N.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Naamloze Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 3.063
Belang provincie:	0,00%
Zeggenschap provincie:	0,00%
Betrokkenen:	Provincies, Waterschappen en de Staat

Doelstelling

De Nederlandse Waterschapsbank (NWB) richt haar diensten exclusief op de overheidssector. Zij draagt zorg voor de financiering van Provincies, gemeenten en waterschappen. Doelstelling van de bank is het zo gunstig mogelijk en exact op maat aanbieden van de gewenste financieringen. Maatschappelijke relevantie, hoge kwaliteit, een sterke financiële positie en integriteit zijn de hoekstenen van het beleid van de bank.

Provinciale investeringen (€ 000.)

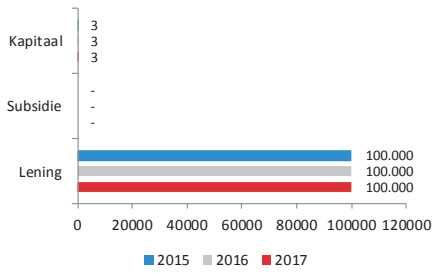

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

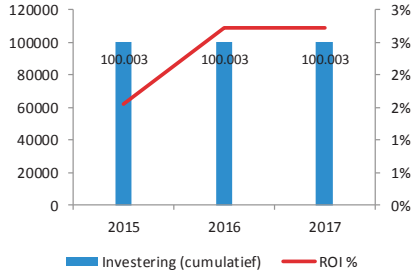

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	100.000	100.000	100.000
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	3	3	3
Onvangen Rente in periode € 000.	1.550	2.720	2.720
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	2%	3%	3%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	94.414.000	87.123.000	n.b
Eigen vermogen	1.507.000	1.628.000	n.b
Vreemd vermogen	92.581.000	85.495.000	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	193.000	218.000	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	149.000	170.000	n.b
Netto Resultaat	107.000	123.000	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	0,1%	0,1%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	1,6%	1,9%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Publiek belang is om in de sectorbanken zodanig te participeren dat zij in staat blijven de decentrale overheden tegen aantrekkelijke voorwaarden te faciliteren. Daarnaast is het jaarlijks dividend, historisch beschouwd, relatief hoog.

Visie en beleidsvoornemen

Deze deelneming past in het begrotingsprogramma Algemene dekkingsmiddelen waarbij het doel is het voeren van een financieel duurzaam meerjarig beleid dat het mogelijk maakt samen met partners te investeren in kansrijke ontwikkelingen.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

In het kader van de publieke taak zijn per 1 september 2015 en per 12 augustus 2016 aan de Nederlandse Waterschapsbank NV een tweetal hybride leningen verstrekt, elk groot € 50 miljoen, ter versterking van het Tier-1 kapitaal van de bank. De bank is hiertoe genoodzaakt vanwege de hogere kapitaalseisen die vanuit "Basel III" worden opgelegd. Het publieke belang voor de Provincie is gelegen in het feit dat de bank de decentrale overheden binnen de Provincie faciliteert in aantrekkelijke financieringskmogelijkkheden.

Provinciaal Risico

De Provincie Limburg loopt het risico (een deel van) de boekwaarde van de deelneming ad € 3.063 te moeten afwaarderen. Tevens loopt de Provincie een risico ten aanzien van de hybride lening. Dit risico wordt meegenomen vanuit de paragraaf financieringen.

37. N.V. Waterleiding Maatschappij Limburg

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Naamloze Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 132.458
Belang provincie:	21,80%
Zeggenschap provincie:	21,80%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en de Limburgse gemeenten.

Doelstelling

Het produceren en leveren van drinkwater en andere doeleinden en daarmee samenhangende diensten in de Provincie Limburg.

Provinciale investeringen (€ 000.)

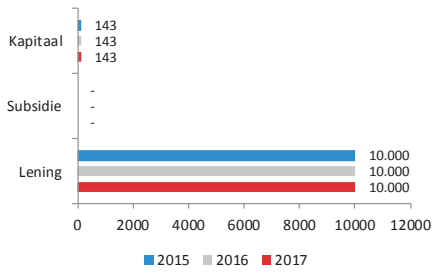

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

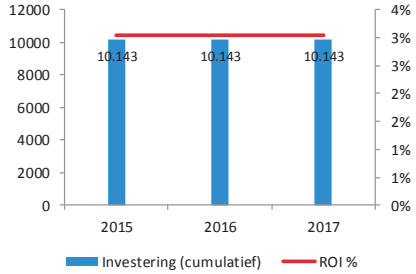

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	10.000	10.000	10.000
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	143	143	143
Onvangen Rente in periode € 000.	309	309	309
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	3%	3%	3%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	578.959	580.333	n.b
Eigen vermogen	194.707	203.151	n.b
Vreemd vermogen	384.252	377.182	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	110.779	110.809	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	18.823	19.994	n.b
Netto Resultaat	6.217	8.444	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	1,1%	1,5%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	33,6%	35,0%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Teneinde de continuïteit van de drinkwatervoorziening te borgen is in de Drinkwaterwet bepaald dat de waterleidingbedrijven, waaronder WML een monopolie hebben op de drinkwaterlevering in hun verzorgingsgebied en dat aandelen van waterleidingbedrijven enkel door overheden kunnen worden gehouden.

Visie en beleidsvoornemen

De Provincie streeft naar een duurzame drinkwatervoorziening met een hoge mate van zelfvoorziening van het drinkwatergebruik in Limburg, waarbij er voldoende water beschikbaar is tegen een redelijke prijs (POL 2014 en Provinciaal Waterplan). Provincie wil deelname in WML voortzetten teneinde de continuïteit van de drinkwatervoorziening te borgen.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Vanwege een historisch geclusterde aanleg van het leidingennetwerk, is er op korte termijn een grote investering noodzakelijk om het leidingennet te vervangen. WML heeft hierop geanticipeerd en middelen gereserveerd. Om verder te gaan verduurzamen heeft WML besloten om 2 windmolens te gaan bouwen en exploiteren. Hiervoor gaat de WML een separate BV oprichten. Op 15 februari 2019 heeft de AvA besloten in te stemmen met oprichting van de BV WML Wind en aanbesteding van de 2 windmolens.

Provinciaal Risico

Bij faillissement van WML is provinciaal risico in financiële zin het moeten afboeken van € 132.457 (nominale waarde aandelen). In dat geval zal ook de op dat moment uitstaande financiering moeten worden afgeboekt. Provinciaal risico in maatschappelijke zin is dat de continuïteit van de drinkwatervoorziening in gevaar komt. Deze risico's worden nihil geschat aangezien WML monopolist is en alleen overheden als aandeelhouders kent.

38. Limburgse Herstructureringsmaatschappij voor Bedrijven terreinen B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	€ 66.000
Belang provincie:	66,67%
Zeggenschap provincie:	66,67%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en LIOF

Doelstelling

Het - in samenwerking met publieke en private partijen - stimuleren, ondersteunen en bijdragen aan het op een duurzame wijze realiseren van 1.000 hectare aan herstructureringsprojecten op Limburgse bedrijventerreinen in de periode 2012-2020, met het doel zorgvuldig ruimtegebruik te bewerkstelligen en een goed economisch vestigingsklimaat voor ondernemers te (doen) waarborgen.

Provinciale investeringen (€ 000.)

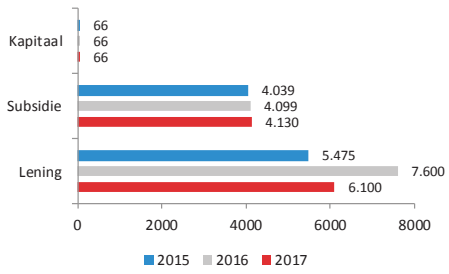

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

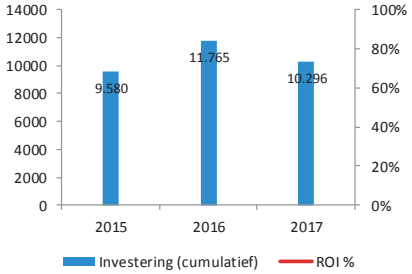

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	5.475	7.600	6.100
Cumulatief verleende subsidie € 000.	4.039	4.099	4.130
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	66	66	66
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

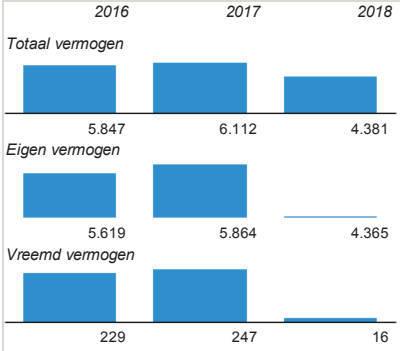

Verlies en winst (€ 000.)

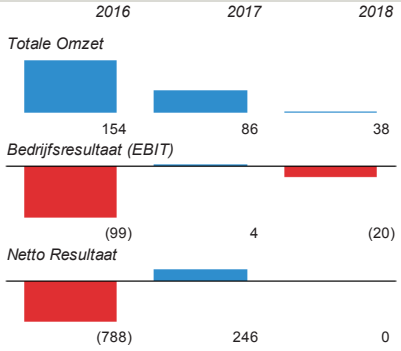

Ratio's en opbrengst (%)

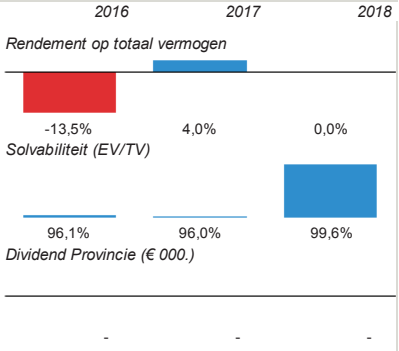

Publiek belang

Realisatie van de maatschappelijke doelstelling om in de periode tot en met 2020 in totaal 1.000 ha aan bedrijventerrein in Limburg te herstructureren. Waarmee een bijdrage wordt geleverd aan het Limburgse vestigingsklimaat. Deze wordt uitgaande van de huidige investeringsportefeuille gerealiseerd.

Visie en beleidsvoornemen

In maart 2014 is besloten dat in het toekomstige provinciale beleid minder prioriteit zal worden gegeven aan herstructurering bedrijventerreinen. Dat betekent dat er geen nieuwe geldlening beschikbaar wordt gesteld en dat de LHB wordt afgebouwd. Momenteel loopt een traject om te komen tot een goede afwikkeling van de lopende projecten. Eind 2015 is LHB afgebouwd tot een beheersorganisatie voor een 6 tal lopende projecten, die door LHB uitbeheerd zullen worden. Daarmee is het beheer van activiteiten toegevoegd aan de doelstelling van de BV. LHB mag geen nieuwe activiteiten meer oppakken. Behalve de projecten is ook de personele organisatie afgebouwd. Vooralsnog gaan we ervan uit dat de beheersorganisatie uiterlijk 2022 zal worden geliquideerd.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Als onderdeel van bovengenoemde koerswijziging is begin 2016 de LHB omgevormd naar een beheerorganisatie. 6 lopende projecten zijn ondergebracht in de beheersorganisatie LHB. Ter uitvoer van deze lopende projecten heeft de LHB in 2016 de laatste trekking gedaan uit de beschikbaar gestelde renteloze financiering die daarmee € 7,6 mln. bedraagt. Dit is momenteel geïnvesteerd in 1 deelneming á € 1,3 mln., 1 lening á € 1 mln. en 3 participaties á 3,0 mln. (Bedragen zijn boekwaarden). De verwachting is dat LHB ruim kan voldoen aan haar revolverendheidsdoelstelling.

Provinciaal Risico

De Provincie Limburg loopt het risico (een deel van) de boekwaarde van de deelneming ad € 66.000 te moeten afwaarderen en het verschuldigd blijven van een lening van maximaal € 10 mln., waarvan eind 2015 € 7.600.000 uit staat. Bij oprichting werd er van uit gegaan dat 50% van de lening afgewaardeerd diende te worden. Op basis van de de huidige vooruitzichten zal dit gunstiger uitvallen.

39. IBA Parkstad B.V.

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boekwaarde (€)	n.v.t.
Belang provincie:	50,00%
Zeggenschap provincie:	50,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en de Parkstad gemeentes

Doelstelling

Het uitvoering geven aan de realisatie en ontwikkeling van de Internationale Bau Ausstellung Parkstad 2020 zoals nader is uitgewerkt in het IBA boek waarin de transformatieopgave voor Parkstad vanuit het Regioprogramma is neergelegd. De kern van de IBA bestaat uit een reeks van spraakmakende en hoogwaardige projecten die Parkstad transformeren en vernieuwen. De allerbeste projecten worden in 2020 tijdens de slotmanifestatie tentoongesteld.

Provinciale investeringen (€ 000.)

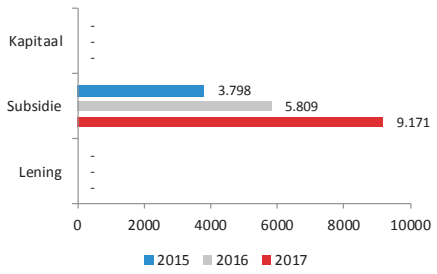

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

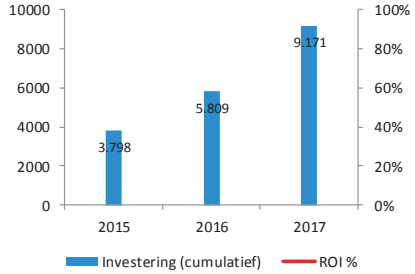

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	3.798	5.809	9.171
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	-	-
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	4.554	12.106	n.b
Eigen vermogen	704	1.009	n.b
Vreemd vermogen	3.850	11.097	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	3.859	3.825	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	120	304	n.b
Netto Resultaat	120	304	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	2,6%	2,5%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	15,5%	8,3%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Het publiek belang is gelegen in de aanpak van de transformatieopgave voor Parkstad, waar de projecten voortvloeiend uit het IBA Parkstad initiatief invulling aan kunnen geven.

Visie en beleidsvoornemen

Met IBA Parkstad wordt, in de periode 2013-2020, invulling gegeven aan een aantrekkelijk woon- en vestigingsklimaat in Zuid-Limburg. Tevens wordt invulling gegeven aan verschillende provinciale programma's zoals wonen, herstructurering, leefbaarheid, zorg, duurzaamheid, structuurversterking, onderwijs en arbeidsmarkt, OV en landschap. Tot 2020 functioneert IBA als een laboratorium en is het een motor voor vernieuwende ideeën en toonaangevende projecten. Een succesvolle IBA betekent dat IBA een bijdrage heeft geleverd aan projecten die vervolgens een structurele bijdrage leveren aan de gebieds transformatie van Parkstad. De primaire focus voor de Provincie ligt op het doen realiseren van IBA initiatieven en verknopen met provinciale projecten. De gewenste effecten zijn: Beter woon-, werk-, leefklimaat; Actievere en gezondere bewoners; Meer duurzaamheid; Grensoverschrijdende samenwerking; Bijdrage aan trots en identiteit.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

<html> IBA bevindt zich in de uitvoeringsfase. Ultimo 2017 heeft de AvA op voordracht van IBA BV in totaal vier programmavoorstellen met in 31 projecten goedgekeurd waarmee een totale investering van € 126,7 mln. is gemoeid. De cumulatieve IBA bijdrage hieraan bedraagt € 14,7 mln., waarvan 50% dekking door de Provincie. Hiermee wordt een financieringsmultiplier gerealiseerd van ca. 8,6. Deze multiplier voldoet hiermee aan de in het IBA beleidskader geformuleerde minimumeis van 3. De AvA d.d. 18-02-2019 heeft besloten om het expojaar naar 2021 te verschuiven. </html>

Provinciaal Risico

Door het gekozen governance-model en de wijze waarop de financiering is geregeld is er geen sprake van risicodragende deelname in projecten. Derhalve is het risico met name gelegen in het realiseren van kwantitatief en kwalitatief voldoende projecten om de gestelde doelen te realiseren. Besluitvorming in de aandeelhoudersvergadering ten aanzien van projectvoorstellen wordt voorbereid in GS. Eventuele toekenning van middelen, buiten de reguliere begrotingsposten om, verloopt via PS.

40. Stichting Euregio Maas-Rijn

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Stichting
Boekwaarde (€)	n.v.t.
Belang provincie:	0,00%
Zeggenschap provincie:	0,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg, Provincies Luik en Limburg (B), Duitstalige Gemeenschap van België, Zweckverband Region Aachen

Doelstelling

De stichting heeft ten doel om binnen het gebied van de EMR grensbelemmeringen af te bouwen; sociaal economische factoren te verbeteren; contacten tussen burgers te leggen en te bevorderen; en de samenwerking tussen instellingen, bedrijven en organisaties te bevorderen.

Provinciale investeringen (€ 000.)

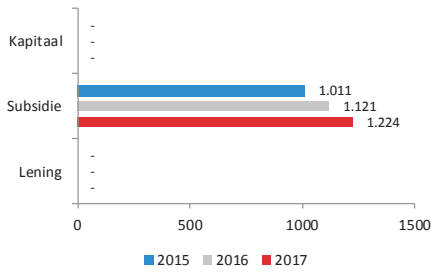

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

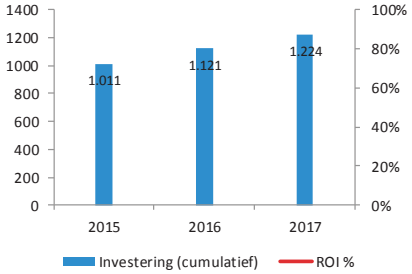

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	1.011	1.121	1.224
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	-	-
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	9.274	9.962	n.b
Eigen vermogen	537	564	n.b
Vreemd vermogen	8.819	9.398	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	1.858	1.176	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	29	27	n.b
Netto Resultaat	-	-	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	0,0%	0,0%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	5,8%	5,7%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Voor het oplossen van problemen met een grensoverschrijdend karakter is het onderhouden van een goed contact in Euregionaal verband, met de overheden uit de aangrenzende regio s in België en Duitsland, van groot belang. De samenwerking tussen de overheden initieert en stimuleert ook niet-overheden uit de vijf partnerregio s van de EMR (burgers, organisaties, instellingen, bedrijfsleven) om zaken samen op te pakken.

Visie en beleidsvoornemen

Het realiseren van grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio. Samen met de andere partnerregio s wordt gezamenlijk gewerkt aan de uitvoering van de euregionale toekomststrategie EMR 2020.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Geen bijzondere aandachtspunten.

Provinciaal Risico

De 5 partners van de EMR moeten borg staan voor correcte, tijdige en rechtmatige besteding van de gelden die de EMR aan de projecten uitbetaald heeft. In geval van een tekort in de stichting is de Provincie mede aansprakelijk.

41. RUD Zuid-Limburg

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Gemeenschappelijke regeling
Boekwaarde (€)	n.v.t.
Belang provincie:	0,00%
Zeggenschap provincie:	0,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en de 18 gemeenten in Zuid-Limburg..

Doelstelling

Algemeen overheidsbestuur met als doel het op afstand plaatsen van de uitvoeringstaken van de Provincie, specifiek: vergunningverlening, toezicht en handhaving in het fysieke domein.

Provinciale investeringen (€ 000.)

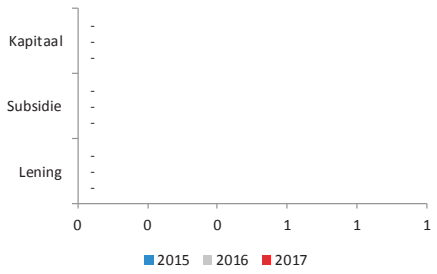

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

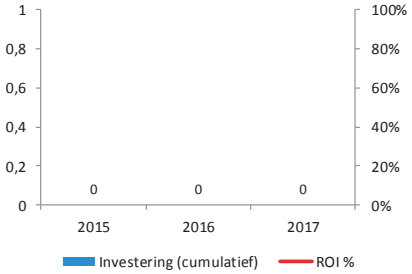

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	-	-
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	na	na	na

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	2.766	3.364	n.b
Eigen vermogen	1.520	2.157	n.b
Vreemd vermogen	1.246	1.207	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	3.951	5.375	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	451	1.067	n.b
Netto Resultaat	451	1.067	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	16,3%	31,7%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	54,9%	64,1%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Het leveren van kwaliteit voor de leefomgeving voor inwoners en bedrijven in Zuid-Limburg door samenwerking, door het uitvoeren van haar wettelijke taken.

Visie en beleidsvoornemen

Een efficiënte en kwalitatieve uitvoering van wettelijke taken in het fysieke domein. De RUD Zuid-Limburg is 1 januari 2013 afgesplitst van de Provincie. Deze rol op afstand en wettelijke taken zullen als zodanig worden voortgezet.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Met ingang van 1 maart 2018 is een gedeelte van het personeel van de provincie Limburg en de grootste gedeelte van de partner gemeenten formeel in dienst getreden van de RUD-Zuid Limburg. De provincie Limburg heeft de taken die uigevoer dienen te voeren bij de gemeenten die vallen onder de RUD Limburg Noord ondergebracht bij de RUD Zuid-limburg. Daatnaast zijn ook de meetdiensten inclusief apparatuur overgebracht van de provincie Limburg naar de RUD Zuid-Limburg.

Provinciaal Risico

Het risico is gelegen in het doelmatig en efficiënt uitvoeren van de taken, binnen de daartoe gestelde kaders.

De partners zijn gezamenlijke verantwoordelijke voor eventuele tekorten. Provincie Limburg is de grootste partner in deze verbonden partij (ca. 57%)

42. RUD Limburg-Noord

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Gemeenschappelijke regeling
Boekwaarde (€)	n.v.t.
Belang provincie:	0,00%
Zeggenschap provincie:	0,00%
Betrokkenen:	Provinciale bijdrage is voor 2018 vastgesteld op € 79.738,00

Doelstelling

Algemeen overheidsbestuur met als doel het op afstand plaatsen van de uitvoeringstaken van de Provincie, specifiek: vergunningverlening, toezicht en handhaving in het fysieke domein.

Provinciale investeringen (€ 000.)

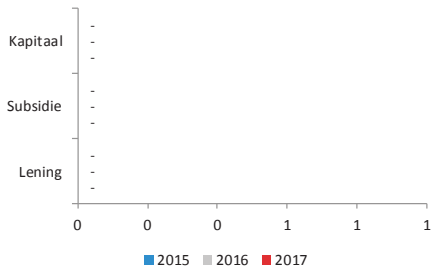

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

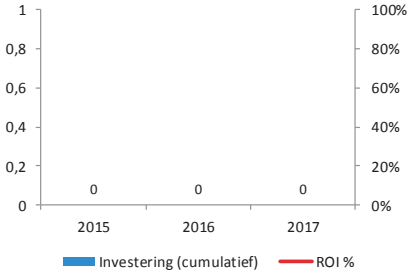

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	-	-
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	na	na	na

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	n.b	n.b	n.b
Eigen vermogen	n.b	n.b	n.b
Vreemd vermogen	-	-	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	-	-	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	-	-	n.b
Netto Resultaat	n.b	n.b	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	n.b	n.b	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	n.b	n.b	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

het leveren van kwaliteit voor de leefomgeving voor de inwoners en bedrijven in Noord Limburg door samenwerking en door het uitvoeren van haar wettelijke taken.

Visie en beleidsvoornemen

De GR RUD-Limburg-Noord is een innovatieve, slagvaardige en efficiënte organisatie, die bijdraagt aan de verbetering van de kwaliteit, gezondheid en veiligheid van de leefomgeving en aan de verbetering van de dienstverlening aan burgers en bedrijven. De dienstverlening wordt o.a. verbeterd door:

1. Een "level playing field'(gelijke benadering en behandeling onder de GR RUD LN)
2. Minder toezichtslasten door efficiënte en innovatie toezichtmethoden.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Naar aanleiding van wijziging in de wetgeving omtrent gemeenschappelijke regelingen is een wetsvoorstel aangenomen dat alle RUD's omgevorms moeten worden tot een Gemeenschappelijke Regeling per 1-1-2018. Dit is geeffectueerd middels de oprichting van RUD Limburg-Noord.

Provinciaal Risico

De provincie heeft een aantal taken overgedragen aan de RUD Limburg-Noord. Het risico bestaat dat de taken niet, te laat of kwalitatief onder de maat zijn. Het risico van de provincie Limburg is beperkt tot vooraf bepaalde provinciale bijdrage. Eventuele financiële mee of tegenvallers zijn voor de overige partner gemeenten.

43. Fonds Nazorg Stortplaatsen Provincie Limburg

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Anders namelijk...
Boekwaarde (€)	n.v.t.
Belang provincie:	100,00%
Zeggenschap provincie:	100,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en Attero

Doelstelling

Het waarborgen en financieren van de eeuwigdurende nazorg van stortplaatsen gesloten na 1996, zoals bedoeld in artikel 8.49 van de wet Milieu beheer. Dit geschiedt door het onderhouden en in stand houden van de voorzieningen die milieurisico's ten aanzien van de stortplaatsen voorkomen.

Provinciale investeringen (€ 000.)

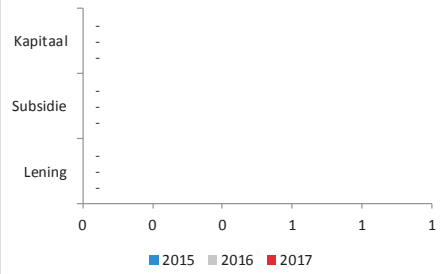

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

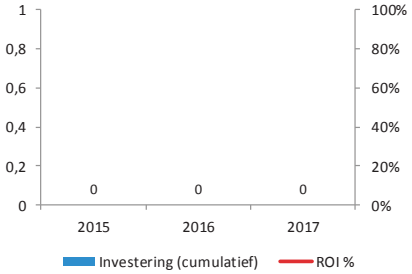

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	-	-
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	na	na	na

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	39.276	41.265	n.b
Eigen vermogen	36.311	37.257	n.b
Vreemd vermogen	2.019	2.165	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	1.178	2.081	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	946	1.844	n.b
Netto Resultaat	946	1.844	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	2,4%	4,5%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	92,5%	90,3%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Het publiek belang is gelegen in het beheersen en voorkomen van milieu risico's voortvloeiend uit het gestorte en afgedekte afval op de stortplaatsen. Hierin vervult het fonds haar wettelijk taak.

Visie en beleidsvoornemen

Het nazorgfonds voert een wettelijke taak uit, gericht op de eeuwigdurende nazorg. De provinciale visie loopt synchroon met deze wettelijke taak. De drie kerntaken, belastingheffing, vermogensbeer en financiering van het onderhoud zullen worden voortgezet om de eeuwigdurende nazorg te waarborgen.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Naarmate meer stortplaatsen gesloten worden en daarmee de risico's en de verantwoordelijkheden overgaan van de exploitant naar Provincie. Momenteel is enkel de Louisegroeve gesloten, maar naar de toekomst toe zal hiermee de rol en de aard van deze deelneming wijzigen. Momenteel vloeit de rechtpersoonlijkheid van het nazorgfonds voort uit de milieuwet. Verwachting is dat in de loop van 2019 het naozrgfonds zal worden ondergebracht in een separate entiteit. Dit zal geen gevolgen hebben voor het resultaat of het risico van de Provincie.

Provinciaal Risico

Het provinciaal risico is gedurende de exploitatie van de stortplaatsen beperkt tot het debiteuren risico ten aanzien van de exploitant. Hiervoor zijn contractuele waarborgen richting Attero vastgelegd. Na sluiting loopt de Provincie het risico dat het behaalde rendement lager is dan verondersteld bij het vaststellen van het definitief doelvermogen. Daaruit voortvloeiende tekorten zijn voor rekening van de Provincie Limburg. De behaalde rendementen in 2014 liggen boven het veronderstelde rendement en 100% van de contante waarde van de doelvermogens is opgenomen in het fonds.

44. Het Interprovinciaal Overleg

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Anders namelijk...
Boekwaarde (€)	n.v.t.
Belang provincie:	0,00%
Zeggenschap provincie:	0,00%
Betrokkenen:	De Nederlandse Provincies

Doelstelling

Platform voor belangenbehartiging van de twaalf Provincies

Provinciale investeringen (€ 000.)

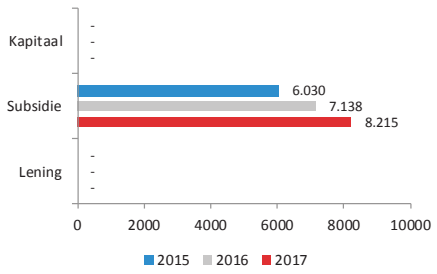

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

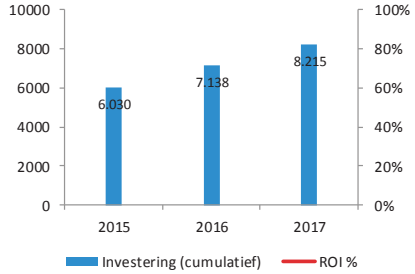

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	6.030	7.138	8.215
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	-	-
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	16.685	22.763	n.b
Eigen vermogen	4.306	3.723	n.b
Vreemd vermogen	12.352	15.937	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	29.386	60.890	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	1.460	341	n.b
Netto Resultaat	1.461	341	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	8,8%	1,5%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	25,8%	16,4%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Dit samenwerkingsverband tussen de twaalf Provincies bevordert coördinatie en efficientie van het middenbestuur.

Visie en beleidsvoornemen

Belangenbehartiging in Den Haag in samenwerking met de andere Provincies.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Geen bijzondere aandachtspunten

Provinciaal Risico

Zeer gering risico

45. Zuidelijke Rekenkamer

Basis Informatie

Rechtsvorm:	Gemeenschappelijke regeling
Boekwaarde (€)	n.v.t.
Belang provincie:	0,00%
Zeggenschap provincie:	0,00%
Betrokkenen:	Provinciale Staten van Limburg en Brabant

Doelstelling

Het onderzoeken van de doeltreffendheid, doelmatigheid en rechtmatigheid van het door het Provinciebestuur van Limburg en Noord-Brabant gevoerde bestuur. Provinciale Staten van de provincie Limburg en Noord-Brabant sturen deze verbonden partij aan.

Provinciale investeringen (€ 000.)

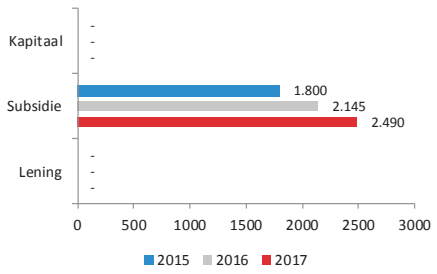

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

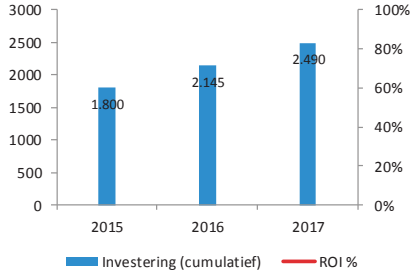

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2016	2017	2018
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	1.800	2.145	2.490
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	-	-
Onvangen Rente in periode € 000.	-	-	-
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totaal vermogen	282	248	n.b
Eigen vermogen	30	70	n.b
Vreemd vermogen	252	178	-

Verlies en winst (€ 000.)

	2016	2017	2018
Totale Omzet	600	690	n.b.
Bedrijfsresultaat (EBIT)	60	40	n.b
Netto Resultaat	10	40	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2016	2017	2018
Rendement op totaal vermogen	3,5%	16,3%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	10,6%	28,4%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

De zuidelijke rekenkamer als onafhankelijk controlerend orgaan waarborgt goed en rechtmatig bestuur en dient daarmee direct het publiek belang.

Visie en beleidsvoornemen

Het houden van een onafhankelijke rekenkamer betreft een wettelijke taak.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

De Zuidelijke Rekenkamer wordt aangestuurd door Provinciale Staten. Gedeputeerde Staten hebben in deze verbonden partij geen rol. Beoordeling van begroting en jaarstukken dient plaats te vinden door Provinciale Staten.

Provinciaal Risico

Zeer gering risico

5.7. Grondbeleid

De Paragraaf grondbeleid geeft inzicht in de visie op het provinciale grondbeleid ter ondersteuning van de provinciale programma's, de wijze waarop dat beleid wordt uitgevoerd, een actuele prognose van de te verwachten resultaten en risico's van de totale grondexploitatie.

Beleid in relatie tot de doelstellingen van de in de begroting opgenomen programma's

Provinciale Staten hebben ervoor gekozen om een actief grondbeleid te voeren, al of niet middels participatie in een PPS-constructie (Publiek-Private Samenwerking en/ of participatie in deelnemingen), waarbij dan veelal sprake is van een "verbonden partij". Dus: niet alleen subsidiëren en toezien op afstand, doch daadwerkelijk projecten mee initiëren. Deze ontwikkelingsgerichte rol wordt met name op ruimtelijk economisch gebied (selectief) opgepakt voor die locaties in Limburg waar een integrale aanpak vanwege het grote economische belang noodzakelijk is. Daarbij zijn onder meer de door Provinciale Staten vastgestelde kaders van kracht (de nota Grondbeleid en "Sturen in samenwerking 2.0)

Diverse externe ontwikkelingen leiden tot de vraag of de ontwikkelingsgerichte rol ook voor andere doeleinden (o.m. mobiliteits-, sociale en duurzaamheidsvraagstukken) kan worden ingezet.

In antwoord op die rolkeuze zijn in 2018 de voorbereidingen gestart voor de herijking van het Grondbeleid, hierover worden Provinciale Staten in 2019 nog nader geïnformeerd.

In de huidige markt komen grondexploitaties nog maar moeizaam tot stand, onder meer door:

- de schaarste voor wat betreft het verkrijgen van kredieten en financieringen zet de rem op gewenste ontwikkelingen van private partijen. Het is niet te voorzien hoe de financierbaarheid van vastgoedontwikkelingen zich op korte en middellange termijn ontwikkelt;
- dat gemeenten moeite hebben om structuurversterkende projecten in het geprognosticeerde tempo van de grond te krijgen. De ambities van de gemeenten zijn doorgaans te groot in relatie tot hun slagkracht (gebrek aan financiële middelen en capaciteit).

In dit vacuüm, voor zover gericht op structuurversterkende (majeure) projecten, is er ruimte voor de ontwikkelingsgerichte rol van de Provincie Limburg.
De offensieve investeringsstrategie van de Provincie Limburg, gericht op structuurversterkende (majeure) projecten, vraagt om een daadkrachtige en betrouwbare overheid. Door zelf, of indirect door middel van deelneming in een rechtspersoon / verbonden partij, initiatief te nemen, positie te nemen en risicodragend te participeren in projecten kunnen overheid en markt meer naar elkaar toegroeien en kan de overheid een impuls geven om projecten te realiseren. De schaalgrootte en problematiek van projecten vragen om bundeling van krachten, zowel ten aanzien van financiële mogelijkheden als van inbreng van expertise.

Uitvoering van het aankoopbeleid

Met het innemen van grondposities, geeft het eigendomsrecht andere juridische (privaatrechtelijke) mogelijkheden dan het publiekrecht. Waar het publiekrecht vooral de juridische voorwaarden schept voor bestemmingswijzigingen, geeft het eigendomsrecht de provincie de mogelijkheid regie te voeren om projecten daadwerkelijk te realiseren.

In de huidige setting wordt er uitvoering gegeven aan het actieve grondbeleid om onder meer:
- tot een snellere realisatie van projecten te kunnen komen;
- de haalbaarheid van projecten te bevorderen;
- een hogere kwaliteit in het gebied te realiseren.

Uitkomsten van de (majeure) structuurversterkende opgaven zijn uiteindelijk concrete op uitvoering gerichte projecten. Afhankelijk van de aard en opgave van deze projecten is het de vraag of de Provincie hierin participeert. Op basis van een concrete businesscase worden de benodigde kredieten / dekking bij PS georganiseerd, alvorens de uitvoering ter hand wordt genomen.
Aankopen van gronden en/ of vastgoed vindt plaats tegen marktconforme prijzen en qua prijsbeleid conform de spelregels van de Onteigeningswet. Het streven is erop gericht om zoveel mogelijk, op minnelijk wijze tot overeenstemming te komen, doch waar nodig worden PS verzocht om het onteigeningsinstrumentarium in te zetten.

Anticiperende aankopen
Door PS is er een revolverend krediet beschikbaar gesteld van € 22,1 mln. (PS 2014) voor het verrichten van anticiperende aankopen. Met deze middelen worden “warme” gronden aangekocht, met als insteek het aanjagen van toekomstige projecten en ontwikkelingen. Dit kunnen gronden zijn die mogelijk direct benodigd zijn voor toekomstige projecten dan wel indirect benodigd zijn als ruilgrond. Deze gronden worden in voorkomende gevallen voor marktconforme prijzen gekocht (zuiver vermogenswaarde, dus geen volledige schadeloosstelling cf. Onteigeningswet). In de toelichting worden de boekwaarden / resultaten strategische gronden over boekjaar 2018 uiteengezet.

Voor de boekwaarden en resultaten met betrekking tot het erfpachtkader verwijzen wij naar de balans onderdeel materiële vaste activa.

Aankopen in relatie tot ontwikkelopgave natuur
Op 20 december 2013 is een vaststellingsovereenkomst gesloten tussen de Provincie en het Rijk. Op basis van deze overeenkomst en een in 2016 gesloten notariële akte is de Provincie eigenaar van een groot areaal aan gronden (benodigd ten behoeve van de realisatie van de ontwikkelopgave natuur die de Provincie van het Rijk gekregen heeft). Ultimo 2018 bedraagt de grondvoorraad 1.406 ha. Van deze gronden “ligt 600 ha. op de goede plek” en is daarmee gerealiseerde goudgroene natuur. De overige gronden betreffen inzetbare ruilgronden (806 ha.). Met de verkoopopbrengst van deze ruilgronden wordt de realisatie van de resterende natuuropgave gefinancierd.

Voor de ontwikkelopgave natuur heeft Provinciale Staten op 20 december 2013 € 203 mln. beschikbaar gesteld. De Ontwikkelopgave natuur dient in 2027 gereed te zijn. Realisatie dient overigens budgettair neutraal te verlopen. Bij de herijking van de ontwikkelopgave in oktober 2017 is het beschikbare krediet bijgesteld naar € 192 mln. (i.v.m. afslanken opgave).

Er zijn meerdere sporen waarmee invulling wordt gegeven aan de realisatie van de resterende opgave:
a. Aankoop, afwaardering en inrichting wordt door en voor rekening van de Provincie bekostigd.
b. Aankoop, afwaardering en inrichting door natuurbeherende instanties op basis van partner- of projectcontracten via de SKNL-regeling (Subsidie Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap);
c. Zelfrealisatie via particulier initiatief door middel van afwaardering en inrichting met de SKNL-regeling.

In algemene zin: de Provincie voert t.a.v. deze opgave de laatste jaren een passief aankoopbeleid, in voorkomende gevallen worden gronden slechts verworven als deze aan de provincie worden aangeboden.

Nadat gronden (onder sub. a) zijn ingericht en transformatie tot natuur heeft plaatsgevonden worden gronden doorgeleverd aan een terrein beherende instantie, dan wel middels een openbare inschrijving verkocht, dit uiteraard onder gestanddoening dat natuurwaarden worden geborgd (middels een kwalitatieve verplichting).

De afgelopen jaren is vooral natuur gerealiseerd via spoor b en c: toepassing van de SKNL-regeling, waarbij de tot natuur bestemde gronden niet worden aangekocht maar waarbij de natuur beherende instantie of de particuliere eigenaar een schadeloosstelling ontvangt voor de waardedaling van de betreffende gronden, uiteraard ook hier onder de juridische gestanddoening van realisatie en behoud natuurwaarden.

Uitvoering van het verkoopbeleid

De bij de provincie in bezit zijnde ruilgronden worden ingezet voor provinciale doelrealisatie. Een belanghebbende (in een provinciaal project / opgave) kan ervoor kiezen om in plaats van een schadeloosstelling vervangende grond (ruilgrond) toebedeeld te krijgen, uiteraard onder marktconforme condities. Door de inzet / verkoop van deze gronden, kan dit als smeermiddel werken voor het aanjagen van o.m. provinciale grondexploitaties. Een en ander in lijn met hetgeen beschreven onder de paragraaf “anticiperende aankopen”.

De gronden welke niet meer doelmatig in bezit zijn (dus ook niet als ruilgrond) worden openbaar verkocht (tegen marktwaarde).

Beheer gronden

Met uitzondering van de openbare infrastructuur met bijbehorende tankstations, erfpachtgronden en deelnemingen is het in eigendom hebben van gronden / vastgoed vooral van tijdelijke aard.

Het beheer van deze gronden en opstallen is voor het overgrote deel (behoudens enkele huur-, pachtovereenkomsten en jachthuren) geënt op dit tijdelijke karakter. Waarbij veelal gebruik wordt gemaakt van flexibele, kortdurende pacht, huur en gebruiksovereenkomsten. Vanaf 2015 wordt de uitgifte van pachtgronden middels inschrijving en loting (ingeval van meerdere gegadigden) als vigerend beleid gehanteerd.

Boekwaarden en te verwachten resultaten lopende projecten

€ x 1.000

Omschrijving	Beschikbaar gestelde kredieten	Boekwaarde 1-1-2018	Werkelijk	Boekwaarde 31-12-2018	Restant
Grondbedrijf Hout Blerick/Laerbroeck	15.500	12.694	0	12.694	2.806
Project BIE IPS/YARD Overname grondexploitatie	18.500	13.633	36	13.669	4.831
Totaal in exploitatie genomen bouwgronden	**34.000**	**26.327**	**36**	**26.363**	**7.637**
Californië II	20.000	6.593	0	6.593	13.407
Planontwikkeling Tapijnkazerne	3.500	2.605	-2.605	0	3.500
Brunssum Centrum Noord (aankoop panden)	3.000	1.708	0	1.708	1.292
Grondbedrijf Anticiperende Aankopen	22.100	7.961	-1.090	6.871	15.229
Totaal strategische gronden	**48.600**	**18.867**	**-3.694**	**15.173**	**33.427**
Onderhanden werk Ontwikkelopgave Natuur	192.691	20.124	-6.608	13.516	179.174
Totaal onderhanden werk Ontwikkelopgave Natuur	**192.691**	**20.124**	**-6.608**	**13.516**	**179.174**

Toelichting boekwaarden en verwachte resultaten in exploitatie genomen bouwgronden

Grondbedrijf Hout Blerick/Laerbroeck

De boekwaarde van project Laerbroeck bedraagt per 31 december 2018 € 12,69 mln. Sinds 2014 is de herontwikkeling van het gebied Laerbroeck op on hold gezet tot het moment dat gebruik gemaakt kan worden van het momentum van het Deltaplan Maas, zodat de brede gebiedsontwikkeling op dat moment mede gedragen/getrokken/gefinancierd wordt door de belanghebbende en verantwoordelijke partijen. Voor het project is een voorziening getroffen, zoals besloten door PS (Jaarrekening 2010 en 2013). De voorziening bedraagt per 31 december 2018 € 10,90 mln. Daarmee resteert een resultaat per saldo van € 1,79 mln., welk bedrag minimaal gelijk is aan de agrarische waarde van deze gronden 36 ha a € 5 per m2).

Project BIE IPS/Yard

De grondexploitatie IPS/Yard heeft per 31 december 2018 een boekwaarde van € 13,67 mln. Op grond van het afsprakenkader met het Rijk komt het resultaat op de grondexploitatie, zowel negatief als positief, toe aan het Rijk. Eind 2018 is de koopovereenkomst getekend inzake een grondverkoop van 5,7 ha op IPS; deze is begin 2019 geëffectueerd.
De gesprekken met VDL ten aanzien van grondposities, bestemmingsplan en mobiliteitsmaatregelen zijn in 2018 voortgezet. Naar verwachting leidt dit in 2019 tot concrete afspraken en verkoop van de resterende grondposities op IPS en Yard. Gezien de samenhang tussen de grondverkoop enerzijds en de daarmee samenhangende mobiliteitsmaatregelen is het resultaat op de grondexploitatie nog afhankelijk van de kosten van de mobiliteitsmaatregelen die aan de grondexploitatie worden toegerekend, en de afspraken die met het Rijk (Ministerie van EZ) gemaakt worden.

Toelichting boekwaarden en verwachte resultaten strategische gronden

Grondbedrijf Californië II

De in voorraad zijnde gronden Californië zullen, op basis van gemaakte afspraken over afname met Californië B.V., op kostprijsbasis (oorspronkelijk verwervingskosten met toeslag voor rente en apparaatskosten) worden doorverkocht. Aan de afspraken ligt een afnameverplichting ten grondslag. De verwachtte boekwinst bedraagt € 1,90 mln.

Planontwikkeling Tapijnkazerne

Het project Tapijnkazerne is na een periode van visievorming en intensieve dialoog met de bewoners van de stad in een stroomversnelling geraakt. In 2017 is het nieuwe bestemmingsplan onherroepelijk geworden en zijn de ontwerpen voor de herontwikkeling van de bestaande gebouwen, de nieuwbouw en de inrichting van het park gereed gekomen. Daarmee is het einde van de transitieperiode eerder bereikt dan de oorspronkelijk geraamde periode van maximaal 10 jaar. Het project is in een nieuwe fase beland en de gronden en opstallen van de Tapijnkazerne zijn in 2018 voor een bedrag van € 3,02 mln. verkocht aan de Universiteit Maastricht. Project Tapijnkazerne is daarmee afgesloten, met een boekwinst van € 0,19 mln. Deze boekwinst is toegevoegd aan de risicoreserve grondexploitatie,

Brunssum Centrumplan Noord

Inzake de gronden en opstallen Brunssum Centrumplan Noord is met de gemeente Brunssum overeengekomen dat deze tegen kostprijs worden overgenomen. Er liggen nog geen concrete afspraken over het momentum waarop de betreffende objecten aan de gemeente Brunssum worden overgedragen.

Grondbedrijf Anticiperende Aankopen

De boekwaarde van de voorraad anticiperende aankopen bedraagt per 31 december 2018 € 6,87 mln. Deze hoofdzakelijk agrarische gronden met inbegrip van enkele opstallen omvatten in totaal 126,5 ha. Dit resulteert in een gemiddelde grondwaarde van € 5,43 per m2. Middels verkoop van ruilgronden/ anticiperend aangekochte gronden werd in 2018 een negatief verkoopresultaat behaald van € 0,33 mln.

Onderhanden werk Ontwikkelopgave Natuur

Voor de toelichting van dit onderdeel verwijs ik u naar hierboven onder het kopje “Aankopen in relatie tot ontwikkelopgave natuur”.

Risicoreserve grondexploitatie

Stand per 01-01-2018 € 5,02 mln.
Stand per 31-12-2018 € 5,27 mln.*

* Bestaande uit € 4,23 mln. reservering Marsna Paper en € 1,04 mln. vrijval.

Risico’s

Het voeren van een actief grondbeleid kenmerkt zich door het feit dat in een vroeg stadium investeringen worden gedaan, waarbij inkomsten en dus de dekking van de exploitatie (soms) veel later kan worden gerealiseerd. In een dergelijk vaak langdurig traject kunnen zich financiële risico’s / kansen voordoen. Om deze risico’s af te dekken wordt er jaarlijks een bedrag van € 0,62 mln. toegevoegd aan de risicoreserve grondexploitatie.

Gegeven de huidige stand van zaken kan inzake de risico-inschatting van de lopende projecten het volgende worden opgemerkt:

Grondbedrijf Hout Blerick/Laerbroeck

Bij het project Laerbroeck is door het treffen van een voorziening de restwaarde van de verworven gronden teruggebracht tot de agrarische waarde.

Project BIE IPS/Yard

Op grond van het afspraken kader met het Rijk komt het resultaat op de grondexploitatie, zowel negatief als positief, toe aan het Rijk. Het risico voor de provincie is derhalve nihil.

Grondbedrijf Californië II

De in voorraad zijnde gronden ten behoeve van Californië II zullen door Californië B.V. tegen kostprijs (oorspronkelijke verwervingskosten met toeslag voor rente en apparaatskosten) worden afgenomen. Het risico voor de provincie is derhalve nihil.

Brunssum Centrumplan Noord

Inzake de gronden en opstallen Brunssum Centrumplan Noord is met de gemeente Brunssum overeenkomen dat deze tegen kostprijs worden overgenomen.

Marsna paper

Er is € 4,23 mln. van de risicoreserve grondexploitatie geoormerkt voor een bijdrage in de kosten van achterstallig onderhoud en brandveiligheid van Marsna Paper (conform PS besluit 29 juni 2018).

Anticiperende aankopen

De boekwaarde van de voorraad ruilgronden / anticiperend verworven gronden bedraagt gemiddeld € 5,43 per vierkante meter, gelijk aan de agrarische waarde.

Dit is aanleiding om op basis van de huidige stand van zaken, de risico's van deze projecten op nihil in te schatten. Gezien de reservering voor Marsna Paper € 4,23 mln. resulteert er een surplus van € 1,04 mln. binnen de risicoreserve grondexploitatie. Dit surplus valt vrij ten gunste van het resultaat.

5.8. Portfoliomanagement

Portfolio management

Met de vaststelling van het kader Sturing in Samenwerking 2.0 (SIS 2.0) in februari 2017 en aanvullend het beleid omtrent risicoreserveringen bij de begroting 2018 (Memorie van Toelichting Begroting 2018), heeft de professionalisering van het beheer van onze financieel vaste activa verder gestalte gekregen onder de noemer van portfolio management. Om uw Staten te informeren over de portfolio wordt in deze paragraaf gerapporteerd over de ontwikkelingen op het vlak van risico's, samenstelling van de portefeuille, rendement en positie (Immunisatiereserve). Dit in lijn met de in SIS 2.0 gepresenteerde strategie.

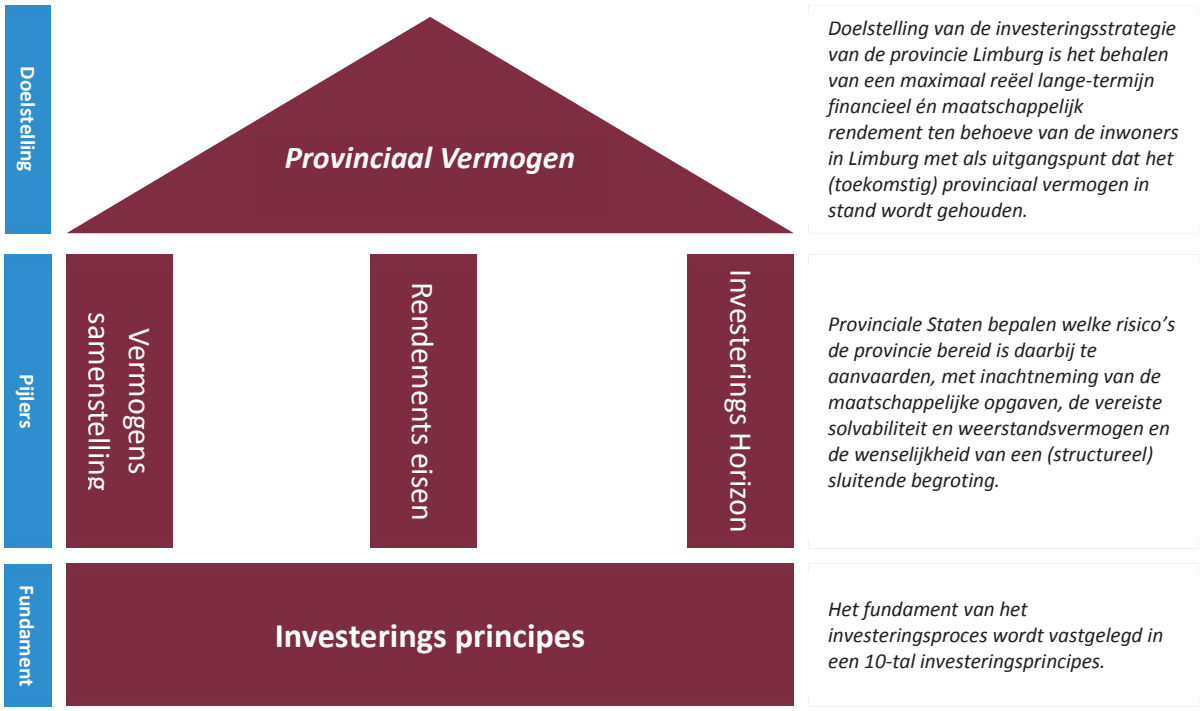

Investeringsportefeuille

Ten behoeve van deze analyse wordt er onderscheid gemaakt tussen investeringen uit hoofde van de publieke taak en de totale investeringsportefeuille inclusief lopende obligaties. Hieronder is de portefeuille gedefinieerd zoals deze in de navolgende analyse wordt gehanteerd:

Portfolio SIS 2.0			
Balanspost		**1/1/2018**	**31/12/2018**
Financiële vaste activa - leningen u/g	A1331a FVA Len. openbare lich. (art.1a wet FIDO)	199,0	199,0
	A1331b FVA overige langlopende leningen	125,9	143,16
	A1332c FVA overige uitz. loopt. >= 1jr	0,0	0,0
	FVA Leningen deelnemingen	339,4	333,72
Financiële vaste activa - overig	A1332b FVA uitz. Ned. schuldpapier > 1jr	5,2	0,0
	A1332c FVA overige uitz. loopt. >= 1jr	628,6	539,3
Financiële vaste activa - deelnemingen	FVA Kapitaalverstr.deelnemingen	236,7	274,06
Materiële vaste activa	MVA Gronden uitgegeven in erfpacht, econ. nut	27,5	22,17
Borgstellingen	Niet uit de balans blijkende verplichtingen	21,4	23,58
Totaal risicodragende portfolio		**1583,6**	**1535,0**
Publieke taak		*750,9*	*796,7*
Overig		*832,7*	*738,3*
Mutatie volume		*n.a.*	*-3.1%*
Aandeel portfolio - deelnemingen publieke taak		*14,9%*	*17,9%*
Aandeel portfolio - leningen publieke taak		*29,4%*	*31,1%*

Risico analyse

Risico SIS 2.0		
	2017	**2018**
Totaal portfolio publieke taak	**766,3**	**796,7**
-/- Afwaarderingen uit hoofde van niet revolverende agiostortingen	13,3	17,0
-/- Afwaarderingen/voorziening onvoorziene duurzame waardevermindering	3,4	6,3
Totaal portfolio publieke taak na afwaardering	**749,6**	**773,4**
Risico inschatting portfolio na afwaardering	**72,32**	**72,2**
% portfolio publieke taak	9,65%	9,33%
Netto mutatie risico		-0,2
Netto mutatie reserve		-0,8
Dotatie reserve		**-0,7**
Pro-forma portfolio[1]	*871,5*	*1040,7*
% risico t.o.v. pro-forma portfolio	*8,3%*	*6,9%*
% risico t.o.v. pro-forma portfolio ex DZT,BNG,NWB	*11,7%*	*11,9%*

[1]Voor sommige activa, zoals de fondsen en duurzaam thuis leningen, heeft een dotatie aan de risicoreserve plaatsgevonden voor het volledige krediet. In de pro-forma portfolio is de boekwaarde van deze activa opgehoogd in lijn met de dotatie aan de reserve. Zo kan een zuivere analyse van het tekort/overschot in de reserve worden gemaakt.

Een belangrijk aspect van het beheer van de investeringsportefeuille is het beoordelen van de balans risico's. Dit betekent dat de vraag beantwoord moet worden in hoeverre de boekwaarde van de verschillende instrumenten ingezet uit hoofde van de publieke taak waardevast is. Hiertoe worden continue de risico's gemonitord en aan de hand van risico workshops en overleg met de controlerend accountant wordt een inschatting gemaakt van de risico's. De systematiek is verder toegelicht in de memorie van toelichting bij de begroting 2018. Resultante van deze analyse in 2018 is dat er een netto dotatie van
€ 0,7 mln. aan de risicoreserve dient plaats te vinden.

Deze dotatie is de resultante van diverse effecten zoals mutaties in de activa, aflossingen, nieuwe uitzettingen en daadwerkelijk toe- en afname van risico's. Deze beperkte mutatie kent onderliggend wel een aantal grote verschuivingen die nadere toelichting vergen. De portefeuille wordt voor **€ 17,0 mln.** afgewaardeerd/voorzien ingevolge agiostortingen die reeds bij besluitvorming als niet revolverend zijn aangemerkt. Voorbeelden hiervan zijn de kapitaalstortingen voor Inscite, het Brightlands Materials Centre en de in de voorjaarsnota 2018 opgenomen kapitaalstorting voor de B.V. Campus Vastgoed Greenport Venlo. Onvoorzien bij besluitvorming waren de afwaarderingen van de leningen aan Djozz B.V., Wijnen Geothermie en RvR tezamen voor **€ 6,3 mln.** Deze afwaarderingen komen ten laste van de reserve SIS 2.0 en hebben derhalve geen impact op het resultaat.

Bij Ruimte voor Ruimte heeft enerzijds een toevoeging aan de reserve SIS 2.0 plaatsgevonden door de afkoopsom ontvangen van het rijk á € 4,4 mln., anderzijds heeft er een afwaardering van de posities in RvR voor € 4,8 mln. plaatsgevonden. Het risico op de garantstelling voor de financiering is lager ingeschat gezien het toegenomen garantievermogen door overname van de BPD financiering om niet.

Portfolio samenstelling en rendement

Spreiding SIS 2.0			
Risico indeling portfolio	**Boekwaarde**	**%**	**Rating**
	201,3	25,3%	AAA
	71,0	8,9%	AA
	76,1	9,6%	A
	84,8	10,6%	BBB
	99,4	12,5%	BB
	95,0	11,9%	B
	40,3	5,1%	CCC
	49,4	6,2%	CC
	33,7	4,2%	C
	45,7	5,7%	D
Totaal	**796,7**	**100%**	**Streefwaarde**
Actief sturen	*169,1*	*21,2%*	*20,0%*
sturen	*194,4*	*24,4%*	*10,0%*
Actief monitoren	*160,9*	*20,2%*	*60,0%*
Monitoren	*272,3*	*34,2%*	*10,0%*

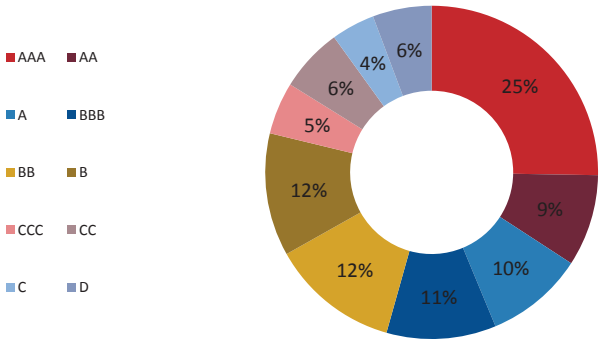

Sectorindeling portfolio		**Max < 30%**
Kredietverstrekking en overige financiële intermediatie	224,9	28,2%
Algemene banken	200,0	25,1%
Verhuur van en handel in onroerend goed	127,6	16,0%
Verhuur van en handel in grond	91,7	11,5%
Productie van elektriciteit; transmissie en distributie van elektriciteit en aardgas	63,4	8,0%
Natuurwetenschappelijk speur- en ontwikkelingswerk	35,7	4,5%
Luchtvaart	17,3	2,2%
Gezondheids- en welzijnszorg	11,2	1,4%
Winning en distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering	10,1	1,3%
Natuurbehoud	5,9	0,7%
Pret- en themaparken	3,4	0,4%
Niet-universitair hoger onderwijs	2,5	0,3%
Hotels (geen hotel-restaurants), pensions en conferentieoorden	0,9	0,1%
Opslag en dienstverlening voor vervoer	0,7	0,1%
Speur- en ontwikkelingswerk op het gebied van gezondheid en voeding (niet biotechnologisch)	0,6	0,1%
Productie en distributie van en handel in elektriciteit, aardgas, stoom en gekoelde lucht	0,4	0,0%
Afvalinzameling en -behandeling; voorbereiding tot recycling	0,3	0,0%
Supermarkten, warenhuizen en dergelijke winkels met een algemeen assortiment	0,0	0,0%
Totaal	**796,7**	**100%**

Om de risico's die voortvloeien uit de offensieve investeringsstrategie te spreiden zijn er in SIS 2.0 limieten gesteld voor sectoren (30%) én per sturingskwadrant (c.q. risicoclassificatie). De huidige investeringsportefeuille voldoet aan deze normen. De fondsen vormen de grootste categorie, maar kennen onderliggend wel een behoorlijke spreiding in sectoren. Daarnaast vormen vastgoed en grondposities een zware component in de portfolio. De bancaire positie hangt samen met de leningen aan de BNG en NWB.

Rendement

Rendement SIS 2.0		
Rente financieringen publieke taak	15,7	3,3%
Dividend deelnemingen	21,0	8,2%
Canon/verkoopopbrengsten erfpacht	1,6	6,3%
Rendement publieke taak	**38,2**	**4,9%**
Norm rendement o.b.v. risico mix		*3,7%*
Koopkracht doelstelling (CPI 2018)		*1,7%*
Rendement deelnemingen - correctie stille reserve enexis		*2,4%*

Dashboard

Vermogen	'18	'17	'16	Δ	Status	◆	▲	●
a. Immunisatiereserverve 90 mln.	0,0	25,6	42,2	-25,6	◆	<20	< 70	>70
b. Immunisatiereserve (gecorrigeerd voor € 90 mln. coalitiemiddelen	1020	1012	999	7,8	▲	<1000	< 1100	>1100
c. Netto schulquote	-82%	-98%	-110%	16%	●	> 90%	> 0%	< 0%
d. Netto schulquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	-233%	-223%	-221%	-10%	●	> 90%	> 0%	< 0%
e. Solvabiliteitsratio	82%	84%	85%	-2%	●	< 30%	< 40%	> 40%
f. Eigen vermogen	1601	1770	1755	-168,905	n.v.t.			
g. Vreemd vermogen	18	32	0	-14	n.v.t.			
h. Kengetal grondexploitatie	3%	3%	2%	0%	●	>100%	> 70%	< 70%
i. Looptijd investeringsportefeuille sluit aan bij de investeringsopgaves	Ja	Ja	Ja	=	●	Nee	=	Ja
Exploitatie	**'18**	**'17**	**'16**	**Δ**	**status**	◆	▲	●
j. Rendementsdoel 2,75%	4,9%	4,4%	n.a.	1%	●	< 1,5%	>1,5%	> 2,75%
k. Structureel sluitende meerjarige exploitatiebegroting provincie	Ja	Ja	Ja	=	●	Nee		Ja
Weerstandsvermogen en risico's	**'18**	**'17**	**'16**	**Δ**	**status**	◆	▲	●
l. Beslag weerstandsvermogen	4%	4%	7%	0%	●	> 20%	> 10%	< 10%
m. Surplus weerstandsvermogen	1123	1.177	1114	-54	n.v.t.			
n. Gekwantificeerde risico's publieke taak	72,2	72,32	n.v.t.	-0	n.v.t.			

Immunisatie reserve

Hieronder is de stand van de Immunisatiereserve weergegeven. De bij de start van de coalitie beschikbaar gestelde € 90 mln. zijn volledig ingezet. Uit het resultaat 2019 wordt een toevoeging aan de reserve gedaan van € 2,66 mln. Daarmee is de stand van de immunisatiereserve € 1.020 mln., zoals nader gespecificeerd in de onderstaande tabel.

Inzet maatschappelijk revolverende middelen (in € mln.)

						Totaal
Beginstand amendement A1	Economisch	Overig	Totaal	Reserve Maatschappelijk 165,0	Reserve Revolverend 935	Immunisatie Reserve 1100
Inscite	30,0		30,0			
Pilot & Miniplant	23,0		23,0			
Chemelot materials centre	15,0		15,0			
HCA Tech impact	9,0		9,0			
Belvédere		10,0	10,0			
Q4 Maasfront		6,6	6,6			
Kerkrade Centrum		13,5	13,5			
Link	14,3		14,3			
AMIBM	5,0		5,0			
Expertise en innovatiecentrum BISS	4,0		4,0			
Afwaardering campus M&D	3,0		3,0			
ITEM	0,6		0,6			
MAA	6,5		6,5			
LBDF	5,9		5,9			
Stand einde coalitie 2012-2015	**116**	**30**	**146**	**19**	**935**	**954**
Aanvulling vanuit resultaat '14				4	6	
Inzet algemene reserve				32	0	
Verhoging maatschappelijke inzet				35	-35	
Stand begin coalitie 2015-2019	**70**	**20**	**0**	**90**	**906**	**996**
Gezonde Basisschool	1,00		1,00			
Univercity College	5,925		5,93			
Procesmiddelen brightlands	0,2250		0,23			
Procesmiddelen greenport Venlo	0,4500		0,45			
Uitvoerings innovatieprrgramma's	0,8000		0,80			
Campusorganisatie Greenport	0,7500		0,75			
Inrichting onderzoeks- en labfaciliteiten	1,4500		1,45			
MHC	0,41		0,41			
HEFI	2,95		2,95			
MAA investering platform	3,70		3,70			
Bijdrage bijzondere sport evenementen		2,50	2,50			
Relatie wonen en sociale agenda		2,50	2,50			
Motie 778 Stadsnatuur in Limburg		2,50	2,50			
Aanpak winkel leegstand		2,00	2,00			
Co-financieringsproblematiek EU-programma's		3,00	3,00			
Lime	3,00		3,00			
Brightlands MHC B.V.	3,87		3,87			
Campusplan GPV	7,80		7,80			
MECC	2,50		2,50			
Risicoreserve zon-PTC	0,50		0,50			
Techruption	0,30		0,30			
Aanvalsplan arbeidsmarkt: 4Limburg		1,00	1,00			
Aanvalsplan Arbeidsmarkt: Campusontwikkeling Heerlen		2,50	2,50			
Intensivering binnenstedelijke ontwikkeling		4,00	4,00			
Raad van Arbeid	1,86		1,86			
Versterking natuurwetenschappen T2	5,00		5,00			
HEFI II	1,95	0,00	1,95			
SSC BP 2.0	0,90	0,00	0,90			
Greenport - Campus + RvA	5,00	0,00	5,00			
Nationaal expertise centrum forensische Radiologie	0,23		0,23			
Logistiek onderzoek	0,72		0,72			
Verdieping life science cluster	0,39		0,39			
Link II	11,25		11,25			
Greenport aanvullende agio (GS 20-11-2018)	3,30		3,30			
Brein (GS18-12-2018) (PS 15-2-2019)	1,00		1,00			
BSTC (GS 8-1-2019) (PS 15-2-2019	1,00		1,00			
Techruption (II) (GS 18-12-2018) (PS 15-2-2019)	1,00		1,00			
Reservering vervolg BISS	1,19		1,19			
Call OPZuid Biobased Circulair (GS 19-3-2019)	0,80		0,80			
Subtotaal uitgaven coalitie 2015-2019	**71,2**	**20,0**	**91,2**	**91**	**906**	**997**
Vrijval escrow					13,4	
Brexit/hybride lening BNG/NBW					9,5	
Liquidatie CBL					1,2	
Aanvulling vanuit resultaat '15					28	
Begrotingssaldo begroting 2017					11,9	
Aanvulling resultaat EJB '16					18,7	
Jaarrekening resultaat 2016					9,8	
Aanvulling resultaat EJB '17					5,37	
Jaarrekening resultaat 2017					8,3	
Aanvulling resultaat 2e AWR '18					11,7	
Resultaat EJB					-6,5	
Restant BISS	1,19					
Verwachtte lagere subsidie vaststelling LINK eerste fase	0,05					
Resultaat RJ 2018					2,6	
Stand t/m JR 2018	**0**	**0**	**91,2**	**0,01**	**1.020**	**1.020**

Deel 2
Jaarrekening 2018

6.1. Balans per 31-12-2018

€ x 1.000

Activa		Ultimo 2018		Ultimo 2017
Vaste activa				
Immateriële vaste activa				
- Kosten van onderzoek en ontwikkeling voor een bepaald actief	261		196	
- Bijdragen aan activa in eigendom van derden	35.080		21.854	
		35.341		22.050
Materiële vaste activa				
- Investeringen met een economisch nut	55.557		58.908	
- Investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut	246.712		188.155	
- In erfpacht	22.174		27.503	
		324.443		274.565
Financiële vaste activa				
Kapitaalverstrekkingen aan:				
- deelnemingen	257.279		236.706	
- openbare lichamen als bedoeld in artikel 1, onderdeel a, van de Wet financiering decentrale overheden	199.000		199.000	
- deelnemingen	327.662		338.055	
Overige langlopende leningen	141.392		125.357	
Uitzettingen in de vorm van Nederlands schuldpapier net een rentetypische looptijd van één jaar of langer	0		5.150	
Overige uitzettingen met een rentetypische looptijd van een jaar of langer	539.349		628.570	
		1.464.683		1.532.837
Totaal vaste activa		**1.824.467**		**1.829.452**
Vlottende activa				
Voorraden				
Grond- en hulpstoffen				
Onderhanden werk, waaronder bouwgronden in exploitatie	28.976		35.548	
Gereed product en handelsgoederen	15.211		18.907	
		44.187		54.456
Uitzettingen met rentetypische looptijd < 1 jaar				
Vorderingen op openbare lichamen	45.214		37.713	
Uitzettingen in 's Rijks schatkist met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	48.292		73.373	
Overige vorderingen	6.726		5.729	
Overige uitzettingen	29.579		28.771	
		129.811		145.586
Liquide middelen				
Banksaldi	15.646		14.225	
		15.646		14.225
Overlopende activa				
De van de Europese en Nederlandse overheidslichamen nog te ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel uitgesplitst naar de nog te ontvangen bedragen van:				
- Europese overheidslichamen	2.775		1.760	
- Het Rijk	3.298		1.752	
- Overige Nederlandse overheidslichamen	2.327		4.627	
Overige nog te ontvangen bedragen, en de vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen.	37.014		34.322	
		45.413		42.461
Totaal vlottende activa		**235.058**		**256.728**
Totaal activa		**2.059.525**		**2.086.180**

€ x 1.000

Passiva		Ultimo 2018		Ultimo 2017
Vaste passiva				
Eigen vermogen				
Algemene reserve	85.594		103.718	
Bestemmingsreserves	1.573.507		1.620.246	
Gerealiseerde resultaat	27.329		34.277	
		1.686.430		1.758.242
Voorzieningen				
Voorzieningen voor verplichtingen, verliezen en risico's	8.130		7.646	
Egalisatie voorzieningen	0		5.692	
		8.130		13.338
Vaste schulden met een rentetypische looptijd >= 1 jaar				
Onderhandse leningen van:				
- binnenlandse banken en ov.financiële instellingen	1.627		1.808	
- openbare lichamen	15.882		15.882	
Waarborgsommen	1.503		993	
		19.013		18.682
Totaal vaste passiva		**1.713.573**		**1.790.262**
Vlottende passiva				
Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd < 1 jaar				
Overige schulden	77.209		64.202	
		77.209		64.202
Overlopende passiva				
-Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen m.u.v. jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume	224.223		214.430	
- De van de Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren uitgesplitst naar de ontvangen bedragen van:				
- Europese overheidslichamen	3.796		10.566	
- Het Rijk	33.784		319	
- Overige Nederlandse overheidslichamen	4.230		4.014	
- Overige vooruitontvangen bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen	2.710		2.389	
		268.743		231.716
Totaal vlottende passiva		**345.952**		**295.918**
Totaal passiva		**2.059.525**		**2.086.180**

6.2. Overzicht van baten en lasten 2018

€ x 1.000

Begrotingsprogramma		Lasten					Baten					Saldo baten en lasten				
		Begroting 2018			Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	Begroting 2018			Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	Begroting 2018			Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie
Code	Omschrijving	Primitieve begroting	Wijzig.	Begroting ná wijz.			Primitieve begroting	Wijzig.	Begroting ná wijz.			Primitieve begroting	Wijzig.	Begroting ná wijz.		
1.1	Investeringsklimaat	18.055	6.231	24.286	29.136	-4.850	2.079	1.419	3.498	3.956	-458	-15.976	-4.812	-20.788	-25.180	4.392
1.2	Innovatiekracht	22.378	14.703	37.081	41.832	-4.751	68	1.474	1.542	1.444	99	-22.310	-13.229	-35.539	-40.388	4.849
1.3	Onderwijs en arbeidsmarkt	13.453	1.183	14.636	11.095	3.541	0	20	20	8	12	-13.453	-1.163	-14.616	-11.087	-3.529
2.1	Sociale innovatie en participatie	12.565	5.845	18.410	15.349	3.061	0	50	50	79	-29	-12.565	-5.795	-18.360	-15.270	-3.090
2.2	Cultuur	43.034	3.510	46.544	45.539	1.005	5.356	20	5.376	5.379	-3	-37.678	-3.490	-41.168	-40.160	-1.008
2.3	Sport	5.611	160	5.771	5.719	51	0	0	0	0	0	-5.611	-160	-5.771	-5.719	-51
2.4	Stedelijke ontwikkeling	1.864	5.690	7.554	7.723	-169	0	0	0	9	-9	-1.864	-5.690	-7.554	-7.713	159
3.1	Openbaar vervoer en railagenda	74.585	2.134	76.718	77.369	-651	18.674	2.802	21.475	21.770	-295	-55.911	668	-55.243	-55.599	357
3.2	Bereikbaarheid en mobiliteit	54.295	-1.594	52.701	49.968	2.733	320	2.148	2.468	2.876	-408	-53.975	3.742	-50.233	-47.092	-3.141
3.3	Limburgse woningmarkt	1.230	1.013	2.243	2.196	48	0	0	0	321	-321	-1.230	-1.013	-2.243	-1.875	-368
3.4	Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	6.071	7.483	13.554	17.326	-3.772	1.748	401	2.149	6.848	-4.699	-4.323	-7.082	-11.404	-10.478	-927
3.5	Hoogwaterbescherming langs de Maas	38.729	12.689	51.418	45.689	5.729	35.202	17.992	53.194	52.125	1.069	-3.527	5.303	1.776	6.436	-4.659
3.6	Water	9.241	-741	8.501	6.292	2.209	3.351	911	4.262	4.216	46	-5.891	1.652	-4.239	-2.076	-2.162
3.7	Energie, duurzaamheid en milieu	17.378	15.285	32.663	29.219	3.443	4.520	1.223	5.743	6.242	-499	-12.858	-14.061	-26.920	-22.977	-3.942
3.8	Plattelandsontwikkeling	45.936	-3.921	42.015	41.938	77	38.507	-6.634	31.872	32.292	-420	-7.429	-2.713	-10.143	-9.646	-497
4.1	Bestuur	13.608	4.458	18.066	16.393	1.673	443	0	443	740	-296	-13.165	-4.458	-17.623	-15.654	-1.969
4.2	Overhead	44.981	2.745	47.727	43.741	3.986	92	165	257	4.439	-4.182	-44.890	-2.580	-47.470	-39.302	-8.168
4.3	Algemene dekkingsmiddelen:															
	Motorrijtuigenbelasting						105.165	1.782	106.947	106.705	242	105.165	1.782	106.947	106.705	242
	Provinciefonds						129.779	-2.051	127.728	127.934	-206	129.779	-2.051	127.728	127.934	-206
	Overige dividend						16.318	1.944	18.262	18.262	0	16.318	1.944	18.262	18.262	0
	Overige algemene dekkingsmiddelen	18.658	15.247	33.905	32.432	1.473	41.702	10.496	52.198	54.683	-2.485	23.044	-4.751	18.293	22.251	-3.958
Provinciale Staten en Griffie		3.339	123	3.462	3.207	255	0	0	0	27	-27	-3.339	-123	-3.462	-3.181	-282
	Gerealiseerde totaal van baten en lasten	**445.012**	**92.243**	**537.255**	**522.165**	**15.090**	**403.323**	**34.163**	**437.486**	**450.354**	**-12.868**	**-41.689**	**-58.080**	**-99.769**	**-71.811**	**-27.958**

€ x 1.000

Begrotingsprogramma		Lasten					Baten					Saldo baten en lasten				
		Begroting 2018			Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	Begroting 2018			Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie	Begroting 2018			Realisatie 2018	Verschil begroting/ realisatie
Code	Omschrijving	Primitieve begroting	Wijzig.	Begroting ná wijz.			Primitieve begroting	Wijzig.	Begroting ná wijz.			Primitieve begroting	Wijzig.	Begroting ná wijz.		
Mutatie reserves																
4.3	Algemene reserve (egalisatie)	10.604	90.078	100.681	99.481	1.200	44.203	99.415	143.618	143.618	0	33.600	9.337	42.937	44.137	-1.200
Div	Immunisatiereserve	0	5.292	5.292	5.292	0	24.324	17.869	42.193	34.959	7.234	24.324	12.577	36.901	29.667	7.234
Div	Risicoreserve financieel instrumentarium SiS	9.919	6.271	16.190	16.867	-677	0	0	0	23.347	-23.347	-9.919	-6.271	-16.190	6.480	-22.670
1.1	Reserve knelpunten economisch beleid					0	0	0	0	262	-262	0	0	0	262	-262
1.3	Egalisatiereserve DU Topperbedrijventerrijenen					0	0	60	60	31	29	0	60	60	31	29
1.1	Bestemmingsreserve NEDAB	2.750	152	2.902	2.902	0	3.000	-683	2.317	2.317	0	250	-835	-585	-585	0
1.2	Reserve Campusorganisatie Chemelot					0	1.500	0	1.500	1.500	0	1.500	0	1.500	1.500	0
1.2	Reserve aandelentransactie LIOF					0	0	994	994	994	0	0	994	994	994	0
2.2	Reserve culturele kansen					0	191	1.151	1.342	1.208	134	191	1.151	1.342	1.208	134
2.2	Bruteringsreserve Limburgs Museum					0	106	0	106	206	-100	106	0	106	206	-100
2.2	Bruteringreserve Creative City					0	706	0	706	706	0	706	0	706	706	0
Div	Reserve DU Verkeer en vervoer	79.442	6.278	85.721	86.765	-1.045	83.564	32.968	116.532	114.067	2.465	4.122	26.689	30.811	27.302	3.509
3.1	Bestemmingsreserve ZLSM	647	0	647	647	0	1.000	0	1.000	2.024	-1.024	353	0	353	1.377	-1.024
3.1	Reserve DU Electrificatie Maasliijn	5.979	0	5.979	5.979	0					0	-5.979	0	-5.979	-5.979	0
3.2	Bestemmingsreserve realisatie N280	350	0	350	350	0	943	-656	286	286	0	593	-656	-64	-64	0
3.2	Bestemmingsreserve overdracht Napoleonsweg					0	1.965	0	1.965	1.965	0	1.965	0	1.965	1.965	0
3.2	Reserve gladheidsbestrijding	0	0	0	109	-109					0	0	0	0	-109	109
Div	Transitiefonds	0	130	130	530	-400	259	1.323	1.581	1.548	33	259	1.193	1.451	1.018	433
3.4	Risicoreserve grondexploitatie	615	0	615	1.554	-938	0	5.535	5.535	2.340	3.195	-615	5.535	4.920	787	4.133
3.5	Reserve Waterveiligheid Maas					0	0	1.355	1.355	1.355	0	0	1.355	1.355	1.355	0
3.5	Reserve DU Gebiedsontwikkeling Ooijen-Wanssum	35.202	1.260	36.462	37.005	-543	36.743	-4.693	32.050	28.027	4.023	1.541	-5.953	-4.412	-8.978	4.566
3.6	Reserve DU Zoetwatermaatregelen	0	1.949	1.949	3.798	-1.848	0	1.243	1.243	1.243	0	0	-706	-706	-2.554	1.848
3.6	Reserve grondwaterbeheer	0	223	223	229	-6	282	209	491	360	131	282	-14	268	131	136
3.7	Egalisatiereserve DU externe veiligheid	0	0	0	23	-23	290	0	290	272	18	290	0	290	248	42
3.7	Reserve DU Bodemsanering					0	0	1.671	1.671	1.162	509	0	1.671	1.671	1.162	509
3.7	Reserve DU Naijl-effecten mijnbouw	0	1.725	1.725	2.048	-323	0	0	0	0	0	0	-1.725	-1.725	-2.048	323
3.7	Reserve DU regionale luchthavens					0	0	0	0	27	-27	0	0	0	27	-27
3.8	Reserve DU Natuur	0	200	200	278	-78	76	0	76	88	-12	76	-200	-124	-190	66
Div	Reserve DU PAS	875	8.549	9.424	9.778	-354	875	8.425	9.300	9.485	-185	0	-124	-124	-293	169
3.8	Reserve zilver brons groene natuur					0	340	0	340	340	0	340	0	340	340	0
Div	Bruteringsreserve provinciale gebouwen					0	203	-14	190	190	0	203	-14	190	190	0
4.3	Reserve reorganisatie 2011-2016					0	0	720	720	1.662	-942	0	720	720	1.662	-942
4.2	Bruteringsreserve ontschotten Gouvernement					0	800	-3	797	697	100	800	-3	797	697	100
4.2	Reserve onderhoud gebouwen	0	0	0	3.513	-3.513					0	0	0	0	-3.513	3.513
	Totaal reserves	**146.383**	**122.107**	**268.490**	**277.148**	**-8.657**	**201.372**	**166.888**	**368.259**	**376.288**	**-8.029**	**54.988**	**44.781**	**99.769**	**99.140**	**629**
	Gerealiseerde resultaat	**591.395**	**214.350**	**805.745**	**799.312**	**6.432**	**604.694**	**201.050**	**805.745**	**826.642**	**-20.897**	**13.300**	**-13.300**	**0**	**27.329**	**-27.329**

6.3. Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Inleiding

De jaarrekening is opgesteld met inachtneming van de voorschriften zoals opgenomen in het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) en de verordening ex artikel 216 Provinciewet, waarin door PS op d.d. 15-12-2017 de uitgangspunten voor het financiële beleid, evenals de regels voor het financiële beheer en voor de inrichting van de financiële organisatie zijn vastgesteld.

Algemene grondslagen voor het opstellen van de jaarrekening

De waardering van de activa en passiva en de bepaling van het resultaat vindt plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij het desbetreffende balanshoofd anders is vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarden.
De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar, waarop zij betrekking hebben. Baten en winsten worden slechts genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.
Dividendopbrengsten van deelnemingen worden als baat genomen op het moment, waarop het dividend betaalbaar wordt gesteld.
Met betrekking tot de verwerking van de algemene uitkering heeft de commissie BBV een stellige uitspraak gedaan. Deze uitspraak houdt in dat in de jaarrekening de algemene uitkering wordt opgenomen, conform de in het jaar laatst gepubliceerde accresmededeling, die doorgaans is opgenomen in de septembercirculaire van het boekjaar. Daarnaast zijn de mutaties uit de decembercirculaire van het boekjaar verwerkt, die geen relatie hebben met de voornoemde accresmelding.
Personeelslasten worden in principe toegerekend aan het boekjaar, waarop ze betrekking hebben. Als gevolg van het formele verbod op het opnemen van voorzieningen c.q. schulden uit hoofde van jaarlijks terugkerende arbeidskostengerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume, worden sommige personele lasten echter toegerekend aan de periode waarin uitbetaling plaatsvindt; daarbij moet worden gedacht aan componenten, zoals ziektekostenpremie ten behoeve van gepensioneerden en overlopende verlofaanspraken.
Voor arbeidskostengerelateerde verplichtingen van een jaarlijks vergelijkbaar volume wordt geen voorziening getroffen of op andere wijze een verplichting opgenomen. De referentieperiode is dezelfde als die van de meerjarenraming, te weten vier jaar. Indien er sprake is van (eenmalige) schokeffecten (bijvoorbeeld door reorganisaties) dient wel een verplichting opgenomen te worden.
De jaarrekening is opgemaakt met inachtneming van de voorschriften die het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten daarvoor geeft.

Balans

Vaste activa

Immateriële vaste activa

Algemeen

De immateriële vaste activa worden gewaardeerd tegen de verkrijgings- c.q. vervaardigingsprijs verminderd met de afschrijvingen en waardeverminderingen die naar verwachting duurzaam zijn. Eventuele van derden verkregen specifieke investeringsbijdragen worden in mindering gebracht op het geactiveerde bedrag (artikel 62 lid 2 BBV). Hierbij dient de verkregen bijdrage als baat te worden verantwoord.

Kosten verbonden aan het sluiten van geldleningen en het saldo van agio en disagio

Afsluitkosten van opgenomen geldleningen worden cf. de vigerende Financiële Verordening niet geactiveerd.

Kosten van onderzoek en ontwikkeling van een bepaald actief

De kosten van onderzoek en ontwikkeling worden in 5 jaar afgeschreven. De afschrijving van de geactiveerde kosten van onderzoek en ontwikkeling vangt aan bij ingebruikneming van het gerelateerde materiële vaste actief.

Bijdragen aan activa in eigendom van derden

Bijdragen aan activa van derden worden geactiveerd volgens de afschrijvingstermijnen uit de Financiële verordening, tenzij anders is besloten. Dergelijke geactiveerde bijdragen zijn gewaardeerd tegen het bedrag van de verstrekte bijdragen, verminderd met afschrijvingen. De verleende bijdragen worden afgeschreven in de periode, waarin het betrokken actief van de derde op basis van de door de Provincie gestelde voorwaarden moet bijdragen aan de publieke taak.

Materiële vaste activa

Algemeen

Activa worden gewaardeerd op basis van de verkrijgings- of vervaardigingsprijs. De verkrijgingsprijs omvat de inkoopprijs en de bijkomende kosten. De vervaardigingsprijs omvat de aanschaffingskosten van de gebruikte grond- en hulpstoffen en de overige kosten, welke rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend. In de vervaardigingsprijs kunnen voorts worden opgenomen een redelijk deel van de indirecte kosten en de rente over het tijdvak dat aan de vervaardiging van het actief wordt toegerekend; in dat geval vermeldt de toelichting dat deze kosten worden geactiveerd.

Investeringen met economisch nut

Deze materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs. Specifieke investeringsbijdragen van derden worden op de desbetreffende investering in mindering gebracht.

Op grondbezit met economisch nut (buiten de openbare ruimte) wordt niet afgeschreven.

Investeringen in de openbare ruimte met uitsluitend maatschappelijk nut

Investeringen met een maatschappelijk nut worden, evenals investeringen met een economisch nut, geactiveerd en over de verwachte toekomstige gebruiksduur afgeschreven. De verplichting om alle investeringen te activeren volgens de nieuwe methode geldt alleen voor investeringen die vanaf het begrotingsjaar 2017 worden gedaan.

Voor het project Ooijen-Wanssum worden investeringen gedaan die uiteindelijk leiden tot activa met maatschappelijk nut. Als gevolg van de notitie Materiële Vaste Activa (december 2017) wordt een deel van de investeringen rechtstreeks in de exploitatie verantwoord. Het betreft dat gedeelte van het project dat niet voldoet aan de activeringscriteria en daarmee in de exploitatie verantwoord wordt. Deze werkwijze ligt in lijn met voorgaande jaren. Deze exploitatielasten worden gedekt uit de reserve DU-Ooijen-Wanssum. Het restant van de investeringen welke leiden tot materiële vaste activa kan ultimo 2018 nog niet worden verdeeld naar de uiteindelijke objecten die elk een eigen afschrijvingstermijn hebben. Dit zal pas bij oplevering plaatsvinden omdat er dan pas duidelijkheid is welke activa aan welke partij worden toegerekend en overgedragen worden. Op het moment van opmaak van deze jaarstukken, is daar met alle partijen nog geen verdeling is aangebracht en afgesproken. De afschrijvingen starten daarom pas na moment van oplevering en worden in lijn met het kredietbesluit Ooijen-Wanssum gedekt uit de reserve DU-Ooijen-Wanssum. Van de aangekochte gronden kan eveneens niet worden vastgesteld of deze deel uitmaken van de projectonderdelen die overgedragen worden aan derden of dat deze in bezit blijven van de provincie. Daarom worden ook deze gronden voorlopig op de balans opgenomen onder de categorie Gronden en terreinen totdat een verdeling is aangebracht en afgesproken.

Afschrijven
De kaders voor afschrijving liggen vast in de vigerende financiële verordening 2016. Afschrijvingen vinden plaats volgens de lineaire methode op basis van de verwachte economische levensduur.

Conform de financiële verordening wordt, tenzij Provinciale Staten anders besluit, bij nieuwe investeringen de volgende richtlijn voor de afschrijving in acht genomen:
- 40 jaar: bedrijfsgebouwen, waarbij voor onderdelen, waarvoor een kortere gebruiksduur wordt verwacht, de componentenmethode wordt toegepast;
- 10-25 jaar: technische installaties in bedrijfsgebouwen, verbouwingen, kantoormeubilair;
- 40 jaar: investeringen in railinfra;
- 15 jaar: rehabilitaties wegen;
- 5 jaar: vervoermiddelen;
- 3-5 jaar: apparatuur automatisering en overige apparatuur;
- geen afschrijving: gronden en terreinen.

In erfpacht uitgegeven gronden
Voor in erfpacht uitgegeven gronden geldt de uitgifteprijs van eerste uitgifte als verkrijgingsprijs. Gronden in eeuwigdurende erfpacht worden gewaardeerd tegen registratiewaarde. Eventuele afkoopsommen voor voortdurende contracten zijn verwerkt onder de langlopende schulden en vervallen, naar rato van afkoopperiode, vrij ten gunste van het resultaat.

Financiële vaste activa
Kapitaalverstrekkingen aan gemeenschappelijke regelingen en overige verbonden partijen, (overige) leningen u/g, overige langlopende leningen, obligaties en (overige) uitzettingen zijn - tenzij hierna anders is vermeld - opgenomen tegen nominale waarde. Zo nodig is een voorziening voor verwachte oninbaarheid in mindering gebracht.

Participaties in het aandelenkapitaal van NV's en BV's (kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen in de zin van het BBV) zijn gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs van de aandelen. Indien er sprake is van duurzame waardevermindering zal afwaardering plaatsvinden.

Van een deelneming is krachtens artikel 1 lid d BBV sprake als de Provincie participeert in het aandelenkapitaal van een NV of BV.

Vlottende activa

Voorraden

Grond en hulpstoffen

Grond- en hulpstoffen zijn opgenomen tegen verkrijgings- of vervaardigingsprijs. Wanneer de marktwaarde lager is dan de verkrijgings- of vervaardigingsprijs, wordt afgewaardeerd naar deze lagere marktwaarde.

Onderhanden werk, gronden in exploitatie

De als onderhanden werk opgenomen bouwgronden in exploitatie zijn gewaardeerd tegen de vervaardigingsprijs dan wel de lagere marktwaarde. De vervaardigingsprijs omvat de kosten die rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend (zoals grondaankopen en kosten van bouw- en woonrijpmaken) alsmede de rentekosten berekend, zoals voorgeschreven in het BBV en de administratie- en beheerskosten. In de Jaarstukken 2018 bedraagt de renteomslag 0% vanwege de gunstige financieringspositie.

Voor winstneming geldt de percentage of completion methode: voor zover gronden zijn verkocht en opbrengsten zijn gerealiseerd kan tussentijds naar rato van de voortgang van de grondexploitatie winst worden genomen. Hiervoor moet het resultaat op de grondexploitatie wel op betrouwbare wijze kunnen worden ingeschat. Indien aan de volgende voorwaarden is voldaan, bestaat er voldoende zekerheid om winst te kunnen nemen:

1. Het resultaat op de grondexploitatie kan betrouwbaar worden ingeschat;
2. De grond (of het deelperceel) moet zijn verkocht;
3. De kosten zijn gerealiseerd (winst wordt naar rato van de realisatie gerealiseerd).

Zolang van bovenstaande geen sprake is, worden de verkregen verkoopopbrengsten ten volle op de vervaardigingskosten in mindering gebracht.

Gereed product

Gerede producten worden gewaardeerd tegen de kostprijs of tegen de marktwaarde indien de marktwaarde lager is dan de kostprijs. Dat laatste doet zich vooral voor indien voorraden incourant worden. De kostprijs bestaat uit de verrekenprijzen van grond- en hulpstoffen en de loon- en machinekosten die aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend.

Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar

Vorderingen

De vorderingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor verwachte oninbaarheid is een voorziening in mindering gebracht. De voorziening wordt statisch bepaald op basis van de geschatte inningskansen.

Liquide middelen en overlopende posten

Deze activa worden tegen nominale waarde opgenomen.

Vaste passiva

Voorzieningen

Voorzieningen worden gewaardeerd op het nominale bedrag van de betrokken verplichting c.q. het voorzienbare verlies. De pensioenverplichting ten behoeve van de gedeputeerden is echter tegen de contante waarde van de (reeds opgebouwde) toekomstige uitkeringsverplichtingen gewaardeerd. De onderhoudsegalisatievoorzieningen stoelen op een meerjarenraming van het uit te voeren groot onderhoud aan (een deel van) de provinciale kapitaalgoederen, waarin rekening is gehouden met de kwaliteitseisen die ter zake geformuleerd zijn. In de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen, die is opgenomen in het jaarverslag is het beleid ter zake nader uiteengezet.[6]

Vaste schulden

Vaste schulden worden gewaardeerd tegen de nominale waarde, verminderd met gedane aflossingen. De vaste schulden hebben een rentetypische looptijd van één jaar of langer.

Vlottende passiva

De vlottende passiva worden gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Borg- en Garantstellingen

Voor zover leningen door de Provincie gewaarborgd zijn, is buiten de balanstelling het totaalbedrag van de geborgde schuldrestanten per einde boekjaar opgenomen. Overigens is in de toelichting op de balans nadere informatie opgenomen.

[6] Ultimo boekjaar 2018 is de Voorziening Onderhoud tijdelijk omgezet naar een reserve.

6.4. Toelichting op balans per 31-12-2018

6.4.1. Vaste activa

6.4.1.1. Immateriële vaste activa

De post immateriële vaste activa wordt onderscheiden in:

€ x 1.000

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Kosten van onderzoek en ontwikkeling voor een bepaald actief	261	196
Bijdragen aan activa in eigendom van derden	35.080	21.854
	35.341	**22.050**

Het onderstaand overzicht geeft het verloop weer van de immateriële vaste activa gedurende het jaar 2018:

€ x 1.000

	Boekwaarde 31-12-2017	Balans-verschuiving	Boekwaarde 1-1-2018	Investeringen 2018	Des-investeringen 2018	Afschrijvingen 2018	Bijdragen van derden 2018	Afwaarderingen 2018	Boekwaarde 31-12-2018
Kosten van onderzoek en ontwikkeling voor een bepaald actief	196	0	196	110	0	45	0	0	261
Bijdragen aan activa in eigendom van derden	16.252	5.602	21.854	21.428	1	2.339	5.862	0	35.080
	16.447	**5.602**	**22.050**	**21.539**	**1**	**2.384**	**5.862**	**0**	**35.341**

De balansverschuiving ad € 5,6 mln. heeft betrekking op het project Tram Vlaanderen Maastricht. Het project is overgedragen naar de gemeente Maastricht. Op de provinciale balans was deze post nu verantwoord onder de Materiële Vaste Activa.

Desinvesteringen hebben betrekking op verrekeningen in relatie tot activa van derden zoals de Railinvesteringen en Greenport.

De belangrijkste investeringen in kosten van onderzoek en ontwikkeling voor een bepaald actief staan in onderstaand overzicht vermeld:

€ x 1.000

	Beschikbaar gesteld krediet	Werkelijk besteed 2018	Cumulatief besteed t/m 2018
Investeringen			
Studieprojecten cum.	2.423	63	2.400
	2.423	**63**	**2.400**

De belangrijkste investeringen in bijdragen aan activa van derden zijn:

€ x 1.000

	Beschikbaar gesteld krediet	Werkelijk besteed 2018	Cumulatief besteed t/m 2018
Investeringen			
Railagenda Electrificatie Heerlen-Herzogenrath	15.200	10.877	13.144
Railagenda Maaslijn	164.000	2.997	11.648
Verbinding Aachen verdubbeling spoor De Kissel	10.000	2.434	3.557
	13.500	3.000	10.500
	202.700	**19.308**	**38.849**
Overige		4.231	
		23.539	

6.4.1.2. Materiële vast activa

De materiële vaste activa bestaan uit de volgende onderdelen:

€ x 1.000

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Investeringen met een economisch nut	55.557	58.908
Investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut	246.712	188.155
In erfpacht uitgegeven gronden	22.174	27.503
	324.443	**274.565**

Economisch nut

De investeringen met economisch nut kunnen als volgt worden onderverdeeld:

€ x 1.000

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Gronden en terreinen	975	793
Woonruimten	17	18
Bedrijfsgebouwen	47.152	49.425
Grond-,weg- en waterbouwkundige werken	268	302
Vervoermiddelen	49	56
Machines, apparaten en installaties	4.319	5.678
Overige materiële vaste activa	2.778	2.637
	55.557	**58.908**

Het onderstaande overzicht geeft het verloop van de boekwaarde van de overige investeringen met economisch nut weer:

€ x 1.000

	Boekwaarde 31-12-2017	Balans-verschuiving	Boekwaarde 1-1-2018	Investeringen 2018	Des-investeringen 2018	Afschrijvingen	Bijdragen van derden 2018	Afwaar-deringen 2018	Boekwaarde 31-12-2018
Grond en terreinen	793	0	793	198	0	16	0	0	975
Woonruimten	18	0	18	0	0	1	0	0	17
Bedrijfsgebouwen	49.425	0	49.425	3.736	0	3.843	0	2.165	47.152
Grond-,weg- en waterbouwkundige werken	302	0	302	0	0	34	0	0	268
Vervoermiddelen	56	0	56	0	0	7	0	0	49
Machines, apparaten en installaties	5.678	0	5.678	634	560	1.412	0	22	4.319
Overige materiële vaste activa	2.637	0	2.637	935	0	794	0	0	2.778
	58.908	**0**	**58.908**	**5.503**	**560**	**6.106**	**0**	**2.187**	**55.557**

Desinvesteringen hebben betrekking op verkoop van apparatuur aan de Regionale Uitvoeringsdienst Zuid-Limburg. De afwaardering ad € 2,17 mln. heeft betrekking op Marsna Papier.

De belangrijkste in het boekjaar gedane investeringen staan in onderstaand overzicht vermeld.

€ x 1.000

	Beschikbaar gesteld krediet	Werkelijk besteed in 2018	Cumulatief besteed t/m 2018
Verduurzaming gebouwen	13.000	2.996	11.723
	13.000	**2.996**	**11.723**
Overige		2.507	
		5.503	

Maatschappelijk nut

De investeringen met maatschappelijk nut kunnen als volgt worden onderverdeeld:

€ x 1.000

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Gronden en terrreinen	35.558	26.355
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken	200.122	156.373
Machines, apparaten, installaties	8.746	8.823
Overige materiële vaste activa	2.286	2.206
	246.712	**193.757**

De boekwaarde van de investeringen in de openbare ruimte met uitsluitend maatschappelijk nut had het volgende verloop:

€ x 1.000

	Boekwaarde 31-12-2017	Balans-verschuiving	Boekwaarde 1-1-2018	Investeringen 2018	Des-investeringen 2018	Afschrijvingen	Bijdragen van derden 2018	Afwaarderingen 2018	Boekwaarde 31-12-2018
Gronden en terrreinen	26.355	0	26.355	10.639	1.436	0	0	0	35.558
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken	156.373	-5.602	150.771	72.937	7.435	13.735	2.417	0	200.122
Machines, apparaten, installaties	8.823	0	8.823	812	0	889	0	0	8.746
Overige materiële vaste activa	2.206	0	2.206	336	0	257	0	0	2.286
	193.757	**-5.602**	**188.155**	**84.724**	**8.871**	**14.880**	**2.417**	**0**	**246.712**

De balansverschuiving ad € 5,6 mln. heeft betrekking op het project Tram Vlaanderen Maastricht. Het project is overgedragen naar de gemeente Maastricht. Op de provinciale balans is deze post nu verantwoord onder de Immateriële Vaste Activa.
De desinvesteringen ad € 8,87 mln. hebben trekking op grondverkopen binnen diverse projecten.

Er wordt geen onderscheid gemaakt in investeringen van voor 2017 en vanaf 2017 als gevolg van wijzigingen in het BBV omdat investeringen van voor 2017 waarbij sprake was van inzet van reserves ultimo 2016 geen boekwaarde meer hadden.

De volgende investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut zijn in het boekjaar geactiveerd.

€ x 1.000

	Beschikbaar gesteld krediet	Werkelijk besteed in 2018	Cumulatief besteed t/m 2018
Buitenring Parkstad Limburg	462.750	35.996	422.103
Project Ooijen-Wanssum	222.799	23.369	90.903
Grondverwerving verbreding A2	2.800	1.346	2.032
Diverse wegenprojecten	158.755	20.490	47.831
	847.104	**81.201**	**562.868**
Overige		3.524	
		84.724	

Erfpacht

De in erfpacht uitgegeven gronden zijn als volgt verdeeld.

€ x 1.000

Erfpacht	Boekwaarde per 31-12-2017	Investeringen	Desinvesteringen	Boekwaarde per 31-12-2018
Gromnden tuinbouwgebied Siberië	5.220	0	0	5.220
Tradeport Noord	10.322	0	6.833	3.488
vm Andeno terrein Venlo	11.962	0	10.197	1.765
Natures Green	0	4.202	0	4.202
Leeuwbrouwerij Valkenburg	0	3.700	0	3.700
Watersley	0	3.800	0	3.800
Totaal	**27.503**	**11.702**	**17.030**	**22.174**

6.4.1.3. Financiële vaste activa

Het verloop van de financiële vast activa gedurende het boekjaar 2018 wordt in onderstaand overzicht weergegeven.

€ x 1.000

	Boekwaarde 31-12-2017	Balans-verschuiving	Boekwaarde 1-1-2018	Investeringen 2018	Des-investeringen 2018	Afschrijvingen 2018	Afwaar-deringen 2018	Boekwaarde 31-12-2018	Voorzieningen	Balanswaarde 31-12-2018
Financiële vaste activa										
Kapitaalverstrekkingen aan:										
- deelnemingen	236.706	0	236.706	39.172	1.529	0	17.070	257.279	0	257.279
Leningen u/g aan:										
- openbare lichamen als bedoeld in artikel 1, onderdeel a, van de Wet Fido	199.000	0	199.000	0	0	0	0	199.000	0	199.000
- deelnemingen	311.356	27.995	339.351	8.250	13.883	0	11	333.707	6.044	327.662
Overige langlopende leningen u/g	153.922	-27.995	125.927	29.710	12.019	0	459	143.160	1.767	141.392
Uitzettingenin de vorm van Nederlands schuldpapier met een rentetypische looptijd van één jaar of langer	5.150	0	5.150	0	5.150	0	0	0	0	0
Overige uitzettingen > 1 jaar	628.570	0	628.570	2.894	92.115	0	0	539.349	0	539.349
	1.534.703	**0**	**1.534.703**	**80.026**	**124.694**	**0**	**17.541**	**1.472.494**	**7.812**	**1.464.683**

De balansverschuiving van € 27,99 mln. heeft betrekking op een correctie op de rubricering van de volgende leningen:

- CHV € 2 mln.
- WML € 10 mln.
- LDAVM CV € 15,99 mln.

Deze leningen waren verkeerd gerubriceerd en zijn derhalve verschoven van de rubriek Overige langlopende leningen u/g naar leningen aan deelnemingen..

Uit de tabel blijkt het onderscheid tussen de balanswaarde en de boekwaarde van de financieel vaste activa. Dit verschil heeft betrekking op de volgende voorzieningen:

Leningen u/g aan deelnemingen:

- Vordering Escrow CSV Amsterdam BV € 1,30 mln.
- Provincie Limburg Commandiet BV € 4,77 mln.

Overige langlopende leningen u/g € 1,77 mln.:

- Djozz € 0,2 mln.
- Ricochet € 0,25 mln.
- California Wijnen geothermie € 1,32 mln.

De mutaties zijn in onderstaande tabellen nader gespecificeerd, met uitzondering van de uitzettingen. Deze hebben betrekking op het beheer van het provinciale werkkapitaal.

€ x 1.000

Kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen	Investeringen	Desinvesteringen	Afwaarderingen	Voorziening
Chemelot Research Facilities B.V.	-	-	895	
Deelneming HBLM	4.238	-	1.252	
Deelneming Commandiet Provincie BV	-	-	18	
Deelneming RVR Limburg Beheer BV	11	-	23	
Deelname AviationValley Commandiet BV	-	550	-	
Deelname financ. Greenport Venlo Innovation Center	-	-	15	
Deelneming Limburgse Energiefonds B.V.	5.594	-	-	
MKB leningfonds 2014-2015	4.955	973	-	
Limburg Business Development Fonds (LBDF) B.V.	4.689	6	3.740	
Deelneming Chemelot Scientific Participations BV	4.125	-	4.125	
Deelneming Campus Management & Development BV	915	-	2.314	
Chemelot Campus Vastgoed CV	750	-	-	
Deelneming in Limburg Ventures II	312	-	-	
Chemelot Participaties B.V.	2.250	-	-	
Aandelenkapitaal Maastricht Health Campus BV	645	-	270	
Kapitaalinbreng Chemelot Campus Vastgoed C.V.	4.100	-	-	
BV Campus Vastgoed Greenport Venlo	5.100	-	3.500	
Deelneming in Brightlands Agrifood Ventures BV	88	-	-	
Deelneming Brightlands Campus Greenport Venlo BV	900	-	920	
Valorisatie-instrument BL-MHC BV	500	-	-	
	39.172	**1.529**	**17.070**	**-**

€ x 1.000

Leningen u/g aan deelnemingen	Investeringen	Desinvesteringen	Afwaarderingen	Voorziening
Hypothecaire Geldlening aan LDAVM CV	-	6.279	-	
F505 Geldlening Commandiet Provincie BV	350	-	-	4.748
F505 Geldlening RVR Limburg Beheer BV	0	-	11	
Fin. variabel u/g BV ontw.bedrijf Greenport Venlo	6.500	6.000	-	
Lening MAA realisering platform	1.400	104	-	
Geldlening Limburgse Herstructureringsmaatschappij	-	1.500	-	
	8.250	**13.883**	**11**	**4.748**

€ x 1.000

Overige langlopende leningen u/g	Investeringen	Desinvesteringen	Afwaarderingen	Voorziening
Verstr. Renteloze Lening waarborgsom huur	-	2	-	
Voorfinanciering 1000-startersregeling 2006-2008	3.096	-	-	
Renteloze studie voorschotten welzijn onderwijs	-	1	-	
Geldlening Stichting kasteel Buggenum	-	14	-	
Investering en financiering Kasteel Groot Buggenum	-	20	-	
Geldlening aan Californië Wijnen Geothermie BV	-	78	-	1.317
Geldlening Ontwikkelmaatschappij Midden Limburg	-	3.000	-	
Duurzaam Thuis leningen (via SVN)	24.449	7.093	-	
Compartiment 1A Transitiefonds Limb. Woningmarkt	-	97	320	-120
Geldlening Gerli Venlo BV	-	100	-	
Geldlening Stichting Zero Emissie Busvervoer	-	231	139	
Geldlening voormalig Klooster Elisabeth Stift	60	-	-	
Geldlening Stichting Parvus Avez BV	-	108	-	
Geldlening aan de Stichting SLIM	-	380	-	
Geldlening ZLSM	-	33	-	
Geldlening Revolverend Fonds Particulier Natuuront	-	63	-	
Geldlening Feed Design Lab (FDL)	-	400	-	
Achtergestelde geldlening QCP Holding B.V.	-	183	-	
Achtergestelde geldlening Toverland Holding B.V.	-	150	-	
Senior geldlening Toverland Holding B.V.	-	50	-	
Achtergestelde geldlening stg Plattelandshoes	-	15	-	
Geldlening Toverland Holding B.V. financ. fase 5	2.000	-	-	
Geldlening windparken Coöperaties Midden Limburg	75	-	-	
Geldlening Gedeelde Weelde	30	-	-	
	29.710	**12.019**	**459**	**1.197**

6.4.2. Vlottende activa

6.4.2.1. Voorraden

€ x 1.000

	Boekwaarde per 31-12-2018	Boekwaarde per 31-12-2017
Voorraden		
Onderhanden werk (inclusief in exploitatie genomen bouwgronden)	26.363	26.327
Onderhanden werk ontwikkelopgave natuur	13.516	20.124
Gereed product en handelsgoederen overige grondvoorraden	15.173	18.867
Gereed product en handelsgoederen overige (representatie)	38	40
Totaal	**55.090**	**65.358**

Bovenstaand zijn de boekwaarden vermeld. Op de balans staat een waarde bij de voorraden vermeld van € 44,187 mln. (2018) en € 54,456 mln. (2017). Het verschil met de balanspresentatie betreft de voorziening Laerbroeck (€ 10,9 mln.) E.e.a. is nader uitgewerkt in onderstaande tabellen.

Overige grondvoorraden:

€ x 1.000

Overige grondvoorraden	Boekwaarde per 31-12-2017	Investeringen	Desinvesteringen	Naar gronden in exploitatie of overige gronden	Boekwaarde per 31-12-2018	Voorzieningen	Balanswaarde per 31-12-2018
Californië II	6.593	0	0	0	6.593	0	6.593
Tapijnkazerne	2.605	224	2.828	0	0	0	0
Ruilgronden/anticiperende aankopen	7.961	18	1.108	0	6.871	0	6.871
Brunssum Centrum Noord (panden)	1.708	0	0	0	1.708	0	1.708
Totaal	18.867	242	3.936	0	15.173	0	15.173

Californië II
De boekwaarde van Californië II bedraagt € 6,59 mln. In 2018 zijn geen gronden overgedragen aan Grondexploitatiemaatschappij Californië BV. De afnameverplichting van ontwikkelaars (inclusief rentevergoeding) is € 8,54 mln., zodat er een voordelig saldo wordt voorzien van € 1,95 mln. Dit laatste bedrag zal daadwerkelijk worden gerealiseerd, wanneer de betreffende gronden van de Provincie worden overgenomen.

Tapijnkazerne
In 2018 is de Tapijnkazerne overgedragen aan de Universiteit Maastricht. Als gevolg hiervan is de boekwaarde ultimo 2018 € 0. Op de transactie is een voordelig resultaat behaald van bijna € 0,2 mln.

Voorraad ruilgronden / anticiperende aankopen
Dit betreft met name in voorraad zijnde gronden die als ruilobject kunnen dienen voor lopende projecten. Tevens is en wordt, ingespeeld op kansen in relatie tot nieuwe projecten c.q. gebiedsontwikkelingen en beeldbepalende ontwikkelingen. Het daadwerkelijk aankopen van ruilgronden c.q. het realiseren van anticiperende aankopen is in belangrijke mate afhankelijk van concrete kansen die zich aandienen op de onroerendgoedmarkt en daarnaast van eventuele toekomstige provinciale projecten, die nog geëntameerd gaan worden.
In 2018 is er grond aangekocht voor circa € 18.000 en verkocht voor circa € 1,1 mln. De boekwaarde bedraagt per ultimo 2018 € 6,87 mln. Er is ca.127 ha. aan ruilgrond in voorraad (waarvan enkele percelen met opstallen), hetgeen neerkomt op ca. € 5,43 per m2.

Brunssum Centrum Noord
Te behoeve van het te zijner tijd te realiseren Centrumplan Noord te Brunssum zijn, in nauw overleg met deze gemeente, een viertal panden aangekocht. Per 31 december 2018 bedraagt de boekwaarde bijna € 1.71 mln. Zodra concrete realisatie van deze plannen aan de orde is, zullen deze panden aan de gemeente worden overgedragen.

Van de bouwgronden in exploitatie kan het volgende overzicht worden weergegeven:

€ x 1.000

In exploitatie genomen bouwgronden	Boekwaarde per 31-12-2017	Vermeerderingen	Verminderingen	Boekwaarde per 31-12-2018	Voorziening verlieslatend complex	balanswaarde per 31-12-2018	Nog te maken kosten	Nog te verwachten opbrengsten	Winstuitname	Geraamde eindresultaat
Laerbroeck	12.694	0	0	12.694	10.903	1.791	0	1.791	0	0
Gebiedsontwikkeling VDL Nedcar	13.633	36	0	13.669	0	13.669	0	-15.343	0	-1.674
Totaal	26.327	36	0	26.363	10.903	15.460	0	-13.552	0	-1.674

Laerbroeck
De boekwaarde van project Laerbroeck bedraagt per 31 december 2018 € 12,70 mln. Sinds 2014 is de herontwikkeling van het gebied Laerbroeck op on hold gezet tot het moment dat gebruik gemaakt kan worden van het momentum van het Deltaplan Maas, zodat de brede gebiedsontwikkeling op dat moment mede gedragen/getrokken/gefinancierd wordt door de belanghebbende en verantwoordelijke partijen. Voor het project is een voorziening getroffen, zoals besloten door PS (Jaarrekening 2010 en 2013). De voorziening bedraagt per 31 december 2018 € 10,90 mln. Daarmee resteert per saldo een bedrag van € 1,79 mln., welk bedrag minimaal gelijk is aan de agrarische waarde van deze gronden 36 ha a € 5 per m2).

Gebiedsontwikkeling VDL
De totale grondexploitatie bevatte per 31-12-2018 nog ca. 41 ha aan uit te geven grondposities. Deze gronden worden in 2019 uitgegeven: ca 5,7 ha aan Katoen Natie en het overige deel ca. 35 ha aan VDL Nedcar.

VDL Nedcar en provincie hebben in 2018 diverse gesprekken gevoerd over mogelijke uitbreiding van VDL Nedcar. Dit heeft uitgemond in de ondertekening van een samenwerkingsovereenkomst (op 26 februari 2019) tussen provincie en VDL Nedcar. In deze overeenkomst is geregeld dat VDL ruim 35 ha aan grondposities overneemt t.b.v. uitbreiding van haar activiteiten. In de overeenkomst is eveneens vastgelegd dat de Provincie een provinciaal inpassingsplan in procedure zal brengen en mobiliteits-maatregelen zal treffen. In juni 2019 zal een voorstel hierover ter besluitvorming aan PS worden voorgelegd.

Onderhanden werk ontwikkelopgave natuur

€ x 1.000

Ontwikkelopgave Natuur	Boekwaarde per 31-12-2017	Investeringen	Desinvesteringen	Boekwaarde per 31-12-2018
Grond aan- en verkopen	6.171	1.560	8.788	-1.057
Inrichting natuur	10.760	382	0	11.142
Voorfinanciering EHS	10.692	693	0	11.385
Bijdrage aan overheden	18.983	0	0	18.983
Inhuur	166	0	0	166
Onvoorzien	1.975	7.039	0	9.014
Rente	27	0	0	27
Pacht	-881	394	965	-1.452
Natuurcompensatie	-130	0	13	-143
Bijdrage van Rijk	-27.640	0	6.910	-34.550
Totaal	20.124	10.068	16.676	13.516
Nog te maken kosten	108.845			98.778
Nog te verwachten opbrengsten	128.970			112.294
Verwacht exploitatieresultaat	**0**			**0**

Onderhanden werk ontwikkelopgave natuur:
Op 20 december 2013 heeft Provinciale Staten ingestemd met de ‘bestuursovereenkomst grond’. De ontwikkelopgave natuur is hiervan de resultante. Het project heeft een doorlooptijd van 2014 tot en met 2027. De totale omvang van het project bedroeg destijds € 203 miljoen. In 2017 heeft een herijking plaatsgevonden bij de nota Pionieren (PS 10 oktober 2017). De omvang van het project is neerwaarts bijgesteld naar € 192 miljoen. Er is afgesproken dat de provincie maximaal € 35 miljoen mag voorfinancieren, de zogenaamde badkuip. Dit heeft ermee te maken dat de inkomsten van het Rijk later binnen komen dan dat er uitgaven voorzien zijn in het project. Aan het einde van de looptijd (2027) zijn de uitgaven en inkomsten gelijk.
In 2018 heeft de som van de totale ontvangsten minus de totale uitgaven (€ 16,68 mln. -/- € 10,07 mln.) ertoe geleid dat het negatieve saldo (voorfinanciering middels de badkuip) met € 6,61 mln. is afgenomen tot € 13,52 mln.

6.4.2.2. Uitzettingen met looptijd < 1 jaar

De in de balans opgenomen uitzettingen met een looptijd van korter dan één jaar of minder kunnen als volgt worden gespecificeerd:

€ x 1.000

	Boekwaarde 31-12-2018	Voorziening oninbaarheid	Balanswaarde 31-12-2018	Balanswaarde 31-12-2017	Balans-verschuiving	Balanswaarde 1-1-2018
Vorderingen op openbare lichamen	45.214	0	45.214	37.713	0	37.713
Uitzettingen in 's Rijks schatkist met een rentetypische looptijd korter dan een jaar	48.292	0	48.292	0	73.373	73.373
Rekening-Courantverhouding met het Rijk	0	0	0	73.373	-73.373	0
Overige vorderingen	17.835	11.109	6.726	8.899	-3.170	5.729
Overige uitzettingen	29.579	0	29.579	28.771	0	28.771
Totaal	**140.920**	**11.109**	**129.811**	**148.756**	**-3.170**	**145.586**

Toelichting op de uitzettingen in s'Rijks schatkist met een rentetypische looptijd < 1 jaar (€ 48,3 mln.):

a. het drempelbedrag voor het begrotingsjaar waarover verantwoording wordt afgelegd. Zoals in de Financieringsparagraaf toegelicht bedraagt het drempelbedrag voor de Provincie Limburg in 2018 (ruim) € 3,9 mln.
b. voor ieder kwartaal van dat jaar, het bedrag aan middelen, bedoeld in artikel 2, vierde lid, van de Wet financiering decentrale overheden (Fido), dat in het kader van het drempelbedrag, door de Provincie onderscheidenlijk de gemeente, buiten 's Rijks schatkist is aangehouden. In de paragraaf Financiering is vermeld dat de Provincie Limburg in 2018 onder het voor haar geldende drempelbedrag is gebleven, zie tabel 5.4.4 in de Financieringsparagraaf.

De balansverschuiving ad € 73,3 mln. betreft een herrubricering van rekening courant naar uitzettingen in s'Rijks schatkist met een rentetypische looptijd < 1 jaar. De € 3,2 mln. betreft een herrubricering van overlopende passiva naar te salderen voorziening voor vorderingen (invorderingen aanhangige procedures).

6.4.2.3. Liquide middelen

Het saldo van de liquide middelen bestaat uit de volgende componenten:

€ x 1.000

	Boekwaarde per 31-12-2018	Boekwaarde per 31-12-2017
Banksaldi	15.646	14.225
Totaal	**15.646**	**14.225**

Gespecificeerd:

€ x 1.000

	Boekwaarde per 31-12-2018	Boekwaarde per 31-12-2017
Deposito	10.004	11.732
Groenfonds rekening courant	2.535	2.471
Bank RABO - NL30RABO0307 5494 61 inzake EMR programma V	3.096	0
Rabo	12	21
Totaal	**15.646**	**14.225**

6.4.2.4. Overlopende activa

De post overlopende activa kan als volgt onderscheiden worden:

€ x 1.000

Overlopende activa	Boekwaarde per 31-12-2018	Boekwaarde per 31-12-2017
De van de EU en Nederlandse overheidslichamen te ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel:		
- Europese overheidslichamen	2.775	1.760
- Het Rijk	3.298	1.752
- Overige Nederlandse overheidslichamen	2.327	4.627
Overige nog te ontvangen bedragen, en de vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen:	37.014	34.322
Totaal	**45.413**	**42.461**

€ x 1.000

De van de EU en Nederlandse overheidslichamen te ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel:	Saldo 31-12-2017	Vermeer-deringen	Verminderingen	Saldo 31-12-2018
Europese overheidslichamen:				
Europese bijdrage onderzoek Trans European Railnetwork Intercity verbindingen	1.760	1.014	0	2.775
	1.760	**1.014**	**0**	**2.775**
Het Rijk				
Voorfinanciering Rijksregeling Bosa Bedrijventerreinen	103	0	103	0
Rijksbijdrage vervoersprestatie Maaslijn 2017	1.649	0	0	1.649
Rijksbijdrage vervoersprestatie Maaslijn 2018	0	1.649	0	1.649
	1.752	**1.649**	**103**	**3.298**
Overige Nederlandse overheidslichamen				
Bijdrage gemeente Venlo Railterminal Trade Port Noord	4.627	0	2.300	2.327
	4.627	**0**	**2.300**	**2.327**
Totaal	**8.139**	**2.663**	**2.403**	**8.400**

€ x 1.000

Overige nog te ontvangen bedragen en de vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen:	Saldo 31-12-2018	Saldo 31-12-2017
Declareren bij derden	200	0
Rente	18.884	19.562
Opcenten motorrijtuigenbelasting	8.652	8.543
Verkoop milieuapparatuur RUD Zuid-Limburg	560	0
Nog te factureren aanslagen grondwaterbelasting 2017	0	966
Nog te factureren aanslagen grondwaterbelasting 2018	938	0
Overige nog te ontvangen en vooruitbetaalde bedragen	6.236	4.550
Afrekening bijdrage 2018 RUD Zuid-Limburg	927	0
Nog door te berekenen kosten traineepool	77	161
Gebruikersvergoeding spoorweg en opstallen ZLSM	259	259
Archeologische kosten Maaspark Well	282	282
Totaal	**37.014**	**34.322**

6.4.3. Vaste Passiva

6.4.3.1. Eigen vermogen

Het in de balans opgenomen eigen vermogen bestaat uit de volgende componenten:

€ x 1.000

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Algemene Reserve	85.594	103.718
Bestemmingsreserves	1.573.507	1.620.246
Gerealiseerde resultaat	27.329	34.277
Totaal	**1.686.430**	**1.758.242**

Het verloop in 2018 wordt in onderstaand overzicht per reserve weergegeven:

Toelichting op mutaties reserves
Met behulp van onderstaande tabellen wordt de aard van elke reserve toegelicht, evenals het voedings- en bestedingsplan. Voor de specifieke toelichtingen rondom de toevoegingen en onttrekkingen per begrotingsprogramma, verwijzen wij naar de financiële toelichtingen in de programmarealisatie.

€ x 1.000

	Boekwaarde 31-12-2017	Toevoegingen	Onttrekkingen	Bestemming resultaat vorig boekjaar	Vermindering ter dekking van afschrijvingen	Boekwaarde 31-12-2018
Algemene reserve						
Algemene reserve (egalisatie)	103.718	99.481	143.618	26.013	0	85.594
Subtotaal algemene reserve	**103.718**	**99.481**	**143.618**	**26.013**	**0**	**85.594**
Vrij aanwendbaar						
Reserve Knelpunten Economisch Beleid	463	0	262	0	0	201
Egalisatiereserve Gladheidsbestrijding	183	109	0	0	0	292
Subtotaal vrij aanwendbaar	**645**	**109**	**262**	**0**	**0**	**493**
Gebonden						
Reserve Immunisatie	1.093.104	5.292	34.959	8.264	0	1.071.702
Risicoreserve Financieel Instrumentarium Sturing in Samenwerking	78.648	16.867	23.347	0	0	72.168
Bestemmingsreserve Overdracht Napoleonsweg	11.792	0	1.965	0	0	9.827
Reserve A2 Vonderen	35.000	0	0	0	0	35.000
Bestemmingsreserve Realisatie N280	104.418	350	286	0	0	104.482
Bestemmingsreserve ZSLM	1.538	647	2.024	0	0	161
Reserve Campusorganisatie Chemelot	6.554	0	1.500	0	0	5.054
Bestemmingsreserve Herontwikkeling Tapijnkazerne	2.000	0	0	0	0	2.000
Bestemmingsreserve NEDAB Luchthaven MAA	230	2.902	2.317	0	0	815
Bestemmingsreserve Culturele kansen	3.392	0	1.208	0	0	2.183
Bestemmingsreserve Transitiefonds	14.092	530	1.548	0	0	13.074
Risicoreserve Grondexploitatie	5.020	1.554	2.340	0	0	4.233
Reserve Grondwaterbeheer	543	229	360	0	0	411
Reserve Waterveiligheid Maas	4.355	0	1.355	0	0	3.000
Bestemmingsreserve Zilver- en Bronsgroene Natuur	564	0	340	0	0	224
Reserve Edelchemie	2.300	0	0	0	0	2.300
Bruteringsreserve Limburgs Museum	2.836	0	0	0	206	2.629
Reserve brutering Creative City Limburg	12.712	0	0	0	706	12.006
Reserve brutering Duurzaamheid Provinciale Gebouwen	3.163	0	0	0	190	2.973
Bruteringsreserve Ontschotten Gouvernement	2.153	0	0	0	697	1.457
Tijdelijke bestemmingsreserve Reorganisatie 2011-2016	1.662	0	1.662	0	0	0
Egalisatiereserve DU-uitkering Bedrijventerreinen	631	0	31	0	0	599
Reserve DU-uitkering Bodemsanering	7.585	0	1.162	0	0	6.422
Reserve DU-uitkering Externe Veiligheid	1.378	23	272	0	0	1.130
Reserve DU-uitkering Regionale Luchthavens	127	0	27	0	0	100
Reserve DU-uitkering PAS	16.606	9.778	9.485	0	0	16.900
Reserve DU-uitkering Natuur	1.037	278	88	0	0	1.227
Reserve DU-uitkering Gebiedsontw. Ooijen-Wanssum	37.404	37.005	28.027	0	0	46.381
Reserve DU-uitkering Na-ijlende effecten mijnbouw	0	2.048	0	0	0	2.048
Reserve Onderhoud gebouwen	0	3.513	0	0	0	3.513
Reserve DU Verkeer en vervoer	144.520	86.765	114.067	0	0	117.217
Reserve DU Electrificatie Maasliijn	6.994	5.979	0	0	0	12.973
Reserve aandelentransactie LIOF	8.000	0	994	0	0	7.006
Reserve DU Zoetwatermaatregelen	1.243	3.798	1.243	0	0	3.798
Bestemmingsreserve realisatie N266	7.999	0	0	0	0	7.999
Subtotaal gebonden	**1.619.601**	**177.557**	**230.609**	**8.264**	**1.799**	**1.573.014**
Totaal bestemmingsreserves	**1.620.246**	**177.666**	**230.871**	**8.264**	**1.799**	**1.573.507**
Totaal	**1.723.964**	**277.148**	**374.489**	**34.277**	**1.799**	**1.659.101**

Vrij aanwendbare reserves

Naam reserve	Reserve Knelpunten Economisch Beleid
Instellingsdatum PS-besluit	28 mei 2004 (beleidsnota reserves en voorzieningen 2004).
Doel van de reserve	Het wegnemen van knelpunten die zich voordoen bij acquisitie van nieuwe bedrijven naar Limburg. De reserve heeft ook een egaliserende functie voor het budget Knelpuntenfonds.
Voedingsplan	-
Bestedingsplan	De inzet van de reserve Knelpuntenfonds is gekoppeld aan wat bekend staat als de Knelpuntenregeling. Dit is een door de Europese Commissie goedgekeurde steunmaatregel. Binnen de kaders van de Knelpuntenregeling kan aan bedrijven of instellingen die zich in Limburg vestigen een financiële tegemoetkoming worden geleverd in de investeringen óf in de kosten van scholing.
Gewenst maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 462.800
Vermindering	€ 261.528
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	Nee
Eindstand 31-12-2018	€ 201.272

Naam reserve	Egalisatiereserve Gladheidsbestrijding
Instellingsdatum PS-besluit	28 mei 2004 (Beleidsnota reserves en voorzieningen 2004).
Doel van de reserve	Gelijkmatige belasting van de exploitatierekeningen met de kosten van de gladheidbestrijding.
Voedingsplan	De onderuitputting op de begrote kosten wordt toegevoegd aan de reserve.
Bestedingsplan	De reserve wordt aangewend als dekking voor de overschrijding van de begrote kosten.
Maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 182.599
Vermindering	€ 0
Vermeerdering	€ 109.058
Rentetoevoeging	Nee
Eindstand 31-12-2018	€ 291.657

Gebonden bestemmingsreserves: Financiële reserves

Naam reserve	Immunisatiereserve
Instellingsdatum PS-besluit	22 juni 2013 (Begrotingswijziging bij de jaarstukken 2011).
Doel van de reserve	Inkomensfunctie, realiseren van een vaste jaarlijkse inkomstenbron uit beleggingen. Dekkingsbron voor majeure investeringen of opvangen van onverwachte tegenvallers.
Voedingsplan	Voordelige vrije deel van rekeningresultaten vloeien terug naar deze reserve.
Bestedingsplan	De reserve zal worden ingezet conform de bestedingsdoelen uit de begroting of het opvangen van onverwachte tegenvallers bij de Jaarstukken.
Maximum omvang	€ 1.100.000.000
Beginstand 1-1-2018	€ 1.093.104.383
Vermindering	€ 34.958.798

Naam reserve	Immunisatiereserve
Vermeerdering	€ 13.556.339
Rentetoevoeging	Nee
Eindstand 31-12-2018	€ 1.071.701.924

Naam reserve	Risicoreserve Financieel instrumentarium Sturing in Samenwerking
Instellingsdatum PS-besluit	15 december 2017
Doel van de reserve	Afdekken van financiële risico's die ontstaan bij inzet van het financieringsinstrumentarium.
Voedingsplan	Het uitgangspunt is dat de stortingen op basis van de risico-inschatting bij inzet van het financieringsinstrumentarium, plaatsvinden ten laste van de reguliere middelen. Onder reguliere middelen wordt in deze context begrepen de programmagelden, stelposten en vrij aanwendbare bestemmingsreserves. Toekomstige tekorten en overschotten in deze risicoreserve met betrekking tot Financieringen, Garantstellingen, verbonden partijen, grond- en vastgoedexploitaties en erfpacht worden in onderstaande volgorde gedekt of vallen vrij: a. Jaarrekeningresultaat ▪ Inclusief rente opbrengsten ▪ Inclusief bijzondere baten (bijvoorbeeld dividend) b. Begrotingsruimte binnen de coalitieperiode c. Deel Immunisatiereserve boven de € 900 mln. d. Taakstellingen. E.e.a. conform de Memorie van toelichting bij de Programmabegroting 2018.
Bestedingsplan	Als een risico uit de gehele portefeuille van het financieringsinstrumentarium daadwerkelijk optreedt, wordt deze risicoreserve voor het bedrag van dit risico aangesproken.
Maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 78.648.353
Vermindering	€ 23.347.483
Vermeerdering	€ 16.867.381
Rentetoevoeging	Nee
Eindstand 31-12-2018	€ 72.168.251

Gebonden bestemmingsreserves rondom (Rail)infra en Provinciale Wegen

Naam reserve	Bestemmingsreserve Overdracht Napoleonsweg
Instellingsdatum PS-besluit	10 juli 2009 (Voortgangsrapportage 2009)
Doel van de reserve	Bijdrage in de kosten (de programmakosten, kapitaallasten en apparaatskosten) voor het beheer en onderhoud van de -van het Rijk overgenomen weg- de N273 (Napoleonsbaan).
Voedingsplan	Eenmalig in 2009 door middel van de van het Rijk (Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat) ontvangen afkoopsom ad € 29.477.317.
Bestedingsplan	De besteding vindt plaats conform de looptijd van 15 jaar waar de hoogte van de afkoopsom op is gebaseerd.
Maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 11.792.317

Naam reserve	Bestemmingsreserve Overdracht Napoleonsweg
Vermindering	€ 1.965.000
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	Nee
Eindstand 31-12-2018	€ 9.827.317

Naam reserve	Reserve A2-Vonderen
Instellingsdatum PS-besluit	14 december 2013 (Financiële Eindejaarsbijstelling 2013).
Doel van de reserve	Het reserveren van middelen om in 2020 de geplande cofinanciering aan de duurzame verbreding van de A2 tussen de knooppunten 't Vonderen en Kerensheide te kunnen dekken. Dit op basis van een akkoord tussen de regio en het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat.
Voedingsplan	Eenmalig € 35 mln. in 2013. Er zijn geen nieuwe stortingen voorzien.
Bestedingsplan	Op afroep beschikbaar voor het bestemde doel.
Gewenst maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 35.000.000
Vermindering	€ 0
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	Nee
Eindstand 31-12-2018	€ 35.000.000

Naam reserve	Bestemmingsreserve Realisatie N280
Instellingsdatum PS-besluit	13 juni 2013 (Jaarstukken 2012)
Doel van de reserve	Financiële dekking investeringskosten infrastructuur N280.
Voedingsplan	De in de exploitatiebegroting gereserveerde middelen zijn/worden in deze reserve gestort: 2013: € 56.846.000; 2014: € 13.890.000; 2015: € 23.890.000.
Bestedingsplan	Op afroep beschikbaar voor het bestemde doel.
Maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 104.418.021
Vermindering	€ 286.413
Vermeerdering	€ 350.000
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 104.481.608

Naam reserve	Bestemmingsreserve ZLSM
Instellingsdatum PS-besluit	25 oktober 2013
Doel van de reserve	Financiële dekking van investeringen opstallen en infrastructuur ZLSM.
Voedingsplan	€ 3.675.000 in 2013
Bestedingsplan	Directe afschrijvingen.
Maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 1.537.592
Vermindering	€ 2.024.403
Vermeerdering	€ 647.348
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 160.537

Overige gebonden bestemmingsreserves

Naam reserve	Reserve Campusorganisatie Chemelot
Instellingsdatum PS-besluit	11 februari 2011
Doel van de reserve	Doel van de reserve is de financiering van de provinciale bijdrage in de kosten van de activiteiten van de ontwikkelingsmaatschappij Chemelot. De kosten bedragen voor de 10-jaarlijkse periode (2011-2020) in totaal ca. € 45 mln. en worden gelijkelijk verdeeld over de 3 consortiumpartners (provincie Limburg, DSM en UM/MUMC+).
Voedingsplan	Het provinciale aandeel van € 15.080.536 is in 3 tranches gereserveerd. R2011: € 5.080.536 R2013: € 5.000.000 R2013: € 5.000.000 R2014: € 2.026.249 (vrijval uit de voorziening Leegstandsfonds Chemelot)
Bestedingsplan	Inzet van de reserve vindt plaats in de periode 2011 t/m 2020 ter dekking van de jaarlijkse kosten van de ontwikkelingsmaatschappij. De bestedingen worden voorshands geraamd op € 1,5 mln. per jaar.
Maximum omvang	€ 15.080.536
Beginstand 1-1-2018	€ 6.553.602
Vermindering	€ 1.500.000
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 5.053.602

Naam reserve	Bestemmingsreserve Herontwikkeling Tapijnkazerne
Instellingsdatum PS-besluit	18 juni 2015
Doel van de reserve	Herontwikkeling van de (monumentale) gebouwen.
Voedingsplan	Eenmalig € 2.000.000
Bestedingsplan	Subsidiëring van de herontwikkeling. Op afroep beschikbaar voor het gestelde doel.
Maximum omvang	€ 2.000.000
Beginstand 1-1-2018	€ 2.000.000
Vermindering	€ 0
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	Nee
Eindstand 31-12-2018	€ 2.000.000

Naam reserve	Bestemmingsreserve NEDAB Luchthaven MAA
Instellingsdatum PS-besluit	16 mei 2014
Doel van de reserve	De reserve is bedoeld voor de dekking van de jaarlijkse kosten van Niet Economische Diensten van Algemeen Belang (b.v. security en brandweer) van de luchthaven Maastricht Aachen Airport.
Voedingsplan	De reserve wordt in 2014 en 2015 gevoed door een onttrekking uit de Immunisatiereserve van € 2,5 mln. respectievelijk € 4 mln. per jaar. Daarnaast wordt er in 2014 een bedrag van € 1,5 mln. toegevoegd ten laste van het begrotingsresultaat 2014. In de jaren 2016 tot en met 2023 wordt ten laste van de meerjarige begrotingsresultaten jaarlijks een bedrag van € 2,75 mln. aan de reserve toegevoegd. Het totaal van de stortingsbedragen komt hiermee op € 30,0 mln.
Bestedingsplan	De reserve wordt jaarlijks aangesproken voor de werkelijke kosten van Niet

Naam reserve	Bestemmingsreserve NEDAB Luchthaven MAA
	Economische Diensten van Algemeen Belang (b.v. security en brandweer) van de luchthaven Maastricht Aachen Airport. Tot uiterlijk 30 juni 2024 kan de reserve worden aangesproken.
Maximum omvang	€ 30.000.000
Beginstand 1-1-2018	€ 230.024
Vermindering	€ 2.316.800
Vermeerdering	€ 2.901.700
Rentetoevoeging	Nee
Eindstand 31-12-2018	€ 814.924

Naam reserve	Bestemmingsreserve Culturele kansen
Instellingsdatum PS-besluit	8 november 2013 bij de begrotingsbehandeling
Doel van de reserve	Egaliserende bestemmingsreserve voor cultureel-economische samenwerking met Euregionale partners en het uitvoeringsprogramma Cultuur.
Voedingsplan	Eenmalige storting, bij motie 487 begroting 2014, van € 8,5 mln.; storting in 2015 van € 2 mln. en in 2016 storting van € 4,5 mln. De reserve wordt verder gevoed door voordelige budgetresultaten te reserveren vanuit het uitvoeringsprogramma Cultuur.
Bestedingsplan	Op afroep beschikbaar.
Maximum omvang	€ 15.000.000
Beginstand 1-1-2018	€ 3.391.553
Vermindering	€ 1.208.444
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 2.183.109

Naam reserve	Bestemmingsreserve Transitiefonds
Instellingsdatum PS-besluit	7 februari 2014
Doel van de reserve	Financiële ondersteuning van initiatieven die een waardevolle en aantoonbare bijdrage leveren aan de transitie van de Limburgse Woningmarkt teneinde deze weer dusdanig in balans te krijgen dat de noodzakelijke dynamiek in de markt weer op gang wordt gebracht.
Voedingsplan	Eenmalige storting in 2014 ad € 16.000.000. Daarnaast egalisatie van exploitatiebudgetten.
Bestedingsplan	De middeleninzet gebeurt conform de menukaart in het door Provinciale Staten vastgestelde uitvoeringskader “Sturing in Samenwerking 2.0”. De besteding is onderverdeeld in een drietal componenten: 1a) borgstellingen en leningen (p.m.); 1b) subsidies € 6.000.000; 2) sloopfonds € 10.000.000.
Maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 14.092.413
Vermindering	€ 1.548.253
Vermeerdering	€ 530.000
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 13.074.160

Naam reserve	Risicoreserve Grondexploitatie
Instellingsdatum PS-besluit	17 februari 2006
Doel van de reserve	Met het aankopen en voorfinancieren van gronden zijn risico's gemoeid. Voor het opvangen van deze risico's is besloten om bij grondaankopen een risicoreserve te vormen.
Voedingsplan	Voor - of nadelige resultaten van de grondexploitatie in de toekomst worden ten gunste, respectievelijk ten laste van deze risicoreserve verantwoord.
Bestedingsplan	Zie voedingsplan.
Maximum omvang	Wordt jaarlijks gerelateerd aan de vereiste weerstandscapaciteit.
Beginstand 1-1-2018	€ 5.019.794
Vermindering	€ 2.340.324
Vermeerdering	€ 1.553.543
Rentetoevoeging	Nee
Eindstand 31-12-2018	€ 4.233.013

Naam reserve	Reserve Grondwaterbeheer
Instellingsdatum PS-besluit	3 juli 1998 (bij vaststelling jaarrekening 1997).
Doel van de reserve	Provinciale Staten zijn sinds 1997 op basis van de Grondwaterwet bevoegd bij wijze van provinciale belasting een heffing in te stellen wegens het onttrekken van grondwater, ter bestrijding van de ten laste van de Provincie komende kosten van maatregelen, direct verband houdende met het voorkomen en tegengaan van nadelige gevolgen van de onttrekking en infiltraties, voor zover deze kosten niet voor rekening van de vergunninghouder gebracht worden. Voor het opvangen van mee- en tegenvallers in de opbrengsten grondwaterbelasting is een egalisatiereserve ingesteld.
Voedingsplan	Meevallers in de opbrengsten van de grondwaterbelasting.
Bestedingsplan	Tegenvallers in de opbrengsten van de grondwaterbelasting.
Gewenst maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 542.654
Vermindering	€ 359.958
Vermeerdering	€ 228.674
Rentetoevoeging	Nee
Eindstand 31-12-2018	€ 411.370

Naam reserve	Reserve Waterveiligheid Maas
Instellingsdatum PS-besluit	16 december 2011
Doel van de reserve	Doel van de reserve is de financiering van middelen voor het realiseren van de waterveiligheidsopgave langs de Maas. Deze middelen zijn benodigd om eventueel voor de afronding hoogwaterbeveiliging Maas, exclusief het project Grensmaas van het Consortium, noodzakelijke maatregelen te kunnen financieren, die vanuit synergie-effecten in realisatie moeten worden gebracht, maar waarbij kasritmes van bijvoorbeeld het HWBP niet tijdig in kunnen voorzien.
Voedingsplan	Het provinciale aandeel van € 30.000.000 is in 2011 gereserveerd ten laste van de extra Essent-middelen. Om de reserve waardevast te houden wordt jaarlijks rente bijgeschreven.
Bestedingsplan	De reserve zal naar verwachting in de jaren 2013 tot 2021 worden aangewend.
Maximum omvang	N.v.t.

Naam reserve	Reserve Waterveiligheid Maas
Beginstand 1-1-2018	€ 4.354.673
Vermindering	€ 1.354.673
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	Ja
Eindstand 31-12-2018	€ 3.000.000

Naam reserve	Bestemmingsreserve Zilver- en Bronsgroene Natuur
Instellingsdatum PS-besluit	29 juni 2007
Doel van de reserve	Het doel van de reserve is om de gebudgetteerde bedragen te behouden voor de natuuropgave.
Voedingsplan	De onderuitputting van de natuurbudgetten (provinciaal) in enig jaar wordt toegevoegd aan de reserve.
Bestedingsplan	De overschrijdingen van de natuurbudgetten (provinciaal) in enig jaar wordt onttrokken aan de reserve.
Maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 564.480
Vermindering	€ 340.000
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	Nee
Eindstand 31-12-2018	€ 224.480

Naam reserve	Reserve Edelchemie
Instellingsdatum PS-besluit	18 juni 2015
Doel van de reserve	Dekking van kosten in relatie tot de sanering van het Edelchemieterrein.
Voedingsplan	Eenmalig € 2.300.000, uit vrijval voorziening Edelchemie.
Bestedingsplan	Op afroep beschikbaar voor het gestelde doel tot einde 2018.
Maximum omvang	€ 2.300.000
Beginstand 1-1-2018	€ 2.300.000
Vermindering	€ 0
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	Nee
Eindstand 31-12-2018	€ 2.300.000

Naam reserve	Bruteringsreserve Limburgs Museum
Instellingsdatum PS-besluit	11 februari 2011
Doel van de reserve	Doel van deze gebonden bestemmingsreserve is dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten van door Provinciale Staten aangewezen investeringen die geactiveerd moeten worden.
Voedingsplan	De reserve wordt gevoed uit daartoe door Provinciale Staten aangewezen exploitatiebudgetten en/of provinciale reserves. Er zijn geen nieuwe stortingen voorzien.
Bestedingsplan	De reserve wordt gedurende de afschrijvingstermijn jaarlijks aangewend ter dekking van de afschrijvingslasten van de daartoe specifiek aangewezen provinciale investeringen.
Maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 2.835.519
Vermindering	€ 206.136
Vermeerdering	€ 0

Naam reserve	Bruteringsreserve Limburgs Museum
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 2.629.383

Naam reserve	Reserve brutering Creative City Limburg
Instellingsdatum PS-besluit	7 februari 2014 (Structuurversterkende projecten)
Doel van de reserve	Deze 'gebonden' bestemmingsreserve is bedoeld voor de dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten van de provinciale investering in het Creative City Limburg in Kerkrade.
Voedingsplan	In 2015 wordt eenmalig een bedrag van € 9.000.000 aan de reserve toegevoegd ten laste van de 'Immunisatiereserve'.
Bestedingsplan	De reserve wordt ingaande 2015 jaarlijks aangewend ter dekking van de afschrijvingslasten van de provinciale investering in het Creative City Limburg.
Maximum omvang	€ 14.125.000
Beginstand 1-1-2018	€ 12.712.496
Vermindering	€ 706.252
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	Nee
Eindstand 31-12-2018	€ 12.006.244

Naam reserve	Reserve brutering Duurzaamheid Provinciale Gebouwen
Instellingsdatum PS-besluit	Besluit Jaarstukken 2010
Doel van de reserve	Dekking van kapitaallasten.
Voedingsplan	Eenmalig bij R2010. Er zijn geen nieuwe stortingen voorzien.
Bestedingsplan	Op basis van werkelijke realisatie van de kapitaallasten.
Maximum omvang	n.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 3.163.285
Vermindering	€ 189.792
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	Nee
Eindstand 31-12-2018	€ 2.973.493

Naam reserve	Bruteringsreserve Ontschotten Gouvernement
Instellingsdatum PS-besluit	13 juni 2013
Doel van de reserve	Financiële dekking verbouwing Gouvernement (project ontschotten).
Voedingsplan	Bestemming resultaat 2012, € 1,8 mln. Vrijval uit de onderhoudsvoorziening provinciale gebouwen € 3,2 mln. in 2013.
Bestedingsplan	Dekking van kapitaallasten
Maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 2.153.398
Vermindering	€ 696.796
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 1.456.602

Naam reserve	Tijdelijke bestemmingsreserve Reorganisatie 2011-2016
Instellingsdatum PS-besluit	13 juni 2013 (Jaarstukken 2013)
Doel van de reserve	Tijdelijk reserve om dekkingsmiddelen te reserveren voor de voorziening sociaal plan 2011-2016.

Naam reserve	Tijdelijke bestemmingsreserve Reorganisatie 2011-2016
Voedingsplan	Eenmalige storting van € 5,8 mln. in 2013.
Bestedingsplan	Voeding van de voorziening sociaal plan 2011-2016.
Maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 1.661.712
Vermindering	€ 1.661.712
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 0

Naam reserve	Egalisatiereserve DU-uitkering Bedrijventerreinen
Instellingsdatum PS-besluit	Besluit Jaarstukken 2010.
Doel van de reserve	Egalisatiefunctie. De middelen die via de decentralisatie-uitkering zijn geoormerkt en ontvangen moeten behouden blijven voor de uitvoering n.a.v. besluitvorming conform PS besluit 9 okt 2015 (Ontwikkeling MAA) GS-besluit 14 okt 2014 (Bargeterminal Venlo), AvA LHB BV dd. 16 dec 2015.
Voedingsplan	Egalisatiereserve Decentralisatie uitkering bedrijventerreinen wordt gevoed conform de circulaires van het provinciefonds.
Bestedingsplan	Conform besluitvorming PS en GS zijnde: 1. Aanwending Ontwikkeling MAA in 2016 ad € 1,4 mln. 2. Aanwending t.b.v. uitbreiding Bargeterminal Venlo ad € 2 mln. 3. Aanwending t.b.v. dekking beheerkosten LHB BV 2016-2022
Maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 630.653
Vermindering	€ 31.183
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	Nee
Eindstand 31-12-2018	€ 599.470

Naam reserve	Reserve DU-uitkering Bodemsanering
Instellingsdatum PS-besluit	22 juni 2013 (Jaarstukken 2011).
Doel van de reserve	Egalisatiefunctie. Via het convenant bodemontwikkelingsbeleid is voor 2010 t/m 2014 budget toebedeeld aan het bevoegde gezag Wet bodembescherming om bodemsaneringen uit te voeren.
Voedingsplan	Decentralisatie-uitkering via het provinciefonds.
Bestedingsplan	MJP bodem 2010-2014, 2015 en MJP bodem en ondergrond 2016-2020
Maximum omvang	€ 3.656.812
Beginstand 1-1-2018	€ 7.584.804
Vermindering	€ 1.162.449
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 6.422.355

Naam reserve	Reserve DU-uitkering Externe Veiligheid
Instellingsdatum PS-besluit	22 juni 2013 (Jaarstukken 2011)
Doel van de reserve	Egalisatiefunctie: Het meerjarenprogramma externe veiligheid heeft een begroting van € 4.532.309 voor de periode 2011-2014. Om tussentijdse vrijval van middelen naar de algemene middelen te voorkomen is een

Naam reserve	Reserve DU-uitkering Externe Veiligheid
	bestemmingsreserve ingesteld.
Voedingsplan	Decentralisatie-uitkering via het provinciefonds.
Bestedingsplan	Uitvoeringsprogramma externe veiligheid.
Maximum omvang	€ 4.532.309
Beginstand 1-1-2018	€ 1.378.456
Vermindering	€ 271.546
Vermeerdering	€ 23.300
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 1.130.210

Naam reserve	Reserve DU-uitkering Regionale Luchthavens
Instellingsdatum PS-besluit	22 juni 2013 (Jaarstukken 2011).
Doel van de reserve	Egalisatiefunctie. De middelen die via de decentralisatie-uitkering zijn geoormerkt en ontvangen moeten behouden blijven voor regionale luchthavens.
Voedingsplan	Decentralisatie-uitkering via het provinciefonds.
Bestedingsplan	Op afroep beschikbaar voor het bestemde doel.
Maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 126.858
Vermindering	€ 26.500
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 100.358

Naam reserve	Reserve DU-uitkering PAS
Instellingsdatum PS-besluit	13 juni 2013 (Jaarstukken 2012)
Doel van de reserve	Egalisatiefunctie. De middelen die via de decentralisatie-uitkering zijn geoormerkt en ontvangen moeten behouden blijven voor Programmatische aanpak stikstof.
Voedingsplan	Decentralisatie-uitkering via het provinciefonds.
Bestedingsplan	Op afroep beschikbaar voor het bestemde doel.
Maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 16.606.483
Vermindering	€ 9.485.318
Vermeerdering	€ 9.778.458
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 16.899.623

Naam reserve	Reserve DU-uitkering Natuur
Instellingsdatum PS-besluit	13 juni 2013 (Jaarstukken 2012)
Doel van de reserve	Egalisatiefunctie. De middelen die via de decentralisatie-uitkering zijn geoormerkt en ontvangen moeten behouden blijven voor Natuur.
Voedingsplan	Decentralisatie-uitkering via het provinciefonds.
Bestedingsplan	Op afroep beschikbaar voor het bestemde doel.
Maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 1.037.212
Vermindering	€ 88.010

Naam reserve	Reserve DU-uitkering Natuur
Vermeerdering	€ 277.594
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 1.226.796

Naam reserve	Reserve DU-uitkering Gebiedsontw. Ooijen-Wanssum
Instellingsdatum PS-besluit	19 juni 2014 (Jaarstukken 2013)
Doel van de reserve	Egalisatiefunctie. De middelen die via de decentralisatie-uitkering zijn geoormerkt en ontvangen moeten behouden blijven voor het project Ooijen-Wanssum
Voedingsplan	Decentralisatie-uitkering via het provinciefonds.
Bestedingsplan	Op afroep beschikbaar voor het bestemde doel.
Maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 37.403.936
Vermindering	€ 28.027.112
Vermeerdering	€ 37.004.673
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 46.381.497

Naam reserve	Reserve DU-uitkering Na-ijlende effecten mijnbouw
Instellingsdatum PS-besluit	22-06-2018
Doel van de reserve	Egalisatiefunctie. Bij brief van 10-02-2017 (kenmerk DGETM-EO / 17014164) van het Ministerie van Economische Zaken zijn afspraken gemaakt over de uitvoering en financiering van het maatregelenpakket naar aanleiding van het onderzoek naar na-ijlende gevolgen van de steenkolenwinning.
Voedingsplan	Decentralisatie-uitkering via het provinciefonds.
Bestedingsplan	Uitvoering van het afgesproken maatregelenpakket, te weten: - het lokaliseren, het jaarlijks inspecteren en het saneren van de 59 historische schachten in de gemeente Kerkrade; - jaarlijkse inspectie van de industriële schachten en het saneren van zes aangewezen industriële schachten; - het monitoren van de bodembeweging in de regio aan de hand van InSardata; - het monitoren van het mijnwater en grondwater, zowel de stijging als de kwaliteit; - monitoring van de aanwezigheid van mijngas in gebouwen in het Oostelijk gedeelte van het voormalige steenkoolwinningsgebied in Limburg. E.e.a. conform GS-nota van 28-03-2017 (documentnummer 2017/20716).
Maximum omvang	n.v.t.
Rentetoevoeging	n.v.t.
Looptijd reserve	Met het Rijk is afgesproken dat de bijdrage structureel is. Er is geen eindmoment door EZ aangegeven met betrekking tot haar financiële bijdrage, jaarlijks wordt de voortgang met EZ geëvalueerd.
Beginstand 1-1-2018	€ 0
Vermindering	€ 0
Vermeerdering	€ 2.047.805
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 2.047.805

Naam reserve	Reserve Onderhoud gebouwen
Instellingsdatum PS-besluit	14 december 2018
Doel van de reserve	Egaliserende functie. Tijdelijk ter vervanging van de voorziening onderhoud gebouwen tot er een nieuw onderhoudsplan is vastgesteld
Voedingsplan	Vrijval onderhoudsvoorziening incl. de beoogde storting minus de werkelijke lasten.
Bestedingsplan	Op afroep beschikbaar voor het bestemde doel.
Maximum omvang	Tot het nieuwe onderhoudsplan is vastgesteld.
Beginstand 1-1-2018	€ 0
Vermindering	€ 0
Vermeerdering	€ 3.512.845
Rentetoevoeging	N.v.t.
Stand per 31-12-2018	€ 3.512.845

Naam reserve	Reserve DU Verkeer en vervoer
Instellingsdatum PS-besluit	6 november 2015
Doel van de reserve	Egalisatiefunctie. De middelen die via de decentralisatie-uitkering zijn geoormerkt en ontvangen moeten behouden blijven als onderdeel van de bereikbaarheidsmiddelen.
Voedingsplan	Decentralisatie-uitkering via het provinciefonds.
Bestedingsplan	Op afroep beschikbaar voor het bestemde doel.
Maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 144.519.513
Vermindering	€ 114.067.453
Vermeerdering	€ 86.765.160
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 117.217.220

Naam reserve	Reserve DU Electrificatie Maaslijn
Instellingsdatum PS-besluit	6 november 2015
Doel van de reserve	Egalisatiefunctie. De middelen die via de decentralisatie-uitkering zijn geoormerkt en ontvangen moeten behouden blijven als onderdeel van de bereikbaarheidsmiddelen.
Voedingsplan	Decentralisatie-uitkering via het provinciefonds.
Bestedingsplan	Op afroep beschikbaar voor het bestemde doel.
Maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 6.994.096
Vermindering	€ 0
Vermeerdering	€ 5.979.000
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 12.973.096

Naam reserve	Reserve aandelentransactie LIOF
Instellingsdatum PS-besluit	5 februari 2016
Doel van de reserve	Als onderdeel van de aandelentransactie LIOF met het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK), vloeit € 8,0 mln. van de overnameprijs terug naar de Provincie. Deze middelen moeten conform de koopovereenkomst in samenspraak met het Ministerie van EZK worden

Naam reserve	Reserve aandelentransactie LIOF
	ingezet voor nieuwe investeringen in Limburg of dienen ter vervanging van de jaarlijkse subsidie van het Ministerie van EZK aan LIOF indien deze (landelijk) komt te vervallen.
Voedingsplan	Eenmalig bij het effectueren van de transactie met het Ministerie van Economische zaken, waarbij € 8,0 mln. van de overnameprijs terugvloeit naar de Provincie.
Bestedingsplan	De middelen worden in samenspraak met het Ministerie van EZK ingezet voor nieuwe investeringen in Limburg of dienen ter vervanging van de jaarlijkse subsidie van het Ministerie van EZK aan LIOF indien deze (landelijk) komt te vervallen.
Maximum omvang	€ 8.000.000
Beginstand 1-1-2018	€ 8.000.000
Vermindering	€ 994.000
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	Ja
Stand per 31-12-2018	€ 7.006.000

Naam reserve	Reserve DU Zoetwatermaatregelen
Instellingsdatum PS-besluit	4 november 2016
Doel van de reserve	Egaliserende functie. De nog niet geclaimde gelabelde gelden voor Zoetwatermaatregelen worden in deze reserve gestort en aangewend op moment dat ze geclaimd worden. De cofinanciering van het rijk loopt niet parallel aan de uitbetaling aan de partners.
Voedingsplan	Decentralisatie-uitkering via het provinciefonds.
Bestedingsplan	Op afroep beschikbaar voor het bestemde doel.
Maximum omvang	N.v.t.
Beginstand 1-1-2018	€ 1.243.381
Vermindering	€ 1.243.381
Vermeerdering	€ 3.797.585
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 3.797.585

Naam reserve	Bestemmingsreserve realisatie N266
Instellingsdatum PS-besluit	7 november 2014
Doel van de reserve	Financiële dekking investeringskosten infrastructuur N266
Voedingsplan	De in de exploitatiebegroting gereserveerde middelen worden in deze reserve gestort. 2015: € 5 mln. 2016: € 3 mln.
Bestedingsplan	Op afroep beschikbaar voor het bestemde doel.
Maximum omvang	€ 8 mln.
Rentetoevoeging	Nee
Beginstand 1-1-2018	€ 7.999.307
Vermindering	€ 0
Vermeerdering	€ 0
Rentetoevoeging	Nee
Stand per 31-12-2018	€ 7.999.307

6.4.3.2. Voorzieningen

Voorzieningen maken onderdeel uit van het vreemd vermogen. Voorzieningen worden gevormd wegens:

- verplichtingen en verliezen, waarvan de omvang op de balansdatum onzeker is, doch redelijkerwijs in te schatten;
- op balansdatum bestaande risico's ter zake van bepaalde te verwachten verplichtingen of verliezen waarvan de omvang redelijkerwijs is in te schatten;
- kosten die in een volgend begrotingsjaar zullen worden gemaakt, mits het maken van die kosten zijn oorsprong mede vindt in het begrotingsjaar of in een voorafgaand begrotingsjaar en de voorziening strekt tot een gelijkmatige verdeling van lasten over een aantal begrotingsjaren.

€ x 1.000

	Boekwaarde 31-12-2017	Toevoeging	Vrijval	Aanwending	Boekwaarde 31-12-2018
Voorziening voor toekomstige verplichtingen, verliezen en risico's					
Voorziening APPA	7.584	645	0	251	7.978
Voorziening sociaal plan 2011-2016	62	154	0	63	152
	7.646	**798**	**0**	**315**	**8.130**
Lasten-egaliserende voorzieningen					
Voorziening onderhoud provinciale gebouwen	5.692	2.055	3.513	4.234	0
	5.692	**2.055**	**3.513**	**4.234**	**0**
Totaal	**13.338**	**2.853**	**3.513**	**4.548**	**8.130**

Nadere toelichting op de voorzieningen:

Naam voorziening	Voorziening APPA
Instellingsdatum PS	22 juni 2012 (Jaarstukken 2011)
Doel van de voorziening	Verplichte dekking van pensioenverplichtingen rondom (voormalige) GS-leden.
Voedingsplan	Jaarlijks, op basis van actuariële berekeningen.
Bestedingsplan	Op basis van werkelijke realisatie.
Beginstand 1-1-2018	€ 7.584.108
Vermindering	€ 251.129
Vermeerdering	€ 644.714
Eindstand 31-12-2018	€ 7.977.693

Naam voorziening	Voorziening sociaal plan 2011-2016
Instellingsdatum PS	4 november 2011
Doel van de voorziening	Financiering sociaal plan (exclusief salariskosten).
Voedingsplan	Op basis van het coalitieakkoord is € 6 mln. Beschikbaar gesteld en gereserveerd in de bestemmingsreserve reorganisatie 2011-2014. Deze reserve dient als dekkingsbron voor deze voorziening.
Bestedingsplan	Looptijd sociaal plan is 2011-2016. Besteding uit deze voorziening vanaf 2012 op basis van werkelijke kosten, afhankelijk van het aantal herplaatsingskandidaten, de snelheid waarmee passend/geschikt werk voor deze herplaatsingskandidaten gevonden wordt en het gebruik van de faciliteiten in het sociaal plan.
Beginstand 1-1-2018	€ 62.049
Vermindering	€ 63.386
Vermeerdering	€ 153.741
Eindstand 31-12-2018	€ 152.404

Lasten-egaliserende voorzieningen

Naam voorziening	Voorziening onderhoud provinciale gebouwen
Instellingsdatum PS	16 juli 2004
Doel van de voorziening	Egalisatie van de kosten voor groot onderhoud.
Voedingsplan	De dotaties aan de voorziening zijn gebaseerd op het 'Meerjaren-onderhoudsplan 2004-2018'. Eenmaal per vier jaar vindt een actualisatie van het onderhoudsplan plaats. Er wordt rekening gehouden met een jaarlijkse inflatiecorrectie van 3%. De huidige onderhoudsvoorziening is gebaseerd op het meerjarenonderhoudsplan (PS-nota A-279-1) dat op 16 juli 2004 is vastgesteld door Provinciale Staten.
Bestedingsplan	Op basis van daadwerkelijk gerealiseerde onderhoudskosten.
Beginstand 1-1-2018	€ 5.691.832
Vermindering	€ 7.746.414
Vermeerdering	€ 2.054.582
Eindstand 31-12-2018	€ 0

De voorziening onderhoud provinciale gebouwen is vrijgevallen omdat Provinciale Staten nog geen besluit hebben genomen over het nieuwe onderhoudsplan. Dit in lijn met het BBV. De middelen worden tijdelijk gereserveerd in de egalisatiereserve onderhoud provinciale gebouwen. Dit conform PS-besluit d.d. 14-12-2018 (Financiële Eindejaarbijstelling.2018).

Balanspresentatie
Naast bovengenoemde voorzieningen hebben wij risicovoorzieningen getroffen in verband met mogelijke oninbaarheid van vorderingen. Deze zijn gecorrigeerd op de boekwaarde van het betreffende actief (zie toelichting op de balans, vaste activa).

6.4.3.3. Vaste schulden

In onderstaand overzicht wordt het verloop weergegeven van de vaste schulden met een looptijd langer dan één jaar over het jaar 2018.

€ x 1.000

	Boekwaarde per 31-12-2018	Boekwaarde per 31-12-2017
Onderhandse leningen van:		
- binnenlandse banken en overige financiële instellingen	1.627	1.808
- openbare lichamen als bedoeld in art. 1, onderdeel a, Wet Fido	15.882	15.882
Waarborgsommen	1.503	993
Totaal	**19.013**	**18.682**

€ x 1.000

	Saldo 31-12-2017	Vermeer-deringen	Aflossingen	Saldo 31-12-2018
Onderhandse leningen van:				
- binnenlandse banken en overige financiële instellingen	1.808	0	181	1.627
- openbare lichamen als bedoeld in art. 1, onderdeel a, Wet Fido	15.882	0	0	15.882
Waarborgsommen	993	511	0	1.503
Totaal	**18.682**	**511**	**181**	**19.013**

De rentelast van de vaste lening bedraagt over 2018 € 111.907 (6,19% rente over uitstaande restschuld). Deze heeft betrekking op de onderhandse lening pand Mercator, onder de rubriek “binnenlandse banken en overige financiële instellingen”. De overige leningen en waarborgsommen zijn rentevrij.

6.4.4. Vlottende passiva

Onder de vlottende passiva zijn opgenomen:

€ x 1.000

	Boekwaarde per 31-12-2018	Boekwaarde per 31-12-2017
Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan een jaar	77.209	64.202
Overlopende passiva	268.743	231.716
Totaal	**345.952**	**295.918**

Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar
De in de balans opgenomen kortlopende schulden bedragen:

€ x 1.000

	Boekwaarde per 31-12-2018	Boekwaarde per 31-12-2017
Overige schulden	77.209	64.202
Totaal	**77.209**	**64.202**

Overlopende passiva
De specificatie van de post overlopende passiva is als volgt:

€ x 1.000

	Boekwaarde per 31-12-2018	Boekwaarde per 31-12-2017
Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen m.u.v. jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume	224.223	214.430
De van de Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren		
- Europese overheidslichamen	3.796	10.566
- Het Rijk	33.784	319
- Overige Nederlandse overheidslichamen	4.230	4.014
Overige vooruitontvangen bedragen die ten bate van volgende begrotingsjaren komen.	2.710	2.389
Totaal	**268.743**	**231.716**

Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen en m.u.v. jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume:

€ x 1.000

Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen m.u.v. jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume	Saldo 31-12-2018	Saldo 31-12-2017
Transitorische posten op basis van verplichtingen	207.987	205.126
Af te dragen loonheffing, premies e.d.	4.568	5.036
Nog te investeren gekweekte rente Mobiliteitsfonds (v.h. Dijsselbloem)	0	1.324
Grondaankopen (depots)	0	662
Af te dragen BTW	6.823	1.819
RVO inzake natuur- en landschapsbeheer	215	295
Kosten RUD	304	0
Nog te betalen lasten project Ooijen-Wanssum	4.280	0
Diversen	45	167
Totaal	**224.223**	**214.430**

De transitoriaposten ad € 208 mln. bestaan voor 82% (€ 170 mln.) en 18% (€ 38 mln.) openstaande overige verplichtingen.

De in de balans van EU, Rijk en Provincies ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren kunnen als volgt worden gespecificeerd:

€ x 1.000

De van de Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren	Saldo 31-12-2017	Ontvangen bedragen	Vrijgevallen bedragen of terugbetalingen	Saldo 31-12-2018
Europese overheidslichamen				
TouriSME	17	0	17	0
Efro Innovative Action	72	0	72	0
Interreg IIIA	101	0	101	0
Uitvoering 5B-programma	82	0	82	0
EFRO D2 programma	962	0	962	0
Bijdrage Railagenda elektrificatie en spoorverdubbeling Heerlen Landgraaf	9.332	0	5.537	3.796
	10.566	**0**	**6.770**	**3.796**
Het Rijk				
BDU	3	0	2	1
Gebiedsgericht programma luchtkwaliteit	275	5	0	281
DOOR	12	0	12	0
Particulier Natuurontwikkeling	18	0	18	0
Geluidbelastingkaart	9	0	0	9
Bijdrage tramlijn Vlaanderen	0	36.671	4.178	32.493
Bijdrage ET-Pathfinder	0	1.000	0	1.000
	319	**37.676**	**4.211**	**33.784**
Overige Nederlandse overheidslichamen				
Startsubsidie BSB Milieu 2015	150	0	9	142
Bijdragen gemeenten toekomst MAA	400	400	0	800
Routenetwerk GOMV	3.463	0	175	3.289
	4.014	**400**	**183**	**4.230**
Totaal	**14.898**	**38.076**	**11.164**	**41.810**

Overige vooruit ontvangen bedragen die ten bate van volgende begrotingsjaren komen:

€ x 1.000

Overige vooruitontvangen bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen.	Saldo 31-12-2018	Saldo 31-12-2017
Transitoria vooruitontvangen	1.680	1.358
Bijdragen samenwerking regiofondsen	517	517
Bijdragen Ruimte voor Ruimte 1e en 2e tranche	513	513
Totaal	**2.710**	**2.389**

6.4.5. Niet uit de balans blijkende verplichtingen

Meerjarige contracten natuurbeheer

De in het verleden afgegeven meerjarige subsidiebeschikkingen functieverandering PSN/SKNL scheppen meerjarige verplichtingen. Deze subsidiebeschikkingen zijn in opdracht van de provincie Limburg verstrekt door de Rijksdienst Voor Ondernemend Nederland (RVO).
Er zijn beschikkingen afgegeven voor een resterend totaal verplichtingenbedrag van € 41,67 mln. De looptijd is variabel van 1 jaar tot en met 20 jaar. Per jaarschijf worden deze in de toekomst weggezet onder het Natuur en Landschapsbeheer, natuurgebieden beheer, voor een totaal bedrag van € 2,25 mln. per jaar.

Gewaarborgde leningen en andere garantieverplichtingen 2018

In onderstaande tabel staan de gewaarborgde leningen en andere garantieverplichtingen:

(Bedragen x € 1.000)

Organisatie	Met/zonder zekerheid	Datum GS/PS besluit	Garantstelling in € per 31-12-2017	Garantstelling in € per 31-12-2018	Mutatie 2018
Nationaal Groenfonds	zonder		4.611	3.959	-/- 652
Ruimte voor Ruimte Limburg CV		GS 27-11-12/ PS 12-10-12	10.000	16.000	6.000
Zon PV TPN	zonder	GS 7-4-15	41	41	0
Sectorplan Grenzenloos werken	zonder	GS 8-9-2015	916	0	-/- 916
B.V. Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo	zonder	PS 16-12-16/ GS 24-1-17	5.860	2.930	-2.930
Totaal			21.428	22.930	1.502

Ultimo 2018 bedraagt de totale garantstelling € 22,9 mln., ruim € 1,5 mln. hoger dan de totale garantstelling per ultimo 2017. De belangrijkste wijzigingen zijn hieronder toegelicht.

- Nationaal Groenfonds
  Het Nationaal Groenfonds heeft per ultimo 2018 € 53,5 mln. aan convenantsleningen uitstaan. De provincie staat garant voor 7,4% van dit leningbedrag, zijnde € 3,96 mln. Dit betreft een uitvoeringsregeling van het Rijk. Het Nationaal Groenfonds ontvangt jaarlijks ten behoeve van de grondverwerving EHS € 11,34 mln. van alle provincies gezamenlijk, waarmee zogenaamde convenantsleningen kunnen worden gefinancierd. Het Limburgs aandeel hierin bedraagt jaarlijks € 0,84 mln. Het risico dat de provincie wordt aangesproken in het kader van deze garantstelling is daarmee nihil.
- Ruimte voor Ruimte Limburg CV
  De provinciale garantstelling is in het kader van de regulier overeengekomen aflossingen op de verstrekte lening door NWB gestegen met € 6 mln. tot € 16 mln. ultimo 2018. De oorzaak is het vervallen van de contragarantstelling van BPD als gevolg van de overname van het aandeel van BPD in Ruimte voor Ruimte CV door de Provincie Limburg.
- B.V. Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo
  De provinciale garantstelling aan BNG Bank ad € 5,86 mln. is in 2017 verleend voor twee door BNG Bank verstrekte leningen van totaal € 10 mln. aan de B.V. als uitvloeisel van de vervlechting Greenport Venlo. De Provincie staat garant voor 58,6% van de leningen, de overige aandeelhouders in de B.V. zijn medegarant. Vanwege de reguliere aflossing op één van de door BNG verstrekte leningen is de provinciale garantstelling medio 2018 verlaagd met € 2,93 mln. De einddatum van de resterende BNG lening is 1-7-2019.

Greenport Venlo

Per 1 februari 2017 is het vervlechtingstraject Greenport Venlo afgerond. Dit is vervat is een tweetal samenwerkingsovereenkomsten voor de B.V. Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo en de B.V. Campus Vastgoed Greenport Venlo. In de SOK is de vordering inzake Greenportlane op het ontwikkelbedrijf en gemeente Venlo opgenomen, van respectievelijk € 29,9 mln. te ontvangen in 20 termijnen en € 1,42 mln. te ontvangen in januari 2018.

Omdat deze vordering van € 31,4 contractueel is vastgelegd zou deze normaliter op de balans verantwoord worden. Echter, omdat deze vordering een bijdrage in de investeringen in de

Greenportlane vormt mag uit hoofde van BBV deze enkel verantwoord worden in lijn met gedane investeringen. Derhalve is op de balans € 17,7 mln. verantwoord en is er sprake van een niet uit de balans blijkende vordering van € 6,4 mln. Samen € 24,1 mln., zijnde de resterende contractuele vordering na ontvangen betalingen.

Overige langlopende contracten

De provincie is verbonden aan diverse contracten die voor 2019 en/of later zijn voorzien.

(Bedragen x € 1.000)

Soort/aard opdracht	Looptijd contract t/m	Totale opdrachtwaarde 2019 e.v.
Buitenring Parkstad Limburg	2019	11.144
N280	2020	37.244
Gebiedsontwikkeling Ooijen Wanssum	2020	66.764
Maaslijn/electrificatie/Railagenda	2019	10.384
Div (Investerings)projecten	2019	7.730
Regionaal Historisch Centrum	2019	411
IPO	2019	1.080
Wagenpark	2019	516
Warmtevoorziening	2025	1.120
Catering/Automatenvoorziening	2021	1.189
Schoonmaak	2020	1.865
Trainees	2021	665
Auditkosten EMR	2020	886

Arbeidskosten gerelateerde verplichtingen

De arbeidskosten gerelateerde verplichtingen bestaan uit niet opgenomen vakantie-uren. Voor deze verplichting is, conform BBV, geen voorzieningen in de jaarrekening opgenomen.

6.5. Toelichting op het overzicht baten en lasten 2018

6.5.1. Algemeen

De opstelling van de jaarrekening is net als de begroting, conform BBV, een stelsel van baten en lasten. Dit betekent dat de lasten en baten in de jaarstukken worden opgenomen onverschillig of zij tot inkomsten of uitgaven in dat jaar hebben geleid.
De indeling van de baten en de lasten per product en begrotingsprogramma's bij de jaarstukken is identiek aan de begroting 2018.
In deel 1 van dit document 'Programmaverantwoording' zijn de financiële resultaten en belangrijkste afwijkingen tussen de begroting ná wijzigingen en daadwerkelijke realisatie per begrotingsprogramma toegelicht (zie 3e W-vraag: "Wat heeft het gekost?" van deel 1 Programmaverantwoording). Deze analyse maakt daarmee onderdeel uit van de jaarstukken.

In het kader van begrotingsrechtmatigheid merken wij het volgende op:
Op een drietal begrotingsprogramma's zijn overschrijdingen geconstateerd. Deze zijn vooral het gevolg van faseringseffecten, welke passen binnen het bestaande beleid.

In het programma 4.3 zijn de algemene dekkingsmiddelen opgenomen en de stelpost onvoorzien. Voor de analyse op de afwijkingen van realisatie t.o.v. begroting verwijzen wij naar dit hoofdstuk.

6.5.2. Analyse resultaatafwijkingen 2018

Het vrije resultaat Jaarstukken 2018 bedraagt € 6,61 mln. na verwerking van de overboekingsvoorstellen. Dit vrije resultaat wordt als volgt bestemd:
Dit vrije resultaat wordt als volgt bestemd:
- € 1 mln. voor de verhoging van het subsidieplafond voor het project 75 jaar bevrijding;
- € 2,95 mln. als alternatieve dekking voor de Einstein Telescope;
- € 2,66 mln. vloeit terug naar de Immunisatiereserve, conform de financiële spelregels.

Dit gebeurt na besluitvorming door Provinciale Staten over de bestemming van het resultaat.

Op begrotingsbasis was in 2018 reeds rekening gehouden met een voordelige ontwikkeling van het begrotingsresultaat. Per saldo (stand Financiële Eindejaarbijstelling 2018) is daarom al € 5,18 mln. aan de Immunisatiereserve toegevoegd. Met de toevoeging van het vrije resultaat 2018 ad € 2,66 mln. levert dit voor 2018 per saldo een voordelig effect op van € 7,84 mln. De totale omvang van de Immunisatiereserve sluit daarmee op € 1,019 mld.

Resultaat Jaarstukken 2018

In onderstaande tabel zijn de belangrijkste verschillen op het resultaat na verrekening met daarvoor bestemde reserves of balansposten samengevat:

€ x 1 mln.

Verschillen met invloed op resultaat na verrekeningen met egaliserende reserves/balansposten	Resultaat	Effect	Overboeking naar 2019 e.v.
1.Reguliere baten en lasten in programma's	11,94	V	11,50
2.P-begroting	6,94	V	6,57
3. Overhead	2,52	V	1,85
4.Kapitaallasten	0,06	V	
5.Opcenten MRB	-0,24	N	
6.Algemene uitkering provinciefonds	0,21	V	
7.Voorziening APPA	-0,19	N	
8.Resultaat beleggingen/overige eigen middelen	0,08	V	
9.Resultaat voorgaande dienstjaren	4,18	V	0,80
10. Vrijval van reserves	1,83	V	
Totale resultaatafwijking begroting vs realisatie	**27,33**	**V**	**20,72**
Vrije resultaat Jaarstukken 2018	**6,61**	**V**	

In de Programmaverantwoording van de Jaarstukken 2018 zijn de financiële resultaten en belangrijkste afwijkingen op het niveau van het begrotingsprogramma toegelicht bij de 3e W-vraag: “Wat heeft het gekost?. Onderstaand worden de verschillen in het resultaat tussen raming en realisatie 2018 op hoofdlijnen toegelicht. Alsmede de overboekingen die ten laste van het resultaat 2018 gaan.

1. Reguliere lasten en baten in programma’s

Het verschil ad € 11,94 mln. wordt voor het grootste deel verklaard door € 11,50 mln. aan overboekingsvoorstellen (subsidieregelingen, projecten die doorschuiven enz.)

2. P-begroting

Binnen de p-begroting is sprake van een voordelig verschil van € 6,94 mln. Dit resultaat bestaat uit:

- € 4,30 mln. conform de meerjarige P-begrotingsplanning 2016-2021 overeenkomstig stand P-begroting Eindejaarsbijstelling 2018;
- € 1,07 mln. hoger gegenereerde inkomsten uit doorbelastingen naar derden en kopen verlofdagen overeenkomstig de cao;
- € 1,20 mln. vacatureruimte;
- € 0,09 mln. lagere kosten GS a.g.v. afname aantal gedeputeerden in 4e kwartaal;
- € 0,27 mln. lagere kosten voormalig personeel/bestuur;
- € 0,01 mln. lagere kosten PS.

Van dit resultaat ad € 6,94 mln. wordt conform de geactualiseerde meerjarige P-begroting € 6,57 mln. overgeboekt naar 2019 e.v.. Zie onderstaand het verloop van de P-begroting.

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Overboeking	3,9	3,4	4,2	6,5	4,2	2,2
Restitutie	-2,0	-1,0	-0,5			
Per jaar saldo	1,5	1,8	2,8	-2,3	-2,0	-1,3
Cumulatief saldo:	3,4	4,2	6,5	4,2	2,2	0,9

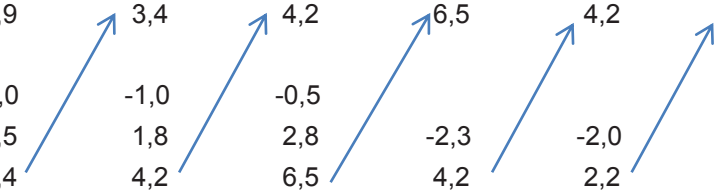

3. Overhead

Het voordelige verschil met betrekking tot overhead bedraagt € 2,52 mln. Dit bestaat uit:

- het restant Persoonlijk Ontwikkel Budget (POB) ad € 1,35 mln. welk bedrag conform cao afspraken gehandhaafd dient te blijven en derhalve wordt overgeboekt naar 2019;
- het restantbudget medewerkersontwikkeling (MO) ad € 0,15 mln. welk bedrag wordt overgeboekt naar 2019 zodat er meer ruimte is om de opleidings- en ontwikkelwensen en verplichtingen te borgen welke voortvloeien uit de nieuwe cao;
- het restantbudget Vitaliteit en duurzame inzetbaarheid ad € 0,35 mln. welk bedrag wordt overgeboekt naar 2019 voor de verdere uitvoering van de menukaart.

Het restant ad € 0,66 mln. betreft het verschil tussen ingeschatte raming van de kosten en de daadwerkelijke uitgaven van diverse posten met betrekking tot huisvesting, ict, management, facilitaire diensten, financiën etc.
Van dit resultaat ad € 2,52 mln. wordt € 1,85 mln. overgeheveld naar 2019.

4. Kapitaallasten

Per saldo is sprake van een voordelig effect op het resultaat van € 0,06 mln. als gevolg van faseringen van projecten.

5. Opcenten MRB

De opbrengst opcenten MRB over 2018 is 0,23% (€ 0,24 mln.) minder dan geraamd. Bij de tweede afwijkingenrapportage in 2018 is op basis van de autonome groei van het wagenpark en verschuiving naar andere (ergo zwaardere) gewichtsklassen binnen het wagenpark de geraamde opbrengst positief bijgesteld met € 1,78 mln., waarmee de totaal geraamde opbrengst op € 106,95 mln. kwam. Op realisatiebasis is € 0,24 mln. minder ontvangen. Oorzaak hiervan is dat de voorziene groei voor 2018 marginaal lager ligt dan geprognosticeerd.

Naar de toekomst zijn een tweetal ontwikkelingen van belang:

- een ontwikkeling welke zich recentelijk heeft aangediend met een mogelijke toenemende impact op de opbrengst provinciale opcenten is de groeiende markt van de private lease. Aangezien de leasemaatschappijen en niet de gebruiker belastingplichtig zijn, kan er sprake zijn van een weglekeffect naar die provincies waar deze maatschappijen zijn gevestigd. De tien grootste leasemaatschappijen van Nederland zijn niet in Limburg gevestigd. In 2018 was de invloed op de opbrengst opcenten nog marginaal;
- naast de gevolgen van de toenemende private lease markt is daarnaast sprake van een geleidelijke toename van elektrische auto's die momenteel vrijgesteld zijn van motorrijtuigenbelasting. Voor 2018 was het absolute aantal in de Provincie nog relatief gering maar gelet op het concept Klimaatakkoord, waarin is afgesproken dat na 2030 geen fossiele auto meer wordt verkocht, zal de invloed op de opbrengst opcenten op de hoofdsom motorrijtuigenbelasting van enorme invloed zijn. In 2019 worden met Rijk afspraken gemaakt over mogelijke oplossingen

om inkomstenderving voor de provincies te compenseren. Voor de periode 2021-2024 komt een wijziging in de Provinciewet waarmee de provincies de mogelijkheid krijgen om alle – dus ook elektrische – in de opcentenheffing te betrekken. Vanaf 2025 bestaan plannen om een brede stelselherziening te gaan invoeren.

6. Algemene uitkering provinciefonds

De algemene uitkering uit het provinciefonds is gebaseerd op de decembercirculaire 2018. De gevolgen van deze circulaire zijn in verband met de late verschijningsdatum van deze circulaire niet in de begroting 2018 verwerkt. Voor de algemene uitkering heeft de decembercirculaire een hogere uitkering tot gevolg van € 0,2 mln. De toename wordt vooral verklaard door vier kleine toevoegingen en een actualisering van de volumina van twee verdeelmaatstaven.

7. Voorziening APPA

In de primitieve begroting 2018 werd een toevoeging aan de voorziening APPA geraamd van € 0,85 mln. In de 1e Afwijkingenrapportage 2018 werd deze toevoeging verlaagd naar € 0,45 mln. De werkelijke toevoeging aan de voorziening bedroeg in 2018 € 0,64 mln. en wordt veroorzaakt door een stijging van de rekenrente voor de betreffende pensioenvoorzieningen.

8. Resultaat beleggingen/overige eigen middelen

Per saldo is een voordelig effect ontstaan van € 0,08 mln. Dit betreft enkele voor- en nadelen, waarvan een extra storting in de Risicoreserve Financieel Instrumentarium ad € 0,67 mln. relevant is. Dit is gebeurd op basis van de analyse van het provinciale portfolio waarvan in onderdeel 5.8 een uitgebreide toelichting is opgenomen.

9. Afrekeningen voorgaande dienstjaren

Ten opzichte van de ramingen in de begroting 2018 is een voordelig verschil aan afrekeningen uit oude dienstjaren verantwoord van in totaal € 4,18 mln. waarvan € 0,80 mln. betrekking heeft op projecten ISV.
In de Memorie van Toelichting bij de Begroting 2017 (PS 4-11-2017) is afgesproken dat de vrijval van middelen ISV en de Motie Bouw voor 75% kunnen worden ingezet voor nog lopende ISV-dossiers met een aantoonbaar tekort als gevolg van gewijzigde omstandigheden en als aanvulling voor stedelijke ontwikkeling voor kleinere gemeenten. In 2018 wordt daarom € 0,80 mln. overgeboekt naar 2019 ter financiering van nog lopende ISV-dossiers en als aanvulling voor Stedelijke Ontwikkeling voor de kleinere gemeenten. Het resterende voordeel van € 2,62 mln. blijft ten gunste van het vrije resultaat 2018.

10. Vrijval van reserves

Op basis van de doolrichting van de reserves kan ultimo 2018 € 1,83 mln. vrijvallen. Deze vrijval heeft betrekking op:

- vrijval van de risicoreserve grondexploitaties bedraagt € 1,04 mln. Uit de verplichte paragraaf grondbeleid is gebleken dat de risico's reeds zijn voorzien. Daarmee wordt dit surplus 2018 dat ontstaat na de verplichtingen rondom Marsna papier toegevoegd aan het resultaat 2018;
- de reserve reorganisatie ad € 0,79 mln. Nadat bij de Financiële Eindejaarsbijstelling al € 0,5 mln. was vrijgevallen, komt ook het restant beschikbaar. Er rustte nog een claim van de belastingdienst op dit restant, maar deze is komen te vervallen.

Overboekingsvoorstellen

Het totale bedrag aan overboekingsvoorstellen bedraagt € 37,09 mln.. Hiervan wordt € 20,72 mln. gedekt uit het voordelige resultaat 2018. Het restant van de overboekingen ad € 16,37 mln. wordt

gedekt uit daarvoor bestemde reserves. Zie de bijlage voor een specificatie van de overboekingsvoorstellen.
De voorstellen die op deze lijst zijn opgenomen, voldoen aan de criteria zoals afgesproken met het college. Dit betreft financieel-technische aanpassingen van de fasering van uitgaven:

- besluiten door PS/GS in deze statenperiode;
- structuurversterkende projecten;
- begrotingsposten met een aantoonbare wettelijke c.q. contractuele verplichting danwel project met een meerjarige looptijd;
- structurele budgetten waarbij er aantoonbare/onvermijdbare lasten zijn als gevolg van een onderliggend GS-besluit/contract/geplaatste order;
- doorlopende subsidieregelingen.

6.5.3. Incidentele baten en lasten

Op hooflijnen voert de provincie een financieel beleid waarbij coalitiemiddelen een incidenteel karakter hebben. De financiële vertaling van het beleid uit zich in verstrekken van subsidies en uitvoeren van projecten. Aan de batenkant worden bijvoorbeeld decentralisatie-uitkeringen tot incidentele baten gerekend.

Deze handelwijze leidt ertoe dat de begrotingsruimte voor nieuwe statenperiodes gemaximaliseerd wordt. Dit uit zich in de meerjarenramingen in een oplopend begrotingsresultaat.
Wettelijke taken en structurele subsidierelaties met bijvoorbeeld maatschappelijke organisaties daarentegen hebben een structureel karakter.

In bijlage 1 van dit document is een detailoverzicht opgenomen van de in 2018 gerealiseerde incidentele lasten en baten per begrotingsprogramma. Dit in lijn met de BBV-notitie “Structurele en incidentele baten en lasten” d.d. 30-8-2018. Voor specifieke inhoudelijke toelichtingen verwijzen wij naar de programmarealisatie en de daarin vermelde 3^{e} W-vraag.

E.e.a. samengevat leidt tot onderstaand structurele saldo:

€ x 1 mln.

	Ultimo 2018
Gerealiseerd resultaat 2018	27,3
Incidentele lasten en toevoegingen reserves	506,6
Incidentele baten en onttrekkingen reserves	469,9
Structureel saldo jaarrekening 2018	**64,0**

Het effect van de incidentele lasten en baten bedraagt € 36,6 mln.

Overzicht incidentele baten en lasten

€ x 1.000

	Begrotingsprogramma	Lasten	Baten	Saldo
101	**Investeringsklimaat**			
	Samenwerking Triple Helix organisaties	300		-300
	MKB Ondersteuningspunt	100		-100
	Innovatiepilots in bredere MKB	191		-191
	Project 'Sciences programma'	6.230		-6.230
	Acquisitie	1.765		-1.765
	Kennis-as project ITEM	884		-884
	Procesmiddelen ontwikkeling luchthaven MAA	182		-182
	Diverse interregprojecten	252		-252
	Subsidieregeling MKB Innovatiestimulering	4.899	1.330	-3.569
	Internationale samenwerking/handelsmissies	115		-115
	Voorbereidingskosten Supplier Park IPS	106		-106
	Structuurversterking Z-Limburg Brainport	128		-128
	Dividend LIOF		2.000	2.000
	Knelpuntenfonds	-1.538		1.538
	Communicatie Kennis-As Brightlands	216		-216
	Procesmiddelen Kennis-As Brightlands	678		-678
	Afwaardering diverse deelnemingen	4.992		-4.992
	Overige	178	169	-9
102	**Innovatiekracht**			
	Uitvoering innovatieprogramma's	403		-403
	LLTL2	4.275		-4.275
	Sloop gebouwen Chemelot	710		-710
	Procesmiddelen gebiedsontwikkeling BL-MHC	106		-106
	Brightlands Innovation Network Greenport (BING)	168		-168
	Expertisecentrum Forensische Radiologie	230		-230
	Inzet LIOF versterking Agrofoodsector	426		-426
	Procesmiddelen Greenport Venlo	262		-262
	Subsidie kogelvangers OLS	100		-100
	Personalised Nutrition	1.180	150	-1.030
	University College	2.207		-2.207
	Big Data Center Heerlen	400		-400
	Kennis-As project LIME	886		-886
	Programma Techruption	1.146		-1.146
	Voorbereiding Bio Treat Centrum		100	100
	Investeringsplan toerisme en recreatie	3.846		-3.846
	BC Expertise en Innovatiecentrum BISS	1.056		-1.056
	Gebouw vml. Raad van Arbeid Venlo	3.500		-3.500
	Diverse interregprojecten	421	70	-351
	Limburg Makers	2.600		-2.600
	Slot Schaesberg	217		-217
	Toevoeging voorziening Californië Wijnen Geothermie	1.317		-1.317
	AM Institute for Biobased Materials	1.286		-1.286
	Brightlands Innovation Factory (BIF)	333		-333
	Dividend Greenport Venlo		706	706
	Campusorganisatie	249		-249
	DU Problematiek vakantieparken		100	100
	Afwaardering deelnemingen	12.023		-12.023
	Overige	188	318	130
103	**Onderwijs en arbeidsmarkt**			
	Grensoverschrijdende arbeidsmarkt	478		-478
	Project De Werkplaats	685		-685
	Educatieve Agenda Limburg	1.306		-1.306
	Global parliament of youth mayors	600		-600
	Human Capital Agenda's/Techniekpact	1.498		-1.498
	Onderwijs als schakel	173		-173
	Interregproject Train4SmartServices	358		-358
	Euregionaal onderwijs	196		-196
	Gelijke kansen in het onderwijs	100		-100
	LWA Actielijn 1: Arbeidsmarktregio's	2.325		-2.325
	Project Dare2Share	200		-200
	Aanvalsplan Integratie uitvoering motie 687	306		-306
	Aanvalsplan Zo Werkt Limburg	1.505		-1.505
	Overige	28	8	-20
		68.971	**4.951**	**-64.020**

€ x 1.000

	Begrotingsprogramma	Lasten	Baten	Saldo
201	**Sociale innovatie en participatie**			
	Veilig opgroeien en opvoeden	105		-105
	Ondersteunen transformatie	904		-904
	Project Jong Leren Eten Limburg	100	50	-50
	Passend wonen in de buurt	1.055		-1.055
	Structuurversterkende investeringen in kernen	515		-515
	SAL Experimenteerregeling	290		-290
	Uitvoering motie 2356 Regenboogprovincie	115		-115
	UP vitaler L'burg: actielijn participatie	1.938	29	-1.909
	UP vitaler L'burg: actielijn soc. innovatie	2.079		-2.079
	De gezonde basisschool van de toekomst	1.264		-1.264
	Overige	151		-151
202	**Cultuur**			
	Ambitiedocument Creatieve Industrie	176		-176
	Subsidieregeling bovenlokale evenementen	327		-327
	Muziekonderwijs op scholen	173		-173
	Inspelen op incidentele ontwikkelingen	738		-738
	Beleidskader cultuur	1.757		-1.757
	Diverse subsidieregelingen	2.404		-2.404
	Stichting Popmuziek Limburg	230		-230
	Culturele kansen	181		-181
	Cultuureducatie	408	17	-391
	Plan van aanpak Snel Internet Limburg	145		-145
	Archeologie	1.195	-46	-1.241
	Via Belgica	203	34	-169
	Digitale agenda en regionale media	239	18	-221
	Intensivering beleid musea	106		-106
	Monumenten en kerken	6.372		-6.372
	Overige	636		-636
203	**Sport**			
	Bijzondere sportevenementen	987		-987
	Uitvoeringsprogramma Sport	2.556		-2.556
	Wielerdossier	250		-250
	Overige	1		-1
204	**Stedelijke ontwikkeling**			
	Q4/Maasfront Venlo	150		-150
	Businesscases Parkstad	3.055		-3.055
	Stedelijke ontwikkeling	159	9	-150
	IBA Parkstad	3.364		-3.364
		34.328	**111**	**-34.217**

€ x 1.000

	Begrotingsprogramma	Lasten	Baten	Saldo
301	**Openbaar vervoer en railagenda**			
	Landelijk verbeterprogramma overwegen Horst	1.550		-1.550
	Bereikbaarheid Parkstad-Stadt Aachen	107		-107
	Interregproject SHAREuregio	385		-385
	Uitvoeringsprogramma overstappunten	3.975		-3.975
	Onderhoudsplannen ZLSM	2.024	613	-1.411
	DU Electrificatie Maaslijn		5.979	5.979
	DU spoor Heerlen-Aken	892	1.000	108
	Tram Maastricht Hasselt rijksbijdrage	4.178	4.178	0
	DU Grensoverschrijdende treinverbindingen		667	667
	Onderzoek TEN-t Intercityverbindingen	2.005	1.338	-667
	Overige	104	-75	-179
302	**Bereikbaarheid en mobiliteit**			
	Doorontwikkeling Mobiliteitsplan Limburg	317	5	-312
	Procesmiddelen gebiedsontwikkeling A76	170		-170
	Zuidelijke spooraansluiting Chemelot	400		-400
	Regionale bereikbaarheid/verkeersveiligheid	1.095		-1.095
	ROVL	302		-302
	Fietsprojecten	6.131		-6.131
	MIRT programma Goederencorridors	218		-218
	DU Beter Benutten	224	1.958	1.734
	DU Duurzame mobiliteit		413	413
	Mijn gezonde Groene Loper	800		-800
	Overige	46	-103	-149
303	**Limburgse woningmarkt**			
	Uitvoering transitie Limburgse woningmarkt	132		-132
	Herstructurering Bauduinstraat Maastricht	500		-500
	Grensoverschrijdende woonmonitor	108		-108
	Tenderregeling transitie Limburgse woningmarkt	-400		400
	Pilot renovatie 43 NOM-woningen	264		-264
	Toevoeging voorziening lening Djozz	200		-200
	Vrijval voorziening lening Koopmanshuis		320	320
	Overige	17		-17
304	**Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit**			
	Grondexploitatie	3.940	4.305	365
	Procesmiddelen Buitengoed Geul & Maas	166	105	-61
	Plan van transformatie ENCI-groeve	100		-100
	Aanpak winkelleegstand	206		-206
	Monumentaal erfgoed	105		-105
	Chemelot 2025	265	130	-135
	Onderzoek ontwikkellocatie BPL-gebied	231		-231
	Toev. voorziening lening Prov. Limburg Commandiet BV	4.748		-4.748
	Afwaardering deelnemingen	11		-11
	Overige	129	11	-118
305	**Hoogwaterbescherming langs de Maas**			
	Onderzoek Deltaprogramma Maas	696		-696
	Procesmiddelen Maasdal	545	87	-458
	Ooijen-Wanssum	43.915	52.038	8.123
	Ontwikkelopgave Natuur	-500		500
306	**Water**			
	Ontwikkelopgave Natuur	-1.270		1.270
	DU Zoetwatermaatregelen		2.370	2.370
	DU Grondwaterbeschermingsgebieden		950	950
	Overige	105		-105

€ x 1.000

	Begrotingsprogramma	Lasten	Baten	Saldo
307	**Energie, duurzaamheid en milieu**			
	Opruimen drugsafval	252	201	-51
	Actieprogramma bodem- en ondergrond	2.837		-2.837
	Bestuursdwang	271	22	-249
	Energiebeleid	389		-389
	Impuls omgevingsveiligheid	403	426	23
	Externe veiligheid	272		-272
	Omgevingsvergunning en toezicht Buitenring	257		-257
	Verduurzaming vastgoed verenigingen	896		-896
	Uitvoering duurzaamheidsmaatregelen	332		-332
	Na-ijl effecten mijnbouw	3.209	1.958	-1.251
	Procesmiddelen	1.795		-1.795
	Interregprojecten	484		-484
	DU Het Groene Net	2.740		-2.740
	DU BRZO		760	760
	DU Bodemsanering		1.675	1.675
	RUD-ZL		588	588
	Subsidieregelingen	464		-464
	Overige	136		-136
308	**Plattelandsontwikkeling**			
	RivierParkMaasvallei	172		-172
	Heidsche Peel	287		-287
	Maasgaard	805		-805
	POP3	1.083	223	-860
	Ontwikkelopgave Natuur	-5.095		5.095
	Overige	185		-185
		91.310	**82.142**	**-9.168**
401	**Bestuur**			
	Einstein Telescoop	521	10	-511
	Working on Europe	1.021		-1.021
	Voorziening APPA	645		-645
	Interregprojecten	300	86	-214
	Investeringsagenda gemeente Beekdaelen	2.625		-2.625
	Oplossen Zeelandproblematiek	754		-754
	DU Regioverbinder		124	124
	Overige	233		-233
402	**Bedrijfsvoering**			
	Toevoeging voorziening Sociaal Plan	154		-154
	Vrijval voorziening onderhoud gebouwen		3.513	3.513
403	**Financiën**			
	Afrekeningen oude dienstjaren	31.404	3.625	-27.779
	Dividend Chemelot Campus Vastgoed		1.175	1.175
	Resultaat beleggingstransacties		6.558	6.558
	Overige	63		-63
404	**Provinciale Staten en Griffie**	0		
		37.720	**15.091**	**-22.629**
	Totaal lasten en baten	**232.329**	**102.295**	**-130.034**

€ x 1.000

Begrotingsprogramma	Lasten	Baten	Saldo
Mutatie reserves			
Algemene reserve	99.481	143.618	44.137
Reserve Immunisatie	5.292	34.959	29.667
Risicoreserve SIS	16.867	23.347	6.480
Risicoreserve Grondexploitatie	1.554	2.340	786
Reserve grondwaterbeheer	229		-229
Reserve gladheidsbestrijding	109		-109
Bestemmingsreserve realisatie N280	350		-350
Bestemmingsreserve ZLSM	647	2.024	1.377
Reserve knelpunten economisch beleid		262	262
Reserve culturele kansen		1.208	1.208
Reserve aandelentransactie LIOF		994	994
Reserve onderhoud gebouwen	3.513		-3.513
Reserve reorganisatie 11-16		1.662	1.662
Reserve Transitiefonds	530	1.548	1.018
Reserve waterveiligheid Maas		1.355	1.355
Reserve DU naijl-effecten mijnbouw	2.048		-2.048
Reserve DU Topper bedrijventerreinen		31	31
Reserve DU-uitkering bodemsanering		1.162	1.162
Reserve DU-uitkering Externe Veiligheid	23	272	249
Reserve DU Elektrificatie Maaslijn	5.979		-5.979
Reserve DU regionale luchthavens		27	27
Reserve DU natuur	278		-278
Reserve DU Ooijen-Wanssum	37.005	28.027	-8.978
Reserve DU Zoetwatermaatregelen	3.798	1.243	-2.555
Reserve DU Verkeer en vervoer	86.765	114.067	27.302
Reserve DU-uitkering PAS	9.778	9.485	-293
Totaal reserves	**274.246**	**367.631**	**93.385**
Totaal incidentele lasten en baten	**506.575**	**469.926**	**-36.649**

6.5.4. Structurele onttrekkingen en toevoegingen aan reserves

€ x 1.000

Reserve	Programma	Toevoegingen	Onttrekkingen
Bestemmingreserve NEDAB	1.1	2.902	2.317
Reserve Campusorganisatie Chemelot	1.2		1.500
Bruteringsreserve Limburgs Museum	2.2		206
Bruteringsreserve provinciale gebouwen	2.2		190
Bruteringsreserve Creatieve city	2.2		706
Bestemmingsreserve overdracht Napoleonsweg	3.2		1.965
Bestemmingsreserve realisatie N280	3.2		286
Reserve gladheidbestrijding	3.2		0
Reserve grondwaterbeheer	3.6		360
Reserve zilver brons groene natuur	3.8		340
Reserve decentralisatie-uitkering Natuur	3.8		88
Bruteringsreserve ontschotten Gouvernement	4.2		697
Totaal reserves		**2.902**	**8.655**

6.6. Wet normering topinkomens

Per 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) ingegaan. Deze verantwoording is opgesteld op basis van de volgende op Provincie Limburg van toepassing zijnde regelgeving: voor provincies geeft de WNT specifiek aan wie als topfunctionaris wordt aangemerkt. Dit zijn de secretaris en de griffier. Voor politieke ambtsdragers zoals de Commissaris van de Koningin en gedeputeerden gelden al eenduidige rechtspositieregelingen. In de wet is een maximum opgenomen voor de bezoldiging en ontslagvergoeding van topfunctionarissen, en moeten instellingen daarover rapporteren in de jaarstukken. Het bezoldigingsmaximum in 2018 voor Provincie Limburg is € 189.000. Dit geldt naar rato van de duur en/of omvang van het dienstverband.

Tabel: Bezoldiging topfunctionarissen

Bedragen x € 1	**De heer G. Derks**
Functiegegevens	**Secretaris / Algemeen directeur**
Aanvang en einde functievervulling in 2018	01/01 – 31/12
Deeltijdfactor in fte	1,0
Gewezen topfunctionaris?	Nee
(Fictieve) dienstbetrekking?	Ja
Bezoldiging	
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 168.874,32
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 15.609,48 (incl. VPL-premie € 19.749,00)
Subtotaal	€ 184.483,80 (incl. VPL-premie € 188.623,32)
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	€ 189.000,--
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	N.v.t
Totale bezoldiging	**€ 184.483,80*** (incl. VPL-premie € 188.623,32)**
* Bij beloningen betaalbaar op termijn is de door de werkgever betaalde VPL-premie (Wet aanpassing fiscale behandeling VUT- en prepensioenregelingen en introductie levensloopregelingen) niet opgenomen omdat de functionaris geen aanspraak kan maken op het vroegpensioen waarvoor de premie betaald wordt. Daarbij is aansluiting gezocht bij een uitspraak van de Rechtbank Noord-Holland d.d. 26 april 2017. In de uitspraak van de Rechtbank is opgenomen dat de betreffende premie niet tot de bezoldiging gerekend hoeft te worden als de betrokken functionaris geen aanspraak kan maken op vroegpensioen.	
Gegevens 2017	
Aanvang en einde functievervulling in 2017	01/03 – 31/12
Deeltijdfactor in fte	1,0
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 140.619,72
Beloningen betaalbaar op termijn (excl. VPL-premie)*	€ 11.901,70
Totale bezoldiging 2017	€ 152.521,42 (periode 10 maanden)

Bedragen x € 1	Mevrouw J. Braam
Functiegegevens	**Griffier**
Aanvang en einde functievervulling in 2018	01/01 – 31/12
Deeltijdfactor in fte	1,0
Gewezen topfunctionaris?	Nee
(Fictieve) dienstbetrekking?	Ja
Bezoldiging	
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 118.520,61
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 18.171,84
Subtotaal	€ 136.692,45
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	€ 189.000,--
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	N.v.t
Totale bezoldiging	**€ 136.692,45**
Gegevens 2017	
Aanvang en einde functievervulling in 2017	01/01 – 31/12
Deeltijdfactor in fte	1,0
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 114.124,52
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 16.844,76
Totale bezoldiging 2017	€ 130.969,28

6.7. Gebeurtenissen na balansdatum

Per 09-04-2019:
Er zijn geen gebeurtenissen na balansdatum die relevant zijn voor de Jaarstukken 2018.

6.8. Verantwoording Specifieke uitkeringen 2018 (Single information - Single audit)

SiSa bijlage verantwoordingsinformatie 2018 op grond van artikel 3 van de Regeling informatieverstrekking sisa - d.d. 10 januari 2019									
IenW	**E27**	**Brede doeluitkering verkeer en vervoer** **Wet BDU Verkeer en Vervoer (art. 10)**	Eindsaldo/-reservering (jaar T-1) *Aard controle R* *Indicatornummer: E27 / 01*	Terugbetaling door derden vanuit BDU-bijdrage verstrekte middelen in (jaar T) *Aard controle R* *Indicatornummer: E27 / 02*	Besteding (jaar T) *Aard controle R* *Indicatornummer: E27 / 03*	Correctie over besteding (T-1) *Aard controle R* *Indicatornummer: E27 / 04*	Eindsaldo/-reservering (jaar T) *Aard controle R* *Indicatornummer: E27 / 05*	
			€ 3.319	€ 0	€ 300.132	€ 297.742	€ 929	
IenW	**E3**	**Subsidieregeling sanering verkeerslawaai** **Subsidieregeling sanering verkeerslawaai** **Provincies, gemeenten en gemeenschappelijke regelingen (Wgr)**	Hieronder per regel één beschikkingsnummer en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie *Aard controle n.v.t.* *Indicatornummer: E3 / 01*	Besteding (jaar T) ten laste van rijksmiddelen *Aard controle R* *Indicatornummer: E3 / 02*	Overige bestedingen (jaar T) *Aard controle R* *Indicatornummer: E3 / 03*	Besteding (jaar T) door meerwerk dat o.b.v. art. 126 Wet geluidshinder ten laste van het Rijk komt *Aard controle R* *Indicatornummer: E3 / 04*	Correctie over besteding t/m jaar T *Aard controle R* *Indicatornummer: E3 / 05*	Kosten ProRail (jaar T) als bedoeld in artikel 25 lid 4 van deze regeling ten laste van rijksmiddelen *Aard controle R* *Indicatornummer: E3 / 06*
		1	IenM/BSK-2016/63016: N278 asfalt fase 2 N278	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
			Kopie beschikkingsnummer *Aard controle n.v.t.* *Indicatornummer: E3 / 07*	Cumulatieve bestedingen ten laste van rijksmiddelen tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie *Aard controle n.v.t.* *Indicatornummer: E3 / 08*	Cumulatieve overige bestedingen tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie *Aard controle n.v.t.* *Indicatornummer: E3 / 09*	Cumulatieve Kosten ProRail tot en met (jaar T) als bedoeld in artikel 25 lid 4 van deze regeling ten laste van rijksmiddelen Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie *Aard controle n.v.t.* *Indicatornummer: E3 / 10*	Correctie over besteding kosten ProRail t/m jaar T *Aard controle R* *Indicatornummer: E3 / 11*	Eindverantwoording Ja/Nee *Aard controle n.v.t.* *Indicatornummer: E3 / 12*
		1	IenM/BSK-2016/63016: N278 asfalt fase 2 N278	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	Nee

6.9. Uitvoeringsinformatie 2018

6.9.1. Verdelingsprincipe taakvelden

De Programmabegroting 2018 heeft 16 begrotingsprogramma's, naast de posten 'Overhead', 'Algemene dekkingsmiddelen' en 'Provinciale Staten en Griffie'.
De begrotingsprogramma's zijn onderverdeeld in meerdere producten, waarbinnen de beschikbare middelen verder worden uitgesplitst in budgetten op unieke grootboeknummers. Wij maken onderscheid in 3 soorten budgetten: toegekende reguliere budgetten, door verdeelde personeelslasten en berekende kapitaallasten. Deze unieke grootboeknummers zijn vervolgens toebedeeld aan de taakvelden, conform de regeling van Ministerie van BZK en Iv3-informatievoorschrift 2018 Provincies.
De Uitvoeringsinformatie is een overzicht van toedeling van de gerealiseerde baten en lasten van begrotingsprogramma's naar de betreffende taakvelden.
Op basis van de indeling in deze structuur in het financiële informatiesysteem worden de rapportages t.b.v. regeling Iv3 gevuld.

6.9.2. Overzicht lasten 2018 per taakveld

€ x1.000

Taakveld		Prim. begroting	Begroting ná wijz.	Realisatie
0.3	Geldleningen en uitzettingen	1.152	1.098	3.363
0.5	Algemene dekkingsmiddelen, overige baten en lasten	18.346	34.401	32.180
0.6	Overhead	44.981	47.817	43.821
0.8	Mutaties reserves	146.383	268.490	277.148
0.9	Resultaat	13.300	0	27.329
1.1	Provinciale Staten	3.339	3.462	3.207
1.2	Gedeputeerde Staten	2.956	2.556	2.380
1.3	Kabinetszaken	128	190	146
1.4	Bestuurlijke organisatie	199	2.804	2.811
1.5	Interbestuurlijk toezicht op de regio	490	490	446
1.6	Openbare orde en veiligheid	1.451	1.255	1.325
1.9	Bestuur, overige baten en lasten	8.254	9.030	7.651
2.1	Landwegen	44.035	45.058	43.974
2.3	Openbaar vervoer	76.971	75.966	76.839
2.9	Verkeer en voervoer, overige baten en lasten	6.522	7.053	5.540
3.1	Waterkeringen	1.433	1.815	1.767
3.2	Kwantiteit oppervlaktewater	42.317	54.540	48.839
3.3	Kwantiteit grondwater	1.061	1.069	832
3.4	Kwaliteit oppervlaktewater	2.390	3.651	1.747
3.5	Kwaliteit grondwater	44	56	70
3.9	Water, overige baten en lasten	603	613	563
4.1	Bodembescherming	2.826	4.191	3.608
4.2	Luchtverontreiniging	10	60	38
4.3	Geluidhinder	146	146	132
4.4	Vergunningverlening en handhaving	7.450	13.192	12.480
4.5	Ontgrondingen	967	967	826
4.6	Duurazaamheid	3.988	9.887	8.258
4.9	Milieu, overige baten en lasten	1.797	2.211	2.032
5.1	Natuurontwikkeling	13.421	5.882	6.217
5.2	Beheer natuurgebieden	24.567	19.653	19.190
5.3	Beheer flora en fauna	1.315	968	956
5.9	Natuur, overige baten en lasten	2.206	8.590	8.720
6.1	Agrarische aangelegenheden	4.153	5.154	5.070
6.2	Logistiek	6.233	3.799	2.696
6.3	Kennis en innovatie	33.088	52.776	57.760
6.4	Recreatie en toerisme	5.156	7.575	7.383
6.9	Regionale economie, overige baten en lasten	9.963	14.859	11.286
7.1	Cultuur	41.243	44.096	43.227
7.2	Maatschappij	16.568	20.704	17.779
7.9	Cultuur en maatschappij, overige baten en lasten	3.530	6.967	6.540
8.1	Ruimtelijke ordening	3.520	4.182	8.280
8.2	Volkshuisvesting	1.230	2.903	3.056
8.3	Stedelijke vernieuwing	2.064	8.505	8.555
8.9	Ruimte, overige baten en lasten	2.895	7.062	10.576
Totaal		**604.694**	**805.745**	**826.642**

6.9.3. Overzicht baten 2018 per taakveld

€ x1.000

Taakveld		Prim.begroting	Begroting ná wijz	Realisatie
0.1	Uitkering provinciefonds	217.744	220.018	222.520
0.2	Opbrengst Provinciale belastingen	105.165	106.947	106.705
0.3	Geldleningen en uitzettingen	41.702	50.767	51.378
0.4	Deelnemingen	16.318	20.968	21.034
0.5	Algemene dekkingsmiddelen, overige baten en lasten	0	1.431	3.625
0.6	Overhead	92	257	4.439
0.8	Mutaties reserves	201.372	368.259	376.288
1.1	Provinciale Staten	0	0	27
1.3	Kabinetszaken	5	5	1
1.6	Openbare orde en veiligheid	17	17	86
1.9	Bestuur, overige baten en lasten	421	421	519
2.1	Landwegen	320	510	602
2.3	Openbaar vervoer	4.949	7.350	7.227
2.9	Verkeer en voervoer, overige baten en lasten	0	0	-95
3.1	Waterkeringen	23	110	114
3.2	Kwantiteit oppervlaktewater	0	17.500	15.888
3.3	Kwantiteit grondwater	938	942	896
3.4	Kwaliteit oppervlaktewater	0	0	0
3.5	Kwaliteit grondwater	0	950	950
4.3	Geluidhinder	8	8	0
4.4	Vergunningverlening en handhaving	701	701	1.196
4.5	Ontgrondingen	311	311	122
5.1	Natuurontwikkeling	7.373	0	0
5.2	Beheer natuurgebieden	565	469	609
5.3	Beheer flora en fauna	0	44	44
5.9	Natuur, overige baten en lasten	71	0	0
6.2	Logistiek	460	460	454
6.3	Kennis en innovatie	230	915	694
6.4	Recreatie en toerisme	896	949	951
7.1	Cultuur	3.579	3.598	3.584
7.2	Maatschappij	0	0	29
7.9	Cultuur en maatschappij, overige baten en lasten	0	0	18
8.1	Ruimtelijke ordening	554	955	843
8.2	Volkshuisvesting	0	0	1
8.3	Stedelijke vernieuwing	0	0	9
8.9	Ruimte, overige baten en lasten	883	883	5.883
Totaal		**604.694**	**805.745**	**826.642**

6.9.4. Totaaloverzicht gerealiseerde lasten 2018 begrotingsprogramma's per taakveld

€ x1.000

Begrotingsprogramma* / Taakveld	1.1 Investerings-klimaat	1.2 Innovatie-kracht	1.3 Onderwijs en arbeids-markt	2.1 Sociale agenda	2.2 Cultuur	2.3 Sport	2.4 Stedelijke ontwikkeling	3.1 Openbaar vervoer en railagenda	3.2 Bereikbaar-heid en mobiliteit	3.3 Limburgse woning-markt	3.4 Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	3.5 Hoogwater-bescherming langs de Maas	3.6 Water	3.7 Energie, duurzaam-heid en milieu	3.8 Plattelands-ontwikkeling	4.1 Bestuur	4.2 Overhead	4.3 Algemene dekkings middelen	4.4 PS en Griffie	Totaal
0. Algemene dekkingsmiddelen																				
0.1 Uitkering provinciefonds																				0
0.2 Opbrengst provincialebelastingen																				0
0.3 Geldleningen en uitzettingen		1.317								200					839			1.007		3.363
0.4 Deelnemingen																				0
0.5 Algemene dekkingsmiddelen, overige baten en lasten																754		31.426		32.180
0.6 Overhead													65			15	43.741			43.821
0.7 Vennootschapsbelasting																				0
0.8 Mutaties reserves	4.937	13.866				130		15.276	7.475	400	1.553	37.005	4.026	2.230	10.056		3.643	176.551		277.148
0.9 Resultaat																		27.329		27.329
Totaal 0.Algemene dekkingsmiddelen	**4.937**	**15.183**	**0**	**0**	**0**	**130**	**0**	**15.276**	**7.475**	**600**	**1.553**	**37.005**	**4.091**	**2.230**	**10.895**	**769**	**47.384**	**236.313**	**0**	**383.841**
1. Bestuur																				
1.1 Provinciale Staten																			3.207	3.207
1.2 Gedeputeerde Staten																2.380				2.380
1.3 Kabinetszaken																146				146
1.4 Bestuurlijke organisatie																2.811				2.811
1.5 Interbestuurlijk toezicht op de regio																446				446
1.6 Openbare orde en veiligheid																1.325				1.325
1.9 Bestuur, overige baten en lasten	17		306													7.328				7.651
Totaal 1.Bestuur	**17**	**0**	**306**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**14.436**	**0**	**0**	**3.207**	**17.966**
2. Verkeer en vervoer																				
2.1 Landwegen									43.974											43.974
2.2 Waterwegen																				0
2.3 Openbaar vervoer	3.839							72.974						27						76.840
2.9 Verkeer en vervoer, overige baten en lasten	6							572	4.963											5.541
Totaal 2.Verkeer en vervoer	**3.845**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**73.546**	**48.937**	**0**	**0**	**0**	**0**	**27**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**126.355**
3. Water																				
3.1 Waterkeringen												1.767								1.767
3.2 Kwantiteit oppervlaktewater												44.422	4.245		172					48.839
3.3 Kwantiteit grondwater													889							832
3.4 Kwaliteit oppervlaktewater													1.747							1.747
3.5 Kwaliteit grondwater													13							70
3.9 Water,overige baten en lasten													563							563
Totaal 3.Water	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**46.189**	**7.457**	**0**	**172**	**0**	**0**	**0**	**0**	**53.818**
4. Milieu																				
4.1 Bodembescherming														3.608						3.608
4.2 Luchtverontreiniging														38						38
4.3 Geluidhinder	132																			132
4.4 Vergunningverlening en handhaving														12.480						12.480
4.5 Ontgronding											826									826
4.6 Duurzaamheid										264				7.994						8.258
4.9 Milieu, overige baten en lasten														2.032						2.032
Totaal 4.Milieu	**132**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**264**	**826**	**0**	**0**	**26.152**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**27.374**
5. Natuur																				
5.1 Natuurontwikkeling												-500	-1.230		7.947					6.217
5.2 Beheer natuurgebieden															19.190					19.190
5.3 Beheer flora en fauna															956					956
5.9 Natuur, overige baten en lasten															8.720					8.720
Totaal 5.Natuur	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**-500**	**-1.230**	**0**	**36.813**	**0**	**0**	**0**	**0**	**35.083**
6. Regionale economie																				
6.1 Agrarische aangelegenheden		955													4.115					5.070
6.2 Logistiek	1.318	268							860		249									2.695
6.3 Kennisinnovatie	15.304	31.755	10.701																	57.760
6.4 Recreatie en toerisme		4.859				250		2.273												7.382
6.9 Regionale economie, overige baten en lasten	8.521	2.677	88																	11.286
Totaal 6.Regionale economie	**25.143**	**40.514**	**10.789**	**0**	**0**	**250**	**0**	**2.273**	**860**	**0**	**249**	**0**	**0**	**0**	**4.115**	**0**	**0**	**0**	**0**	**84.193**
7. Cultuur en maatschappij																				
7.1 Cultuur				215	42.988											24				43.227
7.2 Maatschappij				10.461	1.848	5.469														17.778
7.9 Cultuurenmaatschappij, overige baten en lasten				4.673	703											1.164				6.540
Totaal 7.Cultuur en maatschappij	**0**	**0**	**0**	**15.349**	**45.539**	**5.469**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**1.188**	**0**	**0**	**0**	**67.545**
8. Ruimte																				
8.1 Ruimtelijke ordening										-400	8.674			6						8.280
8.2 Volkshuisvesting							1.424			1.632										3.056
8.3 Stedelijke vernieuwing							6.299	1.550		500	206									8.555
8.9 Ruimte, overige baten en lasten									170		7.371			3.035						10.576
Totaal 8.Ruimte	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**7.723**	**1.550**	**170**	**1.732**	**16.251**	**0**	**0**	**3.041**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**30.467**
Totaal	**34.074**	**55.697**	**11.095**	**15.349**	**45.539**	**5.849**	**7.723**	**92.645**	**57.442**	**2.596**	**18.879**	**82.694**	**10.318**	**31.450**	**51.995**	**16.393**	**47.384**	**236.313**	**3.207**	**626.642**

* In de tabel worden de financiële gegevens in duizend euro's gepresenteerd. Hierdoor kunnen afrondingsverschillen in de presentatie optreden.

6.9.5. Totaaloverzicht gerealiseerde baten 2018 begrotingsprogramma's per taakveld

€ x1,000

Taakveld	Begrotingsprogramma*	1.1 Investerings-klimaat	1.2 Innovatie-kracht	1.3 Onderwijs en arbeids-markt	2.1 Sociale agenda	2.2 Cultuur	2.3 Sport	2.4 Stedelijke ontwikkeling	3.1 Openbaar vervoer en railagenda	3.2 Bereikbaar-heid en mobiliteit	3.3 Limburgse woning-markt	3.4 Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	3.5 Hoogwater-bescherming langs de Maas	3.6 Water	3.7 Energie, duurzaam-heid en milieu	3.8 Plattelands-ontwikkeling	4.1 Bestuur	4.2 Overhead	4.3 Algemene dekkings middelen	4.4 PS en Griffie	Totaal
0.	**Algemene dekkingsmiddelen**																				
0.1	Uitkering provinciefonds	1.330	100		50	1.777			13.646	2.371			36.150	2.370	5.020	31.639	134		127.934		222.521
0.2	Opbrengst provincialebelastingen																		106.705		106.705
0.3	Geldleningen en uitzettingen										320								51.058		51.378
0.4	Deelnemingen	2.066	706																18.262		21.034
0.5	Algemene dekkingsmiddelen, over.baten en lasten																		3.625		3.625
0.6	Overhead																	4.439			4.439
0.7	Vennootschapsbelasting																				0
0.8	Mutaties reserves	13.191	39.787		1.149	2.311	987	150	68.039	13.073	1.338	6.243	29.382	2.479	1.561	9.038		1.334	186.225		376.288
0.9	Resultaat																				0
	Totaal 0.Algemene dekkingsmiddelen	**16.587**	**40.593**	**0**	**1.199**	**4.088**	**987**	**150**	**81.685**	**15.444**	**1.658**	**6.243**	**65.532**	**4.849**	**6.581**	**40.677**	**134**	**5.773**	**493.809**	**0**	**785.989**
1.	**Bestuur**																				
1.1	Provinciale Staten																			27	27
1.2	Gedeputeerde Staten																				0
1.3	Kabinetszaken																1				1
1.4	Bestuurlijke organisatie																				0
1.5	Interbestuurlijk toezicht op de regio																				0
1.6	Openbare orde en veiligheid																86				86
1.9	Bestuur, overige baten en lasten																519				519
	Totaal 1.Bestuur	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**606**	**0**	**0**	**27**	**633**
2.	**Verkeer en vervoer**																				
2.1	Landwegen									602											602
2.2	Waterwegen																				0
2.3	Openbaar vervoer								7.227												7.227
2.9	Verkeer en vervoer, overige baten en lasten									-95								0			-95
	Totaal 2.Verkeer en vervoer	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**7.227**	**507**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**7.734**
3.	**Water**																				
3.1	Waterkeringen												87		27						114
3.2	Kwantiteit oppervlaktewater												15.888								15.888
3.3	Kwantiteit grondwater													896							896
3.4	Kwaliteit oppervlaktewater																				0
3.5	Kwaliteit grondwater													950							950
3.9	Water,overige baten en lasten																				0
	Totaal 3.Water	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**15.975**	**1.846**	**27**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**17.848**
4.	**Milieu**																				
4.1	Bodembescherming																				0
4.2	Luchtverontreiniging																				0
4.3	Geluidhinder																				0
4.4	Vergunningverlening en handhaving														1.196						1.196
4.5	Ontgronding											122									122
4.6	Duurzaamheid																				0
4.9	Milieu, overige baten en lasten																				0
	Totaal 4.Milieu	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**122**	**0**	**0**	**1.196**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**1.318**
5.	**Natuur**																				
5.1	Natuurontwikkeling																				0
5.2	Beheer natuurgebieden															609					609
5.3	Beheer flora en fauna															44					44
5.9	Natuur, overige baten en lasten																				0
	Totaal 5.Natuur	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**653**	**0**	**0**	**0**	**0**	**653**
6.	**Regionale economie**																				
6.1	Agrarische aangelegenheden																				0
6.2	Logistiek	457								-3											454
6.3	Kennisinnovatie	103	583	8																	694
6.4	Recreatie en toerisme		55						896												951
6.9	Regionale economie, overige baten en lasten																				0
	Totaal 6.Regionale economie	**560**	**638**	**8**	**0**	**0**	**0**	**0**	**896**	**-3**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**2.099**
7.	**Cultuur en maatschappij**																				
7.1	Cultuur					3.584															3.584
7.2	Maatschappij				29																29
7.9	Cultuurenmaatschappij, overige baten en lasten					18															18
	Totaal 7.Cultuur en maatschappij	**0**	**0**	**0**	**29**	**3.602**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**3.631**
8.	**Ruimte**																				
8.1	Ruimtelijke ordening											843									843
8.2	Volkshuisvesting										1										1
8.3	Stedelijke vernieuwing							9													9
8.9	Ruimte, overige baten en lasten											5.883									5.883
	Totaal 8.Ruimte	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**9**	**0**	**0**	**1**	**6.726**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**6.736**
	Totaal	**17.147**	**41.231**	**8**	**1.228**	**7.690**	**987**	**159**	**89.808**	**15.948**	**1.659**	**13.091**	**81.507**	**6.695**	**7.804**	**41.330**	**740**	**5.773**	**493.809**	**27**	**826.642**

* In de tabel worden de financiële gegevens in duizend euro's gepresenteerd. Hierdoor kunnen afrondingsverschillen in de presentatie optreden.

Bijlagen

Bijlage 1: Verwerkte en aangenomen moties

In de Jaarstukken 2018 zijn reeds verwerkt (op volgorde van de productnummers):

Behorende bij product 1.3.2 Onderwijs
Motie 774 Limburgs Onderwijslab (PS 17-06-2016)

Dictum:
Verzoeken het college om een Limburgs Onderwijslab te faciliteren waarin nieuwe initiatieven voor Primair en Voortgezet Onderwijs gestimuleerd en begeleid kunnen worden.

Jaarstukken 2018
Via de opgezette "OnderwijsWerkplaats Limburg" is invulling gegeven aan de motie 774 inzake Limburgs Onderwijslab. Hiervoor hebben GS (GS 23-5-2017) een subsidie beschikbaar gesteld voor het project "Werkplaats" van € 1,2 mln. aan de Stichting Onderwijsgemeenschap Venlo en Omstreken (OGVO). Met de "Werkplaats" is een onderwijsinnovatieproject gestart om leraren in het primair en voortgezet onderwijs in heel de provincie Limburg de ruimte en begeleiding te bieden om initiatieven te ontplooien op het gebied van talentontwikkeling en digitalisering in de doorlopende leerlijnen tussen primair en voortgezet onderwijs. Het project is vormgegeven en wordt uitgevoerd door het onderwijsveld zelf. Er zijn inmiddels ruim 35 projecten gestart en tussenevaluatie wijst uit dat het initiatief breed draagvlak heeft in het onderwijsveld.
Informatie over specifieke activiteiten is te vinden via http://www.onderwijswerkplaatslimburg.nl. Het project loopt door naar 2019.

€ x 1.000

t/m 2017	2018	Totaal
459	685	1.144

Behorende bij product 2.1.1. Sociale innovatie
Motie 832 2e gewijzigd Rossel inzake financiële bijdrage structuurversterkende investeringen in kernen (PS 31-3-2017)

Dictum:
Roepen het college van Gedeputeerde Staten op om:
- te bezien of dit soort projecten toch mede gefinancierd kunnen worden met provinciale bijdragen, liefst vanuit bestaande kaders, zoals o.a. die voor sociale structuurversterking, investering in kernen dan wel duurzaamheid;
- ook breder te bezien - bijvoorbeeld vanuit het Treasurybeleid - of er op andere wijze vanuit de provincie een financiële stimulus aan dit soort projecten kan worden gegeven;
- hierover uiterlijk 2 weken voorafgaande aan de behandeling van de Voorjaarsnota 2017 aan PS te rapporteren middels een notitie dan wel plan van aanpak.

Jaarstukken 2018
Naar aanleiding van de motie 832 zijn de Nadere subsidieregels structuurversterkende investeringen in gemeenschapsaccommodaties op 18-07-2017 door GS vastgesteld (Provinciaal Blad nr. 59-2017).

Naar aanleiding van motie 2409 ‘Structuurversterkende investeringen in gemeenschapshuizen’ hebben GS op 04-09-2018 besloten het subsidieplafond van de Nadere subsidieregels structuurversterkende investeringen in gemeenschapsaccommodaties te verhogen met € 986.000 (Provinciaal Blad nr. 6749) en de looptijd van de regeling te verlengen tot 1 januari 2020 (Provinciaal Blad nr. 6766).

€ x 1.000

t/m 2017	2018	Totaal
329	515	844

Behorende bij product 2.1.1. Sociale innovatie
Motie 2320 Hermans c.s. inzake kennisdeling burgerinitiatieven (PS *07-07-2017*)

Dictum:
Roepen het college van Gedeputeerde Staten op om:
- In overleg met relevante maatschappelijke organisaties te komen tot een voorstel voor goede kennisdeling in Limburg

Jaarstukken 2018
De Provincie heeft geïnvesteerd in het opbouwen en verstevigen van een sociale kennisinfrastructuur en zorgt voor de continuïteit gedurende de rest van de coalitieperiode.

Behorende bij product 2.2.5. Digitale agenda en Regionale Media
Gewijzigde motie 2331 Kuntzelaers c.s. inzake Robotisering en Digitalisering (PS 07-07-2017)
Motie 2359 Vaessen c.s. inzake integrale verankering digitalisering in Provinciaal beleid (PS 03-11-2017)

Dictum (motie 2331):
Roepen GS op:
- Samen met Universiteit, Hogescholen en bedrijfsleven onderzoek te doen naar de effecten van robotisering en digitalisering op de Limburgse samenleving en arbeidsmarkt.
- Per provinciaal beleidsterrein een analyse te maken van de kansen en bedreigingen, door robotisering en digitalisering, met name op het gebied van arbeidsmarkt.
- Een totaalvisie te ontwikkelen op het gebied van robotisering en digitalisering en deze toe te voegen aan de Limburgagenda.
- Een werkgroep te vormen binnen PS met als doel de ontwikkelingen rondom robotisering en digitalisering continu te blijven monitoren en onder de aandacht te houden bij het maken van nieuw beleid.
- Burgers te informeren, het bedrijfsleven te inspireren en het openbaar bestuur te activeren als het gaat om robotisering en digitalisering. Bijvoorbeeld door een meerdaags evenement te organiseren dat de toekomstige effecten van robotisering en digitalisering op de samenleving of op een specifieke Limburgse topsector laat zien. Dit alles te doen in samenwerking met een werkgroep Robotisering en Digitalisering van PS.

Dictum (motie 2359):

Draagt het college op:
1. bij toekomstig beleid middels een digitaliseringsparagraaf inzicht te geven in de verwachte gevolgen van digitalisering op dit beleidsterrein en de kansen en risico's die het biedt;
2. bij bevoegdheden van de Provincie, zoals bij vaststelling van verordeningen betreffende de openbare ruimte, het uitwerken van de openbaar vervoer concessie, provinciaal wegbeheer waar mogelijk de relevante ontwikkelingen en gevolgen van digitalisering te schetsen en op te nemen in een digitale paragraaf;
3. bij de uitvoering en kaderstelling met betrekking tot Provinciale bevoegdheden die digitale implicaties hebben, zoals bij de invoering van de nieuwe omgevingswet, de zorgvuldige omgang met data van en door burgers en kansen en risico's te adresseren in een paragraaf 'verantwoorde omgang met data en digitale gegevens'
4. het format Statenvoorstel aan te vullen met een extra ‘Digitaliseringparagraaf’

Jaarstukken 2018:
In januari 2018 is in de Staten een Startnotitie ‘Digitale Samenleving’ vastgesteld.
Daarin wordt aangegeven dat aan het einde van de huidige coalitieperiode er een pakket aan kennis en ideeën zal liggen waarmee de nieuwe coalitie aan de slag kan en dat helpt om toekomstig beleid vorm te geven.
Hiermee wordt tegelijkertijd tegemoet gekomen aan de moties Kuntzelaers 2331 en de motie Vaessen 2359 waarin Gedeputeerde Staten – kortgezegd - worden opgeroepen om aandacht te besteden aan de effecten van digitalisering in de maatschappij (en arbeidsmarkt).

€ x 1.000

t/m 2017	2018	Totaal
0	125.000	125.000

Behorende bij product 2.4.1. Stedelijke ontwikkeling
Motie 778 Tegels c.s. inzake stadsnatuur in Limburg (PS 8-7-2016)

Dictum:
Roepen het college van Gedeputeerde Staten op:
- In samenwerking met gemeentes, bedrijfsleven en andere stakeholders een uitvoeringsplan op te stellen om het aanleggen van stadsnatuur en vergroening van de stedelijke omgeving te stimuleren;
- Conform de afspraak in het coalitieakkoord dat natuur verder ontwikkeld dient te worden binnen de beschikbare middelen, dekking te zoeken voor stadsnatuur en vergroening van de stedelijke omgeving binnen het huidige natuurbudget in combinatie met het budget voor stedelijke ontwikkeling;
- In het najaar 2016 naar Provinciale Staten te komen met een Statenvoorstel hoe er meer stadsnatuur in Limburg aangelegd gaat worden.

In de begroting 2017 is € 2,5 mln. vrijgemaakt voor uitvoering van deze motie.

Jaarstukken 2018
Met het kader Stadsnatuur wordt uitvoering gegeven aan deze motie. Het kader is bij brief van 20 december 2016 aan PS gestuurd waarbij de extra middelen van € 2,5 mln. uit de Immunisatiereserve zijn vrijgemaakt voor achtereenvolgend:
a) stedelijke Ontwikkeling/ overige centra

b) én groen
Bovenop de groenopgaven van de steden die de Provincie ondersteunde met de initiële SO middelen zijn er met bovengenoemde extra middelen nog extra bijdragen verstrekt voor de verwezenlijking van groen met name in de centra van Sittard, Heerlen, Venlo, Weert en Valkenburg.
In december 2018 is de beschikking aan de gemeente Simpelveld verleend. De besteding vanuit deze motie bedraagt € 475.000 en wordt in 2019 financieel verwerkt.

€ x 1.000

t/m 2017	2018	Totaal
2.025	0	2.025

Behorende bij product 3.2.2. Fiets
Motie 775 Van Wageningen c.s. inzake provincie leidend bij realisatie snelfietsroutes (PS 17-6-2016)

Dictum:
Verzoeken het college om:
- Bij de ontwikkeling van fietsroutes aan de samenwerkende partijen aan te bieden om als provincie een leidende rol te vervullen;
- Daarbij kennis en ervaring in te zetten, die is opgedaan bij de ontwikkeling van provinciale wegen, op het gebied van onder meer: ruimtelijke planvorming op basis van een Provinciaal Inpassingsplan, omgevingsmanagement, coördinerend opdrachtgeverschap, coördinerend budgethouderschap, coördinerend aanspreekpunt voor belanghebbenden;
- Daarbij goede samenwerking met gemeenten en maatschappelijke partijen na te streven en in te zetten op breed draagvlak onder omwonenden.

Jaarstukken 2018
Uitvoeringsprogramma Fiets 2016-2019 (Informerend stuk in Commissie Milieu en Duurzaamheid van 1 april 2016).

€ x 1.000

t/m 2017	2018	Totaal
6.540	2.874	9.414

Behorende bij product 3.2.3. Verkeersveiligheid
Motie 651 Evers c.s. inzake Traffic Informers (PS 19-6-2015)

Dictum:
Verzoeken het college van Gedeputeerde Staten om:
- Te bewerkstelligen het project Traffic Informers te continueren, waarbij de bestaande organisatie eerst ruimte krijgt om verder te professionaliseren en een nieuwe projectmanager te vinden en daarna samen met de provincie een plan maakt om ook na 2015 verder te gaan met het project;
- Structureel middelen te reserveren in de begroting voor het project;
- Goed te voorzien in de tijdige communicatie over de continuering van het project, met de deelnemende scholen;
- Provinciale Staten vóór 1 oktober 2015 een voorstel om het project Traffic Informers te continueren ter besluitvorming voor te leggen.

Jaarstukken 2018
In het Mobiliteitsplan wordt verkeersveiligheid benoemd als één van de doelen.

€ x 1.000

t/m 2017	2018	Totaal
224	75	301

Behorende bij product 3.2.7. Project N280-West
Motie 743 Kelperbrug (PS 05-02-2016)

Dictum:
Roepen het college van Gedeputeerde Staten op om:
- Samen met Rijkswaterstaat op korte termijn dekking te zoeken om de robuust uit te voeren vervanging van de Kelperbrug als onderdeel van de noodzakelijke opwaardering van de Kelperbrug als onderdeel van de noodzakelijke opwaardering van de N280 te garanderen met als uitgangspunt dat iedere partij betaalt voor zijn eigen taak.

Jaarstukken 2018
Beoogd resultaat is de realisatie van de weginfrastructuur inclusief ontsluitingen en inclusief de vervanging en opwaardering van de Kelperbrug. Ten aanzien van de dekking en ieders aandeel daarin is afgesproken dit te regelen bij wijze van een realisatieovereenkomst.

€ x 1.000

t/m 2018	2019	Totaal
0	0	0

Behorende bij product 3.7.1. Asbest en energie

Gewijzigde Motie 766 Werrij c.s. inzake voortzetting Duurzaamheidsmaatregelen scholen, verenigingen en gemeenschapshuizen (PS 17-06-2017)

Dictum:

Roepen het college van Gedeputeerde Staten op om:

- De vervallen regeling inzake duurzaamheidsmaatregelen voor scholen, verenigingen en gemeenschapshuizen voort te zetten en met een voorstel naar Provinciale Staten te komen;
- Bij de voorzetting ook te kijken naar mogelijkheden om de duurzaamheidsmaatregelen, in combinatie met asbestverwijdering, te verbreden zodat ook andere maatschappelijke organisaties investeringen in duurzaamheid kunnen doen.

Jaarstukken 2018

Op 11 december 2018 hebben Gedeputeerde Staten ingestemd met het verhogen van het subsidieplafond met € 500.000,- en het verlengen van de looptijd van de 'Nadere subsidieregels duurzame maatschappelijke organisaties 2017-2018' tot 01-07-2019, waardoor de naam van de regeling is gewijzigd in de 'Nadere subsidieregels duurzame maatschappelijke organisaties 2017-2019'. Dit betreft een uitwerking van motie 2444 Frische c.s. inzake verhoging subsidieplafond regeling Nadere subsidieregels duurzame maatschappelijke organisaties 2017-2018 (PS, 9 november 2018).

€ x 1.000

t/m 2017	2018	Totaal
2.523	1.019	3.542

Behorende bij product 3.7.1. Asbest en energie

Gewijzigd Motie 771 Schaminée c.s. Energie-intensieve industrie Limburg (PS 17-06-2017)

Dictum:

Dragen het college van Gedeputeerde Staten op:

- op korte termijn met de Limburgse bedrijven in overleg te gaan over de aanzienlijke bijdrage die ze dienen te leveren aan de besparing zoals afgesproken in het Nationaal Energie Akkoord (van 9 PJ in 2020);
- te komen tot een Limburgs Energie Akkoord waarbij afspraken worden gemaakt over energiebesparende maatregelen, innovatie, kennisdeling en de koppeling met andere initiatieven, zoals bijvoorbeeld gebruik van restwarmte, die een bijdrage leveren aan de duurzaamheidsdoelstellingen van de provincie Limburg;
- te voorkomen dat maatregelen leiden tot afname van werkgelegenheid of veiligheid en waar nodig maatregelen te ondersteunen;
- Provinciale Staten te informeren over de afspraken en de voortgang.

Jaarstukken 2018

Uitgevoerd als onderdeel van product 30701 Asbest en energie.

Motie 771 is uitgewerkt tot een intentieovereenkomst Limburgs Energie Akkoord (LEA) met 12 energie-intensieve bedrijven (waaronder Chemelot). LWV en gemeente Maastricht zijn ook deelnemers en verbinders naar MKB en deelnemers Maastrichts Energie Akkoord voor de industrie. RVO en Enexis ondersteunen het LEA. De intentieovereenkomst is op 20 februari 2018 ondertekend. Vervolgens is van alle bedrijven in beeld gebracht:

- het energiegebruik (elektriciteit en aardgas);
- de CO2-uitstoot;
- de technische potentie voor energiebesparing;
- de technische potentie overschakelen van aardgas naar elektriciteit en/of waterstof;
- de gevolgen van “all-electric” voor het elektriciteitsgebruik en het stroomnetwerk;
- de randvoorwaarden (bedrijfsintern en extern) om te kunnen overschakelen naar gebruik duurzame energie door de bedrijven.

€ x 1.000

t/m 2017	2018	Totaal
0	40	50

Behorende bij product 3.7.1. Asbest en energie

Gewijzigde Motie *2317* van Wageningen c.s. inzake Onderzoek netwerkalternatieven voor aardgas (PS 7-7-2017)

Dictum:

Verzoeken het college van Gedeputeerde Staten om:

- te laten onderzoeken op welke manier en met welke bronnen Limburg kan komen tot een toekomstbestendige architectuur voor energienetwerken voor de lange en korte termijn;
- te laten onderzoeken welke kosten (investering in- en exploitatie van de netwerken) hiermee op korte termijn en lange termijn gemoeid zijn voor de netwerkbeheerder, zowel als voor de eindgebruikers;
- te laten onderzoeken welke baten hiermee op korte en lange termijn gemoeid zijn voor de netwerkbeheerder, zowel als voor de eindgebruikers;
- te laten onderzoeken welke voordelen en nadelen hier voor het milieu en ecologie mee gemoeid zijn;
- hierbij de samenwerking te zoeken met Enexis en de Limburgse gemeenten;
- de Staten bij de uitvoering van deze motie te betrekken en de uitkomsten zo snel mogelijk maar uiterlijk 1 maart 2018 aan onze Staten voor te leggen;
- een voorstel voor de benodigde onderzoekskosten in de begroting 2018 te verwerken.

Jaarstukken 2018

Conform toezegging (brief 30 oktober jl. GS 2018-73546) is er een sonderende nota over LEKTA aan PS verstuurd. Hierin is conform de toezegging aandacht voor de ontwikkeling van toekomstige kaders betreffende: diverse energietechnieken, het traject van de Regionale Energie Strategieën (RES), draagvlak en profijtbeginsel inclusief flankerende maatregelen en provinciale rollen. De nota gaat in op de uitgangspunten ten aanzien van de toekomstige provinciale strategie en de principes die we aanhouden ten aanzien van ruimtelijke en maatschappelijke inpassing van energietechnieken.

€ x 1.000

t/m 2017	2018	Totaal
-	-	-

Behorende bij product 3.8.1 Natuur

Motie 759 Continuïteit van faunabeheer in Limburg (PS 13-05-2016)

Dictum:

Roepen het college van GS op om:

- In overleg met de Faunabeheereenheid Limburg en de Wildbeheereenheden te komen met een plan om:

a) kennisuitwisseling tussen de Limburgse jagers op een structurele manier te laten plaatsvinden om daarmee onderling kennis te delen en het noodzakelijke kennisniveau van de Limburgse jagers op peil blijft;

b) het starten als jager in Limburg laagdrempeliger en goedkoper te maken; waarbij niet getornd mag worden aan de kwaliteit van de opleiding;

c) Een natuurgebied in Limburg aan te wijzen dat in principe, voor minimaal 15 jaar, jachtvrij wordt verklaard. Hier dient onder supervisie van de Faunabeheereenheid Limburg en in overleg met organisaties die deskundig zijn op het gebied van ecologisch faunabeheer gezocht te worden naar alternatieve methoden van populatie- en natuurbeheer;

- Voor de uitvoering van dit plan de benodigde middelen te reserveren en de uitwerking van dit plan verder mee te nemen in de nog op te stellen natuurvisie.

Jaarstukken 2018

Deze Motie is uitgewerkt in de provinciale Natuurvisie en voor de uitvoering is in de periode 2017-2019 € 100.000 per jaar vrijgemaakt in de provinciale begroting. Het aanwijzen van een gebied waar geen afschot plaatsvindt is opgenomen als eis aan het faunabeheerplan in de omgevingsverordening. Voor de uitvoering van de onderdelen kennisuitwisseling en startende jagers is door Stichting Servicebureau Wildbeheereenheden Limburg (SSWL) in afstemming met de Faunabeheereenheid Limburg en - namens de wildbeheereenheden - de Jagersvereniging Limburg een projectvoorstel ingediend waarvoor de provincie subsidie heeft verleend. Dit project is in uitvoering. Deze Motie is hierbij afgedaan.

€ x 1.000

t/m 2016	2017	Totaal
0	100	100

Behorende bij product 4.1.10. Branding

3e Gewijzigde Motie 2349 Schaminée c.s. inzake heroverweging Limburg Branding (PS 03-11-2017)

Dictum:

Draagt het college op:

1. De uitvoering van de Limburg Branding door Connect Limburg te doen beëindigen;
2. Zelf een integrale communicatie- en Brandingstrategie uit te werken, binnen de financiële ruimte van de huidige Limburg Branding, en deze uiterlijk ten tijde van de aanbieding van de Voorjaarsnota 2018 ter besluitvorming voor te leggen aan PS.

Jaarstukken 2018:
In november 2017 hebben Provinciale Staten besloten per motie de activiteiten van Connect Limburg te (laten) beëindigen.
Gedeputeerde Staten hebben op 19 december 2017 een laatste subsidiebeschikking verstrekt met het oog op beëindiging van de stichting per 1 juli 2018. Daarbij is rekening gehouden met het in acht nemen van een redelijke termijn conform de Algemene wet bestuursrecht (Awb) en de gemaakte afspraken in de samenwerkingsovereenkomst. Het beoogde resultaat 2018 wordt hierdoor niet volledig gerealiseerd.

€ x 1.000

t/m 2017	2018	Totaal
-	-	-

Behorende bij de verplichte paragraaf 3.2. Onderhoud kapitaalgoederen
2e Gewijzigd Motie 809 Brugman c.s. inzake verduurzaming provinciale gebouwen (PS 16-12-2016)
Motie 797 3e gewijzigde Brugman c.s. inzake Binnenklimaat Gouvernement (PS 04-11-2016)

Dictum (motie 809):
- te onderzoeken per provinciaal gebouw wat er qua verduurzaming nog kan gebeuren en dit in kaart te brengen voor het zomerreces 2017 hiermee naar Provinciale Staten te komen.

Dictum (motie 797):
Roepen het college van Gedeputeerde Staten op:
- te onderzoeken of er meer duurzame mogelijkheden zijn in het Gouvernement om te komen tot een betere luchtkwaliteit;
- deze bevindingen tijdig voor de voorjaarsnota 2017 terug te koppelen naar Provinciale Staten, om indien nodig hiervoor meer middelen beschikbaar te stellen.

Jaarstukken 2018:
Klimaatneutraal maken provinciale gebouwen
De tweede gewijzigde motie 809 Brugman c.s. inzake verduurzaming provinciale gebouwen (inclusief de derde gewijzigde motie 797) is aan Provinciale Staten ter besluitvorming voorgelegd. De benodigde additionele middelen voor het Gouvernement ad € 0,24 mln. zijn verwerkt in de begroting 2018 (dekking uit coalitiemiddelen onvoorzien). De werkzaamheden zijn gelijktijdig met het project verduurzaming uitgevoerd en in december 2018 opgeleverd.
Verduurzaming Gouvernement
De verduurzaming van het Gouvernement is in combinatie met het gepland onderhoud volgens planning op 16 december 2018 opgeleverd. Hiermee is het Gouvernement weer toekomstbestendig. Het binnenklimaat is verbeterd naar klimaatklasse B (ventilatie en koeling). Het huidige energielabel G is verbeterd naar B. Verder is het Gouvernement aangesloten op het warmtenet van Cèramique. Tevens zijn een aantal onderdelen van de tweede gewijzigde motie 809 mevrouw Brugman in het Gouvernement gerealiseerd.
Het project is binnen het beschikbare taakstellende budget en planning uitgevoerd.

€ x 1.000

t/m 2017	2018	Totaal
-	-	-

Behorende bij paragraaf 5.5. Bedrijfsvoering

Motie 770 Schaminée en Vaessen inzake externe inhuur provincie (PS 17-6-2016)

Dictum:
Roepen het college van Gedeputeerde Staten op:

- beleid te ontwikkelen waarin doelgericht gewerkt wordt aan het omlaag brengen van tijdelijke inhuur tot maximaal 10% van het personeelsbudget binnen de provinciale organisatie;
- hierbij het principe van 'comply or explain' toe te passen, wat inhoudt dat gestreefd wordt naar de norm van maximaal 10%, maar in gevallen dat deze toch overschreden wordt, een heldere uitleg wordt gegeven waarom dat nodig was.

Jaarstukken 2017:
Met motie 770 (Schaminée en Vaessen) hebben uw Staten ons College opgeroepen de kosten van tijdelijke inhuur o mlaag te brengen tot maximaal 10% van het personeelsbudget binnen de
provinciale organisatie. In de Mededeling portefeuillehouder d.d. 11 oktober 2016 hebben wij aangegeven dat wij ons committeren aan het streven om de externe inhuur naar beneden bij te stellen. Wij hebben aangegeven daarbij 10% van het actuele personeelsbudget als streefnorm te hanteren, rekening houdend met het feit dat inhuur van externen veelal fors duurder is, te vertalen in een factor 1,6. Voor zover wij deze norm overschrijden zullen wij dat voor uw Staten tijdig toelichten en inzichtelijk maken conform de motie. Inde HRM-brief d.d. 16 oktober 2018 is dit voor 2018 toegelicht.

€ x 1.000

t/m 2017	2018	Totaal
-	-	-

Bijlage 2: Lijst met afkortingen

A	
AAC	Adviescommissies ambtelijk
AAE	Aanvalsplan Asbest en Energie
ABP	Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds
ACM	Autoriteit Consument en Markt
ACP	Applicatie Centrum Productietechnologie
AKDL	Archeologische Kennis Databank Limburg
ALW	Agenda Limburgse Woningmarkt
AMIBM	Aachen-Maastricht Institute for Biobased Materials
ANLB	Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer
AO	Algemeen Overleg
APG	Algemene Pensioen Groep
APPA	Algemene Pensioenwet politieke ambtsdragers
AS	Applied Sciences
ASR	Nederlandse Verzekeringsmaatschappij voor alle Verzekeringen
AUM	Adaptieve Uitvoeringsstrategie Maas
AV	Aviation Valley
AVA	Algemene Vergadering van Aandeelhouders
AVG	Algemene Verordening Gegevensbewerking
Awb	Algemene wet bestuursrecht
AZM	Academisch Ziekenhuis Maastricht
B	
B&W	Burgemeester en Wethouders
BAC	Adviescommissies bestuurlijk
BBP	Bruto binnenlands product
BBV	Besluit Begroting en Verantwoording
BC	Business Cases
BCC	Brightlands Chemelot Campus
BCF	BTW-Compensatiefonds
BCGV	Brightlands Campus Greenport Venlo
BD	Business Development
BDU	Brede Doeluitkering
BFCC	Brightlands Food Claims Centre
BGM	Buitengoed Geul en Maas
BGO	Bijzonder Georganiseerd Overleg
BIF	Brightlands Innovation Factory
BINGV	Brigt Innovation Network Greenport Venlo
BISCI	Brightlands Institute for Supply Chain Innovation
BISS	Business Intelligence & Smart Service
BL-MHC	Brightlands Maastricht Health Campus
BMC	Brightlands Materials Center
BNG	Bank Nederlandse Gemeenten
BO	Bestuurlijk Overleg
BO-MIRT	Bestuurlijk Overleg - Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport

BP	Bestemmingsplan
BP	Business Plan
BPD	Bouwfonds Property Development
BPL	Buitenring Parkstad Limburg
BPMAA	Business Park Maastricht Aachen Airport
BReIN	Brightlands e-Infrastructure for Neurohealth
BSSC	Brightlands Smart Service Campus
BSTC	Brightlands Sustainable Technology Center
BT	Brightlands Techruption
BTW	Belasting toegevoegde waarde
BU	Brains Unlimited
BUS	Besluit Uniforme Saneringen
BV	Besloten Vennootschap
B&W	Burgemeester & Wethouders
BZK	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

C

CAO	Collectieve Arbeidsovereenkomst
CAP	Collectieve Arbeidsvoorwaardenregeling
CBDS	Centre for Big Data Statistics
CBL	Cross Border Leases
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CCL	Co-creatielab
CdK	Commissaris van de Koning
CEF	Connecting Europe Facility
CEO	Chief Executive Officer
CHILL	Chemelot Innovation and Learning Labs
CHV	Campus Huisvesting
CIP	Chemelot Industrial Park
CLiC	Clienten Centraal in Jeugdhulp
CMD	Campus Management & Development
CM&D BV	Campus Heerlen Management & Development B.V.
COM	Communicatie
CRF	Chemelot Research Facilities
CV	Commanditaire Vennootschap
CVGV	Campus Vastgoed Greenport Venlo

D

DCGV	Development Company Greenport Venlo
DEW	“Dutch Earth Week”
DHZ	Deltaplan Hoge zandgronden Zuid Nederland
DDI	Digitalisering Documentaire Informatievoorziening
DNA	Desoxyribo Nucleic Acid
DPRA	Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie
DRIS	Dynamisch Reizigers Informatie Systeem
DSM	Dutch State Mines
DSO	Digitaal Stelsel Omgevingswet
DVO	Dienstverleningsovereenkomst

E

EAA	European Association for Archaeologists Congres
EAL	Educatieve Agenda Limburg
EBIT	Bedrijfsresultaat
EC	Europese Commissie
ECB	Europese Centrale Bank
ECRN	European Chemical Regions Network
EDB	Economic Development Board
EGTS	Europese Groepering voor Territoriale Samenwerking
EHS	Ecologische Hoofdstructuur
EIB	Europese Investeringsbank
EIPA	European Institute of Public Administration
ELENA	European Local ENergy Assistance
EMR	Euregio Maas-Rijn
EMU	Europese Economische en Monetaire Unie
ENCI	Eerste Nederlandse Cement Industrie
EPZ	Elektriciteits Produktiemaatschappij Zuid-Nederland
ERAC	European and Regional Affairs Consultants
ERMN	Euregio Rijn-Maas-Noord
ERW	Euregio Rijn Waal
ESCB	Expertise Centrum Business Services Venlo
ESZL	Economische Samenwerking Zuid-Limburg
EU	Europese Unie
EV	Eigen Vermogen
EV/TV	Solvabiliteit
EZ	Economische Zaken
EZK	Ministeries van Economische Zaken en Klimaat

F

FCC	Food Claims Centre
FDL	Feed Design Lab
FG	Functionaris voor Gegevensbescherming
FIDO	Wet financiering decentrale overheden
FISS	Financieel Instrumentarium Sturing en Samenwerking
FTE	Fulltime-equivalent

G

GIP	Grens Info Punt
GKA	Gelijke Kansen Alliantie
GOW	Gebiedsontwikkeling Ooijen-Wanssum
GPL	General Public License
GS	Gedeputeerde Staten

H

HBLM	Holding Businesspark Luchthaven Maastricht
HBO	Hoger beroepsonderwijs
HCA	Human Capital Agenda
HEFI	Healthy Eating and Food Innovation
HNP	Huis van de Nederlandse Provincies
Hrm	Human Resource Management

Hswi	Hoofdspoorweginfrastructuur
HvdS	Huis voor de Sport
HWBP	Hoogwaterbeschermingsprogramma
I	
I&M	Infrastructuur en Milieu
IBA	Internationale Bau Ausstellung
IBT	Interbestuurlijk toezicht
IHK	Industrie und Handelskammer
IKL	Instandhouding Kleine Landschapselementen
InSciTe	Institute for Science & Technology
IP	Industrial Park
IPO	Interprovinciaal overleg
IPS	Industriepark Swentibold
IRM	Integraal Riviermanagement
IRP	Investor Relations Programma
IRR	Internal Rate of Return
ISV	Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing
ITEM	Institute for Transnational and Euregional cross border cooperation and Mobility
ITL	Interbestuurlijk Toezicht Limburg
ITR	Investeringsprogramma Toerisme & Recreatie
IVN	Instituut voor Natuureducatie en Duurzaamheid
iVRI's	intelligente Verkeersregelinstallaties
I&W	Ministerie van Infrastructuur & Waterstaat
J	
JIP	Jaarlijks Investeringsprogramma
JOGG	Jongeren op Gezond Gewicht
JOLA	Jonge Landbouwers
K	
KDCV	Kennis Distributie Centrum Venlo
KNMI	Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut
KRW	Kader Richtlijn Water
KvK	Kamer van Koophandel
L	
LAGV	Landbouw Agrofood Greenport Venlo
LAVS	Landelijk Asbest Volg Systeem
LBDF	Limburg Business Development Fonds
LDAVM	Land Development AviationValley Maastricht
LEA	Limburgs Energie Akkoord
LED	Limburg Economic Development
LEF	Limburgse Energie Fonds
LEKTA	Limburgse Energie en Klimaat Transitie Aanpak
LHB	Limburgse Herstructureringsmaatschappij Bedrijventerreinen
LIME	Limburg Meet
LINK	Limburg Investeert in Kenniseconomie
LIOF	Limburgs Instituut voor Ontwikkeling en Financiering

LIVES	Litter Free Rivers and Streams
LIWA	Limburgse Wateraanpak
LLTB	Limburgse Land- en Tuinbouwbond
LLTL	Limburgse Land- en Tuinbouw Loont
LNV	Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit
LOOT	Landelijke Organisatie Onderwijs en Topsport
LTAR	Lange Termijn Ambitie Rivieren
LWA	Limburg Werkt Akkoord
LWM	Limburgse Woningmarkt
LWV	Limburgse Werkgevers Vereniging

M

M4i	Maastricht Multimodal Molecular Imaging Institute
M&O	Misbruik en Oneigenlijk gebruik
MAA	Maastricht Aachen Airport
MAABI	Maastricht Aachen Airport Beheer & Infrastructuur
MaaS	Mobility as a Service
MBO	Middelbaar beroepsonderwijs
MCB	Maastricht Convention Bureau
MD	Mobiliteit en Duurzaamheid
MD	Management Development
MECC	Maastricht Expositie & Congres Centrum
MEDTECH	Medische Technologieën
MER	Milieueffectrapportage
MERLN	Institute for Technology-Inspired Regenerative Medicine
MEZ	Ministerie van Economische Zaken
MHC	Maastricht Health Campus
MIM	Ministerie van Infrastructuur en Milieu
MIRT	Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport
MIT	MKB-Innovatiestimulering-Topsectoren
MJOP	Meerjarenonderhoudsplan
MJP	Meerjarenprogramma
MKB	Midden- en Klein Bedrijf
MKB-L	Midden- en Klein Bedrijf - Leningenfonds
M&O	Misbruik en Oneigenlijk gebruik
MO	Medewerkersontwikkeling
MRB	Motorrijtuigenbelasting
MSN	Maas-Swalm-Nette
MUMC	Maastricht Universitair Medisch Centrum

N

N2000	Natura 2000
NaLi	Natuurrijk Limburg Zuid
NBA	Nederlandse Beroepsorganisatie Acountants
NBTC	Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen
NB-wet	Natuurbeschermingswet
NDW	Nationale Databank Wegverkeersgegevens
NEDAB	Niet economische diensten van algemeen belang
NH	Noord-Holland
NLP	Nieuw Limburgs Peil

NLZL	Nationaal Landschap Zuid-Limburg
NNN	Nationaal Natuur Netwerk
NNP	Natte Natuurparels
NOVI	Nationale omgevingsvisie
NP	Nationale Parken
NV	Naamloze Vennootschap
NRW	Nordrhein Westfalen
NWB	Nederlandse Waterschapsbank
NWO	Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek

O

OCI	Orascom Construction Industries
OCW	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
OGOR	Optimale Grond en Oppervlakte water Regime
OGV	Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo
OGVO	Onderwijsgemeenschap Venlo en Omstreken
OKBL	Ondernemers Klankbord Limburg
OL	Ondernemend Limburg
OM	Openbaar Ministerie
ON	Opdrachtnemer
OP-Zuid	Operationeel Programma - Zuid-Nederland
OR	Ondernemingsraad
OTB	Ontwerp Tracebesluit
OV	Openbaar Vervoer
OVL	Omgevingsverordening Limburg
OW	Ontgrondingenwet
OWN	Onderliggend Wegennet

P

PA	Public Affairs
PAPL	Public Affairs Platform Limburg
PAS	Programmatische Aanpak Stikstof
PB	Provinciaal Bestuur
PBE	Publiek Belang Elektriciteitsproductie
P&C	Planning en Control
P&F	Participaties & Financiering
PI	Provinciaal Inpassingsplan
PIO	Platteland in Ontwikkeling
PIP	Provinciaal Inpassingsplan
PLA	Programma Limburg Agrofood
PLL	Programma Limburg Logistiek
PMPC’s	Product Markt Partner Combinaties
PO	Primair Onderwijs
POB	Persoonlijk Ontwikkel Budget
PoC	Proof of Concept fonds
POL	Provinciaal Omgevingsplan Limburg
P&O	Personeel en Organisatie
POP	Plattelandsontwikkelingsprogramma
PoP	Proof of Principle fonds

PPA	Plan Public Affairs
PPS	Publiek Private Samenwerking
PS	Provinciale Staten
PSN	Provinciale Subsidieregeling Natuurbeheer
PUOV	Provinciaal Uitvoeringsprogramma Omgevingsveiligheid

R

RAAT	Regionaal Actieplan Aanpak Tekorten
R&D	Research and Development
RBML	Regelgeving Burgerluchthavens en Militaire Luchthavens
RBV	Regeling Beëindiging Veehouderijtakken
RDF	Route Development Fund
REBIS	Regionaal economisch bedrijventerreinen-informatiesysteem
REGMED XB	REGenerative MEDicine crossing Borders
RES	Regionale Energie Strategieën
RGP	Regeling Grote Projecten
RGV	Railterminal Greenport Venlo
RHCL	Regionaal Historisch Centrum Limburg
RIC	Retail Innovation Center
RIF	Forschungsinstitute fur Rationalisierung
RIF	Regionaal Investerings Fonds
RLN	Ruimte Landbouw en Natuur
RMO	Regio Manager Organisatie
RMO	Regionale Mobiliteits Overleggen
ROC	Regionaal Opleidingen Centrum
ROR	Richtlijn Overstromingsrisico's
ROVL	Regionaal Orgaan Verkeersveiligheid Limburg
RPMV	Rivierpark Maasvallei
RUD	Regionale Uitvoerings Diensten
RUD-ZL	Regionale Uitvoerings Diensten Zuid Limburg
RVO	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
RvR	Ruimte voor Ruimte
RvS	Raad van State
RvT	Raad van Toezicht
RVWN	Regionaal Verbindend Wegennet
RWS	Rijkswaterstaat
RWTH	Rheinische-Westfalische Technische Hochschule

S

SAL	Sociale Agenda Limburg
SCB	Systeemgericht Contract Beheer
SFR	Snelfietsroute
SGA	Servicepunt Grensoverschrijdende Arbeidsbemiddeling
SIBL	Strategisch Informatiebeleid Limburg
SILG	Subsidieverordening Inrichting Landelijk Gebied
SIS	Smart Industry Services
SIS	Sturing in Samenwerking
SiSa	Single information Single audit
SKB	Schatkistbankieren

SKNL	Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap
SLIM	Stichting Life Incubator Maastricht
SMART	Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch, Tijdgebonden
SOK	Samenwerkingsovereenkomst
SOME	Stichting Ontwikelingsmaatschappij
SPA	Strategische Public Affairs
SPP	Strategische Personeelsplanning
SPV	Strategisch Plan Verkeersveiligheid
SROI	Social Return On Investment
SSC	Smart Services Campus
SSWL	Stichting Servicebureau Wildbeheereenheden Limburg
STRONG	Structuurvisie Ondergrond
SVn	Stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederlandse gemeenten
SVNL	Natuur- en Landschapsbeheer
SWUNG	SamenWerking in de Uitvoering van Nieuw Geluidbeleid

T

TB	Tracebesluit
TBO	Terrein Beherende Organisatie
TCGI	Trade Center Global Investment BV
TEN-T	Trans Europese Transport Netwerken
TLW	Transitiefonds Limburgse Woningmarkt
TMH	Tram Maastricht Hasselt
TN	Trajectnota
TN/MER	Trajectnota/Milieueffectrapportage
TNO	Nederlandse Organisatie voor toegepast-natuurwetenschappelijk onderzoek
TPN	Trade Port Noord
TSL	Topsport Limburg
TU	Technische Universiteit

U

u/g	Uitgeleend geld
UM	Universiteit Maastricht
UMIO	Maastricht University School of Business and Economics
UP	Uitvoeringsprogramma
USK	Uniform Rijksbreed Subsidiekader
USG	Utility Support Group
UvW	Unie van Waterschappen
UWV	Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen

V

VDL	Van der Leegte
VHT	Verkeershandhavingsteam
VHR	Vogel Habitat Richtlijn
VI	Voortgangsnota Internationalisering
VMBO	Voorbereidend Middelbaar Beroeps Onderwijs
VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
VO	Voortgezet onderwijs
VOG	Verklaring Ontrent Gedrag
Vpb	Wet op de vennootschapsbelasting

VTE	Vrije Tijds Economie
VTH	Vergunningen, Toezicht en Handhaving
VVM	Verkeers- en Vervoersmanagement
VVV	Vereniging voor Vreemdelingenverkeer
W	
Wabo	Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
WARH	Wet Algemene Regels Herindeling
WHVBZ	Wet Hygiene en Veiligheid Badinrichtingen en Zwemgelegenheden
WL	Waterschap Limburg
WML	Waterleiding Maatschappij Limburg
Wnb	Wet natuurbescherming
Wnt	Wet Normering Topinkomens
WO	Wetenschappelijk onderwijs
WRO	Wet ruimtelijke ordening
WUR	Wageningen University & Research
Y	
YET	Young European Talent-event
Z	
ZBO	Zelfstandige Bestuursorganen
ZL	Zuid-Limburg
ZLSM	Zuid-Limburgse Stoomtrein Maatschappij
ZON PV	Fotovoltaïsche zonne-energie
ZWL	Zo Werkt Limburg

Bijlage 3: Doorwerking naar begroting 2019 e.v.

4.1. Samenvatting voorstellen en bestemming resultaat

€ x 1.000

	Begroting 2019	Meerjarenraming 2020	2021	2022
Totaal lasten over te boeken naar 2019 e.v.	37.453	62	0	0
Totaal baten over te boeken naar 2019 e.v.	424	0	0	0
Totaal lasten minus baten	**37.029**	**62**	**0**	**0**
Resultaat Jaarrekening 2018 (algemene reserve (egalisatie)	21.660	-938	0	0
Immunisatiereserve	6.234	1.000	0	0
Reserve DU Verkeer en vervoer	2.442	0	0	0
Risicoreserve grondexploitatie	4.233	0	0	0
Reserve grondwaterbeheer	81	0	0	0
Reserve DU-uitkering Natuur	43	0	0	0
Reserve Transitiefonds	33	0	0	0
Reserve DU Na-ijl-effecten mijnbouw	323	0	0	0
Reserve DU Zoetwatermaatregelen	1.848	0	0	0
Bestemmingsreserve Culturele kansen	134	0	0	0
Totaal dekking	**37.029**	**62**	**0**	**0**
Overboeking via het resultaat 2018	**20.722**			
Verhoging subsidieplafond project 75 jaar bevrijding	1.000			
Alternatieve dekking Einstein Telescope	2.950			
Totaal voorstellen resultaat	**24.672**			

Het totale bedrag aan overboekingsvoorstellen van 2018 naar 2019 en verder bedraagt € 37,03 mln. Daarnaast zijn hier verwerkt de volgende twee voorstellen over het bestemmen van het vrije jaarresultaat 2018:

- € 1,00 mln. voor de verhoging van het subsidieplafond voor het project “75 jaar bevrijding”;
- € 2,95 mln. alternatieve dekking voor Einstein telescoop;
- € 2,66 mln. storting in de Immunisatiereserve.

Onderstaande grafiek geeft het volume van de overboekingsvoorstellen per programma weer:

Saldo overboekingen *(bedrag x € 1.000)*

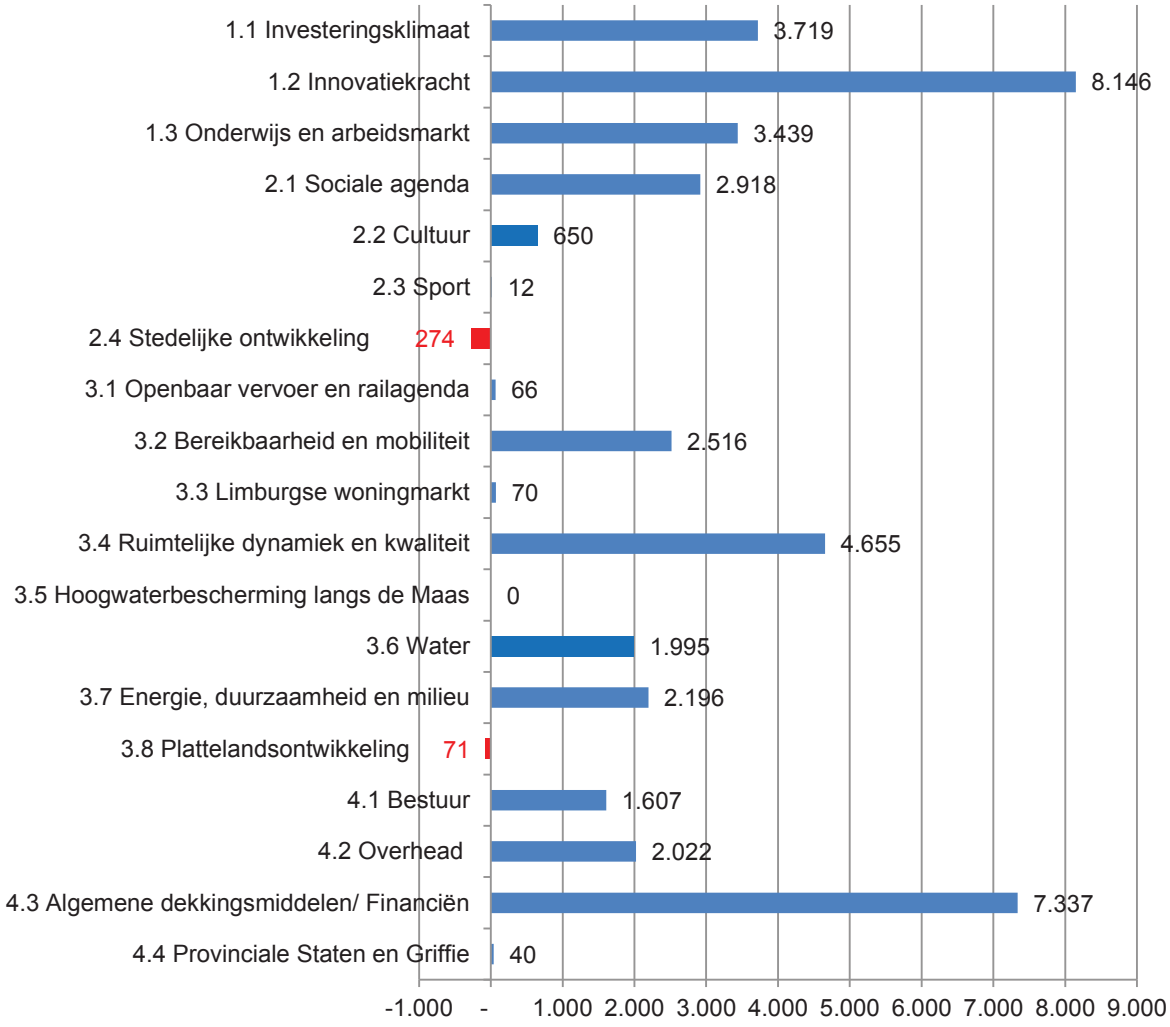

De overboekingsvoorstellen hebben vooral betrekking op faseringen van lopende verplichtingen. Uitschieters in de grafiek hebben vooral betrekking op:

- 1.2 Innovatiekracht. Het betreft met name faseringen rondom de campussen en de kennisinstituten;
- 3.4 Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit. Dit heeft volledig betrekking op de fasering van de bijdrage aan Marsna papier Meerssen;
- 4.3 Algemene dekkingsmiddelen/Financiën. Dit heeft betrekking op het restant budget motie Bouw/ISV en de reservering ten behoeve van de personele begroting.

Ook is op onderdelen sprake geweest van overschrijdingen van het jaarbudget 2018. Zo is bij programma 2.4 Stedelijke ontwikkeling sprake van een negatieve overboeking (€ 0,27 mln.). Lasten zijn eerder gekomen dan verwacht (subsidies IBA Parkstad). Het past echter wel binnen de meerjarige budgettaire kaders en daarom wordt dit verrekend met het budget 2019. Dit geldt ook voor een tweetal kleine budgetoverschrijdingen bij programma 3.8 Plattelandsontwikkeling.
Een ander substantieel negatief overboekingsvoorstel (€ 2,32 mln.) is niet zichtbaar in de grafiek en heeft betrekking op de subsidieregeling MKB Innovatiestimuleringsregeling (programma 1.1). Ook dit voorstel wordt verrekend met het resterende budget 2019-2020.

De relatieve afwijking van de onderbesteding achter deze overboekingsvoorstellen van € 37,09 mln. op de totale lasten in de begroting 2018 ad € 537,25 mln. bedraagt 6,9%.
Daar waar sprake is van faseringen kan in algemene zin gesteld worden, dat het veelal betrekking heeft op subsidies, waarbij op voorhand niet altijd te programmeren is wanneer de aanvragen precies komen, hoeveel budget dit in het betreffende begrotingsjaar kost en of de aanvragen aan de voorwaarden voldoen. Kortom: transacties kennen een mate van onzekerheid. Onderbesteding en soms overbesteding in enig begrotingsjaar binnen vaak meerjarige regelingen is in dit kader een structureel verschijnsel dat niet kan worden uitgesloten. Verschillen treden op binnen jaarschijven, maar niet ten opzichte van het totale vastgestelde meerjarige budgettaire kader.
Er zijn ook onderdelen van de begroting waarbij transacties juist wel een hoge programeerbaarheid hebben, bijvoorbeeld het onderhoud van provinciale wegen. Zoals ook uit de Jaarstukken 2018 blijkt is daar nauwelijks sprake van afwijkingen ten opzichte van de begroting.

Kader overboekingsvoorstellen

De voorstellen die zijn opgenomen, voldoen aan de criteria zoals opgenomen in de Programmabegroting 2018. Dit betreft financieel-technische aanpassingen van de fasering van uitgaven:

- besluiten door PS/GS in de statenperiode (2015-2019);
- structuurversterkende projecten;
- begrotingsposten met een aantoonbare wettelijke c.q. contractuele verplichting danwel project met een meerjarige looptijd;
- structurele budgetten waarbij er aantoonbare/onvermijdbare lasten zijn als gevolg van een onderliggend GS-besluit/contract/geplaatste order;
- doorlopende subsidieregelingen.

Dekking van de voorstellen

Onderstaande grafiek vat de dekking van de voorstellen samen (bedragen € x 1.000):

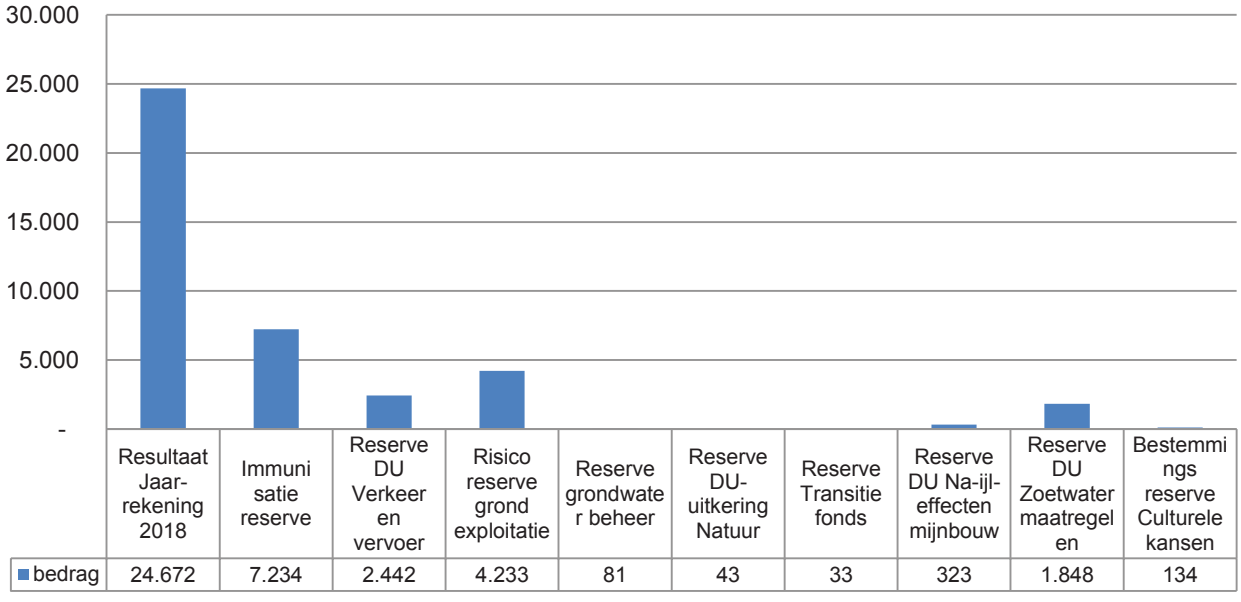

	Resultaat Jaar-rekening 2018	Immuni satie reserve	Reserve DU Verkeer en vervoer	Risico reserve grond exploitatie	Reserve grondwater beheer	Reserve DU-uitkering Natuur	Reserve Transitie fonds	Reserve DU Na-ijl-effecten mijnbouw	Reserve DU Zoetwater maatregelen	Bestemmings reserve Culturele kansen
bedrag	24.672	7.234	2.442	4.233	81	43	33	323	1.848	134

Het totale bedrag aan overboekingsvoorstellen van 2018 naar 2019 en verder bedraagt € 37,09 mln.. Hiervan wordt € 20,72 mln. gedekt uit het voordelige resultaat 2018. Het restant van de overboekingen ad € 16,37 mln. wordt gedekt uit daarvoor bestemde reserves, waaraan de restantbudgetten 2018 zijn toegevoegd.

Omdat de voorstellen allemaal gedekt zijn uit het bestaande jaarrekeningresultaat of daartoe bestemde reserves wordt het begrotingsresultaat 2019 en verder niet beïnvloed.
De mutaties zijn verwerkt in de 3e Begrotingswijziging 2019, die eveneens onderdeel uitmaakt van de beslispunten van het Statenvoorstel Jaarstukken 2018.
De gespecificeerde toelichtingen zijn verder in deze bijlage opgenomen (4.2 Doorwerking naar begroting 2019 e.v. per product.). Presentatie vindt plaats in een soortgelijke opzet als de reguliere afwijkingenrapportages.

4.2. Doorwerking naar begroting 2019 e.v. per product

€ x 1.000

1.1.1. Economische samenwerking	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
117 Fasering MKB Innovatiestimulering Topsectoren (MIT)	**410**	0	0	0
118 Samenwerking Triple Helix organisaties (Regionela platform)	**150**	0	0	0
210 Overboeking subsidieregeling MKB innovatiestimulering	**-2.317**	0	0	0
Totaal lasten	**-1.757**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**1.757**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**1.757**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

117. Fasering MKB Innovatiestimulering Topsectoren (MIT) (GS 9-4-2019)
De hogere bevoorschotting van de decentrale uitkering MKB Innovatiestimulering Topsectoren (MIT) van het Ministerie van Economische Zaken bedraagt € 410.000. Deze was aangekondigd in de december circulaire 2018. Conform de samenwerkingsovereenkomst met het Rijk dienen deze middelen ingezet te worden voor de uitvoering van de MIT regeling. Voorgesteld wordt om deze middelen over te hevelen naar 2019, zodat dit in 2019 afgehandeld respectievelijk voortgezet kan worden.

118. Samenwerking Triple Helix Organisatie (Regionale Platforms) (GS 9-4-2019)
In de Voorjaarsnota 2018 zijn extra middelen beschikbaar gesteld voor de ondersteuning en voor de financiering van (project) initiatieven te matchen in de vorm van een programmabijdrage. Deze programmabijdrage wordt beschikt aan drie organisaties, namelijk Economic Development Board Noord-Limburg, Keyport 2020 en Economische Samenwerking Zuid-Limburg (ESZL). In 2018 zijn de subsidies reeds verleend aan Keyport2020 en Economic Development Board Noord-Limburg. De subsidiebeschikking aan ESZL wordt begin 2019 verleend. De hiervoor gereserveerde middelen € 150.000 wordt derhalve overgeheveld naar 2019.

210. Overboeking subsidieregeling MKB innovatiestimulering (GS 9-4-2019)
Eerder dan voorzien is er een afrekening ontvangen met betrekking tot de meerjarige subsidieregeling MKB-innovatiestimuleringsregeling. Hierdoor is er ultimo 2018 een nadelig verschil ontstaan van € 2.316.650. Het ontstane tekort wordt opgevangen door het te verrekenen met het budget 2019.

€ x 1.000

1.1.2 Acquisitie en LIOF	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
160 Overboeking middelen acquisitie	**1.829**	0	0	0
192 Fasering procesmiddelen Supplier Park IPS	**44**	0	0	0
260 Bestemmen resultaat 2018: Alternatieve dekking Einstein Telescope	**2.950**	0	0	0
Totaal lasten	**4.822**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-4.822**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-4.822**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

160. Overboeking middelen Acquisitie (GS 9-4-2019

In 2016 heeft de provincie een investeringssubsidie verleend van € 1.800.000. Dit project heeft geen doorgang gevonden. Daarnaast is ervanuit de post Acquisitie minder subsidie ad. € 28.595 verleend dan aanvankelijk ingeschat. De resterende middelen € 1.828.595 worden in 2019 ingezet voor een aantal investeringssubsidies/leads die momenteel nog in voorbereiding zijn. Maar waarvan de effectuering in 2019 wordt verwacht. Voorgesteld wordt om deze restant middelen van € 1.828.595 over te hevelen naar 2019. Zodat deze ingezet worden voor de in de huidige coalitie periode (2016-2019) geoormerkte doelen.

192. Fasering procesmiddelen Supplier Park IPS (GS 9-4-2019)

Het college van GS heeft op 26 februari 2019 besloten voor de uitbreiding van VDL Nedcar, waarvan IPS Yard een onderdeel is, een PIP procedure te starten. PS is hierover geïnformeerd. De in 2018 reeds in gang gezette voorbereidingen voor de planvorming dienen in 2019 gecontinueerd te worden.

260. Alternatieve dekking Einstein Telescope (GS 9-4-2019)

Als gevolg van herprioritering van middelen ten behoeve van economische structuurversterking, welke gedekt worden uit het € 70 mln. deel van de Immunisatiereserve, heeft het college besloten om de bijdrage aan de Einstein Telescope ad. € 2.950.000 te dekken uit het voordelige Jaarresultaat 2018.

€ x 1.000

1.1.3 MKB	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2019	2020	2021
Lasten				
119 Overboekingsvoorstel MKB Cofinanciering Interreg en OP-Zuid	**111**	0	0	0
120 Overboekingsvoorstel Innnovatiepilots in bredere MKB	**116**	0	0	0
121 Overboekingsvoorstel MKB dienstverlening	**300**	0	0	0
Totaal lasten	**527**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-527**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-527**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

119. Overboekingsvoorstel MKB Cofinanciering Interreg en OP-Zuid (GS 9-4-2019)

De periode van de programma's Interreg en OP ZUID lopen door in 2019. Momenteel lopen nog een aantal Interreg-aanvragen. Deze waren aanvankelijk voorzien in 2018. Deze projecten worden definitief beschikt na goedkeuring van de stuurgroep Interreg. Voorgesteld wordt om het saldo van € 111.197 over te hevelen naar 2019.

120. Overboekingsvoorstel Innovatiepilots in bredere MKB (GS 9-4-2019)

Het restant bedrag ad € 115.536 is gereserveerd voor bijdrage aan het Retail Innovation Center (RIC) 2019 en opdrachtverlening Boegbeeld Biobased. Aanvragen zijn eind 2018 ontvangen en worden in het eerste kwartaal 2019 beschikt c.q. verleend. Voorgesteld wordt om deze middelen over te hevelen naar 2019.

121. Overboekingsvoorstel MKB Dienstverlening (GS 9-4-2019)

In de Voorjaarsnota 2018 zijn extra middelen beschikbaar gesteld voor het op provinciaal niveau stroomlijnen en optimaliseren van de dienstverlening aan het Limburgse MKB (€ 300.000 in 2018 en € 300.000 in 2019).
Op 19 juni 2018 heeft GS ingestemd met een bijdrage aan Ondernemend Limburg voor "Een gemeenschappelijke aanpak MKB Limburg van € 600.000 voor een periode van twee jaar. De voorbereiding van deze subsidiebeschikking heeft meer tijd gevergd. Begin 2019 heeft Ondernemend Limburg een aangepaste begroting en tijdsplanning ingediend. Deze subsidie wordt 2019 verleend. Derhalve wordt voorgesteld om de hiervoor gereserveerde middelen 2018 ad. € 300.000 over te hevelen naar 2019.

€ x 1.000

1.1.4 Brightland Kennis/As	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
168 Fasering procesmiddelen Kennis-As Brightlands	**16**	0	0	0
Totaal lasten	**16**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-16**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-16**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

168. Fasering procesmiddelen Kennis As Brightlands (GS 9-4-2019)

De procesmiddelen Kennis-As zijn bijeen gebracht door de kennisinstellingen en Provincie als gezamenlijk werkbudget. De Provincie beheert dit gezamenlijk budget. Er resteren nog middelen, omdat een aantal opdrachten en/of werkzaamheden niet voor het eind van het jaar zijn geëffectueerd. Daarnaast wensen de gezamenlijke Kennis-As-partners het restant beschikbaar te houden om in te zetten voor gezamenlijke activiteiten in de toekomst. Derhalve wordt het restant van € 15.724 overgeheveld naar 2019.

€ x 1.000

1.1.5 Maastricht Aachen Airport	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
169 Fasering procesmiddelen ontwikkeling luchthaven MAA	**50**	0	0	0
174 Fasering procesmiddelen Aviation Valley	**61**	0	0	0
Totaal lasten	**111**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-111**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-111**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

169. Fasering procesmiddelen ontwikkeling luchthaven MAA (GS 9-4-2019)

De procesmiddelen, gerelateerd aan de toekomst van Maastricht Aachen Airport zijn € 0,05 mln. lager t.o.v. de begroting. Deze middelen maken onderdeel uit van de business-case voor MAA B&I B.V. voor de periode 2016-2026. Besloten is (GS 22 november -2016) dat deze aan MAA B&I B.V. na aftrek van lopende verplichtingen zullen worden overgemaakt. Daarom wordt het restant van € 49.663 overgeheveld naar 2019.

174. Fasering procesmiddelen Aviation Valley (GS 9-4-2019)

In 2018 is de Provincie samen met partners en stakeholders gestart met een proces om te komen tot een strategische ruimtelijke-economische toekomstvisie voor Aviation Valley met als doel bedrijven en werknemers aan dit gebied te binden (Eindejaarsbijstelling 2018 PS 14-12-2018). Dit proces loopt door naar 2019. Voorgesteld wordt om deze lagere besteding van deze middelen € 61.284 over te hevelen.

€ x 1.000

1.2.1 Chemie en Materialen Brightlands Chemelot Campus	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
193 Fasering Interreg project Europe S3Chem	**8**	0	0	0
Totaal lasten	**8**	**0**	**0**	**0**
Baten				
193 Fasering Interreg project Europe S3Chem	**-2**	0	0	0
Totaal baten	**-2**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-10**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-10**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

193. Fasering Interregproject Europe-project S3Chem (GS 9-4-2019)

Op 17 mei 2016 hebben GS ingestemd met de partnerovereenkomst Europese samenwerkingsproject chemie-regio's (S3Chem) (conform 2e Afwijkingenrapportage 2016 PS 4-11-2016). Dit project heeft een looptijd van 6 jaar (2016-2021). De restant middelen 2018 ad € 10.146, dienen beschikbaar te blijven voor deze periode. Derhalve wordt voorgesteld dit restant (€ 8.149 lagere uitgaven en € 1.859 hogere inkomsten) over te hevelen naar 2019.

€ x 1.000

1.2.2 Life Sciences Brightlands Maastricht Health Campus	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
122 Overboekingsvoorstel Interregproject Medtech4Europe	**167**	0	0	0
123 Overboekingsvoorstel 2e tranche project LINK	**3.200**	0	0	0
175 Fasering procesmiddelen gebiedsontwikkeling BL-MHC	**5**	0	0	0
Totaal lasten	**3.372**	**0**	**0**	**0**
Baten				
122 Overboekingsvoorstel Interregproject Medtech4Europe	**168**	0	0	0
Totaal baten	**168**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-3.204**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
123 Immunisatiereserve	**3.200**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**3.200**	0	0	0
Resultaat	**-4**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

122. Overboekingsvoorstel Interregproject Medtech4Europe (GS 9-4-2019)

Op 20-6-2017 hebben GS ingestemd met de deelname van Provincie Limburg aan het Interreg Europe project "Medtech4Europe" (conform 2e Afwijkingenrapportage 2018 PS 9-11-2018). Het project is gericht op kennisuitwisseling en intensieve samenwerking samen met 7 andere Europese regio's op het vlak van Medische Technologieën (MEDTECH), gerelateerd aan de Brightlands Maastricht Health Campus. Het project heeft een looptijd van juni 2018 tot en met november 2022. Voorgesteld wordt om het restant budget (€ 166.644 lasten en € 167.894 baten) over te hevelen naar 2019.

123 Overboekingsvoorstel Tweede tranche project Limburg investeert in Kenniseconomie (LINK) (GS 9-4-2019)

Het project Limburg Investeert in haar Kenniseconomie (LINK) is een initiatief van de Universiteit Maastricht en behelst de opricht van twee instituten: M4I- Maastricht Multimodal Molecular Imagine Institute en MERLN- Institute for Technology-Inspired Regenerative Medicine. Het project heeft een totale looptijd van 2014 tot 1 juli 2021. Provinciale Staten hebben op 28 september 2018 ingestemd met het voorstel om een tweede tranche van € 11,25 mln. beschikbaar te stellen voor de tweede fase. De tweede fase heeft een looptijd heeft van 1 januari 2018 tot 1 juli 2021. Gezien de langere voorbereidingstijd, wordt de subsidie in 2019 verleend. Derhalve wordt de jaarbijdrage 2018 van € 3,2 mln., inclusief de bijbehorende dekking vanuit de immunisatiereserve, overgeheveld naar 2019.

175. Fasering procesmiddelen gebiedsontwikkeling BL-MHC (GS 9-4-2019)

De bijdrage voor de gebiedsontwikkeling is op basis van afspraken in de geactualiseerde koepelovereenkomst fysieke impuls Brightlands Maastricht Health Campus 2016-2023 bijeen gebracht door de partners (Universiteit Maastricht, ziekenhuis AZM, gemeente Maastricht en Provincie Limburg). De Provincie is belast met het beheer van het procesbudget. De koepelovereenkomst loopt tot en met 2023. Om aan de koepelovereenkomst gekoppelde afspraken te kunnen voldoen, wordt derhalve het restant van € 5.330 overgeheveld naar 2019.

€ x 1.000

1.2.3 Landbouw Agrofood Brightlands Greenport Venlo	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
115 Overboekingsvoorstel LLTL2 2016-2019	**302**	0	0	0
124 Overboekingsvoorstel Interreg Europe Project Regions4Food	**155**	0	0	0
125 Overboekingsvoorstel procesondersteuning agro-energie-klimaat	**18**	0	0	0
194 Fasering exploitatie Co-creatielab in Villa Flora	**29**	0	0	0
195 Fasering middelen Healthy Eating and Food Innovation	**1.189**	0	0	0
199 Fasering procesmiddelen Brightlands Greenport Venlo	**587**	0	0	0
200 Fasering procesmiddelen Brightlands Greenport Venlo overig	**681**	0	0	0
Totaal lasten	**2.962**	**0**	**0**	**0**
Baten				
124 Overboekingsvoorstel Interreg Europe Project Regions4Food	**155**	0	0	0
Totaal baten	**155**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-2.807**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
195 Immunisatiereserve	**1.189**	0	0	0
199 Immunisatiereserve	**314**	0	0	0
200 Immunisatiereserve	**200**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**1.703**	0	0	0
Resultaat	**-1.104**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

115. Overboekingsvoorstel Intensiveringsprogramma LLTL2 2016-2019 (GS 9-4-2019)

PS hebben op 13 mei 2016 het investeringsprogramma Limburgse Land- en Tuinbouw Loont2 (LLTL2) 2016-2019 vastgesteld. Voor uitvoering van het meerjarige investeringsplan worden de in het coalitieakkoord gereserveerde investeringsmiddelen verdienmodellen Agro 2016-2019 van € 20 mln. ingezet. De bedragen per jaar zijn indicatief en dienen voor de uitvoering van dit programma 2016-2019 volledige beschikbaar te blijven, zodat de afgesproken doelen c.q. resultaten behaald kunnen worden. Het verschil wordt met name veroorzaakt, doordat van een aantal cofinancieringsprojecten, die voorzien in 2018 waren, besluitvorming begin 2019 plaatsvindt. Voorgesteld wordt om het surplus van € 302.111 over te hevelen naar 2019.

124. Overboekingsvoorstel Interreg Europe project Regions4Food (GS 9-4-2019)

Conform de 2e Afwijkingenrapportage 2018 (PS 9-11-2018) is ingestemd met deelname aan het Interreg Europe project Regions4Food. Dit project heeft als hoofddoel het maximeren van de innovatie potentie van alle factoren van de Agro- en Voedselwaardeketen door inzet van ICT. Hieronder wordt verstaan enerzijds de digitalisering van de processen en anderzijds gebruik en verwaarding van Big Data voor kennisontwikkeling, marktinformatie en management. Het project loopt tot en met 2023. Voorgesteld wordt om het restant budget (€ 155.210 lasten en
€ 155.210 baten) over te hevelen naar 2019.

125 Overboekingsvoorstel procesondersteuning agro-energieklimaat (GS 9-4-2019)

De middelen voor de procesondersteuning agro-energieklimaat ad. € 500.000 zijn via de Voorjaarsnota 2018 (PS 29 juni 2018) beschikbaar gesteld. Dit restant komt voort uit het feit dat een opdracht die voorzien was in 2018, pas in 2019 zal worden verstrekt. Voorgesteld wordt om het bedrag van € 18.000 over te hevelen naar 2019.

194. Fasering exploitatie Co-creatielab in Villa Flora (GS 9-4-2019)

Het co-creatielab wordt met terugwerkende kracht per 1 januari 2019 overgedragen aan Campus Vastgoed B.V. Hiervoor wordt begin 2019 de overdrachtsovereenkomst opgesteld, waardoor de definitieve afrekening van het co-creatielab in 2019 afgewikkeld wordt. Voorgesteld wordt om het

restant budget van € 28.925 over te hevelen naar 2019. Dit is nodig om aan de betaalverplichting van de afwikkeling van het co-creatielab te kunnen voldoen. Nadat deze afgewikkeld is, vallen deze middelen in 2019 ten gunste van de algemene middelen.

195. Fasering middelen Healthy Eating and Food Innovation (GS 9-4-2019)
De gereserveerde middelen voor het onderzoeksprogramma Heatlth Eating and Food Innovation (1e Afwijkingenrapportage 2018 PS 22-6-2018) voor de jaarschijven 2017 en 2018 van totaal € 1.189.000 zijn in 2018 niet tot besteding gekomen. Dit is vanwege de complexiteit en langere voorbereiding van dit project. De verwachting is dat de subsidie voor de tweede en derde onderzoekslijn voor het programma HEFI en de nieuwe onderzoekslijn Brightlands Food Claims Centre in 2019 wordt verleend. De hiervoor gereserveerde middelen ad. € 1.189.000 dienen hiervoor beschikbaar te blijven. Derhalve wordt voorgesteld om deze middelen ad. € 1.189.000, inclusief de hierbij behorende dekking vanuit de Immunisatiereserve, over te hevelen naar 2019.

199. Fasering procesmiddelen Brightlands Greenport Venlo (GS 9-4-2019)
Op 13 mei 2016 heeft PS ingestemd met het Campusplan voor de Brightlands Greenport Venlo en de uitgangspunten van Bright Innovation Network Greenport Venlo. De campusontwikkeling komt in een fase van grotere projecten, programma's en het bouwen van consortia rond de innovatiethema's van de campus, gezonde voeding, future farming en biobased. Er is een sterke behoefte om initiatieven vanuit ondernemers en onderzoekers financieel te ondersteunen om zodoende projecten en programma's aan de voorkant te helpen bij de opstart. Een aantal initiatieven die in 2018 waren voorzien, worden in 2019 geëffectueerd. Voorgesteld wordt om deze middelen over te hevelen naar 2019 ad. € 587.493, inclusief de dekking vanuit de Immunisatiereserve ad. € 313.579.

200. Fasering procesmiddelen Brightlands Campus Greenport Venlo overig (GS 9-4-2019)
Project Bio Traet Center
Van het project Bio Treat Center wordt de subsidie verleend in 2019. Deze was aanvankelijk in 2018 voorzien. Echter vanwege de complexiteit en langere voorbereiding wordt de subsidie in 2019 verleend. Voorgesteld wordt om de hiervoor gereserveerde middelen ad. € 481.243 over te hevelen naar 2019.

Expertise Centrum Business Services Venlo
Conform de Programmabegroting 2018 (PS 3-11-2017) zijn middelen beschikbaar gesteld ten behoeve van Expertise Centrum Business Services Venlo. De voorbereiding van dit project neemt langer tijd in beslag dan gepland; subsidieaanvraag in het kader van de verdere concretisering is in 2019 voorzien. Daarom wordt voorgesteld de hiervoor gereserveerde middelen € 200.000 inclusief de dekking vanuit de Immunisatiereserve, over te hevelen naar 2019.
Totaal wordt voorgesteld om € 681.243 over te hevelen naar 2019.

€ x 1.000

1.2.4 Services & Smart Services Campus	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
Totaal lasten	**0**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**0**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
159 Immunisatiereserve	**200**	1.000	0	0
Saldo mutatie reserves	**200**	1.000	0	0
Resultaat	**200**	**1.000**	**0**	**0**

Financiële toelichting

159. Correctie in verband met Center for Big Data Statistics Heerlen (GS 9-4-2019)

De besteding van het project Center for Big Data Statistics Heerlen is over de jaren 2019 € 0,20 mln. en 2020 € 1 mln. gefaseerd. De aanwending vanuit de Immunisatiereserve is gecorrigeerd en zal voor dit project in 2019 en 2020 geëffectueerd worden.

€ x 1.000

1.2.5 Logistiek	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
126 Overboekingsvoorstel MKB programma Logistiek	**600**	0	0	0
Totaal lasten	**600**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-600**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-600**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

126. Overboekingsvoorstel MKB programma Logistiek 2016-2019 (GS 9-4-2019)

Op 22 december 2016 heeft GS aan LIOF een projectsubsidie verleend voor het project Programma LimburgLogistiek 2016-2019 voor € 2.400.000. Dit project heeft tot doel het versterken van de nationale en internationale concurrentiekracht van de Limburgse Logistieke sector. Omdat in de uitvoering van het programma een achterstand is ontstaan, hebben GS op 5 juni 2018 ingestemd met een herziening van de subsidie. Begin 2019 zal LIOF een voortgangsrapportage indienen. Op basis van deze voortgangsrapportage zal de jaarschijf 2018 beschikt worden. Derhalve wordt voorgesteld om jaarschijf 2018 ad. € 599.957 over te hevelen naar 2019.

€ x 1.000

1.2.7 Toerisme en recreatie	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
127 Overboekingsvoorstel Internationale Maasfietsroute	**67**	0	0	0
129 Overboekingsvoorstel Investeringsprogramma Toerisme & Recreatie 2016-2019	**799**	0	0	0
130 Overboekingsvoorstel subsidieregelingen Toerisme en Recreatie	**409**	0	0	0
133 Overboekingsvoorstel bijdrage Destinatie Marketing Limburg	**250**	0	0	0
Totaal lasten	**1.525**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-1.525**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-1.525**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

127. Overboekingsvoorstel Internationale Maasfietsroute (GS 9-4-2019)

Conform de samenwerkingsovereenkomst Internationale Maasfietsroute is de provincie Limburg leadpartner van het gelijknamige project (GS 27-1-2015). De middelen, die door de partners bijeen zijn gebracht, dienen voor de Maasfietsroute ingezet te worden. Het project loopt door in 2019. Voorgesteld wordt om de restant middelen ad. € 66.742 over te hevelen naar 2019.

129. Overboekingsvoorstel Investeringsprogramma Toerisme & Recreatie 2016-2019 (GS 9-4-2019)
Provinciale Staten hebben op 18 maart 2016 het investeringsprogramma Toerisme & Recreatie 2016-2019 vastgesteld. Voor de uitvoering van het meerjarige investeringsplan worden de in het coalitie akkoord gereserveerde investeringsmiddelen voor Toerisme & Recreatie € 12 mln. ingezet. Binnen de planning en uitvoeringen van de projecten hebben enkele verschuivingen tussen 2018 en 2019 plaatsgevonden. De bedragen per jaar zijn indicatief en dienen voor de uitvoering van dit programma beschikbaar te blijven, zodat de afgesproken doelen c.q. resultaten behaald kunnen worden. Daarom stellen we voor het restant van € 799.361 over te hevelen naar 2019.

130. Overboekingsvoorstel subsidieregelingen Toerisme en Recreatie (GS 9-4-2019)
De subsidieregelingen "Versterken kwaliteit toeristische aanbod" en "Stimulering investering in de toekomst voor toeristische ondernemers" hebben een looptijd tot 1 mei 2019 (GS 27 juni 2017). De hiervoor gereserveerde middelen € 408.912, inclusief de gereserveerde kosten voor de uitvoering van deze subsidieregeling, worden derhalve overgeheveld naar 2019.

133. Overboekingsvoorstel bijdrage Destinatie Marketing Limburg (GS 9-4-2019)
De uitvoering van de opdracht t.b.v. Destinatie Marketing Limburg vindt in 2019 e.v. plaats. De in de Voorjaarsnota 2018 (PS 29-6-2018 beschikbaar gestelde middelen (€ 250.000 in 2018) zijn niet in 2018 besteed en worden derhalve overgeheveld naar 2019.

€ x 1.000

1.3.1 Arbeidsmarkt	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
131 Overboekingsvoorstel product 1.3.1. Arbeidsmarkt	**496**	0	0	0
Totaal lasten	**496**	**0**	**0**	**0**
Baten				
131 Overboekingsvoorstel product 1.3.1. Arbeidsmarkt	**12**	0	0	0
Totaal baten	**12**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-484**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-484**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

131. Overboekingsvoorstel product 1.3.1 Arbeidsmarkt (GS 9-4-2019)
Een aantal subsidie aanvragen die in 2018 waren voorzien, worden in 2019 beschikt. De aanvraag van deze projecten vergt een langere tijd voorbereiding dan aanvankelijk voorzien. Dit betreft onder andere de volgende projecten:

- Servicepunt Grensoverschrijdende Arbeidsmarkt Kerkrade 2019 en 2020;
- Regionale Investeringsfonds (RIF) ICT;
- Human Capital Agenda Logistiek.

Daarnaast loopt het pilotproject "Vergroten transparantie erkenning van diploma's voor kansberoepen" door naar 2019. Derhalve wordt voorgesteld om de hiervoor gereserveerde middelen: € 495.950 lasten en € 12.000 baten, over te hevelen naar 2019.

€ x 1.000

1.3.2 Onderwijs	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
134 Overboekingsvoorstellen product 1.3.2 Onderwijs	**724**	0	0	0
Totaal lasten	**724**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-724**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-724**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

134. Overboekingsvoorstel product 1.3.2. Onderwijs (GS 9-4-2019)

Euregionaal Onderwijs

De subsidie regeling Impuls Regionaal Onderwijs in PO en VMBO heeft een looptijd tot en met juli 2019 (GS 26-9-2017). Om aan de verplichtingen van deze regeling te kunnen voldoen, wordt het restant van € 144.996 overgeheveld naar 2019.

Verbreding hoger opleidingsaanbod Venlo

De projecten uit de hoger onderwijs agenda zijn in uitvoering. De hiervoor benodigde inzet van financiële expertise loopt door naar 2019. Om aan deze verplichting te kunnen voldoen wordt voorgesteld om het restant van € 9.679 over te hevelen naar 2019.

Human Capital Agenda's/Techniekpact; onderdeel onderwijs

De aanvraag van diverse projecten, waaronder Regionaal Investerings Fonds (RIF) ICT en Human Capital Agenda Logistiek vergt een langere voorbereiding dan voorzien. De voltooiing van deze subsidie aanvragen worden in 2019 verwacht. Voorgesteld wordt om de restant middelen van € 362.791 over te hevelen naar 2019.

Onderwijs als schakel

Op 11 december 2018 hebben GS ingestemd met de cofinanciering van 4 Interregprojecten: Euregio Campus Limburg/Niederrhein, Euregio X-perience 2.0, Grensinfopunt euregio Rijn-Maas-Noord 2020 en het project Grensinfopunt Extra ERW. De projecten worden definitief beschikt, na goedkeuring van de stuurgroep Interreg. De definitieve subsidieverlening vindt in 2019 plaats. Het restant van € 127.371 wordt derhalve overgeheveld naar 2019.

Onderwijskwaliteit voor de toekomst

Conform de Programmabegroting 2018 (PS 3-11-2017) zijn middelen beschikbaar gesteld ten behoeve van Onderwijskwaliteit voor de Toekomst. De besteding van het budget onderwijskwaliteit voor de toekomst is mede afhankelijk van initiatieven van externe partijen en het project loopt door naar 2019. Derhalve wordt voorgesteld om het saldo van € 84.530 over te hevelen naar 2019.
iXperium-achtige leeromgevingen
Tijdens de opening van het iXperium Roermond is een stimuleringsprijs uitgereikt van € 5.000. Voorgesteld wordt om deze stimuleringsbijdrage te verrekenen met het hiervoor bestemde budget in 2019.

Totaal wordt voorgesteld om € 724.367 over te hevelen naar 2019.

€ x 1.000

1.3.3 Limburg Werkt Akkoord	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
170 Fasering project 4Limburg	**1.000**	0	0	0
176 Fasering Ketenaanpak Integratie Vluchtelingen	**85**	0	0	0
183 Fasering budgetten 'Zo werkt Limburg 218-2019'	**488**	0	0	0
198 Fasering uitvoering motie 687 Aanvalsplan integratie	**-6**	0	0	0
201 Fasering Sociale Agenda 2025 actielijn Limburg Werk Akkoord	**664**	0	0	0
Totaal lasten	**2.231**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-2.231**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
170 Immunisatiereserve	**1.000**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**1.000**	0	0	0
Resultaat	**-1.231**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

170. Fasering project 4Limburg (GS 9-4-2019)

In de Programmabegroting 2018 (PS 3-11-2017) is voor de uitvoering Aanvalsplan Arbeidsmarkt € 1,00 mln. beschikbaar gesteld (conform Voorjaarsnota 2017) ten behoeve van het project 4Limburg. De subsidie van dit project wordt begin 2019 verleend en is derhalve niet besteed in 2018. Als gevolg hiervan heeft ook de dekking uit de Immunisatiereserve nog niet plaatsgevonden.
Voorgesteld wordt om de hiervoor om de hiervoor gereserveerde middelen ad. € 1,00 mln. over te hevelen naar 2019 inclusief de hierbij behorende dekking vanuit de Immunisatiereserve.

176. Fasering ketenaanpak Integratie Vluchtelingen (GS 9-4-2019)

Op 6-2-2018 hebben GS besloten een regievoerder ketenaanpak Vluchtelingen te faciliteren (conform 2e Afwijkingenrapportage 2019 PS 9-11-2018). Deze regievoerder zorgt een efficiënte ketenaanpak van vluchtelingen en statushouders met als doel een snelle inburgering participatie in de Limburgse samenleving. Dit project loopt door naar 2019 en 2020. Derhalve wordt het restant van € 84.643 overgeheveld naar 2019 om aan de verplichtingen in 2019 en 2020 te kunnen voldoen.

183. Fasering budgetten "Zo Werkt Limburg 2018-2019" (GS 9-4-2019)

In de Programmabegroting 2018 (PS 3-11-2017) heeft PS voor het Aanvalsplan Arbeidsmarkt 2018-2019 € 5 mln. beschikbaar gesteld (conform Amendement 10, PS 3-11-2017). Op 27 maart 2018 heeft GS ingestemd met de uitvoeringsstrategie Aanvalsplan Arbeidsmarkt "Zo werkt Limburg". Aangezien de uitvoering van dit project doorloopt in 2019, wordt voorgesteld het saldo aan middelen ad € 487.569 over te hevelen naar 2019.

198. Fasering uitvoering motie 687 Aanvalsplan Integratie (GS 9-4-2019)

Onderdeel van het Limburg Werkt Akkoord is de uitwerking van motie 687 - integraal aanvalsplan Integratie statushouders (PS 6 november 2015). Voor de uitvoering van deze motie zijn in 2018 meer kosten gerealiseerd dan aanvankelijk ingeschat. Het tekort van € 5.821 wordt gecompenseerd met het hiervoor bestemde budget in 2019.

201. Fasering Sociale Agenda Limburg 2025 actielijn Limburg Werk Akkoord (GS 9-4-2019)

Op 18 maart 2016 hebben Provinciale Staten het kader "Sociale Agenda Limburg 2025" vastgelegd. Hiervoor heeft GS het uitvoeringsprogramma vastgelegd. Het totaal aan middelen voor dit uitvoeringsprogramma is begroot voor de periode 2016-2019. De bedragen per jaar zijn indicatief en dienen voor de uitvoering van dit programma 2016-2019 volledig beschikbaar te blijven, zodat de

afgesproken doelen c.q. resultaten behaald kunnen worden. Een aantal projecten die voorzien waren in 2018 worden in 2019 beschikt. Dit betreft onder andere de volgende projecten Buitengewoon, Sectorale arrangementen regio Venlo en Zorg. Derhalve wordt voorgesteld om het restant van € 664.166 over te hevelen naar 2019.

€ x 1.000

2.1.1 Sociale innovatie	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
171 Fasering project Laaggeletterdheid	**50**	0	0	0
196 Fasering Sociale Agenda 2025 actielijn Sociale Innovatie	**433**	0	0	0
206 Overboekingsvoorstel Sociale Innovatie	**1.344**	0	0	0
Totaal lasten	**1.827**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-1.827**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-1.827**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

171. Fasering project Laaggeletterheid (GS 9-4-2019)

Ten behoeve van de uitvoering van de motie 2353 Kirkels "leren-lezen-werken" (PS 3 november 2017) is er in de 2e Afwijkingenrapportage 2018 (PS9-11-2018) € 250.000 beschikbaar gesteld voor een intensivering laaggeletterdheid. Deze middelen worden ingezet voor een kwartiermaker en vraaggerichte project ondersteuning (conform notitie PS 12 januari 2018). Het project loopt door naar 2019. Voorgesteld wordt om het restant van € 49.584 over te hevelen naar 2019 voor de uitvoering van dit project.

196. Fasering Sociale Agenda 2025 actielijn Sociale Innovatie (GS 9-4-2019)

Op 18 maart 2016 hebben Provinciale Staten het kader "Sociale Agenda Limburg 2025" vastgesteld. Op basis hiervan heeft GS het uitvoeringsprogramma vastgesteld (GS 14 juni 2016). Het totaal aan middelen voor dit uitvoeringsprogramma is begroot voor de periode 2016-2019. De bedragen per jaar zijn indicatief en dienen voor de uitvoering van dit programma beschikbaar te blijven, zodat de afgesproken doelen c.q. resultaten behaald kunnen worden. Een aantal subsidieprojecten, zoals Hand in Hand en Doorstart Centrum Seksueel Geweld Limburg, die voorzien waren in 2018, worden in 2019 beschikt. Daarom stellen we voor het restant van deze ad. € 433.029 over te hevelen naar 2019.

206. Overboekingsvoorstel Sociale Innovatie (GS 9-4-2019

Maatschappelijke organisaties

Voor de afhandeling van een liggende incidentele subsidieaanvraag in het kader van de maatschappelijke organisaties is een bedrag van € 10.425 nodig in 2019.

Ondersteuning transformatie

Het resterend budget uit de transformatie jeugdzorg (2014) wordt ingezet voor de Motie Kinderarmoede Kinderarbeid. Op 5-2-2019 heeft GS een subsidie verleend aan gemeente Roermond voor het project 'Intensief samen actief tegen armoede' voor een bedrag van maximaal € 250.000.

Uitvoeringskader passend wonen in de buurt

Voor de afhandeling van de liggende subsidie aanvragen voor het Kader passend wonen in de buurt (ingangsdatum subsidieregeling 22-4-2017 eindigt per 31-12-2018) is het restant budget van € 1.083.899 nodig. De aanvragen worden op dit moment beoordeeld.

Er wordt een totaalbedrag van € 1.344.324 overgeheveld naar 2019.

€ x 1.000

2.1.2 Bouwen aan eigen kracht en participatie	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
164 Fasering structuurversterkende investeringen in kernen	**646**	0	0	0
217 Fasering budgetten Sociale Agenda 2025 actielijn Participatie	**445**	0	0	0
Totaal lasten	**1.091**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-1.091**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-1.091**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

164. Fasering structuurversterkende investeringen in kernen (GS 9-4-2019)

Op 12 juli 2017 zijn door GS de nadere subsidieregels Structuur versterkende investeringen in gemeenschapsaccommodaties vastgesteld met een bedrag van € 1 mln. (motie 832 2e gewijzigd Rossel inzake financiële bijdrage structuurversterkende investeringen in kernen). GS hebben op 29 juni 2018 de motie 2409 gewijzigd Hermans Claessens inzake structuurversterkende investeringen in gemeenschapshuizen overgenomen van PS en een aanvullend bedrag van € 1 mln. beschikbaar gesteld. De regeling heeft een looptijd tot 1 januari 2020. Voor de continuering van deze regeling in 2019 wordt voorgesteld het restantbedrag van € 645.992 over te boeken naar 2019.

217. Fasering budgetten Sociale Agenda 2025 actielijn Participatie (GS 9-4-2019)

Op 18 maart 2016 hebben Provinciale Staten het kader "Sociale Agenda Limburg 2025" vastgesteld. Op basis hiervan heeft GS het uitvoeringsprogramma "Koers voor een Vitaler Limburg" vastgesteld (d.d. 14 juni 2016). Het totaal aan middelen voor dit uitvoeringsprogramma is begroot voor de periode 2016-2019. De bedragen per jaar zijn indicatief en dienen voor de uitvoering van dit programma beschikbaar te blijven, zodat de afgesproken doelen c.q. resultaten behaald kunnen worden. Voor een aantal subsidieprojecten (Regiolab Noord Limburg, Beringe Buiten, 'Onze Buurt' en Limburg Online Verbonden) wordt de subsidie in 2019 geëffectueerd. Deze waren aanvankelijk in 2018 voorzien. Daarom stellen we voor het restant van actielijn participatie ad. € 444.981 over te hevelen naar 2019.

€ x 1.000

2.2.1 Cultuur	Begroting 2019	Meerjarenraming 2020	2021	2022
Lasten				
90 Nadere subsidieregels Film 2018-2019 (GS 11-12-2018)	**97**	0	0	0
207 Overboeking budgetten cultuur	**570**	0	0	0
Totaal lasten	**667**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-667**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
90 Reserve culturele kansen	**97**	0	0	0
207 Reserve culturele kansen	**24**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**120**	0	0	0
Resultaat	**-546**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

90. Nadere subsidieregels Film 2018-2019 (GS 11-12-2018)

Op basis van de nadere subsidieregels film zijn subsidies verleend voor totaal €303.398. Het restant bedrag van € 96.601 mag ingezet worden in 2019 ten behoeve van het provinciaal filmbeleid. Via een overboekingsvoorstel worden deze middelen doorgeschoven naar 2019.

207. Overboeking budgetten Cultuur (GS 9-4-2019)

Op basis van het uitvoeringsprogramma cultuur 'Limburg podium voor culturele kracht' staat beschreven dat indien in enig jaar gelden voor de uitvoering van het UPC overblijven deze doorgeschoven mogen worden naar het volgende begrotingsjaar. Middels dit overboekingsvoorstel ad € 570.217 wordt hieraan uitvoering gegeven. Op 19 januari 2018 heeft de Statencommissie Cultuur en Samenleving kennisgenomen van het uitvoeringsprogramma 2018-2019.

€ x 1.000

2.2.2 Erfgoed	Begroting 2019	Meerjarenraming 2020	2021	2022
Lasten				
205 Overboekingsvoorstel budgetten erfgoed	**65**	0	0	0
Totaal lasten	**65**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-65**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
205 Reserve culturele kansen	**13**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**13**	0	0	0
Resultaat	**-51**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

205. Overboekingsvoorstel budgetten erfgoed (GS 9-4-2019)

In het uitvoeringsprogramma immaterieel erfgoed 2016-2019 'Toekomst voor erfgoed!' (PS 8 juli 2016) worden de bestedingen van het budget erfgoed voor deze coalitieperiode geduid. In dit programma staat beschreven dat als er in enig jaar budget over is, dit doorgeschoven mag worden naar een volgend begrotingsjaar om verdere uitvoering te geven aan dit uitvoeringsprogramma. Middels een overboekingsvoorstel wordt een bedrag van € 64.509 doorgeschoven naar 2019.

€ x 1.000

2.2.3 Monumenten	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
208 Overboeking restantbudgetten monumenten	**-541**	0	0	0
Totaal lasten	**-541**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**541**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**541**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

208. Overboeking restantbudgetten monumenten (GS 9-4-2019)

PS heeft op 23 juni 2017 de 'Focusnotitie monumenten' vastgesteld. Hierin is de lijn uitgezet voor de 2e termijn voor monumenten 2017-2019. Bij de Eindejaarsbijstelling 2018 is een bedrag van € 6,61 mln. doorgeschoven naar 2019. Nu blijkt dat in 2018 nog uitgaven hebben plaatsgevonden. Het bedrag van de nog gedane uitgaven wordt middels een overboekingsvoorstel ad € 541.113 teruggehaald uit 2019.

€ x 1.000

2.2.4 Archeologie	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
204 Overboekingsvoorstel budgetten archeologie	**460**	0	0	0
Totaal lasten	**460**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-460**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-460**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

204. Overboekingsvoorstel budgetten acheologie (GS 9-4-2019)

Op basis van het richtinggevend kader 'Archeologie in de etalage' tijdlijn 2016-2019, door PS vastgesteld op 7 juli 2016, waarin beschreven staat dat de financiële inzet beschikbaar is voor de periode 2016-2019 worden de resterende middelen 2018 doorgeschoven naar 2019 om verdere uitvoering te geven aan de uitvoering van dit richtinggevend kader. Middels een overboekingsvoorstel wordt € 459.964 doorgeschoven naar 2019.

€ x 1.000

2.3.1 Sport	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
209 Overboeking restantbudgetten Sport	**12**	0	0	0
Totaal lasten	**12**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-12**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
209 Immunisatiereserve	**13**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**13**	0	0	0
Resultaat	**1**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

209. Overboeking restantbudgetten Sport (GS 9-4-2019)

Middels het Uitvoeringsprogramma sport 2018-2019 PS sonderend op 19-12-2017 is de 2e collegetermijn vertaald in uitvoering. Voor de uitvoering in 2019 is het restantbudget 2018 ad € 11.895 nog nodig.

€ x 1.000

2.4.1 Stedelijke ontwikkeling	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
177 Fasering procesmiddelen Stedelijke ontwikkeling	**24**	0	0	0
Totaal lasten	**24**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-24**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-24**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

177. Fasering procesmiddelen Stedelijke ontwikkeling (GS 9-4-2019)

Voor de ondersteuning van de uitvoering motie 754 Werrij inzake samenhangende strategische agenda Midden Limburg (PS 12-5-2016) is € 46.600 beschikbaar gesteld ten laste van de procesmiddelen coalitie akkoord 2016-2019 (conform 2e Afwijkingenrapportage 2017 PS 3-11-2017). Aangezien deze motie is uitgevoerd (conform brief PS 16-1-2018), kan het restant van € 36.600 terugvloeien naar de procesmiddelen coalitie akkoord.

De overige procesmiddelen stedelijke ontwikkeling ad. € 23.774 worden overgeheveld naar 2019. De procesmiddelen zijn beschikbaar gesteld uit de beleidsintensiveringsmiddelen binnenstedelijk ontwikkeling 2016-2019 en zijn in 2019 nodig voor onder andere infosessie PS en ambtelijk werkbezoek.

€ x 1.000

2.4.3 IBA	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
172 Fasering proces- en projectkosten IBA Parkstad	**-298**	0	0	0
Totaal lasten	**-298**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**298**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**298**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

172. Fasering proces- en projectkosten IBA Parkstad (GS 9-4-2019)

Het budget proces- en projectkosten is beschikbaar gesteld voor m.n. de uitvoering van de IBA projecten. In 2018 zijn meer initiatieven door de provincie financieel ondersteund dan aanvankelijk voorzien/ingeschat. Voorgesteld wordt om het tekort van € 298.021 te verrekenen met het hiervoor bestemde budget in 2019.

€ x 1.000

3.1.1 Openbaar vervoer en concessiemanagement	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
154 Overboeking restantbudget ontwikkelingen stationsomgevingen	**66**	0	0	0
Totaal lasten	**66**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-66**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
154 Reserve DU Verkeer en vervoer	**66**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**66**	0	0	0
Resultaat	**0**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

154. Overboeking restantbudget ontwikkelingen stationsomgevingen (GS 9-4-2019)

Voor het project station Beek-Elsloo is in 2015 een intentieovereenkomst ondertekend (GS 10-2-2015). De voorbereidende werkzaamheden vereisen een intensieve samenwerking van vijf partijen (Provincie Limburg, gemeente Beek, gemeente Stein, ProRail, NS Stations) en vergt het afstemmen van elkaars eisen en belangen meer tijd dan oorspronkelijk voorzien. De afronding van het totale project is voorzien in 2022. In verband hiermee wordt de fasering van de middelen ad € 65.711 aangepast, inclusief bijhorende dekking uit de reserve DU Verkeer en vervoer.

€ x 1.000

3.2.1 Voorbereiding en uitvoering mobiliteitsmaatregelen	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
103 Werkgeversaanpak Maastricht Bereikbaar	**1.266**	0	0	0
135 Overboeking DU Beter Benutten project Mobility as a Service	**140**	0	0	0
Totaal lasten	**1.406**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-1.406**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
103 Reserve DU Verkeer en vervoer	**1.266**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**1.266**	0	0	0
Resultaat	**-140**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

103. Werkgeversaanpak Maastricht Bereikbaar 2018 (GS 9-4-2019)

Gedeputeerde Staten van Limburg hebben op 22 mei 2018 (PS 2e Afwijkingenrapportage 2018, 9-11-2018) besloten middelen beschikbaar te stellen ten behoeve van de continuering werkgeversaanpak Maastricht Bereikbaar 2018. Dekking van dit bedrag heeft plaatsgevonden vanuit de Bereikbaarheidsmiddelen (€ 527.500) en de Intensiveringsmiddelen Asbest en Energie (€ 325.000). Daarnaast heeft het Rijk (ministerie van Economische Zaken en Klimaat, via ministerie van Infrastructuur en Waterstaat) een bedrag van € 880.000 toegezegd onder de voorwaarde dat een vergelijkbare bijdrage door de regio wordt geleverd.
In de decembercirculaire 2018 is van de totale Rijksbijdrage van € 880.000 een 1e voorschot opgenomen van € 413.000 (DU Duurzame mobiliteit). Op 1 november 2018 heeft de gemeente Maastricht namens het Projectbureau Maastricht Bereikbaar hiervoor een subsidieaanvraag ingediend, die nog niet compleet is. Daarom kan deze aanvraag niet meer in 2018 in behandeling worden genomen. Voorgesteld wordt het bedrag € 1.265.500, inclusief dekking, door te schuiven naar 2019 om de aanvraag begin 2019 verder te kunnen afhandelen.

135. Overboeking DU Beter Benutten project Mobility as a Service (GS 9-4-2019)

Voor het project Mobility as a Service (MaaS) heeft het Rijk een bedrag van € 140.000 toegezegd aan de gemeente Maastricht. Deze bijdrage is via het Provinciefonds (meicirculaire 2018) ontvangen (2e Afwijkingenrapportage 2018, PS 8-11-2018). Inmiddels is de Bestuursovereenkomst voor het project op 14 september 2018 door alle partijen ondertekend. De besteding van de middelen voor deze pilot vindt vervolgens plaats in 2019. Genoemd bedrag wordt volledig overgemaakt aan de gemeente Maastricht. De middelen dienen hiervoor behouden te blijven en door te schuiven naar 2019.

€ x 1.000

3.2.2 Fiets	Begroting 2019	Meerjarenraming 2020	2021	2022
Lasten				
109 Overboeking restantbudget voorbereiding project Leisure Lane	**54**	0	0	0
113 Overboekingsvoorstellen Uitvoeringsprogramma Fiets	**623**	0	0	0
Totaal lasten	**677**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-677**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
109 Reserve DU Verkeer en vervoer	**54**	0	0	0
113 Reserve DU Verkeer en vervoer	**623**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**677**	0	0	0
Resultaat	**0**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

109. Overboeking restantbudget voorbereiding project Leisure Lane (GS 9-4-2019)

Op 20 november 2018 hebben Gedeputeerde Staten ingestemd met de ondertekening van de 'Samenwerkingsovereenkomst Leisure Lane', die op 18 december 2018 door alle partijen is ondertekend. Ter voorbereiding van het project zijn in 2018 middelen voor de voorbereidingskosten beschikbaar gesteld. Het restant van deze middelen ad € 54.035 moet beschikbaar blijven voor de verdere voorbereiding in 2019 en derhalve worden doorgeschoven naar 2019.

113. Overboekingsvoorstellen Uitvoeringsprogramma Fiets (GS 9-4-2019)

Op 1 april 2016 hebben PS het Uitvoeringsprogramma Fiets 2016-2019 vastgesteld, inclusief de financiële opgave. De middelen worden voor een groot deel middels subsidie verleend aan RMO's (Regionale Mobiliteits Overleggen). Een aantal van de verzoeken om subsidie was in 2018 nog niet helemaal compleet. Daardoor heeft subsidieverlening in dat jaar niet kunnen plaatsvinden en moeten de betreffende financiële middelen ad € 623.280 worden overgeheveld naar 2019.

€ x 1.000

3.2.3 Verkeersveiligheid	Begroting 2019	Meerjarenraming 2020	2021	2022
Lasten				
165 Fasering Bereikbaarheidsmiddelen	**295**	0	0	0
Totaal lasten	**295**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-295**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
165 Reserve DU Verkeer en vervoer	**295**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**295**	0	0	0
Resultaat	**0**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

165. Fasering bereikbaarheidsmiddelen (GS 9-4-2019)

Voor de periode 2016-2019 hebben Gedeputeerde Staten middelen beschikbaar als cofinanciering op (gemeentelijke) mobiliteitsprojecten (PS 17-6-2016). Deze middelen zijn bedoeld als cofinanciering op projecten van gemeenten en vervoerders (Verkeersveiligheidsprojecten in Uitvoeringsprogramma Fiets). Een deel van de subsidieaanvragen voldoet nog niet aan de voorwaarden, waardoor

besluitvorming niet meer in 2018 kan plaatsvinden. Besluitvorming zal plaatsvinden in 2019, waarvoor de middelen ad € 295.020 beschikbaar moeten blijven en worden overgeboekt naar 2019, inclusief de dekking uit de Reserve DU Verkeer en Vervoer.

€ x 1.000

3.2.4 Logistieke netwerken	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
155 Overboeking restantbudget Logistiek	**38**	0	0	0
163 Fasering Zuidelijke spooraansluiting Chemelot	**100**	0	0	0
Totaal lasten	**138**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-138**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
155 Reserve DU Verkeer en vervoer	**38**	0	0	0
163 Reserve DU Verkeer en vervoer	**100**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**138**	0	0	0
Resultaat	**0**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

155. Overboeking restantbudget Logistiek (GS 9-4-2019)

De Provincie Limburg faciliteert de havensamenwerking tussen havengemeenten in Limburg. Daarom heeft de Provincie Limburg voor de periode 2018-2021 middelen beschikbaar gesteld voor de samenwerking met tien havengemeenten, Ontwikkelingsmaatschappij Midden-Limburg en Rijkswaterstaat Zuid-Nederland (1e Afwijkingenrapportage 2018). Het restant ad € 38.375 moet voor de hele periode beschikbaar blijven en worden overgeboekt naar 2019, inclusief de dekking uit de Reserve DU Verkeer en Vervoer.

163. Fasering Zuidelijke Spooraansluiting Chemelot (GS 9-4-2019)

Voor het project Zuidelijke Spooraansluiting Chemelot is in 2018 een eenmalige subsidie verstrekt, via GS van 11 september 2018. Er is in 2018 een restant budget van € 99.844 dat doorgeschoven dient te worden naar 2019 om de subsidieverplichtingen na te komen. Het betreft een fasering van de middelen.

€ x 1.000

3.3.1. Transitie woningmarkt Limburg	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
140 Overboeking budgetten transitie woningmarkt Limburg	**70**	0	0	0
Totaal lasten	**70**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-70**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
140 Reserve Transitiefonds	**33**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**33**	0	0	0
Resultaat	**-37**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

140. Overboeking budgetten Transitie Woningmarkt Limburg (GS 9-4-2019)

Op 8 december 2016 is in het bestuurlijk overleg met de Zuid-Limburgse gemeenten afgesproken om samen te werken aan de verdere uitvoering van de Structuurvisie Wonen Zuid-Limburg. Voor de periode 2017-2020 is in het bestuurlijk overleg op 8 december 2016 met partijen een 'Actieplan Wonen Zuid-Limburg' opgesteld. Voor deze uitvoering is door alle partijen een bijdrage gedaan. De Provincie Limburg is aangewezen als beheerder van deze middelen. Voor de continuering van dit Actieplan in 2019 en diverse activiteiten (o.a. onderzoek, monitoring en uitvoering) in het kader van de Agenda Limburgse Woningmarkt 2015-2019 'Ieder zijn thuis' - PS 08-07-2016) wordt het restantbedrag in totaal € 37.494 overgeboekt naar 2019.
Daarnaast wordt de subsidieaanvraag voor het project Inponden particulier bezit begin 2019 afgehandeld, vandaar dat het bedrag van € 33.000 wordt doorgeschoven naar 2019, inclusief bijbehorende dekking via de reserve Transitiefonds. In totaal wordt een bedrag van € 70.494 doorgeschoven naar 2019.

€ x 1.000

3.4.1. Provinciaal omgevingsplan	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
150 Fasering budget POL-stelsel i.v.m. Visie Vrijetijds Economie	**41**	0	0	0
Totaal lasten	**41**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-41**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-41**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

150. Fasering budget POL-stelsel i.v.m. Visie Vrije Tijdseconomie (GS 9-4-2019)

De provincie is in de rol van penvoerder samen met de 18 Zuid-Limburgse gemeenten gestart met een traject voor de opstelling van een structuurvisie (GS 7-11-2017). De Provincie is penvoerder/trekker in het traject . De Zuid-Limburgse gemeenten hebben een financiële bijdrage geleverd van € 75.000 welke als extra baat zijn genomen in 2018. Het traject is nog niet afgerond. Voorgesteld word om het restantbudget in 2018 zijnde € 41.163 over te boeken ten gunste van het POL-budget 2019. Aldus is afronding van het traject financieel geborgd.

€ x 1.000

3.4.2 Uitvoering ruimtelijk beleid	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
149 Fasering budget aanpak winkelleegstand	**118**	0	0	0
151 Fasering Gebiedsontwikkeling Sibelcogroeve	**1**	0	0	0
152 Overboeking middelen monumentaal erfgoed	**2**	0	0	0
Totaal lasten	**122**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-122**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
149 Immunisatiereserve	**118**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**118**	0	0	0
Resultaat	**-4**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

149. Fasering budget aanpak winkelleegstand (GS 9-4-2018)

Voor het doorlopend project Aanpak Winkelleegstand zijn in de programmabegroting 2017 middelen beschikbaar gesteld voor de aanpak van de winkelleegstand voor de periode 2017-2019. Tot en met 2018 is ruim 50% hiervan besteed. Marktpartijen en gemeenten zijn als stakeholders betrokken middels nauw overleg en vergt doorlooptijd. Voorgesteld wordt om het restantbedrag 2018 zijnde € 118.468 over te hevelen naar 2019 (incl. de dekking uit de immunisatiereserve).

151. Fasering Gebiedsontwikkeling Sibelcogroeve (GS 9-4-2019)

Conform het plan van aanpak transformatie Sibelco-gebied (GS: 22-04-2015) zijn destijds provinciale middelen ter beschikking gesteld. Het traject loopt nog door in 2019. Op grond van de huidige situatie is de prognose dat overleg met betrokken gemeenten wordt geïntensiveerd en waarvoor kosten zullen worden gemaakt. Voorgesteld wordt het restantbudget ad € 1.474 zijnde procesmiddelen, hiervoor over te hevelen naar 2019.

152. Overboeking middelen monumentaal erfgoed (GS:09-04-2019)

In de Programmabegroting 2018 zijn middelen opgenomen voor de uitvoering van het project " Vraag en aanbodsturing van monumentaal erfgoed in het Nationaal Landschap Zuid-Limburg". Naast de Provincie Limburg hebben 3 Limburgse Gemeenten en stichting het Limburgs Landschap financiële bijdragen geleverd. De financiële afwikkeling van het project moet nog plaatsvinden. Voorgesteld wordt het restantbudget van € 2.499 hiervoor over te hevelen naar 2019.

€ x 1.000

3.4.3 Werklocaties	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
173 Fasering procesmiddelen Chemelot 2025	**27**	0	0	0
178 fasering budget Ontwikkellocatie BPL Oostflank Brunssum	**89**	0	0	0
Totaal lasten	**116**	**0**	**0**	**0**
Baten				
173 Fasering procesmiddelen Chemelot 2025	**91**	0	0	0
Totaal baten	**91**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-25**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-25**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

173. Fasering procesmiddelen Chemelot 2025 (GS 9-4-2019)

Op 10 mei 2016 hebben PS kennis genomen van de Visie Chemelot 2025. Deze visie is opgesteld door acht private partijen van het industriepark Chemelot (SABIC, OCI Nitrogen, Arlanxeo, Fibrant, AnQore, DSM, Sitech en USG) samen met de Brightlands Chemelot Campus. Voor de Provincie Limburg zijn in dat kader de thema's 'ontwikkeling industriepark', 'doorgroei campus', 'financieringsvraagstukken', 'acquisitie', 'verduurzaming', en 'ontsluiting' in directe zin relevant. Voor het overige heeft de visie overwegend een relatie met besluitvorming en activiteiten door of vanwege private partijen. In het kader van de Visie Chemelot 2025 heeft de Provincie kosten gemaakt voor het opstellen van o.a. de ontwikkel-, gebieds- en mobiliteitsvisie. Een aantal opdrachten in dit kader lopen door naar 2019. Derhalve wordt voorgesteld om de niet bestede middelen ad € 27.092 en de nog te facturen bijdragen aan externe ad € 90.738 over te hevelen naar 2019.

178. Fasering budget ontwikkellocatie BPL Oostflank Brunssum (GS 9-4-2019)
In het kader van de economische ontwikkeling Buitenring Parkstad Limburg (BPL) is er gestart met een haalbaarheidsonderzoek naar de mogelijkheid om 'Hendrik Brunssum' te bestemmen en bouwrijp te maken voor de vestiging van grootschalige logistieke en maakindustrie-gerelateerde bedrijven (conform GS 3-7-2018 / 2e Afwijkingenrapportage 2018 PS 9-11-2018). Het project heeft een looptijd van 2 jaar. Omdat een aantal opdrachten en werkzaamheden doorlopen na 2019, wordt het restant van € 89.134 overgeheveld naar 2019.

€ x 1.000

3.4.4 Buitengoed Geul en Maas	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
153 Fasering procesmiddelen Buitengoed Geul en Maas	**232**	0	0	0
Totaal lasten	**232**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-232**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-232**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

153. Fasering procesmiddelen Buitengoed Geul en Maas (GS 9-4-2019)
In de 2e afwijkingenrapportage 2017 is het GS-besluit (GS 29-8-2017) tot continuering van het samenwerkingsverband Buitengoed Geul en Maas bekrachtigd en zijn middelen hiervoor beschikbaar gesteld.. De gemeenten Maastricht, Valkenburg a/d Geul en Meerssen nemen samen met de Provincie (zijnde penvoerder) hieraan financieel deel. Conform afspraken in de bestuurlijke stuurgroep lopen activiteiten door t/m 2019. Voorgesteld wordt aldus om het restantbudget 2018, zijnde € 232.399 hiervoor over te hevelen naar 2019.

€ x 1.000

3.4.7 Grondzaken	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
179 Fasering bijdrage Marsna Paper Meerssen	**4.233**	0	0	0
Totaal lasten	**4.233**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-4.233**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
179 Risicoreserve grondexploitatie	**4.233**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**4.233**	0	0	0
Resultaat	**0**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

179. Fasering bijdrage Marsna Paper Meerssen (GS 9-4-2019)
Conform Voorjaarsnota 2018 (PS 29-6-2018) heeft PS € 4.233.013 gereserveerd voor een bijdrage in de kosten van achterstallig onderhoud en brandveiligheid van Marnsa Paper. Deze middelen zijn in 2018 niet afgeroepen door Building Marsna BV. Voorgesteld wordt om de hiervoor gereserveerde middelen, inclusief de dekking vanuit de risicoreserve grondexploitatie (Voorjaarsnota 2018 PS 29-6-

2018), over te hevelen naar 2019. Zodat in de toekomst aan deze betaalverplichting voldaan kan worden.

€ x 1.000

3.6.1 Water	Begroting 2019	Meerjarenraming 2020	2021	2022
Lasten				
141 Overboekingsvoorstel grondwatermodel Ibrahym (GS 15-1-2019)	**136**	0	0	0
142 Overboekingsvoorstel POP3 Water	**1.848**	0	0	0
197 Fasering werkbudget klimaatadaptatie	**10**	0	0	0
Totaal lasten	**1.995**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-1.995**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
141 Reserve grondwaterbeheer	**81**	0	0	0
142 Rserve DU Zoetwatermaatregelen	**1.848**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**1.929**	0	0	0
Resultaat	**-66**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

141. Overboekingsvoorstel grondwatermodel Ibrahym (GS 15-1-2019)

Om de financiering van het grondwatermodel Ibrahym mogelijk te maken is op 15-01-2019 door GS (2019/2376) besloten om de resterende middelen van 2018 inzake Oppervlaktewater en Grondwater algemeen ad € 136.469 door te schuiven naar 2019.

142. Overboekingsvoorstel POP3 Water (GS 9-4-2019)

Op 12 december 2015 hebben Provinciale Staten het Provinciaal Waterplan Limburg 2016-2021 vastgesteld. Voor de uitvoering van dit Waterplan is op 03 april 2018 door GS de Openstellings-besluiten van Paragraaf 1, 7 en 2 (emissie naar grondwater) voor 2018 vastgesteld. Het begrote bedrag is niet helemaal benut. Het totale bedrag ad € 1.848.109 dient te worden overgeheveld naar 2019 t.b.v. de vaststelling van de nog af te geven beschikkingen in 2019.

197. Fasering werkbudget Klimaatadaptatie (GS 9-4-2019)

Als bouwsteen voor de provinciale omgevingsvisie Limburg en om eventuele knelpunten van provinciale belangen en bezittingen in relatie tot extreem weer in beeld te brengen hebben GS (GS 17-7-2018) ingestemd met het uitvoeren van een provinciale stresstest (conform 2e Afwijkingenrapportage 2018 PS 9-11-2019). Een aantal onderzoeken c.q. opdrachten lopen door naar 2019. Derhalve wordt voorgesteld om het restant budget van € 10.250 over te hevelen naar 2019.

€ x 1.000

3.7.1 Asbest en energie	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
190 Fasering subsidieregelingen Duurzaamheid en energie	**608**	0	0	0
191 Fasering procesmiddelen asbest en energie	**958**	0	0	0
Totaal lasten	**1.567**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-1.567**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-1.567**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

190. Fasering subsidieregelingen Duurzaamheid en energie (GS 9-4-2019)

De subsidieregelingen "Duurzame maatschappelijke organisaties 2017-2019" (GS 11-12-2018) en "Coöperatieve energieprojecten 2018-2019" (GS 06-02-2018) hebben een looptijd tot 01-07-2019 resp. 01-03-2019. De regeling "Showcase op gen Hoes" (GS 28-08-2018) had een looptijd tot 01-12-2018. Voor de continuering en afhandeling van deze regelingen in 2019 wordt het restantbedrag in 2018 van € 608.309 overgeboekt naar 2019.

191. Fasering procesmiddelen asbest en energie (GS 9-4-2019)

Op 15 december 2015 hebben Provinciale Staten het Aanvalsplan Asbest en Energie vastgesteld. Het totaal aan middelen voor dit Aanvalsplan is begroot voor de periode 2016-2019. De bedragen per jaar voor de diverse uitvoeringsprogramma's zijn indicatief en dienen beschikbaar te blijven voor de afgesproken doelen c.q. resultaten. Het betreft o.a. uitvoering beleidsbrief Asbest (GS 18-09-2018, mededeling ptf. Commissie MD documentnummer 2018/61363), continuering Energiebeleid in transitie - opmaat naar LEKTA (GS 11-09-2018, Commissie RLN documentnummer 2018/60597), ondersteuning Klimaatakkoord, cofinanciering ELENA-subsidie (GS 05-06-2018 en 29-01-2019) en uitvoeringskosten voor diverse duurzaamheidsregelingen. Het restantbedrag in 2018 van € 958.279 wordt overgeboekt naar 2019.

€ x 1.000

3.7.4 Bodem en ondergrond	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
156 Fasering werkbudget 3e fase Edelchemie	**198**	0	0	0
157 Fasering uitgaven bestuursdwang Edelchemie	**82**	0	0	0
Totaal lasten	**281**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-281**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-281**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

156. en 157. Fasering middelen Edelchemie (GS 9-4-2019)

Conform GS-besluit van 10 februari 2015 is het projectplan Edelchemie 3.0 in uitvoering. Vanwege de dynamiek in de uitvoering (o.a. langjarige juridische procedures, vertraging bodemonderzoeken enz.) is destijds een totaalbudget voor de duur van het gehele traject ter beschikking gesteld. Exact tijdstip

van afronding van het traject is nog ongewis. Thans resteert nog een budget van € 280.812. Voorgesteld wordt dit restbudget over te hevelen naar 2019.

€ x 1.000

3.7.5 Mijn(water)schade	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
166 Fasering maatregelenpakket na-ijleffecten steenkoolwinning	**327**	0	0	0
Totaal lasten	**327**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-327**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
166 Reserve DU Naijl-effecten mijnbouw	**323**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**323**	0	0	0
Resultaat	**-4**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

166. Fasering maatregelenpakket na-ijleffecten steenkoolwinning (GS 9-4-2019)

Met het ministerie van EZK (GS 28-03-2017) hebben wij afspraken gemaakt over het uitvoeren van verschillende (beheers)maatregelen samen met de regio. Omdat de uitvoering van deze maatregelen complexer is dan was ingeschat en mede hierdoor over een groot aantal jaren zal plaatsvinden, wordt het restantbedrag € 327.268 overgeboekt naar 2019. Dekking loopt via de reserve DU-uitkering na-ijlende effecten mijnbouw.

€ x 1.000

3.7.7 Handhaving bijzondere wetten	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
188 Fasering proceskosten regiofonds	**21**	0	0	0
Totaal lasten	**21**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-21**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-21**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

188. Fasering proceskosten regiofonds (GS 9-4-2019)

De afwikkeling van de subsidieregeling opruiming drugsafval (GS 21-3-2017) bevindt zich in 2019 in de laatste fase. Aldus zijn hiervoor in 2019 nog middelen nodig. In de 2e Afwijkingenrapportage'18 (PS 09-11-2018) is besloten om de hiermee gemoeide capaciteit (als onderdeel van de omzetting van inhuur naar 6 fte vaste formatie cluster Subsidies) te dekken uit deze procesmiddelen. Het voorstel is thans het restantbudget 2018 zijnde € 21.217 over te hevelen naar 2019.

€ x 1.000

3.8.1 Natuur	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
143 Overboekingsvoorstel middelen Natuur	**-37**	0	0	0
Totaal lasten	**-37**	0	0	0
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**37**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
143 Reserve DU Natuur	**43**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**43**	0	0	0
Resultaat	**80**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

143. Overboekingsvoorstel middelen Natuur (GS 9-4-2019)

Binnen dit overboekingsvoorstel vinden diverse verrekeningen plaats. Per saldo wordt een bedrag van € 37.173 verrekend met het budget van 2019.

Curfsgroeve

Op 9 november 2018 heeft GS besloten om de Curfsgroeve om niet over te dragen aan Stichting het Limburgs Landschap. De benodigde € 42.770 voor deze overdracht ten behoeve van de anticiperende gronden dienen gereserveerd te blijven. Aangezien de akte nog niet is gepasseerd moet dit bedrag worden overgeheveld naar 2019. Deze overboeking verloopt via de reserve DU-Natuur.

Correctie tekorten Heidsche Peel en Maasgaard

Bij het opmaken van de Eindejaarsbijstelling 2018 d.d. 14-12-2018 zijn de restantmiddelen voor de Heidsche Peel en Maasgaard doorgeschoven naar 2019. Er was geen rekening gehouden met de nog te verrekenen personeelslasten 2018 en een grondaankoop die pas voor 2019 was voorzien. Het hierdoor ontstane tekort van € 460.573 wordt verrekend met het budget van de Maasgaard in 2019.

Uitvoeringskosten POP3 (GS 10-4-2018)

GS heeft op 23-2-2016 ingestemd met de financiering uitvoeringskosten POP3 voor een periode van 4 jaar (2016/2019). In 2018 lag de programmering achter op de planning. In 2019 zal ook een indexering van de uren bij RVO worden doorgevoerd. Ook zijn in 2018 inkomsten van POP3 ontvangen ter vergoeding van de uitvoeringskosten. Het is daarom belangrijk dat het saldo ad € 380.630 wordt doorgeschoven naar 2019.

POP 3 Leader (looptijd 2018-2019 GS 30-1-2018) € 7.480, Soortenbeheer in zilver- en bronsgroen (looptijd 2018 - 31 december 2019 GS 25-9-2018) € 5.814, Natuurgebiedenbeheer SVNL (looptijd 2017-2022 GS 10-4-2018) € 15.941. Bovenstaande projecten betreffen subsidieregelingen, waarvan de eindtermijnen nog doorlopen na 2018. Deze overboeking verloopt via de Ontwikkkelopgave natuur, waardoor deze mutatie budgettair neutraal verloopt en niet zichtbaar in bovenstaande tabel.

Resumé:

- overschot Curfsgroeve € 42.770
- tekort Heidsche Peel en Maasgaard - € 460.573
- Overschot uitvoeringskosten POP-3 € 380.630

\- € 37.137

€ x 1.000

3.8.2 Landschapsparken	Begroting 2019	Meerjarenraming 2020	2021	2022
Lasten				
144 Overboekingsvoorstel product 3.8.2	**9**	0	0	0
Totaal lasten	**9**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-9**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-9**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

144. Overboekingsvoorstel product 3.8.2 (GS 9-4-2019)

Nationaal Landschap Zuid Limburg

Het restant budget 2018 € 9.422 dient overgeboekt te worden naar 2019 voor de afwikkeling van het project (onder andere de schakelkast).

Voor Nationale Parken en Vermaatschappelijking zijn voor deze coalitieperiode € 1.500.000 resp. € 400.000 beschikbaar gesteld (GS 10-10-2017 PiO). Het restant budget 2018 van € 4.463 resp. € 9.860 wordt overgeboekt naar 2019 voor de afwikkeling van deze projecten. Deze overboeking verloopt via de Ontwikkkelopgave natuur, waardoor deze mutatie budgettair neutraal verloopt en niet zichtbaar in bovenstaande tabel.

€ x 1.000

3.8.3 Landbouw	Begroting 2019	Meerjarenraming 2020	2021	2022
Lasten				
132 Overboekingsvoorstel Investeringsprogramma LLTL2 20156-2019	**-43**	0	0	0
Totaal lasten	**-43**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**43**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**43**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

132. Overboekingsvoorstel Investeringsprogramma LLTL2 2016-2019 (GS 9-4-2019)

PS hebben op 13 mei 2016 het investeringsprogramma Limburgse Land- en Tuinbouw Loont 2 2016-2019 vastgesteld. Voor de uitvoering van het meerjarig investeringsprogramma worden de in het coalitie akkoord 2016-2019 gereserveerde middelen voor Agro en Landbouw van € 20 mln. ingezet. Binnen de planning en de uitvoering van de projecten hebben enkele verschuivingen tussen 2018 en 2019 plaatsgevonden. In 2018 zijn meer opdrachten verleend dan aanvankelijk rekening mee was gehouden. Voorgesteld wordt om € 43.333 te verrekenen met de hiervoor gereserveerde middelen in de begroting 2019.

€ x 1.000

4.1.2 Bestuurskracht en bestuurlijke organisatie	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
98 Investeringsagenda gemeente Beekdaelen	**-25**	0	0	0
Totaal lasten	**-25**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**25**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**25**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

98. Investeringsagenda gemeente Beekdaelen (GS 9-4-2019)

Bij de Eindejaarsbijstelling 2018 (PS 14-12-2018) is het restantbudget 2018 volledig overgeheveld naar 2019. Eind november 2018 is er echter nog een subsidie verstrekt aan de gemeente Schinnen. Derhalve dient € 25.000 uit het budget 2019 te worden overgeheveld naar 2018.

€ x 1.000

4.1.3 Integriteit	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
137 Overboekingsvoorstel restantbudget Integriteit	**33**	0	0	0
Totaal lasten	**33**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-33**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-33**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

137. Overboekingsvoorstel restantbudget Integriteit (GS 9-4-2019)

Voor verdere ontwikkeling en implementatie van het integriteitbeleid wordt vanuit de samenwerkingsstructuur in Limburg (werkgroep-stuurgroep-vertrouwenspersoon) een serious game ontwikkeld. Het aansluiten van meerdere partners, hogere kosten en een gewijzigde inkoopprocedure hebben tot vertraging geleid zodat de game niet in 2018 maar in 2019 wordt opgeleverd. In verband hiermede dient het restantbudget ad € 33.328 te worden overgeheveld naar 2019.

€ x 1.000

4.1.7 Internationalisering	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
138 Overboekingsvoorstel DU Regioverbinder	**62**	62	0	0
Totaal lasten	**62**	**62**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-62**	**-62**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-62**	**-62**	**0**	**0**

Financiële toelichting

138. Overboekingsvoorstel DU Regioverbinder (GS 9-4-2019)

Bij de decembercirculaire heeft Limburg een decentralisatie uitkering ad € 123.967 ontvangen voor de Regioverbinder. Het betreft een bijdrage voor iemand die zich twee jaar in de regio inzet om de verbinding tussen de rijksoverheid en de grensregio te versterken en om opgaven en initiatieven verder tot ontwikkeling te brengen. Het bedrag wordt derhalve overgeheveld en toegevoegd aan het budget personeelskosten 2019-2020 (jaarlijks € 61.984).

€ x 1.000

4.1.8 Euregiobestuur	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2019	2020	2021
Lasten				
128 Overboekingsvoorstel Euregio Rijn-Waal	**13**	0	0	0
Totaal lasten	**13**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-13**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-13**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

128. Overboekingsvoorstel Euregio Rijn-Waal (GS 9-4-2019)

De provinciale bijdrage 2018 aan de Euregio Rijn-Waal wordt begin 2019 verleend. Derhalve wordt voorgesteld om de hiervoor gereserveerde middelen in 2018 van € 12.726 over te hevelen naar 2019.

€ x 1.000

4.1.9 Strategische Public Affairs	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
136 Overboekingsvoorstel restantbudget Herdenking van 75 jaar bevrijding	**202**	0	0	0
162 Inzet restantmiddelen 2018 Eren en gedenken (GS 5-2-2019)	**50**	0	0	0
227 Bestemmen resultaat 2018: ophogen subsidieplafond 75 jaar bevrijding	**1.000**	0	0	0
Totaal lasten	**1.252**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-1.252**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-1.252**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

136 en 162. Overboekingsvoorstel restantbudget Herdenking van 75 jaar bevrijding en Inzet restantmiddelen 2018 Eren en gedenken 2018 (GS 9-4-2019)

Bij de Voorjaarsnota 2018 is een bedrag van € 1 mln. voor de periode 2018-2020 beschikbaar gesteld voor herdenking van 75 jaar bevrijding. Het restantbedrag 2018 ad € 251.999 incl. het restantbedrag eren en gedenken wordt derhalve doorgeschoven naar 2019.

227. Ophogen subsidieplafond project '75 jaar bevrijding' (GS 9-04-2019)

Er is sprake van een groot enthousiasme in de samenleving voor de herdenking van de viering van 75 jaar bevrijding. Om recht te doen aan deze overweldigende respons vanuit de samenleving hebben wij besloten om een additioneel budget beschikbaar te stellen om in totaal circa 60 aanvragen toch te kunnen honoreren. Dit additioneel budget van € 1,00 mln. wordt gedekt uit het positief jaarrekening-resultaat 2018 en zal verwerkt worden bij het statenvoorstel behorende bij de jaarrekening 2018.

€ x 1.000

4.1.10 Branding	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
181 Provinciale doorontwikkeling Maastricht Convention Bureau (GS 5-2-2019)	**210**	0	0	0
Totaal lasten	**210**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-210**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-210**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

181. Provinciale doorontwikkeling Maastricht Convention Bureau (GS 5-2-2019)

GS hebben ingestemd met het verlenen van een subsidie van € 275.000 aan Maastricht Convention Bureau voor het project 'Doorontwikkeling Maastricht Convention Bureau. Het beoogd resultaat is het werven van hoogwaardige internationale congressen gekoppeld aan de inhoudelijke speerpunten van de Limburgse kenniseconomie en de Brightlands campussen. De provinciale bijdrage komt ten laste van bestaande middelen van het product 1.2.7 Toerisme en recreatie € 30.500 en product 1.1.2. acquisitie/LIOF € 35.000 en de restantmiddelen van 2018 Regiobranding Limburg € 209.500. Derhalve worden de restant middelen Regiobranding overgeheveld naar 2019.

€ x 1.000

4.2.0 Overhead	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
146 Overboeking middelen Onderzoeksprogramma (GS 22-1-2019)	**174**	0	0	0
184 Fasering budget vitaliteit en duurzame inzetbaarheid	**353**	0	0	0
185 Overboeking restant persoonlijk ontwikkelbudget	**1.348**	0	0	0
186 Overheveling restantbudgetten medewerkersontwikkeling	**147**	0	0	0
Totaal lasten	**2.022**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-2.022**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-2.022**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

146.Overboeking middelen Onderzoeksprogramma (GS 9-4-2019)

In de GS vergadering van 22-1-2019 is besloten om het restantbudget van het Onderzoeksprogramma 2018 in te zetten voor de uitvoering van de Vastgoedmonitor 2017 in 2019. Derhalve wordt het restantbudget ad € 173.747 overgeheveld naar 2019.

184. Fasering budget vitaliteit en duurzame inzetbaarheid (GS 9-4-2019)

In PS van 15-12-2017 is € 400.000 beschikbaar gesteld voor de uitwerking van de menukaart vitaliteit en duurzaamheid. In december 2018 is de levensfaseregeling door GS vastgesteld. Verdere uitvoering van de menukaart zal in 2019 plaatsvinden. Het restantbedrag ad € 353.425 dient derhalve te worden overgeboekt naar 2019.

185. Overboeking restant Persoonlijk Ontwikkel Budget (POB) 2018 (GS 9-4-2019)
Het Persoonlijk ontwikkelbudget (POB) is conform cao 2017-2018 toegekend voor een periode van 5 jaar. Het restantbedrag ad € 1.347.893 dient derhalve te worden overgeheveld naar 2019.

186. Overboeking restantbudgetten Medewerkersontwikkeling (MO) 2018 (GS 9-4-2019)
Het restantbudget medewerkersontwikkeling (MO) bedraagt € 147.246. Dit bedrag wordt overgeheveld naar 2019 en toegevoegd aan het centrale budget MO. Hierdoor ontstaat er meer ruimte om de opleidings- en ontwikkelwensen en verplichtingen in 2019 die voortvloeien uit de CAO te borgen.

€ x 1.000

4.3.3 Overige eigen middelen	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
Totaal lasten	**0**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**0**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
Div Algemene reserve (egalisatie)	**25.610**	-938	0	0
Saldo mutatie reserves	**25.610**	-938	0	0
Resultaat	**25.610**	**-938**	**0**	**0**

Financiële toelichting
Dit betreft alle overboekingen die gedekt worden uit het Jaarresultaat 2018.

€ x 1.000

4.3.4 Reservering nieuw beleid	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
76 Pan van Transformatie ENCI-groeve (GS 29-1-2019)	**-100**	0	0	0
161 Fasering MKB Startersondersteuning en doorontwikkelen HCA/TP binnen MKB	**31**	0	0	0
177 Fasering procesmiddelen Stedelijke ontwikkeling	**37**	0	0	0
Totaal lasten	**-32**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**32**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**32**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting
76. Plan van Transformatie ENCI-groeve (GS 29-01-2019)
Aan de Stichting Ontwikkelingsmaatschappij ENCI-gebied (SOME) wordt conform bestuurlijke afspraken met de 3 founding fathers, te weten ENCI, gemeente Maastricht en de Provincie Limburg door elk van de genoemde partijen een bijdrage van elk € 100.000 verleend. Het totaalbedrag van € 300.000 is nodig voor het continueren van het opstellen van het bestemmingsplan ENCI-gebied. De provinciale bijdrage van €100.000 verloopt via een incidentele subsidie.

161. Fasering MKB Startersondersteuning en Doorontwikkelen HCA/TP binnen MKB (GS 9-4-2019)
PS hebben op 13 mei 2016 de kadernota "Vitaal Bedrijfsleven" vastgesteld. Voor de uitvoering van dit kader zijn middelen in de begroting 2018 middelen beschikbaar gesteld voor onder andere MKB Startersondersteuning en de doorontwikkeling Human Capital Agenda / Techniek Pact binnen MKB. Deze middelen zijn in 2018 niet volledig besteed. Voorgesteld wordt om het restant van € 31.087 hiervan terug te laten vloeien naar de Intensiveringsmiddelen MKB 2016-2019 om beschikbaar te blijven voor het coalitieakkoord geoormerkt doel.

177. Fasering procesmiddelen Stedelijke ontwikkeling
Zie toelichting onder product 2.4.1. Stedelijke ontwikkeling.

€ x 1.000

4.3.5 Stelposten	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
167 Overboeking afrekeningen VDJ motie Bouw / ISV	**804**	0	0	0
211 Overboeking restant personeelskosten 2018	**6.566**	0	0	0
Totaal lasten	**7.370**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-7.370**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-7.370**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

167. Overboeking afrekeningen VDJ motie Bouw / ISV (GS 9-4-2019)
In de Memorie van Toelichting bij de Begroting 2017 (PS 4-11-2017) is afgesproken dat de vrijval van middelen ISV en de Motie Bouw voor 75% kunnen worden ingezet voor nog lopende ISV-dossiers met een aantoonbaar tekort als gevolg van gewijzigde omstandigheden en als aanvulling voor stedelijke ontwikkeling voor kleinere gemeenten. De resterende 25% zal worden ingezet voor de generieke taakstelling.
Van het voordelig saldo 2018 is bij de 2e Afwijkingenrapportage 2018 een bedrag van € 29.848 afgeraamd voor de invulling van de generieke bezuinigingstaakstelling. Deze generieke bezuinigingstaakstelling is bij de 2e Afwijkingenrapportage 2018 volledig ingevuld. Het restantbedrag in 2018 ad € 804.014 wordt overgeboekt naar 2019 ter financiering van nog lopende ISV-dossiers en als aanvulling voor Stedelijke Ontwikkeling voor de kleinere gemeenten.

211. Overboeking restant personeelskosten 2018 (GS 9-4-2019)
Binnen de p-begroting is sprake van een voordelig verschil van € 6,94 mln. Dit resultaat bestaat uit:

- € 4,30 mln. conform de meerjarige P-begrotingsplanning 2016-2021 overeenkomstig stand P-begroting Eindejaarsbijstelling 2018;
- € 1,07 mln. hoger gegenereerde inkomsten uit doorbelastingen naar derden en kopen verlofdagen overeenkomstig de cao;
- € 1,20 mln. vacatureruimte;
- € 0,09 mln. lagere kosten GS a.g.v. afname aantal gedeputeerden in 4^{e} kwartaal 2018;
- € 0,27 mln. lagere kosten voormalig personeel/bestuur;
- € 0,01 mln. lagere kosten PS.

Van dit resultaat ad € 6,94 mln. wordt conform de geactualiseerde meerjarige begrotingsplanning 2016-2021 (zie paragraaf bedrijfsvoering 5.1) € 6.565.505 overgeboekt naar 2019 e.v.

€ x 1.000

4.4.1 Provinciale Staten en Griffie	Begroting 2019	Meerjarenraming 2020	2021	2022
Lasten				
147 Overboeking restantbudget Burgertop	**40**	0	0	0
Totaal lasten	**40**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	-40	0	0	0
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-40**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

147. Overboeking restantbudget Burgertop (GS 9-4-2019)

Op 26 november 2018 heeft de eerste Limburgse Burgertop plaatsgevonden. Evaluatie en (financiële) afwikkeling van deze Burgertop vindt in het 1e kwartaal 2019 plaats. Derhalve dient het restantbedrag ad € 39.736 te worden overgeheveld naar 2019.

4.3. Begrotingswijziging 3 – 2019

€ x 1.000

Begrotingsprogramm		Product		Begroting 2019			Begroting 2020		
				lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo
1.1	Investerings-klimaat	1.1.1	Economische samenwerking	-1.757	0	1.757	0	0	0
		1.1.2	Acquisitie en LIOF	4.822	0	-4.822	0	0	0
		1.1.3	MKB	527	0	-527	0	0	0
		1.1.4	Brightlands Kennis/As	16	0	-16	0	0	0
		1.1.5	Maastricht Aachen Airport	111	0	-111	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**3.719**	**0**	**-3.719**	**0**	**0**	**0**
1.2	Innovatiekracht	1.2.1	Chemie en Materialen Brightlands Chemelot Campus	8	-2	-10	0	0	0
		1.2.2	Life Sciences Brightlands Maastricht Health Campus	3.372	168	-3.204	0	0	0
		1.2.3	Landbouw Agrofood Greenport Venlo	2.962	155	-2.807	0	0	0
		1.2.4	Services & Brijghtlands Smart Services Campus	0	0	0	0	0	0
		1.2.5	Logistiek	600	0	-600	0	0	0
		1.2.6	Maakindustrie	0	0	0	0	0	0
		1.2.7	Toerisme en recreatie	1.525	0	-1.525	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**8.467**	**321**	**-8.146**	**0**	**0**	**0**
1.3	Onderwijs en arbeidsmarkt	1.3.1	Arbeidsmarkt	496	12	-484	0	0	0
		1.3.2	Onderwijs	724	0	-724	0	0	0
		1.3.3	Limburg Werkt Akkoord	2.231	0	-2.231	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**3.451**	**12**	**-3.439**	**0**	**0**	**0**
2.1	Sociale innovatie en participatie	2.1.1	Sociale innovatie	1.827	0	-1.827	0	0	0
		2.1.2	Bouwen aan eigen kracht en participatie	1.091	0	-1.091	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**2.918**	**0**	**-2.918**	**0**	**0**	**0**
2.2	Cultuur	2.2.1	Cultuur	667	0	-667	0	0	0
		2.2.2	Erfgoed	65	0	-65	0	0	0
		2.2.3	Monumenten	-541	0	541	0	0	0
		2.2.4	Archeologie	460	0	-460	0	0	0
		2.2.5	Digitale agenda en regionale media	0	0	0	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**650**	**0**	**-650**	**0**	**0**	**0**
2.3	Sport	2.3.1	Sport	12	0	-12	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**12**	**0**	**-12**	**0**	**0**	**0**
2.4	Stedelijke ontwikkeling	2.4.1	Binnenstedelijke ontwikkeling	24	0	-24	0	0	0
		2.4.2	Herstructurering in wijken	0	0	0	0	0	0
		2.4.3	IBA	-298	0	298	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**-274**	**0**	**274**	**0**	**0**	**0**
3.1	Openbaar vervoer en	3.1.1	Openbaar vervoer en concessiemanagement	66	0	-66	0	0	0
		3.1.2	Railagenda	0	0	0	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**66**	**0**	**-66**	**0**	**0**	**0**
3.2	Bereikbaarheid en mobiliteit	3.2.1	(Beleids)voorbereiding en uitvoering mob.maatregelen	1.406	0	-1.406	0	0	0
		3.2.2	Fiets	677	0	-677	0	0	0
		3.2.3	Verkeersveiligheid	295	0	-295	0	0	0
		3.2.4	Logistieke netwerken	138	0	-138	0	0	0
		3.2.5	Onderhoud, beheer en rehabilitaties Provinciale wegen	0	0	0	0	0	0
		3.2.6	Project Buitenring Parkstad Limburg	0	0	0	0	0	0
		3.2.7	Project N280- West	0	0	0	0	0	0
		3.2.8	Project N266	0	0	0	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**2.516**	**0**	**-2.516**	**0**	**0**	**0**
3.3	Limburgse	3.3.1	Transitie woningmarkt Limburg	70	0	-70	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**70**	**0**	**-70**	**0**	**0**	**0**
3.4	Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	3.4.1	Provinciaal omgevingsplan	41	0	-41	0	0	0
		3.4.2	Uitvoering ruimtelijk beleid	122	0	-122	0	0	0
		3.4.3	Werklocaties	116	91	-25	0	0	0
		3.4.4	Buitengoed Geul en Maas	232	0	-232	0	0	0
		3.4.5	Vergunningen ontgrondingen	0	0	0	0	0	0
		3.4.6	Handhaving ontgrondingen	0	0	0	0	0	0
		3.4.7	Grondzaken	4.233	0	-4.233	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**4.745**	**91**	**-4.655**	**0**	**0**	**0**
3.5	Hoogwater-bescherming langs de Maas	3.5.1	Programma Maasvallei	0	0	0	0	0	0
		3.5.2	Ooijen-Wanssum	0	0	0	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
3.6	Water	3.6.1	Water	1.995	0	-1.995	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**1.995**	**0**	**-1.995**	**0**	**0**	**0**

€ x 1.000

Begrotingsprogramm		Product		Begroting 2019			Begroting 2020		
				lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo
3.7	Energie, duurzaamheid en milieu	3.7.1	Asbest en energie	1.567	0	-1.567	0	0	0
		3.7.2	Milieubeleid	0	0	0	0	0	0
		3.7.3	Uitvoering milieu	0	0	0	0	0	0
		3.7.4	Bodem en ondergrond	281	0	-281	0	0	0
		3.7.5	Mijn(water)schade	327	0	-327	0	0	0
		3.7.6	Vergunningen bijzondere wetten	0	0	0	0	0	0
		3.7.7	Handhaving bijzondere wetten	21	0	-21	0	0	0
		3.7.8	WABO-milieuadvies	0	0	0	0	0	0
		3.7.9	Vergunningen WABO	0	0	0	0	0	0
		3.7.10	Handhaving WABO	0	0	0	0	0	0
		3.7.11	Coördinatie RUD	0	0	0	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**2.196**	**0**	**-2.196**	**0**	**0**	**0**
3.8	Plattelands-ontwikkeling	3.8.1	Natuur	-37	0	37	0	0	0
		3.8.2	Landschapsparken	9	0	-9	0	0	0
		3.8.3	Landbouw	-43	0	43	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**-71**	**0**	**71**	**0**	**0**	**0**
4.1	Bestuur	4.1.1	Rijks- en veiligheidstaken CdK	0	0	0	0	0	0
		4.1.2	Bestuurskracht en bestuurlijke organisatie	-25	0	25	0	0	0
		4.1.3	Integriteit	33	0	-33	0	0	0
		4.1.4	Coördinatie Interbestuurlijk toezicht	0	0	0	0	0	0
		4.1.5	Toezicht gemeentefinanciën	0	0	0	0	0	0
		4.1.6	IPO	0	0	0	0	0	0
		4.1.7	Internationalisering	62	0	-62	62	0	-62
		4.1.8	Euregiobestuur (EMR/Ermn)	13	0	-13	0	0	0
		4.1.9	Strategische Public affairs	1.252	0	-1.252	0	0	0
		4.1.10	Branding	210	0	-210	0	0	0
		4.1.13	Overige bestuurlijke zaken	0	0	0	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**1.545**	**0**	**-1.545**	**62**	**0**	**-62**
4.2	Overhead	4.2.0	Overhead	2.022	0	-2.022	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**2.022**	**0**	**-2.022**	**0**	**0**	**0**
4.3	Algemene dekkings-middelen	4.3.1	MRB	0	0	0	0	0	0
		4.3.2	Provinciefonds	0	0	0	0	0	0
		4.3.3	Overige eigen middelen	0	0	0	0	0	0
		4.3.4	Reservering nieuw beleid	-32	0	32	0	0	0
		4.3.5	Stelposten	7.370	0	-7.370	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**7.337**	**0**	**-7.337**	**0**	**0**	**0**
Provinciale Staten en griffie				40	0	-40	0	0	0
			Totaal baten en lasten	**41.403**	**424**	**-40.979**	**62**	**0**	**-62**
Mutatie reserves									
	Algemene reserve (egalisatie)			0	25.610	25.610	0	-938	-938
	Immunisatiereserve			0	6.234	6.234	0	1.000	1.000
	Risicoreserve grondexploitatie			0	4.233	4.233	0	0	0
	Bestemmingsreserve Culturele kansen			0	134	134	0	0	0
	Reserve grondwaterbeheer			0	81	81	0	0	0
	Reserve DU Verkeer en vervoer			0	2.442	2.442	0	0	0
	Reserve DU-uitkering Natuur			0	43	43	0	0	0
	Reserve Transitiefonds			0	33	33	0	0	0
	Reserve DU Naijl-effecten mijnbouw			0	323	323	0	0	0
	Reserve DU Zoetwatermaatregelen			0	1.848	1.848	0	0	0
			Totaal mutaties reserves	**0**	**40.979**	**40.979**	**0**	**62**	**62**
			Totaal	**41.403**	**41.403**	**0**	**62**	**62**	**0**

Bijlage 4: De bestuurlijke intenties vastgoed in verband met waardering op de provinciale balans

Op basis van de Jaarstukken 2016 zijn de bestuurlijke intenties vastgesteld met betrekking tot de waardering van provinciaal vastgoed (PS d.d.30-6-2017). Onderstaand vastgoed is gekocht of ontwikkeld met een maatschappelijke intentie en in de regel bedoeld om duurzaam te exploiteren. Bij dit besluit is vermeld dat deze uitgangspunt en in principe van kracht zijn, tenzij er nieuwe besluit-vorming plaatsvindt over vastgoed.

A	In erfpacht uitgegeven gronden	Functie	Intentie duurzaam exploiteren	Duurzame waardevermindering van toepassing
1	Leeuwbrouwerij Valkenburg	Maatschappelijk	ja	Nee
2	Tuinbouwgebied Siberië	Maatschappelijk	ja	Nee
3	Tradeport Noord/Heylen	Maatschappelijk	ja	Nee
4	Natures Green	Maatschappelijk	ja	Nee
5	Andeno	Maatschappelijk	Ja	Nee

In 2018 is nr. 1, 4 en 5 toegevoegd. Op basis van het door PS op 15-12-2017 vastgestelde Erfpachtkader is analoog aan de andere in erfpacht uitgegeven gronden dezelfde functie en intentie gehanteerd.

B	Materiële vaste activa economisch nut	Functie	Intentie duurzaam exploiteren	Duurzame waardevermindering van toepassing
1	Gouvernement	Maatschappelijk	ja	Nee
2	Groot Buggenum	Maatschappelijk	ja	Nee
3	Maastricht Aachen Airport	Maatschappelijk	ja	Nee
4	Musea	Maatschappelijk	ja	Nee
5	Station Simpelveld	Maatschappelijk	ja	Nee
6	Burgemeesterswoning Venlo	Maatschappelijk	ja	Nee
7	Steunpunten provinciale wegen	Maatschappelijk	ja	Nee

C	Materiële vaste activa maatschappelijk nut	Functie	Intentie duurzaam exploiteren	Duurzame waardevermindering van toepassing
1	Grondverwerving verbreding A2	Maatschappelijk	ja	Nee
2	Gronden Ooijen Wanssum	PM	PM	PM

Voor wat betreft de waardering van de gronden van Ooijen-Wanssum wordt verwezen naar de Jaarrekening, onderdeel 6.3. Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling.

Bijlage 5: Rollen provincie

De rol van de Provincie in het externe krachtenveld

De rol van de Provincie in een project, proces of programma is erg divers. In dit schema wordt de mogelijke rol van de Provincie in projecten geschetst:

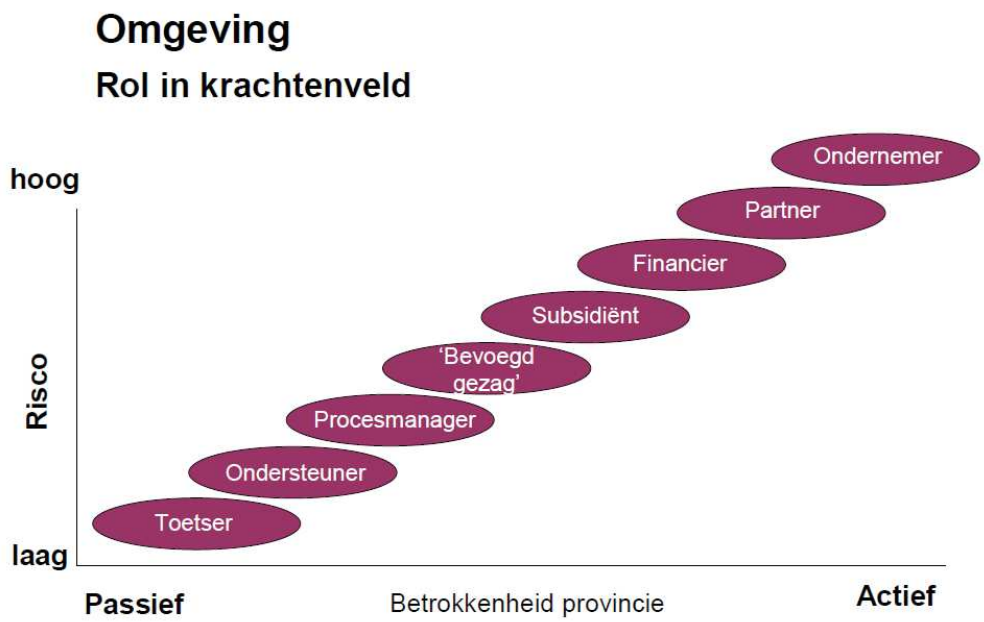

Dit schema is uiteraard niet volledig en kan met een beetje creativiteit worden aangevuld: denk maar aan de rol die de Provincie bijvoorbeeld kan vervullen voor het op de agenda zetten van maatschappelijke vraagstukken. Het gaat erom dat de Provincie zich bewust is van haar rol, daar helderheid over verschaft en het gedrag aanpast aan zijn rol. De inhoudelijke opgave van de Provincie wordt in hoge mate bepaald door de positie die zij inneemt. Deze positie kan overigens per fase verschillen.

Bijlage 6: Benchmark dashboard BBV

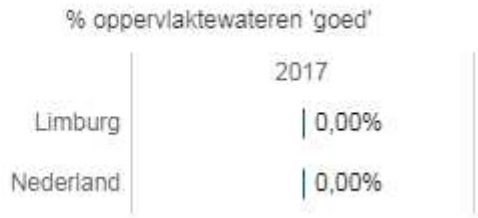

Waterkwaliteit (oppervlaktewater) (product 3.6.1. Water)
De ecologische toestand van oppervlaktewateren is beoordeeld volgens de beoordelingsmethode van de Europese Kaderrichtlijn Water. De cijfers geven het percentage oppervlaktewateren weer waarvan de waterkwaliteit de beoordeling 'goed' heeft gekregen.

Weergegeven zijn de cijfers van alle oppervlaktewateren die in het beheer van de verschillende waterschappen zijn. Het gebied van een waterschap kan provincieoverstijgend zijn. De cijfers van een waterschap die in twee provincies ligt worden in beide provinciecijfers opgenomen. Bijvoorbeeld: De wateroppervlaktebeoordelingen van waterschap Noorderzijlvest worden bij zowel Drenthe als Friesland opgeteld.

Beoordelingen van oppervlaktewateren in het beheer van Rijkswaterstaat zijn niet weergegeven.

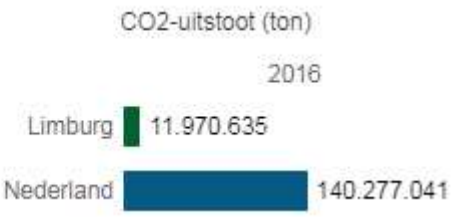

Emissie van broeikasgassen (product 3.7.3. Uitvoering milieu)
De emissie van broeikasgassen wordt uitgedrukt in uitstoot van CO2. De CO2-uitstoot wordt berekend door de energiedragers (bijvoorbeeld kWh elektriciteit, m3 gas, liters benzine) te vermenigvuldigen met de emissiefactor van die energiedrager. Deze emissiefactoren variëren per jaar, afhankelijk van de brandstofmix van de elektriciteitsproductie, de hoeveelheid bijgemengde biobrandstof en de calorische waarde en koolstofinhoud van aardgas.

Hernieuwbare energie (product 3.7.1. Asbest en energie)
De meeste productiegegevens hernieuwbare energie komen tot stand door nationale totalen te verdelen over gemeenten aan de hand van verdeelsleutels, de top down-methode, omdat voor de bottom upmethode onvoldoende gegevens beschikbaar zijn. Alleen voor Hernieuwbare Energie uit stortgas, geothermie en meestook van biomassa in elektriciteitscentrales zijn bottom-up gegevens beschikbaar. Deze methode leidt voor het overgrote deel van de Hernieuwbare Energie-opties tot schattingen. De Klimaatmonitor bevat jaarlijks 88 tot 90 % van de Nederlandse Hernieuwbare Energie. In veel gemeenten zal het percentage hoger zijn, omdat de missende 10-12 % zich concentreert in enkele gemeenten of op de Noordzee, waar een significant deel van de Nederlandse windproductie plaatsvindt.

Alleen voor Hernieuwbare Energie uit Stortgas zijn bottom-up gegevens beschikbaar. De gegevens zijn dus niet via een verdeelsleutel tot stand gekomen, maar daadwerkelijk gemeten.
Bron: Klimaatmonitor; bewerking: Tympaan

Ontwikkelde nieuwe natuur (product 3.8.1. Natuur)
Dit betreft het oppervlakte verworven en ingerichte natuur in hectare. Bij verworven natuur gaat het om het aantal hectares blijvend beschikbare grond voor natuur, inclusief nieuwe natuur als gevolg van functiewijziging (bijvoorbeeld doordat boerenland als natuurland wordt aangeboden). Onder inrichting worden gebieden verstaan waar inrichtingsmaatregelen zijn uitgevoerd die noodzakelijk zijn voor de realisatie van het natuurdoel. Als er geen inrichtingsmaatregelen nodig zijn, wordt het gebied ook beschouwd als ingericht.

De cijfers zijn afkomstig uit de Voortgangsrapportages Natuur (publicatie IPO/BIJ12). De Provincies zijn sinds 2013 verantwoordelijk voor het natuurbeleid en het Natuurnetwerk Nederland (exclusief Rijkswateren). Het netwerk moet natuurgebieden beter verbinden met elkaar en met het omringende agrarisch gebied.

Beheerde natuur (product 3.8.1. Natuur)
Dit betreft het oppervlakte grondgebied dat in beheer is als natuurgebied. Hierbij kan een onderscheid worden gemaakt in beheer met contract en zonder contract. Bij beheer met contract is er een beheercontract vallend onder het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL) of een voorloper van SNL. Bij natuurbeheer zonder contract betreft het gebieden vallend onder de Natuurschoonwet (NSW), waterleidingmaatschappijen, defensie, TBO's, RWS, gemeentes, natuureigenaren die entree heffen, particulieren die hun gebied niet openstellen.

De cijfers zijn afkomstig uit de Voortgangsrapportages Natuur. De Provincies zijn sinds 2013 verantwoordelijk voor het natuurbeleid en het Natuurnetwerk Nederland (exclusief Rijkswateren). Het netwerk moet natuurgebieden beter verbinden met elkaar en met het omringende agrarisch gebied.

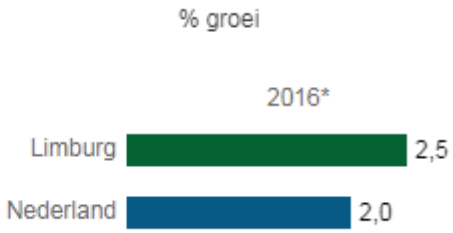

Bruto regionaal product (bbp) (product 1.1.2. Acquisitie en LIOF)
Dit betreft het bruto binnenlands product (tegen marktprijzen) in de Provincie, een maat voor de omvang van de economie. De verandering van het volume van het brp in een bepaalde tijdsperiode is een maat voor de groei (of krimp) van de economie. Het bruto regionaal product tegen marktprijzen is het eindresultaat van de productieve activiteiten van ingezeten productie-eenheden.

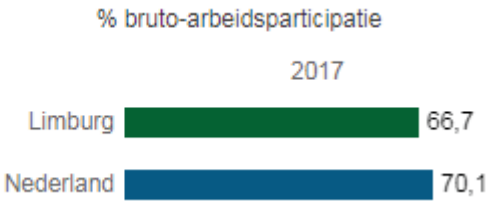

Bruto-arbeidsparticipatie (product 1.3.1. Arbeidsmarkt)
Werkgelegenheid wordt hier uitgedrukt in het percentage bruto-arbeidsparticipatie: het aandeel van de (werkzame en werkloze) beroepsbevolking in de totale bevolking van 15-75 jaar.

Waardering openbaar vervoer (product 3.1.1. Openbaar vervoer en concessiemanagement)
Dit betreft het gemiddelde waarderingscijfer (algemene oordeel) voor het regionaal openbaar vervoer per Provincie weergegeven. Dit cijfer is gebaseerd op de OV-Klantenbarometer: een jaarlijks terugkerend onderzoek naar de mening van reizigers in het stads- en streekvervoer. De weergegeven cijfers hebben betrekking op de vervoersgebieden, waarvoor de provincie de concessie heeft afgegeven. De vervoersgebieden van de metropoolregio's blijven dus buiten beschouwing.

Preventief financieel toezicht (product 4.1.5. Toezicht gemeentefinanciën)
Gemeenten staan onder preventief financieel toezicht van de provinciale toezichthouder als er sprake is van een niet meer structureel en reëel sluitende begroting bij een gemeente.

Verkiezingen (product 4.4.1. Provinciale Staten en Griffie)

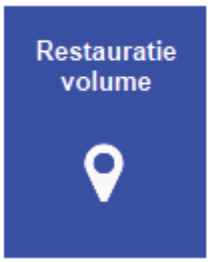

Restauratie volume (product 2.2.3. Monumenten)
Er is op dit moment geen verdere informatie beschikbaar.

Bron: http://www.waarstaatjeprovincie.nl/Paginas/BBV/Benchmark-dashboard-BBV.aspx
Geraadpleegd op 12-4-2019

Deloitte.

2019/31955 24-4-2019
GRIF 11-7-2019

Provincie Limburg PS
DOCnr.
Ingek. 24 APR. 2019
CASnr.
ID.

Accountantsverslag 2018

Provincie Limburg

17 april 2019

Deloitte.

Deloitte Accountants B.V.
Amerikalaan 110
6199 AE Maastricht Airport
Postbus 1864
6201 BW Maastricht
Nederland

Tel: 088 288 2888
Fax: 088 288 9901
www.deloitte.nl

Aan de Provinciale Staten
van de provincie Limburg
Postbus 5700
6202 MA MAASTRICHT

Datum:
17 april 2019

Ons kenmerk:
3114763970/2019.065360/HV

Geachte leden van de Provinciale Staten,

Graag bieden wij u hierbij ons accountantsverslag aan met betrekking tot de controle van de jaarrekening 2018 van de provincie Limburg. Deze rapportage beschrijft op hoofdlijnen onze controleaanpak en de belangrijkste aangelegenheden die wij tijdens onze controle in overweging hebben genomen. Wij zijn van mening dat de reikwijdte van onze werkzaamheden en de resultaten daarvan een deugdelijke basis vormen voor ons oordeel over de jaarrekening 2018 van de provincie Limburg.

De jaarrekening 2018 van de provincie Limburg geeft een getrouw en rechtmatig beeld
De jaarrekening 2018 is opgesteld onder verantwoordelijkheid van het college van Gedeputeerde Staten van de provincie Limburg. Bij deze jaarrekening hebben wij op *17 april 2019* een goedkeurende controleverklaring voor zowel getrouwheid als rechtmatigheid verstrekt.

Onze controle is uitgevoerd in overeenstemming met onze opdrachtbevestiging, gedateerd d.d. 26 oktober 2018.

Wij bespreken onze bevindingen met de Interim Statencommissie
Wij bespreken deze rapportage graag tijdens de bijeenkomst met de Interim Statencommissie op 7 juni 2019, en zullen dan ook uw eventuele vragen beantwoorden. Wij hebben de inhoud van dit accountantsverslag afgestemd met de verantwoordelijke medewerkers van het cluster Financiën.

Graag danken wij u en uw medewerkers voor de medewerking die wij hebben ervaren tijdens onze controle.

Hoogachtend,
[redacted]
Deloitte Accountants B.V.
[redacted]
drs. A.J. Schutgens RA
[redacted]

Op alle opdrachten verricht door Deloitte zijn de 'Algemene Voorwaarden Dienstverlening Deloitte Nederland, mei 2018' gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel onder nummer 24362837 van toepassing.
Deloitte Accountants B.V. is ingeschreven in het handelsregister van de Kamer van Koophandel te Rotterdam onder nummer 24362853. Deloitte Accountants B.V. is a Netherlands affiliate of Deloitte NWE LLP, a member firm of Deloitte Touche Tohmatsu Limited.

Inhoudsopgave

Bestuurlijke samenvatting controle 2018	4
Inleiding	6
Belangrijkste bevindingen uit onze controle	8
Speerpunten Provinciale Staten	11
De financiële positie van uw provincie	16
Interne beheersing	20
Gebruik van innovatieve tools	23
Overige aangelegenheden	24
Bijlagen	25

Bestuurlijke samenvatting controle 2018

Conclusies en adviezen jaarrekeningcontrole 2018

Getrouwheid en rechtmatigheid	• Wij geven een goedkeurend oordeel af voor getrouwheid en rechtmatigheid. • De gehanteerde materialiteit voor fouten en onzekerheden bedraagt € 7,9 miljoen respectievelijk € 23,7 miljoen.
Financiële positie	• De financiële positie ultimo 2018 is verminderd ten opzichte van 2017. Uw vermogen is met € 72 miljoen afgenomen. • Het weerstandsvermogen bedraagt € 1,2 miljard. Deze weerstandscapaciteit is hoger dan de door de provincie Limburg onderkende aanwezige risico's ad € 47,0 miljoen.
Interne beheersing	• Op basis van onze tussentijdse en jaareinde controlewerkzaamheden hebben wij geen significante tekortkomingen geïdentificeerd in de interne-beheersingsmaatregelen voor de financiële verslaggeving. • Wij steunen niet op de IT-omgeving en hebben daarom extra gegevensgerichte werkzaamheden verricht, waaronder detailcontroles. • Door de digitalisering van het autoriseren van onkostendeclaraties is het voor ons achteraf niet mogelijk om vast te stellen in hoeverre de goedkeuring van de onkostendeclaraties juist en rechtmatig is. Wij merken daarom het hele bedrag aan ambtelijke onkostendeclaraties van € 308.000 aan als onzekerheid. • U heeft uw inkoopproces zodanig ingericht dat het theoretisch gezien mogelijk is dat een budgethouder, naast de goedkeuring van inkoopfacturen, tevens goedkeuring geeft voor prestatielevering. Hierdoor is geen sprake van een vier-ogenprincipe en is dit een leemte in de interne beheersing in het inkoopproces. Wij hebben naar aanleiding van onze controlewerkzaamheden overigens niet vastgesteld dat sprake is van onrechtmatige betalingen. U heeft aangetoond dat het totaal aantal betalingen waarbij geen sprake is van een vier-ogenprincipe jaarlijks niet van materiele omvang is. U heeft tevens aangegeven in 2019 specifieke controlewerkzaamheden uit te voeren op de inkoopfacturen zonder vier-ogenprincipe door middel van tussentijdse verbijzonderde interne controle.
Kwaliteit verslaggeving	• Wij hebben het door het management toegepaste proces met betrekking tot belangrijke verslaggevingspraktijken geëvalueerd, en hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd. Indien nodig, hebben wij specialisten betrokken bij het beoordelen van het toepassen van de juiste methodiek, aannames en berekeningen, en van de consistente toepassing van de betrokken modellen en/of de van toepassing zijnde financiële verslaggeving. Wij zijn van mening dat de verslaggevings-praktijken en de toegepaste inschattingen adequaat zijn en consistent worden gebruikt.
Verbonden partijen	• Het financiële belang van de provincie Limburg in verbonden partijen is het afgelopen jaar toegenomen en zal de komende jaren naar verwachting blijven toenemen. Wij constateren in dit kader in 2018 geen tekortkomingen, zodat enkel de volgende aandachtspunten van belang blijven: - inrichting sturingsrelatie; - tijdige informatievoorziening.

Bestuurlijke samenvatting controle 2018

Conclusies en adviezen jaarrekeningcontrole 2018

Materiële vaste activa	Vanwege het toenemende investeringsvolume wordt de beheersing van de materiële vaste activa belangrijker. In 2018 hebben wij in het kader van de kredietbewaking geen tekortkomingen geconstateerd, maar desondanks blijft dit een belangrijk aandachtspunt.
Subsidies	Vanaf 2019 zijn de verslaggevingsregels met betrekking tot de administratieve verwerking van (meerjarige) subsidies gewijzigd. Gelet op de omvang van de subsidies die jaarlijks door de provincie worden verstrekt, is dit een belangrijk aandachtspunt voor 2019, en dient de administratieve organisatie rondom de verantwoording van subsidies in de provinciale administratie te worden gewijzigd.
Speerpunten Provinciale Staten	Provinciale Staten heeft ons een tweetal aandachtspunten meegegeven voor de controle 2018. Meer hierover leest u verderop in dit verslag.
Overige opdrachten	Behalve de controle op de provinciale jaarstukken voert Deloitte nog diverse andere opdrachten uit bij de provincie Limburg en bij de aan de provincie verbonden derden. Conform de afspraken die met u gemaakt zijn, lichten wij verderop in dit verslag deze verschillende opdrachten toe.

Inleiding

Onze belangrijkste bevindingen

Wij verstrekken een goedkeurende controleverklaring bij de jaarrekening 2018

Wij hebben onze controle van de jaarrekening 2018 van de provincie Limburg uitgevoerd, en verstrekken bij deze jaarrekening een goedkeurende controleverklaring voor zowel getrouwheid als rechtmatigheid.

Geen niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot het vermogen en het resultaat

Wij hebben tijdens onze controle geen niet-gecorrigeerde afwijkingen geïdentificeerd die van invloed zijn op het vermogen of het resultaat van de provincie Limburg.

Geen feitelijke niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot SiSa

Wij hebben geen controleverschillen (fouten en/of onzekerheden) in de verantwoorde informatie in de SiSa-bijlage 2018 geconstateerd.

Geen niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot rechtmatigheid

De in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2018 zijn in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in het door Provinciale Staten op 9 november 2018 vastgestelde controleprotocol.

Op basis van de uitgevoerde controlewerkzaamheden met betrekking tot de naleving van de provinciale en Europese aanbestedingsrichtlijnen hebben wij geen onrechtmatigheden vastgesteld die impact hebben op de strekking van de controleverklaring.

Geen niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT)

Wij hebben tijdens onze controle geen niet-gecorrigeerde afwijkingen geïdentificeerd groter dan onze rapporteringsdrempel die van invloed zijn op de WNT.

Wij verstrekken een goedkeurende controleverklaring bij de jaarrekening 2018.

Onze opdracht is ongewijzigd uitgevoerd

Met de opdrachtbevestiging gedateerd d.d. 26 oktober 2018 heeft u ons opdracht gegeven tot het controleren van de jaarrekening 2018. Naast de opdrachtbevestiging zijn bepalend (geweest) voor onze controle:

- Het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado).
- De Controleverordening provincie Limburg (op grond van artikel 217 van de Provinciewet).
- Het door uw Provinciale Staten op 9 november 2018 vastgestelde normenkader 2018.

De reikwijdte van onze controle staat omschreven in de opdrachtbevestiging en is nader omschreven in het auditplan. Er is gedurende het verloop van de controle op geen enkele wijze sprake geweest van een beperking of wijziging in de reikwijdte van onze controle. Wij achten de reikwijdte van onze controle voor 2018 voldoende voor de doelstelling van onze controle.

Wij zijn onafhankelijk van de provincie Limburg

Ons zijn geen relaties bekend tussen Deloitte Accountants B.V. en haar zuster- en/of dochterondernemingen of de memberfirms van Deloitte Touche Tohmatsu Limited en hun respectievelijke zuster- en/of dochterondernemingen en de provincie Limburg, die naar ons professionele oordeel mogelijk van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid.

Onze volledige onafhankelijkheidsbevestiging is te vinden in bijlage C bij deze rapportage.

Er zijn in 2018 geen belangrijke wijzigingen doorgevoerd in de verslaggevingsregels

Significante verslaggevingsgrondslagen en de toepassing hiervan zijn zeer belangrijk voor de presentatie van de financiële positie en de resultaten van de provincie Limburg. Daarnaast vereisen zij van het management het toepassen van oordeelsvorming ten aanzien van moeilijke, subjectieve en complexe posities, vaak vanwege de noodzaak om inschattingen te moeten maken over het effect van zaken die inherent onzeker zijn.

De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van de provincie Limburg zijn uiteengezet in de toelichting in de jaarrekening 2018.

Wij hebben het door het management toegepaste proces met betrekking tot belangrijke verslaggevingspraktijken geëvalueerd en hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd. Indien nodig, hebben wij specialisten betrokken bij het beoordelen van de toepassing van de juiste methodiek, de aannames, de berekeningen en de consistente toepassing van de betrokken modellen en/of de van toepassing zijnde financiële verslaggeving. Wij zijn van mening dat de verslaggevingspraktijken en de toegepaste inschattingen redelijk zijn en consistent worden gebruikt.

Aandachtspunt op het gebied van verslaggeving

Subsidies

Begin 2019 is een verduidelijking van de Commissie BBV verschenen omtrent de verwerking van subsidies waarvoor voorwaarden gesteld zijn in de jaarrekening. Het is van belang dat voor deze subsidies de jaarlijkse last die verwerkt wordt, overeenkomt met de last van de ontvangende partij van de subsidie. U volgt hiermee dus het bestedingsritme van de partij aan wie de subsidie is verstrekt. Van belang is derhalve dat uw provincie tijdig over de jaarlijkse verantwoordingsinformatie beschikt. In 2018 is de handreiking op onderdelen toegepast en vanaf 2019 dient deze verduidelijking volledig te worden gevolgd. Wij adviseren u om tijdig uw beleid en subsidiebeheersingsproces hiermee in overeenstemming te brengen.

Wij hebben de jaarrekeningcontrole 2018 uitgevoerd met inachtneming van de volgende toleranties, zoals opgenomen in de door u vastgestelde controleverordening:

- Voor fouten bedraagt de tolerantie 1% van het totaal van de lasten inclusief toevoegingen aan de reserves: **€ 7,9 miljoen.**
- Voor onzekerheden bedraagt de tolerantie 3% van het totaal van de lasten inclusief toevoegingen aan de reserves: **€ 23,7 miljoen.**

Als rapportagetolerantie voor fouten en onzekerheden geldt eenzelfde percentage als de goedkeuringstolerantie (€ 7,9 miljoen), of rapporteren wij deze als wij dit om kwalitatieve redenen van belang vinden.

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

De grondslagen van de jaarrekening zijn aanvaardbaar

De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van uw provincie zijn uiteengezet in de grondslagen van de jaarrekening 2018.

Wij hebben het door het college toegepaste proces met betrekking tot significante verslaggevingsaspecten geëvalueerd en hebben gegevensgerichte controlewerk-zaamheden uitgevoerd. Waar nodig hebben wij specialisten betrokken bij het beoordelen van de toepassing van de juiste methodiek, de aannames, de berekeningen en de consistente toepassing van de betrokken modellen en/of de van toepassing zijnde financiële verslaggevings-voorschriften.

Het jaarverslag is verenigbaar met de jaarrekening

De jaarstukken 2018 van uw provincie bestaan uit:

- De inleiding van de jaarstukken.
- Het jaarverslag 2018 (programmaverantwoording en verplichte paragrafen).
- De jaarrekening 2018 (balans met toelichting, overzicht van baten en lasten in de jaarrekening met toelichting en de SiSa-bijlage).
- De bijlagen bij de jaarstukken.

In het onderdeel "Programmaverantwoording" van het jaar-verslag dient informatie te worden opgenomen met betrekking tot de vragen: wat hebben we gedaan, wat hebben we bereikt en wat heeft het gekost? De programma-verantwoording vormt samen met de verplicht voor-geschreven paragrafen (over o.a. weerstandsvermogen, bedrijfsvoering, etc.) het jaarverslag.

Op basis van Nederlandse wetgeving en de Nadere Voorschriften Controle- en Overige Standaarden (NVCOS) 720 is de accountant verplicht bepaalde werkzaamheden uit te voeren met betrekking tot het jaarverslag en de andere informatie die in de jaarstukken is opgenomen. Als onderdeel van dit vereiste hebben wij de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Wij hebben vastgesteld dat het jaarverslag de vereiste informatie bevat op basis van artikel 24 lid 2, artikel 25 en artikel 26 BBV.
- Wij hebben, voor zover wij kunnen beoordelen, vastgesteld dat de verklaringen van Provinciale Staten in het jaarverslag en de andere informatie zoals opgenomen in de jaarstukken verenigbaar zijn met de beweringen en verklaringen die in de jaarrekening zijn opgenomen.
- Wij hebben vastgesteld dat de verklaringen in het jaarverslag overeenstemmen met de resultaten van de uitgevoerde controlewerkzaamheden.

Tijdens onze controle hebben wij geen tegenstrijdigheden tussen het jaarverslag en de jaarrekening geconstateerd.

Het jaarverslag en de jaarrekening zijn met elkaar verenigbaar.

Evaluatie van de belangrijkste inschattingen van het management

Uw provincie heeft voorzieningen gevormd voor verliezen, risico's of verplichtingen die hun oorsprong vinden in het huidige boekjaar of eerdere boekjaren, maar waarvan de (verwachte) uitgaven in de toekomst liggen.

Binnen de voorzieningen maakt u conform het BBV onderscheid naar voorzieningen voor 'verplichtingen, verliezen en risico's' en ter 'egalisering van kosten' ('groot onderhoud').

Vooral de voorzieningen voor verplichtingen, verliezen en risico's en de voorzieningen ter egalisering van kosten zijn naar hun aard gebaseerd op veronderstellingen en schattingen van het management en van GS.

Zij schatten op basis van hun kennis van de provincie en haar omgeving in wat het effect van de te voorziene risico's, verplichtingen en kosten zal zijn in de komende jaren, en wat de omvang van de voorziening moet zijn.

Wij hebben voor deze gebieden het proces beoordeeld waarmee het management schattingsposten ontwikkelt, en hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd. Een en ander in de context van onze verklaring bij de jaarrekening als geheel en niet bedoeld om ons een oordeel te vormen over individuele schattingsposten. Wij zijn van mening dat de verslaggevingspraktijken en de toegepaste inschattingen redelijk zijn en consistent worden gebruikt.

Voorziening onderhoud provinciale gebouwen

In 2018 is de voorziening voor het onderhoud van de provinciale gebouwen volledig vrijgevallen ten gunste van het resultaat. De reden hiervoor is dat het plan verouderd is vanuit de voorschriften die het BBV hiervoor geeft, en daardoor niet meer als onderbouwing van de voorziening kan dienen. De voorziening is vrijgevallen ten gunste van het resultaat en er is een bestemmingsreserve voor het onderhoud gevormd. In 2019 wordt er een geactualiseerd onderhoudsplan vastgesteld, dat door ons wordt gecontroleerd om na te gaan of deze een voldoende basis vormt ter onderbouwing van de voorziening groot onderhoud.

Waardering verbonden partijen

Het belang van de provincie in verbonden partijen neemt verder toe. Er zijn en worden belangrijke investeringen gedaan in verbonden partijen, zoals Greenport Venlo en het Limburgse Energiefonds. Gezien de omvang hiervan vormt de waardering van de kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen een belangrijk onderdeel van onze controle.

Wij constateren dat nog niet van alle (belangrijke) verbonden partijen in maart, tijdens de controle, de jaarstukken ontvangen zijn. Gelet op de toenemende informatie die u in uw jaarstukken moet opnemen en voor het bepalen van de waardering van de verbonden partijen, is het noodzakelijk tijdig over de jaarstukken van de verbonden partijen te kunnen beschikken. Dit is tevens van belang voor de verbetering van de kwaliteit van de sturingsrelatie, en ter onderbouwing van de provinciale jaarrekening. Er dienen goede afspraken te worden gemaakt over de tijdigheid van het informeren over onder andere risico's en besluiten, en over de wijze van het afleggen van verantwoording. De data van de P&C-cyclus van de verbonden partij dienen bovendien aan te sluiten op uw eigen P&C-cyclus.

Wij adviseren u dan ook om samen met de verbonden partijen en de overige hierbij betrokken partijen de statuten en/of de overeenkomst te beoordelen, en te bekijken of de verbonden partijen eerder in de P&C-cyclus de jaarstukken gereed kunnen hebben.

Materiële vaste activa

Een belangrijke positie in uw jaarrekening zijn de materiële vaste activa. De waarde van de materiële vaste activa is het afgelopen jaar met bijna € 50 miljoen toegenomen, en zal in de komende jaren nog verder toenemen. Dit betreft onder andere de investeringen in de Buitenring Parkstad Limburg, Ooijen-Wanssum en de N280.

Dit zijn reeds lopende projecten, die echter door de gewijzigde verslaggevingsvoorschriften voor activa met maatschappelijk nut nu ook worden geactiveerd en waarop wordt afgeschreven over de economische levensduur.

Derhalve is het van belang dat de beheersing van deze investeringen en activa goed op orde blijft. De aandacht die wij in onze controle besteden aan deze activa zal navenant toenemen.

Kredietbewaking

Gedurende de controle 2018 hebben wij geconstateerd dat de door u aangeschafte L6-module inmiddels in werking is, en dat u hiermee een automatische koppeling heeft gemaakt tussen Key2Financiën en de door Provinciale Staten gevoteerde kredieten.

Mede gelet op uw omvangrijke investeringsvolume, adviseren wij u ook zorg te blijven dragen voor (het actualiseren van) deze rapportage, zodat deze met ingang van 2019 gebruikt kan worden.

Marsna Paper

Wij hebben de casus romdom Marsna en de verkoop van het pand in 2018 beoordeeld. Het vermoeden van staatssteun en de klacht die daartoe is ingediend bij de Europese Commissie, is op dit moment nog in behandeling bij de Europese Commissie. De casus is voor onze controle dusdanig complex, dat wij als accountant geen uitspraak kunnen doen over de rechtmatigheid daarvan. Deze kwestie hebben wij dan ook niet betrokken in ons rechtmatigheidsoordeel.

Speerpunten Provinciale Staten

Als onderdeel van de accountantscontrole op de jaarrekening 2018 van de Provincie Limburg, is Provinciale Staten in de gelegenheid gesteld specifieke aandachtspunten mee te geven waarover wij rapporteren. Door Provinciale Staten zijn de volgende aandachtspunten aan ons meegegeven:

- Inzicht in de door PS gevoteerde kredieten en de uitputting daarvan op projectniveau, voor wat betreft de projecten elektrificatie Maaslijn, verdubbeling spoor Heerlen–Landgraaf en elektrificatie traject Landgraaf–grens met Duitsland. Daarnaast wordt inzicht gegeven in de subsidierelatie tussen de provincie en de gemeente Maastricht inzake het project tram Vlaanderen-Maastricht.

- Inzicht in het proces van projectafsluiting naar project-beheer van het project Buitenring Parkstad Limburg.

Inzicht in de gevoteerde kredieten en de uitputting ervan

Op basis van bij de ambtelijke organisatie opgevraagde inlichtingen hebben wij onderstaande analyse opgesteld.

Elektrificatie Maaslijn

Met de elektrificatie van de Maaslijn wil de provincie bereiken dat er meer treinen kunnen worden ingezet, zodat er betere aansluitingen kunnen worden gerealiseerd, waarbij er elektrisch wordt gereden. Op dit moment bevindt het project zich in de planvormingsfase. Het doel is om het project in december 2023 af te ronden. De provincies Limburg, Noord-Brabant en Gelderland en het Rijk leveren alle een financiële bijdrage aan het totale project Maaslijn.

Het totale door Provinciale Staten in 2016 gevoteerde provinciaal krediet voor de elektrificatie bedraagt € 98,2 miljoen, waarvan er € 9,2 miljoen is uitgeput. Deze uitputting strookt met de status van het project.

Het project heeft aanzienlijke vertraging opgelopen, wat een verklaring is voor de minder dan geplande uitgaven tot nu toe.

Verdubbeling spoor Heerlen – Landgraaf

Het project van de spoorverdubbeling tussen Heerlen en Landgraaf heeft als doel om een tweede sneltrein van Maastricht naar Aachen via Heerlen mogelijk te maken. In de planning wordt gestuurd op een realisatie in april 2021, waarbij de dienstregeling in december 2021 van start gaat. Er is sprake van een totale kostenraming van € 48 miljoen. Dit wordt gedekt door de provincie (€ 10,0 miljoen), de Europese Unie (€ 18,4 miljoen), het Rijk (€ 16,0 miljoen) en de regio (€ 2 miljoen), tegenover een totale dekking van € 46,4 miljoen.

Aan de dekkingskant voorziet de provincie Limburg via het kredietbesluit € 10 miljoen. Tot en met 2018 is er sprake van een uitputting van € 4,8 miljoen en een restantkrediet van € 5,2 miljoen. Dit strookt met de huidige uitvoering van het project.

Elektrificatie traject Landgraaf – grens met Duitsland

Het doel van het project 'Elektrificatie traject Landgraaf – grens met Duitsland' is het mogelijk maken van de dienstregeling van de sneltrein Maastricht–Heerlen–Aachen. De investeringskosten voor dit project worden gedragen door het Rijk, de Provincie Limburg en de Europese Unie.

Het totaal van het door Provinciale Staten gevoteerde krediet bedraagt € 15,2 miljoen. De uitputting hiervan bedraagt momenteel € 12,9 miljoen. Mede vanwege de bijdragen van Stadsregio Parkstad Limburg en de Europese Unie is er geen sprake van een overschrijding van het door Provinciale Staten gevoteerde krediet. De uitgaven stroken met de status van het project. Het project is qua realisatie in december 2018 afgerond en zal in 2019 financieel worden afgerekend.

Project	Krediet	Uitputting	Restant
a) Elektrificatie Maaslijn	€ 98,2 miljoen	€ 9,2 miljoen	€ 89,0 miljoen
b) Verdubbeling spoor Heerlen-Landgraaf	€ 10,0 miljoen	€ 4,8 miljoen	€ 5,2 miljoen
c) Elektrificatie traject Landgraaf-grens met Duitsland	€ 15,2 miljoen	€ 12,9 miljoen	€ 2,3 miljoen

Subsidierelatie met gemeente Maastricht inzake het project Tram Vlaanderen-Maastricht

De provincie Limburg heeft overeenkomsten gesloten met het Ministerie van Verkeer en Waterstaat, met als doel het financieren van een drietal projecten. Eén van de projecten betreft het realiseren van een tramverbinding tussen Maastricht Centrum en Hasselt.

Voor het realiseren van dit traject is in 2012 tevens een overeenkomst getekend met de gemeente Maastricht. Hierbij zijn de provincie en de gemeente een partnerschap aangegaan voor het uitvoeren van onderzoek en het uiteindelijk uitvoeren van het project. De bijdragen in het project komen van het Rijk, van de gemeente Maastricht en van de provincie Limburg.

In de originele samenwerkingsovereenkomst is vastgelegd dat de provincie penvoerder is over het project, en daarmee ook de financiële middelen beheert en administreert. De provincie Limburg heeft in samenwerking met de gemeente Maastricht besloten om per 2017 de middelen en het penvoerderschap over te dragen aan de gemeente Maastricht. De provincie heeft een financiële verantwoording opgesteld per 1-1-2017 ten behoeve van de overdracht van de middelen aan de gemeente Maastricht en om te komen tot een financieel beeld van de gemaakte lasten. Deze verantwoording is door Deloitte op 20 december 2017 voorzien van een controleverklaring.

De samenwerking tussen beide partijen is in een samenwerkingsovereenkomst behandeld en besproken. Tevens is voor de overdracht van het penvoerderschap een appendix getekend tussen beide partijen, die op 5 december 2017 in Gedeputeerde Staten is vastgesteld ter goedkeuring. Daarmee is formeel afgestemd dat de gemeente Maastricht de penvoerder wordt van het gehele project, en dat de middelen die de provincie reeds heeft ontvangen c.q. nog moet ontvangen, overgedragen worden aan de gemeente Maastricht. Dit is dan ook de subsidierelatie die beide partijen met elkaar hebben.

Projectafsluiting naar projectbeheer Buitenring Parkstad Limburg

In de afgelopen jaren zijn gedeelten van de Buitenring Parkstad Limburg overgedragen. Op dit moment zijn 25 van de 26 kilometers overgedragen van afsluiting naar beheer. Het laatste gedeelte wordt nog doorlopen door Rijkswaterstaat, de gemeente Beekdaelen en de provincie. Bij de oplevering van verschillende delen van de Buitenring door de aannemer heeft er een verificatie- en validatieproces plaatsgevonden. De wegbeheerder keurt samen met verantwoordelijken van de provincie of het opgeleverde gedeelte overeenkomt met datgene wat vooraf werd overeengekomen. Vervolgens wordt er een zogenaamde 'restpuntenlijst' opgesteld; een lijst met openstaande punten die eventueel nog aanpassing behoeven door de aannemer. Uiteindelijk is de totale Buitenring Parkstad Limburg eigendom van de Provincie Limburg, maar kunnen eventuele aansluitingen hierop wel eigendom van de individuele gemeente zijn. Na het afwerken van de aandachtspunten op de restpuntenlijst wordt de weg overgedragen aan de wegbeheerders van de provincie en wordt de weg beheerd.

Begrotingsoverschrijdingen zijn toegelicht in de jaarrekening

Naast de controle op de rechtmatige totstandkoming van de baten, lasten en balansmutaties in de jaarrekening 2018 hebben wij de begrotingsrechtmatigheid gecontroleerd. De toe te passen normen voor dit begrotingscriterium zijn gebaseerd op de artikelen 193, 194 en 195 van de Provinciewet en moeten door Provinciale Staten zelf nader worden ingevuld en geconcretiseerd. Dit gebeurt door middel van de begroting en via de verordening op het financieel beheer ex artikel 216 van de Provinciewet.

Het systeem van budgetbeheer en -bewaking moet waarborgen dat de baten en lasten binnen de begroting blijven en dat belangrijke wijzigingen of dreigende overschrijdingen tijdig worden gemeld aan Provinciale Staten, zodat deze tijdig (binnen het begrotingsjaar) een besluit kunnen nemen. Een systeem met onvoldoende waarborgen voor tijdige melding aan Provinciale Staten van budgetoverschrijdingen heeft het risico in zich dat inbreuk wordt gemaakt op het budgetrecht van Provinciale Staten.

Het begrotingscriterium is verder verfijnd en uitgewerkt in de Kadernota 2018 van de Commissie BBV.

De belangrijkste inhoudelijke aanpassing betreft de vaststelling dat het overschrijden van de begroting altijd onrechtmatig is, maar niet in alle gevallen hoeft te worden meegewogen in het accountantsoordeel. Deze kostenoverschrijdingen moeten dan wel goed herkenbaar in de jaarrekening zijn opgenomen.

In het kader van de begrotingsrechtmatigheid moet gekeken worden naar de lastenoverschrijdingen per programma. Zoals blijkt uit de hierna opgenomen figuur, is op vier programma's een begrotingsoverschrijding op de lasten te constateren.

Verschillen tussen begrote en werkelijke lasten (in miljoenen)

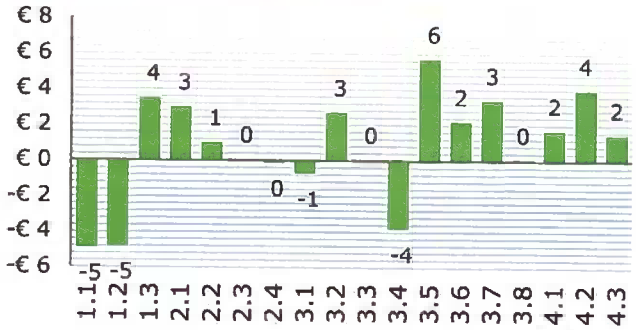

De overschrijdingen op de programma's 1.1, 1,2, 3.1 en 3.4 zijn in te delen in de categorieën zoals genoemd in de Kadernota Rechtmatigheid 2018 (paragraaf 4.2.3) en zijn in de tabel hiernaast door ons vermeld.

Voor een inhoudelijke analyse van deze overschrijdingen verwijzen wij naar de analyse begrotingsrechtmatigheid, zoals opgenomen in het hoofdstuk "Toelichting op het overzicht baten en lasten 2018" in de jaarrekening 2018. Hiermee legt uw provincie verantwoording af over de rechtmatigheid van de lasten over 2018. De geconstateerde kostenoverschrijdingen die formeel als onrechtmatig worden aangemerkt, hebben – gezien de oorzaak en de toelichting – geen gevolgen voor de strekking van onze controleverklaring.

Begrotingsoverschrijdingen

Programma's 1.1 Investeringsklimaat, 1.2 Innovatiekracht, 3.4 Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	De overschrijdingen hebben betrekking op duurzame waardeverminderingen van kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen. Deze hadden niet eerder geconstateerd kunnen worden dan na afloop van het boekjaar. Onrechtmatig, maar heeft geen gevolgen voor het oordeel.
Programma 3.1 Openbaar Vervoer en railagenda	De hogere lasten dan begroot zijn het gevolg van extra lasten a.g.v. de Zuid-Limburgse Stroomtreinmaatschappij (ZLSM). Het betreft reguliere lasten in het kader van de 'Miljoenenlijn' in Zuid-Limburg, waarmee deze overschrijding binnen het bestaand beleid past. Daarnaast wordt deze overschrijding rechtstreeks afgedekt door een extra bijdrage uit de reserve "Bestemmingsreserve ZLSM". Onrechtmatig, maar heeft geen gevolgen voor het oordeel.

Geen niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot rechtmatigheid van provinciaal en Europees aanbesteden

Naar aanleiding van de uitgevoerde controlewerkzaamheden inzake de naleving van de provinciale en Europese aanbestedingsrichtlijnen hebben wij geen onrechtmatigheden vastgesteld die een impact hebben op de strekking van de controleverklaring.

Wij hebben geen fouten en/of onzekerheden in de SiSa-bijlage 2018 geconstateerd

De procedure die uw provincie moet naleven bij de aanlevering van de bestanden aan het CBS is ten opzichte van vorig jaar niet wezenlijk gewijzigd. Uw provincie dient in een vast, voorgeschreven stramien zeven documenten aan het CBS aan te leveren.

Wij hebben de SiSa-bijlage gecontroleerd op basis van de Nota verwachtingen accountantscontrole SiSa 2018. Hierbij evalueren wij de getrouwheid en de rechtmatigheid van de in de SiSa-bijlage verantwoorde gegevens (indicatoren).

Wij benadrukken dat u als provincie zelf verantwoordelijk bent voor de volledigheid van de te verantwoorden indicatoren zoals opgenomen in de SiSa-bijlage. Indien een '0' is ingevuld, zijn wij bij uw organisatie nagegaan of deze '0' terecht is ingevuld. U hebt dit aan ons bevestigd.

De (verplichte) tabel met fouten en onzekerheden wat betreft de specifieke uitkeringen is opgenomen in bijlage B van dit accountantsverslag. Tijdens de controle hebben wij geen financiële fouten of onzekerheden geconstateerd.

Wij hebben geen fouten geconstateerd met betrekking tot de naleving van de Wet Normering Topinkomens (WNT)

De Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) is met ingang van 2013 van toepassing en vervangt tegelijkertijd de Wopt (Wet openbaarmaking uit publieke middelen gefinancierde topinkomens). Doelstelling van de wet is te verhinderen dat instellingen in de publieke en semipublieke sectoren rechtens in staat zijn bovenmatige bezoldigingen toe te kennen.

Voor provincies geldt dat de provinciesecretaris en de griffier als topfunctionaris worden aangemerkt.

De algemene bezoldiging voor een topfunctionaris mag voor 2018 niet meer bedragen dan € 189.000 per jaar.

Daarnaast dienen de salarissen openbaar te worden gemaakt van overige medewerkers (inclusief – wanneer aan bepaalde voorwaarden is voldaan – ingehuurd personeel) die een bezoldiging ontvangen boven deze norm. Ten slotte stelt de WNT een aantal overige eisen, zoals een maximale ontslag-vergoeding voor topfunctionarissen van € 75.000.

In 2018 hebben wij geen overschrijdingen van de grensbedragen voor topfunctionarissen en overige medewerkers geconstateerd.

Wij hebben geen fouten geconstateerd met betrekking tot de naleving van de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) en/of met betrekking tot de publicatieverplichtingen van de WNT.

De beoordeling door het college van Gedeputeerde Staten van het risico van materiële fouten in de jaarrekening als gevolg van fraude of van een overtreding van wet- en regelgeving

Het college van Gedeputeerde Staten is primair verant-woordelijk voor het voorkomen en ontdekken van fraude en voor de naleving van wet- en regelgeving. Recente ontwik-kelingen laten zien dat de handhaving van anticorruptie-wetgeving aan globalisering onderhevig is, waardoor ook provincies in toenemende mate te maken krijgt met anticorruptieregels.

Als onderdeel van onze controle hebben wij u verzocht inzicht te geven in de eigen inschatting van het risico dat de jaar-rekening een materiële afwijking zou kunnen bevatten als gevolg van fraude of van het overtreden van wet- en regel-geving (corporate compliance), inclusief de aard, omvang en frequentie van deze inschattingen, het proces dat de directie daarbij hanteert, alsook de communicatie daarover met het personeel en met Provinciale Staten. Tijdens deze gesprekken heeft u aangegeven zich bewust te zijn van frauderisico's, waaronder het belang van corporate compliance en de analyse van corruptievraagstukken. Hierbij heeft u ook voorbeelden gegeven van de manier waarop u deze beheerst.

In onze voorgaande rapportages hebben wij u geattendeerd op het belang van periodieke frauderisicoanalyses, bijvoorbeeld met gebruikmaking van de 'fraudedriehoek', als vast onderdeel van de interne-beheersingsomgeving. Uw provincie heeft dit vormgegeven door de frauderisicoanalyse in 2018 te actualiseren. Wij adviseren u om het fraude-beheersingsproces in te richten en te formaliseren en de uitkomsten hiervan zichtbaar te evalueren en te borgen in het planning-en-controlsysteem. Jaarlijks dient de interne fraudeanalyse te worden geactualiseerd.

Geen wijzigingen in onze initiële inschatting van het frauderisico en geen aanwijzingen voor fraude

De primaire verantwoordelijkheid voor het voorkomen en detecteren van fraude berust bij Gedeputeerde Staten, inclusief het invoeren en onderhouden van interne-beheersingsmaatregelen met betrekking tot de betrouw-baarheid van de financiële verslaggeving, de werking en de efficiency van de bedrijfsvoering en de naleving van de van toepassing zijnde wet- en regelgeving. Als accountant verkrijgen wij een redelijke, maar geen absolute zekerheid dat de jaarrekening als geheel geen afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten.

Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing. Onze controle is uitgevoerd met een hoge maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle fouten en fraudes hebben ontdekt.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

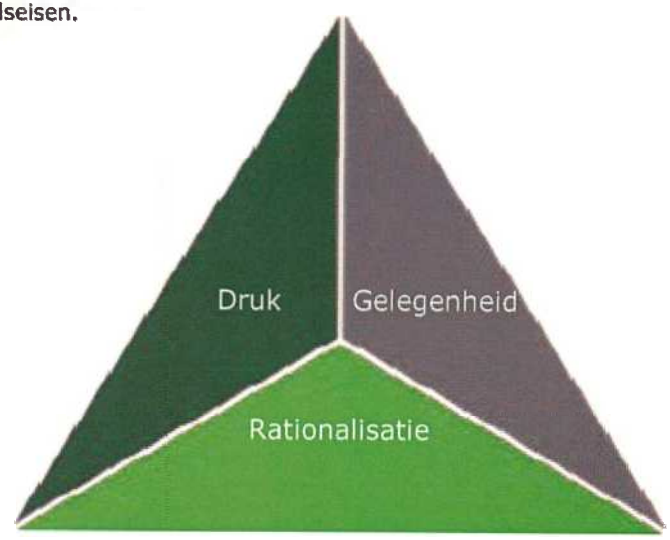

De financiële positie van uw provincie

In dit hoofdstuk geven wij op hoofdlijnen een samenvatting van de ontwikkelingen in het vermogen en het resultaat van uw provincie

De vermogenspositie van uw provincie is ten opzichte van 2017 afgenomen

In het BBV, de verslaggevingsregels van provincies, wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen resultaatbepaling en resultaatbestemming. Alle baten en lasten dienen via het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening te lopen. Er mogen geen baten of lasten rechtstreeks in het eigen vermogen worden gemuteerd.

De mutaties in het eigen vermogen vinden plaats door middel van de resultaatbestemming. Het gerealiseerd totaalsaldo van baten en lasten 2018 bedraagt € 72 miljoen nadelig. Per saldo is tussentijds € 99 miljoen aan de reserves onttrokken, zodat het uiteindelijk gerealiseerde resultaat over 2018 € 27 miljoen voordelig bedraagt. Dit resultaat is afzonderlijk vermeld onder het eigen vermogen in de balans.

In het hiernavolgende overzicht hebben wij de ontwikkeling van het eigen vermogen opgenomen.

Eigen vermogen (in € miljoen)	2018	2017	2016
Eigen vermogen per 1 januari	**1.758**	**1.755**	**1.683**
Tussentijdse resultaatbestemming	-/- 99	-/- 31	46
Gerealiseerd resultaat	27	34	26
Totaal ('saldo van baten en lasten')	**-/- 72**	**3**	**72**
Eigen vermogen per 31 december	**1.686**	**1.758**	**1.755**

De omvang van het eigen vermogen bedraagt ultimo 2018 82% van het balanstotaal (2017: 84% van het balanstotaal).

Saldo baten en lasten

Het feitelijke saldo van baten en lasten in een jaar wordt weergegeven als het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten. Daarnaast kent de provincie ook het gerealiseerde resultaat. Dit is het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten plus of min de tussentijdse resultaatbestemmingen. Deze bestemmingen bestaan uit de in de loop van het jaar gedane onttrekkingen uit reserves minus de tussentijdse stortingen in de reserves. De stortingen in dan wel onttrekkingen aan reserves vinden plaats op basis van door u genomen besluiten. Het gerealiseerde resultaat is dus mede het gevolg van de politieke besluitvorming.

Concreet betekent dit voor uw provincie het volgende:

Exploitatieresultaat (in € miljoen)		
Totale baten	450	
Totale lasten	522	
Gerealiseerde saldo van baten en lasten		**-/- 72**
Af: stortingen in reserves	277	
Bij: onttrekkingen aan reserves	376	
Saldo mutaties reserves		99
Gerealiseerd resultaat		**27**

De exploitatie over 2018 laat een nadelig gerealiseerd saldo van baten en lasten van € 72 miljoen zien, ten opzichte van een begroot nadelig saldo van € 99 miljoen. Dit is een voordeel van afgerond € 27 miljoen. De grootste nadelen doen zich voor op de programma's 3.5 (€ 4,6 miljoen), 3.7 (€ 3,9 miljoen) en 4.2 (€ 8,1 miljoen).

De overige mutaties zijn verdeeld over vele andere programma's die in paragraaf 6.5 van de provinciale jaarstukken 2018 zijn opgenomen, waaruit blijkt om welke programma's dit gaat.

De provincie heeft de verschillen toegelicht en de belangrijkste financiën in kaart gebracht.

Op pagina 13 van deze rapportage gaan wij nader in op de verschillen tussen de begrote en de werkelijke lasten in het kader van de begrotingsrechtmatigheid.

Saldo van baten en lasten

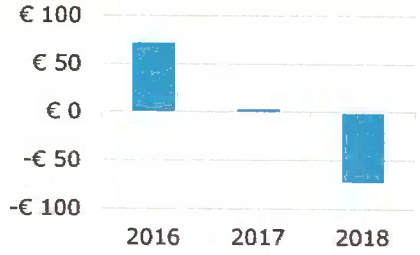

Mutaties in reserves

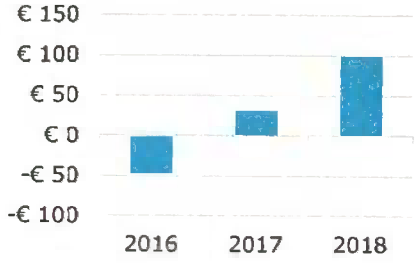

Gerealiseerd resultaat

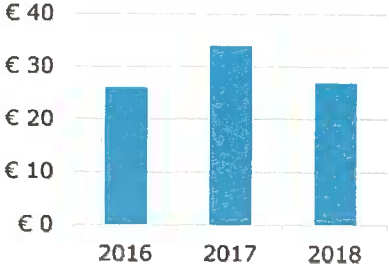

Het weerstandsvermogen is nagenoeg gelijk gebleven

Het weerstandsvermogen is de relatie tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit vanwege ingeschatte risico's.

De door uw provincie berekende beschikbare weerstands-capaciteit (voor de samenstelling hiervan verwijzen wij naar paragraaf 5.2 in uw jaarverslag 2018) bedraagt, inclusief het voorstel tot resultaatbestemming, € 1,2 miljard (2017: 1,2 miljard). De beschikbare weerstandscapaciteit is gelijk gebleven ten opzichte van 2017.

De inventarisatie van de risico's die in de paragraaf Weerstandsvermogen (in het jaarverslag) is opgenomen, geeft een indicatie van de financiële omvang van de belangrijkste (specifieke) risico's, inclusief een kansinschatting van het zich voordoen van het geïdentificeerde risico, om zo de benodigde weerstandscapaciteit te kunnen bepalen. Daarbij wordt een doorlopend inzicht gegeven in de grootste risico's (qua financiële impact en kans) voor uw provincie, en wordt vermeld welke risico's zijn verdwenen of nieuw zijn geïdentificeerd. Ook wordt een inhoudelijke toelichting gegeven op nieuw gedefinieerde en gewijzigde risico's in de top van de grootste risico's.

Uw provincie heeft op basis van deze risico-inventarisatie berekend wat de benodigde weerstandscapaciteit is.

Hieruit volgt een gekwantificeerd bedrag aan benodigde weerstandscapaciteit van afgerond € 47,0 miljoen (2017: € 48,0 miljoen). Ten opzichte van 2017 is sprake van een daling van de gekwantificeerde risico's met per saldo € 1,0 miljoen.

Het gelijk blijven van de beschikbare weerstandscapaciteit en de daling van de benodigde weerstandscapaciteit leiden ertoe dat de ratio van het weerstandsvermogen per eind 2018 gelijk is gebleven (4%).

Voor meer gedetailleerde informatie over uw weerstands-positie verwijzen wij u naar het hoofdstuk "Weerstands-vermogen en risicobeheersing" in uw jaarverslag 2018.

Weerstandscapaciteit
(in miljoen)

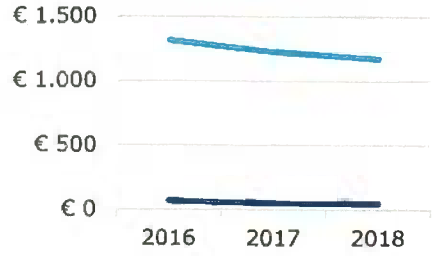

Ratio weerstandscapaciteit

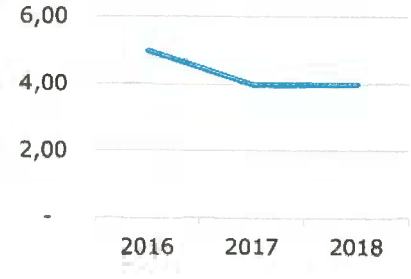

De financieringspositie van de provincie Limburg toont een tekort

Uit de financiële structuur per jaareinde, zoals hier gevisualiseerd, is op te maken dat de op lange termijn benodigde financiering stijgt. Daarnaast is de beschikbare financiering op lange termijn licht gestegen. Wij verwijzen u voor nadere informatie naar de paragraaf Financiering van het jaarverslag 2018.

In de paragraaf Weerstandsvermogen van uw jaarverslag 2018 wordt een aantal belangrijke financiële kengetallen weergeven, zoals de solvabiliteitsratio, de schuldratio (vreemd vermogen) en de 'netto schuldquote'.

Financiering op lange termijn (in € miljoen)	2018	2017	2016
Stand van de reserves	1.659	1.724	1.730
Voorzieningen	8	13	14
Schulden op lange termijn	19	19	18
Beschikbaar op lange termijn	**1.686**	**1.756**	**1.762**
Vaste activa	1.824	1.829	1.847
Voorraden	44	54	73
Vastgelegd op lange termijn	**1.868**	**1.883**	**1.920**
Financieringspositie	**-/- 182**	**-/- 127**	**-/- 158**

Zoals uit bovenstaande opstelling blijkt, is uw financieringspositie de afgelopen drie jaar afgenomen van € 158 miljoen naar € 182 miljoen. Uw vermogen is de afgelopen twee jaar met € 70 miljoen afgenomen, terwijl per saldo € 23 miljoen gedesinvesteerd is in vaste activa. Hiermee is uw financiële situatie stabiel.

Financieringsstructuur
(in miljoen)

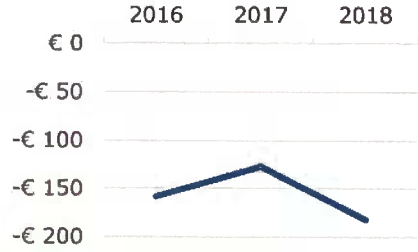

Bovenstaande grafiek geeft het verschil tussen de vastgelegde en de beschikbare financiering weer.

Interne beheersing (significante bevindingen en actiepunten)

De belangrijkste bevindingen uit onze boardletter 2018

Geen significante tekortkomingen in de interne (financiële) beheersing

Als onderdeel van de jaarrekeningcontrole hebben wij in het najaar van 2018 een interim-controle uitgevoerd.

Deze interim-controle is primair gericht op de opzet, het bestaan en de werking van maatregelen van administratieve organisatie en interne beheersing (AO/IB), voor zover van belang voor onze controle op de betrouwbaarheid en rechtmatigheid van de in de jaarrekening opgenomen gegevens.

De bevindingen naar aanleiding van deze controle hebben wij opgenomen in onze boardletter 2018. Onderstaand hebben wij in samenvattende vorm onze belangrijkste bevindingen opgenomen.

- Functievermenging salarissen: Er is sprake van een functievermenging tussen de personeelsadministratie en de salarisadministratie. De provincie heeft als mitigerende maatregel een standenregister geïmplementeerd, dat door de afdeling Financiën gecontroleerd wordt. Wij hebben hier kennis van genomen, en constateren geen materiële tekortkomingen voor de jaarrekening. Met ingang van 2019 is het vier-ogenprincipe ingevoerd. De provincie heeft daarnaast vanaf 2019 dit standenregister gehandhaafd en heeft de onderbouwingen bij de mutaties en de uitdraaien uit de subadministratie gevoegd. Wij betrekken dit dan ook in onze controle van 2019.
- Digitale goedkeuring onkostendeclaraties: Wij hebben tijdens de interim-controle geconstateerd dat de provincie gedurende 2018 is overgegaan op het digitaal declareren van onkosten. Door deze digitalisering is het achteraf niet mogelijk om vast te stellen in hoeverre de goedkeuring van de onkostendeclaraties juist en rechtmatig is. Wij hebben dan ook het gehele bedrag van € 308.000 aan ambtelijke onkostendeclaraties meegenomen als onzekerheid in onze controle.

Vier-ogenprincipe goedkeuring prestatielevering

U heeft uw inkoopproces zodanig ingericht dat het theoretisch gezien mogelijk is dat een budgethouder, naast de goedkeuring van inkoopfacturen, tevens goedkeuring geeft voor prestatielevering. Hierdoor is geen sprake van een vier-ogenprincipe en is dit een leemte in de interne beheersing in het inkoopproces. Wij hebben naar aanleiding van onze controlewerkzaamheden overigens niet vastgesteld dat sprake is van onrechtmatige betalingen.

U heeft aangetoond dat het totaal aantal betalingen waarbij geen sprake is van een vier-ogenprincipe jaarlijks niet van materiele omvang is. U heeft tevens aangegeven in 2019 specifieke controlewerkzaamheden uit te voeren op de inkoopfacturen zonder vier-ogenprincipe door middel van tussentijdse verbijzonderde interne controle.

Betrouwbaarheid en continuïteit van de automatiseringsomgeving verdient aandacht

Onze jaarrekeningcontrole is gericht op het geven van een oordeel over de jaarrekening zelf en is niet primair gericht op het doen van uitspraken over de betrouwbaarheid en de continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking als geheel of van onderdelen daarvan. Onze bevindingen hebben betrekking op de onderdelen die wij onderzocht hebben in het kader van de jaarrekening, wat wil zeggen dat wij geen volledigheid pretenderen.

De IT-omgeving en een adequate opzet en werking daarvan nemen een steeds dominantere plaats in binnen uw organisatie, met het oog op een betrouwbare geautomatiseerde gegevensverwerking. Daarmee krijgt de IT ook een dominantere positie in onze controleaanpak en -uitvoering. Wij hebben onze IT-specialisten een inventarisatie laten uitvoeren van uw general computer controls.

Op basis van de uitgevoerde werkzaamheden over 2017, hebben wij in 2018 middels een controle vastgesteld dat de gesignaleerde risico's in 2018 volledig zijn aangepast, op één risico inzake het uitdiensttredingsproces na. Wij hebben vastgesteld dat de namen van uitdiensttreders door een automatische job op de 8e van de maand worden doorgegeven aan de IT-afdeling.

Hiermee loopt u het risico dat er tussen de 1e ende 8e van de maand ongeautoriseerd gebruik kan worden gemaakt van een account.

De provincie is in 2019 bezig met het mitigeren van dit risico. Wij zullen als onderdeel van onze jaarrekeningcontrole 2019 kennisnemen van de mitigerende factoren die de provincie heeft doorgevoerd, en zullen controlewerkzaamheden verrichten voor boekjaar 2019. Hierover treden wij nader met u in contact.

Overeenkomstig artikel 2:393, lid 4 van het Burgerlijk Wetboek zijn wij verplicht om onze bevindingen te rapporteren met betrekking tot de betrouwbaarheid en de continuïteit van uw geautomatiseerde gegevensverwerking.

Wij constateren dat er volop aandacht is voor onderwerpen als cybersecurity en change management.

Onze controle heeft geen aangelegenheden geïdentificeerd die op dit gebied aan u gerapporteerd moeten worden, anders dan de bevindingen zoals hiervoor besproken.

Cyberrisico's

Cyber is een onlosmakelijk onderdeel geworden van onze samenleving. Dagelijks werken wij met digitale oplossingen, zowel privé als zakelijk. Door gebruik van internet, interne netwerken en bedrijfsapplicaties hebben alle organisaties, ongeacht hun omvang, te maken met aan cyber gerelateerde risico's, zoals cybercrime. Als cyberrisico's zich voordoen, kunnen deze een (significante) impact hebben op de financiële systemen, op de interne-beheersingsmaatregelen en op de jaarrekeningcontrole. Daarnaast kunnen deze leiden tot reputatie- en imagoschade voor uw organisatie.

Aangezien iedere organisatie waardevolle informatie heeft te verliezen of ernstige schade kan lijden als de IT-infrastructuur (tijdelijk) niet meer beschikbaar is, benadrukken wij het belang van een cyberrisicoanalyse als vast onderdeel van het interne-controlesysteem dat erop is gericht bedrijfsrisico's te onderkennen, het belang en de waarschijnlijkheid daarvan in te schatten en de interne beheersing daarop toe te spitsen.

Tijdens gesprekken heeft het management aangegeven zich bewust te zijn van cyberrisico's en voorbeelden gegeven van de manier waarop het deze beheerst, zoals het periodiek laten uitvoeren van zogenaamde 'penetratietesten' (een toets van een of meer computersystemen op kwetsbaarheden, waarbij deze kwetsbaarheden ook werkelijk gebruikt worden om in deze systemen in te breken).

Uw provincie heeft een functionaris gegevensbescherming in dienst, die zich bezighoudt met het beschermen van persoonsgegevens en met andere beveiligingsissues. Wij hebben vastgesteld dat sprake is van bewustwording wat betreft cyberrisico's, en dat uw provincie al diverse stappen heeft gezet op het gebied van gegevensbescherming. Zo zijn er regelingen voor het omgaan met en voorkomen van datalekken, privacyregelementen en acties om het bewustzijn van de medewerkers wat betreft het omgaan met data te verhogen.

Gebruik van innovatieve tools

Onze controle, slimmer, beter en anders

Innovatieve tools voor een efficiënte audit

Deloitte voert momenteel een andere controle uit dan de traditionele controle: slimmer, beter en waardevoller. Niet alleen onze controleaanpak is innovatief, ook het gebruik van nieuwe tools en technieken is dat.

Wij hebben voor het verrichten van onze controlewerkzaamheden de volgende innovatieve tooling gebruikt:

- Wij hebben in samenwerking met u gebruikgemaakt van onze Deloitte Connect tooling voor digitale gegevens-uitwisseling.
- Wij hebben onze data-analyse tools gebruikt voor het gerichte scopen van onze controlewerkzaamheden. Onze correcte data-extractie uit uw financiële administratie heeft ons in staat gesteld om op voorhand risico's te identificeren en onze controle daarop af te stemmen.
- Wij hebben data-analyses verricht op de journaal-boekingen. Dit betekent dat wij gerichte controles hebben verricht op opvallende en bijzondere boekingen.

Mogelijkheden voor de toekomst

Wij streven naar een volledig datagedreven controle, en beschikken inmiddels over de techniek die continuous auditing mogelijk maakt. Disruptieve technieken, zoals blockchain, data mining en process mining, maken zo'n controle fundamenteel anders is dan de traditionele controleaanpak. Het toepassen van deze nieuwe controletechnieken stelt uiteraard wel voorwaarden aan de data en aan de digitale omgeving van uw provincie. Wij trekken graag samen met uw op om deze technieken in de toekomst bij uw provincie toe te passen.

Overige aangelegenheden

In dit onderdeel geven wij een samenvatting van overige aangelegenheden en bepaalde vereiste communicaties.

Onze communicatie met het management

Bevestigingen van het management

Wij hebben het management ter confirmatie een aantal schriftelijke bevestigingen aangaande zijn verantwoordelijkheden inzake de financiële verslaggeving.

Wij hebben van het college van Gedeputeerde Staten van de provincie Limburg een ondertekende schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen.

Geen meningsverschil met het management of beperking in reikwijdte van de controle

Er zijn geen meningsverschillen met het management geweest en er waren geen beperkingen bij de uitvoering van onze controle. Naar onze mening is ons bij de uitvoering van onze controleopdracht door het management en de medewerkers van de provincie de volledige medewerking verleend en hebben wij volledige toegang tot de benodigde informatie gehad.

Bijlagen

Bijlage A1a – Niet-gecorrigeerde controleverschillen

In de onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van niet-gecorrigeerde controleverschillen.

Aard van de controleverschillen	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen voorgaande periode	N.v.t.	N.v.t.
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen huidige periode	N.v.t.	N.v.t.
Rechtmatigheidsfout is tevens getrouwheidsfout	N.v.t.	N.v.t.
Rechtmatigheidsfout is per saldo ook een getrouwheidsfout	N.v.t.	N.v.t.
(Sub)totaal getrouwheidsfouten	N.v.t.	N.v.t.
Extra absolute waarde rechtmatigheidsfouten	N.v.t.	
Extra foutieve financiële beheershandelingen zonder direct financieel effect vanuit externe regels (EU-aanbesteding/Fido/etc.)	N.v.t.	
Extra foutieve financiële beheershandelingen zonder direct financieel effect vanuit interne regels (gedoogbeleid)	N.v.t.	
Overige rechtmatigheidsfouten	N.v.t.	
Totaal rechtmatigheidsfouten	N.v.t.	

* In het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), de Kadernota Rechtmatigheid 2018 en het normenkader 2018 is het kader voor de controle op de financiële rechtmatigheid opgenomen.

Bijlage A1b – Onzekerheden in de controle

In de onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van onzekerheden in de controle.

Aard van de onzekerheden	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Onzekerheid als gevolg van digitale autorisatie onkostendeclaraties	€ 308.167	€ 308.167
(Sub)totaal onzekerheden in de getrouwheidscontrole	**€ 308.167**	**€ 308.167**
Extra absolute waarde onzekerheden rechtmatigheid	N.v.t.	
Extra financiële beheershandelingen met een onzeker direct financieel effect vanuit externe regels (EU-aanbesteding/Fido/etc.)	N.v.t.	
Extra financiële beheershandelingen met een onzeker direct financieel effect vanuit interne regels (gedoogbeleid)	N.v.t.	
Overige onzekerheden inzake rechtmatigheid	N.v.t.	
Totaal onzekerheden in de rechtmatigheidscontrole	**€ 308.167**	

* In het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), de Kadernota Rechtmatigheid 2018 en het normenkader 2018 is het kader voor de controle op de financiële rechtmatigheid opgenomen.

Wij hebben van het college een schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen, waarin het college het bovenstaande heeft bevestigd. Dit houdt in dat eventuele niet-geconstateerde en daardoor niet-gecorrigeerde afwijkingen, zowel individueel als in totaal, in het kader van de jaarrekening niet materieel zijn. Het college heeft tevens bevestigd geen kennis te hebben van andere niet-gecorrigeerde afwijkingen.

Bijlage A2 – In de controle opgenomen aanpassingen

De onderstaande tabel bevat alle afzonderlijk geïdentificeerde en gecorrigeerde afwijkingen.

Aard van de gecorrigeerde controleverschillen	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Feitelijke controleverschillen		
Niet van toepassing	N.v.t.	N.v.t.
Inschattingsverschillen		
Niet van toepassing	N.v.t.	N.v.t.
Geprojecteerde (inschattings)verschillen		
Niet van toepassing	N.v.t.	N.v.t.
Totaal	N.v.t.	N.v.t.

* In het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), de Kadernota Rechtmatigheid 2018 en het normenkader 2018 is het kader voor de controle op de financiële rechtmatigheid opgenomen.

Bijlage A3 – Tekortkomingen in de toelichtingen

Onze controlestandaarden vereisen dat wij afwijkingen van materieel belang in de toelichting signaleren, om Provinciale Staten in staat te stellen een inschatting te maken van de gevolgen daarvan voor de jaarrekening.

De tabel hierna bevat een weergave van díe onderwerpen uit de toelichting waarvan wij denken dat de Provinciale Staten deze nader dient te beoordelen.

Toelichting	Bron van de toelichtingvereiste	Kwantitatieve of kwalitatieve overwegingen
Niet van toepassing	N.v.t.	N.v.t.

Bijlage B – Bevindingen controle SiSa-bijlage 2018

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit accountantsverslag over de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die onder SiSa vallen. Per regeling wordt in een tabel aangegeven of, en zo ja welke financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd.

Bevindingen controle SiSa-bijlage		Fout of onzekerheid	Financiële omvang	Toelichting
E3	Subsidieregeling sanering verkeerslawaai	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
E27	Brede doeluitkering verkeer en Vervoer	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
Totaal			**€ 0**	

Bijlage C – Onafhankelijkheidsbevestiging

Wij zijn onafhankelijk van de provincie Limburg

Bevestiging onafhankelijkheid

De voorschriften in het kader van onafhankelijkheid zijn binnen de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (de NBA) opgenomen in de "Verordening inzake Onafhankelijkheid (ViO)" en vormen een belangrijk onderdeel van het 'normenkader' waaraan een accountant moet voldoen. De naleving van de ViO is binnen de organisatie van Deloitte ingebed.

Wij bevestigen dat onze onafhankelijke positie ten opzichte van de provincie Limburg in overeenstemming met de Nederlandse wettelijke en beroepsvoorschriften is gewaarborgd. Wij zijn van mening dat onze objectiviteit gedurende het afgelopen jaar niet is aangetast.

Stelsel van waarborgen om onze onafhankelijke positie te waarborgen

Deloitte beschikt over een stelsel van maatregelen om haar onafhankelijke positie bij controlecliënten te waarborgen. Dit stelsel van maatregelen is een integraal onderdeel van de bestuurlijke organisatie en van het voor de gehele organisatie van toepassing zijnde stelsel van kwaliteitsbeheersingsmaatregelen.

Bijgaande niet-limitatieve opsomming geeft u een indruk van de maatregelen die bijdragen aan het waarborgen van onze onafhankelijke positie:

- Schriftelijke onafhankelijkheidsbepalingen waarin alle bestaande onafhankelijkheidsvereisten en de risico's ten aanzien van de bedreiging van de onafhankelijkheid en de daaraan gerelateerde waarborgen zijn verwerkt.
- Procedures voor tijdige bekendmaking van de voorschriften en de daarin aangebrachte wijzigingen aan alle gevolmachtigden en werknemers bij Deloitte.
- Procedures voor de organisatie van periodieke trainingen inzake de toepassing van de onafhankelijkheidsvoorschriften.
- Procedures die erop gericht zijn dat onze gevolmachtigden en werknemers in specifieke casussen en omstandigheden de onafhankelijkheidsvoorschriften naleven.
- De benoeming van professionals op seniorniveau die verantwoordelijk zijn voor het continu actualiseren van de procedures en voorschriften, de tijdige bekendmaking ervan en het adequaat functioneren van het gehele stelsel van waarborgen.
- Procedures voor een schriftelijke rapportage per controlecliënt waarin is vastgelegd of sprake is van omstandigheden die de onafhankelijkheid van de accountant die de controleopdracht uitvoert bedreigen, op welke wijze met potentiële bedreigingen is omgegaan en, indien er bedreigingen zijn gesignaleerd, welke maatregelen dan zijn genomen om deze bedreigingen voor de onafhankelijkheid weg te nemen. De vastlegging van deze beoordeling, inclusief een gemotiveerde conclusie (de zogenoemde 'onafhankelijkheids-evaluatie'), wordt in het dossier opgenomen.
- Procedures die vereisen dat een daartoe geëigende afdeling binnen Deloitte wordt geconsulteerd, als sprake is van een mogelijke aantasting van de onafhankelijkheid in relatie tot een specifieke cliënt. Wij overwegen in dat geval ook Provinciale Staten te raadplegen.
- Procedures voor het interne toezicht in relatie tot de toetsing en bewaking van de naleving van de onafhankelijkheidsvoorschriften.

De opzet en werking van ons stelsel van maatregelen worden periodiek door de externe toezichthouder getoetst.

Interne roulatie

Een te grote mate van vertrouwdheid of vertrouwen kan een bedreiging vormen voor de onafhankelijkheid van de accountant wanneer bepaalde leden van het controleteam geregeld en voor lange tijd aan de wettelijke controle van een controlecliënt meewerken.

Wij beoordelen de bedreiging voor de onafhankelijkheid die kan voortvloeien uit de langdurige betrokkenheid van andere leden van het controleteam bij de controleopdracht. Waar nodig nemen wij maatregelen om deze bedreiging weg te nemen.

Onze beoordeling heeft geen aanleiding gegeven om het komend boekjaar teamleden bij de provincie Limburg te rouleren.

Persoonlijke, zakelijke of financiële relaties met de provincie Limburg

Wij hebben een evaluatie gemaakt van persoonlijke, zakelijke en financiële relaties tussen Deloitte, haar gevolmachtigden en haar medewerkers en de provincie Limburg die van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid. Bij deze evaluatie zijn ons geen zaken gebleken die aan u gerapporteerd dienen te worden.

Geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid

De Nederlandse onafhankelijkheidsregels vereisen dat de eindverantwoordelijke accountant de met governance belaste organen informeert over geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid die Deloitte, een bestuurder of interne toezichthouder van Deloitte of een lid van het controleteam heeft ontvangen van of verstrekt aan de provincie Limburg of een bij de provincie Limburg betrokken persoon. Hierbij is een drempel van € 100 opgenomen in de regels.

Wij hebben geen geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid die een (geschatte) waarde van meer dan € 100 hebben ontvangen of verstrekt en zijn daarom van mening dat er geen sprake is van een bedreiging voor de onafhankelijke uitvoering van de controleopdracht.

Dienstverlening aan de provincie Limburg en met haar verbonden derden

In het kader van onze onafhankelijkheidsanalyse beoordelen wij jaarlijks de dienstverlening die Deloitte verricht aan de provincie Limburg en haar verbonden partijen. Vanuit deze onafhankelijkheidsanalyse betreft dit de volgende dienstverlening aan verbonden partijen, die in het kader van de onafhankelijkheid ook kwalificeren als een entiteit waarin de provincie invloed van betekenis heeft (>20% stemrechten).

Verbonden partij	Aard van de opdracht
Provincie Limburg	• Controle van de jaarrekening 2018 • Controle van de WNT 2018 • Beoordeling GS-declaraties 2018 • Quick Scan DDI • Analyse risico's Ruimte voor Ruimte regeling • Ondersteuning FOM
Chemelot Campus B.V.	• Fiscale advieswerkzaamheden • Vennootschapsbelasting advieswerkzaamheden
N.V. WML	• Controle van de jaarrekening 2018 • Fiscale advieswerkzaamheden
Holding Businesspark Luchthaven Maastricht N.V.	• Fiscale advieswerkzaamheden • Inrichten en implementeren controllersmodule • Aangifte vennootschapsbelasting
Provincie Limburg Commandiet B.V.	• Fiscale advieswerkzaamheden • Vennootschapsbelasting advieswerkzaamheden
N.V. Industriebank LIOF	• Fiscale advieswerkzaamheden • Vennootschapsbelasting advieswerkzaamheden
BV Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo	• Due diligence onderzoek • Advisering over de samenvoeging DCGV
Fonds Nazorg Stortplaatsen Provincie Limburg	• Controle van de jaarrekening 2018 • Fiscale advieswerkzaamheden

Bijlage D - Algemene verordening gegevensbescherming

Per 24 mei 2016 is de AVG in werking getreden. De AVG is van toepassing op elke organisatie in de Europese Unie (EU) die persoonsgegevens verwerkt. Daarnaast geldt de wetgeving ook voor organisaties die diensten en/of goederen aanbieden aan individuen in de EU, al dan niet om iets. Mocht een organisatie het gedrag van individuen monitoren, voor zover dit gedrag plaatsvindt op het grondgebied van de EU, dan zal de organisatie ook moeten voldoen aan de AVG. De AVG heeft dus een reikwijdte die verder gaat dan slechts de grenzen van de EU. Tot 25 mei 2018 hebben organisaties de tijd gehad om hun processen op de AVG aan te passen. Daarna kan iedere natuurlijke persoon binnen de EU organisaties aanspreken op het niet-nakomen ervan. De wetgeving wil het transparant, het zorgvuldig en het bewust gebruik van persoonsgegevens bevorderen en de huidige wetgeving vernieuwen.

Rechten van individuen

De AVG maakt het voor individuen mogelijk om kosteloos inzicht te krijgen in de persoonsgegevens die een organisatie van dat individu verwerkt. In bepaalde gevallen is het dan mogelijk voor een individu om gegevens te wijzingen, te laten verwijderen, een verzoek in te dienen om verdere verwerking te blokkeren en zelfs om te vragen of de gegevens overgedragen kunnen worden naar een andere partij.

Wat is er gelijk gebleven

Hoewel de AVG veranderingen met zich meebrengt, zijn veel van de reeds bestaande principes gelijk gebleven. Zo mogen gegevens alleen voor een specifiek doeleinde worden verwerkt, moet er een wettelijke basis bestaan voor het gebruik van die gegevens, en mogen zij niet verder verwerkt worden indien dit niet verenigbaar is met het oorspronkelijke doel. Ook is onder de AVG de plicht om datalekken te melden binnen 72 uur blijven bestaan.

Verwerkingsverantwoordelijkheid

Wellicht een van de grootste veranderingen is het beginsel van de verwerkingsverantwoordelijkheid. Organisaties zijn verantwoordelijk voor de naleving van alle bepalingen uit de AVG en moeten kunnen aantonen dat zij hier actief mee bezig zijn. Dit betekent dat de AVG een hoge mate van volwassenheid en documentatie verlangt. Zonder het actief documenteren van genomen maatregelen en de afwegingen die gemaakt zijn om tot die maatregelen te komen, wordt het lastig voor organisaties om aan te tonen dat zij actief bezig zijn geweest met deze wetgeving.

Additionele plichten - Gegevensbescherming door ontwerp en standaardinstellingen

Naast meer rechten voor individuen introduceert de AVG ook aanvullende plichten ten opzichte van de Wet bescherming persoonsgegevens. Zo moeten organisaties een register opstellen waarin zij hun verwerkingsactiviteiten opnemen, met daarbij aanvullende informatie, zoals bewaartermijnen en genomen beveiligingsmaatregelen. Daarnaast zullen alle processen ontworpen moeten worden met de bescherming van persoonsgegevens als centraal uitgangspunt, het zogenoemde 'gegevensbescherming door ontwerp' ('privacy by design'). Daarbij zullen deze processen ook nog eens standaard de voor de individu minst indringende instellingen moeten hebben, het zogenoemde 'gegevensbescherming door standaardinstellingen' ('privacy by default').

Technische en organisatorische maatregelen moeten daarom worden genomen gedurende het gehele proces van het verwerken van persoonsgegevens (art. 25 AVG). Al deze maatregelen hebben tot doel het vertrouwen van de individu in de digitale wereld te vergroten.

Risico assessment - Gegevensbescherming effectbeoordeling

Voor iedere nieuwe gegevensverwerking dient de verantwoordelijke gegevensverwerker een impactanalyse uit te voeren indien de verwerking een hoog risico oplevert voor de bescherming van persoonsgegevens van de betrokkene. Deze impactanalyse zal uitgevoerd moeten worden met het individu als uitgangspunt, en moet in ieder geval plaatsvinden indien een organisatie systematisch individuen monitort of op grootschalig niveau gevoelige gegevens verwerkt. Hierbij zal het criterium 'grootschalig' worden ingevuld aan de hand van zowel de hoeveelheid gegevens als de hoeveelheid betrokkenen.

Toezichthoudende autoriteit

Ieder EU-land zal ten minste één toezichthoudende autoriteit aanwijzen die bevoegd is om handhavend op te treden in het geval dat de AVG niet wordt nageleefd. In Nederland is dat de Autoriteit Persoonsgegevens (voorheen: het College Bescherming Persoonsgegevens). Deze autoriteiten hebben daarnaast ook als taak om praktische informatie te verstrekken over de AVG en om leading practices te identificeren en te verspreiden. Mocht dit nodig zijn, dan hebben de hiertoe geautoriseerde toezichthouders echter ook de bevoegdheid om organisaties boetes op te leggen wanneer blijkt dat zij zich niet aan de AVG gehouden hebben. Deze boetes kunnen oplopen tot maximaal € 20 miljoen of 4% van de wereldwijde omzet van het voorgaande jaar.

Lidstatelijke maatregelen

Hoewel de AVG een uniforme set regels beoogt te creëren voor alle landen in Europese Unie, zullen lidstaten in bepaalde gevallen bevoegd zijn om aanvullende regels op te stellen voor het beschermen van persoonsgegevens. Hoewel in grote lijnen een uniforme implementatie van de AVG mogelijk is voor multinationals, zal er daarom toch ook naar nationale bepalingen gekeken moeten worden bij het uitvoeren van een privacyprogramma.

E-privacyverordening

Naast de AVG zal er ook een E-privacyverordening komen (die de huidige E-privacyrichtlijn gaat vervangen). Die wetgeving gaat specifiek in op de bescherming van persoonsgegevens bij elektronische communicatie. Deze richtlijn verplicht lidstaten om in het geval van elektronische communicatie, in aanvulling op de AVG, maatregelen te definiëren rondom elektronische communicatiegegevens die als persoonsgegevens kunnen worden aangeduid. Een definitieve versie hiervan is nog niet gepubliceerd en verwacht wordt dat deze wetgeving pas gaat gelden in 2019.

Beveiliging van persoonsgegevens

Naast het zorgvuldig verzamelen van persoonsgegevens moet een organisatie persoonsgegevens ook op een juiste en passende manier organisatorisch en technisch beveiligen. Dit houdt onder andere in dat de beschikbaarheid, integriteit en vertrouwelijkheid van gegevens geborgd worden. Dat die gegevens niet alleen technisch beveiligd moeten worden maar ook organisatorisch, benadrukt dat het beschermen van gegevens ook offline moet gebeuren.

Functionaris voor de gegevensbescherming

De AVG dwingt af dat sommige organisaties een functionaris ten behoeve van gegevensbescherming dienen aan te stellen. Deze functie dient zich namens de organisatie onder andere bezig te houden met het toepassen en naleven van de AVG en het interne dataprivacybeleid. De verplichting om een functionaris voor de gegevensbescherming aan te stellen, geldt in ieder geval voor overheidsinstellingen.

Deloitte.

Deloitte refers to one or more of Deloitte Touche Tohmatsu Limited ("DTTL"), its global network of member firms, and their related entities. DTTL (also referred to as "Deloitte Global") and each of its member firms are legally separate and independent entities. DTTL does not provide services to clients. Please see www.deloitte.nl/about to learn more.

Deloitte is a leading global provider of audit and assurance, consulting, financial advisory, risk advisory, tax and related services. Our network of member firms in more than 150 countries and territories serves four out of five Fortune Global 500® companies. Learn how Deloitte's approximately 264,000 people make an impact that matters at www.deloitte.nl.

This communication contains general information only, and none of Deloitte Touche Tohmatsu Limited, its member firms or their related entities (collectively, the "Deloitte network") is, by means of this communication, rendering professional advice or services. Before making any decision or taking any action that may affect your finances or your business, you should consult a qualified professional adviser. No entity in the Deloitte network shall be responsible for any loss whatsoever sustained by any person who relies on this communication.

© 2019 Deloitte The Netherlands

provincie limburg

Provinciale Staten
van Limburg

Cluster	CS	**Behandeld**	J.M.M. Rompelberg
Ons kenmerk	2019/32065	**Telefoon**	+31 43 389 75 12
Uw kenmerk	-	**Maastricht**	24 april 2019
Bijlage(n)	1	**Verzonden**	**24 april 2019**

Onderwerp
Reactie college van Gedeputeerde Staten op het accountantsverslag bij de jaarrekening 2018

Geachte Staten,

Ons college is verheugd te constateren dat uit het accountantsverslag 2018 van de door uw Staten benoemde accountant Deloitte blijkt dat er met betrekking tot het boekjaar 2018 en de verantwoording daarover zowel voor de getrouwheid als met betrekking tot de rechtmatigheid een goedkeurende verklaring is afgegeven.
Op twee door de accountant in zijn rapport van bevindingen bij de jaarrekening opgenomen opmerkingen willen we nog reageren. De accountant schrijft over het toegenomen belang van de verbonden partijen en het permanent verbeteren van de sturingsrelatie van de provincie richting die verbonden partijen.
Wij onderschrijven dat. In 2019 hebben wij een multidisciplinair complianceteam verbonden partijen in het leven geroepen dat zal bijdragen aan deze permanente ontwikkeling.

Op het punt van de ambtelijke onkostendeclaraties constateert de accountant dat de provincie lopende het jaar 2018 is overgegaan op het digitaal declareren van onkostendeclaraties. Door deze digitalisering is het achteraf door de accountant niet vast te stellen in hoeverre de ambtelijke onkostendeclaraties juist en rechtmatig zijn. Het gehele bedrag van de ambtelijke onkostendeclaraties is in de controle dan ook aangemerkt als een onzekerheid. Om die onzekerheid op dit punt in 2019 weg te nemen zullen wij in 2019 het geautomatiseerde systeem laten certificeren via een uit te zetten IT-audit.

Gedeputeerde Staten van Limburg

voorzitter

secretaris

Bezoekadres:
Limburglaan 10
NL-6229 GA Maastricht

Postbus 5700
NL-6202 MA Maastricht
postbus@prvlimburg.nl

Tel + 31 43 389 99 99
Fax + 31 43 361 80 99
www.limburg.nl

IBAN –nummer:
NL08RABO0132575728
BIC-code: RABONL2U

Deloitte.

Accountantsverslag 2018

Provincie Limburg

17 april 2019

Deloitte.

Deloitte Accountants B.V.
Amerikalaan 110
6199 AE Maastricht Airport
Postbus 1864
6201 BW Maastricht
Nederland

Tel: 088 288 2888
Fax: 088 288 9901
www.deloitte.nl

Aan de Provinciale Staten van de provincie Limburg
Postbus 5700
6202 MA MAASTRICHT

Datum:
17 april 2019

Ons kenmerk:
3114763970/2019.065360/HV

Geachte leden van de Provinciale Staten,

Graag bieden wij u hierbij ons accountantsverslag aan met betrekking tot de controle van de jaarrekening 2018 van de provincie Limburg. Deze rapportage beschrijft op hoofdlijnen onze controleaanpak en de belangrijkste aangelegenheden die wij tijdens onze controle in overweging hebben genomen. Wij zijn van mening dat de reikwijdte van onze werkzaamheden en de resultaten daarvan een deugdelijke basis vormen voor ons oordeel over de jaarrekening 2018 van de provincie Limburg.

De jaarrekening 2018 van de provincie Limburg geeft een getrouw en rechtmatig beeld
De jaarrekening 2018 is opgesteld onder verantwoordelijkheid van het college van Gedeputeerde Staten van de provincie Limburg. Bij deze jaarrekening hebben wij op *17 april 2019* een goedkeurende controleverklaring voor zowel getrouwheid als rechtmatigheid verstrekt.

Onze controle is uitgevoerd in overeenstemming met onze opdrachtbevestiging, gedateerd d.d. 26 oktober 2018.

Wij bespreken onze bevindingen met de Interim Statencommissie
Wij bespreken deze rapportage graag tijdens de bijeenkomst met de Interim Statencommissie op 7 juni 2019, en zullen dan ook uw eventuele vragen beantwoorden. Wij hebben de inhoud van dit accountantsverslag afgestemd met de verantwoordelijke medewerkers van het cluster Financiën.

Graag danken wij u en uw medewerkers voor de medewerking die wij hebben ervaren tijdens onze controle.

Hoogachtend,

Deloitte Accountants B.V.

[redacted]

drs. A.J. Schutgens RA

[redacted]

Op alle opdrachten verricht door Deloitte zijn de 'Algemene Voorwaarden Dienstverlening Deloitte Nederland, mei 2018' gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel onder nummer 24362837 van toepassing.
Deloitte Accountants B.V. is ingeschreven in het handelsregister van de Kamer van Koophandel te Rotterdam onder nummer 24362853. Deloitte Accountants B.V. is a Netherlands affiliate of Deloitte NWE LLP, a member firm of Deloitte Touche Tohmatsu Limited.

Inhoudsopgave

Bestuurlijke samenvatting controle 2018	4
Inleiding	6
Belangrijkste bevindingen uit onze controle	8
Speerpunten Provinciale Staten	11
De financiële positie van uw provincie	16
Interne beheersing	20
Gebruik van innovatieve tools	23
Overige aangelegenheden	24
Bijlagen	25

Bestuurlijke samenvatting controle 2018

Conclusies en adviezen jaarrekeningcontrole 2018

Getrouwheid en rechtmatigheid	• Wij geven een goedkeurend oordeel af voor getrouwheid en rechtmatigheid. • De gehanteerde materialiteit voor fouten en onzekerheden bedraagt € 7,9 miljoen respectievelijk € 23,7 miljoen.
Financiële positie	• De financiële positie ultimo 2018 is verminderd ten opzichte van 2017. Uw vermogen is met € 72 miljoen afgenomen. • Het weerstandsvermogen bedraagt € 1,2 miljard. Deze weerstandscapaciteit is hoger dan de door de provincie Limburg onderkende aanwezige risico's ad € 47,0 miljoen.
Interne beheersing	• Op basis van onze tussentijdse en jaareinde controlewerkzaamheden hebben wij geen significante tekortkomingen geïdentificeerd in de interne-beheersingsmaatregelen voor de financiële verslaggeving. • Wij steunen niet op de IT-omgeving en hebben daarom extra gegevensgerichte werkzaamheden verricht, waaronder detailcontroles. • Door de digitalisering van het autoriseren van onkostendeclaraties is het voor ons achteraf niet mogelijk om vast te stellen in hoeverre de goedkeuring van de onkostendeclaraties juist en rechtmatig is. Wij merken daarom het hele bedrag aan ambtelijke onkostendeclaraties van € 308.000 aan als onzekerheid. • U heeft uw inkoopproces zodanig ingericht dat het theoretisch gezien mogelijk is dat een budgethouder, naast de goedkeuring van inkoopfacturen, tevens goedkeuring geeft voor prestatielevering. Hierdoor is geen sprake van een vier-ogenprincipe en is dit een leemte in de interne beheersing in het inkoopproces. Wij hebben naar aanleiding van onze controlewerkzaamheden overigens niet vastgesteld dat sprake is van onrechtmatige betalingen. U heeft aangetoond dat het totaal aantal betalingen waarbij geen sprake is van een vier-ogenprincipe jaarlijks niet van materiele omvang is. U heeft tevens aangegeven in 2019 specifieke controlewerkzaamheden uit te voeren op de inkoopfacturen zonder vier-ogenprincipe door middel van tussentijdse verbijzonderde interne controle.
Kwaliteit verslaggeving	• Wij hebben het door het management toegepaste proces met betrekking tot belangrijke verslaggevingspraktijken geëvalueerd, en hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd. Indien nodig, hebben wij specialisten betrokken bij het beoordelen van het toepassen van de juiste methodiek, aannames en berekeningen, en van de consistente toepassing van de betrokken modellen en/of de van toepassing zijnde financiële verslaggeving. Wij zijn van mening dat de verslaggevings-praktijken en de toegepaste inschattingen adequaat zijn en consistent worden gebruikt.
Verbonden partijen	• Het financiële belang van de provincie Limburg in verbonden partijen is het afgelopen jaar toegenomen en zal de komende jaren naar verwachting blijven toenemen. Wij constateren in dit kader in 2018 geen tekortkomingen, zodat enkel de volgende aandachtspunten van belang blijven: - inrichting sturingsrelatie; - tijdige informatievoorziening.

Bestuurlijke samenvatting controle 2018

Conclusies en adviezen jaarrekeningcontrole 2018

Materiële vaste activa	Vanwege het toenemende investeringsvolume wordt de beheersing van de materiële vaste activa belangrijker. In 2018 hebben wij in het kader van de kredietbewaking geen tekortkomingen geconstateerd, maar desondanks blijft dit een belangrijk aandachtspunt.
Subsidies	Vanaf 2019 zijn de verslaggevingsregels met betrekking tot de administratieve verwerking van (meerjarige) subsidies gewijzigd. Gelet op de omvang van de subsidies die jaarlijks door de provincie worden verstrekt, is dit een belangrijk aandachtspunt voor 2019, en dient de administratieve organisatie rondom de verantwoording van subsidies in de provinciale administratie te worden gewijzigd.
Speerpunten Provinciale Staten	Provinciale Staten heeft ons een tweetal aandachtspunten meegegeven voor de controle 2018. Meer hierover leest u verderop in dit verslag.
Overige opdrachten	Behalve de controle op de provinciale jaarstukken voert Deloitte nog diverse andere opdrachten uit bij de provincie Limburg en bij de aan de provincie verbonden derden. Conform de afspraken die met u gemaakt zijn, lichten wij verderop in dit verslag deze verschillende opdrachten toe.

Inleiding

Onze belangrijkste bevindingen

Wij verstrekken een goedkeurende controleverklaring bij de jaarrekening 2018

Wij hebben onze controle van de jaarrekening 2018 van de provincie Limburg uitgevoerd, en verstrekken bij deze jaarrekening een goedkeurende controleverklaring voor zowel getrouwheid als rechtmatigheid.

Geen niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot het vermogen en het resultaat

Wij hebben tijdens onze controle geen niet-gecorrigeerde afwijkingen geïdentificeerd die van invloed zijn op het vermogen of het resultaat van de provincie Limburg.

Geen feitelijke niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot SiSa

Wij hebben geen controleverschillen (fouten en/of onzekerheden) in de verantwoorde informatie in de SiSa-bijlage 2018 geconstateerd.

Geen niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot rechtmatigheid

De in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2018 zijn in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in het door Provinciale Staten op 9 november 2018 vastgestelde controleprotocol.

Op basis van de uitgevoerde controlewerkzaamheden met betrekking tot de naleving van de provinciale en Europese aanbestedingsrichtlijnen hebben wij geen onrechtmatigheden vastgesteld die impact hebben op de strekking van de controleverklaring.

Geen niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT)

Wij hebben tijdens onze controle geen niet-gecorrigeerde afwijkingen geïdentificeerd groter dan onze rapporteringsdrempel die van invloed zijn op de WNT.

Wij verstrekken een goedkeurende controleverklaring bij de jaarrekening 2018.

Onze opdracht is ongewijzigd uitgevoerd

Met de opdrachtbevestiging gedateerd d.d. 26 oktober 2018 heeft u ons opdracht gegeven tot het controleren van de jaarrekening 2018. Naast de opdrachtbevestiging zijn bepalend (geweest) voor onze controle:

- Het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado).
- De Controleverordening provincie Limburg (op grond van artikel 217 van de Provinciewet).
- Het door uw Provinciale Staten op 9 november 2018 vastgestelde normenkader 2018.

De reikwijdte van onze controle staat omschreven in de opdrachtbevestiging en is nader omschreven in het auditplan. Er is gedurende het verloop van de controle op geen enkele wijze sprake geweest van een beperking of wijziging in de reikwijdte van onze controle. Wij achten de reikwijdte van onze controle voor 2018 voldoende voor de doelstelling van onze controle.

Wij zijn onafhankelijk van de provincie Limburg

Ons zijn geen relaties bekend tussen Deloitte Accountants B.V. en haar zuster- en/of dochterondernemingen of de memberfirms van Deloitte Touche Tohmatsu Limited en hun respectievelijke zuster- en/of dochterondernemingen en de provincie Limburg, die naar ons professionele oordeel mogelijk van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid.

Onze volledige onafhankelijkheidsbevestiging is te vinden in bijlage C bij deze rapportage.

Er zijn in 2018 geen belangrijke wijzigingen doorgevoerd in de verslaggevingsregels

Significante verslaggevingsgrondslagen en de toepassing hiervan zijn zeer belangrijk voor de presentatie van de financiële positie en de resultaten van de provincie Limburg. Daarnaast vereisen zij van het management het toepassen van oordeelsvorming ten aanzien van moeilijke, subjectieve en complexe posities, vaak vanwege de noodzaak om inschattingen te moeten maken over het effect van zaken die inherent onzeker zijn.

De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van de provincie Limburg zijn uiteengezet in de toelichting in de jaarrekening 2018.

Wij hebben het door het management toegepaste proces met betrekking tot belangrijke verslaggevingspraktijken geëvalueerd en hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd. Indien nodig, hebben wij specialisten betrokken bij het beoordelen van de toepassing van de juiste methodiek, de aannames, de berekeningen en de consistente toepassing van de betrokken modellen en/of de van toepassing zijnde financiële verslaggeving. Wij zijn van mening dat de verslaggevingspraktijken en de toegepaste inschattingen redelijk zijn en consistent worden gebruikt.

Aandachtspunt op het gebied van verslaggeving

Subsidies

Begin 2019 is een verduidelijking van de Commissie BBV verschenen omtrent de verwerking van subsidies waarvoor voorwaarden gesteld zijn in de jaarrekening. Het is van belang dat voor deze subsidies de jaarlijkse last die verwerkt wordt, overeenkomt met de last van de ontvangende partij van de subsidie. U volgt hiermee dus het bestedingsritme van de partij aan wie de subsidie is verstrekt. Van belang is derhalve dat uw provincie tijdig over de jaarlijkse verantwoordingsinformatie beschikt. In 2018 is de handreiking op onderdelen toegepast en vanaf 2019 dient deze verduidelijking volledig te worden gevolgd. Wij adviseren u om tijdig uw beleid en subsidiebeheersingsproces hiermee in overeenstemming te brengen.

Wij hebben de jaarrekeningcontrole 2018 uitgevoerd met inachtneming van de volgende toleranties, zoals opgenomen in de door u vastgestelde controleverordening:

- Voor fouten bedraagt de tolerantie 1% van het totaal van de lasten inclusief toevoegingen aan de reserves: **€ 7,9 miljoen.**
- Voor onzekerheden bedraagt de tolerantie 3% van het totaal van de lasten inclusief toevoegingen aan de reserves: **€ 23,7 miljoen.**

Als rapportagetolerantie voor fouten en onzekerheden geldt eenzelfde percentage als de goedkeuringstolerantie (€ 7,9 miljoen), of rapporteren wij deze als wij dit om kwalitatieve redenen van belang vinden.

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

De grondslagen van de jaarrekening zijn aanvaardbaar

De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van uw provincie zijn uiteengezet in de grondslagen van de jaarrekening 2018.

Wij hebben het door het college toegepaste proces met betrekking tot significante verslaggevingsaspecten geëvalueerd en hebben gegevensgerichte controlewerk-zaamheden uitgevoerd. Waar nodig hebben wij specialisten betrokken bij het beoordelen van de toepassing van de juiste methodiek, de aannames, de berekeningen en de consistente toepassing van de betrokken modellen en/of de van toepassing zijnde financiële verslaggevings-voorschriften.

Het jaarverslag is verenigbaar met de jaarrekening

De jaarstukken 2018 van uw provincie bestaan uit:

- De inleiding van de jaarstukken.
- Het jaarverslag 2018 (programmaverantwoording en verplichte paragrafen).
- De jaarrekening 2018 (balans met toelichting, overzicht van baten en lasten in de jaarrekening met toelichting en de SiSa-bijlage).
- De bijlagen bij de jaarstukken.

In het onderdeel "Programmaverantwoording" van het jaar-verslag dient informatie te worden opgenomen met betrekking tot de vragen: wat hebben we gedaan, wat hebben we bereikt en wat heeft het gekost? De programma-verantwoording vormt samen met de verplicht voor-geschreven paragrafen (over o.a. weerstandsvermogen, bedrijfsvoering, etc.) het jaarverslag.

Op basis van Nederlandse wetgeving en de Nadere Voorschriften Controle- en Overige Standaarden (NVCOS) 720 is de accountant verplicht bepaalde werkzaamheden uit te voeren met betrekking tot het jaarverslag en de andere informatie die in de jaarstukken is opgenomen. Als onderdeel van dit vereiste hebben wij de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Wij hebben vastgesteld dat het jaarverslag de vereiste informatie bevat op basis van artikel 24 lid 2, artikel 25 en artikel 26 BBV.
- Wij hebben, voor zover wij kunnen beoordelen, vastgesteld dat de verklaringen van Provinciale Staten in het jaarverslag en de andere informatie zoals opgenomen in de jaarstukken verenigbaar zijn met de beweringen en verklaringen die in de jaarrekening zijn opgenomen.
- Wij hebben vastgesteld dat de verklaringen in het jaarverslag overeenstemmen met de resultaten van de uitgevoerde controlewerkzaamheden.

Tijdens onze controle hebben wij geen tegenstrijdigheden tussen het jaarverslag en de jaarrekening geconstateerd.

Het jaarverslag en de jaarrekening zijn met elkaar verenigbaar.

Evaluatie van de belangrijkste inschattingen van het management

Uw provincie heeft voorzieningen gevormd voor verliezen, risico's of verplichtingen die hun oorsprong vinden in het huidige boekjaar of eerdere boekjaren, maar waarvan de (verwachte) uitgaven in de toekomst liggen.

Binnen de voorzieningen maakt u conform het BBV onderscheid naar voorzieningen voor 'verplichtingen, verliezen en risico's' en ter 'egalisering van kosten' ('groot onderhoud').

Vooral de voorzieningen voor verplichtingen, verliezen en risico's en de voorzieningen ter egalisering van kosten zijn naar hun aard gebaseerd op veronderstellingen en schattingen van het management en van GS.

Zij schatten op basis van hun kennis van de provincie en haar omgeving in wat het effect van de te voorziene risico's, verplichtingen en kosten zal zijn in de komende jaren, en wat de omvang van de voorziening moet zijn.

Wij hebben voor deze gebieden het proces beoordeeld waarmee het management schattingsposten ontwikkelt, en hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd. Een en ander in de context van onze verklaring bij de jaarrekening als geheel en niet bedoeld om ons een oordeel te vormen over individuele schattingsposten. Wij zijn van mening dat de verslaggevingspraktijken en de toegepaste inschattingen redelijk zijn en consistent worden gebruikt.

Voorziening onderhoud provinciale gebouwen

In 2018 is de voorziening voor het onderhoud van de provinciale gebouwen volledig vrijgevallen ten gunste van het resultaat. De reden hiervoor is dat het plan verouderd is vanuit de voorschriften die het BBV hiervoor geeft, en daardoor niet meer als onderbouwing van de voorziening kan dienen. De voorziening is vrijgevallen ten gunste van het resultaat en er is een bestemmingsreserve voor het onderhoud gevormd. In 2019 wordt er een geactualiseerd onderhoudsplan vastgesteld, dat door ons wordt gecontroleerd om na te gaan of deze een voldoende basis vormt ter onderbouwing van de voorziening groot onderhoud.

Waardering verbonden partijen

Het belang van de provincie in verbonden partijen neemt verder toe. Er zijn en worden belangrijke investeringen gedaan in verbonden partijen, zoals Greenport Venlo en het Limburgse Energiefonds. Gezien de omvang hiervan vormt de waardering van de kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen een belangrijk onderdeel van onze controle.

Wij constateren dat nog niet van alle (belangrijke) verbonden partijen in maart, tijdens de controle, de jaarstukken ontvangen zijn. Gelet op de toenemende informatie die u in uw jaarstukken moet opnemen en voor het bepalen van de waardering van de verbonden partijen, is het noodzakelijk tijdig over de jaarstukken van de verbonden partijen te kunnen beschikken. Dit is tevens van belang voor de verbetering van de kwaliteit van de sturingsrelatie, en ter onderbouwing van de provinciale jaarrekening. Er dienen goede afspraken te worden gemaakt over de tijdigheid van het informeren over onder andere risico's en besluiten, en over de wijze van het afleggen van verantwoording. De data van de P&C-cyclus van de verbonden partij dienen bovendien aan te sluiten op uw eigen P&C-cyclus.

Wij adviseren u dan ook om samen met de verbonden partijen en de overige hierbij betrokken partijen de statuten en/of de overeenkomst te beoordelen, en te bekijken of de verbonden partijen eerder in de P&C-cyclus de jaarstukken gereed kunnen hebben.

Materiële vaste activa

Een belangrijke positie in uw jaarrekening zijn de materiële vaste activa. De waarde van de materiële vaste activa is het afgelopen jaar met bijna € 50 miljoen toegenomen, en zal in de komende jaren nog verder toenemen. Dit betreft onder andere de investeringen in de Buitenring Parkstad Limburg, Ooijen-Wanssum en de N280.

Dit zijn reeds lopende projecten, die echter door de gewijzigde verslaggevingsvoorschriften voor activa met maatschappelijk nut nu ook worden geactiveerd en waarop wordt afgeschreven over de economische levensduur.

Derhalve is het van belang dat de beheersing van deze investeringen en activa goed op orde blijft. De aandacht die wij in onze controle besteden aan deze activa zal navenant toenemen.

Kredietbewaking

Gedurende de controle 2018 hebben wij geconstateerd dat de door u aangeschafte L6-module inmiddels in werking is, en dat u hiermee een automatische koppeling heeft gemaakt tussen Key2Financiën en de door Provinciale Staten gevoteerde kredieten.

Mede gelet op uw omvangrijke investeringsvolume, adviseren wij u ook zorg te blijven dragen voor (het actualiseren van) deze rapportage, zodat deze met ingang van 2019 gebruikt kan worden.

Marsna Paper

Wij hebben de casus romdom Marsna en de verkoop van het pand in 2018 beoordeeld. Het vermoeden van staatssteun en de klacht die daartoe is ingediend bij de Europese Commissie, is op dit moment nog in behandeling bij de Europese Commissie. De casus is voor onze controle dusdanig complex, dat wij als accountant geen uitspraak kunnen doen over de rechtmatigheid daarvan. Deze kwestie hebben wij dan ook niet betrokken in ons rechtmatigheidsoordeel.

Speerpunten Provinciale Staten

Als onderdeel van de accountantscontrole op de jaarrekening 2018 van de Provincie Limburg, is Provinciale Staten in de gelegenheid gesteld specifieke aandachtspunten mee te geven waarover wij rapporteren. Door Provinciale Staten zijn de volgende aandachtspunten aan ons meegegeven:

- Inzicht in de door PS gevoteerde kredieten en de uitputting daarvan op projectniveau, voor wat betreft de projecten elektrificatie Maaslijn, verdubbeling spoor Heerlen–Landgraaf en elektrificatie traject Landgraaf–grens met Duitsland. Daarnaast wordt inzicht gegeven in de subsidierelatie tussen de provincie en de gemeente Maastricht inzake het project tram Vlaanderen-Maastricht.

- Inzicht in het proces van projectafsluiting naar project-beheer van het project Buitenring Parkstad Limburg.

Inzicht in de gevoteerde kredieten en de uitputting ervan

Op basis van bij de ambtelijke organisatie opgevraagde inlichtingen hebben wij onderstaande analyse opgesteld.

Elektrificatie Maaslijn

Met de elektrificatie van de Maaslijn wil de provincie bereiken dat er meer treinen kunnen worden ingezet, zodat er betere aansluitingen kunnen worden gerealiseerd, waarbij er elektrisch wordt gereden. Op dit moment bevindt het project zich in de planvormingsfase. Het doel is om het project in december 2023 af te ronden. De provincies Limburg, Noord-Brabant en Gelderland en het Rijk leveren alle een financiële bijdrage aan het totale project Maaslijn.

Het totale door Provinciale Staten in 2016 gevoteerde provinciaal krediet voor de elektrificatie bedraagt € 98,2 miljoen, waarvan er € 9,2 miljoen is uitgeput. Deze uitputting strookt met de status van het project.

Het project heeft aanzienlijke vertraging opgelopen, wat een verklaring is voor de minder dan geplande uitgaven tot nu toe.

Verdubbeling spoor Heerlen – Landgraaf

Het project van de spoorverdubbeling tussen Heerlen en Landgraaf heeft als doel om een tweede sneltrein van Maastricht naar Aachen via Heerlen mogelijk te maken. In de planning wordt gestuurd op een realisatie in april 2021, waarbij de dienstregeling in december 2021 van start gaat. Er is sprake van een totale kostenraming van € 48 miljoen. Dit wordt gedekt door de provincie (€ 10,0 miljoen), de Europese Unie (€ 18,4 miljoen), het Rijk (€ 16,0 miljoen) en de regio (€ 2 miljoen), tegenover een totale dekking van € 46,4 miljoen.

Aan de dekkingskant voorziet de provincie Limburg via het kredietbesluit € 10 miljoen. Tot en met 2018 is er sprake van een uitputting van € 4,8 miljoen en een restantkrediet van € 5,2 miljoen. Dit strookt met de huidige uitvoering van het project.

Elektrificatie traject Landgraaf – grens met Duitsland

Het doel van het project 'Elektrificatie traject Landgraaf – grens met Duitsland' is het mogelijk maken van de dienstregeling van de sneltrein Maastricht–Heerlen–Aachen. De investeringskosten voor dit project worden gedragen door het Rijk, de Provincie Limburg en de Europese Unie.

Het totaal van het door Provinciale Staten gevoteerde krediet bedraagt € 15,2 miljoen. De uitputting hiervan bedraagt momenteel € 12,9 miljoen. Mede vanwege de bijdragen van Stadsregio Parkstad Limburg en de Europese Unie is er geen sprake van een overschrijding van het door Provinciale Staten gevoteerde krediet. De uitgaven stroken met de status van het project. Het project is qua realisatie in december 2018 afgerond en zal in 2019 financieel worden afgerekend.

Project	Krediet	Uitputting	Restant
a) Elektrificatie Maaslijn	€ 98,2 miljoen	€ 9,2 miljoen	€ 89,0 miljoen
b) Verdubbeling spoor Heerlen-Landgraaf	€ 10,0 miljoen	€ 4,8 miljoen	€ 5,2 miljoen
c) Elektrificatie traject Landgraaf-grens met Duitsland	€ 15,2 miljoen	€ 12,9 miljoen	€ 2,3 miljoen

Subsidierelatie met gemeente Maastricht inzake het project Tram Vlaanderen-Maastricht

De provincie Limburg heeft overeenkomsten gesloten met het Ministerie van Verkeer en Waterstaat, met als doel het financieren van een drietal projecten. Eén van de projecten betreft het realiseren van een tramverbinding tussen Maastricht Centrum en Hasselt.

Voor het realiseren van dit traject is in 2012 tevens een overeenkomst getekend met de gemeente Maastricht. Hierbij zijn de provincie en de gemeente een partnerschap aangegaan voor het uitvoeren van onderzoek en het uiteindelijk uitvoeren van het project. De bijdragen in het project komen van het Rijk, van de gemeente Maastricht en van de provincie Limburg.

In de originele samenwerkingsovereenkomst is vastgelegd dat de provincie penvoerder is over het project, en daarmee ook de financiële middelen beheert en administreert. De provincie Limburg heeft in samenwerking met de gemeente Maastricht besloten om per 2017 de middelen en het penvoerderschap over te dragen aan de gemeente Maastricht. De provincie heeft een financiële verantwoording opgesteld per 1-1-2017 ten behoeve van de overdracht van de middelen aan de gemeente Maastricht en om te komen tot een financieel beeld van de gemaakte lasten. Deze verantwoording is door Deloitte op 20 december 2017 voorzien van een controleverklaring.

De samenwerking tussen beide partijen is in een samenwerkingsovereenkomst behandeld en besproken. Tevens is voor de overdracht van het penvoerderschap een appendix getekend tussen beide partijen, die op 5 december 2017 in Gedeputeerde Staten is vastgesteld ter goedkeuring. Daarmee is formeel afgestemd dat de gemeente Maastricht de penvoerder wordt van het gehele project, en dat de middelen die de provincie reeds heeft ontvangen c.q. nog moet ontvangen, overgedragen worden aan de gemeente Maastricht. Dit is dan ook de subsidierelatie die beide partijen met elkaar hebben.

Projectafsluiting naar projectbeheer Buitenring Parkstad Limburg

In de afgelopen jaren zijn gedeelten van de Buitenring Parkstad Limburg overgedragen. Op dit moment zijn 25 van de 26 kilometers overgedragen van afsluiting naar beheer. Het laatste gedeelte wordt nog doorlopen door Rijkswaterstaat, de gemeente Beekdaelen en de provincie. Bij de oplevering van verschillende delen van de Buitenring door de aannemer heeft er een verificatie- en validatieproces plaatsgevonden. De wegbeheerder keurt samen met verantwoordelijken van de provincie of het opgeleverde gedeelte overeenkomt met datgene wat vooraf werd overeengekomen. Vervolgens wordt er een zogenaamde 'restpuntenlijst' opgesteld; een lijst met openstaande punten die eventueel nog aanpassing behoeven door de aannemer. Uiteindelijk is de totale Buitenring Parkstad Limburg eigendom van de Provincie Limburg, maar kunnen eventuele aansluitingen hierop wel eigendom van de individuele gemeente zijn. Na het afwerken van de aandachtspunten op de restpuntenlijst wordt de weg overgedragen aan de wegbeheerders van de provincie en wordt de weg beheerd.

Begrotingsoverschrijdingen zijn toegelicht in de jaarrekening

Naast de controle op de rechtmatige totstandkoming van de baten, lasten en balansmutaties in de jaarrekening 2018 hebben wij de begrotingsrechtmatigheid gecontroleerd. De toe te passen normen voor dit begrotingscriterium zijn gebaseerd op de artikelen 193, 194 en 195 van de Provinciewet en moeten door Provinciale Staten zelf nader worden ingevuld en geconcretiseerd. Dit gebeurt door middel van de begroting en via de verordening op het financieel beheer ex artikel 216 van de Provinciewet.

Het systeem van budgetbeheer en -bewaking moet waarborgen dat de baten en lasten binnen de begroting blijven en dat belangrijke wijzigingen of dreigende overschrijdingen tijdig worden gemeld aan Provinciale Staten, zodat deze tijdig (binnen het begrotingsjaar) een besluit kunnen nemen. Een systeem met onvoldoende waarborgen voor tijdige melding aan Provinciale Staten van budgetoverschrijdingen heeft het risico in zich dat inbreuk wordt gemaakt op het budgetrecht van Provinciale Staten.

Het begrotingscriterium is verder verfijnd en uitgewerkt in de Kadernota 2018 van de Commissie BBV.

De belangrijkste inhoudelijke aanpassing betreft de vaststelling dat het overschrijden van de begroting altijd onrechtmatig is, maar niet in alle gevallen hoeft te worden meegewogen in het accountantsoordeel. Deze kostenoverschrijdingen moeten dan wel goed herkenbaar in de jaarrekening zijn opgenomen.

In het kader van de begrotingsrechtmatigheid moet gekeken worden naar de lastenoverschrijdingen per programma. Zoals blijkt uit de hierna opgenomen figuur, is op vier programma's een begrotingsoverschrijding op de lasten te constateren.

Verschillen tussen begrote en werkelijke lasten (in miljoenen)

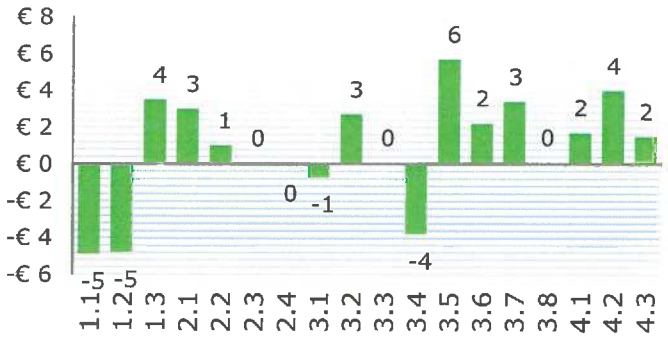

De overschrijdingen op de programma's 1.1, 1,2, 3.1 en 3.4 zijn in te delen in de categorieën zoals genoemd in de Kadernota Rechtmatigheid 2018 (paragraaf 4.2.3) en zijn in de tabel hiernaast door ons vermeld.

Voor een inhoudelijke analyse van deze overschrijdingen verwijzen wij naar de analyse begrotingsrechtmatigheid, zoals opgenomen in het hoofdstuk "Toelichting op het overzicht baten en lasten 2018" in de jaarrekening 2018. Hiermee legt uw provincie verantwoording af over de rechtmatigheid van de lasten over 2018. De geconstateerde kostenoverschrijdingen die formeel als onrechtmatig worden aangemerkt, hebben – gezien de oorzaak en de toelichting – geen gevolgen voor de strekking van onze controleverklaring.

Begrotingsoverschrijdingen

Programma's 1.1 Investeringsklimaat, 1.2 Innovatiekracht, 3.4 Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	De overschrijdingen hebben betrekking op duurzame waardeverminderingen van kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen. Deze hadden niet eerder geconstateerd kunnen worden dan na afloop van het boekjaar. Onrechtmatig, maar heeft geen gevolgen voor het oordeel.
Programma 3.1 Openbaar Vervoer en railagenda	De hogere lasten dan begroot zijn het gevolg van extra lasten a.g.v. de Zuid-Limburgse Stroomtreinmaatschappij (ZLSM). Het betreft reguliere lasten in het kader van de 'Miljoenenlijn' in Zuid-Limburg, waarmee deze overschrijding binnen het bestaand beleid past. Daarnaast wordt deze overschrijding rechtstreeks afgedekt door een extra bijdrage uit de reserve "Bestemmingsreserve ZLSM". Onrechtmatig, maar heeft geen gevolgen voor het oordeel.

Geen niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot rechtmatigheid van provinciaal en Europees aanbesteden

Naar aanleiding van de uitgevoerde controlewerkzaamheden inzake de naleving van de provinciale en Europese aanbestedingsrichtlijnen hebben wij geen onrechtmatigheden vastgesteld die een impact hebben op de strekking van de controleverklaring.

Wij hebben geen fouten en/of onzekerheden in de SiSa-bijlage 2018 geconstateerd

De procedure die uw provincie moet naleven bij de aanlevering van de bestanden aan het CBS is ten opzichte van vorig jaar niet wezenlijk gewijzigd. Uw provincie dient in een vast, voorgeschreven stramien zeven documenten aan het CBS aan te leveren.

Wij hebben de SiSa-bijlage gecontroleerd op basis van de Nota verwachtingen accountantscontrole SiSa 2018. Hierbij evalueren wij de getrouwheid en de rechtmatigheid van de in de SiSa-bijlage verantwoorde gegevens (indicatoren).

Wij benadrukken dat u als provincie zelf verantwoordelijk bent voor de volledigheid van de te verantwoorden indicatoren zoals opgenomen in de SiSa-bijlage. Indien een '0' is ingevuld, zijn wij bij uw organisatie nagegaan of deze '0' terecht is ingevuld. U hebt dit aan ons bevestigd.

De (verplichte) tabel met fouten en onzekerheden wat betreft de specifieke uitkeringen is opgenomen in bijlage B van dit accountantsverslag. Tijdens de controle hebben wij geen financiële fouten of onzekerheden geconstateerd.

Wij hebben geen fouten geconstateerd met betrekking tot de naleving van de Wet Normering Topinkomens (WNT)

De Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) is met ingang van 2013 van toepassing en vervangt tegelijkertijd de Wopt (Wet openbaarmaking uit publieke middelen gefinancierde topinkomens). Doelstelling van de wet is te verhinderen dat instellingen in de publieke en semipublieke sectoren rechtens in staat zijn bovenmatige bezoldigingen toe te kennen.

Voor provincies geldt dat de provinciesecretaris en de griffier als topfunctionaris worden aangemerkt.

De algemene bezoldiging voor een topfunctionaris mag voor 2018 niet meer bedragen dan € 189.000 per jaar.

Daarnaast dienen de salarissen openbaar te worden gemaakt van overige medewerkers (inclusief – wanneer aan bepaalde voorwaarden is voldaan – ingehuurd personeel) die een bezoldiging ontvangen boven deze norm. Ten slotte stelt de WNT een aantal overige eisen, zoals een maximale ontslag-vergoeding voor topfunctionarissen van € 75.000.

In 2018 hebben wij geen overschrijdingen van de grensbedragen voor topfunctionarissen en overige medewerkers geconstateerd.

Wij hebben geen fouten geconstateerd met betrekking tot de naleving van de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) en/of met betrekking tot de publicatieverplichtingen van de WNT.

De beoordeling door het college van Gedeputeerde Staten van het risico van materiële fouten in de jaarrekening als gevolg van fraude of van een overtreding van wet- en regelgeving

Het college van Gedeputeerde Staten is primair verant-woordelijk voor het voorkomen en ontdekken van fraude en voor de naleving van wet- en regelgeving. Recente ontwik-kelingen laten zien dat de handhaving van anticorruptie-wetgeving aan globalisering onderhevig is, waardoor ook provincies in toenemende mate te maken krijgt met anticorruptieregels.

Als onderdeel van onze controle hebben wij u verzocht inzicht te geven in de eigen inschatting van het risico dat de jaar-rekening een materiële afwijking zou kunnen bevatten als gevolg van fraude of van het overtreden van wet- en regel-geving (corporate compliance), inclusief de aard, omvang en frequentie van deze inschattingen, het proces dat de directie daarbij hanteert, alsook de communicatie daarover met het personeel en met Provinciale Staten. Tijdens deze gesprekken heeft u aangegeven zich bewust te zijn van frauderisico's, waaronder het belang van corporate compliance en de analyse van corruptievraagstukken. Hierbij heeft u ook voorbeelden gegeven van de manier waarop u deze beheerst.

In onze voorgaande rapportages hebben wij u geattendeerd op het belang van periodieke frauderisicoanalyses, bijvoorbeeld met gebruikmaking van de 'fraudedriehoek', als vast onderdeel van de interne-beheersingsomgeving. Uw provincie heeft dit vormgegeven door de frauderisicoanalyse in 2018 te actualiseren. Wij adviseren u om het fraude-beheersingsproces in te richten en te formaliseren en de uitkomsten hiervan zichtbaar te evalueren en te borgen in het planning-en-controlsysteem. Jaarlijks dient de interne fraudeanalyse te worden geactualiseerd.

Geen wijzigingen in onze initiële inschatting van het frauderisico en geen aanwijzingen voor fraude

De primaire verantwoordelijkheid voor het voorkomen en detecteren van fraude berust bij Gedeputeerde Staten, inclusief het invoeren en onderhouden van interne-beheersingsmaatregelen met betrekking tot de betrouw-baarheid van de financiële verslaggeving, de werking en de efficiency van de bedrijfsvoering en de naleving van de van toepassing zijnde wet- en regelgeving. Als accountant verkrijgen wij een redelijke, maar geen absolute zekerheid dat de jaarrekening als geheel geen afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten.

Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing. Onze controle is uitgevoerd met een hoge maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle fouten en fraudes hebben ontdekt.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

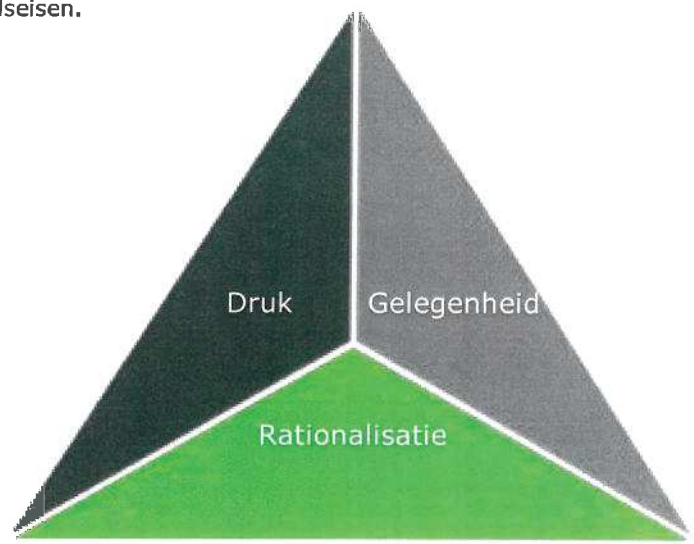

De financiële positie van uw provincie

In dit hoofdstuk geven wij op hoofdlijnen een samenvatting van de ontwikkelingen in het vermogen en het resultaat van uw provincie

De vermogenspositie van uw provincie is ten opzichte van 2017 afgenomen

In het BBV, de verslaggevingsregels van provincies, wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen resultaatbepaling en resultaatbestemming. Alle baten en lasten dienen via het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening te lopen. Er mogen geen baten of lasten rechtstreeks in het eigen vermogen worden gemuteerd.

De mutaties in het eigen vermogen vinden plaats door middel van de resultaatbestemming. Het gerealiseerd totaalsaldo van baten en lasten 2018 bedraagt € 72 miljoen nadelig. Per saldo is tussentijds € 99 miljoen aan de reserves onttrokken, zodat het uiteindelijk gerealiseerde resultaat over 2018 € 27 miljoen voordelig bedraagt. Dit resultaat is afzonderlijk vermeld onder het eigen vermogen in de balans.

In het hiernavolgende overzicht hebben wij de ontwikkeling van het eigen vermogen opgenomen.

Eigen vermogen (in € miljoen)	2018	2017	2016
Eigen vermogen per 1 januari	**1.758**	**1.755**	**1.683**
Tussentijdse resultaatbestemming	-/- 99	-/- 31	46
Gerealiseerd resultaat	27	34	26
Totaal ('saldo van baten en lasten')	**-/- 72**	**3**	**72**
Eigen vermogen per 31 december	**1.686**	**1.758**	**1.755**

De omvang van het eigen vermogen bedraagt ultimo 2018 82% van het balanstotaal (2017: 84% van het balanstotaal).

Saldo baten en lasten

Het feitelijke saldo van baten en lasten in een jaar wordt weergegeven als het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten. Daarnaast kent de provincie ook het gerealiseerde resultaat. Dit is het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten plus of min de tussentijdse resultaatbestemmingen. Deze bestemmingen bestaan uit de in de loop van het jaar gedane onttrekkingen uit reserves minus de tussentijdse stortingen in de reserves. De stortingen in dan wel onttrekkingen aan reserves vinden plaats op basis van door u genomen besluiten. Het gerealiseerde resultaat is dus mede het gevolg van de politieke besluitvorming.

Concreet betekent dit voor uw provincie het volgende:

Exploitatieresultaat (in € miljoen)		
Totale baten	450	
Totale lasten	522	
Gerealiseerde saldo van baten en lasten		**-/- 72**
Af: stortingen in reserves	277	
Bij: onttrekkingen aan reserves	376	
Saldo mutaties reserves		99
Gerealiseerd resultaat		**27**

De exploitatie over 2018 laat een nadelig gerealiseerd saldo van baten en lasten van € 72 miljoen zien, ten opzichte van een begroot nadelig saldo van € 99 miljoen. Dit is een voordeel van afgerond € 27 miljoen. De grootste nadelen doen zich voor op de programma's 3.5 (€ 4,6 miljoen), 3.7 (€ 3,9 miljoen) en 4.2 (€ 8,1 miljoen).

De overige mutaties zijn verdeeld over vele andere programma's die in paragraaf 6.5 van de provinciale jaarstukken 2018 zijn opgenomen, waaruit blijkt om welke programma's dit gaat.

De provincie heeft de verschillen toegelicht en de belangrijkste financiën in kaart gebracht.

Op pagina 13 van deze rapportage gaan wij nader in op de verschillen tussen de begrote en de werkelijke lasten in het kader van de begrotingsrechtmatigheid.

Saldo van baten en lasten

Mutaties in reserves

Gerealiseerd resultaat

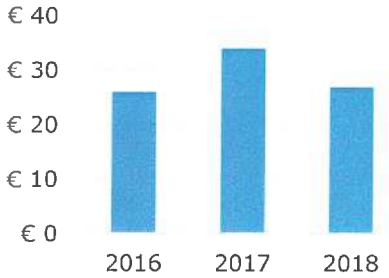

Het weerstandsvermogen is nagenoeg gelijk gebleven

Het weerstandsvermogen is de relatie tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit vanwege ingeschatte risico's.

De door uw provincie berekende beschikbare weerstands-capaciteit (voor de samenstelling hiervan verwijzen wij naar paragraaf 5.2 in uw jaarverslag 2018) bedraagt, inclusief het voorstel tot resultaatbestemming, € 1,2 miljard (2017: 1,2 miljard). De beschikbare weerstandscapaciteit is gelijk gebleven ten opzichte van 2017.

De inventarisatie van de risico's die in de paragraaf Weerstandsvermogen (in het jaarverslag) is opgenomen, geeft een indicatie van de financiële omvang van de belangrijkste (specifieke) risico's, inclusief een kansinschatting van het zich voordoen van het geïdentificeerde risico, om zo de benodigde weerstandscapaciteit te kunnen bepalen. Daarbij wordt een doorlopend inzicht gegeven in de grootste risico's (qua financiële impact en kans) voor uw provincie, en wordt vermeld welke risico's zijn verdwenen of nieuw zijn geïdentificeerd. Ook wordt een inhoudelijke toelichting gegeven op nieuw gedefinieerde en gewijzigde risico's in de top van de grootste risico's.

Uw provincie heeft op basis van deze risico-inventarisatie berekend wat de benodigde weerstandscapaciteit is.

Hieruit volgt een gekwantificeerd bedrag aan benodigde weerstandscapaciteit van afgerond € 47,0 miljoen (2017: € 48,0 miljoen). Ten opzichte van 2017 is sprake van een daling van de gekwantificeerde risico's met per saldo € 1,0 miljoen.

Het gelijk blijven van de beschikbare weerstandscapaciteit en de daling van de benodigde weerstandscapaciteit leiden ertoe dat de ratio van het weerstandsvermogen per eind 2018 gelijk is gebleven (4%).

Voor meer gedetailleerde informatie over uw weerstands-positie verwijzen wij u naar het hoofdstuk "Weerstands-vermogen en risicobeheersing" in uw jaarverslag 2018.

Weerstandscapaciteit
(in miljoen)

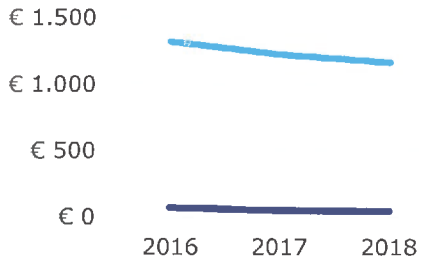

Ratio weerstandscapaciteit

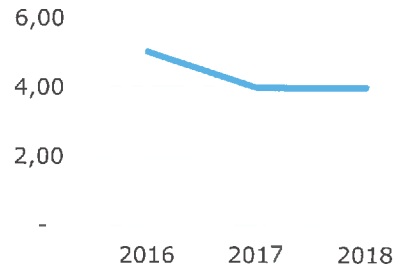

De financieringspositie van de provincie Limburg toont een tekort

Uit de financiële structuur per jaareinde, zoals hier gevisualiseerd, is op te maken dat de op lange termijn benodigde financiering stijgt. Daarnaast is de beschikbare financiering op lange termijn licht gestegen. Wij verwijzen u voor nadere informatie naar de paragraaf Financiering van het jaarverslag 2018.

In de paragraaf Weerstandsvermogen van uw jaarverslag 2018 wordt een aantal belangrijke financiële kengetallen weergeven, zoals de solvabiliteitsratio, de schuldratio (vreemd vermogen) en de 'netto schuldquote'.

Financiering op lange termijn (in € miljoen)	2018	2017	2016
Stand van de reserves	1.659	1.724	1.730
Voorzieningen	8	13	14
Schulden op lange termijn	19	19	18
Beschikbaar op lange termijn	**1.686**	**1.756**	**1.762**
Vaste activa	1.824	1.829	1.847
Voorraden	44	54	73
Vastgelegd op lange termijn	**1.868**	**1.883**	**1.920**
Financieringspositie	**-/- 182**	**-/- 127**	**-/- 158**

Zoals uit bovenstaande opstelling blijkt, is uw financieringspositie de afgelopen drie jaar afgenomen van € 158 miljoen naar € 182 miljoen. Uw vermogen is de afgelopen twee jaar met € 70 miljoen afgenomen, terwijl per saldo € 23 miljoen gedesinvesteerd is in vaste activa. Hiermee is uw financiële situatie stabiel.

Financieringsstructuur
(in miljoen)

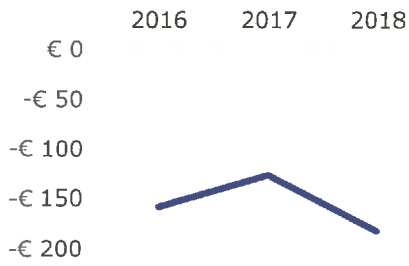

Bovenstaande grafiek geeft het verschil tussen de vastgelegde en de beschikbare financiering weer.

Interne beheersing (significante bevindingen en actiepunten)

De belangrijkste bevindingen uit onze boardletter 2018

Geen significante tekortkomingen in de interne (financiële) beheersing

Als onderdeel van de jaarrekeningcontrole hebben wij in het najaar van 2018 een interim-controle uitgevoerd.

Deze interim-controle is primair gericht op de opzet, het bestaan en de werking van maatregelen van administratieve organisatie en interne beheersing (AO/IB), voor zover van belang voor onze controle op de betrouwbaarheid en rechtmatigheid van de in de jaarrekening opgenomen gegevens.

De bevindingen naar aanleiding van deze controle hebben wij opgenomen in onze boardletter 2018. Onderstaand hebben wij in samenvattende vorm onze belangrijkste bevindingen opgenomen.

- Functievermenging salarissen: Er is sprake van een functievermenging tussen de personeelsadministratie en de salarisadministratie. De provincie heeft als mitigerende maatregel een standenregister geïmplementeerd, dat door de afdeling Financiën gecontroleerd wordt. Wij hebben hier kennis van genomen, en constateren geen materiële tekortkomingen voor de jaarrekening. Met ingang van 2019 is het vier-ogenprincipe ingevoerd. De provincie heeft daarnaast vanaf 2019 dit standenregister gehandhaafd en heeft de onderbouwingen bij de mutaties en de uitdraaien uit de subadministratie gevoegd. Wij betrekken dit dan ook in onze controle van 2019.
- Digitale goedkeuring onkostendeclaraties: Wij hebben tijdens de interim-controle geconstateerd dat de provincie gedurende 2018 is overgegaan op het digitaal declareren van onkosten. Door deze digitalisering is het achteraf niet mogelijk om vast te stellen in hoeverre de goedkeuring van de onkostendeclaraties juist en rechtmatig is. Wij hebben dan ook het gehele bedrag van € 308.000 aan ambtelijke onkostendeclaraties meegenomen als onzekerheid in onze controle.

Vier-ogenprincipe goedkeuring prestatielevering

U heeft uw inkoopproces zodanig ingericht dat het theoretisch gezien mogelijk is dat een budgethouder, naast de goedkeuring van inkoopfacturen, tevens goedkeuring geeft voor prestatielevering. Hierdoor is geen sprake van een vier-ogenprincipe en is dit een leemte in de interne beheersing in het inkoopproces. Wij hebben naar aanleiding van onze controlewerkzaamheden overigens niet vastgesteld dat sprake is van onrechtmatige betalingen.

U heeft aangetoond dat het totaal aantal betalingen waarbij geen sprake is van een vier-ogenprincipe jaarlijks niet van materiele omvang is. U heeft tevens aangegeven in 2019 specifieke controlewerkzaamheden uit te voeren op de inkoopfacturen zonder vier-ogenprincipe door middel van tussentijdse verbijzonderde interne controle.

Betrouwbaarheid en continuïteit van de automatiseringsomgeving verdient aandacht

Onze jaarrekeningcontrole is gericht op het geven van een oordeel over de jaarrekening zelf en is niet primair gericht op het doen van uitspraken over de betrouwbaarheid en de continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking als geheel of van onderdelen daarvan. Onze bevindingen hebben betrekking op de onderdelen die wij onderzocht hebben in het kader van de jaarrekening, wat wil zeggen dat wij geen volledigheid pretenderen.

De IT-omgeving en een adequate opzet en werking daarvan nemen een steeds dominantere plaats in binnen uw organisatie, met het oog op een betrouwbare geautomatiseerde gegevensverwerking. Daarmee krijgt de IT ook een dominantere positie in onze controleaanpak en -uitvoering. Wij hebben onze IT-specialisten een inventarisatie laten uitvoeren van uw general computer controls.

Op basis van de uitgevoerde werkzaamheden over 2017, hebben wij in 2018 middels een controle vastgesteld dat de gesignaleerde risico's in 2018 volledig zijn aangepast, op één risico inzake het uitdiensttredingsproces na. Wij hebben vastgesteld dat de namen van uitdiensttreders door een automatische job op de 8e van de maand worden doorgegeven aan de IT-afdeling.

Hiermee loopt u het risico dat er tussen de 1e ende 8e van de maand ongeautoriseerd gebruik kan worden gemaakt van een account.

De provincie is in 2019 bezig met het mitigeren van dit risico. Wij zullen als onderdeel van onze jaarrekeningcontrole 2019 kennisnemen van de mitigerende factoren die de provincie heeft doorgevoerd, en zullen controlewerkzaamheden verrichten voor boekjaar 2019. Hierover treden wij nader met u in contact.

Overeenkomstig artikel 2:393, lid 4 van het Burgerlijk Wetboek zijn wij verplicht om onze bevindingen te rapporteren met betrekking tot de betrouwbaarheid en de continuïteit van uw geautomatiseerde gegevensverwerking.

Wij constateren dat er volop aandacht is voor onderwerpen als cybersecurity en change management.

Onze controle heeft geen aangelegenheden geïdentificeerd die op dit gebied aan u gerapporteerd moeten worden, anders dan de bevindingen zoals hiervoor besproken.

Cyberrisico's

Cyber is een onlosmakelijk onderdeel geworden van onze samenleving. Dagelijks werken wij met digitale oplossingen, zowel privé als zakelijk. Door gebruik van internet, interne netwerken en bedrijfsapplicaties hebben alle organisaties, ongeacht hun omvang, te maken met aan cyber gerelateerde risico's, zoals cybercrime. Als cyberrisico's zich voordoen, kunnen deze een (significante) impact hebben op de financiële systemen, op de interne-beheersingsmaatregelen en op de jaarrekeningcontrole. Daarnaast kunnen deze leiden tot reputatie- en imagoschade voor uw organisatie.

Aangezien iedere organisatie waardevolle informatie heeft te verliezen of ernstige schade kan lijden als de IT-infrastructuur (tijdelijk) niet meer beschikbaar is, benadrukken wij het belang van een cyberrisicoanalyse als vast onderdeel van het interne-controlesysteem dat erop is gericht bedrijfsrisico's te onderkennen, het belang en de waarschijnlijkheid daarvan in te schatten en de interne beheersing daarop toe te spitsen.

Tijdens gesprekken heeft het management aangegeven zich bewust te zijn van cyberrisico's en voorbeelden gegeven van de manier waarop het deze beheerst, zoals het periodiek laten uitvoeren van zogenaamde 'penetratietesten' (een toets van een of meer computersystemen op kwetsbaarheden, waarbij deze kwetsbaarheden ook werkelijk gebruikt worden om in deze systemen in te breken).

Uw provincie heeft een functionaris gegevensbescherming in dienst, die zich bezighoudt met het beschermen van persoonsgegevens en met andere beveiligingsissues. Wij hebben vastgesteld dat sprake is van bewustwording wat betreft cyberrisico's, en dat uw provincie al diverse stappen heeft gezet op het gebied van gegevensbescherming. Zo zijn er regelingen voor het omgaan met en voorkomen van datalekken, privacyregelementen en acties om het bewustzijn van de medewerkers wat betreft het omgaan met data te verhogen.

Gebruik van innovatieve tools

Onze controle, slimmer, beter en anders

Innovatieve tools voor een efficiënte audit

Deloitte voert momenteel een andere controle uit dan de traditionele controle: slimmer, beter en waardevoller. Niet alleen onze controleaanpak is innovatief, ook het gebruik van nieuwe tools en technieken is dat.

Wij hebben voor het verrichten van onze controlewerkzaamheden de volgende innovatieve tooling gebruikt:

- Wij hebben in samenwerking met u gebruikgemaakt van onze Deloitte Connect tooling voor digitale gegevens-uitwisseling.
- Wij hebben onze data-analyse tools gebruikt voor het gerichte scopen van onze controlewerkzaamheden. Onze correcte data-extractie uit uw financiële administratie heeft ons in staat gesteld om op voorhand risico's te identificeren en onze controle daarop af te stemmen.
- Wij hebben data-analyses verricht op de journaal-boekingen. Dit betekent dat wij gerichte controles hebben verricht op opvallende en bijzondere boekingen.

Mogelijkheden voor de toekomst

Wij streven naar een volledig datagedreven controle, en beschikken inmiddels over de techniek die continuous auditing mogelijk maakt. Disruptieve technieken, zoals blockchain, data mining en process mining, maken zo'n controle fundamenteel anders is dan de traditionele controleaanpak. Het toepassen van deze nieuwe controletechnieken stelt uiteraard wel voorwaarden aan de data en aan de digitale omgeving van uw provincie. Wij trekken graag samen met uw op om deze technieken in de toekomst bij uw provincie toe te passen.

Overige aangelegenheden

In dit onderdeel geven wij een samenvatting van overige aangelegenheden en bepaalde vereiste communicaties.

Onze communicatie met het management

Bevestigingen van het management

Wij hebben het management ter confirmatie een aantal schriftelijke bevestigingen aangaande zijn verantwoordelijkheden inzake de financiële verslaggeving.

Wij hebben van het college van Gedeputeerde Staten van de provincie Limburg een ondertekende schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen.

Geen meningsverschil met het management of beperking in reikwijdte van de controle

Er zijn geen meningsverschillen met het management geweest en er waren geen beperkingen bij de uitvoering van onze controle. Naar onze mening is ons bij de uitvoering van onze controleopdracht door het management en de medewerkers van de provincie de volledige medewerking verleend en hebben wij volledige toegang tot de benodigde informatie gehad.

Bijlagen

Bijlage A1a – Niet-gecorrigeerde controleverschillen

In de onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van niet-gecorrigeerde controleverschillen.

Aard van de controleverschillen	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen voorgaande periode	N.v.t.	N.v.t.
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen huidige periode	N.v.t.	N.v.t.
Rechtmatigheidsfout is tevens getrouwheidsfout	N.v.t.	N.v.t.
Rechtmatigheidsfout is per saldo ook een getrouwheidsfout	N.v.t.	N.v.t.
(Sub)totaal getrouwheidsfouten	N.v.t.	N.v.t.
Extra absolute waarde rechtmatigheidsfouten	N.v.t.	
Extra foutieve financiële beheershandelingen zonder direct financieel effect vanuit externe regels (EU-aanbesteding/Fido/etc.)	N.v.t.	
Extra foutieve financiële beheershandelingen zonder direct financieel effect vanuit interne regels (gedoogbeleid)	N.v.t.	
Overige rechtmatigheidsfouten	N.v.t.	
Totaal rechtmatigheidsfouten	N.v.t.	

* In het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), de Kadernota Rechtmatigheid 2018 en het normenkader 2018 is het kader voor de controle op de financiële rechtmatigheid opgenomen.

Bijlage A1b – Onzekerheden in de controle

In de onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van onzekerheden in de controle.

Aard van de onzekerheden	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Onzekerheid als gevolg van digitale autorisatie onkostendeclaraties	€ 308.167	€ 308.167
(Sub)totaal onzekerheden in de getrouwheidscontrole	**€ 308.167**	**€ 308.167**
Extra absolute waarde onzekerheden rechtmatigheid	N.v.t.	
Extra financiële beheershandelingen met een onzeker direct financieel effect vanuit externe regels (EU-aanbesteding/Fido/etc.)	N.v.t.	
Extra financiële beheershandelingen met een onzeker direct financieel effect vanuit interne regels (gedoogbeleid)	N.v.t.	
Overige onzekerheden inzake rechtmatigheid	N.v.t.	
Totaal onzekerheden in de rechtmatigheidscontrole	**€ 308.167**	

* In het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), de Kadernota Rechtmatigheid 2018 en het normenkader 2018 is het kader voor de controle op de financiële rechtmatigheid opgenomen.

Wij hebben van het college een schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen, waarin het college het bovenstaande heeft bevestigd. Dit houdt in dat eventuele niet-geconstateerde en daardoor niet-gecorrigeerde afwijkingen, zowel individueel als in totaal, in het kader van de jaarrekening niet materieel zijn. Het college heeft tevens bevestigd geen kennis te hebben van andere niet-gecorrigeerde afwijkingen.

Bijlage A2 – In de controle opgenomen aanpassingen

De onderstaande tabel bevat alle afzonderlijk geïdentificeerde en gecorrigeerde afwijkingen.

Aard van de gecorrigeerde controleverschillen	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Feitelijke controleverschillen		
Niet van toepassing	N.v.t.	N.v.t.
Inschattingsverschillen		
Niet van toepassing	N.v.t.	N.v.t.
Geprojecteerde (inschattings)verschillen		
Niet van toepassing	N.v.t.	N.v.t.
Totaal	N.v.t.	N.v.t.

* In het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), de Kadernota Rechtmatigheid 2018 en het normenkader 2018 is het kader voor de controle op de financiële rechtmatigheid opgenomen.

Bijlage A3 – Tekortkomingen in de toelichtingen

Onze controlestandaarden vereisen dat wij afwijkingen van materieel belang in de toelichting signaleren, om Provinciale Staten in staat te stellen een inschatting te maken van de gevolgen daarvan voor de jaarrekening.

De tabel hierna bevat een weergave van díe onderwerpen uit de toelichting waarvan wij denken dat de Provinciale Staten deze nader dient te beoordelen.

Toelichting	Bron van de toelichtingvereiste	Kwantitatieve of kwalitatieve overwegingen
Niet van toepassing	N.v.t.	N.v.t.

Bijlage B – Bevindingen controle SiSa-bijlage 2018

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit accountantsverslag over de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die onder SiSa vallen. Per regeling wordt in een tabel aangegeven of, en zo ja welke financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd.

Bevindingen controle SiSa-bijlage		Fout of onzekerheid	Financiële omvang	Toelichting
E3	Subsidieregeling sanering verkeerslawaai	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
E27	Brede doeluitkering verkeer en Vervoer	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
Totaal			**€ 0**	

Bijlage C – Onafhankelijkheidsbevestiging

Wij zijn onafhankelijk van de provincie Limburg

Bevestiging onafhankelijkheid

De voorschriften in het kader van onafhankelijkheid zijn binnen de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (de NBA) opgenomen in de "Verordening inzake Onafhankelijkheid (ViO)" en vormen een belangrijk onderdeel van het 'normenkader' waaraan een accountant moet voldoen. De naleving van de ViO is binnen de organisatie van Deloitte ingebed.

Wij bevestigen dat onze onafhankelijke positie ten opzichte van de provincie Limburg in overeenstemming met de Nederlandse wettelijke en beroepsvoorschriften is gewaarborgd. Wij zijn van mening dat onze objectiviteit gedurende het afgelopen jaar niet is aangetast.

Stelsel van waarborgen om onze onafhankelijke positie te waarborgen

Deloitte beschikt over een stelsel van maatregelen om haar onafhankelijke positie bij controlecliënten te waarborgen. Dit stelsel van maatregelen is een integraal onderdeel van de bestuurlijke organisatie en van het voor de gehele organisatie van toepassing zijnde stelsel van kwaliteitsbeheersingsmaatregelen.

Bijgaande niet-limitatieve opsomming geeft u een indruk van de maatregelen die bijdragen aan het waarborgen van onze onafhankelijke positie:

- Schriftelijke onafhankelijkheidsbepalingen waarin alle bestaande onafhankelijkheidsvereisten en de risico's ten aanzien van de bedreiging van de onafhankelijkheid en de daaraan gerelateerde waarborgen zijn verwerkt.
- Procedures voor tijdige bekendmaking van de voorschriften en de daarin aangebrachte wijzigingen aan alle gevolmachtigden en werknemers bij Deloitte.
- Procedures voor de organisatie van periodieke trainingen inzake de toepassing van de onafhankelijkheidsvoorschriften.
- Procedures die erop gericht zijn dat onze gevolmachtigden en werknemers in specifieke casussen en omstandigheden de onafhankelijkheidsvoorschriften naleven.
- De benoeming van professionals op seniorniveau die verantwoordelijk zijn voor het continu actualiseren van de procedures en voorschriften, de tijdige bekendmaking ervan en het adequaat functioneren van het gehele stelsel van waarborgen.
- Procedures voor een schriftelijke rapportage per controlecliënt waarin is vastgelegd of sprake is van omstandigheden die de onafhankelijkheid van de accountant die de controleopdracht uitvoert bedreigen, op welke wijze met potentiële bedreigingen is omgegaan en, indien er bedreigingen zijn gesignaleerd, welke maatregelen dan zijn genomen om deze bedreigingen voor de onafhankelijkheid weg te nemen. De vastlegging van deze beoordeling, inclusief een gemotiveerde conclusie (de zogenoemde 'onafhankelijkheids-evaluatie'), wordt in het dossier opgenomen.
- Procedures die vereisen dat een daartoe geëigende afdeling binnen Deloitte wordt geconsulteerd, als sprake is van een mogelijke aantasting van de onafhankelijkheid in relatie tot een specifieke cliënt. Wij overwegen in dat geval ook Provinciale Staten te raadplegen.
- Procedures voor het interne toezicht in relatie tot de toetsing en bewaking van de naleving van de onafhankelijkheidsvoorschriften.

De opzet en werking van ons stelsel van maatregelen worden periodiek door de externe toezichthouder getoetst.

Interne roulatie

Een te grote mate van vertrouwdheid of vertrouwen kan een bedreiging vormen voor de onafhankelijkheid van de accountant wanneer bepaalde leden van het controleteam geregeld en voor lange tijd aan de wettelijke controle van een controlecliënt meewerken.

Wij beoordelen de bedreiging voor de onafhankelijkheid die kan voortvloeien uit de langdurige betrokkenheid van andere leden van het controleteam bij de controleopdracht. Waar nodig nemen wij maatregelen om deze bedreiging weg te nemen.

Onze beoordeling heeft geen aanleiding gegeven om het komend boekjaar teamleden bij de provincie Limburg te rouleren.

Persoonlijke, zakelijke of financiële relaties met de provincie Limburg

Wij hebben een evaluatie gemaakt van persoonlijke, zakelijke en financiële relaties tussen Deloitte, haar gevolmachtigden en haar medewerkers en de provincie Limburg die van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid. Bij deze evaluatie zijn ons geen zaken gebleken die aan u gerapporteerd dienen te worden.

Geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid

De Nederlandse onafhankelijkheidsregels vereisen dat de eindverantwoordelijke accountant de met governance belaste organen informeert over geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid die Deloitte, een bestuurder of interne toezichthouder van Deloitte of een lid van het controleteam heeft ontvangen van of verstrekt aan de provincie Limburg of een bij de provincie Limburg betrokken persoon. Hierbij is een drempel van € 100 opgenomen in de regels.

Wij hebben geen geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid die een (geschatte) waarde van meer dan € 100 hebben ontvangen of verstrekt en zijn daarom van mening dat er geen sprake is van een bedreiging voor de onafhankelijke uitvoering van de controleopdracht.

Dienstverlening aan de provincie Limburg en met haar verbonden derden

In het kader van onze onafhankelijkheidsanalyse beoordelen wij jaarlijks de dienstverlening die Deloitte verricht aan de provincie Limburg en haar verbonden partijen. Vanuit deze onafhankelijkheidsanalyse betreft dit de volgende dienstverlening aan verbonden partijen, die in het kader van de onafhankelijkheid ook kwalificeren als een entiteit waarin de provincie invloed van betekenis heeft (>20% stemrechten).

Verbonden partij	Aard van de opdracht
Provincie Limburg	• Controle van de jaarrekening 2018 • Controle van de WNT 2018 • Beoordeling GS-declaraties 2018 • Quick Scan DDI • Analyse risico's Ruimte voor Ruimte regeling • Ondersteuning FOM
Chemelot Campus B.V.	• Fiscale advieswerkzaamheden • Vennootschapsbelasting advieswerkzaamheden
N.V. WML	• Controle van de jaarrekening 2018 • Fiscale advieswerkzaamheden
Holding Businesspark Luchthaven Maastricht N.V.	• Fiscale advieswerkzaamheden • Inrichten en implementeren controllersmodule • Aangifte vennootschapsbelasting
Provincie Limburg Commandiet B.V.	• Fiscale advieswerkzaamheden • Vennootschapsbelasting advieswerkzaamheden
N.V. Industriebank LIOF	• Fiscale advieswerkzaamheden • Vennootschapsbelasting advieswerkzaamheden
BV Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo	• Due diligence onderzoek • Advisering over de samenvoeging DCGV
Fonds Nazorg Stortplaatsen Provincie Limburg	• Controle van de jaarrekening 2018 • Fiscale advieswerkzaamheden

Bijlage D - Algemene verordening gegevensbescherming

Per 24 mei 2016 is de AVG in werking getreden. De AVG is van toepassing op elke organisatie in de Europese Unie (EU) die persoonsgegevens verwerkt. Daarnaast geldt de wetgeving ook voor organisaties die diensten en/of goederen aanbieden aan individuen in de EU, al dan niet om iets. Mocht een organisatie het gedrag van individuen monitoren, voor zover dit gedrag plaatsvindt op het grondgebied van de EU, dan zal de organisatie ook moeten voldoen aan de AVG. De AVG heeft dus een reikwijdte die verder gaat dan slechts de grenzen van de EU. Tot 25 mei 2018 hebben organisaties de tijd gehad om hun processen op de AVG aan te passen. Daarna kan iedere natuurlijke persoon binnen de EU organisaties aanspreken op het niet-nakomen ervan. De wetgeving wil het transparant, het zorgvuldig en het bewust gebruik van persoonsgegevens bevorderen en de huidige wetgeving vernieuwen.

Rechten van individuen

De AVG maakt het voor individuen mogelijk om kosteloos inzicht te krijgen in de persoonsgegevens die een organisatie van dat individu verwerkt. In bepaalde gevallen is het dan mogelijk voor een individu om gegevens te wijzingen, te laten verwijderen, een verzoek in te dienen om verdere verwerking te blokkeren en zelfs om te vragen of de gegevens overgedragen kunnen worden naar een andere partij.

Wat is er gelijk gebleven

Hoewel de AVG veranderingen met zich meebrengt, zijn veel van de reeds bestaande principes gelijk gebleven. Zo mogen gegevens alleen voor een specifiek doeleinde worden verwerkt, moet er een wettelijke basis bestaan voor het gebruik van die gegevens, en mogen zij niet verder verwerkt worden indien dit niet verenigbaar is met het oorspronkelijke doel. Ook is onder de AVG de plicht om datalekken te melden binnen 72 uur blijven bestaan.

Verwerkingsverantwoordelijkheid

Wellicht een van de grootste veranderingen is het beginsel van de verwerkingsverantwoordelijkheid. Organisaties zijn verantwoordelijk voor de naleving van alle bepalingen uit de AVG en moeten kunnen aantonen dat zij hier actief mee bezig zijn. Dit betekent dat de AVG een hoge mate van volwassenheid en documentatie verlangt. Zonder het actief documenteren van genomen maatregelen en de afwegingen die gemaakt zijn om tot die maatregelen te komen, wordt het lastig voor organisaties om aan te tonen dat zij actief bezig zijn geweest met deze wetgeving.

Additionele plichten - Gegevensbescherming door ontwerp en standaardinstellingen

Naast meer rechten voor individuen introduceert de AVG ook aanvullende plichten ten opzichte van de Wet bescherming persoonsgegevens. Zo moeten organisaties een register opstellen waarin zij hun verwerkingsactiviteiten opnemen, met daarbij aanvullende informatie, zoals bewaartermijnen en genomen beveiligingsmaatregelen. Daarnaast zullen alle processen ontworpen moeten worden met de bescherming van persoonsgegevens als centraal uitgangspunt, het zogenoemde 'gegevensbescherming door ontwerp' ('privacy by design'). Daarbij zullen deze processen ook nog eens standaard de voor de individu minst indringende instellingen moeten hebben, het zogenoemde 'gegevensbescherming door standaardinstellingen' ('privacy by default').

Technische en organisatorische maatregelen moeten daarom worden genomen gedurende het gehele proces van het verwerken van persoonsgegevens (art. 25 AVG). Al deze maatregelen hebben tot doel het vertrouwen van de individu in de digitale wereld te vergroten.

Risico assessment - Gegevensbescherming effectbeoordeling

Voor iedere nieuwe gegevensverwerking dient de verantwoordelijke gegevensverwerker een impactanalyse uit te voeren indien de verwerking een hoog risico oplevert voor de bescherming van persoonsgegevens van de betrokkene. Deze impactanalyse zal uitgevoerd moeten worden met het individu als uitgangspunt, en moet in ieder geval plaatsvinden indien een organisatie systematisch individuen monitort of op grootschalig niveau gevoelige gegevens verwerkt. Hierbij zal het criterium 'grootschalig' worden ingevuld aan de hand van zowel de hoeveelheid gegevens als de hoeveelheid betrokkenen.

Toezichthoudende autoriteit

Ieder EU-land zal ten minste één toezichthoudende autoriteit aanwijzen die bevoegd is om handhavend op te treden in het geval dat de AVG niet wordt nageleefd. In Nederland is dat de Autoriteit Persoonsgegevens (voorheen: het College Bescherming Persoonsgegevens). Deze autoriteiten hebben daarnaast ook als taak om praktische informatie te verstrekken over de AVG en om leading practices te identificeren en te verspreiden. Mocht dit nodig zijn, dan hebben de hiertoe geautoriseerde toezichthouders echter ook de bevoegdheid om organisaties boetes op te leggen wanneer blijkt dat zij zich niet aan de AVG gehouden hebben. Deze boetes kunnen oplopen tot maximaal € 20 miljoen of 4% van de wereldwijde omzet van het voorgaande jaar.

Lidstatelijke maatregelen

Hoewel de AVG een uniforme set regels beoogt te creëren voor alle landen in Europese Unie, zullen lidstaten in bepaalde gevallen bevoegd zijn om aanvullende regels op te stellen voor het beschermen van persoonsgegevens. Hoewel in grote lijnen een uniforme implementatie van de AVG mogelijk is voor multinationals, zal er daarom toch ook naar nationale bepalingen gekeken moeten worden bij het uitvoeren van een privacyprogramma.

E-privacyverordening

Naast de AVG zal er ook een E-privacyverordening komen (die de huidige E-privacyrichtlijn gaat vervangen). Die wetgeving gaat specifiek in op de bescherming van persoonsgegevens bij elektronische communicatie. Deze richtlijn verplicht lidstaten om in het geval van elektronische communicatie, in aanvulling op de AVG, maatregelen te definiëren rondom elektronische communicatiegegevens die als persoonsgegevens kunnen worden aangeduid. Een definitieve versie hiervan is nog niet gepubliceerd en verwacht wordt dat deze wetgeving pas gaat gelden in 2019.

Beveiliging van persoonsgegevens

Naast het zorgvuldig verzamelen van persoonsgegevens moet een organisatie persoonsgegevens ook op een juiste en passende manier organisatorisch en technisch beveiligen. Dit houdt onder andere in dat de beschikbaarheid, integriteit en vertrouwelijkheid van gegevens geborgd worden. Dat die gegevens niet alleen technisch beveiligd moeten worden maar ook organisatorisch, benadrukt dat het beschermen van gegevens ook offline moet gebeuren.

Functionaris voor de gegevensbescherming

De AVG dwingt af dat sommige organisaties een functionaris ten behoeve van gegevensbescherming dienen aan te stellen. Deze functie dient zich namens de organisatie onder andere bezig te houden met het toepassen en naleven van de AVG en het interne dataprivacybeleid. De verplichting om een functionaris voor de gegevensbescherming aan te stellen, geldt in ieder geval voor overheidsinstellingen.

Deloitte.

Deloitte refers to one or more of Deloitte Touche Tohmatsu Limited ("DTTL"), its global network of member firms, and their related entities. DTTL (also referred to as "Deloitte Global") and each of its member firms are legally separate and independent entities. DTTL does not provide services to clients. Please see www.deloitte.nl/about to learn more.

Deloitte is a leading global provider of audit and assurance, consulting, financial advisory, risk advisory, tax and related services. Our network of member firms in more than 150 countries and territories serves four out of five Fortune Global 500®companies. Learn how Deloitte's approximately 264,000 people make an impact that matters at www.deloitte.nl.

This communication contains general information only, and none of Deloitte Touche Tohmatsu Limited, its member firms or their related entities (collectively, the "Deloitte network") is, by means of this communication, rendering professional advice or services. Before making any decision or taking any action that may affect your finances or your business, you should consult a qualified professional adviser. No entity in the Deloitte network shall be responsible for any loss whatsoever sustained by any person who relies on this communication.

© 2019 Deloitte The Netherlands

provincie limburg

Provinciale Staten
van Limburg

Cluster	CS	**Behandeld**	J.M.M. Rompelberg
Ons kenmerk	2019/28649	**Telefoon**	+31 43 389 7512
Uw kenmerk	-	**Maastricht**	16 april 2019
Bijlage(n)	2	**Verzonden**	**16 april 2019**

Onderwerp
Managementletter 2018

Geachte Staten,

Bijgaand treft u aan de managementletter 2018 van 6 februari 2019 inclusief de reactie van ons college aan Deloitte.

Gedeputeerde Staten van Limburg

voorzitter

secretaris

2019/28646

Bezoekadres:
Limburglaan 10
NL-6229 GA Maastricht

Postbus 5700
NL-6202 MA Maastricht
postbus@prvlimburg.nl

Tel + 31 43 389 99 99
Fax + 31 43 361 80 99
www.limburg.nl

IBAN –nummer:
NL08RABO0132575728
BIC-code: RABONL2U

Deloitte.

Managementletter 2018
Provincie Limburg
6 februari 2019

Deloitte.

Deloitte Accountants B.V.
Amerikalaan 110
6199 AE Maastricht Airport
Postbus 1864
6201 BW Maastricht
Nederland

Tel: 088 288 2888
Fax: 088 288 9901
www.deloitte.nl

Aan Gedeputeerde Staten van de
provincie Limburg
Postbus 5700
6202 MA MAASTRICHT

Datum
6 februari 2019

Ons kenmerk
3114763970/2019.060540/CVM

Onderwerp
Managementletter 2018

Geacht college,

Wij hebben conform onze opdracht, als onderdeel van de controle van de jaarrekening 2018, de interim-controle voor de provincie Limburg uitgevoerd. Deze controle is primair gericht op de analyse en evaluatie van de interne-beheersings-omgeving en de daarin opgenomen maatregelen van interne controle. In de managementletter zijn onze bevindingen en aanbevelingen ter zake opgenomen. Tevens heeft deze controle als doelstelling om de aandachtspunten voor de jaarrekening 2018 te signaleren en onder uw aandacht te brengen.

Volledigheidshalve merken wij op dat onze analyse en evaluatie is uitgevoerd in het kader van de door u verstrekte opdracht tot controle van de jaarrekening. De geselecteerde werkzaamheden zijn afhankelijk van de door de accountant **toegepaste oordeelsvorming, met inbegrip van het inschatten van de risico's dat de jaarrekening een afwijking van** materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten. Bij het maken van deze risico-inschattingen neemt de accountant de interne beheersing in aanmerking die relevant is voor het opmaken en het getrouwe beeld van de jaarrekening en de rechtmatige totstandkoming van de baten, lasten en balansmutaties, gericht op het opzetten van controlewerkzaamheden die passend zijn in de omstandigheden.

De risico-inschattingen hebben niet tot doel een oordeel tot uitdrukking te brengen over de effectiviteit van de interne beheersing, noch over de opzet, het bestaan, de effectiviteit en de efficiency van de interne beheersing als geheel, en bestrijken daarom niet noodzakelijkerwijs alle in de interne organisatie vervatte tekortkomingen.

De bevindingen en aanbevelingen kunnen worden gelezen als constructieve aanwijzingen voor Gedeputeerde Staten, als onderdeel van het continue proces van het veranderen en verbeteren van de beheersing van de bedrijfsvoering en de kwaliteit van de jaarrekening.

Graag lichten wij deze rapportage en onze bevindingen en aanbevelingen nader aan u toe.

Hoogachtend,

Deloitte Accountants B.V.

drs. A.J. Schutgens RA

Op alle opdrachten verricht door Deloitte zijn de 'Algemene Voorwaarden Dienstverlening Deloitte Nederland, mei 2018' gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel onder nummer 24362837 van toepassing.
Deloitte Accountants B.V. is ingeschreven in het handelsregister van de Kamer van Koophandel te Rotterdam onder nummer 24362853.
Deloitte Accountants B.V. is a Netherlands affiliate of Deloitte NWE LLP, a member firm of Deloitte Touche Tohmatsu Limited.

Inhoudsopgave

Bestuurlijke samenvatting	4
Bevindingen en adviezen	7
Opvolging aanbevelingen voorgaande jaren	19
Actuele ontwikkelingen	21
Bijlagen	34

Bestuurlijke samenvatting

Bestuurlijke samenvatting

Onze hoofdboodschap aan de provincie Limburg

1 Interne beheersing

Als onderdeel van de interim-controle 2018 zijn door ons de relevante processen met betrekking tot de jaarrekening in kaart gebracht. Onze relevante bevindingen met betrekking tot deze processen delen wij met u middels deze managementletter. Een aantal aanbevelingen is opgenomen in deze managementletter.

2 Bevindingen

Tijdens de interim-controle hebben wij inzicht verkregen in de administratieve organisatie en interne beheersing (AO/IB) van de verschillende processen binnen uw organisatie. Naar aanleiding hiervan hebben wij een aantal aandachtspunten geconstateerd die in deze management-letter zijn opgenomen.

3 Opvolging eerdere aanbevelingen

De managementletter 2017 en eerdere rapportages bevatten diverse aanbevelingen. Tijdens de interim-controle is de follow-up van deze adviezen inzichtelijk gemaakt. Verschillende aanbevelingen zijn nog niet (volledig) opgevolgd:

Gedeeltelijk opgelost zijn:

- Functievermenging tussen personeels- en salarisadministratie: voor 2018 is dit punt gedeeltelijk nog niet opgelost. De provincie heeft aangegeven dit onderdeel in 2019 te willen verbeteren en passende acties te gaan formuleren. Wij hebben kennisgenomen van deze voorgenomen acties.
- Onafhankelijke controle betaalbatches salarissen: in 2018 is dit punt nog niet opgelost, maar de provincie is voornemens dit in 2019 op te pakken.

Opgelost is:

- Analyse investeringskredieten: de provincie heeft in 2018 de aangeschafte module in Key2 Finance verder gevuld met gegevens van alle kredieten en uitputtingen daarvan, als aanvulling op de huidige extracomptabele werkwijze. Op dit moment is de provincie in gesprek met de leverancier van de applicatie, vanwege enkele technische problemen. De provincie kan desondanks wel handmatig vanuit dit systeem een export maken, ter controle van de uitputting van de kredieten.

Follow-up aanbevelingen 2017	
Niet opgelost	0
Gedeeltelijk opgelost	2
Opgelost	1
Nog te beoordelen	0
Totaal	**3**

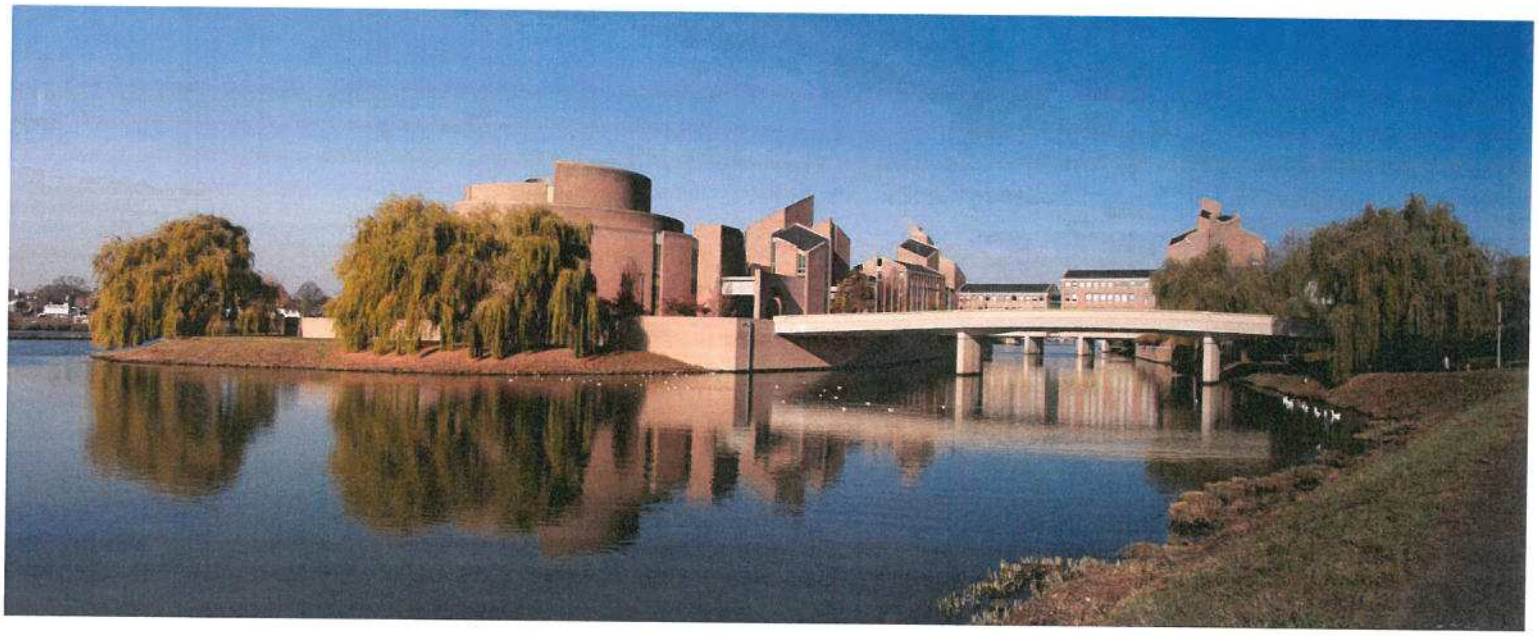

Bevindingen en adviezen

Bevindingen en adviezen

Onze bevindingen naar aanleiding van de interim-controle 2018 samengevat

Interne controle	• Wij adviseren u om, naast controlememorandums per proces, periodieke overall rapportages op te stellen over de bevindingen van de IC. • Aandachtspunten hierbij zijn het koppelen van de geïdentificeerde beheersmaatregelen uit de processen met de werklijsten die worden gebruikt voor de IC, en het zichtbaar maken hiervan.
Aanbestedingen	• Wij adviseren u op basis van de crediteurenadministratie een integrale spend-analyse te verrichten, waaruit blijkt of de provincie rechtmatig heeft aanbesteed, en raden u daarnaast aan om een zichtbare aansluiting met voorgaande jaren te maken.
Vastgoed	• Wij ontvangen uw analyse inzake het vastgoed, inclusief de bestemming hiervan, graag bij de jaarrekeningcontrole.
Verbonden partijen	• Wij adviseren u de analyse van de waardering op verbonden partijen tijdig uit te voeren, en daarbij vast te stellen dat deze waardering in overeenstemming is met het BBV. • Maak gebruik van de opgestelde position papers, waarin uitgeschreven dient te worden hoe deze waardering tot stand komt en waar deze mee onderbouwd kan worden (brondocumenten).
Salarissen	• Zorg ervoor dat het standenregister bij de start van de jaarrekeningcontrole volledig is bijgewerkt door uw onafhankelijke functionaris, en dat dit onderbouwd is met controle-documentatie. • Conform de met u gemaakte afspraken worden er vanaf 2019 mitigerende maatregelen doorgevoerd, die ervoor zorgen dat er voldoende controletechnische functiescheiding aanwezig is in het primaire proces en bij het betalen van de salarissen.
Onderhoudskosten	• Ons advies is om in de financiële verordening een bijlage op te nemen waarmee het onderscheid duidelijk wordt tussen groot en klein onderhoud.
Frauderisicoanalyse	• U hebt de frauderisicoanalyse ter inzage aangeboden aan de jaarrekeningcommissie.

Bevindingen en adviezen

Interne controle

Interne-controlewerkzaamheden

Bij uw provincie is sprake van interne-controlewerkzaamheden. De uitkomsten van deze werkzaamheden hanteren wij als aandachtspunten voor onze controle. Wij gebruiken deze interne-controlewerkzaamheden in het kader van de door ons te certificeren jaarrekening, als voorbereiding voor de gegevensgerichte werkzaamheden die deel uitmaken van de jaarrekeningcontrole.

De controlewerkzaamheden zijn afkomstig uit het businesscontrolplan, en vormen een vast onderdeel van de planning-en-controlcyclus. U stelt per IC een rapportage op, waaruit uw controlebevindingen blijken. Indien er bevindingen in de IC's zijn, onderneemt de provincie hierop actie. Wij hebben echter vastgesteld dat de interne-controlewerkzaamheden niet worden afgerond met een (periodieke) overall rapportage. Een overall rapportage over de uitgevoerde werkzaamheden en de bevindingen daarbij kan een belangrijke toegevoegde waarde hebben voor de bewustwording met betrekking tot het 'in control' zijn. Op basis van deze rapportage kan ook worden bijgestuurd in de organisatie, met als doel de processen efficiënter en effectiever te laten verlopen. Bovendien kan de interne controle daarbij ook adviezen als aandachtspunt meegeven. Wij adviseren u daarom minimaal jaarlijks een rapport op te stellen waaruit blijkt welke werkzaamheden zijn uitgevoerd, en wat de bevindingen daarbij waren. Deze rapportage kan daarbij direct aan de directie worden gestuurd.

De omvang van de controles per proces is gerelateerd aan de risico-inschatting van zowel de accountant als de provincie Limburg zelf. Daarom zijn de interne-controlewerkzaamheden uitgevoerd op basis van zowel een risico-inschatting en als de financiële omvang. Naar aanleiding van deze risico-inschatting kan de interne controle zich richten op de relevante risico's en de bedrijfsprocessen. Wij adviseren u hierbij voor alle processen een zichtbare koppeling te maken met de geïdentificeerde beheersmaatregelen, zodat de focus meer ligt op de interne controle van de beheers-maatregelen. Wij hebben vastgesteld dat u de beheersmaatregelen opneemt in het IC-plan, maar dat de koppeling met de werkzaamheden ontbreekt.

Bovenstaand advies draagt bij aan het verbeteren van de procesbeheersing en is een logische stap om te komen tot een 'in control statement' bij de rechtmatigheid, zoals deze vanaf 2021 door Gedeputeerde Staten dient te worden verstrekt bij de jaarrekening. Wij vragen uw aandacht voor het verwerken van bovenstaande opmerkingen in het meerjarige interne-controleplan.

Bevindingen en adviezen

Aanbestedingen

Rechtmatigheid inkoop en aanbestedingen

Wij hebben de administratieve organisatie en interne beheersing van het proces van inkopen en aanbestedingen betrokken bij onze interim-werkzaamheden. De provincie voert jaarlijks een interne controle uit die gericht is op de rechtmatigheid van de aanbestedingen. We hebben met u afgesproken dat de aanbestedingen van voorgaand jaar hierin worden betrokken. Daar waar sprake is van gecontroleerde aanbestedingen die een doorloop kennen naar 2018, maakt u dit zichtbaar in uw analyse. Hieruit blijkt of er sprake is van een uitbreiding van een reeds gecontroleerde aanbesteding of van een nieuwe aanbesteding.

Tevens hebben wij bevestigd dat de controlewerkzaamheden, zoals te doen gebruikelijk, de laatste jaren worden verricht vanuit de verplichtingen-administratie, waarbij u deze aanvult met de daadwerkelijke lasten waar geen verplichting aan gekoppeld is. Hierbij hebben wij afgesproken dat u zichtbaar maakt dat de massa vanuit beide administraties volledig is. Door de controle op basis van zowel de verplichtingen- als de crediteuren-administratie uit te voeren en daarbij ook de inkopen te relateren aan de reeds gecontroleerde dossiers van voorgaande jaren, komt u tot een efficiënte controle.

Tijdens de interim-controle hebben wij nog geen aanbestedingsdossiers beoordeeld, omdat u deze, zoals gebruikelijk, uitvoert in het begin van het nieuwe jaar. U hebt aangegeven dat de desbetreffende controlewerkzaamheden voorafgaand aan de start van de jaarrekeningcontrole, in week 10 van 2019, gereed zullen zijn.

Bevindingen en adviezen

Vastgoed

Materiële vaste activa

Maatschappelijk en bedrijfseconomisch vastgoed
Van het provinciaal vastgoed dient volgens de Notitie materiële vaste activa van de commissie BBV een onderscheid gemaakt te worden naar vastgoed met een maatschappelijke functie en vastgoed met een bedrijfseconomische functie. In de Notitie materiële vaste activa zijn de spelregels bepaald voor de waardering van het vastgoed. Uw cluster Financiën verricht hiertoe jaarlijks een integrale controle op het provinciale vastgoedbestand en maakt hiervan een totaaloverzicht. Gedeputeerde Staten stelt dit overzicht vast als onderdeel van de jaarrekening, begin 2019. Ten tijde van de jaarrekeningcontrole nemen wij kennis van deze actuele analyse over 2018 en betrekken wij de onderbouwingen in onze controle.

Wij geven u mee dat wanneer Gedeputeerde Staten een besluit heeft genomen tot verkoop van een pand, dit vastgoed in de jaarrekening onder de voorraden dient te worden gepresenteerd. Daarnaast mag op het moment van het verkrijgen van de status 'bestemd voor verkoop' niet meer op het desbetreffende vastgoed worden afgeschreven. Door de bestemmingswijziging van het vastgoed is bovendien wellicht sprake van een bijzondere waardevermindering. Deze dient te worden verantwoord op het moment dat de boekwaarde hoger is dan de directe opbrengstwaarde. Om na te gaan of er sprake is van een bijzondere waardevermindering, kan de provincie onder meer de WOZ-waarde als maatstaf hanteren. Indien de actuele waarde lager is dan de boekwaarde, is er sprake van een indicatie op een duurzame waardevermindering. Wij adviseren u om voorafgaand aan het opmaken van de jaarrekening inzichtelijk te maken welke panden hiervoor in aanmerking komen, en wat de hoogte is van de eventuele bijzondere waardevermindering.

Bevindingen en adviezen

Verbonden partijen

Financiële vaste activa

Ten aanzien van de relaties en transacties met verbonden partijen heeft Provinciale Staten op 10 februari 2017 het strategisch investeringsbeleid en het uitvoeringskader "Sturing in Samenwerking 2.0" vastgesteld. In dit uitvoeringskader worden diverse financiële instrumenten behandeld ten aanzien van de transacties met verbonden partijen. In dit document zijn de kaders en richtlijnen voor de inzet van het provinciaal instrumentarium uiteengezet. Daar waar voorheen sprake was van een separaat uitvoeringskader ("Sturing in samenwerking") en separate investeringsrichtlijnen ("Limburgs rendement" en "Amendement A1"), zijn deze in 2017 geactualiseerd en geïntegreerd in het document "Sturing in samenwerking 2.0".

U heeft in 2017 de applicatie Celon geïmplementeerd, waarmee de verbonden partijen worden geanalyseerd en gemonitord. De financiële bijdragen die de provincie verstrekt aan haar verbonden partijen zijn soms als revolverend, en soms als niet-revolverend aan te merken. U verricht zelf periodiek een analyse op deze bijdragen, om te komen tot een oordeel over de waardering hiervan. Om deze analyse gestructureerd vorm te geven, en de financiële implicaties hiervan te verwerken in de financiële administratie en de jaarstukken van de provincie, hebben wij samen met u een format samengesteld (*position paper verbonden partijen*) waarmee de (bijdragen aan) verbonden partijen worden geanalyseerd. Eventuele financiële consequenties die verwerkt dienen te worden conform de verslaggevingsvoorschriften worden daarmee eenduidig geanalyseerd.

Voor de jaarrekeningcontrole 2018 hebben wij samen in kaart gebracht voor welke relevante verbonden partijen wij dit format gaan hanteren. Relevante documentatie, zoals een (gecontroleerde) jaarrekening of Q3-rapportages, worden bijgevoegd ter onderbouwing van deze position papers, evenals het standpunt van de provincie of sprake is van een duurzame lagere waarde. Tevens hebben wij afgesproken dat de controle begin 2019 wordt uitgevoerd volgens een planning die is afgestemd op de voortgang bij de verbonden partijen voor het aanleveren van stukken die de provincie gebruikt ter onderbouwing bij de position papers. Deze controle vindt plaats tijdens de jaarrekeningcontrole in de weken 10 tot en met 12 van 2019.

Bevindingen en adviezen

Salarissen

Salariskosten

Functievermenging salarissen

Op basis van de afgelopen jaarrekeningcontroles hebben wij geconstateerd dat er bij de provincie Limburg sprake is van functievermenging tussen de personeelsadministratie en de salarisadministratie. Ook in 2018 was deze functievermenging aanwezig, aangezien medewerkers van de salarisadministratie gegevens kunnen muteren in de personeelsadministratie. De provincie heeft in dit kader een mitigerende maatregel geïmplementeerd, in de vorm van een standenregister, die door de afdeling Financiën wordt gecontroleerd.

Door het ontbreken van een controletechnische functiescheiding bestaat het risico dat salarismutaties onrechtmatig worden verwerkt en/of dat onjuiste of onvolledige salarismutaties niet of niet tijdig worden vastgesteld. Dit kan leiden tot onrechtmatige of onjuiste salarisbetalingen. Wij hebben de provincie in de afgelopen jaren geadviseerd om deze functievermenging te mitigeren in het proces zelf, buiten het standenregister dat wordt gevoerd.

Wij zijn in het najaar van 2018 met de provincie in gesprek gegaan over een oplossing voor de genoemde functievermenging. Daarbij zijn afspraken gemaakt die zijn gericht op het vanaf 2019 tegengaan van deze functievermenging. Onderstaand is nader uitgewerkt hoe de provincie vanaf 2019 dit proces heeft ingericht:

- Indiensttredingen: de provincie maakt bij iedere indiensttreding een benoemingsformat op, dat wordt ondertekend door twee personen. In de bijlage bij dit format wordt vermeld wat impliciet met deze ondertekening gecontroleerd is door beide personen. Hiermee zorgt de provincie ervoor dat er sprake is van een zichtbare controle op alle indiensttredingen.

- Uitdiensttredingen: net zoals bij de indiensttredingen wordt er een standaard mutatieformulier opgemaakt, dat wordt ondertekend door twee personen. Hierbij wordt een bijlage gevoegd en wordt vermeld wat impliciet met de ondertekening van het format gecontroleerd is door beide personen. De zichtbaarheid en inhoud van de controlewerkzaamheden zijn daarmee duidelijk. De provincie doet dit voor alle uitdiensttredingen. Begin 2019 bent u gestart met deze werkwijze.

- Incidentele beloningen: de provincie heeft aangegeven alle incidentele beloningen, zoals jubileumgratificaties en uitbetalingen van verlofsaldi, groter dan € 5.000 integraal te gaan controleren. Hiervoor wordt een standaard mutatieformulier ingevuld, dat wordt ondertekend door twee personen. Eveneens wordt hieraan een bijlage toegevoegd waaruit blijkt welke werkzaamheden zijn gecontroleerd door deze personen voorafgaand aan het zetten van de handtekening. Voor alle incidentele beloningen groter dan € 5.000 wordt dit door de provincie gedaan, om de (zichtbaarheid van de) controle hierop te documenteren.

- Standenregister: het huidige standenregister blijft intact en wordt vanuit het cluster Financiën bijgehouden. De provincie is voornemens om vanaf 2019 dit standenregister te handhaven en de onderbouwingen bij de mutaties en de uitdraaien uit de subadministratie te voegen. Daarmee is sprake van een compleet standenregister, dat gecontroleerd kan worden door Financiën, zodat de personeels- of de salarisadministratie hier niet aan te pas hoeven te komen.

13 Wij betrekken deze voornemens in onze controle van 2019, om te concluderen of daarmee de functievermenging is gemitigeerd.

Bevindingen en adviezen

Salarissen

Salariskosten

Controle betaalbatches salarissen
Sedert enkele jaren hebben wij tijdens de interim-controle geconstateerd dat de provincie geen zichtbare controle uitvoert op de betaalbatches van de salarissen. De provincie heeft aangegeven dat vanaf 2019 sprake is van een zichtbare controle van deze batches door twee personen, waarbij de clustermanager P&O deze batches ook zichtbaar controleert en ondertekent.

Digitale goedkeuring onkosten
Wij hebben tijdens de interim-controle geconstateerd dat de provincie gedurende 2018 overgegaan is op het digitaal declareren van onkosten. Fysieke processtappen en beheersmaatregelen zijn daarbij vervangen door digitale processtappen en beheersmaatregelen. Deze geautomatiseerde beheersmaatregelen hebben betrekking op de controletechnische functiescheiding, en daarmee op de voor onze controle relevante beheersings-maatregelen. Hierdoor is het noodzakelijk voor ons als accountant om de authenticiteit en identificatie van de autorisatie vast te stellen. Dit is momenteel echter niet mogelijk in het proces met betrekking tot de onkostendeclaraties.

Door deze digitalisering is het achteraf niet mogelijk om vast te stellen in hoeverre de goedkeuring van de onkostendeclaraties juist en rechtmatig is. Wij adviseren u om in dit kader met ons in overleg te treden, teneinde de relevante beheersmaatregelen en het materiële effect van het digitaal uitvoeren van de beheersmaatregelen te onderkennen. Voor 2018 nemen wij deze bevinding in onze controleaanpak mee. Naar verwachting bedragen de in totaal digitaal verwerkte onkosten voor 2018 € 330.000.

Bevindingen en adviezen

Onderhoudskosten

Kosten onderhoud

In de Notitie materiële vaste activa 2017 zijn door de Commissie BBV strikte richtlijnen opgenomen met betrekking tot klein onderhoud, groot onderhoud en renovatie, waarbij er ook voorbeelden van zijn opgenomen. Strekking van de notitie is dat, zolang het onderhoud (renovatie) niet levensduurverlengend is, er geen sprake is van het activeringsprincipe. Dit houdt in dat de provincie duidelijke kaders dient te formeren in de verordening, om ervoor zorg te dragen dat bepaalde kosten niet op een onjuiste wijze worden geactiveerd. Op dit moment zijn die kaders nog niet duidelijk opgenomen in de financiële verordening.

Wij stellen voor dat de provincie Limburg conform de Notitie materiële vaste activa een bijlage opneemt in de verordening, met een lijst van items die onder het klein dan wel het groot onderhoud vallen, of onder renovaties. Zo kan meer duidelijkheid worden gecreëerd ten aanzien van het antwoord op de vraag wanneer sprake is van levensduurverlengende investeringen. Voorstel is om dit ook intern breed te communiceren, teneinde onduidelijkheden te mitigeren.

Daarnaast biedt de Notitie materiële vaste activa richtlijnen die aangeven hoe de waarderingsgrondslagen van de provincie opgebouwd dienen te worden. Te denken valt bijvoorbeeld aan de vraag of de provincie Limburg wel of geen componentenbenadering hanteert. Dit zou ook expliciet toegelicht dienen te worden in de grondslagen. Wij vragen u deze notitie naast uw waarderingsgrondslagen te leggen en deze aan te vullen, waar nodig. Wij nemen kennis van deze analyse ten tijde van de jaarrekeningcontrole.

Bevindingen en adviezen

Journal-entry testing en management override

Management override

Het (fraude)risico ten aanzien van management override is een verplicht (verondersteld) risico voor de accountant, en geldt niet specifiek voor de provincie Limburg. Het uitgangspunt hierbij is dat het management zich in een unieke positie bevindt om fraude te plegen, omdat het in staat is de administratieve vastleggingen te manipuleren en frauduleuze financiële overzichten op te stellen door interne-beheersingsmaatregelen te doorbreken die anderszins effectief lijken te werken. Hoewel het risico dat het management interne-beheersingsmaatregelen doorbreekt in sommige organisaties groter is dan in andere, is het in alle organisaties aanwezig. Als gevolg van de onvoorspelbaarheid van de wijze waarop het management interne-beheersingsmaatregelen doorbreekt, vormt dit een risico op een afwijking van materieel belang die het gevolg is van fraude, en is het om die reden een significant risico.

Om dit risico te mitigeren, zullen wij tijdens de jaarrekeningcontrole een data-analyse uitvoeren. Wij hebben overigens naar aanleiding van onze interim-controle geen signaal gekregen dat erop duidt dat het risico van management override zich bij de provincie Limburg heeft voorgedaan.

Wij voeren tijdens de jaarrekeningcontrole de volgende werkzaamheden uit:

- Besprekingen met de directie, het hoofd van het cluster Financiën en de financiële administratie, over het risico van fraude.
- Evaluatie van de impact van de door het management ingevoerde beheersingsmaatregelen ter beperking van de geïdentificeerde frauderisico's.
- Evaluatie van de zakelijke onderbouwing voor grote eenmalige transacties, zoals bijvoorbeeld opgenomen in de jaarstukken bij de incidentele baten en lasten.
- Beoordeling van schattingen.
- Toetsing van handmatige journaalposten en overige aanpassingen, ondersteund door data-analyse.

Memoriaalboekingen
Tijdens de interim-controle hebben wij met u gesproken over de wijze waarop memoriaalboekingen worden verwerkt in de administratie, en welk proces daaraan ten grondslag ligt. Wij hebben daarbij vastgesteld dat de provincie hiervoor een beleid heeft. Hiermee voorkomt u dat er niet uniform wordt gewerkt en dat de documentatie daarmee niet eenduidig is. Op dit moment worden door Business Control integraal alle memorialen gecontroleerd, en wordt vastgesteld dat er, op basis van onderliggende stukken, voldoende onderbouwing aanwezig is. Wij adviseren de provincie om middels data-analyses aanvullend periodieke analyses uit te voeren op de memoriaalboekingen, om vast te stellen dat er geen oneigenlijke boekingen hebben plaatsgevonden. Daarmee gaat u gericht op zoek naar de risicovolle memorialen die u helpen in uw risicogerichte aanpak, om daar specifieke controlewerkzaamheden op te verrichten.

Bevindingen en adviezen

Frauderisicoanalyse

Interne-controlewerkzaamheden

Het fraudebeheersingsproces betreft het op reguliere basis en op een gestructureerde manier aandacht besteden aan het onderwerp 'fraude'. Een periodieke frauderisicoanalyse, een evaluatie van de risicostrategie (waaronder de acceptatie van restrisico's) en een risicorespons (waaronder de effectiviteit van beheersmaatregelen) met betrekking tot frauderisico's maken hier deel van uit. Een adequaat fraudebeheersingsproces is daarmee een belangrijke voorwaarde voor een effectieve fraudepreventie, -detectie en -respons.

De frauderisicoanalyse is door u opgemaakt voor 2018. Deze is in mei 2018 door Gedeputeerde Staten vastgesteld. Wij hebben vastgesteld dat de frauderisicoanalyse in mei 2018 ter inzage heeft gelegen voor Provinciale Staten.

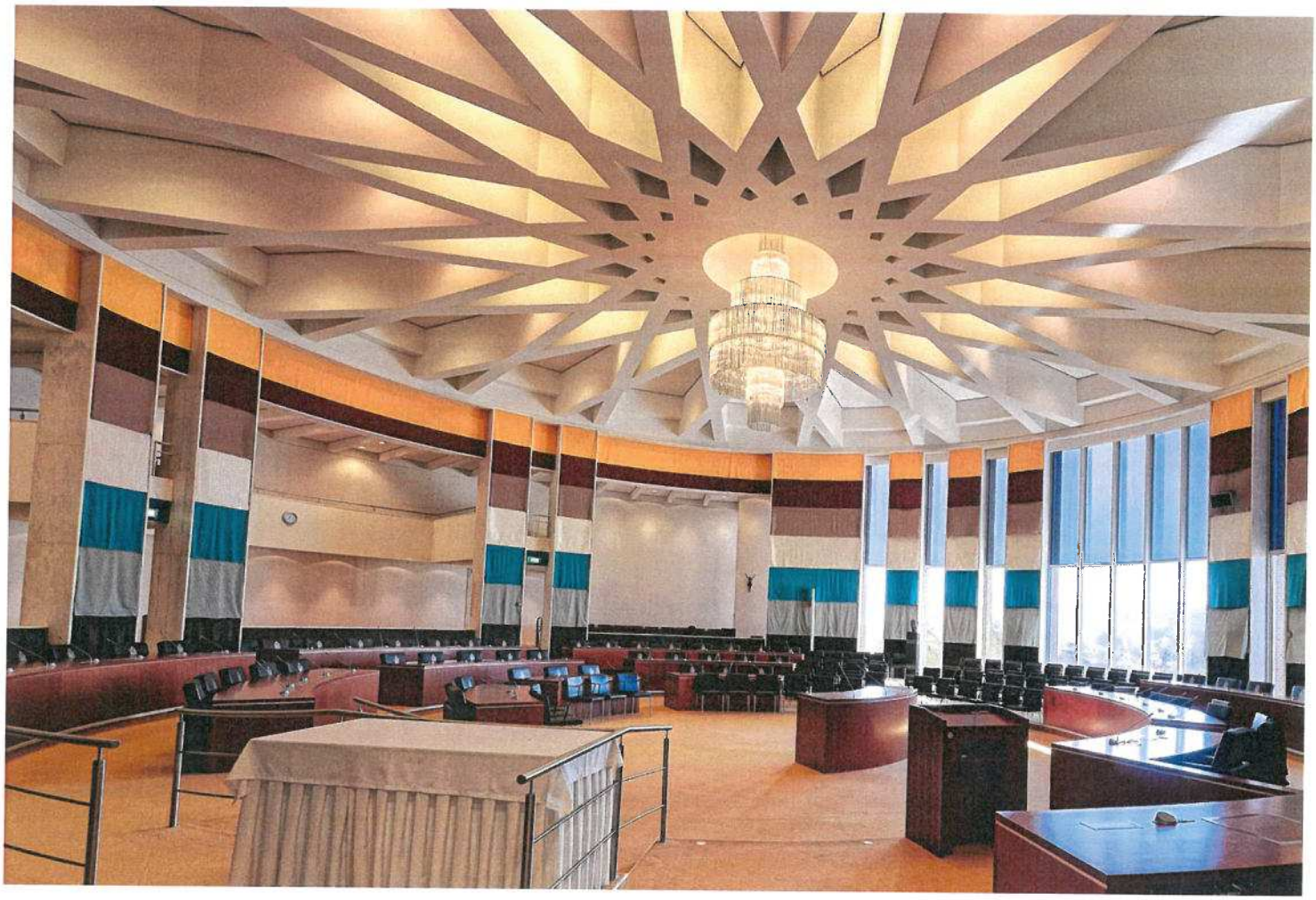

Opvolging aanbevelingen voorgaande jaren

Opvolging aanbevelingen voorgaande jaren

	Analyse investeringskredieten
Aanbeveling	In 2015 heeft u een module binnen Key2Finance in gebruik genomen. De analyse van de investeringskredieten kan daarmee volledig geautomatiseerd plaatsvinden. Wij adviseren u deze functionaliteit te gebruiken voor de analyse van de investeringskredieten.
Follow-up 2018	Inmiddels heeft de provincie in het najaar van 2018 deze gehele module binnen Key2Finance gevuld, en kan vanuit het systeem worden geanalyseerd hoe de uitputting van de kredieten verloopt. Ook is een upgrade van de projectenmodule aangeschaft, waarmee meerjarig financieel inzicht wordt verkregen in de afzonderlijke projecten. Dit is een aanvulling op de reeds bestaande extracomptabele werkwijze. De provincie heeft echter enkele technische problemen geconstateerd, waarover ze nu in gesprek is met de leverancier van de applicatie. De provincie kan desondanks wel handmatig vanuit dit systeem een export maken, ter controle van de uitputting van de kredieten.
Status 2018	Volledig opgelost

Actuele ontwikkelingen

Actuele ontwikkelingen

Dit hoofdstuk van de managementletter gaat in op de actuele ontwikkelingen die in zijn algemeenheid gelden voor de provincie. U heeft aangegeven deze ontwikkelingen in beeld te hebben, en waar nodig passende acties te ondernemen.

Rechtmatigheidsverantwoording voor provincies

Aansluitend op een advies van de commissie Depla in 2015 over de vernieuwing van het BBV (Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten) bereidt het ministerie van BZK, in samenwerking met o.a. de VNG en de NBA, de invoering voor van een 'rechtmatigheids-verantwoording' voor provincies.

Nu verstrekken externe accountants een controleverklaring met een oordeel inzake getrouwheid en rechtmatigheid bij de jaarrekeningen van provincies. In de toekomst bevat een controleverklaring echter alleen een oordeel over de getrouwheid van de jaarrekening, inclusief de rechtmatigheidsverantwoording door Gedeputeerde Staten, die in de jaarrekening wordt opgenomen.

De commissie BBV gaat nu het een en ander nader uitwerken, zoals:
- De ontwikkeling van een modelmededeling
- De scope van de verantwoording
- De criteria

Parallel aan dit traject treft het ministerie van BZK voorbereidingen voor een wetswijziging, met de bijbehorende consultatie.

Voor alle provincies geldt: wacht niet tot 2021, maar zet zelf de eerste stap richting een rechtmatigheidsverantwoording! Het is goed om binnen uw provincie dit onderwerp op de agenda te zetten.

Vragen die u hierbij kunt stellen, zijn:

- Wat zijn onze ambities met betrekking tot de rechtmatigheids-verantwoording en het eventueel breder trekken naar een 'in control statement'?
- Hoe raken deze ambities de inrichting van onze bedrijfsvoering?
- Wat is nodig om straks (als Gedeputeerde Staten) zelf een rechtmatigheidsverantwoording te kunnen afgeven?
- Hebben wij hiervoor voldoende expertise in huis of moeten wij samenwerking in de regio opzoeken?
- Voldoet onze verbijzonderde interne controle aan de eisen met betrekking tot aanpak, proces, rapportage en documentatie?

Kernvraag is in hoeverre u nu als provincie al in staat bent om zelf een oordeel te geven over de financiële rechtmatigheid van de belangrijkste processen. Is de verbijzonderde interne-controlefunctie bijvoorbeeld al zodanig opgezet dat aan het eind van het jaar een totaalconclusie kan worden getrokken met een vertaling naar de balans en de staat van baten en lasten?

Wellicht kunt u als provincie al eerder proberen om zelf (een deel van) de rechtmatigheidsverantwoording op te stellen, vooruitlopend op de wettelijke verplichting. Die is mogelijk ook te gebruiken voor de afstemming van en voorbereiding op de externe accountantscontrole.

De wettelijke wijziging is gericht op rechtmatigheid. Veel provincies zullen hiervoor de nodige stappen moeten zetten. Er zijn echter ook provincies die toewerken naar een breder 'in control statement', dat naast de rechtmatigheid ook is gericht is op bijvoorbeeld de doelmatigheid, de risico's en de doeltreffendheid.

Actuele ontwikkelingen

Besluit Begroting en Verantwoording (BBV)

Grondexploitatie - Percentage of completion-methode (POC)
Naar aanleiding van diverse vragen met betrekking tot het toepassen van de percentage of completion-methode (POC) heeft de commissie in maart 2018 de notitie "Nadere uitleg tussentijds winstnemen" gepubliceerd. Deze notitie verduidelijkt de verslaggevingsvereisten voor het nemen van tussentijdse winst op basis van de POC-methode.

Het tussentijds winst nemen op basis van de POC-methode is verplicht. Het is toegestaan om voorzichtigheidshalve onzekerheden in mindering te brengen op het verwachte resultaat, maar dit is niet verplicht. Met betrekking tot het toepassen van de POC-methode verwijzen wij naar de notitie van de commissie. Hierin is een cijfermatig voorbeeld opgenomen voor het bepalen van de tussentijdse winst. Deze situatie gaat uit van een cumulatieve winstneming die lager is dan op basis van de POC-methode aan winstneming mogelijk is.

In de praktijk kan het bij de tussentijdse winstneming voorkomen dat, door een toegenomen risicoprofiel, de verwachte voorcalculatorische winst (eventueel rekening houdend met onzekerheden) is verslechterd ten opzichte van voorgaande jaren. Hierdoor kan het voorkomen dat de winstneming voor het verslagjaar lager is dan het bedrag dat tot dan toe aan cumulatieve winst is genomen. In voorkomende gevallen leidt dit tot een terugname van de reeds genomen winst die dient te worden verwerkt. Dit heeft een negatief effect op het resultaat over het verslagjaar.

Taakvelden
Met ingang van het begrotingsjaar 2017 dienen provincies in de financiële begroting en de jaarrekening een bijlage op te nemen met een overzicht van de baten en lasten per taakveld. Het doel van deze bijlage is om de vergelijkbaarheid van de provincies te vergroten.

Deze bijlage komt voort uit het Wijzigingsbesluit BBV (Staatsblad nummer 2016, 101) waarin de nieuwe regeling voor informatie voor derden is opgenomen. Het Wijzigingsbesluit BBV bepaalt welke taakvelden provincies moeten gebruiken voor het opstellen van de uitvoerings-informatie. Deze voorgeschreven taakvelden vervangen vanaf de begroting 2017 de functies in de Iv-3 aanlevering.

De wettelijke basis van de bijlage met betrekking tot de taakvelden blijkt uit artikel 24 lid 3d en uit artikel 66 BBV. Het totaaloverzicht van de baten en lasten per taakveld is integraal, en omvat dezelfde totaalbedragen als de begroting en de jaarstukken. Daarnaast dient de provincie een overzicht van het verdelingsprincipe van de taakvelden aan de programma's op te nemen in de bijlage.

Actuele ontwikkelingen

Rente
De notitie Rente 2017 gaat in op de verwerking van de rentelasten en -baten in de begroting en de jaarstukken. Doel van deze notitie is:

- Het bevorderen van een eenduidige handelwijze met betrekking tot rente door provincies (harmonisering).
- Het stimuleren dat provincies de (verwachte) werkelijke rentelasten opnemen in de begroting en de jaarstukken.
- Het inzichtelijk maken van de wijze waarop de provincies met rente zijn omgegaan (transparantie).

De bepalingen en richtlijnen van deze notitie treden in werking met ingang van het begrotingsjaar 2018. De notitie heeft alleen betrekking op de verslaggevingstechnische verwerking van de rente op de taakvelden. De rentekosten moeten aan de desbetreffende taakvelden worden toegerekend met behulp van een (rente)omslag. In het BBV is opgenomen dat de paragraaf Financiering van de begroting en de jaarstukken (naast de beleidsvoornemens en het gerealiseerde beleid ten aanzien van het risicobeheer van de financieringsportefeuille) inzicht moeten geven in:

- De rentelasten.
- Het renteresultaat.
- De wijze waarop rente wordt toegerekend aan investeringen, grondexploitaties en projecten.
- De financieringsbehoefte.

Het schema van rentetoerekening hiernaast geeft in de paragraaf Financiering invulling aan de eerste drie punten van dit inzicht.

De bijlagen van de notitie Rente 2017 laten met voorbeelden zien hoe de rentetoerekening in de praktijk kan plaatsvinden. Het toerekenen van rente aan de taakvelden gebeurt via het taakveld Treasury.

a.	De externe rentelasten over de korte en lange financiering		€
b.	De externe rentebaten (idem)	-/-	€
	Saldo rentelasten en rentebaten		€
c1.	De rente die aan de grondexploitatie **moet** worden doorberekend	-/- €	
c2.	De rente van projectfinanciering die aan het betreffende taakveld **moet** worden toegerekend	-/- €	
c3.	De rentebaat van doorverstrekte leningen indien daar een specifieke lening voor is aangetrokken (= projectfinanciering), die aan het betreffende taakveld **moet** worden toegerekend	+/+ €	
	Aan taakvelden toe te rekenen externe rente		€
d1.	Rente over eigen vermogen	+/+	€
d2.	Rente over voorzieningen	+/+	€
	Totaal aan taakvelden toe te rekenen rente		€
e.	De aan taakvelden toegerekende rente (renteomslag)	-/-	€
f.	Renteresultaat op het taakveld Treasury		€

Actuele ontwikkelingen

Notitie materiële vaste activa
Deze notitie bevat diverse wijzigingen, uitspraken en aanbevelingen. De voor provincies relevante onderwerpen beschrijven wij hieronder:

Activeren
Met ingang van 1 januari 2017 moeten alle investeringen (dus ook maatschappelijk nut investeringen) die vanaf het begrotingsjaar 2017 of later gereedkomen, worden geactiveerd. Dit leidt tot een onderscheid in de wijze waarop mag worden afgeschreven op de investeringen met maatschappelijk nut: investeringen van vóór het begrotingsjaar 2017 verschillen van die van daarna. De toelichting op de balans moet aangeven welke activa met maatschappelijk nut volgens de nieuwe systematiek zijn verantwoord en welke volgens de oude systematiek.

Waarderen
De regels voor het waarderen van activa zijn als volgt:

1. Het toerekeningbeginsel moet in acht worden genomen.
2. Waardering geschiedt op basis van de verkrijgings- of vervaardigingsprijs.
3. Reserves mogen niet in mindering worden gebracht op de boekwaarde van een investering. Reserves mogen wel worden gebruikt ter dekking van de jaarlijkse kapitaallasten.
4. Bijdragen van derden die in directe relatie staan tot het actief moeten in mindering worden gebracht op de investering.
5. Bijdragen uit een voorziening op grond van artikel 44, lid 1d BBV (in de heffing begrepen gespaarde bijdragen voor toekomstige vervangingsinvesteringen) moeten in mindering worden gebracht op de investering.
6. De waardering van vaste activa met economisch nut mag rekening houden met een waardevermindering, als deze vermindering naar verwachting duurzaam is.
7. Een actief dat buiten gebruik wordt gesteld, wordt afgewaardeerd op het moment van buitengebruikstelling, indien de restwaarde lager is dan de op dat moment aanwezige boekwaarde.

In de toelichting op het Wijzigingsbesluit vernieuwing BBV van 5 maart 2016 is bepaald dat overheadkosten op indirecte wijze kunnen (en mogen) worden toegerekend aan grondexploitaties, investeringen en groot onderhoudsprojecten die ten laste van een voorziening worden gebracht. Dit sluit aan op de 'kan'-bepaling in artikel 63, lid 3 BBV over de vervaardigingsprijs. De toerekening van overheadkosten vindt plaats op basis van de formule voor de opslag van overhead, zoals opgenomen in de Financiële verordening. De wijze van toerekenen moet worden toegelicht bij het overzicht Overhead.

Duurzame waardevermindering
Als de omstandigheden wijzigen, kan het voorkomen dat het vastgoed in waarde afneemt. Om vast te stellen of dan een duurzame waardevermindering moet worden toegepast, moet de directe opbrengstwaarde van het vastgoed worden bepaald op basis van een onafhankelijke taxatie. Als de waardevermindering duurzaam van aard is, wordt de waardevermindering direct verwerkt.

Verkoop of buitengebruikstelling van een vast actief
Indien een object buiten gebruik wordt gesteld of wordt afgestoten, en de marktwaarde ervan naar verwachting lager is dan de boekwaarde, dan moet er afwaardering plaatsvinden. Wanneer een actief daadwerkelijk wordt bestemd voor de verkoop, moet overboeking plaatsvinden naar de voorraden. Een eventueel verkregen opbrengst wordt als incidentele bate verantwoord in de jaarrekening. Indien het object nog een boekwaarde heeft, dan dient deze boekwaarde geheel te worden afgeboekt. Dit is een incidentele last in de jaarrekening. De baat uit de verkoopopbrengst en de last van het afboeken van de boekwaarde worden afzonderlijk verantwoord, en mogen niet met elkaar worden verrekend. De verkoopopbrengst mag evenmin worden verrekend met de aanschafwaarde van een eventueel vervangend object.

Actuele ontwikkelingen

Onderhoud kapitaalgoederen
Het BBV schrijft niet voor dat provincies beheerplannen moeten hebben voor het onderhoud van kapitaalgoederen. Vanuit het oogpunt van risicobeheersing en inzicht in de financiële positie is het echter wel aan te raden om beheerplannen te hebben. Wanneer een provincie een voorziening wil vormen om de lasten van het groot onderhoud gelijkmatig te verdelen over meerdere begrotingsjaren (egaliseren), is een recent beheerplan zelfs vereist.

In de paragraaf "Onderhoud kapitaalgoederen" geeft de provincie inzicht in de beheerplannen op basis van de volgende vragen:

- Wat zijn de geldende beheerplannen?
- Wat is de actualiteit van de beheerplannen (wanneer vastgesteld, welke looptijd)?
- Wat is de financiële vertaling in de begroting?
- Is er wel of geen sprake van achterstallig onderhoud?

Achterstallig onderhoud
Herstel van achterstallig onderhoud wordt aangemerkt als een verplichting waarvan de omvang, door middel van een inventarisatie en een financiële vertaling van het achterstallig onderhoud, redelijkerwijs is in te schatten. Op basis van artikel 44 lid 1a BBV wordt daartoe een voorziening gevormd.

Egalisatievoorziening onderhoud
Aan de egalisatievoorziening worden de volgende eisen gesteld:

- De toevoeging aan de onderhoudsvoorziening dient minimaal gebaseerd te zijn op de onderhoudslasten die in het beheerplan zijn opgenomen voor het begrotingsjaar (t), plus de 3 jaren van de meerjarenraming (t+1, t+2, t+3).
- De omvang van de voorziening moet, rekening houdend met de jaarlijkse toevoegingen, toereikend zijn om het toekomstig geplande groot onderhoud op elk moment in de tijd ten laste van de voorziening te kunnen brengen. Het is daarbij niet toegestaan dat de voorziening een negatieve stand vertoont. Wanneer bij het opstellen van de jaarstukken blijkt dat de voorziening toch een negatieve stand vertoont, moet deze worden gecorrigeerd door middel van een eenmalige toevoeging ten laste van de exploitatie. Vervolgens moeten in het daaropvolgende jaar het beheerplan en de jaarlijkse toevoegingen aan de voorziening worden geactualiseerd.
- Per categorie kapitaalgoederen (art 12 lid 1: wegen, riolering, water, groen, gebouwen) moet een beheerplan worden opgesteld. Ook kan ervoor worden gekozen dit per (sub)categorie op te stellen.
- Artikel 55 lid 1 BBV schrijft per voorziening een toelichting voor. Om deze toelichting te kunnen geven (en te kunnen toetsen), dient er inzicht te bestaan in de afzonderlijke onderhoudsvoorzieningen, gebaseerd op afzonderlijke beheerplannen per (sub)categorie.
- Bij de vaststelling van de begroting en de jaarstukken wordt jaarlijks verklaard of de voorzieningen van voldoende omvang zijn voor de bekostiging van het toekomstig groot onderhoud op basis van het vigerende beheerplan.

Er zijn provincies die als (tijdelijke) oplossing de vrijgevallen middelen, bij resultaatbestemming, in een bestemmingsreserve groot onderhoud storten, om op die manier de lasten voor het groot onderhoud te kunnen blijven egaliseren over meerdere begrotingsjaren. Het BBV biedt echter alleen de mogelijkheid om de onderhoudslasten structureel te egaliseren via een voorziening (artikel 44 lid 1c BBV). Het structureel egaliseren via een bestemmingsreserve behoort niet tot de mogelijkheden.

Actuele ontwikkelingen

Wet normering topinkomens (WNT)

Bezoldigingsnorm 2018
Voor 2018 bedraagt de algemene maximale bezoldigingsnorm voor topfunctionarissen in dienstbetrekking € 189.000 per jaar op fulltime basis (was € 187.000; de minister heeft de norm met terugwerkende kracht naar 1 januari 2018 verhoogd).

Voor interim-topfunctionarissen geldt in 2018 als norm per maand:

- € 25.300 voor de eerste zes maanden van de functievervulling.
- € 19.100 voor de volgende zes maanden.

Het maximale uurtarief in 2018 bedraagt € 182.

Wijzigingen in wet- en regelgeving
Op 1 juli 2017 is de Evaluatiewet WNT in werking getreden. De bepalingen uit deze Evaluatiewet verschillen wat betreft het moment van inwerkingtreding. Per 1 januari 2018 geldt onder andere:

- WNT-organisaties zijn verplicht om hun WNT-verantwoording op het internet te publiceren voor een periode van ten minste zeven jaar. Dit mag als onderdeel van de jaarrekening of als apart document. De gegevens moeten vrij toegankelijk en eenvoudig te vinden zijn.
- Eenieder die de functie van topfunctionaris voor een periode van ten minste twaalf kalendermaanden heeft vervuld en daarna bij dezelfde rechtspersoon of instelling in dienstverband een andere functie vervult, wordt voor een periode van vier jaar gezien als topfunctionaris. Dit betekent dat zowel de normering als de publicatieplicht van toepassing blijft. Deze aanscherping geldt alleen voor dienstverbanden die worden aangegaan na 1 januari 2018, alsmede voor dienstverbanden die na 1 januari 2018 worden verlengd.
- Het begrip 'gewezen topfunctionaris' is vervallen. In de WNT-verantwoording 2018 worden geen gewezen topfunctionarissen meer verantwoord.

Vanaf 1 januari 2018 is de anticumulatiebepaling uitgebreid. Als een topfunctionaris voor verschillende niet-gelieerde WNT-instellingen in dienstbetrekking als topfunctionaris werkt, mag de som van de bezoldigingen uit de verschillende functies niet meer bedragen dan de algemene bezoldigingsnorm van € 189.000 (2018). De anticumulatie-bepaling geldt niet voor een functie als toezichthouder.

Evaluatie werkkostenregeling (WKR)

Op 23 maart 2018 is het rapport "Evaluatie werking werkkostenregeling" aangeboden aan de Tweede Kamer. Het kabinet ziet na de evaluatie geen aanleiding de regeling grondig aan te passen. Wel geeft het oplossingen voor enkele knelpunten binnen de WKR, zoals het noodzakelijkheids-criterium, niet-zakelijke lunches op de werkplek, en de wijze van het aanwijzen van gerichte vrijstellingen. Voor de belangrijkste knelpunten die wij in de praktijk zien (onzuivere boekingsgang en onvoldoende onderbouwing van de gerichte vrijstellingen), blijft het essentieel om deze in de processen van de organisatie te borgen en hier periodiek op te monitoren.

Wilt u weten of uw organisatie de werkkostenregeling fiscaal optimaal en correct heeft ingericht? Neem dan gerust contact met ons op. Wij bieden u inzicht door het trekken van een steekproef, of met onze data-analyse-oplossingen, de Werkkosten Monitoring Tool, of WKR Analytics.

Actuele ontwikkelingen

Wet deregulering beoordeling arbeidsrelaties (Wet DBA)

Het kabinet heeft in het regeerakkoord maatregelen aangekondigd die erop zijn bericht om vooral aan de onderkant van de arbeidsmarkt schijnzelfstandigheid en concurrentie op arbeidsvoorwaarden tegen te gaan. De maatregelen beogen bovendien zowel zelfstandigen als hun opdrachtgevers de zekerheid te bieden dat geen sprake is van een dienstbetrekking. Het kabinet zet de komende periode in op een aantal vervolgacties, die het wetgevingsproces verder zullen brengen.

De handhaving van de Wet DBA is tot in ieder geval 1 januari 2020 **opgeschort, met uitzondering van 'kwaadwillenden'. Zorg er daarom voor dat u goed in beeld heeft met welke zzp'ers er wordt gewerkt en dat u waar nodig nieuwe afspraken maakt, zodat de Belastingdienst niet kan stellen dat er sprake is van 'kwaadwillendheid'. Opdrachtgevers** en opdrachtnemers die *feitelijk overeenkomstig* een goedgekeurde modelovereenkomst werken, hebben de zekerheid dat een naheffingsaanslag loonheffingen achterwege blijft bij de opdrachtgever.

Actuele ontwikkelingen

Fiscale ketenaansprakelijkheid voor de loonheffingen

Aannemers kunnen aansprakelijk worden gesteld voor de niet-afgedragen loonheffingen die onderaannemers verschuldigd zijn in verband met het verrichten van werkzaamheden door hun werknemers inzake het aangenomen werk. Ook kunnen zogenoemde 'eigenbouwers' met aannemers worden gelijkgesteld. Niet iedere provincie is overigens een 'eigenbouwer'. De provincie moet dan bijvoorbeeld zelf de algehele leiding over de bouwwerkzaamheden voeren of de kennis in huis hebben om het project zelf te kunnen uitvoeren. Daar komt nog bij dat het 'eigenbouwerschap' zich alleen kan voordoen bij opdrachten vanuit de ondernemerssfeer van de provincie. Het gaat dan bijvoorbeeld om het bouwen van parkeergarages of het (ver)bouwen van een provinciehuis.

Indien en voor zover bij de uitvoering van opdrachten persoonsgegevens worden verwerkt (opslaan, aanpassen, doorzenden etc.), dient de uitwisseling en (verdere) verwerking ervan plaats te vinden in overeenstemming met de AVG. Organisaties worden onder de AVG verplicht zorgvuldig om te gaan met persoonsgegevens. Het vaststellen en beheersen van mogelijke WKA-risico's is complex. Voldoende kennis van de WKA en de daarmee samenhangende regelgeving is hierbij onontbeerlijk. Twijfelt u eraan of u in staat bent het WKA-risico adequaat te beoordelen? Neem dan gerust contact met ons op.

Transparantie over duurzaamheidsthema's

Transparantie ten aanzien van de prestaties op duurzaamheid wordt steeds belangrijker in het maatschappelijk verkeer. Dit is ook te zien in de toenemende nationale en internationale wet- en regelgeving omtrent het rapporteren over Environmental, Social en Governance (ESG) thema's. Een voorbeeld hiervan is de in de Nederlandse regelgeving opgenomen EU Directive2014/95 inzake de niet-financiële rapportage. Deze richtlijn brengt voor Organisaties van Openbaar Belang reeds de verplichting met zich mee om te rapporteren over een aantal prestaties met betrekking tot: het milieu, sociale verantwoordelijkheid en integriteit. Onze verwachting is dat dit voor provincies de komende jaren eveneens zal worden aangescherpt.

Daarnaast zien wij een verhoogde aandacht voor ESG-thema's (ook Sustainablity-thema's genoemd) bij burgers en andere stakeholders ontstaan, waarbij van provincies wordt verlangd dat zij inzicht verschaffen in hun rol in bijvoorbeeld de energietransitie. Hoewel er op dit moment nog geen wettelijke verplichting voor provincies geldt om te rapporteren over deze thema's en om daar assurance bij te verkrijgen, raden wij u aan om uw stakeholdersdialoog met betrekking tot deze gebieden te gebruiken om relevante thema's te identificeren. Het bepalen van heldere doelstellingen en het daarop sturen en rapporteren, versterken uw maatschappelijke functie en relaties. Een veel gehanteerde methodiek hierbij is het raamwerk van de Sustainable Developments Goals van de VN.

Actuele ontwikkelingen

Duurzame inzetbaarheid

Het onderwerp 'duurzame inzetbaarheid' is goed bespreekbaar te maken aan de hand van vier pijlers:

- In-, door-, en uitstroom
- Beloning
- Preventie en verzuim
- Financiën

Aan de hand van deze pijlers komt niet alleen het economisch perspectief aan bod (met als eye-opener de kosten van een zieke werknemer), maar ook het ontwikkelperspectief.

In de praktijk zien wij dat organisaties die een beleid hebben ontwikkeld voor het vergroten van de duurzame inzetbaarheid moeite hebben de balans te vinden tussen de benodigde acties met betrekking tot de diverse doelgroepen binnen de organisatie, en de kosten. Het ontbreken van draagvlak en het niet meetbaar maken van de resultaten leiden tot onzekerheid over de juistheid van de gekozen aanpak. Met het inzetten van een multidisciplinair team helpt Deloitte werkgevers om het gewenste resultaat te behalen.

Actuele ontwikkelingen

De Algemene verordening gegevensbescherming (AVG)

Sinds 25 mei 2018 is de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) van toepassing. De nadruk ligt nu (veel meer dan voorheen bij de Wet Bescherming Persoonsgegevens (Wbp)) op de verantwoordelijkheid van organisaties om zorgvuldig en bewust gebruik te maken van persoonsgegevens. Organisaties zijn verantwoordelijk voor de naleving van alle bepalingen uit de AVG, en moeten kunnen aantonen dat zij hier actief mee bezig zijn.

Onder andere de volgende wijzigingen zijn van kracht geworden:

- Organisaties moeten een register bijhouden waaruit blijkt welke persoonsgegevens voor welke doeleinden worden bijgehouden, hoe ze zijn opgeslagen en beveiligd, voor welke termijn ze zijn opgeslagen en of ze met derden worden gedeeld (en, zo ja, met welke). Een dergelijk register verplicht organisaties om inzicht te bieden in het antwoord op de vraag waarvoor de persoonsgegevens worden gebruikt, maar biedt ook een uitgangspunt voor een gedegen privacy-huishouding.
- Mocht daarnaast blijken dat een proces mogelijk een hoog risico oplevert voor individuen, dan is een impact assessment verplicht.
- Daarnaast heeft het beginsel van gegevensbescherming door ontwerp (*privacy by design*) en door standaardinstellingen (*privacy by default*) zijn intrede gedaan.

Betrokken individuen hebben meer rechten gekregen. Naast bijvoorbeeld het reeds bestaande recht op inzicht en het recht om vergeten te worden, is het ook mogelijk om te vragen gegevens over te dragen aan een andere organisatie. Gelet op de toenemende bekendheid van deze rechten, is het de verwachting dat in de toekomst steeds meer gebruikgemaakt zal worden van deze rechten, te meer nu de AVG de mogelijkheid heeft weggenomen om een monetaire barrière op te werpen om de uitoefening van deze rechten te voorkomen.

Wij hebben begrepen dat de provincie Limburg al een aantal maatregelen op het gebied van dataprivacy heeft genomen. Uw organisatie is volledig zelf verantwoordelijk voor het voldoen aan de wet- en regelgeving, waaronder ook deze nieuwe AVG.

In het kader van de jaarrekeningcontrole hebben wij nagevraagd of bij u bekend is wat de consequenties van de AVG zijn voor uw organisatie, en in welke mate uw organisatie voldoet aan de nieuwe eisen. Op basis daarvan stellen wij vast dat de provincie inzicht heeft in het antwoord op de vraag of in alle opzichten aan de van toepassing zijnde eisen ten aanzien van de AVG wordt voldaan, en of de verantwoordelijkheden op het juiste niveau in de organisatie zijn belegd. U hebt in uw jaarlijkse Businesscontrolplan de AVG ook meegenomen als onderdeel, om zichtbaar aan te tonen dat wordt voldaan aan de AVG. Daarnaast benadrukken wij het belang van effectieve IT General Controls rondom uw kritische systemen, om een betrouwbare verwerking van de persoonsgegevens te waarborgen.

Voor verdere details met betrekking tot de nieuwe privacywetgeving verwijzen wij naar de als bijlage A opgenomen toelichting AVG.

Actuele ontwikkelingen

Cybersecurity
Cyber is een onlosmakelijk onderdeel geworden van onze samenleving. Dagelijks werken wij met digitale oplossingen, zowel privé als zakelijk. Door gebruik van het internet, bedrijfsnetwerken en -applicaties hebben alle organisaties, ongeacht hun omvang, te maken met aan cyber gerelateerde risico's, zoals cyberaanvallen, hacks of andere vormen van cybercrime. Als cyberrisico's zich voordoen, kunnen deze een significante impact hebben op de (financiële) systemen, op de interne beheersing, en daarmee uiteindelijk ook op de jaarrekeningcontrole. Cyberaanvallen kunnen leiden tot een grote verscheidenheid aan risico's, variërend van ongeautoriseerde wijzigingen in de IT-systemen of in de gegevens die met deze systemen worden beheerd, tot het openbaar worden van persoonsgegevens, andere vertrouwelijke gegevens of Intellectual Property, of zelfs tot een verstoring van de bedrijfsvoering (bijvoorbeeld als gevolg van ransomware).

Aangezien cyberrisico's voor iedere organisatie ernstige gevolgen kunnen hebben, attenderen wij u op het belang van een cyberrisicoanalyse als vast onderdeel van het interne-controlesysteem dat:

- Relevante financiële, operationele en rapportagerisico's onderkent.
- Het belang en de waarschijnlijkheid daarvan adequaat inschat.
- De interne beheersing daarop toespitst.

De kernwoorden hierbij zijn: veilig, waakzaam en weerbaar. Het maatschappelijk verkeer verwacht van organisaties dat cybersecurity op hun bestuurlijke agenda staat en dat hiervoor passende maatregelen voorhanden zijn c.q. getroffen worden.

Voor ons als accountant is het met name relevant in hoeverre er passende maatregelen zijn getroffen om de gevolgen van cyberrisico's voor de jaarrekening effectief te beheersen. Dit omvat minder risico's dan de cyberrisico's die voor uw organisatie zelf relevant zijn. Onze werkzaamheden op dit vlak beperken zich daarom tot het verkrijgen van inzicht in de wijze waarop uw organisatie zelf cyberrisico's identificeert, en welke maatregelen uw organisatie heeft getroffen voor de risico's die wij het meest relevant achten voor de jaarrekening. Dit richt zich op de volgende gebieden:

- *Risico's rondom identificatie:* wordt cybercriminaliteit als een relevante dreiging gezien, is het duidelijk aan welke cyberrisico's uw organisatie wordt blootgesteld?
- *Risico's rondom bescherming:* heeft uw organisatie maatregelen getroffen om cyberaanvallen af te slaan (bijvoorbeeld doordat medewerkers op links in phishing-mails klikken en malware hun onvoldoende beveiligde systeem infecteert; kan zich dit dan ongebreideld binnen het netwerk verspreiden naar andere werkstations en servers)?
- *Risico's rondom detectie:* worden cyberincidenten en kwetsbaarheden tijdig opgemerkt?
- *Risico's rondom reactie:* kan uw organisatie adequaat op cyber-incidenten reageren, zodat de impact hiervan beperkt wordt?
- *Risico's rondom herstel:* heeft uw organisatie voldoende voorzieningen achter de hand, in de vorm van een herstelplan en back-up-voorzieningen, om bij een cyberincident tijdig de bedrijfsvoering te hervatten?

Wij zullen deze werkzaamheden uitvoeren als onderdeel van onze eindejaarscontrole.

Actuele ontwikkelingen

Fiscale aangelegenheden

Vennootschapsbelasting
Sinds 1 januari 2016 zijn overheidslichamen vpb-plichtig voor zover zij een onderneming in fiscale zin drijven. In de afgelopen periode is ervaring opgedaan met de implementatie hiervan in de praktijk. Hieruit blijkt dat op provinciaal niveau met name grondactiviteiten en behaalde resultaten uit concessies in het oog springen. Voorts is aandacht nodig voor de participatie in samenwerkingsverbanden, en voor de eventuele aan deze samenwerkingsverbanden verrichte dienstverlening.

De fiscale behandeling van het grondactiviteiten is inhoudelijk het meest gecompliceerd. Ook de potentiële financiële impact hiervan is groot. De Belastingdienst heeft de kaders voor de fiscale behandeling van grondbedrijven neergezet: eerst via een aantal zogenoemde 'SVLO-handreikingen'. Omdat deze handreikingen in de praktijk tot veel uitvoeringstechnische vragen hebben geleid, is een tweetal pilotprojecten gestart waarin deze vragen nader zijn uitgewerkt. Deze pilotoverleggen zijn recentelijk afgerond, en de uitkomsten hiervan zijn op onderdelen ook van invloed op de vpb-positie van de grondactiviteiten van provincies. Voor de Provincie Limburg hebben deze pilotoverleggen met name effect op de vpb-positie van haar verbonden partijen.

Van belang is dat u als provincie een goede inventarisatie hebt gemaakt van de potentieel belaste activiteiten. Hieruit dient onderbouwd te blijken of er ten aanzien van de genoemde activiteiten al dan niet sprake is van een vennootschapsbelastingplicht.

Wij begrijpen dat u deze inventarisatie periodiek (jaarlijks) actualiseert, teneinde de vpb-positie te blijven monitoren. Dit is onzes inziens een goede aanpak.

Bijlagen

Bijlage A - Toelichting AVG

De Algemene verordening gegevensbescherming (AVG)
Sinds 25 mei 2018 kan iedere natuurlijk persoon binnen de EU organisaties aanspreken op het niet nakomen van de AVG.
De wetgeving wil het transparant, het zorgvuldig en het bewust gebruik van persoonsgegevens bevorderen.

Toepassing
De AVG is van toepassing op elke organisatie in de Europese Unie die persoonsgegevens verwerkt. Daarnaast gaat de wetgeving ook gelden voor organisaties die diensten en of goederen aanbieden aan individuen buiten de Europese Unie, al dan niet om iets. Mocht een organisatie het gedrag van individuen monitoren voor zover dit gedrag plaatsvindt op het grondgebied van de EU, dan zal de organisatie ook moeten voldoen aan de AVG. De AVG heeft dus een reikwijdte die verder gaat dan slechts de grenzen van de EU.

Rechten van individuen
De AVG maakt het voor individuen mogelijk om kosteloos inzicht te krijgen in de persoonsgegevens die een organisatie van hem/haar verwerkt. In bepaalde gevallen is het mogelijk voor een individu om gegevens te wijzingen, te laten verwijderen, een verzoek in te dienen om verdere verwerking te blokkeren en zelfs om te vragen of gegevens overgedragen kunnen worden naar een andere partij.

Wat er gelijk is gebleven
Veel van de reeds bestaande principes zijn gelijk gebleven. Zo mogen gegevens alleen voor een specifiek doel worden verwerkt, moet er een wettelijke basis bestaan voor het gebruik van die gegevens, en mogen zij niet verder verwerkt worden, indien dit niet verenigbaar is met het oorspronkelijke doel. Ook onder de AVG blijft de plicht bestaan om datalekken te melden binnen 72 uur.

Verwerkingsverantwoordelijkheid
Wellicht de grootste verandering is het beginsel van de verwerkings-verantwoordelijkheid. Organisaties zijn verantwoordelijk voor de naleving van alle bepalingen uit de AVG, en moeten kunnen aantonen dat zij hier actief mee bezig zijn. Dit betekent dat de AVG een hoge mate van volwassenheid en documentatie verlangt. Zonder het actief documenteren van de genomen maatregelen en de afwegingen die zijn gemaakt om tot die maatregelen te komen, wordt het lastig voor organisaties om aan te tonen dat zij actief bezig zijn geweest met deze wetgeving.

Verwerkingsregister en gegevensbescherming door ontwerp en standaardinstellingen
Organisaties zijn verplicht om een register bij te houden waarin zij hun verwerkingsactiviteiten registreren, met daarbij aanvullende informatie, zoals bewaartermijnen en genomen beveiligingsmaatregelen. Daarnaast moeten alle processen binnen de organisatie ontworpen worden met de bescherming van persoonsgegevens als centraal uitgangspunt; het zogenoemde *gegevensbescherming door ontwerp* (privacy by design). Daarbij moeten deze processen ook standaard de voor het individu minst indringende instellingen hebben, het zogenoemde *gegevensbescherming door standaardinstellingen* (privacy by default). Technische en organisatorische maatregelen moeten daarom geïmplementeerd zijn in en rondom het gehele proces van het verwerken van persoonsgegevens (art. 25 AVG). Al deze maatregelen hebben als doel het vertrouwen van het individu in de digitale wereld te vergroten.

Bijlage A - Toelichting AVG

Impact assessment
Voor iedere nieuwe gegevensverwerking dient de verantwoordelijke gegevensverwerker een impact-analyse uit te voeren indien de verwerking een hoog risico oplevert voor de bescherming van persoonsgegevens van de betrokkene. Het individu dient hierbij als **uitgangspunt. Zo'n impact assessment moet in ieder geval plaatsvinden** indien een organisatie systematisch individuen monitort of op grootschalig niveau gevoelige gegevens verwerkt. Hierbij zal de term **'grootschalig' worden ingevuld aan de hand van zowel de hoeveelheid** gegevens als de hoeveelheid betrokkenen.

Toezichthoudende autoriteit
In Nederland is de Autoriteit Persoonsgegevens (voorheen: het College Bescherming Persoonsgegevens) de toezichthoudende autoriteit die bevoegd is om handhavend op te treden in het geval de AVG niet wordt nageleefd. De Autoriteit Persoonsgegevens heeft daarnaast als taak om praktische informatie te verstrekken over de AVG, en om leading practices te identificeren en te verspreiden. Mocht dit nodig zijn, dan heeft de toezichthouder de bevoegdheid om een boete op te leggen als blijkt dat een organisatie zich niet heeft gehouden aan de AVG. Deze **boetes kunnen oplopen tot maximaal € 20 miljoen of tot 4% van de** wereldwijde omzet van het voorgaande jaar.

Lidstatelijke maatregelen
Hoewel de AVG een uniforme set regels beoogt te creëren voor alle landen in Europese Unie, zullen lidstaten in bepaalde gevallen bevoegd zijn om aanvullende regels op te stellen voor het beschermen van persoonsgegevens. Hoewel voor multinationals in grote lijnen een uniforme implementatie van de AVG mogelijk is, zal er daarom toch ook naar nationale bepalingen gekeken moeten worden bij het uitvoeren van een privacy-programma.

Beveiliging van persoonsgegevens
Naast het zorgvuldig verzamelen van persoonsgegevens moet een organisatie de persoonsgegevens ook op een juiste en passende manier organisatorisch en technisch beveiligen. Dit houdt onder andere in dat de beschikbaarheid, integriteit en vertrouwelijkheid van gegevens geborgd worden. Het feit dat die gegevens niet alleen technisch beveiligd moeten worden, maar ook organisatorisch, benadrukt dat het beschermen van gegevens ook offline moet gebeuren.

Functionaris voor de gegevensbescherming
De AVG dwingt af dat sommige organisaties een functionaris ten behoeve van gegevensbescherming aanstellen. Deze functie dient zich namens de organisatie onder andere bezig te houden met het toepassen en naleven van de AVG en het interne dataprivacybeleid.

De verplichting om een functionaris voor de gegevensbescherming in te stellen, geldt in ieder geval voor overheidsinstellingen. Voor andere organisaties is het afhankelijk van de omvang van de organisatie en/of de hoeveelheid en het type persoonsgegevens dat wordt verwerkt, of een functionaris gegevensbescherming moet zijn aangesteld voor het toepassen en naleven van de AVG en het melden van datalekken bij de toezichthoudende autoriteit.

Bijlage B - Overhead

Overhead
Om Provinciale Staten meer inzicht te geven in de totale kosten van de overhead, schrijft het BBV (artikel 8, eerste lid, onderdeel c) voor dat het programmaplan een overzicht moet bevatten van de kosten van overhead. Deze wijziging draagt bij aan de interne sturing door de Provinciale Staten, alsmede aan een betere vergelijkbaarheid. De definitie van overhead luidt: "alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces".

Uitgangspunt is dat kosten zoveel mogelijk worden toegerekend aan de betreffende taken/activiteiten. De overhead wordt centraal begroot en verantwoord op het overzicht overhead, via taakveld 0.4 Overhead.

Als overhead worden geclassificeerd:

- Ondersteunende taken die niet direct dienstbaar zijn aan de externe klant of het externe product.
- Loonkosten in verband met sturende taken, vervuld door hiërarchisch leidinggevenden.

Door het centraal begroten van de kosten van overhead en het ontbreken van overhead in de taakvelden die betrekking hebben op het primaire proces, is het niet mogelijk om de kostendekkende tarieven te baseren op de taakvelden. Daarom moet de tariefbepaling op een andere wijze in de begroting worden gepresenteerd. De toerekening van de overhead moet op een consistente wijze plaatsvinden en moet door de Provinciale Staten worden vastgesteld via de financiële verordening.

De overhead dient separaat tot uitdrukking te komen in het overzicht van baten en lasten, en wordt niet verdeeld over de programma's. Daarnaast moet in de bijlage bij de begroting en de jaarrekening een overzicht van baten en lasten per taakveld zijn opgenomen.

Op het verplicht centraal begroten en verantwoorden van overhead maakt het BBV één uitzondering, namelijk de toerekening van overhead aan grondexploitaties en te activeren investeringen. Het niet toerekenen van overhead aan dergelijke investeringen zou immers kunnen leiden tot een begrotingstekort. Het toerekenen van overhead aan grondexploitaties en investeringen is een keuze. Alle overhead wordt in eerste instantie onder het overzicht overhead geboekt. Vervolgens kan deze als negatieve last worden overgeboekt naar de betreffende grondexploitatie of investering. Het BBV kent geen bepalingen met betrekking tot de methodiek van toerekening van overhead aan grondexploitaties en investeringen. Wel is voorgeschreven dat, indien overhead aan grondexploitaties en investeringen wordt doorbelast, hieraan ook in de toelichting op het overzicht overhead bijzondere aandacht moet worden besteed.

Wij hebben gedurende de controle van 2017 vastgesteld dat de provincie dit afdoende heeft geïmplementeerd.

Deloitte.

De naam 'Deloitte' verwijst naar één of meer van de volgende rechtspersonen: Deloitte Touche Tohmatsu Limited, een in Groot-Brittannië gevestigde 'private company limited by guarantee', en ieder van de memberfirms die deel uitmaken van haar netwerk. Elk van deze rechtspersonen vormt een juridisch afzonderlijke en onafhankelijke entiteit. Zie www.deloitte.com/about voor een gedetailleerde beschrijving van de rechtsvorm van Deloitte Touche Tohmatsu Limited en haar memberfirms.

Deloitte is met ongeveer 5.000 medewerkers en kantoren in heel Nederland de grootste organisatie op het gebied van accountancy, belastingadvies, consultancy en financiële advisering. Deloitte Nederland is een onafhankelijke memberfirm van Deloitte Touche Tohmatsu, met 225.000 medewerkers en vestigingen in meer dan 150 landen.

© 2019 Deloitte The Netherlands

provincie limburg

Deloitte Accountants B.V.
De heer drs. A. J. Schutgens RA
Postbus 1864
6201 BW MAASTRICHT

Cluster	CS	**Behandeld**	J.M.M. Rompelberg
Ons kenmerk	2019/28650	**Telefoon**	+31 43 389 75 12
Uw kenmerk	3114763970/2019.060540/CVM	**Maastricht**	16 april 2019
Bijlage(n)	-	**Verzonden**	**16 april 2019**

Onderwerp
Reactie op managementletter 2018

Geachte heer Schutgens,

Van de managementletter 2018 die wij op 6 februari 2019 van u hebben ontvangen, hebben wij kennisgenomen. De bevindingen in de managementletter zijn gebaseerd op het door u uitgevoerde onderzoek tijdens de interimcontrole in november 2018.

U geeft aan dat de bevindingen en aanbevelingen moeten worden gelezen als constructieve aanwijzingen voor het continue proces van het veranderen en het verbeteren van de beheersing van de bedrijfsvoering.

Op een aantal bevindingen en aanbevelingen gaan wij hieronder nader in.

U constateert dat de interne controlewerkzaamheden met de betrekking tot de bedrijfsprocessen ten tijde van de interimcontrole op schema liggen, met uitzondering van de controle op de aanbestedingen.
De audit naar de rechtmatigheid van de aanbestedingen wordt, vanuit het oogpunt van doelmatigheid, traditioneel uitgevoerd tussen het jaareinde en de start van de door u uit te voeren controle van de jaarrekening. Tijdens de interimcontrole zijn met u afspraken gemaakt over de datum dat het onderzoek over 2018 gereed is.

Naar aanleiding van de managementletter 2017 heeft ons college voor 2018 drie punten genoteerd die zouden moeten worden verbeterd. Het betroffen op zichzelf gezien geen onvolkomenheden in de interne beheersing omdat de bijbehorende risico's via aanvullende maatregelen worden gemitigeerd maar eerder zaken die efficiënter kunnen worden uitgevoerd.
U heeft, tijdens de interimcontrole in november jl., geconstateerd dat twee van de drie openstaande actiepunten nog niet helemaal zijn opgelost.

Bezoekadres:
Limburglaan 10
NL-6229 GA Maastricht

Postbus 5700
NL-6202 MA Maastricht
postbus@prvlimburg.nl

Tel + 31 43 389 99 99
Fax + 31 43 361 80 99
www.limburg.nl

IBAN –nummer:
NL08RABO0132575728
BIC-code: RABONL2U

De functievermenging tussen de personeels- en de salarisadministratie is nog niet opgelost. Vanaf 1 januari 2019 is, in overleg met u, daadwerkelijke de gewenste scheiding aangebracht. Vanaf 2019 is er dan ook sprake van een afdoende controletechnische functiescheiding. Voor de ontoereikende controletechnische functiescheiding tussen de personeelsadministratie en de salarisadministratie is in 2018 een vervangende maatregel getroffen door het voeren van een standenregister waardoor het risico op functievermenging voor 2018 is gemitigeerd.
Ook de, tot en met 2018 ontbrekende, vastlegging van de controle van de maandelijkse betaalbatches, is per 1 januari 2019 gerealiseerd. De noodzakelijke controles hebben in 2018 wel plaatsgevonden maar de vastlegging ontbreekt.
De derde aanbeveling die nog in 2017 openstond, de analyse van de investeringskredieten is, zoals u heeft geconstateerd in 2018 gerealiseerd.

In de managementletter 2018 adviseert u om de in het interne controleplan opgenomen werkzaamheden nadrukkelijk te koppelen aan de beheersmaatregelen. Deze koppeling tussen risico's, beheersmaatregelen en uit te voeren werkzaamheden zal in 2019 nadrukkelijk worden gemaakt waarbij de frauderisico-analyse de basis vormt. Uiteindelijk moeten deze verbeteringen leiden tot een toekomstig 'in control statement' bij de jaarrekening door het college.
U beschrijft in de managementletter dat de bevindingen van de interne controle worden opgenomen in een rapport per (controle)sector maar dat dit niet wordt gecombineerd tot een (periodieke) overall rapportage. In 2019 wordt gestreefd naar een meer allesomvattende rapportage waar naast bevindingen ook adviezen ter verbetering zullen worden opgenomen.

Door de Commissie BBV zijn in de notitie materiële vaste activa 2017 strikte richtlijnen opgenomen met betrekking tot klein onderhoud, groot onderhoud en renovatie. Alleen uitgaven voor levensduurverlengend onderhoud mogen worden geactiveerd. U constateert dat de Provincie Limburg geen kaders heeft die aansluiten bij deze richtlijnen. In de eerstvolgende actualisatie van de Financiële Verordening zal het onderscheid tussen groot en klein onderhoud worden gemaakt.

Tot slot melden wij u dat de door u beschreven actuele ontwikkelingen die relevant zijn voor de Provincie, zoals veranderingen in het Besluit begroting en verantwoording Provincies en gemeenten, de invoering van de rechtmatigheidsverantwoording voor provincies en de fiscale attentiepunten, de aandacht hebben binnen onze organisatie.

Gedeputeerde Staten van Limburg

voorzitter

secretaris

Provincie Limburg PS
DOCnr.
provincie limburg
Ingek. - 8 MEI 2019
Sbr.

Limburgs Parlement

Interne memo

08-05-2019

INTERIM STATENCOMMISSIE

Aan	Leden van Provinciale Staten
Onderwerp	Analyse jaarstukken 2018 Provincie Limburg
Bijlage(n)	Bijlage 1. Projectplanning opleverdata en stand van zaken werkzaamheden BPL Bijlage 2. Aanvullende bronnen op jaarstukken 2018 Bijlage 3. Planning documenten uit de p&c-cyclus

Samenvatting van de analyse

De analyse van de jaarstukken 2018 heeft als doel om zowel de uitvoering van de kaderstellende als controlerende taken als het budgetrecht van Provinciale Staten te versterken.[1] Deze analyse werpt conform de speerpunten van PS een nadere blik op de verantwoording over de inzet van het budget van de Provincie Limburg ten behoeve van de projecten uit de Railagenda en de Buitenring Parkstad Limburg.[2] Uit de analyse blijkt dat de verantwoording voldoet aan de afspraken gemaakt tussen PS en GS. Uit de speerpunten volgt echter dat Provinciale Staten een grotere informatiebehoefte hebben. Het wordt onder meer aanbevolen dat Provinciale Staten bij de behandeling van voorjaarsnota's focusgebieden voor het betreffende begrotingsjaar benoemen waardoor GS de benodigde informatie in de p&c-cyclus op kunnen nemen.

1. Analyse jaarstukken 2018

Het Presidium heeft op 1 december 2017 besloten begrotingen en jaarstukken van de Provincie Limburg te voorzien van een analyse door de Griffie. Deze analyse dient als handreiking aan de leden van Provinciale Staten (PS), zodat zij zowel hun kaderstellende als controlerende taken alsook het budgetrecht adequaat kunnen invullen en eenvoudig kunnen doordringen tot de kern van de stukken. Daarmee krijgen PS inzicht tot in hoeverre Gedeputeerde Staten (GS) het beleid conform de door PS vastgestelde kaders uitvoeren en verantwoorden.

De voormalige Jaarrekeningcommissie (JRC)[3] heeft in de vergadering d.d. 26 oktober 2018 twee speerpunten meegegeven voor zowel de controle door de accountant als de analyse door de Griffie van de jaarstukken 2018:

1. inzicht in de door PS gevoteerde kredieten en de uitputting daarvan op projectniveau voor wat betreft de projecten elektrificatie Maaslijn, verdubbeling spoor Heerlen – Landgraaf en elektrificatie traject Landgraaf – grens met Duitsland. Daarnaast wordt inzicht gegeven in de subsidierelatie tussen de Provincie en de gemeente Maastricht inzake project tram Vlaanderen – Maastricht;
2. inzicht in het proces van projectafsluiting naar projectbeheer van het project Buitenring Parkstad Limburg (BPL).

---

[1] De accountant controleert de comptabele getrouwheid en rechtmatigheid van de cijfers van de jaarstukken. De analyse van de Griffie heeft een meer kwalitatief karakter en is sterk gericht op de wijze van verantwoording door GS aan PS.

[2] PS kunnen ieder jaar speerpunten benoemen voor zowel de accountantscontrole als de analyse door de Griffie van de jaarstukken. Projecten uit de Railagenda en de Buitenring Parkstad Limburg zijn door de Jaarrekeningcommissie d.d. 26 oktober 2018 benoemd als de speerpunten voor de accountantscontrole en de analyse door de Griffie van de jaarstukken 2018. Daarnaast kunnen PS jaarlijks speerpunten benoemen voor de analyse door de Griffie van de begroting.

[3] Per 1 januari 2019 zijn de taken van de Jaarrekeningcommissie belegd bij de Controlecommissie in de Statenperiode 2015-2019. Tot de vorming van het nieuwe commissiestelsel voor de Statenperiode 2019-2023 neemt de Interim Statencommissie de taken van een rekencommissie waar.

2019/36162 8-5-2019
GRIF 25-7-2019

Aan de hand van deze speerpunten kunnen beslissingen over de inzet van het budget van de Provincie Limburg ten behoeve van grote projecten door PS verantwoord afgewogen worden en vanuit hun kaderstellende en controlerende taken en budgetrecht ook financieel transparant en onderbouwd worden uitgevoerd.

2. Normenkader

PS en GS geven gezamenlijk vorm aan het beleid van de Provincie Limburg. Binnen de provinciale organisatie hebben PS en GS elk hun eigen rollen, taken en verantwoordelijkheden. Zie tabel 1.

Provinciebestuur	
Provinciale Staten	**Gedeputeerde Staten**
• Kaderstellende en controlerende rol	• Initiërende rol en beleidsmatig inkaderen
• Stelt kaders t.a.v. het financiële beheer	• Bepaalt welke risico's acceptabel zijn
• Houdt toezicht op de uitvoering	• Neemt uitvoeringsbesluiten
• Onderzoekt en stelt vast de jaarrekening en toetst en beoordeelt de comptabele juistheid en rechtmatigheid van financieel beheer en de doelmatigheid van het door of namens GS gevoerde financieel beheer en beleid[4]	• Heeft bestuurlijke eindverantwoordelijkheid over het gevoerde beleid
• Evalueert en stelt beleid bij	• Informeert PS periodiek over de risico's met betrekking tot de financieringen uit hoofde van de publieke taak als onderdeel van het totale portfoliomanagement

Tabel 1. Doelgroepen en rollen Provinciebestuur

Op basis van wet- en regelgeving[5], is voor de analyse onderstaand normenkader (tabel 2) geformuleerd dat als benchmark fungeert voor de verantwoordingsinformatie in de jaarstukken 2018. Het normenkader kan samengevat worden als het beheersen van uitvoeringsrisico's met als doel het behalen van een maximaal reëel lange-termijn financieel én maatschappelijk rendement ten behoeve van de inwoners van Limburg met als uitgangspunt dat het provinciaal vermogen in stand wordt gehouden.

Normenkader analyse jaarstukken 2018
Norm
• Programma's en projecten van de Provincie worden prudent en risicomijdend uitgevoerd
• Jaarstukken bieden inzicht in het resultaat van beleidsvoornemens ten aanzien van het (risico)beheer van de financieringsportefeuille en geeft inzicht in de wijze waarop investeringen, exploitaties en taakvelden worden toegerekend en de financieringsbehoefte
• Provinciale Staten beschikken over voldoende informatie over de beheersmatige aspecten en uitputting ten aanzien van de uitvoering van de project- en financieringsportefeuille

Tabel 2. Normenkader ten behoeve van de analyse van de jaarstukken 2018

[4] De toets op de comptabele juistheid is belegd bij de accountant.

[5] Relevante wet en regelgeving betreft: Wet financiering decentrale overheden (Wet fido) en bijbehorende ministeriële regeling Ruddo; Provinciewet (PW); Besluit Begroting en Verantwoording (BBV); Financiële verordening Provincie Limburg 2016; Uitvoeringsregeling Treasurystatuut 2018; Uitvoeringskader Sturing in Samenwerking 2.0.

Voor de analyse van de jaarstukken gelden tot slot algemeen aanvaarde uitgangspunten voor beleids- en verantwoordingsinformatie, zoals: begrijpelijkheid, bruikbaarheid en transparantie.

3. Analyse

3.1. Speerpunt Railagenda

Inzicht in de door PS gevoteerde kredieten en de uitputting daarvan op projectniveau voor wat betreft de projecten elektrificatie Maaslijn, verdubbeling spoor Heerlen – Landgraaf en elektrificatie traject Landgraaf – grens met Duitsland. Daarnaast wordt inzicht gegeven in de subsidierelatie tussen de Provincie en de gemeente Maastricht inzake project tram Vlaanderen – Maastricht.

De projecten elektrificatie Maaslijn, verdubbeling spoor Heerlen – Landgraaf en elektrificatie traject Landgraaf – grens met Duitsland en tram Vlaanderen – Maastricht worden in de jaarstukken 2018 onder product 3.1.2. *Railagenda* verantwoord op pagina's 120-123.

Onder de derde W-vraag (Wat heeft het ons gekost?) van het product wordt een nadere toelichting op de bestedingen gegeven. In onderstaande tabel uit de jaarstukken zijn de uitgaven binnen een beleidsproduct samengevoegd waardoor de projecten uit de Railagenda niet individueel navolgbaar zijn.

€ x 1.000

Begrotingsprogramma 3.1	Begroting 2018			Realisatie	Verschil	V/N
Openbaar vervoer en railagenda	Primitief	Wijzigingen	Na wijziging	2018	begroting/ realisatie	
Lasten						
Reguliere middelen						
3.1.1. Openbaar vervoer en concessiemanagement	67.423	-1.644	65.779	**65.151**	628	V
3.1.2. Railagenda	4.204	3.878	8.082	**9.515**	-1.433	N
	71.627	2.234	73.861	**74.666**	-805	N
Personele lasten	1.859	75	1.934	**1.781**	153	
Kapitaallasten	1.099	-176	923	**923**	1	
Totaal lasten	74.585	2.134	76.718	77.369	-651	N
Baten						
Reguliere middelen						
3.1.1. Openbaar vervoer en concessiemanagement	7.944	0	7.944	**7.711**	233	N
3.1.2. Railagenda	10.730	2.802	13.531	**14.058**	-527	V
Totaal baten	18.674	2.802	21.475	21.770	-295	V
Totaal saldo van baten en lasten	**-55.911**	**668**	**-55.243**	**-55.599**	**357**	**N**
Mutatie reserves						
Toevoeging reserves						
Bestemmingsreserve ZLSM	647	0	647	647	0	
Reserve DU elektrificatie Maaslijn	5.979	0	5.979	5.979	0	
Reserve DU Verkeer en vervoer	8.944	0	8.944	8.649	295	
Totaal toevoegingen	15.570	0	15.570	15.275	295	
Onttrekking reserves						
Bestemmingsreserve ZLSM	1.000	0	1.000	2.024	-1.024	
Reserve DU Verkeer en vervoer	68.116	-1.300	66.815	66.014	801	
Totaal onttrekkingen	69.116	-1.300	67.815	68.039	-224	
Saldo mutatie reserves	**53.546**	**-1.300**	**52.245**	**52.764**	**-519**	
Resultaat	**-2.365**	**-632**	**-2.998**	**-2.836**	**-162**	**V**

Tabel 3. 'Wat heeft het ons gekost?', jaarstukken 2018, p. 122

In de toelichting op de informatie uit tabel 3 worden investeringen in projecten uit de Railagenda op pagina 123 in de jaarstukken nader gespecificeerd. Daartoe behoren de projecten Tram Vlaanderen-Maastricht, verdubbeling spoor Heerlen-Landgraaf (in de jaarstukken vermeld als "Verbinding Aachen verdubbeling spoor De Kissel") en de Elektrificatie traject Landgraaf-grens Duitsland ("Railagenda Elektrificatie Heerlen-Herzogenrath"). De Elektrificatie Maaslijn is onderdeel van artikel Railagenda Maaslijn en is daardoor niet individueel navolgbaar in de toelichting.

€ x 1.000

Product	Omschrijving investering	Kredietbedrag		Realisatie uitgaven		Bijdragen derden		Restantkrediet ultimo 2018	
		Provinciale Uitgaven	Bijdragen derden	t/m 2017	2018	t/m 2017	2018	uitgaven	bijdragen derden
3.1.1.	Dynamische Reis Informatie Systemen (DRIS) BDU	2.268	-	1.756		-	-	532	-
3.1.2	Tram Vlaanderen Maastricht	9.141	-	5.802		9	-	3.339	-9
	Railagenda Electrificatie Heerlen-Herzogenrath	15.200	3.586	2.267	10.877	2.267	1.327	2.056	-8
	Railagenda Aantslijn	492	-	354	-	-	-	138	-
	Railagenda Maaslijn	184.000	31.650	8.651	2.997	-	-	152.352	31.650
	Verbinding Aachen verdubbeling spoor De Kissel	10.000	-	1.123	2.434	1.123	2.434	6.444	-3.556
		201.121	**35.236**	**19.953**	**16.308**	**3.399**	**3.761**	**164.860**	**28.077**

Tabel 4. Investeringen programma 3.1. Openbaar vervoer en railagenda, jaarstukken 2018, p. 123

Wat betreft de kredieten en uitputting van de deelprojecten valt op dat de cijfers afwijken van datgene wat de accountant heeft opgenomen in het accountantsverslag 2018.[6] Een verklaring is niet herleidbaar uit de jaarstukken en het accountsverslag.

Project	Krediet	Uitputting	Restant
a) Elektrificatie Maaslijn	€ 98,2 miljoen	€ 9,2 miljoen	€ 89,0 miljoen
b) Verdubbeling spoor Heerlen-Landgraaf	€ 10,0 miljoen	€ 4,8 miljoen	€ 5,2 miljoen
c) Elektrificatie traject Landgraaf-grens met Duitsland	€ 15,2 miljoen	€ 12,9 miljoen	€ 2,3 miljoen

Tabel 5. Krediet en uitputting projecten uit Railagenda, accountantsverslag 2018 Deloitte, p. 11

De accountant licht over het project Tram Vlaanderen – Maastricht toe dat in de originele samenwerkingsovereenkomst tussen de Provincie Limburg en de Gemeente Maastricht is vastgelegd dat de Provincie penvoerder is over het project, en daarmee ook de financiële middelen beheert en administreert. De Provincie heeft in samenwerking met de gemeente Maastricht besloten om per 2017 de middelen en het penvoerderschap over te dragen aan de gemeente Maastricht. Daarmee is formeel afgestemd dat de middelen die de Provincie reeds heeft ontvangen c.q. nog moet ontvangen, overgedragen worden aan de Gemeente Maastricht. Volgens de accountant is dit dan ook de subsidierelatie die beide partijen met elkaar hebben. In het Accountantsverslag 2018 is inzake het project Tram Vlaanderen – Maastricht de hoogte van het aandeel van de Provincie Limburg niet opgenomen.

Feitelijk is er echter geen subsidierelatie tussen de Provincie Limburg en de Gemeente Maastricht. Beide partijen opereren gezamenlijk als opdrachtgever waarbij de Gemeente (per 2017) penvoerder is. In de jaarstukken wordt op pagina 123 genoemd dat de Provincie Limburg € 9,1 mln. uitgeeft aan de Tram Vlaanderen – Maastricht. Aanvullend is ambtelijk aangegeven dat het aandeel van de Provincie Limburg in totaal € 14,9 mln. bestaande uit betalingen uit het verleden ad € 5,8 mln. en investeringen ad € 9,1 mln. (toekomstige betalingen) bedraagt.[7]

3.2. Speerpunt Buitenring Parkstad Limburg

Inzicht in het proces van projectafsluiting naar projectbeheer van het project Buitenring Parkstad Limburg (BPL).

De Buitenring Parkstad Limburg wordt in de jaarstukken 2018 onder product 3.2.6. *Project Buitenring Parkstad Limburg* verantwoord op pagina's 111-112 en 114-116. Tijdens het vaststellen van de

[6] Accountantsverslag 2018, brief Deloitte Accountants B.V. van 17-4-2019 (PS 2019-31955), pp. 11-12.

[7] Naar aanleiding van de analyse van de jaarstukken heeft de Statenonderzoeker aanvullende vragen gesteld aan de ambtelijke organisatie ter verduidelijking van de informatie uit de jaarstukken 2018. De beantwoording is in deze alinea verwerkt. Ambtelijk is aangegeven dat de totale investering van de Provincie Limburg ad € 14,9 mln. verduidelijkt zal worden als bijlage bij de beantwoording van de schriftelijke vragen.

speerpunten voor de analyse in de Jaarrekeningcommissie d.d. 26 oktober 2018 is in het bijzonder aandacht gevraagd voor de betekenis van de overgang van investeringen naar projectbeheer van de Buitenring voor de verantwoordingsinformatie in de jaarstukken, ofwel: 'hoe verschuift verantwoording van de ene begrotingspost naar de andere begrotingspost?'. De commissie is beducht dat grote al dan niet onverwachte kosten in het beheer en onderhoud na afronding van de investeringsfase niet navolgbaar zijn voor Provinciale Staten.
De accountant heeft in het accountantsverslag 2018 (p. 12) ter invulling van het speerpunt overwegend de veranderingen in het organisatorische proces beschreven. De analyse hieronder beschrijft hoe de verandering van investerings- naar beheerfase wordt verwerkt in de jaarstukken c.q. begroting.

3.2.1. Programmaverantwoording
De investeringen in en de aanleg van BPL worden in de jaarstukken 2018 verantwoord onder product 3.2.6. *Buitenring Parkstad Limburg*. Het oorspronkelijke doel van het project was openstelling van de gehele Buitenring in 2020/2021. De oplevering van het gehele project is vervroegd naar 2019 vanwege het feit dat de eigenaar van de onteigende grond in wegvak 1 (aansluiting Nuth) niet in cassatie is gegaan (zie bijlage 1 voor de projectplanning opleverdata en de stand van zaken werkzaamheden). De overdracht van beheer en onderhoud in 2019 is in de begroting 2019 op pagina 111 aangekondigd. In de begroting 2020 zullen de aanleg en investeringen van BPL daarom niet langer verantwoord worden in product 3.2.6. *Project Buitenring Parkstad Limburg*, maar zal het beheer op geaggregeerd niveau verantwoord worden onder 3.2.5. *Onderhoud, beheer en rehabilitaties Provinciale Wegen*.[8] De prestatie-indicatoren in de begroting 2019 zijn 'Beheren conform kwaliteitsniveau' en 'Rehabilitatie/reconstructie: uitvoering conform planning 2019' en zullen in de begroting 2020 naar verwachting van eenzelfde aard zijn. Daarin zijn beoogde resultaten en prestatie-indicatoren niet specifiek voor de Buitenring geëxpliciteerd.

3.2.2. Financiële toelichting
In de financiële toelichting onder de derde W-vraag (Wat heeft het ons gekost?) zijn de uitgaven ten behoeve van BPL in de begroting 2018 (p. 146) verantwoord als investeringen / financiering. In de toelichting in de jaarstukken 2018 (p. 147) lichten GS de gerealiseerde kosten als volgt toe:

3.2.6. Project Buitenring Parkstad Limburg

De kapitaallasten worden berekend over de investeringen tot en met het voorafgaande jaar 2017. Tot en met 2017 is voor een bedrag groot € 378,5 mln. uitgegeven aan de BPL. Ten laste van de reserve is verantwoord € 299,3 mln. Dit betekent per saldo € 79,2 mln. aan investeringskrediet. Met een afschrijvingsperiode van 15 jaar bedragen de kapitaallasten in het boekjaar 2018 € 5,28 mln. (€ 79,2 mln./15 jaar).
De netto realisatie over 2018 bedraagt € 34,8 mln. De kapitaallasten over de realisatie tot en met 2018 komen ten laste van 2019 en bedragen € 7,6 mln.
Ten aanzien van de dekking / bijdrage in het project wordt hierbij verwezen naar de verplichte paragraaf 5.2. Weerstandsvermogen en risicobeheersing, alwaar in deze een tweetal risico's zijn opgenomen: "BPL Werk-met-werk" en "BPL Verdiencapaciteit".

3.2.3. Wijzigingen in verantwoording in overgang van investeringsfase naar beheerfase BPL
De ingebruikname markeert het punt, waarbij de overgang van de investeringsfase naar de beheerfase aan de orde is. De kosten voor het beheer en onderhoud zullen op het moment van ingebruikname ten laste worden gebracht van het onderhoud kapitaalgoederen (beheer en onderhoud van nieuwe infrastructuur). De kosten voor het voorzieningenniveau is op dit moment gebaseerd op

[8] De naam en nummering van het product, de beoogde resultaten en prestatie-indicatoren zijn onder voorbehoud en kunnen veranderen, maar zijn naar verwachting van dezelfde aard.

het beleidskader 'Voorzieningenniveau Provinciale Wegen 2011'. In de begroting 2019 vermelden GS dat net als voorgaande jaren in 2019 het voorzieningenniveau van de provinciale wegen met kwaliteitsniveau 'BASIS' wordt gehandhaafd. Met dit kwaliteitsniveau is een goed functionerend provinciaal wegennetwerk geborgd en is het risico op het ontstaan van achterstallig onderhoud beheersbaar.

Door onder andere de uitbreiding van het wegareaal, mede veroorzaakt door de ingebruikname van BPL, is er een structurele ophoging van het huidige voorzieningenniveau noodzakelijk. In de begroting 2018 (p. 231) en in het informerend stuk 'Stand van zaken Nota Infrastructurele Kapitaalgoederen provincie Limburg 2019' en het 'Beheerplan Kunstwerken en Geluidbeperkende constructies 2019-2023' (p.1 bijlage Stand van zaken Nota Infrastructurele Kapitaalgoederen Provincie Limburg, GS 2018-78971) is door GS aangekondigd dat een separaat voorstel voor een algehele actualisatie van het voorzieningenniveau voor de provinciale wegen in de tweede helft van 2019 ter vaststelling aan Provinciale Staten wordt voorgelegd.[9] In de jaarstukken 2018 (p. 141) wordt genoemd dat de nota Kapitaalgoederen Infrastructuur 2019 en het voorzieningenniveau Provinciale Wegen reeds is geactualiseerd. Ambtelijk is aangegeven dat deze 'Nota Infrastructurele Kapitaalgoederen Provincie Limburg 2019' (nog in concept) uitgaat van een voortzetting van het in 2011 vastgestelde beheerniveau BASIS.[10] De budgetcorrectie die nodig is om dit niveau in 2019 te handhaven is reeds opgenomen in de begroting 2019. De formele besluitvorming over de Nota Kapitaalgoederen Infrastructuur 2019 en de financiële gevolgen ervan voor het jaar 2020 en verder wordt in medio 2019 voorzien. De nota wordt opgenomen in het Meerjarig Integraal Uitvoeringsprogramma Mobiliteitsopgave (MIUM) en vertaald in de begroting 2020 die PS vervolgens in 2019 vaststellen.

Financiële consequenties van beheerplannen en de planning uit het MIUM worden vertaald in de begroting c.q. jaarstukken en bijhorende meerjarenraming in de verplichte paragraaf *Onderhoud kapitaalgoederen*. Hierin worden onder andere de exploitatielasten en investeringskredieten weergegeven (pp. 286-287 in de jaarstukken 2018). De kosten ten behoeve van de Buitenring zijn daarin niet eenduidig zichtbaar. Een koppeling wordt gemaakt met het begrotingsproduct 3.2.5. *Onderhoud, beheer en rehabilitaties Provinciale Wegen*.

In het beoogde resultaat 1 van product 3.2.5. *Onderhoud, beheer en rehabilitaties Provinciale Wegen* wordt in de jaarstukken 2018 (pp. 140-141) en begroting 2019 (p. 110) de Buitenring Parkstad Limburg als voorbeeld genoemd:
Beheer en onderhoud: Activiteiten met een continue karakter gericht op het beheren en onderhouden van het toegewezen (wegen)areaal en uitbreiding daarvan zoals Buitenring Parkstad Limburg, Maastricht Aachen Airport en ZLSM, ter voorkoming van achterstallig onderhoud; Een goed beheerd

[9] De actualisatie van beleidskader 'Voorzieningenniveau Provinciale Wegen 2011' is breder dan louter de uitbreiding van het wegareaal. De Zuidelijke Rekenkamer schrijft in het rapport van bevindingen van haar onderzoek naar het Beheer en onderhoud kunstwerken provincie Limburg (PS 2018-32999, p. 13) hierover het volgende: Onder andere vanwege de veroudering van de Limburgse kunstwerken, zal specifiek beleid voor kunstwerken in het nieuwe beleidsplan worden uitgewerkt. Binnen de provincie zijn beleidsambtenaren bezig het kwaliteitsniveau te herijken en, naar eigen zeggen, zogenoemde "weeffoutjes" uit het vorige kwaliteitsplan (geen geld voor vervangingen, maar ook geen middelen voor afwatering) te herstellen. Hiervoor zijn ze binnen de provincie bezig om te kijken hoe zij zich tegen de kostengolf zullen verhouden die de veroudering van de Limburgse kunstwerken met zich meebrengt en hoe zij nieuwe ontwikkelingen (zoals klimaatadaptie) in het beleid kunnen verankeren. Een nieuwe beleidsnota waarin deze ontwikkelingen tot uiting dienen te komen zal echter pas in een volgende collegeperiode, in 2019, aan PS worden voorgelegd."

[10] Naar aanleiding van de analyse van de jaarstukken heeft de Statenonderzoeker aanvullende vragen gesteld aan de ambtelijke organisatie ter verduidelijking van de informatie uit de jaarstukken 2018. De beantwoording is in deze alinea verwerkt.

en onderhouden (wegen)areaal draagt bij aan een vlotte, betrouwbare en verkeersveilige afwikkeling van het verkeer.
Rol Provincie: *bevoegd gezag*

Bovenstaand beoogd resultaat, de overige beoogde resultaten 'Rehabilitatie' en 'Reconstructie' en de bijhorende prestatie-indicatoren zijn niet geëxpliciteerd naar de Buitenring. In de jaarstukken 2018 (pp. 146-147) worden in financiële toelichting onder de derde W-vraag (Wat heeft het ons gekost?) de investeringen in BPL wel geëxpliciteerd, maar deze zullen na de overgang van de investeringsfase naar beheerfase niet meer als zodanig opgenomen worden voor het product Buitenring Parkstad Limburg. De geprognosticeerde beheerkosten van BPL in de begroting of gerealiseerde kosten in de jaarstukken zullen verantwoord worden onder product 3.2.5. *Onderhoud, beheer en rehabilitaties Provinciale Wegen*. Product 3.2.5. is de som van onderhoud, beheer en rehabilitaties provinciale wegen en de kosten voor het beheer van de Buitenring zijn daarin zonder toelichting niet te onderscheiden van de kosten van bijvoorbeeld de gladheidsbestrijding. Daardoor zullen, zonder tussentijdse wijziging, de kosten van het beheer van de Buitenring Parkstad Limburg vanaf de begroting 2020 niet expliciet in de p&c-cyclus terugkomen.[11]

3.2.4. Overige financiële aspecten
De Provincie Limburg loopt een aanzienlijk financieel risico ad € 30,2 mln. zoals beschreven op pp. 222-224 van de jaarstukken 2018. Het financiële risico heeft geen effect op de overgang van de investeringsfase naar de beheerfase van de Buitenring Parkstad Limburg.

4. Conclusie

Met inachtneming van de bevindingen zoals in bovenstaande paragraaf 4.1 zijn aangegeven, voldoen de beleidsproducten 3.1.2. *Railagenda* en 3.2.6 *Project Buitenring Parkstad Limburg* in de jaarstukken 2018 aan de uitgangspunten en werkwijze zoals deze door GS zijn gepresenteerd in de Jaarrekeningcommissie d.d. 13 juli 2015 en 17 september 2015 met, in meerderheid, overeenstemming van de commissieleden. Ook de toelichting op de kosten onder de derde W-vraag (Wat heeft het ons gekost?) zijn conform de bovengenoemde uitgangspunten die GS hebben gedeeld met PS. Desondanks hebben Provinciale Staten (in de vorm van de Jaarrekeningcommissie) aangegeven een grotere informatiebehoefte te hebben. De door PS benoemde speerpunten Railagenda en BPL kunnen niet volledig beantwoord worden met de beschikbare informatie uit de jaarstukken 2018 en informatie uit derde bronnen (bijlage 2).

Om Gedeputeerde Staten in staat te stellen aanvullende informatie op bovengenoemde afspraken op te kunnen nemen in de begroting c.q. jaarstukken, is het nodig om vroegtijdig focusgebieden van Provinciale Staten te benoemen. Het in de rekencommissie (in de Statenperiode 2015-2019 werd deze taak uitgevoerd door de Jaarrekeningcommissie en later de Controlecommissie) aanwijzen van speerpunten voor de accountantscontrole en de analyse door de Griffie kan daarvoor te laat zijn. Door bij de behandeling van de voorjaarsnota in Provinciale Staten focusgebieden voor dat begrotingsjaar te benoemen, kan dit euvel voorkomen worden. Met het eveneens in de rekencommissie benoemen van speerpunten van de accountantscontrole van de jaarstukken en de analyse door de Griffie van de begroting en jaarstukken, behouden Provinciale Staten flexibiliteit om een specifieke richting te geven aan de bij de voorjaarsnota benoemde aandachtsgebieden.

[11] De kosten BPL zijn wél een onderdeel van product 3.2.5. Onderhoud, beheer en rehabilitaties provinciale wegen en de beoogde resultaten 'Beheer en onderhoud', 'Rehabilitatie' en 'Reconstructie', maar niet geëxpliciteerd zichtbaar.

4.1. Speerpunt Railagenda
Inzicht in de door PS gevoteerde kredieten en de uitputting daarvan op projectniveau voor wat betreft de projecten elektrificatie Maaslijn, verdubbeling spoor Heerlen – Landgraaf en elektrificatie traject Landgraaf – grens met Duitsland. Daarnaast wordt inzicht gegeven in de subsidierelatie tussen de Provincie en de gemeente Maastricht inzake project tram Vlaanderen – Maastricht.

Wat betreft de gevoteerde kredieten en de uitputting van de projecten Elektrificatie Maaslijn, Verdubbeling spoor Heerlen-Landgraaf, Elektrificatie traject Landgraaf-grens Duitsland, Tram Vlaanderen – Maastricht zijn de kredieten van projecten uit de Railagenda deels navolgbaar in de jaarstukken. De kredieten en uitputting daarvan inzake de projecten verdubbeling spoor Heerlen-Landgraaf (in de jaarstukken vermeld als "Verbinding Aachen verdubbeling spoor De Kissel") en de Elektrificatie traject Landgraaf-grens Duitsland ("Railagenda Elektrificatie Heerlen-Herzogenrath") wijken af van de cijfers die de accountant heeft opgenomen in het accountantsverslag 2018. De Elektrificatie Maaslijn is onderdeel van project Railagenda Maaslijn en is daardoor niet individueel navolgbaar in de financiële toelichting in de jaarstukken. Provinciale Staten sec. de Jaarrekeningcommissie hebben wel aangegeven deze informatie te wensen.

In de jaarstukken wordt genoemd dat de Provincie Limburg € 9,1 mln. uitgeeft aan de Tram Vlaanderen – Maastricht. Feitelijk is er geen subsidierelatie tussen de Provincie Limburg en de Gemeente Maastricht. Beide partijen opereren gezamenlijk als opdrachtgever waarbij de Gemeente penvoerder is. Het totale aandeel van de Provincie Limburg in het project tram Vlaanderen – Maastricht bedraagt € 14,9 mln.

4.2. Speerpunt Buitenring Parkstad Limburg
Inzicht in het proces van projectafsluiting naar projectbeheer van het project Buitenring Parkstad Limburg (BPL).

In de jaarstukken wordt het proces van de projectafsluiting naar het projectbeheer summier beschreven. Desondanks is het naar het karakter en conform de vigerende tussen GS en PS gemaakte afspraken over de wijze van rapporteren in de p&c-cyclus niet nodig om deze informatie op te nemen in de jaarstukken.

Gezien de belangstelling van PS voor de betekenis van de overgang van investeringen naar projectbeheer van de Buitenring voor de verantwoordingsinformatie in de jaarstukken c.q. begroting en het risico dat grote al dan niet onverwachte kosten in het beheer en onderhoud na afronding van de investeringsfase daarin niet navolgbaar zijn voor Provinciale Staten, kunnen PS wel vragen om aanvullend op bovengenoemde afspraken GS te verzoeken om het aandeel van de beheerskosten van BPL te expliciteren in (de financiële toelichting op) beleidsproduct. 3.2.5. *Onderhoud, beheer en rehabilitaties Provinciale Wegen* in de begroting 2020 en de jaarstukken 2019. Tijdens de behandeling van de jaarstukken 2020 kunnen PS overwegen om deze explicitering aan te houden of te laten vervallen (zie bijlage 3 voor de planning van de documenten uit de p&c-cyclus).

5. Aanbevelingen

Op basis van de analyse en conclusies wordt het volgende aan Provinciale Staten aanbevolen:

1. geef bij de behandeling van voorjaarsnota's aan wat focusonderwerpen van Provinciale Staten zijn voor het aankomende begrotingsjaar en vraag Gedeputeerde Staten de benodigde informatie ter invulling van de aandachtsgebieden op te laten nemen in de begroting en jaarstukken;
2. verzoek GS om de beheerskosten van de Buitenring Parkstad Limburg in de begroting 2020, jaarstukken 2019 en jaarstukken 2020 onder product 3.2.5. *Onderhoud, beheer en rehabilitaties Provinciale Wegen* te expliciteren.

Bijlage 1. Projectplanning opleverdata en stand van zaken werkzaamheden BPL

De opdrachtnemer levert de weg op in een drietal fases, elk met zijn eigen mijlpaal. De rotonde 'Avantis' en wegvak 14b zijn opgeleverd in december 2015. Verder betreft het de wegvakken 1b t/m 14a (april 2018) en aansluiting Nuth (2019).

Indicatieve projectplanning (opleverdata)	Scenario A	Prognose	Realisatie
Projectdeel A (rotonde Avantis en wegvak 14B)	1 mei 2014	December 2015	17 december 2015
Projectdeel B (wegvakken 3B t/m 14A)	1 maart 2017	April 2018	Juni 2018[12]
Projectdeel B (wegvakken 2 t/m 3A)		April 2018	Juni 2018[13]
Projectdeel C (wegvak 1)		2020/2021	Medio 2019[14]

Tabel 1. Planning oplevering onderliggend wegennet (OWN) uit H2 2018 Voortgangsrapportage BPL, p. 13

Stand van zaken werkzaamheden (peildatum 31 december 2018)	
Wegvak 1	Gekoerst wordt op openstelling van BPL inclusief aansluiting op de A76 eind 2019. De gehele BPL inclusief de rotondes Daelderweg worden medio 2020 opgeleverd.
Wegvak 2	Wegvak is opgeleverd en opengesteld voor verkeer.
Wegvak 3	Wegvak is opgeleverd en opengesteld voor verkeer.
Wegvak 4	Wegvak is opgeleverd en opengesteld voor verkeer.
Wegvak 5	Wegvak is opgeleverd en opengesteld voor verkeer.
Wegvak 6	Wegvak is opgeleverd en opengesteld voor verkeer.
Wegvak 7	Wegvak is opgeleverd en opengesteld voor verkeer.
Wegvak 8	Wegvak is opgeleverd en opengesteld voor verkeer.
Wegvak 9	Wegvak is opgeleverd en opengesteld voor verkeer.
Wegvak 10	Wegvak is opgeleverd en opengesteld voor verkeer.
Wegvak 11	Wegvak is opgeleverd en opengesteld voor verkeer.
Wegvak 12	Wegvak is opgeleverd en opengesteld voor verkeer.
Wegvak 13	Wegvak is opgeleverd en opengesteld voor verkeer.
Wegvak 14	Wegvak is gereed en de restpunten zijn nagenoeg geheel opgelost.

Tabel 2. Oplevering onderliggend wegennet (OWN) uit H2 2018 Voortgangsrapportage BPL, pp. 15-16

Zie ook onderstaande tabel 3 betreffende de prestatie-indicatoren behorende bij product 3.2.6. Buitenring Parkstad Limburg uit de begroting 2019 over de afronding van de investeringsfase van BPL.[15]

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Oplevering 'aansluiting Nuth' (wegvak 1a).	0	1	2019
1	Aantal deelopleveringen onderliggend wegennet (OWN).	8*	22	2019
2	Aantal ha. aanleg natuurcompensatie.	162*	170	2019
3	Overdracht beheer en onderhoud.	0	1	2019

*Peildatum huidige waarde: 1 juli 2018

Tabel 3. Prestatie-indicatoren Buitenring Parkstad Limburg, Programmabegroting 2019, p. 111.

---

12 Overgedragen naar beheerder in september 2018.

13 Overgedragen naar beheerder in september 2018.

14 Naar verwachting vindt overdracht inclusief aansluiting op de A76 eind 2019 en de rotondes Daelderweg medio 2020 plaats.

15 Er is gekozen om hier de prestatie-indicatoren van de begroting 2019 op te nemen i.p.v. de indicatoren uit de jaarstukken 2018 om de meest actuele cijfers te kunnen gebruiken.

Bijlage 2. Aanvullende bronnen op jaarstukken 2018

P&c-cyclus

- Programmabegroting 2018, brief de heer Smeets - clustermanager Financiën van 8-11-2017 (GS 2017-79476)
- Definitieve Programmabegroting 2019, brief de heer Smeets - clustermanager Financiën van 14-11-2018 (GS 2018-78439)
- Accountantsverslag 2018 Provincie Limburg, brief Deloitte Accountants B.V. van 17-4-2019 (PS 2019-31955)

Speerpunt Railagenda

- Informerend stuk Zevende Voortgangsrapportage Groot Project Railagenda, brief GS van 6-11-2018 (GS 2018-7219)
- Basisrapportage Groot Project OV, brief GS van 25-11-2014 (2014-67555)

Speerpunt Buitenring Parkstad Limburg

- H2 2018 Voortgangsrapportage Buitenring Parkstad Limburg, brief GS van 26-2-2019 (GS 2019-14901)
- Informerend stuk Stand van zaken Nota Infrastructurele Kapitaalgoederen Provincie Limburg 2019 en het Beheerplan Kunstwerken en Geluidbeperkende constructies 2019-2023, brief GS van 20-11-2018 (GS 2018-78971)
- Rapport onderzoek Beheer en onderhoud kunstwerken provincie Limburg, e-mail Zuidelijke Rekenkamer van 16-5-2018 (PS 2018-32999)

Bijlage 3. Planning documenten uit de p&c-cyclus

Boekjaar	2018	2019	2020	2021
Jun '19	Jaarstukken 2018	1e Afw. Rapp. 2019	Voorjaarsnota 2020*	
Nov '19		2e Afw. Rapp. 2019	Programmabegroting 2020	
Dec '19		Eindejaarsbijstelling 2019		
Jun '20		Jaarstukken 2019	1e Afw. Rapp. 2020	
Nov '20			2e Afw. Rapp. 2020	
Dec '20			Eindejaarsbijstelling 2020	
Jun '21			Jaarstukken 2020	1e Afw. Rapp. 2021

Limburgs Parlement

Presidium

provincie limburg

Provincie Limburg PS
DOCnr.
Ingek. - 3 JUNI 2019
CASnr.
ID.

Aan Provinciale Staten

2019/42495 3-6-2019
GRIF 20-8-2019

Griffie
Ons kenmerk 2019/38535

Uw kenmerk -
Bijlage(n) 2

Behandeld F.A.R.P. Peters
Telefoon 06-46960661
Email farp.peters@prvlimburg.nl
Maastricht 21-5-2019
Verzonden

Onderwerp
Deeljaarrekening Provinciale Staten, Griffie en Zuidelijke Rekenkamer 2018

Geachte leden van Provinciale Staten,

Bijgaand ontvangt u ter informatie de deeljaarrekening Provinciale Staten, Griffie en Zuidelijke Rekenkamer 2018. De deeljaarrekening is door het Presidium geaccordeerd in de Presidiumvergadering van 27-5-2019. Op pagina 257 van de Jaarstukken 2018 is op hoofdlijnen de realisatie van de budgetten voor Provinciale Staten en Griffie opgenomen (en die van de Zuidelijke Rekenkamer op pagina 372). De deeljaarrekening bevat voor wat Provinciale Staten en de Griffie betreft gedetailleerde informatie per begrotingspost.

Met vriendelijke groet,

waarnemend griffier
mr. A.O.J. Pregled

voorzitter
drs. G.H.C. Frische

Bezoekadres:
Limburglaan 10
NL-6229 GA Maastricht

Postbus 5700
NL-6202 MA Maastricht
postbus@prvlimburg.nl

Tel + 31 43 389 99 99
Fax + 31 43 361 80 99
www.limburg.nl

IBAN –nummer:
NL08RABO0132575728
BIC-code: RABONL2U

Bereikbaar via:
Lijn 1 (richting De Heeg)

Overzicht per 1-2-2019

Nummer	Omschrijving	Begroting 2015	Jaarrekening 2015	Begroting 2016	Jaarrekening 2016	Begroting 2017	Jaarrekening 2017	Begroting 2018 na wijziging	Jaarrekening 2018	Resultaat 2018	Besteed 2018 in %	Begroting 2019
	Salarissen en vergoedingen											
65322	verg. statenlidmaatschap	759.700	737.451	759.700	746.570	759.700	778.432	782.297	774.383	7.914	99,0%	782.297
65744	salariskosten Griffie	961.067	857.418	974.734	966.617	986.734	993.071	997.363	984.699	12.664	98,7%	997.363
	subtotaal	**1.720.767**	**1.594.869**	**1.734.434**	**1.713.187**	**1.746.434**	**1.771.504**	**1.779.660**	**1.759.082**	**20.578**	98,8%	**1.779.660**
	Griffie											
65745	A40401 Reis- en verblijfkosten Griffie	13.871	3.543	14.079	2.396	14.290	3.601	14.576	2.501	12.075	17,2%	14.904
65746	A40401 Vorming en opleiding Griffie	14.806	6.318	15.028	17.588	15.254	7.330	15.559	7.114	8.445	45,7%	15.909
65800	A40401 Representatie Griffie	1.522	465	1.545	552	1.568	670	1.599	710	889	44,4%	1.635
65801	A40401 Lidmaatschappen Griffie	1.148	1.182	1.165	100							
65738	A40401 Overige kosten Griffie	8.000	390	8.120	864	9.425	5.231	9.614	1.370	8.244	14,3%	9.830
68506	A40101 Mobiele telefonie	5.617	2.023	5.701	2.384	5.787	3.348	5.903	3.482	2.421	59,0%	6.036
	subtotaal	**44.964**	**13.920**	**45.638**	**23.885**	**46.324**	**20.180**	**47.251**	**15.177**	**32.074**	32,1%	**48.314**
	Communicatie PS											
65496	A40401 Webcasting vergaderingen PS	50.900	45.955	51.664	29.540	52.438	43.945	33.487	32.500	987	97,1%	34.240
65722	A40104 Verkiezingscampagne	82.403	78.840					20.000	20.018	-18	100,1%	80.000
68604	A40401 Streamen geluid vakcommissievergaderingen					15.000	0	11.667	0	11.667	0,0%	11.930
	subtotaal	**133.303**	**124.795**	**51.664**	**29.540**	**67.438**	**43.945**	**65.154**	**52.518**	**12.636**	80,6%	**126.170**
	Algemeen bestuurlijke zaken PS											
63217	A40401 Werkbezoeken/conferenties PS	2.180	1.050	7.363	10.441	12.548	42.594	22.799	49.758	-26.959	218,2%	13.087
63216	A40401 Uitbestede werkzaamheden	23.690	20.800	24.045	22.044	24.406	22.645	24.894	12.855	12.039	51,6%	5.454
65739	A40401 Verslaglegging PS-vergaderingen	74.094	48.766	75.205	75.205	76.333	46.461	52.860	46.181	6.679	87,4%	54.049
65740	A40401 Reis- en verblijfkosten PS	95.084	89.415	101.660	120.766	108.260	123.565	110.425	82.623	27.802	74,8%	112.910
65741	A40401 Representatiekosten PS	20.000	20.419	11.269	9.951	11.438	8.396	11.667	8.264	3.403	70,8%	11.930
65904	A40401 Overige kosten PS	11.017	1.131	11.182	184	11.350	3.240	11.577	10.520	1.057	90,9%	11.837
65743	A40401 ICT-kosten PS	38.435	6.540	39.167	35.988	39.910	15.353	37.064	32.810	4.254	88,5%	41.624
67988	A40401 Kapitaallasten					2.418	2.418	11.646	2.246	9.400	19,3%	9.400
63665	A40401 Werkbudget Controlecommissie	83.101	20.472	8.600	8.600	131.361	40.788	47.898		47.898	0,0%	159.290
65938	A40401 Accountantskosten onderzoek Jaarstukken	60.500	60.500	61.408	60.500	62.329	60.500	95.576	95.000	576	99,4%	92.614
67743	A40401 Integriteit PS	30.000	12.383	30.450	22.886	30.907	34.486	31.525	52.718	-21.193	167,2%	32.234
67799	A40401 Introductieprogramma PS	30.000	17.463	20.000	19.391	10.000	0	0	0	0		20.400
68807	A40101 Uitvoering pilot Burgertop							100.000	60.264	39.736	60,3%	
68807	A40101 Bijzondere voorzieningen PS							10.000	1.000	9.000	10,0%	10.225
60220	A40401 PS oud leden, storting voorziening	30.168	24.921		2.403		260					
	subtotaal	**498.269**	**323.860**	**390.349**	**388.359**	**521.260**	**400.707**	**567.931**	**454.239**	**113.692**	80,0%	**575.054**
63219	A40401 Rekenkamer	300.000	272.980	300.000	270.247	345.000	345.169	345.000	345.168	-168	100,0%	330.000
65737	A40401 Fractievergoedingen	487.746	461.364	599.236	556.701	605.478	549.807	617.588	520.684	96.904	84,3%	631.484
67744	A40401 Onvoorziene uitgaven PS en Griffie	115.010	75.000	69.735	39.963	41.486	96.318	39.818	33.656	6.162	84,5%	2.387
	Totaal	**3.300.059**	**2.866.788**	**3.191.056**	**3.021.881**	**3.373.420**	**3.227.630**	**3.462.402**	**3.180.524**	**281.878**		**3.493.069**

Wijziging van de deelbegroting PS/Griffie/ZRK 2018

Overboeking restant werkbudget Commissie van Onderzoek
In de vergadering van de Commissie van Onderzoek van 21 oktober 2016 is besloten om het restant van het werkbudget Commissie van Onderzoek jaarlijks over te hevelen naar het volgende begrotingsjaar met een maximum van € 100.000. Het restant 2017 ad € 90.573 via een overboekingsvoorstel bij jaarstukken 2017 toegevoegd aan de begroting 2018.

Deze post is structureel verlaagd met € 25.000. Bedrag is toegevoegd aan de post onvoorziene uitgaven PS en Griffie

Deze post is structureel verlaagd met € 20.000. In 2018 wordt dit bedrag ingezet ter financiering van de kosten voor de verkiezing. In 2019 en 2020 is dit bedrag toegevoegd aan het budget introductieprogramma PS. En in 2021 aan het budget werkbezoeken/conferenties

Het budget introductieprogramma 2018 is verlaagd met € 10.000 tot nihil. Dit bedrag is toegevoegd aan het budget werkbezoeken/conferenties PS

In de Presidiumvergadering van 1 december 2017 is besloten om de IPads van de de Statenleden ad € 28.200 te vervangen. Vanwege de verslagleggings-regels Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) en de financiële verordening moeten deze worden verantwoord als investering met economisch nut. Voor deze uitgaven is formeel een investeringsbesluit nodig. Deze investeringen worden gedurende een periode van 3 jaar afgeschreven. Met ingang van 2018 worden de jaarlijkse afschrijvingslasten geraamd. Financieel-technisch betekent dit dat het restant budget ICT-kosten PS 2017 ad € 24.557 wordt ingezet en het budget 2018 wordt verlaagd met € 3.644. In de plaats komen er jaarlijks afschrijvingskosten vanaf 2018 ad € 9.400

Tijdens de PS vergadering van 23-06-2017 is I-17-001 2e gewijzigde initiatief voorstel PvdA inzake pilot Provinciale Burgertop Limburg1000 met algemene stemmen aangenomen. Ter uitvoering van deze pilot is een bedrag beschikbaar gesteld van € 100.000. Dekking vindt plaats uit het budget procesmiddelen coalitieakkoord.

In de vergadering van 14/15-12-2017 heeft PS ingestemd met de gunning van de opdracht accountantcydiensten controlejaren 2018-2021 aan accountantskantoor Deloitte voor € 90.000 per jaar. Het beschikbare budget accountantskosten 2018 e.v. bedraagt € 63.500. Dit bedrag wordt conform besluit van het Presidium van 6-4-2018 opgehoogd met € 27.000 ten laste van het begrotingsresultaat. Tevens heeft het presidium besloten om het meerwerkverzoek van € 5.000 over het boekjaar 2017 te honoreren waarbij benadrukt wordt dat het meerwerk betrekking heeft op de inrichting van de controle naar aanleiding van artikel 24 lid 3 BBV en daardoor eenmalig is. Dit bedrag komt ten laste van de post onvoorziene uitgaven PS en Griffie.

Opvoering budget Bijzondere voorziening PS t.l.v. budget onvoorziene uitgaven PS en Griffie

Wijziging van de deelbegroting PS/Griffie/ZRK 2019

Overboeking restant werkbudget Controlecommissie
In de vergadering van de Commissie van Onderzoek (nu Controlecommissie) van 21 oktober 2016 is besloten om het restant van het werkbudget Commissie van Onderzoek jaarlijks over te hevelen naar het volgende begrotingsjaar met een maximum van € 100.000. Het restant 2017 ad € 90.573 via een overboekingsvoorstel bij jaarstukken 2017 toegevoegd aan de begroting 2018. Bij de eindejaarsbijstelling 2018 is het maximale bedrag overgeheveld naar 2019. Het restantbudget 2018 bedraagt derhalve € 47.898 (€ 147.898 minus € 100.000). Het budget 2019 was oorspronkelijk € 59.290 het komt met deze verhoging uit op € 159.290

In de presidiumvergadering van 14-09-2018 is besloten om naast de € 20.000 in 2018 (o.a. gereserveerd voor de bijdrage aan de campagne van het IPO) nog eens € 80.000 op te nemen voor de uitvoering van de apolitieke verkiezingscampagne Provinciale Staten 2019. Nader te verdelen over 2018 en 2019. In de Presidiumvergadering van 2 november 2018 is besloten om in 2019 een budget verkiezingen ad € 80.000 op te nemen waarvan € 60.000 ten laste van het budget Onvoorziene uitgaven PS en Griffie en € 20.000 ten laste van het budget Uitbestede werkzaamheden.

Op 26 november 2018 heeft de eerste Limburgse Burgertop plaatsgevonden. Evaluatie en (financiële) afwikkeling van deze Burgertop vindt in het 1e kwartaal 2019 plaats. Derhalve dient het restantbedrag ad € 39.736 te worden overgeheveld naar 2019.

Deeljaarrekening Provinciale Staten, Griffie en ZRK	in €	in %
Provinciale Staten (inclusief fractievergoedingen)	1.835.480	57,7%
Griffie	999.876	31,4%
ZRK	345.168	10,9%
Totaal	**3.180.524**	**100,0%**

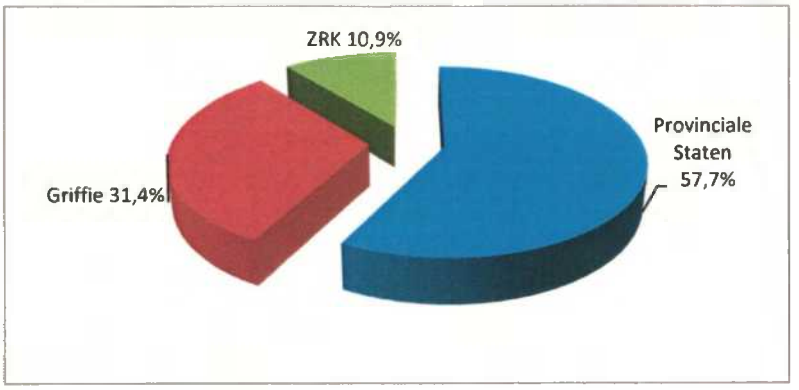

Jaarrekening Provinciale Staten	in €	in %
Statenvergoedingen	774.383	42,19%
Werkbudget PS	454.239	24,75%
Onvoorziene uitgaven PS en Griffie	86.174	4,69%
Fractievergoedingen	520.684	28,37%
Totaal	**1.835.480**	**100,00%**

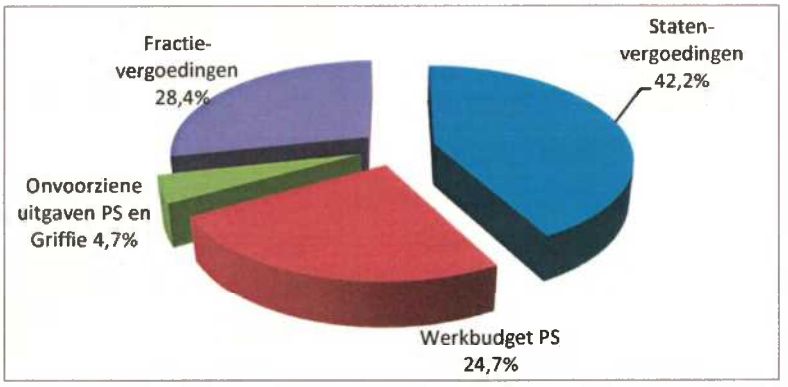

Jaarrekening Griffie	in €	in %
Salarissen en sociale lasten Griffie	984.699	98%
Werkbudget Griffie	15.177	2%
Totaal	**999.876**	**100%**

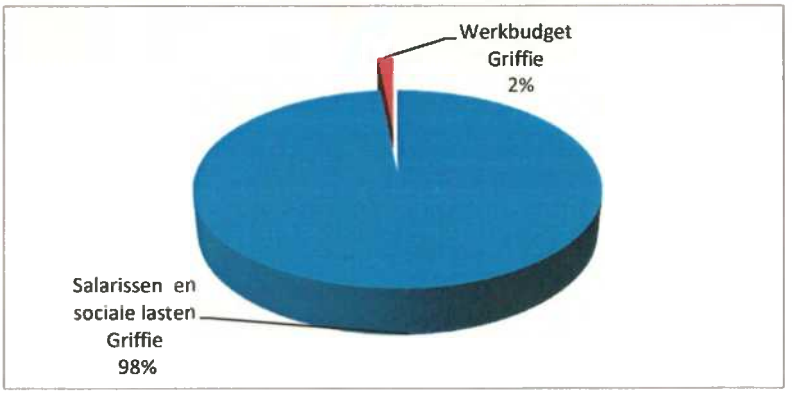

provincie limburg

Provinciale Staten
van Limburg

Cluster	FIN	**Behandeld**	N.M.G. van Wieringen-Bonten
Ons kenmerk	2019/40910	**Telefoon**	+31 43 389 71 18
Uw kenmerk	-	**Maastricht**	28 mei 2019
Bijlage(n)	1	**Verzonden**	**29 mei 2019**

Onderwerp
Beantwoording schriftelijke vragenronde Jaarstukken 2018

Geachte Staten,

Bij het aanbieden van de Jaarstukken 2018 op 24 april jl. bent u uitgenodigd tot het indienen van schriftelijke vragen over de Jaarstukken 2018. De Statenfracties CDA, GroenLinks, Partij voor de Dieren, 50Plus en VVD hebben van deze gelegenheid gebruik gemaakt.

In de bijlage bij de brief treft u in het kader van de PS-behandeling op 21 juni a.s. de antwoorden op deze vragen aan.

Gedeputeerde Staten van Limburg

voorzitter

secretaris

Bezoekadres:
Limburglaan 10
NL-6229 GA Maastricht

Postbus 5700
NL-6202 MA Maastricht
postbus@prvlimburg.nl

Tel + 31 43 389 99 99
Fax + 31 43 361 80 99
www.limburg.nl

IBAN –nummer:
NL08RABO0132575728
BIC-code: RABONL2U

Bijlage 1

Schriftelijke vraag- en antwoordronde

Jaarstukken 2018

Provincie Limburg

Maastricht, 21 juni 2019

√

Leeswijzer

De beantwoording van de schriftelijke vragen van de Statenfracties over de Jaarstukken 2018 dient als volgt gelezen te worden:

- De vragen en antwoorden zijn inhoudelijk gerubriceerd conform de indeling van de Jaarstukken 2018;

- De formulering van de vragen is letterlijk overgenomen. Eventuele typefouten zijn gecorrigeerd;

- De nummering van de fracties is gehandhaafd.

		Algemeen	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
GroenLinks		GS, Jaarstukken 2018, algemeen technische vraag: Indien gerealiseerde reguliere middelen per saldo voordeliger uitpakken dan geraamd, wat is de reden voor de tussentijdse wijziging (verhoging) van de geraamde lasten?	Om overzicht te houden over datgene wat door PS/GS is besloten is een plan nodig (begroting). Deze (financiële) plannen wijzigingen als gevolg van beleidsontwikkeling en uitvoering, maar ook door autonome ontwikkelingen. Dit gebeurt via de door PS vast te stellen afwijkingenrapportages. Tussentijdse wijzigingen zijn nodig om zowel de begroting actueel te houden alsmede te voldoen aan eisen van rechtmatigheid om de uitgaven als gevolg van besluitvorming te kunnen doen. Op moment van bijramen bij de 1e of 2e afwijkingenrapportage of de eindejaarsbijstelling) was de verwachting dat de uitgaven nog in het lopende jaar zouden plaatsvinden. Indien nu blijkt dat de realisatie toch niet volledig in dat jaar heeft plaatsgevonden ontstaat een voordeel. In de Jaarstukken wordt dit toegelicht en vervolgens wordt bekeken of het budget kan vrij vallen of dat het budget volgend jaar nog nodig is om aan bestaande verplichtingen te kunnen voldoen. In dergelijke gevallen volgt een overboekingsvoorstel en wordt het budget in het volgende dienstjaar verhoogd. Zoals ook uit de inleiding blijkt is het grootste gedeelte van deze middelen nog nodig voor beleidsuitvoering en in deze zin is sprake van het faseren van budgetten.

Document		G-19-009 Statenvoorstel Jaarstukken 2018	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
50Plus	1. 2.	In voorstel 2 van uw voorstel stelt u voor om: M.b.t. de Einstein Telescoop Bij de besluitvorming met betrekking tot de programmabegroting is destijds conform voorstel besloten om €2,95 miljoen te dekken uit het €70,0 miljoen deel van de Immunisatiereserve. Echter, het college heeft daarna besloten om alternatieve dekking aan te wijzen om andere projecten te kunnen prioriteren. De immunisatiereserve is volgens de toelichting op de balans 2018 gericht op het verkrijgen van inkomsten in de toekomst zonder direct aangegeven bestemmingen. Deze reserve is met meer van €1.000 miljoen voldoende gevuld. 50PLUS heeft de volgende vragen: 1) Waarom wil GS bij de Einstein Telescoop deze reserve in dit geval ontzien?	Van een keuze tot ontzien is hier geen sprake. Conform de spelregels uit de programmabegroting vloeien de eindejaarsresultaten terug naar de Immunisatiereserve. Maar omdat de alternatieve dekking nog niet geregeld was en het Jaarresultaat 2018 deze ruimte bood, heeft het college voorgesteld om dit voorstel uit het resultaat 2018 te dekken. In dit kader zou het minder logisch zijn om het eerst bij de bestemming van het resultaat in de reserve te stoppen en het er volgens weer uit te halen. Het betreft de volgende projecten waarvoor inmiddels besluitvorming door Provinciale Staten heeft plaatsgevonden: • Greenport aanvullende agio € 3,3 mln. (PS 14-12-2018);
		2) Welke andere projecten wil GS dan prioriteren?	

Document		G-19-009 Statenvoorstel Jaarstukken 2018	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			▪ Brein € 1 mln. (PS-15-2-19); ▪ BSTC € 1 mln. (PS-15-2-10); ▪ Techruption (II) € 1 mln.(PS 15-2-19).
GroenLinks	1.	Statenvoorstel 1. Middels het Statenvoorstel van de Jaarstukken 2018 vloeit €2.657.569 terug naar de Immunisatiereserve. Kunt u ons nogmaals duiden wat het doel van deze reserve is?	Het doel van deze reserve is beschreven op pagina 409 van de jaarrekening: *"Inkomensfunctie, realiseren van een vaste jaarlijkse inkomstenbron uit beleggingen. Dekkingsbron voor majeure investeringen of opvangen van onverwacht tegenvallers"*. Dit overeenkomstig de financiële spelregels tussen PS en GS zoals afgesproken voor deze coalitieperiode.

Document		Memorie van Toelichting (bijlage 1)	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
CDA	21.	**Memorie van Toelichting** pag. 11 resultaten proeftuinen positieve gezondheid = kortere wachttijden en hogere tevredenheid over zorg. Maar ook verbetering van de gezondheid?	Op basis van dit onderzoek - De eindrapportage 'Monitoring en evaluatie van substitutie van zorg in drie Limburgse proeftuinen' - van de Universiteit Maastricht kan geconcludeerd worden dat anderhalvelijnszorg en reguliere ziekenhuiszorg leiden tot dezelfde uitkomsten op het gebied van ervaren gezondheid. Patiënten zijn (zeer) tevreden over de kwaliteit van zorg geleverd in de anderhalvelijnscentra. Daarnaast is de wachttijd (de tijd tussen de verwijzing en het consult) in de proeftuinen MijnZorg en Blauwe Zorg significant korter voor patiënten die zijn verwezen naar de anderhalvelijnscentra. Over het algemeen zijn huisartsen en specialisten tevreden over de komst van anderhalvelijnszorg. Zowel huisartsen als specialisten geven aan dat er nog verbetering kan plaatsvinden op het gebied van communicatie, samenwerking en kennisdeling tussen huisartsen en specialisten. Het is bijvoorbeeld niet voor alle huisartsen duidelijk welke patiënten terecht kunnen bij de anderhalvelijnscentra en beide partijen hadden gehoopt meer te leren van elkaars expertise. Na een consult in de anderhalve lijn geeft de specialist een behandeladvies aan de huisarts. De specialist kan de patiënt retour sturen naar de huisarts, of de specialist kan beslissen dat een verwijzing naar de tweede lijn toch gewenst is in verband met aanvullende diagnostiek en/of behandeling die nodig blijken te zijn. Uit de evaluatie blijkt dat gemiddeld 20% van de patiënten het advies 'verwijzing naar de tweede lijn' krijgt. Dit percentage fluctueert over de tijd en verschilt per specialisme. Verder blijkt uit de analyses dat de gemiddelde zorgkosten van patiënten die zijn verwezen naar anderhalvelijnszorg (interventiegroep) significant lager liggen dan de zorgkosten van patiënten die

Document		Memorie van Toelichting (bijlage 1)	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			rechtstreeks zijn verwezen naar het ziekenhuis (controlegroep). Dit geldt voor zowel de initiële zorgkosten als voor de vervolgkosten in de anderhalve- en tweede lijn tot en met 9 of 12 maanden. Op patiëntniveau geeft het onderzoek aan dat anderhalvelijnszorg een goedkoper alternatief is voor reguliere ziekenhuiszorg. Tot slot is, voor zover mogelijk, gekeken naar het effect van de komst van anderhalvelijnszorg op het zorggebruik in de desbetreffende regio's. Uit deze analyses blijkt dat op regionaal niveau (nog) geen substitutie-effect te zien is. Het zorggebruik in de tweede lijn (initiële zorgproducten en nieuwe patiënten) neemt niet af zoals men zou verwachten in het kader van substitutie. Positieve Gezondheid is een andere, brede kijk op gezondheid. Het richt zich op de individuele gezondheid van burgers. Burgers zijn zelf aan zet om die gezondheid te verbeteren en bepalen ook zelf of die is verbeterd. Het verbeteren van de (collectieve) volksgezondheid is een proces van de lange adem. De Sociale Agenda heeft als doel het inlopen van de achterstand op gezondheid en arbeidsparticipatie in Limburg. Op populatieniveau is nog niet te meten of de gezondheid van de Limburgers is verbeterd. In april 2018 is een nulmeting uitgevoerd over de Sociale Agenda Limburg door de Universiteit Maastricht. Daaruit blijkt dat ook Limburg steeds gezonder wordt, maar dat met name in (Zuid-)Limburg de gezondheids-achterstand achterblijft bij de rest van Nederland. Enkele resultaten zijn zichtbaar. De nieuwe manier van werken in de huisartsenpraktijk Afferden (gemeente Bergen) resulteert in een kwart minder doorverwijzingen naar de tweedelijnszorg wat een besparing van 325.000 euro in zorgkosten oplevert. In proeftuinen Blauwe Zorg en MijnZorg

Document		Memorie van Toelichting (bijlage 1)	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			worden concrete resultaten in 2019/2020 verwacht. De pilot De Gezonde Basisschool van de Toekomst laat in een tussentijdse evaluatie enkele resultaten zien: kinderen binnen het programma bewegen meer, eten gezonder en hebben een beter gewicht. Daarnaast ervaren leerkrachten en leerlingen aantoonbaar minder conflicten en pestgedrag in de klas. Ouders en leerlingen zijn dan ook na twee jaar zeer tevreden over De Gezonde Basisschool van de Toekomst.
CDA	22.	pag. 12 innovatie erfgoed/restauratie monumenten: is verduurzaming van monumentale panden daarin opgenomen?	Door de Focusnotitie Monumenten 2017-2019 is twee jaar lang ingezet op urgente restauratieopgaven. Het onderdeel verduurzaming van monumentale panden heeft op incidentele basis wel plaats gevonden, maar had geen specifieke plek binnen de Focusnotitie of de verschillende subsidieregelingen. Wel zijn we betrokken bij een pilot in Maastricht waarbij een aantal religieuze monumenten willen verduurzamen en volgen we de landelijke ontwikkelingen op het gebied van verduurzaming van monumentale panden.
CDA	23.	pag. 13 asbestsanering: is de Provincie Limburg actief in de discussie over verantwoorde versoepeling van inzet van saneringsmethoden en dus verlaging van de kosten = meer volume voor hetzelfde geld = sneller halen van de doelen?	Zie antwoord op vraag 14 van CDA.
CDA	24.	Pag. 15 hoogwaterbescherming: bewoners langs de Maas betalen extra belasting (Waterschap) t.b.v. de beveiliging tegen hoog water. Bestaat zicht op de mogelijke financiële consequenties voor deze bewoners van additionele maatregelen?	De dijkverbeteringsmaatregelen worden gefinancierd vanuit het landelijke Hoogwaterbeschermingsprogramma. De Rijksbijdrage aan deze maatregelen bedraagt 50%. De Unie van Waterschappen betaalt 40%. De laatste 10% wordt bekostigd door het Waterschap dat de dijkverbetering uitvoert. Deze wordt bekostigd uit de watersysteemheffing die krachtens art. 117 van de Waterschapswet in rekening wordt gebracht bij alle ingezetenen, eigenaren gebouwd, eigenaren ongebouwd en eigenaren natuurterreinen in het beheergebied van

Document		Memorie van Toelichting (bijlage 1)	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			het waterschap, ongeacht of deze langs de Maas wonen of niet. De exacte kosten van de bedoelde maatregelen zijn nog niet bekend zodat ook nog geen inzicht kan worden gegeven in de gevolgen daarvan voor de watersysteemheffing.
CDA	25.	Pag. 16 transitiefonds/23 projecten t.b.v. verduurzamen en realisatie/verbouw 720 sociale huurwoningen: aantal stelt niet zoveel voor op ruim 100.000 corporatie-sociale huurwoningen en nog zo'n 20.000 in de particuliere sector. Wat is de planning m.b.t. verduurzaming van de corporaties = wanneer wordt welke gemiddelde energieprestatie van het bezit geleverd?	Woningopgaven – zoals het vergroten van het aanbod (sociale) huurwoningen – vormen de aanleiding om vanuit het Transitiefonds Limburgse Woningmarkt (TLW) projecten te ondersteunen. Bij projecten die vanuit het TLW worden ondersteund, wordt wel om extra inzet op het gebied van verduurzaming gevraagd. Projecten van woningcorporaties die met een bijdrage vanuit het Transitiefonds worden ondersteund leveren daardoor een bijdrage aan de verduurzamingsdoelstelling van de corporaties. De acht grootste woningcorporaties in Limburg (C8) hebben met de Provincie Limburg de afspraak gemaakt om versnelling van de verduurzaming op gang te brengen. In 2019 worden vijf 'kraamkamerprojecten' ontwikkeld met een vliegwiel- of innovatie effect voor de verduurzaming. Daarnaast is de inzet gericht op het 'creëren van massa' door: ▪ de wijze waarop woningcorporaties duurzaamheid opnemen in hun bedrijfsvoering en strategische afwegingen; ▪ de samenwerking in netwerken; ▪ investeringsafwegingen binnen en tussen corporaties en andere stakeholders en; ▪ door technologische ontwikkelingen. De landelijke verduurzamingsambitie van corporaties is om in 2021 sectorbreed uit te komen op gemiddeld energielabel B (Energie-Index 1,40). Deze sectorbrede doelstelling zal niet door elke Limburgse corporatie gehaald worden.

Document		Memorie van Toelichting (bijlage 1)	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
CDA	26.	Pag. 16 milieuhandhaving: is er bijzondere aandacht/inzet t.b.v. de toename van dumpingen in het buitengebied?	Binnen de aanpak van de groene coördinatie en de lopende pilot Beekdaelen (gezamenlijk toezicht in het buitengebied) wordt aandacht besteed aan de toename van dumpingen in het buitengebied.
CDA	27.	Pag. 23 onbenutte belastingcapaciteit (€ 47 miljoen): is de ontwikkeling van lasten voor burgers een thema? Nu wordt gesuggereerd dat de Provincie die nog kan inzetten	De ontwikkeling van lasten voor de burgers in dit kader is voor Provinciale Staten een voortdurend aandachtspunt geweest. In dat verband wordt vermeld dat de provinciale opcenten op de motorrijtuigenbelasting sinds 2015 “bevroren” zijn op 77,9. De onbenutte belastingcapaciteit geeft alleen de feitelijke ruimte weer tot welke hoogte wettelijk gezien het aantal opcenten kunnen worden verhoogd (in 2018 111,8). Conform BBV is de provincie verplicht dit op te nemen in de jaarstukken In hoeverre jaarlijks een verhoging plaats vindt is een autonome beslissing van Provinciale Staten.

Document		Jaarstukken 2018 (bijlage 2)	
		Inleiding	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
50Plus	3. 4.	**Bijlage 2 de jaarstukken 2018.** A) Op pagina 13 wordt in paragraaf 1.4 in een duidelijk schematisch overzicht weergegeven wat de behaalde resultaten zijn van de beoogde projecten van de afgelopen jaren. Het valt ons op dat vooral de projecten op de onderdelen 3.1 openbaar vervoer en rail en 3.2 bereikbaarheid en mobiliteit, belangrijke thema's voor 50PLUS, in de afgelopen 3 jaren regelmatig geheel niet of gedeeltelijk niet gerealiseerd kunnen worden. In de toelichting die wij kregen van de bij deze projecten betrokken ambtenaren tijdens de inloopsessie voor het stellen van technische vragen bleek dat vooral de complexiteit van de realisatie van deze projecten binnen de bestaande infrastructuur en het samenwerken met meerdere partijen vertragende factoren waren. 50PLUS heeft de volgende vragen: 3) Is bij de opdrachtformulering van deze opdrachten vooraf beter te voorzien dat dergelijke projecten problemen gaan ondervinden bij het inpassen van de bestaande infrastructuur en/of benodigde medewerking van derden? 4) Kan hier op enige wijze ondersteuning worden gegeven?	De Provincie is in veel gevallen geen eigenaar van de infrastructuur. Dit beïnvloedt de sturingsmogelijkheid en maakt dat we vaak ook afhankelijk zijn van de medewerking van derden. Verder is ook scope-vastheid een belangrijke factor in de voortgang van een project en zijn de projecten vaak van een dusdanige omvang dat ze een lange doorlooptijd kennen waardoor de kans op veranderingen groter is. Middels de reguliere Voortgangsrapportage Groot Project Railagenda wordt de voortgang van de projecten nader toegelicht. Tevens is de Provincie een lerende organisatie. In sommige gevallen wordt externe

Document		Jaarstukken 2018 (bijlage 2)	
		Inleiding	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			ervaring op zeer specifieke kennis ingehuurd. Daarbij kunt u denken aan bijvoorbeeld de externe adviescommissie voor de Maaslijn die het project en bestuur adviseert over uiteenlopende kwesties.
CDA	28.	**Jaarstukken** 1.1. Investeringsklimaat pag. 10 overboeking van 2018 naar 2019 is bruto € 37 miljoen op een begroting van € 537 miljoen = 6,9%. Dat is relatief hoog: in andere sectoren geldt vaak max. 5%. Is dit gebruikelijk voor een provincie?	Overboekingen vinden plaats op basis van een door Provinciale Staten vastgesteld kader, zoals opgenomen in de § bedrijfsvoering van de programmabegroting en zijn nodig om bestaande verplichtingen of bestaand beleid te kunnen afronden. Het % aan overboekingen is in dit kader geen norm. In bijlage 3 van de Jaarstukken 2018 treft u een gespecificeerd overzicht en toelichting op deze overboekingen. Hieruit blijkt dat er veelal sprake is van subsidies en lopende processen met andere partijen, waardoor de programmeerbaarheid van de uitgaven voor veel beleidsterreinen een onzeker karakter heeft. In het verleden waren de overboekingen vaker een stuk hoger, maar door strakker te begroten en de begroting tussentijds bij te stellen via de afwijkingenrapportages hebben wij dit verlaagd. Aan de andere kant is dit ook een stukje eigenheid van de provincie aangezien wij in onze complexe samenleving samen met onze partners zorgdragen voor onze provincie en zal dit dan ook altijd een onderdeel blijven van de provinciale praktijk.

Document		Jaarstukken 2018 (bijlage 2)	
Onderdeel		1.1. Investeringsklimaat	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
GroenLinks		Blz. 24. Er zijn handels betrekkingen met China en Azerbeidzjan. China kan ik begrijpen, maar vanwaar Azerbeidzjan ?	Ontwikkeling van de handelsrelatie met Azerbeidzjan is sinds de Floriade Venlo in 2012 onderdeel van het Internationaliseringsbeleid van de Provincie Limburg. Het gaat hierbij om de inzet van diplomatieke betrekkingen bij het openen en inmiddels concreet maken van vijf geïdentificeerde business cases. Voorbeelden van concrete resultaten zijn: ▪ Dagelijks luchtvrachtverkeer tussen MAA en Baku door Silkways Airlines; ▪ Goederenvervoer Greenport Venlo – haven Port of Baku, inzet op aansluiting op de Zuidelijke Zijderoute, Limburgse bedrijven ontwikkelen nu railterminals op Port of Baku (Alat); ▪ Pakket curriculae voor ADA University is door MSM / UM ontwikkeld. Net als de Europese Unie neemt Limburg waar dat de republiek Azerbaijan zich zowel politiek als economisch ontwikkelt tot het stabiele centrum van de Kaukasische regio; het gebied dat Europa en Azië letterlijk en figuurlijk verbindt. Het beleid in Azerbaijan is gericht op stabiliteit, vrede en grote binnen- en buitenlandse investeringen. Hierbij streeft het land een transitie na, van de huidige op olie gebaseerde economie naar een verbrede economie met als nieuwe sectoren schone energie, slimme logistiek, duurzame landbouw en fijn-chemie. Dit profiel sluit bij uitstek aan bij hetgeen Limburg te bieden heeft aan excellente economische sectoren en bijbehorende kennis en techniek.
CDA	29.	pag. 24 potentiële vestigingslocaties: als deze ten koste gaan van landbouw en natuur/groen welke criteria hanteren we dan in termen van toegevoegde waarde? Zie discussie over 'dozen langs de snelweg'	Bij het screenen van potentiële vestigingslocaties worden alle beperkende factoren in beeld gebracht. Natuurwaarden met een bepaalde status zijn dan een blokkerende factor. Voor het inrichten van gronden met een andere gebruiksfunctie, zal er altijd sprake zijn van een bestuurlijke

Document		Jaarstukken 2018 (bijlage 2)	
Onderdeel		1.1. Investeringsklimaat	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			afweging o.b.v. beleidsmatige overwegingen.
VVD	1.	Paragraaf 1.1.1. Resultaat 3, pag. 25, alinea 3 Wat hebben alle inspanningen om de internationale samenwerking te versterken, concreet opgeleverd?	De mededeling portefeuillehouder inzake de herijking van de internationale economische agenda en het plaatsen van vier accenten (2018/78019) gaat in detail in op de geleverde inspanningen en de concrete resultaten. Enkele voorbeelden in dit verband zijn het Aachen Maastricht Institute for Biobased Materials (AMIBM), de samenwerking tussen buurlanden inzake de Einstein Telescoop (ET), de internationalisering bij LIOF (o.a. de samenwerking met NRW Bank en Limburgse Reconversie Maatschappij), het Vanguard Initiative en het European Chemical Regions Network (ECRN).
VVD	2.	Paragraaf 1.1.2. Resultaat 2, pag. 27, alinea 1 In hoeverre is het aantal van 55 bedrijven die zich hebben gevestigd/uitgebreid in lijn met de gestelde ambitie? In welke sectoren zijn deze bedrijven actief? In hoeverre passen deze bij de economische structuurversterking van Limburg? Hoeveel arbeidsplaatsen heeft dit opgeleverd? Wat heeft het 100-tal bedrijfsbezoeken van LIOF in het kader van haar Investor Relations-programma concreet opgeleverd?	De provincie heeft geen kwantitatieve doelstellingen op het gebied van aantrekken of verankeren van bedrijven. Bovendien is de Provincie niet bij alle acquisities direct betrokken geweest, het kan ook gaan om een acquisitie van een provinciale samenwerkingspartner. De 55 bedrijven die zich hebben gevestigd of uitgebreid zorgen voor naar schatting 3400 arbeidsplaatsen. Het gaat voornamelijk om bedrijven die actief zijn in de sectoren Chemie & Materialen, Health & Life Sciences, Logistiek, Smart Services en (high-tech) Maakindustrie. Dit zijn allemaal topsectoren die bijdragen aan de economische structuurversterking van Limburg. In de nationale acquisitiestrategie van het InvestinHolland netwerk (= Netherlands Foreign Investment Agency en de regionale partners) is Investor Relations (IR) één van de vier pijlers. Het IR

Document		Jaarstukken 2018 (bijlage 2)	
Onderdeel		1.1. Investeringsklimaat	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			Programma is gericht op het structureel organiseren van een gezamenlijk strategisch accountmanagement van buitenlandse bedrijven. Het IR programma biedt een structurele aanpak voor: ▪ de verankering van bestaande activiteiten; ▪ het helpen realiseren van uitbreidings-mogelijkheden; ▪ het inzetten van buitenlandse bedrijven bij de werving van investeerders; ▪ het monitoren van het Nederlandse vestigingsklimaat Wat betreft informatie over het vestigingsklimaat gaat het concreet o.a. om informatie op het gebied van arbeidsmarkt, innovatie, infrastructuur, quality of life, belastingklimaat etc. Over de gehele looptijd van het IR programma (sinds 2006) is gemiddeld 50% van alle gerealiseerde banen en investeringen in projecten gemeten door NFIA toe te rekenen aan Investor Relations.
CDA	30.	pag. 29 deelname aan MIT-regeling: er hebben 107 bedrijven aangevraagd, er is aan 51 bedrijven toegekend. Dan is de eindwaarde toch 51 en niet 107, en is de streefwaarde niet gehaald?	Het gaat er om, dat bedrijven bewust zijn van de mogelijkheden om voor hun innovatieve activiteiten steun te verkrijgen. Daarom is voor ons belangrijk dat ondernemers die mogelijkheden weten te vinden. Het aantal ingediende aanvragen staat derhalve centraal, mede omdat de beoordelingsprocedure en dus het succes van de aanvragen voor ons niet beïnvloedbaar is.
CDA	31.	Pag. 31 er zou in 2018 een gemeenschappelijk kader komen voor de verantwoording van de Brightland campussen. Dat is er nog niet. Wanneer komt dat?	De aandeelhouders in de vier Brightlands campussen (Universiteit Maastricht, DSM, APG, MUMC en Provincie Limburg) zijn in gesprek over een gemeenschappelijk kader. De voortgang daarin vraagt meer tijd omdat naast inhoudelijke aspecten, ook uitvoering, governance en financiën een rol spelen.

Document		Jaarstukken 2018 (bijlage 2)	
Onderdeel		1.1. Investeringsklimaat	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
VVD	3.	Paragraaf 1.1.4. Toelichting prestatie-indicatoren, pag. 31, alinea 2 Waarom is het nog niet gelukt om tot een gemeenschappelijk kader te komen voor de verantwoording van de Brightland campussen.	De aandeelhouders in de vier Brightlands campussen (Universiteit Maastricht, DSM, APG, MUMC en Provincie Limburg) zijn in gesprek over een gemeenschappelijk kader. De voortgang daarin vraagt meer tijd omdat naast inhoudelijke aspecten, ook uitvoering, governance en financiën een rol spelen.
VVD	4.	MAA, pag. 32, alinea 1 Uit onderzoek van motie 677 inzake Duurzaam Rendement is gebleken dat de dakoppervlakte van alle gebouwen van MAA toereikend is om in de totale elektriciteitsbehoefte te voorzien. Wat zijn de vervolgstappen n.a.v. dit onderzoek? Worden daadwerkelijk ook zonnepanelen geplaatst? En zo ja, wanneer en met welke financiering?	Het is de bedoeling om gekoppeld aan het onderhoudsprogramma voor deze gebouwen tot realisatie van zonnepanelen op deze gebouwen te komen. De financiering zal per project apart worden bekeken, waarbij eventuele mogelijkheden voor subsidie (SDE) en financiering vanuit het LEF worden betrokken.
CDA	32.	Pag. 32 MAA optie CO2 neutraal vliegveld: is ook in beeld tot hoeveel CO2 uitstoot de luchtgebonden activiteiten (vliegen) leiden? Wanneer bestaat zicht op de noodzakelijke set aan maatregelen om te komen tot CO2 neutraliteit?	De luchtgebonden activiteiten betreffen de inkomende en vertrekkende vliegtuigen. De CO2 uitstoot van een vliegtuig wordt niet aan luchthavens toegerekend. Het Rijk maakt in internationaal verband afspraken met de sector over klimaat doelstellingen voor de (internationale) luchtvaart.
50Plus	5.	B) In het Project 1.1.5 op de pagina's 33 en 414 wordt via ia de bestemmingsreserve NEDAB aan de exploitatie van de MAA bijgedragen voor de dekking van Niet Economische Diensten van Algemeen Belang. Met een toevoeging van €3 miljoen aan de reserve, waaraan in 2018 €22.3 miljoen is onttrokken. 50PLUS heeft de volgende vraag: 5) Worden/zijn deze kosten meegenomen bij de afgelopen en	In de voortgangsrapportage Grote projecten MAA worden deze kosten in de

Document		Jaarstukken 2018 (bijlage 2)	
Onderdeel		1.1. Investeringsklimaat	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
		komende analyse met betrekking tot MAA?	overzichten en de analyse meegenomen. Volgens de in de jaarstukken opgenomen gegevens is in 2018 € 2,9 miljoen toegevoegd aan de reserve en € 2,3 miljoen onttrokken uit de reserve NEDAB.

Document		**Jaarstukken 2018**	
Onderdeel		1.2. Innovatiekracht	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
VVD	5.	Paragraaf 1.2.1. Resultaat 1, pag. 38, alinea 2 Wat is het afwegingskader waarin bekeken wordt of de provincie Limburg een rol heeft/wil hebben de doorontwikkeling van de kennisinstituten InSciTe, BMC en AMIBM?	InScite en BMC zijn ondergebracht in de in 2014 opgerichte vennootschap Chemelot Scientific Participations BV waarvan de provincie 100% aandeelhouder is. AMIBM is één van de lopende Kennis-asprojecten. De genoemde kennisinstituten zijn opgericht om via kennisvalorisatie bij te dragen aan het versterken van het verdienvermogen van Limburgse bedrijven. Op basis van een nieuw coalitieprogramma wordt geanalyseerd of en zo ja in hoeverre de Provincie een rol wil hebben in de doorontwikkeling. Vervolgens kan dit via de respectievelijke provinciale posities geoperationaliseerd worden, binnen de SIS2- en de Kennisas-uitgangspunten.
VVD	6.	Paragraaf 1.2.1. Resultaat 4, pag. 40, alinea 1 Waarom wordt er geen voortgang gerapporteerd op het gebied van de versterking van het MBO onderwijs op de Chemelot campus?	Voor de campusorganisatie van de Brightlands Chemelot Campus is het niet mogelijk een uitsplitsing te maken in MBO/HBO/WO studenten. Dit heeft te maken met het pasjessysteem waarmee studenten toegang tot de campus krijgen waarbij niet is te traceren of het een WO/HBO/MBO student betreft. In de laatste aandeelhoudersvergadering van de Brightlands Chemelot Campus B.V. is afgesproken dat de provincie jaarlijks bij de onderwijsinstellingen opvraagt hoeveel studenten zijn ingeschreven voor onderwijs op de campus en welke vakken zij daar volgen. Als jaarlijks peilmoment is daarvoor 1 oktober afgesproken. Rapportage aan uw Staten over de uitsplitsing van het aantal studenten in MBO/HBO/WO zal met ingang van 1-1-2020 1 keer per jaar plaatsvinden in de Voortgangsrapportage regeling Grote Projecten met als peildatum 1 januari van dat jaar.
CDA	33.	1.2. Innovatiekracht pag. 40 duurzame ontwikkeling van de Chemelot Campus : wordt hierin	Ja, deze verduurzaming wordt meegenomen.

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		1.2. Innovatiekracht	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
		ook de (energetische en milieutechnische) verduurzaming van de campus meegenomen? Als activiteit wordt alleen de oprichting van een instituut gericht op kennisontwikkeling rond verduurzaming genoemd. Wat is de toegevoegde waarde daarvan naast alle reeds bestaande kennisinstellingen? De verduurzaming van Chemelot zit toch ook in het Bod aan het Rijk?	BrightSite is een instituut voor duurzame procestechnologie. TNO, Sitech UM en BCC hebben inmiddels een Memorandum of Understanding gesloten en de eerste projecten worden nu opgestart. Met de oprichting van dit centrum wordt een impuls gegeven aan de ontwikkeling en toepassing van technologieën waarmee de Europese procesindustrie haar duurzaamheids- en veiligheidsdoelstellingen kan realiseren. Dit alles op commerciële schaal en aansluitend op de klimaatopgave en energietransitie. De kruisbestuiving die door de drie partners in Brightsite plaatsvindt tussen toepassing van en onderzoek naar nieuwe (proces-)technologieën gericht op CO2-reductie, met blik op korte, middellange en lange termijn, vormt de toegevoegde waarde in de verduurzamingsopgave van de (Limburgse) industrie. In het Limburgs aanbod is investeringslijn 1 inderdaad de Duurzaamheidstransitie Chemelot. Hierin is Brightsite eveneens opgenomen (destijds Brightlands Sustainable Technology Center genoemd).
CDA	34.	pag. 41 resultatentabel: welk aandeel betreft nieuwe bedrijven en welk aandeel oorspronkelijke bedrijven en verplaatsers vanuit elders in Limburg? Idem voor de andere campussen	Brightlands Chemelot Campus: de genoemde aantallen MKB/startup's en multinationals zijn nieuw gevestigde bedrijven sinds de oprichting van de campus in 2012. Brightlands Maastricht Health Campus: het zijn allemaal nieuwe bedrijven, omdat het juist de taak van BL MHC is om nieuwe bedrijven te creëren gebaseerd op uitvindingen van UM en azM Brightlands Smart Services Campus: Voor de BSSC betreft het 15 bedrijven, waarvan

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		1.2. Innovatiekracht	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			6 oorspronkelijke bedrijven en 9 nieuwe bedrijven. Brightlands Campus Greenport Venlo: 19 nieuwe organisaties vestigden in 2018 zich op BCGV, wat het totaal op 52 brengt (per 01 januari 2019). ▪ De opleidings- en kennisinstellingen Universiteit Maastricht (UM), HAS Hogeschool (HAS), Fontys en Citaverde vestigden zich op de campus. ▪ 1/3 is aan te merken als verplaatsingen, die ook na vestiging een groei hebben kunnen doormaken, zoals bijvoorbeeld Blue Engineering. ▪ 2/3 is aan te merken als nieuw. Onder de nieuwe organisaties vallen ook nevenvestigingen, zoals bijvoorbeeld Kipster.
VVD	7.	Innovatiekracht (1.2.3), pag. 43, alinea 1 Resultaten kennislandschap: Welk investeringsvolume is opgenomen binnen de investeringsstrategie? Over welke termijn is dit volume voorzien? Investeert de provincie mee? Zo ja, voor welk deel? Hebben P.S. nog een rol bij het vaststellen van het Businessplan van de GP campus?	In het business plan 2020-2023 dat in juni 2019 in de AVvA van de Brightlands Campus Greenport Venlo BV voorligt, is aangegeven in welke voorzieningen / faciliteiten moet worden voorzien om de groei van de campus te kunnen blijven accommoderen, maar die investeringen zijn niet gekwantificeerd. De campusorganisatie zal deze investeringen bevorderen, maar uiteindelijk niet zelf financieren. Neen, Provinciale Staten worden niet betrokken bij het vaststellen van het business plan, aangezien het een nadere uitwerking betreft van het eerder door Provinciale Staten vastgestelde campusplan.
VVD	8.	Innovatiekracht (1.2.3), pag. 44, alinea 3	De regio is in de lead voor instandhouding van de EDB. De EDB (inmiddels Crossroads Limburg) heeft voor 1,5 jaar

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		1.2. Innovatiekracht	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
		Resultaten Economic Development Board (EDB): Hoe is de instandhouding van deze EDB geborgd?	(2e helft 2018 en 2019) een bijdrage van de Provincie ontvangen. Eind 2019 wordt deze ondersteuning geëvalueerd.
VVD	9.	Innovatiekracht (1.2.3), pag. 44, alinea 4 LLTL 2.0: Wat is de totale omvang van de 13 innovatieve projecten? Wat was de provinciale bijdrage? Wat is de totale omvang van de 44 Agrofood projecten die bij het LIOF zijn ondergebracht? Wat was hiervan de provinciale bijdrage?	Uiteindelijk blijken het 11 projecten te zijn (twee afgevallen in de eindscreen door RvO). Totale omvang: € 1.393.214 en een provinciale bijdrage van € 968.158 Het betreft onderzoekstrajecten (geen investeringen) Uit de definitieve cijfers blijkt dat het 50 projecten zijn Totale omvang: € 3.170.552 en een provinciale bijdrage van € 1.006.385 Het betreft onderzoekstrajecten (geen investeringen)
VVD	10.	Paragraaf 1.2.7. Resultaat 1, pag. 50, alinea 4 Wat zijn de 21 projecten die gesubsidieerd zijn en op welke manier dragen zij bij aan de doelstelling van het Actieplan?	Het actieplan waterrecreatie Midden en Noord Limburg bestaat uit de volgende programmalijnen: ▪ Nieuwe doelgroepen en verbreding van de waterrecreatie sector; ▪ Bereikbare en bruikbare oevers; ▪ Integratie met de “droge” recreatiesector; ▪ Behapbare en betaalbare regelgeving; ▪ Gebiedsontwikkelingen van invloed op de watersportkaart. De programmalijnen geven de doelstellingen weer voor een versterking van de waterrecreatie in Limburg, waarbij binnen het programma rekening wordt gehouden met deelregio’s en de ambities in onderling evenwicht in de breedte bediend worden. Initiatieven van ondernemers, verenigingen en gemeenten kunnen worden voorgedragen voor subsidie. Het actieplan is een breed gedragen programma. In 2018 zijn 21 projecten gesubsidieerd (Tot nu toe zijn 40 projecten gesubsidieerd). Kort samengevat de uitvoering en

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		1.2. Innovatiekracht	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			resultaten van het programma is in balans. Zwaartepunt van de investeringen in Midden Limburg. Grotere infrastructurele projecten in Noord Limburg. Door de initiatiefnemers is 12 mln. geïnvesteerd in het gebied (hefboom 4). Spin off van 13-20 mln. investeringen in waterrecreatie in Limburg. Overheidsinvesteringen vaak in infrastructuur en waterfronten. Ondernemers zijn met name gericht op nieuwe doelgroepen. Onderstaand de lijst met projecten: • Wakeboardbaan –*Beaver Creek Wake Park* Realisatie wakeboardbaan Noordplas; • Waterfront Kessel – *Gemeente Peel en Maas* - Herinrichting Maasboulevard Kessel; • Kanaalzone Nederweert- *Gemeente Nederweert* - Herontwikkeling Kanaalzone; • grindthema rondvaartboot- *Rederij Cascade* -Thematisering rondvaartboot rond thema grind; • Sloepenwerf Maasbracht – *Avanga Sloepen* - Inrichting sloepenbouw, Limburgsmodel, met inzet mensen met afstand arbeidsmarkt; • Aanlegsteiger Grubbenvorst –*Stichting Gewoen Grubbenvorst* -Realiseren van een aanlegsteiger; • Aanlegsteigers Lottum – *Stichting Dorpsraad Lottum* - Realiseren van twee steigers; • Thematisering museum – *Stichting Maas Binnenvaart Museum* - Herinrichting en verbouw Maasbinnenvaartmuseum rond he thema grond, incl. aanleg steiger voor historische schepen; • Businesscase Nautische Boulevard – *Gemeente Maasgouw* -Transformatie van enkele bedrijfslocaties naar

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		1.2. Innovatiekracht	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			nautische bedrijfsactiviteiten; • Steigers Marinhomes –*Valckx Watersport* - Aanleg van steigers voor Marinhomes in het Leukermeer; • Waterfront Marinapark Leukermeer – *Vakantiepark Leukermeer* – Aanleg van een Waterfront, inclusief steigers bij het Marinapark Leukermeer; • Rondvaartboot Broekkuizen- Arcen – *Stichting fiets en voetveer Arcen – Lottum* - Het realiseren en in de vaart nemen van een klein rondvaartbootje als spin off van het voetveer; • Gastheer van het Landschap – *IVN* - Uitvoeren van deze cursus voor ondernemers in de Maasplassen; • Aanlegsteigers Leukermeer – *Gemeente Bergen* - Realisatie van enkele aanlegsteigers rond het Leukermeer; • Transformatie Boschmolenplas – *Rana BV* - transformatie van de duiklocatie aan de Boschmolenplas; • Watersportverenigingen: Gezamenlijk plan van een aantal watersportverenigingen om jonge watersporters op te leiden en kennis te laten maken met de watersport: – WSV Nautilus Roermond – WSV Ascola Roermond; • Clusterproject Watersportverbond. Onder andere optimist on Tour en scholenproject; • Ondertekening intentieovereenkomst Dam Lateraalkanaal te Roermond; • Limburg presentatie Boot Düsseldorf Messe, in samenwerking met Inlands waterway international; • Wakeboardpaviljoen – Riverstate BV – Realisatie plaatsing, drijvende steigers en aanlegsteiger.
VVD	11.	Paragraaf 1.2.7. Resultaat 2, pag. 50, alinea 5	Actielijn 2 van het actieplan versterken ondernemerschap toeristisch-recreatieve sector zet in op het bevorderen van

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		1.2. Innovatiekracht	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
		Wat is het doel van het onderzoek naar een kennis community? Waarom is er gekozen voor twee verschillende regionale benaderingen? Wanneer worden de resultaten van deze onderzoeken verwacht?	kennisverbreding. Het verwerven van nieuwe kennis en/of opdoen van nieuwe ervaringen inspireert, stimuleert en ondersteunt ondernemers om verder te kijken dan de dagelijkse gang van zaken. Het gaat dan om kennis opdoen over nieuwe ontwikkelingen en te blijven leren, ook van elkaar, in en buiten de (deel)sector. Hiermee worden nieuwe samenwerkingsverbanden gebouwd of bestaande verbreed (community building). Aansluitend bij het toeristisch veld is door ondernemers uit Midden- en Zuid-Limburg een pilot uitgevoerd. Deze pilots zijn erop gericht om de haalbaarheid van een kenniscommunity te toetsen in de sector en om te achterhalen of ondernemers toegevoegde waarde zien in kenniscommunities. In Noord-Limburg is het niet gelukt om een pilot te ontwikkelen door versnippering van het toeristisch veld. De pilots zijn eind 2018 succesvol afgerond en worden in Zuid- en Midden-Limburg doorontwikkeld. De Limburg Leisure Academy (Midden-Limburg) stelt de activiteiten ook (deels) open voor ondernemers uit Noord-Limburg.
50Plus	8. 9.	D) In de beschrijving van project 1.27 staat op pagina 52 dat er op 30 oktober is vastgesteld dat er weer eens aan 1 toeristisch vermarkting strategie voor geheel Limburg is vastgesteld waarvan februari van 2019 het uitvoeringsplan in opgeleverd. 50PLUS heeft de volgende vragen: 8) Wat is hiervan de actuele status?	Op 11 februari jl. heeft de stuurgroep het uitvoeringsplan voor 2019 geaccordeerd.

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		1.2. Innovatiekracht	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			In dit uitvoeringsplan zijn de verhaallijnen, doelgroepen en doelstellingen voor de toeristische marketing strategie voor één Limburg opgenomen. In de afgelopen maanden zijn in co-creatie met de VVV's en ondernemers de kernwaarden, positionering en de pers- en pr, social media, influencer en websiteplannen opgeleverd. Met deze plannen wordt uitvoering gegeven aan het uitvoeringsplan 2019. Naar verwachting zullen de eerste kanalen in Q3 van 2019 live gaan, de invulling van de kanalen wordt samen met de VVV's opgepakt.
		9) Zijn de kostbare lessen uit het verleden van onder meer het debacle van het Limburgs Bureau voor Toerisme in de planvorming meegenomen?	Bij de formulering van de toeristische marketing strategie en het bijbehorende governance model is uitgebreid onderzoek gedaan naar het best mogelijke scenario om de vermarkting van één Limburg uit te voeren. Hierbij is niet alleen gekeken naar de huidige trends en ontwikkelingen op het gebied van destinatiemarketing, maar is ook lering getrokken uit het verleden. De marketing van toeristisch Limburg is een gezamenlijke verantwoordelijkheid en inspanning van het bedrijfsleven, de VVV's en de Provincie. Een belangrijke randvoorwaarde in de toeristische marketing strategie is het meenemen van deze stakeholders.

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		1.3. Onderwijs en arbeidsmarkt	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
CDA	35.	1.3. Onderwijs en arbeidsmarkt Algemeen: focus ligt primair op onderwijs als belangrijk instrument voor economie en werkgelegenheid. Onderwijs als instrument voor voorkomen/tegen gaan van sociale ongelijkheid, voor ontwikkeling van burgerschap en voor ontplooiing van talenten wordt niet benoemd, ook niet in de Sociale Agenda. Is het een bewuste keuze om als Provincie hier geen rol in te nemen?	Binnen de Kaderbrief Onderwijs 2015-2019 is in 2017 een extra accent gezet op gelijke kansen in het onderwijs. Hiertoe trekt de Provincie Limburg sinds 2017 samen op met het Ministerie van Onderwijs, Cultuur Wetenschap (OCW) in de door hen geïnitieerde Gelijke Kansen Alliantie (GKA). Op deze manier willen we gemeenten stimuleren om initiatieven in het kader van gelijke kansen te versnellen en te verbreden. Uiteindelijk staat het elke gemeente vrij om aan te sluiten bij de Gelijke Kansen Alliantie. Begin 2018 zijn vier Limburgse gemeenten aangesloten bij de Gelijke Kansen Alliantie. Een aantal andere Limburgse gemeenten verkent op dit moment in hoeverre zij willen aansluiten bij de Gelijke Kansen Alliantie. De Educatieve Agenda Limburg (EAL) zorgt in de veelheid van de initiatieven voor de validatie van projectresultaten zodat we weten wat wel en niet werkt, in brede zin en in het bijzonder waar het gaat om het creëren van gelijke kansen. De 2e fase van EAL is van start gegaan aan het begin van schooljaar 2018-2019. De Provincie Limburg levert een financiële bijdrage van € 1 miljoen voor de eerste twee jaar van de 2e fase van EAL. Samen met de betrokken Limburgse onderwijspartijen zijn de volgende inhoudelijke thematische speerpunten bepaald: ▪ een goede start; ▪ een goede keuze; ▪ op weg naar werk; ▪ altijd een goede leraar voor de klas. Het speerpunt “een goede start” heeft betrekking op de leeftijdsperiode van voorschoolse opvang tot einde voortgezet onderwijs, waarbij samenwerking tussen onderwijs en andere relevante partijen

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		1.3. Onderwijs en arbeidsmarkt	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			wordt gestimuleerd ter bevordering van gelijke kansen. Aanvullend en in afstemming hierop worden vanuit de Sociale Agenda hierop ook activiteiten ontplooit. Op basis van "Talent Keert de Trend, eerste integrale effectmeting Sociale Agenda Limburg 2025", willen wij aangescherpt meer prioriteit geven aan de jonge generaties waarbij we zo vroeg mogelijk willen beginnen (- 9 maanden – 4 jaar) juist ook om gelijke kansen te bevorderen/ achterstanden te voorkomen. In dit kader werken we met Zuid Limburgse gemeenten en de gemeenten Roermond en Venlo samen om een gezonde start in het leven van kinderen een impuls te geven. Hierbij sluiten we aan bij het landelijke programma "Kansrijke Start" van het ministerie ven VWS.
GroenLinks	6.	Jaarstukken 6. Pag. 60: Welke Human Capital Agenda's staan nog in de planning of zijn nog in uitvoering?	In 2018 waren de Human Capital Agenda's voor de sectoren Agro, ICT, Logistiek, Techniek en Zorg nog in uitvoering. Er staan nu geen nieuwe HCA's in de planning.
GroenLinks	7.	7. Pag. 61: de Grensinfopunten (GIP's) worden per 2021 structureel gefinancierd. Waarom pas per 2021? Waarom moeten gemeenten meebetalen aan de GIP's? Dit is immers een bovenlokale/regionale aangelegenheid. Welke gemeenten betreft het precies? Om hoeveel middelen gaat het in totaliteit en per participerende overheid? Tevens stelt u dat ook aan Duitse zijde structurele financiering bereikt is. Voor welke GIP's is dit relevant? Welke Duitse overheden participeren voor hoeveel geld? Doen de Belgische overheden ook nog een duit in het zakje? Zo ja, voor welke GIP's en hoeveel?	In Limburg zijn een viertal Grensinfopunten actief. Drie daarvan richten zich op de informatievoorziening tussen Nederland en Duitsland (Kerkrade, Euregio Rijn-Maas-Noord en Euregio Rijn-Waal). Deze zijn voorzien van financiering tot en met 2020 of zijn daarmee in gevorderd stadium o.a. met Interregfinanciering. Sinds 2016 richt zich ook een Grensinfopunt op pendelaars tussen Nederland en België (Maastricht). Het Ministerie heeft toegezegd structureel 50% van het Nederlandse deel van de kosten van de GIP's (de helft van de totale kosten, de overige helft wordt door Duitse partners gedragen) te voorzien. Daarbij is wel de voorwaarde gesteld dat de partners in de regio, te weten Provincie en

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		1.3. Onderwijs en arbeidsmarkt	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
		Incidenteel/projectmatig of structureel?	gemeenten/ regio's, het resterende deel ook structureel mede financieren. Zodoende zal van het Nederlandse aandeel in de kosten het Ministerie SZW 50%, de betrokken Provincie 25% en de gemeenten of regio de overige 25% voor haar rekening nemen. De structurele deelname van Rijk en Provincie leidt daarmee tot een verlaging van de huidige last bij de gemeenten voor ditzelfde totaalbedrag. Het Ministerie van SZW zal overigens met terugwerkende kracht al per 2019 middelen zoals benoemd beschikbaar stellen. Omdat de lopende financieringen van de grensinfopunten vaak nog tot en met 2020 doorlopen (via Interreg subsidies dan wel andere bijdragen) is aangegeven dat deze middelen over die jaren van dubbeling benut kunnen worden voor de realisering van een kwaliteitsimpuls in de dienstverlening. Op dit moment maakt enkel de gemeente Weert geen deel uit van een partnerschap in een GIP (via partnerschap in bijvoorbeeld Parkstad Limburg, Euregio Rijn Waal of Euregio Rijn Maas Noord of aangeschakeld bij het GIP Maastricht Alle overige gemeenten in Limburg leveren wel een bijdrage aan een van de vier Grensinfopunten. De bijdrage vanuit Rijk, Provincies en regio's betreft steeds 50% van het totaal van de kosten van het GIP. Het overige deel (50%) wordt gedragen door Nordrheinwestfalen en de Duitse gemeenten, al dan niet in Euregio-verband. Voor GIP Maastricht geldt dat dit volledig Nederlands gefinancierd is. De samenwerking met België krijgt vorm in de samenwerking met GIP Maasmechelen

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		1.3. Onderwijs en arbeidsmarkt	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			waarin de Belgische partners hun dienstverlening aanbieden.

GrensInfoPunt GrenzInfoPunkt	Kosten	Ministerie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid	Nederlandse Provincies	Nordrhein-Westfalen	Regionale partners in Nederland	Regionale Partner in Nordrhein-Westfalen
EUREGIO (Gronau/Enschede)	€ 551.000	25%	12,5% (Gelderland en Overijssel)	37,5% (gemeinsam mit Niedersaksen)	12,5%	12,5% (gemeinsam mit Partner aus Niedersaksen)
Euregio Rhein-Waal (Kleve)	€ 422.000	25%	12,5% * (Gelderland, Noord-Brabant en Limburg)	37,5%	25% (Euregio Rhein-Waal)	
euregio rhein-maas-nord (Mönchengladbach)	€ 257.700	25%	12,5% (Limburg)	37,5%	25% (euregio rhein-maas-nord)	
Aachen/Herzogenrath	€ 499.000	25%	12,5% (Limburg)	37,5%	12,5%	12,5%
Maastricht	€ 365.000	50%	25% (Limburg)**		25% (Maastricht)	

* In het geval van GIP Rijn Waal is er sprake van een samenwerking tussen drie Provincies (Gelderland, Noord-Brabant en Limburg) waarbij de verdeling voorgesteld wordt conform de procentuele verdeling in de Euregio Rijn Waal (gebaseerd op pendelaarsstromen) te weten 64% (Gelderland) 24% (Noord-Brabant) en 12% (Limburg).
****** Voor het GIP Maastricht geldt een iets andere opzet omdat hier een samenwerking met de Belgische partners anders is ingestoken. Het GIP in Maastricht kent in die zin een separate counterpart in het GIP in Maasmechelen, waarvanuit de Belgische partners hun dienstverlening aanbieden.
Gemeente Maastricht pakt de structurele verplichting ten aanzien van de regionale financiering op heeft een verzoek gedaan aan de overige gemeenten in de regio (Eijsden Margraten, Stein, Beek, Valkenburg, Meerssen) om hun huidige financiële bijdrage te bestendigen na 2019.

VVD	12.	Paragraaf 1.3.1. Resultaat 3, pag. 62, alinea 2 In hoeverre is het Arbeidsmarkt dashboard van ETIL ook bekend bij en toegankelijk voor werkgevers?	Het dasboard 'Arbeidsmarkt Inzicht' is voor iedereen toegankelijk. Ook voor werkgevers. Anders dan veel andere platforms of datasystemen heeft Etil het platform ingericht op verschillende soorten doelgroepen door 3 gebruikersniveaus. De eerste twee (nieuwsberichten met de belangrijkste inzichten en gevisualiseerde data) zijn voor iedereen toegankelijk. De derde (de brondata) is alleen toegankelijk met een premium account en is bruikbaar

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		1.3. Onderwijs en arbeidsmarkt	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			voor de gespecialiseerde gebruiker. Dit jaar is het vergroten van de bekendheid het belangrijkste speerpunt. Een actieve communicatie strategie gaat hier aan bijdragen. Hiermee wordt van Arbeidsmarkt Inzicht het leidende platform gemaakt.
VVD	13.	Paragraaf 1.3.1. Resultaat 4, pag. 63, alinea 1 Op welke manier denkt de provincie een bijdrage te kunnen leveren aan het ontschotten en ontsluiten van opleidingsbudgetten?	De Provincie heeft vier O&O fondsen (OTIB, DOORZAAM, CA ICT en A+O fonds gemeenten) bereid gevonden scholingsmiddelen intersectoraal in te zetten voor werknemers die van sector /branche willen switchen en voor zijinstromers. Op experimentele basis wordt in samenwerking met deze O&O fondsen, UWV en Arbeidsmarkt-regio Z-Limburg verkend of ontschotting en ontsluiten van opleidingsbudgetten intersectorale mobiliteit bevorderd. Op basis van de verworven inzichten kan opschaling plaatsvinden. Drie technische branches Koninklijke Metaalunie, FME en Uneto-VNI (de installatiebranche) en de bijbehorende opleidingsfondsen (OTIB, OOM en AO Metalelektro) gaan samen met de Limburgse arbeidsmarktregio's, onderwijsinstellingen en vakverenigingen, kleine en middelgrote technische bedrijven in Limburg ondersteunen in het opstellen van personeelsplannen. Door dit project – genaamd de "Techniekcoalitie" - wordt het netwerk, deskundigheid en middelen van de deze drie landelijke technische maakbranches en scholingsfondsen gekoppeld aan capaciteit, middelen en plannen in Limburg.
VVD	14.	Paragraaf 1.3.2. Resultaat 3, pag. 65, alinea 1 In hoeverre richt de Educatieve Agenda Limburg zich op onderzoek	De 2e fase van de Educatieve Agenda Limburg (EAL) is van start gegaan aan het begin van schooljaar 2018-2019. De Provincie Limburg levert een financiële bijdrage van € 1 miljoen voor de eerste

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		1.3. Onderwijs en arbeidsmarkt	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
		naar specifieke Limburgse onderwijs-onderwerpen?	twee jaar van de 2e fase van EAL. De EAL is een project in het kader van de Kennis As Limburg. Doelstelling van het project betreft het behoud en de uitbouw van het goede onderwijs in Limburg en een efficiënte aansluiting van dat onderwijs op de Limburgse arbeidsmarkt. De EAL is tot stand gekomen in samenwerking tussen de hoger-onderwijsinstellingen, het middelbaar beroepsonderwijs (mbo), het voortgezet onderwijs (vo), het primair onderwijs (po) en de Provincie Limburg. Samen met de betrokken Limburgse onderwijspartijen zijn de volgende inhoudelijke thematische speerpunten bepaald: ▪ een goede start; ▪ een goede keuze; ▪ op weg naar werk; ▪ altijd een goede leraar voor de klas. De Onderwijsmonitor Limburg is voortgezet en zorgt voor systematische monitoring van het Limburgse onderwijs. Het biedt tevens onderzoeksondersteuning voor de projecten die opgezet worden binnen de bovengenoemde speerpunten. Door het bijeenbrengen van gegevens op scholen en aanvulling van hiaten, ontstaat een brede set aan gegevens voor het Limburgse onderwijs.
VVD	15.	Paragraaf 1.3.2. Resultaat 4, pag. 65, alinea 2 In hoeverre zijn de programma's voor werkend leren ook toegankelijke voor volwassenen die willen om- of opscholen?	De programma's zijn bedoeld voor kwetsbare jongeren, anderstaligen en zij-instromers. Daar vallen volwassen uiteraard onder.
VVD	16.	Paragraaf 1.3.2. Resultaat 5, pag.	De Provincie Limburg trekt sinds 2017

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		1.3. Onderwijs en arbeidsmarkt	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
		65, alinea 3 Waarom zijn er slechts 4 gemeenten aangesloten bij de Gelijke Kansen Alliantie?	samen op met het Ministerie van Onderwijs, Cultuur Wetenschap (OCW) in de door hen geïnitieerde Gelijke Kansen Alliantie (GKA). Op deze manier willen we gemeenten stimuleren om initiatieven in het kader van gelijke kansen te versnellen en te verbreden. Uiteindelijk staat het elke gemeente vrij om aan te sluiten bij de Gelijke Kansen Alliantie. Begin 2018 zijn vier Limburgse gemeenten aangesloten bij de Gelijke Kansen Alliantie, nadat zij door het Ministerie van OCW bereid waren gevonden om deel te nemen als een zogenaamde Limburgse proeftuin. Een aantal andere Limburgse gemeenten verkent op dit moment in hoeverre zij willen aansluiten bij de Gelijke Kansen Alliantie.
GroenLinks	8.	8. Pag. 67: hoe staat het momenteel met het realiseren van het quotum/doelstelling vanuit de Participatiewet bij de interne organisatie en verbonden partijen (m.n. dan Gemeenschappelijke Regelingen)?	De taakstelling vanuit de Participatiewet voor de eigen organisatie van de Provincie voor 2018 bedroeg 24,5 fte. We hebben 24,9 fte aan participatiebanen gerealiseerd. Dit is een groei van 11 (duurzame) banen binnen onze organisatie in 2018. Voor 2019 is het quotum vastgesteld op 27 garantiebanen. Dat betekent een groei van ongeveer 2 banen. Met een tiental potentieel nieuwe vacatures is de verwachting dat dit doel behaald zal worden. Met het convenant ‘’Sociaal verbond Limburg 2016-2019’’ hebben een aantal sociaal verbond partijen en structurele subsidierelaties aangegeven binnen hun mogelijkheden kansen te creëren voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt en daarmee bij te willen dragen aan de doelstelling om allemaal naar vermogen te kunnen participeren. Partijen hebben de vrijheid gekregen om op hun eigen manier invulling te geven aan de uitwerking van dit convenant en zijn zelf verantwoordelijk voor de borging hiervan.

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		1.3. Onderwijs en arbeidsmarkt	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			Wij hebben daarom als Provincie geen inzicht in de gerealiseerde plaatsingen/kansen.
VVD	17.	Paragraaf 1.3.3. Resultaat 3, pag. 67, alinea 3 In hoeverre heeft de inzet van 1700 scholingsvouchers geleid tot een toename van de duurzame inzetbaarheid van deze werkzoekenden?	Samen met de arbeidsmarktregio's hebben we gekozen voor het inzetten van het instrument 'scholing'. Een opleiding of cursus levert een belangrijke bijdrage aan de duurzame inzetbaarheid van een werkzoekende. Een diploma of certificaat is blijvend. Los van een baan of werkgever heeft dit positief bijgedragen aan de arbeidsmarktpositie van de nieuwe werknemer.
VVD	18.	Paragraaf 1.3.3. Resultaat 4, pag. 67, alinea 4 Wat heeft de toepassing van de Limburg aanpak in de Bouw, de Groensector en de Zorg opgeleverd?	Het toepassen van de Limburg Aanpak heeft verschillende resultaten. Enkele tientallen nieuwe werknemers hebben een verbeterde positie op de arbeidsmarkt met een baan en een relevant diploma. Hetzelfde geldt aan de werkgeverskant: een hoop werkgevers die moeilijk aan personeel kunnen komen zijn geholpen met gemotiveerde en geschoolde werknemers. Naast het directe resultaat helpen dit soort projecten met het verbeteren van de publieke aanpak. Voor de overheid betekent dit een andere manier van werven. Het onderwijs en werkgevers leren wat er komt kijken bij een andere doelgroep.
VVD	19.	Paragraaf 1.3.3. Resultaat 6, pag. 68, alinea 6 Waarom wordt dit onderwerp hier als 'deels gerealiseerd' aangemerkt, terwijl hetzelfde onderwerp in paragraaf 1.3.2. onder resultaat 4 als 'gerealiseerd' wordt aangemerkt?	Bij beide moet staan "deels gerealiseerd".
GroenLinks	9.	9. Pag. 68: het gaat nog niet geheel crescendo met de uitvoering van de Rijksregeling 'Regionaal Investeringsfonds mbo'. Hier wordt	De twee projecten (Talent in Bedrijf en Voordeel en Vervolg) die vanuit de Rijksregeling Regionaal investeringsfonds MBO en de Provincie een bijdrage hebben

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		1.3. Onderwijs en arbeidsmarkt	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
		vermeld dat ‘breed draagvlak binnen de ROC’s’ een belangrijke voorwaarde voor de provincie is. Wat betekent breed draagvlak? En bij welk(e) ROC(‘s) ontbreekt dit momenteel? Wat wordt er aan gedaan om dit project toch zo optimaal mogelijk te krijgen en jongeren met een kwetsbare positie toch een startkwalificatie te faciliteren?	ontvangen en zich richten op mbo 1 leerlingen en het behalen van startkwalificatie, verlopen conform planning. Bij deze projecten zijn naast de ROC’s ook het bedrijfsleven en gemeenten betrokken en hebben dus breed draagvlak In 2018 is onderzocht of een soortgelijke aanpak voor leerlingen op MBO 2 niveau ontwikkeld moet worden het zogenaamde “MBO 2 offensief “. De Limburgse ROC hebben besloten om hiervoor geen gezamenlijk aanvraag bij de Provincie in te dienen. Dit laat onverlet dat er binnen de Limburgse ROC aandacht is en er waar nodig acties worden uitgevoerd gericht op het verbeteren van de arbeidsmarktpositie van MBO 2 leerlingen.

Document		**Jaarstukken 2018**	
Onderdeel		2.1. Sociale innovatie en participatie	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
CDA	1.	Jaarstukken 2018 Sociale innovatie en participatie, pag. 77 Prestatie-indicatoren De eindwaarde van de extra inspanningen op het terrein van kinderwelzijn, (kinder-)armoede en laaggeletterdheid blijft fors achter bij de gestelde streefwaarde. Welke oorzaken kunnen hiervoor worden aangewezen?	De vermelde streefwaarde geldt voor het einde van de tweejarige periode waarin de diverse inspanningen rond de drie thema's worden verricht. De vermelde eindwaarde slaat de facto op het eerste deel van deze periode tot en met begin 2019. In dat licht moet de eindwaarde worden gezien en ze geeft de geleverde inspanningen goed weer.
CDA	36.	2.1. Sociale innovatie en participatie pag. 74 resultaten positieve gezondheid: zie boven	Zie antwoord onder vraag 21 van CDA.
VVD	20.	Paragraaf 2.1.2. Resultaat 1, pag.78, alinea 4 Wat is de specifieke toegevoegde waarde als provincie om te investeren in wijkgerichte aanpak en tientallen wijkgerichte initiatieven, daar waar dit toch eigenlijk primair een gemeentelijke verantwoordelijkheid is?	Onze betrokkenheid of partnerschap is alleen aan de orde vanuit een toegevoegde waarde ten opzichte van de gemeente. We leveren onze bijdrage, daar waar gemeenten dit aan ons vragen. We leveren financiële ondersteuning, kennis en zetten ons netwerk in zodat kennis en kunde op de juiste plekken kan landen. Daarnaast maken we verbinding met andere partners die van betekenis zijn binnen de wijkgerichte aanpak. Met de Sociale Agenda wil de Provincie een bijdrage leveren aan het verkleinen van de gezondheidsverschillen tussen Limburgers en het vergroten van de zorg voor elkaar en de omgeving. Vanuit die ambitie richten wij ons op het terrein van de wijkgerichte aanpak nog meer op die gemeenschappen waar gezondheid en participatie extra aandacht verdienen.

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		2.2. Cultuur	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
VVD	21.	Cultuur, pag. 84, alinea 4 Wat betekent concreet dat 180 scholen 'bijzondere aandacht' hebben voor muziekonderwijs? Wordt er daadwerkelijk muziekles gegeven?	Ja. De scholen werken aan een duurzame inbedding van kwalitatief goed muziekonderwijs in het primair onderwijs door deskundigheidsbevordering van de mensen die voor de klas staan, het structureel verzorgen van muziekonderwijs onder schooltijd en het vormen van verbindingen tussen binnenschoolse en buitenschoolse muziekeducatie. Het belang van muziekonderwijs wordt ook onderstreept door bestuurlijke deelname aan het Platform Ambassadeurs Muziekonderwijs.
VVD	22.	Cultuur, pag. 84, alinea 5 Wat doet u om Euregionaal publieksbereik te vergroten?	Het bereiken van (euregionaal) publiek is de primaire verantwoordelijkheid van de culturele instellingen zelf, waarbij wij hun inspanningen op dit vlak uiteraard stimuleren. Zo kregen instellingen binnen de tendersystematiek van de Nadere subsidieregels Cultuurplan en Subinfrastructuur 2017-2020 punten voor het binden van huidig publiek en het verbinden van nieuwe publieksdoelgroepen. Ook was het binnen deze regeling een pré als een instelling een onderdeel van haar cultureel aanbod buiten Limburg in de Euregio Rijn-Maas Noord en/of Euregio Maas-Rijn aanbood. Daarnaast ondersteunen wij specifieke inspanningen op dit vlak, zoals die van de philharmonie zuidnederland (pzn) gericht op haar profilering en positionering in de Euregio's en waarbij de pzn de andere Limburgse BIS-instellingen voor podiumkunsten betrekt. Bovendien ondersteunen wij Euregionale culturele samenwerking via de Nadere subsidieregels Cultuur 2015-2019, onderdeel Euregionale culturele samenwerking, en het onder de aandacht brengen van deze subsidieregeling zowel in Limburg als over de grens. In het kader van deze regeling worden

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		2.2. Cultuur	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			Euregionale culturele projecten en initiatieven, van diverse aard, omvang en looptijd, gestimuleerd en ondersteund. Wezenlijk kenmerk van al deze projecten is dat de Euregionale culturele samenwerking is ontstaan vanuit of gedragen wordt door de betrokken Euregionale culturele partners. Hierdoor ontstaat gezamenlijk uitgevoerd cultureel aanbod, dat aantrekkelijk is voor het publiek aan weerszijden van de grens en dat via de communicatiekanalen van de beide partners ook daadwerkelijk bereikt kan worden.
VVD	23.	Cultuur, pag. 84, alinea 3 Wat doet u om het bedrijfsleven meer aan te zetten tot sponsoring van culturele evenementen?	Voor het antwoord op deze vraag verwijzen wij naar de mededeling portefeuillehouder inzake de verbinding van het bedrijfsleven en de culturele sector (T82320) van 23 oktober 2018. In de voorlaatste alinea van deze mededeling noemen wij onze adviesaanvraag aan de Cultuurtank Limburg ten behoeve van beleidsmatige aanbevelingen voor een sterkere verbinding tussen de Limburgse cultuursector en het bedrijfsleven. Op 1 maart jl. hebben wij het gevraagde advies ontvangen. Dit advies richt zich met name op het aanstellen van een kwartiermaker om een meer structurele relatie tussen beide sectoren, gericht op onderlinge inhoudelijke versterking, te bewerkstelligen. De Cultuurtank Limburg merkt daarbij op dat het voor het welslagen van de kwartiermaker van essentieel belang is dat er zowel vanuit de portefeuille cultuur als economie bestuurlijke verantwoordelijkheid wordt gevoeld. Met het oog daarop adviseert de Cultuurtank Limburg ons in het nieuwe coalitieakkoord op te nemen dat wij inzetten op een betere verbinding tussen bedrijfsleven en cultuur.

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		2.2. Cultuur	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
CDA	37.	2.2. Cultuur pag. 84 e.v. monumenten: m.b.t. (energetische en milieutechnische) verduurzaming zie boven	Zie het antwoord op vraag 22 van CDA
VVD	24.	Erfgoed, pag.88 Het Verdrag van Maastricht heeft in 2018 het Europees Erfgoedlabel ontvangen. Wat betekent deze erkenning concreet voor Limburg, het afgelopen jaar en de komende jaren?	Het "Uitdragen en koesteren van het Erfgoed en het Verdrag van Maastricht" is een van de drie hoofddoelstellingen van het programma '*Maastricht, Working on Europe'.* De gekozen locaties moeten zich vooral inspannen voor educatieve activiteiten gericht op jongeren. De toekenning van het Europees Erfgoedlabel is gebaseerd op een aantal hoekstenen die zijn/worden uitgewerkt: ▪ de Europa Chair; ▪ het ontsluiten van het archief / onderzoeksinformatie over de totstandkoming van het Verdrag van Maastricht en het (meertalig) toegankelijk maken van deze informatie voor een groot (internationaal) publiek, op een interactieve een attractieve wijze; ▪ een hieraan flankerend, te ontwikkelen educatie- en promotieplan. Via de mededeling portefeuillehouder d.d. 16 april 2019 (nr. 2019/30045) bent u geïnformeerd over het programmaplan. Daarin wordt nader ingegaan op welke manier invulling wordt gegeven aan het uitdragen van het Europees Erfgoedlabel.
GroenLinks	10.	10. Pag. 91: bij restauratie monumenten wordt gesteld dat de doelen slechts deels gerealiseerd zijn. Welke doelen zijn dan nog niet of niet volledig gerealiseerd?	Dit heeft te maken met de looptijd van de regeling (1 november 2018 tot 1 november 2019). In 2018 zijn de aanvragen binnengekomen en is gestart met het beoordelen van de aanvragen. Gedeputeerde Staten heeft in 2019 de eerste aanvragen gehonoreerd. Inmiddels zijn 14 aanvragen in het kader van de subsidieregeling restauratie Monumenten 2018-2019 gehonoreerd, is het plafond van de regeling bereikt en het resultaat behaald.

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		2.2. Cultuur	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
VVD	25.	Archeologie, pag.94, alinea 2 Tot hoeveel (extra) bezoekers leidt het project Via Belgica?	Het project Via Belgica is niet op één plek te bezoeken, maar is zichtbaar en beleefbaar in de hele Zuid-Limburgse regio. De Via Belgica verbindt toerisme, recreatie en archeologie in zijn aanbod dat voor een groot deel wordt geïnitieerd door de meer dan 400 'Vrienden van Via Belgica'. Hierin zijn ondernemers, erfgoedorganisaties en verenigingen vertegenwoordigd die vanuit hun eigen professie het Via Belgica aanbod verrijken. Een exact aantal van extra bezoekers sec m.b.t. Via Belgica is moeilijk in te schatten omdat het veelal gaat om gecombineerde activiteiten. Wel treft u hieronder een doorsnee overzicht aan van activiteiten die in 2018 zoal hebben plaatsgevonden met daarbij enkele kengetallen. <u>Vrienden bijeenkomsten/werksessies:</u> 18 januari 2018 - 75 vrienden 25 april 2018 - 100 vrienden (lancering website bij Derlon + rondleiding stad) 21 september 2018 - 30 vrienden <u>PR/overige activiteiten:</u> Romeinenweek 2018 - niet mogelijk totaal aantal bezoekers aan te geven vanwege verschillende organisaties. Wel gebundelde promotie van bijna 30 activiteiten rond de Via Belgica (van wandeling met 20 personen tot 700 personen bij marskamp in Landgraaf) Fietstocht Pedalia Versaturi Te Salutant (eind mei) met aankomst Maastricht 26 mei bij Derlon - 30 personen Persreis 30 juni 2018 - 50 personen Presentatie 'Via Belgica' gids 20 juli 2018 - 50 personen **Website cijfers** - 7.659 gebruikers (organisch) - 39.288 paginaweergaven

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		2.2. Cultuur	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			- 85% nieuwe gebruikers - 02:30 min. gemiddeld bezoek **App downloads** 526 **Facebook** 1.000 volgers **Instagram (sinds april 2019)** 263 volgers **'Via Belgica' gids** - eerste druk: 1000 (uitverkocht) - tweede druk: 1000 (in roulatie)
CDA	38.	pag. 96 startnotitie digitale samenleving: einde vorige coalitieperiode zou er een pakket aan kennis en ideeën zijn t.b.v. de nieuwe coalitie. Is dat er?	Ja, bij brief van 12 februari 2019, verzonden op 21 februari (kenmerk 2019/11371) is het rapport van de verkenning digitale samenleving aan uw Staten aangeboden. Op de website https://www.limburg.nl/thema/digitale-samenleving/ vindt u de rapportage en de managementsamenvatting.
CDA	2.	Jaarstukken 2018 Cultuur, pag. 97 2.2.1 Hier staat geschreven dat er een voordelig saldo resteert van 0,60 mln. Het gaat dan om subsidieplafonds dan wel incidentele subsidies/toezeggingen die niet geheel benut zijn. Als reden wordt opgegeven dat het een onvoldoende kwaliteit van aanvragen betreft en/of er is nog geen beroep gedaan op de beschikbare gelden. Betekent dit dat de subsidieplafonds dan wel de incidentele subsidies/toezeggingen te hoog ingezet of zijn de beschikbare subsidies te weinig zichtbaar voor	De bedoelde zin betekent geen van beide door vraagsteller gegeven opties. In de loop van 2018 zijn juist een aantal subsidieplafonds verhoogd teneinde het aantal (liggende en verwachte) subsidieaanvragen te kunnen honoreren, bijv. van de Stimuleringsregeling Bovenlokale Evenementen en binnen de Nadere subsidieregels Cultuur 2015-2019, voor de onderdelen Euregionale culturele samenwerking en Culturele festivals en evenementen. De, naar 2019 doorgeschoven, restantmiddelen 2018 zijn ondertussen grotendeels benut. Dit doordat subsidieaanvragen inmiddels kwalitatief voldoen aan de subsidievereisten, maar ook omdat aan gemaakte bestuurlijke afspraken is voldaan (bijv. inzake het organiseren van medefinanciering) waardoor een concreet beroep op de

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		2.2. Cultuur	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
		diegene die er wellicht gebruik van willen maken? Indien het laatste het geval is, hoe denkt u dan de beschikbare subsidiegelden meer onder de aandacht van mensen te brengen?	gereserveerde middelen haalbaar is geworden.

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		2.3. Sport	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
VVD	26.	Sport, pag. 99, alinea 1 In de inleiding wordt gesteld dat de Limburger een relatief slechte gezondheid heeft. Kan GS dit met cijfers onderbouwen?	Ja, de stelling dat de Limburger een relatief slechte gezondheid heeft kan met CBS-cijfers worden onderbouwd. Via bijgevoegde link: https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/83674NED/table?ts=1557992875551 zijn de cijfers voor Limburg te bepalen. In de tabel is de gezondheidsmonitor per provincie en voor Nederland totaal te zien (2016). Voor het thema “ervaren gezondheid” scoort Limburg het laagst. Ook als bijvoorbeeld gekeken wordt naar een of meer langdurige aandoeningen, is de score van Limburg hier het hoogst. Eigenlijk op bijna alle indicatoren die daar staan, valt Limburg wel op. Ook rekening houdend met de betrouwbaarheidsmarges van de gepubliceerde cijfers lijken inwoners uit Limburg een relatief slechtere gezondheid ten opzicht van inwoners uit andere provincies te hebben.
VVD	27.	Sport, pag. 99, alinea 1 Wat voor bedrag is er in 2018 geïnvesteerd in talentonwikkeling en topsport? En waar is dit aan uitgegeven?	**Investeringen in talentontwikkeling en topsport:** ▪ € 260.000 werkplan Topsport Limburg; ▪ € 75.000 werkplan Topsport Talentenfonds; ▪ € 7.500 Talentfonds Gaan voor Goud in Sportzone Weert; ▪ € 35.800 projectsubsidie aan Topsport Limburg ten behoeve van ondersteuning trainingscentra in Sportzone Westelijke Mijnstreek; ▪ € 690.624 ondersteuning Nationale en regionale trainingscentra via de werkplannen van de sporttakplatforms; ▪ € 44.864 werkplan Topsport Expertise en

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		2.3. Sport	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			Innovatie centrum. Totaal: € 1.113.788
GroenLinks	11.	11. Pag. 100: hoe evalueert u de twee speerpuntsporten, te weten wielrennen/fietssport en paardensport? Waarom komen deze speerpuntsporten niet separaat aan bod in de jaarstukken?	Voor de uitvoering van het sportbeleid zijn alle provinciaal erkende en ondersteunde sporttakken van belang. Daarom wordt in de jaarstukken geen onderscheid gemaakt. Beide speerpuntsporten hebben een meerjarig sporttakplan opgesteld. Op basis van jaarlijkse door de Provincie gesubsidieerde werkplannen van de sporttakplatforms Stichting Limburg Cycling en Stichting Limburg Paardensport wordt invulling gegeven aan de realisatie van het sporttakplan. Op basis van inhoudelijke en financiële tussen- en eindrapportages van de werkplannen wordt beoordeeld of de resultaatdoelstellingen van de werkplannen worden behaald. Via de voortgangsrapportage van het Uitvoeringsprogramma Sport worden de behaalde resultaten zichtbaar gemaakt.
CDA	39.	2.3. Sport pag. 100 sportzone Westelijke Mijnstreek: wat is de consequentie van de beëindiging door de gemeente Sittard-Geleen van haar bijdrage vanaf 2021?	**Sportzone Westelijke Mijnstreek** De samenwerking in deze sportzone heeft betrekking op het financieel ondersteunen van Nationale en Regionale Trainingscentra en de daartoe benodigde ondersteuningsstructuur van Topsport Limburg en Topsport Expertise en Innovatie Centrum. Ten aanzien van de kosten hiervan is een procentuele verdeling tussen de gemeenten Sittard-Geleen (40,80%), Schinnen (3,12%) en de Provincie (56,08%) overeengekomen. Door het wegvallen van de bijdragen van gemeente Sittard-Geleen wordt de financiële dekking van de trainingscentra en de ondersteuningsstructuur bijna gehalveerd, waardoor de vereiste

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		2.3. Sport	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			programma's niet meer kunnen worden uitgevoerd. Het gevolg hiervan is dat de continuïteit van verschillende trainingscentra onder druk komt te staan.
		Is de gemeente Venlo gezien haar financiële positie in staat om daadwerkelijk bij te dragen?	**Sportzone Venlo** Gemeente Venlo ontwikkelt momenteel plannen voor een sportzone, die onderdeel worden van een nieuwe sportvisie van deze gemeente. Een besluit over de nieuwe sportvisie voor de gemeente Venlo is recentelijk uitgesteld door de gemeenteraad, o.a. door gemis aan inzicht in financiële gevolgen van het sportbeleid. Derhalve is het op dit moment onbekend in welke mate gemeente Venlo financiële middelen toekent aan de ontwikkeling van een sportzone.
CDA	40.	pag. 101 deelname 1400 kansarme jongeren en 500 gehandicapten: welk aandeel van het totale aantal in Limburg betreft dit (bereik)?	**Jeugdfonds Sport Limburg** De doelgroep kansarme jongeren wordt landelijk bepaald op kinderen in gezinnen met een inkomen tot 120% van het sociaal minimum. In Limburg betreft dit circa 22.000 kinderen. Recentelijk heeft het Jeugdfondssport Limburg ons geïnformeerd dat mede door andere bijdragen naast de jaarlijkse provinciale subsidie in 2018 circa 5.000 kinderen hebben kunnen sporten en bewegen dankzij ondersteuning van Jeugdfonds Sport Limburg. Dit betekent dat er nog een potentieel is van 17.000 kinderen. **Basissport Limburg** In 2016 heeft Basissport Limburg onderzocht en vastgesteld dat haar potentiële doelgroep in Limburg 7.800 mensen betreft.
VVD	28.	Sport, pag.101, alinea 1 Welke 13 nationale en regionale trainingscentra zijn ondersteund?	NTC Triathlon (Olympisch en Paralympisch, inclusief RTC) in Sittard-Geleen, NTC Wielrennen in Sittard-Geleen, RTC Atletiek in Sittard-Geleen, RTC Wielrennen in Sittard-Geleen, RTC Basketbal in Weert, RTC Handbal in

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		2.3. Sport	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			Sittard-Geleen en Venlo, RTC Handboogschieten in Weert, RTC Judo in Echt-Susteren, RTC Paardensport in Weert, RTC Tafeltennis in Maasgouw, RTC Turnen in Beekdaelen, RTC Volleybal in Weert

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		2.4. Stedelijke ontwikkeling	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
VVD	29.	Binnenstedelijke Ontwikkeling (2.4.1.), pag. 106/107, alinea 3/1 Kunt u per genoemde gemeente (M,V,H, S-G) een voorbeeld noemen van een gerealiseerd project en een (nog) niet gerealiseerd project (inclusief de bijbehorende provinciale bijdrage)?	Venlo: Herbestemming/verbouwing gebouwen RvA en Postkantoor zijn in volle gang; ingebruikneming voorzien medio 2019 resp. eind 2020. Leisureontwikkeling kazerneterrein niet gerealiseerd. Sittard: Ligne en Wozoco aangesloten op Groene net. Realisatie 350 studentenwoningen in uitvoering. Heerlen: Verminderen 20.000 m2 kantoorruimte en idem winkels is feitelijk gerealiseerd; dit zal nog worden geborgd via aanpassing bestemmingsplan. Het tastbaar maken in het straatbeeld van archeologische resten is nog in voorbereiding. Maastricht: 2.000m2 zonnepanelen en aansluiting op de stadsverwarming is gereed (Eiffelgebouw). De renovatie/herstructurering van de Blauwe Loper is gestart. Verdere informatie over de resultaten per stad op de website : https://www.limburg.nl/onderwerpen/stedelijke/ In de brief d.d. 13 juli 2018 (2018/45762) aan uw Staten is de werkwijze m.b.t. de beschikkingen stedelijke ontwikkeling nader toegelicht. De provinciale bijdrage is bewust gekoppeld aan het totale pakket van resultaten.
GroenLinks	12.	12. Pag. 106: waarom vindt er bij de vier grote steden een herijking	Het gaat om alle gemeenten waaraan een bijdrage uit het programma Stedelijke

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		2.4. Stedelijke ontwikkeling	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
		plaats van de afgesproken resultaten? Om welke steden gaat het precies en om welke afgesproken resultaten?	Ontwikkeling is verleend. Een herijking is aangekondigd in de oorspronkelijke beschikkingen en vindt plaats omdat dit past binnen de systematiek van het programma stedelijke ontwikkeling. Aan het begin van de samenwerking met de gemeenten zijn resultaten voor stedelijke ontwikkeling afgesproken. Tijdens periodieke bestuurlijke overleggen werd de voortgang van die resultaten besproken en indien de actualiteit daarom vroeg werden resultaten bijgesteld in onderling overleg. Op deze wijze is het mogelijk om maximaal in te spelen op actuele situaties en wordt gestuurd op realistische haalbare resultaten. De herijking van de beschikkingen aan de steden zullen in de loop van de maand mei openbaar worden waarbij uw staten via een mededeling portefeuillehouder worden geïnformeerd.
CDA	3.	Jaarstukken 2018 2.4 Stedelijke Ontwikkeling |wat hebben we bereikt?, pag. 106 Alinea 2 Hier is te lezen “samenwerking tussen steden in een gezamenlijke aanpak van stedelijke opgaven is beperkt ……..en onderhevig aan veel dynamiek”. Wat wordt hiermee bedoeld? Is er onenigheid dan wel ruzie of een andere kijk op zaken binnen verschillende gemeenten? Wat betekent dit voor de realisatie van opgaven en hoe denkt men hier de neuzen dezelfde kant op te krijgen?	Met veel dynamiek wordt bedoeld dat er tijdens de looptijd van de beschikkingen gemeenteraadsverkiezingen zijn geweest en er binnen de steden wijzigingen van coalities zijn geweest en verschuivingen van accenten. Wij hebben niet geconstateerd dat er sprake is van onenigheid of verschil in inzicht tussen de grote steden. Wel constateren we dat samenwerking - als het gaat om stedelijke opgaven in (boven)regionaal verband- qua prioriteit moet concurreren met veel eigen opgaven waardoor er weinig ruimte en tijd is om samen te werken aan (boven)regionale opgaven. In het huidige programma stedelijke ontwikkeling stuurde de provincie op afstand en waren de steden zelf aan zet voor onderlinge samenwerking. Het werken aan de in de beschikkingen opgenomen resultaten is hierdoor dan ook niet beïnvloed.
GroenLinks	13.	13. Pag. 108/377: hoe kan het dat Provinciale Staten pas bij de	Op 13 december 2016 zijn uw Staten via een informerend stuk (kenmerk

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		2.4. Stedelijke ontwikkeling	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
		Jaarstukken 2018 informatie krijgen over het project Brunssum Centrum Noord ? Binnen welke provinciale kaders past dit project?	2016/99348) geïnformeerd over de resultaten van de evaluatie en herijkingsbehoefte van de herstructureringswijken, waarbij is aangegeven dat voor Brunssum Centrum-Noord sprake was van een herijkingsbehoefte. Als onderdeel van de reguliere planning- en controlcyclus (jaarrekening en begroting) zijn uw Staten vervolgens steeds over de voortgang van de herstructureringswijken en daarmee ook het project Brunssum Centrum-Noord geïnformeerd.
VVD	30.	Herstructurering in wijken (2.4.2), pag. 108, alinea 3 Afronding project Brunssum Centrum Noord: Het project is deels gerealiseerd, wat is er gerealiseerd? Wat was de provinciale bijdrage? (in euro's en procentueel)	De deelprojecten Kerkeveld - Brede School en Lindeplein zijn gerealiseerd. Het deelproject 't Ei is deels gerealiseerd. In totaal zijn daarmee 57 van de 92 woningen toegevoegd, 245 van de 311 woningen onttrokken en 49 woningen geschrapt. De realisatie van het project doorsteek/'t Ei is nog het enige resterende project binnen de totale BC. Hiervan is de 1e fase t.w. de realisatie van 30 woningen en 1.350 m2 retail (ter vervanging van 1.800m2 retail oude Albert Heijn) gerealiseerd. De uitvoering van fase 1B t.w. de realisatie van 1.100 m2 retail en 15 appartementen is in uitvoering. Voor fase 2; de doorsteek en realisatie van 4.000 m2 retail wordt nu een nieuw plan opgesteld, passend bij de nieuwe geactualiseerde centrumvisie van de gemeente. De totale financiële bijdrage uit het Transformatiefonds bedraagt € 6.050.739. De bijdrage van de Provincie daarin is € 3.711.333. Transformatiefonds wordt door Parkstad Limburg beheerd. Tot nu toe is door Parkstad Limburg een bedrag van € 4.480.073 aan de gemeente uitgekeerd, er resteert daarmee nog een uit te keren bedrag van € 1.570.666. De provinciale

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		2.4. Stedelijke ontwikkeling	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			bijdrage hiervan is € 765.476.
CDA	41.	2.4. Stedelijke ontwikkeling pag. 108 herstructurering in wijken: staat nu op 'gerealiseerd'. Dat is slechts ten dele waar: integrale wijkaanpak is als concept om allerlei redenen door lokale partners al een aantal jaren verlaten. Binnen die oorspronkelijke wijkontwikkelingsplannen subsidieerde de provincie een aantal concrete projecten: het is best mogelijk dat die zijn gerealiseerd. De totale plannen zijn echter zeker niet allemaal conform plan uitgevoerd, overigens om legitieme redenen (markt, andere maatschappelijke prioriteringen e.a.). Er wordt gesuggereerd dat de aanpak in de nieuwe coalitieperiode moet worden voortgezet: is aan de nieuwe coalitie.	De term 'herstructureringswijken zijn afgerond' heeft inderdaad betrekking op de door de Provincie (via het Transformatiefonds) gesubsidieerde projecten binnen de oorspronkelijke wijkontwikkelingsplannen. Zoals ook in de programmabegroting 2019 al aangegeven, is hiermee bedoeld dat de resultaatdoelstellingen uit de samenwerkingsovereenkomsten behaald zijn, dan wel dat sprake is van onomkeerbare besluitvorming en dus zicht op afronding van de resultaatdoelstellingen. De definitieve financiële afrekening zal plaatsvinden in 2020. De businesscase Brunssum-Noord vormt hierop een uitzondering. Hier vindt, zoals aangegeven, een herijking van het deelproject centrumplan plaats. In de in 2012 opgestelde samenwerkings-overeenkomsten zijn langjarige en coalities overstijgende afspraken gemaakt over het beschikbaar stellen van middelen en daaraan gekoppelde doelen. Naar deze afspraken is verwezen. Daarbij is niet gezegd dat een nieuwe coalitie verder moet gaan met een bepaalde aanpak.
CDA	42.	pag. 108 IBA: het programma eindigt binnen afzienbare tijd. Gaat het brengen wat initieel werd beoogd?	Als we kijken naar de doelstellingen zoals verwoord in het door uw staten vastgestelde IBA kader, kunnen wij stellen dat de IBA volgens planning verloopt en dat doelstellingen gehaald worden. IBA Parkstad heeft door de inzet van kennis, kunde en middelen een bijdrage geleverd aan projecten die een structurele bijdrage leveren aan de gebiedstransformatie van Parkstad. Daarbij ligt de multiplier momenteel op ruim 9, waar 3 de doelstelling was. Buiten de directe effecten heeft IBA ook invloed op een positief investeringsklimaat in de regio. We zien

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		2.4. Stedelijke ontwikkeling	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			dan ook dat na jaren van terugval particuliere investeerders, bedrijven en corporaties weer bereid zijn om fors te investeren in deze regio. Dat heeft er mede toe bijgedragen dat de regiodeal Parkstad tot stand is gekomen en dat we nu werken aan een investeringsagenda waarmee we ook na de IBA periode verder zullen investeren in de structuurversterking van Parkstad Limburg. Dat is ook noodzakelijk want de situatie in Parkstad is complex en de opgave blijft fors. Wij kunnen echter met overtuiging zeggen dat IBA nu al meer heeft opgeleverd dan initieel werd beoogd. Daarbij verwijzen we tevens naar de recent verzonden mededeling portefeuillehouder inzake afdoening toezegging 835 (voortgangsrapportage IBA Parkstad).
VVD	31.	IBA (2.4.3.), pag. 109, alinea 2 Hoeveel mensen zijn er bereikt met de diverse “publieksevents”? Er wordt een tekort van ongeveer €300.000,- gerapporteerd waarvan voorgesteld wordt dit te verrekenen met het budget van 2019, zit dit al financieel verwerkt in het statenvoorstel?	In 2018 hebben diverse publieksevents plaatsgevonden. Zo hebben ca. 1.000 mensen de IBA informatiemarkt bezocht en hebben ca. 2.000 mensen de IBA Leisure run bezocht. Daarnaast is IBA aanwezig geweest op een aantal grote events, zoals de Polis Convention, Pinkpop en Cultura Nova waarmee nog eens duizenden mensen bereikt zijn. Ook via social media heeft IBA een groot bereik van tienduizenden personen. Het voorstel om het tekort op de begroting van 2018 te verwerken in het budget 2019 is opgenomen in het voorstel aan Provinciale Staten sub 1.c. ‘Wijzigingsbesluiten reserves Jaarstukken 2018’. Het overzicht van deze wijzigingsbesluiten is opgenomen in Bijlage 3 van de Jaarstukken, 4.3. Begrotingswijziging 3 – 2019. Provincie Staten hebben voor de periode

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		2.4. Stedelijke ontwikkeling	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			2013-2019 voor proces- en projectkosten (inclusief subsidies aan projecten) voor IBA Parkstad BV € 29,5 mln. gereserveerd. De feitelijke verdeling van de kosten over de jaren, met name die van projectsubsidies, is afhankelijk van besluitvorming door de aandeelhouders en subsidieaanvragen door projecten gedurende het jaar. Hierdoor is de timing van deze kosten niet volledig voorspelbaar en kan dit leiden tot afwijkingen tussen begroting en realisatie in enig jaar.

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		3.1. Openbaar vervoer en railagenda	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
CDA	43.	3.1. OV en railagenda pag. 113 Maastricht-Brussel: blijven we inzetten op Maastricht-Luik met overstap naar Brussel, of zetten we in op een rechtstreekse verbinding Maastricht-Brussel?	De huidige inspanningen zijn gericht op het tot stand brengen van de Drielandenlijn Aken – Heerlen – Maastricht – Luik.
CDA	44.	pag. 113 tram Maastricht-Hasselt: hoe staat de provincie nu in dat dossier?	De rol en ambitie van de Provincie op dit dossier is nog immer dezelfde. Op 15 mei 2019 heeft de Raad van State uitspraak gedaan over het bestemmingsplan Tram Maastricht-Hasselt. De hoogste bestuursrechter heeft daarmee het in 2018 genomen besluit van de gemeenteraad van Maastricht tot vaststelling van het bestemmingsplan in stand gelaten. Dit betekent dat er geen planologische bezwaren meer zijn om de nieuwe tramlijn op Nederlands grondgebied aan te leggen. Via de Voortgangsrapportage Groot Project Railagenda wordt over de voortgang gerapporteerd.
CDA	45.	pag. 113 criterium 3 aansluiting bij maatschappelijke ontwikkelingen: is OV als wezenlijk instrument in behoud van leefbaarheid van dorpen en kernen (bereikbaarheid gecentraliseerde basisvoorzieningen) criterium voor OV-planning? Thema wordt nergens benoemd.	In het door uw Staten vastgestelde Mobiliteitsplan “Slim op weg naar morgen” is de ambitie uitgesproken om te streven naar een toekomstbestendige, toegankelijke, slimme, schone en grenzeloze mobiliteit zodat mensen zich naar wens en behoefte vrij kunnen bewegen. Eén van de doelen is het vergroten van de leefbaarheid waarbij gekozen is voor een gebiedsgerichte programma-aanpak voor mobiliteit. Kernen dienen bereikbaar te zijn en vitaal te worden gehouden. Dit doen we door de voorzieningen bereikbaar te houden, fiets, auto, OV en maatwerk vervoer versterken elkaar, zodat het netwerk krachtig en aantrekkelijk blijft. Op knooppunten komen de verschillende modaliteiten bij elkaar, bijvoorbeeld de fiets en de bus, maar ook de bus en de trein. Deze knooppunten zijn goed bereikbaar met de (e)fiets. In samenspraak met Arriva verkennen we de

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		3.1. Openbaar vervoer en railagenda	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			rol van slimme initiatieven als maatwerk OV, carsharing of Mobility as a Service. Zo zetten we in op een betaalbaar aanbod en blijft de keten sterk en toegankelijk. Ook vergroten we de leefbaarheid door in te zetten op digitale bereikbaarheid (zoals de ontwikkeling van 5G).
CDA	4.	Jaarstukken 2018 Openbaar Vervoer, pag. 113 N.a.v. criterium 3 Het OV-systeem is meebewegend op maatschappelijke ontwikkelingen. In hoeverre wordt er bij de beoordeling gekeken naar de bereikbaarheid van de kernen in relatie tot het behouden van de leefbaarheid? Ziet u bereikbaarheid van de kernen als een basisvoorziening? En in welke mate levert het OV een bijdrage aan de provinciale duurzaamheidsopgave?	In het door uw Staten vastgestelde Mobiliteitsplan “Slim op weg naar morgen” is de ambitie uitgesproken om te streven naar een toekomstbestendige, toegankelijke, slimme, schone en grenzeloze mobiliteit zodat mensen zich naar wens en behoefte vrij kunnen bewegen. Eén van de doelen is het vergroten van de leefbaarheid waarbij gekozen is voor een gebiedsgerichte programma-aanpak voor mobiliteit. Kernen dienen bereikbaar te zijn en vitaal te worden gehouden. Dit doen we door de voorzieningen bereikbaar te houden, fiets, auto, OV en maatwerk vervoer versterken elkaar, zodat het netwerk krachtig en aantrekkelijk blijft. Op knooppunten komen de verschillende modaliteiten bij elkaar, bijvoorbeeld de fiets en de bus, maar ook de bus en de trein. Deze knooppunten zijn goed bereikbaar met de (e)fiets. In samenspraak met Arriva verkennen we de rol van slimme initiatieven als maatwerk OV, carsharing of Mobility as a Service. Zo zetten we in op een betaalbaar aanbod en blijft de keten sterk en toegankelijk. Ook vergroten we de leefbaarheid door in te zetten op digitale bereikbaarheid (zoals de ontwikkeling van 5G). De Provincie streeft naar emissieloos openbaar vervoer dat bijdraagt aan verbetering van de luchtkwaliteit en vermindering van de CO2 emissie. Tachtig procent van de bussen en auto’s zijn bij start van de Concessie Limburg nieuw en moeten voldoen aan de hoogste EU-

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		3.1. Openbaar vervoer en railagenda	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			uitstootnormen. Vanaf de start van de concessie tot en met 2026 draagt Arriva in een aantal fases bij aan het tot stand brengen van een geheel emissievrij openbaar vervoer in Limburg. Het verduurzamingsprogramma van Arriva leidt er toe dat Limburg, als één van de eerste Provincies, in 2026 beschikt over een geheel emissievrij openbaar vervoer. Daarmee loopt Limburg ook voorop in de uitvoering van en realiseert Limburg een grotere ambitie dan is afgesproken in het Convenant Zero Emissie-busvervoer. Met dit convenant hebben openbaar vervoer-bedrijven en overheden gezamenlijk afgesproken dat vanaf 2025 elke nieuwe bus emissievrij is en dat het gehele Nederlandse openbaar vervoer in 2030 geen schadelijke stoffen meer uitstoot. Wij kunnen nog geen exacte opgave doen van de bijdrage van het openbaar vervoer aan de provinciale duurzaamheidsopgave. Zo gauw dit mogelijk is zullen wij dit rapporteren.
CDA	46.	pag. 113 criteria: welke bijdrage levert OV aan de duurzaamheidsopgave, en hoe kan die bijdrage nog worden verbeterd? Tijd voor een criterium 4? NB: duurzaamheid is wel een thema in par. 3.2. 'bereikbaarheid en mobiliteit'	Het Limburgse openbaar vervoer verduurzaamt in snel tempo. Medio 2019 bestaat ongeveer de helft van de Limburgse busvloot uit elektrische bussen. Vanaf 2026 is het gehele Limburgse openbaar vervoer emissieloos (inclusief Maaslijn). Aan de voertuigkant van het openbaar vervoer zijn daarmee grootschalige (en ambitieuze) maatregelen getroffen of in voorbereiding. Verdere maatregelen zijn wellicht denkbaar in het bevorderen van emissieloos vervoer (fiets, elektrische auto, OV etc.). Om daarin succesvol te zijn, zijn echter ook stimulerende maatregelen nodig die eerder op het pad van een gemeente liggen (milieuzones, parkeerbeleid etc.) en/of maatregelen in

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		3.1. Openbaar vervoer en railagenda	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			samenwerking met andere ketenpartners (NS, ProRail). Zie ook het antwoord op vraag 4 van CDA.
CDA	5.	Jaarstukken 2018 Openbaar Vervoer, pag. 118 De klanttevredenheid wordt beoordeeld op basis van feitelijk gebruik. Is de Limburger in het algemeen tevreden over het bestaande netwerk, specifiek daar waar het gaat om beschikbaarheid en frequentie?	In de verschillende reguliere belevings- en waarderingsonderzoeken die de Provincie onder Limburgers uitvoert is mobiliteit een onderwerp. Het meest recente onderzoek heeft circa twee jaar geleden plaatsgevonden. Met de wijzigingen in het openbaar vervoer in de circa afgelopen twee jaar (met onder andere een gewijzigd openbaar vervoernetwerk na de start van de nieuwe concessie) is dat onderzoek te gedateerd om als indicator te gebruiken, zo er al representatieve informatie over openbaar vervoer uit het onderzoek valt vast te stellen. Jaarlijks wordt natuurlijk wel de OV-klantenbarometer gepresenteerd. De OV-klantenbarometer is een landelijk onderzoek naar de mening van reizigers in het stads- en streekvervoer, inclusief regionale trein, hoofdrailnet (NS-treinen), vervoer over water en de Waddenveren. Reizigers vullen in het voertuig een schriftelijke enquête in over hun rit. Het rapportcijfer voor het regionaal openbaar vervoer in Limburg scoort een 7,6 in 2018. Het landelijk gemiddelde is dit jaar voor het zevende jaar op rij gestegen naar een 7,7. De reiziger binnen Limburg is meer tevreden over rijstijl en reissnelheid en minder tevreden over de informatie bij vertragingen.
CDA	47.	pag. 118 klanttevredenheid OV: betreft alleen feitelijk gebruik. Is de Limburger in het algemeen tevreden over het bestaande netwerk m.n. betreffende elementen als beschikbaarheid en frequentie	Zie antwoord vraag 5 van CDA.

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
GroenLinks		Blz. 126: Einde eerste alinea: volgens mij wordt de keuze niet door de nieuwe coalitie maar door PS gemaakt. Bent u het hiermee eens?	Wij zullen binnen de reikwijdte van de Bereikbaarheidsmiddelen een afweging maken welke projecten de prioriteit krijgen en zullen deze afweging vervolgens aan PS voorleggen.
CDA	48.	3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit pag. 126: wanneer dient de nieuwe coalitie een besluit te nemen inzake de herprioritering van mobiliteitsprojecten?	Bij voorkeur zo spoedig mogelijk, zodat er voor alle betrokkenen duidelijkheid komt over de prioriteiten, en dat er op basis daarvan een verdere planning kan worden gemaakt.
CDA	6.	Bereikbaarheid en mobiliteit Uit te voeren projecten, pag. 128 e.v. Het valt op dat een groot aantal projecten slechts deel of nog niet zijn uitgevoerd. Ten opzichte van andere thema's constateren we hier vaak de kleur 'oranje'. Kunt u ons aangeven wat de drie belangrijkste knelpunten zijn waardoor projecten vertraging oplopen?	In dit hoofdstuk is vaak sprake van een verzameling van projecten binnen een onderwerp. Als één van deze projecten vertraging oploopt kan van het gehele onderwerp al niet meer volmondig worden beweerd dat het eindresultaat wordt gehaald. Dit levert dus een wat (negatief) geflatteerd beeld op. De drie belangrijkste redenen voor vertraging bij deze projecten zijn: 1. de langere tijdspanne van dit type projecten heeft als (extra) nadeel dat er vaak gedurende de looptijd rekening moet worden gehouden met nieuwe/onverwachte ontwikkelingen; 2. de complexiteit van de (realisatie van) de projecten; 3. het samenwerken met meerdere partijen, waarbij m.b.t. inhoud en financiering overeenstemming moet worden bereikt en gezamenlijk draagvlak voor de maatregelen moet worden bereikt.
CDA	49.	pag. 134 fietsgebruik: relatie naar duurzaamheid en gezondheid - 2 provinciale speerpunten - is evident. Daarom wellicht nog meer inzetten op fietsen dan alleen een campagne ('op de pedalen'). Concreet criterium toevoegen als aantal fietsers, aantal jaar-km. per fietser e.a. om succes van investeringen en activiteiten te meten?	De campagne "Op de pedalen" is een onderdeel van een bredere inzet om het fietsgebruik te stimuleren. De criteria zijn bij de start van de begroting vastgesteld. De genoemde criteria zullen als interessante opties worden meegenomen bij de nieuwe begroting. Daar waar het gaat om concrete cijfers (aantal fietsers, aantal gefietste kilometers per jaar) wordt opgemerkt dat op dit

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			moment nog weinig monitoringsgegevens voorhanden zijn en onderzocht wordt op welke wijze deze het beste in beeld gebracht kunnen worden.
GroenLinks		Blz. 139: Waarom is de Maas niet door het Rijk aangewezen als hoofdtransportas, ondanks de Limburgse lobby? Motivering?	Het Rijk staat nog op het standpunt dat de grensoverschrijdende volumes op de Maas niet omvangrijk genoeg zijn om aan de status van hoofdtransportas te kunnen voldoen. Limburg heeft onderzoek laten doen over de eindbestemming van de goederen, die in de Limburgse havens worden gelost. Daaruit is gebleken dat voldoende volumes via de Limburgse havens de grens over gaan. Wij zullen dus blijven lobbyen voor een aanwijzing als hoofdtransportas.
GroenLinks		blz. 140: Wat is de belemmering in de uitrol van het aantal bewaakte truckstops? Dit is een urgent probleem dat aangepakt moet worden.	Er zijn meerdere belemmeringen, die via een gerichte aanpak opgelost moeten worden. Los van locatiegebonden aandachtspunten zijn er twee generieke zaken die bij alle te ontwikkelen truckstops spelen. Ten eerste is dat de business case voor een bewaakte truckstop. De aanloop-kosten (met name de grondkosten) drukken zwaar op de exploitatie, waardoor een verdienmodel wordt bemoeilijkt. Een tweede essentieel punt is de vereiste van afspraken over adequate handhaving, zodat illegaal parkeren in de omgeving wordt aangepakt.
CDA	50.	pag. 141 punt 3 en 4 opgaven stoppen of scope aanpassen wordt overgelaten aan het nieuwe college: herijking van mobiliteitsprojecten is een PS-aangelegenheid, toch?	Wij zullen binnen de reikwijdte van de Bereikbaarheidsmiddelen een afweging maken welke projecten de prioriteit krijgen en zullen deze afweging vervolgens aan PS voorleggen.

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		3.3. Limburgse woningmarkt	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
CDA	51.	3.3. Limburgse woningmarkt pag. 149: duur scheefwonen (meer betalen per maand dan je je kunt permitteren) speelt ook in de rest van Nederland, is geen Limburgs fenomeen. Probleem zal in de sociale huursector vanzelf minder worden omdat corporaties bij nieuwe verhuur sinds een aantal jaren strakkere inkomenseisen (wettelijk bepaald) i.r.t. de huurprijs stellen. Aantal dure scheefwoners in de sociale huur is overigens relatief beperkt; onbekend is wat het aantal is in de (middel)dure huur en koop.	Duur scheefwonen is niet uniek voor Limburg, maar het komt hier wel relatief veel voor, juist omdat inkomens in (delen van) Limburg lager liggen dan gemiddeld in Nederland en woningen hier relatief groot zijn. Onvoldoende beschikbaarheid van kleine woningen kan hier mede debet aan zijn. Gezien de huurprijsontwikkelingen in het geliberaliseerde huursegment valt– ondanks het ontbreken van harde cijfers – te vrezen dat duur scheefwonen daar snel toeneemt. Dat onderstreept de noodzaak om hiervoor ook (nieuwe) provinciale instrumenten in te zetten.
CDA	7.	Jaarstukken 2018 3.3 Woningmarkt , pag. 149 Alinea 1 Wat is de reden dat de Limburgse woningmarkt zich minder snel herstelt?	Op de lange termijn zijn er twee belangrijke factoren die de huizenprijsontwikkeling voor een groot deel kunnen verklaren: de hypotheekrente en het inkomen (zie bijvoorbeeld De Vries, 2010). De hypotheekrente is landelijk gezien gelijk, maar in Limburg zijn de inkomens relatief laag en zijn vraag en aanbod beter in balans dan bijvoorbeeld in de Randstad. Daardoor is de koopprijsontwikkeling minder excessief. Ook spelen demografische en economische factoren mee (zoals de relatief lage groei van het aantal huishoudens en de relatief lage investeringsbereidheid van beleggers in de Limburgse woningmarkt). Publicaties over (de ontwikkeling van) huizenprijzen worden overigens grotendeels gevoed door de oververhitte huizenmarkt in de Randstad.
CDA	8.	Jaarstukken 2018 3.3 Woningmarkt, pag. 149 Alinea 1 Wat is de reden dat de effecten van rijksbeleid negatief (ten dele) uitpakken voor Limburg?	De bestaande inkomensverdeling en de verplichting voor woningcorporaties om passend toe te wijzen leidt in delen van Limburg tot lagere huurniveaus dan landelijk gemiddeld. Bij lagere huurinkomsten kunnen corporaties minder investeringscapaciteit opbouwen.
CDA	9.	Jaarstukken 2018 3.3.1 Transitie Woningmarkt , pag.	In onze contacten met corporaties ervaren wij een breed gedragen gedrevenheid voor

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		3.3. Limburgse woningmarkt	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
		152 Alinea 2 Hoewel hier wordt aangegeven dat het aanbod sociale huurwoningen is vergroot is de realiteit bij de inwoner van Limburg nog steeds een gemiddelde wachttijd van 3 tot 5 jaar voor een sociale huurwoning. Gebleken is ook dat visie en beleid hierin niet in de pas loopt met de vraag vanuit de markt (anders gezegd, wanneer beleid is gerealiseerd dan is deze al niet meer actueel) In de jaarrekening is te zien dat investeringen in de woningmarkt nagenoeg nul zijn. Op welke wijze denkt u hier verandering in te brengen en met woningcoöperaties tot betere en aantoonbare prestatieafspraken te komen? Wij willen graag onze jeugd en afgestudeerden van hogescholen en universiteiten behouden voor de regio. Om dit te bewerkstelligen is een spoedige toegang tot een sociale huurwoning een must.	de uitoefening van hun taken en een grote bereidheid om te investeren in de samenleving. Aan de andere kant heeft de Provincie wettelijk geen instrumenten om het beleid van woningcorporaties te sturen. Woningcorporaties sluiten prestatieafspraken met gemeenten, niet met de Provincie. De invloed die de Provincie uitoefent, verloopt daarom via de lijn van overtuiging en eventueel (mede)financiering. Daarbij weten corporaties en provincie elkaar te vinden op inhoud en als partners, bijvoorbeeld in de energietransitie. Uw constatering dat de Provincie nauwelijks direct investeert in de woningmarkt is correct. Actiever investeren in de woningmarkt is een beleidskeuze die kan leiden tot een betere toegang tot de woningmarkt, bijvoorbeeld voor de door u genoemde doelgroepen. Afgestudeerden uit het WO en HBO vallen met hun inkomen al snel buiten de doelgroep voor sociale huur. Zij zijn dan aangewezen op de geliberaliseerde huurmarkt (waar het aanbod te laag is) of de koopmarkt (waar zij vanwege hun studieschuld beperkt zijn in hun leenmogelijkheden).
CDA	10.	Jaarstukken 2018 3.3 Woningmarkt | Wat hebben we bereikt? Pag. 150 Alinea 2 Aan gemeenten is een oproep gedaan om te komen tot versnelling van initiatieven tot het realiseren van woningen. Geven gemeenten gehoor aan deze oproep en wat is op dit moment de stand van zaken hierin? Maken gemeentes voldoende gebruik van contingenten ter verbetering van de woningmarkt en	Gemeenten hebben in het algemeen positief gereageerd op deze oproep. Dat opent de mogelijkheid voor nieuwe initiatieven. Voordat die zijn opgenomen in een vastgesteld plan en kunnen leiden tot de realisatie van een woning is nog een substantiële tijd nodig. In de tussentijd zijn er zeker ook bestaande bouwplannen bijgesteld in de gewenste richting. Gemeenten hoeven zo'n binnenplanse wijziging niet steeds aan de Provincie te melden. Het begrip contingenten wordt sinds het eerste Provinciaal Omgevingsplan Limburg (2001) niet meer gehanteerd. Als gekeken wordt naar de woningbouw¬-realisaties dan worden de afgelopen jaren

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		3.3. Limburgse woningmarkt	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
		zijn cijfers hierover voorhanden? (globaal)	meer dan 2.000 woningen per jaar gerealiseerd in Limburg. Dat is meer dan de ambitie uit de Nationale Woonagenda die zich voor Limburg vertaalt in een woningbouwproductie van 1.800 woningen per jaar.
CDA	52.	pag. 152 ontwikkeling algemeen: door de huidige mismatch in vraag/aanbod en m.n. het tekort aan betaalbare (tot € 710) en middeldure (€ 710 - € 1.000) huur is de politiek-bestuurlijke resp. maatschappelijke vraag wie dan voorrang heeft op wie bij toewijzing: nieuwe werknemers? statushouders? pas afgestudeerde studenten? senioren met een ontstane zorgbehoefte? dure scheefwoners? gezinnen met kinderen? mensen met dorps/buurtbinding? Prima om in te zetten op reductie van de mismatch maar dat duurt jaren en daarmee is het huidige verdelingsprobleem niet opgelost. Corporaties hebben gemeenten al vaker gevraagd hierover uitspraken te doen, maar die branden daar hun vingers niet aan, vaak ook omdat diverse doelgroepen bij diverse portefeuillehouders zijn ondergebracht. Wil de Provincie daar een uitspraak over doen?	Een dergelijke uitspraak door de Provincie zou op gespannen voet staan met Artikel 1 van de Grondwet (‘Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld’). Voor ons streven om bij te dragen aan een betere balans op de woningmarkt hanteren wij – zonder onderscheid naar doelgroep – als ambitie: ‘De juiste woning op de juiste plek, op het juiste moment beschikbaar’. Daarom heeft de Agenda Limburgse Woningmarkt 2016-2019 de titel ‘ieder zijn thuis’ meegekregen en vragen deze Agenda en de rapportage Beweging op de Woningmarkt nadrukkelijk aandacht voor de huisvesting van een breed scala aan doelgroepen die het echt zwaar hebben in de huidige markt.
CDA	53.	pag. 152 algemeen: de prioritering van klimaatdoelen en dus verduurzaming van woningen leidt ertoe dat investeringen van corporaties verschuiven: minder nieuwbouw en renovatie (al dan niet met doelgroepwijziging), meer geld per woning naar verduurzaming. Meer opgaven bij corporaties leidt immers niet tot meer investeringsruimte (de	Uw vraag betreft het strategisch beleid van individuele corporaties en kan niet in algemene zin worden beantwoord.

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		3.3. Limburgse woningmarkt	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
		huuropbrengsten stijgen vanuit betaalbaarheid nagenoeg alleen met inflatie) en dus is prioritering aan de orde. Ook hier geldt: wat heeft prioriteit?	
CDA	54.	NB: als CDA hebben we net een oproep gedaan aan GS om met corporaties in overleg te gaan over meer nieuwbouw in het middeldure segment. Dat gaat van dezelfde investeringsruimte af. Vinden we dat prioritair boven verduurzaming bestaande voorraad? Uitbreiding? Renovatie? Ombouw voor nieuwe doelgroepen?	Uw vraag is strategisch van aard en kan niet in algemene zin worden beantwoord. Overigens is nieuwbouw van woningen met een huur boven € 720,42 (prijspeil 2019) niet de primaire taak voor corporaties. Wettelijk hebben zij immers de taak om te voorzien in woningen beneden de genoemde grens. In de beantwoording van recente Statenvragen hebben GS aangegeven, dat zij bereid zijn om – samen met woningcorporaties die daarvoor open staan – te onderzoeken of corporaties kunnen helpen om in gemeenten waar daaraan behoefte is, de beschikbaarheid van middenhuurwoningen te verruimen en welke instrumenten daarvoor inzetbaar zijn. GS zullen die vraag ook agenderen in hun bestuurlijke overleggen met de regio's.
GroenLinks	14.	14. Pag. 152: welk beleid is er momenteel voor de strategische opgave qua woningmarkt in Limburg, dus op de lange termijn inclusief demografische ontwikkeling? Is er al een kostenberekening gemaakt wat de strategische opgave qua woningmarkt de BV Limburg gaat kosten? De Stadsregio Parkstad heeft al eens een dusdanige MKBA laten uitvoeren waarbij de opgave qua woningmarkt op circa €500 miljoen uitkwam.	Het vigerende beleid is te vinden in 'ieder zijn thuis', de Agenda Limburgse Woningmarkt 2016-2019 (PS, juli 2016) en in de rapportage Beweging op de Woningmarkt (jan. 2018). Voor de hier bedoelde berekening is primair nodig dat er een gedeeld en gespecificeerd beeld is van wat de strategische opgave inhoudt. De maatschappelijke opvattingen daarover (kunnen) verschillen. Met de Agenda Limburgse woningmarkt, beschikken we over een (beperkt) instrumentarium dat ingezet wordt om partijen die zorgen voor de balans op de woningmarkt, te ondersteunen. Er is wel een indicatie te geven van de waarde van de huidige woningvoorraad (nu 529.000 woningen). Die bedraagt ruwweg € 100 miljard. Daarmee kunnen

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		3.3. Limburgse woningmarkt	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			schattingen worden gemaakt van de kosten van onderhoud of verduurzaming, Ook voor waardeverlies bij overtollige leegstand (boven frictieleegstand) is een inschatting te maken (1% leegstand ≈ 1% waardeverlies = € 1 miljard). Een bredere benadering van het begrip waarde (inclusief maatschappelijke kosten) is hierin nog niet meegenomen.

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
VVD	32.	Provinciaal Omgevingsplan (3.4.1.), pag. 159, alinea 1 Regionale uitwerkingen: Heeft Eijsden-Margraten de regionale uitwerking van het POL inmiddels ondertekend? Waar zit/zat het verschil van mening mbt woningbouw in deze gemeente tussen provincie en E-M? Heeft dit nog gevolgen voor de omgevingsverordening?	Nee, de gemeente Eijsden-Margraten heeft de geactualiseerde Bestuursafspraken regionale uitwerking POL Zuid-Limburg niet ondertekend. In zijn zienswijze op de ontwerp wijziging van de omgevingsverordening heeft de gemeente dit beargumenteerd. De gemeente heeft vraagtekens of met het huidige woonbeleid voldoende adequaat kan worden ingespeeld op bepaalde knelpunten die voorvloeien uit een wijzigende woningmarktsituatie. Het huidige woningbeleid, vastgelegd in de Structuurvisie Wonen Zuid-Limburg is ook door de raad van Eijsden-Margraten vastgesteld. De gemeente is bevoegd om dit beleid aan te passen als dit nodig blijkt om aan de noodzakelijke woonbehoefte tegemoet te komen. De gemeente geeft aan dat als zij zich op een andere (aanvullende) wijze conformeert aan hun huidige beleid, dit hen beperkt in deze bevoegdheid. Dit heeft geen gevolgen voor de Omgevingsverordening. De wijziging die eind 2018 is vastgesteld door PS, en ruimte biedt voor maatwerk, is door hen expliciet onderschreven.
VVD	33.	Uitvoering ruimtelijk beleid (3.4.2.), pag.163, alinea 1 Aanpak winkelleegstand: Hoe groot is de huidige leegstand tov de periode voordat deze leegstand werd aangepakt middels dit beleid?	De meest actuele cijfers met betrekking tot winkelleegstand in Limburg zijn beschikbaar op de website van de Provincie Limburg (dashboard detailhandel: https://dashboardlimburg.nl/detailhandel/). In 2017 bedroeg deze 271.603 m2 VVO (8,7%), verdeeld over 828 winkels (10,7%).

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			Over de huidige leegstand ten opzichte van de start van de aanpak (in 2017) kan nog geen uitsluitsel gegeven worden. Deze cijfers zijn nog niet beschikbaar. De provincie is in afwachting van de meeste actuele cijfers die te verkrijgen zijn via de nieuwe leveringspartner, CBS.
CDA	11.	Jaarstukken 2018 3.4.2 Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit | uitvoering ruimtelijk beleid Pag. 163 Alinea 3 aanpak winkelleegstand Er is 2 mln. beschikbaar gesteld voor aanpak winkelleegstand in stadscentra; Zijn er enkele voorbeelden te noemen van projecten die zijn opgestart? Wat is de status van projecten die hieruit zijn voortgevloeid? Zijn er succesverhalen te melden of is er extra ondersteuning gewenst?	Tijdens Statencommissie RLN d.d. 5 oktober 2018 is middels mededeling portefeuillehouder de 'voortgangsrapportage aanpak winkelleegstand' besproken. In deze rapportage worden de tot dan toe opgestarte projecten en status van deze projecten beschreven. Enkele voorbeelden van projecten, met een grote diversiteit in aanpak, die worden uitgevoerd zijn: ▪ 'Kunst in de etalage' te Venray, waar een onderdeel van de aanpak bestaat uit het inzetten van kunst als (tijdelijke) invulling van leegstaande winkels en daarmee het versterken van een kunstroute; ▪ 'Vitale Stad' te Roermond waar een onderdeel van de aanpak bestaat uit het vormgeven en uitvoeren van een gezamenlijke fysieke opwaardering van de Hamstraat door gemeente, ondernemers en vastgoedeigenaren. Dit heeft geleid enerzijds tot een toename winkelend publiek met 3% en laat anderzijds de knelpunten zien om met meerdere partijen tot overeenstemming te komen over fysieke ingrepen in de winkelstraat; ▪ De inzet van Stichting Streetwise in onder andere Heerlen en Meerssen, waarbij tijdens de projectperiode respectievelijk 22 en 14 (startende) ondernemers zijn ondersteund in het openen van een winkelvestiging.

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			De projecten laten duidelijk zien dat maatwerk essentieel is, successen worden behaald, maar ook dat er knelpunten zijn, waar men enerzijds tegenaan loopt, maar anderzijds lering uit kan trekken bij de aanpak van winkelleegstand. Successen én leerpunten zijn belangrijke kenniselementen die uit de inzet van (o.a.) deze voorbeelden worden gehaald. Er wordt dan ook actief ingezet op kennisdeling over deze projecten middels fysieke bijeenkomsten (bijv. halfjaarlijks retailsymposium) en digitale kennisdeling (bijv. Expeditie Ruimte). Nadere toelichting over kennisdeling is beschreven in bovengenoemde rapportage. Ook voor dit onderdeel is het leveren van maatwerk essentieel. In de Statencommissie is door gedeputeerde onderschreven dat additionele middelen nodig zijn. De huidige aanpak is een eerste stap in het aanjagen van de aanpak van winkelleegstand. Het is een meerjarig proces dat zich over meerdere collegeperiodes uit zal strekken. In de volgende coalitieperiode wordt meer aandacht voor dit thema gevraagd.
VVD	34.	Werklocaties (3.4.3), pag. 164, alinea 1 Is aan te geven hoeveel herstructurering van werklocaties heeft plaatsgevonden? (aantal m2 en aantal betrokken bedrijven)	Nee, aangezien de Provincie geen actieve rol meer heeft bij herstructurering van bedrijventerreinen (na afbouw activiteiten LHB) zijn die gegevens niet bekend.
CDA	12.	Jaarstukken 2018 3.4.3 Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit | werklocaties, Pag. 164 Alinea 2 Hier staat te lezen “Nu gebleken is dat e.e.a. momenteel niet gerealiseerd kan worden is een opdracht in voorbereiding voor de	Door de samenwerking met CBS aan te gaan was de gedachte dat zij ook de benodigde kantorengegevens konden leveren. Nu in de afgelopen 2 jaar duidelijk is geworden dat CBS dat niet kan, zijn er weer opdrachten weggezet/in voorbereiding bij Etil bv. Gegevens zijn noodzakelijk voor eigen gebruik en in het

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
		kantorenmonitor bij een andere partij" Wat wordt hier exact bedoeld en wat is hiervan de noodzaak?	kader van bestuursafspraken met gemeenten.
CDA	13.	Jaarstukken 3.4.3 Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit |werklocaties, pag. 164 Alinea 1 in samenhang met Prestatie indicatoren In alinea 1 is te lezen dat regionale structuurvisies en uitvoeringsprogramma's voor werklocaties zijn gerealiseerd. Echter, bij prestatie indicatoren staat onder eindwaarde 90% (met streefwaarde 100%) Waaruit blijkt dat deze realisatie dus toch niet helemaal behaald is. Waarin zit het verschil?	De realisatie van twee van de drie regio's is afgerond. Voor de derde en laatste regio (Midden-Limburg) loopt momenteel nog de accorderingsfase (april-mei 2019), vandaar dat hier 90% is aangegeven. Dus na mei is de realisatie wel 100%.
VVD	35.	Buitengoed Geul en Maas (3.4.4.), pag. 165, alinea 2/3 Waar zit de afwijking tussen raming en realisatie (financieel en inhoudelijk) van dit product? (aan de lastenkant is €232.000,- over)	Voor nagenoeg het gehele resterende bedrag zijn verplichtingen/reserveringen vastgelegd, waarvan de uitvoering/afrekening pas in 2019 plaatsvindt. Het gaat hierbij om opdrachten ten behoeve van de totstandkoming van een ondernemersorganisatie, alsook om de inzet van procesmiddelen voor onderzoek en ontwerp van diverse projecten. Overigens betreft het procesmiddelen die zijn ingebracht door de 4 partners (provincie en gemeenten Maastricht, Meerssen en Valkenburg aan de Geul), waarvan de stuurgroep BGM het financieel beheer bij de provincie heeft gelegd. De besluitvorming over deze middelen ligt bij de stuurgroep BGM.
GroenLinks		3.4.5. en 3.4.6.: Voor 2018 was er geen VTH uitvoeringsprogramma. Er is op basis van het uitvoeringsprogramma 2017	Een uitvoeringsprogramma dient inderdaad jaarlijks vastgesteld te worden. Wegens een discussie inzake de extra opdracht (intensivering toezicht

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
		gewerkt. Is het niet wettelijk verplicht om voor ieder jaar een nieuw VTH uitvoeringsprogramma vast te stellen? Hoe wordt dit verantwoord? Als er op basis van het VTH uitvoeringsprogramma 2017 is gehandeld i.p.v. op basis van VTH uitvoeringsprogramma 2018, dan zijn de doelen toch niet gerealiseerd? Bent u bereid ook in de beleidsparagraaf Coördinatie RUD in de P&C stukken de RUD Limburg Noord voortaan mee te nemen in doelstellingen, wijzigingen en verantwoording?	afvalbedrijven) aan de RUD die eind 2018 is beslecht, is er voor 2018 geen uitvoeringsprogramma meer vastgesteld. De doelstellingen voor het VTH Uitvoeringsprogramma 2018 waren inhoudelijk vrijwel gelijk aan de doelstellingen voor het VTH uitvoeringsprogramma 2017, omdat VTH werkzaamheden voor meer dan 90% wettelijke taakuitvoering betreft. Ten aanzien van het in de beleidsparagraaf Coördinatie RUD (overigens opgenomen in 3.7.11) meenemen van de RUD Limburg Noord is te vermelden dat de inhoudelijke taken voor de inrichtingen waarvoor de provincie bevoegd gezag is, worden uitgevoerd door de RUD Zuid Limburg. Dit omdat de RUD LN geen mensen in dienst heeft en de provincie de betreffende medewerkers heeft ondergebracht in de RUD ZL. Daarom is er met betrekking tot de RUD LN niets mee te nemen over (provinciale) doelstellingen, wijzigingen en verantwoording. Onder Beoogde resultaten 2018 punt 2 is daarom ook opgenomen “de realisatie van het uitvoeringsprogramma door de RUDZL en dat dat betreft de taakuitvoering voor de binnen de RUD’s belegde taken”.

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		3.5. Hoogwaterbescherming langs de Maas	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
GroenLinks		3.5. p. 173 onderaan: in 2018 is er een door het Rijk programma Integraal Riviermanagement geïntroduceerd dat ervoor gezorgd heeft dat het eigen programma LTAR in een ander daglicht is komen te staan. De gevolgen hiervan voor de Maasvallei worden in 2019 bekend. Is al enig zicht op wanneer dat is?	In 2018 heeft de minister van Infrastructuur en Waterstaat besloten om de ambities op het gebied van rivierverruiming in het kader van de hoogwaterbescherming onder te brengen in een programma Integraal Riviermanagement (IRM). Het doel is om de opgaven voor waterveiligheid, waterkwaliteit, scheepvaart, zoetwaterbeschikbaarheid, natuur en ruimtelijke en economische kwaliteit in beeld te brengen, in samenhang aan te pakken en te verankeren in een beleidskader, inclusief programma van maatregelen. Rondom de inrichting van het IRM lopen op dit moment bestuurlijke gesprekken om te komen tot scopebepaling en inrichting van de governance.
CDA	55.	3.5. Hoogwaterbescherming langs de Maas pag. 173 eventuele gevolgen van additionele maatregelen voor de dijkbelasting die burgers betalen (zie boven)	Zie beantwoording vraag 24 van CDA.

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		3.6. Water	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
CDA	56.	3.6. Water algemeen: welke acties worden uitgezet om vervuiling van drinkwater met medicijnresten te voorkomen? Dit fenomeen speelt al jaren, maar er lijkt maar weinig gerichte actie ondernomen te worden. Dit terwijl het nauwelijks mogelijk is om alle resten bij de drinkwaterproduktie te filteren. Dit is een bedreiging voor de volksgezondheid. Dat vraagt om andere maatregelen dan grondwaterbescherming.	In de Intentieverklaring Delta-aanpak waterkwaliteit en zoetwater genoemde intentieverklaring is afgesproken dat het rijk de nationale beleidsnota Gezonde Groei, Duurzame Oogst zal evalueren en een onderzoek zal doen naar aanvullende emissie reducerende maatregelen in het geval het tussendoel van de beleidsnota niet worden gehaald. Bedoeld tussendoel is om in 2018 de overschrijdingen van drinkwater- en de waterkwaliteitsnormen met 50% gereduceerd te hebben ten opzichte van 2013. Einddoel van genoemde beleidsnotitie is dat in 2023 nagenoeg geen normoverschrijdingen meer plaatsvinden. Wij zullen de voortgang van deze acties nauwgezet volgen.
VVD	36.	Water (3.6.), pag. 180, alinea 2 Criterium 2, “voldoende water”: wat is de huidige grondwaterbehoefte per toepassingsgebied? (drinkwater, industrie, landbouw) Wat is de trend van deze behoefte?	De provincie heeft een onderzoek opgezet om de beschikbaarheid van grondwater voor verschillende functies inzichtelijk te maken. Dit is het ‘waterbeschikbaarheidsonderzoek’ genoemd. Onderdeel van dit onderzoek is de huidige, maar vooral ook de toekomstige vraag, naar grondwater door de verschillende functies zoals drinkwater, landbouw en bedrijven. De resultaten van dit onderzoek worden einde 2019 verwacht.
GroenLinks		3.6. p 180: welke 11 partijen zijn naast het Waterschap nog aan de slag met fysieke maatregelen om droogte tegen te gaan en water vast te houden? Over welke fysieke maatregelen gaat het?	Er is aan 11 partijen subsidie versterkt. Hieronder zijn 3 regionale LLTB verbanden, vandaar dat soms over 11 en soms over 9 partijen wordt gesproken. Hieronder is aangegeven welke maatregelen het per partij betreft: ▪ ARK Natuurontwikkeling: Klimaatbuffer en waterberging, peilgestuurde drainage, scheiding kwel/oppervlaktewater; ▪ RLKM (Regionaal Landschap Kempen en Maasland): Waterbuffering, herstel vijvers en

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		3.6. Water	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			poelen, realisatie watertoevoersloot en plaatsen stuwen; ▪ LLTB (Noord, Midden en Zuid): Peilgestuurde drainage; ▪ Gemeente Heerlen: Hemelwater afkoppelen en regenwaterbuffer; ▪ Gemeente Landgraaf: Hemelwaterafkoppeling met aanleg retentiebuffer industrieterrein (Abdissenbosch): Hemelwaterafkoppeling met infiltratie/wadi en bomenaanplant in een woonwijk (’t Eikske); ▪ Gemeente Nederweert: Hemelwaterafkoppeling particulieren, meer groen tegen hittestress; ▪ Gemeente Nuth: Nieuw regenwatersysteem met afkoppelen hemelwater en regenwaterberging; ▪ Gemeente Simpelveld: Hemelwaterafkoppeling en regenwaterberging; ▪ Gemeente Sittard Geleen: Afkoppelen verharde locaties, aanleg bergbezinkbassin, saneren overstorten, waterbuffering, vistrap, groen tegen hittestress.
GroenLinks		3.6.1. p. 183: in 2018 is geen enkele kilometer beekherstel gerealiseerd. Er is nu een herprioritering van de uitvoering en een aanpassing van het partnercontract aan de orde. Wat houdt de herprioritering in? Wanneer wordt verwacht dat besluitvorming hierover zal plaatsvinden?	De herprioritering houdt in dat er samen met het waterschap wordt gekeken naar de projecten die binnen, maar ook buiten, het partnercontract worden uitgevoerd te realisering van de in het partnercontract opgenomen doelen. De afgelopen maanden is gebleken dat niet alle projecten zullen worden uitgevoerd in de periode 2016-2021. Een aantal projecten zal worden doorgeschoven naar een volgende periode. Een aantal projecten komen te vervallen en andere worden toegevoegd. Dit zal leiden tot een aanpassing van het lopende

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		3.6. Water	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			partnercontract. Daarbij wordt rekening gehouden met de motie van PS van 26 juni 2018 (motie 2397 Geraats) middelen zo mogelijk te herprioriteren rekening houdende met het veranderende klimaat en wateroverlast en droogte. Daarnaast hebben we aandacht voor de provinciale belangen op het gebied van natuur. De planning is om dit voor het zomerreces 2019 door GS te laten vaststellen.

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		3.7. Energie, duurzaamheid en milieu	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
CDA	14.	Jaarstukken Asbestsanering, pag. 189 Alinea 3 Is de provincie actief betrokken in de discussie over verantwoorde versoepeling van de inzet van saneringsmethoden en daarmee een verlaging van de kosten. Wat is het standpunt van het college in deze discussie?	Zoals wij in ons antwoord aan Provinciale Staten van 18 september 2018 met kenmerk 2018/61363 hebben aangegeven, geven wij invulling aan de uitvoering van uw motie 2411, waarin u Gedeputeerde Staten oproept om de mogelijkheden te bekijken om tot versoepeling van de regelgeving bij asbestsanering te komen. Wij haken hierbij aan bij de landelijke ontwikkelingen, daar de Staatssecretaris van I&W in het Kamerstuk 25 834, nr. 148, d.d. 17 - 7 – 2018 aangeeft om in het kader van de programmatische aanpak mogelijkheden uit te werken om asbestdaken eenvoudiger, goedkoper en sneller te saneren. Daarnaast is de Staatssecretaris door de Tweede Kamer (TK) via de motie van Von Martels (kenmerk 25 834 nr. 160) van 6 maart 2019 opgeroepen om innovaties binnen de asbestsector voortvarend op te pakken en de TK hierover voor eind 2019 te informeren. Daarnaast hebben wij in de gezamenlijke brief van de ambassadeurs voor de versnelling van de aanpak van asbestdaken aan de Eerste Kamercommissie voor Infrastructuur, Waterstaat en Omgeving van 12 april 2019 aangegeven continue in te zetten op verbetering van de uitvoering van de sanering van asbestdaken. Wij zijn van mening dat daar waar vereenvoudiging van de regelgeving mogelijk is, dat deze dient te worden ingevoerd, maar dat dit niet ten koste mag gaan van de veiligheid van de medewerkers die beroepsmatig in contact komen met asbest, de bewoners, omwonenden en het milieu.
CDA	15.	Jaarstukken Asbest, pag. 189	Het stimuleren van werkgelegenheid bij de uitvoering van nieuwe ontwikkelingen, zoals de versnelling van de sanering van

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		3.7. Energie, duurzaamheid en milieu	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
		Bij het criterium wat we belangrijk vinden staat genoemd dat de werkgelegenheid in de sanering fors is toegenomen. Waarom is dit rondom het thema asbest een belangrijk criterium? Wellicht leiden andere methoden tot lagere kosten en minder werkgelegenheid, of veel meer volume met dezelfde werkgelegenheid. In hoeverre neemt u saneringsvolume en prijs mee in de opgave van asbestsanering?	asbestdaken, sluit aan bij het beleid van Gedeputeerde Staten. Hierbij willen wij niet alleen kijken naar de mogelijkheden om de eigenaren van asbestdaken zo veel mogelijk te ontzorgen, maar willen we ook de kansen benutten die de versnelde aanpak van asbestdaken biedt voor de werkgelegenheid in Limburg. Binnen de opgave van de sanering van de asbestdaken monitoren we oppervlakten die jaarlijks gesaneerd worden. Zo krijgen we de voortgang en haalbaarheid inzichtelijk van deze opgave. De prijs per m2 nemen we hierbij niet mee, maar we zetten wel in om de kostprijs te verlagen door aan te haken bij de landelijke ontwikkelingen, zoals die bij de beantwoording van vraag 14 zijn aangegeven.
CDA	57.	pag. 189 criterium 3: toename werkgelegenheid in de saneringsbranche is een vreemd criterium. Er loopt landelijk een hele discussie over de kosten van sanering: die zijn gigantisch hoog vanwege enerzijds de strenge regels voor sanering (door de branche zelf opgesteld en discutabel i.r.t. risico's) en anderzijds de monopolypositie van de branche. De rijksoverheid neemt nauwelijks regie in de bepaling van risico's versus maatregelen en laat het over aan door de branche gedomineerde platforms. Als we vaart willen maken met asbestsanering dan is kostenbeheersing een thema, niet het creëren van werk bij asbestsaneerders!	Zie antwoord op vraag 14 en 15 van CDA.
CDA	16.	Jaarstukken Asbest, pag. 189 Alinea 4	In onze brief van 18 september 2018 aan Provinciale Staten met kenmerk 2018/61363 hebben wij aangegeven op

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		3.7. Energie, duurzaamheid en milieu	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
		U wilt nu een maatschappelijke beweging en bewustwording op gang brengen om zo de aanpak van de opgave te versnellen. Hoe wilt u dit gaan doen en wat is er de afgelopen jaren op dit gebied gebeurd?	welke wijze wij de bewustwording willen vergroten bij eigenaren van asbestdaken. De activiteiten die hiervoor in deze brief worden beschreven zijn momenteel in uitvoering. Kortheidshalve verwijzen wij u naar deze brief.
CDA	17.	Jaarstukken Asbest, pag. 189 Alinea 4 Waarom willen wij koploper in Nederland zijn wat betreft asbestsanering in combinatie met energiebesparing? En kunt u in beeld brengen welke wettelijke eisen er voor de provincie gelden en welke extra maatregelen we zelf treffen op het gebied van asbestsanering? Waar ligt de verantwoordelijkheid bij het behalen van de wettelijk gestelde eisen?	Sanering van asbestdaken biedt kansen voor verduurzaming van de betreffende gebouwen. Wij hechten daar groot belang aan omdat dit bijdraagt aan een schonere leefomgeving in Limburg. Door onze aanpak via voorbeeldprojecten, partnership en ondersteunend financieel instrumentarium (zoals Duurzaam Thuis) willen wij een voorbeeld zijn voor onze collega-overheden en marktpartijen, zodat zij kunnen leren van onze ervaringen. Dit tot doel om te komen tot versnelling van de sanering van asbestdaken. Deze proactieve aanpak maakt de provincie Limburg een van de koplopers in de saneringsaanpak van asbestdaken in Nederland. Voor de Provincie gelden dezelfde (landelijke) wettelijke eisen als voor een iedere andere eigenaar van een asbestdak. Wij zetten in om de gebouwen, die in onze eigendom zijn, tijdig asbestvrij te maken. De hiervoor noodzakelijke activiteiten hebben wij opgenomen in de Meerjaren-onderhoudsplannen. De verantwoordelijkheid van het behalen van de aangekondigde wettelijke eisen, vastgelegd in het komende asbestverbod, ligt bij de eigenaar van het asbestdak. Gemeenten dienen handhavend op te treden als hieraan niet voldaan wordt. Dit geldt ook voor de Provincie Limburg, voor richtingen waarvoor de Provincie vergunning verlenende instantie is.

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		3.7. Energie, duurzaamheid en milieu	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
GroenLinks		Blz. 194: toelichting prestatie indicatoren: er wordt vermeld wat er aan asbest verwijderd is, maar wat is de opgave die er nog ligt voor 2024?	In onze brief van 13 juli 2018, met kenmerk 2018/44814, hebben wij Provinciale Staten gemeld dat uit onze Limburgbrede inventarisatie van asbestverdachte daken is gebleken dat er circa 9,5 miljoen m² asbestverdachte daken zijn. Momenteel is een actualisering van deze inventarisatie in uitvoering.
GroenLinks		Blz. 195: beoogde resultaten 2018, punt 2: Is de rapportage van het onderzoek luchtkwaliteit al binnen? 1e kwartaal 2019 is al voorbij.	De Universiteit Utrecht heeft het eindrapport van het onderzoek “luchtkwaliteit rondom intensieve veeteelt Nederweert, Venray en Horst ad Maas” nog niet kunnen opleveren. De endotoxine analyses werden laten dan gepland gestart, omdat de reagentia voor deze analyses niet beschikbaar waren. Daarna leidde de onderschatte hoeveelheid onderzoek data tot verdere vertraging in het onderzoek en het opleveren van het onderzoeksrapport. De Universiteit Utrecht heeft toegezegd de rapportage in de zomer aan te leveren.
Partij voor de Dieren	1.	p. 158, par. 3.7.2 Milieubeleid en Duurzaamheid: Onderzoek luchtkwaliteit rondom intensieve veehouderij Dit al jaren lopende onderzoek zou in het eerste kwartaal gerapporteerd worden, hetgeen niet is gebeurd. Wanneer krijgen PS de resultaten, inclusief de acties die GS daarop baseert in het kader van de Uitvoeringsagenda Vitale Veehouderij?	De Universiteit Utrecht heeft het eindrapport van het onderzoek “luchtkwaliteit rondom intensieve veeteelt Nederweert, Venray en Horst ad Maas” nog niet kunnen opleveren. De endotoxine analyses werden laten dan gepland gestart, omdat de reagentia voor deze analyses niet beschikbaar waren. Daarna leidde de onderschatte hoeveelheid onderzoek data tot verdere vertraging in het onderzoek en het opleveren van het onderzoeksrapport. De Universiteit Utrecht heeft toegezegd de rapportage in de zomer aan te leveren.
GroenLinks	15.	15. Pag. 199: over welke convenantsonderdelen gaat het precies inzake bodem en ondergrond? Welke onderdelen zijn momenteel wel en welke niet gerealiseerd?	De convenantsonderdelen zijn in het Meerjarenprogramma bodem en ondergrond 2016 – 2020 verdeeld over 2 programmalijnen. In de programmalijn Bodemsanering en –beheer zijn opgenomen: Aanpak spoedlocaties, gebiedsgericht beheer van grondwaterverontreinigingen, nieuwe

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		3.7. Energie, duurzaamheid en milieu	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			bedreigingen, verminderen nazorglasten, voorbereiden op Omgevingswet. In de programmalijn ondergrond is duurzaam en efficiënt beheer en gebruik van de ondergrond opgenomen. Organiseren van kennis en informatiebeheer alsmede monitoring en landelijke inbreng vallen onder beide programmalijnen. In onze brief van 12-02-2019 (2019-10253) hebben wij in het begeleidend Informerend stuk aan de Interim Statencommissie de stand per onderdeel (via het meegestuurde Actieprogramma bodem en ondergrond 2019) toegelicht (dit informerend stuk is op 12 april 2019 als ingekomen stuk door de Interim Statencommissie voor kennisgeving aangenomen). In dit Actieprogramma wordt onder terugblik over 2018 beargumenteerd toegelicht welke onderdelen wel en welke (nog) niet zijn gerealiseerd. Kortheidshalve wordt hiernaar verwezen.

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		3.8. Plattelandsontwikkeling	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
GroenLinks		3.8. p. 214: voor het aantal vastgestelde Natura 2000 beheerplannen geldt dat de streefwaarde niet is gehaald per einde 2018. Oorzaak is het resultaat van verschillende factoren. Hoe verhouden de verschillende factoren zich tot elkaar? Zijn deze factoren nog aanwezig en zo ja, welke en is hier verbetering te verwachten? Is GS van plan hiertoe maatregelen te nemen, en zo ja, welke maatregelen?	Het opstellen van N2000 plannen is complexer dan in eerste instantie werd aangenomen en vergt meer tijd. De doorwerking van het zgn. veegbesluit N2000 en afstemming met min LNV over systematiek habitatkaarten heeft plaatsgevonden. Als gevolg van de uitspraak van de RVS inzake het N2000 plan de Peelvenen (dat door de provincie Noord Brabant wordt getrokken) is er aanvullend eco-hydrologisch onderzoek in dit gebied en enkele andere gebieden nodig. De uitkomsten van diverse PAS-onderzoeken waren nodig om de benodigde maatregelen te kunnen bepalen. Aanbesteding en de afhankelijkheid van externe bureaus maakten dat dit extra tijd heeft gekost. Vanuit de ambities van het coalitieakkoord en de hoofdopdrachten die er voor de provincie Limburg liggen is opnieuw gekeken naar de wijze waarop de specialistische ecologische kennis vanuit het cluster NW met prioriteit zou moeten worden ingezet. De structurele capaciteit op dit vlak is sinds de decentralisatie van de natuurtaken niet uitgebreid maar opgevangen door tijdelijke inhuur. Door de afbouw van de tijdelijke inhuur conform motie 770 wordt er gewerkt met een prioriteringssystematiek om voorrang te kunnen geven aan het opstellen van de N2000 beheerplannen. De overdracht van de werkzaamheden aan interne medewerkers heeft plaatsgevonden. De bijgestelde planning is er op gericht om in 2019 alle plannen in ontwerp vast te stellen.
CDA	58.	3.8. Plattelandsontwikkeling pag. 214 is behoud en versterking van biodiversiteit geen criterium? Zie recente internationale onderzoeken i.r.t. prioriteit voor	Behoud en versterking van biodiversiteit maakt onderdeel uit van criterium 2: behouden en verbeteren van de habitattypen en soorten in Limburg.

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		3.8. Plattelandsontwikkeling	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
		gezondheid en duurzaamheid	
Partij voor de Dieren	2.	p. 216, par. 3.8.1 Natuur: Functieverandering landbouw-natuur Graag een overzicht van de in deze collegeperiode gerealiseerde functieverandering landbouw-natuur, voor NNN en andere natuurdoelen. Tevens graag een (link naar) de GS-notitie over de veranderde taakstelling verwerving/functieverandering NNN (de bijstelling van de 2600 hectare naar 1361 hectare).	In de periode 2014-2017 is er 211 hectare verworven door provincie. Tevens is/wordt in projecten (BPL, Sibelco, Lus van Linne en Ooijen Wanssum) nog eens 462 hectare natuur gerealiseerd. Op 1 april 2017 (Herijking natuuropgave) bedroeg de restant opgave 1341 ha (en was dus 1259 ha gerealiseerd van de 2600 ha). Op 31-12-2018 bedroeg de restant opgave 1239 hectare. Dit betekent dat in de periode april ’17-dec ’18 nog eens 102 ha is gerealiseerd.
Partij voor de Dieren	3.	p. 217, par. 3.8.1 Natuur: Uitvoering natuurherstelmaatregelen De Subsidieverordening POP3 voor “niet-productieve investeringen voor hydrologische maatregelen” moest bij gebrek aan aanvragen opnieuw worden opengesteld. Wat is de verklaring voor het achterblijven van aanvragen in de eerste ronde? Zijn er in de tweede ronde wel aanvragen binnen gekomen en is daarmee het budget uitgeput? Is de regeling bedoeld voor agrariërs en/of TBO’s?	De hernieuwde openstelling heeft 1 aanvraag opgeleverd. Deze kon niet eerder worden aangevraagd omdat deze zich richt op een categorie maatregelen waarvoor nog nader onderzoek nodig was. Het budget is hiermee niet helemaal uitgeput. De regeling is bedoeld voor maatregelen die een samenhang hebben met de landbouw, zoals de aanleg van regenwaterbuffers en stuwen, drainagesystemen en natte bufferzones.
CDA	18.	Jaarstukken 2018 3.8.1. Natuur, pag. 217 Alinea 4 Er zijn geen aanvragen binnengekomen ikv POP3 “niet-productieve investeringen voor hydrologische maatregelen PAS. Wat is de oorzaak daarvan en heeft de hernieuwde openstelling van de regeling wel aanvragen opgeleverd?	De hernieuwde openstelling heeft 1 aanvraag opgeleverd. Deze kon niet eerder worden aangevraagd omdat deze zich richt op een categorie maatregelen waarvoor nog nader onderzoek nodig was.
CDA	19.	Jaarstukken 2018 3.8.1. Natuur, pag. 217-218-219 Het product Natuur ligt goed op	De uitspraken van de Raad van State in de voorlopige voorziening van 9 maart 2018 en de uitspraak van het Europese Hof van 7 november 2018 maken dat de

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		3.8. Plattelandsontwikkeling	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
		koers, echter de resultaten mbt de PAS, zeker waar het de vergunningverlening betreft, blijft achter. Veel initiatiefnemers ondervinden hier veel hinder ven en vertraging door. Wat gaat u er aan doen om hier weer meer vaart in te krijgen?	onduidelijkheid rond de PAS blijft. Dat maakt dat er rondom de vergunningverlening veel gebeurt, maar niet altijd doorgepakt kan worden. De Raad van State zal naar verwachting eind mei 2019 een definitieve uitspraak doen over de toepassing van het PAS. De verwachting is dat vergunningverlening dan ook weer stagneert. Tot die tijd blijven we voor nieuwe aanvragen zorgen dat ze binnen vier weken na ontvangst geplaatst worden in het landelijke systeem AERIUS, ten behoeve van de toekenning van ontwikkelingsruimte (die gebeurt op volgorde van plaatsing in het systeem).
Partij voor de Dieren	4.	p. 220, par. 3.8.1 Natuur: Onderzoek andere maisrassen ter voorkoming van dassenschade Graag de rapportage van dit onderzoek, of een samenvatting daarvan. Is de achtergrond hiervan het mogelijkerwijs voorschrijven van andere maisrassen als (schade-)preventieve maatregel?	De rapportage van deze studie is terug te vinden op de volgende locatie. https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2019/02/Onderzoek-Dassen-en-maisrassen-DEF.pdf De achtergrond van dit onderzoek is inderdaad de vraag of het aanbieden van andere maisrassen als (schade-)preventieve maatregel zinvol is. De studie heeft aanwijzingen opgeleverd dat het aanbieden van een vroeger afrijpend maïsras de schade in de overige maïs in de omgeving kan beperken. In de praktijk zou dit kunnen werken door in een dassenterritorium op korte afstand van de hoofdburcht een kleine oppervlakte vroege maïs aan te bieden.
VVD	37.	Natuur (3.8.1), pag. 221, alinea 1 Agrarisch natuurbeheer blijft qua oppervlakte sterk achter bij de streefwaarde, wat is hiervan de oorzaak? Worden de hectares natuur op een andere wijze	In de toelichting bij de prestatie-indicatoren is aangegeven dat inderdaad het agrarisch natuurbeheer in de goudgroene zone is verminderd (van 260 naar 116 ha). De reden hiervoor is dat oude contracten beëindigd zijn. Met de nieuwe contracten verschuift de inzet van goudgroen naar relevante natuur- en landschapselementen in de agrarische zoekgebieden. Deze

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		3.8. Plattelandsontwikkeling	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
		gecompenseerd/gerealiseerd? Dan wel wordt de streefwaarde aangepast?	hectares zijn dan ook toegenomen van 2.340 naar 2.519 ha.
VVD	38.	Natuur (3.8.1.), pag. 221, alinea 1 Bij de indicator: binnen de wettelijke proceduretermijn verlenen van beschikkingen staat geen eindwaarde. Waarom is die waarde er niet?	De eindwaarde is per abuis niet ingevuld. De volgende waardes zijn aan de orde: Gebiedsbescherming: 43 % Soortenbescherming: 81 % Zie hiervoor ook de beantwoording van vraag 19 (CDA).
VVD	39.	Landschapsparken en Vermaatschappelijking (3.8.2), pag. 223, alinea 2 Wat is de stand van zaken met betrekking tot de Taurossen in het Kempenbroek?	Reeds eerder is medegedeeld dat de Provincie geen formele bevoegdheden heeft om in bestaande situaties begrazing met Taurossen te verbieden. De Provincie heeft binnen het gebied evenmin eigendommen op grond waarvan wij de begrazing met Taurossen zouden kunnen tegenhouden. De gemeente Weert heeft haar eigendommen binnen de Laurabossen in erfpacht uitgegeven aan Natuurmonumenten. Zij is in gesprek met de Natuurmonumenten om te bezien of deze alsnog de Taurossen op deze percelen zou willen verwijderen. Wij zijn hierbij echter geen partij. De enige wijze waarop de Provincie iets kan doen aan toekomstige situaties is in het kader van de SvNL het beheer met Taurossen uitsluiten van subsidie.
Partij voor de Dieren	5.	p. 224, par. 3.8.2 Landschapsparken en vermaatschappelijking: Uitvoeringsprogramma Nationale Parken Welke concrete maatregelen en projecten zijn er, met welk effect, in 2018 uitgevoerd in het kader van	De subsidiebeschikking 2018 heeft een looptijd van mei 2018- 1 november 2019. Na ontvangst en beoordeling kan het gevraagde inzicht worden verschaft.

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		3.8. Plattelandsontwikkeling	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
		het uitvoeringsprogramma's van de Nationale Parken? Wat waren in 2018 de apparaatskosten van de Nationale Parken Limburg?	
Partij voor de Dieren	6.	p. 224, par. 3.8.2 Landschapsparken en vermaatschappelijking: Uitvoeringsprogramma Nationaal Landschap Zuid-Limburg Welke van de hefboomprojecten van het Uitvoeringsplan zijn er nu in uitvoering? Zijn er al bijdragen toegezegd van externe partijen aan het Landschapsfonds (waarvoor de provincie eenmalig 0,5 mln. ter beschikking heeft gesteld), en tot welk bedrag?	In 2018 is gewerkt aan alle hefboomprojecten binnen het Uitvoeringsprogramma Nationaal Landschap Zuid-Limburg. Naast voorbereidingen om te komen tot uitvoering zijn er ook voor een diverse hefbomen concrete resultaten te benoemen: ▪ Programma Soorten i.h.k.v. de biodiversiteit opgesteld; ▪ Samen met het Waterschap is de uitvoering van Water in Balans ter hand genomen op diverse plekken; ▪ Monumentaal Landschap heeft de afronding gezien van de eerste fase, welke een studie van het Gelders Genootschap betrof waarin een vijftal casussen zijn ondersteund. Dit krijgt een vervolg in 2019 met een zgn. "erfgoedlab"; ▪ Ruimte voor vrijetijd: er is samen met de regio gewerkt aan een visie vrijetijdseconomie Zuid-Limburg met bijbehorend actieprogramma; ▪ Stadslandzones; een aantal zones zijn voortvarend aan de slag gegaan met het opstellen van een gebiedsvisie om van daaruit gerichte acties vorm te geven. Een voorbeeld daarvan is Buitengoed Geul en Maas (BGM) en het Zuidelijk Maasdal; ▪ Versterken ondernemerschap: binnen BGM is fase 1 afgerond (praktijkschool) en zal een verder vervolg krijgen in 2019; ▪ Communicatie: er is in september wederom een succesvolle beleefweek georganiseerd. In 2018 werd dit in samenwerking met de Limburgse Nationale Parken gedaan met 350

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		3.8. Plattelandsontwikkeling	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			activiteiten en ruim 9.000 bezoekers als gevolg. Ten aanzien van het Landschapsfonds is gestart met de werving van andere donateurs. Hierbij bestaat bereidheid te investeren, indien het fonds “live” gaat. Echter, hier zijn nog geen concrete bedragen bekend.
CDA	20.	Jaarstukken 2018 3.8.3 Landbouw, pag. 226 Prestatie-indicatoren Kolom “Eindwaarde 31-12-2018” 11.227 ha structuurverbetering met integrale omgevingseffecten (POP3 projecten) klopt dit getal?	Ja, dat klopt. Het is zoekgebied waarbinnen onderzocht is of de structuur verbeterd kan worden.

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		4.1. Bestuur	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
GroenLinks	16.	16. Pag. 232: waarom worden de Rijks- en veiligheidstaken van de CdK in de P&C stukken van de provincie verantwoord als dit allemaal geschied in zijn hoedanigheid als Rijksorgaan?	Provinciale Staten stellen een budget beschikbaar aan CdK (als Rijksorgaan) voor de uitvoering van zijn Rijks- en Veiligheidstaken. Met de toekenning van dit budget stemmen Provinciale Staten in dat de CdK als rijksorgaan eigenstandig nader invulling geeft aan de besteding van deze middelen. Financieel-technisch gezien maakt dit budget onderdeel uit van de provinciale begroting. Daar waar deze provinciale middelen worden ingezet voor de uitvoering van Rijks- en Veiligheidstaken, vindt rapportage en geen verantwoording plaats via de begrotingscyclus en de daarbij behorende P&C stukken.
GroenLinks	17.	17. Pag. 233: hoe en hoe vaak meet de provincie de bestuurskracht van gemeenten?	De provincie ondersteunt en faciliteert initiatieven van gemeentebesturen bij (onderzoek naar) versterking bestuurskracht. De provincie voert geen periodieke meting van bestuurskracht uit.
CDA	59.	4.1. Bestuur pag. 232/233 veiligheid: bereikte resultaten zijn niet gespecificeerd/toegelicht. Zo kan niet worden beoordeeld of de conclusie 'heeft .....ingevuld' al dan niet juist is.	Over de wijze waarop CdK als rijksorgaan zijn Rijks- en Veiligheidstaken vervult, legt hij –formeel gezien - verantwoording af aan de ministers van Justitie en Veiligheid en Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Over de wijze waarop CdK invulling geeft aan de besteding van het budget Rijks- en veiligheidstaken worden Provinciale Staten geïnformeerd via de rapportage binnen de begrotingscyclus. Ook is er bereidheid om waar mogelijk/ van toepassing met Provinciale Staten het gesprek te voeren over thema's die mede gerelateerd zijn aan Limburg.
GroenLinks	18.	18. Pag. 238: is het wel handig dat Limburg momenteel 2 leden in het Dagelijks Bestuur van IPO levert, te weten de CdK als voorzitter en Gedeputeerde Teunissen als Penningmeester? Zou het niet	De functie van voorzitter IPO betreft een neutrale functie; om die reden is de functie van voorzitter niet te combineren met een bestuurslidfunctie (ongeacht of het een functie in het dagelijks bestuur betreft). Het IPO-bestuur wordt op korte termijn

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		4.1. Bestuur	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
		efficiënter zijn om het IPO Bestuur bij de CdK in de portefeuille over te hevelen aangezien hij nu voorzitter is kunnen worden?	gekozen; een nieuw college van GS in Limburg zal de afvaardiging vaststellen.
CDA	60.	pag. 241 wat is de stand van zaken rond de omvorming van de EMR naar een EGTS?	Na instemming van de vijf partnerregio's van de Euregio Maas-Rijn (EMR) en van de hogere overheden (voor Nederland is dat de minister van BZK) is de EGTS eerder dit jaar van start gegaan. Op 4 april jl. heeft de eerste bijeenkomst plaatsgevonden van de Vergadering (dat is het besluitvormende orgaan van de EGTS). Daarbij waren o.a. de drie door PS aangewezen leden van de Vergadering en de Gouverneur (die ook lid is van de Vergadering) aanwezig.
CDA	61.	pag. 242 is iets meer te zeggen over die lobby-activiteiten en de resultaten daarvan?	Het jaar 2018 stond in Den Haag voornamelijk in het teken van het opstarten van nieuwe beleidsvoornemens door het kabinet. In het voorjaar van 2018 hebben we daarom richting het kabinet aangegeven op welke wijze de Provincie Limburg kan bijdragen aan de nationale ambities. Dit hebben we gedaan door middel van het 'Limburgs Aanbod aan het kabinet' (zie brief van GS d.d. 18 april 2018, 2018-25875). Lobbyacties zijn in deze periode met name uitgevoerd om vanuit Limburg aan te geven hoe bewindspersonen hun 'enveloppes' (extra geld dat beschikbaar was gesteld via het coalitieakkoord) konden invullen. Denk daarbij aan de extra middelen voor 'regiodeals', 'warme sanering van de varkenshouderij in veedichte en belaste gebieden' en 'klimaat'. Over de voortgang over het 'Limburgs Aanbod' hebben we uw Staten de resultaten geïnformeerd op 31 augustus 2018 (GS 2018-56695), 13 september 2018 (GS 2018-61780), 16 november 2018 (GS 2018-78987) en 26 februari 2019 (GS 2019-15158). Zo is er het maximale bedrag van 40 miljoen euro toegekend aan de regio Parkstad (regio

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		4.1. Bestuur	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			enveloppe vanuit ministerie LNV), is er geld beschikbaar gesteld voor de voortzetting van Maastricht bereikbaar (klimaatenveloppe vanuit ministerie I&W) en zijn er bestuurlijke afspraken gemaakt over de inzet van 200 miljoen euro voor de aanpak van de varkenshouderij (ministerie LNV). Gedurende het jaar zijn er ook lobbyactiviteiten geweest rondom de energie- en klimaatagenda. We hebben daarbij nadrukkelijk gewezen op het belang van werkgelegenheid in Limburg en hebben hiervoor o.a. een ontbijtsessie met Limburgse Kamerleden georganiseerd. Over onze reactie op het ontwerp-klimaatakkoord hebben we u geïnformeerd bij brief van 15 januari 2019 (GS 2019-4229). Onze lobbyinzet in Brussel was met name gericht op de volgende periode van het Meerjaren Financieel Kader en de positionering van Limburg binnen de EU-fondsen (regionale ontwikkeling, gemeenschappelijk landbouwbeleid en Horizon). Hierbij zoeken we de samenwerking op met partners zoals binnen de netwerken van het Vanguard initiatief en de European Chemical Regions Network (ECRN). Op deze wijze heeft de Europese Commissie het belang van crossregionale samenwerking bevestigd in het nieuwe Interreg programma. In brede zin hebben we ons daarnaast gericht op de positionering van Limburg als grensregio, in samenwerking met ITEM. Dit als vervolg van de studie van de Commissie ‘Boosting growth and cohesion in EU border regions’. In 2018 zijn er daarnaast stappen gezet om onze ambities rondom grensoverschrijdende mobiliteit in Brussel kenbaar te maken (o.a. het belang van personenvervoer en de inzet van de drielandentrein tussen Aken-Maastricht-Luik en de intercity van

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		4.1. Bestuur	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			Düsseldorf naar Eindhoven) en zijn hiervoor subsidieprojecten gehonoreerd. Met oog op een goede relatie met Noordrijn-Westfalen is de samenwerking met Gelderland en Overijssel op de grenspost bij het Consulaat-Generaal Düsseldorf uitgebouwd en verder versterkt. Dit heeft geleid tot goede afspraken over de grensoverschrijdende governance en de toekenning van de functie 'regioverbinder', zodat in nauwe samenspraak met de Staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties geschakeld kan worden met de regering van Noordrijn-Westfalen op thema's als de energietransitie, mobiliteit, regionale economie en sportieve / culturele uitwisseling (inclusief de uitvoering van de motie Van der Molen op dat vlak). Ook met betrekking tot de wetenschappelijke infrastructuur zijn er in 2018 rondom de Einstein Telescoop goede stappen gezet om deze in euregionaal verband te kunnen positioneren (zowel richting de Belgische als de Duitse overheden). NB. Bovenstaand overzicht geeft een goed beeld, de lijst van onderwerpen is echter niet uitputtend.
CDA	62.	pag. 245 eren en gedenken: de resultaatbeschrijving is nogal mager, zeker i.r.t. het voorstel om het budget op te hogen	In 2018 zijn er bijdragen verleend aan projecten die aansluiten bij de doelstelling van Eren en Gedenken. Genoemd worden Liberation Concert Margraten, Herdenking Nationaal Indië Monument 1945-1962 Roermond, Veteranendag Limburg,Gezichten van Martgraten en het project 'de Dodendraad leeft'. De voorbereiding voor de viering van 75 jaar Bevrijding is gestart in 2018. Provinciale Staten zijn over de inhoudelijke voortgang en de inzet van (additionele) middelen van dit project geïnformeerd. Graag verwijzen

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		4.1. Bestuur	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			wij naar betreffende ingekomen stukken: ▪ 11-03.2019 Projecten subsidieregeling Herdenken en Vieren 75 jaar bevrijding, brief commissaris van de Koning van 28-2-2019 (GS 2019-16195); ▪ 12-09-2018 Provinciaal programma 75 jaar bevrijding, informerende brief GS (2018-57786); ▪ 15-05-2018 Instemming voordracht samenstelling provinciaal comité 75 jaar bevrijding, informerende brief GS (2018-32220); ▪ 04-05-2018 75 jaar bevrijding, informerende brief GS (2018-28542).
CDA	63.	pag. 249 strategic public affairs: blijkbaar horen daar ook Working on Europe en de Limburg Agenda onder? Die staan niet als resultaat toegelicht	Via de begroting 2018 zijn de middelen geborgd voor de uitwerking van en gezamenlijk structureel en meerjarig programma (Provincie Limburg / gemeente Maastricht / Universiteit Maastricht). In 2018 is hieraan nader vorm en inhoud gegeven. Dat heeft geleid tot een programmaplan en diverse activiteiten/ evenementen. Zie voor meer informatie hierover de mededeling portefeuillehouder d.d. 16 april 2019 (nr. 2019/30045). Tot slot, de Limburg Agenda is op 19 april 2018 gelanceerd in het bijzijn van Statenleden en Limburgse bestuurders.

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		4.4. Provinciale Staten en Griffie	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
GroenLinks	19.	19. Pag. 257: waarom kennen de P&C stukken een aparte inhoudelijk beleidshoofdstuk Provinciale Staten en Griffie als daar ook deelbegrotingen, -jaarrekeningen enz. van zijn? Kan dit niet in de verplichte paragrafen in plaats van bij beleid? En waarom worden de kosten van het college van GS niet dan ook als beleidshoofdstuk gezien? Dit is immers ook een zelfstandig bestuursorgaan.	In de provinciale begroting en de jaarstukken dienen de totale kosten van het bestuursorgaan Provincie te worden opgenomen. Dus ook de kosten van PS en de Griffie. Nee, in de verplichte paragrafen wordt programma overstijgende info opgenomen cf. BBV. De kosten van GS zijn in de begroting en in de jaarstukken opgenomen als apart product (4.1.13) onder het programma 4.1 Bestuur. Dit overeenkomstig de Provinciale Staten vastgestelde begrotingsopzet.

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		Verplichte paragrafen	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
VVD	40.	Lokale heffingen (5.1), pag. 265, alinea 2 Opbrengst grondwaterheffing is €49000 lager dan geraamd en €77000 lager dan in 2017, wat is hiervan de oorzaak? (volume, tarief)	De raming van de opbrengst grondwaterheffing is gebaseerd op de vergunde hoeveelheden. Per definitie wijken de daadwerkelijke onttrekkingen hiervan af. Het uitgangspunt is immers gebaseerd op geprognosticeerde hoeveelheden. In 2016 was de opbrengst lager dan in 2018. De facto bedraagt de afwijking op de geraamde opbrengst in 2018 5,22%.
50Plus	10.	E) In paragraaf 5.2 ad a) wordt beschreven hoe invulling wordt gegeven aan het risicobeleid en het risicomanagement. Toch wordt aan het einde op pagina 270 aangegeven dat: “Met het invoeren van het control-raamwerk wordt invulling gegeven aan het advies van de accountant om risicomanagement verder te verbeteren. In 2019 zal een verdere impuls worden gegeven aan het concern brede control-raamwerk. De opzet van de organisatie van control wordt herijkt.” 50PLUS heeft de volgende vraag: 10) Op welke aspecten van het risicomanagement adviseert de accountant verbetering en op welke wijze(n) wordt de opzet van de organisatie aangepast om hierin te voorzien?	De accountant heeft in het accountantsverslag het volgende geadviseerd: In onze voorgaande rapportages hebben wij u geattendeerd op het belang van periodieke frauderisicoanalyses, bijvoorbeeld met gebruikmaking van de ‘fraudedriehoek’, als vast onderdeel van de interne-beheersingsomgeving. Uw provincie heeft dit vormgegeven door de frauderisicoanalyse in 2018 te actualiseren. Wij adviseren u om het fraude-beheersingsproces in te richten en te formaliseren en de uitkomsten hiervan zichtbaar te evalueren en te borgen in het planning- en controlsysteem. Jaarlijks dient de interne fraudeanalyse te worden geactualiseerd. De provincie richt zich in 2019 verder op dit advies om dit nader vorm te geven en te borgen in het planning- en controlsysteem.
GroenLinks	20.	20. Pag. 271: vele te kwalificeren en mogelijk ook te kwantificeren risico’s worden niet vermeld onder ad c van de risicobeheersing. Denk aan risico’s voor de provincie van grote projecten (Brightlands campussen, MAA, N280, Maaslijn/Railagenda). Waarom is de inventarisatie van de risico’s niet volledig?	De inventarisatie is wel volledig. Zoals beschreven op pagina 271 is het risicoprofiel breder dan de risico’s genoemd in deze paragraaf. Het gaat hier om de risico’s waarvoor nog geen maatregelen zijn getroffen en die van materieel belang zijn voor onze financiële positie (zie pagina 272). De risico’s die besloten liggen in de projecten worden

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		Verplichte paragrafen	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			gedekt binnen de investeringsbesluiten die door Provinciale Saten zijn vastgesteld. Op het moment dat dat niet meer zou passen worden er voorstellen aan Provinciale Staten gedaan inzake scope of financiën van de projecten.
VVD	41.	Weerstandsvermogen (5.2.), pag. 271, alinea 3 Waarom is de Immunisatiereserve volledig meegenomen in de weerstandscapaciteit? Kunnen niet ook een aantal van de overige gebonden reserves meegenomen worden in de weerstandscapaciteit? (het is natuurlijk niet noodzakelijk maar zou het kunnen/mogen/moeten?)	Het doel van de Immunisatiereserve is onder andere het vormen van een dekkingsbron voor majeure investeringen of opvangen van tegenvallers (pag. 409); dit is expliciet door PS besloten. Bij de andere reserves is dit doel niet als zodanig expliciet benoemd en zijn deze gekoppeld aan een specifiek doel en dus niet zonder meer vrij om andere risico's op te vangen.
VVD	42.	Weerstandsvermogen (5.2.), pag. 271, alinea 6 Risico's waarvoor reserves gevormd worden en die vervolgens niet optreden leiden die tot vrijval van die reserve? Zo ja, wordt deze vrijval toegevoegd aan het exploitatieresultaat of toegevoegd aan de beleidsruimte van het betreffende product?	Jaarlijks bij de jaarstukken wordt nut en noodzaak van reserves beoordeeld.. Als een reserve niet meer nodig is, valt deze vrij ten gunste van het exploitatieresultaat.
VVD	43.	Uitzettingen uit hoofde van de publieke taak (5.4.3), pag. 299, alinea 1 Zijn er leningen afgeboekt die niet terugbetaald gaan worden? Wat is het totale rendement (in euro's en procenten) op deze leningen?	Indien sprake is van onzekerheid omtrent terugbetaling van financieringen worden deze deels of geheel voorzien. De financieringen waar in 2018 voorzieningen voor zijn getroffen, zijn vermeld aan het eind van paragraaf 5.4.3. De renteopbrengsten uit financieringen u/g zijn vermeld in tabel 5.4.5. In 2018 bedroegen deze

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		Verplichte paragrafen	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			€ 15,711 mln. Berekend over de rentedragende financieringen is het rendement 3,3%.
VVD	44.	Paragraaf 5.5.1, pag. 306, alinea 4 Wat is de reden dat niet alle Limburgse gemeenten participeren in RichtingZuid?	Het traineeprogramma RichtingZuid is in 2013 ontstaan uit een samenwerkingsverband tussen de Provincie Limburg en de gemeenten Sittard, Heerlen en Maastricht. Sinds de start zijn 15 gemeenten aangesloten bij RichtingZuid en elk jaar nodigen we gemeenten uit om toe te treden als partner. Het is niet van iedere gemeente afzonderlijk kenbaar waarom ze niet participeren in het traineeprogramma. Meest gehoorde argument, vooral bij kleinere gemeenten, is dat de deelname niet in de begroting van de gemeente past. De ambitie van RichtingZuid blijft een zo breed mogelijke deelname.
GroenLinks	21.	21. Pag. 310: met mekaar besproken en afgesproken is dat de resterend middelen op het P-budget worden overgeboekt en beschikbaar blijven voor college en directie. Nu opnieuw €6,5 miljoen P-budget aanvullend wordt overgeboekt rijst de vraag of deze systematiek noodzakelijk en in het kader van het budgetrecht bij Provinciale Staten wenselijk blijft. Zou een egalisatiereserve van bijvoorbeeld maximaal €2,5 miljoen niet al voldoende zijn voor het beoogde doel? Resterende financiële middelen boven deze grens komen dan vrij te vallen in de algemene middelen. Wat vindt het college hiervan?	Naar onze mening functioneert deze methodiek van sturen op het P-budget juist zeer goed. Op deze manier is de directie in staat gesteld om de kwaliteitsslag en de steeds veranderende vraag vanuit de samenleving op te vangen binnen het bestaand p-budget. Volledigheidshalve wordt hier vermeld dat het geen aanvullende overboeking van bedrag € 6,5 mln. bedraagt. € 4,2 mln. betreft doorgeschoven budget uit voorgaande jaren en € 2,3 mln. betreft doorgeschoven budget uit 2018. Deze doorschuiving is nodig om de goedgekeurde meerjarige inzet van personeel meerjarig te kunnen bekostigen . Van de doorgeschoven € 6,5 mln. is € 2,3 mln. nodig in 2019, € 2 mln. voor 2020 en € 1,3 mln. voor 2021. Zie bijlage 2 – voor de actuele reeksen van

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		Verplichte paragrafen	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			de actuele P-begroting. De doorgeschoven € 2,3 mln. is iets lager dan de door u voorgestelde € 2,5 mln. Wij vinden echter het huidige systeem zodanig goed functioneren dat het instellen van een afzonderlijke reserve niet aan de orde is.
VVD	45.	Sturing op P-budget, inhuur en opdrachten (5.5.2.), pag. 311, alinea 1 Wat zijn de spelregels met betrekking tot het P-budget? Welke overschotten schuiven door naar 2019 en welke niet? Loopt de P-begroting niet ieder jaar verder op door deze doorschuivingen? Wat is er voor 2019 geraamd in de primitieve begroting en hoeveel	Wat betreft de spelregels met betrekking tot het P-budget wordt verwezen naar de HRM brief 2017 van 25 mei 2017 verzonden 29 mei 2017. Het overschot wordt voor een bedrag € 6,5 mln. doorgeschoven naar 2019.Hiervan betreft € 4,2 mln. het doorgeschoven budget uit voorgaande jaren en € 2,3 mln. betreft doorgeschoven budget uit 2018. Deze doorschuiving is nodig om de goedgekeurde meerjarige inzet van personeel meerjarig te kunnen bekostigen. Van de doorgeschoven € 6,5 mln. is € 2,3 mln. nodig in 2019, € 2 mln. voor 2020 en € 1,3 mln. voor 2021. Zie bijlage 2 – voor de actuele reeksen van de actuele P-begroting. Nee, het betreft het doorschuiven van budget en niet het verhogen van de P-begroting over de periode. Van de oorspronkelijk extra toegevoegde 3,9 mln. is inmiddels 3,5 mln. teruggegeven (zie bijlage 2) Er wordt geen extra geld voor P-vrijgemaakt anders dan wat in de p-begroting reeds was opgenomen. De primitieve P-begroting 2019 bedraagt € 77 mln.

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		Verplichte paragrafen	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
		wordt de P-begroting met het nemen van de voorgestelde besluiten?	Van de doorgeschoven € 6,5 mln. zal € 2,3 mln. worden toegevoegd aan het budget voor 2019. € 2 mln. aan het budget 2020 en € 1,3 mln. aan het budget 2021. (zie pijltjes reeks pag. 311)
50Plus	6. 7.	C) In paragraaf 5.5.5 op pagina 313 wordt aangegeven dat: “Conform de verordening onderzoeken doelmatigheid en doeltreffendheid Provincie Limburg 2016 rapporteren Gedeputeerde Staten in de bedrijfsvoeringparagraaf van de jaarstukken over de voortgang van de onderzoeken naar de doelmatigheid en doeltreffendheid. (Artikel 217a Provinciewet.) Voor 2018 hebben Gedeputeerde Staten besloten een onderzoek te doen naar de doelmatigheid en doeltreffendheid van het gevoerde beleid met betrekking tot de Brightlands Kennis-As” Voortgang onderzoek 2018: Het onderzoek “Doelmatigheid en doeltreffendheid van het gevoerde beleid met betrekking tot de Brightlands Kennis-As” zal naar verwachting 1e kwartaal 2019 zijn afgerond.” 50PLUS heeft de volgende vraag: Impliceert dit dat: 6) Er enkel op het project Brightlands Kennis As een doelmatigheidsonderzoek zal worden uitgevoerd en niet op ander projecten?	Gedeputeerde Staten hebben op 19 december 2017 besloten een onderzoek te doen naar de doeltreffendheid en doelmatigheid (art 217a onderzoek) van het beleid met betrekking tot de Brightlands kennis instituten en kennis infrastructuur projecten/programma’s.

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		Verplichte paragrafen	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			Het voorstel is op 26 januari 2018, conform de Verordening onderzoeken doelmatigheid en doeltreffendheid Provincie Limburg 2016, sonderend voorgelegd aan de leden van de Commissie FEB. In de sonderende nota is aangegeven dat er focus en scherpte moet worden aangebracht in de vraagstelling, maar ook in het aantal te onderzoeken projecten/kennisinstituten waarbij is aangegeven welke projecten van het programma Brightlands Kennis As onderwerp van onderzoek zijn. De keuze van de projecten is gebaseerd op governance, omvang van de provinciale bijdrage en diversiteit van financiële instrumenten. Vanuit de Cie Feb zijn over het onderzoeksvoorstel geen opmerkingen ontvangen.
		7) Aangezien dit enige onderzoek pas in 2019 zal plaatsvinden er in 2018 geen onderzoek is verricht naar de doelmatigheid van enig project?	Met de uitvoering van het onderzoek is gestart. In april 2018. Afronding onderzoek was in eerste instantie gepland voor eind 2018, maar het onderzoek vergde meer tijd dan aanvankelijk was gedacht. Streven is voor het zomerreces 2019 het onderzoeksrapport ter kennisname aan PS te zenden.
GroenLinks	22.	22. Pag. 374: waarom hanteert de provincie een passief aankoopbeleid met betrekking tot gronden bestemd voor de natuuropgave? Tot en met 2016 zat de provincie pas op 29% hiermee ten opzichte van de toen geldende doelstellingen. Deze zijn in IPO- en Rijksverband afgesproken. Qua natuurinrichting doet de provincie het qua doelrealisatie stukken beter en scoort al ruim voldoende tot goed. Gaat de provincie de afgesproken inspanningsverplichtingen qua natuuropgaven realiseren en hoe en	Zoals in de nota Platteland in Ontwikkeling is aangegeven zetten we bij natuurrealisatie in op zelfrealisatie. Dit betekent dat we in overleg met de eigenaar kijken of de gewenste natuurdoelen gerealiseerd kunnen worden. Voor de zwaardere natuurdoeltypen die nodig zijn voor de instandhouding en verbetering van N2000-gebieden wordt vanaf nu in principe ingezet op verwerving. Dit betekent een actievere aankoopstrategie dan voorheen, met als doel onze doelen voor 2027 te kunnen realiseren.

Document		Jaarstukken 2018	
Onderdeel		Verplichte paragrafen	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
		wanneer?	

Document		Wijzigingsbesluiten reserves Jaarstukken 2018 (bijlage 3)	
Onderdeel			
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
GroenLinks	4.	Bijlage 3 4. U stelt voor de €12.973.096 in de reserve DU Elektrificatie Maaslijn op te heffen, maar de middelen over te hevelen naar de DU-Verkeer en Vervoer. Waarom blijven deze middelen niet geoormerkt voor de realisatie van de Maaslijn of de Railagenda in het algemeen?	De middelen blijven nog steeds conform besluitvorming geoormerkt voor de realisatie van het project Maaslijn, alleen zal de dekking vanuit één reserve plaatsvinden in plaats van meerdere reserves. De dekking van mobiliteitsprojecten gebeurd via de reserve DU-Verkeer en Vervoer. Het opheffen van (overbodige) reserves is in lijn met het door PS vastgestelde beleid in deze via Sturing in Samenwerking 2.0.

Document		Jaarrekening in één oogopslag 2018 (bijlage 4)	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
GroenLinks	2. 3.	Jaarrekening in een oogopslag (RIEO) U vermeldt in de RIEO dat er in de P-component in totaal €6,94 miljoen resteert ultimo 2018. 2. Kunt u inzichtelijk maken welk personeel waarheen is gedetacheerd tegen doorrekening van kosten? Gelieve een totaaloverzicht te verstrekken inclusief financiën. En hoe komt het voordelig verschil hier van €1,07 miljoen tot stand? 3. Welke vacatureruimte(n) van in totaal €1,20 miljoen is niet vervuld? En waarom?	Zie bijlage 1 - lijst detacherings-opbrengsten 2018. Hier zijn geen voordelen op behaald. De realisatie is nagenoeg gelijk aan begrote detacheringen Het voordelig verschil van € 1,07 mln. is met name ontstaan door hogere inkomsten door het kopen van verlofdagen ad € 0,65 mln. Dit was niet geraamd vandaar een voordeel. Het restant € 0,4 mln. bestaat met name uit doorbelastingen naar derden/projecten waar meer werkzaamheden c.q. adviezen zijn verstrekt. Bijvoorbeeld werkzaamheden t.b.v. RUD, TVM, Intterregprojecten. Uitbreiding directie incl. ondersteuning. Deze is inmiddels ingevuld in 2019. Diverse vacatures concernstaf/control. De planning is deze in 2019 open te stellen. Diverse vacatures cluster Mobiliteit in 2019 vindt op basis van organisatie-doorontwikkeling naar verwachting invulling plaats Diverse vacatures beleidsmedewerkers EZ zijn vooralsnog niet direct ingevuld in afwachting van de prioriteiten van de nieuwe coalitie. In algemene zin geldt dat door de krapte op de arbeidsmarkt het lastig blijft om vacatures snel en op het juiste niveau in te vullen.

Document		Controleverklaring Jaarrekening 2018, brief Deloitte van 17-04-2019	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
50Plus	11. 12. 13.	**De controle verklaring van Deloitte d.d. 17-4-2019** F) Op pagina 4 van controle verklaring wordt de materialiteit van de controle toegelicht: “Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 7.993.120, waarbij de bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves bedraagt, zoals voorgeschreven in artikel 2 lid 1 BADO en het controleprotocol vastgesteld met het besluit d.d. 9 november 2018. Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in het Controleprotocol WNT 2018. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado. Wij zijn met Provinciale Staten overeengekomen dat wij aan Provinciale Staten tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 7.993.120 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.”	

Document		Controleverklaring Jaarrekening 2018, brief Deloitte van 17-04-2019	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
		50PLUS heeft de volgende vragen: 11) Impliceert dit dat de controle enkele is uitgevoerd op transacties groter dan de aangegeven €7.993.120,00 en eventuele mogelijk opvallende posten? 12) In de toelichting op de inloopsessie gaven de ambtenaren aan dat dit een cumulatieve norm moet zijn, is dat het geval? 13) Indien er geen sprake is van cumulatie, waarom heeft GS deze hoge norm geaccordeerd, waardoor veel transacties en projecten buiten beschouwing van de controle zijn gebleven?	De accountant controleert niet ieder document of iedere financiële handeling, maar richt de controle zodanig in dat voldoende zekerheid wordt verkregen over het getrouwe beeld van de jaarrekening en de rechtmatigheid van de verantwoorde baten en lasten en balansmutaties en financiële beheershandelingen met een belang groter dan de vastgestelde goedkeuringstolerantie. De accountant richt de controle in op het ontdekken van belangrijke fouten en baseert zich daarbij op een risicoanalyse, vastgestelde toleranties en statistische deelwaarnemingen en extrapolaties. De goedkeuringstolerantie is bepalend voor de oordeelsvorming, de strekking van de af te geven controleverklaring. In het BADO zijn minimumeisen voor de in de controle te hanteren goedkeurings-toleranties voorgeschreven. Alle fouten worden opgeteld waarbij het totaal wordt getoetst aan de goedkeuringstolerantie. Dit impliceert dus níet dat enkel een controle is uitgevoerd op transacties groter dan de aangegeven €7.993.120,00, maar een controle op basis van de gehele populatie en alle cijfers in de jaarrekening. Er is inderdaad sprake van een cumulatieve norm. n.v.t.
50Plus	14.	G) Eveneens op pagina 4 van de controle verklaring wordt aangegeven dat er geen controle is uitgevoerd op de naleving van het	

Document		Controleverklaring Jaarrekening 2018, brief Deloitte van 17-04-2019	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
		cumulatiebeding: “In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2018 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, sub j Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.” “Deze uitzondering op het controleren van belangenverstrengeling is volgens de controle verklaring overeengekomen met GS in het controleprotocol.” 50PLUS heeft de volgende vraag: 14) Waarom heeft deze GS deze uitzondering op deze voor de zo belangrijke integriteit van bestuur essentiële controle gemaakt?	Het Ministerie van BZK stelt jaarlijks het Controleprotocol Wet Normering Topinkomens (WNT) vast. In dit protocol wordt de wijze beschreven waarop de accountantscontrole op de naleving van de WNT in het betreffende kalenderjaar dient plaats te vinden. Van het protocol mag niet worden afgeweken. Bij de jaarrekening 2018 heeft de accountant het door BZK voorgeschreven Controleprotocol WNT 2018 gehanteerd. Gedeputeerde Staten hebben niet de bevoegdheid wijzigingen aan te brengen in het Controleprotocol zoals dat wordt vastgesteld door BZK en hebben dat ook

Document		Controleverklaring Jaarrekening 2018, brief Deloitte van 17-04-2019	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			niet gedaan. Aan de hand van het Controleprotocol moet de accountant vaststellen of de bezoldiging van de topfunctionarissen, waarop de WNT van toepassing is, onder de WNT-norm blijft. Het Controleprotocol ziet niet op belangenverstrengeling.
50Plus	15.	H) Op pagina 6 van de controle verklaring stelt de accountant: "Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de provincie." 50PLUS heeft de volgende vraag: 15) Op welke andere wijze wordt de effectiviteit van de interne beheersing door de provincie dan wel getoetst en beoordeeld?	In de managementletter rapporteert de accountant over bedrijfsvoering en de bijbehorende beheersmaatregelen. Deze beheersmaatregelen zijn opgebouwd uit een samenstel van controletechnische functiescheiding, procesbeschrijvingen en een verbijzonderde interne controle.

Document		Accountantsverslag m.b.t. controle over jaarrekening 2018	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
50Plus		I) In het accountantsverslag komen wij enkele opmerkingen tegen, die tenminste vraagtekens oproepen bij het oordeel van de accountant over de interne beheersing en/of interne controle bij en door de provincie: -pagina 4: bij het inkoopproces wordt geen 4 ogen principe gehanteerd; -pagina 5 en 9: beheersing van de vaste activa blijft een aandachtspunt; -pagina 10: de casus Marsna Paper is niet betrokken in het rechtmatigheidsoordeel; -pagina 15: de accountant: “Wij adviseren u om het fraude-beheersingsproces in te richten en te formaliseren en de uitkomsten hiervan zichtbaar te evalueren en te borgen in het planning-en-controlesysteem. Jaarlijks dient de interne fraudeanalyse te worden geactualiseerd;” -pagina 20: er is sprake van functievermenging bij de salarissen; -pagina 20: er is geen controle mogelijk op de digitale verwerking van declaraties.	De in het accountantsverslag opgenomen opmerkingen betreffen noties die de accountant tijdens zijn werkzaamheden signaleert. Deze worden in de vorm van adviezen opgenomen in het accountantsverslag en vormen uitgangspunt om de interne beheersing in 2019 verder te verbeteren.

Document		Managementletter 2018, brief GS van 16-4-2019	
Statenfractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
GroenLinks	5.	Reactie college op managementletter Deloitte 5. Kunnen PS ook worden geïnformeerd wanneer het onderzoek naar de rechtmatigheid van de aanbestedingen is afgerond en wat de uitkomsten hiervan zijn? Wanneer zal dit zijn?	Het onderzoek naar de rechtmatigheid van de aanbestedingen is afgerond. De accountant heeft het resultaat hiervan meegenomen bij de beoordeling van de rechtmatigheid over 2018. Met Provinciale Staten is begin 2018 afgesproken dat er een integrale jaarrapportage inkoop en aanbestedingen wordt opgesteld. De integrale jaarrapportage, waarin naast informatie over het inkoopbeleid ook de uitkomsten van het nalevingsonderzoek zijn opgenomen, wordt naar verwachting begin juni a.s. ter informatie aan Provinciale Staten verstrekt.

Bijlage 1 – behorend bij antwoord op vraag 2 en 3 GroenLinks

Lijst detacheringsopbrengsten 2018

Naam	Omschrijving	Ontvangen
Belvédère Wijkontwikkelingsmaatschappij B.V.	Beleidsmedewerker	107.500
BIJ12	Beleidsmedewerker	58.100
BIJ12	Contentredacteur	56.900
Brightlands Smarts Services Campus	Financieel Adviseur	33.600
CBS	P-adviseur	54.300
Gem. Sittard-Geleen	Communicatiemedewerker	33.300
Gem. Sittard-Geleen	Beleidsmedewerker	41.000
Gemeente Maastricht	Beleidsmedewerker	12.100
Gemeente Nederweer	Beleidsmedewerker	18.800
IPO	O&I adviseur	13.200
IPO	Juriste	84.600
MAA Beheer & Infrastructuur	Beleidsmedewerker	100.500
MAA Beheer & Infrastructuur	Technisch-Administratief mederwerker	11.700
MAA Beheer & Infrastructuur	Projectleider	144.100
Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat	Beleidsmedewerker	3.500
Regiebureau Plattelandsontwikkelingsprogramma	Beleidsmedewerker	75.200
Stg. Toon Hermans Huis Maastricht	Technisch-Administratief mederwerker	7.400
Stichting Baandomein	Projectleider	14.600
Stichting Limburg Economic Development	Beleidsmedewerker	75.000
Universiteit Maastricht	Beleidsmedewerker	7.300
		952.700

Bijlage 2 – behorend bij antwoord op vraag 21 van GroenLinks en vraag 45 van VVD

Pijltjesreeksen

Geactualiseerde reeks jaarstukken 2017

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Overboeking	3,9	3,4	4,2	3,2	1,7	0,5
Restitutie	-2,0	-1,0				
Per jaar saldo	1,5	1,8	-1,0	-1,5	-1,2	-0,7
Cumulatief saldo:	3,4	4,2	3,2	1,7	0,5	-0,2

Geactualiseerde reeks EJB 2018

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Overboeking	3,9	3,4	4,2	4,3	2,3	0,8
Restitutie	-2,0	-1,0				
Per jaar saldo	1,5	1,8	0,1	-2,0	-1,5	-0,9
Cumulatief saldo:	3,4	4,2	4,3	2,3	0,8	-0,1

Geactualiseerde reeks jaarstukken 2018

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Overboeking	3,9	3,4	4,2	6,5	4,2	2,2
Restitutie	-2,0	-1,0	-0,5			
Per jaar saldo	1,5	1,8	2,8	-2,3	-2,0	-1,3
Cumulatief saldo:	3,4	4,2	6,5	4,2	2,2	0,9

[redacted]

2019/42261 29-5-2019

GRIF 15-8-2019

[redacted]

Provincie Limburg PS

DOCnr.

Ingek. 29 MEI 2019

CASnr.

ID.

Schriftelijke vragen n.a.v. Jaarstukken 2018 – VVD-fractie

Vraag aan:	Onderwerp:	Pagina nr.:	Alinea:	Vraag:
GS	Paragraaf 1.1.1. Resultaat 3	25	3	Wat hebben alle inspanningen om de internationale samenwerking te versterken, concreet opgeleverd?
GS	Paragraaf 1.1.2. Resultaat 2	27	1	In hoeverre is het aantal van 55 bedrijven die zich hebben gevestigd/uitgebreid in lijn met de gestelde ambitie? In welke sectoren zijn deze bedrijven actief? In hoeverre passen deze bij de economische structuurversterking van Limburg? Hoeveel arbeidsplaatsen heeft dit opgeleverd? Wat heeft het 100-tal bedrijfsbezoeken van LIOF in het kader van haar Investor Relations-programma concreet opgeleverd?
GS	Paragraaf 1.1.4. Toelichting prestatie-indicatoren	31	2	Waarom is het nog niet gelukt om tot een gemeenschappelijk kader te komen voor de verantwoording van de Brightland campussen.
GS	MAA	32	1	Uit onderzoek van motie 677 inzake Duurzaam Rendement is gebleken dat de dakoppervlakte van alle gebouwen van MAA toereikend is om in de totale elektriciteitsbehoefte te voorzien. Wat zijn de vervolgstappen n.a.v. dit onderzoek? Worden daadwerkelijk ook zonnepanelen geplaatst? En zo ja, wanneer en met welke financiering?
GS	Paragraaf 1.2.1. Resultaat 1	38	2	Wat is het afwegingskader waarin bekeken wordt of de provincie Limburg een rol heeft/wil hebben de doorontwikkeling van de kennisinstituten InSciTe, BMC en AMIBM?
GS	Paragraaf 1.2.1. Resultaat 4	40	1	Waarom wordt er geen voortgang gerapporteerd op het gebied van de versterking van het MBO onderwijs op de Chemelot campus?
GS	Innovatiekracht (1.2.3)	43	1	Resultaten kennislandschap: Welk investeringsvolume is opgenomen binnen de investeringsstrategie? Over welke termijn is dit volume voorzien? Investeert de provincie mee? Zo ja, voor welk deel? Hebben P.S. nog een rol bij het vaststellen van het Businessplan van de GP campus?
GS	Innovatiekracht (1.2.3)	44	3	Resultaten Economic Development Board (EDB): Hoe is de instandhouding van deze EDB geborgd?
GS	Innovatiekracht (1.2.3)	44	4	LLTL 2.0: Wat is de totale omvang van de 13 innovatieve projecten? Wat was de provinciale bijdrage? Wat is de totale omvang van de 44 Agrofood projecten die bij het LIOF zijn ondergebracht? Wat was hiervan de provinciale bijdrage?
GS	Paragraaf 1.2.7.	50	4	Wat zijn de 21 projecten die gesubsidieerd zijn en op welke manier dragen zij bij aan de doelstelling van

	Resultaat 1			het Actieplan?
GS	Paragraaf 1.2.7. Resultaat 2	50	5	Wat is het doel van het onderzoek naar een kennis community? Waarom is er gekozen voor twee verschillende regionale benaderingen? Wanneer worden de resultaten van deze onderzoeken verwacht?
GS	Paragraaf 1.3.1. Resultaat 3	62	2	In hoeverre is het Arbeidsmarkt dashboard van ETIL ook bekend bij en toegankelijk voor werkgevers?
GS	Paragraaf 1.3.1. Resultaat 4	63	1	Op welke manier denkt de provincie een bijdrage te kunnen leveren aan het ontschotten en ontsluiten van opleidingsbudgetten?
GS	Paragraaf 1.3.2. Resultaat 3	65	1	In hoeverre richt de Educatieve Agenda Limburg zich op onderzoek naar specifieke Limburgse onderwijs-onderwerpen?
GS	Paragraaf 1.3.2. Resultaat 4	65	2	In hoeverre zijn de programma's voor werkend leren ook toegankelijke voor volwassenen die willen om- of opscholen?
GS	Paragraaf 1.3.2. Resultaat 5	65	3	Waarom zijn er slechts 4 gemeenten aangesloten bij de Gelijke Kansen Alliantie?
GS	Paragraaf 1.3.3. Resultaat 3	67	3	In hoeverre heeft de inzet van 1700 scholingsvouchers geleid tot een toename van de duurzame inzetbaarheid van deze werkzoekenden?
GS	Paragraaf 1.3.3. Resultaat 4	67	4	Wat heeft de toepassing van de Limburg aanpak in de Bouw, de Groensector en de Zorg opgeleverd?
GS	Paragraaf 1.3.3. Resultaat 6	68	6	Waarom wordt dit onderwerp hier als 'deels gerealiseerd' aangemerkt, terwijl hetzelfde onderwerp in paragraaf 1.3.2. onder resultaat 4 als 'gerealiseerd' wordt aangemerkt?
GS	Paragraaf 2.1.2. Resultaat 1	78	4	Wat is de specifieke toegevoegde waarde als provincie om te investeren in wijkgerichte aanpak en tientallen wijkgerichte initiatieven, daar waar dit toch eigenlijk primair een gemeentelijke verantwoordelijkheid is?
GS	Cultuur	84	4	Wat betekent concreet dat 180 scholen 'bijzondere aandacht' hebben voor muziekonderwijs? Wordt er daadwerkelijk muziekles gegeven?
GS	Cultuur	84	5	Wat doet u om Euregionaal publieksbereik te vergroten?
GS	Cultuur	84	3	Wat doet u om het bedrijfsleven meer aan te zetten tot sponsoring van culturele evenementen?
GS	Erfgoed	88	-	Het Verdrag van Maastricht heeft in 2018 het Europees Erfgoedlabel ontvangen. Wat betekent deze erkenning concreet voor Limburg, het afgelopen jaar en de komende jaren?
GS	Archeologie	94	2	Tot hoeveel (extra) bezoekers leidt het project Via Belgica?
GS	Sport	99	1	In de inleiding wordt gesteld dat de Limburger een relatief slechte gezondheid heeft. Kan GS dit met cijfers onderbouwen?

GS	Sport	99	1	Wat voor bedrag is er in 2018 geïnvesteerd in talentonwikkeling en topsport? En waar is dit aan uitgegeven?
GS	Sport	101	1	Welke 13 nationale en regionale trainingscentra zijn ondersteund?
GS	Binnenstedelijke Ontwikkeling (2.4.1.)	106/107	3/1	Kunt u per genoemde gemeente (M,V,H, S-G) een voorbeeld noemen van een gerealiseerd project en een (nog) niet gerealiseerd project (inclusief de bijbehorende provinciale bijdrage)?
GS	Herstructurering in wijken (2.4.2)	108	3	Afronding project Brunssum Centrum Noord: Het project is deels gerealiseerd, wat is er gerealiseerd? Wat was de provinciale bijdrage? (in euro's en procentueel)
GS	IBA (2.4.3.)	109	2	Hoeveel mensen zijn er bereikt met de diverse "*publieksevents*"? Er wordt een tekort van ongeveer €300.000,- gerapporteerd waarvan voorgesteld wordt dit te verrekenen met het budget van 2019, zit dit al financieel verwerkt in het statenvoorstel?
GS	Provinciaal Omgevingsplan (3.4.1.)	159	1	Regionale uitwerkingen: Heeft Eijsden-Margraten de regionale uitwerking van het POL inmiddels ondertekend? Waar zit/zat het verschil van mening mbt woningbouw in deze gemeente tussen provincie en E-M? Heeft dit nog gevolgen voor de omgevingsverordening?
GS	Uitvoering ruimtelijk beleid (3.4.2.)	163	1	Aanpak winkelleegstand: Hoe groot is de huidige leegstand tov de periode voordat deze leegstand werd aangepakt middels dit beleid?
GS	Werklocaties (3.4.3)	164	1	Is aan te geven hoeveel herstructurering van werklocaties heeft plaatsgevonden? (aantal m2 en aantal betrokken bedrijven)
GS	Buitengoed Geul en Maas (3.4.4.)	165	2/3	Waar zit de afwijking tussen raming en realisatie (financieel en inhoudelijk) van dit product? (aan de lastenkant is €232.000,- over)
GS	Water (3.6.)	180	2	Criterium 2, "voldoende water": wat is de huidige grondwaterbehoefte per toepassingsgebied? (drinkwater, industrie, landbouw) Wat is de trend van deze behoefte?
GS	Natuur (3.8.1)	221	1	Agrarisch natuurbeheer blijft qua oppervlakte sterk achter bij de streefwaarde, wat is hiervan de oorzaak? Worden de hectares natuur op een andere wijze gecompenseerd/gerealiseerd? Dan wel wordt de streefwaarde aangepast?
GS	Natuur (3.8.1.)	221	1	Bij de indicator: binnen de wettelijke proceduretermijn verlenen van beschikkingen staat geen eindwaarde. Waarom is die waarde er niet?
GS	Landschaps-parken en Vermaat-	223	2	Wat is de stand van zaken met betrekking tot de Taurossen in het Kempenbroek?

	schappelijking (3.8.2)			
GS	Lokale heffingen (5.1)	265	2	Opbrengst grondwaterheffing is €49000 lager dan geraamd en €77000 lager dan in 2017, wat is hiervan de oorzaak? (volume, tarief)
GS	Weerstands-vermogen (5.2.)	271	3	Waarom is de Immunisatiereserve volledig meegenomen in de weerstandscapaciteit? Kunnen niet ook een aantal van de overige gebonden reserves meegenomen worden in de weerstandscapaciteit? (het is natuurlijk niet noodzakelijk maar zou het kunnen/mogen/moeten?)
GS	Weerstands-vermogen (5.2.)	271	6	Risico's waarvoor reserves gevormd worden en die vervolgens niet optreden leiden die tot vrijval van die reserve? Zo ja, wordt deze vrijval toegevoegd aan het exploitatieresultaat of toegevoegd aan de beleidsruimte van het betreffende product?
GS	Uitzettingen uit hoofde van de publieke taak (5.4.3)	299	1	Zijn er leningen afgeboekt die niet terugbetaald gaan worden? Wat is het totale rendement (in euro's en procenten) op deze leningen?
GS	Paragraaf 5.5.1	306	4	Wat is de reden dat niet alle Limburgse gemeenten participeren in RichtingZuid?
GS	Sturing op P-budget, inhuur en opdrachten (5.5.2.)	311	1	Wat zijn de spelregels met betrekking tot het P-budget? Welke overschotten schuiven door naar 2019 en welke niet? Loopt de P-begroting niet ieder jaar verder op door deze doorschuivingen? Wat is er voor 2019 geraamd in de primitieve begroting en hoeveel wordt de P-begroting met het nemen van de voorgestelde besluiten?
Accountant	Kredieten Railagenda	11 accountants verslag	13	U doet verslag van de kredieten binnen de railagenda in tabel 5. De griffie constateert een verschil tussen deze tabel en de tabel in de jaarstukken op p 123. Waar zit het verschil? Leidt dit tot aanpassing van één (of beide) documenten?
Accountant	Onzekerheden	27 accountants verslag		Digitale autorisatie onkostendeclaraties, is het niet gemakkelijk om maar de hele post als onzekerheid in getrouwheid en rechtmatigheid te classificeren? Bij welke omvang van dit bedrag had u dieper in deze materie gekeken?

VVD

Jaarstukken2018_schriftelijke-vragen_V\

Vraag	Antwoord
U doet verslag van de kredieten binnen de railagenda in tabel 5. De griffie constateert een verschil tussen deze tabel en de tabel in de jaarstukken op p 123. Waar zit het verschil? Leidt dit tot aanpassing van één (of beide) documenten?	• Elektrificatie Maaslijn: op pagina 123 van de jaarstukken wordt inzicht gegeven in het krediet en de uitputting van het krediet van de gehele railagenda voor de Maaslijn. Onderdeel daarvan is de elektrificatie, die u als speerpunt heeft benoemd voor de accountant. Wij hebben daarom alleen gerapporteerd over het deel dat betrekking heeft op de elektrificatie van de Maaslijn. • Verdubbeling spoor Heerlen-Landgraaf: wij verwijzen naar pagina 123 van de jaarstukken, regel *'Verbinding Aachen verdubbeling spoor De Kissel'*. Het bijbehorende krediet van de elektrificatie van dit traject sluit aan met het bedrag dat genoemd is in het accountantsverslag. De uitputting conform het accountantsverslag is inclusief de aangegane verplichtingen en pagina 123 van de jaarstukken gaat over de daadwerkelijk tot en met 2018 bestede gelden. • Elektrificatie traject Landgraaf-grens met Duitsland: het krediet op pagina 123 van de jaarstukken sluit aan met het krediet dat in het accountantsverslag is opgenomen. De uitputting zoals genoemd in het accountantsverslag is inclusief de aangegane verplichtingen, terwijl op pagina 123 van de jaarstukken de tot en met 2018 bestede en ontvangen gelden betreft.
Digitale autorisatie onkostendeclaraties, is het niet gemakkelijk om maar de hele post als onzekerheid in getrouwheid en rechtmatigheid te classificeren? Bij welke omvang van dit bedrag had u dieper in deze materie gekeken?	De autorisatie van de onkostenvergoedingen is volledig gedigitaliseerd, maar er heeft geen IT-audit plaatsgevonden op de digitale beheersmaatregelen van autorisaties in de applicatie van de onkostendeclaraties. Daarnaast ontbreekt een fysieke autorisatiestroom die nodig is voor de controle van de onkostendeclaraties, waardoor wij de onkostendeclaraties als onzekerheid hebben meegenomen. Gezien de omvang van het bedrag heeft dit geen verdere consequenties voor ons oordeel. Daarnaast hebben we afspraken gemaakt met de provincie hoe hiermee in de toekomstige jaren mee omgegaan wordt.

provincie limburg

Provinciale Staten
van Limburg

Cluster	FIN	**Behandeld**	N.M.G. van Wieringen-Bonten
Ons kenmerk	2019/46650	**Telefoon**	+31 43 389 71 18
Uw kenmerk	-	**Maastricht**	18 juni 2019
Bijlage(n)	1	**Verzonden**	**18 juni 2019**

Onderwerp
Beantwoording schriftelijke vragen n.a.v. Interim Statencommissie op 7 juni jl.

Geachte Staten,

Bij de behandeling van de Jaarstukken 2018 en de 1e Afwijkingenrapportage 2019 in de Interim Statencommissie van 7 juni jl. is u toegezegd dat u aanvullende schriftelijke vragen, over de beantwoording van eerder gestelde schriftelijke vragen, kon indienen. De Statenfractie van GroenLinks en Lokaal-Limburg heeft van deze gelegenheid gebruik gemaakt. Daarnaast gaan wij in op de tekstuele opmerkingen van de Statenfractie PVV.

In de bijlage bij deze brief treft u de antwoorden op deze vragen aan.

Gedeputeerde Staten van Limburg

voorzitter

secretaris

Bezoekadres:
Limburglaan 10
NL-6229 GA Maastricht

Postbus 5700
NL-6202 MA Maastricht
postbus@prvlimburg.nl

Tel + 31 43 389 99 99
Fax + 31 43 361 80 99
www.limburg.nl

IBAN –nummer:
NL08RABO0132575728
BIC-code: RABONL2U

Bijlage 1

Schriftelijke vragen n.a.v. Interim Statencommissie 7-6-2019

inzake behandeling Jaarstukken 2018 en 1e Afwijkingenrapportage 2019

Provincie Limburg

Maastricht, 21 juni 2019

Leeswijzer

De beantwoording van de schriftelijke vragen van de Statenfracties over de beantwoording van de schriftelijke vragen over de Jaarstukken 2018 en 1e Afwijkingenrapportage 2019 dient als volgt gelezen te worden:

- De formulering van de vragen is letterlijk overgenomen. Eventuele typefouten zijn gecorrigeerd;
- De nummering van de fracties is gehandhaafd.

		Vragen n.a.v. beantwoording schriftelijke vragen Jaarstukken 2018	
Staten-fractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
GroenLinks	1.	Pagina 7 Vraag 1 immunisatiereserve : De financiële verordening zou bij aanvang van de statenperiode opnieuw moeten worden vastgesteld. De vraag is of dit dusdanig politiek is dat het moet wachten op een nieuw college of dat dit door het demissionair college kan worden voorbereid en sonderend aan PS kan worden voorgelegd.	De financiële verordening moet in samenhang gezien worden met de begrotingsspelregels en het kader sturing in samenwerking 2.0.. Hiermee wordt in belangrijke mate de verhouding tussen GS en PS bepaald. Vanuit dat perspectief is er wel sprake van politieke overwegingen bij wijzigingen van de financiële verordening. De financiële verordening is overigens middels statenvoorstel G-17-044 nog op 15 december 2017 gewijzigd. Indien het nieuwe collegeprogramma hiertoe aanleiding geeft zal deze nog worden aangepast.
GroenLinks	2.	Pagina 29 Vraag nr. 6: HCA's: Zijn de 5 uitgevoerde HCA's geëvalueerd en kunt u de uitkomsten daarvan delen? Waarom na 2018 niet doorgegaan op het HCA-pad, door verlenging of intensivering?	De Human Capital Agenda's (HCA's) zijn meegenomen in de "Evaluatie onderwijsbeleid Provincie Limburg 2016-2019". De uitkomsten van deze evaluatie zijn op 12 maart 2019 gedeeld met PS (GS 2019-18816). Zoals uit de evaluatie blijkt, hebben sommige activiteiten van de HCA's zich afgelopen jaren doorontwikkeld in een andere samenwerkingsvorm (zoals een Centrum voor Innovatief Vakmanschap en duurzame relaties tussen partijen) of door aansluiting bij andere initiatieven. Daarnaast werd het verbeteren van de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt afgelopen jaren ook meegenomen in andere provinciale programma's zoals het aanvalsplan arbeidsmarkt Zo WERKT Limburg.
GroenLinks	3.	Pagina 34 nr. 8: Quotum Participatiewet: Waarom zet het college niet meer in voor het behalen van het quotum in GR's? Dit zijn allemaal openbare lichamen en 100% overheidsorganen die meestal op afstand deels provinciale taken uitvoeren. College zit meestal in AB/DB. Kunt u ons daar integraal over rapporteren?	De collegeleden dragen het beleid van de provincie actief uit in de organisaties waarin zij namens de Provincie zitting hebben. Er is bewust gekozen voor een rol op afstand , waarbij wel wordt geadviseerd, maar doorgaans niet sturend wordt opgetreden met betrekking tot de bedrijfsvoering van organisaties.
GroenLinks	4.	Pagina 35 nr. 9: Regionaal investeringsfonds MBO : onlangs duidelijk dat er 4m euro komt voor de	Gilde Opleidingen, Hogeschool Fontys, elf maakbedrijven en de Provincie Limburg starten een publiek-private samenwerking

		Vragen n.a.v. beantwoording schriftelijke vragen Jaarstukken 2018	
Staten-fractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
		maakindustrie en onderwijs. Kunt u ons meer vertellen over de exacte insteek en inhoud?	(Centrum voor Innovatief Vakmanschap Maakindustrie) om de baankansen van mbo-studenten te vergroten door hun opleiding beter te laten aansluiten op hun toekomstige werkomgeving. De samenwerking tussen de onderwijsinstellingen, het regionale bedrijfsleven en de regionale overheid geeft de maakindustrie in Noord- en Midden-Limburg een boost door te investeren in nieuwe opleidingen en samenwerkingen. Met als uiteindelijke doel de concurrentiekracht van de maakindustrie te versterken en ervoor te zorgen dat de maakindustrie de beschikking heeft over goed gekwalificeerd personeel. Deze samenwerking ontvangt een bijdrage van 875.000 euro vanuit het Regionaal Investeringsfonds MBO van het Ministerie van OCW. Provincie Limburg, het deelnemende bedrijfsleven, Fontys en Gilde Opleidingen dragen samen nog eens ruim drie miljoen euro bij, waarmee in totaal vier miljoen beschikbaar is voor de ontwikkeling van dit Centrum.
GroenLinks	5.	Pagina 58 bovenste vraag: Wanneer wordt deze afweging over de Bereikbaarheidsmiddelen aan PS voorgelegd?	Zoals afgesproken met Provinciale Staten wordt dit door het nieuwe college aan Provinciale Staten aangeboden. Het nieuwe collegeprogramma is daarbij het startpunt.
GroenLinks	6.	Pagina 59: Maas hoofdtransportas: wat zijn de criteria voor een hoofdtransportas? Wat is het verschil in volumes tussen het Rijk en de provincie?	Het Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR) hanteert de volgende definitie met bijbehorende criteria. De hoofdtransport-assen verbinden de mainports van Rotter-dam en Amsterdam met het internationale achterland, met name Duitsland en België. De status van hoofdtransportas is verbon-den met de over de vaarweg vervoerde hoeveelheid goederen: over een hoofd-transportas gaat tenminste 5 miljoen ton goederen of 25.000 TEU (Twenty Feet Equivalent Unit; maat voor containers) per jaar, grensoverschrijdend, met herkomst of bestemming in de mainports.

		Vragen n.a.v. beantwoording schriftelijke vragen Jaarstukken 2018	
Staten-fractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			Volgens het Rijk wordt niet aan deze criteria voldaan. De Provincie Limburg heeft in 2013 door Buck Consultants een onderzoek laten doen. Volgens Buck Consultants werd in 2012 op de Maasroute 3 mln. ton en 57.000 TEU vervoerd. Daarmee wordt aan de criteria voldaan. Een interpretatieverschil is echter dat het Rijk alleen de containers telt die bij Ternaaien de grens over gaan (complicerende factor is dat hiervan geen exacte gegevens bekend zijn). De Buck-studie heeft daarnaast ook de containers meegeteld, die vanuit de Limburgse containerterminals aan de Maas als voor- en natransport de grens overgaan. Met het Rijk is het gesprek nog gaande over de resultaten van dit onderzoek.
GroenLinks	7.	Pagina 59: Wil het college een rol spelen om de problemen bij het verdienmodel en handhaving op te lossen? Wanneer we als provincie zo erg in willen zetten op transport dan moeten we ook de negatieve gevolgen voor onze rekening nemen. PVA per geplande truckstop?	Ja. Vanuit zowel de EU, het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT), als de Provincie Limburg is bepaald dat de realisatie van voldoende vrachtwagen parkeerplaatsen noodzakelijk is langs Europese en nationale vervoerscorridors, bij logistieke hotspots en nabij grensovergangen, met name met Duitsland. Dit ter voorkoming van overlast en transportcriminaliteit. Om financiële business cases voor exploitanten aantrekkelijk te maken en te houden, wordt o.a. het strategisch investeringsbeleid en uitvoeringskader Sturing in Samenwerking 2.0 (vastgesteld door Provinciale Staten op 10 februari 2017), inclusief het Erfpachtkader, als leidraad gebruikt. Handhaving op dit onderwerp is in feite geen taak van de Provincies. Deze hoort thuis bij Politie en gemeenten. Handhaving heeft echter in het overleg in IPO-verband (Projectgroep Vrachtwagenparkeren) wel de aandacht en er vindt in Limburg overleg plaats met onder andere de gemeente Venlo.

		Vragen n.a.v. beantwoording schriftelijke vragen Jaarstukken 2018	
Staten-fractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			De Provincie Limburg is regionaal coördinator en doet uitgebreid onderzoek naar geschikte locaties en voert hierover overleg met desbetreffende gemeenten, Rijkswaterstaat, het Ministerie van I&W en Strassen NRW in Duitsland. Onderzoeken en realisatie van truckstops worden conform de Limburg Standaard uitgevoerd.
GroenLinks	8.	Pagina 63 nr. 14: Woningmarkt Hoe kan de opgave voor de woningmarkt in financieel opzicht worden gekwantificeerd?	Wij hebben geen berekening laten uitvoeren voor de totale Limburgse woningvoorraad die vergelijkbaar is met de MKBA van de Stadsregio Parkstad. De financiële opgave van de Limburgse woningmarkt is lastig te kwantificeren omdat die sterk afhangt van de beleidsambities (voor o.a. volkshuisvesting, duurzaamheid en wonen met zorg), bouwprijsontwikkelingen (die momenteel sterk stijgen) en de verantwoordelijkheden die de verschillende stakeholders (o.a. bewoners, corporaties en overheden) willen en kunnen nemen. Dat het gaat om een miljardenopgave wordt bevestigd door beschikbare publicaties. Als de opgave bijvoorbeeld inhoudt dat er 10.000 huurwoningen moeten bijkomen, dan vergt dat een investering van minimaal € 1 miljard. Die is in beginsel revolverend (binnen zekere risicogrenzen). Voor de bestaande woningvoorraad heeft het Economisch Instituut voor de Bouw (EIB) in 2016 berekeningen gepubliceerd die een indicatie kunnen vormen van de benodigde investeringen (Investeren in de Nederlandse woningmarkt Investeringsopgaven in twaalf provincies, EIB 2016). Voor Limburg raamde het EIB als benodigde investeringen in de bestaande woningvoorraad (2015-2030) voor kwaliteitsverbetering op € 8 miljard, voor verduurzaming tot gemiddeld label A++ in 2030 op € 9 € miljard) en voor het niveau energieneutraal in 2050 nogmaals € 9 miljard. Als indicatie kunnen ook de

		Vragen n.a.v. beantwoording schriftelijke vragen Jaarstukken 2018	
Staten-fractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			investeringsvoornemens van corporaties dienen. Volgens de Staat van de Volkshuisvesting, Jaarrapportage 2019, bedragen de investeringsvoornemens van corporaties in heel Nederland voor de periode 2019-2023 € 43,6 miljard. Een nader onderzoek naar de regionale opgaven van corporaties wordt door het Rijk eind 2019 verwacht.
GroenLinks	9.	Pagina 70: Integraal Riviermanagement: wanneer komt er meer informatie en kader naar PS?	Aanvullend op onze eerdere mededeling kunnen we u melden dat het landelijk IRM-proces op dit moment nog geen concrete planning heeft. Zodra meer informatie over het kader bekend is, zullen wij deze met U delen
GroenLinks	10.	Pagina 77 bovenste vraag: wanneer is de actualisatie gereed? Komt er info naar PS?	De rapportage van de geactualiseerde gegeven met betrekking tot de aanwezige asbestverdachte daken in Limburg is recentelijk ontvangen. Momenteel vindt de analyse plaats van de verkregen gegevens en na beoordeling ervan zal via een Mededeling Portefeuillehouder Provinciale Staten over de voortgang van het saneringstempo van de asbestdaken worden geïnformeerd.
GroenLinks	11.	Pagina 77: Zijn GS bereid een informatiebijeenkomst te organiseren om de nieuwe Staten mee te nemen in het programma Bodem en Ondergrond 2016-2020 en het actieprogramma 2019? Majeur onderwerp, belangrijk dat PS goed geïnformeerd is.	Ja.
GroenLinks	12.	Pagina 96 nr. 22: Wat betekent 'in principe inzetten op verwerving'? Waarom niet uit principe? Er ligt nog een behoorlijke taak aan achterstallige opgave: kunt u kwantificeren hoeveel? Hoeveel middelen is daarvoor nodig? Is daar genoeg budget voor of moet er nog additioneel worden begroot?	We realiseren areaaluitbreiding natuur via twee wegen: zelfrealisatie (de eigenaar krijgt een afwaardering van zijn landbouwgrond naar natuurwaarde) of door verwerving door ons grondbedrijf. Het eerste spoor (vrijwilligheid) heeft weliswaar de voorkeur, maar leidde de afgelopen jaren tot onvoldoende doelbereik. Vandaar dat we de komende jaren (opgave loopt tot 2027) inzetten op verwerving. De ontwikkelopgave natuur betreft een inspanningsverplichting, bedoeld om de biodiversiteit te vergroten. De prioriteit

		Vragen n.a.v. beantwoording schriftelijke vragen Jaarstukken 2018	
Staten-fractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			daarbij ligt bij het halen van de doelstellingen die vastgelegd zijn in de aanwijzingsbesluiten voor de Limburgse N2000 gebieden en het bereiken van een gunstige staat van instandhouding voor prioritaire bedreigde soorten in Limburg. Er resteert een restant ontwikkelopgave (inspanningsverplichting) van 1.039 hectare (peildatum 1/1/2019). De grond- en inrichtingsprijzen zijn toegenomen. Vanuit de beschikbare middelen zijn gronden aangewezen die vanuit het genoemde doelbereik prioriteit hebben. Daarnaast wordt het advies van WEnR opgevolgd om de bijdrage aan de landelijke biodiversiteit verder te vergroten, de N2000 gebieden robuuster te maken door bestaande natuur op te waarderen c.q. de kwaliteit hiervan te vergroten. Uit het onderzoek van de WEnR is ook gebleken dat Limburg circa 25.380 ha natuur buiten goudgroen heeft. Deze natuur draagt minder bij aan de biodiversiteitsdoelstelling, maar is wel van maatschappelijk belang voor de doelen op het vlak van landschap, cultuurhistorie, toerisme en recreatie, de waterberging en koolstofvastlegging.
GroenLinks	13.	Pagina 98 nr. 2. 3. : Er zijn verlofdagen gekocht voor 0,65 miljoen. Niet gepland. Zijn er dan werkzaamheden blijven liggen die door inhuur moeten worden ingevuld? Zijn dat dan geen communicerende vaten? Doorbelasting van 0,4 miljoen: doorlening mag alleen zonder winstoogmerk. Hoe kan hier dan voordeel op behaald zijn? Of is het een	In voorgaande jaren was de opbrengst van het kopen van verlof nagenoeg in evenwicht met de uitbetaling van het verkopen van verlof. In 2018 is de opbrengst van kopen verlof fors hoger. Hiermee was in de begroting 2018 geen rekening gehouden zodat er een positief resultaat is ontstaan. Kopen en verkopen verlof is een onderdeel van het P-budget. Ten laste van het P-budget vindt, daar waar nodig, inhuur plaats voor o.a. vervanging bij afwezigheid. Doorbelasting vindt plaats tegen kostprijs. Het behaalde voordeel is ontstaan doordat er meer uren konden worden doorbelast dan oorspronkelijk geraamd.

		Vragen n.a.v. beantwoording schriftelijke vragen Jaarstukken 2018	
Staten-fractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
		boekhoudkundig gegeven? Wat denkt de accountant daarvan?	 De accountant heeft over dit onderwerp geen opmerkingen gemaakt.
GroenLinks	14.	Pagina 104: Begin juni wordt rechtmatigheidsonderzoek naar PS gestuurd. Hoe zit dit dan qua planning met behandeling in PS?	Naar aanleiding van het door de toenmalige Commissie van (Voorbereiding van) Onderzoek in 2017 uitgevoerde onderzoek naar het aanbestedingsbeleid van de Provincie Limburg is op 23 februari 2018 door Provinciale Staten besloten dat zij jaarlijks door Gedeputeerde Staten worden geïnformeerd over de stand van zaken rond de aanbestedingen door het jaarlijks verstrekken van een Integrale jaarrapportage inzake Inkoop en aanbestedingen. De inkoopgegevens zijn echter nog niet allemaal beschikbaar. GS stellen dinsdag 18 juni 2019 de rapportage over het rechtmatigheidsonderzoek vast en sturen de rapportage ter informatie door naar PS.

		Vragen n.a.v. beantwoording schriftelijke vragen 1e Afwijkingenrapportage 2019	
Staten-fractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
GroenLinks	1.	-pag 5 nr 3 LIOF: LIOF is sinds een aantal jaren 100% eigendom vd provincie. PS is niet meer inhoudelijk verbonden. Wij zouden graag een bijeenkomst met presentatie van koers en toekomst hebben, ook discussie of LIOF op afstand moet blijven staan.	Zoals aangegeven in de eerdere beantwoording van vraag 3 van uw fractie, is ons College bereid een bijeenkomst rondom dit onderwerp met uw Staten te organiseren.
GroenLinks	2.	-pag 7 en 8 Limburg werk akkoord/ Sociale innovatie en participatie: Kunt u duiden wat nou waar wordt onttrokken en waar toegevoegd? En waarom?	Middelen worden van LWA overgeheveld naar Sociale Innovatie en Participatie. Dit omdat binnen het geraamde bedrag van het Limburg Werkt Akkoord ruimte is ontstaan door (inhoudelijke en financiële) synergie met het aanvalsplan arbeidsmarkt “Zo werkt Limburg” (onderdeel “ iedereen doet mee”). Hierbij moet u denken aan projecten zoals: ‘Door inzicht aan de slag’ en ‘Inclusieve Werkvloer’. Door deze middelen over te hevelen, kunnen focusgebieden binnen Sociale Innovatie en Participatie (zoals Kansrijk van Start en Your coach next door) worden gefinancierd. Dit ter ondersteuning van de Sociale Agenda overall. Dit is conform het uitvoeringsprogramma 2018- 2019 waar bij Financiën staat dat de genoemde budgetten binnen de SAL indicatieve ramingen zijn waarbij de agenda dynamisch is (zie p. 57 van het uitvoeringsprogramma 2018 – 2019).
GroenLinks	3.	-pag 7: gezonde basisschool Waarom wachten tot 202 als resultaten positief waren? Graag concrete voorstellen dit jaar nog.	De resultaten waren tussentijdse onderzoeksresultaten. De evaluatieperiode loopt nog tot 2020. Voor de verdere uitrol van de effectieve bouwstenen van GBT dienen scholen/onderwijsstichtingen en gemeenten dit in de eerste plaats te ambiëren. De inschatting is dat uitrol geleidelijk en stap voor stap dient te gebeuren, aansluitend bij de visie en ambitie van de geïnteresseerde school/onderwijsstichting, ouders, gemeenten en partners. De Provincie is hier dus niet zelf initiërend in.
GroenLinks	4.	-pag 8 : Museumplein Kerkrade: zorgt de injectie van 1 mln. dat door	Het gaat om een voor het museum en voor de Provincie Limburg budgettair neutrale

		Vragen n.a.v. beantwoording schriftelijke vragen 1e Afwijkingenrapportage 2019	
Staten-fractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
		de baten ervan de musea 100.000 euro kunnen bezuinigen? Hoe moeten we dit interpreteren?	operatie: provinciaal subsidie voor investeringen, d.w.z. herinrichting van presentaties, wordt eerder, n.l. in 2019 uitbetaald. Er is dus m.a.w. geen sprake van een bezuiniging. Aanleiding om de vaste presentatie in 2019 te vernieuwen is mede gelegen in de private bijdrage van € 500.000 van de Bank Giro Loterij die in 2019 voor dit doel moet worden besteed. Voor de komende jaren is het museum nog met ons in overleg over bestendiging van de subsidie 20019 e.v.
GroenLinks	5.	-pag 10: Verbreding A2: Waarom geen integraal plan voor dit stuk Limburg. Verbreding a2 is de weg inslaan van doen wat je deed, dan krijg je wat je hebt: meer verkeer en meer files. GL ziet meer in andere mobiliteitsoplossingen. Combineer met de railagenda, Nedcar etc.	Al eerder is geconstateerd dat de verbreding van de A2 noodzakelijk is voor een robuuste bereikbaarheid van Limburg en zijn hierover harde afspraken gemaakt met het Rijk. Vanuit de Mobiliteitsvisie, die door PS in februari 2018 is vastgesteld, wordt nu gewerkt aan integrale gebiedsverkenningen. Een daarvan richt zich op de Westelijke Mijnstreek en alle ontwikkelingen die daar spelen (incl. de geplande verbreding A2). Andere mobiliteitsoplossingen zullen daarbij prominent worden meegenomen.
GroenLinks	6.	-pag 10: Brightlands: Geen direct antwoord op de vraag : is er al een partner met de nodige expertise aan boord gehaald ? Deze is niet bij UM aanwezig. Opties : RWTH Aken, TU/e, UHasselt, Zuyd Hogeschool.	Brightsite voorziet op dit moment niet in andere partners dan TNO, UM, Brightlands Chemelot Campus en Sitech. Zoals in het eerdere antwoord is aangegeven, draagt de UM wel zorg voor de aanhaking van kenniscentra relevante expertise op de aandachtsvelden van Brightsite.

		Schriftelijke vragen over de Jaarstukken 2018	
Staten-fractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
Lokaal Limburg	1.	Uit het resultaat blijkt dat 1 miljoen extra wordt ingezet voor ondersteuning herdenking 75 jaar bevrijding. Hierdoor kunnen enkele projecten geen doorgang vinden.	In het kader van de subsidieregeling Herdenken en Vieren 75 jaar bevrijding zijn in totaal 109 aanvragen ingediend. 13 aanvragen zijn buiten behandeling gelaten of afgewezen vanwege diverse formele redenen of ingetrokken door de aanvrager zelf. In totaal is er een subsidiebudget aangevraagd van circa € 3,5 miljoen. Het aantal aanvragen, de diversiteit en de originaliteit heeft het College verrast en verheugd. Om recht te doen aan deze overweldigende respons vanuit de samenleving heeft het College van GS besloten om een additioneel budget beschikbaar te stellen om in totaal circa 60 aanvragen toch te kunnen honoreren. Dit additioneel budget van € 1 miljoen wordt gedekt uit het positief jaarrekeningresultaat 2018 en is verwerkt in het statenvoorstel behorende bij de jaarrekening 2018. Daarmee is er uiteindelijk een totaalbudget van circa € 1,6 miljoen verleend binnen dit kader. Graag verwijzen wij u naar het betreffende ingekomen stuk waarmee wij u nader geïnformeerd hebben over de uitvoering van deze subsidieregeling: - 11-03-2019: projecten subsidieregeling Herdenken en Vieren 75 jaar bevrijding, brief Commissaris van de Koning van 28-02-2019 (GS 2019-16195). Tevens treft u bij de beantwoording van deze vraag als bijlage een overzicht van de toekende projectsubsidies aan (Bijlage 1). Voor meer informatie over de viering van 75 jaar bevrijding in Limburg, activiteiten in de provincie, nieuws en (historische) achtergrond kunt u terecht op de website www.75jaarbevrijdinglimburg.nl.
Lokaal Limburg	2.	Product 1.1.3 grensoverschrijdend ondernemen: inzicht hierin, hoe dit	Het meten van effecten van provinciale inspanningen rond grensoverschrijdend

		Schriftelijke vragen over de Jaarstukken 2018	
Staten-fractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
		verder te stimuleren m.a.w. hoe dit meetbaar te maken.	ondernemen is afhankelijk van het type activiteit. Tot op heden was de focus vooral gericht op voorlichtende bijeenkomsten. De meest directe manier van effectmeting is in dat geval het registreren van het aantal deelnemers. Er wordt niet gemonitord in hoeverre de voorlichting –op enig moment, dat kan maanden of jaren duren- heeft geleid tot een grensoverschrijdende activiteit van de deelnemende ondernemers. Voor handelsmissies kan wel beter inzichtelijk gemaakt worden welk effect de activiteit heeft gehad, namelijk welke contacten er voor de deelnemende Limburgse bedrijven uit zijn voortgevloeid.
Lokaal Limburg	3.	1.2.1 2e deel wordt gesproken over het realiseren van start-ups passend binnen de focus van campus. 25 van de 75 start ups hebben overlap met de campus. Waarom aan de slag gegaan met de overige start ups: wat motiveert de hulp aan deze start ups.	BIF is gevestigd op de Chemelot Campus. De doelstelling van BIF omspant echter de speerpunten van alle 4 Brightlands campussen.
Lokaal Limburg	4.	1.2.1 en 1.2.2 toekenning tranches: hebben de aangekondigde bezuinigingen door het Rijk op hoger onderwijs nog een effect op de grootte van deze toekomstige tranches.	We gaan ervan uit dat de UM/ZUIJD haar afspraken inzake de toekomstige tranches zal nakomen. We hebben geen redenen om aan te nemen dat dit niet het geval zal zijn.
Lokaal Limburg	5.	Pag. 53 indicatoren waarde 2x hoger aan eind 2018 t.o.v. begin 2018. Klopt dit	Nee, dit klopt niet. Voor de presentatie-indicator *aantal gestimuleerde bovenregionale evenementen die het merk Limburg versterken* zijn 5 bovenregionale evenementen gestimuleerd in 2018 De eindwaarde voor 2018 moet 11 (5+6) zijn in plaats van 5.
Lokaal Limburg	6.	Pag. 74 positieve gezondheid: gesproken over resultaten in potentie is het verstandiger hier voorzichtiger met middelen te zijn totdat er een meer eenduidige kijk is op het resultaat van het effect.	Een verandertraject zoals beoogd, vraagt om een cultuuromslag en dat is per definitie iets van lange termijn; conform het plan van aanpak "Limburg, de 1e Positief Gezonde Provincie", drie periodes van drie jaar. De eerste periode (2016-2019) gaat om het helpen van mensen en organisaties in hun kracht te komen. De tweede periode

		Schriftelijke vragen over de Jaarstukken 2018	
Staten-fractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			(2019-2022) behelst het faciliteren van de eigen activiteiten van mensen en organisaties en het verbinden van successen. De derde periode (2022-2025) betreft het zichtbaar maken en evalueren van de effecten. De eerste periode van het verandertraject gaat om een proces van sociale innovatie, pionieren, experimenteren op basis van voortschrijdend inzicht. De effecten van Positieve Gezondheid voor de gezondheid van de (kwetsbare) burgers is op korte termijn niet met meetgegevens te evalueren (pas in de derde periode). Hiervoor is het verduurzamen van de beweging Limburg Positief Gezond essentieel. De partners willen zich samen sterk maken voor de verdere implementatie, kennisdeling, borging, verdieping en verbreding van de beweging Limburg Positief Gezond. Om zo daadwerkelijk het verschil te maken voor en met burgers (in kwetsbare posities). Landelijk wordt Limburg als koploper gezien. Om de beweging Limburg Positief Gezond wetenschappelijk te volgen heeft VWS aan het RIVM opdracht gegeven een onderzoek uit te voeren naar de instrumentontwikkeling van Positieve Gezondheid. Tevens is er geld toegekend door ZonMW om de transformatie van Limburg naar de eerste Positief Gezonde Provincie te onderzoeken op succes- en faalfactoren door Maastricht University, departement Health Services Research.
Lokaal Limburg	7.	2.3.1 vertragingen met name doordat gemeenten ander beleid hanteren of niet de middelen hebben om mee te doen. Is dit geen reden voor de provincie om zijn rol op dit vlak anders aan te vliegen.	In de kader van de ontwikkeling van nieuw sportbeleid voor de periode 2020 tot en met 2023 zal de rol van de Provincie bij de ontwikkeling van sportzones in Limburg nader worden bepaald.
Lokaal Limburg	8.	3.1.2 bij 3e resultaat worden follow up acties genoemd. Wat zijn de concrete follow up acties en hoe ziet dit college dit op dit moment.	In de laatste Voortgangsrapportage (VGR) Railagenda welke op 7-6 in uw Commissie is behandeld zijn deze acties reeds nader toegelicht (kenmerk 2019/35989). Het gaat dan bijv. om een samenwerkingsovereenkomst voor de

		Schriftelijke vragen over de Jaarstukken 2018	
Staten-fractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			verbinding Eindhoven-Düsseldorf (p.43 VGR) en twee Letters of Intent m.b.t. tarifering en ticketing (p.47 VGR). Hoe het college dit ziet op dit moment is strikt genomen geen technische vraag, maar over de rol en ambities staat op p.41 van de VGR Railagenda meer informatie die daar inzicht in geeft.
Lokaal Limburg	9.	3.2.4 overheveling van projecten: worden deze dan nog uitgevoerd i.v.m. de lijst van Geurts.	Er is in dit hoofdstuk geen sprake van “overheveling van projecten”. Tijdens de vergadering van de Interim-commissie van 7 juni 2019 heeft dhr. Koopmans aangegeven dat afgesproken is dat keuzes m.b.t. de nog te besteden Bereikbaarheidsmiddelen worden over-gelaten aan het nieuwe college in de nieuwe coalitieperiode. Dit zal dan gaan in de vorm van de voorstellen in de begroting of via een beleidsstuk.
Lokaal Limburg	10.	Ontgrondingen 66% is kostendekkend. Hoe is dit politiek te vertalen met de leges op andere gebieden	Uitgangspunt voor uw Staten bij het bepalen van de legestarieven is volledige (100%) kostendekkendheid. Overschrijding van deze norm kan in gerechtelijke procedures tot onverbindendheid van de legesverordening leiden. Uit jurisprudentie staat overigens vast dat de mate van kostendekking wordt bepaald voor de gehele legesverordening en niet per individueel tarief. Op begrotingsbasis bedroeg de mate van kostendekkendheid in 2018 voor leges ontgrondingsvergunningen 71%. Op basis van realisatiecijfers is deze op 66% vastgesteld. Gelet op het feit dat de mate van kostendekkendheid op realisatiebasis jaarlijks kan fluctueren is het uitgangspunt om de tarieven pas aan te passen als in meerjarig perspectief blijkt dat er sprake is van een structurele over- of onderdekking. Zoals gememoreerd is het uitgangspunt daarbij 100% kostendekking.

Tekstuele opmerkingen door de statenfractie PVV

- De term Bottlenext is juist. Hiermee wordt bedoeld de volgende stap in het Bottleneckgebied.
- Pagina 16 in document Jaarstukken 2018: voor bijlage 2 moet gelezen worden bijlage 1, en voor bijlage 3 moet gelezen worden bijlage 2.

Bijlage 1 - behoort bij antwoord vraag 1 van Lokaal-Limburg

Viering 75 jaar bevrijding Limburg

ADVIES COMITÉ/ SUBSIDIEREGELING

Stichting Reisgids digitaal leermateriaal - *RAMVRIE!*
Ricardo Frederiks namens BadDice - *Limburg Bevrijd*
Stichting Synagoge Meerssen - Terugblikken en vooruitkijken, ontmoeten, leren en gedenken
Stichting VVV Midden Limburg / Limburg Marketing - Limburg Remembers Stil & Luid
Stichting voortgezet onderwijs Parkstad Limburg - Vrij zijn
Nederlands Israëlitische Hoofdsynagoge Limburg - Jewish Identity Day, Dag van het Jodendom
Stichting Herdenking Amerikaanse Kerstviering 1944 - Vrijheid door bevrijding
Q.L.V. Melssen Stichting Doloroso - Van nacht naar dag
Schutterij 't Zandakker Gilde Sint Jan Venray - Schuttersverbroedering
Stichting Jazz Maastricht - Songs of Freedom
Stichting Tijd(s)lijn - Lévensloop… en terug
Stichting Eerbetoon Netherlands American Cemetry and Memorial - Vrijheid geef je ook door aan jongere generaties
Huis voor de Kunsten (LBM, VNK-Limburg, LBT) - Vrijheid maak je samen
Jotja Ingrid Bessems - Stad onderweg
A.C.M. Raven - Herdenking en viering van 75 jaar bevrijding
De Domeinen - Bruin, grijs of zwart
Deel je verhaal - Limburg deelt haar verhaal over vrijheid
Binoculair - Vrijheid: not for free
ECI

- Freedom festival
Filmburg - Kinderrechten filmfestival 75 jaar vrijheid
Stichting Maastricht in dialoog - Herdenkingsdialoog 75 jaar bevrijding Limburg
Docfest - Zelfklank
KF Inheritage - Bevrijdingsalbum Limburg
Stichting Memorial Center Akkers van Margraten - Website Memorial Center
Stichting Veldense Volkscultuur - Vrijheid over grenzen heen
Femke Hermans - Zuidelijke tegenwind
Stichting Leudal 75 jaar bevrijd - Leudal 75 jaar bevrijd
Antidiscriminatievoorziening Limburg - Ervaar dat vrijheid niet vanzelfsprekend is
Ylka Kolken - Vrij
Stichting Herdenking Bevrijding Thorn - 75 jaar herdenking bevrijding Thorn
Ontmoet Anna VOF - Inburgeringstoer Bron van Europa

EXTRA GEHONOREERD OP BASIS VAN INCIDENTELE SUBSIDIE PROVINCIALE BELEIDSTEREINEN

Mosasaurusfilm - expeditie vrijheid
Toeristisch recreatief Platform Venray - Thema fietsroute aan de andere kant
De Domijnen - de laatste getuigen
Stichting Oorlogserfgoed Midden-Limburg - Oorlog en Vrede in Midden-Limburg
Limburgs Fanfare Orkest - LFO 75 jaar Limburg Vrie
Limburgs Museum - Limburg Freedom Movie Project
Gerard Driessen kring Venlo nms Koninklijk LGOG - 75 jaar bevrijding
Mat Verberkt/ Karin Smits - Only Known to God
Math Nilwik BV - Emil en de Vrijheid
LL van der Heijden - NU - 10 in de oorlog

Annemiek Groen - witte vlag, drapeau blanc, white flag, weisse flagge
Fashionclash - Unsung Heroes
Heemkundevereniging "de bongard" - Euregio: herdenken, beleven en verbinden
Oorlogsmuseum Eyewitness - Beek 75 jaar bevrijd
Stichting Loving Day.nl - Afro-Afrikaanse Bevrijders in Nederland: een verdwenen bevrijdingsgeschiedenis
Stichting Voorheen Oranjevereniging Kerkrade - Oranjevereniging Kerkrade 1919-2019 & 75 jaar bevrijding
Heemkundevereniging Geleen - De waarde van vrijheid voor iedereen
Stichting evenementen Gennep - Jaar van Vrede, vrijheid en vriendschap
Stichting Comité 4 en 5 mei Heerlen - 75 jaar bevrijding Heerlen e.o.
Stichting Archief Well - vliegtuigcrashes WOII Top van Limburg
Federatie Historie Sittard-Geleen-Born - Van Boven! Vergissingsbombardement Geleen 1942
Het Productiehuis Valkenburg - in het zicht van de vrijheid
Dorpsoverleg Meijel Netwerk Natuur en recreatie - Vesting Belfort Vossenberg
Venrays Museum - Venray – Vrijheid – Verdraagzaamheid
Stichting 4 mei Herdenking Born - Vrijheid herdenken en vieren
R. Reinders - Geschiedenis als Leermeester
Stichting Ultraloop Stein - Bevrijdingsestafette Run Bastogne Stein
Stichting Maastricht Marketing - De schuilplaats van de Nachtwacht
Excellent Concerten - Bevrijdingsviering "Ode aan de Vrijheid"
Weerter Gemengd Koor Vivace - Concert

√

provincie limburg

Provinciale Staten
van Limburg

Cluster	SA	**Behandeld**	M.F.M. Cobben
Ons kenmerk	2019/45564	**Telefoon**	+31 6 11 87 60 33
Uw kenmerk	-	**Maastricht**	18 juni 2019
Bijlage(n)	-	**Verzonden**	**18 juni 2019**

Onderwerp
Mededeling portefeuillehouder inzake beantwoording vraag over CHILL/Applied Sciences zoals gesteld tijdens de behandeling van de Jaarstukken 2018 in de Interim Statencommissie van 7 juni 2019 (toezegging 8456)

Geachte Staten,

Tijdens de behandeling van de Jaarstukken 2018 in de Interim Statencommissie van 7 juni 2019 is de vraag gesteld wat het resultaat van de inzet van de middelen is voor CHILL/Applied Sciences. Hierop heeft gedeputeerde Koopmans namens gedeputeerde Van den Akker onderstaande toezegging gedaan:

Gedeputeerde Koopmans zegt namens gedeputeerde Van den Akker toe dat de Staten vóór de Provinciale Statenvergadering van 21 juni schriftelijk worden geïnformeerd over het resultaat van de inzet van de middelen voor CHILL/Applied Sciences.

In de Jaarstukken 2018 is over CHILL/Applied Sciences de volgende passage opgenomen:

CHILL is een Center of Expertise van Zuyd Hogeschool. CHILL is een belangrijke speler in de context van de campusontwikkeling alsmede de bredere ontwikkelingen inzake de positie en verduurzaming van MBO- en HBO-centra. CHILL heeft, als gevolg van een lagere nationale bijdrage, een alternatieve businesscase opgesteld. Hierbij is enerzijds het ambitieniveau naar beneden bijgesteld (kostenbesparing) en is anderzijds gekeken naar alternatieve inkomsten (onder andere hogere bijdragen van de andere partners).
Als uitwerking van de verplaatsing van het onderwijs en de bijdrage in de nieuwe onderwijsleeromgeving, zoals opgenomen in de Programmabegroting 2018, is overleg gevoerd met de Brightlands Chemelot Campus en Zuyd Hogeschool.

Bezoekadres:
Limburglaan 10
NL-6229 GA Maastricht

Postbus 5700
NL-6202 MA Maastricht
postbus@prvlimburg.nl

Tel + 31 43 389 99 99
Fax + 31 43 361 80 99
www.limburg.nl

IBAN –nummer:
NL08RABO0132575728
BIC-code: RABONL2U

Hierbij is gesproken over de vorm en inhoud waarin de opleiding Applied Sciences (waarvan thans het 3e en 4e leerjaar al op de Brightlands Chemelot Campus plaatsvindt) steviger gekoppeld kan worden aan de campus. Het gaat dan met name om de relatie met (lab)onderzoek. CHILL en Applied Sciences worden daarbij in samenhang bezien en in dat kader zijn door Provinciale Staten in de Programmabegroting 2018 financiële middelen voor de periode 2018-2022 begroot (programmabegroting paragraaf 1.3.2). Besluitvorming hierover voorzien wij voor het eerste kwartaal 2019.

Voorwaarde voor de uitvoering van de businesscase Applied Science is de voortzetting van CHILL. Door de integratie van leren en innoveren binnen CHILL, met en tussen studenten en MKB-bedrijven in de leerwerkomgeving van de Brightlands Chemelot Campus worden studenten beter opgeleid en ontstaat er sterkere samenwerking tussen onderwijs en bedrijfsleven.

In het eerste kwartaal van 2019 zijn de volgende middelen beschikbaar gesteld:

- Voortzetting CHILL periode 2018-2022 totaal € 2,5 miljoen;
- Bijdrage nieuwe onderwijsleeromgeving periode 2018-2022 totaal € 1,95 miljoen;
- Frictiekosten door verplaatsing onderwijs € 1,4 miljoen.

Deze middelen zijn beschikbaar gesteld met als doelstelling:

- in 2019 wordt de fysieke innovatie leer- werk- en onderzoekomgeving van CHILL uitgebreid zodat alle studenten van de opleiding Applied Sciences hiervan gebruik kunnen maken.
  Per 1 september 2019 moet deze omgeving volledig operationeel zijn;
- per 31 december 2022 vindt het onderwijs van het 3e en 4e leerjaar van de opleidingen Chemie en Materialen, zowel op MBO als op HBO niveau, plaats in de leerwerkomgeving van CHILL;
- in 2022 heeft CHILL 30% groei gerealiseerd;
- in 2022 participeren 2 aanpalende domeinen structureel in CHILL (o.a. via maatwerkcursussen gericht op Leven Lang Leren);
- Applied Sciences heeft tenminste 130 instromende studenten en een opleiding met een totaal aantal van tenminste 455 studenten en een opleidingsrendement van meer dan 55%.

Wij beschouwen hiermee toezegging 8456 als afgedaan.

Gedeputeerde Staten van Limburg
namens dezen,

dr. J.P. van den Akker LLM

provincie limburg

Provinciale Staten
van Limburg

Cluster	EZ	**Behandeld**	I.A.M.A. van Dorp - Jahae
Ons kenmerk	2019/45547	**Telefoon**	+31 43 389 77 95
Uw kenmerk	Interim Statencommissie 7.6.2019	**Maastricht**	18 juni 2019
Bijlage(n)	-	**Verzonden**	**18 juni 2019**

Onderwerp
Mededeling portefeuillehouder inzake toezeggingen Interim Statencommissie 7 juni 2019 (T8461)

Geachte Staten,

Tijdens de interim Statencommissie 7 juni 2019 is bij de behandeling van de Jaarstukken 2018 door de heer Koopmans toegezegd dat gedeputeerde Mackus zou zorgen voor een uitgebreid overzicht inzake POP3-projecten i.h.k.v. Kringlooplandbouw t.b.v. PS 21 juni 2019 (verzoek mevrouw Jenneskens (D66)). Onderstaand treft u dit overzicht aan.

Inzake kringlooplandbouw zijn bij diverse paragrafen van de Subsidieverordening Plattelands-ontwikkelingsprogramma 2014-2020 Provincie Limburg (POP3) gedurende de periode 2016 t/m 2018 aanvragen gehonoreerd. Met name *thema (c)* van de POP3-subsidieverordening sluit hierbij aan.

Thema (c): maatregelen die leiden tot een geringer grondstoffengebruik en/of een meer gesloten kringloop, met als resultaat een vermindering van de emissie van milieubelastende stoffen naar bodem, lucht en grond- en oppervlakte water en/of minder uitputting van hulpbronnen en grondstoffen.

§1: Trainingen, workshops, ondernemerscoaching en demonstraties
Deze paragraaf richt zich op uitwisseling van praktijkrijpe kennis aan grote groepen van landbouwers, middels trainingen, workshops, demonstraties en coaching, waarbij kennisuitwisseling plaats vindt rond een specifiek onderwerp. Het doel is om landbouwers te informeren over nieuwe kennis en innovaties die leiden tot toepassing ervan en bijdragen aan de verduurzaming van deze sector.
Hier zijn in relatie tot thema (c) 14 aanvragen gehonoreerd t.w.v. samen circa € 1.548.000.

Bezoekadres:
Limburglaan 10
NL-6229 GA Maastricht

Postbus 5700
NL-6202 MA Maastricht
postbus@prvlimburg.nl

Tel + 31 43 389 99 99
Fax + 31 43 361 80 99
www.limburg.nl

IBAN –nummer:
NL08RABO0132575728
BIC-code: RABONL2U

§2a: Fysieke investeringen innovatie+modernisering agrarische ondernemingen
Deze paragraaf richt zich op fysieke investeringen voor innovatie en modernisering van agrarische ondernemingen en is bedoeld voor toepassingen van innovatieve technieken, processen of productie.
Hier zijn in relatie tot thema (c) 39 aanvragen gehonoreerd t.w.v. samen circa € 6.975.000.

§2b :Fysieke investeringen innovatie+modernisering agrarische ondernemingen (emissie naar grondwater)
Deze paragraaf beoogt landbouwers (en met name akkerbouwers) te stimuleren om te investeren in innovatie en modernisering van hun bedrijf. De bijhorende investeringslijst is vooral bedoeld voor aanschaf van modernere installaties en machines, waarmee landbouwers hun positie op gebied van innovatie en modernisering in duurzaamheid kunnen versterken.
Hier zijn in relatie tot thema (c) 64 aanvragen gehonoreerd t.w.v. samen circa € 3.788.000.

§7: Samenwerking voor innovatie
Paragraaf 7 zet in op samenwerking die noodzakelijk is om nieuwe producten, diensten, markten en ketenmodellen te ontwikkelen. Samenwerking gericht op innovatie brengt vaak extra kosten en risico's met zich mee (o.a. faalkans). Door een deel van deze kosten te vergoeden en daarmee de risico's te verlagen, stimuleert de overheid de op innovatie gerichte inspanningen en investeringen van samenwerkende partijen.
Bij deze paragraaf zijn in relatie tot thema (c) 9 aanvragen gehonoreerd t.w.v. samen circa € 946.000.

§8: Samenwerking voor innovatie (in het kader van eip)
Deze paragraaf stimuleert grensoverschrijdende samenwerking die noodzakelijk is om nieuwe producten, diensten, markten en ketenmodellen te ontwikkelen. Grensoverschrijdende samenwerking vergt extra inspanningen, kosten en risico's. Door een deel van deze kosten te vergoeden en daarmee de risico's te reduceren, worden innovatie gerichte inspanningen en investeringen van samenwerkende partijen ondersteund.
Bij deze paragraaf zijn in relatie tot thema (c) 2 aanvragen gehonoreerd t.w.v. samen circa € 235.000.

Met dit overzicht beschouwt het college van Gedeputeerde Staten bovenvermelde toezegging als afgedaan.

Gedeputeerde Staten van Limburg
namens dezen,

H.J.H. Mackus

provincie limburg

Provinciale Staten
van Limburg

Cluster	ONT	**Behandeld**	A.H.C.M. Beckers
Ons kenmerk	2019/44847	**Telefoon**	+31 43 389 88 40
Uw kenmerk	-	**Maastricht**	18 juni 2019
Bijlage(n)	1	**Verzonden**	**18 juni 2019**

Onderwerp
Rapportage erfpacht

Geachte Staten,

Bij dezen doen wij u toekomen de periodieke rapportage erfpacht.

Gedeputeerde Staten van Limburg

voorzitter

secretaris

2019/44842

Bezoekadres:
Limburglaan 10
NL-6229 GA Maastricht

Postbus 5700
NL-6202 MA Maastricht
postbus@prvlimburg.nl

Tel + 31 43 389 99 99
Fax + 31 43 361 80 99
www.limburg.nl

IBAN –nummer:
NL08RABO0132575728
BIC-code: RABONL2U

provincie limburg

Informerend stuk

1. **Onderwerp**
   Rapportage erfpacht.

2. **Inleiding/aanleiding incl. beoogd resultaat**
   Bij de behandeling van het erfpachtkader in de commissie Financiën, Economische Zaken en Bestuur van 24 november 2017 is de toezegging (8190) gedaan om halfjaarlijks een rapportage aan Provinciale Staten te sturen met daarin een overzicht: aan wie erfpacht is verstrekt, hoeveel banen het oplevert etc. (2x per jaar rapportage waarbij 1x per jaar evaluatie).

   Nadien is door Gedeputeerde Staten aangegeven dat deze toezegging wordt geïmplementeerd in het reguliere planning en control proces vanaf 2018.
   "*We zullen Provinciale Staten hierover rapporteren met de reguliere P&C cyclus, meer specifiek bij de jaarrekening (evaluerend) en bij de begroting (stand van zaken).*"

   De eerste rapportage erfpacht met de stand van zaken per 1 oktober 2018 is aangeboden bij de behandeling van de begroting 2019.

   Bijgevoegd is de tweede rapportage erfpacht met de stand van zaken per 31 december 2018 met bijbehorend een eerste evaluatie van het erfpachtinstrument binnen het vastgestelde erfpachtkader.

   Deze rapportage wordt aangeboden aan Provinciale Staten bij de behandeling van de jaarstukken over 2018.

3. **Bevoegdheid**
   De uitvoering van het op 15 december 2017 door Provinciale Staten vastgestelde erfpachtkader is opgedragen aan Gedeputeerde Staten.

   Het huidige erfpachtkader past binnen de herijking van het Grondbeleid waarover u bent geïnformeerd (Informerende PS notitie grondbeleid provincie Limburg d.d. 8 januari 2019). Conform deze notitie wordt uitvoering gegeven aan het grondbeleid om:
   - tot een snellere realisatie van projecten te kunnen komen;
   - de haalbaarheid van projecten te bevorderen;
   - een hogere kwaliteit in het gebied te realiseren.

   Het huidige erfpachtkader past binnen het hierboven geschetste beleid.

4. **Risico's**
   Niet van toepassing.

5. Periodieke informatie/sturingsinformatie

X Via Jaarstukken en Begroting

- ☐ Paragraaf Projecten
- ☐ Paragraaf Financieringen
- ☐ Paragraaf Verbonden Partijen
- ☐ Paragraaf Bedrijfsvoering
- ☐ Programmaverantwoording

☐ **Voortgangsrapportages Regeling Grote Projecten**

Conform de wens van het college wordt het informatiesysteem Celon uitgebreid met een "Erfpacht module" waarin alle lopende erfpachten zullen worden opgenomen. Zodra deze module volledig operationeel is, zal ook de erfpacht rapportage gekoppeld worden aan Celon.

6. Relatie met Programmabegroting – financiële aspecten

Het erfpachtkader valt onder programma 3.4 Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit programmalijn 3.4.7 grondzaken.

7. Meegezonden bijlagen

Bijgevoegd is de tweede rapportage erfpacht met de stand van zaken per 31 december 2018 met bijbehorend een eerste evaluatie van het erfpachtinstrument binnen het vastgestelde erfpachtkader.

In deze rapportage erfpacht wordt allereerst ingegaan op de inzet van het erfpachtinstrument en worden de verschillende provinciale ontwikkelingen besproken waarbij het instrument erfpacht is toegepast. Daarna wordt op hoofdlijnen ingegaan op de pijplijn erfpacht en de gerealiseerde canon. In een schematisch overzicht wordt de actuele stand van zaken per peildata weergegeven. Voor een goed totaalbeeld wordt in dit overzicht ook de bijbehorende mutaties aangegeven, zowel financieel als in oppervlakte (ha). De rapportage wordt afgesloten met een eerste evaluatie van het erfpachtkader.

Rapportage Erfpacht

Stand van zaken & evaluatie per 31 december 2018

Inzet van erfpachtinstrument

Sturing in samenwerking 2.0

In het beleidskader Sturing in samenwerking 2.0 is erfpacht als een van de instrumenten benoemd die de Provincie ter beschikking heeft bij de uitvoering van haar beleid. Erfpacht wordt ingezet om economische ontwikkelingen in Limburg te faciliteren en te versnellen. Hiermee wordt een bijdrage geleverd aan de economische structuurversterking en een investeringsimpuls bewerkstelligd.

Toezegging 8190

In de toezegging staat dat de rapportage ook zal aangeven hoeveel banen het oplevert:
De ontwikkelingen met betrekking tot werkgelegenheid bij de inzet van het instrument erfpacht worden echter niet specifiek gemonitord en over rapportage zijn er geen expliciete afspraken gemaakt met de erfpachtnemers. Ook is het niet mogelijk te duiden hoe de toename van werkgelegenheid specifiek aan de inzet van het instrument Erfpacht te koppelen is (los van de ontwikkeling op zichzelf).

Om zo goed mogelijk invulling te geven aan de toezegging wordt in de rapportage wel per ontwikkeling kort aangegeven wat de achtergrond is voor de inzet van erfpacht, vanuit het oogpunt van structuurversterking wordt een globale schets gegeven van de ontwikkeling op projectniveau en daar waar mogelijk ook m.b.t werkgelegenheidsaspecten.

Provinciale ontwikkelingen

Het instrument erfpacht is tot op heden ingezet ten behoeve van de volgende (provinciale) ontwikkelingen:

Trade Port Noord

In 2015 kocht de Provincie een kavel van 21,5 hectare op het bedrijventerrein Trade Port Noord in Venlo. Deze is vervolgens in erfpacht uitgegeven aan de Heylen Group voor de realisatie van een 14 hectare groot distributiecentrum, dat Heylen Group haar Venlo E-Commerce Logistic Campus noemt. Inmiddels is het hoogwaardige distributiecentrum gerealiseerd. Met een uiteindelijke geschatte werkgelegenheid van ca. 750 FTE's. Met deze erfpachtconstructie werd, in een tijd waarin de markt nog herstellende was van de economische crisis, een logistieke economische ontwikkeling mogelijk gemaakt die als "hefboom" heeft gediend voor de sindsdien ingezette toename van logistieke distributiecentra op Greenport Venlo.

Trade Port Railterminal

De realisatie van een derde railterminal in Venlo is mogelijk gemaakt middels een erfpachtconstructie. In een aanbesteding is de marktpartij Cabooter geselecteerd en gecontracteerd. Voor deze Railterminal wordt een terrein van 15 hectare door de provincie aangekocht en in eeuwigdurende erfpacht uitgegeven aan Cabooter. In 2015 zijn de benodigde contracten getekend. De gronden zijn momenteel door de provincie nog niet notarieel aangekocht en nog niet in erfpacht uitgegeven omdat dit gekoppeld is aan de omgevingsvergunning, bouwrijp maken en de aansluitingen op het hoofdspoor. Naar verwachting zal dit eind 2019 geëffectueerd worden.
Deze railterminal (overslag van spoorgoederen) is mede van vitaal belang om de Regio Venlo logistieke Hotspot nr. 1 te laten blijven. Deze railterminal is voorzien in klaver 6b van Trade Port Noord en genereert zowel directe als indirecte werkgelegenheid.

Siberië
Van Dijck Groenteproducties heeft in 2015 in glastuinbouwgebied Siberië een nieuw glastuinbouwbedrijf gerealiseerd naast de bestaande tak van vollegrondsgroenten en akkerbouwgewassen. Dit nadat de Provincie Limburg de benodigde grond had gekocht (ca. 16,2 ha met een optierecht voor een tweede fase van 16,7 ha) van ontwikkelaar Wayland Nova en in erfpacht had uitgegeven aan Van Dijck. Dankzij deze manier van financiering was het voor Van Dijck haalbaar om deze nieuwe ontwikkeling in gang te zetten.

In 2018 is een tweede glastuinbedrijf middels erfpacht gefaciliteerd. Het bestaande familiebedrijf Natures Green Siberië kon dankzij de inzet van het erfpachtinstrument een grootschalige uitbreiding realiseren welke middels traditionele financiering via de bank niet haalbaar was. De totale aankoop en uitgifte in erfpacht bedroeg circa 13,1 ha glastuinbouwgrond.

Middels inzet van het erfpachtinstrument werd het glastuinbouwcluster Siberië dus versterkt met de vestiging van een innovatief bedrijf en het behoud en grootschalige uitbreiding van een bestaand bedrijf. De uiteindelijke geschatte werkgelegenheid van beide initiatieven voor Siberië bedraagt ca 110 FTE's.

Voormalig Andeno-terrein Venlo
De Belgische ontwikkelaar Heylen Group uit Herentals ontwikkelt momenteel op de Industriehaven Venlo een distributiecentrum van ca. 53.000 m2. Heylen Group bouwt dit distributiecentrum voor de logistiek dienstverlener Broekman Logistics. De ontwikkeling wordt in fasen gerealiseerd en de werkgelegenheid zal daaraan parallel oplopen van 150 FTE naar uiteindelijk 300 FTE. Het voormalige DSM Andeno-terrein ligt op een strategische locatie nabij Greenport in het hart van Venlo's multimodale transporthub, bereikbaar via barge, rail en weg. De investeringen van Heylen Group vormen een belangrijke, volgende stap in de verdere ontwikkeling van de Industriehaven Venlo. Heylen Group haakt hiermee bewust aan op het toenemend belang van transport over water, een milieuvriendelijke en veilige manier van in- en outbound transport. De provincie heeft het terrein van ca. 10,2 ha in 2017 aangekocht en in erfpacht uitgegeven.

Haven Wanssum
De havenontwikkeling Wanssum is onderdeel van de gehele Gebiedsontwikkeling Ooijen-Wanssum, maar onderscheidt zich door het feit dat het een zelfrealisatie van Maessen Projecten is met de project BV: Exclusief Project. De businesscase van de gehele havenontwikkeling met uitbreiding van de insteekhaven, nieuw bedrijventerrein, rondweg en natuurcompensatie stond stevig onder druk. Zeker gezien het feit dat medewerking van de bestaande partijen van de huidige haven noodzakelijk waren om de uitbreiding te kunnen realiseren. Een aankoop en uitgifte in erfpacht van bestaande en nieuwe havengronden door de provincie Limburg heeft de zelfrealisatie van de havenontwikkeling uiteindelijk (mede) mogelijk gemaakt. Hiermee was een belangrijke economische impuls voor de regio Venray veilig gesteld. De Provincie participeert in deze havenontwikkeling van Wanssum door 6 ha haven gerelateerd bedrijventerrein aan te kopen welke in erfpacht worden uitgegeven aan de bestaande gebruiker van de huidige haven ten behoeve van containeroverslag. Het stimuleren van de havenontwikkeling en hervestiging van de bestaande gebruiker genereert zowel directe als indirecte werkgelegenheid.

Valkenburg (project Par 'Course)

Par 'Course, de herontwikkeling van de voormalige Leeuw brouwerij, focust hoofdzakelijk op twee pijlers: de ontwikkeling van een gastronomisch centrum rondom Limburgse producten onder de noemer Food XP en de ontwikkeling van Sport XP, met een hotel, een event center en een sportcentrum met de focus op wielrennen en alles wat daarmee samenhangt.
Het instrument erfpacht wordt ingezet bij de renovatie en nieuwbouw van het complex van de voormalige Leeuwbrouwerij. De Provincie heeft voor een bedrag van € 3,7 miljoen het complex van de bierbrouwerij op circa 2,8 ha, van de gemeente Valkenburg aan de Geul gekocht en heeft het vervolgens in erfpacht uitgegeven aan Wyckerveste BV. In 2017 zijn de benodigde contracten getekend en in 2018 is het complex daadwerkelijk juridisch aangekocht en in erfpacht uitgegeven aan Wyckerveste BV. Middels de inzet van het erfpachtinstrument is de herontwikkeling van de voormalige Leeuw brouwerij (mede) haalbaar geworden en is de directe en indirecte werkgelegenheid veilig gesteld en de recreatieve uitstraling van Valkenburg versterkt.

Watersley

Provincie Limburg heeft in december 2018 besloten om het Sports & Talentpark Watersley (Hierna: Watersley) te faciliteren middels een erfpachtconstructie om daarmee de verdere doorontwikkeling veilig te stellen. Het betreft in deze de aankoop van 28 ha (ondergrond van voormalig zorgcomplex) voor een bedrag van € 3,8 miljoen. In december 2018 zijn de benodigde contracten getekend en de akten bij de notaris gepasseerd. Watersley is sinds 2014 als gebruiker reeds gevestigd op dit (verouderd) voormalig zorgcomplex voor gehandicapten (van de Stichting Pergamijn). Door deze aankoop middels een erfpachtconstructie met de provincie Limburg te regelen werd de aankoop financieel haalbaar voor Watersley en kan de verdere omvorming van het complex tot een (top)sportcampus verder doorgezet en versneld worden. Insteek is om ter plaatse het verouderd voormalig zorgcomplex her te ontwikkelen tot onder meer een internationale wooncampus voor jonge talentvolle sporters met bijbehorende faciliteiten waaronder een 50 meter zwembad en andere sportfaciliteiten. Naast de economische impuls zie je bij Watersley dat door het erfpachtinstrument ook een sterke bijdrage wordt geleverd aan een duurzame verankering van topsport in Limburg. Zonder de inzet van het erfpachtinstrument had dit initiatief geen doorgang kunnen vinden. Verwacht wordt dat in 2019 de werkgelegenheid op Watersley zal toenemen van 25 naar circa 37 arbeidsplaatsen.

Pijplijn erfpacht

In de geactualiseerde bijlage 1 van het erfpachtkader
worden de lopende dossiers onderverdeeld in 3 faseringen:
1. Totaal notarieel uitgegeven erfpacht;
2. Totaal gecontracteerde erfpacht;
3. Totaal pijplijn erfpacht (in voorbereiding).

Fasering 1 en 2 worden in het schematisch overzicht op de volgende pagina nader toegelicht.
Ten aanzien van fase 3 Totaal pijplijn erfpacht (in voorbereiding) bij deze een update.

Peildatum	*Per 15-12-2017*	*Per 1-10-2018*	*Per 31-12-2018*
Pijplijn, excl. oriënterende initiatieven	Ca. € 25 miljoen	Ca. € 30 miljoen	Ca. € 37 miljoen
Sector	1x Logistiek 1x Toerisme 2x Glastuinbouw	1x Logistiek / Rail 1x Toerisme 1x Glastuinbouw 1x Sport / recreatie	1x Logistiek / Rail 1x Toerisme 1x Glastuinbouw 1x Glastuinbouw/ Arbeidsmigranten

Canon erfpacht

Zodra gronden notarieel in erfpacht zijn uitgegeven ontvangt de provincie Limburg opbrengsten.
Deze opbrengsten bestaan uit canon (vergoeding voor erfpachtrecht) en eventuele boekwinsten op het moment dat de erfpachter ook het bloot eigendom van de provincie Limburg terug koopt.
Voor nu beperken we ons tot de ontvangen canon voor de jaren 2017 en 2018.

Boekjaar	*2017*	*2018*
Ontvangen canon	€ 871.853,-	€ 1.567.787,-

Schematisch overzicht stand van zaken erfpacht

In het overzicht op de volgende pagina ziet u de actuele stand van zaken met betrekking tot de provinciale erfpacht. Hierbij dient u de volgende leeswijzer voor de kernbegrippen te hanteren:

Contract: Wel contractueel overeengekomen, maar nog niet geeffectueerd bij de notaris en ook nog niet betaald;

Notarieel: Contractueel overeengekomen, maar ook al geeffectueerd bij de notaris en al betaald.

Totaal: De optelsom van de categorie “Contract” en “Notarieel”.

Erfpacht Overzicht	Stavaza erfpacht (€)	Stavaza erfpacht (€)	Mutaties (€)	Mutaties (€)	TOTAAL (€)	TOTAAL (€)	TOTAAL Contract + Notarieel	Stavaza erfpacht (Ha)	Stavaza erfpacht (Ha)	Mutaties (Ha)	Mutaties (Ha)	TOTAAL (HA)	TOTAAL (HA)	TOTAAL C + N
	Per 15-12-2017[1]		Per 1-10-2018				€	Per 15-12-2017		Per 1-10-2018				Ha
	Contract	*Notarieel*	*Contract*	*Notarieel*	*Contract*	*Notarieel*		*Contract*	*Notarieel*	*Contract*	*Notarieel*	*Contract*	*Notarieel*	
Trade Port Noord	x	10.321.657[2]	x	-2.970.849[3]	**x**	**7.350.808**	7.350.808	x	10,8	x	-3,1	**x**	**7,7**	7,7
Trade Port, Railterminal	20.000.000	x	x	x	**20.000.000**	**x**	20.000.000	15	x	x	X	**15**	**x**	15,0
Siberië	5.000.000[4]	5.219.520	x	+3.779.654[5]	**5.000.000**	**8.999.174**	13.999.174	16,7	16,2	x	+13,1	**16,7**	**29,3**	46,0
Vm Andeno terrein Venlo	x	11.961.759	x	-809.999	**x**	**11.151.760**	11.151.760	x	10,2	x	-0,7	**x**	**9,5**	9,5
Haven Wanssum	8.850.000	x	x	x	**8.850.000**	**x**	8.850.000	6	x	x	X	**6**	**x**	6,0
Valkenburg	3.700.000	x	-3.700.000	+3.700.000	**x**	**3.700.000**	3.700.000	2,8	x	-2,8	+2,8	**x**	**2,8**	2,8
TOTAAL	**37.550.000**	**27.502.935**	**-1.194**		**33.850.000**	**31.201.742**	65.051.742	**40,5**	**37,2**	**+9,3**		**37,7**	**49,3**	87
TOTAAL Erfpachtkrediet cf PS besluit 12 december 2017							**100.000.000**							
Beschikbaar Erfpacht krediet[6]							**34.948.258**							

[1] Zoals gecommuniceerd bij PS Erfpachtkader 15-12-2017

[2] Bestaande uit Trade Port Noord fase 3 ten bedrage van € 4.103.474,- en fase 4 ten bedrage van € 6.218.183,-

[3] Beëindiging erfpacht en terugkoop van gronden door erfpachtnemer bij Trade Port Noord, fase 4b en daarmee verruiming totale vrije kredietruimte. Idem mbt terugkoop bij Andeno

[4] Bij PS 15-12-2017 gecommuniceerd als Siberië fase 2

[5] Dit betreft de transactie van Natures Green Siberië

[6] Beschikbaar Erfpacht krediet: Resterend voor de "Pijplijn erfpacht (4 dossiers in voorbereiding voor ca. 30 mln.) en 8 nieuwe erfpacht dossiers

Erfpacht Overzicht	Stavaza erfpacht (€) x miljoen	Stavaza erfpacht (€) x miljoen	Mutaties (€) x miljoen	Mutaties (€) x miljoen	TOTAAL (€) x miljoen	TOTAAL (€) x miljoen	TOTAAL Contract + Notarieel	Stavaza erfpacht (Ha)	Stavaza erfpacht (Ha)	Mutaties (Ha)	Mutaties (Ha)	TOTAAL (HA)	TOTAAL (HA)	TOTAAL C + N
	Per 1-10-2018		Per 31-12-2018				€ (mln)	Per 1-10-2018		Per 31-12-2018				Ha
	Contract	*Notarieel*	*Contract*	*Notarieel*	*Contract*	*Notarieel*		*Contract*	*Notarieel*	*Contract*	*Notarieel*	*Contract*	*Notarieel*	
Trade Port Noord	x	**7,35**	x	-3,96[7]	**x**	**3,39**	3,39	x	**7,7**	x	-4,1	**x**	**3,6**	3,6
Trade Port, Railterminal	20,00	x	x	x	**20,00**	**x**	20,00	15,0	x	x	X	**15,0**	**x**	15,0
Siberië	5,00[8]	**9,00**	x	x	**5,00**	**9,00**	14,00	16,7	**29,3**	x	X	**16,7**	**29,3**	46,0
Vm Andeno terrein Venlo	x	**11,15**	x	-9,52	**x**	**1,63**	1,63	x	**9,5**	x	-8,0	**x**	**1,5**	1,5
Haven Wanssum	8,85	x	x	x	**8,85**	**x**	8,85	6,0	x	x	X	**6,0**	**x**	6,0
Valkenburg	x	**3,70**	x	x	**x**	**3,70**	3,70	x	**2,8**	x	x	**x**	**2,8**	2,8
Watersley	x	x	x	+3,80	**x**	**3,80**	3,80	x	x	x	+28,0	**x**	**+28,0**	28,0
TOTAAL	**33.85**	**31,20**	**-9,68**		**33,85**	**21,52**	55,37	**37,70**	**49,30**	**+15,9**		**37,7**	**65,2**	102,9
TOTAAL Erfpachtkrediet cf PS besluit 12 december 2017							**100,00**							
Beschikbaar Erfpacht krediet[9]							**44,63**							

[7] Beëindiging erfpacht en terugkoop van gronden door erfpachtnemer bij Trade Port Noord, fase 3 en daarmee verruiming totale vrije kredietruimte. Idem bij terugkoop bij Andeno

[8] Bij PS 15-12-2017 gecommuniceerd als Siberië fase 2

[9] Beschikbaar Erfpacht krediet: Resterend voor de “Pijplijn erfpacht (4 dossiers in voorbereiding voor **ca. 37 mln**.) en 7 oriënterende erfpacht dossiers

Eerste evaluatie erfpacht(kader)

Peildatum evaluatie:
Onderstaand volgt de eerste evaluatie van het erfpachtkader nadat dit op 15 december 2017 door Provinciale Staten is vastgesteld. De peildatum van deze evaluatie betreft 31 december 2018. Dit betekent dat we deze evaluatie slechts kunnen baseren op het eerste jaar ervaring met het erfpachtkader en de onderstaande punten ook vanuit dat perspectief bekeken moeten worden en enige terughoudendheid in conclusies zodoende op zijn plaats is.

Krediet:
Met het vaststellen van het erfpachtkader is ook het beschikbare revolverend krediet voor erfpacht opgehoogd tot € 100 miljoen. Hieronder ziet u de opbouw van dit krediet per peildata.

	Per 15-12-2017		Per 1-10-2018		Per 31-12-2018
Notarieel	27,50 miljoen		31,20 miljoen		21,52 miljoen
Contract	37,55 miljoen		33,85 miljoen		33,85 miljoen
Pijplijn	25,00 miljoen		30,00 miljoen		37,00 miljoen
Totale claim	**90,05 miljoen**		**95,05 miljoen**		**92,37 miljoen**
Restant voor oriënterende initiatieven	9,95 miljoen		4,95 miljoen		7,63 miljoen
Totaal	100 miljoen		100 miljoen		100 miljoen

Uit de bovenstaande mutatieoverzichten en het totale kredietoverzicht per peildata blijkt dat geregeld mutaties plaatsvinden. Nieuwe projecten dienen zich aan, contracten worden gesloten, aktes worden gepasseerd en zelfs het terug verkopen van de verpachte gronden aan de erfpachter vindt al plaats. Er is zodoende sprake van voldoende dynamiek in de erfpachtdossiers.

Uit het bovenstaande overzicht volgt dat tussen de ca. 90 en 95 miljoen van het totale budget van 100 miljoen “constant” geclaimd is door de lopende dossiers inclusief de pijplijn dossiers. Dit betekent dat er gemiddeld tussen de 5 en 10 miljoen beschikbaar is voor de nieuwe oriënterende erfpacht initiatieven.

In de praktijk is dit voldoende buffer in het krediet om deze initiatieven serieus te gaan onderzoeken. Door deze buffer hoeft (op voorhand) geen “nee” verkocht te worden aan de initiatiefnemer. Dit wordt mede ingegeven door de praktijk dat niet alle initiatieven doorgezet worden of passen binnen het kader. Hierdoor kun je meerdere initiatieven onderzoeken zonder dat het meteen kredietruimte kost. Anderzijds ontstaat bij elke terug verkoop van bestaande erfpachtgronden aan de erfpachter weer kredietruimte voor nieuwe initiatieven omdat deze opbrengsten terugvloeien naar de het revolverend krediet voor erfpacht.

We kunnen derhalve stellen dat het beschikbaar gestelde erfpachtkrediet van 100 miljoen aansluit bij de praktijk.

Werkgelegenheid:
Onder het kopje “Toezegging 8190” is hierboven reeds enige nuancering aangebracht omtrent het werkgelegenheidseffect als gevolg van de inzet van erfpacht.

Ondanks al deze nuanceringen zie je in de praktijk wel duidelijke verschillen in de mate van werkgelegenheid die gekoppeld is aan bepaalde initiatieven.

	Aantal ha	**Werkgelegenheid**	**Werkgelegenheid (FTE) per ha. (*inschatting*)**
Trade Port Noord	21,5	750	Ca. 35
Trade Port Railterminal	15	Onbekend	Onbekend
Siberië	46	110	Ca. 2,5
Andeno-terrein	10,2	300	Ca. 30
Haven Wanssum	6	Onbekend	Onbekend
Valkenburg (Par’Course)	2,8	Onbekend	Onbekend
Watersley	28	37	Ca. 1,5

In het bovenstaande overzicht is voor de huidige dossiers op basis van de indicatieve gegevens gekeken hoe de werkgelegenheid per ha aangekochte grond uitvalt. In dit overzicht worden de grote verschillen per branche goed zichtbaar.

Uit dit overzicht volgt dat de meeste directe werkgelegenheid (ca. 30-35 FTE per ha) wordt gerealiseerd in de realisatie en exploitatie van de grote Warehouses. De glastuinbouw van Siberië is een stuk extensiever en leidt tot minder directe werkgelegenheid (ca. 2,5 FTE per ha). Dit kan enigszins genuanceerd worden door het feit dat de kosten van een hectare glastuinbouwgrond maar circa 25% bedraagt van een hectare industriegrond.

Mede vanwege het grote terrein en het type initiatief leidt ook het Sports & Talentpark Watersley maar tot beperkte directe werkgelegenheid (ca. 1,5 FTE per ha). Daar staat weer tegenover dat op deze wijze een verouderd zorgcomplex wordt omgevormd tot (top)sportcampus zonder de gebruikelijke subsidiestromen.

We kunnen derhalve stellen dat het erfpachtkader wel degelijk bijdraagt aan nieuwe werkgelegenheid, maar dat de verschillen per branche behoorlijk groot zijn.

Risico’s
Bij de behandeling van het erfpachtkader hebben we ook aangegeven dat de inzet van het instrument erfpacht ook risico’s met zich mee brengt. Hierbij hebben we de navolgende drie expliciet vermeld:
1. Waardedaling van het vastgoed;
2. Renterisico van de canon;
3. Betalingsrisico van de canon (eventueel door faillissement erfpachter)

De bovenstaande risico’s hebben zich op dit moment nog niet voorgedaan. Dit is mede verklaarbaar door de huidige marktomstandigheden en het feit dat we pas relatief kort met erfpacht bezig zijn.

Voor eventuele toekomstige risico’s worden de gerealiseerde boekwinsten bij verkoop toegevoegd aan de risicoreserve grondexploitatie . De boekwinst over 2018 bedraagt € 233.422,- en is toegevoegd aan deze reserve.

Exit strategie
Voor de erfpachtdossiers waarbij sprake is van een stimuleringseffect (derhalve geen strategische positie) is de insteek om een tijdelijk vraagstuk op te lossen dat veelal gelegen is in de financiering van de bouwfase. Na afronding van de bouwfase en bij het ontstaan van stabiele kasstromen, ontstaat financieringsruimte en kan de grond geherfinancierd worden.

Om deze handeling te stimuleren kan een canon step-up een financiële incentive geven, is de gedachte in het erfpachtkader. De gebruikelijke step up zit na 5 jaar opgenomen. In die gevallen gaat de erfpachter na 5 jaar een hogere canon betalen.

In de praktijk blijkt dat niet de canon step-up na 5 jaar de financiële incentive is om de ondergrond van de provincie terug te kopen, maar dat deze ingegeven worden door de fiscale wetgeving.

Omdat de erfpachter bij terugkopen geen onnodige overdrachtsbelasting (zijnde 6% van de marktwaarde) wil betalen, zal hij erna streven om het terugkopen nog onder het regime van de BTW af te wikkelen. Dit betekent dat de erfpachter veel sneller terugkoopt dan voorzien. In veel gevallen al binnen 6 maanden na realisatie en ingebruikname van de opstal. En dat is veel eerder dan binnen 5 jaar zoals het contract toe laat (zonder step-up)

Het bovenstaande brengt met zich mee dat de fiscale consequenties in de praktijk belangrijker zijn dan de canon step-up voor het terugkopen van de verpachte gronden door de erfpachter. We kunnen derhalve stellen dat het terugkopen door de erfpachter in de praktijk sneller gaat dan verwacht door de fiscale consequenties en niet zozeer door de canon step-up.

Spreiding erfpachtdossiers over Limburg
De oorsprong van het huidige erfpachtkader ligt in de pilot erfpacht voor glastuinbouw op basis van het initiatief van Wayland Nova van Siberië voor structuurversterking van het Klavertje Vier gebied. Hierdoor lag het accent qua erfpacht in eerste instantie in de regio Venlo. De eerste erfpachtdossiers zijn ook in de regio Venlo gelegen. Met het vaststellen van het erfpachtkader is ook de reikwijdte verruimd. Niet alleen regio Venlo maar geheel Limburg werd opengesteld voor het instrument Erfpacht.

Inmiddels is ook in andere delen van Limburg het erfpachtinstrument toegepast. Voorbeelden hiervan zijn de Haven van Wanssum (bij Venray), In Valkenburg Par'Course, Watersley in Sittard. Ook de nieuwe oriënterende initiatieven komen vanuit heel Limburg verspreid. Het erfpachtinstrument breidt zich zodoende als een olievlek over Limburg uit. Wel blijft het epicentrum van toepassing van het erfpachtinstrument in de regio Venlo liggen, maar dit wordt hoofdzakelijk verklaard doordat hier de grootschalige uitbreidingslocaties op het gebied van Logistiek en glastuinbouw zijn gelegen.

Wel kunnen we stellen dat erfpacht in Limburg steeds meer gemeengoed wordt, zowel bij ondernemers, adviseurs, banken als beleidsambtenaren van de provincie Limburg. Steeds vaker wordt erfpacht gezien als een instrument in de totaaloplossing.

We kunnen derhalve stellen dat het instrument erfpacht steeds universeler wordt toegepast en onderdeel kan zijn van een totaaloplossing binnen Limburg.

Bevoegdheid Gedeputeerde Staten
Met het vaststellen van het erfpachtkader is de uitvoering hiervan opgedragen aan Gedeputeerde Staten voor zover initiatieven passen binnen het kader.

In de praktijk zorgt deze delegatie voor snelle doorlooptijden die zeer gewaardeerd worden door de initiatiefnemers. Vaak is deze snelle doorlooptijd cruciaal om het project veilig te stellen. Een goed voorbeeld hiervan is het laatste project Watersley. Dit dossier is in recordtijd ambtelijk en juridisch voorbereid en middels besluit van Gedeputeerde Staten geformaliseerd. Zonder het huidige erfpachtkader was dit project nooit gerealiseerd.

Bevoegdheid Gedeputeerde Staten leidt in de praktijk ook tot snellere doorlooptijden die vaak cruciaal zijn voor de initiatiefnemers.

Voorwaarden erfpachtkader
Vrijwel alle reguliere projecten zijn binnen het huidige erfpachtkader af te wikkelen.
De opgenomen voorwaarden zijn in de praktijk goed toepasbaar en werken niet blokkerend voor initiatieven, maar zorgen wel voor een zorgvuldige beoordeling aan de voorkant. Gezien de grote verschillen tussen de initiatieven dient wel maatwerk binnen het erfpachtkader toegepast worden.

Daar waar maatwerk niet meer past binnen het erfpachtkader, zal een separaat besluitvormingstraject naar Provinciale Staten bewandeld moeten worden. Tot op heden is dit nog niet gebeurt. Momenteel zijn er twee projecten in de pijplijn dossiers die wellicht niet binnen het huidige erfpachtkader afgewikkeld kunnen worden. Dit heeft enerzijds te maken met de kwalificatie van de gronden. Deze voldoen niet allemaal aan de inhoudelijke voorwaarden van het erfpachtkader en anderzijds heeft dit te maken met stapeling van financiële instrumenten. In dat geval is in het kader expliciet afgesproken dat integrale behandeling door Provinciale Staten dient plaats te vinden.

De voorwaarden van het erfpachtkader zijn passend voor de praktijk, uitzonderlijke gevallen blijven voorbehouden aan Provinciale Staten

Doelstelling:
De doelstelling van het erfpachtkader is:
1. Het faciliteren en versnellen van economische ontwikkeling in Limburg
2. Een bijdrage leveren aan de instandhouding van het Provinciaal vermogen en de rendementen op Provinciale investeringen.

Uit onderhavige rapportage Erfpacht volgt dat het erfpachtinstrument met bijbehorende erfpachtkader en krediet wel degelijk bijdraagt aan de economische ontwikkeling in Limburg doordat het erfpachtinstrument ervoor zorgt dat economische ontwikkelingen (eerder) door kunnen worden gezet.
Daarnaast dragen de revolverende investeringen met een marktconforme canon (actueel 5%) bij aan de instandhouding van het Provinciaal vermogen en de rendementen op Provinciale investeringen. Zeker nu de gesignaleerde risico's (waarvoor reserveringen worden aangehouden) zich niet hebben voorgedaan in deze evaluatieperiode.

Limburgs Parlement

provincie limburg

Concept deelverslag van het verhandelde in de Interim Statencommissie

van 7-6-2019
betreffende G-19-009 Statenvoorstel Jaarstukken 2018

Statenkenmerk	G-19-009	Maastricht	7-6-2019

De **voorzitter** geeft ruimte voor een (beperkte) politieke behandeling van het onderwerp. Het echte debat vindt plaats in de Statenvergadering.

De **VVD** (Nijskens) heeft eerder vragen gesteld over de getrouwheid van een post over de rollenonderscheiding bij het toekennen van onkosten. Spreker vindt het te gemakkelijk om de post (van 1 miljoen euro) als onzeker te bestempelen. Hij wil verder weten of de loyaliteit van ambtenaren mogelijk in het gedrang komt bij de getrouwheid van besluiten.

Het **CDA** (Depondt-Olivers) constateert dat het eigen vermogen van de Provincie erg hoog is. Spreekster is blij dat het College onderzoek doet naar een meer revolverende inzet van dat vermogen. Zij vraagt verder naar de stand van zaken van het handhavingsplan van de regionale uitvoerende dienst (RUD) en een reactie op de opmerking van gemeenten dat de dienst veel geld kost.

LOKAAL-LIMBURG (Franssen) heeft een aantal aanvullingen en een aantal vragen.

- Er wordt 1 miljoen euro gereserveerd voor de ondersteuning van de herdenking van de bevrijding. Dat is positief, maar daardoor kan een aantal andere projecten geen doorgang vinden.
- Is er inzicht in het huidige grensoverschrijdend ondernemen (1.1.3), hoe kan dat meetbaar worden gemaakt en hoe kan de Provincie dat verder stimuleren?
- Er wordt gesproken over start-ups die passen bij de focus van de campus (1.2.1). Er is echter sprake van een groot aantal start-ups die er niet bij passen. Spreker vraagt om een toelichting.
- Er is sprake van toekomstige tranches (1.2.1 en 1.2.2). Hebben de aangekondigde bezuinigingen van het Rijk op het hoger onderwijs daar nog effect op?
- Op pagina 53 staat dat de prestatie-indicatoren twee keer zo hoog zijn als de gerealiseerde waarde aan het eind van 2018. Dat lijkt spreker niet mogelijk. Klopt dat?
- Op pagina 74 wordt gesproken over positieve gezondheid met termen als resultaten *in potentie*. Spreker vindt het dan ook verstandig om hier slechts voorzichtig middelen voor in te zetten.
- Er is sprake van vertragingen (2.3.1), onder andere omdat de gemeenten niet voldoende middelen hebben om mee te doen. Is dat geen reden voor Provincie haar rol anders in te vullen?
- In 3.1.2 worden follow-upacties genoemd. Om welke acties gaat het?

De **voorzitter** stelt voor om de vele verhelderende vragen over de jaarstukken schriftelijk te stellen.

Gedeputeerde Koopmans zegt toe de vragen nog voor de Statenvergadering schriftelijk te beantwoorden.

LOKAAL-LIMBURG (Franssen) gaat daarmee akkoord. Spreker wil weten of de genoemde projecten (met betrekking tot de overschotten van gedeputeerde Geurts) worden uitgevoerd.
Bij het onderwerp ontgronding is sprake van 66% kostendekkendheid. Spreker vraagt om een toelichting.

D66 (Jenneskens) verzoekt om de (vaak lijvige) stukken in het vervolg digitaal te verzenden. De fractie wil verder onderzoek of de Provincie de ontwikkelfase van coöperatieve energieprojecten (onder andere met betrekking tot smartgrids en Enexis) actief kan ondersteunen. Spreekster vraagt verder een overzicht van de subsidies die binnen het Realisatieplan Kringlooplandbouw zijn verstrekt en naar de toekomst van die subsidies.

De **voorzitter** stelt voor om de voorgestelde digitale verzending in het Presidium aan de orde te stellen.

De **PVV** (Claassen) wil naast een aantal tekstuele opmerkingen weten wat het resultaat is van de inzet van de gelden voor Chill en de faculteit Applied Sciences (255.2 en 255.3 op pagina 37 en 38).

De **PvdA** (Kuntzelaers) vraagt naar de motivatie voor het andere voorstel voor de Einstein-telescoop (van 3 miljoen euro). Spreker ziet dergelijke voorstellen liever via een separaat Statenvoorstel.

De **VVD** (Nijskens) legt uit dat het rekeningresultaat dat toeliet.

De **PvdA** (Kuntzelaers) vraagt verder een motivatie voor het bedrag van 1 miljoen euro voor projecten in het kader van 75 jaar bevrijding. Ook de PvdA ziet uit naar een gesprek met Enexis over de toekomstige samenwerking, mede gezien de enorme winsten die worden gerealiseerd. Wellicht dat de prijzen voor burgers kunnen worden verlaagd.

50PLUS (Fischer-Otten) kondigt schriftelijke vragen aan. Spreker is verder blij met de informatie uit de inloopsessie.

GroenLinks (Baneke) kondigt schriftelijke vragen aan naar aanleiding van de beantwoording van de eerder gestelde vragen.

Gedeputeerde Koopmans heeft de volgende toezeggingen gedaan of acties aangekondigd:
T8459 Gedeputeerde Koopmans zegt toe dat schriftelijke vragen naar aanleiding van de beantwoording kunnen worden ingediend en dat beantwoording zal plaatsvinden voor de Provinciale Statenvergadering van 21-6-2019.
T8460 Gedeputeerde Koopmans zegt namens gedeputeerde Geurts toe dat Provinciale Staten nader wordt geïnformeerd inzake de ontwikkelfase van coöperatieve energieprojecten.
Gedeputeerde Koopmans zegt toe fracties nader te informeren over het realisatieplan 2020.
T8456 Gedeputeerde Koopmans zegt namens gedeputeerde Van den Akker toe dat de Staten vóór de Statenvergadering van 21-6-2019 schriftelijk worden geïnformeerd over het resultaat van de inzet van de middelen van CHILL/Applied Sciences.
T8462 Gedeputeerde Koopmans zegt namens de CdK toe de Statenleden vóór de Statenvergadering van 21-6-2019 nader te informeren over de stand van zaken op het punt van 75

jaar bevrijding.
T8461 Gedeputeerde Koopmans zegt namens gedeputeerde Mackus toe dat Provinciale Staten een overzicht inzake POP3-projecten in het kader van Kringlooplandbouw ontvangt ten behoeve van de Provinciale Statenvergadering van 21-6-2019.
Gedeputeerde Koopmans zegt toe op basis van de tekstuele op- en aanmerkingen het stuk aan te passen.

LOKAAL-LIMBURG heeft vragen gesteld over het mobiliteitskader. Nieuwe keuzes zijn aan het nieuwe College in de nieuwe periode. Het nieuwe financiële voorstel voor de Einstein-telescoop is puur administratief.
Enexis is een groot kapitaalsintensief bedrijf met een groot vreemd vermogen, maar met een gereguleerde winst, gebaseerd op het WACC-systeem. Het is van groot belang dat het bedrijf blijft investeren in innovaties op het gebied van energie. Daarom heeft het een deel van de winst in huis gehouden.

De **PvdA** (Kuntzelaers) begrijpt de positie van Enexis, maar ziet ook recordwinsten. Spreker vindt enige matiging op zijn plek.

T8463 Gedeputeerde Koopmans zegt namens gedeputeerde Geurts toe dat in Q3 2019 een sessie samen met Statenleden en Enexis te organiseren waar o.a. de thema's: strategisch beleid van Enexis, winstverwachtingen, energietransitie, bruglening en cliënt doorberekeningen, besproken zullen worden.

Het **CDA** (Depondt-Olivers) vraagt naar de risicopositie van Enexis in de komende jaren in relatie tot de energietransitie. Wellicht dat bijvoorbeeld het netwerk in de komende jaren moet worden afgeboekt.

Gedeputeerde Koopmans zegt toe, naast de tariefstelling, de winst, de resultaten in de afgelopen jaren en bijvoorbeeld de gevolgen voor de begroting van de Provincie, ook dat in de discussie mee te nemen.

De heer **Jussen** gaat in op de vraag over de onzekerheid van de gerapporteerde 300.000 euro. Spreker benadrukt dat de jaarrekening is voorzien van een goedkeurende controleverklaring. Bovendien gaat het om 24 miljoen euro aan onzekerheden. 300.000 euro is daarbij in vergelijking erg weinig. Spreker verwacht dat die onzekerheid in het komende jaar wordt weggenomen.
De heer Jussen heeft geen signalen dat ambtenaren onder druk staan als gevolg van loyaliteit.

Tweede termijn

Ook **LOKAAL-LIMBURG** (Franssen) spreekt haar zorgen uit over de stijgende energielasten van de burgers en ziet uit naar een gesprek met Enexis.

De **voorzitter** geeft een overzicht van de toezeggingen. Het gaat om toezeggingen met betrekking tot
- informatie over de ontwikkelfase,
- Pop3-middelen,

- Chill,
- Gedeputeerde Van den Akker,
- 75 jaar bevrijding,
- Enexis (in het derde kwartaal)

Conclusie: het voorstel wordt als bespreekstuk doorgeleid naar de volgende Statenvergadering.

De commissiegriffier,	De voorzitter,
Mw. L.G.M. van Birgelen-Droog	Dhr. A. Rossel

Inbreng Jaarstukken 2018 en 1ste Afwijkingenr
Provinciale Statenvergadering 21-06-2019
CDA Limburg

ALLEEN HET GESPROKEN WOORD GELDT

Mijnheer de voorzitter,

de CDA fractie constateert dat de Provincie financieel gezond is, en dat begroting en realisatie 2018 redelijk in één lijn liggen. Beleidsmatig ligt realisatie van doelen eveneens redelijk op schema; op onderdelen is er achterstand danwel is er de vraag of er niet een tandje bijgezet moet worden, maar wat de CDA fractie betreft kan dat bij de betreffende onderwerpen zelf besproken worden wanneer zij aan de orde komen. De CDA fractie is dan ook akkoord met de beslispunten inzake de jaarstukken 2018.

V.w.b. de eerste eindejaars prognose 2019 constateren wij dat het totaal-effect van de bijstellingen op de begroting inderdaad marginaal is, maar dat dit vooral wordt veroorzaakt door een eenmalige extra dividend uitkering van € 3,6 miljoen door Enexis. De voorgestelde bestedingen passen binnen de beleidskaders en financiële uitgangspunten die PS heeft vastgesteld. De fractie gaat dan ook akkoord met de voorliggende voorstellen.

Limburg kent nog een aantal grote uitdagingen de komende decennia, waarbij een actieve inzet van de Provincie niet kan ontbreken. Welke inzet in welke rol dat zou moeten zijn, en met welk risicoprofiel mede ook i.r.t. de reserves, moet worden besproken en uitgewerkt. Denk hierbij aan vragen rondom al dan niet publiek eigenaarschap en risicodragend investeren i.r.t. verduurzaming, behoud en versterking van een duurzame en innovatieve economie, en de vraagstukken rond voldoende arbeidskrachten en een hoge participatiegraad i.r.t. de vergrijzing van onze huidige (beroeps)bevolking. Dit zijn vraagstukken met een lange termijn horizon die het perspectief van een 4-jaars begroting overstijgen, waarvoor echter nu stappen gezet moeten worden. Wij zijn dan ook blij met de aankondiging van het College dat zij in 2019 met PS in discussie willen over een mogelijke uitbreiding van de ontwikkelende rol van de Provincie.

In de commissie is vrij uitvoerig stilgestaan bij het risicoprofiel van Enexis i.r.t. de energietransitie. Daarbij zijn o.a. vragen aan de orde gekomen rond mogelijk hergebruik van het bestaande gasleidingennet voor andere vormen van warmtelevering, mogelijke concurrentie van - danwel juist betrokkenheid bij - andere netten (zoals Mijnwater), en het risicoprofiel op termijn i.r.t. noodzakelijke investeringen om de transitie te faciliteren. Dit zowel in het licht van ons aandeelhouderschap van Enexis en de mogelijke risico's voor onze dividend uitkeringen, maar ook en vooral in het licht van de mogelijke consequenties voor de kosten van burgers voor hun aansluitingen en vast recht.

We zijn blij met de toezegging van de portefeuillehouder
om in het najaar 2019 een thema bijeenkomst met Enexis te beleggen om hierover verder te worden geinformeerd.

Overall gezien is de CDA fractie tevreden over de financiële en beleidsmatige realisatie , en wij willen dan ook onze complimenten uitspreken aan de leden van GS, het ambtelijk apparaat en alle anderen die zich - al dan niet namens de Provincie - in 2018 hebben ingezet om de gestelde doelen te bereiken.

ALLEEN HET GESPROKEN WOORD GELDT

Jaarstukken 2018

Op een stukje 2019 na sluiten we een Statenperiode af met de behandeling van de voorliggende jaarstukken.

Financieel zit de provincie op rozen, de reserves overstijgen de 1,6 miljard euro. Daarmee is er een stevig fundament voor de toekomst gezet een fundament dat van ons Statenleden een grote verantwoordelijkheid vraagt, wat zeg ik? Een grote verantwoordelijkheid eist.

De financiële verhoudingen veranderen met de tijd steeds meer van risicomijdend naar risico nemend, dat vergt moed maar vooral discipline. Beiden hebben we de afgelopen periode gezien.
We hebben succesvol geïnvesteerd in de kennis-as, onze noodzakelijke infrastructuur over weg, water, rails en door de lucht en toch is deze klus niet af.

De buitenring is op een haar na klaar maar met de N280 staan wij pas aan het begin. Hoe is eigenlijk de stand van zaken met betrekking tot de financiën van deze weg? Over het wegvak Roermond hoor ik positieve geluiden geldt dat ook voor de rest?

We hebben geïnvesteerd in de natuur het beleidsterrein dat van het rijk overgedragen is aan de provincies. Ruim 30 miljoen wordt jaarlijks besteed aan uitbreiding van het areaal goud groene natuur en natuurlijk aan de inrichting en het beheer hiervan. Ook deze klus is desondanks niet af. Zowel bij de hectares in te richten als bij de hectares die nog van functie moeten veranderen is pas de helft van de streefwaarde bereikt, maar het fundament is gelegd.

We hebben geïnvesteerd in cultuur en cultureel erfgoed en we hebben als VVD gevraagd voor een betere spreiding van de beschikbare cultuur middelen over de provincie en over de sectoren binnen de cultuur.

Ook hiermee hebben wij een stevig fundament voor de toekomst gezet op inhoud.

We zijn de vruchten aan het plukken van het herstel van de economie na de diepe financiële crisis voorafgaande aan deze staten periode. Steeds meer Limburgers vinden hun weg naar betaald werk ze zijn en worden daarmee onafhankelijk van de overheid voor hun bestaan. Iets waar wij liberalen altijd naar streven.
Daarmee zijn natuurlijk niet alle zorgen opgelost, de banen van nu zijn niet de banen van de toekomst en de huidige vaak inhoudelijke kennis zal steeds vaker gaan plaatsmaken voor vaardigheden die de Limburger in staat moet stellen zich aan te passen aan de veranderingen in de maatschappij.
Als VVD hebben wij gepleit om de scheiding in de rollen van gemeenten aan de ene kant en de provincie aan de andere kant duidelijk te schetsen. Daar waar gemeenten met name de zorg op zich nemen voor mensen die nog niet of onvoldoende deelnemen daar zien wij als

rol voor de provincie met name de acquisitie van bedrijven met werkgelegenheid en zien wij als provinciale taak de huidige beroepsbevolking klaar te stomen voor die banen van de toekomst.

In de afgelopen periode is het klimaatvraagstuk voor het eerst echt zichtbaar geworden op de provinciaal politieke agenda. Niet leverde de “wat”-vraag stevige discussies en schijnbaar onoverbrugbare meningsverschillen op, de “hoe”-vraag zal zo mogelijk nog spannender worden. De VVD heeft met een aantal moties en een amendement het belang van een regionale aanpak op de agenda geplaatst, wat in de ene regio op draagvlak kan rekenen kan op deze wijze afwijken van wat er in een andere regio speelt. Het succes van de energietransitie is immers meer dan een verhaal van techniek maar zeker ook een verhaal van draagvlak. Er ontstaan interessante dilemma’s die niet slechts met een zak geld zijn op te lossen maar die het uiterste van politieke samenwerking en politieke wil zullen vergen.

Wat goed is voor het klimaat is niet per definitie goed voor het milieu, wat goed is voor het milieu is niet per se goed voor de economie. Verandering wordt alom geprezen maar veranderen ligt toch net wat lastiger. De VVD werkt graag mee aan het zoeken naar de balans die nodig is om echt vooruit te komen, resultaten te behalen en meningsverschillen te overbruggen. Wetten die sneuvelen in de eerste kamer helpen dan niet direct om nut en noodzaak van beleid bij de Limburger over te brengen. Ik doel hiermee natuurlijk op de weggestemde asbestwet. Hoeveel geld is er nog beschikbaar van en dus voor het Limburgse asbest beleid? En gaan wij als Limburg door om van het asbest in de leefomgeving af te komen?

Voorzitter, misschien een wat lange inleiding met een kleine terugblik en het benoemen van een nieuw startpunt.

Kijkend naar dat startpunt van uit de jaarrekening is het saaie afmaken van zaken die niet voor het nieuwe jaar zijn afgehandeld.
In het gevraagde besluit zien we dan ook vooral een zakelijke opsomming van middelen die overgeheveld worden naar het lopend begrotingsjaar.
Gesaldeerd betekent dit dat we één miljoen extra uit kunnen trekken voor allerlei initiatieven rondom 75 jaar bevrijding.
Daar stemmen wij volmondig mee in, onze vrijheid is niet vanzelfsprekend en het maakt ook zeker niet voor niets deel uit van de naam van mijn partij.
Voorts blijkt dat er bijna drie miljoen rechtstreeks beschikbaar is voor de Einstein telescoop, een ontwikkeling mocht die in Limburg landen een geweldige kans kan bieden voor onze kennis infrastructuur.

Tot slot blijft er nog ruim 2,5 miljoen over waarmee de reserves voor de toekomst aangevuld kunnen worden. Ook hiermee stemt de VVD in.

Voorzitter, ik begon er mijn inleiding mee:
Dat het financieel goed gaat met onze provincie, biedt echter géén garanties voor de toekomst.

Als Staten moeten wij scherp op de uitgaven blijven lettenen daarom pleit de VVD voor méér nadruk op de controlerende taak van het Limburg Parlement: wij pleiten voor de methode Duisenberg en invoering van Verantwoordingsdag.
Hoe groen zijn de gerapporteerde groene blokken?
Hoe duidelijk hebben wij onze doelen geformuleerd?
Zijn deze doelen gehaald?
Welke prestaties worden beoogd en welke worden ook daadwerkelijk geleverd?
Wat zijn de kosten?
Is het gevoerde beleid rechtmatig, doelmatig en doeltreffend?
En welke conclusies kunnen worden getrokken voor toekomstig beleid?
Kortom voer de methode Duisenberg ook voor Limburg in en bespreek dat op Verantwoordingsdag.

ALLEEN HET GESPROKEN WOORD GELDT

D66

6.1 Inbreng Jaarstukken 2018

Voorzitter,
Ik zal beginnen met kort terug te grijpen op onze bijdrage bij de behandeling van de jaarstukken 2017. Hans van Wageningen zei toen namens D66:

“Als we door de tunnel kunnen rijden, duimpje. Als je een prachtige tentoonstelling kunt beleven, duimpje. Als er nieuwe banen voor je zijn op Greenport, duimpje.” Hij had nog een paar ‘duimpjes’ en hij vervolgde met voorbeelden uit de jaarstukken die gerealiseerde processtappen lieten zien, maar die waren geformuleerd als ware het resultaat dat we voor ogen hadden al bereikt. Terwijl er slechts processtappen waren gezet of sprake was van werk dat nog volop in uitvoering was. Er waren dan soms wel deelresultaten zichtbaar, maar de doelstelling was nog niet behaald. Anderzijds wees hij op niet benoemde, maar wel zichtbare resultaten, met als voorbeeld de A2 tunnel, daarover werd wel gerapporteerd dat we in gesprek waren over van alles, zoals inrichting van de groene loper, maar nergens dat de tunnel opgeleverd was en dat de Limburgers er al doorheen konden rijden.

Voorzitter, in aansluiting bij de woorden van Hans van Wageningen, moet ik constateren dat ook de Jaarstukken 2018 nog zo’n beeld laten zien. Veel beleid dat groen laat zien, terwijl dat in uitvoering eigenlijk oranje is.
D66 ziet graag groen waar Limburgers het resultaat al kunnen zien of van dat resultaat al wat merken, maar waar dat nog niet het geval is, mag er van D66 rustig wat meer oranje in die jaarstukken, dat laat zien dat er hard wordt gewerkt aan het Limburg van morgen en dat we met grote opgaven bezig zijn die we nu eenmaal niet binnen een jaar realiseren, maar waar wel hard aan gewerkt wordt.

Dat gezegd hebbend, er worden zeker mooie resultaten geboekt, ook in 2018 zien we dat de ontwikkeling van de Brightlands Campussen doorzet. Ook kunnen we zien dat het er deze Statenperiode op aan gaat komen. Voor de Chemelot Campus staan er nog mooie streefwaardes voor 2023, daar kunnen de komende jaren nog goede stappen in gezet worden, D66 vertrouwt erop dat we die streefwaardes gaan halen. Voor de Smart Services Campus staan er streefwaardes voor 2025, dus ook daar komt het grotendeels aan op deze periode. Zijn volgens het college die ambities voor die twee campussen in 2023 en 2025 nog steeds haalbaar? Of kan er zelfs zoals bij de Maastricht Health Campus beter worden gescoord? Een compliment waard overigens aan alle betrokken partners die met hun inspanningen zo ruim de streefwaardes hebben weten te overtreffen. Natuurlijk is de vraag aan het college of de ambities voor de Health Campus in 2023 nu naar boven bijgesteld gaan worden? Bij de Greenport Campus is dat immers wel aan de orde.

Overigens is dat naar boven bijstellen van ambities bij het binnenhalen van Europese fondsen de afgelopen statenperiode twee keer gedaan en ruimschoots gelukt! Dat is een compliment waard. Op dat gebied moedigt D66 het college aan op de ingeslagen weg door te gaan en nog meer investeringen naar Limburg te halen en de samenwerking met de Europese Unie dus vooral niet te schuwen, Limburg wordt alleen maar beter van een goede samenwerking met de EU.

Voorzitter, Limburg staat niet stil, D66 ziet een provincie die volop in beweging is, ook letterlijk, op het gebied van mobiliteit. De ontwikkeling, dat werk in uitvoering, dat oranje, zien we terug in de programmalijn OV en concessiemanagement. D66 ziet dat er hard gewerkt wordt aan bijvoorbeeld het uitvoeringsprogramma overstappunten. De drielandentrein staat op rood, die mocht van D66 best op oranje staan, tussen Aachen Hbf en Maastricht kunnen de Limburgers immers van een goede treinverbinding gebruikmaken, we hopen dat het frietoverleg waar de gedeputeerde naar verwees in de laatste commissievergadering snel resultaat oplevert en dat de trein dus ook snel kan gaan doorrijden naar Liège Guillemins.

D66 is blij met het nieuwe mobiliteitsplan, kijken naar de bereikbaarheid in een gebied en de slimste oplossingen toepassen, dat is een mobiliteitsaanpak die bij de tijd is, kijken naar toepassingen als slimmer benutten, openbaar vervoer en snelfietsroutes en niet standaard asfalt draaien, overigens hoeft dat niet te betekenen dat asfalt op bepaalde plekken niet gewoon de beste oplossing is. Wat D66 betreft is de gereedschapskist mobiliteit vooral uitgebreid en zijn er geen instrumenten uit weggegooid. Wat D66 betreft blijft de Provincie ook in de komende periode voor fietsinfrastructuur een leidende partij, we zijn dat ook bij Provinciale wegen voor autoverkeer, waarom bovenlokale fietswegen dan af laten hangen van lokale initiatieven? Hoe ziet het college dit?

De Buitenring is in gebruik, en als dagelijks ervaringsdeskundige kan ik wel stellen, dat de bereikbaarheid in Oostelijk Zuid-Limburg fors verbeterd is. Nog even en dan is die aansluiting bij de A76 ook gereed. Een autosnelweg die hopelijk zelf in de toekomst ook nog eens een upgrade krijgt. Dichterbij zijn de voor de logistiek zeer belangrijke verbeteringen aan de A2 en A67.

Voorzitter, sinds de verkoop van Essent heeft de provincie een groot eigen vermogen. In het Gouvernement bekend als de immunisatiereserve. D66 is altijd voorstander geweest van het gebruiken van deze middelen om verstandig, revolverend te investeren in Limburg. Zodat de Limburgers nu en in de toekomst blijven profiteren van de succesvolle verkoop van Essent.
De vorige coalitieperiode is er een ondergrens van 900 miljoen afgesproken, wat D66 betreft tornen we daar niet aan. Nu is de reserve 986 miljoen, complimenten dus voor het college! Zo kan er ook in deze Statenperiode weer worden geïnvesteerd in Limburg.

‘Limburg betaalbaar’ heet dit stuk in de memorie van toelichting. Wat D66 betreft is Limburg onbetaalbaar, en dat willen we graag zo houden, de mooiste Provincie van het land zijn en blijven. Voor D66 is de overgang naar nieuwe duurzame energie de belangrijkste overgang voor de

komende coalitieperiode, of zoals we formateurs horen zeggen: extraparlementaire college periode. What's in a name?

In de afgelopen periode hebben de instrumenten LEF en Duurzaam Thuis bewezen zeer succesvol te zijn, zodanig dat de Europese Investeringsbank hier in Limburg in participeert, dat doet de EIB bij geen enkele andere decentrale overheid, complimenten!
D66 ziet graag dat LEF en Duurzaam Thuis nog aantrekkelijker en beter bereikbaar worden de komende periode, voortbouwend op het succes van deze periode. D66 wil dat de provincie onderzoekt of de ontwikkelfase van (coöperatieve) energieprojecten actief kan worden ondersteund, door een goed geëquipeerde ontwikkeltak aan LEF toe te voegen of door de inzet van een Provinciaal (ontwikkel)bedrijf voor duurzame energie, zodat initiatieven vroegtijdig kunnen worden ondersteund met kennis en middelen. Kan het college toezeggen deze denklijnen mee te nemen in de afdoening van toezegging 8460 uit de ISC van 07-06?

Nu verstandig investeren in de verduurzaming van Limburg, kan de provincie een 'Essent' van de toekomst opleveren. Niet alleen een schoner, duurzamer en voor energie onafhankelijker Limburg, maar ook nieuw rendement dat weer in Limburg kan worden geïnvesteerd!

ALLEEN HET GESPROKEN WOORD GELDT

Bijdrage jaarstukken 2018
PvdD Limburg

Voorzitter,

De welvaart is gestegen maar toch is de Limburger niet tevreden kopte de Limburger gisteren.
Geen wonder. Een mens leeft immers niet bij geld alleen. De Brede Welvaartsindicator, gelanceerd door de Rabobank en de Universiteit van Utrecht meet onder andere gezondheid, milieu, veiligheid en geluk. De researcher van de Rabobank, dhr. Aalders geeft aan dat in een welvarend land als Nederland zaken als gezondheid, milieu en veiligheid even belangrijk zijn als geld.
Mocht het College nog niet overtuigd zijn dan wil ik het College graag uitdagen om hun adem in te houden terwijl ze hun geld tellen.

Over de luchtkwaliteit heeft de PvdD al vele malen vragen gesteld. Deze keer opnieuw, naar aanleiding van de Jaarstukken Driemaal hebben we een motie over de overschrijding van de Europese normen voor luchtkwaliteit ingediend, uiteindelijk gesteund door een meerderheid in deze Staten – en inmiddels zijn we 3 gedeputeerden verder en wederom, zo blijkt uit het antwoord op onze vragen, is het onderzoek naar de aanpak van luchtkwaliteit vertraagd. Zo kan het niet doorgaan.
We verwachten van het nieuwe college dat ze deze uniek Limburgse schandvlek, ik heb het over Nederweert en omgeving waar als enige locaties in Nederland de fijn stof normen nog steeds worden overschreden, aanpakken. Ook als dat financiële consequenties heeft voor de provincies. Bv door het uitkopen veehouderijen.
Dan kunnen de omwonenden ook weer eens gerust adem halen. Dat doe je best regelmatig, we ademen zo'n 20 kilo lucht in per dag.
We verwachten van alle partijen in de staten en dus ook van het nieuwe college dat ze erop toezien dat die motie eindelijk wordt uitgevoerd. De achtergronden zijn bekend.

Een andere eerste levensbehoefte is drinkwater.
In november 2018 hebben we vragen gesteld over de gevolgen van de bruinkoolwinning in Hambach en onder andere de effecten daarvan op onze drinkwatervoorziening. Dat was tijdens de massale Hambi Bleibt demonstratie. In de antwoorden op onze vragen is er beloofd dat er in het eerste kwartaal een onderzoek komt naar de effecten van de bruinkoolwinning op ons grondwater.

Inmiddels staan er dit weekeinde wéér 50.000 bezorgde burgers bij Ende Gelande 4 dagen lang. De actievoerders willen dat de bruinkoolwinning in 2030 daadwerkelijk stopt zodat de klimaatdoelen gerealiseerd kunnen worden. Tegelijkertijd vinden ze dat de overgebleven dorpen wel moeten blijven staan en dat het 6000 jaar oude Hambach oerbos moet blijven.
Voorzitter, we willen graag weten wanneer we de uitkomsten van dat onderzoek tegemoet kunnen zien. En bij gebleken schade aan de drinkwaterkwaliteit, een juridische actie naar de Duitse autoriteiten toe om daarmee te stoppen.

We hebben het vandaag over financiën.
De Partij voor de Dieren heeeft er nooit een geheim van gemaakt dat wij MAA een bar slechte investering vinden. En wat blijkt uit een deze week uitgelekte verkenning van het Ministerie: … nachtvluchten op Maastricht Aachen Airport worden niet langer uitgesloten. Voortaan zou er van 5 uur ’s ochtends tot 2 uur ’s nachts gevlogen mógen worden. Een grove aanslag op de noodzakelijke dagelijkse hoeveelheid nachtrust. Ronduit schadelijk voor de gezondheid. De indicator van de monitor Brede Welvaart zal van rood naar dieprood kleuren in Zuid Limburg. En dat is nu precies waar je in terecht komt als je als provincie een zakelijk belang hebt in een luchthaven ,een belang bij herrie.

Voorzitter, dat is niet het enige wat betreft de overlast van de luchtvaart. In de Peel, een omgeving die weliswaar gesmoord wordt door een stikstofdeken, maar bewoners wél nog de illusie hadden dat er rustig was. Totdat de luchtmacht bekend maakte dat ze de vliegvergunning na 2021 willen verlengen en dat de rust wreed verstoord gaat worden door 12 F16’s die drie keer per jaar, 6 weken lang mogen gaan oefenen met laaghangen en loopings. Een Limburgse manegehoudster deed haar verhaal aan L1, ze vreest dat haar paarden op hol gaan slaan bij het loeiharde geluid dat ze wel kunnen horen maar niet kunnen zien. De manegehoudster roept in het L1 filmpje paardensportprovincie Limburg op om in actie te komen en op te staan voor de Limburgers, en hun paarden.
We roepen het College op om hier gehoor aan te geven. Graag een reactie van de gedeputeerde.

Die illusie van rust hebben ze in Eijsden al lang niet meer, daar mógen zie niet eens weten wát die overlast is. Men ligt er letterlijk wakker van vliegveld Luik, dat 24 uur per dag open is en haar vluchten strategisch zo veel mogelijk richting het noorden duwt. Een Wob-verzoek dat boven tafel moest halen waarom hier niets aan wordt gedaan, werd gedwarsboomd door het ministerie omdat openbaarmaking de betrekkingen met België zou schaden. Ook de provincie springt daarmee om als een mak lammetje. We zien ook graag een reactie van het College over hoe het College de Belgische autoriteiten kan bewegen de gegevens prijs te geven.

Voorzitter, ook Roermond werd getergd door een mysterieuze helicopter die wel 45 x per dag rondjes boven de stad vloog. Een pure pretvlucht, misschien leuk voor de passagiers, maar een dag herrie (totaal onverwacht) voor de mensen op de grond. En van de toerismewethouders van Eijsden- Margraten, Gulpen- Wittem en Vaals, is een ‘nette’ brief onderweg naar dit huis vanwege de pretvluchten met helicopters boven het Heuvelland die vanaf vandaag, met toestemming van de provincie de rust verder mogen verstoren.
Ook ondernemers beginnen te zien hoe slecht de ongebreidelde groei van de luchtvaart voor hun zaken is.

Vluchten kan niet meer of je nu in Eijsden woont of in de Peel of er tussen in. Voorzitter, wij dienen daarom een motie om de omwonenden van MAA te beschermen tegen nachtvluchten, en alle Limburgers tegen de overlast van pretvluchten. Vluchten zonder nut of noodzaak.

Van Eijsden wil ik toch weer terug naar de Peel. Wim van Opbergen van Behoud de Peel heeft een belangrijke rol gespeeld in het ontmaskeren van het Programma Aanpak Stikstof. Met Wim heeft ook de natuur eindelijk eens gewonnen, in de Peel. De minister van LNV heeft in het bestuurlijk overleg van 11 juni, naar aanleiding van de Raad van State uitspraak, aangegeven dat ze samen met de minister van I en W en drie gedeputeerden heeft afgesproken om door te gaan met de uitvoering van de natuurherstelmaatregelen. In het merendeel van de Natura2000 gebieden worden de kritische depositiewaarden nog steeds, en soms verre, overschreden. Door die ongunstige staat van instandhouding in de gebieden maar ook in het belang van de toekomstige vergunningverlening dienen we de in het Bestuurlijk Overleg uitgesproken intenties trouw uit te voeren. We zullen dan ook een motie indienen om door te gaan met het besteden van de door het Rijk ter beschikking gestelde PAS middelen aan natuurherstelmaatregelen. Want Voorzitter, zelfs ons geliefde bronsgroen eikenhout dreigt te verdwijnen door de ongebreidelde groei van de economie.

Limburgs Parlement

provincie limburg

BESLUIT
PROVINCIALE STATEN
VAN LIMBURG

No: G-19-009

Onderwerp
Jaarstukken 2018

Provinciale Staten van Limburg;

gezien:
- het voorstel van Gedeputeerde Staten van Limburg van 9 april 2019;
- Analyse Jaarstukken 2018 Provincie Limburg, interne memo ISC van 8-5-2019 (PS 2019-36162);
- de conclusies van de jaarrekeningcommissie zoals vermeld in het conceptdeelverslag van de Interim Statencommissie van 7-6-2019;
- Deeljaarrekening Provinciale Staten Griffie en Zuidelijke Rekenkamer 2018.

besluiten:

1. de volgende onderdelen uit het dossier van de Jaarstukken 2018 vast te stellen:
   a. Bijlage 1: de Memorie van Toelichting Jaarstukken 2018;
   b. Bijlage 2: de Jaarstukken 2018 inclusief de 3e begrotingswijziging 2019;
   c. Bijlage 3: wijzigingsbesluiten reserves Jaarstukken 2018.
2. het voordelige resultaat 2018 als volgt te bestemmen:
   a. € 20.721.660 als dekking voor de overboekingsvoorstellen;
   b. € 1.000.000 voor de verhoging van het subsidieplafond voor het project 75 jaar bevrijding;
   c. € 2.950.000 als alternatieve dekking voor de Einstein Telescope;
   d. € 2.657.569 vloeit terug naar de Immunisatiereserve, conform de financiële spelregels;
3. de deeljaarrekening 2018 Provinciale Staten, Griffie en Zuidelijke Rekenkamer vast te stellen.

Aldus vastgesteld door Provinciale Staten van Limburg in hun vergadering van 21 juni 2019.

De heer mr. A.O.J. Pregled, waarnemend griffier

De heer drs. Th.J.F.M. Bovens, voorzitter

Stemresultaat

Limburgs Parlement

Overzicht van de stemming

Vergadering: Statenvergadering

Naam agenda: Agendapunt 6.1

Onderwerp: G-19-009

Beschrijving: Statenvoorstel Jaarstukken 2018, brief GS van 9-4-2019 (GS 2019-26815)

Geopend: 2019-06-21 14:56:43

Gesloten: 2019-06-21 14:57:35

Stem resultaten in totalen

Aanwezigen: 47

Stemronde

Voor:	45
Tegen:	0
Totaal stemmen:	45
Niet gestemd:	2

Individuale resultaten van deelnemers:

Naam deelnemer	Partij	Antwoord
- G. Frische	CDA	Voor
R. Tegels	CDA	Voor
M. Werrij-Wetzels	CDA	Voor
M. Depont-Olivers	CDA	Voor
H. Mackus	CDA	Voor
W. IJpelaar	CDA	Voor
J. Geraats	CDA	Voor
G. Koopmans	CDA	Voor
M. Absil	CDA	Voor
R. Burlet	Forum voor Democratie	Voor
M. Thewissen	Forum voor Democratie	Voor

C. van der Sande	Forum voor Democratie	Voor
H. Reuser	Forum voor Democratie	Voor
B. Smeets	Forum voor Democratie	Voor
N. Vincken	Forum voor Democratie	Voor
R. Housmans	PVV	Voor
- M. Bosch	PVV	Voor
R. Claassen	PVV	Voor
C. Jimenez Hastenrath	PVV	Voor
B. Megens	PVV	Voor
L. Hermans	PVV	Voor
J. van den Akker	VVD	Voor
H. Nijskens	VVD	Voor
K. Straus	VVD	Voor
T. Heldens	VVD	Voor
L. Bastiaans	VVD	Voor
A. Rossel	GroenLinks	Voor
P. Baneke	GroenLinks	Voor
T. Jetten	GroenLinks	Voor
K. Mertens	GroenLinks	Voor
M. van Caldenberg	SP	Voor
Y. Claessens-Schepers	SP	Voor
J. Wolters Gregorio	SP	Voor
R. van der Valk	SP	Voor
A. Berghorst	PvdA	Voor
J. Kuntzelaers	PvdA	Voor
E. Geurts	PvdA	Voor
L. Vaessen	D66	Voor
M. Jennekens	D66	Voor
H. Theunissen	D66	Voor
P. Plusquin	Partij van de Dieren	Voor
P. Loomans	Partij van de Dieren	Voor
R. Franssen	LOKAAL-LIMBURG	Voor
H. van der Linden	LOKAAL-LIMBURG	Voor
A. Fischer-Otten	50PLUS	Voor

(PS) Provinciale Staten

Dossiernummer	440
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	21 juni 2019
Agendapunt	6.2
Omschrijving	G-19-012 Statenvoorstel 1e Afwijkingenrapportage 2019, brief GS van 14-5-2019 (GS 2019-37106)

Geagendeerd	Vergaderdatum
(PS) Provinciale Staten	21 juni 2019

provincie limburg

Provinciale Staten
van Limburg

Cluster	FIN	**Behandeld**	N.F.M. Jongen
Ons kenmerk	2019/37106	**Telefoon**	+31 43 389 78 34
Uw kenmerk	-	**Maastricht**	14 mei 2019
Bijlage(n)	1	**Verzonden**	**15 mei 2019**

Onderwerp
1e Afwijkingenrapportage 2019

Geachte Staten,

In de bijlage treft u het Statenvoorstel inzake de 1e Afwijkingenrapportage 2019 aan.

Gedeputeerde Staten van Limburg

voorzitter

secretaris

2019/37098

Bezoekadres:
Limburglaan 10
NL-6229 GA Maastricht

Postbus 5700
NL-6202 MA Maastricht
postbus@prvlimburg.nl

Tel + 31 43 389 99 99
Fax + 31 43 361 80 99
www.limburg.nl

IBAN –nummer:
NL08RABO0132575728
BIC-code: RABONL2U

provincie limburg

Statenvoorstel – 1 minuut versie
No: G-19-012

1 Onderwerp

1e Afwijkingenrapportage 2019.

2 Inleiding/aanleiding inclusief beoogd resultaat

Vaste afspraak tussen Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten. Actualiseren van de financiële ramingen in de Programmabegroting 2019 en verder. Conform de financiële verordening bieden wij u de 1e Afwijkingenrapportage 2019 inclusief de daaruit volgende 2e begrotingswijziging 2019 en bijhorende investeringsbesluit aan ter vaststelling.

3 Bevoegdheid

De bevoegdheid van Provinciale Staten tot het vaststellen van de Programmabegroting is vastgelegd in artikel 195 van de Provinciewet. Artikel 196 bepaalt dat besluiten tot wijzigingen van de begroting uiterlijk tot het eind van het betreffende begrotingsjaar kunnen worden genomen. De “1e Afwijkingenrapportage 2019” maakt onderdeel uit van de provinciale planning- en controlcyclus.

4 Voorstel aan Provinciale Staten

1. Instemmen met de voorstellen uit de 1e Afwijkingenrapportage 2019 van de Programmabegroting 2019.
2. De 2e begrotingswijziging 2019 en bijhorende investeringen, zoals opgenomen in de 1e Afwijkingenrapportage 2019, vaststellen.

5 Argumenten / toets duurzaamheidparagraaf

Niet van toepassing.

6 Risico’s

Niet van toepassing.

Statenvoorstel
No: G-19-012

1. Onderwerp

1e Afwijkingenrapportage 2019.

2. Inleiding/aanleiding inclusief beoogd resultaat

Vaste afspraak tussen Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten. Actualiseren van de financiële ramingen in de Programmabegroting 2019 en verder. Conform de financiële verordening bieden wij u de 1e Afwijkingenrapportage 2019 inclusief de daaruit volgende 2e begrotingswijziging 2019 en bijhorende investeringsbesluit aan ter vaststelling.

3. Bevoegdheid

De bevoegdheid van Provinciale Staten tot het vaststellen van de Programmabegroting is vastgelegd in artikel 195 van de Provinciewet. Artikel 196 bepaalt dat besluiten tot wijzigingen van de begroting uiterlijk tot het eind van het betreffende begrotingsjaar kunnen worden genomen. De “1e Afwijkingenrapportage 2019” maakt onderdeel uit van de provinciale planning- en controlcyclus.

4. Voorstel aan Provinciale Staten

1. Instemmen met de voorstellen uit de 1e Afwijkingenrapportage 2019 van de Programmabegroting 2019.
2. De 2e begrotingswijziging 2019 en bijhorende investeringen, zoals opgenomen in de 1e Afwijkingenrapportage 2019, vaststellen.

5. Risico’s

Niet van toepassing.

6. Toelichting / kernargumenten/onderbouwing

Voorstel 1: Instemmen met de voorstellen uit de 1e Afwijkingenrapportage 2019 van de Programmabegroting 2019

De voorliggende 1e Afwijkingenrapportage 2019 geeft inzicht in de financiële consequenties van GS-besluitvorming over de eerste vier maanden van het begrotingsjaar 2019. De mutaties zijn per begrotingsprogramma toegelicht in de bijgevoegde 1e Afwijkingenrapportage 2019.

Voorstel 2: De 2e begrotingswijziging 2019 en bijhorende investeringen, zoals opgenomen in de 1e Afwijkingenrapportage 2019, vaststellen.

De voorstellen uit de 1e Afwijkingenrapportage 2019 zijn verwerkt in de 2e begrotingswijziging 2019 en bijhorend investeringsbesluit, welke onderdeel uitmaken van de bijlagen van de rapportage zelf (voorheen losse bijlagen bij het Statenvoorstel). Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar de 1e Afwijkingenrapportage 2019.

7. Afweging van alternatieven en motivering gemaakte keuze / toets duurzaamheidparagraaf

Zie 1e Afwijkingenrapportage 2019.

8. Relatie met Programmabegroting – financiële aspecten

Met deze 1e Afwijkingenrapportage 2019 wordt het financiële en inhoudelijke perspectief voor 2019 en volgende jaren bijgesteld.

Na verwerking van de voorstellen uit deze rapportage blijft er onveranderd sprake van een gezonde financiële positie, in lijn met de uitgangspunten van de Programmabegroting 2019 en de Jaarstukken 2018, te weten structureel evenwicht, gezonde vermogenspositie, een sterke buffer en onbenutte belastingcapaciteit.

De financiële mutaties van deze rapportage voor het lopende begrotingsjaar 2019 zijn verwerkt in de 2e begrotingswijziging 2019.

De rapportage heeft per saldo een marginaal negatief effect op het begrotingsresultaat 2019 van € 0,06 mln. Voor de jaren 2020 tot en met 2022 legt deze rapportage een beslag op de meerjarige begrotingsruimte van € 0,61 mln. in 2020, € 0,59 mln. in 2021 en € 0,85 mln. in 2022.

Voor zover de besluiten uit deze rapportage een financiële doorwerking naar 2020 en volgende jaren hebben, zijn ook deze mutaties verwerkt in de 2e begrotingswijziging 2019.
De Programmabegroting 2019 geeft hierna voor de jaren 2019 t/m 2022 voordelige saldi te zien van € 13,36 mln. in 2019 oplopend tot € 52,7 mln. in 2022.

€ x 1.000

	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Begrotingsresultaat primitieve raming	**13.843**	**45.822**	**49.454**	**54.094**
Doorwerking Eindejaarsbijstelling 2018	-476	-728	-1.652	-594
1e Afwijkingenrapportage 2019	-61	-610	-594	-846
Begrotingsresultaat ná wijzigingen	**13.307**	**44.485**	**47.209**	**52.654**

In de navolgende tabel zijn alle incidentele- en structurele mutaties samengevat die aan het bovenstaande resultaateffect hebben bijgedragen.

€ x 1.000

Resultaateffect 1e Afwijkingenrapportage 2019		Begroting	Meerjarenraming			Totaal
		2019	2020	2021	2022	
71	Uitvoeringsovereenkomst grondwaterbeschermingsgebieden		-200	-200		-400
75	Correctie indexering CultuurPlanInstellingen 2017-2020	-113	-175	-179	-183	-651
84	Verlenging Provinciaal Uitvoeringsprogramma Omgevingsveiligheid	337				337
100	Ontgrondingsvergunning Sibelco Benelux BV	-24	-24	-24	-24	-96
148	Bijzonder project eren en gedenken	-700				-700
187	Bijstelling budgetten provinciaal wagenpark	81	83	85	87	337
213	Verhoging dividend 2018 Enexis	3.563				3.563
230	Provinciale bijdrage in renovatie MECC	-2.000				-2.000
233	Risicoreservering i.v.m. geldlening recreatiepark Kasteel Ooijen	-250				-250
234	Risicoreservering geldlening BB Beesel Vastgoed BV	-120				-120
236	Vervolg pilot Burgertop	-140				-140
243	Financiële gevolgen CAO 2019-2020			-461	-713	-1.175
251	Ophoging personeelsbudget	-345	-345	-345	-345	-1.380
267	Herberekening renteopbrengsten beleggingen	-328	-282	197	-1	-413
281	Rentederving i.v.m. verkoop obligaties	672				672
285	IPO-begroting 2019	-300				-300
298	Project N271 Ombouw Gennep	500	333	333	333	1.500
303	Verbouwing/ herinrichting kantoren Bonnefantenmuseum	-250				-250
304	Nadere subsidieregels duurzame maatschappelijke organisaties	-593				-593
305	Aanvullende bijdrage Nieuwe Nor Heerlen	-50				-50
		-61	-610	-594	-846	-2.110

De mutaties worden onder de financiële tabellen bij de diverse producten toegelicht. Op deze plek volstaan wij met de vermelding van de belangrijkste mutaties.

Als mutatie met een voordelig resultaateffect noemen wij op de eerste plaats de dividenduitkering over het jaar 2018 van Enexis Holding NV (nr. 213). De provincie Limburg ontvangt op basis van haar aandelenbelang van 16,12% een dividend van € 19,68 mln. zijnde € 3,56 mln. incidenteel méér dan waarmee in de begroting 2019 rekening werd gehouden. Verder is er door de verkoop van obligaties (nr. 281) in 2019 een incidenteel voordeel behaald van € 0,67 mln. Een voordelig effect heeft ook het krediet N271 ombouw Gennep (nr. 298). In de jaren 2019-2023 is dit geraamd op € 1,83 mln. Vanaf 2024 wordt dit voordeel echter teniet gedaan door een beslag op de begrotingsruimte tot een zelfde bedrag omdat de kapitaallasten van deze investering dan volledig ten laste van de begrotingsruimte komen. Tot slot kan het uitvoeringsprogramma omgevingsveiligheid (nr. 84) worden uitgevoerd binnen de beschikbare middelen van de reserve externe veiligheid en kan de van rijkswege ontvangen decentralisatie-uitkering impuls omgevingsveiligheid van € 0,34 mln. terugvloeien naar het begrotingsresultaat.

Als mutaties met een negatief effect op de begrotingsresultaten vermelden wij op deze plaats een incidentele provinciale bijdrage in de renovatiekosten van het MECC (nr. 230). Van de totale bijdrage van € 5,84 mln. kan € 3,84 mln. ten laste komen van beschikbare intensiveringsmiddelen. Het restant van € 2,00 mln. blijft ten laste van het begrotingsresultaat 2019.
In het kader van Eren en Gedenken wordt € 0,75 mln. beschikbaar gesteld voor een bijzonder project (nr. 148). Van dit bedrag komt € 0,70 mln. ten laste van het begrotingsresultaat 2019.
De nieuwe CAO 2019-2020 voor provincieambtenaren (nr. 243) leidt tot een additioneel beslag op de begrotingsruimte van € 0,46 mln. in 2021 en vanaf 2022 structureel € 0,71 mln. De uitbreiding van de directie met een 4^{e} directeur inclusief ondersteuning en met een directiesecretaris (nr. 251) legt een structureel beslag op de begrotingsresultaten van € 0,35 mln.

Een herberekening van de renteopbrengsten beleggingen (nr. 267) ultimo maart 2019 leidt tot een negatieve bijstelling over de periode 2019-2023 van € 0,42 mln. Ook leiden de IPO-begroting (nr. 285), de verbouwing/herinrichting van kantoren van het Bonnefantenmuseum (nr. 303) en de 'nadere subsidieregels duurzame maatschappelijke organisaties' (nr. 304) tot een incidenteel ruimtebeslag in 2019 van respectievelijk € 0,30 mln., € 0,25 mln. en € 0,59 mln. Tenslotte is € 0,4 mln. ter beschikking gesteld voor een aanvullende bijdrage Nieuwe Nor Heerlen (nr. 305). waarvan € 0,05 mln. wordt gedekt uit het begrotingsresultaat.

Nog niet opgenomen in deze rapportage, maar wel van materieel belang is een structurele neerwaartse bijstelling van de dividendraming van Enexis. Met ingang van 2023 wordt de huidige raming van € 16,12 mln. bijgesteld naar € 12,2 mln. in verband een lagere WACC (Weighted Average Cost of Capital, oftewel de gewogen gemiddelde kosten van kapitaal), waardoor vanaf 2022 minder 'vermogenskosten' aan klanten doorberekend mogen worden. Dit heeft een winstdrukkend effect. Met een provinciaal aandelenbelang van 16,12% zou dit vanaf 2023 een structureel lagere dividenduitkering van € 4,00 mln. betekenen. Dit effect zal worden opgenomen in de Programmabegroting 2020 en de bijhorende meerjarenraming.

Voor meer informatie verwijzen wij naar de bijgevoegde 1e Afwijkingenrapportage 2019.

9. Juridische aspecten – deregulering
Niet van toepassing.

10. Verbindingslijnen en andere visies
Niet van toepassing.

11. Effecten op CO_2 emissies
Niet van toepassing.

12. Verdere planning, procedure en uitvoering
Conform de reguliere planning- en controlcyclus.

13. Periodieke informatie/sturingsinformatie
Via de reguliere planning- en controlcyclus.

14. Evaluatie
Niet van toepassing.

15. Communicatie
Niet van toepassing.

16. Meegezonden bijlagen
1e Afwijkingenrapportage 2019

provincie limburg

ONTWERPBESLUIT
PROVINCIALE STATEN
VAN LIMBURG

No: G-19-012

Onderwerp
1e Afwijkingenrapportage 2019

Provinciale Staten van Limburg;

gezien het voorstel van Gedeputeerde Staten van Limburg van 14 mei 2019

besluiten:

1. in te stemmen met de voorstellen uit de 1e Afwijkingenrapportage 2019 van de Programmabegroting 2019;
2. de 2e begrotingswijziging 2019 en bijhorende investeringen, zoals opgenomen in de 1e Afwijkingenrapportage 2019, vast te stellen.

Aldus vastgesteld door Provinciale Staten van Limburg in hun vergadering van 21 juni 2019.

De heer Mr. A. O.J. Pregled, waarnemend griffier

De heer drs. Th.J.F.M. Bovens, voorzitter

1e Afwijkingenrapportage 2019

provincie limburg

fon

ave | Provincie Limburg
ekadres: Limburglaan 10 Maastricht | postadres: Postbus 5700 6202 MA Maastricht
+31 (0)43 389 99 99 | e-mail: postbus@prvlimburg.nl | www.limburg.nl

1e Afwijkingenrapportage

2019

Maastricht, juni 2019

Inhoud

Inleiding 5

Samenvatting en analyse 7

Rubricering mutaties 1e Afwijkingenrapportage 2019 11

1.1. Investeringsklimaat 13

1.2. Innovatiekracht 21

1.3. Onderwijs en arbeidsmarkt 35

2.1. Sociale innovatie en participatie 41

2.2. Cultuur 45

2.3. Sport 51

2.4. Stedelijke ontwikkeling 53

3.1. Openbaar vervoer en railagenda 61

3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit 67

3.3. Limburgse woningmarkt 77

3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit 79

3.5. Hoogwaterbescherming langs de Maas 87

3.6. Water 89

3.7. Energie, duurzaamheid en milieu 93

3.8. Plattelandsontwikkeling 105

4.1. Bestuur 113

4.2. Overhead 125

4.3. Algemene dekkingsmiddelen 127

4.4. Provinciale Staten en Griffie 135

Verplichte paragrafen 137

Financiële begroting 139

Portfoliomanagement 145

Bijlagen 147

Bijlage 1: Begrotingswijziging 2 - 2019..... 149

Bijlage 2: Overzicht baten en lasten 2019-2022 (t/m BW 3 Jaarstukken 2018)..... 151

Bijlage 3: Overzicht stand reserves 2018-2022 (t/m BW 3 Jaarstukken 2018)..... 153

Bijlage 4: Investeringsbesluiten 1e Afwijkingenrapportage 2019..... 155

Inleiding

Voor u ligt de 1e Afwijkingenrapportage 2019. In overeenstemming met de bepalingen van de financiële verordening volgt deze rapportage de opbouw van de Programmabegroting 2019. Wij rapporteren over afwijkingen en stellen de Programmabegroting 2019 bij als deze afwijkingen invloed hebben op het verwachte eindresultaat 2019, zowel inhoudelijk als financieel.

De bijstellingen van de Programmabegroting 2019 zijn in hoofdzaak het gevolg van:

- Aanpassingen van de begroting op basis van GS- of PS-besluitvorming;
- Aanpassingen op basis van het doorlichten van bestaande budgetten en resultaten;
- Externe ontwikkelingen.

De opbouw van deze rapportage is als volgt:

- Samenvatting en analyse.
  Hierin geven wij inzicht in de effecten op het financieel resultaat 2019 en de doorwerking naar latere begrotingsjaren;
- Rubricering van de voorstellen.
  Daarmee wordt inzichtelijk gemaakt onder welk mandaat de besluiten vallen in deze rapportage. Dit in lijn met de financiële spelregels uit de Programmabegroting 2019 (§ Bedrijfsvoering);
- Afwijkingen/wijzigingen en relevante (inhoudelijke) voortgangsinformatie per begrotingsprogramma;
- Afwijkingen met betrekking tot de verplichte paragrafen;
- De financiële begroting.
  In dit hoofdstuk komen de financiële mutaties samen en wordt inzicht gegeven in de gevolgen voor de algemene financiële positie.
  Ook de vast te stellen 2e begrotingswijziging 2019 en het investeringsbesluit zijn in de rapportage verwerkt. Deze bijlagen maken onderdeel uit van de beslispunten op het ontwerpbesluit behorende bij het Statenvoorstel van deze 1e Afwijkingenrapportrage 2019.

De wijzigingen sluiten aan bij de drie W-vragen uit de Programmabegroting 2019:

- W1: Wat willen we bereiken?
  Wijzigingen van de doelstellingen uit de Programmabegroting 2019;
- W2: Wat gaan we daarvoor doen?
  Benoeming nieuwe resultaten of wij geven aan dat een resultaat niet kan worden behaald. Daarnaast worden er enkele aanpassingen in de indicatoren verwerkt;
- W3: Wat mag het kosten?
  De gevolgen van wijzigingen in W1 en W2 en/of de GS- en PS-besluitvorming voor de baten en lasten in de Programmabegroting 2019.

Volledigheidshalve merken wij het volgende op:

- In de financiële tabellen kan sprake zijn van afrondingsverschillen;
- De gebruikte nummering bij de voorstellen vormt een financieel-technische code voor de aansluiting met de provinciale boekhouding;
- Er kan sprake zijn van programma- of productoverstijgende mutaties. De toelichting staat op één plek. Bij andere programma's wordt verwezen naar deze toelichting.

Samenvatting en analyse

Met deze 1e Afwijkingenrapportage 2019 wordt het financiële en inhoudelijke perspectief voor 2019 en volgende jaren bijgesteld.

Na verwerking van de voorstellen uit deze rapportage blijft er onveranderd sprake van een gezonde financiële positie, in lijn met de uitgangspunten van de Programmabegroting 2019 en de Jaarstukken 2018, te weten structureel evenwicht, gezonde vermogenspositie, een sterke buffer en onbenutte belastingcapaciteit.

De financiële mutaties van deze rapportage voor het lopende begrotingsjaar 2019 zijn verwerkt in de 2e begrotingswijziging 2019.

De rapportage heeft per saldo een marginaal negatief effect op het begrotingsresultaat 2019 van € 0,06 mln. Voor de jaren 2020 tot en met 2022 legt deze rapportage een beslag op de meerjarige begrotingsruimte van € 0,61 mln. in 2020, € 0,59 mln. in 2021 en € 0,85 mln. in 2022.

Voor zover de besluiten uit deze rapportage een financiële doorwerking naar 2020 en volgende jaren hebben, zijn ook deze mutaties verwerkt in de 2e begrotingswijziging 2019. De Programmabegroting 2019 geeft hierna voor de jaren 2019 t/m 2022 voordelige saldi te zien van € 13,36 mln. in 2019 oplopend tot € 52,7 mln. in 2022.

€ x 1.000

	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Begrotingsresultaat primitieve raming	**13.843**	**45.822**	**49.454**	**54.094**
Doorwerking Eindejaarsbijstelling 2018	-476	-728	-1.652	-594
1e Afwijkingenrapportage 2019	-61	-610	-594	-846
Begrotingsresultaat ná wijzigingen	**13.307**	**44.485**	**47.209**	**52.654**

In de navolgende tabel zijn alle incidentele- en structurele mutaties samengevat die aan het bovenstaande resultaateffect hebben bijgedragen.

€ x 1.000

Resultaateffect 1e Afwijkingenrapportage 2019		Pagina	Begroting	Meerjarenraming			Totaal
			2019	2020	2021	2022	
71	Uitvoeringsovereenkomst grondwaterbeschermingsgebieden	90		-200	-200		-400
75	Correctie indexering CultuurPlanInstellingen 2017-2020	45	-113	-175	-179	-183	-651
84	Verlenging Provinciaal Uitvoeringsprogramma Omgevingsveiligheid	96	337				337
100	Ontgrondingsvergunning Sibelco Benelux BV	107	-24	-24	-24	-24	-96
148	Bijzonder project eren en gedenken	45	-700				-700
187	Bijstelling budgetten provinciaal wagenpark	71	81	83	85	87	337
213	Verhoging dividend 2018 Enexis	128	3.563				3.563
230	Provinciale bijdrage in renovatie MECC	54	-2.000				-2.000
233	Risicoreservering i.v.m. geldlening recreatiepark Kasteel Ooijen	33	-250				-250
234	Risicoreservering geldlening BB Beesel Vastgoed BV	33	-120				-120
236	Vervolg pilot Burgertop	135	-140				-140
243	Financiële gevolgen CAO 2019-2020	133			-461	-713	-1.175
251	Ophoging personeelsbudget	133	-345	-345	-345	-345	-1.380
267	Herberekening renteopbrengsten beleggingen	128	-328	-282	197	-1	-413
281	Rentederving i.v.m. verkoop obligaties	128	672				672
285	IPO-begroting 2019	118	-300				-300
298	Project N271 Ombouw Gennep	72	500	333	333	333	1.500
303	Verbouwing/ herinrichting kantoren Bonnefantenmuseum	46	-250				-250
304	Nadere subsidieregels duurzame maatschappelijke organisaties	94	-593				-593
305	Aanvullende bijdrage Nieuwe Nor Heerlen	59	-50				-50
			-61	-610	-594	-846	-2.110

De mutaties worden onder de financiële tabellen bij de diverse producten toegelicht. Op deze plek volstaan wij met de vermelding van de belangrijkste mutaties.

Als mutatie met een voordelig resultaateffect noemen wij op de eerste plaats de dividenduitkering over het jaar 2018 van Enexis Holding NV (nr. 213). De provincie Limburg ontvangt op basis van haar aandelenbelang van 16,12% een dividend van € 19,68 mln. zijnde € 3,56 mln. incidenteel méér dan waarmee in de begroting 2019 rekening werd gehouden. Verder is er door de verkoop van obligaties (nr. 281) in 2019 een incidenteel voordeel behaald van € 0,67 mln. Een voordelig effect heeft ook het krediet N271 ombouw Gennep (nr. 298). In de jaren 2019-2023 is dit geraamd op € 1,83 mln. Vanaf 2024 wordt dit voordeel echter teniet gedaan door een beslag op de begrotingsruimte tot een zelfde bedrag omdat de kapitaallasten van deze investering dan volledig ten laste van de begrotingsruimte komen. Tot slot kan het uitvoeringsprogramma omgevingsveiligheid (nr. 84) worden uitgevoerd binnen de beschikbare middelen van de reserve externe veiligheid en kan de van rijkswege ontvangen decentralisatie-uitkering impuls omgevingsveiligheid van € 0,34 mln. terugvloeien naar het begrotingsresultaat.

Als mutaties met een negatief effect op de begrotingsresultaten vermelden wij op deze plaats een incidentele provinciale bijdrage in de renovatiekosten van het MECC (nr. 230). Van de totale bijdrage van € 5,84 mln. kan € 3,84 mln. ten laste komen van beschikbare intensiveringsmiddelen. Het restant van € 2,00 mln. blijft ten laste van het begrotingsresultaat 2019. Provinciale Staten zijn hierover reeds geïnformeerd.
In het kader van Eren en Gedenken wordt € 0,75 mln. beschikbaar gesteld voor een bijzonder project (nr. 148). Van dit bedrag komt € 0,70 mln. ten laste van het begrotingsresultaat 2019.
De nieuwe CAO 2019-2020 voor provincieambtenaren (nr. 243) leidt tot een additioneel beslag op de begrotingsruimte van € 0,46 mln. in 2021 en vanaf 2022 structureel € 0,71 mln. De uitbreiding van de directie met een 4e directeur inclusief ondersteuning en met een directiesecretaris (nr. 251) legt een structureel beslag op de begrotingsresultaten van € 0,35 mln. Een herberekening van de renteopbrengsten beleggingen (nr. 267) ultimo maart 2019 leidt tot een negatieve bijstelling over de periode 2019-2023 van € 0,42 mln. Ook leiden de IPO-begroting (nr. 285), de verbouwing/herinrichting van kantoren van het Bonnefantenmuseum (nr. 303) en de ‘nadere subsidieregels duurzame maatschappelijke organisaties‘ (nr. 304) tot een incidenteel ruimtebeslag in 2019 van respectievelijk € 0,30 mln., € 0,25 mln. en € 0,59 mln. Tenslotte is € 0,4 mln. ter

beschikking gesteld voor een aanvullende bijdrage Nieuwe Nor Heerlen (nr. 305) waarvan € 0,05 mln. wordt gedekt uit het begrotingsresultaat.

Nog niet opgenomen in deze rapportage, maar wel van materieel belang is een structurele neerwaartse bijstelling van de dividendraming van Enexis. Met ingang van 2023 wordt de huidige raming van € 16,12 mln. bijgesteld naar € 12,2 mln. in verband een lagere WACC (Weighted Average Cost of Capital, oftewel de gewogen gemiddelde kosten van kapitaal), waardoor vanaf 2022 minder ‘vermogenskosten’ aan klanten doorberekend mogen worden. Dit heeft een winstdrukkend effect. Met een provinciaal aandelenbelang van 16,12% zou dit vanaf 2023 een structureel lagere dividenduitkering van € 4,00 mln. betekenen. Dit effect zal worden opgenomen in de Programmabegroting 2020 en de bijhorende meerjarenraming.

Rubricering mutaties 1e Afwijkingenrapportage 2019

Begrotingswijziging			Product	PS besluit	GS-besluit		
NR	Datum GS-besluit	Omschrijving			mandaat/ uitvoering PS-besluit	fasering/ actualisering	autonome ontwikkeling
8	20-11-2018	Station Maastricht Noord fase II	3.1.2		X		
61	23-10-2018	Projecten IBA Parkstad n.a.v. Algemene vergadering Aandeelhouders IBA Parkstad	2.4.3		X		
63	30-10-2018	Opdracht kapitaalmarktonderzoek	1.1.1		X		
64	20-11-2018	Samenwerkingsovereenkomst Leisure Lane	3.2.2		X		
66	20-11-2018	Cofinanciering IB3 Project "Matchup" van OP Zuid Human Capital Call	1.3.2		X		
67	14-5-2019	Correctie plafond POP 3 §3 Jonge Landbouwers (JOLA)	3.8.3		X		
68	20-11-2018	Cofinanciering Interregproject Rhedcoop	3.7.1		X		
71	27-11-2018	Uitvoeringsovereenkomst grondwaterbeschermingsgebieden	3.6.1		X		
72	27-11-2018	Aanvullende maatregelen uit vaststellen N2000 beheerplannen	3.8.1		X		
73	27-11-2018	Project HELIS Academy	1.2.2		X		
75	14-5-2019	Correctie indexering CultuurPlanInstellingen 2017-2020	2.2.1			X	
77	4-12-2018	Vervolg aanpak bestuursdwang Weerens	3.7.10		X		
78	4-12-2018	Openstellingsbesluit niet-productieve investeringen hydrologische maatregelen	3.8.1		X		
79	4-12-2018	Beschermingsplan Eikelmuis	3.8.1		X		
80	13-11-2018	Besluiten §1 en §7 POP3 2018	1.2.3		X		
81	4-12-2018	Gemeentelijke ontwikkeling Simpelveld	2.4.1		X		
82	PS 14-12-2018	Risico afwaardering agiostorting Campus Vastgoed Greenport Venlo	1.2.3		X		
83	11-12-2018	Uitwerking motie 2444 Verduurzaming vastgoed verenigingen'	3.7.1		X		
84	11-12-2018	Verlenging Provinciaal Uitvoeringsprogramma Omgevingsveiligheid	3.7.3		X		
85	11-12-2018	Voortgang aanpak na-ijlende effecten voormalige steenkoolwinning in Limburg	3.7.5		X		
86	11-12-2018	Nieuwe subsidieregeling 2019 Wensbus	3.1.1		X		
89	11-12-2018	Cofinanciering 4 interregprojecten	1.3.2		X		
94	18-12-2018	Programma Limburgmakers 2019	1.2.6		X		
95	18-12-2018	Financiering Kennis-As project BReIN	1.2.2		X		
96	18-12-2018	Subsidie Brightlands Techruption	1.2.4			X	
99	14-5-2019	Subsidie ET-Pathfinder	1.1.2			X	
100	18-12-2018	Ontgrondingsvergunning Sibelco Benelux BV	3.8.1			X	
101	8-1-2019	Project IBA informatiemarkt 2018	2.4.3		X		
102	8-1-2019	Tussenrapportage Limburgse Land- en Tuinbouw Loont 2	1.2.3			X	
105	8-1-2019	Brightlands Sustainable Technologie Center (BSTC)	3.4.3		X		
106	14-5-2019	Procesmiddelen gebiedsontwikkeling Brightlands Maastricht Health Campus	1.2.2		X		
107	14-5-2019	Fasering NEDAB-kosten luchthaven MAA	1.1.5			X	
108	15-1-2019	Financiering waterbudget Ibrahym	3.6.1		X		
110	22-1-2019	Project Transitie van Aardbeienland naar Berry Briljant	1.2.3		X		
112	29-1-2019	Aanpak mijn(waterschade) woningen Gulikstraat Eygelshoven	3.7.5		X		
114	8-1-2019	Jaarplan 2019 Kennis-As project University College Venlo	1.2.3		X		
116	29-1-2019	Opdrachtverstrekking project gebiedsgericht scenariodenken	1.2.3		X		
139	29-1-2019	Bijdrage Stichting Ontwikkelingsmaatschappij ENCI-groeve	3.4.2		X		
145	14-5-2019	Omzetting inhuur naar vaste formatie Subsidies	4.3.5			X	
148	5-2-2019	Bijzonder project eren en gedenken	2.2.1		X		
182	5-2-2019	Subsidie doorontwikkeling Maastricht Convention Bureau	1.2.7		X		
187	14-5-2019	Bijstelling budgetten provinciaal wagenpark	3.2.5			X	
189	20-11-2018	Bestuursovereenkomst A2 't Vonderen-Kerensheide	3.2.1		X		
202	12-2-2019	Actieprogramma bodem- en ondergrond 2019	3.7.4		X		
213	9-4-2019	Verhoging dividend 2018 Enexis	4.3.3				X
214	12-2-2019	Fasering korting subsidie Stichting Burgerkracht Limburg	2.1.1			X	
219	12-2-2019	Cofinanciering Interregproject 'Logistiek Leren Zonder Grenzen'	1.3.1		X		
220	12-2-2019	Inzet procesmiddelen coalitieakkoord	div		X		
221	14-5-2019	Fasering middelen wateroverlast Aalbeek (N298)	3.2.5		X		
222	19-2-2019	Subsidies beleidskader cultuur	2.2.1		X		
223	19-2-2019	Openstelling par. 2a Subsidieverordening POP3	3.8.3		X		
224	19-2-2019	Projectsubsidie Ontwikkelingsfase musical De Opstand	2.4.3		X		
225	14-5-2019	Fasering uitgaven Gezonde Basisschool van de Toekomst	2.1.1			X	
226	12-2-2019	IBA Informatiemarkt 2019	2.4.3		X		
230	5-2-2019	Provinciale bijdrage in renovatie MECC	2.4.1		X		
231	26-2-2019	Actualisatie en verbetering ondergrondmodellen Zuid-Limburg	3.6.1			X	
232	12-3-2019	Bijstelling beschikkingen convenanten stedelijke ontwikkeling	2.4.1			X	
233	26-2-2019	Risicoreservering i.v.m. geldlening recreatiepark Kasteel Ooijen	1.2.7		X		
234	26-2-2019	Risicoreservering geldlening BB Beesel Vastgoed BV	1.2.7		X		
235	26-2-2019	Effectiever en efficiënter gebruik van VTH-instrumentarium	3.7.11		X		
236	PS15-2-2019	Vervolg pilot Burgertop	4.4.1	X			
237	26-2-2019	Fasering subsidie Museumplein Limburg 2019	2.2.1			X	
242	9-4-2019	Opheffing reserve DU elektrificatie Maaslijn	3.1.2	X			
243	14-5-2019	Financiële gevolgen CAO 2019-2020	4.3.5				X
244	12-3-2019	Interreg project 'Ontwikkelplatform voor aangepaste voeding' (OPAV)	1.2.2		X		
245	12-3-2019	Samenwerkingsovereenkomst Center Court Kerkrade	2.4.3		X		

Begrotingswijziging			Product	PS besluit	GS-besluit		
NR	Datum GS-besluit	Omschrijving			mandaat/ uitvoering PS-besluit	fasering/ actualisering	autonome ontwikkeling
246	12-3-2019	Stedelijke ontwikkeling gemeente Stein	2.4.1		X		
247	12-3-2019	Stedelijke ontwikkeling gemeente Brunssum	2.4.1		X		
250	26-2-2019	Vaststelling subsidie project LINK 2014-2017	4.3.5		X		
251	14-5-2019	Ophoging personeelsbudget	4.3.5		X		
253	19-3-2019	Fasering middelen project Inrichting ondersteuning ondernemers agrofood	1.2.3			X	
254	19-3-2019	Nadere subsidieregels renovatie openlucht zwembaden	2.3.1		X		
255	19-3-2019	Verlening subsidie Applied Science en voortzetting CHILL	1.3.2		X		
256	19-3-2019	Interreg VA project Recycling the future automotive interior	1.1.3		X		
257	19-3-2019	Projectsubsidies Transitiefonds Limburgse Woningmarkt	3.3.1		X		
259	14-5-2019	Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	4.3.5			X	
261	14-5-2019	Bijstellen raming pilotprojecten Leisurering	3.2.5			X	
263	26-3-2019	Interreg VA project CE3	1.3.2		X		
265	26-3-2019	Projectsubsidie centrale coördinatie van RegMedXB	1.1.4		X		
266	26-3-2019	Cofinanciering 1B1 call OPZuid voor het thema Biobased-Circulair	1.1.1			X	
267	14-5-2019	Herberekening renteopbrengsten beleggingen	4.3.3			X	
268	14-5-2019	Fasering Technische Bijstand Europese programma's 2019	1.1.1			X	
269	14-5-2019	Actualiseren onderhoudsplan infra en opstallen ZLSM	3.1.2			X	
270	14-5-2019	Fasering uitgaven deelname Liberation Route Europe	1.2.7			X	
271	26-2-2019	Gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar	3.4.3		X		
274	2-4-2019	Subsidie Stichting Samen Zorgen Huis Leudal	3.3.1		X		
276	2-4-2019	Herziening beschikkingen POP3 par. 2 Fysieke investeringen	3.8.3			X	
277	2-4-2019	Beheerplan 2019 LHB	1.1.3		X		
278	2-4-2019	PAS-onderzoeken 2019	3.8.1		X		
279	2-4-2019	Projectsubsidies IBA Platform 2020 en Stichting Mondriaan	2.4.3		X		
280	26-3-2019	Jaarplan 2019 LIOF	1.1.2		X		
281	14-5-2019	Rentederving i.v.m. verkoop obligaties	4.3.3		X		
283	9-4-2019	Afrekening subsidievaststelling Q4 gemeente Venlo	2.4.1		X		
284	9-4-2019	Verkeerssituatie stationsomgeving Horst-Sevenum	2.4.1		X		
285	9-4-2019	IPO-begroting 2019	4.1.6			X	
286	14-5-2019	Activering uitgaven provinciale bushaltes	3.1.1			X	
288	14-5-2019	Monitoringswerkzaamheden Natuurrijk Limburg en Staatsbosbeheer	3.8.1			X	
290	14-5-2019	Fasering uitgaven project Ooijen-Wanssum	3.5.2			X	
291	14-5-2019	Uitvoering Sociale Agenda Limburg 2019	1.3.3			X	
292	14-5-2019	Uitvoering Plattelandsontwikkelingsprogramma 2014-2020 POP3	3.6.1			X	
294	16-4-2019	Cofinanciering OPZuid project 100% Bike	1.2.6		X		
295	16-4-2019	PIO project Boven Geul en Gulpdal	3.8.1		X		
296	16-4-2019	Aanvullende subsidies Natuur- en Landschapsbeheer	3.8.1		X		
297	16-4-2019	Subsidie project Limburg Investeert in haar Kenniseconomie	1.2.2		X		
298	14-5-2019	Project N271 Ombouw Gennep	3.2.5			X	
300	12-2-2019	IBA projecten	2.4.3		X		
301	14-5-2019	Bijdrage partners in procesmiddelen Kennis As Brightlands	1.1.4			X	
303	30-4-2019	Verbouwing/ herinrichting kantoren Bonnefantenmuseum	2.2.1		X		
304	7-5-2019	Nadere subsidieregels duurzame maatschappelijke organisaties	3.7.1		X		
305	14-5-2019	Aanvullende bijdrage Nieuwe Nor Heerlen	2.4.3		X		

1.1. Investeringsklimaat

Product	1.1.1. Economische samenwerking
Portefeuillehouder	van den Akker

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

1.1.1. Economische samenwerking	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
63 Opdracht kapitaalmarktonderzoek	**83**	0	0	0
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**31**	59	63	63
266 Cofinanciering 1B1 call OPZuid voor het thema Biobased-Circulair	**1.200**	0	0	0
268 Fasering Technische Bijstand Europese programma's 2019	**19**	-19	0	0
Totaal lasten	**1.334**	**39**	**63**	**63**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-1.334**	**-39**	**-63**	**-63**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
266 Immunisatiereserve	**425**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**425**	0	0	0
Resultaat	**-909**	**-39**	**-63**	**-63**

Financiële toelichting

63. Opdracht kapitaalmarktonderzoek (GS 30-10-2018 en GS 18-12-2018)

Ten tijde van de economische crisis heeft de Provincie Limburg geïnvesteerd in financieel instrumentarium voor het Limburgse MKB. Momenteel is er geen sprake meer van economische recessie, maar van herstel. Om de vraag te kunnen beantwoorden welke rol de Provincie Limburg heeft in een aantrekkende economie ten aanzien van het MKB (financierings)instrumentarium, wilt GS inzicht krijgen in de kapitaalbehoefte van en het kapitaalaanbod voor het Limburgse MKB en de financieringsknelpunten op de huidige financieringsmarkt. Om dit inzicht te verwerven heeft GS besloten een kapitaalmarktonderzoek te laten uitvoeren voor de Provincie Limburg. Hiervoor heeft GS maximaal € 83.000 beschikbaar gesteld. Deze komen ten laste van de procesmiddelen coalitieakkoord (zie product 4.3.4. Reservering nieuw beleid).

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

266. Cofinanciering 1B1 call OPZuid voor het thema Biobased-Circulair (GS 19-3-2019 en GS 26-3-2019)

Het Operationeel Programma EFRO 2014-2020 Zuid Nederland (OPZuid) is een Europees subsidieprogramma voor de provincies Zeeland, Limburg en Noord-Brabant. Speerpunten zijn innovatiebevordering en de overgang naar een koolstofarme economie. GS hebben ingestemd met het beschikbaar stellen van provinciale cofinanciering van € 1.200.000 voor 4 projecten ingediend onder de OP-Zuid innovatiebevordering 1B1 systeemversterking voor het thema Biobased-Circulair. Het gaat om het stimuleren van open innovatie door middel van bijvoorbeeld living labs en proeftuinen.

De provinciale cofinanciering komt ten laste van de intensiveringsmiddelen Cofinanciering Europese Programma's € 400.000, intensiveringsmiddelen cofinancieringsproblematiek EU-programma's € 375.000 (zie product 4.3.4. Reservering Nieuw Beleid) en de Immunisatiereserve voor economische structuurversterking (€ 70 mln. deel) voor € 425.000.
De provinciale cofinanciering is onder voorbehoud van een positief besluit van de Management Autoriteit OP-Zuid.

268. Fasering Technische Bijstand Europese programma's 2019 (GS 14-5-2019)
Oorspronkelijke meerjarige fasering van het budget technische bijstand Europese programma's van 2019 en volgende jaren sluit niet aan bij de huidige verwachte uitgaven 2019. Om aan de betaalverplichting in 2019 te kunnen voldoen, wordt derhalve voorgesteld om € 19.436 vanuit 2020 naar voren te halen.

Product	1.1.2. Acquisitie en LIOF
Portefeuillehouder	van den Akker

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

1.1.2 Acquisitie en LIOF	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
96 Subsidie Brightlands Techruption	**-1.000**	0	0	0
99 Subsidie ET-Pathfinder	**1.000**	0	0	0
182 Subsidie doorontwikkeling Maastricht Convention Bureau	**-35**	0	0	0
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**8**	15	16	16
280 Jaarplan 2019 LIOF	**688**	0	0	0
Totaal lasten	**661**	**15**	**16**	**16**
Baten				
99 Subsidie ET-Pathfinder	**1.000**	0	0	0
Totaal baten	**1.000**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**339**	**-15**	**-16**	**-16**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
280 Reserve aandelentransactie LIOF	**262**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**262**	0	0	0
Resultaat	**601**	**-15**	**-16**	**-16**

Financiële toelichting

96. Subsidie Brightlands Techruption (PS 15-2-2019)
Zie toelichting product 1.2.4. Services & Brightlands Smart Services Campus.

99. Subsidie ET-Pathfinder (GS 14-5-2019)
Provincie Limburg heeft voor de Research en Development van de Pathfinder van de Einstein Telescoop (ET) een subsidie van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van € 1 mln. ontvangen. Op basis hiervan wordt € 1 mln. zowel aan baten als aan lasten aan de begroting 2019 toegevoegd. De subsidie wordt verleend voor de periode van 1 januari 2019 tot en met 31 december 2021. De fasering van deze subsidie gaat in de loop van 2019 plaatsvinden.

182. Subsidie doorontwikkeling Maastricht Convention Bureau (GS 5-2-2019)
Zie toelichting product 1.2.7. Toerisme & Recreatie.

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

280. Jaarplan 2019 LIOF (GS 26-3-2019)
In de Aandeelhoudersvergadering van N.V. LIOF d.d. 6 februari 2019 hebben het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) en de Provincie Limburg ingestemd met de additionele ambities van LIOF met betrekking tot de onderwerpen Euregio en Internationalisering. De gevraagde bijdrage voor het project euregio komt ten laste van de Reserve aandelentransactie LIOF ad € 262.000 en de bijdrage voor het project Internationalisering komt ten laste van de bestaande middelen van het product 1.1.3. MKB ad € 426.000 (conform GS 26-3-2019).

Product	1.1.3. MKB
Portefeuillehouder	van den Akker

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

1.1.3 MKB	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2019	2020	2021
Lasten				
73 Project HELIS Academy	**-33**	0	0	0
244 Interreg project 'Ontwikkelplatform voor aangepaste voeding' (OPAV)	**-191**	0	0	0
256 Interreg VA project Recycling the future automotive interior	**8**	0	0	0
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**10**	18	20	20
277 Beheerplan 2019 LHB	**60**	0	0	0
280 Jaarplan 2019 LIOF	**-426**	0	0	0
294 Cofinanciering OPZuid project 100% Bike	**-166**	0	0	0
Totaal lasten	**-739**	**18**	**20**	**20**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	739	-18	-20	-20
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
277 Egalisatiereserve DU Topperbedrijventerrijnen	**60**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**60**	0	0	0
Resultaat	**799**	**-18**	**-20**	**-20**

Financiële toelichting

73. Project HELIS Academy (GS 27-11-2018)
Zie toelichting product 1.2.2. Life Sciences Brightlands Maastricht Health Campus.

244. Interreg project ‘Ontwikkelplatform voor Aangepaste Voeding’ (OPAV) (GS 12-3-2019)
Zie toelichting product 1.2.2. Life Sciences Brightlands Maastricht Health Campus.

256. Interreg VA project Recycling the future automotive interior (GS 19-3-2019)
GS hebben ingestemd met het verlenen van een provinciale cofinanciering van € 27.885 voor het Interreg VA project Recycling the future automotive interior. Het doel van het project is het doorontwikkelen van garens uit mechanisch gerecyclede gemengde vezels (plastic en textiel). De garens zijn in eerste instantie bedoeld voor de bekledingsstof in de automobielindustrie. Ze moeten een aantrekkelijk alternatief worden voor textielvezels gebaseerd op ruwe olie.
De gevraagde provinciale cofinanciering van € 27.885 komt ten laste van de reguliere middelen van het product 1.1.3. MKB € 19.519 (70%) en intensiveringsmiddelen cofinanciering Europese programma’s € 8.366 (30%) (Zie ook product 4.3.4. Reservering nieuw beleid).

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

277. Beheerplan 2019 LHB (GS 2-4-2019)
Op 25 mei 2015 heeft GS besloten het beleid ten aanzien van het herstructurering bedrijventerreinen te beëindigen. Dit betekende afbouw van de Limburgse Herstructureringmaatschappij voor Bedrijventerreinen BV (LHB). De LHB organisatie die nu resteert, is een beheersorganisatie voor een beperkt aantal projecten, die worden gefaseerd. In de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AvA) LHB van 10 december 2018 is het beheersplan 2019, inclusief begroting, door de aandeelhouders vastgesteld. De voor 2019 begrote beheerskosten bedragen € 60.000. GS hebben besloten voor dit tekort een exploitatiesubsidie te verlenen. Het subsidiebedrag komt ten laste van de hiervoor bestemde egalisatiereserve decentralisatie uitkering bedrijventerreinen.

280. Jaarplan 2019 LIOF (GS 26-3-2019)
Zie toelichting product 1.1.2. Acquisitie en LIOF.

294. Cofinanciering OPZuid project 100% Bike (GS 16-4-2019)
Zie toelichting product 1.2.6. Maakindustrie.

Product	1.1.4. Brightlands Kennis/As
Portefeuillehouder	van den Akker

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

1.1.4 Brightland Kennis/As	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**4**	7	8	8
265 Projectsubsidie centrale coördinatie van RegMedXB	**375**	0	0	0
301 Bijdrage partners in procesmiddelen Kennis As Brightlands	**115**	0	0	0
Totaal lasten	**494**	**7**	**8**	**8**
Baten				
301 Bijdrage partners in procesmiddelen Kennis As Brightlands	**115**	0	0	0
Totaal baten	**115**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-379**	**-7**	**-8**	**-8**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
265 Immunisatiereserve	**375**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**375**	0	0	0
Resultaat	**-4**	**-7**	**-8**	**-8**

Financiële toelichting

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

265. Projectsubsidie centrale coördinatie van RegMedXB (GS 26-3-2019)
GS hebben ingestemd met het verlenen van een incidentele projectsubsidie van € 375.000 (voor de jaren 2019 t/m 2023) aan RegMedXB voor de Centrale Coördinatie van RegMedXB. Het project is naar aanleiding van provinciale ambities als initiatief ontstaan, om de krachten van zowel onderzoeks- als valorisatie-expertise op het gebied van regeneratieve geneeskunde in Nederland te bundelen en te versterken onder de noemer RegMed. Regeneratieve geneeskunde stimuleert en gebruikt de helende krachten van het lichaam om ziek weefsel en organen te herstellen, versterkt de economie, is goed voor patiënt en belangrijk voor de samenleving. De gevraagde provinciale cofinanciering komt ten laste van de Immunisatiereserve (€ 70 mln. gedeelte) voor economische structuurversterking.

301. Procesmiddelen Brightlands/Kennis-As (GS 14-5-2019)
De Provincie Limburg is partner in de Kennis-As Limburg samen met Universiteit Maastricht, Academisch Ziekenhuis Maastricht, Fontys Hogeschool en Zuyd Hogeschool. Het programma is gestart in 2013 en heeft een looptijd van 10 jaar. Doel is duurzame structuurversterking van Limburg door te investeren in en bij te dragen aan onderzoeks-, onderwijs- en valorisatieprojecten van de kennisinstellingen.
Om de Kennis-As Limburg te ondersteunen en uit te dragen hebben alle betrokken partners besloten om een gezamenlijk werkbudget in te richten. Dit budget wordt gebruikt voor monitoring, communicatie, advies en onderzoek. De Provincie beheert dit budget namens het partnerschap. De partners hebben besloten om voor 2019 een werkbudget beschikbaar te stellen van € 265.000. Het werkbudget wordt gefinancierd uit de bijdrage van de kennisinstellingen € 115.000 exclusief BTW in cash en € 65.000 in kind. De provinciale bijdrage bedraagt € 85.000 en komt ten laste van bestaande middelen van dit product.

Product	1.1.5. Maastricht Aachen Airport
Portefeuillehouder	van den Akker

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

1.1.5 Maastricht Aachen Airport	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
107 Fasering NEDAB-kosten luchthaven MAA	**-152**	-152	98	98
220 Inzet procesmiddelen coalitieakkoord	**100**	0	0	0
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**17**	32	35	35
Totaal lasten	**-35**	**-119**	**133**	**133**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**35**	**119**	**-133**	**-133**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
107 Bestemmingsreserve NEDAB	**-152**	-152	98	98
Saldo mutatie reserves	**-152**	-152	98	98
Resultaat	**-117**	**-32**	**-35**	**-35**

Financiële toelichting

107. Fasering NEDAB-kosten luchthaven MAA (GS 14-5-2019)

Op basis van de geactualiseerde begroting van Maastricht Aachen Airport Beheer & Infrastructuur B.V. is de fasering van de middelen m.b.t. vergoeding NEDAB-kosten luchthaven Maastricht Aachen Airport aangepast. De geraamde NEDAB bijdrage wordt in 2019 en 2020 verlaagd met € 151.700 en voor de jaren 2012 t/m 2023 verhoogd met € 98.300. Dit betreft uitsluitend fasering van de bestaande middelen en heeft geen effect op het resultaat van de begroting. De NEDAB bijdrage komt ten laste van de hiervoor bestemde reserve NEDAB. De dekking vanuit deze reserve wordt hierop aangepast.

220. Inzet procesmiddelen coalitieakkoord (GS 12-2-2019)

GS hebben ingestemd met het beschikbaar stellen van € 100.000 voor het uitvoeren van activiteiten in het kader van omgevingsmanagement, waaronder het organiseren van de dialoogfase ten behoeve van de nieuwe aanvraag luchthavenbesluit en de verlenging van de inhuur van de omgevingsmanager. Het beschikbaar gestelde budget van € 100.000 komt ten laste van de procesmiddelen coalitieakkoord (zie ook product 4.3.4. Reservering nieuw beleid), Dit is conform informerend stuk aan PS van 12 februari 2019.

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

1.2. Innovatiekracht

Product	1.2.1. Chemie en Materialen Brightlands Chemelot Campus
Portefeuillehouder	van den Akker

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

1.2.1 Chemie en Materialen Brightlands Chemelot Campus	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**17**	33	35	35
Totaal lasten	**17**	**33**	**35**	**35**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-17**	**-33**	**-35**	**-35**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-17**	**-33**	**-35**	**-35**

Financiële toelichting

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Product	1.2.2. Life Sciences Brightlands Maastricht Health Campus
Portefeuillehouder	van den Akker

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

1.2.2 Life Sciences Brightlands Maastricht Health Campus	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
73 Project HELIS Academy	**48**	0	0	0
95 Financiering Kennis-As project BReIN	**1.000**	0	0	0
106 Procesmiddelen gebiedsontwikkeling Brightlands Maastricht Health Campus	**92**	0	0	0
244 Interreg project 'Ontwikkelplatform voor aangepaste voeding' (OPAV)	**273**	0	0	0
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**10**	20	21	21
297 Subsidie project Limburg Investeert in haar Kenniseconomie	**1.597**	53	-1.650	0
Totaal lasten	**3.020**	**73**	**-1.629**	**21**
Baten				
106 Procesmiddelen gebiedsontwikkeling Brightlands Maastricht Health Campus	**67**	0	0	0
Totaal baten	**67**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-2.953**	**-73**	**1.629**	**-21**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
95 Immunisatiereserve	**1.000**	0	0	0
297 Immunisatiereserve	**1.597**	53	-1.650	0
Saldo mutatie reserves	**2.597**	53	-1.650	0
Resultaat	**-356**	**-20**	**-21**	**-21**

Financiële toelichting

73. Project HELIS Academy (GS 27-11-2018)

Het project HELIS (Health and Life Sciences) Academy bestaat uit een consortium van Nederlandse en Vlaamse organisaties. Het project maakt onderdeel uit van een programma Interreg VA Vlaanderen-Nederland. Vanuit Nederlands Limburg is de Universiteit Maastricht projectpartner.
Het hoofddoel van het project is het overbruggen van de kloof tussen de vaardigheden en kennis van afgestudeerde studenten en de vereiste competenties in de Life Sciences en Health (LSH).
De totale subsidiabele kosten voor het aandeel van de Universiteit Maastricht bedraagt € 317.317. De gevraagde provinciale cofinanciering bedraagt € 47.598 (15%). Deze komt ten laste van de bestaande middelen van het product 1.1.3 MKB € 33.319 en de intensiveringsmiddelen cofinanciering Europese middelen € 14.279 (zie ook product 4.3.4. Reservering nieuw beleid).

95. Financiering Kennis-As project BReIN (PS 15-2-2019)

De Universiteit Maastricht heeft als initiatiefnemer van het Kennis-As project Brightlands e-Infrastructure for Neurohealth (BReIN) een subsidieverzoek ingediend bij de Provincie voor een totaalbedrag van € 10 mln. voor een project periode van 7 jaren. Het doel van het project is een data infrastructuur te creëren die een schoolvoorbeeld is voor het verzamelen, opslaan en bewerken van "big data" in de gezondheidszorg en daardoor internationaal competitief zal zijn. Voor het creëren van deze data infrastructuur wordt een prototype ontwikkeld op het gebied van de Ziekte Alzheimer. Dit prototype zal de basis vormen voor de toepassing van "big data" binnen het bredere veld van de volksgezondheid en andere ziekten. Hiertoe zal het project BReIN een cross-over met de Brightlands Smart Service Campus (BL-SSC) in Heerlen aangaan.

PS heeft ingestemd met een financiële bijdrage van € 1 mln. voor 2019, als eerste tranche van een provinciale bijdrage van maximaal € 10 mln. De bijdrage van € 1 mln. komt ten laste van de Immunisatiereserve onderdeel € 70 mln. voor economische structuurversterking. In de nieuwe coalitieperiode zal een afweging worden gemaakt inzake de voortzetting van het project voor de restantperiode 2020-2025.

106. Procesmiddelen gebiedsontwikkeling Brightlands Maastricht Health Campus (GS 14-5-2019)
Op basis van de geactualiseerde koepelovereenkomst fysieke Impuls Brightlands Maastricht Health Campus 20016-2023 wordt er voor 2019 procesbudget gevraagd van € 92.000. Universiteit Maastricht, ziekenhuis AZM en gemeente Maastricht dragen gezamenlijk € 67.000 (€ 75.000 incl. BTW) bij. De bijdrage per partner is gelijk. Echter AZM en de Universiteit Maastricht kunnen de BTW niet verrekenen.
De provinciale bijdrage van € 25.000 wordt gedekt uit het programma Overhead (zie ook product 4.2.0. Overhead).

244. Interreg project 'Ontwikkelplatform voor aangepaste voeding' (OPAV) (GS 12-2-2019)
Het project Ontwikkelplatform voor Aangepaste Voeding (OPAV) bestaat uit een consortium van Nederlandse en Vlaamse organisaties. Vanuit Nederlands Limburg zijn de projectpartners de Universiteit Maastricht, academisch ziekenhuis Maastricht en Brightlands Campus Greenport Venlo. De doelstelling van het project is om voor het domein gepersonaliseerde voeding voor personen met een chronische zorgvraag in te zetten op investeringen in nieuwe gedeelde onderzoeksfaciliteiten en op het leggen van verbindingen tussen kennisinstellingen. De gevraagde provinciale cofinanciering ad € 273.323 komt ten laste van de reguliere middelen van het product 1.1.3. MKB € 191.326 (70%) en de beleidsintensiveringsmiddelen cofinanciering Europese programma's € 81.997 (30%) (zie product 4.3.4. Reservering nieuw beleid).

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

297. Subsidie project Limburg Investeert in haar Kenniseconomie (tweede tranche) (GS 16-4-2019)
Voor het project Limburg Investeert in haar Kenniseconomie (LINK) tweede tranche heeft PS € 11.250.000 beschikbaar gesteld, inclusief de aanwending van Immunisatiereserve (PS 28 september 2018). Vervolgens hebben GS voor de uitvoering van dit project een subsidie verleend van maximaal € 11.250.000 aan de Universiteit Maastricht (UM). De subsidie wordt verleend voor het verder ontwikkelen en de exploitatie van de instituten M4I - Maastricht Multimodal Molecular Imaging Institute en MERLN - Institute for Techonology-Inspired Regenerative Medicine. Deze instituten creëren wetenschappelijke en economische waarde op zichzelf en versterken de wisselwerking tussen de Brightlands Chemelot Campus en de Brightlands Maastricht Health Campus. Hierbij staat valorisatie centraal. Het project LINK (tweede tranche) heeft een looptijd van 1 januari 2018 tot en met 31 december 2020.
Op basis van het ontvangen subsidieverzoek en het jaarplan 2018 wordt de fasering van de eerder beschikbaar gestelde middelen aangepast. De gereserveerde middelen van € 1.650.000 in 2021 worden naar voren gehaald naar 2019 ad € 1.597.000 en € 53.000 naar 2020 inclusief de aanwending van uit de Immunisatiereserve.

Product	1.2.3. Landbouw en Agrofood Brightlands Greenport Venlo
Portefeuillehouder	van den Akker

W2 Resultaatafwijkingen

Beoogde resultaten	Toelichting op afwijkingen t.o.v. het jaarresultaat
Limburgse Land- en Tuinbouw Loont 2 6. Benutting van de instrumenten uit het Programma Limburg Agrofood ~~en POP3~~ (kennisoverdracht en innovatie). Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt, financier*	Doordat de POP3 openstelling “trainingen, workshops, ondernemerscoaching en demonstraties” niet meer in 2019 zal worden opengesteld, komt deze voor dit resultaat te vervallen. Derhalve wordt de prestatie indicator voor dit item bijgesteld van 75 naar 50.

Prestatie-indicator(en) zoals opgenomen in de Programmabegroting 2019

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
6	Aantal verstrekte subsidies “Limburg Agrofood’ en POP3 (kennisoverdracht en innovatie) en Interreg.	12	75	2019

Wijziging(en) t.o.v. de Programmabegroting 2019

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
6	Aantal verstrekte subsidies “Limburg Agrofood’ (kennisoverdracht, advies- en innovatie).	12	50	2019

Toelichting prestatie-indicatoren
Bij GS besluit van 19 februari 2019 is onder meer besloten dat de POP3 openstelling “trainingen, workshops, ondernemerscoaching en demonstraties” in 2019 niet meer opengesteld zal worden. In plaats daarvan is ervoor gekozen om de restantbudgetten van de diverse POP3 landbouwopenstellingen samen te voegen en in te zetten voor een openstelling waar de meeste behoefte aan bestaat vanuit de sector, de zogenaamde openstelling “fysieke investeringen”. Daarom is de doelstelling voor prestatie-indicatoren voor item 6 bijgesteld van 75 naar 50.

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

1.2.3 Landbouw Agrofood Brightlands Greenport Venlo	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
80 Besluiten §1 en §7 POP3 2018	**-54**	0	0	0
102 Tussenrapportage Limburgse Land- en Tuinbouw Loont 2	**600**	0	0	0
110 Project Transitie van Aardbeienland naar Berry Briljant	**90**	0	0	0
114 Jaarplan 2019 Kennis-As project University College Venlo	**-1.473**	1.473	0	0
116 Opdrachtverstrekking project gebiedsgericht scenariodenken	**25**	0	0	0
253 Fasering middelen project Inrichting ondersteuning ondernemers agrofood	**128**	-128	0	0
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**17**	32	35	35
276 Herziening beschikkingen POP3 par. 2 Fysieke investeringen	**-41**	0	0	0
292 Uitvoering Plattelandsontwikkelingsprogramma 2014-2020 POP3	**-418**	0	0	0
Totaal lasten	**-1.126**	**1.378**	**35**	**35**
Baten				
116 Opdrachtverstrekking project gebiedsgericht scenariodenken	**25**	0	0	0
Totaal baten	**25**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**1.151**	**-1.378**	**-35**	**-35**
Mutatie reserves				
Toevoeging reserves				
82 Risicoreserve Financieel instrumentarium SiS	**3.300**	0	0	0
Aanwending reserves				
82 Immunisatiereserve	**3.300**	0	0	0
114 Immunisatiereserve	**-1.473**	1.473	0	0
	1.827	1.473	0	0
Saldo mutatie reserves	**-1.473**	1.473	0	0
Resultaat	**-322**	**96**	**-35**	**-35**

Financiële toelichting

80. Besluiten §1 en §7 POP3 2018 (GS 13-11-2018)

Op 23 februari 2016 hebben GS de “Subsidieverordening Plattelandsontwikkelingsprogramma 2014-2020 Limburg” (POP3) vastgesteld. Op basis van deze regeling vinden (jaarlijks) openstellingen plaats met subsidie vanuit het Europese Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling en provinciale middelen (50/50 budget). POP3 is een belangrijk instrument voor de uitvoering van het Investeringsprogramma Limburgse Land- en Tuinbouw Loont (LLTL2). Op 3 april 2018 hebben GS ingestemd met de openstelling van de §1 “Trainingen, workshops, ondernemerscoaching en demonstraties” en §7 “Samenwerking voor innovatie”. Conform het POP3-besluitvormingstraject hebben GS ingestemd met de adviezen en bijbehorende ranking van de adviescommissie POP3-Limburg inzake §1 en §7.
Het restant van de cofinanciering uit de beleidsintensiveringsmiddelen cofinanciering Europese middelen van §1 en §7 in totaal € 54.150 vloeit terug (zie ook product 4.3.4. Reservering nieuw beleid), zodat de middelen beschikbaar blijven voor het geoormerkt beleidsdoel.

82. Risico afwaardering agiostorting Campus Vastgoed Greenport Venlo (PS 14-12-2018)

Sinds de oprichting van de Brightlands Campus Greenport Venlo in het najaar van 2017 maakt de campus een forse ontwikkeling door. Binnen Greenport is besloten om een kunstmatige knip te maken tussen werklandschap en het kennislandschap, resulterende in de oprichting van 3 vennoten (Ontwikkelbedrijf, Campus Vastgoed en Brightlands Campus Greenport Venlo). Omdat beide landschappen elkaar beïnvloeden, specifiek op financieel gebied, is er sprake van een ontstane behoefte met het oog op ontwikkeling in de toekomst, beide landschappen samen met elkaar te bezien.

Campus Vastgoed heeft onvoldoende ruimte om te kunnen investeren in de doorontwikkeling en in de aanloopfase behoefte aan een kapitaalinjectie ten behoeve van noodzakelijke investeringen in gebouwen en terreinen en aanloopverliezen.
PS hebben ingestemd met een agiostorting van € 3,3 mln. in onrendabele investeringen en exploitatietekorten van Campus Vastgoed (PS 14 december 2018). Omdat deze agiostorting als 100% risico wordt inschat, wordt hiervoor € 3,3 mln. in de risicoreserve financieel instrumentarium SIS gestort. Deze storting in de risicoreserve wordt gedekt uit de Immunisatiereserve (onderdeel € 70 mln. voor economische structuurversterking). Hiermee is het eerder genomen PS-besluit financieel-technisch verwerkt.

102.Tussenrapportage Limburgse Land- en Tuinbouw Loont 2 (GS 8-1-2019)
Op 13 mei 2016 is door Provinciale Staten het investeringsprogramma Limburgse Land- en Tuinbouw Loont 2 (2016-2019) LLTL2 vastgesteld met als doel dat in 2025 elk Limburgs land- en tuinbouw bedrijf een lust voor zijn omgeving is. Voor de uitvoering van het LLTL2 programma is € 20 mln. beschikbaar gesteld en zijn 4 investeringslijnen geformuleerd, namelijk:
1. Voorlopers en doorontwikkeling;
2. Meerwaarde voor omgeving;
3. Perspectief voor ondernemers;
4. Fundament voor ontwikkeling.
In de Programmabegroting 2019 is investeringslijn 2 “Meerwaarde voor Omgeving” gekoppeld aan product 3.8.3. Landbouw en de overige investeringslijnen aan product 1.2.3. Landbouw Agrofood Brightlands Greenport Venlo. De aanvankelijk geraamde bedragen per investeringslijn waren indicatief. Verder is naar aanleiding van nieuwe ontwikkelingen in 2017 de beleidsbrief “In Limburg verbinden we de krachten van de land- en tuinbouw aan de grote maatschappelijke opgaven” (PS 15 december 2017) opgesteld. Op basis van deze notitie zijn de accenten binnen het programma LLTL2 verschoven respectievelijk de middelen herverdeeld. Investeringslijn 4 “Fundament voor ontwikkeling” wordt verhoogd met € 900.000. Deze verhoging wordt opgevangen binnen de bestaande middelen van dit product (LLTL2 lijn 1 Voorlopers en doorontwikkeling) ad € 300.000 en door overheveling van € 600.000 vanuit het product 3.8.3. Landbouw (programma LLTL2 lijn 2 Meerwaarde voor Omgeving).

110. Project 'Transitie van Aardbeienland naar Berry Briljant' (GS 22-1-2019)
GS hebben besloten om aan de Stichting Berry Promotions in Venlo een subsidie van € 150.000 te verlenen voor het project ‘transitie van aardbeienland naar Berry Briljant’. Met dit project wordt het themapark Aardbeienland getransformeerd naar een themapark voor zacht fruit waaraan sectorpromotie, educatie, innovatie en social return worden toegevoegd.
Dit project draagt bij aan de gestelde doelen van het “Investeringsprogramma Limburgse Land- en Tuinbouw Loont 2” (LLTL2) (PS 13 mei 2016) en de “Notitie Limburg agro voor de wereld van morgen: vier accenten voor een duurzame agenda” (PS 15 december 2017). Tevens wordt er aangesloten bij het Actieplan Versterken ondernemerschap toeristisch-recreatieve sector. Dit Actieplan is vastgesteld door het college (GS 7-3-2017) als uitwerkingsnotitie van het Investeringsprogramma Toerisme & Recreatie 2016-2019 (PS 18 maart 2016). De totale kosten van het project bedragen € 450.000. De gevraagde provinciale bijdrage van € 150.000 komt ten laste van bestaande middelen van dit product € 60.000. De resterende middelen ad € 90.000 worden gedekt uit het product 1.2.7. Toerisme en Recreatie € 50.000 en de stelpost procesmiddelen coalitieakkoord € 40.000 (zie product 4.3.4. Reservering nieuw beleid).

114. Jaarplan 2019 kennis-as project University College Venlo (GS 8-1-2019 en 16-4-2019)
GS hebben ingestemd met het jaarplan 2019 van de Universiteit Maastricht ten behoeve van het kennis-as project University College Venlo. Het doel van het project is om binnen de periode 2014-2024 een brede academische bachelor / University College Venlo verder te ontwikkelen. Op basis van dit jaarplan is de

begroting 2019 bijgesteld en ontvangt de Universiteit Maastricht een voorschot in 2019 van € 913.500. Dit is € 1.473.300 lager dan aanvankelijk in de begroting 2019 was opgenomen.
De begroting voor 2019 is bijgesteld als gevolg van:

- lagere studenteninstroom;
- het aantal ontwikkelde courses, skills en projecten. Deze worden later als geprognotiseerd gerealiseerd;
- actualisatie van de tarieven in het onderwijsmodel.

Vervolgens hebben GS besloten om de looptijd van de tweede tranche (2017-2019) te verlengen met 1 jaar tot en met 31 december 2020. Het restant van € 1.473.800 wordt hiervoor ingezet. Derhalve wordt € 1.473.800 overgeheveld naar 2020 (inclusief de dekking vanuit de Immunisatiereserve).

116. Opdrachtvertrekking project gebiedsgericht scenariodenken (GS 29-1-2019)
Met het project gebiedsgericht scenario-denken wordt beoogd een gebiedsproces te organiseren waarbij toekomstscenario's het uitgangspunt zijn. Met name de veranderde landbouw en de volgen daarvan voor het landelijk gebied staan centraal. Dit past binnen de kaders van het programma Limburgse Land- en Tuinbouw Loont 2. In twee pilotgebieden, rondom Peel en rondom Maasduinen, wordt nu samen met stakeholders dit proces opgepakt. De totale kosten voor dit proces bedragen € 85.166. Deze worden gefinancierd uit een bijdrage van derden voor in totaal € 25.000 (Rabobank € 10.000, gemeente Nederweert, Peel en Maas en Bergen ieder € 5.000) en de Provincie Limburg voor € 60.166. De provinciale bijdrage komt ten laste van bestaande middelen van dit product.

253. Fasering middelen project Inrichting ondersteuning ondernemers agrofood (GS 19-3-2019)
In 2017 is er een subsidie verleend aan het LIOF ten behoeve van inrichting ondersteuning ondernemers agrofood voor een periode van 1 juli 2017 t/m 2 september 2020 (1e Afwijkingenrapportage 2017 PS 30 juni 2017). Hierbij werden twee taakvelden onderscheiden, te weten:

- Sectorontwikkeling en structuurversterking
- Innovatie en business development support

Op basis van een verzoek van het LIOF hebben GS besloten de subsidiebeschikking aan te passen. LIOF blijft zich nog alleen richten op het eerste taakveld waarbij de uitvoering van het Programma Limburg Agrofood centraal staat. Dit resulteert o.a. in een verlaging van de verleende subsidie van € 1.500.000 naar € 1.052.507. Het restant blijft beschikbaar binnen het product 1.2.3. Landbouw Agrofood Brightlands Greenport Venlo.
Het tweede taakveld Innovatie en Business Development Support wordt overgenomen door BCGV. GS hebben hiervoor € 560.802 subsidie beschikbaar gesteld. Deze komt ten laste van de bestaande middelen van het product 1.2.3. Landbouw Agrofood Brightlands Greenport Venlo.
De hierboven genoemde financiële wijzigingen resulteren in een verschuiving van middelen ad € 127.993 tussen de jaren 2019 en 2020.

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

276. Herziening beschikkingen POP3 par. 2 Fysieke investeringen (GS 2-4-2019)
Zie toelichting product 3.8.3. Landbouw.

292. Uitvoering Plattelandsontwikkelingsprogramma 2014-2020 (GS 14-5-2019)
Zie toelichting product 3.8.1. Natuur.

Product	1.2.4. Services & Brightlands Smart Services Campus
Portefeuillehouder	van den Akker

W2 Resultaatafwijkingen

Toevoeging bij rol Provincie:

Beoogde resultaten
1. Verdere uitbouw kennisinfrastructuur Bij de ontwikkeling en doorgroei van de kennisinfrastructuur op en rond de campus, speelt het programma Brightlands Techruption een belangrijke rol. Dit programma heeft als doel het creëren van een community op het gebied van blockchain technologie, kunstmatige intelligentie en vraagstukken op het gebied van klimaatverandering. Met dit programma wordt invulling gegeven aan de taakstelling: *"het neerzetten van een integrale propositie die (inter)nationaal onderscheidend is en zo talenten, wetenschappers en bedrijven/instellingen/startups aan kan trekken om aan het ecosysteem bij te dragen en er zo zelf van te profiteren"*. Het bereiken van deze taakstelling heeft een positieve impact op de lokale kenniseconomie in Limburg en zorgt tevens voor een aantrekkelijke verbredingsmogelijkheid voor het lokale MKB. De ontwikkeling van het programma Brightlands Techruption kent een drietal fasen: fase 1 - voorbereiding en aanhaking eerste deelnemers (2017); fase 2 - realisatie van de basisvoorzieningen, onder andere een 'Techruption vloer' (eerste helft 2018); fase 3 - verdere doorgroei (tweede helft 2018 en volgende jaren). Het programma Brightlands Techruption wordt in 2019 verder ontwikkeld in de richting van nieuwe startups en innovatieve producten en diensten. In 2019 wordt de samenwerking tussen het CBS / Center for Big Data Statistics en de Smart Services Campus verder uitgebouwd; onder andere op het vlak van de R&D Infrastructuur. In lijn met de in BP2.0 beschreven maatregelen wordt in 2019 gewerkt aan het systematisch opstarten, uitrollen en borgen van nieuwe programma's á la Techruption. Rol Provincie: *subsidiënt, aandeelhouder, bestuurder*

Toelichting toevoeging rol Provincie
Bij rol provincie toevoegen: *bestuurder*. Provincie is bestuurder van Campus Heerlen huisvesting. CHV). Deze rol is per abuis niet opgenomen in de Programmabegroting 2019. Maar is reeds eerder aan u gecommuniceerd onder andere in de voortgangsrapportage in het kader van de regeling grote projecten (PS 9 oktober 2018).

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

1.2.4 Services & Smart Services Campus	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
96 Subsidie Brightlands Techruption	**2.278**	0	0	0
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**10**	18	20	20
Totaal lasten	**2.288**	**18**	**20**	**20**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-2.288**	**-18**	**-20**	**-20**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
96 Immunisatiereserve	**1.000**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**1.000**	0	0	0
Resultaat	**-1.288**	**-18**	**-20**	**-20**

Financiële toelichting

96. Subsidie Brightlands Techruption (PS 15-2-2019)

Het college van GS hebben op 18 december 2018 besloten om € 2.278.125 subsidie te verlenen aan Campus Management & Development B.V. De verleende subsidie wordt ingezet voor het programma Brightlands Techruption, 3e en 4e tranche, op de Brightlands Smart Services Campus in Heerlen. De 3e tranche heeft een looptijd van 1 juli 2018 t/m 31 december 2019 en de 4e tranche van 1 januari 2020 t/m 31 december 2022. Het programma stelt bedrijven en kennisinstelling in staat om nieuwe Smart Services te ontwikkelingen.

De provinciale bijdrage van € 2.278.125 komt ten laste van bestaande middelen van het product 1.1.2. Acquisitie en LIOF ad € 1 mln., bestaande middelen van het product 1.3.3. Limburg Werkt Akkoord, onderdeel programma Zo Werkt Limburg ad € 278.125 en de Immunisatiereserve (onderdeel € 70 mln. voor economische structuurversterking) ad € 1 mln.

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Product	1.2.5. Logistiek
Portefeuillehouder	van den Akker

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

1.2.5 Logistiek	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
255 Verlening subsidie Applied Science en voortzetting CHILL	**-200**	0	0	0
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**10**	19	21	21
Totaal lasten	**-190**	**19**	**21**	**21**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**190**	**-19**	**-21**	**-21**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**190**	**-19**	**-21**	**-21**

Financiële toelichting

255. Verlening subsidie Applied Science en voorzetting CHILL BV (GS 19-3-2019)
Zie toelichting product 1.3.2. Onderwijs.

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Product	1.2.6. Maakindustrie
Portefeuillehouder	van den Akker

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

1.2.6 Maakindustrie	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
94 Programma Limburgmakers 2019	**1.700**	0	0	0
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**3**	6	7	7
294 Cofinanciering OPZuid project 100% Bike	**238**	0	0	0
Totaal lasten	**1.941**	**6**	**7**	**7**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-1.941**	**-6**	**-7**	**-7**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
94 Reserve aandelentransactie LIOF	**1.700**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**1.700**	0	0	0
Resultaat	**-241**	**-6**	**-7**	**-7**

Financiële toelichting

94. Programma Limburgmakers 2019 (GS 18-12-2018)

Op 26 juni 2016 heeft het college van GS ingestemd met het programma LimburgMakers 2016-2019. Met dit programma wordt ingezet op het uitvoeren van een integraal, ondernemersgedreven stimulerings- en ondersteuningsprogramma ter versterking van de internationale concurrentiekracht van de Limburgse maakindustrie. Het programma LimburgMakers maakt onderdeel uit van de kadernota 'Vitaal bedrijfsleven' (PS 13 mei 2016). De bijdrage voor 2019 bedraagt € 2.000.000. Deze komt ten laste van de bestaande middelen van dit product ad € 300.000 en de reserve aandelentransactie LIOF € 1.700.000.

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

294. Cofinanciering OPZuid project 100% Bike (GS 16-4-2019)

Een consortium van acht Limburgse partijen heeft de provincie Limburg verzocht om een cofinancieringsbijdrage voor het OPZuid project 100% Limburg Bike. Het betreft het ontwikkelen van een op maat gemaakte, 3D geprinte, extreem lichte en extreem sterke racefiets van versterkt carbon. Gelet op de marktkansen van het product en de bijdrage aan de versterking van de samenwerking van de Brightlands Chemelot Campus met het Limburgse MKB heeft GS besloten om € 237.511 provinciale bijdrage ter beschikking te stellen. De gevraagde provinciale cofinanciering komt ten laste van de reguliere middelen van het product 1.1.3. MKB ad € 166.258 (70%, zie ook product 1.1.3) en de beleidsintensiveringsmiddelen cofinanciering Europese programma's ad € 71.253 (zie ook product 4.3.4. Reservering nieuw beleid).

Product	1.2.7. Toerisme & Recreatie
Portefeuillehouder	Geurts

W2 Resultaatafwijkingen

Prestatie-indicator(en) zoals opgenomen in de Programmabegroting 2019

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde *	Streef waarde	Jaar
2	Aantal initiatieven van ondernemers die bewuste en strategische keuzes hebben gemaakt voor de toekomst.	84	100	2019
2	Aantal initiatieven van ondernemers die met samenwerkingspartners businesscases voor nieuwe PMPC's hebben opgesteld.	3	10	2019
2	Aantal initiatieven van ondernemers die nieuwe PMPC's hebben gerealiseerd.	1	8	2019

Wijziging(en) t.o.v. de Programmabegroting 2019

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
2	Aantal initiatieven van ondernemers die bewuste en strategische keuzes hebben gemaakt voor de toekomst.	84	150	2019
2	Aantal initiatieven van ondernemers die met samenwerkingspartners businesscases voor nieuwe PMPC's hebben opgesteld.	3	8	2019
2	Aantal initiatieven van ondernemers die nieuwe PMPC's hebben gerealiseerd.	1	6	2019

Toelichting prestatie-indicatoren
2, wijziging cf. GS besluit van 27-11-2018, waarbij het subsidieplafond voor de Nadere subsidieregels Versterken kwaliteit toeristisch aanbod is verlaagd en het subsidieplafond van de Nadere subsidieregels Stimuleren investeren in de toekomst door toeristische ondernemers is verhoogd.

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

1.2.7 Toerisme en recreatie	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
110 Project Transitie van Aardbeienland naar Berry Briljant	**-50**	0	0	0
145 Omzetting inhuur naar vaste formatie Subsidies	**-17**	0	0	0
182 Subsidie doorontwikkeling Maastricht Convention Bureau	**245**	0	0	0
254 Nadere subsidieregels renovatie openlucht zwembaden	**21**	0	0	0
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**25**	46	50	50
270 Fasering uitgaven deelname Liberation Route Europe	**15**	-15	0	0
305 Aanvullende bijdrage Nieuwe Nor Heerlen	**-100**	0	0	0
Totaal lasten	**139**	**31**	**50**	**50**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-139**	**-31**	**-50**	**-50**
Mutatie reserves				
Toevoeging reserves				
234 Risicoreserve Financieel instrumentarium SiS	**120**	0	0	0
233 Risicoreserve Financieel instrumentarium SiS	**250**	0	0	0
	370	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**-370**	0	0	0
Resultaat	**-509**	**-31**	**-50**	**-50**

Financiële toelichting

110. Project 'Transitie van Aardbeienland naar Berry Briljant' (GS 22-1-2019)
Zie toelichting product 1.2.3. Landbouw en Agrofood Brightlands Greenport Venlo.

145. Omzetting inhuur naar vaste formatie Subsidies (GS 14-5-2018)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

182. Subsidie doorontwikkeling Maastricht Convention Bureau (GS 5-2-2019)
GS hebben ingestemd met het verlenen van een subsidie van € 275.000 aan Maastricht Convention Bureau voor het project ‘Doorontwikkeling Maastricht Convention Bureau’. Het beoogd resultaat is het werven van hoogwaardige internationale congressen gekoppeld aan de inhoudelijke speerpunten van de Limburgse kenniseconomie en de Brightlands campussen. De provinciale bijdrage komt ten laste van bestaande middelen van dit product ad € 30.500 en € 244.500 van product 1.1.2. Acquisitie en LIOF en de restantmiddelen van 2018 Regiobranding Limburg. De restantmiddelen Regiobranding Limburg worden middels de Jaarstukken 2018 overgeheveld naar 2019.

233. Risicoreservering geldlening recreatiepark Kasteel Ooijen (GS 26-2-2019)
GS hebben 18 december 2018 besloten om voor het recreatiepark Kasteel Ooijen een lening te verstrekken. Hiervan was de risicoreservering in de risicoreserve SIS € 250.000 nog niet voorzien. GS hebben 26 februari 2019 besloten om deze ten laste te laten komen van het begrotingsresultaat 2019 (deel van de coalitie 2016-2019).

234. Aanvraag financiering door BB Beesel Vastgoed BV (GS 26-2-2019)
GS hebben besloten om Beesel Vastgoed BV een achtergestelde lening te verstrekken met het oog op doorontwikkeling van het recreatiepark Drakenrijk te Beesel. Voor de afdekking van dit risico wordt € 120.000 toegevoegd aan de risicoreserve SIS ten laste van het begrotingsresultaat 2019.

254. Nadere subsidieregels renovatie openlucht zwembaden (GS 19-3-2019)
Zie toelichting product 2.3.1. Sport.

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

270. Fasering uitgaven deelname Liberation Route Europe (GS 14-5-2019)
De subsidie voor het project Deelname Provincie Limburg aan Liberation Route Europe bedraagt € 15.000 per jaar en is in de begroting 2018 t/m 2020 opgenomen. In 2018 is een subsidie verleend voor de hele periode uit het Investeringsprogramma Toerisme en Recreatie 2016-2019. Dit betekent dat een fasering van de uitgaven voor dit project niet meer aan de orde is. Daarom wordt voorgesteld om deze middelen (€ 15.000 in 2020) terug te boeken naar 2019.

305. Aanvullende bijdrage Nieuwe Nor Heerlen (GS 14-5-2019)
Zie toelichting product 2.4.3. IBA.

1.3. Onderwijs en arbeidsmarkt

Product	1.3.1. Arbeidsmarkt
Portefeuillehouder	van den Akker

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

1.3.1 Arbeidsmarkt	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
219 Cofinanciering Interregproject 'Logistiek Leren Zonder Grenzen'	**180**	0	0	0
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**24**	46	49	49
Totaal lasten	**204**	**46**	**49**	**49**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-204**	**-46**	**-49**	**-49**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-204**	**-46**	**-49**	**-49**

Financiële toelichting

219. Cofinanciering Interregproject 'Logistiek Leren Zonder Grenzen' (GS 12-2-2019)

In het kader van het Interreg V programma Vlaanderen-Nederland is een gezamenlijk project ingediend door de Hogeschool PXL te Hasselt (leadpartner) en Hogeschool Techniek en Logistiek te Venlo onder de naam "Logistiek Leren Zonder Grenzen" (LLZG). Het project richt zich op het bevorderen van duurzame werkgelegenheid in de logistieke sector (MKB's/KMO's) in het programmagebied. Doel is om de grensoverschrijdende arbeidsmarkten te integreren, middels het opzetten van een grensoverschrijdend opleidingsprogramma, waaraan studenten en het werkveld actief zullen participeren. De gevraagde provinciale cofinanciering bedraagt € 180.000. Deze komt ten laste van de bestaande middelen van het product 1.3.2. Onderwijs ad € 126.000 (zie ook product 1.3.2) en de beleidsintensiveringsmiddelen cofinanciering Europese programma's ad € 54.000 (zie ook product 4.3.4. Reservering nieuw beleid).

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Product	1.3.2. Onderwijs
Portefeuillehouder	Teunissen

W2 Resultaatafwijkingen

Prestatie-indicator(en) zoals opgenomen in de Programmabegroting 2019

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
5	Aantal iXperium(-achtige) omgevingen in Limburg.	0	3	2019

Wijziging(en) t.o.v. de Programmabegroting 2019

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
~~5~~	~~Aantal iXperium(-achtige) omgevingen in Limburg.~~	~~0~~	~~3~~	~~2019~~

Toelichting prestatie-indicatoren
Ad 5. Na overleg met het primair en voortgezet onderwijs is geconcludeerd om niet in te zetten op nieuwe iXperium (-achtige) omgevingen maar aan te sluiten bij bestaande faciliteiten van de scholen. Dat wil zeggen dat bij de verlenging van de programma's van Wetenschap en Technologie (W&T) voor het schooljaar 2019-2020 in het primair onderwijs mede invulling gegeven wordt aan de versterking van de digitale skills van leerkrachten en leerlingen. Het primair onderwijs ontwikkelt hiervoor gezamenlijk een Limburg brede visie, voortbouwend op de resultaten en de ervaringen die zijn opgedaan bij de lopende programma's van W&T, Programmeren en Coderen en de Werkplaats.

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

1.3.2 Onderwijs		Begroting	Meerjarenraming		
		2019	2020	2021	2022
Lasten					
66	Cofinanciering IB3 Project "Matchup" van OP Zuid Human Capital Call	**154**	0	0	0
89	Cofinanciering 4 interregprojecten	**121**	0	0	0
219	Cofinanciering Interregproject 'Logistiek Leren Zonder Grenzen'	**-126**	0	0	0
255	Verlening subsidie Applied Science en voortzetting CHILL	**1.400**	-400	-400	-400
259	Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**13**	24	26	26
263	Interreg VA project CE3	**11**	0	0	0
	Totaal lasten	**1.573**	**-376**	**-374**	**-374**
Baten					
	Totaal baten	**0**	0	0	0
	Totaal saldo van baten en lasten	**-1.573**	**376**	**374**	**374**
Mutatie reserves					
	Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
	Resultaat	**-1.573**	**376**	**374**	**374**

Financiële toelichting

66. Cofinanciering IB3 Project "Matchup" van OP Zuid Human Capital Call (GS 20-11-2018)

Op 1 juni 2018 sloot de indieningstermijn van de OP-Zuid call Human Capital. In deze call staat werkgelegenheid centraal. Projectinitiatieven dienen bij te dragen aan verbetering van het HBO/WO-onderwijs op de arbeidsvraag naar technisch geschoolde mensen. Betrokkenheid van het MKB is een belangrijke voorwaarde. Voor het ingediende project MATCHUP is een positief advies afgegeven door OP-Zuid. Het project 'MATCHUP' heeft tot doel om in nauwe samenwerking met de Hogeschool Arnhem Nijmegen (HAN) en de Radboud Universiteit (Radboud), innovatieve opleidingen "Farmaceutische Chemie" binnen de Hogeschool Zuyd en de Universiteit Maastricht te ontwikkelen en te implementeren. In deze unieke samenwerking, waarin kennis en onderzoekinfrastructuur gedeeld wordt, twee MKB-bedrijven intensief participeren, en voortgebouwd wordt op al bestaande goed functionerende netwerken, wordt maximaal gebruik gemaakt van het kennis-kapitaal in de regio.
Het totale project heeft een omvang van € 4.370.601. De gevraagde provinciale bijdrage bedraagt € 514.300. Deze komt ten laste van bestaande middelen van dit product € 360.010 (70%) en de beleidsintensiveringsmiddelen cofinanciering Europese programma's € 154.290 (30%) (zie ook product 4.3.4 Reservering nieuw beleid).

89. Cofinanciering 4 interregprojecten (GS 11-12-2018)

Door de Stuurgroep Interreg VA euregio Rijn-Maas-Noord zijn drie projecten toegezonden. Dit zijn de projecten:

- Euregio Campus Limburg/Niederrhein. Doel van dit project is het gebied van de euregio Rijn-Maas-Noord als een grensoverschrijdende onderwijs- en kennisregio zichtbaarheid te geven en de barrièrewerking van de grens verder te reduceren. Fontys Hogescholen en de Hochschule Niederrhein (Mönchengladbach en Krefeld) gaan verder samenwerken.
- Euregio X-perience 2.0. Dit project is een vervolg op het succesvolle project Euregio X-perience. Doel van het project is het versterken van de belangstelling voor het werken over de grens voor studenten uit het MBO. 600 Studenten krijgen de kans om de arbeidsmarkt in het buitenland te verkennen.
- Grensinfopunt euregio Rijn-Maas-Noord 2020. Dit project maakt deel uit van het netwerk van grensinfopunten langs de Nederland-Duitse en Belgische grens. De grensinfopunten stellen (grensoverschrijdende) informatie ter beschikking voor werkgevers en werknemers.

Door de Stuurgroep Interreg VA Euregio Rijn-Waal is één project toegezonden, namelijk:

- Grensinfopunt Extra ERW. Dit project maakt deel uit van het netwerk van grensinfopunten langs de Nederland-Duitse en Belgische grens. De grensinfopunten stellen (grensoverschrijdende) informatie ter beschikking voor werkgevers en werknemers.

De totaal gevraagde provinciale cofinanciering bedraagt € 401.943. Deze komt ten laste van bestaande middelen van dit product € 281.360 en de intensiveringsmiddelen cofinanciering Europese programma's € 120.583 (zie product 4.3.4. Reservering nieuw beleid).

219. Cofinanciering Interregproject 'Logistiek Leren Zonder Grenzen' (GS 12-2-2019)

Zie toelichting product 1.3.1. Arbeidsmarkt.

255. Verlening subsidies t.b.v. opleiding Applied Science en voorzetting CHILL BV (GS 19-3-2019)

De HBO-opleiding Applied Science van Zuyd Hogeschool vindt deels in de beroepspraktijk van de Chemolot Innovation and Learning Labs BV (CHILL) plaats. Aangezien deze opleiding zeer succesvol is en vanwege de ambitie om een Topopleiding Applied Science te realiseren heeft Zuyd Hogeschool samen met CHILL, de Brightlands Chemelot Campus en de Provincie Limburg vanaf maart 2017 gewerkt aan de Business Case

Applied Science. Voorwaarde voor de uitvoering van de Business Case Applied Science is de voortzetting van CHILL.
Partijen hebben de Provincie verzocht om een financiële bijdrage in hun businesscase, namelijk:
1) Een jaarlijkse exploitatiesubsidie € 500.000 voor de jaren 2018 t/m 2022, totaal € 2.500.000 aan CHILL BV. Deze wordt gedekt uit de reguliere middelen van dit product.
2) Een éénmalig projectsubsidie € 1.950.000 aan CHILL BV voor het project “Uitbreidingen innovatieve leer-werkomgeving voor leerjaar 1 en 2 Applied Science” op de Chemelot Campus. In de Programmabegroting 2018 zijn de hiervoor gereserveerde middelen gefaseerd opgenomen over de jaren 2018-2022. Omdat er éénmalig een subsidie van € 1.950.000 verleend wordt, wordt deze fasering aangepast. Er wordt nu van de jaren 2020 t/m 2022 jaarlijks € 400.000, totaal € 1.200.000, naar voren gehaald
3) Een projectsubsidie van € 1.400.000 aan Stichting Zuyd Hogeschool voor het project “Topopleiding Applied Science”. Deze subsidie komt ten last van de reguliere middelen van dit product € 1.200.000 en het product 1.2.5. Logistiek € 200.000.
In totaal betekent dit dat er van de jaren 2020 t/m 2022 jaarlijks € 400.000 naar voren wordt gehaald (totaal € 1.200.000) en € 200.000 ten laste van het product 1.2.5. Logistiek komt.

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

263. Interreg VA Project CE3 (GS 26-3-2019)
GS hebben ingestemd met een provinciale cofinanciering van € 37.500 ten behoeve van het interreg project Crossborder Entrepeneurial Energy Education (CE3). Het project betreft de samenwerking waarmee studenten van de Technische Universiteit Eindhoven (TU/e), Hochschule Dusseldorf (HSD), Fontys Hogescholen/ Centrum voor Ondernemerschap (CvO) en Hogeschool Zuyd in een vroege fase bewust te maken van grensoverschrijdend ondernemerschap door studentteams gericht te laten doorgroeien tot studenten-bedrijven die grensoverschrijdend aan het werk gaan op het gebied van nieuwe ontwikkelingen ten aanzien van de energietransitie. De totale kosten van het project bedragen € 1.500.000. De gevraagde provinciale cofinanciering van € 37.500 komt ten laste van bestaande middelen van het product 1.3.2. Onderwijs € 26.250 (70%) en beleidsintensiveringsmiddelen cofinanciering Europese programma’s (zie product 4.3.4. Reservering nieuw beleid) € 11.250 (30%).

Product	1.3.3. Limburg Werkt Akkoord
Portefeuillehouder	Van den Akker/ Teunissen

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

1.3.3 Limburg Werkt Akkoord	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
96 Subsidie Brightlands Techruption	**-278**	0	0	0
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**8**	16	17	17
291 Uitvoering Sociale Agenda Limburg 2019	**-1.500**	0	0	0
Totaal lasten	**-1.770**	**16**	**17**	**17**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**1.770**	**-16**	**-17**	**-17**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**1.770**	**-16**	**-17**	**-17**

Financiële toelichting

96. Subsidie Brightlands Techruption (PS 15-2-2019)
Zie toelichting product 1.2.4. Services & Brightlands Smart Services Campus.

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

291. Uitvoering Sociale Agenda Limburg 2019 (GS 14-5-2019)
Op 18 maart 2016 hebben de Provinciale Staten de Sociale Agenda Limburg 2025 vastgesteld. Het doel is een trendbreuk te realiseren in de ontwikkeling van de gezondheid en participatie van Limburgers. Binnen 10 jaar willen GS dat alle inwoners van Limburg tot hun recht komen, elkaar ondersteunen, solidair zijn en naar vermogen meedoen in de samenleving. De Sociale Agenda is als meerjarig, strategisch kader richtinggevend voor het provinciaal beleid en omdat twee programmadelen: 'Limburg Werkt Akkoord' (product 1.3.3. Limburg Werkt Akkoord); gericht op het vergroten van de instroom van mensen die nu (nog) niet participeren op de arbeidsmarkt en 'Sociale innovatie (product 2.1.1. Sociale innovatie) en participatie (2.1.2. Bouwen aan eigen kracht en participatie)': dat de gezondheid, vitaliteit en participatie bevorderd. De geraamde bedragen in de begroting 2019 zijn per programmadeel indicatief opgenomen. Op basis van de geactualiseerde prognose 2019 vindt er een her beschikking van middelen plaats binnen het kader Sociale Agenda Limburg 2025. Genoemde doelen en resultaten blijven gehandhaafd. Dit leidt tot de verschuivingen binnen het programma. Er wordt € 1.500.000 van het programmadeel 'Limburg Werkt Akkoord' toegevoegd aan het programmadeel 'Sociale innovatie' (€ 1.400.000, zie ook product 2.1.1. Sociale innovatie) en participatie (€ 100.000, zie product 2.1.2. Bouwen aan eigen kracht en participatie).

2.1. Sociale innovatie en participatie

Product	2.1.1. Sociale innovatie
Portefeuillehouder	Koopmans/ Teunissen

W2 Resultaatafwijkingen

Prestatie-indicator(en) zoals opgenomen in de Programmabegroting 2019

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
4	Aantal provinciaal gefinancierde maatschappelijke organisaties dat zich inzet voor gezonde, vitale en participerende Limburgers.	29	30	2019

Wijziging(en) t.o.v. de Programmabegroting 2019

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
4	Aantal provinciaal gefinancierde maatschappelijke organisaties dat zich inzet voor gezonde, vitale en participerende Limburgers.	29	29	2019

Toelichting prestatie-indicatoren
4. Met ingang van 1 januari 2018 zijn de activiteiten van de Stichting De Pijler ondergebracht bij de Burgerkracht Limburg, waardoor de streefwaarde van 30 niet behaald kan worden.

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

2.1.1 Sociale innovatie	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
214 Fasering korting subsidie Stichting Burgerkracht Limburg	**117**	-117	0	0
220 Inzet procesmiddelen coalitieakkoord	**100**	0	0	0
225 Fasering uitgaven Gezonde Basisschool van de Toekomst	**-351**	351	0	0
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**29**	54	58	58
291 Uitvoering Sociale Agenda Limburg 2019	**1.400**	0	0	0
Totaal lasten	**1.295**	**288**	**58**	**58**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-1.295**	**-288**	**-58**	**-58**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-1.295**	**-288**	**-58**	**-58**

Financiële toelichting

214. Fasering korting exploitatiesubsidie Stichting Burgerkracht Limburg (GS 12-2-2019)

De Stichting Burgerkracht Limburg ontvangt voor het uitvoeren van het werkplan 2019 een exploitatiesubsidie van € 2.564.730. Bij de vaststelling van de Voorjaarsnota (PS 17 juni 2016) is besloten om in deze coalitieperiode de exploitatiesubsidie met € 700.000 te korten. De korting is in overleg met de stichting verdeeld over de jaren 2017 tot en met 2019. Deze afspraak is ook in onze Programmabegroting structureel verwerkt. De Stichting heeft voor 2019 gevraagd de afgesproken korting (€ 233.000) maar voor 50% toe te passen in verband met kosten voor de transformatie. Dit betekent dat de overige korting van 50% € 116.500 wordt doorgeschoven naar 2020.

220. Inzet procesmiddelen coalitieakkoord (GS 12-2-2019)

Op 19 december 2018 vond er in het Gouvernement een bijeenkomst plaats met een aantal maatschappelijke organisaties en enkele gemeenten. Uit deze bijeenkomst is duidelijk geworden dat er brede interesse is om ook in Limburg te experimenteren met Maatschappelijke Diensttijd. Het Rijk heeft als derde subsidietranche binnen het Actieprogramma Maatschappelijke Diensttijd € 22 mln. beschikbaar gesteld. In deze tranche worden gemeenten uitgedaagd om in een consortium van meer gemeenten én samen met onder andere werkgevers(organisaties), vrijwilligerscentrales, scholen en maatschappelijke organisaties, een subsidieaanvraag in te dienen. Om het proces naar het mogelijk indienen van aanvragen te kunnen faciliteren hebben wij € 100.000 beschikbaar gesteld. Dit bedrag wordt ten laste gebracht van de procesmiddelen coalitieakkoord (zie product 4.3.4. Reservering nieuw beleid).

225. Fasering uitgaven Gezonde Basisschool van de Toekomst (GS 19-2-2019)

Op 22 juli 2015 hebben wij aan de UM een projectsubsidie verleend van maximaal € 5.316.000 ten behoeve van de uitvoeringsfase van het project "Movare: De Gezonde basisschool van de Toekomst!". De looptijd van de uitvoeringsfase is vastgesteld voor de periode 1 november 2015 tot 1 september 2020. Jaarlijks wordt op basis van het ingediende en goedgekeurde jaarplan een voorschot voor het betreffende jaar beschikbaar gesteld. Op basis van het ingediende Jaarplan 2019 wordt, als gevolg van enige vertraging in het project, nu het gevraagde bedrag van € 630.400 uitbetaald. Het voor 2019 resterende bedrag ad € 350.600 wordt doorgeschoven naar 2020.

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

291. Uitvoering Sociale Agenda Limburg 2019 (GS 14-5-2019)

Zie toelichting product 1.3.3. Limburg Werkt Akkoord.

Product	2.1.2. Bouwen aan eigen kracht en participatie
Portefeuillehouder	Teunissen/ Geurts

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

2.1.2 Bouwen aan eigen kracht en participatie	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
220 Inzet procesmiddelen coalitieakkoord	**50**	0	0	0
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**16**	29	32	32
291 Uitvoering Sociale Agenda Limburg 2019	**100**	0	0	0
Totaal lasten	**166**	**29**	**32**	**32**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-166**	**-29**	**-32**	**-32**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-166**	**-29**	**-32**	**-32**

Financiële toelichting

220. Inzet procesmiddelen coalitieakkoord (GS 12-2-2019)

De Stichting Sociaal Centrum Eijsden beoogt met het project 'Burgerinitiatief gemeenschapsaccommodatie Eijsden' om een sociaal centrum te realiseren in het voormalige Groene Kruisgebouw in Eijsden. Na verbouwing krijgt dit gebouw de functie van sociale ontmoetingsplek. Centraal staat daarbij "het welzijn van mensen in de maatschappij alsmede hun zelfredzaamheid, daaronder tevens begrepen het "langer thuis kunnen blijven wonen, alsook het van onderop bouwen aan een vitaal en toekomstbestendig Eijsden door het op die ontmoetingsplek bieden van initiatieven, activiteiten en/of diensten welke gericht zijn op mens en samenleving welke voor de (lokale) samenleving van belang zijn". Voor dit project wordt een bedrag beschikbaar gesteld van € 125.000. Een bedrag van € 75.000 komt ten laste van het budget voor de nadere subsidieregels structuurversterkende investeringen in gemeenschapsaccommodaties en € 50.000 komt ten laste van de procesmiddelen coalitieakkoord 2016-2019 (zie product 4.3.4. Reservering nieuw beleid).

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

291. Uitvoering Sociale Agenda Limburg 2019 (GS 14-5-2019)

Zie toelichting product 1.3.3. Limburg Werkt Akkoord.

2.2. Cultuur

Product	2.2.1. Cultuur
Portefeuillehouder	Koopmans

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

2.2.1 Cultuur	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
75 Correctie indexering CultuurPlanInstellingen 2017-2020	**113**	175	179	183
145 Omzetting inhuur naar vaste formatie Subsidies	**-30**	0	0	0
148 Bijzonder project eren en gedenken	**750**	0	0	0
222 Subsidies beleidskader cultuur	**33**	0	0	0
237 Fasering subsidie Museumplein Limburg 2019	**900**	-100	-100	-100
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**38**	71	77	77
Totaal lasten	**1.804**	**147**	**156**	**160**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-1.804**	**-147**	**-156**	**-160**
Mutatie reserves				
Toevoeging reserves				
303 Reserve onderhoud gebouwen	**250**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**-250**	0	0	0
Resultaat	**-2.054**	**-147**	**-156**	**-160**

Financiële toelichting

75. Correctie indexering CultuurPlanInstellingen 2017-2020 (GS 4-12-2018)

Bij de 2e Afwijkingenrapportage 2018 (nr. 282) is de indexering van de cultuurplaninstellingen 2017-2020 afgeraamd ten gunste van de generieke bezuinigingstaakstelling voor 2018 en het begrotingssaldo voor de overige begrotingsjaren, omdat de afgegeven subsidiebeschikkingen 2018 ten opzichte van 2017 niet geïndexeerd waren. In deze Afwijkingenrapportage wordt uitvoering gegeven aan de mededeling portefeuillehouder d.d. 11 december 2018 inzake indexering Cultuurplaninstellingen (2018/85402), waardoor u bent geïnformeerd dat dit wel had moeten gebeuren. De afgevoerde indexering wordt met deze wijziging gecorrigeerd en juist in de begroting gebracht. De correctie vindt plaats ten laste van het begrotingssaldo. Uw Staten zijn hierover geïnformeerd middels een mededeling portefeuillehouder dd. 11 december 2018.

145. Omzetting inhuur naar vaste formatie Subsidies (GS 14-5-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

148. Bijzonder project eren en gedenken (GS 5-2-2019)

In het kader van Eren en Gedenken wordt € 0,75 mln. beschikbaar gesteld voor een bijzonder project. Van dit bedrag komt € 0,70 mln. ten laste van het begrotingsresultaat 2019. Provinciale Staten worden hierover separaat geïnformeerd.

222. Subsidies beleidskader Cultuur (GS 19-2-2019)

Het college van GS heeft besloten om in het kader van Creatieve Europe te co-financieren:

- Murals for communities (Stichting Street Art): een samenwerkingsproject gericht op publieksontwikkeling door het laten participeren van buurtbewoners, op internationale mobiliteit van kunstenaars door middel van artist-in residenties en op capaciteitsvergroting door de verhouding van buitenlandse artiesten met lokale kunstenaars en de gemeenschap door o.a. workshops.
- Centriphery (Stichting Cultura Nova): het project richt zich op de coproductie van podiumkunst door de verschillende partners, bestaande uit festivals die zich alle in de periferie van een land bevinden en daarmee deze perifere ligging centraal stellen.

Beide projecten sluiten aan bij het Uitvoeringsprogramma Cultuur 2018-2019.
De bijdrage voor deze projecten bedraagt in totaal € 109.738 en wordt gedekt voor 70% uit de reguliere middelen binnen dit product en voor 30% (€ 32.921) uit de intensiveringsmiddelen cofinanciering Europese programma's (zie product 4.3.4. Reservering nieuw beleid).

237. Fasering subsidie Museumplein Limburg 2019 (GS 26-2-2019)

Stichting Museumplein Limburg gaat in de tweede helft van 2019 de vaste presentatie van Continium vervangen. Vanuit diverse fondsen zijn aan het museum bijdragen toegezegd. Deze bijdragen dekken niet alle vervangingskosten. Daarom heeft het museum verzocht om een voorschot van € 1.000.000 op de component afschrijvingen binnen het exploitatiesubsidie te mogen ontvangen, om de vernieuwing van de vaste presentaties te kunnen bekostigen. Dit voorschot wordt t/m het jaar 2028 verrekend met de subsidieverlening aan het museum met € 100.000 per jaar. De verrekening van het voorschot begint direct in het jaar 2019.

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

303. Bijstelling van de reserve groot onderhoud voor de verbouwing en herinrichting kantoren/ backoffice Bonnefantenmuseum (GS 30-4-2019)

Voor de renovatie van de kantoren van het Bonnefantenmuseum is een aanbesteding door het museum uitgevoerd. Het resultaat van de onderhandse aanbesteding voor de verbouwing inclusief installatie is dat het inschrijfbedrag hoger is dan het geraamde bedrag in de begroting. Het blijkt dat mede door de huidige economische hoogconjunctuur in de bouw- en installatiewereld de kosten enorm zijn toegenomen. Dit blijkt ook uit aanbestedingsresultaten van andere projecten. Vandaar dat GS hebben ingestemd met bijstelling van de gereserveerde middelen voor de verbouwing en herinrichting kantoren/ backoffice Bonnefantenmuseum voor een bedrag van € 250.000. Dit bedrag wordt ten laste gebracht van het begrotingsresultaat 2019 en toegevoegd aan de reserve groot onderhoud gebouwen.

Product	2.2.2. Erfgoed
Portefeuillehouder	Koopmans

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

2.2.2 Erfgoed	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
145 Omzetting inhuur naar vaste formatie Subsidies	**-12**	0	0	0
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**11**	21	23	23
Totaal lasten	**-1**	**21**	**23**	**23**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**1**	**-21**	**-23**	**-23**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**1**	**-21**	**-23**	**-23**

Financiële toelichting

145. Omzetting inhuur naar vaste formatie Subsidies (GS 14-5-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Product	2.2.3. Monumenten
Portefeuillehouder	Mackus

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

2.2.3 Monumenten	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
145 Omzetting inhuur naar vaste formatie Subsidies	**-19**	0	0	0
232 Bijstelling beschikkingen convenanten stedelijke ontwikkeling	**1.500**	0	0	0
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**11**	21	23	23
Totaal lasten	**1.492**	**21**	**23**	**23**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-1.492**	**-21**	**-23**	**-23**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-1.492**	**-21**	**-23**	**-23**

Financiële toelichting

145. Omzetting inhuur naar vaste formatie Subsidies (GS 14-5-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

232. Bijstelling beschikkingen convenanten stedelijke ontwikkeling (GS 12-3-2019)
Zie toelichting product 2.4.1. Stedelijke ontwikkeling.

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Product	2.2.4. Archeologie
Portefeuillehouder	Teunissen

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

2.2.4 Archeologie	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
145 Omzetting inhuur naar vaste formatie Subsidies	**-9**	0	0	0
232 Bijstelling beschikkingen convenanten stedelijke ontwikkeling	**-29**	0	0	0
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**21**	39	42	42
Totaal lasten	**-17**	**39**	**42**	**42**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**17**	**-39**	**-42**	**-42**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**17**	**-39**	**-42**	**-42**

Financiële toelichting

145. Omzetting inhuur naar vaste formatie Subsidies (GS 14-5-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

232. Bijstelling beschikkingen convenanten stedelijke ontwikkeling (GS 12-3-2019)
Zie toelichting product 2.4.1. Stedelijke ontwikkeling.

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Product	2.2.5. Digitale Agenda en Regionale Media
Portefeuillehouder	Teunissen

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

2.2.5 Digitale agenda en regionale media	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
220 Inzet procesmiddelen coalitieakkoord	**180**	0	0	0
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**4**	7	8	8
Totaal lasten	**184**	**7**	**8**	**8**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-184**	**-7**	**-8**	**-8**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-184**	**-7**	**-8**	**-8**

Financiële toelichting

220. Inzet procesmiddelen coalitieakkoord (GS 12-2-2019)

Voor de aanleg van glasvezel in het buitengebied van Venlo hebben GS ingestemd met het beschikbaar stellen van € 180.000 aan extra middelen. Dekking vindt plaats uit de procesmiddelen coalitieakkoord 2015-2019 conform informerend stuk aan PS van 12 februari 2019.

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

2.3. Sport

Product	2.3.1. Sport
Portefeuillehouder	Koopmans

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

2.3.1 Sport	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
254 Nadere subsidieregels renovatie openlucht zwembaden	**-21**	0	0	0
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**9**	18	19	19
Totaal lasten	**-12**	**18**	**19**	**19**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**12**	**-18**	**-19**	**-19**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**12**	**-18**	**-19**	**-19**

Financiële toelichting

254. Nadere subsidieregels renovatie openlucht zwembaden (GS 19-3-2019)

Gedeputeerde Staten hebben op 22 mei 2018 ingestemd met een nadere subsidieregeling renovatie van openlucht zwembaden. In totaal hebben 2 zwembaden (Meerssen en Weerterhof Linne) gebruik gemaakt van de financiële ondersteuningsmogelijkheden. Deze regeling heeft een looptijd van september 2018 tot en met 31 januari 2019 en is inmiddels gesloten. Voorgesteld wordt om de restantmiddelen zijnde € 42.500 terug te laten vloeien naar de oorspronkelijke dekking van deze subsidieregeling namelijk de reguliere middelen van het product 2.3.1. Sport € 21.250 en het product 1.2.7 Toerisme en Recreatie (onderdeel investeringsprogramma Toerisme en Recreatie) € 21.250.

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

2.4. Stedelijke ontwikkeling

Product	2.4.1. Stedelijke ontwikkeling
Portefeuillehouder	Geurts

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

2.4.1 Stedelijke ontwikkeling	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
81 Gemeentelijke ontwikkeling Simpelveld	**500**	0	0	0
246 Stedelijke ontwikkeling gemeente Stein	**1.000**	0	0	0
247 Stedelijke ontwikkeling gemeente Brunssum	**400**	0	0	0
230 Provinciale bijdrage in renovatie MECC	**5.835**	0	0	0
232 Bijstelling beschikkingen convenanten stedelijke ontwikkeling	**2.214**	0	0	0
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**26**	50	54	54
283 Afrekening subsidievaststelling Q4 gemeente Venlo	**395**	0	0	0
284 Verkeerssituatie stationsomgeving Horst-Sevenum	**650**	0	0	0
Totaal lasten	**11.021**	**50**	**54**	**54**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-11.021**	**-50**	**-54**	**-54**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
232 Reserve Transitiefonds	**300**	0	0	0
232 Reserve DU Verkeer en vervoer	**900**	0	0	0
284 Reserve DU Verkeer en vervoer	**650**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**1.850**	0	0	0
Resultaat	**-9.171**	**-50**	**-54**	**-54**

Financiële toelichting

Provinciale Staten hebben op 13 mei 2016 het kader Stedelijke ontwikkeling vastgesteld. Naast de 4 grote steden richt GS zich ook op de middelgrote steden en kernen, die een specifieke rol van belang spelen bij het functioneren van een grotere stedelijke regio of die op een bepaald terrein een belangrijke regionale centrumfunctie vervullen.

81. Gemeentelijke ontwikkeling Simpelveld (GS 4-12-2018)

GS hebben besloten aan de gemeente Simpelveld een provinciaal subsidie van € 919.650 te verlenen voor de gemeentelijke ontwikkelingen in Simpelveld, gebaseerd op het plan ‘Simpelveld investeert in toerisme en leefbaarheid’ en wel voor de onderdelen:

- Ontwikkeling Museum ZLSM (werkplaats);
- Aanleg Kalkbaan (op grondgebied van de gemeente Simpelveld);
- Aanleg startlocatie en Uitkijkpunt Huls(veld);
- Upgrading dorpshart Bocholtz;
- Vermarkten en verbeelden Romeins verleden.

De gevraagde provinciale bijdrage van € 919.650 komt ten laste van de intensiveringsmiddelen Stedelijke Ontwikkeling € 500.000 en intensiveringsmiddelen project IBA 2016-2019 € 250.000 (zie product 2.4.3. IBA); het overige gedeelte ten laste van bestaande middelen.

246. Stedelijke ontwikkeling gemeente Stein (GS 12-3-2019)
GS hebben besloten aan de gemeente Stein een provinciale subsidie van € 1.000.000 te verlenen voor de gemeentelijke ontwikkelingen in Stein, gebaseerd op het door gemeente aangeleverde plan.
De provinciale bijdrage van € 1.000.000 komt ten laste van de intensiveringsmiddelen Stedelijke ontwikkeling (zie ook product 4.3.4. Reservering nieuw beleid).

247. Stedelijke ontwikkeling gemeente Brunssum (GS 12-3-2019)
GS hebben besloten aan de gemeente Brunssum een provinciale subsidie van € 800.000 te verlenen voor de gemeentelijke ontwikkelingen in Brunssum, gebaseerd op de door gemeente aangeleverde plannen. De provinciale bijdrage van € 800.000 komt ten laste van de beleidsintensiveringsmiddelen Stedelijke ontwikkeling € 400.000, beleidsintensiveringsmiddelen project IBA 2016-2019 € 225.000 (zie ook product 4.3.4. Reservering nieuw beleid) en bestaande middelen van het product 1.2.7. Toerisme en Recreatie € 100.000 en het product 4.3.5. Stelposten (onderdeel vrijval ISV/Motie Bouw) € 75.000.

230. Provinciale bijdrage in renovatie MECC (GS 5-2-2019)
De upgrade en uitbreiding van het MECC in Maastricht leidt tot:
- het verder versterken van het imago van Maastricht als hoofdstad van Limburg en het imago en naamsbekendheid voor toerisme en bedrijven;
- een stijging van de jaarlijkse economische waarde voor de regio via behoud en uitbreiding van de bovenregionale functie op het gebied van congressen en beurzen (waaronder TEFAF);
- een impuls voor de stedelijke ontwikkeling van de stad;
- een impuls voor de gebiedsontwikkeling van de Brightlands Maastri234.cht Health Campus (BL MHC) én de economische ontwikkeling van deze campus, omdat het MECC voorziet in een ontmoetingsruimte voor de campus via het onderdeel Brightlands meetingpoint.

De enige geldige aanbieding die uit de Europese aanbesteding van de upgrade en uitbreiding van het MECC komt, leidde tot een tekort van € 11,7 mln. Voorafgaand aan de aanbesteding is onder meer bezuinigd op onderdelen waarmee het MECC een extra impuls kon geven aan de BL MHC. Om deze impuls aan BL MHC wél in volle omvang te kunnen realiseren, is aanvullend ca. € 2 mln. aan investeringen nodig, waardoor het tekort € 13,67 mln. zou worden.

Gelet op het belang van de ontwikkeling van MECC en de extra impuls voor de Brightlands Maastricht Health Campus heeft de Provincie Limburg naast de oorspronkelijke bijdrage van € 5 mln. (2017) een bedrag beschikbaar gesteld van € 6.835.000 aan de gemeente Maastricht, onder voorwaarde dat de totale financiering hiermee sluitend wordt en voldaan wordt aan onze eisen ten aanzien van de signing (o.a. LED-borden) en upgrading en aankleding van de hallen.

Het bedrag ad € 6.835.000 wordt als volgt gefinancierd: € 3.835.000 ten laste van de beleidsintensiveringen binnenstedelijke ontwikkelingen 2016-2019, € 1 mln. ten laste van de reguliere middelen binnen product 1.1.2. Acquisitie en € 2 mln. wordt ten laste van het begrotingsresultaat 2019 gebracht. Zodra bekend was dat er een hogere bijdrage aan de provincie werd gevraagd (dan de € 5 mln. uit 2017), is PS op 13 februari 2019 onder oplegging van geheimhouding actief geïnformeerd middels een informerend stuk. Deze geheimhouding was nodig aangezien de aanbestedingsprocedure nog liep. In dit informerende stuk is tevens de dekking aangegeven van onze bijdrage, alsmede is hierin aangegeven dat verwerking via een

begrotingswijziging in de 1e Afwijkingenrapportage 2019 zal plaatsvinden, echter eerst nadat de geheimhouding zou zijn opgeheven. Bij brief van 7 maart is PS bericht dat de geheimhouding is opgeheven.

232. Bijstelling beschikkingen convenanten stedelijke ontwikkeling (GS 12-3-2019)
Op basis van het kader Stedelijke Ontwikkeling (PS 12 mei 2019) zijn voor 11 gemeenten in september en november 2017 de beschikkingen geslagen, waarmee in totaal meer dan € 65 mln. aan provinciale bijdrage gemoeid is. Aangezien toen nog niet alle (gemeentelijke) ambities vertaald waren in “besteks-gerede” resultaten en deze ambities deels onderhevig waren/zijn aan ontwikkelingen in markt en samenleving, is in de beschikkingen opgenomen dat deze begin 2019 worden herijkt (geactualiseerd). GS hebben in maart 2019 ingestemd met de herijking voor de 11 gemeenten. Door de wijziging van de resultaatafspraken resulteert dit in een totale, hogere bijdrage aan de gemeenten van € 1.829.400. Deze bijdrage komt ten laste van:

- Beleidsintensiveringsmiddelen stedelijke ontwikkeling € 600.000
- Reserve Transitiefonds € 300.000
- Reguliere middelen van het product 2.2.4. Archeologie € 29.400
- Reserve DU Verkeer en Vervoer € 900.000

Verder zijn er resultaatafspraken gewijzigd en/of zijn komen te vervallen. Dit resulteert in bijstelling (lagere besteding) van totaal € 5.140.000 (dit loopt via voorgaande dienstjaren, product 4.3.5. Stelposten). Deze voordelen vloeien terug naar de oorspronkelijke dekking, namelijk de intensiveringsmiddelen Stedelijke ontwikkeling € 3.640.000 (en worden elders weer ingezet) en het product monumenten € 1.500.000 (zie product 2.2.3. Monumenten).
Daarnaast wordt er € 385.000 beschikbaar gesteld voor de procesmiddelen bestuursakkoord Venlo. Deze komen ten laste van de intensiveringsmiddelen Stedelijke ontwikkeling 2016-2019. Dit resulteert in een financiële bijstelling op het product 2.4.1. Stedelijke Ontwikkeling van € 2.214.400 (€ 1.829.400 en € 385.000).

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

283. Afrekening subsidievaststelling Q4 gemeente Venlo (GS 9-4-2019)
In 2014 heeft GS een subsidie verleend aan de gemeente Venlo van maximaal € 3.600.000 ten behoeve van de integrale gebiedsontwikkeling van de wijk Q4. Deze subsidie is vastgesteld op € 3.104.583. Het restant bedrag ad € 495.417 blijft beschikbaar voor de Bestuurlijke Afsprakenkader Venlo (harde/fysieke maatregelen). Dit is conform mededelingen portefeuillehouder dd. 9-4-2019.

Het restant van € 495.417 blijft beschikbaar binnen de reguliere middelen van dit product voor € 100.000 in 2019 en afrekening voorgaande dienstjaren € 395.417 (zie ook product 4.3.5. Stelposten).

284. Verkeerssituatie stationsomgeving Horst-Sevenum (GS 9-4-2019)
Op 12 maart 2019 hebben wij voor de ontsluiting en verkeersveiligheid stationsomgeving Horst-Sevenum een bedrag van € 2.450.000 beschikbaar gesteld. Dit bedrag is gebaseerd op een oplossing met een gelijkvloerse kruising voor fietsverkeer. De gemeente heeft voorkeur voor een ongelijkvloerse oplossing (tunnel of voetgangersbrug). Wij hebben besloten, mocht de gemeente kiezen voor de duurdere fietstunnel, hiervoor een bedrag van € 650.000 aanvullend beschikbaar te stellen. Deze kosten komen ten laste van de reserve Verkeer en Vervoer.

Product	2.4.2. Herstructurering in wijken
Portefeuillehouder	Geurts

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

2.4.2 Herstructurering in wijken	Begroting 2019	Meerjarenraming 2020	2021	2022
Lasten				
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**2**	5	5	5
Totaal lasten	**2**	**5**	**5**	**5**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-2**	**-5**	**-5**	**-5**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-2**	**-5**	**-5**	**-5**

Financiële toelichting

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Product	2.4.3. IBA
Portefeuillehouder	Koopmans

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

2.4.3 IBA	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
61 Projecten IBA Parkstad n.a.v. Algemene vergadering Aandeelhouders IBA Parkstad	**1.845**	0	0	0
81 Gemeentelijke ontwikkeling Simpelveld	**250**	0	0	0
101 Project IBA informatiemarkt 2018	**45**	0	0	0
145 Omzetting inhuur naar vaste formatie Subsidies	**-17**	0	0	0
224 Projectsubsidie Ontwikkelingsfase musical De Opstand	**75**	0	0	0
226 IBA Informatiemarkt 2019	**20**	0	0	0
245 Samenwerkingsovereenkomst Center Court Kerkrade	**15**	0	0	0
247 Stedelijke ontwikkeling gemeente Brunssum	**225**	0	0	0
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**11**	21	22	22
279 Projectsubsidies IBA Platform 2020 en Stichting Mondriaan	**298**	0	0	0
300 IBA projecten	**1.421**	0	0	0
305 Aanvullende bijdrage Nieuwe Nor Heerlen	**400**	0	0	0
Totaal lasten	**4.587**	**21**	**22**	**22**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-4.587**	**-21**	**-22**	**-22**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-4.587**	**-21**	**-22**	**-22**

Financiële toelichting

61. Projecten IBA Parkstad n.a.v. Algemene vergadering Aandeelhouders IBA Parkstad (GS 23-10-2018)
Op 13 mei 2016 hebben PS ingestemd met het Kader IBA Parkstad en de inzet van de beleidsintensiveringsmiddelen. In de Algemene vergadering Aandeelhouders IBA Parkstad van 29 oktober 2018 zijn de projectvoorstellen IBA-projecten vastgesteld. Dit betreft onder ander de volgende projecten: Ontwikkeling Schinnen, Poort van Parkstad Onderbanken, Kerkplan Landgraaf, Treebeek/Brunssum-West en Kerken, project 39 O.L.V. van Altijddurende bijstand Kunrade. De gevraagde provinciale cofinanciering van € 955.000 komt ten laste van de intensiveringsmiddelen Projecten IBA 2016-2019.
Daarnaast hebben GS het jaarplan 2019 van IBA Parkstad vastgesteld en hiervoor is € 1.389.500 beschikbaar gesteld. Van dit bedrag wordt € 889.500 gedekt uit de intensiveringsmiddelen Projecten IBA 2016-2019 en € 500.000 uit bestaande middelen van dit product.
In totaal wordt er € 1.844.500 ingezet uit de beleidsintensiveringsmiddelen Projecten IBA 2016-2019 (zie product 4.3.4 Reservering nieuw beleid).

81. Gemeentelijke ontwikkeling Simpelveld (GS 4-12-2018)
Zie toelichting product 2.4.1. Stedelijke ontwikkeling.

101. Project IBA informatiemarkt 2018 (GS 8-1-2019)
Op 5 en 6 maart 2018 organiseerde IBA Parkstad B.V. in samenwerking met de Provincie Limburg een informatiemarkt in de kerk O.L.V. van Altijddurende Bijstand in Kunrade, met als thema "Samen maken we

Parkstad sterker". De informatiemarkt bood bezoekers een inspirerend beeld van de 50 IBA projecten, hoe de projecten met elkaar samenhangen en de betekenis voor de inwoners en ondernemers van Parkstad. GS hebben besloten een incidentele subsidie te verlenen voor deze informatiemarkt aan IBA Parkstad B.V. De provinciale bijdrage van € 45.000 komt ten laste van de intensiveringsmiddelen Projecten IBA 2016-2019 (zie product 4.3.4 Reservering nieuw beleid).

145. Omzetting inhuur naar vaste formatie Subsidies (GS 14-5-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

224. Projectsubsidie Ontwikkelingsfase musical De Opstand (GS 19-2-2019)
GS hebben besloten om aan Recoup BV een subsidie van € 75.000 te verlenen voor het project ‘Musical De Opstand’. Het project past binnen het IBA Cultuurprogramma en sluit derhalve aan bij de IBA thema’s en speerpunten. De totale kosten voor dit deel van de ontwikkelfase, waar deze subsidieaanvraag betrekking op heeft, zijn € 150.000. De gevraagde provinciale bijdrage van € 75.000 komt ten laste van de beleidsintensiveringsmiddelen IBA 2016-2019 (zie product 4.3.4. Reservering nieuw beleid).

226. IBA Informatiemarkt 2019 (GS 12-2-2019)
Op 19 en 20 februari 2019 organiseert IBA Parkstad BV in samenwerking met de betrokken gemeenten en Provincie Limburg een informatiemarkt in Kerkrade, met als thema 'Samen maken we Parkstad sterker'. De informatiemarkt biedt bezoekers een inspirerend beeld van de 50 IBA-projecten, hoe de projecten met elkaar samenhangen en de betekenis voor de inwoners en ondernemers van Parkstad. GS hebben besloten om hiervoor een subsidie te verlenen van € 20.000. De provinciale bijdrage komt ten laste van de beleidsintensiveringsmiddelen projecten IBA 2016-2019 (zie ook product 4.3.4. Reservering nieuw beleid).

245. Samenwerkingsovereenkomst Center Court Kerkrade (GS 12-3-2019)
GS hebben besloten om in het kader van de Samenwerkingsovereenkomst Centre Court Kerkrade € 15.000 beschikbaar te stellen voor het onderzoek dat inzicht geeft in een programma ter bevordering van de gezondheid en vitaliteit van de bewoners van Parkstad. Dit onderzoek is ondersteunend aan het IBA kader. De totale kosten van het onderzoek bedragen € 30.000. De gevraagde provinciale bijdrage van € 15.000 komt ten laste van de intensiveringsmiddelen projecten IBA 2016-2019 (zie ook product 4.3.4. Reservering nieuw beleid).

247. Stedelijke ontwikkeling gemeente Brunssum (GS 12-3-2019)
Zie toelichting product 2.4.1. Stedelijke ontwikkeling.

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

279. Projectsubsidies IBA Platform 2020 en Stichting Mondriaan (GS 2-4-2019)
Op 13 mei 2016 hebben PS ingestemd met het Kader IBA Parkstad en de inzet van de intensiveringsmiddelen IBA 2016-2019.
GS hebben ingestemd met het verlenen van een subsidie van € 97.727 aan Mondriaan voor het project Innovatieve sloop kliniek Mondriaan en inrichting park. Het project bestaat uit verschillende delen:
- de duurzame sloop van het GGZ-gebouw, de zogenaamde woonflat;
- het ontwerp voor de inrichting van de lege ruimte;
- de invulling van het nieuwe park.

Daarnaast heeft GS ingestemd met het verlenen van een subsidie van € 200.000 aan IBA Parkstad voor het project IBA platform 2020. Dit project heeft als doel het vergroten van draagvlak. Via het IBA platform 2020

worden beoogde ruimtelijke en technische resultaten van de IBA projecten virtueel gemaakt. Tevens wordt er één centrale plek ingericht en onderhouden, van waar bezoekers IBA-projecten kunnen beleven en informatie kunnen halen. Het project heeft een looptijd van 1 maart 2019 tot 1 december 2021.
De provinciale bijdrage voor de hierboven genoemde projecten ad € 297.727 komt ten laste van de intensiveringsmiddelen projecten IBA 2016-2019 (zie ook product 4.3.4. Reservering nieuw beleid).

300. Algemene vergadering van Aandeelhouders IBA Parkstad op 18 februari 2019 (GS 12-2-2019)
Op 13 mei 2016 hebben PS ingestemd met het Kader IBA Parkstad en de inzet van de beleidsintensiveringsmiddelen Projecten IBA 2016-2019. GS hebben de projectvoorstellen IBA vastgesteld. Dit is conform Algemene vergadering van Aandeelhouders IBA Parkstad d.d. 18 februari 2019. De gevraagde projectsubsidie ad € 1.421.250 komt ten laste van de Intensivering Projecten IBA 2016-2019 (zie ook product 4.3.4. Reservering nieuw beleid).

305. Aanvullende bijdrage Nieuwe Nor Heerlen (GS 14-5-2019)
Nieuwe Nor is het popcentrum van Parkstad gelegen in het centrum van Heerlen. De aanbesteding van de transformatie en uitbreiding van de Nieuwe Nor heeft geresulteerd in meerkosten t.o.v. de eerdere raming van € 0,7 mln. Gemeente en Provincie delen het standpunt dat ambities inzake de Nor onverkort moeten worden uitgevoerd waarbij Heerlen garandeert dat project er komt met de kwaliteit die is afgesproken. Met deze garantie zegt provincie toe een additionele bijdrage te willen leveren van € 400.000 (inclusief een eerdere provinciale toezegging van € 50.000 in de culturele infrastructuur in de binnenstad van Heerlen) waarbij Heerlen het restant voor haar rekening neemt. Het is Heerlen vrij te beslissen of zij dit bedrag volledig investeert in de Nieuwe Nor of dat zij beide projecten realiseert.
Dekking vindt plaats uit de intensiveringsmiddelen IBA Parkstad ’16-19 (€ 250.000, zie product 4.3.4.), Toerisme en recreatie (€ 100.000, zie product 1.2.7.) en het begrotingsresultaat (€ 50.000).

3.1. Openbaar vervoer en railagenda

Product	3.1.1. Openbaar vervoer en concessiemanagement
Portefeuillehouder	Mackus

W2 Resultaatafwijkingen

Beoogde resultaten	Toelichting op afwijkingen t.o.v. het jaarresultaat
3. Drielandentrein In december 2018, (na gereedkoming van de elektrificatie Landgraaf – Herzogenrath), gaat de Drielandentrein van start op de verbinding Maastricht – Aachen. Start van de verbinding naar Liège is afhankelijk van de uitkomsten van de overleggen tussen de vervoerders en de nationale overheden en instanties. De betrokken partijen streven er naar de verbinding per december 2018 of zo spoedig mogelijk daarna te starten mits aan alle vereisten is voldaan. Rol Provincie: *procesmanager, financier*	Er is nog geen akkoord tussen vervoerders en infrabeheerders aan Nederlandse en Belgische zijde over de technische maakbaarheid en de financiële haalbaarheid. Dit betekent concreet dat in 2019 de Drielandentrein niet kan gaan rijden. De huidige situatie blijft gehandhaafd waardoor vervoer is georganiseerd op het traject tussen Maastricht Randwijck en Luik

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

3.1.1 Openbaar vervoer en concessiemanagement		Begroting	Meerjarenraming		
		2019	2020	2021	2022
Lasten					
86	Nieuwe subsidieregeling 2019 Wensbus	**1.456**	-200	-200	-600
145	Omzetting inhuur naar vaste formatie Subsidies	**-28**	0	0	0
259	Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**35**	65	70	70
286	Activering uitgaven provinciale bushaltes	**-1.500**	0	0	0
	Totaal lasten	**-38**	**-135**	**-130**	**-530**
Baten					
	Totaal baten	**0**	0	0	0
	Totaal saldo van baten en lasten	**38**	**135**	**130**	**530**
Mutatie reserves					
Aanwending reserves					
86	Reserve DU Verkeer en vervoer	**1.456**	-200	-200	-600
259	Reserve DU Verkeer en vervoer	**3**	6	6	6
286	Reserve DU Verkeer en vervoer	**-1.500**	0	0	0
	Saldo mutatie reserves	**-41**	-194	-194	-594
	Resultaat	**-4**	**-59**	**-64**	**-64**

Financiële toelichting

86. Nieuwe subsidieregeling 2019 Wensbus (GS 11-12-2018)

Middels de vorige subsidieregeling zijn 25 Wensbus-projecten gehonoreerd. Deze projecten zijn actief door heel Limburg en vrijwilligers en inwoners van de kleine kernen zijn erg enthousiast over de Wensbus. Op basis van onderzoek is gebleken dat er meer behoefte is aan Wensbus-projecten. Daarom hebben Gedeputeerde Staten besloten de 'Nadere subsidieregels lokaal personenvervoer per auto door vrijwilligers: de Wensbus 2019' vast te stellen. In totaal is in 2019 een bedrag van € 1.630.500 nodig (€ 1.402.500 voor de subsidieregeling en € 228.000 voor proceskosten). Daarvoor wordt een bedrag van € 1.455.500 uit volgende jaren naar voren gehaald, inclusief de dekking uit de Reserve DU Verkeer en Vervoer. Dit heeft geen consequenties voor het begrotingsresultaat.

145. Omzetting inhuur naar vaste formatie Subsidies (GS 14-5-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

286.Activering uitgaven provinciale bushaltes (GS 14-5-2019)

In het Kader Uitvoeringsprogramma Overstappunten 2016-2019 (PS 17 juni 2016) is aangegeven dat overstappunten belangrijke schakels vormen binnen de vervoersnetwerken in Limburg. Met de aanpak overstappunten wil de Provincie een bijdrage leveren aan een aantrekkelijk openbaar vervoer in Limburg. Daarbij wordt uitvoering gegeven aan drie speerpunten:

- de basis op orde;
- het leveren van een kwaliteitsimpuls;
- het verbeteren van de reisoriëntatie.

Vanuit het Uitvoeringsprogramma Overstappunten is een bedrag van € 1.500.000 gereserveerd om de bushaltes langs provinciale wegen zoveel als mogelijk de basis op orde te krijgen.
Vanwege de verslagleggingsregels Besluit begroting en verantwoording (BBV) en de financiële verordening moeten de uitgaven voor provinciale bushaltes worden verantwoord als een investering. Financieel-technisch betekent dit, dat het reguliere exploitatiebudget wordt verlaagd. De investering wordt in 15 jaar afgeschreven. Dit besluit is terug te vinden in bijlage 4 (volgnr. 19). De jaarlijkse afschrijvingen bedragen met ingang van 2020 € 100.000 en komen ten laste van de reserve Verkeer en Vervoer.

Product	3.1.2. Railagenda
Portefeuillehouder	Mackus

W2 Resultaatafwijkingen

Beoogde resultaten	Toelichting op afwijkingen t.o.v. het jaarresultaat
1. Opwaarderen Maaslijn: Vaststelling Provinciaal InpassingsPlan (PIP) inclusief Milieu-effect rapportage (MER). Rol Provincie: *procesmanager, bevoegd gezag, financier, partner*	Vertraging vanwege scopewijziging Grubbenvorst en daarmee gepaard gaande aanbesteding ingenieursdiensten en het maken van onderzoeken en ontwerpen. In de mededeling portefeuillehouder van 2 april 2019 is PS geïnformeerd over de nieuwe afspraken die met de partners gemaakt zijn inz. het project. PS dient nog middels een in voorbereiding zijnde Statenvoorstel over financiële afspraken te besluiten. E.e.a. zal dan financieel via de P&C cyclus verwerkt worden.
3. Realisatie station Maastricht-noord fase 2 Rol Provincie: *procesmanager, bevoegd gezag, financier, partner*	In de mededeling portefeuillehouder van 30-10-2018 (kenmerk: 2018-72443) is aangegeven dat de ambitie is dat realisatie in 2020 moet kunnen plaatsvinden, met ingebruikname van het station per start dienstregeling in december 2020. Vanwege de opgelopen vertraging en de lange procestijd bij de nog te verkrijgen buitendienststellingen (treinvrije perioden waarin aan het spoor gewerkt kan worden) kan oplevering van het station mogelijk doorschuiven naar 2021.

Prestatie-indicator(en) zoals opgenomen in de Programmabegroting 2019

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Vaststelling Provinciaal InpassingsPlan (PIP) inclusief Milieueffect rapportage (MER) Maaslijn.	0	1	2020

Wijziging(en) t.o.v. de Programmabegroting 2019

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Vaststelling Provinciaal InpassingsPlan (PIP) inclusief Milieueffect rapportage (MER) Maaslijn.	0	1	2021

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

3.1.2 Railagenda	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
8 Station Maastricht Noord fase II	**1.000**	2.340	3.090	0
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**42**	80	86	86
269 Actualiseren onderhoudsplan infra en opstallen ZLSM	**-605**	0	0	0
Totaal lasten	**437**	**2.420**	**3.176**	**86**
Baten				
8 Station Maastricht Noord fase II	**0**	2.840	2.840	0
Totaal baten	**0**	2.840	2.840	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-437**	**420**	**-336**	**-86**
Mutatie reserves				
Toevoeging reserves				
242 Reserve DU Verkeer en vervoer	**18.952**	5.979	0	0
242 Reserve DU electrificatie Maasliijn	**-5.979**	-5.979	0	0
	12.973	0	0	0
Aanwending reserves				
8 Reserve DU Verkeer en vervoer	**0**	0	750	0
242 Reserve DU electrificatie Maasliijn	**12.973**	0	0	0
269 Bestemmingsreserve ZLSM	**-605**	0	0	0
	12.368	0	750	0
Saldo mutatie reserves	**-605**	0	750	0
Resultaat	**-1.042**	**420**	**414**	**-86**

Financiële toelichting

8. Station Maastricht Noord fase II (GS 20-11-2018)

Voor het Station Maastricht Noord Fase II ontvangen wij een rijksbijdrage ad € 5,68 mln. Hiertoe zal een recht worden opgenomen op basis van de toezegging die het Rijk ons per brief van 5-10-2018 en kenmerk IenW/BSK-2018/19666B heeft laten toekomen. In 2019 dienen naar verwachting kosten voorgefinancierd te worden om de verdere voorbereiding met ProRail op te pakken en nadere afspraken met het Rijk over het kasritme en de verdere planning te maken. Als risicovoorziening wordt in het project een indexeringsrisico en marktwerkingsrisico maximaal ingeschat op een bedrag van € 750.000. Hiertoe wordt ter dekking een bedrag uit de reserve DU Verkeer en Vervoer gereserveerd. Mocht dit risico niet of deels optreden is de aanwending van de reserve hier direct aan gekoppeld. Hierover is via een brief portefeuillehouder op 26 november 2018 (2018/72443) reeds gecommuniceerd.

242. Opheffing Reserve DU electrificatie Maaslijn (GS 9-4-2019)

De Reserve DU electrificatie Maaslijn is bij de behandeling van de Jaarstukken 2018 opgeheven (Opheffingsbesluit PS 21 juni 2019). De middelen die via de decentralisatie-uitkering zijn geoormerkt en ontvangen moeten behouden blijven als onderdeel van de bereikbaarheidsmiddelen. Deze bereikbaarheidsmiddelen worden integraal gemonitord. In dit kader wordt ook de dekkingsbron gecentraliseerd in de Reserve DU Verkeer en Vervoer.
Vanwege het opheffen van de Reserve DU electrificatie Maaslijn wordt het saldo per 1 januari 2019 (€ 12.973.096) toegevoegd aan de Reserve DU Verkeer en Vervoer.
Voor de jaren 2019 en 2020 ontvangen wij van het Rijk een jaarlijkse bijdrage van € 5.979.000. Vanwege het opheffen van de Reserve DU electrificatie Maaslijn wordt deze bijdrage ook toegevoegd aan de Reserve DU Verkeer en Vervoer.

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

269. Actualiseren onderhoudsplan infra en opstallen ZLSM (GS 14-5-2019)
Voor de financiering van investeringen voor opstallen en infrastructuur is bij besluit van PS van 23 oktober 2013 de bestemmingsreserve ZLSM ingesteld, met een maximum van € 5 mln. In 2017 en 2018 is volgens planning groot onderhoud gepleegd. De kosten voor dit onderhoud zijn in 2018 gedekt uit de bestemmingsreserve ZLSM. De begroting 2019 moet hier nog op worden aangepast. Dat betekent dat het budget voor groot onderhoud 2019 met een bedrag van € 604.835 wordt verlaagd, evenals de aanwending van de bestemmingsreserve ZLSM. Deze actualisering heeft geen gevolgen voor het resultaat.

3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit

Product	3.2.1. Voorbereiding en uitvoering mobiliteitsmaatregelen
Portefeuillehouder	Geurts

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

3.2.1 Voorbereiding en uitvoering mobiliteitsmaatregelen	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
189 Bestuursovereenkomst A2 't Vonderen-Kerensheide	**35.000**	0	0	0
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**49**	92	100	100
Totaal lasten	**35.049**	**92**	**100**	**100**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-35.049**	**-92**	**-100**	**-100**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
189 Reserve A2 't Vonderen	**35.000**	0	0	0
259 Reserve DU Verkeer en vervoer	**3**	6	6	6
Saldo mutatie reserves	**35.003**	6	6	6
Resultaat	**-46**	**-86**	**-93**	**-93**

Financiële toelichting

189. Bestuursovereenkomst A2 't Vonderen-Kerensheide (GS 20-11-2018)

Gedeputeerde Staten hebben besloten de start van de verbreding van de A2 tussen 't Vonderen en Kerensheide te bespoedigen en de provinciale bijdrage in het project ter waarde van € 35 mln. eerder beschikbaar te stellen. De Minister van Infrastructuur en Waterstaat heeft hiermee ingestemd en stelt eveneens € 35 mln. eerder beschikbaar. Via de mededeling portefeuillehouder van 23 november 2018 is Provinciale Staten hierover geïnformeerd. Voor de provinciale bijdrage is door Provinciale Staten op 14 december 2013 een reserve ingesteld. De bijdrage wordt in 2019 voor het bestemde doel afgeroepen.

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Product	3.2.2. Fiets
Portefeuillehouder	Geurts

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

3.2.2 Fiets	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
64 Samenwerkingsovereenkomst Leisure Lane	**-1.924**	0	0	0
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**10**	18	20	20
Totaal lasten	**-1.915**	**18**	**20**	**20**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**1.915**	**-18**	**-20**	**-20**
Mutatie reserves				
Toevoeging reserves				
64 Reserve DU Verkeer en vervoer	**2.924**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**-2.924**	0	0	0
Resultaat	**-1.010**	**-18**	**-20**	**-20**

Financiële toelichting

64. Samenwerkingsovereenkomst Leisure Lane (GS 20-11-2018)

De Leisure Lane is een verbinding tussen de attracties en bezienswaardigheden van de Parkstad gemeenten die tegelijkertijd parken binnen het stedelijke gebied toegankelijk maakt. Dit heeft een positieve invloed op de landschappelijke, cultuurhistorische beleving en draagt bij aan de economische structuurversterking van het gebied en het grensoverschrijdende fietsroutenetwerk.
Daar waar de BPL er is voor het snelverkeer, is de Leisure Lane er voor het langzame verkeer. IBA heeft de Leisure Lane samen met Parkstad gemeenten en Provincie Limburg ontwikkeld. IBA geeft de Leisure Lane een extra kwaliteitsimpuls door de landschappelijke waarde te vergroten.
Om de Leisure Lane daadwerkelijk te realiseren, hebben partijen een constructieve samenwerking met elkaar aangegaan en afspraken over een gezamenlijke aanpak vastgelegd in een Samenwerkingsovereenkomst, ondertekend op 18 december 2018. De totale kosten voor de Leisure Lane bedragen € 19.298.700: Provincie € 8.424.350, IBA € 2.506.250 en gemeenten € 8.368.100. Aanvullend op de bijdrage in het kader van de Samenwerkingsovereenkomst heeft de Provincie nog een opgave op het tracé ZLSM voor een bedrag van € 925.000. Dekking van het totale provinciaal deel (€ 9.349.350) vindt plaats uit de Bereikbaarheidsmiddelen (€ 3.350.000), Intensiveringsmiddelen IBA (€ 1.000.000) en een bijdrage uit de post onvoorzien van de BPL (€ 5.000.000). Over de bijdrage van de BPL zijn Provinciale Staten middels brief van 20 november 2018 geïnformeerd. Vanwege de verslagleggingsregels Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) en de financiële verordening van de Provincie moet een bedrag van € 2.924.350 nog worden geactiveerd. Financieel technisch betekent dit dat dit bedrag wordt toegevoegd aan de Reserve DU Verkeer en Vervoer. De jaarlijkse afschrijvingen bedragen met ingang van 2020 € 194.957 en worden gedurende de afschrijvingsperiode van 15 jaar uit de Reserve DU Verkeer en vervoer gedekt (zie product 3.2.5. Onderhoud, beheer en rehabilitaties Provinciale wegen). Een en ander is verwerkt in het investeringsbesluit, zoals opgenomen in de bijlage 4 van deze rapportage (volgnummer 20).

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Product	3.2.3. Verkeersveiligheid
Portefeuillehouder	Geurts

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

3.2.3 Verkeersveiligheid	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**8**	16	17	17
Totaal lasten	**8**	**16**	**17**	**17**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-8**	**-16**	**-17**	**-17**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-8**	**-16**	**-17**	**-17**

Financiële toelichting

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Product	3.2.4. Logistieke netwerken
Portefeuillehouder	van den Akker

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

3.2.4 Logistieke netwerken	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**9**	17	19	19
271 Gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar	**-694**	0	0	0
Totaal lasten	**-685**	**17**	**19**	**19**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**685**	**-17**	**-19**	**-19**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
271 Reserve DU Verkeer en vervoer	**-694**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**-694**	0	0	0
Resultaat	**-9**	**-17**	**-19**	**-19**

Financiële toelichting

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

271. Gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar (GS 26-2-2019)

Zie toelichting product 3.4.3. Werklocaties.

Product	3.2.5. Onderhoud, beheer en rehabilitaties Provinciale wegen
Portefeuillehouder	Geurts

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

3.2.5 Onderhoud, beheer en rehabilitaties provinciale wegen	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
64 Samenwerkingsovereenkomst Leisure Lane	**0**	195	195	195
187 Bijstelling budgetten provinciaal wagenpark	**-46**	-47	-49	-50
221 Fasering middelen wateroverlast Aalbeek (N298)	**-800**	800	0	0
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**191**	359	388	388
261 Bijstellen raming pilotprojecten Leisurering	**50**	0	0	0
286 Activering uitgaven provinciale bushaltes	**0**	100	100	100
298 Project N271 Ombouw Gennep	**-500**	-333	-333	-333
Totaal lasten	**-1.105**	**1.073**	**301**	**300**
Baten				
261 Bijstellen raming pilotprojecten Leisurering	**50**	0	0	0
Totaal baten	**50**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	1.155	-1.073	-301	-300
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
64 Reserve DU Verkeer en vervoer	**0**	195	195	195
221 Reserve DU Verkeer en vervoer	**-800**	800	0	0
286 Reserve DU Verkeer en vervoer	**0**	100	100	100
Saldo mutatie reserves	**-800**	1.095	295	295
Resultaat	**355**	**22**	**-6**	**-5**

Financiële toelichting

64. Samenwerkingsovereenkomst Leisure Lane (GS 20-11-2018)
Zie toelichting product 3.2.2. Fiets.

187. Bijstelling budgetten provinciaal wagenpark (GS 14-5-2019).
Op basis van de realisatie in de afgelopen jaren is de raming van de kosten van het wagenpark binnen de budgetten bijgesteld. Tevens zijn, als gevolg van de wijziging in het aantal GS-leden, de autokosten van het wagenpark Bestuur verlaagd. Per saldo is € 46.412 ten gunste van het begrotingsresultaat 2019 gebracht.

221. Fasering middelen wateroverlast Aalbeek (GS 14-5-2019)
Gedeputeerde Staten hebben op 20 november 2018 voor de wateroverlast Aalbeek (N298) een bedrag van € 800.000 beschikbaar gesteld. Om te komen tot een aanbestedingsgereed plan, zullen de voorbereidingen (de noodzakelijke onderzoeken, het opstellen van tekeningen en bestek inclusief het overleg met alle projectparticipanten) een aantal maanden in beslag nemen. Dat betekent dat eind 2019 de aanbestedingsprocedure kan worden opgestart. Daarna kan in 2020 met de uitvoering worden gestart. De gereserveerde middelen moeten hiervoor beschikbaar blijven en worden, inclusief dekking uit de reserve Verkeer en Vervoer, doorgeschoven naar 2020.

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

261. Bijstellen raming pilotprojecten Leisurering (GS 14-5-2019)
Voor de pilotprojecten Leisurering hebben GS in 2017 (11-4-2017) procesmiddelen beschikbaar gesteld. Voor de verdere afronding is in 2019 nog een bedrag nodig. De lasten en baten voor de pilotprojecten Leisurering ad € 50.000 zijn per abuis niet meegenomen in de begroting 2019. Het bedrag ad € 50.000 betreft de nog te ontvangen bijdrage van Regio Parkstad Limburg. Deze wijziging heeft geen gevolgen voor het begrotingsresultaat.

286.Activering uitgaven reconstructies provinciale bushaltes (GS 14-5-2019)
Zie toelichting product 3.1.1. Openbaar vervoer en concessiemanagement.

298. Project N271 Ombouw Gennep (GS 14-5-2019)
Het project N271 Ombouw Gennep maakt onderdeel uit van de bestuurlijk vastgestelde mobiliteitsopgave (GS 20-11-2018). De rehabilitatie vindt, vanwege een bestuurlijke toezegging, in 2019 plaats, eerder dan gepland. Vanwege de aangepaste planning vindt er een verschuiving plaats van exploitatiemiddelen naar investering, waarbij de totale uitgaven binnen de looptijd van de investering gelijk blijven. De kosten voor beheer en onderhoud voor deze weg worden de komende vijf jaren met een bedrag van € 500.000 per jaar worden afgeraamd. Het totale bedrag ad € 2.500.000 wordt toegevoegd aan het krediet. Vanwege de verslagleggingsregels Besluit begroting en verantwoording (BBV) en de financiële verordening moeten deze uitgaven worden verantwoord als een investering. Financieel-technisch betekent dat het reguliere exploitatiebudget gedurende vijf jaar (2019-2023) wordt verlaagd met jaarlijks € 500.000. De investering wordt in 15 jaar afgeschreven. De jaarlijkse afschrijvingen bedragen met ingang van 2020 € 166.667. Op korte termijn heeft deze verschuiving een gunstig effect op het begrotingsresultaat, terwijl op de lange termijn er een nadelig effect ontstaat. Per saldo wordt er in 2019 € 500.000 toegevoegd aan het resultaat, in de jaren 2020 t/m 2023 een bedrag van jaarlijks € 333.333. Vanaf 2024 worden de afschrijvingslasten ad € 166.667 gedekt uit het resultaat. De investering is opgenomen op het kredietbesluit behorend bij het Statenvoorstel.

Herprioritering investeringen provinciale wegen
De in bijlage 4 opgenomen projecten, volgnrs. 22 t/m 33 hebben betrekking op verschuivingen ten opzichte van eerder verstrekte kredieten.
Het gaat om:
- nog lopende projecten waar een financiële bijstelling plaatsvindt;
- projecten die technisch zijn uitgevoerd en waarvan de financiële afrekening inmiddels heeft plaatsgevonden.

Dit heeft verder geen consequenties voor het begrotingsresultaat.

Product	3.2.6. Project Buitenring Parkstad Limburg
Portefeuillehouder	Geurts

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

3.2.6 Project Buitenring Parkstad Limburg	Begroting 2019	Meerjarenraming 2020	2021	2022
Lasten				
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**19**	35	38	38
Totaal lasten	**19**	**35**	**38**	**38**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-19**	**-35**	**-38**	**-38**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-19**	**-35**	**-38**	**-38**

Financiële toelichting

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Product	3.2.7. Project N280-West
Portefeuillehouder	Geurts

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

3.2.7 Project N280 - West	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**16**	31	33	33
Totaal lasten	**16**	**31**	**33**	**33**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-16**	**-31**	**-33**	**-33**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-16**	**-31**	**-33**	**-33**

Financiële toelichting

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Product	3.2.8. Project N266
Portefeuillehouder	Geurts

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

3.2.8 Project N266	Begroting 2019	Meerjarenraming 2020	2021	2022
Lasten				
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**3**	6	6	6
Totaal lasten	**3**	**6**	**6**	**6**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-3**	**-6**	**-6**	**-6**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-3**	**-6**	**-6**	**-6**

Financiële toelichting

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

3.3. Limburgse woningmarkt

Product	3.3.1. Transitie woningmarkt Limburg
Portefeuillehouder	Teunissen

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

3.3.1. Transitie woningmarkt Limburg	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
257 Projectsubsidies Transitiefonds Limburgse Woningmarkt	**1.315**	0	0	0
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**30**	57	61	61
274 Subsidie Stichting Samen Zorgen Huis Leudal	**25**	0	0	0
Totaal lasten	**1.370**	**57**	**61**	**61**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-1.370**	**-57**	**-61**	**-61**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
257 Reserve Transitiefonds	**1.315**	0	0	0
274 Reserve Transitiefonds	**25**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**1.340**	0	0	0
Resultaat	**-30**	**-57**	**-61**	**-61**

Financiële toelichting

257. Projectsubsidies Transitiefonds Limburgse Woningmarkt (GS 19-03-2019)

Het Transitiefonds Limburgse Woningmarkt (TLW) is een instrument van de Agenda Limburgse Woningmarkt 2016-2019 'Ieder zijn thuis' (PS 8 juli 2016) en richt zich op de financiële ondersteuning van initiatieven die een waardevolle bijdrage leveren aan de transitie van de Limburgse woningmarkt. Voor onderstaande projecten is een incidentele subsidie verleend vanuit het TLW, het betreft:

- project Nur Holz Roermond € 160.000
- project Magic Mix Elcerlyc Elsloo € 180.000
- project Stationsplein/Bergstraat te Sittard € 200.000
- project Bredeweg Roermond € 590.000
- project Schuttersveld Bergweg Venray € 185.000

Het totaalbedrag van € 1.315.000 wordt ten laste gebracht van de bestemmingsreserve Transitiefonds.

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

274. Subsidie Stichting Samen Zorgen Huis Leudal (GS 2-4-2019)

Het Samen Zorgen Huis (SZH) in de gemeente Leudal is een bijna-thuis-huis dat een tijdelijke opvang biedt aan iedereen die op medische verwijzing tijdelijk extra zorg nodig heeft. Op 1 januari 2019 is de (ver)bouw van het klooster Mariabosch in Baexem opgeleverd en het casco voor de zorgvoorziening gerealiseerd. Dit project draagt bij aan de leefbaarheid van het gebied en past binnen de kaders gekoppeld aan de Sociale

Agenda Limburg en het Transitiefonds Limburgse Woningmarkt. Voor de afwerking en inrichting van het SZH heeft de Stichting Samen Zorgen Huis Leudal niet voldoende middelen beschikbaar. Wij hebben besloten een incidentele subsidie van € 100.000 te verlenen voor de dekking van een deel van het tekort voor de afwerking en inrichting. Dit bedrag wordt als volgt gefinancierd: € 50.000 ten laste van de reguliere middelen onder het product 4.3.5. Stelposten onderdeel vrijval ISV/Motie Bouw, € 25.000 ten laste van de reguliere middelen onder product 2.1.2. Bouwen aan eigen kracht en € 25.000 ten laste van de bestemmingsreserve Transitiefonds.

3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit

Product	3.4.1. Provinciaal omgevingsplan
Portefeuillehouder	Teunissen

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

3.4.1. Provinciaal omgevingsplan	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**45**	84	91	91
Totaal lasten	**45**	**84**	**91**	**91**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-45**	**-84**	**-91**	**-91**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-45**	**-84**	**-91**	**-91**

Financiële toelichting

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Product	3.4.2. Uitvoering ruimtelijk beleid
Portefeuillehouder	Teunissen

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

3.4.2 Uitvoering ruimtelijk beleid	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
139 Bijdrage Stichting Ontwikkelingsmaatschappij ENCI-groeve	**60**	0	0	0
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**48**	91	98	98
Totaal lasten	**108**	**91**	**98**	**98**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-108**	**-91**	**-98**	**-98**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-108**	**-91**	**-98**	**-98**

Financiële toelichting

139. Bijdrage Stichting SOME t.b.v. bestuur- en plankosten 2019 (ENCI-groeve) (GS 29-1-2019)
Stichting Ontwikkelings Maatschappij ENCI (SOME) heeft een aanvullende vraag voor de financiering van de bureau- en plankosten ad € 180.000 voor 2019 bij de Founding Fathers neergelegd. Dat betekent een bijdrage van € 60.000 per partij (ENCI, gemeente en provincie). Deze bijdrage is noodzakelijk voor de ondersteuning van SOME voor uitwerking van de scenario's voor de ontwikkeling van de overgangszone en voor in procedure brengen van bestemmingsplan. Dekking vindt plaats vanuit procesmiddelen coalitieakkoord 2019 (zie product 4.3.4. Reservering nieuw beleid).

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Product	3.4.3. Werklocaties
Portefeuillehouder	Teunissen

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

3.4.3 Werklocaties	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
105 Brightlands Sustainable Technologie Center (BSTC)	**1.000**	0	0	0
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**7**	13	14	14
271 Gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar	**694**	0	0	0
Totaal lasten	**1.701**	**13**	**14**	**14**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-1.701**	**-13**	**-14**	**-14**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
105 Immunisatiereserve	**1.000**	0	0	0
271 Reserve DU Verkeer en vervoer	**694**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**1.694**	0	0	0
Resultaat	**-7**	**-13**	**-14**	**-14**

Financiële toelichting

105. Brightlands Sustainable Technologie Center (BSTC) (PS 15-2-2019)

Het BSTC is een samenwerking van (vooralsnog) drie partners Sitech, TNO en Universiteit Maastricht (UM), ondersteund door Brightlands Chemelot Campus (BCC), gericht op:

1. toegepast en fundamenteel onderzoek naar opties voor een klimaat neutrale chemische (proces-)industrie
2. de ontwikkeling en demonstratie van deze technologische opties uit voorgaande

PS hebben ingestemd met het beschikbaar stellen van € 1.000.000 voor de operationele fase van BSTC in het eerste halfjaar van 2019, onder de voorwaarde dat de drie partners Sitech, TNO en Universiteit Maastricht een positief besluit hebben genomen over de oprichting van BSTC en zich daartoe financieel langdurig committeren.

De provinciale bijdrage van € 1.000.000 komt ten laste van de Immunisatiereserve (onderdeel € 70 mln. voor economische structuurversterking).

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

271. Gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar (GS 26-2-2019)

De lasten en de daarbij behorende dekking uit de Reserve DU Verkeer & Vervoer van het reeds geraamde product 3.2.4. Logistiek (ad € 693.759) worden overgeheveld naar product 3.4.3. Werklocaties, omdat het beter aansluit bij de inhoudelijke resultaten van dit product. Deze wijziging heeft geen gevolgen voor het begrotingsresultaat.

Product	3.4.4. Buitengoed Geul en Maas
Portefeuillehouder	Teunissen

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

3.4.4 Buitengoed Geul en Maas	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**4**	8	9	9
Totaal lasten	**4**	**8**	**9**	**9**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-4**	**-8**	**-9**	**-9**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-4**	**-8**	**-9**	**-9**

Financiële toelichting

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Product	3.4.5. Vergunningen ontgrondingen
Portefeuillehouder	Teunissen

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

3.4.5 Vergunningen ontgrondingen	Begroting 2019	Meerjarenraming 2020	2021	2022
Lasten				
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**14**	26	28	28
Totaal lasten	**14**	**26**	**28**	**28**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-14**	**-26**	**-28**	**-28**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-14**	**-26**	**-28**	**-28**

Financiële toelichting

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Product	3.4.6. Handhaving ontgrondingen
Portefeuillehouder	Geurts

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

3.4.6 Handhaving ontgrondingen	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**10**	19	21	21
Totaal lasten	**10**	**19**	**21**	**21**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-10**	**-19**	**-21**	**-21**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-10**	**-19**	**-21**	**-21**

Financiële toelichting

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Product	3.4.7. Grondzaken
Portefeuillehouder	van den Akker

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

3.4.7 Grondzaken	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**46**	86	93	93
Totaal lasten	**46**	**86**	**93**	**93**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-46**	**-86**	**-93**	**-93**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-46**	**-86**	**-93**	**-93**

Financiële toelichting

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

3.5. Hoogwaterbescherming langs de Maas

Product	3.5.1. Programma Maasvallei
Portefeuillehouder	Mackus

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

3.5.1 Programma Maasvallei	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**19**	35	38	38
Totaal lasten	**19**	**35**	**38**	**38**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-19**	**-35**	**-38**	**-38**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-19**	**-35**	**-38**	**-38**

Financiële toelichting

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Product	3.5.2. Ooijen-Wanssum
Portefeuillehouder	Mackus

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

3.5.2 Ooijen-Wanssum	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**17**	33	35	35
290 Fasering uitgaven project Ooijen-Wanssum	**-11.284**	-6.766	1.100	0
Totaal lasten	**-11.267**	**-6.733**	**1.135**	**35**
Baten				
290 Fasering uitgaven project Ooijen-Wanssum	**3.000**	1.700	0	0
Totaal baten	**3.000**	1.700	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**14.267**	**8.433**	**-1.135**	**-35**
Mutatie reserves				
Toevoeging reserves				
290 Reserve DU Ooijen-Wanssum	**16.600**	8.000	0	0
Aanwending reserves				
290 Reserve DU Ooijen-Wanssum	**2.316**	-466	1.100	0
Saldo mutatie reserves	**-14.284**	-8.466	1.100	0
Resultaat	**-17**	**-33**	**-35**	**-35**

Financiële toelichting

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

290. Fasering uitgaven project Ooijen-Wanssum (GS 14-5-2019)
Uit de fasering en feitelijke voortgang van het GOW-project, zie PS besluit d.d. 16 december 2016 met nr. G-16-052, is oplevering/ realisatie hoogwaterbescherming eind 2020 haalbaar hetgeen financieel doorvertaald is in het naar voren halen naar 2019 van zowel uitgaven ad € 5,3 mln. als dekkingsmiddelen ad € 16,6 mln. en € 8 mln. in 2020. Deze mutaties betreffen slechts fasering en zijn begrotingsneutraal.

3.6. Water

Product	3.6.1. Water
Portefeuillehouder	Mackus

W2 Resultaatafwijkingen

Beoogde resultaten	Toelichting op afwijkingen t.o.v. het jaarresultaat
7. Versterken grensoverschrijdende samenwerking waterbeheer. Wij nemen deel aan de reguliere grenswateroverleggen met Duitsland, Vlaanderen en Wallonië, en realiseren een grensoverschrijdend integraal waterproject. In 2018 zijn wij gestart met het internationale project LIVES (litter free rivers and streams) dit project loopt tot 2021. Tevens hebben wij het project Aquabonum ingediend waarmee we ongezuiverde lozingen willen tegengaan en ecologie van de wateren willen verbeteren. Rol Provincie: *bevoegd gezag, partner, subsidiënt*	Het project Aquabonum is niet haalbaar gebleken en zal niet worden ingediend. Het ontbreekt aan voldoende buitenlandse partners.

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

3.6.1 Water	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
71 Uitvoeringsovereenkomst grondwaterbeschermingsgebieden	**310**	310	310	0
108 Financiering waterbudget Ibrahym	**100**	0	0	0
187 Bijstelling budgetten provinciaal wagenpark	**3**	3	4	4
231 Actualisatie en verbetering ondergrondmodellen Zuid-Limburg	**0**	150	50	50
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**51**	96	104	104
292 Uitvoering Plattelandsontwikkelingsprogramma 2014-2020 POP3	**-444**	0	0	0
Totaal lasten	**21**	**560**	**468**	**158**
Baten				
Totaal baten	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal saldo van baten en lasten	**-21**	**-560**	**-468**	**-158**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
231 Reserve DU Bodemsanering	**0**	150	50	50
Saldo mutatie reserves	**0**	150	50	50
Resultaat	**-21**	**-410**	**-418**	**-108**

Financiële toelichting

71. Uitvoeringsovereenkomst grondwaterbeschermingsgebieden (GS 27-11-2018)

Via de septembercirculaire Provinciefonds 2018 is € 920.413 extra beschikbaar gekomen voor de aanvullende aanpak nitraatuitspoeling uit agrarische bedrijfsvoering in specifieke grondwaterbeschermingsgebieden in Limburg (Eindejaarsbijstelling 2018, pagina 61). Deze middelen worden samen met de inleg van de Provincie en de inleg van de NV Waterleiding Maatschappij Limburg ingezet om als Nederland te voldoen aan het derogatiebesluit*. Hierbij moet gedacht worden aan kosten voor communicatie (keukentafelgesprekken), velddemonstraties, prioritering en individuele begeleiding. Bij de Eindejaarsbijstelling 2018 zijn de kosten voor monitoring (3 maal € 110.000 voor de jaren 2019-2021) verantwoord onder product 4.3.2. Provinciefonds. De raming wordt met deze begrotingswijziging naar het product 3.6.1. Water overgeheveld.
GS hebben op 27 november 2018 besloten om de dekking van € 600.000 (cofinanciering provinciaal deel) als volgt in te vullen: voor 2019 € 200.000 uit de post intensiveringen onvoorzien 2016-2019. Voor de jaren 2020 en 2021 komt de dekking van 2 maal € 200.000 uit het begrotingsresultaat.
De mutatie uit bovenstaande tabel van € 310.000 is opgebouwd uit € 110.000 en € 200.000

**Derogatie: Gras heeft in Nederland een lange groeiperiode en een relatief hoge stikstofopname. In die stikstofbehoefte wordt, zonder milieurisico, voorzien door extra bemesting met dierlijke mest. Nederlandse boeren mogen onder bepaalde voorwaarden, zoals het hebben van minimaal 80% grasland, van Europa meer dierlijke mest gebruiken dan de in de Nitraatrichtlijn genoemde norm. Dit noemen wij derogatie.*

108. Financiering waterbudget Ibrahym (GS 15-01-2019)

Een groot deel van de beschikbare middelen voor grondwateronderzoeken, is voor 6 jaar, ingezet ter cofinanciering van POP3 water en het Deltaprogramma Hoge Zandgronden (DHZ) GS 25-7-2015/ PS 6-11-2015 Begroting 2016. Hierdoor is krapte ontstaan in het beschikbaar grondwaterbudget. Voor de jaren 2016-2018 is dit opgevangen door selectief te zijn in de uitgaven, anderzijds is de reserve grondwater ingezet. Door deze cofinanciering zijn meer middelen beschikbaar gekomen voor de uitvoering van waterdoelen (€ 32 mln. DHZ en € 16 mln. POP3), anderzijds wordt de tijdelijk ingeleverde € 500.000 gemist. Er is verder gezocht naar aanvullende dekking. Binnen het budget voor 'maatregelen na-ijlende effecten van de steenkoolwinning' is € 100.000 beschikbaar. De verbinding met het grondwateronderzoekbudget en de 'maatregelen na-ijlende effecten van de steenkoolwinning' is gelegen in het grondwatermodel Ibrahym waar de gegevens gebruikt worden op meerdere beleidsvelden.

187. Bijstelling budgetten provinciaal wagenpark (GS 14-5-2019)

Zie toelichting product 3.2.5. Onderhoud, beheer en rehabilitaties Provinciale wegen.

231. Actualisatie en verbetering ondergrondmodellen Zuid-Limburg (GS 26-2-2019)

Ten behoeve van diverse provinciale werkvelden en projecten bestaat behoefte aan beter inzicht in de ondergrond van Zuid-Limburg. De ondergrond van deze regio is complex en wijkt sterk af van de rest van Nederland. Dit maakt dat de bestaande ondergrondmodellen onvolledig zijn en te weinig detaillering kennen. Beter inzicht is van belang voor een adequate invulling van de provinciale opgaven met betrekking tot de volgende provinciale werkvelden en projecten:

- Drinkwater;
- Stijgend mijnwater;
- Energie;
- Einstein Telescoop.

De Provincie heeft gelet op bovenstaande behoefte aan een nadere horizontale en verticale ruimtelijke detaillering, alsmede een nadere detaillering van de doorlatendheid van de ondergrond. Aldus is een

opdracht uitgezet naar de Geologische Dienst Nederland. De totale kosten bedragen € 427.000 voor de looptijd 2019 tot en met 2023.

De genoemde bijdrage van de Provincie Limburg ad € 427.000 komt ten laste van de Reserve DU-uitkering Bodemsanering. De geplande kosten voor 2019 bedragen €152.000 en zijn reeds opgenomen in het geaccordeerde actieprogramma Bodem- en Ondergrond voor de jaarschijf 2019 (zie product 3.7.4. Bodem en ondergrond). De resterende middelen, gepland voor de periode 2020 t/m 2023 zijnde € 275.000 (= € 427.000 -/- € 152.000) worden gedekt uit jaarlijkse aanwendingen Reserve DU Bodemsanering. In de jaarschijf 2020 € 150.000; 2021 € 50.000; 2022 € 50.000 en 2023 (niet zichtbaar in de tabel) € 25.000.

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

292. Uitvoering Plattelandsontwikkelingsprogramma 2014-2020 POP3 (GS 14-5-2019)
Zie toelichting product 3.8.1. Natuur.

3.7. Energie, duurzaamheid en milieu

Product	3.7.1. Asbest en energie
Portefeuillehouder	Geurts/ Mackus

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

3.7.1 Asbest en energie		Begroting	Meerjarenraming		
		2019	2020	2021	2022
Lasten					
68	Cofinanciering Interregproject Rhedcoop	**8**	0	0	0
83	Uitwerking motie 2444 Verduurzaming vastgoed verenigingen'	**500**	0	0	0
145	Omzetting inhuur naar vaste formatie Subsidies	**-23**	0	0	0
220	Inzet procesmiddelen coalitieakkoord	**200**	0	0	0
259	Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**41**	76	82	82
304	Nadere subsidieregels duurzame maatschappelijke organisaties	**593**	0	0	0
	Totaal lasten	**1.318**	**76**	**82**	**82**
Baten					
	Totaal baten	**0**	0	0	0
	Totaal saldo van baten en lasten	**-1.318**	**-76**	**-82**	**-82**
Mutatie reserves					
	Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
	Resultaat	**-1.318**	**-76**	**-82**	**-82**

Financiële toelichting

68. Cofinanciering Interregproject Rhedcoop (GS 20-11-2018)

Het doel van Rhedcoop is het bevorderen van een vergaande energetische renovatie en de productie van hernieuwbare energie bij particuliere woningen, publieke gebouwen en gemeenschapsvoorzieningen. Dit gebeurt via de ontwikkeling van een innovatief Energy Services Company (ESCo)- model. Het genoemde ESCo-model wordt in Limburg nog niet vaak toegepast. GS willen verkennen of dit een toepasbaar instrument is. De cofinanciering door de Provincie Limburg bedraagt € 25.488. Dekking vindt plaats uit de Intensiveringsmiddelen cofinanciering Europese programma's (30% = € 7.647) en uit de beschikbare middelen voor Energiebeleid: LEKTA Aanpak (70%).

83. Uitwerking motie 2444 Verduurzaming vastgoed verenigingen (GS 11-12-2018)

Op 18 juli 2017 zijn de nadere subsidieregels duurzame maatschappelijke organisaties 2017-2018 vastgesteld. Met deze regeling kunnen maatschappelijke organisaties hun accommodaties verduurzamen. PS heeft op 9 november 2018 motie 2444 Frische c.s. inzake verhoging subsidieplafond regeling Nadere subsidieregels duurzame maatschappelijke organisaties 2017-2018 aangenomen. Naar aanleiding van deze motie is de looptijd van de regeling verlengd tot 01-07-2019, waardoor de naam van de regeling wordt gewijzigd in de ‘Nadere subsidieregels duurzame maatschappelijke organisaties 2017-2019’ en is het subsidieplafond opgehoogd met een bedrag van € 500.000. Het subsidieplafond bedraagt nu € 1.820.837. De ophoging ad € 500.000 wordt ten laste gebracht van de Intensiveringsmiddelen onvoorzien 2016-2019 (zie product 4.3.4. Reservering nieuw beleid).

145. Omzetting inhuur naar vaste formatie Subsidies (GS 14-5-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

220. Inzet procesmiddelen coalitieakkoord (GS 12-2-2019)
Om het proces van LEKTA/Klimaatakkoord de komende periode verder vorm te geven wordt een bedrag van € 200.000 beschikbaar gesteld. Hiermee wordt het proces resulterend in regionale Energie Strategieën opgestart. Tevens de voortzetting van het LEKTA lab netwerk en aanzet voor een structuuranalyse voor toekomstig energienetwerkvoorzieningen voor elektro, gas, warmte, waterstof en CO2 (Informerend stuk aan Interim Statencommissie, brief 12-2-2019 documentnummer 2019/11934). Het bedrag van € 200.000 komt ten laste van de procesmiddelen coalitieakkoord 2016-2019 (zie product 4.3.4. Reservering nieuw beleid).

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

304. Ophoging subsidieplafond Nadere subsidieregels duurzame maatschappelijke organisaties (GS 7-5-2019)
Op 17 juni 2016 is gewijzigd Motie 766 Werrij c.s. inzake ‘voortzetting Duurzaamheidsmaatregelen scholen scholen verenigingen en gemeenschapshuizen’ aangenomen. Op 25 oktober 2016 is door GS de subsidieregeling Nadere subsidieregels duurzame maatschappelijke organisaties 2016-2017 vastgesteld. Met deze regeling worden maatschappelijke organisaties gestimuleerd om hun accommodaties te verduurzamen. Deze regeling is op 18 juli 2017 door GS verlengd tot 22 december 2018, daarna hebben GS, naar aanleiding van Motie 2444 Frische c.s. inzake verhoging subsidieplafond regeling Nadere subsidieregels duurzame maatschappelijke organisaties 2017-2018, op 11 december 2018 het subsidieplafond verhoogd met € 0,5 mln. en de looptijd van de regeling verlengd tot 1 juli 2019 waardoor de naam gewijzigd is in Nadere subsidieregels duurzame maatschappelijke organisaties 2017-2019. Er zijn inmiddels zoveel aanvragen ontvangen, dat deze niet meer gehonoreerd kunnen worden vanwege het bereiken van het subsidieplafond, vandaar dat GS op 7 mei 2019 hebben besloten het subsidieplafond te verhogen met € 593.210,21 en vast te stellen op € 2.414.047,45. De ophoging van € 593.210,21 wordt ten laste gebracht van het Begrotingsresultaat 2019. PS is hierover geïnformeerd via mededeling portefeuillehouder (2019/31836).

Product	3.7.2. Milieubeleid en Duurzaamheid
Portefeuillehouder	Geurts

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

3.7.2 Milieubeleid	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**13**	24	26	26
Totaal lasten	**13**	**24**	**26**	**26**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-13**	**-24**	**-26**	**-26**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-13**	**-24**	**-26**	**-26**

Financiële toelichting

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Product	3.7.3. Uitvoering milieu
Portefeuillehouder	Geurts

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

3.7.3 Uitvoering milieu	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
84 Verlenging Provinciaal Uitvoeringsprogramma Omgevingsveiligheid	**526**	0	0	0
187 Bijstelling budgetten provinciaal wagenpark	**-13**	-13	-13	-14
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**14**	26	28	28
Totaal lasten	**527**	**13**	**15**	**14**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-527**	**-13**	**-15**	**-14**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
84 Egalisatie reserve DU externe veiligheid	**526**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**526**	0	0	0
Resultaat	**-1**	**-13**	**-15**	**-14**

Financiële toelichting

84. Verlenging Provinciaal Uitvoeringsprogramma Omgevingsveiligheid (GS 11-12-2018)
Het Provinciaal Uitvoeringsprogramma Omgevingsveiligheid 2015-2018 wordt met 1 jaar verlengd. Dit is besloten in het bestuurlijk omgevingsberaad (Rijk, IPO en VNG) van 25 april 2018. Het Uitvoeringsprogramma zorgt voor versterking van (met name wettelijke) externe veiligheidstaken. Daarnaast draagt deze verlenging bij aan een soepele overgang naar de Omgevingswet. Voor de verlenging in 2019 is een bedrag beschikbaar gesteld van € 526.000. Dit bedrag wordt ten laste gebracht van de reserve DU externe veiligheid. Omdat de inhoudelijke doelen met bestaande middelen gerealiseerd kunnen worden, kan de ontvangen decentralisatie uitkering Impuls Omgevingsveiligheid voor 2019 (septembercirculaire Provinciefonds 2018) ad € 337.000 vrijvallen ten gunste van het resultaat (zie product 4.3.2. Provinciefonds).

187. Bijstellen budgetten provinciaal wagenpark (GS 14-5-2019)
Zie toelichting product 3.2.5. Onderhoud, beheer en rehabilitaties Provinciale wegen.

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Product	3.7.4. Bodem en ondergrond
Portefeuillehouder	Geurts

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

3.7.4 Bodem en ondergrond	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
202 Actieprogramma bodem- en ondergrond 2019	**1.926**	0	0	0
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**22**	42	45	45
Totaal lasten	**1.949**	**42**	**45**	**45**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-1.949**	**-42**	**-45**	**-45**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
202 Reserve DU Bodemsanering	**1.926**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**1.926**	0	0	0
Resultaat	**-22**	**-42**	**-45**	**-45**

Financiële toelichting

202. Actieprogramma bodem- en ondergrond 2019 (GS 12-2-2019)

Op 29 september 2015 hebben Provinciale Staten het Meerjarenprogramma bodem en ondergrond 2016-2020 (MJP) vastgesteld. Deze kaderstelling was het gevolg van het op 17 maart 2015 getekende Convenant bodem en ondergrond 2016-2020. Met het Rijk zijn in dit convenant afspraken gemaakt over opgaven betreffende afronding van de bodemsaneringsoperatie en betreffende duurzaam en efficiënt beheer en gebruik van bodem en ondergrond. Voor deze opgaven ontvangt de Provincie financiële middelen (€ 1,7 mln. per jaar tot en met 2020), die gedurende de looptijd (middels bekrachtiging door PS) jaarlijks aan de Reserve Decentralisatie Uitkering Bodemsanering worden toegevoegd. In het voornoemde PS- besluit van 29 september 2015 heeft u bepaald dat het MJP jaarlijks in een actieprogramma wordt geconcretiseerd en ter besluitvorming aan u wordt voorgelegd. Het actieprogramma bodem en ondergrond 2019 is het vierde in de reeks tot 2021. Het actieprogramma voorziet, overeenkomstig de in het MJP uitgezette koers, in concrete acties voor 2019, verdeeld over de twee genoemde programmalijnen: Bodem en Ondergrond. Wederom wordt ingezet op een intensieve samenwerking met betrokken gemeenten. Voor wat betreft bodemsanering is steevast de lijn dat gemeenten middels "warme overdracht" worden voorbereid op hun taak om onder de Omgevingswet de bevoegdheid ten aanzien van de bodem(kwaliteit) van de Provincie over te nemen (de inwerkingtreding van de Omgevingswet is voorzien in 2021, welke als informerend stuk aan PS per 12 februari is verzonden, bevat activiteiten die in 2018 zijn gestart en die doorlopen in 2019. Tevens zijn nieuwe activiteiten gepland. In totaliteit worden de lasten van het actieprogramma 2019 gepland op € 3.601.200. Dit betekent een verhoging van de Programmabegroting 2019 met € 1.926.303. De hogere lasten worden gedekt door een aanwending Reserve DU Bodemsanering.

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Product	3.7.5. Mijn(water)schade
Portefeuillehouder	Geurts

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

3.7.5 Mijn(water)schade	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
85 Voortgang aanpak na-ijlende effecten voormalige steenkoolwinning in Limburg	**354**	0	0	0
108 Financiering waterbudget Ibrahym	**-100**	0	0	0
112 Aanpak mijn(waterschade) woningen Gulikstraat Eygelshoven	**605**	0	0	0
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**3**	6	7	7
Totaal lasten	**862**	**6**	**7**	**7**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-862**	**-6**	**-7**	**-7**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-862**	**-6**	**-7**	**-7**

Financiële toelichting

85. Voortgang aanpak na-ijlende effecten voormalige steenkoolwinning in Limburg (GS 11-12-2018)
Op 2 november 2018 heeft de Rechtbank Limburg uitspraak gedaan dat voor het verstrekken van vergoedingen voor herstel van mijn(water)schade door het Rijk de verjaringstermijn van 30 jaar vanaf het moment van stoppen van het mijnbedrijf niet van toepassing is. De minister van EZK heeft op 29 november 2018 aangegeven tegen deze uitspraak in Hoger Beroep te gaan. Om deze uitspraak ook in Hoger Beroep overeind te houden wordt een bedrag van € 50.000 beschikbaar gesteld voor juridische ondersteuning. Voor communicatie-activiteiten in 2019 wordt een bedrag van € 20.000 beschikbaar gesteld.
De Stichting Calamiteitenfonds Mijn(water)schade heeft momenteel 10 gevallen van ernstige mijnschade in behandeling en constateert dat, wil zij alle aanvragen kunnen honoreren, er een tekort zal optreden van in totaal € 825.860. De minister van EZK en de gemeente Kerkrade hebben reeds de bereidheid uitgesproken om - in afwachting van een permanente schaderegeling – de bijdrage aan het Calamiteitenfonds Mijn(water)schade te verhogen. De provinciale bijdrage in het tekort van de Stichting Calamiteitenfonds Mijn(water)schade bedraagt € 283.690 en wordt beschikbaar gesteld, onder voorwaarde dat de andere genoemde partijen ook de tekorten vereffenen voor het Calamiteitenfonds. Het totaalbedrag ad € 353.690 wordt ten laste gebracht van de Intensiveringsmiddelen onvoorzien 2016-2019 (zie product 4.3.4. Reservering nieuw beleid).

108. Financiering waterbudget Ibrahym (GS 15-01-2019)
Zie toelichting product 3.6.1. Water.

112. Aanpak mijn(water)schade woningen Gulikstraat Eygelshoven (GS 29-1-2019)
In het bouwblok van de acht woningen van de Gulikstraat te Eygelshoven (Kerkrade) zijn vier, in het midden van een samenhangend bouwblok gelegen, woningen getroffen door ernstige mijn(water)schade, zodanig dat er sprake is van een onveilige woonsituatie bij deze woningen. Hierdoor vallen deze woningen onder de criteria van de Stichting Calamiteitenfonds Mijn(water)schade en kan de Stichting herstelactiviteiten ondernemen, zodanig dat er in de woningen weer sprake is van een veilige woonsituatie. Rekening houdend

met ook de Krimpdoelstelling voor de regio Parkstad en het feit dat de kosten voor enkel herstel van de schade van de middelste 4 woningen in relatie tot de waarde van deze woningen als disproportioneel worden gezien, is de variant tot sloop gevolgd door herhuisvesting van de bewoners elders voor de aanpak van de acht woningen van de Gulikstraat als voorkeursstrategie besproken met de gemeente Kerkrade, de Stichting Calamiteitenfonds Mijn(water)schade en de bewoners van de 8 woningen. In overleg met deze partijen wordt deze variant nu als voorkeursscenario verder uitgewerkt met de betrokkenen. De totale kosten van deze sloopopgave voor de acht woningen worden geraamd op € 1,52 mln. Hiervan komt 50%, (€ 760.000) ten laste van de Stichting Calamiteitenfonds Mijn(water)schade. De overige 50% wordt als volgt verdeeld: de gemeente Kerkrade draagt een bedrag van € 155.000 bij in deze aanpak en GS hebben een bijdrage toegekend van € 605.000. Dit bedrag wordt ten laste gebracht van stelpost intensiveringsmiddelen binnenstedelijke ontwikkeling (€ 405.000) en de stelpost procesmiddelen coalitieakkoord (€ 200.000).

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Product	3.7.6. Vergunningen bijzondere wetten
Portefeuillehouder	Geurts

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

3.7.6 Vergunningen bijzondere wetten	Begroting 2019	Meerjarenraming 2020	2021	2022
Lasten				
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**21**	40	43	43
Totaal lasten	**21**	**40**	**43**	**43**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-21**	**-40**	**-43**	**-43**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-21**	**-40**	**-43**	**-43**

Financiële toelichting

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Product	3.7.7. Handhaving bijzondere wetten
Portefeuillehouder	Teunissen

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

3.7.7 Handhaving bijzondere wetten	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
145 Omzetting inhuur naar vaste formatie Subsidies	**-11**	0	0	0
187 Bijstelling budgetten provinciaal wagenpark	**1**	1	2	2
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**62**	117	127	127
Totaal lasten	**53**	**119**	**128**	**128**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-53**	**-119**	**-128**	**-128**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-53**	**-119**	**-128**	**-128**

Financiële toelichting

145. Omzetting inhuur naar vaste formatie Subsidies (GS 14-5-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

187. Bijstelling budgetten provinciaal wagenpark (GS 14-5-2019)
Zie toelichting product 3.2.5. Onderhoud, beheer en rehabilitaties Provinciale wegen.

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Product	3.7.10. Handhaving WABO
Portefeuillehouder	Geurts

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

3.7.10 Handhaving WABO		Begroting	Meerjarenraming		
		2019	2020	2021	2022
Lasten					
77	Vervolg aanpak bestuursdwang Weerens	**50**	0	0	0
187	Bijstelling budgetten provinciaal wagenpark	**-6**	-6	-6	-7
259	Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**1**	1	1	1
	Totaal lasten	**45**	**-5**	**-5**	**-5**
Baten					
	Totaal baten	**0**	0	0	0
	Totaal saldo van baten en lasten	**-45**	**5**	**5**	**5**
Mutatie reserves					
	Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
	Resultaat	**-45**	**5**	**5**	**5**

Financiële toelichting

77. Vervolg aanpak bestuursdwang Weerens (GS 4-12-2018)

De vervolgaanpak van het milieudossier Weerens behelst het voortzetten van de noodzakelijke juridische beroeps- en bezwaarprocedures inzake de opgelegde last onder bestuursdwang en op de te leggen kostenverhaalsbeschikkingen. De eenmalige kosten voor 2019 worden begroot op € 50.000. Dekking vindt plaats uit de intensiveringsmiddelen onvoorzien 2016-2019 (zie product 4.3.4. Reserveringen nieuw beleid).

187. Bijstelling budgetten provinciaal wagenpark (GS 14-5-2019)

Zie toelichting product 3.2.5. Onderhoud, beheer en rehabilitaties Provinciale wegen.

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Product	3.7.11. Coördinatie RUD
Portefeuillehouder	Teunissen

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

3.7.11 Coördinatie RUD	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
235 Effectiever en efficiënter gebruik van VTH-instrumentarium	**560**	0	0	0
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**3**	6	6	6
Totaal lasten	**563**	**6**	**6**	**6**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-563**	**-6**	**-6**	**-6**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-563**	**-6**	**-6**	**-6**

Financiële toelichting

235. Effectiever en efficiënter gebruik van VTH-instrumentarium (GS 26-2-2019)

De Provincie Limburg is bevoegd gezag voor de uitvoering van de wettelijke taken vergunningverlening, toezicht en handhaving voor onder meer (risicovolle) inrichtingen met afvalverwerkende activiteiten. Met het stellen van voorwaarden en het houden van toezicht wordt gestreefd de kans van een incident tot een minimum te beperken. Het risico op een incident kan echter niet altijd worden voorkomen. In dat geval kan het zijn dat de kosten die verband houden met onze rol als bevoegd gezag uiteindelijk niet op de veroorzaker te verhalen zijn. Conform Toezegging 8335 is daarom een aanvalsplan risicobedrijven voor het jaar 2019 uitgewerkt. De eenmalige kosten van dit aanvalsplan bedragen € 560.000. Dekking vindt plaats vanuit de Procesmiddelen Coalitieakkoord 2016-2019 (zie product 4.3.4. Reservering nieuw beleid).

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

3.8. Plattelandsontwikkeling

Product	3.8.1. Natuur
Portefeuillehouder	Mackus

W2 Resultaatafwijkingen

Beoogde resultaten	Toelichting op afwijkingen t.o.v. het jaarresultaat
8. Wettelijke taakuitvoering Wet natuurbescherming (verlenen ontheffingen en vergunningen in dienst van de opgaven en doelstellingen van het Limburgse natuurbeleid) en Omgevingsverordening voor Goudgroen. Rol Provincie: *bevoegd gezag, adviseur, opdrachtgever.*	In afwachting van de eerste uitspraak van de Raad van State over de verleende PAS-systematiek en de daarop gebaseerde vergunningen hebben we de afgelopen periode de achterstand in de vergunningverlening iets kunnen inlopen. Overigens kunnen we constateren dat de wijze waarop we de voorbije periode de vergunningen hebben verleend in lijn is met de per 19 april 2019 van kracht geworden ministeriële regeling 'Wijziging regels toedeling en reservering ontwikkelingsruimte'. (zie ook de toelichting bij de jaarverantwoording 2018) Voor de ontheffingen in het kader van de Wet natuurbescherming blijft de werkdruk onverminderd hoog en is een aantal aanvragen niet tijdig beoordeeld. Naast het alsnog afhandelen van de ontheffing richten we ons daarbij op het feitelijk voorkomen van problemen door per beschermde soort de door de aanvrager al voorgenomen juiste maatregelen op het juiste moment op de juiste plek in de juiste vorm en omvang te laten treffen.

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

3.8.1 Natuur		Begroting	Meerjarenraming		
		2019	2020	2021	2022
Lasten					
72	Aanvullende maatregelen uit vaststellen N2000 beheerplannen	**442**	0	0	0
78	Openstellingsbesluit niet-productieve investeringen hydrologische maatregelen	**4.190**	0	0	0
79	Beschermingsplan Eikelmuis	**0**	0	0	0
100	Ontgrondingsvergunning Sibelco Benelux BV	**24**	24	24	24
145	Omzetting inhuur naar vaste formatie Subsidies	**-23**	0	0	0
187	Bijstelling budgetten provinciaal wagenpark	**2**	2	2	2
259	Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**146**	275	297	297
278	PAS-onderzoeken 2019	**1.200**	0	0	0
288	Monitoringswerkzaamheden Natuurrijk Limburg en Staatsbosbeheer	**63**	0	0	0
292	Uitvoering Plattelandsontwikkelingsprogramma 2014-2020 POP3	**1.001**	0	0	0
295	PIO project Boven Geul en Gulpdal	**474**	0	0	0
296	Aanvullende subsidies Natuur- en Landschapsbeheer	**0**	0	0	0
	Totaal lasten	**7.518**	300	322	322
Baten					
288	Monitoringswerkzaamheden Natuurrijk Limburg en Staatsbosbeheer	**63**	0	0	0
	Totaal baten	**63**	0	0	0
	Totaal saldo van baten en lasten	**-7.455**	**-300**	**-322**	**-322**
Mutatie reserves					
Aanwending reserves					
72	Reserve DU PAS	**442**	0	0	0
78	Reserve DU PAS	**4.190**	0	0	0
278	Reserve DU PAS	**1.200**	0	0	0
292	Reserve DU PAS	**138**	0	0	0
295	Reserve DU PAS	**474**	0	0	0
		6.444	0	0	0
	Saldo mutatie reserves	**6.444**	0	0	0
	Resultaat	**-1.011**	**-300**	**-322**	**-322**

Financiële toelichting

72. Aanvullende maatregelen uit vaststellen N2000 beheerplannen (GS 27-11-2018)

Het college van GS hebben op 30 januari 2018 twee ontwerp N2000-plannen (Sarsven en de Banen en Swalmdal) vastgesteld en ter inzage gelegd. Bij deze vaststelling was voorzien dat voor € 164.000 maatregelen niet zijnde PAS getroffen dienen te worden. In de begroting 2019 is voor € 100.000 aan maatregelen opgenomen. Het aanvullende bedrag ad € 64.000 wordt hierbij geraamd, eveneens ten laste van de € 2 mln. die door GS verbijzonderd is uit de PAS-middelen en geparkeerd binnen de reserve DU PAS. (1e Afwijkingenrapportage 2018, pagina 83). De genoemde ontwerpplannen zijn door GS definitief vastgesteld op 18 september 2018. De hiervoor benodigde extra middelen, na inzage en inspraak, van € 240.000 zijn bij de Eindejaarsbijstelling 2018 geraamd in de begroting 2019.
GS hebben op 27 november 2018 twee Natura 2000 beheerplannen vastgesteld. De Meinweg en het Leudal. Het vaststellen van deze N2000 plannen brengen uitvoeringsverplichtingen met zich mee van totaal € 178.000 (Meinweg € 135.000 en Leudal € 43.000). Voor de in het gebied aanwezige niet stikstofgevoelige habitattypen en soorten is dit extra budget nodig om kwaliteitsverbetering, habitatvergroting en communicatie te faciliteren. Daarnaast is budget benodigd voor het uitvoeren van PAS-maatregelen voortvloeiend uit de gebiedsanalyses voor totaal € 200.000 (Meinweg € 134.000 en Leudal € 66.000) voor stikstofgevoelige habitattypen en soorten. Deze kosten, totaal € 378.000, komen ten laste van de reserve DU PAS.
De begroting wordt aangepast door een totale onttrekking uit de reserve DU PAS voor € 442.000 (€ 64.000 en € 378.000).

78. Openstellingsbesluit niet-productieve investeringen hydrologische maatregelen (GS 14-5-2019)
Op 16 februari 2015 heeft de Europese Commissie het derde Plattelandsontwikkelingsprogramma 2014-2020 goedgekeurd. Het Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP3) is een Europees subsidieprogramma dat gericht is op de versterking van het Nederlandse platteland. POP3 wordt gefinancierd vanuit het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO).
Op 23 februari 2016 (laatst gewijzigd per 30 maart 2018) is de subsidieverordening Plattelandsontwikkelingsprogramma 2014-2020 Provincie Limburg (POP3) vastgesteld. Op basis van deze provinciale verordening vinden openstellingen plaats van maatregelen die worden uitgevoerd met subsidie vanuit ELFPO.
Voor het openstellingsbesluit §5 niet-productieve investeringen voor hydrologische maatregelen PAS van de subsidieverordening Plattelandsontwikkelingsprogramma 2014-2020 Provincie Limburg (POP3) wordt een subsidieplafond opengesteld van € 8.380.000. Hiervan is 50% (€ 4.190.000) provinciaal geld uit de reserve DU PAS onttrokken. Vanaf 13 december 2018 is de regeling opengesteld. De verwachting is dat in de 1e helft van 2019 de subsidiebeschikkingen afgegeven kunnen worden. Deze activiteit draagt bij aan de uitvoering van resultaat 4 van de Programmabegroting 2019: uitvoering van PAS maatregelen voor de instandhouding en ontwikkeling van Natura 2000 gebieden inclusief bedreigde soorten en behoud van ontwikkelruimte voor bedrijven plus verkeer en vervoer.

79. Beschermingsplan Eikelmuis 2018-2023 (GS 11-12-2018)
Op 11 december 2018 heeft GS het beschermingsplan eikelmuis 2018-2023 vastgesteld. Voor de inzet van een coördinatiepunt (€ 30.000 per jaar) en een werkbudget (€ 300.000 eenmalig) is om te starten op voorhand € 450.000 benodigd. Dekking van benodigde middelen komt uit het budget actieve soorten in zilver bronsgroen 2018 en 2019, welke indirect gedekt worden uit de ontwikkelopgave natuur (PiO nota 10-10-2017). De begroting wordt bijgesteld. Deze begrotingswijziging is niet zichtbaar in de bovenstaande tabel omdat de dekking van de uitgaven als "negatieve uitgave" boekhoudkundig gedekt wordt uit het project ontwikkelopgave natuur. De uitgaven zijn als volgt over de jaren verdeeld: 2019 € 330.000; 2020-2023 € 30.000 per jaar.

100. Ontgrondingsvergunning Sibelco Benelux BV (GS 18-12-2018)
Op 18 december 2018 heeft GS ingestemd met de ontgrondingsvergunning aan Sibelco voor de terreinen Heerlen/Landgraaf. De terreinen worden doorgeleverd aan de vereniging Natuurmonumenten. Hiervoor gaat Natuurmonumenten een structurele, jaarlijkse beheervergoeding van de provincie ontvangen van € 24.110. De dekking van deze beheervergoeding wordt ten laste van het begrotingsresultaat gebracht.

145. Omzetting inhuur naar vaste formatie Subsidies (GS 14-5-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

187. Bijstelling budgetten provinciaal wagenpark (GS 14-5-2019)
Zie toelichting product 3.2.5. Onderhoud, beheer en rehabilitaties Provinciale wegen.

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

278. PAS-onderzoeken 2019 (GS 2-4-2019)
GS hebben ingestemd met het PAS-onderzoeksprogramma 2019 en de herijking hiervan. De kosten om dit programma tot uitvoering te brengen worden ingeschat op € 1.200.000. De PAS onderzoeken zijn onderdeel van een totaal pakket aan maatregelen dat nodig is om de uitgifte van ontwikkelruimte zeker te stellen. De hiervoor benodigde financiële middelen worden onttrokken uit de reserve DU PAS.

288. Monitoringswerkzaamheden Natuurrijk Limburg en Staatsbosbeheer (GS 14-5-2019)
In opdracht van de Provincie Limburg zijn monitoringswerkzaamheden uitgevoerd. Omdat een klein deel van de werkzaamheden in het gebied van de terrein beherende organisaties (Staatsbosbeheer en Stichting Natuurrijk Limburg) valt is besloten om één opdracht uit te zetten en de kosten te verhalen bij de betreffende TBO's. Door de inkomsten en de uitgaven te ramen met € 62.908 heeft dit geen budgettaire gevolgen voor het begrotingsresultaat.

292. Uitvoering Plattelandsontwikkelingsprogramma 2014-2020 (GS 14-5-2019)
Op 23 februari 2016 heeft GS ingestemd met het vastleggen van uitvoeringsafspraken tussen RVO.nl en de provincie Limburg via een Prestatie- en managementovereenkomst om de subsidieregelingen in het kader van het Europese Plattelandsontwikkelingsprogramma 2014-2020 (POP3) uit te voeren. Voor de financiering van de jaarlijkse uitvoeringskosten tot en met 2019 wordt € 1.070.000 ter beschikking gesteld. Dekking van dit budget vindt plaats uit product 3.8.1. POP3 Water (€ 444.175), product 3.8.1. natuur en landschap (€ 69.216) de reserve PAS (€ 138.431) en product 1.2.3. Landbouw (€ 418.178). Voor de financiering van de uitvoering in 2020 en volgende jaren wordt er een nieuw voorstel aan het college van GS voorgelegd.

295. PIO project Boven Geul en Gulpdal (GS 16-4-2019)
Het college van Gedeputeerde Staten heeft op 16 april 2019 ingestemd met het plan van aanpak en de financiële dekking van het PiO project Boven Geul- en Gulpdal. In het projectgebied wordt 59 hectare landbouwgrond aangekocht en hoogwaardig ingericht. Ook de 15 hectare die reeds in bezit is wordt ingericht. Daarnaast wordt op 14 locaties runoff-knelpunten in relatie tot N-2000 gebied aangepakt. Run off-knelpunten zijn locaties, waardoor oppervlakkige regenwaterafvoer (door een toevoeging van meststoffen) een negatieve beïnvloeding plaatsvindt van het abiotisch milieu is voor aangewezen N2000 habitattypen. Door op die plaatsen gericht maatregelen te nemen worden de knelpunten opgeheven. Deze maatregelen maken onderdeel uit van de PAS-opgave voor het eerste PAS-tijdvak (2015-2021) en worden via de PIO-projecten gerealiseerd. Vanuit de reserve DU PAS worden de runoff-knelpunten gefinancierd voor een bedrag van € 474.000. De grondaankoop en inrichting worden vanuit de ontwikkelopgave natuur gefinancierd. Deze mutaties zijn niet zichtbaar in bovenstaande tabel, omdat dit via de projectenadministratie loopt (PS-besluit 20 december 2013 'Bestuursovereenkomst grond'). De totale projectkosten worden geraamd op € 6.095.000.

296. Aanvullende subsidies Natuur- en Landschapsbeheer (GS 9-4-2019)
GS hebben ingestemd met de subsidiebeschikkingen voor natuur- en landschapsbeheer voor de jaren 2017 e.v. aan Staatsbosbeheer, Limburgs Landschap en Natuurmonumenten. De aanvragen zijn eind 2017 ingediend en staan met name in verband met een omvangrijke grondruil tussen genoemde partijen. Daarnaast wordt de door Staatsbosbeheer in 2016 ingediende uitbreidingsaanvraag afgehandeld. Deze aanvraag heeft vertraging opgelopen in verband met de inverdiendiscussie. Tevens vindt nog een tariefscorrectie plaats bij Natuurmonumenten. De met deze beschikkingen verband houdende begrotingswijziging is niet zichtbaar in bovenstaande tabel. Dit, omdat dekking van deze uitgaven plaatsvindt vanuit de ontwikkelopgave natuur en wordt als negatieve uitgave vanuit het project ingebracht. De onttrekking uit de ontwikkelopgave is eerder goedgekeurd bij het vaststellen van de PiO-nota met ambities en tekorten (wijziging 122 GS 10-10-2017, 2e Afwijkingenrapportage 2017). Voor Staatsbosbeheer loopt de beheersovereenkomst in 2019 af. De overeenkomsten met Limburgs Landschap en Natuurmonumenten lopen tot en met beheerjaar 2022, de laatste uitbetaling is in 2023.

Product	3.8.2. Landschaps Parken en Vermaatschappelijking
Portefeuillehouder	Mackus

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

3.8.2 Landschapsparken	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**11**	21	22	22
Totaal lasten	**11**	**21**	**22**	**22**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-11**	**-21**	**-22**	**-22**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-11**	**-21**	**-22**	**-22**

Financiële toelichting

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Product	3.8.3. Landbouw
Portefeuillehouder	Mackus

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

3.8.3 Landbouw	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
67 Correctie plafond POP 3 §3 Jonge Landbouwers (JOLA)	**-13**	0	0	0
102 Tussenrapportage Limburgse Land- en Tuinbouw Loont 2	**-600**	0	0	0
223 Openstelling par. 2a Subsidieverordening POP3	**387**	0	0	0
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**22**	42	46	46
276 Herziening beschikkingen POP3 par. 2 Fysieke investeringen	**83**	0	0	0
Totaal lasten	**-121**	**42**	**46**	**46**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**121**	**-42**	**-46**	**-46**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**121**	**-42**	**-46**	**-46**

Financiële toelichting

67. Correctie plafond POP3 §3 Jonge Landbouwers (JOLA) (GS 9-4-2019)

Op 23 februari 2016 hebben GS de 'Subsidieverordening Plattelandsontwikkelingsprogramma 2014-2020 Limburg' (Subsidieverordening POP3 Limburg) vastgesteld. Op basis van de zogenaamde trappenhuisrapportage van Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RvO) zijn de verplichtingen vastgelegd voor de te verlenen subsidies POP3 §3 Jonge Landbouwers (JOLA) en §2 Fysieke Investeringen. Dit resulteert in een lagere inzet van de beleidsintensiveringsmiddelen cofinanciering Europese programma's van € 13.465. De lagere inzet van deze middelen vloeit terug naar de beleidsintensiveringsmiddelen (zie product 4.3.4. Reservering nieuw beleid), zodat deze beschikbaar blijven voor het geoormerkt beleidsdoel.

102.Tussenrapportage Limburgse Land- en Tuinbouw Loont2 (GS 8-1-2019)

Zie toelichting product 1.2.3. Landbouw Agrofood Brightlands Greenport Venlo.

223. Openstelling par.2a Subsidieverordening POP3 (GS 19-2-2019)

Op 27 maart 2018 heeft het college van GS de herziene versie 'Subsidieverordening Plattelandsontwikkelingsprogramma 2014-2020 Provincie Limburg' (POP3) vastgesteld. Op basis van deze verordening vinden jaarlijks openstellingen plaats van maatregelen die worden uitgevoerd met subsidie vanuit het Europese landbouwfonds voor plattelandsontwikkeling en Provinciale middelen (50%-50%). POP3 is een belangrijk instrument voor de uitvoering van het Investeringsprogramma Limburgse Land- en Tuinbouw Loont (LLTL2) (PS besluit 13 mei 2016).
GS hebben besloten om POP3 Paragraaf 2a 'Fysieke investeringen voor innovatie en modernisering van agrarische ondernemingen voor 2019' open te stellen.
Het subsidieplafond van deze openstelling bedraagt € 2.580.000. Deze komt voor € 1.290.000 (50%) ten laste van de EU-financiering en € 1.290.000 (50%) is provinciale cofinanciering. Van de provinciale cofinanciering komt 70% (€ 903.000) ten laste van de reguliere middelen van dit product en 30% (€ 387.000)

ten laste van de beleidsintensiveringsmiddelen cofinanciering Europese middelen (zie product 4.3.4. Reservering nieuw beleid).

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

276. Herziening beschikkingen POP3 par.2 Fysieke investeringen (GS 2-4-2019)
Op 23 februari 2016 hebben GS de “Subsidieverordening Plattelandsontwikkelingsprogramma 2014-2020 Limburg” (POP3) vastgesteld. Op basis van deze regeling vinden (jaarlijks) openstellingen plaats met subsidie vanuit het Europese Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling en provinciale middelen (50/50 budget).
POP3 is een belangrijk instrument voor de uitvoering van het Investeringsprogramma Limburgse Land- en Tuinbouw Loont (LLTL2). Op 16 januari 2018 hebben GS ingestemd met de openstelling van §2 Fysieke investeringen voor innovatie en modernisering van agrarische ondernemingen van POP3. Vervolgens is er ingestemd met de adviezen en de ranking van de Adviescommissie POP3 Limburg (GS 18-9-2018). Conform het POP3-besluitvormingstraject hebben GS op 2 april 2019 ingestemd met de herziene adviezen van de adviescommissie POP3-Limburg inzake twee bezwaren. De provinciale cofinanciering van deze herziene adviezen bedraagt € 140.923. De provinciale cofinanciering komt ten laste van de bestaande middelen van het product 3.8.3. Landbouw € 58.000. De resterende middelen € 82.923 komen ten laste van het product 1.2.3. Landbouw Agrofood Brightlands Greenport Venlo € 40.646 en de intensiveringsmiddelen Cofinanciering Europese programma’s en € 42.277 (zie product 4.3.4. Reservering nieuw beleid).

4.1. Bestuur

Product	4.1.1. Rijks- en veiligheidstaken CdK
Portefeuillehouder	Bovens

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

4.1.1 Rijks- en veiligheidstaken CdK	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**32**	59	64	64
Totaal lasten	**32**	**59**	**64**	**64**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-32**	**-59**	**-64**	**-64**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-32**	**-59**	**-64**	**-64**

Financiële toelichting

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Product	4.1.2. Bestuurskracht en bestuurlijke organisatie
Portefeuillehouder	Koopmans

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

4.1.2 Bestuurskracht en bestuurlijke organisatie	Begroting 2019	Meerjarenraming 2020	2021	2022
Lasten				
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**7**	13	14	14
Totaal lasten	**7**	**13**	**14**	**14**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-7**	**-13**	**-14**	**-14**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-7**	**-13**	**-14**	**-14**

Financiële toelichting

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Product	4.1.3. Integriteit
Portefeuillehouder	Bovens

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

4.1.3 Integriteit	Begroting 2019	Meerjarenraming 2020	2021	2022
Lasten				
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**3**	6	6	6
Totaal lasten	**3**	**6**	**6**	**6**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-3**	**-6**	**-6**	**-6**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-3**	**-6**	**-6**	**-6**

Financiële toelichting

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Product	4.1.4. Coördinatie interbestuurlijk toezicht
Portefeuillehouder	Teunissen

W2 Resultaatafwijkingen

Prestatie-indicator(en) zoals opgenomen in de Programmabegroting 2019

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Het Waterschap Limburg en de gemeenschappelijke regelingen in Limburg hebben, voor zover op hen van toepassing, zowel kwalitatief als kwantitatief voldoende gegevens beschikbaar ten behoeve van de toetsing aan de IBT-criteria binnen het toezichtdomein Informatie- en archiefbeheer.	PM	PM	2019

Wijziging(en) t.o.v. de Programmabegroting 2019

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Het Waterschap Limburg en de gemeenschappelijke regelingen in Limburg hebben, voor zover op hen van toepassing, zowel kwalitatief als kwantitatief voldoende gegevens beschikbaar ten behoeve van de toetsing aan de IBT-criteria binnen het toezichtdomein Informatie- en archiefbeheer.	28	28	2019

Toelichting prestatie-indicatoren
Het toezicht op het informatie- en archiefbeheer betreft, naast gemeenten, het Waterschap en 27 WGR-regelingen met rechtspersoonlijkheid (openbare lichamen, bedrijfsvoeringsorganisaties en gemeenschappelijke organen). Dit toezicht wordt in 2019 uitgeoefend.

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

4.1.4 Coördinatie interbestuurlijk toezicht	Begroting 2019	Meerjarenraming 2020	2021	2022
Lasten				
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**7**	14	15	15
Totaal lasten	**7**	**14**	**15**	**15**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-7**	**-14**	**-15**	**-15**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-7**	**-14**	**-15**	**-15**

Financiële toelichting

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Product	4.1.5. Toezicht gemeentefinanciën
Portefeuillehouder	Koopmans

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

4.1.5 Toezicht gemeentefinanciën	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**18**	33	36	36
Totaal lasten	**18**	**33**	**36**	**36**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-18**	**-33**	**-36**	**-36**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-18**	**-33**	**-36**	**-36**

Financiële toelichting

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Product	4.1.6. IPO
Portefeuillehouder	Teunissen

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

4.1.6 IPO	Begroting 2019	Meerjarenraming 2020	2021	2022
Lasten				
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**3**	6	6	6
285 IPO-begroting 2019	**300**	0	0	0
Totaal lasten	**303**	**6**	**6**	**6**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-303**	**-6**	**-6**	**-6**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-303**	**-6**	**-6**	**-6**

Financiële toelichting

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

285. IPO-begroting 2019 (GS 9-4-2019)

Conform Toezegging 8412 worden Provinciale Staten geïnformeerd of het bedrag dat in de Programmabegroting 2019 is opgenomen gebaseerd is op de conceptbegroting van het IPO. De grondslag die in de primitieve Programmabegroting is gehanteerd is het budget 2018 incl. een indexatie van 2,25% in lijn met de algemene uitgangspunten van de begroting 2019.
Nadat de IPO-begroting 2019 op 18 december 2018 door de Algemene Vergadering is goedgekeurd en er in de eerste maanden van 2019 ook besloten is tot ophoging (dossier Waterkwaliteit), is er aanleiding om de IPO-begroting binnen de provinciale begroting incidenteel te verhogen met € 300.000 naar € 1,44 mln.
Dit bedrag komt ten laste van het begrotingsresultaat.
Het IPO-bestuur adviseert tegelijkertijd aan het nieuw te vormen IPO-bestuur om voortaan te werken met een basisbegroting waarin de basistaken zijn opgenomen. Die blijft dan de gehele bestuursperiode gelijk. Jaarlijks worden apart via de planning & control cyclus de meerkosten (ambities) voor dat betreffende jaar voorgelegd aan de provincies. Het IPO-bureau tracht dit in het besluitvormingstraject voortaan eerder in te plannen nog voor de begrotingsvaststelling van de 12 provincies zodat de juiste cijfers meegenomen kunnen worden voor de Programmabegroting 2020.

Product	4.1.7. Internationalisering
Portefeuillehouder	Bovens

W2 Resultaatafwijkingen

Beoogde resultaten	Toelichting op afwijkingen t.o.v. het jaarresultaat
3. Communicatie De communicatie naar de Limburgse samenleving over grensoverschrijdende activiteiten en mogelijkheden is verbeterd. Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt*	De communicatie over grensoverschrijdende activiteiten en projecten heeft de afgelopen jaren met de inzet van Connect Limburg een continue impuls gekregen. Daaraan is, met het besluit van Provinciale Staten (november 2017) om met deze brandingsorganisatie te stoppen een abrupt einde gekomen. De reguliere communicatie van de subsidieontvangers van grensoverschrijdende projecten en activiteiten en het actief delen van deze berichten op de provinciale kanalen, blijft overeind als basis.

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

4.1.7 Internationalisering	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**7**	13	14	14
Totaal lasten	**7**	**13**	**14**	**14**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-7**	**-13**	**-14**	**-14**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-7**	**-13**	**-14**	**-14**

Financiële toelichting

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Product	4.1.8. Euregiobestuur
Portefeuillehouder	Teunissen

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

4.1.8 Euregiobestuur	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2019	2020	2021
Lasten				
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**19**	36	39	39
Totaal lasten	**19**	**36**	**39**	**39**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-19**	**-36**	**-39**	**-39**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-19**	**-36**	**-39**	**-39**

Financiële toelichting

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Product	4.1.9. Strategische Public Affairs
Portefeuillehouder	Bovens

W2 Resultaatafwijkingen

Toevoeging bij rol Provincie:

Beoogde resultaten

8. Maastricht, Working on Europe
   a) Het programmaplan, met programmalijnen als basis voor de invulling van de ambitie op de langere termijn (minimaal 10 jaar) en voor de uitvoering van concrete activiteiten, is vastgesteld door de Stuurgroep/3 partners: gemeente Maastricht, Universiteit Maastricht en Provincie Limburg.
   Rol Provincie: *partner, ondersteuner*
   b) Op minstens twee momenten in het jaar hebben evenementen plaatsgevonden die toegankelijk zijn voor een breed publiek.
   Rol Provincie: *partner, ondersteuner*
   c) Specifiek voor de invulling van het erfgoedlabel, dat voor minimaal 5 jaar is toegekend, zijn de benodigde acties/initiatieven in kaart gebracht, uitgewerkt en deels in uitvoering.
   Rol Provincie: *partner, ondersteuner*
   d) De organisatiestructuur/governance voor het programma, met duidelijke rollen en verantwoordelijkheden, is vastgelegd in een bestuursakkoord tussen de drie partners.
   Rol Provincie: *partner, ondersteuner*
   e) De uitvoering van het programma vindt plaats vanuit een herkenbare en toegankelijke fysieke locatie.
   Rol Provincie: *partner, ondersteuner*
   f) Het (strategisch) communicatieplan is vastgesteld.
   Rol Provincie: *partner, ondersteuner, subsidiënt*

Toelichting toevoeging rol Provincie

Toevoeging rol Provincie: naast reeds genoemde (partner, ondersteuner) ook subsidiënt. De Provincie Limburg heeft zich in de Voorjaarsnota 2018 gecommitteerd aan Maastricht Working on Europe met een bijdrage van € 1,0 mln. voor de 1e fase (2018/2019). Bij de uitwerking is gekozen voor een subsidie van Provincie Limburg en Gemeente Maastricht aan Universiteit Maastricht. De Provincie Limburg en Gemeente Maastricht dragen voor de 1e fase (2018/2019) respectievelijk € 1,0 mln. en € 0,5 mln. bij aan het programma. De bijdrage van Universiteit Maastricht bedraagt € 1,2 mln. Dit is onlangs gecommuniceerd via een mededeling PFH (16 april 2019, 2019/30045).

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

4.1.9 Strategische Public Affairs	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
145 Omzetting inhuur naar vaste formatie Subsidies	**-32**	0	0	0
148 Bijzonder project eren en gedenken	**-50**	0	0	0
220 Inzet procesmiddelen coalitieakkoord	**150**	0	0	0
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**28**	53	57	57
Totaal lasten	**96**	**53**	**57**	**57**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-96**	**-53**	**-57**	**-57**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-96**	**-53**	**-57**	**-57**

Financiële toelichting

145. Omzetting inhuur naar vaste formatie Subsidies (GS 14-5-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

148. Bijzonder project eren en gedenken (GS 5-2-2019)
Zie toelichting product 2.2.1. Cultuur.

220. Inzet procesmiddelen coalitieakkoord (GS 12-2-2019)
Op 18 april 2018 is het Limburgs Aanbod gepresenteerd. Voor de uitwerking hiervan zijn vooralsnog de bestaande procesmiddelen gebruikt vanuit de bestaande kaders en werkbudgetten voor Klimaatakkoord en LEKTA. Voor de Regiodeal Parkstad, een nieuwe tranche regiodeals en gerelateerde lobby- en proceszaken, zijn geen procesmiddelen voorhanden. Hiervoor hebben GS ingestemd met het beschikbaar stellen van € 150.000 aan middelen. Dekking vindt plaats uit de procesmiddelen coalitieakkoord 2015-2019 conform informerend stuk aan PS van 12 februari 2019.

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Product	4.1.10. Branding
Portefeuillehouder	Bovens

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

4.1.10 Branding	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
182 Subsidie doorontwikkeling Maastricht Convention Bureau	**-210**	0	0	0
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**0**	1	1	1
Totaal lasten	**-209**	**1**	**1**	**1**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**209**	**-1**	**-1**	**-1**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**209**	**-1**	**-1**	**-1**

Financiële toelichting

182. Subsidie doorontwikkeling Maastricht Convention Bureau (GS 5-2-2019)
Zie toelichting product 1.2.7. Toerisme & Recreatie.

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Product	4.1.13. Overige bestuurlijke zaken
Portefeuillehouder	Koopmans

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

4.1.13 Overige bestuurlijke zaken	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
187 Bijstelling budgetten provinciaal wagenpark	**-41**	-42	-43	-44
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**71**	133	144	144
Totaal lasten	**30**	**91**	**101**	**100**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-30**	**-91**	**-101**	**-100**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-30**	**-91**	**-101**	**-100**

Financiële toelichting

187. Bijstelling budgetten provinciaal wagenpark (GS 14-5-2019)
Zie toelichting product 3.2.5. Onderhoud, beheer en rehabilitaties Provinciale wegen.

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

4.2. Overhead

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

4.2.0 Overhead	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
106 Procesmiddelen gebiedsontwikkeling Brightlands Maastricht Health Campus	**-25**	0	0	0
187 Bijstelling budgetten provinciaal wagenpark	**19**	19	19	20
251 Ophoging personeelsbudget	**-31**	-32	-33	-34
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**950**	1.787	1.929	1.929
Totaal lasten	**912**	**1.774**	**1.915**	**1.915**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-912**	**-1.774**	**-1.915**	**-1.915**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-912**	**-1.774**	**-1.915**	**-1.915**

Financiële toelichting

106. Procesmiddelen gebiedsontwikkeling Brightlands Maastricht Health Campus (GS 14-5-2019)
Zie toelichting product 1.2.2. Life Sciences Brightlands Maastricht Health Campus.

187. Bijstelling budgetten provinciaal wagenpark (GS 14-5-2019)
Zie toelichting product 3.2.5. Onderhoud, beheer en rehabilitaties Provinciale wegen.

251. Ophoging personeelsbudget (GS 14-5-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

4.3. Algemene dekkingsmiddelen

4.3.2. Provinciefonds

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

4.3.2 Provinciefonds	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
71 Uitvoeringsovereenkomst grondwaterbeschermingsgebieden	**-110**	-110	-110	0
84 Verlenging Provinciaal Uitvoeringsprogramma Omgevingsveiligheid	**-337**	0	0	0
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**2**	3	3	3
Totaal lasten	**-445**	**-107**	**-107**	**3**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**445**	**107**	**107**	**-3**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**445**	**107**	**107**	**-3**

Financiële toelichting

71. Uitvoeringsovereenkomst grondwaterbeschermingsgebieden (GS 27-11-2018)
Zie toelichting product 3.6.1. Water.

84. Verlenging Provinciaal Uitvoeringsprogramma Omgevingsveiligheid (GS 11-12-2018)
Zie toelichting product 3.7.3. Uitvoering milieu.

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)
Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

4.3.3. Overige eigen middelen

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

4.3.3 Overige eigen middelen	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**5**	9	9	9
267 Herberekening renteopbrengsten beleggingen	**523**	605	695	780
Totaal lasten	**528**	**614**	**704**	**789**
Baten				
213 Verhoging dividend 2018 Enexis	**3.563**	0	0	0
267 Herberekening renteopbrengsten beleggingen	**195**	323	892	779
281 Rentederving i.v.m. verkoop obligaties	**8.332**	-2.450	-2.394	-2.208
Totaal baten	**12.090**	-2.127	-1.501	-1.429
Totaal saldo van baten en lasten	**11.562**	**-2.741**	**-2.205**	**-2.218**
Mutatie reserves				
Toevoeging reserves				
div Algemene reserve (egalisatie)	**10.052**	1.062	900	400
Aanwending reserves				
div Algemene reserve (egalisatie)	**4.845**	2.907	2.545	2.108
Saldo mutatie reserves	**-5.207**	1.845	1.645	1.708
Resultaat	**6.356**	**-896**	**-560**	**-510**

Financiële toelichting

213. Verhoging dividend 2018 Enexis (GS 9-4-2019)

De aandeelhouders van Enexis Holding N.V. hebben op 11 april 2019 tijdens de AvA ingestemd met het dividendvoorstel van Enexis om € 121,5 mln. aan dividend uit te keren. De Provincie Limburg ontvangt, op basis van haar aandelenbelang van 16,12%, hiervan € 19,68 mln. In de provinciale begroting is een structureel dividend geraamd van € 16,12 mln. De financiële wijziging (positieve bijstelling) bedraagt derhalve € 3,56 mln.

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

267. Herberekening renteopbrengsten beleggingen (GS 14-5-2019)

De bijstelling van de post ‘Herberekening renteopbrengsten beleggingen’ vloeit met name voort uit hogere beheerkosten verschuldigd aan SVn voor de administratie van stimulerings- en startersleningen, terwijl de kosten van vermogensbeheer vanaf 2019 juist afnemen. Per saldo is de bijstelling € 523.000 negatief in 2019 en neemt de bijstelling in de jaren daarna verder toe vanwege de verwachte toename aan te beheren leningenportefeuille door SVn.
Daar staan hogere renteopbrengsten uit leningen u/g tegenover die zorgen voor een positieve bijstelling van de post ‘Herberekening renteopbrengsten beleggingen’ aan de batenkant vanwege de geraamde toename van renteopbrengsten uit de verstrekte starters- en stimuleringsleningen via SVn.

281. Incidenteel resultaat i.v.m. verkoop obligaties (GS 14-5-2019)

Met de verkoop van obligaties (€ 39,9 mln. nominaal) in april 2019 is een boekwinst gerealiseerd van totaal € 10,15 mln. Het bedrag aan gemiste renteopbrengsten in de jaren 2019-2023 (ca € 9,5 mln.) wordt via de algemene reserve (egalisatie) aan het resultaat van het betreffende jaar toegevoegd. Naast de gederfde renteopbrengsten is middels de obligatieverkoop in 2019 een incidenteel resultaat gerealiseerd van

€ 671.973 welk bedrag aan het resultaat wordt toegevoegd.
Bij de eerstvolgende bijstelling renteopbrengsten wordt bovenstaande reeks rentederving in mindering gebracht op de renteopbrengsten uit obligaties.

Algemene reserve

Faseringen van lasten en baten over de diverse programma's in deze afwijkingenrapportage verlopen via de Algemene Reserve en zijn daarmee resultaat neutraal.

4.3.4. Reservering nieuw beleid

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

4.3.4 Reservering nieuw beleid		Begroting	Meerjarenraming		
		2019	2020	2021	2022
Lasten					
61	Projecten IBA Parkstad n.a.v. Algemene vergadering Aandeelhouders IBA Parkstad	**-1.845**	0	0	0
63	Opdracht kapitaalmarktonderzoek	**-83**	0	0	0
64	Samenwerkingsovereenkomst Leisure Lane	**-1.000**	0	0	0
66	Cofinanciering IB3 Project "Matchup" van OP Zuid Human Capital Call	**-154**	0	0	0
67	Correctie plafond POP 3 §3 Jonge Landbouwers (JOLA)	**13**	0	0	0
68	Cofinanciering Interregproject Rhedcoop	**-8**	0	0	0
71	Uitvoeringsovereenkomst grondwaterbeschermingsgebieden	**-200**	0	0	0
73	Project HELIS Academy	**-14**	0	0	0
77	Vervolg aanpak bestuursdwang Weerens	**-50**	0	0	0
80	Besluiten §1 en §7 POP3 2018	**54**	0	0	0
81	Gemeentelijke ontwikkeling Simpelveld	**-750**	0	0	0
83	Uitwerking motie 2444 Verduurzaming vastgoed verenigingen'	**-500**	0	0	0
85	Voortgang aanpak na-ijlende effecten voormalige steenkoolwinning in Limburg	**-354**	0	0	0
89	Cofinanciering 4 interregprojecten	**-121**	0	0	0
101	Project IBA informatiemarkt 2018	**-45**	0	0	0
110	Project Transitie van Aardbeienland naar Berry Briljant	**-40**	0	0	0
112	Aanpak mijn(waterschade) woningen Gulikstraat Eygelshoven	**-605**	0	0	0
139	Bijdrage Stichting Ontwikkelingsmaatschappij ENCI-groeve	**-60**	0	0	0
219	Cofinanciering Interregproject 'Logistiek Leren Zonder Grenzen'	**-54**	0	0	0
220	Inzet procesmiddelen coalitieakkoord	**-780**	0	0	0
222	Subsidies beleidskader cultuur	**-33**	0	0	0
223	Openstelling par. 2a Subsidieverordening POP3	**-387**	0	0	0
224	Projectsubsidie Ontwikkelingsfase musical De Opstand	**-75**	0	0	0
226	IBA Informatiemarkt 2019	**-20**	0	0	0
230	Provinciale bijdrage in renovatie MECC	**-3.835**	0	0	0
232	Bijstelling beschikkingen convenanten stedelijke ontwikkeling	**2.640**	0	0	0
235	Effectiever en efficiënter gebruik van VTH-instrumentarium	**-560**	0	0	0
244	Interreg project 'Ontwikkelplatform voor aangepaste voeding' (OPAV)	**-82**	0	0	0
245	Samenwerkingsovereenkomst Center Court Kerkrade	**-15**	0	0	0
246	Stedelijke ontwikkeling gemeente Stein	**-1.000**	0	0	0
247	Stedelijke ontwikkeling gemeente Brunssum	**-625**	0	0	0
256	Interreg VA project Recycling the future automotive interior	**-8**	0	0	0
263	Interreg VA project CE3	**-11**	0	0	0
266	Cofinanciering 1B1 call OPZuid voor het thema Biobased-Circulair	**-775**	0	0	0
276	Herziening beschikkingen POP3 par. 2 Fysieke investeringen	**-42**	0	0	0
279	Projectsubsidies IBA Platform 2020 en Stichting Mondriaan	**-298**	0	0	0
294	Cofinanciering OPZuid project 100% Bike	**-71**	0	0	0
300	IBA projecten	**-1.421**	0	0	0
305	Aanvullende bijdrage Nieuwe Nor Heerlen	**-250**	0	0	0
	Totaal lasten	**-13.463**	**0**	**0**	**0**
Baten					
	Totaal baten	**0**	0	0	0
	Totaal saldo van baten en lasten	**13.463**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves					
	Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
	Resultaat	**13.463**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

Hieronder wordt de inzet van de beleidsintensiveringsmiddelen gespecificeerd weergegeven. In de tabel is ook zichtbaar gemaakt bij welk product en bij welke begrotingswijziging de betreffende intensiveringsmiddelen zijn ingezet. Een toelichting over de inzet is terug te vinden bij het aangewezen product van dit document.

€ x 1.000

Beleidsintensiveringsmiddelen 2016-2019	Begrotingswijziging		Product	Begroting 2019
Procesmiddelen coalitieakkoord	63	Opdracht kapitaalmarktonderzoek	1.1.1	-83
	110	Project Transitie van Aardbeienland naar Berry Briljant	1.2.3	-40
	112	Aanpak mijn(waterschade) woningen Gulikstraat Eygelshoven	3.7.5	-200
	139	Bijdrage Stichting Ontwikkelingsmaatschappij ENCI-groeve	3.4.2	-60
	220	Inzet procesmiddelen coalitieakkoord	div	-780
	235	Effectiever en efficiënter gebruik van VTH-instrumentarium	3.7.11	-560
Intensivering projecten IBA 2016-2019	61	Projecten IBA Parkstad n.a.v. Algemene vergadering	2.4.3	-1.845
	64	Samenwerkingsovereenkomst Leisure Lane	3.2.2	-1.000
	81	Gemeentelijke ontwikkeling Simpelveld	2.4.1	-250
	101	Project IBA informatiemarkt 2018	2.4.3	-45
	224	Projectsubsidie Ontwikkelingsfase musical De Opstand	2.4.3	-75
	226	IBA Informatiemarkt 2019	2.4.3	-20
	245	Samenwerkingsovereenkomst Center Court Kerkrade	2.4.3	-15
	247	Stedelijke ontwikkeling gemeente Brunssum	2.4.3	-225
	279	Projectsubsidies IBA Platform 2020 en Stichting Mondriaan	2.4.3	-298
	300	IBA projecten	2.4.3	-1.421
	305	Aanvullende bijdrage Nieuwe Nor Heerlen	2.4.3	-250
Intensivering binnenstedelijke ontwikkeling	81	Gemeentelijke ontwikkeling Simpelveld	2.4.1	-500
	112	Aanpak mijn(waterschade) woningen Gulikstraat Eygelshoven	3.7.5	-405
	230	Provinciale bijdrage in renovatie MECC	2.4.1	-3.835
	232	Bijstelling beschikkingen convenanten stedelijke ontwikkeling	2.4.1	2.640
	246	Stedelijke ontwikkeling gemeente Stein	2.4.1	-1.000
	247	Stedelijke ontwikkeling gemeente Brunssum	2.4.1	-400
Intensiveringen onvoorzien 2016-2019	71	Uitvoeringsovereenkomst grondwaterbeschermingsgebieden	3.6.1	-200
	77	Vervolg aanpak bestuursdwang Weerens	3.7.10	-50
	83	Uitwerking motie 2444 Verduurzaming vastgoed verenigingen'	3.7.1	-500
	85	Voortgang aanpak na-ijlende effecten voormalige steenkoolwinning in Limburg	3.7.5	-354
Intensivering cofin. Europese programma's	66	Cofinanciering IB3 Project "Matchup" van OP Zuid Human	1.3.2	-154
	67	Correctie plafond POP 3 §3 Jonge Landbouwers (JOLA)	3.8.3	13
	68	Cofinanciering Interregproject Rhedcoop	3.7.1	-8
	73	Project HELIS Academy	1.2.2	-14
	80	Besluiten §1 en §7 POP3 2018	1.2.3	54
	89	Cofinanciering 4 interregprojecten	1.3.2	-121
	219	Cofinanciering Interregproject 'Logistiek Leren Zonder Grenzen'	1.3.1	-54
	222	Subsidies beleidskader cultuur	2.2.1	-33
	223	Openstelling par. 2a Subsidieverordening POP3	3.8.3	-387
	244	Interreg project 'Ontwikkelplatform voor aangepaste voeding' (OPAV)	1.2.2	-82
	256	Interreg VA project Recycling the future automotive interior	1.1.3	-8
	263	Interreg VA project CE3	1.3.2	-11
	266	Cofinanciering 1B1 call OPZuid voor het thema Biobased-	1.1.1	-400
	276	Herziening beschikkingen POP3 par. 2 Fysieke investeringen	3.8.3	-42
	294	Cofinanciering OPZuid project 100% Bike	1.2.6	-71
Cofinancieringsproblematiek EU-programma's	266	Cofinanciering 1B1 call OPZuid voor het thema Biobased-Circulair	1.1.1	-375
				-13.463

4.3.5. Stelposten

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

4.3.5 Stelposten	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
145 Omzetting inhuur naar vaste formatie Subsidies	**221**	0	0	0
232 Bijstelling beschikkingen convenanten stedelijke ontwikkeling	**-5.125**	0	0	0
243 Financiële gevolgen CAO 2019-2020	**-575**	323	713	713
250 Vaststelling subsidie project LINK 2014-2017	**-50**	0	0	0
251 Ophoging personeelsbudget	**376**	377	378	379
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**-2.596**	-4.888	-5.277	-5.277
283 Afrekening subsidievaststelling Q4 gemeente Venlo	**-395**	0	0	0
Totaal lasten	**-8.143**	**-4.188**	**-4.186**	**-4.185**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**8.143**	**4.188**	**4.186**	**4.185**
Mutatie reserves				
Toevoeging reserves				
250 Immunisatiereserve	**50**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**-50**	0	0	0
Resultaat	**8.094**	**4.188**	**4.186**	**4.185**

Financiële toelichting

145. Omzetting inhuur naar vaste formatie Subsidies (GS 14-5-2019)

Bij de 2e Afwijkingenrapportage 2018 (PS 9 november 2018) is besloten om de aanvullende capaciteitsbehoefte (6 fte) bij het cluster Subsidies vanaf juli 2018 in te vullen middels vaste aanstelling in plaats van inhuur ten laste van diverse subsidieregelingen. De jaarlijkse kosten ad € 400.000 zijn in de begroting 2019 als stelpost opgenomen onder dit product. De toedeling van de kosten aan de diverse regelingen vindt tijdens het begrotingsjaar plaats. Voor het 1e halfjaar 2019 is € 220.500 ten laste van de volgende producten gebracht.

Product 1.2.7. Toerisme en Recreatie	16.500
Product 2.2.1. Cultuur	30.000
Product 2.2.2. Erfgoed	12.000
Product 2.2.3. Monumenten	19.000
Product 2.2.4. Archeologie	8.750
Product 2.4.3. IBA	17.442
Product 3.1.1. Openbaarvervoer en concessiemanagement	28.000
Product 3.7.1. Asbest en Energie	23.100
Product 3.7.7. Handhaving bijzondere wetten	10.608
Product 3.8.1. Natuur	23.100
Product 4.1.9. Strategische Public Affairs	32.000

232. Bijstelling beschikkingen convenanten stedelijke ontwikkeling (GS 12-3-2019)

Zie toelichting product 2.4.1. Stedelijke ontwikkeling.

243. Financiële gevolgen cao 2019-2020 (GS 19-03-2019)
Provincieambtenaren krijgen er per 1 januari 2019 2,5% salaris bij, per 1 juli 2019 1%, per 1 januari 2020 2% en per 1 juli 2020 1%. Hiermee wordt uitvoering gegeven aan de eerder gemaakte afspraken in het loonruimteakkoord van 2019-2020. De cao loopt van 1 januari 2019 tot 1 januari 2021. Bovenstaand betekent een ophoging van de loonkosten voor 2019 van € 2.215.196, voor 2020 van € 4.523.132 en voor 2021 en verder van € 4.913.125. Dit wordt gedekt uit de stelpost reservering voor loon- en prijsstijging. Voor de jaren 2021 is er echter een tekort van € 461.453 en voor de jaren 2022 e.v. is er een tekort van € 713.125. Conform de Programmabegroting 2019 (Paragraaf Bedrijfsvoering, pagina 356) komt dit voor deze jaren ten laste van het begrotingsresultaat in de meerjarenraming.

250. Vaststelling subsidie project LINK 2014-2017 (GS 26-2-2019)
Aan de Universiteit Maastricht (UM) is een subsidie verleend van maximaal € 14.275.000 voor de eerste fase (2014 t/m 2017) van het project Limburg Investeert in haar Kenniseconomie (LINK). Dit initiatief van de UM behelst de oprichting en de exploitatie van twee instituten op het gebied van moleculaire beeldvorming (M4I) en regeneratieve geneeskunde (MERLN) op de Brightlands Maastricht Health Campus. De eerste fase van het project is afgerond. Op basis van subsidieverantwoording van de UM heeft GS de subsidie lager vastgesteld, namelijk op € 14.225.380. In verband met de lagere vaststelling zullen de restantmiddelen € 49.620 terugvloeien naar de Immunisatiereserve voor structuur versterkende maatregelen.

251. Ophoging personeelsbudget (GS 14-5-2019)
In maart 2017 heeft het College van GS besloten de formatie van de directie met 1 fte uit te breiden. In de HRM-brief 2017 (29 mei 2017) zijn uw Staten daarover geïnformeerd. De complexiteit van vraagstukken, waarvoor de provincie zich gesteld weet, vergt meer inzet van de directie op bestuurlijk-ambtelijke samenwerking en leidt tot meer taken van de directie in het samenspel met externe partners (o.a. andere landsdelen in binnen- en buitenland). Ook de integrale aanpak van maatschappelijke vraagstukken vraagt meer coördinatie op directieniveau binnen de organisatie. Op basis van deze ontwikkelingen heeft het college besloten tot deze uitbreiding. De monitor-functie bij besluiten van de directie en de door haar in gang gezette activiteiten vergt qua omvang extra ondersteuning. Daartoe is vanaf begin 2019 de functie van directiesecretaris ingericht (1 fte). Tot die tijd werd de functie van ambtelijk secretaris van GS gecombineerd met de functie van directiesecretaris. Met deze beweging wordt de sturingsfunctie van de directie versterkt.

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)
Conform de nieuwe cao krijgen provincieambtenaren per 1 januari 2019 2,5% salaris erbij, per 1 juli 2019 1%, per 1 januari 2020 2% en per 1 juli 2020 1%. Hiermee wordt uitvoering gegeven aan de eerder gemaakte afspraken in het loonruimteakkoord van 2019-2020. De cao loopt van 1 januari 2019 tot 1 januari 2021. Bovenstaand betekent een ophoging van de loonkosten voor 2019 van € 2,2 mln., voor 2020 van € 4,5 mln. en voor 2021 en verder van € 4,9 mln. Dit wordt gedeeltelijk gedekt uit de gereserveerde middelen voor loon- en prijsstijging. Voor het jaar 2021 is er echter een tekort van € 0,46 mln. en voor de jaren 2022 e.v. is er een tekort van € 0,71 mln. Conform de passage bij de Programmabegroting 2019 (pagina 356) komt dit voor deze jaren ten laste van het begrotingsresultaat in de meerjarenraming.

283. Afrekening subsidievaststelling Q4 gemeente Venlo (GS 9-4-2019)
Zie toelichting product 2.4.1. Stedelijke ontwikkeling.

4.4. Provinciale Staten en Griffie

W3 Financiële wijzigingen

€ x 1.000

4.4.1 Provinciale Staten en Griffie	Begroting	Meerjarenraming		
	63	2020	2021	2022
Lasten				
236 Vervolg pilot Burgertop	**140**	0	0	0
259 Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe CAO	**30**	61	66	66
Totaal lasten	**170**	**61**	**66**	**66**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-170**	**-61**	**-66**	**-66**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-170**	**-61**	**-66**	**-66**

Financiële toelichting

236. Vervolg pilot Burgertop (PS-15-2-2019)

Tijdens de PS vergadering van 15 februari 2019 is het Gewijzigde initiatiefvoorstel evaluatie, voortzetting en borging in de toekomst Burgertop Limburg 2018 met algemene stemmen aangenomen. Voor het vervolg van deze pilot is een bedrag beschikbaar gesteld van € 140.000. Dekking vindt plaats uit het begrotingsresultaat.

259. Herverdeling loonkosten i.v.m. nieuwe cao (GS 19-3-2019)

Zie toelichting product 4.3.5. Stelposten.

Verplichte paragrafen

5. PARAGRAAF BEDRIJFSVOERING

5.1. Personeel- en Organisatieontwikkeling

In deze 1e Afwijkingenrapportage 2019 zijn de volgende mutaties in de personeelslasten verwerkt.

- Provincieambtenaren krijgen er per 1 januari 2019 2,5% salaris bij, per 1 juli 2019 1%, per 1 januari 2020 2% en per 1 juli 2020 1%. Hiermee wordt uitvoering gegeven aan de eerder gemaakte afspraken in het loonruimteakkoord van 2019-2020. De cao loopt van 1 januari 2019 tot 1 januari 2021. Bovenstaand betekend een ophoging van de loonkosten voor 2019 van € 2.215.196 voor 2020 van € 4.523.132 en voor 2021 en verder van € 4.913.125. Dit wordt gedekt uit de stelpost reservering voor loon- en prijsstijging. Voor de jaren 2021 is er echter een tekort van € 461.453 en voor de jaren 2022 e.v. is er een tekort van € 713.125.
  Conform de passage bij de begroting 2019 (pagina 356) komt dit voor deze jaren ten laste van het begrotingsresultaat in de meerjarenraming.
- Per 1 januari 2019 is de formatie uitgebreid met een directielid inclusief ondersteuning (GS 2017) en een directiesecretaris (DT 17-12-2018). Derhalve is het personeelsbudget opgehoogd met € 345.000. Dekking vindt plaats uit het begrotingsresultaat.
- Het exploitatiebudget bestuursondersteuning en bedrijfsvoering ad € 31.435 wordt jaarlijks ingezet voor personele ondersteuning. Per 1 januari 2019 is dit bedrag derhalve toegevoegd aan het P-budget.

Bovenstaande wijzigingen hebben invloed op de hoogte van de totale loonsom 2019 e.v.
In onderstaande tabel zijn deze mutaties meerjarig verwerkt.

€ x 1.000

Totale lasten in exploitatie	Begroting	Wijziging		Begroting	Meerjarenraming			
	2019	Jaarstukken 2018	1e afwijkingen rapportage	2019 na wijziging	2020	2021	2022	2023
Organisatie	71.660	6.628	2.571	80.859	76.009	76.739	77.122	77.122
GS	1.102			1.102	1.102	1.102	1.102	1.102
Griffie	997		30	1.027	1.058	1.063	1.063	1.063
PS	782			782	782	782	782	782
Voormalig personeel/niet-actieven	445			445	445	445	445	445
Voormalig bestuur	375			375	375	375	375	375
	75.361	6.628	2.601	84.590	79.771	80.506	80.889	80.889
Totale lasten t.l.v. Infra projecten (incl. rehabilitaties)								
Organisatie	1.725			1.725	1.725	1.725	1.725	1.725
Totaal loonsom	77.086	6.628	2.601	86.315	81.496	82.231	82.614	82.614

Financiële begroting

Na verwerking van de voorstellen uit deze 1e Afwijkingenrapportage 2019 blijft er sprake van een gezonde financiële positie, in lijn met de uitgangspunten van de Programmabegroting 2019 en de Jaarstukken 2018, te weten structureel evenwicht, gezonde vermogenspositie, een sterke buffer en onbenutte belastingcapaciteit.

Resultaateffect 1e Afwijkingenrapportage 2019

In onderstaande tabel zijn alle mutaties uit deze afwijkingenrapportage met resultaateffect weergegeven:

€ x 1.000

Resultaateffect 1e Afwijkingenrapportage 2019		Begroting	Meerjarenraming			Totaal
		2019	2020	2021	2022	
71	Uitvoeringsovereenkomst grondwaterbeschermingsgebieden		-200	-200		-400
75	Correctie indexering CultuurPlanInstellingen 2017-2020	-113	-175	-179	-183	-651
84	Verlenging Provinciaal Uitvoeringsprogramma Omgevingsveiligheid	337				337
100	Ontgrondingsvergunning Sibelco Benelux BV	-24	-24	-24	-24	-96
148	Bijzonder project eren en gedenken	-700				-700
187	Bijstelling budgetten provinciaal wagenpark	81	83	85	87	337
213	Verhoging dividend 2018 Enexis	3.563				3.563
230	Provinciale bijdrage in renovatie MECC	-2.000				-2.000
233	Risicoreservering i.v.m. geldlening recreatiepark Kasteel Ooijen	-250				-250
234	Risicoreservering geldlening BB Beesel Vastgoed BV	-120				-120
236	Vervolg pilot Burgertop	-140				-140
243	Financiële gevolgen CAO 2019-2020			-461	-713	-1.175
251	Ophoging personeelsbudget	-345	-345	-345	-345	-1.380
267	Herberekening renteopbrengsten beleggingen	-328	-282	197	-1	-413
281	Rentederving i.v.m. verkoop obligaties	672				672
285	IPO-begroting 2019	-300				-300
298	Project N271 Ombouw Gennep	500	333	333	333	1.500
303	Verbouwing/ herinrichting kantoren Bonnefantenmuseum	-250				-250
304	Nadere subsidieregels duurzame maatschappelijke organisaties	-593				-593
305	Aanvullende bijdrage Nieuwe Nor Heerlen	-50				-50
		-61	-610	-594	-846	-2.110

Deze mutaties zijn reeds toegelicht in de conclusie en samenvatting en de toelichtingen onder de programma's.

Begroting 2019 na wijzigingen en bijhorende meerjarenraming 2020-2022

De voorstellen uit deze afwijkingenrapportage zijn verwerkt in de 2e begrotingswijziging 2019. Deze wijziging is opgenomen als Bijlage 2 van dit document. In de volgende tabel zijn de mutaties m.b.t. de begrotingswijzigingen (BW2) van deze afwijkingenrapportage per begrotingsprogramma weergegeven.

€ x 1.000

Begrotingsprogramma		Begrotingswijziging 2											
		2019			2020			2021			2022		
		Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
1.1	Investeringsklimaat	1.715	1.115	-600	-40	0	40	240	0	-240	240	0	-240
1.2	Innovatiekracht	6.089	92	-5.997	1.558	0	-1.558	-1.461	0	1.461	189	0	-189
1.3	Onderwijs en arbeidsmarkt	7	0	-7	-315	0	315	-308	0	308	-308	0	308
2.1	Sociale agenda	1.460	0	-1.460	318	0	-318	90	0	-90	90	0	-90
2.2	Cultuur	3.462	0	-3.462	236	0	-236	252	0	-252	256	0	-256
2.3	Sport	-12	0	12	18	0	-18	19	0	-19	19	0	-19
2.4	Stedelijke ontwikkeling	15.611	0	-15.611	75	0	-75	81	0	-81	81	0	-81
3.1	Openbaar vervoer en railagenda	400	0	-400	2.285	2.840	555	3.046	2.840	-206	-444	0	444
3.2	Bereikbaarheid en mobiliteit	31.391	50	-31.341	1.289	0	-1.289	534	0	-534	533	0	-533
3.3	Limburgse woningmarkt	1.370	0	-1.370	57	0	-57	61	0	-61	61	0	-61
3.4	Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	1.928	0	-1.928	327	0	-327	353	0	-353	353	0	-353
3.5	Hoogwaterbescherming langs de Maas	-11.248	3.000	14.248	-6.698	1.700	8.398	1.173	0	-1.173	73	0	-73
3.6	Water	21	0	-21	560	0	-560	468	0	-468	158	0	-158
3.7	Energie, duurzaamheid en milieu	5.351	0	-5.351	322	0	-322	348	0	-348	348	0	-348
3.8	Plattelandsontwikkeling	7.408	63	-7.345	363	0	-363	390	0	-390	390	0	-390
4.1	Bestuur	313	0	-313	325	0	-325	353	0	-353	352	0	-352
4.2	Overhead	912	0	-912	1.774	0	-1.774	1.915	0	-1.915	1.915	0	-1.915
4.3	Algemene dekkingsmiddelen	-21.525	12.090	33.615	-3.681	-2.127	1.554	-3.589	-1.501	2.088	-3.393	-1.429	1.964
4.4	Provinciale Staten en Griffie	170	0	-170	61	0	-61	66	0	-66	66	0	-66
	Totaal baten lasten	**44.823**	**16.410**	**-28.414**	**-1.167**	**2.413**	**3.580**	**4.034**	**1.339**	**-2.695**	**981**	**-1.429**	**-2.410**
Mutatie reserves													
Toevoegingen reserves		46.519		-46.519	9.062		-9.062	900		-900	400		-400
Aanwendingen reserves			74.872	74.872		4.873	4.873		3.001	3.001		1.964	1.964
	Totaal mutatie reserves	**46.519**	**74.872**	**28.353**	**9.062**	**4.873**	**-4.190**	**900**	**3.001**	**2.101**	**400**	**1.964**	**1.564**
	Totaal	**91.342**	**91.282**	**-61**	**7.895**	**7.286**	**-610**	**4.934**	**4.340**	**-594**	**1.381**	**535**	**-846**

Dit voorstel leidt tot een wijziging van het financiële perspectief van de begroting dat nader is uitgewerkt in dit hoofdstuk en bijlage 1 van dit document, het “Overzicht baten en lasten 2019-2022 ná BW 3 - 2019”.
Wij merken hier op dat in de financiële overzichten van dit hoofdstuk en in de bijlagen van dit document onder ‘begroting ná wijzigingen’ bedoeld is ‘begroting ná de 3e begrotingswijziging 2019’, welke onderdeel maakt uit de Jaarstukken 2018 (PS-behandeling 21-6-2019 in dezelfde vergadering). Voor de volledigheid worden in deze afwijkingenrapportage de wijzigingen in de ramingen van de begrotingsprogramma’s en de meerjarige doorkijk reserves gepresenteerd inclusief de doorwerking naar de begroting 2019 e.v. van de overboekingsvoostellen uit de Jaarstukken 2018.
De begroting ná wijzigingen 2019 e.v. is in de onderstaande tabel weergegeven:

BW0	Programmabegroting 2019	PS 9 november 2018
BW1	Financiële Eindejaarsbijstelling 2018	PS 14 december 2018
BW2	1e Afwijkingenrapportage 2019	PS 21 juni 2019
BW3	Jaarstukken 2018 (overboekingsvoorstellen)	PS 21 juni 2019

Begrotingsresultaat 2019-2022

Het saldo van baten en lasten plus de toevoegingen minus de aanwendingen van de reserves levert het begrotingsresultaat op. In onderstaande tabel en grafiek treft u de ontwikkeling van dit begrotingsresultaat na de begrotingswijzigingen aan:

€ x 1.000

	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Begrotingsresultaat primitieve raming	**13.843**	**45.822**	**49.454**	**54.094**
Doorwerking Eindejaarsbijstelling 2018	-476	-728	-1.652	-594
1e Afwijkingenrapportage 2019	-61	-610	-594	-846
Begrotingsresultaat ná wijzigingen	**13.307**	**44.485**	**47.209**	**52.654**

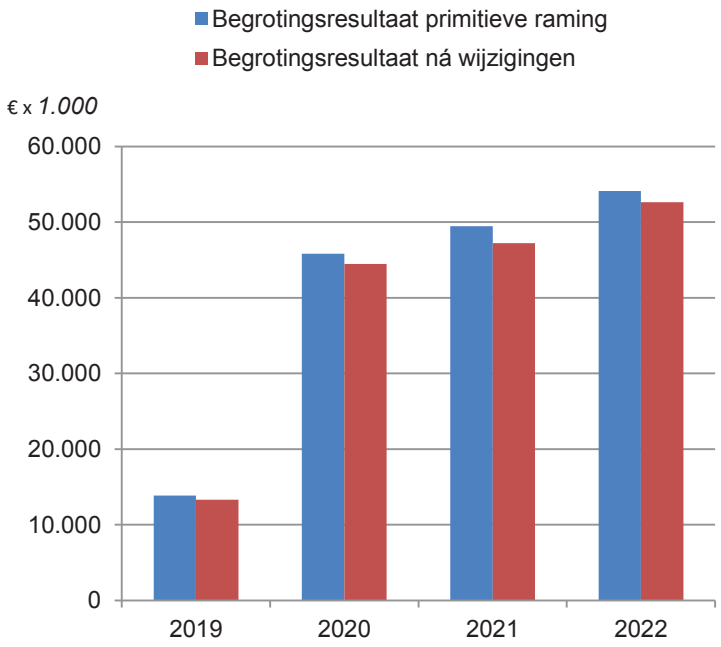

In onderstaande tabel en grafiek treft u de ontwikkeling van de begrotingstotalen 2019-2022 aan.

€ x 1.000

	Begroting 2019	Meerjarenraming 2020	2021	2022
Begrotingstotaal primitieve raming	**634.238**	**534.157**	**473.490**	**461.894**
Doorwerking Eindejaarsbijstelling 2018	76.910	8.173	5.023	18.337
1e Afwijkingenrapportage 2019	91.282	7.286	4.340	535
Overboekingsvoorstellen Jaarstukken 2018	41.403	62	0	0
Begrotingstotaal ná wijzigingen	**843.833**	**549.678**	**482.853**	**480.766**

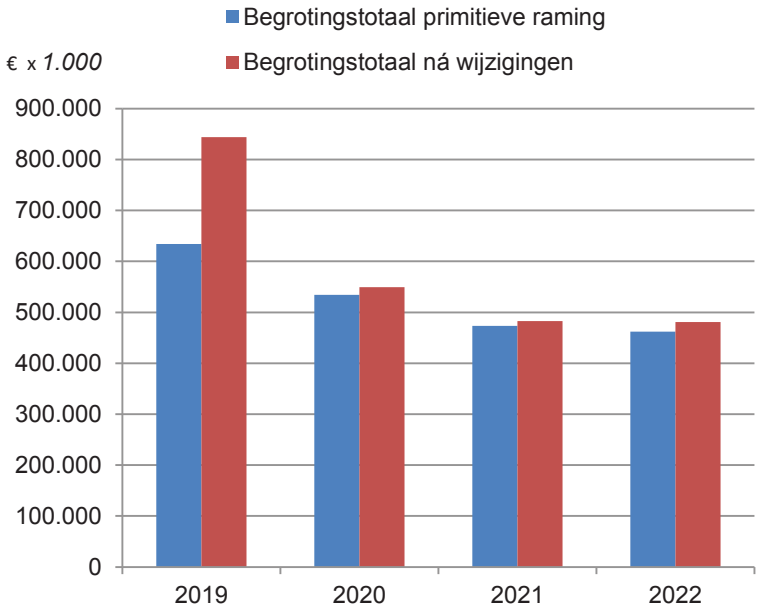

Beleidsintensiveringen

Na verwerking van de voorstellen in deze rapportage resteert nog € 11,75 mln. aan beleidsintensiveringsmiddelen, gerelateerd aan het coalitieakkoord 2015-2019. Onderstaande tabel specificeert deze restanten.

€ x 1.000

	Begroting	Meerjarenraming			Totaal
	2019	2020	2021	2022	
Procesmiddelen coalitieakkoord	491				491
Intensivering projecten IBA 2016-2019	5.683				5.683
Intensivering binnenstedelijke ontwikkeling 2016-2019	749				749
Intensivering verdienmodellen Agro 2016-2019	42				42
Intensiveringen onvoorzien 2016-2019	113				113
Intensivering cofin. Europese programma's	610				610
Cofinancieringsproblematiek EU-programma's	1.182				1.182
Cofinanciering duurzame energie (propositie rijk)	2.600				2.600
	11.502	**0**	**0**	**0**	**11.502**

Mutaties reserves

In bijlage 4: Overzicht stand reserves 2018-2022 (ná BW 3 - 2019) van deze 1e Afwijkingenrapportage 2019 geven wij meerjarig inzicht in het geprognosticeerde verloop van de reserves volgens de Programmabegroting 2019 en bijhorende meerjarenraming.
In deze afwijkingenrapportage is de opheffing van de reserve ‘DU elektrificatie Maaslijn’, conform het Opheffingsbesluit behorend bij de Jaarstukken 2018 (PS-behandeling 21 juni 2019) verwerkt. Het saldo per 1 januari 2019 van de reserve ‘DU elektrificatie Maaslijn’ ad.€ 12,97 mln. wordt toegevoegd aan de reserve ‘DU Verkeer en Vervoer’. Voor de jaren 2019 en 2020 ontvangen wij van het Rijk een jaarlijkse bijdrage van € 5,98 mln. voor de elektrificatie van de Maaslijn en deze bijdrage wordt ook toegevoegd aan de reserve ‘DU Verkeer en Vervoer’ (zie product 3.1.2. Railagenda).

Portfoliomanagement

Inzet maatschappelijk revolverende middelen (in € mln.)

	Economisch	Overig	Totaal	Reserve Maatschappelijk	Reserve Revolverend	Totaal Immunisatie Reserve
Beginstand amendement A1				**165,0**	**935**	**1100**
Inscite	30,0		30,0			
Pilot & Miniplant	23,0		23,0			
Chemelot materials centre	15,0		15,0			
HCA Tech impact	9,0		9,0			
Belvédere		10,0	10,0			
Q4 Maasfront		6,6	6,6			
Kerkrade Centrum		13,5	13,5			
Link	14,3		14,3			
AMIBM	5,0		5,0			
Expertise en innovatiecentrum BISS	4,0		4,0			
Afwaardering campus M&D	3,0		3,0			
ITEM	0,6		0,6			
MAA	6,5		6,5			
LBDF	5,9		5,9			
Stand einde coalitie 2012-2015	**116**	**30**	**146**	**19**	**935**	**954**
Aanvulling vanuit resultaat '14				4	6	
Inzet algemene reserve				32	0	
Verhoging maatschappelijke inzet				35	-35	
Stand begin coalitie 2015-2019	**70**	**20**	**0**	**90**	**906**	**996**
Gezonde Basisschool	1,00		1,00			
Univercity College	5,925		5,93			
Procesmiddelen brightlands	0,2250		0,23			
Procesmiddelen greenport Venlo	0,4500		0,45			
Uitvoerings innovatieporgramma's	0,8000		0,80			
Campusorgansiatie Greenport	0,7500		0,75			
Inrichting onderzoeks- en labfaciliteiten	1,4500		1,45			
MHC	0,41		0,41			
HEFI	2,95		2,95			
MAA investering platform	3,70		3,70			
Bijdrage bijzondere sport evenementen		2,50	2,50			
Relatie wonen en sociale agenda		2,50	2,50			
Motie 778 Stadsnatuur in Limburg		2,50	2,50			
Aanpak winkel leegstand		2,00	2,00			
Co-financieringsproblematiek EU-programma's		3,00	3,00			
Lime	3,00		3,00			
Brightlands MHC B.V.	3,87		3,87			
Campusplan GPV	7,80		7,80			
MECC	2,50		2,50			
Risicoreserve zon-PTC	0,50		0,50			
Techruption	0,30		0,30			
Aanvalsplan arbeidsmarkt: 4Limburg		1,00	1,00			
Aanvalsplan Arbeidsmarkt: Campusontwikkeling Heerlen		2,50	2,50			
Intenstivering binnenstedelijke ontwikkeling		4,00	4,00			
Raad van Arbeid	1,86		1,86			
Versterking natuurwetenschappen T2	5,00		5,00			
HEFI II	1,95	0,00	1,95			
SSC BP 2.0	0,90	0,00	0,90			
Greenport - Campus + RvA	5,00	0,00	5,00			
Nationaal expertise centrum forensische Radiologie	0,23		0,23			
Logistiek onderzoek	0,72		0,72			
Verdieping life science cluster	0,39		0,39			
Link II	11,25		11,25			
Greenport aanvullende agio (GS 20-11-2018)	3,30		3,30			
Brein (GS18-12-2018) (PS 15-2-2019)	1,00		1,00			
BSTC (GS 8-1-2019) (PS 15-2-2019	1,00		1,00			
Techruption (II) (GS 18-12-2018) (PS 15-2-2019)	1,00		1,00			
Reservering vervolg BISS	1,19		1,19			
Call OPZuid Biobased Circulair (GS 19-3-2019)	0,80		0,80			
VDL NedCar*	24,77		24,77			
Maaslijn toevoeging bereikbaarheidsmiddelen*	8,50		8,50			
Subtotaal uitgaven coalitie 2015-2019	**104,5**	**20,0**	**124,5**	**124**	**906**	**1.030**
Vrijval escrow					13,4	
Brexit/hybride lening BNG/NBW					9,5	
Liquidatie CBL					1,2	
Aanvulling vanuit resultaat '15					28	
Begrotingssaldo begroting 2017					11,9	
Aanvulling resultaat EJB '16					18,7	
Jaarrekening resultaat 2016					9,8	
Aanvulling resultaat EJB '17					5,37	
Jaarrekening resultaat 2017					8,3	
Aanvulling resultaat 2e AWR '18					11,7	
Resultaat EJB					-6,5	
Restant BISS	1,19					
Vewachtte lagere subsidie vaststelling LINK eerste fase	0,05					
Resultaat RJ 2018					2,6	
Stand t/m 1e AW 2019	**-33,3**	**0**	**124,5**	**-33,26**	**1.020**	**986,7**

Toelichting stand Immunisatiereserve

Bij de start van de coalitie zijn € 90 mln. beschikbaar gesteld, onderverdeeld in € 70 mln. voor economische structuurversterking en € 20 mln. voor overige investeringen in lijn met het coalitieakkoord. Deze middelen zijn volledig ingezet, waarbij met de nog te nemen besluiten gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar ad € 24,8 mln. (brief gedeputeerde Van den Akker 26-2-2019, GS 2019-15707) en de extra toevoeging aan de bereikbaarheidsmiddelen ad € 8,53 mln. inzake het voorgenomen besluit over het project Verbetering Maaslijn (brief gedeputeerde Mackus, GS 2019/24829) het budget van € 90 mln. overschreden wordt. Anderzijds is er € 114 mln. toegevoegd aan de reserve gedurende deze coalitie, waardoor de einstand € 986,7 mln. bedraagt. Dit is ruim boven de gestelde ondergrens van € 900 mln.

Bijlagen

Bijlage 1: Begrotingswijziging 2 - 2019

€ x 1.000

Begrotingsprogramma		Product		Begroting 2019			Begroting 2020			Begroting 2021			Begroting 2022		
				lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo
1.1	Investerings-klimaat	1.1.1	Economische samenwerking	1.334	0	-1.334	39	0	-39	63	0	-63	63	0	-63
		1.1.2	Acquisitie en LIOF	661	1.000	339	15	0	-15	16	0	-16	16	0	-16
		1.1.3	MKB	-739	0	739	18	0	-18	20	0	-20	20	0	-20
		1.1.4	Brightlands Kennis/As	494	115	-379	7	0	-7	8	0	-8	8	0	-8
		1.1.5	Maastricht Aachen Airport	-35	0	35	-119	0	119	133	0	-133	133	0	-133
			Totaal begrotingsprogramma	**1.715**	**1.115**	**-600**	**-40**	**0**	**40**	**240**	**0**	**-240**	**240**	**0**	**-240**
1.2	Innovatiekracht	1.2.1	Chemie en Materialen Brightlands Chemelot Campus	17	0	-17	33	0	-33	35	0	-35	35	0	-35
		1.2.2	Life Sciences Brightlands Maastricht Health Campus	3.020	67	-2.953	73	0	-73	-1.629	0	1.629	21	0	-21
		1.2.3	Landbouw Agrofood Greenport Venlo	-1.126	25	1.151	1.378	0	-1.378	35	0	-35	35	0	-35
		1.2.4	Services & Brijghtlands Smart Services Campus	2.288	0	-2.288	18	0	-18	20	0	-20	20	0	-20
		1.2.5	Logistiek	-190	0	190	19	0	-19	21	0	-21	21	0	-21
		1.2.6	Maakindustrie	1.941	0	-1.941	6	0	-6	7	0	-7	7	0	-7
		1.2.7	Toerisme en recreatie	139	0	-139	31	0	-31	50	0	-50	50	0	-50
			Totaal begrotingsprogramma	**6.089**	**92**	**-5.997**	**1.558**	**0**	**-1.558**	**-1.461**	**0**	**1.461**	**189**	**0**	**-189**
1.3	Onderwijs en arbeidsmarkt	1.3.1	Arbeidsmarkt	204	0	-204	46	0	-46	49	0	-49	49	0	-49
		1.3.2	Onderwijs	1.573	0	-1.573	-376	0	376	-374	0	374	-374	0	374
		1.3.3	Limburg Werkt Akkoord	-1.770	0	1.770	16	0	-16	17	0	-17	17	0	-17
			Totaal begrotingsprogramma	**7**	**0**	**-7**	**-315**	**0**	**315**	**-308**	**0**	**308**	**-308**	**0**	**308**
2.1	Sociale innovatie en participatie	2.1.1	Sociale innovatie	1.295	0	-1.295	288	0	-288	58	0	-58	58	0	-58
		2.1.2	Bouwen aan eigen kracht en participatie	166	0	-166	29	0	-29	32	0	-32	32	0	-32
			Totaal begrotingsprogramma	**1.460**	**0**	**-1.460**	**318**	**0**	**-318**	**90**	**0**	**-90**	**90**	**0**	**-90**
2.2	Cultuur	2.2.1	Cultuur	1.804	0	-1.804	147	0	-147	156	0	-156	160	0	-160
		2.2.2	Erfgoed	-1	0	1	21	0	-21	23	0	-23	23	0	-23
		2.2.3	Monumenten	1.492	0	-1.492	21	0	-21	23	0	-23	23	0	-23
		2.2.4	Archeologie	-17	0	17	39	0	-39	42	0	-42	42	0	-42
		2.2.5	Digitale agenda en regionale media	184	0	-184	7	0	-7	8	0	-8	8	0	-8
			Totaal begrotingsprogramma	**3.462**	**0**	**-3.462**	**236**	**0**	**-236**	**252**	**0**	**-252**	**256**	**0**	**-256**
2.3	Sport	2.3.1	Sport	-12	0	12	18	0	-18	19	0	-19	19	0	-19
			Totaal begrotingsprogramma	**-12**	**0**	**12**	**18**	**0**	**-18**	**19**	**0**	**-19**	**19**	**0**	**-19**
2.4	Stedelijke ontwikkeling	2.4.1	Binnenstedelijke ontwikkeling	11.021	0	-11.021	50	0	-50	54	0	-54	54	0	-54
		2.4.2	Herstructurering in wijken	2	0	-2	5	0	-5	5	0	-5	5	0	-5
		2.4.3	IBA	4.587	0	-4.587	21	0	-21	22	0	-22	22	0	-22
			Totaal begrotingsprogramma	**15.611**	**0**	**-15.611**	**75**	**0**	**-75**	**81**	**0**	**-81**	**81**	**0**	**-81**
3.1	Openbaar vervoer en railagenda	3.1.1	Openbaar vervoer en concessiemanagement	-38	0	38	-135	0	135	-130	0	130	-530	0	530
		3.1.2	Railagenda	437	0	-437	2.420	2.840	420	3.176	2.840	-336	86	0	-86
			Totaal begrotingsprogramma	**400**	**0**	**-400**	**2.285**	**2.840**	**555**	**3.046**	**2.840**	**-206**	**-444**	**0**	**444**
3.2	Bereikbaarheid en mobiliteit	3.2.1	(Beleids)voorbereiding en uitvoering mob.maatregelen	35.049	0	-35.049	92	0	-92	100	0	-100	100	0	-100
		3.2.2	Fiets	-1.915	0	1.915	18	0	-18	20	0	-20	20	0	-20
		3.2.3	Verkeersveiligheid	8	0	-8	16	0	-16	17	0	-17	17	0	-17
		3.2.4	Logistieke netwerken	-685	0	685	17	0	-17	19	0	-19	19	0	-19
		3.2.5	Onderhoud, beheer en rehabilitaties Provinciale wegen	-1.105	50	1.155	1.073	0	-1.073	301	0	-301	300	0	-300
		3.2.6	Project Buitenring Parkstad Limburg	19	0	-19	35	0	-35	38	0	-38	38	0	-38
		3.2.7	Project N280- West	16	0	-16	31	0	-31	33	0	-33	33	0	-33
		3.2.8	Project N266	3	0	-3	6	0	-6	6	0	-6	6	0	-6
			Totaal begrotingsprogramma	**31.391**	**50**	**-31.341**	**1.289**	**0**	**-1.289**	**534**	**0**	**-534**	**533**	**0**	**-533**
3.3	Limburgse	3.3.1	Transitie woningmarkt Limburg	1.370	0	-1.370	57	0	-57	61	0	-61	61	0	-61
			Totaal begrotingsprogramma	**1.370**	**0**	**-1.370**	**57**	**0**	**-57**	**61**	**0**	**-61**	**61**	**0**	**-61**
3.4	Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	3.4.1	Provinciaal omgevingsplan	45	0	-45	84	0	-84	91	0	-91	91	0	-91
		3.4.2	Uitvoering ruimtelijk beleid	108	0	-108	91	0	-91	98	0	-98	98	0	-98
		3.4.3	Werklocaties	1.701	0	-1.701	13	0	-13	14	0	-14	14	0	-14
		3.4.4	Buitengoed Geul en Maas	4	0	-4	8	0	-8	9	0	-9	9	0	-9
		3.4.5	Vergunningen ontgrondingen	14	0	-14	26	0	-26	28	0	-28	28	0	-28
		3.4.6	Handhaving ontgrondingen	10	0	-10	19	0	-19	21	0	-21	21	0	-21
		3.4.7	Grondzaken	46	0	-46	86	0	-86	93	0	-93	93	0	-93
			Totaal begrotingsprogramma	**1.928**	**0**	**-1.928**	**327**	**0**	**-327**	**353**	**0**	**-353**	**353**	**0**	**-353**
3.5	Hoogwater-bescherming langs de Maas	3.5.1	Programma Maasvallei	19	0	-19	35	0	-35	38	0	-38	38	0	-38
		3.5.2	Ooijen-Wanssum	-11.267	3.000	14.267	-6.733	1.700	8.433	1.135	0	-1.135	35	0	-35
			Totaal begrotingsprogramma	**-11.248**	**3.000**	**14.248**	**-6.698**	**1.700**	**8.398**	**1.173**	**0**	**-1.173**	**73**	**0**	**-73**
3.6	Water	3.6.1	Water	21	0	-21	560	0	-560	468	0	-468	158	0	-158
			Totaal begrotingsprogramma	**21**	**0**	**-21**	**560**	**0**	**-560**	**468**	**0**	**-468**	**158**	**0**	**-158**
3.7	Energie, duurzaamheid en milieu	3.7.1	Asbest en energie	1.318	0	-1.318	76	0	-76	82	0	-82	82	0	-82
		3.7.2	Milieubeleid	13	0	-13	24	0	-24	26	0	-26	26	0	-26
		3.7.3	Uitvoering milieu	527	0	-527	13	0	-13	15	0	-15	14	0	-14
		3.7.4	Bodem en ondergrond	1.949	0	-1.949	42	0	-42	45	0	-45	45	0	-45
		3.7.5	Mijn(water)schade	862	0	-862	6	0	-6	7	0	-7	7	0	-7
		3.7.6	Vergunningen bijzondere wetten	21	0	-21	40	0	-40	43	0	-43	43	0	-43
		3.7.7	Handhaving bijzondere wetten	53	0	-53	119	0	-119	128	0	-128	128	0	-128
		3.7.8	WABO-milieuadvies	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		3.7.9	Vergunningen WABO	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		3.7.10	Handhaving WABO	45	0	-45	-5	0	5	-5	0	5	-5	0	5
		3.7.11	Coördinatie RUD	563	0	-563	6	0	-6	6	0	-6	6	0	-6
			Totaal begrotingsprogramma	**5.351**	**0**	**-5.351**	**322**	**0**	**-322**	**348**	**0**	**-348**	**348**	**0**	**-348**
3.8	Plattelands-ontwikkeling	3.8.1	Natuur	7.518	63	-7.455	300	0	-300	322	0	-322	322	0	-322
		3.8.2	Landschapsparken	11	0	-11	21	0	-21	22	0	-22	22	0	-22
		3.8.3	Landbouw	-121	0	121	42	0	-42	46	0	-46	46	0	-46
			Totaal begrotingsprogramma	**7.408**	**63**	**-7.345**	**363**	**0**	**-363**	**390**	**0**	**-390**	**390**	**0**	**-390**

€ x 1.000

Begrotingsprogramma		Product		Begroting 2019			Begroting 2020			Begroting 2021			Begroting 2022		
				lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo
4.1	Bestuur	4.1.1	Rijks- en veiligheidstaken CdK	32	0	-32	59	0	-59	64	0	-64	64	0	-64
		4.1.2	Bestuurskracht en bestuurlijke organisatie	7	0	-7	13	0	-13	14	0	-14	14	0	-14
		4.1.3	Integriteit	3	0	-3	6	0	-6	6	0	-6	6	0	-6
		4.1.4	Coördinatie Interbestuurlijk toezicht	7	0	-7	14	0	-14	15	0	-15	15	0	-15
		4.1.5	Toezicht gemeentefinanciën	18	0	-18	33	0	-33	36	0	-36	36	0	-36
		4.1.6	IPO	303	0	-303	6	0	-6	6	0	-6	6	0	-6
		4.1.7	Internationalisering	7	0	-7	13	0	-13	14	0	-14	14	0	-14
		4.1.8	Euregiobestuur (EMR/Ermn)	19	0	-19	36	0	-36	39	0	-39	39	0	-39
		4.1.9	Strategische Public affairs	96	0	-96	53	0	-53	57	0	-57	57	0	-57
		4.1.10	Branding	-209	0	209	1	0	-1	1	0	-1	1	0	-1
		4.1.13	Overige bestuurlijke zaken	30	0	-30	91	0	-91	101	0	-101	100	0	-100
			Totaal begrotingsprogramma	**313**	**0**	**-313**	**325**	**0**	**-325**	**353**	**0**	**-353**	**352**	**0**	**-352**
4.2	Overhead	4.2.0	Overhead	912	0	-912	1.774	0	-1.774	1.915	0	-1.915	1.915	0	-1.915
			Totaal begrotingsprogramma	**912**	**0**	**-912**	**1.774**	**0**	**-1.774**	**1.915**	**0**	**-1.915**	**1.915**	**0**	**-1.915**
4.3	Algemene dekkingsmiddelen	4.3.1	MRB	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		4.3.2	Provinciefonds	-445	0	445	-107	0	107	-107	0	107	3	0	-3
		4.3.3	Overige eigen middelen	528	12.090	11.562	614	-2.127	-2.741	704	-1.501	-2.205	789	-1.429	-2.218
		4.3.4	Reservering nieuw beleid	-13.463	0	13.463	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		4.3.5	Stelposten	-8.143	0	8.143	-4.188	0	4.188	-4.186	0	4.186	-4.185	0	4.185
			Totaal begrotingsprogramma	**-21.525**	**12.090**	**33.615**	**-3.681**	**-2.127**	**1.554**	**-3.589**	**-1.501**	**2.088**	**-3.393**	**-1.429**	**1.964**
Provinciale Staten en griffie				170	0	-170	61	0	-61	66	0	-66	66	0	-66
			Totaal baten en lasten	**44.823**	**16.410**	**-28.414**	**-1.167**	**2.413**	**3.580**	**4.034**	**1.339**	**-2.695**	**981**	**-1.429**	**-2.410**
Mutatie reserves															
	Algemene reserve (egalisatie)			10.052	4.845	-5.207	1.062	2.907	1.845	900	2.545	1.645	400	2.108	1.708
	Immunisatiereserve			50	7.224	7.174	0	1.526	1.526	0	-1.650	-1.650	0	0	0
	Reserve Transitiefonds			0	1.640	1.640	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Bestemmingsreserve ZSLM			0	-605	-605	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Bestemmingsreserve NEDAB			0	-152	-152	0	-152	-152	0	98	98	0	98	98
	Egalisatiereserve DU bedrijventerreinen			0	60	60	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Egalisatiereserve DU externe veiligheid			0	526	526	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Reserve DU-uitkering PAS			0	6.444	6.444	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Reserve DU Verkeer en vervoer			21.876	712	-21.165	5.979	906	-5.073	0	857	857	0	-293	-293
	Reserve DU elektrificatie Maasliijn			-5.979	12.973	18.952	-5.979	0	5.979	0	0	0	0	0	0
	Reserve aandeeltransacties LIOF			0	1.962	1.962	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Risicoreserve Financieel instrumentarium SiS			3.670	0	-3.670	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Reserve DU-uitkering bodemsanering			0	1.926	1.926	0	150	150	0	50	50	0	50	50
	Reserve A2 't Vonderen			0	35.000	35.000	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Reserve onderhoud gebouwen			250	0	-250	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Reserve DU Gebiedsontw.Ooijen-Wanssum			16.600	2.316	-14.284	8.000	-466	-8.466	0	1.100	1.100	0	0	0
			Totaal mutaties reserves	**46.519**	**74.872**	**28.353**	**9.062**	**4.873**	**-4.190**	**900**	**3.001**	**2.101**	**400**	**1.964**	**1.564**
			Totaal	**91.342**	**91.282**	**-61**	**7.895**	**7.286**	**-610**	**4.934**	**4.340**	**-594**	**1.381**	**535**	**-846**

Bijlage 2: Overzicht baten en lasten 2019-2022 (t/m BW 3 Jaarstukken 2018)

€ x 1.000

Begrotingsprogramma	2019			2020			2021			2022		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
1.1 Investeringsklimaat	32.949	3.563	-29.387	11.187	1.338	-9.849	10.374	899	-9.475	10.426	911	-9.516
1.2 Innovatiekracht	36.461	581	-35.880	12.176	26	-12.150	3.685	0	-3.685	2.855	0	-2.855
1.3 Onderwijs en arbeidsmarkt	18.733	12	-18.721	1.891	0	-1.891	1.855	0	-1.855	1.861	0	-1.861
2.1 Sociale agenda	16.636	0	-16.636	7.390	0	-7.390	7.016	0	-7.016	7.156	0	-7.156
2.2 Cultuur	53.049	5.615	-47.435	35.343	5.518	-29.825	34.156	5.518	-28.638	35.017	5.518	-29.500
2.3 Sport	5.755	0	-5.755	1.806	0	-1.806	1.575	0	-1.575	1.592	0	-1.592
2.4 Stedelijke ontwikkeling	23.135	0	-23.135	2.443	0	-2.443	1.690	0	-1.690	1.196	0	-1.196
3.1 Openbaar vervoer en railagenda	78.757	17.206	-61.551	76.314	22.046	-54.268	80.117	16.067	-64.050	91.905	27.720	-64.185
3.2 Bereikbaarheid en mobiliteit	108.888	2.933	-105.956	55.804	2.285	-53.519	59.869	474	-59.394	59.040	482	-58.558
3.3 Limburgse woningmarkt	2.623	0	-2.623	904	0	-904	914	0	-914	919	0	-919
3.4 Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	17.225	1.981	-15.244	6.456	1.823	-4.632	7.353	1.862	-5.491	6.373	1.902	-4.472
3.5 Hoogwaterbescherming langs de Maas	33.255	45.861	12.606	26.797	39.961	13.164	2.174	10.173	7.999	1.080	0	-1.080
3.6 Water	13.465	4.162	-9.303	9.452	4.204	-5.249	9.398	4.226	-5.172	2.881	1.025	-1.856
3.7 Energie, duurzaamheid en milieu	24.614	4.893	-19.721	16.281	4.570	-11.711	14.017	2.196	-11.821	14.169	1.451	-12.719
3.8 Plattelandsontwikkeling	50.646	41.904	-8.742	32.751	32.031	-720	36.949	31.952	-4.998	35.968	31.969	-4.000
4.1 Bestuur	17.773	436	-17.337	14.315	434	-13.881	13.594	406	-13.188	13.700	407	-13.294
4.2 Overhead	50.303	263	-50.040	49.260	269	-48.991	49.594	275	-49.320	49.973	281	-49.692
4.3 Algemene dekkingsmiddelen/ Financiën	12.925	314.804	301.879	-531	302.427	302.958	947	308.787	307.840	2.429	317.032	314.604
4.4 Provinciale Staten en Griffie	3.703	0	-3.703	3.483	0	-3.483	3.509	0	-3.509	3.540	0	-3.540
Totaal baten lasten	**600.896**	**444.213**	**-156.683**	**363.521**	**416.932**	**53.411**	**338.787**	**382.834**	**44.047**	**342.080**	**388.695**	**46.615**
Mutatie reserves												
Algemene reserve (egalisatie)	45.580	137.283	91.703	1.082	11.217	10.135	900	5.971	5.071	400	3.119	2.719
Immunisatiereserve	50	39.493	39.444	0	13.313	13.313	0	1.489	1.489	0	645	645
Reserve herontwikkeling Tapijnkazerne	0	1.000	1.000	0	0	0	0	1.000	1.000	0	0	0
Reserve Waterveiligheid Maas	0	0	0	0	3.000	3.000	0	0	0	0	0	0
Bestemmingsreserve Napoleonsbaan	0	1.965	1.965	0	1.965	1.965	0	1.965	1.965	0	1.965	1.965
Bestemmingsreserve ZSLM	34	195	161	34	0	-34	34	0	-34	34	0	-34
Bestemmingsreserve NEDAB	2.750	2.848	98	2.750	2.848	98	2.750	2.848	98	2.750	2.848	98
Risicoreserve grondexploitatie	615	4.233	3.618	615	0	-615	0	0	0	0	0	0
Bestemmingsreserve Culturele kansen	0	1.804	1.804	0	218	218	0	0	0	0	0	0
Reserve grondwaterbeheer	0	304	304	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Reserve Campusorganisatie Chemelot	0	1.250	1.250	0	1.000	1.000	0	750	750	0	0	0
Egalisatiereserve DU bedrijventerreinen	0	60	60	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Egalisatiereserve DU externe veiligheid	0	526	526	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Reserve DU-uitkering PAS	15.495	11.412	-4.083	4.000	5	-3.995	0	205	205	0	0	0
Bruteringsreserve Limburgsmuseum Venlo	0	206	206	0	206	206	0	206	206	0	206	206
Bruteringsreserve provinciale gebouwen	0	203	203	0	203	203	0	203	203	0	203	203
Bruteringsreserve ontschotten Gouvernement	0	51	51	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bruteringsreserve Creative City	0	706	706	0	706	706	0	706	706	0	706	706
Reserve DU Verkeer en vervoer	102.133	106.275	4.142	86.131	72.448	-13.683	78.312	76.761	-1.551	78.312	74.493	-3.819
Reserve DU elektrificatie Maaslijn	0	12.973	12.973	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Reserve DU-uitkering Natuur	0	243	243	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Reserve aandeeltransacties LIOF	0	1.962	1.962	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Risicoreserve Financieel instrumentarium SiS	15.662	0	-15.662	8.598	0	-8.598	4.688	0	-4.688	4.536	0	-4.536
Reserve zilver brons groene natuur	0	25	25	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Reserve DU-uitkering bodemsanering	0	1.926	1.926	0	150	150	0	50	50	0	50	50
Reserve Transitiefonds	0	2.157	2.157	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Reserve A2 't Vonderen	0	35.000	35.000	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Reserve onderhoud gebouwen	250	0	-250	0	0	0	0	0	0	0	0	0
reserve DU Naijl-effecten mijnbouw	0	323	323	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bestemmingsreserve realisatie N280	0	1.231	1.231	0	4.231	4.231	0	6.764	6.764	0	7.835	7.835
Reserve DU Gebiedsontw.Ooijen-Wanssum	47.061	30.166	-16.895	38.461	21.234	-17.227	10.173	1.100	-9.073	0	0	0
Reserve DU Zoetwatermaatregelen	0	3.798	3.798	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal mutatie reserves	**229.630**	**399.620**	**169.989**	**141.672**	**132.746**	**-8.926**	**96.858**	**100.019**	**3.161**	**86.033**	**92.071**	**6.038**
Totaal	**830.527**	**843.833**	**13.307**	**505.193**	**549.678**	**44.485**	**435.644**	**482.853**	**47.209**	**428.113**	**480.766**	**52.654**

Bijlage 3: Overzicht stand reserves 2018-2022 (t/m BW 3 Jaarstukken 2018)

€ x 1.000

	2018		2019			2020			2021			2022		
	Balansst. 31-12-2018	Resultaat 2018	Vermeer dering	Vermin dering	Eind saldo	Vermeer dering	Vermin dering	Eind saldo	Vermeer dering	Vermin dering	Eind saldo	Vermeer dering	Vermin dering	Eind saldo
Algemene reserve (egalisatie)	85.594	24.672	45.580	137.283	18.563	1.082	11.217	8.428	900	5.971	3.357	400	3.119	639
Immunisatiereserve	1.071.702	2.658	50	39.493	1.034.916	0	13.313	1.021.603	0	1.489	1.020.114	0	645	1.019.469
Reserve knelpunten Economisch beleid	201	0	0	0	201	0	0	201	0	0	201	0	0	201
Egalisatiereserve Gladheidsbestrijding	292	0	0	0	292	0	0	292	0	0	292	0	0	292
Reserve aandeeltransacties LIOF	7.006	0	0	1.962	5.044	0	0	5.044	0	0	5.044	0	0	5.044
Reserve Waterveiligheid Maas	3.000	0	0	0	3.000	0	3.000	0	0	0	0	0	0	0
Bestemmingsreserve Overdracht Napoleonsweg	9.827	0	0	1.965	7.862	0	1.965	5.897	0	1.965	3.932	0	1.965	1.967
Reserve Edelchemie	2.300	0	0	0	2.300	0	0	2.300	0	0	2.300	0	0	2.300
Bestemmingsreserve DU bedrijventerreinen	599	0	0	60	539	0	0	539	0	0	539	0	0	539
Risicoreserve Grondexploitatie	4.233	0	615	4.233	615	615	0	1.231	0	0	1.231	0	0	1.231
Risicoreserve Financieel instrumentarium SiS	72.168	0	15.662	0	87.831	8.598	0	96.429	4.688	0	101.117	4.536	0	105.654
Reserve DU Regionale luchthavens	100	0	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100
Reserve grondwaterbeheer	411	0	0	304	107	0	0	107	0	0	107	0	0	107
Reserve DU Gebiedsontwikkeling Ooijen-Wanssum	46.381	0	47.061	30.166	63.276	38.461	21.234	80.503	10.173	1.100	89.576	0	0	89.576
Reserve Campusorganisatie Chemelot	5.054	0	0	1.250	3.804	0	1.000	2.804	0	750	2.054	0	0	2.054
Reserve zilver brons groene natuur	224	0	0	25	199	0	0	199	0	0	199	0	0	199
Bruteringsreserve duurzaamheid prov.gebouwen	2.973	0	0	203	2.770	0	203	2.567	0	203	2.363	0	203	2.160
Bruteringsreserve Limburgsmuseum	2.629	0	0	206	2.423	0	206	2.217	0	206	2.011	0	206	1.805
Reserve Onderhoud gebouwen	3.513	0	250	0	3.763	0	0	3.763	0	0	3.763	0	0	3.763
Bestemmingsreserve realisatie N280	104.482	0	0	1.231	103.251	0	4.231	99.020	0	6.764	92.255	0	7.835	84.421
Reserve DU externe veiligheid	1.130	0	0	526	604	0	0	604	0	0	604	0	0	604
Bestemmingsreserve ZLSM	161	0	34	195	0	34	0	34	34	0	68	34	0	102
Reserve DU Naijl-effecten mijnbouw	2.048	0	0	323	1.725	0	0	1.725	0	0	1.725	0	0	1.725
Reserve DU-uitkering Natuur	1.227	0	0	243	984	0	0	984	0	0	984	0	0	984
Reserve DU-uitkering PAS	16.900	0	15.495	11.412	20.983	4.000	5	24.978	0	205	24.773	0	0	24.773
Bruteringsres ontschotten Gouvernement	1.457	0	0	51	1.405	0	0	1.405	0	0	1.405	0	0	1.405
Bestemmingsreserve Culturele kansen	2.183	0	0	1.804	379	0	218	160	0	0	160	0	0	160
Reserve A2 Vonderen	35.000	0	0	35.000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Reserve Transitiefonds	13.074	0	0	2.157	10.917	0	0	10.917	0	0	10.917	0	0	10.917
Reserve NEDAB	815	0	2.750	2.848	717	2.750	2.848	618	2.750	2.848	520	2.750	2.848	422
Bruteringsreserve Creative City	12.006	0	0	706	11.300	0	706	10.594	0	706	9.887	0	706	9.181
Bestemmingsreserve realisatie N266	7.999	0	0	0	7.999	0	0	7.999	0	0	7.999	0	0	7.999
Reserve DU-uitkering bodemsanering	6.422	0	0	1.926	4.496	0	150	4.346	0	50	4.296	0	50	4.246
Herontwikkeling Tapijnkazerne	2.000	0	0	1.000	1.000	0	0	1.000	0	1.000	0	0	0	0
Reserve DU Zoetwatermaatregelen	3.798	0	0	3.798	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Reserve DU Verkeer en vervoer	117.217	0	102.133	106.275	113.075	86.131	72.448	126.758	78.312	76.761	128.309	78.312	74.493	132.128
Reserve DU electrificatie Maasliijn	12.973	0	0	12.973	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal	**1.659.101**	**27.329**	**229.630**	**399.620**	**1.516.441**	**141.672**	**132.746**	**1.525.367**	**96.858**	**100.019**	**1.522.206**	**86.033**	**92.071**	**1.516.167**

Programma	Product	Volgnr.	Omschrijving investering	Afschr. termijn	Investerings bedrag	Looptijd	Indicatieve fasering investering				
							2019	2020	2021	2022	2023
3.1	3.1.1	19	Provinciale bushaltes	15	1.500.000	2019	1.500.000				
3.2	3.2.2.	20	Leisure Lane	15	2.924.350	2019	2.924.350				
	3.2.5.	21	N271 Ombouw Gennep	15	2.500.000	2019	2.500.000				
			Verschuivingen								
			N570 Roermond-Rothenbach rehabilitatie weg	15	-500.000	2019	-500.000				
			N271 Ombouw Gennep	15	500.000	2019	500.000				
			N281 Baneheide	15	-100.000	2019	-100.000				
			N276 Heerlenerweg/Wintraak	15	100.000	2019	100.000				
			N271 Fietspaden Plasmolen Mook	15	-1.250.000	2019	-1.250.000				
			N274 Rehabilitatie incl. 2 turborotondes tbv BPL en fietsbrug IBA	15	1.250.000	2019	1.250.000				
			N298 Aanleg drie betonnen rotondes Nuth tbv BPL	15	162.810	2019	162.810				
			N281 Parallelweg Baneheide	15	-162.810	2019	-162.810				
			N278 Groot onderhoud Rijbaan kom Gulpen	15	-1.084	2019	-1.084				
			N278 Rehabilitatie wegvak bebouwde kom Vaals	15	1.084	2019	1.084				
			N278 Rehabilitatie wegvak bebouwde kom Vaals	15	26.213	2019	26.213				
			N275/N277 aanleg rotonde Halfweg	15	-26.213	2019	-26.213				
			Totaal		**6.924.350**		**6.924.350**	**-**	**-**	**-**	**-**

www.limburg.nl

provincie limburg

Provinciale Staten
van Limburg

Cluster	FIN	**Behandeld**	N.F.M. Jongen
Ons kenmerk	2019/42203	**Telefoon**	+31 43 389 78 34
Uw kenmerk	-	**Maastricht**	4 juni 2019
Bijlagen(n)	1	**Verzonden**	**5 juni 2019**

Onderwerp
Beantwoording schriftelijke vragenronde 1e Afwijkingenrapportage 2019

Geachte Staten,

Bij het aanbieden van de 1e Afwijkingenrapportage 2019 op 15 mei jl. bent u uitgenodigd tot het indienen van schriftelijke vragen over de 1e Afwijkingenrapportage 2019. De Statenfracties GroenLinks en VVD hebben van deze gelegenheid gebruik gemaakt.

In de bijlage bij de brief treft u in het kader van de PS-behandeling op 21 juni 2019 de antwoorden op deze vragen aan.

Gedeputeerde Staten van Limburg

voorzitter

secretaris

2019/42195

Bezoekadres:
Limburglaan 10
NL-6229 GA Maastricht

Postbus 5700
NL-6202 MA Maastricht
postbus@prvlimburg.nl

Tel + 31 43 389 99 99
Fax + 31 43 361 80 99
www.limburg.nl

IBAN –nummer:
NL08RABO0132575728
BIC-code: RABONL2U

Bijlage 1

Schriftelijke vraag- en antwoordronde

1e Afwijkingenrapportage 2019

Provincie Limburg

Leeswijzer

De beantwoording van de schriftelijke vragen van de Statenfracties over de 1e Afwijkingenrapportage 2019 dient als volgt gelezen te worden:

- De vragen en antwoorden zijn inhoudelijk gerubriceerd conform de indeling van de 1e Afwijkingenrapportage 2019

- De formulering van de vragen is letterlijk overgenomen. Eventuele typefouten zijn gecorrigeerd.

- De nummering van de fracties is gehandhaafd.

Algemene opmerking
Ten slotte merken we op dat op pagina 143 van de 1e Afwijkingenrapportage 2019 (de eerste zin) het bedrag dient te worden gelezen als € 11,5 mln. i.p.v. € 11,75 mln.

Document		1e Afwijkingenrapportage 2019	
Staten-fractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
VVD	2.	CAO Pag. diverse De hogere cao wordt die niet gecompenseerd in het provinciefonds? Zo ja voor welk bedrag? Zo nee, waarom niet?	In algemene zin moeten loon- en prijsstijgingen binnen het reguliere accres van het provinciefonds worden opgevangen. Er is geen specifiek bedrag voor cao-verhogingen beschikbaar binnen het provinciefonds
GroenLinks	1.	Pag. 9: U stelt dat er in de meerjarenraming vanaf 2023 rekening gehouden moet worden met een substantieel lagere dividenduitkering van de verbonden partij Enexis. Het dividend gaat van EUR 16,12 mio. naar EUR 12,2 mio. per jaar. Dat is 25% ofwel EUR 4 mio. per jaar minder. U stelt dat dit komt door de Weighted Average Cost of Capital (WACC). Waar komt dit nu precies vandaan? Naar welke mogelijkheden wordt gekeken het dividend minder fors te laten zakken?	De WACC wordt elke reguleringsperiode vastgesteld door de toezichthoudende instantie (ACM). De WACC geeft aan welke financieringslasten de komende reguleringsperiode Enexis in haar tarieven naar de klanten mag doorberekenen, onafhankelijk van de werkelijke financieringslasten van het bedrijf. De nieuwe reguleringsperiode gaat in in 2022 en de effecten van een 1% lagere WACC vertalen zich in een lagere omzet van € 50 miljoen en een gelijke afname van de nettowinst met € 50 miljoen. Gezien het 16,1% aandeel van de provincie in Enexis en uitgaande van een dividenduitkering van 50% leidt dit tot een lager dividend in 2023 van ongeveer € 4 miljoen per jaar. De neerwaartse dividendbijstelling heeft te maken met een lagere te verwachten omzet. Wat betreft de bedrijfskosten en afschrijvingen heeft Enexis weinig mogelijkheden meer om die verder te verlagen. Voor de kosten is eerder een 20% efficiencyverbetering opgenomen in het huidige Strategisch Plan. Daarvoor zijn in de afgelopen jaren de belangrijkste werkprocessen opnieuw ontworpen, waarbij ICT een belangrijke bijdrage levert aan de kostenreducties. Daarnaast neemt het werk als gevolg van de energietransitie en de economische voorspoed sterk toe, waardoor een 20% efficiencyverbetering niet zichtbaar wordt in een daling van 20% van de kosten. Voor de afschrijvingen worden verplicht de internationale boekhoudregels gevolgd en daarin heeft Enexis geen keuze.

Document		1e Afwijkingenrapportage 2019	
Staten-fractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
		Is er tevens een berekening te maken wat de gevolgen van de motie Van der Lee zijn voor gasafsluitingen als de helft van deze kosten eveneens voor de netwerkbeheerder zijn?	Enexis heeft dus zelf geen mogelijkheden (meer) om de winst – en daarmee het dividend – op het huidige peil te houden c.q. te verhogen. “van het gas af” is momenteel volop in de actualiteit. Het Rijk wil van (Gronings) aardgas versneld afscheid nemen. Limburg wil voorlopig nog niet af van de gasinfrastructuur. De verwachting is dat aardgas, biogas of andere gassen een rol houden in de energietransitie. Het zou een desinvestering zijn om versneld de dure infrastructuur te ontmantelen. Toch vinden de eerste ontmantelingen plaats, waarbij een kosten verdeel discussie oplaait. Op basis van de huidige reguleringsmethodiek zouden de kosten van deze gasafsluitingen over de langere termijn voor Enexis kostenneutraal moeten zijn. De kosten die de netbeheerder hiervoor maakt, komen volgens de motie Van der Lee voor 50% ten laste van de klant die het gas laat afsluiten en 50% ten laste van Enexis. Conform de wettelijke reguleringsmethodiek komen de Enexis-kosten in principe in aanmerking voor vergoeding (in de toegestane tarieven) in de volgende reguleringsperiode. Daarmee worden deze kosten gesocialiseerd. Dit betekent dat de klanten die een gasaansluiting hebben (behouden) de resterende 50% kosten van de gasafsluitingen gaan betalen. Er is dus sprake van een na-ijleffect. Hoe groot dat (financieel) effect is, is afhankelijk van het tempo en de omvang van de gasafsluitingen, hetgeen op dit moment nog ongewis is.
GroenLinks	2.	Pag. 13: Het college heeft EUR 1,2 mio. ter beschikking gesteld aan projecten op het vlak van biobased-circulair. Welke projecten worden hier concreet mee gesubsidieerd?	Gedeputeerde Staten hebben provinciale cofinanciering voor een viertal projecten ter beschikking gesteld, welke in het kader van het Operationeel Programma EFRO 2014-2020 Zuid Nederland (OPZuid), thema biobased-circulair (1B1), zijn ingediend. Dit onder voorbehoud van een

Document		1e Afwijkingenrapportage 2019	
Staten-fractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			positief besluit van de Management Autoriteit OPZuid (september 2019). Definitieve besluitvorming in Gedeputeerde Staten vindt plaats zodra de EFRO bijdragen zijn geaccordeerd door de Management Autoriteit OPZuid. Tot dat moment is de specifieke inhoudelijkheid van de projecten vertrouwelijk. Wel kan al worden aangegeven dat de projecten enerzijds gericht zijn op hernieuwbare grondstoffen voor de chemische industrie (biomassa als grondstof) en anderzijds op het verhogen van de koolstofcircullariteit in producten, bijvoorbeeld door de ontwikkeling van nieuwe technologieën voor kunststof (reststroom) recycling. De projecten dragen bij aan de kennisontwikkeling van het MKB en de Brigthlands campussen.
GroenLinks	3.	Pag. 15: Wanneer worden Provinciale Staten eens door het college geïnformeerd over het wel en wee van LIOF inclusief missie, visie, strategie, ambities en additionele ambities? Is het college bereid hier een separate informatiebijeenkomst over te organiseren?	De ambities van LIOF en de te behalen resultaten worden jaarlijks opgenomen in de programmabegroting van de Provincie Limburg, die ter goedkeuring aan uw Staten wordt voorgelegd. De door LIOF gerealiseerde resultaten zijn opgenomen in de paragraaf Verbonden Partijen in de jaarrekening van de Provincie Limburg. Ook deze jaarrekening wordt ter goedkeuring aan uw Staten voorgelegd. Indien gewenst zijn wij bereid een informatiebijeenkomst rondom dit onderwerp voor uw Staten te organiseren.
VVD	1.	Prod.106 Pag. 23 Hoe gaat de BTW verrekening er uit zien? Betaalt de provincie alles en verrekent de hele BTW?	De provincie int de bijdragen van de partners. De provincie betaalt alles. De aan de provincie in rekening gebrachte btw ten aanzien van het provinciale deel is compensabel via het BTW-compensatiefonds, de btw ten aanzien van de derdenbijdragen is in vooraftrek te nemen.

Document		1e Afwijkingenrapportage 2019	
Staten-fractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
		De partners die geen BTW kunnen verrekenen betalen alleen het exclusief BTW-bedrag?	Nee, ze betalen het volledige bedrag, echter voor het project is het bedrag exclusief btw beschikbaar.
GroenLinks	4.	Pag. 29: Waarom wordt het PS-besluit van 15 februari 2019 niet aangehaald bij de tekst over Techruption?	Abusievelijk is verzuimd om te vermelden dat Provinciale Staten op 15 februari 2019 hebben ingestemd met het beschikbaar stellen van een bijdrage van maximaal € 1 miljoen uit de immunisatiereserve - onderdeel € 70 miljoen economische structuurversterking- ter gedeeltelijke dekking van een subsidie aan CMD B.V. ten behoeve van het programma Brightlands Techruption.Cluster Ontwikkeling.
VVD	3.	Prod.94 Pag. 31 Wat heeft dit product met de reserve LIOF te maken?	Het budget Reserve Aandelentransactie LIOF is het bedrag dat na de aandelentransactie tussen Rijk en Provincie is teruggevloeid van het Ministerie EZK naar de Provincie Limburg. Deze middelen zijn bestemd voor nieuwe investeringen in het regionale MKB. Een deel van de middelen, in 2018 € 994.000 en in 2019 € 1.700.000 is ingezet voor de financiering van het programma LimburgMakers 2017-2019.
GroenLinks	5.	Pag. 31: Wanneer kunnen Provinciale Staten een stand van zaken over het programma LimburgMakers krijgen?	Op 1 juli 2019 dient LIOF de volgende Voortgangsrapportage over het programma LimburgMakers 2017-2019 voor te leggen aan GS. De rapportage zal door ons College 13 augustus worden aangeboden aan Provinciale Staten.
GroenLinks	6.	Pag. 37: Wat heeft het college van GS nu besloten inzake CHILL? Alleen het verzoek wordt geëxpliciteerd?	GS hebben ingestemd conform het verzoek en daarmee: - CHILL een jaarlijkse exploitatiesubsidie verleend voor de jaren 2018 t/m 2022. - CHILL een eenmalige projectsubsidie verleend ten behoeve van “uitbreiding innovatieve leerwerkomgeving” - Zuyd Hogeschool een projectsubsidie ten behoeve van project Topopleiding Applied Science.

Document		1e Afwijkingenrapportage 2019	
Staten-fractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
GroenLinks	7.	Pag. 39: Waarom kan EUR 1,5 mio. zonder verdere gevolgen uit het Limburg Werkt Akkoord worden gehaald? Wat betekent dit voor de ambities van het Limburg Werkt Akkoord en in het bijzonder voor het jaar 2019?	Dit is mogelijk omdat het indicatieve ramingen betreft op het moment van vaststellen door PS van het 2de uitvoeringsprogramma Sociale Agenda Limburg (2017/77762 d.d.13-11-2017). Conform dit uitvoeringsprogramma 2018-2019 staat bij Financiën dat de genoemde budgetten binnen de SAL indicatieve ramingen zijn waarbij de agenda dynamisch is (Zie pagina 57 van dit uitvoeringsprogramma 2018 – 2019). Binnen het geraamde bedrag van het Limburg Werkt Akkoord is ruimte ontstaan door (inhoudelijke en financiële) synergie met het aanvalsplan arbeidsmarkt “Zo werkt Limburg”. (onderdeel “ iedereen doet mee”). Naar verwachting kunnen de ambities worden gerealiseerd mbv de geraamde budgetten. (zie ook antwoord vraag 9 GroenLinks).
GroenLinks	8.	Pag. 42: Wanneer wordt het project ‘Gezonde Basisschool van de Toekomst’ over de gehele provincie uitgerold? Wanneer kunnen Provinciale Staten hier een voorstel over tegemoet zien?	In 2020 zal bij gebleken succes een implementatie- en verspreidingsplan worden opgeleverd, evenals het nieuwe onderwijsconcept. De bouwstenen die aan de basis van GBT liggen en die geïnteresseerde scholen die aan de slag willen als hulpmiddel bij de implementatie kunnen gebruiken, worden momenteel door Movare beschreven. Bij onderwijsstichting Prisma, kindercentra Hoera! en de gemeente Peel en Maas start men na de zomer met experimenteren met een brede uitrol. Dit met ondersteuning van de Provincie en implementatieonderzoek van de UM, onder de noemer “Lekker in je vel”. Voor de verdere uitrol van de effectieve bouwstenen van GBT dienen scholen/onderwijsstichtingen en gemeenten dit in de eerste plaats te ambiëren. De inschatting is dat uitrol geleidelijk en stap voor stap dient te gebeuren, aansluitend bij de visie en ambitie van de geïnteresseerde school/

Document		1e Afwijkingenrapportage 2019	
Staten-fractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			onderwijsstichting, ouders, gemeenten en partners. Afhankelijk van draagvlak voor verdere uitrol over de Provincie kunnen PS mogelijk een voorstel tegemoet zien.
GroenLinks	9.	Pag. 42: Waarom is nu in 2019 EUR 1,4 mio. extra nodig voor Sociale Innovatie en Participatie? Welke doelen/ambities worden anders niet gerealiseerd of worden hiermee extra gerealiseerd?	Zie ook antwoord op vraag 7 van GroenlLinks. De € 1,4 mln zijn bestaande middelen uit het programma Sociale Agenda Limburg die geheralloceerd zijn. Deze middelen worden/zijn ingezet voor de focusgebieden binnen Sociale Innovatie en Participatie. Het gaat om projecten zoals Kansrijk van Start en Your coach next door.
GroenLinks	10.	Pag. 46: Hoe gaat Museumplein Limburg zelf EUR 100.000,- per jaar bezuinigen op de exploitatiesubsidie tot en met 2028? Welke waarborgen heeft het college gekregen hierover?	Stichting Museumplein Limburg heeft ons geïnformeerd over de financiële vertaling van deze maatregel op het verloop van de afschrijvingen en de investeringsmogelijkheden van het museum. De € 100.000 bezuiniging in de jaarlijkse exploitatie vloeit voort uit de bevoorschotting van € 1.000.000 in 2019. Het voorschot in 2019 zorgt ervoor dat tegenover de investeringen een subsidie beschikbaar staat, welke ook geactiveerd wordt. De afschrijvingen in enig boekjaar (exploitatie) zullen hierdoor dus dalen. Verder hebben wij ten behoeve van de eerder toegezegde besluitvorming in de nieuwe coalitieperiode 2019-2023 aan het museum een aangepast plan voor de exploitatie 2020-2023 gevraagd. Dit in vervolg op de besluiten inzake het zogenaamde Aanvalsplan 2017-2019. In dit aangepast Aanvalsplan dient rekening gehouden te worden met de aanbevelingen voortkomend uit de Visitatie van de provinciale musea in 2018 en de actuele ontwikkelingen in het kader van de creatieve industrie. Over dit plan en onze visie hierop kunt u dit najaar een nader voorstel voor de periode 2020-2023 tegemoet zien.

Document		1e Afwijkingenrapportage 2019	
Staten-fractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
VVD	4.	Prod.220 Pag. 50 Waarom wordt er € 180.000,- voor glasvezel in Venlo betaald? Is dit de enige provinciale bijdrage in glasvezel aanleg?	Naar aanleiding van het PS besluit G-18-032 (28/9/2018 inzake het mogelijk maken van de aanleg van het Windpark Greenport Venlo (WGV) is door GS op 12-2-2019 besloten om glasvezelaanleg mogelijk te maken voor de bewoners van Heierhoeve als bovenwettelijke compenserende maatregel die mede naar aanleiding van het Windpark Greenport Venlo is besproken. Dit is de enige provinciale bijdrage in de aanleg van glasvezel in Limburg.
GroenLinks	11.	Pag. 53-55: Kunnen Provinciale Staten een overzicht van alle Limburgse gemeenten waarbij gelden en projecten voor Stedelijke Ontwikkelingen (mede) gefinancierd door de provincie uitputtelijk inzichtelijk worden gemaakt? Zo nee, waarom niet?	Ja dat kan. Zie bijlage Een inhoudelijke toelichting van de projecten van de gemeenten 1 t/m 12 treft u aan op de website van de provincie: https://www.limburg.nl/onderwerpen/stedelijke/
GroenLinks	12.	Pag. 57-59: Er is al een tijdje gedoe lokaal als provinciaal over een fatsoenlijk financieel inzicht in de projecten die IBA Parkstad ondersteunt. Nu wordt Provinciale Staten alweer gedeeltelijke informatie verstrekt (totaal EUR 3,2 mio.). Kan er nu ook een totaaloverzicht van de projecten en bijbehorende financiën vanuit IBA Parkstad worden gegeven? Zo nee, waarom niet?	De 1e Afwijkingenrapportage 2019 is bedoeld om inzicht te geven in de belangrijkste afwijkingen die voortvloeien uit bestuurlijke besluitvorming in de besteding van middelen per jaarschijf, ten opzichte van de lopende programmabegroting. Om die reden geeft de afwijkingenrapportage geen integraal beeld van de totale financiën IBA, maar alleen in de afwijkingen hierin ten opzichte van de begroting. Op 15 mei 2019 hebben wij uw Staten via een mededeling portefeuillehouder geïnformeerd inzake de Voortgangsrapportage IBA Parkstad. Bij deze mededeling portefeuillehouder is een overzicht verstrekt met de Stand van zaken d.d. 8 mei 2019 van de projecten en de bijbehorende financiën vanuit IBA Parkstad.

Document		1e Afwijkingenrapportage 2019	
Staten-fractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
GroenLinks	13.	Pag. 67: Wat gaat een volwaardige 3e rijstrook op de A2 tussen 't Vonderen en Kerensheide in beide richtingen toevoegen qua verkeersdoorstroming ten opzichte van de reeds aanwezige spitsstrook? En betekent dit dat ook de maximum snelheid permanent 130 kilometer per uur wordt? Hoeveel additioneel CO2 wordt hierdoor uitgestoten?	Er zal door de toevoeging van een volwaardige 3e rijstrook continue een maximale wegcapaciteit beschikbaar zijn. De verwachting is dat dit schommelingen in de drukte op de weg soepeler kan opvangen dan de huidige "handmatige" toevoeging van de 3e rijstrook in geval van drukte. Verder zal in gevallen van pech en incidenten de afhandeling daarvan gemakkelijker verlopen en minder verstoring optreden voor het overige verkeer. Daarmee wordt het eveneens veiliger op de weg. Het is aan de minister om te beoordelen welke maximum snelheid aan wegvakken wordt toegekend. Als er geen milieutechnische bezwaren zijn (bijv. geluid, luchtkwaliteit) dan zal dat 130 kilometer per uur zijn. Deze berekening is redelijkerwijs niet te maken. Ook nu mag er bij gebruikmaking van 2 rijstroken 130 km/u worden gereden. Het aantal momenten op de dag dat er 3 rijstroken in gebruik zijn en er een limiet van 100 km/u geldt is sterk wisselend, afhankelijk van de drukte van het verkeer.
GroenLinks	14.	Pag. 81: In hoeverre is er reeds een extra kennisinstelling bereid gevonden te participeren in het project Brightlands Sustainable Technology Center? Immers is op verzoek van GroenLinks toegezegd hiernaar te kijken aangezien Maastricht University geen inhoudelijke competentie op dit terrein heeft momenteel.	TNO, Sitech UM en BCC hebben een Memorandum of Understanding voor Brightsite gesloten en de eerste projecten worden nu opgestart. De samenwerkingsovereenkomst wordt voor het zomerreces getekend door de vier initiërende partijen en samen met de andere deliverables van de kwartiermakersfase aan het college van GS voorgelegd (als onderdeel van de besluitvorming over het beschikbaar stellen van de door PS geaccordeerde 1 mio bijdrage aan Brightsite). PS worden obv het GS besluit voor het zomerreces geïnformeerd. Door de kruisbestuiving van de partners in

Document		1e Afwijkingenrapportage 2019	
Staten-fractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			Brightsite ontstaat een kenniscentrum dat zich richt op de volle breedte van het onderzoek- en innovatiespectrum naar nieuwe (proces-)technologieën gericht op CO2-reductie, van technology readiness level (TRL) 1 t/m 9. Hierbij staat TRL 1 voor technologie aan het begin van een ontwikkeling en TRL 9 voor technologie die technisch en commercieel gereed is. Het fundamentele element binnen Brightsite wordt opgepakt door UM en omvat TRL 2 en 3, terwijl de andere partijen zich concentreren op de verdere toepassing TRL 4 t/m 9. Voor TRL 1 gaat Brightsite kennis binnenhalen vanuit andere kennisinstellingen. De eerste contacten daartoe zijn gelegd en worden op dit moment uitgewerkt. De coördinatie daarvoor ligt bij UM. Partneren gebeurt nu al veelvuldig in verschillende samenwerkingsverbanden, zoals InScite met TUE, dataverwerking met FZ Jülich en AMIBM met RWTH. Daarnaast is de UM lid van twee leidende internationale universiteitsnetwerken: Young European Research Universities Network (YERUN) en de Worldwide Universities Network (WUN). Beide worden als platforms gebruikt om andere universiteiten aan te laten haken bij Brightsite.
GroenLinks	15.	Pag. 97: Wanneer krijgen Provinciale Staten het Actieprogramma Bodem en Ondergrond 2019 volledig ter inzage?	Bij brief van 12-02-2019 (2019-10253) hebben wij een Informerend stuk met/over het meegestuurde Actieprogramma bodem en ondergrond 2019 aan de Interim Statencommissie aangeboden. Dit informerend stuk is op 12 april 2019 als ingekomen stuk door de Interim Statencommissie voor kennisgeving aangenomen.
GroenLinks	16.	Pag. 103: Wanneer kunnen Provinciale Staten nadere informatie over en inzage in het Aanvalsplan Risicobedrijven	Het Aanvalsplan Risicovolle bedrijven is gereed, de opdracht voor de door de RUDZL uit te voeren onderdelen is verleend aan de RUDZL en uitvoering van

Document		1e Afwijkingenrapportage 2019	
Staten-fractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
		krijgen, dat nu wordt opgesteld of wellicht al is opgesteld?	het Aanvalsplan vindt vanaf 1 januari 2019 plaats. De voortgang wordt elke 2 maanden gerapporteerd aan GS en voor het zomerreces zal een tussen evaluatie aan GS worden voorgelegd. Middels een mededeling portefeuillehouder zal PS eind augustus 2019 op de hoogte worden gebracht van de resultaten, voortgang en verdere aanpak.
VVD	5.	Prod.296 Pag. 108 Welke bedragen zijn er gemoeid met deze grondruilingen? Wat en waarom draagt de provincie bij?	De provincie heeft geen financiële bijdrage geleverd aan de grondruil, dit was een overdracht van gronden tussen Stichting Limburgs landschap, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer. De begrotingswijziging betreft een administratieve verwerking van de gevolgen van deze grondruil in de subsidiebeschikkingen voor natuurbeheer van betreffende partijen. Door het verschil in looptijd van de subsidiebeschikkingen van deze partijen ontstaat in 2019 een tekort van € 41.530,-. Dit verschil wordt gedekt vanuit de ontwikkelopgave natuur, dit is bij de 2e Afwijkingsrapportage 2017 reeds goedgekeurd. Dat betekent dat er geen nieuwe middelen worden ingezet en het slechts een verschuiving in de begroting betreft.
VVD	6.	Prod.67 Pag. 110 Hoeveel POP3 gelden zijn op het “boerenerf” geland en hoeveel bij de grote terreinbeheerders?	De POP3 maatregelen, onderdeel fysieke investeringen, kennis- en innovatiegelden komen voor 100% op het boerenerf terecht. Voor de gehele POP3 periode (2014-2020) is tot nu toe € 17.865.624,-- beschikt terwijl het totaal bedrag € 25.5 mln. bedraagt. Voor de niet-productieve investeringen POP3 zijn voor de gehele periode (2014-2020) de volgende bedragen beschikbaar: - stikstofaanpak (PAS) € 8.4 mln. - waterdoelen € 8 mln. - agromilieumaatregelen (agrarisch natuurbeheer) € 20.7 mln. - Leader € 1 mln.

Document		1e Afwijkingenrapportage 2019	
Staten-fractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			In totaal € 38.1 mln. dat in hoofdzaak terecht komt bij agrarische ondernemingen, bij particuliere grondbezitters en bij het Waterschap. Alleen bij het onderdeel water spelen de terreinbeheerders een rol.
GroenLinks	17.	Pag. 118: Wat vindt AV IPO van opnieuw een verhoging van de begroting van IPO?	De Algemene Vergadering (AV) van het IPO is nog niet in de gelegenheid geweest hierover een standpunt in te nemen. De AV IPO vindt in de regel enkele malen per jaar plaats (in 2019 drie keer). Op 18 december 2018 is de begroting voor 2019 vastgesteld. Op 18 juni aanstaande is de eerstvolgende AV. Het IPO-bestuur is verantwoordelijk voor de lopende zaken en heeft besloten tot de incidentele ophoging van de begroting. De AV IPO kan hierover –in de nieuwe samenstelling- op 18 juni aanstaande een standpunt innemen. Het IPO-bestuur is akkoord gegaan met de incidentele verhoging maar adviseert aan de AV om voortaan alleen nog met een basisbegroting voor basistaken te werken.
GroenLinks	18.	Pag. 128: Is het - gelet op de toekomstige structurele dividendverlaging - niet wijs om een egalisatiereserve dividend Enexis in te stellen? Alles boven begroting gaat naar deze reserve en alles beneden begroting komt uit deze reserve.	De voorspelbaarheid van de dividenden is voor provincies en gemeenten erg belangrijk in relatie tot de realisatie van hun begrotingen. De Aandeelhouderscommissie heeft dit punt diverse malen met de Raad van Bestuur en Raad van Commissarissen besproken. Dit is ook de reden dat met Enexis een streefdividend is afgesproken, gebaseerd op 50% van de reguliere nettowinst. Egalisatie van dividenduitkeringen zal primair bij Enexis plaats kunnen vinden, waarbij bij een feitelijke lagere nettowinst, meer dan 50% van de nettowinst kan worden uitgekeerd teneinde toch het begrote dividend aan de aandeelhouders te kunnen uitkeren. Bij een hogere nettowinst kan een lager percentage als dividenduitkering worden voorgesteld. Ons College acht het derhalve nu niet opportuun om in haar eigen begroting met

Document		1e Afwijkingenrapportage 2019	
Staten-fractie	**Nr.**	**Vraag**	**Antwoord**
			een egalisatiereserve dividend te gaan werken.
VVD	7.	Prod.145 Pag. 132 Wat is het verschil in kosten tussen de inhuur en de vaste formatie die daarvoor in de plaats komt?	Het verschil tussen inhuur en vaste formatie bedraagt € 36.000 per jaar.
GroenLinks	19.	Pag. 133: Waarom worden de gevolgen CAO Provincieambtenaren niet ook minimaal ten dele ten laste gelegd van de nog voor de organisatie beschikbare middelen op het P-budget?	Conform de Programmabegroting 2019 (pag. 356) worden de budgettaire consequenties van de cao verhoging ten laste van het begrotingsresultaat in de meerjarenraming gebracht. De nog voor de organisatie beschikbare middelen op het P-budget zijn nodig om de goedgekeurde meerjarige inzet van personeel meerjarig te kunnen bekostigen en te kunnen sturen op de P-begroting door de directie. Op basis van de recente doorkijk is de ruimte om hierop te sturen tot 2023 € 0,6 mln. Zie bijlage 1 voor de actuele reeksen van de actuele P-begroting.
GroenLinks	20.	Pag. 133: Waarom wordt de ophoging personeelsbudget niet ook minimaal ten dele ten laste gelegd van de nog voor de organisatie beschikbare middelen op het P-budget?	Conform de spelregels met betrekking tot het P-budget wordt, indien voor de uitvoering van de ambities in het coalitieakkoord de vraag van capaciteit de reguliere capaciteit te boven gaat, extra budget vrijgemaakt. (Zie informerend stuk van 5 juli 2016 verzonden 8 juli 2016 inzake voorgangsrapportage over Organisatie- en HRM-issues bij de uitvoering van het coalitieakkoord 2015-2019). Zoals uit het antwoord op de vorige vraag blijkt is deze ruimte er niet in de P-begroting.

Bijlage bij vraag 11 GroenLinks

	gemeente	TOTALE PROVINCIALE BIJDRAGE via het programma Stedelijke Ontwikkeling voor	TOTAAL
1	Maastricht	uitvoering convenant	€ 19,150
2	Heerlen	uitvoering convenant	€ 11,190
3	Sittard-Geleen	uitvoering convenant	€ 8,290
4	Venlo	uitvoering convenant	€ 8,210
5	Roermond	uitvoering convenant	€ 5,050
6	Weert	uitvoering convenant	€ 3,105
7	Peel en Maas	uitvoering centrumplan	€ 0,350
8	Venray	uitvoering centrumplan	€ 1,400
9	Horst a/d/ Maas	uitvoering convenant	€ 7,700
10	Gulpen-Wittem	uitvoering convenant	€ 1,250
11	Valkenburg	uitvoering convenant	€ 1,500
12	Simpelveld	uitvoering centrumplan / Bocholtz	€ 0,920
13	Beesel	Oppe Brik	€ 1,800
14	Kerkrade	Mijn(water)schade Gulikstraat Eygelshoven	€ 0,605
15	Stein	uitvoering centrumplan	€ 1,000
16	Brunssum	Treebeek, openluchttheater Vijverpark, Schutterspark	€ 0,800
17	Nuth	uitvoering centrumplan	€ 0,200
			€ 72,520

Gemeenten dienen tenminste eenzelfde bedrag bij te dragen.
Bij de eindafrekening vermelden gemeenten in voorkomende gevallen de bijdragen van derden.

Voorbeelden:

Maastricht:	2.000 m² zonnepanelen en aansluiting op de stadsverwarming is gereed (Eiffelgebouw). De renovatie/herstructurering van de Blauwe Loper is gestart.
Heerlen:	Verminderen 20.000 m² kantoorruimte en idem winkels is feitelijk gerealiseerd. Het tastbaar maken in het straatbeeld van archeologische resten is nog in voorbereiding.
Sittard:	Ligne en Wozoco aangesloten op Groene net. Realisatie 350 studentenwoningen in uitvoering.
Venlo:	Herbestemming/verbouwing gebouwen RvA en Postkantoor.
Roermond:	Vermindering van de commerciële leegstand in de binnenstad met minimaal 7.000 m² gerealiseerd. Herinrichting spoortunnel Oranjelaan in uitvoering.
Weert:	Herinrichting Bassin gerealiseerd. Verbeteren parkeergarages (o.a. veiligheid; luchtzuiveringssystemen geplaatst).
Peel en Maas	Herinrichting centrum (omgeving gemeentehuis) Panningen in uitvoering
Venray	Aanpak winkelleegstand en verlevendigen van het centrum
Horst a/d/ Maas	Herontwikkeling Gasthoes in uitvoering

Gulpen-Wittem	Herinrichting Willem Alexanderplein gereed, Timpaan gesloopt, Herberstemming Toeristenkerk aanbesteed
Valkenburg	Walramplein gereed, Par'Cours geopend
Simpelveld	Structuurversterkende projecten als Leisure Lane en stationsomgeving ZLSM

Bijlage bij vraag 19 GroenLinks

Geactualiseerde reeks d.d. 25-03-2019

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Overboeking	4,2	6,5	5,4	3,6	2,0	1,3
Restitutie	-0,5					
Per jaar saldo	2,8	-1,1	-1,8	-1,6	-0,7	-0,7
Cumulatief saldo:	6,5	5,4	3,6	2,0	1,3	0,6

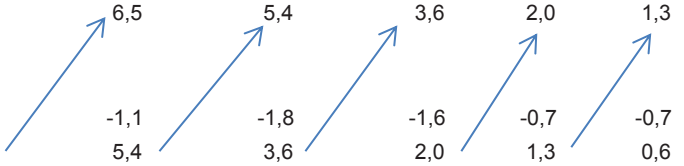

Limburgs Parlement

provincie limburg

Concept deelverslag van het verhandelde in de Interim Statencommissie

van 7-6-2019
betreffende G-19-012 1e Afwijkingenrapportage Statenvoorstel 2019

Statenkenmerk	G-19-012	Maastricht	7-6-2019

De **voorzitter** stelt voor om de bijdragen te beperken tot opmerkingen over de beantwoording van eerder gestelde vragen. Het debat vindt plaats in de Statenvergadering.

Het **CDA** (Depondt-Olivers) herhaalt haar opmerking over het dalende dividend van Enexis. Daar is bij het vorige agendapunt al over gesproken.

De **PvdD** (Plusquin) vraagt de gedeputeerde toe te zeggen dat de middelen van het Rijk voor herstelmaatregelen (pagina 106, punt 72) daar ook voor worden ingezet.

GroenLinks (Baneke) kondigt schriftelijke vragen aan. Spreker vraagt nu om een toelichting over de P-budgetten, onder andere wat het saldo per jaar inhoudt en de restitutie.

T8464 Gedeputeerde Koopmans zegt namens gedeputeerde Mackus toe dat de vraag inzake PAS-herstelmaatregelen in relatie tot uitspraak RvS beantwoording wordt meegenomen in reeds eerder gestelde vragen hierover.
De gedeputeerde legt uit dat voor extra maatregelen dit jaar 1,1 miljoen euro nodig is. De resterende 5,4 miljoen euro wordt overgeheveld naar 2020. Daar is al 1,8 miljoen euro voor ingepland. Daarmee kan de directie, zonder directe budgetten, sturen en houdt de politiek het overzicht.

GroenLinks (Baneke) constateert dat het gaat om een zelfstandig gegeven.

De **voorzitter** geeft een overzicht van de toezeggingen.
- De vragen over PAS worden toegevoegd aan de schriftelijk gestelde vragen. Alle vragen worden tijdig (voor de Statenvergadering, dan wel in Q3) beantwoord.

Conclusie: het voorstel wordt als bespreekstuk doorgeleid naar de volgende Statenvergadering.

De commissiegriffier,

Mw. L.G.M. van Birgelen-Droog

De voorzitter,

Dhr. A. Rossel

Limburgs Parlement

provincie limburg

BESLUIT
PROVINCIALE STATEN
VAN LIMBURG

No: G-19-012

Onderwerp
1e Afwijkingenrapportage 2019

Provinciale Staten van Limburg;

gezien het voorstel van Gedeputeerde Staten van Limburg van 14 mei 2019

besluiten:

1. in te stemmen met de voorstellen uit de 1e Afwijkingenrapportage 2019 van de Programmabegroting 2019;
2. de 2e begrotingswijziging 2019 en bijhorende investeringen, zoals opgenomen in de 1e Afwijkingenrapportage 2019, vast te stellen.

Aldus vastgesteld door Provinciale Staten van Limburg in hun vergadering van 21 juni 2019.

De heer mr. A. O.J. Pregled, waarnemend griffier

De heer drs. Th.J.F.M. Bovens, voorzitter

Stemresultaat

Limburgs Parlement

Overzicht van de stemming

Vergadering: Statenvergadering

Naam agenda: Agendapunt 6.1

Onderwerp: G-19-012

Beschrijving: Statenvoorstel 1e Afwijkingenrapportage 2019, brief GS van 14-5-2019 (GS 2019-37106)

Geopend: 2019-06-21 15:06:22

Gesloten: 2019-06-21 15:06:45

Stem resultaten in totalen

Aanwezigen: 47

Stemronde

Voor:	41
Tegen:	4
Totaal stemmen:	45
Niet gestemd:	2

Individuale resultaten van deelnemers:

Naam deelnemer	Partij	Antwoord
M. Absil	CDA	Voor
H. Mackus	CDA	Voor
- G. Frische	CDA	Voor
J. Geraats	CDA	Voor
G. Koopmans	CDA	Voor
M. Werrij-Wetzels	CDA	Voor
M. Depont-Olivers	CDA	Voor
R. Tegels	CDA	Voor
W. IJpelaar	CDA	Voor
B. Smeets	Forum voor Democratie	Voor
R. Burlet	Forum voor Democratie	Voor

H. Reuser	Forum voor Democratie	Voor
N. Vincken	Forum voor Democratie	Voor
M. Thewissen	Forum voor Democratie	Voor
C. van der Sande	Forum voor Democratie	Voor
L. Hermans	PVV	Voor
R. Housmans	PVV	Voor
R. Claassen	PVV	Voor
B. Megens	PVV	Voor
- M. Bosch	PVV	Voor
C. Jimenez Hastenrath	PVV	Voor
J. van den Akker	VVD	Voor
H. Nijskens	VVD	Voor
K. Straus	VVD	Voor
L. Bastiaans	VVD	Voor
T. Heldens	VVD	Voor
A. Rossel	GroenLinks	Tegen
P. Baneke	GroenLinks	Tegen
T. Jetten	GroenLinks	Tegen
K. Mertens	GroenLinks	Tegen
Y. Claessens-Schepers	SP	Voor
M. van Caldenberg	SP	Voor
R. van der Valk	SP	Voor
J. Wolters Gregorio	SP	Voor
J. Kuntzelaers	PvdA	Voor
A. Berghorst	PvdA	Voor
E. Geurts	PvdA	Voor
L. Vaessen	D66	Voor
H. Theunissen	D66	Voor
M. Jennekens	D66	Voor
P. Plusquin	Partij van de Dieren	Voor
P. Loomans	Partij van de Dieren	Voor
R. Franssen	LOKAAL-LIMBURG	Voor
H. van der Linden	LOKAAL-LIMBURG	Voor
A. Fischer-Otten	50PLUS	Voor

(PS) Provinciale Staten

Dossiernummer	442
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	21 juni 2019
Agendapunt	6.3
Omschrijving	G-19-017 Statenvoorstel Voorjaarsbrief 2019, brief GS van 4-6-2019 (GS 2019-41962)

Geagendeerd	Vergaderdatum
(PS) Provinciale Staten	21 juni 2019

provincie limburg

Provinciale Staten
van Limburg

Cluster	STR	**Behandeld**	M.F. Rumpen
Ons kenmerk	2019/41962	**Telefoon**	+31 43 389 89 05
Uw kenmerk	-	**Maastricht**	4 juni 2019
Bijlage(n)	1	**Verzonden**	**4 juni 2019**

Onderwerp
Voorjaarsbrief 2019

Geachte Staten,

Hierbij bieden wij u aan het Statenvoorstel Voorjaarsbrief 2019 ter besluitvorming in uw Statenvergadering van 28 juni 2018. Graag geven wij uw Staten daarbij tot 11 juni de gelegenheid tot het stellen van vragen.

Gedeputeerde Staten van Limburg

voorzitter

secretaris

Bezoekadres:
Limburglaan 10
NL-6229 GA Maastricht

Postbus 5700
NL-6202 MA Maastricht
postbus@prvlimburg.nl

Tel + 31 43 389 99 99
Fax + 31 43 361 80 99
www.limburg.nl

IBAN –nummer:
NL08RABO0132575728
BIC-code: RABONL2U

provincie limburg

Statenvoorstel – 1 minuut versie
No: G-19-017

1 Onderwerp
Voorjaarsbrief 2019

2 Inleiding/aanleiding inclusief beoogd resultaat
De 'planning- en control kalender 2019' gaat met betrekking tot de Voorjaarnota 2019 uit van PS-behandeling op 28 juni 2019. Met dit Statenvoorstel bieden wij de Voorjaarsbrief 2019 aan. Graag geven wij uw Staten daarbij tot 11 juni de gelegenheid tot het stellen van vragen.

De Voorjaarsbrief 2019 richt zich op de financiële stand van zaken en een beperkt aantal financiële (beslis)punten, te verwerken in de lopende Programmabegroting 2019. Met deze beperkte invulling geven wij maximale ruimte aan de formerende partijen, in beleidsmatige en financiële zin.

3 Bevoegdheid
Provinciale Staten stellen de Voorjaarsbrief 2019 vast. Dat vloeit voort uit het budgetrecht van Provinciale Staten.

4 Voorstel aan Provinciale Staten
De Voorjaarsbrief 2019 vast te stellen, incl. de daarin opgenomen 4^{e} begrotingswijziging 2019.

5 Argumenten / toets duurzaamheidparagraaf
De onderbouwing is opgenomen in de Voorjaarsbrief 2019.

6 Risico's
Niet van toepassing.

provincie limburg

Statenvoorstel
No: G-19-017

1. Onderwerp
Voorjaarsbrief 2019.

2. Inleiding/aanleiding inclusief beoogd resultaat
De 'planning- en control kalender 2019' gaat met betrekking tot de Voorjaarnota 2019 uit van PS-behandeling op 28 juni 2019. Met dit Statenvoorstel bieden wij de Voorjaarsbrief 2019 aan. Graag geven wij uw Staten daarbij tot 11 juni de gelegenheid tot het stellen van vragen.

De Voorjaarsbrief 2019 richt zich op de financiële stand van zaken en een beperkt aantal financiële (beslis)punten, te verwerken in de lopende Programmabegroting 2019. Met deze beperkte invulling geven wij maximale ruimte aan de formerende partijen, in beleidsmatige en financiële zin.

3. Bevoegdheid
Provinciale Staten stellen de Voorjaarsbrief 2019 vast. Dat vloeit voort uit het budgetrecht van Provinciale Staten.

4. Voorstel aan Provinciale Staten
De Voorjaarsbrief 2019 vast te stellen, incl. de daarin opgenomen 4^{e} begrotingswijziging 2019.

5. Risico's
Niet van toepassing.

6. Toelichting / kernargumenten/onderbouwing
De onderbouwing is opgenomen in de Voorjaarsbrief 2019.

7. Afweging van alternatieven en motivering gemaakte keuze / toets duurzaamheidparagraaf
De onderbouwing is opgenomen in de Voorjaarsbrief 2019.

8. Relatie met Programmabegroting – financiële aspecten
De Voorjaarsbrief 2019 richt zich op de financiële stand van zaken en een beperkt aantal financiële (beslis)punten, te verwerken in de lopende Programmabegroting 2019.

9. Juridische aspecten – deregulering
Niet van toepassing.

10. Verbindingslijnen en andere visies
Niet van toepassing.

11. Verdere planning, procedure en uitvoering
De Voorjaarsbrief 2019 richt zich op de financiële stand van zaken en een beperkt aantal financiële (beslis)punten, te verwerken in de lopende Programmabegroting 2019.

12. Periodieke informatie/sturingsinformatie

☐ **Via Jaarstukken en Begroting**

13. Evaluatie

Niet van toepassing.

14. Communicatie

Niet van toepassing.

15. Meegezonden bijlagen

Voorjaarsbrief 2019.

provincie limburg

ONTWERPBESLUIT
PROVINCIALE STATEN
VAN LIMBURG

No: G-19-017

Onderwerp:
Voorjaarsbrief 2019

Provinciale Staten van Limburg;

gezien het voorstel van Gedeputeerde Staten van Limburg van 4 juni 2019

besluiten:
De Voorjaarsbrief 2019 vast te stellen, inclusief de daarin opgenomen 4e begrotingswijziging 2019.

Aldus vastgesteld door Provinciale Staten van Limburg in hun vergadering van

De heer mr. A.O.J. Pregled, waarnemend griffier

De heer drs. Th.J.F.M. Bovens, voorzitter

Voorjaarsbrief

2019

Provincie Limburg

Maastricht, juni 2019

Inleiding

De Voorjaarsbrief 2019 richt zich op een tweetal (financiële) beslispunten, te verwerken in de lopende Programmabegroting 2019, de financiële stand van zaken na deze beslispunten en de algemene financiële technische uitgangspunten voor de programmabegroting 2020. In deze voorjaarsbrief treft u daarnaast de financieel-technische verwerking aan van het PS-besluit inzake Gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar (PS 28-6-2019).
Met deze invulling geven wij maximale ruimte aan de (in)formerende partijen, in beleidsmatige en financiële zin.
De twee beslispunten zijn hebben betrekking op de onderdelen duurzaamheid en sport.
Deze wijzigingen worden nader toegelicht en resulteren in de 4e Begrotingswijziging 2019 die is opgenomen in bijlage 1. De financiële consequenties zijn nader uitgewerkt in het Hoofdstuk Financiële begroting waarmee het financieel-perspectief is geactualiseerd op basis van deze nieuwe standen.

Daarnaast treft u in bijlage 2 de financieel-technische uitgangspunten aan die van belang zijn voor de nieuwe Programmabegroting 2020.

De mutaties leiden tot het volgende begrotingsresultaat:

€ x 1.000

	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Begrotingsresultaat primitieve raming	**13.843**	**45.822**	**49.454**	**54.094**
Doorwerking Eindejaarsbijstelling 2018	-476	-728	-1.652	-594
1e Afwijkingenrapportage 2019	-61	-610	-594	-846
Voorjaarsbrief 2019	-736	0	0	0
Begrotingsresultaat ná wijzigingen	**12.571**	**44.485**	**47.209**	**52.654**

Wij merken daarbij op dat de meicirculaire provinciefonds 2019 op het moment van samenstelling van dit document nog niet is ontvangen. Op basis van huidige informatie verwachten wij een nadelig effect met betrekking tot:

- het accres 2018: een nadelig effect wordt verwacht van ongeveer € 2 mln.;
- een nadelig effect als gevolg van uitputting van het BTW compensatiefonds 2018 van € 0,75 mln.

Dit effect is nog niet verwerkt in het nu gepresenteerde begrotingsresultaat 2019. Zodra de Meicirculaire 2019 bekend is, worden Provinciale Staten over de financiële consequenties van de nieuwe accressen geïnformeerd en of het nadeel 2018 structureel doorwerkt naar 2019 e.v.. Op basis van deze circulaire zal dan ook de begroting worden bijgesteld.
Tenslotte merken wij op dat er afrondingsverschillen kunnen voorkomen in de gepresenteerde tabellen.

Mutaties in de begrotingsprogramma's

Met deze Voorjaarsbrief 2019 wordt het financiële perspectief voor 2019 en volgende jaren bijgesteld. De financiële mutaties van deze Voorjaarsbrief zijn verwerkt in de 4e begrotingswijziging 2019, opgenomen als bijlage 1 van dit document.

Begrotingswijziging			Prog.
NR	Datum GS-besluit	Omschrijving	
302	26-2-2019	Gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar	div
312	4-6-2019	Bijdrage energieneutraal zwembad gemeente Landgraaf	3.7
316	4-6-2019	Uitvoeringsprogramma Sport 2018-2019	2.3

In de navolgende tabellen zijn alle financiële mutaties van deze Voorjaarsbrief weergegeven in de volgorde van de begrotingsprogramma onder vermelding van het betreffende productnummer. Onder de tabellen zijn deze financiële mutaties toegelicht.

Programma 2.3. Sport

€ x 1.000

2.3.1 Sport	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
316 Uitvoeringsprogramma Sport 2018-2019	**436**	0	0	0
Totaal lasten	**436**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-436**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-436**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

In het kader van de ontwikkeling van een optimale sportinfrastructuur in Limburg, in het bijzonder op het terrein van talentontwikkeling/topsport en gehandicaptensport zijn er in 2019 extra investeringen vereist. Hiervoor wordt een bedrag beschikbaar gesteld van € 435.555 en dit bedrag wordt ten laste gebracht van het begrotingsresultaat 2019. Daarnaast wordt in 2019 een ondersteuningsverzoek verwacht voor het WK Mennen 2020 in Horst aan de Maas; de omvang van het verzoek is op dit moment nog niet bekend.

Programma 3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit

€ x 1.000

3.2.5 Onderhoud, beheer en rehabilitaties provinciale wegen	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Lasten				
302 Gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar	**0**	0	580	1.880
Totaal lasten	**0**	**0**	**580**	**1.880**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**0**	**0**	**-580**	**-1.880**
Mutatie reserves				
Aanwending reserves				
302 Bruteringreserve VDL Nedcar	**0**	0	580	1.880
Saldo mutatie reserves	**0**	0	580	1.880
Resultaat	**0**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

302. Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar (GS 26-2-2019)

In het Statenvoorstel dat voorligt in dezelfde vergadering (PS 28-6-2019) worden Provinciale Staten gevraagd in te stemmen met de provinciale bijdrage Inpassingsplan 'Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar'.

Gedeputeerde Staten hebben op 26 februari 2019 ingestemd met de samenwerkingsovereenkomst (SOK) tussen Provincie Limburg en VDL Nedcar. In de mededeling portefeuillehouder van 26 februari 2019 zijn PS op de hoogte gesteld.

De totale investeringskosten bedragen € 46 mln. Dit bedrag wordt gedekt door bijdragen van VDL Nedcar (€ 8 mln.), Rijkswaterstaat (€ 3 mln.), Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (€ 6,8 mln.) en Provincie (€ 28,2 mln.). Voor wat betreft het kredietbesluit bedraagt het gevraagde krediet € 41 mln. De aansluiting op de A2 (raming € 3 mln.) uit te voeren door Rijkswaterstaat, en de plankosten voor rekening van VDL Nedcar (raming € 2 mln.) worden direct door deze partijen gedragen.

Ten aanzien van de financiering wordt voorgesteld een bruteringsreserve in te stellen voor de aanwending ter dekking van de afschrijvingslasten. Deze reserve wordt in 2019 gevoed met een bedrag van € 28.200.000, bestaande uit een onttrekking uit de Immunisatiereserve € 24.771.428 en restant procesmiddelen € 693.759 (zie ook product 3.4.3. Werklocaties). Daarnaast wordt aan deze reserve de opbrengst grondverkopen € 2.734.813 toegevoegd. De opbrengst van de grondverkopen ontstaat door een verschil tussen de boekwaarde van de ingebrachte grond (€ 15.866.187) en de opbrengst (€ 18.601.000). (zie ook product 3.4.7 Grondzaken).

De jaarlijkse afschrijvingslasten, over 15 jaar, bedragen in 2021 € 580.000 en vanaf 2022 jaarlijks € 1.880.000 en worden gedekt uit deze Bruteringsreserve VDL Nedcar.

De mutaties onder producten 3.2.5, 3.4.3, 3.2.5, betreffen dus de financieel-technische verwerking van het PS-besluit inzake Gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar.

Programma 3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit

€ x 1.000

3.4.3 Werklocaties	Begroting 2019	Meerjarenraming 2020	2021	2022
Lasten				
302 Gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar	**-694**	0	0	0
Totaal lasten	**-694**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**694**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Toevoeging reserves				
302 Bruteringreserve VDL Nedcar	**25.465**	0	0	0
Aanwending reserves				
302 Immunisatiereserve	**24.771**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**-694**	0	0	0
Resultaat	**0**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

302. Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar (GS 26-2-2019)

Zie toelichting onder producttabel 3.2.5.Onderhoud, beheer en rehabilitaties provinciale wegen.

€ x 1.000

3.4.7 Grondzaken	Begroting 2019	Meerjarenraming 2020	2021	2022
Lasten				
302 Gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar	**15.866**	0	0	0
Totaal lasten	**15.866**	**0**	**0**	**0**
Baten				
302 Gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar	**18.601**	0	0	0
Totaal baten	**18.601**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**2.735**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Toevoeging reserves				
302 Bruteringreserve VDL Nedcar	**2.735**	0	0	0
Saldo mutatie reserves	**-2.735**	0	0	0
Resultaat	**0**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

302. Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar (GS 26-2-2019)

Zie toelichting onder producttabel 3.2.5.Onderhoud, beheer en rehabilitaties provinciale wegen.

Programma 3.7. Energy, duurzaamheid en milieu

€ x 1.000

3.7.1 Asbest en energie	Begroting 2019	Meerjarenraming 2020	2021	2022
Lasten				
312 Bijdrage energieneutraal zwembad gemeente Landgraaf	**300**	0	0	0
Totaal lasten	**300**	**0**	**0**	**0**
Baten				
Totaal baten	**0**	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	**-300**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves				
Saldo mutatie reserves	**0**	0	0	0
Resultaat	**-300**	**0**	**0**	**0**

Financiële toelichting

312. Energieneutraal zwembad Landgraaf (GS 4-6-2019)

De gemeente Landgraaf gaat een nieuw energieneutraal zwembad bouwen. Het “energieneutraal maken” is een voorbeeldproject. Dit project past binnen “Jongeren op gezond gewicht” en de gezondheidsprogramma’s in Parkstad. De aanbesteding is inmiddels afgerond. Om aan de hoogste duurzaamheids- en energie-ambities te kunnen voldoen heeft Landgraaf de Provincie gevraagd of zij nog een tekort van € 300.000 kunnen financieren. De Provincie deelt de ambitie van Landgraaf en stelt een bijdrage van € 300.000 beschikbaar, die ten laste van het begrotingsresultaat 2019 wordt gebracht.

Financiële begroting

Na verwerking van de voorstellen uit deze Voorjaarsbrief 2019 blijft er sprake van een gezonde financiële positie, in lijn met de uitgangspunten van de Programmabegroting 2019, te weten structureel evenwicht, gezonde vermogenspositie, een sterke buffer en onbenutte belastingcapaciteit.

Resultaateffect Voorjaarsbrief 2019

In onderstaande tabel zijn alle mutaties uit dit document met resultaateffect weergegeven:

€ x 1.000

Resultaateffect Voorjaarsnota 2019		Product	Begroting	Meerjarenraming				Totaal
			2019	2020	2021	2022	2023	
312	Bijdrage energieneutraal zwembad gemeente Landgraaf	3.7.1	-300					-300
316	Uitvoeringsprogramma Sport 2018-2019	2.3.1	-436					-436
			-736	0	0	0	0	-736

Begroting 2019 na wijzigingen en bijhorende meerjarenraming 2020-2022

De voorstellen uit deze Voorjaarsbrief 2019 zijn verwerkt in de 4e begrotingswijziging 2019. Deze wijziging is opgenomen als Bijlage 1 van dit document. In de volgende tabel zijn de mutaties m.b.t. de begrotingswijzigingen (BW4) per begrotingsprogramma weergegeven.

€ x 1.000

Begrotingsprogramma		Begrotingswijziging 4											
		2019			2020			2021			2022		
		Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
1.1	Investeringsklimaat	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1.2	Innovatiekracht	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1.3	Onderwijs en arbeidsmarkt	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2.1	Sociale agenda	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2.2	Cultuur	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2.3	Sport	436	0	-436	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2.4	Stedelijke ontwikkeling	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3.1	Openbaar vervoer en railagenda	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3.2	Bereikbaarheid en mobiliteit	0	0	0	0	0	0	580	0	-580	1.880	0	-1.880
3.3	Limburgse woningmarkt	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3.4	Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	15.172	18.601	3.429	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3.5	Hoogwaterbescherming langs de Maas	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3.6	Water	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3.7	Energie, duurzaamheid en milieu	300	0	-300	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3.8	Plattelandsontwikkeling	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4.1	Bestuur	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4.2	Overhead	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4.3	Algemene dekkingsmiddelen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4.4	Provinciale Staten en Griffie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal baten lasten		**15.908**	**18.601**	**2.693**	**0**	**0**	**0**	**580**	**0**	**-580**	**1.880**	**0**	**-1.880**
Mutatie reserves													
Toevoegingen reserves		28.200		-28.200	0		0	0		0	0		0
Aanwendingen reserves			24.771	24.771		0	0		580	580		1.880	1.880
Totaal mutatie reserves		**28.200**	**24.771**	**-3.429**	**0**	**0**	**0**	**0**	**580**	**580**	**0**	**1.880**	**1.880**
Totaal		**44.108**	**43.372**	**-736**	**0**	**0**	**0**	**580**	**580**	**0**	**1.880**	**1.880**	**0**

Dit voorstel leidt tot een wijziging van het financiële perspectief van de begroting dat nader is uitgewerkt in het “Overzicht baten en lasten 2019-2022 ná BW 4 - 2019”.
De begroting ná wijzigingen 2019 is in de onderstaande tabel weergegeven:

BW0	Programmabegroting 2019	PS 9 november 2018
BW1	Financiële Eindejaarsbijstelling 2018	PS 14 december 2018
BW2	1e Afwijkingenrapportage 2019	PS 21 juni 2019
BW3	Jaarstukken 2018 (overboekingsvoorstellen)	PS 21 juni 2019
BW4	Voorjaarsnota 2019	PS 28 juni 2019

Overzicht baten en lasten 2019-2022 ná BW 4 - 2019

€ x 1.000

Begrotingsprogramma		2019			2020			2021			2022		
		Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
1.1	Investeringsklimaat	32.949	3.563	-29.387	11.187	1.338	-9.849	10.374	899	-9.475	10.426	911	-9.516
1.2	Innovatiekracht	36.461	581	-35.880	12.176	26	-12.150	3.685	0	-3.685	2.855	0	-2.855
1.3	Onderwijs en arbeidsmarkt	18.733	12	-18.721	1.891	0	-1.891	1.855	0	-1.855	1.861	0	-1.861
2.1	Sociale agenda	16.636	0	-16.636	7.390	0	-7.390	7.016	0	-7.016	7.156	0	-7.156
2.2	Cultuur	53.049	5.615	-47.435	35.343	5.518	-29.825	34.156	5.518	-28.638	35.017	5.518	-29.500
2.3	Sport	6.191	0	-6.191	1.806	0	-1.806	1.575	0	-1.575	1.592	0	-1.592
2.4	Stedelijke ontwikkeling	23.135	0	-23.135	2.443	0	-2.443	1.690	0	-1.690	1.196	0	-1.196
3.1	Openbaar vervoer en railagenda	78.757	17.206	-61.551	76.314	22.046	-54.268	80.117	16.067	-64.050	91.905	27.720	-64.185
3.2	Bereikbaarheid en mobiliteit	108.888	2.933	-105.956	55.804	2.285	-53.519	60.449	474	-59.974	60.920	482	-60.438
3.3	Limburgse woningmarkt	2.623	0	-2.623	904	0	-904	914	0	-914	919	0	-919
3.4	Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	32.397	20.582	-11.815	6.456	1.823	-4.632	7.353	1.862	-5.491	6.373	1.902	-4.472
3.5	Hoogwaterbescherming langs de Maas	33.255	45.861	12.606	26.797	39.961	13.164	2.174	10.173	7.999	1.080	0	-1.080
3.6	Water	13.465	4.162	-9.303	9.452	4.204	-5.249	9.398	4.226	-5.172	2.881	1.025	-1.856
3.7	Energie, duurzaamheid en milieu	24.914	4.893	-20.021	16.281	4.570	-11.711	14.017	2.196	-11.821	14.169	1.451	-12.719
3.8	Plattelandsontwikkeling	50.646	41.904	-8.742	32.751	32.031	-720	36.949	31.952	-4.998	35.968	31.969	-4.000
4.1	Bestuur	17.773	436	-17.337	14.315	434	-13.881	13.594	406	-13.188	13.700	407	-13.294
4.2	Overhead	50.303	263	-50.040	49.260	269	-48.991	49.594	275	-49.320	49.973	281	-49.692
4.3	Algemene dekkingsmiddelen/ Financiën	12.925	314.804	301.879	-531	302.427	302.958	947	308.787	307.840	2.429	317.032	314.604
4.4	Provinciale Staten en Griffie	3.703	0	-3.703	3.483	0	-3.483	3.509	0	-3.509	3.540	0	-3.540
	Totaal baten lasten	**616.804**	**462.814**	**-153.990**	**363.521**	**416.932**	**53.411**	**339.367**	**382.834**	**43.467**	**343.960**	**388.695**	**44.735**
Mutatie reserves													
Algemene reserve (egalisatie)		45.580	137.283	91.703	1.082	11.217	10.135	900	5.971	5.071	400	3.119	2.719
Immunisatiereserve		50	64.265	64.215	0	13.313	13.313	0	1.489	1.489	0	645	645
Reserve herontwikkeling Tapijnkazerne		0	1.000	1.000	0	0	0	0	1.000	1.000	0	0	0
Reserve Waterveiligheid Maas		0	0	0	0	3.000	3.000	0	0	0	0	0	0
Bestemmingsreserve Napoleonsbaan		0	1.965	1.965	0	1.965	1.965	0	1.965	1.965	0	1.965	1.965
Bestemmingsreserve ZSLM		34	195	161	34	0	-34	34	0	-34	34	0	-34
Bestemmingsreserve NEDAB		2.750	2.848	98	2.750	2.848	98	2.750	2.848	98	2.750	2.848	98
Risicoreserve grondexploitatie		615	4.233	3.618	615	0	-615	0	0	0	0	0	0
Bestemmingsreserve Culturele kansen		0	1.804	1.804	0	218	218	0	0	0	0	0	0
Reserve grondwaterbeheer		0	304	304	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Reserve Campusorganisatie Chemelot		0	1.250	1.250	0	1.000	1.000	0	750	750	0	0	0
Egalisatiereserve DU bedrijventerreinen		0	60	60	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Egalisatiereserve DU externe veiligheid		0	526	526	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Reserve DU-uitkering PAS		15.495	11.412	-4.083	4.000	5	-3.995	0	205	205	0	0	0
Bruteringsreserve Limburgsmuseum Venlo		0	206	206	0	206	206	0	206	206	0	206	206
Bruteringsreserve provinciale gebouwen		0	203	203	0	203	203	0	203	203	0	203	203
Bruteringsreserve ontschotten Gouvernement		0	51	51	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bruteringsreserve Creative City		0	706	706	0	706	706	0	706	706	0	706	706
Reserve DU Verkeer en vervoer		102.133	106.275	4.142	86.131	72.448	-13.683	78.312	76.761	-1.551	78.312	74.493	-3.819
Reserve DU elektrificatie Maaslijn		0	12.973	12.973	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Reserve DU-uitkering Natuur		0	243	243	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Reserve aandeeltransacties LIOF		0	1.962	1.962	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Risicoreserve Financieel instrumentarium SiS		15.662	0	-15.662	8.598	0	-8.598	4.688	0	-4.688	4.536	0	-4.536
Reserve zilver brons groene natuur		0	25	25	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Reserve DU-uitkering bodemsanering		0	1.926	1.926	0	150	150	0	50	50	0	50	50
Reserve Transitiefonds		0	2.157	2.157	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Reserve A2 't Vonderen		0	35.000	35.000	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Reserve onderhoud gebouwen		250	0	-250	0	0	0	0	0	0	0	0	0
reserve DU Naijl-effecten mijnbouw		0	323	323	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bestemmingsreserve realisatie N280		0	1.231	1.231	0	4.231	4.231	0	6.764	6.764	0	7.835	7.835
Reserve DU Gebiedsontw.Ooijen-Wanssum		47.061	30.166	-16.895	38.461	21.234	-17.227	10.173	1.100	-9.073	0	0	0
Reserve DU Zoetwatermaatregelen		0	3.798	3.798	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bruteringreserve VDL Nedcar		28.200	0	-28.200	0	0	0	0	580	580	0	1.880	1.880
	Totaal mutatie reserves	**257.830**	**424.391**	**166.561**	**141.672**	**132.746**	**-8.926**	**96.858**	**100.599**	**3.741**	**86.033**	**93.951**	**7.918**
	Totaal	**874.635**	**887.206**	**12.571**	**505.193**	**549.678**	**44.485**	**436.224**	**483.433**	**47.209**	**429.993**	**482.646**	**52.654**

Begrotingsresultaat 2019-2022

Het saldo van baten en lasten plus de toevoegingen minus de aanwendingen van de reserves levert het begrotingsresultaat op. In onderstaande tabel en grafiek treft u de ontwikkeling van dit begrotingsresultaat na de begrotingswijzigingen aan:

€ x 1.000

	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Begrotingsresultaat primitieve raming	**13.843**	**45.822**	**49.454**	**54.094**
Doorwerking 2e Afwijkingenrapportage 2018	0	0	0	0
Doorwerking Eindejaarsbijstelling 2018	-476	-728	-1.652	-594
1e Afwijkingenrapportage 2019	-61	-610	-594	-846
Overboekingsvoorstellen Jaarstukken 2018	0	0	0	0
Voorjaarsbrief 2019	-736	0	0	0
Begrotingsresultaat ná wijzigingen	**12.571**	**44.485**	**47.209**	**52.654**

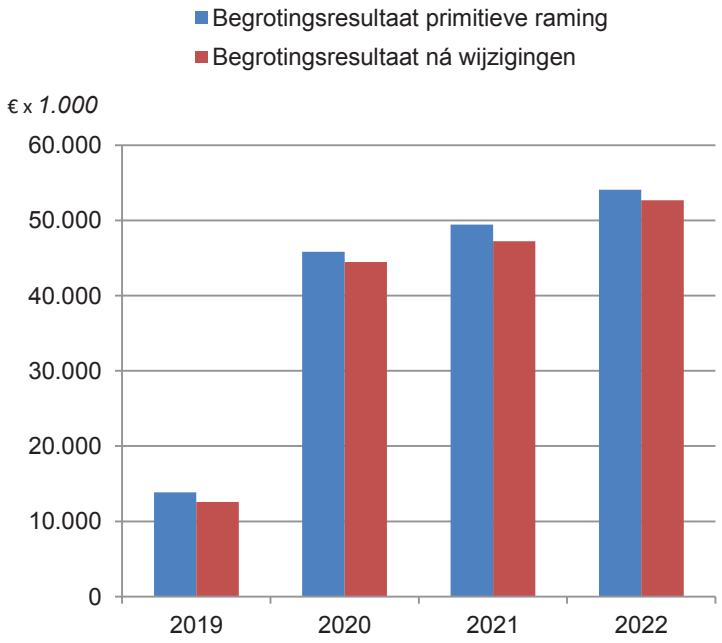

In onderstaande tabel en grafiek treft u de ontwikkeling van de begrotingstotalen 2019-2022 aan.

€ x 1.000

	Begroting	Meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022
Begrotingstotaal primitieve raming	**634.238**	**534.157**	**473.490**	**461.894**
Doorwerking 2e Afwijkingenrapportage 2018	0	0	0	0
Doorwerking Eindejaarsbijstelling 2018	76.910	8.173	5.023	18.337
1e Afwijkingenrapportage 2019	91.282	7.286	4.340	535
Overboekingsvoorstellen Jaarstukken 2018	41.403	62	0	0
Voorjaarsbrief 2019	43.372	0	580	1.880
Begrotingstotaal ná wijzigingen	**887.206**	**549.678**	**483.433**	**482.646**

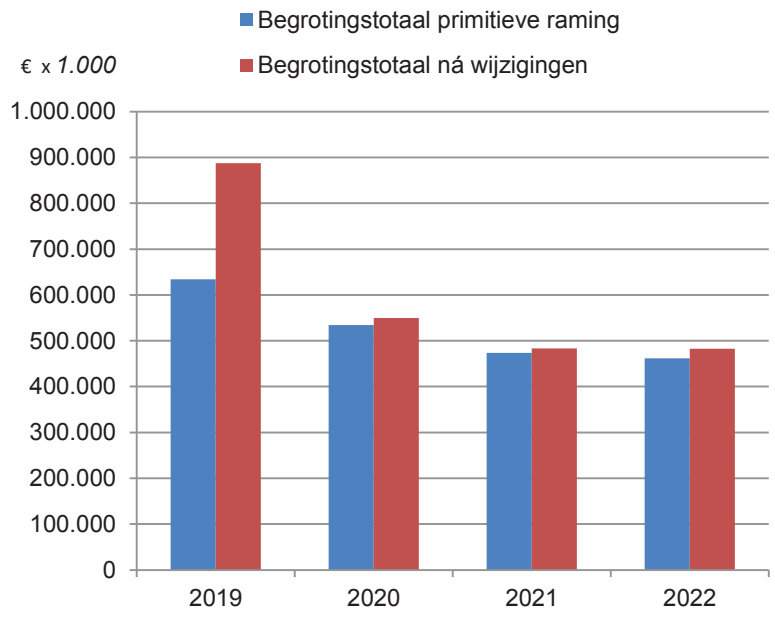

Beleidsintensiveringen

Na verwerking van de voorstellen in deze Voorjaarsbrief resteert nog € 11,5 mln. aan beleidsintensiveringsmiddelen, gerelateerd aan de statenperiode 2015-2019. Onderstaande tabel specificeert deze restanten.

€ x 1.000

	Begroting	Meerjarenraming			Totaal
	2019	2020	2021	2022	
Procesmiddelen coalitieakkoord	491				491
Intensivering projecten IBA 2016-2019	5.683				5.683
Intensivering binnenstedelijke ontwikkeling 2016-2019	749				749
Intensivering verdienmodellen Agro 2016-2019	42				42
Intensiveringen onvoorzien 2016-2019	113				113
Intensivering cofin. Europese programma's	610				610
Cofinancieringsproblematiek EU-programma's	1.182				1.182
Cofinanciering duurzame energie (propositie rijk)	2.600				2.600
	11.502	**0**	**0**	**0**	**11.502**

Mutaties reserves

In het ‘Overzicht stand reserves 2018-2022 (ná BW 4 - 2019)’ van deze Voorjaarsbrief 2019 geven wij meerjarig inzicht in het geprognosticeerde verloop van de reserves volgens de Programmabegroting 2019 en bijhorende meerjarenraming.
In dit document zijn ook de mutaties van de nieuwe Bruteringreserve VDL Nedcar meegenomen. Het instellingsbesluit van deze reserve maakt deel uit het Statenvoorstel provinciale bijdrage ‘Gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar’ (PS 29 juni 2019).

Overzicht stand reserves 2018-2022 (t/m BW 4)

€ x 1.000

	2018		2019			2020			2021			2022		
	Balansst. 31-12-2018	Resultaat 2018	Vermeer dering	Vermin dering	Eind saldo	Vermeer dering	Vermin dering	Eind saldo	Vermeer dering	Vermin dering	Eind saldo	Vermeer dering	Vermin dering	Eind saldo
Algemene reserve (egalisatie)	85.594	24.672	45.580	137.283	18.563	1.082	11.217	8.428	900	5.971	3.357	400	3.119	639
Immunisatiereserve	1.071.702	2.658	50	64.265	1.010.144	0	13.313	996.831	0	1.489	995.342	0	645	994.697
Reserve knelpunten Economisch beleid	201	0	0	0	201	0	0	201	0	0	201	0	0	201
Egalisatiereserve Gladheidsbestrijding	292	0	0	0	292	0	0	292	0	0	292	0	0	292
Reserve aandeeltransacties LIOF	7.006	0	0	1.962	5.044	0	0	5.044	0	0	5.044	0	0	5.044
Reserve Waterveiligheid Maas	3.000	0	0	0	3.000	0	3.000	0	0	0	0	0	0	0
Bestemmingsreserve Overdracht Napoleonsweg	9.827	0	0	1.965	7.862	0	1.965	5.897	0	1.965	3.932	0	1.965	1.967
Reserve Edelchemie	2.300	0	0	0	2.300	0	0	2.300	0	0	2.300	0	0	2.300
Bestemmingsreserve DU bedrijventerreinen	599	0	0	60	539	0	0	539	0	0	539	0	0	539
Risicoreserve Grondexploitatie	4.233	0	615	4.233	615	615	0	1.231	0	0	1.231	0	0	1.231
Risicoreserve Financieel instrumentarium SiS	72.168	0	15.662	0	87.831	8.598	0	96.429	4.688	0	101.117	4.536	0	105.654
Reserve DU Regionale luchthavens	100	0	0	0	100	0	0	100	0	0	100	0	0	100
Reserve grondwaterbeheer	411	0	0	304	107	0	0	107	0	0	107	0	0	107
Reserve DU Gebiedsontwikkeling Ooijen-Wanssum	46.381	0	47.061	30.166	63.276	38.461	21.234	80.503	10.173	1.100	89.576	0	0	89.576
Reserve Campusorganisatie Chemelot	5.054	0	0	1.250	3.804	0	1.000	2.804	0	750	2.054	0	0	2.054
Reserve zilver brons groene natuur	224	0	0	25	199	0	0	199	0	0	199	0	0	199
Bruteringsreserve duurzaamheid prov.gebouwen	2.973	0	0	203	2.770	0	203	2.567	0	203	2.363	0	203	2.160
Bruteringsreserve Limburgsmuseum	2.629	0	0	206	2.423	0	206	2.217	0	206	2.011	0	206	1.805
Reserve Onderhoud gebouwen	3.513	0	250	0	3.763	0	0	3.763	0	0	3.763	0	0	3.763
Bruteringreserve VDL Nedcar	0	0	28.200	0	28.200	0	0	28.200	0	580	27.620	0	1.880	25.740
Bestemmingsreserve realisatie N280	104.482	0	0	1.231	103.251	0	4.231	99.020	0	6.764	92.255	0	7.835	84.421
Reserve DU externe veiligheid	1.130	0	0	526	604	0	0	604	0	0	604	0	0	604
Bestemmingsreserve ZLSM	161	0	34	195	0	34	0	34	34	0	68	34	0	102
Reserve DU Naijl-effecten mijnbouw	2.048	0	0	323	1.725	0	0	1.725	0	0	1.725	0	0	1.725
Reserve DU-uitkering Natuur	1.227	0	0	243	984	0	0	984	0	0	984	0	0	984
Reserve DU-uitkering PAS	16.900	0	15.495	11.412	20.983	4.000	5	24.978	0	205	24.773	0	0	24.773
Bruteringsres ontschotten Gouvernement	1.457	0	0	51	1.405	0	0	1.405	0	0	1.405	0	0	1.405
Bestemmingsreserve Culturele kansen	2.183	0	0	1.804	379	0	218	160	0	0	160	0	0	160
Reserve A2 Vonderen	35.000	0	0	35.000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Reserve Transitiefonds	13.074	0	0	2.157	10.917	0	0	10.917	0	0	10.917	0	0	10.917
Reserve NEDAB	815	0	2.750	2.848	717	2.750	2.848	618	2.750	2.848	520	2.750	2.848	422
Bruteringsreserve Creative City	12.006	0	0	706	11.300	0	706	10.594	0	706	9.887	0	706	9.181
Bestemmingsreserve realisatie N266	7.999	0	0	0	7.999	0	0	7.999	0	0	7.999	0	0	7.999
Reserve DU-uitkering bodemsanering	6.422	0	0	1.926	4.496	0	150	4.346	0	50	4.296	0	50	4.246
Herontwikkeling Tapijnkazerne	2.000	0	0	1.000	1.000	0	0	1.000	0	1.000	0	0	0	0
Reserve DU Zoetwatermaatregelen	3.798	0	0	3.798	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Reserve DU Verkeer en vervoer	117.217	0	102.133	106.275	113.075	86.131	72.448	126.758	78.312	76.761	128.309	78.312	74.493	132.128
Reserve DU electrificatie Maasliijn	12.973	0	0	12.973	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal	**1.659.101**	**27.329**	**257.830**	**424.391**	**1.519.870**	**141.672**	**132.746**	**1.528.795**	**96.858**	**100.599**	**1.525.054**	**86.033**	**93.951**	**1.517.136**

Portfoliomanagement

Inzet maatschappelijk revolverende middelen (in € mln.)

						Totaal
Beginstand amendement A1	Economisch	Overig	Totaal	Reserve Maatschappelijk **165,0**	Reserve Revolverend **935**	Immunisatie Reserve **1100**
Inscite	30,0		30,0			
Pilot & Miniplant	23,0		23,0			
Chemelot materials centre	15,0		15,0			
HCA Tech impact	9,0		9,0			
Belvédere		10,0	10,0			
Q4 Maasfront		6,6	6,6			
Kerkrade Centrum		13,5	13,5			
Link	14,3		14,3			
AMIBM	5,0		5,0			
Expertise en innovatiecentrum BISS	4,0		4,0			
Afwaardering campus M&D	3,0		3,0			
ITEM	0,6		0,6			
MAA	6,5		6,5			
LBDF	5,9		5,9			
Stand einde coalitie 2012-2015	**116**	**30**	**146**	**19**	**935**	**954**
Aanvulling vanuit resultaat '14				4	6	
Inzet algemene reserve				32	0	
Verhoging maatschappelijke inzet				35	-35	
Stand begin coalitie 2015-2019	**70**	**20**	**0**	**90**	**906**	**996**
Gezonde Basisschool	1,0		1,0			
Univercity College	5,9		5,9			
Procesmiddelen brightlands	0,2		0,2			
Procesmiddelen greenport Venlo	0,5		0,5			
Uitvoerings innovatieporgramma's	0,8		0,8			
Campusorgansiatie Greenport	0,8		0,8			
Inrichting onderzoeks- en labfaciliteiten	1,5		1,5			
MHC	0,4		0,4			
HEFI	2,9		2,9			
MAA investering platform	3,7		3,7			
Bijdrage bijzondere sport evenementen		2,5	2,5			
Relatie wonen en sociale agenda		2,5	2,5			
Motie 778 Stadsnatuur in Limburg		2,5	2,5			
Aanpak winkel leegstand		2,0	2,0			
Co-financieringsproblematiek EU-programma's		3,0	3,0			
Lime	3,0		3,0			
Brightlands MHC B.V.	3,9		3,9			
Campusplan GPV	7,8		7,8			
MECC	2,5		2,5			
Risicoreserve zon-PTC	0,5		0,5			
Techruption	0,3		0,3			
Aanvalsplan arbeidsmarkt: 4Limburg		1,0	1,0			
Aanvalsplan Arbeidsmarkt: Campusontwikkeling Heerlen		2,5	2,5			
Intenstivering binnenstedelijke ontwikkeling		4,0	4,0			
Raad van Arbeid	1,9		1,9			
Versterking natuurwetenschappen T2	5,0		5,0			
HEFI II	2,0	0,0	2,0			
SSC BP 2.0	0,9	0,0	0,9			
Greenport - Campus + RvA	5,0	0,0	5,0			
Nationaal expertise centrum forensische Radiologie	0,2		0,2			
Logistiek onderzoek	0,7		0,7			
Verdieping life science cluster	0,4		0,4			
Link II	11,3		11,3			
Greenport aanvullende agio (GS 20-11-2018)	3,3		3,3			
Brein (GS18-12-2018) (PS 15-2-2019)	1,0		1,0			
BSTC (GS 8-1-2019) (PS 15-2-2019	1,0		1,0			
Techruption (II) (GS 18-12-2018) (PS 15-2-2019)	1,0		1,0			
Reservering vervolg BISS	1,1		1,1			
Call OPZuid Biobased Circulair (GS 19-3-2019)	0,8		0,8			
VDL NedCar	24,8		24,8			
Maaslijn toevoeging bereikbaarheidsmiddelen	8,5		8,5			
Subtotaal uitgaven coalitie 2015-2019	**104,4**	**20,0**	**124,4**	**124**	**906**	**1.030**
Vrijval escrow					13,4	
Brexit/hybride lening BNG/NBW					9,5	
Liquidatie CBL					1,2	
Aanvulling vanuit resultaat '15					28	
Begrotingssaldo begroting 2017					11,9	
Aanvulling resultaat EJB '16					18,7	
Jaarrekening resultaat 2016					9,8	
Aanvulling resultaat EJB '17					5,37	
Jaarrekening resultaat 2017					8,3	
Aanvulling resultaat 2e AWR '18					11,7	
Resultaat EJB					-6,5	
Restant BISS	1,1					
Vewachtte lagere subsidie vaststelling LINK eerste fase	0,0					
Resultaat RJ 2018					2,7	
Stand t/m voorjaarsbrief 2019	**-33**	**0**	**124**	**-33**	**1.020**	**986,2**

Toelichting stand Immunisatiereserve

Bij de start van de statenperiode 2015-2019 zijn € 90 mln. beschikbaar gesteld, onderverdeeld in € 70 mln. voor economische structuurversterking en € 20 mln. voor overige investeringen in lijn met het coalitieakkoord. Deze middelen zijn volledig ingezet, waarbij met 28 juni te nemen besluiten gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar ad € 24,8 mln. (brief gedeputeerde Van den Akker 26-2-2019, GS 2019-15707) en de extra toevoeging aan de bereikbaarheidsmiddelen ad € 8,53 mln. inzake het voorgenomen besluit over het project Verbetering Maaslijn (brief gedeputeerde Mackus, GS 2019/24829[1]) een aanvullende aanspraak op de Immunisatiereserve gedaan wordt. Gedurende deze coalitieperiode is er € 114 mln. toegevoegd aan de reserve, waardoor de einstand € 986,2 mln. bedraagt. Dit is ruim boven de gestelde ondergrens van € 900 mln.

[1] Financieel-technische verwerking vindt plaats bij de 2e Afwijkingenrapportage 2019

Bijlage 1: Begrotingswijziging (BW4 – 2019)[2] Voorjaarsbrief 2019

Provinciale Staten van Limburg;
besluiten:
de lasten en baten van de begroting 2019 en de meerjarenraming 2020-2022 als volgt te wijzigen:

Provincie: Limburg
Dienstjaar: 2019
Nummer begrotingswijziging: 4
Voorjaarsbrief 2019

€ x 1.000

Begrotingsprogramma		Product		Begroting 2019			Begroting 2020			Begroting 2021			Begroting 2022		
				lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo
2.3	Sport	2.3.1	Sport	436	0	-436	0	0	0	0	0	0	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**436**	**0**	**-436**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
3.2	Bereikbaarheid en mobiliteit	3.2.1	(Beleids)voorbereiding en uitvoering mob.maatregelen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		3.2.2	Fiets	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		3.2.3	Verkeersveiligheid	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		3.2.4	Logistieke netwerken	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		3.2.5	Onderhoud, beheer en rehabilitaties Provinciale wegen	0	0	0	0	0	0	580	0	-580	1.880	0	-1.880
		3.2.6	Project Buitenring Parkstad Limburg	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		3.2.7	Project N280- West	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		3.2.8	Project N266	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**580**	**0**	**-580**	**1.880**	**0**	**-1.880**
3.4	Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	3.4.1	Provinciaal omgevingsplan	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		3.4.2	Uitvoering ruimtelijk beleid	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		3.4.3	Werklocaties	-694	0	694	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		3.4.4	Buitengoed Geul en Maas	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		3.4.5	Vergunningen ontgrondingen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		3.4.6	Handhaving ontgrondingen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		3.4.7	Grondzaken	15.866	18.601	2.735	0	0	0	0	0	0	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**15.172**	**18.601**	**3.429**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
3.7	Energie, duurzaamheid en milieu	3.7.1	Asbest en energie	300	0	-300	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		3.7.2	Milieubeleid	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		3.7.3	Uitvoering milieu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		3.7.4	Bodem en ondergrond	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		3.7.5	Mijn(water)schade	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		3.7.6	Vergunningen bijzondere wetten	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		3.7.7	Handhaving bijzondere wetten	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		3.7.8	WABO-milieuadvies	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		3.7.9	Vergunningen WABO	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		3.7.10	Handhaving WABO	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		3.7.11	Coördinatie RUD	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
			Totaal begrotingsprogramma	**300**	**0**	**-300**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
			Totaal baten en lasten	**15.908**	**18.601**	**2.693**	**0**	**0**	**0**	**580**	**0**	**-580**	**1.880**	**0**	**-1.880**
Mutatie reserves															
	Immunisatiereserve			0	24.771	24.771	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Bruteringreserve VDL Nedcar			28.200	0	-28.200	0	0	0	0	580	580	0	1.880	1.880
			Totaal mutaties reserves	**28.200**	**24.771**	**-3.429**	**0**	**0**	**0**	**0**	**580**	**580**	**0**	**1.880**	**1.880**
			Totaal	**44.108**	**43.372**	**-736**	**0**	**0**	**0**	**580**	**580**	**0**	**1.880**	**1.880**	**0**

Aldus vastgesteld door Provinciale Staten van Limburg in de vergadering van 28 juni 2019

De heer Mr. A. O.J. Pregled, waarnemend griffier

De heer drs. Th.J.F.M. Bovens, voorzitter

[2] Alleen die programma's waar mutaties plaatsvinden zijn opgenomen in deze wijziging.

Bijlage 2: Uitgangspunten begroting 2020

Deze voorjaarsbrief 2019 vormt het uitgangspunt voor de nieuwe Programmabegroting 2020. Deze begroting wordt opgesteld in lijn met onderstaande uitgangspunten:

- de effecten van de meicirculaire provinciefonds 2019 (deze is niet bekend bij het opstellen van deze Voorjaarsbrief) incl. indexeringen van budgetten conform de huidige uitgangspunten, eventueel bijgesteld op basis van het (nog vast te stellen) nieuwe collegeprogramma;
- nieuwe faseringen van de investeringsplanning en de effecten op de kapitaallasten;
- actualisering/faseringen van exploitatiebudgetten binnen de kaders van overboekingsvoorstellen, zoals opgenomen in de paragraaf Bedrijfsvoering van de Programmabegroting 2019;
- autonome ontwikkelingen zoals premiestijgingen;
- afronding van bestaand beleid, waarbij inzet van de intensiveringsmiddelen (statenperiode 2015-2019) plaatsvindt;
- meerjarige effecten van GS-besluitvorming in het kader van de 2^{e} Afwijkingenrapportage 2019.

provincie limburg

Provinciale Staten
van Limburg

Cluster	STR	**Behandeld**	M.F. Rumpen
Ons kenmerk	2019/41903	**Telefoon**	+31 43 389 89 05
Uw kenmerk	-	**Maastricht**	28 mei 2019
Bijlage(n)	-	**Verzonden**	**28 mei 2019**

Onderwerp
Mededeling portefeuillehouder inzake Voorjaarsbrief 2019

Geachte Staten,

De ‘planning- en control kalender 2019’ gaat met betrekking tot de Voorjaarnota 2019 uit van PS-behandeling op 28 juni 2019. Wij zijn voornemens 4 juni 2019 te voorzien in het Statenvoorstel met daarbij een Voorjaarsbrief 2019. Graag geven wij uw Staten daarbij tot 11 juni 2019 de gelegenheid tot het stellen van vragen.

De Voorjaarsbrief 2019 zal zich richten op de financiële stand van zaken en een beperkt aantal financiële (beslis)punten, te verwerken in de lopende Programmabegroting 2019. Met deze beperkte invulling geven wij maximale ruimte aan de formerende partijen, in beleidsmatige en financiële zin.

Gedeputeerde Staten van Limburg
namens dezen,

G.P.J. Koopmans

Bezoekadres:
Limburglaan 10
NL-6229 GA Maastricht

Postbus 5700
NL-6202 MA Maastricht
postbus@prvlimburg.nl

Tel + 31 43 389 99 99
Fax + 31 43 361 80 99
www.limburg.nl

IBAN –nummer:
NL08RABO0132575728
BIC-code: RABONL2U

provincie limburg

Provinciale Staten
van Limburg

Cluster	STR	**Behandeld**	M.F. Rumpen
Ons kenmerk	2019/46766	**Telefoon**	+31 43 389 89 05
Uw kenmerk	2019/46766	**Maastricht**	19 juni 2019
Bijlage(n)	1	**Verzonden**	**19 juni 2019**

Onderwerp
Antwoorden Voorjaarsbrief 2019

Geachte Staten,

Hierbij bieden wij u aan de antwoorden op de vragen bij de Voorjaarsbrief 2019.

Gedeputeerde Staten van Limburg

voorzitter

secretaris

Bezoekadres:
Limburglaan 10
NL-6229 GA Maastricht

Postbus 5700
NL-6202 MA Maastricht
postbus@prvlimburg.nl

Tel + 31 43 389 99 99
Fax + 31 43 361 80 99
www.limburg.nl

IBAN –nummer:
NL08RABO0132575728
BIC-code: RABONL2U

Beantwoording schriftelijke vragen inzake Voorjaarsbrief 2019

NB:
- Er zijn vragen ingediend door de fracties van: VVD; GroenLinks
- Vragen zijn geordend per fractie op volgorde van tijdstip van ontvangst uiterlijk 11 juni 2019
- Vragen zijn letterlijk overgenomen, eventuele typfouten zijn gecorrigeerd, en subvragen zijn geordend met a) … b) … etc.
- Paginanummers in de vragen verwijzen naar de paginanummers in de Voorjaarsbrief 2019

	Staten-fractie	Vraag	Antwoord
1	VVD	P. 3. Uitvoeringsprogramma Sport 2018-2019: Waar wordt de beschikbaar gestelde € 435.555,- aan besteed (optimale sportinfrastructuur is wel erg ruim geformuleerd)?	Het bedrag wordt besteed aan: – Continueren ondersteuningsstructuur voor talentontwikkeling en topsport na managementswisseling bij Topsport Limburg en Topsport Expertise en Innovatie Centrum € 202.000, – Topsport Talentenfonds Gehandicaptensport € 50.000,- – Werkplan nieuw sporttakplatform voor gehandicaptensport € 110.000,- – Euregionale regeling evenementen Cultuur en Sport € 75.000,-
2	VVD	P. 4. Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL NedCar (GS 26-2-2019): a) Er wordt al in 2021 begonnen met afschrijven op infrastructuur die pas wordt aangelegd als de uitbreiding van VDL doorgaat (als-dan). b) Is nu al zeker dat er in 2020/2021 met aanleg begonnen wordt, de ontwerp PIP wordt immers pas in Q2 2020 voorzien? c) Afschrijvingen starten gewoonlijk pas in het jaar na oplevering, is dat in dit project ook het geval? d) Hoe sluiten de totale afschrijvingskosten aan bij het gevraagde krediet al dan niet inclusief de out of pocket kosten van VDL (2 miljoen) en Rijkswaterstaat (3 miljoen)?	a) Dit betreft een indicatieve raming waarbij we uitgaan van een positief besluit. Dit is ook in lijn van de beantwoording van bullet c. b) De aanleg is nog niet zeker dit is afhankelijk van de “als dan” voorwaarde en overige (planologische) procedures. De raming is indicatief. De daadwerkelijke afschrijvingskosten komen ten laste van de bruteringsreserve en eventuele verschuivingen zijn daarmee budgettair neutraal. c) Conform de financiële verordening van de Provincie Limburg starten we met afschrijven in het jaar nadat uitgaven zijn gedaan; investeringen die zich over meerdere jaren uitstrekken worden per jaarschijf als afzonderlijk actief behandeld. d) De afschrijvingskosten sluiten aan op het gevraagde krediet van € 41 mln. Hierbij is rekening gehouden dat out of pocket kosten van VDL (€ 2 mln.) en Rijkswaterstaat (€ 3 mln) direct door deze partijen gedragen worden en deze zijn dus niet meegenomen

			in het gevraagde krediet van € 41 mln.
3	VVD	P. 6. 312. Energieneutraal zwembad Landgraaf (GS 4-6-2019): a) Hoewel betaalbaarheid onderdeel uitmaakt van duurzaamheid (people, planet, profit) is er kennelijk een tekort in de financiering. b) Wat is de totale investering in het zwembad? c) Wat is de totale exploitatie en het daaruit vloeiende exploitatiesaldo? d) Zijn de tarieven marktconform? e) Hoe ziet de energieneutraliteit van dit zwembad eruit?	a) Er is geen tekort in de financiering van het zwembad. Met de extra bijdrage van de Provincie kan het bad, als één van de eerste in Nederland, volledig energieneutraal worden. Zonder die bijdrage was dit niet het geval geweest. b) De totale investering inclusief de bijdrage van de Provincie bedraagt € 4.523.720. c) De exploitatie van het bad zal via een aanbesteding in de markt worden gezet. Deze start in augustus 2019. Het exploitatiesaldo is nu dus nog niet bekend. d) De tarieven zullen marktconform en afgestemd met omliggende zwembaden zijn. e) In de bovenbouw van het nieuwe zwembad zullen duurzame en in hoge mate her te gebruiken materialen worden toegepast, zoals een staalconstructie en een dak met houten kanaalplaatvloeren. Deze materialen hebben een lange levensduur en maken grote overspanningen mogelijk, waardoor het gebouw flexibel kan worden gebruikt en in de toekomst zonder ingrijpende aanpassingen eventueel een andere invulling kan krijgen. De gekozen materialen zijn licht, waardoor het materiaalgebruik wordt beperkt. De materialen maken daarnaast een lichtere fundering mogelijk, waardoor ook voor de fundering minder materialen nodig zijn. Daarnaast leiden de lichte materialen ertoe dat de impact van het transport van deze materialen op het milieu wordt geminimaliseerd. Het nieuwe zwembad zal worden voorzien van een geheel automatische bedrijfsvoering. Er zullen vraag gestuurde regelingen worden toegepast, waardoor installaties en verlichting automatisch reageren op de aanwezigheid van personen en de bezetting

			van het zwembad. Op deze manier zullen de beheer- en onderhoudskosten beperkt blijven en kunnen grote energiebesparingen worden gerealiseerd. De basisinstallatie en de duurzame bouwkundige onderdelen hebben een lange levensduur en belasten het milieu minimaal. In aanvulling hierop worden 27 PV-panelen op het zwembad aangebracht. In kader van de energietransitie wordt een all-electric zwembad voorgestaan, (gasloos). De realisatie van de duurzame warmteopwekking en afkoeling voor de verblijfruimtes en het badwater vindt plaats door warmtepompinstallaties in combinaties met grote warmtewisselaars c.q. verwarmingsbatterijen. Verder vindt er een uitbreiding van 200 PV-panelen plaats, waardoor het totaal aan PV-panelen op 227 uitkomt. Het all-electric nieuwe zwembad is een nagenoeg energieneutraal zwembad. Kosten voor gasgebruik zijn er niet en voor het electraverbruik bedragen de jaarlijkse kosten circa € 20.000,- . Er kunnen namelijk niet meer zonnepanelen gelegd worden p het dak van het zwembad om dit verbruik op te wekken. Om het nieuwe zwembad volledig energieneutraal te maken en dus ook te voorzien in het jaarlijkse energieverbruik van € 20.000,- op jaarbasis door PV-panelen, zijn 750 PV-panelen nodig. Hiermee is een investering gemoeid van € 300.000,-. Deze PV-panelen zullen geplaatst worden op de zonneweide naast het zwembad of op carports op de parkeerplaats naast het zwembad.
		f) Kunnen andere gemeenten zich ook melden voor een bijdrage in de investering voor een energieneutraal zwembad?	f) Het betreft hier een incidentele bijdrage op een unieke en opzichzelfstaande vraag van de gemeente Landgraaf. Het “energieneutraal maken” is een voorbeeldproject. Dit project past binnen “Jongeren op gezond gewicht” en de gezondheidsprogramma’s in Parkstad. Er is op dit moment geen subsidieregeling voor

			zwembaden. Wel is het in het verleden vaker voorgekomen dat incidentele bijdragen geleverd zijn in gemeentelijke zwemvoorzieningen, zoals wij uw Staten ook bericht hebben via mededeling portefeuillehouder 2018/33533.
4	VVD	P. 15. Toelichting stand immunisatiereserve: Stand immunisatie reserve einde coalitieperiode zou 986,2 miljoen bedragen. In de tabel op blz. 13 staat echter voor de start van 2019 een stand van 1,071 miljard inclusief de mutatie in 2019 en rekeningresultaat 2018 zou de stand einde 2019 1,01 miljard bedragen (zelfde tabel blz. 13). Hoe sluiten de genoemde bedragen in tabel en toelichting op elkaar aan?	In de tabel op pagina 13 is de prognosestand opgenomen na verwerking van alle genoemde besluiten. Deze besluiten komen deels gefaseerd tot besteding in de meerjarenraming. Dit effect is terug te zien op pagina 13, in het meerjarige overzicht. Er is een daling waarneembaar van de reserve naar € 994,7 mln. in 2022. Na 2022, buiten de scope van de meerjarenraming, daalt deze verder naar de genoemde € 986,2 mln.

	Staten-fractie	**Vraag**	**Antwoord**
5	GL	P. 2. Vraag meicirculaire: Is deze reeds binnen? Kunnen de consequenties worden medegedeeld en eventueel ook direct worden vertaald in een gewijzigd Statenvoorstel inclusief deze effecten direct in de Voorjaarsbrief 2019? Dan kan dit ook uit de uitgangspunten voor de begroting 2020 in bijlage 2 geschrapt worden.	De meicirculaire is binnen. Het informerende stuk voor PS is in voorbereiding. Dit wordt eerst nog door het college van GS vastgesteld. In dit stuk wordt u geïnformeerd over het effect voor Limburg van deze circulaire. De effecten worden vervolgens vertaald in het eerstvolgende P&C documenten zijnde de 2e Afwijkingenrapportage 2019 en de nieuwe begroting. Het is overigens verplicht om de gehanteerde uitgangspunten ook in de begroting te vermelden.
6	GL	P. 2. Vraag BTW compensatiefonds 2018: Waarom komt het nadeel inzake uitputting BTW compensatiefonds 2018 nu pas ter verwerking in P&C cyclus? Had dit niet ook direct op de jaarrekening 2018 moeten drukken? En waarom wordt dit effect niet nu al meegenomen in de voorjaarsbrief? We zitten al een half jaar na einde 2018.	Zoals vermeld op pagina 2 was de meicirculaire 2019 op het moment van schrijven van de Voorjaarsbrief 2019 nog niet binnen. Wij baseren onze ramingen in de begroting op basis van onderbouwingen van de circulaires en de effecten voor Limburg. Om de complete begrotingswijziging te maken, incl. de doorwerking naar de meerjarenraming, was in dit kader nog niet alle relevante informatie binnen.

			Voordat de circulaire uitkwam was al bekend dat er een nadeel zou gaan ontstaan. Omdat dit, gelet op de omvang van het verwachte nadeel relevante informatie is, is volstaan met de tekstuele melding. Op basis van een stellige uitspraak van de commissie BBV is het in onze Jaarstukken op realisatiebasis niet toegestaan om in het accres rekening te houden met verwachte nadelige effecten van het BTW-compensatiefonds, Realisatie van het accres gebeurt in dit kader op basis van de laatste septembercirculaire. Dit is ook vermeld in de grondslagen voor waardering en resultaatbepaling in onze Jaarstukken 2018, pagina 391. Dit risico is onderkend in de Jaarstukken 2018. In de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing is daarom het risico rondom de hoogte van de algemene uitkering provinciefonds expliciet opgenomen.
7	GL	P. 3. Vraag WK mennen: Er wordt melding gemaakt van mogelijk extra benodigde middelen voor het WK Mennen 2020. Kan het college nogmaals duiden welke middelen de vorige periode al richting de speerpuntsport Paardensport is gegaan? En zijn er geen middelen meer beschikbaar vanuit het Uitvoeringsprogramma Sport? Graag een overzicht van de financiële ruimte en uitgaven van dit programma.	Inzet middelen speerpuntsport Paardensport in de periode 2015 t/m 2019 o.a.: – Jaarlijks werkprogramma Stg. Limburg Paardensport € 1.102.500,- (incl. breedtesport, talentontwikkeling en evenementen). – Ondersteuning van 5 hippische accommodaties: € 430.000,- – WK Mennen Enkelspan 2018: € 55.000,- – Jumping Indoor: € 590.000,- – Overige evenementen: € 55.000,- De sportuitgaven hebben plaatsgevonden conform het uitvoeringsprogramma sport 2018-2019. Sonderend door PS en op 19-12-2017 vastgesteld (2017/88797).
8	GL	P. 6. Vraag zwembad Landgraaf: Wat vindt het college er nu van dat Heerlen, Landgraaf en Kerkrade niet samenwerken in het kader van zwemaccommodaties, maar alle drie een nieuw eigen zwembad zijn aan het realiseren of aan het voorbereiden ter uitvoering? Wordt op dit beleidsterrein niet ook binnen de Stadsregio Parkstad Limburg samengewerkt? En is subsidiëring - in welke vorm dan ook en	Het college heeft geen standpunt over het spreidingsbeleid en onderlinge concurrentie van gemeentelijke voorzieningen zoals zwembaden. De vraag van de gemeente Landgraaf over een bijdrage in het energie neutraal maken van het nieuwe zwembad staat daar los van.

		voor welk doel dan ook - van één van deze zwembaden niet ook het direct in stand houden van de onderlinge concurrentie?	
9	GL	P. 14. Vraag portfoliomanagement: Hier staat dat de immunisatiereserve een stand van €1,1 miljard had en nu nog €986,2 miljoen. Kan het zijn dat hier niet de immunisatiereserve in het bijzonder wordt bedoeld, maar een algehele reservepositie of iets dergelijks?	Het betreft alleen de Immunisatiereserve.
10	GL	P. 15. Vraag uitleg Immunisatiereserve: Hier wordt melding gemaakt van de aangehouden ondergrens van €900 miljoen. Waaruit bestaat dit vermogensdeel nu precies? En waarom is deze ondergrens aangehouden? Is dit voor de rendementsberekening van Sturing in Samenwerking (0,8%)? Betekent dit ook dat zonder verdere rendementsverbetering in Sturing in Samenwerking (0,8%) de vermogenspositie nog €86,2 miljoen afgebouwd kan worden zonder direct impact te merken? Zo nee, waarom niet?	De ondergrens is conform de spelregels zoals opgenomen in de Programmabegroting 2019, § Bedrijfsvoering, onderdeel 5.4, B4e. Oftewel pagina 258. Deze ondergrens vloeit voort uit het coalitieakkoord 2015-2019 en staat los van de rendementsberekeningen. Het al dan niet afbouwen van de Immunisatiereserve is een politieke keuze. Op basis van de huidige spelregels vloeien eindejaarsresultaten terug naar deze reserve.
11	GL	P. 17. Vraag uitgangspunten programmabegroting 2020: Interpreteren wij dit nu juist dat hier nog helemaal geen rekening is gehouden met nieuw beleid of nieuwe koers van enige meerderheid/coalitie in PS dan wel het extraparlementaire college? Zo nee, hoe is hier dan rekening mee gehouden?	De Voorjaarsbrief 2019 richt zich op de financiële stand van zaken en een beperkt aantal financiële (beslis)punten, te verwerken in de lopende Programmabegroting 2019. Met deze beperkte invulling geven GS maximale ruimte aan de formerende partijen, in beleidsmatige en financiële zin. De voorjaarsbrief 2019 vormt tevens het uitgangspunt voor de nieuwe Programmabegroting 2020. Deze begroting wordt opgesteld in lijn met de genoemde uitgangspunten op blz. 17.

Limburgs Parlement

provincie limburg

BESLUIT
PROVINCIALE STATEN
VAN LIMBURG

No: G-19-017

Onderwerp:
Voorjaarsbrief 2019

Provinciale Staten van Limburg;

gezien het voorstel van Gedeputeerde Staten van Limburg van 4 juni 2019

besluiten:

de Voorjaarsbrief 2019 vast te stellen, inclusief de daarin opgenomen 4e begrotingswijziging 2019.

Aldus vastgesteld door Provinciale Staten van Limburg in hun vergadering van 21 juni 2019.

De heer mr. A.O.J. Pregled, waarnemend griffier

De heer drs. Th.J.F.M. Bovens, voorzitter

Stemresultaat

Limburgs Parlement

Overzicht van de stemming

Vergadering: Statenvergadering

Naam agenda: Agendapunt 6.3

Onderwerp: G-19-017

Beschrijving: Statenvoorstel Voorjaarsbrief 2019, brief GS van 4-6-2019 (GS 2019-41962)

Geopend: 2019-06-21 16:37:10

Gesloten: 2019-06-21 16:37:27

Stem resultaten in totalen

Aanwezigen: 47

Stemronde

Voor:	44
Tegen:	0
Totaal stemmen:	44
Niet gestemd:	3

Individuale resultaten van deelnemers:

Naam deelnemer	Partij	Antwoord
J. Geraats	CDA	Voor
W. IJpelaar	CDA	Voor
H. Mackus	CDA	Voor
M. Depont-Olivers	CDA	Voor
M. Absil	CDA	Voor
M. Werrij-Wetzels	CDA	Voor
R. Tegels	CDA	Voor
G. Koopmans	CDA	Voor
- G. Frische	CDA	Voor
B. Smeets	Forum voor Democratie	Voor
R. Burlet	Forum voor Democratie	Voor

M. Thewissen	Forum voor Democratie	Voor
N. Vincken	Forum voor Democratie	Voor
C. van der Sande	Forum voor Democratie	Voor
H. Reuser	Forum voor Democratie	Voor
R. Housmans	PVV	Voor
R. Claassen	PVV	Voor
L. Hermans	PVV	Voor
B. Megens	PVV	Voor
C. Jimenez Hastenrath	PVV	Voor
- M. Bosch	PVV	Voor
J. van den Akker	VVD	Voor
K. Straus	VVD	Voor
L. Bastiaans	VVD	Voor
T. Heldens	VVD	Voor
H. Nijskens	VVD	Voor
A. Rossel	GroenLinks	Voor
T. Jetten	GroenLinks	Voor
P. Baneke	GroenLinks	Voor
K. Mertens	GroenLinks	Voor
M. van Caldenberg	SP	Voor
Y. Claessens-Schepers	SP	Voor
R. van der Valk	SP	Voor
J. Wolters Gregorio	SP	Voor
E. Geurts	PvdA	Voor
J. Kuntzelaers	PvdA	Voor
A. Berghorst	PvdA	Voor
M. Jennekens	D66	Voor
L. Vaessen	D66	Voor
P. Plusquin	Partij van de Dieren	Voor
P. Loomans	Partij van de Dieren	Voor
R. Franssen	LOKAAL-LIMBURG	Voor
H. van der Linden	LOKAAL-LIMBURG	Voor
A. Fischer-Otten	50PLUS	Voor

(PS) Provinciale Staten

Dossiernummer	478
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	21 juni 2019
Agendapunt	6.4
Omschrijving	G-19-013 Gewijzigd Statenvoorstel Provinciale bijdrage van € 24,8 miljoen ten behoeve van de Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar, brief GS van 14-6-2019 (GS 2019-45473)

Geagendeerd	Vergaderdatum
(PS) Provinciale Staten	21 juni 2019

provincie limburg

Provinciale Staten
van Limburg

Cluster	ONT	**Behandeld**	W.H.J. Janssen-Cüsters
Ons kenmerk	2019/45473	**Telefoon**	+31 43 389 88 69
Uw kenmerk	-	**Maastricht**	14 juni 2019
Bijlage(n)	1	**Verzonden**	**14 juni 2019**

Onderwerp
Gewijzigd Statenvoorstel provinciale bijdrage 'Gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar'

Geachte Staten,

Hierbij bieden wij u aan het gewijzigd Statenvoorstel Provinciale Bijdrage 'Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar'. Wij verzoeken uw Staten hierover in uw vergadering van 28 juni 2019 te besluiten.

De in het Statenvoorstel genoemde Samenwerkingsovereenkomst (SOK) Provincie Limburg-VDL Nedcar is op dit moment nog vertrouwelijk. In de SOK zijn de grondaankopen en de prijzen van de gronden opgenomen en is als deadline voor de ondertekening van de koopovereenkomst van de gronden 1 juni 2019 opgenomen. Algemeen beleid is dat deze prijzen vertrouwelijk blijven tot aan het moment dat de transportakte bij de notaris passeert.
Deze SOK zal zo spoedig mogelijk na 1 juni 2019 aan uw Staten worden nagezonden.

Gedeputeerde Staten van Limburg

voorzitter

secretaris

Bezoekadres:
Limburglaan 10
NL-6229 GA Maastricht

Postbus 5700
NL-6202 MA Maastricht
postbus@prvlimburg.nl

Tel + 31 43 389 99 99
Fax + 31 43 361 80 99
www.limburg.nl

IBAN –nummer:
NL08RABO0132575728
BIC-code: RABONL2U

provincie limburg

Gewijzigd Statenvoorstel – 1 minuut versie
No: G-19-013

1 Onderwerp

Provinciale bijdrage van € 24,8 mln. ten behoeve van de Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar.

2 Inleiding/aanleiding inclusief beoogd resultaat

VDL Nedcar heeft ons college bij brief d.d. 12 februari 2019 verzocht een ruimtelijk ontwikkelingstraject te starten voor het gebied rondom VDL Nedcar. Om de continuïteit van het bedrijf te borgen moet het bedrijf meerdere opdrachtgevers kunnen bedienen. VDL Nedcar wil kunnen beschikken over ruimtelijke uitbreidingsmogelijkheden om te kunnen voldoen aan de eisen van potentiële opdrachtgevers.
Met de beoogde ruimtelijke uitbreidingsmogelijkheden kan VDL Nedcar de bestaande productiecapaciteit aanpassen aan nieuwe eisen van de markt en de huidige capaciteit uitbreiden voor nieuwe en/of extra opdrachten.
Op 26 februari 2019 hebben wij ingestemd met de voorbereiding van een gecoördineerd provinciaal inpassingsplan voor de “Gebiedsontwikkeling Uitbreiding Nedcar” en ingestemd met een samenwerkingsovereenkomst (SOK) Provincie Limburg-VDL Nedcar. Wij hebben u daarvan bij mededeling portefeuillehouder d.d. 26 februari 2019 op de hoogte gesteld.

Uw Staten hebben op 18 april 2019 een coördinatiebesluit genomen ten aanzien van het aan de orde zijnde provinciaal inpassingsplan.

In de mededeling portefeuillehouder hebben wij u gemeld dat de eerste ramingen voor infrastructurele maatregelen € 46 mln. bedragen, inclusief risico’s en indexering. Hiervan wordt € 20,5 mln. bijgedragen c.q. als investering overgenomen door derden (VDL Nedcar, Ministerie EZK en Rijkswaterstaat).
Tevens hebben wij aangegeven dat aan Uw Staten een dekkingsvoorstel voor de provinciale bijdrage van € 24,8 mln. zal worden aangeboden parallel aan de Voorjaarsnota 2019.
Daarbij hebben wij gemeld dat – gezien het brede structuurversterkende karakter van deze ontwikkeling – wij aan uw staten gaan voorstellen om deze investering te dekken uit de Immunisatiereserve.
De overweging voor het inzetten van de Immunisatiereserve is drieledig. Het is een structuurversterkend project, de bereikbaarheidsmiddelen bieden geen ruimte én de coalitie ondergrens van € 900 mln. voor de Immunisatiereserve blijft in stand. Deze overwegingen worden in paragraaf 7. Financiën nader toegelicht.
In dit Statenvoorstel worden uw Staten gevraagd in te stemmen met het bovengenoemde dekkingsvoorstel.

In de bovengenoemde SOK is opgenomen dat deze pas tot stand komt nadat instemming van Provinciale Staten is verkregen ten aanzien van de beoogde financiële bijdrage en het coördinatiebesluit.

Indien uw Staten instemmen met bijgevoegd Statenvoorstel wordt daarmee voldaan aan de totstandkomingsvoorwaarden uit de SOK. Daarmee wordt de SOK rechtsgeldig.

3 Bevoegdheid

Het betreft hier autonoom beleid. Het kaderstellend budgetrecht van Provinciale Staten is neergelegd in de Provinciewet.

4 Voorstel aan Provinciale Staten

Provinciale Staten wordt voorgesteld om de immunisatiereserve aan te wenden voor € 24,8 mln. ter dekking van de Provinciale bijdrage in de Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar. Hiertoe wordt
een bruteringsreserve gevormd ter dekking van de kapitaallasten van de investeringen. De financiële consequenties worden verwerkt in het eerst volgend planning en control document.
Uw Staten worden gevraagd in te stemmen met het instellingsbesluit (ter vorming van de reserve) en het kredietbesluit (ten behoeve van de investering).

5 Argumenten / toets duurzaamheidparagraaf

Wij vinden het van provinciaal belang om de strategische positie van VDL Nedcar te versterken door de autofabriek ruimte te geven voor uitbreiding. Enerzijds door de verkoop van provinciale gronden aan VDL Nedcar en anderzijds door een eventuele uitbreiding planologisch en vergunning technisch mogelijk te maken en de daarmee samenhangende infrastructurele maatregelen aan de omliggende provinciale infrastructuur. Een duurzame verankering van VDL Nedcar in Limburg betekent immers behoud en uitbreiding van de werkgelegenheid en versterking van de positie van de maakindustrie in Zuid-Nederland. Om die redenen is de provincie bereid inspanningen te verrichten om VDL Nedcar duurzaam te verankeren vanuit een lange termijn perspectief en dit mogelijk te maken met een gecoördineerd PIP.
Bij mededeling portefeuillehouder d.d. 26 februari 2019 hebben wij u reeds op hoofdlijnen geïnformeerd over de aanleiding, het proces, het ~~principe-akkoord~~ principeakkoord Provincie-Limburg, de Samenwerkings-
overeenkomst Provincie Limburg-VDL Nedcar, de PIP-procedure en de communicatie.

Voorafgaand aan de gevraagde financiering hechten wij er aan uw Staten in bijgevoegd Statenvoorstel onder paragraaf 6 uitgebreider te informeren over de voorgenomen Gebiedsontwikkeling Uitbreiding
VDL Nedcar die wij middels een gecoördineerd PIP willen faciliteren.

NB Inmiddels hebben uw Staten d.d. 18 april 2019 het coördinatiebesluit vastgesteld m.b.t. het aan de orde zijnde PIP. Kortheidshalve verwijzen wij hier naar dit Statenbesluit.

6 Risico's

Onzekerheidsmarge

De huidige kostenraming kwalificeert als een P50 raming. Daarnaast wordt rekening gehouden met een onzekerheidsmarge en met indexering. De consequenties hiervan worden nader geduid in paragraaf 7 van het Statenvoorstel.

“Als dan”-voorwaarde

De daadwerkelijke realisering van de infra maatregelen vindt onder een “als dan” voorwaarde plaats. ~~Als VDL Nedcar een (of meerdere) contract(en) heeft afgesloten voor extra productie, waarvoor de fabriek uitgebreid moet worden, en als deze extra productie leidt tot de groei van de verkeersbelasting, dan is dit voor de Provincie het GO-moment om de infrastructuur te realiseren. Een en ander is nader uitgewerkt in bovengenoemde SOK.~~ Deze voorwaarde wordt op pag 7 van het Statenvoorstel nader geduid.

Gewijzigd Statenvoorstel
No: G-19-013

1. Onderwerp

Provinciale bijdrage Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar.

2. Inleiding/aanleiding inclusief beoogd resultaat

Middels mededeling portefeuillehouder van gedeputeerde Van den Akker (kenmerk 2019/15707) zijn Provinciale Staten op 26 februari 2019 geïnformeerd dat het college van Gedeputeerde Staten ermee ingestemd heeft om een gecoördineerd inpassingsplan (PIP) voor te bereiden voor de uitbreiding van VDL Nedcar, en de daarmee samenhangende infrastructurele maatregelen aan de omliggende provinciale wegenstructuur. Tevens is aan uw Staten medegedeeld dat wij hebben ingestemd met een samenwerkingsovereenkomst (SOK) tussen de Provincie Limburg en VDL Nedcar waarin de uitgangspunten voor dit PIP zijn opgenomen
In deze mededeling is aangekondigd dat voor de geraamde provinciale bijdrage van € 24,8 mln. een dekkingsvoorstel aan uw Staten zal worden aangeboden bij de Voorjaarsnota 2019. Tevens is daarbij gemeld dat wij – gezien het brede structuurversterkende karakter van deze ontwikkeling – aan uw Staten gaan voorstellen om deze investering te dekken uit de Immunisatiereserve.
Met dit Statenvoorstel leggen wij bedoeld dekkingsvoorstel aan uw Staten voor.
Uw Staten hebben op 18 april 2019 een coördinatiebesluit genomen ten aanzien van het aan de orde zijnde provinciaal inpassingsplan.
In de bovengenoemde SOK is opgenomen dat deze pas tot stand komt nadat instemming van Provinciale Staten is verkregen ten aanzien van de beoogde financiële bijdrage en het coördinatiebesluit. Indien uw Staten instemmen met bijgevoegd Statenvoorstel wordt daarmee voldaan aan de totstandkomingsvoorwaarden uit de SOK. Daarmee wordt de SOK rechtsgeldig.

3. Bevoegdheid

Het betreft hier autonoom beleid. Het kaderstellend budgetrecht van Provinciale Staten is neergelegd in de Provinciewet.

4. Voorstel aan Provinciale Staten

Provinciale Staten wordt voorgesteld om de immunisatiereserve aan te wenden voor € 24,8 mln. ter dekking van de Provinciale bijdrage in de Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar. Hiertoe wordt een bruteringsreserve gevormd ter dekking van de kapitaallasten van de investeringen.
De financiële consequenties worden verwerkt in het eerst volgend planning en control document.
Uw Staten worden gevraagd in te stemmen met het instellingsbesluit (ter vorming van de reserve) en het kredietbesluit (ten behoeve van de investering).

5. Risico's

Onzekerheidsmarge

De huidige kostenraming voor de infrastructurele maatregelen die voorwaardelijk zijn voor de gronduitgiften kent een zeer hoge onzekerheidsmarge. De onzekerheidsmarge zit met name op de N276 omdat hier nog verschillende varianten in beeld zijn. Daarnaast is er een inschatting gemaakt van de verwachte inflatie. In deze marge zijn ook prijsstijgingen voor 2018-2019 opgenomen. Daarmee is dit deel van de onzekerheidsmarge al gerealiseerd.

De huidige raming kwalificeert als een P50 raming en prijspeil 2017, ofwel er is een kans van 50% op onder- of overschrijding van het budget.
De raming (inclusief onzekerheidsmarge) is gebaseerd op een referentieproject voor de ongelijkvloerse kruising en de worst case variant van de N276. Bij ondertekening van de SOK en het voldoen aan de “als dan” bepaling zijn er geen andere partijen om overschrijding van de onzekerheidsmarge op te verhalen.

“Als dan” conditie
De daadwerkelijke realisering van de infra maatregelen vindt onder een “als dan” voorwaarde plaats. ~~Als VDL Nedcar een (of meerdere) contract(en) heeft afgesloten voor extra productie, waarvoor de fabriek uitgebreid moet worden, en als deze extra productie leidt tot de groei van de verkeersbelasting door meer personeel, dan is dit voor de Provincie het GO-moment om de infrastructuur te realiseren. Een en ander is nader uitgewerkt in bovengenoemde SOK.~~
Deze voorwaarde wordt op pag 7 van het Statenvoorstel nader geduid.

6. Toelichting / kernargumenten/onderbouwing

1. Aanleiding
Op 12 februari 2019 heeft VDL Nedcar ons college verzocht om een gecoördineerd PIP in gang te zetten en te starten met de voorbereidingen voor de daarbij behorende infrastructurele maatregelen. Tevens heeft VDL Nedcar ons college verzocht om gezamenlijke ondertekening van de Samenwerkingsovereenkomst.

Bij mededeling portefeuillehouder d.d. 26 februari 2019 hebben wij uw Staten bericht dat wij hebben ingestemd met de voorbereiding van een gecoördineerd provinciaal inpassingsplan (PIP) voor de “Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar” en tevens hebben ingestemd met de SOK. Ten aanzien van de dekking van de provinciale kosten ad € 24,8 mln. van de infrastructurele maatregelen (totale kosten infra zijn geraamd op € 46 mln.) hebben wij uw Staten toegezegd een dekkingsvoorstel aan te bieden bij de Voorjaarsnota 2019. Tevens hebben wij u bericht dat wij – gezien het brede structuurversterkende karakter van deze ontwikkeling – aan uw Staten voor gaan stellen om deze investering te dekken uit de Immunisatiereserve.

In de SOK is de totstandkomingsvoorwaarde opgenomen dat uw Staten een coördinatiebesluit moeten nemen en in moeten stemmen met het beschikbaar stelen van de benodigde financiële middelen. Het coördinatiebesluit is d.d. 18 april 2019 door uw Staten genomen. Instemming met onderhavig Statenvoorstel houdt in dat aan de totstandkomingsvoorwaarde is voldaan en dat hiermee de SOK tot stand komt.

2. Historie
Vanaf 2015 is op basis van de Verkenningennota 2015, bureau Buck Consultants International, (BCI) onder regie van de Provincie samen met VDL Nedcar en de gemeenten Echt-Susteren en Sittard-Geleen een breed programma van maatregelen opgesteld om de toekomst vaste verankering van VDL Nedcar te bewerkstelligen.

Onderdeel van het programma van maatregelen was het realiseren van een spooraansluiting inclusief Car Handling Terminal (CHT) waartoe in 2016 een inpassingsplan procedure (verder PIP-procedure) is gestart. Deze procedure is opgeschort in de voorontwerp fase omdat het goed afstemmen van de wensen van belanghebbenden om te komen tot een robuust en toekomst vast maatregelenpakket ter voorkoming of vermindering van omgevingseffecten meer tijd kostte dan voorzien. Daarnaast vergde de uitwerking van de bedrijfsmatige ontwikkelingen ter plekke van het VDL Nedcar terrein meer tijd dan ingeschat
In september 2017 is aan het bureau BCI opdracht verleend de verkenningennota van 2015 te herijken. Onderstaande destijds actuele ontwikkelingen hebben geleid tot de noodzaak van een herijking van de Verkenningennota 2015:

- door een onvoorziene toename in het aantal verschillende modellen dat VDL Nedcar inmiddels produceert is er een toename in de behoefte aan extra logistieke ruimte;
- als gevolg van het bijbouwen van logistieke en overige functies is het gekozen voorkeursscenario uit de Verkenningennota 2015 ruimtelijk niet meer uitvoerbaar;
- veranderende marktvragen leiden tot andere/extra functies zoals een uitbreiding van de Press shop en tot grotere productiefaciliteiten dan voorzien in de verkenningennota 2015;
- de onvoorspelbare markt vraagt om flexibiliteit en er is sprake van een markt die snel wil produceren en dus vraagt om snelheid en zekerheid. Daarmee worden de wensen van VDL Nedcar tot flexibele plaatsing van functies over het terrein en snelheid en zekerheid in doorlooptijd van ruimtelijke ordeningsprocedures meer urgent.

Vervolgens is bij brief d.d. 8 november 2017 door VDL Nedcar aan ons college verzocht om de voorbereidingen van spoor en CHT te beëindigen. Uit het BCI onderzoek was o.a. naar voren gekomen dat een Car Handling Terminal bedrijfseconomisch niet rendabel is. Tevens heeft VDL Nedcar verzocht om verwerving van de provinciale gronden op de locaties IPS en Yard en om het in gang zetten van infrastructurele aanpassingen aan het onderliggende provinciale wegennet.
Op basis van een globale analyse werd namelijk duidelijk dat de huidige infra de groei van het verkeer niet aankan c.q. dat maatregelen aan de infra nodig zijn om een eventuele groei van de fabriek te faciliteren.
Daarnaast verzocht VDL Nedcar de Provincie om de uitbreiding van de fabriek en aanpassingen van de infrastructuur planologisch mogelijk te maken door een procedure te doorlopen van een gecoördineerd PIP (bestemmingsplanwijziging geïntegreerd met een aanvraag voor een omgevingsvergunning Wabo Bouwen en Milieu). VDL Nedcar wil gezamenlijk met de Provincie optrekken in de verdere uitwerking van de plannen en afspraken vastleggen in een samenwerkingsovereenkomst.

Wij hebben hierop d.d. 14 november 2017 aan VDL Nedcar bericht dat allereerst publiek-private afspraken tussen de provincie en VDL Nedcar moeten worden gemaakt over de kosten- en risicoverdeling van de planologische procedures.
Al met al heeft dit traject ruim een jaar geduurd. Hierbij speelde ook mee dat in december 2017 bij VDL Nedcar een nieuwe CEO is aangetreden. De CEO had als primaire opdracht het toekomstbestendig maken van de interne organisatie van het bedrijf en dit vergde tijd. Alsmede de onderhandelingen van VDL Nedcar met de OR/vakbond en BMW.

Ook de onderhandelingen van de Provincie met het Ministerie van EZK en I&W over een Rijksbijdrage namen de nodige tijd in beslag.

Vanaf eind 2017 zijn ook diverse onderzoeken verricht op het gebied van infrastructuur. Met het PIP wordt zowel de planvorming voor de mogelijke uitbreiding van de fabriek als voor de infra maatregelen gestart.

3. *Inframaatregelen*

In het kader van de verkenningennota 2017 van Buck Consultants International (BCI) en de daarop volgende infrastudies zijn diverse analyses en berekeningen gemaakt van de consequenties van de mogelijke uitbreiding voor de ontsluiting van VDL Nedcar. Geconcludeerd is dat als gevolg van een mogelijke uitbreiding van de productiecapaciteit van de fabriek tot maximaal 400.000 voertuigen toenames in verkeersstromen te verwachten zijn.
Op basis van het regionale verkeersmodel Westelijke Mijnstreek, zijn voor de beoogde groei van VDL Nedcar de knelpunten voor wat betreft doorstroming, veiligheid en leefbaarheid van de huidige infrastructuur rond VDL Nedcar in beeld gebracht. Hierbij is rekening gehouden met ontwikkelingen binnen het regionale netwerk tot 2030.

In de onderstaande tabel zijn de knelpunten en de voorgestelde inframaatregelen (scope) voor de ontsluiting van VDL Nedcar inzichtelijk gemaakt.

Knelpunt	**Maatregel**	**Kostenraming (P50)**
1. Viaduct A2-N297	Herinrichting rijstroken	€ 3 mln.
2. Kruispunt N297-Dr. Hub van Doorneweg	Realiseren nieuwe Ongelijk-vloerse kruising (OGK)	€ 14 mln.
3. N276 baanvak Op de Vos-Geleenbeek	Nieuwe rijstrookindeling Herinrichting kruispunten Fietsvoorzieningen Voorzieningen voor langzaam verkeer.	€ 12 mln. 5 varianten
4. Voorbereidingskosten	Onderzoeken ten behoeve van het gecoördineerd PIP. Ontwerp inframaatregelen, kosten bevoegd gezag, omgevingsmanagement	€ 2 mln. € 2 mln.
Totaal (excl.BTW)		**€ 33 mln.**

De raming bedraagt € 33 mln.(exclusief BTW) (zie tabel). Daarnaast wordt rekening gehouden met een onzekerheidsmarge van € 13 mln.(P50). In totaal bedraagt de kostenraming daarmee € 46 mln. (excl. BTW).

4 De "als dan"-voorwaarde

De bedoeling is dat met het PIP de planvorming voor de mogelijke uitbreiding van de fabriek en voor de infra maatregelen wordt gestart en de financiële middelen voor de infra maatregelen beschikbaar gesteld/gereserveerd moeten gaan worden. De daadwerkelijke realisering van de infra maatregelen vindt onder een "als dan" voorwaarde plaats.

Toelichting:

In het regionaal verkeersmodel is de autonome ontwikkeling van het verkeer (zonder groei van VDL Nedcar) doorgerekend. Conclusie is dat, met enkele beperkte aanpassingen aan het kruispunt aan de zuidzijde, de huidige capaciteit van infrastructuur rond VDL Nedcar net voldoende is om de autonome verkeersontwikkeling op te vangen.

In de SOK is onder artikel 2.6 de "Als dan" voorwaarde uitgewerkt:
Als VDL Nedcar nieuwe contracten afsluit, treedt het bedrijf in overleg met de provincie.
Op basis van deze contracten en indien daarmee uitbreiding van de fabriek gepaard gaat, maakt VDL Nedcar ramingen van het aantal personeelsleden en de toename van de verkeersbelasting. De toename van de verkeersbelasting wordt afgemeten aan de hand van de groei van van het aantal parkeerplaatsen (daarmee wordt er rekening gehouden met robotisering en alternatieve vervoerswijzen).
In de MER wordt ook een randweg variant aan de oostzijde van de fabriek voor de N276 uitgewerkt.
In het geval in het PIP gekozen wordt voor de randwegvariant, zal bij uitbreiding van de fabriek, vanwege de noodzakelijke afhandeling van de logistiek voor vrachtverkeer de als dan voorwaarde (los van de verkeersbelasting voor personeel en de benodigde parkeerplaatsen) in werking treden.
~~Als VDL Nedcar een (of meerdere) contract(en) heeft afgesloten voor extra productie, waarvoor de fabriek uitgebreid moet worden, en als deze extra productie leidt tot de groei van de verkeersbelasting door meer personeel, dan is dit voor de Provincie het GO-moment om de infrastructuur te realiseren. Een en ander is nader uitgewerkt in de SOK.~~

5. De samenwerkingsovereenkomst (SOK) Provincie Limburg-VDL Nedcar op hoofdlijnen

De SOK heeft de doelstelling de afspraken vast te leggen inzake de wijze waarop de partijen samen zullen werken met betrekking tot de Gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar met als uiteindelijke doel realisatie van de uitbreiding van de fabriek en aanleg van de infrastructurele maatregelen.
In de SOK zijn de grondprijzen van IPS en Yard vastgelegd alsmede de condities voor de grondtransacties. VDL Nedcar zal voor een bedrag van € 18 mln. de gronden van IPS/Yard verwerven. In de SOK is opgenomen dat levering van deze gronden uiterlijk 1 juni 2019 plaatsvindt. Tot aan het moment van levering zijn de grondprijzen vertrouwelijk; het is algemeen beleid dat grondprijzen vertrouwelijk blijven totdat de overeenkomst wordt getekend.
Wij zullen de SOK - die om bovengenoemde reden op dit moment nog vertrouwelijk is - zo spoedig mogelijk na 1 juni 2019 aan uw Staten nazenden.
Voor een uitgebreidere financiële toelichting verwijzen wij naar onderstaande paragraaf Financiën.
Tevens is de kostenverdeling tussen de Provincie en VDL Nedcar voor de voorbereiding van de gebiedsontwikkeling en de infrastructurele maatregelen (raming € 46 mln.) opgenomen. Prijspeil is 2017 en er is een maximale indexering van de bijdrage van VDL Nedcar afgesproken van 2% per jaar.

	VDL Nedcar	Provincie
Voorbereidingskosten	€ 2 mln.	€ 2 mln.
Investeringskosten Infra	€ 6 mln.	€ 23 mln.[1]
Onzekerheidsmarge (risico's en indexering)		€ 13 mln.
Totale investeringskosten Infra		**€ 46 mln.**

[1] *(incl. bijdragen derden)*

In de SOK is ook de "als dan conditie" voor de definitieve realisering van de infra maatregelen uitgewerkt.
In de SOK zijn verder de rollen en verantwoordelijkheden van de Provincie en VDL Nedcar vastgelegd en zijn de governance, de projectorganisatie en de overlegstructuur van de Provincie/VDL Nedcar/gemeenten Sittard-Geleen en Echt Susteren alsmede de interfaces daartussen vastgelegd.
Ook zijn bepalingen over natuurcompensatie en de medewerking aan het PIO project Landgoederenzone Swentibold opgenomen. Tevens zijn afspraken gemaakt over de optimalisatie van personeelsmobiliteit alsmede bepalingen over beheer en onderhoud.

Bij de verdere uitwerking van het PIP wordt de SOK conform de Wet op de Ruimtelijke ordening nog opgevolgd door een anterieure overeenkomst, een overeenkomst voor natuurcompensatie en een realisatieovereenkomst voor beheer en onderhoud. VDL Nedcar staat aan de lat voor eventuele planschade vanwege de uitbreiding fabriek en Provincie staat aan de lat voor eventuele planschade vanwege de infrastructurele maatregelen.

In het verlengde van de SOK zijn ook afspraken gemaakt met de gemeenten Sittard-Geleen en Echt-Susteren over voortzetting van de huidige samenwerking zowel op beleidsmatig/inhoudelijk vlak als op het gebied van communicatie.

6. Positionering van de Gebiedsontwikkeling VDL Nedcar in het Mobiliteitsbeleid

Ten tijde van de opstelling van de BCI Verkenningennota 2017 heeft de Provincie Limburg een nieuwe Mobiliteitsvisie vastgesteld ('Slim op weg naar morgen, PS besluit d.d. 23-02-2018).
Dit betekent ook een nieuwe aanpak: van modaliteitgericht naar gebiedsgericht. De gewenste uitbreiding van VDL Nedcar maakt daarom onderdeel uit van de gebiedsverkenning Westelijke Mijnstreek (WM). In dit gebied spelen een aantal (ruimtelijke) ontwikkelingen waarvoor de impact op de mobiliteit nog onderzocht moet worden, zoals: Holtum-Noord, Chemelot, Luchthaven MAA en het centrum Sittard. Voor een aantal (ruimtelijke) ontwikkelingen is de impact op de mobiliteit groot en zijn of worden mobiliteitsopgaven en -ambities geïnitieerd, zoals voor VDL Nedcar, spooraansluiting Chemelot, Stationsomgeving Sittard, Station Beek-Elsloo en N276 Windraak, Doenrade en Heerlenerweg.

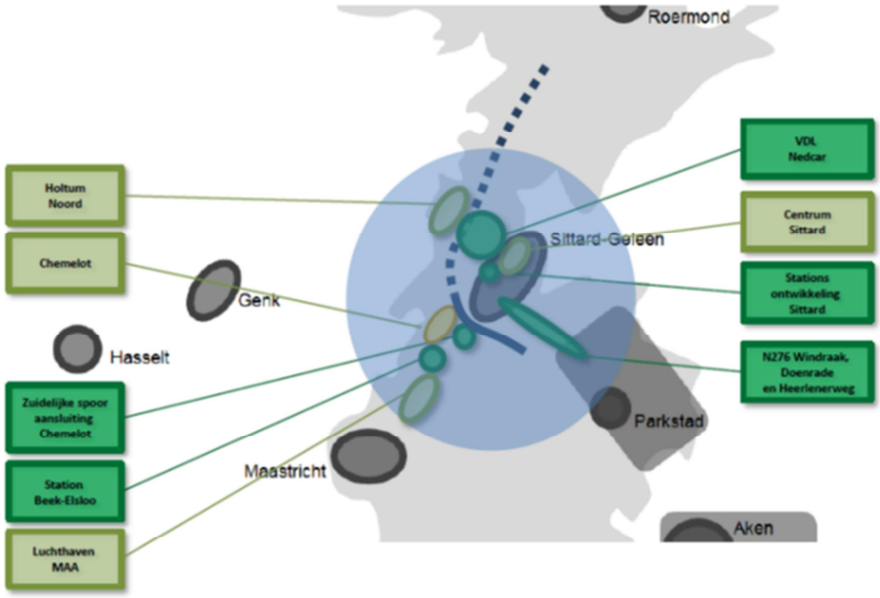

In de mobiliteitsstudies voor de ontwikkelingen bij VDL Nedcar is geanticipeerd op de uitgangspunten van de mobiliteitsvisie en de nog uit te werken gebiedsverkenning Westelijke Mijnstreek.

In de tabel onder het kopje inframaatregelen (pag. 6) zijn de knelpunten en de voorgestelde inframaatregelen (scope) voor de ontsluiting van VDL Nedcar inzichtelijk gemaakt.
Naast de infra maatregelen (gepositioneerd binnen het regionale netwerk) wordt voorzien in andere mobiliteitsmaatregelen en optimalisaties in duurzame logistieke stromen. De groei van de verkeersstromen is zodanig, dat deze alleen is op te vangen door een combinatie van mobiliteits-beïnvloedende maatregelen met de voorziene inframaatregelen. In de SOK van Provincie en VDL Nedcar zijn hierover afspraken opgenomen. Zo is in de dimensionering van de parkeervoorzieningen en de inframaatregelen uitgegaan van alternatieve vervoerswijzen en een taakstellend percentage van 40% voor carpooling. De maatregelen hiervoor zullen verder verkend moeten worden. Dit onderzoek zal uiterlijk worden afgerond vóór het indienen van de conceptversie van het Ontwerp PIP (GS besluit inzake ontwerp PIP is voorzien Q2 2020).

Aangezien de Car Handling Terminal voor de afvoer van gereed product van VDL Nedcar per spoor bedrijfseconomisch niet haalbaar is, zal VDL Nedcar het initiatief nemen om te onderzoeken hoe met innovatieve concepten de efficiency in de externe logistieke keten van VDL Nedcar kan worden vergroot. Gezien het beperkte aandeel en de gelijkmatige spreiding (over de dag) van het goederenvervoer ten opzichte van het totaal aan verkeersbewegingen zal dit geen invloed hebben op de vereiste dimensionering van de infrastructurele aanpassingen maar levert wel minder milieubelasting op. Dit onderzoek zal ook uiterlijk worden afgerond vóór het indienen van de conceptversie van het Ontwerp PIP (GS besluit inzake ontwerp PIP is voorzien Q2 2020).

Uitgaande van de maatregelen voor de uitbreiding VDL Nedcar hebben wij in het kader van het afwegingskader Mobiliteitsopgave d.d. 26 februari 2019 besloten dat:

1. De opgave voor de Car Handling Terminal komt te vervallen, aangezien de CHT bedrijfseconomisch niet haalbaar is gebleken.
2. De ontsluiting van VDL Nedcar past binnen en voorop loopt op de gebiedsverkenning WM en in lijn is met de doelen van het mobiliteitsplan voor wat betreft de combinatie van maatregelen voor infra, systeem en gedrag.
3. Op basis van de kwantitatieve beoordeling in het afwegingskader de infra maatregelen voldoende scoren op de mobiliteitsdoelen doorstroming, veiligheid, leefbaarheid en duurzaamheid gewogen ten opzichte van gebruikers en kosten. Daarnaast voldoet deze opgave ook aan de kwalitatieve beoordeling. De infra maatregelen leveren nl. een bijdrage aan het voldoende functioneren van de provinciale verbindingen.
   Ook is sprake van een verbetering van de ontsluiting van de grote bedrijventerreinen in de Westelijke Mijnstreek. Om deze redenen is deze opgave opgenomen in het integrale mobiliteitsprogramma Limburg 2019-2023.
4. Wij verwachten dat de gebiedsverkenning WM niet leidt tot andere conclusies voor infra maatregelen. De ontwikkelingen rondom VDL Nedcar vergen net als de gewenste toekomstige uitbreiding van VDL Nedcar een robuuste infrastructuur, welke in staat is om de toekomstige ‘pieken’ op te vangen met een zo beperkt mogelijke belasting voor de omgeving.

   Wij zijn van mening dat het PIP met zijn infra maatregelen (als no-regret) vooruitlopend op de gebiedsverkenning gestart kan worden.

Concluderend zijn wij van mening dat de infrastructuur maatregelen voor de gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar) onderdeel zijn van- en vooruitlopen op de gebiedsverkenning WM. Tevens zijn wij van mening dat op basis van het afwegingskader mobiliteitsopgave de nut en noodzaak van de infrastructuur maatregelen als no-regret maatregelen binnen de gebiedsverkenning WM is aangetoond en de opgave kwantitatief en kwalitatief voldoende scoort.

7. Financiële en cofinancieringsaspecten

De dekkingswijze van de totale investering in de gebiedsontwikkeling van € 46 mln. wordt onderstaand nader uiteen gezet. De dekking bestaat uit bijdragen derden, opbrengst grond verkopen en een directe bijdrage van de Provincie. Dit is vereenvoudigd samengevat in de onderstaande tabel.

Totale investering	**€ 46.000.000**
-/- Grondverkopen	€ 2.734.813
-/- Bijdragen derden	€ 17.800.000
Te dekken door Provincie Limburg	**€ 25.465.187**
Inzet restant procesmiddelen (FCL 68991)	€ 693.759
Inzet immunisatie reserve	€ 24.771.428
Dekkingsvoorstel	**€ 25.465.187**

De totale bijdrage van VDL Nedcar, Rijkswaterstaat en het ministerie van EZK in de gebiedsontwikkeling bedraagt € 17,8 mln., ofwel 54% van de investeringsraming á 33 mln., of 39% van de raming incl. risico opslag (€ 46 mln.).Voor een specificatie met verdere toelichting wordt verwezen naar onderstaande tabel.

Overzicht kosten en bijdragen gebiedsontwikkeling VDL

	bedrag
Anticiperende aankopen	-€ 2.197.286
LIOF IPS/Yard	-€ 13.668.901
Boekwaarde per 31/12/2018 [(a)]	**-€ 15.866.187**
ABC transactie Katoennatie	€ 3.990.000
VDL Samenwerkingsovereenkomst: grondaankopen	€ 18.009.000
Afdracht EZ toerekenbaar resultaat	-€ 3.398.000
Dekkingsbijdrage infrastructurele maatregelen [(b)]	**€ 2.734.813**
Kostenraming infrastructurele aanpassing	-€ 33.000.000
Onzekerheidsmarge infrastructurele aanpassingen	-€ 13.000.000
Nog te maken kosten [(c)]	**-€ 46.000.000**
Bijdrage (overname investering) Rijkswaterstaat A2	€ 3.000.000
Bijdrage Ministerie van Economische zaken en Klimaat	€ 6.800.000
Bijdrage VDL Nedcar kostenverhaal WRO/BRO	€ 8.000.000
Bijdragen derden [(d)]	**€ 17.800.000**
Te dekken tekort	**-€ 25.465.187**
Inzet restant procesmiddelen (FCL 68991)	€ 693.759
Inzet Immunisatie reserve (onderhavig voorstel)	€ 24.771.428
Dekkingsvoorstel	**€ 25.465.187**

De subtotalen a t/m d worden hieronder nader toegelicht:

a) In het kader van de duurzame verankering van VDL Nedcar heeft de Provincie Limburg een strategische grondpositie rondom de huidige fabriek verworven. December 2014 heeft de Provincie anticiperend 7,2 ha. grond verworven en december 2017 is de grond exploitatie IPS/Yard ter grootte van 40,5 ha van het LIOF overgenomen, die na een strategisch koerswijziging vastgoed en grond gerelateerde activa desinvesteerde. De 7,2 ha werd verworven voor € 2,2 mln. en de IPS/Yard exploitatie werd inclusief financiering door het ministerie van economische zaken overgenomen voor € 13,9 mln. De hiermee ontstane uitgangssituatie bestond daarmee uit een totale grondpositie van 47,7 ha.

Na gemaakte kosten en de verkoop van ca. 6,4 ha bedroeg de boekwaarde[1] per 31/12/2018 € 15,87 mln.

b) Begin 2019 heeft een grondtransactie met katoennatie plaatsgevonden (GS 18/12/2018) met een opbrengst van € 3,99 mln. voor 5,7 ha. Alle resterende gronden (35,5 ha) zijn opgenomen in de SOK en worden afgenomen door VDL NedCar voor € 18,01 mln. op basis van marktconforme prijzen.

Bij de overname van de grondexploitatie IPS/Yard van LIOF is tevens de financiering overgenomen van het ministerie van EZK. De contractuele aflossing op de financiering van het ministerie van EZK is resultaatafhankelijk, waarbij overschotten en tekorten ten gunste of ten laste van het ministerie van EZK zijn. Het resultaat op de van LIOF overgenomen grondexploitatie bedraagt na deze uitgiften € 3,4 mln. en wordt afgedragen aan het ministerie. Bij overname van de IPS/Yard was nog een verlies voorzien dat bij realisatie ook voor rekening van het ministerie van EZK zou zijn geweest.

Van de opbrengst op de grondverkopen, verminderd met afdracht naar het Ministerie van EZK en de boekwaarde, resteert dus nog een resultaat van € 2,73 mln. ten behoeve van de realisatie van de infrastructurele maatregelen.

c) In november 2017 is een kostenraming gemaakt voor de infrastructurele maatregelen die wij vanaf november 2017 gebruikt hebben voor de onderhandelingen met VDLNedcar en het Rijk.
De huidige kostenraming voor de infrastructurele maatregelen die voorwaardelijk zijn voor de gronduitgiften kent een zeer hoge onzekerheidsmarge. De schatting van € 33 mln. bestaat uit voorbereidingskosten van € 4 mln., een ongelijkvloerse kruising (N297) van € 14 mln., aanpassing N276 voor € 12 mln. en aanpassing aan de A2 voor € 3 mln.
De onzekerheidsmarge zit met name op de N276 omdat hier nog verschillende varianten in beeld zijn. Daarnaast is er een inschatting gemaakt van de verwachte inflatie. In deze marge zijn ook prijsstijgingen voor 2018-2019 opgenomen. Daarmee is dit deel van de onzekerheidsmarge al gerealiseerd. De totale onzekerheidsmarge voor kostenoverschrijding bedraagt € 13 mln. Hier ligt het voornaamste financiële risico ingevolge het beperkte detail niveau van de huidige raming. Deze kwalificeert als een P50 raming en prijspeil 2017, ofwel er is een 50% kans op onder- of overschrijding van het budget van € 33 mln. De raming (inclusief onzekerheidsmarge) is gebaseerd op een referentieproject voor de ongelijkvloerse kruising en de worst case variant van de N276. Na definitieve besluitvorming en het voldoen aan de als dan bepaling zijn er geen andere partijen om overschrijding van de onzekerheidsmarge op te verhalen. Eventuele overschrijdingen komen daarmee volledig voor rekening van de Provincie.

[1] De boekwaarde van een grondexploitatie is een relevant gegeven omdat alle kosten geactiveerd worden (een verhoging van de boekwaarde). Uitgifte van gronden moet om winstgevend te zijn tegen een hogere prijs dan boekwaarde. Als dit niet realiseerbaar is, moet er een voorziening gevormd worden.

d) Gezien het bovenregionaal belang van deze ontwikkeling heeft het ministerie van EZK een bijdrage toegezegd van € 6,8 mln., mede met inachtneming van het door haar onvoorziene resultaat op de voormalige IPS/Yard grondexploitatie. Rijkswaterstaat neemt de benodigde aanpassing van de aansluiting op de A2 (raming € 3 mln.) mee binnen de scope van haar reeds geplande werkzaamheden. Rijkswaterstaat draagt voor eigen rekening en risico zorg voor de uitvoering van de benodigde inframaatregelen. Deze kosten vallen voor het vervolg buiten het project.
Daarnaast doet VDL NedCar in het kader van de grondexploitatiewet een bijdrage in deze ontwikkeling van maximaal € 8 mln. onder te verdelen in € 2 mln. voor plankosten en een bijdrage van € 6 mln. in de infrastructurele maatregelen. De plankosten ad € 2 mln. komen voor eigen rekening en risico van VDL Nedcar en vallen voor het vervolg buiten het project.

Het totale tekort bedraagt met in achtneming van het bovenstaande en na aftrek van de resterende procesmiddelen voor de Car Handling Terminal € 24,8 mln. Dit bedrag is opgebouwd uit € 1,3 mln. aan voorbereidingskosten en € 23,5 mln. aan investeringskosten en onzekerheidsmarge.
Ter dekking van het resterend tekort ligt dit Statenvoorstel aan u voor. Voorgesteld wordt het resterend tekort te dekken door een aanwending van de Immunisatiereserve.

De overweging voor het inzetten van de Immunisatiereserve is drieledig. Ten eerste is er inzake deze investering sprake van een veel breder Provinciaal en zelfs nationaal belang. Het is een cruciaal structuurversterkend (of in stand houdend) project dat naast implicaties voor bereikbaarheid ook sterke gevolgen heeft voor de regionale economie, werkgelegenheid en het sociaal domein.
De structuurversterkende eigenschappen van dit project vormen daarmee de primaire onderbouwing voor het aanspreken van het Provinciaal vermogen. Ten tweede zijn de bereikbaarheidsmiddelen, die aangesproken zouden worden als het project kwalificeerde als een zuiver infrastructurele investering, nagenoeg uitgeput en is afgesproken tot aan de nieuwe Statenperiode geen besluiten meer te nemen die structureel extra middelen vragen.
Op deze manier wordt de volle keuze voor het bepalen van de inhoudelijke en politieke koers voor de nieuwe Statenperiode bij de (nieuwe) Provinciale Staten gelegd (zie memorie van toelichting begroting 2019 pagina 6). Daarmee is de reguliere dekkingswijze via de bereikbaarheidsmiddelen geen optie. Tot slot, ook bij positief besluit ten aanzien van de inzet van de Immunisatiereserve voldoet het daarmee nog steeds aan de financiële spelregels (begroting 2019, p. 258) aangezien er gedurende deze coalitie € 114 mln. is toegevoegd aan de immunisatiereserve. Daarmee zal ook na onttrekking voor de gebiedsontwikkeling (en de extra toevoeging aan de bereikbaarheidsmiddelen ad € 8,53 mln. inzake het voorgenomen besluit over het project Verbetering Maaslijn) een saldo resteren van ruim boven de 900 mln., namelijk € 986 mln.

De financiële consequenties van dit besluit worden in het eerst volgend planning en control document verwerkt. Uw Staten worden gevraagd in te stemmen met:

- Een kredietbesluit ten behoeve van de investering (bijlage 1)
- Een instellingsbesluit voor de vorming van een reserve ter dekking van de kapitaallasten (bijlage 2)

Voor wat betreft het kredietbesluit zal het gevraagde krediet € 41 mln. bedragen. De aansluiting op de A2 (raming € 3 mln.) uit te voeren door Rijkswaterstaat en de plankosten voor rekening van VDL Nedcar (raming € 2 mln.) worden direct door deze partijen gedragen. Deze in totaal € 5 mln. wordt voor het vervolg van het project in mindering gebracht op het eerder aangehouden investeringsbedrag van € 46 mln.
De financiële verantwoording van de grondposities, procesmiddelen en investeringen worden geïntegreerd onder de noemer van de gebiedsontwikkeling VDL, ten einde de voortgang inzichtelijk te houden.

7. Afweging van alternatieven en motivering gemaakte keuze / toets duurzaamheidparagraaf

Wij vinden het bieden van mogelijkheden voor een uitbreiding van een innovatieve fabriek als VDL Nedcar van provinciaal belang voor de versterking van de Limburgse economie. Dit betekent immers behoud en uitbreiding van de werkgelegenheid en versterking van de positie van de maakindustrie in Zuid-Nederland. Om die redenen zijn wij bereid inspanningen te verrichten om VDL Nedcar duurzaam te verankeren vanuit een lange termijn perspectief en dit mogelijk te maken met een gecoördineerd PIP.

Economische uitvoerbaarheid
De financiële uitvoerbaarheid van het PIP moet aangetoond en gemotiveerd kunnen worden bij de vaststelling van het inpassingsplan gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL-Nedcar volgens artikel 3.1.6 Besluit ruimtelijke ordening. Aangetoond moet kunnen worden dat het plan binnen de planperiode van 10 jaar uitvoerbaar is.

Mobiliteit
De infrastructuurmaatregelen voor de gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar) zijn onderdeel van en lopen vooruit op de gebiedsverkenning Westelijke Mijnstreek. Op basis van het afwegingskader mobiliteitsopgave is de nut en noodzaak van de infrastructuur maatregelen als no-regret maatregelen binnen de gebiedsverkenning WM aangetoond en scoort opgave kwantitatief en kwalitatief voldoende.

Arbeidsmarkt / onderwijs
VDL Nedcar wil vanuit haar strategie voor de continuïteit van het bedrijf meerdere opdrachtgevers kunnen bedienen. Om te kunnen voldoen aan de eisen van opdrachtgevers wil het bedrijf kunnen beschikken over ruimtelijke uitbreidingsmogelijkheden. Hiermee kan VDL Nedcar de bestaande productiecapaciteit aanpassen aan nieuwe eisen uit de markt en de huidige capaciteit uitbreiden voor extra opdrachten.

Voor wat betreft de werkgelegenheid verankeren de uitbreidingsmogelijkheden duurzaam de huidige werkgelegenheid van ruim 6000 medewerkers. Door het aantrekken van nieuwe opdrachtgevers kan de werkgelegenheid verder groeien c.q. biedt dit meer stabiliteit voor het huidige personeelsbestand. Overigens is de verwachting dat een deel van de groei van de productie bij VDL Nedcar opgevangen wordt door de groei van de arbeidsproductiviteit door verdere robotisering van het productieproces.

Duurzaamheid
VDL Nedcar heeft in februari 2018 het Limburgs Energie Akkoord (LEA) getekend. Door de ondertekening wil het bedrijf mee bijdragen aan de realisatie van de vastgelegde CO2 doelstellingen. Na de afronding van de procedure voor het gecoördineerd PIP beschikt VDL Nedcar over de mogelijkheid om haar productiecapaciteit door middel van grootschalige fabrieks- en productiefaciliteiten uit te breiden.
Dit biedt het bedrijf om - in lijn met het LEA mogelijkheden en kansen om/voor:

- de benodigde energie duurzaam op te wekken en restwarmte te gebruiken;
- circulair te bouwen: hergebruik van hoogwaardige bouwmaterialen;
- gesloten waterkringloop;
- het elektrificeren van intern transport;
- een werkgeversaanpak voor alternatieven voor het personeelsvervoer en carpooling.

Daarnaast zal VDL Nedcar een onderzoek doen naar maatregelen voor het verminderen van het vrachtverkeer (“Slimme logistiek”).

De productie van schonere auto’s is in het kader van de klimaatmaatregelen een actueel thema. VDL Nedcar is voor het leveren van een positieve bijdrage aan het klimaat afhankelijk van de opdrachten en de daaraan gekoppelde eisen die het bedrijf krijgt van automobielproducenten. Met andere woorden, hoe meer opdrachten voor de productie van schonere auto’s hoe meer de bijdrage van VDL Nedcar is aan de klimaatdoelstellingen.
Dit laat onverlet dat wij - in het kader van ons provinciaal energie- en klimaatbeleid - in overleg met VDL Nedcar gaan bezien of wij mede voorwaarden kunnen scheppen zodat het bedrijf kan bijdragen aan de productie van schone auto’s.

8. Relatie met Programmabegroting – financiële aspecten

De Gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar is opgenomen onder programmalijn Ruimtelijke dynamiek en Kwaliteit, product 3.4.3.werklokaties.

9. Juridische aspecten – deregulering

Coördinatiebesluit
Provinciale Staten hebben d.d. 18 april 2019 een coördinatiebesluit als bedoeld in artikel 3.33 van de Wet ruimtelijke ordening ten behoeve van de ‘Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar’ vastgesteld.

Samenwerkingsovereenkomst (SOK)
Ons college heeft d.d. 26 februari 2019 ingestemd met de samenwerkingsovereenkomst provincie Limburg-VDL. In deze overeenkomst zijn de afspraken vastgelegd inzake de wijze waarop de Provincie en VDL Nedcar samen zullen werken met betrekking tot de Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar. Zie ook onder hoofdstuk 6 van dit voorstel.

Totstandkomingsvoorwaarden SOK
In de SOK is opgenomen dat deze pas tot stand komt nadat instemming van Provinciale Staten is verkregen ten aanzien van de beoogde financiële bijdrage en het coördinatiebesluit.
Het coördinatiebesluit is 18 april 2019 door uw Staten vastgesteld.
Met dit besluit is de SOK definitief tot stand gekomen.

10 Verbindingslijnen en andere visies

Mobiliteitsbeleid
De infra maatregelen aan het provinciale wegennet van de Gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar zijn gepositioneerd in het mobiliteitsbeleid.
De gebiedsverkenning WM is het kader voor de infra maatregelen en wij verwachten dat deze verkenning niet leidt tot andere conclusies voor de inframaatregelen voor de uitbreiding. Ons college heeft d.d. 26 februari 2019 vastgesteld dat op basis van het afwegingskader mobiliteitsopgave de nut en noodzaak van de infrastructuur maatregelen als no-regret maatregelen binnen de gebiedsverkenning WM is aangetoond en de opgave kwantitatief en kwalitatief voldoende scoort. Zie voor een uitgebreidere toelichting onder hoofdstuk 6.

Natuurcompensatie/PIO
Een eventuele uitbreiding van de fabriek heeft ongunstige omgevingseffecten op natuur en landschap (zoals de uitbreiding aan de noordzijde in goudgroene natuur).
Daarnaast speelt de zwaardere belasting van de infrastructuur (met name bij de dienstwissel in de middag) een rol en de hiermee samenhangende veiligheidsproblematiek voor de schoolgaande jeugd en de bereikbaarheid van Nieuwstadt.
Bij de uitwerking van de plannen zullen de negatieve effecten en de maatregelen om de effecten te mitigeren of weg te nemen verder uitgewerkt worden.
Op 30 oktober 2018 heeft ons college ingestemd met een intentieverklaring voor het Platteland in Ontwikkeling Project (PIO) Landgoederenzone Swentibold. Daarin is de intentie uitgesproken om de ruimtelijke kwaliteit en de leefbaarheid in het gebied te behouden, waarbij ook de (wettelijke) natuurcompensatie wordt geïntegreerd.
Er wordt voorzien in investeringen in natuur, landschappelijke inpassing van de uitbreiding van VDL Nedcar, een impuls van de blauwe structuur (diverse waterlopen) en een versterking van de recreatieve structuren.
In de samenwerkingsovereenkomst provincie Limburg-VDL Nedcar zijn ook afspraken gemaakt over wettelijke natuurcompensatie.

11 Effecten op CO_2 emissies

VDL Nedcar heeft in februari 2018 het Limburgs Energie Akkoord (LEA) getekend. Hiermee geeft het bedrijf aan te willen bijdragen aan de realisatie van de vastgelegde CO2 doelstellingen. Na de afronding van de procedure voor het gecoördineerd PIP beschikt VDL Nedcar over de mogelijkheid om haar productiecapaciteit door middel van grootschalige fabrieks- en productiefaciliteiten uit te breiden. Dit geeft het bedrijf kansen en mogelijkheden voor/om, in lijn met het LEA:

- de benodigde energie duurzaam op te wekken en restwarmte te gebruiken;
- circulair te bouwen: hergebruik van hoogwaardige bouwmaterialen;
- gesloten waterkringloop;
- het elektrificeren van intern transport;
- een werkgeversaanpak voor alternatieven voor het personeelsvervoer en carpooling.

Daarnaast zal VDL Nedcar een onderzoek doen naar maatregelen voor het verminderen van het vrachtverkeer (“Slimme logistiek”). Hierover zijn afspraken gemaakt in de SOK.

Overigens is in het kader van de BCI Verkenningennota 2017 de haalbaarheid onderzocht van een multipurpose containerterminal. Het voorstel is om hiervan af te zien. Een multipurpose terminal zou teveel overlast en negatieve effecten voor het milieu hebben vanwege de extra verkeers aantrekkende werking.

De productie van schonere auto’s is in het kader van de klimaatmaatregelen een actueel thema. VDL Nedcar is voor het leveren van een positieve bijdrage aan het klimaat afhankelijk van de opdrachten en de daaraan gekoppelde eisen die het bedrijf krijgt van automobielproducenten. Met andere worden, hoe meer opdrachten voor de productie van schonere auto’s hoe meer de bijdrage van VDL Nedcar is aan de klimaatdoelstellingen.
Dit laat onverlet dat wij - in het kader van ons provinciaal energie- en klimaatbeleid - in overleg met VDL Nedcar gaan bezien of wij mede voorwaarden kunnen scheppen zodat het bedrijf kan bijdragen aan de productie van schone auto’s.

12 Verdere planning, procedure en uitvoering

Uw staten hebben op 18 april 2019 het coördinatiebesluit “PIP Gebiedsontwikkeling VDL Nedcar” vastgesteld. Het komende half jaar worden de diverse planstudies en onderzoeken verricht.
Er heeft reeds informatievoorziening plaatsgevonden naar de raden van de gemeenten Sittard-Geleen en Echt-Susteren. Tevens heeft op 10 april 2019 een druk bezochte inloopavond plaatsgevonden voor omwonenden, belangengroeperingen en andere belangstellenden. We blijven gemeenteraden, omwonenden en andere belanghebbenden actief informeren gedurende het vervolgproces.

De terinzagelegging van het ontwerp inpassingsplan en de ontwerp omgevingsvergunning voor de uitbreiding van VDL Nedcar is voorzien in Q2 2020. Besluitvorming over de vaststelling van het inpassingsplan is op zijn vroegst voorzien in de zomer van 2020. De verlening van de omgevingsvergunning door ons college volgt zo spoedig mogelijk daarna.

13 Periodieke informatie/sturingsinformatie

. ☐ **Via Jaarstukken en Begroting**
- ☐ Paragraaf Projecten
- ☐ Paragraaf Financieringen
- ☐ Paragraaf Verbonden Partijen
- ☐ Paragraaf Bedrijfsvoering
- X Programmaverantwoording
- ☐ **Voortgangsrapportages Regeling grote Projecten**

14 Evaluatie

Niet van toepassing.

15 Communicatie

Het streven is gericht op het bereiken van een zo groot mogelijk draagvlak bij de omgeving.
Wij hechten aan een zorgvuldige, constructieve externe communicatie over het besluitvormingsproces in goede samenwerking met de gemeenten Sittard-Geleen, Echt-Susteren en VDL Nedcar. Dit hebben wij in de mededeling portefeuillehouder van 26-02-2019 inzake Provinciaal Inpassingsplan ‘Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar’, aan uw Staten medegedeeld.
Op 10 april 2019 heeft een druk bezochte algemene informatieavond plaatsgevonden in het Amrath hotel te Sittard-Geleen en daaraan voorafgaande zijn de gemeenteraden nader geïnformeerd.
Meer informatie over de gebiedsontwikkeling ‘Uitbreiding VDL Nedcar’ is te vinden op www.gowvdlnedcar.nl. Uw staten brengen in het kader van “PS on tour” op 17 mei 2019 van 9 uur tot 12 uur een werkbezoek aan VDL Nedcar,

16 Meegezonden bijlagen

- Kredietbesluit (bijlage 1)
- Instellingsbesluit (bijlage 2)

provincie limburg

ONTWERPBESLUIT
PROVINCIALE STATEN
VAN LIMBURG

No: G-19-013

Onderwerp
Provinciale bijdrage van € 24,8 mln. ten behoeve van de Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar.

Provinciale Staten van Limburg;

gezien het voorstel van Gedeputeerde Staten van Limburg van 14 mei 2019

besluiten:

om de Immunisatiereserve aan te wenden voor € 24,8 mln. ter dekking van de Provinciale bijdrage in de Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar.
Hiertoe wordt een bruteringsreserve gevormd ter dekking van de kapitaallasten van de investeringen.
De financiële consequenties worden verwerkt in het eerst volgend planning en control document.
Uw Staten wordt gevraagd in te stemmen met instellingsbesluit (ter vorming van de reserve) en het kredietbesluit (ten behoeve van de investering).

Aldus vastgesteld door Provinciale Staten van Limburg in hun vergadering van

De heer mr. A.O.J. Pregled, waarnemend griffier

De heer drs. Th.J.F.M. Bovens, voorzitter

Bijlage 1: Kredietbesluit

Provinciale Staten van Limburg;

besluiten:

Onderstaande investeringskredieten voor het jaar 2019
beschikbaar te stellen

							Indicatieve fasering kredietbedrag			
Programma	**Product**	**Volgnr.**	**Omschrijving investering**	**Afschr. termijn**	**Krediet-bedrag**	**Looptijd**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
3.2	3.2.5		*Nieuw krediet* Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar	15	41.000.000	15	~~2.000.000~~	21.500.000	19.500.000	0 0
			Totaal		**41.000.000**		**0**	**21.500.000**	**19.500.000**	**0**

Product	**Product**	**Volgnr.**	**Omschrijving bijdrage / financiering**	**Afschr. term.**	**Krediet-bedrag**	**Looptijd**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
3.2	3.2.5		Bijdrage Ministerie van Economische Zaken	15	6.800.000	15	6.800.000			
			Bijdrage VDL Nedcar	15	6.000.000	15		~~8.000.000~~ 6.000.000		
			Totaal		**12.800.000**		**6.800.000**	**6.000.000**	**0**	**0**

* De bedragen zijn aangepast conform de tekst pagina 15 van het Statenvoorstel.

Bijlage 2: Instellingsbesluit reserve

Naam reserve	Bruteringsreserve gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar
Instellingsdatum PS-besluit	28 juni 2019
Doel van de reserve	Doel van deze gebonden bestemmingsreserve is dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten van door Provinciale Staten aangewezen investeringen die geactiveerd moeten worden.
Voedingsplan	De reserve wordt gevoed uit daartoe door Provinciale Staten aangewezen exploitatiebudgetten en/of provinciale reserves. In 2019 wordt er € 28.200.000 toegevoegd. Dit betreft een aanwending vanuit de immunisatiereserve van € 24.771.428, restant procesmiddelen (product 3.4.3 Werklocaties) € 693.759 en opbrengst grondverkopen (product 3.4.7 Grondzaken) van € 2.734.813.
Bestedingsplan	Deze reserve wordt gedurende de afschrijvingstermijn jaarlijks aangewend ter dekking van de afschrijvingslasten van de daartoe specifiek aangewezen provinciale investeringen.
Maximum omvang	N.v.t.
Rentetoevoeging	N.v.t.
Looptijd reserve	15 jaar

Aldus besloten in de vergadering van Provinciale Staten van ……..

De heer Mr. A. O.J. Pregled, waarnemend griffier

De heer drs. Th.J.F.M. Bovens, voorzitter

provincie limburg

Provinciale Staten
van Limburg

Cluster	ONT	**Behandeld**	W.H.J. Janssen-Cüsters
Ons kenmerk	2019/36982	**Telefoon**	+31 43 389 88 69
Uw kenmerk	-	**Maastricht**	14 mei 2019
Bijlage(n)	1	**Verzonden**	**14 mei 2019**

Onderwerp
Statenvoorstel provinciale bijdrage 'Gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar'

Geachte Staten,

Hierbij bieden wij u aan het Statenvoorstel Provinciale Bijdrage 'Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar'. Wij verzoeken Uw Staten hierover in uw vergadering van 28 juni 2019 te besluiten.

De in het Statenvoorstel genoemde Samenwerkingsovereenkomst (SOK) Provincie Limburg-VDL Nedcar is op dit moment nog vertrouwelijk. In de SOK zijn de grondaankopen en de prijzen van de gronden opgenomen en is als deadline voor de ondertekening van de koopovereenkomst van de gronden 1 juni 2019 opgenomen. Algemeen beleid is dat deze prijzen vertrouwelijk blijven tot aan het moment dat de transportakte bij de notaris passeert.
Deze SOK zal zo spoedig mogelijk na 1 juni 2019 aan uw Staten worden nagezonden.

Gedeputeerde Staten van Limburg

voorzitter

secretaris

2019/36978

Bezoekadres:
Limburglaan 10
NL-6229 GA Maastricht

Postbus 5700
NL-6202 MA Maastricht
postbus@prvlimburg.nl

Tel + 31 43 389 99 99
Fax + 31 43 361 80 99
www.limburg.nl

IBAN –nummer:
NL08RABO0132575728
BIC-code: RABONL2U

provincie limburg

Statenvoorstel – 1 minuut versie
No: G-19-013

1 Onderwerp

Provinciale bijdrage van € 24,8 mln. ten behoeve van de Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar.

2 Inleiding/aanleiding inclusief beoogd resultaat

VDL Nedcar heeft ons college bij brief d.d. 12 februari 2019 verzocht een ruimtelijk ontwikkelingstraject te starten voor het gebied rondom VDL Nedcar. Om de continuïteit van het bedrijf te borgen moet het bedrijf meerdere opdrachtgevers kunnen bedienen. VDL Nedcar wil kunnen beschikken over ruimtelijke uitbreidingsmogelijkheden om te kunnen voldoen aan de eisen van potentiële opdrachtgevers.
Met de beoogde ruimtelijke uitbreidingsmogelijkheden kan VDL Nedcar de bestaande productiecapaciteit aanpassen aan nieuwe eisen van de markt en de huidige capaciteit uitbreiden voor nieuwe en/of extra opdrachten.
Op 26 februari 2019 hebben wij ingestemd met de voorbereiding van een gecoördineerd provinciaal inpassingsplan voor de “Gebiedsontwikkeling Uitbreiding Nedcar” en ingestemd met een samenwerkingsovereenkomst (SOK) Provincie Limburg-VDL Nedcar. Wij hebben u daarvan bij mededeling portefeuillehouder d.d. 26 februari 2019 op de hoogte gesteld.

Uw Staten hebben op 18 april 2019 een coördinatiebesluit genomen ten aanzien van het aan de orde zijnde provinciaal inpassingsplan.

In de mededeling portefeuillehouder hebben wij u gemeld dat de eerste ramingen voor infrastructurele maatregelen € 46 mln. bedragen, inclusief risico’s en indexering. Hiervan wordt € 20,5 mln. bijgedragen c.q. als investering overgenomen door derden (VDL Nedcar, Ministerie EZK en Rijkswaterstaat).
Tevens hebben wij aangegeven dat aan Uw Staten een dekkingsvoorstel voor de provinciale bijdrage van € 24,8 mln. zal worden aangeboden parallel aan de Voorjaarsnota 2019.
Daarbij hebben wij gemeld dat – gezien het brede structuurversterkende karakter van deze ontwikkeling – wij aan uw staten gaan voorstellen om deze investering te dekken uit de Immunisatiereserve.
De overweging voor het inzetten van de Immunisatiereserve is drieledig. Het is een structuurversterkend project, de bereikbaarheidsmiddelen bieden geen ruimte én de coalitie ondergrens van € 900 mln. voor de Immunisatiereserve blijft in stand. Deze overwegingen worden in paragraaf 7. Financiën nader toegelicht.
In dit Statenvoorstel worden uw Staten gevraagd in te stemmen met het bovengenoemde dekkingsvoorstel.

In de bovengenoemde SOK is opgenomen dat deze pas tot stand komt nadat instemming van Provinciale Staten is verkregen ten aanzien van de beoogde financiële bijdrage en het coördinatiebesluit.

Indien uw Staten instemmen met bijgevoegd Statenvoorstel wordt daarmee voldaan aan de totstandkomingsvoorwaarden uit de SOK. Daarmee wordt de SOK rechtsgeldig.

3 Bevoegdheid

Het betreft hier autonoom beleid. Het kaderstellend budgetrecht van Provinciale Staten is neergelegd in de Provinciewet.

4 Voorstel aan Provinciale Staten

Provinciale Staten wordt voorgesteld om de immunisatiereserve aan te wenden voor € 24,8 mln. ter dekking van de Provinciale bijdrage in de Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar. Hiertoe wordt
een bruteringsreserve gevormd ter dekking van de kapitaallasten van de investeringen. De financiële consequenties worden verwerkt in het eerst volgend planning en control document.
Uw Staten worden gevraagd in te stemmen met het instellingsbesluit (ter vorming van de reserve) en het kredietbesluit (ten behoeve van de investering).

5 Argumenten / toets duurzaamheidparagraaf

Wij vinden het van provinciaal belang om de strategische positie van VDL Nedcar te versterken door de autofabriek ruimte te geven voor uitbreiding. Enerzijds door de verkoop van provinciale gronden aan VDL Nedcar en anderzijds door een eventuele uitbreiding planologisch en vergunning technisch mogelijk te maken en de daarmee samenhangende infrastructurele maatregelen aan de omliggende provinciale infrastructuur. Een duurzame verankering van VDL Nedcar in Limburg betekent immers behoud en uitbreiding van de werkgelegenheid en versterking van de positie van de maakindustrie in Zuid-Nederland. Om die redenen is de provincie bereid inspanningen te verrichten om VDL Nedcar duurzaam te verankeren vanuit een lange termijn perspectief en dit mogelijk te maken met een gecoördineerd PIP.
Bij mededeling portefeuillehouder d.d. 26 februari 2019 hebben wij u reeds op hoofdlijnen geïnformeerd over de aanleiding, het proces, het principe-akkoord Provincie-Limburg, de Samenwerkings-
overeenkomst Provincie Limburg-VDL Nedcar, de PIP-procedure en de communicatie.

Voorafgaand aan de gevraagde financiering hechten wij er aan uw Staten in bijgevoegd Statenvoorstel onder paragraaf 6 uitgebreider te informeren over de voorgenomen Gebiedsontwikkeling Uitbreiding
VDL Nedcar die wij middels een gecoördineerd PIP willen faciliteren.

NB Inmiddels hebben uw Staten d.d. 18 april 2019 het coördinatiebesluit vastgesteld m.b.t. het aan de orde zijnde PIP. Kortheidshalve verwijzen wij hier naar dit Statenbesluit.

6 Risico's

Onzekerheidsmarge

De huidige kostenraming kwalificeert als een P50 raming. Daarnaast wordt rekening gehouden met een onzekerheidsmarge en met indexering. De consequenties hiervan worden nader geduid in paragraaf 7 van het Statenvoorstel.

“Als dan”-voorwaarde
De daadwerkelijke realisering van de infra maatregelen vindt onder een “als dan” voorwaarde plaats. Als VDL Nedcar een (of meerdere) contract(en) heeft afgesloten voor extra productie, waarvoor de fabriek uitgebreid moet worden, en als deze extra productie leidt tot de groei van de verkeersbelasting, dan is dit voor de Provincie het GO-moment om de infrastructuur te realiseren. Een en ander is nader uitgewerkt in bovengenoemde SOK.

Statenvoorstel
No: G-19-013

1. Onderwerp

Provinciale bijdrage Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar.

2. Inleiding/aanleiding inclusief beoogd resultaat

Middels mededeling portefeuillehouder van gedeputeerde Van den Akker (kenmerk 2019/15707) zijn Provinciale Staten op 26 februari 2019 geïnformeerd dat het college van Gedeputeerde Staten ermee ingestemd heeft om een gecoördineerd inpassingsplan (PIP) voor te bereiden voor de uitbreiding van VDL Nedcar,en de daarmee samenhangende infrastructurele maatregelen aan de omliggende provinciale wegenstructuur. Tevens is aan uw Staten medegedeeld dat wij hebben ingestemd met een samenwerkingsovereenkomst (SOK) tussen de Provincie Limburg en VDL Nedcar waarin de uitgangspunten voor dit PIP zijn opgenomen

In deze mededeling is aangekondigd dat voor de geraamde provinciale bijdrage van € 24,8 mln. een dekkingsvoorstel aan uw Staten zal worden aangeboden bij de Voorjaarsnota 2019. Tevens is daarbij gemeld dat wij – gezien het brede structuurversterkende karakter van deze ontwikkeling – aan uw Staten gaan voorstellen om deze investering te dekken uit de Immunisatiereserve.

Met dit Statenvoorstel leggen wij bedoeld dekkingsvoorstel aan uw Staten voor.

Uw Staten hebben op 18 april 2019 een coördinatiebesluit genomen ten aanzien van het aan de orde zijnde provinciaal inpassingsplan.

In de bovengenoemde SOK is opgenomen dat deze pas tot stand komt nadat instemming van Provinciale Staten is verkregen ten aanzien van de beoogde financiële bijdrage en het coördinatiebesluit. Indien uw Staten instemmen met bijgevoegd Statenvoorstel wordt daarmee voldaan aan de totstandkomingsvoorwaarden uit de SOK. Daarmee wordt de SOK rechtsgeldig.

3. Bevoegdheid

Het betreft hier autonoom beleid. Het kaderstellend budgetrecht van Provinciale Staten is neergelegd in de Provinciewet.

4. Voorstel aan Provinciale Staten

Provinciale Staten wordt voorgesteld om de immunisatiereserve aan te wenden voor € 24,8 mln. ter dekking van de Provinciale bijdrage in de Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar. Hiertoe wordt een bruteringsreserve gevormd ter dekking van de kapitaallasten van de investeringen.

De financiële consequenties worden verwerkt in het eerst volgend planning en control document.

Uw Staten worden gevraagd in te stemmen met het instellingsbesluit (ter vorming van de reserve) en het kredietbesluit (ten behoeve van de investering).

5. Risico's

Onzekerheidsmarge

De huidige kostenraming voor de infrastructurele maatregelen die voorwaardelijk zijn voor de gronduitgiften kent een zeer hoge onzekerheidsmarge. De onzekerheidsmarge zit met name op de N276 omdat hier nog verschillende varianten in beeld zijn. Daarnaast is er een inschatting gemaakt van de verwachte inflatie. De huidige raming kwalificeert als een P50 raming en prijspeil 2017, ofwel er is een kans van 50% op onder- of overschrijding van het budget.

De raming (inclusief onzekerheidsmarge) is gebaseerd op een referentieproject voor de ongelijkvloerse kruising en de worst case variant van de N276. Bij ondertekening van de SOK en het voldoen aan de “als dan” bepaling zijn er geen andere partijen om overschrijding van de onzekerheidsmarge op te verhalen.

“Als dan” conditie
De daadwerkelijke realisering van de infra maatregelen vindt onder een “als dan” voorwaarde plaats. Als VDL Nedcar een (of meerdere) contract(en) heeft afgesloten voor extra productie, waarvoor de fabriek uitgebreid moet worden, en als deze extra productie leidt tot de groei van de verkeersbelasting door meer personeel, dan is dit voor de Provincie het GO-moment om de infrastructuur te realiseren. Een en ander is nader uitgewerkt in bovengenoemde SOK.

6. Toelichting / kernargumenten/onderbouwing

1. Aanleiding
Op 12 februari 2019 heeft VDL Nedcar ons college verzocht om een gecoördineerd PIP in gang te zetten en te starten met de voorbereidingen voor de daarbij behorende infrastructurele maatregelen. Tevens heeft VDL Nedcar ons college verzocht om gezamenlijke ondertekening van de Samenwerkingsovereenkomst.

Bij mededeling portefeuillehouder d.d. 26 februari 2019 hebben wij uw Staten bericht dat wij hebben ingestemd met de voorbereiding van een gecoördineerd provinciaal inpassingsplan (PIP) voor de “Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar” en tevens hebben ingestemd met de SOK. Ten aanzien van de dekking van de provinciale kosten ad € 24,8 mln. van de infrastructurele maatregelen (totale kosten infra zijn geraamd op € 46 mln.) hebben wij uw Staten toegezegd een dekkingsvoorstel aan te bieden bij de Voorjaarsnota 2019. Tevens hebben wij u bericht dat wij – gezien het brede structuurversterkende karakter van deze ontwikkeling – aan uw Staten voor gaan stellen om deze investering te dekken uit de Immunisatiereserve.

In de SOK is de totstandkomingsvoorwaarde opgenomen dat uw Staten een coördinatiebesluit moeten nemen en in moeten stemmen met het beschikbaar stelen van de benodigde financiële middelen. Het coördinatiebesluit is d.d. 18 april 2019 door uw Staten genomen. Instemming met onderhavig Statenvoorstel houdt in dat aan de totstandkomingsvoorwaarde is voldaan en dat hiermee de SOK tot stand komt.

2. Historie
Vanaf 2015 is op basis van de Verkenningennota 2015, bureau Buck Consultants International, (BCI) onder regie van de Provincie samen met VDL Nedcar en de gemeenten Echt-Susteren en Sittard-Geleen een breed programma van maatregelen opgesteld om de toekomst vaste verankering van VDL Nedcar te bewerkstelligen.

Onderdeel van het programma van maatregelen was het realiseren van een spooraansluiting inclusief Car Handling Terminal (CHT) waartoe in 2016 een inpassingsplan procedure (verder PIP-procedure) is gestart. Deze procedure is opgeschort in de voorontwerp fase omdat het goed afstemmen van de wensen van belanghebbenden om te komen tot een robuust en toekomst vast maatregelenpakket ter voorkoming of vermindering van omgevingseffecten meer tijd kostte dan voorzien. Daarnaast vergde de uitwerking van de bedrijfsmatige ontwikkelingen ter plekke van het VDL Nedcar terrein meer tijd dan ingeschat
In september 2017 is aan het bureau BCI opdracht verleend de verkenningennota van 2015 te herijken. Onderstaande destijds actuele ontwikkelingen hebben geleid tot de noodzaak van een herijking van de Verkenningennota 2015:

- door een onvoorziene toename in het aantal verschillende modellen dat VDL Nedcar inmiddels produceert is er een toename in de behoefte aan extra logistieke ruimte;
- als gevolg van het bijbouwen van logistieke en overige functies is het gekozen voorkeursscenario uit de Verkenningennota 2015 ruimtelijk niet meer uitvoerbaar;
- veranderende marktvragen leiden tot andere/extra functies zoals een uitbreiding van de Press shop en tot grotere productiefaciliteiten dan voorzien in de verkenningennota 2015;
- de onvoorspelbare markt vraagt om flexibiliteit en er is sprake van een markt die snel wil produceren en dus vraagt om snelheid en zekerheid. Daarmee worden de wensen van VDL Nedcar tot flexibele plaatsing van functies over het terrein en snelheid en zekerheid in doorlooptijd van ruimtelijke ordeningsprocedures meer urgent.

Vervolgens is bij brief d.d. 8 november 2017 door VDL Nedcar aan ons college verzocht om de voorbereidingen van spoor en CHT te beëindigen. Uit het BCI onderzoek was o.a. naar voren gekomen dat een Car Handling Terminal bedrijfseconomisch niet rendabel is. Tevens heeft VDL Nedcar verzocht om verwerving van de provinciale gronden op de locaties IPS en Yard en om het in gang zetten van infrastructurele aanpassingen aan het onderliggende provinciale wegennet.
Op basis van een globale analyse werd namelijk duidelijk dat de huidige infra de groei van het verkeer niet aankan c.q. dat maatregelen aan de infra nodig zijn om een eventuele groei van de fabriek te faciliteren.
Daarnaast verzocht VDL Nedcar de Provincie om de uitbreiding van de fabriek en aanpassingen van de infrastructuur planologisch mogelijk te maken door een procedure te doorlopen van een gecoördineerd PIP (bestemmingsplanwijziging geïntegreerd met een aanvraag voor een omgevingsvergunning Wabo Bouwen en Milieu). VDL Nedcar wil gezamenlijk met de Provincie optrekken in de verdere uitwerking van de plannen en afspraken vastleggen in een samenwerkingsovereenkomst.

Wij hebben hierop d.d. 14 november 2017 aan VDL Nedcar bericht dat allereerst publiek-private afspraken tussen de provincie en VDL Nedcar moeten worden gemaakt over de kosten- en risicoverdeling van de planologische procedures.
Al met al heeft dit traject ruim een jaar geduurd. Hierbij speelde ook mee dat in december 2017 bij VDL Nedcar een nieuwe CEO is aangetreden. De CEO had als primaire opdracht het toekomstbestendig maken van de interne organisatie van het bedrijf en dit vergde tijd. Alsmede de onderhandelingen van VDL Nedcar met de OR/vakbond en BMW. Ook de onderhandelingen van de Provincie met het Ministerie van EZK en I&W over een Rijksbijdrage namen de nodige tijd in beslag.

Vanaf eind 2017 zijn ook diverse onderzoeken verricht op het gebied van infrastructuur. Met het PIP wordt zowel de planvorming voor de mogelijke uitbreiding van de fabriek als voor de infra maatregelen gestart.

3. *Inframaatregelen*

In het kader van de verkenningennota 2017 van Buck Consultants International (BCI) en de daarop volgende infrastudies zijn diverse analyses en berekeningen gemaakt van de consequenties van de mogelijke uitbreiding voor de ontsluiting van VDL Nedcar. Geconcludeerd is dat als gevolg van een mogelijke uitbreiding van de productiecapaciteit van de fabriek tot maximaal 400.000 voertuigen toenames in verkeersstromen te verwachten zijn.
Op basis van het regionale verkeersmodel Westelijke Mijnstreek, zijn voor de beoogde groei van VDL Nedcar de knelpunten voor wat betreft doorstroming, veiligheid en leefbaarheid van de huidige infrastructuur rond VDL Nedcar in beeld gebracht. Hierbij is rekening gehouden met ontwikkelingen binnen het regionale netwerk tot 2030.

In de onderstaande tabel zijn de knelpunten en de voorgestelde inframaatregelen (scope) voor de ontsluiting van VDL Nedcar inzichtelijk gemaakt.

Knelpunt	**Maatregel**	**Kostenraming (P50)**
1. Viaduct A2-N297	Herinrichting rijstroken	€ 3 mln.
2. Kruispunt N297-Dr. Hub van Doorneweg	Realiseren nieuwe Ongelijk-vloerse kruising (OGK)	€ 14 mln.
3. N276 baanvak Op de Vos-Geleenbeek	Nieuwe rijstrookindeling Herinrichting kruispunten Fietsvoorzieningen Voorzieningen voor langzaam verkeer.	€ 12 mln. 5 varianten
4. Voorbereidingskosten	Onderzoeken ten behoeve van het gecoördineerd PIP. Ontwerp inframaatregelen, kosten bevoegd gezag, omgevingsmanagement	€ 2 mln. € 2 mln.
Totaal (excl.BTW)		**€ 33 mln.**

De raming bedraagt € 33 mln.(exclusief BTW) (zie tabel). Daarnaast wordt rekening gehouden met een onzekerheidsmarge van € 13 mln.(P50). In totaal bedraagt de kostenraming daarmee € 46 mln. (excl. BTW).

4 De "als dan"-voorwaarde

De bedoeling is dat met het PIP de planvorming voor de mogelijke uitbreiding van de fabriek en voor de infra maatregelen wordt gestart en de financiële middelen voor de infra maatregelen beschikbaar gesteld/gereserveerd moeten gaan worden. De daadwerkelijke realisering van de infra maatregelen vindt onder een "als dan" voorwaarde plaats.

Als VDL Nedcar een (of meerdere) contract(en) heeft afgesloten voor extra productie, waarvoor de fabriek uitgebreid moet worden, en als deze extra productie leidt tot de groei van de verkeersbelasting door meer personeel, dan is dit voor de Provincie het GO-moment om de infrastructuur te realiseren. Een en ander is nader uitgewerkt in de SOK.

5. De samenwerkingsovereenkomst (SOK) Provincie Limburg-VDL Nedcar op hoofdlijnen

De SOK heeft de doelstelling de afspraken vast te leggen inzake de wijze waarop de partijen samen zullen werken met betrekking tot de Gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar met als uiteindelijke doel realisatie van de uitbreiding van de fabriek en aanleg van de infrastructurele maatregelen.
In de SOK zijn de grondprijzen van IPS en Yard vastgelegd alsmede de condities voor de grondtransacties. VDL Nedcar zal voor een bedrag van € 18 mln. de gronden van IPS/Yard verwerven. In de SOK is opgenomen dat levering van deze gronden uiterlijk 1 juni 2019 plaatsvindt. Tot aan het moment van levering zijn de grondprijzen vertrouwelijk; het is algemeen beleid dat grondprijzen vertrouwelijk blijven totdat de overeenkomst wordt getekend.
Wij zullen de SOK - die om bovengenoemde reden op dit moment nog vertrouwelijk is - zo spoedig mogelijk na 1 juni 2019 aan uw Staten nazenden.
Voor een uitgebreidere financiële toelichting verwijzen wij naar onderstaande paragraaf Financiën.
Tevens is de kostenverdeling tussen de Provincie en VDL Nedcar voor de voorbereiding van de gebiedsontwikkeling en de infrastructurele maatregelen (raming € 46 mln.) opgenomen. Prijspeil is 2017 en er is een maximale indexering van de bijdrage van VDL Nedcar afgesproken van 2% per jaar.

	VDL Nedcar	Provincie
Voorbereidingskosten	€ 2 mln.	€ 2 mln.
Investeringskosten Infra	€ 6 mln.	€ 23 mln.[1]
Onzekerheidsmarge (risico's en indexering)		€ 13 mln.
Totale investeringskosten Infra		**€ 46 mln.**

[1] *(incl. bijdragen derden)*

In de SOK is ook de "als dan conditie" voor de definitieve realisering van de infra maatregelen uitgewerkt.
In de SOK zijn verder de rollen en verantwoordelijkheden van de Provincie en VDL Nedcar vastgelegd en zijn de governance, de projectorganisatie en de overlegstructuur van de Provincie/VDL Nedcar/gemeenten Sittard-Geleen en Echt Susteren alsmede de interfaces daartussen vastgelegd.
Ook zijn bepalingen over natuurcompensatie en de medewerking aan het PIO project Landgoederenzone Swentibold opgenomen. Tevens zijn afspraken gemaakt over de optimalisatie van personeelsmobiliteit alsmede bepalingen over beheer en onderhoud.

Bij de verdere uitwerking van het PIP wordt de SOK conform de Wet op de Ruimtelijke ordening nog opgevolgd door een anterieure overeenkomst, een overeenkomst voor natuurcompensatie en een realisatieovereenkomst voor beheer en onderhoud. VDL Nedcar staat aan de lat voor eventuele planschade vanwege de uitbreiding fabriek en Provincie staat aan de lat voor eventuele planschade vanwege de infrastructurele maatregelen.

In het verlengde van de SOK zijn ook afspraken gemaakt met de gemeenten Sittard-Geleen en Echt-Susteren over voortzetting van de huidige samenwerking zowel op beleidsmatig/inhoudelijk vlak als op het gebied van communicatie.

6. <u>Positionering van de Gebiedsontwikkeling VDL Nedcar in het Mobiliteitsbeleid</u>

Ten tijde van de opstelling van de BCI Verkenningennota 2017 heeft de Provincie Limburg een nieuwe Mobiliteitsvisie vastgesteld (‘Slim op weg naar morgen, PS besluit d.d. 23-02-2018).
Dit betekent ook een nieuwe aanpak: van modaliteitgericht naar gebiedsgericht. De gewenste uitbreiding van VDL Nedcar maakt daarom onderdeel uit van de gebiedsverkenning Westelijke Mijnstreek (WM). In dit gebied spelen een aantal (ruimtelijke) ontwikkelingen waarvoor de impact op de mobiliteit nog onderzocht moet worden, zoals: Holtum-Noord, Chemelot, Luchthaven MAA en het centrum Sittard. Voor een aantal (ruimtelijke) ontwikkelingen is de impact op de mobiliteit groot en zijn of worden mobiliteitsopgaven en -ambities geïnitieerd, zoals voor VDL Nedcar, spooraansluiting Chemelot, Stationsomgeving Sittard, Station Beek-Elsloo en N276 Windraak, Doenrade en Heerlenerweg.

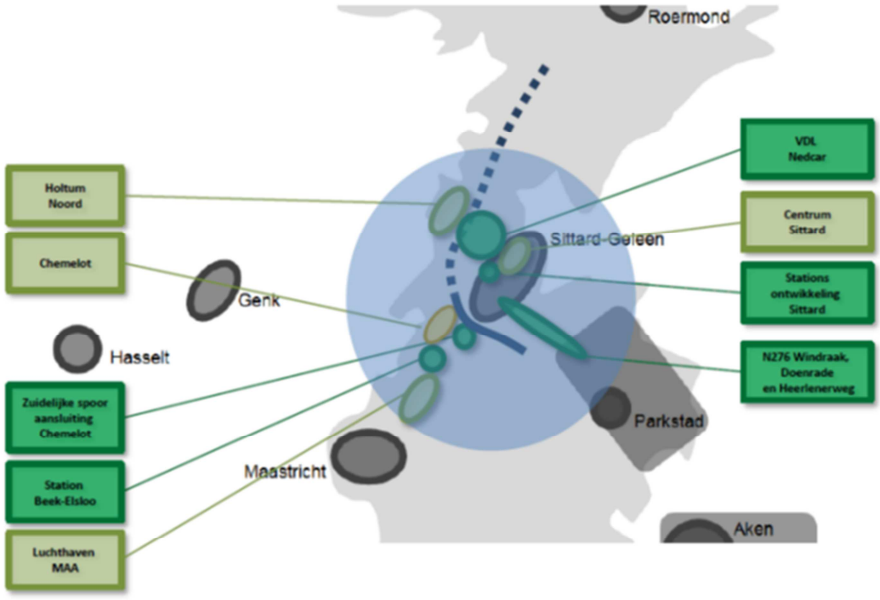

In de mobiliteitsstudies voor de ontwikkelingen bij VDL Nedcar is geanticipeerd op de uitgangspunten van de mobiliteitsvisie en de nog uit te werken gebiedsverkenning Westelijke Mijnstreek.

In de tabel onder het kopje inframaatregelen (pag. 6) zijn de knelpunten en de voorgestelde inframaatregelen (scope) voor de ontsluiting van VDL Nedcar inzichtelijk gemaakt.
Naast de infra maatregelen (gepositioneerd binnen het regionale netwerk) wordt voorzien in andere mobiliteitsmaatregelen en optimalisaties in duurzame logistieke stromen. De groei van de verkeersstromen is zodanig, dat deze alleen is op te vangen door een combinatie van mobiliteits-beïnvloedende maatregelen met de voorziene inframaatregelen. In de SOK van Provincie en VDL Nedcar zijn hierover afspraken opgenomen. Zo is in de dimensionering van de parkeervoorzieningen en de inframaatregelen uitgegaan van alternatieve vervoerswijzen en een taakstellend percentage van 40% voor carpooling. De maatregelen hiervoor zullen verder verkend moeten worden. Dit onderzoek zal uiterlijk worden afgerond vóór het indienen van de conceptversie van het Ontwerp PIP (GS besluit inzake ontwerp PIP is voorzien Q2 2020).

Aangezien de Car Handling Terminal voor de afvoer van gereed product van VDL Nedcar per spoor bedrijfseconomisch niet haalbaar is, zal VDL Nedcar het initiatief nemen om te onderzoeken hoe met innovatieve concepten de efficiency in de externe logistieke keten van VDL Nedcar kan worden vergroot. Gezien het beperkte aandeel en de gelijkmatige spreiding (over de dag) van het goederenvervoer ten opzichte van het totaal aan verkeersbewegingen zal dit geen invloed hebben op de vereiste dimensionering van de infrastructurele aanpassingen maar levert wel minder milieubelasting op. Dit onderzoek zal ook uiterlijk worden afgerond vóór het indienen van de conceptversie van het Ontwerp PIP (GS besluit inzake ontwerp PIP is voorzien Q2 2020).

Uitgaande van de maatregelen voor de uitbreiding VDL Nedcar hebben wij in het kader van het afwegingskader Mobiliteitsopgave d.d. 26 februari 2019 besloten dat:

1. De opgave voor de Car Handling Terminal komt te vervallen, aangezien de CHT bedrijfseconomisch niet haalbaar is gebleken.
2. De ontsluiting van VDL Nedcar past binnen en voorop loopt op de gebiedsverkenning WM en in lijn is met de doelen van het mobiliteitsplan voor wat betreft de combinatie van maatregelen voor infra, systeem en gedrag.
3. Op basis van de kwantitatieve beoordeling in het afwegingskader de infra maatregelen voldoende scoren op de mobiliteitsdoelen doorstroming, veiligheid, leefbaarheid en duurzaamheid gewogen ten opzichte van gebruikers en kosten. Daarnaast voldoet deze opgave ook aan de kwalitatieve beoordeling. De infra maatregelen leveren nl. een bijdrage aan het voldoende functioneren van de provinciale verbindingen.
   Ook is sprake van een verbetering van de ontsluiting van de grote bedrijventerreinen in de Westelijke Mijnstreek. Om deze redenen is deze opgave opgenomen in het integrale mobiliteitsprogramma Limburg 2019-2023.
4. Wij verwachten dat de gebiedsverkenning WM niet leidt tot andere conclusies voor infra maatregelen. De ontwikkelingen rondom VDL Nedcar vergen net als de gewenste toekomstige uitbreiding van VDL Nedcar een robuuste infrastructuur, welke in staat is om de toekomstige ‘pieken’ op te vangen met een zo beperkt mogelijke belasting voor de omgeving.

Wij zijn van mening dat het PIP met zijn infra maatregelen (als no-regret) vooruitlopend op de gebiedsverkenning gestart kan worden.

Concluderend zijn wij van mening dat de infrastructuur maatregelen voor de gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar) onderdeel zijn van- en vooruitlopen op de gebiedsverkenning WM. Tevens zijn wij van mening dat op basis van het afwegingskader mobiliteitsopgave de nut en noodzaak van de infrastructuur maatregelen als no-regret maatregelen binnen de gebiedsverkenning WM is aangetoond en de opgave kwantitatief en kwalitatief voldoende scoort.

7. Financiële en cofinancieringsaspecten

De dekkingswijze van de totale investering in de gebiedsontwikkeling van € 46 mln. wordt onderstaand nader uiteen gezet. De dekking bestaat uit bijdragen derden, opbrengst grond verkopen en een directe bijdrage van de Provincie. Dit is vereenvoudigd samengevat in de onderstaande tabel.

Totale investering	**€ 46.000.000**
-/- Grondverkopen	€ 2.734.813
-/- Bijdragen derden	€ 17.800.000
Te dekken door Provincie Limburg	**€ 25.465.187**
Inzet restant procesmiddelen (FCL 68991)	€ 693.759
Inzet immunisatie reserve	€ 24.771.428
Dekkingsvoorstel	**€ 25.465.187**

De totale bijdrage van VDL Nedcar, Rijkswaterstaat en het ministerie van EZK in de gebiedsontwikkeling bedraagt € 17,8 mln., ofwel 54% van de investeringsraming á 33 mln., of 39% van de raming incl. risico opslag (€ 46 mln.).Voor een specificatie met verdere toelichting wordt verwezen naar onderstaande tabel.

Overzicht kosten en bijdragen gebiedsontwikkeling VDL

	bedrag
Anticiperende aankopen	-€ 2.197.286
LIOF IPS/Yard	-€ 13.668.901
Boekwaarde per 31/12/2018 [(a)]	**-€ 15.866.187**
ABC transactie Katoennatie	€ 3.990.000
VDL Samenwerkingsovereenkomst: grondaankopen	€ 18.009.000
Afdracht EZ toerekenbaar resultaat	-€ 3.398.000
Dekkingsbijdrage infrastructurele maatregelen [(b)]	**€ 2.734.813**
Kostenraming infrastructurele aanpassing	-€ 33.000.000
Onzekerheidsmarge infrastructurele aanpassingen	-€ 13.000.000
Nog te maken kosten [(c)]	**-€ 46.000.000**
Bijdrage (overname investering) Rijkswaterstaat A2	€ 3.000.000

Bijdrage Ministerie van Economische zaken en Klimaat	€ 6.800.000
Bijdrage VDL Nedcar kostenverhaal WRO/BRO	€ 8.000.000
Bijdragen derden (d)	**€ 17.800.000**
Te dekken tekort	**-€ 25.465.187**
Inzet restant procesmiddelen (FCL 68991)	€ 693.759
Inzet Immunisatie reserve (onderhavig voorstel)	€ 24.771.428
Dekkingsvoorstel	**€ 25.465.187**

De subtotalen a t/m d worden hieronder nader toegelicht:

a) In het kader van de duurzame verankering van VDL Nedcar heeft de Provincie Limburg een strategische grondpositie rondom de huidige fabriek verworven. December 2014 heeft de Provincie anticiperend 7,2 ha. grond verworven en december 2017 is de grond exploitatie IPS/Yard ter grootte van 40,5 ha van het LIOF overgenomen, die na een strategisch koerswijziging vastgoed en grond gerelateerde activa desinvesteerde. De 7,2 ha werd verworven voor € 2,2 mln. en de IPS/Yard exploitatie werd inclusief financiering door het ministerie van economische zaken overgenomen voor € 13,9 mln. De hiermee ontstane uitgangssituatie bestond daarmee uit een totale grondpositie van 47,7 ha. Na gemaakte kosten en de verkoop van ca. 6,4 ha bedroeg de boekwaarde[1] per 31/12/2018 € 15,87 mln.

b) Begin 2019 heeft een grondtransactie met katoennatie plaatsgevonden (GS 18/12/2018) met een opbrengst van € 3,99 mln. voor 5,7 ha. Alle resterende gronden (35,5 ha) zijn opgenomen in de SOK en worden afgenomen door VDL NedCar voor € 18,01 mln. op basis van marktconforme prijzen.

   Bij de overname van de grondexploitatie IPS/Yard van LIOF is tevens de financiering overgenomen van het ministerie van EZK. De contractuele aflossing op de financiering van het ministerie van EZK is resultaatafhankelijk, waarbij overschotten en tekorten ten gunste of ten laste van het ministerie van EZK zijn. Het resultaat op de van LIOF overgenomen grondexploitatie bedraagt na deze uitgiften € 3,4 mln. en wordt afgedragen aan het ministerie. Bij overname van de IPS/Yard was nog een verlies voorzien dat bij realisatie ook voor rekening van het ministerie van EZK zou zijn geweest.

   Van de opbrengst op de grondverkopen, verminderd met afdracht naar het Ministerie van EZK en de boekwaarde, resteert dus nog een resultaat van € 2,73 mln. ten behoeve van de realisatie van de infrastructurele maatregelen.

[1] De boekwaarde van een grondexploitatie is een relevant gegeven omdat alle kosten geactiveerd worden (een verhoging van de boekwaarde). Uitgifte van gronden moet om winstgevend te zijn tegen een hogere prijs dan boekwaarde. Als dit niet realiseerbaar is, moet er een voorziening gevormd worden.

c) In november 2017 is een kostenraming gemaakt voor de infrastructurele maatregelen die wij vanaf november 2017 gebruikt hebben voor de onderhandelingen met VDLNedcar en het Rijk.
De huidige kostenraming voor de infrastructurele maatregelen die voorwaardelijk zijn voor de gronduitgiften kent een zeer hoge onzekerheidsmarge. De schatting van € 33 mln. bestaat uit voorbereidingskosten van € 4 mln., een ongelijkvloerse kruising (N297) van € 14 mln., aanpassing N276 voor € 12 mln. en aanpassing aan de A2 voor € 3 mln.
De onzekerheidsmarge zit met name op de N276 omdat hier nog verschillende varianten in beeld zijn. Daarnaast is er een inschatting gemaakt van de verwachte inflatie. De totale onzekerheidsmarge voor kostenoverschrijding bedraagt € 13 mln. Hier ligt het voornaamste financiële risico ingevolge het beperkte detail niveau van de huidige raming. Deze kwalificeert als een P50 raming en prijspeil 2017, ofwel er is een 50% kans op onder- of overschrijding van het budget van € 33 mln. De raming (inclusief onzekerheidsmarge) is gebaseerd op een referentieproject voor de ongelijkvloerse kruising en de worst case variant van de N276. Na definitieve besluitvorming en het voldoen aan de als dan bepaling zijn er geen andere partijen om overschrijding van de onzekerheidsmarge op te verhalen. Eventuele overschrijdingen komen daarmee volledig voor rekening van de Provincie.

d) Gezien het bovenregionaal belang van deze ontwikkeling heeft het ministerie van EZK een bijdrage toegezegd van € 6,8 mln., mede met inachtneming van het door haar onvoorziene resultaat op de voormalige IPS/Yard grondexploitatie. Rijkswaterstaat neemt de benodigde aanpassing van de aansluiting op de A2 (raming € 3 mln.) mee binnen de scope van haar reeds geplande werkzaamheden. Rijkswaterstaat draagt voor eigen rekening en risico zorg voor de uitvoering van de benodigde inframaatregelen. Deze kosten vallen voor het vervolg buiten het project.
Daarnaast doet VDL NedCar in het kader van de grondexploitatiewet een bijdrage in deze ontwikkeling van maximaal € 8 mln. onder te verdelen in € 2 mln. voor plankosten en een bijdrage van € 6 mln. in de infrastructurele maatregelen. De plankosten ad € 2 mln. komen voor eigen rekening en risico van VDL Nedcar en vallen voor het vervolg buiten het project.

Het totale tekort bedraagt met in achtneming van het bovenstaande en na aftrek van de resterende procesmiddelen voor de Car Handling Terminal € 24,8 mln. Dit bedrag is opgebouwd uit € 1,3 mln. aan voorbereidingskosten en € 23,5 mln. aan investeringskosten en onzekerheidsmarge.
Ter dekking van het resterend tekort ligt dit Statenvoorstel aan u voor. Voorgesteld wordt het resterend tekort te dekken door een aanwending van de Immunisatiereserve.

De overweging voor het inzetten van de Immunisatiereserve is drieledig. Ten eerste is er inzake deze investering sprake van een veel breder Provinciaal en zelfs nationaal belang. Het is een cruciaal structuurversterkend (of in stand houdend) project dat naast implicaties voor bereikbaarheid ook sterke gevolgen heeft voor de regionale economie, werkgelegenheid en het sociaal domein.
De structuurversterkende eigenschappen van dit project vormen daarmee de primaire onderbouwing voor het aanspreken van het Provinciaal vermogen. Ten tweede zijn de bereikbaarheidsmiddelen, die aangesproken zouden worden als het project kwalificeerde als een zuiver infrastructurele investering, nagenoeg uitgeput en is afgesproken tot aan de nieuwe Statenperiode geen besluiten meer te nemen die structureel extra middelen vragen.

Op deze manier wordt de volle keuze voor het bepalen van de inhoudelijke en politieke koers voor de nieuwe Statenperiode bij de (nieuwe) Provinciale Staten gelegd (zie memorie van toelichting begroting 2019 pagina 6). Daarmee is de reguliere dekkingswijze via de bereikbaarheidsmiddelen geen optie. Tot slot, ook bij positief besluit ten aanzien van de inzet van de Immunisatiereserve voldoet het daarmee nog steeds aan de financiële spelregels (begroting 2019, p. 258) aangezien er gedurende deze coalitie € 114 mln. is toegevoegd aan de immunisatiereserve. Daarmee zal ook na onttrekking voor de gebiedsontwikkeling (en de extra toevoeging aan de bereikbaarheidsmiddelen ad € 8,53 mln. inzake het voorgenomen besluit over het project Verbetering Maaslijn) een saldo resteren van ruim boven de 900 mln., namelijk € 986 mln.

De financiële consequenties van dit besluit worden in het eerst volgend planning en control document verwerkt. Uw Staten wordt gevraagd in te stemmen met:

- Een kredietbesluit ten behoeve van de investering (bijlage 1)
- Een instellingsbesluit voor de vorming van een reserve ter dekking van de kapitaallasten (bijlage 2)

Voor wat betreft het kredietbesluit zal het gevraagde krediet € 41 mln. bedragen. De aansluiting op de A2 (raming € 3 mln.) uit te voeren door Rijkswaterstaat en de plankosten voor rekening van VDL Nedcar (raming € 2 mln.) worden direct door deze partijen gedragen. Deze in totaal € 5 mln. wordt voor het vervolg van het project in mindering gebracht op het eerder aangehouden investeringsbedrag van € 46 mln.
De financiële verantwoording van de grondposities, procesmiddelen en investeringen worden geïntegreerd onder de noemer van de gebiedsontwikkeling VDL, ten einde de voortgang inzichtelijk te houden.

7. Afweging van alternatieven en motivering gemaakte keuze / toets duurzaamheidparagraaf

Wij vinden het bieden van mogelijkheden voor een uitbreiding van een innovatieve fabriek als VDL Nedcar van provinciaal belang voor de versterking van de Limburgse economie. Dit betekent immers behoud en uitbreiding van de werkgelegenheid en versterking van de positie van de maakindustrie in Zuid-Nederland. Om die redenen zijn wij bereid inspanningen te verrichten om VDL Nedcar duurzaam te verankeren vanuit een lange termijn perspectief en dit mogelijk te maken met een gecoördineerd PIP.

Economische uitvoerbaarheid
De financiële uitvoerbaarheid van het PIP moet aangetoond en gemotiveerd kunnen worden bij de vaststelling van het inpassingsplan gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL-Nedcar volgens artikel 3.1.6 Besluit ruimtelijke ordening. Aangetoond moet kunnen worden dat het plan binnen de planperiode van 10 jaar uitvoerbaar is.

Mobiliteit
De infrastructuurmaatregelen voor de gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar) zijn onderdeel van en lopen vooruit op de gebiedsverkenning Westelijke Mijnstreek. Op basis van het afwegingskader mobiliteitsopgave is de nut en noodzaak van de infrastructuur maatregelen als no-regret maatregelen binnen de gebiedsverkenning WM aangetoond en scoort opgave kwantitatief en kwalitatief voldoende.

Arbeidsmarkt / onderwijs
VDL Nedcar wil vanuit haar strategie voor de continuïteit van het bedrijf meerdere opdrachtgevers kunnen bedienen. Om te kunnen voldoen aan de eisen van opdrachtgevers wil het bedrijf kunnen beschikken over ruimtelijke uitbreidingsmogelijkheden. Hiermee kan VDL Nedcar de bestaande productiecapaciteit aanpassen aan nieuwe eisen uit de markt en de huidige capaciteit uitbreiden voor extra opdrachten.
Voor wat betreft de werkgelegenheid verankeren de uitbreidingsmogelijkheden duurzaam de huidige werkgelegenheid van ruim 6000 medewerkers. Door het aantrekken van nieuwe opdrachtgevers kan de werkgelegenheid verder groeien c.q. biedt dit meer stabiliteit voor het huidige personeelsbestand. Overigens is de verwachting dat een deel van de groei van de productie bij VDL Nedcar opgevangen wordt door de groei van de arbeidsproductiviteit door verdere robotisering van het productieproces.

Duurzaamheid
VDL Nedcar heeft in februari 2018 het Limburgs Energie Akkoord (LEA) getekend. Door de ondertekening wil het bedrijf mee bijdragen aan de realisatie van de vastgelegde CO2 doelstellingen. Na de afronding van de procedure voor het gecoördineerd PIP beschikt VDL Nedcar over de mogelijkheid om haar productiecapaciteit door middel van grootschalige fabrieks- en productiefaciliteiten uit te breiden.
Dit biedt het bedrijf om - in lijn met het LEA mogelijkheden en kansen om/voor:
- de benodigde energie duurzaam op te wekken en restwarmte te gebruiken;
- circulair te bouwen: hergebruik van hoogwaardige bouwmaterialen;
- gesloten waterkringloop;
- het elektrificeren van intern transport;
- een werkgeversaanpak voor alternatieven voor het personeelsvervoer en carpooling.

Daarnaast zal VDL Nedcar een onderzoek doen naar maatregelen voor het verminderen van het vrachtverkeer (“Slimme logistiek”).

De productie van schonere auto’s is in het kader van de klimaatmaatregelen een actueel thema. VDL Nedcar is voor het leveren van een positieve bijdrage aan het klimaat afhankelijk van de opdrachten en de daaraan gekoppelde eisen die het bedrijf krijgt van automobielproducenten. Met andere woorden, hoe meer opdrachten voor de productie van schonere auto’s hoe meer de bijdrage van VDL Nedcar is aan de klimaatdoelstellingen.
Dit laat onverlet dat wij - in het kader van ons provinciaal energie- en klimaatbeleid - in overleg met VDL Nedcar gaan bezien of wij mede voorwaarden kunnen scheppen zodat het bedrijf kan bijdragen aan de productie van schone auto’s.

8. Relatie met Programmabegroting – financiële aspecten

De Gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar is opgenomen onder programmalijn Ruimtelijke dynamiek en Kwaliteit, product 3.4.3.werklokaties.

9. Juridische aspecten – deregulering

Coördinatiebesluit

Provinciale Staten hebben d.d. 18 april 2019 een coördinatiebesluit als bedoeld in artikel 3.33 van de Wet ruimtelijke ordening ten behoeve van de 'Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar' vastgesteld.

Samenwerkingsovereenkomst (SOK)

Ons college heeft d.d. 26 februari 2019 ingestemd met de samenwerkingsovereenkomst provincie Limburg-VDL. In deze overeenkomst zijn de afspraken vastgelegd inzake de wijze waarop de Provincie en VDL Nedcar samen zullen werken met betrekking tot de Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar. Zie ook onder hoofdstuk 6 van dit voorstel.

Totstandkomingsvoorwaarden SOK

In de SOK is opgenomen dat deze pas tot stand komt nadat instemming van Provinciale Staten is verkregen ten aanzien van de beoogde financiële bijdrage en het coördinatiebesluit.
Het coördinatiebesluit is 18 april 2019 door uw Staten vastgesteld.
Met dit besluit is de SOK definitief tot stand gekomen.

10 Verbindingslijnen en andere visies

Mobiliteitsbeleid

De infra maatregelen aan het provinciale wegennet van de Gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar zijn gepositioneerd in het mobiliteitsbeleid.
De gebiedsverkenning WM is het kader voor de infra maatregelen en wij verwachten dat deze verkenning niet leidt tot andere conclusies voor de inframaatregelen voor de uitbreiding. Ons college heeft d.d. 26 februari 2019 vastgesteld dat op basis van het afwegingskader mobiliteitsopgave de nut en noodzaak van de infrastructuur maatregelen als no-regret maatregelen binnen de gebiedsverkenning WM is aangetoond en de opgave kwantitatief en kwalitatief voldoende scoort.
Zie voor een uitgebreidere toelichting onder hoofdstuk 6.

Natuurcompensatie/PIO

Een eventuele uitbreiding van de fabriek heeft ongunstige omgevingseffecten op natuur en landschap (zoals de uitbreiding aan de noordzijde in goudgroene natuur).
Daarnaast speelt de zwaardere belasting van de infrastructuur (met name bij de dienstwissel in de middag) een rol en de hiermee samenhangende veiligheidsproblematiek voor de schoolgaande jeugd en de bereikbaarheid van Nieuwstadt.
Bij de uitwerking van de plannen zullen de negatieve effecten en de maatregelen om de effecten te mitigeren of weg te nemen verder uitgewerkt worden.
Op 30 oktober 2018 heeft ons college ingestemd met een intentieverklaring voor het Platteland in Ontwikkeling Project (PIO) Landgoederenzone Swentibold. Daarin is de intentie uitgesproken om de ruimtelijke kwaliteit en de leefbaarheid in het gebied te behouden, waarbij ook de (wettelijke) natuurcompensatie wordt geïntegreerd.

Er wordt voorzien in investeringen in natuur, landschappelijke inpassing van de uitbreiding van VDL Nedcar, een impuls van de blauwe structuur (diverse waterlopen) en een versterking van de recreatieve structuren.
In de samenwerkingsovereenkomst provincie Limburg-VDL Nedcar zijn ook afspraken gemaakt over wettelijke natuurcompensatie.

11 Effecten op CO_2 emissies

VDL Nedcar heeft in februari 2018 het Limburgs Energie Akkoord (LEA) getekend. Hiermee geeft het bedrijf aan te willen bijdragen aan de realisatie van de vastgelegde CO2 doelstellingen. Na de afronding van de procedure voor het gecoördineerd PIP beschikt VDL Nedcar over de mogelijkheid om haar productiecapaciteit door middel van grootschalige fabrieks- en productiefaciliteiten uit te breiden. Dit geeft het bedrijf kansen en mogelijkheden voor/om, in lijn met het LEA:

- de benodigde energie duurzaam op te wekken en restwarmte te gebruiken;
- circulair te bouwen: hergebruik van hoogwaardige bouwmaterialen;
- gesloten waterkringloop;
- het elektrificeren van intern transport;
- een werkgeversaanpak voor alternatieven voor het personeelsvervoer en carpooling.

Daarnaast zal VDL Nedcar een onderzoek doen naar maatregelen voor het verminderen van het vrachtverkeer (“Slimme logistiek”). Hierover zijn afspraken gemaakt in de SOK.

Overigens is in het kader van de BCI Verkenningennota 2017 de haalbaarheid onderzocht van een multipurpose containerterminal. Het voorstel is om hiervan af te zien. Een multipurpose terminal zou teveel overlast en negatieve effecten voor het milieu hebben vanwege de extra verkeers aantrekkende werking.

De productie van schonere auto’s is in het kader van de klimaatmaatregelen een actueel thema. VDL Nedcar is voor het leveren van een positieve bijdrage aan het klimaat afhankelijk van de opdrachten en de daaraan gekoppelde eisen die het bedrijf krijgt van automobielproducenten. Met andere worden, hoe meer opdrachten voor de productie van schonere auto’s hoe meer de bijdrage van VDL Nedcar is aan de klimaatdoelstellingen.
Dit laat onverlet dat wij - in het kader van ons provinciaal energie- en klimaatbeleid - in overleg met VDL Nedcar gaan bezien of wij mede voorwaarden kunnen scheppen zodat het bedrijf kan bijdragen aan de productie van schone auto’s.

12 Verdere planning, procedure en uitvoering

Uw staten hebben op 18 april 2019 het coördinatiebesluit “PIP Gebiedsontwikkeling VDL Nedcar” vastgesteld. Het komende half jaar worden de diverse planstudies en onderzoeken verricht.
Er heeft reeds informatievoorziening plaatsgevonden naar de raden van de gemeenten Sittard-Geleen en Echt-Susteren. Tevens heeft op 10 april 2019 een druk bezochte inloopavond plaatsgevonden voor omwonenden, belangengroeperingen en andere belangstellenden. We blijven gemeenteraden, omwonenden en andere belanghebbenden actief informeren gedurende het vervolgproces.

De terinzagelegging van het ontwerp inpassingsplan en de ontwerp omgevingsvergunning voor de uitbreiding van VDL Nedcar is voorzien in Q2 2020. Besluitvorming over de vaststelling van het inpassingsplan is op zijn vroegst voorzien in de zomer van 2020. De verlening van de omgevingsvergunning door ons college volgt zo spoedig mogelijk daarna.

13 Periodieke informatie/sturingsinformatie

. ☐ **Via Jaarstukken en Begroting**
☐ Paragraaf Projecten
☐ Paragraaf Financieringen
☐ Paragraaf Verbonden Partijen
☐ Paragraaf Bedrijfsvoering
X Programmaverantwoording
☐ **Voortgangsrapportages Regeling grote Projecten**

14 Evaluatie

Niet van toepassing.

15 Communicatie

Het streven is gericht op het bereiken van een zo groot mogelijk draagvlak bij de omgeving.
Wij hechten aan een zorgvuldige, constructieve externe communicatie over het besluitvormingsproces in goede samenwerking met de gemeenten Sittard-Geleen, Echt-Susteren en VDL Nedcar. Dit hebben wij in de mededeling portefeuillehouder van 26-02-2019 inzake Provinciaal Inpassingsplan ‘Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar’, aan uw Staten medegedeeld.
Op 10 april 2019 heeft een druk bezochte algemene informatieavond plaatsgevonden in het Amrath hotel te Sittard-Geleen en daaraan voorafgaande zijn de gemeenteraden nader geïnformeerd.
Meer informatie over de gebiedsontwikkeling ‘Uitbreiding VDL Nedcar’ is te vinden op www.gowvdlnedcar.nl. Uw staten brengen in het kader van “PS on tour” op 17 mei 2019 van 9 uur tot 12 uur een werkbezoek aan VDL Nedcar,

16 Meegezonden bijlagen

- Kredietbesluit (bijlage 1)
- Instellingsbesluit (bijlage 2)

provincie limburg

ONTWERPBESLUIT
PROVINCIALE STATEN
VAN LIMBURG

No: G-19-013

Onderwerp
Provinciale bijdrage van € 24,8 mln. ten behoeve van de Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar.

Provinciale Staten van Limburg;

gezien het voorstel van Gedeputeerde Staten van Limburg van 14 mei 2019

besluiten:

om de Immunisatiereserve aan te wenden voor € 24,8 mln. ter dekking van de Provinciale bijdrage in de Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar.
Hiertoe wordt een bruteringsreserve gevormd ter dekking van de kapitaallasten van de investeringen.
De financiële consequenties worden verwerkt in het eerst volgend planning en control document.
Uw Staten wordt gevraagd in te stemmen met instellingsbesluit (ter vorming van de reserve) en het kredietbesluit (ten behoeve van de investering).

Aldus vastgesteld door Provinciale Staten van Limburg in hun vergadering van

De heer mr. A.O.J. Pregled, waarnemend griffier

De heer drs. Th.J.F.M. Bovens, voorzitter

Bijlage 1: Kredietbesluit

Provinciale Staten van Limburg;

besluiten:

Onderstaande investeringskredieten voor het jaar 2019
beschikbaar te stellen

							Indicatieve fasering kredietbedrag			
Programma	**Product**	**Volgnr.**	**Omschrijving investering**	**Afschr. termijn**	**Krediet-bedrag**	**Looptijd**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
3.2	3.2.5		*Nieuw krediet* Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar	15	41.000.000	2034	2.000.000	21.500.000	19.500.000	0 0
			Totaal		**41.000.000**		**2.000.000**	**21.500.000**	**19.500.000**	**0**

Product	**Product**	**Volgnr.**	**Omschrijving bijdrage / financiering**	**Afschr. term.**	**Krediet-bedrag**	**Looptijd**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
3.2	3.2.5		Bijdrage Ministerie van Economische Zaken	15	6.800.000	2034	6.800.000			
			Bijdrage VDL Nedcar	15	6.000.000	2034		8.000.000		
			Totaal		**12.800.000**		**6.800.000**	**8.000.000**	**0**	**0**

Bijlage 2: Instellingsbesluit reserve

Naam reserve	Bruteringsreserve gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar
Instellingsdatum PS-besluit	28 juni 2019
Doel van de reserve	Doel van deze gebonden bestemmingsreserve is dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten van door Provinciale Staten aangewezen investeringen die geactiveerd moeten worden.
Voedingsplan	De reserve wordt gevoed uit daartoe door Provinciale Staten aangewezen exploitatiebudgetten en/of provinciale reserves. In 2019 wordt er € 28.200.000 toegevoegd. Dit betreft een aanwending vanuit de immunisatiereserve van € 24.771.428, restant procesmiddelen (product 3.4.3 Werklocaties) € 693.759 en opbrengst grondverkopen (product 3.4.7 Grondzaken) van € 2.734.813.
Bestedingsplan	Deze reserve wordt gedurende de afschrijvingstermijn jaarlijks aangewend ter dekking van de afschrijvingslasten van de daartoe specifiek aangewezen provinciale investeringen.
Maximum omvang	N.v.t.
Rentetoevoeging	N.v.t.
Looptijd reserve	15 jaar

Aldus besloten in de vergadering van Provinciale Staten van …….

De heer Mr. A. O.J. Pregled, waarnemend griffier

De heer drs. Th.J.F.M. Bovens, voorzitter

2019/40790 24-5-2019
GRIF 8-8-2019

provincie limburg

Provincie Limburg PS
DOCnr.
Ingek. 22 MEI 2019
CASnr.
ID.

GEWIJZIGD ONTWERPBESLUIT
PROVINCIALE STATEN
VAN LIMBURG

No: G-19-013

Onderwerp
Provinciale bijdrage van € 24,8 mln. ten behoeve van de Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar.

Provinciale Staten van Limburg;

gezien het voorstel van Gedeputeerde Staten van Limburg van 14 mei 2019

besluiten:

~~1.~~ de Immunisatiereserve aan te wenden voor € 24,8 mln. ter dekking van de Provinciale bijdrage in de Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar;
~~Hiertoe wordt een bruteringsreserve gevormd ter dekking van de kapitaallasten van de investeringen. De financiële consequenties worden verwerkt in het eerst volgend planning en control document.~~

2. ~~Uw Staten wordt gevraagd~~ in te stemmen met het instellingsbesluit (ter vorming van de reserve);
3. in te stemmen met ~~en~~ het kredietbesluit (ten behoeve van de investering).

Aldus vastgesteld door Provinciale Staten van Limburg in hun vergadering van

De heer mr. A.O.J. Pregled, waarnemend griffier

De heer drs. Th.J.F.M. Bovens, voorzitter

provincie limburg

Provinciale Staten
van Limburg

Cluster	ONT		H.F.M. van Sloun
Ons kenmerk	2019/42572	**Telefoon**	+31 43 389 88 69
Uw kenmerk	-	**Maastricht**	3 juni 2019
Bijlage(n)	1	**Verzonden**	**3 juni 2019**

Onderwerp
Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar: Samenwerkingsovereenkomst Provincie Limburg-VDL Nedcar

Geachte Staten,

Bij brief d.d. 14 mei 2019 hebben Gedeputeerde Staten u het Statenvoorstel Provinciale Bijdrage ‘Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar’ voor besluitvorming toegezonden.

In het voorstel is aangekondigd dat u zo spoedig mogelijk na 1 juni 2019 de in het Statenvoorstel genoemde Samenwerkingsovereenkomst (SOK) Provincie Limburg-VDL Nedcar krijgt toegezonden.

Deze SOK is bijgevoegd. Wij hebben de prijzen van de gronden hierin niet zichtbaar gemaakt, aangezien de ondertekening van de koopovereenkomst vertraging oploopt. Dat heeft enerzijds te maken met de benodigde bodemonderzoeken die meer tijd vergen dan ingeschat en anderzijds met vertraging bij het kadaster inzake het aanleveren van gegevens over erfdienstbaarheid.

Zodra de koopovereenkomst ondertekend is, worden de grondprijzen aan u beschikbaar gesteld.

dr. J.P. van den Akker LLM

Bezoekadres:
Limburglaan 10
NL-6229 GA Maastricht

Postbus 5700
NL-6202 MA Maastricht
postbus@prvlimburg.nl

Tel + 31 43 389 99 99
Fax + 31 43 361 80 99
www.limburg.nl

IBAN –nummer:
NL08RABO0132575728
BIC-code: RABONL2U

SAMENWERKINGSOVEREENKOMST

inzake

GEBIEDSONTWIKKELING UITBREIDING VDL NEDCAR

tussen

provincie limburg

en

VDL Nedcar

dd. 26 februari 2019

SAMENWERKINGSOVEREENKOMST

inzake

GEBIEDSONTWIKKELING UITBREIDING VDL NEDCAR

DE ONDERGETEKENDEN

- De Provincie Limburg,
  ten deze rechtsgeldig vertegenwoordigd door gedeputeerde J.P. van den Akker, handelend ter uitvoering van het besluit van het college van Gedeputeerde Staten d.d. 26 februari 2019, (hierna '**Provincie')**;

- VDL Nedcar B.V.,
  ten deze rechtsgeldig vertegenwoordigd door dhr. P.A.J. van Vuuren (Chief Executive Officer) en VDL Car Beheer B.V. (Directeur), vertegenwoordigd door dhr. J.W.M. Mooren en dhr. T.J.H.M. Toussaint (hierna **'VDL Nedcar')**;

(Provincie en VDL Nedcar gezamenlijk hierna '**Partners'**);

OVERWEGENDE DAT

A. het de ambitie is van VDL Nedcar om meerdere opdrachtgevers te bedienen, haar productiecapaciteit uit te breiden, de ontwikkeling van de onderneming te faciliteren en de continuïteit daarvan beter te borgen;

B. voor de Provincie Limburg de uitbreiding van VDL Nedcar belangrijk is voor de versterking van de Limburgse economie, behoud en uitbreiding van de werkgelegenheid en verbetering van de positie van de maakindustrie in Zuid-Nederland;

C. de Provincie bereid is om de positie van VDL Nedcar te versterken en duurzaam te verankeren vanuit een lange termijn perspectief en rekening houdend met een evenwichtige behar-

tiging van de belangen van de stakeholders;

D. Partners en de gemeente Sittard-Geleen en de gemeente Echt-Susteren (beide gemeenten gezamenlijk hierna: '**Gemeenten'**) naar aanleiding van de geconstateerde ambitie gezamenlijk de mogelijkheden voor de ruimtelijke uitbreiding van VDL Nedcar hebben verkend , waarvan de resultaten zijn weergegeven in de Verkenningennota (Bijlage I) en vervolgens verder uitgewerkt in de nadere Infrastudies (Bijlage II.A en Bijlage II.B).

E. in de Verkenningennota beschreven is:
    a. de (netto toename van de) strategische ruimtebehoefte van VDL Nedcar;
    b. de voorkeur van Partners voor ruimtelijk scenario 3.1, op grond van een verantwoorde balans tussen maatschappelijke impact en bedrijfsvoering;
    c. de optimalisatie van doorlooptijden voor ruimtelijke ordeningsprocedures door toepassing van een zogenaamd Gecoördineerd provinciaal inpassingsplan (hierna ook PIP+C);
    d. de strategische behoefte aan maximale flexibiliteit in functietoewijzing door middel van een Kaderstellende Ruimtelijke Plan-aanpak;
    e. de noodzaak tot aanzienlijke ingrepen in de weginfrastructuur om de autonome verkeersgroei in combinatie met de VDL Nedcar gerelateerde verkeersstromen adequaat te kunnen opvangen;

F. VDL Nedcar en VDL Groep B.V. de Provincie op 8 november 2017 (Bijlage III.A) hebben verzocht om gezamenlijk op te trekken in:
    a. de verdere uitwerking van de ruimtelijke plannen (incl. vergunningen) conform scenario 3.1 van de Verkenningennota;
    b. het in gang zetten van infrastructurele aanpassingen door de overheden;
    c. het verwerven van IPS- en Yard E-gronden door VDL Groep;

G. gelet op de reactie van Provincie Limburg d.d. 14 november 2017 (Bijlage III.B), eerst afspraken tussen VDL Nedcar en de Provincie dienen te worden gemaakt over onder andere kosten- en risicoverdeling van de planologische procedures en de hieraan gerelateerde investeringen in de publieke ruimte;

H. de Provincie de behoefte heeft om voornoemde ontwikkelingen optimaal aan te laten sluiten op reeds lopende beleidsinitiatieven van de Provincie op het gebied van mobiliteit en natuur-

/plattelandsontwikkeling;

I. de Provincie bereid is om voornoemd verzoek tot samenwerking van VDL Nedcar en VDL Groep B.V. van 8 november 2017 onder voorwaarden positief tegemoet te treden;

J. Partners bereid zijn zich uiterst in te spannen om deze ontwikkeling tot een gezamenlijk succes te maken;

K. Partners vervolgens overleg hebben gevoerd over o.a. de wijze van samenwerking, verdeling van kosten en risico's en te hanteren uitgangspunten (Bijlage VI) en de behoefte om de onderlinge afspraken hierover schriftelijk vast te leggen door middel van deze Overeenkomst;

L. Deze Overeenkomst eerst tot stand komt indien voldaan is aan de voorwaarden daartoe zoals nader omschreven in deze Overeenkomst en in ieder geval instemming is verkregen van Provinciale Staten voor de in artikel 10.1 van deze Overeenkomst omschreven onderdelen waarvoor Provinciale Staten bevoegd is.

KOMEN OVEREEN:

Hoofdstuk I BEGRIPSBEPALINGEN

Artikel 1 Definities

"Als-dan"- conditie:	De conditie voor de aanleg van infrastructurele aanpassingen, zoals beschreven in Artikel 2.6 van deze Overeenkomst.
Bevoegd gezag:	Het bestuursorgaan dat bevoegd is besluiten te nemen of beschikkingen af te geven.
Bijlagen:	De bijlagen zoals opgenomen bij de Overeenkomst en deel daarvan uitmakend.
Gecoördineerd provinciaal inpassingsplan (PIP+C):	Een inpassingsplan waarbij: - de voorbereiding en bekendmaking van het inpassingsplan, zoals bedoeld in artikel 3.26, eerste lid, van de Wet ruimtelijke ordening, gecoördineerd wordt met de voorbereiding en bekendmaking van de omgevingsvergunning als bedoeld in artikel 2.1 Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (coördinatie als bedoeld in artikel 3.33,

eerste lid, onder b, van de Wet ruimtelijke ordening);
- overige op aanvraag of ambtshalve te nemen besluiten, indien en voor zover deze benodigd zijn, aangeduid worden als besluiten waarvan de voorbereiding en bekendmaking, zo nodig in een of meerdere clusters, gecoördineerd wordt (coördinatie als bedoeld in artikel 3.33, eerste lid, onder a, van de Wet ruimtelijke ordening).

Infrastructurele aanpassingen: Aanpassingen aan de openbare gemeentelijke en provinciale infrastructuurstructuur die aan de Uitbreiding Fabriek verbonden zijn.

Infrastudies:
- Verkeerssituatie Omgeving VDL Nedcar – Verkenningsfase knelpunten en oplossingsrichtingen dd. juni 2017 en vastgesteld op 26 februari 2019 door het College van Gedeputeerde Staten van de Provincie Limburg] (Bijlage II.A); en
- Verkeerssituatie Omgeving VDL Nedcar - Concretiseringsfase ten behoeve van Verkenningennota 2017 en nadere planvorming dd. januari 2019 opgesteld en vastgesteld op 26 februari 2019 door het College van Gedeputeerde Staten van de Provincie Limburg (Bijlage II.B).

Kaderstellende Ruimtelijke Plan-aanpak: Een aanpak om te komen tot een zo flexibel als mogelijk ruimtelijk plan, dat wordt vormgegeven door binnen de plangrenzen een maximale functie-flexibiliteit toe te kennen, voor zover mogelijk vanuit bestaande wet- en regelgeving, rechtszekerheid en een goede ruimtelijke ordening (zie Bijlage VI).

MER (milieueffectrapport): Een milieueffectrapport is een openbaar document dat systematisch en zo objectief mogelijk beschrijft wat de te verwachten gevolgen zijn voor het milieu van een voorgenomen activiteit en van redelijkerwijs in beschouwing genomen alternatieven.

Object (A t/m E): De grondpercelen zoals dienovereenkomstig aangeduid in Bijlage IV.

Overeenkomst: Deze samenwerkingsovereenkomst inzake de Gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar.

Plangebied: Het gebied zoals vooralsnog aangeduid in Bijlage V en van tijd tot tijd nader aangepast.

Planning: De planning zoals beschreven in Bijlage VII.

Project: Het project ‘Gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar’ zijnde de samenhangende activiteiten zoals beschreven in Artikel 2.2 van de Overeenkomst.

Uitbreiding Fabriek: De uitbreiding van de activiteiten, installaties, gebouwen en/of bedrijfs-

terreinen van VDL Nedcar die een aanpassing van de nu geldende bestemmingen vereist.

Verkenningennota: De Verkenningennota 2017 Uitbreiding VDL Nedcar dd. 1 februari 2018 opgesteld door Buck Consultants International en vastgesteld op 26 februari 2019 door het College van Gedeputeerde Staten van de Provincie Limburg (Bijlage I).

Hoofdstuk II DOEL, SCOPE EN DUUR

Artikel 2.1 Doel van de overeenkomst

De Overeenkomst heeft tot doel de afspraken vast te leggen inzake de wijze waarop de Partners samen zullen werken met betrekking tot de Gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar met als doel de realisatie van het Project.

Artikel 2.2 Scope van het Project

Partners komen voor het Project - dat als werktitel draagt '*Gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar*' - de navolgende scope overeen:

i. het conform Scenario 3.1 van de Verkenningennota uitwerken en aanpassen van de ruimtelijke plannen inclusief het verkrijgen van de benodigde vergunningen voor de Uitbreiding Fabriek en voor de daaraan verbonden infrastructurele aanpassingen, totdat deze een onherroepelijk karakter hebben gekregen; door toepassing van een zogenaamd Gecoördineerd provinciaal inpassingsplan met een Kaderstellende ruimtelijke plan-aanpak; alsmede

ii. het afsluiten van grondtransacties om bovengenoemde ontwikkeling mogelijk te maken; en

iii. het voorbereiden van (i) de infrastructurele aanpassingen en (ii) grondverwerving door de overheden; en

iv. de grondverwerving en de aanbesteding en uitvoering van de infrastructurele aanpassingen door de overheden, nadat de 'Als-dan'-conditie is vervuld.

Een en ander onder de voorwaarden en condities zoals in deze Overeenkomst beschreven.

Artikel 2.3 Totstandkoming en duur van de Overeenkomst

De Overeenkomst treedt in werking op de dag nadat deze door beide Partners rechtsgeldig is ondertekend, een en ander met inachtneming van het bepaalde in artikel 10.1. De Overeenkomst wordt aangegaan voor de duur van de realisatie van het Project en eindigt van rechtswege zodra het Project

gerealiseerd is of als de “Als-dan” conditie zoals omschreven in artikel 2.6 van deze Overeenkomst niet wordt ingevuld binnen een periode van 10 jaar na onherroepelijk worden van het vastgestelde PIP+C.

Artikel 2.4 Uitgangspunten

Bijlage VI beschrijft de inhoudelijke en procedurele uitgangspunten die Partners zullen hanteren voor het tot stand brengen van het PIP+C.

Artikel 2.5 Planning

Partners zullen elkaar over en weer (tijdig) informeren over majeure ontwikkelingen ten aanzien van (de uitvoering van) het Project en de Uitbreiding Fabriek. Partners zullen zich naar beste vermogen inspannen de gezamenlijk opgestelde planning (Bijlage VII) en het vereiste kwaliteitsniveau van de op te leveren producten te realiseren. Dit houdt onder meer in:

- het zodanig waarborgen van de kwaliteit van de op te leveren producten, zodat het afbreukrisico bij een eventuele Raad van State procedure wordt geminimaliseerd;
- het tijdig signaleren van risico’s en treffen van beheersmaatregelen;
- het oplossen van knelpunten in gezamenlijk overleg; en
- het aangrijpen van eventuele mogelijkheden om de planning te optimaliseren.

Artikel 2.6 “Als-dan” conditie

De in dit artikel 2.6 beschreven “Als-dan”-conditie zal (als uitwerking van het bedoelde in artikel 4.1.II.4*) worden gehanteerd, opdat de aanpassing van de infrastructuur in lijn met de ontwikkeling van de verkeersdruk gerealiseerd kan worden.

Bij ondertekening van een nieuwe Contract Manufacturing Agreement zal VDL Nedcar telkens een raming maken van het aantal benodigde personeelsleden, benodigde parkeerplaatsen en het als gevolg daarvan te verwachten VDL Nedcar gerelateerde piekmoment in verkeersdruk op het omliggende wegennet. Deze verkeersdruk treedt op tijdens het zogenaamd ‘maatgevend spitsmoment’, zijnde de dienstwissels van productiemedewerkers waarbij in een tijdsbestek van maximaal 2 uur een grote ingaande en uitgaande verkeersstroom van en naar VDL Nedcar optreedt. Voornoemde raming zal worden gebaseerd op de gevraagde productie-aantallen (per productiejaar) en de gekozen productiesystemen voor het nieuwe project in combinatie met die voor de reeds lopende projecten. VDL Nedcar zal de Provincie tijdig informeren over deze raming en inzage geven in de onderbouwing daarvan.

Het maatgevend piekmoment wordt bepaald door het aantal gelijktijdig arriverende of vertrekkende personeelsleden uit de productiediensten. De hoogte van de piek wordt met name bepaald door het aantal (benutte) parkeerplaatsen. Momenteel zijn dit er ca. 4.000 waarvan een deel bezet wordt door kantoorpersoneel en bezoekers. Het restant bepaalt de omvang van de te verwachten piek in verkeersdruk. Indien uit de raming blijkt dat het totaal aantal benodigde parkeerplaatsen (t.b.v. al het personeel, bezoek, etc.) de 4.000 stuks overschrijdt, dan is realisatie van de ongelijkvloerse kruising (hierna "**OGK**") op de N297 noodzakelijk en zal de grondverwerving, aanbesteding en uitvoering daarvan terstond ter hand worden genomen.

Uitgangspunt bij het bovenstaande maatgevende piekmoment is dat de daadwerkelijke momenten van dienstwissel van VDL Nedcar buiten de reguliere ochtendspits (07.00 – 09.00 uur) of avondspits (15.35 – 18.00 uur) plaats vinden. Samenvallen van deze piekmomenten dient bij voorkeur voorkomen te worden. Indien VDL Nedcar dit door bedrijfsmatige omstandigheden toch nodig acht, zullen Partners in overleg treden om de impact van de bijbehorende verkeersdruk in beeld te brengen, waarop de Provincie zal beoordelen of de huidige infrastructuur deze impact kan verwerken. Indien dat niet het geval is zullen Partners besluiten dat aanleg van de OGK noodzakelijk is.

In afwijking van bovenstaande geldt voor de varianten 3.1C1 en 3.1C2 (randweg om Yard-E) het navolgende: Indien als gevolg van de m.e.r. en gecoördineerd PIP-procedure de variant 3.1C1 of 3.1C2 de gekozen infravariant is, dan is de OGK noodzakelijk voor de toegang tot VDL Nedcar, ongeacht de totale verkeersdruk (veroorzaakt door VDL Nedcar). Indien verandering in de productiefaciliteiten van VDL Nedcar aanleiding geeft tot aanleg van deze randweg, dan wordt ook de OGK aangelegd.

In functie van de realisatie van de OGK zal de financiële bijdrage van VDL Nedcar aan deze infra-aanpassing naar rato van de provinciale termijnbetalingen aan de civieltechnische aannemer van de OGK worden geleverd.

Ten aanzien van aanpassing van de infrastructuur m.b.t. ontsluitingen wordt verwezen naar artikel 4.1, waaruit blijkt dat de ontsluitingen Yard E en IPS-Oost niet van de "Als-dan"-conditie afhankelijk zijn.

Hoofdstuk III ROLLEN EN VERANTWOORDELIJKHEDEN, OPDRACHTVERLENING, TAKEN

Artikel 3.1 Rollen en verantwoordelijkheden

Partners hanteren de volgende rollen en verantwoordelijkheidsverdeling:

	VDL Nedcar	Provincie
1. PIP+C (incl. MER)	1a. Initiatiefnemer, opdrachtgever en verantwoordelijk voor het uitvoeren van onderzoeken en opstellen van concept-documenten en benodigd natuurcom-pensatie.	1b. Indiceren vereiste pro-ductkwaliteit en –kaders; Bevoegd gezag (voor zover door de wet bepaald).
2. Uitbreiding fabriek	2a. Initiatiefnemer, opdrachtgever en verantwoordelijk voor voorbereiding, vergunningaanvraag, bouwrijp en gebruik gereed maken ten behoeve van realisatie en de daadwerkelijke realisatie.	2b. Bevoegd gezag (voor zover door de wet bepaald) voor de omgevingsvergunning en de NB-wet.
3. Infrastructurele aanpassingen	3a. Inbreng van eisen/wensen vanuit bedrijfsvoering.	3b. Initiatief, voorbereiding, vergunningaanvraag, aanbe-steding en realisatie; eventueel bevoegd gezag m.b.t. de (omgevings-) ver-gunningen.
4. Personeelsmobili-teit	4a. Initiatiefnemer voor het uitvoeren van onderzoek.	4b. Advies en ondersteuning.
5. Innovatieve en duurzame logistiek	5a. Initiatiefnemer voor het uitvoeren van onderzoek.	5b. Advies en ondersteuning.

Artikel 3.2 Projectorganisatie

Bijlage VIII.A, Bijlage VIII.B en Bijlage VIII.C beschrijven de governance, de projectorganisaties en de overlegstructuur van de Provincie, VDL Nedcar en Gemeenten alsmede de interfaces daartussen en het programma Gebiedsontwikkeling inclusief de rolverdeling die Partners zullen hanteren voor de samenwerking voor het Project. Provincie zal de Gemeenten uitnodigen te participeren in de over-legstructuur en dit in de bestuurlijke afspraken met de Gemeenten vastleggen (Bijlage IX). VDL Ned-car zal daar waar mogelijk de Provincie hierbij ondersteunen.

Artikel 3.3 Ondersteuning

VDL Nedcar zal zich voor eigen rekening en risico inzake PIP+C, incl. MER en commissie voor de m.e.r. en de vergunningaanvraag voor de Uitbreiding Fabriek laten ondersteunen door een deskundig ex-tern adviesbureau. VDL Nedcar heeft de Provincie nadrukkelijk betrokken in opdrachtformulering en aanbesteding voor deze ondersteuning. De Partners hebben gezamenlijk het uitvraagdocument voor de benodigde planstudie PIP+C opgesteld. Voor wat betreft eventueel meerwerk inzake de hiervoor genoemde ondersteuning zal VDL Nedcar de Provincie nadrukkelijk betrekken in de opdrachtformu-lering. Dergelijk meerwerk is in principe voor rekening en risico van VDL Nedcar. Alleen In geval van

meerwerk veroorzaakt door aperte tekortkomingen van de zijde van de Provincie, zullen Partners overleggen over een redelijke en billijke verdeling van de kosten van dit meerwerk.

Artikel 3.4 Omgevingsmanagement

Partners zijn zich bewust van de impact van de ontwikkeling van het Project voor de omgeving en zullen zich gezamenlijk maximaal inspannen om deze ontwikkeling mogelijk te maken met inachtneming van de belangen van de omgeving. Partners richten de wijze van publieks- en bestuurscommunicatie in conform de opzet in Bijlage X.

Hoofdstuk IV CONDITIES VOOR GRONDTRANSACTIES EN KOSTENVERDELING VOOR GEBIEDSONTWIKKELING

Artikel 4.1 Condities voor grondtransacties en kostenverdeling voor gebiedsontwikkeling

Partijen zijn ter zake de condities voor de grondtransacties en de kostenverdeling voor de gebiedsontwikkeling het navolgende overeengekomen:

I. Condities Grondtransacties	
a. Percelen	
1. Aanduiding	Object C (IPS Oost):

Perceel		opp.
BOR00L	237	410
BOR00L	288	3.135
BOR00L	290	785
BOR00L	292	175
BOR00L	295	66.920
BOR00L	297	390
BOR00L	286 gedeeltelijk	10.400
BOR00L	298 gedeeltelijk	
Totaal		**82.215**

Object D(Yard-E)

Perceel		opp.
BOR00N	112	10.170
BOR00N	113	27.645
BOR00N	114	12.200
BOR00N	115	6.405
BOR00N	116	6.257
BOR00N	117	6.258
BOR00N	118	7.470
BOR00N	119	13.960
BOR00N	120	45.615
BOR00N	121	4.440
BOR00N	122	16.140
BOR00N	123	74.925
BOR00N	124	785
BOR00N	125	29.695
BOR00N	126	1.550
BOR00N	153	8.850
Totaal		**272.365**

2. Prijzen (o.b.v. kosten koper; excl. BTW/ overdrachtsbelasting)	
b. Verwervende partij:	VDL Nedcar B.V. of een andere door VDL Nedcar aan te wijzen werkmaatschappij binnen VDL Groep B.V..
c. Conditie	Op basis van huidige planologische bestemming.
d. Levering (transport):	Transportdatum: uiterlijk 01-06-2019.
e. Notaris:	Notariskantoor Theunissen te Eindhoven.
f. Pacht:	Eerbiediging lopende pacht tot einde jaar van overdracht, daarna vrij van pacht. Pacht wordt door Provincie opgezegd voorafgaand aan de leveringsdatum.
g. Voorwaarden:	Gebruikelijke voorwaarden en condities van verkoop en de expliciet overeengekomen bijzondere voorwaarden, zoals hieronder benoemd:
1. Staat van percelen:	Een 'clean deal', d.w.z. schone grond (d.w.z. geschikt voor de vigerende bestemming), geen erfdienstbaarheden/ kettingbedingen, anders dan thans uit de aankoopakten blijken. Provincie laat voor overdracht van de grond bodemonderzoek verrichten en eventuele erfdienstbaarheden/ kettingbedingen onderzoeken.
2. (Terug-)levering perceeldelen t.b.v. infra:	In een later stadium eventueel door VDL (Nedcar) aan Provincie (terug) te leveren perceeldelen t.b.v. infrastructurele doeleinden geldt: - voor Yard-E en IPS-Oost: de door VDL (Nedcar) aan Provincie betaalde m2-prijs, - voor perceeldelen die al in het bezit van VDL (Nedcar) waren: een marktconforme prijs, - voor betreffende perceeldelen zal daarin een schadeloosstelling zijn inbegrepen. Onder schadeloosstelling wordt in dit kader begrepen het vergoeden van eventuele kosten welke redelijkerwijs gemaakt dienen te worden voor de (her-)inrichting van het terrein ter plaatse van de te leveren gronden op vergelijkbare wijze als in de onderhavige situatie. Opwaardering van de kwaliteit of uitvoering is niet in de schadeloosstelling inbegrepen. Partijen streven er naar om de oppervlakte van (terug) te leveren perceeldelen t.b.v. infra zo veel mogelijk te beperken).
3. Anti-speculatie-beding:	In geval van verkoop aan een derde partij (niet zijnde een groepsonderneming van VDL Groep B.V.) gedurende de eerste 5 jaar na verwerving zal door VDL Nedcar aan de Provincie een vergoeding worden voldaan gelijk aan 100% van de meeropbrengst welke VDL Nedcar realiseert boven de aan de Provincie conform prijzen in deze Overeenkomst betaalde koopprijs per m2 verhoogd met de financieringskosten over de periode waarin VDL Nedcar het eigendom had over de betreffende percelen. Het bepaalde in dit anti-speculatiebeding zal gelden als kettingbeding voor alle eventuele rechtsopvolgers van VDL Nedcar en als zodanig opgenomen worden in de notariële akte van levering.

Bovenstaande condities en voorwaarden zullen nader worden uitgewerkt in een tussen Partners afzonderlijk te sluiten koopovereenkomst.

II. Kostenverdeling voor de gebiedsontwikkeling	Rekening	Toelichting
1. Voorbereidingskosten:		
1. Externe kosten voor onderzoeken en opstellen van conceptstukken t.b.v. Gecoördineerd PIP Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar	V	Grondslag voor deze bijdrage ligt in het verhaalsrecht op basis van Wro/Bro.
2. In uitzondering op 1.1 i. specifiek meerwerk (zoals nader omschreven in SOK artikel 3.3); en ii. externe kosten voor infrastructuur (-aanpassing)-gerelateerde input t.b.v. planstudies PIP (zoals uitwerking wegontwerp en leveren van verkeerscijfers).	P P	
2. Voorbereidingskosten t.b.v. vergunningen in relatie tot infrastructurele aanpassingen, niet zijnde de kosten als bedoeld onder 1.1.	P	
3. Technisch ontwerp (incl. leges) van infrastructurele aanpassingen.	P	
4. Investeringen (incl. eventueel meerwerk) in aanpassingen infrastructuur*: a. evt. aanpassing (verbreding of verlegging) van rijstroken van de N276; b. een ongelijkvloerse kruising N297; c. een aangepast kruispunt met verkeerslichten N297-N276; d. aangepast kruispunt N276-Mitsubishi-Avenue; e. nieuw te realiseren kruispunt met verkeerslichten voor zowel de oostelijke ingang N276-VDL Nedcar als de westelijke ingang N276-Yard; f. nieuw te realiseren kruising VDL-IPS in combinatie met Katoen Natie; g. aangepaste fietsstructuur N297-N276 e.o., afgestemd op voornoemde maatregelen; h. realiseren verbinding Hub van Doorneweg-Mitsubishi-avenue; i. ontsluiting parkeergarage/parkeerterreinen aan de zuidzijde van VDL Nedcar.	P**	*: Aanpassingen infrastructuur worden aangelegd conform de 'Als-dan'-constructie (Overeenkomst art. 2.6), m.u.v. de ontsluitingen voor Yard E en IPS-Oost welke worden aangelegd in functie van de ingebruikname van deze terreinen. **: Met een bijdrage van VDL Nedcar (waarvan de grondslag ligt in het verhaalsrecht op basis van Wro/Bro) ter hoogte van €4 mln aan de investeringen ten behoeve van de OGK N297. Deze bijdrage wordt verhoogd met een aanvullende bijdrage ten behoeve van gedeeltelijke invulling van de nog ontbrekende dekking (van €7 mln) voor dit item, waaraan ook de Provincie en het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat zullen bijdragen. Partijen streven gezamenlijk naar een verdere optimalisatie van het infra-ontwerp, om de kosten daarvan zoveel mogelijk te beperken. Deze aanvullende bijdrage van VDL Nedcar zal maximaal €2 mln bedragen. Indien de optimalisatie leidt tot een lager tekort dan €7 mln zal de extra bijdrage van VDL Nedcar naar rato verminderen. De hierboven genoemde bedragen inzake de bijdrage van VDL Nedcar zijn gebaseerd op prijspeil 2017 en zullen worden geïndexeerd met 2% per jaar.
5. Investering (permanent) Viaduct Yard	V*	* In geval van de "Randweg-variant", worden de kosten voor een tijdelijk viaduct tussen het VDL Nedcar-terrein en Yard E en andere

		tijdelijke voorzieningen als openbare infra-gerelateerde kosten aangemerkt.
6. Leges inzake Omgevingsvergunningen Uitbreiding Fabriek	V	Voor de initiële vergunningaanvraag voor maatgevende gebouwen zijn de gebruikelijke leges overeenkomstig de dan geldende provinciale legesverordening verschuldigd. Indien er vervolgens sprake is van een aanvullende vergunningsaanvraag voor de maatgevende gebouwen zoals die zijn vergund dan zal, voor wat betreft de additionele legeskosten, per geval aan de hardheidsclausule getoetst worden met als uitgangspunt dat er geen additionele (en dus geen dubbele) legeskosten verschuldigd zijn. Vorenstaande is niet van toepassing indien er sprake is van een ander gebouw of een andere constructie.
7. Ambtelijke/personele kosten (incl. evt. benodigde inhuur van extra benodigde capaciteit).	P+V	Iedere partij voor eigen rekening.
P: Provincie Limburg; V: VDL Nedcar.		

Hoofdstuk V REALISATIEOVEREENKOMST EN BEHEER- EN ONDERHOUDSOVEREENKOMST

Artikel 5.1 Realisatieovereenkomst

Partners zullen voorafgaand aan de aanbesteding van de infrastructurele werken een realisatieovereenkomst sluiten, waarin nog nader gemaakte afspraken over het definitieve schetsontwerp en de grenzen voor wat betreft eigendom en aanleg van private en publieke infrastructuur worden vastgelegd.

Artikel 5.2 Beheer- en onderhoudsovereenkomst

Partners zullen een nadere beheer- en onderhoudsovereenkomst sluiten, met de navolgende uitgangspunten:

i. De Visie Beheer- en Onderhoudsgrenzen Provinciale Wegen Limburg C.A. 2016, zoals vastgesteld door Gedeputeerde Staten van de Provincie Limburg bij besluit van 22 november 2016 met kenmerk 2016/90055 zal van toepassing zal zijn. Hierbij wordt VDL Nedcar als wegbeheerder gelijkgesteld met een gemeente en/of waterschap.

ii. Binnen de beheer- en onderhoudsgrenzen zullen alle (weg)onderdelen opgenomen zijn die onlosmakelijk met de weg verbonden zijn en onderdeel van de weg uitmaken om de functionaliteit (verkeersdoorstroming en verkeersveiligheid) van de weg te behouden. De grenzen van beheer en onderhoud zullen zoveel mogelijk samenvallen met de eigendomsgrenzen.

iii. Voor wat betreft het te realiseren viaduct (en eventuele voetgangersbrug) N276-VDL Nedcar:

a. zal de verdeling van de verantwoordelijkheid voor het beheer en onderhoud plaatsvinden conform Bijlage XI (schets);

b. draagt VDL Nedcar de volledige kosten voor de aanleg, het beheer en onderhoud. De werkelijke kosten voor de inspecties, dagelijks onderhoud en groot onderhoud (maken onderdeel uit van beheer en onderhoud van het viaduct en) zullen in afwijking van paragraaf 2.5 van de bovengenoemde Visie Beheer- en Onderhoudsgrenzen Provinciale Wegen Limburg, jaarlijks in rekening worden gebracht aan VDL Nedcar. Tijdig voor het bereiken van het einde van de levensduur van het viaduct N276-VDL Nedcar (dat wordt bepaald op basis van de inspecties) en/of functionele levensduur (dat wordt bepaald door VDL Nedcar) zullen Partners gezamenlijk afspraken maken over de uit te voeren acties (vernieuwen, aanpassen of slopen van het viaduct). De kosten voor deze werkzaamheden zullen op dat moment inzichtelijk gemaakt worden en komen voor rekening van VDL Nedcar.

Hoofdstuk VI PLANSCHADE, NADEELCOMPENSATIE EN ANTERIEURE OVEREENKOMST

Artikel 6.1 Planschade en nadeelcompensatie

Indien de Provincie een tegemoetkoming in planschade als bedoeld in artikel 6.1 e.v. van de Wet Ruimtelijke ordening (Wro) moet uitkeren als gevolg van een wijziging van het planologisch regime ten behoeve van het Provinciaal inpassingsplan Gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar voor wat betreft de Uitbreiding Fabriek, dan worden deze kosten van de Provincie integraal door VDL Nedcar aan de Provincie vergoed na het onherroepelijk worden van het desbetreffende planschadebesluit. De op het moment van toepassing geldende planschadeverordening Provincie Limburg is van toepassing op deze overeenkomst. Planschade als gevolg van aanleg of aanpassing van de infrastructuur zal niet voor rekening van VDL Nedcar komen.

Indien de Provincie nadeelcompensatie moet uitkeren als gevolg van werkzaamheden ten behoeve van de Uitbreiding Fabriek, dan verbindt VDL Nedcar zich onherroepelijk tot betaling van het totale bedrag (inclusief proceskosten) aan de Provincie, voor zover het betrekking heeft op rechtmatig handelen van Provincie. Partners informeren elkaar met betrekking tot dergelijke ontvangen verzoeken om nadeelcompensatie. Provincie Limburg zal VDL Nedcar betrekken en raadplegen bij de procedurele afhandeling van deze verzoeken. Toekenningen door Provincie Limburg van tegemoetkomingen ten titel van nadeelcompensatie geschieden slechts op basis van een advies van een externe onaf-

hankelijke schade-expert of schadecommissie. Afwijken van een advies van een schade-expert of schadecommissie is slechts toegestaan indien VDL Nedcar voorafgaand is geraadpleegd.

VDL Nedcar zal geen planschade- of nadeelcompensatieclaim als gevolg van de (realisatie van de) infrastructuur indienen bij de Provincie.

Artikel 6.2 Anterieure overeenkomst

Op grond van Afdeling 6.4 betreffende de grondexploitatie van de Wet Ruimtelijke ordening (Wro) in het algemeen en de artikelen 6.24 en 6.25 in het bijzonder dient een anterieure overeenkomst te worden afgesloten voordat een Provinciaal inpassingsplan wordt vastgesteld.

VDL Nedcar is voor eigen rekening en risico verantwoordelijk voor alle andere wettelijke verplichte maatregelen die voortvloeien uit wetgeving en beleid voor zover die samenhangen met uitbreiding van haar fabrieksterrein (opruimen NGE's, bodem- en of grondwatersanering, verplichte geluidmaatregelen, archeologisch onderzoek en opgravingen, waterhuishoudkundige aanpassingen, bouwrijp maken, etc.).

Partners komen overeen dat de voorwaarden in de anterieure overeenkomst alleen additionele beperkingen, plichten of kosten voor VDL Nedcar kunnen genereren op grond van omstandigheden die ten tijde van het aangaan van deze Overeenkomst niet aan de Provincie bekend waren of kon zijn. Partners zullen uiterlijk 6 maanden voorafgaand aan de geplande datum van vaststelling van het PIP+C starten met het opstellen van de anterieure overeenkomst.

Hoofdstuk VII PERSONEELSMOBILITEIT, INNOVATIEVE EN DUURZAME LOGISTIEK EN OVERLEG INFRASTRUCTUUR

Artikel 7.1 Optimalisatie van personeelsmobiliteit

Conform het Mobiliteitsplan Limburg '*Slim op weg naar morgen*' van Provincie Limburg betreft de uitbreiding van VDL Nedcar een gebiedsopgave, waarbinnen de mobiliteitsopgave moet worden ingevuld met een slimme combinatie van maatregelen op het gebied van infrastructuur, systeem en gedrag. Daar de infrastructuurcomponent voor deze opgave reeds in voorbereiding is, is hiertoe een verdere verkenning van de mogelijkheden op systeem en gedrag noodzakelijk. Aansluitend bij het advies in de Verkenningennota zal VDL Nedcar nader onderzoeken of er mogelijkheden zijn om personeelsverkeersstromen en –parkeerbehoefte nog verder te optimaliseren, door middel van een concrete set van maatregelen op het gebied van systeem en gedrag. Het oogmerk hiervan is met name het beperken van het regionale autoverkeer gerelateerd aan het personeel van VDL Nedcar. In

het recente verleden heeft VDL Nedcar, in lijn met deze visie, al zeer goede resultaten bereikt vooral d.m.v. carpooling (carpoolpercentage 40%). Gezien eerder onderzoek, reeds geboekte goede resultaten qua carpooling en de te verwachten grotere geografische spreiding van nieuw aan te nemen personeel is identificatie van significante verbeteringsmogelijkheden echter niet waarschijnlijk. Ook de werktijden vormen een complicerende factor voor verdere optimalisatie. Zoals ook verwoord in de Verkenningennota is een consolidatiescenario van het percentage alternatieve vervoerswijzen daarom de overeengekomen streefwaarde. Ook voor ontwerp en dimensionering van parkeervoorzieningen en infra-aanpassingen wordt hiervan uitgegaan. Dit onderzoek zal uiterlijk worden afgerond vóór het indienen van de conceptversie van het Ontwerp PIP+C.

Artikel 7.2 Innovatieve en duurzame logistiek

VDL Nedcar neemt het initiatief om te onderzoeken hoe met innovatieve concepten de efficiency in de externe logistieke keten van VDL Nedcar kan worden vergroot en de verkeersbelasting door goederenvervoer voor de directe (en ruimere) omgeving beperkt kan worden. Ook hierbij zal "*Slim op weg naar morge*n" een vertrekpunt zijn, evenals andere vernieuwende initiatieven op logistiek gebied zoals *"Beter benutten*".

Gezien het beperkte aandeel en de gelijkmatige spreiding (over de dag) van het goederenvervoer ten opzichte van het totaal aan verkeersbewegingen zal dit geen invloed hebben op de vereiste dimensionering van de infrastructurele aanpassingen. Dit onderzoek zal uiterlijk worden afgerond vóór het indienen van de conceptversie van het Ontwerp PIP+C.

Artikel 7.3 Regionaal infrastructuuroverleg

VDL Nedcar zal participeren in regionaal overleg over majeure ontwikkelingen die van invloed zijn op mobiliteit en infrastructuur, zoals de verbreding van de A2, de ontwikkeling van bedrijventerreinen, luchthaven en de logistieke sector met het oogmerk ontwikkelingen op elkaar af te stemmen en synergie te bereiken.

Hoofdstuk VIII OMGEVINGSVERORDENING LIMBURG 2014 (INCLUSIEF BELEIDSREGEL NATUURCOMPENSATIE 2018) EN WET NATUURBESCHERMING

Artikel 8.1 Wet- en regelgeving

Als gevolg van de Uitbreiding Fabriek en de aanpassing van de infrastructuur zijn compensatie- en/of mitigatiemaatregelen vereist, conform de wet- en regelgeving zoals hieronder in lid (i) en (ii) nader aangeduid. Maatregelen als gevolg van de Uitbreiding Fabriek komen voor rekening en risico van VDL

Nedcar, terwijl maatregelen als gevolg van de aanpassing van de infrastructuur voor rekening en risico van de Provincie komen.

(i) *Natuurcompensatie met betrekking tot de Goudgroene natuurzone zoals bedoeld in paragraaf 2.6 van de Omgevingsverordening Limburg 2014 & de Beleidsregel natuurcompensatie 2018*

In verband met de aantasting van de wezenlijke kenmerken en waarden van de Goudgroene natuurzone in het gebied, dienen werken en werkzaamheden inzake natuurcompensatie en mitigerende maatregelen te worden uitgevoerd. Deze uitvoering dient , voor zover gerelateerd aan de Uitbreiding Fabriek, VDL Nedcar op zich te nemen en is voor eigen rekening en risico, in het geval dat VDL Nedcar ervoor zou kiezen deze compensatie geheel of gedeeltelijk “in natura” (zoals bedoeld in deel 3 van de Beleidsregel natuurcompensatie 2018) te realiseren.

Indien VDL Nedcar kiest voor natuurcompensatie in geheel of gedeeltelijke financiële vorm dan gebeurt dat conform deel 2 van de Beleidsregel natuurcompensatie 2018 in de vorm van een geldelijke storting aan de provincie Limburg voorafgaand aan de vaststelling van het PIP+C. Deze storting is ten behoeve van realisatie Goudgroene natuur binnen het PIO project Swentibold waarbij de regels uit paragraaf 2.6 van de Omgevingsverordening Limburg 2014 en de Beleidsregel natuurcompensatie 2018 worden gevolgd. Ter borging van de uitvoering van de natuurcompensatie sluiten Partners voorafgaand aan de vaststelling van het PIP+C een natuurcompensatieovereenkomst waarin concrete afspraken zullen worden gemaakt over de eigenlijke compensatie(opgave) van de Goudgroene natuurzone in het gebied. Provincie Limburg is bevoegd gezag voor het toezien op de uitvoering van deze natuurcompensatie.

(ii) Flora en Fauna onder de Wet natuurbescherming

VDL Nedcar is voor eigen rekening en risico verantwoordelijk voor het opstellen en uitvoeren van werken en werkzaamheden op grond van een door de Provincie Limburg goedgekeurd compensatie- en mitigatieplan flora en fauna, voor zover gerelateerd aan de Uitbreiding Fabriek. Dit plan is gebaseerd op een natuurtoets welk plan tevens dient voor het verkrijgen van de benodigde ontheffingen van de flora en fauna soorten zoals beschermd in de Wet natuurbescherming.

Artikel 8.2 Natuur-/plattelandsontwikkeling

De Partners komen overeen dat compensatie in het kader van de ruimtelijke ontwikkeling van VDL Nedcar zoals omschreven in artikel 8.1.(i) van deze Overeenkomst, voor zover als mogelijk deels in of nabij het plangebied kan worden uitgevoerd (al dan niet als onderdeel van een aangepaste begren-

zing van het dan vigerende Provinciale Omgevingsvisie Limburg (POL) / Provinciaal Natuurbeheerplan Limburg) en deels elders als onderdeel van het PIO-programma van de Provincie. Het aanhaken bij het plangebied gebeurt vanwege voordelen uit het oogpunt van flora en fauna, landschappelijke inpassing, maatschappelijk draagvlak en/of kosteneffectiviteit. Hierbij moet VDL Nedcar er o.a. rekening mee houden dat:

- qua oppervlakte niet de gehele compensatie fysiek kan landen in of nabij het plangebied; en
- de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed in haar advies eisen zal stellen die van invloed kunnen zijn op de compensatie-invulling in relatie met de wijziging van het Rijksmonument kasteel Wolfrath.

Hoofdstuk IX PARTNERSHIP

Artikel 9.1 Bij de uitwerking van het infra-ontwerp zullen Partners uitgaan van de provinciale beleidskaders, waarbij Partners tevens zullen streven naar efficiënt ruimtegebruik en kostenefficiëntie.

Artikel 9.2 Met inachtneming van hun eigen verantwoordelijkheden zullen Partners elkaar zoveel als mogelijk bestuurlijk ondersteunen om de projectdoelstellingen te realiseren.

Hoofdstuk X SLOTBEPALINGEN

Artikel 10.1 Totstandkomingsvoorwaarde

Deze Overeenkomst komt pas tot stand (artikel 6:217 BW) nadat:

1. op ambtelijk niveau volledige overeenstemming over de gehele inhoud van deze Overeenkomst is bereikt; en
2. Gedeputeerde Staten van de provincie Limburg een definitief besluit tot het aangaan van deze Overeenkomst hebben genomen en instemming van Provinciale Staten is verkregen ten aanzien van de beoogde provinciale financiële bijdrage en het Coördinatiebesluit ; en
3. deze Overeenkomst namens iedere Partner door een daartoe bevoegd persoon is ondertekend.

Artikel 10.2 Wijziging

Wijziging of aanvulling van deze Overeenkomst is slechts rechtsgeldig indien deze schriftelijk tussen Partners is overeengekomen en rechtsgeldig getekend.

Artikel 10.3 Onvoorziene omstandigheden

Indien deze Overeenkomst niet onverkort kan worden uitgevoerd als gevolg van onvoorziene omstandigheden die van dien aard zijn dat naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid ongewijzigde instandhouding van deze Overeenkomst niet van een Partner mag worden verwacht, zullen Partners op verzoek van de Partner die zich op de onvoorziene omstandigheden beroept, in overleg treden, teneinde te bezien of deze Overeenkomst op voor Partners aanvaardbare voorwaarden aan deze omstandigheden kan worden aangepast. Een dergelijke wijziging heeft geen gevolgen voor de rest van de Overeenkomst.

Artikel 10.4 Beëindiging/ontbinding

Deze Overeenkomst kan niet eenzijdig worden beëindigd tenzij er sprake is van een ernstige toerekenbare tekortkoming in de naleving van verplichtingen uit deze Overeenkomst van één of meerdere Partners. De Partner die toerekenbaar te kort komt in de naleving van haar verplichtingen uit deze Overeenkomst kan zich niet op deze beëindigingsgrond beroepen. Tussentijdse beëindiging is slechts mogelijk met wederzijds goedvinden van de Partners waarbij sprake kan zijn van een vergoedingsplicht van eventueel dientengevolge ontstane schade.

Partners zijn bevoegd om de Overeenkomst met onmiddellijke ingang per aangetekende brief aan de andere Partner te ontbinden indien een Partner in staat van faillissement is geraakt, surséance van betaling heeft aangevraagd, dan wel in liquidatie treedt of anderszins in aanzienlijke mate in haar vermogen om rechtshandelingen te verrichten wordt beperkt. Deze ontbindende voorwaarde geldt echter slechts ten aanzien van dat gedeelte van de overeenkomst dat ten tijde van de faillietverklaring of de aanvraag van surseance van betaling nog niet of niet volledig is uitgevoerd.

Artikel 10.5 Van kracht blijvende bepalingen

Bepalingen die naar hun aard, ook na het beëindigen van deze Overeenkomst, van kracht horen te blijven, blijven ook na het eventueel beëindigen van deze Overeenkomst van kracht voor zolang als nodig is voor de afdoening.

Voor zover na realisatie van het Project nog verplichtingen bestaan tussen Partners, voortvloeiend uit deze Overeenkomst, duurt deze Overeenkomst voort zolang deze verplichtingen tussen Partners lopen.

Artikel 10.6 Geschillenregeling

Partners zullen, indien sprake is van een geschil, met elkaar in overleg treden om te trachten dit geschil in der minne op te lossen , vóórdat zij zich wenden tot de rechter, spoedeisende gevallen daargelaten. Geschillen zullen in eerste aanleg met uitsluiting worden voorgelegd aan de rechtbank Limburg. Op deze Overeenkomst is Nederlands recht van toepassing.

Artikel 10.7 Geheimhouding

Een ieder verplicht zich alles wat hem bij de uitvoering van deze Overeenkomst ter kennis komt en waarvan hij het vertrouwelijke karakter kent of redelijkerwijs kan vermoeden, op geen enkele manier bekend te maken aan derden, behalve voor zover enig wettelijk voorschrift of uitspraak van de rechter hem tot bekendmaking verplicht.

Artikel 10.8 Overdracht rechten/verplichtingen

Indien VDL Nedcar daarom verzoekt verleent Provincie haar medewerking om de rechten/plichten van VDL Nedcar voortvloeiende uit de Overeenkomst over te dragen aan VDL Groep B.V. of aan een dochteronderneming van VDL Groep B.V. mits nakoming van de Overeenkomst verzekerd is. Daarnaast is het VDL Nedcar slechts toegestaan haar rechten en/of verplichtingen voortvloeiend uit deze Overeenkomst over te dragen aan enige andere derde, indien zij daartoe uitdrukkelijke schriftelijke toestemming heeft van de Provincie. De Provincie kan aan een dergelijke toestemming met inachtneming van de redelijkheid en billijkheid voorwaarden verbinden.

Artikel 10.9 Publiekrechtelijke positie

Het in deze Overeenkomst bepaalde laat de publiekrechtelijke positie en bevoegdheden van Provincie onverlet. Publiekrechtelijk handelen dan wel het nalaten van publiekrechtelijk handelen zal derhalve nimmer een tekortkoming van Provincie bij deze Overeenkomst kunnen vormen.

ALDUS SCHRIFTELIJK OVEREENGEKOMEN EN IN TWEEVOUD ONDERTEKEND,

te: Maastricht
d.d. 26 februari 2019

Provincie Limburg

_____

J.P. van den Akker
(Gedeputeerde)

te: Born
d.d. 26 februari 2019

VDL Nedcar B.V.

_____

P.A.J. van Vuuren
(Chief Executive Officer)
en
VDL Car Beheer B.V.
(Directeur), namens deze:

_____

J.W.M. Mooren
(Directeur van VDL Car Beheer B.V.)
en

_____

T.J.H.M. Toussaint
(Directeur van VDL Car Beheer B.V.)

BIJLAGEN:

I. Verkenningennota 2017 d.d. 1 februari 2018 door Buck Consultants International.

II. Infrastudies:

   A. Verkeerssituatie Omgeving VDL Nedcar – Verkenningsfase knelpunten en oplossingsrichtingen dd. juni 2017.

   B. Verkeerssituatie Omgeving VDL Nedcar - Concretiseringsfase ten behoeve van Verkenningennota 2017 en nadere planvorming dd. januari 2019.

III. Correspondentie:

   A. Brief VDL Groep B.V. en VDL Nedcar B.V. aan Provincie Limburg inzake verankering en ruimtelijke ontwikkeling van VDL Nedcar d.d. 08-11-2017.

   B1. Brief Provincie Limburg aan VDL Nedcar B.V. (dhr. Bouckaert) inzake Verankering en ruimtelijke ontwikkeling van VDL Nedcar d.d. 14-11-2017.

   B2. Brief Provincie Limburg aan VDL Groep B.V. (dhr. van der Leegte) inzake Verankering en ruimtelijke ontwikkeling van VDL Nedcar d.d. 14-11-2017.

IV. Percelenoverzicht A t/m E.

V. Overzichtskaart Plangebied dd. 01-01-2019.

VI. Inhoudelijke en procedurele uitgangspunten voor het inpassingsplan en de benodigde omgevingsvergunningen d.d. 15-01-2019.

VII. Planning versie 1.0.

VIII. Governance

   A. Organogram

   B. Overlegstructuur

   C. Programma en rolverdeling Gebiedsontwikkeling.

IX. Verzoek Provincie aan de Gemeenten om samenwerking vanuit een positieve grondhouding in een bestuurlijke afspraak vast te leggen d.d. 26-02-2019.

X. Memo aanpak communicatie Gebiedsontwikkeling VDL Nedcar d.d. 24-01-2019.

XI. Verdeling beheer en onderhoud kunstwerk.

Buck Consultants International

Verkenningennota 2017
Uitbreiding VDL Nedcar

Nijmegen, 1 februari 2018

Inhoudsopgave

Blz.

Samenvatting & Conclusies Verkenningennota 2017 **5**

A Inleiding 5
B Waarom een nieuwe verkenningennota? 6
C Ruimtebehoefte 7
D Ruimtelijke scenario's 8
E Beoordeling scenario's 11
F Voorkeursscenario 13
G Bereikbaarheid 15
H Procedures 17
I Slotbeschouwing & vervolgstappen 21

1 Inleiding **25**

1.1 Verkenningennota 2015 en ontwikkelingen sindsdien 25
1.2 Toekomstvisie VDL Nedcar 26
1.3 Leeswijzer 26

2 Waarom een nieuwe Verkenningennota? **27**

2.1 Ruimtevraag en voorkeursscenario in 2015 27
2.2 Tussentijdse ontwikkelingen 2015-2017 30
2.3 Ruimtebehoefte 2017 36

3 Ruimtelijke scenario's **41**

3.1 Huidige site & zoekgebied 41
3.2 Uitgangspunten voor ruimtelijke scenario's 44
3.3 Uitwerking van de scenario's 45

4 Afweging ruimtelijke scenario's 53

4.1 Afwegingskader 53
4.2 Blok A Bedrijfseconomische effecten en concurrentiepositie 54
4.3 Blok B Effecten op de omgeving 60
4.4 Blok C Snelheid & zekerheid 78
4.5 Samenvattend beeld & advies 81

5 Bereikbaarheid 85

5.1 Bereikbaarheidssituatie 85
5.2 Afvoer per spoor 86
5.3 Vervolgstappen rondom bereikbaarheidsproblematiek 90

6 Ruimtelijke ordeningsprocedures 93

6.1 Inventarisatie RO-procedures 93
6.2 Afweging van procedures 96
6.3 Advies & timing 99

Bijlage 1 Productieproces auto's 103

Bijlage 2 Fasen in ruimtelijke ordeningsprocedures 107

Samenvatting & Conclusies Verkenningennota 2017

A Inleiding

1 De Verkenningennota van 2015 (VN-2015) (opgesteld op verzoek van de Provincie Limburg en de gemeente Sittard-Geleen, in nauwe samenwerking met VDL Nedcar), geeft de koers voor de ruimtelijke uitbreiding van VDL Nedcar, inclusief economische, ruimtelijke en vervoerslogistieke gevolgen. In deze nota werd geconcludeerd dat niet alle nieuwe productieonderdelen op eigen terrein kunnen worden ondergebracht vanwege de noodzakelijke koppelingen met het bestaande productieproces. Een ruimtelijk voorkeursscenario werd gepresenteerd, dat is onderschreven door alle stakeholders en gedurende 2015/2016 is uitgewerkt in een voorontwerpbestemmingsplan voor Pasveld en een ontwikkelvisie voor Wolfrath-Oost.

2 Sinds afronding van VN-2015 blijken de uitgangspunten ten aanzien van de benodigde ruimtebehoefte voor uitbreiding van VDL Nedcar inmiddels veranderd. Deze ontwikkelingen zijn voor de stakeholders aanleiding om te werken aan een geactualiseerde en integrale visie voor het plangebied. De voorliggende Verkenningennota 2017 (VN-2017) is hiervan het resultaat, opgesteld door Buck Consultants International (BCI) in opdracht van VDL Nedcar, Provincie Limburg, Gemeente Sittard-Geleen en Gemeente Echt-Susteren.

3 In vergelijking met VN-2015 is de voorliggende Verkenningennota meer integraal van karakter. Buiten de economische en ruimtelijke aspecten van de uitbreiding, is er nadrukkelijk ook aandacht voor natuur/landschap/cultuurhistorie, verkeer & vervoer/infrastructuur en leefbaarheid inclusief compenserende en flankerende maatregelen. Dit maakt de toekomstvisie robuust en op de lange termijn gericht.

4 De strategie van VDL Nedcar anno 2017 is als volgt samen te vatten:

- de ambitie van VDL Nedcar om maximaal 400.000 auto's per jaar te produceren staat nog fier overeind;
- het uitgangspunt is nog steeds om een tweede grote opdrachtgever (of twee kleinere) te vinden om niet (te) afhankelijk van één klant te zijn en de continuïteit van het bedrijf zeker te stellen;
- de contacten met OEMs (Original Equipment Manufacturers; de autoproducten/merken) maken dat VDL Nedcar ernaar streeft een maximale productiecapaciteit van

400.000 auto's per jaar te bereiken eerder dan 2023/2024, zoals genoemd in VN-2015.

Het succes in de afgelopen jaren (in werknemers een groei van ongeveer 2.400 medewerkers medio 2015 naar circa 6.500 medewerkers eind 2017) heeft bewezen dat de capaciteiten en sterke concurrentiepositie van VDL Nedcar om concurrerend auto's te kunnen maken, realistisch zijn.

B Waarom een nieuwe verkenningennota?

5 Er zijn vier belangrijke redenen waardoor de uitgangspunten bij VN-2015 veranderd zijn en het dus noodzakelijk is opnieuw een visie op het gebied rondom VDL Nedcar te ontwikkelen:

- *Variantenexplosie*: door een onvoorziene toename in het aantal varianten (als gevolg van komst van nieuwe modellen) is er een toename in de behoefte aan extra logistieke ruimte; er is meer ruimte nodig om het met BMW afgesproken volume te produceren. Dit wil zeggen dat een productiecapaciteit van ongeveer 240.000 auto's -naar de huidig inzichten- meer ruimte behoeft dan voorzien in 2015.
- *Scenario-doorkruisend ruimtegebruik 2015-2017:* als gevolg van het bijbouwen van logistieke- en overige functies, is het gekozen voorkeursscenario uit VN-2015 ruimtelijk niet meer uitvoerbaar.
- *Veranderende marktvragen*: leiden tot een grotere ruimtebehoefte dan voorzien in 2015. Niet alleen kent die marktvraag andere/extra functies zoals een uitbreiding van de Press Shop, maar leidt ook tot productiegebouwen die groter zijn dan voorzien in VN-2015.
- *Versterkte behoefte aan flexibiliteit, snelheid en zekerheid:* de wensen tot flexibele plaatsing van functies over het terrein en snelheid & zekerheid in doorlooptijd van ruimtelijke ordeningsprocedures worden meer urgent. Dit is een gevolg van een onvoorspelbare markt (hetgeen vraagt om flexibiliteit) en ook een markt die snel wil starten met produceren (snelheid & zekerheid).

  Dit maakt dat ruimtelijke ordeningsprocedures zo snel mogelijk in gang moeten worden gezet én doorlopen zodat er zo snel mogelijk zekerheid ontstaat dat de uitbreiding van VDL Nedcar planologisch geregeld kan worden.

C Ruimtebehoefte

6 Voor deze Verkenningennota 2017 (VN-2017) is een indicatieve inventarisatie gemaakt van de huidige ruimtebehoefte en vergeleken met die van 2015:

Tabel 1 Ruimtebehoefte 2017 vs ruimtevraag 2015 en resterende ruimtelijke opgave

		A Additionele ruimtebehoefte voorzien 2015	B Additionele ruimtebehoefte voorzien 2017 (min-max)	C Verandering in voorziene ruimtebehoefte 2017 vs 2015 (min-max)	D Bijgebouwd 2015-2017	E Resterende ruimtelijke Opgave 2017 (B-D) (min-max)
1 Press Shop	Binnen de hekken	-	61.000-65.000	61.000-65.000	-	**61.000-65.000**
2 Body Shop	A Extra t.b.v. BMW	78.000	-	-78.000	-	**-**
	B Tweede klant	78.000	91.000-107.500	13.000-29.500	-	**91.000-107.500**
3 Paint Shop	Uitbreiding	30.000	31.000	1.000	-	**31.000**
4 Final Assembly	A Tweede klant	99.000	186.500- 211.750	87.500-112.750	29.000	**157.500-182.750**
5 Logistiek	A1 Traileryard	-	78.500	78.500	35.000	**43.500**
	A2 Bufferruimte trailers	-	8.000	8.000	4.000	**4.000**
	B Doorstep Suppliers	52.000	-	-52.000	-	**-**
6 GOK-yard		185.000	142.500	-42.500	-	**142.500**
7 NGOK-yard		-	16.000	16.000	-	**16.000**
8 Spoorterminal		60.000	67.000	7.000	-	**67.000**
9 Personeelsparkeren		30.000	100.500- 120.500	70.500-90.500	30.500	**70.000-84.000**
10 Overig	A Staff, Kwaliteitscontrole	-	7.750	7.750	4.250	**3.500**
	B Testtrack	-	10.750	10.750	4.000	**6.750**
	C Waterbuffer	-	54.500	54.500	-	**54.250**
Totaal - min max		**612.000**	**854.750 914.500**	**242.700 302.500**	**106.750**	**748.000 807.750**

De totale indicatieve ruimtebehoefte in 2017 is toegenomen tot 75-81 ha. ten opzichte van circa 61 ha in 2015[1]. Voornaamste veranderingen:

- *Press Shop:* uitbreiding en vernieuwing van de pershal was niet voorzien in 2015.
- *Geen wisselvlak voor tweede BMW Body Shop:* BMW heeft aangegeven vanwege de hoge investeringen deze (overbruggings-) voorziening niet meer nodig te hebben.
- *Doorstep Suppliers:* inventarisatie onder de toeleveranciers van VDL Nedcar toont een minimale interesse om zich te vestigen nabij de VDL Nedcar-fabriek. Dit vermindert de ruimtebehoefte voor toeleveranciers enerzijds, maar vergroot wel de ruimtebehoefte nodig voor opslag & (eigen) logistiek.
- *Uitbreiding Traileryard[2]:* door de variantenexplosie en het wegvallen van de wenselijkheid van een Supplier Park is er flink meer ruimte nodig om trailers te parkeren.
- *Personeels-parkeren:* doordat meer personeel nodig is voor de productie is er enerzijds meer ruimte nodig voor personeels-parkeren, anderzijds is er minder ruimte nodig doordat het carpoolpercentage is gestegen van 20% naar 46%. Per saldo is er meer ruimte nodig.

[1] De ruimtevraag in 2015 bevatte één dubbel-laagse parkeergarage; de ruimtebehoefte is in 2017 als startpunt gelijkvloers berekend

[2] Leveringen van toeleveranciers worden voor een groot deel opgeslagen in trailers, die geparkeerd staan op de traileryard volgens een Warehouse-on-Wheels (WoW) concept

- *GOK-yard*[3]*:* voor het stallen van geproduceerde auto's is minder ruimte nodig doordat de verblijfstijd is verkort: de geproduceerde auto's worden sneller afgevoerd.
- *Grotere gebouwen:* productiegebouwen voor een tweede klant zijn met de huidige inzichten groter dan voorzien in 2015.
- *Realisatie van waterbuffers:* ruimte benodigd voor aanleg van waterberging(en)

Ten opzichte van 2015 is er naar meer en specifiekere functies gekeken. Voorheen waren er voor een aantal kleinere functies oplossingen beschikbaar op bestaand terrein, hieraan is in VN-2015 daarom ook geen aandacht besteed.

D Ruimtelijke scenario's

7 Om de gewijzigde en toegenomen ruimtebehoefte te accommoderen zijn nieuwe ruimtelijke scenario's ontwikkeld op basis van de volgende uitgangspunten:

- *Productie- en logistieke proces:* voor VDL Nedcar staat voorop dat de toekomstige fabriek zo efficiënt mogelijk ingericht dient te worden. De volgordelijkheid van het productieproces ofwel 'de logica van de plek' en ruimtelijke concentratie van productiestappen, zijn de belangrijkste uitgangspunten.
- *Ruimtelijke ordenings-overwegingen:* vanuit planologisch en maatschappelijk perspectief hanteren de overheden (Provincie, beide gemeenten) de volgende uitgangspunten:
  - zo min mogelijk toevoegen van stedelijk gebied in het kader van Ladder voor Duurzame Verstedelijking;
  - voor de noordzijde (Wolfrath) is vanwege de aanwezige goudgroene-natuur het uitgangspunt 'Nee, tenzij' én daarnaast zoveel mogelijk het behoud van cultuur(historie);
  - huidige geluidscontouren voor industrie- en verkeersgeluid zijn vertrekpunt voor toetsing.

Figuur 1 Insteken om te komen tot scenario's

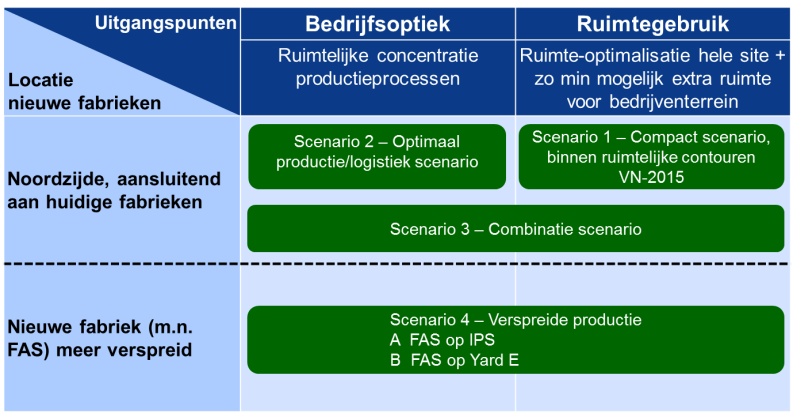

[3] Als de auto klaar is wordt deze geparkeerd op de Green Okay Yard (GOK-yard), waarbij het juridisch eigendom overgaat naar de opdrachtgever

8 De volgende scenario's zijn onderscheiden:

- *Scenario 1:* in dit scenario blijven de ruimtelijke ontwikkelingen binnen de contouren van VN-2015. Er wordt zo optimaal mogelijk met ruimte omgegaan en zo min mogelijk uitgebreid aan de noordzijde van het VDL Nedcar-terrein.
- *Scenario 2:* de fabriek wordt zo (bedrijfs)efficiënt als mogelijk gesitueerd en ingericht. Dit betekent dat zoveel mogelijk productiefuncties gelijkvloers zijn en de daarvoor benodigde ruimte wordt in het noorden gesitueerd.
- *Scenario 3:* een combinatie waarin wordt gestreefd naar efficiëntie vanuit bedrijfsoptiek met zo min mogelijk additioneel ruimtegebruik en beperking van de (negatieve) effecten voor de omgeving.
- *Scenario 4 A/B:* in beide scenario's 4 wordt de Final Assembly (de laatste stap in het productieproces van auto's) op afstand geplaatst waardoor er aan de noordkant van het terrein zoveel mogelijk ruimte wordt bespaard:
  - 4A: Final Assembly op IPS
  - 4B: Final Assembly op Yard-E

Zie figuur volgende pagina voor uitwerking van de scenario's

Figuur 2 Vijf ruimtelijke scenario's

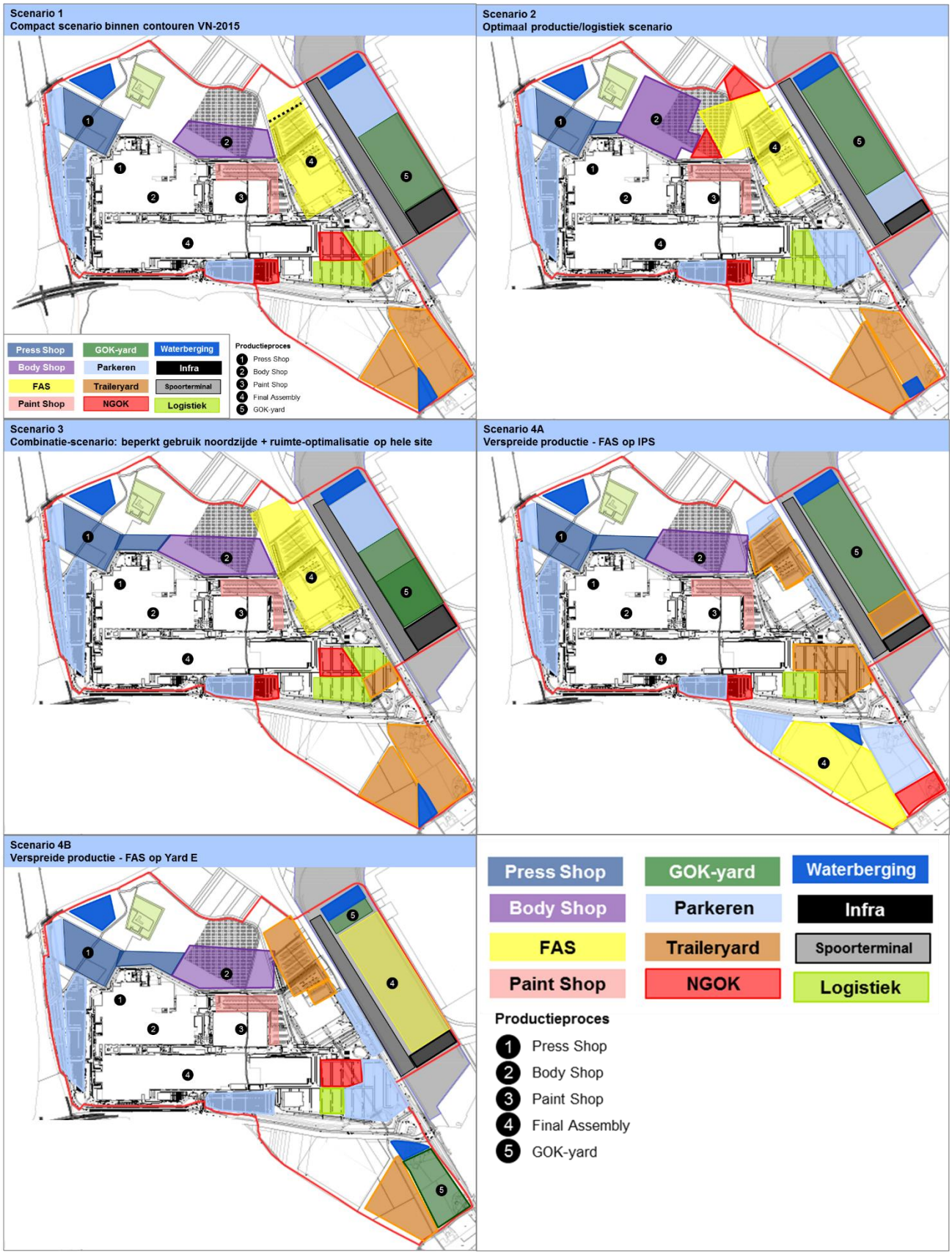

Opmerking: tekeningen zijn niet volledig op schaal

E Beoordeling scenario's

9 Voor een uitgebreide en zorgvuldige afweging van de vijf scenario's, is een afwegingskader gebruikt met daarin de perspectieven van alle stakeholders: bij de beoordeling en afweging van de scenario's is nadrukkelijk rekening gehouden met het bedrijfseconomische perspectief van VDL Nedcar én het maatschappelijke en omgevingsperspectief van de betrokken overheden en burgers. Het afwegingskader kent drie blokken:

- *Blok A Bedrijfseconomische effecten concurrentiepositie VDL Nedcar:* beoordeling naar bedrijfseconomische- en productie-logistieke overwegingen.
- *Blok B Effecten op omgeving:* beoordeling vanuit effecten op de (leef)omgeving-overwegingen.
- *Blok C Flexibiliteit, snelheid & zekerheid:* flexibiliteit vanuit planvorming, beoordeling snelheid (en de haalbaarheid daarvan), en zekerheid over het verkrijgen van bestemmingen/vergunningen.

Figuur 3 Afwegingskader ruimtelijke scenario's

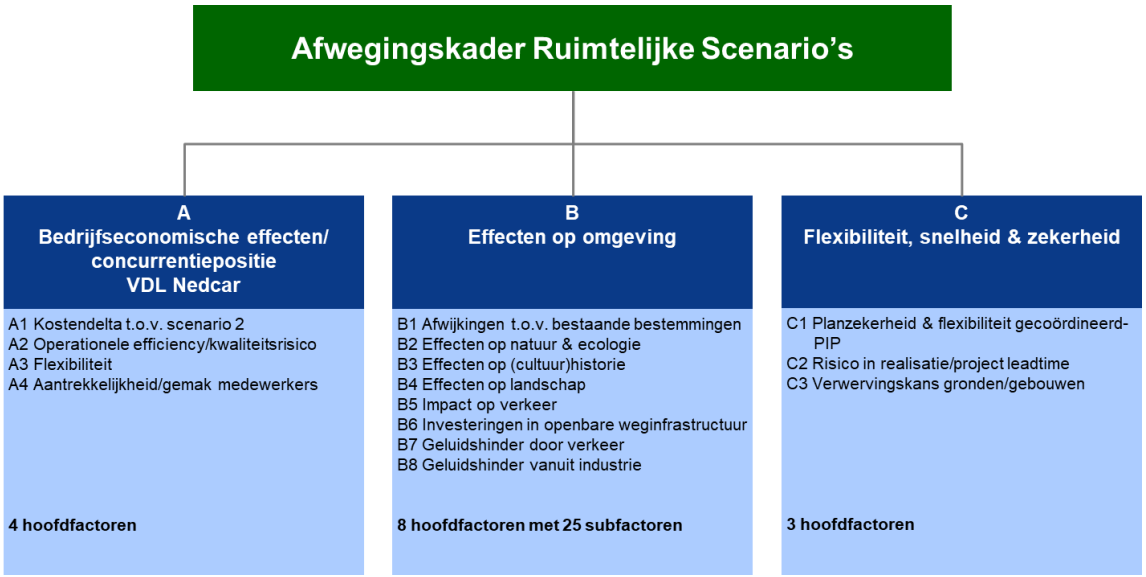

Het grootste deel van de 15 hoofdfactoren is beoordeeld op een bij de factor passende 5-puntsschaal die weliswaar verschillend is per factor, maar in bijna alle gevallen loopt van 1/++ (meest gunstig) naar 5/- - (meest ongunstig). De factoren A1 (kostenverschillen tussen de scenario's) en B6 (investeringen openbare weginfrastructuur) betreffen kostencomponenten en zijn dus uitgedrukt in geld (€). Waar hoofdfactoren bestaan uit subfactoren is een weging gebruikt om een totaal (gewogen) score per hoofdfactor te kunnen samenstellen. Uiteindelijk is in de finale afweging van de scenario's over alle hoofdfactoren een eindoordeel gevormd.

10 Beoordeling van de vijf scenario's op alle sub- en hoofdfactoren leiden tot het volgende totaalbeeld:

Tabel 2 Samenvatting beoordeling ruimtelijke scenario's

Blok A Bedrijfseconomische effecten/ concurrentiepositie VDL Nedcar	Scenario 1 VN-2015	Scenario 2 Optimale productie/ logistiek	Scenario 3 Combinatie scenario	Scenario 4A Verspreide productie-FAS op IPS	Scenario 4B Verspreide productie-FAS op Yard
A1 Kosten delta t.o.v. scenario 2 (€ x miljoen)	+€108	€0	+€29	+€90	+€74
A2 Operationele efficiency/kwaliteitsrisico	- /- -	++	0/+	-	-
A3 Flexibiliteit om in te spelen op veranderende omstandigheden/wensen klanten	-	++	0	0	0
A4 Aantrekkelijkheid/gemak vanuit medewerkers-perspectief	+	+	+	0	+
Blok B Effecten op omgeving	**Sc 1**	**Sc 2**	**Sc 3**	**Sc 4A**	**Sc 4B**
B1 Afwijking t.o.v. bestaande bestemmingen	0/+	- -	-/0	0	-
B2 Effecten op natuur & ecologie	2,9	4,5	3,7	2,8	3,8
B3 Effecten op (cultuur)historie	2,9	4,7	3,8	3,8	4,0
B4 Effecten op landschap	3,5	4,2	3,5	3,6	3,9
B5 Impact op verkeer	3,2	2,9	3,2	3,6	2,7
B6 Investeringen in de openbare weginfra	€29,7	€28,3	€29,7	€24,7	€21,2
B7 Geluidshinder door verkeer	3,4	3,4	3,4	3,9	3,3
B8 Geluidshinder vanuit industrie	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0
Blok C Zekerheid & flexibiliteit	**Sc 1**	**Sc 2**	**Sc 3**	**Sc 4A**	**Sc 4B**
C1 Planzekerheid & flexibiliteit bij gekozen gecoördineerd-PIP	0	0	0	0	0
C2 Risico in realisatie/project leadtime (zekerheid timing)	0	0	0	- -	- -
C3 Verwervingskans gronden/gebouwen	0	0	0	- -	0

++ 1 *Zeer gunstig* + 2 *Gunstig* 0 3 *Noch gunstig, noch ongunstig* - 4 *Ongunstig* -- 5 *Zeer ongunstig*

Samenvattende conclusies bij *Blok A Bedrijfseconomische effecten/concurrentiepositie VDL Nedcar*:

- Het maximale kostenverschil op basis van een 7-jarige lifecycle tussen het meest gunstige scenario 2 en het meest ongunstige scenario 1 bedraagt €108 miljoen. Het verschil tussen scenario 2 en de scenario's 3, 4A en 4B bedraagt respectievelijk €29, €90 en €74 miljoen.
- Ervan uitgaande dat er ongeveer 1 miljoen auto's in een 7-jarige lifecycle worden geproduceerd, leggen deze extra kosten ten opzichte van scenario 2 een (fors) beslag op de winst per auto voor VDL Nedcar. Deze extra kosten kunnen volgens VDL Nedcar vanwege het competitieve karakter van de markt waarin het bedrijf opereert, niet worden doorberekend aan de klant en hebben dus ook impact op de continuïteitskansen.
- De inefficiënties (uitgedrukt in extra investeringen en operationele kosten én in lagere scores op de kwalitatieve factoren A2 en A3) door afstand tussen de productiehallen en/of meerlaagse-gebouwen zijn nu berekend over één lifecycle. De meerkosten en kwaliteitsrisico's die deze inefficiënties veroorzaken komen echter ook terug in een volgende lifecycle en veroorzaken daarmee een structureel concurrentienadeel.

Samenvattende conclusies bij *Blok B Effecten op de omgeving*:

- De mate van afwijking ten opzichte van het vigerende bestemmingsplan bij factor B1 is in alle scenario's fors, met uitzondering van scenario 1.
- De natuur-, landschaps- en cultuurhistorische-overwegingen bij de factoren B2, B3 en B4, laten zeer ongunstige scores zien voor scenario 2. Scenario 1 scoort het minst ongunstig, terwijl van de drie overige scenario's (3, 4A en 4B), met name scenario 4B slecht scoort.
- De impact op verkeer (B5) varieert beperkt tussen de scenario's; alleen scenario 4A scoort ongunstiger.
- De investeringen in de openbare weginfrastructuur (B6) variëren van tussen de €21 miljoen (4B) en €30 miljoen (scenario's 1 en 3)
- Los van de absolute toename van geluidshindereffecten door verkeer (B7) en door industrie (B8) variëren deze effecten slechts beperkt tussen de scenario's; alleen bij B7 scoort scenario 4A iets slechter.

Samenvattende conclusies bij *Blok C Flexibiliteit, snelheid & zekerheid*:

- Doordat de keuze voor een gecoördineerd-Provinciaal Inpassingsplan (zie onderdeel H van deze samenvatting) scenario-onafhankelijk is, verschillen de uitkomsten per scenario niet. Doordat de planvorm scenario-onafhankelijk is, wegen flexibiliteit in planvorming en zekerheid over procedures in de diverse scenario's even zwaar.
- Specifieke timingrisico's bestaan in de beide scenario's 4: in 4A door het moeten verwerven van het KatoenNatie-eigendom op IPS en verhuizing van het Europese Distributiecentrum van Mitsubishi; in 4B door de noodzaak om de gasleiding te verleggen.

F Voorkeursscenario

11 Scenario 3 is het meest gunstig; vanuit bedrijfseconomisch perspectief zijn de meerkosten per lifecycle met €29 miljoen beheersbaar, terwijl de beoordeling van effecten op de omgeving een redelijk evenwichtige balans laat zien. Scenario 3 heeft de voorkeur boven de andere scenario's, omdat:

- *Scenario 1:* is vanuit kostenperspectief dermate onvoordelig, dat dit scenario voor VDL Nedcar niet haalbaar is.
- *Scenario 2:* scoort op alle omgevingsfactoren (zeer) ongunstig.
- *Scenario's 4A en 4B:* leveren naast additionele substantiële kosten ook strategische en operationele risico's op die moeten worden vermeden. Daarnaast leveren deze scenario's vanuit het omgevingsperspectief, geen aanwijsbare voordelen op en ten opzichte van scenario 1 en 3. De timingsrisico's bij deze scenario's (verwerven KatoenNatie-gebouw + verhuizing (4A) en verleggen gasleiding (4B)) zijn vanuit het perspectief van snelheid & zekerheid (zie punt 5) haast onoverkomelijk.

Advies 1: Scenario 3 geeft de beste balans tussen enerzijds het bedrijfseconomische perspectief van VDL Nedcar en anderzijds het belang om de negatieve gevolgen voor de omgeving zo beperkt mogelijk te houden.

Figuur 4 Voorgesteld ruimtelijk scenario 3

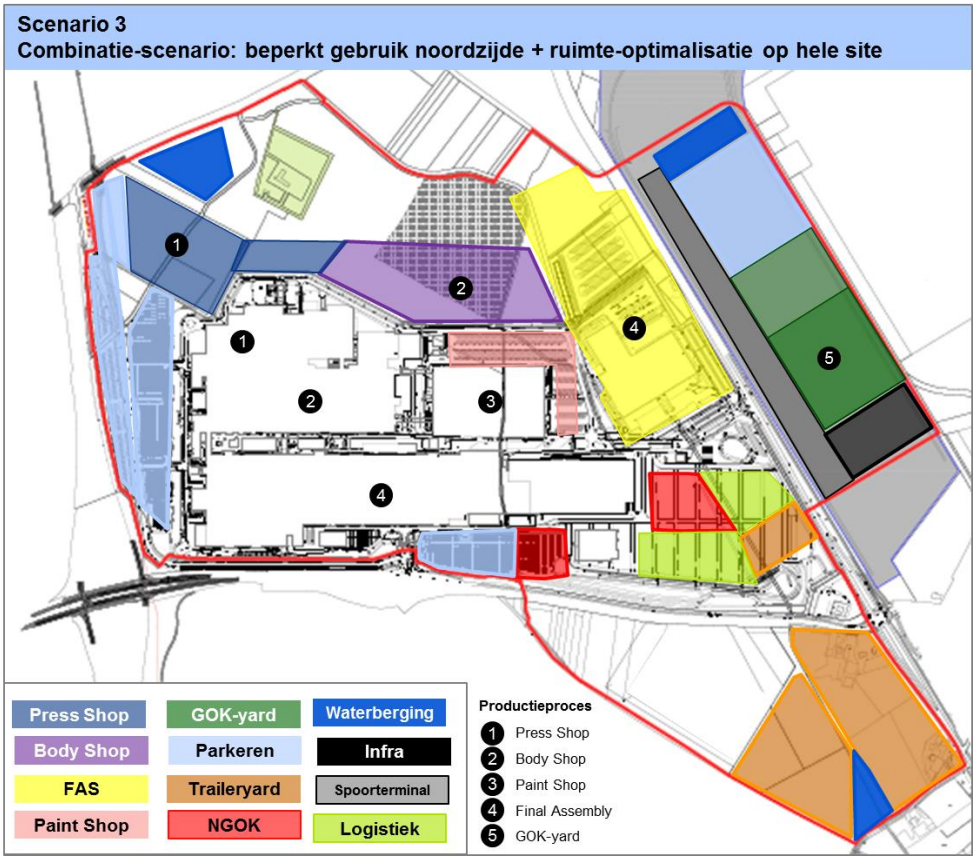

Opmerking: tekening niet volledig op schaal

12 De ruimtelijke en financiële implicaties van een keuze voor scenario 3 zijn als volgt:

- totale (her)ontwikkeling(en) van en rondom het VDL Nedcar-terrein bedraagt ongeveer 84 ha[4]:
  - herontwikkeling van circa 18 hectare op eigen terrein;
  - uitbreiding van circa 41 hectare op voor automotive gereserveerde en bestemde terreinen IPS en Yard-E;
  - uitbreiding in het noorden (Pasveld + Wolfrath) is 25 ha, dat is 9 ha meer dan voorzien in VN-2015.
- het nadeel voor de winst in een zevenjarige lifecycle van VDL Nedcar bedraagt €29 miljoen;
- op basis van een eerste schatting is er voor de uitbreiding van VDL Nedcar op basis van scenario 3, circa €30 miljoen (in deze fase +/- 40%) nodig aan investeringen in

[4] Is groter dan het totaal in tabel 1 onder punt 6 doordat de omvang van de beschikbare terreinen iets groter is dan de totale ruimtebehoefte.

de openbare weginfrastructuur en voor compenserende/mitigerende maatregelen (inclusief eventuele planschade, exclusief compensatie voor KatoenNatie-eigendom);
- de wettelijke natuurcompensatie voor aantasting van de goudgroene-natuur in Wolfrath bedraagt circa €2 miljoen (gebiedsbescherming); dit is exclusief de nog nader te onderzoeken compenserende en mitigerende maatregelen voor flora & fauna (soortenbescherming).

G Bereikbaarheid

13 Als gevolg van de uitbreiding van VDL Nedcar (tot een jaarlijkse productiecapaciteit van maximaal 400.000 auto's) zal de verkeersdruk op de wegen rondom het terrein flink toenemen. De infrastructuur zal vooral op de piekmomenten rondom de dienstwissel zwaar(der) worden belast. In het voorgestelde scenario 3 is dan ook circa €30 miljoen (+/- 40%) nodig om knelpunten weg te nemen (aanleg ongelijkvloerse kruising bij ingang zuid aan N297, aanpassen/reconstructie kruispunten, deels verbreden provinciale wegen).

14 Ondanks het nemen van maatregelen, ontstaan als gevolg van een combinatie van groei personenvervoer en logistiek, de volgende aandachtspunten met betrekking tot bereikbaarheid:

- oversteekbaarheid N297 en N276 verslechtert voor langzaam verkeer (schoolgaande jeugd en forenzen te fiets), om dit tegen te gaan zijn ingrijpende maatregelen in de lokale fietsstructuur nodig om de veiligheid te vergroten;
- door sterke toename van verkeer op de N276/N297 en het kruispunt N276/Aan de Linde, zal er extra reistijd ontstaan van/naar Nieuwstadt (voornamelijk tijdens dienstwissel);
- concentratie van logistieke functies aan de oostzijde van het VDL Nedcar-terrein (Traileryard op IPS en GOK-yard op Yard-E) zal zorgen voor grote toename van het aantal vrachtwagens op de N276 (met als gevolg toename van geluid).

Advies 2	**Gerelateerd aan bovenstaande aandachtspunten zal in de nadere uitwerking van de integrale ruimtelijke plannen ingezet moeten worden op optimalisaties en verdere maatregelen om de verkeershinder (en daarmee samenhangende leefbaarheidseffecten) voor de omgeving te minimaliseren. Daarbij zullen realistische maatregelen (vanuit kosten-, effect- en medewerkersperspectief) ten aanzien van eventuele alternatieven voor parkeren op de site, collectief vervoer, e.d. -buiten de reeds onderzochte en ondernomen initiatieven- verder moeten worden onderzocht en de meest veelbelovende worden geïmplementeerd.**

15 In VN-2015 is de mogelijkheid verkend om geproduceerde auto's per spoor af te voeren. Overwegingen daarbij waren kostenefficiëntie (hetgeen de concurrentiekracht kan verbeteren) en duurzaamheid & bereikbaarheid (vermindering uitstoot en minder grote belasting A2).

Ten aanzien hiervan is destijds de volgende conclusie getrokken: als de overheden de voorwaarden willen scheppen voor groei van de werkgelegenheid bij VDL Nedcar en de verbetering van de duurzaamheid dan is het raadzaam de voorbereidingen voor een spoorverbinding voort te zetten. Vanuit dit perspectief kan immers tijdswinst worden geboekt voor het geval de spoorverbinding opportuun blijkt.

Ten behoeve van de VN-2017 heeft een nadere verkenning plaatsgevonden om de business case voor de spoorterminal te versterken in twee richtingen:

A (on)mogelijkheden voor versteviging business case Car Handling Terminal te verkennen, uitsluitend op automotive gericht;
B (on)mogelijkheden voor verbreding scope terminal te verkennen (bijvoorbeeld met containers).

Uit de uitgevoerde verkenning zijn twee conclusies te trekken:

- **Conclusie A:** een dedicated Car Handling Terminal met alleen overslag van auto's is niet haalbaar vanwege enerzijds de niet aangetoonde concurrentiekracht van spoor in vergelijking met de weg en anderzijds het (te) geringe volume dat in aanmerking komt voor afvoer per spoor. Daarnaast is de verhouding tussen afvoer van auto's naar zeehavens op korte en lange afstand tot Born ongunstig veranderd ten opzichte van 2015. Het grootste gedeelte gaat naar havens op korte afstand, waarvoor vervoer per spoor bijna nooit concurrerend is ten opzichte van vervoer over de weg.

- **Conclusie B:** scope-verbreding van de terminal is niet haalbaar door strakke voorwaarden van potentiële terminalexploitanten. Voorwaarden zijn onder andere: extra terminal ruimte (14 i.p.v. 7 ha), extra treinen (en daarmee extra ongunstige effecten voor de omgeving), toename aantal vrachtwagenbewegingen (aan-/afvoer extra containers), waarschijnlijk ontoereikende capaciteit op spoorbaan voor gevraagde extra tijdspaden, vereiste participatie van VDL Nedcar en forse investeringen van overheden in terminal zelf gevraagd (buiten de aanleg van spoorinfrastructuur). Een multipurpose terminal leidt daarnaast niet tot een verdere verankering van het automotive cluster.

Advies 3	**Vanwege gebrek aan volume en de niet aangetoonde concurrentiekracht van spoor in vergelijking met de weg, is een dedicated Car Handling Terminal niet haalbaar.** **Vanwege strakke voorwaarden van potentiële terminal exploitanten voor een multi-purpose terminal met aanzienlijke ruimtelijke, leefomgevings- en financiële consequenties, en het feit dat een dergelijke multi-purpose terminal vooralsnog niet tot een verdere verankering van het automotive cluster leidt, wordt scope-verbreding niet haalbaar geacht.** **Conclusie: het ligt niet in de rede de verdere voorbereiding van een spooraansluiting te continueren.**

16 Verankering van het automotive cluster, bereikbaarheid en duurzaamheid zijn als overwegingen geformuleerd in VN-2015. Weliswaar is gebleken dat spoor niet haalbaar is en niet noodzakelijk voor verankering van het automotive cluster, maar dat betekent tevens dat de andere twee overwegingen nog recht overeind staan. Het wegvallen van de spooroptie (waarmee in de verkeersprognoses wel rekening is gehouden) vergroot de overlast als gevolg van een groter aantal vrachtwagens dat nodig is om de auto's af te voeren.

17 In de toekomstige situatie rijden er in totaal 18.000 tot 22.500 voertuigen per etmaal over de N276. Bij een maximale jaarlijkse productie van 400.000 auto's is er sprake van circa 275.000 licht en zwaar vrachtwagenverkeer (inbound & outbound; x 2 voor het aantal bewegingen) per jaar en 1.153 per dag[5] (=70-75 per uur; betekent 140-150 bewegingen per uur). Voor de bereikbaarheid leveren deze additionele vrachtwagens beperkte additionele problemen op, omdat de te nemen maatregelen gedimensioneerd worden op de piek van het personenvervoer (groter volumes per uur dan het vrachtverkeer). Vrachtwagens brengen wel extra effecten met zich mee als langzaam optrekken en extra uitstoot ten opzichte van personenauto's.

18 Tegen de achtergrond van algehele bereikbaarheid van de omgeving rondom het VDL Nedcar-terrein en duurzaamheid, adviseert BCI dan ook om een uitdagend programma voor Innovatieve & Duurzame Logistiek (IDL) op te stellen. Doel van een dergelijk programma is enerzijds de efficiency in de logistieke keten van VDL Nedcar nog verder te vergroten en anderzijds de verkeersbelasting/ negatieve omgevingsaspecten (m.n. voor Nieuwstadt) te verminderen (de benodigde volumes voor de aanvoer van onderdelen veranderen immers niet).

Advies 4	**Het advies aan VDL Nedcar is om een programma Innovatieve & Duurzame Logistiek op te stellen, bestaande uit een selectie van te onderzoeken ambitieus-realistische projecten. Waar relevant, eventueel in samenwerking met collega-bedrijven/sites in de buurt met eenzelfde ambitie, zoals Chemelot.**

H Procedures

19 Voor de te volgen ruimtelijke ordeningsprocedures (RO-procedures) gelden vanuit VDL Nedcar-perspectief drie belangrijke uitgangspunten:

- *Flexibiliteit:* maximale flexibiliteit in bestemmingen tot het moment van aanleveren concrete bouwplannen en een robuust ruimtelijk plan waarin functieverschuivingen richting de toekomst mogelijk zijn.

[5] Gebaseerd op 240 werkdagen

- *Snelheid:* maximale snelheid in het doorlopen van procedures en zo snel mogelijk zekerheid over het geregeld krijgen van bestemmingen/vergunningen. Dit met het oog op zekerheid ten aanzien van het zo snel mogelijk kunnen faciliteren van de tweede klant.
- *Zekerheid:* maximale zekerheid in het tijdig verkrijgen van bestemmingen en vergunningen.

20 Om tegemoet te komen aan de behoefte aan flexibiliteit, snelheid & zekerheid valt uit een inventarisatie van RO-procedures het volgende te concluderen:

- *globaal-kaderstellend te bestemmen*. Dit komt vanwege flexibiliteit tegemoet aan de vraag van VDL Nedcar én stelt de overheid in staat om grenzen te stellen aan de ruimtelijke ontwikkeling.
- ondanks dat een bestemmingsplan in de praktijk de meest geëigende procedure is, blijkt een *gecoördineerd-Provinciaal Inpassingsplan (PIP)* het meest gunstig in termen van totale doorlooptijd. Daarmee is deze procedure het snelst én geeft het snelste zekerheid over haalbaarheid van bouwplannen en uitsluiting van risico's in bezwaar- en (hoger)beroepsprocedures. Andere planvormen bieden deze mate van snelheid en zekerheid niet.

Advies 5	**Globaal-kaderstellend bestemmen komt vanwege flexibiliteit tegemoet aan de behoefte van VDL Nedcar én stelt de overheid in staat om vooraf grenzen ingegeven door bestaand beleid en wetgeving, te stellen aan de ruimtelijke ontwikkeling.** **Ondanks dat een bestemmingsplan in de praktijk de meest geëigende procedure is, blijkt een gecoördineerd-PIP (ruimtelijk plan + omgevings en overige vergunningen) het meest gunstig in termen van totale doorlooptijd.**

Het aanbevolen scenario 3.1 (zie punt 22) vormt de basis voor de kaders van het gecoordineerde-PIP. VN-2017 dient daarmee als onderlegger waarin de visie op de ruimtelijke uitbreidingsplannen van VDL Nedcar uiteengezet en afgewogen wordt. In de voorbereidings- en onderzoeksfase van het ruimtelijk plan en omgevingsvergunningverlening zullen de effecten op de omgeving integraal worden beschouwd.

21 De procedures kennen een doorlooptijd zoals in onderstaand figuur is weergegeven (gebaseerd op voorlopige interne planning Provincie Limburg).

Figuur 5 Doorlooptijd procedures

** In het geval van een gecombineerd plan/project-MER-plicht moeten de onderzoeken al in de beginfase gestoeld zijn op een concreet initiatief.*

De totale doorlooptijd van de ruimtelijke planprocedures en vergunningsverlening bedraagt 18 tot 23 maanden. Vanaf het moment dat de vergunning is verleend en gestart kan worden met bouwen heeft VDL Nedcar nog 33 maanden nodig voor bouw- en installatiewerkzaamheden alvorens te kunnen starten met produceren.
Dit duurt waarschijnlijk (veel) langer dan de (eventuele) tweede klant wenst. Niettemin zullen alle partijen in nauwe samenwerking alles in het werk moeten stellen om de doorlooptijd zo kort mogelijk te houden.

22 In december 2017/januari 2018 is in opdracht van de Provincie Limburg door mr. M. Soppe (advocaat en deskundige m.e.r.) uitgezocht in hoeverre het ruimtelijke plan (PIP) inclusief infrastructurele maatregelen en omgevingsvergunningen MER-plichtig[6] zijn. Om te beoordelen of de uitbreiding van VDL Nedcar MER-plichtig is zijn de relevante categorieën uit het Besluit MER naast de voorgenomen activiteiten gelegd. Hieruit zijn de volgende conclusies te trekken:

A Het ruimtelijk plan (PIP) is m.e.r.-beoordelingsplichtig[7] vanwege de reconstructie van de N276 en de N297;
B Het PIP is m.e.r.-beoordelingsplichtig vanwege de wijziging/uitbreiding van het industrieterrein;

[6] m.e.r.-procedure en MER: activiteiten die grote effecten op het milieu (kunnen) hebben kan het verplicht zijn een milieueffectenrapportage (m.e.r) uit te voeren en een Milieu Effect Rapportage (MER) op te stellen. Hierin worden de voor- en nadelen van het scenario afgewogen tegenover één of meerdere alternatieven.
[7] m.e.r.-beoordelingsplicht: in een m.e.r.-beoordeling onderzoekt het bevoegd gezag (Provincie) of een project belangrijke nadelige milieugevolgen heeft. Als dit zo is, moet een m.e.r.-procedure worden doorlopen en een MER opgesteld. In dit geval maken de verbreding van de provinciale wegen N276 en N297 en de uitbreiding van het industrieterrein van VDL Nedcar het plan m.e.r.-beoordelingsplichtig.

C Het PIP is plan-m.e.r.-plichtig[8,9] vanwege de wijziging/uitbreiding van een installatie voor de fabricage en assemblage van automobielen(motoren) die met een voorziene uitbreiding van ongeveer 200.000 auto's per jaar de drempel van 1.000 voertuigen overschrijdt;

D Als een passende beoordeling op grond van de Natuurbeschermingswet is vereist (bijvoorbeeld door toename stikstofdepositie) dan is de voorgenomen activiteit plan-MER-plichtig.

Tevens is geadviseerd om de m.e.r.-/beoordelingsplichten (punt A en B) te laten opgaan in de plan-MER, die nodig is voor C en B en hier een gecombineerde plan-/project-MER[10] van te maken. Voor de inhoud en detailniveau van de op te stellen MER (milieueffectrapportage) maakt dit niet uit. De keuze voor een gecombineerde MER heeft als voordeel dat de MER ook één-op-één kan worden gebruikt voor het vergunningentraject en hier naderhand dus geen nieuwe MER voor hoeft te worden gemaakt.

Het type MER en de keuze voor een gecombineerde plan-/project-MER levert geen vertraging op de geschetste doorlooptijd van procedures (zie punt 20). De omvang van de werkzaamheden neemt wel iets toe, doordat in de MER een extra alternatief ten opzichte van het aanbevolen scenario moet worden beoordeeld.

23 Het volgende moet nog gedaan worden om de ruimtelijke planprocedures te kunnen starten:

- afronden van het opstellen van een nieuw zonebewakingsmodel m.b.t. geluid;
- afstemmen met aanpassing aansluiting verbreding A2 berekenen;
- definitieve doorrekening verkeersmaatregelen
- uitwerken wegontwerp N279/N297

Het hogere waarde-besluit voor de hogere waarden wegverkeerslawaai en industrielawaai moet zijn genomen vóór dat het inpassingsplan door Provinciale Staten wordt vastgesteld. De vast te stellen hogere waarden moeten echter al vrij snel in het planvormingsproces berekend en bepaald worden, aangezien deze sturend zijn voor de maximale geluidsruimte die in de omgevingsvergunning mee kan.

[8] m.e.r-plicht: in dit geval is de m.e.r-plicht is het op voorhand duidelijk dat er een m.e.r.-procedure moet worden doorlopen en een MER opgesteld.

[9] plan-m.e.r.-plicht: een ruimtelijk plan is plan-m.e.r.-plichtig als het ruimte biedt aan een activiteit die m.e.r.-plichtig is (in dit geval uitbreiding van de productie van auto's van meer dan 1.000 voertuigen per jaar). In dit geval dus moet op voorhand een m.e.r.-procedure worden doorlopen en een MER opgesteld.

[10] project-MER: een project-MER brengt de milieugevolgen van een geplande activiteit in kaart. Het verschil met een plan-MER is dat het bij een project-MER gaat om de milieugevolgen van concrete initiatieven en bij een plan-MER om de activiteiten die het ruimtelijke plan mogelijk maakt. Omdat in dit geval de omgevingsvergunning (voor de activiteit) mee wordt gecoördineerd, wordt ervoor gekozen een gecombineerde plan-/project-MER op te stellen.

I Slotbeschouwing & vervolgstappen

24 Uitbreiding van de productiecapaciteit door VDL Nedcar van de huidige 240.000 auto's per jaar naar maximaal 400.000 auto's per jaar heeft een aantrekkelijk economisch en werkgelegenheidseffect. VDL Nedcar schept daarmee potentieel circa 4.000 extra banen vanaf 2022 (voor minimaal 7 jaren) én er is behoud van de bestaande werkgelegenheid van ongeveer 6.500 banen. Daarmee vindt een verdere verankering én uitbreiding plaats van het voor de Limburgse economie en arbeidsmarkt belangrijke automotive cluster.

25 Als gevolg van de adviezen in deze verkenningennota en recente ontwikkelingen gedurende het opstellen van de nota, zijn enkele aanpassingen aan scenario 3 nodig:

- Het KatoenNatie-eigendom ('kleine driehoek') op Industrie Park Swentibold (IPS) is nodig voor infrastructurele doeleinden (ongelijkvloerse kruising op Kruispunt Zuid). Deze grond wordt door VDL Nedcar verworven zodat deze kruising hierop gerealiseerd kan worden. Compensatie voor KatoenNatie vindt plaats door een deel van het IPS-terrein ten oosten van het Europose Distributie Centrum (EDC-1) van Mitsubishi als ruilgebied aan te bieden.
- Dit levert een ruimteverlies op voor VDL Nedcar omdat de geprojecteerde ruimte op IPS verkleind wordt. Door het wegvallen van de spoorterminal is het mogelijk om de verloren ruimte te compenseren op Yard-E. Een deel van de Traileryard oorspronkelijk voorzien op IPS-oost kan worden verplaatst naar Yard-E.

Het aangepaste scenario 3 (3.1) komt er als volgt uit te zien:

Figuur 6 Aangepaste voorkeursscenario 3.1

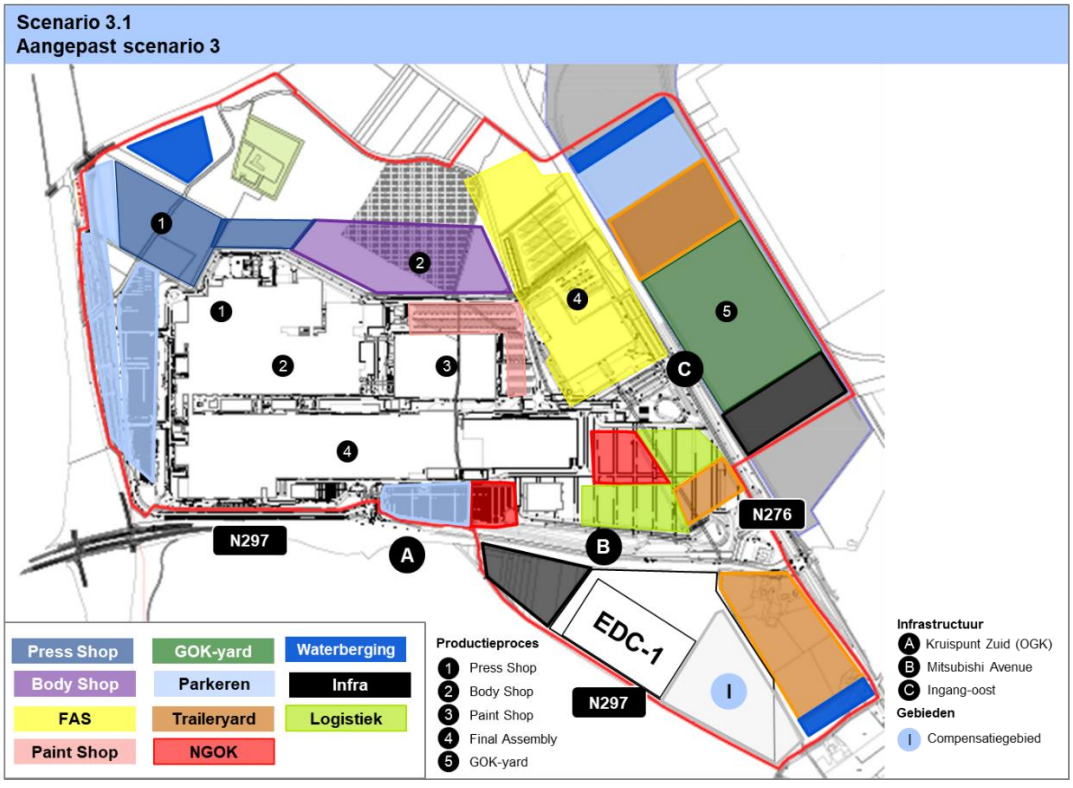

De volgende aandachtspunten worden momenteel nog onderzocht:

- *maximale ontsluiting over zuid:* in dit geval vindt de ontsluiting van het VDL Nedcar-terrein zo veel als mogelijk plaats via Kruispunt Zuid (ongelijkvloerse kruising). Dit betekent dat het personenverkeer én licht & zwaar vrachtverkeer over de N297 via de zuidelijke toegang het VDL Nedcar-terrein opkomt. Dit ontlast de N276 met als gevolg dat de overlast door zwaar vrachtverkeer voor Nieuwstadt verminderd zou worden. Dit komt eveneens de bereikbaarheid van deze dorpskern ten goede.
- *verschuiving aansluiting Yard-E:* door het wegvallen van de spoorterminal is het niet meer noodzakelijk het terrein via het uiterste zuiden te ontsluiten. De zuidelijke afslag naar Yard-E komt dan te vervallen en wordt vervangen door een kruispunt ter hoogte van de oostelijke ingang. Dit is verkeerstechnisch interessant omdat wegvallen van een extra verkeersregelinstallatie de doorstroming bevorderd. Tevens levert het wegvallen van een extra kruispunt een kostenbesparing op.

26 Een mogelijke uitbreiding van de productiecapaciteit heeft echter ook ongunstige omgevingseffecten:

- *Natuur en landschap*
  - de goudgroene-natuur in Wolfrath met grote ecologische waarde wordt sterk aangetast;
  - de landgoederenzone Swentibold langs de Geleenbeek en Vloedgraaf komt verder onder druk te staan;
  - het karakteristieke open landschap langs de A2 wordt (verder) onderbroken;
  - positief is dat door het wegvallen van de spoorterminal het niet nodig is een spoorverbinding aan te leggen door het (bos)landschap ten noorden van Nieuwstadt.
- *Bereikbaarheid*
  - de positieve macro-duurzaamheidseffecten (vermindering CO2-emissies) van een spoorterminal (al dan niet met scope-verbreding) worden niet gerealiseerd. Daarentegen hoeft een investering in de spooraansluiting niet gedaan te worden.
  - de gehele infrastructuur rondom het VDL Nedcar-terrein wordt zwaarder belast; daardoor zijn grote investeringen nodig om knelpunten aan te pakken inclusief het eventueel saneren van een nog nader te bepalen aantal woningen;
  - met name tijdens dienstwisselingen zal de veiligheid voor overstekend langzaam verkeer op de N276 in het geding komen. Het effect hiervan is groot omdat dit samenvalt met de spitsmomenten van schoolgaande jeugd. Om dit tegen te gaan zijn ingrijpende maatregelen in de lokale fietsstructuur nodig om de veiligheid te vergroten ;
  - bereikbaarheid van de kern Nieuwstadt verslechtert ondanks maatregelen en de reistijd van/naar Nieuwstadt zal toenemen (voornamelijk tijdens dienstwissel).

- *Overlast door geluid (en licht)*
  - wegvallen van de terminal neemt een deel van de overlast (geluid) van in- en uitgaande treinen weg. In plaats daarvan wordt een reductie van ongeveer 10.000[11] vrachtwagens niet gerealiseerd;
  - de omgeving krijgt te maken met toenemende geluidshinder door verkeer- en industriegeluid. Hierdoor moet voor een nog nader te bepalen aantal huizen hogere waarden worden geaccepteerd. Daarnaast valt het niet uit te sluiten dat als gevolg van verkeerslawaai, mogelijk een nog nader te bepalen aantal huizen kan worden gesaneerd.
  - bewoners in Nieuwstadt krijgen te maken met visuele hinder in de avond als gevolg van verlichting op Yard-E (wordt in gebruik genomen als GOK-yard).

27 De gehele regio profiteert flink van de uitbreiding van VDL Nedcar vanuit economisch perspectief. VDL Nedcar is één van West-Europa's snelst groeiende productiefabrieken en een sterke speler in de automotive industrie. Desondanks treedt er op lokaal niveau een accumulatie van ongunstige effecten (bereikbaarheid, landschap, geluidshinder), met name voor de inwoners van Nieuwstadt, maar ook voor de overige kernen in de regio. Daarnaast zijn er forse investeringen nodig in openbare weginfrastructuur om knelpunten op te lossen.
VDL Nedcar en de betrokken overheden zullen zich maximaal moeten inspannen om in samenspraak met de omgeving de negatieve omgevingseffecten te minimaliseren, terwijl tegelijkertijd de toekomst van de grootste private werkgever in de provincie Limburg zeker wordt gesteld.

Advies 6 Deze Verkenningennota 2017 moet worden vertaald in een integraal plan van aanpak, met onder andere de volgende elementen:

- **planning en organiseren van de uitvoering van alle benodigde onderzoeken om zo snel mogelijk tot besluitvormingsgerede plandocumenten te komen;**
- **maatregelen om blijvende bereikbaarheid voor personen- en goederenverkeer te garanderen voor VDL Nedcar én de omgeving (met extra aandacht voor de bouwfase van nieuwe infrastructuur en de fabrieksuitbreiding);**
- **mitigerende en compenserende maatregelen inzake negatieve omgevingsaspecten (m.n. natuur, cultuurhistorie, verkeer en geluid);**
- **ruimtelijke inbedding van de fabrieksuitbreiding in de Landgoederenzone Swentibold (onderdeel van het Nationaal Landschap Zuid Limburg)**

[11] In VN-2015 werd ervan uitgegaan dat in het maximale scenario jaarlijks 60% van 400.000 geproduceerde auto's in aanmerking voor afvoer per spoor (deel met exporthavens als bestemming). Destijds is gebleken dat afvoer per spoor naar de dichtstbijzijnde havens *niet* rendabel was. De verhouding korte-/langeafstandsvervoer was in 2015 38%-62%. Deze verhouding is in 2017 omgeslagen naar 65%-35%, waardoor de reductie van het aantal vrachtwagens in deze Verkenningennota lager is dan in VN-2015.

1 Inleiding

1.1 Verkenningennota 2015 en ontwikkelingen sindsdien

Na een periode van anderhalf jaar waarin de fabriek klaargemaakt werd voor de hernieuwde productie, is in juli 2014 in opdracht BMW de productie van MINI's van start gegaan. In dezelfde periode vonden de provincie Limburg en de gemeente Sittard-Geleen dat er -in samenwerking met VDL Nedcar- een integrale visie diende te komen op een maximale productie van 400.000 auto's en daarmee op het hele gebied rondom VDL Nedcar. Dat traject heeft geleid tot de Verkenningennota 2015 (VN-2015).

VN-2015 gaf de koers aan voor de ruimtelijke uitbreiding van VDL Nedcar, inclusief economische, ruimtelijke en vervoerslogistieke gevolgen. In deze nota werd geconcludeerd dat niet alle nieuwe productieonderdelen op eigen terrein kunnen worden ondergebracht vanwege de noodzakelijke koppelingen met het bestaande productieproces. Een ruimtelijk voorkeursscenario werd gepresenteerd, dat is onderschreven door alle stakeholders en gedurende 2015/2016 is uitgewerkt in een voorontwerpbestemmingsplan voor Pasveld en een ontwikkelvisie voor Wolfrath-Oost.

Na afronding van de Verkenningennota in 2015 zijn alle betrokken partijen aan de slag gegaan de ruimtelijke uitbreiding van VDL Nedcar voor te bereiden. In het voorjaar van 2017 is gebleken dat de uitgangspunten fors veranderd zijn ten aanzien van de ruimtebehoefte die nodig is voor een maximale productie. De status was op dat moment als volgt:

- ontwerpbestemmingsplan Pasveld bijna gereed;
- voorontwerp Provinciaal Inpassingsplan voor Yard-E inclusief spoortaansluiting bijna gereed;
- ontwerp actualisatie bestemmingsplan voor het VDL Nedcar-terrein en IPS bijna gereed;
- ontwikkelvisie voor Wolfrath gereed, nog geen bestuurlijke besluitvorming hierover.

De veranderde uitgangspunten in combinatie de met status van planvorming, zijn voor de stakeholders aanleiding om te werken aan een geactualiseerde en integrale visie voor het plangebied. De voorliggende Verkenningennota 2017 (VN-2017) is hiervan het resultaat, opgesteld door Buck Consultants International (BCI) in opdracht van VDL Nedcar, Provincie Limburg, Gemeente Sittard-Geleen en Gemeente Echt-Susteren.

1.2 Toekomstvisie VDL Nedcar

De strategie van VDL Nedcar anno 2017 is als volgt samen te vatten:

- de ambitie van VDL Nedcar om maximaal 400.000 auto's per jaar te produceren staat nog fier overeind;
- het uitgangspunt is nog steeds om een tweede grote opdrachtgever (of twee kleinere) te vinden om niet (te) afhankelijk van één klant te zijn en de continuïteit van het bedrijf zeker te stellen;
- de contacten met OEMs (Original Equipment Manufacturers; de autoproducten/merken) duiden op de mogelijkheid dat uitbreiding van de maximale productiecapaciteit naar 400.000 auto's mogelijk al plaats zou kunnen vinden in 2022 in plaats van 2023/2024 (zoals verwacht in VN-2015).

Het succes in de afgelopen jaren (in werknemers een groei van ongeveer 2.400 medewerkers medio 2015 naar circa 6.500 medewerkers eind 2017) heeft bewezen dat de capaciteiten en sterke concurrentiepositie van VDL Nedcar om concurrerend auto's te kunnen maken, realistisch zijn.

1.3 Leeswijzer

In vergelijking met VN-2015 is de voorliggende Verkenningennota meer integraal van karakter. Buiten de economische en ruimtelijke aspecten van de uitbreiding, is er nadrukkelijk ook aandacht voor natuur/landschap/cultuurhistorie, verkeer & vervoer/infrastructuur en leefbaarheid inclusief compenserende en flankerende maatregelen. Dit maakt de toekomstvisie robuust en op de lange termijn gericht.

Deze Verkenningennota 2017 is als volgt opgebouwd:

Hoofdstuk 2 *Achtergrond nieuwe ruimtelijke scenario's:* geeft een toelichting op de veranderingen sinds 2015 en maakt duidelijk waarom een nieuwe verkenningennota nodig wordt geacht.

Hoofdstuk 3 *Ruimtelijke scenario's:* schetst de uitgangspunten van te ontwikkelen scenario's en beschrijft de nieuw ontwikkelde ruimtelijke toekomstscenario's voor de uitbreiding van VDL Nedcar.

Hoofdstuk 4 *Afweging ruimtelijke scenario's:* op basis van een uitgebreid afwegingskader worden de verschillende ruimtelijke scenario's beoordeeld, resulterend in een advies voor een voorkeursscenario.

Hoofdstuk 5 *Aan- en afvoerlogistiek:* analyseert de haalbaarheid van een spoorterminal voor de afvoer van gereed product per spoor.

Hoofdstuk 6 *Ruimtelijke ordeningsprocedures:* inventariseert verschillende procedurele mogelijkheden en komt na afweging hiervan met een advies voor de meest geëigende RO-procedure.

2 Waarom een nieuwe Verkenningen-nota?

2.1 Ruimtevraag en voorkeursscenario in 2015

In 2015 was de maximale productiecapaciteit van de fabriek ongeveer 240.000 auto's. Het terrein dat in eigendom is van VDL Nedcar en dat nodig is voor dit productievolume, is op dat moment ongeveer 95 ha groot. Onderstaande kaart (figuur 2.1) brengt de uitgangssituatie in 2015 in beeld.

Figuur 2.1 Uitgangsituatie 2015: eigendomssituatie & lay-out fabriek

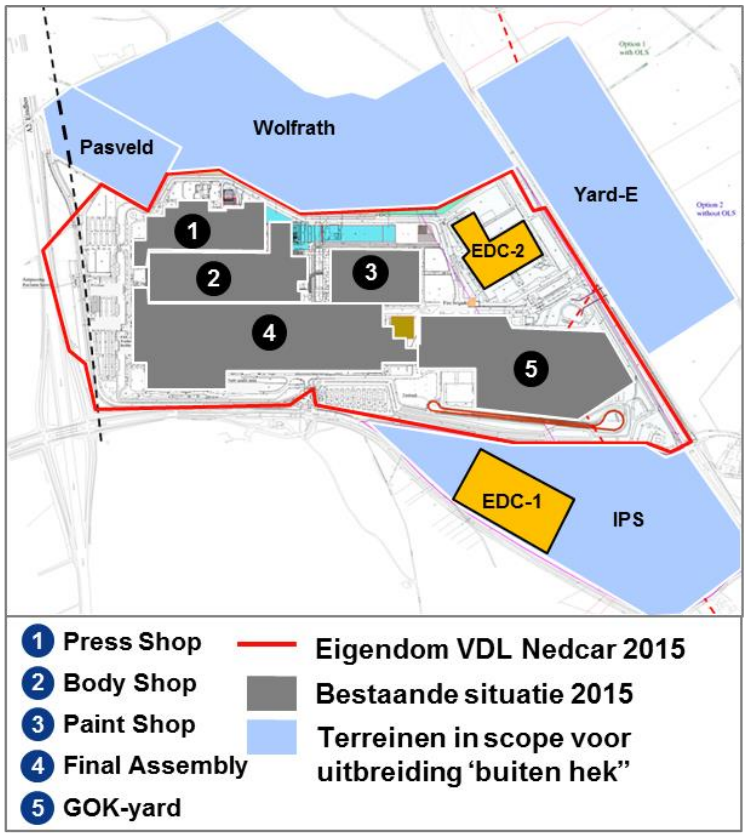

Bron: Verkenningennota, 2015

In figuur 2.1 staan de naast de fabriek gelegen terreinen die in beeld zijn voor de uitbreiding van VDL Nedcar 'buiten de hekken'. Het gaat om de volgende terreinen:

- *Pasveld* is de locatie ten noorden van de productiesite van VDL Nedcar, gelegen tussen de Doctor Hub van Doorneweg (pal ten oosten van de A2) en kasteel Wolfrath. Deze locatie, met een omvang van circa 5 ha, is in eigendom van VDL Nedcar.
- *Wolfrath* ligt aan de noordzijde van de site van VDL Nedcar naast Pasveld. Het perceel is sinds 2016 eigendom van VDL Nedcar. Een groot deel van dit perceel heeft de status van beschermd rijksmonument. Onderdeel daarvan is een bos met hoge natuurwaarden (die bij aantasting gecompenseerd moeten worden) en het historische kasteel Wolfrath.
- *Yard-E* is al jaren in beeld als locatie voor ontsluiting van de productielocatie van VDL Nedcar via spoor en voor GOK-yard. Omvang van de totale geprojecteerde locatie is circa 27 ha. Het gehele terrein is eigendom van de Provincie Limburg.
- *Industriepark Swentibold (IPS)* is bestemd en voorzien als locatie voor automotive toeleveranciers en logistieke dienstverleners (ten behoeve van de automotive sector). De totale omvang van IPS is 26,5 ha. Ongeveer de helft daarvan is nog (direct) beschikbaar. De rest is in eigendom van KatoenNatie, waarop het Europese Distributie Centrum van Mitsubishi (EDC-1) staat.

In figuur 2.1 zijn -naast eigendomssituatie in 2015 en beoogde terreinen- eveneens de vijf primaire stappen in het productieproces van auto's ingetekend. Deze kennen een logische volgorde die in bijlage 1 nader worden toegelicht. Tabel 2.1 beschrijft kort de essentie van de productiestappen.

Tabel 2.1 Primaire functies in het productieproces van auto's

Onderdeel	Toelichting
Stap 1 **Press Shop**	Start van het productieproces; in de pershal worden de enkele honderden benodigde geperste onderdelen uit grote rollen plaatstaal geperst.
Stap 2 **Body Shop**	In deze productiehal worden de geperste onderdelen door robots in elkaar gelast tot complete carrosserieën.
Stap 3 **Paint Shop**	In de lakstraat worden de body's gereinigd, ontvet, voorzien van een grondlaag en vervolgens in de door de klant bestelde kleur gespoten.
Stap 4 **Final Assembly**	De gelakte body word aan de in de Final Assembly aanwezige montagelijn voorzien van alle onderdelen. Na deze stap is de auto gereed.
Stap 5 **GOK-yard**	Auto's gereed vanuit de Final Assembly worden na goedkeuring tijdens een kwaliteitscontrole, geparkeerd op de Green Okay-yard. Het juridisch eigendom van de auto gaat over van VDL Nedcar naar de opdrachtgever.

In VN-2015 is een inventarisatie gemaakt van de ruimtebehoefte die VDL Nedcar had om de toekomstplannen (jaarlijkse maximale productie van 400.000 auto's) te faciliteren. Tabel 2.2 geeft deze ruimtevraag weer (naar het gekozen voorkeursscenario destijds), inclusief omvang (in bruto oppervlakte) en een toelichting.

Tabel 2.2 Ruimtevraag in 2015

Onderdeel	Omvang (bruto m²)	Toelichting	Locatie voorzien in 2015
Body Shop 1	78.000	Tweede Body Shop voor BMW	Wolfrath-Oost
Body Shop 2	78.000	Body Shop voor tweede klant	Pasveld
Paint Shop	30.000	Uitbreiding nodig voor verhogen productievolume	Bestaand terrein
Final Assembly	77.000	Final Assembly voor tweede klant	Bestaand terrein
Opslag & (eigen) logistiek	22.000	Extra nodig voor verhogen productievolume	Bestaand terrein
Doorstep Suppliers	52.000	Supplier Park voor vestiging toeleveranciers nabij fabriek	IPS
GOK-yard	185.000	Ruimte nodig vanwege verdringing t.b.v. andere functie	Yard-E
Treinterminal	Max. 60.000	Benodigd voor realisatie afvoer per spoor	Yard-E
Parkeren personeel	30.000*	Parkeerplaatsen nodig voor extra personeel	Westelijke en zuidelijke zone
TOTAAL	612.000		

*Bron: Verkenningennota, 2015 *Bevat één meerlaagse-parkeergarage*

In totaal was in 2015 ongeveer 61 hectare nodig om de productiecapaciteit te laten groeien tot maximaal 400.000 auto's per jaar. Op het bestaande VDL Nedcar-terrein kwamen in 2015 alleen de bestaande GOK-yard en het EDC-2 gebouw in aanmerking voor uitbreiding van de fabriek 'binnen de hekken'. Dit betrof onbebouwd terrein (GOK-yard) en een logistiek gebouw dat relatief makkelijk elders -maar nabij de fabriek- te huisvesten is. Dit was echter te weinig om volledige uitbreiding te realiseren en alle functies een plek te geven.
Hierbij speelt ook het 'verdringingseffect' een rol; wanneer de GOK-yard wordt gebruikt voor uitbreiding van de fabriek, moet voor de totale benodigde omvang ruimte elders worden gevonden vóórdat deze bebouwd kan worden ten behoeve van een andere functie. Hierdoor was voor het merendeel van de functies uitbreiding 'buiten de hekken' van het VDL Nedcar-terrein voorzien. Figuur 2.2 toont welke functies op welke locaties waren gepland in het VN-2015 gekozen voorkeursscenario.

Figuur 2.2 Voorkeursscenario VN-2015

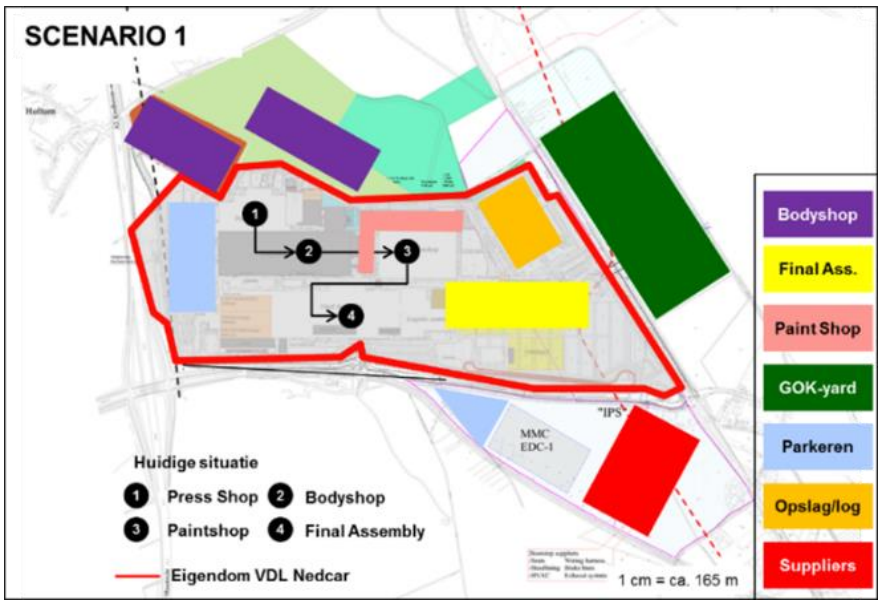

Bron: Verkenningennota, 2015

In het gekozen voorkeursscenario zou de Final Assembly voor de tweede klant en de opslag & (eigen) logistiek op eigen terrein worden gerealiseerd. Om dit te kunnen doen was verplaatsing van de GOK-yard naar Yard-E (aan de andere kant van de provinciale weg N276) nodig. De twee benodigde Body Shops waren gepland in het noorden.

Om het voorkeursscenario te realiseren werd in VN-2015 geadviseerd om vanwege urgentie zo snel mogelijk te starten met de voorbereidingen van een bestemmingsplan voor Pasveld en een ontwikkelvisie voor Wolfrath op te stellen. Dit advies en voorkeursscenario werd in 2015 gedragen door alle stakeholders.

2.2 Tussentijdse ontwikkelingen 2015-2017

Na keuze voor het voorkeursscenario in 2015 is gewerkt aan de voorbereiding van het bestemmingsplan Pasveld en het opstellen van een ontwikkelvisie voor Wolfrath-Oost. In het voorjaar van 2017 is echter gebleken dat uitvoering van het voorkeursscenario niet mogelijk is. Hieraan liggen vier aanleidingen ten grondslag:

A Variantenexplosie
B Scenario-doorkruisend ruimtegebruik 2015-2017
C Veranderende marktvragen
D Versterkte behoefte aan flexibiliteit, snelheid & zekerheid bij VDL Nedcar

Deze vier aanleidingen worden achtereenvolgens nader toegelicht.

Ad A Variantenexplosie

Sinds 2014 heeft VDL Nedcar van BMW de opdracht gekregen om de volgende modellen te produceren:

- MINI Hatch (2014)
- MINI Cabrio (2015)
- MINI Countryman (2016)
- BMW X1 (2017)

Deze modellen kunnen allemaal worden geproduceerd in de bestaande productiefaciliteiten van VDL Nedcar. Desondanks is door de komst van de laatste drie genoemde modellen het aantal verschillende varianten zo sterk toegenomen, dat dit heeft geleid tot ingrepen in het bestaande productie-logistieke proces.
Elke auto die in opdracht van BMW wordt gemaakt, is door een klant besteld. Dit wil zeggen dat de auto door de klant zelf is samengesteld en dus elke door VDL Nedcar geproduceerde auto een klant-specifieke variant betreft. Een MINI kan in meer dan 10 miljoen varianten geleverd worden.
De drie MINI-modellen hebben een grote overlap in het aantal onderdelen, maar dit is niet het geval voor de BMW X1. De komst van dit model (in zekere mate ook de MINI Countryman)

heeft dan ook gezorgd voor een toename van maar liefst 40% in het aantal onderdelen dat altijd beschikbaar moet zijn nabij de productielijn in de Final Assembly. Ter illustratie: het model BMW X1 kent 70 verschillende varianten van het stuurwiel (een auto bestaat in totaal uit ongeveer 2.500 onderdelen). Niet alleen het totaal aantal onderdelen dat nodig is om een groter aantal auto's te produceren is gestegen, maar ook het aantal verschillende soorten onderdelen (als gevolg van nieuwe modellen en het aantal varianten).

Samengevat: door een onvoorziene toename in het aantal varianten (als gevolg van de komst van nieuwe modellen in méér varianten) is er een toename in de behoefte aan extra logistieke ruimte; er is meer ruimte nodig om het met BMW afgesproken volume te produceren. Dit wil zeggen dat een productiecapaciteit van ongeveer 240.000 auto's -naar de huidige inzichten- meer ruimte behoeft dan in 2015.

Ad B Scenario-doorkruisend ruimtegebruik 2015-2017

De hierboven beschreven toename in het aantal varianten en dus het aantal onderdelen dat op voorraad gehouden moet worden nabij de assemblagelijn, heeft ertoe geleid dat er in de afgelopen periode verschillende toevoegingen van gebouwen en logistieke-voorzieningen aan het fabriekscomplex hebben plaatsgevonden. Onderstaande kaart en tabel (figuur 2.3) maken inzichtelijk welke functies en van welke omvang afgelopen jaren zijn gerealiseerd ten opzichte van de bestaande situatie in 2015.

Figuur 2.3 Ruimtegebruik 2015-2017

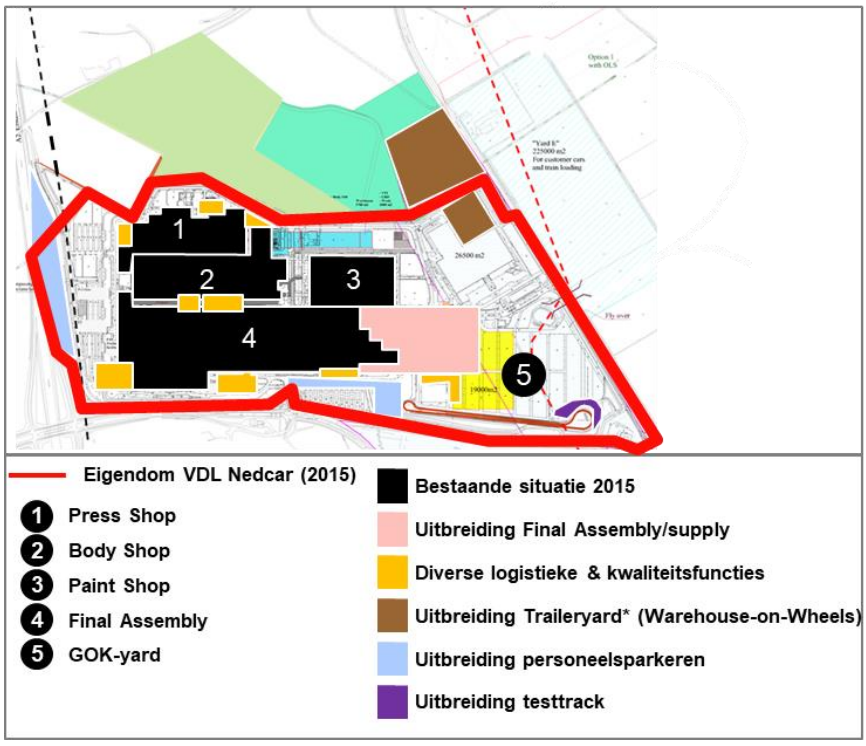

** Leveringen van toeleveranciers worden voor een groot deel opgeslagen in trailers, die geparkeerd staan op de traileryard volgens een Warehouse-on-Wheels (WoW) concept*

Onderdeel	Omvang
A Bebouwd	**in m² BVO**
Uitbreiding Final Assembly met supply-gedeelte	29.000
Diverse logistieke voorzieningen	9.250
Kwaliteitscontrole	4.250
B Onbebouwd	**in m²**
Traileryard	35.000
Trailerbuffer	4.000
Parkeerplaatsen	30.500
Uitbreiding testtrack	4.000
Totaal bebouwd (A) + onbebouwd (B)	**116.000**

Bron: VDL Nedcar

Om de productie van de drie extra modellen en de daarmee samenhangende logistiek te faciliteren, hebben de volgende forse veranderingen op het terrein in de afgelopen 3 jaren (bebouwde en onbebouwde) plaats gevonden:

- *uitbreiding bestaande Final Assembly:* toevoeging logistieke hal om ruimte te maken aan de productielijn door sterke toename van het aantal varianten en dus onderdelen;
- *toevoeging van diverse logistieke voorzieningen:* benodigd om onderdelen de fabriek in te krijgen;
- *uitbreiding traileryard:* om toegenomen behoefte aan ruimte voor trailers waarin onderdelen voor de vele nieuwe varianten worden opgeslagen;
- *uitbreiding parkeerruimte voor personeel:* voor nieuw geworven personeel.

Bovenstaande ontwikkelingen zijn gerealiseerd door:

- bestaande vrije ruimte maximaal te gebruiken; elk klein stukje open terrein is bebouwd met logistieke functies of ingericht als parkeerplaats (met name voor trailers);
- huidige functies compacter te realiseren; bijvoorbeeld door verkleinen van de GOK-yard en de NGOK-yard[12,13];
- uitbreiding traileryard op recent door VDL Nedcar verworven grond ten noorden van EDC-2.

Met name uitbreiding van de Final Assembly op de huidige GOK-yard heeft een scenario-doorkruisende werking, omdat daarmee de in het Voorkeurscenario uit de Verkenningennota 2015 voorziene nieuwe assemblagelijn niet meer op deze plek mogelijk is. Er zijn goede redenen voor VDL Nedcar om de uitbreiding van de huidige Final Assembly juist op die plek te situeren. Vooral nabij de Final Assembly is extra logistieke ruimte nodig. De onderdelen – noodzakelijk voor alle varianten - worden bij voorkeur zo veel mogelijk langs de productielijn

[12] Plaats waar NGOK (Not Green Okay)-auto's geparkeerd worden; betreft geproduceerde auto's met kleine herstel- of controle werkzaamheden.

[13] Verkleining van de NGOK-yard moet wel gecompenseerd worden, omdat de ruimte die verloren is gegaan wel nodig bij een productiecapaciteit van 400.000 auto's per jaar (zie paragraaf 2.3).

en binnen het bereik van de productiemedewerkers opgesteld. Door de toegenomen hoeveelheid varianten en onderdelen in combinatie met beperkte ruimte langs de productielijn, is dit nauwelijks meer mogelijk.
Het alternatief is om deze in een logistiek hal op te slaan. Vanwege het uitgekiende Just-in-Time/Just-in-Sequence proces[14], is er geen tijd om vanuit een opslag op afstand de onderdelen naar de lijn te brengen. Deze moet dus zo dicht mogelijk bij de productielijn gesitueerd zijn. Daarnaast is ervoor gekozen om vanuit efficiëntie-oogpunt aan te sluiten bij de bestaande logistieke processen/locaties.
Alternatieven gebaseerd op een (grotere) afstand tussen productielijn en opslag van onderdelen, geven een dermate druk op efficiëntie en kosten dat dit onhaalbaar is.

Samengevat: de aangegeven veranderingen in ruimtegebruik leiden tot drie belangrijke conclusies:

- **als gevolg van het bijbouwen van logistieke- en overige functies, is het gekozen voorkeursscenario uit VN-2015 ruimtelijk niet meer uitvoerbaar;**
- **er is meer ruimte nodig om het met BMW afgesproken productievolume te realiseren. Dit wil zeggen dat een productiecapaciteit van ongeveer 240.000 auto's, per 2017, meer ruimte behoeft dan voorzien in 2015;**
- **het huidige VDL Nedcar-terrein is te klein; een fors deel van de uitbreiding van de fabriek zal 'buiten de huidige hekken' moeten plaatsvinden.**

Ad C Veranderende marktvragen

De eerste twee hierboven beschreven ontwikkelingen zijn gerelateerd aan het feit dat er meer ruimte nodig is om de afgesproken productievolumes met BMW te realiseren. Met andere woorden: er is meer ruimte nodig om de eerste klant te bedienen.

Daarnaast komen er vanuit de markt vragen die erop duiden dat meer/andere functies nodig zijn voorzien en dat het realiseren van een additionele productiecapaciteit van ongeveer 200.000 auto's per jaar meer ruimte vergt. De volgende redenen liggen hieraan ten grondslag:

- *Press Shop:* VDL Nedcar beschikt momenteel over een Press Shop. In gesprekken met potentiële klanten komt naar voren dat als VDL Nedcar deze klanten wil bedienen er een nieuwe (extra) Press Shop nodig is:
  - *uitbreiding capaciteit:* potentiële opdrachtgevers geven aan meer behoefte te hebben aan perscapaciteit. Dit kan leiden tot zodanig hoge volumes, dat ze de maximale capaciteit van de huidige Press Shop te boven gaan.
  - *vervanging en uitbreiding capabiliteit:* om concurrerend te blijven op persgebied, is het nodig om nieuwe persen aan te schaffen. De huidige persen kunnen vijf bewerkingen per lijn aan en die voldoen niet aan de zes bewerkingen per lijn die momen-

[14] Onderdelen worden precies op het juiste moment en in de juist volgorde bij de fabriek en productielijn aangeleverd.

teel standaard zijn in de markt. Daarnaast vragen de moderne, steeds sterker wordende metalen meer perskracht. Vervanging van de huidige persen vereist een nieuw gebouw, omdat de nieuwe persen groter zijn en niet in het huidige pershalgebouw passen.
  - *aluminium perscapaciteit:* potentiële klanten geven aan capaciteiten en kwaliteiten om aluminium auto's/onderdelen te kunnen produceren, belangrijk te vinden. Dit betekent dat de Press Shop ook aluminium delen moet kunnen persen, waarvoor een uitbreiding nodig is.
- *Auto's uit hogere marktsegmenten:* Enkele potentiële opdrachtgevers hebben gevraagd om mogelijkerwijs auto's te maken uit hogere marktsegmenten dan die reeds in productie zijn bij VDL Nedcar. In het ontwerp van de nieuwe fabrieken moet rekening worden gehouden met het feit dat deze auto's groter en langer zijn. Dit vraagt om grotere productiehallen.
- *Grotere productiegebouwen:* Uit gesprekken met de markt komt het beeld naar voren dat de extra ruimtebehoefte (nodig voor de huidige klant BMW) ook nodig zal zijn voor de nieuwe fabriek voor deze nieuwe opdrachtgever. Naar verwachting zorgt het ontwerp van de auto's die mogelijk gebouwd gaan woorden voor de tweede klant, voor eenzelfde ruimtebeslag. Dit wil zeggen dat de additionele ruimtebehoefte ten opzichte van 2015 nodig om 240.000 auto's per jaar te produceren, ook nodig is om een additionele productiecapaciteit van 240.000 auto's te realiseren. Dit leidt tot een additionele ruimtebehoefte die groter is dan voorzien in 2015.

Samengevat: veranderende marktvragen leiden tot een grotere ruimtebehoefte dan voorzien in 2015. Niet alleen kent die marktvraag andere/extra functies zoals een uitbreiding van de Press Shop, maar leidt ook tot productiegebouwen die groter zijn dan voorzien in VN-2015.

Ad D Versterkte behoefte aan flexibiliteit, snelheid & zekerheid bij VDL Nedcar

Om de afhankelijkheid van één klant te verkleinen en de continuïteit van het bedrijf verder te verzekeren, is het aantrekken van een tweede klant een strategische prioriteit voor VDL Nedcar. Bij het binnenhalen van een tweede klant spelen flexibiliteit, snelheid en zekerheid een cruciale rol.

- *Flexibiliteit:* zoals eerder reeds beschreven veranderen de vragen vanuit de markt voortdurend. Met de expertise van VDL Nedcar kan goed worden ingeschat hoe een nieuwe fabriek voor een tweede klant moet worden ontworpen. Desalniettemin wijst de praktijk uit dat dit ontwerp kan veranderen: zo was bijvoorbeeld een extra Press Shop niet voorzien in 2015.

  Dit kan echter ook tot problemen leiden in de ruimtelijke invulling van de uitbreiding van VDL Nedcar. Op basis van VN-2015 is een bestemmingsplan gemaakt voor Pasveld met een functietoekenning voor een Body Shop. Het realiseren van een Press Shop op Pasveld is hiermee lastig vanwege de huidige enge functietoekenning en het feit dat een Press Shop een hogere bouwhoogte vergt dan een Bodyshop. In de voorontwerpfase kan

dit worden aangepast, maar in het geval van een vastgesteld bestemmingsplan is een wijzigingsprocedure (inclusief alle benodigde ruimtelijke ordeningsprocedures[15]) nodig. VDL Nedcar kan de bouwplannen pas finaliseren als het contract met de klant is getekend. Pas dan is honderd procent zeker hoe de fabriek eruit komt te zien, en kunnen bouwplannen voor vergunningen daadwerkelijk door VDL Nedcar worden aangeleverd. Tot die tijd maar ook richting de toekomst acht VDL Nedcar flexibiliteit nodig in het bestemmingsplan (zie in dit kader ook het volgende punt onder snelheid). Flexibiliteit is nodig omdat als de bouwplannen klaar zijn, deze moeten passen binnen het dan vigerende ruimtelijk plan[16].

- *Snelheid:* in de automotive industrie is het gebruikelijk modellen te produceren in cycli van maximaal 7 jaar. Om de productiestart van een nieuw model te kunnen beginnen is een lange periode nodig voor het bouwen van productiehallen, productie-installaties ontwerpen-bouwen-installeren-testen, en voor de productie van een voorserie. Als gevolg hiervan zijn de periodes waarin VDL Nedcar duidelijk moet maken of voldaan kan worden aan de aanvraag van de potentiële klant, beperkt tot een paar maanden. Dan volgen er enkele maanden van onderhandelingen, waarna een SOP-moment (Start-of-Production) wordt afgesproken.

  Zoals hierboven aangegeven kan VDL Nedcar alleen de bouwplannen definitief maken als het contract met de klant is getekend; dan is er immers zekerheid over de definitieve vormgeving van de bouwplannen. Normaliter kan pas als de bouwplannen voldoende concreet zijn, worden gestart met aanpassing van het ruimtelijk plan en vergunningverlening.

  Tegelijkertijd is het voor VDL Nedcar een groot risico om een contract met een klant te tekenen als er geen volledige duidelijkheid is over de doorlooptijd van de bezwaar- en beroepsprocedures in het kader van ruimtelijke planvorming en vergunningsverlening. De tijdspaden voorafgaand aan het afgesproken SOP-moment zijn dermate kritisch en investeringen in speciaal op maat gemaakte apparatuur zijn zó groot, dat vertraging of onhaalbaarheid van bouwen een onoverkomelijk risico vormen in het aantrekken van een tweede klant.

  Dit maakt dat ruimtelijke ordeningsprocedures zo snel mogelijk in gang moeten worden gezet én doorlopen zodat er zo snel mogelijk zekerheid ontstaat dat de uitbreiding van VDL Nedcar planologisch geregeld kan worden.

- *Zekerheid:* De hierboven beschreven marktdynamiek leidt -naast flexibiliteit en snelheid- ook tot een behoefte aan zekerheid. Dit wil zeggen dat -zo ver als mogelijk- zekerheid nodig is ten aanzien het verkrijgen van bestemmingen en vergunningen zodat het contract met de klant getekend en nagekomen kan worden.

[15] Zie voor een toelichting hierop hoofdstuk 6
[16] In de vorm van een bestemmingsplan (BP) of provinciaal inpassingsplan (PIP)

Samengevat: de wensen tot flexibele plaatsing van functies over het terrein, snelheid en zekerheid in doorlooptijd van ruimtelijke ordeningsprocedures worden meer urgent. Dit is het gevolg van een onvoorspelbare markt (hetgeen vraagt om flexibiliteit), een markt die ook snel wil produceren (snelheid & zekerheid)

2.3 Ruimtebehoefte 2017

De noodzaak om nieuwe ruimtelijke scenario's te ontwikkelen voor de uitbreiding van VDL Nedcar is in de vorige paragraaf beschreven. De eerste stap om te komen tot scenario's is inventariseren van de huidige ruimtelijke opgave. Met andere woorden: voor welke functies van welke omvang moet ruimte worden gevonden. In 2015 is ook al uitgebreid aandacht besteed aan het vinden van ruimte voor productiefuncties en (deels) voor logistiek. Door de geschetste, veranderende omstandigheden zal de benodigde ruimte voor productie- en logistieke functies[17] echter opnieuw moeten worden bekeken. De functies die onderdeel zijn van de inventarisatie staan in figuur 2.4.

Figuur 2.4 Functies waarvan ruimtegebruik opnieuw beschouw moeten worden

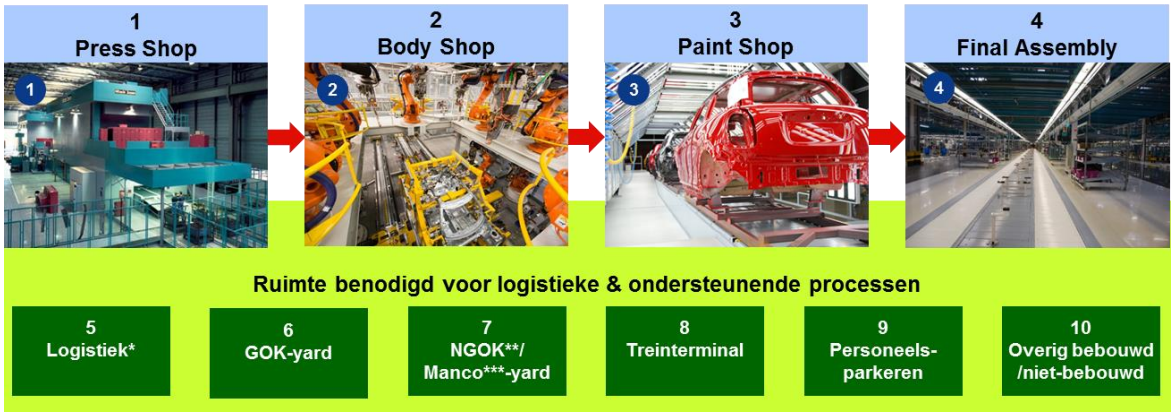

* *Bestaat uit: Traileryard (Warehouse-on-Wheels) en Doorstep Suppliers*
** *NGOK (Not Green Okay): geproduceerde auto's met kleine herstel- of controlewerkzaamheden*
*** *Manco: geproduceerde auto's met nog enkele ontbrekende onderdelen*

Ten opzichte van 2015 is er naar meer en specifiekere functies gekeken. Doordat voor een aantal kleinere functies zoals de NGOK-yard, voorheen oplossingen beschikbaar waren op bestaand terrein, is hier destijds in VN-2015 geen specifieke aandacht aan besteed.

Van alle functies is een inventarisatie gemaakt van de huidige ruimtebehoefte (zo goed mogelijk ingeschat) versus die in 2015, hoeveel hiervan reeds is gerealiseerd en tot welke ruimtelijke opgave dit anno 2017 leidt.

[17] Zie bijlage 1 en tabel 2.1 voor een toelichting op de functies en het productieproces van auto's

Figuur 2.5 Verandering ruimtebehoefte 2017 versus 2015 en ruimtelijke opgave 2017

A	**Additionele ruimtebehoefte voorzien in 2015**	Extra ruimtebehoefte vanuit 2015 perspectief om een productievolume van 400.000 auto's te bereiken zoals opgenomen in de Verkenningennota 2015
B	**Additionele ruimtebehoefte voorzien in 2017**	Totale extra ruimte nodig om een productievolume van 400.000 auto's te bereiken met de inzichten van 2017 (A+D)
C	**Verandering in ruimtebehoefte 2017 vs 2015**	Verandering in ruimtebehoefte 2017 ten opzichte van 2015 om een productievolume te bereiken van 400.000 auto's
D	**Bijgebouwd 2015-2017**	Totale oppervlakte reeds bijgebouwd om productievolume van 200.000 auto's te faciliteren
E	**Resterende ruimtelijke opgave 2017 (B-D)**	Nog te realiseren ruimtevraag 2017 die nodig is om te komen tot productievolume van 400.000 auto's (B-D)

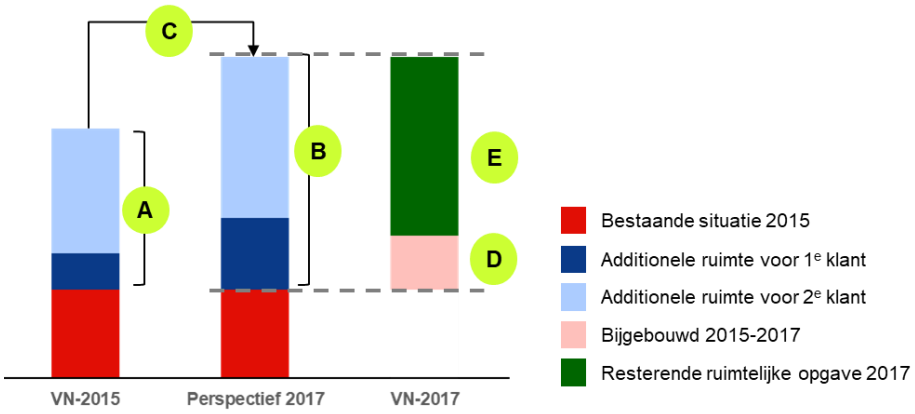

In onderstaande tabel 2.3 staan de resultaten van de inventarisatie van de ruimtebehoefte. Een aantal opmerkingen vooraf:

- Alle opgenomen vierkante meters (m^2) zijn bruto getallen:
  - Bebouwde functies: gebouwomtrek + omliggende infrastructuur
  - Onbebouwd terrein: omtrek benodigd terrein + omliggende infrastructuur
- Uitgegaan is van gelijkvloerse oplossingen. Pas in de uitwerking van scenario's wordt eventueel gekeken naar mogelijkheden voor meerlaagse-gebouwen.
- Voor de productiefuncties (Press Shop, Body Shop, Paint Shop en Final Assembly) zijn twee verschillende getallen opgenomen. Realisatie van deze functies 'buiten de hekken' van het VDL Nedcar-terrein vergt extra ruimte vanwege de benodigde infrastructuur in vergelijking met realisatie 'binnen de hekken'.
- Bij alle ruimtevragende functies is rekening gehouden met eventuele eisen die de productie van elektrische auto's met zich meebrengt (slechts beperkte invloed voorzien).

Tabel 2.3 Verandering ruimtebehoefte 2017 vs 2015 en ruimtelijke opgave 2017

	A Additionele ruimtebehoefte voorzien 2015	B Additionele ruimtebehoefte voorzien 2017	C Verandering in voorziene ruimtebehoefte 2017 vs 2015	D Bijgebouwd 2015-2017	E Resterende ruimtelijke Opgave 2017* (B-D)
1 Press Shop					
A Binnen de hekken	-	61.000	61.000	-	**61.000** of
B Buiten de hekken	-	65.000	65.000	-	**65.000**
2 Body Shop					
A Extra t.b.v. BMW	78.000	-	-78.000	-	**-**
B Tweede klant – binnen hekken	78.000	91.000	13.000	-	**91.000** of
C Tweede klant - buiten hekken	78.000	107.500	29.500	-	**107.500**
3 Paint Shop	30.000	31.000	1.000	-	**31.000**
4 Final Assembly					
A Binnen de hekken	99.000	186.500**	87.500	29.000	**157.500** of
B Buiten de hekken	99.000	211.750**	112.750	29.000	**182.750**
5 Logistiek					
A1 Traileryard	-	78.500	78.500	35.000	**43.500** en
A2 Bufferruimte trailers	-	8.000	8.000	4.000	**4.000**
B Doorstep Suppliers	52.000	-	-52.000	-	**-**
6 GOK-yard	185.000	142.500	-42.500	-	**142.500**
7 NGOK-yard	-	16.000	16.000	-	**16.000**
8 Spoorterminal	60.000	67.000	7.000	-	**67.000**
9 Personeelsparkeren					
A Optimaal vlak	30.000	100.500	70.500	30.500	**70.000** of
B Suboptimaal vlak	30.000	120.500	90.500	30.500	**84.000**
10 Overig					
A Bebouwd (staff, kwaliteitscontrole)	-	7.750	7.750	4.250	**3.500**
B Testtrack	-	10.750	10.750	4.000	**6.750**
C Waterbuffer	-	54.500	54.500	-	**54.250**
Totaal minimum (1A+2A,B+3+4A+5+6+7+9A+10)	**612.000**	**854.750**	**242.700**	**106.750*** **	**748.000**
Totaal maximum (1B+2A,C+3+4B+5+6+7+9B+10)		**914.500**	**302.500**		**807.750**

Bron: Teamanalyse VDL Nedcar/BCI

* *Exclusief infrastructurele investeringen binnen de grenzen van het VDL Nedcar-terrein*
** *Waarvan 29.000 m² al gerealiseerd (zie kolom D)*
*** *Exclusief diverse logistieke functies die verdeeld zijn over alle productieonderdelen*

De totale ruimtebehoefte in 2017 is toegenomen tot 75-81 ha. ten opzichte van circa 61 ha in 2015[18]. Hieronder een korte toelichting op de voornaamste veranderingen:

- *Press Shop:* uitbreiding en vernieuwing van de pershal was niet voorzien in 2015. Zowel BMW als andere OEM-ers in de markt gaven hier geen aanleiding toe. Deze behoefte

[18] De ruimtevraag in 2015 bevatte één dubbel-laagse parkeergarage; de ruimtebehoefte is in 2017 als startpunt gelijkvloers berekend

komt vanuit de markt nu nadrukkelijk wel naar voren. Dit leidt tot een extra ruimtebehoefte van 61.000 – 65.000 m^2, die in 2015 niet was voorzien.

- *Geen wisselvlak voor tweede BMW Body Shop:* BMW heeft aangegeven vanwege de hoge investeringen deze (overbruggings-) voorziening niet meer nodig te hebben. Een dergelijke extra Body Shop was bedoeld voor het bouwen en testen van nieuwe productielijnen en uiteindelijk de productie van een nieuw model; tijdens deze periode moest de productie van de vorige serie gewoon doorgaan in bestaande Body Shop. Inmiddels heeft BMW aangegeven vanwege de hoge (tijdelijke) investeringen deze voorziening niet meer nodig te hebben. Hierdoor vervalt een ruimtebehoefte van 78.000 m^2.
- *Doorstep Suppliers:* inventarisatie onder de toeleveranciers van VDL Nedcar toont een minimale interesse om zich te vestigen nabij de VDL Nedcar-fabriek. Dit vermindert de ruimtebehoefte met 52.000 m^2, maar vergroot wel de ruimtebehoefte nodig voor opslag & (eigen) logistiek.
- *Uitbreiding Traileryard:* door de variantenexplosie en het wegvallen van de wenselijkheid van een Supplier Park is er flink meer ruimte nodig om trailers te parkeren.
- *Grotere gebouwen:* productiegebouwen voor een tweede klant zijn met de huidige inzichten groter dan voorzien in 2015.
- *Personeels-parkeren:* Doordat meer personeel nodig is voor de productie is er enerzijds meer ruimte nodig voor personeels-parkeren, anderzijds is er minder ruimte nodig doordat het carpoolpercentage is gestegen van 20% naar 46% (bron: VDL Nedcar). Per saldo is de ruimtebehoefte voor parkeren met 70.500 tot 90.500 m^2 toegenomen.
- *GOK-yard:* voor het stallen van geproduceerde auto's is minder ruimte nodig doordat de verblijfstijd is verkort; het gereed-product wordt sneller afgevoerd. Dit levert een reductie in ruimtebehoefte op van 42.500 m^2.
- *Waterbuffers:* het realiseren van extra waterbergingen vraagt 54.250 m^2.

Tot dusver zijn de aanleidingen en omvang van de nieuwe ruimtelijk opgave in 2017 geïnventariseerd en geanalyseerd. Duidelijk is geworden dat de ruimtevraag niet op het huidige VDL Nedcar-terrein geaccommodeerd kan worden (zie paragraaf 2.2). In het volgende hoofdstuk worden ruimtelijke scenario's uitgewerkt, waarin wordt geprojecteerd welke functies op welk terrein een plek krijgen.

3 Ruimtelijke scenario's

3.1 Huidige site & zoekgebied

De ruimte die VDL nodig heeft om uit te breiden bedraagt tussen de 75 en 81 ha. (zie hoofdstuk 2). De onderstaande kaart (figuur 3.1) laat zien welke terreinen direct gelegen naast het fabriekscomplex in aanmerking komen als onderdeel van het zoekgebied.

Figuur 3.1 Huidig fabrieksterrein, eigendom & zoekgebied

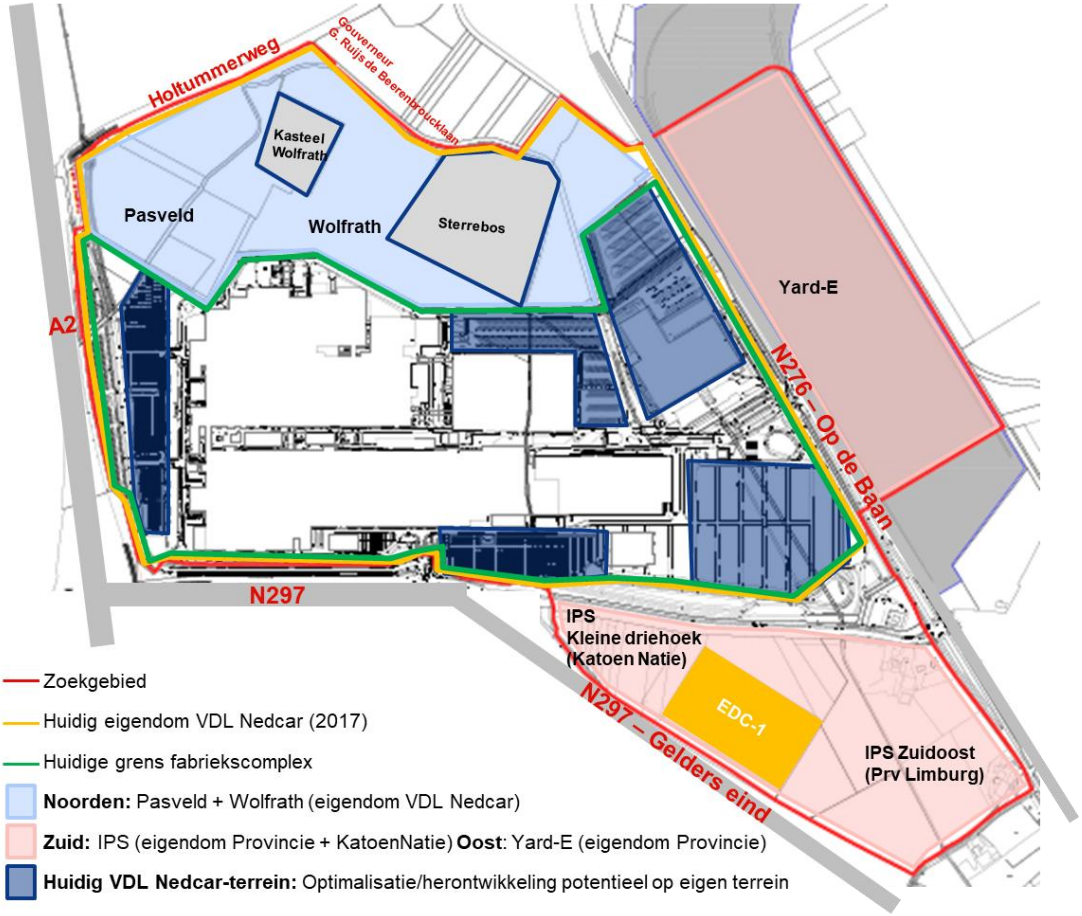

Opmerking: kaart niet volledig op schaal

Het zoekgebied rondom het VDL Nedcar-terrein kent de volgende (beschikbare) terreinen[19] en 'natuurlijke' grenzen:

- *Noord:* bestaand uit de terreinen Pasveld en Wolfrath (met daarop kasteel Wolfrath) en wordt in het noorden begrensd door de Holtummerweg, Gouverneur G. Ruijs de Beerenbroucklaan en de Lindbeek.
- *Oost:* aan de oostkant van het terrein ligt Yard-E, dat van oudsher al in zicht is als opstelplaats voor gereed product. Langs de oostgrens van dit terrein stroomt de Geleenbeek en deze vormt tegelijkertijd de oostgrens van het zoekgebied.
- *Zuid:* ten zuiden van het fabriekscomplex richting het zuidoosten loopt de provinciale weg N297. Deze vormt de zuidgrens van IPS en daarmee ook de zuidelijke grens van het zoekgebied.
- *West:* Ten westen van het VDL Nedcar-terrein loopt de A2. Aan de westkant zijn behalve optimalisatie op eigen terrein, geen mogelijkheden voor uitbreiding van het huidige terrein. De westgrens van het terrein zal in de toekomst iets wijzigen als gevolg van de A2-verbreding.

Verder moeten ten aanzien van het plangebied de onderstaande kanttekeningen worden geplaatst.

- Op delen van de terreinen Yard-E, VDL Nedcar en IPS lopen twee *gasleidingen*. De gronden die de bestemming 'gasleiding' hebben, hebben een belemmeringenstrook aan weerszijden van de hartlijn van 5 meter . Bovenop de leidingen mogen alleen 'bouwwerken, geen gebouwen zijnde ten dienste van de bestemming' worden gebouwd tot een bouwhoogte van maximaal 2,5 m. Het bevoegd gezag kan door middel van een omgevingsvergunning afwijken van deze voorschriften. Mogelijk kan worden toegestaan dat wordt gebouwd ten dienste van de overige voor deze gronden geldende bestemming(en), maar dan moet wel uit overleg met de leidingbeheerder(s) blijken dat de veiligheid met betrekking tot de leidingen niet wordt geschaad. Vastgoed boven de leidingen wordt naar verwachting (Logitech, 2015) niet toegestaan, maar andere 'elementen' mogelijk wel afhankelijk van zaken als diepte en materiaal. De toegankelijkheid van de leidingen is essentieel, in geval van calamiteiten en dergelijke.
- Bebouwing onder de *hoogspanningsleiding* die aan de westzijde van het plangebied loopt[20], mag maximaal 2,5 meter hoog zijn. Verder is geen sprake van een belemmeringenstrook. Op de grond met bestemming 'hoogspanningsverbinding' mag met een omgevingsvergunning andere bebouwing worden toegestaan, mits de functie van de hoogspanningsleiding en de veiligheid niet in het geding zijn.

[19] Zie een nadere beschrijving van de terreinen hoofdstuk 2.1
[20] In 2020 wordt de bestaande hoogspanningsleiding geconverteerd naar een ondergrondse leiding

Onderstaande tabel 3.1 geeft een overzicht van de omvang van de beschikbare terreinen en de omvang van de mogelijkheden om een deel van de uitbreiding op eigen terrein te realiseren.

Tabel 3.1 Terreinen binnen zoekgebied

	Omvang percelen (in m²)	Huidige bestemming
A Eigendom VDL Nedcar		
Pasveld	62.000	Agrarisch; wel voorzien geweest als automotive locatie
Wolfrath (excl. kasteel: 22.500 m²)	255.000	Agrarisch en goudgroene-natuur
Hergebruik (compensatie huidig gebruik)		
Noordzijde EDC2 (inclusief EDC2)	88.000	Bedrijfsdoeleinden I/II
Parkeerplaats voorzijde (west)	38.000*	Bedrijfsdoeleinden I/II
Huidige GOK-yard	73.000	Bedrijfsdoeleinden I/II
B Eigendom derden (beschikbaarheid onduidelijk)		
Yard-E (exclusief terminal: 60.000 m²)	210.000	Bestemd als Yard, niet voor productiedoeleinden
IPS-Kleine driehoek (Katoen Natie)	30.000	Bedrijfsdoeleinden II/III Bedoeld voor automotive toeleveranciers (II)/ automotive logistiek/dientverlening (III) Niet bestemd voor kernproductie
IPS-ZO (Provincie Limburg)	140.000	
IPS (EDC1)	95.000	
Totaal A + B	**991.000**	

** Verlies als gevolg van A2-verbreding (ca. 17.000 m²) is hier reeds van af getrokken*

Voor het onderscheid in de bestemming ‘bedrijfsdoeleinden’ in tabel 3.1 geldt het volgende:

- de bestemming Bedrijfsdoeleinden I betekent ‘bedrijven ten behoeve van de kernactiviteit automotive industrie’;
- de bestemming Bedrijfsdoeleinden II betekent ‘toeleverende bedrijven, automotive’;
- de bestemming Bedrijfsdoeleinden III betekent ‘logistieke dan wel andere dienstverlenende bedrijven passende binnen dan wel ten dienste van de automotive industrie’.

Opheffing in het onderscheid tussen Bedrijfsdoeleinden I/II/III is reeds voorzien in het ontwerp van de actualisatie.

Binnen het afgebakende zoekgebied is in principe ruim 99 ha potentieel beschikbaar om de uitbreiding van VDL Nedcar ruimtelijk te faciliteren. Een groot deel van dat gebied (huidig terrein VDL Nedcar, IPS, Yard-E) is al bestemd als bedrijventerrein. Van de in totaal benodigde 75-81 ha (zie hoofdstuk 2) kan ongeveer 18 hectare op eigen VDL Nedcar-terrein worden opgelost door herontwikkeling van bestaande functies. Dit leidt tot een verdringingseffect omdat de huidige functies/activiteiten in dat geval elders gerealiseerd moeten worden. Per saldo komt er ongeveer 25 ha bedrijventerrein bij dat voorheen niet als zodanig voorzien was.

3.2 Uitgangspunten voor ruimtelijke scenario's

Voorafgaand aan het ruimtelijk projecteren van de benodigde functies op de beschikbare terreinen is tezamen met zowel VDL Nedcar als de overheden bepaald wat de uitgangspunten voor de te ontwikkelen scenario's zijn. Hieruit zijn twee sets aan uitgangspunten voortgekomen:

A Vanuit *bedrijfsoptiek* in relatie tot het productie- en logistieke proces
B Ruimtelijke ordenings-overwegingen ten behoeve van *ruimtegebruik*

Elke set kent twee typen uitgangspunten; enerzijds zijn er gegeven uitgangspunten waaraan de scenario's per definitie moeten voldoen. Anderzijds hebben de partijen voorkeuren uitgesproken waaraan de scenario's zoveel mogelijk moeten voldoen. Op alle drie sets uitgangspunten en de uitgangspunten zelf wordt hierna nader ingegaan.

Ad A Uitgangspunten in relatie tot productie- en logistieke proces

Voor VDL Nedcar staat voorop dat de toekomstige fabriek zo efficiënt mogelijk ingericht dient te worden. De volgordelijkheid van het productieproces ofwel 'de logica van de plek' en ruimtelijke concentratie van productiestappen, zijn de belangrijkste uitgangspunten.

Ten aanzien hiervan zijn de volgende uitganspunten een *gegeven*:

- Paintshop uitbreiden op de huidige locatie is een gegeven. Elders een uitbreiding van de Paint Shop realiseren is onmogelijk, omdat de bestaande en nieuw te realiseren productielijnen bij elkaar moeten blijven en verplaatsing van de Paintshop vanwege de hoge kosten niet mogelijk is.
- Nabijheid Press Shop en Body Shop: deze twee productieonderdelen moeten dicht bij elkaar liggen. Het vervoer van delen tussen de twee shops moet hoe dan ook inpandig gebeuren vanwege de kwetsbaarheid van de delen. Het te ver uit elkaar plaatsen geeft hoge risico's op schade en is duur vanwege investeringen in lange tunnels met daarin een transportsysteem.
- Koppeling Final Assembly met een (deel) logistieke ruimte: zoals beschreven in hoofdstuk 2 moeten onderdelen zo dicht mogelijk bij de lijn worden opgeslagen vanwege de vele varianten, Just-in-Sequence productie en exponentiele toename van handling-kosten bij grotere afstand.
- Nabijheid Final Assembly en NGOK-/Manco-yard: geproduceerde auto's waaraan later nog productie- of herstelhandelingen verricht worden, moeten zo dicht mogelijk bij de lijn worden opgesteld. Is dit niet het geval, dan moet iemand eerst de auto ver weg zetten, terugkomen en vervolgens de auto weer ophalen als deze aan de beurt is voor reparatie.

Ten aanzien van efficiëntie en logica van de plek zijn de *voorkeursuitgangspunten*:

- Body Shop – Paint Shop – Final Assembly zo dicht mogelijk bij elkaar
- Parkeren voor personeel op loopafstand (max. 500 meter)

Ad B Ruimtelijke ordenings-uitgangspunten van de overheden

Vanuit planologisch en maatschappelijk perspectief hanteren de overheden (Provincie, beide gemeenten) een aantal *gegeven-uitgangspunten* ten aanzien van de scenario's:

- zoveel mogelijk activiteiten op het huidige VDL Nedcar-terrein en daarbuiten op voor automotive bestemde gebieden: IPS, Yard-E, Pasveld. Doel is het zo min mogelijk toevoegen van stedelijk gebied in het kader van de Ladder voor Duurzame Verstedelijking.
- voor de Noordzijde (Wolfrath) is vanwege de aanwezige goudgroene-natuur het uitgangspunt 'Nee, tenzij' én daarnaast het zoveel mogelijk behouden van de cultuurhistorie.
- de huidige geluidscontouren voor industrie- en verkeersgeluid zijn vertrekpunt voor toetsing.

Buiten de gegeven uitgangspunten hebben de overheid ook een aantal *voorkeurs-uitgangspunten* geformuleerd:

- intensief ruimtegebruik (bijvoorbeeld te bereiken door gestapeld parkeren van personenauto's en/of GOK) is een beleidsdoel;
- impact van personenvervoer en goederenstromen zo goed mogelijk inpassen in huidige infrastructuur en eigen terrein VDL Nedcar.

3.3 Uitwerking van de scenario's

De in de vorige paragraaf geformuleerde uitgangspunten vormen het startpunt voor de scenario-ontwikkeling. Twee belangrijke opmerkingen vooraf:

- Bij de ontwikkeling van de scenario's is (nog) geen rekening gehouden met beschikbaarheid van terreinen. In het afwegen van de scenario's (hoofdstuk 4) is hier nadrukkelijk wel naar gekeken.
- In de scenario's wordt gezocht naar maximale flexibiliteit voor de toekomst ('no-regret') teneinde optimaal te kunnen inspelen op veranderende omstandigheden en wensen van opdrachtgevers VDL Nedcar.

Na het formuleren van uitgangspunten (paragraaf 3.2) is gekeken naar welke functies op welke plekken mogelijkerwijs kunnen worden gesitueerd:

- Stap 1: Welke functies van het productieproces komen - binnen de gestelde uitgangspunten - waar?
- Stap 2: Wat zijn de locatievoorwaarden voor de meer fluïde functies zoals logistiek en parkeren?

Stap 1: Logica van de plek vanuit het productieproces en gegeven afmetingen terreinen

De productiefuncties worden geordend volgens logische principes in het productieproces. Daarnaast is beoordeeld welke functies op welk terrein passen qua afmetingen. Dit leidt tot het beeld samengevat in onderstaande tabel 3.2.

Tabel 3.2 Logica van de plek gegeven de uitgangspunten vanuit het productie- en logistieke proces (A)

Locaties	Pasveld	Wolfrath	Noordzijde EDC-2	Huidige GOK-yard	Parkeerplaats West	Yard-E	IPS Zuidoost	IPS Kleine driehoek	IPS EDC-1
Press Shop	Voorkeur VDLN		Afstand te groot	Afstand te groot	Te klein	Afstand te groot	Afstand te groot	Afstand te groot	Afstand te groot
Body Shop	Uitsluitend voor 100K	Voorkeur VDLN	Incl. stuk Wolfrath	Te klein	Te klein	Afstand te groot	Afstand te groot	Afstand te groot	Afstand te groot
Paint Shop	Huidige locatie	Huidige locatie	Huidige locatie	Huidige locatie	Te klein	Huidige locatie	Huidige locatie	Huidige locatie	Huidige locatie
Final Assembly	Te klein		Incl. stuk Wolfrath	Te klein	Te klein	Afstand groot	Afstand groot	Te klein	Afstand groot

Logische ordeningsprincipes vanuit het productieproces en logistiek (‘logica van de plek’):

- *Press Shop:* kan op Pasveld of Wolfrath;
- *Body Shop:* kan op Pasveld, Wolfrath, EDC-2 of een combinatie Pasveld/Wolfrath (sowieso nabij Press Shop en Paint Shop);
- *Paint Shop:* wordt op locatie (op huidige site) geoptimaliseerd, gemoderniseerd en uitgebreid (geen andere opties);
- *Final Assembly:* kan op Wolfrath of EDC-2 (nabij Paint Shop en met voldoende ruimte voor opslag/logistiek vanwege variantenexplosie). De Final Assembly is de enige functie die mogelijk op afstand van de overige productiefuncties geplaatst zou kunnen worden. Deze functie heeft maar één connectie met de vorige stappen (alleen met Paint Shop), de andere functies hebben twee verbindingen. Met uitzondering van de Press Shop; maar de nieuwe Press Shop perst delen voor de twee Body Shops en kent daarmee dus twee verschillende verbindingen.

Stap 2: Locatievoorwaarden voor de overige functies

- NGOK-/Manco-yard nabij Final Assembly;
- Opslag/logistiek nabij stappen productieproces (in het bijzonder Final Assembly);
- Traileryard kan verspreid over het terrein, maar liefst zo gecentraliseerd mogelijk; wel is ruimte noodzakelijk voor kleine verzamelingen trailerposities nabij productieproces;
- Plaatsing GOK-yard is redelijk flexibel mits vrachtwagens de locatie makkelijk kunnen bereiken;
- Personeels-parkeren is logisch nabij werkplekken (verspreid over de verschillende functies).

Samengevat zijn er dus twee insteken om tot scenario’s te komen:

- *Uitgangspunten* in relatie tot enerzijds het productie- en logistieke proces vanuit bedrijfsoptiek en anderzijds de RO-uitgangspunten in het kader van ruimtegebruik.
- *Locatie van nieuwe fabrieken* wordt ingegeven door de beschikbare locaties en de (on)mogelijkheden in het productieproces. Hierbij is een hoofdonderscheid gemaakt tussen realisering van nieuwe fabrieken aan de noordzijde (aansluitend bij de huidige fabrieken) en realisatie van de Final Assembly verspreid op het terrein.

Bovenstaande leidt tot onderstaand schema waarin de contouren van de ruimtelijke scenario's worden gegeven.

Schema 3.1 Insteken om te komen tot scenario's

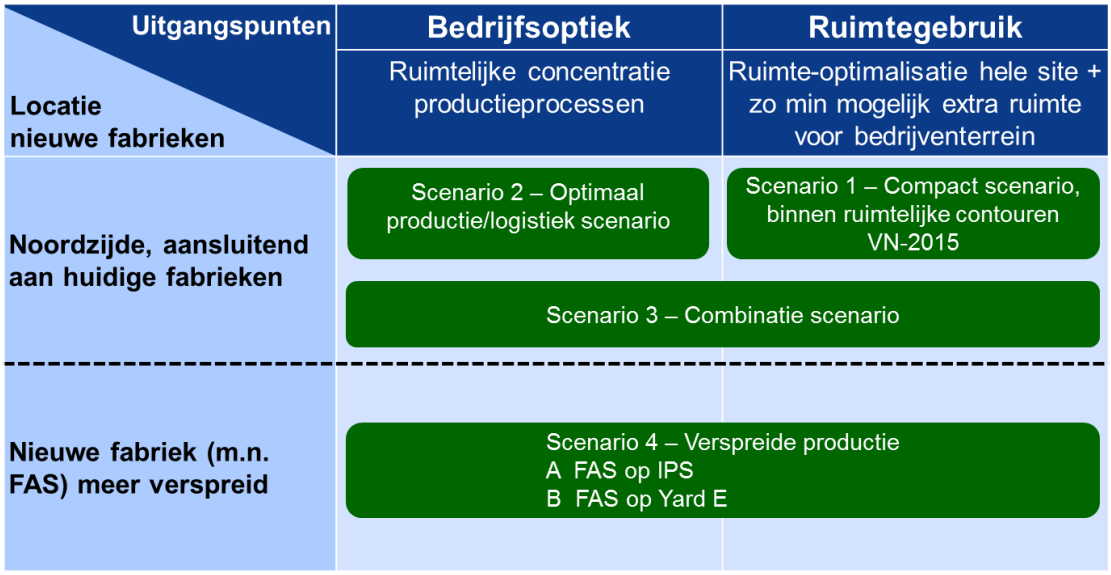

De volgende vijf scenario's zijn onderscheiden:

- *Scenario 1:* in dit scenario blijven de ruimtelijke ontwikkelingen binnen de contouren van VN-2015. Dit wil zeggen dat er zo optimaal mogelijk met ruimte wordt omgegaan en zo min mogelijk aan de noordzijde wordt uitgebreid.
- *Scenario 2:* de fabriek wordt zo (bedrijfs)efficiënt als mogelijk gesitueerd en ingericht. Dit betekent dat alle productiefuncties gelijkvloers zijn en daarvoor de benodigde ruimte in het noorden wordt gesitueerd.
- *Scenario 3:* een combinatie waarin wordt gestreefd naar efficiëntie vanuit bedrijfsoptiek met zo min mogelijk additioneel ruimtegebruik en beperking van de (negatieve) effecten voor de omgeving.
- *Scenario 4 A/B:* in beide scenario's 4 wordt de Final Assembly op afstand geplaatst waardoor er aan de noordkant van het terrein zoveel mogelijk ruimte kan worden bespaard:
  - 4A: Final Assembly op IPS
  - 4B: Final Assembly op Yard-E

De scenario's worden hierna verder toegelicht en uitgewerkt.

Scenario 1 Compact scenario

Uitganspunt: veranderde ruimtebehoefte wordt ingepast in contouren van VN-2015. Dit is inclusief Pasveld en Wolfrath-Oost.

Figuur 3.2 Ruimtelijk Scenario 1

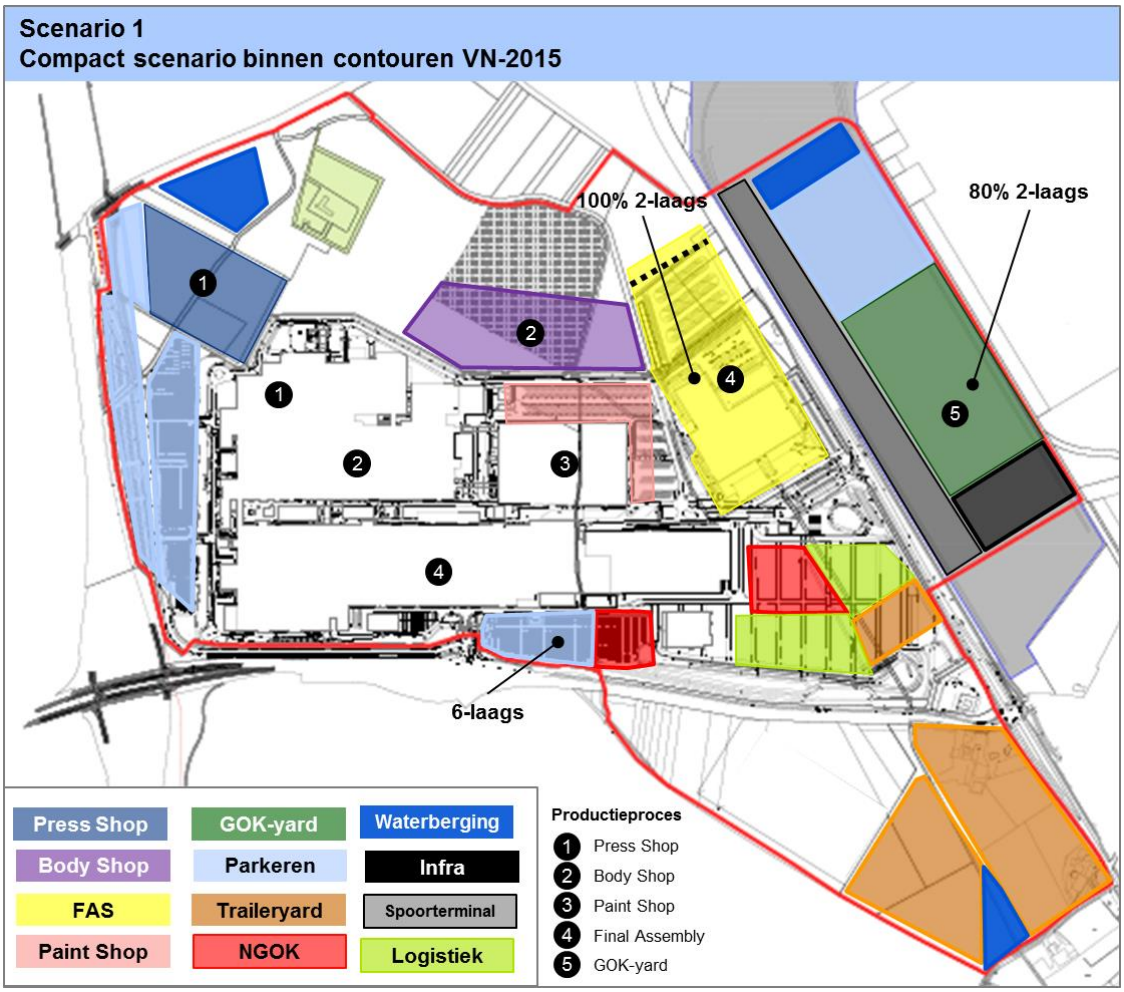

Opmerking: kaart niet volledig op schaal

Belangrijke elementen:

- Gebouwen zijn zoveel waar mogelijk en nodig meerlaags:
  - Final Assembly 100%
  - GOK-yard 80%
  - Parkeergarage op Zuid 6-laags
- In dit scenario gaat de Final Assembly beperkt over de bestemmingsplangrens heen (zwarte stippellijn in kaart).
- Benodigde verbinding tussen de Press Shop en de Body Shop past niet in dit scenario. Aangezien een overdekte verbinding wel noodzakelijk is, wordt er een verbinding (tunnel) gerealiseerd over het dak van de reeds bestaande bebouwing.

Scenario 2 Optimaal productie/logistiek scenario

Uitgangspunt: Volledige concentratie van productie aan de noordzijde

Figuur 3.3 Ruimtelijk Scenario 2

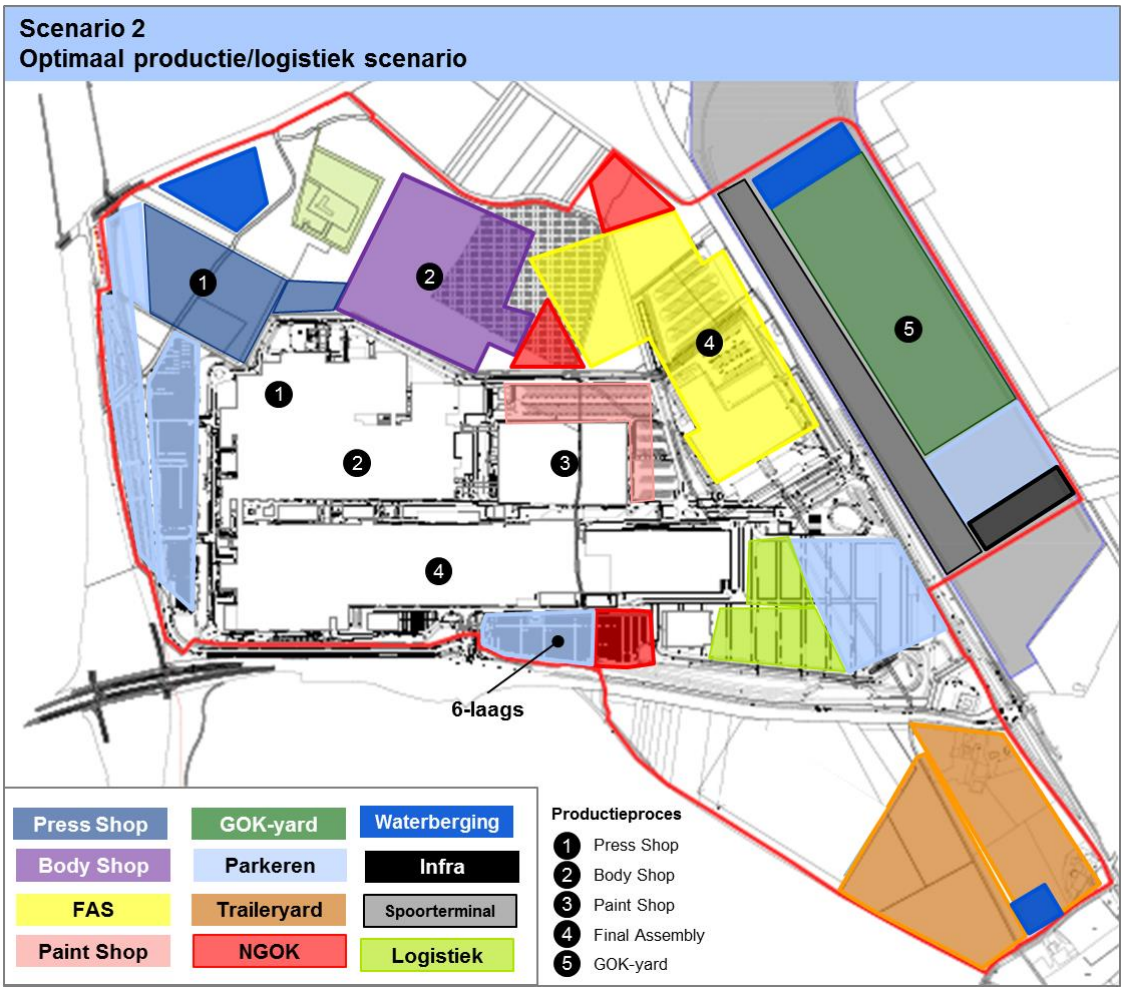

Opmerking: kaart niet volledig op schaal

Belangrijke elementen:

- De ruimte in Wolfrath wordt benut in het platte vlak (geen meerlaagse gebouwen), hetgeen optimaal is voor het productieproces.
- De GOK-yard is gelijkvloers, stapelen is niet nodig.
- Een 6-laagse parkeergarage voor personeels-parken op zuid is nodig in dit scenario, om verder additioneel ruimtegebruik te beperken.

Scenario 3 Combinatie scenario

Uitgangspunt: Gebruik Noordzijde zoveel mogelijk conform VN-2015 (= beperkt gebruik Noordzijde) en ruimte-optimalisatie op hele site.

Figuur 3.4 Ruimtelijk Scenario 3

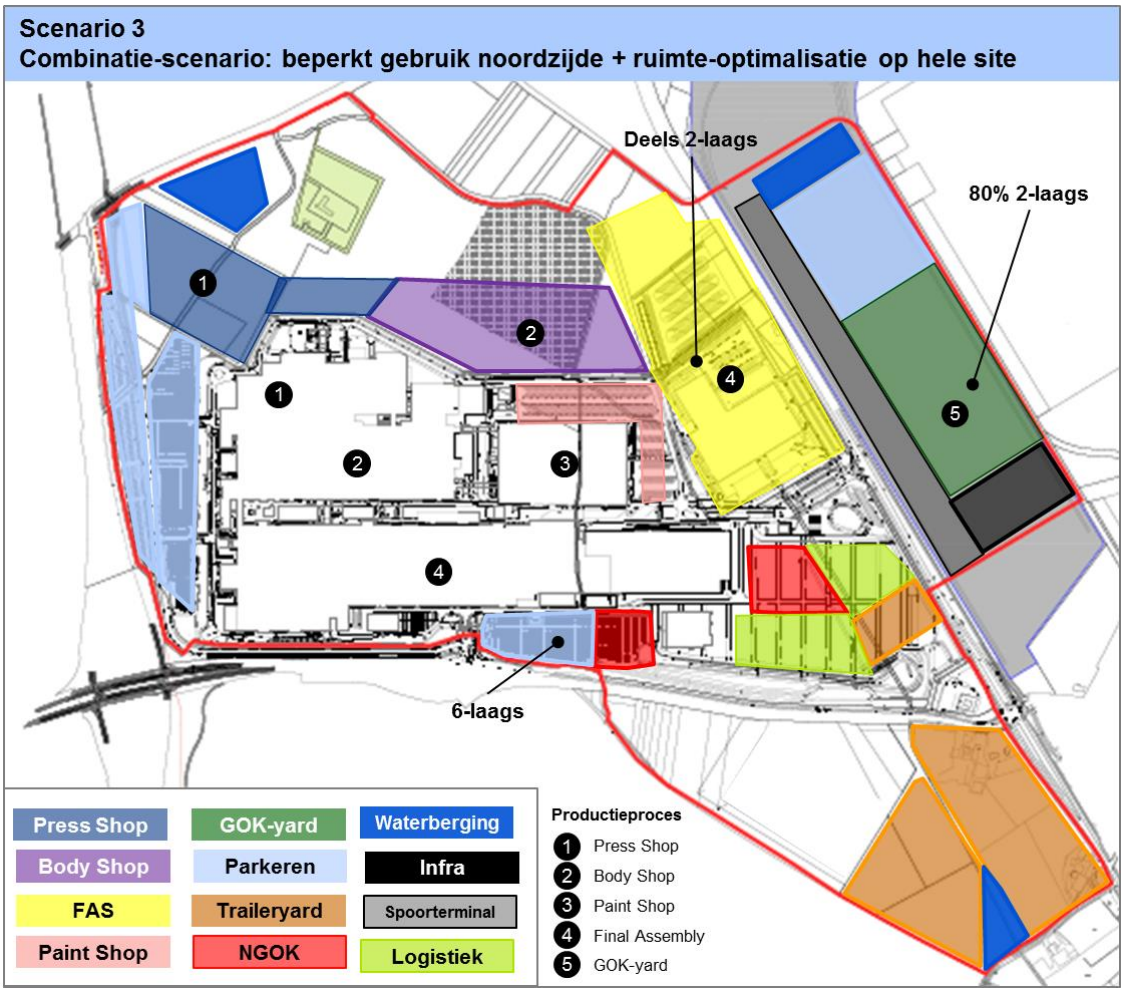

Opmerking: kaart niet volledig op schaal

Belangrijke elementen:

- Ruimte-optimalisatie door:
  - Final Assembly is deels 2-laags (ter vergelijking: volledig 2-laags in scenario 1).
  - GOK-yard is 2-laags.
  - Parkeergarage op zuid is 6-laags.
- Connectie tussen de Press Shop en de Body Shop is aanwezig in dit scenario d.m.v. fysiek gebouw.
- Doordat de Final Assembly verder naar het noorden komt, wordt de Body Shop iets verder naar het westen gedrukt. Hierdoor is landschappelijke inpassing in de westelijke bosrand niet mogelijk.

Scenario 4A Verspreide productie met FAS op IPS

Uitgangspunten:

- Beperkt gebruik noordzijde
- FAS op IPS: IPS wordt volledig gebruikt door VDL Nedcar inclusief het areaal dat nu in eigendom is van KatoenNatie waarop het Europese distributiecentrum van Mitsubishi (EDC-1)

Figuur 3.5 Ruimtelijk Scenario 4A

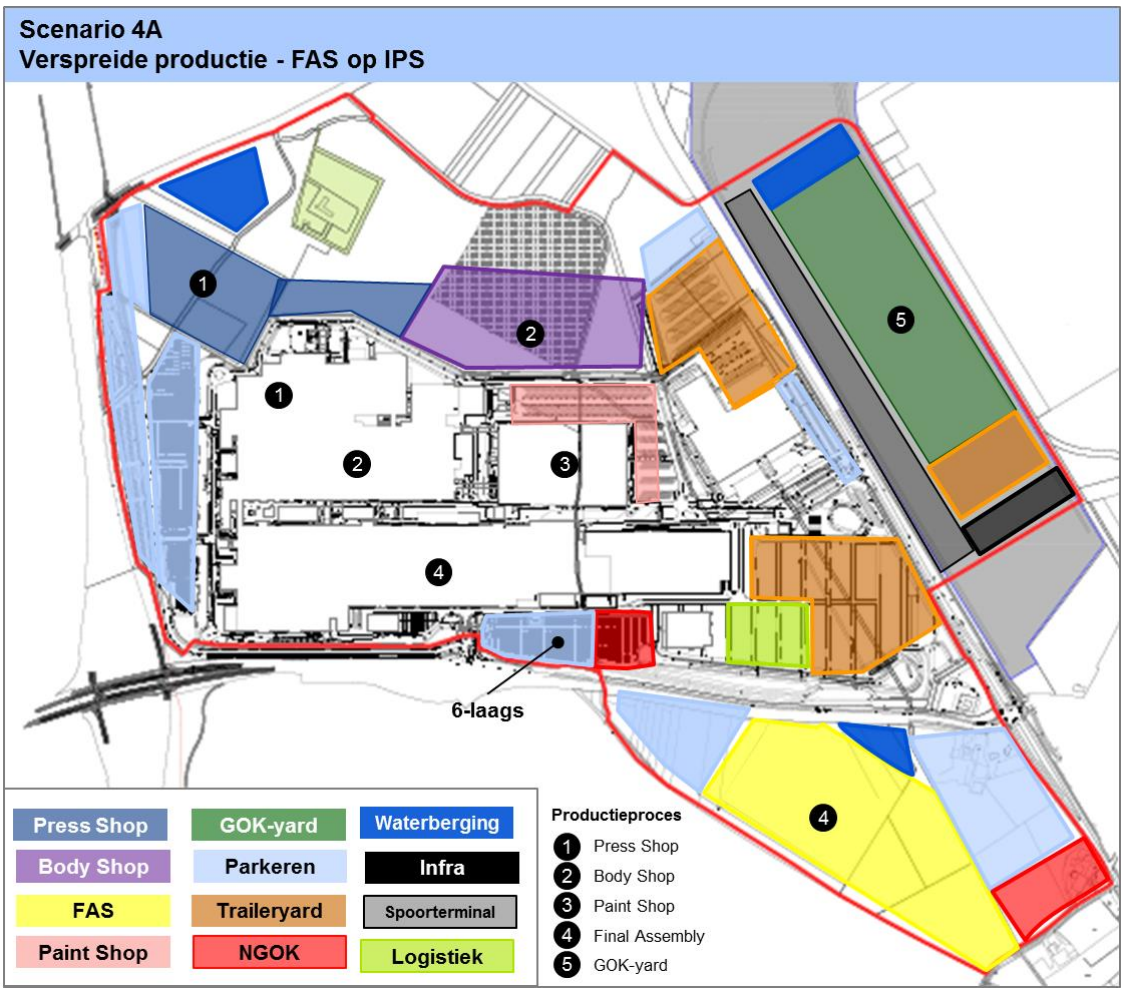

Opmerking: kaart niet volledig op schaal

Belangrijke elementen:

- GOK-yard is volledig gelijkvloers.
- Een 6-laags parkeergarage voorzien aan de zuidkant.
- Landschappelijke inpassing van Body Shop in de westelijke bosrand is (in tegenstelling tot scenario 3) mogelijk doordat de Final Assembly is geplaatst op IPS.

Scenario 4B Verspreide productie met FAS op Yard E

Uitgangspunten:

- Beperkt gebruik noordzijde
- FAS op Yard-E

Figuur 3.6 Ruimtelijk Scenario 4B

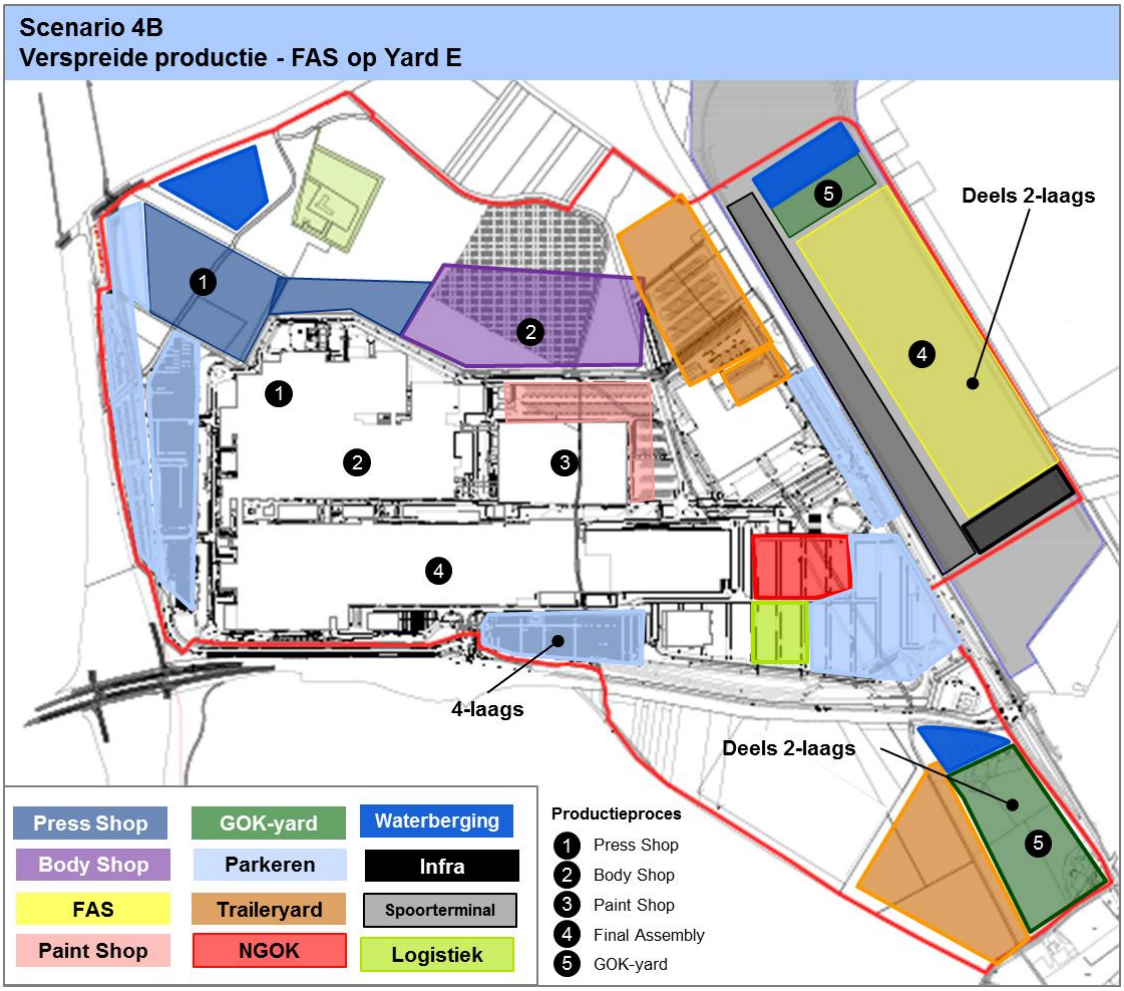

Opmerking: kaart niet volledig op schaal

Belangrijke elementen:

- Final Assembly is deels 2-laags
- GOK-yard is deels 2-laags.
- De parkeergarage bestaat uit 4 lagen in plaats van de 6 lagen in de andere scenario's.
- Landschappelijke inpassing van Body Shop in de westelijke bosrand is mogelijk (in tegenstelling tot scenario 3) doordat de Final Assembly is geplaatst op Yard-E.

4 Afweging ruimtelijke scenario's

Doelstelling van de Verkenningennota 2017 (VN-2017) is te komen tot een gedragen voorkeursscenario, dat richting geeft aan de ruimtelijke uitbreiding van VDL Nedcar. Om de opgestelde scenario's zoals geschetst in hoofdstuk 3 te beoordelen en af te wegen, is gebruikt gemaakt van een afwegingskader. Om te komen tot invulling en beoordeling hiervan, is nauw samengewerkt met medewerkers van VDL Nedcar en met thematische vakspecialisten van de Provincie Limburg, Gemeente Sittard-Geleen en de Gemeente Echt-Susteren.

4.1 Afwegingskader

Voor een uitgebreide en zorgvuldige afweging van de vijf scenario's, is een afwegingskader gebruikt met daarin de perspectieven van alle stakeholders: bij de beoordeling en afweging van de scenario's is nadrukkelijk rekening gehouden met het bedrijfseconomische perspectief van VDL Nedcar én het maatschappelijke en omgevingsperspectief van de betrokken overheden en burgers. Het afwegingskader kent drie blokken:

- *Blok A Bedrijfseconomische effecten concurrentiepositie VDL Nedcar:* beoordeling naar bedrijfseconomische- en productie-logistieke overwegingen.
- *Blok B Effecten op omgeving:* beoordeling vanuit effecten op de (leef)omgeving-overwegingen.
- *Blok C Flexibiliteit, snelheid & zekerheid:* flexibiliteit vanuit planvorming, beoordeling snelheid (en de haalbaarheid daarvan), en zekerheid over het verkrijgen van bestemmingen/vergunningen.

Elk blok is opgebouwd uit hoofdfactoren en subfactoren die elk afzonderlijk zijn beoordeeld. Onderstaand schema (figuur 4.1) geeft de hoofdfactoren per blok weer.

Figuur 4.1 Afwegingskader ruimtelijke scenario's

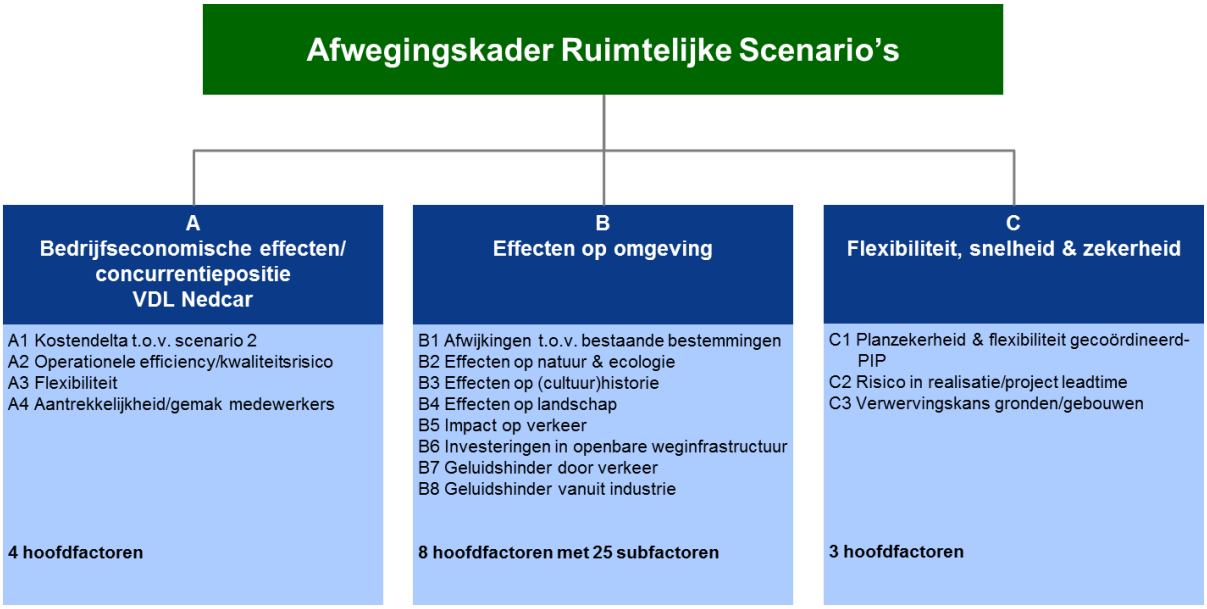

Het grootste deel van de 15 hoofdfactoren is beoordeeld op een bij de factor passende 5-puntsschaal die weliswaar verschillend is per factor, maar in bijna alle gevallen loopt van 1/++ (meest gunstig) naar 5/- - (meest ongunstig). De factoren A1 (kostenverschillen tussen de scenario's) en B6 (investeringen openbare weginfrastructuur) betreffen kostencomponenten en zijn dus uitgedrukt in geld (€). Waar hoofdfactoren bestaan uit subfactoren is een weging gebruikt om een totaal (gewogen) score per hoofdfactor te kunnen samenstellen. Uiteindelijk is in de finale afweging van de scenario's over alle hoofdfactoren een eindoordeel gevormd.

4.2 Blok A Bedrijfseconomische effecten en concurrentiepositie

In dit blok zijn de bedrijfseconomische- productie-logistieke overwegingen van VDL Nedcar meegenomen. Het blok kent vier hoofdfactoren:

- *A1 Kostendelta t.o.v. scenario 2 per lifecycle*[21]**:** Verschil tussen de scenario's in investeringen en jaarlijkse operationele kosten die scenario-specifiek zijn. De factor maakt inzichtelijk hoeveel extra kosten gemaakt worden als gevolg van de ruimtelijke eisen die gesteld worden aan een scenario.
- *A2 Operationele efficiency/kwaliteitsrisico's:* Beoordeling in hoeverre de investeringen onder A1 leiden tot een efficiënte fabriek en in welke mate de ruimtelijke eisen leiden tot kwaliteitsrisco's.
- *A3 Flexibiliteit/ruimte om in te spelen op veranderende omstandigheden/wensen klanten:* Beoordeelt de mogelijkheden om binnen het gegeven scenario's af te wijken van de geprojecteerde lay-out.

[21] Een lifecycle duurt 7 jaar

- *A4 Aantrekkelijkheid/gemak vanuit medewerkersperspectief:* Afstand van de parkeerplaatsen tot aan de werkplek van de medewerkers.

Hoofdfactor A1 is een kostencomponent en is daarom uitgedrukt in euro's (€) per scenario. Bij de overige hoofdfactoren A2, A3 en A4 zijn de scenario's vooral ten opzichte van elkaar bekeken en beoordeeld op een schaal van ++ (zeer gunstig) tot - - (zeer ongunstig). Op alle factoren binnen blok A wordt hierna achtereenvolgens ingegaan.

Opmerking: alle factoren in blok A zijn ten opzichte van elkaar beoordeeld

A1 Kostendelta t.o.v. scenario 2 per lifecylce

Om de verschillende tussen de scenario's te bepalen is uitgerekend hoeveel de totale investeringen en operationele kosten bedragen per lifecycle van 7 jaren. Dit betekent dat de totale kosten bestaan uit investeringen plus zeven keer de jaarlijks operationele kosten.
Om een reële kostenvergelijking te maken tussen de scenario's zijn alleen de kosten berekend die per scenario verschillen. Dit wil zeggen dat investeringen en operationele kosten die in alle scenario's gelijk zijn, *niet* zijn meegerekend.

De berekende totale lifecycle-kosten zijn exclusief:

- verwervingskosten grond- en bouwrijp maken Yard E en IPS-ZO, omdat deze deelterreinen in alle scenario's nodig zijn;
- Press Shop en Paint Shop omdat deze ook in alle scenario's nodig zijn en niet qua locatie en vorm verschillen tussen de scenario's;
- investeringen in productie equipment en installaties;
- kapitaallasten;
- kostenverhaal activiteiten in buitengebied;
- mogelijk deel infra-investeringen;
- investeringen in bronmaatregelen plus mogelijk deel compensatie geluidshinder;
- proceskosten om tot de benodigde plandocumenten en vergunningen te komen;
- diverse niet-onderscheidende elementen.

Onderstaand figuur 4.2 is een visuele weergave van de berekening, inclusief een overzicht van de kostencomponenten die zijn meegenomen.

Figuur 4.2 Totale lifecycle kosten & mee-gecalculeerde componenten

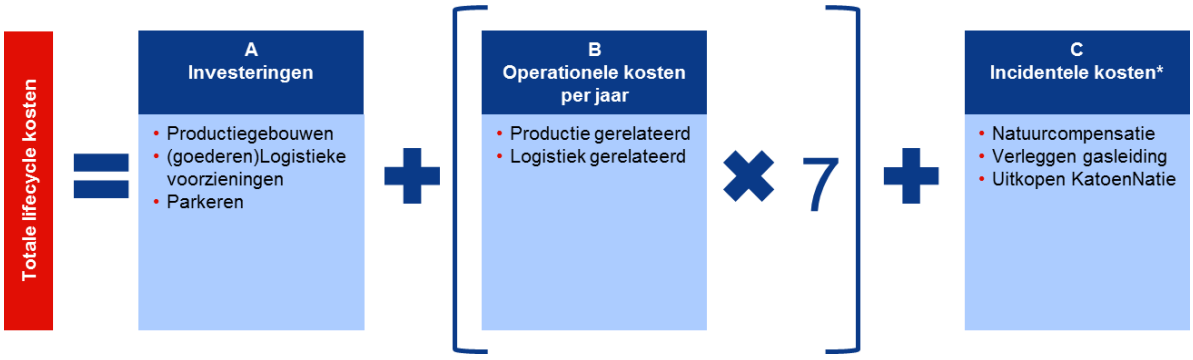

** Alleen meegerekend wanneer relevant voor het scenario*

De verschillen in investeringen en operationele kosten tussen de scenario's worden vooral veroorzaakt door:

- *meerlaagse gebouwen:* meerlaags bouwen vereist hogere investeringen en hogere operationele kosten door een minder efficiënte lay-out;
- *afstand tussen productiegebouwen:* grotere afstand tussen productiegebouwen vereist hogere investeringen in tunnels en hogere operationele kosten door vervoer van delen tussen de productiefuncties en kan leiden tot kwaliteitsissues.

Tabel 4.1 geeft een overzicht van de belangrijkste drivers voor investeringen en operationele kosten in de vijf scenario's:

Tabel 4.1 Drivers voor investeringen & operationele kosten per scenario

	Scenario 1	Scenario 2	Scenario 3	Scenario 4a	Scenario 4b
FAS	• Volledig dubbel-laags	• Gelijkvloers	• Deels 2-laags	• Gelijkvloers • Grote afstand tot fabriek	• Deels 2-laags • Grote afstand tot fabriek
GOK-yard	• 80% 2-laags	• Gelijkvloers	• 80% 2-laags	• Gelijkvloers	• 80% 2-laags
Parkeren	• 6-laags op Zuid	• 6-laags op Zuid	• 6-laags op Zuid	• Alles gelijkvloers	• 6-laags op Zuid
Overig	• N.v.t.	• N.v.t.	• N.v.t.	• Uitkopen KatoenNatie • Slopen EDC-1	• Verleggen gasleiding

Onderstaande grafiek laat zien hoe de scenario's onderling verschillen met scenario 2 (het meest productie-logistiek efficiënte en dus het meest kosten-gunstige scenario).

Tabel 4.2 Verschil in kosten per lifecycle t.o.v. scenario 2

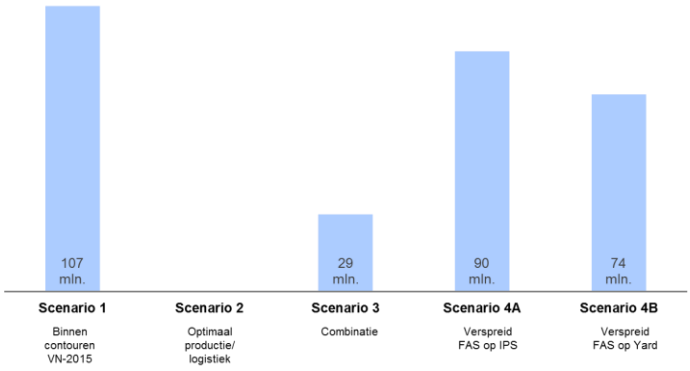

Bron: VDL Nedcar

	Scenario 1	Scenario 2	Scenario 3	Scenario 4A	Scenario 4B
A1 Kosten delta t.o.v. scenario 2 (€ x miljoen)	+€108	€0	+€29	+€90	+€74

- Het maximale kostenverschil op basis van een 7-jarige lifecycle tussen het meest gunstige scenario 2 en het meest ongunstige scenario 1 bedraagt €108 miljoen. Het verschil tussen scenario 2 en de scenario's 3, 4A en 4B bedraagt respectievelijk €29, €90 en €74 miljoen.
- Ervan uitgaande dat er ongeveer 1 miljoen auto's in een 7-jarige lifecycle worden geproduceerd, leggen deze extra kosten ten opzichte van scenario 2 een fors beslag op de winst per auto voor VDL Nedcar. Deze extra kosten kunnen vanwege het competitieve karakter van de markt waarin VDL Nedcar opereert, niet worden doorberekend aan de klant.

A2 Operationele efficiency/kwaliteitsrisico's

Om een productiecapaciteit van 400.000 auto's per jaar te realiseren, investeert VDL Nedcar vele honderden miljoenen. Deze investering moet dan wel leiden tot één van Europa's meest efficiënte autofabrieken om zo richting de toekomst blijvend concurrerend te kunnen zijn. Dat maakt dat naast kosten, ook operationele (sturings-) en kwaliteitsfactoren een belangrijke rol spelen. De beoordeling geeft aan in hoeverre er sprake is van een efficiënte fabriek en in welke mate er sprake is van kwaliteitsrisico's.

Tabel 4.3 Beoordeling factor A2

	Scenario 1	Scenario 2	Scenario 3	Scenario 4A	Scenario 4B
A2 Operationele efficiency/kwaliteitsrisico	-/- -	++	0/+	-	-

++	Zeer gunstig
+	Gunstig
0	Noch gunstig/noch ongunstig
-	Ongunstig
- -	Zeer ongunstig

Toelichting beoordeling:

- Scenario 2 krijgt de meest gunstige beoordeling. Alle productieonderdelen zijn in dit scenario immers gelijkvloers én liggen zo dicht als mogelijk bij elkaar.
- Het meest ongunstig is scenario 1, hierin zitten de meeste meerlaagse functies en ontbreekt een directe connectie tussen de Press Shop en Body Shop.
- Scenario 4A en 4B krijgen eveneens een ongunstige beoordeling doordat de Final Assembly op forse afstand van de andere productieonderdelen (Paint Shop) ligt. De grote afstand van de Final Assembly tot de andere delen van de fabriek is nadelig vanwege de volgende elementen:
  - *impact langere pijplijn*: doordat het aantal auto's in de pijplijn tussen Paint Shop en Final Assembly toeneemt, is de impact van verstoringen groter. Meerdere auto's bevinden zich dan in een pijplijn, waardoor verstoringen later worden ontdekt en meer kosten gemaakt moeten worden om deze te herstellen.
  - *communicatie:* productie- en kwaliteitsmedewerkers van beide productieonderdelen hebben regelmatig contact over de auto's die van de ene naar de volgende afdeling gaan. Hoe groter de afstand tussen de twee onderdelen, hoe lastiger het wordt overleg te plegen.
- Scenario 3 krijgt een relatief neutrale beoordeling, omdat er weliswaar een aantal meerlaagse onderdelen inzitten, maar de productiegebouwen wel goed op elkaar aangesloten zijn en niet te ver van elkaar liggen.

A3 Flexibiliteit/ruimte om in te spelen op veranderende omstandigheden/wensen klanten

Met de aanwezige expertise binnen VDL Nedcar kan een goede inschatting worden gemaakt hoe de lay-out van de fabriek eruit moet zien om ongeveer een extra 200.000 auto's per jaar te produceren. Desondanks is dit pas zeker op het moment dat de klant(en) een productiecontract tekenen. Het is bijvoorbeeld denkbaar dat er niet 200.000 auto's per jaar voor één klant worden geproduceerd, maar twee keer 100.000 auto's voor twee verschillende klanten. In dat geval kent de fabriek een aangepaste lay-out, omdat de gebouwen niet zonder meer door de helft gedeeld kunnen worden. De beoordeling weerspiegelt de ruimte die het betreffende scenario biedt.

Tabel 4.4 Beoordeling factor A3

	Scenario 1	Scenario 2	Scenario 3	Scenario 4A	Scenario 4B
A3 Flexibiliteit/ruimte om in te spelen op veranderende omstandigheden/ wensen klanten	-	++	0	0	0

Toelichting beoordeling:

- In scenario 2 is de meeste ruimte voor aanpassingen aan de voorziene lay-out doordat het noordelijke terrein volledig ter beschikking staat van VDL Nedcar en er daar geen beperkingen (meer) zijn ten aanzien van de natuur.

- Scenario 1 biedt de minste ruimte aangezien de productieprocessen weliswaar in het noorden zijn geconcentreerd, maar de manoeuvreerruimte zeer beperkt is doordat binnen de contouren van VN-2015 moet worden gebleven.
- Scenario 3 scoort neutraal omdat er iets meer ruimte voor flexibiliteit is dan in scenario 1, maar minder dan in 2.
- Scenario 4A en 4B scoren 'neutraal' doordat de ruimte voor de fabriek aan de noordzijde beperkt is, maar er meer flexibiliteit voor de Final Assembly gelegen op IPS dan wel Yard-E.

A4 Aantrekkelijkheid/gemak vanuit medewerkers-perspectief

Vanuit het perspectief van de medewerkers van VDL Nedcar is de afstand tussen de parkeerplaats en werkplek, in ruimtelijke zin het meeste van belang. Hoe gunstiger de score voor deze factor hoe kleiner de afstand tot de werkplek voor de meeste werknemers.

Tabel 4.5 Beoordeling factor A3

	Scenario 1	Scenario 2	Scenario 3	Scenario 4A	Scenario 4B
A4 Aantrekkelijkheid/gemak vanuit medewerkers-perspectief	+	+	+	0	+

Toelichting beoordeling:

- Bijna alle scenario krijgen dezelfde positieve beoordeling. Over vrijwel de gehele linie zijn de parkeerplaatsen zo gesitueerd dat deze op loopafstand tot de werkplekken bij de verschillende productiegebouwen liggen.
- In scenario 4A is de beoordeling lager doordat er minder plaatsen zijn nabij de bestaande Final Assembly en dus meer werknemers op grotere afstand moeten parkeren.

4.3 Blok B Effecten op de omgeving

In blok B worden de scenario's beoordeeld vanuit planologische overwegingen. De hoofdfactoren, deelgebieden en elementen zijn in het onderstaande overzicht (tabel 4.6) toegelicht.

Tabel 4.6 Factoren, deelgebieden en elementen blok B

Hoofdfactoren	Deelgebieden	Elementen	Toelichting
B1 Afwijking t.o.v. bestaande bestemmingen	-		Afwijking geplande functies t.o.v. vigerende bestemmingsplan
B2 Effecten op natuur & ecologie	**B2.1 Noord**	• Goudgroene-natuur	Beoordeling van 6 afzonderlijk elementen voor 3 deelgebieden van de effecten op de natuurgebieden rondom het VDL Nedcar-terrein.
	B2.2 Oost	• Bomenlaan Op de Baan • Geleenbeek • Agrarisch-cultureel landschap	
	B2.3 Zuid	• Bomenlaan Gelders Eind • Limbrichterbos	
B3 Effecten op (cultuur) historie	**B3.1 Noord**	• Rijksmonument Wolfrath	Beoordeling van 2 afzonderlijk elementen voor 2 deelgebieden van de effecten op de cultuurhistorie rondom het VDL Nedcar-terrein.
	B3.2 Oost	• Stadswal Nieuwstad	
B4 Effecten op landschap	**B4.1 Noord**	• Landschap Wolfrath • Landschap langs A2	Beoordeling van 8 afzonderlijke elementen voor 3 deelgebieden van de effecten op het landschap rondom het VDL Nedcar-terrein.
	B4.2 Oost	• Bomenlaan Op de Baan • Geleenbeek • Agrarisch-cultureel landschap	
	B4.3 Zuid	• Bomenlaan Gelders Eind • Limbrichterbos • Agrarisch-cultureel landschap	
B5 Impact op verkeer	**B5.1 Oversteekbarheid**	n.v.t.	Beoordeling van effecten op 4 afzonderlijke elementen als gevolg van de verkeersaanzuigende werking van VDL Nedcar.
	B5.2 Effectiviteit maatregelen	n.v.t.	
	B5.3 Bereikbaarheid Nieuwstadt	n.v.t.	
	B5.4 Bereikbaarheid Holtum	n.v.t.	
B6 Investeringen in de openbare weginfra	-		Benodigde investeringen om geconstateerde knelpunten aan te pakken
B7 Geluidshinder door verkeer	**B7.1 Geluidshinder N276**	n.v.t.	Beoordeling van geluidshinder als gevolg van toename verkeer op 3 verschillende wegvakken
	B7.2 Geluidshinder N297	n.v.t.	
	B7.3 Overige wegvakken	n.v.t.	
B8 Geluidshinder vanuit industrie	-		Beoordeling geluidshinder vanuit industrie

Opmerking: emissies als gevolg van verkeerstoename zijn niet meegenomen, aangezien daarover geen informatie bekend is; grofweg lopen de effecten parallel met die van B7.
Om te komen tot een eindoordeel over blok B is als volgt gewerkt:

Stap 1: bepaling score op alle subfactoren waarbij een bij de betreffende subfactor passende 5-punts schaal is gebruikt om de vijf scenario's te beoordelen;
Stap 2: bij alle subfactoren in blok B zijn wegingen toegepast in relatie tot de deelgebieden of elementen waarop het effect van toepassing is. Dit geldt niet voor de hoofdfactoren B1, B6 en B8, omdat deze geen subfactoren kennen die gewogen worden.

Beoordelingen van sub- en hoofdfactoren zijn successievelijk per hoofdfactor uitgewerkt. Bij elke hoofdfactor wordt eerst een toelichting gegeven op welke gebieden en elementen er

beoordeeld is. Vervolgens wordt een tabel gepresenteerd met de toegekende scores, inclusief een korte toelichting. Voor de hoofdfactoren die subfactoren kennen, wordt daarna een weging toegekend. De factor-beoordeling eindigt met een overall-beeld in de vorm van een gewogen totaalscore per hoofdfactor.

Opmerking: alle factoren in blok B (met uitzondering van B1) zijn beoordeeld ten opzichte van de feitelijke situatie

B1 Afwijking ten opzichte van bestaande bestemmingen

In hoofdstuk 2 is een inventarisatie gemaakt van de totale ruimte die VDL Nedcar nodig heeft om de productiecapaciteit uit te breiden tot 400.000 auto's per jaar. Deze uitbreiding realiseren op eigen terrein is niet mogelijk aangezien het terrein benut is. Gevolg hiervan is dat uitbreidingsruimte deels 'buiten de hekken' moet worden gezocht. Welke percelen hiervoor worden ingezet en welke functies waar komen wordt bepaald door het betreffende scenario (zie hoofdstuk 3). Onderstaande kaart (figuur 4.3) geeft weer hoe de verschillende percelen binnen het zoekgebied in de huidige situatie bestemd zijn.

Figuur 4.3 Huidige bestemmingen

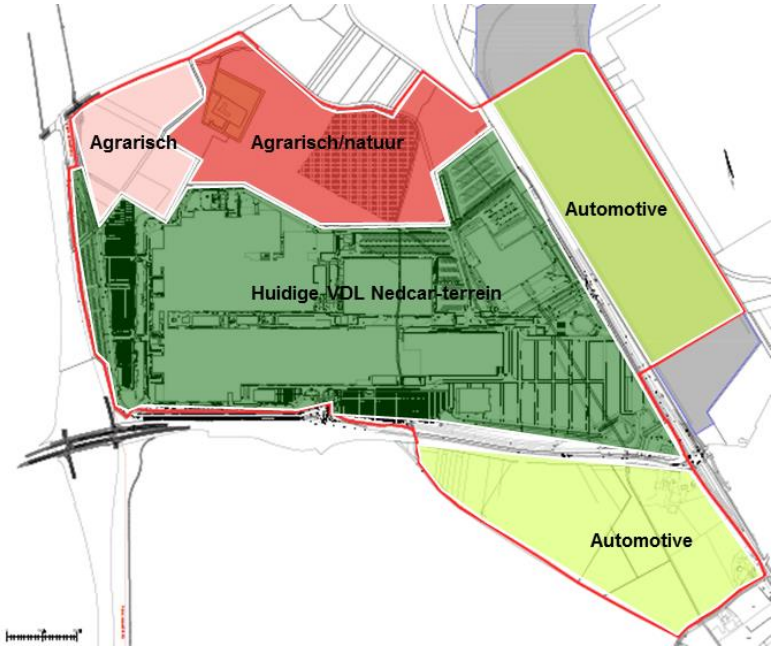

Bron: gemeente Sittard-Geleen, 2017

Hoofdfactor B1 brengt in kaart in welke mate geplande uitbreidingen plaatsvinden op terreinen die daar niet voor bestemd zijn, en hoe groot de afwijking overall is binnen de vijf scenario's. Van elk scenario is bekeken in hoeverre de geplande functie afwijkt van de huidige bestemming die onder het terrein ligt. Dit is gedaan door een score aan de functie toe te kennen van 1 (geen afwijking - past binnen huidig bestemmingsplan) tot 5 (zware afwijking - past helemaal niet binnen huidig bestemmingsplan qua functie en bouwhoogte/-massa).
De onderstaande kaarten (in figuur 4.4) geven weer per scenario in hoeverre de geplande functies afwijken van de huidige bestemmingen.

Figuur 4.4 Afwijking van functies ten opzichte van het vigerende bestemmingsplan

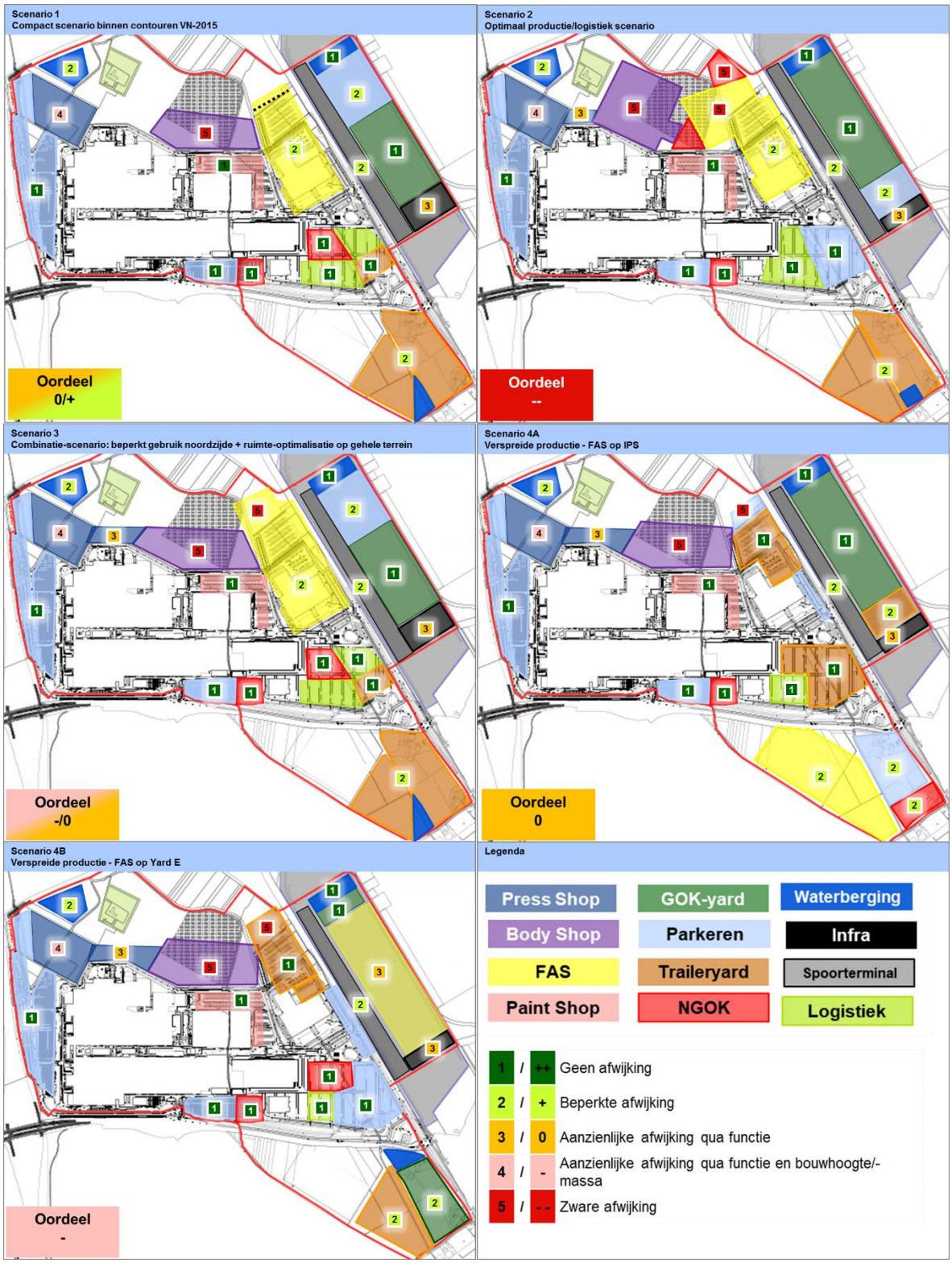

Bron: gemeente Sittard-Geleen, 2017

Overall-beeld factor B1

Tabel 4.7 Eindbeoordeling B1

	Scenario 1	Scenario 2	Scenario 3	Scenario 4a	Scenario 4b
B1 Afwijking t.o.v. bestaande bestemmingen	0/+	- -	-/0	0	-

++ Afwijking meest beperkt
+
0
-
- - Afwijking minst beperkt

Toelichting beoordeling:

- In alle scenario's wijken de in de scenario's geprojecteerde functies over de gehele linie af van de huidige bestemmingen.
- In scenario 1 (dat binnen de contouren van VN-2015 blijft) is de afwijking het meest beperkt, omdat hier het minste gebruikt van het noorden wordt gemaakt dat nu nog geen bedrijfsbestemming kent.
- De scenario's waarin productieactiviteiten voorzien zijn op plekken die nog geen bedrijfsbestemming hebben (Wolfrath + Pasveld) én nog geen automotive-productie bestemming Yard/IPS (scenario 4A/B, FAS op Yard/IPS) hebben de meest ongunstige beoordeling

B2 Effecten op natuur & ecologie

In deze factor worden de effecten van de uitbreiding van de VDL Nedcar-fabriek beoordeeld vanuit natuur- en ecologieperspectief. Natuurbescherming bestaat uit twee elementen:

- *Soortenbescherming:* zorgdragen dat zowel flora als fauna beschermd worden en verzekering dat soorten voldoende overlevingsmogelijkheden hebben.
- *Gebiedsbescherming:* hoeveelheid natuur in de regio op peil houden.

Vanuit deze twee perspectieven is bekeken op welke gebieden de fabrieksuitbreiding effect heeft. Het gaat om vooral natuurelementen in het noorden, oosten en ten zuiden van de fabriek. In het westen zijn er nauwelijks effecten op de natuur, aangezien daar de snelweg A2 loopt en daar geen uitbreiding mogelijk is. Onderstaande tabel 4.8 brengt in kaart welke gebieden en natuurelementen in de beoordeling zijn meegenomen.

Tabel 4.8 Deelgebieden en elementen die beoordeeld zijn

Deelgebieden & elementen	Toelichting
B2.1 Noord Goudgroene-natuur	• Lanen rond Pasveld (broedvolgels) • Sterrebos in Wolfrath:6 ha loofbos van meer dan 200 jaar oud met goed ontwikkelde flora en oude eiken. Kenmerkende plantensoorten zijn: Bosanemoon, Dalkruid, Veenbes en Slanke sleutelbloem. Behoort tot de oudste bossen van Limburg, slechts 6% van de bossen in Limburg is van deze leeftijd. Bos kent 2 dassenburchten aan de zuidkant. Daarnaast vleermuissoorten (Dwergvleermuis, Laatvlieger en Rosse Vleermuis) en diverse broedvogels zoals de Specht, Uilen en diverse Zangvogels. • Populierenbos tussen de RdB-laan en Lindbeek kent dassenbijburcht. • Akkerland tussen Holtummerweg en noordrand VDL-complex is foerageergebied van de das.
B2.2 Oost Bomenlaan Op de Baan	• Langs N267 • Belangrijk voor vleermuizen
Geleenbeek	• Loopt langs de oostkant langs Yard-E • Leefgebied alpenwatersalamander
Agrarisch-cultureel landschap	• Tussen fabriekscomplex en Nieuwstadt.
B2.3 Zuid Bomenlaan Gelders Eind	• Bomenlaan gesitueerd langs N297
Limbrichterbos	• Bosgebied gelegen aan de zuidkant van de N297

Bron: Teamanalyse

Van elk gebied is op element-niveau beoordeeld welke schade uitbreiding volgens het betreffende scenario met zich meebrengt. De gebruikte schaal loopt van 1 (geen schade) tot 5 (grote schade die onherstelbaar en onvervangbaar is).

Tabel 4.9 Overzicht scores B2

	Scenario 1		Scenario 2		Scenario 3		Scenario 4a		Scenario 4b	
Noord Goudgroene-natuur	3	• Ca. helft Sterrebos verdwijnt • Dassenburchten te verplaatsen Z→N • Foerageergebied voldoende aanwezig	5	• Sterrebos verdwijnt helemaal • Dassen, vleermuizen en broedvogels zijn niet in het gebied vervangbaar	4	• Ca. helft Sterrebos verdwijnt + bos ten noorden van EDC-2 • Dassenburchten te verplaatsen Z→N	3	• Ca. helft Sterrebos verdwijnt • Dassenburchten te verplaatsen Z→N • Foerageergebied voldoende aanwezig	4	• Ca. helft Sterrebos verdwijnt + bos ten noorden van EDC-2 • Dassenburchten te verplaatsen Z→N
Oost Bomenlaan Op de Baan	3	• Verkeerstoename dag en nacht + invloed FAS op vleermuizen • Verstoring bestaande situatie	3	• Verkeerstoename dag en nacht + invloed FAS op vleermuizen • Verstoring bestaande situatie	3	• Verkeerstoename dag en nacht + invloed FAS op vleermuizen • Verstoring bestaande situatie	2	• Verkeerstoename dag en nacht invloed op vleermuizen • Verstoring bestaande situatie	4	• Verkeerstoename dag en nacht invloed op vleermuizen • Fysieke doorkruisingen laan door FAS op Yard
Geleenbeek	3	• Beek blijft ecologisch functioneren • Extra bebouwing wel van invloed	3	• Beek blijft ecologisch functioneren • Extra bebouwing wel van invloed	3	• Beek blijft ecologisch functioneren • Extra bebouwing wel van invloed	3	• Beek blijft ecologisch functioneren • Extra bebouwing wel van invloed	4	• Beek kan ecologisch blijven functioneren • Extra invloed van FAS • Bezonning neemt fors af
Agrarish-cultureel landschap	3	• Compenseerbaar	3	• Compenseerbaar	3	• Compenseerbaar	3	• Compenseerbaar	3	• Compenseerbaar
Zuid Bomenlaan Gelders Eind	1	• Geen invloed	1	• Geen invloed	1	• Geen invloed	1	• Geen invloed	1	• Geen invloed
Limbrichterbos	1	• Geen invloed	1	• Geen invloed	1	• Geen invloed	1	• Geen invloed	1	• Geen invloed

Bron: Teamanalyse
Afkortingen in tabel: Z→ N = Zuid naar Noord; FAS = Final Assembly

1 Geen schade
2 Beperkte schade
3 Aanzienlijke schade die wel herstelbaar is (op of rondom de locatie zelf)
4 Aanzienlijke schade die niet herstelbaar is (op of rondom de locatie zelf), maar wel vervangbaar elders
5 Grote schade die onherstelbaar en onvervangbaar is

Opmerkingen ten aanzien van de scores:

- alle scores boven de 1 (2 en hoger) leveren schade op aan de natuur; de ernst en de mogelijkheden tot herstellen/compenseren, verschillen echter;
- in het geval van een 3 is de schade (deels) oplosbaar/herstelbaar op de locatie zelf (bij-voorbeeld door natuur elders in het gebied tot te voegen);
- bij een score 4 kunnen er geen maatregelen op de locatie zelf worden genomen om de schade te herstellen/compenseren, deze moet elders plaatsvinden; dieren of dierenpo-pulaties worden in hun leefgebied aangetast, maar kunnen wel blijven voortbestaan.
- in het geval van een score vijf is de schade onherstel- en onvervangbaar; dieren en/of dierenpopulaties moeten als verloren worden beschouwd.

Tabel 4.10 Weging subfactoren B2

Onderscheiden subfactoren & weging				
Subfactor	**Gewicht**	**Toelichting**	**Onderscheiden element binnen subfactor**	**Gewicht**
B2.1 Noord	80%	• Het Noorden kent een groot aandeel goudgroene-natuur, inclusief het >200 jaar oude Sterrebos (5% van de Limburgse bossen is van een dergelijke leeftijd)	Goudgroene-natuur	100%
B2.2 Oost	15%	• Vanuit ecologisch perspectief hebben de Bomenlaan en de Geleenbeek een 'regionale' functie • Agrarisch-cultureel landschap is vervangbaar	Bomenlaan Op de Baan	40%
			Geleenbeek	40%
			Agrarisch-cultureel landschap	20%
B2.3 Zuid	5%	• Het aandeel natuur en ecologisch belang daarvan in het zuidelijk gebied is beperkt	Bomenlaan Gelders Eind	50%
			Limbrichterbos	50%
	100%			

Overall beeld B2

Tabel 4.11 Gewogen score B2

	Scenario 1	Scenario 2	Scenario 3	Scenario 4a	Scenario 4b
Gewogen score B2	**2,9**	**4,5**	**3,7**	**2,8**	**3,8**

1 Geen schade
2 Beperkte schade
3 Aanzienlijke schade die wel herstelbaar is (op of rondom de locatie zelf)
4 Aanzienlijke schade die niet herstelbaar is (op of rondom de locatie zelf), maar wel vervangbaar elders
5 Grote schade die onherstelbaar en onvervangbaar is

Toelichting beoordeling:

- Alle scenario's leveren vanuit natuur & ecologie-perspectief aanzienlijke schade (scores >3) op voor de omgeving van het VDL Nedcar-terrein, behalve op de gebieden aan de zuidkant.
- De meeste waardevolle natuur (goudgroen) bevindt zich in het noorden (beoordeeld in factor B2.1 en gewogen met een weging van 80%) met ecologische- en natuurwaarde voor de gehele regio. Het volgende ten aanzien van de verschillen tussen de scenario's:
  - Scenario 1 en 4A zijn het meest positief beoordeeld, omdat de aanzienlijke schade in het gebied gecompenseerd kan worden; de das kan door te verhuizen van het

zuiden naar het noorden van het bos, in het gebied blijven wonen met behoudt van een fors deel van zijn leefgebied.
  - In scenario 3 en 4B wordt ten opzichte van 1 en 4A ten noorden van EDC-2 ingrepen gedaan in het poplierenbos. Dit vormt belangrijk foerageergebied voor de das.
  - In scenario 2 verdwijnt het gehele bos en dus het hele leefgebied van belangrijke diersoorten waaronder de das en een flink aantal broedvogels en vleermuizen. Deze aanwezige dierenpopulaties moeten als (deels) verloren worden beschouwd.
- Vanuit natuur en ecologie geredeneerd zijn scenario 1 en 4B het minst impactvol; over alle factoren is de aanzienlijke schade compenseerbaar/herstelbaar.
- Scenario 3 en 4b scoren in 'het midden', waarbij 4b vooral slechter over de gehele linie scoort, maar het grootste effect hebben beide op het gebied in het noorden.
- Scenario 2 scoort vergelijkbaar met scenario's 1 en 3op de elementen B2.2 en B2.3; maar de ingreep in het noorden is zo groot dat gebied vanuit natuur- en ecologieperspectief verloren gaat.

In alle scenario's moet de natuurschade naar verloren oppervlakte gecompenseerd worden volgens de provinciale regeling. Voor het verlies in Wolfrath is deze natuurcompensatie opgenomen in factor A1 en dus mee-gecalculeerd in de kostenberekeningen.

B3 Effecten op cultuur(historie)

Het gebied rondom VDL Nedcar kent verschillende elementen die vanuit cultuur(historisch) perspectief van belang zijn. Onderstaande tabel 4.12 geeft een overzicht welke elementen in dit kader zijn meegenomen.

Tabel 4.12 Deelgebieden en elementen die beoordeeld zijn

Deelgebieden & elementen	Toelichting
B3.1 Noord Rijksmonument (totale ensemble) Pasveld + Wolfrath	Ensemble kasteel Wolfrath (gebouwd in de 18de eeuw) dat bestaat uit het kasteel, de lanen in Pasveld (grote & kleine Allee),grachten, de akker naast het kasteel en het Sterrebos.
B3.2 Oost Stadswal Nieuwstadt	Nieuwstadt is oorspronkelijk ommuurd, er resteert een klein stukje aan de zuidkant van Yard-E

Bron: Teamanalyse

Tabel 4.13 Overzicht scores B3

	Scenario 1		Scenario 2		Scenario 3		Scenario 4a		Scenario 4b	
Noord Rijksmonument (totale ensemble) Pasveld + Wolfrath	3	• Aantasting ensemble: – deel Sterrebos – lanen Pasveld	5	• Kasteel blijft over • Rest ensemble verdwijnt totaal	4	• Aantasting ensemble: – deel Sterrebos – lanen Pasveld – akker verkleind • Aantasting oostkant	4	• Aantasting ensemble: – deel Sterrebos – lanen Pasveld – akker verkleind • Aantasting oostkant	4	• Aantasting ensemble: – deel Sterrebos – lanen Pasveld – akker verkleind • Aantasting oostkant
Oost Stadswal Nieuwstadt	2	• Stadswal wordt minder beleefd	2	• Stadswal wordt minder beleefd	2	• Stadswal wordt minder beleefd	2	• Stadswal wordt minder beleefd	4	• Beleving zeer sterk verminderd door FAS op Yard

Bron: Teamanalyse
Afkortingen in tabel: FAS = Final Assembly

1 Geen schade
2 Beperkte schade
3 Matige schade (20-50%) die niet herstelbaar is
4 Aanzienlijke schade die niet herstelbaar is
5 Grote schade die onherstelbaar en onvervangbaar is

Opmerking: hier is een andere legenda dan bij B2 en B4 gebruikt, omdat aantasting van cultuur(historie) niet te herstellen is.

Tabel 4.14 Weging subfactoren B3

Onderscheiden subfactoren & weging				
Subfactor	**Gewicht**	**Toelichting**	**Onderscheiden element binnen subfactor**	**Gewicht**
B3.1 Noord	90%	• Rijksmonument strekt uit over Pasveld + Wolfrath en moet in zijn geheel worden beschouwd, d.w.z. kasteel + akker + Sterrebos + lanen • Ontwikkelingen brengen schade toe monument zelf	Rijksmonument Pasveld + Wolfrath (totale ensemble)	100
B3.2 Oost	10%	• Stadswal is beperkt qua omvang • Wal zelf wordt niet aangetast, wel de beleving daarvan	Stadswal Nieuwstad	100
	100%			

Overall beeld B3

Tabel 4.15 Gewogen score B3

	Scenario 1	Scenario 2	Scenario 3	Scenario 4a	Scenario 4b
Gewogen score B3	**2,9**	**4,7**	**3,8**	**3,8**	**4,0**

1 Geen schade
2 Beperkte schade
3 Matige schade (20-50%) die niet herstelbaar is
4 Aanzienlijke schade die niet herstelbaar is
5 Grote schade die onherstelbaar en onvervangbaar is

Toelichting beoordeling:

- Alle scenario's brengen matig tot grote schade (scores >3) met zich mee aan de cultuur(historie)
- De grootste schade levert scenario 2 op, doordat het ensemble rond het rijksmonument geheel verdwijnt (alleen het kasteel zelf blijft over)
- In alle scenario's is er geen directe schade aan stadswal Nieuwstadt, maar de beleving wordt in 4B bijna volledig tenietgedaan

B4 Effecten op landschap

Het gebied rondom het VDL Nedcar-terrein kent verschillende typen landschappen, elk met zijn eigen kenmerken en aangezichten. Vanuit landschapsoptiek is er voornamelijk gekeken naar:

- zicht (open versus gesloten) en zichtlijnen;
- samenhang tussen de verschillende landschapsonderdelen;
- puurheid en ongereptheid van het landschap, verstoring door bedrijfsactiviteiten.

Tabel 4.16 Beoordeelde elementen factor B4

Deelgebieden & elementen	Toelichting
B4.1 Noord Weerszijden Holt.weg/RdB-laan	Wolfrath en omgeving maakt deel uit van een oude structuur van een kralensnoer van solitaire bossen die gelegen zijn in het diepere midden terras van de Maas. Dit kralensnoer loopt vanaf Chemelot parallel aan de A2 en is nog steeds goed waarneembaar vanaf de A2. De invulling van het gebied Wolfrath (kasteel, bos en akkers) is ook nauw verbonden met de bekenzone (Geleenbeek en Vloedgraaf) die de groene/blauwe ader vorm van de Landgoederenzone Swentibold.
Landschap langs A2	Het landschap langs de A2 wordt gekenmerkt door openheid aan weerszijden van de weg.
B4.2 Oost Bomenlaan Op de Baan	De weg wordt omzoomd door massieve bomenlanen.
Geleenbeek	De beek is een belangrijke drager van de Landgoederenzone Swentibold, en is ooit langs de Yard heringericht.
Agrarish-cultutreel landschap	Kenmerken landschap in de Landgoederenzone Swentibold.
B4.3 Zuid Bomenlaan Gelders Eind	Aan de zuidkant van de weg is enige tijd geleden een nieuwe bomenlaan gerealiseerd.
Limbrichterbos	Onderdeel van een groter bosgebied langs de A2.
Agrarish-cultutreel landschap	Langs de N297 ligt nog een klein, open landschap in de overgang naar het Limbrichterbos.

Bron: Teamanalyse

Tabel 4.17 Overzicht scores B4

	Scenario 1		Scenario 2		Scenario 3		Scenario 4a		Scenario 4b	
Noord Weerszijden Holt.weg/RdB-laan	3	• Uitbreiding vanaf H.weg niet waarneembaar • Wel in het bos	5	• Samenhang (open/gesloten, bos/akker) landschap volledig weg	3	• Uitbreiding vanaf H.weg niet waarneembaar • Wel in het bos	3	• Uitbreiding vanaf H.weg niet waarneembaar • Wel in het bos	3	• Uitbreiding vanaf H.weg niet waarneembaar • Wel in het bos
Landschap langs A2	5	• PS blokkeert zicht op open landschap • Open landschap verdwijnt	5	• PS blokkeert zicht op open landschap • Open landschap verdwijnt	5	• PS blokkeert zicht op open landschap • Open landschap verdwijnt	5	• PS blokkeert zicht op open landschap • Open landschap verdwijnt	5	• PS blokkeert zicht op open landschap • Open landschap verdwijnt
Oost Bomenlaan Op de Baan	3	• Wordt minder beleefd in landschap rondom Nieuwstadt • Ontwikkelingen tasten laan aan	3	• Wordt minder beleefd in landschap rondom Nieuwstadt • Ontwikkelingen tasten laan aan	3	• Wordt minder beleefd in landschap rondom Nieuwstadt • Ontwikkelingen tasten laan aan	3	• Wordt minder beleefd in landschap rondom Nieuwstadt • Ontwikkelingen tasten laan aan	4	• Door FAS wordt laan niet meer beleefd in landschap rondom Nieuwstadt • Ontwikkelingen tasten laan aan
Geleenbeek	4	• Karakter beekdal sterk aangetast	4	• Karakter beekdal sterk aangetast	4	• Karakter beekdal sterk aangetast	4	• Karakter beekdal sterk aangetast	5	• Karakter beekdal zeer sterk aangetast
Agrarish-cultutreel landschap	3	• Compenseerbaar	3	• Compenseerbaar	3	• Compenseerbaar	3	• Compenseerbaar	5	• Niet compenseerbaar a.g.v. invloed FAS
Zuid Bomenlaan Gelders Eind	1	• Geen invloed	1	• Geen invloed	1	• Geen invloed	3	• Meer bouwmassa • Versterken laanstructuur	2	• Meer bouwmassa • Versterken laanstructuur
Limbrichterbos	1	• Geen invloed	1	• Geen invloed	1	• Geen invloed	3	• Meer bouwmassa • Versterken laanstructuur	2	• Meer bouwmassa • Versterken laanstructuur
Agrarish-cultutreel landschap	2	• Geen invloed	2	• Geen invloed	2	• Geen invloed	3	• Meer bouwmassa • Versterken laanstructuur	2	• Meer bouwmassa • Versterken laanstructuur

Bron: Teamanalyse
Afkortingen in tabel: PS = Press Shop; Holt.weg/H.weg=Holtumerweg; FAS = Final Assembly; RdB-laan = Ruys Beerenbroecklaan

1 Geen schade
2 Beperkte schade
3 Aanzienlijke schade die wel herstelbaar is (op of rondom de locatie zelf)
4 Aanzienlijke schade die niet herstelbaar is (op of rondom de locatie zelf) maar wel vervangbaar elders
5 Grote schade die onherstelbaar en onvervangbaar is

Tabel 4.18 Weging subfactoren B4

Onderscheiden subfactoren & weging				
Subfactor	**Gewicht**	**Toelichting**	**Onderscheiden element binnen subfactor**	**Gewicht**
B4.1 Noord	65%	• Noorden kent vanwege de aanwezige natuur het minst verstedelijkte landschap en daardoor hebben de ontwikkelingen de grootste impact in het noorden	Weerszijden Holt.weg/RdB-laan	60%
			Landschap langs A2	40%
B4.2 Oost	25%	• Kleinschalig diffuus landschap langs beek waardevol als buffer tussen Nieuwstadt en fabriekscomplex	Bomenlaan Op de Baan	20%
			Geleenbeek	40%
			Agrarisch-cultureel landschap	40%
B4.3 Zuid	10%	• In het zuiden is het landschap reeds het meest verstedelijkt door bebouwing (huizen en bedrijvigheid), ontwikkelingen hebben hier geringe impact op landschap	Bomenlaan Gelders Eind	⅓
			Limbrichterbos	⅓
			Agrarisch-cultureel landschap	⅓
	100			

Overall beeld B4

Tabel 4.19 Gewogen score B4

	Scenario 1	Scenario 2	Scenario 3	Scenario 4a	Scenario 4b
Gewogen score B4	**3,5**	**4,2**	**3,5**	**3,6**	**3,9**

1 Geen schade
2 Beperkte schade
3 Aanzienlijke schade die wel herstelbaar is (op of rondom de locatie zelf)
4 Aanzienlijke schade die niet herstelbaar is (op of rondom de locatie zelf) maar wel vervangbaar elders
5 Grote schade die onherstelbaar en onvervangbaar is

Toelichting beoordeling:

- Vanuit landschapsperspectief brengen alle scenario's aanzienlijke schade (scores >3) toe aan het landschap
- Scenario 2 brengt zeer aanzienlijke schade (score 4,2) aan als gevolg van de realisatie van productiefaciliteiten over bijna het gehele noorden, waardoor het landschap significant zal veranderen
- Scenario 4b brengt minder schade aan in het noorden, maar heeft significante impact op het landschap langs de Yard (als gevolg van de in dit scenario daar gesitueerde Final Assembly)

B5 Impact op verkeer

De uitbreiding van VDL Nedcar de komende jaren brengt een toename teweeg van het aantal vervoersbewegingen op de omliggende infrastructuur. Dit is het geval voor zowel het aantal vrachtwagens voor aanvoer van onderdelen en afvoer van geproduceerde auto's, als ook het aantal personenauto's door groei van het personeelsbestand. In deze factor worden de effecten daarvan beoordeeld op verschillende verkeersaspecten.

Opmerking: het gaat in deze factor niet om knelpunten ten aanzien van wegcapaciteit en verkeersdoorstroming. Deze vertalen zich in investeringen in de openbare weginfrastructuur, die meegenomen zijn onder factor B6.

Tabel 4.20 Beoordeelde elementen factor B5

Deelgebieden & elementen	Toelichting
B5.1 Oversteekbaarheid van N297 en N276 voor langzaam verkeer	Beoordeling in hoeverre de veilige oversteekbaarheid van de provinciale wegen N297 en N276 voor schoolgaande jeugd en forenzen te fiets, wordt aangetast.
B5.2 Effectiviteit van voorgestelde maatregelen	De maatregelen om de wegcapaciteit en knelpunten in de doorstroming aan te pakken zijn onderdeel van factor B6. In principe worden deze maatregelen genomen om de knelpunten volledig op te lossen, maar de verwachting is dat deze maatregelen verschillen in hun effectiviteit.
B5.3 Bereikbaarheid Nieuwstad t (Aan de Linde- Limbrichterstraat)	Beoordeelt de effecten van de verkeerstoename op de toegangswegen naar Nieuwstadt.
B5.4 Bereikbaarheid Holtum (sluipverkeer)	Beoordeling of de verkeerstoename leidt tot extra sluipverkeer door Holtum.

Bron: Teamanalyse

Tabel 4.21 Overzicht scores B5

	Scenario 1		Scenario 2		Scenario 3		Scenario 4a		Scenario 4b	
Oversteekbaarheid N297 en N276 voor langzaam verkeer	4	• Situatie verslechtert • Vooral tijdens dienstwissel is impact schoolgaande jeugd groot	4	• Situatie verslechtert • Vooral tijdens dienstwissel is impact schoolgaande jeugd groot	4	• Situatie verslechtert • Vooral tijdens dienstwissel is impact schoolgaande jeugd groot	5	• Situatie verslechtert • Vooral tijdens dienstwissel is impact schoolgaande jeugd zeer groot vanwege toename volledig aan oostzijde	4	• Situatie verslechtert • Vooral tijdens dienstwissel is impact schoolgaande jeugd groot
Effectiviteit van voorgestelde maatregelen	1	• Verkeersafwikkeling gewaarborgd • Tijdens piekmomenten blijft enige wachtrijvorming en vertraging	1	• Verkeersafwikkeling gewaarborgd • Tijdens piekmomenten blijft enige wachtrijvorming en vertraging	1	• Verkeersafwikkeling gewaarborgd • Tijdens piekmomenten blijft enige wachtrijvorming en vertraging	2	• Verkeersafwikkeling gewaarborgd • Tijdens piekmomenten blijft enige wachtrijvorming en vertraging • Geen OGK op Zuid • Meer verkeer KP 3	1	• Verkeersafwikkeling gewaarborgd • Tijdens piekmomenten blijft enige wachtrijvorming en vertraging
Bereikbaarheid Nieuwstadt (Aan de Linde-Limbrichterstraat)	3	• Geen toename op Aan de Linde • Sterke toename op N276, N297 en KP 3 • Tijdens piekmomenten extra reistijd van/naar Nieuwstadt	2	• Geen toename op Aan de Linde • Sterke toename op N276, N297 en KP 3 • Tijdens piekmomenten extra reistijd van/naar Nieuwstadt	3	• Geen toename op Aan de Linde • Sterke toename op N276, N297 en KP 3 • Tijdens piekmomenten extra reistijd van/naar Nieuwstadt	3	• Geen toename op Aan de Linde • Sterke toename op N276, N297 en KP 3 • Tijdens piekmomenten extra reistijd van/naar Nieuwstadt	1	• Geen toename op Aan de Linde • Beperkte toename N276 • Beperkte extra reistijd van/naar Nieuwstadt
Bereikbaarheid Holtum (sluipverkeer)	2	• Kans op extra sluipverkeer door Holtum • Eventueel aansluiting HvDweg/Hweg saneren	2	• Kans op extra sluipverkeer door Holtum • Eventueel aansluiting HvDweg/Hweg saneren	2	• Kans op extra sluipverkeer door Holtum • Eventueel aansluiting HvDweg/Hweg saneren	1	• Geen extra sluipverkeer verwacht	2	• Kans op extra sluipverkeer door Holtum • Eventueel aansluiting HvDweg/Hweg saneren

Bron: Teamanalyse
Afkortingen in tabel: OGK= ongelijkvloerse kruising; KP 3 = Kruispunt 3 (zie figuur 4.5); HvDweg = Hub van Doorneweg, Hweg = Holtumerweg

1 Zeer gering negatief effect
2 Gering negatief effect
3 Negatief effect
4 Groot negatief effect
5 Zeer groot negatief effect

Tabel 4.22 Weging subfactoren B5

Onderscheiden subfactoren & weging		
Subfactor	**Gewicht**	**Toelichting**
B5.1 Oversteekbaarheid N297 en N276	50%	• Oversteekbaarheid van de provinciale wegen en ontsluitingswegen VDL Nedcar is van groot belang voor langzaam verkeer (schoolgaande jeugd, forenzen te fiets). Middagspits schoolgaande jeugd hangt samen met dienstwissel VDL Nedcar • Grote impact vanwege veiligheid
B5.2 Effectiviteit maatregelen	10%	• Voorgestelde maatregelen hebben doel knelpunten weg te nemen, maar kunnen verschillen in hun effectiviteit
B5.3 Bereikbaarheid Nieuwstadt	25%	• Verkeersontwikkelingen hebben directe gevolgen voor de dorpskern van Nieuwstadt
B5.4 Bereikbaarheid Holtum	15%	• Directe bereikbaarheid van Holtum komt niet in het geding; beperkte toename van sluipverkeer
	100%	

Bron: Teamanalyse

Overall beeld B5

Tabel 4.23 Gewogen score B5

	Scenario 1	Scenario 2	Scenario 3	Scenario 4a	Scenario 4b
Gewogen score B5	**3,2**	**2,9**	**3,2**	**3,6**	**2,7**

1 Zeer gering negatief effect
2 Gering negatief effect
3 Negatief effect
4 Groot negatief effect
5 Zeer groot negatief effect

Toelichting beoordeling:

- Alle scenario's hebben een negatief effect (scores > 3) op de verkeerssituatie, ondanks maatregelen om knelpunten op te lossen
- Vooral scenario 4a heeft een nadelige impact vanwege volledige concentratie verkeer aan de oostelijke provinciale weg (N276)

B6 Investeringen in de openbare weginfrastructuur

Zoals beschreven bij factor B5 gaat de verkeersbelasting op de wegen rondom VDL Nedcar de komende jaren flink toenemen. In deze factor is onderzocht welke maatregelen nodig zijn om een soepele verkeersafwikkeling te waarborgen en eventuele knelpunten daarin weg te nemen. Onderstaande kaart (figuur 4.5) geeft een overzicht van de wegvakken en kruispunten die onderzocht zijn.

Figuur 4.5 Onderzochte wegvakken en kruispunten

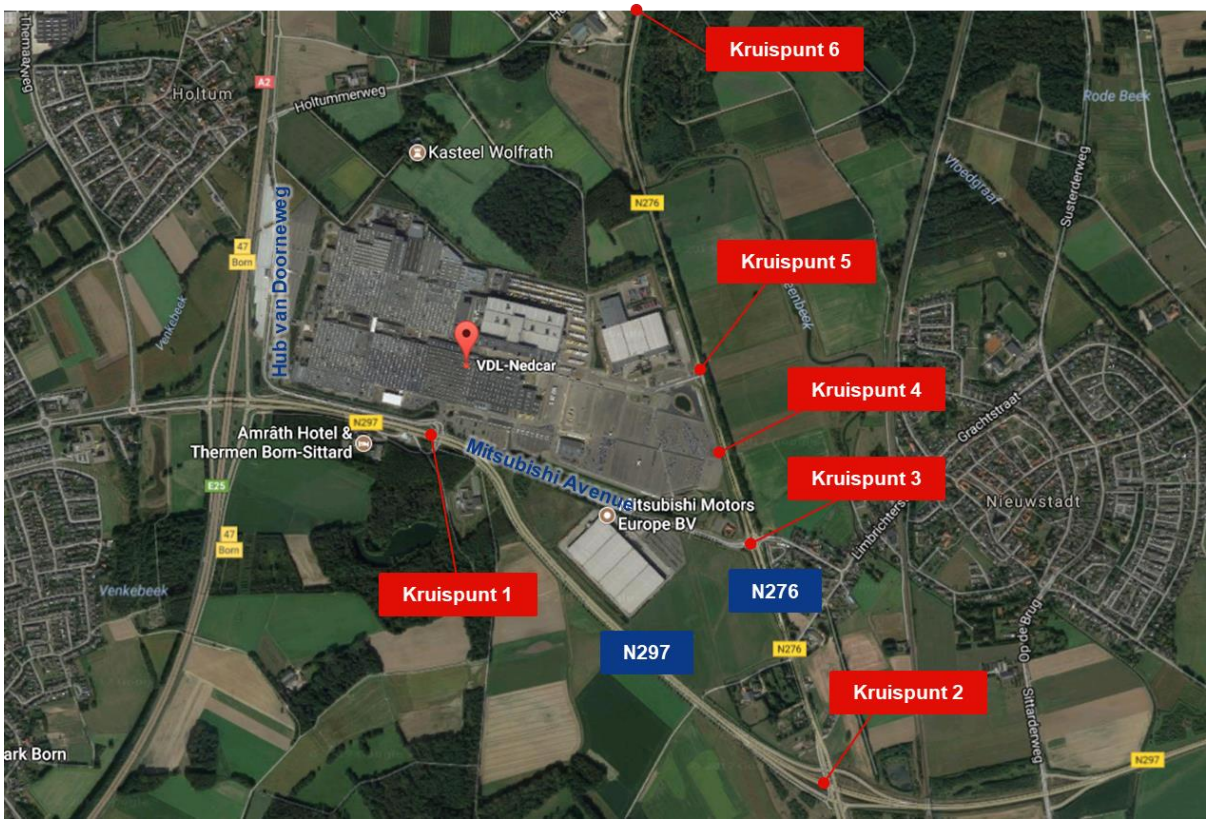

Voor alle kruispunten en wegvakken die in de verschillende scenario's tot knelpunten leiden in de verkeersafwikkeling, is een pakket aan maatregelen bekeken. Deze maatregelen variëren van het realiseren van verkeersregelinstallaties tot wegverbreding of het aanleggen van een ongelijkvloerse kruising. Onderstaande tabel 4.25 geeft een overzicht van de kosten van de voorgestelde maatregelen, inclusief kosten voor compensatiemaatregelen en eventuele planschade-effecten.

Opmerking: de kosten van de maatregelen zijn indicatief (+/- 40%) vanwege de planfase (haalbaarheidsfase) en de mate van detailniveau van uitwerking en beschikbare basisinformatie op dit moment.

In de scenario's zijn op één of meerdere kruispunten maatregelen zoals genoemd in de tabel 4.24 nodig. Tabel 4.25 geeft aan op welke kruispunten welke maatregelen nodig zijn.

Tabel 4.24 Aanduiding maatregelen en toelichting

Aanduiding maatregel	Toelichting
OGK	Aanleg van ongelijkvloerse kruising
VRI	Inrichting van het kruispunt met een verkeersregelinstallatie
VRI+	Uitbreiding van kruispunt met extra rijstroken
VRI++	Volledige reconstructie van het kruispunt + aanleg extra rijstroken
Viaduct +	Toevoegen extra rijstroken + eventuele verbreding viaduct
Verbreding 2x2	Verbreding van het wegvak naar 2 x 2 rijstroken

Tabel 4.25 Overzicht van maatregelen en kosten

€ x mln.	Scenario 1	Scenario 2	Scenario 3	Scenario 4a	Scenario 4b
Kruispunt 1 (KP 1) Kruispunt Zuid	OGK	OGK	OGK	VRI++	OGK
Kruispunt 2 (KP 2) N297-N276	VRI+	VRI+	VRI+	Viaduct+	VRI+
Kruispunt 3 (KP 3) N267-Mitsubishi Avenue	VRI+	VRI+	VRI+	VRI++	-
Kruispunt 4 (KP 4) N276-Yard	VRI+	VRI+	VRI+	VRI	-
Kruispunt 5 (KP 5) N276-VDL Nedcar-oost	VRI	VRI	VRI	VRI	VRI
Kruispunt 6 (KP 6) N276-Holtummerweg	-	-	-	-	-
N297	-	-	-	-	-
N276	Verbreding naar 2x2	Verbreding naar 2x2	Verbreding naar 2x2	Verbreding naar 2x2	-
Aansluiting A2	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.
Subtotaal kosten infrastructuur (€ x mln.)	**€22,0**	**€21,0**	**€22,0**	**€13,0**	**€15,5**
Planschade Esso/Amrath	Ja	Ja	Ja	Nee	Ja
Uitkopen Esso	Nee	Nee	Nee	Ja	Nee
Aanpassen fietsinfrastructuur	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Saneren woningen N276-west	Mogelijk	Nee	Mogelijk	Mogelijk	Nee
Saneren woningen N276-oost	Nee	Mogelijk	Nee	Nee	Nee
Compenserende maatregelen geluidshinder	0,9	1,1	0,9	0,9	1,2
Subtotaal kosten compensatie (€ x mln.)	**€7,7**	**€7,3**	**€7,7**	**€11,7**	**€5,7**
Totale kosten infra maatregelen (€ x mln.)	**€29,7**	**€28,3**	**€29,7**	**€24,7**	**€21,2**

Opmerking: het pakket aan maatregelen in scenario 4A is minder effectief dan de voorgestelde maatregelen in de andere scenario's (zie factor B5)

Toelichting beoordeling:

- In alle scenario's zijn forse investeringen in de openbare infrastructuur + compensatiemaatregelen (planschade, eventueel te saneren woningen en geluidsmaatregelen) nodig oplopend van ongeveer €21 tot circa €30 miljoen (+/-40%).
- In alle scenario's zijn aanpassingen aan de aansluiting van de A2 nodig, de extra impact hiervan wordt nog onderzocht.

- Als gevolg van aanpassingen aan de openbare weginfrastructuur bestaat er een kans dat mogelijk een nog nader te bepalen aantal huizen zal moeten worden geamoveerd.

Opmerking: ten tijde van de het maken van de analyse onder deze nota was er nog geen volwaardig bruikbaar verkeersmodel voorhanden om de effecten volledig door te rekenen. Op basis van expert-judgement is een verwachting uitgesproken van de toename van verkeersintensiteiten op wegvakken en kruispunten en zijn op basis hiervan maatregelen bepaald. De definitieve doorrekening van het uiteindelijke te kiezen voorkeursscenario met de exacte omvang van de maatregelen bevestigen dan wel kunnen leiden tot kleine nuanceringen. Vooralsnog is uitgegaan van een worst-case scenario en zullen de maatregelen waarschijnlijk niet groter uitvallen.

B7 Geluidshinder door verkeer

Met de verwachting dat het verkeer op de wegen rondom het VDL Nedcar-terrein flink toeneemt, zal de geluidsoverlast van het verkeer voor de omwonenden ook toenemen. In deze factor is het volgende beoordeeld:

- Het aantal huizen waarbij de geluidbelasting toeneemt boven de *voorkeurswaarde* maar waar de maximale ontheffingswaarde van 68 dB niet wordt overschreden. Voor deze woningen geldt een inspanningsverplichting om de geluidstoename te compenseren met bron- en overdrachtsmaatregelen.
- Het aantal huizen waarbij en de mate waarin de geluidbelasting toeneemt boven de *maximale ontheffingswaarde* van 68 dB. Deze toename dient volledig gecompenseerd te worden, ongeacht de kosten die dat met zich meebrengt.

Tabel 4.26 Overzicht scores B7

	Scenario 1		Scenario 2		Scenario 3		Scenario 4a		Scenario 4b	
N276 Gevolgen geluidshinder	4	• Toename boven max. ontheffingswaarde bij ca. 5 woningen • Toename boven voorkeurswaarde bij 10-35 woningen • Toename geluidbelasting 2-5 dB primair als gevolg verkeersaantrekkende werking VDL Nedcar	4	• Toename boven max. ontheffingswaarde bij ca. 5 woningen • Toename boven voorkeurswaarde bij 10-35 woningen • Toename geluidbelasting 2-5 dB primair als gevolg verkeersaantrekkende werking VDL Nedcar	4	• Toename boven max. ontheffingswaarde bij ca. 5 woningen • Toename boven voorkeurswaarde bij 10-35 woningen • Toename geluidbelasting 2-5 dB primair als gevolg verkeersaantrekkende werking VDL Nedcar	5	• Forse toename boven de max. ontheffingswaarde bij circa 5 woningen • Toename boven de voorkeurswaarde bij 35-40 woningen • Toename geluidbelasting 2-5 dB primair als gevolg verkeersaantrekkende werking VDL Nedcar	4	• Toename boven max. ontheffingswaarde bij ca. 5 woningen • Toename boven voorkeurswaarde bij 10-35 woningen • Toename geluidbelasting 2-5 dB primair als gevolg verkeersaantrekkende werking VDL Nedcar
N297 Gevolgen geluidshinder	3	• 5-10 woningen boven voorkeurswaarde maar onder maximumwaarde • Toename geluidbelasting 2-5 dB, als gevolg van autonome groei verkeer en in beperkte mate verkeersaantrekkende werking VDL Nedcar	3	• 5-10 woningen boven voorkeurswaarde maar onder maximumwaarde • Toename geluidbelasting 2-5 dB, als gevolg van autonome groei verkeer en in beperkte mate verkeersaantrekkende werking VDL Nedcar	3	• 5-10 woningen boven voorkeurswaarde maar onder maximumwaarde • Toename geluidbelasting 2-5 dB, als gevolg van autonome groei verkeer en in beperkte mate verkeersaantrekkende werking VDL Nedcar	3	• 5-10 woningen boven voorkeurswaarde maar onder maximumwaarde • Toename geluidbelasting 2-5 dB, als gevolg van autonome groei verkeer en in beperkte mate verkeersaantrekkende werking VDL Nedcar	3	• 5-10 woningen boven voorkeurswaarde maar onder maximumwaarde • Toename geluidbelasting 2-5 dB, als gevolg van autonome groei verkeer en in beperkte mate verkeersaantrekkende werking VDL Nedcar
Overige wegvakken Gevolgen geluidshinder	2	• Beperkte toename verkeer en/of geen woningen in invloedgebied	2	• Beperkte toename verkeer en/of geen woningen in invloedgebied	2	• Beperkte toename verkeer en/of geen woningen in invloedgebied	2	• Beperkte toename verkeer en/of geen woningen in invloedgebied	2	• Beperkte toename verkeer en/of geen woningen in invloedgebied

Bron: Teamanalyse

1 Geen invloed
2 Beperkte invloed
3 Overschrijding voorkeurswaarde, maar niet de maximale waarde
4 Overschrijding maximale waarde voor beperkt aantal huizen
5 Forse overschrijding maximale waarde voor groter aantal huizen

Tabel 4.27 Weging subfactoren B7

Onderscheiden subfactoren & weging		
Subfactor	**Gewicht**	**Toelichting**
B7.1 Geluidshinder N276	50%	• Meeste huizen langs de N276, dus grootste impact
B7.2 Geluidshinder N297	40%	• Minder huizen langs de N297 dan N276
B7.3 Overige wegvakken	10%	• Nauwelijks huizen langs overige wegvakken
	100%	

Overall beeld B7

Tabel 4.28 Gewogen score B7

	Scenario 1	Scenario 2	Scenario 3	Scenario 4a	Scenario 4b
Gewogen score B7	**3,4**	**3,4**	**3,4**	**3,9**	**3,3**

Toelichting beoordeling:

- Alle scenario's brengen overschrijding van de voorkeurswaarde van een variërend aantal huizen met zich mee
- In scenario 4a is de overschrijding van de maximale ontheffingswaarde wezenlijk hoger dan in de overige scenario's
- Als gevolg van geluidshinder bestaat er een kans dat mogelijk een nog nader te bepalen aantal huizen zal worden geamoveerd.

Opmerking: ten tijde van de het maken van de analyse onder deze nota was er nog geen volwaardig bruikbaar verkeersmodel voorhanden om de effecten volledig door te rekenen. Op basis van expert-judgement is een verwachting uitgesproken van de toename van verkeersintensiteiten op wegvakken en kruispunten en zijn op basis hiervan maatregelen bepaald. De definitieve doorrekening van het uiteindelijke te kiezen voorkeursscenario met de exacte omvang van de maatregelen bevestigen dan wel kunnen leiden tot kleine nuanceringen. Vooralsnog is uitgegaan van een worst-case scenario en zullen de maatregelen waarschijnlijk niet groter uitvallen.

B8 Geluidshinder vanuit industrie

Voor alle vijf de scenario's zijn de akoestische gevolgen van VDL Nedcar voor de omgeving inzichtelijk gemaakt.

Tabel 4.29 Overzicht score B8

	Scenario 1		Scenario 2		Scenario 3		Scenario 4a		Scenario 4b	
Geluidshinder industrie	4	• Overwegend overschrijding 's avonds/'s nachts	4	• Overwegend overschrijding 's avonds/'s nachts	4	• Overwegend overschrijding 's avonds/'s nachts	4	• Overwegend overschrijding 's avonds/'s nachts	4	• Overwegend overschrijding 's avonds/'s nachts

1	Geen overschrijding (passen binnen de vigerende geluidzone)
2	Beperkte overschrijding
3	Overschrijding
4	Wezenlijke overschrijding
5	Forse overschrijding (niet passen binnen vigerende geluidzone en maximale ontheffingswaarde)

Toelichting bij beoordeling:

- In alle scenario's wordt de huidige geluidscontour 's avonds en 's nachts overschreden;
- De scenario's zijn akoestisch gezien niet onderscheidend;
- Alle scenario's vergen het opstellen van een nieuw zonebewakingsmodel van het bevoegd gezag.

Opmerking: investeringen in bronmaatregelen zijn vooralsnog niet meegenomen, exacte maatregelen moeten nader worden onderzocht op basis van het te kiezen voorkeursscenario

4.4 Blok C Snelheid & zekerheid

Opmerking: alle factoren in blok C zijn ten opzichte van elkaar beoordeeld

C1 Planzekerheid & flexibiliteit bij gekozen gecoördineerd-PIP

In het kader van de RO-procedures die doorlopen moeten worden ter realisatie van het uiteindelijke ruimtelijke scenario, wordt in hoofdstuk 6 beargumenteerd om dit te doen door middel van een gecoördineerd-PIP (PIP = Provinciaal Inpassingsplan).
Onder planzekerheid en flexibiliteit vallen de volgende aspecten:

- lengte- bezwaar en beroepsprocedures;
- flexibiliteit/ruimte in bestemmingen/plannen;
- zekerheid match plan met wensen VDL Nedcar;
- timing aanleveren concrete plannen door VDL Nedcar;
- zorgvuldigheid procedures ('Raad van State-proof');
- flexibiliteit veranderende marktomstandigheden.

Tabel 4.30 Overall-beeld C1

	Scenario 1 VN-2015	Scenario 2 Optimale productie/ logistiek	Scenario 3 Combinatie scenario	Scenario 4A Verspreide productie-FAS op IPS	Scenario 4B Verspreide productie-FAS op Yard
C1 Planzekerheid & flexibiliteit bij gekozen gecoördineerd-PIP	0	0	0	0	0

++ Zeer gunstig
\+ Gunstig
0 Noch gunstig/noch ongunstig
\- Ongunstig
\- - Zeer ongunstig

Doordat de keuze voor een gecoördineerd-PIP scenario-onafhankelijk is, verschilt de score voor factor C1 per scenario niet. Daarom zijn alle scenario's als neutraal beoordeeld. Met andere woorden: doordat de planvorm scenario-onafhankelijk is, wegen flexibiliteit in planvorming en zekerheid over procedures even zwaar. Dit wil niet zeggen dat dit vanzelfsprekend aansluit bij de vraagplanning van VDL Nedcar (zie hoofdstuk 6).

C2 Risico in realisatie/project leadtime (zekerheid timing)

Voor VDL Nedcar is zekerheid over de doorlooptijd in realisatie van een bepaald ruimtelijk scenario van essentieel belang. In het kader hiervan zijn er twee aspecten die een verstorende werking op de planning kunnen hebben:

- *Verleggen gasleiding:* inschattingen op basis van indicaties afgegeven door de Gasunie wijzen erop dat verleggen van de gasleiding tussen de 44 en 50 maanden duurt (inclusief: onderhandelingen met Gasunie, verleggen leiding, gebruiksklaar maken gronden).
- *Verhuizing distributiecentrum Mitsubishi (EDC-1):* verhuizing wordt geschat op 44-50 maanden (onderhandelingen + grondverwerving nieuwe locatie voor KatoenNatie + nieuwbouw KatoenNatie + verhuizen Mitsubishi + slopen gebouw + nieuwbouw Final Assembly).

Belangrijk om hierbij op te merken is dat na deze procedures VDL Nedcar nog moet beginnen met het bouwen en het daaropvolgend installeren van equipment en testen, alvorens met de productie te kunnen starten.

Tabel 4.31 Overall-beeld C2

	Scenario 1 VN-2015	Scenario 2 Optimale productie/ logistiek	Scenario 3 Combinatie scenario	Scenario 4A Verspreide productie-FAS op IPS	Scenario 4B Verspreide productie-FAS op Yard
C2 Risico in realisatie/project leadtime (zekerheid timing)	0	0	0	- -	- -

++ Zeer gunstig
\+ Gunstig
0 Noch gunstig/noch ongunstig
\- Ongunstig
\- - Zeer ongunstig

Toelichting beoordeling:

- Beide scenario's 4 krijgen een negatieve beoordeling, omdat in 4A KatoenNatie moet worden uitgekocht en in 4B de gasleiding die loopt over Yard-E en onder de geplande Final Assembly, moet worden verlegd. Dit levert haast onoverkomelijke risico's/vertraging op voor het realiseren van een productiestart zoals gevraagd in de planning van VDL Nedcar (zie hoofdstuk 1).

C3 Verwervingskans gronden/gebouwen

Eveneens belangrijk voor het realiseren van een tijdige productiestart is het verwerven van gronden en gebouwen. De situatie en de verwervingskans van de terreinen benodigd voor de uitbreiding is als volgt:

- Pasveld: reeds in eigendom van VDL Nedcar
- Wolfrath: reeds in eigendom van VDL Nedcar
- Yard-E: eigendom van de Provincie Limburg
- IPS (exclusief grond onder EDC-1 en de Kleine Driehoek): grotendeels in handen van de Provincie Limburg
- IPS, grond onder EDC-1: eigendom van KatoenNatie = verwervingsrisico

Tabel 4.32 Overall-beeld C3

	Scenario 1 VN-2015	Scenario 2 Optimale productie/ logistiek	Scenario 3 Combinatie scenario	Scenario 4A Verspreide productie-FAS op IPS	Scenario 4B Verspreide productie-FAS op Yard
C3 Verwervingskans gronden/gebouwen	0	0	0	- -	0

++ Zeer gunstig
\+ Gunstig
0 Noch gunstig/noch ongunstig
\- Ongunstig
- - Zeer ongunstig

Toelichting beoordeling:

- In scenario 4a is het nodig de grond onder EDC-1 te verwerven. Dit wordt als een fors risico gezien.
- In alle andere scenario's wordt de verwervingskans als kansrijk ingeschat.

4.5 Samenvattend beeld & advies

In onderstaand overzicht (tabel 4.33) zijn alle eindscores van de hoofdfactoren voor de drie blokken opgenomen.

Conclusies bij blok A Bedrijfseconomische effecten/concurrentiepositie VDL Nedcar

- Het maximale kostenverschil op basis van een 7-jarige lifecycle tussen het meest gunstige scenario 2 en het meest ongunstige scenario 1 bedraagt €107 miljoen. Het verschil tussen scenario 2 en de scenario's 3, 4A en 4B bedraagt respectievelijk €29, €90 en €74 miljoen.
- Ervan uitgaande dat er ongeveer 1 miljoen auto's in een 7-jarige lifecycle worden geproduceerd, leggen deze extra kosten ten opzichte van scenario 2 een fors beslag op de winst per auto voor VDL Nedcar. Deze extra kosten kunnen vanwege het competitieve karakter van de markt waarin VDL Nedcar opereert, niet worden doorberekend aan de klant.
- De inefficiënties (uitgedrukt in extra investeringen en operationele kosten én in lagere scores op de kwalitatieve factoren A2 en A3) door afstand tussen de productiehallen en/of meerlaagse-gebouwen zijn nu berekend over één lifecycle. De meerkosten en kwaliteitsrisico's die deze inefficiënties veroorzaken komen echter ook terug in een volgende lifecycle en veroorzaken daarmee een structureel concurrentienadeel.

Conclusies bij Blok B Omgevingseffecten

- De mate van afwijking ten opzichte van het vigerende bestemmingsplan bij factor B1 is in alle scenario's fors, met uitzondering van scenario 1.
- De natuur-, landschaps- en cultuurhistorische-overwegingen bij de factoren B2, B3 en B4, laten zeer ongunstige scores zien voor scenario 2. Scenario 1 scoort het beste, terwijl van de drie overige scenario's (3, 4A en 4B), met name scenario 4B slecht scoort.
- De impact op verkeer (B5) varieert beperkt tussen de scenario's; alleen scenario 4A scoort ongunstiger.
- De investeringen in de openbare weginfrastructuur (B6) variëren van tussen de €21 miljoen (4B) en €30 miljoen (scenario's 1 en 3)
- Los van de absolute toename van geluidshindereffecten door verkeer (B7) en door industrie (B8) variëren deze effecten slechts beperkt tussen de scenario's; alleen bij B7 scoort scenario 4A iets slechter.

Conclusies bij blok C Flexibiliteit, snelheid & zekerheid

- Doordat de keuze voor een gecoördineerd-Provinciaal Inpassingsplan (zie onderdeel H van deze samenvatting) scenario-onafhankelijk is, verschillen de uitkomsten per scenario niet. Doordat de planvorm scenario-onafhankelijk is, wegen flexibiliteit in planvorming en zekerheid over procedures in de diverse scenario's even zwaar.

- Specifieke timingrisico's bestaan in de beide scenario's 4: in 4A door het moeten verwerven van het KatoenNatie-eigendom op IPS en verhuizing van het Europese Distributiecentrum van Mitsubishi; in 4B door de noodzaak om de gasleiding te verleggen.

Scenario 3 is het meest gunstig; vanuit bedrijfseconomisch perspectief zijn de meerkosten per lifecycle met €29 miljoen beheersbaar, terwijl de beoordeling van effecten op de omgeving een redelijk evenwichtige balans laat zien.

Scenario 3 heeft de voorkeur boven de andere scenario's, omdat:

Scenario 1	is vanuit kostenperspectief dermate onvoordelig voor VDL Nedcar dat dit scenario voor VDL Nedcar niet haalbaar is.
Scenario 2	scoort op alle omgevingsfactoren (zeer) ongunstig
Scenario 4A/B	Scenario's waarbij FAS verspreid over het terrein wordt gelokaliseerd (Yard, IPS) levert naast additionele substantiële kosten ook strategische en operationele risico's, die bij voorkeur moeten worden vermeden. In vergelijking met scenario 3 scoort 4B ongunstiger op de natuur-/cultuurhistorische- en landschapsfactoren (B2, B3, B4); in het scenario 4A zijn er weliswaar minder negatieve effecten op natuur & ecologie, maar zijn de verkeerseffecten/verkeersgeluid (vooral voor Nieuwstadt) duidelijk ongunstiger De timingsrisico's bij deze scenario's (verwerven KatoenNatie-gebouw + verhuizing (4A) en verleggen gasleiding (4B)) zijn vanuit het perspectief van snelheid & zekerheid (zie punt 5) haast onoverkomelijk.

Scenario 3 geeft de beste balans tussen enerzijds het bedrijfseconomische perspectief van VDL Nedcar en anderzijds het belang om de negatieve gevolgen voor de omgeving zo beperkt mogelijk te houden.

De ruimtelijke en financiële implicaties van een keuze voor scenario 3 zijn als volgt:

- totale (her)ontwikkeling(en) van en rondom het VDL Nedcar-terrein bedraagt ongeveer 84 ha[22]:
  - herontwikkeling van circa 18 hectare op eigen terrein;
  - uitbreiding van circa 41 hectare op voor automotive gereserveerde en bestemde terreinen IPS en Yard-E;
  - uitbreiding in het noorden (Pasveld + Wolfrath) is 25 ha, dat is 9 ha meer dan voorzien in VN-2015.

[22] Is groter dan het totaal in hoofdstuk 2.3 doordat de omvang van de beschikbare terreinen iets groter is dan de totale ruimtebehoefte.

- het nadeel voor de winst in een zevenjarige lifecycle van VDL Nedcar bedraagt €29 miljoen;
- op basis van een eerste schatting is er voor de uitbreiding van VDL Nedcar op basis van scenario 3, circa €30 miljoen (in deze fase +/- 40%) nodig aan investeringen in de openbare weginfrastructuur en voor compenserende/mitigerende maatregelen (inclusief eventuele planschade, exclusief compensatie voor KatoenNatie-eigendom);
- de wettelijke natuurcompensatie voor Wolfrath bedraagt €2 miljoen; buiten de nog nader te onderzoeken compenserende en mitigerende maatregelen voor flora & fauna.

5 Bereikbaarheid

5.1 Bereikbaarheidssituatie

Als gevolg van de uitbreiding van VDL Nedcar (tot een jaarlijkse productiecapaciteit van ma-maal 400.000 auto's) zal de verkeersdruk op de wegen rondom het terrein flink toenemen. De infrastructuur zal vooral op de piekmomenten rondom de dienstwissel zwaar(der) worden belast. In het voorgestelde scenario 3 is dan ook circa €30 miljoen (+/- 40%) nodig (zie hoofdstuk 4; B6) om knelpunten weg te nemen (aanleg ongelijkvloerse kruising bij ingang zuid aan N297, aanpassen/reconstructie kruispunten, deels verbreden provinciale wegen).

Ten aanzien van de benodigde maatregelen beschreven in hoofdstuk 4 (B6) is de volgende kanttekening van toepassing. In de huidige situatie is er tijdens piekmomenten sprake van *wachtrijvorming*[23] met name op de aansluiting van de N297 met de A2 en op kruispunt Zuid (KP 1 in figuur 4.5). In het provinciale concept-verkeersmodel (ontwikkeld door Royal HaskoningDHV) dat ten grondslag ligt aan de analyse in deze nota, zijn de volgende ontwikkelingen meegenomen die een projectie richting 2030 vormen:

A Autonome verkeersgroei richting 2030;
B Verbreding A2 Kerensheide – Het Vonderen
C Invloed openstellen o.a. B56n en Buitenring Parkstad;
D Groei Chemelot (in minimum en maximum scenario);
E Groei VDL Nedcar (in minimum en maximum scenario).

Deze elementen tezamen leiden tot de noodzakelijkheid van de voorgestelde set aan maatregelen die onder deze factor B6 zijn beschreven.
Daarnaast is een inschatting gemaakt in hoeverre deze maatregelen toe te schrijven zijn aan de groei van VDL Nedcar. Door deze (element E hierboven) uit het verkeersmodel te halen is op hoofdlijnen berekend welke maatregelen nodig zijn als de elementen A, B, C en D overblijven. De situatie is dan als volgt:

- Ten opzichte van de huidige situatie is er geen sprake van *wachtrijvorming*[17] op de N297 van oost naar west, maar van *filevorming*[24].
- Dit is op te lossen door een combinatie van ontvlechting van de verkeerssituatie op kruispunt Zuid (scheiden doorgaand en VDL Nedcar-verkeer) en het anders inregelen en optimaliseren van de reeds bestaande verkeersinstallaties. Er is dus alleen sprake van optimalisatie van de bestaande situatie met eventueel verlengen van opstelvakken (verbreding is niet nodig).

[23] Situatie waarbij sprake is van enige vertraging op kruispuntniveau als gevolg van kleine overbelasting
[24] Situatie waarbij sprake is van structurele vertraging op kruispuntniveau als gevolg van ruime overbelasting

- Dit pakket aan maatregelen om bovenstaande knelpunten (elementen A, B, C, D én in het scenario waarin VDL Nedcar niet groeit) kost ongeveer €1 a €2 miljoen (+/- 40%). Hierbij zijn ook de compenserende/mitigerende maatregelen (planschade, mogelijk saneren woningen), als onderdeel van circa €30 miljoen (zoals hierboven aangegeven), niet nodig.

Ondanks het nemen van een uitgebreid pakket aan maatregelen, ontstaan als gevolg van een combinatie van een groei aan personenvervoer en logistiek de volgende aandachtspunten met betrekking tot bereikbaarheid (zie hoofdstuk 4; B5):

- oversteekbaarheid N297 en N276 verslechtert voor langzaam verkeer (schoolgaande jeugd en forenzen te fiets), om dit tegen te gaan zijn ingrijpende maatregelen in de lokale fietsstructuur nodig om de veiligheid te vergroten;
- door sterke toename van verkeer op de N276/N297 en het kruispunt N276/Aan de Linde, zal er extra reistijd ontstaan van/naar Nieuwstadt (voornamelijk tijdens dienstwissel);
- concentratie van logistieke functies aan de oostzijde van het VDL Nedcar-terrein (Traileryard op IPS en GOK-yard op Yard-E) zal zorgen voor grote toename van het aantal vrachtwagens op de N276 (met als gevolg toename van geluid).

5.2 Afvoer per spoor

In VN-2015 is de mogelijkheid verkend om geproduceerde auto's per spoor af te voeren. Overwegingen daarbij waren kostenefficiëntie (hetgeen de concurrentiekracht kan verbeteren) en duurzaamheid & bereikbaarheid (vermindering uitstoot en minder grote belasting A2). In de Verkenningennota 2015 zijn ten aanzien van de businesscase de volgende conclusies getrokken:

- *De investeringen in het spoor (van hoofdbaan tot aan het terminalterrein) moeten grotendeels (zoals gebruikelijk in Nederland) worden betaald door de overheden, want deze miljoeneninvesteringen volledig terugverdienen via de handling van auto's is onmogelijk. Daar staat tegenover dat een carterminal (die openbaar is, d.w.z. multi-user) een aantrekkelijke versterking van het regionale vestigingsklimaat kan zijn.*
- *Op kortere afstanden is het spoorproduct (inclusief laden en lossen van auto's op treinwagons) niet concurrerend genoeg in vergelijking met vervoer over de weg. Dit betekent dat vervoer naar bijvoorbeeld zeehavens in de Benelux over het spoor een kostennadeel oplevert. Over langere afstanden (bijv. Duitse zeehavens/ Italië) is afvoer per spoor wél concurrerend en voordeliger dan vervoer via de weg.*
- *Het profijtelijk draaien van een car handling rail terminal is mogelijk indien het op-/uitladen van de auto's in één pakket wordt gecombineerd met het rijden van treinen. Zeker op het langere afstandsvervoer per spoor is deze optie dan interessant.*
- *Marktpartijen tonen interesse om als terminal exploitant/railtransporteur te fungeren.*
  (Bron: Verkenningennota 2015, p.51)

Op basis van deze conclusies is in 2015 het volgende advies opgesteld:

VDL Nedcar is als vehicle contract manufacturer afhankelijk van de termijnen die de klanten in contracten hanteren. In de eindfase van de onderhandelingen met klanten ontstaat duidelijkheid omtrent de wensen voor de afvoer van het gereed product voor wat betreft volumes en bestemmingen. Dan is ook duidelijk of het gereed product per spoor afgevoerd moet of kan worden. Daar staat tegenover dat de doorlooptijden voor de voorbereiding en realisering van een spoorverbinding al snel 5 jaar bedragen. Gevoegd bij de karakteristieke productiecyclus van 6-7 jaar van een model ontstaat er spanning tussen de benodigde flexibiliteit om snel op wensen van nieuwe klanten te kunnen inspelen en de genoemde doorlooptijden.
Als de overheden de voorwaarden willen scheppen voor groei van de werkgelegenheid bij VDL Nedcar en de verbetering van de duurzaamheid dan is het raadzaam de voorbereidingen voor een spoorverbinding voort te zetten. Vanuit dit perspectief kan immers tijdwinst geboekt worden voor het geval de spoorverbinding opportuun blijkt. Er kan op korte termijn gestart worden met de planvorming met Pro Rail en de voorbereidingen van de planologische procedures. Daarnaast wordt geadviseerd geen ruimtelijke plannen te faciliteren die de optie van de spoorverbinding kunnen dwarsbomen.
(Bron: Verkenningennota 2015, p.52)

Ten behoeve van de Verkenningennota 2017 heeft een nadere verkenning plaatsgevonden om de business case voor de spoorterminal te versterken in twee richtingen:

A (on)mogelijkheden voor versteviging business case Car Handling Terminal te verkennen, uitsluitend op automotive gericht;
B (on)mogelijkheden voor verbreding scope terminal te verkennen.

Een werkgroep van VDL Nedcar en Buck Consultants International heeft intensieve gesprekken gevoerd met een aantal relevante marktpartijen. Doelstelling van deze gesprekken was om bovengenoemde vragen te verkennen en te onderzoeken of een spoorterminal nabij de fabriek van VDL Nedcar -al dan niet met verbrede scope- haalbaar zou zijn.

Ad A Verkenning versteviging Business Case CHT met automotive

Uit de verkenning komen de volgende bevindingen naar voren:

- Volumes in het maximumscenario van VDL Nedcar die in aanmerking komen voor spoorvervoer, zijn voor een dedicated car handling terminal – ook internationaal vergeleken – (te) beperkt;
- Twee bestemmingshavens komen door volume (er moet genoeg volume naar een haven gaan zodat frequentie van aanvoer hoog genoeg is en wachttijden voor klanten niet al te veel oplopen) in aanmerking: Zeebrugge (korte afstand) en Bremerhaven (lange afstand). De volume verhoudingen tussen deze twee bestemmingshavens zijn t.o.v. 2015 in ongunstige zin voor spoor veranderd;

Tabel 5.1 Vergelijking verhouding korte/lange afstandsvervoer 2015 vs 2017

Verhouding korte/lange afstandsvervoer		2015	2017
Korte afstand vervoer	Spoor **niet** competitief	38%	65%
Lange afstand vervoer	Spoor onder voorwaarden competitief	65%	35%
		100%	**100%**

- Klanten van VDL Nedcar geven geen meerjarig vervoerscommitment voor afvoer van auto's per spoor zolang niet blijkt dat afvoer per spoor een concurrerende optie is. Dit leidt tot grote onzekerheid bij potentiële terminalexploitanten, omdat voldoende volume daarmee niet gegarandeerd is en een investering in spoor en terminal hoogst onzeker maakt;
- Toeleveranciers van onderdelen blijken geografisch erg verspreid en het volume per toeleverancier is beperkt, waardoor bundeling van inkomende goederenstromen (voorwaarde waaronder vervoer per spoor concurrerend is) te beperkt mogelijk is;
- Kans op integraal OBL (outbound logistics; afvoer gereed product)- of OBL/IBL (inbound logistics; onderdelen)-vervoerscontract niet groot;
- Retourvracht bepaalt concurrentiekracht spoor en truck;
  - vrachtwagens zijn in de praktijk flexibeler omdat deze meer (soorten) retourvracht mee kunnen nemen en dus een hogere beladingsgraad hebben. Hierdoor zijn vrachtwagens ook op langere afstanden vaak concurrerend;
  - in de Verkenningennota 2015 zijn bloktreinen voorzien, die (vrijwel) leeg terugkomen, hetgeen kostenineffici ënt is en vervoer per trein relatief duur maakt.
- Born ligt dicht bij de Nederlandse, Belgische en Duitse zeehavens, waardoor (ook naar verwachting bij een tweede grote klant voor VDL Nedcar) de afvoer per spoor om kostenredenen (spoor in vergelijking met trucks) relatief duur blijft.

Conclusie: een dedicated Car Handling Terminal met alleen overslag van auto's is niet haalbaar vanwege enerzijds de niet aangetoonde concurrentiekracht van spoor in vergelijking met de weg en anderzijds het (te) geringe volume dat in aanmerking komt voor afvoer per spoor. Daarnaast is de verhouding tussen afvoer van auto's naar zeehavens op korte en lange afstand tot Born ongunstig veranderd ten opzichte van 2015. Het grootste gedeelte gaat naar havens op korte afstand, waarvoor vervoer per spoor bijna nooit concurrerend is ten opzichte van vervoer over de weg.

Ad B Verkenning mogelijkheden tot scope-verbreding

Enkele partijen hebben aangegeven te willen investeren in een **multipurpose terminal**. Deze partijen verbinden aan hun investeringsbereidheid een fiks aantal strategische en operationele voorwaarden. De scopeverbreding van de terminal (van 'cars only' naar multipurpose) levert een zevental *substantiële problemen* op:

A *Business Case*. In het voorgaande (zie Ad A) is geconstateerd dat de kostencompetitiviteit voor afvoer van auto's per trein ten opzichte van vrachtwagens onzeker is en tevens dat het relevante volume (transport over lange afstand) is afgenomen in vergelijking met

2015. Discussies over verbreding van de scope hebben hiervoor geen aantoonbare oplossing opgeleverd. Het is dus onwaarschijnlijk dat een terminal op basis van een verbrede scope op korte termijn zal leiden tot verdere verankering van het automotive cluster.

B *Extra terminalruimte*. De terminal (aanvankelijk voorzien 7 ha van het totaal 27 ha grote Yard-terrein) wordt met 14 ha dubbel zo groot, waardoor het voorkeurscenario op losse schroeven komt te staan. Dit zogeheten combinatiescenario 3 (waarin zo goed mogelijk het bedrijfseconomisch-/kostenperspectief van VDL Nedcar wordt gecombineerd met optimalisatie ruimtegebruik door slechts in beperkte mate ruimte te gebruiken op Wolfrath) gebruikt reeds alle ruimte op bestemde gronden (huidig terrein, IPS, Yard) intensief met diverse meerlaagse gebouwen. Het op een andere plaats in het plangebied vinden van 70.000 m^2 is zeer lastig en alleen tegen hoge additionele kosten mogelijk. De gevonden eventuele 'oplossing' bestaat uit:

- 6-laags parkeergarage voor personeel op Yard E;
- t.o.v. scenario 3 40.000 m^2 extra ruimte in gebruik nemen op Wolfrath.

Per saldo bedragen de meerkosten voor VDL Nedcar ± 25 mln. euro én staat deze oplossing haaks op de uitgangspunten van het voorkeursscenario.

C *Ruimtelijke omgevingseffecten*. De impact van een multipurpose terminal op de omgeving (m.n. Nieuwstadt) is een stuk negatiever dan alleen een car handling terminal: meer treinen om de terminal rendabel te krijgen leidt tot meer geluidshinder (hetgeen een nieuwe milieu-effectenstudie vergt, anders dan in het huidige voorontwerp provinciaal inpassingsplan) en tevens meer vrachtautobewegingen, omdat de niet-automotive lading aan- of afgevoerd wordt per vrachtwagen. Bovendien vragen de exploitanten 24/7 openstelling (bij voorkeur 7 dagen per week) en het gebruik van grote overslagkranen of reachstackers als alternatief (grotere geluidsbelasting).

D *Verkeerscongestie*. In het maximumscenario worden met de huidige verhoudingen van afvoerhavens ongeveer 10.000[25] vrachtautobewegingen over de weg per jaar bespaard. Indicaties van de twee terminal-operators gaan uit van meer dan 50.000 extra vrachtwagens (maximaal) over de weg (bij gebruik van spoor vindt aan- of afvoer immers plaats over de weg). Dat betekent op een totaal van 275.000 vrachtwagens per jaar (zie hoofdstuk 5.3 ad A) voor de wegen rondom de VDL Nedcar-site een substantiële additionele verkeersbelasting. Daar tegenover staat overigens het positieve (macro) milieueffect van meer milieuvriendelijk spoorvervoer over de gehele afstand van het af te leggen traject.

[25] In VN-2015 werd ervan uitgegaan dat in het maximale scenario jaarlijks 60% van 400.000 geproduceerde auto's in aanmerking voor afvoer per spoor (deel met exporthavens als bestemming). Destijds is gebleken dat afvoer per spoor naar de dichtstbijzijnde havens *niet* rendabel was. De verhouding korte-/langeafstandsvervoer was in 2015 38%-62%. Deze verhouding is in 2017 omgeslagen naar 65%-35%, waardoor de reductie van het aantal vrachtwagens in deze Verkenningennota lager is dan in VN-2015.

E *Tijdpaden*. De mogelijke terminalexploitanten vragen om 6 tijdpaden op de drukbezette spoorhoofdbaan Maastricht-Eindhoven, waarvan ProRail in een eerder stadium al heeft laten weten daar nauwelijks mogelijkheden voor te zien. In het voorontwerp-PIP wordt - na overleg met ProRail - uitgegaan van 4 tijdpaden.

F *Participatie VDL Nedcar*. Potentiële exploitanten stellen een (minderheids)participatie van VDL Nedcar in het terminalexploitatie-bedrijf als randvoorwaarde. VDL Nedcar heeft aangegeven een terminal te willen ondersteunen door de grond van de terminal op Yard E tegen gunstige voorwaarden ter beschikking te stellen. Maar het investeren en exploiteren van een (multipurpose) terminal past niet in het beleid en expertise van de VDL-groep. Daarbij dient ook te worden opgemerkt dat de afvoer van auto's naar hun eindbestemming contractueel de verantwoordelijkheid is van de opdrachtgever(s) zoals BMW en niet van VDL Nedcar (dit uitgangspunt staat ook al in de Verkenningsnota 2015).

G *Investeringen overheden*. Buiten de aanleg van de spoorinfrastructuur verwachten beide mogelijke terminalexploitanten een forse (op dit moment nog niet nader gespecificeerde) overheidsbijdrage in de terminalinvesteringen, hetgeen vooralsnog niet past in het beleid van de provinciale en lokale overheden.

Conclusie: vanwege strakke voorwaarden van potentiële terminal exploitanten voor een multi-purpose terminal met aanzienlijke ruimtelijke, leefomgevings- en financiële consequenties, en het feit dat een dergelijke multi-purpose terminal vooralsnog niet tot een verdere verankering van het automotive cluster leidt, wordt scope-verbreding niet haalbaar geacht.

Door beide conclusies onder Ad A (Verkenning versteviging Business Case CHT met automotive) en Ad B (Verkenning mogelijkheden tot scope-verbreding) ligt het niet in de rede de verdere voorbereiding van een spooraansluiting te continueren.

5.3 Vervolgstappen rondom bereikbaarheidsproblematiek

Om de overlast voor de omgeving, zoals geformuleerd in paragraaf 5.1, te minimaliseren verdienen de volgende twee thema's nadere uitwerking bij de ruimtelijke plannen rondom de uitbreiding van VDL Nedcar:

A Goederenlogistiek
B Personenvervoer

Ad A Goederenlogistiek

Verankering van het automotive cluster, bereikbaarheid en duurzaamheid zijn als overwegingen geformuleerd in VN-2015. Weliswaar is gebleken dat spoor op korte termijn noch noodzakelijk noch haalbaar is voor verankering van het automotive cluster, maar dat

betekent tevens dat de andere twee overwegingen nog recht overeind staan. Als vervoer per spoor (waarmee in de verkeersprognoses wel rekening is gehouden) vervalt dan vergroot de overlast als gevolg van een groter aantal vrachtwagens dat nodig is om de auto's af te voeren. Bij een maximale jaarlijkse productie van 400.000 auto's is er sprake van circa 275.000 licht en zwaar vrachtwagenverkeer (inbound & outbound; x 2 voor het aantal bewegingen) per jaar en 1.153[26] per dag (=70-75 per uur; betekent 140-150 bewegingen per uur). Het totaalaantal voertuigen dat rijdt op de N276 tussen het kruispunt met de N297 en de Mitsubishi Avenue (kruispunt 3; zie hoofdstuk 4 B6) is circa 22.500 per etmaal en op de N276 tussen Mitsubishi Avenue en ingang Oost (kruispunt 5; zie hoofdstuk 4 B6) is circa 18.000 per etmaal. Voor de bereikbaarheid leveren deze additionele vrachtwagens beperkte additionele problemen op, omdat de te nemen maatregelen gedimensioneerd worden op de piek van het personenvervoer (groter volume dan het vrachtverkeer). Vrachtwagens brengen wel extra effecten met zich mee als langzaam optrekken en extra uitstoot ten opzichte van personenauto's.

Tegen deze achtergrond adviseert BCI dan ook om een uitdagend programma voor *Innovatieve & Duurzame Logistiek (IDL)* op te stellen.
Doel van een dergelijk programma is om (1) de efficiency in de logistieke keten van VDL Nedcar nog verder te vergroten en (2) de verkeersbelasting/ negatieve omgevingsaspecten (m.n. voor Nieuwstadt) te verminderen (de benodigde aantallen voor de aanvoer van onderdelen veranderen niet). Ideeën die in een dergelijk programma een plaats kunnen vinden en waaruit vervolgens de meest realistische zullen worden geselecteerd:

- *smart logistics*: zodanige geleiding van komende en gaande vrachtwagens dat verkeersoverlast en verkeersopstoppingen worden beperkt. Voorbeelden van (uit te werken en in business cases te vertalen) ideeën zijn: (verdere) consolidatie van (groupage)/vrachtwagenladingen op locaties niet–direct nabij VDL Nedcar; integratie van planningen van enerzijds verkeersmanagement van de wegen en anderzijds logistiek management van VDL Nedcar; truck platooning, waarbij 'treintjes van vrachtauto's' worden gevormd, met positieve impact op de beschikbare wegcapaciteit en brandstofverbruik.
- *sustainable logistics:* te denken valt aan vermindering vrachtwagenbewegingen door inzet van LZV (langere en zwaardere voertuigen van 25 meter) en maximaal gebruik van elektrische motoren van o.a. tugmasters voor trailers en vorkheftrucks op en rond het VDL Nedcar-terrein.
- *multimodal logistics*: intensieve verkenning van mogelijk gebruik van aan- en afvoer van (inbound) en/of deelbestemmingen van auto's/goederen via rail- (en barge)terminals in de (Eu)regio.

Het advies aan VDL Nedcar is om een programma Innovatieve & Duurzame Logistiek op te stellen, bestaande uit een selectie van te onderzoeken ambitieus-realistische projecten. Waar relevant, eventueel in samenwerking met collega-bedrijven/sites in de buurt met eenzelfde ambitie, zoals Chemelot.

[26] Gebaseerd op 240 werkdagen per jaar

Ad B Personenvervoer

In het kader van personenvervoer is al een aantal maatregelen op hoofdlijnen verkend (onder andere beïnvloeden keuze alternatieve modaliteiten zoals fiets/OV, alternatieve parkeerlocaties op afstand, collectief vervoer). Tot zover leveren deze nog geen bruikbare alternatieven op, mede vanwege het carpoolpercentage dat al hoog is, diensttijden (vroege ochtend/nacht), overlap in shifts (productielijn kan niet stilstaan) en de grote afstand tot de woonplaatsen van het personeel. Uitgangspunt is de zoektocht naar alternatieven te continueren en te intensiveren.

Gerelateerd aan bovenstaande aandachtspunten omtrent de bereikbaarheid van de VDL Nedcar-omgeving (paragraaf 5.1), zal in de nadere uitwerking van de integrale ruimtelijke plannen ingezet moeten worden op optimalisaties en verdere maatregelen om de verkeershinder (en daarmee samenhangende leefbaarheidseffecten) voor de omgeving te minimaliseren. Daarbij zullen realistische maatregelen (vanuit kosten-, effect- en medewerkersperspectief) ten aanzien van eventuele alternatieven voor parkeren op de site, collectief vervoer, e.d. -buiten de reeds onderzochte en ondernomen initiatieven- verder moeten worden onderzocht en de meest veelbelovende worden geïmplementeerd.

6 Ruimtelijke ordeningsprocedures

Om het geadviseerde voorkeursscenario te realiseren in ruimtelijke zin is het nodig de bestemmingen op de terreinen waarop de uitbreiding gaat plaatsvinden aan te passen. Hiermee kunnen alle functies gerealiseerd worden op terreinen die de juiste bestemming hebben:

- terreinen die nog geen bedrijfsbestemming hebben, wel als zodanig bestemmen;
- waar de bestemmingen de beoogde functie (nog) niet toelaten, moet de bestemming worden aangepast.

Voor de te volgen ruimtelijke ordeningsprocedures (RO-procedures) gelden twee belangrijke uitgangspunten[27]:

- *Flexibiliteit:* maximale flexibiliteit in bestemmingen tot het moment van aanleveren concrete bouwplannen en een robuust ruimtelijk plan waarin functieverschuivingen richting de toekomst mogelijk zijn.
- *Snelheid:* maximale snelheid in het doorlopen van procedures en zo snel mogelijk zekerheid over het geregeld krijgen van bestemmingen/vergunningen. Dit met het oog op zekerheid ten aanzien van het zo snel mogelijk kunnen faciliteren van de tweede klant.
- *Zekerheid:* maximale zekerheid in het tijdig verkrijgen van bestemmingen en vergunningen.

Om het bovenstaande binnen het voorkeursscenario 3 te realiseren zijn verschillende ruimtelijke ordeningsprocedures (RO-procedures) mogelijk. Dit hoofdstuk bevat een inventarisatie van die procedures, de kenmerken en op basis hiervan een advies.

6.1 Inventarisatie RO-procedures

Om te mogen bouwen en bedrijfsactiviteiten op een bepaald terrein te mogen uitvoeren zijn twee zaken[28] nodig:

A *Ruimtelijk plan:* hierin is de bestemming voor een terrein geregeld en is bepaald welke activiteiten zijn toegestaan.
B *Omgevingsvergunning:* vergunning voor het mogen uitvoeren van bouw- en milieuactiviteiten (bijvoorbeeld slopen, bouwen, kappen).

[27] Zie hoofdstuk 2 voor meer achtergrond betreffende deze vragen
[28] Overige vergunningen zijn niet meegenomen, omdat deze niet tijds-kritisch zijn

In beginsel zijn beide nodig voor de uitbreiding van VDL Nedcar; om te mogen bouwen en voor het aanpassen van de infrastructuur. Wanneer bedrijfsactiviteiten en bouwplannen passen binnen het vigerende bestemmingsplan, dan is er alleen een omgevingsvergunning nodig. Dit wil zeggen dat de omgevingsvergunning alleen kan worden verleend wanneer de activiteit waarvoor de vergunning wordt aangevraagd, niet strijdig is met het ruimtelijk plan[29]. In het geval van de uitbreiding van VDL Nedcar is ook aanpassing van de bestemmingsplannen m.b.t. de terreinen binnen het plangebied nodig, vanwege de volgende twee redenen:

- in het voorkeursscenario is uitbreiding voorzien op terreinen die (nog) geen bedrijfsbestemming hebben;
- vanuit het flexibiliteitsoogpunt is het gewenst dat terreinen die wel een bedrijfsbestemming hebben maar (nog) geen automotive-productie bestemming, verruimd worden naar ook automotive-productie[30].

Onderstaande tabel 6.1 brengt in kaart voor welke terreinen binnen het plangebied, welke situatie geldt.

Tabel 6.1 Planologische benodigdheden per terrein

Plangebied	Huidige bestemming	Planologisch benodigd
Huidig terrein	Bedrijventerrein 1 Bedrijventerrein 2	Volledig bestemmen bedrijventerrein 1: integreren – actualiseren - verruimen
Pasveld	Agrarisch	Bestemmen voor automotive productie
Wolfrath	Natuur/agrarisch	Bestemmen voor automotive productie
IPS	Bedrijventerrein 2 voor automotive toeleveranciers	Verruimen naar ook automotive productie
Yard	Bedrijventerrein 2 voor automotive logistiek	Verruimen naar ook automotive productie
Infrastructuur	Infrastructuur	Planologisch gereedmaken voor benodigde aanpassingen

Om bovenstaande planologisch te regelen is het de bedoeling dat de initiatiefnemer -VDL Nedcar- de overheid verzoekt een ruimtelijke-ordeningsprocedure in gang te zetten. Met deze procedure kan vervolgens de juiste bestemming van de terreinen worden geregeld, zodat een omgevingsvergunning kan worden verleend ten behoeve het mogen uitvoeren van bouw- en milieuactiviteiten.

Zowel de ruimtelijke planprocedure als de omgevingsvergunningverlening kennen hun eigen procedures en doorlooptijden. Van beide procedures zijn in tabel 6.2 de typen planvormen en kenmerken in kaart gebracht.

[29] Het is mogelijk om een omgevingsvergunning aan te vragen die niet past binnen het bestemmingsplan en een vergunning te verlenen door middel van een afwijkingsbesluit. Deze procedure komt echter niet tegemoet aan de behoefte aan snelheid en zekerheid en is daarom in deze nota buiten beschouwing gelaten.
[30] Haalbaarheid hiervan moet blijven uit onderzoek en doorrekeningen

Tabel 6.2 Planologische benodigdheden per terrein

	I Ruimtelijk plandocument		II Omgevingsvergunning
	A Bestemmingsplan	**B Provinciaal Inpassingsplan**	
1 Bevoegd gezag	Gemeente	Provincie	Gemeente/provincie; afhankelijk van activiteit: • Bouw: provincie • Milieu: provincie • Overige activiteiten: n.t.b.
2 Globaal plan mogelijk	Ja	Ja	n.v.t.
3 Coördinatieregeling mogelijk	Ja (maar ligt niet voor de hand)	Ja	Ja***
4 Valt onder Crisis- & herstelwet	Nee	Ja	Ja, maar alleen vergunningen ter verwezenlijking PIP
5 Fasen*	1 Voorontwerpfase plan 2 Ontwerpfase plan 3 Vaststellingsfase plan inclusief vaststelling	1 Voorontwerpfase plan 2 Ontwerpfase plan 3 Vaststellingsfase plan inclusief vaststelling	1 Aanvraag omgevingsvergunning 2 Ontwerp-omgevingsvergunning 3 Beslissing GS/B&W tot vergunningverlening (afhankelijk van vergunning)
6 Reguliere bezwaar- en beroepsprocedure**	4 Beroep bij Raad van State	4 Beroep bij Raad van State	4 Bezwaar bij gemeente/provincie 5 Beroep bij Rechtbank 6 Hoger beroep bij Raad van State

* *Voor dit project wordt uitgegaan van een voor-ontwerpplan, is niet wettelijk verplicht*
** *Zonder coördinatieregeling*
*** *Finale inventarisatie van alle benodigde en te coördineren vergunningen moet nog worden gemaakt*

Op de kenmerken 1, 2 en 3 wordt hierna ingegaan. Uitwerking van kenmerken 5 en 6 is opgenomen in de bijlage.

Ad 1 Bestemmingsplan versus Provinciaal Inpassingsplan (PIP)

Wanneer de bestemming onder een terrein gewijzigd dient te worden is het de gemeente die als bevoegd gezag de geëigende overheidsinstantie is om aan de slag te gaan met het wijzigen van het bestemmingsplan (BP). In het geval van een provinciaal ruimtelijk belang kan een provincie besluiten een Provinciaal Inpassingsplan (PIP) te maken. De provincie wordt hiermee bevoegd gezag over het plangebied en gaat aan de slag met het ontwerp van het ruimtelijk plan. De procedure en fasering is hetzelfde als bij een bestemmingsplan[31], met het verschil dat het ruimtelijk plan wordt vastgesteld door Provinciale Staten in plaats van door de gemeenteraad. Daarnaast dient de gemeenteraad gehoord te worden door Gedeputeerde staten van Limburg, omdat Provinciale Staten in de bevoegdheid treedt van de gemeenteraad.

Ad 2 Globaal versus gedetailleerd ruimtelijk plan

Ruimtelijke plannen kunnen gedetailleerd worden opgesteld. In dat geval wordt zo precies mogelijk worden onderzocht wat de effecten op de omgeving zijn van het plan. Belanghebbenden weten daardoor zo goed mogelijk waar ze aan toe zijn. De betreffende overheid kan ook kiezen voor het opstellen van een globaal ruimtelijk plan.

Bij een globaal ruimtelijk plan worden de bestemmingen niet gedetailleerd geregeld (wél dat ergens een bepaalde productieactiviteit komt, niet welke productieactiviteit waar precies),

[31] Zonder coördinatieregeling. In het geval van een gecoördineerd-BP/PIP is de procedure anders, maar dit is het gevolg van het mee-coördineren van de omgevingsvergunning en niet van het bevoegd gezag dat verantwoordelijk is voor het ontwerpen en vaststellen van het ruimtelijk plan.

maar worden door de overheid kaders opgesteld waarbinnen de bedrijfs- en bouwactiviteiten moeten blijven. Dit brengt voor de initiatiefnemer flexibiliteit met zich mee, omdat pas bij het aanvragen van de omgevingsvergunning aangegeven hoeft te worden welke bedrijfsactiviteiten waar komen. In het geval van een gedetailleerd plan moet dit al bij de start van de ontwerpfase bekend zijn. Daarnaast is de kans groter dat bij een uitbreiding in de toekomst de bouwplannen en bedrijfsactiviteiten binnen het dan vigerende bestemmingsplan passen.

Globaal bestemmen wil niet zeggen dat van tevoren niet onderzocht wordt wat de effecten van het ruimtelijk plan zijn op de omgeving. Integendeel, in de voorontwerp fase wordt uitgegaan van de maximale effecten van hetgeen planologisch mogelijk is. Met andere woorden: alle mogelijkheden die het plan biedt, in alle varianten, moeten worden onderzocht en onderbouwd.

Ad 3 Coördinatieregeling
Bij elke ruimtelijke planprocedure heeft de gemeente of provincie[32] de mogelijkheid gebruik te maken van de coördinatieregeling. Dit maakt het mogelijk om de omgevingsvergunning aan te haken bij de bestemmingsplan- of inpassingsplanprocedure. Het ruimtelijk plan én de omgevingsvergunning worden dan tegelijk in procedure gebracht door de provincie of gemeente. Als gevolg hiervan staat tegen het gecoördineerde plan/vergunning rechtstreeks beroep open bij de Raad van State. Hierdoor is de reguliere procedure van bezwaar- en (hoger) beroep bij respectievelijk gemeente/provincie en rechtbank, niet van toeppassing. Dit resulteert in een sterk verkorte procedure (zie 6.1 ad. 2).

Om te kunnen coördineren is een besluit van de gemeenteraad of Provinciale Staten nodig. Daarnaast is het vereist dat de ontwerp-omgevingsvergunning tegelijk ter inzage wordt gelegd met het ontwerp van het ruimtelijk plan, hetgeen betekent dat de initiatiefnemer al in een vroege fase concrete bouwplannen moet aanleveren voor het aanvragen van de omgevingsvergunning (veel eerder dan in een reguliere ruimtelijke planprocedure waarin het college pas kan besluiten een vergunning te verlenen op het moment dat het nieuwe ruimtelijk plan in werking is getreden.

In de voorliggende situatie ligt coördineren door de gemeente in een bestemmingsplanprocedure niet voor de hand, omdat de meest belangrijke vergunningen (milieu- en bouwvergunning) verleend worden door de provincie. Daarnaast biedt de wet de provincie meer mogelijkheden om gemeentelijke vergunning te mee-coördineren dan andersom.

6.2 Afweging van procedures

Zoals in de inleiding van dit hoofdstuk beschreven staan er in de keuze voor de te volgen procedure twee kernvragen centraal:

1 Welke ruimtelijke ordeningsprocedure heeft de voorkeur vanwege **flexibiliteit?**
2 Welke ruimtelijke ordeningsprocedure heeft de voorkeur met het oog op **snelheid?**

[32] Afhankelijk van het bevoegde gezag dat het plan opstelt

Deze twee vragen zullen hierna afzonderlijk worden beantwoord.

Ad 1 Flexibiliteit: welke ruimtelijke ordeningsprocedure heeft de voorkeur vanwege flexibiliteit?

Een globaal kaderstellend-ruimtelijk plan geeft verhoudingsgewijs de meeste flexibiliteit. Aan het begin omdat de ontwikkeling van het ruimtelijk plan niet gebaseerd is op concrete bouwplannen en deze daardoor later kunnen worden aangeleverd. Maar daarnaast ook richting de toekomst: (productie)functies en type bebouwing kunnen later nog wisselen mits ze binnen kaders passen (geldt niet als omgevingsvergunning is verleend).

De belangrijkste voor- en nadelen van een globaal plan staan samengevat in de tabel 6.3.

Tabel 6.3 Voor- en nadelen globaal ruimtelijk plan

	Voordelen	Nadelen
Globaal kaderstellend-ruimtelijk plan	• Bij start ontwikkeling ruimtelijk plan nog geen concrete bouwplannen nodig • Flexibel naar de toekomst: binnen het ruimtelijk plan kunnen functies en type bebouwing wisselen	• Niet over het gehele terrein kan maximaal bestemd worden (bijv. in relatie tot geluidscontouren) *Opmerking: niet sneller maar ook niet langzamer in; totale doorlooptijd hangt af van moment omgevingsvergunning*

Globaal bestemmen komt dus tegemoet aan de vraag van VDL Nedcar om flexibiliteit. Tegelijkertijd biedt het de overheid de mogelijkheid om grenzen te stellen aan de voorgenomen ruimtelijke ontwikkeling. De volgende kaders worden via het ruimtelijk plan gesteld:

- geluid;
- landschappelijke inpassing (bouwhoogte, licht, ecologie);
- duurzaamheid (water, luchtkwaliteit, duurzaam/innovatief ruimtegebruik);
- verkeer;
- veiligheid;
- activiteiten Noordzijde:
  - Bestemmen voor productie (en annex-productie logistieke-functies, d.w.z. géén traileryard of parkeren van personenauto's).
  - Om een onomkeerbare kap van (een deel van) het Sterrebos mogelijk te maken, wordt een ongeclausuleerde kapvergunning[33] (als onderdeel van de omgevingsvergunning) verleend, maar mag deze alleen onmiddellijk en onherroepelijk worden gebruikt in het geval van een aanbesteding van een productiegebouw ter plekke.
  - Ontheffing voor niet-productiefuncties mogelijk na goedkeuring bevoegd gezag.

Globaal-kaderstellend bestemmen komt vanwege flexibiliteit tegemoet aan de behoefte van VDL Nedcar én stelt de overheid in staat om vooraf grenzen ingegeven door bestaand beleid en wetgeving, te stellen aan de ruimtelijke ontwikkeling.

[33] Er is wel sprake van herplantplicht

Ad 2 Snelheid: welke ruimtelijke ordeningsprocedure heeft de voorkeur met het oog op snelheid?

Figuur 6.1 geeft de tijdslijn weer voor drie typen RO-procedures:

A Bestemmingsplan (door gemeente)
B1 Regulier-Provinciaal Inpassingsplan (zonder coördinatieregeling)
B2 Gecoördineerd- Provinciaal Inpassingsplan (met coördinatieregeling)

Zoals beschreven in paragraaf 6.1 ad. 3 is coördineren onder een bestemmingsplan ook mogelijk, maar dat ligt in deze casus niet voor de hand. Deze is in de beschouwing van doorlooptijden dan ook niet verder meegenomen.

Ten aanzien van de tijdslijnen de volgende opmerkingen vooraf:

- Aangehouden interne termijnen (bijvoorbeeld voor het opstellen van een BP/PIP of Nota van zienswijzen) zijn een inschatting op basis van eerdere gemeentelijke en provinciale projecten. Deze kunnen voor dit project dus afwijken, een nauwkeurigere (tijds)indicatie is in deze fase echter niet te geven. Als de termijnen substantieel verschuiven, vertraagt daarmee ook de latere besluitvorming.
- Termijn voor de Raad van State voor het doen van een uitspraak (6 maanden volgens Crisis- en herstelwet (Chw)) is een termijn van orde. Voor Chw-zaken haalt de RvS deze termijn meestal wel, maar dat is geen zekerheid. Het betekent in de praktijk tevens dat gewone beroepszaken (bijvoorbeeld een niet Chw-bestemmingsplan) vaak langer duren dan een 1 jaar.
- Overal is uitgegaan van maximale termijnen.

Figuur 6.1 Duur procedures ruimtelijk plan + omgevingsvergunning

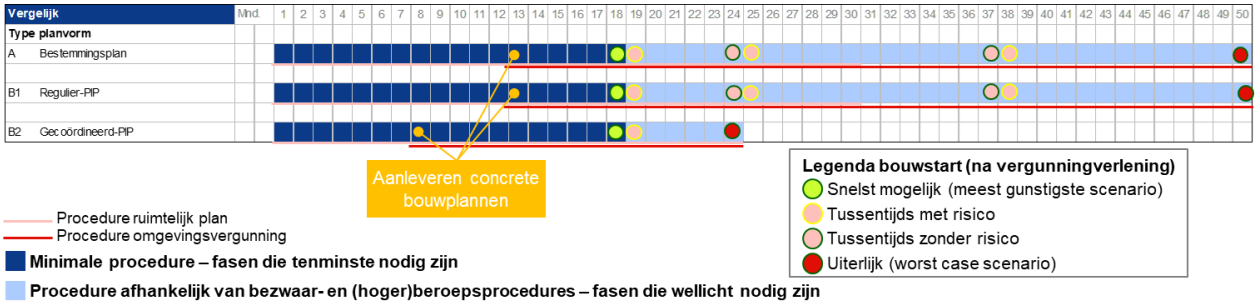

- In het meest ongunstige geval kan pas worden gestart met bouwen na 49 maanden in het geval van een Bestemmingsplan of PIP en na 23 maanden voor een gecoördineerd-PIP (26 maanden verschil).
- In het geval van beroep kan tussentijds begonnen worden met bouwen met het risico van sloop na een eventueel negatief oordeel van de Raad van State.
- Voorwaarden om bovenstaande tijdslijnen te realiseren:
  – zo snel mogelijk beginnen met alle benodigde onderzoeken;

– concrete bouwplannen moeten worden aangeleverd: Globaal BP of PIP: bij aanvraag omgevingsvergunning in maand 14 voor BP en PIP; in maand 9 voor gecoördineerd-PIP.

Ondanks dat een bestemmingsplan in de praktijk de meest geëigende procedure is, blijkt een gecoördineerd-PIP het meest gunstig in termen van totale doorlooptijd. Daarmee is deze procedure het snelst én geeft het snelste zekerheid over haalbaarheid van bouwplannen en uitsluiting van risico's in bezwaar- en (hoger)beroepsprocedures. Andere planvormen bieden deze mate van snelheid en zekerheid niet.

6.3 Advies & timing

Volgend uit de overwegingen ten aanzien van flexibiliteit en snelheid zoals beschreven in de vorige paragraaf, wordt geadviseerd zo snel mogelijk na keuze van het voorkeursscenario te starten met het in gang zetten van een ruimtelijke ordeningsprocedure met de volgende insteek:

- globaal kaderstellend-ruimtelijk plan als meest flexibele planvorm;
- één gecoördineerde PIP- en vergunningprocedure voor de gronden met bedrijfsactiviteiten én weginfrastructuur vanwege de kortste doorlooptijd.

Dit betekent dat VDL Nedcar als initiatiefnemer de Provincie Limburg zal verzoeken te starten met de voorbereiding van een Provinciaal Inpassingsplan. Vanuit provinciaal oogpunt is er een ruimtelijk belang:

- VDL Nedcar is met het huidige aantal werknemers van circa 6.500 mensen één van de grootste werkgevers in de Provincie Limburg. Uitbreiding van de fabriek tot een productiecapaciteit van 400.000 auto's per jaar levert een additionele werkgelegenheid op van ongeveer 4.000 banen voor een periode van minimaal 7 jaren (duur van de lifecycle).
- Een gecoördineerd-PIP is de enige manier waarop VDL Nedcar zo snel mogelijk zekerheid heeft over de haalbaarheid van de voorziene uitbreiding. Terreinen geprojecteerd in het voorkeursscenario zijn *allemaal* nodig en uitbreiding kan per definitie niet op eigen terrein plaatsvinden. Daarnaast maken de leadtimes in de automotive industrie dat er binnen enkele maanden zekerheid moet zijn of VDL Nedcar het contract dat getekend gaat worden, wel na kan leven. Snelst mogelijk zekerheid over het kunnen starten met bouwen is essentieel voor de haalbaarheid van de uitbreiding.
- De provincie is in dit specifieke geval sowieso al het bevoegd gezag voor het verlenen van de omgevingsvergunning voor de activiteiten milieu- en bouwen en voor de openbare weginfrastructuur.

Zo snel mogelijk na publicatie van deze nota zal gestart dienen te worden met de voorbereiding om de ruimtelijke procedures in gang te zetten. Concreet betekent dat het volgende:

- overheden & VDL Nedcar : uitvoeren onderzoeken ten behoeve van ruimtelijk plan
- overheden: opstellen kaders voor ruimtelijk plan

In december 2017/januari 2018 is in opdracht van de Provincie Limburg door mr. M. Soppe (advocaat en deskundige m.e.r.) uitgezocht in hoeverre het ruimtelijke plan (PIP) inclusief infrastructurele maatregelen en omgevingsvergunningen MER-plichtig34 zijn. Om te beoordelen of de uitbreiding van VDL Nedcar MER-plichtig is zijn de relevante categorieën uit het Besluit MER naast de voorgenomen activiteiten gelegd. Hieruit zijn de volgende conclusies te trekken:

A Het ruimtelijk plan (PIP) is m.e.r.-beoordelingsplichtig[35] vanwege de verbreding van de N276 en de N297;
B Het PIP is m.e.r.-beoordelingsplichtig vanwege de wijziging/uitbreiding van het industrieterrein;
C Het PIP is plan-m.e.r.-plichtig[36,37] vanwege de wijziging/uitbreiding van een installatie voor de fabricage en assemblage van automobielen(motoren) die met een voorziene uitbreiding van ongeveer 200.000 auto's per jaar de drempel van 1.000 voertuigen overschrijdt;
D Als een passende beoordeling op grond van de Natuurbeschermingswet is vereist (bijvoorbeeld door toename stikstofdepositie) dan is de voorgenomen activiteit plan-MER-plichtig.

Tevens is geadviseerd om de m.e.r./beoordelingsplichten (punt A en B) te laten opgaan in de plan-MER, die nodig is voor C en B en hier een gecombineerde plan-/project-MER[38] van te maken. Voor de inhoud en detailniveau van de op te stellen MER (milieueffectrapportage) maakt dit niet uit. De keuze voor een gecombineerde MER heeft als voordeel dat de MER ook een op een kan worden gebruikt voor het vergunningentraject en hier naderhand dus geen nieuwe MER voor hoeft te worden gemaakt.

Het type MER en de keuze voor een gecombineerde plan-/project-MER levert geen vertraging op de geschetste doorlooptijd van procedures (zie hieronder). De omvang van de werkzaamheden neemt wel iets toe, doordat in de MER een extra alternatief ten opzichte van het aanbevolen scenario moet worden beoordeeld.

---

[34] m.e.r.-procedure en MER: activiteiten die grote effecten op het milieu (kunnen) hebben kan het verplicht zijn een milieueffectenrapportage (m.e.r) uit te voeren en een Milieu Effect Rapportage (MER) op te stellen. Hierin worden de voor- en nadelen van het scenario afgewogen tegenover één of meerdere alternatieven.

[35] m.e.r.-beoordelingsplicht: in een m.e.r.-beoordeling onderzoekt het bevoegd gezag (Provincie) of een project belangrijke nadelige milieugevolgen heeft. Als dit zo is, moet een m.e.r.-procedure worden doorlopen en een MER opgesteld. In dit geval maken de verbreding van de provinciale wegen N276 en N297 en de uitbreiding van het industrieterrein van VDL Nedcar het plan m.e.r.-beoordelingsplichtig.

[36] m.e.r-plicht: in dit geval is de m.e.r-plicht is het op voorhand duidelijk dat er een m.e.r.-procedure moet worden doorlopen en een MER opgesteld.

[37] plan-m.e.r.-plicht: een ruimtelijk plan is plan-m.e.r.-plichtig als het ruimte biedt aan een activiteit die m.e.r.-plichtig is (in dit geval uitbreiding van de productie van auto's van meer dan 1.000 voertuigen per jaar). In dit geval dus moet op voorhand een m.e.r.-procedure worden doorlopen en een MER opgesteld.

[38] project-MER: een project-MER brengt de milieugevolgen van een geplande activiteit in kaart. Het verschil met een plan-MER is dat het bij een project-MER gaat om de milieugevolgen van concrete initiatieven en bij een plan-MER om de activiteiten die het ruimtelijke plan mogelijk maakt. Omdat in dit geval de omgevingsvergunning (voor de activiteit) mee wordt gecoördineerd, wordt ervoor gekozen een gecombineerde plan-/project-MER op te stellen.

Tabel 6.4 Planning start november

** In het geval van een gecombineerd plan/project-MER-plicht moeten de onderzoeken al in de beginfase gestoeld zijn op een concreet initiatief.*

Bovenstaande planning is gebaseerd op grote snelheid van werken en wettelijke procedure-termijn. Het niet halen van deze planning is mogelijk door vertraging in onderzoeken of uitloop van procedure-termijnen.

De totale doorlooptijd van de ruimtelijke planprocedures en vergunningsverlening bedraagt 18 tot 23 maanden. Vanaf het moment dat de vergunning is verleend en gestart kan worden met bouwen heeft VDL Nedcar nog 33 maanden nodig voor bouw- en installatiewerkzaamheden alvorens te kunnen starten met produceren.
Dit duurt waarschijnlijk (veel) langer dan de (eventuele) tweede klant wenst. Niettemin zullen alle partijen in nauwe samenwerking alles in het werk moeten stellen om de doorlooptijd zo kort mogelijk te houden.

Afsluitend wordt opgemerkt dat het voorkeursscenario de basis zal vormen voor de kaders van één gecoördineerde PIP- en vergunningenprocedure. Deze Verkenningennota dient als onderlegger waarin de visie op de ruimtelijke uitbreidingsplannen van VDL Nedcar uiteengezet en afgewogen wordt. In de voorbereidings- en onderzoeksfase van het ruimtelijk plan en omgevingsvergunningverlening zullen de effecten op de omgeving integraal worden beschouwd.

Bijlage 1 Productieproces auto's

VDL Nedcar is een 'vehicle contract manufacturer' (VCM), de enige in Nederland: een onafhankelijke autoproducent die op contract in serieproductie auto's produceert in opdracht van derden. In juli 2014 is bij VDL Nedcar de productie van BMW MINI's van start gegaan. In de aanloop daar naartoe is de autofabriek volledig omgebouwd en heringericht.

De productiefaciliteiten van VDL Nedcar zijn geschikt om voor verschillende automerken en in verschillende uitvoeringen tegelijkertijd te produceren. De continue opgave voor een VCM als VDL Nedcar is om voortdurend dusdanig concurrerend te opereren dat contracten worden gecontinueerd of vernieuwd. Voor VDL Nedcar is de uitdaging voor de komende periode om een nieuwe, tweede opdrachtgever te vinden. Continuïteit in contracten in deze industrie vereisen hoge kwaliteit, concurrerende kosten en optimale betrouwbaarheid.

VDL Nedcar is een productiebedrijf waar de complete productie van auto's plaatsvindt. Op het terrein zijn vier separate productielocaties gevestigd, die in een logische volgorde worden doorlopen tot het eindproduct (de auto) gereed is. Onderstaand wordt kort toegelicht welke stappen in het productieproces van auto's[39] kunnen worden onderscheiden.

1 Press Shop (Pershal)

De pershal ligt aan de noordwestkant van de site van VDL Nedcar en is circa 26.000 m² groot. In de pershal start het productieproces van de auto's. Dagelijks wordt hier een paar honderd ton staal en verzinkt staal verwerkt. In de pershal worden buig-, snij- en dieptrekprocessen uitgevoerd voor circa 250 verschillende geperste onderdelen. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van geavanceerde apparatuur en technologie. Er vindt een hoge mate van procesbeheersing plaats met uitgebreide automatisering om de nauwkeurigheid van de persbewerkingen zeker te stellen en ervoor te zorgen dat onderdelen op het vereiste moment op de juiste plek beschikbaar zijn. Dit is van belang voor de 'Just-in-Time'-activiteiten. Een slim productieproces moet ervoor zorgen dat verstoringen van het productieproces tot een minimum worden beperkt.

[39] Bron: VDL Nedcar

1 Press Shop

2 Bodyshop

3 Paintshop

4 Final Assembly

2 Body Shop (Carrosseriebouw)

In de Bodyshop beginnen de auto's vorm te krijgen. In deze fabriek (inclusief extra transportlaag) worden geperste plaatdelen omgevormd tot complete carrosserieën met behulp van (punt)las en lijmtechnieken. De Bodyshop is sterk gerobotiseerd: circa 99% van de werkzaamheden wordt automatisch uitgevoerd. Met circa 1.265 robots worden onderdelen als bodemplaten, zijwanden, deuren, dakpanelen, en achterkleppen op het juiste moment en de juiste plek bij elkaar gebracht zodat de body steeds meer zijn uiteindelijke vorm krijgt.

3 Lakstraat (Paintshop)

VDL Nedcar heeft een geavanceerde Paintshop. Kale body's worden hier gereinigd, ontvet en voorzien van een grondlaag, zodat de aflaklaag van waterafdunbare lak optimaal hecht.
In een elektroforetisch grondlakproces wordt de body geheel ondergedompeld, waardoor de body volledig beschermd is. Om de carrosserie te beschermen worden in de lakstraat ruim 13 m² coating en circa 90 meter kit aangebracht. De lakstraat voldoet aan zeer strenge eisen op het gebied van milieuwetgeving.

4 Final Assembly (Montage)

De gelakte carrosserie wordt vanuit de Paintshop op de Final Assembly geplaatst, een montagelijn van 1,5 kilometer lang. Afhankelijk van de individuele wensen van de eindgebruiker brengen specialisten met hulp van 15 robots circa 2.500 verschillende onderdelen aan. Aan het eind van de montagelijn is de auto af. De auto wordt vanaf de Final Assembly -na een laatste uitgebreide controle en functionaliteitstest- op de Green Okay Yard (GOK) geplaatst. Vanaf de GOK-yard worden de auto's in opdracht van de opdrachtgever (in dit geval BMW) vervoerd naar klanten.

In de huidige situatie vinden al deze activiteiten plaats op de site van VDL Nedcar. Onderstaande kaart (figuur 2.1) laat zien hoe de activiteiten ten opzichte van elkaar zijn geplaatst, teneinde een optimaal efficiënt productieproces te kunnen doorlopen, met minimale risico's ten aanzien van de kwaliteit van het product.

Figuur 6.1 Activiteitenoverzicht huidige VDL Nedcar-terrein

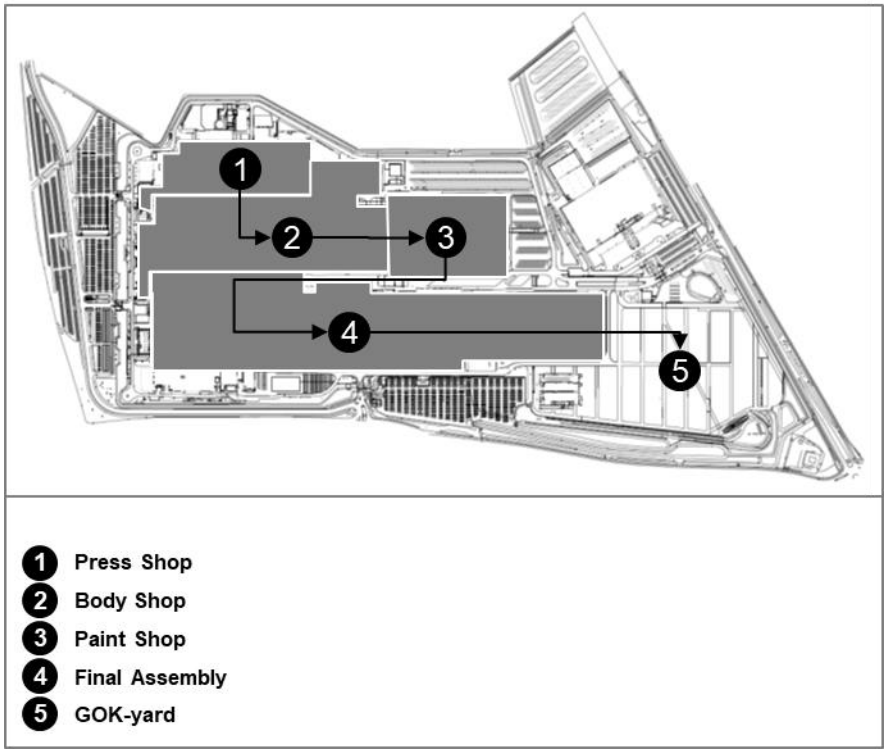

Bijlage 2 Fasen in ruimtelijke ordeningsprocedures

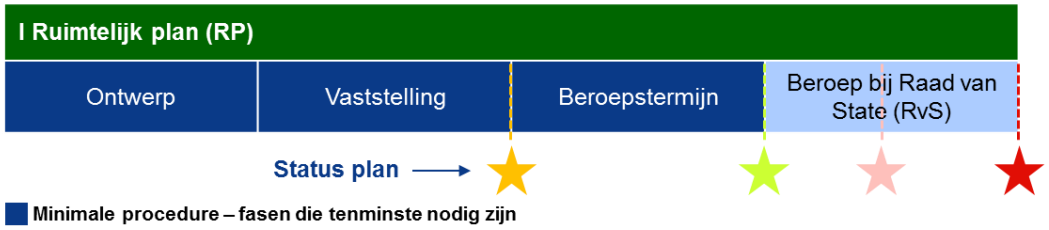

Minimale procedure – fasen die tenminste nodig zijn

Procedure afhankelijk van bezwaar- en (hoger)beroepsprocedures – fasen die wellicht nodig zijn

Vastgesteld plan
- Vaststelling door gemeenteraad of Provinciale Staten
- Resultaat is vastgesteld plan

Inwerking getreden plan
- Tijdens de beroepstermijn kan beroep worden ingesteld tegen het plan
- Bij geen beroep treedt het plan in werking én is het onherroepelijk
- In het geval van beroep volgt een beroepsprocedure bij de Raad van State

Inwerking, maar nog niet onherroepelijk
- Tijdens de beroepsprocedure treedt het plan in werking, maar is nog niet onherroepelijk. Gedurende de looptijd van het beroep kan bij spoedeisend belang een voorlopige voorziening worden aangevraagd
- Bij een toegewezen voorlopige voorziening (vv) kan er niet gebouwd worden tot moment positieve uitspraak in het beroep
- Bij afwijzing van de voorlopige voorziening kan gedurende het beroep de bouw starten* met het risico op ongedaan maken bij negatief oordeel

Onherroepelijk plan
- Onherroepelijk plan bij positief oordeel RvS
- In geval negatieve beslissing moeten eventuele bouwwerkzaamheden ongedaan worden gemaakt en het landschap in ere hersteld (worst-case)

Toelichting bij voorlopige voorziening:
- Tijdens bezwaar- en (hoger)beroepsprocedure kan door bezwaar makende partij voorlopige voorziening worden aangevraagd
- Bij afwijzing mag er gewoon worden gebouwd (met risico op sloop bij negatieve beslissing (hoger)beroep
- Bij toewijzing moet de finale beslissing worden afgewacht

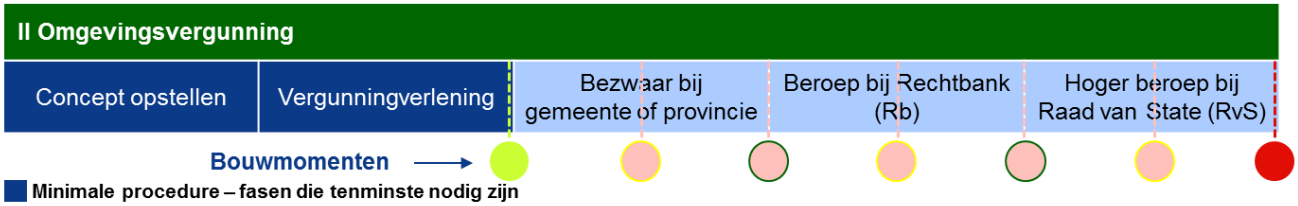

Minimale procedure – fasen die tenminste nodig zijn

Procedure afhankelijk van bezwaar- en (hoger)beroepsprocedures – fasen die wellicht nodig zijn

Verleende vergunning (snelst mogelijke bouwstart – meest gunstige scenario)
- Bij verlening van de omgevingsvergunning kan de bouw starten

Bezwaar bij gemeente of provincie (tussentijdse bouwstart met óf zonder risico)
- Bij toewijzing voorlopige voorziening kan er niet gebouwd worden
- Bij afwijzing voorlopige voorziening kan gedurende de bezwaarprocedure de bouw starten met het risico op ongedaan maken bij negatief oordeel
- Als er geen beroep wordt aangetekend kan gebouwd worden zonder verdere risico's

Beroep bij de Rechtbank (tussentijdse bouwstart met óf zonder risico)
- Bij toewijzing voorlopige voorziening kan er niet gebouwd worden
- Bij afwijzing voorlopige voorziening kan gedurende de beroepsprocedure de bouw starten met het risico op ongedaan maken bij negatief oordeel
- Als er geen hoger beroep wordt aangetekend kan gebouwd worden zonder verdere risico's

Hoger beroep bij de Raad van State (tussentijdse bouwstart met óf zonder risico)
- Bij toewijzing voorlopige voorziening kan er niet gebouwd worden
- Bij positief oordeel RvS kan bouw starten en hoeft bij eventuele eerdere start niets ongedaan worden gemaakt
- In geval negatieve beslissing moeten eventuele bouwwerkzaamheden ongedaan worden gemaakt en het landschap in ere hersteld

Let op: vergunning kan alleen verleend worden bij een inwerking getreden bestemmingsplan

Ruimtelijk plan (RP) – Bestemmingsplan (BP) of Provinciaal Inpassingsplan (PIP)

	Fase		Vastgesteld	Inwerking	Onher-roepelijk	Bouwen? (mits Ov)	Risico
★	Vaststelling		●	○	○	-	-
★	Beroepstermijn	Geen beroep	●	●	●	Ja	Nee
★	Beroepsprocedure	Afgewezen vv	●	●	○	Ja	Ja
		Toegewezen vv	●	○	○	Nee	-
★	Beslissing RvS	Positief	●	●	●	Ja	Nee
		Negatief	○	○	○		

Omgevingsvergunning

	Fase		Vergund	Bouwen? (mits RP)	Risico
●	Beslissing GS		●	Ja	Nee
●	Bezwaar	Afgewezen vv	●	Ja	Ja
		Toegewezen vv	●	Nee	-
●	Beroepsprocedure	Afgewezen vv	●	Ja	Ja
		Toegewezen vv	●	Nee	-
●	Hoger beroep	Afgewezen vv	●	Ja	Ja
		Toegewezen vv	●	Nee	-
●	Beslissing RvS	Positief	●	Ja	Nee
		Negatief	○		

○ *Niet* ● *Wel*

- GS kan omgevingsvergunning verlenen op het moment dat er een ruimtelijk plan in werking is waarbinnen de aanvraag past
- Om te kunnen bouwen is een ruimtelijk plan nodig dat in werking is (hoeft nog niet onherroepelijk te zijn) + verleende omgevingsvergunning
- Bezwaar en beroep hebben geen opschortende werking tenzij een voorlopige voorziening (vv) wordt aangevraagd
- Wanneer een voorlopige voorziening toegewezen wordt, moet de bouw worden gestaakt totdat de Rechtbank/ RvS een uitspraak heeft gedaan
- Wanneer de voorlopige voorziening afgewezen wordt kan gestart worden met bouwen, maar is het risico bij een negatief RvS-besluit in de bodemprocedure, dat de oorspronkelijke situatie hersteld moet worden (slopen) doordat het plan nog niet onherroepelijk is geworden. Alleen als het gebrek in het ruimtelijk plan niet meer hersteld kan worden kan sloop in beeld komen

VERKEERSSITUATIE OMGEVING VDL NEDCAR

VERKENNINGSFASE KNELPUNTEN EN OPLOSSINGSRICHTINGEN

Maastricht, juni 2017

Inhoud

1.	**Inleiding**	**3**
1.1.	Achtergronden	3
1.2.	Leeswijzer	3
2.	**Achtergrondinformatie**	**4**
2.1.	Verkenningennota 2015	4
2.2.	Verkeersplan VDL Nedcar en omgeving - Born	4
2.3.	Nadere detaillering knelpunten verkeersafwikkeling op kruispunten	5
3.	**Korte termijn maatregelen naar aanleiding van recente problematiek 2016/2017**	**6**
3.1.	Coördinatiegroep verkeer	6
3.2.	Genomen maatregelen 2016/2017	7
3.2.1.	Infrastructurele maatregelen	7
3.2.2.	Mobiliteitsmaatregelen	7
3.3.	Nog te nemen maatregelen 2017/2018	8
4.	**Lange termijn maatregelen op basis van groeiverwachtingen**	**9**
4.1.	Groeiverwachtingen VDL Nedcar	9
4.2.	Verwachte knelpunten omgeving VDL Nedcar	9
4.3.	Varianten oplossingsrichtingen	9
4.3.1.	Variant 1A	11
4.3.2.	Variant 1B	12
4.3.3.	Variant 1C	13
4.3.4.	Variant 2A	15
4.3.5.	Variant 2B	16
4.3.6.	Variant 3A	17
4.3.7.	Variant 3B	19
4.3.8.	Variant 4A	20
4.3.9.	Variant 4B	22
4.4.	Trechtering varianten	23
4.5.	Aanbevelingen oplossingsrichtingen nadere uitwerking	23
5.	**Aanbevelingen voor noodzakelijke vervolgonderzoeken**	**25**
5.1.	Actualisatie Verkenningennota	25
5.2.	Actualisatie verkeersmodel Westelijke Mijnstreek	25

1. Inleiding

1.1. Achtergronden

De afgelopen jaren hebben diverse ontwikkelingen plaatsgevonden bij VDL Nedcar die er toe hebben geleid dat een aanzienlijke productiegroei van personenauto's heeft plaatsgevonden. Met name in 2016 is een aanzienlijke groei zichtbaar geweest, die er eveneens toe heeft geleid dat een aantal knelpunten is ontstaan op de wegen in de omgeving van het bedrijf. De toename van het aantal geproduceerde voertuigen heeft geleid tot het aantrekken van meer personeel, wat weer heeft geleid tot een grotere vraag aan parkeerplaatsen en een toename van het aantal verkeersbewegingen. Ook is de goederenstroom toegenomen, enerzijds vanwege de toename van de aanvoer van onderdelen en anderzijds vanwege de afvoer van gereed product (geproduceerde voertuigen).

Deze toegenomen verkeersstromen zorgen inmiddels bijna dagelijks tot vertraging en congestievorming op het provinciale wegennet tijdens het begin en einde van de diensten. Met name in de periode rondom de dienstwissel, die rond 15.30u plaatsvindt, is sprake van structurele knelpunten op de toeleidende infrastructuur, met name op de N297.

De ambities van VDL Nedcar reiken echter verder dan het huidige productieniveau. Daar waar de productie anno medio 2017 circa 200.000 voertuigen op jaarbasis bedraagt, heeft VDL Nedcar de ambitie uitgesproken om binnen circa vijf jaar een productie van 400.000 voertuigen op jaarbasis te bereiken danwel mogelijk te maken. Dit betekent enerzijds dat er een opgave ligt om het productieterrein bereikbaar te houden en daarmee het functioneren van de fabriek te kunnen waarborgen. Anderzijds is het uiteraard ook van belang om de doorstroming op de provinciale infrastructuur te kunnen waarborgen en daarmee het lokale, regionale en interregionale verkeer te kunnen faciliteren.

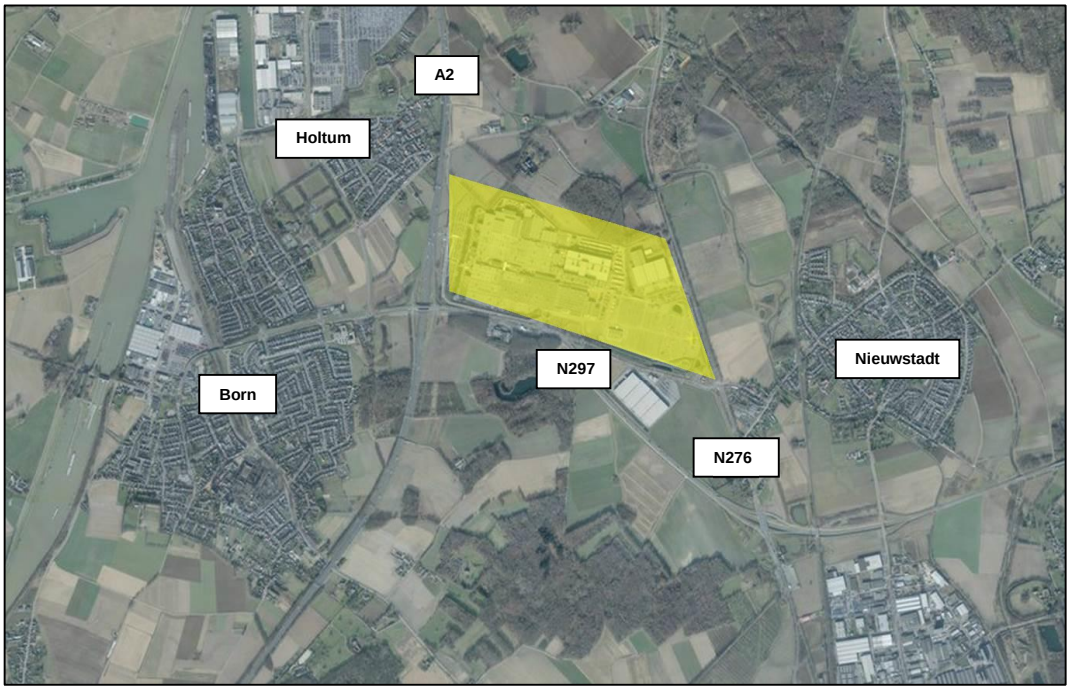

Figuur 1: VDL Nedcar en omgeving (bron: www.globbespotter.cyclomedia.com)

Ten behoeve van het bereikbaarheidsvraagstuk is door de provincie Limburg, in samenwerking met onder andere VDL Nedcar en gemeenten Echt-Susteren en Sittard-Geleen, in het voorjaar van 2017 een verkennende studie verricht, waarvan de resultaten in deze rapportage zijn beschreven.

1.2. Leeswijzer

Hoofdstuk twee geeft inzicht in de achtergronden van deze rapportage en onderzoeken die in het verleden zijn uitgevoerd. In hoofdstuk drie zijn de maatregelen voor de korte en middellange termijn beschreven , die reeds ten delen zijn uitgevoerd. In hoofdstuk vier zijn vervolgens de noodzakelijke maatregelen beschreven die noodzakelijk zijn bij een verdere groei van de productiecapaciteit bij VDL Nedcar. Hoofdstuk vijf tenslotte geeft inzicht in de inzichten die momenteel nog ontbreken om meer gedetailleerde uitspraken te kunnen doen over de verkeerskundige maatregelen.

2. Achtergrondinformatie

In het kader van de recente en nog gewenste groeiontwikkelingen rondom VDL Nedcar zijn door VDL Nedcar in het verleden reeds diverse onderzoeken verricht, onder andere om inzicht te geven in de verkeerssituatie rondom VDL Nedcar. In navolgende paragrafen wordt hierop beknopt ingegaan.

2.1. Verkenningennota 2015

In 2015 is op verzoek van provincie Limburg en gemeente Sittard-Geleen, in nauwe samenwerking met VDL Nedcar, een Verkenningennota 2015 opgesteld door Buck Consultants International. In deze Verkenningennota wordt ingegaan op de noodzakelijke ontwikkelingen van VDL Nedcar bij een groeiscenario van 400.000 geproduceerde auto's in 2023/2024. Er zijn in deze Verkenningennota uit 2015 diverse ruimtelijke scenario's ontwikkeld en beoordeeld op onder andere ruimtelijke en financiële haalbaarheid. Onder andere locatie Pasveld en Wolfrath-Oost zijn daarbij aangewezen als mogelijke groeilocaties, alsmede uitbreidingen op eigen terrein en op de Yard.

Bovendien is in de Verkenningennota 2015 een aantal andere aspecten benoemd, waarvan op gebied van verkeer en mobiliteit het volgende is opgenomen:

- Verkeers- en vervoersmanagementplan voor de maximale capaciteit (vervoer, verkeersafwikkeling en parkeren voor medewerkers en toeleveranciers).

Bovendien zijn naar aanleiding van de Verkenningennota 2015 voorbereidingen gestart / voortgezet ten behoeve van de realisatie van een spoorverbinding en een Carhandling Terminal op Yard. Dit om onder andere betere voorwaarden te scheppen voor de groei van de werkgelegenheid en de verduurzaming van het transport- en logistieke systeem. Er is in het voorjaar van 2017 zelfs een voorontwerp PIP in procedure gebracht voor de spooraansluiting en Carhandling terminal, wat tot op heden niet verder is doorgezet naar een volgende fase. De Verkenningennota was de aanleiding om opdracht te verstrekken aan Arcadis om een verkeersplan voor VDL Nedcar en de directe omgeving op te stellen, cf. het derde aandachtspunt zoals bovenstaand beschreven.

2.2. Verkeersplan VDL Nedcar en omgeving - Born

In 2016 is door Arcadis (Verkeersplan VDL Nedcar en omgeving – Born. Arcadis, 15 december 2016) een verkeersplan opgesteld waarin op hoofdlijnen de ontwikkelingen in de omgeving van VDL Nedcar zijn geschetst. Op basis van een inventarisatie van de actuele situatie in 2016 en de verwachtingen qua ontwikkelingen in de directe omgeving van VDL Nedcar, zijn de verwachte knelpunten op hoofdlijnen in beeld gebracht. Op basis van deze knelpunten zijn oplossingsrichtingen beschreven die mogelijk kunnen bijdragen aan het oplossen danwel voorkomen van knelpunten.

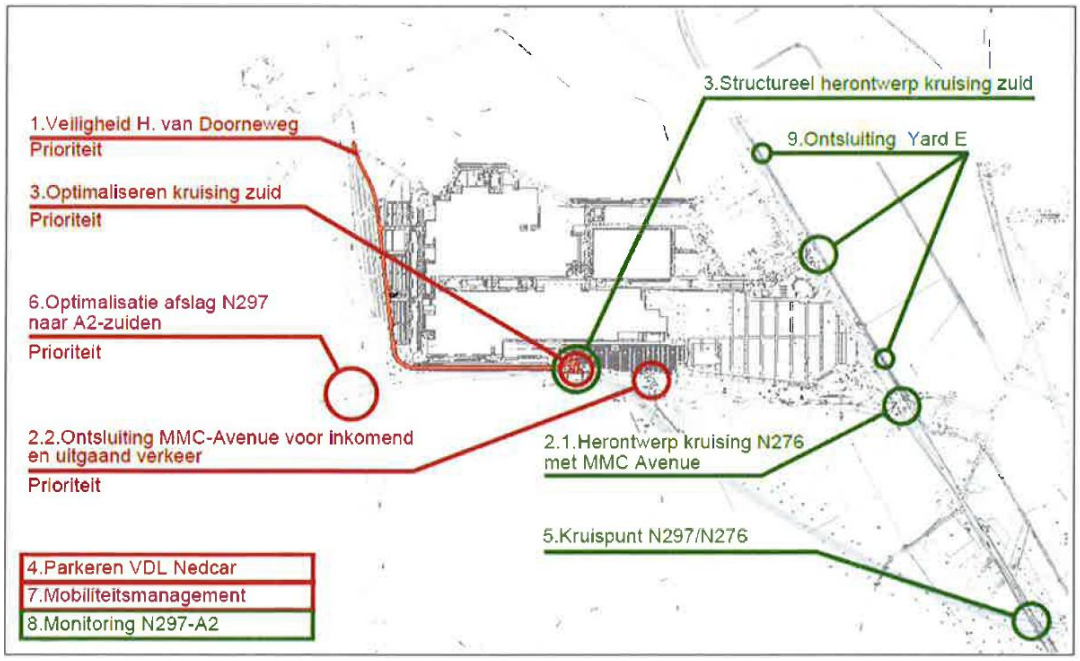

Figuur 2: Maatregelen VDL Nedcar uit Verkeersplan van Arcadis

Omdat de exacte invulling van het VDL Nedcar terrein ten tijde van het onderzoek van Arcadis nog niet bekend was, zijn de oplossingsrichtingen enerzijds niet actueel en anderzijds niet volledig om de toekomstige verkeersstromen voldoende te kunnen faciliteren. Ook is nog geen inzicht gegeven in de ruimtelijke en financiële haalbaarheid van de civieltechnische oplossingsrichtingen gegeven.

Van belang om te benoemen is dat door Arcadis is aanbevolen om niet alleen infrastructurele maatregelen te nemen, maar ook andere middelen in te zetten, hoofdzakelijk gericht op mobiliteitsmanagement:

- Stimuleren gebruik carpool, als een continu proces om het actuele percentage van circa 36% te verhogen:
- stimuleren fietsgebruik (e-bike).
- Aanbieden collectief busvervoer.
- Tijdelijk transferium.

2.3. Nadere detaillering knelpunten verkeersafwikkeling op kruispunten

In voornoemd Verkeersplan van Arcadis zijn de knelpunten op hoofdlijnen inzichtelijk gemaakt. Om meer inzicht te krijgen in de omvang van de verwachte verkeersproblematiek heeft Kragten in opdracht van VDL Nedcar, eveneens in 2016, een aantal analyses en kruispuntberekeningen uitgevoerd. Deze kruispuntberekeningen zijn uitgevoerd op basis van telcijfers uit de verkeersregelautomaten, opgehoogd met groeiprognoses van autonome ontwikkelingen in de regio die in 2016 bekend waren. Er was op dat moment geen actueel en betrouwbaar verkeersmodel beschikbaar, waardoor de kruispuntberekeningen op basis van gezamenlijk bepaalde aannames zijn uitgevoerd.

Op basis van deze kruispuntberekeningen is, onder andere in samenspraak met gemeente Sittard-Geleen en provincie Limburg, geconcludeerd dat naar verwachting structurele knelpunten ontstaan op kruispunten in de directe omgeving van VDL Nedcar indien de groei van VDL Nedcar zich zou doorzetten. Dit heeft geleid tot het besef en de noodzaak om de verkeersproblematiek in de omgeving van VDL Nedcar in breder verband te beschouwen. Voorliggende verkennende studie is hiervan dan ook een resultante.

3. Korte termijn maatregelen naar aanleiding van recente problematiek 2016/2017

3.1. Coördinatiegroep verkeer

Het instellen van een overlegstructuur met betrekking tot het thema verkeer en vervoer vloeit voort uit de verankering van de automotive sector in de gemeente Sittard-Geleen (zie onderstaand organisatieschema). In deze overlegstructuur zijn de partijen vertegenwoordigd die een rol hebben bij de bereikbaarheid van VDL Nedcar. De inhoudelijke basis voor het overleg is het verkeersplan VDL Nedcar en omgeving – Born, dat Arcadis heeft opgesteld (zie hoofdstuk 2) en het besef dat deze noodzaak aanwezig was werd versterkt door het onderzoek dat door Kragten is uitgevoerd.

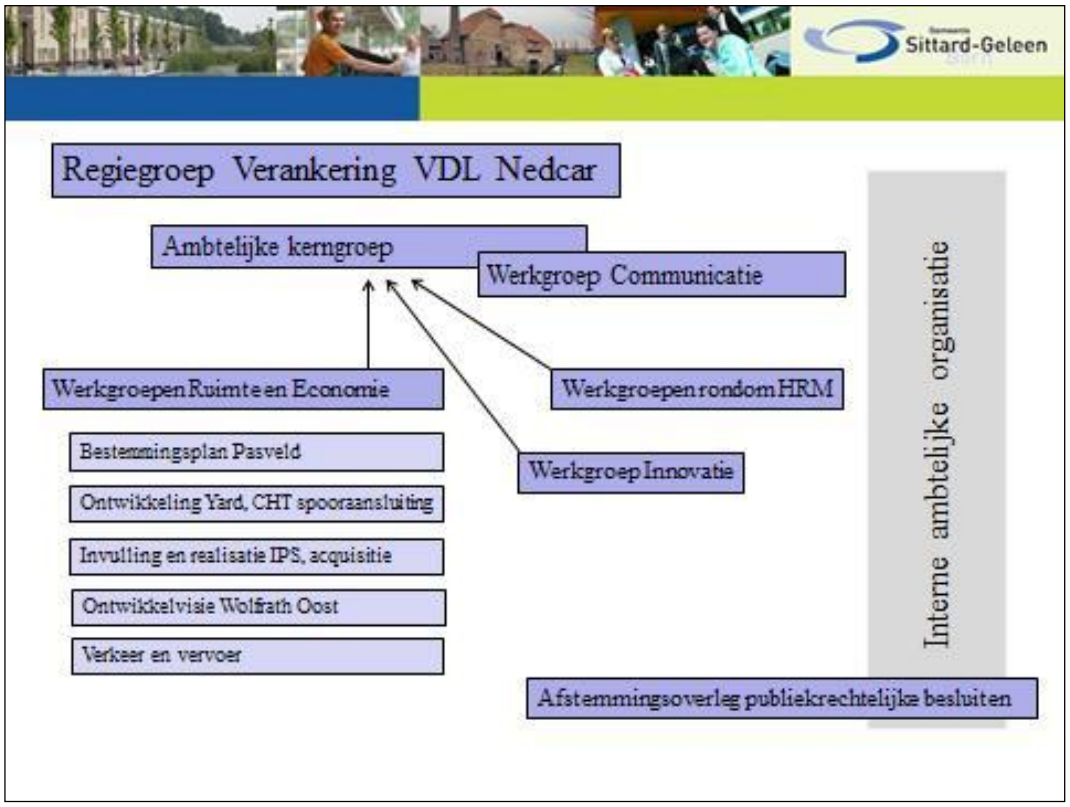

Figuur 3: Organisatieschema verankering automotive sector

In het kader van de ontwikkelingen in de omgeving van VDL Nedcar is een coördinatiegroep verkeer in het leven geroepen waarin de betrokken partijen ambtelijk zijn vertegenwoordigd:

- Rijkswaterstaat.
- Provincie Limburg.
- Gemeente Sittard-Geleen.
- Gemeente Echt-Susteren.
- VDL Nedcar.

Het doel van het overleg is afstemmen tussen de verschillende projecten, ontwikkelingen en betrokkenen en de samenhang daartussen te bewaken. Met de vertegenwoordigers van de partijen die hebben deelgenomen aan deze overlegstructuur is in 2017 diverse malen gesproken over de ontwikkelingen, de verwachte knelpunten en relaties met andere regionale ontwikkelingen (o.a. verbreding A2 Kerensheide-Het Vonderen) en mogelijke maatregelen die kunnen bijdragen aan het oplossen van de knelpunten. Daarbij is gekeken naar zowel maatregelen die op korte als middellange termijn genomen kunnen worden om de bestaande knelpunten weg te nemen. Ook de maatregelen op lange termijn zijn tijdens overlegmomenten ter sprake gekomen, maar in minder detailniveau besproken vanwege de onzekerheden en onduidelijkheden over de exacte uitbreidingsplannen.

3.2. Genomen maatregelen 2016/2017

Aangezien de uitbreiding van de productiecapaciteit reeds in 2016 is ingezet naar het huidige niveau van circa 200.000 voertuigen per jaar, is reeds een aantal maatregelen voor de korte termijn nader onderzocht en/of reeds gerealiseerd. Hierbij is onderscheid gemaakt in infrastructurele maatregelen en mobiliteitsmaatregelen, waarbij zoveel mogelijk is aangesloten bij de bevindingen uit het eerder beschreven Verkeersplan van Arcadis.

3.2.1. Infrastructurele maatregelen

- Uitbreiding parkeercapaciteit: VDL Nedcar heeft aan de A2 zijde het aantal parkeerplaatsen uitgebreid om het huidige aanbod aan werknemers te faciliteren. Een deel van deze parkeerplaatsen komt echter weer te vervallen vanwege de ruimtelijke claim die door Rijkswaterstaat is gelegd op een deel van het parkeerterrein ten behoeve van de verbreding van de A2 tussen Kerensheide en Het Vonderen. Ook is het aantal parkeerplaatsen aan de zuidzijde van het fabrieksterrein uitgebreid.
- De instelling van de verkeerslichten op het kruispunt N297-Dr. Hub van Doorneweg is bij start- en eindtijden van de diensten optimaal afgesteld op de verkeersstromen van en naar het terrein VDL Nedcar. Dit leidt ertoe dat medewerkers tijdig aanwezig zijn in de fabriek en binnen acceptabele tijden het terrein ook weer verlaten. Gedurende deze momenten wordt het overige verkeer wel enigszins belemmerd in een optimale doorstroming.
- Aan de oostzijde van het terrein van VDL Nedcar heeft VDL Nedcar een trailerontvangst aangelegd.

3.2.2. Mobiliteitsmaatregelen

In het Verkeersplan van Arcadis zijn eveneens mobiliteitsmaatregelen opgenomen, die eveneens nader zijn onderzocht en/of geïmplementeerd.

- Stimuleren gebruik carpool, als een continu proces om het actuele percentage van circa 36% te verhogen: Inmiddels wordt hier door VDL Nedcar reeds op ingezet. Medewerkers worden actief gewezen op de mogelijkheid van carpoolen en met elkaar in contact gebracht om het carpoolgebruik te stimuleren. Dit heeft er toe geleid dat inmiddels een carpoolpercentage van circa 40% is bereikt onder de productiemedewerkers. Bij uitbreiding van de productiecapaciteit zal actief moeten worden ingezet op carpoolen om dit percentage te behouden.
- Bevorderen fietsgebruik (e-bike): Hierop is nog niet actief actie ondernomen door VDL Nedcar. Vanwege de woon-werk afstanden en de diensttijden (06.00u-15.30u en 15.30u-01.00u) zal fietsgebruik voor het gros van de medewerkers niet interessant zijn. Desondanks zal er nog enige winst te behalen zijn door, waarschijnlijk met name kantoorpersoneel, te stimuleren om met de fiets te komen.
- Aanbieden collectief busvervoer: De mogelijkheden voor het aanbieden van collectief busvervoer, zoals dat in het verleden gebeurde, zijn beschouwd. Daarbij zijn diverse bezwaren benoemd die er toe hebben geleid dat het aanbieden van verplicht collectief vervoer niet haalbaar is geacht. Op hoofdlijnen zijn onderstaand enkele overwegingen opgenomen, voor een uitgebreide toelichting wordt naar verwezen naar bijlage E van voornoemde rapportage van Arcadis.
    - Geen mogelijkheid tot verplichting collectief vervoer bij recht op reiskostenvergoeding (CAO).
    - Geen flexibiliteit van werknemers in geval van vaste reis- en diensturen.
    - Lange reistijden, incl. voor- en natransport zorgen voor extreem lange werkdagen, zeker met toenemende reisafstanden woon-werk. Bij de vraag naar meer personeel zal men medewerkers ook van verder moeten werven.
    - Grotere range aan woon-werkafstanden zal ook leiden tot meer spreiding in routing en daarmee langere reistijden tot gevolg hebben.
    - Uitbreiding van het aantal modellen leidt incidenteel ook tot langere diensten.
- Ook is een combinatie van collectief en openbaar vervoer in overleg met Arriva onderzocht, maar dit brengt een hoop praktische en financiële bezwaren met zich mee. Reizigers die vóór de start van de ochtenddienst met collectief vervoer reizen, moeten aan het einde van de dienst gebruik maken van openbaar vervoer om weer thuis te komen. Met name voor het voor- en natransport is dit erg onhandig en wellicht zelfs ondoenlijk. Bovendien moet er dan geïnvesteerd worden in zowel het aanbieden van frequent collectief als aanvullend openbaar vervoer, wat hoge operationele en exploitatiekosten met zich meebrengt. Gelet op de praktische bezwaren inzake bijvoorbeeld voor- en natransport is het potentieel gebruik beperkt.
- Tijdelijk transferium: Het aanleggen van een tijdelijk transferium kent meerdere bezwaren. Er dient fysieke ruimte te worden gezocht om tijdelijke parkeerplaatsen te realiseren, bij voorkeur binnen een straal van 5km van het terrein van VDL Nedcar. Vanwege de omvang van tijdelijke pieken dient deze voldoende groot te zijn en daardoor zijn de aanlegkosten hoog. Vervolgens dienen de medewerkers vanaf dit transferium vervoerd te worden naar het fabriekterrein. Op dat moment komt wederom een vorm van collectief vervoer om de hoek kijken. Een aantal nadelen zoals bij voorgaand punt komt dan weer om de hoek kijken. Bovendien betekent dit dat niet alleen aanlegkosten gemoeid zijn met het realiseren van een transferium, maar ook met de

exploitatiekosten voor het aanbieden van voldoende collectief vervoer van en naar dit transferium. Daarbij komen nog de logistieke uitdagingen om te bepalen wie van het transferium gebruik mag / moet maken en wie op het eigen terrein van VDL Nedcar parkeert. Vanuit onder andere deze bezwaren is een (tijdelijk) transferium niet haalbaar bevonden.

Met de (infrastructurele en mobiliteits-) maatregelen zoals beschreven in paragraaf 3.2.1 en 3.2.2 kan het verkeer in de huidige situatie redelijk worden gefaciliteerd. Er ontstaan weliswaar wachtrijen nabij de A2 en het kruispunt N297-Hub van Doorneweg, maar van structurele filevorming, met bijvoorbeeld terugslag naar de A2, is momenteel nog geen sprake.

3.3. Nog te nemen maatregelen 2017/2018

Een aantal korte- en middellange termijn maatregelen is nog niet genomen en staat feitelijk nog op de planning om in 2017/2018 te realiseren.

- Begin 2017 is in opdracht van de gemeente Sittard-Geleen een ontwerp uitgewerkt voor de herinrichting van de Dr. Hub van Doorneweg. Het ontwerp voorziet in een prominentere inrichting van de 60km/h zone, er zijn voetgangersoversteken en plateaus ontworpen en aan de westzijde komt de parkeerstrook langs de weg te vervallen. Er wordt een fysieke middenberm gerealiseerd ten behoeve van oversteekbaarheid en verkeersveiligheid. Ten tijde van de uitwerking van deze studie is de herinrichting nog niet gerealiseerd.
- Om de verkeersdruk op het kruispunt Zuid (N297-Dr. Hub van Doorneweg) te verlichten is het wenselijk om de Mitsubishi Avenue open te stellen voor verkeer in twee richtingen. Hierdoor kan het parkeerterrein aan de zuidzijde via twee in- en uitgangen worden ontsloten. Met name verkeer uit zuidoostelijke richting (Sittard / Parkstad) kan dit parkeerterrein dan via de Mitsubishi Avenue bereiken / verlaten, waardoor minder verkeer via het (tijdens dienstwissels) overbelaste kruispunt N297-Dr. Hub van Doorneweg hoeft te rijden. Voor de korte en middellange termijn kan dit bijdragen aan het verlichten van de verkeersdruk.
- Provincie Limburg is in samenwerking met partijen in de regio de U-routes aan het beoordelen. Onder andere de route via de N294-N276-N297 staat op de planning om te worden verbeterd. In de directe omgeving van VDL Nedcar betekent dit dat de verkeerslichtenregelingen op de volgende kruispunten worden geoptimaliseerd en daarmee bijdragen aan een betere verkeersafwikkeling:
    - N276-N297.
    - N276-Mitsubishi Avenue (de financiële bijdrage van Echt-Susteren is nog niet geformaliseerd).
    - N297-Hub van Doorneweg.
    - N297-A2.

  Omdat er geïnvesteerd moet worden in zowel software als hardware is dit niet op korte termijn realiseerbaar.

4. Lange termijn maatregelen op basis van groeiverwachtingen

4.1. Groeiverwachtingen VDL Nedcar

De uitbreiding van het terrein van VDL Nedcar is gebaseerd op de toekomstvisie en –ambitie van VDL Nedcar. Voor wat betreft de maximale situatie is uitgegaan van navolgende prognoses:

- Productiecapaciteit van maximaal 400.000 voertuigen op jaarbasis.
- Ruim 11.000 arbeidsplaatsen:
  - Ca. 1.000 arbeidsplaatsen kantoren en facilitair.
  - Ca. 10.000 productiemedewerkers, verdeeld over twee diensten (06.00-15.30u en 15.30u-01.00u).
  - Overige, zoals onderhoudspersoneel etc.
- Ca. 7.400 parkeerplaatsen, hoofdzakelijk vanwege dubbele bezetting tijdens de dienstwissel.
- Ca. 2.100 transportbewegingen verkeer per dag (onder andere logistiek en afvoer gereed product), waarbij is uitgegaan van een reductie in het totaal aantal transportbewegingen als gevolg van de aanleg van een Carhandling terminal.

Ten tijde van dit onderzoek is echter nog onvoldoende zekerheid en duidelijkheid over de inrichting van het terrein van VDL Nedcar en de locaties waar parkeren voor werknemers is voorzien. Zodoende zijn in deze fase een aantal aannames gedaan voor wat betreft deze aspecten en daaraan gerelateerde knelpunten.

Omdat er onvoldoende zicht bestaat over de inrichting van het volledige terrein van VDL Nedcar is er vooralsnog vanuit gegaan dat het merendeel van de extra benodigde parkeerplaatsen wordt gerealiseerd op de Yard, aangezien hier nog voldoende ruimte beschikbaar is en deze locatie voor productie activiteiten minder geschikt is, mede vanwege de nabijgelegen buisleidingen van de Gasunie en de voorziene aanleg van een Carhandling Terminal op de Yard.

4.2. Verwachte knelpunten omgeving VDL Nedcar

Met de voorgaand beschreven groeiverwachtingen is het evident dat de knelpunten in de omgeving van VDL Nedcar in gelijke mate zullen toenemen indien geen maatregelen worden getroffen. Begin 2017 kende VDL Nedcar circa 4.700 medewerkers, vanwege de productie van de BMW X1 groeit dit aantal naar circa 6.000 medewerkers medio 2017. Een groei naar ruim 11.000 medewerkers betekent een toename van ruim 80% ten opzichte van medio 2017. Aangezien het merendeel van deze groei wordt veroorzaakt door productiepersoneel, zal ook de omvang van knelpunten als gevolg van het aankomst- en vertrekpatroon van medewerkers toenemen tijdens begin en einde van de diensten en tijdens de dienstwissel. De omvang van de verwachte knelpunten zal bovendien verder toenemen als gevolg van de autonome groei van het wegverkeer en overige ontwikkelingen in de regio, zoals de openstelling van de B56n en de Buitenring Parkstad. De combinatie van enerzijds groei van VDL Nedcar en anderzijds autonome ontwikkelingen vergroten de omvang van bestaande knelpunten. De verwachte knelpunten zijn onderstaand opgenomen:

- Toe- en afritten A2: In de huidige situatie zorgen de piekmomenten reeds voor incidentele wachtrijen bij beide toe- en afritten. Met de verwachte toename van verkeer is de kans op filevorming bij de toe- en afritten aanzienlijk groter.
- Het kruispunt N297-Hub van Doorneweg is in de huidige situatie reeds overbelast, met name tijdens de dienstwissel. Met een sterke toename van verkeersbewegingen tijdens de dienstwissel, door extra personeel enerzijds en autonome groei van het wegverkeer anderzijds, zal dit kruispunt volledig overbelast raken tijdens deze piekmomenten.
- Het kruispunt N276-N297 is in de huidige situatie ook reeds zwaar belast. Indien er een grote parkeercapaciteit op de Yard wordt gerealiseerd zullen de verkeersstromen op dit kruispunt ook aanzienlijk toenemen. Als gevolg hiervan zal dan ook meer sprake zijn van congestievorming.
- Op de N276 zijn meerdere knelpunten te verwachten als gevolg van het verkeer dat van en naar het parkeerterrein op de Yard rijdt. Het kruispunt N276-Mitsubishi Avenue-Aan de Linde wordt zwaarder belast en ook het oostelijke kruispunt bij de toegang tot het terrein van VDL Nedcar. Afhankelijk van de locatie waar verkeer de Yard oprijdt zijn ook hier maatregelen noodzakelijk om het verkeer op een vlotte en veilige wijze te kunnen afwikkelen. Vanwege de relatief korte onderlinge afstanden tussen de kruispunten op de N276 dient ook te worden beschouwd in welke mate er mogelijkheden zijn om gecoördineerde regelingen te ontwerpen.

4.3. Varianten oplossingsrichtingen

Ten behoeve van de verkenning om de bereikbaarheid van VDL Nedcar en de doorstroming van de provinciale wegen in de omgeving van VDL Nedcar te waarborgen is een aantal varianten uitgewerkt voor wat betreft de verkeersstructuur. Uitgangspunt voor deze varianten is dat de extra parkeervraag volledig wordt gerealiseerd op de Yard. Navolgende figuur toont de aanname voor wat betreft de verdeling van parkeercapaciteit op het terrein van de VDL Nedcar.

De rode pijl in onderstaande figuur betreft een viaduct dat VDL Nedcar genoodzaakt is te realiseren indien het gereed product op de Yard wordt geparkeerd.

Deze voertuigen mogen immers geen gebruik maken van de openbare weg en zodoende mogen deze de N276 niet gelijkvloers kruisen. Overigens is bewust gekozen voor een viaduct. Vanwege de nabijgelegen buisleidingen van de Gasunie is de aanleg van een tunnel niet haalbaar.

Figuur 4: Aanname parkeerlocaties ten behoeve van beoordeling varianten

In navolgende paragrafen zijn de onderzochte varianten opgenomen en zijn deze beoordeeld op een aantal aspecten door middel van een 7-puntsschaal.

7-punts schaal	
++	zeer positief
+	positief
0/+	licht positief
0	neutraal
0/-	licht negatief
-	negatief
--	zeer negatief

Overigens zijn, in aanvulling op navolgende varianten, ook oplossingsrichtingen besproken die nog ingrijpender zijn. Er is bijvoorbeeld gesproken over een nieuwe verbindingsweg om de Yard heen of aanpassingen in de hoogteligging van de N276 om een geen viaduct naar de Yard aan te leggen. Het realiseren van een nieuwe weg rond de Yard is echter niet alleen kostbaar, maar doorsnijdt ook hoogwaardige natuur en een ecologische verbindingszone (Geleenbeek) die onvoldoende kan worden gemotiveerd vanuit nut en noodzaak. Ook heeft een dergelijke verbinding nog meer impact (omgevingshinder) op Nieuwstadt. Bovendien kruist een dergelijke verbinding de nieuw te realiseren spooraansluiting, en vanuit het functioneren van deze spooraansluiting is dit niet gewenst. Het verdiept aanleggen van de N276 is niet mogelijk vanwege de nabijgelegen gasleiding en het verhoogd aanleggen van de N276 vergt te veel ruimte en daarmee wordt de bedrijfsuitbreiding van VDL Nedcar belemmert.

4.3.1. Variant 1A

Variant 1A voorziet in het volledig gebruik maken van bestaande infrastructuur. De Hub van Doorneweg wordt uitsluitend gebruikt voor de ontsluiting van P-West. Alle overige parkeervoorzieningen zijn uitsluitend bereikbaar via de N276 en de Mitsubishi Avenue. Hierdoor wordt met name Nieuwstadt zwaarder belast. Voor de bereikbaarheid van de Yard is een nieuwe aansluiting voorzien op de N276.

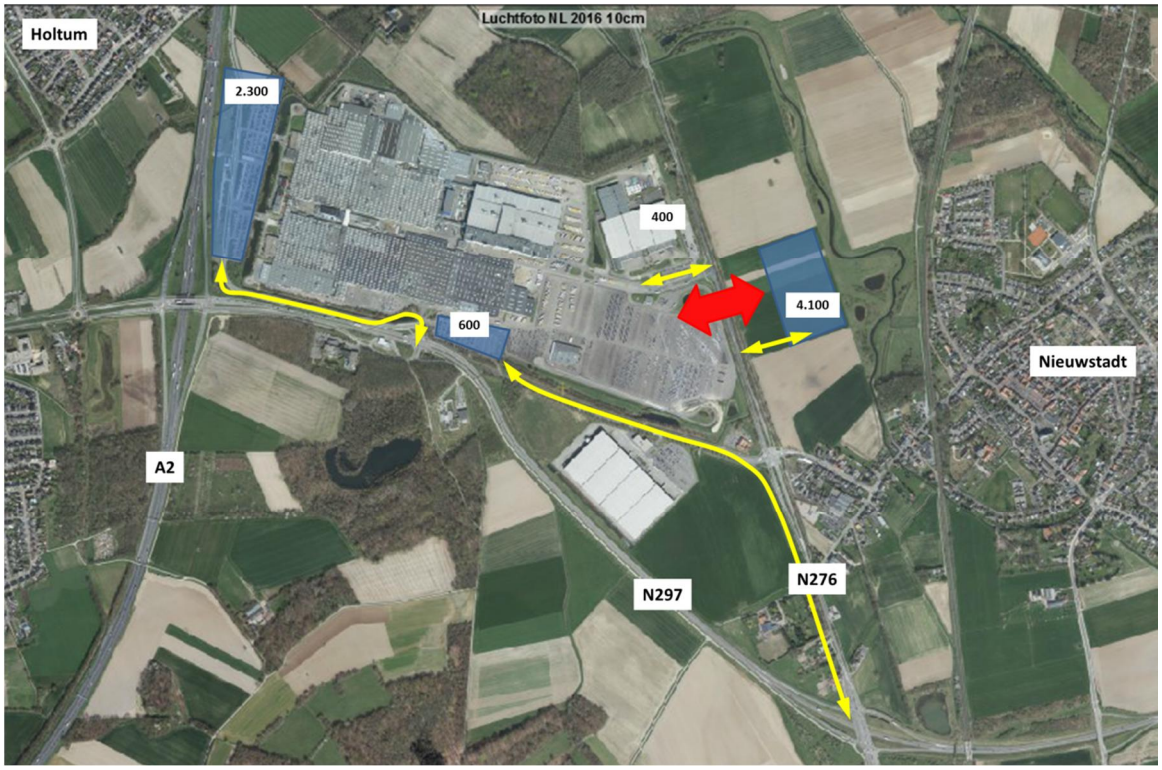

Figuur 5: Variant 1A

Tabel 1: Beoordeling variant 1A

	Variant 1A
Verkeersafwikkeling gemotoriseerd verkeer	0/+
Verkeersafwikkeling (brom)fietsers	0
Directe bereikbaarheid P-voorzieningen	
P-West (A2)	0
P-Zuid	-
P-Yard	+
Bereikbaarheid tankstation en Amrath hotel	0
Passend bij provinciale infrastructuur	0/-
Robuustheid	-
Omgevingshinder en maatschappelijk draagvlak (Holtum en/of Nieuwstadt)	-
Ruimtebeslag	0
Planologische procedures	0
Invloed op logistieke stromen VDL Nedcar	0
Investeringskosten	0/-

Omdat de bestaande infrastructuur zoveel mogelijk wordt gebruikt en kruispunten worden aangepast is de ruimtelijke en financiële impact weliswaar beperkt, maar de oplossingen zijn minder robuust en zodoende minder geschikt om de grote hoeveelheden verkeer af te wikkelen. Met de verwachte verkeerstoename is het met name de vraag of het verkeer op de N297-Hub van Doorneweg voldoende kan worden afgewikkeld. De directe bereikbaarheid van de Yard is wel positief en leidt niet tot onnodig omrijden, maar vanwege de omvang van het aantal parkeerplaatsen op de Yard en de routing naar P-Zuid via de N276 vraagt dit wel de nodigde aandacht voor wat betreft de capaciteit op de N276 (wegvakken en kruispunten) en de daardoor veroorzaakte omgevingshinder. Ook de kruispuntvorm voor de toegang tot de Yard moet nog worden gedimensioneerd.

4.3.2. Variant 1B

Variant 1B gaat uit van het ten dele inrichten van wegen voor éénrichtingsverkeer, om daarmee de verkeersstromen naar P-West en P-Zuid een afwijkende aankomst- en vertrekroute aan te bieden en het kruispunt N296-Hub van Doorneweg daarmee minder zwaar te belasten. Voor de bereikbaarheid van P-West dient daarvoor een nieuwe structuur via Holtum te worden gerealiseerd. De Yard is in twee richtingen bereikbaar via de N276.

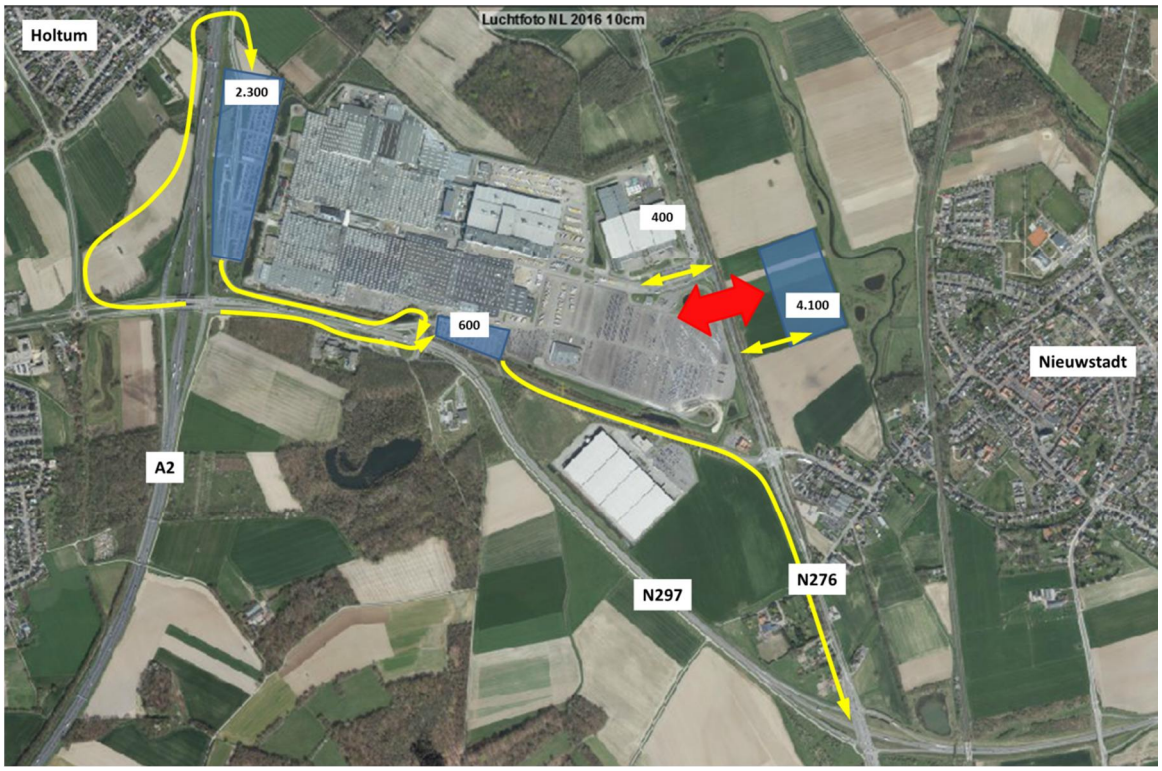

Figuur 6: Variant 1B

Het instellen van een eenrichtingsstructuur is voor de bereikbaarheid van de parkeerlocaties minder gunstig, wat leidt tot onnodige omrijafstanden (bijv.: een werknemer uit Sittard die op P-West moet parkeren, moet via Holtum omrijden). Dit geldt zowel voor het aankomende als voor het vertrekkende verkeer. Ook wordt Holtum met deze structuur zwaarder belast en zijn de te doorlopen ruimtelijke procedures voor een nieuwe verbindingsweg aan de westzijde van de A2 ingrijpend. De directe bereikbaarheid van de Yard is wel positief en leidt niet tot onnodig omrijden. Vanwege de omvang van het aantal parkeerplaatsen op de Yard en de routing naar P-Zuid via de N276 vraagt dit wel de nodigde aandacht voor wat betreft de capaciteit op de N276 (wegvakken en kruispunten) en de daardoor veroorzaakte omgevingshinder. Ook de kruispuntvorm voor de toegang tot de Yard moet nog worden gedimensioneerd.

Tabel 2: Beoordeling variant 1B

	Variant 1B
Verkeersafwikkeling gemotoriseerd verkeer	0/+
Verkeersafwikkeling (brom)fietsers	0
Directe bereikbaarheid P-voorzieningen	
P-West (A2)	0/-
P-Zuid	0/-
P-Yard	+
Bereikbaarheid tankstation en Amrath hotel	0
Passend bij provinciale infrastructuur	0/-
Robuustheid	-
Omgevingshinder en maatschappelijk draagvlak (Holtum en/of Nieuwstadt)	-
Ruimtebeslag	-
Planologische procedures	-
Invloed op logistieke stromen VDL Nedcar	0
Investeringskosten	-

4.3.3. Variant 1C

Variant 1C gaat uit van het volledig ontzien van het grootste knelpunt in de huidige situatie, namelijk kruispunt N297-Hub van Doorneweg. Voor de bereikbaarheid van de parkeerterrein worden verbindingen gerealiseerd via Holtum en/of via de Mitsubishi Avenue. De Yard is ook in deze variant rechtstreeks bereikbaar via de N276.

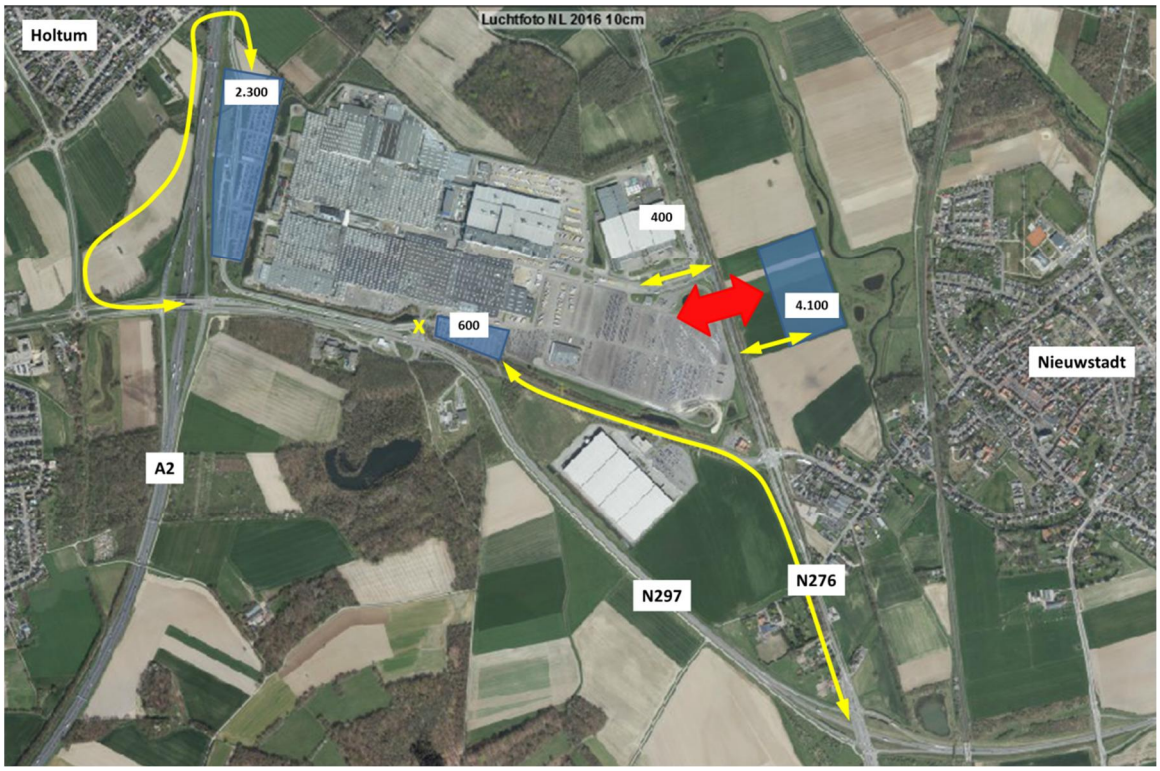

Figuur 7: Variant 1C

Tabel 3: Beoordeling variant 1C

	Variant 1C
Verkeersafwikkeling gemotoriseerd verkeer	0/+
Verkeersafwikkeling (brom)fietsers	0
Directe bereikbaarheid P-voorzieningen	
P-West (A2)	-
P-Zuid	-
P-Yard	+
Bereikbaarheid tankstation en Amrath hotel	0
Passend bij provinciale infrastructuur	0/-
Robuustheid	0/-
Omgevingshinder en maatschappelijk draagvlak (Holtum en/of Nieuwstadt)	--
Ruimtebeslag	-
Planologische procedures	-
Invloed op logistieke stromen VDL Nedcar	0
Investeringskosten	-

De directe bereikbaarheid van de parkeervoorzieningen is in deze variant niet optimaal en leidt tot onnodig omrijden. Bovendien wordt het herkomst- en bestemmingsverkeer van VDL Nedcar volledig langs de dorpskernen Holtum en Nieuwstadt geleid, terwijl in de huidige situatie alle verkeer via de N297 wordt afgewikkeld, waar nauwelijks aanwonenden zijn. Met name procedureel is dit een risico omdat veel weerstand wordt verwacht. Bovendien wordt de huidige provinciale structuur in deze variant niet optimaal benut en wordt een deel via gemeentelijk wegennet afgewikkeld.

Vanwege de omvang van het aantal parkeerplaatsen op de Yard en de routing naar P-Zuid via de N276 vraagt dit de nodige aandacht voor wat betreft de capaciteit op de N276 (wegvakken en kruispunten) en de daardoor veroorzaakte omgevingshinder. Ook de kruispuntvorm voor de toegang tot de Yard moet nog worden gedimensioneerd.

Indien de aansluiting van de Hub van Doorneweg wordt gesaneerd dient het bestaande kruispunt wel opnieuw te worden beschouwd, zodat de bereikbaarheid van zowel het Esso tankstation en Amrath hotel gewaarborgd blijven.

4.3.4. Variant 2A

Variant 2A gaat uit van een nieuwe ongelijkvloerse kruising ten behoeve van de bereikbaarheid van P-Zuid en ten dele van P-Yard. De ongelijkvloerse kruising moet daarmee het kruispunt N297-Hub van Doorneweg ontlasten. Dit blijft in deze variant wel in stand ten behoeve van de bereikbaarheid van P-West. P-Yard is in deze variant bereikbaar door middel van een separate verbinding over het te bouwen viaduct N276.

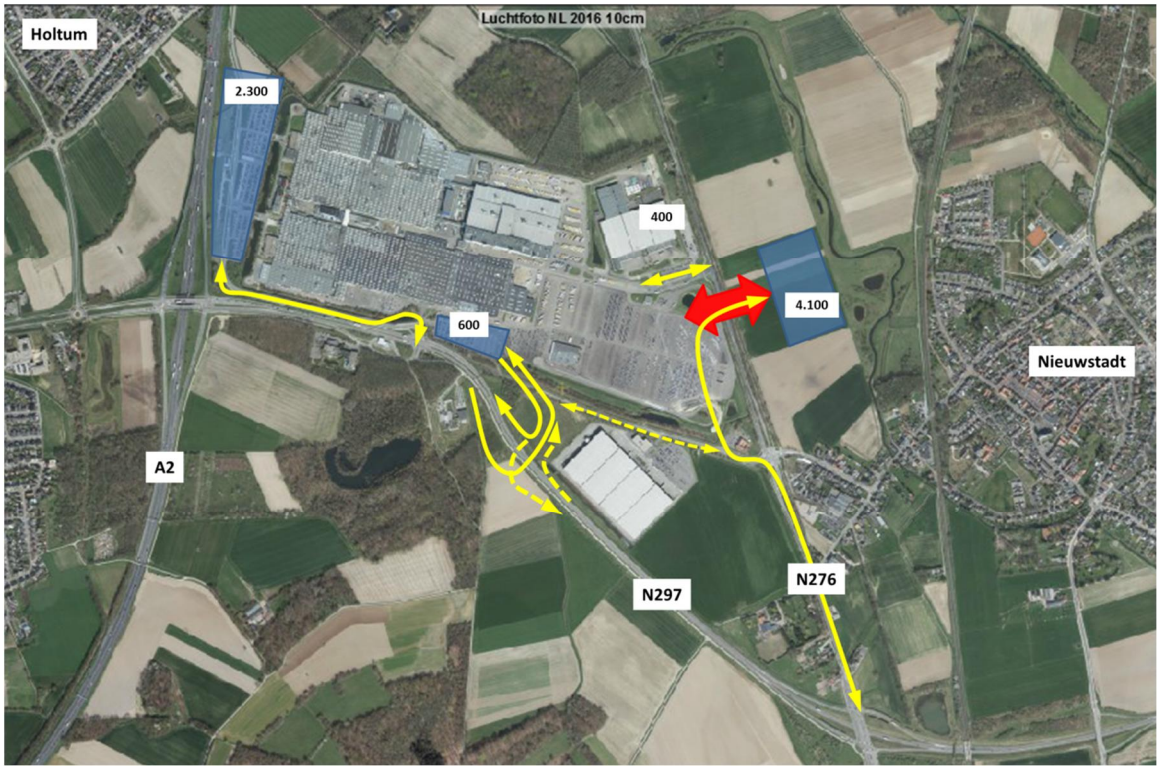

Figuur 8: Variant 2A

Tabel 4: Beoordeling variant 2A

	Variant 2A
Verkeersafwikkeling gemotoriseerd verkeer	+
Verkeersafwikkeling (brom)fietsers	--
Directe bereikbaarheid P-voorzieningen	
P-West (A2)	0
P-Zuid	+
P-Yard	++
Bereikbaarheid tankstation en Amrath hotel	0
Passend bij provinciale infrastructuur	+
Robuustheid	+
Omgevingshinder en maatschappelijk draagvlak (Holtum en/of Nieuwstadt)	0/-
Ruimtebeslag	-
Planologische procedures	-
Invloed op logistieke stromen VDL Nedcar	0/-
Investeringskosten	-

De ongelijkvloerse kruising is een robuuste oplossingsrichting, maar voor de bereikbaarheid van hoofdzakelijk P-Zuid en een slechts een deel van het verkeer richting P-yard wellicht overgedimensioneerd. De afstand vanaf deze ongelijkvloerse kruising tot het kruispunt N297-Hub van Doorneweg is ook beperkt, wat kan leiden tot onderlinge beïnvloeding van de verkeersafwikkeling op de N297. De bereikbaarheid van de Yard via eigen terrein van VDL Nedcar betekent weliswaar dat minder kruispunten op de N276 aanwezig zijn, maar vergt eveneens een grotere ruimteclaim op het terrein van VDL Nedcar. Bovendien is de impact op de uitvoering en omvang van het nieuwe viaduct groot, omdat er een fysieke (en bij voorkeur beveiligde) scheiding dient te zijn tussen het reguliere verkeer (werknemers t.b.v. parkeren) en de GOK voertuigen (gereed en goedgekeurd product). Omdat een deel van het verkeer richting de Yard in deze variant via de nieuwe ongelijkvloerse kruising zal rijden is de impact op de N276 weliswaar minder groot, maar desalniettemin waarschijnlijk nog steeds van forse invloed op de omgevingshinder voor Nieuwstadt.

4.3.5. Variant 2B

Variant 2B gaat uit van een nieuwe ongelijkvloerse kruising ten behoeve van de bereikbaarheid van P-Zuid. De ongelijkvloerse kruising moet daarmee het kruispunt N297-Hub van Doorneweg ontlasten. Dit blijft in deze variant wel in stand ten behoeve van de bereikbaarheid van P-West. P-Yard is in deze variant bereikbaar door middel van een separate verbinding over het te bouwen viaduct N276. De toegang naar het terrein van VDL Nedcar is in deze variant voorzien via de huidige oostelijke ingang.

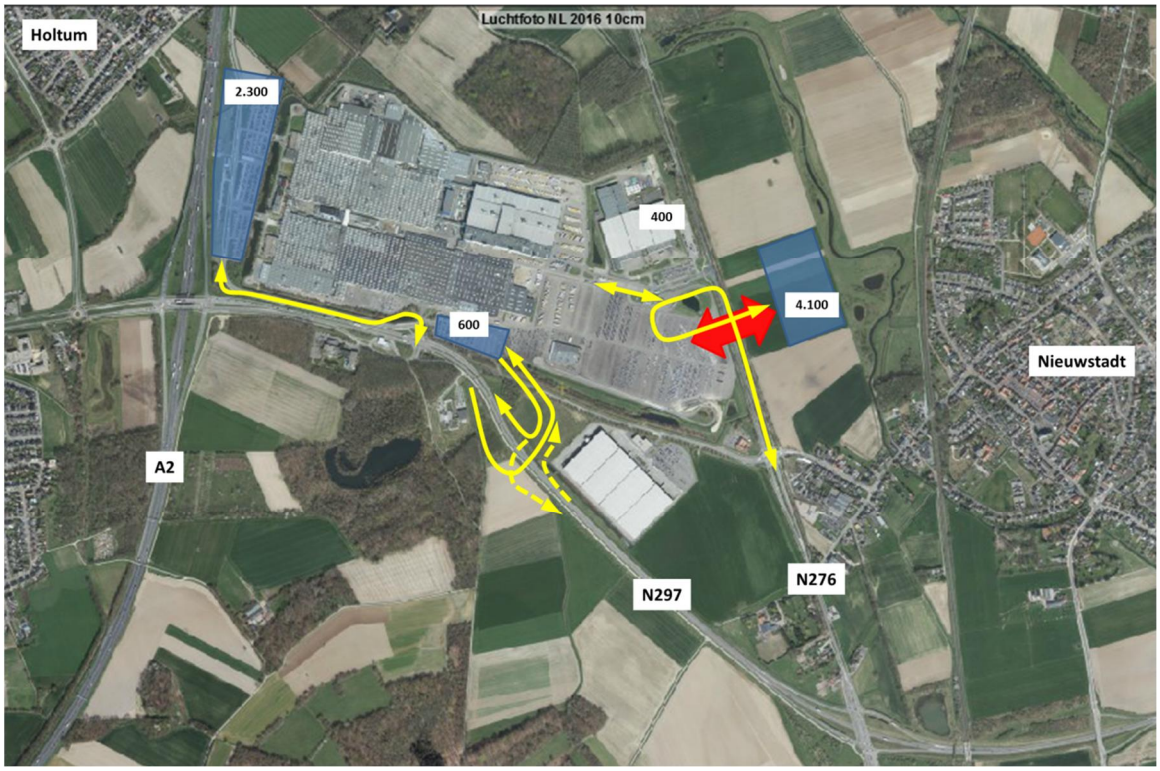

Figuur 9: Variant 2B

De ongelijkvloerse kruising is een robuuste oplossingsrichting, maar voor de bereikbaarheid van uitsluitend P-Zuid overgedimensioneerd. De afstand vanaf deze ongelijkvloerse kruising tot het kruispunt N297-Hub van Doorneweg is ook beperkt, wat kan leiden tot onderlinge beïnvloeding van de verkeersafwikkeling op de N297. De bereikbaarheid van de Yard via eigen terrein van VDL Nedcar betekent weliswaar dat minder kruispunten op de N276 aanwezig zijn, maar vergt eveneens een grotere ruimteclaim op het terrein van VDL Nedcar. Bovendien is de impact op de uitvoering en omvang van het nieuwe viaduct groot, omdat er een fysieke (en bij voorkeur beveiligde) scheiding dient te zijn tussen het reguliere verkeer (werknemers t.b.v. parkeren) en de GOK voertuigen (gereed en goedgekeurd product). De bereikbaarheid van de Yard via eigen terrein van VDL Nedcar betekent weliswaar dat minder kruispunten op de N276 aanwezig zijn, maar vergt eveneens een grotere ruimteclaim op het terrein van VDL Nedcar. Bovendien vinden in dat geval logistieke bewegingen en personeelsparkeren door elkaar plaats, wat ten tijde van dienstwissels erg ongunstig is voor de verkeersafwikkeling.

Vanwege de omvang van het aantal parkeerplaatsen op de Yard en de routing naar P-Zuid via de N276 vraagt dit de nodige aandacht voor wat betreft de capaciteit op de N276 (wegvakken en kruispunten) en de daardoor veroorzaakte omgevingshinder.

Tabel 5: Beoordeling variant 2B

	Variant 2B
Verkeersafwikkeling gemotoriseerd verkeer	+
Verkeersafwikkeling (brom)fietsers	-
Directe bereikbaarheid P-voorzieningen	
P-West (A2)	0
P-Zuid	+
P-Yard	+
Bereikbaarheid tankstation en Amrath hotel	0
Passend bij provinciale infrastructuur	+
Robuustheid	0/+
Omgevingshinder en maatschappelijk draagvlak (Holtum en/of Nieuwstadt)	0/-
Ruimtebeslag	-
Planologische procedures	-
Invloed op logistieke stromen VDL Nedcar	-
Investeringskosten	-

4.3.6. Variant 3A

Variant 3A vormt feitelijk een combinatie tussen 1C en 2A. P-West is bereikbaar via een nieuwe verbinding aan de zijde van Holtum. P-Zuid en P-Yard zijn bereikbaar via een nieuwe ongelijkvloerse kruising en deels over eigen terrein van VDL Nedcar en het nieuwe viaduct. Het huidige kruispunt N297-Hub van Doorneweg vervalt in deze variant volledig.

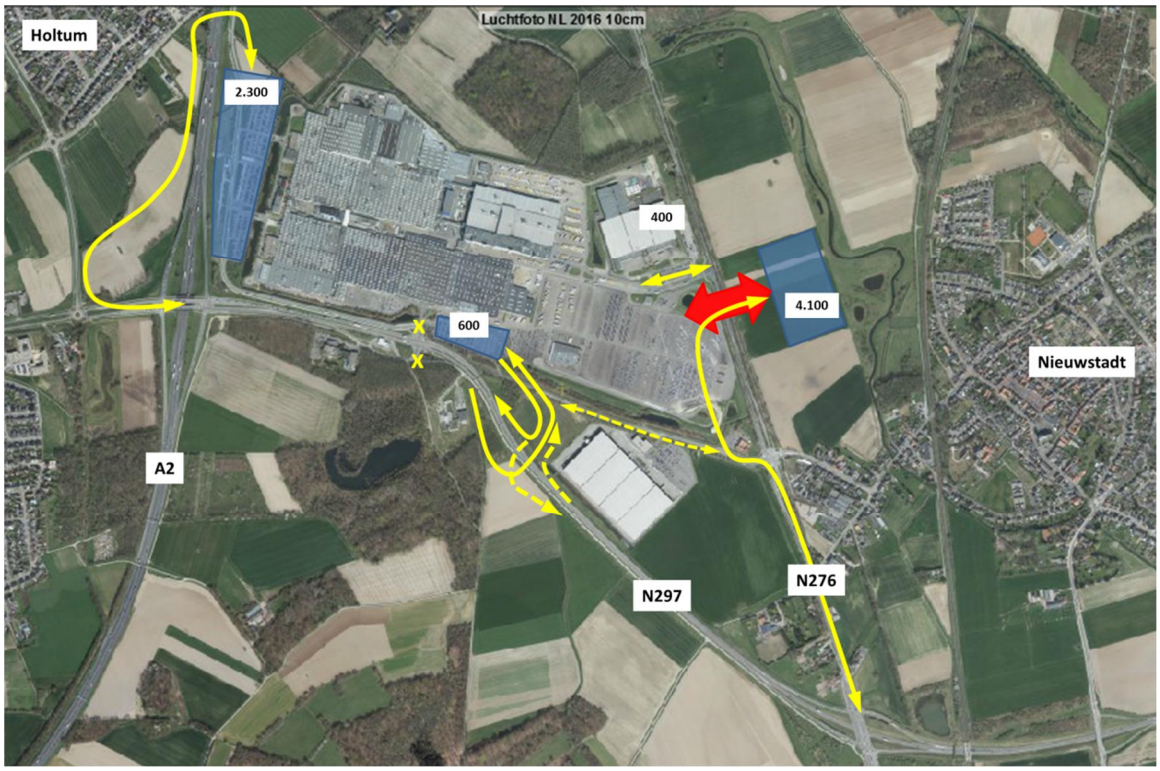

Figuur 10: Variant 3A

Tabel 6: Beoordeling variant 3A

	Variant 3A
Verkeersafwikkeling gemotoriseerd verkeer	+
Verkeersafwikkeling (brom)fietsers	--
Directe bereikbaarheid P-voorzieningen	
P-West (A2)	0/-
P-Zuid	+
P-Yard	+
Bereikbaarheid tankstation en Amrath hotel	-
Passend bij provinciale infrastructuur	+
Robuustheid	++
Omgevingshinder en maatschappelijk draagvlak (Holtum en/of Nieuwstadt)	--
Ruimtebeslag	--
Planologische procedures	--
Invloed op logistieke stromen VDL Nedcar	0/-
Investeringskosten	--

Omdat zowel een nieuwe verbinding aan de westzijde is voorzien én een nieuwe ongelijkvloerse kruising is de ruimtelijke en financiële impact groot. De directe bereikbaarheid van de parkeervoorzieningen is in deze variant niet optimaal en leidt tot onnodig omrijden. Bovendien wordt het herkomst- en bestemmingsverkeer van VDL Nedcar grotendeels langs de dorpskernen Holtum en Nieuwstadt geleid, terwijl in de huidige situatie alle verkeer via de N297 wordt afgewikkeld, waar nauwelijks aanwonenden zijn. Met name procedureel is dit een risico omdat veel weerstand wordt verwacht.

De ongelijkvloerse kruising is een robuuste oplossingsrichting, maar voor de bereikbaarheid van hoofdzakelijk P-Zuid en een slechts een deel van het verkeer richting P-yard wellicht overgedimensioneerd. De bereikbaarheid van Amrath hotel en tankstation dient in deze variant via de nieuwe ongelijkvloerse kruising plaats te vinden. De kans op nadeelcompensatie is in dat geval groot. Holtum wordt in deze variant wederom zwaarder belast met verkeer dat er nu niet rijdt.

De bereikbaarheid van de Yard via eigen terrein van VDL Nedcar betekent weliswaar dat minder kruispunten op de N276 aanwezig zijn, maar vergt eveneens een grotere ruimteclaim op het terrein van VDL Nedcar. Bovendien is de impact op de uitvoering en omvang van het nieuwe viaduct groot, omdat er een fysieke (en bij voorkeur beveiligde) scheiding dient te zijn tussen het reguliere verkeer (werknemers t.b.v. parkeren) en de GOK voertuigen (gereed en goedgekeurd product). Omdat een deel van het verkeer richting de Yard in deze variant via de nieuwe ongelijkvloerse kruising zal rijden is de impact op de N276 weliswaar minder groot, maar desalniettemin waarschijnlijk nog steeds van forse invloed op de omgevingshinder voor Nieuwstadt.

4.3.7. Variant 3B

Variant 3B vormt feitelijk een combinatie tussen 1C en 2B. P-West is bereikbaar via een nieuwe verbinding aan de zijde van Holtum. P-Zuid is bereikbaar via een nieuwe ongelijkvloerse kruising en P-Yard is deels over eigen terrein van VDL Nedcar bereikbaar via de oostelijke ingang en het nieuwe viaduct. Het huidige kruispunt N297-Hub van Doorneweg vervalt ook in deze variant volledig.

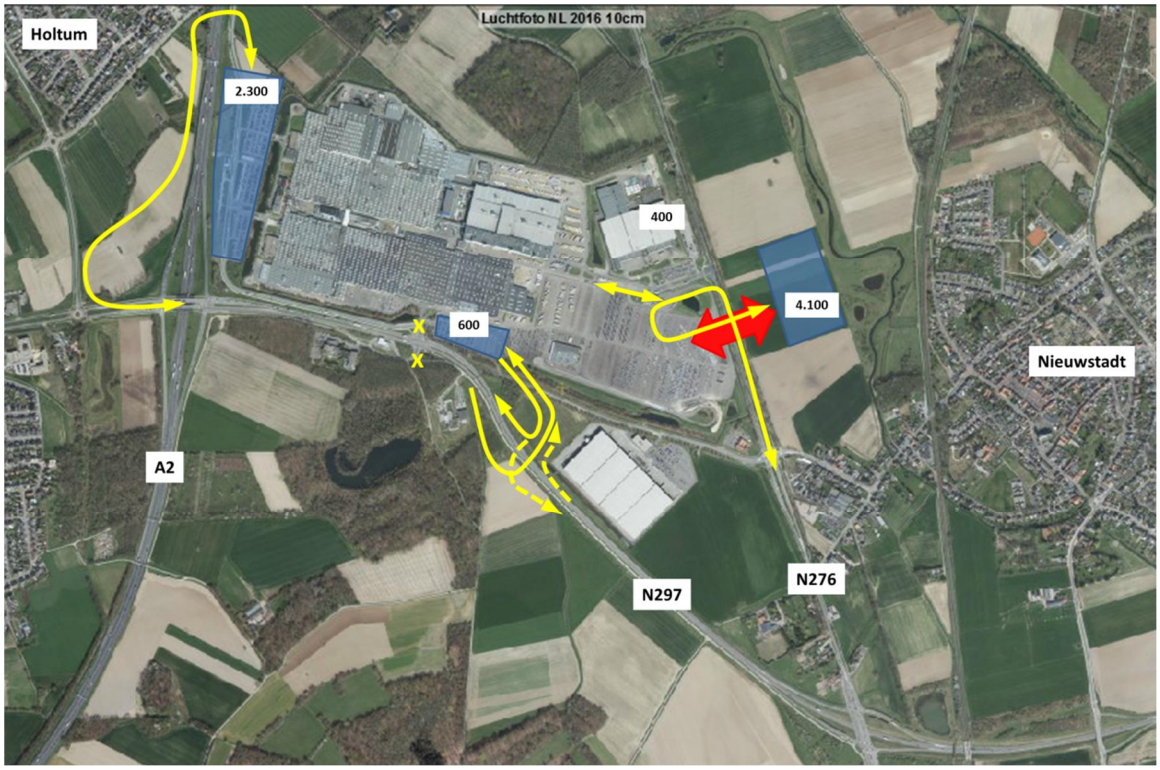

Figuur 11: Variant 3B

Tabel 7: Beoordeling variant 3B

	Variant 3B
Verkeersafwikkeling gemotoriseerd verkeer	++
Verkeersafwikkeling (brom)fietsers	-
Directe bereikbaarheid P-voorzieningen	
P-West (A2)	0/-
P-Zuid	++
P-Yard	+
Bereikbaarheid tankstation en Amrath hotel	-
Passend bij provinciale infrastructuur	++
Robuustheid	+
Omgevingshinder en maatschappelijk draagvlak (Holtum en/of Nieuwstadt)	--
Ruimtebeslag	--
Planologische procedures	--
Invloed op logistieke stromen VDL Nedcar	-
Investeringskosten	--

Omdat zowel een nieuwe verbinding aan de westzijde is voorzien én een nieuwe ongelijkvloerse kruising is de ruimtelijke en financiële impact groot. De directe bereikbaarheid van de parkeervoorzieningen is in deze variant niet optimaal en leidt tot onnodig omrijden. Bovendien wordt het herkomst- en bestemmingsverkeer van VDL Nedcar grotendeels langs de dorpskernen Holtum en Nieuwstadt geleid, terwijl in de huidige situatie alle verkeer via de N297 wordt afgewikkeld, waar nauwelijks aanwonenden zijn. Met name procedureel is dit een risico omdat veel weerstand wordt verwacht.

De ongelijkvloerse kruising is een robuuste oplossingsrichting, maar voor de bereikbaarheid van uitsluitend P-Zuid overgedimensioneerd. De bereikbaarheid van Amrath hotel en tankstation dient in deze variant via de nieuwe ongelijkvloerse kruising plaats te vinden. De kans op nadeelcompensatie is in dat geval groot. Holtum wordt in deze variant wederom zwaarder belast met verkeer dat er nu niet rijdt.

De bereikbaarheid van de Yard via eigen terrein van VDL Nedcar betekent weliswaar dat minder kruispunten op de N276 aanwezig zijn, maar vergt eveneens een grotere ruimteclaim op het terrein van VDL Nedcar. Bovendien is de impact op de uitvoering en omvang van het nieuwe viaduct groot, omdat er een fysieke (en bij voorkeur beveiligde) scheiding dient te zijn tussen het reguliere verkeer (werknemers t.b.v. parkeren) en de GOK voertuigen (gereed en goedgekeurd product). Vanwege de omvang van het aantal parkeerplaatsen op de Yard en de routing naar P-Zuid via de N276 vraagt dit de nodige aandacht voor wat betreft de capaciteit op de N276 (wegvakken en kruispunten) en de daardoor veroorzaakte omgevingshinder.

4.3.8. Variant 4A

In variant 4A is wederom voorzien in de aanleg van een ongelijkvloerse kruising. In deze variant dient deze echter ter ontsluiting van zowel P-West, P-Zuid en ten dele voor de ontsluiting van P-Yard. Het kruispunt N297-Hub van Doorneweg komt volledig te vervallen.

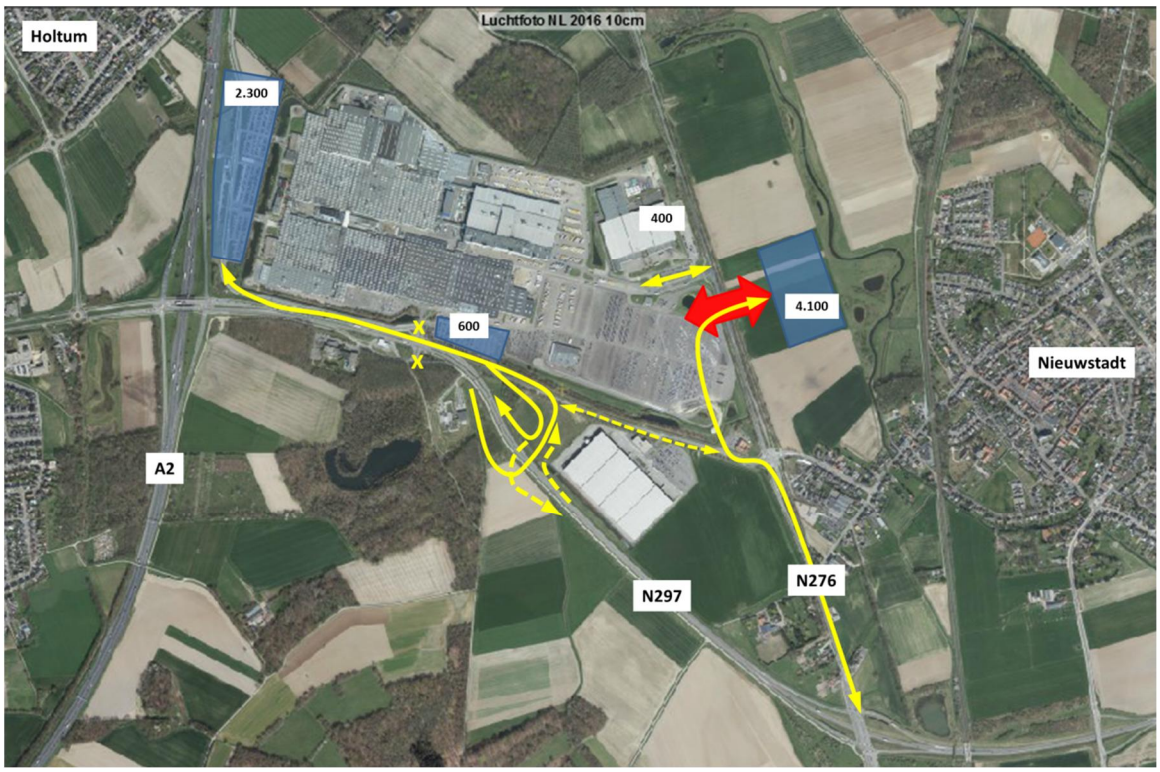

Figuur 12: Variant 4A

De ongelijkvloerse kruising is een robuuste oplossingsrichting. Voor de bereikbaarheid van P-West, P-Zuid en een deel van P-yard is dit een passende kruispuntoplossing. Aandachtspunt in deze variant is de bereikbaarheid van o.a. Amrath hotel en Esso tankstation. Mogelijk dat deze via de ongelijkvloerse kruising worden afgewikkeld of dat deze zijde van het huidige kruispunt op de N297 wordt behouden.

De bereikbaarheid van de Yard via eigen terrein van VDL Nedcar betekent weliswaar dat minder kruispunten op de N276 aanwezig zijn, maar vergt een grotere ruimteclaim op het terrein van VDL Nedcar. De impact op de uitvoering en omvang van het nieuwe viaduct is groot, omdat er een fysieke (en bij voorkeur beveiligde) scheiding dient te zijn tussen het reguliere verkeer (werknemers t.b.v. parkeren) en de GOK voertuigen (gereed en goedgekeurd product).

Vanwege de omvang van het aantal parkeerplaatsen op de Yard en de routing naar P-Zuid via de N276 vraagt dit de nodige aandacht voor wat betreft de capaciteit op de N276 (wegvakken en kruispunten) en de daardoor veroorzaakte omgevingshinder.

Tabel 8: Beoordeling variant 4A

	Variant 4A
Verkeersafwikkeling gemotoriseerd verkeer	+
Verkeersafwikkeling (brom)fietsers	--
Directe bereikbaarheid P-voorzieningen	
P-West (A2)	0
P-Zuid	+
P-Yard	+
Bereikbaarheid tankstation en Amrath hotel	-
Passend bij provinciale infrastructuur	+
Robuustheid	+
Omgevingshinder en maatschappelijk draagvlak (Holtum en/of Nieuwstadt)	0/-
Ruimtebeslag	-
Planologische procedures	-
Invloed op logistieke stromen VDL Nedcar	0/-
Investeringskosten	-

4.3.9. Variant 4B

In variant 4B is ook voorzien in de aanleg van een ongelijkvloerse kruising. In deze variant dient deze echter ter ontsluiting van zowel P-West als P-Zuid. Het kruispunt N297-Hub van Doorneweg komt volledig te vervallen. P-Yard is in deze variant via de oostelijke ingang en eigen terrein bereikbaar, mede door middel van het nieuw te realiseren viaduct.

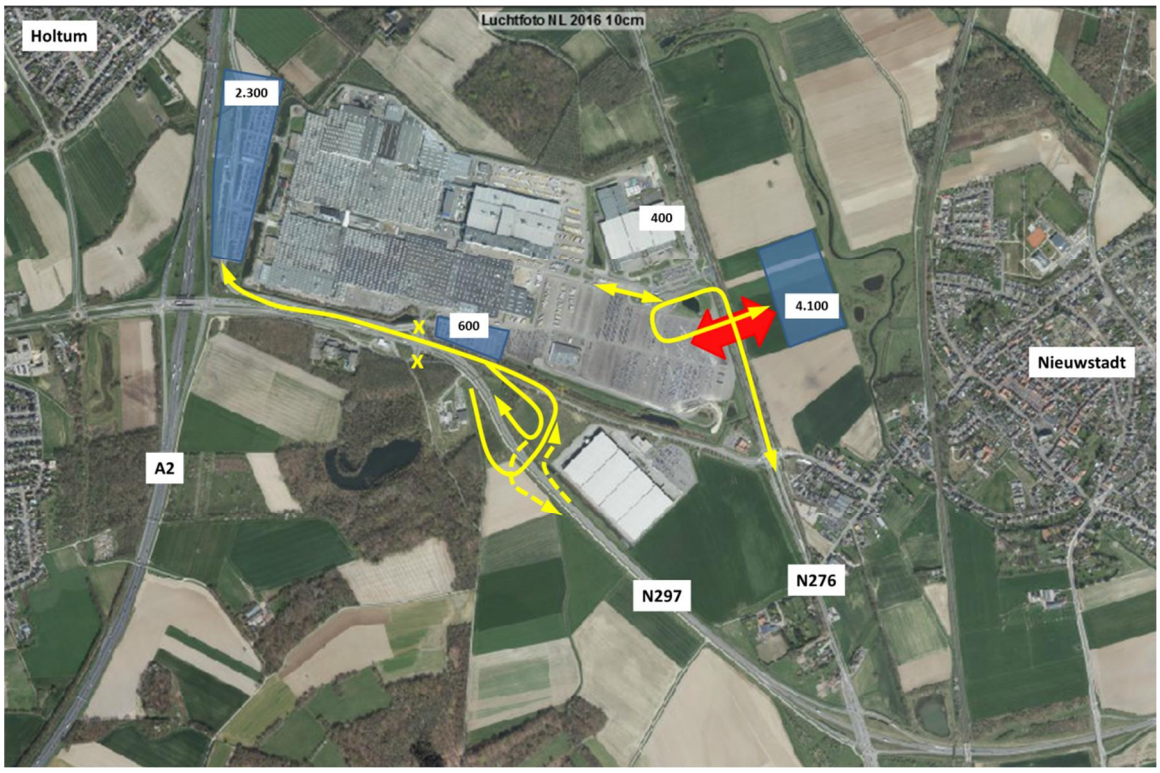

Figuur 13: variant 4B

Tabel 9: Beoordeling variant 4B

	Variant 4B
Verkeersafwikkeling gemotoriseerd verkeer	+
Verkeersafwikkeling (brom)fietsers	-
Directe bereikbaarheid P-voorzieningen	
P-West (A2)	0
P-Zuid	+
P-Yard	+
Bereikbaarheid tankstation en Amrath hotel	-
Passend bij provinciale infrastructuur	+
Robuustheid	+
Omgevingshinder en maatschappelijk draagvlak (Holtum en/of Nieuwstadt)	0/-
Ruimtebeslag	-
Planologische procedures	-
Invloed op logistieke stromen VDL Nedcar	-
Investeringskosten	-

De ongelijkvloerse kruising is een robuuste oplossingsrichting. Voor de bereikbaarheid van P-West en P-Zuid is dit een passende kruispuntoplossing. Aandachtspunt in deze variant is de bereikbaarheid van o.a. Amrath hotel en Esso tankstation. Mogelijk dat deze via de ongelijkvloerse kruising worden afgewikkeld of dat deze zijde van het huidige kruispunt op de N297 alsnog wordt behouden.

De bereikbaarheid van de Yard via eigen terrein van VDL Nedcar betekent weliswaar dat minder kruispunten op de N276 aanwezig zijn, maar vergt een grotere ruimteclaim op het terrein van VDL Nedcar. De impact op de uitvoering en omvang van het nieuwe viaduct is groot, omdat er een fysieke (en bij voorkeur beveiligde) scheiding dient te zijn tussen het reguliere verkeer (werknemers t.b.v. parkeren) en de GOK voertuigen (gereed en goedgekeurd product).
Vanwege de omvang van het aantal parkeerplaatsen op de Yard en de routing naar P-Zuid via de N276 vraagt dit de nodige aandacht voor wat betreft de capaciteit op de N276 (wegvakken en kruispunten) en de daardoor veroorzaakte omgevingshinder.

4.4. Trechtering varianten

Op basis van voorgaande beoordeling van de afzonderlijke varianten is bekeken welke varianten, of onderdelen van deze varianten haalbaar worden geacht om in een nadere planvorming nader te onderzoeken.

Naar aanleiding van de beoordeling van de varianten is geconstateerd dat het realiseren van een nieuwe ontsluitingsstructuur voor P-West via de zijde van Holtum niet haalbaar en wenselijk is. Niet alleen zorgt een dergelijke verbinding voor extra hinder en verkeersonveiligheid nabij Holtum, maar ook is deze wijze van ontsluiting niet haalbaar en wenselijk, mede in relatie tot de voorgenomen verbreiding van de A2 tussen Het Vonderen en Kerensheide. De kosten zijn hoog en de planologische beperkingen zijn daardoor groot. Met deze wetenschap vallen feitelijk alle varianten met een dergelijke ontsluiting af, zijnde varianten 1B, 1C, 2B, 3A en 3B. Alle overige varianten hebben componenten die positief kunnen bijdragen aan een goede verkeersafwikkeling van het terrein van VDL Nedcar en waarborgen eveneens de doorstroming van het provinciale wegennet.

	Variant 1A	Variant 1B	Variant 1C	Variant 2A	Variant 2B	Variant 3A	Variant 3B	Variant 4A	Variant 4B
Verkeersafwikkeling gemotoriseerd verkeer	0/+	0/+	0/+	+	+	+	++	+	+
Verkeersafwikkeling (brom)fietsers	0	0	0	--	-	--	-	--	-
Directe bereikbaarheid P-voorzieningen									
P-West (A2)	0	0/-	-	0	0	0/-	0/-	0	0
P-Zuid	-	0/-	-	+	+	+	++	+	+
P-Yard	+	+	+	++	+	+	+	+	+
Bereikbaarheid tankstation en Amrath hotel	0	0	0	0	0	-	-	-	-
Passend bij provinciale infrastructuur	0/-	0/-	0/-	+	+	-	++	+	+
Robuustheid	-	-	0/-	+	0/+	++	+	+	+
Omgevingshinder en maatschappelijk draagvlak (Holtum en/of Nieuwstadt)	-	-	-	0/-	0/-	-	-	0/-	0/-
Ruimtebeslag	0	-	-	-	-	--	--	-	-
Planologische procedures	0	-	-	-	-	--	--	-	-
Invloed op logistieke stromen VDL Nedcar	0	0	0	0/-	-	0/-	-	0/-	-
Investeringskosten	0/-	-	-	-	-	--	--	-	-

Nadere uitwerking en afweging van maatregelen uit deze varianten kan echter pas plaatsvinden als er meer duidelijkheid is over de invulling van het volledige terrein en in actuele prognoses voor verkeersintensiteiten.

4.5. Aanbevelingen oplossingsrichtingen nadere uitwerking

Omdat ten tijde van de totstandkoming en beoordeling van deze varianten nog geen duidelijkheid en zekerheid bestaat over de invulling van het volledige terrein van VDL Nedcar dienen deze oplossingsrichtingen nader te worden beschouwd. De exacte ligging en omvang van parkeerclusters is daarvoor noodzakelijk en eveneens dient inzichtelijk te zijn gemaakt wat de omvang van verkeersstromen op wegvak- en kruispuntniveau is om de uiteindelijke omvang van maatregelen te kunnen bepalen. Onderstaande aanbevelingen dienen in de nadere uitwerking te worden beschouwd:

- Gelet op de omvang van het totale parkeeraanbod en de piekmomenten tijdens begin- en eindtijden van de diensten, alsmede tijdens de dienstwissel, is het aan te bevelen om de toegankelijkheid van het terrein van VDL Nedcar via meer dan één ontsluiting mogelijk te maken. Eén ontsluiting is immers erg kwetsbaar. Niet alleen kunnen de grote piekmomenten zorgen voor grote gelijktijdige verkeersstromen vanuit meerdere richtingen, maar in geval van calamiteiten (bijv. een ongeval) kan de volledige toegang tot het terrein worden geblokkeerd. Dit heeft ook grote impact op de bedrijfsvoering en de fabricage van voertuigen.
- In de nadere planvorming dient te worden afgewogen of de bereikbaarheid van hotel Amrath en het Esso tankstation via een eventuele nieuwe ongelijkvloerse kruising dient plaats te vinden of dat een zuidelijke aansluiting op de N297 gehandhaafd kan blijven. Gelet op het relatief geringe aantal verkeersbewegingen is het

handhaven van de zuidelijke aansluiting op de N297 wellicht de meeste geëigende oplossing. Bijkomend voordeel hiervan is dat een claim voor planschade / nadeelcompensatie kan worden voorkomen.

- De toegankelijkheid tot de Yard is enerzijds afhankelijk van de omvang van het parkeeraanbod dat hier wordt gerealiseerd. Anderzijds is dit ook afhankelijk van de ruimtelijke mogelijkheden om een directe aansluiting op de Yard te maken, e.e.a. afhankelijk van het benodigde ruimtebeslag van een Carhandling Terminal. In deze afweging dient eveneens meegenomen te worden of het wenselijk en haalbaar is om een ontsluiting over eigen terrein van VDL Nedcar te realiseren die aansluit op het nieuw te realiseren viaduct. Enerzijds heeft dit te maken met de benodigde ruimteclaim voor deze ontsluiting en anderzijds met de noodzaak om het personeel en gereed product volledig van elkaar te scheiden op het viaduct en beveiligingsaspecten voor wat betreft de stalling van gereed product.
- Gelet op de sterke toename van verkeersbewegingen door gemotoriseerd verkeer dient de inpassing van veilige (brom)fietsvoorzieningen in de nadere planfase te worden beschouwd, zodra meer zicht bestaat op de noodzakelijke en gewenste kruispuntvormen.
- De toename van het aantal verkeersbewegingen is dermate groot dat infrastructurele maatregelen onoverkomelijk zijn. Desalniettemin dient in een vervolgfase eveneens te worden beschouwd in welke mate mobiliteitsmaatregelen bij kunnen dragen aan het beperken van de knelpunten.

5. Aanbevelingen voor noodzakelijke vervolgonderzoeken

5.1. Actualisatie Verkenningennota

Zoals in hoofdstuk 2 is beschreven is in 2015 een Verkenningennota opgesteld, met daarin een ruimtelijk voorkeursscenario. Gelet op de actuele ontwikkelingen bij VDL Nedcar is gebleken dat niet alle uitgangspunten uit deze nota van 2015 nog correct zijn. Bovendien heeft VDL Nedcar sinds de afronding van de verkenningennota 2015, ruimtelijke keuzes op eigen terrein moeten maken voor de korte termijn (o.a. bouw LC-FAS), waardoor het gekozen voorkeursscenario uit de Verkenningennota 2015 niet meer uitvoerbaar blijkt. Met de huidige inzichten voor wat betreft de uitbreiding van de productiecapaciteit en de daarvoor benodigde ruimte zijn de maatregelen zoals benoemd in de Verkenningennota 2015 niet meer actueel.

Dit in overweging nemende, in combinatie met de behoefte aan een duidelijke invulling van het parkeervraagstuk en daaraan gerelateerde verkeersstromen zoals in voorgaand hoofdstuk beschreven, maakt het noodzakelijk om de Verkenningennota te actualiseren. Hiermee dient duidelijkheid te ontstaan over de volledige inrichting van het terrein, inclusief alle financiële, ruimtelijke en planologisch-juridische consequenties en de verkeersafwikkeling daarin integraal mee te nemen.

Voor wat betreft de infrastructurele en mobiliteitsopgave is het van belang om inzicht te verkrijgen in de locaties en omvang van de parkeerlocaties, zodat de definitieve infrastructurele en mobiliteitsmaatregelen daarop kunnen worden bepaald. De aanbevelingen uit hoofdstuk vier vormen daarbij de basis om dit verder te concretiseren.

5.2. Actualisatie verkeersmodel Westelijke Mijnstreek

In het voorjaar van 2017 is gestart met de actualisatie van het verkeersmodel van de regio Westelijke Mijnstreek. Om beter inzicht te krijgen in de huidige en toekomstige knelpunten op het wegennet in deze regio zijn knelpunten geïnventariseerd en zijn de ruimtelijke en autonome ontwikkelingen inzichtelijk gemaakt. Met deze gegevens wordt een beeld geschetst voor de verwachte knelpunten en omvang van knelpunten. Ten tijde van het beoordelen van de varianten, zoals beschreven in hoofdstuk 4, is echter nog onvoldoende informatie uit het verkeersmodel beschikbaar, waardoor verdere uitwerking niet heeft plaatsgevonden.

Om in de omgeving van VDL Nedcar gedetailleerde uitspraken te kunnen doen over de te nemen maatregelen is het noodzakelijk dat de hiervoor genoemde actualisatie van de Verkenningennota inzicht geeft in het aantal en de omvang van parkeerlocaties. Op basis hiervan kunnen de verkeersstromen van en naar deze locaties beter inzichtelijk worden gemaakt met behulp van het verkeersmodel. Knelpunten kunnen vervolgens beter worden geanalyseerd en de maatregelen zoals deze in hoofdstuk vier zijn beschreven bij de diverse varianten, nader worden onderzocht en worden onderbouwd.

VERKEERSSITUATIE OMGEVING VDL NEDCAR

CONCRETISERINGSFASE TEN BEHOEVE VAN VERKENNINGENNOTA 2017 EN NADERE PLANVORMING

Maastricht, januari 2019

Inhoud

1.	**Inleiding**	**3**
1.1.	Achtergronden	3
1.2.	Leeswijzer	4
2.	**Achtergrondinformatie**	**5**
2.1.	Verkenningennota 2015	5
2.2.	Verkeersplan VDL Nedcar en omgeving - Born	5
2.3.	Nadere detaillering knelpunten verkeersafwikkeling op kruispunten	6
2.4.	Verkenning knelpunten en oplossingsrichtingen	6
2.4.1.	Aanbevelingen verkennende studie	6
3.	**Scenario's ten behoeve van actualisatie Verkenningennota**	**8**
3.1.	Inleiding	8
3.2.	Ruimtelijke scenario's	8
4.	**Verkeerskundige maatregelen ruimtelijke scenario's**	**11**
4.1.	Verkeersintensiteiten en maatregelen ruimtelijk scenario 1	12
4.2.	Verkeersintensiteiten en maatregelen ruimtelijk scenario 2	14
4.3.	Verkeersintensiteiten en maatregelen ruimtelijk scenario 3	15
4.4.	Verkeersintensiteiten en maatregelen ruimtelijk scenario 4A	16
4.5.	Verkeersintensiteiten en maatregelen ruimtelijk scenario 4B	18
4.6.	Conclusies verkeerskundige maatregelen ruimtelijke scenario's	19
5.	**Concretisering verkeerskundige maatregelen voorkeursscenario o.b.v. verkeersmodel Westelijke Mijnstreek**	**21**
5.1.	Inleiding	21
5.2.	Geprognosticeerde verkeersintensiteiten in relatie tot het voorkeursscenario	21
5.3.	Intensiteiten verkeersmodel i.r.t. aannames bij beoordeling ruimtelijke scenario's	22
5.4.	Nadere concretisering en analyse verkeerskundige maatregelen met behulp van verkeersmodel, scenario 3.1	23
5.4.1.	Vormgeving N276	24
5.4.2.	Fietsstructuren	24
5.4.3.	Landbouwverkeer	25
5.4.4.	Aansluiting A2	25
5.4.5.	Kruispunt 'Zuid' en Dr. Hub van Doorneweg	25
5.5.	Alternatieve ontsluitingsvarianten	25
5.5.1.	Mogelijkheden alternatieve ontsluiting P-terrein Yard	26
5.5.2.	Mogelijkheden vierpuntsaansluiting Nusterweg	27
5.5.3.	Mogelijkheden aanleg randweg Yard	28
6.	**Resumé**	**29**
6.1.	Conclusies en bevindingen	29
6.2.	Aanbevelingen	30

1. Inleiding

1.1. Achtergronden

De afgelopen jaren hebben diverse ontwikkelingen plaatsgevonden bij VDL Nedcar die er toe hebben geleid dat een aanzienlijke productiegroei van personenauto's heeft plaatsgevonden. Met name in 2016 en 2017 is een forse groei zichtbaar geweest, die er eveneens toe heeft geleid dat een aantal knelpunten is ontstaan op het wegennet in de omgeving van VDL Nedcar en dat bestaande knelpunten zijn toegenomen. De toename van het aantal geproduceerde voertuigen heeft geleid tot het aantrekken van meer personeel. Dit heeft weer geleid tot een grotere vraag aan parkeerplaatsen en een toename van het aantal verkeersbewegingen. Ook is de goederenstroom toegenomen, enerzijds vanwege de toename van de aanvoer van onderdelen en anderzijds vanwege de afvoer van gereed product (geproduceerde voertuigen).

Deze toegenomen verkeersstromen zorgen inmiddels bijna dagelijks tot vertraging en congestievorming op het provinciale wegennet tijdens het begin en einde van de diensten. Met name in de periode rondom de dienstwissel, die rond 15.30u plaatsvindt, is sprake van structurele knelpunten op de toeleidende infrastructuur, met name op de N297. In reeds uitgevoerde studies zijn deze knelpunten aan de orde gekomen, hierover meer in hoofdstuk twee.

De ambities van VDL Nedcar reiken echter verder dan het huidige productieniveau. Daar waar de productie anno 2017 circa 200.000 voertuigen op jaarbasis bedraagt, heeft VDL Nedcar de ambitie uitgesproken om binnen afzienbare tijd een productie van 400.000 voertuigen op jaarbasis te bereiken danwel mogelijk te maken. Dit betekent enerzijds dat er een opgave ligt om het productieterrein bereikbaar te houden en daarmee het functioneren van de fabriek te kunnen waarborgen. Anderzijds is het van belang om de doorstroming op de provinciale infrastructuur te kunnen waarborgen en daarmee het lokale, regionale en interregionale verkeer te kunnen faciliteren. Daarnaast is het van belang om de bereikbaarheid, ontsluiting en leefbaarheid van o.a. de kernen Nieuwstadt en Holtum en haar inwoners en de verkeersveiligheid van het langzame verkeer te waarborgen.

In deze rapportage is inzicht gegeven in de noodzakelijke maatregelen om deze aspecten te kunnen naleven. Deze rapportage vormt daarmee een vervolg op de verkennende studie uit het voorjaar van 2017, waarbij de trechtering die destijds is gedaan nader is geconcretiseerd in maatregelen die noodzakelijk zijn om de bereikbaarheid van de omgeving VDL Nedcar te waarborgen.

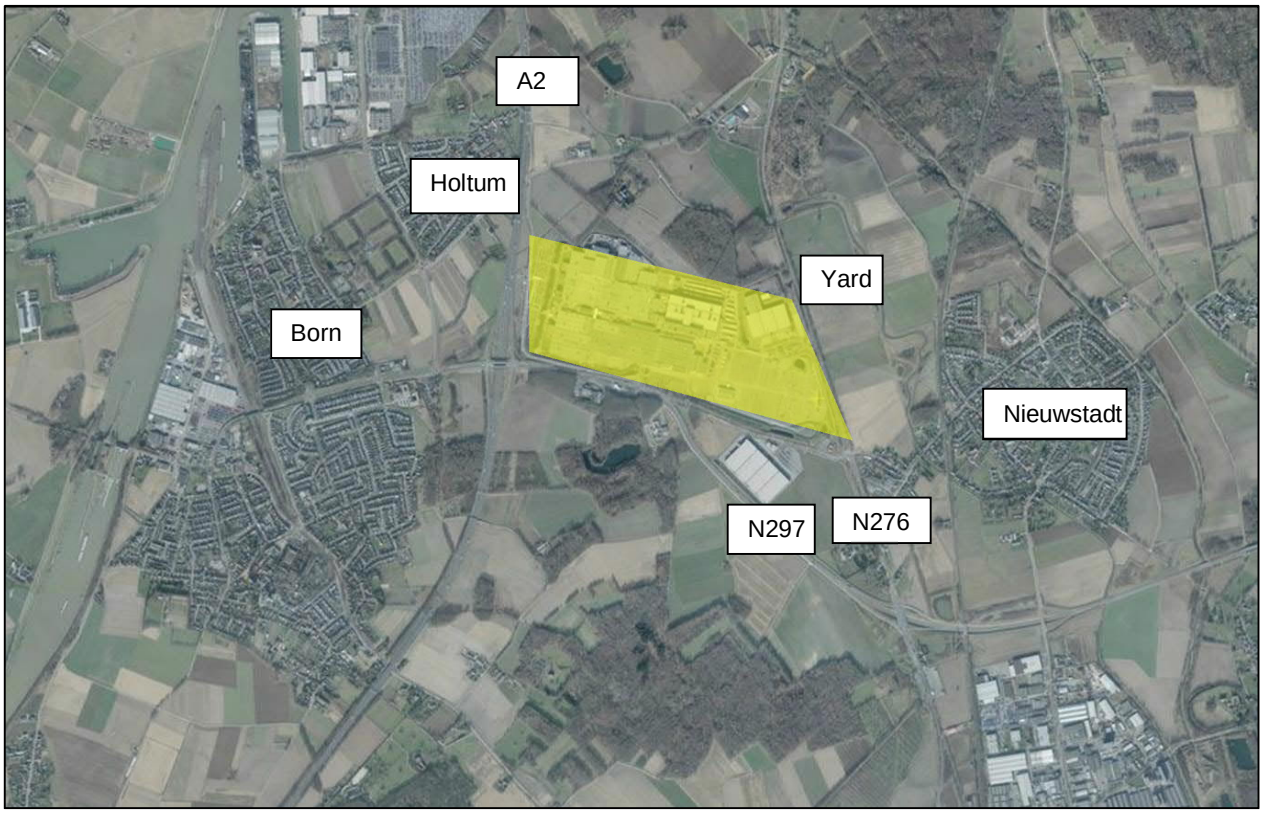

Figuur 1: VDL Nedcar en omgeving (bron: www.globbespotter.cyclomedia.com)

1.2. Leeswijzer

Hoofdstuk twee bevat de achtergrondinformatie uit voorgaande onderzoeken die van belang is voor deze concretiseringsfase. In hoofdstuk drie zijn de ruimtelijke scenario's geschetst die in het kader van de concretiseringsfase zijn beoordeeld. In hoofdstuk vier is vervolgens opgenomen welke infrastructurele maatregelen noodzakelijk zijn om het verkeer in deze scenario's af te wikkelen. Dit was de basis in de Verkenningennota 2017.

In de Verkenningennota 2017 is een voorkeur uitgesproken voor een scenario, waarbij de studie zelf en omgevingsfactoren geleid hebben tot een aangepast voorkeursscenario. Tevens is het regionale verkeersmodel aangepast naar de actuele stand van zaken. Deze nieuwe inzichten waren de basis voor hoofdstuk 5. Hierin is beschreven welke maatregelen behoren bij het voorkeursscenario en is inzicht verschaft in de nadere concretisering van deze maatregelen. Ook is daarbij beoordeeld of de aannames, zoals gehanteerd bij hoofdstuk vier, nog overeind staan met de laatste inzichten. In hoofdstuk zes zijn de conclusies en overige bevindingen naar aanleiding van deze concretiseringsfase opgenomen.

2. Achtergrondinformatie

In het kader van de recente en nog gewenste ontwikkelingen rondom VDL Nedcar zijn door VDL Nedcar in het verleden reeds diverse onderzoeken verricht, onder andere om inzicht te geven in de verkeerssituatie rondom VDL Nedcar. In navolgende paragrafen wordt hierop beknopt ingegaan.

2.1. Verkenningennota 2015

In 2015 is op verzoek van provincie Limburg en gemeente Sittard-Geleen, in nauwe samenwerking met VDL Nedcar, een Verkenningennota 2015 opgesteld door Buck Consultants International. In deze Verkenningennota is ingegaan op de noodzakelijke ontwikkelingen van VDL Nedcar bij een groeiscenario van 400.000 geproduceerde auto's in 2023/2024. In deze Verkenningennota uit 2015 zijn diverse ruimtelijke scenario's ontwikkeld en beoordeeld op onder andere ruimtelijke en financiële haalbaarheid. Onder andere locatie Pasveld en Wolfrath-Oost zijn daarbij aangewezen als groeilocaties, alsmede uitbreidingen op eigen terrein en op de Yard.

Bovendien is in de Verkenningennota 2015 een aantal andere aspecten benoemd, waarvan op het gebied van verkeer en mobiliteit het volgende is opgenomen:

- Verkeers- en vervoersmanagementplan voor de maximale capaciteit (vervoer, verkeersafwikkeling en parkeren voor medewerkers en toeleveranciers).

Bovendien zijn naar aanleiding van de Verkenningennota 2015 voorbereidingen gestart / voortgezet ten behoeve van de realisatie van een spoorverbinding en een Carhandling Terminal op Yard. Dit om onder andere betere voorwaarden te scheppen voor de groei van de werkgelegenheid en de verduurzaming van het transport- en logistieke systeem. Er is in het voorjaar van 2017 een voorontwerp PIP in procedure gebracht voor de spooraansluiting en Carhandling terminal. De PIP procedure is in mei 2017 getemporiseerd. De Verkenningennota was de aanleiding om opdracht te verstrekken Arcadis om een verkeersplan voor VDL Nedcar en de directe omgeving op te stellen.

2.2. Verkeersplan VDL Nedcar en omgeving - Born

In 2016 is door Arcadis (Verkeersplan VDL Nedcar en omgeving – Born. Arcadis, 15 december 2016) een verkeersplan opgesteld waarin op hoofdlijnen de ontwikkelingen in de omgeving van VDL Nedcar zijn geschetst. Op basis van een inventarisatie van de actuele situatie in 2016 en de verwachtingen qua ontwikkelingen in de directe omgeving van VDL Nedcar, zijn de verwachte knelpunten op hoofdlijnen in beeld gebracht. Op basis van deze knelpunten zijn oplossingsrichtingen beschreven die kunnen bijdragen aan het oplossen danwel voorkomen van knelpunten.

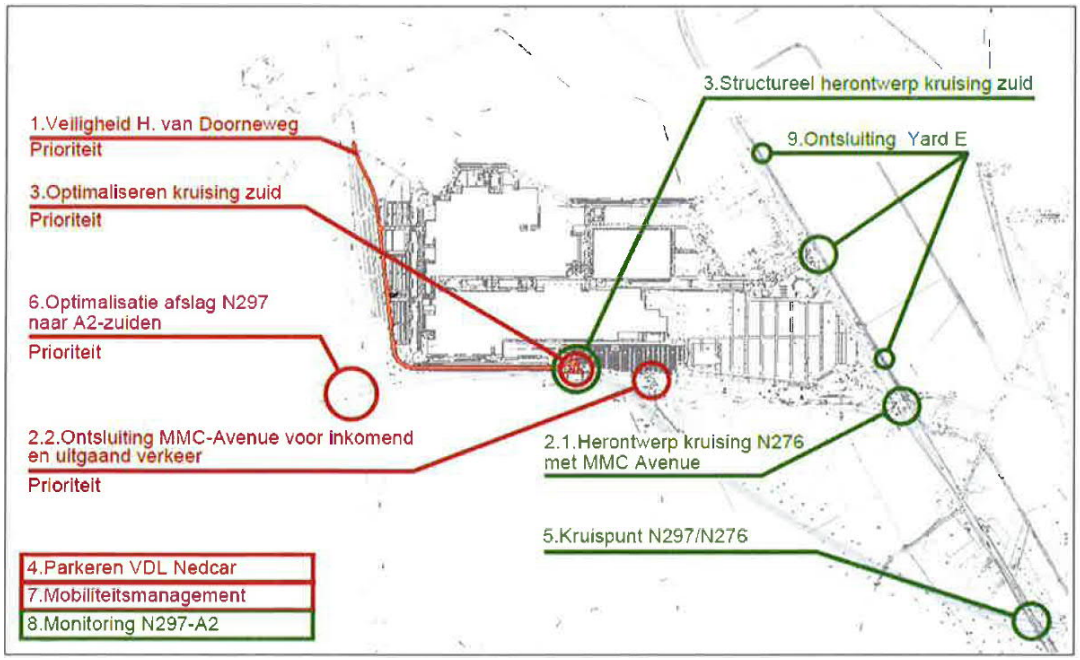

Figuur 2: Maatregelen VDL Nedcar uit Verkeersplan van Arcadis

Omdat de exacte invulling van het VDL Nedcar terrein ten tijde van het onderzoek van Arcadis nog niet bekend was, zijn de oplossingsrichtingen enerzijds niet actueel en anderzijds niet volledig om de toekomstige verkeersstromen voldoende te kunnen faciliteren. Ook is nog geen inzicht gegeven in de ruimtelijke en financiële haalbaarheid van de civieltechnische oplossingsrichtingen.

Van belang om te benoemen is dat door Arcadis is aanbevolen om niet alleen infrastructurele maatregelen te nemen, maar ook andere middelen in te zetten, hoofdzakelijk gericht op mobiliteitsmanagement:

- Stimuleren gebruik carpool, als een continu proces om het actuele percentage van circa 36% te verhogen:
- Stimuleren fietsgebruik (e-bike).
- Aanbieden collectief busvervoer.
- Tijdelijk transferium.

In hoofdstuk 3.2.2 van de rapportage van de Verkenningsfase (zie onderstaand 2.4) is de haalbaarheid van deze maatregelen reeds beschreven.

2.3. Nadere detaillering knelpunten verkeersafwikkeling op kruispunten

In voornoemd Verkeersplan van Arcadis zijn de knelpunten op hoofdlijnen inzichtelijk gemaakt. Om meer inzicht te krijgen in de omvang van de verkeersproblematiek heeft Kragten in opdracht van VDL Nedcar, eveneens in 2016, een aantal analyses en kruispuntberekeningen uitgevoerd. Deze kruispuntberekeningen zijn uitgevoerd op basis van telcijfers uit de verkeersregelautomaten, opgehoogd met groeiprognoses van autonome ontwikkelingen in de regio die in 2016 bekend waren. Er was op dat moment geen actueel en betrouwbaar verkeersmodel beschikbaar, waardoor de kruispuntberekeningen op basis van gezamenlijk bepaalde aannames zijn uitgevoerd.

Op basis van deze kruispuntberekeningen is, onder andere in samenspraak met gemeente Sittard-Geleen en provincie Limburg, geconcludeerd dat structurele knelpunten ontstaan op kruispunten in de directe omgeving van VDL Nedcar indien de groei van VDL Nedcar zich zou doorzetten. Dit heeft geleid tot het besef en de noodzaak om de verkeersproblematiek in de omgeving van VDL Nedcar in breder verband te beschouwen.

2.4. Verkenning knelpunten en oplossingsrichtingen

In het voorjaar van 2017 is, door provincie Limburg, VDL Nedcar en gemeenten Echt-Susteren en Sittard-Geleen, een verkennende studie uitgevoerd naar de knelpunten in de omgeving van VDL Nedcar indien een groei plaatsvindt naar 400.000 geproduceerde voertuigen op jaarbasis. Eveneens zijn oplossingsrichtingen bepaald en in de vorm van scenario's beoordeeld op een aantal criteria, waaronder onder andere:

- Verkeersafwikkeling gemotoriseerd verkeer en langzaam verkeer.
- Bereikbaarheid parkeervoorzieningen.
- Robuustheid provinciale infrastructuur.
- Omgevingshinder.
- Planologische procedures.
- Investeringskosten.

In totaal zijn negen varianten beoordeeld en heeft een eerste trechtering plaatsgevonden op basis van de kennis die op dat moment voorhanden was, waardoor vier varianten of combinaties van maatregelen uit deze varianten resteren. Op basis van deze trechtering is onder andere gebleken dat het niet kansrijk en wenselijk is om verkeer via de zijde van Holtum te ontsluiten. Nader onderzoek hiernaar heeft zodoende ook niet meer plaatsgevonden.

Bovendien zijn in de verkennende studie aanbevelingen gedaan voor noodzakelijke vervolgstudies om meer onderbouwde keuzes te kunnen maken en maatregelen te onderbouwen. Deze zijn in navolgende paragraaf opgenomen.

2.4.1. Aanbevelingen verkennende studie

In de verkennende studie zijn enkele aanbevelingen gedaan, mede gezien het feit dat destijds nog onvoldoende duidelijkheid was over de invulling van het terrein van VDL Nedcar. Deze aanbevelingen moeten in de nadere uitwerking worden beschouwd en zijn voor deze concretiseringsfase als uitgangspunt gehanteerd:

- Gelet op de omvang van het totale parkeeraanbod en de piekmomenten tijdens begin- en eindtijden van de diensten, alsmede tijdens de dienstwissel, is het aan te bevelen om de toegankelijkheid van het terrein van VDL Nedcar via meer dan één ontsluiting mogelijk te maken. Eén ontsluiting is immers erg kwetsbaar. Niet alleen zorgen de grote piekmomenten voor grote gelijktijdige verkeersstromen (met als gevolg langere wachttijden) vanuit meerdere richtingen, maar in geval van calamiteiten (bijv. een ongeval) wordt de toegang tot het terrein volledig geblokkeerd. Dit heeft ook grote impact op de bedrijfsvoering en de fabricage van voertuigen.
- In de nadere planvorming dient te worden afgewogen of de bereikbaarheid van hotel Amrath en het Esso tankstation via een nieuwe ongelijkvloerse kruising dient plaats te vinden of dat een zuidelijke aansluiting op de N297 gehandhaafd kan blijven. Gelet op het relatief geringe aantal verkeersbewegingen lijkt het handhaven van

de zuidelijke aansluiting op de N297 de meeste geëigende oplossing. Bijkomend voordeel hiervan is dat een claim voor planschade / nadeelcompensatie wordt voorkomen.

- De toegankelijkheid tot de Yard is enerzijds afhankelijk van de omvang van het parkeeraanbod dat hier wordt gerealiseerd. Anderzijds is dit afhankelijk van de ruimtelijke mogelijkheden om een directe aansluiting op de Yard te maken, e.e.a. afhankelijk van het benodigde ruimtebeslag van een Carhandling Terminal. In deze afweging dient eveneens meegenomen te worden of het wenselijk en haalbaar is om een ontsluiting over eigen terrein van VDL Nedcar te realiseren die aansluit op het nieuw te realiseren viaduct. Enerzijds heeft dit te maken met de benodigde ruimteclaim voor deze ontsluiting en anderzijds met de noodzaak om het personeel en gereed product volledig van elkaar te scheiden op het viaduct en beveiligingsaspecten voor wat betreft de stalling van gereed product.
- Gelet op de sterke toename van verkeersbewegingen door gemotoriseerd verkeer dient de inpassing van veilige (brom)fietsvoorzieningen in de nadere planfase te worden beschouwd, zodra meer zicht bestaat op de noodzakelijke en gewenste kruispuntvormen.

De toename van het aantal verkeersbewegingen is dermate groot dat infrastructurele maatregelen onoverkomelijk zijn. Desalniettemin dient in een vervolgfase eveneens te worden beschouwd in welke mate mobiliteitsmaatregelen kunnen bijdragen aan het beperken van de knelpunten.

3. Scenario's ten behoeve van actualisatie Verkenningennota

3.1. Inleiding

In augustus 2017 is Buck Consultants International (BCI) gestart met de werkzaamheden ten behoeve van de actualisatie van de Verkenningennota uit 2015. Gelet op de recente ontwikkelingen en laatste inzichten van VDL Nedcar is deze actualisatie noodzakelijk vanwege de volgende redenen

- Extra ruimte noodzakelijk voor het productieproces, mede vanwege de uitbreiding van aantal modellen en uitvoeringen.
- Extra ruimte noodzakelijk voor onder andere logistiek.
- Meer inzicht gewenst in haalbaarheid van een Carhandling Terminal.
- Extra ruimte noodzakelijk voor infrastructuur en parkeren.
- Wens voor snelheid in procedures in verband met mogelijke aanbiedingen aan nieuwe of bestaande klanten.
- Wens voor flexibiliteit van bestemmingen om in te kunnen spelen op wensen van de klant en veranderende productieprocessen.

In het kader van deze studie is in samenwerking met VDL Nedcar, provincie Limburg en de gemeenten Echt-Susteren en Sittard-Geleen een vijftal scenario's opgesteld die vervolgens zijn beoordeeld op diverse thema's.

3.2. Ruimtelijke scenario's

In totaal zijn vijf ruimtelijke scenario's opgesteld, waarin zowel productiefuncties, logistieke functies als verkeersfuncties zijn opgenomen. In navolgende figuren zijn deze gevisualiseerd. Voor een uitgebreide toelichting op deze scenario's wordt verwezen naar de Verkenningennota 2017 van BCI. In hoofdstuk vier van deze nota zijn de scenario's bovendien in groter formaat opgenomen, met inzicht in de omvang van parkeerlocaties.

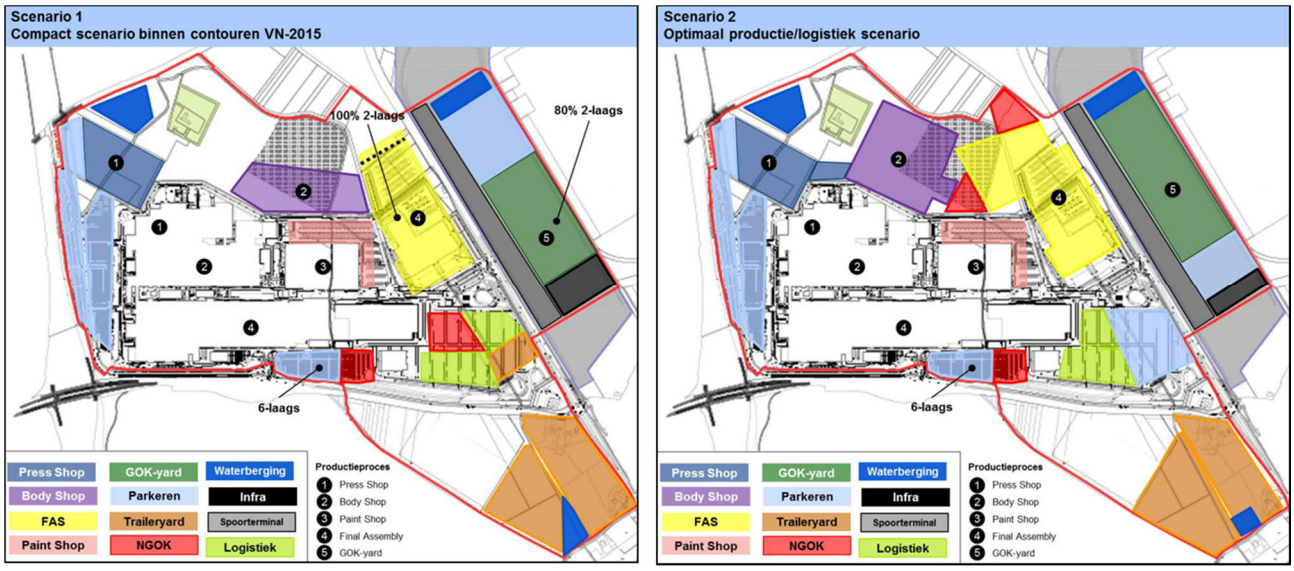

Figuur 3: Scenario 1 en 2 (bron: Buck Consultants International)

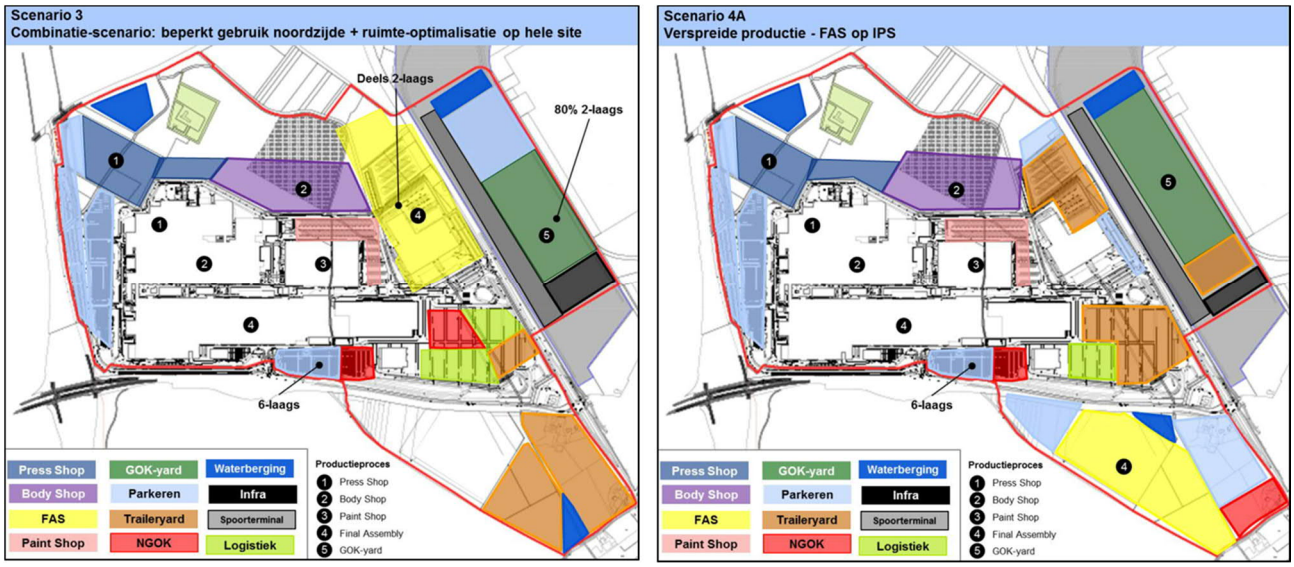

Figuur 4: : Scenario 3 en 4A (bron: Buck Consultants International)

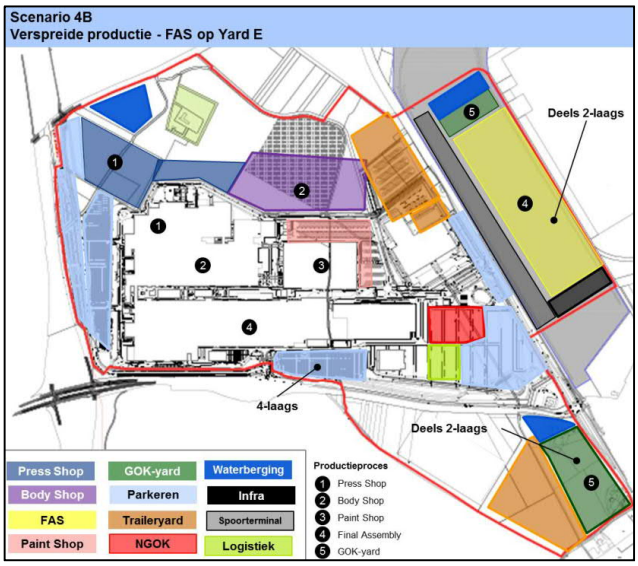

Figuur 5: Ruimtelijk scenario 4B (bron: Buck Consultants International)

Voor een uitgebreide en zorgvuldige afweging van de vijf ruimtelijke scenario's is een afwegingskader gehanteerd met daarin de perspectieven van alle stakeholders. Bij de beoordeling en afweging van de scenario's is nadrukkelijk rekening gehouden met het bedrijfseconomische perspectief van VDL Nedcar én het maatschappelijke en omgevingsperspectief van de betrokken overheden en burgers. Het afwegingskader kent drie blokken:

- Blok A: Bedrijfseconomische effecten concurrentiepositie VDL Nedcar: beoordeling naar bedrijfseconomische- en productie-logistieke overwegingen.
- Blok B: Effecten op omgeving: beoordeling vanuit effecten op de (leef)omgeving-overwegingen.
- Blok C: Flexibiliteit, snelheid & zekerheid: flexibiliteit vanuit planvorming, beoordeling snelheid (en de haalbaarheid daarvan), en zekerheid over het verkrijgen van bestemmingen/vergunningen.

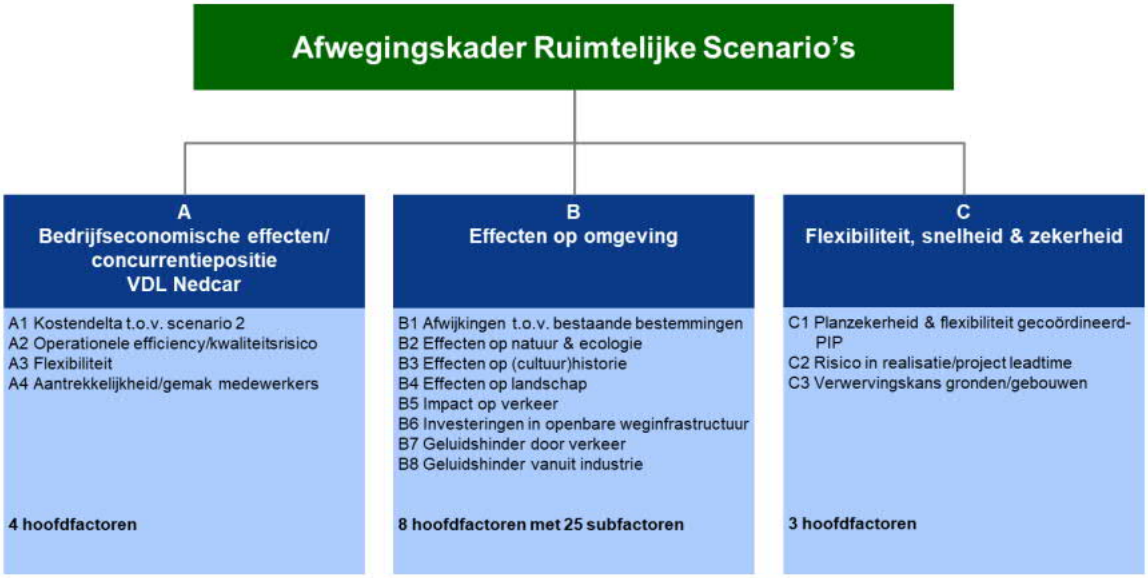

Figuur 6: Afwegingskader ruimtelijke scenario's (bron: Buck Consultants International)

In Blok B is onder B5 en B6 opgenomen dat de ruimtelijke scenario's onder andere getoetst worden op hun impact op verkeer en de investeringen die noodzakelijk zijn in de openbare weginfrastructuur om de bereikbaarheid van VDL Nedcar en de doorstroming op het provinciale en gemeentelijke wegennet te waarborgen. In hoofdstuk vijf is hierop nader ingegaan.

4. Verkeerskundige maatregelen ruimtelijke scenario's

Ten tijde van de beoordeling van de ruimtelijke scenario's uit de Verkenningennota waren de definitieve resultaten van het verkeersmodel nog niet voorhanden. Zodoende is destijds uitgegaan van concept resultaten (actuele stand van zaken d.d. september 2017) en zijn aannames gedaan voor de verkeersstromen in de afzonderlijke scenario's om de verkeerskundige maatregelen nader te concretiseren. Basis hiervoor vormen de ruimtelijke scenario's met de verdeling van de parkeerlocaties per scenario.

Per scenario is een aanname gedaan voor wat betreft de toedeling van verkeersintensiteiten aan onder andere de N297 en N276 en zijn maatregelen bepaald op basis van deze aannames. Bij het bepalen van deze maatregelen is enerzijds gebruik gemaakt van de resultaten uit de Verkennende studie. In de Verkennende studie is bijvoorbeeld aanbevolen om de toegang van het VDL Nedcar terrein niet via één, maar zeker via twee toegangen te regelen (zie paragraaf 2.4). Dit vanwege de spreiding van verkeer en het voorkomen van kwetsbaarheid van één aansluiting, bijvoorbeeld in geval van calamiteiten. Anderzijds zijn de laatste inzichten voor wat betreft parkeren en terreinindeling gebruikt om de maatregelen nader te onderbouwen. In hoofdstuk vijf is overigens ingegaan op de nadere concretisering van de maatregelen die in deze scenario's zijn beschreven, mede op basis van de definitieve verkeersmodelberekeningen. Basis voor de verwachtingen in het toekomstjaar (2030) vormen de verkeersintensiteiten die in het basisjaar 2016 over het wegennet in de omgeving van VDL Nedcar rijden. Een uitsnede van het basisjaar van het verkeersmodel is in onderstaande figuur opgenomen.

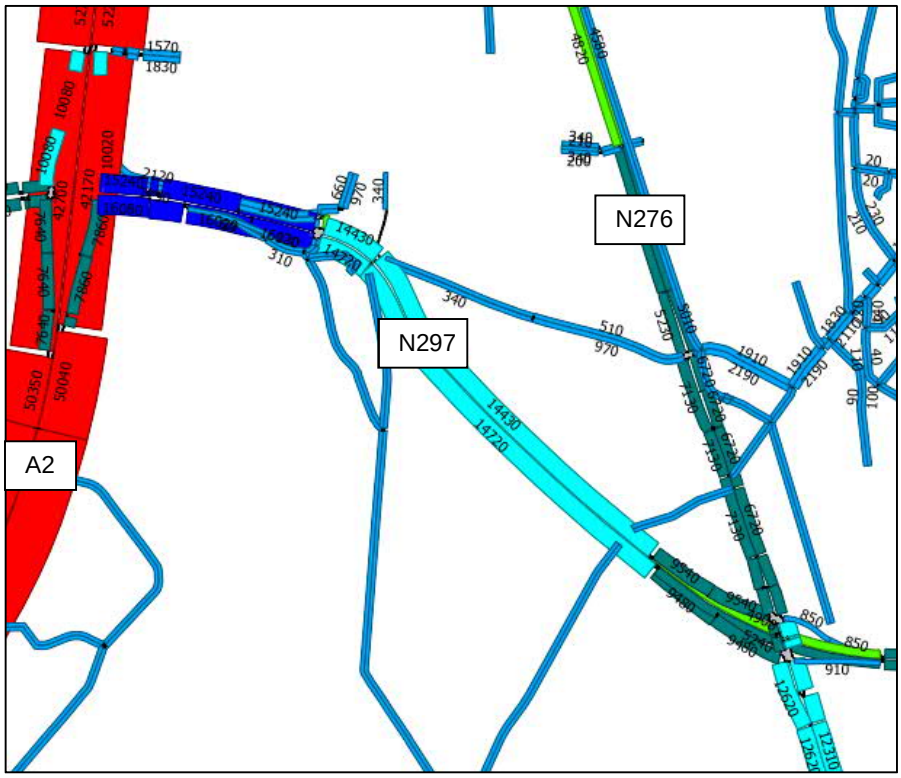

Figuur 7: Uitsnede basisjaar verkeersmodel (bron: RHDHV)

Uit figuur 7 blijkt dat op het wegennet in het basisjaar (2016) de volgende verkeersintensiteiten per etmaal aanwezig zijn:

- N297 tussen A2 en VDL Nedcar 31.300 motorvoertuigen per etmaal
- N297 tussen VDL Nedcar en N276 29.100 motorvoertuigen per etmaal
- N276 tussen N297 en Mitsubishi Avenue 13.800 motorvoertuigen per etmaal
- N276 tussen Mitsubishi Avenue en toegang Oost 10.200 motorvoertuigen per etmaal

In september 2017 zijn ten behoeve van de beoordeling van de ruimtelijke scenario's reeds eerste concept berekeningen met behulp van het concept verkeersmodel voor 2030 uitgevoerd, waarbij nog is uitgegaan van de uitgangspunten van de Verkennende studie van juni 2017 (ca. 4.300 parkeerplekken op de Yard). Deze rekenexercitie is uitgevoerd om inzicht te krijgen in de totale verkeerstromen in de omgeving van VDL Nedcar, dus zowel op de A2, N297, N276 als op het onderliggende wegennet. Navolgende uitsnede geeft inzicht in de resultaten van deze concept berekeningen.

Op basis hiervan zijn de nadere analyses en aannames, op basis van expert judgement, gebaseerd die zijn gehanteerd voor de beoordeling van de ruimtelijke scenario's. In de ruimtelijke scenario's wordt per scenario immers uitgegaan van verschillende parkeerlocaties en aantallen per locatie.

In hoofdstuk vijf is inzicht gegeven in de resultaten van het definitieve verkeersmodel en zijn de aannames die in de beoordeling van de scenario's zijn gedaan nader onderbouwd. De verwachte verkeerstoename maakt ook een aanpassing aan de toe- en afritten van de A2 in alle scenario's noodzakelijk. In het kader van de verbreding van de A2 Het Vonderen-Kerensheide wordt hierover reeds gesproken met Rijkswaterstaat.

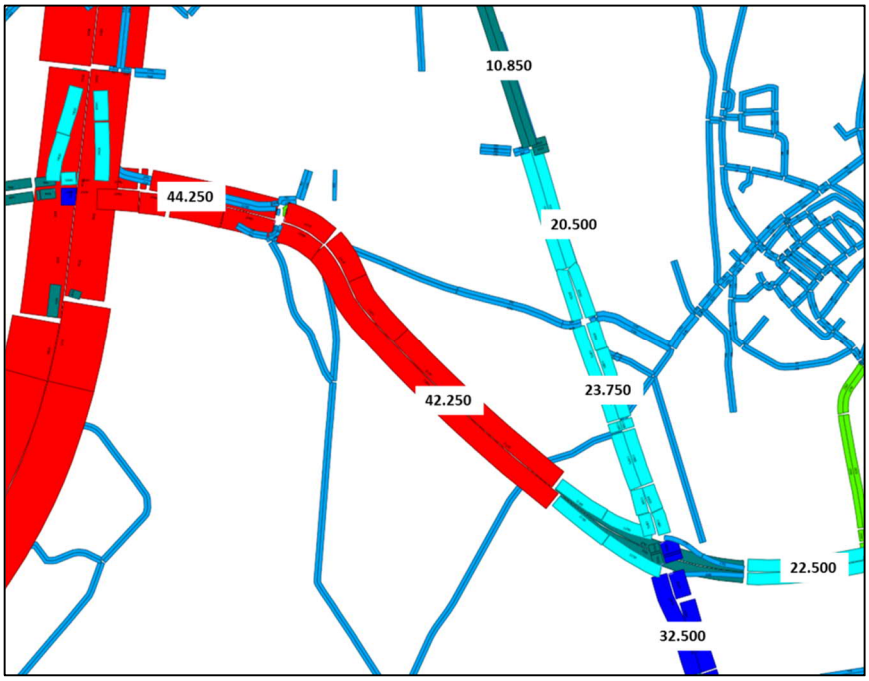

Figuur 8: Concept berekening 2030, uitgangspunt parkeren volledig op Yard (bron: RHDHV)

4.1. Verkeersintensiteiten en maatregelen ruimtelijk scenario 1

In navolgende figuren zijn de parkeerlocaties opgenomen en zijn de aannames voor de verwachte verkeersstromen gevisualiseerd.

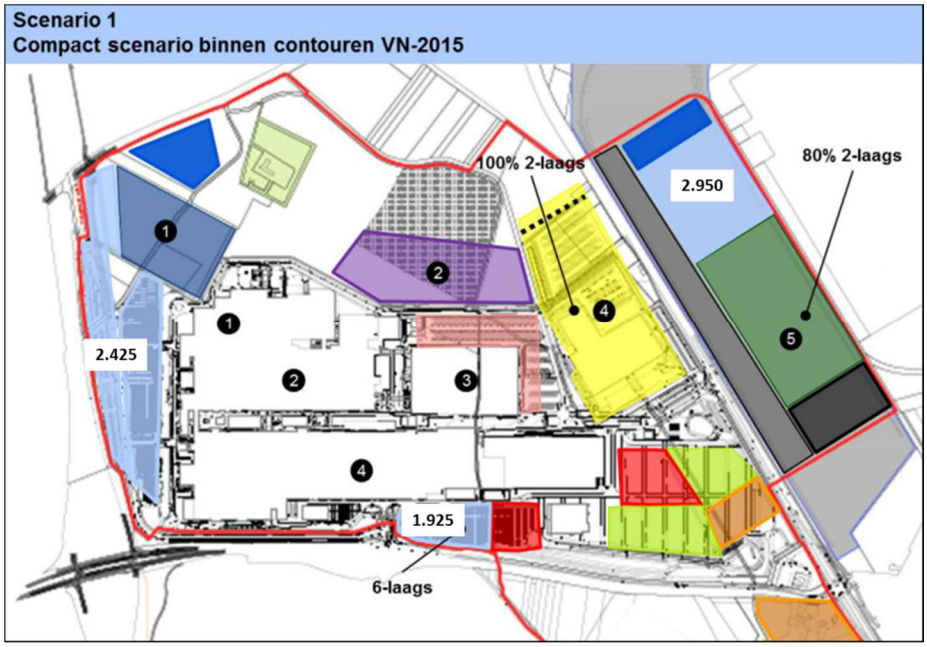

Figuur 9: Parkeren ruimtelijk scenario 1

In scenario 1 is voorzien in een drietal geconcentreerde parkeerlocaties. Ten opzichte van de uitgangspunten uit de Verkennende studie is het aantal parkeerlocaties op P-Yard lager, maar daarentegen is het aantal parkeerlocaties op P-Zuid hoger. Dit is dan ook van invloed op de te nemen verkeerskundige maatregelen. Uitgaande van deze parkeerlocaties is voor wat betreft de verwachte verkeersintensiteiten op basis van expert judgement een aanname gedaan.

Deze verwachtingen zijn in navolgende figuur 10 opgenomen. In zwart zijn de basisintensiteiten uit 2016 opgenomen. De rode cijfers geven de toekomstige verwachtingen 2030 weer.

Figuur 10: Verwachte verkeersintensiteiten ruimtelijk scenario 1

- Het aantal parkeerplaatsen op 'West' (2.425) en 'Zuid' (1.925) neemt met circa 1.000 plekken toe t.o.v. 2017. Dit in combinatie met autonome groei wegverkeer maakt dat de verkeersafwikkeling ter plaatse van de huidige VRI ter hoogte van de Hub van Doorneweg niet kan worden gewaarborgd. Er kan onvoldoende capaciteit op dit kruispunt worden toegevoegd. Het realiseren van een OGK is noodzakelijk aan de zuidzijde van VDL Nedcar, een en ander zoals reeds opgenomen in de Verkennende studie.
- Het kruispunt N297-N276 wordt extra belast met verkeer van en naar het parkeerterrein op de Yard, alsmede door verkeer dat dit kruispunt gebruikt als routing naar de OGK Zuid. Bovendien neemt de hoeveelheid verkeer als gevolg van de autonome groei toe. Uitbreiding van rijstroken op dit kruispunt is in ieder geval wenselijk op de verbindingen:
  - west → noord.
  - noord → west, d.m.v. vrije rechtsaffer/bypass.
  - op de verbinding west → zuid is het wenselijk om het samenvoegen van rijstroken te verruimen.
- De voertuigen die parkeren op de Yard (2.950) passeren het kruispunt N276-Mitsubishi Avenue. Als gevolg van de sterke piekmomenten is het uitbreiden van het aantal rijstroken noodzakelijk om het verkeer goed af te wikkelen. Op basis van de in voorgaande figuur opgenomen prognoses is de verwachting dat kan worden volstaan met een verdubbeling van de rijstroken op de verbinding noord-zuid en vice versa. De aansluiting vanuit de Mitsubishi Avenue wordt in dit scenario niet extra belast omdat het verkeer vanuit P-Zuid via de OGK afwikkelt.
- De parkeerplaatsen op Yard (2.950) moeten worden afgewikkeld via een nieuwe aansluiting. Middels een quick scan is berekend dat afwikkeling met een VRI mogelijk is, waarbij tijdens piekmomenten prioriteit wordt gegeven aan in- en uitrijdend verkeer van VDL Nedcar. Aan de zuidzijde van de Yard is hiervoor een circa 20 meter brede strook noodzakelijk voor het aanleggen van de rijstroken.

Vanuit de projectgroep 'Gebiedsontwikkeling VDL Nedcar' dient beoordeeld te worden of deze ruimte beschikbaar is i.r.t. de aanleg van een Carhandling Terminal.

- De toename van verkeer op het kruispunt bij de oostelijke ingang van VDL Nedcar (N276) is beperkt ten opzichte van de huidige situatie. Pieksituaties treden ook minder op. Omwille van uniformiteit en verkeersveiligheid is het realiseren van een kruispunt met verkeerslichten (VRI) echter wenselijk.
- De totale hoeveelheid verkeer op de N276 neemt substantieel toe tussen de N297 en de Yard. Alhoewel de intensiteiten op etmaalniveau niet direct een knelpunt vormen, zijn de piekmomenten en de kruispunten maatgevend. Vanwege de onderlinge afstanden tussen de vier kruispunten op de N276 en het aantal benodigde rijstroken is het wenselijk, wellicht noodzakelijk, dat dit wegvak tussen Yard en N297 volledig wordt uitgevoerd in 2*2 rijstroken.
- Vanwege de sterke toename van verkeer op zowel de N297 en N276 moeten ook aanvullende maatregelen worden getroffen om het fietsverkeer goed af te wikkelen.

4.2. Verkeersintensiteiten en maatregelen ruimtelijk scenario 2

In navolgende figuren zijn de parkeerlocaties opgenomen en zijn de aannames voor de verwachte verkeersstromen gevisualiseerd.

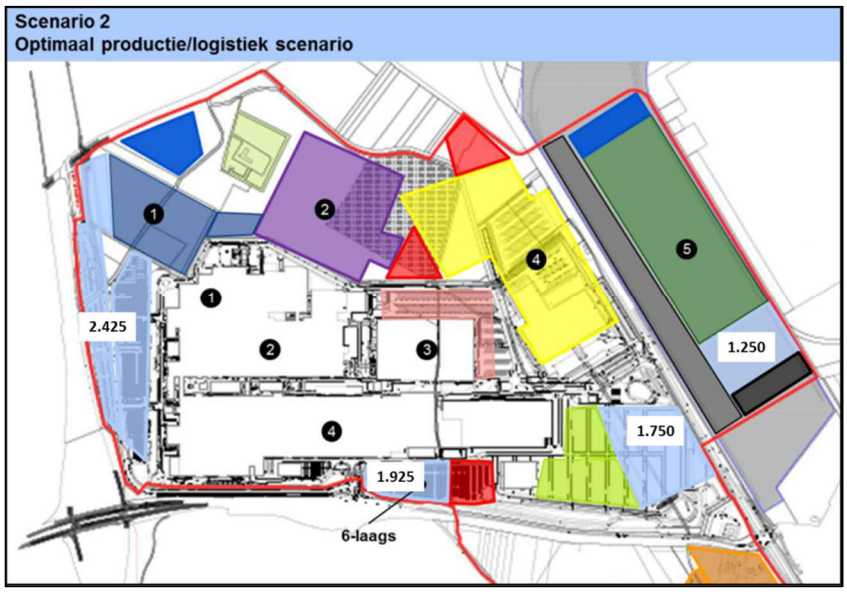

Figuur 11: Parkeren ruimtelijk scenario 2

In scenario 2 is de parkeercapaciteit op P-West en P-Zuid gelijk aan scenario 1. Aan de oostzijde is het parkeren verdeeld over een tweetal locaties, namelijk aan de oost- en de westzijde van de N276.

De maatregelen in scenario 2 komen in grote mate overeen met de maatregelen uit scenario 1:

- Realisatie van een OGK aan de zuidzijde van VDL Nedcar.
- Opwaardering kruispunt N297-N276.
- Opwaardering N276-Mitsubishi Avenue.
- Realiseren kruispunt Yard.
- Aanleggen verkeerslichten op toegang oost.
- Aanpassen fietsstructuur.

Omdat een deel van de oostelijke parkeerplaatsen aan de westzijde van de N276 is gelegen is het mogelijk om een deel van het verkeer van en naar dit parkeerterrein via de OGK en de Mitsubishi Avenue af te wikkelen. Indien dit gebeurt dan kan de omvang van aanpassingen aan de kruispunten op de N276 beperkter zijn dan in scenario 1, maar aanpassingen aan de kruispunten zijn hoe dan ook noodzakelijk met de verwachte verkeersintensiteiten op de N276.

Mogelijk dat ook een verbreding van de N276 tot 2*2 rijstroken noodzakelijk is, maar een doorrekening met het definitieve verkeersmodel om hier uitsluitsel over te geven is noodzakelijk. Zie hiervoor hoofdstuk vijf.

Figuur 12: Verwachte verkeersintensiteiten ruimtelijk scenario 2

4.3. Verkeersintensiteiten en maatregelen ruimtelijk scenario 3

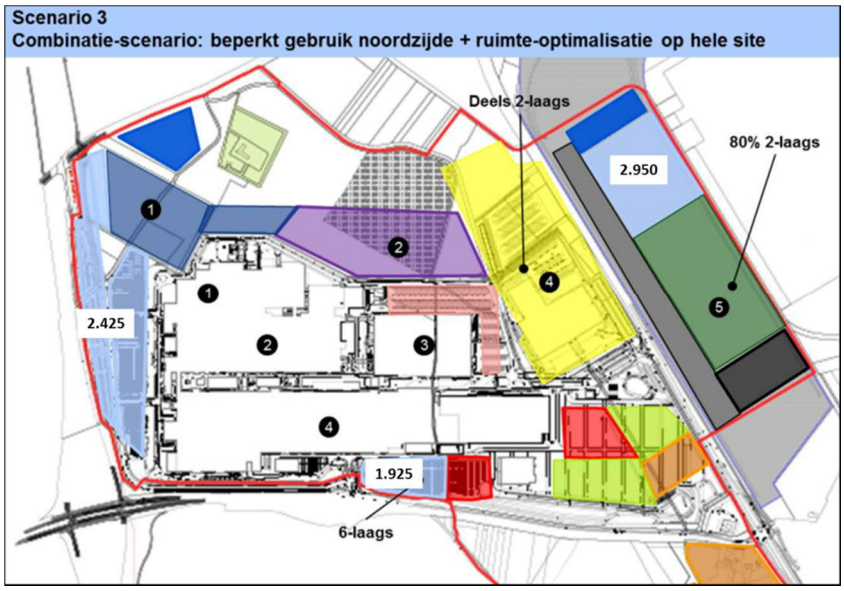

Figuur 13: Parkeren ruimtelijk scenario 3

Scenario 3 komt voor wat betreft de parkeerlocaties en verwachte verkeersintensiteiten op het wegennet volledig overeen met scenario 1. Zodoende zijn de verkeerskundige maatregelen overeenkomstig aan scenario 1 met een vergelijkbare onderbouwing.

Figuur 14: Verwachte verkeersintensiteiten ruimtelijk scenario 3

4.4. Verkeersintensiteiten en maatregelen ruimtelijk scenario 4A

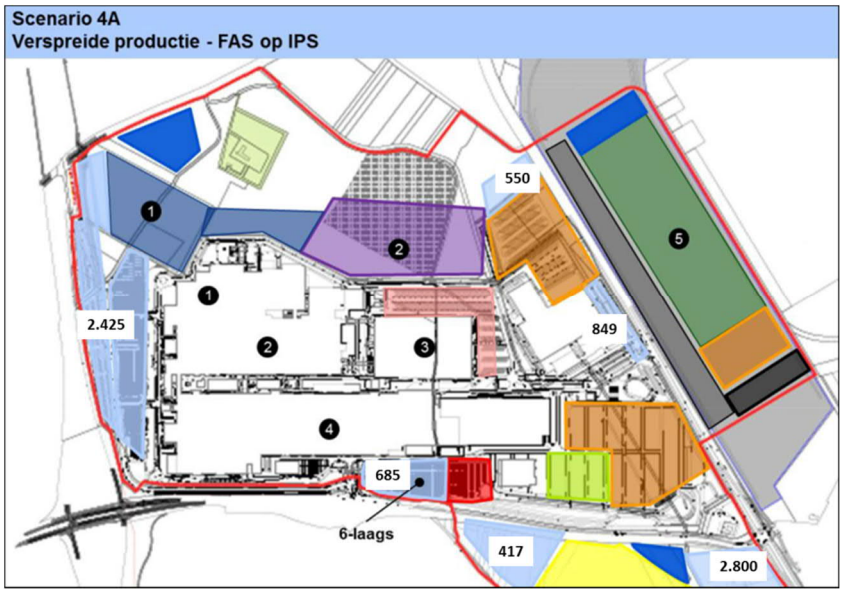

Figuur 15: Parkeren ruimtelijk scenario 4A

In tegenstelling tot voorgaande drie scenario's gaat scenario 4A uit van meer spreiding van parkeervoorzieningen. In totaal zijn zes parkeerlocaties voorzien, waarvan twee grote en vier kleinere parkeerlocaties.

- Het aantal parkeerplaatsen op 'West' (2.425) en 'Zuid' (1.100) is nagenoeg overeenkomstig aan de situatie anno 2017. Door de autonome groei van het wegverkeer op de N297 stagneert de huidige VRI echter meer dan nu reeds het geval is. Het uitbreiden van het aantal rijstroken is noodzakelijk en vergt een volledige reconstructie van het kruispunt. Het realiseren van een OGK is in dit scenario niet aan de orde.

Vanwege de aan de Mitsubishi Avenue voorziene productiefaciliteiten komt de Mitsubishi Avenue binnen het eigen terrein van VDL Nedcar te liggen (uitgangspunt VDL Nedcar). Dit betekent dat de daaraan gelegen parkeerplaatsen alleen nog maar bereikbaar zijn via de N276.

- Het kruispunt N297-N276 wordt in dit scenario nog zwaarder belast dan in de overige scenario's. Drie parkeerlocaties aan de N276 wikkelen af via dit kruispunt. Het grote parkeerterrein op IPS (2.800pp, gelegen in de 'oksel' tussen de N276 en de Mitsubishi Avenue) is in dit scenario immers niet direct bereikbaar via de N297, vanwege de ligging van de productiefaciliteiten aan de Mitsubishi Avenue. Deze extra toename van verkeer belast het kruispunt extra t.o.v. scenario 1 en 3. Deze extra belasting leidt ertoe dat de eerder voorgestelde extra rijstroken ontoereikend zijn. In dat geval moet het huidige viaduct worden verbreed en zal aanpassing van de toeleidende wegvakken moeten plaatsvinden.
- Het kruispunt N276-Mitsubishi Avenue wordt in dit scenario zeer zwaar belast. Met name op de relatie van en naar de Mitsubishi Avenue komen grote verkeersstromen samen. Dit noodzaakt tot een volledige kruispuntreconstructie met extra rijstroken op zowel de noordelijke, zuidelijke als westelijke (Mitsubishi Avenue) aansluitende wegvakken.
- In dit scenario maakt aanzienlijk meer verkeer gebruik van de oostelijke toegang omdat de twee oostelijke parkeerterreinen (oost en Wolfrath) via dit kruispunt bereikbaar zijn. Het realiseren van een kruispunt met verkeerslichten, inclusief het uitbreiden van het aantal rijstroken, is in dat geval noodzakelijk. Vanwege onderlinge afstanden richting het kruispunt met de Mitsubishi Avenue is een gecoördineerde regeling niet mogelijk.
- De totale hoeveelheid verkeer op de N276 neemt substantieel toe tussen de N297 en de Mitsubishi Avenue. De piekmomenten zijn bovendien behoorlijk zwaar. Vanwege de onderlinge afstanden tussen de kruispunten en het aantal benodigde rijstroken voor de VRI's is het noodzakelijk dat dit wegvak tussen Mitsubishi Avenue en N297 volledig wordt uitgevoerd in 2*2 rijstroken.
- Vanwege de sterke toename van verkeer op zowel de N297 en N276 moeten ook aanvullende maatregelen worden getroffen om het fietsverkeer goed af te wikkelen.

Figuur 16: Verwachte verkeersintensiteiten ruimtelijk scenario 4A

4.5. Verkeersintensiteiten en maatregelen ruimtelijk scenario 4B

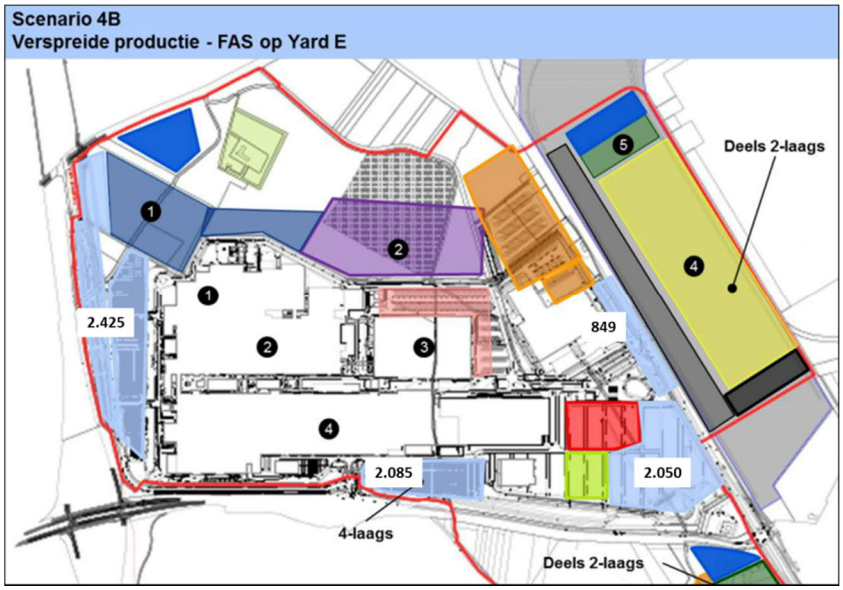

Figuur 17: Parkeren ruimtelijk scenario 4B

In scenario 4B zijn de parkeerlocaties verspreid over een viertal locaties:

- P-West: 2.425 ppl.
- P-Zuid: 2.085 ppl.
- P-Mitsubishi Avenue: 2.050 ppl.
- P-Oost: 849 ppl.

Figuur 18: Verwachte verkeersintensiteiten ruimtelijk scenario 4B

In tegenstelling tot scenario 4A is het parkeerterrein aan de Mitsubishi Avenue wel vanuit twee zijden bereikbaar omdat hier geen productiefaciliteiten zijn voorzien die het gebruik van de Mitsubishi Avenue belemmeren.

- Het aantal parkeerplaatsen op 'West' (2.425) en 'Zuid' (1.925) neemt met circa 1.000 plekken toe t.o.v. de situatie in 2017. Ook worden parkeerplaatsen gerealiseerd op de huidige GOK, die gelegen is aan de Mitsubishi Avenue. Het realiseren van een OGK maakt de bereikbaarheid van deze drie grote parkeerplaatsen mogelijk (totaal ruim 6.000 pp). De OGK wordt bij voorkeur nabij EDC I gerealiseerd. De ontsluiting van het merendeel van parkeerplaatsen vindt dan plaats via de N297 en deze OGK.
- Het kruispunt N297-N276 wordt extra belast met verkeer van en naar het parkeerterrein op de GOK en op Oost. Bovendien neemt de hoeveelheid verkeer als gevolg van de autonome groei toe. Uitbreiding van rijstroken op dit kruispunt is wenselijk op de verbindingen:
    - west → noord.
    - Het realiseren van een vrije rechtsaffer/bypass op de relatie noord → west kan worden overwogen, maar is minder noodzakelijk dan in overige scenario's.
    - op de verbinding west → zuid is het wenselijk om het samenvoegen van rijstroken te verruimen.

  Met de maatregelen kan capaciteit worden gecreëerd zonder uitbreiding van het viaduct noodzakelijk te maken.
- De voertuigen die parkeren op Oost (850), alsmede een gedeelte van het verkeer richting parkeren op GOK passeren het kruispunt N276-Mitsubishi Avenue. De piekmomenten zijn echter beperkter dan in overige scenario's. Het uitbreiden van het aantal rijstroken kan naar verwachting worden beperkt.
- In dit scenario maakt meer verkeer gebruik van het oostelijke kruispunt bij VDL Nedcar omdat het oostelijke parkeerterreinen (850pp) via dit kruispunt bereikbaar is. Het realiseren van een kruispunt met verkeerslichten, inclusief het uitbreiden van het aantal rijstroken is in dat geval noodzakelijk.
- Ook in dit scenario is het noodzakelijk om de fietsstructuren in de omgeving van VDL Nedcar aan te passen.

4.6. Conclusies verkeerskundige maatregelen ruimtelijke scenario's

Uit voorgaande paragrafen kan worden geconcludeerd dat de verkeersintensiteiten in de omgeving van VDL Nedcar, als gevolg van autonome groei en ontwikkelingen bij VDL Nedcar, aanzienlijk toenemen. In alle scenario's zijn ingrijpende maatregelen noodzakelijk om het verkeer in goede banen te leiden. Ook is in het kader van de beoordeling van de scenario's in de Verkenningennota geconstateerd dat de verkeersdruk op de N276 in alle scenario's aanzienlijk zal toenemen en dit van invloed zal zijn op de bereikbaarheid en leefbaarheid in Nieuwstadt. Met name tijdens de dienstwissel is het erg druk en zal het verkeer van en naar Nieuwstadt met enige extra reistijd en verkeersdruk te maken krijgen. Dit heeft ook invloed op de verkeersveiligheid voor onder andere langzaam verkeer (m.n. fietsverkeer), waarvoor in de vervolgfase voldoende aandacht moet zijn.

Met deze wetenschap heeft uiteindelijk een integrale beoordeling van de scenario's plaatsgevonden, zie hiervoor de Verkenningennota 2017. Op basis van deze beoordeling is er een voorkeur uitgesproken voor scenario 3: '*Scenario 3 geeft de beste balans tussen enerzijds het bedrijfseconomische perspectief van VDL Nedcar en anderzijds het belang om de negatieve gevolgen voor de omgeving zo beperkt mogelijk te houden'* (bron: Buck Consultants International).

Ten behoeve van dit voorkeursscenario hebben nog enkele nadere afwegingen plaatsgevonden en zijn enkele aanvullende adviezen geformuleerd die van invloed zijn op het oorspronkelijk beoordeelde scenario 3 (bron: Buck Consultants International).

- Gerelateerd aan bovenstaande aandachtspunten zal in de nadere uitwerking van de integrale ruimtelijke plannen ingezet moeten worden op optimalisaties en verdere maatregelen om de verkeershinder (en daarmee samenhangende leefbaarheidseffecten) voor de omgeving te minimaliseren. Daarbij zullen realistische maatregelen (vanuit kosten-, effect- en medewerkersperspectief) ten aanzien van eventuele alternatieven voor parkeren op de site, collectief vervoer, e.d. moeten worden onderzocht en moeten de meest veelbelovende worden geïmplementeerd.
- Vanwege gebrek aan volume en de niet aangetoonde concurrentiekracht van spoor in vergelijking tot de weg, is een dedicated Car Handling Terminal niet haalbaar. Vanwege strakke voorwaarden van potentiële terminal exploitanten voor een multipurpose terminal met aanzienlijke ruimtelijke, leefomgevings- en financiële consequenties, en het feit dat een dergelijke multipurpose terminal vooralsnog niet tot een verdere verankering van het automotive cluster leidt, wordt scope-verbreding niet haalbaar geacht. Conclusie: het ligt niet in de rede de verdere voorbereiding van een spooraansluiting te continueren.

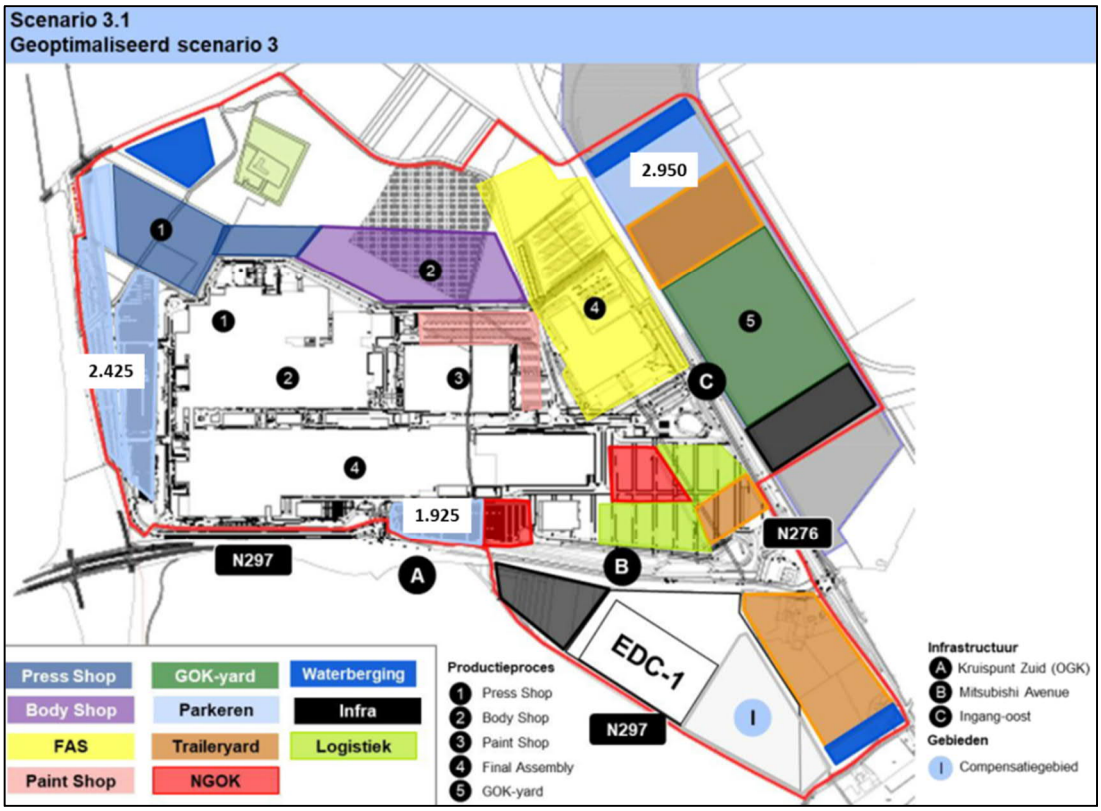

Figuur 19: Voorkeursscenario (bron: Buck Consultants International)

Als gevolg van het vervallen van een Carhandling Terminal kan de toegang tot de Yard worden gecombineerd tot één kruispunt met de oostelijke toegang van VDL Nedcar. Hiermee wijkt het voorkeursscenario in kleine mate af van de beoordeling van scenario 3 en is daarmee hernoemd naar scenario 3.1. Ook wijzigen de verkeersintensiteiten enigszins omdat er meer transport per as zal plaatsvinden, vanwege het wegvallen van transport per spoor. De overige verkeerskundige principe maatregelen zijn gelijk aan scenario 3. In hoofdstuk vijf is hier dieper op ingegaan.

5. Concretisering verkeerskundige maatregelen voorkeursscenario o.b.v. verkeersmodel Westelijke Mijnstreek

5.1. Inleiding

Ten tijde van de beoordeling van de ruimtelijke scenario's zoals deze in voorgaand hoofdstuk zijn opgenomen is in samenwerking met alle partijen uit de regio gewerkt aan de actualisatie van het verkeersmodel van de regio Westelijke Mijnstreek. De betrokken partijen zijn:

- Provincie Limburg (opdrachtgever).
- Rijkswaterstaat.
- Gemeente Schinnen.
- Gemeente Sittard-Geleen.
- Gemeente Beek.
- Gemeente Stein.
- Gemeente Echt-Susteren (gemeente maakt weliswaar formeel geen onderdeel uit van deze regio, maar vanwege de raakvlakken van gemeentelijk grondgebied met de ontwikkelingen rondom VDL Nedcar is ook gemeente Echt-Susteren betrokken bij dit proces).
- VDL Nedcar.
- Chemelot.

Alle partijen hebben input geleverd voor het model voor wat betreft autonome ontwikkelingen in hun eigen gemeentes. Hierbij valt te denken aan bouwplannen, geplande aanpassingen aan wegen of kruispunten of bijvoorbeeld aanleg van nieuwe infrastructuur. Ook zijn ontwikkelingen in de regio opgenomen in dit model, zoals de recente openstelling van de B56n naar Duitsland, de openstelling van de Buitenring in 2019 en de geplande verbreding van de A2 Het Vonderen-Kerensheide (naar verwachting in 2022). Voor de ontwikkeling van VDL Nedcar is ervan uitgegaan dat in de toekomst een productiecapaciteit van 400.000 voertuigen op jaarbasis en ruim 11.000 medewerkers. Deze uitgangspunten zijn conform de uitgangspunten die reeds zijn opgenomen in de Verkennende studie, zoals beschreven in paragraaf 2.4. Vanuit de regio Westelijke Mijnstreek heeft RHDHV hiervoor de technische rapportage (Technische Rapportage Verkeersmodel Westelijke Mijnstreek. Referentie T&P_BF3599_R001_F01. RHDHV, 3 november 2017) en verkenning naar knelpunten in de gehele regio opgesteld (Verkenning knelpunten Westelijke Mijnstreek. Referentie T&PBF3599R001F0.1. RHDHV, 25 april 2018).

5.2. Geprognosticeerde verkeersintensiteiten in relatie tot het voorkeursscenario

Met behulp van het definitieve verkeersmodel van de regio Westelijke Mijnstreek zijn de verwachtingen voor de hoeveelheid verkeer op de infrastructuur in de omgeving van VDL Nedcar inzichtelijk gemaakt en bepaald voor het prognosejaar 2030. Uitgangspunt voor deze verkeersmodelberekening is de ligging van parkeerplaatsen conform het voorkeursscenario 3.1, zoals opgenomen in hoofdstuk vier. Bovendien is ten aanzien van dit scenario een wijziging opgetreden ten opzichte van de oorspronkelijke beoordeling van ruimtelijk scenario 3. Oorspronkelijk is er immers van uitgegaan dat op de Yard een Carhandling Terminal gerealiseerd zou worden waardoor een deel van de geproduceerde voertuigen afgevoerd zou worden per spoor in plaats van per as (vrachtwagens). Vanwege het feit dat een dergelijke terminal niet haalbaar is gebleken zal alle afvoer van geproduceerde voertuigen alsnog per vrachtauto plaatsvinden. Dit heeft er toe geleid dat op een gemiddelde werkdag meer logistieke (transport)bewegingen plaatsvinden van en naar VDL Nedcar dan bij de beoordeling van de ruimtelijke scenario's is aangenomen. Conform onderstaande tabel is het definitieve verkeersmodel vervolgens gevuld voor wat betreft vrachtverkeer.

Verkeer zonder CHT (logistiek)		per dag	bewegingen
Vrachtwagens	OBL (auto's)	238	476
	IBL, WoW	594	1188
	IBL / overig	100	200
Vans	Divers	221	443
Totaal		1.153	2.306
productievolume 400.000			

Verklaring:
OBL: Outbound logistics: uitgaande logistieke stromen
IBL: Inbound logistics: inkomende logistieke stroken
WOW: Warehouse on Wheels: trailers met voorraad

Maatgevend voor de benodigde capaciteit van wegen en kruispunten is het personenverkeer, vanwege de sterke piekmomenten van personeel tijdens de dienstwissel.

Figuur 20: Vrachtverkeer van en naar VDL Nedcar (Bron: VDL Nedcar)

Met dit uitgangspunt, aangevuld met de parkeeraantallen per locatie zoals reeds opgenomen in scenario 3, is het verkeersmodel vervolgens geactualiseerd en zijn de berekeningen uitgevoerd om inzicht te krijgen in de toekomstige verkeersafwikkeling. De resultaten van deze doorrekening zijn opgenomen in navolgende figuur.

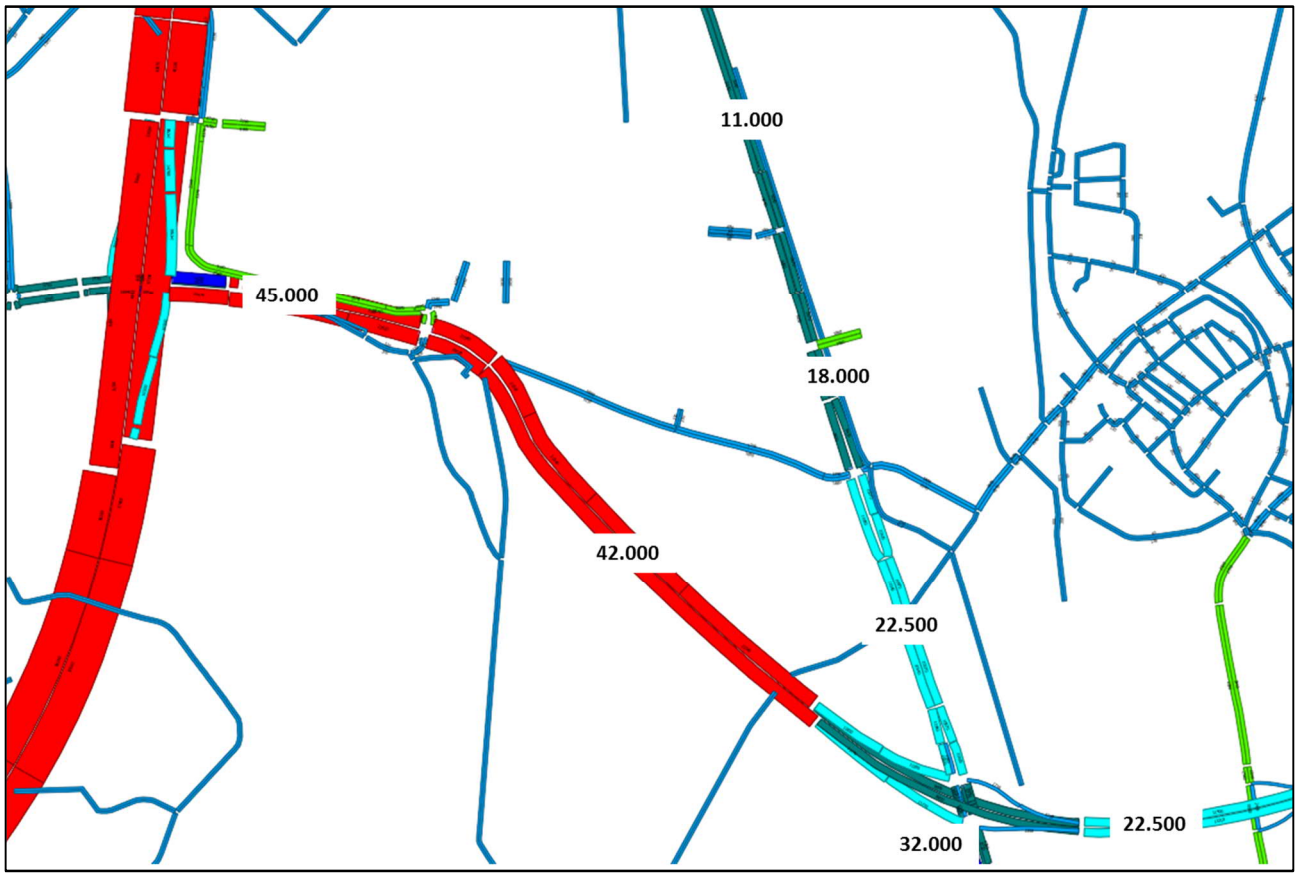

Figuur 21: Verkeersintensiteiten 2030 bij voorkeursscenario 3 VDL Nedcar, zonder maatregelen (Bron: RHDHV)

Ten opzichte van 2016 laten de verkeersintensiteiten in 2030 een sterke groei zien. Enerzijds is deze groei te verklaren door de forse uitbreiding van VDL Nedcar en Chemelot. Anderzijds is ook een sterke groei zichtbaar als gevolg van de openstelling van de B56n richting Duitsland, de openstelling van de Buitenring Parkstad Limburg en opwaardering van de N274 Onderbanken. Als gevolg van al deze ontwikkelingen neemt de groei op de oost-west verbinding via de N297 eveneens aanzienlijk toe. Voor een deel van het verkeer uit de regio Parkstad wordt de verbinding via de Buitenring-N274-N297 een alternatief voor de route via de A76-A2. De optredende piekmomenten en verwachte knelpunten op de N297 en N276 vinden echter niet, zoals gebruikelijk, plaats tijdens de reguliere spitsperiodes, maar met name tijdens de dienstwissel van VDL Nedcar (tussen 14.00u en 16.00u).

5.3. Intensiteiten verkeersmodel i.r.t. aannames bij beoordeling ruimtelijke scenario's

Zoals reeds beschreven in hoofdstuk vier zijn bij de beoordeling van de ruimtelijke scenario's aannames gedaan voor wat betreft de verkeerintensiteiten. Uit de vergelijking van de aannames van verkeersintensiteiten uit ruimtelijk scenario 3 (figuur 14) versus de verkeersintensiteiten uit het definitieve verkeersmodel bij de voorkeursvariant (figuur 21) zijn enkele conclusies te trekken:

- De aannames die zijn gedaan bij de ruimtelijke scenario's voor wat betreft de N297 komen goed overeen met de intensiteiten uit het verkeersmodel. Alleen het wegvak tussen de A2 en de toegang tot het terrein van VDL Nedcar (Zuid, bij de Dr. Hub van Doorneweg) is in de doorrekening met het verkeersmodel enigszins hoger dan oorspronkelijk is aangenomen (45.000 vs. 43.300 motorvoertuigen per etmaal).
- De berekende intensiteiten uit het definitieve verkeersmodel op de N276 zijn hoger dan oorspronkelijk is aangenomen bij de beoordeling van de ruimtelijke scenario's, in onderstaande opsomming het verschil t.o.v. scenario 3:
    - Wegvak tussen N297 en Mitsubishi Avenue: 22.500 vs. 18.400 motorvoertuigen per etmaal.
    - Wegvak tussen Mitsubishi Avenue en Yard/Oost: 18.000 vs. 15.200 motorvoertuigen per etmaal.
    - Wegvak tussen Oost en Holtummerweg 11.000 vs. 10.100 motorvoertuigen per etmaal.

Op basis van voorgaande bevindingen kan worden geconcludeerd dat de verwachtingen die zijn uitgesproken bij de beoordeling van de ruimtelijke scenario's alsmede de verkeerskundige maatregelen die noodzakelijk worden geacht met voorgaande verkeersintensiteiten, in hoofdlijnen nog steeds overeind staan. De verwachte intensiteiten zijn dermate hoog dat ingrijpende maatregelen noodzakelijk zijn om het verkeer ook in de toekomst op een vlotte en veilige wijze te kunnen afwikkelen. Ook tonen deze cijfers aan dat in de nadere planvorming en uitwerking van maatregelen voldoende aandacht moet worden besteed aan de bereikbaarheid van en leefbaarheid in onder andere Nieuwstadt.

5.4. Nadere concretisering en analyse verkeerskundige maatregelen met behulp van verkeersmodel, scenario 3.1

Omdat de maatregelen ten tijde van de beoordeling van de ruimtelijke scenario's op hoofdlijnen zijn bepaald is een nadere concretiseringsslag uitgevoerd om de exacte vormgeving van kruispunten te bepalen, aantal en lengtes van opstelstroken vast te stellen en keuzes te maken in de vormgeving van de wegvakken. Ten behoeve van deze nadere analyse zijn de cijfers uit het definitieve verkeersmodel gebruikt, uitgaande van scenario 3.1. De meest prominente maatregel om de bereikbaarheid van VDL Nedcar en de doorstroming op het provinciale wegennet te kunnen waarborgen betreft de aanleg van een nieuwe ongelijkvloerse kruising op de N297 in de nabijheid van het Europees Distributie Centrum (EDC) van Mitsubishi Motors. Deze maatregel is als basisuitgangspunt voor het maximale groeiscenario (productie van 400.000 voertuigen op jaarbasis) gehanteerd en ingevoerd in het verkeersmodel om de nadere kruispuntanalyses uit te voeren.

Bij het genereren van de output uit dit verkeersmodel is geconstateerd dat grote hoeveelheden verkeer, in afwijking van de aannames die ten tijde van de Verkenningennota zijn gedaan, gebruik maken van de Mitsubishi Avenue als 'kortsluiting' tussen de A2 en de Yard v.v. indien er géén beperkingen aan het gebruik van de Mitsubishi Avenue worden opgelegd. Omdat deze routing afwijkt van de bevindingen uit de Verkenningennota is beoordeeld of deze routing gewenst is vanuit verkeerskundig- en omgevingsoogpunt. Omdat een dergelijke routing een minder negatieve invloed op de N276 (tussen Mitsubishi Avenue en N297) heeft, is besloten om zowel de oorspronkelijke route als deze nieuwe route volwaardig te onderzoeken. Zodoende zijn de maatregelen voor twee varianten beschouwd, zijnde scenario 3.1A (oorspronkelijke variant) en scenario 3.1B (variant via Mitsubishi Avenue).

Met behulp van COCON en Vissim zijn vervolgens de kruispuntconfiguraties op kruispuntniveau bepaald en is inzicht gegeven in de verkeersafwikkeling op wegvakniveau op de N276 om het aantal rijstroken te bepalen. Navolgende uitsnedes geven inzicht in de verkeersstromen (etmaal) op de N276 en Mitsubishi Avenue in deze twee varianten.

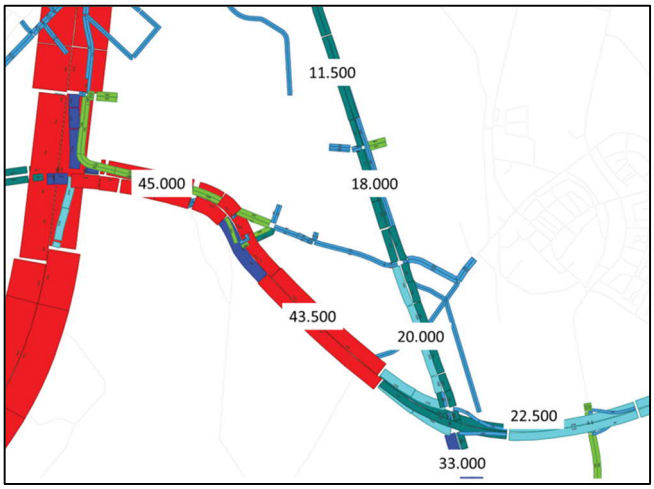

Figuur 22: Verkeersintensiteiten 2030 bij scenario 3.1A VDL Nedcar, met maatregelen

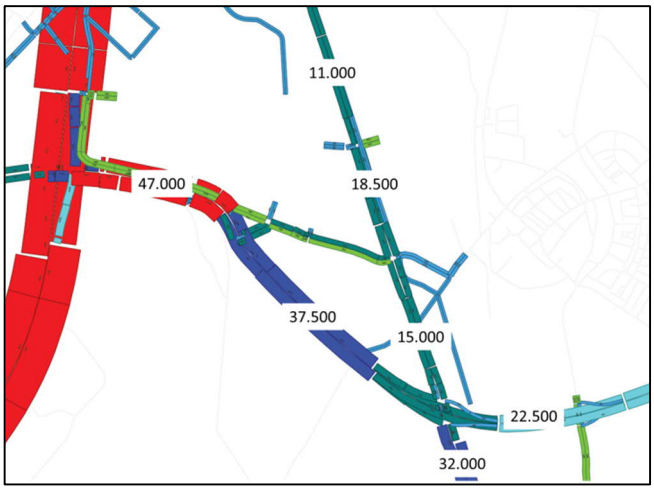

Figuur 23: Verkeersintensiteiten 2030 bij scenario 3.1B VDL Nedcar, met maatregelen

5.4.1. Vormgeving N276

Uit de kruispuntberekeningen blijkt dat de opstelstroken bij de verkeerslichten voor het rechtdoorgaande verkeer op de N276 als dubbele rijstrook uitgevoerd worden. In tegenstelling tot eerdere verwachtingen (bevindingen Verkenningennota 2017) is met behulp van het verkeersmodel berekend dat de N276 zelf (op wegvakniveau), op het wegvak tussen de Mitsubishi Avenue en de N297, in beide varianten de verwachte hoeveelheden verkeer op piekmomenten zou moeten kunnen verwerken met de huidige rijstrookindeling (één rijstrook per richting). De maximale wegvakcapaciteit van een enkele rijstrook bedraagt circa 1.800 PAE/uur. In scenario 3.1A bedraagt de maximale piekintensiteit op het zuidelijke deel van de N276 ruim 1.600 PAE/uur. In scenario 3.1B bedraagt de maximale piekintensiteit op de N276 per richting maximaal 1.200 PAE/uur.

Op basis van voornoemde rekenresultaten lijkt een verbreding naar 2*2 rijstroken op het wegvak N276 tussen Mitsubishi Avenue en N297 zodoende niet strikt noodzakelijk. Zeker in scenario 3.1B is ruimschoots voldoende restcapaciteit beschikbaar om het verkeer te kunnen verwerken. In scenario 3.1A benadert de verwachte verkeersintensiteiten op dit gedeelte van de N276 de maximale capaciteit. Aangezien de piekmomenten bij VDL Nedcar behoorlijk groot zijn en het aankomst- en vertrekpatroon van medewerkers niet dagelijks 100% vergelijkbaar is, kan deze benadering van de maximale capaciteit ook sneller leiden tot knelpunten in geval van grotere drukte of in geval van bijvoorbeeld calamiteiten op omliggende wegen (bijvoorbeeld A2). In dergelijke situaties leidt een kleine toename van verkeer al direct tot een knelpunt. Zodoende kan worden overwogen om in de nadere planvormingsfase (Milieueffectrapportage (MER) en PIP) alsnog deze variant te onderzoeken (Variant 3.1A onderverdelen in 3.1A1 en 3.1A2). Weliswaar vergt een verbreding tot meer ruimtebeslag en hogere kosten, het kan ook bijdragen aan een robuuster verkeerssysteem. Een dergelijke derde variant heeft geen invloed op eerder beschreven kruispuntconfiguraties.

5.4.2. Fietsstructuren

Op basis van voorgaande beschreven maatregelen zijn aanpassingen aan de fietsstructuur in de directe omgeving noodzakelijk. Langs de N276 is een volwaardige fietsstructuur wenselijk tussen Susteren en Sittard, die bij voorkeur volledig aan de oostzijde van de N276 is voorzien in twee richtingen. Op delen kan het bestaande fietspad aan de westzijde (eenrichting) worden behouden. Bij de nadere ontwerpuitwerking zal dit moeten worden bezien, mede in relatie tot het door VDL Nedcar te realiseren viaduct naar de Yard (i.v.m. GreenOK). Aanpassingen aan de fietsstructuur in het plangebied moeten zodoende aansluiten bij de uiteindelijke volledige structuur tussen Susteren en Sittard, waarbij ook aandacht moet zijn voor de verkeersveiligheid voor fietsverkeer op de aansluiting N276-Holtummerweg. Overigens zal dit onderdeel uitmaken van de visie die nog opgesteld gaat worden voor de volledige N276. Hiervoor start de provincie in 2019 een separate studie.

De fietsstructuur langs de N297 via de parallelweg (aan de zuidzijde) kan worden behouden. Tussen Nieuwstadt en Born is het wenselijk éénzijdig in twee richtingen te berijden fietspaden te realiseren aan de noordzijde van de Mitsubishi Avenue. Op het wegvak Hub van Doorneweg wordt dan een oversteek gerealiseerd om fietsers richting de Hub van Doorneweg en/of Born te faciliteren.

Op de fietsstructuren zal in de nadere ontwerpuitwerking worden bekeken of bijvoorbeeld ongelijkvloerse fietsvoorzieningen gewenst en/of noodzakelijk zijn om de verkeersveiligheid voor fietsverkeer te kunnen waarborgen / verbeteren. Dit is met name van belang om ook de verkeersveiligheid voor fietsers van en naar Nieuwstadt te borgen.

5.4.3. Landbouwverkeer

In het rapport Kwaliteitsnet Landbouwverkeer (RHDHDV, 28 juli 2016) is provincie breed, per RMO regio, inzicht gegeven in de wegen waar een goede afwikkeling van het landbouwverkeer noodzakelijk is. De N276 is één van deze wegen in de RMO regio Sittard-Geleen. Door de aanwezigheid van landbouwgebieden en loonwerkers in de directe omgeving is een robuuste structuur via de N276 noodzakelijk, mede omdat geschikte alternatieven ontbreken. Voorzieningen voor landbouwverkeer moeten passen bij toekomstige functie en gebruik van de N276 en in lijn zijn met de wensen van het Kwaliteitsnet Landbouwverkeer.

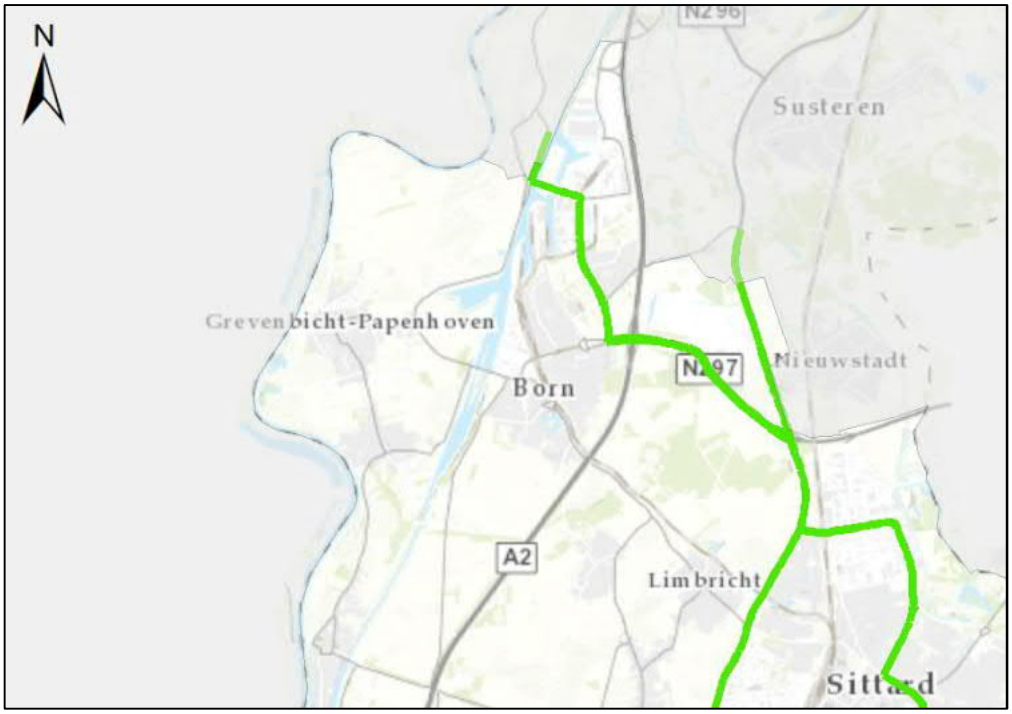

Figuur 24: Kwaliteitsnet landbouwverkeer, RMO Sittard-Geleen (Bron: RHDHV)

5.4.4. Aansluiting A2

RHDHV heeft op basis van het definitieve verkeersmodel en scenario 3.1 een doorrekening gemaakt om inzicht te geven in de noodzakelijk kruispuntindeling op het nieuw te bouwen viaduct over de A2. In de huidige configuratie is de N297 voorzien van een dubbele rijstrook rechtdoor, richting Born en een enkele rijstrook linksaf, richting A2 Zuid.

De conclusie uit deze doorrekening luidt als volgt: ‘Een gewijzigde rijstrookindeling bij de aansluiting Born, met twee rijstroken van de N297 richting de A2 zuid en één rijstrook van de N297 richting Born kan de huidige en toekomstige hoeveelheden verkeer goed verwerken, in tegenstelling tot de huidige indeling waarbij er tijdens het piekmoment van de uitstroom bij VDL/Nedcar wachtrijen ontstaan. Op de overige rijrichtingen leidt dit op geen enkel moment tot meer vertraging’. RHDHV adviseert derhalve om de voorgestelde aanpassing van de rijstrookindeling door te voeren (bron: Notitie RHDHV. Gewijzigde rijstrookindeling aansluiting Born, 27 februari 2018. Kenmerk T&PBF7084N001F1.0).

5.4.5. Kruispunt ‘Zuid’ en Dr. Hub van Doorneweg

Voor een optimale doorstroming van het verkeer en toekomstige robuustheid op het hele wegvak van de N297 is alsnog besloten om de zuidelijke VRI (aansluiting N297-Hub van Doorneweg-Langereweg) geheel te verwijderen en de aansluiting van de Langereweg ook op de OGK te realiseren. Deze kruising zal daardoor iets meer conflictpunten hebben, maar deze zijn wel gecentraliseerd op één locatie en conflicteren niet met het doorgaand verkeer op de N297. De uitvoeger op de N297 vanuit de richting A2 blijft wel behouden. Dit betekent dat de ontsluiting van het Amrath hotel, tankstation en het dierenasiel in de toekomst grotendeels via de nieuw te realiseren OGK zal verlopen. Voor een deel van dit bestemmingsverkeer leidt dit tot omrijafstanden.

Bij de uitwerking van de infrastructuur zal de status van de Dr. Hub van Doorneweg nader worden onderzocht.

5.5. Alternatieve ontsluitingsvarianten

Ten tijde van de afronding van deze concretiseringsfase is meerdere malen met betrokken partijen overlegd of alle varianten voor de ontsluiting van VDL Nedcar voldoende zijn onderzocht en onderbouwd. Gedurende dit proces zijn nog enkele aanvullende varianten besproken om nader te beschouwen.

5.5.1. Mogelijkheden alternatieve ontsluiting P-terrein Yard

Ten tijde van de afronding van de Verkenningennota is door o.a. gemeenten Echt-Susteren en Sittard-Geleen de wens uitgesproken om te onderzoeken of er een mogelijkheid is om alle verkeer van en naar de Yard af te wikkelen via eigen terrein en richting de nieuwe OGK aan de zuidzijde van VDL Nedcar te leiden. Hiervoor zou dan ook gebruik moeten worden gemaakt van het nieuw te realiseren viaduct (voor GreenOK) over de N276.

Een dergelijke ontsluiting over eigen terrein past niet bij de uitgangspunten van het scenario 3. De fysieke ruimte op eigen terrein van VDL Nedcar is beperkt en hard nodig voor alle logistieke- en productiefuncties en –gebouwen, zoals ook uit het voorkeursscenario blijkt. Dit is ook in de Verkenningennota reeds onderkend. Een doorsnijding van dit terrein (en geprojecteerde gebouwen) door een volwaardige ontsluitingsweg zorgt voor onpraktische en ongewenste situaties voor alle logistieke- en productie activiteiten. Bovendien zorgt de bereikbaarheid van de Yard via het nieuwe viaduct voor een aantal praktische problemen.

Niet alleen moet er een fysieke scheiding komen tussen (Not)GreenOK voertuigen en regulier (openbaar) verkeer, wat zorgt voor complexe verkeersstromen. Ook kan het verkeer uit noordelijke richting niet rechtstreeks naar de Yard, maar moet dit verkeer extra omrijden om op de Yard te kunnen parkeren. Schematisch zijn de beperkingen van een weg in relatie tot noodzakelijke functies voor de uitbreiding van VDL Nedcar in navolgende afbeelding opgenomen.

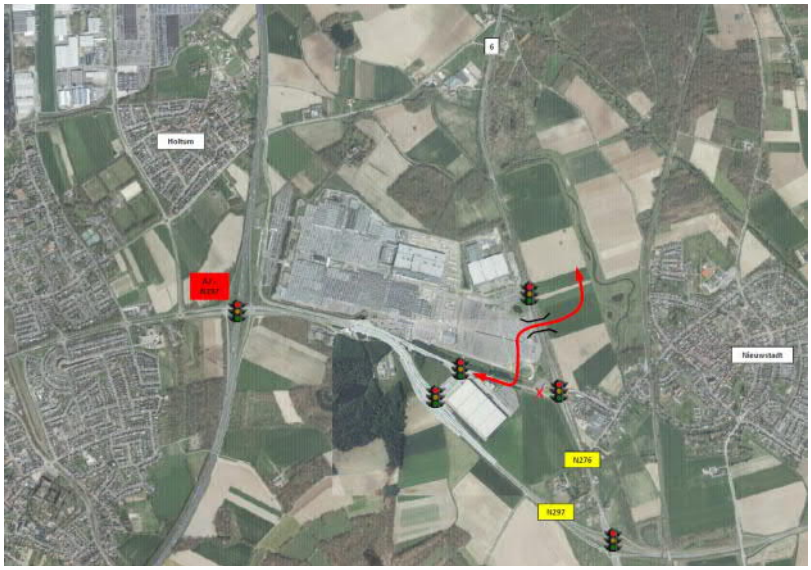

Figuur 25: Schematische weergave alternatieve ontsluiting Yard via OGK en viaduct N276 (in rood)

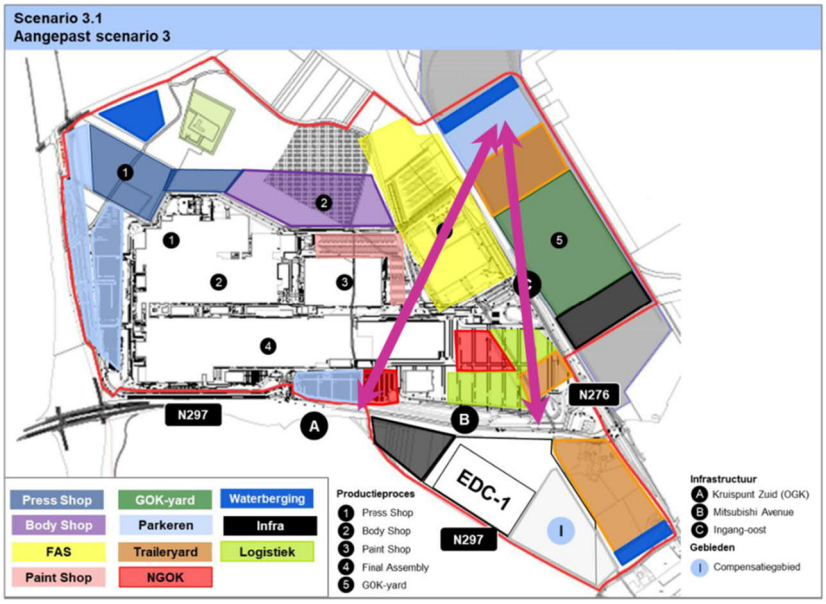

Figuur 26: Conflict infra op eigen terrein i.r.t. bebouwing terrein VDL Nedcar (bron: VDL Nedcar)

Ook vanuit verkeerskundig oogpunt is dit niet gewenst. Alle verkeer van en naar VDL Nedcar zou in dat geval afgewikkeld moeten worden via de nieuwe OGK en vanaf de Mitsubishi Avenue naar de diverse parkeerlocaties worden geleid. Een goede afstemming op deze locatie is, in combinatie met de ontsluitingen van het VDL Nedcar verkeer, hoe dan ook noodzakelijk. Bovendien is het ontsluiten van VDL Nedcar via één enkele aansluiting geen robuuste oplossing: mocht er een calamiteit gebeuren in de omgeving van de aansluiting, dan zijn er niet of nauwelijks alternatieve ontsluitingsmogelijkheden die de verkeersstromen van en naar VDL Nedcar kunnen verwerken. Overigens is het mogelijk om eventueel calamiteitenontsluitingen toe te voegen aan de zijde van bijvoorbeeld de Holtummerweg en/of de N276.

De combinatie van genoemde ruimtelijke onmogelijkheden en verkeerskundige nadelen heeft er toe geleid dat deze ontsluiting niet wenselijk en haalbaar is geacht en zodoende niet verder is onderzocht.

5.5.2. Mogelijkheden vierpuntsaansluiting Nusterweg

Eveneens is door gemeente Echt-Susteren verzocht te onderzoeken of het opwaarderen van de aansluiting Nusterweg op de N297 bijdraagt aan een betere verkeersafwikkeling voor onder andere Nieuwstadt.

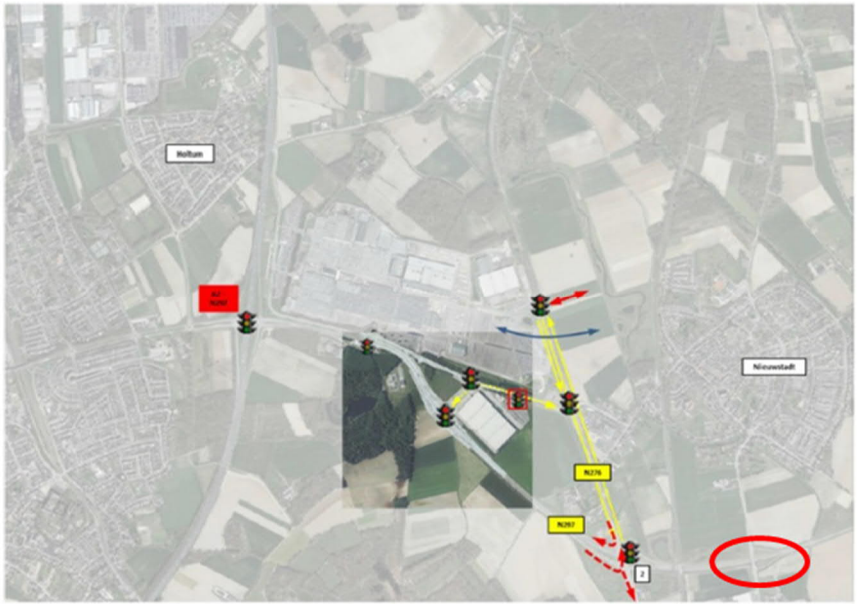

Figuur 27: Aansluiting Nusterweg (rood omcirkeld) i.r.t. VDL Nedcar

Op basis van voornoemd verzoek is op quickscan basis beoordeeld in welke mate een opwaardering van de huidige aansluiting Nusterweg tot volledige (vierpunts) aansluiting bijdraagt aan een betere bereikbaarheid van het gebied. Geconcludeerd is dat een dergelijke aanpassing van de aansluiting weliswaar bijdraagt aan een verlichting van de verkeersdruk op een deel van de N276 en op de aansluiting N297-N276, maar dat dit op andere plekken weer leidt tot meer verkeer. Met name de verkeersstromen in Sittard en Nieuwstadt wijzigen hierdoor, waardoor mogelijk andere belangen worden geschaad. Ook de technische haalbaarheid van een opwaardering van deze aansluiting is lastig, mede vanwege de benodigde in- en uitvoeglengtes in relatie tot de bestaande aansluiting ter hoogte van de N276-N297. Completering van de aansluiting Nusterweg op de N297 is ook voor de gemeente Sittard-Geleen van groot belang. De gemeente heeft echter ook andere (infrastructurele) opgaven.

Opwaardering van de aansluiting is zodoende niet direct gerelateerd aan de uitbreiding van VDL Nedcar, maar maakt onderdeel uit van de eerder genoemde visie op de volledige N276, waarvoor in 2019 door de provincie Limburg een studie wordt opgestart. Afgesproken is dat in het kader van deze studie wordt onderzocht of completering van de aansluiting Nusterweg, in relatie tot de visie op de volledige N276, gewenst danwel haalbaar is.

5.5.3. Mogelijkheden aanleg randweg Yard

Als gevolg van het vervallen van de Car Handling Terminal (CHT), zoals in 4.6 omschreven, biedt een spooraansluiting geen belemmering in de bereikbaarheid en bruikbaarheid van Yard E. Mede als gevolg daarvan heeft gemeente Echt-Susteren geopperd om te onderzoeken of de aanleg van een randweg aan de oostelijke randzone van Yard E kan bijdragen aan een betere bereikbaarheid van zowel VDL Nedcar als Nieuwstadt. Met het realiseren van een randweg ontstaat één aaneengesloten bedrijventerrein, waardoor de realisatie van een viaduct over de bestaande N276 niet noodzakelijk is. Bij aanleg van een spooraansluiting en CHT was dit geen optie in verband met de aanwezigheid van een of meerdere sporen. De bereikbaarheid van VDL Nedcar zal in dat geval via de N297 plaatsvinden via de geplande ongelijkvloerse kruising en vervolgens via interne infrastructuur. Aan de oostzijde, ter hoogte van Nieuwstadt, zal in dat geval geen ontsluiting van VDL Nedcar gerealiseerd worden waardoor de overlast voor inwoners van Nieuwstadt wordt beperkt. Dit is een expliciete wens van gemeente Echt-Susteren.

Aangezien het realiseren van een randweg zowel positieve (o.a. ontsluiting voor Nieuwstadt) als negatieve (o.a. natuur) omgevingseffecten lijkt te hebben, is deze als extra variant op de voornoemde ontsluitingsvarianten uit de Verkenningennota niet ondenkbaar. Ook voor diverse bedrijfsmatige aspecten van VDL Nedcar zijn immers zowel positieve als negatieve effecten te verwachten, die niet zonder meer als onhaalbaar te beschouwen zijn. Naar aanleiding van deze toevoeging is vanuit VDL Nedcar geopperd om op de variant randweg nog een subvariant te onderzoeken, waarin het aan de noordoostzijde van het bedrijventerrein voor uitsluitend personenverkeer *wel* mogelijk is om het parkeerterrein op Yard E te bereiken. Ook in deze subvariant wordt het vrachtverkeer van en naar VDL Nedcar niet meer via de N276 afgewikkeld, maar primair via de N297.

Op basis van voornoemde wensen van Echt-Susteren en VDL Nedcar is het wenselijk deze randweg in een nadere planvorming alsnog als twee subvarianten te onderzoeken (één zonder aansluiting op de randweg, en één met noordelijke aansluiting). Ten behoeve van deze vervolgfase (ontwerp en planologische procedures) dienen de uitgangspunten voor de interne en externe ontsluitingsstructuur nader te worden bepaald. Hierbij valt te denken aan o.a. wegprofiel, toegangen voor personeel, kruispuntconfiguraties etc.). Ook moeten hiervoor dan nog aanvullende verkeersmodelberekeningen worden uitgevoerd.

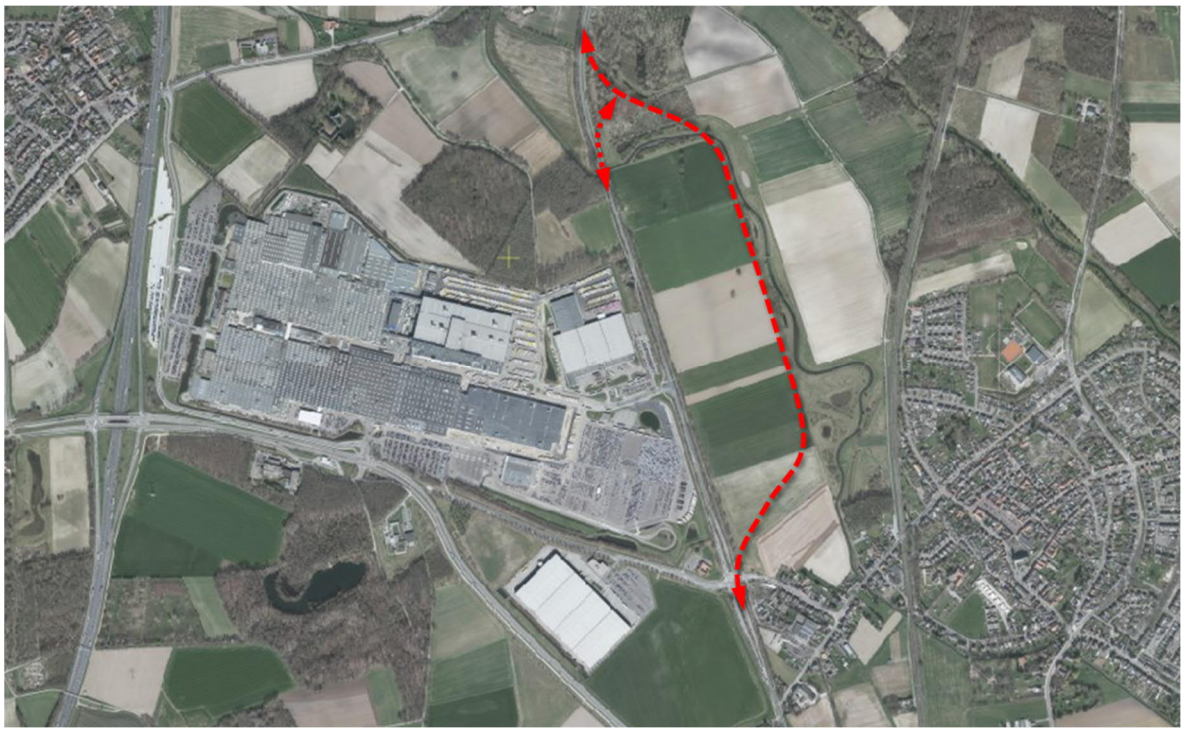

Figuur 28: Globaal tracé randweg Yard E

6. Resumé

6.1. Conclusies en bevindingen

Op basis van resultaten van de diverse onderzoeken en berekeningen kan worden geconcludeerd dat als gevolg van de ontwikkelingen in de omgeving van VDL Nedcar aanzienlijke toenames in verkeersstromen te verwachten zijn. Aan de hand van een vijftal ruimtelijke scenario's zijn afwegingen gemaakt voor de meest gewenste inrichting van het toekomstige fabrieksterrein van VDL Nedcar, indien een productiecapaciteit van 400.000 voertuigen per jaar wordt bereikt. Op basis van een integrale afweging van diverse ruimtelijke en bedrijfs(economische) aspecten is scenario 3 als meest kansrijke scenario geselecteerd. Op basis van diverse nadere analyses en gewijzigde inzichten en uitgangspunten (o.a. vervallen CHT) is uiteindelijk een geoptimaliseerd scenario 3.1 als voorkeursscenario benoemd. De resultaten van deze bevindingen zijn allen opgenomen in de Verkenningennota 2017.

De aannames die ten tijde van de beoordeling van scenario's in het kader van de Verkenningennota 2017 zijn gedaan, zijn vervolgens met behulp van het geactualiseerde verkeersmodel van de Westelijke Mijnstreek doorgerekend. Uit deze doorrekening is gebleken dat er neveneffecten optreden voor wat betreft het gebruik van de Mitsubishi Avenue. Omdat er vanuit verkeerskundig- en omgevingsoogpunt geen aanleiding is om het gebruik van de Mitsubishi Avenue onmogelijk te maken, zijn voor wat betreft de verkeerskundige doorrekening van kruispuntmaatregelen beide varianten volwaardig beschouwd, zijnde scenario 3.1A (oorspronkelijke routing N297-N276) en scenario 3.1B (routing N297-Mitsubishi Avenue-N276). Uit deze berekeningen is gebleken dat de vormgeving van de kruispunten op de N297 en N276 in beide varianten enigszins van elkaar afwijken, maar niet dusdanig afwijken dat deze niet haalbaar of onderscheidend zijn. Beide varianten hebben voor- en nadelen ten opzichte van elkaar. Ook is geconcludeerd dat de afwikkeling van het verkeer naar Yard E over eigen terrein van VDL Nedcar niet haalbaar is geacht. De ruimtelijke mogelijkheden voor productie- en logistieke activiteiten worden hierdoor te ingrijpend aangetast. Ook het opwaarderen van de aansluiting Nusterweg valt buiten de onderzoeksvraag.

Belangrijkste bevinding naar aanleiding van de definitieve verkeersmodelberekeningen is dat, in tegenstelling tot de verwachtingen die ten tijde van de Verkenningennota 2017 zijn uitgesproken, een verdubbeling van de N276 (tussen N297 en Mitsubishi Avenue) naar 2*2 rijstroken niet strikt noodzakelijk lijkt te zijn. De capaciteit van de bestaande indeling met één rijstrook per rijrichting lijkt toereikend om het verkeer op wegvakniveau af te wikkelen, maar zit qua intensiteit/capaciteit verhouding tegen de grens. Ombouw naar een wegprofiel met 2*1 rijstroken (met fysieke middenberm) is wenselijk om de verkeersveiligheid en doorstroming te waarborgen.

Het voornoemde betekent dat er vanuit verkeerskundig oogpunt geen directe noodzaak aanwezig lijkt om de weg te verbreden, waardoor grondverwerving kan worden beperkt. Omdat de capaciteitsgrens echter wordt benadert, kan alsnog worden overwogen om voor verdubbeling van het aantal rijstroken te kiezen, om in geval van calamiteiten of anderszins grotere drukte het verkeer alsnog voldoende te kunnen afwikkelen. In de nadere planvorming (MER en PIP) moet worden beschouwd wat de mate van omgevingshinder (o.a. geluid en luchtkwaliteit) als gevolg van de uitbreiding van VDL Nedcar op bijvoorbeeld nabijgelegen woningen is. In dat kader kan vervolgens ook de afweging worden gemaakt in welke mate een robuuster verkeerssysteem wel of niet te verantwoorden is.

Onder andere het vervallen van de CHT heeft er toe geleid dat door gemeente Echt-Susteren een aanvullende variant, in de vorm van een randweg aan de oostelijke randzone van Yard E, is ingebracht. Ook deze variant lijkt op voorhand niet onhaalbaar te zijn, waardoor besloten is om deze nader te onderzoeken. Ook een subvariant met een noordelijke ontsluiting op de randweg voor personenverkeer (werknemers VDL Nedcar) is toegevoegd aan de oorspronkelijke ontsluitingsvarianten. In beide varianten sluit de Mitsubishi Avenue niet aan op de N276 / randweg.

Ten tijde van de afronding van de onderzoeken ten behoeve van deze concretiseringsfase heeft de provincie Limburg een nieuwe Mobiliteitsvisie vastgesteld ('Slim op weg naar morgen, d.d. 23-02-2018). Bij de nadere planvorming van de ontwikkeling van VDL Nedcar (milieueffectrapportage en provinciaal inpassingsplan) worden de ambities uit deze mobiliteitsvisie nader onderzocht en waar mogelijk als onderdeel van het planvoornemen geïntegreerd. Hierbij valt te denken aan onder andere mobiliteitsbeïnvloedende maatregelen en optimalisaties in duurzame logistieke stromen. Ondanks deze visie blijft de noodzaak voor de beschreven infrastructurele ontwikkelingen aanwezig. Eventuele extra mobiliteitsmaatregelen kunnen bijdragen aan de verlichting van verkeersdruk en het beperken van omgevingshinder als gevolg van wegverkeer.

6.2. Aanbevelingen

Op basis van de resultaten van voorgaande berekeningen kunnen in een vervolgfase ontwerpen worden uitgewerkt om zowel de ruimtelijke, financiële, planologische als milieutechnische impact nader te kunnen beschouwen. In deze fase kan ook de definitieve inpassing van de fietsvoorzieningen en parallelvoorzieningen nader worden vormgegeven, zowel vanuit oogpunt van verkeersveiligheid als vanuit doorstroming. Op basis van voorgaande bevindingen is nadere uitwerking en onderzoek dan ook noodzakelijk / gewenst voor een vijftal varianten:

- Variant 3.1A1: Variant via N276, met 2*1 rijstroken op de N276 tussen Mitsubishi Avenue en N297.
- Variant 3.1A2: Variant via N276, met 2*2 rijstroken op de N276 tussen Mitsubishi Avenue en N297.
- Variant 3.1B: Variant met medegebruik van de Mitsubishi Avenue als hoofdontsluitingsstructuur. (De wijze van ontsluiten van EDC1 (Mitsubishi) en eventuele uitbreiding van VDL Nedcar op IPS dient nog nader te worden gedetailleerd. Mogelijk is een VRI hier ook wenselijk in deze variant).
- Variant 3.1C1: Variant met randweg Yard, zonder noordelijke aansluiting.
- Variant 3.1C2: Variant met randweg Yard, mét noordelijke aansluiting.

Modelmatig zijn deze varianten in navolgende figuren gevisualiseerd, hierbij is hoofdzakelijk inzicht verschaft in de hoofdinfrastructuur. Eventuele aanvullende fietsvoorzieningen zijn hierin nog niet opgenomen. In de nadere uitwerking van het ontwerp en maatregelen worden robuuste voorzieningen voor het fietsverkeer nader onderzocht

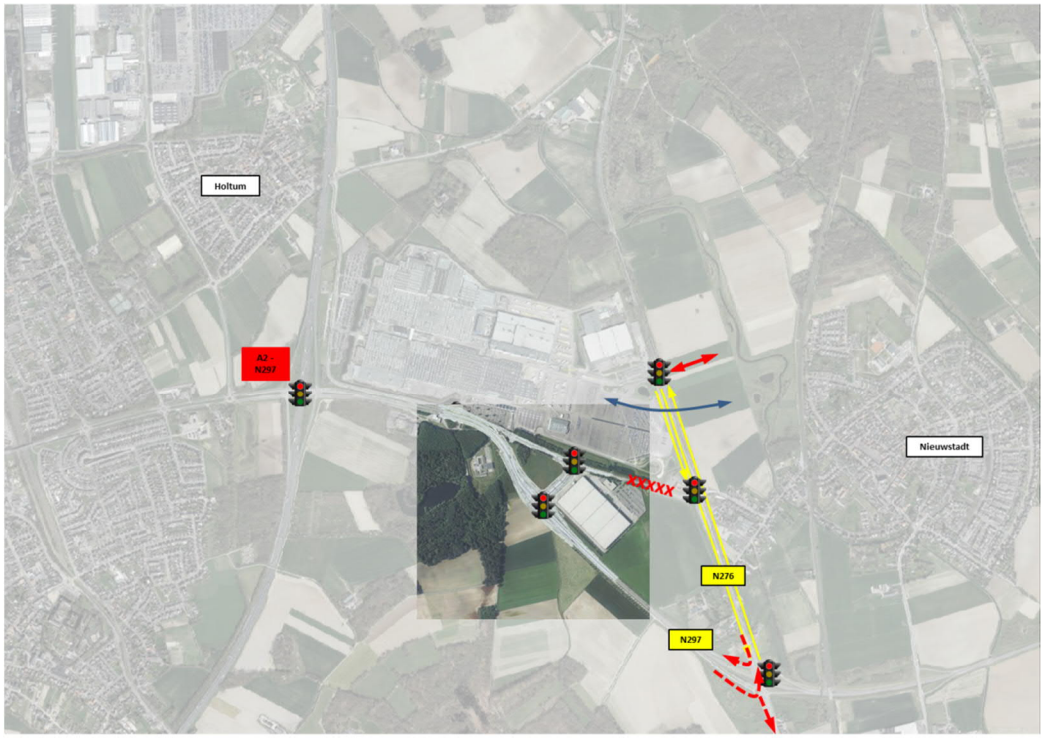

Maatregelen scenario 3.1A1

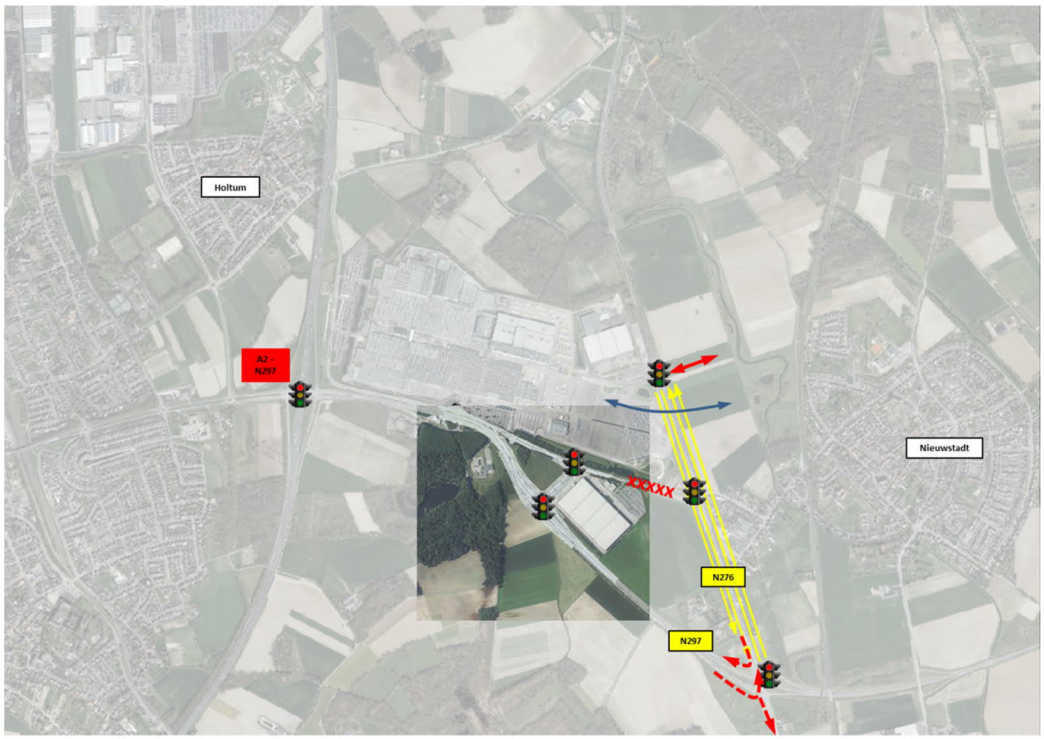

Maatregelen scenario 3.1A2

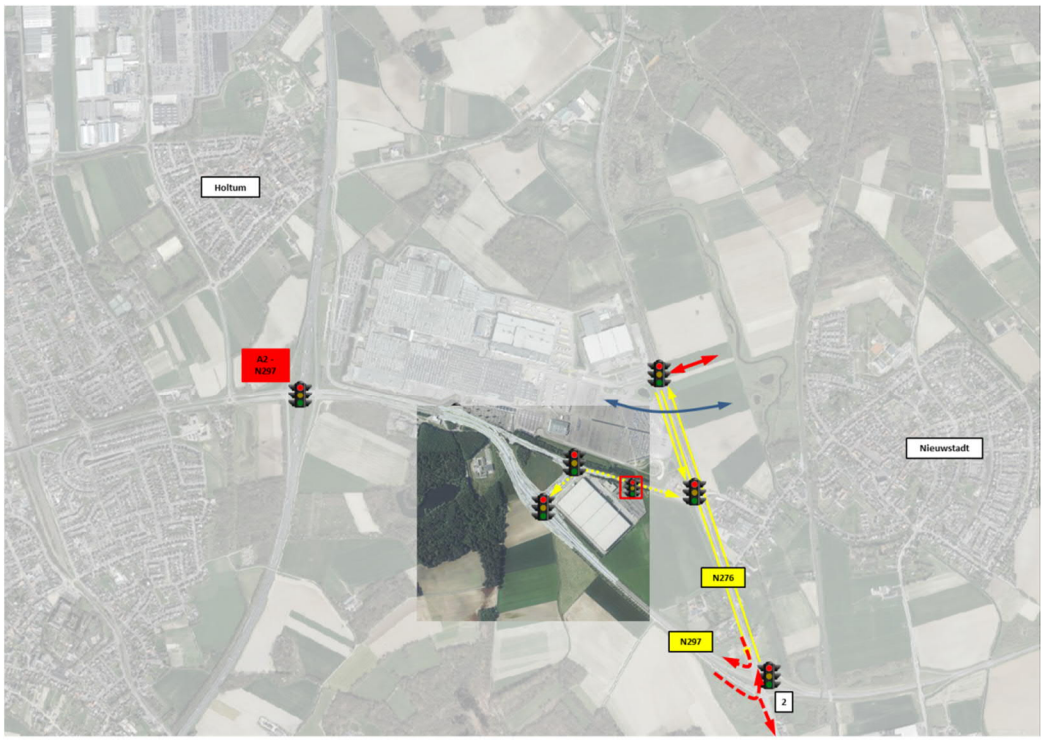

Maatregelen scenario 3.1B

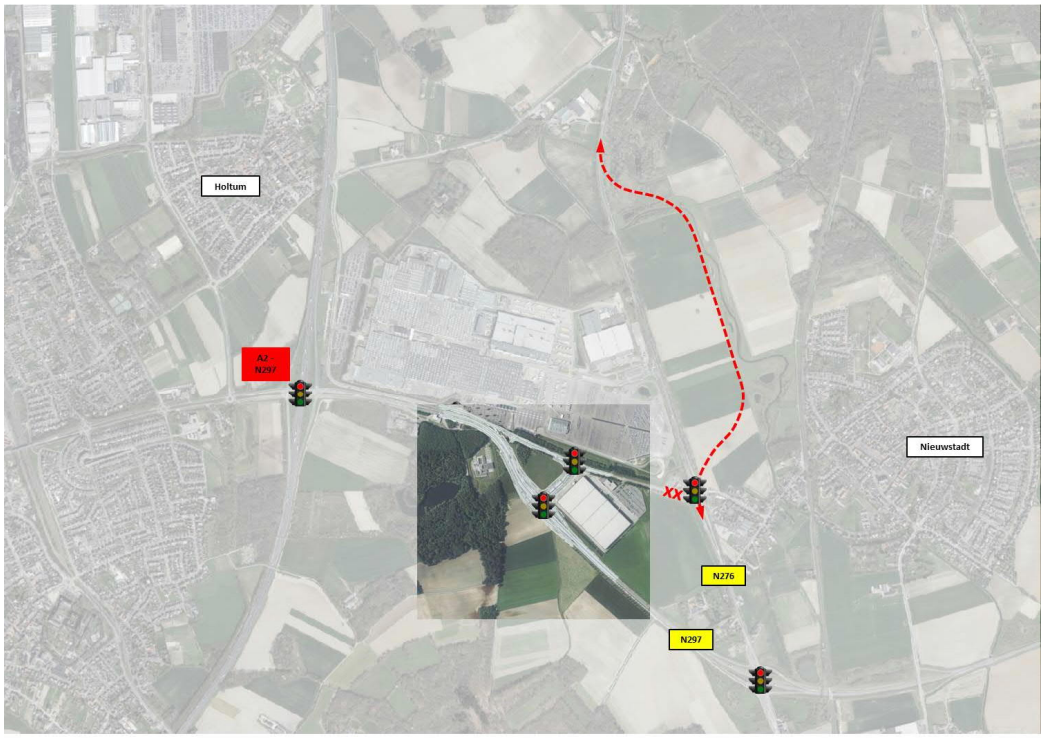

Maatregelen scenario 3.1C1

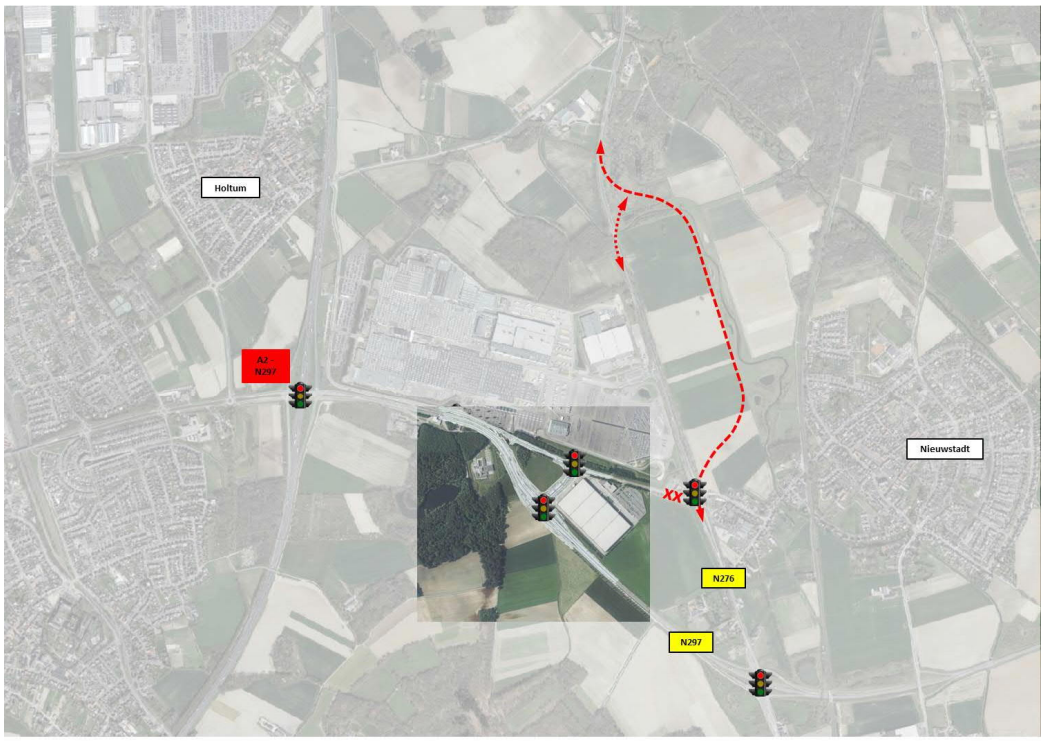

Maatregelen scenario 3.1C2

VERTROUWELIJK

College van Gedeputeerde Staten Provincie Limburg
T.a.v. drs. A.M.G. Beurskens
Postbus 5700
6202 MA MAASTRICHT

Betreft: Verankering en ruimtelijke ontwikkeling van VDL Nedcar

Born, 8 november 2017

Geachte heer Beurskens,

Vanaf de doorstart van Nedcar in 2012 als onderdeel van de VDL Groep hebben de directies van VDL Groep en VDL Nedcar zich ingespannen om het toekomstperspectief voor VDL Nedcar te versterken.

In eerste instantie lag het accent primair op het correct uitvoeren van de BMW-projecten. Zoals bekend is dat succesvol verlopen en heeft dat geleid tot een uitbreiding van het aantal voertuigmodellen dat wij voor BMW produceren, een belangrijke groei van het productievolume (tot meer dan 200.000 auto's in 2018) en een verviervoudiging van het personeelsbestand (van 1.500 medewerkers in 2012 tot ca. 6.400 eind 2017).

Daarnaast hebben wij samen met de overheid gewerkt aan de verdere verankering en ruimtelijke ontwikkeling van VDL Nedcar. Daartoe heeft Buck Consultants International (BCI) in 2015 een onderzoek uitgevoerd, dat op 9 juni 2015 resulteerde in de 'Verkenningennota Uitbreiding VDL Nedcar 2015' (VN 2015). Deze VN 2015 vormde vervolgens de basis voor een aantal ontwikkelingen, zoals beschreven in onze brief van 16 juni 2015 aan uw college:

1. Op basis van het ruimtelijk scenario in VN 2015 heeft VDL Nedcar het initiatief genomen tot uitwerking van diverse ruimtelijke plannen:
   - (voor-)ontwerp bestemmingsplan Pasveld
   - onderzoek naar landschappelijke inpassing van Pasveld
   - verkeers- en vervoersplan
   - ontwikkelingsvisie voor de Noordzijde (Wolfrath-Oost)
2. Ook heeft VDL Nedcar destijds een beroep op de Provincie Limburg gedaan om voorbereidende werkzaamheden ten behoeve van de spoorontsluiting ter hand te nemen, ondanks een ontbrekende zekerheid over de uiteindelijke ontwikkeling daarvan. Dit was met name ingegeven door concrete signalen van BMW (o.m. tijdens een ontvangst van de overheden bij BMW in mei 2015) dat alle BMW plants over een railontsluiting be-

VDL Nedcar bv
Dr. Hub van Doorneweg 1, 6121 RD Born
P.O. Box 150, 6130 AD Sittard-Geleen
The Netherlands
Phone +31 (0)46 489 44 44
Fax +31 (0)46 489 54 44
info@vdlnedcar.nl
www.vdlnedcar.nl
IBAN NL02 ABNA 0436 3123 44
BIC ABNANL2A
VAT NL001345230B01
CRO 14027374
company

schikken en een adequate railontsluiting van strategisch belang (*'key factor'*) zou zijn voor VDL Nedcar. Ook de VN 2015 van BCI gaf indicaties van een potentieel kostenvoordeel bij de afvoer van auto's per trein.

3. VDL Nedcar verzocht de betrokken overheden in diezelfde brief om de strategische grondposities op IPS en Yard E te continueren.
4. Onder verwijzing naar de nadruk van BMW, hebben wij voorts gewezen op het belang van de acquisitie van toeleveranciers en een rechtstreekse luchtverbinding met München.

Bij deze ontwikkelingen hebben wij uitdrukkelijk de samenwerking gezocht met de Provincie Limburg en de betrokken gemeenten.

Het belang dat BMW hecht aan de terminal ontwikkeling hebben wij onder meer in ons schrijven aan uw college van 15 april 2016 en in een presentatie in Provinciale Staten op 5 september 2016 opnieuw benadrukt.

In een latere fase hebben wij u, als eigenaar van de gronden van IPS, verzocht voor ons te bemiddelen met het bedrijf Katoen Natie voor een grondruil ten behoeve van parkeermogelijkheden. Bij nader inzien blijkt op grond van de recente verkeersstudie in het kader van VN 2017 dat deze gronden moeten worden gereserveerd ten behoeve van mogelijke infrastructurele ontwikkelingen.

Alle voornoemde ontwikkelingen hebben wij gezamenlijk en in alle transparantie aangepakt, zowel op bestuurlijk als op uitvoerend niveau. Op die manier is er, zeker ook door de zeer voortvarende opstelling van de Provincie Limburg, belangrijke voortgang geboekt op deze terreinen.

Het is dan ook mede aan de inspanning van de betrokken overheden te danken dat VDL Nedcar er op dit moment zó goed voor staat. De vooruitzichten zijn misschien zelfs wel beter dan ooit te voren in de geschiedenis van de onderneming. VDL Nedcar wordt dan ook aangemerkt als een succes van nationale betekenis, met een grote positieve maatschappelijke en economische spin-off. Dat is een resultaat waar wij allen trots op mogen zijn! VDL Nedcar is de betrokken overheden, waaronder zeker ook de Provincie Limburg, zeer erkentelijk voor hun belangrijke bijdrage hieraan.

Tegelijkertijd heeft VDL Nedcar ook interessante contacten weten te leggen met andere mogelijke opdrachtgevers. Deze contacten hebben ons gesterkt in de overtuiging dat het een reële mogelijkheid is om de - strategisch kwetsbare - afhankelijkheid van één enkele opdrachtgever te verminderen. Daarbij moet worden opgemerkt dat verkorting van de doorlooptijd voor de ruimtelijke uitbreiding van het VDL Nedcar terrein en verruiming van de flexibiliteit in de ruimtebenutting voorwaardelijk zijn om aan de eisen van dergelijke opdrachtgevers te kunnen voldoen.

Inmiddels zijn wij sinds de VN 2015 ruim twee jaar verder. De productie van de MINI Countryman en BMW X1 modellen is van start gegaan, de fabriek is verder uitgebreid, belangrijke investeringen zijn gedaan en de medewerkers-aantallen zijn verder toegenomen. Bovendien kent de automotive sector

VDL Nedcar bv
Dr. Hub van Doorneweg 1, 6121 RD Born
P.O. Box 150, 6130 AD Sittard-Geleen
The Netherlands

Phone +31 (0)46 489 44 44
Fax +31 (0)46 489 54 44
info@vdlnedcar.nl
www.vdlnedcar.nl

IBAN NL02 ABNA 0436 3123 44
BIC ABNANL2A
VAT NL001345230B01

CRO 14027374

company

een hoge dynamiek o.a. gedreven door snelle ontwikkelingen in technologische mogelijkheden, logistieke concepten, kostenstructuren en klanteneisen.

Verantwoord besturen in een dergelijke dynamische context vereist een regelmatige check van de strategische agenda, om zeker te stellen dat deze blijft aansluiten bij de actualiteit. Daarom is het nodig om de ruimtelijke ontwikkeling voor en de strategische verankering van VDL Nedcar te blijven toetsen aan de meest recente inzichten en waar nodig in te grijpen.

In dat licht hebben de Provincie Limburg en VDL Nedcar, samen met de gemeenten Sittard-Geleen en Echt-Susteren, dan ook op 14 juli j.l. besloten aan BCI de opdracht te verlenen tot (i) een herijking van de VN 2015, waaronder (ii) een validatie van de business case voor de Car Handling Terminal (CHT). Deze studie (VN 2017) is inmiddels uitgevoerd en de bevindingen daarvan zijn - in concept - op 31 oktober j.l. door de heer R. Buck van BCI aan de Regiegroep gepresenteerd. Daaruit blijkt onder meer:

1. Een netto toename van de strategische ruimtebehoefte van VDL Nedcar (t.o.v. VN 2015).
2. Het ruimtelijk scenario van VN 2015 is niet langer toereikend; er is een nieuw ruimtelijk ontwikkelingsscenario nodig dat beantwoordt aan de meest recente inzichten.
3. Uit een vijftal onderzochte ruimtelijke scenario's komt één scenario naar voren dat gekenmerkt wordt door een hanteerbare maatschappelijke impact en dat qua bedrijfsvoering nog acceptabel is (Scenario 3).
4. De reguliere ruimtelijke ordeningsprocedures resulteren in doorlooptijden die niet aansluiten bij de voor de markt noodzakelijke reactiesnelheden. Een zogenaamde 'gecoördineerd PIP' sluit hier beter op aan.
5. Vanwege de grote variatie in mogelijke klantvragen is daarnaast - binnen de scenariogrens – maximale flexibiliteit in de functietoewijzing vereist; daarom is een kaderstellend ruimtelijk plan gewenst.
6. Er zijn aanzienlijke ingrepen in de weginfrastructuur noodzakelijk om de aanzienlijke autonome verkeersgroei adequaat te kunnen opvangen in combinatie met de VDL Nedcar gerelateerde verkeersstromen.
7. Na uitvoerig overleg met diverse marktpartijen is niet gebleken dat er een houdbare business case voor autovervoer per spoor (en daarmee voor een dedicated CHT) ontwikkeld kan worden. Ook stuit een CHT met een verruimde functie op knelpunten qua ruimtebeslag, verkeersbewegingen en geluid. Bovendien blijken de voorwaarden die marktpartijen stellen aan een investering in een dergelijke terminal niet aan te sluiten op het beleid van overheden, VDL Nedcar/ VDL Groep en BMW.

Wij zijn ons er terdege van bewust dat met name de gang van zaken rond de spoorontsluiting voor alle betrokken partijen teleurstellend is. De Provincie Limburg heeft mede op ons verzoek de voorbereidingen voor dit project zeer voortvarend en met volle inzet in gang gezet. Daarbij heeft uw college de politieke moed getoond om dit maatschappelijk omstreden project met verve te verdedigen, van-

uit onze gezamenlijke ambitie om VDL Nedcar strategisch sterker te verankeren. Tot nog toe waren daarvoor zeker te rechtvaardigen gronden aanwezig.

Desondanks heeft de validatie van de business case door BCI inmiddels helaas duidelijk gemaakt dat het zeer onzeker is dat afvoer van auto's per spoor - en daarmee exploitatie van de CHT - op afzienbare termijn rendabel kan zijn. Zo blijkt het belang van een railontsluiting op basis van de nadere analyse door BCI minder relevant dan aanvankelijk ingeschat en het verwachte strategisch (kosten- en duurzaamheids-)voordeel helaas niet realiseerbaar. Daarom achten wij het niet verantwoord om op dit moment nog verdere significante voorbereidingskosten te maken. Dit is door BMW recent ook bevestigd. Uiteraard is VDL Nedcar bereid om samen met de Provincie Limburg waar nodig verantwoording af te leggen over de afwegingen die in dit dossier een rol hebben gespeeld.

Op grond van de bovenvermelde bevindingen van BCI, zoals beschreven in de VN 2017, is nu een herziening van de plannen dringend noodzakelijk. Concreet betekent dat:

I. Het bijstellen van de ruimtelijke plannen (incl. vergunningen) conform Scenario 3. Vanwege de vereiste urgentie van en flexibiliteit in onze planontwikkeling adviseert BCI een gecoördineerd kaderstellend PIP als meest geëigende aanpak;
II. Het verwerven van IPS- en Yard E-gronden door VDL Groep;
III. Het beëindigen van de voorbereidingsactiviteiten voor de CHT;
IV. Het ingang zetten van infrastructurele aanpassingen door de overheden;
V. Het opstarten van een programma Innovatieve & Duurzame Logistiek.

Wij vragen de Provincie Limburg om gezamenlijk met VDL Nedcar op te blijven trekken in de verdere uitwerking van deze plannen. Dat houdt onder meer in dat wij - middels een samenwerkingsovereenkomst - afspraken maken over o.a.:

- rollen, verantwoordelijkheden, projectorganisatie en governance-structuur;
- grondverwerving IPS en Yard E;
- verdeling van kosten en risico's voor PIP en vergunningen;
- uitgangspunten voor planontwikkeling;
- hoe om te gaan met onzekerheden in de planontwikkeling bij VDL Nedcar in relatie tot de inzet van de overheid;
- de impact op reeds in gang gezet ruimtelijke procedures;
- kostenverdeling t.a.v. de aan de ontwikkeling verbonden investeringsprogramma's.

Wij geven overigens in overweging om in deze afspraken tevens de compensatie voor het parkeerplaatsenverlies als gevolg van de A2-verbreding te betrekken.

De ruimtelijke planvorming is tijd-kritisch bij de verwerving van nieuwe voertuigprojecten. Daarom is het van belang geen tijd te verliezen en parallel aan het uitwerken van de samenwerkingsovereenkomst, ook voorbereidingen te treffen voor de onderzoeken en planvorming in het kader van het PIP.

VDL Nedcar bv
Dr. Hub van Doorneweg 1, 6121 RD Born
P.O. Box 150, 6130 AD Sittard-Geleen
The Netherlands

Phone +31 (0)46 489 44 44
Fax +31 (0)46 489 54 44
info@vdlnedcar.nl
www.vdlnedcar.nl

IBAN NL02 ABNA 0436 3123 44
BIC ABNANL2A
VAT NL001345230B01

CRO 14027374

company

Graag vernemen wij het standpunt van uw college ten aanzien van onze geactualiseerde plannen en maken graag concrete afspraken over het verdere proces.

Wij vertrouwen op een voortzetting van de constructieve samenwerking met de Provincie Limburg bij de verdere verankering en expansie van VDL Nedcar met alle gunstige maatschappelijke effecten van dien.

Met vriendelijke groet,

VDL Groep B.V.

Willem van der Leegte
President-directeur

VDL Nedcar B.V.

Carel Bouckaert
Chief Executive Office

VDL Nedcar bv
Dr. Hub van Doorneweg 1, 6121 RD Born
P.O. Box 150, 6130 AD Sittard-Geleen
The Netherlands

Phone +31 (0)46 489 44 44
Fax +31 (0)46 489 54 44
info@vdlnedcar.nl
www.vdlnedcar.nl

IBAN NL02 ABNA 0436 3123 44
BIC ABNANL2A
VAT NL001345230B01

CRO 14027374

company

provincie limburg

VERTROUWELIJK
VDL Nedcar
De heer Bouckaert
Dr. Hub van Doorneweg 1
6121 RD BORN

Cluster	ONT	**Behandeld**	H.F.M. Van Sloun
Ons kenmerk	2017/80352	**Telefoon**	(043) 389 73 04
Uw kenmerk	-	**Maastricht**	14 november 2017
Bijlage(n)		**Verzonden**	15 NOV. 2017

Onderwerp
Verankering en ruimtelijke ontwikkeling van VDL Nedcar

Geachte heer Bouckaert,

Met belangstelling hebben wij kennis genomen van uw brief van 8 november 2017. Dank voor de uitgebreide uiteenzetting van de actuele ontwikkelingen die van invloed zijn op de ruimtelijke ontwikkeling van VDL Nedcar. Zoals u weet hebben wij veel respect voor de succesvolle ontwikkeling van VDL Nedcar en de daarmee gepaard gaande groei van de werkgelegenheid tot meer dan 6000 banen. Ook wij staan op het punt om essentiële besluiten te nemen die noodzakelijk zijn voor de verdere verankering van VDL Nedcar.

In uw brief vraagt u ons een gecoördineerd PIP, op basis van een beoogd ruimtelijk scenario, in gang te zetten en te starten met de voorbereidingen voor de infrastructurele aanpassingen.
Wij hebben besloten hierover op dit moment nog geen standpunt in te nemen.

Om een finale afweging te kunnen maken dienen wij namelijk eerst publiek-private afspraken met uw bedrijf te maken over de kosten- en risicoverdeling van de planologische procedures en de hieraan gerelateerde investeringen in de publieke ruimte. Hierbij zal ook duidelijk moeten zijn hoe wij gezamenlijk omgaan met de onzekerheden in de planontwikkeling bij VDL Nedcar. Daarbij is het voor ons belangrijk om inzicht te hebben in het verloop en de hardheid van uw contacten met mogelijke toekomstige klanten. Bij onze standpuntbepaling willen wij de ontwikkeling van VDL Nedcar overigens ook bezien vanuit het perspectief van en de consequenties voor de arbeidsmarkt.

Bezoekadres:
Limburglaan 10
NL-6229 GA Maastricht

Postbus 5700
NL-6202 MA Maastricht
postbus@prvlimburg.nl

Tel + 31 43 389 99 99
Fax + 31 43 361 80 99
www.limburg.nl

IBAN –nummer:
NL08RABO0132575728
BIC-code: RABONL2U

Het verwerven van de gronden van de IPS en Yard locaties zien wij als een separaat traject. Ook hiervoor geldt dat wij eerst duidelijkheid willen hebben over bovengenoemde afspraken. Om geen kostbare tijd te verliezen zijn we overigens reeds gestart met het opstellen van taxaties.

Onze coördinerend portefeuillehouder, de heer Beurskens, zal op korte termijn met u in overleg treden om te komen tot de hiervoor genoemde afspraken die vastgelegd zullen worden in een samenwerkingsovereenkomst. Ook worden daarbij afspraken gemaakt over de inrichting van een adequate organisatie en communicatie.

Het staat u uiteraard vrij om zelf te beginnen met de (technische) voorbereidingen voor de planologische procedures. Belangrijk is wel dat u hierover afstemt met onze ambtelijke medewerkers.

Een gelijkluidende brief hebben wij heden doen toekomen aan de heer van der Leegte.

Gedeputeerde Staten van Limburg,

Voorzitter,

Secretaris,

provincie limburg

VERTROUWELIJK
VDL Groep BV
De heer van der Leegte
Postbus 8811
5605 LV EINDHOVEN

Cluster	ONT	**Behandeld**	H.F.M. Sloun van
Ons kenmerk	2017/80351	**Telefoon**	+ 31 (0) 43 389 73 04
Uw kenmerk	-	**Maastricht**	14 november 2017
Bijlage(n)	-	**Verzonden**	15 NOV. 2017

Onderwerp
Verankering en ruimtelijke ontwikkeling van VDL Nedcar

Geachte heer Van der Leegte,

Met belangstelling hebben wij kennis genomen van uw brief van 8 november 2017. Dank voor de uitgebreide uiteenzetting van de actuele ontwikkelingen die van invloed zijn op de ruimtelijke ontwikkeling van VDL Nedcar. Zoals u weet hebben wij veel respect voor de succesvolle ontwikkeling van VDL Nedcar en de daarmee gepaard gaande groei van de werkgelegenheid tot meer dan 6000 banen. Ook wij staan op het punt om essentiële besluiten te nemen die noodzakelijk zijn voor de verdere verankering van VDL Nedcar.

In uw brief vraagt u ons een gecoördineerd PIP, op basis van een beoogd ruimtelijk scenario, in gang te zetten en te starten met de voorbereidingen voor de infrastructurele aanpassingen.
Wij hebben besloten hierover op dit moment nog geen standpunt in te nemen.

Om een finale afweging te kunnen maken dienen wij namelijk eerst publiek-private afspraken met uw bedrijf te maken over de kosten- en risicoverdeling van de planologische procedures en de hieraan gerelateerde investeringen in de publieke ruimte. Hierbij zal ook duidelijk moeten zijn hoe wij gezamenlijk omgaan met de onzekerheden in de planontwikkeling bij VDL Nedcar. Daarbij is het voor ons belangrijk om inzicht te hebben in het verloop en de hardheid van uw contacten met mogelijke toekomstige klanten. Bij onze standpuntbepaling willen wij de ontwikkeling van VDL Nedcar overigens ook bezien vanuit het perspectief van en de consequenties voor de arbeidsmarkt.

Bezoekadres:
Limburglaan 10
NL-6229 GA Maastricht

Postbus 5700
NL-6202 MA Maastricht
postbus@prvlimburg.nl

Tel + 31 43 389 99 99
Fax + 31 43 361 80 99
www.limburg.nl

IBAN –nummer:
NL08RABO0132575728
BIC-code: RABONL2U

Het verwerven van de gronden van de IPS en Yard locaties zien wij als een separaat traject. Ook hiervoor geldt dat wij eerst duidelijkheid willen hebben over bovengenoemde afspraken. Om geen kostbare tijd te verliezen zijn we overigens reeds gestart met het opstellen van taxaties.

Onze coördinerend portefeuillehouder, de heer Beurskens, zal op korte termijn met u in overleg treden om te komen tot de hiervoor genoemde afspraken die vastgelegd zullen worden in een samenwerkingsovereenkomst. Ook worden daarbij afspraken gemaakt over de inrichting van een adequate organisatie en communicatie.

Het staat u uiteraard vrij om zelf te beginnen met de (technische) voorbereidingen voor de planologische procedures. Belangrijk is wel dat u hierover afstemt met onze ambtelijke medewerkers

Een gelijkluidende brief hebben wij heden doen toekomen aan de heer Bouckaert.

Gedeputeerde Staten van Limburg

voorzitter

secretaris

Kaart te verkopen objecten C en D

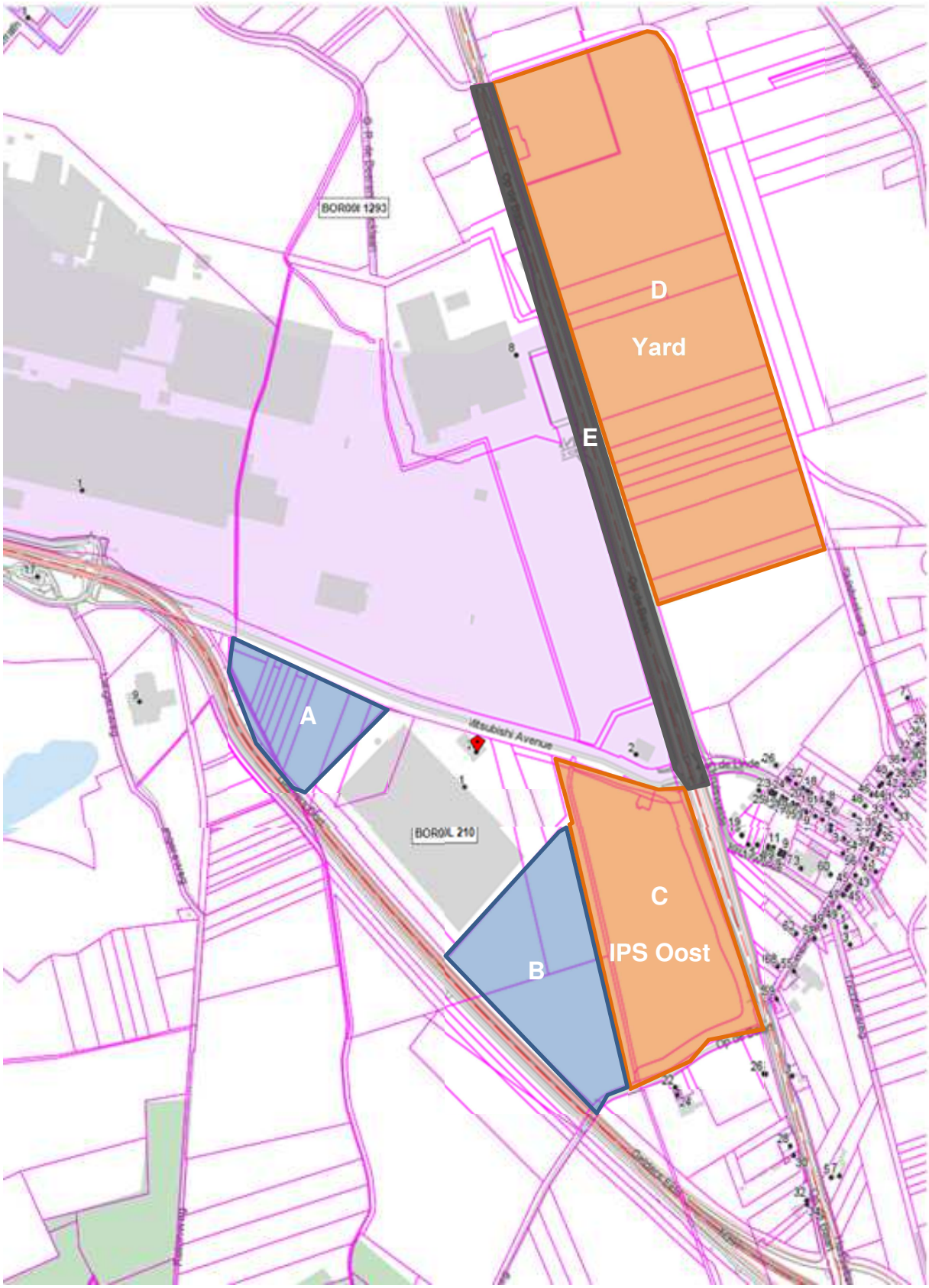

Object C IPS Oost

Perceel		opp.
BOR00L	237	410
BOR00L	288	3.135
BOR00L	290	785
BOR00L	292	175
BOR00L	295	66.920
BOR00L	297	390
BOR00L	286 gedeeltelijk	10.400
BOR00L	298 gedeeltelijk	
Totaal		**82.215**

De percelen 286 en 298 worden grotendeels geleverd aan ALCL (Katoen Natie).

Object D Yard

Perceel		opp.
BOR00N	112	10.170
BOR00N	113	27.645
BOR00N	114	12.200
BOR00N	115	6.405
BOR00N	116	6.257
BOR00N	117	6.258
BOR00N	118	7.470
BOR00N	119	13.960
BOR00N	120	45.615
BOR00N	121	4.440
BOR00N	122	16.140
BOR00N	123	74.925
BOR00N	124	785
BOR00N	125	29.695
BOR00N	126	1.550
BOR00N	153	8.850
Totaal		**272.365**

Prijzen

Object	Opp.	Prijs/m2	Totaal
Object C	82.215	€ 70	€ 5.755.050
Object D	272.215	€ 45	€ 12.249.675
			€ 18.004.725

Het college van burgemeester en wethouders
van de gemeente Sittard-Geleen
Postbus 18
6130 AA SITTARD

Cluster	ONT	**Behandeld**	W.H.J. Janssen-Cüsters
Ons kenmerk		**Telefoon**	(043) 389 88 69
Uw kenmerk		**Maastricht**	
Bijlage(n)	8	**Verzonden**	

Onderwerp
Voornemen voorbereiden Provinciaal Inpassingsplan (PIP) “Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar”

Geacht college,

Nadat u bij brief d.d. 30 mei 2017 heeft vernomen dat ons college er bij besluit d.d. 30 mei 2017 voor gekozen heeft de planologische PIP procedure “Spooraansluiting Yard (inclusief Car Handling Terminal)” te temporiseren is er een kleine 2 jaar niet meer met u gecommuniceerd

Heden hebben wij het besluit genomen om de PIP procedure “Spooraansluiting Yard (inclusief Car Handling Terminal)” definitief stop te zetten. Tevens heeft ons college heden besloten om Provinciale Staten voor te stellen om een mogelijke uitbreiding van VDL Nedcar te faciliteren door middel van het voorbereiden van een gecoördineerd inpassingsplan (PIP) “Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar”.

Wij hechten er aan u in deze brief allereerst toe te lichten waarom deze besluitvorming zo lang op zich heeft laten wachten en waarom communicatie niet eerder heeft plaatsgevonden.

Ons besluit d.d. 30 mei 2017 betekende dat het voorontwerp PIP nog niet werd opgewerkt naar een ontwerp-PIP en dat vaststelling van het ontwerp-PIP later zou plaatsvinden dan de oorspronkelijk geplande 30 mei 2017.
Het streven was en is om zowel de publieke als de private belangen meer uitgebalanceerd op elkaar af te stemmen.

√

Bezoekadres:
Limburglaan 10
NL-6229 GA Maastricht

Postbus 5700
NL-6202 MA Maastricht
postbus@prvlimburg.nl

Tel + 31 43 389 99 99
Fax + 31 43 361 80 99
www.limburg.nl

IBAN –nummer:
NL08RABO0132575728
BIC-code: RABONL2U

30 mei 2017 tot heden

Sinds medio 2017 hebben zich bij VDL Nedcar een aantal actuele ontwikkelingen voorgedaan die hebben geleid tot de noodzaak van herijking van de Verkenningennota 2015. Deze actuele ontwikkelingen waren o.a.:

- een toenemende behoefte aan extra logistieke ruimte;
- het als gevolg daarvan ruimtelijk niet meer uitvoerbaar zijn van het gekozen voorkeursscenario uit de Verkenningennota 2015;
- veranderende marktvragen die leidden tot een behoefte aan grotere productiefaciliteiten dan voorzien in de Verkenningennota 2015;
- een onvoorspelbare markt die vraagt om flexibiliteit wat betreft de plaatsing van functies over het terrein.

In september 2017 is een gezamenlijke opdracht van de Provincie Limburg, de gemeenten Echt-Susteren en Sittard-Geleen en VDL Nedcar aan Buck Consultants International (BCI) verstrekt om een geactualiseerde visie te ontwikkelen ten behoeve van de gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar.

Op 7 november 2017 zijn de conceptadviezen van BCI aan ons college gepresenteerd. Deze hadden betrekking op:

- een ruimtelijk scenario voor de uitbreiding van de fabriek;
- de te volgen planologische procedure: het advies is een gecoördineerd PIP voor te bereiden;
- het bedrijfseconomisch perspectief van de CHT;
- infrastructurele en mobiliteitsmaatregelen voor de provinciale wegeninfrastructuur.

Het BCI rapport treft u bijgevoegd aan (bijlage 1).

Op 8 november 2017 heeft VDL Nedcar ons college op basis van een beoogd ruimtelijk scenario verzocht de voorbereidingen voor een spooraansluiting en een CHT te beëindigen, een gecoördineerd PIP in gang te zetten en te starten met de voorbereidingen voor de infrastructurele maatregelen.

Op 14 november 2017 hebben wij VDL Nedcar geantwoord dat wij voor het maken van een finale afweging publiek private afspraken willen maken over kostenverdeling en risicoverdeling en dat het verwerven van de gronden van IPS en Yard-E een separaat traject is waarover ook afspraken moeten worden gemaakt

In december 2017 is bij VDL Nedcar een nieuwe CEO aangetreden, de heer van Vuuren. Deze heeft zich allereerst gefocust op het toekomstbestendig maken van de interne organisatie. Daarnaast vergden de onderhandelingen met de OR/vakbond en BMW veel tijd en energie. Genoemde trajecten, gericht op een duurzaam toekomstperspectief voor VDL Nedcar, hebben hun tijd nodig gehad.
Daarnaast hebben het gehele jaar 2018 stevige onderhandelingen plaatsgevonden tussen de Provincie Limburg en VDL Nedcar over bovenstaande zaken, zowel ambtelijk als bestuurlijk.
Tevens heeft de Provincie Limburg overleg gevoerd met het Ministerie van EZK en het Ministerie van I en W over (eventuele) financiële bijdragen van het Rijk.
Bovenstaande heeft ertoe geleid dat er in die periode geen communicatie heeft plaatsgevonden.

Ondertussen zijn de verdere ambtelijke voorbereidingen voor een gecoördineerd PIP in goed overleg tussen de gemeenten Echt-Susteren en Sittard-Geleen, Provincie Limburg en VDL Nedcar voortgezet.

Ten aanzien van de inframaatregelen zijn er 2 onderzoeken aanvullend op het BCI rapport uitgevoerd, te weten de verkenningsfase en de concretiseringsfase. Beide rapporten treft u bijgevoegd aan (bijlagen 2 en 3).
Op 12 februari 2019 heeft de regiegroep Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar plaatsgevonden. Het BCI rapport en de beide infra onderzoeksrapporten waren voor dit overleg geagendeerd. De regiegroep heeft vastgesteld dat voldaan is aan de aan BCI in september 2017 gezamenlijk door ons college, beide gemeenten en VDL Nedcar verstrekte opdracht.
Wij gaan er van uit dat de conclusies uit deze rapporten - die wij hanteren als uitgangspunten bij de verdere voorbereiding van het PIP - door u onderschreven worden.

De onderhandelingen hebben geleid tot een principe akkoord tussen VDL Nedcar en de Provincie Limburg over zowel de grondprijzen als de bijdrage van VDL Nedcar aan de infrastructuur.

VDL Nedcar heeft ons bij brief d.d. 12 februari 2019 verzocht het ruimtelijk ontwikkelingstraject voor het gebied rond VDL Nedcar te starten.
In de brief licht VDL Nedcar het strategisch belang van dit project toe.
De ontwikkeling van het gebied rondom VDL Nedcar is van cruciaal belang om de ruimtelijke voorwaarden te scheppen voor de (multi) client strategie van VDL Nedcar. De kwetsbaarheid die veroorzaakt wordt door de afhankelijkheid van één opdrachtgever kan worden gemitigeerd door planologisch voldoende uitbreidingsmogelijkheden mogelijk te maken inclusief de bijbehorende vergunningsruimte.
De dynamische ontwikkelingen in de automobielindustrie noodzaken flexibel ruimtegebruik en het kunnen doen van een concrete aanbieding aan een potentiële opdrachtgever. Ontbindende of opschortende voorwaarden ten aanzien van grondverwerving, bestemmingsplanwijziging of vergunningverlening zullen door een potentiële opdrachtgever niet geaccepteerd worden. Het bieden van zekerheid aan potentiële opdrachtgevers over de aanwezigheid van adequate ruimtelijke randvoorwaarden reduceert de kwetsbaarheid en versterkt het continuïteitsperspectief van VDL Nedcar.
Het verzoek van VDL Nedcar vindt zijn basis in de BCI Verkenningennota 2017 en de beide infrastudies.

Besluitvorming d.d. 26 februari 2019
Resumerend hebben wij heden de volgende besluiten genomen:
- het definitief stopzetten van PIP procedure “Spooraansluiting Yard (inclusief Car Handling Terminal)”
- vaststelling van het rapport van BCI en de twee infrarapporten als basis voor de verdere uitwerking van het PIP “Gebiedsontwikkeling VDL Nedcar”
- instemming met de samenwerkingsovereenkomst Provincie Limburg-VDL Nedcar en daarmee met de uitgangspunten voor een gecoördineerd PIP “Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar”
- het voorstellen aan Provinciale Staten om een mogelijke uitbreiding van VDL Nedcar te faciliteren door middel van het voorbereiden van een gecoördineerd inpassingsplan (PIP) “Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar”

De governance, de projectorganisatie en de overlegstructuur waarin Provincie Limburg, VDL Nedcar en de beide gemeenten participeren zijn als bijlagen bij deze brief gevoegd (bijlagen 4a, 4b en 4c).
Hoewel de Provincie in het kader van een PIP een formele positie heeft hechten wij er aan samen met u, de gemeente Echt-Susteren en VDL Nedcar op te blijven trekken, los van alleen formele rollen. Wij gaan uit van een positieve grondhouding en een constructieve samenwerking in dit project.

Wij hechten aan een zorgvuldige communicatie rondom dit project en vertrouwen op een goede afstemming hierin samen met u, de gemeente Echt-Susteren en VDL Nedcar. De aanpak van de communicatie is beschreven in een communicatiememo dat u bijgevoegd aantreft.(bijlage benoemen)
De belanghebbenden bij de PIP procedure “Spooraansluiting Yard (inclusief Car Handling Terminal)” (belangengroeperingen en omwonenden) hebben wij heden door middel van een e-mail (bijlage 5) van onze besluitvorming op de hoogte gebracht.
Daarnaast zullen alle omwonenden in Nieuwstadt en Holtum vandaag, uiterlijk morgen, geïnformeerd worden middels een huis aan huis te bezorgen brief (bijlage 6) waarin zij tevens worden uitgenodigd voor een eerste informatieavond. Een afschrift van deze brief wordt gevoegd bij bovengenoemde mailing.
Tevens hebben wij voor omwonenden en belanghebbenden een algemene informatie avond ingepland op 10 april in het Amrath Hotel te Born. Daarop vooruitlopend zal uw gemeenteraad op 4 april 2019 geïnformeerd worden.
Aan de informatieavonden willen wij - conform afspraken in de regiegroep d.d. 12 februari 2019 – gezamenlijk invulling geven met uw college, VDL Nedcar en het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Echt-Susteren.

Het college van burgemeester en wethouders van Echt-Susteren hebben wij heden eveneens van bovenstaande op de hoogte gesteld.

Conform art. 3.26 Wro zullen wij de gemeenteraden van Echt-Susteren en Sittard-Geleen horen over het voornemen om een provinciaal inpassingsplan voor te bereiden en te zijner tijd door Provinciale Staten te laten vaststellen.
Wij zullen uw gemeenteraad daarover op korte termijn berichten.

Tot slot willen wij u berichten naar aanleiding van eerdere correspondentie over een Supplier Park IPS.
Op 24 september 2015 (kenmerk 2015/70128) is door ons en uw college gezamenlijk aan VDL Nedcar bericht dat beide partijen gezamenlijk een incentive van maximaal € 2.000.000 (Provincie € 1.500.000 en gemeente Sittard-Geleen € 500.000) beschikbaar stellen voor de realisatie van een Supplierpark IPS. Met als doel het acquireren en huisvesten van toeleveranciers in dit Supplier Park (bedrijfshal) om VDL Nedcar verder te verankeren in Born.
Inmiddels is het Supplier Park IPS van de baan. Wij hechten er – wellicht ten overvloede - aan u te berichten dat de eerder hiervoor geoormerkte middelen, vergelijkbaar met uw besluitvorming over dit onderwerp, ook door de Provincie worden ingetrokken. Wij hebben VDL Nedcar hierover eveneens geïnformeerd.

Gedeputeerde Staten van Limburg

voorzitter

secretaris

Bijlagen:

1. BCI rapport februari 2018
2. Infra rapportage Verkenningsfase
3. Infra rapportage Concretiseringsfase

4a. Organogram

4b. Overlegstructuur

4c. Programma Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar

5. E-mail aan belanghebbenden
6. Huis aan huis informatiebrief

Het college van burgemeester en wethouders
van de gemeente Echt-Susteren
Postbus 450
6100 AL ECHT

Cluster	ONT	**Behandeld**	W.H.J. Janssen-Cüsters
Ons kenmerk		**Telefoon**	(043) 389 88 69
Uw kenmerk		**Maastricht**	
Bijlage(n)	8	**Verzonden**	

Onderwerp
Voornemen voorbereiden Provinciaal Inpassingsplan (PIP) “Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar”

Geacht college,

Nadat u bij brief d.d. 30 mei 2017 heeft vernomen dat ons college er bij besluit d.d. 30 mei 2017 voor gekozen heeft de planologische PIP procedure “Spooraansluiting Yard (inclusief Car Handling Terminal)” te temporiseren is er een kleine 2 jaar niet meer met u gecommuniceerd.

Heden hebben wij het besluit genomen om de PIP procedure “Spooraansluiting Yard (inclusief Car Handling Terminal)” definitief stop te zetten. Tevens heeft ons college heden besloten om Provinciale Staten voor te stellen om een mogelijke uitbreiding van VDL Nedcar te faciliteren door middel van het voorbereiden van een gecoördineerd inpassingsplan (PIP) “Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar”.

Wij hechten er aan u in deze brief allereerst toe te lichten waarom deze besluitvorming zo lang op zich heeft laten wachten en waarom communicatie niet eerder heeft plaatsgevonden.

Ons besluit d.d. 30 mei 2017 betekende dat het voorontwerp PIP nog niet werd opgewerkt naar een ontwerp-PIP en dat vaststelling van het ontwerp-PIP later zou plaatsvinden dan de oorspronkelijk geplande 30 mei 2017.
Het streven was en is om zowel de publieke als de private belangen meer uitgebalanceerd op elkaar af te stemmen.

√

Bezoekadres:
Limburglaan 10
NL-6229 GA Maastricht

Postbus 5700
NL-6202 MA Maastricht
postbus@prvlimburg.nl

Tel + 31 43 389 99 99
Fax + 31 43 361 80 99
www.limburg.nl

IBAN –nummer:
NL08RABO0132575728
BIC-code: RABONL2U

30 mei 2017 tot heden

Sinds medio 2017 hebben zich bij VDL Nedcar een aantal actuele ontwikkelingen voorgedaan die hebben geleid tot de noodzaak van herijking van de Verkenningennota 2015. Deze actuele ontwikkelingen waren o.a.:

- een toenemende behoefte aan extra logistieke ruimte;
- het als gevolg daarvan ruimtelijk niet meer uitvoerbaar zijn van het gekozen voorkeursscenario uit de Verkenningennota 2015;
- veranderende marktvragen die leidden tot een behoefte aan grotere productiefaciliteiten dan voorzien in de Verkenningennota 2015;
- een onvoorspelbare markt die vraagt om flexibiliteit wat betreft de plaatsing van functies over het terrein.

In september 2017 is een gezamenlijke opdracht van de Provincie Limburg, de gemeenten Echt-Susteren en Sittard-Geleen en VDL Nedcar aan Buck Consultants International (BCI) verstrekt om een geactualiseerde visie te ontwikkelen ten behoeve van de gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar.

Op 7 november 2017 zijn de conceptadviezen van BCI aan ons college gepresenteerd. Deze hadden betrekking op:

- een ruimtelijk scenario voor de uitbreiding van de fabriek;
- de te volgen planologische procedure: het advies is een gecoördineerd PIP voor te bereiden;
- het bedrijfseconomisch perspectief van de CHT;
- infrastructurele en mobiliteitsmaatregelen voor de provinciale wegeninfrastructuur.

Het BCI rapport treft u bijgevoegd aan (bijlage 1).

Op 8 november 2017 heeft VDL Nedcar ons college op basis van een beoogd ruimtelijk scenario verzocht de voorbereidingen voor een spooraansluiting en een CHT te beëindigen, een gecoördineerd PIP in gang te zetten en te starten met de voorbereidingen voor de infrastructurele maatregelen.

Op 14 november 2017 hebben wij VDL Nedcar geantwoord dat wij voor het maken van een finale afweging publiek private afspraken willen maken over kostenverdeling en risicoverdeling en dat het verwerven van de gronden van IPS en Yard-E een separaat traject is waarover ook afspraken moeten worden gemaakt

In december 2017 is bij VDL Nedcar een nieuwe CEO aangetreden, de heer van Vuuren. Deze heeft zich allereerst gefocust op het toekomstbestendig maken van de interne organisatie. Daarnaast vergden de onderhandelingen met de OR/vakbond en BMW veel tijd en energie. Genoemde trajecten, gericht op een duurzaam toekomstperspectief voor VDL Nedcar, hebben hun tijd nodig gehad.
Daarnaast hebben het gehele jaar 2018 stevige onderhandelingen plaatsgevonden tussen de Provincie Limburg en VDL Nedcar over bovenstaande zaken, zowel ambtelijk als bestuurlijk.
Tevens heeft de Provincie Limburg overleg gevoerd met het Ministerie van EZK en het Ministerie van I en W over (eventuele) financiële bijdragen van het Rijk.
Bovenstaande heeft ertoe geleid dat er in die periode geen communicatie heeft plaatsgevonden.

Ondertussen zijn de verdere ambtelijke voorbereidingen voor een gecoördineerd PIP in goed overleg tussen de gemeenten Echt-Susteren en Sittard-Geleen, Provincie Limburg en VDL Nedcar voortgezet. Ten aanzien van de inframaatregelen zijn er 2 onderzoeken aanvullend op het BCI rapport uitgevoerd, te weten de verkenningsfase en de concretiseringsfase. Beide rapporten treft u bijgevoegd aan (bijlagen 2 en 3).
Op 12 februari 2019 heeft de regiegroep Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar plaatsgevonden. Het BCI rapport en de beide infra onderzoeksrapporten waren voor dit overleg geagendeerd. De regiegroep heeft vastgesteld dat voldaan is aan de aan BCI in september 2017 gezamenlijk door ons college, beide gemeenten en VDL Nedcar verstrekte opdracht.
Wij gaan er van uit dat de conclusies uit deze rapporten - die wij hanteren als uitgangspunten bij de verdere voorbereiding van het PIP - door u onderschreven worden.

De onderhandelingen hebben geleid tot een principe akkoord tussen VDL Nedcar en de Provincie Limburg over zowel de grondprijzen als de bijdrage van VDL Nedcar aan de infrastructuur.

VDL Nedcar heeft ons bij brief d.d. 12 februari 2019 verzocht het ruimtelijk ontwikkelingstraject voor het gebied rond VDL Nedcar te starten.
In de brief licht VDL Nedcar het strategisch belang van dit project toe.
De ontwikkeling van het gebied rondom VDL Nedcar is van cruciaal belang om de ruimtelijke voorwaarden te scheppen voor de (multi) client strategie van VDL Nedcar. De kwetsbaarheid die veroorzaakt wordt door de afhankelijkheid van één opdrachtgever kan worden gemitigeerd door planologisch voldoende uitbreidingsmogelijkheden mogelijk te maken inclusief de bijbehorende vergunningsruimte.
De dynamische ontwikkelingen in de automobielindustrie noodzaken flexibel ruimtegebruik en het kunnen doen van een concrete aanbieding aan een potentiële opdrachtgever. Ontbindende of opschortende voorwaarden ten aanzien van grondverwerving, bestemmingsplanwijziging of vergunningverlening zullen door een potentiële opdrachtgever niet geaccepteerd worden. Het bieden van zekerheid aan potentiële opdrachtgevers over de aanwezigheid van adequate ruimtelijke randvoorwaarden reduceert de kwetsbaarheid en versterkt het continuïteitsperspectief van VDL Nedcar.
Het verzoek van VDL Nedcar vindt zijn basis in de BCI Verkenningennota 2017 en de beide infrastudies.

Besluitvorming d.d. 26 februari 2019
Resumerend hebben wij heden de volgende besluiten genomen:
- het definitief stopzetten van PIP procedure “Spooraansluiting Yard (inclusief Car Handling Terminal)”
- vaststelling van het rapport van BCI en de twee infrarapporten als basis voor de verdere uitwerking van het PIP “Gebiedsontwikkeling VDL Nedcar”
- instemming met de samenwerkingsovereenkomst Provincie Limburg-VDL Nedcar en daarmee met de uitgangspunten voor een gecoördineerd PIP “Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar”
- het voorstellen aan Provinciale Staten om een mogelijke uitbreiding van VDL Nedcar te faciliteren door middel van het voorbereiden van een gecoördineerd inpassingsplan (PIP) “Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar”

De governance, de projectorganisatie en de overlegstructuur waarin Provincie Limburg, VDL Nedcar en de beide gemeenten participeren zijn als bijlagen bij deze brief gevoegd (bijlagen 4a, 4b en 4c).

Hoewel de Provincie in het kader van een PIP een formele positie heeft hechten wij er aan samen met u, de gemeente Sittard-Geleen en VDL Nedcar op te blijven trekken, los van alleen formele rollen. Wij gaan uit van een positieve grondhouding en een constructieve samenwerking in dit project.

Wij hechten aan een zorgvuldige communicatie rondom dit project en vertrouwen op een goede afstemming hierin samen met u, de gemeente Sittard-Geleen en VDL Nedcar. De aanpak van de communicatie is beschreven in een communicatiememo dat u bijgevoegd aantreft. (bijlage benoemen)
De belanghebbenden bij de PIP procedure “Spooraansluiting Yard (inclusief Car Handling Terminal)” (belangengroeperingen en omwonenden) hebben wij heden door middel van een e-mail (bijlage 5) van onze besluitvorming op de hoogte gebracht.
Daarnaast zullen alle omwonenden in Nieuwstadt en Holtum vandaag, uiterlijk morgen, geïnformeerd worden middels een huis aan huis te bezorgen brief (bijlage 6) waarin zij tevens worden uitgenodigd voor een eerste informatieavond. Een afschrift van deze brief wordt gevoegd bij bovengenoemde mailing.
Tevens hebben wij voor omwonenden en belanghebbenden een algemene informatie avond ingepland op 10 april 2019 in het Amrath Hotel te Born. Daarop vooruitlopend zal uw gemeenteraad op 4 april 2019 geïnformeerd worden.
Aan de informatieavonden willen wij - conform afspraken in de regiegroep d.d. 12 februari 2019 – gezamenlijk invulling geven met uw college, VDL Nedcar en het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Sittard-Geleen.

Het college van burgemeester en wethouders van Sittard-Geleen hebben wij heden eveneens van bovenstaande op de hoogte gesteld.

Conform art. 3.26 Wro zullen wij de gemeenteraden van Echt-Susteren en Sittard-Geleen horen over het voornemen om een provinciaal inpassingsplan voor te bereiden en te zijner tijd door Provinciale Staten te laten vaststellen.
Wij zullen uw gemeenteraad daarover op korte termijn berichten.

Tot slot willen wij u melden dat de Provincie ten tijde van de opstelling van de BCI Verkenningennota 2017 een nieuwe Mobiliteitsvisie heeft vastgesteld (‘Slim op weg naar morgen, d.d. 23-02-2018).
Dit betekent ook een nieuwe aanpak: van modaliteitgericht naar gebiedsgericht. De gewenste uitbreiding van VDL Nedcar maakt daarom onderdeel uit van de gebiedsverkenning Westelijke Mijnstreek. In dit gebied spelen een aantal (ruimtelijke) ontwikkelingen waarvoor de impact op de mobiliteit nog onderzocht moet worden.
Nu de Car Handling Terminal niet doorgaat worden aan het PIP aanpalende knelpunten in de infra, los van de bereikbaarheid van VDL Nedcar, in het kader van deze gebiedsverkenning geïnventariseerd en worden oplossingsrichtingen gegenereerd.

Gedeputeerde Staten van Limburg

voorzitter

secretaris

Bijlagen:

1. BCI rapport februari 2018
2. Infra rapportage Verkenningsfase
3. Infra rapportage Concretiseringsfase

4a. Organogram
4b. Overlegstructuur
4c. Programma Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar

5. E-mail aan belanghebbenden
6. Huis aan huis informatiebrief

VDL Nedcar

Bijlage V Overzichtskaart Plangebied d.d. 01-01-2019

- Gemeentegrenzen
- Bestemmingen
- Zoekgebied natuur-compensatie
- Zoekgebied plangrens
- Voorlopige plangrens

Bestemmingen:

* Binnen de voorlopige plangrens geldt de bestemming Bedrijventerrein 1

* met een beperking voor gebied:
  * A t.a.v. parkeerfuncties
  * B t.a.v. productiefuncties

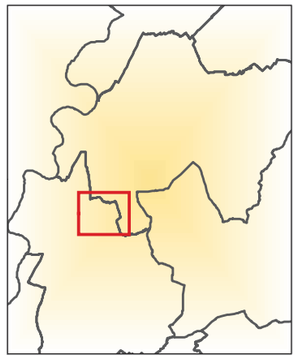

N
W E
S

250
Meters

schaal: 1:9.000 *I1711_1294\01* jan. 2019

provincie limburg

Cluster Organisatie en Informatie | Gegevensmanagement

© Provincie Limburg
© 2016 dienst Kadaster, © Cyclomedia, © Geodan, © RWS

Holtum
Rijksweg A2
A
B
Spoorlijn Sittard-Roermond
Nieuwstadt
Born
Indicatieve schets OGK
N297
N276

Bijlage 6. Inhoudelijke en procedurele uitgangspunten voor het inpassingsplan en de benodigde omgevingsvergunningen

Scenario 3.1 Verkenningennota 2018 uitgangspunt inpassingsplan en (omgevings)vergunningen

- VDL is initiatiefnemer van de gewenste ruimtelijke ontwikkeling waarbij de uitbreiding van de productie van VDL Nedcar naar 400.000 auto's per jaar mogelijk gemaakt wordt. Hierbij wordt VDL Nedcar duurzaam verankerd in haar omgeving;
- Scenario 3.1 uit de Verkenningennota Uitbreiding VDL Nedcar 2018 (Verkenningennota 2018) wordt in het inpassingsplan planologisch geregeld. Dit gebeurt zover als mogelijk via een flexibele bestemmingsregeling. Essentieel is dat VDL Nedcar binnen de plangrenzen van scenario 3.1 zo maximaal mogelijk functie-flexibiliteit kan behouden. Concreet wordt bij voorkeur op de gehele bestaande inrichting en uitbreiding "bedrijventerrein 1" gelegd met functiebeperkingen zoals weergeven op het bijgevoegde kaartje bij deze uitgangspunten. Een en ander voor zover mogelijk vanuit bestaande wet- en regelgeving en 'een goede ruimtelijke ordening';
- Als onderdeel van de planologische procedure wordt er een gecombineerd plan-/projectMER opgesteld. Het plangebied en de scope van het MER omvatten zowel de uitbreiding van de fabriek als de noodzakelijke infrastructurele aanpassingen aan de N276 en N297. Daarbij wordt in het MER ingestoken op het beschouwen van maximaal twee alternatieven: een aangepast scenario 2 (zonder Container Handling Terminal en zonder grondruil Katoen Natie) en het scenario 3.1. uit de Verkenningennota 2018). Naast het beschouwen van twee alternatieven worden in het MER de volgende verkeerskundige varianten meegenomen, te weten:
  - een verdubbeling van de N276 van 2x1 naar 2x2 rijstroken;
  - het ombouwen van de N 276 naar 2x1 rijstroken N276 met openstelling van de Mitsubishi-avenue;
  - het ombouwen van 2x1 rijstroken N276 zonder openstelling Mitsubishi-avenue;
  - de randweg Yard-E variant;
  - de randweg Yard-E variant met noordelijke aansluiting voor alleen personenverkeer.

  Indien nodig kunnen de plangrenzen gedurende de procedure worden bijgesteld;
- Het ruimtebeslag ('allignement') voor de infrastructurele werken vormen onderdeel van het plangebied van het inpassingsplan en bestaat uit de volgende infrastructurele aanpassingen:
  - evt. aanpassing (verbreding of verlegging) van rijstroken van de N276;
  - een ongelijkvloerse kruising N297;
  - een aangepast kruispunt met verkeerslichten N297-N276;
  - aangepast kruispunt N276-Mitsubishi;
  - nieuw te realiseren kruispunt met verkeerslichten voor zowel de oostelijke ingang N276-VDL Nedcar als de westelijke ingang N276-Yard;
  - nieuw te realiseren kruising VDL-IPS in combinatie met Katoen Natie;
  - aangepaste fietsstructuur N297-N276 e.o, afgestemd op voornoemde maatregelen;
  - realiseren verbinding Hub van Doorneweg-Mitsubishi-avenue;
  - ontsluiting parkeergarage/parkeerterreinen aan de zuid-zijde van VDL Nedcar.

Gecoördineerde procedure inpassingsplan en (omgevings)vergunningen

- De voorbereiding van het inpassingsplan en de benodigde omgevingsvergunningen gebeurt met toepassing van de coördinatieregeling als bedoeld in art. 3.33 Wro. Daarbij gelden de volgende uitgangspunten:
- De pershal, bodyshop, paintshop, FAS en alle andere noodzakelijke gebouwen en bouwwerken

voor de fabrieksuitbreiding maken onderdeel uit van scenario 3.1 en worden via een met het inpassingsplan gecoördineerde omgevingsvergunning voor de activiteiten milieu en bouwen geregeld. De aanvraag voor de omgevingsvergunning Wabo voor de activiteit bouwen wordt in ieder geval voor de pershal, bodyshop, paintshop en FAS ingericht volgens het principe van de 'maatgevende gebouwen'. De benodigde omgevingsvergunningen Wabo voor de infrastructurele maatregelen worden niet meegenomen in deze coördinatieregeling.
De bevoegdheid tot vergunningverlening wordt wel bij Gedeputeerde Staten gelegd met toepassing van art 3.33, derde lid Wro. Dit laatste geldt niet voor de meer 'uitvoeringsgerichte' vergunningen en besluiten gerelateerd aan de infrastructuur, daarvan blijft de bevoegdheid bij de gemeente Sittard-Geleen;

- De benodigde vergunningen ingevolge van de Waterwet worden apart aangevraagd (hier geldt geen aanhaakplicht aan de omgevingsvergunning) maar lopen wel zo goed als mogelijk parallel op;
- De benodigde vergunning Wet natuurbescherming wordt alleen geïntegreerd in de omgevingsvergunning als dat voordelen biedt;
- Toepassing van de coördinatieregeling impliceert dat de benodigde ontwerp besluiten gelijktijdig met het ontwerp-inpassingsplan ter inzage worden gelegd;
- Teneinde uitvoering te kunnen geven aan vorenbedoelde coördinatieregeling zullen Provinciale Staten van Limburg tijdig een coördinatiebesluit nemen;
- VDL Nedcar moet na de oplevering van de opdracht alle uitbreidingsplannen kunnen realiseren via de reguliere omgevingsvergunningprocedure (8 weken);
- Parallel aan de procedure van het inpassingsplan worden de hogere waarde procedures Wet geluidhinder voor industrielawaai- en wegverkeerslawaai opgestart, waarbij het hogere waarde besluit door Gedeputeerde Staten genomen wordt voorafgaand aan de vaststelling van het inpassingsplan en de verlening van de omgevingsvergunningen;
- VDL Nedcar en Provincie Limburg streven er naar om bijgevoegde planning te halen.

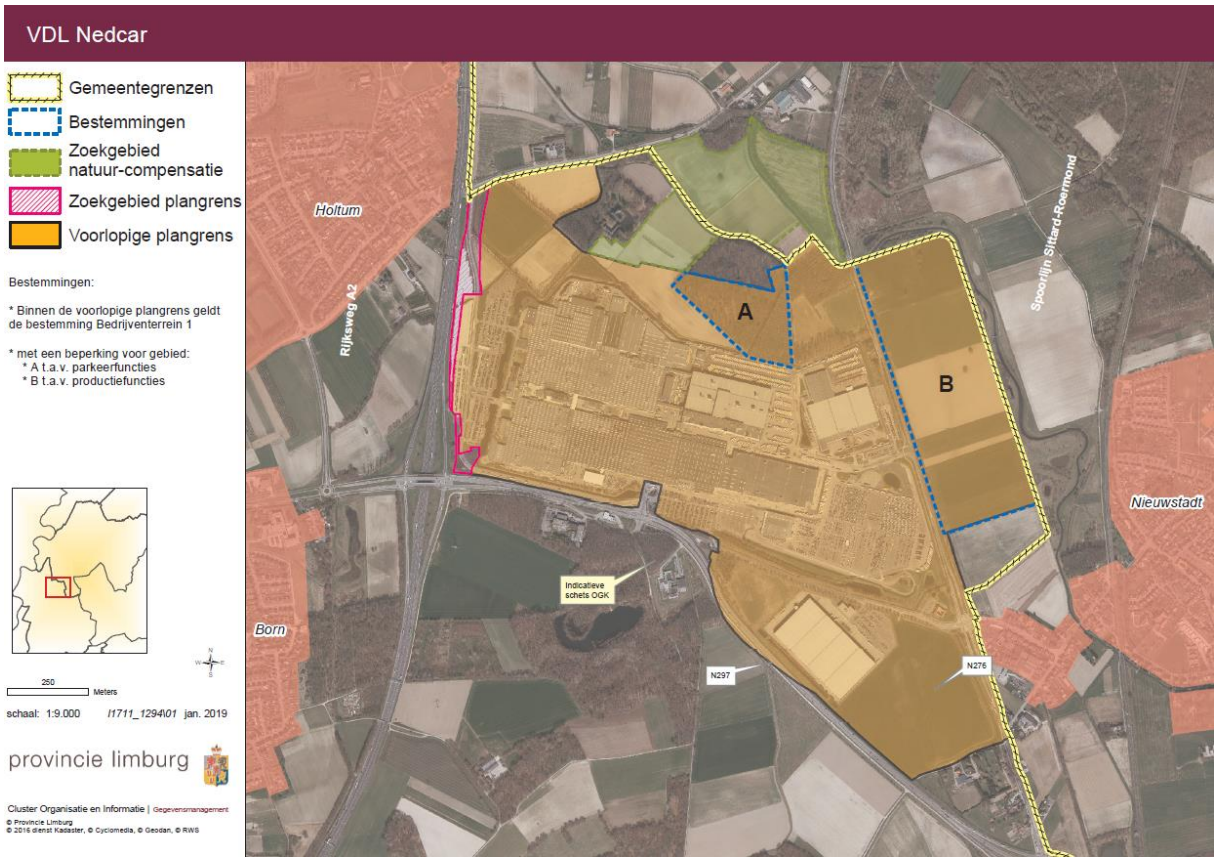

(*) De gearceerde zone op de kaart duidt een gebied aan dat enerzijds eigendom is van VDL Nedcar en onderdeel van het in de Verkenningennota 2017 geprojecteerde bedrijventerrein en anderzijds geprojecteerd is als verkeersbestemming in het kader van het OTB A2-verbreding.

Bijlage VII Planning versie 1.0

1. Vergunningen opgenomen in Coördinatiebesluit:
   - WNB (natuur)
   - Waterwet
   - Monumentenvergunning
   - Omgevingsvergunning Milieu + BRIKS (Bouwen, Reclame, In/uitrit, Kappen en Slopen
2. Ervaring leert dat RvS meer tijd neemt dat de Termijn van orde van 6 maanden

Strategische grondverwerving (minnelijk!)

Minnelijke grondverwerving o.b.v. ontwerp 6 Mnd > Apr. 2021 → > Okt. 2021 **Onteigenings-besluit** → Onteigening gronden 30 Mnd → > Apr. 2024 **Alle Gronden ter beschikking**

Vroegst mogelijke data Realisatiefase volgens "Als-dan-scenario".

Hernieuwde opstart project: Start Aanbesteding en gunning onbekend

Aanbesteding en Gunning: > Juli 2021 → > Apr. 2024 **Gunning** (9 mnd)

Engineering door ON: > Apr. 2024 → > Apr. 2025 **Start Uitvoering** (12 mnd, 1-10-2024)

Uitvoering: > Apr. 2025 → > Apr. 2026 **Oplevering OKG N297** (12 mnd)

Uitvoering: > Apr. 2026 → > Apr. 2027 **Oplevering KP N276** (12 mnd)

Aanvragen Vergunningen (5 x WABO bouwen): > Okt. 2024 → > Apr. 2025 (6 mnd)

2 weken opstarttijd IB

Voorbereiden Coördinatie besluit: 12 Mrt. 2019 → 10 Mei 2019 **PS besluit tot toepassing Omgevings vergunning**

Voorbereiden Ontwerp Hogere waarden Besluiten (Wegverkeer en Industrielawaai): Juni 2019 → Dec. 2019 **Ontwerp Hogere Waardenbesluiten door clusterman. W&L** → OHWB ter visie 6 wkn → Feb. 2020 → Verwerken Zienswijzen En voorbereiden besluiten → Juni 2020 **Hogere Waardenbesluiten door clusterman. W&L**

Opstellen uitgangspunten Ontwerp VDL: 12 Mrt. 2019 → 10 Mei 2019

Voorbereiden Omgevings-Vergunning: 10 Mei 2019 → 01 Okt. 2019 (4 mnd)

Aanvraag Omgevings-vergunning: 01 Okt. 2019 → 03 Jan. 2019 (3 mnd) (1)

Opstellen Ontwerp VDL: 10 Mei 2019 → 13 Sept. 2019

Opstellen NRD: 12 Mrt. 2019 → 23 Apr. 2019 (6 wkn) **GS Besluit NRD**

NRD ter visie: 23 Apr. 2019 → 04 Juni 2019 (6 wkn)

Opstellen Plan/project MER (incl. Coördinatie): 04 Juni 2019 → 01 Okt 2019 (4 mnd)

Opstellen VOPIP: Uitvoeren Onderzoeken en opstellen Verbeelding, Plantoelichting en Regels: 12 Mrt. 2019 → 08 Okt. 2019 (2 mnd + 4 mnd + 2wkn)

Weg-assen definitief 23 april 2019

Ingeven GS 24-09-19

GS Besluit VOPIP en vrijgave voor vooroverleg

Vooroverleg, verwerken Reacties, kwaliteitstoets en opstellen GS-nota: 08 Okt. 2019 → 07 Jan. 2020 (13 wkn) **GS Besluit OPIP**

OPIP ter visie 6 wkn: 07 Jan. 2020 → 18 Feb. 2020

Zienswijzen Verwerken in Nota van zienswijzen, Nota van wijzigingen en bijstellen PIP: 18 Feb. 2020 → 12 Mei 2020 (10 wkn + 2 wkn)

Ingeven GS 28-04-20

Vrijgave PIP door GS tbv PS

Commissie Ruimte, Landbouw en Natuu: 12 Mei 2020 → Juli 2020 (2 mnd) **PS Besluit PIP**

Bezwaar en beroeps-Procedure: Juli 2020 → Sept. 2020 (6 (+2) wkn)

Geen beroep: PIP Onherroepelijk

Procedure bij Raad van State: Sept. 2020 → Apr. 2021 (6 mnd) (2) **PIP Onherroepelijk**

Opstellen Uitvraag IB → Contracteren IB

Uitvoeren van Onderzoeken tbv inzicht in areaal

Zakelijke beschrijving Anterieure overeenkomst ter visie: 03 Jan. 2020 → Opstellen en sluiten Anterieure overkomst 3 mnd → Apr. 2020 → 6 wkn → Mei 2020

Bepalen Scope en systeemgrenzen → Definiëren vaststellen Projectopdracht → 26 Feb. 2019 **Overeenstemming Bestuurlijk-overleg VDL-Provincie Limburg**

Opstellen Concept Schetsontwerp infrastructuele werken t.b.v. Planologisch ontwerp: 26 Feb. 2019 → 24 Sept. 2019 (7 mnd)

Weg-assen definitief 23 april 2019

Nader uitwerken Schetsontwerp infrastructuele werken: 24 Sept. 2019 → Feb. 2020 (4 mnd)

Opstellen VO+: Feb. 2020 → Feb.. 2021

Opstellen Vraagspces: Feb. 2020 → Feb. 2021 (12 mnd)

Opstellen SOK met VDL: → 26 Feb. 2019 **GS Besluit SOK**

Opstellen KES

Opstellen uitvoeringsovereenkomsten met Stakeholder

Voorbereiding Conditionering → Uitvoering Conditionering (K&L)

Mijlpaal | Knooppunt planning | Tussenpunt: nog definiëren relatie!

Uitgangspunt: *Het proces kent geen grote tegenvallers; het kan vlot door en krijgt voldoende prioriteit bij de partners*

Overallplanning NedCar: "Als-dan"

	Opsteller: Ad Peters	Versie 1.0	Status: Definitief	Datum: 18-02-2019

Bijlage VIII A Organogram

Governance Gebiedsontwikkeling

Bestuurlijk overleg Provincie-VDL Nedcar over uitvoering SOK.

Bestuurlijk: Regiegroep
Provincie (Vz), VDL Nedcar, gemeente S-G, gemeente E-S.

Bestuurlijke afstemming:
Uitgangspunten voor PIP (BCI en infra rapporten)
Voortgang procedure PIP
Ontwerp Infra
Slimme mobiliteit
Bestuurlijke- en Publiekscommunicatie
Raakvlak projecten (A2, Chemelot, PIO,….)

Ambtelijk: coördinatiegroep
Provincie (Vz), VDL Nedcar, gemeente S-G, gemeente E-S.

Ambtelijk overleg: voorbereiding en uitvoering van de afspraken regiegroep.

Kernteam: projectbeheersing
Provincie, optioneel VDL Nedcar, Gemeenten S-G en E-S

Ambtelijk voortgangsoverleg: voorbereiding en uitvoering van de afspraken coördinatiegroep.

Teamoverleg PIP	Teamoverleg Omgeving	Teamoverleg techniek	Teamoverleg contract
Inhoudelijke (beleids)afstemming, advisering en uitwisseling informatie. Voortgang procedures en vergunningen.	Inhoudelijke afstemming over communicatieplan. Gezamenlijke uitvoering Grondzaken.	Voorbereiding en realisering infra: Beleidsafstemming, advisering.	Inhoudelijke afstemming over proces-, omgevings-, en technische eisen.

Overlegstructuur Gemeenten – Uitbreiding VDL Nedcar v0.4 – dd 25-01-2019

Type overleg	Frequentie	Samenstelling
Bestuurlijk-Ambtelijk		
Regiegroep	4 x per jaar	-Bestuurder(s) provincie -Directie VDL -Bestuurlijke coördinatie VDL -**Bestuurder(s) gemeente Echt-Susteren** **-Bestuurder(s) gemeente Sittard-Geleen** -Programmamanager provincie -Programmasecretaris provincie
Ambtelijk		
Coördinatiegroep	1 x per 4 weken	- Programmamanager provincie - Programmasecretaris provincie - Bestuurlijke coördinatie VDL - Projectmanager VDL - Projectmanager provincie - Manager Projectbeheersing provincie - **Projectleider gemeente Echt-Susteren** **- Projectleider gemeente Sittard-Geleen** - Projectleider/omgevingsmanager RWS (agendalid) - Projectleider/omgevingsmanager WL (agendalid) - IPM Teammanagers VDL/adviesbureau (optioneel) - IPM Teammanagers provincie (optioneel)
Kernteamoverleg	1 x 2 weken	- Projectmanager provincie - Contractmanager provincie - Omgevingsmanager provincie - Technisch manager provincie - Manager projectbeheersing provincie - Projectleider procedures provincie - Projectassistente provincie - Projectmanager VDL (gecombineerde agenda) - Programmamanager provincie (agendalid) - Programmasecretaris provincie (agendalid) - **Projectleider gem Echt-Susteren (gecomb.agenda)** **- Projectleider gem Sittard-Geleen (gecomb.agenda)** - Projectleider RWS (gecomb.agenda) - Projectleider WL (gecomb.agenda)
Teamoverleg PIP	1 x per week (dinsdag)	- Projectleider procedures provincie - Teamleden procedures provincie - Projectleider gecoördineerd PIP VDL - Teamleden VDL - Adviesbureau **- Teamleden gemeente Echt-Susteren** **- Teamleden gemeente Sittard-Geleen** - Teamleden RWS/WL (optioneel) - Omgevingsmanager provincie (optioneel)
Teamoverleg Omgeving	1 x per week	- Omgevingsmanager provincie - Teamleden omgeving provincie - Teamlid VDL (optioneel) **- Teamleden gemeente Echt-Susteren** **- Teamleden gemeente Sittard-Geleen** - Teamleden RWS/WL (optioneel) - Communicatie adviesbureau (optioneel)
Teamoverleg Techniek	1x per week	- Technisch manager provincie - Teamleden techniek provincie - Teamlid VDL (optioneel) **- Teamleden gemeente Echt-Susteren**

		- Teamleden gemeente Sittard-Geleen - Teamleden RWS/WL (optioneel) - Adviesbureau
Teamoverleg Contract	1x per week	- Contractmanager provincie - Teamleden contract provincie - Teamlid VDL (optioneel) **- Teamleden gemeente Echt-Susteren** **- Teamleden gemeente Sittard-Geleen**

Programma en rolverdeling uitvoering Gebiedsontwikkeling VDL-Nedcar

	VDL Nedcar	**Provincie**	**Gemeenten**
PIP + C uitbreiding fabriek en PIP voor infrastructuurmaatregelen.	Project 1: Initiatiefnemer. Opdrachtgever voor onderzoeken en concept PIP en concept vergunning uitbreiding fabriek.	Project 1a: Bevoegd gezag PIP en vergunning uitbreiding fabriek. Aandacht voor kwaliteitsborging aan te leveren onderzoeken en concepten.	Formele positie: Horen gemeenteraden PIP. Verklaring van bedenkingen coördinatiebesluit. NRD: reactie (vormvrij). Inschakelen adviesorganen voor vergunningverlening. Partnerschap: Sonderen raad cq commissie over VO en O PIP. Ambtelijk: Beleidsafstemming, advisering en uitwisseling informatie. Publiekscommunicatie: afstemming over aanpak en uitvoering. Afstemming gemeentelijke projecten
Realisering uitbreiding fabriek	Project 2: Initiatiefnemer Aankoop gronden van provincie en gemeente S-G.		
Voorbereiding en realisering infrastructuurmaatregelen.	Inbreng eisen vanuit de fabriek.	Project 1b: Initiatiefnemer en bevoegd gezag vergunningverlening. Aankoop gronden t.b.v. infrastructuur.	Beleidsafstemming, advisering en uitwisseling informatie. Inbreng klantwensen.
Aanpak Slimme mobiliteit	Project 3: Initiatiefnemer.	Ondersteuning vanuit provinciale mobiliteitsvisie	Beleidsafstemming, advisering en uitwisseling informatie.
Raakvlak projecten			
PIO Swentibold		Initiatiefnemer Inbreng raakvlak aspecten.	Partner beleidsvorming, financier en uitvoering.
Verbreding A2		Inbreng raakvlak aspecten (initiatiefnemer RWS)	
Mobiliteitsplan GO VDL-GO Chemelot-A2 (046-bereikbaar)		PM	PM
Gebiedsontwikkeling Chemelot		Initiatiefnemer Inbreng raakvlak aspecten.	
Gebiedsontwikkeling A76-zone		PM	PM
Nog in te vullen raakvlakprojecten gemeenten:			
Projecten / programma's waarbij de gemeente Echt-Susteren initiatiefnemer is			***Afstemmen met gemeente E-S***
Projecten / programma's waarbij de gemeente Sittard-Geleen initiatiefnemer is			***Afstemmen met gemeente S-G***

provincie limburg

Memo

CLUSTER WEGAANLEG EN COMMUNICATIE

Aan	Regiegroep Gebiedsontwikkeling VDL Nedcar
Van	Coördinatiegroep Gebiedsontwikkeling VDL Nedcar
Project	Gebiedsontwikkeling VDL Nedcar
Onderwerp	Memo inzake aanpak communicatie voor project Gebiedsontwikkeling VDL Nedcar
Datum	24 januari 2019
Bijlage(n)	-
Afschrift	Projectteam Provincie Limburg

1. Inleiding

Provincie Limburg, VDL Nedcar, de gemeenten Echt-Susteren en Sittard- Geleen hebben de gezamenlijke ambitie om de ontwikkelingen van VDL NedCar in de economische structuur te verankeren en in te bedden door het versterken van de ruimtelijk-economische infrastructuur voor de automotive/maakindustrie en de logistieke sector.
Op basis van de Verkenningennota 2018 is het college van GS voornemens voor de gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar de procedure te starten voor een gecoördineerd PIP inclusief omgevingsvergunningen en de voorbereidingen te treffen voor het aanpassen van de infrastructuur.
Provincie Limburg, VDL Nedcar, de gemeenten Echt-Susteren en Sittard- Geleen willen voor de gebiedsontwikkeling gaan samenwerken op het gebied van publieks- en bestuurscommunicatie

De samenwerkende partners hebben een positieve grondhouding ten aanzien van een integrale benadering voor de gebiedsontwikkeling rondom VDL Nedcar. Ze respecteren daarbij ieders eigen (publiekrechtelijke) rol, verantwoordelijkheid, standpunten en belangen.
De samenwerking is uitgewerkt in de Governance.

Rolverdeling

VDL Nedcar	Initiatiefnemer voor de uitbreiding van de fabriek
Provincie Limburg	Bevoegd gezag PIP en vergunningverlening. Initiatiefnemer infrastructuur
Gemeenten	Bestuurlijke- en beleidsafstemming over PIP, vergunningen en raakvlakprojecten

Uitgangspunten communicatie

Communicatie is een cruciaal instrument om het project Gebiedsontwikkeling VDL Nedcar te kunnen realiseren. Hierbij maken we een onderscheid tussen:

- *bestuurscommunicatie*
- *publiekscommunicatie.*

Contacten met de pers worden afgestemd binnen de coördinatiegroep respectievelijk de regiegroep.

"Bestuurscommunicatie"

De bestuurscommunicatie betreft het sonderen door de Provincie van bestuurlijke thema's en beleidsafstemming van de Provincie in de gemeenteraden en de commissies.

"Publiekscommunicatie"

Wat betreft de publiekscommunicatie, doelen we op de communicatie naar en met de omgeving over inhoudelijke thema's van het project.
Omwonenden kunnen immers geconfronteerd worden met soms ingrijpende veranderingen in hun woon- en leefomgeving. Duidelijkheid naar de burger staat voorop bij de publiekscommunicatie. Naar de omwonenden wordt transparant, open en in gezamenlijkheid gecommuniceerd dat partijen in het kader van genoemde gebiedsontwikkeling weliswaar verschillende belangen hebben doch dat de communicatie in maximale afstemming plaatsvindt.
De partners erkennen, vanuit een positieve grondhouding, daarmee het gemeenschappelijke doel: "*open, transparant en in begrijpelijke taal communiceren met de omgeving*".
Zaken zoals: op welke wijze, wanneer, door wie, met wie etc. wordt gecommuniceerd, worden in een nader uit te werken communicatieplan beschreven. Dit plan wordt door de Provincie Limburg in afstemming met VDL Nedcar en de gemeenten Echt-Susteren en Sittard-Geleen opgesteld.

2. Verantwoordelijkheid en organisatie communicatie

"Vanaf start tot einde gecoördineerd PIP incl. omgevingsvergunningen"

Provincie Limburg is als bevoegd gezag en eindverantwoordelijke voor de bestuurs- en publiekscommunicatie over het proces rondom het gecoördineerd PIP incl. omgevingsvergunningen procedure (voor de uitbreiding van de fabriek en de aanpassing van de infrastructuur).

VDL Nedcar is primair verantwoordelijk voor het leveren van de inhoudelijke input ten behoeve van de bestuurs- en publiekscommunicatie. Dit wil zeggen dat tijdig de juiste informatie aangereikt dient te worden om bestuurlijk en met de omgeving te kunnen communiceren. VDL Nedcar laat zich hierbij bijstaan door een door hun ingehuurd adviesbureau.

VDL Nedcar en de gemeenten zijn medeverantwoordelijk voor de publiekscommunicatie. Van hen wordt een actieve inbreng verwacht in de afstemming over de communicatie richting de omgeving.
Van de gemeenten Echt-Susteren en Sittard-Geleen wordt een actieve bijdrage verwacht in het delen van informatie naar hun inwoners, door het inzetten van hun communicatiemiddelen, tenzij de boodschap niet overeenkomt met raads- of collegestandpunten.

De bestuurscommunicatie wordt voorbereid in het provinciaal projectteam en afgestemd in de coördinatiegroep.
De publiekscommunicatie is ondergebracht bij het projectteam van de Provincie Limburg. Ook hier geldt dat communicatiemomenten, boodschappen en inhoud in afstemming met de projectpartners plaatsvindt in het gezamenlijk communicatieteam. Dit gebeurt in een door de Provincie te organiseren regulier communicatieoverleg.

"Na onherroepelijk gecoördineerd PIP incl. omgevingsvergunningen tot en met realisatie"

Nadat de procedure van het gecoördineerd PIP incl. omgevingsvergunning is doorlopen, en het PIP onherroepelijk is, ligt primair de verantwoordelijkheid van een goede publiekscommunicatie bij:

- VDL Nedcar wat betreft de verdere planvoorbereiding, aanbesteding en realisatie van de uitbreidingen op en rondom het terrein van VDL Nedcar.
- Provincie Limburg wat betreft de verdere planvoorbereiding, aanbesteding en realisatie van de infrastructurele aanpassingen van het provinciale en aansluitende gemeentelijke weggennet.

De communicatie over de uitvoering van de plannen op en rondom het terrein van VDL Nedcar en de infrastructurele aanpassingen worden ook met en door de partners afgestemd. VDL Nedcar en Provincie

Limburg zijn echter wel zelf verantwoordelijk voor hun eigen project en bijbehorende communicatie met en richting de omgeving. Daar waar de plannen elkaar raken, zoals tijdelijke verkeersmaatregelen en (geluid)hinder tijdens realisatie, zullen partijen met elkaar in overleg treden en indien nodig gezamenlijke naar buiten toe communiceren. De verantwoordelijkheden hiervoor liggen bij beide partijen.
Voor wat betreft de Provincie, willen wij omtrent de communicatie met de omgeving, de samenwerking met de gemeenten en VDL voortzetten tijdens de realisatie van de infrastructuur.

3. Uitwerking publiekscommunicatie

Kernboodschap in hoofdlijnen
Ontwikkeling van het gebied rondom de site van VDL Nedcar met als doel de verankering van VDL Nedcar voor versterking en uitbreiding van de economische structuur in Limburg. Vanuit een integrale aanpak; waarin een goede balans wordt gezocht tussen de uitbreidingsmogelijkheden voor VDL NedCar, leefbaarheid, bereikbaarheid, verkeersveiligheid en doorstroming, natuur en recreatieve mogelijkheden.

Draagvlak, Dialoog en Informatie
De diversiteit van belangen, zorgen en bedenkingen die er leven in de omgeving, bijvoorbeeld op het gebied van de gezondheid, veiligheid en hinder, nemen we uiterst serieus. Goede en consistente publiekscommunicatie met omwonenden, in samenspraak met de belanghebbende partners waaronder VDL Nedcar, de gemeenten Echt-Susteren en Sittard-Geleen is daarvoor uitgangspunt.
De Provincie zet daarom in op een goede en tijdige publiekscommunicatie naar de omgeving bij een gecoördineerd Provinciaal InpassingsPlan (PIP) incl. omgevingsvergunningen procedure. Dus niet alleen informeren, inspraakmogelijkheden en het indienen van zienswijzen, maar ook actief ophalen wat er leeft in de samenleving.

Er is in de voorgaande periode al inspanning verricht om met de omgeving in dialoog te gaan om de plannen in het gebied te bespreken. Toen gebaseerd op aanleg van een spoorlijn en yard ten behoeve van VDL Nedcar. Er zijn informatiebijeenkomsten en klankbordbijeenkomsten gehouden met de verschillende doelgroepen in het gebied. We willen opnieuw aan tafel met de diverse doelgroepen om deze te informeren over de nieuwe inzichten en te betrekken bij de daaraan gekoppelde plannen.

Communicatiemiddelen publiekscommunicatie
Middels een stakeholdersanalyse worden de belanghebbenden inzichtelijk gemaakt, inclusief hun houding, belang en invloed ten opzichte van het project. Door inzet van diverse communicatiemiddelen worden met deze stakeholders op de meest doeltreffende wijze en passend bij de behoefte gecommuniceerd.
De definitieve communicatie-aanpak (of te wel het communicatieplan) is nog in ontwikkeling en wordt nog bijgesteld na overeenstemming met de betrokken partners. T.a.v. van publiekscommunicatie wordt beoogd minimaal de volgende communicatiemiddelen in te zetten:

- **Keukentafelgesprekken**

Er zullen gesprekken worden aangegaan binnen de gedefinieerde buurtschappen, wijken en/of individuele personen om bezwaren en/of hun belangen nadrukkelijker te duiden en kansen op te halen.

- **Website - Informatieloket**

De website van de Provincie Limburg zal als ‘informatieloket’ dienen, zodat mensen op eigen gewenste tijdstippen informatie over het project en proces tot zich kunnen nemen.

- **Publicaties**

Voor het delen van de voortgang en de ontwikkelingen in de plannen en het delen van kennis.

Hiervoor gebruiken we primair de provinciale communicatiekanalen zoals website, nieuwsbrieven, bewonersbrieven en persberichten. Tevens maken we gebruik van de kanalen van de gemeenten. Zij hebben een belangrijke rol, vanwege de nauwe betrokkenheid van de gemeenten en de korte lijn naar de inwoners.

- **Bijeenkomsten**

We organiseren bijeenkomsten om de dialoog met de directe omgeving aan te gaan, kennis te delen en tijdig inzicht te geven in de (proces)stappen van het project. Dit kunnen zowel besloten bijeenkomsten betreffen bv. klankbordgroepen of openbare informatie-/consultatiemomenten en Raadsbijeenkomsten. Er is tevens ruimte voor dialoogsessies met de gemeenteraden.

- **Pers**

Meenemen van de pers in de aanpak, door actieve benadering over stand van zaken project of uitnodiging voor bijeenkomsten.

- **Social media**

Draagvlak creëren en informatie delen door de inzet van tweerichtingsverkeer (dialoog en participatie) via sociale media. Dit medium verwachten wij pas in te zetten vanaf de realisatiefase.

<u>Nadere uitwerking publiekscommunicatie</u>

Zaken zoals: op welke wijze, wanneer, door wie, met wie etc. wordt gecommuniceerd, worden in een nader uit te werken communicatieplan beschreven. Tevens zullen nog overeen te komen werkafspraken tussen VDL Nedcar, Provincie Limburg en de gemeenten Echt-Susteren en Sittard-Geleen, in het communicatieplan worden opgenomen.

Bijlage XII
Verdeling beheer en onderhoud kunstwerk VDL
Blad 1 van 2

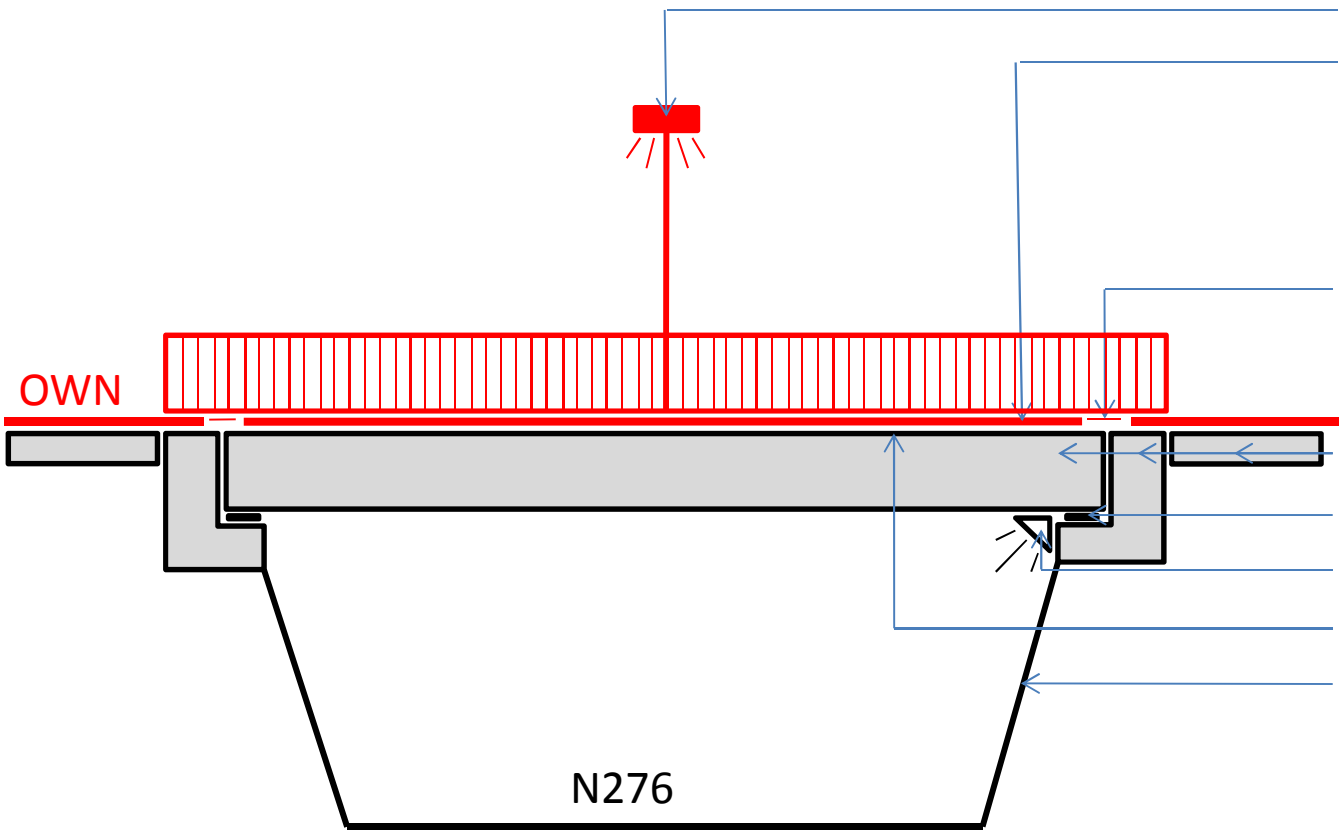

OV t.b.v. OWN,
Wegverharding (asfalt), Markering,
Afwatering,
Faunapassage,
Bitumineuze voegovergangen.

Constructie (beton),
Oplegging,
OV t.b.v. BPL,
Membraan,
Talud (bekleding).

Principe doorsnede Onderliggend Wegen Net over N276
(In richting N276)

Legenda
Beheer en onderhoud voor:
VDL
Provincie Limburg

Bijlage XII
Verdeling beheer en onderhoud kunstwerk VDL
Blad 2 van 2

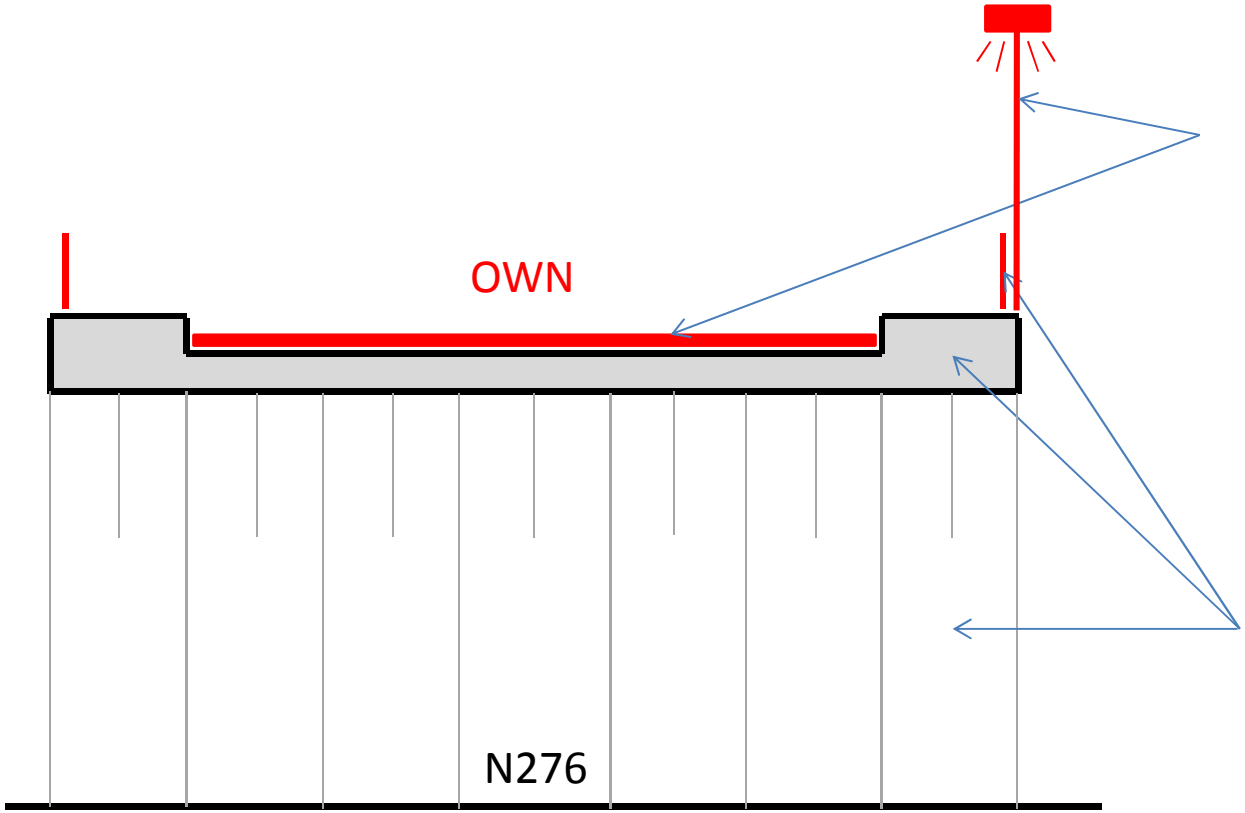

Principe doorsnede Onderliggend Wegen Net over N276
(In richting OWN)

OV t.b.v. OWN
Wegverharding (asfalt), Markering, Afwatering, Rasters, Faunapassage, Bitumineuze voegovergangen.

Leuning, Geleiderail,
Constructie (beton),
Talud (bekleding).

Legenda
Beheer en onderhoud voor:
VDL
Provincie Limburg

Limburgs Parlement

provincie limburg

Concept deelverslag van het verhandelde in de Interim Statencommissie

van 7-6-2019
betreffende G-19-013 Statenvoorstel Provinciale bijdrage van € 24,8 miljoen t.b.v. de Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar

Statenkenmerk	G-19-013	Maastricht	7-6-2019

De **VVD** (Nijskens) is positief over de ontwikkelingen, maar maakt zich zorgen over de verkeersafwikkeling in het gebied. Spreker wil weten waarom met maatregelen wordt gewacht. Wellicht dat cofinanciers hun investeringen naar voren kunnen halen.

Het **CDA** (Werrij-Wetzels) ziet het belang van de uitbreiding en steunt de voorgenomen maatregelen. De fractie heeft echter nog een aantal vragen en opmerkingen.

- Loopt de Provincie met het gehanteerde prijspeil het risico dat de kosten hoger uitvallen? Waarom is er geen rekening gehouden met de actuele prijzen?
- Bij de als-danvoorwaarden wordt gesproken over de groei van verkeersbelasting door meer personeel. Dat is niet overal consequent opgenomen. Ook is er sprake van een minder sterke groei door robotisering. Met welke stijging van het aantal arbeidsplaatsen is daadwerkelijk rekening gehouden?
- Voor het baanvak op de N276 worden vijf varianten onderzocht. Spreekster vraagt om meer informatie.
- De infrastructurele maatregelen kunnen planschadeclaims tot gevolg hebben. Is dat meegewogen in de onzekerheidsmarge?
- Op welke manier kan de Provincie bijdragen aan de productie van schone auto's?
- Tot slot: wat betekent de PAS-uitspraak van de Raad van State voor de uitbreiding?

FvD (Thewissen) vraagt om een nadere duiding van de als-danvoorwaarden.

LOKAAL-LIMBURG (Van der Linden) merkt op dat er op Tradeport Venlo eisen aan bedrijven zijn gesteld op het gebied van zonnepanelen en wil weten of dat ook voor VDL Nedcar geldt.

D66 (Vaessen) steunt de voorgenomen infrastructurele maatregelen. De fractie vraagt nog aandacht voor de balans tussen economische ontwikkelingen (ook van de Brightlands Campus) en de leefbaarheid in de regio. De fractie vraagt verder de mogelijke maatregelen met de betrokken gemeenten te bespreken.

De **PVV** (Housmans) is blij met de ontwikkelingen, met name met het versterken van de maakindustrie, maar heeft nog een aantal vragen en kanttekeningen.

- De fractie vraagt aandacht voor de risico's in de toekomst.

- Wat zijn de gevolgen van het niet nakomen van de PAS-wetgeving?
- Blijft de Dr. Hub van Doorneweg beschikbaar voor openbaar verkeer?
- De fractie pleit voor een bewaakte parkeerplaats voor vrachtwagens van toeleveranciers.
- De fractie pleit voor natuurcompensatie (gedeeltelijk) binnen de stedelijke omgeving.
- De fractie vraagt aandacht voor de invulling van het groen rondom het markante kasteel Wolfrath dat eigendom is van VDL Nedcar.
- Spreker vraagt aandacht voor het kredietbesluit (met een - foutief - totaalbedrag van 41 miljoen euro). Ook bij bijdragen in de financiering is sprake van een telfout.

De **PvdA** (Kuntzelaers) heeft een aantal op- en aanmerkingen over het voorstel.
- Het aantal benodigde vakmensen (3000 tot 4000) is niet beschikbaar in deze provincie. Daarvoor is scholing nodig en/of moeten mensen van buiten de provincie worden aangetrokken. Welke rol kan de Provincie daarbij spelen?
- Het gaat om specifieke kennis. De fractie roept op om mensen breed te scholen, zodat zij breed inzetbaar zijn.

De **SP** (Van Caldenberg) vindt dat VDL Nedcar ook zelf een maatschappelijke verantwoordelijkheid heeft en een bijdrage moet leveren aan de scholing van nieuw personeel.

De **PvdA** (Kuntzelaers) is het daarmee eens. De rol van de Provincie ligt bij de inzet van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Spreker wil weten hoe de gedeputeerde dat in de toekomst gaat vormgeven.
- De natuurcompensatie (voor de verwijdering van het bos van 200 jaar oud) moet substantieel en vergelijkbaar zijn. De fractie stelt voor om daar nu al (ondanks de als-danoptie) op korte termijn mee te starten.
- Nieuwe stukken aangelegde weg moeten in het landschap (met onder andere de Geleenbeek) passen.
- Mogelijk nieuwe grote hallen zijn een inbreuk op de leefbaarheid. De fractie pleit daarom voor een tijdige aanleg van groene buffers.

De **PvdD** (Loomans) is blij met de uitbreiding van dit innovatieve bedrijf. De uitbreiding gaat echter ten koste van goudgroene natuur en van het nabijgelegen kasteel, een rijksmonument. Het voorliggende voorstel staat niet los van die uitbreiding, al is er sprake van een als-danclausule. De fractie heeft daarom nog vragen en opmerkingen over beide plannen.
- De duurzaamheidplannen in het Statenvoorstel komen niet voor in de samenwerkingsovereenkomst. De fractie stelt voor om die plannen als randvoorwaarde op te nemen.
- De fractie mist een streefcijfer voor duurzame elektrische logistiek.
- De plannen gaan ten koste van het meer dan 200 jaar oude bos, met een uitzonderlijke waarde op het gebied van biodiversiteit. Met een gering extra bedrag per auto kunnen de gevolgen geminimaliseerd worden; maar blijkbaar gaat winst voor het milieu.
- De oversteek van de N297 en N276 voor langzaam verkeer verslechtert. Er zijn maatregelen nodig in de lokale fietsstructuur. Dat, en de mogelijke extra kosten, is echter niet opgenomen in de voorstellen. Spreker vraagt om opheldering.
- De verlegging van de N276 levert meer overlast op voor de inwoners van Nieuwstadt. Zijn

maatregelen daartegen opgenomen in de plannen?
- De planschade komt niet ten laste van VDL Nedcar. Heeft de Provincie daar in de begroting rekening mee gehouden?
- De uitbreiding heeft wezenlijke overschrijdingen van de geluidsnormen tot gevolg. Het is echter nog niet bekend of de normen voor fijnstof worden overschreden.
- Het is onduidelijk of de bijdrage van de Provincie beperkt blijft tot 24,8 miljoen euro.

50PLUS (Fischer-Otten) heeft enkele vragen en opmerkingen over het onderwerp.
- In de stukken over de N276 wordt gesproken over mogelijke extra kosten voor de Provincie. Zijn die begroot?
- Wat gebeurt er met bestaande opdrachten als er straks sprake is van een geringere verkeersdrukte?
- Ook 50PLUS pleit voor natuurcompensatie op korte termijn.

GroenLinks (Baneke) vraagt om een reactie op de PAS-uitspraak. De fractie vindt verder dat er grenzen bestaan aan verdere uitbreidingen in dat gebied, zoals bij VDL Nedcar, Brightlands en de A2, en pleit voor een integrale fysieke en ruimtelijke benadering, mede gezien de fysieke beperkingen van dat gebied. De fractie vraagt in dat kader aandacht voor uitbreiding in de hoogte.

De **PVV** (Housmans) merkt op dat ook natuurcompensatie verticaal kan plaatsvinden in de vorm van groene wanden van gebouwen.

GroenLinks (Baneke) is daar ook een groot voorstander van.

Het **CDA** (Werrij-Wetzels) merkt op dat de oude hallen niet geschikt zijn voor extra etages.

GroenLinks (Baneke) pleit voor de realisatie van nieuwe gebouwen, die kunnen ook inspelen op nieuwe vormen van mobiliteit.

De **VVD** (Nijskens) vindt dat een verantwoordelijkheid van de ondernemer. Hij merkt daarbij op dat hoogbouw in de veeteelt niet wordt geaccepteerd.

De **PVV** (Housmans) vindt dat de Provincie zich niet moet laten leiden door wensdenken en zich moet beperken tot het scheppen van randvoorwaarden.

GroenLinks (Baneke) leest op pagina 8 van de samenwerkingsovereenkomst dat 4000 parkeerplaatsen maatgevend zijn voor de als-danconstructie. Die worden nu echter al bezet.
GroenLinks mist tot slot aandacht voor de zero-emissionvoertuigen.

De **SP** (Van Caldenberg) merkt op dat de auto-industrie conjunctuurafhankelijk is. Dat vraagt om een robuuste onderneming. VDL Nedcar is voor de Provincie too big to fail, onder andere op het gebied van werkgelegenheid. Spreker pleit daarom voor meer diversificatie.

De **PVV** (Housmans) merkt op dat ook het mkb rondom het bedrijf zorgt voor werkgelegenheid en voor

een goed economisch klimaat in de provincie. Uit onderzoek blijkt dat grote spelers zorgen voor een goed vestigingsklimaat voor andere (mkb-)bedrijven.

De **SP** (Van Caldenberg) benadrukt dat ook die bedrijven, die voornamelijk afhankelijk zijn van VDL Nedcar (in dezelfde bedrijfstak), conjunctuurgevoelig zijn. De fractie heeft verder de volgende vragen en opmerkingen.

- Bij de als-danvoorwaarden zijn twee voorwaarden opgenomen waaraan beide voldaan moet worden. Spreker vraagt om een toelichting.
- De grondprijzen zijn nog onbekend. Daarom is het niet mogelijk om te beoordelen of er sprake is van een goede deal.

Het **CDA** (Werrij-Wetzels) merkt op dat op pagina 200 van de samenwerkingsovereenkomst de prijzen van gronden zijn opgenomen.

De **SP** (Van Caldenberg) leest in de begeleidende brief dat de prijzen op dit moment nog niet bekend zijn.

- Spreker vraagt naar de risico's voor kostenoverschrijdingen en de verdeling ervan over de verschillende partijen (VDL Nedcar en Provincie).
- Het gaat om een majeur project, onder andere ook op het gebied van werkgelegenheid en opleidingen. De fractie stelt dan ook voor om dit project in de Regeling Grote Projecten op te nemen, zodat Provinciale Staten automatisch in staat worden gesteld om bij te sturen.
- De fractie vraagt aandacht voor natuurwaarden en leefomgeving en wil weten waarom de omgeving van Mitsubishi Motors niet bij de plannen betrokken is. Spreker roept op om die twee trajecten integraal te bezien.

De **voorzitter** deelt mee dat voor de opname van het project in de Regeling Grote Projecten een apart Statenvoorstel nodig is.

Gedeputeerde Van den Akker merkt op dat het nu gaat om de tweede stap, financiële kaderstelling, in een proces van drie. Het PIP voor 2020 is een project op zich en moet nog worden opgestart, onder andere met een milieueffectrapportage.
De gevolgen van de PAS-uitspraak van de Raad van State over stikstof (voor deze en andere infrastructurele projecten) worden nu bestudeerd. Spreker vindt het geen aanleiding om allerlei projecten stop te zetten.

De **PvdA** (Kuntzelaers) wil weten op welke termijn de gevolgen van de uitspraak voor zowel oude als nieuwe ontwikkelingen bekend zijn.

Gedeputeerde Van den Akker merkt op dat het gaat om een interpretatie van de Raad van State naar aanleiding van een uitspraak van het Europese hof. Hij verwacht niet dat het onderzoek naar de gevolgen van de uitspraak voor het zomerreces zal zijn afgerond.
Spreker vervolgt met een reactie op de opmerkingen van de fracties.

- De VVD heeft gevraagd waarom gewacht wordt met infrastructurele maatregelen. De gedeputeerde benadrukt dat in overleg met gemeenten al maatregelen worden genomen tegen sluipverkeer. De

grote infrastructurele maatregelen zijn afhankelijk van de uitvoering van de als-danvoorwaarden (met bijvoorbeeld de uitbreiding van het aantal werknemers).
- Het CDA vroeg naar het prijspeil. Sinds 2017 wordt onderhandeld met het prijspeil van 2017. De onzekerheidsmarge bedraagt 13 miljoen euro.
- P50 wil zeggen dat er een kans bestaat dat het 50% duurder of goedkoper wordt.
- De ontwikkeling van de werkgelegenheid is onzeker. Het is daarbij belangrijk te weten of VDL Nedcar afhankelijk blijft van een producent (BMW).

Het **CDA** (Werrij-Wetzels) wil weten van welke cijfers op het gebied van werkgelegenheid wordt uitgegaan.

Gedeputeerde Van den Akker kan daar niet op vooruitlopen. Zo is nog niet duidelijk of er een tweede producent komt en wat dat met zich meebrengt. Er is sprake van enkele duizenden tot vele duizenden extra arbeidsplaatsen.
- Er vindt nu onderzoek plaats naar de vijf varianten van de N276. De MER komt bij het PIP weer aan de orde.
- Planschadeclaims maken deel uit van de onzekerheidsmarge.
- Voorwaarden voor het produceren van schonere auto's kunnen worden meegenomen in het energiebeleid van de Provincie. Er is geen sprake van financiële incentives.

De **VVD** (Nijskens) wil weten hoe het Limburgse energiebeleid kan bijdragen aan schonere auto's die voornamelijk in het buitenland worden verkocht.

De heer **Van Sloun** legt uit dat onderzocht wordt op welke manier VDL Nedcar op dat gebied gesteund kan worden, zodat het een interessante onderneming wordt voor de productie van schone auto's. De onderneming is daarbij echter afhankelijk van BMW.

Gedeputeerde Van den Akker vervolgt met zijn reactie op de bijdragen van de fracties.
- De duiding van de als-danvoorwaarden is uitgewerkt in de samenwerkingsovereenkomst. De daadwerkelijke uitbreiding van het personeel is het go/no-go-moment om de uitbreiding op infrastructureel gebied op te starten.

FvD (Thewissen) wil weten welke criteria de Provincie daarbij hanteert.

Gedeputeerde Van den Akker deelt mee dat dat ook is uitgewerkt in de samenwerkingsovereenkomst.

De heer **Van Sloun** legt uit dat een uitbreiding van de capaciteit van de fabriek en dus van het aantal parkeerplaatsen voor personeel en toeleveranciers, gevolgen heeft voor de verkeersdruk en dus voor de verkeersinfrastructuur in de omgeving.

Gedeputeerde Van den Akker zegt toe daar in een informatiebijeenkomst verdere uitleg over te geven.
De gedeputeerde vervolgt met zijn reactie.
- In het kader van het energie-akkoord wordt ook met VDL Nedcar gesproken over de plaatsing van

zonnepanelen. Dat is alleen mogelijk op nieuwe gebouwen. Het dak van de bestaande fabriek is daar niet op berekend.
- In de MER wordt aandacht geschonken aan de balans tussen economie en leefbaarheid, ook in relatie tot Chemelot. De landelijke inpassing waar de PvdA over sprak, is daar onderdeel van.
- Natuurcompensatie moet voor de vaststelling van het PIP geregeld zijn. Het is onderdeel van de als-danvoorwaarden.
- De toekomst van de Dr. Hub van Doorneweg is afhankelijk van de uitkomsten van de MER.

De **PvdA** (Kuntzelaers) stelt voor om onderzoek te doen naar de mogelijkheden om eerder te beginnen met de natuurcompensatie.

Gedeputeerde Van den Akker legt uit dat daar in het plan Platteland In Ontwikkeling al naar wordt gekeken. Ook het binnenstedelijk vergroenen, waar de PVV over sprak, is daar onderdeel van. Kasteel Wolfrath is een rijksmonument en moet dus samen met het Rijk worden aangepakt.
- De kosten zijn ruim begroot, op basis van het prijspeil van 2017. Na de uitwerking van de varianten komt daar meer duidelijkheid over.
- Spreker heeft er vertrouwen in dat er voldoende werknemers worden gevonden, mede gezien de ervaringen met het Mobiliteitscentrum en de Nedcar-aanpak in de afgelopen jaren.

De **PvdA** (Kuntzelaers) merkt op dat sommige werkzaamheden complexer worden. Speelt de Provincie een rol bij de benodigde extra opleidingen?

Gedeputeerde Van den Akker deelt mee dat dat onderdeel is van Werven en Begeleiden. Hij beaamt dat er voldoende technische opleidingen in de regio moeten komen. Dat is mede onderdeel van het Onderwijs- en arbeidsmarktbeleid.
- Op het gebied van duurzaamheid volgt er nog een anterieure overeenkomst. Daar worden nog nadere afspraken over gemaakt.

De **PvdD** (Loomans) vraagt aandacht voor milieuvriendelijke aanlevering van materialen met onder andere elektrische vrachtwagens.

Gedeputeerde Van den Akker deelt mee dat VDL Nedcar daar in het kader van slimme logistiek al aan werkt, onder andere met aanvoer van materialen via schip en spoor.
- De oversteekbaarheid van de N276 en de N279 en de milieueffecten worden nader onderzocht binnen het PIP en de MER.
- Er wordt gedacht aan bouw in twee lagen. Spreker verwacht geen wolkenkrabbers.
- De fabriek moet laten zien dat ze klaar is voor opdrachten van meerdere autofabrikanten.
- De grondprijzen worden openbaar als de akte passeert. Grosso modo staat in het Statenvoorstel dat VDL Nedcar de gronden voor 18,1 miljoen euro (dat is marktconform) overneemt.
- De risico's voor aanvullende infrastructurele maatregelen zijn voor de Provincie. Voor VDL Nedcar is het risico dat gronden worden gekocht, ook als niet wordt uitgebreid.
- Met de bijdrage van VDL Nedcar van 8,1 miljoen euro voor infrastructurele maatregelen zijn de kosten voor het bedrijf en de Provincie gelijk (26 miljoen euro). De bijdrage van het Rijk bedraagt 10 miljoen euro.

Tweede termijn

De **voorzitter** vraagt de fracties in de tweede termijn aan te geven of het onderwerp als bespreekstuk of hamerstuk moet worden doorgeleid naar de Statenvergadering en of het project, zoals de SP heeft verzocht, deel moet gaan uitmaken van de Regeling Grote Projecten.

De **SP** (Van Caldenberg) beaamt dat het een planologisch proces betreft. De ontwikkelingen zijn echter vele malen groter dan planologisch van aard. Daarom verzoekt de SP om de ontwikkelingen regelmatig integraal te bespreken.

De **VVD** (Nijskens) herhaalt de vragen over de verdeling van de risico's voor een bedrag van 13 miljoen euro. Voor de VVD hoeft het project niet toegevoegd te worden aan de Regeling Grote Projecten. Het gaat nu eigenlijk slechts om een kredietaanvraag voor een weggedeelte. Voor de fractie is het onderwerp verder een hamerstuk.

Het **CDA** (Werrij-Wetzels) ziet ook geen heil in de opname van dit project in de Regeling Grote Projecten. Zo gaat het onder andere niet om een complexe financieringsstructuur of complexe organisatiestructuur. Spreekster vindt het vreemd dat wordt gerekend met het prijspeil van 2017. Zij vraagt daarom voor de Statenvergadering van 28 juni 2019 om een actueel prijsoverzicht. Ook voor het CDA is het voorstel een hamerstuk als de gehanteerde prijzen reëel zijn.

FvD (Thewissen) is ook geen voorstander van de opname in de Regeling Grote Projecten. Voor de fractie is het een hamerstuk.

LOKAAL-LIMBURG (Van der Linden) begrijpt dat Provinciale Staten nog in stap 3 invloed kunnen uitoefenen. Voor LOKAAL-LIMBURG is het geen groot project en is het voorstel een hamerstuk.

Voor **D66** (Vaessen) is het ook een groot project en is het voorstel een hamerstuk.

De **PVV** (Housmans) herhaalt haar vraag over de totaalbedragen. Spreker is er geen voorstander van om dit project met een als-danstructuur op te nemen in de Regeling Grote Projecten. Als alle vragen naar tevredenheid worden beantwoord, is het ook voor de PVV een hamerstuk.

De **PvdA** (Kuntzelaers) vraagt om Provinciale Staten intensief te betrekken bij de ontwikkelingen. Daarvoor hoeft het project niet opgenomen te worden in de Regeling Grote Projecten. De PvdA wil er in de Statenvergadering over van gedachten wisselen, gezien de geuite wensen en bedenkingen. Voor de fractie is het dan ook een bespreekstuk.

De **PvdD** (Loomans) ziet uit naar een nadere omschrijving van de duurzaamheiddoelstellingen. Spreker wil weten of die gelden als voorwaarden voor het project. Voor de Partij voor de Dieren is het een bespreekstuk. Het project hoeft niet opgenomen te worden in de Regeling Grote Projecten.

50PLUS (Fischer-Otten) vindt het ook geen groot project. Spreekster wil verder weten of de openstaande

vragen nog voor de Statenvergadering worden beantwoord. Als dat niet lukt, is het onderwerp voor de fractie een bespreekstuk.
De Verkenningsnota 2015 is herijkt. Spreekster vraagt naar de consequenties, onder andere voor de als-danprocedure.

Voor **GroenLinks** (Baneke) is het een bespreekstuk. Voor GroenLinks is het geen groot project.

De **SP** (Van Caldenberg) begrijpt dat er geen steun is om het project op te nemen in de Regeling Grote Projecten. Spreker hoopt dat er geen intensievere monitoring nodig is. Voor de SP is het een bespreekstuk, omdat het een majeure ontwikkeling betreft met een grote impact voor de economie in Limburg.
De heer Van Caldenberg herhaalt zijn vraag over de koppeling met het terrein van Mitsubishi Motors. Hij acht tot slot de brede steun voor dit voorstel een belangrijk signaal naar de partners en eventuele nieuwe automotiv bedrijven.

Gedeputeerde Van den Akker beaamt dat de brede steun, maar ook de financiële investeringen, de competitiviteit van de regio en de maakindustrie versterkt. Spreker gaat in op de opmerkingen van de fracties.

- Ook als de risico's lager uitvallen, blijft de bijdrage van VDL Nedcar van 8 miljoen euro in stand.
- Nieuwe onzekerheidsmarges worden pas in oktober of november 2019 verwacht. Er wordt nu in de MER en het PIP rekening gehouden met een reguliere (ruime) prijsstijging van 2%.

De heer **Vonken** (ambtenaar) gaat in op de vraag van de PVV over de totalen. Hij beaamt dat er sprake is van onduidelijkheid. De 2 miljoen euro betreft een bijdrage van VDL Nedcar out-of-pocketkosten.

T8451 Gedeputeerde Van den Akker zegt toe in het Statenvoorstel Provinciale bijdrage Gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar bij de financiële tabel behorende bij het kredietbesluit een verduidelijking toe te voegen en het op dit punt gewijzigd Statenvoorstel opnieuw aan te bieden aan Provinciale Staten.

- De eisen op het gebied van duurzaamheid betreffen inspanningsverplichtingen. Het moet een goed voorbeeld worden in Limburg.
- De gevolgen van de herijking zijn aanzienlijk, onder andere ook omdat de automobielmarkt is veranderd in de afgelopen jaren.

Het **CDA** (Werrij-Wetzels) vraagt nogmaals om de actuele prijzen te hanteren. Spreekster acht dat mogelijk.

De heer **Van Sloun** deelt mee dat in de onzekerheidsmarge (van 13 miljoen euro) al rekening is gehouden met een prijsstijging van 2%.

De **PvdA** (Kuntzelaers) benadrukt dat het onvoldoende rekening houden met prijsstijgingen al geleid heeft tot budgetoverschrijdingen. Ook de PvdA vraagt om correcte en actuele berekeningen.

Gedeputeerde Van den Akker zegt toe daar in het najaar van 2019 op terug te komen. Hij is zich

bewust van de actuele prijsstijgingen.

Voor de **SP** (Van Caldenberg) is dat niet voldoende.

De **VVD** (Nijskens) gaat ervan uit dat prijsstijgingen worden betaald vanuit de onzekerheidsmarge van 13 miljoen euro.

Gedeputeerde Van den Akker benadrukt dat nu een besluit wordt genomen over een kredietaanvraag voor een infrastructureel project dat nog verder wordt uitgewerkt. De P50-raming straks wordt gevolgd door een P85-raming (met 15% kans op afwijkingen). Dan zijn reëlere en actuelere berekeningen mogelijk.

Conclusie: het onderwerp is voldoende besproken en zal als bespreekstuk wordt doorgeleid naar de Statenvergadering van 21 juni 2019. Het voorstel van de SP om het project op te nemen in de Regeling Grote Projecten heeft geen steun

De commissiegriffier,	De voorzitter,
Mw. L.G.M. van Birgelen-Droog	Dhr. A. Rossel

Limburgs Parlement

provincie limburg

BESLUIT
PROVINCIALE STATEN
VAN LIMBURG

No: G-19-013

Onderwerp
Provinciale bijdrage van € 24,8 mln. ten behoeve van de Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar.

Provinciale Staten van Limburg;

gezien het voorstel van Gedeputeerde Staten van Limburg van 14 mei 2019

besluiten:
1. de Immunisatiereserve aan te wenden voor € 24,8 mln. ter dekking van de Provinciale bijdrage in de Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar;
2. in te stemmen met het instellingsbesluit (ter vorming van de reserve);
3. in te stemmen met het kredietbesluit (ten behoeve van de investering).

Aldus vastgesteld door Provinciale Staten van Limburg in hun vergadering van 21 juni 2019.

De heer mr. A.O.J. Pregled, waarnemend griffier

De heer drs. Th.J.F.M. Bovens, voorzitter

Stemresultaat

Limburgs Parlement

Overzicht van de stemming

Vergadering: Statenvergadering

Naam agenda: Agendapunt 6.4

Onderwerp: G-19-013

Beschrijving: Gewijzigd Statenvoorstel Provinciale bijdrage van € 24,8 miljoen ten behoeve van de Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar, brief GS van 14-6-2019 (GS 2019-45473)

Geopend: 2019-06-21 16:19:40

Gesloten: 2019-06-21 16:20:13

Stem resultaten in totalen

Aanwezigen: 47

Stemronde

Voor:	36
Tegen:	6
Totaal stemmen:	42
Niet gestemd:	5

Individuale resultaten van deelnemers:

Naam deelnemer	Partij	Antwoord
- G. Frische	CDA	Voor
W. IJpelaar	CDA	Voor
M. Werrij-Wetzels	CDA	Voor
M. Absil	CDA	Voor
R. Tegels	CDA	Voor
H. Mackus	CDA	Voor
J. Geraats	CDA	Voor
M. Depont-Olivers	CDA	Voor
R. Burlet	Forum voor Democratie	Voor
C. van der Sande	Forum voor Democratie	Voor

N. Vincken	Forum voor Democratie	Voor
B. Smeets	Forum voor Democratie	Voor
H. Reuser	Forum voor Democratie	Voor
M. Thewissen	Forum voor Democratie	Voor
B. Megens	PVV	Voor
R. Claassen	PVV	Voor
- M. Bosch	PVV	Voor
R. Housmans	PVV	Voor
L. Hermans	PVV	Voor
J. van den Akker	VVD	Voor
H. Nijskens	VVD	Voor
T. Heldens	VVD	Voor
K. Straus	VVD	Voor
L. Bastiaans	VVD	Voor
A. Rossel	GroenLinks	Tegen
P. Baneke	GroenLinks	Tegen
K. Mertens	GroenLinks	Tegen
T. Jetten	GroenLinks	Tegen
Y. Claessens-Schepers	SP	Voor
M. van Caldenberg	SP	Voor
R. van der Valk	SP	Voor
J. Wolters Gregorio	SP	Voor
J. Kuntzelaers	PvdA	Voor
E. Geurts	PvdA	Voor
A. Berghorst	PvdA	Voor
L. Vaessen	D66	Voor
M. Jennekens	D66	Voor
P. Loomans	Partij van de Dieren	Tegen
P. Plusquin	Partij van de Dieren	Tegen
H. van der Linden	LOKAAL-LIMBURG	Voor
R. Franssen	LOKAAL-LIMBURG	Voor
A. Fischer-Otten	50PLUS	Voor

(PS) Provinciale Staten

Dossiernummer	313
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	21 juni 2019
Agendapunt	6.5
Omschrijving	G-19-014 Statenvoorstel Vastellen aanvullend (provinciaal deel van het) krediet project Opwaardering Maaslijn, brief GS van 14-5-2019 (GS 2019-37372)

Geagendeerd	Vergaderdatum
(PS) Provinciale Staten	21 juni 2019

provincie limburg

Provinciale Staten
van Limburg

Cluster	WEGA	**Behandeld**	M.A. Luijten
Ons kenmerk	2019/37372	**Telefoon**	+31 43 389 78 20
Uw kenmerk	-	**Maastricht**	14 mei 2019
Bijlage(n)	1	**Verzonden**	**24 mei 2019**

Onderwerp
Toesturen aanvullende kredietbesluit project Maaslijn

Geachte Staten,

Hierbij treft u aan het Statenvoorstel Aanvullend kredietbesluit project Maaslijn, inclusief de daarbij behorende bijlagen.

Gedeputeerde Staten van Limburg

voorzitter

secretaris

Bezoekadres:
Limburglaan 10
NL-6229 GA Maastricht

Postbus 5700
NL-6202 MA Maastricht
postbus@prvlimburg.nl

Tel + 31 43 389 99 99
Fax + 31 43 361 80 99
www.limburg.nl

IBAN –nummer:
NL08RABO0132575728
BIC-code: RABONL2U

provincie limburg

Statenvoorstel – 1 minuut versie
No: G-19-014

1 Onderwerp

Vaststellen aanvullend (provinciaal deel van het) krediet project Opwaardering Maaslijn.

2 Inleiding/aanleiding inclusief beoogd resultaat

De kostenontwikkeling van de Maaslijn valt buiten de met Provinciale Staten en partners afgesproken financiële kaders (zie bijlage 1). Ondanks een politiek lastige aanpassing van de scope die het project weer binnen de financiële kaders moest brengen, het schrappen van station Grubbenvorst, blijken de beschikbare middelen nog steeds onvoldoende. Ook blijkt het tekort niet beperkt tot enkel de index zoals aangegeven tijdens het interpellatiedebat van februari 2018.
De oorzaak van het tekort is vooral gelegen in de vertraging van het project. Na het interpellatiedebat en de wijziging in de interne aansturing van het project is gekozen een nieuwe, door alle partners, gedragen baseline (scope, planning en daaruit volgend een probabilistische raming) op te stellen. Dat maakt dat geconcludeerd kan worden dat de vigerende scope niet zonder extra middelen kan worden gerealiseerd.

Daartoe zijn intensieve gesprekken gestart met de projectpartners. Daarin was en is de rol van het ministerie cruciaal geweest. Door elkaar vast te houden in het project heeft het ministerie een grotere rol genomen dan eerder was afgesproken. Die houding en het feit dat ook de overige partners steeds bereid zijn geweest het project te willen realiseren heeft geleid tot het volgende resultaat.

Onder toezegging dat de scope (bijlage 2) bevroren wordt zoals deze is opgenomen in de raming van ProRail van december 2018 en dat alle scopewijzigingen voor de veroorzakende of vragende partij zijn is de volgende dekking afgesproken.

Additioneel willen de partijen de volgende extra middelen aan het project toevoegen:
- Ministerie I en W: € 10 mln. (totale bijdrage € 60,0 mln.)
- Provincie Limburg: € 35,15 mln. (totale bijdrage € 99,9 mln.)
- Provincie Noord Brabant: € 10,2 mln. (totale bijdrage € 31,6 mln.)
- Provincie Gelderland: € 4 mln. (totale bijdrage € 21,5 mln.)

Daarmee komt de dekking van het totale budget voor het project Maaslijn uit op een bedrag van € 213,0 mln., bestaande uit € 186,7 mln. (Mu-waarde) raming ProRail december 2018 (zie bijlage 3) en een bedrag van € 26,3 mln. dat beschikbaar is om de indexering van deze raming in de komende jaren op te vangen.
Alle bedragen in deze nota zijn exclusief btw. De enige uitzondering hierop is de aanleg/reconstructie van zogenaamde kruisende voorzieningen.

Planning:
Daarnaast zetten alle partijen zich maximaal in om een spoedige oplevering mogelijk te maken zodat het belang van de reiziger kan worden gediend. Daarbij is een snelle realisering ook een belangrijke beheersmaatregel voor de kosten. We blijven als gezamenlijke partijen, ook ProRail, sturen op oplevering december 2023 (kans 25%), wetende dat 2024 (kans 85%) realistischer is. De planning is weergegeven in bijlage 4.

Met dit besluit wordt het provinciaal deel van het benodigde krediet formeel bekrachtigd om een zo spoedig mogelijke realisering van een verbeterde Maaslijn mogelijk te maken. Hierdoor kan de reiziger in 2023 of 2024 gebruik maken van een structurele verbetering van de veel geplaagde verbinding tussen Roermond en Nijmegen. Daarnaast geeft de voorgestelde besluiten duidelijkheid aan Arriva als het gaat om de te bestellen treinen.

3 Bevoegdheid

Er is sprake van een autonome bevoegdheid van de Provincie Limburg. Provinciale Staten stellen de middelen vast.

4 Voorstel aan Provinciale Staten

1. In te stemmen met de aanvullende financiële bijdrage voor deze fase van het project van € 35,15 miljoen van de Provincie Limburg aan het investeringskrediet Opwaardering Maaslijn, waarmee het bestaande krediet ad € 164 miljoen wordt verhoogd tot € 199,15 miljoen.
2. Dekking van deze aanvullende middelen geschiedt via de Reserve DU Verkeer en Vervoer, hiertoe dient een bedrag ad € 8,53 miljoen uit de immunisatiereserve te worden toegevoegd aan het saldo van de reserve DU Verkeer en Vervoer (zie ook brief gedeputeerde Mackus 2019/24829). Deze financiële consequenties zullen worden verwerkt via de reguliere P&C-cyclus (2e afwijkingenrapportage) en programmabegroting 2020 en verder.
3. Risico's met betrekking tot de ZBO-omvorming maken geen onderdeel uit van het risicodeel waarover de Provincie Limburg medeverantwoordelijk voor is.

5 Argumenten / toets duurzaamheidparagraaf

Alle partners onderschrijven het belang van een goed functionerende treinverbinding. Zonder additionele middelen van alle partijen is een opwaardering van de Maaslijn geen haalbare zaak. Dan zou de reiziger op het traject Roermond – Venlo – Nijmegen in de toekomst geconfronteerd blijven worden met een onbetrouwbare treinverbinding. Door in te stemmen met het toekennen van de voorgestelde additionele middelen aan het project kan het project doorgang vinden en kunnen de noodzakelijke verbeteringen aan de Maaslijn plaatsvinden. Dit zorgt zoals gesteld voor een sneller en betrouwbaarder openbaar vervoer product voor de reiziger. Daarnaast wordt door de verduurzaming van de Maaslijn de uitstoot van CO_2 door de nu rijdende dieseltreinen gestopt. Uit eerdere berekeningen blijkt dat de dieseltreinen een uitstoot produceren van 10,7 kiloton CO_2. Vanwege het feit dat de elektriciteit waarmee de treinen in Nederland rijden volledig wordt opgewekt door windenergie, is dit gelijk de verwachte besparing.

6 Risico's

Indien het project onverhoopt meer kost dan het nu is voorzien (€ 213,0 mln.) dragen zowel Rijk als provincie Limburg evenredig de risico's, 50-50. Daarmee wordt het risicoprofiel van de provincie Limburg verlaagt van oorspronkelijk ongeveer 80% naar 50%. Provincie Brabant stapt als risicodragende partij uit het project. Het Rijk stapt voor 50% risicodragende partij in het project. Provincie Gelderland was geen risicodragende partij en zal dit ook niet worden.

Daarnaast speelt er een risico als het gaat om het project 4Paardjes waarin Provincie Limburg een bijdrage levert. Gemeente Venlo is trekker en risicodrager van het project. Dat is en blijft zo. Het Rijk wil mogelijke risico's in dit project echter niet laten terugslaan op het project Maaslijn. In de voorliggende afspraken met de partners is dan ook door het Rijk bedongen dat het risico 4Paardjes, enkel daar waar het het project Maaslijn raakt, binnen het project Maaslijn voor rekening en risico van de provincie Limburg is. Het risicodossier binnen een project als Maaslijn is dynamisch en wijzigt gedurende het project in aantal risico's en financiële omvang. Het huidige risicodossier is bijgevoegd in bijlage 5.

Met dit financiële voorstel wordt de zogenaamde Mu-waarde (gemiddelde waarde van raming) van het project en een bedrag aan indexering zoals ingeschat bij een index van 3% per jaar gefinancierd. Dat betekent dat er een kans van ongeveer 50% is op overschrijding op de Mu-waarde van de raming binnen dit budget. Indien dit optreedt, zal een nieuw voorstel aan Provinciale Staten worden gedaan. De risicoreserve binnen het project bedraagt op dit moment € 27,6 mln. en is opgenomen in de raming van € 186,7 mln.

Statenvoorstel
No: G-19-014

1. Onderwerp

Vaststellen aanvullend (provinciaal deel van het) krediet project Opwaardering Maaslijn.

2. Inleiding/aanleiding inclusief beoogd resultaat

De kostenontwikkeling van de Maaslijn valt buiten de met Provinciale Staten en partners afgesproken financiële kaders (zie bijlage 1). Ondanks een politiek lastige aanpassing van de scope die het project weer binnen de financiële kaders moest brengen, het schrappen van station Grubbenvorst, blijken de beschikbare middelen nog steeds onvoldoende. Uit de second opinion van bureau Kodos bleek dat er een overschrijding was als gevolg van oplopende index. In het interpellatiedebat van februari 2018 is aangegeven het gehele project te herijken. Na het interpellatiedebat en de wijziging in de interne aansturing van het project is gekozen een nieuwe, door alle partners, gedragen baseline (scope, planning en daaruit volgend een raming) op te stellen. Daaruit bleek dat het tekort niet beperkt was tot enkel de index maar ook was opgelopen als gevolg van de opgelopen vertraging. Dat maakt dat geconcludeerd kan worden dat de vigerende scope niet zonder extra middelen kan worden gerealiseerd.

Daartoe zijn intensieve gesprekken gestart met de projectpartners. Daarin was en is de rol van het ministerie cruciaal geweest. Door elkaar vast te houden in het project heeft het ministerie een grotere rol genomen dan eerder was afgesproken. Die houding en het feit dat ook de overige partners steeds bereid zijn geweest het project te willen realiseren heeft geleid tot het volgende resultaat.

Onder toezegging dat de scope (zie bijlage 2) bevroren wordt zoals deze is opgenomen in de raming van ProRail en dat alle scopewijzigingen voor de veroorzakende of vragende partij zijn is de volgende dekking afgesproken:

Additioneel willen de partijen de volgende extra middelen aan het project toevoegen:
- Ministerie I en W: € 10 mln. (totale bijdrage € 60,0 mln.)
- Provincie Limburg: € 35,15 mln. (totale bijdrage € 99,9 mln.)
- Provincie Noord Brabant: € 10,2 mln. (totale bijdrage € 31,6 mln.)
- Provincie Gelderland: € 4 mln. (totale bijdrage € 21,5 mln.)

Daarmee komt de dekking van het totale budget voor het project Maaslijn uit op een bedrag van € 213,0 mln., bestaande uit € 186,7 mln. (Mu-waarde) raming ProRail december 2018 (zie bijlage 3) en een bedrag van € 26,3 mln. dat beschikbaar is om de indexering van deze raming in de komende jaren op te vangen.
Alle bedragen in deze nota zijn exclusief btw. De enige uitzondering hierop is de aanleg/reconstructie van zogenaamde kruisende voorzieningen.

Daarnaast zetten alle partijen zich maximaal in om een zo spoedig mogelijke oplevering mogelijk te maken zodat het belang van de reiziger zo spoedig mogelijk kan worden gerealiseerd. Daarbij is een snelle realisering ook een belangrijke beheersmaatregel voor de kosten. We blijven als gezamenlijke partijen, ook ProRail, sturen op oplevering december 2023 (kans 25%), wetende dat 2024 (kans 85%) realistischer is. De planning is weergegeven in bijlage 4.

Met dit besluit wordt het provinciaal deel van het benodigde krediet formeel bekrachtigd om een zo spoedig mogelijke realisering van een verbeterde Maaslijn mogelijk te maken. Hierdoor kan de reiziger in 2023 of 2024 gebruik maken van een structurele verbetering van de veel geplaagde verbinding tussen Roermond en Nijmegen. Daarnaast geeft de voorgestelde besluiten duidelijkheid aan Arriva als het gaat om de te bestellen treinen.

3. Bevoegdheid

Er is sprake van een autonome bevoegdheid van de Provincie Limburg. Provinciale Staten stellen de middelen vast.

4. Voorstel aan Provinciale Staten

1. In te stemmen met de aanvullende financiële bijdrage voor deze fase van het project van € 35,15 miljoen van de Provincie Limburg aan het investeringskrediet Opwaardering Maaslijn, waarmee het bestaande krediet ad € 164 miljoen wordt verhoogd tot € 199,15 miljoen.
2. Dekking van deze aanvullende middelen geschiedt via de Reserve DU Verkeer en Vervoer, hiertoe dient een bedrag ad € 8,53 miljoen uit de immunisatiereserve te worden toegevoegd aan het saldo van de reserve DU Verkeer en Vervoer (zie ook brief gedeputeerde Mackus 2019/24829). Deze financiële consequenties zullen worden verwerkt via de reguliere P&C-cyclus (2e afwijkingenrapportage) en programmabegroting 2020 en verder.
3. Risico's met betrekking tot de ZBO-omvorming maken geen onderdeel uit van het risicodeel waarover de Provincie Limburg medeverantwoordelijk voor is.

5. Risico's

Indien het project onverhoopt meer kost dan het nu is voorzien (€ 213,0 mln.) dragen zowel Rijk als provincie Limburg evenredig de risico's, 50-50. Daarmee wordt het risicoprofiel van de provincie Limburg verlaagt van oorspronkelijk ongeveer 80% naar 50%. Provincie Brabant stapt als risicodragende partij uit het project. Het Rijk stapt voor 50% risicodragende partij in het project. Provincie Gelderland was geen risicodragende partij en zal dit ook niet worden.
Het risicodossier binnen een project als Maaslijn is dynamisch en wijzigt gedurende het project in aantal risico's en financiële omvang. Het huidige risicodossier is bijgevoegd in bijlage 5.

Daarnaast speelt er een risico als het gaat om het project 4Paardjes waarin de Provincie Limburg een bijdrage levert. Gemeente Venlo is trekker en risicodrager van het project. Dat is en blijft zo. Het Rijk wil mogelijke risico's in dat project echter niet laten terugslaan op het project Maaslijn. In de afspraken met de partners is dan ook door het Rijk bedongen dat het risico 4Paardjes, enkel daar waar het het project Maaslijn raakt, binnen het project Maaslijn voor rekening en risico van de provincie Limburg is. Voor wat betreft het risico van de spoorwegveiligheid is dat risico nog te overzien. Indien 4Paardjes geen doorgang zal vinden moet er andere spoorwegovergang op het baanvak van de Maaslijn worden gesaneerd of opgeheven.

Indien dat het geval is kan mogelijk het vrijvallende budget wat de provincie heeft gereserveerd voor 4Paardjes daarvoor worden ingezet.
Er speelt echter nog een probleem met de bovenleiding op het baanvak bij Venlo.
De bovenspanning is daar Duits, wat betekent dat er een spanningsregime heerst van 15kVolt i.p.v. de Nederlandse 1500 Volt. Dat betekent concreet dat de toekomstige elektrische treinen van Arriva op dat deel (ongeveer 800 meter) geen gebruik kunnen maken van de bovenleiding. Ze moeten voldoende snelheid maken om het baanvak te kunnen passeren zonder energie te vragen van de bovenleiding. Normaal gesproken geen probleem, ware het niet de huidige overweg bij 4Paardjes vaker storing geeft. Door die storing mag een trein enkel met een lage snelheid de overweg passeren. Hierdoor is er te weinig snelheid om het baanvak te passeren en zal een trein stil komen te staan onder de 15 kVolt leiding. Optrekken vanuit stilstand is dan geen optie vanwege het feit dat de Arrivatreinen niet kunnen rijden op 15kVolt. Dat betekent dat er mogelijk kostbare maatregelen moeten worden getroffen om dit probleem op te lossen indien 4Paardjes niet of te laat, lees na 2024, wordt opgeleverd. Door het opheffen van de spoorwegovergang wordt dit probleem immers voorgoed opgelost.

Met dit financiële voorstel wordt de zogenaamde Mu-waarde (gemiddelde waarde van de raming) van het project en een bedrag aan indexering zoals ingeschat bij een index van 3% per jaar gefinancierd. Dat betekent dat er een kans van ongeveer 50% is op overschrijding op de Mu-waarde van de raming binnen dit budget. Indien dit optreedt, zal een nieuw voorstel aan Provinciale Staten worden gedaan. De risicoreserve binnen het project bedraagt op dit moment € 27,6 mln. en is onderdeel van de raming die sluit op Mu-waarde € 186,7 mln. De zogenaamde P85 waarde van de raming bedraagt € 219,0 mln. exclusief btw. en exclusief indexering.

6. Toelichting / kernargumenten/onderbouwing

Gelet op het geconstateerde tekort tussen beschikbaar budget en de nieuwe ramingen zijn de drie provincies gestart met intensieve gesprekken met het Rijk. De uitkomst van die gesprekken is medegedeeld aan Provinciale Staten op 2 april 2019 (kenmerk 2019/24829) en zijn samengevat als volgt.

Additioneel willen de partijen de volgende extra middelen aan het project toevoegen:
- Ministerie I en W: € 10 mln. (totale bijdrage € 60,0 mln.)
- Provincie Limburg: € 35,15 mln. (totale bijdrage € 99,9 mln.)
- Provincie Noord Brabant: € 10,2 mln. (totale bijdrage € 31,6 mln.)
- Provincie Gelderland: € 4 mln. (totale bijdrage € 21,5 mln.)

Daarmee komt de dekking van het totale budget voor het project Maaslijn uit op een bedrag van € 213,0 mln., bestaande uit € 186,7 mln. (Mu-waarde) raming ProRail december 2018 (zie bijlage 3) en een bedrag van € 26,3 mln. dat beschikbaar is om de indexering van deze raming in de komende jaren op te vangen. Alle bedragen in deze nota zijn exclusief btw. De enige uitzondering hierop is de aanleg/reconstructie van zogenaamde kruisende voorzieningen.

Onder toezegging dat de scope (zij bijlage 2) bevroren wordt zoals deze is opgenomen in de raming van ProRail en dat alle scopewijzigingen voor de veroorzakende of vragende partij zijn is het aanbod geaccepteerd. Daarnaast zetten alle partijen zich maximaal in om een zo spoedig mogelijke oplevering mogelijk te maken zodat het belang van de reiziger kan worden gerealiseerd. Daarbij is een snelle realisering ook een belangrijke beheersmaatregel voor de kosten. We blijven als gezamenlijke partijen, ook ProRail, sturen op oplevering december 2023 (kans 25%), wetende dat 2024 (kans 85%) realistischer is. De planning is weergegeven in bijlage 4.

Daarnaast speelt er nog een risico als het gaat om het project 4Paardjes waarin wij een bijdrage leveren. Gemeente Venlo is trekker en risicodrager van het project. Dat is en blijft zo. Het rijk wil mogelijke risico's in dat project echter niet laten terugslaan op het project Maaslijn. In de afspraken met de partners is dan ook door het Rijk bedongen dat het risico 4Paardjes, enkel daar waar het het project Maaslijn raakt, binnen het project Maaslijn voor rekening en risico van de provincie Limburg is.

Zoals u kunt zien wordt er aan de voorkant een lagere bijdrage van de provincie Limburg gevraagd dan in het oorspronkelijk voorstel van de regio. Daar tegenover staat dat, voor die lagere bijdrage, de provincie Limburg, samen met ministerie van I en W, wel voor 50% risicodragende partij wordt voor alle risico's die een financieel gevolg hebben die de € 213,0 mln. overstijgen. We waren al risicodragende partij voor 80%, maar nu is dat risico afgetopt op 50%.

Een financiële terugblik

De kostenontwikkeling van de Maaslijn valt buiten de met Provinciale Staten en partners afgesproken financiële kaders (zie bijlage 1). Ondanks een politiek lastige aanpassing van de scope die het project weer binnen de financiële kaders moest brengen, het schrappen van station Grubbenvorst, blijken de beschikbare middelen nog steeds onvoldoende. Ook blijkt het tekort niet beperkt tot enkel de index zoals aangegeven tijdens het interpellatiedebat van februari 2018. De oorzaak van het tekort is vooral gelegen in de vertraging van het project. Na het interpellatiedebat en de wijziging in de interne aansturing van het project is gekozen een nieuwe, door alle partners, gedragen baseline (scope, planning en daaruit volgend een raming) op te stellen. Dat maakt dat geconcludeerd moet worden dat de vigerende scope niet kan worden gerealiseerd zonder extra middelen toe te voegen. De ramingen, in groen de raming waarop dit kredietbesluit is gebaseerd en afgerond op 1 decimaal achter de komma, laten door de tijd heen de volgende ontwikkeling zien:

	2016	2017	2017	2018
Raming	Mu-waarde	Mu-waarde	Mu-waarde	Mu-waarde
Uitvoerder	ProRail	Provincie Limburg	Projectorganisatie Maaslijn	ProRail
Datum	2016	medio 2017	1-12-2017	dec-18
PS/GS	Medegedeeld aan PS in Kredietbesluit 2016	Medegedeeld aan PS in Heroverweging Railagenda 2017	Medegedeeld aan PS in Mededeling Portefeuillehouder en interpellatiedebat februari 2018	uitkomst gedeeld met PS in mededeling portefeuillehouder
Uitgangspunten:				
Grubbenvorst	**inclusief**	**exclusief**	**exclusief**	**exclusief**
Prijspeil	2014		2017	2018
Eindmijlpaal	**dec-20**	**dec-20**	**apr-21**	**dec-24**
Beschikbaar budget	164,00	153,10	153,10	153,10
Bedrag raming (A+B+C+D)	**164**	**147,4**	**154,6**	**186,7**
Waarvan:		Op basis van diverse bronnen, waaronder de ProRail raming en de second opinion van 2016, is een berekening gemaakt. Geen nieuwe raming. Indexering dient in beschikbaar budget te worden opgevangen		
A bouwkosten en kosten vastgoed	120		102,1	118,3
B PEAT-kosten	21		22	30,9
C Risico reservering	20		21,7	27,6
D Overige bijkomende kosten	3		8,7	9,9
Second opinion	**165**		**152, exclusief index!**	nvt
Scheefte	niet meegenomen		niet meegenomen	3,7
Indexering (3% per jaar)	Dient in beschikbaar budget te worden opgevangen		13,2	26
Benodigd bedrag raming inclusief indexering			**167,8**	**212,7**
Inschatting marktwerking	niet meegenomen		niet meegenomen	niet meegenomen

Het betreffen cijfers die met elkaar grotendeels vergelijkbaar zijn en gebaseerd op een gemiddelde waarde. Dit om de verschillen inzichtelijk te maken en daarmee te kunnen duiden waar het oplopen van kosten door veroorzaakt wordt. Daarbij is de oorspronkelijke raming van € 164 mln. (±40%) niet meer geheel vergelijkbaar omdat door de scopewijziging de te realiseren opgave is afgenomen. De ramingen zijn op die momenten opgesteld dat er sprake was van een majeure wijziging, of in scope of in planning. Uiteraard is de beginraming de raming behorende bij het oorspronkelijke kredietbesluit en oorspronkelijke scope mét station Grubbenvorst.

De oploop van kosten kent, ten opzichte van het oorspronkelijk kredietbesluit, drie grote componenten, te weten:

- PEAT-kosten (Projectmanagement, Engineering, Administratie en Toezicht): € 9,9 mln.
- Risicoreservering € 7,6 mln.
- Benodigde middelen indexering € 13,2 mln.

Een toelichting op de verschillen, de bouwkosten en de vertraging:

PEAT kosten:
Het oplopen van de zogenaamde PEAT-kosten (kosten inzake projectmanagement, engineering, administratie en toezicht) wordt veroorzaakt door de vertraging. Die vertraging kent een aantal oorzaken. De scope discussie rondom station Grubbenvorst is daarin één van de majeure veroorzakers, maar zeker niet de enige. Ook in het vervolg werkt deze scopewijziging door. Immers, alle ontwerpen dienen op de nieuwe scope (zonder Grubbenvorst) te worden aangepast.

Vertraging
Hoewel we in de financiële berekeningen in het kredietvoorstel uitgaan van een oplevering in december 2024, wordt op dit moment gestuurd op een oplevering in december 2023. De huidige vertraging ten opzichte van de oorspronkelijke planning bedraagt daarmee 3 jaar. De vertraging is veroorzaakt door:

- Totale vertraging besluitvormingstraject scopeherziening Grubbenvorst: 14 maanden
  - *Waarvan voorbereiding scopeherziening* *8 maanden*
  - *Waarvan vertraging besluitvorming PS:* *6 maanden*
- Aanpassen nav scopediscussie en aanbesteding Ingenieursbureau: 13 maanden
- Extra ruimte vanwege robuuste planning (marge): 5 maanden
- Overdoen onderzoeken geluid na fout uitgangspunten door ProRail: 4 maanden

Via de voortgangsrapportages wordt u op de hoogte gehouden van de voortgang van de planning.

Toelichting vertraging scopeherziening Grubbenvorst:
Begin 2017 meldt het Rijk dat ze € 25 mln. budget overmaken in plaats van de eerder aangekondigde € 30,25 mln. vanwege het inhouden van een bedrag van € 5,25 mln. aan btw. Daarnaast waren er overige meerkosten waardoor het beschikbare budget niet meer in lijn lag met de prognose. Het verschil tussen beiden bedroeg op dat moment € 14 mln. Beheersmaatregel om dit verschil terug te brengen was het laten vallen van station Grubbenvorst. Dat is in april 2017 voorgelegd aan het bestuurlijk opdrachtgeversoverleg en vervolgens behandelt in de commissievergadering van mei 2017. De commissie heeft echter geen besluit genomen en gevraagd te onderzoeken of additionele middelen aan het project konden worden toegevoegd om zo het tekort zonder scope aanpassing op te lossen. In de tussentijd zijn beide sporen (met en zonder Grubbenvorst) parallel uitgewerkt. Dat parallel uitwerken bleek achteraf beperkt vanwege het feit dat de opdracht aan het ingenieursbureau volwaardig diende te wijzigen. Ook in september heeft de commissie nog geen besluit genomen en toen in februari 2018 definitief bleek dat er geen additionele middelen aan het project konden worden toegevoegd, is besloten de beheersmaatregel te effectueren en is het station Grubbenvorst uit de scope gehaald.

Bouwkosten:
In de laatste ramingen zien we dat de bouwkosten ongeveer gelijk blijven ten opzichte van de oorspronkelijke scope met Grubbenvorst. De laatste ramingen mogen echter niet een op een worden vergeleken met de oorspronkelijke raming bij het kredietbesluit van 2016. De opgave is immers minder groot.

Het feit dat de bouwkosten toch stabiel zijn is gelegen in het feit dat de aanpassingen naar het huidige prijspeil en het meenemen van marktontwikkelingen de minder hoge scopekosten opheffen. De raming van ProRail draagt dus al een stukje marktwerking in zich. Dat blijkt ook uit de rapportage van de externe toetsing.

Indexering:
De indexering zou in eerdere ramingen worden opgevangen binnen het aanwezige budget. In een second opinion door bureau Kodos (december 2017, bijlage 6) kwam aan het licht dat die indexering niet kon worden opgevangen in het beschikbare budget. Dat heeft geleidt tot het interpellatiedebat van februari 2018. Vanaf dat moment is de indexering apart gemeld bij de raming, zoals ook te doen gebruikelijk. Het feit dat indexering hoger ligt dan zoals gemeld bij het interpellatiedebat is een gevolg van het preciezer duiden van de vertraging (was paar maanden, werd drie jaar) alsmede hogere kosten.
In overleg met de kostendeskundige van het project is een nieuwe berekening opgezet.
Die berekening is meegenomen in dit kredietbesluit en is gebaseerd op een gemiddelde index van 3% per jaar, een ingeschat kasritme en een oplevering van het project in december 2024.
In het rapport 2nd opinion Maaslijn van bureau Kodos, dat op basis van de actuele ramingen is opgesteld, wordt geadviseerd een indexeringspercentage tussen de 2% en 4% te hanteren voor het project Maaslijn.

De hoogte van het benodigde indexeringsbedrag is afhankelijk van enerzijds natuurlijk de index zelf, maar ook van de doorlooptijd van het project. U kunt de invloed van deze twee parameters op het benodigde bedrag in onderstaande tabel zien.

Indexerings-percentage	bedrag planning **december 2023**	bedrag planning **december 2024**
0,5%	€ 3.140.000,00	€ 4.130.000,00
1,0%	€ 6.310.000,00	€ 8.320.000,00
1,5%	€ 9.510.000,00	€ 12.590.000,00
2,0%	€ 12.760.000,00	€ 16.940.000,00
2,5%	€ 16.050.000,00	€ 21.370.000,00
3,0%	€ 19.380.000,00	€ 25.870.000,00
3,5%	€ 22.750.000,00	€ 30.450.000,00
4,0%	€ 26.160.000,00	€ 35.110.000,00
4,5%	€ 29.610.000,00	€ 39.860.000,00

Scheefte:
In de laatste ramingen is er sprake van een zogenaamde scheefte. De scheefte in een raming laat de robuustheid van die raming zien. Het is dus eigenlijk een extra risicoreservering om afwijkingen in de raming op te vangen. De scheefte is onderdeel van de totale risicoreservering, in dit geval van € 27,6 mln.

P50 vs P85

Hierboven is vanwege consistentie met eerdere ramingen en bedragen gerekend met een zogenaamde Mu-waarde. Dit is een gemiddeld bedrag, samengesteld uit alle berekening van de raming en ligt in de buurt van de zogenaamde P50 raming. Dit laatste is het statistische bedrag waarbij de kans op overschrijding van dat bedrag 50% bedraagt. Bij een P85-waarde ligt die overschrijdingskans op 15%. In onze systematiek van werken binnen grote projecten brengen we ook de P85-waarde in beeld. De P85-waarde voor dit project bedraagt € 219,0 mln. prijspeil 2018 en exclusief BTW. Het verschil tussen het huidige beschikbare budget en de P85-waarde is dus niet verwijtbaar aan het project, maar is het gevolg van de manier van ramen en brengt daarmee de risico's op overschrijding in beeld.

In de interim commissievergadering van 12 april 2019 is toegezegd uw Staten mee te nemen in de opzet van ramen binnen infrastructurele projecten en de afweging om te komen tot besluitvorming hierover. Het voornemen is om deze sessie op 24 juni 2019 te organiseren.

Marktwerking

Het aantal bedrijven die werkzaamheden aan het spoor mogen verrichten is in Nederland beperkt. Buitenlandse ondernemingen hebben vooralsnog geen toestemming op de Nederlandse markt werken te verrichten. Daardoor kan er, makkelijker dan in andere infrasectoren, sprake zijn van een sterke marktspanning. Om die marktspanning in kaart te brengen is gekeken naar andere spoorprojecten. Sommige aanbestedingen van ProRail liggen rond de geraamde P50-waarde, terwijl andere er boven of onder liggen. Hierin is geen duidelijke lijn te ontdekken. Dat is de reden dat we in onze berekeningen en scenario's geen rekening gehouden met dit mogelijk risico. Afhankelijk van de marktontwikkeling kan er bij aanbesteding sprake zijn van een prijsopdrijvende marktontwikkeling.

Risico's:

De provincie participeert nu voor 50% in de (projectoverstijgende) risico's zoals onvoorziene omstandigheden en marktwerking. Dat is nadrukkelijk een open eind, daar waar ons eerdere voorstel was gebaseerd op het afkopen van de risico's door een hoge kostendekkende bijdrage aan de voorkant. Dit was echter een absolute no-go bij het ministerie. Bij een regionaal project op een gedecentraliseerde spoorlijn kan en wil het Rijk niet de enige risicodragende partij zijn.

Daarnaast speelt een risico als het gaat om het project 4Paardjes waarin wij een bijdrage leveren. Gemeente Venlo is en blijft verantwoordelijk en risicodragende partij voor de realisatie van dit project. Het Rijk wil mogelijke risico's in dat project echter niet laten terugslaan op het project Maaslijn. Voor wat betreft het risico van de spoorwegveiligheid is dat risico nog te overzien. Indien 4Paardjes geen doorgang zal vinden moet er andere spoorwegovergang op het baanvak van de Maaslijn worden gesaneerd of opgeheven. Indien dat het geval is kan het vrijvallende budget wat de provincie heeft gereserveerd voor 4Paardjes mogelijk daarvoor worden ingezet.
Er speelt echter nog een probleem met de bovenleiding op het baanvak bij Venlo.
De bovenspanning is daar Duits, wat betekent dat er een spanningsregime heerst van 15kVolt i.p.v. de Nederlandse 1500 Volt. Dat betekent concreet dat de toekomstige elektrische treinen van Arriva op dat deel (ongeveer 800 meter) geen gebruik kunnen maken van de bovenleiding.

Ze moeten voldoende snelheid maken om het baanvak te kunnen passeren zonder energie te vragen van de bovenleiding. Normaal gesproken geen probleem, ware het niet de huidige overweg bij 4Paardjes vaker storing geeft. Door die storing mag een trein enkel met een lage snelheid de overweg passeren. Hierdoor is er te weinig snelheid om het baanvak te passeren en zal een trein stil komen te staan onder de 15 kVolt leiding. Optrekken vanuit stilstand is dan geen optie vanwege het feit dat de Arrivatreinen niet kunnen rijden op 15kVolt. Dat betekent dat er mogelijk kostbare maatregelen moeten worden getroffen om dit probleem op te lossen indien 4Paardjes niet of te laat, lees na 2024, wordt opgeleverd. Door het opheffen van de spoorwegovergang wordt dit probleem immers voorgoed opgelost.

Met dit financiële voorstel wordt de zogenaamde Mu-waarde van het project gefinancierd. Dat betekent dat er een kans van 50% is op overschrijding van dit budget Indien dit optreedt, zal een nieuw voorstel aan Provinciale Staten worden gedaan. De risicoreserve binnen het project bedraagt € 27,6 mln.

Concessie:
Het was van groot belang voor de concessie om duidelijkheid over het vervolg van de Maaslijn te krijgen voor mei 2019. Dit in verband met het tijdsvenster voor het bestellen van nieuwe treinen door Arriva. Die duidelijkheid, uitgaande van instemming Provinciale Staten met het voorliggende, is er nu. Gelet op de afspraken die zijn gemaakt in de concessie zal in de komende periode veelvuldig gesproken worden met Arriva over de gevolgen van deze afspraken. Gedeputeerde Staten zullen hier nadrukkelijk in worden betrokken. Ook over de zogenaamde tussenfase, periode tussen dienstregeling 2021 en oplevering nieuwe infrastructuur, zullen we het gesprek met Arriva aangaan om de performance op de Maaslijn te verbeteren.
Ook daarover komen wij bij u terug.

7. Afweging van alternatieven en motivering gemaakte keuze / toets duurzaamheidparagraaf

In aanloop naar de gesprekken met onze partners zijn een aantal alternatieven onderzocht. De meeste alternatieven waren varianten op het aanbod zoals de drie provincies dit gezamenlijk aan het Rijk hebben gedaan. Er is echter ook nadrukkelijk gekeken naar twee mogelijke aanpassingen van de scope.

Allereerst is er een alternatief onderzocht om de elektrificatie van de Maaslijn te laten vervallen en enkel de spoorverdubbelingen te realiseren. De investeringskosten zouden dan met ongeveer 65% worden teruggedrongen. Dit scenario voldeed echter niet aan de doelstellingen zoals deze eerder waren geformuleerd. Een deel van de robuustheid zou op deze manier niet worden gerealiseerd en ook de duurzaamheid werd hiermee verlaten. Daarnaast had dit alternatief een nadelig effect op de afspraken zoals deze gemaakt zijn in de concessie. Daar zijn immers afspraken gemaakt dat vanaf december 2020 met elektrische treinen kan worden gereden. Het verlaten van de elektrificatie zou langdurige nadelige gevolgen hebben voor de concessie.

In samenspraak met marktpartijen is er tevens onderzocht of partiële elektrificatie, in combinatie met zogenaamde batterijtreinen, een volwaardig alternatief zou kunnen zijn. Het betreft hier een nieuw en nog niet beproeft concept waarbij de batterijtreinen over een gedeeltelijk geëlektrificeerde spoorbaan rijden. De lastig en kostbaar te elektrificeren delen van de Maaslijn zouden niet worden voorzien van een bovenleiding. Op deze delen zouden de treinen op de in het treinstel aanwezige batterijen rijden die, op het moment dat men weer gebruik kan maken van de aangebrachte bovenleiding, worden bijgeladen. Vanwege te grote risico's is dit alternatief uiteindelijk niet doorgezet.

8. Relatie met Programmabegroting – financiële aspecten

Programmalijn 3.1.2 (Programma Railagenda).

Provinciale Staten dienen nog in te stemmen met het ter beschikking stellen van het extra benodigde (provinciale deel van het) krediet van € 35,15 mln. Dit bedrag komt bovenop het in het kredietbesluit van september 2016 beschikbaar gestelde krediet van € 64,75 mln. De totale bijdrage van de provincie Limburg aan het project Maaslijn wordt, inclusief aanvullende middelen, in totaal € 99.9 mln.

Omdat er nog nadere afspraken dienen te worden gemaakt met het Ministerie van I&W over de wijze waarop het project verder georganiseerd en gerealiseerd dient te worden gaat het voorstel dat aan Provinciale Staten wordt voorgelegd over de aanvulling van het provinciaal deel van het kredietbesluit uit september 2016, zoals ook hierboven vermeld. Nadat de nadere afspraken met het Ministerie en de Provincies Noord-Brabant en Gelderland in een Overeenkomst zijn vastgelegd kan dit voor de kasstromen enige gevolgen hebben. Indien het Ministerie opdrachtgever wordt zullen de geldstromen via het Ministerie gaan lopen. Indien de Provincie Limburg opdrachtgever en penvoerder blijft dan zullen de geldstromen via de Provincie Limburg blijven lopen. De financiële bijdrage van de Provincie Limburg zal binnen de kaders van dit besluit blijven en maximaal € 99,9 miljoen bedragen (€ 64,75 miljoen + € 35,15 miljoen). De gevolgen van de nadere afspraken zullen via de reguliere P&C-cyclus worden verwerkt na instemming van Provinciale Staten.

Dekking van deze aanvullende provinciale bijdrage aan het projectbudget geschiedt via de Bereikbaarheidsmiddelen (Reserve DU Verkeer en Vervoer) en om deze reserve op peil te houden is een aanvullende storting vanuit de immunisatie reserve ad € 8,53 miljoen benodigd.

<u>Btw en ZBO</u>

Alle bedragen in deze nota zijn exclusief btw. De enige uitzondering hierop is de aanleg/reconstructie van zogenaamde kruisende voorzieningen. Voor de planuitwerking- en realisatiefase krijgt de provincie Limburg in geval van opdrachtgeverschap facturen van ProRail zonder btw als gevolg van aanpassing HSWI.

Zoals bekend wordt ProRail op waarschijnlijk 1 januari 2021 omgevormd tot een ZBO en zal de btw op investeringen kostprijsverhogend werken. De Staatssecretaris heeft in eerdere correspondentie toegezegd dat dit niet zou moeten leiden tot meerkosten voor de regio. Dat geldt ook voor dit project en kan dus niet als risico worden aangemerkt welk voor 50% bij de provincie Limburg wordt neergelegd.

9. Juridische aspecten – deregulering

Indien uw Staten instemt met de bereikte afspraken, dienen deze afspraken nog te worden vastgelegd in een nieuwe overeenkomst tussen Rijk en provincie(s). De bestaande overeenkomsten dienen te worden ontbonden.

10 Verbindingslijnen en andere visies

. Concessie:

Het project Maaslijn heeft, vanwege de gemaakte afspraken in de concessie, een directe relatie met diezelfde concessie. De afspraken in de concessie gaan uit van het oplevering van het project Maaslijn in december 2020. Deze afspraak kunnen we niet nakomen. Arriva heeft daardoor recht op een schadeloosstelling vanwege zaken als langer doorrijden met duurdere brandstof, meer onderhoud en extra materieelkosten. De schade zal Arriva via een zogenaamde openboekcalculatie moeten overleggen. Deze schadeloosstelling maakt geen onderdeel uit van het nu gevraagde krediet. De ontwikkelingen rondom deze schadeloosstelling zullen met uw Staten te zijner tijd worden gedeeld. Vanwege de onderhandelingen die hierover op dit moment gaande zijn, kunnen we geen inschatting geven van mogelijke kosten die hiermee gemoeid zijn, behalve dat het waarschijnlijk om substantiële bedragen gaat.

Externe adviescommissie

Tijdens dit traject van zowel het onderzoeken van alternatieven, als de rechtstreekse onderhandeling tussen regio en Rijk, is er geschakeld met de sinds medio 2018 ingestelde adviescommissie. Deze commissie, bestaande uit de heren Prompers, Pruijssers en Buck, heeft in elke stap van het proces haar visie gegeven. Zij ondersteunen het nu bereikte akkoord en zijn verheugd dat partijen hebben besloten allemaal bij te dragen aan de duurzame oplossing en samen de schouders blijven zetten onder het project. De eerder onderzochte alternatieven achtten zij op dit moment geen volwaardig en reëel alternatief. Met name de afspraken tussen Rijk en Provincie Limburg om in vervolgtraject als gelijkwaardige partners respectievelijk gezamenlijke verantwoordelijkheid te gaan acteren geeft een positieve bijdrage aan de borging van het te bereiken resultaat.

11 Effecten op CO_2 emissies

. Op de eerste plaats zorgen met de verbetering aan de Maaslijn voor een sneller en betrouwbaarder openbaar vervoer product voor de reiziger. Daarnaast wordt door de verduurzaming van de Maaslijn de uitstoot van CO_2 door de nu rijdende dieseltreinen gestopt. Uit eerdere berekeningen blijkt dat de dieseltreinen een uitstoot produceren van 10,7 kiloton CO_2. Vanwege het feit dat de elektriciteit waarmee de treinen in Nederland rijden volledig wordt opgewekt door windenergie, is dit gelijk de verwachte besparing.

12 Verdere planning, procedure en uitvoering

. Zoals gesteld in paragraaf 9 dient uw besluit nog te worden verwerkt in een op te stellen bestuursovereenkomst tussen alle financierende partijen. Deze zal onder mandaat van het college van Gedeputeerde Staten worden gesloten. Ondertussen loopt de voorbereiding van de Maaslijn gewoon door. Over de voortgang wordt u periodiek geïnformeerd via de voortgangsrapportage en de waar noodzakelijk via de P&C cyclus.

13 Periodieke informatie/sturingsinformatie

. ☐ **Via Jaarstukken en Begroting**

- ☐ Paragraaf Projecten
- ☐ Paragraaf Financieringen
- ☐ Paragraaf Verbonden Partijen
- ☐ Paragraaf Bedrijfsvoering
- ☐ Programmaverantwoording

☐ **Voortgangsrapportages Regeling grote Projecten**

14 Evaluatie

Omdat in het voorjaar van 2018, na de behandeling van de Maaslijn in de Statenvergadering van februari 2018, de noodzaak bleek tot herijking van het project Maaslijn en er onduidelijkheid ontstond over de indexeringen in de ramingen, heeft de directie in samenspraak met het college, Concernstaf verzocht een feitenreconstructie te maken rondom de besluitvorming vanaf voorjaar 2016 tot en met september 2018. Het college van Gedeputeerde Staten neemt de aanbevelingen van de directie over. Dit rapport en de reactie van de directie op de bevindingen zal separaat aan uw Staten worden toegestuurd.

15 Communicatie

Communicatie vindt plaats via de openbare besluitenlijst van Provinciale Staten.

16 Meegezonden bijlagen

- Bijlage 1: Kredietbesluit 2016
- Bijlage 2: Raming ProRail december 2018
- Bijlage 3: Planning project Maaslijn
- Bijlage 4: Risicodossier project Maaslijn
- Bijlage 5: Second opinion bureau Kodos

provincie limburg

ONTWERPBESLUIT
PROVINCIALE STATEN
VAN LIMBURG

No: G-19-014

Onderwerp
Vaststellen aanvullend (provinciaal deel van het) krediet project Opwaardering Maaslijn

Provinciale Staten van Limburg;

gezien het voorstel van Gedeputeerde Staten van Limburg van 14 mei 2019

besluiten:

1. in te stemmen met de aanvullende financiële bijdrage voor deze fase van het project van € 35,15 miljoen van de Provincie Limburg aan het investeringskrediet Opwaardering Maaslijn, waarmee het bestaande krediet ad €164 miljoen wordt verhoogd tot € 199,15 miljoen.
2. dekking van deze aanvullende middelen geschiedt via de Reserve DU Verkeer en Vervoer, hiertoe dient een bedrag ad € 8,53 miljoen uit de immunisatiereserve te worden toegevoegd aan het saldo van de reserve DU Verkeer en Vervoer (zie ook brief gedeputeerde Mackus 2019/24829).
   Deze financiële consequenties zullen worden verwerkt via de reguliere P&C-cyclus (2e afwijkingenrapportage) en programmabegroting 2020 en verder.
3. risico's met betrekking tot de ZBO-omvorming maken geen onderdeel uit van het risicodeel waarover de Provincie Limburg medeverantwoordelijk voor is.

Aldus vastgesteld door Provinciale Staten van Limburg in hun vergadering van

De heer mr. A.O.J. Pregled, waarnemend griffier

De heer drs. Th.J.F.M. Bovens, voorzitter

provincie limburg

Provinciale Staten
van Limburg

Cluster	ONT	**Behandeld**	G. Graaf
		Telefoon	+31 43 389 89 18
Ons kenmerk	2016/67094	**Uw kenmerk**	-
Bijlage(n)	1	**Maastricht**	30 augustus 2016
		Verzonden	**30 augustus 2016**

Onderwerp
Opwaardering Maaslijn: Kredietbesluit 2016 Maaslijn

Geachte Staten,

Hierbij bieden wij u aan het Statenvoorstel “Opwaardering Maaslijn: Kredietbesluit 2016 Maaslijn”.

Gedeputeerde Staten van Limburg

voorzitter

secretaris

2016/67089

Bezoekadres:
Limburglaan 10
NL-6229 GA Maastricht

Postbus 5700
NL-6202 MA Maastricht
postbus@prvlimburg.nl

Tel + 31 43 389 99 99
Fax + 31 43 361 80 99
www.limburg.nl

IBAN –nummer:
NL08RABO0132575728
BIC-code: RABONL2U

Bereikbaar via:
Lijn 1 (richting De Heeg)

provincie limburg

Statenvoorstel – 1 minuut versie
No: G-16-035

1 Onderwerp

Opwaardering Maaslijn: kredietbesluit 2016 Maaslijn.

2 Inleiding/aanleiding inclusief beoogd resultaat

De Provincie Limburg werkt met de Provincies Noord-Brabant en Gelderland, met het Rijk en met ProRail aan de opwaardering van de Maaslijn. De Provincies Gelderland en Noord-Brabant en het Rijk hebben reeds ingestemd met de financiële bijdragen aan het project. Voor de onderdelen 'Elektrificatie Maaslijn' en 'Station Grubbenvorst Greenport-Venlo' ligt nu het financieringsvoorstel van de provincie Limburg voor. Door vaststelling van het kredietbesluit Maaslijn 2016 formaliseren Provinciale Staten alle eerdere financiële besluitvorming van Provinciale Staten inzake de Maaslijn en krijgen Gedeputeerde Staten de opdracht om het project Opwaardering Maaslijn uit te voeren binnen het financiële kader van het kredietbesluit.
De totale bijdrage van de Provincie Limburg aan de opwaardering van de Maaslijn bedraagt € 64,75 mln. Over de bijdragen aan de versnellingsmaatregelen Zuid en Noord en een deel van de elektrificatie is reeds besloten. Hiermee is reeds een bedrag van € 28,15 mln. door Provinciale Staten aan het project toegekend. Ter besluitvorming ligt nu nog voor het resterende deel van € 36,6 mln. beschikbaar te stellen voor het project Maaslijn.

Benodigd budget voor Maaslijn	**€ 164 mln.**
Totale bijdrage provincie Limburg	**€ 64,75 mln.**
Reeds bijgedragen	**€ 28,15 mln.**
waarvan reeds besloten voor versn.maatr. noord	*€ 1,65 mln.*
waarvan reeds besloten voor vers.maatr. zuid	*€ 13,85 mln.*
waarvan reeds besloten voor elektrificatie	*€ 12,65 mln.*
Nog bij te dragen (voorliggend kredietbesluit)	**€ 36,6 mln.**

3 Bevoegdheid

Er is sprake van een autonome bevoegdheid van de Provincie Limburg. Provinciale Staten stellen de middelen vast.

4 Voorstel aan Provinciale Staten

- Het bijgevoegde kredietbesluit 2016 Opwaardering Maaslijn vast te stellen en daarmee het projectbudget voor de voorbereiding en realisatie van de Opwaardering Maaslijn vast te stellen op een bedrag van in totaal € 164 mln. met dien verstande dat de Provincie Limburg opdrachtgever is voor de projecten die onder de opwaardering Maaslijn vallen, te weten: de Noordelijke- en Zuidelijke versnellingsmaatregelen, de elektrificatie van de Maaslijn en het station Grubbenvorst Greenport-Venlo.

De kosten voor het project bedragen in totaal € 164 mln. en de Limburgse bijdrage bedraagt in totaal € 64,75 mln., als volgt over de deelprojecten verdeeld:

	Project Kosten
Versnellingsmaatregelen noordelijke Maaslijn	€ 12,0 mln.
Versnellingsmaatregelen zuidelijke Maaslijn	€ 20,1 mln.
Elektrificatie	€ 98,2 mln.
Station Grubbenvorst Greenport-Venlo	€ 33,7 mln.
Totale projectkosten	€ 164 mln.

- Wijzigingen van de scope en/of verschuivingen van middelen tussen projectonderdelen is alleen mogelijk na goedkeuring van Gedeputeerde Staten. Substantiële scopewijzigingen worden ter besluitvorming voorgelegd aan Provinciale Staten. Substantiële scopewijzigingen zijn:
  - wijzigingen in de planning, die leiden tot latere oplevering (na 2020);
  - wijzigingen in budget, zijnde een overschrijding van het taakstellend budget dan wel een overschrijding van de bijdrage van de provincie Limburg;
  - wijzigingen van het programma van eisen.

  Overige mutaties dan wel gewijzigde inzichten zullen in het kader van de voortgangsrapportage Grote Projecten regulier aan Provinciale Staten worden gerapporteerd.

5 Argumenten / toets duurzaamheidparagraaf

Door middel van het elektrificeren van deze spoorlijn kunnen de dieseltreinen komen te vervallen en is per 2020 alle treinverkeer in Limburg elektrisch. Per 2025 is dan het gehele OV verkeer in Limburg dat onder de Limburgse concessie valt zonder uitstoot omdat daarnaast Arriva per 2025 ook alle bussen elektrisch heeft uitgevoerd.

6 Risico's

In het risicodossier zijn de volgende geprioriteerde risico's inclusief beheersmaatregelen opgenomen:

nr.	Overkoepelend risico	Onderliggende risico's	Beheersmaatregel
a.	Financiële dekking blijkt onvoldoende.	Geen overeenstemming over BTW-vraagstuk tussen financiers. De subsidie van het Rijk voor station Grubbenvorst is nog niet definitief.	De volgende stappen afwegen: 1. in planuitwerking versoberingsmaatregelen nemen; 2. aanbesteding afwachten met mogelijkheid tot aanbestedingsmeevaller; 3. scopeverkleining (mogelijk station Grubbenvorst).

b.	In de huidige fase kent het project nog onzekerheden, die zich vertalen in marge omtrent de raming.	Bij nadere uitwerking wordt deze marge steeds kleiner. De doeltreffendheid wordt dan groter, doch kan afwijken van de op dit moment verwachte totaalkosten.	Beheersstructuur opzetten om raming te monitoren. Daarnaast scopebeheersing.
c.	Vertraging in planning als gevolg van vertraging aanbesteding ingenieursdiensten.	Vertraagde opdrachtverlening leidt tot vertraging in werkzaamheden.	Versnellingsmogelijkheden met ingenieursbureau uitwerken.
d.	Huidige infra blijkt in onvoldoende kwalitatieve staat .	Constructieve staat Maasbrug niet geschikt voor nieuw materieel en hogere frequenties	Op basis van nader onderzoek is gebleken dat de Maasbrug constructief voldoet. Kunstwerken zullen echter continu aandacht hebben. In de planuitwerkings-fase zullen de kunstwerken onderzocht worden. Na definitieve vaststelling van dit onderzoek wordt dit risico afgevoerd.
e.	Extra maatregelen buiten scope benodigd t.a.v. overwegveiligheid	Extra maatregelen (ondertunneling) leiden tot excessieve kosten (30 mln.) t.b.v. ondertunneling.	Nader onderzoek loopt, op basis van huidige inzichten lijken geen grootschalige maatregelen aan de orde.
f.	Uit de pas lopen van besluitvormingsprocedures van partners.	PIP-procedures Limburg en Brabant lopen niet gelijktijdig. Uitvoeringsbesluit ProRail kent te lange doorlooptijd.	Versnellingsmaatregelen worden uitgewerkt.
g.	Druk uit omgeving en externe stakeholders leidt tot uitbreiding scope.	Het niet meenemen van wensen/eisen uit de omgeving leidt tot weerstand bij procedures (bezwaren en beroep).	Strakke sturing op scope in stakeholdergesprekken moet uitbreiding voorkomen.
h.	Beheer- en onderhoudskosten Noordelijke Maaslijn zijn niet afgedekt.	Er is onduidelijkheid over wie de kosten van B&O voor de noordelijke Maaslijn draagt (omvang ca. € 2,6 mln.).	Standpunt van GS en PS is dat deze kosten door het Rijk gedragen dienen te worden. In een brief aan I&M is daarom verzocht af te zien van een claim voor B&O-kosten bij regio.
i.	Extra geëlektrificeerde opstelcapaciteit benodigd .	Opstelcapaciteit maakt geen onderdeel uit van de scope project Maaslijn.	Onderzoek loopt, inschatting ca. 2 mln. extra kosten. Wanneer elektrificatie van opstelsporen voor Arriva noodzakelijk blijkt, dient de scope van het project uitgebreid te worden. Voor financiering zal daarbij ook gekeken worden naar verantwoordelijkheden.

Statenvoorstel
No: G-16-035

1. Onderwerp

Opwaardering Maaslijn: kredietbesluit 2016 Maaslijn.

2. Inleiding/aanleiding inclusief beoogd resultaat

De Provincie Limburg werkt met de Provincies Noord-Brabant en Gelderland, met het Rijk en met ProRail aan de opwaardering van de Maaslijn. De opwaardering betreft de elektrificatie, de realisatie van de versnellingsmaatregelen en de realisatie van station Grubbenvorst Greenport-Venlo.

Op 28 juli 2015 zijn Provinciale Staten geïnformeerd over de voortgang van dit project. Hierbij is aangegeven dat, zodra de Provincie Gelderland haar bijdrage aan het onderdeel elektrificatie heeft opgehoogd tot de benodigde € 15,8 mln., Gedeputeerde Staten een financieringsvoorstel aan Provinciale Staten voor zullen leggen. Inmiddels heeft de Provincie Gelderland haar bijdrage verhoogd en is aan deze voorwaarde voldaan.

Voor de onderdelen ‘Elektrificatie Maaslijn’ en ‘Station Grubbenvorst Greenport-Venlo’ ligt nu het financieringsvoorstel van de provincie Limburg voor. Door vaststelling van het kredietbesluit Maaslijn 2016 formaliseren Provinciale Staten alle eerdere financiële besluitvorming van Provincie Staten inzake de Maaslijn en krijgt Gedeputeerde Staten de opdracht om het project Opwaardering Maaslijn uit te voeren binnen het financiële kader van het kredietbesluit.
De totale bijdrage van de Provincie Limburg aan de opwaardering van de Maaslijn bedraagt € 64,75 mln. Over de bijdragen aan de versnellingsmaatregelen Zuid en Noord en een deel van de elektrificatie is reeds besloten. Hiermee is reeds een bedrag van € 28,15 mln. Door Provinciale Staten aan het project toegekend. Ter besluitvorming ligt nu nog voor het resterende deel van € 36,6 mln. beschikbaar te stellen voor het project Maaslijn.

Benodigd budget voor Maaslijn	**€ 164 mln**
Totale bijdrage provincie Limburg	**€ 64,75 mln.**
Reeds bijgedragen	**€ 28,15 mln.**
waarvan reeds besloten voor versn.maatr. noord	*€ 1,65 mln.*
waarvan reeds besloten voor vers.maatr. zuid	*€ 13,85 mln.*
waarvan reeds besloten voor elektrificatie	*€ 12,65 mln.*
Nog bij te dragen (voorliggend kredietbesluit)	**€ 36,6 mln.**

Met het geheel aan maatregelen wordt beoogd het OV-product op de Maaslijn te verbeteren. Deze verbetering betreft het verkorten van de rijtijden, zodat een robuustere en betrouwbaardere dienstregeling gereden kan worden, met goede overstappen in de knooppunten. Een beter presteren van de Maaslijn zal extra treinreizigers aantrekken en de klanttevredenheid verhogen. Op 28 juli 2015 zijn uw Staten geïnformeerd over de voortgang van dit project.

In deze brief is aangegeven dat, zodra de Provincie Gelderland haar bijdrage aan het onderdeel elektrificatie heeft opgehoogd tot de benodigde € 15,8 mln. exclusief btw, Gedeputeerde Staten een financieringsvoorstel aan Provinciale Staten voor zullen leggen. Inmiddels heeft de Provincie Gelderland haar bijdrage verhoogd en is aan deze voorwaarde voldaan.

In deze nota wordt achtereenvolgens ingegaan op:
- De voorgeschiedenis van het project (§2.1). Hoe is de scope van het project tot stand gekomen? Welke afspraken zijn daarover gemaakt en hoe zijn Provinciale Staten hierbij betrokken?
- De doelstelling van het project (§2.2). Welke problemen worden met het project opgelost, en welke kwaliteiten voegen de maatregelen toe?
- Scope van het project (§2.3). Welke maatregelen zijn onderdeel van het project?
- Planning (§2.4)
- Kostenraming en financiering (§2.5)
- Aanpak en organisatie (§2.6)
- Projectbeheersing (§2.7)
- Reeds door Provinciale Staten genomen besluiten (§2.8)

2.1 Voorgeschiedenis

De performance van de Maaslijn heeft al jaren de aandacht. De lijn is vertragingsgevoelig en kent een beperkte capaciteit. Er zijn verschillende initiatieven genomen om het presteren van de Maaslijn te verbeteren. Al deze initiatieven hebben uiteindelijk geleid tot voorliggende integrale aanpak.
Tot 2006 was NS de vervoerder op deze lijn. In haar plan Rail 21 uit 1988 had de NS haar ambities voor het spoor in Nederland neergezet. Voor de Maaslijn was de ambitie om de spoorlijn te verdubbelen en te elektrificeren, zodat een sneltreinverbinding Zwolle-Arnhem-Venlo-Maastricht tot stand kon worden gebracht. Vele onderdelen van Rail 21 zijn in Nederland uitgevoerd, de Maaslijn niet.

In 2006 heeft de provincie Limburg het concessiebeheer op de Maaslijn overgenomen, en na een aanbesteding de concessie verleend aan Veolia. In geheel Limburg kon Veolia een integraal OV-product van treinen en bussen inzetten. Met deze aanpak had Veolia succes.
De reizigersaantallen op de Maaslijn namen flink toe.

In 2008 heeft het toenmalige Ministerie van Verkeer en Waterstaat (nu het Ministerie van Infrastructuur en Milieu) een Quick scan uitgevoerd naar de markt en capaciteit op de gedecentraliseerde spoorlijnen. Om de verwachte reizigersgroei op korte termijn het hoofd te kunnen bieden, en de betrouwbaarheid op de Maaslijn te verhogen, zijn in deze Quick scan maatregelen genoemd zoals de inzet van meer en nieuw materieel en fysieke maatregelen. In het onderliggende rapport “Uitwerking Quick Scan regionale lijnen” van ProRail van mei 2008 zijn voor de Maaslijn maatregelenpakketten uitgewerkt om te komen tot een reistijdverbetering.
De reistijdverbetering was nodig om de overstaptijd op de aansluitingen en om de reistijd van doorgaande reizigers te verminderen. Voor de ambitie op de langere termijn bleken deze maatregelen echter niet voldoende.

Volgens de Quick scan zijn dan meer ingrijpende fysieke ingrepen noodzakelijk, namelijk aanpassen perronlengten (Venlo – Roermond) om langere treinen te kunnen faciliteren en grootschalige spoorverdubbelingen (38 km tussen Nijmegen en Venray en 23 km tussen Venlo en Roermond).

In de bestuurlijke overleggen MIRT in mei 2009 hebben het Rijk en de provincie Limburg gezamenlijk een budget beschikbaar gesteld voor de korte termijnmaatregelen. Tijdens deze bestuurlijke overleggen is afgesproken dat de provincie Limburg opdrachtgever is voor de infrastructurele maatregelen.

ProRail heeft deze maatregelen in een alternatievenstudie nader uitgewerkt. Het alternatief dat het beste voldeed aan de gestelde eisen (rijtijdwinst en reistijdwinst) betekende een overschrijding van het taakstellend budget, omdat hiervoor op een aantal trajecten dubbelspoor zou moeten worden aangelegd. In overleg met de stakeholders is tijdens het bestuurlijk overleg op 23 december 2011 besloten om dit alternatief wel tot voorkeursalternatief te benoemen, maar in een variantenstudie de mogelijkheden om binnen het taakstellend budget te blijven nader te onderzoeken.
Het voorkeursalternatief is daarom aangepast naar een basisvariant waarin de maatregelen zijn opgenomen die minimaal nodig zijn om aan de rijtijdeisen op de deeltrajecten te voldoen.

In de variantenstudie zijn vervolgens aanvullende maatregelen ontwikkeld die een positief effect hebben op de totale reistijd op de Maaslijn. Conclusie van deze studie was dat de variant waarbij het zwaartepunt van de maatregelen op het zuidelijk deel van de Maaslijn ligt het best voldoet aan de gestelde eisen met betrekking tot reistijdwinst. In de bestuurlijke overleggen van het MIRT in 2014 zijn vervolgens afspraken gemaakt over de aanvullende versnellingsmaatregelen op de Noordelijke Maaslijn. Daarmee zijn afspraken over versnellingsmaatregelen op de noordelijke en zuidelijke Maaslijn en de financiering daarvan vastgelegd.

De Limburg Lijnen
Op 14 december 2012 is door uw Staten een initiatief voor verbetering van het personenvervoer op het spoor ontwikkeld: 'de Limburg Lijnen' aangenomen. In dit plan werden de projecten uit de Agenda Treinverkeer geïntegreerd tot één net van regionale spoorlijnen die de mensen binnen Limburg met elkaar zou verbinden maar ook Limburg zou verbinden met aangrenzende steden in de Euregio. Dit net werd aangevuld met drie intercitylijnen tussen Eindhoven enerzijds en Düsseldorf, Aken en Luik anderzijds. Dit vormt gezamenlijk een adequaat, aantrekkelijk, duidelijk en flexibel spoorvervoerconcept waar Limburg de toekomst mee in kan.
In dit plan is de ambitie neergelegd om in december 2016 te beschikken over:

- 1 multimodale Provinciale OV concessie,
- met 5 regionale spoorlijnen,
- met 7 nieuwe stations,
- met geïntegreerde tarieven en overzichtelijke en makkelijk verkrijgbare kaartjes,
- met optimale aansluitingen op het IC- en HST-netwerk,
- met directe en frequente grensoverschrijdende verbindingen en dus,
- met duizenden nieuwe reizigers,

met daarnaast:
- grensoverschrijdende IC-verbindingen binnen de landelijke HRN-concessie tot aan de HSL-stations in de buurlanden.

Het doel van de Limburg Lijnen is om te komen tot één (provinciegrens) overstijgende multimodale concessie voor heel Limburg. Deze concessie omvat, naast alle lokale en regionale busverbindingen, alle stoptreindiensten tussen Eindhoven en Nijmegen in het noorden en Aachen en Liège in het zuiden in een klokvaste halfuur frequentie. Dit fijnmazige Limburgse ruggengraat bestaat uit de 5 regionale Limburg Lijnen met twee keer per uur (dus ieder halfuur – klokvast) een stoptrein in iedere richting. Eén van deze verbindingen betreft de spoorverbinding Roermond-Venlo: de Maaslijn.

Het plan bevat ook de ambitie om zeven stations toe te voegen, zodat de regionale lijnen een echte toegevoegde waarde hebben en onlosmakelijk onderdeel kunnen zijn van de Limburgse multimodale concessie. Voor de Maaslijn zijn dat de station Belfeld en Grubbenvorst.
Inzet van deze ambitie is om de volgende grote stap te maken en in te zetten op een reizigersgroei in het gehele Openbaar Vervoer netwerk van 20%.

Voor de Maaslijn worden twee sporen uitgezet om deze ambitie waar te maken:
- OV-concessie 2016-2031: rijden met elektrisch materiaal, halteren bij Grubbenvorst, meer zit- capaciteit. Daarbij heeft de vervoerder een ontwikkelingsopgave meegekregen om een perspectief neer te zetten voor sneltrein op Maaslijn;
- infrastructurele maatregelen.

Bij de uitwerking van de ambitie om de lijn te elektrificeren speelde ook de afschaf van de rode diesel in 2013 een belangrijke rol. De kosten-batenverhouding van elektrisch rijden ten opzichte van het rijden op diesel viel daardoor gunstiger uit. Het Rijk heeft in 2014 een studie laten verrichten naar de financiële consequenties van elektrificatie danwel het inzetten van (bio-)LNG treinen op regionale diesellijnen in Nederland. In deze studie is geconcludeerd dat op basis van gebruiksintensiteit en de financiële analyse de Maaslijn in aanmerking komt voor elektrificatie. Bovendien was dit de enige ‘diesellijn’ binnen een concessie met meerdere geëlektrificeerde lijnen. Elektrificatie van deze lijn biedt daarmee additionele exploitatievoordelen aan de concessiehouder vanwege de toenemende flexibiliteit in het materieelpark. Daarnaast is in 2014 in opdracht van de provincies Limburg en Noord-Brabant en de Stadsregio Arnhem Nijmegen een afwegingskader voor elektrificatie opgesteld. In dit afwegingskader zijn de scenario’s voor diesel-rijden en elektrisch rijden beoordeeld op aspecten als exploitatie, vervoerswaarde, investeringen en milieu.
Dit afwegingskader heeft mede de basis gevormd voor het besluit van de provincies om de lijn te elektrificeren. Beide studies hebben de basis gevormd voor financiële afspraken tussen Rijk en de provincies over elektrificatie van de Maaslijn. In een planstudie heeft ProRail de maatregelen voor de elektrificatie nader uitgewerkt.

Nieuw station Grubbenvorst Greenport-Venlo

Bij besluit van 20 juni 2014 hebben uw Staten opwaardering van de Maaslijn herbevestigd en de financiële bijdrage verruimd tot maximaal 53,7 mln. onder toevoeging van station Grubbenvorst – Greenport Venlo. In opdracht van de provincie Limburg heeft vervolgens ProRail een planstudie uitgevoerd. Daarin is onderzocht onder welke condities een station te Grubbenvorst spoortechnisch ingepast kan worden. Daarbij is ook nagegaan welke maatregelen nodig zijn om de beoogde rijtijdwinst ten behoeve van de betrouwbaarheid en kwaliteit van de dienstregeling niet ongedaan te maken door de extra tijd die nodig is om treinen te laten stoppen op het nieuwe station.
In MIRT-verband zijn afspraken gemaakt over de opname van het nieuwe station Grubbenvorst Greenport Venlo in de aanpak van de Maaslijn. Vervolgens zijn meerdere locaties onderzocht en is een voorkeurslocatie gekozen.

Naar één projectscope

De versnellingsmaatregelen, elektrificatie en het station Grubbenvorst Greenport-Venlo waren tot 2015 separate projecten, die in verschillende studies door ProRail onderzocht werden. In 2015 hebben de provincies, ProRail en het Rijk besloten om deze verschillende maatregelen op te werken naar één integraal project, omdat de raakvlakken van de onderliggende projecten elkaar continue beïnvloeden. Daartoe hebben partijen een programmaplan vastgesteld waarin aangegeven is op welke wijze zij voorstellen het project uit te voeren en stelen zij voor een taakstellend budget van € 164 mln. te hanteren. Dit programmaplan is in september 2015 vastgesteld in de stuurgroep Maaslijn. Het programmaplan is als bijlage bijgevoegd.
In deze aanpak is ook de toekomstvastheid vaan de maatregelen op de Maaslijn opgenomen. Bij de uitwerking en de realisatie zal getoetst worden of de beoogde maatregelen passen in de ambitie om de Maaslijn op de langere termijn volledig dubbelsporig te maken.

De kosten voor het project bedragen in totaal € 164 mln. en de Limburgse bijdrage bedraagt in totaal € 64,75 mln., als volgt over de deelprojecten verdeeld:

	Project Kosten
Versnellingsmaatregelen noordelijke Maaslijn	€ 12,0 mln.
Versnellingsmaatregelen zuidelijke Maaslijn	€ 20,1 mln.
Elektrificatie	€ 98,2 mln.
Station Grubbenvorst Greenport-Venlo	€ 33,7 mln.
Totale bijdrage Provincie Limburg	€ 164 mln.

2.2 Doelstelling van het project

Met het project Maaslijn worden de volgende doelstellingen nagestreefd:

Een beter OV-product

Met het geheel aan maatregelen wordt beoogd het OV-product op de Maaslijn te verbeteren. Deze verbetering betreft het verkorten van de rijtijden, zodat een robuustere en betrouwbaardere dienstregeling gereden kan worden, met goede overstappen in de knooppunten. Een beter presteren van de Maaslijn zal extra treinreizigers aantrekken en de klanttevredenheid verhogen.

Daarnaast worden de volgende aanvullende doelstellingen nagestreefd:

- de Maaslijn wordt een duurzamer product door minder overlast voor de omgeving (minder geluid, trillingen en uitstoot);
- met de verbeteringen worden stappen gezet richting een integratie van de Maaslijn in hoofdrailnet van Nederland;
- geëlektrificeerd materieel leidt tot lagere exploitatie- en onderhoudskosten;
- met een geëlektrificeerde Maaslijn kan materieel van de vervoerder flexibele worden ingezet op het gehele spoornet van de Limburgse concessie;
- een beter openbaar vervoer leidt tot een beter vestigings- en, woon-/werkklimaat;
- er ontstaat een evenwichtig vervoersaanbod op de as Nijmegen-Venlo-Roermond.

Met de aanleg van de A73 heeft de ontwikkeling van Noord en Midden-Limburg een belangrijke impuls gekregen. De verbetering van de Maaslijn zal leiden tot een hiermee vergelijkbare economische boost en zal zo mogelijk deze ontwikkeling verder versterken.

Ontsluiting Greenport-Venlo en Grubbenvorst

Met de realisatie van station Grubbenvorst Greenport-Venlo wordt de bereikbaarheid van het economisch gebied Greenport verbeterd. Daarnaast ontsluit het station ook de kern Grubbenvorst en omgeving. De ligging van het station nabij de A73 maakt het ook geschikt voor de realisatie van een P+R-voorziening.

Verhoging van de snelheid

Met de maatregelen om de betrouwbaarheid en kwaliteit van de dienstregeling te verhogen, wordt beoogd om op meerdere plaatsen op het tracé een snelheidsverhoging door te voeren.

In onderstaande tabel is aangegeven waar de snelheidsverhogingen voorzien zijn en wat de oude en beoogde nieuwe rijsnelheden zijn. Voor goederentreinen zal een lagere snelheid aangehouden worden (net als in de huidige situatie).

Traject	Deeltraject	Km van – tot (benadering)	Huidige rijsnelheid (km/h)	Nieuwe rijsnelheid (km/h)
Nijmegen-Cuijk	Emplacement Nijmegen	17.2 – 17.8	40 – 60	40 – 60
	Nijmegen – Nijmegen Heyendaal	18.2 – 20.0	110	110
	Nijmegen Heyendaal – Mook-Molenhoek	20.0 – 26.3	110–125	110–130
	Mook-Molenhoek – Cuijk	26.3 – 28.2	90–125	110–125
Venray - Venlo	Venray – Meerlo	56.1 – 62.1	125	140
	Tienray**	62.1 – 62.8	125	125
	Tienray – Blerick	62.8 – 75.0	125	140
	Blerick	75.0 – 76.2	90	110
Reuver – Roermond	Reuver - Roermond	57.9 – 47.4	100	130

** Op het traject Venray - Blerick wordt de snelheid integraal verhoogd van 125 km/h naar 140 km/h. Een verlenging van de spoorverdubbeling ten zuiden van station Venray met 900 meter richting Tienray maakt het mogelijk ook hier 140 km/h te rijden. Deze spoorverdubbeling zit niet in de scope van het project. Wanneer bij van het werk aanbesteding blijkt dat daar er financiële ruimte is, kan deze mogelijk worden toegevoegd. Dit betreft een scopewijziging waarover op dat moment een separaat besluit moet worden genomen.

Aantal reizigerstreinen

Met het project Maaslijn wordt het rijden van de dienstregeling conform de OV-concessie 2016-2031 mogelijk gemaakt. In onderstaande tabel is het voorziene aantal reizigerstreinen vanaf december 2016 weergegeven. Tussen 7.30 en 18.30 rijden met ingang van dienstregeling 2017 vier treinen per uur per richting.

Tot december 2020 zal met dieselmaterieel worden gereden. Na het gereed komen van het project Maaslijn in 2020 zal elektrisch materieel worden ingezet.

Trajectdeel	06.00 –07.00	07.00 – 09.30	09.30 – 14.30	14.30 – 18.30	18.30 – 21.30	21.30 – 0.00
Nijmegen-Venray	2	4*	4*	4*	2	2
Venray-Roermond	2	2	2	2	2	2

* In de weekenden en op feestdagen is frequentie altijd twee treinen per uur per richting.

Aantal goederentreinen

Het project heeft niet als doel een eventuele groei van het goederenvervoer te faciliteren en er worden geen capaciteitsvergrotende maatregelen voor goederenvervoer genomen. Wel worden de bestaande goederenpaden (de huidige capaciteit voor het goederenvervoer) op de Maaslijn gehandhaafd.
Tussen Venlo en Nijmegen rijdt op dit moment maximaal vijf keer per week een goederentrein (voor beide richtingen samen). Het deel tussen Roermond en Venlo wordt op dit moment door circa tien goederentreinen per dag gebruikt (voor beide richtingen samen).
De maatregelen uit het project Maaslijn zijn niet van invloed op het gebruik door goederentreinen. Als gevolg van autonome ontwikkelingen in het goederenvervoer worden er echter wel wijzigingen in het toekomstig gebruik door goederentreinen verwacht. In de prognoses voor 2030 wijzigt het aantal goederentreinen tussen Venlo en Nijmegen niet of nauwelijks. Dit deel is in het kader van het Programma Hoogfrequent Spoorvervoer (PHS) aangewezen als een als omleidingsroute voor goederentreinen bij een stremming op een ander baanvak. Dat leidt niet tot structureel meer treinen, maar wellicht incidenteel wel. Tussen Venlo en Roermond wordt in de prognoses voor 2030 wel een structurele toename van het aantal goederentreinen verwacht tot circa zestien per dag (voor beide richtingen samen). Deze toename staat los van de maatregelen van dit project.
Na het gereed komen van het project kwaliteitsimpuls Maaslijn (voorzien in 2020) kunnen ook elektrische locomotieven worden ingezet voor het goederenvervoer, in de huidige situatie zijn dat alleen diesellocomotieven.

Een toekomstvaste aanpak

De ambitie voor de lange termijn is een volledig dubbelspoor tussen Roermond en Nijmegen. Daarmee wordt de Maaslijn een volwaardig onderdeel van het Nederlandse spoornet en kunnen doorgaande sneltreinen ingepast worden. De maatregelen die nu getroffen worden zijn zodanig dat deze spoorverdubbeling straks mogelijk is zonder dat er nu sprake is van een desinvestering. Zo is de elektrificatie uitbreidbaar voor het later aan te leggen tweede spoor. De benodigde dubbelsporen, inclusief de dubbelsporen voor station Grubbenvorst ter hoogte van Venray en Vierlingsbeek, vormen een substantiële stap in het einddoel om de lijn geheel te verdubbelen.
Van de 82 km van het traject Nijmegen-Roermond zal na realisatie van het project het aandeel dubbelspoor vergroot worden van 12% naar 27%.
Voor het inpassen van een sneltrein is circa 47% dubbelsporigheid op de Maaslijn nodig. Met de investeringen in het huidige pakket aan maatregelen is deze sneltrein een stuk dichterbij gekomen.

MKBA

Uit de MKBA blijkt dat de opwaardering van de Maaslijn substantiële baten oplevert, doch deze baten wegen niet volledig tegen de kosten op. De omvangrijkste baten zijn de verbeterde kostendekkingsgraad van de Maaslijn, het verbeterde openbaar vervoerproduct voor de reiziger en het duurzamere karakter van de Maaslijn.

Effect	Uitkomst
Directe kosten:	
-Investeringen infrastructuur	-163*
-Beheer en onderhoud	-29
-Vermeden investeringen	0/+
-Exploitant: Investeringen materieel	0
-Exploitant: Exploitatiekosten materieel	45
Directe baten:	
-Exploitant: Exploitatie-opbrengsten	23
-Gebruiker: Reistijd	36
-Gebruiker: Betrouwbaarheid / Punctualiteit	3
-Gebruiker: Comfort	4
-Gebruiker: Kosten goederenvervoer	0/+
Indirecte baten:	4
Externe baten:	
-Broeikasgasemissies	0,4
-Luchtkwaliteit	18
-Geluid	4
-Bodem- en waterkwaliteit	2
-Verkeersveiligheid	3
-Landschap	-/0
Resultaat:	
Totaal kosten	-147
Totaal baten	98
Saldo kosten en baten	-49
Baten/Kosten-verhouding	**0,7**

* € 163 mln. betreft de Contante waarde investeringen (inclusief btw), Dit bedrag is gebaseerd op de in 2014 geraamde totale kosten van €164 mln. incl. BTW.

Het saldo van kosten en baten is negatief, met een omvang van € 49 mln. De baten/kosten-verhouding bedraagt 0,7 en ligt daarmee onder de 1. In vergelijking met andere OV-projecten scoort de Maaslijn daarmee gemiddeld. Onderstaande tabel laat de kosten/baten-verhouding van vergelijkbare OV projecten zien.

	Baten/kostenverhouding
Tram Uithoflijn Utrecht (2011)	1,2
Tram Amstelveenlijn Amsterdam (2012)	0,85
HOV-busnet Leiden e.o. (2012)	0,25
HOV-bus/treinennet Leiden e.o. (2012)	0,6
RRAAM (IJsselmeerverbinding Amsterdam –Almere) (2012)	0,4
Intercityverbinding Eindhoven-Heerlen-Aachen Koln (2015)	2,2
Tramlijn Maastricht-Haaselt	0,4

Bron: Ecorys 2014 Quick Scan MKBA Elektrificatie Maaslijn

De analyses laten zien dat de opwaardering een effectieve investering is. Nagenoeg alle hoofd- en nevendoelen en de gewenste effecten die het project nastreeft, worden bereikt. Onderstaande tabel laat dit zien.

			Score op doelbereik
Hoofddoelen	1	Verkorten rij- en reistijden	✓
	2	Betrouwbaardere dienstregeling (punctualiteit)	✓
	3	Verbeteren aansluitingen (minder gemiste overstappen)	✓
	4	Duurzamer ov-product	✓
	5	Ontsluiten Grubbenvorst (verbeteren bereikbaarheid)	✓
	6	Ontsluiten Greenport Venlo (verbeteren bereikbaarheid)	✓
Nevendoelen en gewenste effecten	1	Extra treinreizigers aantrekken	✓
	2	Hogere klanttevredenheid	?**
	3	Stappen richting integratie Maaslijn in hoofdrailnet	✓
	4	Lagere exploitatie- en onderhoudskosten	✓
	5	Flexibele inzet van materieel op gehele net van Limburgse concessie	✓
	6	Beter vestigings- en, woon-/werkklimaat	✓
	7	Evenwichtig vervoersaanbod op de as Nijmegen-Venlo-Roermond	✓

** De maatregelen van het project Maaslijn beogen een opwaardering van het OV-product. Naar verwachting zal daarmee ook de klanttevredenheid toenemen. Dat kan echter pas bepaald worden nadat na 2020 een reizigersenquête heeft plaatsgevonden.

Op grond van bovenstaande kan geconcludeerd worden dat er sprake is van een overwegend effectieve investering; het maatregelenpakket voor de Maaslijn voldoet aan nagenoeg alle doelstellingen die ermee worden nagestreefd. De opwaarderingen leiden tot substantiële maatschappelijke baten, maar deze wegen niet volledig tegen de kosten op.

2.3 Scope van het project

Het project Maaslijn kent de volgende maatregelen, welke reeds met omgeving en gemeenten zijn besproken:

Versnellingsmaatregelen

Dit betreft spoorverdubbelingen, inclusief aanleg of verplaatsing van wissels, waarbij met het type wissel rekening wordt gehouden met de voorziene snelheden. Ook zal op sommige plaatsen het huidige spoor beperkt opgeschoven moeten worden om een snelheidsverhoging mogelijk te kunnen maken. Dit laatste geldt vooral bij de spoorbogen (bochten). Tenslotte betekent een snelheidsverhoging op veel plaatsen aanpassing van seinen.

- ***Nijmegen-Boxmeer***

  Tussen Nijmegen Heyendaal en Mook-Molenhoek wordt een tweetal spoorbogen aangepast zodat treinen met een hogere snelheid door deze bogen kunnen rijden. Het gaat om de bogen tussen spoorkilometers 23 en 25.

  In Cuijk wordt dubbelspoor aangelegd tussen spoorkilometer 29 (ten zuiden van de brug over de Maas) en 31 (noordkant van emplacement Cuijk). Het spoor komt daardoor circa vier meter dichter bij bebouwing te liggen op dit stuk. Deze maatregelen kunnen waarschijnlijk binnen de huidige spoorzone worden gerealiseerd.

  Ten noorden van Boxmeer wordt het hier aanwezige dubbelspoor circa 200 meter in noordelijke richting verlengd (bij km 41). Verder wordt bij station Boxmeer het in onbruik geraakte derde spoor, inclusief twee wissels, verwijderd. Hierdoor kunnen treinen op hogere snelheid over dit traject rijden. Deze maatregelen kunnen waarschijnlijk binnen de huidige spoorzone worden gerealiseerd.

- ***Vierlingsbeek-Venlo***

  Ten zuiden van het station Vierlingsbeek wordt over een afstand van twee tot drie kilometer dubbelspoor aangelegd. Dit gebeurt aan de westzijde van het bestaande spoor.

  Ten zuiden van het station Venray wordt over een afstand van circa vijf kilometer dubbelspoor aangelegd. Mogelijk wordt deze spoorverdubbeling nog met 900 meter verlengd in de richting van Tienray. Dit gebeurt aan de oostzijde van het bestaande spoor.

  Ten zuiden van Tienray wordt een spoorboog aangepast zodat treinen hier op hogere snelheid kunnen rijden. Deze maatregel kan waarschijnlijk binnen de huidige spoorzone worden uitgevoerd.

  Ter hoogte van Lottum worden aanpassingen gedaan aan twee spoorbogen, zodat treinen hier op hogere snelheid kunnen rijden.

  In Blerick wordt de spoorboog bij spoorkilometer 75 aangepast met het oog op de beoogde hogere rijsnelheid.

- ***Reuver – Roermond***
  Op het traject Reuver – Roermond moeten een viertal spoorbogen aangepast worden om ervoor te zorgen dat treinen met hogere snelheid door deze spoorbogen kunnen rijden.
  Deze aanpassingen kunnen waarschijnlijk allemaal binnen de huidige spoorzone plaats vinden.
  Tussen Reuver en Swalmen wordt dubbelspoor aangelegd. In totaal gaat het om circa vijf km tussen spoorkilometers 53 en km 58. De totale lengte van het dubbelspoor tussen de noordzijde van Reuver en Swalmen Zuid wordt daarmee ruim zeven km. Tussen spoorkilometer 53 en 55 wordt het tweede spoor aangelegd tussen het bestaande spoor en de snelweg A73. Globaal tussen km 53 tot 54 is over enkele trajectdelen daarbij grondverwerving noodzakelijk.
  Bij de halte Swalmen worden aanpassingen aan het station uitgevoerd.

Station Grubbenvorst-Greenport Venlo
Het nieuwe station is voorzien bij de Burgemeester van Kempenstraat (ter hoogte van spoorkilometer 71.20). Er wordt één perron aangelegd voor het treinverkeer in beide richtingen. De kruising van het spoor met de Burgemeester van Kempenstraat wordt ongelijkvloers gemaakt voor fietsers en voetgangers. Daarnaast worden maatregelen in de omgeving van het station genomen, zoals, zoals de aanpassing van toeleidende infrastructuur, het stationsplein, de fietsvoorzieningen en de parkeerruimte. De investeringen in de stationsomgeving vallen niet onder het taakstellend budget van € 164 mln. voor de Maaslijn, maar worden gefinancierd door de gemeenten Horst aan de Maas en Venlo.

Het projectonderdeel station Grubbenvorst Greenport-Venlo is meer dan alleen de aanleg van een station. Ook versnellingsmaatregelen op het trajectdeel Venray-Blerick en een tweetal spoorverdubbelingen zijn hier onderdeel van. Deze maatregelen dragen bij aan de lange termijnambitie voor een gehele spoorverdubbeling. Daarnaast dragen deze maatregelen bij aan het beter functioneren van de lijn (punctueler rijden van de dienstregeling met minder kans op vertragingen en treinuitval). Daarnaast zijn deze maatregelen nodig om de stop bij Grubbenvorst mogelijk te maken.

Elektrificatie
De Maaslijn wordt over de gehele lengte geëlektrificeerd. In totaal gaat het om circa 82 km.
Dat betekent dat langs het gehele tracé bovenleidingportalen worden geplaatst. Daarnaast zijn zogenaamde onderstations nodig. Deze onderstations zorgen ervoor dat de bovenleiding onder voldoende spanning staat en geëlektrificeerd treinverkeer mogelijk wordt. In onderstaande tabel is weergegeven waar de onderstations ongeveer geplaatst zullen worden. Het gaat hierbij nog niet om de exacte locaties. Reden hiervoor is dat aanvullende onderzoeken worden uitgevoerd, bijvoorbeeld de inventarisatie van beschermde dier- en plantensoorten. Op basis daarvan worden vervolgens de exacte locaties van de onderstations en de ruimtelijke begrenzing ervan bepaald.

Locatie	Geocode	Kilometrering
Beesel	060	Circa km 53 – 54
Boxmeer	052	Circa km 42 – 43
Cuijk	049	Circa km 34 – 35
Melderslo	052	Circa km 66 – 67
Mook	049	Circa km 26 – 27
Oirlo	052	Circa km 57 – 59
Reuver	060	Circa km 59 – 61
Venlo Zuid	060	Circa km 66 – 68
Vierlingsbeek	052	Circa km 49 – 51

Onderdeel van het project is ook de voeding door middel van 10kV kabels, aansluitingen op het hoogspanningsnet en het realiseren van onderstations.
Bijzonder aandacht daarbij betreft de kruising van het emplacement Venlo, waar het spanningsdeel van 15 kV (bovenleiding met Duits spanningssysteem) gekruist dient te worden.

Figuur 1: *Overzicht maatregelen traject Nijmegen – Boxmeer*

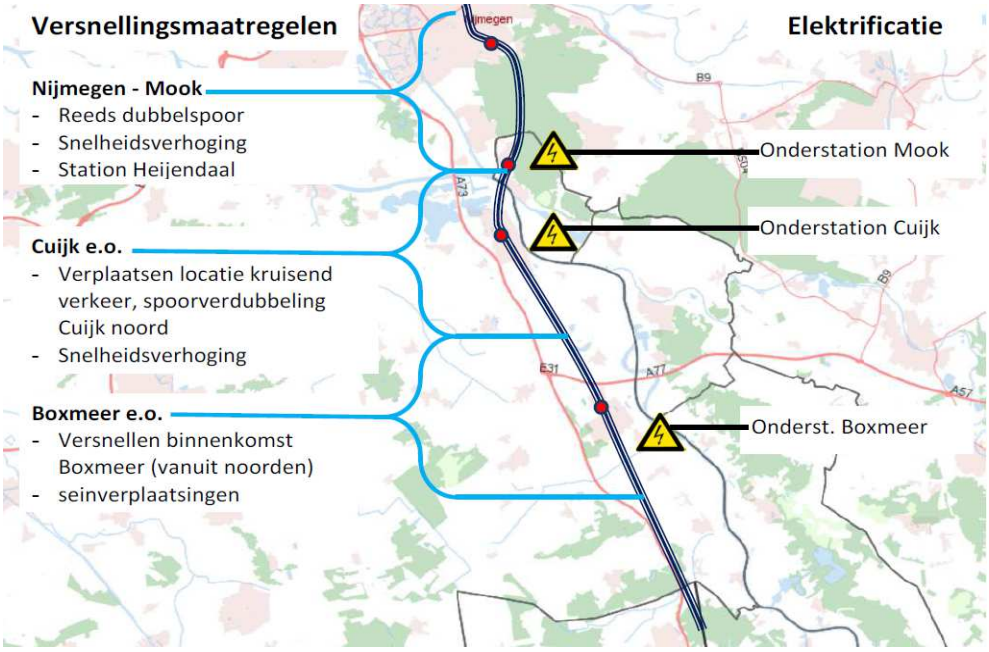

Figuur 2: *Overzicht maatregelen traject Vierlingsbeek – Venlo*

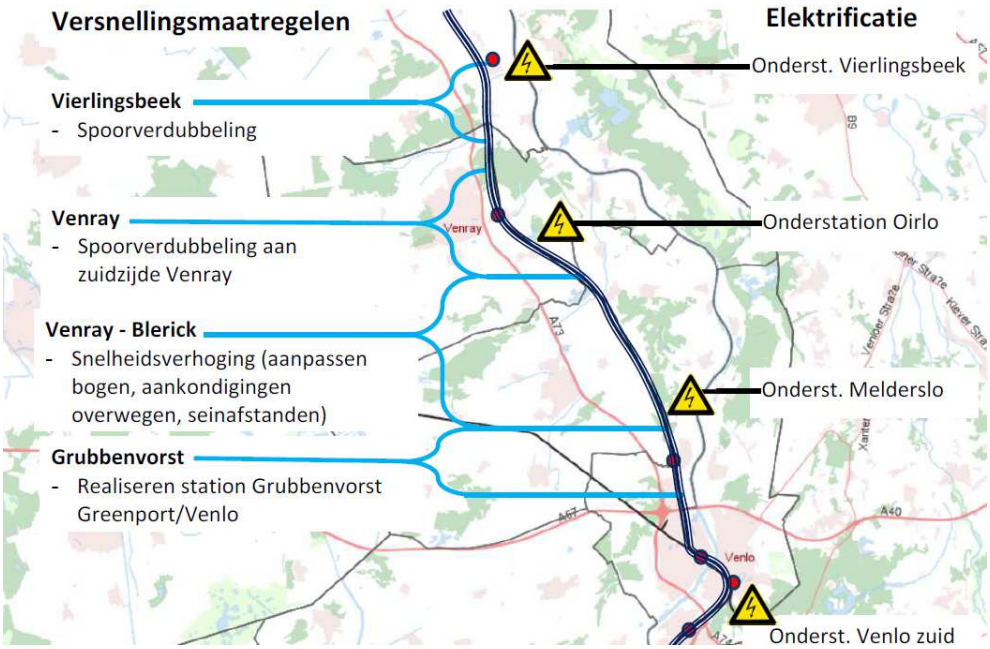

Figuur 3: *Overzicht maatregelen traject Venlo – Roermond*

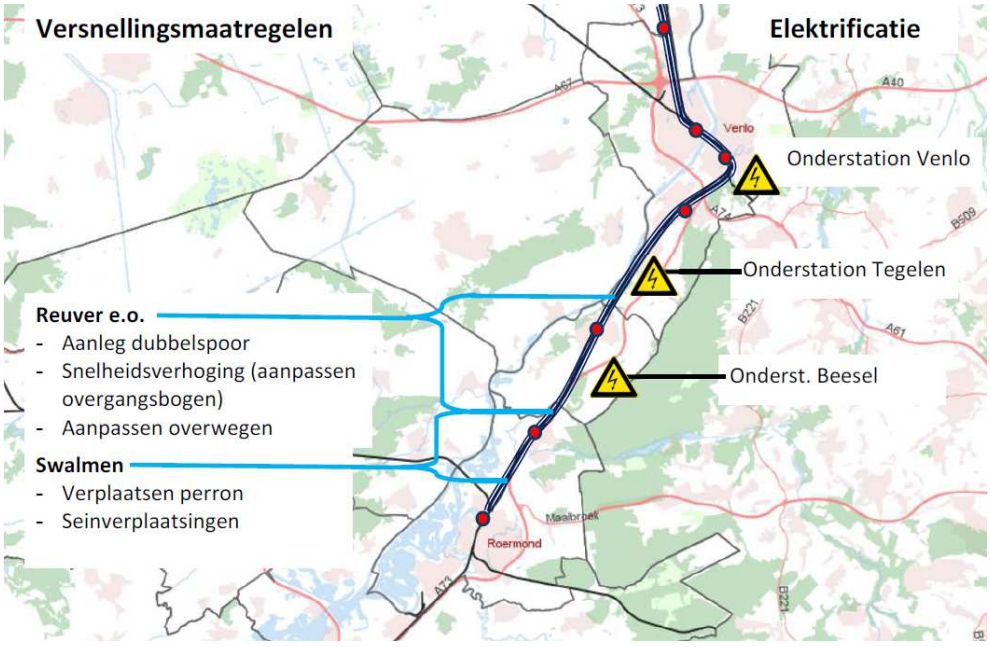

De realisatie of het herstel van bruggen, ongelijkvloerse kruisingen (m.u.v. een tunnel voor fietsers en voetgangers bij Grubbenvorst) en andere majeure kunstwerken zijn niet in de scope van het project Maaslijn opgenomen. In voorkomende gevallen zullen de provincies nader in overleg treden over de financiering.

2.4 Planning

Het project bevindt zich in de planuitwerkingsfase. In deze fase worden de beide Provinciale Inpassingsplannen (Limburg en Brabant) voorbereid en gelijktijdig worden de technische ontwerpen opgesteld, leidend tot het uitvoeringsbesluit van ProRail. Vaststelling PIP Limburg en Brabant zijn voorzien in het voorjaar 2017. Het verdere vervolg is het opstellen van een uitvoeringsovereenkomst die door de stuurgroep Maaslijn wordt voorbereid. Op dat moment is ook een geactualiseerde raming beschikbaar met een grotere trefzekerheid.
Met dit kredietbesluit worden de realisatiemiddelen toegekend. Wanneer op basis van de uitwerking van de maatregelen en de geactualiseerde ramingen blijkt dat deze passen binnen de (financiële) kaders, zal tot realisatie worden overgegaan. Als blijkt dat het taakstellend budget voor deze scope niet voldoet, zal een voorstel over de aanwending van de realisatiemiddelen aan Provinciale Staten worden voorgelegd (zie ook paragraaf 2.7, beheersmaatregelen bij overschrijding van taakstellend budget).

De beide processen (PIP en technische ontwerpen) worden gelijktijdig gevoerd. Hiermee wordt enerzijds een directe en efficiënte werkwijze toegepast waarbij informatie uit het publieke proces wordt vervlochten met informatie uit het (contract)technische proces. Anderzijds wordt hiermee een korte tijdsduur bereikt die nodig is om voor inwerkingtreding van de concessie van Arriva (december 2020) waar te kunnen maken. In het proces zit nog slechts weinig speling na de verlate start van het ingenieursbureau. Hierdoor is de focus van het projectteam sterk gericht op beheersing van risico's en daarmee planning.
Het kritieke pad van de planning wordt gevormd door de planologische procedures, waarbij uit voorzorg rekening is gehouden met een bezwaarprocedure bij de Raad van State, via de contractering van een aannemer naar de realisatie. Ingebruikname van de nieuwe infrastructuur wordt verwacht eind 2020.

2.5 Kosten en financiering

Financiering/bijdragen

Kostenramingen en actuele inzichten
De ramingen uit de verkenningsfase sluiten op € 164 mln. (exclusief btw, prijspeil 2014).
In 2015 heeft ProRail de ramingen geactualiseerd. Op deze ramingen zijn de volgende toetsen uitgevoerd:
- een audit door de projectorganisatie van de provincie Limburg en ProRail;
- een second opinion door een onafhankelijk extern bureau;
- een Marktverkenning;
- een expert judgement.

In de interne audit is getoetst of de scope van het project volledig verwerkt is in de raming en is getoetst of het actuele risicodossier door de risicoreservering in de raming gedekt is. In de second opinion is door een onafhankelijke partij de getoetst op de gehanteerde kostprijzen en de ramingssystematiek. De resultaten van de interne audit en de second opinion zijn in onderstaande tabel weergegeven. Uit deze tabel blijkt dat de raming (bouwkosten en opslagen voor voorbereidingskosten en risico's) zich bevindt tussen de € 157 mln. en de € 165 mln.

In de ramingen van 2014, waarop het budget is gebaseerd, is géén rekening gehouden met de posten ‘scheefte’ en ‘scopeaanpassingen als gevolg van wet- en regelgeving’.

De post scheefte is opgenomen in verband met de onzekerheden die de ramingen in deze fase hebben[1]. Met de post ‘scopeaanpassingen als gevolg van wet- en regelgeving’ is evenmin rekening gehouden in het taakstellend budget. Ingeval dit risico zich voordoet is er sprake van een scopewijziging in het project. Hiervoor is het uitgangspunt dat de veroorzaker van deze wijziging de bijkomende kosten draagt.

Ramingen Project Maaslijn	**Raming 2014** (Provincie/ Prorail)	**Raming 2015** (ProRail)	**Sec. opinion 2016** (in opdr. van provincie)	**Interne Audit 2016** (Provincie/ ProRail)
Versnellingsmaatregelen Noordelijke Maaslijn	€ 15	€ 13,6	€ 11,5	€ 11,7
Versnellingsmaatregelen Zuidelijke Maaslijn	€ 30	€ 21,8	€ 19,2	€ 26,6
Elektrificatie	€ 99	€ 94,0	€ 94,0	€ 91,5
Station Grubbenvorst Greenport-Venlo	€ 20	€ 36,3	€ 32,3	€ 31,1
Totaal	**€ 164**	**€165**	**€ 157**	**€ 161**
Scheefte	-	€ 7	-	€ 9
Scopewijzigingen agv. wet- en regelgeving	-	€ 8	€ 8	€ 8
Totaal incl. scheefte en scopewijzigingen agv. wet- en regelgeving	€164	€ 180	€165	€ 178

Alle genoemde bedragen x 1.000.000, excl. BTW

Ook is er een marktverkenning en een expert judgement uitgevoerd. De marktverkenning toont aan dat het project Maaslijn voor meerdere marktpartijen interessant is vanwege de omvang en ook vanwege de langere looptijd, hetgeen positief bijdraagt aan de continuïteit van de ondernemingen. De verwachting uit de verkenning is dat dit gaat leiden tot een financieel en kwalitatief goed aanbestedingsresultaat. In de expert judgement is gekeken naar kosten van vergelijkbare projecten. Voor wat betreft de elektrificatie (welke zo’n 60% van de geraamde kosten uitmaakt) bleek tijdens een recente aanbesteding van een vergelijkbaar project dat het gemiddelde bedrag van de inschrijvingen op elektrificatie omgerekend op 90% uitkwam van het niveau waarmee in de budgettering is gerekend. Als voor 60% van het totaalbudget al geldt dat er 10% ruimte zit ten opzichte van het gemiddelde van de inschrijfprijzen van de markt kan volgens het expert judgement worden gesteld dat het prijsniveau van de ramingen uitsteekt boven dat van de markt en een aanbesteding met vertrouwen tegemoet kan worden gezien.

[1] Scheefte is het verschil tussen het probabilistisch bepaald rekenkundig gemiddeld (Mu) en de topwaarde. Het is een maat voor de (a)symmetrie van de kansverdeling. Hoe groter de scheefte, des te groter is de onzekerheid.

De planuitwerkingsfase wordt in het voorjaar van 2017 afgerond met een door ProRail te nemen uitvoeringsbesluit. Op dat moment zullen nauwkeuriger ramingen beschikbaar zijn, waarbij de marge +/- 15% bedraagt.

Op basis van de second opinion, de marktverkenning en expert judgement kan gesteld worden dat een taakstellend budget van € 164 mln. exclusief btw voldoende is om de kwaliteitsverbetering van de Maaslijn te kunnen financieren met daarbij de volgende verdeling van de kosten per deelproject:

	Verwachting Projectbureau op basis van actuele ramingen 2016
Versnellingsmaatregelen Noord	€ 12,0 mln.
Versnellingsmaatregelen Zuid	€ 20,1 mln.
Elektrificatie Maaslijn	€ 98,2 mln.
Station Greenport Grubbenvorst	€ 33,7 mln.
Totaal	€ 164,0 mln.

Financiering Dekking

Taakstellend budget betreft in totaal € 164 mln. Uitgesplitst naar de verschillende onderdelen zijn partners in 2014 op basis van de inzichten van dat moment de volgende verdeling van ieders bijdragen overeengekomen. Met de Provincies Noord-Brabant en Gelderland worden nog separate afspraken gemaakt over de wijze en fasering waarop de bedragen worden uitgekeerd. Hierover zullen wij aan uw Staten op dat moment rapporteren.

	Totaal Kosten	**I&M Dekking**	**Noord-Brabant Dekking**	**Gelderland/SAN Dekking**	**Limburg Dekking**
Versnellingsmaatregelen Noordelijke Maaslijn	€ 15 mln.	€ 7,5 mln.	€ 4,2 mln.	€ 1,65 mln.	€ 1,65 mln.
Versnellingsmaatregelen Zuidelijke Maaslijn	€ 30 mln.	€ 16,15 mln.	-	-	€ 13,85 mln.
Elektrificatie	€ 99 mln.	€ 30,25 mln.	€ 17,2 mln.	€ 15,8 mln.	€ 35, 75 mln.
Station Grubbenvorst Greenport-Venlo	€ 20 mln.	€ 6,5 mln.	-	-	€ 13,5 mln.
Totaal	**€ 164 mln.**	**€ 60,4 mln.**	**€ 21,4 mln.**	**€ 17,45 mln.**	**€ 64,75 mln.**

Beheer en onderhoud	
Beheer en onderhoud elektrificatie worden gedragen door I&M.	€ 31 mln. (gekapitaliseerd)
Beheer en onderhoud voor Zuidelijke Maaslijn worden gedragen door het I&M	Niet gespecificeerd
Over de B&O-kosten voor de Noordelijke Maaslijn moeten nog afspraken worden gemaakt, waarbij het standpunt van de provincies is dat het Rijk deze kosten dient te dragen.	€ 2,6 mln. (gekapitaliseerd)
Voor nieuwe stations is het (door de Tweede Kamer) vastgelegde beleid dat B&O van nieuwe stations door I&M wordt gedragen. Dit wordt bij de finale beschikking inzake de subsidie van het station definitief bekrachtigd.	Niet gespecificeerd

Opmerkingen bij deze tabellen:

- de kosten voor beheer en onderhoud drukken niet op de projectkosten en vallen daarmee buiten de scope van het project. Hierover zijn afspraken met het Ministerie van I&M gemaakt, met uitzondering van de Noordelijk Maaslijn;
- genoemde bedragen zijn exclusief btw, prijspeil 2014. Met uitzondering van de rijksbijdragen aan elektrificatie en station Grubbenvorst Greenport-Venlo. Deze bijdragen (resp. € 30,25 mln. en € 6,5 mln.) zijn inclusief btw. Bij de bestuurlijke aandachtspunten wordt hier nader op ingegaan;
- met het Rijk zijn procesafspraken gemaakt over de bijdrage aan station Grubbenvorst Greenport-Venlo. Bij de bestuurlijke aandachtspunten wordt hier nader op ingegaan.

De kostenraming zal per projectfase veranderen, gelet op de onzekerheidsmarges omtrent de raming en de voortgang van het project waarin deze onzekerheid door wordt verkleind.
Dit resulteert in een kostenraming waarvan de bandbreedte steeds kleiner wordt. De dekking van de kosten wordt op basis van afspraken met partijen overeengekomen. Met partijen is een akkoord bereikt over een financiële bijdrage aan de opwaardering Maaslijn op basis van de raming uit de verkenningsfase van € 164 mln. De dekking is gebaseerd op deze afspraken.

Partijen hebben ook afspraken gemaakt over de inzet van de middelen over de vier projectonderdelen. Zo heeft de Provincie Noord-Brabant aangegeven niet te willen meebetalen aan Station GGV. De Provincie Noord-Brabant heeft ook aangegeven dat ze bereid is tot het dragen van risico's op haar bijdrage van € 21,40 mln. Als een project waaraan Noord-Brabant een bijdrage verstrekt duurder wordt, is Noord-Brabant bereid om aanvullend bij te dragen. Echter, als een project waaraan Noord-Brabant een bijdrage verleent goedkoper wordt profiteert de Provincie Noord-Brabant hier ook van.
Provincie Gelderland heeft een vaste bijdrage gegeven aan de onderdelen elektrificatie en versnellingsmaatregelen noordelijke Maaslijn. Het Rijk spreekt over vaste bijdrage en bij de elektrificatie over een gemaximeerde bijdrage.

De inzichten in de kosten kunnen echter nog wijzigen op grond van nadere uitwerkingen en de op korte termijn uit te voeren gateway-review. Mocht bij het uitvoeringsbesluit blijken dat de bijdrage van de Provincie Limburg onvoldoende is dan wel dat het taakstellend budget van € 164 mln. overschreden wordt, dan wordt conform de beschreven beheersmaatregel onder 2.7 van deze nota de scope aangepast.

Pas na oplevering kan een definitieve verrekening tussen partijen plaatsvinden. De door Partijen overeengekomen bijdragen zullen tussentijds niet gewijzigd worden.

Kredietbesluit		€ 164.000.000,00
Rijk	€ 60.400.000,00	
Provincie Noord-Brabant	€ 21.400.000,00	
Provincie Gelderland	€ 17.450.000,00	
Totaal	€ 99.250.000,00	
Totaal Provincie Limburg		€ 64.750.000,00
Reeds besloten		
i.r.t. Elektrificatie Maaslijn	€ 12.650.000,00	
i.r.t. Versnellingsmaatregelen Zuid	€ 13.850.000,00	
i.r.t. Versnellingsmaatregelen Noord	€ 1.650.000,00	
Totaal reeds besloten		€ 28.150.000,00
Aanvullend gevraagd te dekken		€ 36.600.000,00

De lasten ad € 36,60 mln. worden gedekt uit de bereikbaarheidsmiddelen. € 6,7 mln. heeft betrekking op het stationsgebouw en komt daardoor niet in aanmerking om te worden geactiveerd. Deze lasten zullen in één keer uit de bereikbaarheidsmiddelen worden gedekt. Het restant nog te dekken ad € 29,9 mln. zal worden geactiveerd ten laste van de bereikbaarheidsmiddelen met een afschrijvingstermijn van 40 jaar. Dit conform het bij de voorjaarsnota 2016 door u vastgestelde kader van de bereikbaarheidsmiddelen.

2.6 Aanpak en organisatie

2.6.1 Samenwerking met ProRail

Het project Opwaardering Maaslijn betreft weliswaar een ambitie van de Provincie Limburg en haar partners, doch de uitvoering is volgens de Beheerconcessie 2015-2025 een zaak van ProRail. Omdat volgens traditionele aanpak van ProRail de risico's van kostenoverschrijding en uitloop planning bij de opdrachtgever ligt, zijn de volgende organisatorische en procedurele maatregelen genomen om grip op het project te krijgen. Daarbij hebben ProRail en Provincie ervoor gekozen om maximaal gebruik te maken van elkaars sterkten en de krachten te bundelen. Op de volgende wijze is deze voor ProRail vernieuwende aanpak vastgelegd:

- organisatorisch: een projectorganisatie waarin provincies en ProRail samen optrekken. Provincies pakken onderdelen rond de conditionering op (planologie, grondverwerving, omgevingsmanagement) en ProRail staat aan de lat voor de techniek. Provincies en ProRail sturen samen op scope, planning en kosten. Deze werkwijze wordt vastgelegd in een samenwerkingsovereenkomst Maaslijn (SOK);

- procedureel door kwaliteitstoetsen uit te voeren: second opinion kostenraming en gateway review bij faseovergang (uitvoeringsbesluit).

In een Samenwerkingsovereenkomst Maaslijn (SOK) wordt vastgelegd dat de provincie Limburg namens de drie provincies Gelderland, Noord-Brabant en Limburg de besluiten van de stuurgroep Maaslijn uitvoert en daarmee de nodige machtigingen heeft om als opdrachtgever op te treden richting ProRail. De provincie Limburg fungeert in dit project als budgethouder.

2.6.2 Een aanpak met omgeving

Conform de taakverdeling tussen Provincie en ProRail neemt de provincie het omgevingsmanagement en de planologie voor haar rekening. De voorgenomen maatregelen van elektrificatie en versnellingsmaatregelen op de Maaslijn passen grotendeels binnen de vigerende bestemmingsplannen. Maar op een aantal plaatsen is het nodig om ten behoeve van de aanleg van onderstations en versnellingsmaatregelen de bestemming te wijzigen.
Het planologisch proces is voor de Provincie het raamwerk om met omgeving (gemeenten, omwonenden en belanghebbenden) af te stemmen.

Voor de te nemen planologische besluiten zijn in principe meerdere instrumenten beschikbaar: omgevingsvergunningen, bestemmingsplannen, provinciale inpassingsplannen en een Tracébesluit. Om tot een keuze te komen heeft Royal Haskoning DHV in maart 2015 een adviesmemo opgesteld. Hierin zijn de deze instrumenten op doorlooptijd tegen elkaar afgezet, waarbij rekening is gehouden met de samenhangende procedures op het gebied van m.e.r. en onteigening. Het bestemmingsplan en het inpassingsplan kennen beide de kortste doorlooptijd, waarbij het mogelijk is om het gehele pakket aan maatregelen in 2020 uitgevoerd te hebben.
Het Tracébesluit valt naast de lange proceduretijd ook af vanwege het ontbreken van een “nationaal belang”. Dit is ook bevestigd door het ministerie van Infrastructuur en Milieu per brief van 25 november 2015 (bijgevoegd).
In de provincie Gelderland is geen planologische procedure nodig om de maatregelen uit te voeren. De elektrificatie en spoorse maatregelen vinden binnen de contouren van de spoorbestemming plaats. In de acht gemeenten in de provincies Noord-Brabant en Limburg is wel een planologische procedure nodig om de elektrificatie, versnellingsmaatregelen en station GGV te realiseren. Om een goede regie te kunnen houden op de gehele planologische procedure is gekozen om voor de provincies Noord-Brabant en Limburg een provinciaal inpassingsplan (PIP) op te stellen en niet te werken met acht of meer bestemmingsplannen.

Voor de Maaslijn wordt tevens een m.e.r. opgesteld. Een milieueffectrapportage (m.e.r.) brengt de milieugevolgen van een plan in beeld. Onderdeel C van de bijlagen bij het Besluit m.e.r. wijst de plannen, activiteiten en besluiten aan waarvoor een m.e.r. verplicht is. Het ‘aanleggen, wijzigen of uitbreiden van een spoorweg voor spoorverkeer over lange afstand’ is een van de activiteiten met een m.e.r.-plicht. Omdat aan de term ‘lange afstand’ geen drempelwaarde is gekoppeld is, is in het kader van de opwaardering Maaslijn advies ingewonnen bij Soppe, Gundelach en Witbreuk advocaten. Uit dit advies (20 maart 2015) blijkt dat voor het gehele traject een milieueffectrapport moet worden opgesteld.

De verwachting is dat de opwaardering van de Maaslijn positief is voor het milieu en de omgeving van spoorlijn. Elektrische treinen zijn schoner en lichter dan dieseltreinen, waardoor er minder luchtvervuiling, geluidsoverlast en trillingen zal optreden.

Een eerste stap voor het m.e.r. is het opstellen van een Notitie reikwijdte en detailniveau (NRD). In een NRD wordt globaal de projectscope weergegeven en aangegeven welke aspecten in het MER onderzocht dienen te worden. Op 17 november 2015 heeft Gedeputeerde ingestemd met de ontwerp-NRD en de terinzagelegging hiervan van 19 november 2015 tot en met 13 januari 2016. Deze NRD is bijgevoegd.
Binnen deze periode was het mogelijk om zienswijzen en reacties in te dienen. Daarnaast zijn de bestuursorganen die zijn betrokken bij de voorbereiding van het PIP in beide provincies en de wettelijke adviseurs geraadpleegd. Betrokken gemeenteraden van de Limburgse en Noord-Brabantse gemeenten die door de Maaslijn doorkruist worden zijn in de gelegenheid gesteld om buiten deze termijn te reageren. Tevens is advies gevraagd aan de Commissie voor de milieueffectrapportage (Commissie m.e.r.) en de Provinciale Commissie Omgevingsvraagstukken Limburg (PCOL).

Tijdens de periode dat de ontwerp-NRD ter inzage lag, is een drietal informatieavonden georganiseerd. Tijdens deze avonden zijn belangstellenden geïnformeerd over het project Opwaardering Maaslijn, de inhoud van de ontwerp-NRD en de verdere procedure van het opstellen van de twee provinciale inpassingsplannen en het milieueffectrapport. Tevens was er gelegenheid tot het stellen van vragen.

Op het NRD zijn meerdere adviezen ingewonnen. De PCOL heeft 14 januari 2016 haar advies over de ontwerp-NRD gegeven en het (op te stellen) MER afgegeven. De Commissie m.e.r. heeft op 2 februari 2016 haar advies gegeven.
Er zijn in totaal 25 zienswijzen en reacties ontvangen. Deze zijn afkomstig van gemeenten (4), samenwerkingsverband gemeenten (1), de Veiligheidsregio Limburg-Noord, wijkraden, natuur-, milieu- en andere belangenverenigingen, ondernemers en particulieren (20).
Alle ontvangen zienswijzen, reacties en advies zijn beantwoord in de Nota van Zienswijzen NRD. Hoewel de zienswijzen van uiteenlopende aard zijn, zijn er toch enkele hoofdlijnen uit te halen.
Er spreken vooral zorgen uit.

- er zijn veel zorgen over de mogelijke toename van goederenvervoer. Leidt de verbetering van de Maaslijn niet tot een aantrekkende werking van het goederenvervoer? In reactie daarop is aangegeven dat het project Maaslijn niet de capaciteit voor het goederenvervoer vergroot;
- daarnaast zijn er zorgen over een mogelijke toename van geluid en trillingen. In reactie daarop is aangegeven dat juist de elektrificatie ertoe zal leiden dat geluid- en trillingsoverlast af zal nemen, vanwege de stillere en lichtere treinen. De exacte effecten zullen in het MER nader onderzocht worden;
- daarnaast zijn er door de elektrificatie van het spoor vragen over de effecten van elektromagnetische straling op de gezondheid van de mensen;
- tot slot zijn er zienswijzen ingediend op de locatiekeuze van het station Grubbenvorst Greenport-Venlo en de effecten van dit station. In het MER en het voor de stationsomgeving op te stellen bestemmingsplan zullen de locatiekeuze en de te verwachten effecten nader uitgewerkt worden.

Met de beantwoording van de ingekomen zienswijzen, reacties en adviezen in de Nota van Zienswijzen is de onderzoeksopzet en aanpak voor het MER zoals beschreven in de ontwerp-NRD op een aantal punten gewijzigd en uitgebreid. In de definitieve NRD is een paragraaf toegevoegd (paragraaf 3.4.1) waarin het doorlopen proces en de wijzigingen en uitbreidingen naar aanleiding van de zienswijzen, reacties en adviezen in algemene zin worden beschreven. De definitieve NRD en de Nota van Zienswijzen zijn door Gedeputeerde Staten van de provincie Noord-Brabant (7 juni 2016) en door Gedeputeerde Staten van de provincie Limburg (19 april 2016) vastgesteld en openbaar gemaakt. De nota van zienswijzen is als bijlage bijgevoegd.
De vervolgstappen van het PIP en het m.e.r. zijn als volgt:

- Ontwerp PIP en MER vaststelling door GS december/januatie 2016/2017;
- Terinzagelegging ontwerp PIP en MER januari/februari 2017;
- Vaststelling PIP door Provinciale Staten juni 2017.

Voor de inrichting van het station en de stationsomgeving in Grubbenvorst is een apart proces ingericht. In dit proces werkt de provincie samen met gemeenten, omgeving (omwonenden en dorpsraad), bedrijfsleven in de omgeving (waaronder Freshpark) en vervoerder Arriva het ontwerp en het bestemmingsplan voor station en omgeving uit.
Een eerste stap in dat proces is de locatiekeuze geweest. Op basis van een locatieonderzoek zijn een drietal locaties afgewogen en met de omgeving en belanghebbenden besproken. Dit heeft geleid tot het vaststellen van een voorkeurslocatie van het station aan de Burgemeester van Kempenstraat. Deze locatie is in de Notitie Reikwijdte en Detailniveau opgenomen.
Vervolgens is voor deze locatie het ontwerp voor de stationsomgeving uitgewerkt. Daarbij is gekeken naar de ligging van de nieuw aan te leggen fiets- en voetgangerstunnel, de inrichting van het voorplein, de ligging van fietsvoorzieningen, de parkeerplaatsen, de bushalte en de aansluitingen voor fietspaden en wegen. Dit ontwerp is in een informatieavond op 14 juli jl. aan omwonenden en belanghebbenden gepresenteerd.

2.7 Projectbeheersing

Risico's

In het project wordt een risico-dossier actief bijgehouden en wordt gestuurd op de uit dit dossier volgende beheersmaatregelen. Onderstaand is de actuele top tien uit dit dossier weergegeven, inclusief beheersmaatregelen (in willekeurige volgorde).

nr	Overkoepelend risico	Onderliggende risico's	Beheersmaatregel
a.	Financiële dekking blijkt onvoldoende.	Geen overeenstemming over BTW-vraagstuk tussen financiers. De subsidie van het Rijk voor station Grubbenvorst is nog niet definitief.	De volgende stappen afwegen: 1. In planuitwerking versoberingsmaatregelen nemen 2. Aanbesteding afwachten met mogelijkheid tot aanbestedingsmeevaller 3. Scopeverkleining (mogelijk station Grubbenvorst).

b.	In de huidige fase kent het project nog onzekerheden, die zich vertalen in marge omtrent de raming.	Bij nadere uitwerking wordt deze marge steeds kleiner. De doeltreffendheid wordt dan groter, doch kan afwijken van de op dit moment verwachte totaalkosten.	Beheersstructuur opzetten om raming te monitoren. Daarnaast scopebeheersing.
c.	Vertraging in planning als gevolg van vertraging aanbesteding ingenieursdiensten.	Vertraagde opdrachtverlening leidt tot vertraging in werkzaamheden.	Versnellingsmogelijkheden met ingenieursbureau uitwerken.
d.	Huidige infra blijkt in onvoldoende kwalitatieve staat .	Constructieve staat Maasbrug niet geschikt voor nieuw materieel en hogere frequenties	Op basis van nader onderzoek is gebleken dat de Maasbrug constructief voldoet. Kunstwerken zullen echter continu aandacht hebben. In de planuitwerkings-fase zullen de kunstwerken onderzocht worden. Na definitieve vaststelling van dit onderzoek wordt dit risico afgevoerd.
e.	Extra maatregelen buiten scope benodigd t.a.v. overwegveiligheid	Extra maatregelen (ondertunneling) leiden tot excessieve kosten (30 mln.) t.b.v. ondertunneling.	Nader onderzoek loopt, op basis van huidige inzichten lijken geen grootschalige maatregelen aan de orde.
f.	Uit de pas lopen van besluitvormingsprocedures van partners.	PIP-procedures Limburg en Brabant lopen niet gelijktijdig. Uitvoeringsbesluit Prorail kent te lange doorlooptijd.	Versnellingsmaatregelen worden uitgewerkt.
g.	Druk uit omgeving en externe stakeholders leidt tot uitbreiding scope.	Het niet meenemen van wensen/eisen uit de omgeving leidt tot weerstand bij procedures (bezwaren en beroep).	Strakke sturing op scope in stakeholdergesprekken moet uitbreiding voorkomen.
h.	Beheer- en onderhoudskosten Noordelijke Maaslijn zijn niet afgedekt.	Er is onduidelijkheid over wie de kosten van B&O voor de noordelijke Maaslijn draagt (omvang ca. € 2,6 mln.).	Standpunt van GS en PS is dat deze kosten door het Rijk gedragen dienen te worden. In een brief aan I&M is daarom verzocht af te zien van een claim voor B&O-kosten bij regio.

i.	Extra geëlektrificeerde opstelcapaciteit benodigd .	Opstelcapaciteit maakt geen onderdeel uit van de scope project Maaslijn.	Onderzoek loopt, inschatting ca. 2 mln. extra kosten. Wanneer elektrificatie van opstelsporen voor Arriva noodzakelijk blijkt, dient de scope van het project uitgebreid te worden. Voor financiering zal daarbij ook gekeken worden naar verantwoordelijkheden.

Toelichting op bovenstaande risico´s

Ad a.
Er is door het Rijk een bedrag van € 30,25 mln. toegekend inclusief btw als bijdrage in de elektrificatie (vastgelegd in uw brief aan de Tweede Kamer met als kenmerk IENM/BSK-2014/125664). Er is ook overeengekomen dat eventuele fiscale voordelen ten bate van het project komen. Recent bleek dat het Rijk het voornemen heeft om het btw-deel van deze bijdrage (ad € 5,25 mln.) in het btw-compensatiefonds te storten. Dit leidt tot een substantieel tekort in de financiering van het project. Inmiddels is in een bestuurlijk overleg overeengekomen dat, indien door de Belastingdienst wordt ingestemd dat de ProRail facturering aan de provincie exclusief btw kan plaatsvinden, dat het Rijk het btw-deel uit zal keren aan de Provincie Limburg en wordt vastgehouden aan de afspraken uit 2014.

Provincie Limburg en ProRail nemen gezamenlijk het standpunt in dat in casu zonder omzetbelasting dient te worden gefactureerd. Op voordracht van de Provincie Limburg heeft ProRail deze casus ter goedkeuring aan haar belastinginspecteur voorgelegd. De belastinginspecteur van ProRail is als enige bevoegd om in deze casus te beslissen. Tot op heden heeft dit niet geleid tot een antwoord. Bij de belastinginspecteur is erop aangedrongen op korte termijn een uitspraak hierover te doen. Mocht dit risico zich voordoen zal dit binnen het projectbudget opgelost moeten worden.

Met het Rijk is de afspraak vastgelegd dat onder voorwaarden de subsidie voor het station Grubbenvorst Greenport-Venlo ter grootte van € 6,5 mln. inclusief btw aan Limburg beschikbaar wordt gesteld. Zodra de plannen voor het station concreet zijn uitgewerkt wordt aan deze voorwaarden voldaan. De aanpak van de Maaslijn voorziet hierin, zodat dit punt geen onzekerheid meer geeft.

Ad. b

Het budget voor dit project is taakstellend. Het project betreft weliswaar een ambitie van de provincie Limburg en haar partners, doch de uitvoering is volgens de beheerconcessie een zaak van ProRail. Omdat volgens traditionele aanpak de risico's van kostenoverschrijding en uitloop planning bij de opdrachtgever (zijnde provincie Limburg en partners) ligt, zijn de volgende organisatorische en procedurele maatregelen genomen om grip op het project te krijgen.

- organisatorisch: een projectorganisatie waarin provincies en ProRail participeren en provincies projectonderdelen oppakken (planologie, grondverwerving, omgevingsmanagement), en waarbij provincies meesturen op scope, planning en kosten. Werkwijze wordt vastgelegd in samenwerkingsovereenkomst;
- expertise: inhuur van expertise op spoortechnisch en kostentechnische aspecten, om de door ProRail opgeleverde producten goed te kunnen toetsen;
- kwaliteitstoetsen: het uitvoeren van een gateway review bij faseovergang (bij het nog door ProRail te nemen uitvoeringsbesluit).

Ad h.

De Minister van Infrastructuur en Milieu heeft in haar brief aan de Tweede Kamer van 13 juni 2014 kenmerk IENM/BSK-2014/125664 aangegeven dat het Rijk de extra kosten voor beheer en onderhoud als gevolg van de elektrificatie voor haar rekening neemt. Ook de beheer en onderhoudskosten voor de versnellingsmaatregelen Zuid en het station Grubbenvorst Greenport-Venlo komen voor rekening van het Rijk. Voor het onderdeel Versnellingsmaatregelen Noord moeten nog afspraken worden gemaakt over de beheer en onderhoudskosten. Het standpunt van de provincie Limburg is dat deze kosten (begroot op totaal € 2,6 mln.) voor rekening komen van het Rijk. Het Rijk hanteert het standpunt dat 50% van deze kosten (€ 1,3 mln.) door de regiopartijen gedragen moet worden.

Verdeling van risico's

Omdat volgens traditionele aanpak van ProRail de risico's van kostenoverschrijding en uitloop planning bij de opdrachtgever ligt, zijn de volgende organisatorische en procedurele maatregelen genomen om grip op het project te krijgen. Deze aanpak is voor een belangrijk deel neergelegd in de samenwerkingsovereenkomst tussen de drie provincies en ProRail. Daarin is onder meer geregeld:

- Organisatorisch: een projectorganisatie waarin provincies en ProRail participeren en provincies projectonderdelen oppakken (planologie, grondverwerving, omgevingsmanagement) en waarbij provincies meesturen op scope, planning en kosten. Werkwijze wordt vastgelegd in een samenwerkingsovereenkomst Maaslijn (SOK).
- Procedureel door kwaliteitstoetsen uit te voeren: second opinion kostenraming en gateway review bij faseovergang (uitvoeringsbesluit).

De Samenwerkingsovereenkomst moet nog getekend worden.

In de samenwerkingsovereenkomst worden tevens de afspraken over de risicoverdeling vastgelegd. De provincie Noord-Brabant en Limburg zijn risicodragend, het Rijk en de provincie Gelderland niet. De provincie Noord-Brabant beperkt haar risico tot die onderdelen waaraan zij een financiële bijdrage levert. Het betreft de onderdelen Elektrificatie en versnellingsmaatregelen Noordelijke Maaslijn.
Bij dreigende projectbudget-overschrijding zullen de risicodragende partijen in overleg treden over de aard, herkomst en causaliteit van die extra kosten. Bij wijziging van wet- en regelgeving of beleid treden de partijen in overleg over de wijze waarop invulling wordt gegeven aan en dekking van de kostenstijging.
De risico's van overschrijding van de budgeten alsook eventuele overschotten vallen toe aan de risicodragende partijen naar rato van hun inbreng per onderdeel met uitzondering van de provincie Gelderland welke een vaste bijdrage heeft geleverd.

Het project heeft duidelijke kaders meegekregen in tijd en geld. Samen met haar partners stelt de Provincie Limburg dan ook hoge eisen aan de projectbeheersing. In dat kader zal het project onderwerp zijn van een gateway review. Met een Gateway Reviewmethode wordt een collegiale toets uitgevoerd op het project. Op basis van de resultaten kan de Provincie Limburg direct aan de slag om een aantal zaken in het project en de projectbeheersing bij te sturen zodat de kans op succes groter wordt.
Daarnaast zullen op basis de evaluatie van het project TVM leerpunten en verbetervoorstellen voor het project Maaslijn worden opgesteld. Deze evaluatie is najaar 2016 beschikbaar.

Risicoverdeling
De provincie Noord-Brabant en Limburg zijn risicodragend, het Rijk en de provincie Gelderland niet. De provincie Noord-Brabant beperkt haar risico tot die onderdelen waaraan zij een financiële bijdrage levert, namelijk de onderdelen Elektrificatie en versnellingsmaatregelen Noordelijke Maaslijn. De provincie Limburg is risicodragend voor alle projectonderdelen.
De risico's van overschrijding van de budgeten alsook eventuele overschotten vallen toe aan de risicodragende partijen naar rato van hun inbreng per onderdeel met uitzondering van de provincie Gelderland welke een vaste bijdrage heeft geleverd. Voor het station GGV draagt enkel het Rijk en de Provincie Limburg de financiële middelen bij.

Beheersmaatregelen bij budgetoverschrijding
Het projectbudget van € 164 mln. is taakstellend. Wanneer ondanks alle reguliere beheersmaatregelen sprake blijkt te zijn van een overschrijding, zal de scope aangepast moeten worden. Daarbij zijn de volgende overwegingen aan de orde:

- een scopeaanpassing kan niet de elektrificatie betreffen. De geëlektrificeerde spoorlijn is nodig om te kunnen voldoen aan de uitgangspunten zoals in de OV-concessie opgenomen. Een beperktere uitvoering van de elektrificatie is ook niet mogelijk.
- een besparing op de scope van de versnellingsmaatregelen leidt niet tot de gewenste prestatieverbetering van de Maaslijn. Juist de intensievere dienstregeling uit de nieuwe concessie maakt de versnellingsmaatregelen noodzakelijk.

- het is mogelijk om station Grubbenvorst Greenport-Venlo niet aan te leggen. Dit levert een besparing op van ca. € 6,7 mln. (huidige inzichten). In dat geval zouden wel alle spoorse maatregelen voor het station (versnellingsmaatregelen en dubbelsporen) gerealiseerd kunnen worden zodat de Maaslijn wel optimaal kan profiteren van de verbeteringen aan de lijn en de Maaslijn reeds geschikt is gemaakt om het station op een later tijdstip alsnog te realiseren.
- ingeval het tekort niet opgelost kan worden met het niet realiseren van het station dienen ook de spoorse maatregelen voor station Grubbenvorst Greenport-Venlo geschrapt te worden. Daarbij komen in eerste instantie de dubbelsporen aan de orde. Deze leveren een besparing op van € 25 mln. (huidig inzicht). De versnellingsmaatregelen van dit pakket zijn relatief klein van omvang maar wel van belang voor het functioneren van de gehele lijn.
- substantiële scopewijzigingen worden ter besluitvorming voorgelegd aan Provinciale Staten. Substantiële scopewijzigingen zijn:
  - wijzigingen in de planning, die leiden tot latere oplevering (na 2020);
  - wijzigingen in budget, zijnde een overschrijding van het taakstellend budget dan wel een overschrijding van de bijdrage van de provincie Limburg.

Overige mutaties dan wel gewijzigde inzichten zullen in het kader van de voortgangsrapportage Grote Projecten regulier aan Provinciale Staten worden gerapporteerd.

De stappen in de scope-aanpassing zijn daarmee als volgt:

Onderdeel	Kosten	opmerkingen
a. Station	€ 6,7 mln.	
b. Spoorverdubbelingen Venray en Vierlingsbeek	€ 25 mln.	
c. versnellingsmaatregelen trajectdeel Venray-Blerick	€ 2,2 mln.	Noodzakelijk voor effectiviteit overige versnellings-maatregelen
Totaal	€ 33,9	

Bedragen x 1.000.000, excl. BTW

Op het moment dat het door ProRail te nemen uitvoeringsbesluit aan de orde is, dient bepaald te worden of realisatie van het station binnen het taakstellend budget past. In geval van budgetoverschrijding zal een voorstel aan PS worden voorgelegd hoe, in het kader van bovengenoemd stappenplan voor station Grubbenvorst, hiermee om te gaan.

De Provincie Limburg is enig risicodragende partij van het onderdeel station Grubbenvorst Greenport-Venlo. Bovengenoemde beheersmaatregel dient om dit risico van de provincie Limburg te mitigeren.

- ***Beheersmaatregelen bij uitloop van planning***

Wanneer het project niet in 2020 gerealiseerd is, is het voor Arriva niet mogelijk om met ingang van dienstregeling 2020 met elektrisch materieel te gaan rijden. Omdat hier financiële consequenties aan verbonden zijn is het risicomanagement gericht op het beheersen van de planning.
Een eventuele vertraging in de planning zal bijtijds gesignaleerd worden. Is ondanks beheersmaatregelen een uitloop onvermijdelijk, dan zal tijdig met Arriva besproken worden hoe met deze situatie omgegaan dient te worden.

Arriva is inmiddels in het project aangehaakt, zodat gedurende het gehele proces van planvorming en realisatie de goede afstemming met de vervoerder plaats kan vinden.

2.8 Besluitvorming GS/PS Maaslijn

Besluiten / documenten	Randvoorwaarde / uitgangspunt voor de uitvoering Maaslijn
PM	GS besluit inzake bijdrage aan versnellingsmaatregelen Noord
PM	GS besluit inzake bijdrage aan versnellingsmaatregelen Zuid
Juni 2009	Besluit Provinciale Staten reserve Treinagenda" verhoogd met € 6,65 mln. tot € 26,65 mln. Hiervan is € 12,65 mln. ter dekking van de versnellingsmaatregelen noord- en zuid.
Besluit PS 14 december 2012	I-12-004-1 Initiatiefvoorstel De Limburg Lijnen, initiatief van CDA, VVD, PvdA en 50PLUS van 5 november 2012.
Besluit PS 7 februari 2014 onder 7.1.4	Besluit PS tot intentionele politieke steun aan elektrificatie Maaslijn ad. € 40 mln.
Berichtgeving aan PS 15 juli 2014	Uitvoering motie 512 gewijzigd Titulaer, brief van Gedeputeerde Staten van 15 juli 2014
Berichtgeving aan PS 28 juli 2015	Maaslijn, planvormingsfase (Limburgse Railagenda), brief van Gedeputeerde Staten van 28 juli 2015

3. Bevoegdheid

Autonoom beleid.

4. Voorstel aan Provinciale Staten

Akkoord te gaan met bijgevoegd kredietbesluit per projectonderdeel en deze vast te stellen als aandeel van het totaal van 164 mln. De verdeling over de projectonderdelen over het totaal is als volgt:
Elektrificatie: € 98,19 mln.
Versnellingsmaatregelen Noordelijke Maaslijn: € 12,02 mln.
Versnellingsmaatregelen Zuidelijke Maaslijn: € 20,06 mln.
Station Grubbenvorst Greenport-Venlo: € 33,75 mln.
Akkoord te gaan met de inzet van bereikbaarheidsmiddelen ad € 36,6 mln. ter dekking van de aanvullend benodigde middelen voor de Opwaardering Maaslijn.

5. Risico's

In paragraaf 2.7.3 is de top tien van de risico´s weergegeven.

6. Toelichting / kernargumenten/onderbouwing

De opwaardering van de Maaslijn heeft een relatie met de OV-concessie Limburg 2016-2031. Met deze concessie streeft de provincie Limburg een opwaardering van het openbaar vervoer in Limburg na. Bij de aanbesteding van deze concessie is door de provincie Limburg aangegeven dat de Maaslijn met ingang van december 2020 geëlektrificeerd is en dat de verbetermaatregelen doorgevoerd zijn.

7. Afweging van alternatieven en motivering gemaakte keuze / toets duurzaamheidparagraaf

Door middel van het elektrificeren van deze spoorlijn kunnen de dieseltreinen komen te vervallen en is per 2020 alle treinverkeer in Limburg elektrisch. Per 2025 is dan het gehele OV verkeer in Limburg dat onder de Limburgse concessie valt zonder uitstoot, daar Arriva per 2025 alle bussen elektrisch heeft uitgevoerd.

8. Relatie met Programmabegroting – financiële aspecten

De Maaslijn valt onder programmalijn onder 7.1 Openbaar Vervoer en Concessiemanagement onder 3.1 Openbaar Vervoer en Railagenda.

9. Juridische aspecten – deregulering

Nadere afspraken omtrent de financiering en samenwerking tussen provincies en ProRail worden vastgelegd in de Samenwerkingsovereenkomst Maaslijn (SOK). Het betreft een overeenkomst tussen de initiatiefnemers (de provincies Limburg, Gelderland en Noord-Brabant) en ProRail.

Het Rijk levert een belangrijke financiële bijdrage en is ook lid van de stuurgroep, doch neemt verder niet actief deel in de projectorganisatie Maaslijn. Het Rijk is derhalve geen partij in deze overeenkomst.

10. Verbindingslijnen en andere visies

Niet van toepassing.

11. Verdere planning, procedure en uitvoering

Op dit moment bevindt het project zich in de planvormingsfase. In deze fase wordt de realisatie voorbereid door ontwerpen uit te werken;

- de benodigde planologische besluiten voor te bereiden. In het najaar 2016 wordt het ontwerp-inpassingsplan opgesteld en in procedure gebracht. Het inpassingsplan wordt - voor Limburg en Noord-Brabants grondgebied, inclusief met een bijbehorend milieueffectrapport, in het voorjaar 2017 aan Provinciale Staten in beide provincies ter vaststelling voorgelegd;
- aanbestedingsdossier voor de realisatie op te stellen;
- gronden te verwerven; en
- nauwkeurigere kostenraming c.q. calculatie met een marge van +/- 15%.

Na deze fase volgt het door ProRail te nemen uitvoeringsbesluit.

12. Periodieke informatie/sturingsinformatie

☐ **Via Jaarstukken en Begroting**

- ☐ Paragraaf Projecten
- ☐ Paragraaf Financieringen
- ☐ Paragraaf Verbonden Partijen
- ☐ Paragraaf Bedrijfsvoering
- ☐ Programmaverantwoording

☐ **Voortgangsrapportages Regeling grote Projecten**

Over het project Opwaardering Maaslijn wordt als onderdeel van het programma OV/Railagenda periodiek gerapporteerd

13. Evaluatie

Het project zal in het najaar van 2016 onderworpen worden aan een gatewayreview, waarmee ervaringsdeskundigen en specialisten het gehele project zullen doorlichten. Deze review zal worden toegevoegd aan het door ProRail te nemen uitvoeringsbesluit. Provinciale Staten worden hierover geïnformeerd.

14. Communicatie

Communicatie vindt plaats via de openbare besluitenlijst van Provinciale Staten.

15. Meegezonden bijlagen

1. Aanbiedingsbrief Statenvoorstel “Opwaardering Maaslijn: kredietbesluit 2016 Maaslijn” aan
2. Provinciale Staten
3. Statenvoorstel “Opwaardering Maaslijn: kredietbesluit 2016 Maaslijn”
4. Kredietbesluit Opwaardering Maaslijn
5. Programmaplan Maaslijn
6. Notitie Reikwijdte en Detailniveau Opwaardering Maaslijn
7. Nota van Zienswijze bij Notitie Reikwijdte en Detailniveau Opwaardering Maaslijn
8. Nota van Uitgangspunten ten behoeve van het PIP Opwaardering Maaslijn
9. Maatschappelijke Kosten-Baten Analyse Opwaardering Maaslijn
10. Marktverkenning
11. Bief Ministerie van I&M inzake afzien van toepassing van Tracéwet

provincie limburg

ONTWERPBESLUIT
PROVINCIALE STATEN
VAN LIMBURG

No: G-16-035

Onderwerp:
Opwaardering Maaslijn: kredietbesluit 2016 Maaslijn.

Provinciale Staten van Limburg;

gezien het voorstel van Gedeputeerde Staten van Limburg van 30 augustus 2016

besluiten:

het bijgevoegd kredietbesluit Opwaardering Maaslijn per projectonderdeel vast te stellen en daarmee het projectbudget voor de voorbereiding en realisatie van de Opwaardering Maaslijn vast te stellen op een bedrag van in totaal € 164 mln. De verdeling over de projectonderdelen is als volgt:

a. Elektrificatie: € 98,19 mln.,
b. Versnellingsmaatregelen Noordelijke Maaslijn: € 12,02 mln.
c. Versnellingsmaatregelen Zuidelijke Maaslijn: € 20,06 mln.,
d. Station Grubbenvorst Greenport-Venlo: € 33,75 mln., met dien verstande dat de Provincie Limburg opdrachtgever is voor de projecten die onder de opwaardering Maaslijn vallen, te weten: de Noordelijke- en Zuidelijke versnellingsmaatregelen, de elektrificatie van de Maaslijn en het station Grubbenvorst Greenport-Venlo.

Wanneer ondanks reguliere beheersmaatregelen sprake blijkt te zijn van een overschrijding van het taakstellend budget dan wel een overschrijding van de provinciale bijdrage, wordt er een voorstel tot scopewijziging aan Provinciale Staten voorgelegd.

Aldus vastgesteld door de Provinciale Staten van Limburg in hun vergadering van

Mevrouw drs. J.J. Braam, griffier

De heer drs. Th.J.F.M. Bovens, voorzitter

Bijlage 3 van G-16-035

Provinciale Staten van Limburg;

besluiten:

onderstaande investeringskredieten voor het jaar 2016 beschikbaar te stellen,

Omschrijving investeringsuitgaven	afschr. termijn	totale projectraming (incl. PEAT)	Prognose realisatie t/m 2016	Prognose fasering restant-uitgaven tot einde project 2017	2018	2019	2020
Versnellingsmaatregelen Noordelijke Maaslijn	**40**	**€ 12.000.000**	**€ 600.000,00**	**€ 1.200.000,00**	**€ 1.800.000,00**	**€ 5.640.000,00**	**€ 2.760.000,00**
Bouwkosten		€ 7.659.590	€ 382.979,52	€ 765.959,04	€ 1.148.938,56	€ 3.600.007,49	€ 1.761.705,79
Vastgoedkosten		€ 175.415	€ 8.770,75	€ 17.541,50	€ 26.312,25	€ 82.445,05	€ 40.345,45
Engineeringskosten		€ 1.506.748	€ 75.337,39	€ 150.674,78	€ 226.012,17	€ 708.171,46	€ 346.551,99
Overige bijkomende kosten		€ 1.010.139	€ 50.506,97	€ 101.013,94	€ 151.520,91	€ 474.765,52	€ 232.332,06
Risicoreservering		€ 783.501	€ 39.175,03	€ 78.350,05	€ 117.525,08	€ 368.245,25	€ 180.205,12
Scheefte (% van deelprojecten)		€ 864.607	€ 43.230,35	€ 86.460,70	€ 129.691,05	€ 406.365,29	€ 198.859,61
Versnellingsmaatregelen Zuidelijke Maaslijn	**40**	**€ 20.100.000**	**€ 1.005.000,00**	**€ 2.010.000,00**	**€ 3.015.000,00**	**€ 9.447.000,00**	**€ 4.623.000,00**
Bouwkosten		€ 12.453.836	€ 622.691,80	€ 1.245.383,60	€ 1.868.075,40	€ 5.853.302,94	€ 2.864.382,29
Vastgoedkosten		€ 285.210	€ 14.260,49	€ 28.520,97	€ 42.781,46	€ 134.048,58	€ 65.598,24
Engineeringskosten		€ 2.449.842	€ 122.492,12	€ 244.984,25	€ 367.476,37	€ 1.151.425,97	€ 563.463,77
Overige bijkomende kosten		€ 1.642.400	€ 82.120,00	€ 164.239,99	€ 246.359,99	€ 771.927,95	€ 377.751,98
Risicoreservering		€ 1.273.905	€ 63.695,23	€ 127.390,46	€ 191.085,69	€ 598.735,15	€ 292.998,05
Scheefte (% van deelprojecten)		€ 1.994.807	€ 99.740,35	€ 199.480,70	€ 299.221,05	€ 937.559,29	€ 458.805,61
Electrificatie	**40**	**€ 98.200.000**	**€ 4.910.000,00**	**€ 9.820.000,00**	**€ 14.730.000,00**	**€ 46.154.000,00**	**€ 22.586.000,00**
Bouwkosten		€ 66.564.737	€ 3.328.236,83	€ 6.656.473,66	€ 9.984.710,49	€ 31.285.426,20	€ 15.309.889,42
Vastgoedkosten		€ 1.524.423	€ 76.221,14	€ 152.442,27	€ 228.663,41	€ 716.478,69	€ 350.617,23
Engineeringskosten		€ 13.094.208	€ 654.710,40	€ 1.309.420,80	€ 1.964.131,20	€ 6.154.277,76	€ 3.011.667,84
Overige bijkomende kosten		€ 8.778.493	€ 438.924,67	€ 877.849,33	€ 1.316.774,00	€ 4.125.891,87	€ 2.019.053,47
Risicoreservering		€ 6.808.916	€ 340.445,80	€ 680.891,59	€ 1.021.337,39	€ 3.200.190,49	€ 1.566.050,66
Scheefte (% van deelprojecten)		€ 1.429.223	€ 71.461,15	€ 142.922,30	€ 214.383,45	€ 671.734,81	€ 328.721,29
Station Grubbenvorst	**40**	**€ 33.700.000**	**€ 1.685.000,00**	**€ 3.370.000,00**	**€ 5.055.000,00**	**€ 15.839.000,00**	**€ 7.751.000,00**
Bouwkosten railinfra		€ 14.886.822	€ 744.341,10	€ 1.488.682,20	€ 2.233.023,30	€ 6.996.806,34	€ 3.423.969,06
Bouwkosten station	**N.A.**	€ 6.700.000	€ 335.000,00	€ 670.000,00	€ 1.005.000,00	€ 3.149.000,00	€ 1.541.000,00
Vastgoedkosten		€ 494.368	€ 24.718,38	€ 49.436,75	€ 74.155,13	€ 232.352,73	€ 113.704,53
Engineeringskosten		€ 4.246.428	€ 212.321,39	€ 424.642,77	€ 636.964,16	€ 1.995.821,03	€ 976.678,38
Overige bijkomende kosten		€ 2.846.849	€ 142.342,47	€ 284.684,93	€ 427.027,40	€ 1.338.019,19	€ 654.775,35
Risicoreservering		€ 2.208.119	€ 110.405,95	€ 220.811,90	€ 331.217,85	€ 1.037.815,93	€ 507.867,37
Scheefte (% van deelprojecten)		€ 2.317.414	€ 115.870,70	€ 231.741,40	€ 347.612,10	€ 1.089.184,58	€ 533.005,22
Budget		**€ 164.000.000**	**€ 8.200.000,00**	**€ 16.400.000,00**	**€ 24.600.000,00**	**€ 77.080.000,00**	**€ 37.720.000,00**

Omschrijving financiering	afschr. termijn	totale projectraming	Prognose fasering restant-inkomsten tot einde project t/m 2016	2017	2018	2019	2020
Bijdragen derden							
Bijdrage van het Rijk		€ 60.400.000					
Bijdrage Provincie Gelderland		€ 17.450.000					
Bijdrage Provincie Noord-Brabant		€ 21.400.000					
		€ 99.250.000					

Provinciale bijdrage*		**€ 64.750.000**					
Reeds eerder besloten		**€ 28.150.000**					
Te dekken uit de bereikbaarheidsmiddelen:		**€ 36.600.000**					
waarvan te activeren (40 jaar afschrijving)		**€ 29.900.000**					
waarvan eenmalig		**€ 6.700.000**					

N.A. - Niet activeren

Aldus besloten in de vergadering van Provinciale Staten van…….

Griffier, mevr. Drs. J.J. Braam **, griffier**

Voorzitter, drs. TH.J.F.M. Bovens **voorzitter**

Programmaplan

1e fase Maaslijn

Planuitwerkingsfase en doorkijk realisatiefase

September 2015

1. Inleiding 3
1.1. Ambitie 3
1.2. Doelstelling van dit programmaplan 4

2. Projectdefinitie 6
2.1. Projectscope 6
2.2. Reikwijdte 6

3. Projectaanpak 8
3.1. Fasering en aanpak 8
3.2. Planning 9
3.3. Besluitvormingsmomenten 9

4. Projectorganisatie 11
4.1. Uitgangspunten 11
4.2. Organogram 12
4.2.1. Sturing 12
4.2.2. Begeleidingsgroep 13
4.2.3. Projectleiding 13
4.2.4. Projectteams 14
4.2.5. Manager projectstimulering 14
4.2.6. Omgevingsmanager 15

5. Rapportage 16

6. Kosten 17
6.1. Budget en kostenramingen 17
6.2. Procesmiddelen 17

7. Contractering 18
7.1. Meerdere contracten 18
7.2. Opdrachtgeverschap 19
7.3. Aanbestedingsvorm 20
7.4. Tenderboard 20

8. Communicatie 21

9. Projectbeheersing 22
9.1. Kansen 22
9.2. Risico's 22
9.3. Risicobeheersing 22

1. Inleiding

1.1. Ambitie

De Maaslijn tussen Roermond, Venlo en Nijmegen is één van de drukste en meest intensief bereden enkelsporige spoorlijnen in Nederland. Door de vervoersgroei levert dit nu en in de toekomst capaciteitsproblemen op. Samen met de provincie Noord-Brabant, de provincie Gelderland, ProRail en het ministerie van I&M werkt de provincie Limburg aan een kwaliteitsverbetering van de Maaslijn. Deze verbetering wordt als volgt geformuleerd:

> *Het kunnen inzetten van meer, snellere en doorgaande treinen op de Maaslijn, teneinde het OV-product te verbeteren. Daarnaast wordt het aantal stations uitgebreid. Tegelijkertijd wordt een duurzamer product nagestreefd met minder schadelijke uitstoot voor het milieu.*

In onderstaand schema is de totale ambitie voor de Maaslijn weergegeven.

	1e fase Nu - 2020	2e fase 2020 - 2030	3e fase 2030 en verder
Meer treinen	Langere treinen	1x per uur sneltrein / Sneltrein	2x per uur sneltrein / expres
Snellere treinen	Versnellingsmaatregelen 1x per uur sneltrein	1x per uur sneltrein /	2x per uur sneltrein / expres
Doorgaande treinen		Mogelijk richting Arnhem en richting Maastricht	Doorgaande verbinding tussen Zuid-Limburg en Oost-Nederland
Meer stations	Grubbenvorst-Greenport Venlo (GGV)		Belfeld
Maatregelen	▪ Versnellingsmaatregelen noordelijke Maaslijn ▪ Versnellingsmaatregelen zuidelijke Maaslijn ▪ Elektrificatie ▪ Meer materieel ▪ Station GGV	▪ Extra dubbelspoor ▪ Extra materieel (in concessie) ▪ Afspraken in concessie HRN 2025 over doorgaande treinen naar Arnhem ▪ Doorrijden richting Maastricht	▪ Station Belfeld ▪ Volledig dubbelspoor ▪ Extra materieel (in nieuwe concessie)

Dit programmaplan betreft fase 1. Meer specifiek gaat dit programmaplan in op de maatregelen bij deze fase, zoals in bovenstaand schema is opgenomen. Daarbij moeten de volgende kanttekeningen worden geplaatst:

- Het realiseren van een sneltrein is geen onderdeel van fase 1. De trein die momenteel rijdt tussen Nijmegen en Venray, wordt mogelijk doorgetrokken als sneltrein naar Venlo en Roermond. Mochten de hiervoor benodigde infrastructurele maatregelen passend zijn in de scope van de versnellingsmaatregelen en de elektrificatie, dan kan dit onderdeel worden van fase 1.

- Het infrastructureel mogelijk maken van doorrijden van treinen naar Maastricht en/of Arnhem behoort niet tot de scope van fase 1.Mochten de hiervoor benodigde infrastructurele maatregelen echter passend zijn in de scope van de versnellingsmaatregelen en de elektrificatie, dan kan dit onderdeel worden van fase 1.
- Inzet van meer materieel is reeds in de huidige concessie geregeld, en vormt daarmee geen onderdeel van dit programmaplan.
- Het doorrijden naar Maastricht is in het Programma van Eisen van de concessie OV als ontwikkelopgave opgenomen. Daarmee is dit geen onderdeel van dit programmaplan.

Op basis van bovenstaand schema zijn de infrastructurele maatregelen voor fase 1:

1. Versnellingsmaatregelen noordelijke Maaslijn
2. Versnellingsmaatregelen zuidelijke Maaslijn
3. Elektrificatie van de Maaslijn
4. Station Grubbenvorst-Greenport Venlo

1.2. Doelstelling van dit programmaplan

De hierboven beschreven ambitie wordt gedeeld door de provincies Limburg, Noord-Brabant en Gelderland. Zij zijn de initiatiefnemers van het project. Het ministerie van Infrastructuur en Milieu is medefinancier van deze ambitie. ProRail is als spoorbeheerder bij deze ambitie betrokken bij de realisatie. Namens de initiatief nemende provincies is de provincie Limburg penvoerder.

Gezamenlijk hebben deze partijen de kaders voor fase 1 weergegeven:

1. Er is sprake van één gezamenlijke opgave voor de Maaslijn
4. De gezamenlijke opgave kent vier onderdelen
164. Het kaderstellend budget voor deze opgave is €164 mln.
2020. De gehele opgave is in 2020 gerealiseerd

In dit programmaplan is aangegeven hoe partijen gezamenlijk deze opgave uitwerken. Binnen de gezamenlijke totaalaanpak zijn de werkzaamheden van ProRail opgenomen in een Plan van Aanpak. Dit plan is als bijlage bij dit programmaplan opgenomen (bijlage 5).

Basis voor dit programmaplan zijn onder meer:

- Notitie project-governance Maaslijn (Provincie Limburg, concept d.d. 30-9-2014)
- Plan van Aanpak Verbetermaatregelen Maaslijn (ProRail, d.d.7-4-2014)
- Plan van Aanpak Elektrificatie Maaslijn (ProRail, d.d. 12-5-2014)
- Plan van Aanpak Nieuw station Grubbenvorst-Greenport Venlo (ProRail 24-9-2014)
- Verslag VE-sessie (ProRail, 26-8-2014)
- Verslagen ambtelijke overleggen ProRail – Provincies (d.d. 11-3-2015 en 8-4-2015).
- Verslagen bestuurlijke overleggen Maaslijn (d.d. 4-3-2015 en 16-4-2015).

De Maaslijn is een spoorverbinding van 86 kilometer tussen Nijmegen, Venlo en Roermond. Het is een niet-geëlektrificeerde spoorlijn en overwegend enkelsporig. Op deze verbinding is het aantal reizigers de laatste jaren flink gegroeid. Treinen zitten vaak overvol en het komt voor dat reizigers op het perron achterblijven omdat er onvoldoende capaciteit is.

Na realisatie van de maatregelen uit fase 1 is in 2020 de Maaslijn een geëlektrificeerde spoorlijn. Er kunnen meer en snellere treinen rijden. De infrastructuur maakt een robuuste en betrouwbare dienstregeling mogelijk, met goede aansluitingen in Nijmegen, Venlo en Roermond. Met station Grubbenvorst-Greenport Venlo wordt de kern Grubbenvorst en Greenport goed per openbaar vervoer ontsloten. Dankzij het elektrische materieel is de overlast voor de omgeving verminderd.

2. Projectdefinitie

2.1. Projectscope

Dit programmaplan richt zich op de volgende maatregelen van fase 1:

Onderdeel 1:	Versnellingsmaatregelen Zuidelijke Maaslijn (o.a. spoorverdubbeling Reuver-Swalmen)
Onderdeel 2:	Versnellingsmaatregelen Noordelijke Maaslijn (o.a. spoorverdubbeling Cuijk-Noord)
Onderdeel 3:	Elektrificatie
Onderdeel 4:	Station Grubbenvorst - Venlo Greenport en bijbehorende spoorverdubbeling

In bijlage 2 is een overzicht van de maatregelen weergegeven. In bijlage 3 is de locatie van station Grubbenvorst Greenport-Venlo weergegeven.

Dit programmaplan betreft de periode tot en met 2020, maar focust op de planuitwerkingsfase, welke loopt tot en met het 2e kwartaal 2017[1]. In deze periode worden de volgende resultaten gerealiseerd:

- Een afgerond planologisch proces
- Ontwerpen en technische rapportage
- Geactualiseerde kostenramingen
- Realisatieplanning
- Een maximale opgave minnelijke grondverwerving (streefwaarde 100%)
- Uitvoeringsbesluit min. I&M
- Aanbestedingsdossier voor realisatie

Voor de aansluitende realisatiefase zal in het 1e kwartaal van 2017 een geactualiseerd programmaplan opgeleverd worden.

2.2. Reikwijdte

Het project wordt als volgt afgebakend:

- Het project betreft de maatregelen, zoals in paragraaf 2.1 weergegeven.
- De maatregelen zijn van toepassing op de spoorlijn tussen Roermond en Nijmegen, en zijn daarmee gelegen in de provincies Limburg, Noord-Brabant en Gelderland.
- De aanbesteding van de concessie van het spoorvervoer op dit tracé is geen onderdeel van deze scope.
- Het project betreft de maatregelen van de fase 1 van de Maaslijn-ambitie. Aanpassingen voor een sneltrein en doorrijden naar Maastricht en/of Arnhem vormen daarmee geen onderdeel van deze scope.

[1] Als afronding van de planuitwerkingsfase is genomen uitvoeringsbesluit. Dit is gekoppeld aan het afgerond PIP, exclusief de bezwaarperiode. Dit is ook het moment waarop de eerste onderdelen voor de uitvoering gecontracteerd worden.

- Hoewel maatregelen voor de vervolgfasen geen onderdeel zijn van de huidige aanpak, zullen de maatregelen voor fase 1 zodanig worden genomen dat de gewenste toekomstige aanpassingen (waaronder volledige spoorverdubbeling) niet onmogelijk wordt.

3. Projectaanpak

Voor de vier onderdelen (noordelijke- en zuidelijke versnellingsmaatregelen, station GGV en elektrificatie) is inmiddels een alternatievenstudiefase afgerond. Voor de planstudiefase worden deze onderdelen als één totaalopgave gezien.

Met ingang van de planuitwerkingsfase werken provincie en ProRail samen, waarbij ProRail de 'spoorse' zaken uitwerkt en de provincies de conditionering. De aanpak van de verschillende onderscheiden werkpakketen worden uitgewerkt in plannen van aanpak. Het plan van aanpak voor de spoorse zaken (onderdeel ProRail) is in bijlage 5 opgenomen. De andere plannen van aanpak (Planologie/MER, grondverwerving en station Grubbenvorst Greenport-Venlo) zullen op korte termijn opgeleverd worden.

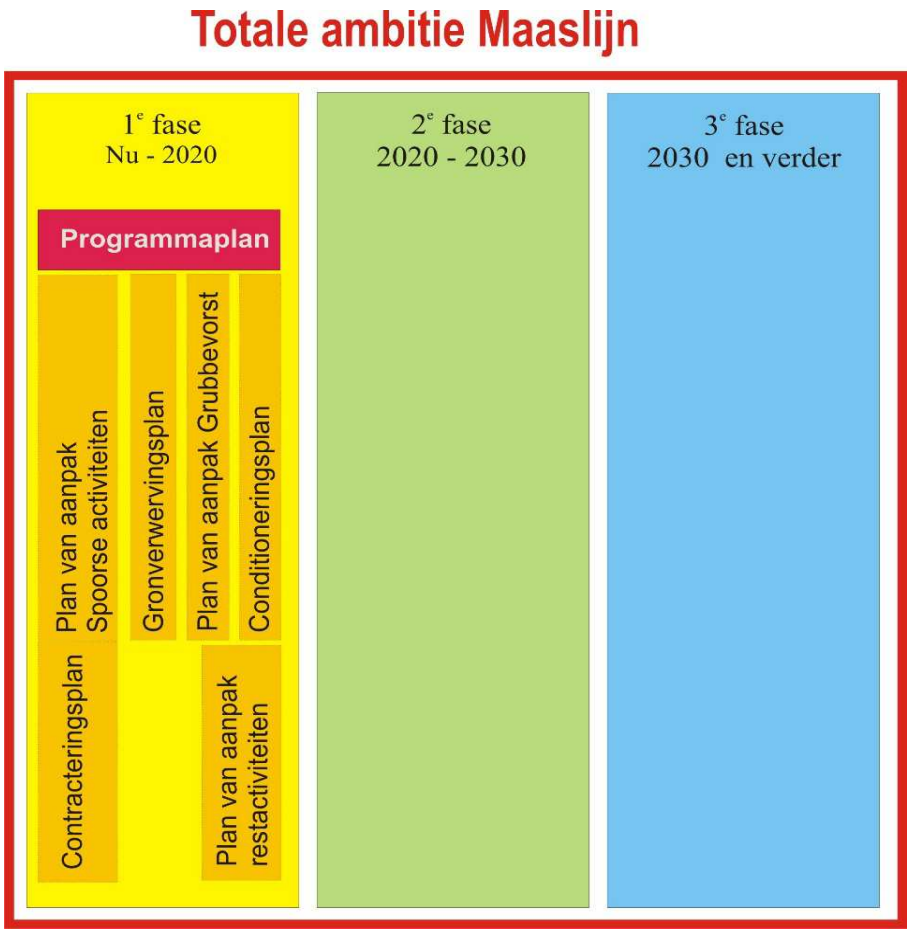

3.1. Fasering en aanpak

Voor de verschillende onderdelen zijn inmiddels de FIS-onderzoeken (nagenoeg) afgerond. Deze vormen de basis voor de verdere uitwerking in de voorliggende planuitwerkingsfase. In deze fase wordt/worden:

- De maatregelen nader uitgewerkt

- De aanbesteding van de realisatie voorbereid
- De benodigde ruimtelijke besluiten genomen
- De grondverwerving uitgevoerd.

Deze fase wordt afgesloten met het uitvoeringsbesluit door de Minister van I&M.

Om te komen tot realisatie hebben provincies en ProRail een aanpak vormgegeven die de volgende kenmerken heeft:

- Een snelle start van de planologische procedures, welke gebaseerd zullen zijn op de nog op te stellen ruimtelijk-functionele ontwerpen
- Het reeds vroeg verwerven van gronden op grond van voorlopig ontwerp
- Het starten van de uitvoeringsfase, nog voordat de (mogelijke) onteigeningsprocedures zijn afgerond
- Inzet op een korte maar verantwoorde uitvoeringsperiode
- Het nauw en vroegtijdig betrekken van de kennis van de aannemer en de vervoerder.

3.2. Planning

In onderling overleg is een aanpak vastgesteld welke leidt tot realisatie begin 2020. Deze totaalplanning is in bijlage 4 opgenomen.
Onteigening kan plaatsvinden op basis van een afgerond PIP en vormt daarmee formeel geen onderdeel van deze fase. Doch in het kader van risicobeheersing zullen in voorkomende gevallen wel de voorbereidingen voor onteigening worden getroffen.
Onderstaand is beknopt de planning voor de planuitwerkingsfase weergegeven.

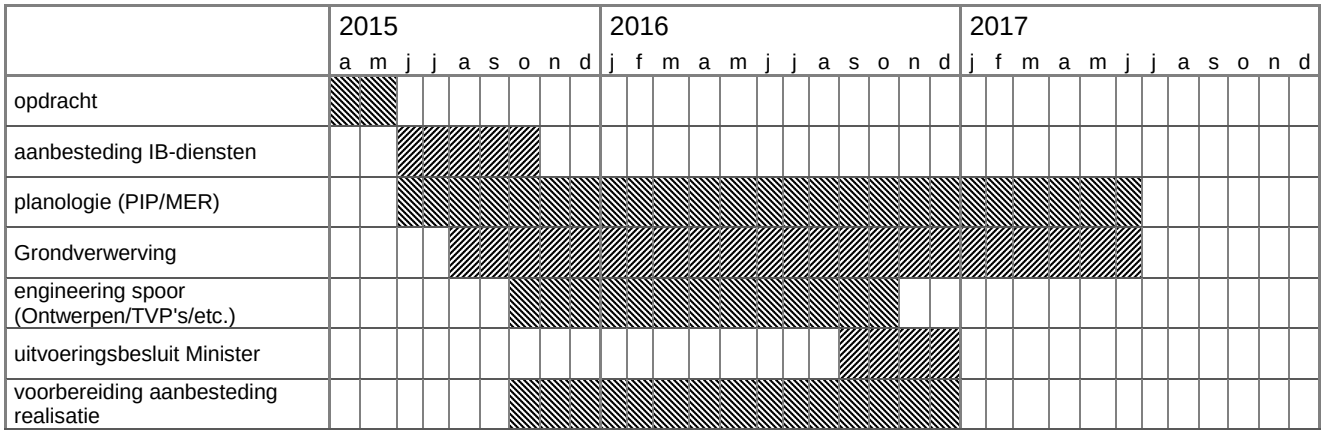

3.3. Besluitvormingsmomenten

In de planuitwerkingsfase zijn de volgende besluitvormingsmomenten voorzien:

Juni 2015:

- Kosten
- Project-governance, inclusief afspraken over taakverdelingen, bemensing en wijze van omgevingsmanagement

- Vaststelling van afgestemde PIP-procedures bij de drie provincies

September 2015:
- Vaststellen concept-Notitie Reikwijdte en Detailniveau (MER), vrijgave voor zienswijzen
- Vaststellen grondverwervingsplan

December 2015:
- Vaststellen definitieve Notitie Reikwijdte en Detailniveau, incl. Nota van Zienswijzen

Mei 2016:
- Vaststellen ontwerp-PIP en concept-MER, vrijgave voor zienswijzen

Via kwartaalrapportages zal gerapporteerd worden op de stand van zaken ten aanzien van de scope: inhoud, planning en kosten.

4. Projectorganisatie

4.1. Uitgangspunten

Om deze opgave te kunnen realiseren dient de samenwerking van partijen en de project-governance aan een aantal uitgangspunten te voldoen. De governance:

- doet recht aan ieders verantwoordelijkheden;
- moet het project verder helpen, bevordert de slagkracht (werkt niet belemmerend);
- sluit aan bij de taken, zoals die volgen uit de projectaanpak;
- leidt tot een optimale afstemming tussen de taken;
- geeft invulling aan de sturingsbehoefte bij alle betrokken partijen en biedt mogelijkheden voor escalatie;
- geeft transparantie;
- geeft onderling vertrouwen.

Voor de in te richten projectorganisatie gelden er nog aanvullende uitgangspunten:

- Taken worden daar belegd waar ze het beste uitgevoerd kunnen worden.
- Er vindt integrale sturing op het project plaats.
- Er wordt gehandeld vanuit het project, niet vanuit de deelnemende organisaties.
- De projectorganisatie heeft een autonomie van de moeder-organisaties binnen vastgestelde kaders en spelregels.

4.2. Organogram

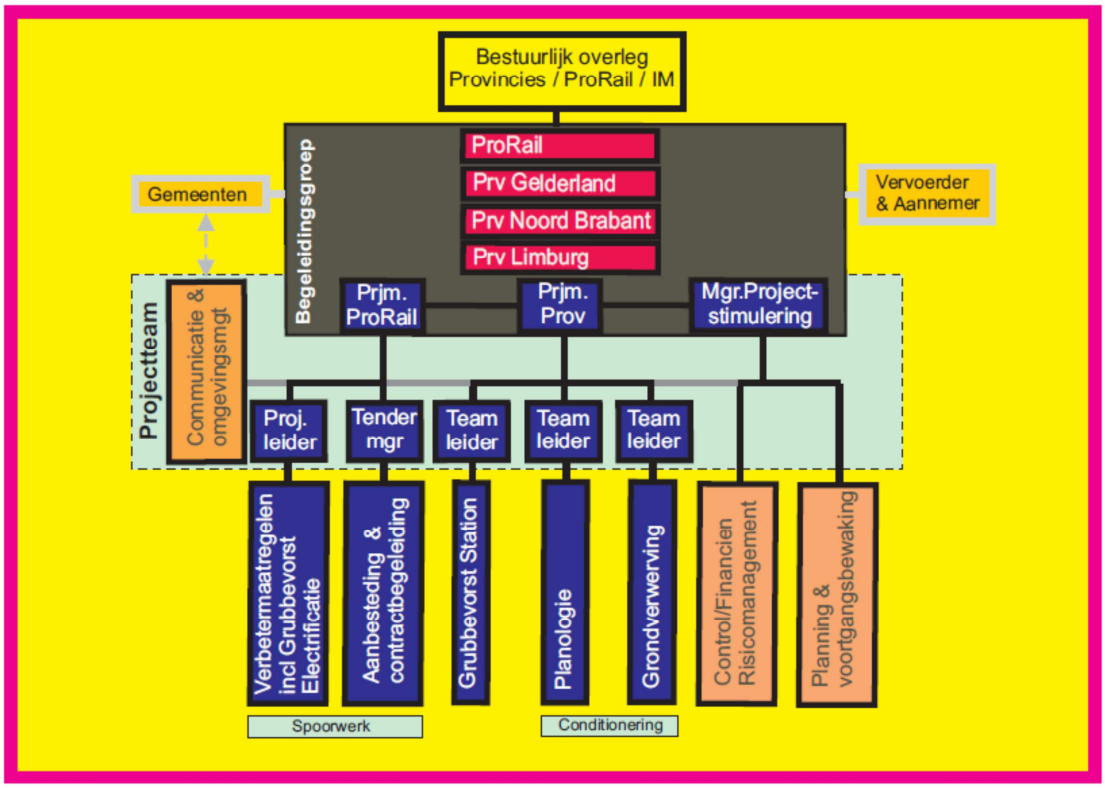

Op basis van bovengenoemde uitgangspunten is een organisatie ingericht die bestaat uit de volgende onderdelen (zie ook bovenstaand organogram):

- Bestuurlijk overleg
- Begeleidingsgroep
- Projectteams
- Staffuncties
- Betrokkenheid van gemeenten, vervoerder en aannemer.

4.2.1. Sturing

Sturing vindt plaats door een bestuurlijk overleg, waarin de provincies, ProRail en Rijk vertegenwoordigd zijn. De stuurgroep komt met een frequentie van 4 maal per jaar bij elkaar. De stuurgroep stuurt op de scope van het project. Hiertoe worden kwartaalrapportages geagendeerd alsmede een procesmonitor.

Samenstelling van de stuurgroep:

- Gedeputeerde provincie Limburg (voorzitter)
- Gedeputeerde Noord-Brabant
- Gedeputeerde Gelderland
- Directeur Regio Zuid ProRail
- Afvaardiging ministerie van I&M

De projectmanager neemt als secretaris deel aan dit overleg. Om de projectmanager in deze werkzaamheden te ondersteunen wordt een projectsecretaris aangesteld.

4.2.2. Begeleidingsgroep

Voorportaal voor de stuurgroep is de begeleidingsgroep. Deze groep kent eenzelfde vertegenwoordiging als de stuurgroep, maar in dit geval ambtelijk. Het overleg staat onder voorzitterschap van de projectmanager. Deze verzorgt de agenda van het overleg. Hierbij wordt hij ondersteund door een projectsecretaris.

Dit overleg vindt maandelijks plaats. Taken van dit overleg zijn:
- 'Dagelijkse' aansturing van het project
- Afstemming van de verschillende onderdelen van het project
- Afstemming van de interne processen binnen de eigen organisaties ten behoeve van het project
- Voorbespreking van de stuurgroep, aan de hand van de kwartaalrapportages en procesmonitor.

4.2.3. Projectleiding

De opdracht voor de Maaslijn is door de stuurgroep geformuleerd. Deze opdracht wordt uitgevoerd door een tweetal projectleiders, die gezamenlijk het project aansturen. Eén projectleider wordt door ProRail aangewezen. Deze draagt zorg voor de aansturing van de onderdelen die door ProRail worden uitgevoerd. Eén projectleider wordt door de provincies aangewezen en draagt zorg voor de aansturing van de onderdelen die door de provincies worden uitgevoerd.
Deze projectleiders worden bijgestaan door een manager Projectstimulering die (gevraagd en ongevraagd) beide projectleiders adviseert over scope, planning en kosten, en die waakt over het raakvlakkenmanagement van beide projectleiders.
Issues die niet op het niveau van de projectleiders kunnen worden opgelost worden geëscaleerd naar de begeleidingsgroep. Ingeval daar geen oplossing wordt gevonden is escalatie naar het bestuurlijk overleg aan de orde.

De projectleiders zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor de uitvoering van de projectopdracht, zoals geformuleerd in dit programmaplan en de bijlagen. De werkzaamheden bestaan onder meer uit:
- Aansturen van de project- en teamleiders, met daarbij zorg voor de integraliteit en de onderlinge inhoudelijke afstemming;
- Bewaken van de kaders en sturen op de beheersmaatregelen in het risico-dossier;
- Verzorgen van kwartaalrapportages en procesmonitoren;
- Voorzitterschap van overleg begeleidingsgroep en secretaris van stuurgroep, voorbereiding en nazorg van beide overleggen.

In het zogenaamde kernteamoverleg overleggen de projectmanagers tweewekelijks met de teamleiders.

4.2.4. Projectteams

De werkzaamheden zijn onderverdeeld in verschillende werkpakketten. Deze worden uitgevoerd door projectteams onder leiding van projectleiders cq. teamleiders. Deze teams worden bemenst door medewerkers van alle betrokken organisaties.

- Elektrificatie en versnellingsmaatregelen (inclusief 'spoorse' deel van station GGV)
  - Teamleider: ProRail
  - Samenstelling in planuitwerkingsfase: PM
  - Taken: Aanpak is weergegeven in bijgevoegd plan van aanpak van ProRail.

- Station GGV
  - Teamleider: Provincie
  - Samenstelling team: Provincies en ProRail
  - Taken in planuitwerkingsfase: nadere uitwerking stationsomgeving in ontwerp en dit planologisch vastleggen. In nauwe afstemming met Gemeenten Horst aan de Maas en Venlo.
    Hiertoe wordt een plan van aanpak opgesteld.

- Grondverwerving
  - Teamleider: Provincie
  - Samenstelling team: Provincies en ProRail
  - Taken in planuitwerkingsfase: minnelijke grondverwerving met als taakstelling 95% verworven. Voor restgedeelte voorbereidingen (dossiervorming) ten behoeve van onteigening.
    Hiertoe wordt een plan van aanpak opgesteld.

- Planologie
  - Teamleider: Provincie
  - Samenstelling team: Provincies en ProRail
  - Taken in planuitwerkingsfase: opstellen PIP en het bijbehorend MER
    Hiertoe wordt een plan van aanpak opgesteld.

- Contractering
  - Teamleider: ProRail
  - Samenstelling team: Provincies en ProRail
  - Taken in planuitwerkingsfase: opstellen aanbestedingsdossiers.
    Het Contracteringsplan is als bijlage onderdeel van plan van aanpak ProRail.

4.2.5. Manager projectstimulering

De manager projectstimulering ondersteunt de projectleiders bij het integreren van de verschillende onderdelen en adviseert de projectleiders op scope, planning en kosten. Daarnaast is hij verantwoordelijk voor de reguliere voortgangsrapportage naar de stuurgroep. Deze rapportage betreft de planning, de financiën en het risicomanagement.

4.2.6. Omgevingsmanager

Er wordt een omgevingsmanager aangesteld om zowel de relatie met de omgeving (gemeenten, omwonenden, belanghebbenden, reizigers, etc.) te managen, alsmede voor de communicatie zorg te dragen.

Een eerste actie betreft het uitvoeren van een stakeholdersanalyse. Op basis van deze analyse kan het omgevingsmanagement nader vorm worden gegeven. Daarnaast stelt de omgevingsmanager een communicatieplan op.

Specifieke aandacht vergt de relatie met de aanliggende gemeenten. Het omgevingsmanagent is bij gemeenten gericht op:

- Een goed kennisniveau over en weer.
- Kansen en risico's vroegtijdig onderkennen en daarop acties ondernemen.
- Afstemming van procedures en werkzaamheden.

Op de volgende wijze worden gemeenten aan de Maaslijn in het project betrokken:

- Er wordt per regio een overlegstructuur ingericht, conform de 'driehoeken' van de RVTO's
- Voor deze regio's worden bestuurlijke overleggen ingericht, de regio-overleggen Maaslijn. In deze overleggen nemen deel een bestuurlijke vertegenwoordiger uit de stuurgroep (de betreffende gedeputeerde(n) per regio) en de wethouders van de betrokken gemeenten. Deze overleggen staan onder voorzitterschap van de gedeputeerden en worden voorbereidt in de ambtelijke regio-overleggen. Deze overleggen worden door de omgevingsmanager gefaciliteerd.
- In de ambtelijke regio-overleggen vindt het overleg plaats tussen de projectorganisatie en de gemeenten. In deze overleggen worden ook de bestuurlijke regio-overleggen voorbereid. Deze overleggen worden door de omgevingsmanager gefaciliteerd.

5. Rapportage

Per kwartaal wordt een rapportage opgesteld op basis waarvan het bestuurlijk overleg de voortgang van het project kan bespreken. In deze rapportage wordt in één oogopslag weergegeven wat de stand van zaken is met betrekking tot:

- De kosten en ramingen
- De planning van de spoorse werkzaamheden
- De planning van de planologie
- De planning van de grondverwerving

Het opstellen van de rapportage behoort tot de taken van de manager projectstimulering.

In bijlage 6 is het format van deze rapportage weergegeven.

6. Kosten

6.1. Budget en kostenramingen

Voor de opgave Maaslijn is het volgende budget beschikbaar:

	Totaal
Versnellingsmaatregelen Noordelijke Maaslijn	€ 15 mln.
Versnellingsmaatregelen Zuidelijke Maaslijn	€ 30 mln
Elektrificatie	€ 99 mln.
Station GGV	€ 20 mln.
Totaal	**€ 164**

Op basis van de meest actuele ramingen van ProRail zijn de kosten van de gehele opgave geraamd op € 167 mln[2]. Gedurende de planuitwerkingsfase zullen de ontwerpen nader uitgewerkt worden en kunnen nauwkeuriger ramingen opgesteld worden. Daarbij zullen ook de instandhoudingskosten in beeld worden gebracht.

Ten aanzien van de BTW worden momenteel mitigerende acties ondernomen.

In het kader van de voortgangsrapportage (zie hoofdstuk 5) wordt het voortschrijdend inzicht weergegeven ten aanzien van de kostenramingen.

Bij het uitvoeringsbesluit wordt op basis van de dan voorliggende ramingen het budget beschikbaar gesteld.

6.2. Procesmiddelen

In projectplan ProRail is aangegeven welke proceskosten gemoeid zijn met de planuitwerkingsfase (inzet ProRail en uit te besteden diensten). Deze betreffen € 6,4 mln. en vormen onderdeel van de totale investering, zoals in paragraaf 6.1 aangegeven.

[2]Excl BTW, deterministische raming.

7. Contractering

7.1. Meerdere contracten

Door de werkzaamheden per discipline / branche te clusteren ontstaan de volgende contracten voor de planuitwerkingsfase en voor de realisatie:

Planuitwerkingsfase	1.	Contract(en) Ingenieursdiensten
Realisatiefase	2.	Contract(en) spoorwerk
	3.	Contract(en) onderstations en/of 10kV tracé
	4.	Contract(en) inpassing station GGV in de omgeving
	5.	Contract(en) uitbreiding BVLO
	6.	Contract(en) RIGD/Loxia
	7.	Contract(en) bouwtoezicht

Binnen deze opsomming van contracten kan gekozen worden om contracten nog verder te clusteren of juist te splitsen.

Voor contract 1. de (engineering spoorwerk, onderstations en 10kV tracés, planologie) wordt z.s.m. een raamovereenkomst gesloten met een IB waarbinnen de voorziene werkzaamheden en regietarieven worden afgesproken voor later op te dragen werkpakketten.

De contracten onder 3. en 4. vallen uiteen in twee soorten:

- de directe spoor-gerelateerde werkzaamheden (bovenleiding en de draagconstructie, de verbetermaatregelen, de spoorse inpassing van station GGV en de perrons)
- de maatregelen die buiten de directe invloed van de spoorinfra liggen (onderstations, 10 kV tracés en de inpassing van station GGV in de omgeving gerealiseerd te worden).

Voor de eerste categorie werkzaamheden betreft het relatief eenvoudige werkzaamheden die door middel van E&C contracten op de markt worden gezet. Gezien het spoorse karakter komen hiervoor alleen gecertificeerde aannemers in aanmerking. Voor de tweede categorie komen (ook) marktpartijen zonder erkenning in aanmerking. Om de concurrentie niet te beperken tot erkende partijen (die het in onderaanneming wegzetten) kunnen deze werkzaamheden separaat van het spoorwerk op de markt worden gezet.

De informatie m.b.t. de huidige situatie kent onzekerheden doordat de conditionering, planologische procedures en besluitvorming nog niet zijn afgerond. Overwogen is of een alliantiecontract hierin voordeel kan opleveren. Deze onzekerheden zijn opdrachtgevers risico's en de aannemer kan weinig waarde toevoegen indien de verantwoordelijkheid voor deze risico's gedeeld zou worden. Primaire opdrachtnemersrisico's liggen in de uitvoering buiten (beschikbaarheid voldoende uitvoeringspersoneel en materieel, kapot trekken K&L) waarin ProRail weinig waarde kan toevoegen indien deze risico's gedeeld worden. Het definiëren van een gezamenlijk risicodomein ligt daarom niet voor de hand. Ook het besparingspotentieel op bouwkosten door ontwerpoptimalisaties wordt als zeer laag ingeschat waardoor de

verdiencapaciteit van de alliantie beperkt is. De keuze voor een alliantiecontract ligt daarom niet voor de hand.

De ruimte die aannemers krijgen in de fasering is bepalend voor de mate waarin de doelstellingen van het project (snel en binnen budget) waargemaakt kunnen worden. Het verdient de voorkeur om tijdig te starten met contracteren zodat de buitendienststellingkaders door de aannemers kunnen worden voorgesteld, afgestemd met vervoerders en vastgelegd. Uitgaand van start werkzaamheden in 2018 dienen de TVP-kaders in november 2016 aangevraagd te worden. Dit impliceert een uiterlijke start van de contractering in Q1-2016.

De inpassing van station GGV in de omgeving (contract 4) is nog niet bepaald. Dit zijn civiele werkzaamheden welke nog veel afstemming met de gemeente nodig hebben alvorens de scope gehard kan worden. Door de spoor gerelateerde werkzaamheden (perrons, voetgangerstunnel) in het spoorwerk op te nemen kan de inpassing op de omgeving ook later door de provincie aanbesteed worden en met een (lokale) aannemer onder aansturing van de provincie plaats vinden. Bij het ontwerp van de inpassing is er veel afstemming met bewoners en gemeentelijke beheerders. Omdat deze stakeholders minder gewend zijn om te denken in functionele specificaties, en gebruikte materialen moeten aansluiten op de omgeving, past een traditionele bouworganisatievorm voor dit contract.

De uitbreiding van BVLO en de stroomvoorziening van de onderstations door Enexis worden zoals als aparte contracten beschouwd. Bouwtoezicht zal gecontracteerd worden vlak voordat de aannemer gaat starten met de uitvoering. Dan is er beter zicht op de scope van het bouwtoezicht en ruime marktwerking op dit werkpakket.

Gezien de omvang van het project kan worden voorzien dat er in incidentele gevallen snel geschakeld zal moeten worden door benodigde en thans niet te voorziene kennis in te huren. Het project zal in dit geval, in afwijking van de beleidsregels maar binnen de mogelijkheden van de wet (thans maximaal voor een totaal bedrag van € 400.000, zijnde 0,5% van de totale contractwaarde) de noodzakelijke contracten afsluiten met een kennisgeving naar de Tenderboard. Dit omwille van de snelheid in tegenstelling tot de gebruikelijke toestemming vooraf.

7.2. Opdrachtgeverschap

Zowel de provincies als ProRail vullen de rol in als ‘opdrachtgever’. Het opdrachtgeverschap voor de contracten in dit plan wordt verdeeld tussen beide partijen waarbij er een glasheldere aansturing van de contracten moet zijn. Er kan en mag geen onduidelijkheid zijn naar een uitvoerend opdrachtnemer over de aansturing. Concreet wordt daarom voorgesteld om de rol van aanbestedende dienst en de rol van opdrachtgever altijd bij één partij te beleggen. Vanuit de spoorwegwet dient voor het spoorwerk deze rol aan ProRail toegewezen te worden. Voor werkzaamheden die geen relatie hebben met spoor kan de provincie optreden als aanbestedende dienst en opdrachtgever.

Concreet betekent dit:

Contract	Aanbestedende dienst / opdrachtgever
Ingenieursdiensten	Provincie Limburg / ProRail
Uitbreiding van BVLO	ProRail
Wijzigingen VPT / BVS (Loxia)	ProRail
Bouwtoezicht	ProRail
Spoorwerk	ProRail
Realisatie onderstations	ProRail
Realisatie 10 kV tracés	ProRail
Inpassing station GGV in de omgeving	Provincie Limburg / ProRail

7.3. Aanbestedingsvorm

Voor de planuitwerkingsfase wordt gecontracteerd volgens de procedure van Best valueprocurement. Resultaat van deze procedure is dat de beste partij geselecteerd wordt, waarbij de aanname is dat deze voortdurend het beste resultaat nastreeft en realiseert.

In deze procedure worden in de eerste fase 4 partijen benaderd en beoordeeld op kwaliteit (75% van de beoordeling, gebaseerd op prestatieniveau, kwaliteit medewerkers, risico's en kansen, de gesprekken) en op kosten (25% van de beoordeling, op basis van een eerste aanzet voor werkpakket). Deze fase duurt ca. 3,5 maanden.
In de daaropvolgende 2e fase vindt de uitwerking van de details plaats met één gegadigde. Dit resulteert in een raamcontract. Deze fase duurt ca. 2 maanden.

7.4. Tenderboard

Strategische beslissingen in het inkoopproces worden voorgelegd aan de tenderboard van ProRail. De tenderboard adviseert over het contracteringsplan. Het contracteringsplan is door de projectorganisatie Maaslijn opgesteld en vooraf besproken met provincies

8. Communicatie

Zowel in de planvormingsfase als in de uitvoeringsfase is het van belang dat er goed gecommuniceerd wordt met de omgeving en met gebruikers en reizigers. Hiervoor zullen verschillende communicatiemiddelen worden aangewend. Ook worden de beschikbare communicatiekanalen van de partners hiervoor ingezet (betrokken provincies en ProRail). De omgevingsmanager draagt zorg voor de communicatie van het project. Hiertoe stelt hij een communicatieplan op.

9. Projectbeheersing

9.1. Kansen

In het Ambtelijk Overleg van 8 april jl. is gesteld dat de belangrijkste kansen en risico's de leidraad vormen voor de komende periode. De kansen die daarbij zijn geformuleerd betreffen:

- Uitvoering kan mogelijk nog sneller. Dit wordt de komende periode expliciet gemaakt met de inzet van diverse ervaringsdeskundigen (realisatie).
- Vlot Ministerieel besluit door vroegtijdig betrekken
- Vlot doorlopen PIP door veel voorbereidend werk te doen
- Scope stabiel maken en houden
- Besluitvorming niet vertragend maken

9.2. Risico's

Op basis van een gemeenschappelijk risicoanalyse zijn de volgende risico's geprioriteerd:

- Verkrijgen gewenste TVP kaders
- (Tijdige) Beschikbaarheid budget
- Onteigening in relatie tot uitvoering
- Het snel aan boord krijgen van een IB is kritisch
- Impact van wijzigingen na start ruimtelijke procedures
- Kritische capaciteit technische uitvoerders

Met de in dit programmaplan weergegeven aanpak worden deze risico's maximaal beheerst. Het programmamanagement zal gedurende de planuitwerkingsfase deze aspecten nadere aandacht geven.

9.3. Risicobeheersing

Risicobeheersing is een doorlopend proces met een cyclisch karakter van plan-do-check-act en behoort tot de werkvelden van de manager projectstimulering.

Bijlage 1: Organogram

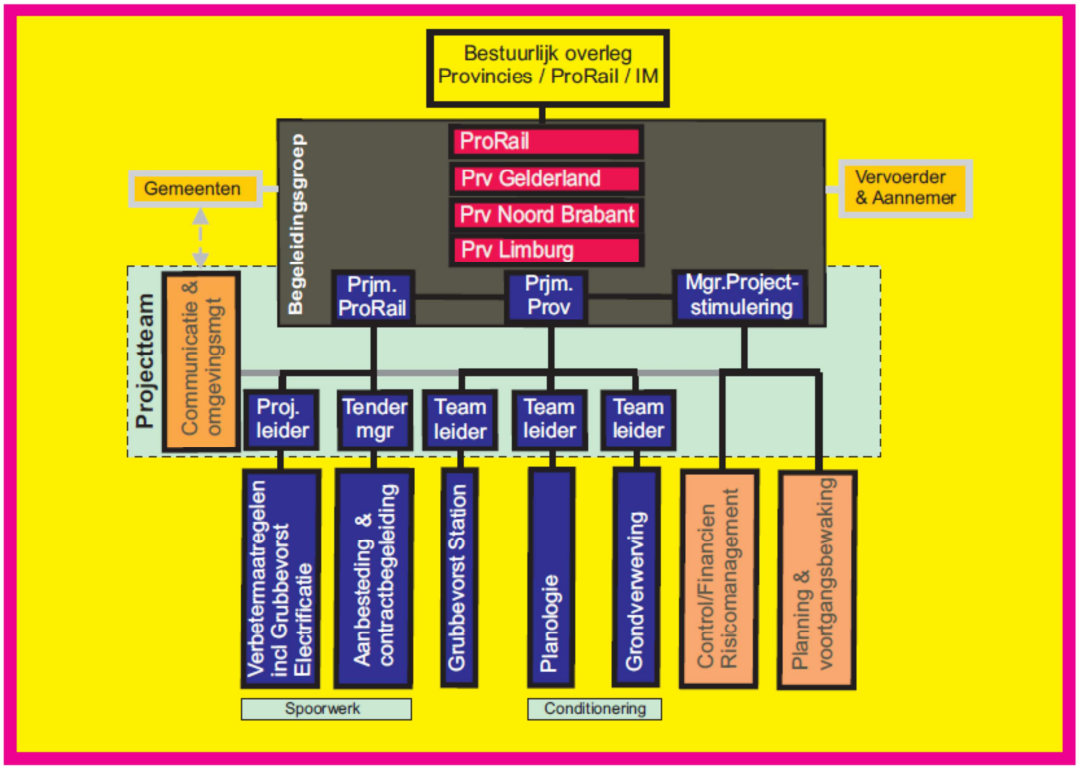

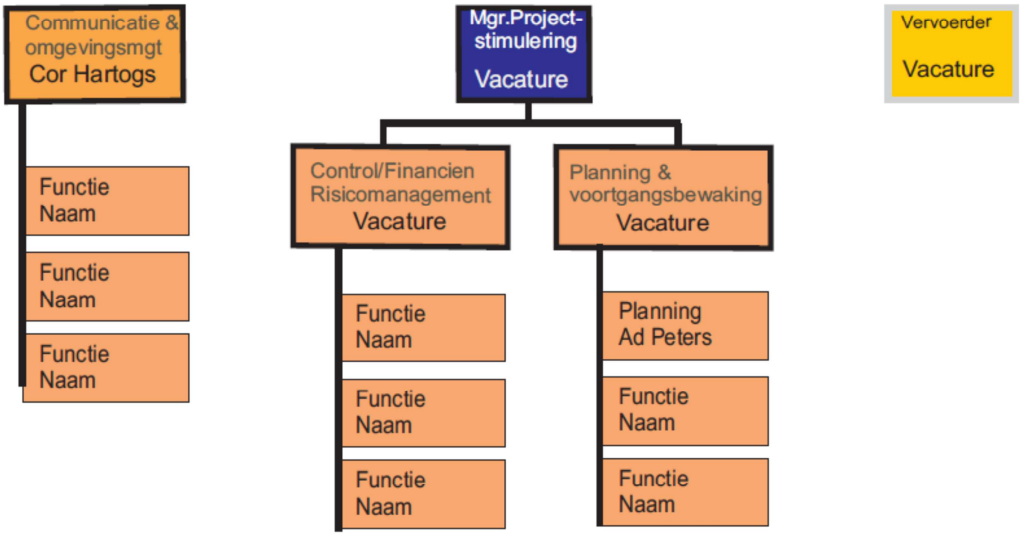

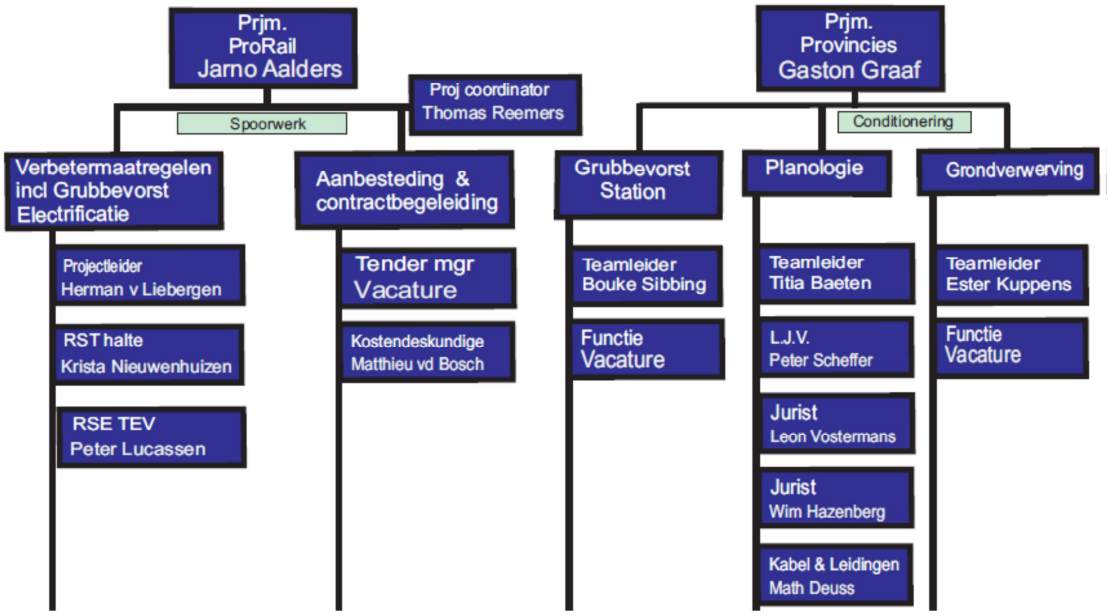
Prjm.
ProRail
Jarno Aalders
Proj coordinator
Thomas Reemers
Spoorwerk
Verbetermaatregelen
incl Grubbevorst
Electrificatie
Projectleider
Herman v Liebergen
RST halte
Krista Nieuwenhuizen
RSE TEV
Peter Lucassen
Aanbesteding &
contractbegeleiding
Tender mgr
Vacature
Kostendeskundige
Matthieu vd Bosch
Prjm.
Provincies
Gaston Graaf
Conditionering
Grubbevorst
Station
Teamleider
Bouke Sibbing
Functie
Vacature
Planologie
Teamleider
Titia Baeten
L.J.V.
Peter Scheffer
Jurist
Leon Vostermans
Jurist
Wim Hazenberg
Kabel & Leidingen
Math Deuss
Grondverwerving
Teamleider
Ester Kuppens
Functie
Vacature

Bijlage 2: overzicht maatregelen

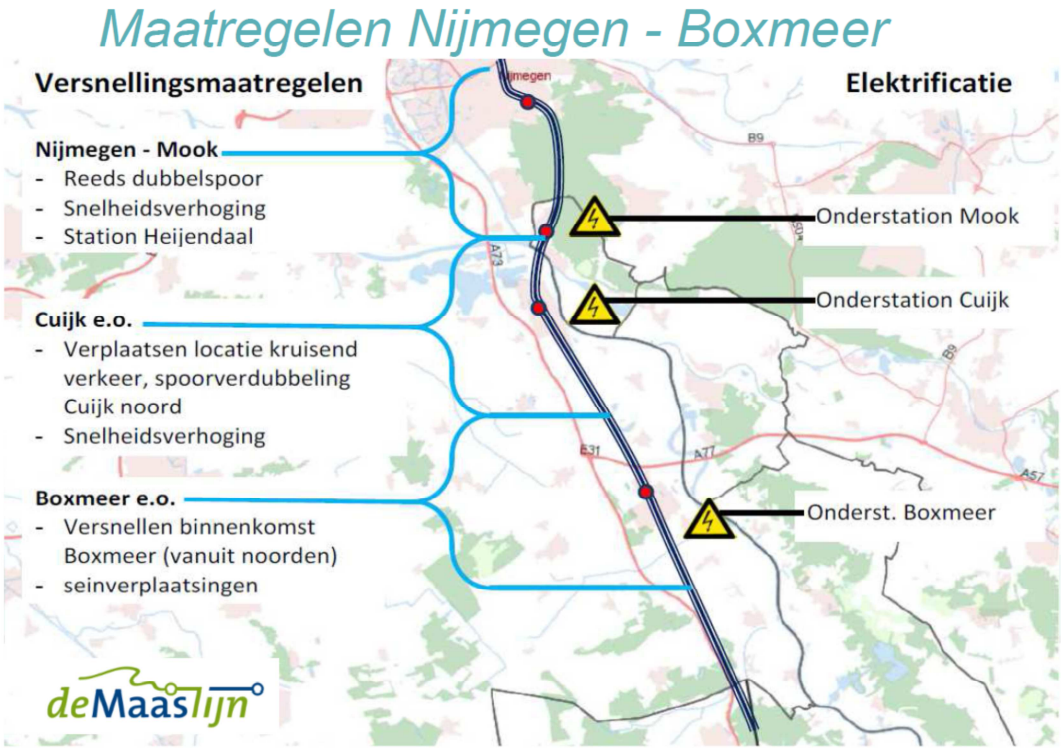

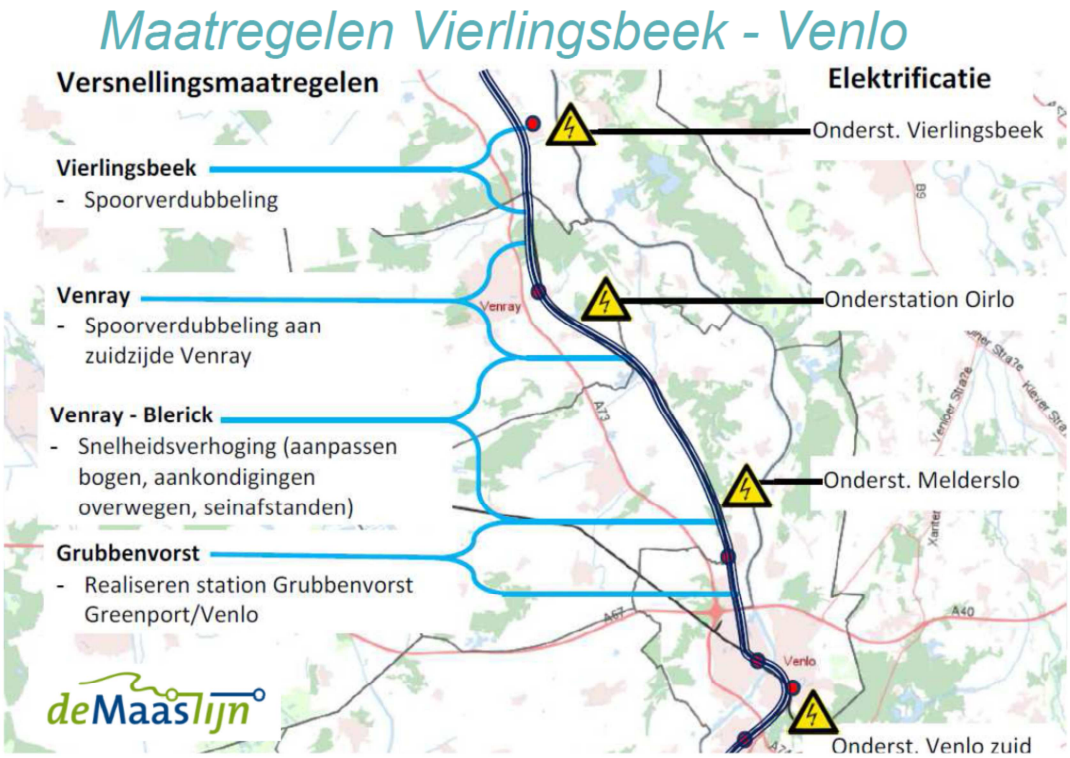

Maatregelen Venlo - Roermond

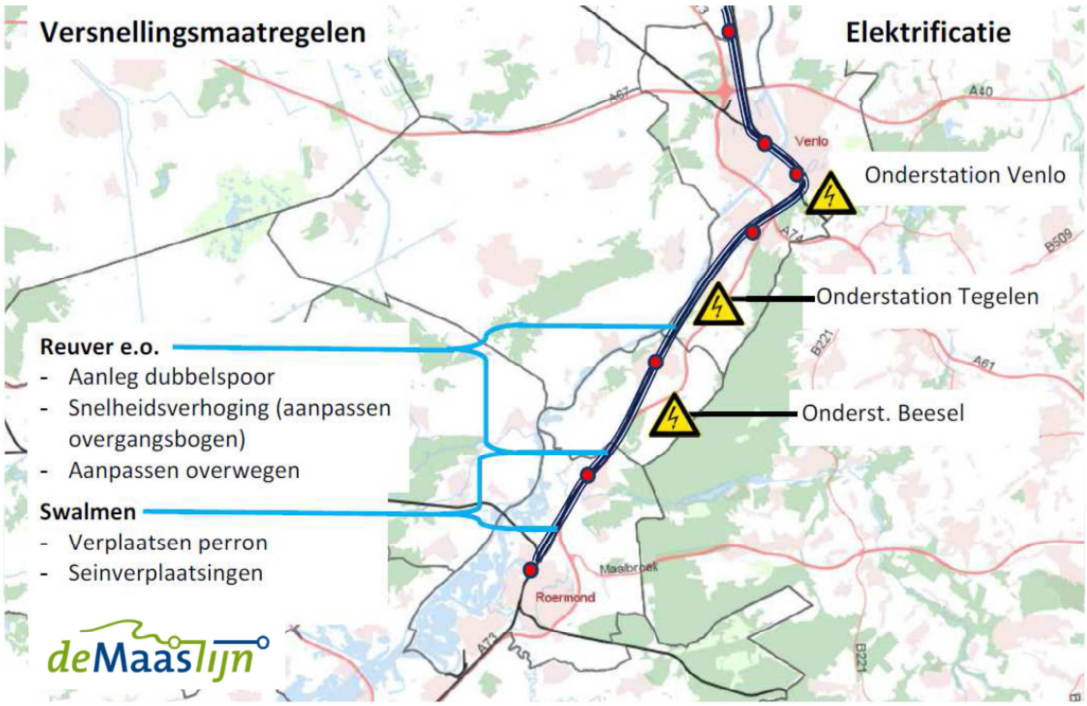

Bijlage 3: Locatie station Grubbenvorst-Greenport Venlo

Locatie station in omgeving Grubbenvorst en Freshpark.

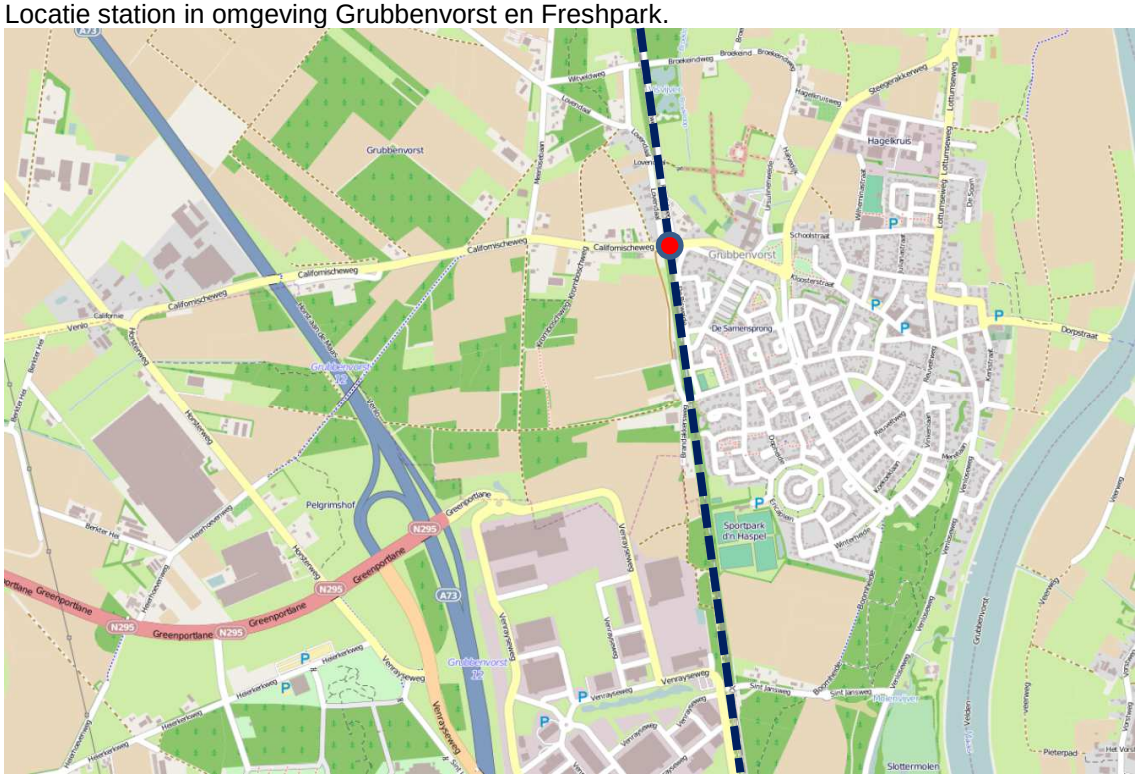

Locatie station aan Californischeweg

Bijlage 4: Planning tot en met realisatie

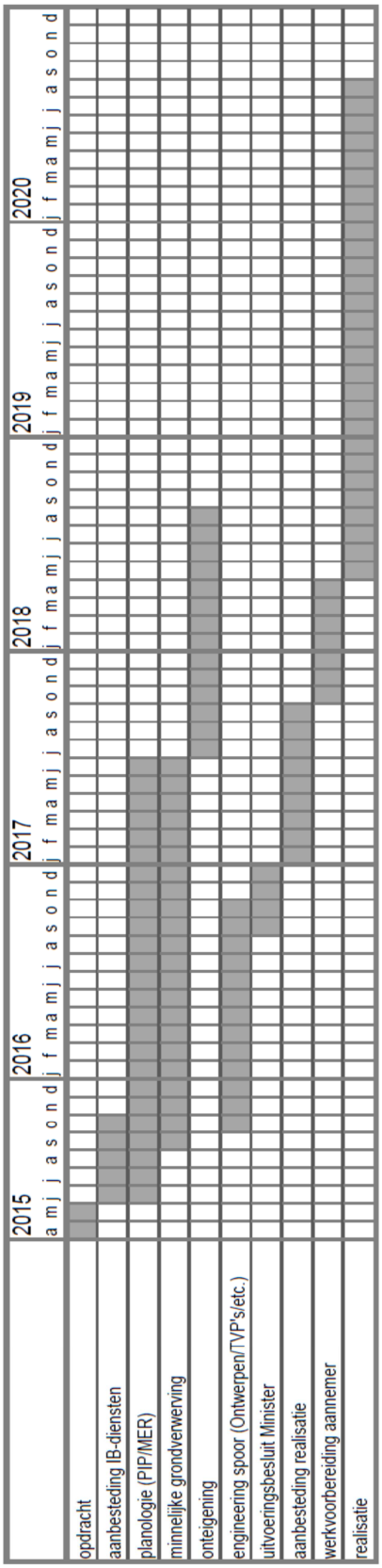

Bijlage 5: Plan van Aanpak ProRail

PM

Bijlage 6: format rapportage

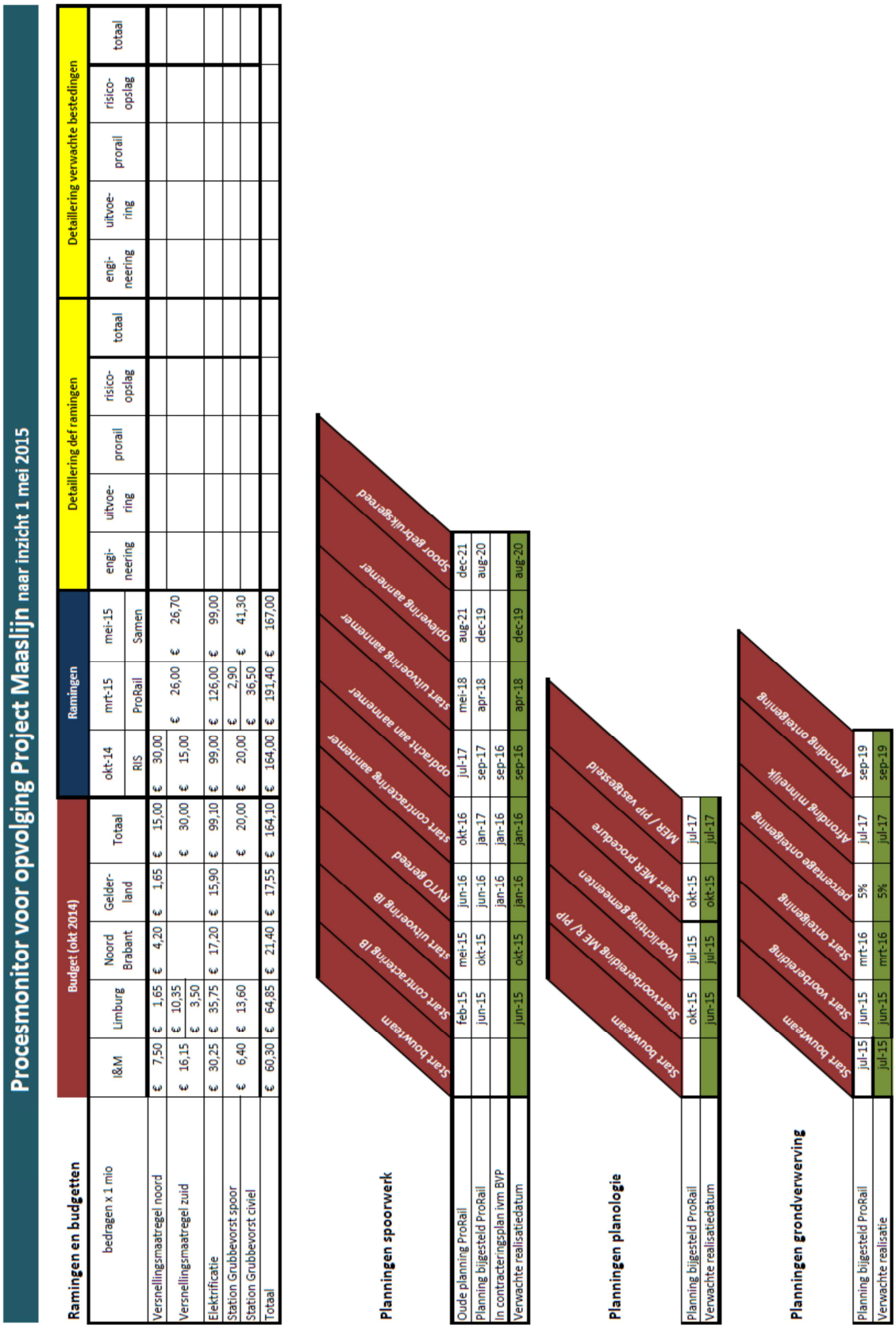

NOTITIE REIKWIJDTE EN DETAILNIVEAU PROVINCIALE INPASSINGSPLANNEN KWALITEITSVERBETERING MAASLIJN

PROVINCIE NOORD-BRABANT, PROVINCIE LIMBURG

5 April 2014
078891340:0.3 - Definitief
C05058.000167.0100

ARCADIS

Inhoud

1 Aanleiding en leeswijzer ... 3

2 Het project kwaliteitsimpuls Maaslijn ... 5
2.1 Doelstelling ... 5
2.2 Het al doorlopen ontwerp- en keuzeproces ... 6
2.3 Het ontwerp van het project Maaslijn ... 9
2.3.1 Maatregelen betrouwbaarheid en kwaliteit van de dienstregeling ... 11
2.3.2 Realisatie halte Grubbenvorst-Greenport Venlo ... 13
2.3.3 Elektrificatie Maaslijn ... 14
2.3.4 Het beoogde gebruik van de Maaslijn ... 14

3 Procedure: PIP met m.e.r. ... 17
3.1 Waarom twee Provinciale Inpassingsplannen? ... 17
3.2 Waarom een m.e.r.? ... 18
3.3 Overzicht gecombineerde procedure ... 19
3.4 Consultatie over reikwijdte en detailniveau ... 20
3.4.1 Resultaten consultatie reikwijdte en detailniveau ... 21
3.5 Consultatie over het MER ... 22
3.6 Planning en vervolgstappen ... 22

4 Aanpak milieueffectrapport (MER) ... 23
4.1 Algemene uitgangspunten en aanpak ... 23
4.2 Beoordelingskader ... 25
4.3 Uitgangspunten en aanpak per milieuaspect ... 26
4.3.1 Doelbereik: bereikbaarheid via het spoor ... 26
4.3.2 Geluid ... 26
4.3.3 Trillingen ... 27
4.3.4 Luchtkwaliteit ... 28
4.3.5 Externe veiligheid ... 28
4.3.6 Gezondheid ... 29
4.3.7 Bodem ... 29
4.3.8 Water ... 30
4.3.9 Ecologie ... 30
4.3.10 Archeologie ... 31
4.3.11 Landschap en cultuurhistorie ... 31
4.3.12 Ruimtelijke functies ... 32

Bijlage 1 Overzicht onderzochte varianten ... 33

Colofon ... 35

1 Aanleiding en leeswijzer

De Maaslijn is de enkelsporige verbinding Nijmegen - Venlo – Roermond (zie figuur 1). De Maaslijn verbindt economische centra in het oosten en zuiden van Nederland. Het ontsluit de stedelijke gebieden langs de lijn, Campus Nijmegen Heyendaal en Greenport Venlo. Het feit dat de Maaslijn enkelsporig is, maakt deze lijn gevoelig voor vertragingen en verstoringen in de dienstregeling. De Maaslijn is echter één van de langste, drukste en meest intensief bereden enkelsporige spoorlijnen in Nederland. Het aantal reizigers is de laatste jaren flink gegroeid. Treinen zitten vol en de dienstregeling is dusdanig dat reizigers hun aansluitingen op de knoopstations (Nijmegen, Venlo en Roermond) geregeld missen.

De Maaslijn wordt niet door de NS geëxploiteerd, maar door een andere vervoerder. De provincie Gelderland is de concessieverlener voor het traject Nijmegen – Cuijk en de provincie Limburg voor het traject Cuijk – Roermond. De Maaslijn ligt op het grondgebied van drie provincies: Gelderland, Noord-Brabant en Limburg. Deze drie provincies hebben samen het initiatief genomen om de Maaslijn een kwaliteitsimpuls te geven om de huidige knelpunten te verhelpen en de betrouwbaarheid, robuustheid en kwaliteit van de dienstregeling te verhogen met betere aansluitingen op de stations Nijmegen, Venlo en Roermond en een reistijdverkorting tussen Roermond en Nijmegen. Deze kwaliteitsimpuls versterkt de (boven)regionale economische functie en draagt bij aan een aantrekkelijk woon- en werkklimaat in de regio. Het Rijk en de spoorwegbeheerder ProRail zijn hierbij belangrijke partners. De kwaliteitsimpuls bestaat uit maatregelen om de betrouwbaarheid en kwaliteit van de dienstregeling te verhogen, de aanleg van een nieuwe halte bij de kern Grubbenvorst en het elektrificeren van het spoor. Voor verhoging van de betrouwbaarheid en kwaliteit van de dienstregeling en ten behoeve van het nieuwe station zijn onder meer op een viertal locaties spoorverdubbelingen nodig, moet lokaal de ligging van het spoor beperkt worden aangepast (vooral bij spoorbogen) en zijn maatregelen nodig bij overwegen. Het elektrificeren van het spoor betekent onder meer de aanleg van een bovenleiding over het volledige traject en de aanleg van een aantal onderstations.

Deze maatregelen vinden in de provincies Noord-Brabant en Limburg deels buiten de bestaande spoorzone plaats. Zowel de provincie Noord-Brabant als de provincie Limburg zijn voornemens om deze maatregelen ruimtelijk mogelijk te maken door het vaststellen van een provinciaal inpassingsplan (PIP). Omdat voor het gehele project een milieueffectrapportage verplicht is (m.e.r.-plicht), wordt gekoppeld aan het opstellen van beide inpassingsplannen de m.e.r.-procedure doorlopen. De eerste fase van de m.e.r.-procedure staat in het teken van het afbakenen en vaststellen van de beoogde aanpak bij het opstellen van het milieueffectrapport (MER). Daartoe is deze zogenoemde ‘Notitie reikwijdte en detailniveau’ (NRD) opgesteld. In dit rapport wordt aandacht besteed aan de volgende onderwerpen:

- De doelstelling van het project (hoofdstuk 2): wat wordt met het project kwaliteitsimpuls Maaslijn precies beoogd?
- De uitwerking van het project (hoofdstuk 2): welke maatregelen worden voorzien en welke keuzes zijn al gemaakt? Dit betreft zowel de fysieke aanpassingen aan het spoor als de aanpassingen in gebruik.

- De procesmatige en procedurele aanpak (hoofdstuk 3): welke stappen worden voorzien, wie zijn hierbij betrokken en welke mogelijkheden zijn er om te reageren?
- De inhoudelijke aanpak van het MER (hoofdstuk 4): welke milieuaspecten worden onderzocht en op welke wijze?

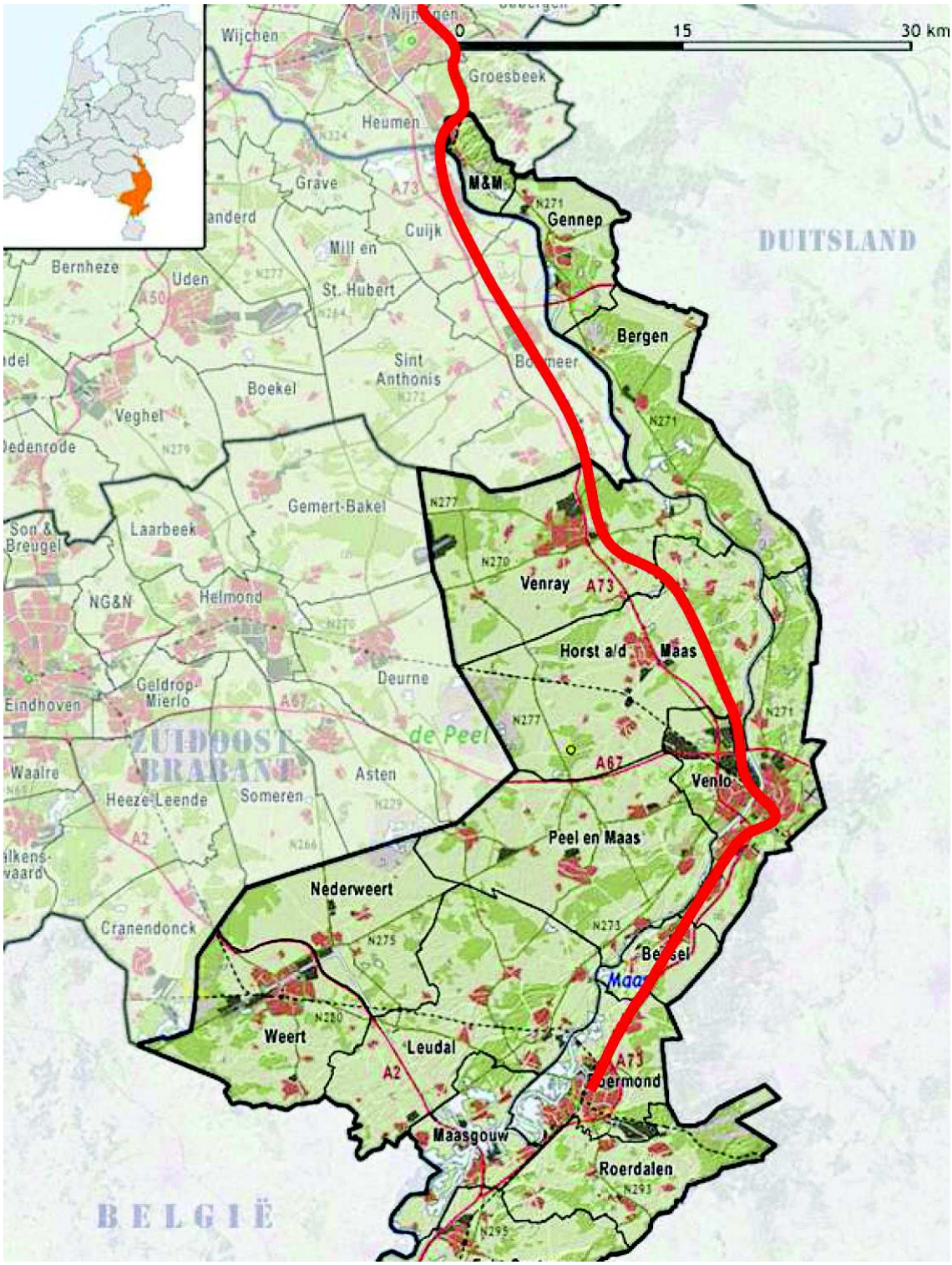

Figuur 1. De Maaslijn.

2 Het project kwaliteitsimpuls Maaslijn

2.1 DOELSTELLING

Functies en problemen in de huidige situatie

De Maaslijn tussen Nijmegen – Venlo – Roermond is één van de langste, drukste en meest intensief bereden enkelsporige spoorlijn in Nederland. De Maaslijn verbindt economische centra in het oosten en zuiden van Nederland. Het ontsluit de stedelijke gebieden langs de lijn, Campus Nijmegen Heyendaal en Greenport Venlo. Het aantal reizigers is de laatste jaren flink gegroeid. De dieseltreinen van de huidige vervoerder Veolia zitten regelmatig vol. De dienstregeling is dusdanig dat reizigers hun aansluitingen op de knoopstations (Nijmegen, Venlo en Roermond) geregeld missen. Het feit dat de Maaslijn enkelsporig is, maakt deze lijn bovendien gevoelig voor vertragingen en verstoringen in de dienstregeling. Door verdere vervoersgroei worden deze problemen in de toekomst groter.

Doelstelling van het project kwaliteitsimpuls Maaslijn

Het project kwaliteitsimpuls Maaslijn is bedoeld om de huidige knelpunten op de Maaslijn te verhelpen en de betrouwbaarheid en kwaliteit van de huidige dienstregeling op de Maaslijn tussen Nijmegen – Venlo – Roermond te verhogen. Deze kwaliteitsimpuls versterkt de (boven)regionale economische functie van de Maaslijn en draagt bij aan een aantrekkelijk woon- en werkklimaat in de regio. Daartoe zijn op hoofdlijnen de volgende maatregelen voorzien:

- Maatregelen om de betrouwbaarheid en kwaliteit van de dienstregeling te verhogen op zowel het noordelijke deel (Nijmegen – Venlo) als het zuidelijke deel (Venlo – Roermond) van de Maaslijn.
- Realiseren van halte Grubbenvorst – Greenport Venlo.
- Elektrificatie van de gehele Maaslijn.

Met de maatregelen om de betrouwbaarheid en kwaliteit van de dienstregeling te verhogen worden de volgende doelen beoogd:

- Reistijdverkorting Nijmegen – Roermond.
- Verbeteren van de aansluitingen in Nijmegen, Venlo en Roermond.
- Robuustere dienstregeling.

Met de elektrificatie worden de volgende doelen beoogd:

- Flexibele inzet van materieel van de vervoerder op het gehele regionale spoornet van de Limburgse concessie.
- Goedkopere exploitatie.
- Schoner vervoer met minder overlast voor omgeving.

Om een betrouwbare dienstregeling met hogere rijsnelheden mogelijk te maken is meer dubbelspoor nodig zodat treinen elkaar ook tussen de haltes kunnen passeren (op dit moment is op een groot deel van het traject alleen ter plaatse van de haltes dubbelspoor aanwezig). Ook moeten voor hogere rijsnelheden wissels, spoorbogen en de beveiliging worden aangepast.

Ambitie op de langere termijn
De ambitie voor de lange termijn richt zich op een verdere versterking van de (boven)regionale economische functie van de Maaslijn door één of meerdere nieuwe haltes, méér stoptreinen (4 tot 6x per uur) en snelle en doorgaande verbindingen (2x per uur een sneltrein). De doorgaande treinen maken in de toekomst een directe verbinding mogelijk tussen bijvoorbeeld Arnhem, Campus Nijmegen Heyendaal, Venlo Greenport en kennisclusters in Parkstad Limburg en Zuid-Limburg. Om deze ambitie voor de langere termijn mogelijk te maken is spoorverdubbeling over de volledige lengte noodzakelijk.

Nu al voorsorteren op de ambitie op de langere termijn
Het is belangrijk de maatregelen binnen het huidige project kwaliteitsimpuls Maaslijn zodanig uit te voeren dat een bijdrage wordt geleverd aan het bereiken van de ambitie op de langere termijn of het bereiken van deze ambitie in ieder geval niet te belemmeren. Het huidige project kwaliteitsimpuls Maaslijn vormt daarmee een eerste stap naar realisatie van de ambitie voor de langere termijn. Zo wordt door het huidige project het aandeel dubbelspoor al vergroot van circa 12% naar circa 32%.

2.2 HET AL DOORLOPEN ONTWERP- EN KEUZEPROCES

Een kwaliteitsimpuls voor de Maaslijn staat al langere tijd op de politieke agenda. Daarbij is een uitgebreid ontwerpproces doorlopen en zijn keuzes gemaakt die geleid hebben tot het huidige voorstel voor verbetering. Deze paragraaf beschrijft dit proces en geeft een onderbouwing van de reeds gemaakte keuzes.

Maatregelen om de betrouwbaarheid en kwaliteit van de dienstregeling te verhogen
In 2008 heeft het toenmalige Ministerie van Verkeer en Waterstaat (nu het Ministerie van Infrastructuur en Milieu) een Quick scan uitgevoerd naar de markt en capaciteit op de gedecentraliseerde spoorlijnen. Om de verwachte reizigersgroei op korte termijn het hoofd te kunnen bieden, en de betrouwbaarheid op de Maaslijn te verhogen, zijn in deze Quick scan maatregelen genoemd zoals de inzet van meer en nieuw materieel en fysieke maatregelen. In het onderliggende rapport “Uitwerking Quick Scan regionale lijnen” van ProRail van mei 2008 zijn voor de Maaslijn maatregelenpakketten uitgewerkt om te komen tot een reistijdverbetering. De reistijdverbetering was nodig om de overstaptijd op de aansluitingen en om de reistijd van doorgaande reizigers te verminderen. Voor de ambitie op de langere termijn zijn deze maatregelen echter niet voldoende. Volgens de Quick scan zijn dan meer ingrijpende fysieke ingrepen noodzakelijk, namelijk aanpassen perronlengten (Venlo – Roermond) om langere treinen te kunnen faciliteren en grootschalige spoorverdubbelingen (38 km tussen Nijmegen en Venray en 23 km tussen Venlo en Roermond).

In de bestuurlijke overleggen MIRT in mei 2009 hebben het Rijk en de provincie Limburg gezamenlijk een budget beschikbaar gesteld voor de kortetermijnmaatregelen. Tijdens deze bestuurlijke overleggen is afgesproken dat de provincie Limburg opdrachtgever is voor de infrastructurele maatregelen.

ProRail heeft deze maatregelen in een alternatievenstudie nader uitgewerkt. Concreet zijn in deze alternatievenstudie twee oplossingsrichtingen onderzocht, namelijk reistijdverbetering op het gehele traject van de Maaslijn en de rijtijdverbetering in kritieke circuits[1], de zogenaamde 'driehoeken':

- Nijmegen – Cuijk – Nijmegen;
- Venlo – Venray – Venlo;
- Roermond – Reuver – Roermond.

Het alternatief dat het beste voldeed aan de gestelde eisen (rijtijdwinst en reistijdwinst) betekende een overschrijding van het taakstellend budget, omdat hiervoor op een aantal trajecten dubbelspoor moet worden aangelegd. In overleg met de stakeholders is tijdens bestuurlijk overleg op 23 december 2011 besloten om dit alternatief wel tot voorkeursalternatief te benoemen, maar in een variantenstudie de mogelijkheden om binnen het taakstellend budget te blijven nader te onderzoeken.

In de variantenstudie van ProRail bleek de vooraf gestelde eis om zes tot acht minuten reistijdwinst te halen niet mogelijk binnen taakstellend budget. Het voorkeursalternatief is daarom aangepast naar een basisvariant (variant 1) waarin de maatregelen zijn opgenomen die minimaal nodig zijn om aan de rijtijdeisen in de driehoeken te voldoen. In de variantenstudie zijn vervolgens aanvullende maatregelen ontwikkeld die een positief effect hebben op de totale reistijd op de Maaslijn (varianten 2 tot en met 4, waarbij een hoger genummerde variant een uitbreiding is op de voorgaande). Een overzicht van de varianten die in deze studie zijn afgewogen is opgenomen in bijlage 1.

Onvoldoende reistijdwinst alternatieven

In de alternatievenstudie zijn aanpassingen aan de dienstregeling doorgevoerd om de vereiste reistijdwinst te behalen. Echter, deze aanpassingen bleken in de variantenstudie tot een minder robuuste dienstregeling te leiden. Als voorbeeld kan het inkorten van de halteertijd per halte genoemd worden. Een kortere haltering werd omgezet in reistijdwinst. Dit had tot gevolg dat in theorie inderdaad een kortere reistijd werd gehaald. Echter door de kortere halteringen konden eventuele vertragingen niet worden opgevangen. De robuustheid van de dienstregeling kwam daarmee in het gedrang. Het ontbreken van robuustheid geeft een hele kleine vertraging al door naar de tegenliggende trein, waardoor de kortere reistijd in de praktijk niet gerealiseerd kan worden. Daarnaast bleek in de gehanteerde dienstregeling de halteertijd in Venlo te kort om te kunnen combineren en splitsen, terwijl dit voor Veolia nodig is in de uitvoer van hun treindienst. Hierdoor kan de tijdwinst die ten noorden van Venlo wordt geboekt niet worden doorgezet naar het zuidelijke deel en omgekeerd.

Conclusie van deze studie was dat de variant waarbij het zwaartepunt van de maatregelen op het zuidelijk deel van de Maaslijn ligt het best voldoet aan de gestelde eisen met betrekking tot reistijdwinst. Doch deze variant valt ruim buiten het budget. Daarmee leverde de studie geen variant op die voldeed aan de gestelde doelen èn binnen het taakstellend budget bleef. In het bestuurlijk overleg op 20 maart 2012 is daarom geen voorkeursvariant gekozen. Op basis van een heroverweging van budgetten is vervolgens een voorkeursvariant gekozen. Dit betreft een maatregelenpakket bestaande uit een combinatie van alle vier de al onderzochte varianten (variant 5): de basisvariant, aangevuld met de maatregelen uit de andere varianten. Daarmee zijn er in het proces dat heeft geleid tot de voorkeursvariant geen maatregelen afgevallen.

[1] Op enkelsporige spoorlijnen wordt gesproken over circuits. Een circuit bestaat uit de opeenvolgende processen in de dienstregeling: rijden, halteren, kruisen, keren. Dat wordt kritiek als de totaal benodigde tijd voor een circuit bijna gelijk is aan de frequentie conform de dienstregeling (vaak 30 of 60 minuten). Op enkelsporige lijnen kunnen door de afhankelijkheid van kruisings- en/of keerstations vertragingen daarmee zichzelf in stand houden of versterken.

Elektrificatie

In 2014 heeft het Rijk een studie gedaan naar de financiële consequenties van elektrificatie dan wel het inzetten van (bio-)LNG treinen op regionale diesellijnen in Nederland. In deze studie is geconcludeerd dat op basis van gebruiksintensiteit en de financiële analyse de Maaslijn in aanmerking komt voor elektrificatie. Bovendien was dit de enige 'diesellijn' binnen een concessie met meerdere geëlektrificeerde lijnen. Elektrificatie van deze lijn biedt daarmee additionele exploitatievoordelen aan de concessiehouder vanwege de toenemende flexibiliteit in het materieelpark. Daarnaast is in 2014 in opdracht van de provincies Limburg en Noord-Brabant en de Stadsregio Arnhem Nijmegen een afwegingskader voor elektrificatie opgesteld. In dit afwegingskader zijn de scenario's voor diesel-rijden en elektrisch rijden beoordeeld op aspecten als exploitatie, vervoerswaarde, investeringen en milieu. Dit afwegingskader heeft mede de basis gevormd voor het besluit van de provincies om de lijn te elektrificeren. Beide studies hebben de basis gevormd voor financiële afspraken tussen Rijk en de provincies over elektrificatie van de Maaslijn. In een planstudie heeft ProRail de maatregelen voor de elektrificatie nader uitgewerkt.

Afwegingskader elektrificatie (2014)

Met behulp van een afwegingskader is inzichtelijk gemaakt hoe het doorgaan met dieseltractie op de Maaslijn zich verhoudt tot elektrificatie. Het doel van dit document is om inzicht te bieden in deze twee mogelijkheden voor de Maaslijn tijdens de nieuwe concessieperiode 2016 - 2031. Uit het afwegingskader blijkt dat elektrificatie van de Maaslijn milieuvoordelen met zich meebrengt. Daarnaast leidt elektrificatie tot lagere exploitatiekosten van het spoor voor vervoerders, doordat diesel duurder is dan elektriciteit. Hier staat tegenover dat elektrificatie aanzienlijke investeringen vergt.

Nieuwe halte Grubbenvorst Greenport-Venlo

In 2014 hebben Provinciale Staten van de provincie Limburg steun uitgesproken voor de realisatie van de nieuwe halte Grubbenvorst Greenport-Venlo. In een door ProRail uitgevoerde planstudie is onderzocht onder welke condities een halte te Grubbenvorst ingepast kan worden. Daarbij is ook nagegaan welke maatregelen nodig zijn om de beoogde rijtijdwinst ten behoeve van de betrouwbaarheid en kwaliteit van de dienstregeling niet ongedaan te maken door de extra tijd die nodig is om treinen te laten stoppen op de nieuwe halte. In MIRT-verband zijn afspraken gemaakt over de opname van de nieuwe halte Grubbenvorst Greenport Venlo in de aanpak van de Maaslijn. Vervolgens zijn meerdere locaties onderzocht en is een voorkeurslocatie gekozen.

Naar één projectscope

In 2014 zijn de verschillende maatregelen voor de kwaliteitsimpuls van de Maaslijn, namelijk de maatregelen om de betrouwbaarheid en kwaliteit van de dienstregeling te verhogen, de nieuwe halte Grubbenvorst Greenport-Venlo en elektrificatie, opgewerkt naar één project. Daarbij is ook getoetst of de beoogde maatregelen passen in de ambitie om de Maaslijn op de langere termijn volledig dubbelsporig te maken. Gebleken is dat met variant 5 de doelstellingen met betrekking tot de betrouwbaarheid en kwaliteit van de dienstregeling worden behaald, maar dat deze variant door toevoeging van maatregelen in de driehoek Venray – Venlo verder geoptimaliseerd kan worden. Hiermee bestaat het project uit de volgende onderdelen:

- Snelheidsverhoging in de driehoeken;
- Spoorverdubbeling Cuijk noordzijde;
- Spoorverdubbeling Vierlingsbeek zuidzijde;
- Spoorverdubbeling Venray zuidzijde;
- Halte Grubbenvorst-Greenport Venlo;
- Spoorverdubbeling Swalmen-Reuver;
- Elektrificatie.

2.3 HET ONTWERP VAN HET PROJECT MAASLIJN

In deze paragraaf is per onderdeel van het project kwaliteitsimpuls Maaslijn beschreven wat het voornemen van de initiatiefnemers inhoudt. Daarbij worden achtereenvolgens behandeld:

- Maatregelen om de betrouwbaarheid en kwaliteit van de dienstregeling te verhogen.
- Nieuwe halte Grubbenvorst-Greenport Venlo.
- Elektrificatie van de Maaslijn.
- Het beoogde gebruik van de Maaslijn.

Figuren 2, 3 en 4 geven een overzicht van de maatregelen waarbij het traject in drie delen is opgeknipt: Nijmegen – Boxmeer, Vierlingsbeek – Venlo en Venlo – Roermond.

De maatregelen zijn in verschillende verkennende studies uitgewerkt. Zoals beschreven in de vorige paragraaf zijn daarbij alle relevante hoofdkeuzes gemaakt zodat geen sprake meer is van in het milieueffectrapport (MER) nader te onderzoeken alternatieven en varianten. Maar de maatregelen worden in de komende planuitwerkingsfase nog wel in meer detail uitgewerkt waarbij ook nog detailkeuzes moeten worden gemaakt. Dat betekent dat de precieze locatie en maatvoering en het precieze ruimtebeslag van de maatregelen in de deze notitie reikwijdte en detailniveau nog niet bekend zijn. De locatie en maatvoering van de maatregelen is dan in deze paragraaf ook bij benadering weergegeven.

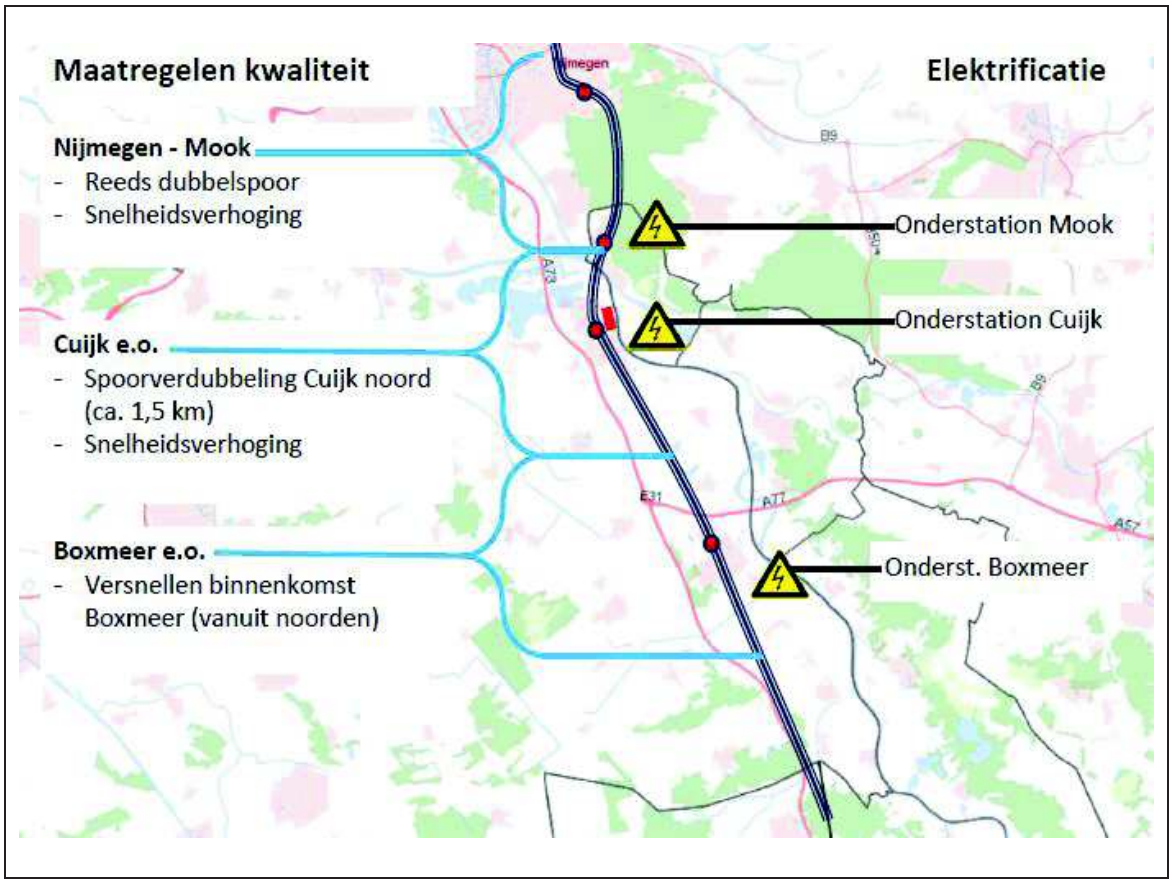

Figuur 2. Overzicht maatregelen traject Nijmegen – Boxmeer

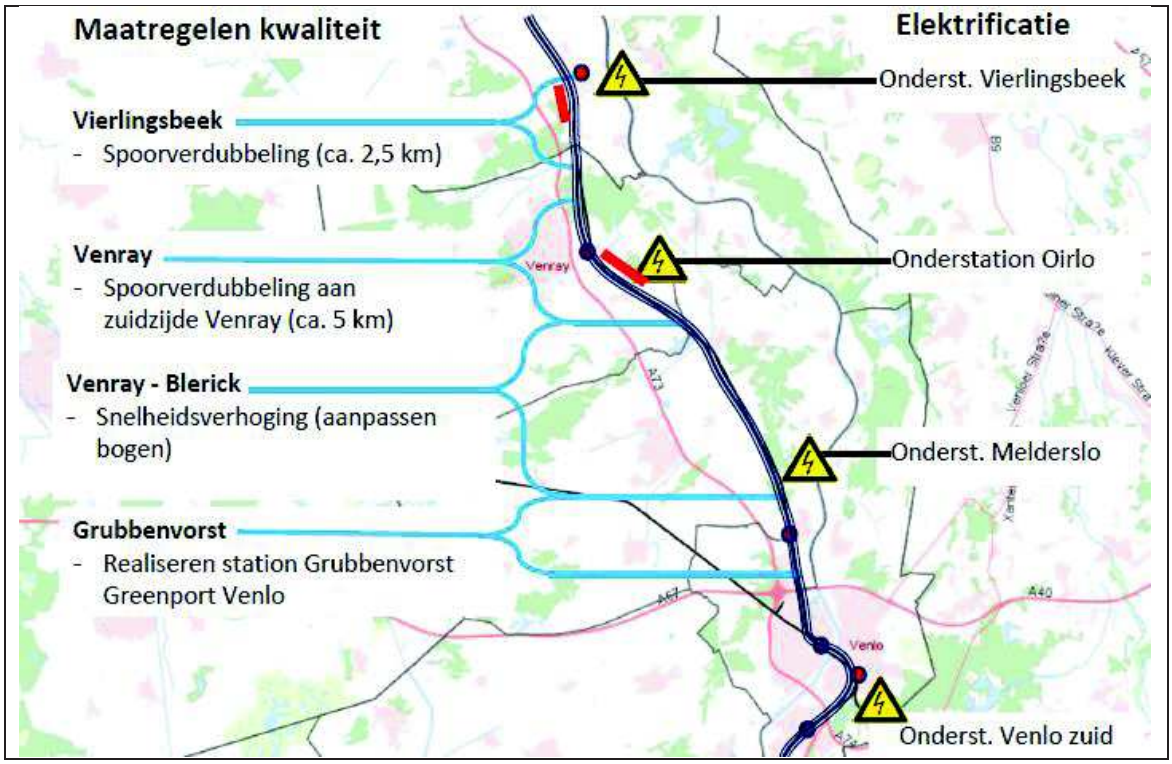

Figuur 3. Overzicht maatregelen traject Vierlingsbeek - Venlo

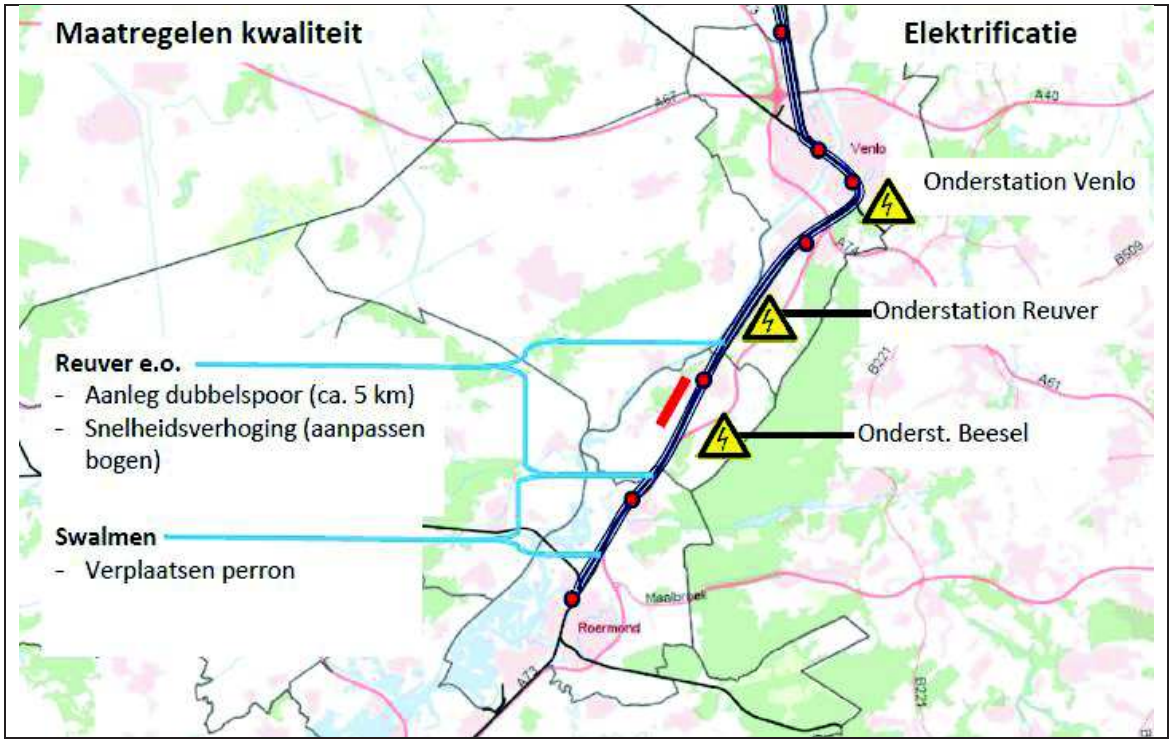

Figuur 4. Overzicht maatregelen traject Venlo – Roermond

2.3.1 MAATREGELEN BETROUWBAARHEID EN KWALITEIT VAN DE DIENSTREGELING

Om de betrouwbaarheid en kwaliteit van de dienstregeling te verhogen, wordt op een aantal locaties het huidige enkelspoor verdubbeld. Dit betekend ook de aanleg of verplaatsing van wissels, waarbij met het type wissel rekening wordt gehouden met de voorziene snelheden. Ook zal op sommige plaatsen het huidige spoor beperkt opgeschoven moeten worden om een snelheidsverhoging mogelijk te kunnen maken. Dit laatste geldt vooral bij de spoorbogen. Ten slotte betekend een snelheidsverhoging op veel plaatsen aanpassing van seinen, maar dit heeft op zichzelf geen ruimtelijke consequenties. In paragraaf 2.3.4 is het door middel van deze maatregelen beoogde gebruik van de Maaslijn beschreven, waarbij een overzicht is gegeven van de toekomstige hogere rijsnelheden.

Nijmegen-Boxmeer

Op het traject Nijmegen – Boxmeer zijn wijzigingen in het spoorontwerp voorzien:

- Aanpassing spoorbogen tussen Nijmegen Heyendaal en Mook – Molenhoek.
- Aanleg dubbelspoor aan de noordzijde van Cuijk.
- Verlenging dubbelspoor ten noorden van Boxmeer.
- Sanering derde spoor station Boxmeer, inclusief twee wissels.

Nijmegen Heyendaal – Mook-Molenhoek

Tussen Nijmegen Heyendaal en Mook-Molenhoek worden een tweetal spoorbogen aangepast zodat treinen met een hogere snelheid door deze bogen kunnen rijden. Het gaat om de bogen tussen spoorkilometers 23 en 25.

Cuijk

In Cuijk wordt circa 1,5 kilometer dubbelspoor aangelegd, tussen spoorkilometer 29 (ten zuiden van de brug over de Maas) en 31 (noordkant van emplacement Cuijk). Het spoor komt daardoor circa vier meter dichter bij bebouwing te liggen op dit stuk. Deze maatregelen kunnen waarschijnlijk binnen de huidige spoorzone worden gerealiseerd.

Boxmeer

Ten noorden van Boxmeer wordt het hier aanwezige dubbelspoor circa 200 meter in noordelijke richting verlengd (bij km 41). Verder wordt bij station Boxmeer het in onbruik geraakte derde spoor, inclusief twee wissels, verwijderd. Hierdoor kunnen treinen op hogere snelheid over dit traject rijden. Deze maatregelen kunnen waarschijnlijk binnen de huidige spoorzone worden gerealiseerd.

Vierlingsbeek-Venlo

Op het traject Vierlingsbeek - Venlo zijn wijzigingen in het spoorontwerp voorzien. Deze maatregelen zijn mede nodig om de nieuwe halte Grubbenvorst-Greenport Venlo (zie volgende paragraaf) op een goede manier in de dienstregeling te kunnen inpassen:

- Aanleg dubbelspoor ten zuiden van Vierlingsbeek.
- Aanleg dubbelspoor ten zuiden van Venray.
- Aanpassing spoorboog tussen Tienray en Lottum.
- Aanpassing spoorboog ten zuiden van Lottum.
- Aanpassing spoorboog ter hoogte van Blerick.

Vierlingsbeek

Ten zuiden van de halte Vierlingsbeek wordt over een afstand van twee tot drie kilometer dubbelspoor aangelegd. Dit gebeurt aan de westzijde van het bestaande spoor.

Venray
Ten zuiden van de halte Venray wordt over een afstand van circa vijf kilometer dubbelspoor aangelegd. Mogelijk wordt deze spoorverdubbeling nog met 900 meter verlengd in de richting van Tienray. Dit gebeurt aan de oostzijde van het bestaande spoor.

Tienray - Lottum
Ten zuiden van Tienray wordt een spoorboog aangepast zodat treinen hier op hogere snelheid kunnen rijden. Deze maatregel kan waarschijnlijk binnen de huidige spoorzone worden uitgevoerd.

Lottum
Ter hoogte van Lottum worden aanpassingen gedaan aan twee spoorbogen, zodat treinen hier op hogere snelheid kunnen rijden.

Blerick
In Blerick wordt de spoorboog bij spoorkilometer 75 aangepast met het oog op de beoogde hogere rijsnelheid.

Reuver – Roermond
Op het traject Reuver - Roermond zijn wijzigingen in het spoorontwerp voorzien:
- Aanpassing spoorbogen tussen Reuver en Roermond.
- Aanleg dubbelspoor tussen Reuver en Swalmen.
- Nieuw perron bij de halte Swalmen.

Reuver – Roermond
Op het traject Reuver – Roermond moeten een viertal spoorbogen aangepast worden om ervoor te zorgen dat treinen met hogere snelheid door deze spoorbogen kunnen rijden. Deze aanpassingen kunnen waarschijnlijk allemaal binnen de huidige spoorzone plaats vinden.

Reuver - Swalmen
Tussen Reuver en Swalmen wordt dubbelspoor aangelegd. In totaal gaat het om circa zes km tussen spoorkilometers 52 en km 58. De totale lengte van het dubbelspoor tussen de noordzijde van Reuver en Swalmen Zuid wordt daarmee ruim zeven km. Tussen spoorkilometer 52 en 55 wordt het tweede spoor aangelegd tussen het bestaande spoor en de snelweg A73. Globaal tussen km 52 tot 54 is over enkele trajectdelen daarbij grondverwerving noodzakelijk.

Nieuw perron bij Swalmen
Bij de halte Swalmen wordt bij spoorkilometer 52 een nieuw perron aangelegd. Dit nieuwe perron vervangt het huidige perron bij de halte Swalmen waar de treinen in noordelijke richting (van Roermond naar Venlo) stoppen. Het nieuwe perron ligt bezien vanuit de rijrichting ‘achter’ de overweg, in plaats van ‘ervoor’ zoals nu het geval is. Treinen hoeven hierdoor niet meer in een vroeg stadium te remmen. Het nieuwe perron wordt circa 170 meter lang.

2.3.2 REALISATIE HALTE GRUBBENVORST-GREENPORT VENLO

De nieuwe halte is voorzien bij de Burgemeester van Kempenstraat (ter hoogte van spoorkilometer 71.20), zie figuur 5.

Figuur 5 Halte Grubbenvorst – Greenport Venlo bij de Burgemeester van Kempenstraat (Bron: FIS Grubbenvorst)

Er wordt één perron aangelegd voor het treinverkeer in beide richtingen. De kruising van het spoor met de Burgemeester van Kempenstraat wordt ongelijkvloers gemaakt.

De maatregelen om de betrouwbaarheid en kwaliteit van de dienstregeling te verhogen op het traject Vierlingsbeek – Venlo, zoals beschreven in de vorige paragraaf, zijn mede nodig om de nieuwe halte Grubbenvorst-Greenport Venlo op een goede manier in de dienstregeling te kunnen inpassen.

Voor de realisatie van de halte Grubbenvorst-Greenport Venlo zijn in het kader van het project Maaslijn alleen de benodigde maatregelen om de betrouwbaarheid en kwaliteit van de dienstregeling te verhogen en de maatregelen voor de aanleg van de halte zelf aan de orde. De maatregelen in de omgeving van de nieuwe halte zelf, zoals de toeleidende infrastructuur, het stationsplein, de fietsvoorzieningen en de parkeerruimte, maken geen onderdeel uit van het project.

2.3.3 ELEKTRIFICATIE MAASLIJN

De Maaslijn wordt over de gehele lengte geëlektrificeerd. In totaal gaat het om circa 82 kilometer. Dat betekent dat langs het gehele tracé bovenleidingportalen worden geplaatst. Daarnaast zijn zogenaamde onderstations nodig. Deze onderstations zorgen ervoor dat de bovenleiding onder voldoende spanning staat en geëlektrificeerd treinverkeer mogelijk wordt. In Tabel 2-1 is weergegeven waar de onderstations ongeveer geplaatst zullen worden. Het gaat hierbij nog niet om de exacte locaties. Reden hiervoor is dat aanvullende onderzoeken worden uitgevoerd, bijvoorbeeld de inventarisatie van beschermde dier- en plantensoorten. Op basis daarvan worden vervolgens de exacte locaties van de onderstations en de ruimtelijke begrenzing ervan bepaald.

Locatie	Geocode	Kilometrering
Beesel	060	Circa km 53 – 54
Boxmeer	052	Circa km 42 – 43
Cuijk	049	Circa km 34 – 35
Melderslo	052	Circa km 66 – 67
Mook	049	Circa km 26 – 27
Oirlo	052	Circa km 57 – 59
Reuver	060	Circa km 59 – 61
Venlo Zuid	060	Circa km 66 – 68
Vierlingsbeek	052	Circa km 49 – 51

Tabel 2-1: Locaties onderstations ten behoeve van elektrificatie van de Maaslijn (bij benadering)

2.3.4 HET BEOOGDE GEBRUIK VAN DE MAASLIJN

Met de infrastructurele maatregelen die de initiatiefnemers willen realiseren wordt de snelheid op diverse delen van het traject verhoogd en is het mogelijk een betrouwbaardere dienstregeling te rijden op de Maaslijn met betere aansluitingen en kortere reistijden. Door de elektrificatie zal sprake zijn van de inzet van elektrisch materieel in plaats van dieselmaterieel. Het project is niet van invloed op het aantal reizigers- en goederentreinen op de Maaslijn (de intensiteit). Navolgend wordt nader ingegaan op de verhoging van de snelheid en het voorziene aantal reizigers- en goederentreinen.

Verhoging van de snelheid
Met de maatregelen om de betrouwbaarheid en kwaliteit van de dienstregeling te verhogen die in paragraaf 2.3.1 zijn beschreven, wordt beoogd om op meerdere plaatsen op het tracé een snelheidsverhoging door te voeren. In tabel 2-2 is aangegeven waar de snelheidsverhogingen voorzien zijn en wat de oude en beoogde nieuwe rijsnelheden zijn. Voor goederentreinen zal een lagere snelheid aangehouden worden (net als in de huidige situatie).

Aantal reizigerstreinen
In tabel 2-3 is het voorziene aantal reizigerstreinen vanaf december 2016 weergegeven (dan gaat de nieuwe concessie in en die loopt tot december 2031). Dit betreft in eerste instantie dieselmaterieel, dat na het gereed komen van het project kwaliteitsimpuls Maaslijn (voorzien in 2020) zal worden vervangen door elektrisch materieel.

Traject	Deeltraject	Km van – tot (benadering)	Huidige rijsnelheid (km/h)	Nieuwe rijsnelheid (km/h)
Nijmegen-Cuijk	Emplacement Nijmegen	17.2 – 17.8	40 – 60	40 – 60
	Nijmegen – Nijmegen Heyendaal	18.2 – 20.0	110	110
	Nijmegen Heyendaal – Mook-Molenhoek	20.0 – 26.3	110 – 125	110 – 130
	Mook-Molenhoek – Cuijk*	26.3 – 28.2	90 – 125	110 – 125
Venray - Venlo	Venray – Meerlo	56.1 – 62.1	125	140
	Tienray**	62.1 – 62.8	125	125
	Tienray – Blerick	62.8 – 75.0	125	140
	Blerick	75.0 – 76.2	90	110
Reuver – Roermond	Reuver - Roermond	57.9 – 47.4	100	130

* Nader onderzoek moet nog uitwijzen of snelheidsverhoging binnen proportionele kosten op de Maasbrug mogelijk is.
** Op het traject Venray - Blerick wordt de snelheid integraal verhoogd van 125 km/h naar 140 km/h, alleen ter hoogte van Tienray blijft de snelheid echter 125 km/h. Door de mogelijke verlenging van de beoogde spoorverdubbeling ten zuiden van de halte Venray met 900 meter richting Tienray kan ook hier 140 km/h worden gereden.

Tabel 2-2 De rijsnelheid van treinverkeer op de Maaslijn in de huidige en de beoogde toekomstige situatie

Trajectdeel	06.00 –07.00	07.00 – 09.30	09.30 – 14.30	14.30 – 18.30	18.30 – 21.30	21.30 –0.00
Nijmegen-Venray	2	4*	4*	4*	2	2
Venray-Roermond	2	2	2	2	2	2

* In de weekenden en op feestdagen is frequentie altijd twee treinen per uur per richting.

Tabel 2-3 Aantal reizigerstreinen op de Maaslijn, per uur per richting, vanaf december 2016.

Aantal goederentreinen

De Maaslijn staat open voor goederenvervoer en wordt op dit moment ook gebruikt door goederentreinen. Tussen Venlo en Nijmegen rijdt op dit moment maximaal vijf keer per week een goederentrein (voor beide richtingen samen). Het deel tussen Roermond en Venlo wordt op dit moment door circa 10 goederentreinen per dag gebruikt (voor beide richtingen samen). Het project voor de verbetering van het reizigersvervoer op de Maaslijn is niet van invloed op het gebruik door goederentreinen. Als gevolg van autonome ontwikkelingen in het goederenvervoer worden er echter wel wijzigingen in het toekomstig gebruik door goederentreinen verwacht. In de prognoses voor 2030 wijzigt het aantal goederentreinen tussen Venlo en Nijmegen niet of nauwelijks. Dit deel is in het kader van het Programma Hoogfrequent Spoorvervoer (PHS) aangewezen als een als omleidingsroute voor goederentreinen bij een stremming op een ander baanvak. Dat leidt niet tot structureel meer treinen, maar wellicht incidenteel wel. Tussen Venlo en Roermond wordt in de prognoses voor 2030 wel een structurele toename van het aantal goederentreinen verwacht tot circa 16 per dag (voor beide richtingen samen).

Na het gereed komen van het project kwaliteitsimpuls Maaslijn (voorzien in 2020) kunnen ook elektrische locomotieven worden ingezet voor het goederenvervoer, in de huidige situatie zijn dat alleen diesellocomotieven.

3 Procedure: PIP met m.e.r.

3.1 WAAROM TWEE PROVINCIALE INPASSINGSPLANNEN?

De Maaslijn heeft een lengte van 86 kilometer, waarvan 76 kilometer enkelsporig, en loopt door drie provincies en tien gemeenten. De Maaslijn wordt niet door de NS geëxploiteerd, maar door een andere vervoerder. De provincie Gelderland is de concessieverlener voor het traject Nijmegen – Cuijk en de provincie Limburg voor het traject Cuijk – Roermond. De drie provincies waar de Maaslijn doorheen loopt, Gelderland, Noord-Brabant en Limburg, hebben samen het initiatief genomen om de Maaslijn een kwaliteitsimpuls te geven.

Deze maatregelen vinden in de provincies Noord-Brabant en Limburg deels buiten de bestaande spoorzone plaats. Zowel de provincie Noord-Brabant als de provincie Limburg zijn voornemens om deze maatregelen, elk in hun eigen provincie, ruimtelijk mogelijk te maken door het vaststellen van een provinciaal inpassingsplan (PIP). Dit is een bestemmingsplan, maar dan op provinciaal niveau. Het project is primair van provinciaal belang en door het opstellen van twee provinciale inpassingsplannen kunnen de drie provincies samen de regie voeren over de ruimtelijke besluitvorming. Het Rijk is daarbij een belangrijke partner binnen het project. ProRail is als spoorwegbeheerder ook intensief betrokken.

De Maaslijn is in het verleden dubbelsporig ontworpen wat nu nog is te zien aan de vigerende bestemmingen en eigendommen. Gevolg is dat veel van de voor de kwaliteitsimpuls voorziene maatregelen (grotendeels) binnen de bestaande spoorwegbestemmingen kunnen worden uitgevoerd. In de provincie Gelderland zijn zelfs helemaal geen planologische procedures nodig. In de provincies Noord-Brabant en Limburg zijn alleen plaatselijk planologische procedures nodig, maar naar verwachting wel verspreid over acht gemeenten. Daarom is niet gekozen voor het aanpassen van gemeentelijke bestemmingsplannen, omdat het dan voor de provincies erg lastig is om de regie te kunnen voeren en het provinciale belang te kunnen bewaken. Zeker ook in combinatie met de benodigde m.e.r.-procedure, die juist weer betrekking moet hebben op het totale traject (dit wordt in de volgende paragrafen nader toegelicht). Hierbij speelt de strakke planning een belangrijke rol: het project moet in 2020 zijn gerealiseerd zodat dan volgens de bestuurlijke afspraken en de afspraken met de vervoerder kan worden gereden conform de verbeterde dienstregeling. De initiatiefnemers willen het project echter wel graag in nauwe samenwerking en in goed overleg met de betrokken gemeenten en waterschappen ruimtelijk mogelijk maken en realiseren. Dit vraagt om een lokale aanpak op maat.

3.2 WAAROM EEN M.E.R.?

Besluit m.e.r.

Om te kunnen bepalen of voor de besluitvorming over het project Maaslijn de procedure van de milieueffectrapportage (m.e.r.) moet worden doorlopen staat het Besluit m.e.r. centraal. Het Besluit m.e.r. is gekoppeld aan de Wet milieubeheer en is voor het laatst ingrijpend gewijzigd en gemoderniseerd op 1 april 2011. In onderdeel C van de bijlagen bij het Besluit m.e.r. zijn de activiteiten, plannen en besluiten genoemd waarvoor een m.e.r. verplicht is als een bepaalde drempelwaarde wordt overschreden. In dat geval kan namelijk sprake zijn van belangrijke nadelige milieugevolgen. Voor het vastleggen van deze activiteiten in plannen en besluiten moet de m.e.r.-procedure worden doorlopen en een Milieueffectrapport (MER) worden opgesteld.

Categorie 2 uit onderdeel C van de bijlagen bij het Besluit m.e.r. heeft betrekking op spoorwegen. Het project Maaslijn voldoet aan de omschrijving van de activiteit in kolom 1 van categorie C2 zoals opgenomen in tabel 3. Er is sprake van de wijziging van een spoorweg voor spoorverkeer over lange afstand. Hiervoor is in kolom 2 geen drempel opgenomen. Daarmee moet voor het opstellen van de beide provinciale inpassingsplannen (PIP) de m.e.r.-procedure worden doorlopen. Een PIP is namelijk een plan zoals bedoeld in artikel 3.1 eerste lid van de Wet ruimtelijke ordening. Omdat het project in beide inpassingsplannen wordt vastgelegd als eindbestemming en niet als later nader uit te werken bestemming, is sprake van een besluit uit kolom 4.

	Kolom 1 Activiteiten	Kolom 2 Gevallen	Kolom 3 Plannen	Kolom 4 Besluiten
C 2	De aanleg, wijziging of uitbreiding van een spoorweg voor spoorverkeer over lange afstand.	-	De structuurvisie, bedoeld in de artikelen 2.1, 2.2, 2.3 van de Wet ruimtelijke ordening en het plan, bedoeld in de artikelen 3.1, eerste lid,3.6, eerste lid, onderdelen a en b, van die wet.	De vaststelling van het tracé op grond van de Tracéwet door de Minister van Infrastructuur en Milieu dan wel het plan, bedoeld in artikel 3.6, eerste lid, onderdelen a en b, van de Wet ruimtelijke ordening dan wel bij het ontbreken daarvan van het plan, bedoeld in artikel 3.1, eerste lid, van die wet.

Tabel 3-1: Relevante spooractiviteiten in onderdeel C van het Besluit m.e.r.

Passende beoordeling

Ook een passende beoordeling Natura 2000 kan een ingang vormen voor de m.e.r.-plicht. In de Wet milieubeheer (artikel 7.2a) is namelijk geregeld dat als voor een op te stellen plan (waaronder provinciale inpassingsplannen) een passende beoordeling nodig is, dit plan dan ook meteen m.e.r.-plichtig is. Op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 is een passende beoordeling nodig als op voorhand, zonder aanvullende maatregelen, nog niet kan worden uitgesloten dat het project Maaslijn significante gevolgen kan hebben op (Nederlandse of Duitse) Natura 2000-gebieden. Op dit moment kunnen deze significante gevolgen nog niet worden uitgesloten, vooral voor wat betreft de nabijgelegen Natura 2000-gebieden Boschhuizerbergen en Swalmdal. In hoofdstuk 4 is dit in de paragraaf ecologie nader toegelicht.

Conclusie

Gekoppeld aan het opstellen en vaststellen van de beide provinciale inpassingsplannen moet de m.e.r.-procedure worden doorlopen en een MER worden opgesteld. Enerzijds is sprake van m.e.r.-plichtige besluiten in het kader van het Besluit m.e.r. en anderzijds van mogelijk m.e.r.-plichtige plannen omdat een verplichte passende beoordeling nog niet kan worden uitgesloten. Omdat alle voor de kwaliteitsimpuls benodigde maatregelen moeten worden gezien als één samenhangend project, wordt één MER opgesteld voor het gehele traject waarbij wordt voldaan aan de vereisten voor zowel plannen als besluiten.

3.3 OVERZICHT GECOMBINEERDE PROCEDURE

Het voorkomen van aantasting van het milieu is van groot maatschappelijk belang. Het is daarom zaak om het milieubelang volwaardig in de besluitvorming te betrekken. Om hier in de praktijk vorm aan te geven is het instrument m.e.r. ontwikkeld. M.e.r. dient in dit geval ter onderbouwing van de besluitvorming over de beide provinciale inpassingsplannen voor het project Maaslijn. M.e.r. is een procedure die bestaat uit een aantal verschillende stappen. Gekoppeld aan de voorbereiding van de beide provinciale inpassingsplannen moet de zogenoemde uitgebreide m.e.r.-procedure worden doorlopen (de beperkte procedure geldt alleen voor milieuvergunningen zonder passende beoordeling). In figuur 6 is de gekoppelde procedure weergegeven.

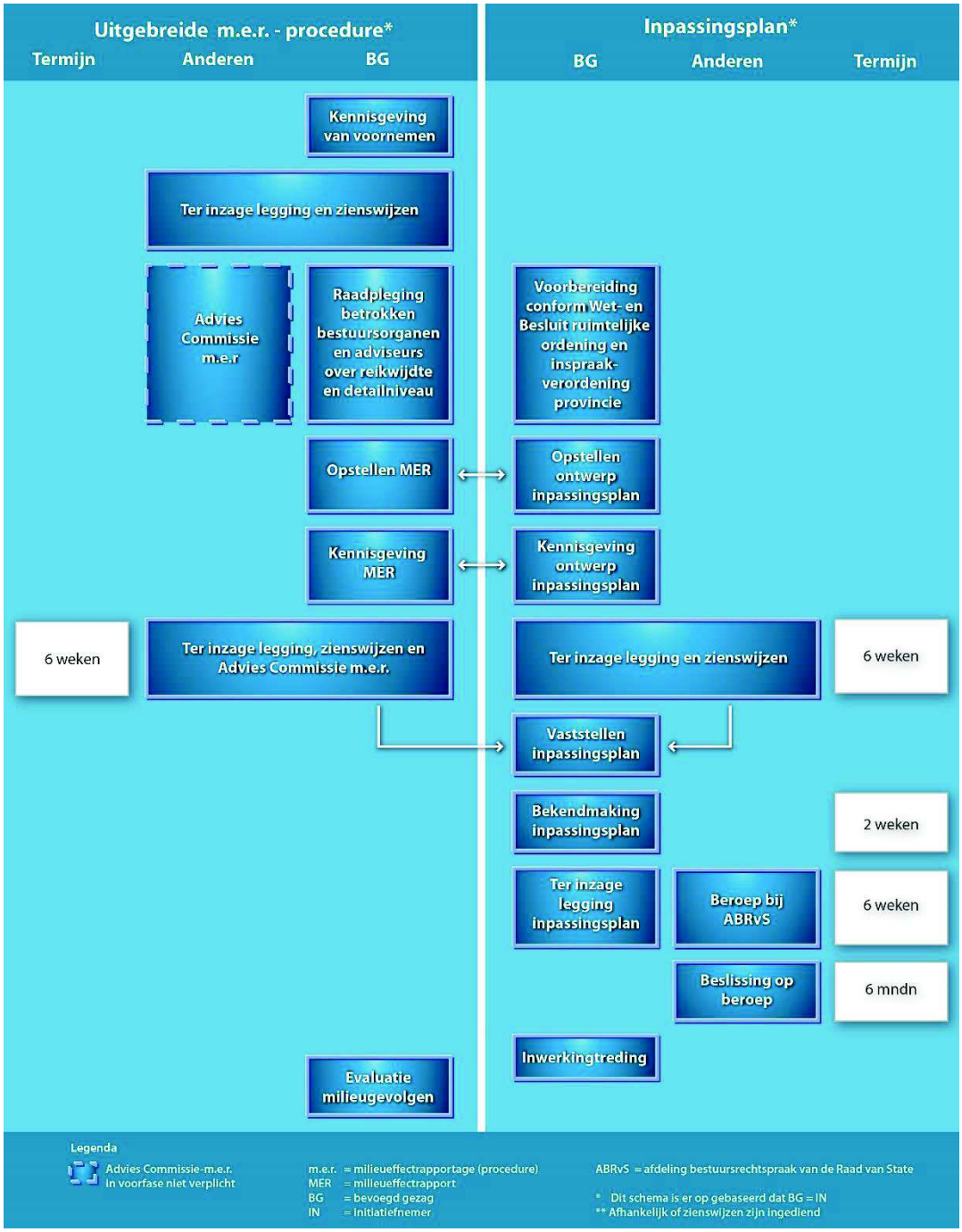

Figuur 6. Overzicht van de gecombineerde procedure: m.e.r. en provinciaal inpassingsplan (PIP)

De te doorlopen stappen in de gecombineerde procedure worden in de volgende paragrafen kort toegelicht. Voor het project Maaslijn vormen de drie provincies Gelderland, Noord-Brabant en Limburg samen de initiatiefnemer (IN). De provincies Noord-Brabant en Limburg zijn elk bevoegd gezag (BG) in het kader van het opstellen en vaststellen van hun eigen provinciaal inpassingsplan (PIP) en de hieraan gekoppeld te doorlopen m.e.r.-procedure. Wettelijke vereiste bij de voorbereiding en het opstarten van de procedure van het PIP is dat de gemeenteraden van de betreffende gemeenten hierover worden gehoord. De provincies Noord-Brabant en Limburg zijn daartoe met de betreffende gemeenten in overleg getreden.

3.4 CONSULTATIE OVER REIKWIJDTE EN DETAILNIVEAU

De eerste fase van de m.e.r.-procedure staat in het teken van het afbakenen en vaststellen van de beoogde aanpak en de communicatie hierover met de betrokken bestuursorganen en andere belanghebbenden. Daartoe is in samenwerking met een speciaal hiervoor samengestelde ambtelijke begeleidingsgroep, waarin de drie provincies en ProRail zijn vertegenwoordigd, een ontwerp van deze notitie opgesteld. In deze notitie is de reikwijdte en het detailniveau (verder: NRD) van het op te stellen milieueffectrapport (MER) beschreven.

De provincies Noord-Brabant en Limburg hebben vervolgens door middel van een openbare kennisgeving bekend gemaakt dat in het kader van het project Maaslijn in beide provincies een inpassingsplan wordt voorbereid en dat hiervoor een m.e.r.-procedure wordt doorlopen. Beide provincies hebben vervolgens de ontwerp NRD voor een periode van zes weken ter inzage gelegd waarbij voor een ieder de mogelijkheid bestaat zienswijzen in te dienen. Gedurende de ter inzage legging van de NRD zijn er algemene informatieavonden georganiseerd waar omwonenden en andere belanghebbenden informatie konden krijgen over het project Maaslijn en de te volgen procedures met participatie- en inspraakmogelijkheden.

Parallel aan de ter inzage legging is de ontwerp NRD gebruikt voor de raadpleging van de bij de voorbereiding van het PIP in beide provincies betrokken bestuursorganen en de wettelijke adviseurs, te weten:

- Alle colleges van B&W van de gemeenten waar de Maaslijn doorheen loopt (in de beide provincies waar een PIP wordt voorbereid). Voor Limburg zijn dat de gemeenten Mook en Middelaar, Venray, Horst aan de Maas, Venlo, Beesel en Roermond. Voor Brabant zijn dat de gemeenten Boxmeer en Cuijk.
- Het dagelijks bestuur van de waterschappen waar de Maaslijn doorheen loopt (in de beide provincies waar een PIP wordt voorbereid). Voor Limburg is dat het Waterschap Peel en Maasvallei. Voor Brabant is dat het Waterschap Aa en Maas.
- De Maaslijn loopt door drie provincies, te weten Gelderland, Noord-Brabant en Limburg. Alle drie de provincies zijn als initiatiefnemer betrokken bij de voorbereiding van het project. Afstemming heeft al plaats gevonden bij het opstellen van de ontwerp NRD.
- Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed als wettelijk adviseur.

Tevens is vrijwillig advies ingewonnen bij de onafhankelijke Commissie voor de milieueffectrapportage (Commissie m.e.r.). Deze Commissie heeft beide provinciale besturen over het op te stellen MER geadviseerd. Dat wordt in deze fase zinvol geacht, omdat deze Commissie in een latere fase ook verplicht het MER moet toetsen op volledigheid en juistheid. De adviezen van de Commissie m.e.r. zijn openbaar.

3.4.1 RESULTATEN CONSULTATIE REIKWIJDTE EN DETAILNIVEAU

De ontwerp NRD heeft in de provincie Limburg vanaf 19 november 2015 tot en met 13 januari 2016 en in de provincie Noord-Brabant van 9 december 2015 tot en met 13 januari 2016 voor een ieder ter inzage gelegen. Binnen deze periode was het mogelijk om zienswijzen en reacties in te dienen.

Op 14 december 2015 en 6 januari 2016 is een drietal informatieavonden georganiseerd. Deze informatieavonden vonden plaats in Venray (14-12-2015), Cuijk (6-1-2016) en Reuver (6-1-2016). Tijdens deze avonden zijn belangstellenden geïnformeerd over het project kwaliteitsverbetering Maaslijn, de inhoud van de ontwerp NRD en de verdere procedure van het opstellen van de twee provinciale inpassingsplannen en het milieueffectrapport. Tevens was er gelegenheid tot het stellen van vragen.

Daarnaast zijn, zoals hiervoor beschreven, de bestuursorganen die zijn betrokken bij de voorbereiding van het provinciale inpassingsplan in beide provincies en de wettelijke adviseurs geraadpleegd. In aanvulling hierop:

- Is de Provinciale Commissie Omgevingsplannen Limburg (PCOL) om advies gevraagd.
- Zijn de gemeenteraden van de betrokken Limburgse en Noord-Brabantse gemeenten die door de Maaslijn worden doorkruist in de gelegenheid gesteld om buiten de ter inzage termijn te reageren.

Er zijn in totaal 25 zienswijzen en reacties ontvangen. Deze zijn afkomstig van gemeenten (4), samenwerkingsverband gemeenten (1), de Veiligheidsregio Limburg-Noord, wijkraden, natuur-, milieu- en andere belangenverenigingen, ondernemers en particulieren (20). De PCOL heeft 14 januari 2016 haar advies over de ontwerp-NRD gegeven en het (op te stellen) MER. De Commissie m.e.r. heeft op 2 februari 2016 haar advies gegeven. De Commissie m.e.r. heeft de ingekomen zienswijzen en reacties bij haar advies betrokken. De beide waterschappen en de RCE hebben niet gereageerd op het verzoek te adviseren over de ontwerp-NRD.

De ingekomen zienswijzen, reacties en adviezen zijn door Gedeputeerde Staten van de provincies Limburg en Noord-Brabant beantwoord in de Nota van Zienswijzen. Dit heeft op een aantal punten geleid tot een aanpassing / uitbreiding van de onderzoeksopzet en aanpak voor het MER. Zo zal in het MER voor de gebruiksfase het effectenjaar 2030 worden gehanteerd in plaats van 2025 en wordt er, in tegenstelling tot wat eerder stond aangegeven in de ontwerp NRD, in het MER uitgegaan van het vervoer van gevaarlijke stoffen over de Maaslijn. Voor wat betreft het aspect vervoer van gevaarlijke stoffen wordt er vooralsnog vanuit gegaan dat met een kwalitatieve beschouwing in het MER kan worden aangetoond dat binnen de vastgestelde risicoplafonds van Basisnet wordt gebleven. Mocht dat laatste toch niet het geval blijken, dan wordt alsnog een kwantitatief onderzoek uitgevoerd. Het advies en de aanbevelingen van de Commissie m.e.r. worden bij de verdere voorbereiding van het MER overgenomen. Voor zover in dat verband nodig, zal het onderzoek ten behoeve van het MER daarop worden afgestemd. Los van de beantwoording van zienswijzen, reacties en adviezen is ook de planning voor het MER en het opstellen en vaststellen van de beide provinciale inpassingsplannen inmiddels gewijzigd. De planning zoals weergegeven in paragraaf 3.6 van deze NRD zal nog worden geactualiseerd.

Er is voor gekozen de definitieve NRD met deze paragraaf aan te vullen en de ontwerp-NRD niet tekstueel aan te passen op de wijzigingen en uitbreiding naar aanleiding van de zienswijzen, reacties en adviezen. Hiervoor wordt verwezen naar de Nota van Zienswijzen waarbij het advies van de Commissie m.e.r. integraal als bijlage is opgenomen. Daarmee blijft het doorlopen proces inzichtelijk. Deze NRD en de Nota van Zienswijzen zijn door Gedeputeerde Staten van de provincies Limburg en Noord- Brabant vastgesteld en moeten - als basis voor het voor het MER - in onderlinge samenhang worden gelezen.

3.5 CONSULTATIE OVER HET MER

Effectenonderzoek en opstellen MER en ontwerp-inpassingsplannen
Conform de voorgenomen aanpak worden de milieuonderzoeken en de milieubeoordeling uitgevoerd en het MER opgesteld. Daarbij wordt waar mogelijk en zinvol rekening gehouden met de ingebrachte zienswijzen, reacties en adviezen. Parallel aan het opstellen van het MER stellen de provincie Noord-Brabant en de provincie Limburg elk voor hun eigen provincie een ontwerp van het inpassingsplan op. Omdat op dit moment significante gevolgen op Natura 2000 als gevolg van het project Maaslijn nog niet kunnen worden uitgesloten, vooral voor wat betreft de nabijgelegen Natura 2000-gebieden Boschhuizerbergen en Swalmdal, is mogelijk een passende beoordeling noodzakelijk. Bij de verdere uitwerking van het project tijdens de nu volgende planuitwerkingsfase wordt dit duidelijk in de vorm van een zogenoemde voortoets. Als een passende beoordeling nodig is, dan vormt dit één van de redenen voor de m.e.r.-plicht voor de beide provinciale inpassingsplannen. Deze passende beoordeling vormt dan een verplichte bijlage bij zowel beide inpassingsplannen als het MER.

Ter inzage, zienswijzen, adviezen en besluit
Het voornemen is om het MER samen met beide ontwerp inpassingsplannen en de eventuele passende beoordeling als verplichte bijlage zes weken ter inzage te leggen. In deze periode is het voor iedereen mogelijk om zienswijzen in te dienen op beide ontwerp inpassingsplannen en het MER en wordt verplicht advies ingewonnen bij de onafhankelijke Commissie m.e.r. Mede op basis van de resultaten van het MER en met inachtneming van zienswijzen en adviezen worden beide inpassingsplannen zo nodig nog aangepast, vastgesteld, bekend gemaakt en ter inzage gelegd. Tegen beide provinciale inpassingsplannen kan beroep worden aangetekend bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State.

Realisatie Maaslijn en evaluatie milieueffecten
Na vaststelling van de beide provinciale inpassingsplannen kan worden begonnen met de realisatie van de Maaslijn. Vanuit de m.e.r.-procedure is het verplicht om de daadwerkelijk optredende milieueffecten van de realisatie van het project Maaslijn conform de beide provinciale inpassingsplannen te monitoren en te evalueren. In het MER wordt hiertoe een eerste aanzet voor een evaluatieprogramma opgenomen.

3.6 PLANNING EN VERVOLGSTAPPEN

De planning voor het MER is gekoppeld aan de planning voor het opstellen en vaststellen van de beide provinciale inpassingsplannen. De belangrijkste mijlpalen conform de huidige planning (oktober 2015) zijn:

- Juni 2016: vaststelling van het ontwerp van de beide provinciale inpassingsplannen met het MER.
- December 2016: vaststelling van de beide provinciale inpassingsplannen.
- Realisatie van project gereed in 2020.

4 Aanpak milieueffectrapport (MER)

4.1 ALGEMENE UITGANGSPUNTEN EN AANPAK

Doel en aanpak op hoofdlijnen

Het doel van m.e.r. is de milieueffecten in beeld te brengen ten behoeve van de besluitvorming. In de voorgestelde aanpak voor het milieueffectrapport (MER) staat de meerwaarde voor de besluitvorming centraal door aan te sluiten bij de ruimtelijke keuzes die in het kader van de beide provinciale inpassingsplannen voor het project Maaslijn nog moeten worden gemaakt. Dit wordt gedaan door:

- De milieueffecten te beschrijven en te beoordelen van het ontwerp van de maatregelen ten behoeve van het project Maaslijn (zie paragraaf 2.3 'Het ontwerp van het project Maaslijn' voor een beschrijving). Dit betreft enerzijds de milieueffecten van de fysieke maatregelen zoals deze worden getroffen en anderzijds de milieueffecten van het rijden met hogere snelheden. Hiervoor zijn geen alternatieven of varianten meer in beeld; alle relevante hoofdkeuzes zijn gemaakt (zie paragraaf 2.2 'Het al doorlopen ontwerp- en keuzeproces'). Er is sprake van één voorkeursalternatief / -variant.
- Op basis van de beschreven milieueffecten worden waar nodig aanvullende maatregelen ontwikkeld die voorspelde negatieve milieueffecten kunnen voorkomen, verzachten of compenseren. Voor zover dat mogelijk en doelmatig is worden per locatie meerdere alternatieve aanvullende maatregelen ontwikkeld en op milieueffecten beoordeeld.

Plangebied

Het plangebied is het gebied waar de fysieke maatregelen ten behoeve van het project Maaslijn zijn voorzien. Deze maatregelen worden in de komende planuitwerkingsfase in meer detail uitgewerkt waarbij ook nog detailkeuzes moeten worden gemaakt. Dat betekent dat de precieze locatie en maatvoering en het precieze ruimtebeslag van de maatregelen nu nog niet bekend zijn.

Studiegebied MER

Het studiegebied voor het MER is het gebied waarbinnen relevante milieueffecten als gevolg van het project Maaslijn kunnen optreden en wordt dus bepaald door de reikwijdte van de effecten. Deze reikwijdte kan per milieuaspect en per onderdeel van de voorgenomen activiteit verschillen. Zo zullen de effecten van de fysieke maatregelen vooral lokaal zijn, maar zullen de effecten van de hogere snelheden verder reiken. In het MER zal de omvang van het studiegebied per milieuaspect worden onderbouwd. Een groot deel van de fysieke maatregelen ten behoeve van de Maaslijn worden binnen de bestaande spoorzone gerealiseerd, binnen de bestaande spoorwegbestemmingen. In dit gebied liggen onder andere sporen, haltes met perrons en spoorgebonden opstallen. Een deel van de fysieke maatregelen vindt echter buiten de bestaande spoorzone plaats. De Maaslijn ligt grotendeels in landelijk gebied met verspreide woonbebouwing, waarbij ook enkele stedelijke kernen worden doorsneden met een hoge bevolkingsdichtheid (vooral Nijmegen, Venlo en Roermond) en enkele dorpskernen. In het MER nemen effecten van het gebruik (veelal kwantitatief) en de aanleg (veelal kwalitatief) van het project Maaslijn op de kwaliteit van het woon- en leefmilieu een belangrijke plaats in. Het gaat daarbij om de milieuaspecten geluid,

luchtkwaliteit, externe veiligheid, trillingen en gezondheid. Daarbij wordt getoetst aan wettelijke normen en beleidscriteria, waar relevant in cumulatie met andere bronnen zoals wegverkeer, maar worden ook de effecten onder de wettelijke normen in beeld gebracht. Daarnaast worden de effecten in beeld gebracht op de natuurlijke omgeving (bodem, water, ecologie, archeologie, landschap en cultuurhistorie). Er is in de nabijheid van de Maaslijn sprake van wettelijk beschermde gevoelige gebieden, zoals Natura 2000, het provinciale natuurnetwerk en landschappen van historisch en cultureel belang. Tot slot worden ook de effecten op de ruimtelijke functies in beeld gebracht (verkeer, wonen, werken / landbouw en recreatie).

Effectenjaar
Realisatie van het project Maaslijn is voorzien in 2020, zodat vanaf dan ook met de verbeterde dienstregeling kan worden gereden. Beide provinciale inpassingsplannen worden volgens de huidige planning (oktober 2015) vastgesteld in 2016 en omvatten een looptijd van minstens tien jaar. Daarom wordt in het MER voor de gebruiksfase als effectenjaar het jaar 2025 gehanteerd. Daarnaast worden ook de effecten tijdens de aanlegfase (tot en met 2020) in het MER beschouwd.

Referentiesituatie: huidige situatie met autonome ontwikkelingen
De milieueffecten van het project Maaslijn in 2025 worden beschreven ten opzichte van de referentiesituatie. Dit is de situatie die ontstaat zonder dat het project Maaslijn wordt gerealiseerd, maar met nieuwe activiteiten of ontwikkelingen die autonoom zullen optreden. Projecten in de omgeving van de Maaslijn die al definitief zijn vastgesteld of binnenkort definitief worden vastgesteld en waarvan de realisatie conform de vigerende planning voor 2025 is voorzien maken onderdeel uit van de autonome ontwikkeling en dus de referentiesituatie voor het bepalen van de effecten van het project Maaslijn. In het MER zal worden onderbouwd welke projecten en ontwikkelingen wel en welke niet zijn meegenomen als onderdeel van de autonome ontwikkeling. Belangrijke voorziene autonome ontwikkelingen zijn:

- De ontwikkeling van de Greenport Venlo en het bedrijventerrein Trade Port Noord (TPN) volgens de hiervoor vastgestelde structuurvisie en bestemmingsplannen (het 'Klavertje 4-gebied'). Hier wordt binnen het project Maaslijn de aanleg van de nieuwe halte Grubbenvorst-Greenport Venlo voorzien.
- Structurele toename van het aantal goederentreinen tussen Venlo en Roermond van circa 10 per werkdag in de huidige situatie tot circa 16 per werkdag in de prognoses voor 2030 (voor beide richtingen samen). In het MER wordt bij de effectbepalingen uitgegaan van de prognoses conform het hoogste economische groeiscenario.
- Het ingaan van de nieuwe concessie voor het reizigersvervoer in december 2016 (die loopt tot december 2031). In het MER wordt bij de effectbepalingen uitgegaan van het voorziene aantal reizigerstreinen conform deze nieuwe concessie.

Projectsituatie *(zie ook paragraaf 2.3 'Het ontwerp van het project Maaslijn')*
Het project kwaliteitsimpuls Maaslijn bestaat uit meerdere onderdelen, namelijk:

- Maatregelen om de betrouwbaarheid en kwaliteit van de dienstregeling te verhogen (hierbij zijn vooral spoorverdubbelingen relevant). Dit geeft lokale effecten, vooral bij maatregelen buiten de spoorzone.
- Nieuwe halte Grubbenvorst-Greenport Venlo. De maatregelen in de omgeving van de nieuwe halte, zoals de toeleidende infrastructuur, het stationsplein, de fietsvoorzieningen en de parkeerruimte, maken geen onderdeel uit van het project. De effecten in de omgeving van de nieuwe halte zullen echter in het MER wel worden beschreven, op basis van wat op dat moment bekend is over de inrichting van het stationsgebied en op basis van realistische aannamen.
- Elektrificatie. De ruimtelijke gevolgen hiervan zijn relatief beperkt. Dit maakt wel het gebruik van elektrisch materieel in plaats van dieselmaterieel mogelijk (zie hierna bij gebruik).
- Veranderingen in het gebruik van de Maaslijn (rijsnelheden, materieel). De leefbaarheids- en natuureffecten als gevolg hiervan kunnen aan de orde zijn over het hele traject Nijmegen - Roermond.
- Eventuele maatregelen ter vermindering van effecten als gevolg van onder andere geluid en trillingen.

4.2 BEOORDELINGSKADER

De effecten in het MER zullen worden onderzocht en beoordeeld op basis van het onderstaande beoordelingskader. In het MER zal dit beoordelingskader nader worden uitgewerkt. In de navolgende paragraaf worden de uitgangspunten en de aanpak per milieuaspect nader toegelicht. Omdat op dit moment significante gevolgen op Natura 2000 als gevolg van het project Maaslijn nog niet kunnen worden uitgesloten, vooral voor wat betreft de nabijgelegen Natura 2000-gebieden Boschhuizerbergen en Swalmdal, is mogelijk een passende beoordeling noodzakelijk. Als een passende beoordeling nodig is, dan vormt dit één van de redenen voor de m.e.r.-plicht voor de beide provinciale inpassingsplannen. Deze passende beoordeling vormt dan een verplichte bijlage bij het MER en krijgt speciale aandacht in het MER bij het aspect ecologie (gebiedsbescherming).

Tabel 4-1. Beoordelingskader MER

Thema's	Aspect	Wat wordt onderzocht?	Meeteenheid
Doelbereik	Bereikbaarheid via het spoor	▪ Kwaliteit van de Maaslijn ▪ Robuustheid van de Maaslijn ▪ Capaciteit van de Maaslijn	▪ Kwalitatief ▪ Kwalitatief ▪ Kwalitatief
Woon- en leefmilieu	Geluid	▪ Toetsing aan wettelijk kader, inclusief sanering ▪ Aantal geluidgevoelige objecten ▪ Aantal geluidgehinderden / slaapverstoorden ▪ Geluid belast oppervlak ▪ Cumulatie	▪ Kwantitatief (norm) ▪ Kwantitatief ▪ Kwantitatief ▪ Kwantitatief ▪ Kwalitatief
	Trillingen	▪ Toetsing beleidskader ▪ Aantal kwetsbare gebouwen / gehinderden ▪ Kans op schade tijdens de aanlegfase	▪ Kwantitatief ▪ Kwantitatief ▪ Kwantitatief
	Luchtkwaliteit	▪ Wijziging concentraties NO_2, PM_{10}, en $PM_{2,5}$	▪ Kwantitatief (norm)
	Externe veiligheid	▪ Plaatsgebonden risico (PR) ▪ Groepsrisico (GR)	▪ Kwalitatief ▪ Kwalitatief
	Gezondheid	▪ Effecten op de volksgezondheid als gevolg van geluid, luchtkwaliteit en externe veiligheid	▪ Kwantitatief (GES of MGR-indicator)
Natuurlijke omgeving	Bodem	▪ Invloed bodem/grondwaterbeschermingsgebied ▪ Effecten op verontreinigingslocaties ▪ Grondmechanische effecten ▪ Beïnvloeding kwaliteit grondwater	▪ Kwalitatief ▪ Kwalitatief ▪ Kwalitatief ▪ Kwalitatief
	Water	▪ Beïnvloeding stroming grondwater ▪ Beïnvloeding van het watersysteem ▪ Aantasting beschermde wateren / kunstwerken	▪ Kwalitatief ▪ Kwalitatief ▪ Kwalitatief
	Ecologie	▪ Beschermde soorten ▪ Beschermde gebieden, waaronder Natura 2000	▪ Kwalitatief ▪ Kwalitatief
	Archeologie	▪ Aantasting bekende waarden ▪ Aantasting verwachtingswaarden	▪ Kwalitatief ▪ Kwalitatief
	Landschap & cultuurhistorie	▪ Aantasting landschappelijke/cultuurhistorische waardevolle gebieden, patronen, structuren	▪ Kwalitatief
Ruimtelijke functies	Verkeer	▪ Beïnvloeding verkeersstromen ▪ Overwegveiligheid	▪ Kwalitatief ▪ Kwalitatief
	Wonen	▪ Ruimtebeslag / kwaliteit	▪ Kwan- & kwalitatief
	Werken/landbouw	▪ Ruimtebeslag / kwaliteit	▪ Kwan- & kwalitatief
	Recreatie	▪ Ruimtebeslag / kwaliteit van routes / objecten	▪ Kwan- & kwalitatief

4.3 UITGANGSPUNTEN EN AANPAK PER MILIEUASPECT

4.3.1 DOELBEREIK: BEREIKBAARHEID VIA HET SPOOR

In paragraaf 2.1 is de doelstelling van het project kwaliteitsimpuls Maaslijn beschreven. Het project is bedoeld om de huidige knelpunten op de Maaslijn te verhelpen en de betrouwbaarheid en kwaliteit van de huidige dienstregeling op de Maaslijn tussen Nijmegen – Venlo – Roermond te verhogen. Bij het aspect 'bereikbaarheid via het spoor' wordt daarom in het MER de kwaliteit, robuustheid en capaciteit van de Maaslijn getoetst. In algemene zin kan worden gesteld dat het project Maaslijn er aan bijdraagt dat het spoor voor reizigers een hoogwaardig alternatief biedt voor vooral het reizen en vervoer over de weg. Dit wordt vanuit het milieu positief beoordeeld, omdat in algemene zin kan worden gesteld dat reizen en vervoer over de weg voor een aantal belangrijke milieuaspecten in negatievere milieueffecten resulteert dan reizen en vervoer over het spoor.

Eén van de doelen van elektrificatie is schoner vervoer met minder overlast voor omgeving. De mate waarin dit doel wordt bereikt wordt getoetst bij de milieuaspecten luchtkwaliteit, geluid, trillingen en als afgeleide hiervan gezondheid. Deze milieuaspecten worden navolgend behandeld.

4.3.2 GELUID

Wettelijk en beleidsmatig kader
In het MER wordt uitgegaan van de nieuwe geluidwetgeving "Samen Werken aan de Uitvoering van Nieuw Geluidbeleid" (SWUNG), met vastgestelde geluidproductieplafonds (GPP's). Die wetgeving is sinds 1 juli 2012 van kracht. Deze GPP's voorkomen dat een ongemerkte groei van het geluid mogelijk is zonder dat hierbij passende maatregelen worden getroffen. Om te voldoen aan de GPP's worden de geluidsaneringsopgaven, die bij de vaststelling van de GPP's nog resteerden, uitgevoerd als onderdeel van het Meerjaren Programma Geluid (MJPG) van ProRail.

Bij de afweging van eventuele maatregelen, indien als gevolg van het project Maaslijn niet voldaan kan worden aan de vastgestelde GPP's, zal rekening worden gehouden met het doelmatigheidscriterium. Hierin staan de maximaal aanvaardbare maatschappelijke kosten centraal. Dat doelmatigheidscriterium is wettelijk vastgelegd in de ''Regeling doelmatigheid geluidmaatregelen Wet geluidhinder''.

Wat wordt in het MER onderzocht?
De veranderingen in het gebruik (rijsnelheid, materieel), de maatregelen om de betrouwbaarheid en kwaliteit van de dienstregeling te verhogen en de nieuwe halte Grubbenvorst-Greenport Venlo kunnen van invloed zijn op de geluidsbelasting in de omgeving. In het MER wordt onderzocht:

- Lengte en omvang van overschrijding van de GPP's en eventueel benodigde maatregelen.
- Aantal geluidgehinderden en het aantal slaapverstoorden (aantal personen) in klassen van 5 dB.
- Aantal geluidsbelaste gevoelige objecten (waaronder woningen) in klassen van 5 dB.
- Omvang van het geluidsbelast oppervlak per klasse van 5 dB.
- Cumulatie met andere geluidsbronnen zoals wegverkeer.

Wijze van onderzoek in het MER
Er worden berekeningen uitgevoerd, waar nodig aangevuld met "expert judgement". Waar nodig wordt de cumulatieve geluidhinder berekend met andere verstoringsbronnen zoals wegverkeer. Op basis van de resultaten:

- Wordt getoetst aan de GPP's en indien nodig hoe doelmatig het is om maatregelen te treffen. Mogelijke maatregelen zijn het plaatsen van geluidsschermen of het aanbrengen van raildempers. Van de eventuele geluidschermen wordt de benodigde hoogte en lengte aangegeven en worden kwalitatieve aspecten zoals de barrièrewerking, het visuele beeld en de schaduwwerking in beeld gebracht.
- Worden geluidcontouren berekend (55, 60, 65 en 70 dB Lden op 4,5 meter hoogte). Binnen de contouren wordt het geluidsbelast oppervlak en het aantal gehinderden berekend, evenals het aantal slaapverstoorden (via een berekening van Lnight conform de handleiding Omgevingslawaai). Tevens wordt aangegeven welke andere geluidsgevoelige bestemmingen een geluidsbelasting zullen krijgen.

4.3.3 TRILLINGEN

Wettelijk en beleidsmatig kader

Voor het berekenen en toetsen van trillingen en trillinghinder kan gebruik worden gemaakt van zowel de richtlijnen van de Stichting Bouwresearch (SBR) als de Beleidsregel Trillinghinder Spoor (BTS):

- De SBR heeft richtlijnen opgesteld voor het bepalen van mogelijke trillinghinder (SBR deel B) en voor het bepalen van de mogelijkheid dat schade aan gebouwen optreedt als gevolg van trillingen (SBR deel A). De richtlijn is vooral bedoeld als hulpmiddel bij het meten en beoordelen van trillinghinder.
- De BTS bevat een nadere uitwerking van beleid en vult op een aantal onderdelen de SBR-richtlijn B aan. De BTS is in 2014 door de Staatssecretaris van I&M vastgesteld en gepubliceerd in de Staatscourant. Deze beleidsregel heeft tot doel om spoorse Tracébesluiten te kunnen toetsen op rechtmatigheid ten aanzien van het al dan niet treffen van maatregelen en de aanvaardbaarheid van trillingen, maar is niet verplicht voor provinciale inpassingsplannen.

Wat wordt in het MER onderzocht?

De veranderingen in het gebruik (rijsnelheid en materieel), de maatregelen om de betrouwbaarheid en kwaliteit van de dienstregeling te verhogen en de nieuwe halte Grubbenvorst-Greenport Venlo kunnen van invloed zijn op de mate van trillingshinder in de omgeving. In het MER worden de volgende toetsingscriteria gehanteerd:

- Wijziging maximale trillingsniveau (Vmax).
- Wijziging gemiddelde trillingsniveau (Vper).
- Aantal kwetsbare gebouwen / aantal gehinderden.
- Effecten vanwege trillingen tijdens de aanlegfase.

Wijze van onderzoek in het MER

Trillingen en trillinghinder worden in kaart gebracht voor de gebouwen (veelal woningen) langs de spoorlijn, binnen de daarvoor bestemde zone. Het onderzoek vindt plaats aan de hand van bureauonderzoek, eventuele metingen en modelberekeningen. Hierbij wordt inzichtelijk gemaakt of er overschrijdingen plaats gaan vinden van de streef- en grenswaarden. De modelberekeningen houden in dat binnen een zone langs het tracé wordt nagegaan hoeveel gebouwen en woningen aan trillingen worden blootgesteld en wat de wijziging is ten opzichte van de referentiesituatie. Bij de trillingen worden niet alleen de maximale waarden in beeld gebracht (Vmax), maar ook de gemiddelde waarden (Vper). Indien er overschrijdingen van streef- en grenswaarden worden verwacht, wordt in het onderzoek betrokken of er doelmatig mitigerende of compenserende maatregelen kunnen worden getroffen. Zo niet, dan zal worden gemotiveerd waarom geen maatregelen worden getroffen. Risico op schade door trillingen tijdens de aanlegfase krijgt eveneens aandacht. In het MER wordt aangegeven of er, op basis van de effectenrekeningen, de noodzaak bestaat om tijdens de aanleg en/of in de gebruiksfase de feitelijk optredende trillingen te monitoren. In het MER zal hierbij ook worden aangegeven op welke wijze de gebruikte rekenmodellen zijn gevalideerd en hoe is omgegaan met de onzekerheden in de bepaling van trillingsniveaus.

4.3.4 LUCHTKWALITEIT

Wettelijk en beleidsmatig kader

Het gebruik van infrastructuur brengt effecten met zich mee op de luchtkwaliteit. In het kader van de Wet milieubeheer wordt onderzocht wat de gevolgen van het project Maaslijn zijn voor de luchtkwaliteit. In titel 5.2 en bijlage 2 (luchtkwaliteitseisen) van de Wet milieubeheer zijn grenswaarden vastgesteld voor de concentraties in de buitenlucht van de stoffen stikstofdioxide (NO_2), fijn stof (PM_{10}; $PM_{2,5}$), zwaveldioxide (SO_2), lood (Pb), benzeen (C_6H_6), koolmonoxide (CO) en benzo(a)pyreen (BaP). Enkel voor de luchtcomponenten stikstofdioxide (NO_2) en fijn stof (PM_{10}, $PM_{2,5}$) kunnen in Nederland overschrijdingen van de norm ontstaan. Voor de overige luchtcomponenten kan worden gesteld dat altijd zal worden voldaan aan de normen.

Wat wordt in het MER onderzocht?

Vooral de veranderingen in het gebruik (rijsnelheden en materieel) kunnen van invloed zijn op de luchtkwaliteit in de omgeving. In het MER wordt onderzocht:

- Wijziging concentraties NO_2 in $\mu g/m^3$.
- Wijziging concentraties PM_{10} in $\mu g/m^3$.
- Wijziging concentraties $PM2_{2,5}$ in $\mu g/m^3$.

Wijze van onderzoek in het MER

Aan de hand van bureauonderzoek en berekeningen worden de gevolgen voor de luchtkwaliteit in beeld gebracht. De veranderingen in de luchtkwaliteit worden gepresenteerd in verschilcontourkaarten waarbij wordt aangegeven of wordt voldaan aan de grenswaarden en hoeveel mensen er worden blootgesteld aan de diverse stoffen in concentratieklassen van maximaal 4 $\mu g/m^3$.

4.3.5 EXTERNE VEILIGHEID

Wettelijk en beleidsmatig kader

De externe veiligheid rondom transportroutes met gevaarlijke stoffen dient te worden getoetst aan de norm voor het plaatsgebonden risico (PR) en de oriënterende waarde voor het groepsrisico (GR). De oriëntatiewaarden zijn door het bevoegd gezag vastgesteld. Alleen het transport van gevaarlijke stoffen is van belang, overig goederenvervoer en passagiersvervoer hebben geen impact op het aspect externe veiligheid. In het Basisnet spoor is voor ieder spoortraject een risicoplafond vastgesteld in balans met de bebouwde omgeving. Het Basisnet beoogt voor de lange termijn (2020, met uitloop naar 2040) aan de gemeenten duidelijkheid te bieden over de maximale risico's die het transport van gevaarlijke stoffen mag veroorzaken.

Wat wordt in het MER onderzocht?

In het MER wordt onderzocht:

- Wijziging van het plaatsgebonden risico (PR).
- Wijziging van het groepsrisico (GR).

Wijze van onderzoek in het MER

In het MER kan waarschijnlijk worden volstaan met een kwalitatieve beschouwing omdat over de Maaslijn geen vervoer van gevaarlijke stoffen plaats vindt.

4.3.6 GEZONDHEID

Wettelijk en beleidsmatig kader
Het project Maaslijn kan leiden tot gezondheidseffecten. Om gezondheidseffecten in beeld te brengen kan gebruik worden gemaakt van het Handboek Gezondheidseffectscreening Stad & Milieu, opgesteld door de voormalige ministeries van VWS en VROM (GGD Nederland, juli 2010). Een nieuwere systematiek is de zogenoemde MGR-indicator.

Wat wordt in het MER onderzocht en op welke wijze?
Bij de GezondheidsEffectScreening (GES) wordt onderzocht wat de effecten kunnen zijn op de volksgezondheid. Het onderzoek richt zich op de mogelijke gezondheidseffecten als gevolg van de blootstelling aan geluid, verslechtering van de luchtkwaliteit en van risico's als gevolg van het vervoer van gevaarlijke stoffen. Ten aanzien van geluid zal het GES zich daarbij specifiek richten op de mogelijke gezondheidseffecten voor "ernstig gehinderden" en op "ernstige slaapverstoring". Daartoe wordt het te verwachten aantal "ernstig gehinderden" en het aantal "ernstig slaapgestoorden" berekend zoals aangegeven in paragraaf 4.3.2 Geluid. Dit mondt uit in een gezondheidsscore per aspect. Indien wordt gewerkt met de MGR-indicator in plaats van GES mond dit uit in een zogenaamde DALY-score (Disabled Adjusted Life Years), oftewel verminderde gezonde levensjaren, voor alle aspecten samen.

4.3.7 BODEM

Wettelijk en beleidsmatig kader
De kaders ten aanzien van het aspect bodem worden gevormd door de Wet bodembescherming, het Besluit bodemkwaliteit en het Nationaal Waterplan.

Wat wordt in het MER onderzocht?
In het MER wordt onderzocht:
- Beïnvloeding bodem- en of grondwaterbeschermingsgebied.
- Effect op verontreinigingslocaties.
- Grondmechanische effecten.
- Beïnvloeding kwaliteit grondwater.

Wijze van onderzoek in het MER
Aan de hand van bestaande gegevens (onderzoeksrapporten) en beschikbare informatiebronnen (onder meer bodemarchief en bodemarchief SBNS) worden de natuurlijke bodemopbouw, de bodemkwaliteit, de grondwaterkwaliteit en de aanwezigheid van eventuele bodem- en/of grondwaterbeschermingsgebieden ter plaatse van het spoortracé beschreven. De aanlegwerkzaamheden en het gebruik van het spoor kunnen van invloed zijn op de bodemkwaliteit of leiden tot grondmechanische effecten. Door verstuiving en afspoeling van verontreinigd (hemel)water kunnen verontreinigingen achter blijven in de bodem en kan de ondiepe grondwaterkwaliteit worden beïnvloedt. Benodigde graafwerkzaamheden kunnen (water)bodem-verontreinigingslocaties doorsnijden, die in geval van ernstige verontreiniging daardoor gesaneerd moeten worden of in geval van lichte verontreinigingen niet mogen verslechteren/verspreiden. De invloed op bodem en grondwater en afgeleide effecten worden kwalitatief ingeschat op basis van 'expert judgement', er worden geen modelberekeningen uitgevoerd.

4.3.8 WATER

Wettelijk en beleidsmatig kader
Een duurzame instandhouding van de bestaande waterhuishoudkundige situatie is uitgangspunt zowel kwantitatief als kwalitatief conform de Kaderrichtlijn Water en de Waterwet.

Wat wordt in het MER onderzocht?
In het MER wordt onderzocht:
- Beïnvloeding stroming grondwater
- Beïnvloeding van het watersysteem.
- Aantasting van beschermde wateren of kunstwerken.

Wijze van onderzoek in het MER
Inzichtelijk wordt gemaakt wat de gevolgen van het project Maaslijn voor de waterhuishouding zijn. Het gaat daarbij om effecten op het watersysteem door verandering van de oppervlakte verharding, verdrogings- of vernattingseffecten als gevolg van grondroerende werkzaamheden gelijk of dieper dan de plaatselijke grondwaterstand en aantasting van beschermde wateren of kunstwerken (waterkeringen, peilbesluiten). Hierbij worden in het kader van de watertoets ook de waterschappen betrokken.

4.3.9 ECOLOGIE

Wettelijk en beleidsmatig kader
Ecologie wordt gereguleerd door de Natuurbeschermingswet 1998 voor zover het gebiedsbescherming betreft en door de Flora- en faunawet voor zover het gaat om soortenbescherming. De Natuurbeschermingswet 1998 beschermt Natura 2000 gebieden evenals natuurmonumenten. Daarnaast kent Nederland een nationaal natuurnetwerk die onder andere wordt gereguleerd door provinciale structuurvisies zoals het Provinciaal Omgevingsplan Limburg (POL). De Flora- en faunawet beschermt nagenoeg alle planten- en diersoorten in Nederland. De wet kent verbodsbepalingen; dreigen deze te worden overtreden, dan kan een ontheffing worden aangevraagd.

Wat wordt in het MER onderzocht en op welke wijze?
Bij de gebiedsbescherming en de soortenbescherming kunnen zowel de effecten van de fysieke maatregelen (maatregelen om de betrouwbaarheid en kwaliteit van de dienstregeling te verhogen, nieuwe halte, elektrificatie en eventuele maatregelen ter vermindering van effecten als gevolg van onder andere geluid en trillingen) als de effecten van het gewijzigde gebruik (rijsnelheden, materieel) relevant zijn.

Parallel aan het opstellen van deze notitie reikwijdte en detailniveau is een Quick scan ecologisch onderzoek uitgevoerd. Hieruit blijkt dat op dit moment significante gevolgen op Natura 2000 als gevolg van het project Maaslijn nog niet kunnen worden uitgesloten, vooral voor wat betreft de nabijgelegen Natura 2000-gebieden Boschhuizerbergen en Swalmdal. Daarmee is mogelijk een passende beoordeling noodzakelijk. Bij de verdere uitwerking van het project tijdens de nu volgende planuitwerkingsfase wordt dit duidelijk in de vorm van een zogenoemde voortoets. Als een passende beoordeling nodig is, vormt deze een verplichte bijlage bij het MER. De effecten op Natura 2000 zullen in het MER op basis van deze voortoets en de eventuele passende beoordeling worden beschreven en beoordeeld.

Uit de Quick scan blijkt dat ook effecten op het nationale natuurnetwerk nog niet kunnen worden uitgesloten (dit is per provincie nader uitgewerkt in een provinciaal natuurnetwerk). Deze mogelijke effecten worden in het MER beschreven en getoetst, waarbij indien nodig maatregelen worden uitgewerkt zodat kan worden voldaan aan de regelgeving en het beleid van de drie provincies op dit vlak.

Tot slot blijkt uit de Quick scan dat effecten op beschermde soorten nog niet kunnen worden uitgesloten. Voor beschermde soorten is nog nader veldonderzoek nodig. In het MER zullen, op basis van de op dat moment beschikbare informatie, de mogelijke effecten op beschermde soorten worden beschreven, waarbij indien nodig maatregelen worden benoemd waarmee kan worden voldaan aan de vereisten uit de Flora- en faunawet.

4.3.10 ARCHEOLOGIE

Wettelijk en beleidsmatig kader
De eisen voor de wijze van omgang met cultureel erfgoed zijn vastgelegd in het Europese Verdrag van Valletta uit 1992. Hierin is vastgelegd dat bij grote bouwprojecten de archeologische waarden dienen te worden meegenomen in de belangenafweging. Dit verdrag is in 2007 door middel van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (Wamz) geïmplementeerd in de Monumentenwet 1988. Deze wet zal dan ook als kader voor dit aspect worden gehanteerd.

Wat wordt in het MER onderzocht?
Vanuit archeologie zijn alle maatregelen relevant waarbij sprake kan zijn van vergraving van de bodem (maatregelen om de betrouwbaarheid en kwaliteit van de dienstregeling te verhogen, nieuwe halte, elektrificatie en eventuele maatregelen ter vermindering van effecten als gevolg van onder andere geluid en trillingen). In het MER wordt onderzocht:

- Aantasting archeologische objecten en waardevolle gebieden.
- Aantasting gebieden met hoge/middelhoge/lage archeologische verwachtingswaarde.

Wijze van onderzoek in het MER
Op basis van een archeologisch bureauonderzoek wordt een gespecificeerde archeologische verwachting opgesteld, waarbij bestaande archeologische waardenkaarten worden betrokken. Aan de hand hiervan kan worden bepaald of er als gevolg van het project Maaslijn effecten kunnen optreden op archeologische (verwachtings-)waarden. Voor locaties waar dat aan de orde kan zijn wordt een advies opgesteld voor de wijze waarop met deze waarden moet worden omgegaan. Dit kan inhouden dat archeologische waarden voor de toekomst kunnen worden beschermd of dat er archeologisch veldonderzoek plaats moet vinden.

4.3.11 LANDSCHAP EN CULTUURHISTORIE

Wettelijk en beleidsmatig kader
Voor wat betreft de aspecten en landschap en cultuurhistorie vormt het provinciale beleid een belangrijk kader, zoals het Provinciaal Omgevingsplan Limburg (POL).

Wat wordt in het MER onderzocht?
In het MER wordt onderzocht:

- Aantasting van landschappelijk en/of cultuurhistorische waardevolle gebieden, patronen of structuren.

Wijze van onderzoek in het MER
De fysieke ingrepen, waaronder de eventuele maatregelen ter vermindering van effecten als gevolg van onder andere geluid en trillingen (zoals schermen), kunnen leiden tot landschappelijke en ruimtelijke veranderingen in de omgeving. Dit kan alleen aan de orde zijn tijdens de aanlegfase, maar ook permanent zijn. Bepaald zal worden of dit leidt tot aantasting van landschappelijk en/of cultuurhistorische waardevolle gebieden, patronen of structuren (onderzoek naar visueel ruimtelijke kenmerken en de relaties daartussen).

4.3.12 RUIMTELIJKE FUNCTIES

Wettelijk en beleidsmatig kader
Voor wat betreft de ruimtelijke functies vormt het gemeentelijke en provinciale beleid een belangrijk kader, zoals het Provinciaal Omgevingsplan Limburg (POL).

Wat wordt in het MER onderzocht?
In het MER wordt onderzocht:

- Beïnvloeding verkeersstromen en overwegveiligheid.
- Beïnvloeding kwaliteit en ruimtebeslag wonen.
- Beïnvloeding kwaliteit en ruimtebeslag werken / landbouw.
- Beïnvloeding kwaliteit en ruimtebeslag recreatieve routes en objecten.

Wijze van onderzoek in het MER
Vanwege de hogere rijsnelheden zijn met het oog op overwegveiligheid maatregelen aan bestaande overwegen nodig. Ook de spoorverdubbelingen en spoorverschuivingen kunnen van invloed zijn op bestaande overwegen. De mogelijke effecten op de overwegveiligheid en de verkeersstromen in het gebied als gevolg hiervan worden kwalitatief beschreven in het MER. Ook het nieuwe station zal hierop effecten hebben. Verder worden de effecten op de kwaliteit en het ruimtebeslag op de ruimtelijke functies wonen, werken (inclusief de landbouw) en recreatie kwalitatief beschreven.

Bijlage 1 Overzicht onderzochte varianten

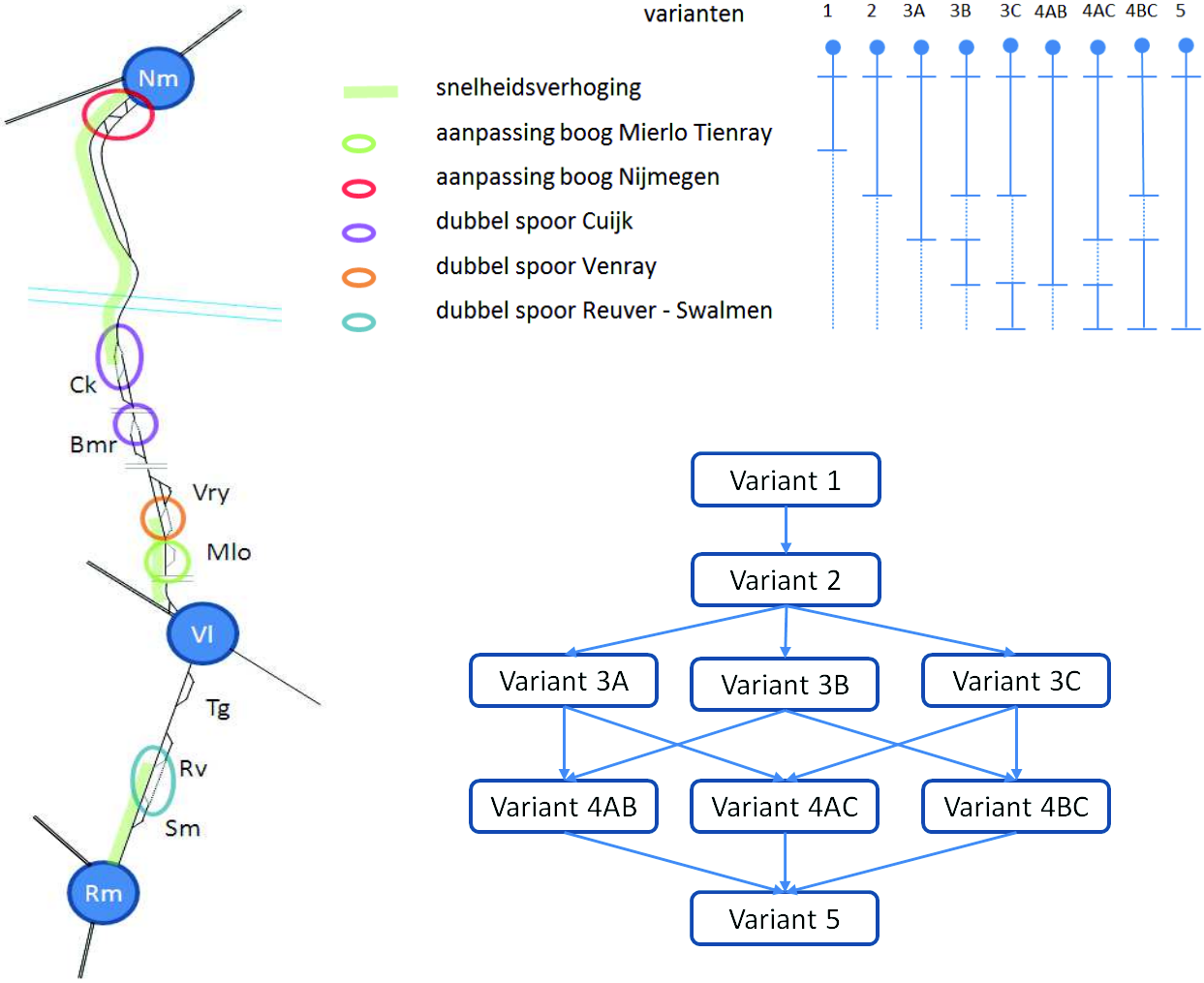

Toelichting varianten:

- Variant 1 (basis): snelheidsverhoging in de driehoeken Nijmegen – Cuijk, Venlo – Venray en Reuver – Roermond.
- Variant 2: variant 1, aangevuld met snelheidsverhoging bij het in- en uitrijden van station Nijmegen.
- Variant 3a: variant 2, aangevuld met spoorverdubbeling aan de noordzijde van Cuijk zodat het inhalen van de treinen daar plaats kan vinden.
- Variant 3b: variant 2, aangevuld met spoorverdubbeling aan de zuidzijde van Venray.
- Variant 3c: variant 2, aangevuld met dubbelspoor tussen Swalmen en Reuver.
- Variant 4ab: variant 2, aangevuld met spoorverdubbeling aan de noordzijde van Cuijk en spoorverdubbeling aan de zuidzijde van Venray.
- Variant 4ac: variant 2, aangevuld met spoorverdubbeling aan de noordzijde van Cuijk en dubbelspoor tussen Swalmen en Reuver.
- Variant 4bc: variant 2, aangevuld met spoorverdubbeling aan de zuidzijde van Venray en dubbelspoor tussen Swalmen en Reuver.
- Variant 5: voorkeursvariant als combinatie van de basisvariant met alle additionele maatregelen.

Colofon

NOTITIE REIKWIJDTE EN DETAILNIVEAU PROVINCIALE INPASSINGSPLANNEN KWALITEITSVERBETERING MAASLIJN

OPDRACHTGEVER:

Provincie Noord-Brabant, Provincie Limburg

STATUS:

Definitief

AUTEUR:

Patrick Weijers
Tim Schellekens

GECONTROLEERD DOOR:

Patrick Weijers

VRIJGEGEVEN DOOR:

Rob Sjerps

5 april 2016
078891340:0.3

ARCADIS NEDERLAND BV
Beaulieustraat 22
Postbus 264
6800 AG Arnhem
Tel 026 3778 911
Fax 026 4457 549
www.arcadis.nl
Handelsregister 09036504

Nota van Zienswijzen ontwerp-NRD Kwaliteitsverbetering Maaslijn

April 2016

Nota van Zienswijzen ontwerp-NRD Kwaliteitsverbetering Maaslijn

Gedeputeerde Staten van Limburg
Maastricht, 19 april 2016

Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant
’s-Hertogenbosch, p.m.

Inhoud

1. Inleiding 4

2. Zienswijzen op hoofdlijnen 5
2.1. Definitieve NRD 5

3. Bestuurlijk standpunt ten aanzien van adviezen 6
3.1. Advies Provinciale Commissie Omgevingsvraagstukken Limburg 6
3.2. Advies Commissie voor de milieueffectrapportage 6

4. Bestuurlijk standpunt over zienswijzen 7
4.1. Instemming met voorgenomen maatregelen 7
4.2. Betrokkenheid gemeenten / overlegpartners 7
4.3. Communicatie 8
4.4. Relatie met Programmaplan Railinfrastructuur 10
4.5. Nut en Noodzaak 10
4.6. Scope project 12
4.7. Fasering project, toekomstige ontwikkelingen 13
4.8. Referentiesituatie 14
4.9. Railterminal Venray 15
4.10. Spoorbrug Cuijk 15
4.11. Spoorwegovergangen 16
4.12. Halte Grubbenvorst – Greenport Venlo 17
4.13. Goederenvervoer 20
4.14. Gebruik spoor, aantal treinen 23
4.15. Externe veiligheid 23
4.16. Uitvoering project Maaslijn 24
4.17. Milieuaspecten algemeen 25
4.18. Geluid 25
4.19. Trillingen 27
4.20. Luchtvervuiling 29
4.21. Gezondheid 30
4.22. Schade 31

Bijlage 1 Advies Commissie voor de milieueffectrapportage .....
Bijlage 2 Advies Provinciale Commissie Omgevingsvraagstukken Limburg .....
Bijlage 3 Lijst indieners zienswijzen .....

1. Inleiding

Zowel de provincie Noord-Brabant als de provincie Limburg zijn voornemens om het project Opwaardering Maaslijn ruimtelijk mogelijk te maken door het vaststellen van een provinciaal inpassingsplan (PIP). Omdat voor het gehele project een milieueffectrapportage verplicht is (m.e.r.-plicht), wordt gekoppeld aan het opstellen van beide inpassingsplannen de m.e.r.-procedure doorlopen. De eerste fase van de m.e.r.-procedure staat in het teken van het afbakenen en vaststellen van de beoogde aanpak bij het opstellen van het milieueffectrapport (MER). Daartoe is een zogenoemde 'Notitie reikwijdte en detailniveau' (NRD) opgesteld.

De ontwerp-NRD heeft in de provincie Limburg vanaf 19 november 2015 tot en met 13 januari 2016 en in de provincie Noord-Brabant van 9 december 2015 tot en met 13 januari 2016 voor een ieder ter inzage gelegen. Binnen deze periode was het mogelijk om zienswijzen en reacties in te dienen. Daarnaast zijn de bestuursorganen die zijn betrokken bij de voorbereiding van het PIP in beide provincies en de wettelijke adviseurs geraadpleegd. Betrokken gemeenteraden van de Limburgse en Noord-Brabantse gemeenten die door de Maaslijn doorkruist worden zijn in de gelegenheid gesteld om buiten deze termijn te reageren. Tevens is advies gevraagd aan de Commissie voor de milieueffectrapportage (Commissie m.e.r.) en de Provinciale Commissie Omgevingsvraagstukken Limburg (PCOL).
De voorliggende Nota van Zienswijzen bevat de reactie van Gedeputeerde Staten op de ingekomen zienswijzen, reacties en adviezen.

<u>Informatieavonden</u>
Op 14 december 2015 en 6 januari 2016 is een drietal informatieavonden georganiseerd. Deze informatieavonden vonden plaats in Venray (14-12-2015), Cuijk (6-1-2016) en Reuver (6-1-2016). Tijdens deze avonden zijn belangstellenden geïnformeerd over het project Kwaliteitsverbetering Maaslijn, de inhoud van de ontwerp-NRD en de verdere procedure van het opstellen van de twee provinciale inpassingsplannen en het milieueffectrapport. Tevens was er gelegenheid tot het stellen van vragen.

<u>Adviezen</u>
Er is ten aanzien van de ontwerp-NRD advies gevraagd aan het waterschap Peel en Maasvallei, het waterschap Aa en Maas, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), de Provinciale Commissie Omgevingsplannen Limburg en Commissie voor de milieueffectrapportage.
De beide waterschappen en de RCE hebben niet gereageerd op het verzoek te adviseren over de ontwerp-NRD.
De PCOL heeft 14 januari 2016 haar advies over de ontwerp-NRD gegeven en het (op te stellen) MER.
De Commissie m.e.r. is gevraagd om bij haar advies ook de ingekomen zienswijzen en de reacties te betrekken. De Commissie m.e.r. heeft op 2 februari 2016 haar advies gegeven.
Beide adviezen zijn als bijlage bij deze nota opgenomen. In hoofdstuk 3 van deze nota wordt inhoudelijk op deze adviezen gereageerd.

<u>Zienswijzen</u>
Er zijn in totaal 25 zienswijzen en reacties ontvangen. In deze nota zal verder de 'zienswijzen' als verzamelnaam worden gebruikt. Deze zijn afkomstig van gemeenten (4), samenwerkingsverband gemeenten (1), de Veiligheidsregio Limburg-Noord, wijkraden, natuur-, milieu- en andere belangenverenigingen, ondernemers en particulieren (20).

Toelichting Nota van Zienswijzen

Deze Nota van Zienswijzen bevat een samenvatting van de hoofdpunten van de ingediende zienswijzen en adviezen. In hoofdstuk 2 wordt een algemeen beeld gegeven naar aanleiding van de adviezen en zienswijzen. In hoofdstuk 3 worden de adviezen inhoudelijk behandeld. De zienswijzen worden in hoofdstuk 4 behandeld. De zienswijzen zijn uitgesplitst naar een aantal hoofdthema's. Elke zienswijze wordt volledig behandeld, ongeacht bij welk thema de verschillende zienswijze-onderdelen zijn ondergebracht.
Daar waar dit aan de orde is, worden er tevens aanpassingsvoorstellen voor de definitieve Notitie Reikwijdte en Detailniveau of voorstellen voor het MER gedaan.

Aan alle indieners van een zienswijze is een uniek volgnummer toegekend. Dit nummer kunt u terugvinden in bijlage 3 en in de linker kolom van de zienswijzenbehandeling. Op deze manier kan de indiener van de zienswijze snel en gemakkelijk terugvinden bij welk thema de ingediende zienswijze is ondergebracht en beantwoord.

2. Zienswijzen op hoofdlijnen

Hoewel de zienswijzen van uiteenlopende aard zijn, zijn er toch enkele hoofdlijnen uit te halen. Er spreken vooral zorgen uit. Er zijn veel zorgen over de mogelijke toename van goederenvervoer en overlast van geluid en trillingen. Daarnaast zijn er door de elektrificatie van het spoor vragen over de effecten van elektromagnetische straling op de gezondheid van de mensen.
Over de nieuwe halte Grubbenvorst Greenport Venlo zijn veel vragen, met name over de gevolgen van de nieuwe halte voor de omgeving.

2.1. Definitieve NRD

Met de beantwoording van de ingekomen zienswijzen, reacties en adviezen door Gedeputeerde Staten van de provincie Limburg in deze Nota van Zienswijzen is de onderzoeksopzet en aanpak voor het MER zoals beschreven in de ontwerp-NRD op een aantal punten gewijzigd en uitgebreid. Zo zal in het MER voor de gebruiksfase het effectenjaar 2030 worden gehanteerd in plaats van 2025 en is wel sprake van het vervoer van gevaarlijke stoffen over de Maaslijn in tegenstelling tot wat is aangegeven in de ontwerp-NRD. Uitgangspunt bij de laatstgenoemde blijft overigens dat een kwalitatieve onderbouwing volstaat, mocht dit niet het geval zijn, dan wordt alsnog een kwantitatief onderzoekt uitgevoerd. Het advies en de aanbevelingen van de Commissie m.e.r. worden overgenomen. Daarmee wordt het onderzoek ten behoeve van het MER op een aantal punten uitgebreid.

In de definitieve NRD is er voor gekozen om een paragraaf toe te voegen (paragraaf 3.4.1) waarin het doorlopen proces en de wijzigingen en uitbreidingen naar aanleiding van de zienswijzen, reacties en adviezen in algemene zin worden beschreven. De ontwerp NRD is hier niet integraal tekstueel op aangepast. Hiervoor wordt verwezen naar deze Nota van Zienswijzen (waarbij het advies van de Commissie m.e.r. integraal in bijlage 1 is opgenomen). Daarmee blijft het doorlopen proces inzichtelijk. De definitieve NRD en deze Nota van Zienswijzen worden door Gedeputeerde Staten van de provincie Noord-Brabant en Limburg vastgesteld en openbaar gemaakt en moeten in samenhang met elkaar worden gelezen.

3. Bestuurlijk standpunt ten aanzien van adviezen

De ontwerp Notitie Reikwijdte en Detailniveau is voor advies aan de PCOL en de Commissie m.e.r. aangeboden. In dit hoofdstuk zijn hun adviezen weergegeven, alsmede onze reactie daarop.

3.1. Advies Provinciale Commissie Omgevingsvraagstukken Limburg

De Provinciale Commissie Omgevingsvraagstukken Limburg heeft 10 december 2015 de ontwerp-NRD in haar vergadering besproken en op 14 januari 2016 per brief een advies uitgebracht. Het volledige advies is als bijlage 2 bijgevoegd aan deze Nota van Zienswijzen.

De PCOL heeft met genoegen en instemming kennisgenomen van het ontwerp-NRD. De volgende opmerkingen dienen te worden meegenomen in het te volgen proces:

- elektrificatie van de Maaslijn blijft de insteek van de aanpak, niet de verdubbeling van het spoor;
- zorg voor voldoende draagvlak bij en een goede communicatie richting de betrokken gemeenten en andere belanghebbenden;
- geef aandacht aan de omgevingsfactoren, zowel waar het de natuur als de mens betreft en betrek daarbij de omzetting van diesel naar elektrische aansturing;
- heb aandacht voor de wijze waarop wordt omgegaan met de spoorwegovergangen die als gevolg van de uitvoeringsmaatregelen zullen worden opgeheven.

<u>Standpunt Gedeputeerde Staten</u>
Gedeputeerde Staten heeft kennis genomen van de aanbevelingen en zal deze meenemen bij de uitwerking van de Provinciale Inpassingplannen en het MER.

3.2. Advies Commissie voor de milieueffectrapportage

De ontwerp-NRD is voor advies voorgelegd aan de Commissie m.e.r. en op 2 februari 2016 heeft zij haar advies uitgebracht (projectnummer 3072). Het volledige advies is als bijlage 1 bijgevoegd aan deze Nota van Zienswijzen.

De Commissie m.e.r. beschouwt de volgende punten als essentiële informatie in het milieueffectrapport. Dat wil zeggen dat voor het meewegen van het milieubelang in de besluitvorming het MER in ieder geval onderstaande informatie moet bevatten:

- de mate waarin de nu voorziene maatregelen bijdragen aan realisering van de lange termijnambitie;
- de mate van doelrealisatie van de Maaslijn, te weten verbetering van de bereikbaarheid via het spoor en vermindering van de overlast voor de omgeving;
- de milieueffecten van het voornemen en op globaal niveau een vergelijking van het doelbereik en de milieueffecten voor de situatie met en zonder realisatie van de nieuwe halte Grubbenvorst-Greenport Venlo. Beschrijf op globaal niveau ook de effecten van de noodzakelijke maatregelen in de directe omgeving van de nieuwe halte;
- de gevolgen van de maatregelen voor de ruimtelijke kwaliteit en de beleving van de lijn voor gebruikers en omwonenden.

Standpunt Gedeputeerde Staten
Gedeputeerde Staten is van mening dat de Commissie m.e.r. met haar advies een constructieve bijdrage heeft geleverd aan het stellen van het kader en de uitgangspunten voor het uitvoeren van de milieueffectrapportage.
De aanbevelingen van de Commissie m.e.r. worden overgenomen en krijgen hun uitwerking in het MER.

4. Bestuurlijk standpunt over zienswijzen

4.1. Instemming met voorgenomen maatregelen

1001	Indiener onderschrijft de voorgenomen verbetermaatregelen voor de 1ste fase van de Maaslijn volledig.
1002	Indiener onderschrijft van harte het initiatief om de Maaslijn tussen Roermond en Nijmegen te verbeteren en kan ermee instemmen dat de provincie dit door middel van een provinciaal inpassingsplan wil realiseren.
1003	Indiener spreekt waardering uit voor de wijze waarop de provincie Limburg samenwerking heeft gezocht in de regio, de buurprovincies en het rijk en ProRail.
1005	Indiener doet het deugd dat de verbetering van de Maaslijn nu concreet ter hand wordt genomen.
2002	Indiener vindt het een goede zaak dat de Maaslijn wordt geëlektrificeerd en dat er maatregelen worden genomen om de betrouwbaarheid en kwaliteit van de dienstregeling te verhogen. In algemene zin is indiener tevreden over de onderzoeksopzet en het beoordelingskader.

Standpunt Gedeputeerde Staten
Gedeputeerde Staten hebben kennis genomen van deze zienswijzen en de daarin uitgesproken steun voor de kwaliteitsverbeteringsmaatregelen voor de Maaslijn.

4.2. Betrokkenheid gemeenten / overlegpartners

1002	Indiener vraagt om bij de verdere planvorming en verdere inrichting van het proces PIP en MER Maaslijn de constructieve samenwerking met de gemeente Venlo te continueren en daar waar nodig te intensiveren.
1003	Indiener geeft aan te willen onderzoeken hoe de stationsomgeving van te Venray kan worden verbeterd. Indiener begrijpt dat dit aspect buiten de scope van de nu geplande versnellingsmaatregelen (en dus buiten de scope van de ontwerp-NRD) valt, maar wil de provincie Limburg toch verzoeken om hierin positief mee te denken.
2003	In paragraaf 3.4 van de ontwerp-NRD worden de betrokken bestuursorganen en wettelijke adviseurs benoemd, hier staat de Veiligheidsregio niet bij. Vanuit de rol als adviseur zoals benoemd in art. 9 van het Besluit externe veiligheid transportroutes, verzoekt indiener om de Veiligheidsregio in het vervolg van het traject rechtstreeks als adviseur te betrekken, zoals mede bedoeld in art. 7.8 van de Wet Milieubeheer.

Standpunt Gedeputeerde Staten
Het is het stellige voornemen om de samenwerking met de gemeente te continueren. Op korte termijn zal hiertoe een overleg met de gemeente Venlo worden ingepland. Enerzijds is dit om de ontwikkelingen rondom de Maaslijn toe te lichten, maar anderzijds ook om een beeld te krijgen van het draagvlak bij belanghebbenden in de gemeente Venlo en de mogelijke issues die daarbij spelen.
De stationsomgeving van Venray valt inderdaad buiten de scope van het project. Er zal met de gemeente Venray overleg worden gevoerd om de ontwikkelingen rondom te Maaslijn toe te lichten. Het onderwerp stationsomgeving Venray kan daarbij aan de orde komen. Vooralsnog wordt er echter niet vanuit gegaan dat de scope van het project zal veranderen.
Aan het verzoek van de Veiligheidsregio Limburg-Noord kan worden tegenmoet gekomen. In het overleg rondom de Maaslijn zal in het vervolg ook de Veiligheidsregio als adviseur worden betrokken.

4.3. Communicatie

3003	Indiener vraagt hoe er aan informatie over de Maaslijn gekomen kan worden en wie hiervoor benaderd kan worden.
3003	Indiener vraagt of er in de toekomst nog informatieavonden gepland staan en hoe belanghebbenden daarvan op de hoogte gesteld worden.
3013 3014	Indiener is ontevreden over de communicatie vanuit de bij het project Maaslijn betrokken partijen (Prorail, Provincie, NS, Veolia). Indiener zit al een jaar met vragen over de plannen voor de Maaslijn maar er wordt steeds onderling doorverwezen en niemand kan de juiste informatie verstrekken. In september 2015 is hem geadviseerd het Programmaplan Railinfrastructuur, Spoor- en Busvervoer te raadplegen en pas begin jan. 2016 kwam hij erachter dat vanaf 19 november 2015 het gedetailleerdere NRD ter inzage lag. Door vanuit het project in de contacten en de verdere communicatie hier geen of nauwelijks aan te besteden en de informatieavonden pas in een laat stadium te houden, krijgt indiener de indruk dat burgers bewust onwetend worden gehouden.
3013 3014	In de contacten met de Provincie heeft indiener nooit iets vernomen over het ter inzage liggen van stukken en de beschikbaarheid ervan op internet. Hij is niet tevreden over de informatievoorziening tot nu toe en wil weten hoe dit in de toekomst gaat verbeteren zodat de juiste informatie wordt verstrekt, hoe hij op de hoogte wordt gehouden en tot wie hij zich met vragen kan wenden.
3013 3014	Het bevreemdt indiener dat tijdens de informatieavond in Reuver niemand van Prorail aanwezig was om vragen te beantwoord. Daarom de vraag van indiener of er - op korte termijn - nogmaals een informatieavond wordt georganiseerd waarbij álle partijen aanwezig zijn en of hij daarvan dan als belanghebbende automatisch van op de hoogte wordt gesteld?
3016 3017	Indiener merkt op dat de wijze waarop de aankondiging van het project heeft plaatsgevonden zeer gebrekkig is geweest. Dat deze bekendmaking juridisch correct is geweest neemt niet weg dat een groot aantal betrokkenen geen kennis hebben genomen van de kennisgeving vaststelling ontwerp-NRD en voornemen tot voorbereiding provinciaal inpassingsplan.
3016 3017	Indiener noemt het kwalijk dat er op 6 januari een informatieavond is verzorgd terwijl de termijn voor indienen zienswijze die dag zou verstrijken. Hoewel de toelichting op project op de informatieavond duidelijk was, kwam er op veel vragen geen antwoord. Veel vragen die juist voor de dicht op de spoorlijn wonende en werkende mensen relevant zijn konden niet beantwoord worden.

3016 3017	Op blz. 21 van de ontwerp-NRD wordt aangegeven dat er een voornemen is om het MER samen met de beide ontwerp inpassingsplannen en de eventuele passende beoordeling als verplichte bijlage zes weken ter inzage te leggen. Indiener stelt dat een voornemen bijgestuurd kan worden en vraagt waarom er niet gesproken wordt over een feit. Dat is duidelijker naar de overige betrokken partijen.
3016 3017	Indiener vraagt om beter op de hoogte gehouden te worden en betrokken te worden bij het project.

Standpunt Gedeputeerde Staten

Het is de bedoeling om de burger zoveel mogelijk te betrekken bij dit project. De kwaliteitsverbetering van de Maaslijn moeten worden gezien als een project, dat een positieve bijdrage levert aan de regio. Er is veel draagvlak voor de verbetering van het traject, maar het is duidelijk dat voor de individuele belanghebbenden de kwaliteitsverbetering van de Maaslijn ook een mogelijke negatieve impact kan hebben.
Tot op heden zijn de voorgenomen maatregelen op hoofdlijnen met de burgers gedeeld en heeft de communicatie rondom de Maaslijn plaatsgevonden op het moment dat er zodanige ontwikkelingen waren dat communicatie wenselijk of noodzakelijk was.
Een gedetailleerde uitwerking van alle maatregelen moet nog plaatsvinden en met het concreter worden van de ontwikkelingen rondom de Maaslijn zal er een communicatieplan worden opgesteld. Hierin wordt de communicatie naar betrokken partijen via informatieavonden, social media, website etc. uitgewerkt.
Met vragen over het MER en het provinciaal inpassingsplan (PIP) kunt u terecht bij mevr. T. Baeten (06-21836030). Met overige vragen bij de heer F. Janssen (06-21584983).

De communicatie over de tervisielegging van de ontwerp-NRD heeft op de gebruikelijke wettelijk voorgeschreven manier plaatsgevonden. Op 18 november 2015 (Limburg) en 8 december 2015 (Noord-Brabant) heeft publicatie op de provinciale websites en in de gebruikelijke lokale huis-aan-huisbladen plaatsgevonden. Daarnaast is op 9 december 2015 op de Limburgse provinciale website en in de Limburgse lokale huis-aan-huisbladen een verlenging van de inzagetermijn t/m 13 januari 2016 (in plaats van 6 januari 2016) aangekondigd.
Ofschoon er buiten de zienswijzen geen klachten zijn geweest over slechte communicatie, zal voor het vervolgtraject bekeken worden waar de communicatie nog verbeterd kan worden, ook waar het gaat om het plaatsen van de publicaties in de huis-aan-huisbladen.

Ook de informatieavonden zijn bekendgemaakt en via de lokale huis-aan-huisbladen en de provinciale website. Ook een aantal gemeenten heeft de informatieavonden op haar website en via social media aangekondigd. Er zijn verder geen berichten binnengekomen dat de aankondiging niet voldoende was.
Voor het vervolgtraject staan er onder andere informatieavonden gepland over het PIP en het MER. Communicatie daarover zal plaatsvinden via de dag- en huis-aan-huisbladen, de provinciale en gemeentelijke websites en social media. Ook in het communicatieplan zal hier aandacht aan worden besteed.

Terecht wordt opgemerkt dat er tijdens de informatieavonden in december 2015 en januari 2016 geen projectmedewerker van ProRail aanwezig was. De informatieavonden hadden tot doel te informeren over de ontwerp-NRD, waarin het gaat om zaken die in het MER dienen te worden onderzocht en hoe belanghebbenden bij het proces betrokken worden. Omdat er sprake was van een presentatie van een plan op hoofdlijnen, omdat het technische ontwerp er nog niet is, is gekozen voor informatieavonden zonder een technisch deskundige. Gezien het relatief grote aantal technische

vragen was dit achteraf geen juiste keuze en kon die avond op een aantal vragen (nog) geen antwoord worden gegeven.
De komende informatieavonden zullen vooral worden gekoppeld aan de resultaten van het project MER en aan het PIP. Bij de voorbereiding van deze avonden zal ook de noodzaak van de aanwezigheid van een technisch deskundige van ProRail worden bezien.

Het MER zal samen met het ontwerp PIP ter inzage worden gelegd. Dit geldt zowel voor de provincie Limburg als de provincie Noord-Brabant en de tervisielegging zal in principe voor beide provincies in dezelfde periode plaatsvinden.

4.4. Relatie met Programmaplan Railinfrastructuur

3013 3014	Onder verwijzing naar het Programmaplan Railinfrastructuur, Spoor- en Busvervoer en hetgeen tijdens de informatieavond in Reuver is verteld, constateert indiener dat er sprake is van een tegenstrijdige onvolledige informatieverstrekking: • het Programmaplan (2013) gaat uit van draagvlak voor een verkennende studie, terwijl het NRD alleen spreekt van algemene uitgangspunten en aanpak en de effecten nog moeten worden onderzocht. Het is logischer om eerst de effecten van de elektrificatie en intensivering van spoorlijn te onderzoeken en dan pas tot een keuze voor elektrificatie en spoorverdubbeling te komen. Nu wordt daar al vanuit gegaan terwijl er sinds 2013 geen nadere onderzoeken zijn gedaan; • graag meer duidelijkheid/uitleg over de discrepantie tussen het Programmaplan (2013) dat uitgaat van de noodzaak van volledige verdubbeling en elektrificatie van de Maaslijn, terwijl tijdens de informatieavond wordt uitgesproken dat er slechts delen van de spoorlijn worden verdubbeld.

Standpunt Gedeputeerde Staten
Het Programmaplan geef een visie voor de lange termijn. Daartoe behoort ook de verdere opwaardering van de Maaslijn tot een dubbelspoorse lijn met bediening door intercity's en stoptreinen. Die situatie is nog ver weg en niet in een concreet plan opgenomen.

De maatregelen die nu voor liggen zijn nodig voor het uitvoeren van de dienstregeling in de nieuwe concessie en het verwerken van de reizigersgroei gedurende die concessie. Voor de in het programma weergegeven ontwikkelingen worden voor wat betreft de Maaslijn nu de benodigde (ruimtelijke) procedures gevolgd. Mede op basis van het MER zal in het kader van het PIP een definitief besluit worden genomen over de realisatie van de maatregelen op de Maaslijn.

4.5. Nut en Noodzaak

1001	In de ontwerp-NRD ontbreekt een afwegingskader voor de besluitvorming over de vraag of de verdubbeling van het spoor ten zuiden van Venray over 5 kilometer met 900 meter wordt verlengd in de richting van Tienray. Indiener verzoekt om in het MER deze afweging inzichtelijk te maken.
3003	Indiener vraagt of het project wel nodig is en waarvoor het project bedoeld is. In de ontwerp-NRD staat dat effecten in 2025 aangetoond moeten worden, maar het aantal studenten zal vanaf 2024 afnemen. Als er minder studenten reizen zullen de nu al lege treinen buiten de spits nog leger zijn en zal het huidige spoor het vervoer vanaf 2025

	goed aankunnen. Indiener vraagt in deze context of het nadenken over zin en onzin van dit project een gepasseerd station is.
3005	Na uitvoering van het project gaan er op het traject niet meer of sneltreinen rijden. Indiener vraagt of het niet beter is om de perrons van de stations langs de Maaslijn te verlengen zodat er langere treinen ingezet kunnen worden om meer reizigers te vervoeren.
3005	Indiener vraagt waarom er een verdubbeling aan de noordzijde van Cuijk nodig is.
3009	Nut en noodzaak van elektrificatie van de Maaslijn is indiener onduidelijk, er ontbreekt een positieve kwantitatieve business case.
3010	Indiener vraagt om nut en noodzaak van de tunnel ter plaatse van de spoorwegovergang Burg. van Kempenstraat beter te onderbouwen.
3011	Indiener is op basis van de beschikbare informatie onvoldoende overtuigd van nut en noodzaak van de elektrificatie van Maaslijn. Het is een kostbare ingreep, er ontbreekt een positieve kwantitatieve businesscase en de vraag is of de positieve effecten niet ook op een andere manier bereikt kunnen worden.
3011	Onder verwijzing naar de informatieavond Reuver stelt indiener dat voor het project eigenlijk geen PIP nodig is. Immers, voor de plaatsing van de bovenleidingen is geen PIP nodig en voor de overige aanpassingen zou kunnen worden volstaan met een omgevingsvergunning.
3013 3014	Indiener heeft vraagtekens bij de noodzaak van elektrificatie van de Maaslijn en de positieve effecten ervan in 2025 (referentiejaar). Hij vraagt zich af wie de toekomstige doelgroep is en wijst in dat verband op het afnemend aantal studenten en de nu al lege treinen buiten de spitsuren. Waarom niet kiezen voor langere treinen tijdens de spitsuren? Volgens indiener is intensivering voor reizigers volstrekt overbodig en hij vraagt zich daarom af of er andere overwegingen aan de elektrificatie ten grondslag liggen.

Standpunt Gedeputeerde Staten

De aanpak van de Maaslijn omvat een integraal pakket maatregelen om te komen tot een verbetering van de kwaliteit van de dienstregeling op de Maaslijn. Met name de betrouwbaarheid van de lijn is nu onvoldoende. De treinen kennen er veel vertragingen, waardoor aansluitingen gemist worden. Ook de elektrificatie draagt bij aan een betrouwbaardere Maaslijn.

In een MKBA is onderzocht in hoeverre dit maatregelenpakket bijdraagt aan de beoogde kwaliteitsverbetering van de Maaslijn. Uit deze studie blijkt dat het maatregelenpakket effectief is en dat de maatregelen ook kostenefficiënt zijn. Ook blijkt uit deze analyse dat een verbetering van de Maaslijn een aantrekkende werking heeft. Het aantal treinreizigers zal door een kwaliteitsverbetering van de Maaslijn toenemen. Daarnaast heeft de elektrificatie positieve effecten op de leefomgeving (zoals minder uitstoot ten opzichte van diesel) en is elektrisch materieel goedkoper in de exploitatie.

Omdat de betrouwbaarheid van de Maaslijn een belangrijk probleem is, zijn perronverlengingen geen oplossing. Er zijn maatregelen aan het spoor nodig, zodat een betrouwbaardere dienstregeling uitgevoerd kan worden. Omdat het een grotendeels enkelsporig traject is, is spoorverdubbeling op precies afgebakende plaatsen nodig. Juist daar waar treinen elkaar gaan kruisen dient het spoor verdubbeld te worden. Spoorverdubbelingen op andere locaties dan de locaties die nu in het NRD zijn opgenomen, vormen dan ook geen bijdrage aan de oplossing. De extra spoorverdubbeling ten zuiden van Venray levert een verdere bijdrage aan de betrouwbaarheid van het spoor en zal in het MER nader onderbouwd worden.

Vanuit overwegveiligheid dienen aanpassingen te worden gedaan aan de bestaande overwegen. Ter plaatse van de overweg bij de Burg. van Kempenstraat is vanwege de komst van de halte Grubbenvorst Greenport Venlo de aanleg van een tunnel ter vervanging van de bestaande overweg de beste oplossing, zeker omdat aan beide zijden van het spoor functies van het station gerealiseerd worden. Door aanleg van een tunnel kunnen fietsers en voetgangers ongehinderd het spoor kruisen.

Zoals in paragraaf 3.1 van de ontwerp-NRD aangegeven zijn er meerdere wijzen waarop ruimtelijke besluiten genomen kunnen worden. Omwille van een integrale behartiging van de provinciale belangen en het beperkt tijdsbestek waarbinnen een en ander geregeld moet worden, is er voor gekozen om de verbeteringsmaatregelen via een PIP planologisch te regelen.

4.6. Scope project

1005	Indiener vraagt om extra aandacht voor de midden in de kern Boxmeer gelegen overweg Spoorstraat-Sint Anthonisweg. Deze overweg is opgenomen in de lijst met prioritaire overwegen in het kader van het Landelijk Verbeterprogramma Overwegen (LVO). De gebiedsontsluitingswegen Sint Anthonisweg en Spoorstraat vormen samen een van de twee routes waarmee de kern Boxmeer is aangesloten op het hoofdwegennet (A73 en A77). Hoewel ProRail een zogenaamde stop-door schakeling heeft aangebracht, blijft deze overweg een knelpunt in de route vanaf de A73. Op verzoek van indiener heeft Movares een quickscan uitgevoerd naar de mogelijkheden om de situatie bij deze overweg te verbeteren. Een van de door Movares voorgestelde maatregelen betreft het verplaatsen van wissel 68 (zie paragraaf 5.6 van de quickscanrapportage). In de plannen voor de Maaslijn wordt deze wissel ongeveer 200 meter verplaatst (paragraaf 2.3.1 van ontwerp-NRD). Movares beveelt aan om deze 600 meter in plaats van de geplande 200 meter te verplaatsen. In paragraaf 2.1 van de ontwerp-NRD is aangegeven dat met dit project nu al wordt voorgesorteerd op de ambitie op de langere termijn, doordat het aandeel dubbelspoor wordt vergroot van circa 12% naar circa 32%. Het iets verlengen van de 2-sporige situatie aan de noordzijde van het emplacement Boxmeer past hier prima binnen. Indiener verzoekt om dit in het project kwaliteitsimpuls Maaslijn op te nemen.
3003	Indiener vraagt of het spoor parallel aan de snelweg A73 (gemeente Beesel) gelegd kan worden?
3004	De locatie van onderstation Beesel 1 is ingetekend op het perceel van de indiener. Indiener geeft aan dat gronden van de locatie Beesel 2 al in bezit zijn van de Staat der Nederlanden en gemeente Roermond waardoor er geen grond meer verworden hoeft te worden. Daarnaast geeft indiener aan dat de locatie Beesel 2 beter bereikbaar is dan Beesel1.
3008	Indiener stelt voor om in het kader ‘werk-met-werk’ bij de elektrificatie van de spoorlijn het overlast gevende spoorviaduct in Belfeld aan te pakken.
3008	Indiener wenst om de historische spoortunnels hun oorspronkelijke karakter en waarde maximaal te laten behouden. Nu met fase 1, maar ook in de toekomst.
3013 3014	Indiener vraagt of het een optie is (en is deze onderzocht) om de spoorweg langs de snelweg te leggen zodat omwonenden minder last hebben van het toegenomen gebruik van het spoor?
3013 3014	In afwijking van het NRD is blijkens een tijdens de informatieavond getoonde foto ook tegenover de Parallelweg 14, Tegelen een onderstation gepland. Dit is in de directe

	woon- en leefomgeving van indiener. Verzocht om de noodzaak en realisatie van het onderstation aan de Parallelweg 14 te herzien en zo realisering toch noodzakelijk is, dit niet te doen nabij de woning Parallelweg 15 maar zo zuidelijk mogelijk langs de spoorlijn richting spoorwegovergang Stationsstraat/Vijverlaan;

Standpunt Gedeputeerde Staten

De suggestie voor de verplaatsing van de wissel nabij Boxmeer zal bij de verdere voorbereiding van het technisch ontwerp worden betrokken.

Alternatieven in de vorm van aanleg van een nieuwe spoorlijn parallel aan de snelweg zijn inderdaad mogelijk maar zeer ingrijpend en kostbaar. Voor het aantal treinen waar het om gaat is een nieuwe spoorlijn niet nodig omdat de extra treinen op de bestaande spoorweg kunnen worden afgewikkeld zonder relevante toename van hinder of onveiligheid.

De situatie van het spoorviaduct in Belfeld zal bij de verdere voorbereiding van het technisch ontwerp worden betrokken. Buiten de oprichting van de bovenleiding zijn er geen verdere maatregelen gepland die het karakter van de spoortunnels aantasten.

De suggesties voor de locaties van onderstations zullen bij de verdere voorbereiding van het technisch ontwerp worden betrokken.

4.7. Fasering project, toekomstige ontwikkelingen

1001	Indiener vraagt om in het MER en het PIP rekening te houden met het eindbeeld van de volledig dubbelspoor, elektrificatie en een dienstregeling met stop- en sneltreinen.
1001 1002	Indiener vraagt om in het MER de maatregelen van de eerste fase af te zetten tegen het eindbeeld van volledig dubbelspoor.
3003	Indiener vraagt of bij onderzoeken voor toekomstige uitbreidingen van het spoor de dan geldende situatie als uitgangspunt genomen wordt.
3008	In het PIP- dat voor de eerste fase opgezet is - zal rekening gehouden moeten worden met de finale situatie van volledig dubbelspoor en waarbij er stoptreinen en sneltreinen elkaar gaan afwisselen. Indiener mist de samenhang tussen de huidige maatregelen voor de eerste fase, en de “eindsituatie”. Onduidelijk is hoe de ruimte uiteindelijk wordt gebruikt en wat de betekenis is voor de omgeving (bijvoorbeeld milieu, geluid, amoveren van gebouwen). De toekomstige ontwikkelingen, ook na fase 1, moeten duidelijker in beeld komen, ook in het plan betreffende de eerste fase.
3013 3014	Indiener vraagt zich af wat de komende spoorverdubbeling betekent voor de toekomst. Hij vermoedt dat bij de keuze voor eventuele spoorverdubbeling op het traject Roermond-Venlo een vergelijking wordt gemaakt met de situatie van een gedeeltelijke spoorverdubbeling en niet met de oorspronkelijke situatie met alleen enkel spoor.

Standpunt Gedeputeerde Staten

Het project kwaliteitsimpuls Maaslijn is bedoeld om de huidige knelpunten op de Maaslijn te verhelpen en de betrouwbaarheid en kwaliteit van de huidige dienstregeling op de Maaslijn tussen Nijmegen – Venlo – Roermond te verhogen. Het MER zal de milieueffecten van dit project in beeld brengen.

De ambitie voor de lange termijn richt zich op een verdere versterking van de (boven)regionale economische functie van de Maaslijn door één of meerdere nieuwe haltes, méér stoptreinen en snelle en doorgaande verbindingen (een sneltrein). Om deze ambitie voor de langere termijn mogelijk te maken is spoorverdubbeling over het grootste gedeelte van de lengte van de lijn noodzakelijk. Daarom zal in het MER, in lijn met het advies van de Commissie m.e.r., nader worden ingegaan op de keuze voor de huidige maatregelen voor verbetering van de Maaslijn, in relatie tot het perspectief op de gewenste volledige spoorverdubbeling op de langere termijn. Daarbij zal worden aangegeven in welke mate de nu voorziene maatregelen bijdragen aan realisering van de lange termijn-ambitie. Daarvoor zal een doorkijk op hoofdlijnen worden gegeven van de te verwachten milieueffecten bij aanleg en gebruik in de eindfase.

4.8. Referentiesituatie

1001 1002	Indiener verzoekt om ook de ontwikkelingen van personen- en goederenvervoer op de lijn tussen Eindhoven en Düsseldorf mee te nemen, waaronder de railterminal Tradeport Noord, railterminal Cabooter Kaldenkirchen en de intercity Eindhoven Düsseldorf.
3009	Infrastructuur wordt aangelegd voor generaties. Daarom moet gekeken worden naar capaciteiten van infrastructuur en de effecten bij maximaal gebruik in de eindsituatie en niet naar prognoses op korte termijn. Indiener is het daarom niet eens met een vergelijking tussen de huidige situatie en 2025 (effectenjaar). De afweging dient te gebeuren op basis van capaciteit voor en na de opwaardering.
3010	Indiener is het niet eens met de vergelijking tussen de huidige situatie en de 2025 (effectenjaar). Er dient gekeken te worden naar de effecten bij maximaal gebruik in de eindsituatie en niet naar de prognoses op de korte termijn.
3011	Indiener bepleit dat bij de effectvergelijking wordt gekeken naar het maximale gebruik in de eindsituatie (dus voor en na opwaardering) en niet de vergelijking tussen de huidige situatie en 2025 (effectenjaar) wordt gemaakt.
3012	Indiener merkt over de referentiesituatie (huidige situatie en autonome ontwikkeling) op dat er sprake is van een structurele toename van het aantal goederentreinen en dat er nu al niet voldaan wordt aan de geluidsnormen met geluids- en trillingsoverlast als gevolg.

Standpunt Gedeputeerde Staten

In lijn met het advies van de Commissie m.e.r. zal voor de gebruiksfase 2030 als effectenjaar in het MER worden gehanteerd en niet 2025 zoals vermeld in de ontwerp-NRD. Dit omdat voor wat betreft de goederenprognoses ook wordt uitgegaan van cijfers voor 2030 conform het hoogste economische groeiscenario (het maximaal te voorziene gebruik in de eindsituatie), voor geluid 10 jaar na wijziging als maatgevend jaar geldt (en omdat de realisatie in 2020 is voorzien, is dat ook 2030) en de nieuwe concessie loopt van december 2016 tot december 2031. De effecten tijdens de gebruiksfase worden bepaald door de situatie in 2030 waarbij het project is gerealiseerd af te zetten tegen de situatie in 2030 waarbij het project niet wordt gerealiseerd (dit is dus niet de huidige situatie, maar de situatie inclusief de zogenoemde autonome ontwikkelingen tot 2030). In de ontwerp notitie reikwijdte en detailniveau zijn zowel de projectsituatie als enkele belangrijke autonome ontwikkelingen nader beschreven. Onderdeel van deze autonome ontwikkeling zijn de goederenprognoses voor 2030, niet alleen op de Maaslijn, maar ook op het traject tussen Eindhoven en Düsseldorf. De voorziene

railterminalontwikkelingen op dit traject hangen hiermee samen en ook de voorziene ontwikkelingen in het reizigersvervoer op dit traject tot 2030 zullen worden meegenomen als autonome ontwikkeling. ***In het MER zal het effectenjaar 2030 gehanteerd worden in plaats van het jaar 2025 zoals in de ontwerp-NRD staat aangegeven.***

Verder zijn de voorziene ontwikkeling van Greenport Venlo en het bedrijventerrein Trade Port Noord zijn in de ontwerp notitie reikwijdte en detailniveau als autonome ontwikkeling benoemd. Naar huidig inzicht zullen de voorgenomen maatregelen op de Maaslijn niet meer ruimte bieden voor goederenvervoer.

Voor wat betreft de geluidsnormen moet worden voldaan aan de wettelijk vastgestelde geluidsproductieplafonds en hier wordt jaarlijks aan getoetst. Op het moment dat bij toetsing blijkt dat hier niet aan wordt voldaan en dat dit resulteert in een overschrijding van vastgestelde streefwaarden bij gevoelige bestemmingen zoals woningen, moeten maatregelen worden ontwikkeld en afgewogen op doelmatigheid.

4.9. Railterminal Venray

1001	Indiener verzoekt om bij de verdere uitwerkingen van het PIP en het MER rekening te houden met de mogelijkheid van een railterminal in Venray.
1003	Afgelopen jaren hebben verkennende gesprekken plaatsgevonden tussen de provincie Limburg en de regio/gemeente Venray over de mogelijkheid van een railterminal Venray. In de uitwerking van dit project wordt waar mogelijk rekening gehouden met een eventuele toekomstige railterminal, maar het project wordt er niet op ingericht. Het haalbaarheidsonderzoek naar de railterminal in Venray wordt niet genoemd in de ontwerp-NRD. Indiener dringt erop aan hiermee bij de verdere uitwerking van het provinciaal inpassingsplan (ruimtelijk en verkeerskundig) rekening te houden om te voorkomen dat er later extra investeringen moeten plaatsvinden die de haalbaarheid in ongunstige zin zouden kunnen beïnvloeden. Het gaat dan met name om het gebied ten zuiden van Venray (omgeving de Blakt en Witte Vennen).

<u>Standpunt Gedeputeerde Staten</u>
De ontwikkeling van een railterminal bij Venray is nog geen vastgesteld beleid en is derhalve geen onderdeel van (de onderzoeken bij) het MER en het PIP. Wel zal bij het spoorontwerp zo nodig en mogelijk rekening worden gehouden met een mogelijke toekomstige ontwikkeling van een railterminal zodat deze niet onmogelijk wordt gemaakt.

4.10. Spoorbrug Cuijk

3005	Indiener vraagt wat de gevolgen zijn van de snelheidsverhoging op de spoorbrug en of deze brug de snelheidsverhogen wel aankan.

<u>Standpunt Gedeputeerde Staten</u>
Onderwerp van onderzoek in de planuitwerkingsfase is of de gewenste snelheidsverhoging op de Maasbrug te Cuijk/Mook mogelijk is. Dit onderzoek is nog niet afgerond. Uitkomst kan zijn dat aangetoond wordt dat de snelheidsverhoging mogelijk is, al dan niet met het treffen van maatregelen aan de brug.

4.11. Spoorwegovergangen

1001	Indiener vraagt om, indien er spoorwegovergangen worden onttrokken, niet alleen in het MER in te gaan op de te onttrekken spoorovergang zelf, maar ook de alternatieve routes voor het wegverkeer in kaart te brengen.
1001	Indiener vraagt om van alle spoorwegovergangen, daar waar van toepassing, de effecten van intensivering van de dienstregeling, uitbouw naar twee sporen of verhoging van de snelheid in kaart te brengen. En welke mitigerende maatregelen er getroffen worden indien er significant negatieve effecten op de verkeersveiligheid optreden.
1001	Indiener vraagt om de betrokken overheden nauw te betrekken bij de uitwerking van eventueel benodigde mitigerende maatregelen.
1002	Indiener vraagt om indien er een spoorwegovergang aan de openbaarheid word onttrokken de gevolgen hiervan over een groter gebied dan de directe omgeving van de betreffende spoorwegovergang in kaart te brengen. Doordat er in het gebied belangrijke noord-zuid-assen zijn, kunnen er bij het opheffen van overwegen onacceptabele omrijafstanden ontstaan.
1003	In de veiligheidsscan die ProRail heeft opgesteld komen uiteenlopende maatregelen aan de orde betreffende aanpassingen aan overwegen. Indiener vraagt om de te nemen maatregelen op Venrays grondgebied in nauw overleg met de gemeenten uit te werken.

Standpunt Gedeputeerde Staten

De concessie 2017 leidt tot een hogere treinfrequentie en de verbetermaatregelen leiden tot een gedeeltelijke spoorverdubbeling en snelheidsverhoging. Een toename in treinfrequentie, een verhoging van de treinsnelheid en de spoorverdubbeling kunnen effecten hebben op het veiligheidsniveau van overwegen. Landelijk beleid (de derde Kadernota Railveiligheid) streeft naar een continue verbetering van de veiligheid op overwegen.

Concreet houdt dit in dat de veiligheid op baanvakniveau niet mag verslechteren ten gevolge van het project. Mocht uit de overwegveiligheidsanalyse blijken dat de veiligheid op overwegen verslechtert, dan moeten compenserende maatregelen worden getroffen om het veiligheidsniveau gelijk te houden. Hierbij wordt zowel naar de spoorkant als de wegkant gekeken. In dit kader wordt een Overwegveiligheidsanalyse voor het gehele baanvak uitgevoerd.

Deze analyse is momenteel nog in uitvoering. Onderdeel van het onderzoek is om maatregelen vast te stellen per overweg (bv saneren, extra veiligheidsmaatregelen, infrastructurele aanpassingen e.d.). Alvorens dit pakket van maatregelen vast te stellen zal het besproken worden met de betreffende wegbeheerders om de haalbaarheid hiervan vast te stellen.

Als een overweg onttrokken wordt zal er, zo nodig in overleg met de wegbeheerder, inzicht gegeven worden in de effecten van deze onttrekking op het onderliggend wegennet en de lokale bereikbaarheid.

4.12. Halte Grubbenvorst – Greenport Venlo

1001	De omschrijving van het onderdeel 'Realisatie Halte Grubbenvorst-Greenport Venlo' is niet helder op het punt van de toekenning aan het éne dan wel het andere project. Maakt een ongelijkvloerse kruising voor het langzame verkeer van het spoor met de Burg. van Kempenstraat –inclusief eventuele taluds voor hellingbanen- deel uit van het project Maaslijn of juist niet? Thans is hier sprake van een gelijkvloerse spoorwegovergang. Indiener verzoekt de effecten in het MER te onderzoeken en de ruimtelijke gevolgen van de volledige realisatie van het station op te nemen in het PIP.
1001	Indiener stelt dat in de ontwerp-NRD niet duidelijk is opgenomen voor welke verkeerssoorten de overgang met de Burg. van Kempenstraat ongelijkvloers wordt aangelegd.
1001 1002	Indiener vraagt of er in deze fase van het project rekening wordt gehouden met de toekomstambitie van een station in Belfeld.
1002	Indiener verzoekt om de effecten van het volledige station bij de Burg. van Kempenstraat in het MER te onderzoeken en de ruimtelijke gevolgen op te nemen in het PIP (spoor en wegzijde).
2002	In de ontwerp-NRD wordt gesteld dat de maatregelen in de omgeving van de nieuwe halte in Grubbenvorst, zoals de toeleidende infrastructuur, geen onderdeel zal uitmaken van het project. Tegen het gegeven dat deze maatregelen zelf niet middels onderhavig project zullen worden gerealiseerd, heeft indiener geen bezwaar. Indiener pleit wel voor het meenemen van de mogelijke effecten van deze maatregelen. De maatregelen die gepaard gaan met de realisatie van de nieuwe halte houden immers wel direct verband met de omgeving.
2002	Indiener vraagt om naast het in beeld brengen van de effecten op de verkeersstromen ook aandacht te hebben voor de effecten van de eventueel noodzakelijke nieuwe infrastructuur, effecten van veranderingen in verkeersstromen en ruimtegebruik voor fietsvoorzieningen, parkeerruimte, stationsplein en nieuwe infrastructuur. Het lijkt indiener daarnaast zinvol om in ieder geval de effecten op het landschap, natuurwaarden en de woon- en leefomgevingen inzichtelijk te maken.
3007	Indiener geeft aan dat bij de gekozen locatie van de halte Grubbenvorst-Greenport Venlo geen fietspaden en trottoirs aanwezig zijn. Indiener vraagt om een onderzoek naar de verkeersveiligheid van reizigers, fietsen en voetgangers.
3007	Indiener stelt dat recreatiegebied achter de geplande nieuwe halte toegankelijk moet blijven. Indiener is bang dat een onveilig gevoel en galmende geluiden in een tunnel eerder een obstakel zijn voor recreanten en honden, dan een oplossing
3007	Indiener wil onderzocht hebben wat het effect van de geplande tunnel bij de nieuwe halte Grubbenvorst-Greenport Venlo op het grondwater heeft. Indiener beschikt over een waterput en is bang dat door de komst van de tunnel de kelder van de woning blank komt te staan.
3008	Indiener mist in de ontwerp-NRD de omschrijving van de manier waarop in fase1 al rekening gehouden wordt met de latere uitvoering van toekomstige station(s), zoals dat van Belfeld, waarvoor een breed (politiek) draagvlak is.
3009	Een voorwaarde voor station Grubbenvorst was dat er een bestaande overgang in de buurt moest zijn. Bij de uitwerking van de kwaliteitsverbetering Maaslijn is een locatie gekozen met een bestaande overweg. Als gevolg van deze keuze moet de bestaande overweg verdwijnen. Volgens indiener is dit niet logisch.
3009	Het sluiten van de overweg heeft, naast praktische bezwaren voor de bewoners ook nadelige gevolgen voor de waarde van de woningen aan beide zijden van de overweg.

	Hoe worden omwonende gecompenseerd? Indiener moet door opheffen overweg een omweg nemen om bij het dorp te komen.
3009	De overweg zal worden vervangen door een voetgangers en/of fietstunnel. Het nut en noodzaak is voor indiener onduidelijk en dient kwalitatief en kwantitatief onderzocht te worden. De effecten van deze tunnel op trilling bij aanleg en gebruik, effecten op grondwater niveau, geluidsoverlast (brommers in de tunnel) en sociale veiligheid dienen onderzocht te worden. Indiener verwacht ook een waardevermindering van de woning door de komst van de tunnel. Hoe worden omwonende gecompenseerd?
3010	Indiener verzoekt om af te zien van het voornemen van een station aan de locatie Burg. van Kempenstraat.
3010	Indiener stelt dat er onvoldoende rekening wordt gehouden met de effecten van de grote tunnelbak voor de direct aanwonenden en de omgeving. Zoals trillingen (zowel aanlegfase als gebruik), effect op grondwaterniveau, geluidsoverlast (brommers in tunnel) en sociale veiligheid (hangplek voor jongeren).
3011	Indiener vindt de haltekeuze voor Grubbenvorst onlogisch en niet conform het oorspronkelijk uitgangspunt dat er bestaande overgang in de buurt moet liggen. De bestaande overweg mag niet verdwijnen en toegankelijk blijven voor omwonenden. Indien het oorspronkelijk uitgangspunt wordt losgelaten, zou er ook naar andere geschikte maar niet onderzocht locaties moeten worden gekeken.
3011	Indiener mist in de ontwerp-NRD een onderbouwing voor het sluiten van de overweg Burg. van Kempenstraat en geplande aanleg van een ingrijpende tunnel. De effecten van de tunnel (trilling, geluid, sociale veiligheid etc.) moeten onderzocht worden. De aanpassingen hebben negatieve gevolgen voor indiener en omwonenden (aantasting dorps karakter, verslechterde bereikbaarheid) en voor de waarde van hun woningen, zonder dat duidelijk is hoe dit gecompenseerd wordt.
3010 3015	Onder verwijzing naar een brief aan GS voeren indieners de navolgende bezwaren aan tegen de locatiekeuze voor de halte Grubbenvorst: • de keuze is in strijd met het eerdere uitgangspunt dat bij een halte ook een overweg moet liggen (deze wordt nu gesloten); • de geplande fietstunnel met een aanloop van 200 meter past niet in de landelijke omgeving van de van Burg. van Kempenstraat en heeft een te grote impact op de woonomgeving; • de bijkomende aanpassingen zijn ondoordacht en leiden tot bereikbaarheidsproblemen voor omwonenden. • niet bekend is wat wordt gedaan tegen de geluidsoverlast die het gebruik van de tunnel met zich brengt; • de fietstunnel biedt slechts een halve oplossing, aangezien fietsers alsnog de Californische weg moeten overstreken en fietsers vanuit de lager gelegen dorpskern er geen gebruik van zullen maken; • anders dan wordt voorgesteld, is er bij deze locatie juist geen goede sociale veiligheid aangezien er slechts twee woningen rechtstreeks zicht hebben op het perron en het perron vanwege zijn ligging en het omliggend groen juist wordt onttrokken aan het zicht; • het sluiten van de overweg ter plaatse van de Burg. van Kempenstraat leidt voor de bewoners aan de Brandakkersweg tot een, ook uit oogpunt van sociale veiligheid, onwenselijke situatie; • de aanleg van een P&R-voorziening leidt tot een onaanvaardbare aantasting van de natuur en groenbeleving in het gebied. Het aanwezige groen maakt deel uit van de corridor St. Jans Sleutelbos en de achter de Californische weg/Meerlosebaan

	gelegen bossen. Het weghalen van een deel van deze corridor heeft desastreuze gevolgen voor het wild en andere dieren. Met het sluiten van de overweg aan de Burg. van Kempenstraat wordt resterende groen bovendien onbereikbaar; • met de aanleg van de tunnelbak voor het fietspad verdwijnt nog meer groen in de omgeving van de Burg. van Kempenstraat; • met het verdwijnen van dit deel van het groen (van de zgn. bult) verdwijnt tevens een outdoor sport- en speelgelegenheid voor de (school)kinderen in de buurt; • de P&R aan de Brandakkersweg leidt tot overlast door wildparkeren doordat inwoners van Grubbenvorst in de buurt van het perron of aan de dorpszijde. Tevens wordt gevreesd voor sluipverkeer en verkeersonveilige situaties in de omliggende straten; • met het sluiten van de overweg aan de Burg. van Kempenstraat zullen hondenbezitters hun hond meer in het dorp gaan uitlaten met alle overlast van dien; • met het sluiten van de overweg aan de Burg. van Kempenstraat raken bewoners aan de Brandakkerweg geïsoleerd: hun sociale veiligheid, bereikbaarheid en het dorpsgevoel is weg. Gelet op het voorgaande pleiten indieners voor een haltelocatie aan de Califonische weg. Wordt toch gekozen voor de locatie aan de Burg. van Kempenstraat, dan moet dat de overweg open staan voor alle verkeer, incl. langzaam verkeer en voorzien worden in extra fietsenstallingen.
3015	Indieners vrezen dat de asfaltering van de nabij de Brandakkersweg gelegen zandweg lijdt tot een intensiever gebruik van de weg en daarmee tot meer geluidsoverlast, stofhinder en stankhinder.

<u>Standpunt Gedeputeerde Staten</u>

Locatiekeuze station GGV en de relatie met het MER

Aan het MER is een proces voorafgaand gegaan waarin de provincie Limburg in overleg met gemeenten een voorkeurslocatie voor het station GGV heeft aangewezen, welke in de verdere planvorming nader uitgewerkt wordt. In het kader van de nog te nemen ruimtelijke besluiten, het PIP en het bestemmingsplan, wordt de locatiekeuze definitief gemaakt.

Het PIP, waarvan het ontwerp najaar 2016 ter inzage wordt gelegd, betreft alle maatregelen aan het spoor tussen Nijmegen, Venlo en Roermond. Voor wat betreft de realisatie van station GGV zijn dat bijvoorbeeld de aanleg van het perron en de tunnelbak, en de aanpassingen aan de bestaande overweg. Alle overige maatregelen voor het station, die buiten de huidige spoorbestemming vallen (bijvoorbeeld: aanleg voorplein, hellingbanen en parkeervoorziening), gaan onderdeel uitmaken van het bestemmingsplan.

Het MER is feitelijk gekoppeld aan het PIP. Vanwege de nauwe vervwevenheid tussen beide plannen worden de effecten van de aanleg van het station en de inrichting van de stationsomgeving integraal in het MER meegenomen. Voor wat betreft de effecten van de maatregelen in de stationsomgeving zullen deze globaal onderzocht worden (zie ook het advies van de Commissie m.e.r.).

Onderzoeken en ontwerpen voor station en stationsomgeving

Voor de stationsomgeving volgt er een ontwerpproces, waarbij een werkgroep van omwonenden betrokken wordt om gezamenlijk tot het beste ontwerp te komen. Daarbij worden ook onderzoeken verricht naar zaken als verkeersveiligheid, geluid, sociale veiligheid, waterhuishouding en trillingen. Deze onderzoeken dienen tevens ter onderbouwing van het bestemmingsplan voor de

stationsomgeving. Voor wat betreft de effecten van het (gebruik van het) spoor worden in het kader van het PIP eveneens effecten in beeld gebracht.
De begrenzing van de spoorbestemming is bepalend voor de afbakening tussen het PIP en het bestemmingsplan. De maatregelen die binnen de vigerende spoorbestemming worden uitgevoerd zijn onderdeel van het PIP. De maatregelen die buiten deze bestemming vallen, worden in het kader van het bestemmingsplan uitgewerkt. Het MER is gekoppeld aan het PIP. De maatregelen die in het kader van het bestemmingsplan worden genomen zullen in het kader van dit MER globaal worden onderzocht.
Onderdeel van het project is een analyse naar planschade. Dit gebeurt na vaststelling van het ontwerp voor de stationsomgeving en het bestemmingsplan. Indien planschade aan de orde is, dan zal dit volgens de daarvoor geldende regels worden afgehandeld.

Aanpassingen overwegen en aanleg tunnel
De overweg Burg. van Kempenstraat dient te worden opgeheven in verband met een groter veiligheidsrisico op de overweg als gevolg van de aanleg van het station. Door de op te heffen overweg te vervangen door een tunnel is de goede bereikbaarheid van het station van beide zijden gewaarborgd.
Het station moet van beide zijden goed bereikbaar zijn. Bij de aanleg van een station is de locatie in de buurt van een overweg logisch en efficiënt, omdat dan gebruik kan worden gemaakt van de bestaande infrastructuur. Door de op te heffen overweg te vervangen door een tunnel is de goede bereikbaarheid van het station van beide zijden gewaarborgd.

De aan te leggen ongelijkvloerse kruising (tunnel) wordt geschikt gemaakt voor langzaam verkeer; voetgangers en fietsers. Met deze tunnel zal het aan de westzijde van het spoor gelegen gebied bereikbaar blijven voor recreatief verkeer (fietsers en voetgangers). In de ontwerpfase zal samen met de werkgroep van omwonenden worden gezocht naar een uitvoering van de tunnel, toeleidingswegen, voorplein en P+R-voorziening die beperkte overlast geven voor de omgeving (bijvoorbeeld geluid), verkeers- en sociaal veilig is, en goed passen in de omgeving. Daarbij zal ook gekeken worden naar de effecten op de groenvoorzieningen en de natuur en naar de mogelijkheden om ongewenst parkeren in de wijk te voorkomen.

Mogelijk station bij Belfeld
Realisatie van station Belfeld is een ambitie voor de toekomst. Na realisatie van de maatregelen in deze fase (de maatregelen zoals in de ontwerp-NRD genoemd) zal een afweging plaatsvinden of en welke verbetermaatregelen aan de Maaslijn in de toekomst aan de orde zijn. Zie hiervoor ook de zienswijzen over de fasering van het project en de toekomstige ontwikkelingen in paragraaf 4.7.

4.13. Goederenvervoer

1001	Indien een toename van het goedervervoer op de Maaslijn – zowel het zuidelijke als het noordelijke deel - als gevolg van de kwaliteitsverbeteringen in de eerste fase voorzienbaar is, vraagt de indiener om de impact hiervan op de woon- en leefomgeving in kaart te brengen in het MER.
1001 1002	Indiener vraagt om de betekenis van de studie naar de mogelijkheid om de IJzeren Rijn via het zuidelijk deel van de Maaslijn te leiden in het MER op te nemen
1004	In vergelijking met reizigersvervoer heeft goederenvervoer veel meer impact op de leefomgeving. Met name bij goederenvervoer dat ’s nachts plaatsvindt. Denk daarbij aan geluid, trillingen, externe veiligheid (vervoer gevaarlijke stoffen) en luchtkwaliteit

	(bij dieseltractie). In het MER wordt het effect van het goederenvervoer niet meegenomen, omdat dit wordt gezien als autonome ontwikkeling en dus onderdeel is van de referentiesituatie. Het is moeilijk te bepalen of een eventuele toekomstige toename van het goederenvervoer komt vanwege de kwaliteitsverbetering van de Maaslijn of dat het gaat om een autonome toename. Indiener vraagt in hoeverre de gemeente en de provincie invloed hebben op het aantal goederentreinen op de Maaslijn in de toekomst en in welke situatie alsnog een m.e.r. dient te worden uitgevoerd.
2001	Er is onduidelijkheid over het aantal te verwachten goederentreinen, de aard en lading hiervan en de geluidsoverlast en trillingen van goederentreinen. Indiener verwacht hier meer duidelijkheid over.
3009	In de ontwerp-NRD wordt gesproken over incidentele toename van het gebruik voor goederenverkeer. Dit is slechts een prognose. Ontwikkelingen die op de iets langere termijn kunnen voorkomen zijn bijvoorbeeld het in bedrijf nemen van het zuidelijke deel van de Maaslijn als onderdeel van de route Antwerpen- Ruhrgebied als vervanging van de IJzeren Rijn en de ontwikkeling van een spoorterminal in Venray in combinatie met haven in Wanssum. De kwaliteitsverbetering kan een aanzuigende werking hebben voor andere ontwikkelingen. Deze en andere ontwikkelingen zijn niet meegenomen in de ontwerp-NRD en kunnen slechts meegenomen worden als gekeken wordt naar maximale capaciteiten. Mitigerende maatregelen, voor bijvoorbeeld trillingen en gevaarlijke stoffen, dienen hierop te worden afgestemd. Indien dit niet gebeurt worden omwonende nu geconfronteerd met het erg beperkte effect en stapje voor stapje worden de effecten vergroot.
3010	Indiener stelt dat de mogelijkheid van 24 goederentreinen per dag onacceptabel is gezien de overlast die de paar goederentreinen in huidige situatie al geven.
3011	Indiener vreest dat de elektrificatie meer goederenvervoer op de Maaslijn zal aantrekken hetgeen meer overlast zal veroorzaken. Ten onrechte zijn de middellange termijnontwikkelingen (zuidelijke deel van de Maaslijn als onderdeel van de route Antwerpen-Ruhrgebied) en de toename van het goederenverkeer niet in de ontwerp-NRD meegenomen. Uitgegaan moet worden van de maximale capaciteiten om te voorkomen dat omwonenden nu geconfronteerd worden met beperkte effecten, maar deze stapsgewijs steeds toenemen en de mitigerende maatregelen daar niet op zijn afgestemd.
3012	Vanwege de verwachte toename van het (goederen)treinverkeer wenst indiener onderzocht zien wat op langere termijn daarvan de effecten zijn op het gebied van geluidsoverlast, trillingen en luchtvervuiling. Ter beperking van deze overlast wordt bepleit om tijdens de daluren (er zijn dan ook minder passagiers) minder treinen in te zetten. Het wettelijk toegestane aantal treinen per uur moet aan omwonenden worden kenbaar gemaakt.
3012	Indiener wenst een onderzoek naar de toename van goederentreinen met gevaarlijke stoffen (DSM) op basis van geluidsoverlast, trillingen, luchtvervuiling, gezondheidsrisico's en veiligheid.
3013 3014	Indiener maakt zich ernstige zorgen over de mogelijke toename van het aantal goederentreinen tot 16 per etmaal op het traject Roermond-Venlo. Het betreft hier het transport van gevaarlijke stoffen en men ondervindt nu overdag en 's nachts al geluids- en trillingsoverlast van passerende goederentreinen, hetgeen in de toekomst alleen maar erger zal worden. Indiener zit daarom met een aantal vragen: • waarop is de prognose van de verdubbeling van het aantal goederentreinen gebaseerd?

	• bestaat er de mogelijkheid van inspraak, bijv. op de beslissing over de toename van het aantal goederentreinen?
3015	De spoorverdubbeling leidt tot meer treinverkeer (personen en goederen) en dit leidt tot een zwaardere milieubelasting voor indieners. Vooral een eventuele toename van het aantal goederentreinen tot 24 per etmaal leidt tot onaanvaardbare hinder (geluid en trillingen). Ook is men beducht voor stofhinder en lichthinder. Deze effecten worden versterkt door de komst van de halte Grubbenvorst (tegenover de woning van indieners).

Standpunt Gedeputeerde Staten
De voorgenomen versnellingsmaatregelen en elektrificatie van de Maaslijn zijn niet van invloed op het gebruik door goederentreinen, behalve de mogelijkheid om met elektrische locomotieven te rijden. Het aantal goederentreinen dat gebruik maakt van de Maaslijn kan niet worden beïnvloed door gemeente of de provincie en er bestaat geen mogelijkheid om aan te geven hoeveel treinen wettelijk zijn toegestaan.

In tegenstelling tot reizigersvervoer dat volgens een vaste dienstregeling rijdt, is goederenvervoer vraag gestuurd. Om inzicht te krijgen in het aantal goederentreinen dat gebruik maakt van het spoor worden prognoses opgesteld die gebaseerd zijn op verschillende economische scenario's. Welke ladingen er vervoerd gaan worden is ook niet op voorhand precies bekend en is ook afhankelijk van marktontwikkelingen. Om te kunnen garanderen dat een goederentrein kan rijden op het gewenste moment wordt er in de dienstregeling voor reizigerstreinen een soort slot gereserveerd waarin een goederentrein kan rijden. Een dergelijk slot wordt een goederenpad genoemd.
Op de Maaslijn is momenteel één goederenpad per uur gereserveerd. Dit houdt in dat er binnen de dienstregeling voor passagiersvervoer ruimte is vrijgelaten om één goederentrein per uur te laten rijden. Een goederentrein rijdt echter alleen op die momenten dat er een concrete marktvraag is. Dit betekent in de praktijk dat niet alle goederenpaden volledig worden gebruikt. En dat er ook buiten de vastgestelde goederenpaden om goederenverkeer kan rijden als dit binnen de dienstregeling past. Dit geldt vooral voor de nachtperiode omdat er dan nauwelijks of geen reizigerstreinen rijden. Echter dit betekent niet dat deze ruimte ook maximaal kan worden benut als er veel marktvraag is. Ten aanzien van hinder naar de omgeving moet namelijk worden voldaan aan wet- en regelgeving.
Voor wat betreft de geluidsnormen moet worden voldaan aan de wettelijk vastgestelde geluidsproductieplafonds en hier wordt jaarlijks aan getoetst. Op het moment dat bij toetsing blijkt hier niet aan wordt voldaan en dat dit resulteert in een overschrijding van vastgestelde streefwaarden bij gevoelige bestemmingen zoals woningen, moeten maatregelen worden ontwikkeld en worden afgewogen op doelmatigheid.
Voor het vervoer van gevaarlijke stoffen moet worden voldaan aan de risicoruimte die hiervoor is gereserveerd in Basisnet.

De autonome ontwikkeling van het goederenvervoer en de impact hiervan op de omgeving zal integraal worden onderzocht in het MER in samenhang met de effecten van het project opwaardering Maaslijn (dat alleen betrekking heeft op het reizigersvervoer).

In het MER en het PIP kan slechts rekening worden gehouden met vastgesteld beleid en met projecten waar besluitvorming over heeft plaatsgevonden. Genoemde ontwikkelingen, zoals de IJzeren Rijn, zijn hoogst onzeker en worden niet meegenomen in de onderzoeken ten behoeve van het PIP en MER.

Het PIP staat open voor beroep bij de Afdeling bestuurrechtspraak. Ten aanzien van de toename van het aantal goederentreinen op basis van de autonome groei wordt geen besluit genomen.

4.14. Gebruik spoor, aantal treinen

3012	Indiener verzoekt om onderzoek naar het aantal stoptreinen dat per uur op de trajecten wordt ingezet.
3013 3014	Indiener stelt dat burgers een verkeerd en minder belastend beeld wordt geschetst van het toekomstig aantal treinen per uren op het trajectdeel Venray-Roermond. De ontwerp-NRD gaat uit van een gelijkblijvende frequentie van twee treinen per uur, terwijl tijdens de informatieavond werd gemeld dat de plannen zijn om vier keer per uur een reizigerstrein in te zetten. Waarom wordt dat laatste dan niet in de ontwerp-NRD vermeld?
3016 3017	Indiener stelt dat op de informatieavond werd aangegeven dat de kwaliteitsverbetering niet leidt tot een toename van treinen. Dit klopt niet. In de ontwerp-NRD staat op blz. 6 immers aangegeven dat er één of meerdere haltes bijkomen, méér stoptreinen (4 tot 6x per uur) en snelle en doorgaande verbindingen (2x per uur een sneltrein). In het plan wordt meerdere malen teruggekomen op de mogelijke verhoging van capaciteit, meer materieel, meer vervoer en langere treinen. Ook staat in de ontwerp-NRD dat het aantal goederentreinen op het traject Roermond Venlo toeneemt van 6 tot 10 per dag.
3016 3017	Indiener geeft aan het te betreuren dat er blijkbaar één partij een bestemmingsplan kan wijziging (waar bij wet bezwaar en beroep is geregeld) en dat vervolgens een andere partij beslist hoe er invulling gegeven wordt aan en gebruikt maakt van de mogelijkheid tot behoorlijke uitbreiding van juist extra gebruik van hetgeen hun reeds geschonken is.

Standpunt Gedeputeerde Staten

Ten aanzien van de frequentie is er sprake van een dienstregeling die met ingang van de nieuwe concessie gereden wordt, en een ambitie voor de langere termijn. In het op te stellen PIP worden alleen de maatregelen gerealiseerd ten behoeve van dienstregeling van de nieuwe concessie. Dat betekent:

- 2 stoptreinen de gehele dag per uur per richting op de gehele Maaslijn
- 2 extra stoptreinen de gehele dag per uur per richting tussen Nijmegen en Venray
- 1 extra stoptrein in de spits per uur per richting tussen Boxmeer en Nijmegen

Het is een juiste constatering dat alleen bij het ruimtelijk besluit, in dit geval het PIP / MER, de mogelijkheid bestaat om in beroep te gaan tegen het plan. In het MER wordt echter wel ingegaan op het gebruik van het spoor door de milieueffecten van het gebruik in kaart te brengen op basis van realistische aannames over het toekomstig gebruik.

4.15. Externe veiligheid

1001 1002	In de ontwerp-NRD wordt gesteld dat er op de Maaslijn geen vervoer van gevaarlijke stoffen plaatsvindt en dat kan worden volstaan met een kwalitatieve beoordeling in het kader van externe veiligheid. Echter, vanuit het chemiecluster in Zuid-Limburg passeren ketelwagonequivalenten het zuidelijke deel van de Maaslijn. Indiener verzoekt om zover de voorziene verbetermaatregelen consequenties hebben voor het vervoer van gevaarlijke stoffen, de effecten hiervan kwantitatief in het MER in beeld te

	brengen.
1003	Op pag. 28 van de ontwerp-NRD wordt gesteld dat over de Maaslijn nu en in de toekomst geen vervoer van gevaarlijke stoffen zal plaatsvinden. Voor het tracé ten zuiden van Venlo is dit een foutieve weergave van de feitelijk situatie. Maar ook voor het noordelijke tracé vraagt indiener zich af hoe dit kan worden gegarandeerd. Indiener verzoekt om aan het aspect externe veiligheid een nadere (en dus kwantitatieve) uitwerking te geven.
2003	In paragraaf 4.3.5 van de ontwerp-NRD wordt gesteld dat er geen vervoer van gevaarlijke stoffen over de Maaslijn plaats vindt en derhalve volstaan kan worden met een kwalitatieve beschouwing ten aanzien van externe veiligheid. Gelet op de structurele dagelijks transport van gevaarlijke stoffen op het traject Venlo-Roermond adviseert indiener om in het MER het deelaspect externe veiligheid kwantitatief inzichtelijk te maken.
3002 3003	Op pagina 28 van de ontwerp-NRD staat dat er geen gevaarlijke stoffen over de Maaslijn vervoerd worden. Indiener geeft aan dat dit niet klopt en er wel degelijk gevaarlijke stoffen vervoerd worden over de Maaslijn.
3004	Indiener merkt op dat de constatering in de ontwerp-NRD dat er geen gevaarlijke stoffen over de Maaslijn vervoerd worden onjuist is. Indiener vraagt in dit kader uitgebreider onderzoek naar externe veiligheid.
3012	Indiener wil een onderzoek naar de gevolgen van toename goederentreinen op gebied van veiligheid.
3013 3014	Indiener twijfelt over de stelling dat er thans geen vervoer van gevaarlijke stoffen over de Maaslijn zou plaatsvinden omdat hij wel treinen met speciale gevarentekens ziet passeren. Hij wil graag weten wat er dan wel nu en in de toekomst vervoerd wordt en of wij kunnen garanderen dat er ook geen gevaarlijke stoffen vervoerd gaan worden.
3016 3017	Indiener geeft aan dat op de Maaslijn wel degelijk vervoer van gevaarlijke stoffen plaatsvindt.

Standpunt Gedeputeerde Staten

Abusievelijk is in de tekst op pagina 28 van de ontwerp-NRD opgenomen dat er geen transport van gevaarlijke stoffen plaats vindt. Dit is onjuist, zowel in het zuidelijke deel van het traject (Roermond-Venlo) als in het noordelijk deel van het traject (Venlo-Nijmegen) vindt goederenvervoer plaats van gevaarlijke stoffen. In het zuidelijk deel van de lijn liggen deze aantallen aanzienlijk hoger dan in het noordelijk deel.

Eventuele groei van vervoer van gevaarlijke stoffen kan altijd plaatsvinden binnen de risicocontouren zoals die zijn vastgesteld in het Basisnet. De toekomstprognoses vervoer gevaarlijke stoffen maken deel uit van de autonome ontwikkelingen op de Maaslijn. De effecten hiervan worden in het MER inzichtelijk gemaakt. Er zal onder meer getoetst worden aan de wet- en regelgeving Basisnet en de verwachting hierbij is dat een kwalitatieve beschouwing volstaat.

In het MER zal het vervoer van gevaarlijke stoffen en de effecten hiervan op de omgeving inzichtelijk worden gemaakt. Mocht uit het onderzoek blijken dat een kwalitatieve onderbouwing niet volstaat, dan wordt er ook kwantitatief onderzocht.

4.16. Uitvoering project Maaslijn

2001	Indiener verwacht meer duidelijkheid over de uitvoering van het project, wat betreft tijdstippen, geluidsoverlast en trillingen in verband met met graafwerkzaamheden en

	heien.
3001	Indiener vraagt of er normen voor milieu(geluids)belasting voor de uitvoering van het project indien de werkzaamheden dicht bij een woonwijk worden uitgevoerd

Standpunt Gedeputeerde Staten
In het MER zal op hoofdlijnen worden ingegaan op de tijdelijke hinder tijdens de aanlegfase. Tijdens de voorbereiding van de werkzaamheden zal hierover meer informatie bekend zijn en worden verstrekt. Indien nodig zullen voor de werkzaamheden de benodigde toestemmingen en vergunningen worden aangevraagd, deze moeten voldoen aan de wet- en regelgeving.

4.17. Milieuaspecten algemeen

3001	De ontwerp-NRD geeft aan dat de milieubelasting in de nieuwe situatie binnen de wettelijke kaders en geldende normen blijft. Indiener maakt zich zorgen over een eventuele toename van de milieubelasting ten opzichte van nu, ook al blijft deze binnen de wettelijke normen. Indiener verzoekt om: - daadwerkelijke meting van huidige milieubelasting voor een representatieve periode - het vastleggen van maatregelen voor de beperking van de toename van de milieubelasting - daadwerkelijke meting van de nieuwe milieubelasting voor een representatieve periode - aanpassingen doen indien blijkt dat de nieuwe milieubelasting niet conform is zoals van te voren is vastgesteld.
3010	Indiener verzoekt de effecten van de kwaliteitsverbetering Maaslijn uitgebreider en diepgaander te onderzoeken.

Standpunt Gedeputeerde Staten
Voor (bijna) alle milieuonderzoeken voor het PIP en het MER geldt dat de resultaten (milieueffecten) berekend worden en niet feitelijk gemeten. Dit omdat het in kaart brengen van de toekomstige situatie alleen op basis van berekeningen mogelijk is. Om in het MER te onderzoeken wat de effecten zijn van de elektrificatie en de versnellingsmaatregelen, zullen de toekomstige situatie zonder en met de opwaardering van de Maaslijn met elkaar vergeleken moeten worden.
Indien uit de onderzoeken blijkt dat de toekomstige situatie met de opwaardering van de Maaslijn de norm overschrijdt zullen maatregelen onderzocht worden.
Vanuit de m.e.r.-procedure is het verplicht om de daadwerkelijk optredende milieueffecten van de realisatie van het project opwaardering Maaslijn conform de beide provinciale inpassingsplannen te monitoren en te evalueren. In het MER wordt hiertoe een eerste aanzet voor een evaluatieprogramma opgenomen.

4.18. Geluid

3001	Indiener vraagt hoe een geluidsplafond werkt. Betekent dit dat er in een uur bijvoorbeeld 2 dieseltreinen of 5 elektrische treinen mogen rijden?
3003	Indiener vraagt een oplossing voor de geluidsoverlast van de (spoor)brug in Belfeld.
3003	Indiener vraagt hoe en wanneer geluid gemeten wordt (thuis en ook ’s nachts?).

3003	Indiener geeft aan dat in het verleden bij de aanleg van de A73 geen geluidwerende maatregelen voor diens huis zijn getroffen. Indiener vraagt of bij de geluidsonderzoeken ook het geluidseffect van de snelweg meegenomen kan worden en of eventueel alsnog geluidswerende maatregelen van de snelweg genomen kunnen worden in het project Maaslijn.
3005	Indiener vraagt of er maatregelen worden getroffen indien er als gevolg van de hogere snelheid van treinen sprake is van overschrijding van de wettelijke geluidsnormen. Tevens wil indiener weten welke maatregelen dat dan zijn en of er geld voor beschikbaar is.
3010	Indiener geeft aan dat ter plaatse van de beoogde locatie station Grubbenvorst een ernstige verhoging van geluidshinder zal optreden door het afremmen en optrekken van treinen.
3012	Het aantal treinen buiten de goederentreinen die per uur voorbij komen wordt aanzienlijk hoger. Indiener wilt onderzocht hebben wat qua geluidsoverlast het effect op lange termijn is als het treinverkeer toeneemt.
3012	Indiener wil een onderzoek naar de gevolgen van de toename van goederentreinen op gebied van geluid.
3013 3014	Indiener woont aan de rand van een industrieterrein en ondervindt nu reeds geluidsoverlast van vrachtwagens en vraagt zich af hoe dergelijke omgeving gerelateerde overlast wordt meegenomen in het MER-onderzoek.
3013 3014	Indiener maakt zich ernstige zorgen over de mogelijke toename van het aantal goederentreinen tot 16 per etmaal op het traject Roermond-Venlo. Het betreft hier het transport van gevaarlijke stoffen en men ondervindt nu overdag en 's nachts al geluidsoverlast van passerende goederentreinen, hetgeen in de toekomst alleen maar erger zal worden. Indiener zit daarom met een aantal vragen: • hoe wordt het geluid gemeten en onderzocht? • aan welke overheids- en milieueisen moet de Provincie zich houden en worden deze met dit plan niet reeds aanzienlijk overschreden? • gezien de nu al bestaande overlast verzoekt indiener om in huis een meting te doen op het moment van een passerende goederentrein; • kan er verweer worden gegeven op waar en wanneer er wordt gemeten en op de uitkomsten daarvan?
3016 3017	Een toename van 6 tot 10 goederentreinen leidt tot meer overlast van geluid.

Standpunt Gedeputeerde Staten

Het geluidproductieplafond begrenst de toekomstige geluidsemissie van al het treinverkeer op een spoorlijn.

Bij het beoordelen of een geluidproductieplafond wordt gerespecteerd wordt rekening gehouden met onder andere de samenstelling en de intensiteit van het materieel (aantal treinen per categorie). Het totaal mag niet leiden tot een geluidemissie die het geluidproductieplafond overstijgt.

De Minister van Infrastructuur en Milieu is verantwoordelijk voor het vaststellen van en het toezicht op de naleving van de geluidproductieplafonds. Uitgangspunt voor het onderhavige project is dat de voorziene groei van het aantal treinbewegingen niet leidt tot het overschrijden van de geldende geluidproductieplafonds. In principe kan een toename van het treinverkeer gecompenseerd worden door de inzet van stillere treinen.

Overigens valt bij het personenvervoer de geluidsemissie van het huidige dieselmaterieel in dezelfde categorie als modern elektrisch materieel.

De geluidsonderzoeken zijn op basis van berekeningen, daar de toekomstige situatie enkel door berekeningen in kaart kan worden gebracht. Er worden dus geen metingen gedaan op bepaalde locaties op bepaalde tijdstippen. De uitkomst van deze berekeningen zijn daggemiddelden, er wordt niet specifiek voor ’s nachts een berekening gemaakt. Wel zitten in deze berekeningen tijdsblokken, waarbij de geluidsemissies in de avonduren en nachturen zwaarder meegewogen worden dan de geluidsemissies overdag.

In die situaties dat spoorweggeluid cumuleert met andere geluidsbronnen, wegverkeerslawaai wordt dat meegenomen in de geluidsonderzoeken.

De verwachting is dat er geen sprake zal zijn van overschrijding van de wettelijke normen. Indien er toch sprake van een overschrijding blijkt te zijn, moeten maatregelen worden ontwikkeld en afgewogen op doelmatigheid.

Bij modern reizigersmaterieel leidt het remmen niet tot een verhoogd geluidsniveau. Bij enkele categorieën treinen speelt dit nog wel een rol, in de berekeningen wordt daarom een toeslag voor remgeluid gehanteerd.
Ook bij bruggen wordt, afhankelijk van het type brug, soms een toeslag gehanteerd.

Om in het MER te onderzoeken wat de effecten zijn van het project, zullen de geluidsemissies in de toekomstige situatie zonder en met de opwaardering van de Maaslijn met elkaar vergeleken worden, beide inclusief de autonome groei van het goederentreinverkeer. De geluidsemissie van de autonome groei van het goederentreinverkeer wordt niet apart inzichtelijk gemaakt.

4.19. Trillingen

3003	Indiener vraagt een oplossing voor de trillingsoverlast van de (spoor)brug in Belfeld.
3003	Indiener is bang dat panden de trillingen bij een toename van het aantal goederentreinen niet aankunnen.
3003	Indiener vraagt hoe en wanneer trillingen gemeten worden (thuis en ook ’s nachts?).
3005	Indiener maakt zich zorgen over schade aan huizen (scheuren) door meer trillingen als gevolg van snelheidsverhoging
3006	Indiener woont op 15 meter afstand van het spoor en maakt zich zorgen dat de trillingen van het spoor toenemen door de snelheidsverhoging. Met name de wissel waar dubbelspoor in enkelspoor overgaat veroorzaakt veel trillingen. Indiener vraagt of er trillingsdempende maatregelen genomen kunnen worden
3009	Indiener vraagt wat de effecten van de hogere snelheid op trillingen zijn. Bij de nieuwe halte in Grubbenvorst zullen passagierstreinen stoppen, maar goederentreinen zullen op hogere snelheid de halte passeren.
3010	Indiener geeft aan dat ter plaatse van de beoogde locatie station Grubbenvorst een ernstige verhoging van trillingen zal optreden door het afremmen en optrekken van treinen. Doordat de spoorlijn ter plaatse op zandgrond gelegen is zal het effect van trillingen versterkt worden.
3011	Snelheidsverhoging op de Maaslijn leidt tot een toename van trillingen, ook bij halte

	Grubbenvorst. Doorgaande (goederen)treinen zullen hier niet halteren maar het station met hogere snelheid passeren. De zandgronden versterken de trillingen en indiener vindt daarom een nulmeting van het trillingsniveau in Grubbenvorst noodzakelijk. Ook moet worden gemeten welk trillingsniveau een sneller rijdende goederentrein veroorzaakt.
3012	Het aantal treinen buiten de goederentreinen die per uur voorbij komen wordt aanzienlijk hoger. Indiener wilt onderzocht hebben van het effect is op lange termijn als het treinverkeer toeneemt op het gebied van trillingen.
3012	Indiener wil een onderzoek naar de gevolgen van toename goederentreinen op gebied van trillingen.
3013 3014	Indiener woont aan de rand van een industrieterrein en ondervindt nu reeds trillingsoverlast van vrachtwagens en vraagt zich af hoe dergelijke omgeving gerelateerde overlast wordt meegenomen in het MER-onderzoek.
3013 3014	Indiener maakt zich ernstige zorgen over de mogelijke toename van het aantal goederentreinen tot 16 per etmaal op het traject Roermond-Venlo. Het betreft hier het transport van gevaarlijke stoffen en men ondervindt nu overdag en 's nachts al trillingsoverlast van passerende goederentreinen, hetgeen in de toekomst alleen maar erger zal worden. Indiener zit daarom met een aantal vragen: • hoe worden de trillingen gemeten en onderzocht? • aan welke overheids- en milieueisen moet de Provincie zich houden en worden deze met dit plan niet reeds aanzienlijk overschreden? • gezien de nu al bestaande overlast verzoekt indiener om in huis een meting te doen op het moment van een passerende goederentrein; • kan er verweer worden gegeven op waar en wanneer er wordt gemeten en op de uitkomsten daarvan?
3016 3017	Een toename van 6 tot 10 goederentreinen leidt tot meer overlast van trillingen.
3016 3017	Indiener woont/werkt in een gemeentelijk monument gelegen langs het spoor en wil niet geconfronteerd worden met bodemtrillingen waardoor het gebouw schade ondervindt. Indiener vraagt of in het onderzoek trillingen het gemeentelijk monument als bijzonder wordt beschouwd.
3016 3017	Indiener geeft aan dat langs de spoorlijn in Reuver een gasdepot ligt. Indiener vraagt of deze extra beschermd wordt indien er meer trillingen ontstaan door de veranderingen op de Maaslijn.

<u>Standpunt Gedeputeerde Staten</u>
Schade aan gebouwen als gevolg van trillingen wordt in Nederland beoordeeld volgens de SBR-richtlijn deel A: Schade aan gebouwen. Deze richtlijn hanteert voor 3 categorieën grenswaarden waarboven het risico ontstaat op schade. Eén van deze categorieën (cat. 3) betreft oude en monumentale gebouwen met grote cultuurhistorische waarde. Voor deze categorie gelden lagere grenswaarden dan de gebouwen in de categorieën 1 en 2.
Of bij het project Maaslijn sprake is van een kans op schade door trillingen wordt in het MER beschreven. Concreet gaat het dan om het beschrijven van de kans schade tijdens de bouw van nieuwe of gewijzigde spoorweginfrastructuur. Voor wat betreft directe schade aan een pand als gevolg van het treinverkeer wordt opgemerkt dat in de praktijk trillingsniveaus door een spoorlijn in exploitatie te laag zijn om te kunnen spreken van risico op schade.

Voor het berekenen en toetsen van trillinghinder kan gebruik worden gemaakt van zowel de SBR-richtlijn deel B als de Beleidsregel Trillinghinder Spoor (BTS). Daarbij wordt onderscheid gemaakt

tussen de dag- en avondperiode en de nachtperiode. In eerste instantie wordt het risico op trillingshinder bepaald met behulp van berekeningen, waar nodig zullen aanvullende metingen worden verricht. Om overlast voor omwonenden te beperken worden de metingen bij voorkeur gedaan op maaiveld of op de fundering van gebouwen, maar indien nodig ook op de vloer. Ten behoeve van de metingen is variërend van één of enkele dagen tot één of meerdere weken meetapparatuur aanwezig.

Het onderzoek in het MER moet uitwijzen wat het effect is van de versnellingsmaatregelen en het aantal goederentreinen op het trillingsniveau. Indien de normen overschreden worden in de toekomstige situatie zullen mitigerende maatregelen in overweging worden genomen.

In het MER wordt onderzocht wat het trillingsniveau van de spoorlijn is en wat het effect van de trillingen op de omgeving binnen een bepaalde zone van het spoor is. In het onderzoek zal trillinghinder als gevolg van vrachtverkeer van een nabijgelegen industrieterrein niet worden onderzocht.

In het PIP wordt geïnventariseerd of en, zo ja, waar er sprake kan zijn van beïnvloeding van trillingsgevoelige apparatuur, zoals bij een gasdepot, als gevolg van het project.

4.20. Luchtvervuiling

3002	Indien er meer treinen gaan rijden zullen er vaker auto's en vrachtwagens met draaiende motor voor de spoorwegovergang aan de Rijksweg te Reuver moeten wachten. Indiener vraagt welk effect dit heeft op de luchtvervuiling.
3003	Indiener maakt zich zorgen dat meer goederenvervoer leidt tot meer fijnstofvervuiling.
3012	Het aantal treinen buiten de goederentreinen die per uur voorbij komen wordt aanzienlijk hoger. Indiener wilt onderzocht hebben van het effect is op lange termijn als het treinverkeer toeneemt op het gebied van luchtvervuiling.
3012	Indiener wil een onderzoek naar de gevolgen van toename goederentreinen op gebied van lucht.
3013 3014	Indiener vreest vanwege de spoorverdubbeling en het toegenomen aantal goederentreinen een toename van fijnstof en ander vervuiling en vraagt zich af hoe dit gemeten gaat worden.

Standpunt Gedeputeerde Staten

Of de spoorwegovergangen langer gesloten zullen zijn als gevolg van het project zal worden onderzocht in het kader van het MER/PIP, dit in het kader van de spoorwegveiligheid. De effecten van het wachten van auto's en vrachtwagens voor spoorwegovergangen zijn een tweede orde effect ten opzichte van de voorgenomen activiteit en spelen een ondergeschikt belang in het onderzoek.

Voor de zienswijzen over luchtkwaliteit/fijnstof geldt ook dat er geen metingen verricht gaan worden in het kader van het MER/PIP-onderzoek, maar dat de effecten van toekomstige ontwikkelingen alleen op basis van berekeningen in beeld gebracht kunnen worden. Vooral de veranderingen in het gebruik (rijsnelheden en materieel) kunnen van invloed zijn op de luchtkwaliteit in de omgeving. De berekende concentraties zullen worden getoetst aan de vigerende normen waarbij ook rekening wordt gehouden met de autonome toename van het aantal goederentreinen. Daarbij dragen vooral dieseltreinen bij aan de emissie. De emissie van fijnstof bij elektrische treinen is gering.

4.21. Gezondheid

3003	Indiener wil weten of de hoge voltage van de bovenleiding schadelijk is voor de gezondheid.
3004	Indiener vraagt om in het MER te onderzoeken wat de milieueffecten zijn van onderstations op de ruimtelijke functies wonen, werken en recreatie.
3004	Indiener vindt het wenselijk om dat er een onderzoek plaatsvindt naar het effect op de gezondheid van de aan te leggen bovenleiding in verband met met elektriciteit en straling.
3007	Indiener wil weten wat de gevolgen van elektromagnetische velden op de gezondheid van omwonenden is.
3009 3010	Indiener stelt dat in het afwegingskader het onderzoek naar het effect van elektromagnetische velden op de gezondheid van omwonende ontbreekt. Welke toename van elektromagnetische velden zal er plaatvinden in welke contouren en welke gezondheidsrisico's brengt dit met zich mee?
3011	Indiener mist in het afwegingskader een onderzoek naar de effecten van het elektromagnetische velden van de Maaslijn op de gezondheid van omwonenden. Is er bijv. sprake van een toename, wat zijn de gezondheidsrisico's en in hoeverre zijn de zwerfstromen van invloed op de aardsysteem van de elektrische installatie van indiener. Dit moet onderzocht worden.
3012	Indiener wil een onderzoek naar de gevolgen van de toename van goederentreinen op gebied van gezondheid.
3013 3014	Indiener woont dicht bij het spoor en wil graag weten welk voltage over de leidingnet gaat omdat dit mogelijk schadelijk voor zijn gezondheid is.
3015	Indiener is, gezien de geringe afstand tussen zijn woning en de spoorlijn, beducht voor de gevolgen van de elektrificatie voor de volksgezondheid. Dat laatste geldt ook voor het vervoer van gevaarlijke stoffen.

<u>Standpunt Gedeputeerde Staten</u>

Bovenleiding

De Maaslijn zal geëlektrificeerd worden met 1500 Volt gelijkspanning, de standaard die in geheel Nederland wordt (excl. HSL en Betuweroute).

Alleen bij toepassing van wisselspanning is er sprake zijn van elektromagnetische straling (EMC). Gelijkspanning/stroom genereert geen elektromagnetische veld. Onderzoek naar effecten van elektromagnetische velden door de bovenleiding op de gezondheid van omwonenden heeft derhalve geen toegevoegde waarde.

Onderstations

Rondom de onderstations is er, net als bij andere transformatorhuisjes en stroomverdeelstations, sprake van Extreem Laag Frequente ElektroMagnetisc Velden (ELF-EMV). Gezien de ligging van de Maaslijn en de geplande onderstations voorzien wij ten aanzien van het aspect elektromagnetische velden op voorhand geen gezondheidsrisico's. Aangezien dit voor omwonenden een belangrijk aandachtspunt is, zal hieraan in het MER afzonderlijk aandacht worden besteed.

Zwerfstroom

Zwerfstromen kunnen van invloed zijn op het aardsysteem van elektrische installaties, maar dit is vooraf niet te voorspellen, omdat niet te voorspellen is waar de zwerfstromen gaan ontstaan. Indien blijkt dat de nieuwe elektrische tractie nieuwe zwerfstromen veroorzaakt, wordt gekeken welke maatregelen er nodig om de problemen met zwerfstroom aan te pakken.

Goederentreinen
In het MER zullen de gezondheidseffecten in beeld worden gebracht. Effecten van blootstelling aan onder andere geluid en risico's als gevolg van het vervoer van gevaarlijke stoffen op de volksgezondheid worden onderzocht. De autonome ontwikkeling van goederenvervoer is onderdeel van het MER.

4.22. Schade

3001 3005	Indiener stelt dat de toename van het aantal treinen en daarmee een toename van milieubelasting van invloed is op de waarde van (koop-)woningen rondom de spoorlijn.
3007	Indiener vreest voor schade aan de woning door snelheidsverhoging van treinen en tijdens de aanleg van maatregelen.
3007	Indiener vreest voor waardevermindering van de woning door de komst van nieuwe halte Grubbenvorst-Greenport Venlo naast de woning.
3010	Indiener stelt dat het sluiten van de overweg en de aanleg van een tunnel (bij halte station Grubbenvorst) nadelige gevolgen heeft voor de waarde van de aanliggende woningen en de kwaliteit van de leefomgeving.
3012	Indiener wil een onderzoek naar de waardevermindering van de woning door toenemend treinverkeer. Indiener vraagt om ondersteuning bij isolatie/aanplanting of een tegemoetkomen om te proberen de waarde van de woning te behouden
3014	Indiener heeft voor haar praktijk een rustige werkomgeving nodig. Door het project wordt deze rust ernstig verstoord en kan zij haar praktijk niet meer aan huis uitoefenen. Indiener vraagt naar de mogelijkheid van schadeloosstelling in geval van inkomstenderving, bedrijfsbeëindiging etc.
3013 3014	Indiener vraagt of er zelf overlast beperkende maatregelen kunnen worden getroffen (bijv. een groene wal) en worden deze dan door de Provincie betaald?
3013 3014	Indiener vraagt hoe als eigenaar te handelen indien zijn pand door (de realisering van) het plan in waarde daalt en/of schade oploopt?
3015	Indieners vrezen dat het dubbelspoorsmaken van de Maaslijn leidt tot schade aan hun woning. De zwaardere belasting van de bodem kan leiden tot schade aan hun woning en de fundering.

Standpunt Gedeputeerde Staten
Gedeputeerde Staten hebben kennisgenomen van de verschillende standpunten van indieners van zienswijzen met betrekking tot eigendommen, bereikbaarheid en planschade**.** In het MER zijn de (milieu)effecten van voorgenomen maatregelen aan de Maaslijn in beeld gebracht om te komen tot een integrale afweging bij de besluitvorming over deze maatregelen. Onderhavige zienswijzeprocedure ziet primair op het kunnen inspreken op het voornemen om een inpassingsplan op te stellen en de beoogde aanpak van het MER. Genoemde schadeaspecten zijn vooral in het verdere plan- en realisatietraject aan de orde, maar het is begrijpelijk dat hier nu al aandacht voor wordt gevraagd.

Ten aanzien van de vrees voor schade aan woningen etc. als gevolg van de uitvoering van de maatregelen aan de Maaslijn, kan hier worden opgemerkt dat de provincies Limburg en Noord-Brabant alsook Prorail een eigen nadeelcompensatieregeling hebben. Deze bieden de mogelijkheid om onder voorwaarden een vergoeding toe te kennen voor nadeel dat derden in het kader van de provinciale taak- of bevoegdheidsuitoefening of door maatregelen aan het spoor (Prorail) ondervinden.

Vooropgesteld moet worden de provincies en Prorail hun taken en werkzaamheden zorgvuldig uitoefenen. Indien zich te zijner tijd niettemin een schadegeval voordoet dat onder de werkingssfeer valt van een van de nadeelcompensatieregelen, dan kan de benadeelde bij de betreffende provincie of Prorail een verzoek om schadevergoeding indienen. Het gaat daarbij om schade die redelijkerwijs niet (geheel) ten laste van benadeelde behoort te blijven. Bij de beoordeling van het schadeverzoek wordt tevens gekeken naar aspecten als normaal maatschappelijk of ondernemersrisico en de voorzienbaarheid van de schade. Het gaat daarbij dus om andere schade dan planschade.

Voor zover de vrees bestaat voor directe schade aan een pand als gevolg van het treinverkeer wordt opgemerkt dat in de praktijk trillingsniveaus door een spoorlijn in exploitatie te laag zijn om te kunnen spreken van risico op schade. De toename van de trillingsniveaus worden getoetst aan zowel normen voor trillingshinder als ook normen voor schade aan gebouwen.

Bijlage 1 Advies Commissie voor de milieueffectrapportage

Bijlage 2 Advies Provinciale Commissie Omgevingsvraagstukken Limburg

Bijlage 3 Lijst indieners zienswijzen

volgnummer	naam
1000-1999	overheden
1001	RMO Noord-Limburg
1002	Gemeente Venlo
1003	Gemeente Venray
1004	Gemeente Mook en Middelaar
1005	Gemeente Boxmeer
2000-2999	belangenorganisaties/adviesorganen
2001	Wijkraad Cuijk Centrum
2002	natuur en milieufederatie Limburg
2003	Veiligheidsregio Limburg Noord
2004	PCOL
3000-3999	bedrijven, burgers enz
3001	Jurgen van de Peppel
3001	Jurgen van de Peppel aanvulling
3002	Jacq Cremers
3003	Obster-Keusters
3004	Carina Engelen-Claessen
3005	Erwin Wiegerinck
3006	Frank Peters-Sengers
3007	Janine Cinque
3008	van den Beucken, Linssen en Dings
3009	Lydwien Steegh
3010	Familie Utens-Oostdam
3011	Pim Jacobs
3012	Familie Geurts-Wijnands
3013	Peter Bisschop
3014	M. Bisschop Rainbow Nature Zorg en Welzijn
3015	Arag namens Hegelsom en Verhaegh
3016	Krebbeks
3017	Simons

SWECO

Notitie

Referentienummer	Datum	Kenmerk
W230/N001	17 augustus 2016	346302

Betreft
Nota van uitgangspunten inpassingsplan ‘Opwaardering Maaslijn’

Inleiding
De Maaslijn wordt de komende jaren opgewaardeerd om klaar te zijn voor de toekomst. De geldende bestemmingsplannen en beheersverordeningen in de provincies Noord-Brabant en Limburg voorzien niet volledig in de aanleg van het project, in Gelderland wel. In Noord-Brabant en Limburg worden daarom provinciale inpassingsplannen (PIP’s) opgesteld om de strijdigheid weg te nemen en een planologische titel te verkrijgen voor de realisatie en het gebruik van het project Maaslijn.

Voorliggende notitie geeft de procedurele en de inhoudelijke uitgangspunten weer voor de PIP’s en vormt samen met de plankaart uit de bijlage de basis voor het vooroverleg (artikel 3.1 Bro).

Procedurele uitgangspunten
- Er worden twee provinciale inpassingsplannen (PIP’s) opgesteld: één voor de provincie Noord-Brabant en één voor de provincie Limburg. Voor de provincie Gelderland is geen PIP noodzakelijk, omdat provincie dit gedeelte van het project gerealiseerd kan worden op grond van de geldende bestemmingsplannen. De omgevingsmanager van het project houdt in de gaten of de betreffende gemeenten in Gelderland nieuwe plannen voorbereiden/vaststellen en of de scope wijzigt;
- Er is voor gekozen om te werken op basis van een samenwerkingsovereenkomst tussen provincie Limburg en provincie Noord-Brabant, waarin wordt vastgelegd dat de procedures voor de PIP’s gelijk gaan lopen. Deze overeenkomst zal in het najaar van 2016 worden ondertekend;
- De overige vergunningen en besluiten die relevant zijn voor de uitvoering van de Maaslijn worden wellicht gecoördineerd (op basis van een provinciale coördinatieregeling Artikel 3.33 lid 1 Wro). Dit is afhankelijk van de uitkomsten van de vergunningencheck en de aanvraagstrategie die wordt gekozen. In september 2016 kan hier duidelijkheid over worden gegeven;
- Voor de stationsomgeving Grubbenvorst van de gemeente Horst aan de Maas wordt een separaat bestemmingsplan opgesteld. De provincie Limburg stemt met de gemeente af dat de procedure van het bestemmingsplan gelijktijdig plaatsvindt met de inpassingsplannen. De planning van de inpassingsplannen is daarbij leidend;
- Provinciale Staten van de provincies Limburg en Noord-Brabant nemen een voorbereidingsbesluit voor het plangebied van de Maaslijn (de maximale planbegrenzing), om niet geconfronteerd te worden met nieuwe bestemmingsplannen en/of bouwvergunningen in Limburg en Noord-Brabant;
- Er wordt geen voorontwerp inpassingsplan opgesteld, maar direct een ontwerp inpassingsplan;
- Voorliggende Nota van uitgangspunten en de plankaart met de maximale planbegrenzing (zie bijlage) vormen de basis voor het vooroverleg;
- Het vooroverleg met alle overheden en andere organisaties (3.1 Bro) vindt plaats door middel van een brief van GS met een schriftelijke reactietermijn van 4 weken en een toelichtende informatiebijeenkomst voor deze overheden/organisaties;

- In Limburg en Noord-Brabant zijn de betrokken gemeenteraden reeds ingevolge art. 3.26 Wro gehoord over het provinciale voornemen om een inpassingsplan op te stellen. Gelijktijdig zijn deze gemeenten via de colleges van burgemeester en wethouders geraadpleegd over de reikwijdte en het detailniveau van het op te stellen milieueffectrapport. Uit het oogpunt van een zorgvuldige planvoorbereiding zullen de betrokken gemeenteraden op nader af te spreken wijze worden geïnformeerd over het ontwerp-inpassingsplan;
- De provincies zijn bevoegd gezag voor de procedure van de PIP's, elke provincie voor haar eigen inpassingsplan. Gemeenten blijven bevoegd gezag voor de omgevingsvergunningen die worden afgegeven op grond van de PIP's, waarbij een en ander afhankelijk is van de nog te bepalen aanvraagstrategie en de invulling van de provinciale coordinatieregeling (zie de 3e bullit van de procedurele uitgangspunten);
- Gemeenten mogen tien jaar na vaststelling van de PIP's geen nieuw bestemmingsplan vaststellen (dus tot 2027). In de inpassingsplannen wordt de mogelijkheid opgenomen voor gemeenten om eerder een bestemmingsplan op te stellen als daarin de regeling van het inpassingsplan wordt overgenomen.

Inhoudelijke uitgangspunten

- De PIP's worden integraal opgesteld voor het project Maaslijn, zover gelegen binnen de provinciale grenzen van Limburg en Noord-Brabant. Dit is ongeacht of onderdelen van het project al gerealiseerd kunnen worden op grond van de geldende bestemmingsplannen of beheersverordeningen in Limburg en Noord-Brabant;
- Voor het inpassingsplan worden de RO Standaarden 2012 gehanteerd;
- De PIP's zullen een flexibel karakter hebben. Dit houdt in dat de planregels zodanig worden opgesteld dat meerdere technische alternatieven voor de Maaslijn inpasbaar zijn. Hierbij gelden als randvoorwaarden:
  - dat uit het MER en het milieuonderzoek moet blijken dat de alternatieven uitvoerbaar zijn en sprake is van een goede ruimtelijke ordening, en
  - dat de rechtszekerheid voldoende is geborgd;
- De toelichting en de planregels zijn voor beide provincies zo veel mogelijk identiek. De planverbeelding is toegespitst per provincie;
- Het maximale ruimtebeslag uit de Nota van uitgangspunten (vooroverleg) wordt, voor zover mogelijk, verfijnd in de verbeelding van de ontwerp PIP's en vast te stellen PIP's. Het ruimtebeslag kan pas definitief worden vastgesteld als het technisch ontwerp klaar is. Er wordt voor gekozen om met het maximale ruimtebeslag te beginnen en, naarmate het technisch ontwerp vordert, het ruimtebeslag bij ieder volgend ruimtelijk besluit aan te passen. Op deze manier wordt de kans op vertraging verkleind;
- Voor de toelichting van de PIP's wordt gebruik gemaakt van het MER en de omgevingsonderzoeken die ten grondslag liggen aan het MER. De onderzoeksrapporten worden zo opgesteld dat ze bruikbaar zijn voor zowel de ontwerpopgave, de inpassingsplannen als het MER en om zo de maximale productkwaliteit mogelijk te maken. Uit het MER of de onderliggende onderzoeken kunnen voorwaarden volgen die juridische borging in de PIP's vereisen (bijvoorbeeld compenserende of mitigerende maatregelen). Voor zover deze voorwaarden ruimtelijk relevant zijn worden zij opgenomen in het PIP, bijvoorbeeld door middel van een voorwaardelijke verplichting. Dit kan leiden tot vergroting van het plangebied van de Maaslijn en/of het opnemen van andere bestemmingen/aanduidingen dan onderstaand genoemd bij de plansystematiek (zie laatste bullit);
- Landschappelijke inpassing (aanleg en instandhouding) wordt voor zover ruimtelijke relevant zekergesteld in de planregels via een voorwaardelijke verplichting;
- Indien noodzakelijk voor de uitvoering van het project Maaslijn worden werkterreinen meegenomen in de PIP's;

- Netaansluitingen worden buiten de PIP's gehouden, evenals bouwwegen, tijdelijke maatregelen, eventuele vervangende bestemmingen elders (bijvoorbeeld bij onteigening) en stationsomgeving Grubbenvorst;
- De plansystematiek gaat uit van de volgende uitgangspunten:
  - er wordt een enkelbestemming (Verkeer - Railverkeer) opgenomen voor het spoorbed en de onderstations, waarbinnen ook overige voorzieningen ten behoeve van de bestemming zijn toegestaan (water, groen, kabels, voorzieningen van algemeen nut);
  - indien er kabeltracés buiten het spoorbed zijn gelegen, worden deze beschermd met een dubbelbestemming (Leiding). De onderliggende enkelbestemming blijft van kracht;
  - indien de aanwezigheid van (bijv. archeologische) waarden wordt verwacht, zullen deze gebieden worden beschermd met een dubbelbestemming (Waarde). De onderliggende enkelbestemming blijft van kracht;
  - groen-/watercompensatiegebieden die buiten het spoorbed zijn gelegen, krijgen een specifieke enkelbestemming (Groen, Natuur of Water).

Bijlage:
- Plankaart met de maximale planbegrenzing Noord-Brabant (3 bestanden);
- Plankaart met de maximale planbegrenzing Limburg (6 bestanden).

Kwaliteitsverbetering Maaslijn

Analyse nut en noodzaak

Opdrachtgever: Provincie Limburg

Rotterdam, 15 april 2016

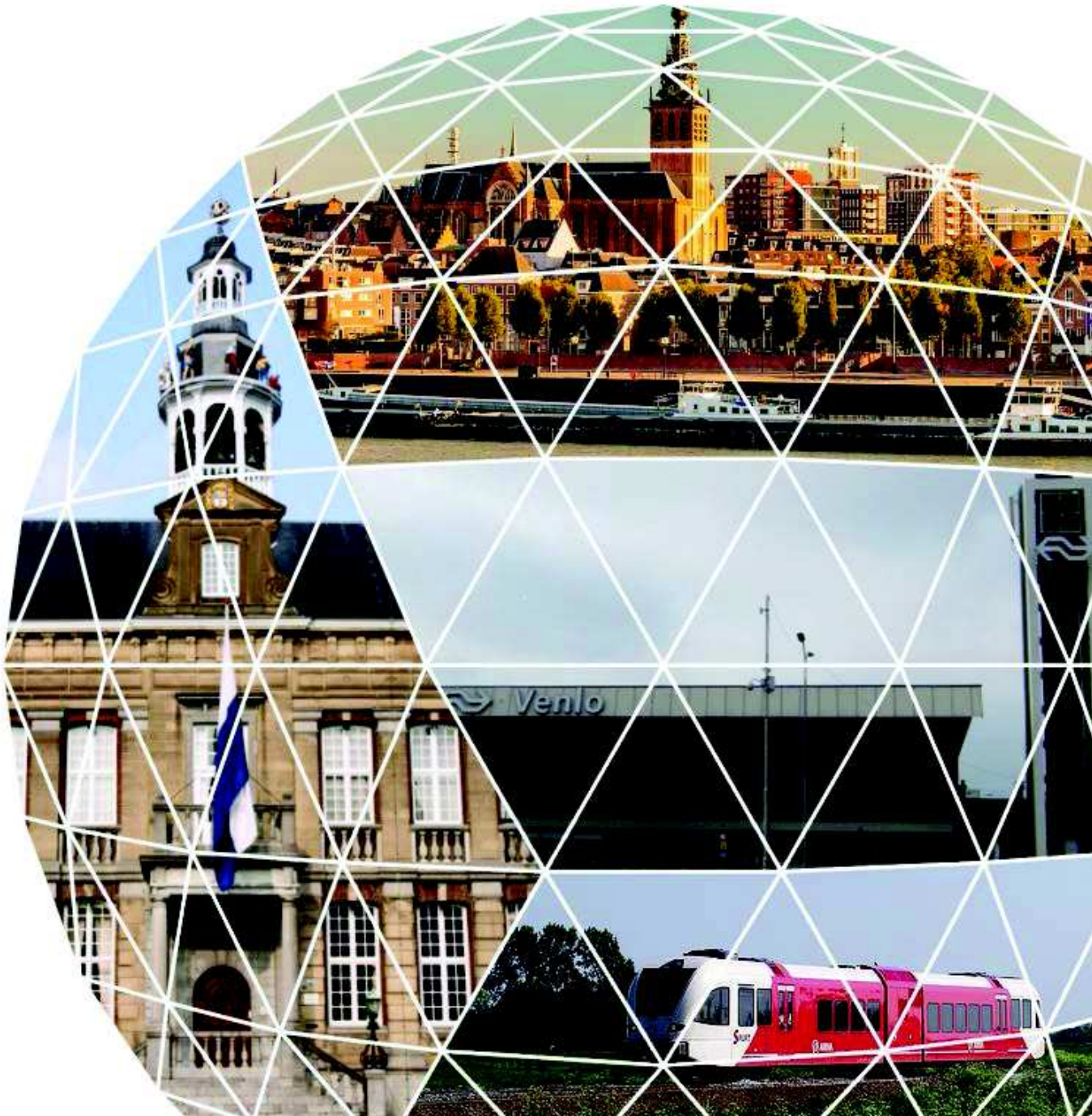

Kwaliteitsverbetering Maaslijn

Analyse nut en noodzaak

Opdrachtgever: Provincie Limburg

Britt Doornekamp
Anna van de Haar
Koen Vervoort

Rotterdam, 15 april 2016

ECORYS

Over Ecorys

Met ons werk willen we een zinvolle bijdrage leveren aan maatschappelijke thema's. Wij bieden wereldwijd onderzoek, advies en projectmanagement en zijn gespecialiseerd in economische, maatschappelijke en ruimtelijke ontwikkeling. We richten ons met name op complexe markt-, beleids- en managementvraagstukken en bieden opdrachtgevers in de publieke, private en not-for-profitsectoren een uniek perspectief en hoogwaardige oplossingen. We zijn trots op onze 85-jarige bedrijfsgeschiedenis. Onze belangrijkste werkgebieden zijn: economie en concurrentiekracht; regio's, steden en vastgoed; energie en water; transport en mobiliteit; sociaal beleid, bestuur, onderwijs, en gezondheidszorg. Wij hechten grote waarde aan onze onafhankelijkheid, integriteit en samenwerkingspartners. Ecorys-medewerkers zijn betrokken experts met ruime ervaring in de academische wereld en adviespraktijk, die hun kennis en best practices binnen het bedrijf en met internationale samenwerkingspartners delen.

Ecorys voert een actief MVO-beleid en heeft een ISO14001-certificaat, de internationale standaard voor milieumanagementsystemen. Onze doelen op het gebied van duurzame bedrijfsvoering zijn vertaald in ons bedrijfsbeleid en in praktische maatregelen gericht op mensen, milieu en opbrengst. Zo gebruiken we 100% groene stroom, kopen we onze CO_2-uitstoot af, stimuleren we het ov-gebruik onder onze medewerkers, en printen we onze documenten op FSC- of PEFC-gecertificeerd papier. Door deze acties is onze CO_2-voetafdruk sinds 2007 met ca. 80% afgenomen.

ECORYS Nederland B.V.
Watermanweg 44
3067 GG Rotterdam

Postbus 4175
3006 AD Rotterdam
Nederland

T 010 453 88 00
F 010 453 07 68
E netherlands@ecorys.com
K.v.K. nr. 24316726

W www.ecorys.nl

Inhoudsopgave

1 Inleiding 4
1.1 Aanleiding 4
1.2 Doel 4
1.3 Uitgangspunten 5
1.4 Bronnen 6
1.5 Leeswijzer 6

2 Aanleiding, Maatregelen en Doelstellingen 7
2.1 De Maaslijn 7
2.2 Aanleiding voor maatregelen: knelpunten en ambities 8
2.3 Maatregelen voor Maaslijn 11
2.4 Doelstellingen 13

3 Effectiviteit 16
3.1 (Kosten)effectiviteit van de voorkeursvariant 16
3.1.1 Elektrificatie 16
3.1.2 Versnellingsmaatregelen 17
3.1.3 Grubbenvorst-Greenport Venlo 18
3.2 Toets op doelbereik 20

4 Efficiëntie 32
4.1 Wat is een MKBA? 32
4.2 Uitgangspunten 33
4.3 Directe kosten 33
4.4 Directe baten 35
4.5 Indirecte baten 39
4.6 Externe baten 39
4.7 Resultaten quick-scan MKBA 41

5 Samenvatting & Conclusies 45

Bijlage 1: Wat is een MKBA? 49

Bijlage 2: Overstaptijden op knoopstations Maaslijn dienstregeling 2014 52

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

De Maaslijn is de overwegend enkelsporige treinverbinding tussen Nijmegen, Venlo en Roermond. Het is één van de langste, drukste en meest intensief bereden decentrale spoorlijnen in Nederland. Het aantal reizigers op de Maaslijn is de laatste jaren flink gegroeid. De treinen zitten erg vol en de dienstregeling is dusdanig dat reizigers hun aansluitingen op de stations Nijmegen, Venlo en Roermond geregeld missen. Het feit dat de Maaslijn overwegend enkelsporig is, maakt deze lijn bovendien gevoelig voor vertragingen en verstoringen in de dienstregeling.

Al met al is de kwaliteit van de Maaslijn voor de gebruiker onvoldoende. Daarbij is door afschaffing van rode diesel het rijden met dieseltreinen duurder geworden, en bestaan er ambities om de kansen die de Maaslijn biedt voor de ontsluiting van de Greenport Venlo beter te benutten.

Op grond hiervan werkt de provincie Limburg, in samenwerking met de provincies Gelderland en Noord-Brabant en met ProRail, al enige tijd aan een pakket van maatregelen voor de Maaslijn.

Over een aantal maatregelen heeft reeds besluitvorming plaatsgevonden. Recentelijk is al extra materieel ingezet om het aantal zitplaatsen, en daarmee de capaciteit, te vergroten. Met ingang van de nieuwe concessie, per half december 2016, wordt de dienstregeling uitgebreid. De huidige capaciteitsproblemen zullen daarmee tot het verleden behoren.

In vervolg hierop zijn voor de komende jaren de volgende drie maatregelen voorzien:
1. versnellingsmaatregelen op zowel de noordelijke als de zuidelijke Maaslijn;
2. ingebruikname van station Grubbenvorst-Greenport Venlo;
3. elektrificatie van de gehele Maaslijn.

Het doel van dit maatregelenpakket is verbetering van de kwaliteit en verduurzaming van het ov-product op de Maaslijn.

Voor de drie maatregelen uit het pakket wordt een Provinciaal Inpassingsplan opgesteld. Eind 2015 is hiervoor het (ontwerp) Notitie Reikwijdte en Detailniveau uitgebracht[1]. In 2016 zal over het inpassingsplan en de financiële bijdrage besluitvorming plaatsvinden door de drie initiatief nemende provincies. Met oog op een zorgvuldige besluitvorming heeft de Commissie MER gevraagd om nut en noodzaak van dit maatregelenpakket goed te onderbouwen.

De provincie Limburg heeft aan Ecorys gevraagd de maatregelen op de Maaslijn op nut en noodzaak te analyseren. Voorliggend rapport vormt hier de weerslag van.

1.2 Doel

Doel van dit rapport is het maatregelenpakket voor kwaliteitsverbetering van de Maaslijn - de versnellingsmaatregelen, station Grubbenvorst-Greenport Venlo en elektrificatie - op nut en noodzaak te analyseren.

[1] Bron: Arcadis in opdracht van provincie Noord-Brabant en Limburg (10 november 2015). *Ontwerp Notitie Reikwijdte en Detailniveau Provinciale Inpassingsplannen Kwaliteitsverbetering Maaslijn.*

Analyse van effectiviteit en efficiëntie…

Hiertoe analyseren we het maatregelenpakket op twee aspecten:

1. Is er sprake van een effectief maatregelenpakket? Voldoet het maatregelenpakket aan de verschillende doelstellingen die voor de Maaslijn worden nagestreefd?
2. Is er sprake van een efficiënt maatregelenpakket? Hoe verhouden de (maatschappelijke) baten van het maatregelpakket zich tot de kosten?

Het resultaat is een oordeel over het doelbereik en de maatschappelijk-economische meerwaarde van het maatregelenpakket voor kwaliteitsverbetering van de Maaslijn.

…voorafgegaan door de projectargumentatie

Deze analyse vraagt ook zicht op de overwegingen bij het maatregelenpakket. Om een goede invulling te kunnen geven aan beide vragen, zetten we daarom op basis van de beschikbare stukken eerst de projectargumentatie op een rij.

Deze projectargumentatie wordt uitgewerkt en beschreven aan de hand van:

- De probleemanalyse: welke problemen spelen op de Maaslijn?
- De doelstellingen van het pakket: welke doelen worden met de maatregelen nagestreefd? .

Gezamenlijk geven de drie onderdelen daarmee een totaalbeeld van nut en noodzaak van het maatregelenpakket voor de Maaslijn.

1.3 Uitgangspunten

Bij deze analyses gelden de volgende uitgangspunten:

Analyse van het maatregelenpakket als geheel

Centraal staan nut en noodzaak van het gehele maatregelenpakket, niet van de drie afzonderlijke maatregelen. Hiermee wordt aangesloten bij de Notitie Reikwijdte en Detailniveau en het op te stellen Inpassingsplan. Waar mogelijk is wel aangeven in welke mate de verschillende deelinvesteringen bijdragen aan het totaalresultaat.

Uitgangspunt vormt de situatie met de nieuwe concessie

Nut en noodzaak worden geanalyseerd ten opzichte van de situatie met de nieuwe concessie voor de Maaslijn die vanaf half december 2016 tot en met half december 2031 van kracht is, niet ten opzichte van de huidige situatie. Dit betekent dat de extra capaciteit en de dienstregeling die in de concessie voorzien is[2], het uitgangspunt vormen, en dus onderdeel zijn van de referentiesituatie die uitgebreid wordt toegelicht in paragraaf 3.2.

Lange termijnambities vormen geen onderdeel van het geanalyseerde maatregelenpakket

Voor de Maaslijn bestaan ambities om op de lange termijn de frequentie van de dienstregeling verder uit te breiden naar vier treinen per uur voor het gehele traject[3], de Maaslijn volledig dubbelsporig te maken, en station Belfeld en doorgaande verbindingen tussen Zuid-Limburg en Oost-Nederland te realiseren. Deze maatregelen maken geen onderdeel uit van het maatregelenpakket dat in deze studie centraal staat. Het betreffen ambities die nog uitgewerkt dienen te worden, en waarvoor ook nog geen financiële middelen gereserveerd zijn. Wel wordt

[2] Bijvoorbeeld, met ingang van de nieuwe dienstregeling per half december 2016 rijden er tussen 07.00-18.30 uur vier treinen per uur tussen Nijmegen en Venray in plaats van de huidige twee treinen per uur.

[3] Bron: Provincie Limburg (2015). *Programmaplan 1e fase Maaslijn.*

ingegaan in de stappen die met het voorliggende maatregelenpakket richting dit eindbeeld gezet worden.

1.4 Bronnen

Deze rapportage bouwt voort op de volgende publicaties:

- Arcadis (2015). *Ontwerp notitie reikwijdte en detailniveau provinciale inpassingsplanning kwaliteitsverbetering Maaslijn*;
- Commissie voor de m.e.r. (2016). *Milieueffectrapport Maaslijn;*
- Goudappel Coffeng (2014). *Potentie station Grubbenvorst/Venlo Greenport – Haalbaarheidsonderzoek;*
- Moventem & Keypoint (2013). *Tweede Conceptrapportage reizigersonderzoek Maaslijn*;
- ProRail (2012). *Verbeteren treindienst Maaslijn alternatieven- en variantenstudie*;
- ProRail (2014). *Capaciteitsanalyse Maaslijn*;
- ProRail (2014). *Maaslijn Value Engineering Studie*;
- ProRail (2012). *Capaciteitsanalyse Maaslijn 2012*;
- Provincie Limburg (2014). *Toegepast Afwegingskader - Naar een overwogen besluit over vervolgstappen elektrificatie Maaslijn*;
- Provincie Limburg (2015). *Programmaplan 1e fase Maaslijn*;
- Provincie Limburg (2014). *Programma van Eisen Concessie Openbaar Vervoer Limburg dec.2016-dec.2031;*
- Provincie Limburg (2014). *Nota van Uitgangspunten OV Limburg;*
- Provincie Limburg (2014). *Programmaplan Railinfrastructuur, Spoor- en Busvervoer;*
- Provincie Limburg (2012). *Initiatiefvoorstel 'De Limburg Lijnen' van CDA, VVD, PvdA en 50PLUS;*
- Provincie Limburg (2007). *Provinciaal Verkeers- en Vervoersplan 2007*;
- Railinfra Solutions (2015). *Maaslijn: Station Grubbenvorst + kwaliteitsverbetering treindienst Nijmegen-Venlo-Roermond. Functioneel Integraal Systeemontwerp* (inclusief Addendum 2);
- Railinfra Solutions (2015). *Locatieonderzoek Grubbenvorst versie 2.1*.

Daarnaast is gebruik gemaakt van modelberekeningen van de provincie Limburg en van gegevens over het huidige gebruik en functioneren van de Maaslijn die door de provincie verstrekt zijn.

1.5 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 komt de projectargumentatie aan bod en wordt ingegaan op de probleem- en doelstellingen van het project. Op basis hiervan wordt achtereenvolgens in hoofdstuk 3 en 4 ingegaan op de effectiviteit en efficiëntie van de investering. De resultaten zijn opgenomen in hoofdstuk 5.

2 Aanleiding, Maatregelen en Doelstellingen

Alvorens het maatregelenpakket voor kwaliteitsverbetering van de Maaslijn op nut en noodzaak te analyseren, is het noodzakelijk een beeld te schetsen van de aanleiding tot de maatregelen. Dit hoofdstuk beschrijft de argumentatie achter de maatregelen voor de Maaslijn als opmaat voor de analyses van effectiviteit en efficiëntie in de volgende hoofdstukken.

De uitwerking van de argumentatie vindt plaats op basis van beschikbare beleidsdocumenten en cijfers over de Maaslijn. Het hoofdstuk start met een korte situatieschets van de Maaslijn (paragraaf 2.1). Vervolgens beschrijft paragraaf 2.2 de aanleiding voor de maatregelen en kwaliteitsverbetering voor de Maaslijn. Op basis hiervan wordt in paragraaf 2.3 de vertaalslag gemaakt naar het maatregelpakket voor kwaliteitsverbetering en in paragraaf 2.4 komen de doelstellingen die hiermee worden nagestreefd ter sprake.

2.1 De Maaslijn

De Maaslijn is de overwegend enkelsporige treinverbinding tussen Nijmegen, Venlo en Roermond. De lijn passeert, van noord naar zuid, de stations Nijmegen Heyendaal (de campus van de Radboud Universiteit Nijmegen), Mook-Molenhoek, Cuijk, Boxmeer, Vierlingsbeek, Venray, Blerick, Venlo, Tegelen, Reuver en Swalmen. Dit is te zien in onderstaande figuur. Tevens is te zien dat naast de begin- en eindstations, station Venlo een belangrijk knooppunt is. In Nijmegen kunnen reizigers overstappen in de richting Arnhem/Utrecht en Oss/Den Bosch, in Venlo richting Eindhoven en Hamm (Duitsland) en in Roermond richting Weert en Maastricht.

Figuur 2.1 De Maaslijn

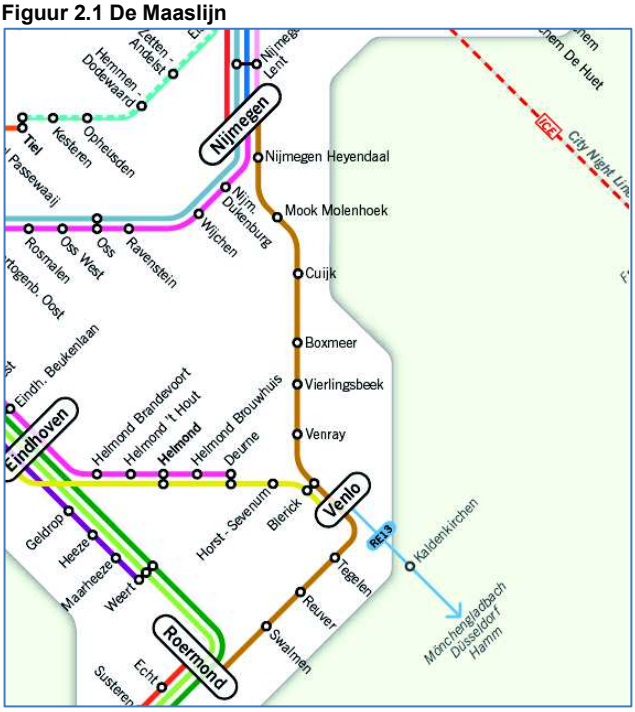

De Maaslijn is één van de langste, drukste en meest intensief bereden decentrale spoorlijnen in Nederland. De lijn is niet geëlektrificeerd: de treinen op de Maaslijn rijden op diesel.

Het aantal reizigers op de Maaslijn is de laatste jaren flink gegroeid. Dagelijks zijn er circa 40.000 in- en uitstappers[4] op (delen van) de Maaslijn. Het noordelijk deel van de Maaslijn is het drukst. De meeste reizigers reizen tussen Boxmeer en Nijmegen, gevolgd door het traject Venray – Boxmeer.

De trein legt tussen Nijmegen en Roermond een traject af van ongeveer 85 kilometer en treinen rijden elk halfuur over het gehele traject. Tijdens de spitsperioden (07:00-08:30 en 14:00-18:30) rijden er van noord naar zuid twee extra spitstreinen per uur tussen Nijmegen en Venray. Tussen 17:00 en 18:30 uur rijden deze extra spitstreinen van Nijmegen tot Venlo. Ook in noordelijke richting worden tijdens de spitsperioden extra treinen ingezet. Tussen 06:30 en 09:00 rijden er twee extra treinen per uur van Venlo of Venray (in het najaar ook vanaf Cuijk) naar Nijmegen. Tussen 15:00 en 18:00 rijden er twee extra treinen per uur van Venray naar Nijmegen.

Alle reguliere treinen en spitstreinen stoppen op alle tussengelegen stations.

2.2 Aanleiding voor maatregelen: knelpunten en ambities

De kwaliteitsverbetering die in dit rapport centraal staat, is een gevolg van drie knelpunten op en twee ambities voor de Maaslijn:

De drie knelpunten zijn in het kort:
1. Onvoldoende capaciteit waardoor treinen overvol zitten.
2. Lange rij- en reistijden.
3. Een onvoldoende betrouwbare dienstregeling.

De ambities luiden als volgt:
1. Een ambitie voor elektrificatie van de Maaslijn, zodat het ov-product op de Maaslijn milieuvriendelijker wordt en de exploitatiekosten lager.
2. Een ambitie om nieuwe stations te openen.

In het vervolg van deze paragraaf worden deze knelpunten en ambities nader toegelicht.

Knelpunt 1: Onvoldoende capaciteit: treinen zitten overvol

De treinen op het noordelijk deel van de Maaslijn zaten de afgelopen jaren regelmatig overvol, met name in de ochtendspitsperioden en in het najaar. In de ochtendspits konden reizigers geregeld niet mee met de trein en bleven ze noodgedwongen achter op de stations. Dit gold met name voor instappers op de stations tussen Venray en Nijmegen in de ochtendspits.

Prognoses lieten zien dat bij ongewijzigd beleid dit probleem verder zou toenemen. Volgens prognoses van het Ministerie van I&M[5] uit 2012 zouden er in 2020 ongeveer 300 reizigers in de ochtendspits achterblijven op stations. Aangenomen werd hierbij dat reizigers achterblijven op het station als de volnorm van de trein behaald is; 130% van de zitplaatsen is dan bezet[6].

De afgelopen jaren is dit probleem al deels opgelost door de inzet van extra materieel. Zo rijden er sinds het voorjaar van 2016 16 GTW-treinen, worden er 2 treinen van de NS gehuurd en rijden er tot het einde van de huidige concessie 2 BRENG-treinen.

---

4 Omdat één reiziger tenminste één keer in- en uitstapt, en vaak zelfs meerdere keren op een dag (heen- en terugreis), ligt het aantal reizigers lager dan het aantal in- en uitstappers.

5 Bron: Ministerie van I&M (2012). *Rapportage vervolgonderzoek op NMCA regionaal spoor*.

6 Bron: Ecorys (2013). *Beter Benutten regionaal spoor kosteneffectiviteit maatregelen Maaslijn*.

Knelpunt 2: Lange rij- en reistijden

De rij- en reistijden op de Maaslijn zijn relatief lang vanwege de volgende oorzaken.

Allereerst moeten treinen vanwege de enkelsporigheid van de Maaslijn soms op elkaar wachten om te passeren: momenteel kunnen treinen op het grootste deel van het traject van de Maaslijn elkaar uitsluitend ter hoogte van de stations kruisen.

Treinen mogen tevens niet op de gehele Maaslijn op hoge snelheid rijden. Dit is bijvoorbeeld het geval tussen Nijmegen Heyendaal en Mook-Molenhoek, tussen Reuver en Roermond en bij Boxmeer, Tienray, Lottum en Blerick.

Daarnaast stoppen treinen tussen Nijmegen en Roermond op alle tussengelegen stations en laat de huidige infrastructuur geen sneltreinen toe, waardoor rij- en reistijden ook relatief lang zijn.

Daarbij resulteert het goederenpad tussen Venlo en Roermond een aantal keer per dag in langere rij- en reistijden, aangezien passagierstreinen een aantal keer per dag moeten wachten op een passerende goederentrein.

Knelpunt 3: Onvoldoende betrouwbare dienstregeling

De dienstregeling op de Maaslijn is onvoldoende betrouwbaar. Dit is voor een belangrijk deel het gevolg van enkelsporigheid van het grootste deel van de Maaslijn, waardoor opgelopen vertragingen of verstoringen in de dienstregeling onvoldoende of niet worden uitgedempt.

In 2015 lag de 3-minuten punctualiteit van de Maaslijn op 91,8%[7], wat inhoudt dat dit percentage treinen met een maximale vertraging van drie minuten op de vier grootste stations is aangekomen[8]. Dit ligt boven het landelijk gemiddelde van 86,9%[9]. De 3-minuten punctualiteit is de norm die in het algemeen voor treinen wordt gehanteerd en hieruit wordt geen onbetrouwbaarheid geconstateerd.

De onbetrouwbaarheid komt echter wel tot uiting in de 1- en 2-minuten punctualiteit van de Maaslijn en in de aansluitingen op andere treinen. De 3-minuten punctualiteit is de norm, maar voor reizigers op de Maaslijn zijn de 1- en 2-minuten punctualiteit ook van groot belang, omdat verschillende aansluitingen een minimale overstaptijd kennen. De 1- en 2-minuten punctualiteit van de Maaslijn ligt op een beduidend lager niveau. Als gevolg hiervan worden geregeld overstappen gemist. Zie ook het volgende hoofdstuk.

Bijvoorbeeld, volgens de huidige dienstregeling (2016) hebben reizigers die van de Maaslijn komen op station Nijmegen maar één minuut de tijd om de trein naar Deurne te halen. Deze overstap is kritisch. De overstaptijd op de trein naar Utrecht/Schiphol is slechts vijf minuten en wordt daardoor bij een lichte vertraging (van enkele minuten) ook regelmatig gemist. In Roermond hebben reizigers drie minuten om de trein naar Alkmaar te halen. Ook deze overstap is kritisch. De overstaptijd op de trein naar Maastricht is slechts vijf minuten en deze wordt dus ook regelmatig gemist bij een lichte vertraging.

---

7 Dit betreft het gemiddelde van de aankomstpunctualiteit van de treinen tussen Roermond en Nijmegen op stations Nijmegen, Venray, Venlo en Roermond (ProRail, 2015). De punctualiteit op de Maaslijn ligt volgens Veolia nog wat hoger: namelijk op 93,3% (Bron: Veolia Transport (2016) *https://www.veolia-transport.nl/limburg/in-de-regio/over-de-treinen-van-veolia-in-limburg/,* geraadpleegd op 17 februari 2016*).*

8 Voor de Maaslijn zijn dat de stations Nijmegen, Venlo en Roermond.

9 Bron: Veolia Transport (2016). *https://www.veolia-transport.nl/limburg/in-de-regio/over-de-treinen-van-veolia-in-limburg/.*

Goede overstapmogelijkheden op de knoopstations van de Maaslijn zijn echter van groot belang. Als naar de reizigersstromen wordt gekeken is te zien dat op de stations Nijmegen en Roermond circa 40 procent van de reizigers overstapt van de Maaslijn op een andere trein en vice versa[10]. Op station Venlo is dit 20 procent. Kortom, een aanzienlijk deel van de reizigers stapt over en is daarom gebaat bij een goede overstap.

Intermezzo: Klanttevredenheid

Wat de aanleiding voor maatregelen tevens ondersteunt, is de verslechterde klanttevredenheid betreffende de Maaslijn over de afgelopen jaren. In de afgelopen zeven jaar is deze verslechterd van een score 7 naar 6,7, terwijl het landelijke gemiddelde juist steeg van 6,8 naar 7,3. Zie ook onderstaande tabel.

Daarbij is, in het bijzonder in 2013 en 2014, het verschil ten opzichte van het landelijk gemiddelde duidelijk toegenomen. De Maaslijn werd in deze jaren gemiddeld 0,6 punt lager gewaardeerd dan het landelijk gemiddelde tegenover 0,1 tot 0,3 punten verschil in de jaren daarvoor. Dit heeft voor zover kon worden nagegaan een directe relatie met het gebrek aan zitplaatsen en de kritische aansluitingen bij overstappen.

Tabel 2.1 Klanttevredenheid rapportcijfers

	Maaslijn	Landelijk*	Verschil
2007	7,0	6,8	-0,2
2008	7,1	7,2	-0,1
2009	6,9	7,1	-0,2
2010	6,9	7,1	-0,2
2011	6,9	7,2	-0,3
2012	6,9	7,2	-0,3
2013	6,8	7,4	-0,6
2014	6,7	7,3	-0,6

*Gemiddelde van alle regionale spoordiensten
Bron: ov-klantenbarometer (2014).

Naast de drie beschreven knelpunten, zijn er nog twee ambities voor de Maaslijn.

Ambitie 1: Elektrificatie van de Maaslijn

Ambitie is om de Maaslijn te elektrificeren. Elektrificatie van de Maaslijn is geen doel op zich, maar een middel om een milieuvriendelijker ov-product aan te bieden en exploitatiekosten te verlagen.

De treinen op de Maaslijn rijden momenteel op diesel. Dieselmaterieel accelereert slechter dan elektrisch materieel, is minder comfortabel voor de reiziger, minder milieuvriendelijk en resulteert momenteel in de situatie dat er sprake is van twee typen materieel (diesel en elektrisch materieel) in de Limburgse concessie voor het spoor. Daarbij maakt het ontbreken van een bovenleiding het niet mogelijk dat treinen van het hoofdrailnet gebruikmaken van de Maaslijn.

Daarnaast is sinds 1 januari 2013 de rode diesel afgeschaft door de Nederlandse overheid.. De brandstofkosten voor de Maaslijn zijn daardoor hoger dan voorheen. De kosten per kilometer zijn substantieel lager in het geval van elektrificatie.

[10] Bron: Moventem & Keypoint (2013). *Tweede Conceptrapportage reizigersonderzoek Maaslijn.*

Ambitie 2: Ingebruikname van nieuwe stations op de Maaslijn

De Maaslijn passeert momenteel op geringe afstand een aantal kernen zonder dat deze kernen een station hebben. Hiermee worden kansen gemist en zijn deze kernen momenteel niet optimaal met het openbaar vervoer ontsloten. Dit geldt voor Grubbenvorst, het aangrenzende bedrijventerrein Greenport Venlo (ten noorden van Venlo) en Belfeld (ten zuiden van Venlo).

De wens bestaat om hier nieuwe stations in gebruik te nemen.

2.3 Maatregelen voor Maaslijn

De knelpunten en ambities in de vorige paragraaf vormden voor de initiatiefnemers (de provincies Limburg, Noord-Brabant en Gelderland) de aanleiding voor verschillende maatregelen ter verbetering van de kwaliteit van de Maaslijn.

Maatregelen voor de korte, middellange en lange termijn

Dit heeft geresulteerd in maatregelen voor de Maaslijn voor de korte, middellange en lange termijn. In het *Programmaplan 1e fase Maaslijn* van de Provincie Limburg zijn deze maatregelen voor de korte, middellange en lange termijn als volgt verwoord:

Figuur 2.2 De totale ambitie voor de Maaslijn

	1e fase Nu - 2020	2e fase 2020 - 2030	3e fase 2030 en verder
Meer treinen	Langere treinen	1x per uur sneltrein / Sneltrein	2x per uur sneltrein / expres
Snellere treinen	Versnellingsmaatregelen 1x per uur sneltrein	1x per uur sneltrein /	2x per uur sneltrein / expres
Doorgaande treinen		Mogelijk richting Arnhem en richting Maastricht	Doorgaande verbinding tussen Zuid-Limburg en Oost-Nederland
Meer stations	Grubbenvorst-Greenport Venlo (GGV)		Belfeld
Maatregelen	▪ Versnellingsmaatregelen noordelijke Maaslijn ▪ Versnellingsmaatregelen zuidelijke Maaslijn ▪ Elektrificatie ▪ Meer materieel ▪ Station GGV	▪ Extra dubbelspoor ▪ Extra materieel (in concessie) ▪ Afspraken in concessie HRN 2025 over doorgaande treinen naar Arnhem ▪ Doorrijden richting Maastricht	▪ Station Belfeld ▪ Volledig dubbelspoor ▪ Extra materieel (in nieuwe concessie)

Bron: Programmaplan Maaslijn.

Het Programmaplan laat zien dat er sprake is van een breed scala aan maatregelen verspreid over de tijd. De maatregelen voor de 1e fase (tot 2020) zijn daarbij (nagenoeg) financieel gedekt. De maatregelen voor de periode daarna zijn als ambities te beschouwen. Als we deze maatregelen en ambitie naast de vijf aanleidingen uit de vorige paragraaf en de scope van voorliggend rapport leggen, resulteert het volgende beeld:

Figuur 2.3 Overzicht knelpunten, maatregelen, termijnen en status

Knelpunt	Maatregel	Korte termijn (t/m half dec 2016)	Middellange termijn (t/m 2020)	Lange termijn (na 2020)	Acties
Onvoldoende capaciteit	Langere treinen	X			Reeds ingevoerd
	Meer treinen	X			Gerealiseerd met aanstaande concessie
Lange rij- en reistijden	Versnellings-maatregelen	X	X		Centraal in dit rapport
	Sneltreinen op de Maaslijn		X	X	Ambitie
	Doorrijdende treinen in de richting van Arnhem/ Maastricht		X	X	Ambitie
Onvoldoende betrouwbare dienstregeling / het missen van overstappen	Versnellings-maatregelen		X		Centraal in dit rapport
Dure diesel / exploitatie	Elektrificatie		X		Centraal in dit rapport
Ontbrekende stations	Station Grubbenvorst-Greenport Venlo		X		Centraal in dit rapport
	Station Belfeld			X	Ambitie

Voor de korte termijn zijn en worden capaciteitsmaatregelen genomen in de vorm van langere en meer treinen. Dit is al deels gerealiseerd en wordt deels opgepakt met de nieuwe concessie die vanaf half december 2016 ingaat. Zo zullen er dan bijvoorbeeld tussen Nijmegen en Venray tussen 07:00 uur en 18:30 uur vier treinen per uur rijden, waar dat nu alleen in de spitsuren tussen 07.00-09.00 en 15.00-18.30 uur het geval is (de zogenaamde dalverlichting). Deze situatie vormt het vertrekpunt (de referentie) in het vervolg van dit rapport. Over deze korte termijnmaatregelen is immers al besloten.

Centraal in dit rapport staat de kwaliteitsverbetering voor de Maaslijn die bestaat uit drie elementen:

- volledige elektrificatie van de Maaslijn;
- versnelling van de dienstregeling door gedeeltelijke spoorverdubbeling op de Maaslijn;
- het realiseren van treinstation Grubbenvorst-Greenport Venlo.

Deze zijn ook te beschouwen als middellange termijnmaatregelen. De ‘meerwaarde’ hiervan wordt geanalyseerd ten opzichte van de hiervoor genoemde korte termijnmaatregelen.

Voor de lange termijn bestaan er verschillende ambities voor de Maaslijn. Het gaat dan om de inzet van sneltreinen, doorgaande verbindingen tussen Zuid-Limburg en Oost-Nederland, volledig dubbelspoor en de realisatie van station Belfeld. Deze maatregelen maken geen onderdeel uit van het maatregelpakket dat in deze studie centraal staat. Het betreffen ambities die nog uitgewerkt dienen te worden en waarvoor ook geen dekking bestaat. Wel wordt ingegaan op de stappen die met het voorliggende maatregelenpakket richting het gewenste eindbeeld gezet worden.

Toelichting op drie maatregelen uit het pakket

Het maatregelenpakket ter verbetering van de kwaliteit van Maaslijn bestaat derhalve uit drie maatregelen. Deze worden hierna kort toegelicht.

1 Volledige elektrificatie van traject Nijmegen – Venlo - Roermond

Elektrificatie van de Maaslijn houdt in dat er over het gehele tracé van circa 85 km bovenleidingportalen geplaatst worden. Ook zijn er negen onderstations nodig, die ervoor zorgen dat de bovenleiding onder voldoende spanning staat zodat geëlektrificeerd treinverkeer mogelijk is. De exacte locaties van de onderstations zijn nog niet bekend.

2 Versnelling van de dienstregeling door spoorverdubbeling

Het pakket betreft versnellingsmaatregelen voor de noordelijke en zuidelijke Maaslijn. Het bestaande enkelspoor wordt verdubbeld op de locaties Cuijk noordzijde, Swalmen-Reuver, Venlo-Blerick en Reuver-Roermond. Daarbij worden ook wissels verplaatst of aangelegd, rekening houdend met de voorziene snelheden. Op een aantal locaties moet het huidige spoor iets worden opgeschoven om snelheidsverhoging te kunnen realiseren, met name bij spoorbogen. Op sommige locaties moeten ook seinen en overgangsbogen worden aangepast. De snelheid wordt zo onder andere verhoogd op delen tussen Nijmegen en Mook, tussen Venray en Blerick en rondom Cuijk en Reuver. Bij Cuijk wordt tevens de locatie voor kruisend verkeer verplaatst. Bij Boxmeer wordt de binnenkomst vanuit het noorden versneld[11].

3 Realisatie station Grubbenvorst-Greenport Venlo

Het te bouwen treinstation Grubbenvorst-Greenport Venlo is voorzien bij de Burgemeester van Kempenstraat. Er wordt één perron aangelegd voor het treinverkeer in beide richtingen. Om dit station in de dienstregeling in te passen en om rij- en reistijdverlies door haltering te compenseren wordt het spoor verdubbeld op de locatie Vierlingsbeek zuidzijde en worden de treinen versneld bij Venray zuidzijde.

2.4 Doelstellingen

In het vervolg van dit rapport (hoofdstuk 3) wordt het maatregelenpakket voor de kwaliteitsverbetering op doelbereik getoetst. Dit vraagt om zicht op de doelen van de maatregelen.

Hoofddoelstelling

De overkoepelende hoofddoelstelling van de beoogde maatregelen voor de Maaslijn zoals opgenomen in het Programmaplan Maaslijn van de Provincie Limburg luidt:

> "Het kunnen inzetten van meer, snellere en doorgaande treinen op de Maaslijn, teneinde het ov-product te verbeteren. Daarnaast wordt het aantal stations uitgebreid. Tegelijkertijd wordt een duurzamer product nagestreefd met minder schadelijke uitstoot voor het milieu."

Deze doelstelling staat centraal in het vervolg van het rapport. Uit de nota's en rapportages voor de Maaslijn, en uit de aanleiding hiervoor, volgt dat een betere betrouwbaarheid van de dienstregeling ook een belangrijk doel is. Ecorys voegt daarom dit element aan de hoofddoelstelling toe. Dit resulteert in de volgende definitieve hoofddoelstelling:

[11] Provincie Limburg (2015). *Programmaplan 1e fase Maaslijn*; p25-26 & Arcadis (2015). *Ontwerp notitie reikwijdte en detailniveau provinciale inpassingsplanning kwaliteitsverbetering Maaslijn,* p9-10;

Het kunnen inzetten van meer, snellere, betrouwbaardere en doorgaande treinen op de Maaslijn, teneinde het ov-product te verbeteren. Daarnaast wordt het aantal stations uitgebreid. Tegelijkertijd wordt een duurzamer product nagestreefd met minder schadelijke uitstoot voor het milieu.

Deze hoofddoelstelling heeft betrekking op alle ambities voor de Maaslijn. In het vervolg van dit rapport wordt gewerkt met de doelen die specifiek betrekking hebben op het voorliggende maatregelenpakket.

De doelstellingen geconcretiseerd

Uit de geanalyseerde nota's en rapportages voor de Maaslijn volgen meerdere doelen en ambities. Ecorys heeft deze categoriseerd. Deels sluiten ze één-op-één aan bij de hoofddoelstelling, deels zijn het ook als nevendoelen of gewenste effecten te beschouwen. Alle doelen worden weergegeven in onderstaande tabel, inclusief welke van de drie deelmaatregelen hiertoe bijdragen.

Tabel 2.2 Hoofd- en nevendoelen van het maatregelenpakket

			Volledige elektrificatie van traject Nijmegen – Venlo – Roermond	Versnelling van de dienstregeling door spoorverdubbeling	Realisatie station Grubbenvorst-Greenport Venlo
Hoofddoelen	1	Verkorten rij- en reistijden	X	X	
	2	Betrouwbaardere dienstregeling (punctualiteit)	X	X	
	3	Verbeteren aansluitingen (minder gemiste overstappen)	X	X	
	4	Duurzamer ov-product (minder schadelijke emissies)	X		
	5	Ontsluiten Grubbenvorst (verbeteren bereikbaarheid)			X
	6	Ontsluiten Greenport Venlo (verbeteren bereikbaarheid)			X
Nevendoelen en gewenste effecten	1	Extra treinreizigers aantrekken	X	X	X
	2	Hogere klanttevredenheid	X	X	X
	3	Stappen richting integratie Maaslijn in hoofdrailnet	X	X	
	4	Lagere exploitatie- en onderhoudskosten	X		
	5	Flexibele inzet van materieel op het gehele spoornet van de Limburgse concessie	X		
	6	Beter vestigings- en, woon-werkklimaat (economische ontwikkeling door betere bereikbaarheid)	X	X	X
	7	Evenwichtig vervoersaanbod op de as Nijmegen-Venlo-Roermond	X	X	X

Als naar de drie onderdelen van de kwaliteitsverbetering afzonderlijk wordt gekeken, kan het volgende worden geconcludeerd:

Elektrificatie vervult een aantal hoofddoelen. Het zorgt voor een duurzamer product en verbetering van het milieu- en leefklimaat, waaronder een vermindering van CO2-uitstoot en andere schadelijke emissies. Tevens zorgt elektrificatie voor een aantrekkelijker treinproduct, doordat de trein comfortabeler wordt en doordat elektrisch materieel sneller kan accelereren dan dieselmaterieel. Zo worden de rij- en reistijden van de trein korter. Daarnaast is het doel met elektrificatie lagere exploitatie- en onderhoudskosten te realiseren, stappen te zetten richting de integratie van de Maaslijn in het hoofdrailnet en een meer flexibele inzet van het materieel op het gehele regionale spoornet van de Limburgse concessie.

De versnellingsmaatregelen vervullen drie hoofddoelen: Rij- en reistijd verkorten, een hogere punctualiteitswinst boeken en minder overstappen missen. Ook hiermee worden stappen beoogd naar integratie van de Maaslijn in het hoofdrailnet.

De realisatie van station Grubbenvorst-Greenport Venlo is ontstaan uit de wens om meer stations langs de Maaslijn te openen. De locatie bij Grubbenvorst is een kans om de kern van Grubbenvorst en Greenport Venlo beter via het openbaar vervoer te ontsluiten.

Gezamenlijk beogen de maatregelen de kwaliteit van de Maaslijn te verbeteren en daarmee meer reizigers te trekken, een beter vestigings- en woon- en leefklimaat te realiseren alsook een evenwichtig vervoersaanbod op de as Nijmegen-Venlo-Roermond.

Op basis van deze tabel wordt in het volgende hoofdstuk de toets op doelbereik opgesteld.

3 Effectiviteit

In dit hoofdstuk staat de effectiviteit van het maatregelenpakket voor de Maaslijn centraal. We analyseren hierbij het maatregelenpakket op twee manieren.

Het maatregelenpakket is het resultaat van een afwegingsproces waarin meerdere varianten zijn overwogen. Allereerst wordt derhalve in paragraaf 3.1 voor de verschillende maatregelen geanalyseerd of de meest (kosten)effectieve variant is gekozen uit de overwogen varianten.

Vervolgens wordt in paragraaf 3.2 middels een toets op doelbereik nagegaan of met de investeringen de beoogde kwaliteitsverbetering wordt gerealiseerd.

3.1 (Kosten)effectiviteit van de voorkeursvariant

Het voorliggende maatregelenpakket is via separate analyses en overwegingen voor de drie onderliggende maatregelen tot stand gekomen. De resulterende 'voorkeursvariant' is daarmee het resultaat van verschillende 'voorkeursvarianten' voor de drie onderdelen hiervan.

In deze paragraaf zijn de voorkeursvarianten voor de drie onderliggende maatregelen uiteengezet, gebaseerd op de volgende studies:

- Arcadis (2015). *Ontwerp Notitie Reikwijdte en Detailniveau Provinciale Inpassingsplanning Kwaliteitsverbetering Maaslijn*;
- Ecorys (2014), *Quick-scan MKBA elektrificatie Maaslijn;*
- ProRail (2012). *Verbeteren treindienst Maaslijn alternatieven- en variantenstudie*;
- ProRail (2014). *Capaciteitsanalyse Maaslijn*;
- ProRail (2014). *Maaslijn Value Engineering Studie*;
- Provincie Limburg (2014). *Toegepast Afwegingskader - Naar een overwogen besluit over vervolgstappen elektrificatie Maaslijn*;
- Railinfra Solutions (2015). *Maaslijn: Station Grubbenvorst + kwaliteitsverbetering treindienst Nijmegen-Venlo-Roermond. Functioneel Integraal Systeemontwerp*;
- Railinfra Solutions (2015). *Locatieonderzoek Grubbenvorst.*

De analyse in deze paragraaf bouwt daarmee voort op de scope van genoemde studies, en daarmee op de huidige dienstregeling van de Maaslijn (waar in het vervolg van het rapport de nieuwe dienstregeling, zie hierna, centraal staat).

3.1.1 Elektrificatie

In 2014 is een afwegingskader opgesteld door de Provincie Limburg voor elektrificatie van de Maaslijn. Er zijn 2 varianten bekeken: één variant zonder elektrificatie en één met volledige elektrificatie. Partiële elektrificatie is niet beschouwd.

Belangrijke aanleidingen voor de overweging van elektrificatie zijn de afschaffing van rode diesel (accijnsvoordeel), waardoor de kosten van rijden op diesel toegenomen zijn. Daarnaast speelt ook onzekerheid rondom dieselprijzen in de toekomst een rol en de mogelijkheid om de Maaslijn te

verbinden met de rest van het spoorwegennetwerk indien deze geëlektrificeerd is. Ten slotte is elektrisch rijden duurzamer dan rijden op diesel.

Scenario's voor diesel- en elektrisch rijden zijn in het Afwegingskader beoordeeld op impact op de huidige gebruiker, nieuwe reizigers (vervoerswaarde), netwerkexploitatiekosten en -voordelen, investeringskosten, beheer- en instandhoudingskosten en milieu.

Twee quick-scan MKBA's zijn tijdens het afwegingsproces uitgevoerd met allebei als resultaat dat de baten van elektrificatie niet volledig opwegen tegen de kosten. Echter is het een relatief hoge score ten opzichte van andere bovenregionale ov-projecten en wordt hierin niet meegenomen dat diesel hogere risico's heeft vanwege onzekerheid over de prijs in de toekomst. Een overzicht van de afwegingen is te vinden in onderstaande tabel.

Tabel 3.1 Afweging Elektrificatie Maaslijn

Afwegingsfactor	Elektrisch t.o.v. dieselmaterieel
Impact op huidige gebruiker	Kortere rij- en reistijden Hogere snelheid Buitendienststellingen tijdens transitieperiode Potentie meer comfort (minder geluid)
Vervoerswaarde	Mogelijk meer groei van reizigers
Netwerk	Doorgaande treinen mogelijk Toename robuustheid Elektrische goederentreinen mogelijk
Exploitatie	Lagere tractiekosten (lagere energiekosten) Lagere onderhoudskosten Hogere kostendekkingsgraad Besparing van €1.5 – 2.1 miljoen aan exploitatiebijdrage
Investering	€ 99 miljoen
Beheer en instandhouding	€ 1.1 miljoen per jaar minder
Milieu	5 kiloton minder CO_2-uitstoot Landschapsvervuiling door bovenleiding Minder geluid

* Groen is positief, licht groen is neutraal tot positief, rood is negatief (kosten).
Bron: Toegepast Afwegingskader - Naar een overwogen besluit over vervolgstappen elektrificatie Maaslijn, Provincie Limburg (2014).

Conclusie elektrificatie

Voor elektrificatie zijn geen sub varianten beschouwd en er heeft dus geen alternatievenafweging plaatsgevonden. Op grond van het afwegingskader kan gesteld worden dat de elektrificatie-maatregel een neutrale tot positieve impact op de kwaliteit (reistijdverkorting en robuustheid van de dienstregeling) en een positieve impact op duurzaamheid heeft. Daarnaast leidt deze maatregel tot kostenbesparingen waarmee de investering (op de lange termijn) terugverdiend kan worden. Elektrificatie draagt dus bij aan de doelstellingen van het project. Het is daarmee logisch dat hiervoor gekozen is.

3.1.2 Versnellingsmaatregelen

Voor de versnelling is een groot aantal varianten onderzocht. De gekozen maatregelen zijn door middel van een iteratief proces tot stand gekomen. Verschillende studies zijn uitgevoerd waarbij doelen en financiële haalbaarheid tegen elkaar afgewogen zijn.

In eerste instantie is in 2008 is een quick scan uitgevoerd om inzicht te krijgen in de nodige maatregelen om reizigersgroei te faciliteren en de betrouwbaarheid van de Maaslijn te verhogen[12]. In het rapport *Uitwerking quick scan regionale lijnen* (Prorail, 2008) is een maatregelenpakket omschreven dat resulteert in de gewenste reistijdverbetering[13].

In 2009 is vervolgens tijdens de bestuurlijke overleggen MIRT een budget voor de Maaslijn beschikbaar gesteld door zowel het Rijk als de Provincie Limburg. Daarna is door Prorail een alternatievenstudie opgesteld waarin twee oplossingsrichtingen onderzocht zijn: reistijdverbetering op het gehele traject en rijtijdverbetering op de kritieke circuits[14]. Bij het voorkeursalternatief werd het budget overschreden door de hoge kosten van het dubbelsporig maken van de gehele route.

Op 23 december 2011 is besloten om nader onderzoek te verrichten naar varianten die wél binnen het budget zouden passen. Daarmee is besloten af te wijken van de vooraf beoogde 6-8 minuten reistijdwinst, aangezien dit niet haalbaar werd geacht binnen de grenzen van het budget.

Uiteindelijk zijn een basisvariant met minimale maatregelen en varianten met aanvullende maatregelen onderzocht. Geen van de varianten voldeed echter aan de gestelde eisen. Op 20 maart 2012 is om deze reden het budget heroverwogen en vervolgens is op basis van het heroverwogen budget de meest optimale variant gekozen. Zie de maatregelen zoals besproken in paragraaf 2.3.

Conclusie versnellingsmaatregelen

De afweging om te komen tot een voorkeursvariant voor de versnellingsmaatregelen is gebaseerd op een iteratief proces waarin maatregelen, doelstellingen en beschikbare budgetten in onderlinge samenhang zijn afgewogen. In dit perspectief is de gekozen variant logisch en navolgbaar. De gekozen variant draagt bij aan de doelstellingen met betrekking tot rij- en reistijdverkorting en betrouwbaarheid van de dienstregeling.

3.1.3 Grubbenvorst-Greenport Venlo

Er zijn 3 varianten onderzocht in de betreffende studies van Railinfra Solutions (2015)[15]:

- **Variant 1 Locatie Californischeweg:**
  Station ter hoogte van de overweg Californischeweg (ten noordoosten van Grubbenvorst). Deze locatie kent drie aankondigingen van overwegen;
- **Variant 2 Locatie Burgemeester van Kempenstraat:** Station ter hoogte van de overweg Burgemeester van Kempenstraat (ten westen van Grubbenvorst);
- **Variant 3 Locatie Sportpark:** Station ter hoogte van Sportpark. Deze locatie ligt ongeveer 500 meter ten noorden van de eerder beschouwde variant op de Sint Jansweg die wegens gebrek aan draagvlak uitgesloten is.

[12] Bron: Ontwerp Notitie Reikwijdte en Detailniveau, Provinciale Inpassingsplannen Kwaliteitsverbeteringen Maaslijn, 2015.

[13] Deze maatregelen zijn echter niet voldoende om de lange termijnambities van de Provincie Limburg te faciliteren. Hiervoor zouden aanvullende fysieke aanpassingen nodig zijn, zoals het faciliteren van langere treinen en grootschalige spoorverdubbelingen.

[14] De 'driehoeken': Nijmegen-Cuyk-Nijmegen, Venlo-Venray-Venlo en Roermond-Reuver-Roermond.

[15] Bron: Railinfra Solutions (2015). *Maaslijn: Station Grubbenvorst + kwaliteitsverbetering treindienst Nijmegen-Venlo-Roermond. Functioneel Integraal Systeemontwerp* & Railinfra Solutions (2015). *Locatieonderzoek Grubbenvorst*.

De drie locaties zijn weergegeven op onderstaande kaart.

Figuur 3.1 Locaties varianten station Grubbenvorst-Greenport Venlo

Bron: Railinfra Solutions (2015).

Deze drie varianten zijn allemaal haalbaar en kunnen in principe gerealiseerd worden zonder rijtijdverlies voor doorgaande reizigers ten opzichte van de huidige dienstregeling.

De locatie Sportpark was vanwege de ongunstige ligging niet in lijn met de doelstelling van (optimale) ontsluiting van de kern van Grubbenvorst en van Greenport Venlo. Hierdoor is deze locatie afgevallen.

Daarmee resteerden twee locaties: Californischeweg en Burgemeester van Kempenstraat. Deze locaties waren op veel aspecten vergelijkbaar. Beide locaties lagen zowel nabij de kern Grubbenvorst en de Greenport Venlo als bij andere voorzieningen en beide locaties zijn goed inpasbaar. Ook waren beide locaties naar verwachting niet onderscheidend in het aantal in- en uitstappers. De sociale veiligheid op beide locaties was hoog.

In de afweging tussen beide locaties heeft de toekomstvastheid van de Burgemeester van Kempenstraat de doorslag gegeven. Bij de eventuele realisatie van dubbelspoor op termijn is de locatie Californischeweg ongunstiger. De meerkosten van het aanleggen van dubbelspoor zijn op deze locatie veel hoger. Om dergelijke hoge kosten in de toekomst te vermijden is de voorkeur uitgegaan naar de meer toekomst vaste locatie op de Burgemeester van Kempenstraat.

Onderstaande scoretabel geeft een samenvatting van de drie varianten op basis van verschillende factoren.

Tabel 3.2 Scoretabel varianten Station Grubbenvorst-Greenport Venlo

Variant	Overweg-veiligheid	Inpasbaarheid	Aansluiting op OV en wegennet	Sociale veiligheid	Toekomst-vastheid	Score
Sportpark						Afgevallen
Californischeweg						Afgevallen
Burg. van Kempenstraat						**Voorkeur**

Bron: Railinfra Solutions (2015) met aanvulling 'Toekomstvastheid' door Ecorys.

Conclusie Station Grubbenvorst-Greenport Venlo

Op basis van bovenstaande analyse kan geconcludeerd worden dat de locatie op de Burgemeester van Kempenstraat voor het nieuwe station de meest kosteneffectieve variant is.

3.2 Toets op doelbereik

In dit hoofdstuk vindt de toets op doelbereik plaats. Om te toetsen op doelbereik wordt de situatie zonder maatregelen vergeleken met de situatie mét maatregelen. De situatie zonder maatregelen, de referentie, betreft de meest waarschijnlijke situatie die optreedt zonder het project. Dit is niet hetzelfde als de huidige situatie. We gaan daarom eerst in op de referentie.

De referentie

Het rapport tot dusver was gebaseerd op de huidige dienstregeling voor de Maaslijn. Zowel de aanleiding voor de kwaliteitsverbetering als de overweging voor de meest kosteneffectieve variant zijn gebaseerd op studies en nota's uit het verleden. Deze gingen (nagenoeg) volledig uit van de dienstregeling die op dat moment op de Maaslijn gold.

Met ingang van half december 2016 gaat er een nieuwe dienstregeling op de Maaslijn in. Deze wijkt naar verwachting beduidend af van de huidige dienstregeling. Voor de beoordeling van de effectiviteit en efficiëntie van het maatregelenpakket is het echter logisch om hiervan uit te gaan: de maatregelen worden immers ten tijde van de nieuwe dienstregeling gerealiseerd.

Idem geldt voor de extra capaciteit die in het kader va de nieuwe dienstregeling ingezet wordt.

De referentiesituatie gaat daarmee uit van het Programma van Eisen voor de aanbesteding van het Openbaar Vervoer vanaf december 2016 in de provincie Limburg. Dit betreft de multimodale Concessie Limburg. Deze concessie betreft, naast de Maaslijn (Roermond-Nijmegen), ook alle busdiensten, concessie- en landsgrensoverschrijdende busdiensten, Buurtbussen, de Heuvellandlijn (stoptreindienst Maastricht Randwyck–Heerlen–Kerkrade Centrum) en drie nieuwe treindiensten: stoptreindienst Roermond - Maastricht Randwyck, stoptreindienst Sittard - Heerlen en treindienst Heerlen -Aachen Hbf. De Concessie Limburg gaat uit van de dienstregeling 2017 (die wordt ingevoerd per 11 december 2016).

In aanvulling hierop is verondersteld dat de punctualiteit onveranderd blijft ten opzichte van de huidige situatie.

In het doelbereik wordt de projectsituatie (i.e. de situatie met de kwaliteitsverbetering) afgezet tegenover de referentiesituatie. Onderstaande tabel vat de verschillen tussen de referentie- en de projectsituatie ten opzichte van de huidige situatie samen.

Tabel 3.3 Veranderingen referentie- en projectsituatie ten opzichte van de huidige situatie

Referentiesituatie	Projectsituatie
- Nieuwe dienstregeling (half december 2016) - Inzet van langere en meer treinen	- Nieuwe dienstregeling (half december 2016) - Inzet van langere en meer treinen - Versnellingsmaatregelen - Elektrificatie - Station Grubbenvorst-Greenport Venlo

Doelbereik

In het vorige hoofdstuk is de volgende overkoepelende doelstelling gehanteerd:

'*Het kunnen inzetten van meer, snellere, betrouwbaardere en doorgaande treinen op de Maaslijn, teneinde het OV-product te verbeteren. Daarnaast wordt het aantal stations uitgebreid. Tegelijkertijd wordt een duurzamer product nagestreefd met minder schadelijke uitstoot voor het milieu.'*

Deze zijn uitgewerkt in een aantal hoofddoelstellingen en een aantal nevendoelstellingen en gewenste effecten. Zie tabel 2.2 in het vorige hoofdstuk. Hieronder zal per doelstelling aangegeven worden wat het doelbereik is. Voor iedere doelstelling wordt een beschrijving gegeven, een analyse van de beschikbare informatie en het resultaat van de analyse. Vervolgens zal aan het eind van dit hoofdstuk ter samenvatting een tabel met scores op doelbereik voor ieder doel worden weergegeven.

Hoofddoel 1: Verkorten rij- en reistijden

Doel van de kwaliteitsverbetering is allereerst het verkorten van rij- en reistijden.

Het verkorten van rij- en reistijden zal primair bereikt worden door versnellingsmaatregelen en in mindere mate door elektrificatie (elektrisch materieel accelereert sneller dan dieselmaterieel, maar deze effecten zijn minimaal).

De reistijden op de Maaslijn in de referentie- en projectsituatie zijn weergegeven in onderstaande tabel, gebaseerd op de uitgangspunten van het verkeersmodel. De afname van de reistijden is weergegeven in de laatste kolom. Op alle trajecten wordt een reistijdwinst verwacht, variërend van 2 tot 6 minuten[16]en in termen van percentages variërend van 3,6% tot 8,6%.

Tabel 3.4 Reistijden in referentie- en projectsituatie met nieuwe dienstregeling (in minuten)

Herkomst – bestemming	Referentiesituatie	Projectsituatie	Afname reistijd
Nijmegen - Roermond	77	71	6 (-7,8%)
Roermond - Nijmegen	76	71	5 (-6,6%)
Nijmegen - Venray	35	32	3 (-8,6%)
Venray - Nijmegen	34	32	2 (-5,9%)

Bron: Uitgangspunten modelberekeningen provincie Limburg

Uit bovenstaande analyse blijkt dat het doel van rij- en reistijdverkorting bereikt wordt.

Hoofddoel 2: Betrouwbaardere dienstregeling (punctualiteit)

Een tweede hoofddoel van de Maaslijn is een betrouwbaardere dienstregeling.

Een betrouwbaardere dienstregeling uit zich in verbeterde punctualiteit. In andere woorden, bij een betrouwbaardere dienstregeling zullen meer treinen op tijd rijden (er resulteren minder

[16] De in het verleden beoogde 6-8 minuten reistijdwinst wordt dus alleen op de route Nijmegen – Roermond behaald en niet in de andere richting.

vertragingen). Een trein is 'punctueel' (op tijd), als hij bij aankomst minder dan 3 minuten vertraging heeft[17].

Op het gehele traject tussen Nijmegen en Venlo, met de huidige dienstregeling, ligt de punctualiteit momenteel (en daarmee ook in de referentie) boven het landelijk gemiddelde[18]. Door korte overstaptijden wordt echter vaak een aansluiting gemist terwijl de trein volgens de punctualiteitsnorm op tijd is (ProRail, 2014). In het vervolg wordt ingegaan op de effecten op punctualiteit. Onder het derde hoofddoel verderop, komen de effecten op de overstappen aan bod.

Verbeterde punctualiteit kan bereikt worden door middel van:

- **Spoorverdubbeling:** Treinen kunnen elkaar op meer punten passeren waardoor minder vertraging opgelopen wordt en vertraging van de ene trein minder vaak en in mindere mate tot vertraging van andere treinen leidt.
- **Elektrificatie**: Elektrisch materieel kan sneller accelereren en daarmee makkelijker vertragingen inhalen na het halteren op een station en/of na het passeren van een andere trein op dubbelspoor.

De betrouwbaarheid van de dienstregeling wordt beoordeeld aan de hand van 1-minuut-, 2-minuten- en 3-minutenpunctualiteitspercentages. Er zijn geen modelmatige analyses beschikbaar van de punctualiteit als het maatregelenpakket wordt ingevoerd. Duidelijk is dat deze zal verbeteren, maar onduidelijk is in welke mate. De mate van verbetering van de punctualiteit is onder andere afhankelijk van de hoeveelheid speling in de dienstregeling op deeltrajecten. Bijvoorbeeld, het opnemen van één minuut extra rijtijd in de dienstregeling vergroot de robuustheid en vice versa.

De precieze dienstregeling wordt te zijner tijd door ProRail samen met de vervoerder opgesteld en de praktijk zal daarom moeten uitwijzen hoe de punctualiteit verandert. Wel geldt dat de beoogde dienstregeling na het voltooien van de maatregelen zal voldoen aan de robuustheidseisen van ProRail. Een indicatieve schatting door ProRail leidt tot de volgende punctualiteit met het voorgestelde maatregelenpakket:

- 1-minuutpunctualiteit: minimaal 87%
- 2-minutenpunctualiteit: minimaal 92%
- 3-minutenpunctualiteit: minimaal 97%.

Als deze cijfers worden toepast op de verwachte punctualiteit in de referentie resulteert het volgende beeld:

Tabel 3.5 Punctualiteit Stoptrein Nijmegen – Roermond in referentie- en projectsituatie

Aankomst-station	1-minuutpunctualiteit (%)			2-minutenpunctualiteit (%)			3-minutenpunctualiteit (%)		
	Ref	Project	Verschil	Ref	Project	Verschil	Ref	Project	Verschil
Venray	85,7	87,0	1,3	93,1	92,0	-1,1*	95,9	97,0	1,1
Venlo	72,4	87,0	14,6	86,1	92,0	5,9	92,3	97,0	4,7
Roermond	62,0	87,0	25,0	88,3	92,0	3,7	94,6	97,0	2,4

* mogelijk licht negatief omdat de huidige punctualiteit relatief hoog ligt ten opzichte van de indicatieve schatting van ProRail.
Bron: ProRail 2015, voor 'project' is een indicatieve schatting gebruikt gebaseerd op de punctualiteitseisen van ProRail.

[17] Bron: ProRail. *https://www.prorail.nl/over-punctualiteit.* Geraadpleegd op 12 februari 2016.
[18] Gebaseerd op informatie van Prorail (2015).

Tabel 3.6 Punctualiteit Stoptrein Roermond – Nijmegen in referentie- en projectsituatie

Aankomst-station	1-minuut punctualiteit (%)			2-minuten punctualiteit (%)			3-minuten punctualiteit (%)		
	Ref	Project	Verschil (%)	Ref	Project	Verschil	Ref	Project	Verschil
Nijmegen	26,4	87,0	60,6	72,8	92,0	19,2	88,9	97,0	8,1
Venlo	34,1	87,0	52,2	71,5	92,0	20,5	87,9	97,0	9,1
Venray	73,9	87,0	13,1	85,5	92,0	6,5	91,4	97,0	5,6

Bron: ProRail 2015, voor 'project' is een indicatieve schatting gebruikt, gebaseerd op de punctualiteitseisen van ProRail.

De tabellen laten zien dat de punctualiteit zal verbeteren op alle aankomststations van de stoptreinen Nijmegen-Roermond en Roermond-Nijmegen, behalve op station Venray, waar het 2-minuten punctualiteitspercentage mogelijk iets lager ligt in de projectsituatie omdat het huidige punctualiteitspercentage relatief hoog ligt ten opzichte van de indicatieve schatting van ProRail. Het gaat echter niet om het exacte verschil, maar om de orde van grootte en de punctualiteit blijft relatief hoog op dit traject.

Uit de tabel volgt verder dat als gevolg van de maatregelen in het bijzonder de 1-minuutpunctualiteit zal verbeteren, en in mindere mate ook de 2- en 3-minutenpunctualiteit. De doelstelling wordt door deze maatregel dus bereikt.

Hoofddoel 3: Verbeteren aansluitingen

Het verbeteren van aansluitingen leidt tot minder gemiste overstappen, wat ook één van de doelstellingen van de kwaliteitsverbetering is.

Dit kan bereikt worden door het verkorten van rij- en reistijden (waarbij de dienstregeling constant gehouden wordt) en het verbeteren van de betrouwbaarheid van de dienstregeling.

Voor de toetsing van deze doelstelling is een indicatieve analyse gemaakt op basis van de verwachte dienstregeling met ingang van half december 2016, de verwachte versnelling in de dienstregeling en de ProRail classificatie van overstaptijden. De volgende tabel geeft de classificatie per overstaptijdsklasse weer en ook de motivering achter deze classificatie.

Tabel 3.7 Classificatie overstaptijden

Overstaptijd	Classificatie	Motivering
≤ 3 min	minder dan kritisch	• zonder vertraging is deze aansluiting slecht haalbaar (vooral als reizigers naar een ander spoor moeten lopen) • met lichte vertraging wordt de verbinding regelmatig gemist
4 - 7 min	tussen kritisch en ideaal	• voldoende tijd om naar een ander spoor te lopen • met lichte vertraging kan de verbinding regelmatig nog gehaald worden • redelijke wachttijd
8-10 min	rond ideaal	• voldoende tijd is om naar een ander spoor te lopen • aansluiting ook bij lichte tot iets langere vertraging haalbaar • redelijke wachttijd

Overstaptijd	Classificatie	Motivering
11-14 min	lang	• (meer dan) voldoende tijd om naar ander spoor te lopen • bij lichte vertraging kan de aansluiting meestal nog gehaald worden • redelijke wachttijd
15 en langer	zeer lang/geen aansluiting	• lange wachttijd

Bron: Classificatie Prorail aangevuld met motiveringen door Ecorys.

Door de verbetermaatregelen kunnen kritische aansluitingen omslaan naar niet-kritische overstappen in de gevallen waar:

- Er heel weinig overstaptijd is in de referentiesituatie: enkele minuten extra overstaptijd leidt in dit geval (mogelijk) tot voldoende overstaptijd in de projectsituatie.
- Er heel veel overstaptijd is in de referentiesituatie: enkele minuten extra overstaptijd leidt in dit geval (mogelijk) tot verkorte overstaptijd in de projectsituatie.

Echter kan het effect ook de andere kant op slaan: de overstaptijd kan in sommige gevallen kritisch worden.

Gezien de karakteristieken van het maatregelenpakket is het echter aannemelijk dat dit niet het geval is en zullen over het algemeen minder aansluitingen gemist worden.[19]

Aansluitingen op station Nijmegen

Op station Nijmegen werden circa 2.300 aansluitingen (9,2%) gemist in 2015. Door het maatregelenpakket zullen de reistijden van Venray-Nijmegen en Venlo-Nijmegen naar verwachting 2 minuten korter zijn en van Roermond-Nijmegen 5 minuten korter[20]. Verondersteld is dat dit één-op-één correspondeert met een eerdere aankomsttijd, waardoor de overstaptijd op de trein naar Utrecht/Schiphol verbetert en de aansluiting minder vaak gemist wordt door overstappers die met de Maaslijn vanuit Roermond komen.

Ook de sneltreinen naar Roosendaal en Zwolle worden beter haalbaar (niet meer kritisch) voor overstappers van de Maaslijn op station Nijmegen. Bovendien komen er geen kritische aansluitingen bij. Wel zijn de overstaptijden op de sneltreinen naar Den Bosch en Zutphen wat langer voor overstappers die met de Maaslijn vanuit Roermond komen.

Aansluitingen op station Venlo

Op station Venlo werden circa 1.500 aansluitingen (7,2%) gemist in 2015. Door het maatregelenpakket zal de reistijd Nijmegen-Roermond (die langs Venlo rijdt) 6 minuten en Roermond-Nijmegen 5 minuten korter worden. Op dit station zullen hierdoor naar verwachting de aansluitingen op de sneltrein naar Eindhoven vanuit beide richtingen (Nijmegen en Roermond) verbeteren van kritisch naar kritisch-ideaal.

Aansluitingen op station Roermond

Op station Roermond werden circa 2.300 aansluitingen (6,7%) gemist in 2015. Door het maatregelenpakket wordt de reistijd van de sneltrein Nijmegen- Roermond (rijdt langs Venlo) 6 minuten korter. De aansluiting op de sneltrein naar Alkmaar zal daardoor waarschijnlijk geen kritische meer zijn voor reizigers vanuit de richting Nijmegen. Op de andere aansluitingen wordt

[19] Gegevens met betrekking tot gemiste aansluitingen in 2015 zijn gebaseerd op ProRail gegevens.
[20] Gebaseerd op informatie van Prorail (2015).

geen verbetering verwacht en in sommige gevallen volgt zelfs mogelijk een omslag naar een kritische aansluiting.

Over het algemeen wordt een kleiner aantal kritische aansluitingen (≤ 3 minuten of > 15 minuten overstaptijd) verwacht, namelijk 5 in plaats van 7. Het aantal ideale aansluitingen (8 tot 10 minuten overstaptijd) blijft gelijk.

Conclusie

De doelstelling wordt door de kwaliteitsverbetering gerealiseerd. Verschillende aansluitingen die in de referentie kritisch zijn, zijn dat naar verwachting niet meer in de projectsituatie. Wel wordt voor verschillende overstappen de overstaptijd langer. Voor sommige reizigers is er dus sprake van een verbetering, voor andere van een verslechtering. Het resulterende effect komt tot uiting in de MKBA in hoofdstuk 4.

Hoofddoel 4: Duurzamer ov-product

Een ander hoofddoel is om een duurzamer ov-product te realiseren.

Elektrisch materieel is duurzamer dan diesel materieel, vanwege meerdere redenen:

- Elektrisch materieel produceert minder luchtvervuiling, met name fijnstof (PM2.5 en PM10), stikstofoxiden (NOx) en zwaveloxide (SO2).
- Elektrisch materieel produceert minder broeikasgasemissies, met name koolstofdioxide (CO2), lachgas (N2O) en methaan (CH4).
- Elektrisch materieel produceert minder geluid dan dieselmaterieel. Dit geldt met name bij het aanzetten, remmen en stationair draaien van elektrische treinen. Dit betreft dus zowel het geluid tijdens het rijden als bij stilstand op stations.
- Elektrisch materieel vermindert de kans op bodemvervuiling, omdat elektrische treinen geen olie en/of brandstof lekken. Hierdoor kan ook op eventuele saneringskosten bespaard worden.

In de ontvangen documenten is gedetailleerde informatie hierover schaars. In het Afwegingskader is aangegeven dat in de nieuwe concessie met dieselmaterieel 10,7 kiloton CO2 uitgestoten (2,5 kiloton meer dan in de huidige situatie) wordt. Met elektrisch materieel kan dit gereduceerd worden tot 5,7 kiloton uitstoot. Dit is 2,4 kiloton minder dan in de huidige situatie[21].

Het duurzamere karakter van elektrisch materieel komt ook terug in de waarderingskengetallen die in de MKBA in het volgende hoofdstuk gehanteerd worden. Onderstaande tabel laat deze cijfers zien inclusief de verschillen daartussen. De tabel laat zien dat, met uitzondering van broeikasgasemissies, de hinder (zeer) substantieel afneemt.

Tabel 3.8 Waardering externe effecten (in Euro per 1.000 reizigers km) tussen diesel en elektrisch materieel

per 1.000 reizigerskilometer	Diesel	Elektrisch	Afname
Broeikasgasemissies	4,3	4,2	-4%
Luchtvervuiling	17,2	5,2	-70%
Geluid	3,0	1,0	-68%
Water- en bodemvervuiling	1,5	0,5	-64%

[21] Bron: Provincie Limburg (2014). *Toegepast Afwegingskader - Naar een overwogen besluit over vervolgstappen elektrificatie Maaslijn* . Deze is gebaseerd is op de studie *Berekening CO2 emissies, het primair fossiel energiegebruik en het rendement van elektriciteit in Nederland* (Agentschap NL, september 2012).

Hoofddoel 5: Ontsluiten Grubbenvorst

Het doel is om (de kern van) Grubbenvorst beter bereikbaar te maken met het openbaar vervoer. Momenteel hebben ov-gebruikers enkel de mogelijkheid om met de bus van Grubbenvorst naar hun bestemming te reizen, of bijvoorbeeld met de bus naar station Blerick en van daaruit met de trein verder. De buslijnen rijden één keer per half uur en sluiten niet optimaal aan op de treindienstregeling.

Onderstaande tabel laat de reisduur met en zonder het project zien.

Tabel 3.9 Reisduur met openbaar vervoer: Grubbenvorst-Venlo/Venray

Van Grubbenvorst* naar	Reisduur in minuten Referentie (bus)	Reisduur in minuten Project
Station Venray	43**	< 10
Station Venlo	20	< 10

* Locatie Burgemeester van Kempenweg is als vertrekpunt gekozen om de reistijd in de referentie- en projectsituatie vergelijkbaar te maken.
** 43 minuten gaat uit van volledige reis met de bus. Combinatie bus naar Blerick en dan trein van Blerick naar Venray kost 50 minuten met de huidige dienstregeling en zou verkort kunnen worden tot ongeveer 25 minuten bij een dienstregeling met optimale aansluiting tussen de bus en trein.

De reisduur in de projectsituatie vermindert dus aanzienlijk.

Hoofddoel 6: Ontsluiting Greenport Venlo

Een vergelijkbare doelstelling geldt ook voor de Greenport Venlo.

Doordat Grubbenvorst beter ontsloten wordt vanuit Venlo en Venray, verbeterd ook de ontsluiting van Greenport Venlo. Vanuit Venlo moeten ov-reizigers nu met de bus naar Grubbenvorst (halte Viaduct). Dit duurt 10 minuten en deze bus rijdt één keer per half uur. Met de trein zal het minder dan 10 minuten duren. Vanuit Venray is de reisduur nu 35 minuten met de bus en in de projectsituatie zal dit gereduceerd worden tot een reisduur van minder dan 10 minuten met de trein.

Tabel 3.10 Reisduur met openbaar vervoer: Greenport Venlo*-Venlo/Venray

Van Grubbenvorst* naar	Reisduur in minuten Referentie	Reisduur in minuten Project
Station Venray	35	<10
Station Venlo	10	<10

*Bushalte dichtstbij Greenport Venlo: Grubbenvorst, Viaduct (Buslijn 29, Veolia).

De reisduur in de projectsituatie vermindert dus aanzienlijk.

Nevendoel 1: Extra treinreizigers

Doel is om met de kwaliteitsverbetering meer treinreizigers naar de Maaslijn te trekken.

Door de maatregelen ontstaat een aantrekkelijker ov-product. Dit uit zich in een toename van het aantal reizigers. In de projectsituatie worden 13% meer reizigerskilometers afgelegd dan in de referentie. Daarnaast neemt op alle baanvakken het gebruik toe. Onderstaande tabel laat dit zien.

Tabel 3.11 Prognose aantal reizigers (totaal beide richtingen) op gemiddelde werkdag in 2030[22]

Traject	Referentie	Projectalternatief	Toename
Nijmegen - Nijmegen Heyendaal	10.000	10.600	6%
Nijmegen Heyendaal - Mook Molenhoek	11.200	12.400	11%
Mook Molenhoek - Cuijk	10.400	11.500	11%
Cuijk - Boxmeer	8.100	9.200	14%
Boxmeer - Vierlingsbeek	6.600	7.600	15%
Vierlingsbeek - Venray	6.100	7.000	15%
Venray - Grubbenvorst	3.900	4.500	15%
Grubbenvorst - Blerick	3.900	5.200	33%
Blerick - Venlo *	4.000	5.000	25%
Venlo - Tegelen	3.700	4.100	11%
Tegelen - Reuver	3.700	4.200	14%
Reuver - Swalmen	3.800	4.300	13%
Swalmen - Roermond	4.300	4.900	14%
Reizigerskilometers werkdag	***530.000***	***600.000***	***13%***

De toename in reizigers kent in hoofdlijnen twee oorzaken:

1. Reizigers die overstappen van andere modaliteiten (zoals de auto); een modal shifteffect.
2. Treinreizigers die van route veranderen; een routekeuze-effect.

Het doel van extra reizigers wordt dus naar verwachting bereikt.

Nevendoel 2: Hogere klanttevredenheid

Een ander nevendoel is een hogere klanttevredenheid. Dit sluit aan bij het Programma van Eisen waarin "*de Provincie verwacht van de Concessiehouder dat hij streeft naar een hoge kwaliteitsbeleving en –waardering van de klant*."

Het maatregelenpakket leidt naar verwachting tot hogere klanttevredenheid vanwege:

- kortere reistijden;
- punctualiteitsverbetering;
- de voordelen van elektrisch materieel, zoals minder geluidshinder.

Klanttevredenheid wordt gemeten in de ov-klantenbarometer. De ov-klantenbarometer meet klanttevredenheid op basis van 16 factoren. Het maatregelenpakket heeft de potentie 4 van deze factoren te beïnvloeden. Deze zijn in onderstaande tabel weergegeven. Op alle 4 de factoren scoort de Maaslijn lager dan het landelijk gemiddelde. Vooral op geluid in de trein scoort de Maaslijn laag. De laatste kolom geeft weer hoe het maatregelenpakket een positieve impact kan hebben op de klanttevredenheid in de projectsituatie.

Tabel 3.12 Klanttevredenheid 2014 en verwachte positieve impact van de maatregelen

Factor	Landelijk	Maaslijn	Impact maatregelen
Snelheid	7,6	7,0	Kortere rij- en reistijden
Stiptheid	7,6	7,0	Verbeterde punctualiteit
Rijstijl	7,5	7,0	Comfortabeler vervoer / minder trillingen
Geluid	6,3	5,5	Minder geluid door inzet elektrisch materieel
Totaalscore (alle 16 factoren)	**6,7**	**7,3**	

Bron: OV-klantenbarometer 2014, aangevuld met 'impact maatregelen' door Ecorys.

[22] Cijfers afkomstig uit verkeersdoorrekeningen met verkeersmodel Provincie Limburg voor deze studie. Deze cijfers zijn met 5 procent opgehoogd omdat het verkeersmodel een onderschatting van het gebruik van de Maaslijn lijkt te geven.

Uiteraard moet een hogere klanttevredenheid zich in de praktijk bewijzen. Op voorhand is daarmee niet te stellen dat dit doel wordt bereikt.

Nevendoel 3: Stappen richting integratie Maaslijn in hoofdrailnet

Doel van de kwaliteitsverbetering voor de Maaslijn is om stappen te zetten naar integratie van de Maaslijn in het hoofdrailnet.

Het maatregelenpakket voldoet hieraan. Voorwaarde voor integratie in het hoofdrailnet is dat de Maaslijn geëlektrificeerd is. Dit maakt het mogelijk, in tegenstelling tot de huidige situatie en de referentie, dat treinen op het hoofdrailnet kunnen doorrijden op de Maaslijn (en vice versa). Als gevolg van het ontbreken van een bovenleiding is dat in de referentie niet mogelijk. In de nieuwe situatie wordt dit wel mogelijk.

De wens is dat er op termijn sprake is van treinen op de Maaslijn met een herkomst of bestemming op de Maaslijn. Bijvoorbeeld een treinverbinding tussen Arnhem en Venlo, een verbinding tussen Venlo en Maastricht of een verbinding tussen Maastricht en Arnhem. Voor de reiziger betekent dit minder overstappen en een snellere reis, zeker als er sprake is van een sneltrein die niet op alle stations van de Maaslijn halteert.

Duidelijk is dat voor de realisatie van deze verbindingen meer nodig is dan in de hier geanalyseerde kwaliteitsverbetering. Het vraagt niet alleen om een geëlektrificeerde Maaslijn maar ook om een lijn die grotendeels of mogelijk zelfs geheel dubbelsporig is. Met het voorliggende maatregelenpakket is hier nog geen sprake van, maar er worden met de elektrificatie en dubbelsporigheid op een aantal locaties wel ‘no-regret’ en toekomstvaste stappen richting deze ambitie gezet. Daarnaast is bijvoorbeeld in het voorgaande beschreven dat met de keuze voor de locatie van station Grubbenvorst-Greenport Venlo beter wordt voorgesorteerd op volledig dubbelspoor in de in de toekomst.

Nevendoel 4: Lagere exploitatie- en onderhoudskosten

Een ander nevendoel is om lagere exploitatie- en onderhoudskosten te realiseren.

Specifiek als gevolg van de inzet van elektrisch in plaats van dieselmaterieel nemen de exploitatiekosten van het vervoer over de Maaslijn af. Mogelijk hebben de versnellingsmaatregelen en de haltering op station Grubbenvorst-Greenport Venlo ook een effect op de exploitatiekosten, maar deze effecten lijken beperkt ten opzichte van de effecten van de inzet van ander materieel.

De verschillen in exploitatiekosten komen tot uiting in de energiekosten van beide typen materieel en in sommige studies ook in de onderhoudskosten hiervan.

Over de omvang van kostenverschil per kilometer van elektrisch materieel ten opzichte van dieselmaterieel lopen de inzichten uiteen. We hebben hiertoe de volgende studies vergeleken:

- Inschattingen van RHDHV in MKBA Maaslijn in 2013;
- First Dutch (2014), *Vergroening regionale spoorlijnen - Een verkennend onderzoek naar de financiële consequenties van elektrificatie dan wel het inzetten van (bio-)LNG treinen op regionale diesellijnen in Nederland*
- Ecorys (2014), *Quick-scan MKBA elektrificatie Maaslijn*
- Ecorys (2015), *MKBA elektrificatie spoorlijn Arnhem – Doetinchem – Winterswijk*

Voor wat betreft de energiekosten lopen de verschillen per treinstelkilometer uiteen van 80 (First Dutch), tot 83 (Arnhem-Winterswijk, inclusief onderhoudskosten) en 90 (studies Maaslijn) eurocent.

Dit komt overeen met naar schatting een energiekostenbesparing van circa 75% tussen elektrisch en diesel. Voor wat betreft de onderhoudskosten variëren de verschillen per treinstelkilometer uiteen van 18 (First Dutch, MKBA Maaslijn) tot 30 eurocent (RHDHV).

In eerdere studies zijn daarmee totale kostenbesparingen gehanteerd die variëren van 83 tot 120 eurocent per treinstelkilometer. Op basis hiervan wordt in de MKBA in het volgende hoofdstuk gerekend met een gemiddeld kostenvoordeel van € 1 per treinstelkilometer.

Movares raamt de totale exploitatiekosten op € 8,23 per treinstelkilometer (kilometer per treinstel) voor dieseltreinen. Als we hiervan uitgaan, betekent dit een totale kostenreductie in exploitatie van circa 12,5% bij de inzet van elektrisch materieel.

Deze doelstelling wordt door deze maatregel derhalve bereikt.

Nevendoel 5: Flexibele inzet van materieel op het gehele spoornet van de Limburgse concessie

De Limburgse concessie bestaat naast de Maaslijn uit diverse andere lijnen in Midden- en Zuid-Limburg, waaronder de Heuvellandlijn. Deze andere lijnen zijn stuk voor stuk geëlektrificeerd. Materieel op deze andere lijnen kan derhalve niet op de Maaslijn worden ingezet. Materieel op de Maaslijn is daarmee gebonden aan de Maaslijn, idem voor de andere lijnen. Een flexibele inzet van materieel, bijvoorbeeld bij calamiteiten of om extra vervoervraag op te vangen, is daarmee niet mogelijk. Voor de exploitant resulteert dit mogelijk in extra kosten. Hij dient meer dieselmaterieel ‘achter de hand’ te houden dan wenselijk of noodzakelijk is. Specifieke gegevens over de eventuele omvang van deze kosten waren voor deze studie niet voorhanden.

Het voordeel van de kwaliteitsimpuls is dat dit, als gevolg van de elektrificatie van de Maaslijn, wel mogelijk wordt. Op alle lijnen van de Limburgse concessie kan elektrisch materieel worden ingezet. In de praktijk kan dit tot uiting komen in lagere kosten voor de Limburgse concessie. Daarmee wordt ook tegemoet gekomen aan de beoogde kosteneffectieve inzet van beschikbare middelen zoals verwoord in het Programma van Eisen voor de concessie.

Nevendoel 6: Beter vestigings- en woon-werkklimaat

Een nevendoel van het maatregelenpakket is het vestigings- en woon-werkklimaat voor de gebieden aan de Maaslijn te verbeteren. Het staat ook verwoord in het Programma van Eisen voor de concessie: *Het Openbaar Vervoer levert (nu en in de toekomst) een belangrijke bijdrage aan de bereikbaarheid, het vestigingsklimaat en het leefmilieu van de provincie Limburg. Openbaar Vervoer is belangrijk voor inwoners, bezoekers, werknemers en werkgevers van de provincie Limburg. Openbaar Vervoer is daarbij een integraal onderdeel van de totale mobiliteitsketen van onder andere lopen, de fiets en privéauto en georganiseerd personenvervoer.*

De literatuur laat zien dat bereikbaarheid een belangrijke voorwaarde voor economische ontwikkelingen is. Nieuwe infrastructuur verbetert de bereikbaarheid van regio’s en kan daarmee op verschillende manieren de economische ontwikkeling van regio’s stimuleren. In de volgende figuur is globaal aangegeven hoe een bereikbaarheidsverbetering doorwerkt in de economie.

Figuur 3.13 Doorwerking bereikbaarheidsverbetering in de economie[23]

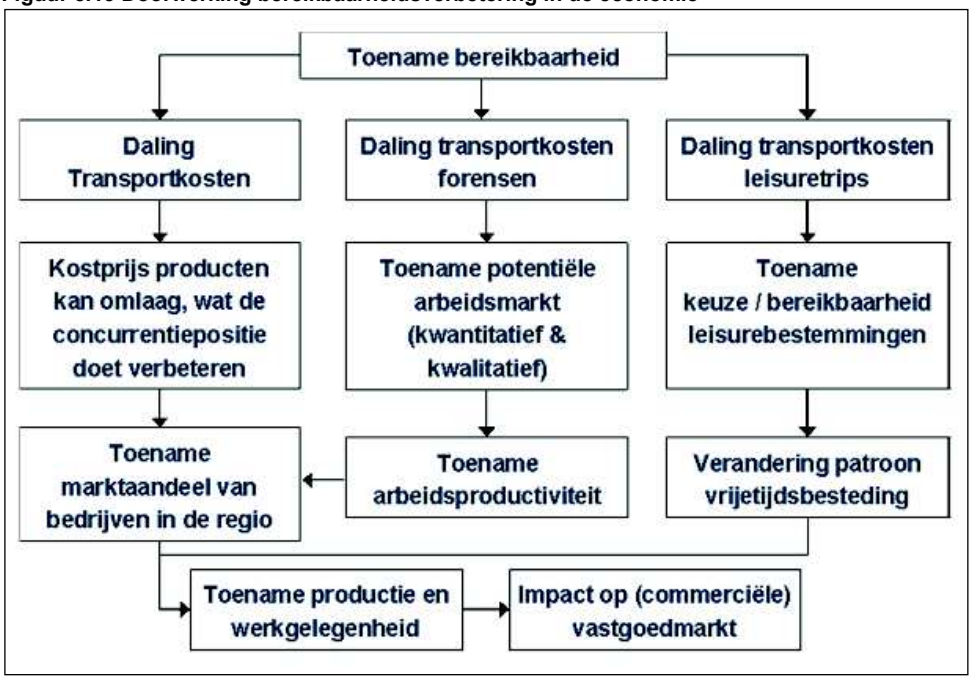

Een verbeterde bereikbaarheid werkt op drie manieren door:

1. Voor bedrijven leidt een verbeterde bereikbaarheid tot lagere transportkosten (zowel voor zakelijke verplaatsingen als voor vrachtverkeer) en daarmee lagere productiekosten en een versterking van de concurrentiepositie. Uiteindelijk zal dit doorwerken in een toename van productie en werkgelegenheid in de regio.
2. Forensen hebben veelal een vast tijds- (en kosten)budget dat ze aan hun woon-werkreistijd willen besteden. Dit betekent voor een verbeterde bereikbaarheid dat het zoekgebied van een potentiële werkgever groter wordt. Het wordt voor (potentiële) werknemers immers mogelijk in hetzelfde tijdsbestek een groter gebied te bereizen. Idem voor de werkgever. Vraag en aanbod op de arbeidsmarkt sluiten beter op elkaar aan (een werknemer vindt eenvoudig een baan die bij hem past, en vice versa), wat vervolgens zal resulteren in een hogere arbeidsproductiviteit;
3. Idem geldt voor sociaal en recreatief verkeer. Een consument krijgt een groter aantal recreatiemogelijkheden dan voorheen. Voor een regio kan dit resulteren in hogere bestedingen en daarmee in extra economische groei.

Onder andere studies van het Centraal Planbureau tonen aan dat verbeteringen van transportinfrastructuur de relatieve aantrekkelijkheid van locaties voor bedrijven en personen beïnvloedt, waardoor de productiviteit, werkgelegenheid, het aantal bedrijfsvestigingen en kantoorprijzen kunnen stijgen. Reistijd- en betrouwbaarheidsverbeteringen kunnen door kortere nieuwe routes of door een hogere capaciteit op bestaande routes een direct effect hebben op de productiviteit van bedrijven. Deze bedrijven hebben minder brandstofkosten en kunnen hun transporttijd beter inschatten waardoor zij hun planningen kunnen optimaliseren.

Een expliciet doel van de maatregelen voor de Maaslijn is om de reistijden te verkorten en de punctualiteit te verhogen. Daarmee wordt nadrukkelijk ingezet op een betere bereikbaarheid. De

[23] Zie onder meer: F.R. Bruinsma & P. Rietveld (1992) *De structurerende werking van infrastructuur – Een state of the art review*; RPB (2005) *Kennisassen en kenniscorridors – Over de structurerende werking van infrastructuur in de kenniseconomie*; O.a. KiM, (2015); Cambridge Econometrics et al., (2004); CPB (2015); RPB (2006); Efthymioua en Antoniou (2013); Melo et al., (2013). Zie ook verschillende onderzoeken eind jaren '90 in het kader van Onderzoeksprogramma Economische Effecten van Infrastructuur in opdracht van de Ministeries van Verkeer en Waterstaat, en Economische Zaken.

toetsing in de paragrafen hiervoor laat ook zien dat aan deze doelstellingen tegemoet wordt gekomen. De kwaliteitsverbetering voor de Maaslijn realiseert derhalve dit doel.

Nevendoel 7: Evenwichtig aanbod op as Nijmegen – Venlo – Roermond

In het Programma van Eisen van de Provincie Limburg voor de concessie staat: "*Openbaar Vervoer is een integraal onderdeel van de totale mobiliteitsketen van onder andere lopen, de fiets en privéauto en georganiseerd personenvervoer".* Dit betekent onder meer dat wordt ingezet op een hoogwaardig openbaar vervoernet op de as Nijmegen – Venlo – Roermond.

De afgelopen decennia is in fasen de A73 gerealiseerd tussen Nijmegen, Venlo en Roermond, waardoor de bereikbaarheid over de weg op deze as sterk verbeterd is. In deze periode is er niet geïnvesteerd in de Maaslijn. Voorliggend maatregelenpakket in combinatie met de capaciteitsmaatregelen draagt ertoe bij dat ook de ov-bereikbaarheid op deze as sterk verbetert en dat er sprake is van een evenwichtig(er) aanbod van vervoerwijzen.

Conclusie doelbereik

De scores op doelbereik voor bovenstaande doelstellingen zijn in onderstaande tabel samengevat. Een score ' **groen**' betekent dat het doel (met redelijk hoge zekerheid) bereikt wordt, '**geel**' betekent dat het doel gedeeltelijk en/of met minder zekerheid bereikt wordt en '**rood**' betekent dat het doel naar verwachting niet bereikt wordt door de maatregelen.

Alle doelen worden (met hoge waarschijnlijkheid) bereikt en daarmee is er sprake van een effectief maatregelenpakket. Daarbij moet wel opgemerkt worden dat het onbekend is of en in welke mate dit leidt tot hogere klanttevredenheid. Klanttevredenheid hangt namelijk af van de wisselwerking van vele factoren. De invloed van de maatregelen zal uit de praktijk moeten blijken.

Tabel 3.14 Hoofd- en nevendoelen van het maatregelenpakket

			Score op doelbereik
Hoofddoelen	1	Verkorten rij- en reistijden	✓
	2	Betrouwbaardere dienstregeling (punctualiteit)	✓
	3	Verbeteren aansluitingen (minder gemiste overstappen)	✓
	4	Duurzamer ov-product	✓
	5	Ontsluiten Grubbenvorst (verbeteren bereikbaarheid)	✓
	6	Ontsluiten Greenport Venlo (verbeteren bereikbaarheid)	✓
Nevendoelen en gewenste effecten	1	Extra treinreizigers aantrekken	✓
	2	Hogere klanttevredenheid	?
	3	Stappen richting integratie Maaslijn in hoofdrailnet	✓
	4	Lagere exploitatie- en onderhoudskosten	✓
	5	Flexibele inzet van materieel op het gehele spoornet van de Limburgse concessie	✓
	6	Beter vestigings- en, woon-/werkklimaat	✓
	7	Evenwichtig vervoersaanbod op de as Nijmegen-Venlo-Roermond	✓

4 Efficiëntie

In het vorige hoofdstuk zijn conclusies getrokken over de effectiviteit van het maatregelenpakket voor de Maaslijn. In dit hoofdstuk staat de efficiëntie ervan centraal. Het gaat hierbij om de vraag hoe de maatschappelijke kosten van het pakket zich verhouden tot de baten ervan. We analyseren dit aan de hand van een quick-scan maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA). Paragraaf 4.1 ligt kort toe wat een MKBA is. De verschillende maatschappelijke kosten en baten komen aan bod in paragraaf 4.2 en 4.3. In paragraaf 4.4 wordt op basis hiervan de MKBA opgesteld.

4.1 Wat is een MKBA?

Een maatschappelijke kosten-batenanalyse berekent het sociaaleconomische rendement van investeringen op een vergelijkbare manier zoals dat in een financiële analyse gebeurt. In een MKBA worden echter niet alleen de financiële effecten voor de direct betrokkenen, maar alle mogelijke effecten van een maatregel voor alle partijen meegenomen.

Een MKBA is geen nieuw effectenonderzoek. In een MKBA worden de effecten van een project op systematische wijze conform voorgeschreven richtlijnen geordend en vervolgens in monetaire termen gewaardeerd (in euro's uitgedrukt). Het is daarmee een 'kop' op het effectenoverzicht van een project. In de MKBA komen de effecten van een infrastructuurproject op bereikbaarheid, leefomgeving en economie samen. Door het waarderen van alle effecten kunnen deze op dezelfde grondslag onderling vergeleken worden zodat discussies over het belang van specifieke effecten geobjectiveerd gevoerd kunnen worden. Daarnaast ontstaat met de resulterende totaaluitkomsten van de MKBA een beeld van de maatschappelijk-economische wenselijkheid van een project.

In een MKBA worden directe, indirecte en externe effecten van een maatregel onderscheiden:

- Directe effecten zijn de effecten voor de eigenaar / exploitant en gebruikers van het project. In deze MKBA gaat het dan onder meer om de kosten van aanleg van de infrastructuur en de kosten van beheer en onderhoud, alsmede de effecten op bereikbaarheid en leefbaarheid.
- Indirecte effecten betreffen effecten die aan andere markten dan de markten voor projectdiensten (in dit geval de transportmarkt) worden doorgegeven. Zo kunnen veranderingen in bereikbaarheid doorgegeven worden aan de woningmarkt, de arbeidsmarkt of de grondmarkt. Indirecte effecten zijn de zogeheten 'tweede orde effecten ' van infrastructuurprojecten.
- Externe effecten zijn niet-geprijsde effecten van een project op derden. Het gaat dan bijvoorbeeld om emissies, geluidsoverlast, verkeersveiligheid, aantasting van de open ruimte, barrièrewerking en doorsnijding van het landschap.

Effecten kunnen zowel kosten als baten betreffen. Onder kosten worden alle uitgaven opgenomen om een project te realiseren en in gebruik te houden. De baten zijn de effecten van het project. Deze kunnen zowel positief (bijvoorbeeld een verbeterde bereikbaarheid) als negatief (bijvoorbeeld toegenomen geluidhinder) van karakter zijn.

In een MKBA zijn de effecten van de maatregel het verschil tussen de situatie zonder de maatregel (referentie- of nulalternatief) en de situatie met de maatregel (projectvariant of -alternatief). De verschillen tussen beide situaties zijn de projecteffecten die in een MKBA worden opgenomen.

Voor een uitgebreidere toelichting op wat een MKBA is wordt verwezen naar bijlage 1.

4.2 Uitgangspunten

Voor de opgestelde MKBA zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

Vergelijkbaar met hiervoor beschouwt de MKBA de gehele kwaliteitsverbetering, niet van de drie elementen hierbinnen afzonderlijk. De referentie betreft de situatie met ingang van de nieuwe concessie en nieuwe dienstregeling: de situatie per half december 2016.

Het betreft een quick-scan analyse. Het maatregelenpakket is als geheel nog niet vervoerkundig in detail doorgerekend. Dit zal gebeuren in het kader van de milieueffectrapportage (m.e.r.). Voor voorliggend rapport hebben wel indicatief doorrekeningen van de referentie en het projectalternatief plaatsgevonden met het Multimodaal Model Limburg van de Provincie Limburg. De beschikbare verkeersanalyses zijn daarmee minder gedetailleerd dan voor een MKBA voorgeschreven. Verschillende effecten zijn op basis van kengetallen en veronderstellingen geraamd. De studie schetst daarmee een zo volledig mogelijk beeld van de kosten en baten van elektrificatie, maar heeft wel een quick-scan karakter. De geraamde effecten kennen een grotere mate van onzekerheid dan in geval van een reguliere MKBA.

De quick-scan is zoveel mogelijk uitgevoerd conform de geldende richtlijnen voor een MKBA uit de Leidraad Overzicht Effecten Infrastructuur (OEI) en het hierop aansluitende kader *KBA bij MIRT-Verkenningen – Kader voor het invullen van de OEI-formats*. Dit betekent dat de effecten op nationaal schaalniveau (‘de effecten voor de BV Nederland’) inzichtelijk worden gemaakt.
De effecten zijn, conform de nieuwe richtlijnen, met een discontovoet van 4,5% contant gemaakt en uitgedrukt in prijspeil 2016. Waar nodig zijn bedragen hiervoor geïndexeerd.

Een zichtperiode van 40 jaar na ingebruikname. Zoals voorgaande hoofdstukken laten zien is dit maatregelenpakket een stap in de richting van een lange termijn eindbeeld voor de Maaslijn. Het is echter nog onduidelijk of en zo ja, wanneer dit eindbeeld gerealiseerd kan worden. Tegelijkertijd heeft de investering een technische levensduur van circa 40 jaar, waarna grootschalig onderhoud en herinvesteringen dienen plaats te vinden. Op grond hiervan is deze tijdsperiode als zichthorizon gehanteerd. Bij een realisatie per 1 januari 2021 (zie hierna) worden daarmee de kosten en baten tot en met 2060 bepaald.

4.3 Directe kosten

De directe kosten betreffen de uitgaven om de kwaliteitsverbetering voor de Maaslijn uit te geven en in stand te houden. Achtereenvolgens wordt ingegaan op de kosten die gerelateerd zijn aan de infrastructuur en aan de kosten voor materieel.

Investeringen infrastructuur

De totale investeringen worden geraamd op € 164 miljoen (exclusief btw en in prijspeil 2016)[24]. Verondersteld is dat de investeringen gelijkmatig over de periode 2018-2020 gemaakt worden en dat de kwaliteitsverbetering met ingang van (1 januari) 2021 geeffectueerd wordt.

In een MKBA wordt gerekend met marktprijzen, wat betekent dat bedragen inclusief btw worden gehanteerd. Regulier zijn voor dit type infraprojecten niet alle kosten btw-plichtig. Op grond hiervan is, conform de richtlijnen, het bedrag van € 164 miljoen opgehoogd met 18,2% (in plaats van met 21%).

[24] Bron: Provincie Limburg (2015). *Programmaplan 1e fase Maaslijn.*

Onderstaande tabel laat de totale kosten zien, inclusief de resulterende contante waarde.

Tabel 4.1 Investeringskosten (in mln EUR, prijspeil 2016)

Investeringskosten	Uitkomst
Totale investeringen (absoluut bedrag, exclusief btw)	€ -164
Totale investeringen (absoluut bedrag, inclusief btw)	€ -195
Contante waarde investeringen (inclusief btw)	€ -163

Kosten voor beheer en onderhoud infrastructuur

De kosten voor beheer en onderhoud van de totale investering zijn nog niet bekend. In lijn met de quick-scan MKBA voor elektrificatie (Ecorys, 2014) zijn de kosten voor regulier beheer en onderhoud jaarlijks 1 procent van de totale investeringskosten. Hiervoor is aangegeven dat we een zichtperiode van 40 jaar hanteren. De kosten van grootschalig onderhoud en herinvesteringen vallen derhalve buiten de scope.

Onderstaande tabel laat de jaarlijkse kosten zien, inclusief de resulterende contante waarde.

Tabel 4.2 Kosten voor beheer en onderhoud (in mln EUR, prijspeil 2016, inclusief btw)

Kosten voor beheer en onderhoud	Uitkomst
Kosten per jaar (absoluut bedrag, sec regulier beheer en onderhoud)	€ -1,9
Contante waarde	€ -29

Vermeden investeringen

Specifiek als gevolg van elektrificatie verliest de tankplaats bij Nijmegen haar functie. De benodigde kosten voor beheer en onderhoud kunnen derhalve bij elektrificatie van de Maaslijn worden vermeden. Onduidelijk is wat de omvang van deze kosten betreft. Dit effect is daarom uitsluitend kwalitatief geraamd. Naar verwacht betreft het beperkte kosten die kunnen worden vermeden.

Tabel 4.3 Vermeden investeringen

Investeringskosten	Uitkomst
Vermeden investeringen	0/+

Investeringen in materieel

Specifiek elektrificatie vraagt om nieuwe investeringen in materieel. Immers, de baten van elektrificatie komen pas tot uiting als er ook sprake is van elektrisch materieel.

Voor de Maaslijn gaat per half december een nieuwe concessie in. Met de concessiehouder is vastgelegd dat deze, vooruitlopend op elektrificatie van de Maaslijn, tot 2020 ‘tijdelijk’ materieel inzet. Voor de periode daarna is vastgelegd dat nieuw elektrisch materieel wordt ingezet.

In de situatie zonder het project zal, met oog op de gemaakte afspraken, tot 2020 dezelfde situatie gelden. Tot 2020 zijn de referentie en projectsituatie daarmee niet onderscheidend.

Na 2020 zal in de referentie dieselmaterieel worden ingezet. Dit kan nieuw maar ook continuering van het ‘tijdelijke’ dieselmaterieel betreffen. In de MKBA van Ecorys voor elektrificatie van de spoorlijn Arnhem-Winterswijk zijn, op basis van een opgaaf van Movares, voor nieuw elektrisch en dieselmaterieel dezelfde nieuwprijzen van € 5,0 miljoen per treinstel gehanteerd.

Voor voorliggende MKBA is verondersteld dat de exploitant na 2020 de afweging heeft tussen nieuw elektrisch of nieuw dieselmaterieel. Gegeven de identieke prijzen resulteren daarmee

dezelfde investeringen in het projectalternatief en in de referentie. Per saldo resulteren daarmee geen verschillen tussen beide situaties en geen welvaartseffecten.

Tabel 4.4 Investeringen in materieel (in mln EUR, prijspeil 2016, inclusief btw)

Investeringen	Uitkomst
Materieel	0

Let wel, mocht het 'tijdelijke' materieel worden gecontinueerd kan er wel degelijk sprake zijn van een verschil. Afhankelijk van de kenmerken en levensduur van het 'tijdelijke' materieel kan dit een kostentoename als een kostenbesparing zijn.

Exploitatiekosten materieel

Specifiek als gevolg van de inzet van elektrisch in plaats van dieselmaterieel nemen de exploitatie-kosten van het vervoer over de Maaslijn af. In de toets op doelbereik in het vorige hoofdstuk is aangegeven dat de exploitatiekosten van elektrisch materieel circa € 1 per treinstelkilometer lager zijn dan van dieselmaterieel.

Op de Maaslijn worden in de nieuwe dienstregeling op jaarbasis naar schatting 3,0 miljoen treinstelkilometers gemaakt[25].

Aan de hand hiervan zijn de besparingen in exploitatiekosten bepaald.

Tabel 4.5 Exploitatiekosten materieel (in mln EUR, prijspeil 2016, inclusief btw)

Exploitatiekosten	Uitkomst
Kosten per jaar (absoluut bedrag, sec regulier beheer en onderhoud)	€ -3,0
Contante waarde	€ - 45

Als gevolg van de haltering op station Grubbenvorst-Greenport Venlo zal de exploitant van de Maaslijn een extra gebruiksvergoeding moeten betalen. Deze kan enkele tienduizenden euro's bedragen, maar wordt niet als aparte kostenpost meegenomen in deze analyse. Dit bedrag betreft namelijk grotendeels een vergoeding voor beheer en onderhoud en deze kosten zijn reeds meegenomen in de onderhoud- en beheerskosten hiervoor. Daarbij is de hoogte van het bedrag onbekend, waardoor deze niet op betrouwbare wijze kwantitatief meegenomen kan worden. Mogelijk is de resulterende besparing in exploitatiekosten licht lager dan hiervoor aangegeven.

4.4 Directe baten

De directe baten betreffen de effecten voor de exploitant en voor de gebruiker van de Maaslijn.

Baten voor de exploitant: Veranderde exploitatie-opbrengsten

De kwaliteitsverbetering resulteert erin dat meer reizigers van de Maaslijn gebruik gaan maken. Het aantal reizigerskilometers neemt toe en daarmee ook de exploitatie-opbrengsten.

Dit is primair een gevolg van de versnellingsmaatregelen en de haltering op station Grubbenvorst-Greenport Venlo. Elektrificatie resulteert in een beperkte verbetering van het openbaar vervoerproduct.

[25] Op basis van inschatting Arriva

Zoals de toets op doelbereik laat zien neemt als gevolg van de maatregelen het aantal reizigerskilometers op de Maaslijn met circa 70.000 per dag toe. Dit komt overeen met een toename van circa 13%.

Deze toename is in het ingezette verkeersmodel het gevolg van:

- Een modal-shift (reizigers die voorheen met een vervoerwijze reisden) naar de Maaslijn;
- Distributie-effecten (een langere ritafstand op de Maaslijn, bijvoorbeeld omdat men verder van huis gaat studeren of werken, dan voorheen)
- Een verschuiving van routes voor het lange-afstandsverkeer. De Maaslijn wordt een aantrekkelijk(er) alternatief voor reizen per trein tussen Limburg en Oost-Nederland. In plaats van te reizen via Eindhoven en 's-Hertogenbosch wordt nu voor de Maaslijn gekozen.

Circa 4 procent van de totale toename van 13 procent is het gevolg van de verschuiving in de routes. We veronderstellen gemakshalve dat deze extra kilometers niet in extra opbrengsten voor het openbaar vervoer resulteren. De treinverplaatsing wordt immers ook in de referentie gemaakt. Daarmee resulteren circa 46.000 extra reizigerskilometers.

Als wordt uitgegaan van een gemiddelde opbrengst per reizigerskilometer van 16 cent, en 25 procent reizigers met een ov-studentenkaart (en daarmee niet voor inkomsten zorgen) bedragen de extra inkomsten op jaarbasis circa € 1,5 miljoen.

Onderstaande tabel laat de jaarlijkse opbrengsten zien, inclusief de resulterende contante waarde.

Tabel 4.6 Effecten op exploitatie-opbrengsten (in mln EUR, prijspeil 2016, inclusief btw)

Exploitatie-opbrengsten	Uitkomst
Extra opbrengsten per jaar	€ 1,5
Contante waarde	€ 23,0

Baten voor de gebruiker: Reistijdbaten

Een van de hoofddoelen van de kwaliteitsverbetering is om kortere reistijden te realiseren. Het vorige hoofdstuk is hier dieper op ingegaan. Er zijn verschillende reistijdeffecten:

1. De vaste gebruikers van sec de Maaslijn zijn (veelal) sneller op hun station van bestemming:
2. Als gevolg van het snellere en betrouwbaardere treinproduct treedt er een modal-shift op; het treinvervoer neemt toe ten koste van bijvoorbeeld de auto. Daarbij profiteren de (nieuwe) in- en uitstappers op station Grubbenvorst-Greenport Venlo van het snellere vervoeralternatief dat de trein hun biedt;
3. Voor een aantal doorgaande reizigers tussen Zuid-Limburg en Oost-Nederland wordt de Maaslijn een aantrekkelijk alternatief voor de route via Eindhoven en 's-Hertogenbosch;
4. Voor overstappers van de Maaslijn in Nijmegen, Venlo en Roermond op andere treinen verandert de overstaptijd. Op een aantal relaties verbetert als gevolg van de verbeterde betrouwbaarheid en de kortere reistijd over de Maaslijn de kans op een overstap. Deze overstappers profiteren. Voor andere reizigers neemt de wachttijd, als gevolg van de eerdere aankomst, toe. Voor deze reizigers neemt de reistijd toe.
5. De modal-shift resulteert in een afname van het autogebruik, en daarmee in een afname van de congestie op de weg.

Op basis van de ontvangen verkeersgegevens kunnen de eerste drie genoemde effecten relatief goed ingeschat worden. Voor de beide andere effecten was op hoofdlijnen globale informatie beschikbaar. Deze effecten zijn daarom indicatief ingeschat, maar specifiek de overstapbaten hebben wel een grote invloed op de uitkomsten van de MKBA.

De uitgevoerde analyses laten zien dat de 'overstapeffecten' sterk afhankelijk zijn van de precieze dienstregeling die op Maaslijn en de aangrenzende verbindingen in Nijmegen, Venlo en Roermond resulteert vanaf het moment dat het project gerealiseerd is. Zoals de eerdere hoofdstukken laten zien, reizen veel gebruikers van de Maaslijn door. In Nijmegen en Roermond stapt circa 40 procent over op een andere trein.

Als wordt uitgegaan van de situatie dat de versnelling betekent dat de stoptrein van Nijmegen naar Roermond circa 5 à 6 minuten eerder arriveert in Roermond (en vice versa), en dat de stoptrein van Nijmegen naar Venray circa 2 à 3 minuten eerder arriveert in Venray (en vice versa), dan is er een groep van overstappers die profiteert van een betere overstap. Maar er is een grotere groep van overstappers die langer staat te wachten op de trein waarop men overstapt. De berekeningen laten zien dat deze groep per saldo een groter negatief effect heeft dan de baathebber van een verbeterde overstap. Dit effect drukt daarmee de totale reistijdbaten.

Onderstaande tabel laat de resulterende opbouw op de reistijdeffecten op een gemiddelde werkdag in 2030 zien (het zichtjaar van het model). Per saldo resulteert er op een gemiddelde werkdag bijna 900 uur aan reistijdbesparingen, grotendeels het gevolg van kortere reistijden voor de 'vaste' gebruikers met een herkomst en bestemming op de Maaslijn.

Tabel 4.7 Opbouw reistijdeffecten (in uren op een gemiddelde werkdag in 2030)

Reistijdeffecten	Uitkomst
1. Kortere reistijden 'vaste' gebruikers Maaslijn	-641
2. Modal-shift en in- en uitstappers station Grubbenvorst Greenport Venlo	-173
3. Alternatief doorgaande reizigers Zuid-Limburg – Oost-Nederland	-98
4. Overstappers in Nijmegen, Venlo en Roermond: Reistijdbaat	-33
5. Overstappers in Nijmegen, Venlo en Roermond: Reistijdverlies	54
5. Minder congestie als gevolg van minder modal-shift	-44
Totaal	**-889**

Genoemde cijfers zijn dus met onzekerheid omgeven. Bij een andere tijdligging van dienstregeling op de Maaslijn of de kruisende lijnen bij Nijmegen, Venlo en Roermond kunnen de overstapeffecten substantieel anders zijn. Maar de andere effecten zijn met meer of minder onzekerheid omgeven. Het is aan te bevelen deze berekeningen nogmaals te maken als meer zicht bestaat op de definitieve dienstregeling.

Onderstaande tabel laat de jaarlijkse reistijdbaten zien, uitgaande van een gemiddelde tijdwaardering van afgerond € 10 per uur, inclusief de resulterende contante waarde.

Tabel 4.8 Reistijdbaten (in mln EUR, prijspeil 2016, inclusief btw)

Reistijdbaten	Uitkomst
Baten per jaar	€ 2,4
Contante waarde	€ 36,0

Baten voor de gebruiker: Betrouwbaarheidsbaten / Punctualiteitsbaten

Een ander hoofddoel van de kwaliteitsverbetering is om de betrouwbaarheid van de dienstregeling te verbeteren. Dit is primair een gevolg van de realisatie van dubbelspoor en de aanpassingen aan wissels waardoor vertragingen ook sneller kunnen uitdempen. Daarnaast accelereert elektrisch materieel sneller dan dieselmaterieel, waardoor binnen de dienstregeling vertragingen wat gemakkelijker kunnen worden opgevangen.

Dit effect is geraamd op basis van de verwachte veranderingen in punctualiteit. Zie paragraaf 3.2.

Onderstaande tabel laat de jaarlijkse betrouwbaarheidsbaten zien, inclusief de resulterende contante waarde. De totale baten bedragen € 3 miljoen. De baten zijn relatief beperkt in relatie tot de hiervoor genoemde reistijdbaten. Deels is dit een gevolg van de relatief hoge 2- en 3-minutenpunctualiteit op veel stations van de Maaslijn, deels ook omdat dit effect in de vorm van een verbeterde overstap bij de reistijdeffecten is opgenomen.

Tabel 4.9 Betrouwbaarheidsbaten (in mln EUR, prijspeil 2016, inclusief btw)

Betrouwbaarheidsbaten	Uitkomst
Baten per jaar	€ 0,2
Contante waarde	€ 3,0

Baten voor de gebruiker: Comfort

Specifiek elektrisch materieel biedt de reiziger in het algemeen wat meer comfort dan dieselmaterieel. De treinen zijn van binnen wat stiller en hebben een wat hoger rijcomfort.

Elektrisch materieel biedt ook vaak wat betere reisinformatie. De effecten van elektrificatie moeten echter niet overschat worden. De huidige dieseltreinen op de Maaslijn zijn vrij jong van leeftijd en kennen bijvoorbeeld ook Wi-Fi-voorzieningen. Elektrisch materieel op de Maaslijn zal mogelijk iets meer comfort bieden maar dit effect lijkt beperkt.

Voor de waardering van dit effect is aangesloten bij de eerdere MKBA voor elektrificatie van de Maaslijn.

De KiM/CPB-studie *Het belang van openbaar vervoer* uit 2009 stelt dat reizigers een betalingsbereidheid van 2 procent van de ticketprijs hebben voor een overgang van lawaaierig materieel met slechte verwarming en oncomfortabel rijeigenschappen naar erg stil materieel met airconditioning en goede rijeigenschappen. Met oog op de kwaliteit van het huidige materieel is voor de waardering van dit effect uitgegaan van een totaal effect van 1 procent.

Onderstaande tabel laat de resulterende jaarlijkse baten en contante waarde over de gehele zichtperiode zien.

Tabel 4.10 Comfortbaten (in mln EUR, prijspeil 2016, inclusief btw)

Comfortbaten	Uitkomst
Baten per jaar	€ 0,3
Contante waarde	€ 4,0

Effecten op kosten goederenvervoer

Over de Maaslijn vindt momenteel minimaal goederenvervoer per spoor plaats. Per dag rijdt er één trein per richting op de zuidelijke Maaslijn tussen Venlo en Roermond.

Dit vervoer kan, vergelijkbaar met het personenvervoer, profiteren van elektrificatie mits ander materieel wordt ingezet. Met oog op het beperkte goederenvervoer dat momenteel op de Maaslijn plaatsvindt, betreft het naar verwachting een klein positief effect.

Tabel 4.11 Effecten op de kosten van het goederenvervoer

	Uitkomst
Baten goederenvervoer	0/+

Elektrificatie van de Maaslijn betekent daarnaast dat voor elektrische goederentreinen op noord-zuidrelaties een alternatieve route ontstaat; zowel regulier als bij calamiteiten op andere routes. De aantrekkelijkheid van deze route zal afhankelijk zijn van de kwaliteit van de route over de Maaslijn in relatie tot andere routes (bijvoorbeeld de route via 's-Hertogenbosch en Eindhoven). Denkbaar is dat elektrificatie leidt tot meer goederentreinen over de Maaslijn. Zo ja, dan zal dit leiden tot een baat voor de exploitant van de goederentreinen in de vorm van lagere transportkosten, maar ook in meer hinder van het spoor langs de Maaslijn, mogelijk deels gecompenseerd door minder hinder elders in Nederland. Bij gebrek aan gegevens is dit effect niet gemonetariseerd.

4.5 Indirecte baten

Indirecte baten zijn de zogeheten 'tweede orde-effecten' van infrastructuurprojecten. Zo kunnen veranderingen in bereikbaarheid doorgegeven worden aan de woningmarkt, de arbeidsmarkt of de grondmarkt.

De kwaliteitsverbetering resulteert in een betere bereikbaarheid van de plaatsen aan de Maaslijn. Dit versterkt de economische en de concurrentiepositie van bijvoorbeeld Nijmegen, Venlo en Roermond en kan per saldo in extra werkgelegenheid resulteren. De ingebruikname van station Grubbenvorst-Greenport Venlo resulteert in een beduidend betere bereikbaarheid van Grubbenvorst en het aangrenzende bedrijventerrein Greenport Venlo. Dit kan de ontwikkeling van het bedrijventerrein bespoedigen met alle voordelen voor de werkgelegenheid van dien.

De kortere reistijden resulteren er ook in dat de ov-bereikbaarheid toeneemt. Werknemers kunnen binnen hetzelfde tijdsbestek verder reizen, en werkgevers kunnen uit een grotere 'pool' van werknemers putten. Vraag en aanbod op de arbeidsmarkt wordt beter met elkaar in overeenstemming gebracht, waardoor deze beter kan functioneren. Het resultaat kan een toename van werkgelegenheid en productiviteit zijn.

De kwaliteitsimpuls versterkt daarmee de regionale functie en draagt ook bij aan een aantrekkelijk woon-werkklimaat in de regio.

Resulterende indirecte effecten in MKBA

De planbureaus KIM en CPB schatten dat voor grote infrastructuurprojecten de indirecte effecten zich tussen de 0 en 30 procent van de directe vervoersbaten bewegen.

Voor de Maaslijn is, in lijn met andere studies, een percentage van 10 procent aangehouden.

Tabel 4.12 Indirecte baten (in mln EUR, prijspeil 2016, inclusief btw)

	Uitkomst
Contante waarde indirecte baten	€ 4

4.6 Externe baten

Externe baten zijn effecten op goederen waar geen markten voor zijn en waarvoor dus ook geen marktprijzen bestaan. Het gaat dan bijvoorbeeld om emissies, geluidsoverlast, verkeersveiligheid, aantasting van de open ruimte, barrièrewerking en doorsnijding van het landschap.

Broeikasgasemissies & Luchtvervuiling

De effecten op broeikasgasemissies en luchtvervuiling zijn enerzijds het gevolg van de inzet van elektrisch materieel (in plaats van dieselmaterieel) anderzijds het gevolg van meer treinkilometers (waardoor de uitstoot van treinen weliswaar niet verandert, maar wel minder autokilometers gemaakt worden). Deze analyse beperkt zich tot de effecten van de inzet op dieselmaterieel.

Voor deze MKBA is gekeken naar de effecten op:

- Luchtvervuiling - met name fijnstof ($PM_{2.5}$ en PM_{10}), stikstofoxiden (NO_x) en zwaveloxide (SO_2)
- Broeikasgasemissies – met name koolstofdioxide (CO_2), lachgas (N_2O) en methaan (CH_4)

De gehanteerde kengetallen hiervoor zijn opgenomen in het vorige hoofdstuk in tabel 3.8, waarin ook dieper ingegaan wordt op deze effecten. Het project leidt vooral tot een afname van de luchtkwaliteit- en in beperkte mate van de broeikasgasemissies.

In onderstaande tabel zijn de resulterende jaarlijkse baten en contante waarde over de gehele zichtperiode inzichtelijk gemaakt.

Tabel 4.13 Baten broeikasgasemissies en luchtkwaliteit (in mln EUR, prijspeil 2016, inclusief btw)

Baten broeikasgasemissies & luchtkwaliteit	Uitkomst
Baten broeikasgasemissies per jaar	€ 0,02
Baten luchtkwaliteit per jaar	€ 1,20
Contante waarde broeikasgasemissies	€ 0,40
Contante waarde luchtkwaliteit	€ 18,0

Geluid

Vergelijkbaar met emissies geldt dat de effecten op geluid enerzijds het gevolg zijn van de inzet van elektrisch materieel, anderzijds het gevolg van meer treinkilometers. Zie ook hier de toelichting en de kengetallen in het vorige hoofdstuk. Per saldo resulteert een afname van geluid.

Tabel 4.14 Baten geluid (in mln EUR, prijspeil 2016, inclusief btw)

Baten geluid	Uitkomst
Baten per jaar	€ 0,3
Contante waarde	€ 4,0

Bodem- en waterkwaliteit

Specifiek elektrificatie heeft een positief effect op de bodem- en waterkwaliteit, omdat elektrische treinen geen olie en/of brandstof lekken. Hierdoor kan ook op eventuele saneringskosten bespaard worden. In onderstaande tabel zijn de jaarlijkse kosten en resulterende contante waarde van water- en bodemvervuiling opgenomen.

Tabel 4.15 Baten bodem- en waterkwaliteit (in mln EUR, prijspeil 2016, inclusief btw)

Baten bodem- en waterkwaliteit	Uitkomst
Baten per jaar	€ 0,1
Contante waarde	€ 2,0

Verkeersveiligheid

Als gevolg van de afname van het aantal autokilometers resulteert een beperkte verbetering van de verkeersveiligheid.

Tabel 4.16 Baten verkeersveiligheid (in mln EUR, prijspeil 2016, inclusief btw)

Baten verkeersveiligheid	Uitkomst
Baten per jaar	€ 0,2
Contante waarde	€ 3,0

Landschap

Elektrificatie betekent in vergelijking met diesel dat bovenleidingen vereist zijn. Dit tast in principe het landschap aan ('horizonvervuiling') en kan de beleving van het landschap negatief beïnvloeden. Het betreft naar verwachting een beperkt negatief effect, ook door de veelvuldige begroeiing van de omgeving van het spoor. Het betreft geen open landschap. Dit effect is in deze MKBA kwalitatief als licht negatief beoordeeld.

Tabel 4.17 Baten landschap (in mln EUR, prijspeil 2016, inclusief btw)

	Uitkomst
Baten landschap	-/0

4.7 Resultaten quick-scan MKBA

De resulterende uitkomsten van de quick-scan MKBA zijn in onderstaande tabel voor beide varianten weergegeven. In deze tabel komen de effecten terug zoals ze in de vorige paragrafen zijn beschreven. De effecten zijn zoveel mogelijk gemonetariseerd. Effecten die niet gemonetariseerd konden worden, zijn kwalitatief opgenomen.

De effecten in de tabel zijn weergegeven in de contante waarde. Dit betekent dat het geen jaarlijkse effecten zijn, maar een optelsom over de zichtperiode van de MKBA. De uitkomsten worden weergegeven in de netto contante waarde (het saldo van kosten en baten). Daarnaast wordt ook de baten/kostenverhouding weergegeven. Bij een positieve contante waarde en een baten/kosten-verhouding van groter dan 1 is er sprake van een rendabel project vanuit maatschappelijk-economisch perspectief.

De tabel geeft daarmee een zo goed mogelijk totaalbeeld van de effecten van de kwaliteits-verbetering van de Maaslijn vanuit maatschappelijk-economisch perspectief.

Tabel 4.18 Resultaten quick-scan MKBA (in mln EUR, prijspeil 2016, inclusief btw)

Effect	Uitkomst
Directe kosten:	
-Investeringen infrastructuur	-163
-Beheer en onderhoud	-29
-Vermeden investeringen	0/+
-Exploitant: Investeringen materieel	0
-Exploitant: Exploitatiekosten materieel	45
Directe baten:	
-Exploitant: Exploitatie-opbrengsten	23
-Gebruiker: Reistijd	36
-Gebruiker: Betrouwbaarheid / Punctualiteit	3
-Gebruiker: Comfort	4
-Gebruiker: Kosten goederenvervoer	0/+
Indirecte baten:	4
Externe baten:	
-Broeikasgasemissies	0,4
-Luchtkwaliteit	18
-Geluid	4
-Bodem- en waterkwaliteit	2
-Verkeersveiligheid	3
-Landschap	-/0
Resultaat:	
Totaal kosten	-147
Totaal baten	98
Saldo kosten en baten	-49
Baten/Kosten-verhouding	0,7

Uit de tabel komt naar voren dat de kwaliteitsverbetering van de Maaslijn substantiële baten oplevert. Deze baten wegen echter niet volledig tegen de kosten op. Het saldo van kosten en baten is negatief, met een omvang van € 49 miljoen. De baten/kostenverhouding bedraagt 0,7 en ligt daarmee onder de 1.

Het project resulteert in drie groepen van baten:

- De kostendekkingsgraad van de Maaslijn verbetert substantieel. Het project resulteert in een toename van de exploitatie-inkomsten in combinatie met lagere exploitatie-uitgaven.
- De gebruiker van de Maaslijn profiteert van een beter ov-product. Dit komt met name tot uiting in kortere reistijden maar in mindere mate ook in punctualiteits- en comfortbaten.
- Primair als gevolg van elektrificatie neemt de duurzaamheid van de Maaslijn toe. Per saldo verbetert de luchtkwaliteit en verminderen onder andere broeikasgasemissies en de geluidhinder van de treinen op de Maaslijn.

Let wel, in deze uitkomsten komen de kwalitatief beoordeelde effecten niet tot uiting. Deze zijn deels positief (geen kosten meer voor tankplaats Venlo en lagere kosten voor het goederenvervoer) en deels negatief (aantasting van landschap) van aard.

Ter vergelijking: in 2014 is door Ecorys een quick-scan MKBA voor specifiek elektrificatie van de Maaslijn opgesteld. Deze resulteerde in een saldo van € 24 miljoen negatief en een baten-/kostenverhouding van 0,8. Voorliggende studie analyseert echter de volledige kwaliteitsimpuls en gaat uit van een beduidend lager aantal treinstelkilometers op de Maaslijn. Als hiervoor gecorrigeerd wordt, resulteren vergelijkbare resultaten.

Uitkomsten in perspectief

Om baten/kostenverhouding van 0,7 voor de kwaliteitsverbetering van de Maaslijn in perspectief te plaatsen, toont onderstaand figuur de baten/kostenverhoudingen van enkele andere projecten. Er zijn veel ov-projecten waarvan de baten niet volledig opwegen tegen de kosten. In vergelijking met veel andere ov-projecten scoort de kwaliteitsverbetering van de Maaslijn gemiddeld.

Figuur 4.1 Baten/kostenverhoudingen van verschillende OV-projecten

Gevoeligheidsanalyses

De uitkomsten van de MKBA zijn getoetst in drie gevoeligheidsanalyses:

- Een analyse met een 25% hoger en lager investeringsbedrag om rekenschap te geven van de marge die hier in zit.
- Een analyse met een exploitatiekostenvoordeel van respectievelijk 80 eurocent en 120 eurocent per treinstelkilometer om rekenschap te geven van de bandbreedte die in verschillende studies voor dit effect gehanteerd wordt.
- Een analyse met 25% hogere en lagere baten voor de treinreiziger om rekenschap te geven van de onzekerheid van de uitgevoerde vervoerwaarde-analyses.

De tabel hieronder laat de uitkomsten zien:

Tabel 4.19 Resultaten quick-scan MKBA (in mln EUR, prijspeil 2016, inclusief btw)

	Investeringskosten +/-25% kosten	Exploitatiekosten +/- 20 eurocent/km	Baten treinreiziger +/-25% baten
Saldo van kosten en baten:			
-Gunstiger scenario	-1	-40	-32
-Ongunstiger scenario	-98	-58	-67

	Investeringskosten +/-25% kosten	Exploitatiekosten +/- 20 eurocent/km	Baten treinreiziger +/-25% baten
Baten/kostenverhouding:			
-Gunstiger scenario	1,0	0,7	0,8
-Ongunstiger scenario	0,5	0,6	0,5

Met name een andere omvang van de investeringskosten heeft een groot effect op de resultaten van de MKBA. Bij 25% hogere investeringen zakt de baten/kostenverhouding van 0,7 naar 0,5; bij 25% lagere investeringen verbetert de verhouding naar 1,0. Ook een 25% verlaging van de baten voor treinreizigers heeft een groot effect: de baten/kostenverhouding zakt ook in dit geval naar 0,5. Andere exploitatiekosten hebben ook hun weerslag op de uitkomsten, maar dit effect is beperkter van omvang.

5 Samenvatting & Conclusies

Doel van de studie

De Maaslijn is de overwegend enkelsporige treinverbinding tussen Nijmegen, Venlo en Roermond. Het is één van de langste, drukste en meest intensief bereden decentrale spoorlijnen in Nederland. Het aantal reizigers op de Maaslijn is de laatste jaren flink gegroeid. De treinen zitten erg vol en de dienstregeling is dusdanig dat reizigers hun aansluitingen op de stations Nijmegen, Venlo en Roermond geregeld missen. Het feit dat de Maaslijn enkelsporig is, maakt deze lijn bovendien gevoelig voor vertragingen en verstoringen in de dienstregeling. Al met al is de kwaliteit van de Maaslijn voor de gebruiker onvoldoende. Daarbij is door afschaffing van de rode diesel het rijden met dieseltreinen duurder geworden en bestaan er wensen om de kansen die de Maaslijn biedt voor de ontsluiting van de Greenport Venlo beter te benutten.

Op grond hiervan werkt de provincie Limburg, in samenwerking met de provincies Gelderland en Noord-Brabant en met ProRail, al enige tijd aan een pakket van maatregelen voor de Maaslijn. Over een aantal maatregelen heeft reeds besluitvorming plaatsgevonden. Recentelijk is al extra materieel ingezet om het aantal zitplaatsen, en daarmee de capaciteit, te vergroten. Met ingang van de nieuwe concessie half december 2016 wordt de dienstregeling uitgebreid. De capaciteitsproblemen behoren daarmee tot het verleden.

In vervolg hierop zijn voor de komende jaren de volgende drie maatregelen voorzien:
1. Versnellingsmaatregelen op zowel de noordelijke als de zuidelijke Maaslijn.
2. Ingebruikname van station Grubbenvorst-Greenport Venlo.
3. Elektrificatie van de gehele Maaslijn.

Deze kwaliteitsverbetering staat in voorliggend rapport centraal. Ecorys heeft deze maatregelen op nut en noodzaak geanalyseerd. Hiertoe is het maatregelenpakket op twee aspecten geanalyseerd:
1. Is er sprake van een effectief maatregelenpakket? Voldoet het maatregelenpakket aan de verschillende doelstellingen die voor de Maaslijn worden nagestreefd?
2. Is er sprake van een efficiënt maatregelenpakket? Hoe verhouden de (maatschappelijke) baten van het maatregelpakket zich tot de kosten?

Het resultaat is een oordeel over het doelbereik en de maatschappelijk-economische meerwaarde van het maatregelenpakket voor kwaliteitsverbetering van de Maaslijn.

Resultaten effectiviteit

De analyses laten zien dat de kwaliteitsverbetering een effectieve investering is. Nagenoeg alle hoofd- en nevendoelen en de gewenste effecten die het project nastreeft, worden bereikt.

Onderstaande tabel laat dit zien:

Tabel 5.1 Hoofd- en nevendoelen van het maatregelenpakket

			Score op doelbereik
Hoofddoelen	1	Verkorten rij- en reistijden	✓
	2	Betrouwbaardere dienstregeling (punctualiteit)	✓
	3	Verbeteren aansluitingen (minder gemiste overstappen)	✓
	4	Duurzamer ov-product	✓
	5	Ontsluiten Grubbenvorst (verbeteren bereikbaarheid)	✓
	6	Ontsluiten Greenport Venlo (verbeteren bereikbaarheid)	✓
Nevendoelen en gewenste effecten	1	Extra treinreizigers aantrekken	✓
	2	Hogere klanttevredenheid	?
	3	Stappen richting integratie Maaslijn in hoofdrailnet	✓
	4	Lagere exploitatie- en onderhoudskosten	✓
	5	Flexibele inzet van materieel op het gehele spoornet van de Limburgse concessie	✓
	6	Beter vestigings- en, woon-/werkklimaat	✓
	7	Evenwichtig vervoersaanbod op de as Nijmegen-Venlo-Roermond	✓

Daarbij is ook geanalyseerd hoe de afweging voor het 'voorkeursalternatief' tot stand is gekomen. De analyses laten zien dat de afweging voor de drie verschillende elementen in het pakket vanuit de doelstellingen en budgettaire overwegingen logisch zijn.

Resultaten efficiency

In de vorm van een quick-scan MKBA zijn de maatschappelijke kosten en baten van het project geanalyseerd. De resulterende MKBA-tabel is hieronder opgenomen.

Tabel 5.2 Resultaten quick-scan MKBA (in mln EUR, prijspeil 2016, inclusief btw)

Effect	Uitkomst
Directe kosten:	
-Investeringen infrastructuur	-163
-Beheer en onderhoud	-29
-Vermeden investeringen	0/+
-Exploitant: Investeringen materieel	0
-Exploitant: Exploitatiekosten materieel	45
Directe baten:	
-Exploitant: Exploitatie-opbrengsten	23
-Gebruiker: Reistijd	36
-Gebruiker: Betrouwbaarheid / Punctualiteit	3
-Gebruiker: Comfort	4
-Gebruiker: Kosten goederenvervoer	0/+
Indirecte baten:	4
Externe baten:	
-Broeikasgasemissies	0,4
-Luchtkwaliteit	18

Effect	Uitkomst
-Geluid	4
-Bodem- en waterkwaliteit	2
-Verkeersveiligheid	3
-Landschap	-/0
Resultaat:	
Totaal kosten	-147
Totaal baten	98
Saldo kosten en baten	-49
Baten/Kosten-verhouding	0,7

Uit de tabel komt naar voren dat de kwaliteitsverbetering van de Maaslijn substantiële baten oplevert. De omvangrijkste baten zijn de verbeterde kostendekkingsgraad van de Maaslijn, het verbeterde openbaar vervoerproduct voor de reiziger en het duurzamere karakter van de Maaslijn. Deze baten wegen echter niet volledig tegen de kosten op. Het saldo van kosten en baten is negatief, met een omvang van € 49 miljoen. De baten/kostenverhouding bedraagt 0,7 en ligt daarmee onder de 1. In vergelijking met veel andere ov-projecten scoort de kwaliteitsverbetering van de Maaslijn echter gemiddeld. Er zijn veel ov-projecten waarvan de baten niet volledig opwegen tegen de kosten.

Conclusie

Op grond van bovenstaande kan geconcludeerd worden dat er sprake is van een overwegend effectieve investering; het maatregelenpakket voor de Maaslijn voldoet aan nagenoeg alle doelstellingen die ermee worden nagestreefd. De kwaliteitsverbeteringen leiden tot substantiële maatschappelijke baten, maar deze wegen niet volledig tegen de kosten op.

Bijlage 1: Wat is een MKBA?

De landelijke richtlijnen voor MKBA

De aanleg van grootschalige infrastructuur heeft niet alleen verkeerseffecten en effecten op de leefomgeving, maar legt eveneens een groot beslag op de beschikbare overheidsmiddelen. Voor een betere transparantie en verzakelijking van de beleidsinformatie over nut en noodzaak van infrastructuurprojecten hebben het Ministerie van Verkeer en Waterstaat en het Ministerie van Economische Zaken eind jaren '90 het initiatief genomen voor de zogeheten OEEI-leidraad.

Het CPB en Ecorys (voorheen NEI) hebben in 1999 deze leidraad opgesteld, waarbij gebruik is gemaakt van diverse deelonderzoeken. OEEI (inmiddels omgedoopt tot OEI) staat voor Overzicht (Economische) Effecten van Infrastructuur. In dit programma is een methodologisch kader ontworpen voor maatschappelijke kosten-batenanalyses (MKBA's) van grote infrastructurele projecten. In de afgelopen jaren is de systematiek voor uitvoering van MKBA's verder uitgewerkt en vastgelegd in een aantal aanvullingen. Voor alle projecten die zijn of beogen te worden opgenomen in het MIRT-projectenboek geldt een MKBA-plicht. Dit geldt derhalve voor alle rijksprojecten, maar ook voor veel regionale projecten is in toenemende mate een MKBA voorgeschreven om zorgvuldige besluitvorming mogelijk te maken.

Voor rijksprojecten en voor grote regionale projecten die streven naar een rijksbijdrage via het MIRT geldt sinds september 2012 het zogeheten kader *KBA bij MIRT-Verkenningen – Kader voor het invullen van de OEI-formats* (Ministerie van Infrastructuur en Milieu, 1 september 2012). Dit kader geeft richtlijnen voor de uitvoering van MKBA's en is ook voor deze studie gehanteerd. Algemeen geldt de *Algemene Leidraad voor maatschappelijke kosten-batenanalyse* (CPB en KIM, 2013).

Directe, indirecte en externe effecten

In een MKBA zijn de effecten van de maatregel het verschil tussen de situatie zonder de maatregel (referentie- of nulalternatief) en de situatie met de maatregel (projectvariant of -alternatief). De verschillen tussen beide situaties zijn de projecteffecten die in een MKBA worden opgenomen.

Een MKBA is geen nieuw effectenonderzoek. In een MKBA worden de effecten van een project op systematische wijze conform voorgeschreven richtlijnen geordend en vervolgens in monetaire termen gewaardeerd. De MKBA is daarmee een 'kop' op het effectenoverzicht van een project. In de MKBA komen de effecten van een infrastructuurproject op onder meer bereikbaarheid, leefomgeving en economie samen. Door het monetair waarderen van alle effecten kunnen deze op dezelfde grondslag onderling vergeleken worden zodat discussies over het belang van specifieke effecten geobjectiveerd gevoerd kunnen worden. Daarnaast ontstaat met de resulterende totaaluitkomsten van de MKBA een beeld van de maatschappelijk-economische wenselijkheid van een project.

Een maatschappelijke kosten-batenanalyse berekent het sociaaleconomische rendement van investeringen op een vergelijkbare manier zoals dat in een financiële analyse gebeurt. In een MKBA worden echter niet alleen de financiële kosten en baten (financiële inkomsten en uitgaven) voor de direct betrokkenen, maar alle mogelijke effecten van een maatregel voor alle partijen meegenomen. Dit betreft ook de effecten zonder een markprijs, zoals de effecten op bereikbaarheid en op milieu.

Hierbij wordt over het algemeen een onderscheid gemaakt naar directe, indirecte en externe effecten van een maatregel.

Directe effecten (kosten en baten)

Directe effecten zijn de effecten voor de eigenaar / exploitant en gebruikers van het project. In deze MKBA gaat het dan onder meer om de kosten van aanleg van de benodigde infrastructuur en de kosten van beheer en onderhoud, alsmede de effecten van de verbinding op de bereikbaarheid en leefbaarheid.

Indirecte effecten (baten)

Indirecte effecten betreffen effecten die aan andere markten dan de markten voor projectdiensten (in dit geval de transportmarkt) worden doorgegeven. Zo kunnen veranderingen in bereikbaarheid doorgegeven worden aan de woningmarkt, de arbeidsmarkt of de grondmarkt. Indirecte effecten zijn de zogeheten 'tweede orde effecten ' van infrastructuurprojecten.

Externe effecten (baten)

Externe effecten zijn effecten op goederen waar geen markten voor zijn en waarvoor dus ook geen marktprijzen bestaan. Het gaat dan bijvoorbeeld om emissies, geluidsoverlast, verkeersveiligheid, aantasting van de open ruimte, barrièrewerking en doorsnijding van het landschap.

Effecten kunnen kosten als baten betreffen. Onder kosten worden in een MKBA alle uitgaven opgenomen om een project te realiseren en in gebruik te houden. Dit zijn de directe kosten. De baten zijn de effecten van het project. Deze kunnen zowel positief (bijvoorbeeld een verbeterde bereikbaarheid) als negatief van karakter (bijvoorbeeld toegenomen geluidhinder) zijn. In het vervolg onderscheiden we directe, indirecte en externe baten.

Algemene uitgangspunten van een MKBA: Referentie-alternatief

In een MKBA worden de effecten van een project afgezet tegenover de meest waarschijnlijke situatie die optreedt zonder het project: het referentie-alternatief. Dit is niet de huidige situatie, maar de situatie die optreedt bij vastgesteld beleid. Bijvoorbeeld vastgestelde aanpassingen aan het infrastructuurnetwerk of aan de dienstregeling zijn hier onderdeel van.

Figuur B1.1 Effecten in een MKBA (illustratief voorbeeld)

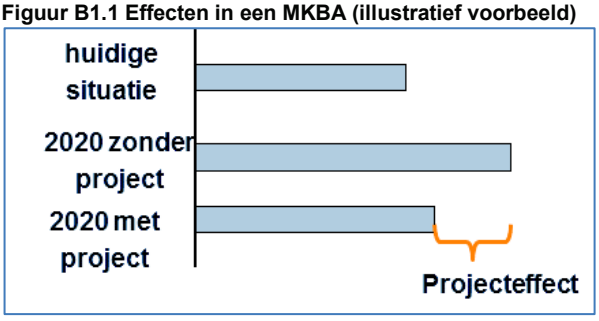

Tijdshorizon en prijspeil

In een KBA worden de effecten voor een lange tijdsperiode in kaart gebracht.

In een MKBA wordt gewerkt met een vast prijspeil. Dit houdt in dat alle kostenberekeningen en waarderingen in prijzen van een en hetzelfde jaar worden uitgevoerd. Vervolgens worden eventueel alleen reële (boven op de inflatie) kostenveranderingen ten opzichte van dit prijspeil meegenomen.

In een MKBA wordt gerekend met bedragen inclusief btw. Alle kosten- en baten posten van een MKBA dienen gewaardeerd te worden in dezelfde prijseenheid. Die prijseenheid is in principe de marktprijs, dus inclusief btw en andere kostprijsverhogende belastingen zoals accijnzen.

Discontovoet, (netto-)contante waarde en baten-kostenverhouding

In een MKBA worden alle projecteffecten in de tijd uitgezet en vervolgens met een zogenaamde discontovoet contant gemaakt naar een basisjaar (bijvoorbeeld 2015). Een dergelijke discontering houdt in dat effecten die later in de tijd optreden minder zwaar meewegen dan effecten die eerder optreden. De gewogen optelsom over de jaren die zo ontstaat voor een effect heet de (netto-) contante waarde.

Conform de meest recente afspraken hieromtrent wordt in deze studie voor zowel de kosten als de baten een discontovoet van 4,5% gehanteerd. Dit kan worden geïnterpreteerd als een jaarlijkse rendementseis die de overheid stelt op investeringen.

Figuur B1.2 Contante waarde berekening

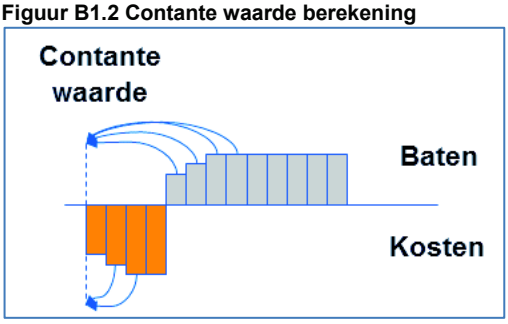

Een MKBA presenteert de uitkomsten van de analyse op twee manieren:

1. Het saldo van alle contant gemaakte effecten (de baten minus de kosten) wordt de **netto contante waarde** genoemd. Indien de netto contante waarde hoger is dan nul, is het project vanuit maatschappelijk-economisch perspectief rendabel (en vice versa);
2. De **baten-kostenverhouding** geeft de verhouding van de baten en kosten van het project weer door de baten door de kosten te delen. Een project met een baten-kostenverhouding van 1 of hoger is maatschappelijk gezien een rendabel project.

Een positieve netto contante waarde (dus hoger dan nul) correspondeert altijd met een baten-kostenverhouding van 1 of meer, en vice versa.

Schaalniveau van een MKBA

Het schaalniveau van een MKBA conform de OEI-systematiek betreft Nederland als geheel. Dit betekent dat effecten die een herverdeling van welvaart tussen regio's in Nederland betreffen of effecten die in het buitenland terechtkomen, niet als baten in de MKBA worden opgenomen.

Bijlage 2: Overstaptijden op knoopstations Maaslijn dienstregeling 2014

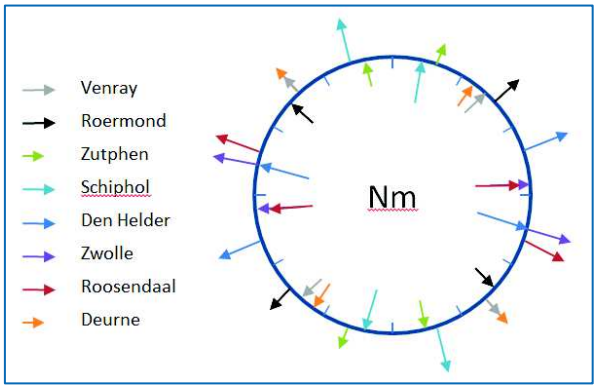

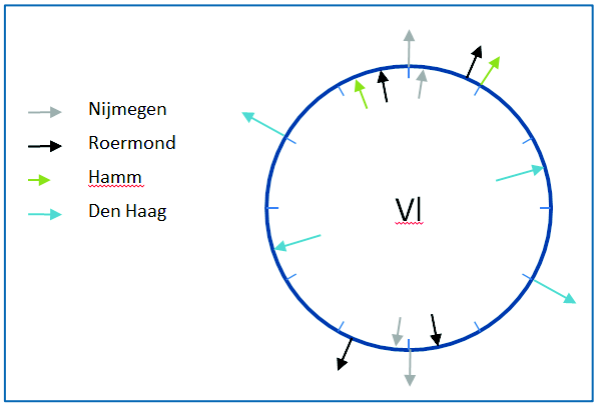

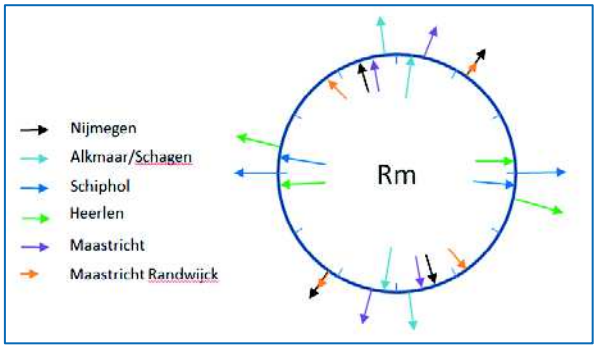

Bron: ProRail (2014). *Capaciteitsanalyse Maaslijn*.

Postbus 4175
3006 AD Rotterdam
Nederland

Watermanweg 44
3067 GG Rotterdam
Nederland

T 010 453 88 00
F 010 453 07 68
E netherlands@ecorys.com

W www.ecorys.nl

Sound analysis, inspiring ideas

Marktbeschouwing uitvoering werkzaamheden t.b.v. upgrading Maaslijn

Auteur

Auteur van deze marktverkenning is Han Smits Sinds 2013 zelfstandig werkzaam als onafhankelijk adviseur voor onder ander de Provincie Limburg, reeds 1 ½ jaar intensief betrokken bij het project Maaslijn als teamlid en daarvoor meer dan 30 jaar werkzaam binnen de Railinfrabranche. Meer info is te vinden op www.hansmitsmanagement.com

Inleiding

In het kader van het realiseren van het beleid van de provincie Limburg wordt onder andere de Maaslijn voor het reizigersvervoer op kwaliteit voor de reiziger aangepakt zodanig dat de vervoeder Arriva de dienstregeling kan gaan rijden zoals in de afgesloten concessie is overeengekomen. Om die reden wil de Provincie Limburg (mede namens de Provincies Gelderland en Noord Brabant) aan ProRail opdracht geven alle maatregelen uit te voeren die daarvoor nodig zijn. De Provincie Limburg en ProRail hebben samen een Project ingericht teneinde dit te realiseren..

Doel notitie

Het doel van deze notitie is om vast te stellen of er een risico bestaat dat er in de markt onvoldoende concurrentie bestaat waardoor bij aanbesteding het werk moet worden gegund voor een prijs die (ver) boven het budget ligt.

Wat houdt het werk in

Binnen het Project moeten een aantal infrastructurele maatregelen worden uitgevoerd, nl:

- Volledige elektrificatie van Nijmegen tot aan Roermond
- Aanleg station Grubbenvorst inclusief alle daarvoor benodigde spoorse aanpassingen
- Verbetermaatregelen die het mogelijk maken dat treinen harder kunnen gaan rijden en dat ze elkaar kunnen kruisen daar waar nodig, hetgeen betekent op diverse locaties spoorverdubbelingen

Voor het kunnen uitvoeren van die werken dient de opdrachtnemer in staat en gecertificeerd te zijn om:

- Spoorwerk uit te voeren
- Bovenleiding en draagconstructie te bouwen
- De energievoorzieningswerkzaamheden kunnen uitvoeren
- Treinbeveiligingswijzigingen door te voeren
- Kabelwerken

Tevens is het mogelijk van belang dat zij ook (kunnen) beschikken over engineeringscapaciteit. Voor die engineeringscapaciteit kunnen ze een beroep doen op een aantal ingenieursbureaus, die hen daarbij ondersteunen.

Marktpartijen

Het leeuwendeel van het werk bestaat uit bovenleidingwerk en spoorwerk. De aannemers die dat

ProRail

Lijst van Erkende Ondernemers

EP 2013 branche:

Spooraannemers

Categorie:

X: Erkend
X(b): Erkend(beperkt)

Naam bedrijf Vestigingsplaats; kvknr; btwnr	Treinbeveiliging	Energievoorziening	Bovenleiding en draagconstructies	Spoorwerk	internetadres
BAM Infra Rail BV Bunnik; kvknr. 23041121; btwnr. NL 8098.16.593.B.60	X	X	X	X	www.baminfra.nl/rail
De Wilde NL BV Montfoort; kvknr. 34040262; btwnr. NL 0015.16.164.B.01	-	-	-	X(b)	www.dewildebv.nl
Dura Vermeer Railinfra BV Hoofddorp; kvknr. 34196255; btwnr. NL 8125.16.047.B.01	X	X	X	X	http://infra.duravermeer.nl/railinfra/
Imtech Traffic & Infra BV Amersfoort; kvknr. 31006154; btwnr. NL 0014.92.159.B.01	X	X	-	-	www.imtech.eu/nl/infra
Rail Partner Holland BV Waalwijk; kvknr. 18049097; btwnr. NL 0016.30.167.B.01	-	-	-	X(b)	www.railpartnerholland.com
Spitzke Spoorbouw BV Utrecht; kvknr. 30160553; btwnr. NL 8082.69.562.B.01	-	-	-	X	www.spitzke.nl
SPL Powerlines Benelux BV Heteren; kvknr. 24470202; btwnr. NL 8211.77.990.B.01	-	-	X	-	www.powerlines-group.com
Strukton Rail BV Maarssen; kvknr. 30139436; btwnr. NL 8054.75.382.B.01	X	X	X	X	www.struktonrail.com
Swietelsky Rail Benelux BV Oisterwijk; kvknr. 50041134; btwnr. NL 8225.11.381.B.01	-	-	X	X	www.swietelsky-rail.nl
Van Gelder Rail BV Hattem; kvknr. 05073928; btwnr. NL 8127.47.653.B.02	X	-	-	-	www.vangelder.com
VolkerRail Nederland BV Vianen; kvknr. 30142333; btwnr. NL 0015.10.149.B.01	X	X	X	X	www.volkerrail.nl

kunnen, kunnen voor de overige expertises onderaannemers inhuren. In onderstaande tabel is te zien, dat:

1. Er 4 partijen over de totale expertise beschikken; ofwel, dat ze zelfstandig als partij op het werk kunnen inschrijven en het ook zelfstandig kunnen uitvoeren.
2. Er bovendien ook nog één partij is die samen met een andere partij als combinatie in zou kunnen schrijven en daarmee het werk als combinatie kan uitvoeren.

De conclusie mag worden getrokken dat er met 5 marktpartijen voldoende concurrentie is, alhoewel dat ook mede afhangt van de marktomvang.

Marktomvang

In Nederland ligt 7.021 km spoor. Daarvan is een deel niet geëlektrificeerd.

Op de onderstaande landkaart is te zien hoeveel baanvakken nog dienen te worden geëlektrificeerd de komende jaren. Enerzijds is dat toch wel de moeite waard maar anderzijds komen die werken zeer traag op de markt.

Op dit moment is het baanvak Zwolle Wierden in uitvoering. De aanbesteding heeft geleid tot een prijs die ver beneden het geraamde bedrag lag. Reden was dat electrifikatieprojecten in Nederland dus slechts sporadisch op de markt komen, de aannemers toch die expertise en capaciteit in huis willen hebben en dus bereid zijn om zeer scherp in te schrijven.

Conclusie

Uit bovenstaande mag de conclusie worden getrokken, dat

- er bij 5 partijen belangstelling is om een werk als de Maaslijn aan te nemen getuige het feit dat zij zich bij ProRail hebben gekwalificeerd en voor die kwalificatie ook doorlopend in capaciteit en kennis blijven investeren,

- het laatst aanbestede werk ook bevestigd heeft dat er niet alleen belangstelling bestaat maar ook bereidheid om diep met de prijs te gaan om zo'n werk van de markt te halen,
- er dus geen reden is aan te nemen dat de gereserveerde budgetten ontoereikend zouden zijn als gevolg van te weinig marktwerking.

Bijlage 10

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

> Retouradres Postbus 20901 2500 EX Den Haag

Gedeputeerde Staten van Limburg
L. van Damme
Postbus 5700
6202 MA Maastricht

2015/91316
ONT

30-11-2015
15-2-2016

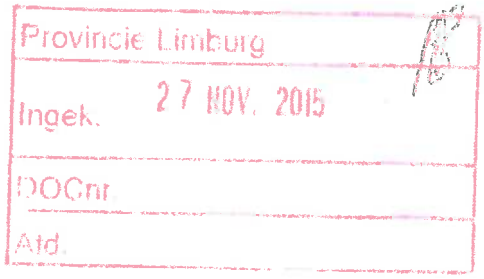

Ministerie van Infrastructuur en Milieu
Plesmanweg 1-6
Den Haag
Postbus 20901
2500 EX Den Haag

Contactpersoon
Mr. H.A.J. Gierveld
wetgevingsjurist

T 070-456 9023

Ons kenmerk
IENM/BSK-2015/228653

Uw kenmerk
2015/82774

Bijlage(n)
-

Datum 25 november 2015
Betreft Provinciaal inpassingsplan Maaslijn/tracébesluit

Geachte heer Van Damme,

Dank voor uw brief van 3 november 2015, waarin u mij informeert over de voorgenomen werkzaamheden aan de Maaslijn.

U vraagt mij om een reactie op de voorgenomen planologische aanpak voor de te treffen maatregelen voor de Maaslijn. Tevens vraagt u mij of er voor het project Maaslijn een verplichting c.q. noodzaak bestaat tot vaststelling van een tracébesluit voor deze maatregelen.

Ik voldoe graag aan uw verzoek.

Als de Tracéwet van toepassing is op een voorgenomen project dan betekent dit dat die procedure moet worden gevolgd. Er bestaat geen discretionaire bevoegdheid om de tracéwetprocedure te volgen als de Tracéwet niet van toepassing is. Ook bestaat niet de mogelijkheid om van het volgen van een tracéwetprocedure af te zien als de Tracéwet wel van toepassing is.

Ingevolge artikel 1 van de Tracéwet wordt onder landelijke spoorweg verstaan een spoorweg van nationaal belang. In de toelichting bij de tweede nota van wijziging, behorende bij het voorstel tot wijziging van de Tracéwet met het oog op de versnelling en verbetering van besluitvorming over infrastructurele projecten (Kamerstukken II 2010/11, 32 377, nr. 17) wordt aangegeven wat verstaan wordt onder een landelijke spoorweg. Er is door de wetgever niet gekozen om de landelijke spoorwegen te definiëren onder verwijzing naar artikel 2 van de Spoorwegwet, omdat met de nota van wijziging juist gekozen is om de reikwijdte van de Tracéwet niet langer afhankelijk te laten zijn van kaart of tekst van planologische kernbeslissing/structuurvisie of andere regelgeving, en om "nationaal belang" criterium te laten zijn. Duidelijk zal zijn dat de meeste, zo niet alle hoofdspoorwegen, ook spoorwegen van nationaal belang zijn.

De spoorverbinding tussen Roermond, Venlo en Nijmegen (Maaslijn) wordt genoemd als onderdeel van de spoorweg Zwolle – Zutphen – Arnhem – Nijmegen – Venlo – Roermond en is dus een hoofdspoorweg, genoemd in Bijlage 1 behorend bij artikel 1, van het Besluit aanwijzing hoofdspoorwegen. Ik zie de Maaslijn ook

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Ons kenmerk
IenM/BSK-2015/228653

als een landelijke spoorweg, een spoorweg van nationaal belang, bedoeld in artikel 1 van de Tracéwet.

Ingevolge artikel 8, onderdeel a, van de Tracéwet wordt de tracéwetprocedure gevolgd in geval het voorgenomen project ziet op de aanleg van een landelijke spoorweg. Echter de Maaslijn is reeds aangelegd.

Ingevolge artikel 8, onderdeel c, van de Tracéwet wordt de tracéwetprocedure ook gevolgd in geval het voorgenomen project ziet op de wijziging van een landelijke spoorweg. Het moet – een harde voorwaarde – wel gaan om een wijziging van een landelijke spoorweg "waarmee Onze Minister de bruikbaarheid van die spoorweg beoogt te verbeteren". Echter dat oogmerk ontbreekt.

De Tracéwet is dus niet van toepassing, de tracéwetprocedure kan dan ook niet gevolgd worden. Dat betekent dat voor de wijziging van de Maaslijn de reguliere procedures op grond van de Wet ruimtelijke ordening en/of de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht dienen te worden gevolgd.

Hoogachtend,
DE STAATSSECRETARIS VAN INFRASTUCTUUR EN MLIEU,
Namens deze,
DE HOOFDDIRECTEUR BESTUURLIJKE EN JURIDISCHE ZAKEN,

mw. mr. H. Dekker

Project: MAASLIJN - Projectnr: Projectnummer - Opdr.gever: Provincie Limburg
Versie raming: 2.4 - Status: Concept - Opgesteld door: S. de Weerd

Prijspeil raming: *2018*
Datum raming: *04-12-18*

Probabilistische resultaten - Maaslijn Baseline 1 versie 2.0

Versie 3.05a (30 april 2014)

Probabilistische berekeningsmethode

Simulatiedatum	4 december 2018
Simulatieaantal	10.000
Afhankelijkheid	Afhankelijk
Verdeling	Driehoek
Over- en onderschrijdingswaarde	5%

Probabilistische resultaten investeringskosten

Deterministische investeringskosten exclusief BTW = modus (T_waarde)	€	183.020.196
Scheefte investeringskosten exclusief BTW	€	3.725.041
Probabilistische investeringskosten exclusief BTW = gemiddelde (Mu_waarde)	**€**	**186.745.237**
Variatiecoëfficiënt investeringskosten		**16%**
Standaardafwijking investeringskosten	€	30.330.577
Scheefheid		0,38
Minimum waarde	€	108.513.258
Maximum waarde	€	297.213.963
P5 (investeringskosten met 95% kans op overschrijding)	€	140.686.123
P15 (investeringskosten met 85% kans op overschrijding)	**€**	**155.067.977**
P50 (investeringskosten met 50% kans op overschrijding) = mediaan	€	184.735.637
P85 (investeringskosten met 15% kans op overschrijding)	**€**	**219.129.603**
P95 (investeringskosten met 5% kans op overschrijding)	€	241.218.012

leveren en plaatsen BVL&Drgc, (object: Elektrificatie, oorzaak: prijs)	55,6%
functievrij maken voor o.a. plaatsen funderingsblokken Drgc, (object: Elektrificatie, oorzaak: hoeveelheid)	7,4%
nieuwe onderstation, (object: Elektrificatie, oorzaak: prijs)	5,2%
Niet benoemd objectoverstijgend risico investeringskosten (%), (object: Objectoverstijgende risico's)	4,4%
Nader te detailleren bouwkosten (%), (object: Elektrificatie, oorzaak: hoeveelheid)	3,9%
10kV tracé tussen netbeheerder en onderstation (OA prijs), (object: Elektrificatie, oorzaak: prijs)	3,7%
Kosten Ingenieursbureau & Aannemer (UAV-GC), (object: Elektrificatie, oorzaak: hoeveelheid)	2,5%
leveren en plaatsen BVL&Drgc, (object: Elektrificatie, oorzaak: hoeveelheid)	2,2%
Overig	15,0%
Totaal	100,0%

Risicobijdragen investeringskosten (kostenposten die de grootte van de standaardafwijking bepalen)

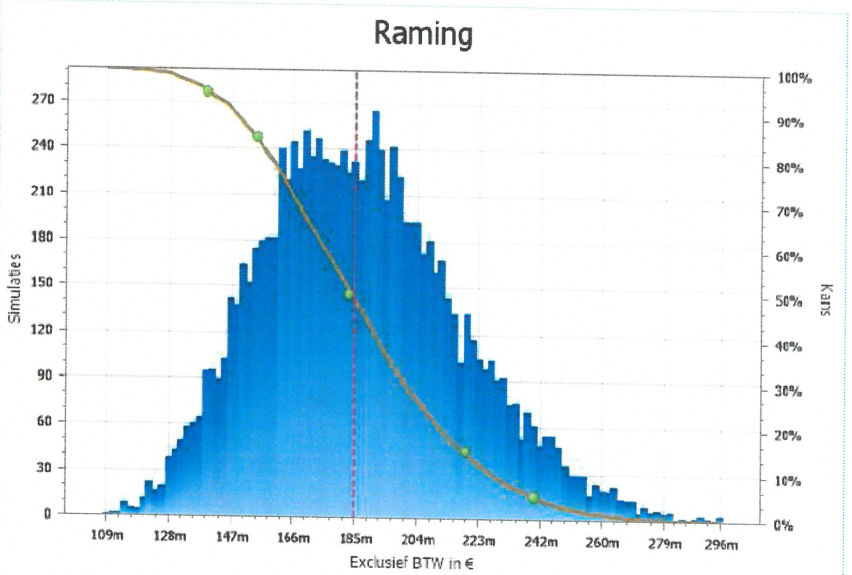

Afbeelding 1. Kansdichtheidsfunctie en kansverdelingsfunctie van de investeringskosten

Probabilistische P85 planning Project Maaslijn (Aanbesteden o.b.v. FIS en PIP onherroepelijk bij Schop in de grond)

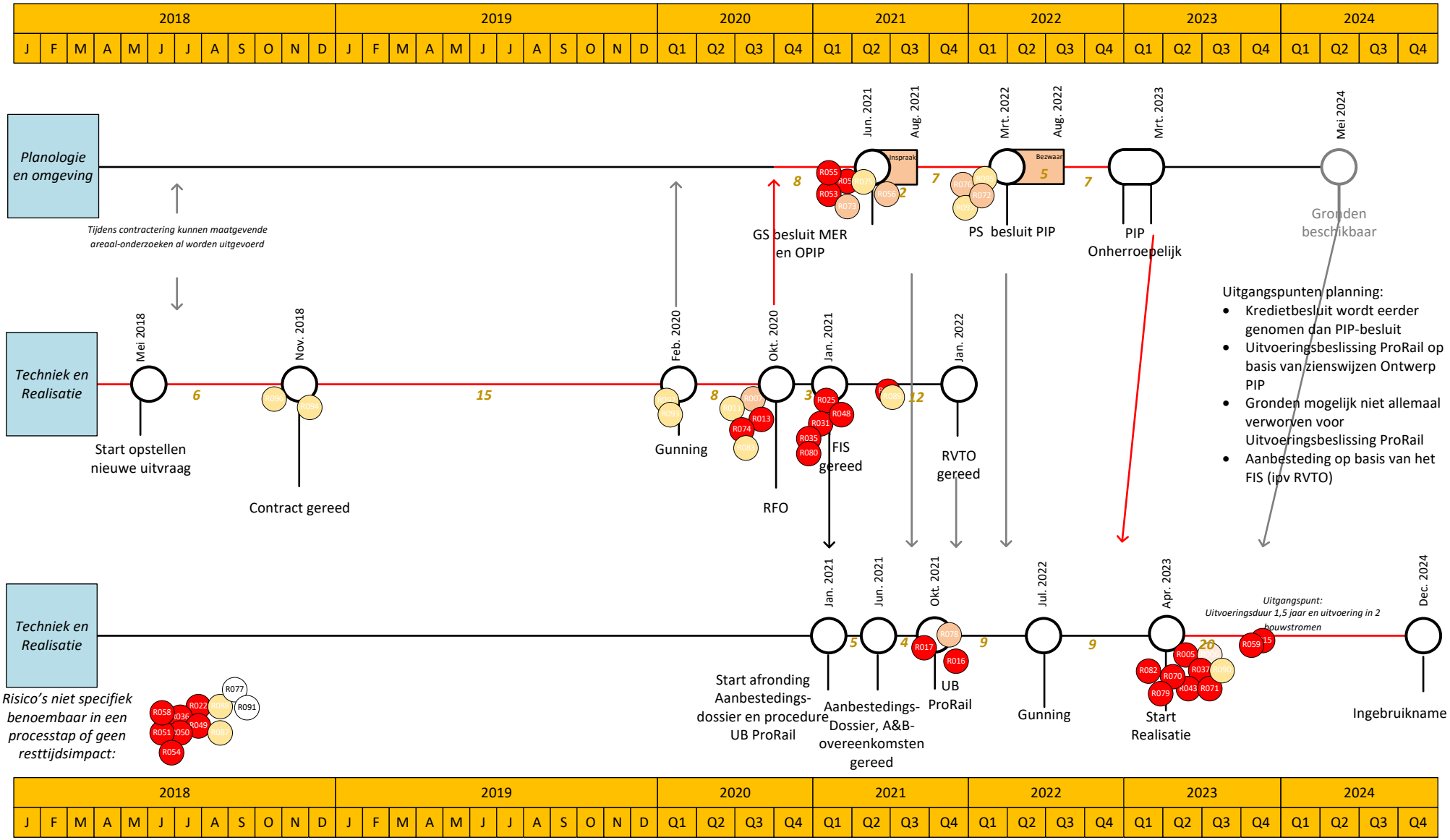

Datum: 03-09-2018 Versie: 2.2 Opgesteld: Ad Peters

Historie benaming scenario's (aanscherpingen gedaan in uitwerking):
BOO April: Scenario 3: Nieuw IB, planning conform verwachtingen Project
Heisessie project: - Milligolen Maaslijn scenario 4': PIP onherroepelijk bij Schop in de grond

Taakstellende planning Project Maaslijn (Aanbesteden o.b.v. FIS en PIP onherroepelijk bij Schop in de grond)

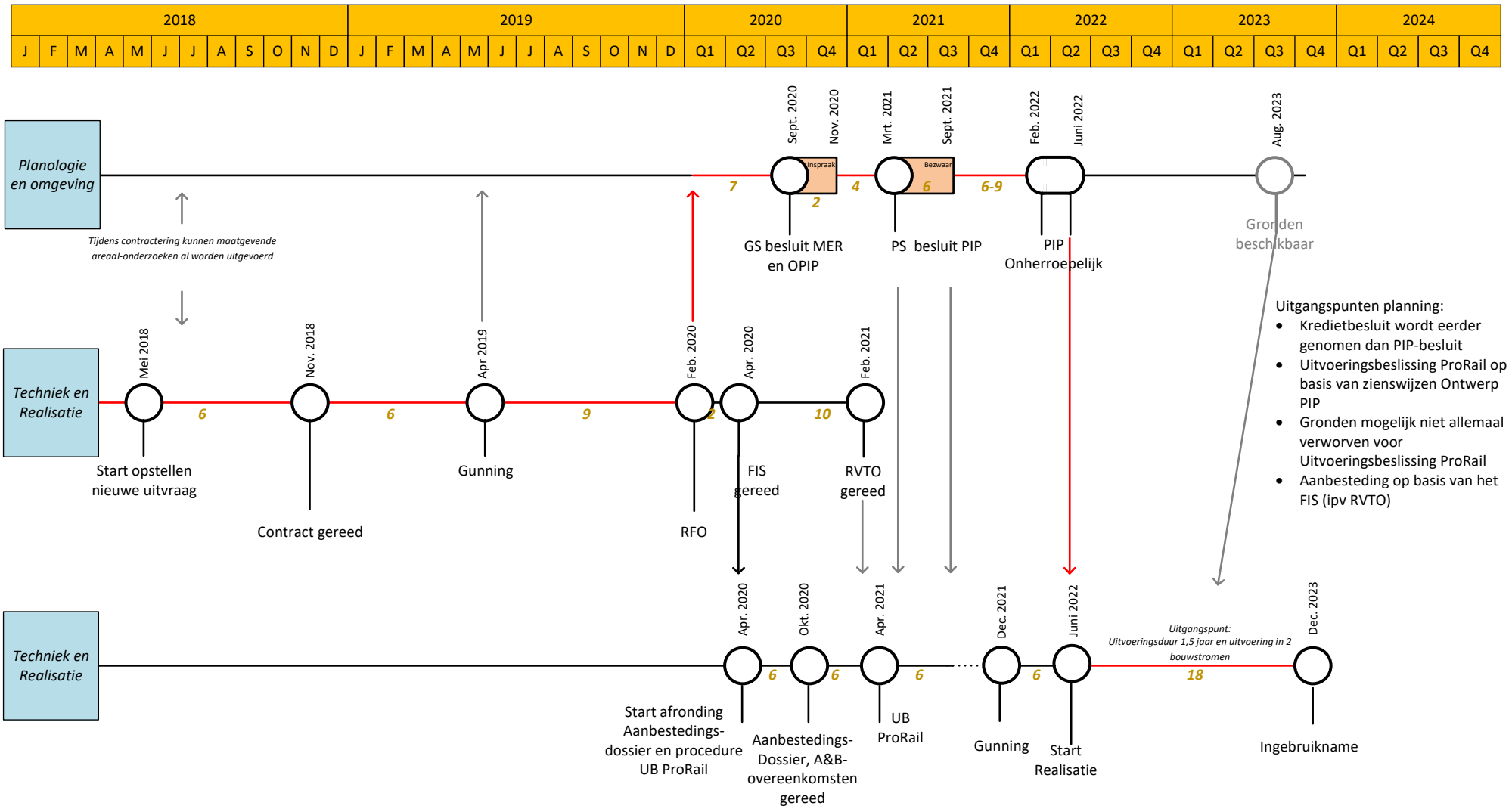

Datum: 03-09-2018 Versie: 2.2 Opgesteld: Ad Peters

Historie benaming scenario's (aanscherpingen gedaan in uitwerking):
BOO April: Scenario 3: Nieuw IB, planning conform verwachtingen Project
Heisessie project : Milligplan Maaslijn scenario 4': PIP onherroepelijk bij Schop in de grond

Risico Nummer	Risico-omschrijving	Oorzaak	Gevolg	Risico-eigenaar	Risico eigenaar rolhouder	Endogeen / Exogeen	Beheersmaatregel	Beheersmaatregel uitvoerder	Beheersmaatregel gereed	Restrisico kans van optreden	Restrisico gevolgen tijd	Restrisico gevolgen geld	Totaal Score	Restwaarde geld	Effect planning (mnd.)	Effect vertraging (€)	In plannng opgenomen (Ad)
R005	Het proces t.a.v. ingrepen kabels en leidingen derden (oa aansluiten onderstations, netbeheerder, trace's bepalen en afstemming gemeenten) wordt te laat opgestart of duurt langer dan verwacht.	O1 - Partijen te laat betrokken. O2 - Tegenstrijdige belangen van partijen. O3 - Voor verleggen is toestemming van grondeigenaren noodzakelijk (zakelijk recht). O4 - Uit onderzoeken komt naar voren dat er grote knelpunten zijn bij K&L derden.	G1 - Aanpassen ontwerp latere start realisatie desbetreffend onderdeel.	Frans Janssen	Omgevingsmanager	Endogeen	B1 - Maatgevende aansluitingen signaleren (obv coderingen en categorieën). B2 - Werk specifiek plannen uit, om knelpunten te verkleinen/weg te nemen. B3 - Isoleer probleemgevallen (mogelijk contractueel).	Math Deuss	01-05-2018	2 (1% tot 10%)	1 (tot 20d)	1 (tot €100.000)	3	€ 1.250	0,1	€ 13.000	uitvoering
R006	Gemeenschappelijk afsprakenkader tussen projectpartners ligt niet vast, zodat uitvoeringsbesluit niet getekend kan worden. (SOK1 - Provincie/ProRail)	O1 - SOK1 is niet gereed (ProRail - Limburg)	G1 - Procedure voor besluitvorming is niet geregeld. G2 - Mandaat en kaders project is niet geregeld. G3 - De A&B overeenkomst kan niet worden getekend	Gaston Graaf	Projectmanager	Exogeen	B2 - Volledig aandacht voor afronding SOK1. Uiterlijk oktober 2018 in concept afgerond.	Gaston Graaf	B2 - 31-10-2018	0 (0. Geen)	3 (65d tot 130d)	5 (€1.000.000 of hoger)	0	€ 0	0,0	€ 0	Uitvoering: oorzaak ligt in UB, risico treedt later op
R007	Scope moet worden aangepast in ontwerpfase.	O1 - Verandering wetgeving, normen, beleidsregels, OVS. O2 - Milieuwaarden worden overschreden. O3 - Stuurgroep verzoek O4 - Issue goederenvervoer komt toch terug (zie vervallen risico R064)	G1 - Herzien onderzoeken/rapportages PIP/MER, FIS, RVTO. G2 - Extra kosten. G3 - Provincie krijgt claim van vervoerder door het te laat opleveren. G4 – Mijlpalen worden niet gehaald	Hugo de Haes	Projectmanager	Exogeen	B1 - Uitgangspunten in vastgestelde programma van eisen (CRS en SRS) vasthouden en baseline opstellen. B2 - Organiseren bijeenkomst om scopewijziging a.g.v. dwingende externe omstandigheden te doorgronden, creatieve oplossingen zoeken. B3 - Ontmoedigen scopeaanpassingen als gevolg van wensen door inzichtelijk te maken wat de extra kosten zijn en de gevolgen in tijd. B4 – Iedere scopewijziging goed gedocumenteerd laten vaststellen door Bestuurlijk Opdrachtgeversoverleg Maaslijn, inclusief consequenties in tijd en geld B5 – Versoberingen zoeken, passend binnen projectbudget B6 - Extra inspanning wordt besproken in MT (O4)	B1 - Hugo de Haes B2 - Gaston Graaf B3 - Hugo de Haes B4 - Gaston Graaf B5 - Gaston Graaf	B1 - 1-10-2018 B2 - 1-10-2018 B3 - continue B4 - continue B5 - continue	4 (25% tot 50%)	2 (20d tot 65d)	5 (€1.000.000 of hoger)	56	€ 1.900.000	0,8	€ 197.600	Bij proces RFO (onderdeel FIS), werkt ook door in MER en (O)PIP
R011	Er zijn meer aanpassingen nodig dan tot nu toe voorzien door verschil van inzicht ProRail/Provincie over verantwoordelijkheid achterstallig onderhoud / huidige staat infra.	O1 - Nieuwe inzichten als gevolg van nadere detaillering. O2 -ProRail draagt minder bij aan project dan provincie verwacht	G1 - PIP kan niet worden vastgesteld. G2 - Project onuitvoerbaar / uitvoerings- of gunningsbesluit kan niet worden genomen.	Hugo de Haes	Projectmanager	Endogeen	B2 - Tussentijdse kostenontwikkelingen/inzicht analyse B3 - Alloceren kosten ten behoeve van vervangingsinvestering (verdeelsleutel: AM financiert mee) B4 - SSK-raming bij vaststelling OPIP/MER, uitvoeringsbesluit en gunning B5 - Bij tekort ten last van onvoorzien, versoberingen of bijplussen budget	B2 - Maurice Hölsgens B3 - Hugo de Haes B4 - Maurice Hölsgens B5 - Maurice Hölsgens	B2 - 1-5-2018 B3 - 1-7-2018 B4 - n.t.b. B5 - n.t.b.	3 (10% tot 25%)	2 (20d tot 65d)	5 (€1.000.000 of hoger)	40	€ 1.620.000	0,4	€ 93.600	RFO
R013	Bestaande infra voldoet niet aan regelgeving bij gewijzigd gebruik	O1 - Slechte staat allignement waardoor aanpassing nodig is om de vereiste snelheden te kunnen rijden.	G1 - Vertraging door discussie over kostenverdeling aangezien vervanging niet 1 op 1 wordt vergoed door AM	Jos van Wamel (H)	Technisch Manager	Endogeen	B1 - Alloceren kosten ten behoeve van vervangingsinvestering (verdeelsleutel: AM financiert mee). B2 - Opdracht ingenieursbureau voor invetarisatie huidige baaninfra (en financiering te zoeken)	B1 - Hugo de Haes B2 - Jos van Wamel	B1 - 21-12-2018 B2 - 1-12-2018	2 (1% tot 10%)	0 (Geen)	4 (€500.000 tot €1.000.000)	6	€ 37.500	0,0	€ 0	Bij proces RFO (onderdeel FIS), werkt ook door in MER en (O)PIP
~~R015~~	~~Het blijkt niet mogelijk om de realisatie binnen de geplande periode uit te voeren.~~	~~O1 - Geplande TVP's niet genoeg O2 - Geen kritische capaciteit personeel (monteurs bovenleiding, BFI) beschikbaar~~	~~G1 - Project pas gereed na de gewenste indienststelling. G2 - Provincie krijgt claim van vervoerder door het te laat opleveren. G3 - Hogere inschrijvingsprijs G4 - Doorlopende kosten voor in stand houden projectteam OG~~	~~Jos van Wamel~~	~~Technisch Manager~~	~~Endogeen~~	~~B1 - Opstellen faseringsplan, rekening houden met marktsituatie B2 - Tijdige afstemming met gebruikersoverleg om TVP's (treinvrije periodes voor de uitvoering) aan te vragen B3 - Vroeg in gesprek gaan met de marktpartijen. B4 - Bespreekbaar maken doorlooptijd realisatieplanning verlengen~~	~~B1 - Jos van Wamel B2 - Jos van Wamel B3 - Hugo de Haes B4 - Renate van der Meulen~~	~~B1 - 1-3-2019 B2 - 1-3-2019 B3 - Q2 2019 B4 - 1-10-2018~~							Ingebruikname
R016	Aanbesteding aannemer mislukt.	O1 - Te dure aanbiedingen of plafondprijs te laag door bijv. een onjuiste raming O2 - Geen of geen geldige aanbiedingen.	G1 - Latere gunning. G2 - Geen aannemer en daardoor opnieuw de markt op met nieuwe scope.	Wiebe Witteveen (J)	Contractmanager	Endogeen	B1 - Aannemers contract/vraagspecificatie laten reviewen voor, of bij de start van de aanbesteding. B2 - Instellen van budgetplafond B3 - Onderzoeken om in delen aan te besteden (momenteel aan de gang) B4 - Tendermanager tijdig betrekken B5 - Juridische toets op aanbestedingsdossier, aanbestedingsstrategie en op gunningsbesluit. B6 - Externe toets op raming (inhuur kostendeskundige)	B1 - Wiebe Witteveen B2 - Wiebe Witteveen B3 - Jos van Wamel B4 - Wiebe Witteveen B5 - Wiebe Witteveen	B1 - 1-5-2019 B2 - 1-5-2019 B3 - 1-12-2018 B4 - 1-5-2019 B5 - 1-5-2019 B6 - 1-5-2019	3 (10% tot 25%)	3 (65d tot 130d)	5 (€1.000.000 of hoger)	40	€ 540.000	0,9	€ 234.000	In Tender
R017	Project wijkt af van standaardwerkwijze ProRail voor planuitwerkingsfase.	O1 - Conditionering (PIP, RVTO) is niet gereed voor Uitvoeringsbesluit O2 - capaciteit Prorail O3 - AB overeenkomst is niet gereed.	G1 - Besluitvormende collega's gaan niet akkoord en vragen om extra informatie. G2 - Uitvoeringsbeslissing van ProRail loopt vertraging op.	Hugo de Haes	Projectmanager	Endogeen	B1 - In de week leggen producten bij besluitvormers door ze erop voor te bereiden welke producten ze kunnen verwachten. B2 - Tijdig betrekken van Tenderboard B3 - Op week niveau het proces in beeld brengen incl. taken en verantwoordelijkheden. B4 - Afwijkingen expliciet vastleggen in producten en hier goedkeuring op te vragen.	B1 - Hugo de Haes B2 - Hugo de Haes B3 - Jeroen Klein / Robby B4 - Hugo de Haes	01-09-2018							UB ProRail
R022	Het team wordt gehinderd door de cultuurverschillen en belangen van de moederorganisaties (Provincie, ProRail en IB).	O1 - Verschil van inzicht ProRail/Provincie over invulling projectdoelen (inspanningsverplichting/resultaatverplichting). O2 - Belang van Provincie (Tijd en Geld) strookt niet met belang Prorail (Imago) O3 - Ontwerpfilosofie ProRail komt niet overeen met ontwerpfilosofie provincie (functioneel ontwerp vs. probleemgestuurd ontwerpen) O4 - Vooraf geen overeenstemming over eisen en verwachtingen t.a.v. producten O5 - Dubbele bezetting op rollen in project (Provincie+ProRail)	G1 - Besluitvorming vertraagd. G2 - Geen gezamenlijk beeld (verschil van mening) over kwaliteit van producten. G3 - Meer te besteden uren; gevolgen in geld G4 - Spanningen en demotivatie in team	Hugo de Haes	Projectmanager	Endogeen	B1 - Samenwerkingsdagen organiseren om te kijken wat de samenwerking gaat opleveren. B2 - Gedrag en houding bespreekbaar maken, elkaar erop aanspreken als dit niet gebeurd B3 - Bevorderen werken met projectteam op één locatie (vaker fysiek in nabijheid van elkaar werken) B4 - Samenwerking herijken en vastleggen in Projectplan en PvA ProRail B5 - Samenwerking regulier beoordelen voor overleggen.	Gaston Graaf	B1 - continue B2 - continue B3 - 1-5-2018 B4 -continue B5 - continue							Niet specifiek proces, moet worden verwerkt in spreiding
R025	De Maasbrug kan de trekspanning van de bovenleiding conform het huidige ontwerp onvoldoende opnemen.	O1 - De Maasbrug is niet ontworpen op extra (horizontale) trekkrachten uitgeoefend door de bovenleiding.	G1 - Kosten en vertraging door afwijking op standaardconstructie G2 - Kosten en vertraging doordat we de aannemer een niet maakbare oplossing meegeven	Jos van Wamel	Technisch Manager	Endogeen	B1 - Onderzoek naar toepassing stroomrail op Maasbrug B2 - Aanvullend constructief onderzoek van de brug. B3 - Ander alternatief bedenken	B1 - Jos van Wamel B2 - Jos van Wamel B3 - Jos van Wamel	B1 - 01-09-2018 B2 - 01-04-2019 B3 - 01-10-2019	1 (tot 1%)	1 (tot 20d)	2 (€100.000 tot €250.000)	1 (tot 20d)	€ 1.750	0,0	€ 2.600	FIS
R031	Raakvlakprojecten verstoren project De Maaslijn.	O1 - Door het lange traject zijn er veel raakvlakprojecten. O2 - Inventarisatie raakvlakprojecten mogelijk niet goed uitgevoerd. O3 - Communicatie omtrent wijzigingen in raakvlakprojecten niet tijdig genoeg. O4 - Opstellen plan voor de coordinatie van projecten op de Maaslijn, zoals bepaald in contracteringsplan, is niet uitgevoerd.	G1 - Aanpassingen ontwerp noodzakelijk n.a.v. eisen raakvlakproject, met uitloop in de planning en hogere kosten.	Hugo de Haes	Projectmanager	Endogeen	B1 - Raakvlakmanagement binnen ProRail gedurende coördinatieoverleg (opstellen overzicht, up-to-date houden overzicht, informeren van ON hierover). B2 - Beleggen coördinatieverplichting alle projecten op de Maaslijn	Jeroen Klein	continue	2 (1% tot 10%)	1 (tot 20d)	1 (tot €100.000)	3	€ 1.250	0,1	€ 13.000	FIS
R035	Gekozen oplossing passeren Duitse bovenleidingspanning in Venlo wordt niet geaccepteerd	O1 - Complexe situatie. O2 - Mogelijk onvoorziene problemen bij voorgestelde technische oplossing (nieuwe nog nooit gerealiseerde keuze).	G1 - Dure technische maatregel noodzakelijk (ombouwen emplacement, vrije kruising). G2 - Dure technische maatregelen+acceptatie door gebruikers en AM G3 - Vertraging (bij zoeken naar oplossing)	Jos van Wamel	Technisch Manager	Endogeen	B1 - Haalbaarheid technische oplossingen onderzoeken in FIS (nieuw IB contract). B2 - Gesprekken met vervoerders, verkeersleiding, AM en ILT t.b.v. acceptatie	B1 - Jos van Wamel B2 - Jos van Wamel	B1 - Q2 2019 B2 - doorlopend	2 (1% tot 10%)	4 (130d tot 260d)	5 (€1.000.000 of hoger)	48	€ 50.000	0,5	€ 117.000	FIS
R036	Complexe samenwerkingsvorm tussen ProRail en provincie Limburg verhinderd slagvaardigheid	O1 - Cultuur en inzicht verschillen tussen partners; onvoldoende kennis van elkaars processen. O2 - Geen verantwoordelijkheid/ mandaat binnen projectteam ProRail om na afweging tussen project en beleid een besluit te nemen (beleid te overrulen)	G1 - Besluiten worden (te) laat genomen, waardoor lang onzekerheid bestaat over richting. G2 - Er worden besluiten genomen met onvoldoende zicht op de impact ervan.	Hugo de Haes	Projectmanager	Endogeen	B2 - Workshop samenwerking ProRail-Provincie d.d. 21-09-2017 en vervolg(en) hierop organiseren B4 - Interne opdrachtgeverslijnen (tussen projectmanagement en directeur Regio Zuid ProRail enerzijds en afdelingshoofd Beleid en Omgeving Provincie anderzijds) goed onderhouden B5 - Projectassurancegroep oprichten binnen ProRail, om inhoudelijke beslispunten ten aanzien van de ontwerpen snel op te kunnen lossen. B6 - Nadere overeenkomst met ProRail opstellen	Gaston Graaf	B2 - xx-2018 B4 -continue B5 - 1-9-2018 B6 - 1-9-2018							Niet specifiek proces, moet worden verwerkt in spreiding
R037	Er zijn meer aanpassingen van het baanlichaam en spoorgebonden kabels en leidingen nodig dan tot nu toe voorzien.	O2 - Onvoldoende onderzoek naar de stabiliteit van de baan O3 - Historisch gegroeide situatie waardoor het baanlichaam en de ligging van K&L niet voldoen aan actuele normen O4 - Onderschatting in het verleden: het uitgangspunt "zo veel mogelijk infrastructuur ongewijzigd laten" gaat niet goed samen met elektrificatie en snelheidsverhogingen over het hele baanvak O5 - Normen, voorschriften, en gebruikelijke uitvoeringstechnieken sturen aan op degelijke vernieuwingen, in plaats van op minimalistische aanpassingen	G1 - Kosten en vertraging G2 - Meerwerkdiscussie G3 - Onduidelijkheid tijdens uitvoering G4 - Snelheidsverhoging kan niet worden doorgevoerd (vgl Zwolle-Kampen) G5 - Gewenste dienstregeling kan niet rijden	Jos van Wamel	Technisch Manager	Endogeen	B2 (op O2) - Uitgebreider onderzoek (geotechnisch, ligging K&L) waardoor een betrouwbaar beeld wordt verkregen van de relevante lokale situaties B3 (op O3) - Onderzoek doen op meer locaties dan eerder nodig geacht, niet meer alleen bij overwegen / spoorverdubbeling / nieuwe kunstwerken B4 (op O4): Onderzoek of projectspecifieke benadering mogelijk en acceptabel is, maatwerk in plaats van standaard oplossingen uitrollen B5 (op O5): Per snelheidsverhoging een kosten/baten afweging maken	B2 - Jos van Wamel B3 - Jos van Wamel B4 - Jos van Wamel B5 - Jos van Wamel	B2 - Q1 2019 B3 - Q1 2019 B4 - Q1 2019 B5 - Q1 2019	2 (1% tot 10%)	2 (20d tot 65d)	5 (€1.000.000 of hoger)	24	€ 50.000	0,1	€ 26.000	In Uitvoering. Daar wordt het zichtbaar als er geen/onvoldoende onderzoek is geweest
R043	In het projectgebied Maaslijn is er tijdens de realisatiefase kans op het aantreffen van Conventionele Explosieven op plekken waar er spoorverdubbeling, 3 nieuwe onderstations en palen moet komen.	O1 - Geen aanvullend vooronderzoek gedaan naar verdachte gebieden,	G1 - Vertraging en extra kosten door het stilleggen en ruimen van CE tijdens de uitvoering. G2 - Onveilige situaties	Frans Janssen	Omgevingsmanager	Endogeen	B1 - Doen van aanvullend vooronderzoek om kans aanwezigheid van Conventionele Explosieven te verminderen B2 - Werkatelier Conventionele Explosieven B3 - Aanvraag subsidie voor opsporing en ruiming explosieven middels een bijdrage vanuit het gemeentefonds ingediend bij het Ministerie B4 - Maatregelen tijdens uitvoering (detectie in het werk en aangepast materieel)	B1 - Anthony Adamus B2 - Anthony Adamus B3 - Frans Janssen B4 - Frans Janssen	B1 - 1-9-2018 B2 - 1-9-2018 B3 - 1-9-2018 B4 - 31-12-2018	3 (10% tot 25%)	2 (20d tot 65d)	5 (€1.000.000 of hoger)	40	€ 180.000	0,4	€ 226.356	Ingebruikname
R048	Geen tijdige besluitvorming t.b.v. FIS	O1 - Uitblijven van besluitvorming door openstaande issues o.a. Boxmeer, goederenvervoer en elektrificatie paseersporen O2 - Interne besluitvorming ProRail afwijken van OVS O3 - Betrokken stellen non issues ter discussie	G1 - IB kan niet op tijd starten G2 - Vertraging + extra kosten G3 - FIS 3.0 kan niet starten	Hugo de Haes	Projectmanager	Endogeen	B1 (O1) - Detailplanning besluitvorming SG o.b.v. PMP B2 - Opstellen beslisdocumenten B3 - Koershouden totdat besluitvormig geformaliseerd is over eventuele keuzes die FIS beinvloeden.	B1 - Hugo de Haes B2 - Hugo de Haes	B1 : 1-9-2018 B2 : 1-9-2018	3 (10% tot 25%)	2 (20d tot 65d)	1 (tot €100.000)	10	€ 4.500	0,4	€ 93.600	FIS
R049	Wisseling op cruciale posities binnen projectteam	Planning en prioritering van project binnen de moederorganisatie (ProRail en Provincie)	G1 - Kosten, vertraging en kwaliteitsverlies door vervanging, overdracht en kennisverlies G2 - Project krijgt slecht imago (besmet) binnen ProRail	Gaston Graaf	Projectmanager	Endogeen	B1 - Claim voor nieuwe functionarissen met hoge mate van ervaring B2 - Warme overdracht B3 - Afspraken over prioritering project B4 - Bespreken wanneer er een wisseling plaatsvindt op management niveau	Gaston Graaf	continue	3 (10% tot 25%)	2 (20d tot 65d)	2 (€100.000 tot €250.000)	10	€ 31.500	0,4	€ 93.600	Niet specifiek proces, moet worden verwerkt in spreiding

Risico Nummer	Risico-omschrijving	Oorzaak	Gevolg	Risico-eigenaar	Risico eigenaar rolhouder	Endogeen / Exogeen	Beheersmaatregel	Beheersmaatregel uitvoerder	Beheersmaatregel gereed	Restrisico kans van optreden	Restrisico gevolgen tijd	Restrisico gevolgen geld	Totaal Score	Restwaarde geld	Effect planning (mnd.)	Effect vertraging (€)	In plannng opgenomen (Ad)
R050	Onvoldoende capaciteit beschikbaar van ProRail specialisten	O1 - Structureel capaciteitstekort binnen ProRail (~~VAR~~, RVT, etc.) O2 - Onvoldoende druk/lobby om capaciteit vrij te maken O3 - Onvoldoende kwaliteit ingenieursbureau O4 - Door onstabiele planning is capaciteit moeilijk te plannen/claimen O5 - Onvoldoende commitment van directie ProRail	G1 - Vertraging G2 - Onvoldoende tijd voor faciliteren en toetsen van producten-ingenieursbureau (slechte kwaliteit)	Hugo de Haes	Projectmanager	Endogeen	B1 - Claim voor voldoende capaciteit ProRail specialisten B2 - Afspraken over prioritering project B3 - Grip op planning. B4 - Projectimago verbeteren	Gaston Graaf	1-11-2017	3 (10% tot 25%)	2 (20d tot 65d)	2 (€100.000 tot €250.000)	10	€ 31.500	0,4	€ 93.600	Niet specifiek proces, moet worden verwerkt in spreiding
R051	Onduidelijkheid en discussie over planningsuitgangspunten tussen Stuurgroep, Provincie, ProRail en ingenieursbureau	O1 - Planningsuitgangspunten van planning Stuurgroep, Provincie, ProRail en ingenieursbureau zijn niet eenduidig en/of realistisch O2 - Er wordt niet gezamenlijk 'gepland'	G1 - Onduidelijkheid over vigerende planning G2 - Geen commitment op en verschillende interpretaties van onduidelijke of onrealistische planningen G3 - Er worden onjuiste verwachtingen gewekt G4 - Vertraging door discussie	Maurice Hölgens	Projectmanager	Endogeen	B1 - Toetsen van planning realisatietermijn (26 mnd.) opgesteld door Herman B2 - Planningsessie ter besluitvorming over uitkomst toets (B1) B3 - Proces organiseren m.b.t. proces acceptatie baseline t.b.v. PMP B4 - Eén gezamenlijke planning opstellen (baseline september 2018)	Maurice Hölsgens	1-9-2018	1 (tot 1%)	1 (tot 20d)	1 (tot €100.000)	1	€ 250	0,0	€ 2.600	Niet specifiek proces, moet worden verwerkt in spreiding
R052	De gevraagde Bijdrage van Provincie Limburg en Noord-Brabant kan hoger uitvallen dan in de SOK is vastgelegd	O1 - Door scopewijziging (bijv. GGV) neemt lengte electrificatie neemt af (basis voor financiële bijdrage) O2 - Een lagere raming naar aanleiding van de scopewijziging resulteert in een budgetoverschot	G1 - Budgetoverschot (buffer) neemt af G2 - OG (politiek) doet een beroep op project om versoberingen door te voeren G3 - Discussie over objectiviteit toerekening G4 - Moet opnieuw ter besluitvorming naar PS (vertraging)	Gaston Graaf	Projectmanager	Endogeen	B1 - Financiële overzichten actueel, duidelijk en transparant B2 - Tussentijds partijen informeren over ontwikkelingen	Gaston Graaf	continue	3 (10% tot 25%)	2 (20d tot 65d)	2 (€100.000 tot €250.000)	10	€ 31.500	0,4	€ 93.600	GS besluit MER en OPIP
R053	Budgetoverschot komt niet ten goede van het project	O1 - Een lagere raming naar aanleiding van de scopewijziging resulteert in een budgetoverschot O2 - Politieke wens voor andere besteding van budgetoverschot (speelt met name bij vaststelling PIP/MER	G1 - Budgetoverschot (buffer) neemt af	Gaston Graaf	Projectmanager	Endogeen	B1 - Motiveren dat budgetoverschot nodig is t.b.v. risicoreservering	Gaston Graaf	continue	2 (1% tot 10%)	2 (20d tot 65d)	2 (€100.000 tot €250.000)	6	€ 8.750	0,1	€ 26.000	GS besluit MER en OPIP
R054	Het blijkt niet mogelijk om de engineering binnen de geplande periode uit te voeren en/of er kan niet voldaan worden aan verwachtingen bij OG/politiek omtrent planning en kansen om te versnellen.	O1 - Versnelling proceduretijden (uitgangspunt in vigerende planning) blijken niet realistisch te zijn / doorlooptijd van de activiteiten blijkt langer dan ingeschat O2 - Geen eenduidig beeld binnen betrokken partijen O3 - Vertraging door moeizaam en langdurig proces voor gewijzigde opdrachtverstrekking aan ingenieursbureau	G1 - verstoring samenwerking ProRail/Provincie G2 - verlies aan draagvlak politiek G3 - vertraging	Gaston Graaf	Projectmanager	Endogeen	B1 - Duidelijk communiceren en rapporteren B2 - Planningsessie organiseren (vigerende planning opstellen + toelichting) B3 –Sturen op de risico's en de daarbij behorende beheersmaatregelen B4 - Planningsnotitie ter besluitvorming voorleggen aan Stuurgroep. B5 - Nauwer samenwerken in bouwteamverband B6 - Issues apart, in kleine specialistische teams, bespreken	Gaston Graaf	continue								Niet specifiek proces, moet worden verwerkt in spreiding
R055	Geen BTW-compensatie mogelijk voor spoorkruisingen die in beheer zijn van gemeenten	O1 - Gemeenten werken niet mee aan verrekening terugvordering BTW, naar aanleiding van fiscale wetgeving waardoor BTW doorbelast dient te worden naar gemeenten (en ProRail)	G1 - BTW kan niet teruggevorderd worden en leidt tot budgetoverschrijding	Gaston Graaf	Projectmanager	Endogeen	B1 - Opnemen in overeenkomsten met gemeenten B2 - Provincie Noord-Brabant inzetten in faciliterende rol bij gemeenten in Noord-Brabant B3 - Apart factureren	Gaston Graaf	1-5-2018	2 (1% tot 10%)	1 (tot 20d)	5 (€1.000.000 of hoger)	12	€ 50.000	0,1	€ 13.000	GS besluit MER en OPIP want heeft tijdsimpact
R056	Kostenverhoging van spoorprojecten als gevolg van de omvorming van ProRail tot ZBO worden door het Rijk niet gecompenseerd.	O1 - Omvorming van ProRail tot een ZBO leidt ertoe dat ProRail, met uitzondering van de kruisende voorzieningen, geen recht meer heeft op btw-vooraftrek. O2 - Het Rijk compenseert de kostenverhoging niet.	G1 - De BTW vormt een extra kostenpost en vanwege dit extern risico is de realisatie van het project binnen de taakstellende kaders onmogelijk, omdat het project in dat geval een kostenverhoging kent van circa 30 miljoen.	Gaston Graaf	Projectmanager	Exogeen	B1 - Uitzoeken wat actuele afspraken en consequenties zijn m.b.t. invoering (m.i.v. 01-01-2018) en/of overgangsregelingen B2 - Brief aan I&W (Rijk – als initiator van deze wijziging) tot projectspecifieke uitspraak en verzoek om de financiële bijdrage zodanig te verhogen dat deze governance-wijziging van ProRail geen gevolgen heeft voor het projectbudget. Als reactie hierop heeft de staatssecretaris aangegeven dat als het effect optreedt alsdan wordt gekeken hoe dit effect budgettair kan worden gemitigeerd. (in een persbericht d.d. 25-10-2016 geeft het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat aan dat "bij de omvorming de kosten 'niet op de reiziger, de verladers en de investeringen op het spoor worden afgewenteld"). Provincie heeft inmiddels een schriftelijke reactie van de staatssecretaris ontvangen	B1 - Hugo de Haes B2 - Gaston Graaf	B1 - 1-5-2018 B2 - Gereed	3 (10% tot 25%)	3 (65d tot 130d)	3 (€250.000 tot €500.000)	20	€ 0	0,9	€ 234.000	GS besluit MER en OPIP want heeft tijdsimpact
R058	Project blijft hangen in crisismanagement en werkt onvoldoende aan het creëren van een robuust/beheerst proces	O1 - Onduidelijkheid scope O2 - Personele wisselingen O3 - Onstabiele basis contract ingenieursbureau	G1 - Vertraging (geen voortgang) G2 - Kosten (vertraging) G3 - Kwaliteitverlies G4 - Minder productief	Gaston Graaf	Projectmanager	Endogeen	B1 - PMP en contract ingenieursbureau B2 - In gesprek blijven B3 - Zoeken naar gemeenschappelijke belangen B4 - Eigen organisatie op orde hebben	Gaston Graaf	continue	3 (10% tot 25%)	3 (65d tot 130d)	2 (€100.000 tot €250.000)	20	€ 31.500	0,9	€ 234.000	Niet specifiek proces, moet worden verwerkt in spreiding
R059	Voor benodigd profiel kunnen niet alle gronden minnelijk verworven worden	O1 - Grondeigenaren stemmen niet in met verkoop gronden	G1 - Onteigening G2 - Werkzaamheden (bijvoorbeeld spoorverdubbeling) moeten later worden gerealiseerd. G3 - Oplevering Maaslijn Zuid vertraagd.	Frans Janssen	~~Technisch Manager~~ Omgevingsmanager	Endogeen	B1 - Ontwerpalternatieven bestuderen en goede trade off analyse maken (wordt momenteel uitgewerkt). B2 - Onteigeningstitel, afhankelijkheden en doorlooptijd uitzoeken i.v.m. onduidelijkheid over doorlooptijd onteigening (2 jaar province, 3 jaar (34 maanden) ProRail) B3 - Strak sturen op spoedige vaststelling aankoopgrenzen (grenzentekeningen), biedingen en besluitvorming m.b.t. start onteigening (evt. vooruitlopend op krediet en uitvoeringsbesluit) B4 - Tijdig in gesprek gaan met grondeigenaren om inzicht te geven over de situatie B5 – Tijdig onteigeningsproces ingaan, o.l.v. casemanager B6 - Starten met fysieke realisatie als gronden onteigend zijn. B7 - PIP en MER naar voren halen in de planning.	B1 - Jos van Wamel B2 - Anthony Adamus B3 - Frans Janssen B2 - Frans Janssen B3 - Frans Janssen B7 - Frans Jansen	B1 - 1-4-2018 B2 - 1-9-2018 B3 - 1-8-2019	2 (1% tot 10%)	3 (65d tot 130d)	5 (€1.000.000 of hoger)	24	€ 50.000	0,3	€ 65.000	Ingebruikname
R069	Voor technische vraagstukken worden besluiten genomen met onvoldoende zicht op de impact ervan.	O1 - Eisen aan integraal systeem infrastructuur (spoor vs beveiliging vs tractie vs omgeving vs beheer vs etc.) zijn in ontwerpprocessen onvoldoende duidelijk O2 - Besluiten worden genomen per discipline (niet integraal) O3 - Onzekerheid bij specialisten om een besluit te nemen.	G1 - Besluiten worden (te) laat genomen, waardoor lang onzekerheid bestaat over richting.	Hugo de Haes	Projectmanager	Endogeen	B1 - Team Projectassurance voor Maaslijn bij ProRail oprichten (groep specialisten t.b.v. integrale besluitvorming). Waarin ontwerp-specifieke vraagstukken snel en adequaat kunnen worden behandeld.	Hugo de Haes	1-9-2018	4 (25% tot 50%)	3 (65d tot 130d)	3 (€250.000 tot €500.000)	28	€ 123.500	1,9	€ 494.000	RVTO, daar wordt hij duidelijk (beheersing ligt wel in FIS)
R070	Onverwacht aantreffen van weesleidingen tijdens de uitvoering	O1 - Er kunnen vervallen leidingen in projectgebied liggen die niet gesaneerd zijn en ook niet uit de KLIC volgen	G1 - Bij aantreffen dient een protocol doorlopen te worden (4 weken)	Frans Janssen	Omgevingsmanager	Endogeen	B1 - Aanpassing van werkzaamheden (ontwerp) tijdens uitvoering B2 - Treffen van technische maatregel m.b.t. leiding	Math Deuss	continue	1 (tot 1%)	1 (tot 20d)	1 (tot €100.000)	1	€ 250	0,0	€ 6.288	Ingebruikname
R071	Impact van het project op bestaande kunstwerken wordt onvoldoende onderzocht voor contractering (kwaliteit van bestaande kunstwerken wordt overschat)	O1. Te weinig ruimte voor EV-kabels+ inspectiepaden op en onder bestaande kunstwerken. O2. Onverwachte maatregelen nodig voor ontsporingsgeleiding. O3: Kunstwerken voldoen niet aan huidige OVSen	G1 - Dure maatregelen noodzakelijk, ontheffingen, contractwijzigingen	Jos van Wamel	Technisch Manager	Endogeen	B1 - Aanvullend onderzoek in engineeringfase	Jos van Wamel	B1 - Q2 2019	2 (1% tot 10%)	1 (tot 20d)	3 (€250.000 tot €500.000)	6	€ 16.250	0,1	€ 13.000	Treedt op in uitvoering (oorzaak in FIS)
R072	Bijdragen Provincie Gelderland en Noord-Brabant worden gezien als een belaste bijdrage (BTW ca. 6,7 miljoen)	O1 - Onduidelijkheid over regelgeving m.b.t. bijdrage (subsidie)	G1 - BTW kan niet teruggevorderd worden en leidt tot budgetoverschrijding	Gaston Graaf	Projectmanager	Exogeen	B1 - Case voorstellen bij fiscalisten provincies. B2 - Overleg met belastinginspectie over deze case.	B1 - Gaston Graaf B2 - Gaston Graaf	B1 - 1-5-2018 B2 - 1-7-2018	1 (tot 1%)	1 (tot 20d)	5 (€1.000.000 of hoger)	4	€ 67.000	0,0	€ 2.600	PS besluit PIP want heeft tijdsimpact
R073	Bestuurlijke onrust en gebrek aan vertrouwen (politiek) ten aanzien van projectverantwoording (en programma Railagenda)	Interpellatiedebat 23-03 met betrekking tot 13,2 mln. tekort a.g.v. ontbreken indexering in taakstellend budget	G1 - Vertraging en discussie G2 - Hogere werkdruk	Gaston Graaf	Projectmanager	Exogeen	B1 - Toelichting en verantwoording in VGR Grote Projecten en m.b.t. ER B2 - Audit op Maaslijn	B1 - Gaston Graaf B2 - Gaston Graaf	B1 - 1-5-2018 B2 - continue	1 (tot 1%)	1 (tot 20d)	1 (tot €100.000)	1	€ 250	0,0	€ 2.600	GS besluit MER en OPIP want dan wordt politiek sterk betrokken en heeft tijdsimpact
R074	Meekoppelproject overweg Sint Anthonisweg (Boxmeer) wordt onderdeel scope maar later blijkt dit niet uitvoerbaar voor Maaslijn (problemen met achteraf weer losgekoppelen)	O1 - Vooruitlopend op verzoek tot scope-aanvulling vanuit LVO-programma voor 386 meter extra dubbelspoor en verplaatsen wissel ter verbetering wachttijden bij overweg Sint Anthonisweg (Boxmeer), worden onderzoeken t.b.v. FIS en MER meegenomen in project Maaslijn O2 - Onduidelijkheid over besluit mandaat stakeholder	G1 - Vertraging en kosten G2 - Problemen met terugdraaien financiële verrekening G3 - BTW kan niet teruggevorderd worden en leidt tot budgetoverschrijding.	Hugo de Haes	Projectmanager	Endogeen	B1 - Bij ER moet financiering afgestemd zijn. B2 - Besluitvorming moet expliciet zijn.	B1 - Gaston Graaf B2 - Gaston Graaf	B1 - 1-5-2018 B2 - 1-5-2018	1 (tot 1%)	1 (tot 20d)	2 (€100.000 tot €250.000)	2	€ 1.750	0,0	€ 2.600	Bij proces RFO (onderdeel FIS), werkt ook door in MER en (O)PIP
R075	RWS geeft geen goedkeuring voor werkzaamheden elektrificatie op de Maasbrug Cuijk	O1 - Maasbrug in Cuijk is volledig eigendom van RWS O2 - RWS is in CRS niet meegenomen als stakeholder (m.b.t. Maasbrug Cuijk) O3 - Discussie met RWS bij afsluiten overeenkomt t.b.v. werkzaamheden aan Maasbrug in Cuijk	G1 - Vertraging en kosten	Frans Janssen	Technisch Manager	Endogeen	B1 - Eigendomssituatie moet in kaart gebracht worden. B2 -Afstemming (t.b.v. overeenkomst) met eigenaar (RWS) over aanpassingen brug.	B1 - Frans Janssen B2 - Frans Janssen	B1 - Q1 2020 B2 - Q1 2020								In bezwaarperiode OPIP. Heeft (nog) geen restrisico
R076	Er is onvoldoende indexering voorzien in de kostenraming om vastgestelde projectscope binnen taakstellend budget uit te kunnen voeren.	O1 - Als gevolg van de opwaartse ontwikkeling kan blijken dat onvoldoende indexering in de SSK-raming is voorzien (01-04: 13,2 mln. o.b.v. 3% per jaar en oplevering 2021)	G1 - PIP kan niet worden vastgesteld. G2 - Project onuitvoerbaar / uitvoerings- of gunningsbesluit kan niet worden genomen.	Gaston Graaf	Projectmanager	Exogeen	B1 - Tussentijdse kostenontwikkelingen/inzicht analyse B2 - Jaarlijks monitoren van de ontwikkeling van de indexering (o.b.v. publicatie CBS-gegevens) B3 - SSK-raming bij vaststelling OPIP/MER, uitvoeringsbesluit en gunning B4 - Bij tekort ten last van onvoorzien, versoberingen of bijplussen budget	B1 - Maurice Hölsgens B2 - Maurice Hölsgens B3 - Maurice Hölsgens B4 - Maurice Hölsgens	B1 - continue B2 - continue B3 - n.t.b. B4 - continue	4 (25% tot 50%)	2 (20d tot 65d)	5 (€1.000.000 of hoger)	56	€ 5.016.000	0,8	€ 197.600	Bij PS besluit, dan politieke draagvlak of niet. Heeft ook planningsscomponent
R077	Claim planschade van omwonenden	O1 - Wijziging enkelpoor naar dubbelspoor O2 - Ontevredenheid omwonenden	G1 - Kosten (behandeling) claims	Frans Janssen	Omgevingsmanager	Endogeen	B1 - Onderzoeken haalbaarheid en omvang planschade	B1 - Esther Kuppens									Niet opgenomen, geen restrisico benoemd
R078	Het effect van marktwerking kan niet opgevangen worden binnen de kostenraming (taakstellend budget)	O1 - Markt raakt overspannen doordat meerdere projecten tegelijk op de markt komen (01-04: worst case o.b.v. GCC 30% van voorziene bouwkosten 28,8 miljoen)	G1 - PIP kan niet worden vastgesteld. G2 - Project onuitvoerbaar / uitvoerings- of gunningsbesluit kan niet worden genomen.	Wiebe Witteveen (Manager project beheersing)	Contractmanager	Exogeen	B1 - Marktontwikkelingen ophalen (procurement) om te kijken welke projecten het beste op de markt gezet kunnen worden B2 - Tussentijdse kostenontwikkelingen/inzicht analyse B3 - SSK-raming bij vaststelling OPIP/MER, uitvoeringsbesluit en gunning B4 - Bij tekort ten last van onvoorzien, versoberingen of bijplussen budget	B1 - Wiebe Witteveen B2 - Maurice Hölsgens B3 - Maurice Hölsgens B4 - Maurice Hölsgens	B1 - 1-9-2018 B2 - continue B3 - continue B4 - continue	4 (25% tot 50%)	2 (20d tot 65d)	5 (€1.000.000 of hoger)	56	€ 10.944.000	0,8	€ 197.600	In Tender, heeft planningscomponent
R079	Onverwachte claims nadeelcompensatie door bedrijven	O1 - Hinder (tijdens uitvoering) voor bedrijfsvoering (bijv. omleidingsroutes)	G1 - Kosten (behandeling) claims	Frans Janssen	Omgevingsmanager	Endogeen	B1 - Omleidingsroutes bepalen B2 - Onderzoeken haalbaarheid en omvang nadeelcompensatie	B1 - Frans Janssen B2 - Esther Kuppens									In uitvoeringsfase, heeft geen restrisico benoemd

Risico Nummer	Risico-omschrijving	Oorzaak	Gevolg	Risico-eigenaar	Risico eigenaar rolhouder	Endogeen / Exogeen	Beheersmaatregel	Beheersmaatregel uitvoerder	Beheersmaatregel gereed	Restrisico kans van optreden	Restrisico gevolgen tijd	Restrisico gevolgen geld	Totaal Score	Restwaarde geld	Effect planning (mnd.)	Effect vertraging (€)	In plannng opgenomen (Ad)
R080	Acceptabele oplossing voor de bovenleidingen ter plaatse van 2 kunstwerken bij Nijmegen is omvangrijker dan gepland.	O1 - Beperkte hoogte van 2 kunstwerken bij Nijmegen voor technische inpassing bovenleidingen	G1 - Vertraging en kosten	Jos van Wamel	Technisch Manager	Endogeen	B1 - Tijdig starten met uitwerken technische oplossingen bij nieuw IB	B1 - Jos van Wamel	B1 - Q2 2019	3 (10 - 25%)	1 (tot 20d)	2 (€100.000 tot €250.000)	6	€ 8.750	0,1	€ 13.000	FIS
R082	Inpassing en uitvoering Heumense baan leiden tot bezwaren op bouwvergunning	O1 - Heumense baan ligt dicht op woning O2 - Omleidingsroutes stuiten op bezwaren (hoge verkeersintensiteit)	G1 - Bezwaren op bouwvergunning G2 - Nadeelcompensatie voor omrijden (omleidingsroutes)	Frans Janssen	Omgevingsmanager	Endogeen	B1 - Ontwerp inpassing uitvragen bij nieuw IB B2 - Uitvoeringsfasering (bijv. nieuwe brug naarst bestaande bouwen) tijdig afstemmen met gemeente B3 - Omleidingsroutes bepalen	B1 - Jos van Wamel B2 - Jos van Wamel B3 - Frans Janssen	B1 - Q4 2018 gereed B2 - Q4 2018 gereed	2 (tot 10%)	1 (tot 20d)	0 (Geen)	3	€ 0	0,1	€ 13.000	Ingebruikname
R083	Kunstwerk Beerse Baan (nu enkelspoor) blijkt constructief niet te voldoen aan de eisen voor dubbelspoor.	O1 - Constructietekeningen Beerse Baan zijn niet leesbaar (o.b.v. reconstructie van toenmalige normen etc. lijkt het in orde)	G1 - Vertraging en kosten	Jos van Wamel	Technisch Manager	Endogeen	B1 - Destructief onderzoek m.b.t. wapening	B1 - Jos van Wamel		3 (10% tot 25%)	0 (Geen)	2 (€100.000 tot €250.000)	5	€ 31.500	0,0	€ 0	Bij proces RFO (onderdeel FIS), werkt ook door in MER en (O)PIP
~~R087~~	~~RVTO is niet gereed in april 2020 (conform planning 1)~~	~~O1 - IB heeft niet voldoende capaciteit om het RVTO afteronden in 9 maanden~~	~~G1 - Aanbesteding aannemer kan niet gegund worden.~~		~~Technischmanager~~	~~Endogeen~~	~~B1 -~~										~~Niet opgenomen, geen restrisico benoemd~~
~~R088~~	~~FIS is niet gereed in juni 2019 (conform planning 4') (9 maanden niet voldoende)~~	~~O1 - IB heeft niet voldoende capaciteit om het FIS af te ronden in 9 maanden O2 - Bestaande producten (huidig ingenieursbureau) worden ter discussie gesteld door nieuw ingenieursbureau m.b.t. luistheid en volledigheid.~~	~~G1 - Uitvoeringsbesluit kan niet genomen worden. G2 - RVTO vertraagd~~	~~Jos van Wamel~~	~~Technischmanager~~	~~Endogeen~~											~~Niet specifiek proces, moet worden verwerkt in spreiding~~
R089	RVTO heeft grote wijzigingen ten opzichte van het FIS	O1 - Er wordt op basis van het FIS een aanbesteding voor de realisatie gestart.	G1 - Budget niet toereikend. G2 - Aanbesteding vertraagd. G3 - Aanbesteding afgebroken worden en opnieuw gedaan.	Jos van Wamel	Technischmanager	Endogeen	B1 - Uitkomst eerste toets door RVT op RVTO go-/no go moment voor start aanbesteding.			2 (1% tot 10%)	0 (Geen)	3 (€250.000 tot €500.000)	6	€ 16.250	0,0	€ 0	RVTO
R090	Conditioneringsplan voldoet niet omdat in het RVTO wijzigingen hebben plaatsgevonden.	O1 - Planningsuitgangspunt is dat uitvoeringsbesluit plaatsvindt op basis van het FIS. O2 - RVTO is niet tijdig gereed.	G1 - Meerwerk aannemer. G2 - Merdere bezwaren bij PIP en MER G3-Bezwaren worden gegrond verklaard.	Frans Janssen	Omgevingsmanager	Endogeen	B1 -										In Uitvoeringsfase, dan treedt het op. Als het optreedt bij RvS procedure klopt tijd niet.
~~R091~~	~~Contracteringsplan wordt niet goedkeurd door Tenderboard~~	~~O1 - WBS is niet goed doordacht/doorleefd en overeengekomen door Province en ProRail. O2 - Contracteringsplan niet voldoende onderbouwd. O3 - Kritische bevraging op contractering~~	~~G1 - Project moet opnieuw naar de Tenderboard. G2 - Start aanbesteding vertraagd. G3 - Planningsscenario 2 moet gevolgd worden. G4 - Bestuur ProRail neemt~~	~~Wiebe Witteveen~~	~~Contractmanager~~	~~Endogeen~~	~~B1 - Oplegnotite n.a.v. contracteringsplan wordt verstuurd naar Jolanda en Ans Rietstra~~	~~Hugo de Haes~~									~~Niet opgenomen~~
R092	IB's schrijven hoger in dan geraamd.	O1 - Opdracht komt onverwacht op de markt. O2 - IB's hebben niet voldoende capaciteit voor de opdracht.	G1 - Aanbestedingstijd loopt uit door extra activiteiten. G2 - Budget moet opgehoogd worden. G3 - Aanbesteding mislukt.	Wiebe Witteveen	Contractmanager	Endogeen	B1 - Opstellen raming ingenieursdiensten (contractraming)	Jos van Wamel		4 (25% tot 50%)	4 (130d tot 260d)	5 (€1.000.000 of hoger)	112	€ 380.000	3,4	€ 889.200	Gunning IB
R093	Aanbesteding IB mislukt (er is maar 1 of geen inschrijving)	O1 - Opdracht is niet aantrekkelijk genoeg voor de marktpartijen. O2 - IB's hebben niet voldoende capaciteit voor de opdracht. O3 - Huidig ingenieursbureau wordt	G1 - Aanbesteding moet opnieuw gedaan worden.	Wiebe Witteveen	Contractmanager	Endogeen	B1 - Optie om een vooraankondiging te doen via Tenderned	Tendermanager		4 (25% tot 50%)	4 (130d tot 260d)	4 (€500.000 tot €1.000.000)	56	€ 285.000	3,4	€ 889.200	Gunning IB
R094	Huidig ingenieursbureau levert bronbestanden niet	O1 - Ontbinding contract met huidig ingenieursbureau O2 - Discussie met huidig ingenieursbureau over afhandeling contract.	G1 - Opdracht nieuw IB wordt duurder. G2 - Geen level playing field voor huidig ingenieursbureau in nieuwe aanbesteding IB.	Hugo de Haes	Projectmanager	Endogeen	B1 - Levering juridisch afdwingen			1 (tot 1%)	1 (tot 20d)	1 (tot €100.000)	1	€ 250	0,0	€ 2.600	Tender IB
~~R095~~	~~Krediet besluit onvoldoende onderbouwd~~	~~O1 - PIP is nog in procedure (uitgangspunt planning) O2 - Vertraging in PIP procedure (bijvoorbeeld bezwaren, procedure)~~	~~G1 - Aanbesteding aannemer vertraagd G2 - Uitvoeringsbesluit ProRail vertraagd G3 - Raming van PIP wijkt af van krediet besluit.~~	~~Gaston Graaf~~	~~Projectmanager~~	~~Endogeen~~	~~B1 - Voor opstellen baseline planning verifieren of dit kan.~~										~~PIP~~
~~R096~~	~~Plan van aanpak ProRail vertraagd.~~	~~O1 - Organisatorische issues O2 - Overige issues. O3 - Besluitvorming op plan van aanpak duurt langer. O4 - Onduidelijkheid m.b.t. verwachtingen en afspraken~~	~~G1 - Start aanbesteding IB vertraagd. G2 - Projectteam kan niet efficiënt werken. G3 - Projectteam legt werkzaamheden stil.~~	~~Hugo de Haes~~	~~Projectmanager~~	~~Endogeen~~	~~B1 - Issues zo snel mogelijk afhandelen via Marco en Jolanda. B2 - Afstemming over detaillering Plan van Aanpak. B3 - Capaciteit inplannen voor inhoudelijke reactie (werksessies inplannen) B4 - Financiering voor start contractering IB via opdrachtbrief~~	~~B4 - Maurice Hölgens~~								~~Opstellen contract IB~~
R097	PS ~~neemt geen kredietbesluit~~ niet tijdig over een aanvullend krediet	O1 - PS wil PIP onderbouwing zien voor het kredietbesluit	G1 - Project moet wachten op PIP.	Gaston Graaf	Projectmanager	Endogeen	B1 -			2 (1% tot 10%)	2 (20d tot 65d)	0 (Geen)	3	€ 0	0,1	€ 26.000	PIP

Memo definitief

Aan: Provincie Limburg, t.a.v. de heer Maurice Hölsgens
Van: Harry Bolwerk, Jasper Geressen, Martijn Gesink
Datum: 5 december 2018
Betreft: Second opinion raming Maaslijn (versie 26 september 2018)

Geachte heer Hölsgens, beste Maurice,

Op verzoek van de Provincie Limburg heeft Kodos een second opinion uitgevoerd op de kostenrapportage en kostenraming van het project Maaslijn. Uitgangspunt is een analyse op de toegepaste SSK-systematiek en op de toegepaste prijzen en opslagpercentages.
Ten aanzien van scope en hoeveelheden worden opvallende zaken door ons wel vermeld, een complete controle van de hoeveelheden heeft niet plaatsgehad. Indien de bevindingen consequenties hebben voor kosten, dan zijn deze door Kodos verwerkt in de aangeleverde Excel-versie van de kostenraming. Het totaalresultaat is te vinden in de Samenvatting SSK.

Ontvangen documenten:

1. Kosten rapportage Maaslijn BASELINE 1 – 26-09-2018 (van 15 oktober 2018)
2. SSK-raming "Maaslijn Baseline1 raming 26-09-2018 versie 2.2" (van 26 september 2018)
3. Kostenmemo Electrificatie Maaslijn versie 1.0 (van 28-09-2018)
4. Excel-document met verschillen tussen 29 december 2017 en 26 september 2018
5. Na de bespreking op 29 oktober ontvangen:
    a. 180827 Risicodossier R506000 (versie Q2/ Q3)
    b. Bijlage 5 en 6 Projectmanagementkosten ProRail en kasstroomoverzicht planuitwerking
6. Taakstellende planning Project Maaslijn (Aanbesteden o.b.v. FIS en PIP onherroepelijk bij Schop in de grond) dd. 3 september 2018 versie 2.2

Algemeen:

1. Documenten:
    a. SSK-raming en kostenmemo zijn opgesteld door het projectteam
    b. Kosten rapportage is opgesteld door het projectteam

2. Raming:
    a. Prijspeil raming is 2018
    b. Bedrijfseconomische raming
    c. Geen marktwerking opgenomen
    d. Geen indexering opgenomen
    e. Alle busvervoer is opgenomen bij deelraming "Maatreg. V2" geen planning waarop dit is gebaseerd.

Kosten rapportage

Inleiding (1.) en uitgangspunten (2.1)
Raming is op prijspeil 2018.

a) Raming is bedrijfseconomisch opgesteld.
b) Indexering is apart berekend.
c) In de SSK-raming is geen marktwerking opgenomen.
Ten tijde van vorige review is hier wel aandacht aan besteed

In de inleiding staat dat marktwerking is toegevoegd, maar dit onderwerp ontbreekt in de rapportage.

d) Scheefte wordt toegevoegd:
dit is het resultaat van de probabilistische raming en is daarmee opgenomen

Scope

- Toegevoegd na 29 december 2017:

a. Opstelterrein.
   i. Scope is niet gedefinieerd (zie 3.1).
   Bouwkosten € 2.371k.
   Dit kan als stelpost worden beschouwd.
   ii. Toegevoegd op verzoek projectteam.
      1. Wie loopt het risico en is dit in risicodossier opgenomen? Wij hebben dit risico niet aangetroffen.

b. KW Heumensebaan wordt geheel vernieuwd op verzoek van projectteam. Op verzoek van de gemeente Mook en Middelaar wordt het kunstwerk verbreed. Prima om deze kosten inzichtelijk te maken.

c. Raming is exclusief:
   i. Amoveren Harmelen constructie en Strail constructie leveren aanbrengen (Rijksweg, Heerstraat, Hovergelei, Bussereindseweg) in de bestaande overwegconstucties. Deze worden separaat van het project uitgevoerd dor ProRail, aldus het projectteam. In het nieuwe nevenspoor zijn de kosten voor Strail wel voor het project en opgenomen in de raming.

d. Hoofdstuk 4:
   i. Grafieken laten alleen de financiele verschillen zien tussen 29 december 2017 en 26 september 2018. Deze geven geen inzicht in de verschillen in scope.
   Bij het eerste punt onder Scope zijn de verschillen benoemd.

Bouwkosten

e. Over de posten "Nader te detailleren" is een ongelijke verdeling van de spreiding opgenomen. Dit is een verkeerd gebruik van de systematiek! Reservering wordt gedaan over de "benoemde directe bouwkosten", waarin al een spreiding is opgenomen. Het gevolg is een vertekend beeld van de scheefte! Advies om een gelijke verdeling van de spreiding op te nemen en deze te beperken tot +/- 20%.

f. Opslagen:
   i. Percentage Nader te detailleren is overal op 10% bepaald. Ten opzichte van eind 2017 leidt dit tot een toename.
   Aangezien er inmiddels meer is onderzocht, is dit niet logisch! Advies om 7,5% te handhaven.
   ii. Indirecte bouwkosten (alle percentages van koepelkosten t/m W&R) zijn verlaagd van 30,5% in december 2017 naar 29,8% in de raming 26 september 2018. Akkoord.
   iii. De post "Nader te detailleren" is geen risico, maar maakt onderdeel uit van directe bouwkosten

g. Bovenleiding
Kosten zijn gestegen van € 200k naar € 280k per km. Uitgangspunt van het projectteam is dat de werkzaamheden volledig in een verlengde nacht (8 uur) worden uitgevoerd. Effectief wordt gestreefd naar 7 – 7,5 uur per nacht. Dit leidt tot een bruto nacht van 9 á 10 uur.

Door de juiste veiligheidsmaatregelen te treffen kan gedeeltelijk overdag gewerkt worden. Er is dan financieel voordeel te behalen op het aantal TVP en daarnaast zijn de kosten overdag lager dan ’s nachts en in het weekend.
De volgende werkzaamheden kunnen geheel of gedeeltelijk overdag worden uitgevoerd:

i. Spoorverdubbelingswerkzaamheden
(denk bijvoorbeeld aan werkzaamheden bij station Driebergen-Zeist)
ii. Kabelwerkzaamheden
iii. Plaatsen masten
iv. De veiligheidsmaatregelen zijn voldoende opgenomen in de post NVW/ VWS-kosten

Nachtelijke werkzaamheden zijn duurder dan overdag. Dit heeft de volgende oorzaken:

i. De netto werktijd van een 8-urige TVP is ongeveer 6,5 uur per nacht.
Dit wordt veroorzaakt door verliesuren bij buitendienst nemen, opstart van het werk, bufferuren om calamiteiten op te vangen en het weer indienstnemen van het spoor. Dit kost ongeveer 1,5 uur per dienst.
ii. de opslag op het tarief voor de manuren in de nacht bedraagt ongeveer 30%.

In de planning van de bovenleidingswerkzaamheden zal goed naar de beschikbare capaciteit in markt moeten worden gekeken. Er is weinig capaciteit beschikbaar. Door deze nauwkeurig af te stemmen met andere projecten, is het wellicht mogelijk om een tijdvak te kiezen waarin nog geen of beperkte bovenleidingsactiviteiten plaatsvinden.
Advies is om (zo mogelijk in overleg met de marktpartijen) in afstemming met andere projecten tot een beschikbaar tijdvak te komen. Daarmee is een voordeel in bouwkosten te behalen.

In de SSK-raming van Kodos hebben we alleen opgenomen dat 40% van de post “leveren en aanbrengen bovenleiding en draagconstructie” overdag kan worden uitgevoerd. Dit hebben we opgenomen in de eenheidsprijs. De eenheidsprijs is verlaagd van € 280k/ km naar € 240k/ km.
Op 7 november heeft het projectteam aangegeven dat de volgende uitgangspunten moeten worden gebruikt:

- 30% overdag
- 10% weekend en
- 60% in verlengde nachten van effectief 7 – 7,5 uur.

Op basis van deze uitgangspunten adviseren wij een bedrag van € 267,5k/ km te hanteren.

Zoals eerder gemeld zijn er echter meer werkzaamheden, die geheel of gedeeltelijk overdag kunnen worden uitgevoerd.
Advies is om hier gedetailleerd onderzoek naar te doen.

h. Wissel 1:29,2 is gestegen van € 440k naar € 550k per stuk. Dit type wissel is pas de laatste paar jaren toegepast. Door het gebruik van speciale evenaar is gebleken dat de kosten hoger liggen en de gehanteerde prijs van € 550k daardoor reëel is.

i. Zandprijs baanverbreding van € 17,50 naar € 22,- per m3. Kodos vindt deze aanpassing reëel.

j. Nieuw onderstation is verhoogd van € 750k naar € 1.100k. Door 9 onderstations te bouwen is er schaalvoordeel te behalen. Het oorspronkelijk uitgangspunt moet zijn om de onderstations qua architectuur zeer minimalistisch en goedkoop uit te voeren. Daarnaast kan bij de productie van de installatie een schaalvoordeel worden behaald. De leverancier kan 9x eenzelfde installatie ontwerpen, bouwen en installeren.
Advies is om de eenheidsprijs te verlagen naar € 850k op prijspeil 2018.

k. Aanpassen bestaand onderstation van € 150k naar € 160k. Het verschil is minimaal en volledig te verklaren door wijziging prijspeil naar 2018.

l. Aanpassen emplacement Venlo is niet gewijzigd t.o.v. vorige raming. Dit is in de tekst niet correct opgenomen.

m. Prijs van aanpassen spoor aangepast naar € 550/m1 conform eerdere SO in januari 2018.

n. Onderbouwing bedrag opstelspoor ontbreekt – niet te beoordelen.

o. Percentage NVW aangepast van 2% naar 4%, is ongewijzigd overgenomen.

p. Indirecte bouwkosten:
    i. In raming 29 december 2017 **totaal 14%**
        1. 2,5% Koepelkosten
        2. 2,5% eenmalige kosten
        3. 2,0% ABK
        4. 7,0% Uitvoeringskosten ..
    ii. In raming 26 september 2018 **totaal 14,5%**
        1. 2,5% Koepelkosten
        2. 2,0% eenmalige kosten
        3. 2,0% ABK
        4. 8,0% Uitvoeringskosten ..
    iii. Percentage winst is ongewijzgd op 3%
    iv. Percentage risico is verlaagd van 3% naar 2%
    v. Spreiding aangepast naar 25%

Totaal gehanteerde percentages indirecte kosten is akkoord.

Vastgoedkosten

q. Bedrag voor directe vastgoedkosten (onder Maatreg. V2) is exact gelijk gebleven (€ 1.345k) evenals % voor bijdrage kosten deskundige bijstand rechthebbende (10%).

r. Bedrag voor kosten planschade en/of nadeelcompensatie is aangepast van € 1.392k naar € 250k.
Dit wordt door het projectteam nader onderzocht.

Engineeringskosten

s. In de aangeleverde SSK-raming staat een bedrag van € 31,5 mio
    i. Beter om inzet te relateren aan de planning/ offertes en deze op te nemen in de raming. Engineering ON kan dan als percentage.
    ii. Totale percentage engineering bedraagt 26% over de bouwkosten.
    Er is al voor een bedrag van € 9.050k reeds uitgegeven

inclusief claim Sweco. Resteert dan nog ongeveer 19% van de voorziene kosten voor kosten vanaf huidig VO.

t. Volgens mail d.d. 23 oktober 2018 bedragen de engineeringskosten totaal € 26 mio. Navraag leert dat deze opstelling is gebaseerd op de offertes, zoals deze bij het projectteam bekend zijn. Echter de engineeringskosten voor de opdrachtnemer maken hier geen onderdeel van uit! Kodos heeft engineeringskosten ON toegevoegd ter grootte van 5% van de voorziene bouwkosten. Het totaal hiervoor bedraagt € 5,7 mio.

u. In de opstelling van Kodos is deze mail als volgt verwerkt:

i. De engineeringskosten OG (ProRail, IB en Prov. Limburg) zijn opgenomen bij elektrificatie
ii. € 23 mio kosten ProRail, IB en Provincie apart inzichtelijk gemaakt
iii. € 3 mio als post benoemde risicoreservering
iv. Dit bedrag sluit niet aan bij bestand (bijlagen 5 en 6 bij brief additioneel budget)
v. Totale percentage engineering bedraagt dan 26,0% over de voorziene bouwkosten. Er is al voor een bedrag van € 9.050k reeds uitgegeven inclusief claim Sweco. Dan resteert nog 18,1% van de voorziene kosten voor kosten vanaf huidig VO.

v. Advies Kodos:
Projectteam moet hiervoor eenduidige onderbouwing opstellen die opgenomen kan worden in de raming.

w. In de tekst staat dat de raming rekent met een einddatum 2013. Bedoeld wordt waarschijnlijk 2023.

Overige bijkomende Kosten

x. Geen opmerkingen

Risicoreservering

y. Objectrisicoreservering bedraagt 7,5% van de voorziene kosten. Dit percentage is akkoord, waarbij de volgende randvoorwaarden gelden.

i. Dit percentage is door projectteam ook over de reeds gerealiseerde kosten gedaan. Dit is niet correct. In opstelling Kodos is dit verlaagd met “Gerealiseerde kosten” en “claim Sweco”.
ii. Spreiding is door Kodos aangepast.

z. Objectoverstijgend risico bedraagt 7%. Risicodossier is niet meegeleverd (zie voor aanvulling bij cc.).

i. De argumentatie om bedrag (%) te verlagen is dat de planningsrisco’s zijn verlaagd.
ii. Voor benoemde risico’s bedrag opgenomen van € 5.849k conform opgave (endogeen) in risicoregister.
iii. Voor de niet-benoemde risico’s is een percentage van 3,0% gehanteerd. Dit geeft eenzelfde verhouding benoemd-onbenoemd als tijdens onze SO in in jan-18.
iv. Het percentage is gehanteerd over subtotaal investeringskosten -/- engineeringskosten reeds uitgegeven.
v. In de getoetste versie van de SSK lijkt geen relatie te zijn tussen het Risicodossier en de object-overstijgende risico’s.
vi. Tijdgebonden risico’s met effect op de kostenraming zijn niet zichtbaar opgenomen.

aa. In de ontvangen SSK is een spreiding over de objectoverstijgende risicoreservering opgenomen.
Dit is een verkeerde toepassing van de systematiek!

Het gevolg is een vertekend beeld van de scheefte en de proba-waarden! De reservering gaat over het subtotaal investeringskosten, waarin al een spreiding is opgenomen.

bb. Totale post risicoreservering is € 17.414k. Dit is 10,5% van de voorziene kosten.
(het projectteam schrijft 9,6%. Dit is echter het percentage van de totale investering)
In deze fase van het project (VO-fase) is dit erg laag. Dit wordt vooral veroorzaakt door de negatieve scheefte.

i. De risico's worden gerelateerd aan posten waarover al een spreiding is gerekend. Door nog een keer een spreiding te rekenen wordt onzekerheid op onzekerheid gestapeld, hetgeen niet correct is.
ii. Kodos heeft de SSK-raming van het projectteam (26 september 2018) opnieuw probabilistisch berekend, waarbij alleen de L- en U-waarden van alle risico's op 0% zijn gezet.
iii. Dit levert een scheefte van -/- € 4.044k in plaats van de gerapporteerde € -/- € 7.279k.
De investeringskosten nemen daardoor toe met € 3.234k tot € 184.994k.

cc. Het risicodossier is nageleverd:

i. Er is geen herkenbare relatie tussen risicodossier en de bedragen in de SSK-raming.
ii. In het risicodossier is voor de endogene risico's een kwantitatieve restwaarde van € 5.848.750,- opgenomen. Dit is een "vaste waarde". Het is geen zichtbare optelling van de restwaarde van de risico's van beheersing.
iii. Advies Kodos:
Risicoreservering in SSK-raming voor de volgende bedragen:
    1. € 5.849k voor de benoemde risico's en
    2. 3% over subtotaal investeringskosten voor de niet-benoemde risico's
    3. Dit komt overeen met ongeveer 50% benoemd (=risicodossier) en 50% niet benoemde risico's.

dd. Advies Kodos:
Zorg ervoor dat kostenbepalende beheersaspecten op elkaar afgestemd zijn. Risicodossier, (PPI-)planning en kostenraming dienen onderling nauwkeurig afgestemd te worden.

Probabilistische resultaten

ee. Door de spreiding op de "Risicoreserveringen" worden de scheefte en de overige probabilistische waarden niet correct berekend.
Zie hiervoor.

ff. Bevindingen Kodos o.b.v. raming van het projectteam:

Omschrijving	**Toetsversie**	**Effect spreiding**
Investeringskosten deterministisch	€ 189.038k	€ 189.038k
Scheefte	-/- € 7.279k	-/- € 4.044k
Investeringskosten exclusief BTW	€ 181.759k	€ 184.994k
P50 waarde	€ 179.795k	€ 184.097k
P85 waarde	€ 214.384k	€ 211.379k

Bijlage III: Index

gg. Indexopgave van de Provincie leidt tot en met december 2023
- i. Opgegeven bedrag € 18 mio
- ii. 5,9% van deterministische kosten excl. objectoverstijgende risicoreservering en excl. historische kosten
- iii. 5,5% van deterministische kosten incl. objectoverstijgende risicoreservering en excl. historische kosten

hh. Kodos gebruikt de volgende uitgangspunten:
- i. Indexberekening over de deterministische kosten inclusief objectoverstijgende risicoreservering en exclusief historische kosten
- ii. De Engineeringskosten (OG en ON) en de Bouwkosten zijn in de tijd uitgezet gebaseerd op "Taakstellende planning d.d. 3 september 2018 versie 2.2" en email "Aangepaste prognose PEAT op basis van offerten" d.d. 23 oktober 2018.

ii. Bijlage 5 en 6 Projectmanagementkosten ProRail en kasstroomoverzicht planuitwerking

- i. Looneis FNV voor 2019 bedraagt 5%; uiteraard is dit nog geen overeenkomst, maar leidt wel tot een grotere stijging dan afgelopen jaren
- ii. CAO Bouw en Infra loopt t/m 31 december 2018
  1. Aanpassing per 1 augustus 2018 is 2,35%
  2. Aanpassing per 1 juli 2019 is 3,0%
- iii. Nacalculatie van metroproject in afgelopen jaren leidt al tot hoger percentage

jj. Advies Kodos t.a.v. indexering o.b.v. genoemde uitgangspunten
- i. Hanteer een indexcijfer tussen 2% en 4% per jaar vanaf Q1 – 2019.
  Benodigd bedrag bij 3% is € 24 mio
  (bij 2% is dit € 15 mio en bij 4% loopt dit op naar € 32 mio)

Martkteffect
Dit is voornamelijk een commerciele afweging van de opdrachtnemers
- Hoe risicovol is het project?
  a. Is er kans op stagnatie?
  b. Hoe is de bereikbaarheid?
  c. In welke periode moet het werk uitgevoerd worden?
    - i. In het jaar gezien
    - ii. Dag-, nacht- en weekendwerk
- Hoe groot is het werkaanbod?
  - iii. Werkvoorraad in de infrastructuur groeit
  - iv. Meer dan 40% verwacht groei van de orderportefeuille
  - v. Meer dan 40% gaat personeel aannemen
  - vi. Meer dan 60% verwacht prijsstijgingen
  - vii. Infrastructuur is de snelst groeiende sector in de bouw
    1. 7% groei in 2018
    2. Verwachting 10% groei in 2019
    3. Verwachting groei zet door in 2020
    4. Arbeidsvoorziening is grote uitdaging:
       a. Economie trekt aan en daardoor voldoende werkaanbod
       b. BDB prognose voor de bouw verwacht voor eind 2018 een stijging van 8,5% ten opzichte van eind 2017. Tot voor kort was dit nog "slechts" 7,5%
       c. Huidige spoormarkt is erg afhankelijk van het moment van uitvoering.

Advies Kodos:

Rekening houden met een marktwerking van 7% over de gehele investering exclusief historische kosten

Bijlage VI: Gehanteerde documenten

kk. Wat opvalt is dat er, buiten de raming en de kostenrapportage, slechts drie nieuwe documenten zijn opgesteld, namelijk:

i. Planning d.d. 14 mei 2018 (niet ontvangen, wel ontvangen de planning van 3 september 2018)
ii. Afspraken AM overwegbevloering d.d. 14 juni 2018 (niet ontvangen)
iii. Overzicht engineeringskosten d.d. 19 juni 2018 (per mail ontvangen op 23 oktober 2018)

ll. Het is niet duidelijk hoe de uitkomsten van deze documenten zijn verwerkt in de huidige raming

Overzicht Samenvatting SSK

Omschrijving	Toetsversie	Kodos
Voorziene bouwkosten (excl. objectrisico's)	120.969.635	114.244.399
Vastgoedkosten	1.730.387	1.730.387
Engineeringskosten	31.476.072	29.747.831
Overige bijkomende kosten	10.169.158	9.772.370
Risicoreservering object en objectoverstijgend	24.692.874	23.219.246
Investeringskosten (deterministisch)	189.038.126	178.714.232
Scheefte	-/- 7.278.749	-/-651.069
Totale investeringskosten excl. BTW	181.759.376	178.063.163
P50 waarde	179.795.053	177.043.993
P85 waarde	214.384.090	202.504.228
Indexering	€ 18 mio	€ 15 - € 32 mio 2% - 4%
Markteffect		7%

Conclusie en advies

- Scope
  - In kostenrapport alle projectonderdelen en bijbehorende uitgangspunten éénduidig vastleggen

- Bouwkosten
  - Percentage Nader te detailleren verlagen 10% naar 7,5%
  - Bij Nader te Detailleren een symmetrische spreiding opnemen
  - Bij objectoverstijgende risicoreservering geen spreiding opnemen
  - Bovenleiding:
    - Kosten bovenleiding verlagen van € 280k per km naar € 267,5k per km door deel van de werkzaamheden overdag uit te voeren
    - Planning van de werkzaamheden goed afstemmen met beschikbare capaciteit
  - Onderstations: eenheidsprijs verlagen naar € 850k per stuk door schaalvoordeel en sober te ontwerpen
  - Aanpassen spoorwerk verhogen naar € 550 per m1
  - Onderbouwing opstelspoor maken ter vervanging van de huidige stelpost

- Vastgoedkosten
  - Kosten planschade en/ of nadeelschadecompensatie controleren. Deze zijn fors verlaagd

- Engineeringskosten
  - Projectteam moet standpunt innemen welke onderbouwde kostenopstelling wordt gebruikt

- Risicoreservering
  - Objectrisicoreservering niet over gerealiseerde kosten rekenen
  - Objectoverstijgende risico's:
    - Duidelijke relatie met Risicodossier opnemen in de raming
    - Percentage niet over gerealiseerde kosten
    - Niet 1 percentage hanteren maar een duidelijke opsplitsing maken tussen benoemde en niet-benoemde risico's
  - Zorgen voor goede afstemming tussen scope, risico's, planning en kostenraming.
  - Totale risicoreservering zoals door Kodos berekend past bij de huidige projectfase

- Probabilistische resultaten
  - Spreiding
    - Over het Nader te Detailleren een gelijke verdeling opnemen
    - Over de risico's geen spreiding opnemen. Dit is verkeerde toepassing van de systematiek

- Index
  - Hanteer een indexcijfer tussen 2% en 4% tot eind 2023

- Marktwerking
  - Rekening houden met 7% over de investeringskosten exclusief historische kosten

- Algemeen
  - Alle documenten moeten beter op elkaar afgestemd worden.
    Risicodossier, (PPI-)planning en kostenraming zijn nog teveel individuele onderwerpen.

provincie limburg

Provinciale Staten
van Limburg

Cluster	DIR	**Behandeld**	drs. J.J.W. Nelissen
Ons kenmerk	2019/39717	**Telefoon**	+31 43 389 79 67
Uw kenmerk	-	**Maastricht**	14 mei 2019
Bijlage(n)	1	**Verzonden**	**24 mei 2019**

Onderwerp
Reactie Directie op rapport reconstructie Maaslijn

Geachte Staten,

Op 14 mei 2019 heeft het College ingestemd met het kredietbesluit voor het toekennen van additionele middelen project Maaslijn. Dit kredietbesluit is uw Staten toegestuurd ter behandeling. Met deze brief bieden wij u het door Concernstaf in opdracht van Directie en College opgestelde rapport "Feitenreconstructie van de besluitvorming rond de Maaslijn" van april 2019 aan. Dit rapport en de reactie van de Directie daarop, is eveneens vastgesteld door het college op 14 mei 2019. Onderstaand de integrale reactie van de Directie op dit rapport, welke door het College is overgenomen.

"Omdat in het voorjaar van 2018, na behandeling van de Statenvergadering in februari, de noodzaak bleek tot scopewijziging van het project Maaslijn en er onduidelijkheid bestond over de indexeringen in de ramingen, hebben wij, in samenspraak met GS, de Concernstaf verzocht een feitenreconstructie te maken rondom de besluitvorming vanaf voorjaar 2016 tot en met september 2018.

In oktober 2018 is een *vertrouwelijke* strategische verkenning met het Rijk opgestart, bestaande uit diverse scenario's in uitvoeringsvarianten, bijbehorende risico's en financiële impact voor betrokken partijen naast het Rijk, de provincies Noord-Brabant en Gelderland. Intensief overleg heeft opgeleverd dat dat de Maaslijn doorgang gaat krijgen, in een partnership met het Rijk waarin een gezamenlijke verantwoordelijkheid wordt gedragen in de risicosfeer (mededeling portefeuillehouder van 2 april 2019).

Bezoekadres:
Limburglaan 10
NL-6229 GA Maastricht

Postbus 5700
NL-6202 MA Maastricht
postbus@prvlimburg.nl

Tel + 31 43 389 99 99
Fax + 31 43 361 80 99
www.limburg.nl

IBAN –nummer:
NL08RABO0132575728
BIC-code: RABONL2U

Vooruitlopend op de resultaten van de door ons gevraagde feitenreconstructie en omdat meerdere projecten inmiddels in de uitvoeringsfase zaten, hebben wij op 1 april 2018 alvast een aantal maatregelen genomen:

- een aantal spoorprojecten die zich in de realisatiefase bevinden, zijn onder de verantwoordelijkheid van het clusterhoofd van het uitvoeringscluster “Wegaanleg” gebracht, in plaats van het organisatieonderdeel Ontwikkeling. Binnen dit uitvoeringscluster is kennis rondom projectmanagement en kennis van de uitvoering van grote infrastructurele projecten gebundeld;
- de projectleiding is aangepast en versterkt met uitvoeringskracht en kennis;
- binnen het cluster Wegaanleg de kennis van kostencalculaties, zowel deterministisch als probabilistisch, vergroten door het opleiden van medewerkers tot kostendeskundige.

Door de directie is ook aan een externe adviescommissie, bestaande uit de heren Prompers, Buck en Pruysers per medio 2018 opdracht gegeven om de projectleiding dan wel GS gevraagd en ongevraagd te adviseren met betrekking tot de mijlpalen die worden bereikt in het project. De directie heeft per april 2018 ingevoerd dat zij tweemaal per jaar de risicomatrices ontvangt van de grote infrastructurele projecten waarin zij actief worden geïnformeerd over de index %, voorziene risico’s, beheersmaatregelen, etc.

Op 8 april jl. heeft ons directieteam de feitenconstructie van de Concernstaf ontvangen. Wij herkennen ons in de conclusies van het rapport, nemen de aanbevelingen over en geven daar de volgende duiding aan.

1. Fasegewijze kredietbesluitvorming

Wij constateren dat tijdens het proces de raming van de kosten is gelijkgesteld aan het budget dat wordt gereserveerd voor de Maaslijn, terwijl de raming in iedere fase een andere hardheid heeft. Een raming van de kosten in de planfase van een project kent een grotere onzekerheid dan in latere fases. Naarmate een project dichter bij de realisatiefase komt, wordt de raming betrouwbaarder. Met andere woorden, afhankelijk van de fase waarin een project zich bevindt, kent de raming een grotere of kleinere marge. De Staten zijn in 2016, bij het kredietbesluit, geïnformeerd over de marge van de ramingen (+/- 40%) op dat moment.
Om te voorkomen dat budgetten een eigen leven gaan leiden en een zekere “hardheid” oproepen, ook wel snel, *taakstellend* genoemd, moet ervoor gekozen worden dat, zoals in het rapport aangegeven, kredieten pas worden vrijgegeven per fase waarin het project zich bevindt en afhankelijk van de mate waarin de onzekerheid afneemt. Hiermee wordt een fasegewijze kredietbesluitvorming geïntroduceerd. De fasen sluiten daarmee aan op de fases zoals die zijn onderscheiden in de vastgestelde Limburg standaard (initiatief, haalbaarheid, planvorming, uitvoering, en beheer). Wij hebben de interne project- en programmasturing hierop aangepast, zoals dit ook expliciet tot uiting komt in de GS-nota’s danwel project / programmarapportages conform de P&C cyclus.

2. Probabilistisch ramen

Verder wordt in de analyse geconstateerd dat de kwaliteit van de ramingen zelf kan verbeteren. De tot op heden klassieke ramingen (de zogenaamde deterministische ramingen) zijn niet altijd toereikend en winnen aan betrouwbaarheid door onzekerheden (c.q. kansverdelingen) te betrekken in de ramingen, het zogenaamde probabilistische ramen.

Een goed voorbeeld hiervan heeft in de praktijk gewerkt in de laatste fases van het BPL-project. In dit project is een risicobuffer expliciet benoemd en vastgelegd, maar de vrijgave daarvan voor te behouden aan het college of Provinciale Staten. Na afloop van het project kunnen de niet benutte, maar wel voor de onzekerheden vastgelegde, middelen vrijvallen ten gunste van de algemene middelen en beschikbaar komen voor reallocatie.
Wij zullen deze manier van ramen hanteren bij die projecten waar de complexiteit met bijbehorende risico-inschattingen aantoont dat dit de meest reële en voor de hand liggende wijze van ramen is.

3. Het belang van collectieve besluitvorming
De constatering dat belangrijke informatie bij de toenmalige portefeuillehouder en de projectleiding aanwezig was, maar niet is gedeeld met het college en ons als DT, kwalificeren wij als zorgelijk. Immers daardoor zijn zowel het college als onze directie niet in de gelegenheid geweest om alle beschikbare gegevens mee te wegen in de besluitvorming. Wat het directieteam betreft is collectieve besluitvorming (door GS en directie) bij dit soort zaken altijd de absolute norm, en niet individuele of bilaterale besluitvorming (door projectleider of portefeuillehouder). De directie heeft daarom gesprekken met de projectleiding gevoerd en maatregelen getroffen om de organisatie alerter te maken en aan te sporen om waar nodig tot escalatie over te gaan op momenten dat belangrijke informatie gedeeld moet worden. De directie zal ook in de toekomst bij majeure, risicovolle projecten hiervoor blijven waken, zal de project- en programmamanagers continu blijven aanspreken op hun verantwoordelijkheid hierin en zal alle gelegenheden benutten om dit naar alle medewerkers in onze hele organisatie uit te stralen.

In aansluiting op dit laatste aanbevelingspunt hecht de directie eraan te vermelden dat de herinrichting van Concern Control dit jaar een feit zal zijn. Een traject dat gestart is in 2017 met alle betrokken financials / controllers van de organisatie heeft er toe geleid dat de checks & balances binnen projecten én op concernniveau permanent, aan de hand van vooraf geduide kaders, op centraal niveau zullen worden gemonitord. Het organisatorisch formaliseren van deze werkwijze en de vorming van een nieuw cluster is in afwachting van goedkeuring van de OR. Door de directie is wel al georganiseerd dat de (project)controllers, strategisch financieel adviseurs, P&C medewerkers en business control volgens de gewenste nieuwe werkwijze werken. Kritisch vermogen, expliciteren van risico's en ontwikkelingen en delen van lerende ervaringen staan daarbij centraal.

Parallel aan de ontwikkeling van Concern Control is binnen het cluster Wegaanleg de verdere doorontwikkeling van het aspect projectbeheersing reeds in gang gezet. Denk hierbij o.a. aan scopebewaking, budgetbewaking, capaciteitsmanagement per fase van project, ramingssystematiek en implementatie van selectief getrapt mandaat".

Wij vertrouwen erop u hiermede voldoende te hebben geïnformeerd.

Gedeputeerde Staten van Limburg

voorzitter

secretaris

Feitenreconstructie van de besluitvorming rond de Maaslijn

Maastricht, april 2019

Ton Dreuw
Concernstaf

Inhoud

1. Inleiding / Aanleiding 3

2. Aanpak 4

3. Belangrijke besluitvormingsmomenten 5
3.1. Raming 2014 5
3.2. Audit kostenraming Prorail project Maaslijn d.d. 30 maart 2016 5
3.3. Het Kredietbesluit van 2016 5
3.4. Heroverweging Railagenda (brief Gedeputeerde Staten 19 sptember 2017) 7
3.5. Raming december 2017 7
3.6. Second opinion Kodos (december 2017/januari 2018) 8
3.7. Samenvatting ramingen 9
3.8. Kennis over omvang indexering 10

4. Analyse 12

5. Conclusies 15
5.1. Indexering 15
5.2. Kosten versus krediet 15
5.3. Kostencalculaties en onzekerheden 15
5.4. Kennis en kunde 16

6. Aanbevelingen 17
6.1. Kostenraming en kredietvotering 17
6.2. Ambtelijk advies en bestuurlijk besluit 17
6.3. Probabilisitische ramingen 17
6.4. Ramingen als onderdeel van sturing en verantwoording 18

7. Reactie van het directieteam op de feitenreconstructie Maaslijn 19

Bijlage: besluitvormingsmomenten over de index vanaf 30 augustus 2016.

1. Inleiding / Aanleiding

In afstemming met het college van Gedeputeerde Staten heeft de directie aan de Concernstaf gevraagd een feitenreconstructie te presenteren van de besluitvorming in 2016 rond de Maaslijn. De aanleiding voor dit verzoek was de noodzaak tot scopewijziging van het project in combinatie met een ontstane onduidelijkheid in de ramingen over de indexering. Generiek was de vraag van het directieteam gericht op een reconstructie van de besluitvorming rond de ramingen. Meer specifiek was de vraag of de indexering in de ramingen wel of niet, expliciet dan wel impliciet, was meegenomen. De onderzoeksperiode is het tijdvak van augustus 2016 tot en met februari 2018.

In dit rapport doen wij verslag van onze bevindingen. Daarbij past een kanttekening.

De feitelijk uitgevoerde reconstructie is nogal technisch en omvat een aantal ordners met stukken, berekeningen, tabellen en verwijzingen. Omwille van de leesbaarheid doen wij in dit rapport verslag over de hoofdlijn. Details en onderbouwingen zijn uiteraard beschikbaar. Met dit rapport verwachten wij aan het verzoek van de directie en het college van GS te hebben voldaan.

Het rapport is voorgelegd aan de directie voor een ambtelijke reactie. Deze reactie is integraal op genomen in de bijlage.

2. Aanpak

In de volgende paragraaf (3) bespreken wij kort de drie belangrijkste (bestuurlijke) besluitvormingsmomenten en de uitgangspunten waarop de onderliggende berekeningen zijn gebaseerd. Ingezoomd zal worden op de verschillen die in de loop van de tijd zijn ontstaan in de uitgangspunten van de ramingen. Subparagraaf 3.7 bevat een samenvattende en verklarende tabel met de belangrijkste kostencomponenten. In de paragraaf (4) presenteren wij een analyse van het inmiddels doorlopen besluitvormingstraject en worden de belangrijkste omslagpunten gemarkeerd. In paragraaf 5 worden de conclusies getrokken en in paragraaf 6 aanbevelingen geformuleerd. Aanbevelingen die ook kunnen worden toegepast bij toekomstige grote infrastructurele projecten.

3. Belangrijke besluitvormingsmomenten

In deze paragraaf worden de belangrijkste bestuurlijke besluitvormingsmomenten in de tijd gepresenteerd.

3.1. Raming 2014

In de verkenningsfase (2010 – 2014) is een eerste globale kostenraming gemaakt die sluit op een totaalbedrag van € 164 miljoen (prijspeil 2014) zo blijkt uit het kredietbesluit 2016 (G-16-035 pagina 19). De bandbreedte van de raming bedroeg + en – 40%. De totaalraming van € 164 miljoen is op te splitsen in deelramingen voor de Versnellingsmaatregelen Noordelijke Maaslijn (€ 15 miljoen), Versnellingsmaatregelen Zuidelijke Maaslijn (€ 30 miljoen), Elektrificatie (€ 99 miljoen) en Station Grubbenvorst Greenport-Venlo (€ 20 miljoen).

3.2. Audit kostenraming Prorail project Maaslijn d.d. 30 maart 2016

Startpunt voor Prorail vormde de deterministische raming[i] van augustus 2015 die toen uitkwam op € 167 miljoen. Op 30 maart 2016 sluit de raming op € 169 miljoen; hierbij inbegrepen een risicoreserve van in totaal 28 miljoen en PEAT-kosten van € 21,3 miljoen.

Daarna en daarnaast heeft Prorail een probabilistische raming[ii] gemaakt waarbij rekening is gehouden met onzekerheden in prijzen en hoeveelheden (met als uitgangspunt bestaande prijzen; dus GEEN indexering). Dan komt de probabilistische raming uit op gemiddeld (50%) € 176 miljoen (max 15% € 198 miljoen; min 15% € 154 miljoen). Scheefte (inherent aan probabilistisch ramen) bedraagt + € 6,8 miljoen en is inbegrepen in de € 176 miljoen.

3.3. Het Kredietbesluit van 2016

Op 30 augustus 2016 is het kredietbesluit Maaslijn, op basis van de eerste globale raming uit 2014, aan Provinciale Staten voorgelegd. Gemeld wordt dat een “taakstellend budget” van € 164 (p.p. 2014) voldoende moet worden geacht. Niet ingegaan wordt op de eventuele consequenties van de aanpassing van het prijspeil naar 2016. Ook op de indexering (toekomstige prijsstijgingen) wordt niet ingegaan. In de nota worden (onder paragraaf 2.7 Projectbeheersing) de risico’s en risicoreductiemaatregelen genoemd. Deze worden echter niet gekwantificeerd, maar wel wordt bijvoorbeeld gemeld dat in de huidige fase nog onzekerheden bestaan die zich vertalen in de marge rond het gemiddelde van de raming (+ en – 40%). Maar niet wat de marge, uitgedrukt in euro’s, inhoudt.

Ook wordt niet ingegaan op de scheefte als maat voor de asymmetrie. Anders gezegd: de kans op overschrijding is groter dan de kans op onderschrijding. Dit is een belangrijk punt. Technisch gezegd komt het op het volgende neer. Omdat de hoogte van het budget (als puntschatting) enerzijds en de geraamde kosten (als kansvariabele) sterk bepalend zijn voor het antwoord op de vraag of in de toekomst naar verwachting sprake zal zijn van een overschrijding of onderschrijding van het beschikbare budget, gaan we hier nader op in.

Uit een nadere analyse van het bestuurlijk ambtelijk samenspel in de maanden voorafgaand aan de vaststelling door PS van het budget op € 164 miljoen blijkt het volgende. Het was in de maanden voor de vaststelling ambtelijk (bij de projectleiding) en bestuurlijk (bij de portefeuillehouder Van der Broeck[iii]) bekend dat over de hoogte van **de kosten** een grote onzekerheid bestond, uitgedrukt in een bandbreedte alsmede dat bij een budgetfixatie op € 164 mln. de kans op overschrijding 75% bedroeg. De nadrukkelijke wens van portefeuillehouder was om **het krediet** te fixeren op € 164 miljoen. De projectleiding heeft, met die kennis, verder in lijn met deze wens gehandeld. Uit de beschikbare stukken blijkt niet dat deze expliciete wetenschap over de (grote) kans op overschrijding door de portefeuillehouder ook zo is gedeeld met de directie, het college van GS en PS.

Als beheersmaatregel wordt o.m. genoemd: “Beheersstructuur opzetten om raming te monitoren” en moet ook sprake zijn van scopebeheersing. Ook wordt bijvoorbeeld gemeld dat het risico van overschrijding van de budgetten wordt gedragen door de risicodragende partijen, naar rato van hun inbreng. De Provincie Limburg is met afstand de grootste risicodragende partij. Dit had in die context ook mogen worden gemeld. Zo zijn er meer voorbeelden te geven van impliciet gebleven noties.

Mocht in de toekomst sprake zijn van dreigende budgetoverschrijding dan zal, zo wordt gemeld, de scope worden aangepast onder meer door het schrappen van station Grubbenvorst. De mogelijke scopeaanpassingen tellen op tot een totaalbedrag van € 33,9 miljoen. Door deze presentatie ontstaat de indruk dat het project in control is omdat het budgetmaximum leidend is en de scope daaraan wordt aangepast. Zo blijven buiten discussie de kwaliteit en relatieve hardheid van de raming zelf. Immers de gevolgen van de eerder genoemde onzekerheden en risico’s kunnen zich manifesteren en zijn inherent aan (de fase van) het project.

Conclusie:

- De onzekerheden in de raming zijn niet expliciet vertaald in een marge van het budget. Die discussie hierover, en dus ook de kans op overschrijding van het budget, is in GS en PS ook niet gevoerd.
- Bij dreigende overschrijding van het vastgestelde budget wordt de scope versmald. Daarmee wordt de inherente onzekerheid in de raming genegeerd.
- Het verschil tussen prijsonzekerheden (die wél genoemd zijn in de probabilistische raming) en indexatie (die niet is opgenomen) wordt niet uitgelegd.

In april 2017 is op verzoek **een second opinion** afgegeven door het extern bureau Kodos. Daarbij werd door het projectteam expliciet de vraag gesteld om te werken met “actueel prijspeil”. Dus geen index[iv] voor de toekomst. Kodos heeft twee zaken gedaan.

1. Een second opinion (V1) op de oorspronkelijke raming van ProRail uitgevoerd (Versienummer 2.0.1 d.d. 26 juni 2015). Deze komt – deterministisch – uit op een bedrag van €157 miljoen. Probabilistisch komt de Mu-waarde (P50) uit op € 162,5 en de P85-waarde komt uit op een bedrag van € 190,3 miljoen.
2. Kodos heeft ook enkele actuele scopeverschillen verwerkt in een nieuwe raming (V2) en de nieuwe raming komt uit op een deterministische waarde van € 162,4 miljoen. Probabilistisch komt de Mu-waarde (P50) uit op € 167,4 miljoen en als P85-waarde komt de raming uit op een bedrag van € 196,4 miljoen.

3.4. Heroverweging Railagenda (brief Gedeputeerde Staten 19 sptember 2017)

In mei 2017 is een statenvoorstel Heroverwegingen railagenda aan Provinciale Staten gestuurd. Na de commissiebehandeling is besloten dat de “opwaardering Maaslijn” nog nader bestudeerd moest worden. “Om financiële redenen”[v] is er de dringende noodzaak om tot scopeaanpassing over te gaan, dat wil zeggen station Grubbenvorst te schrappen. In september 2017 is een nieuw statenvoorstel aan Provinciale Staten gestuurd. Voorgesteld wordt de scopewijziging financieel te verwerken in de P en C cyclus. Het taakstellend budget (nu zonder station Grubbenvorst) wordt verlaagd van € 164 miljoen naar € 153,1 miljoen.
Gemeld wordt dat de huidige kostenramingen nog een onzekerheidsmarge kennen van + en – 30%
De kosten met station Grubbenvorst worden geraamd op € 162,4 miljoen en zonder Grubbenvorst op € 136,6 miljoen. Om de functionaliteit van het product te waarborgen zijn echter aanvullende werkzaamheden nodig, waardoor de raming exclusief station Grubbenvorst uiteindelijk op € 147,4 miljoen uitkomt, dus binnen het nieuwe budget van € 153,1. Gemeld wordt aan Gedeputeerde Staten: “In het door PS genomen kredietbesluit voor de Maaslijn is opgenomen dat de bijdragen niet geïndexeerd worden. Dat betekent dat eventuele indexaties binnen het taakstellend budget opgevangen moeten worden. Bij het voortzetten van het project met de oorspronkelijke scope, kent het project geen financiële ruimte om dit op te vangen. In geval het station niet uitgevoerd wordt ontstaat wel budgettaire ruimte om dit financiële risico te beheersen”.[vi]
De exacte kosten na scopewijzigingen zullen nog worden uitgewerkt; naar verwachting medio 2018 is een gedetailleerd kostenoverzicht beschikbaar.

Al met al kon hierdoor een beeld ontstaan dat door het “Grubbenvorst – offer” ook de projectstabiliteit was verzekerd.

3.5. Raming december 2017

In november 2017 is de Samenwerkingsovereenkomst tussen de Provincies Limburg, Noord-Brabant en Gelderland ambtelijk besproken en bestuurlijk afgestemd. Om tot behandeling in het college te komen is tijdens een gesprek met de gedeputeerden Mackus en Koopmans op 19 december 2017 door beiden verzocht een nieuwe second opinion te laten opstellen om zo onafhankelijk te laten beoordelen of alle gesignaleerde risico’s ook binnen het beschikbare budget kunnen worden opgevangen. Hiertoe heeft het project door de eigen kostendeskundige[vii] een raming laten opstellen, zonder station Grubbenvorst. Deze raming is, zo blijkt, -voor het eerst wel- geïndexeerd. Deze raming, van 29 december 2017, komt uit op een bedrag van € 151,6 miljoen, (exclusief scheefte, omdat deze raming deterministisch is opgesteld). Daarnaast dient nog een kostenpost ter hoogte van € 3,1 miljoen voor de opstelsporen te worden opgeteld. In totaal sluit de raming derhalve op € 154,7 miljoen. De indexatie leidde tot een ophoging van de geraamde kosten met € 14,6 miljoen. De gecalculeerde risico’s bedragen nu € 21,7 miljoen (min of meer in lijn met het oorspronkelijke kredietbesluit: € 20 miljoen). De uitkomst van deze nieuwe ambtelijke raming heeft de portefeuillehouders niet bereikt, althans niet eerder dan dat deze raming ook gevalideerd werd door Kodos op 30 januari 2018. Toen is de nieuwe raming besproken met de portefeuillehouders op 2 februari 2018.

Als reden waarom thans wel geïndexeerd wordt en het bedrag word toegevoegd aan de raming wordt genoemd door het project dat de kostendeskundige – die door het project sedert juli 2017 is ingehuurd- meldde dat, door het toepassen van de juiste SSK methodiek, gelet op de planning van het project, indexering als kostenpost diende te worden meegenomen.

3.6. Second opinion Kodos (december 2017/januari 2018)

Kodos heeft, op basis van door de Provincie aangeleverd materiaal, een tweede maal de ramingen doorgerekend en komt, samengevat tot de volgende conclusies:

1. De raming (van december 2017) is niet probabilistisch doorgerekend. De scheefte[viii] wordt -met de natte vinger- geraamd op 2,5 % (maar past, zo voegen wij daaraan toe, qua terminologie niet bij deterministisch ramen).
2. De raming is gebaseerd op prijspeil 2017.
3. Voor de toekomst (2017 – 2020) wordt door de Provincie thans rekening gehouden met een indexering in deze van 7,8%. Kodos stelt voor daartoe een marge aan te houden van 8,5% tot 14,5% (in euro's: tussen de € 15 en € 22,5 miljoen).

3.7. Samenvatting ramingen

Zetten wij de relevante berekeningen vanaf 2014 in één samenvattende grafiek, dan ontstaat het volgende beeld:

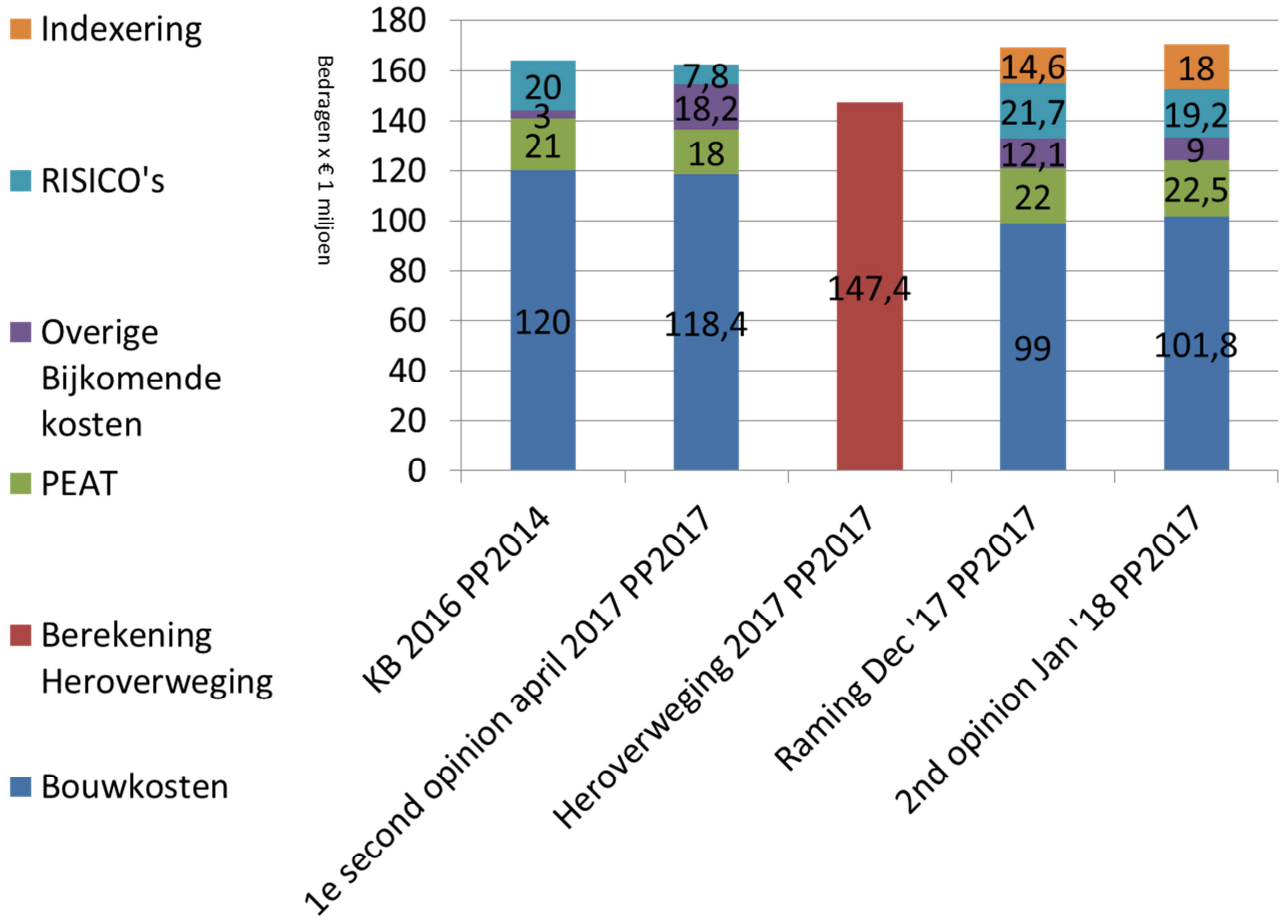

Voor een goede interpretatie is het volgende nog van belang.

De eerste (en tot nu toe enige) raming die formeel ter kennis is gebracht van PS is de raming die ten grondslag lag aan het kredietbesluit van 2016. Van de heroverwegingen (november 2017) hebben PS kennis genomen. Hierbij werd echter alleen het totaalbedrag aan kosten (€ 147,4) genoemd. Hier lag geen nieuwe raming aan ter grondslag (alleen een hercalculatie vanuit de second opinion). Gemeld werd aan PS dat het beschikbare budget voldoende moest zijn om een eventuele indexering op te vangen. Deze exercitie leidde niet tot een scope aanpassing of additioneel kredietbesluit.

Ten tweede is aan PS medegedeeld (met een mededeling portefeuillehouder van 21 februari 2018) dat ondanks het elimineren van Grubbenvorst, door marktwerking en indexering het project wellicht niet binnen het kostenbudget van € 147,4 kan worden gerealiseerd. Provinciale Staten zijn er wel over geïnformeerd dat door het schrappen van Grubbenvorst het budget naar beneden i.c. naar € 153,1 zal worden bijgesteld via de P en C cyclus. Dit budget is echter niet voldoende om het gehele project te realiseren, omdat de kosten inclusief indexering uitkomen op € 170,5 zo blijkt uit de second opinion van januari 2018 (PP 2017). In de mededeling portefeuillehouder wordt gemeld dat de kosten € 154,6 bedragen en dat voor indexering € 13,2 nodig is (totaal derhalve € 167,8). Over de indexering zullen met de projectpartners nadere afspraken moeten worden gemaakt, zo meldt de portefeuillehouder.

Zetten wij de eerste en enige raming die ter kennis is gebracht van PS (het kredietbesluit van 2016) en de laatste berekening (second opinion januari 2018) naast elkaar dan ontstaat de volgende tabel:

	Kredietbesluit (2016)	Second opinion januari 2018	Verschil
Bouwkosten	120	101,8	-18,2
PEAT	21	22,5	+1,5
Overige kosten	3	9	+6,0
Risico's	20	19,2	-0,8
Index	0	18	+18
Totaal	164	170,5	+6,5

Uit de historische reconstructie zijn de volgende conclusies te trekken:

1. De geraamde bouwkosten dalen na april 2017 fors (met € 18 – € 20 miljoen). Dit komt door eliminatie van Grubbenvorst.
2. Het prijspeil is vanaf april 2017 gehandhaafd op prijspeil 2017.
3. De projectrisico's zijn voortdurend meegenomen en gekwantificeerd en blijven (met uitzondering van de second opinion 2017) relatief constant (rond € 20 miljoen).
4. PEAT-kosten zijn, wederom met uitzondering van de second opinion april 2017, relatief constant (€ 21 – € 22 miljoen)
5. Indexatie naar de toekomst heeft eerst vanaf december 2017 plaatsgevonden (orde van grootte + € 12 tot € 18 miljoen).
6. De combinatie van forse bouwkostendaling (als gevolg van schrappen Grubbenvorst) en hoge indexatie zorgt voor een relatief constante raming conform het beschikbare budget.

3.8. Kennis over omvang indexering

Zoals uit bovenstaande grafiek blijkt wordt de indexering pas laat in de berekeningen meegenomen, namelijk vanaf december 2017. Maar dan ook stevig: voor 14,7 tot 18 miljoen. Uit onze reconstructie (en een vraaggesprek hierover) komt met betrekking tot de indexering samengevat het volgende naar voren.

- In 2016 is in de GS-nota gemeld dat het taakstellend budget € 164 miljoen bedraagt en er is geen bemerking gemaakt over de indexering. In de CONCEPT nota was wel een passage opgenomen over de indexering en wel dat deze naar schatting 1 tot 2% zou kunnen bedragen, en eventueel opgevangen zou kunnen worden binnen het taakstellend budget van € 164 miljoen. Niet duidelijk is geworden waarom deze passage niet meer in de definitieve nota is opgenomen.
  Medio 2017 ontving het projectteam signalen dat aanbestedingen in de spoorsector steeds meer tegenvallers lieten zien en prijzen stegen. Juli 2017 werd een kostendeskundige voor onder andere de Maaslijn aangesteld met als opdracht een raming op te stellen. Voor wat betreft de kostenraming moest deze ook rekening houden met de ontwikkelingen in de markt, waaronder indexering. Najaar 2017 baarde de oplopende index het projectteam in toenemende mate zorgen; mede door de aanhoudende vragen van het cluster Financiën hierover. Maar ook de onzekerheden over de (initiële) raming, de bandbreedte, planning en doorlooptijd gaven hiervoor aanleiding.

- December 2017 moest de Samenwerkingsovereenkomst worden vastgesteld. In de voorbereiding daarop werd aan de portefeuillehouders gemeld dat het budget nog voldoende ruimte bood. Wij vullen hier op aan dat een herziene kostenraming toen nog niet beschikbaar was. Beide gedeputeerden melden (op 19 december 2017) te willen beschikken over een second opinion (omdat er toen nog geen kostenraming was). Het had o.i. in de rede gelegen dat toen ook aan de portefeuillehouders was gemeld dat indexatie een probleem vormde, of begon te vormen, waarvan de omvang op dat moment nog onderzocht wordt. Op 21 december kwam een conceptversie van de raming, zonder station Grubbenvorst, opgesteld door de kostendeskundige, beschikbaar die ook doorgeleid werd naar Kodos ter beoordeling. Op 29 december 2017 werd de “definitieve” kostenraming van de kostendeskundige doorgeleid aan Kodos met een raming voor de index vanaf € 14,6 miljoen, waarbij van provinciezijde aandacht werd gevraagd voor de indexeringsproblematiek
- De beoordelingen / ramingen van Kodos zijn intern enkele malen over en weer besproken, waarbij de indexeringsomvang steeds duidelijker werd.
- Op 31 januari 2018 heeft Kodos haar definitieve hercalculatie opgeleverd (inclusief index). Deze is besproken met de portefeuillehouders op 2 februari 2018. Op 21 februari 2018 heeft portefeuillehouder Mackus aan PS gemeld dat de kostenstijging vooral veroorzaakt wordt door de indexeringsproblematiek.

4. Analyse

In dit hoofdstuk abstraheren wij enigszins van de set aan feitelijke waarnemingen door deze in een bredere besluitvormingscontext te plaatsen.

Dan zien wij allereerst dat het Kredietbesluit Maaslijn in 2016 is genomen op basis van eerste ruwe calculaties. Gemeld moet worden dat de toenmalige bestuurder zelf ook een sterk bepalende rol heeft gehad in de opstelling van de (hoogte| van) de ruwe raming. De ramingsmarge bedroeg toen nog + en – 40%. Deze calculaties waren onzes inziens toen voldoende om tot een eerste globale raming (prijspeil 2014) te komen "in orde van grootte". Maar inhoudelijk onvoldoende om een "taakstellend" budget op te baseren omdat de randvoorwaarden (waaronder kosten) van die taakstelling nog onvoldoende hard waren. Uit de stukken blijkt niet dat de bij de portefeuillehouder Van der Broeck bekende wetenschap van de door ProRail ingeschatte kans op overschrijding van het budget bij vaststelling op € 164 miljoen, te weten 75%, expliciet is gedeeld met de Directie, college van GS of PS. Het kredietbesluit had daarom naar ons oordeel dan ook op basis van die globale raming in 2016 niet zo stellig kunnen worden genomen. Overigens is onze waarneming dat bij andere grote projecten (TVM, BPL, N280) in grote lijnen ook zo is gehandeld. Wij komen hier in de aanbevelingen op terug.

Later (april 2017) vindt (met prijspeil 2017) een hercalculatie plaats. Met als resultaat stijgende bijkomende kosten (+ 15,2), afname van de risicobuffer (-12,2), lagere PEAT (- 2,0) en lagere bouwkosten (-1,6). Echter de totale som komt (ondanks prijspeil 2017) vrijwel gelijk uit op het bedrag van het kredietbesluit uit 2016. Het lijkt alsof de herberekening in totaal ook moest uitkomen op het beschikbare krediet. De volgorde moet blijven: eerst rekenen en dan vaststellen.

Een derde fenomeen zien wij daarna optreden. Door de (zoals het in de Provinciale Staten nota Heroverweging Railagenda van november 2017 genoemd wordt) zich manifesterende financiële problemen moet worden aangehaakt bij de -ten tijde van het Kredietbesluit 2016 genoemde- risicoreductiemaatregelen. Eén daarvan is station Grubbenvorst. Door dit station nu uit de scope te halen ontstond binnen het eerder vastgestelde budget weer ruimte. Hiermee raken wij aan het eerdere punt dat door deze maatregel, d.w.z. het materieel beperken van de scope, de zwakte van de eerdere calculaties onder de radar blijft. Neemt niet weg dat die eventuele maatregel ook was aangekondigd en materieel voorwaardelijk geaccepteerd. Ergo: financiële tegenvallers zijn en worden opgelost door de scope aan te passen.

Vierde punt, hierop aansluitend, betreft de indexering. Hoewel wel begrip kan worden opgebracht voor het feit dat rond de planontwikkeling in 2014 de geïndexeerde bedragen heel laag zouden zijn (vóór 2014 recessie), valt echter niet goed te begrijpen dat de hele regel in de calculaties (tot december 2017) niet voorkomt. Desnoods was het bedrag op p.m. gesteld of was € 1,-- ingevuld. Maar deze regel had in de calculaties, en dus ook in de presentaties, niet mogen ontbreken. Prorail hanteert in haar "Leidraad Kostenramingen" uit 2015, het standpunt dat indexering en marktwerking eerst twee jaar vanaf gunning meegenomen (kunnen) worden in de ramingen. Er had onzes inziens ook een regel opgenomen kunnen zijn voor "gerealiseerde prijsstijgingen". Echter Prorail heeft, als bekend, een andere rol namelijk die van uitvoerder die 1 op 1 haar kosten kan declareren bij de opdrachtgever. De Provincie Limburg daarentegen loopt (vrij exclusief) budgetrisico, dus ook het prijsrisico.

Dit brengt ons op een meer structureel punt: de manier waarop wij in deze casus (en eerder bij TVM, N280 en BPL) met ramingen omgaan. Wellicht een open deur, maar toch: ramingen dienen professioneel en bestuurlijk ongevoelig te worden opgesteld, waarbij alle marges en onzekerheden expliciet dienen te worden gemeld en -indien mogelijk- gekwantificeerd. Dit hoort de norm te zijn. En is niet de praktijk. De praktijk laat zien (nu bij de Maaslijn) dat als eenmaal een budget is vastgesteld, op welke wankele basis dan ook, het vastgeprikte bedrag de ultieme dukdalf voor ambtelijk en bestuurlijk handelen wordt. In plaats van dit getal te beschouwen als de beste benadering bij een vastgestelde onzekerheidsmarge. En het daarmee te relativeren in plaats van te verabsoluteren.

Dat de politiek de randvoorwaarden vaststelt (budget, tijd, capaciteit) is evident, maar de onderliggende inhoudelijke calculaties zijn geen politiek instrument. En dat betekent ook dat als wij deze cesuur (techniek versus politiek) willen handhaven of inbouwen, het bestuur er ook onvoorwaardelijk op moet kunnen vertrouwen dat deze calculaties up to standard zijn gemaakt. Daarin is zeker verbetering mogelijk (zie vorige punt en ook het volgende punt).

Ook zien wij dat door onze besluitvormingsmechanismen een (op welke gronden dan ook) vastgesteld kredietbesluit, heilig is; ambtelijk maar ook bestuurlijk. Alles is dan ook op de hoogte van het krediet gericht; de rest moet daarvoor wijken. Er valt onzes inziens veel voor te zeggen om -indien mogelijk- een discussie over de volgorde te entameren. Eerst goed calculeren en dan pas het krediet vaststellen. Desnoods het krediet in meerdere stappen beschikbaar stellen: bijvoorbeeld eerst voorlopig (door Provinciale Staten) in afwachting van gevalideerde calculaties) en dan definitief, na gevalideerde calculaties; of dat het budget bij formele faseovergangen ook fasegewijs vrij wordt gegeven voor besteding.

Terugkijkend op de kostenkant van het project kan vastgesteld worden dat steeds een toelichting nodig is om de kosten van het project te duiden. Daarnaast kan worden gesteld dat onderdelen van de kostenraming en/of bedragen vaak worden verwisseld en dat geeft het beeld dat er geen hard en duidelijk inzicht bestaat. Er is tot februari 2018 geen helder en eenduidig beeld over de kostenkant van het project. Dat begint met de omstandigheid dat de kostenraming die ProRail heeft opgesteld – en op basis waarvan dekkingsbijdragen van projectpartners zijn afgesproken – niet in het bezit van de Provincie is. In eerste instantie is hier door het projectbureau een gesprek over geweest waarbij ook een beoordeling van de gehanteerde uitgangspunten, hoeveelheden en prijzen heeft plaatsgevonden. Ook na bestuurlijke interventie heeft Prorail de exacte raming niet willen prijsgeven. Hierdoor zijn “schaduwberekeningen” belangrijk geworden om te komen tot een kredietbesluit. Die basis is niet sterk.
Bij een kredietbesluit (zeker van deze omvang) hoort een onafhankelijk opgestelde én getoetste kostenraming. Deze hoort als bijlage bij de besluitstukken voor Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten.

De besluitvorming van grote projecten zou onzes inziens beter kunnen worden ingericht, en wel meer gefaseerd. Er moet in eerste instantie een besluit worden genomen over de eerste voorbereidingsfase waarin de scope hard(er) wordt gesteld, waarbij onderzoeken worden uitgevoerd die bijdragen om de besluitvorming in de volgende fase verder mogelijk te maken. De eerste fase dient dan ook door een nieuw besluit van Provinciale Staten te worden gevolgd voor de fase van de planologische inpassing en zo verder.

Tenslotte is het onzes inziens nodig om organisatiebreed (gezien de ervaringen optreden bij TVM, BPL, N280 en nu Maaslijn) de interne kwaliteit van de ramingen te verbeteren en politiek ongevoeliger te maken. Wij bepleiten twee sporen: handhaven en versterken van de robuuste traditie van de deterministische ramingen. Voordeel van deterministische ramingen is de begrijpelijkheid en dus toegankelijkheid. En daarnaast ook probabilistische ramingen gaan toepassen. Deze ramingen zijn in mijn ogen inhoudelijk en technisch gezien superieur aan de deterministische ramingen. Nadeel is echter dat deze voor de geïnteresseerde leek niet onmiddellijk toegankelijk zijn, zo hebben wij in huis gemerkt. Het is dus zaak één of twee mensen stevig op te leiden in de probabilistische ramingen, zodat deze de methode goed begrijpen en dan gaan toepassen en breder uitrollen. De confrontatie van en discussie over een deterministische en probabilistische raming, geeft onzes inziens juist het goede forum om te komen tot een robuuste en apolitieke raming waar vervolgens het bestuur op kan bouwen en de directie op kan sturen. Zo komen wij up to standard.

Tenslotte en zeker niet last but least: expliciet nadrukkelijker in de besluitvormingsgremia onzekerheden risico's en marges introduceren in lijn met de probabilistische filosofie. Dat is geen zwakte maar kracht. En realistisch bovendien. Er blijven altijd onzekerheden die zich kunnen manifesteren. Werk niet met quasi exacte getallen als dat niet gepast is. De probabilistische benadering leidt tot expliciteren van de uitgangspunten en de onzekerheden en daarmee tot meer begrip vooraf in plaats van verwijt achteraf.

5. Conclusies

5.1. Indexering

Door het ontbreken van kennis over de omvang van de indexering heeft de indexeringsproblematiek de bestuurlijke tafel lang niet bereikt. Eerst op 2 februari 2018 is de gevalideerde omvang ter kennis gebracht van de bestuurders. Het had onzes inziens in de rede gelegen dat al voor de formele validatie, namelijk op enig moment in de geleidelijke opbouw van die kennis, van vermoeden naar wetenschap, de bestuurders geïnformeerd zouden zijn. In ieder geval tussen 29 december 2017 (rapport kostendeskundige) en 2 februari 2018. (Routine overleg over de mededeling portefeuillehouder waarin de gevalideerde conclusies van Kodos werden besproken.) De mededeling protefeuillehouder verscheen op 21 februari 2018 met vermelding van de indexeringsproblematiek. Het lang ontbreken van die kennis over de omvang van de indexering blijft een lastig te verklaren punt, temeer omdat in de calculatieschema's klaarblijkelijk indexering als zodanig niet was opgenomen (niet als P.M post en ook niet met bijvoorbeeld een symbolisch bedrag).

5.2. Kosten versus krediet

Het kredietbesluit 2016 is genomen zonder dat daar een robuuste kostencalculatie onder lag. In dat opzicht is het kredietbesluit in feite te vroeg genomen. Het feit dat Prorail haar kostencalculaties niet vrijgeeft compliceert het maken van betrouwbare kostenramingen sterk. Dat geldt met name voor het harde bouwdeel. Dat geldt niet, of in ieder geval veel minder, voor de overige kostencomponenten. In de aanbevelingen komen wij hier op terug. Het krediet is vooral bepalend geweest voor ambtelijk en bestuurlijk handelen en niet de scope met de daarbij behorende kosten. De hoogte van het krediet (€ 164 miljoen) is vastgesteld zonder dat daarbij de door Prorail ingeschatte kans op kostenoverschrijding (75%) expliciet is gedeeld met directie, college en PS. De scope werd zo vervolgens de variabele; niet het krediet. Gevolg is ook dat de scope is aangepast aan het beschikbare krediet.

5.3. Kostencalculaties en onzekerheden

Uit ons veldwerk is gebleken dat het omgaan met onzekerheden lastig wordt gevonden. Terwijl dat inherent is aan een groot project dat over veel schijven loopt en waarbij meerdere partners zijn betrokken. Wij begrijpen dat relatieve ongemak. Gevolg daarvan is echter wel dat aan bestuur en politiek cijfers (ook ter vaststelling) gepresenteerd worden die harder lijken dan ze in feite zijn. Eenmaal gefixeerd geeft een dergelijk cijfer dan een schijnzekerheid. Schijnzekerheid omdat de achterliggende onzekerheid is weggelaten. Zo wordt de werkelijkheid vertekend weergeven.

Dit blijkt onder meer het "wegschrijven" van onzekerheden, marges die zijdelings worden benoemd en geldt het gemiddelde van een raming als "de" raming. De bandbreedte speelt in de politiek geen belangrijke rol. Risico's worden wel vaak onderkend (benoemd) maar vervolgens niet systematisch gekwantificeerd , geprijsd en voorzien van realistische risicoreductiemaatregelen. De projectleiding krijgt daarmee niet de extra (en reële) sturingsvariabelen.

5.4. Kennis en kunde

Het werken met deterministische ramingen is al lastig, zo blijkt. Het werken met probabilistische ramingen is zeker niet eenvoudiger, integendeel, maar eenmaal begrepen en juist toegepast, qua systematiek en qua realisme, absoluut superieur. Het kunnen rekenen met, maar vooral het interpreteren en werken met deze benadering vergt van medewerkers additionele kennis en kunde, en van politici vooral gewenning, door onzekerheid objectief toe te laten tot de calculaties en dus ook tot de besluitvorming. Die zal dan meer in conditionele sfeer moeten plaatsvinden in plaats van in een onterechte apodictische sfeer. Onzekerheid kan vaak goed worden berekend en geïncorporeerd in (risico) budgetten waarmee het gevaar van opwaartse drift wordt voorkomen. Sterker: door vooraf risico's objectief te calculeren en in te incorporeren in de budgetten, is het gevaar van onverwachte budgetoverschrijdingen veel kleiner. Dit gevaar is vooraf immers al ingecalculeerd en beprijsd. In de laatste fase van het BPL project is deze systematiek geïncorporeerd en toegelicht aan leden van PS.

6. Aanbevelingen

In dit hoofdstuk vatten wij onze aanbevelingen samen. In de kern genomen zijn dat er drie.

6.1. Kostenraming en kredietvotering

Wij concluderen in paragraaf 5 onder meer dat het kredietbesluit, gegeven de kwaliteit van de onderliggende ramingen, in feite te vroeg is genomen. Het beschikbare krediet is ambtelijk en bestuurlijk het ultieme ijkpunt geworden, in plaats van een gevolg van –door GS en PS gesanctioneerde- kosten. In de praktijk worden de kosten vervolgens gespiegeld aan het beschikbare krediet. In plaats dat omgekeerd de ambitie en de daarbij behorende kosten de omvang van het krediet bepalen. De scope werd zo de variabele en niet het krediet. In het algemeen neemt de kwaliteit van de ramingen toe naarmate de tijd voortschrijdt (afnemende onzekerheid). Logisch is dan ook om fasegewijs het vooraf gereserveerde krediet voor feitelijke besteding vrij te geven. Aanbevolen wordt daarom te onderzoeken om, rekening houdend met de fasering zoals aangegeven in de Limburgstandaard, het krediet pas vast te stellen en vrij te geven naarmate de kwaliteit van de onderliggende calculaties beter wordt.

6.2. Ambtelijk advies en bestuurlijk besluit

Tweede aanbeveling in dit kader heeft betrekking op de cesuur tussen ambtelijke advisering en bestuurlijke besluitvorming. Omwille van de kwaliteit van de besluitvorming is het essentieel dat ambtelijk de beleidsopties, alternatieven, voor- en nadelen en kosten en opbrengsten zo helder en transparant mogelijk in beeld worden gebracht. Het is aan het college om, alles afwegend, een besluit te nemen. En dat betekent ook dat de adviezen zo zuiver mogelijk moeten zijn. Het is niet gewenst dat een individuele bestuurder de weging in de nota vooraf (dus voor collectieve besluitvorming in het college) al aanbrengt. Het advies is hier attent op te blijven omdat het de kwaliteit van de besluitvorming kan aantasten als niet alle argumenten in volle transparantie binnen het college zijn gewisseld.

6.3. Probabilisitische ramingen

Onze traditie is om te werken met deterministische ramingen. Dit zijn in het algemeen begrijpelijke en toegankelijke ramingen. En als daaraan ook een risicobuffer wordt toegevoegd (binnen en buiten het project) zijn deze relatief betrouwbaar.

Er zijn inhoudelijk en methodisch superieure ramingstechnieken beschikbaar: de zogenaamde probabilistische ramingen. Deze zijn onzes inziens vanwege de achterliggende filosofie en beschikbare statistische techniek superieur, want vooral veel realistischer. Nadeel is wellicht dat de achterliggende techniek voor leken niet onmiddellijk toegankelijk is. Ook het werken met onzekerheden en onzekerheidsmarges vergt enige gewenning. Ook van de politiek die graag een vast herkenbaar getal ziet als dukdalf. Voorgesteld wordt hier bij grote projecten mee te gaan werken en hier ook eerst (1 of 2) medewerkers voor op te leiden die in ieder geval de achterliggende filosofie en de achterliggende statistische technieken begrijpen en vervolgens breder in de organisatie gaan introduceren. Die kennis komt niet aanwaaien, maar daar zal in geïnvesteerd moeten worden evenals in het leren omgaan met deze ramingen.

Voordelen hiervan zijn onzes inziens:

- Werken met onzekerheden is realistisch.
- Onzekerheden worden expliciet benoemd en beprijsd.
- Onzekerheden worden door projectmanagement expliciet gemanaged (beheersing van risicodossiers geeft een extra en objectieve tool aan management).
- De kans op onverwachte budgetoverschrijdingen is een stuurvariabele, de kans op budgetoverschrijdingen kan vooraf worden bepaald. Dus deze kan ook worden verkleind, indien gewenst.

6.4. Ramingen als onderdeel van sturing en verantwoording

Bij de opbouw en uitvoering van een dergelijk project komen (intern en extern) altijd taxatieverschillen en discussiepunten naar voren. Dat is normaal. Normaal is ook dat mochten deze niet tot consensus leiden, tijdig geëscaleerd wordt en dat de discussiepunten in volle transparantie worden voorgelegd aan directie of het college. En dat deze niet te lang blijven circuleren in de (dan toch beperkte) kring van projectleiding en portefeuillehouder. Voor dit soort vraagstukken kan juist een collectieve besluitvorming (in DT en/of college) nuttig zijn. Advies is deze escalatielader eerder te betreden en medewerkers daar ook in te steunen.

Robuuste ramingen zijn, idealiter, het fundamant waarop besluitvorming en kredietvotering zijn gebaseerd. Bovenstaand is al aangegeven hoe de ramingen in technisch opzicht kunnen worden verbeterd (systematische introductie van probabilistische ramingen). Vanzelfsprekend is het afwegingskader voor Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten breder dan de raming sec. Ook van concerncontrol mag worden verwacht dat deze ramingen deel gaan uitmaken van de gereedschapskist. En dat vandaaruit ook gestimuleerd zal worden om dit type ramingen te gaan gebruiken en uiteindelijk te introduceren als concernstandaard. Op deze weg kan onzes inziens concerncontrol een belangrijke rol vervullen.

Tenslotte is aandacht nodig voor het systeemniveau waarop wordt geacteerd. Zoals eerder aangegeven zullen medewerkers hiervoor moeten worden opgeleid. De projectleiding zal dit zich ook eigen moeten maken en stimuleren. Maar ook politiek en bestuurlijk vergt dit een flexibiliteit in denken over cijfers waar, historisch gezien, weinig ervaring mee is.

Concernstaf
Ton Dreuw
April 2019

7. Reactie van het directieteam op de feitenreconstructie Maaslijn

Geacht college,

Omdat in het voorjaar van 2018, na behandeling van de Statenvergadering in februari, de noodzaak bleek tot scopewijziging van het project Maaslijn en er onduidelijkheid bestond over de indexeringen in de ramingen, hebben wij, in samenspraak met GS, de Concernstaf verzocht een feitenreconstructie te maken rondom de besluitvorming vanaf voorjaar 2016 tot en met september 2018.

In oktober 2018 is een *vertrouwelijke* strategische verkenning met het Rijk opgestart, bestaande uit diverse scenario's in uitvoeringsvarianten, bijbehorende risico's en financiële impact voor betrokken partijen naast het Rijk, de provincies Noord-Brabant en Gelderland. Intensief overleg heeft opgeleverd dat dat de Maaslijn doorgang gaat krijgen, in een partnership met het Rijk waarin een gezamenlijke verantwoordelijkheid wordt gedragen in de risicosfeer (mededeling portefeuillehouder van 2 april 2019).

Vooruitlopend op de resultaten van de door ons gevraagde feitenreconstructie en omdat meerdere projecten inmiddels in de uitvoeringsfase zaten, hebben wij op 1 april 2018 alvast een aantal maatregelen genomen:

- een aantal spoorprojecten die zich in de realisatiefase bevinden, zijn onder de verantwoordelijkheid van het clusterhoofd van het uitvoeringscluster "Wegaanleg" gebracht, in plaats van het organisatieonderdeel Ontwikkeling. Binnen dit uitvoeringscluster is kennis rondom projectmanagement en kennis van de uitvoering van grote infrastructurele projecten gebundeld.
- de projectleiding is aangepast en versterkt met uitvoeringskracht en kennis.
- binnen het cluster Wegaanleg de kennis van kostencalculaties, zowel deterministisch als probabilistisch, vergroten door het opleiden van medewerkers tot kostendeskundige.

Door de directie is ook aan een externe adviescommissie, bestaande uit de heren Prompers, Buck en Pruysers per medio 2018 opdracht gegeven om de projectleiding dan wel GS gevraagd en ongevraagd te adviseren met betrekking tot de mijlpalen die worden bereikt in het project. De directie heeft per april 2018 ingevoerd dat zij tweemaal per jaar de risicomatrices ontvangt van de grote infrastructurele projecten waarin zij actief worden geïnformeerd over de index %, voorziene risico's, beheersmaatregelen, etc.

Op 8 april jl. heeft ons directieteam de feitenconstructie van de Concernstaf ontvangen. Wij herkennen ons in de conclusies van het rapport, nemen de aanbevelingen over en geven daar de volgende duiding aan.

Fasegewijze kredietbesluitvorming
Wij constateren dat tijdens het proces de raming van de kosten is gelijkgesteld aan het budget dat wordt gereserveerd voor de Maaslijn, terwijl de raming in iedere fase een andere hardheid heeft. Een raming van de kosten in de planfase van een project kent een grotere onzekerheid dan in latere fases. Naarmate een project dichter bij de realisatiefase komt, wordt de raming betrouwbaarder. Met andere woorden, afhankelijk van de fase waarin een project zich bevindt, kent de raming een grotere of kleinere marge. De Staten zijn in 2016, bij het kredietbesluit, geïnformeerd over de marge van de ramingen (+/- 40%) op dat moment.
Om te voorkomen dat budgetten een eigen leven gaan leiden en een zekere "hardheid" oproepen, ook wel snel, *taakstellend* genoemd, moet ervoor gekozen worden dat, zoals in het rapport aangegeven, kredieten pas worden vrijgegeven per fase waarin het project zich bevindt en afhankelijk van de mate waarin de onzekerheid afneemt. Hiermee wordt een fasegewijze kredietbesluitvorming geïntroduceerd. De fasen sluiten daarmee aan op de fases zoals die zijn onderscheiden in de vastgestelde Limburg standaard (initiatief, haalbaarheid, planvorming, uitvoering, en beheer). Wij hebben de interne project- en programmasturing hierop aangepast, zoals dit ook expliciet tot uiting komt in de GS-nota's danwel project / programmarapportages conform de P&C cyclus.

Probabilistisch ramen
Verder wordt in de analyse geconstateerd dat de kwaliteit van de ramingen zelf kan verbeteren. De tot op heden klassieke ramingen (de zogenaamde deterministische ramingen) zijn niet altijd toereikend en winnen

aan betrouwbaarheid door onzekerheden (c.q. kansverdelingen) te betrekken in de ramingen, het zogenaamde probabilistische ramen.
Een goed voorbeeld hiervan heeft in de praktijk gewerkt in de laatste fases van het BPL-project. In dit project is een risicobuffer expliciet benoemd en vastgelegd, maar de vrijgave daarvan voor te behouden aan het college of Provinciale Staten. Na afloop van het project kunnen de niet benutte, maar wel voor de onzekerheden vastgelegde, middelen vrijvallen ten gunste van de algemene middelen en beschikbaar komen voor reallocatie.
Wij zullen deze manier van ramen hanteren bij die projecten waar de complexiteit met bijbehorende risico-inschattingen aantoont dat dit de meest reële en voor de hand liggende wijze van ramen is.

Het belang van collectieve besluitvorming
De constatering dat belangrijke informatie bij de toenmalige portefeuillehouder en de projectleiding aanwezig was, maar niet is gedeeld met het college en ons als DT, kwalificeren wij als zorgelijk. Immers daardoor zijn zowel het college als onze directie niet in de gelegenheid geweest om alle beschikbare gegevens mee te wegen in de besluitvorming. Wat het directieteam betreft is collectieve besluitvorming (door GS en directie) bij dit soort zaken altijd de absolute norm, en niet individuele of bilaterale besluitvorming (door projectleider of portefeuillehouder). De directie heeft daarom gesprekken met de projectleiding gevoerd en maatregelen getroffen om de organisatie alerter te maken en aan te sporen om waar nodig tot escalatie over te gaan op momenten dat belangrijke informatie gedeeld moet worden. De directie zal ook in de toekomst bij majeure, risicovolle projecten hiervoor blijven waken, zal de project- en programmamanagers continu blijven aanspreken op hun verantwoordelijkheid hierin en zal alle gelegenheden benutten om dit naar alle medewerkers in onze hele organisatie uit te stralen.

In aansluiting op dit laatste aanbevelingspunt hecht de directie eraan te vermelden dat de herinrichting van Concern Control dit jaar een feit zal zijn. Een traject dat gestart is in 2017 met alle betrokken financials / controllers van de organisatie heeft er toe geleid dat de checks & balances binnen projecten én op concernniveau permanent, aan de hand van vooraf geduide kaders, op centraal niveau zullen worden gemonitord. Het organisatorisch formaliseren van deze werkwijze en de vorming van een nieuw cluster is in afwachting van goedkeuring van de OR. Door de directie is wel al georganiseerd dat de (project)controllers, strategisch financieel adviseurs, P&C medewerkers en business control volgens de gewenste nieuwe werkwijze werken. Kritisch vermogen, expliciteren van risico's en ontwikkelingen en delen van lerende ervaringen staan daarbij centraal.

Parallel aan de ontwikkeling van Concern Control is binnen het cluster Wegaanleg de verdere doorontwikkeling van het aspect projectbeheersing reeds in gang gezet. Denk hierbij o.a. aan scopebewaking, budgetbewaking, capaciteitsmanagement per fase van project, ramingssystematiek en implementatie van selectief getrapt mandaat.

Met vriendelijke groet,
Namens het directieteam,

Drs. G.H.E. (Guido) Derks MPA
Algemeen Directeur / secretaris GS

Bijlage: besluitvormingsmomenten over de index vanaf 30 augustus 2016

30-08-2016: Provinciale Staten: Kredietbesluit Maaslijn (portefeuillehouder Van der Broeck)

6-10-2017: Behandeling Heroverweging Railagenda in Commissie Mobiliteit en Duurzaamheid

10-11-2017: Behandeling Heroverweging Railagenda in Provinciale Staten

17-11-2017: Behandeling 5e voortgangsrapportage in het kader van Programma Rail

19-12-2017: Bespreking voorliggende GS-nota over Samenwerkingsovereenkomst Maaslijn (Provincies Noord-Brabant en Gelderland) met gedeputeerden Mackus en Koopmans – verzoek voor 2nd opinion

21-12-2017: Kostendeskundige stuurt ter info opzet kostenraming ter toetsing naar Kodos. Mail is direct van kostendeskundige aan Kodos verzonden.

29-12-2017: Kostendeskundige stuurt mail met definitieve kostenraming Maaslijn zonder Station Grubbenvorst, indexering is hierin opgenomen, afschrift mail ook aan projectleider

15-01-2018: Bespreking tussen Kodos en Provincie Limburg over eerste concept-rapport 2nd opinion

26-01-2018: Bespreking uitkomsten 2nd opinion Kodos

31-01-2018: Oplevering memo Kodos inclusief toelichting op de door Financiën aanvullend gestelde vragen

2-2-2018: Bespreking 2nd opinion met gedeputeerden Mackus en Koopmans

14-2-2018: GS-nota SOK ingegeven naar aanleiding van bespreking met gedeputeerden Mackus en Koopmans

20-2-2018: GS-nota SOK behandeld

21-2-2018: Mededelingenbrief portefeuillehouder aan Provinciale Staten verzonden

23-2-2018: Interpellatiedebat Maaslijn naar aanleiding van brief portefeuillehouder

[i] Een deterministische raming (klassiek) is een kostenraming waarbij alle afzonderlijke posten op basis van ervaring worden geschat (prijzen en hoeveelheden). Aan de totaalsom wordt een risicoreserve toegevoegd vanwege onzekerheden.

[ii] Bij een probabilistische raming wordt -idealiter- aan elke post een aparte kansverdeling toegekend. Sommatie van kansen betekent dat ook met de “scheefheid” rekening moet worden gehouden. De kurtosis (“scheefte”) is een maat voor de afwijking tussen een feitelijke kansverdeling en een standaardnormale kansverdeling (waarvan de som onder de kromme optelt tot 1).

[iii] Gedeputeerde van 13 mei 2011 tot en met 31 december 2016. Per 1 januari 2017 is de heer H. Mackus portefeuillehouder.

[iv] Actueel prijspeil betekent dus het prijspeil op moment van rapporteren. Indexatie is geschat prijspeil tot einde project.

[v] De oorzaak van het verlagen van het taakstellend budget is gelegen in het wegvallen van de rijksbijdrage voor station Grubbenvorst (€ 6,5) en het door het Rijk niet uitkeren van de BTW component van haar bijdrage in de elektrificatie ad € 5,25. Daarnaast wordt een aanvullende bijdrage van het Rijk voor de opstelsporen toegekend (0,83).

[vi] GS nota d.d. 21 september 2017; pagina 13.

[vii] De bedoeling was dat de ingehuurde kostendeskundige zou gaan werken aan een nieuwe raming die voor het PIP-besluit (voorzien Q1 2019) een beter inzicht in de kosten moest geven.

[viii] Hier zou, gegeven de systematiek, de term een risico-opslag of iets dergelijks worden verwacht.

Limburgs Parlement

provincie limburg

Concept deelverslag van het verhandelde in de Interim Statencommissie

van 7-6-2019
betreffende G-19-014 Statenvoorstel Vaststellen aanvullend (provinciaal deel van het) krediet project Opwaardering Maaslijn

Statenkenmerk	G-19-014	Maastricht	7-6-2019

De heer Kuntzelaers is - na een korte schorsing - tijdelijk voorzitter.

De **VVD** (Heldens) heeft enkele vragen over het voorstel.

- Op pagina 2 is sprake van een kans van 25% dat de oplevering in 2023 plaatsvindt en een kans van 85% in 2024. Dat is samen 110% in plaats van 100%.
- Op pagina 14 is sprake van schadeloosstelling voor Arriva voor het langer doorrijden met dieseltreinen. Spreker vraagt om een (eventueel vertrouwelijke) indicatie van dat waarschijnlijk substantiële bedrag.
- Er is een ambtelijk advies voor gedragsregels van ambtenaren. Hoe kunnen Provinciale Staten controleren of dit advies wordt opgevolgd?

Het **CDA** (Geraats) constateert dat wordt gevraagd om een forse verhoging van het budget van 65 miljoen euro naar liefst bijna 100 miljoen euro. Daarvoor zijn diverse redenen. P50-budgetteren is bij dit soort projecten moeilijk. Wellicht dat daar bij dit soort infrastructurele projecten met grote risico's afstand van moet worden genomen. Ook het beperkt aantal aanbieders werkt niet kostenverlagend.

De **SP** (Van Caldenberg) wil weten of het CDA ontevreden is met hoe in het verleden met dit project is omgegaan.

Het **CDA** (Geraats) antwoordt dat het soms goed gaat en soms niet.

De **PvdA** (Berghorst) wil weten of het CDA vindt dat het provinciebestuur anders had moeten acteren. Het gaat om een grote budgetoverschrijding die een bestuurder niet met zijn collega-bestuurders heeft gedeeld.

Het **CDA** (Geraats) vindt dat het onder meer aan de methode ligt en pleit daarom voor een andere methode. Ook was er sprake van onvoldoende communicatie.

De **SP** (Van Caldenberg) wil weten welke consequenties het CDA aan dat laatste moment verbindt.

Het **CDA** (Geraats) beaamt dat dergelijke zaken in de toekomst anders moeten worden aangepakt. Spreker prijst de inzet van Gedeputeerde Staten om met alle mogelijke partners in een gezamenlijk overleg het gat te dichten. Mogelijke nieuwe overschrijdingen worden gedeeld met het Rijk.

Het CDA heeft verder de volgende vragen.
- Trekt het project de Vierpaardjes samen op met het project Maaslijn?
- Als de elektrificatie van de lijn niet tijdig gereed is, ontstaat een probleem met de concessie. Is daar al overleg over met Arriva?

FvD (Reuser) heeft een aantal vragen over het onderwerp.
- Spreker vraagt informatie over de geldstromen richting rijksoverheid en de Provincie Limburg.
- Wat is de status van het 800 m lange traject van de Duitse lijn bij Venlo?
- Er wordt 8,53 miljoen euro overgeheveld uit de immunisatiereserve naar de reserve voor verkeer en vervoer. Wat is daarvan de reden en hoeveel blijft er dan nog over voor andere projecten?
- Spreker vraagt verder informatie over mogelijke aanbieders van de werkzaamheden.

LOKAAL-LIMBURG (Franssen) schrikt van de overschrijdingen en spreekt haar zorgen uit over de concessie van de Maaslijn.

D66 (Vaessen) is niet gelukkig met de overschrijdingen, maar is blij dat het de gedeputeerde gelukt is om andere instanties te betrekken bij de financiering van de overschrijdingen en dat het Rijk nu mede de risico's draagt. D66 steunt de aanvulling van de reserve voor verkeer en vervoer ten behoeve van grote infrastructurele projecten. Spreker vraagt tot slot of de PAS-uitspraak van de Raad van State gevolgen heeft voor het project Opwaardering van de Maaslijn.

De **PVV** (Megens) betreurt de vertragingen en de extra kosten van meer dan 35 miljoen euro. Daarmee wordt echter een betrouwbare verbinding gerealiseerd. De PVV stelt voor om zo snel mogelijk te starten.

De **PvdA** (Berghorst) benadrukt dat het voorliggende voorstel gebaseerd is op de door het CDA verafschuwde P50-raming. Verder voorziet spreekster grote problemen bij de realisatie van het project Vierpaardjes. Het is nog maar de vraag of de gemeente Venlo dat project kan financieren. Dan zal de Provincie, vanwege de opwaardering van de Maaslijn, de beurs moeten trekken. Spreekster betwijfelt of de Provincie bij dit project in control is. Zij hekelt ook de zwijgzaamheid over de tekorten. Zij vraagt de gedeputeerde dan ook of het nog steeds verstandig is om dit project door te zetten. Zij wil tot slot weten of er sprake is van toekomstige budgetoverschrijdingen.

Het **CDA** (Geraats) pleit voor maximale transparantie in dit dossier.

De **SP** (Van Caldenberg) is van mening dat de eerdere communicatie in dit dossier niet de schoonheidsprijs verdient. Spreker roept de gedeputeerde op om daarvoor excuses aan te bieden aan Provinciale Staten en om van de ervaringen te leren. Hij sluit zich aan bij de opmerkingen over de Vierpaardjes. Hij roept verder op tot een snelle start van de werkzaamheden op de Maaslijn.

Gedeputeerde Mackus benadrukt dat het gaat om een majeur project. Hij roept op om ambities te temperen en meer de budgetten in de gaten te houden. In dit dossier is de fout gemaakt een taakstelling te hangen aan een P50-raming. Bovendien liepen de kosten op door onder andere indexering en een langere looptijd.
Plannen moeten transparant zijn, zodat Provinciale Staten een goed oordeel kunnen vellen. Daarom ligt

nu een raming voor met een goede beschrijving van de risico's. De gedeputeerde benadrukt dat hij schoon schip heeft gemaakt en bestaande problemen heeft proberen op te lossen. Daar heeft de Provincie meer aan dan aan het aanbieden van excuses. Spreker gaat verder in op de bijdrage van de fracties.

- Het gebruik van P50- en P85-ramingen zorgt ervoor dat de kans steeds groter wordt dat het project wordt gerealiseerd.
- Er wordt gestuurd op een realisatie in 2023, zodat de schade in verband met de concessie wordt beperkt. Er wordt al met Arriva gesproken over het beperken van de schade.

T8450 Gedeputeerde Mackus zegt toe de financiële gevolgen voor de concessie met PS te delen (indien nodig vertrouwelijk) zodra de onderbouwing van de aangeleverde gegevens concreet is en getoetst door de door de provincie ingezette deskundigen.

De **VVD** (Heldens) is blij met deze toezegging, maar herhaalt zijn vraag om een indicatie van het (wellicht substantiële) bedrag van de schadeloosstelling, om zo een goed besluit over het voorliggende voorstel te kunnen nemen.

Gedeputeerde Mackus beaamt dat het gaat om veel geld. Het gaat eerder om miljoenen euro's dan om tienduizenden.

De **PvdA** (Berghorst) constateert opnieuw dat in het belang van de onderhandelingen geen informatie gegeven kan worden over de financiën. Spreekster verzoekt dergelijke informatie vertrouwelijk ter inzage te leggen.

Gedeputeerde Mackus vindt het in het belang van de belastingbetaler dat de onderhandelingspositie niet wordt ondermijnd. Gedeputeerde Staten leggen daar later verantwoording over af aan Provinciale Staten. Hij herhaalt zijn toezegging dat hij, zodra er sprake is van harde cijfers, Provinciale Staten - al dan niet vertrouwelijk - zal informeren.

Het **CDA** (Geraats) stelt voor om de daadwerkelijke kosten, ook bij uitstel, in kaart te brengen.

Gedeputeerde Mackus beaamt dat, maar benadrukt dat dat op dit moment nog niet aan de orde is.

De voorzitter schorst de vergadering (53 min.).

De heer Rossel is na de schorsing weer voorzitter.

Gedeputeerde Mackus legt uit dat P50- en P85-ramingen fases zijn in het project. Spreker kondigt een toelichting aan voor alle grote projecten. Verder zullen Provinciale Staten twee keer per jaar geïnformeerd worden over de risico's van alle grote projecten.
Er wordt gewerkt aan het finetunen van de bestuursovereenkomst. In verband met fiscaliteit, in deze fase is de Provincie nog opdrachtgever, doet de Provincie de eerste uitgaven en daarna het Rijk.
Voor mobiliteitsmiddelen is nog 1,7 miljoen euro beschikbaar. Dat is betrekkelijk weinig. Daarom moeten de middelen voor infrastructurele projecten worden herijkt.
Het aanbestedingsprotocol moet nog worden opgesteld. Op dit moment mogen alleen binnenlandse

partijen de opdrachten uitvoeren. Dat drijft de prijs op.
De gemeente Venlo is risicodragend bij het project de Vierpaardjes. De gemeente wil overgaan tot uitvoering van het project met eerst een sanering van de woningen. In relatie tot de Maaslijn zijn er twee problemen:

- op het gebied van veiligheid, maar dat kan ook door andere spoorwegovergangen te sluiten.
- de trein mag er niet stilvallen.

De **PvdA** (Berghorst) vindt dat de aanpassing van de Maaslijn en het project de Vierpaardjes onder een project moeten worden ondergebracht.

Gedeputeerde Mackus deelt mee dat nu wordt uitgezocht welke mogelijkheden er zijn bij de Vierpaardjes. Hij beaamt dat op het gebied van veiligheid altijd iets aan de Maaslijn had moeten worden gedaan. Dat wordt nu opgelost met het project de Vierpaardjes.

De **PvdA** (Berghorst) leest in het voorstel dat de trein een aanloop moet nemen om 800 meter te kunnen doorrollen. Spreekster wil weten wat er gebeurt als de aanloop mislukt.

Gedeputeerde Mackus herhaalt dat gekeken wordt naar alternatieven en dat ingezet wordt op de Vierpaardjes.

Het **CDA** (Geraats) wil weten of de gemeente Venlo, gezien haar financiële problemen, op schema loopt wat betreft dit project. Spreker voorziet een technische oplossing als de aanloop mislukt en de trein stilvalt. Daar zijn echter kosten aan verbonden.

Gedeputeerde Mackus deelt mee dat die extra kosten pas in Q3 bekend zijn. De gemeente Venlo neemt dit jaar nog een besluit over het saneren van de woningen. In 2020 volgt een definitief besluit over de Vierpaardjes met onder andere aandacht voor geluidsoverlast voor omwonenden.

Tweede termijn

De **VVD** (Heldens) is tevreden met de reactie van de gedeputeerde. Spreker begrijpt dat de berekening van de schadeloosstelling van Arriva ingewikkeld is en vraagt de gedeputeerde om Provinciale Staten daar tijdig over te informeren. Voor de VVD is het voorstel een hamerstuk.

Het **CDA** (Geraats) kan zich vinden in de aanpak van dit project. Spreker roept op om P50-ramingen niet meer als taakstelling te zien. Dat is niet werkbaar. Als de gedeputeerde dat toezegt, is het voor het CDA een hamerstuk.

FvD (Reuser) is blij met de toezegging van de gedeputeerde. De fractie pleit voor 100% transparantie en roept de gedeputeerde op om de cijfers, zodra ze bekend zijn, al dan niet vertrouwelijk bekend te maken. Voor de fractie is het een hamerstuk.

LOKAAL-LIMBURG (Franssen) vindt het onderwerp te belangrijk om niet als bespreekstuk te agenderen.

D66 (Vaessen) herhaalt zijn vraag over de PAS-uitspraak in relatie tot de Maaslijn. Voor D66 is het een hamerstuk.

Voor de **PVV** (Megens) is het een hamerstuk.

De **PvdA** (Berghorst) is blij met de toegezegde helderheid en transparantie over de cijfers. Voor de PvdA is het een bespreekstuk, gezien de nog vele grote onzekerheden. Spreekster kondigt onderzoek aan naar de technische aspecten, onder andere bij mensen van de vakbond die werkzaam zijn op het spoor.

GroenLinks (Baneke) ziet, gezien zijn tijdelijke afwezigheid bij deze bespreking, uit naar de verslaglegging over dit onderwerp. Vooralsnog is het voor de fractie een hamerstuk.

De **SP** (Van Caldenberg) vindt dat de fracties er te gemakkelijk overheen stappen dat Provinciale Staten niet goed zijn geïnformeerd. De gedeputeerde maakt geen excuses, maar ruimt liever de boel op. Spreker roept op om van deze ervaringen te leren. Het zou verder goed zijn als het College erkent dat zaken niet goed zijn gegaan.
In het project is nog sprake van een aantal onzekerheden, zoals bij de Vierpaardjes. Spreker hoopt dat Provinciale Staten in de toekomst actiever en nauwkeuriger worden geïnformeerd, want bij infrastructurele werkzaamheden gaat het vaak al snel om grote bedragen.

Het **CDA** (Geraats) merkt op dat elke fractie haar zorgen op dit gebied heeft geuit. De gedeputeerde heeft al aangekondigd hoe hij hiermee omgaat.

Gedeputeerde Mackus herhaalt dat ambities ook realistisch moeten zijn. Hij beaamt dat in het verleden niet goed is gecommuniceerd. Hij heeft in eerste instantie zaken op orde gebracht en er verder voor gezorgd dat de fouten niet opnieuw worden gemaakt. Zo wordt alle bekende en beschikbare informatie beschikbaar gesteld aan Provinciale Staten om een weloverwogen besluit te kunnen nemen.
Gedeputeerde Mackus is het eens met het CDA dat de P50-raming niet als taakstelling moet worden gezien. Daarvoor moet een aantal dossiers opnieuw worden opgepakt. Het moet duidelijk worden wat de risico's zijn. Hij kondigt aan transparant te zijn over de risico's en te sturen op resultaat. **Provinciale Staten zullen in Q3 in staat worden gesteld om een integrale afweging te maken.**
T Gedeputeerde Mackus zegt toe Provinciale Staten te informeren over de specifieke gevolgen van de PAS-uitspraak voor de Maaslijn.

De **voorzitter** constateert dat FvD en de PvdA het onderwerp willen bespreken in de Statenvergadering. Daarom zal het onderwerp als bespreekstuk worden geagendeerd.

De commissiegriffier,	De voorzitter,
Mw. L.G.M. van Birgelen-Droog	Dhr. A. Rossel

Limburgs Parlement

provincie limburg

BESLUIT
PROVINCIALE STATEN
VAN LIMBURG

No: G-19-014

Onderwerp
Vaststellen aanvullend (provinciaal deel van het) krediet project Opwaardering Maaslijn

Provinciale Staten van Limburg;

gezien het voorstel van Gedeputeerde Staten van Limburg van 14 mei 2019

besluiten:

1. in te stemmen met de aanvullende financiële bijdrage voor deze fase van het project van € 35,15 miljoen van de Provincie Limburg aan het investeringskrediet Opwaardering Maaslijn, waarmee het bestaande krediet ad €164 miljoen wordt verhoogd tot € 199,15 miljoen.
2. dekking van deze aanvullende middelen geschiedt via de Reserve DU Verkeer en Vervoer, hiertoe dient een bedrag ad € 8,53 miljoen uit de immunisatiereserve te worden toegevoegd aan het saldo van de reserve DU Verkeer en Vervoer (zie ook brief gedeputeerde Mackus 2019/24829). Deze financiële consequenties zullen worden verwerkt via de reguliere P&C-cyclus (2e afwijkingenrapportage) en programmabegroting 2020 en verder.
3. risico's met betrekking tot de ZBO-omvorming maken geen onderdeel uit van het risicodeel waarover de Provincie Limburg medeverantwoordelijk voor is.

Aldus vastgesteld door Provinciale Staten van Limburg in hun vergadering van 21 juni 2019.

De heer mr. A.O.J. Pregled, waarnemend griffier

De heer drs. Th.J.F.M. Bovens, voorzitter

Stemresultaat

Limburgs Parlement

Overzicht van de stemming

Vergadering: Statenvergadering

Naam agenda: Agendapunt 6.4

Onderwerp: G-19-013

Beschrijving: Gewijzigd Statenvoorstel Provinciale bijdrage van € 24,8 miljoen ten behoeve van de Gebiedsontwikkeling Uitbreiding VDL Nedcar, brief GS van 14-6-2019 (GS 2019-45473)

Geopend: 2019-06-21 16:19:40

Gesloten: 2019-06-21 16:20:13

Stem resultaten in totalen

Aanwezigen: 47

Stemronde

Voor:	36
Tegen:	6
Totaal stemmen:	42
Niet gestemd:	5

Individuale resultaten van deelnemers:

Naam deelnemer	Partij	Antwoord
- G. Frische	CDA	Voor
W. IJpelaar	CDA	Voor
M. Werrij-Wetzels	CDA	Voor
M. Absil	CDA	Voor
R. Tegels	CDA	Voor
H. Mackus	CDA	Voor
J. Geraats	CDA	Voor
M. Depont-Olivers	CDA	Voor
R. Burlet	Forum voor Democratie	Voor
C. van der Sande	Forum voor Democratie	Voor

N. Vincken	Forum voor Democratie	Voor
B. Smeets	Forum voor Democratie	Voor
H. Reuser	Forum voor Democratie	Voor
M. Thewissen	Forum voor Democratie	Voor
B. Megens	PVV	Voor
R. Claassen	PVV	Voor
- M. Bosch	PVV	Voor
R. Housmans	PVV	Voor
L. Hermans	PVV	Voor
J. van den Akker	VVD	Voor
H. Nijskens	VVD	Voor
T. Heldens	VVD	Voor
K. Straus	VVD	Voor
L. Bastiaans	VVD	Voor
A. Rossel	GroenLinks	Tegen
P. Baneke	GroenLinks	Tegen
K. Mertens	GroenLinks	Tegen
T. Jetten	GroenLinks	Tegen
Y. Claessens-Schepers	SP	Voor
M. van Caldenberg	SP	Voor
R. van der Valk	SP	Voor
J. Wolters Gregorio	SP	Voor
J. Kuntzelaers	PvdA	Voor
E. Geurts	PvdA	Voor
A. Berghorst	PvdA	Voor
L. Vaessen	D66	Voor
M. Jennekens	D66	Voor
P. Loomans	Partij van de Dieren	Tegen
P. Plusquin	Partij van de Dieren	Tegen
H. van der Linden	LOKAAL-LIMBURG	Voor
R. Franssen	LOKAAL-LIMBURG	Voor
A. Fischer-Otten	50PLUS	Voor